

СЛОВАРЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Зібрала

редакція журналу «Кіевская Старина»

Упорядкував, з додатком власного матеріалу,

Борис Грінченко

Томи I–IV

Київ, 1907—1909

Опрацювання тексту — Олександр Оксимець (slovnyk.hrinchenka@gmail.com)

Веб-сайт: <http://r2u.org.ua/>

ПЕРЕДМОВА ДО ЕЛЕКТРОННОГО ВИДАННЯ «СЛОВАРЯ»

Працю, яку упорядкував Б. Д. Грінченко, можна визнати найкращим малоросійським словником, порівняно з усім, що досі вийшло. Безпосереднє знайомство з джерелами, багатство матеріалу, добутого як з них, так і з живих народних говорів, ретельна обробка кожного слова, що супроводиться поясненням його значення, посиланнями на всі джерела й прикладами, — усе це виділяє «Словарь української мови» з усіх спроб лексикології цієї мови, які йому передували.

Алексей Шахматов

Словник цей складався 46 літ (1861—1907), і мав у нас великий вплив на усталення літературної мови й літературного правопису (апостроф, звичайно, є в словнику скрізь, де треба). Це в нас класичний зразок комісійної громадської праці, що звичайно тягнеться без кінця. Найважливіша недочота цього словника на теперішній час — він не чітко відділив слова говіркові від слів літературних, і взагалі на літературну мову не звернув належної уваги, чому до словника внесено багато говіркових слів, яких у мові літературній не вживаємо...

Правопис цього словника був прийнятий по всіх українських редакціях та виданнях. Ось цей правопис, як вислід збірної праці письменників всього ХІХ-го століття й усього українського народу, і запанував в Україні, і держиться в нас аж до сьогодні.

Іван Огієнко

Наш найбільший та найкращий словник Бориса Грінченка...

Андрій Ніковський

Не можна приписати формування літературної мови одній людині. Літературна мова виростає з співпраці визначних і менш визнаних сучасників і з переємности досвіду й змагань поколінь. Проте не можна заперечувати й того, що окремі індивідуальності — письменники, журналісти, мовознавці — можуть надати літературній мові виразнішого характеру в певному напрямі. Якщо в цьому сенсі і з цими застереженнями спитати, хто, які індивідуальності особливо вирішально позначили своєю діяльністю дальший розвиток української літературної мови, то не буде перебільшенням назвати троє прізвищ: Тарас Шевченко, Борис Грінченко, Олекса Синявський. Шевченко заклав перші загальнонаціональні основи української мови своєю геніяльною інтуїцією і своїм потужним впливом, зумовленим величиною його генія. Наступником поета став учитель: Борис Грінченко. Своїм методичним підходом, своєю впертою працьовитістю й посидючістю дав досі неперевершену словникову, а в межах словника і граматичну, і правописну кодифікацію літературної мови. Третім прийшов Синявський, науковець і професор

університету, що вніс у проблеми нормалізації глибоке знання, науковий досвід і методу, не тільки відчуття тенденцій, а і розуміння їх».

Юрій Шевельов

Щоб уявити велич зробленого Б. Грінченком, за два роки удвох із дружиною Марією Загірною (літературне ім'я, а дівоче — Марія Миколаївна Гладиліна) та при допомозі таких світочів української науки, як Володимир Гнатюк, Іван Франко, — досить згадати, що Інститут мовознавства АН УРСР за майже 70 років колективом близько 150 науковців видав 11-томний СУМ, в основі якого лежить попсований Словарь української мови. Попсований, бо з нього вилучили всі слова на репресовану комуністами літеру «г», випали слова на «и» (истик, инший тощо), а натомість було напхано дієприкметникових, дієприслівникових, зменшувальних та збільшувальних форм. Вилучено було питома українську лексику на підставі того, що деякі слова «вчені» вважали «застарілими», «архаїчними», «маловживаними», «розмовними», «діалектними» і т. ін.

Василь Яременко

Електронну версію підготував Олександр Оксимець. Зауваги надсилайте на е-адресу: slovnyk.hrinchenka@gmail.com.

ПРЕДИСЛОВІЕ [Б. ГРИНЧЕНКА]

Начало украинской лексикографіи¹ должно быть отнесено къ 1596 г., когда «дидакаль» Лаврентій Зизаній Тустановскій издалъ въ Вильнѣ книжку подъ заглавіемъ: «Наука ку читаню, и розумѣню писма словенского: ту тыж о святой Троици, и о вѣчловеченіи Господни». Въ этой азбукѣ, на стр. 1—34 второй нумераціи, помѣщенъ: «Лексис Сирѣчь Реченія Вѣкратцѣ събранны. И из словенскаго языка, на простый Рускій Діалектъ Истолкованы. Л. Z.»²

Въ этомъ небольшомъ словарикѣ авторъ поясняетъ нѣсколько болѣе тысячи церковно-славянскихъ словъ словами тогдашняго книжнаго языка малороссовъ, въ составъ котораго входило множество народныхъ украинскихъ словъ, присутствующихъ и въ поясненіяхъ Л. Зизанія.

Гораздо большее значеніе имѣеть появившійся въ 1627 г. въ Кіевѣ. «Леѣиконъ славеноросскій и именъ Тлъкованіе... Тщаніемъ, вѣдѣніемъ и иждивеніемъ, малѣйшаго въ Іеромонасѣхъ Памвы Берынды Протосвггела Өрону Іероусалимского». Это большая книга въ четвертку, гдѣ словарь занимаетъ 475 столбцевъ. Іеромонахъ Памва Берында началъ свой словарь по совѣту Өеодора Балабана, въ домѣ котораго онъ жилъ, и продолжалъ его, занимаясь впоследствии исправленіемъ и печатаніемъ книгъ во Львовѣ и Кіевѣ, гдѣ онъ и умеръ (1632) въ должности архитипографа кіево-печерской лавры. Видя, что «широкій и великославный языкъ славенскій... трудности... словъ до вырозумѣня темныхъ многіи въ собѣ маеть», Берында задался цѣлью облегчить чтеніе славянскихъ книгъ и составилъ «въ поощреніе искуснѣйшимъ и въ пользу спудеемъ» свой словарь, поясняя «славенскія» слова тогдашней книжной рѣчью малорусскихъ писателей. Рѣчь эта, въ объясненіяхъ П. Берынды, заключаетъ въ себѣ слова, свойственныя славянскому и всѣмъ русскимъ нарѣчіямъ, затѣмъ слова польскія и, наконецъ, огромное количество народнаго украинскаго матеріала. Этотъ матеріалъ и представляетъ въ словарь наибольшую цѣнность, заставляющую относиться снисходительно къ такимъ недостаткамъ словаря, какъ его наивная этимологія (напр.: «рука, ижъ рушается названа») и нѣкоторый грамматическій беспорядокъ, который допускалъ лексикографъ, отступая во многихъ случаяхъ объясненій отъ грамматической формы объясняемаго слова (напр.: *тутно* переведено: *грумъ, перунъ*). При составленіи словаря П. Берында пользовался словарикомъ Л. Зизанія, а также сочиненіями Максима Святогорца, Мануила Ритора и иныхъ. Не смотря на то, что авторъ, какъ то видно изъ его предисловія, встрѣтилъ «много разорителей и хульниковъ» своего труда, словарь его удовлетворялъ имѣвшуюся потребность въ такихъ книгахъ и потому, «яко есть потребный и пожитечный многимъ», вновь былъ

¹ Историческая часть этого предисловія представляетъ извлеченіе изъ изслѣдованія автора подъ заглавіемъ: «Огляд української лексикографіи» (Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, т. LXVI).

² Описаніе книги у Каратаева: «Описаніе слав.-русскихъ книгъ», I, 271—272. «Лексисъ» перепечатанъ И. Сахаровымъ въ 1849 г., во 2-мъ томѣ его «Сказаній русскаго народа» (стр. 121—134).

изданъ игуменомъ кутеинскаго монастыря, Іоилемъ Трусевичемъ съ братією, въ 1653 г., появившись изъ типографіи того-же монастыря.³

Третій извѣстный намъ словарь — «Синонима славеноросская» — остался въ рукописи и опубликованъ лишь въ 1888 г. П. И. Житецкимъ въ «Кіевской Старинѣ». Рукопись найдена была въ бібліотекѣ кіево-печерской лавры; она заключаетъ въ себѣ 185 листковъ и, повидимому, представляетъ черновую работу, предназначенную не для печати, а для личного употребленія. Ссылка на «Лексиконъ» Берынды указываетъ, что авторъ «Синонимы славеноросской» пользовался словаремъ этого послѣдняго и составилъ свой словарь не ранѣе 1627 г., а П. И. Житецкій, «судя по употребленію буквы *y*, а также *я* вмѣсто *л* и по рѣшительному преобладанію *и* надъ *ы*», полагаетъ, что рукопись словаря относится ко второй половинѣ XVII в.⁴

Этотъ словарь имѣетъ уже иной характеръ: въ немъ слова книжной малорусской рѣчи пояснены славянскими словами. Не смотря на нѣкоторые неудачные лексическіе приемы, словарь представляетъ значительный научный интересъ какъ матеріаль для характеристики тогдашняго книжнаго украинскаго языка. Шагомъ впередъ было и то обстоятельство, что здѣсь на первомъ планѣ стоялъ уже не «широкій и великославный славенскій» языкъ, объясняемый языкомъ простымъ, а самый этотъ простой языкъ признавался достойнымъ объясненія славянскою церковною рѣчью.

Однако дальнѣйшее развитіе лексикографической работы въ томъ направленіи, какое она приняла въ перечисленныхъ словаряхъ, совершенно затѣмъ обрывается, и въ XVIII в. мы не встрѣчаемъ ни одной подобной работы, что, конечно, въ достаточной степени объясняется тѣмъ измѣнившимся направленіемъ малорусской письменности въ XVIII в., которое вообще прервало дальнѣйшее развитіе стараго украинскаго книжнаго языка, послѣ чего возрожденіе украинской литературы оказалось возможнымъ лишь на почвѣ вполнѣ народнаго языка. Первое крупное явленіе этого возрожденія — «Энеида» Котляревскаго — даетъ намъ образецъ и украинскаго словаря, но словаря уже не книжной, а живой народной рѣчи. Къ первому изданію пародіи Котляревскаго (1798) приложено было на 23 страницахъ «Собраніе Малороссійскихъ словъ содержащихся въ Энеидѣ и сверхъ того еще весьма многихъ иныхъ, издревле вошедшихъ въ малороссійское нарѣчіе съ другихъ языковъ, или и коренныхъ Россійскихъ, но не употребительныхъ». Здѣсь соотвѣтствующими русскими словами кратко переведено около тысячи украинскихъ словъ.

³ Словарь Берынды также перепечатанъ во 2-мъ томѣ «Сказаній» Сахарова и весьма неисправно.

⁴ Кіевская Старина, 1888, VIII, приложение, 4.

Подобный же характер имѣеть и «Краткій малороссійскій словарь», включенный въ «Граматику малороссійскаго нарѣчія» Павловскаго (1818), заключающій въ себѣ 1130 словъ; но къ нему приложено также и объясненіе нѣкоторыхъ «фразъ, пословицъ и приговорокъ».

Въ обоихъ этихъ случаяхъ словари украинскаго народнаго языка не играютъ еще самостоятельной роли, являясь дополненіемъ, необходимымъ для другихъ сочиненій⁵. Правда, вскорѣ послѣ этого былъ одинъ опытъ украинскаго словаря: «Собраніе словъ малороссійскаго нарѣчія» Ивана Войцеховича. Напечатанъ онъ въ книгѣ: «Сочиненія въ прозѣ и стихахъ. Труды Общества любителей россійской словесности при императорскомъ московскомъ университетѣ», ч. III, Москва, 1823 (стр. 284—326). Авторъ, по его словамъ въ предисловіи, хотѣлъ «представить... полнѣйшій и, если смѣю сказать, исправнѣйшій малороссійскій словарь». Но въ словарь его всего около тысячи словъ при многихъ ошибкахъ въ объясненіяхъ, напр.: *затирка* — лапша, *лиштвы* — отвороты у платья, *люлька* — дѣтская колыбель, *пасака* — уха, *песикъ* — високъ и пр. Много словъ авторъ искажилъ, напр.: *гай-домака* съ поясненіемъ, что слово происходитъ отъ *гай* и *домъ*; *гассать* (гасити!), *заевый* (зайвий!), *зайдики* (заїдки!), *ковора* (ковдра!), *куква* (кухва!) и пр. Очевидно для самостоятельнаго украинскаго словаря не было еще собрано матеріаловъ. Въ дальнѣйшемъ развитіи украинской лексикографіи мы видимъ какъ накопленіе этихъ матеріаловъ, такъ и все улучшающіяся попытки составленія словаря, который охватилъ бы, по возможности, весь составъ языка. И подлежащая нашему дальнѣйшему разсмотрѣнію литература естественно распадается на два отдѣла: а) матеріалы для словаря, б) опыты словаря. Разсмотримъ каждый изъ этихъ отдѣловъ особо.

Насколько намъ извѣстно, наиболѣе ранней работой по собиранію матеріаловъ народнаго языка является статья «Слова и выраженія Остерскаго уѣзда», напечатанная въ 1851, 1853 и 1854 гг. въ «Черниговскихъ губернскихъ вѣдомостяхъ», представлявшихъ въ пятидесятые и шестидесятые годы XIX в. органъ, въ которомъ помѣщалось множество матеріала по языку, этнографіи и исторіи Украины. Авторъ записалъ народныя слова, показавшіяся ему интересными, и расположилъ ихъ въ алфавитномъ порядкѣ, удержавъ при начертаніи звуковъ мѣстную фонетику; объясняя слова по-русски, авторъ приводитъ множество примѣровъ изъ народныхъ

⁵ Подобнаго рода словарики, игравшіе служебную роль при книгахъ иного содержанія, появлялись и впослѣдствіи; но мы не будемъ на нихъ останавливаться; отмѣтимъ лишь, что наиболѣе обширный изъ нихъ — объясненіе словъ, прилагавшееся къ каждой книжкѣ «Основы» (1861—1862); меньшіе словарики были при слѣдующихъ книгахъ: «Опытъ собранія старинныхъ малороссійскихъ пѣсенъ» Цертелева (1819), «Думки и пѣсни» А. Могилы (1839), «Pieśni ludu Ruskiego w Galicyi» Паули (1840), «Чорна рада» Кулиша (1857), «Ужинокъ» М. Г[атцука] (1857), «Повістки» М. Вовчка (1861), «Чумацкія народныя пѣсни» Рудченко (1874), «Повісті» О. Федьковича (Кіевъ, 1876), «В поті чола» Франка (Льв., 1890) и пр. По старому книжному языку ~~дуга~~ отмѣтитъ «Объясненіе невразумительныхъ словъ, встречающихся въ лѣтописи Самовидца и въ приложеніяхъ къ ней», составленное г. О. Левицкимъ и приложенное къ кіевскому изданію Самовидца 1878 г.

пѣсень, рассказовъ и пр. Статья обрывается на буквѣ *о* и, повидимому, осталась незаконченной.⁶

Подобнаго рода собранія, хотя большей частью и менѣе значительныя, продолжаютъ появляться и впослѣдствіи. Такъ въ «Основѣ»: «Мѣста жительства и мѣстныя названія русиновъ въ настоящее время» (1861, I), «О дѣтскомъ языкѣ» (со словарикомъ — 1861, VIII), «Чабанський словарь» Кухаренка (1862, V), слова изъ бирючинскаго у. (1862, VIII) и пр.⁷ Затѣмъ въ первомъ томѣ «Записокъ Юго-Западнаго Отдѣла Р. Географическаго Общества» помѣщенъ «Опытъ словаря народныхъ названій растений» А. С. Роговича и «Списокъ растений» Э. К. Волкова, которые даютъ украинскіе переводы почти для тысячи латинскихъ названій⁸. Наконецъ въ VII т. извѣстныхъ «Трудовъ» Чубинскаго появились (1877) собранные по особой программѣ діалектологическіе матеріалы, на основаніи которыхъ К. П. Михальчукомъ написана его важная работа о нарѣчіяхъ, поднарѣчіяхъ и говорахъ украинскаго языка.

Начиная затѣмъ съ 80-хъ годовъ, рядъ матеріаловъ даетъ журналъ «Кіевская Старина» — между прочимъ много названій предметовъ народнаго быта (въ различныхъ статьяхъ), номенклатура рабочихъ воловъ г. Венгржиновскаго (1898, VII), словари спеціальнаго языка лирниковъ (г. Боржковскаго, 1889, IX) и шерстобитовъ (г. Николайчика, 1890, IV);⁹ здѣсь также напечатана работа проф. Н. Э. Сумцова: «Культурныя переживанія» (1889—1890), въ которой сдѣлано много важныхъ объясненій отдѣльныхъ словъ, какъ равно и въ четырехъ выпускахъ работы А. А. Потебни: «Къ исторіи звуковъ русскаго языка» (Варш. 1876, 1880, 1881, 1883). Нѣкоторые діалектологическіе матеріалы разбросаны были въ «Русскомъ филологическомъ вѣстникѣ»: г. Халанскаго изъ харьковской и курской губ. (1882, VII), Желеховскаго изъ сѣдлецкой губ. (1884, XI), Бѣлявскаго — изъ Глухова (1903, т. L), Ветухова — изъ старобѣльскаго у. Очень цѣнны: «Слова записанныя въ ...Екатериносл. губ.» и помѣщенныя И. И. Манжурою въ его «Сказкахъ» (Харьк., 1890), а также «Опытъ толковаго словаря народной технической терминологіи по полтавской губ.» г. В. Василенка (Харьк., 1902).

Въ Галиціи также происходило собираніе лексическихъ матеріаловъ. Наиболѣе выдающееся мѣсто занимаютъ здѣсь труды г. Ив. Верхратскаго, издавшаго цѣлый рядъ записанныхъ отъ народа словъ вообще и нѣсколько словариковъ діалектовъ:

⁶ См. №№ 44, 48 и 51 — 1851 г. №№ 6, 9, 27 и 34 — 1853 г. и № 8 — 1854 г. «Черниг. губ. вѣд.».

⁷ Намъ не пришлось видѣть, что представляетъ изъ себя: «Słowniczek prowincjonalizmów Podolskich», изданный въ Краковѣ въ 1870 г.

⁸ Должно еще упомянуть о ботаническомъ словѣ Анненкова (новое изд. 1878 г.), заключающемъ, среди названій на разныхъ языкахъ, также и много украинскихъ названій.

⁹ Словарь языка нищихъ см. еще во 2-мъ выпускѣ «Трудовъ Черниговской губернской архивной комиссіи», въ статьѣ г. Тиханова: «Черниговскіе старцы».

«Початки до уложеня номенклатури и терминологіи природописної, народнєи» (Л., 1864—1879), «Знадоби до словаря южнорусского» (Льв., 1877); затѣмъ словаріки при каждой изъ слѣдующихъ его работы «Говор замішанців» («Записки наукового товариства ім. Шевченка», т. III, 1894), «Про говор долівський» (ib. т.т. XXXV—XXXVI, 1900), «Знадоби для пізнаня угорськоруских говорів» (ib., т.т. XXX, 1899 и XLV, 1902), «Про говор галицьких лемків» (Льв. 1902). Недостатками этихъ важныхъ работъ являются: нѣкоторая неясность объясненій и отсутствіе удареній. Болѣе мелкія собранія словъ разбросаны во многихъ галицкихъ изданіяхъ: М. Новицкаго (календ. «Львовянинъ на 1861 г.), Л. Кобринскаго («Вечерниці», 1863, № 4), И. Огоновскаго («Правда», 1879, № 1—2), Миколаевича («Зоря», 1893, № 24), Макарушки («Записки наук. тов. ім. Шевченка», V, 1895); спеціальныя словари языка нищихъ въ статьяхъ К. Вакторина («Дідівська [жебрацька] мова», «Зоря», 1886, стр. 237) и проф. К. Студинскаго «Лірники» (ib., 1894, съ № 14-го). Наконецъ, должно отмѣтить обширный трудъ г. В. Шухевича «Гуцульщина» (1899—1904), который хотя и не даетъ словаря¹⁰, но представляетъ очень богатый лексическій матеріалъ, особенно по части техническихъ терминовъ. По языку угорскихъ украинцевъ слѣдуетъ отмѣтить: «Мадярськѣ слова у русьомъ языкѣ» Л. Чопея (въ венгерскомъ филологическомъ журналѣ *Nyelvtudományi Közlemények*, т. XVI, 1881).

Рядомъ съ этими сборниками словъ и выраженій живого народнаго языка появлялись и матеріалы для словаря старой книжной и письменной рѣчи. Матеріалы эти встрѣчаются какъ части другихъ словарей, такихъ, напр., какъ «Словарь древняго актового языка сѣверо-западнаго края и царства польскаго» И. Горбачевскаго (1874), «Алфавитный указатель старинныхъ словъ, извлеченныхъ изъ актовъ, относящихся къ исторіи западной Россіи» И. Носовича, «Матеріалы для словаря древнерусскаго языка» Срезневскаго (съ 1890 г.) и пр.; затѣмъ должно отмѣтить: «Справочный словарь юридическихъ терминовъ древняго актового языка юго-западной Россіи» И. Новицкаго («Кіевскія университетская извѣстія» 1871, VIII, 1872, III) и маленькій «Словарь малорусской старины» В. Я. Ломиковскаго, составленный еще въ 1808 г., но изданный А. М. Лазаревскимъ въ «Кіевской Старинѣ» лишь въ 1894 г., — въ немъ объяснены слова, относящіяся къ обычаямъ, воинской и гражданской службѣ, чинамъ и должностямъ.

На границѣ между матеріалами для словаря и словарями всего языка стоятъ опыты спеціальныхъ словарей научныхъ или техническихъ терминовъ. Хотя при составленіи ихъ употреблялись и чисто народныя слова и выраженія, но сюда вошло и множество словъ не только образованныхъ различными писателями и пріобрѣвшихъ уже, въ большей или меньшей степени, право гражданства въ литературномъ языкѣ, но также и словъ, составленныхъ самими авторами словарей. Мелкіе опыты такихъ работъ мы найдемъ еще въ «Основѣ»: «Замѣтка о русинской терминологіи» М. Левченка (О. 1861, VII, 183) и «По поводу замѣтки г. Левченка» —

¹⁰ Впрочемъ, словарь обѣщанъ авторомъ для послѣдней, пятой, части сочиненія, но она еще не появилась.

П. Ефименка (О. 1862, VIII, 45) — въ обѣихъ дается рядъ научныхъ и другихъ терминовъ, какъ народныхъ, такъ и вновь составленныхъ. Затѣмъ въ Галиціи этимъ занимался упоминавшійся уже нами г. Верхратскій — см. третій выпускъ его «Початків» (1869), а также: «Списъ важнѣйшихъ вираѣвъ зъ руской ботаничної термінологіѣ и номенклятуры зъ оглядомъ на шѣльну науку въ высшихъ клясахъ гімназіѣ» (Льв., 1892). Въ 1849 г. австрійское правительство созвало комиссію для составленія славянской юридической терминологіи, и украинской секціей этой комиссіи (Я. Головацкій, Г. Шашкевичъ, Ю. Вислобоцкій) въ 1851 г. издана была книга «Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs... Deutsch-ruthenische Separatausgabe» (Wien, XIII — 294 стр.). Впослѣдствіи терминологія эта оказалась устарѣвшею, и въ 1893 г. «Наукове товариство ім. Шевченка» издало «Німецко-русский словарь висловів правничих і адміністраційних», составленный г. К. Левицкимъ. Этотъ томъ въ 528 стр. представляетъ изъ себя алфавитный списокъ нѣмецкихъ терминовъ, которые г. Левицкій переводитъ то чисто народными словами, то искусственно созданными или заимствованными изъ другихъ славянскихъ языковъ. Къ сожалѣнію, и г. Верхратскій, и г. Левицкій не отмѣчаютъ — что собственно взято ими изъ народнаго языка, а что внесено изъ другихъ источниковъ, многія слова составлены самими авторами словарей и, кромѣ того, многимъ чисто народнымъ выраженіямъ придано иное значеніе (см. предисловіе г. Верхратскаго къ III-му выпуску его «Початків»); благодаря этимъ особенностямъ, терминологическіе опыты обоихъ авторовъ носятъ слишкомъ личный характеръ, исключающій возможность пользоваться ихъ работами для словаря украинскаго языка.

Обратимся теперь къ опытамъ словарей, имѣвшихъ цѣлью не какой-либо отдѣлъ» языка, а весь языкъ въ цѣлости.

Самой ранней работой является здѣсь «Словарь малорусскаго нарѣчія», составленный А. Афанасьевымъ-Чужбинскимъ, который начало издавать, въ 1855 г., II-е Отдѣленіе Академіи Наукъ. За исключеніемъ небольшого количества старыхъ словъ, всѣ слова взяты изъ живого народнаго языка и объясненія ихъ на русскомъ языкѣ въ общемъ вѣрны; иногда приводятся примѣры, по большей части составленные самимъ авторомъ словаря. Къ сожалѣнію, работа остановилась на буквѣ З.¹¹

Въ 1861 г. Н. Закревскимъ былъ изданъ въ Москвѣ «Словарь малороссійскихъ ідіомовъ» (какъ 3-я книга его «Старосвѣтскаго бандуристы»). Составитель пользовался какъ старой литературой, начиная съ словаря Беринды, такъ и авторами XIX в., а также сборниками народныхъ произведеній, — всего въ его списокѣ указано 62 источника. Изъ нихъ онъ выбралъ 11127 словъ, при чемъ «въ составъ словаря вошли только тѣ украинскія (малороссійскія) слова, кои *отличны* отъ русскихъ и составляютъ ідіомы» (Введеніе, 253). Къ объясненіямъ на русскомъ языкѣ

¹¹ Перепечатанъ въ IX т. «Собранія сочиненій» А. С. Аф. Чужбинскаго. Спб. 1892.

дано много примѣровъ, часто съ отмѣткой автора, но безъ указанія заглавія цитируемаго сочиненія. Главнымъ образомъ потому, что Закревскій съ 1829 г. жилъ внѣ родины и успѣлъ нѣсколько забыть языкъ, многое въ словарь объяснено неправильно; кромѣ того, были внесены въ словарь неуклюжія слова, составленныя авторомъ «Ужинка», и пр. Благодаря этому, словарь встрѣтилъ рѣзкую критику г. Ефименко.¹²

Въ слѣдующемъ, 1861 г., появился въ Кіевѣ: «Опытъ южнорусскаго словаря. Трудъ К. Шейковскаго. Въ четырехъ томахъ. Томъ первый: А—З. Выпускъ первый: А—Б». Не смотря на это обѣщающее заглавіе, словарь и закончился на первомъ выпускѣ, заключавшемъ въ себѣ 1087 словъ. Быть можетъ, отчасти была причиной этого очень неблагоприятная критика¹³, вызванная какъ совершенно неумѣстными въ предисловіи къ ученому труду нападеніями автора словаря на ненавистныхъ ему писателей (напр., съ крайней рѣзкостью на Кулиша), такъ и крупными недостатками работы: неудобнымъ правописаніемъ, увеличеніемъ недостаточнаго количества объясняемыхъ словъ при помощи включенія въ словарь всѣхъ извѣстныхъ автору фамилій и названій самыхъ незначительныхъ населенныхъ пунктовъ (сель, хуторовъ и пр.); иногда слишкомъ краткими, а иногда слишкомъ растянутыми объясненіями (до поварскихъ рецептовъ включительно); излишествомъ въ примѣрахъ, доходящимъ до того, что, напр., при фамиліи *Андибер* авторъ приводитъ всю думу объ этомъ лицѣ, занявшую около 9 столбцовъ словаря, и т. п.

Слѣдующими по времени словарями были изданныя въ Галиціи: начало словаря М. Петрушевича и словарь О. Партицкаго. Первая работа, вышедшая въ Коломыѣ въ 1865 г., озаглавлена: «М. Петрушевича словарь рускій. Издалъ О. Бѣлоусъ. Выпускъ первый». Второе заглавіе такое: «Корнесловіе русскаго языка, основанное на историческомъ тлѣ церковно-кирилійскаго древняго языка, съ толкомъ греческимъ, латыньскимъ и нѣмецкимъ, во пользу языко-испытателямъ и учащейся молодежи». Какъ видно изъ этого, авторъ желалъ дать словарь не народнаго языка, а той искусственной книжной смѣси, среди которой только изрѣдка попадаются народныя слова и въ то же время много словъ не существующихъ ни въ какомъ языкѣ: безошибочный, безпрокій, величествіе, вельможедержавіе и пр. Словарь не пошелъ дальше перваго выпуска (А—Видно) на 74 страницахъ.

Послѣ этого во Львовѣ изданъ былъ въ 1867 г. «Нѣмецко-русскій словарь черезъ О. Партицкаго, учителя русскаго языка и литературы. *Deutsch Ruthenisches Handwörterbuch*». Онъ въ двухъ томахъ, гдѣ самый словарь занимаетъ 804 страницы, каждая въ два столбца. Исторія его такова: въ 1862 г. ученики львовской духовной семинаріи, подъ руководствомъ Ю. Лавровскаго, составили вчернѣ словарь, затѣмъ Партицкій дополнилъ его матеріаломъ изъ имѣвшихся въ его распоряженіи

¹² Основа, 1862, X, 27.

¹³ Основа, 1862, III, 57; V. 52; VII, 68.

словарей и книгъ, а также изъ рукописныхъ сборниковъ народныхъ словъ, особенно изъ большого собранія свящ. Скоморовскаго. Списка своихъ источниковъ Партицкій не даетъ и нигдѣ не указываетъ, откуда имъ взято то или другое слово. Въ предисловіи помѣщена краткая грамматика украинскаго языка. Объясняются нѣмецкія слова кратко по-украински, но преимущественно словами изъ тогдашняго литературнаго языка галичанъ, благодаря чему въ словарь можно встрѣтить рядъ искусственныхъ и неудачныхъ словъ изъ такъ называемаго въ Галиціи «язычія». напр.: *Gegenwall* — противвалъ, *Gegenzeuge* — противсвѣдокъ, *Griff* — возьмлене, *Mannsucht* — парубѣчность, *Zweigespräch* — дворовговоръ, *Schinder* — возьмитель и пр. и пр. Кромѣ обилія подобнаго матеріала, словарь засоренъ также многими полонизмами, церковно-славянизмами и пр., а элементы народнаго языка играютъ въ немъ второстепенную роль. Ударенія не отмѣчаются.

Въ 1873 г. издана въ Одессѣ «Словниця української (або Югової-Руської) мови, праця Фортуната Піскунова». Эта тощая книжка, въ которой словарь занимаетъ 138 двухстолбцовыхъ страницъ разгонистой печати, начинается безграмотнымъ предисловіемъ, не имѣющимъ ничего общаго съ наукою; затѣмъ слѣдуетъ украинская азбука, въ которой буквы переставлены по образцу латинскаго алфавита (а, б, ц, ч, д и пр.), а за ней уже словарь, состоящій изъ случайно откуда-то надерганныхъ словъ, дополненныхъ множествомъ словъ, сочиненныхъ или самимъ составителемъ, или кѣмъ-то другимъ, а также беспричинными заимствованіями изъ другихъ языковъ, — все это безъ всякаго указанія источниковъ, съ невѣрными объясненіями, опечатками и пр. Не смотря на очевидную негодность этого безграмотнаго издѣлія, оно не только разошлось, но даже появилось, въ 1882 г., вторымъ изданіемъ подъ громкимъ заглавіемъ: «Словарь живаго народнаго, письменнаго и актоваго языка русскихъ южанъ Россійской и Австро-Венгерской имперіи». Авторъ, по его словамъ, дополнилъ словарь до 15 тысячъ словъ; кромѣ того онъ силится придать ему научный видъ указаніемъ на источники, которыми онъ пользовался. Однако критикой (г. Шейковскаго въ «Русскомъ филологическомъ вѣстникѣ» 1884 г.) было доказано, что дополненія Пискуновъ сдѣлалъ, списавъ ихъ со словаря Закревскаго, не пользуясь указанными имъ источниками.

Совершенно иной характеръ имѣетъ появившійся въ 1874 г. въ Кіевѣ «Опытъ русско-украинскаго словаря», Михаила Левченко. Словарь сдѣланъ безъ претензій на научность и не великъ: въ немъ всего 188 страницъ въ два столбца; но онъ составленъ знатокомъ языка, давшимъ матеріалъ высокаго качества. Источниками служили: собственный сборникъ словъ, записанныхъ отъ народа; такія-же слова, сообщенныя А. К. Павловымъ, также хорошо знавшимъ народный языкъ; словарь Закревскаго, «Труды» Чубинскаго, сочиненія Котляревскаго, Левицкаго-Нечуя, лѣтописи Величка и Самовидца и пр. Не смотря на то, что авторъ только въ рѣдкихъ случаяхъ указываетъ печатный источникъ (да и то лишь краткой отмѣткой фамиліи автора) и нѣтъ возможности всегда опредѣлить откуда взято слово, знаніе составителемъ языка ясно изъ каждаго объясненія, выборъ словъ, попавшихъ въ словарь, сдѣланъ съ очевидной добросовѣстностью, и поэтому словарь внушаетъ къ себѣ довѣріе, не

смотря даже на то, что составитель взял нѣсколько словъ изъ «Словниці» Пискунова — тѣмъ болѣе, что всѣ эти слова онъ точно обозначилъ.

Необходимо пояснить одну особенность этого словаря, въ которомъ русскія слова объясняются украинскими. Онъ предназначался для украинцевъ, знавшихъ русскій языкъ и потому не нуждавшихся въ украинскихъ объясненіяхъ того небольшого количества русскихъ словъ, какое дано было Левченкомъ; словарь этотъ предназначался для изученія не русскаго, а *украинскаго* языка: при помощи своихъ познаній въ русскомъ языкѣ можно было находить отвѣты на вопросы — какъ должно выражаться по-украински въ тѣхъ или другихъ случаяхъ. Съ этой точки зрѣнія недостаткомъ словаря Левченка должно считаться не то, что онъ къ русскимъ словамъ помѣстилъ украинскіе примѣры вмѣсто русскихъ, а то, что этихъ примѣровъ дано было слишкомъ мало. Но все-же, не смотря на свою неполноту, словарь Левченка долгое время былъ единственнымъ хорошимъ пособіемъ для изученія украинской лексики и, по справедливому выраженію профессора А. Е. Крымскаго, «відслужив велику службу українцям».¹⁴

Соблюдая хронологическую послѣдовательность, мы должны будемъ сейчасъ говорить о словарѣ, который появился безъ связи съ перечисленными выше работами (за исключеніемъ, впрочемъ, словаря Партицкаго) и при томъ въ уголкѣ, который и до сихъ поръ остается почти внѣ вліяній украинской литературы въ Россіи и Австріи, — это «Русько-Мадярскій словарь», составленный г. Ласловомъ Чопеемъ и появившійся въ 1883 г. въ Будапештѣ съ обозначеніемъ: «Мадярска корольска академия наукъ присудила сѣй роботѣ на конкурзѣ премию Фекейшгазия». Въ предисловіи авторъ указываетъ составъ своего словаря:¹⁵ «1. Змагавъ емъ ся вѣлько лемъ можъ, много руськихъ слѣвъ збрати; 2) брати слова изъ церковного языка, котрѣ щоденное уживаня мають». Источниками служили: извѣстный сборникъ пѣсенъ Головацкаго, «Vergleichende Grammatik der slav. Sprachen» Миклошича, грамматики Лучкая и Осадцы, «Studien» Огоновскаго, «Малорусскія нар. преданія и рассказы» Драгоманова, словарь Партицкаго, мѣстныя школьныя книги и собственные матеріалы по народному языку, а «слова церковно-славянскаго языка» — говоритъ авторъ, — «черпавъ емъ изъ обрядовыхъ книгъ, што майчасто хоснують ся; сакѣ суть: Евангелие, Апостоль и Псалтыря». Послѣ этихъ объясненій въ предисловіи слѣдуетъ глава: «Руський языкъ е самостоятельный, и не може ся держати нарѣчиемъ російскаго», что доказывается собственными соображеніями автора и многими цитатами и ссылками на сочиненія различныхъ авторовъ¹⁶.

¹⁴ Зоря, 1896, стр. 358.

¹⁵ Цитаты даютъ понятіе какъ о языкѣ, такъ и о правописаніи составителя; замѣтимъ лишь, что $\acute{o} = \acute{o} = i$, а $n\bar{y} = i$; слово руський здѣсь, какъ и у галичанъ, = украинскій.

¹⁶ Г. Чопей ссылается на Миклошича, А. Шлейхера, Малиновскаго, Костомарова, Ад. Богорича, П. Лавровскаго, В. Даля, А. Н. Пыпина, М. Максимовича, А. Потебню, П. И. Житецкаго; ему известны украинскіе писатели и ученые: Котляревскій, Квитка, М. Вовчокъ, Кулишъ, Шевченко, О. Огоновскій, М. Осадца, О. Партицкій, Устіяновичъ, Лучкай, Духновичъ.

Затѣмъ слѣдуютъ краткія свѣдѣнія о на рѣчіяхъ украинскаго языка, краткая грамматика его и, въ заключеніе, указывается цѣль словаря: «Сесь словарь... мае задачивъ *полегшити нашимъ руснакамъ научити ся помадярски*. Руський народъ любить свою вѣру, но любить и Мадярску краину и мадярѣвъ, и дуже ся радуе тому, кедь и його сыны знаютъ помадярски». Самый словарь занимаетъ 440 страничекъ петита, въ два столбца, малаго формата (въ 32°). «Слова руськѣ» кратко поясняются мадярскими, примѣровъ и указаній источниковъ при словахъ нѣтъ. Много словъ чисто книжныхъ, набранныхъ очевидно изъ того «мудрено зложеного языка», которыми пишутъ угорскіе книжники «руснаки» и по сравненію съ которыми г. Л. Чепей считаетъ (предисл. XLIV) свой языкъ болѣе чистымъ «русскимъ», что, конечно, и справедливо.

Въ 1884 и 1886 г.г. появились два выпуска новаго словаря г. Шейковского: «Опыт южно-русскаго словаря. Труд К. В. Шейковского. Том V. Т—Ю.» Изъ предисловія составителя мы узнаемъ, что его 28-лѣтній трудъ по составленію украинскаго словаря былъ уничтоженъ въ 1878 г. во время пожара въ Мензелинскѣ, а нынѣ предлагаемая часть «есть только воспроизведеніе части прежняго труда по сохранившимся воспоминаніямъ», при чемъ такъ какъ авторъ послѣдней частью словаря занимался въ болѣе позднее время, то въ его памяти она болѣе удержалась, почему онъ и публикуеть именно ее. Указанныя обстоятельства конечно не могли не отразиться на достоинствахъ словаря г. Шейковского. Не смотря на то, что въ списокѣ сочиненій, которыми пользовался составитель, находится семьдесятъ одинъ номеръ, все же огромное большинство словъ осталось безъ указанія источника, а множество словъ производныхъ выведено очевидно самимъ составителемъ; если въ первомъ своемъ опытѣ 1861 г. г. Шейковскій грѣшилъ излишней обширностью примѣровъ, то здѣсь, наоборотъ, въ силу обстоятельствъ, примѣры почти отсутствуютъ, кромѣ того, составитель сохранилъ въ словарѣ фамильныя прозванія, а также названія самыхъ мельчайшихъ мѣстностей, что лишь отягощаетъ словарь, тѣмъ болѣе, что выборъ здѣсь былъ совершенно случайный. Не смотря на отмѣченные недостатки, словарь этотъ, стоящій въ научномъ отношеніи несравненно выше перваго опыта г. Шейковского, все-же полезенъ; къ сожалѣнію, онъ остановился на словѣ *хлівець*.

Наконецъ, появился болѣе обширный и доведенный до конца словарь, начавшій выходить выпусками еще въ 1882 г. и въ 1886 г. появившійся во Львовѣ въ двухъ большихъ томахъ, заключающихъ 1117 страницъ въ два столбца, подъ заглавіемъ: «Малоруско-німецкий словарь. Уложили Евгеній Желеховскій і Софрон Недільскій, ц. к. професори гімназії в Станіславі». Изъ краткаго предисловія г. Недильскаго мы узнаемъ, что первый томъ (А—О) закончилъ и издалъ одинъ Желеховскій, а для втораго собралъ и отчасти обработалъ матеріаль, но умеръ въ 1885 г., а трудъ его закончилъ г. Недильскій. При предисловіи помѣщенъ списокъ сотрудниковъ (очевидно доставлявшихъ матеріаль) изъ 92 лицъ, между которыми находятся имена нѣкоторыхъ извѣстныхъ украинскихъ писателей. Въ списокѣ источниковъ изъ 132-хъ номеровъ находимъ: сочиненія большинства выдающихся украинскихъ авторовъ XIX в.; нѣсколько украинскихъ журналовъ, изданія народныхъ произведеній Головацкаго, Драгоманова, Кольберга, Кулиша, Лукашевича,

Метлинскаго, Номиса, Рудченка, Чубинскаго и др.; словари Закревскаго, Левченка, Пискунова, Шейковскаго; кромѣ того, различными сотрудниками доставлялись слова, записанныя непосредственно отъ народа. Критика источниковъ отсутствуетъ, благодаря чему въ словарь попали всякія слова, встрѣчающіяся въ украинскихъ книгахъ, со включеніемъ какъ тѣхъ польскихъ или русскихъ словъ, которыя употреблялись авторами по незнанію украинскаго языка, такъ и различныхъ неудачныхъ неологизмовъ, составленныхъ единичнымъ авторомъ и въ литературѣ не употребляющихся. Поэтому совершенно справедливъ отзывъ П. И. Житецкаго о словарѣ Желеховскаго: «Это — простой перечень малорусскихъ словъ, составленный безъ всякой критики источниковъ»¹⁷. Встрѣчаются при словахъ указанія источниковъ, но вообще слова не датированы; фразеологія бѣдна, примѣровъ нѣтъ. Украинскія слова кратко объясняются по-нѣмецки, объясненія по большей части вѣрны, ошибки встрѣчаются преимущественно при объясненіи словъ, употребляемыхъ исключительно въ російской Украинѣ и потому галицкимъ авторамъ изъ живой рѣчи неизвѣстныхъ. При всемъ томъ словарь Желеховскаго явился въ свое время весьма цѣннымъ приобрѣтеніемъ украинской лексикографіи, такъ какъ въ первый разъ свелъ въ алфавитъ и объяснилъ очень большое количество словъ и въ этомъ отношеніи до сихъ поръ не имѣлъ себѣ равнаго; кромѣ того, онъ и въ настоящее время является единственнымъ пособіемъ, при помощи котораго европейскій читатель можетъ познакомиться съ украинскимъ языкомъ и литературой. Для Галиціи и Буковины словарь имѣлъ значеніе еще въ одномъ отношеніи: принявъ фонетическое правописаніе, впервые систематизированное Кулишемъ (въ «Запискахъ о Южной Руси» 1856 г.) и усовершенствованное послѣдующими украинскими писателями, Желеховскій нѣсколько примѣнилъ его (въ ущербъ фонетичности) къ галицкимъ навыкамъ, и въ такомъ видѣ оно, съ малыми измѣненіями, вошло теперь въ литературныя и научныя изданія галичанъ и буковинцевъ, а также въ ихъ учебныя заведенія¹⁸.

Въ 1893 г. началъ появляться и въ 1898 г. законченъ во Львовѣ печатаніемъ четырехтомный «Словарь російсько-український», составленный М. Уманцемъ и А. Спілкою, т. е. М. Ф. Комаровымъ съ сотрудниками¹⁹. Работая для кievскаго словаря (рѣчь идетъ о предлагаемомъ словарѣ), г. Комаровъ сдѣлалъ изъ его матеріаловъ выборку для себя, эти матеріалы были дополнены словами изъ другихъ источниковъ, а также словами народными. Списокъ источниковъ довольно

¹⁷ Кіевск. Старина, 1888, V, 176.

¹⁸ Ради полноты обзора упомянемъ еще, что въ 1882 г. въ книгѣ Старчевскаго: La Russie polyglotte (Спб.) между діалогами на языкахъ разныхъ народовъ Россіи приведенъ и украинско-французскій словарики и при немъ «Phrases les plus usitées»; а въ 1889 г. во II-мъ томѣ справочной книжки А. Старчевскаго: «Наши ~~слова~~» (Спб.) между словарями западныхъ славянъ помѣщенъ также «русинскій».

¹⁹ Псевдонимъ раскрытъ въ статьѣ проф. А. Е. Крымскаго: «Михайло Комар» (Зоря, 1896, стр. 258); тамъ же и подробности составленія словаря.

обширенъ; въ него входятъ нѣсколько книгъ старой литературы (Величко, Самовидецъ, Статутъ великаго княжества литовскаго и пр.); затѣмъ много сочиненій различныхъ авторовъ XIX в., всѣ главныя изданія фольклорныхъ матеріаловъ, а также словари: Афанасьева-Чужбинскаго, ботаническій Анненкова, словарь XVII в., изданный П. И. Житецкимъ, словари Желеховскаго, Закревскаго, Партицкаго, Пискунова, Шейковскаго; для русской части взять былъ сперва новый «Словарь русскаго языка, составленный II-мъ отдѣленіемъ И. Академіи Наукъ (Спб., съ 1891 г.), а затѣмъ старое изданіе академическаго словаря 1867—1869 гг. Слова русскаго словаря авторъ переводитъ украинскими, опуская: а) иностранныя слова, вошедшія въ оба языка, б) слова общія обоимъ языкамъ. Въ предисловіи къ словарю говорится, что словарь имѣетъ цѣлью облегчить украинцамъ чтеніе произведеній русской литературы, но при разсмотрѣніи самого словаря оказывается, что цѣль его та-же, что и словаря Левченка: дать пособіе лицамъ, владѣющимъ русскимъ языкомъ, но плохо знающимъ украинскій. Въ этомъ убѣждаетъ совершенное отсутствіе примѣровъ изъ русскаго языка (какъ должно было-бы быть, если-бы объяснялся этотъ послѣдній) и наоборотъ — богатство украинскихъ примѣровъ.

Недостатки словаря были своевременно указаны критикой: исключеніе изъ русской части словъ иностранныхъ и словъ, общихъ обоимъ языкамъ, благодаря чему являлась возможность предположить, что всѣ пропущенныя слова имѣются въ такой же формѣ и въ украинскомъ языкѣ, между тѣмъ въ дѣйствительности этого нѣтъ, такъ какъ составителями опускались и многія иныя слова, въ украинскомъ языкѣ не существующія (напр. банщица, вмѣняемый, восторженный и пр.); неточность и неполнота многихъ переводовъ; отсутствіе во многихъ случаяхъ перевода русской фразеологіи; смѣшеніе словъ однозначныхъ и словъ со сходнымъ значеніемъ; введеніе, какъ украинскихъ словъ, многихъ испорченныхъ русскихъ, употребляющихся въ городскомъ жаргонѣ и пр.²⁰ Къ этому слѣдуетъ прибавить, что составители словаря нигдѣ не датируютъ ни словъ, ни примѣровъ къ нимъ, ограничиваясь лишь отмѣткой автора или и еще болѣе общими указаніями, напр: *н. к.* — народная сказка, да и то сдѣлано далеко не во всѣхъ случаяхъ.

Не смотря на отмѣченные недостатки, словарь далъ богатый лексическій матеріалъ со множествомъ примѣровъ употребленія словъ и, при нѣкоторомъ критическомъ отношеніи къ нему, можетъ приносить и приносить большую пользу изучающимъ украинскій языкъ.

Почти одновременно съ словаремъ г. Уманца (1897—1899) появился въ Кіевѣ, двухтомный «Русско-малороссійскій словарь» г. Е. Тимченко.²¹ Въ краткомъ предисловіи указанъ способъ составленія словаря: «Въ мою задачу», — говоритъ г. Тимченко, — «не входило дать полный русско-малорусскій словарь, почему въ

²⁰ См. Записки наук. товариства ім. Шевченка VIII (1895), 55.

²¹ Г. Тимченко выпустилъ еще раньше брошюру въ 19 стр., заключающую въ себѣ первый выпускъ «Русско-украинскаго словаря» на буквы А—Б (Кіевъ, 1892).

предлагаемомъ словарь помѣщены только слова общеупотребительнаго русскаго литературнаго языка, подробности же научной терминологіи, выраженія областныя и архаическія опущены, предложенныя поясненія малорусскими синонимами нѣкоторыхъ русскихъ словъ, по недостатку бывшаго въ моемъ распоряженіи малорусскаго лексическаго матеріала, не всегда исчерпываютъ всѣ ихъ значенія по-малорусски; по той-же причинѣ и русская фразеологія съ малорусскими поясненіями также далека отъ желаемой полноты... При поясненіи русскихъ словъ малорусскими синонимами я отдавалъ преимущество общенародному малорусскому лексическому матеріалу, избѣгая, по возможности, малоизвѣстныхъ провинціализмовъ, при чемъ не счелъ себя въ правѣ выбросить нѣсколькихъ, можетъ быть, рискованныхъ неологизмовъ, но пока имѣющихъ право гражданства въ малорусской литературѣ и не замѣненныхъ иными, болѣе удачными выраженіями; ...при нѣкоторыхъ менѣе извѣстныхъ малорусскихъ словахъ и выраженіяхъ, поясняющихъ русскія, приведена ссылка на источники». Въ списокѣ источниковъ находится 30 сочиненій и рукопись М. Левченка со словами, записанными въ радомысльскомъ уѣздѣ кiev. г. Примѣровъ ни русскихъ, ни украинскихъ нѣтъ.

Наконецъ, въ 1904 г. въ Черновцахъ (Буковина) вышелъ «Русско-німецкий словарь» г. Омеляна Поповича. Собственно словаря въ немъ 318 стр. въ два столбца. Въ немъ дается краткій нѣмецкій переводъ включенныхъ въ словарь украинскихъ словъ, безъ всякихъ примѣровъ и фразеологіи, при чемъ обозначено «nicht bloss die Bedeutung, sondern auch die Declination und Konjugation der in dasselbe aufgenommenen Wörter». Источниковъ не указано; словарь, очевидно, является учебнымъ пособіемъ.

Такова была, въ главнѣйшихъ чертахъ, исторія развитія украинской лексикографіи до настоящаго времени. Перехожу теперь къ исторіи предлагаемой новой работы.

Въ первой книгѣ «Основы» за 1861 г. (стр. 333) напечатана замѣтка «Объ изданіи украинскаго словаря», подписанная П. Кулишемъ. Въ ней послѣдній заявляетъ о своемъ намѣреніи приступить въ февралѣ того-же года къ печатанію украинскаго словаря, проситъ о присылкѣ новыхъ матеріаловъ и сообщаетъ имена лицъ, оказывающихъ ему въ этой работѣ содѣйствіе; таковыми были: А. М. Барвинокъ (г-жа Кулишъ), В. М. Бѣлозерскій, Н. И. Костомаровъ, А. В. Марковичъ, Н. Д. Мизко, М. Т. Номись, А. А. Пестржецкій; Т. Г. Шевченко, М. Г. Щербакъ и др.

Вслѣдъ за этимъ, во 2-й книгѣ «Основы» того-же года, появилось слѣдующее письмо Кулиша: «Прочитавъ въ 9 № *Кіевскаго Телеграфа* письмо г. Шейковскаго о притотовляемомъ имъ для печати Южнорусскомъ словарѣ, содержащемъ въ себѣ 35000 словъ, я пріостановился съ печатаніемъ Словаря, о которомъ было объявлено въ 1-й книжкѣ *Основы*. Можетъ быть Словарь г. Шейковскаго сдѣлаетъ мой трудъ излишнимъ; если же этого не случится, то, безъ сомнѣнія, онъ будетъ важнымъ для меня вспоможеніемъ при окончательной обработкѣ моего словаря. Во всякомъ

случаѣ, отъ души радуясь предпріятію г. Шейковскаго и дружески привѣтствую его на новомъ для насъ обоихъ поприщѣ» (Стр. 263).

Хотя г. Шейковскій ограничился лишь однимъ, и при томъ неудачнымъ, выпускомъ словаря, Кулишъ не возобновилъ, повидимому, оставленной имъ работы. Матеріаль же, собранный имъ, былъ перевезенъ въ Харьковъ, гдѣ увеличенъ новыми выписками, а затѣмъ въ 1864 г. переданъ въ Кіевъ кружку мѣстныхъ литераторовъ и ученыхъ, предполагавшихъ составить украинскій словарь.²² Изъ присланнаго матеріала большую часть пришлось отбросить (это, конечно, не относится къ прекраснымъ матеріаламъ Кулиша) и заняться собираніемъ новыхъ матеріаловъ. Съ этого времени и началась работа надъ словаремъ въ Кіевѣ, то затихавшая, то снова возобновлявшаяся, иногда по совѣмъ новому плану. Главнымъ образомъ она состояла въ томъ, что изъ этнографическихъ сборниковъ и сочиненій авторовъ выписывались на карточки слова съ примѣрами къ нимъ и затѣмъ имъ давался переводъ. Эта работа производилась подъ руководствомъ П. И. Житецкаго. Къ добытымъ такимъ образомъ матеріаламъ присоединялись слова, записанныя прямо изъ устъ народа и полученные отъ сельскихъ жителей: учителей, священниковъ, землевладѣльцевъ и пр.; затѣмъ матеріаль этотъ располагался по алфавиту.

Записанныя отъ народа слова доставили въ разное время слѣдующія лица (въ скобкахъ обозначена мѣстность, къ которой относятся матеріалы): *В. Л. Беренштамъ* (Черноморія), *Н. М. Бѣлозерскій* (Борзен. у.), *П. С. Ефименко* (Харьк. г.), *Г. А. Залюбовскій* (Новомосковскій у., Лебединск. у., Павлоградск. у.), *П. А. Кулишъ* (Борзенск. у.), *М. М. Левченко* (Радомысльск. у.), *Н. В. Лисенко* (Кременчугск. у., Подольск. г.), *М. Ѡ. Лободовскій* (Лебединск., Каневскій, Черкасск., Каменецк., Новградъ-Волынск., Павлоградск. уу., Донская область, Терская область), *И. И. Манжура* (Харьковск. и Екатериносл. г.), *А. В. Марковичъ* (Черниг. г.), *П. Д. Мартыновичъ* (Лохвицк. у.), *К. П. Михальчукъ* (Бердич. и Житомирск. уу.), *А. К. Павловъ* (Харьковская и Кіевская г.), *А. А. Русовъ* (Нѣжинск. у., Херсонск. г.), *А. П. Свидницкій* (Подольск. и Полтавск. г.), *М. Ф. Семеренко* (Черкасск. у.), *г. Ткаченко* (Кіев. у.), *г. Эрастовъ* (Черноморія).

Особенно много и притомъ цѣннаго матеріала было доставлено: извѣстнымъ этнографомъ *Г. А. Залюбовскимъ*, богатыя записи котораго выдѣляются своей обстоятельностью, *М. Ѡ. Лободовскимъ* и *А. К. Павловымъ*. Весь этотъ матеріаль въ концѣ 70-хъ годовъ рѣшено было кружкомъ лицъ, интересовавшихся выпускомъ въ свѣтъ украинскаго словаря, перебрать для того, чтобы составить словарь въ болѣ скромномъ видѣ, какъ называли его тогда «украинскій Рейфъ». Началась эта кружковая работа не по методу составленія научнаго словаря, а просто дѣлалось такъ: изъ обширнаго матеріала карточекъ словарныхъ выбирались на собраніи

²² Нижеслѣдующее изложеніе исторіи словарной работы съ 1864 до 1902 г. дано по сообщенію редакціи журнала «Кіевская Старина». Списки участвовавшихъ въ работѣ составлены отчасти также и по отыскамъ на карточкахъ. Въ виду того, что сообщенія стоявшихъ у дѣла лицъ сдѣланы по воспоминаніямъ, въ спискахъ могутъ оказаться неизбежные пропуски.

словарниковъ тѣ слова, которыя признавались достовѣрными, тутъ же устанавливался переводъ ихъ и иногда давался примѣръ, чаще всего взятый по памяти, а то и просто изъ головы. Все это тутъ же писалось на карточки и передавалось нѣсколькимъ лицамъ для составленія черновой редакціи въ алфавитномъ порядкѣ на листахъ. Эту черновую редакцію вели: *Ир. Ал. Житецкій, А. И. Лоначевскій-Петруняка, В. П. Науменко и А. А. Русовъ*. Въ такомъ видѣ проработанъ былъ весь словарь и законченъ былъ въ концѣ 80-хъ годовъ. Кромѣ сейчасъ поименованныхъ лицъ, въ работѣ разновременно принимали участіе: *А. А. Андріевскій, А. Д. Антеповичъ, В. Б. Антоновичъ, В. Л. Беренштамъ, А. Т. Бѣлоусовъ, Ө. К. Волковъ, М. П. Драгомановъ, М. О. Дунина, А. А. Житецкая, М. Ө. Комаровъ, А. Я. Конисскій, О. П. Косачъ, И. С. Левицкій, Н. В. Лисенко, К. П. Михальчукъ, Ө. Г. Мищенко, Ө. Т. Панченко, И. Я. Рудченко, С. Ф. Русова, М. П. Старицкій, Е. К. Трегубовъ, В. И. Торскій, П. П. Чубинскій и др.*

Пока въ такомъ видѣ словарь доводился до конца, В. П. Науменко принялъ на себя редактированіе его въ чистомъ видѣ, при чемъ опытъ показалъ, что въ прежней системѣ редактированія оставить его нельзя, а необходимо придать словарю болѣе научную обоснованность, обставивши каждое слово примѣрами изъ авторитетнаго источника, для чего опять потребовалось обратиться къ словарнымъ карточкамъ. Первые опыты обработки нѣсколькихъ буквъ были представлены редакціи «Кіевской Старины», которой словарь теперь уже принадлежалъ на правѣ полной собственности и которая систему обработки одобрила. Но такъ какъ В. П. Науменко, имѣя работу по редактированію журнала «Кіевская Старина», не могъ продолжать начатой обработки словаря, то рѣшено было поручить дальнѣйшую сводку матеріаловъ для первоначальной редакціи Е. К. Тимченку, который и закончилъ эту работу, приведя весь словарь въ алфавитный порядокъ (въ тетрадахъ), при чемъ приблизительно 9/10 мъ словъ даны были объясненія съ присоединеніемъ въ большинствѣ случаевъ примѣровъ, взятыхъ изъ книгъ или записанныхъ непосредственно отъ народа; при примѣрахъ, въ большинствѣ случаевъ, отмѣчался авторъ (безъ указанія сочиненія) или мѣстность записи.

Редакція журнала «Кіевская Старина» предполагала издать этотъ словарь въ видѣ приложения къ журналу, о чемъ и было объявлено печатно, и въ 1897 г. при журналѣ разсланы были первые листы словаря на А—Б, кончая словомъ *борозка*, подъ редакціей В. П. Науменка. Но такъ какъ вскорѣ выяснилось, что словарь можетъ быть представленъ въ Академію Наукъ на соисканіе преміи Н. И. Костомарова, то печатаніе его приостановилось.

14 февраля 1902 г. весь матеріалъ для окончательной обработки переданъ былъ редакціей «Кіевской Старины» составителю настоящаго предисловія, при чемъ еще заранѣе предрѣшено было, чтобы матеріалъ стараго книжнаго языка былъ выдѣленъ въ особый алфавитъ и помѣщенъ въ видѣ приложения къ словарю живого языка. Въ виду краткости оставшагося до представленія въ Академію Наукъ времени эту часть труда пришлось отдѣлать для особаго лица и впослѣдствіи для этого приглашенъ былъ *Е. К. Тимченко*, — исполненная имъ работа, при представленіи Словаря въ

Академію Наукъ, была помѣщена въ концѣ настоящаго словаря съ особымъ предисловіемъ. Нами же была принята на себя работа по словарю живого народнаго и литературнаго (начиная съ Котляревскаго) языка.

Переданный намъ матеріаль состоялъ: а) изъ карточекъ, на которыя были занесены слова: 1) записанныя отъ народа, 2) выписанныя изъ различныхъ книгъ, изданныхъ съ 1798 г. (годъ появленія «Энеиды» Котляревскаго) по 1870 г. включительно, а также изъ нѣкоторыхъ позднѣйшихъ изданій²³, 3) не обозначенныя никакимъ источникомъ; б) тетради, въ которыя былъ сведенъ въ алфавитъ находившійся на карточкахъ матеріаль, давшій 49000 словъ.

Такъ какъ раньше предполагалось печатать словарь при «Кіевской Старинѣ», то, въ виду цензурныхъ ограниченій, принято было правописаніе, требовавшееся въ то время цензурой для всѣхъ издаваемыхъ въ Россіи украинскихъ книгъ; но правописаніе это препятствуетъ правильному начертанію звуковъ языка, обезображиваетъ внѣшній видъ изображаемыхъ словъ частымъ употребленіемъ *ы* и, кромѣ того, противорѣчитъ изданнымъ Академіею Наукъ правиламъ о присужденіи премій Н. И. Костомарова, — поэтому было принято то правописаніе, которое употреблено въ украинскихъ параллеляхъ въ «Словарѣ русскаго языка, составленномъ Вторымъ Отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ» и въ то же время употребляется и въ научныхъ и другихъ изданіяхъ «Науковаго Товариства ім. Шевченка» во Львовѣ. Въ виду этого, конечно, пришлось поставить слова въ новомъ алфавитномъ порядкѣ.

Переданный намъ матеріаль подвергнутъ былъ переработкѣ по всѣмъ буквамъ и во всѣхъ отношеніяхъ: въ выборѣ словъ, объясненіяхъ, выборѣ и провѣркѣ текста примѣровъ, постановкѣ ссылокъ и пр. и пр. За тѣмъ нами предложено было редакціи «Кіевской Старины» дополнить этотъ матеріаль новыми словами. Лично произвести выборку словъ изъ книгъ редакторъ словаря не могъ, такъ какъ все его время уходило на обработку матеріала; для выписки новыхъ матеріаловъ необходимо было приглашеніе иныхъ лицъ; что, какъ связанное съ известными затратами, зависело, конечно, не отъ редактора. Такъ какъ такія лица приглашены не были, то редактору просто предоставлено было право сдѣлать, не выходя изъ извѣстныхъ границъ (о нихъ ниже), дополненія изъ тѣхъ матеріаловъ, которые уже имѣлись готовыми въ моментъ изъясненія на это согласія редакціей «Кіевской Старины». Матеріалы эти собраны были нами слѣдующимъ образомъ.

Во-первыхъ, рядомъ сочувствовавшихъ работѣ лицъ сообщенъ былъ намъ рукописный матеріаль, состоявшій изъ записей словъ и выраженій, добытыхъ непосредственно отъ народа. Такіе матеріалы доставлены были слѣдующими

²³ А именно: «Нар. ѳни Галицк. и угор. Руси» Головацкаго (1878), «Труды» Чужбинскаго (части томовъ I, III, IV и томъ V-й), четвероевангеліе ѳнскаго изданія (1871), «Повісті Івана Нечуя» (Льв. 1872), «Повісті Ів. Левицького» (К. 1874), двѣ книжки «Розмов» Иванова -Комарова (1874—1875), «Марко проклятий» Стороженка (1879) и «Повісті О. Федьковича» (К. 1876).

лицами (въ скобкахъ обозначена мѣстность, къ которой относятся матеріалы): *А. П. Грищенко* доставилъ 408 карточекъ (Кролевец. у.); *П. В. Даниловъ* — 296 карт. (Нѣжин. у.); *В. ... Дорошенко* — 1000 карточекъ (Лохвицк. и другіе уѣзды Полт. г. и Гуцульщина) и, кромѣ того, 1600 карточекъ именъ людей (Лохвицк. у. и изъ книгъ), всего 2600 карт., *П. И. Житецкій* передалъ матеріалы для украинской грамматики, собранные *Г. Я. Стрижевскимъ*, а также и другія рукописи, заключавшія въ себѣ лексическія матеріалы (*Г. А. Залюбовскаго* и др.); *К. В. Квитка* — 170 кар. (Кіев. г.); *И. С. Левицкій* — свои рукописныя тетради и замѣтки, изъ которыхъ извлечено было много словъ, записанныхъ въ Кіев. г.; *В. И. Леонтовичъ* — 151 карт. (Лубенск. у.); *А. Л. Майдачевскій* — 1205 карточекъ, записанныхъ покойнымъ *Г. А. Залюбовскимъ* (преимуц. Новомоск. у.); *С. ... Масловъ* — 520 карт. (Черниг. и Полтавск. г.); *Г. Я. Стрижевскій* — тетради своихъ записей, изъ которыхъ извлечено было значительное количество словъ (Таврич. г. и др.); *Д. П. Теремець* — 43 названія частей водяной мельницы (м. Седневъ Черн. у.); *Д. И. Эварницкій* — 1515 карточ. (преимуц. Харьковск., Полтавск. и Екатериносл. гг.); *В. А. Яблоновскій* — 924 карточки (Херсонск. г., Хотинск. и Богодух. уу.). Кромѣ того, по нѣсколько десятковъ словъ доставлено гг. *С. Викуломъ*, *А. Ѡ. Калитой* и *А. Кривицкимъ*. Наконецъ, у насъ лично имѣлось записанныхъ нами и г-жею *М. Н. Гринченко* отъ народа въ Зміевскомъ, Сумскомъ, Богодуховскомъ, Харьковскомъ, Константиноградскомъ, Пирятинскомъ, Славяносербскомъ, Черниговскомъ, Кіевскомъ и Васильковскомъ уу. 1570 словъ.

Всего же — 10481 карточка, не считая многихъ словъ, извлеченныхъ изъ рукописей *И. С. Левицкаго*, *Г. Я. Стрижевскаго* и др.

Во-вторыхъ, предпринята была выборка словъ изъ книгъ.

Редакціей «Кіевской Старины» поставлено было непремѣннымъ условіемъ, чтобы пользованіе печатными изданіями ограничено было выборкой матеріала *лишь* изъ слѣдующихъ книгъ: а) изъ собраній украинскихъ этнографическихъ матеріаловъ, когда бы то ни было изданныхъ, а также изъ тѣхъ земскихъ и другихъ изданій, въ которыхъ встрѣчаются матеріалы по народной терминологіи; б) изъ напечатаннаго на украинскомъ языкѣ съ Котляревскаго и по 1870 г. включительно; в) изъ работъ украинскихъ писателей XIX в., начавшихъ свою дѣятельность не позже 1870 г., хотя бы работы эти появились и позже означеннаго времени; г) изъ украинскихъ словарей; д) изъ сборниковъ словъ, записанныхъ отъ народа и опубликованныхъ въ печати. Программа эта имѣла характеръ чисто ограничительный: она указывала редактору предѣлы, за которые онъ не имѣлъ права выходить, но совсѣмъ не требовала, чтобы онъ использовалъ этотъ матеріалъ въ указанныхъ границахъ весь. Такого требованія даже и нельзя было поставить при помянутыхъ условіяхъ работы.

Не выходя изъ рамокъ этихъ ограниченій, нами и г-жею *М. Н. Гринченко* произведена была выборка словъ съ примѣрами изъ книгъ на карточки.

Изъ переданныхъ редакціей «Кіевской Старины» матеріаловъ видно было, что нѣкоторыя книги, изданныя до 1870 года, были или совсѣмъ не использованы, или

использованы не вполнѣ. Въ виду краткости времени приходилось дѣлать выборъ: важнѣйшія изъ книгъ, не использованныхъ совсѣмъ или использованныхъ недостаточно, были прочитаны вновь; на остальное у редактора и его главного сотрудника по собиранію матеріаловъ уже не хватило времени...

То-же самое повторилось и съ этнографическими сборниками. Въ списокѣ источниковъ отсутствуютъ, напр., сборники г.г. Булгаковского, Бобровскаго, Янчука, Бессарабы и др. Но редактору представлялась дилемма: или узнать болѣе необходимымъ для полноты словаря: помянутыя работы или-же «Малорусскіе народныя преданія и рассказы» Драгоманова, «Историческія пѣсни малорусскаго народа» Антоновича и Драгоманова, «Записки Юго-Западнаго Отдѣла Р. Географическаго Общества», «Народные обряды и пѣсни Лубенск. у.» Милорадовича, «Гуцульщину» Шухевича, «Сказки» Манжуры, «Етнографічний збірник», «Матеріяли до укр.-р. етнології» и проч.? Высокая цѣнность этихъ работъ, безъ пользованія которыми прямо таки немислимъ сколько-нибудь порядочный украинскій словарь, безусловно ставила прочтеніе ихъ на первый планъ, отодвигая всѣ иныя на второй въ расчетъ на то время, которое, быть можетъ, останется въ запасъ послѣ использованія главныхъ сборниковъ. А между тѣмъ времени и рабочихъ силъ было такъ мало, что осталось неиспользованнымъ многое даже изъ поставленнаго на первомъ планѣ, — наприм., нѣкоторые томы «Етнографічного збірника»...²⁴

Эта выборка дала 50650 карточекъ. Кромѣ того, по нашимъ отмѣткамъ, около 4000 карточекъ выписано было разными лицами, болѣе всего (болѣе трехъ тысячъ) А. П. Дудю-Дудзинскимъ: всего-же выписано изъ книгъ 54700 карточекъ. Прибавляя къ этому добытое непосредственно отъ народа, получимъ 65181 карточку и, сверхъ того, опять таки матеріалъ изъ рукописей г.г. Левицкаго и Стрижевскаго.

Кромѣ того, мы пользовались, безъ выписки на карточки, словариками Верхратскаго (угорскимъ, лемковскимъ, «Знадобами», «Початками»), Манжуры (въ «Сказкахъ»), Рудченка (при «Чумацк. пѣсняхъ»), ботаническими словарями Анненкова, Роговича и Волкова (въ I томѣ «Записокъ Юго-Западн. Отдѣла Географ. Общества»), а также, въ указанной ниже мѣрѣ, и болѣе обширными словарями языка. Весь этотъ матеріалъ далъ очень большое количество примѣровъ и новыхъ значеній къ уже имѣвшимся въ алфавитѣ словамъ, доставилъ возможность объяснить необъясненныя еще слова и исправить ошибки въ сдѣланныхъ уже объясненіяхъ, сильно пополнилъ фразеологію, а также далъ не менѣе 18500 новыхъ словъ и позволилъ, такимъ образомъ, увеличить *объемъ* словаря почти въ два раза. Въ настоящее время словарь заключаетъ въ себѣ около 68000 словъ, не считая матеріаловъ стараго книжнаго языка, которыхъ собрано г. Тимченко тысячъ двѣнадцать — тринадцать словъ.

²⁴ Конечно, въ списокѣ источниковъ находится нѣсколько книгъ, пользованіе которыми можно было-бы отнести даже и на третій планъ; но выписки изъ нихъ уже *ѣдимъ* готовыми, оставалось только примѣнить ихъ къ дѣлу безъ затраты труда на добываніе ихъ.

Что касается *пользованія источниками*, списокъ которыхъ приложенъ ниже, то мы на первомъ планѣ всегда ставили матеріалъ, добытый изъ этнографическихъ сборниковъ, какъ матеріалъ народный и, благодаря обилію опубликованныхъ записей, доступный повѣркѣ многими случаями употребленія слова, а потому наиболѣе достовѣрный и, кромѣ того, могущій быть обставленнымъ наиболѣе полными комментаріями. За нимъ слѣдуютъ слова, записанныя непосредственно отъ народа (изданныя или въ рукописи): при внимательномъ и опытномъ записывателѣ такой матеріалъ очень цѣненъ, хотя, конечно, не можетъ быть поставленъ наравнѣ съ словами изъ этнографическихъ сборниковъ, такъ какъ, за немногими исключеніями, такая запись даетъ намъ лишь *одинъ* случай употребленія слова, не могущій быть провѣреннымъ и дополненнымъ другими случаями; кромѣ того, всегда возможно, что записыватель уловилъ не основное значеніе слова и даже, можетъ быть, значеніе, такъ сказать, мимолетное, приноровленное лишь къ данному случаю, что такъ часто бываетъ въ бѣглой живой разговорной рѣчи. Хорошо, если другой матеріалъ даетъ возможность провѣрить такую запись; но если она одинока, а единственный при этомъ способъ провѣрки на мѣстѣ записи невозможенъ, конечно, лишь какъ рѣдкое исключеніе, тогда составитель словаря всегда рискуетъ включить въ свою работу слово съ значеніемъ неточнымъ, слишкомъ частнымъ, не говоря уже о прямыхъ ошибкахъ. Все это въ значительной мѣрѣ понижаетъ стоимость этого матеріала, заставляетъ быть съ нимъ очень осторожнымъ. Но какая бы степень осторожности не была примѣнена къ дѣлу, рискъ ошибки все-же не можетъ быть устраненъ²⁵.

Въ виду только что высказанныхъ соображеній, сочиненія лучшихъ писателей могутъ быть поставлены ничуть не ниже этого послѣдняго рода матеріаловъ, а относительно возможности провѣрки и полноты комментирования даже и выше. Лучшими же для *нашей работы* писателями мы считаемъ тѣхъ, которые, болѣе или менѣе мастерски владѣя словомъ, въ то-же время черпали свой словесный матеріалъ непосредственно изъ народной рѣчи. Къ такимъ мы относимъ болѣе старыхъ писателей: Котляревскаго, Гулака-Артемовскаго, Квитку, Макаровскаго, Шевченка, М. Вовчка, Г. Барвинокъ, Симонова и затѣмъ П. Кулиша, особенно въ его произведеніяхъ пятидесятихъ и шестидесятихъ годовъ, часто очень удачно соединявшихъ чисто народный матеріалъ съ матеріалами стараго книжнаго языка. Конечно, чистота лексики у этихъ писателей далеко не одинакова, — извѣстно, напр., что Котляревскій часто употреблялъ великоруссизмы и пр., — но при нѣкоторомъ критическомъ отношеніи это обстоятельство не можетъ имѣть особенно большого значенія.

Раньше составленными словарями мы старались пользоваться съ осторожностью, не смотря на всю соблазнительность мысли легко пополнить свою работу множествомъ словъ путемъ простого переноса ихъ изъ одного словаря въ другой. Изъ словарей Желеховскаго и Шейковскаго, по причинамъ, которыя

²⁵ Считаемъ нужнымъ предупредить, что слова тайныхъ языковъ нищихъ, шерстобитовъ и пр., въ нашъ словарь не включены.

понятны послѣ сдѣланныхъ нами выше замѣчаній объ этихъ словаряхъ, мы брали только тѣ слова, въ существованіи и правильномъ объясненіи которыхъ были болѣе или менѣе увѣрены, а въ то-же время не находили ихъ въ карточкахъ. При этомъ редакторъ, конечно, сознавалъ, что выставленный здѣсь критерій слишкомъ субъективенъ, чтобы быть вполне научнымъ. Конечно, слѣдовало бы поступить иначе. Принимая во вниманіе, что некоторые составители словарей (Партицкій, Пискуновъ, Верхратскій, К. Левицкій) сами составляли слова для перевода тѣхъ или иныхъ словъ объясняемаго языка, и слова эти въ литературу не вошли, но за то ихъ включили въ свои словари авторы нѣкоторыхъ другихъ словарей (напр. Желеховскій); что нѣкоторые авторы (напр. авторъ «Ужинка») также занимались составленіемъ подобныхъ словъ, нѣкимъ изъ писателей не принятыхъ и даже ими самими впоследствии оставленныхъ, и слова эти попадали въ нѣкоторые словари (Закревскій, Желеховскій); что составители словарей вносили въ нихъ иногда явные великоруссизмы или полонизмы, употребленные украинскими писателями по ошибкѣ или по недостаточному знанію языка, — принимая все это во вниманіе, составитель словаря долженъ былъ-бы поступить такимъ образомъ: обследовать *каждое* слово *каждаго* словаря безъ исключенія, опредѣлить его источникъ и затѣмъ распорядиться словами въ зависимости отъ полученныхъ результатовъ. Слова явно чужія и не пріобрѣвшія правъ гражданства въ украинскомъ языкѣ лучше всего было бы оставить въ сторонѣ слова народнаго или литературнаго украинскаго языка подлежали бы внесенію въ словарь; что же касается словъ выдуманныхъ и не пошедшихъ далѣе одного автора или какого-либо словаря, то, если даже и прійти къ выводу о необходимости внесенія ихъ въ словарь, необходимо было каждое такое слово сопроводить соответствующимъ замѣчаніемъ о его происхожденіи, чтобы оно не могло быть принято за слово, явившееся результатомъ органическаго роста языка. Такой путь предстоялъ составителю словаря, и путь этотъ былъ-бы имъ пройденъ, если-бы составитель имѣлъ въ своемъ распоряженіи для работы не два съ половиною года, а хотя-бы пять лѣтъ. При отсутствіи же этого послѣдняго условія ему оставалось одно: принять ту программу, какую онъ принялъ, — тѣмъ болѣе, что даже для выполненія только ея у него не хватило въ концѣ-концовъ времени...

Съ охотой брали мы слова у Афанасьева-Чужбинскаго и безъ всякихъ колебаній изъ словаря Левченка; у Закревскаго взято лишь нѣсколько словъ; словаремъ г. Уманца мы воспользовались лишь для нѣсколькихъ примѣровъ или ссылокъ къ словамъ, уже бывшимъ въ словарѣ старой редакціи; словари Партицкаго, Пискунова, Поповича, Тимченка, Чопея оставлены нами въ сторонѣ; не пользовались мы также опытами словарей научныхъ и техническихъ терминовъ (гг. Верхратскаго, Левицкаго и др.). — по причинамъ, изложеннымъ выше въ своемъ мѣстѣ, не желая вводить въ свой словарь неологизмы, которые, въ большинствѣ случаевъ, быть можетъ, не пойдутъ далѣе словаря, для котораго выдуманы.

При пользованіи всѣми помянутыми источниками составитель поставилъ себѣ правиломъ датировать значеніе *каждаго* слова точною документальною ссылкой. Такого рода система даетъ возможность всегда провѣрить какъ точность перевода, такъ и приводимой цитаты, при чемъ пользующійся словаремъ можетъ глубже и

шире проникнуть въ значеніе слова и способы его употребленія, обратившись къ первоисточникамъ; собранный такимъ образомъ и провѣренный матеріалъ навсегда остается прочной основой для научнаго словаря. Въ виду этого въ своихъ собственныхъ добавленіяхъ мы не вписали ни одного слова, не сопроводивъ его точной ссылкой съ указаніемъ автора, сочиненія, тома и страницы²⁶ или же мѣстности, гдѣ было записано отъ народа слово. Подобными же данными мы снабдили и всѣ тѣ слова въ словарь старой редакціи, для которыхъ оказался соответствующій матеріалъ. Къ сожалѣнію, очень большое количество старыхъ карточекъ заполнено было безъ указанія датъ и даже сочиненій, изъ которыхъ выписано слово, — вотъ почему въ словарь старой редакціи осталось нѣкоторое количество словъ совсѣмъ не датированныхъ; зная о существованіи этихъ словъ въ языкѣ и вмѣстѣ съ тѣмъ не располагая временемъ для подысканія къ нимъ датъ и примѣровъ, мы не сочли себя въ правѣ исключить ихъ изъ нашей работы, надѣясь, что со временемъ и этотъ пробѣлъ будетъ пополненъ²⁷.

При нѣкоторыхъ словахъ и примѣрахъ стоитъ обозначеніе уѣзда или губерніи. Это значитъ, что слово или фраза записаны непосредственно отъ народа въ отмѣченной мѣстности; но отнюдь не указываетъ на территориальное распространеніе слова. Для опредѣленія этого послѣдняго обстоятельства мы не располагали ни данными, ни временемъ для добыванія ихъ и потому и не ставили себѣ этого задачей. Оттого и при словахъ, взятыхъ изъ сборниковъ народныхъ произведеній не стоитъ указанія мѣстности, къ которой относится слово. Впрочемъ, въ списокѣ нашихъ источниковъ мы при нѣкоторыхъ сборникахъ (гдѣ было возможно) сдѣлали отмѣтки мѣстностей, благодаря чему, обратившись съ стоящей у слова датой къ нашему примѣчанію при заглавіи источника, возможно опредѣлить мѣстность, гдѣ добыто слово. Нѣкоторыя-же сочиненія уже въ самомъ своемъ заглавіи носятъ указанія на мѣстность (Милорадовичъ, Шухевичъ).

Сказанное уже до нѣкоторой степени опредѣляетъ *составъ предлагаемаго словаря*; онъ заключаетъ въ себѣ:

а) Слова народнаго языка — какъ собственные, такъ и заимствованныя, но издавна принятыя всѣмъ народомъ или частью его; сюда относятся слова изъ обращавшихся или обращающихся среди народа поэтическихъ произведеній, хотя-бы нѣкоторыя изъ этихъ словъ и вышли въ настоящее время изъ народнаго употребленія. Относительно словъ изъ мѣстныхъ нарѣчій и говоровъ, вошедшихъ также въ словарь, должны замѣтить слѣдующее. Принявъ для словаря фонетику, употребляемую въ украинской литературѣ, начиная съ Котляревскаго, а именно фонетику такъ называемаго собственно-украинскаго нарѣчія, мы всѣ слова помѣщали именно въ этой фонетической формѣ, но въ тѣхъ случаяхъ, когда слово

²⁶ Конечно, указаніе томовъ и страницъ не было для такихъ словарей какъ Желеховскаго или Шейковскаго, какъ излишнее въ данномъ случаѣ.

²⁷ См. еще примѣчаніе къ списку именъ людей.

известно было намъ только въ одной мѣстной фонетической формѣ, мы его въ такомъ видѣ и вносили въ словарь; что-же касается *примѣровъ* изъ народной рѣчи, то они давались всегда въ той формѣ, въ какой были записаны. Благодаря этимъ правиламъ, у насъ въ алфавитѣ нѣтъ, напр., словъ съ покутскимъ *ʹ* вмѣсто *đ* (*ʹivчина*). Въ нѣкоторыхъ, однако, случаяхъ приходилось дѣлать исключенія, а именно тамъ, гдѣ вариантъ съ мѣстной фонетической формой являлся распространеннымъ въ литературной рѣчи, или-же въ тѣхъ случаяхъ, когда известная фонетическая вариация, отсутствуя въ данной мѣстности вообще, оставила однако свой слѣдъ въ одномъ-двухъ какихъ-либо словахъ съ ихъ производными, при чемъ эти слова только въ такой формѣ въ данной мѣстности и употребляются; такъ, напр., не помѣщая въ словарь всѣхъ словъ, въ которыхъ (какъ, напр., у гуцуловъ) *t* замѣняется *k* (кегло=тягло, Шух. I, 255), мы внесли въ него слова *kісний*, *kісто* (рядомъ съ *tісний*, *tісто*), употребляющіяся во многихъ мѣстностяхъ Подольской, Волынской и Харьковской губ., гдѣ замѣны *t* звукомъ *k* въ иныхъ случаяхъ не наблюдается. Само собою разумѣется, что подъ вышеизложенныя правила не подходятъ вариации одного и того-же слова, встрѣчающіяся иногда рядомъ на пространствѣ съ одной и той же фонетикой, — всѣ такія слова включены въ словарь. Наконецъ, при словахъ, употребленіе которыхъ представлялось намъ, на основаніи имѣвшихся матеріаловъ, ограниченнымъ, напр., одной пословицей или загадкой, мы дѣлали объ этомъ отмѣтку.

б) Слова, взятые изъ сочиненій авторовъ. Въ большинствѣ случаевъ это тѣ-же народныя слова, но только въ имѣвшихся у насъ матеріалахъ не оказалось для нихъ источника изъ народной литературы; затѣмъ — это слова, перешедшія изъ стараго книжнаго языка въ новый, часто съ приспособленіемъ къ современной, принятой въ литературѣ, фонетикѣ; далѣе — слова, заимствованныя изъ другихъ литературныхъ языковъ для выраженія понятій научныхъ, нѣкоторыхъ отвлеченныхъ и вообще понятій новѣйшей культурной жизни, и, наконецъ, слова, выработавшіяся въ литературномъ языкѣ для обозначенія тѣхъ же понятій. Относительно заимствованныхъ словъ необходимо слѣдующее поясненіе. Мы вообще избѣгали включенія ихъ въ словарь, но когда случалось находить, что въ языкѣ выработалось уже какое-либо выраженіе на основѣ заимствованнаго корня (см., напр., слово *етнографувати*), тогда мы, приводя его, присоединяли къ нему и всѣ тѣ слова этого корня, которыя употребляются въ литературномъ языкѣ. Иногда помѣщались также слова особо употребительныя и къ которымъ въ то-же время былъ примѣръ. Конечно, выборъ словъ при этихъ способахъ былъ довольно произвольный, но мы оправдывали себя нѣсколько тѣмъ, что такая-же произвольность въ выборѣ такъ называемыхъ «иностранныхъ словъ» замѣчается и въ словаряхъ иныхъ языковъ; къ тому-же вообще количество такихъ словъ въ нашемъ словарѣ сравнительно невелико. Относительно же словъ, выработанныхъ самимъ литературнымъ языкомъ, мы держались того взгляда, что внесенію въ словарь подлежатъ лишь такія изъ нихъ, которыя болѣе или менѣе пріобрѣли уже право гражданства въ литературномъ языкѣ; во всякомъ случаѣ, при словахъ, встрѣченныхъ нами только у одного автора, мы дѣлали объ этомъ отмѣтку. Такимъ же образомъ поступали мы и съ тѣми

словами изъ фальсифицированныхъ псевдо-народныхъ думъ и пѣсенъ, которыя (слова) были намъ извѣстны *только* по этимъ послѣднимъ произведеніямъ.

Въ частности относительно состава словаря, распредѣленія въ немъ матеріала и метода изложенія необходимо сдѣлать еще слѣдующія замѣчанія:

1) Изъ географическихъ названій въ словарь включены лишь названія націй, частей земли, государствъ, странъ и болѣе значительныхъ украинскихъ городовъ и нѣкоторыхъ другихъ мѣстностей, а также встрѣченныя производныя отъ этихъ словъ.

2) Уменьшительныя и увеличительныя имена существительныя указывались нами обыкновенно при основныхъ, при чемъ если уменьшительное (или увеличительное) въ алфавитномъ порядкѣ слѣдуетъ непосредственно за основнымъ, то оно, какъ и всѣ, непосредственно слѣдующія за нимъ и другъ за другомъ уменьшительныя (или увелич.), отдѣльно въ алфавитъ не выставляется, въ противномъ-же случаѣ, для болѣе удобнаго нахождения, уменьшительное (или увелич.) ставится на надлежащемъ мѣстѣ съ ссылкой на основное; если-же уменьшительное (или увеличительное) имѣло еще свое собственное значеніе, тогда оно лишь указывалось при основномъ, а подробно объяснялось особо на своемъ мѣстѣ. При этомъ, слѣдуя раньше изложенному правилу о мѣстныхъ фонетическихъ вариацияхъ, мы не отмѣчали нигдѣ уменьшительныхъ на *ейка* и *ейко* (*ручейка*, *лишейко*), такъ какъ *ейка*, *ейко*, всегда = *енька*, *енько* (*рученька*, *лишенько*).

Что касается уменьшительныхъ прилагательныхъ и нарѣчій, то въ алфавитъ вносились только тѣ изъ нихъ, которыя представляли или особенности въ значеніи, или уклоненія отъ правилъ образованія; въ противномъ случаѣ они только отмѣчались при основныхъ. Такимъ же точно образомъ поступали мы и съ сравнительной и превосходной степенями прилагательныхъ и нарѣчій.

3) Изъ причастій помѣщены въ алфавитъ только тѣ, которыя употребляются какъ имена прилагательныя или пріобрѣли особенности въ значеніи, или-же уклоняются отъ правилъ образованія.

4) Совершенные и несовершенные виды глаголовъ мы объясняли вмѣстѣ при несовершенной формѣ, а отъ совершенной дѣлали ссылку, если по алфавитному порядку она не слѣдовала непосредственно за несовершенной; исключенія были допущены для глаголовъ, которые, переходя въ совершенный видъ, принимали префиксъ и потому относились къ другой буквѣ. — Во многихъ мѣстностяхъ харьковской, херсонской и екатеринославской губерній существуетъ смягченіе звуковъ *ш* и *дж* въ 1-мъ лицѣ ед. ч. наст. вр. и предъ *увати*: *носю*, *ходю*, *викосювати*; но такъ какъ въ литературѣ болѣе принята несмягчаемая форма, то мы и ограничились лишь указаніемъ этой особенности здѣсь, не внося ее въ словарь.

5) Въ виду того, что техническихъ народныхъ терминовъ собрано еще довольно мало и собранное къ тому же разбросано въ различныхъ изданіяхъ, часто имѣющихъ

совершенно не филологическое назначеніе, мы приложили особое стараніе, чтобы собрать этого матеріала какъ можно больше. Изъ печатныхъ источниковъ самый богатый матеріалъ доставила «Гуцульщина» г. Шухевича, затѣмъ упомянутый выше словарикъ г. Василенко, статья г. Браунера о рыболовствѣ и статьи гг. Вовка, Гнатюка и Могильченка въ «Матеріалах до укр.-р. етнологіи», а также VII-й томъ «Трудовъ» Чубинскаго. Кромѣ того, намъ удалось добыть описанія водяной мельницы (гг. Грищенко и Теремца), а также записи Залюбовскаго и г. Стрижевскаго; наконецъ, мы располагали собственными записями по ткачеству и шерстобитству. При объясненіи названій частей машинъ и снарядовъ мы въ большинствѣ случаевъ поступали такъ: давали названія и описанія частей снаряда при его собственномъ названіи, а затѣмъ уже дѣлали ссылки на это полное описаніе; такой способъ, не представляя затрудненій для отысканія слова, значительно сокращалъ мѣсто и упрощалъ дѣло; въ нѣкоторыхъ случаяхъ, для ясности описанія, приложены рисунки.

6) Префиксъ *y*, какъ извѣстно, переходитъ въ украинскомъ языкѣ въ нѣкоторыхъ случаяхъ въ *v* и снова принимаетъ свой полный звукъ (см. объ этомъ въ самомъ словарѣ при предлогѣ *y*): *він уліз, вона влізла*; мы всѣ слова, начинающіяся этимъ префиксомъ, помѣстили на *y* безъ различія — былъ-ли *y* нась примѣръ съ *v* или съ *y*, а въ *v* сдѣланы въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ ссылки.

7) Префиксы *od* и *vid* также чередуются въ украинскомъ языкѣ въ одномъ и томъ же словѣ, въ зависимости отъ предыдущаго звука (послѣ гласнаго — *vid*); всѣ слова, начинающіяся этими префиксами, нами помѣщены на *vid*, а въ буквѣ *o*, въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ, также сдѣланы ссылки.

8) Въ виду того, что звукъ *ф* у большинства украинскаго народа выговаривается какъ *хв* (передъ гласной, кромѣ *y*) или *х* (передъ согласной и передъ *y*), мы, составляя словарь на букву *ф*, помѣстили въ него лишь тѣ слова, для которыхъ въ нашихъ матеріалахъ не нашлось дубликата съ *хв* или *х*²⁸; всѣ же слова, которыя встрѣчены только съ *хв* и *х* или, рядомъ съ этими звуками, также и съ *ф*, помѣщены нами на букву *х*, примѣры-же къ нимъ, конечно, были оставлены съ тѣмъ изъ этихъ звуковъ, съ какимъ были встрѣчены. Если какое либо слово съ звуками *хв*, *х* имѣло одно значеніе, а съ зв. *ф* — другое, тогда оно, съ соотвѣтствующими значеніями, помѣщалось и на *ф* и на *х* со взаимными ссылками одного на другое. Незначительныя и немногія отступленія отъ этихъ правилъ обусловлены желаніемъ предоставить болѣе удобствъ въ пользованіи словаремъ и понятны безъ объясненій.

9) Въ украинскомъ языкѣ глаголы и нѣкоторыя имена имѣютъ часто впереди приставочное *i* (по фонетическимъ причинамъ, а равно вслѣдствіе смѣшенія въ языкѣ префиксовъ *iz* и *z* (съ)), отпадающее сейчасъ-же, какъ только прошла въ немъ нужда (*він іспік, ірвав, ізів, вона спекла, рвала, зіла*) — всѣ формы съ такимъ начальнымъ *i*, конечно, отсутствуютъ въ словарѣ, — ихъ слѣдуетъ искать тамъ, гдѣ

²⁸ При этомъ принята была во вниманіе оговорка Номиса въ предисловіи къ его сборнику пословиць. что онъ *ф* вездѣ, гдѣ оно у него встрѣчалось, замѣнялъ звуками *хв*.

онѣ имѣють мѣсто безъ этого *i*, и мы облегчили отыскиваніе общими ссылками въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ. Въ иныхъ случаяхъ, также по фонетическимъ причинамъ, *i* въ началѣ слова замѣняется звукомъ *й*: *хотіли його ймити, вона ймовірна, очиці, що йграли як зірочки* (Квитка), — такія слова, наоборотъ, слѣдуетъ искать подъ буквой *I*. (Впрочемъ, и въ этомъ случаѣ есть ссылки).

10) Составленный нами списокъ крестныхъ именъ (онѣ отсутствовали въ старой редакціи словаря) не включенъ въ общій алфавитъ какъ по примѣру другихъ словарей, такъ и потому, что народная форма именъ даетъ богатый матеріалъ для вопроса объ измѣненіи чужихъ звуковъ въ украинскомъ языкѣ и удобнѣе этотъ матеріалъ имѣть вмѣстѣ. Словарикъ этотъ составленъ нами по такой-же системѣ, какъ и весь словарь, при чемъ мы особенно старались отмѣтить всѣ уменьшительныя и ласкательныя имена, такъ какъ количество ихъ несомнѣнно указываетъ на степень распространенности даннаго имени. Пользующійся словарикомъ навѣрное замѣтитъ, что многія имена, по формѣ уменьшительныя, поставлены нами какъ основныя, — этимъ мы хотѣли отмѣтить, что и среди народа онѣ употребляются именно какъ основныя, а не уменьшительныя (*Грицько, Харько, Химка*).

Способъ обработки отдельнаго слова былъ таковъ. Мы давали удареніе объясняемаго слова вездѣ, гдѣ оно было намъ извѣстно, но пришлось сдѣлать довольно много исключеній преимущественно для словъ изъ словариковъ г. Верхратскаго, систематически не проставившаго въ нихъ удареній. Если на словѣ обозначено нѣсколько удареній, это значитъ, что слово употребляется съ каждымъ изъ этихъ удареній отдѣльно. Объясняемымъ словамъ давалось грамматическое опредѣленіе (см. списокъ сокращеній). При существительныхъ отмѣчался родительный падежъ ед. ч., а при глаголахъ 1 и 2 лица настоящ. вр. ед. ч. Исключеніе составляютъ глаголы съ префиксомъ *по*, приставленнымъ къ несовершенному виду, обозначающіе дѣйствіе, произведенное нѣсколькими предметами однимъ за другимъ: *хлопці похрипли, люде поперекакували через рівчак*; при такихъ глаголахъ, чтобы отмѣтить ихъ, поставлены 1 и 2 лица во множ. ч., хотя должно не упускать изъ виду, что, употребленные съ собирательнымъ подлежащимъ или безлично, они имѣють и един. число: *челядь цілісіньку ніч колядує, аж похрипне* (О. 1862. IV. 87). *Похрипло їх багато після того співу. Народъ поперекакував через рівчак* и пр.

При объясненіи словъ мы старались подыскать наиболѣе близкій русской синонимъ или нѣсколько таковыхъ; если же соотвѣтствующаго не могли найти или онѣ казался намъ недостаточнымъ, — мы прибѣгали къ описательному способу; при этомъ старались исчерпать всѣ извѣстныя намъ значенія слова, подтверждая вездѣ, гдѣ имѣли къ тому возможность, свой переводъ примѣрами, обнаруживающими какъ значеніе словъ, такъ и способы ихъ употребленія, при чемъ примѣрамъ изъ народныхъ произведеній отдавалось преимущество; къ сожалѣнію матеріалъ, которымъ мы располагали, не всегда давалъ намъ возможность удовлетворить

нашимъ собственнымъ въ данномъ случаѣ требованіямъ²⁹. Недостаточностью матеріала объясняется и то обстоятельство, что, не смотря на всѣ наши старанія о возможно полной украинской фразеологіи, многое осталось не включеннымъ въ словарь.

Сомнительные переводы отмѣчены знакомъ вопроса. Слова, значеніе которыхъ намъ было неизвѣстно, оставлены безъ перевода, но съ примѣромъ или, по крайней мѣрѣ, съ точной ссылкой на источникъ.

Заканчивая свои поясненія, считаемъ пріятнымъ долгомъ выразить нашу глубокую благодарность *П. И. Житецкому* и *К. П. Михальчуку* за ихъ постоянную, во все время работы, помощь, выразившуюся какъ въ цѣнныхъ научныхъ совѣтахъ, такъ и въ просмотрахъ работы и указаніяхъ на ея погрѣшности, а *К. П. Михальчуку* еще и за добавленія многихъ словъ, сдѣланныя во время просмотра рукописи.

Приносимъ благодарность также всѣмъ поименованнымъ раньше лицамъ, безкорыстно принесшимъ свой трудъ на пользу словаря, доставивъ намъ свои записи изъ устъ народа или выписавъ для насъ на карточки слова изъ книгъ и рукописей, а также гг. *Вл. Гнатюку*, *Е. Х. Чикаленко* и *Вл. Шухевичу* за поясненіе многихъ словъ, значеніе которыхъ безъ этого могло бы остаться намъ неизвѣстнымъ.

Въ заключеніе позволимъ себѣ сказать, что мы не считаемъ предлагаемый словарь ни исчерпывающимъ богатства украинскаго языка, ни доведеннымъ до такой степени совершенства, которая могла-бы удовлетворять хотя насъ самихъ, и находимъ себѣ оправданіе лишь въ томъ, что краткость времени, въ которое необходимо было сдѣлать всю работу, была въ этомъ случаѣ препятствіемъ, котораго не могло поборотъ самое крайнее напряженіе силъ работающаго. Мы считаемъ свой трудъ первой ступенью по пути созданія научнаго украинскаго словаря и, сознавая многіе его недостатки, все же рѣшаемся выпустить его въ свѣтъ, чтобы дать точку опоры дальнѣйшей работѣ въ томъ-же направленіи.

Б. Гринченко.

²⁹ Слова въ примѣрахъ, взятыя въ () и напечатанныя прямымъ шрифтомъ, вставлены редакторомъ съ цѣлью приданія примѣру большей ясности.

СПИСОКЪ ИСТОЧНИКОВЪ, КОТОРЫМИ ПОЛЬЗОВАЛИСЬ ПРИ СОСТАВЛЕНИИ СЛОВАРЯ

Ад. = Историческія пѣсни малорусскаго народа съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова. Томы I и II (1-й вып.). К. 1874, 1875.

Алв. = Вовкулака, Украинське повирье, розказ в стихах Стефана Александрова (Южный Русскій Зборникъ А. Метлинскаго). Х. 1848. Авторъ — священникъ Изюмскаго у. Харьк. г. и писалъ языкомъ своего села съ примѣсю русскихъ выраженій.

Анн. = Ботаническій словарь... Составилъ Н. Анненковъ. Новое испр., пополн. и разшир. изданіе. Спб. 1878.

Аф. = Словарь малорусскаго нарѣчія. Собраніе сочиненій А. С. Афанасьева (Чужбинскаго). Подъ ред. П. В. Быкова. Томъ IX. Спб. 1892.

Бал. = Українські пісні. Видані коштомъ О. С. Балліноі. Спб. 1863.

Башт. = Украинство на литературныхъ позвахъ зъ Московщиною. Написавъ И. Баштовый. Л. 1891.

Бор. = Байки й прибаютки Левка Боровиковського. К. 1852.

Браун. = А. Браунеръ. Замѣтки о рыболовствѣ на р. Днѣстрѣ и Днѣстровскомъ лиманѣ въ предѣлахъ Одесскаго у. Оттискъ изъ «Сборника Херс. Земства».

Вас. = В. И. Василенко. Этнографическіе матеріалы, собранные по Полтавской губ. Опытъ толковаго словаря народной технической терминологіи по Полтавской губ. Отдѣлъ I-й, II-й и III-й. Кустарные промыслы, сельское хозяйство и земледѣліе, народныя поговорки и изреченія. (Въ т. 13-мъ «Сборника Харьковскаго Историко-Филолог. Общества». Х. 1902).

Вх. Зн. = Знадоби до словаря южнорусскаго. Написавъ Иванъ Верхратскій. І. Л. 1877. Былъ только первый выпускъ. Слова преимущественно изъ Галиціи и немного изъ Буковины и Угор. Руси.

Вх. Лем. = «Словарець», приложенный къ книгѣ И. Верхратскаго: «Про говор галицких лемків». Л. 1902.

Вх. Пч. = Початки до уложеня номенклятури и терминологіи природописноі, народнѣи... Написавъ Иванъ Верхратскій. I и II. Л. 1864, 1869.

Вх. Уг. = «Словарець», приложенный къ статьѣ И. Верхратскаго: «Знадоби для пізнання угорскоруских говорів». (Записки Наукового Товариства імені Шевченка, т. XLV, 1902).

Г. Барв. = Ганна Барвинокъ (О. М. Кулишева). Оповідання зъ народнихъ устѣ. Зъ портретомъ авторкы й зъ передмовою Б. Гринченка. К. 1902. Слова выписаны только изъ однихъ разказовъ Г. Б.

Гліб. = Байки Леонида Глибова. К. 1904.

Гн. = Галицько-руські народні легенди. Зібрав Володимир Гнатюк. Тт. I и II. Л. 1902. (XII и XIII томъ «Етнографічного збірника» «Наук. Товар. ім. Шевч.»)

Гол. = Народныя пѣсни галицкой и угорской Руси, собранныя Я. О. Головацкимъ... Изд. Императорскаго О-ва Историі и Древн. Россійскихъ. М. 1878. Въ четырехъ книгахъ, которыя обозначаются въ словарѣ римскими цифрами.

Гол. Од. = О народной одеждѣ и убранствѣ Русиновъ или Русскихъ въ Галичинѣ и сѣверо-восточной Венгрии. Я. Э. Головацкаго. Спб. 1877.

Греб. = Сочиненія Е. П. Гребенки. Томъ пятый. Спб. 1862. Стр. 315—409. Малороссійскій отдѣлъ.

Грин. = Этнографическіе матеріалы, собранные въ Черниговской и сосѣднихъ съ ней губерніяхъ... Б. Д. Гринченко. Ч. 1895, 1896, 1899. Три тома.

Дещо. = Де-що про свѣт Божій. Виданне четверте... К. 1882.

Драг. = Малорусскія народныя преданія и разказы. Сводъ Михаила Драгоманова. Изд. Ю. З. Отдѣла И. Р. Геогр. О-ва. К. 1876.

ЕЗ. = Этнографічний збірник видає Етнографічна комісія Наукового Товариства імені Шевченка. Т. V. виданий під редакцією Д-ра Івана Франка. Льв., 1898. (Иные томы этого изданія см. **Гн.** и **Фр.**). Мѣстности записей: стр. 1—24 преимущ. Кубанск. область, Отчасти Воронежск. г., 24—40 — Галиція, 42—72 — Гуцульщина, 73—75 — Тернопольск. у. въ Галиціи, 77—98 — Стрыйскій у. въ Галиц., 99—105 — Залуче надъ Збручемъ въ Галиц., 106—110 — Жидачевск. у. въ Галиц., 111—116—Галиція, 117—120—изъ записей Бодянскаго, 121—140 — Галиція, 141—159 — Буковина и Галиція, 161—233 — Галиція.

Єв. (Єв. Мт., —Мр., —Л., —І.) = Святе письмо нового завіту... Переклали вкупі П. А. Куліш и д-р И. П. Пулюй. Л. 1880. Римскія цифры обозначаютъ главы, арабскія — стихи. Нѣкоторыя цитаты сдѣланы по вѣнскому (1871) изданію четвероевангелія и не сравнены съ изданіемъ 1880 г.

Еф. = Сборникъ малороссійскихъ заклинаній. Составилъ П. Ефименко. Изд. И. О-ва Ист. и Древн. Росс. М. 1874.

Желех. = Малоруско-німецкий словарь. Уложили Е. Желеховскій и С. Недільский. Л. 1886. Два тома.

Закр. = Старосвѣтскій бандуриста. Книга третія. Словарь Малороссійскихъ идіомовъ. Составилъ Николай Закревскій. М. 1861. — Нѣсколько цитатъ изъ пѣсень съ отмѣткою страницъ взято нами изъ первой книги «Стар. бандуристы».

ЗОЮР. = Записки о южной Руси. Издалъ П. Кулишъ. Спб. 1856 — 1857. Два тома.

ЗЮЗО. = Записки Юго-западнаго Отдѣла Императорскаго Русскаго Географическаго Общества. К. 1874—1875. Два тома.

Ив. = Игры крестьянскихъ дѣтей въ Купянскомъ уѣздѣ. Собралъ П. Ивановъ. (Съ предисл. проф. Н. Ѳ. Сумцова). Х. 1889.

Иг. = Збірникъ творівъ Іеремії Галки. [Н. И. Костомарова]. Од. 1875.

К. Бай. = П. А. Кулишъ. Байда, князь Вишневецкій. Драма. Спб. 1885.

К. Гр. Кв. = Григорій Квітка (Основьяненко) и ёго повѣсти Слово на но вий виходъ Квітчинихъ повѣстей (П. Куліша). Спб. 1858.

К. Грам. = Граматка. Спб. 1857. [Куліша].

К. Дз. = Куліш Омелькович Панько. Дзвѣн. Староруські думи й сьпіви. Ж. 1893.

К. Досв. = Досвітки. Думи и поеми П. А. Куліша. Спб. 1862.

К. ДС. = Дівоче серце. Идилія П. А. Куліша. К. 1876.

К. Иов. = Иов. Переспів Павла Ратая [П. Куліша]. Л. 1869.

К. Кр. = П. А. Куліш. Крашанка русинам и полякам на великдень 1882 року видана типом другим з додатком послісловъя. Л. 1882.

К. МБ. = П. А. Куліш. Маруся Богуславка. Поема. (Літературно-науковий Вістник, 1899, кн. X, XI, XII; 1901, кн. II и III). — Въ ссылкахъ римскія цифри — номера журнала, арабскія — страницы.

К. МХ. = П. А. Куліш. Магомет и Хадиза. Поема. Л. 1883.

К. Оп. = П. О. Кулишъ. Оповідання. Зъ переднимъ словомъ М. Чернявського. Бахмутъ 1900.

К. ПС. = Кулишъ О. П. Драмована трылогія. Частына друга. Петро Сагайдачный. Х. 1900.

К. Псал. = Псалтирь або книга хвали Божої . Переспів український Павла Ратая. [П. Куліша]. Л. 1871.

К. Хм. = Хмельніщина. Историчне оповідання П. Куліша. Спб. 1861.

К. ХП. = П. А. Куліш. Хуторна поезія. Л. 1882.

К. ЦН. = Кулишъ О. П. Драмована трылогія. Царь Наливай. Староруська драма. Х. 1900.

К. ЧР. = Чорна рада, хроніка 1663 року. Написавъ П. Куліш. Спб. 1857.

Кв. = Сочиненія Квитки (выписки изъ разныхъ изданій, которія не были обозначены въ старыхъ карточкахъ).

Кв. П. = Сочиненія Г. Квитки. Малороссійскія повѣсти, разск. Грицькомъ Основьяненкомъ. Подъ ред. А. А. Потебни. Х. 1887. Два тома (На это изданіе сдѣлано лишь нѣкоторое количество ссылокъ).

Kolb. = Pokucie. Obraz etnograficzny, skreslit Oskar Kolberg. I. K. 1882.

Ком. П. = Нова збирка народнихъ малоруськихъ прыказокъ, прысливбивъ, помовокъ, загадокъ и замовлянь. Впорядкувавъ М. Комаровъ. Од. 1890.

Ком. Р. I. = Розмова про небо та землю А. Иванова. З де-якими одмінами и додатками. Переклав на українську мову М. Комаров. К. 1874.

Ком. Р. II. = Розмова про земні сили А. Иванова. З де-якими додатками та одмінами пореклав на українську мову М. Комаров. К. 1875.

Кон. Ар. = Арихметика або щотниця. Для українськихъ шкілъ. Написавъ О. Конисський. Спб. 1863.

Кост. Ч. = Н. И. Костомаровъ. Черниговка. Быль второй половины XVII в. Спб. 1890.

Котл. Ен. = Виргиліева Энеида, на малороссійскій языкъ переложенная И. Котляревскимъ. Х. 1842. Римскія цифры — части, арабскія — страницы.

Котл. Н. П., Котл. МЧ., Котл. Од. = «Наталка Полтавка», «Москаль чарівник», и «Ода до кн. Куракина» Котляревскаго по изданію: «И. П. Котляревскій. Полное собраніе сочиненій на малороссійскомъ языкѣ... подъ редакціей И. С. Левицкаго. К. и Од. 1890.

Коцип. = Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Волині і Україні. А. Коціпінський. Перша соття. К. (1862?).

КС. = Кіевская Старина. Ежемѣсячный историческій журналъ. К. Съ 1882 г. (Слова выписаны лишь изъ первыхъ двухъ годовъ журнала и изъ отдѣльныхъ статей послѣдующихъ годовъ).

Кух. = Сочиненія Я. Кухаренка: «Черноморскій побит», «Пластуни», «Вівці і чабани в Черноморїї» въ журналъ «Основа».

Лавр. = Пісні українського люду. Пісні про кохання. Видавъ Д. Лавренко. К. 1864.

Лв. = Львовянинъ. Приручный и господарскій мѣсяцословъ на ро́къ звичайный 1861 (на стр. 96—102 списокъ галицкихъ народныхъ названій растеній).

Левиц. І. = Повісті Івана Нечуя [І. Левицького]. Том. І. Л. 1872.

Левиц. К. К. = Перші київські князі Олег, Игорь, Святослав і св. Володимир і ёго потомки. І. Левицький. К. 1876.

Левиц. Кож. = На Кожумякахъ. Мищанська комедія на 5 дій. Друге виправляне видання. Івана Левицького. К. 1877.

Левиц. КС. = Повісти Ів. Левицького. Томъ І. Кайдашева сямя. Повість. К. 1887.

Левиц. МБ. = Маруся Богуславка. Оперета на 4 діи. Друге видання. Івана Левицького. К. 1887.

Левиц. ПЙО. = Іванъ Левицький. Повісти й оповидання. Томъ І. Спб. 1899.

Левиц. Пов. = Повісті Івана Левицького. К. 1874.

Левиц. Св. = Світогляд українского народа. Ескіз української мѣології. Написав Іван Левицький. Л. 1876.

Левч. = Опытъ русско-украинскаго словаря. Составиль Михайль Левченко. К. 1874.

Лис. = Збірникъ українськихъ пісень. Зібравъ й у ноти завівъ М. Лисенко. К. Шість випусковъ.

Лукаш. = Малороссійскія и червонорусскія народныя думы и пѣсни. [собранныя И. Лукашевичемъ]. Спб. 1836.

Люб. = Письма Антонія Любичъ Могильницкого. (Библиотека «Зоръ»). Л. 1885.

Макс. (1834). = Украинскія народныя пѣсни, изданныя Михаиломъ Максимовичемъ. Часть первая. М. 1834.

Макс. (1849). = Сборникъ украинскихъ пѣсень, издаваемый Михаиломъ Максимовичемъ. Часть первая. К. 1849.

Маркев. = Обычаи, повѣрья, кухня и напитки малороссіянь. Извлечено изъ нынѣшняго народнаго быта и составлено Николаемъ Маркевичемъ... К. 1860.

МВ. I. = Повістки (народні оповідання) Марка Вовчка. Другимъ виданнямъ... Спб. 1861.

МВ. II. = Народні оповідання Марка Вовчка. Томъ другий. Спб. 1862.

МВ. III. = Оповідання Марка Вовчка. Спб. 1865.

МВ. (О. 1862. I). = «Від себе не втечеш» розказъ М. Вовчка въ 1-й кн. «Основы» за 1862 г.

МВ. (О. 1862. III). = «Институтка» розказъ М. Вовчка въ III-й кн. «Основы» за 1862 г.

МВ. (К. С)... = «Чортова пригода», сказка М. Вовчка въ X-й книгѣ «Кіевской Старины» за 1902 г.

Мет. = Народныя южнорусскія пѣсни. Изданіе Амвросія Метлинскаго. К. 1854.

Мик. = Народні назви предметів дотичачих млина водяного — Якова Миколаевича. (Зоря, 1893, № 24, стр. 480—481). — Слова изъ сѣверной части Каменецкаго у. въ Галиціи.

Мил. = В. П. Милорадовичъ. Народныя обряды и пѣсни Лубенскаго уѣзда, Полтавской губ., записанныя въ 1888—1895 г. (X-й т. «Сборника Харьк. Ист.-фил. О-ва, 1897).

Мил. М. == Народная медицина въ Лубенскомъ уѣздѣ, Полтавской губ. В. П. Милорадовича. Оттискъ изъ журнала «Кіевская Старина». К, 1902.

Мил. Св. = Свадебныя пѣсни въ Лубенскомъ уѣздѣ, Полтавской губ. Собралъ В. М[илорадовичъ]. Изданіе редакціи журнала «Кіевская Старина». К. 1890.

Мир. Пов. = Повія. Романъ въ трехъ частинахъ. I. Мирного. Чч. I и II. (Рада, альманахъ, двѣ части, К. 1883, 1884. — Римскія цифры — части альманаха, арабскія — страницы.

Мир. ХРВ. = Хиба ревуть воли, як ясла повні? Роман з народнього життья П. Мирного та І. Білика. Ж. 1880.

Мкр. Г. = Гарасько, або талан и в неволи. Повість в стьхах Мих. Макаровського. («Южный Русскій Зборникъ», издание А. Метлинскаго, X. 1848).

Мкр. Н. = Наталя або дви доли разомъ. Поэма Мих. Макаровського. (Ю. Р. Зборникъ, изд. А. Метлинскаго, X. 1848).

Млак. = Данило Млака (Изидор Воробкевич). Над Прутом. Збірник поезий. Л. 1901.

Мл. л. сб. = Малорусскій литературный сборникъ. Издаць Д. Мордовцевъ. Саратовъ. 1859.

Мнж. = Сказки, пословицы и т. п., записанныя въ Екатеринославской и Харьковской губ. И. И. Манжурую. (Второй выпускъ II тома «Сборника Харьков. Ист.-фил. О-ва»). Харьк. 1890.

Мог. = Думки и пѣсни та щче де-щчо Амвросія Могили. X. 1839.

Морд. К. = Даныло Мордовецъ. Козаки и море. Поема. Спб. 1897.

Морд. Оп. = Д. Л. Мордовецъ. Оповидання. Спб. 1885.

Морд. П. = За крашанку-писанка П. Ол. Кулішеві. Написавъ Данило Сліпченко Мордовецъ. Спб. 1882.

Морд. Пл. = Палій, воскреситель правобережной Украины. Историчне оповидання. Напысавъ Даныло Мордовецъ. Спб. 1902.

МУЕ. = Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. Материяли до українсько-руської етнольоґії. Видання етнографичної коммісії за редакцією Хв. Вовка. Л. 1899, 1900. т. т. I и III (иные томы см. *Шух*). Мѣста записей: т. I, стр. 33—52 — Добруджа, 53—67 — Черниговщина, 68—78 — Галиція, 79—95 — Черниговщина, 96—110 — Галиція, 111—156 — Гадяцкій у., 157—168 — записи Максимовича. Т. III, стр. 12—26 — Галиція, 27—32 — Каменец. у. въ Галиціи, 33—60 — Старомиській у. въ Галиціи, 70—173 — Черниговщина.

Ном. = Українські приказки, прислівья и таке инше. Збірники О. В. Марковича и других. Спорудив М. Номис. Спб. 1864.

О. = Основа, южнорусскій литературно-ученый вѣстникъ. Спб. 1861—1862.

Ogon. = Studien a ń dem Gebiete der Ruthenischen Sprache von Dr. Emil Ogonowski. Lemb. 1880.

Оп., Опат. = Оповідання з святого писання. Зложив свящ. Ст. Опатович. Вип. перший... Друге вид. К. 1875.

Павл. = Грамматика малороссійскаго нарѣчія... Сочин. Ал. Павловскій. Спб. 1818.

Pauli. = Pieśni ludu ruskiego w Galicyi zebrał Pauli Ign Zegota. Л. 1839, 1840. Два тома.

Поп. = Черноморскіе козаки въ ихъ гражданскомъ и военномъ быту... [Ив. Попки]. Спб. 1858.

Пот. = А. А. Потебня. К исторіи звуков русскаго языка. Варш. 1876—1883. 4 вып.

Пр., Правда. = Правда. Письмо наукове и литературне. Л. 1867, 1868.

Р. Дн. = Русалка Днѣстровая. Будимъ, 1837.

Рк. Макс. = Рукопись Максимовича — записи народныхъ пѣсень.

Рк. Левиц. = Рукопись Левицкаго — записи народныхъ словъ, рассказовъ и пр., сделанныя И. С. Левицкимъ въ Кіевской губ.

Рудан. = Твори Степана Руданського. Том. I. Видання М. Комара. Л. 1895.

Рудч. Ск. = Народныя южнорусскія сказки. Издалъ И. Рудченко. 2 вып. К. 1869—1870.

Рудч. Чп. = Чумацкія народныя пѣсни. И. Я. Рудченка. К. 1874.

Св. Л. = Анатолий Свидныцкый. Люборацьки. Семейна хроника. К. 1901.

Св. П. = Святе письмо або вся Библия старого и нового завіту. Русько-українською мовою переложена. Л. 1869. — Переводъ П. Кулиша. Здѣсь не вся Библия, а только первыхъ пять книгъ.

Сим. = Разказы М. Т. Симонова. (Номиса). Изданіе «Кіевской Старины». К. 1900.

Слов. Д. Эварн. = Слова изъ рукописнаго собранія. Д. И. Эварницкаго.

Сніп. = Сніпъ, украинській новорочникъ. Зкрутивъ Александръ Корсунъ. Рјкъ первій. Х. 1841.

Стор. = Українські оповідання Олекси Стороженка. Спб. 1863. 2 тома.

Стор. МПр. = Марко Проклятий. Поэма на малоросійскомъ языкѣ изъ преданій и повѣрій запорожской старины. А. П. Стороженка. Од. 1879.

СХО. = Сборникъ Харьковскаго Историко-филологическаго Общества. Харьк. Съ 1891 г., начиная съ т. III-го. (Иные томы см. **Мил.**, **Мнж.**).

Федьк. I, II, III. = Поэзиі Юсифа Федьковича. Часть первая. Л. 1862. Поэзиі Юрия Городенчука Федьковича. Выпускъ другой. Коломия. 1867. То-же, вып. III-й.

Федьк. Пов. = Повісті Осипа Федьковича. З переднім словом про галицько-руське письменство Мих. Драгоманова. К. 1876.

Фр. (Желех). = Слова, записанныя отъ народа г. Ив. Франкомъ и помѣщенныя въ словарь Желеховскаго.

Фр. Пр. = Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Иван Франко. Вып. 1 (А — Відати) [т. X-й «етнографічн. збірника» Наук т-ва ім. Шевченка]. Л. 1901.

Хата. = Хата. 1860. Издавъ П. А. Куліш. Спб.

ХС. = Харьковскій сборникъ. Литературно-научное приложение къ «Харьковскому Календарю» Вып. I—VII. Харьк. 1887—1893.

Чг. = Малорусскія бытовыя пѣсни. Очерки изъ жизни провинціального захолустья. Павла Чугуевца. Х. 1889.

Чр. = Пѣсни изъ черниговской губ., напечатанныя въ книжкѣ: «Черниговская памятка. Карманная справочная книжка на 1896/7 годъ.» Черн. 1896.

Чуб. = Труды этнографическо-статистической экспедиціи въ западно-русскій край, снаряженной И. Р. Географическимъ Обществомъ. Юго-западный отдѣлъ. «Матеріалы и изслѣдованія, собранные д. чл. П. П. Чубинскимъ.» Спб. 1872—1878. Семь томовъ.

Шевч. = Кобзарь Тараса Шевченка. (Типомъ четвертимъ). Коштомъ Д. Е. Кожанчикова. Спб. 1867.

Шевч. II. = Т. Г. Шевченко. Кобзарь з додатком споминок про Шевченка Костомарова і Микѣшина. У Празі, 1876.

Шейк. = Опытъ южнорусскаго словаря. Трудъ К. Шейковскаго. Въ четырехъ томахъ. Томъ первый: А—З. Выпускъ первый. А—Б. К. 1861.

Шейк. = Опыт южно-русского словаря. Труд К. В. Шейковского. Том V. Т—Ю. Выпуск 1 и 2-й. Т—Х. Москва, 1884—1886.

Шух. = Гуцульщина. Написав Проф. Володимир Шухевич. 2 части. Л. 1899, 1901 [Томы II и IV «Матеріялів до укр.-р. етнольоґії» Наук. т-ва ім Шевч.].

Щог. В. = Я. Щоголевъ. Ворскло. Лирна поезія. Х. 1883.

Щог. Сл. = Я. Щоголевъ. Слобожанщина. Лирна поезія. Х. 1898.

СПИСОКЪ СОКРАЩЕНІЙ

Безл. — глаголь безличный.

Бердич. у. — Бердичевскій уѣздъ.

Богод. у. — Богодуховскій уѣздъ.

Борз. у. — Борзенскій уѣздъ.

Брацл. у. — Брацлавскій уѣздъ.

Васильк. у. — Васильковскій уѣздъ.

Галиц. — Галиція.

Гл. — глаголь.

Гуцул. — Гуцульщина.

Донск. об. — Донская область.

Екат., Екатер. у. или г. — Екатеринославскій уѣздъ или Екатеринославская губернія.

Ж. — имя существительное женскаго рода.

Житом. у. — Житомирскій уѣздъ.

Зміев. у. — Зміевскій уѣздъ.

Зоол. — названіе зоологическое.

Камен. у. — Каменецкій уѣздъ.

Канев. у. — Каневскій уѣздъ.

Кіевск. у., -г. — Кіевскій уѣздъ, — губернія.

Конст. у., Константиногр. у. — Константиноградскій уѣздъ.

Кременч. у. — Кременчугскій уѣздъ.

Кролев. у. — Кролевецкій уѣздъ.

Ласк. — выраженіе ласкательное.

Лебед. у. — Лебединскій уѣздъ.

Лохв. у. — Лохвицкій уѣздъ.

Лубен. у. — Лубенскій уѣздъ

М — имя существительное мужескаго рода.

Меж. — междометіе.

Мирг. у. — Миргородскій уѣздъ.

Міусск. окр. — Міусскій округъ.

Мн. — множественное число.

Могил. у. — Могилевскій уѣздъ Подольской губерніи.

Мѣст. — мѣстоименіе.

Нар. — нарѣчіе.

Насѣк. — насѣкомое.

Нескл. — имя несклоняемое.

Н. Вол. у. — Новградъ-Волынскій уѣздъ.

Новомоск. у. — Новомосковскій уѣздъ.

Н. П., Нп. — народная пѣсня.

Нѣжин у. — Нѣжинскій уѣздъ.

Об. — имя существительное общаго рода.

О. в., Одн. в. — однократный видъ.

Одесс. у. — Одесскій уѣздъ.

Павлогр. у. — Павлоградскій уѣздъ.

Переясл. у. — Переяславскій уѣздъ.

Пирят. у. — Пирятинскій уѣздъ.

Подольск. г. — Подольская губерніа.

Полт. г. — Полтавская губерніа.

Посл. — народная пословица.

Пред. — предлогъ.

Пт. — птица.

Радом. у. — Радомышльскій уѣздъ.

Раст. — растеніе.

С. — имя существительное средняго рода.

С. в., сов. в. — совершенный видъ.

Сз. — союзъ.

Славян. у. — Славяносербскій уѣздъ.

См. — смотри.

Соб. — имя собирательное.

Сум. у., Сумск. у. — Сумской уѣздъ.

Таврич. г. — Таврическая губернія.

Терск. обл. — Терская область.

Ув. — имя увеличительное.

Угор. — Угорщина

Ум. — имя уменьшительное.

Харьк., Харьк. у., Харьк. г. — Харьковскій уѣздъ, Харьковская Херс. у., Херс. г.
— Херсонскій уѣздъ, Херсонская губернія.

Хот., Хотин. у. — Хотинскій уѣздъ.

Черк. у. — Черкасскій уѣздъ.

Черниг. у., -г. — Черниговскій уѣздъ, — губернія.

Черном. — Кубанская область.

Чис. — имя числительное.

СЛОВАРЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

А.

А, сз. 1) **А**, же, но, напроотивъ. *На гору йду — не бичую, а з гори йду — не гальмую.* Балл. 1. *Нехай думка, як той ворон, літає та криче, а серденько соловейком щебече та плаче.* Шевч. 5. *Бог те знає, а не ми грішні.* Ном. № 30. 2) **Да**. — *Течуть річки, а все кровавії.* Н. п. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Н. п. **Въ** началъ предложенія часто означаєть — да и: *А жаль же мені та тії тополі, що на чистому полі.* Н. п. 3) **Въ** началъ предложеній вопросительныхъ и предложеній, служащихъ отвѣтомъ на нихъ, употребляется для усиленія рѣчи. *А чи його звіри з'їли, а чи він втопився?* Н. п. *А був же ти в його вчора? — А був.* 4) **А-ні, А-ні же!** *Даже не, ни, ничего.* *На синьому небі а-ні хмариночки.* Левиц. I. 15. *Нікому ж про це а-ні же!* 5) **А-ні — а-ні.** Ни-ни. *А-ні встати, а-ні сісти. А-ні до його заговорити, а-ні його спитати.* М. В. [О. 1862. III. 73.] *Не защебече тобі соловейко, не зацвітуть тобі вишневі сади, не зазеленіє а-ні м'яточка, а-ні руточка.* Г. Барв. 125. 6) **Въ** соединеніи съ междометіями для обращенія къ животнымъ выражають желаніє удалить ихъ, прогнать: **А бир!** на овець; **а базь!** на ягнятъ; **а гуш! а киш!** на куръ. Каменецк. у.; **а дзус! а ката!** на кошекъ; **а кур!** на индѣекъ. Kolb. I. 66. 7) **А-то.** См. **ато.** 8) **А-чхи!** См. **Ачхи.**

А! меж. *А, ах!* *А, яке лихо!* Впрочемъ, чаще употребляется *ой!*

А-а и **а-асі,** меж. Дѣтск.: испражняться. *Ходім а-асі!*

А-а-а, меж. Колыбельный припѣвъ: *бай-бай! А-а-а, люлі! Налетіли гулі, стали думати-гадати, як дитину годувати.* Н. кол. п.

Аакаати, -каю, -ещ, гл. Говорить, выговаривая «о» какъ «а», по великорусски. *Нехай аакають вельможні з москалями, як цвенькали та пиикали з ляхами.* К. Дз. 34.

Аакуватий, -а, -е. Употребляющій великорусскую акающую рѣчь. *Аакувата Русь.* К. Дз. 100.

Абазь! См. союзъ **А**, б. Шейк.

Абахта, -ти, ж. Гауптвахта, караульня. *Біжать до мене з абахти два москалі.* Стор. 105.

Абетка, -ки, ж. Азбука. *Українська абетка.* *Вистачив Микола Гаццук.* М. 1861. Ум.

Абеточка.

Абѣтний, -а, -е. Азбучный, элементарный. Шейк.

Абѣточка, -ки, ж. Ум. отъ **абетка.**

Аби и **аби-б,** сз. 1) **Дабы, чтобы, лишь-бы.** *Я гроші дам, аби він зробив. Аби люде, а ніп буде.* Посл. *Аби день до вечора. Лишь-бы день прошель. Я то зроблю, аби б було, як ви кажете.* **Аби-м, аби-х.** *Чтобы, пусть. Аби-м так здоров був! Аби-х так жила!* (Божба). Огон. 157, 7. Вх. Зн. 1. 2) **Аби-де.** *Гдѣ бы то ни было, гдѣ-нибудь, гдѣ попало.* *Та я аби де захрону.* 3) **Аби-коли.** *Когда-нибудь, когда-бы то ни было.* *В Лубеницині... на дощ викидають помело і кочерги і викидають не тільки весною, а і аби-коли.* Ном. с. 282, № 576. 4) **Аби-куди.** *Куда-нибудь, куда-бы то ни было, куда попало.* *Неси сміття аби-куди!* 5) **Аби-то.** *Лишь-бы, какъ-нибудь, такъ себѣ, шутя. Він усе робить аби-то.* 6)

Аби-хто. *Кто-нибудь, который-нибудь, всякій. Та це і аби-хто зробить. Побить, то й аби хто знайдеться, — от инше діло пожалувать.* Ном. № 4072. 7) **Аби-чий.** *Чей-нибудь, чей-бы то ни было.* *Оттак чини, як я чиню, люби дочку аби-чию: хоч попову,*

хоч дякову, хоч хорошу мужикову. Шевч. 183. 8) **Аби́-що**. Что-нибудь, кое-что, что-бы то ни было. *Та будеш там робити аби-що, — от, аби не гуляти. Нехай тобі аби-що! А чтось тебѣ!* Ном. № 3257. Иногда употребляется как существительное въ значеніи: малозначительная вещь, негодная вещь, человекъ, не заслуживающій вниманія, уваженія. *Дав таке аби-що, — тільки на смітник викинути! От, якесь аби-що! а величається мов яка цяця!* 9) **Аби́-як**. Какъ-нибудь, какъ попало. *Одружись! Чому ні? — А тому ні, каже Гриць, що любої пари не знайшов, а побратись аби-як не гоже.* МВ. I. 64. *Ти все робиш тільки аби-як.* 10) **Аби́-який**. Какой-нибудь, какой попало. *Вельможна панська персона явилася перед Плутона не як аби-який харпак.* Котл. Ен. VI. 44. 11) Съ отрицаніемъ эти выраженія принимаютъ значеніе чего-то важнаго, не зауряднаго, напр.: *Це чоловік не аби́-який, т. е. не изъ заурядныхъ. Це зовсім не аби-що, щоб про його так казати. Мірошник мав хороший млин. В хазяйстві не аби-що він.* Гліб. 82.

Аби́р! См. союзъ А, 6.

Аби́щиця, -ці, ж. Пустяки, мелочь. *Це така абищиця, що не варт і казати.* Уман. III. 222.

Аблега́т, -та, м. Депутатъ (Галиц.). Голов. III. 261.

Або́, сз. 1) Или. *Нехай це зробить він, або хто инший. Не так пани, як підпанки, або: поки сонце зійде, то роса очі виїсть.* Шевч. 154. 2) Развѣ, нешто. *Або я знаю? Або ж і не жаль?* Драг. 143. 3) **Або — або**. Или — или, либо — либо. *Або пан, або пропав.* Посл. *Або тобі, або мені та на світі не жити, або нашому розлушнику головою наложити.* Чуб. III. 140. 4) **Або́-що**. Что-ли. *Ходи вже, або-що! Пораюсь там коло печі, або-що, а він: «Чого це так довго, Парасю?»* МВ. II. 22. 5) **Або що?** Развѣ что? А почему? *Не йди до корчми! — Або що? от і піду!*

Абомов́ня, -ні, ж. Отголосокъ, эхо. *Ударить плова з громами, від яких розходиться по всіх горах абомовня — відгомін.* Шух. I. 212.

Абрю́кати, -каю, -єш, гл. = Авру́кати. Шейк.

Абрю́ку, меж., виражающее голубиное воркованіе. Шейк.

Абши́т, -ту, м. Отставка. *Абшит дістав.* Фр. Пр. 1.

Абшитов́аний, -а, -е. Отставной, уволенный. *Він уже від того абшитований.* Фр. Пр. 1.

Абшитува́ти, -тую, -єш, гл. Давать отставку, увольнять.

Ава, ави, ж. Родъ рыболовной сѣти двойной, при чемъ одна сѣть съ бóльшими очками; сѣть ставять на нѣкоторое время въ воду, въ ней запутывается рыба. МУЕ. I. 47 [Добруджа].

Авди́тор, -ра, м. 1) Ученикъ, назначенный для выслушиванія уроковъ товарищей. *Левец. I. 152.* 2) *Авдиторъ. У Чернівцях в кам'яниці, в широкій кімнаті, сидять штири офіцери у білих кабатах — сивий майор напереді, за столом авдитор.* Федьк. III. 146.

Авди́торія, -рії, ж. Аудиторія. К. Кр. 37. *Студенти перестали ходити на його лекції, а щоб авдиторія не була зовсім порожня, вони ходили по черзі, по п'ять душ.* Левец. Пов. 52.

Авди́торство, -ва, с. Пребываніе **авдитором** (въ 1-мъ знач.).

Авди́торський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный **авдитор'у**.

Авди́торува́ти, -рую, -єш, гл. Заниматься выслушиваніемъ уроковъ товарищей.

Авдо́тька, -ки, ж. Видъ рыбы: *gobius barbatula*. Шейк.

Авжеж, нар. 1) Да, конечно, разумеється. *Чи ти був там? — Авжеж!* 2) Вѣдь. *Авжеж ти знаєш про це!* 3) Ироническое: какъ-разъ! *Дай табаки! — Авжеж!*

Авру́кання, -ня, с. Воркованіе.

Авру́кати, -каю, -єш, гл. О голубяхъ: ворковать. Желех.

Аврю́шник, -ка, м. Барашекъ-ягненокъ, годный въ будущемъ на **авряка** (см.). *Ловкий аврюшник — хай росте.* Мнж. 175.

Авря́к, -ка́, м. Баранъ, оставляемый на плодъ. Екатериносл. г. *Бач, який кучерявий баранчик, — треба на авряки кинути.* Мнж. 175.

Австра́лія, -лії, ж. Австралія. Желех.

Австра́льський, -а, -е. Австралійській. Желех.

Австрія, -рії и **Австрія, -рії**, ж. Австрія. Желех.

Австрія́к (и австрія́к), ка, австрія́ка, -ки, м. Австріецъ. *Ото австріяка живе. — Де ж він тут узався? — Зайшов відкілясь.* Слavyносерб. у.

Австрія́т, -та, м. = **Австріяк**. ЗОЮР. II. 40.

Австрія́цький и австрія́цький, -а, -е. Австрійській.

Австрія́чка и австрія́чка, -ки, ж. Австрійка.

Авте́нтичний, -а, -е. Достоверный, подлинный. *Що більш довідуватимемось про неї (старовину українську) з аутентичних джерел, то все виразніш стоятиме вона перед очима нашого духа.* К. Досв. [изд. 1876]. 3.

Автобіографія, -фії, ж. Автобіографія. *Не пишу я своєї автобіографії, а ні своїх мемуарів.* К. Х. II. 41.

Авто́граф, -фа, м. Автографъ. *В автографі моему не знайшлось фалшованої приписки.* К. Х. II. 31.

Авто-да-фе́, с. несклоняемое. Автодафе, сожженіе инквизиціей еретика. *Без ножа і авто-да-фе людей закували та й мордують.* Шевч. 410.

Автор, -ра, м. Авторъ. *Обидва автори брали собі спільні виспівви поетичні, що, скажемо так, витали тоді на повітрі і були власністю кожного.* К. Іов. Передм. X.

Авторка, -ки, ж. Жeнщина-авторъ. Желех.

Авторство, -ва, с. Авторство. Желех.

Авторський, -а, -е. Авторській. Желех.

Аву! меж. для вираженія воя собаки, волка. Шейк.

Аву́д, -ла, м. Ауль. *Тоді біжить (татарва) у свої аули, миттю орду скликає.* К. Укр. 23.

Аву́рр! меж., виражающее ворчаніе собаки. *Прийшовши вона (лисичка) взяла ту торбу з сучкою, підкине її догори дручком..., до тая сучка: «авурр!»* Рудч. Ск. I. 16.

I. Ага́, меж. А! Вотъ какъ! А что! *Ага, попались.* Рудч. Ск. I. 119.

II. Ага́, нар. 1) = Эге. *А казав же він? — Ага!* Шейк. 2) Ироническ.: какъ разъ! *Зробив же він своє діло? — Ага!*

Ага́-га, меж. 1) Выражаетъ удивленіе. *Ага-га, яка тут глибочінь!* Шейк. 2) А, вотъ что! — *Та се не мати йому дала, а сестра. — Ага-га! Ага-га! Це коли повний місяць буває, чи що б то?* Ком. I. 47.

Ага́кало, -ла, с. и м. Только и отвѣчающий утвердительно: **ага́**. *От цей ще мені агакало!* или: *От це ще мені агакало!*

Ага́кання, -ня, с. Постоянный отвѣтъ утвердительнымъ: **ага́**.

Агакати, -каю, -єш, гл. Произносить: ага́. Желех. *Чого ти все тільки агакаєш? казав би до діла!*

Агарський и **агарянський, -а, -е**. Турецкій, магометанській. *А по Чорному морю супротивна хвиля вставає, судна козацькі на три часті розбиває. Одну частъ взяло — в землю агарську занесло. АД. I. 186. Вь вар.: В агарянську землю заносило. Ів. 190. Сине море не втопило, а в турецьку землю агарянську без кормил прибило. Шевч. 255.*

Агарянин, -на, м. Магометанинь, турокъ. Кулишъ.

Агарянка, -ки, ж. Магометанка, турчанка.

Агел, -ла, м. Сатана, діаволь. *Жиди як агели закричали: «Ай-вій!» Рудч. Ск. II. 129.*

Агел, -ду, м. Круглая небольшая загородка, составленная изъ отдѣльныхъ стѣнокъ плетня и кольевъ, — для помѣщенія части овецъ. [Кубанск.]. О. 1862. V. Кух. 36.

Агет, -та, м. Моть, мошенникъ. Чуб. VII. 574.

Агі, агій, агі (на тебе)! меж., виражающее порицаніе. Желех. *Агі на тя, пропав бис!* Фр. Пр. 1.

Агикати, -каю, -єш, гл. Кричатъ агі́. Желех.

Агов! Агось! меж. Означаєть призывъ и откликъ: Ау! го, го! Эй! Послушай! *Агору, старий! — Агору! — Чи Семену пак буде годів з 20? — Ато ж. Морд. О. 1861. 20.*

Агрус, -су, м. = **Агрус**. Драг. 7.1. См. **агрес**.

Агу! меж. 1) = **Агов**. 2) Уже, вотъ, какъ вотъ. *Агу, нашій Марусі трошки легше стало. Кв. I. 45. Агу, їй стало більше волі. Кв. I. 207. 3) Прочь! кишъ! (на гусей). Чи то не гуси, то пани! Дивися — в ирій полетіли. Агу! гиля! до сатани!.. Шевч. 520. 4) Подражаніе воркованію голубей. Каже голубка: «Агу! а ту забув, а другу здумав. Агу, а ту забув, а другу здумав!» Рудч. Ск. II. 125.*

Агуш! меж. См. союзъ **А**, б. **Агуш на банта, агуш на сідало** — крикъ на проходящихъ публичныхъ женщинъ. Каменец. у. Ном. №8839.

Ага, агі, м. Старшина, начальникъ (у турокъ, татаръ и пр.). «Хлоп'ята!» обізвавсь *ага, отаман сивий*. К. МХ. 23.

Агѣнт, -та, м. Агентъ. *Агенти нас подурили. ЕЗ. V. 239. Зачали агенти тут фалшиво писати, взяли в Галичині народ бунтувати. ЕЗ. V. 73.*

Агрес, агрис, -са, Агрест, -та, Агрус, -су, м. Крыжовникъ. *Rhamnus grossularia*, ЗЮЗО. I. 133. *Агрест уже достиг. Шейк. Нарви агрусу!*

Агрусівка, -ки, ж. Наливка изъ крыжовника. Ум. **Агрусівочка**. *Агрусівочко, нема над тебе наливки!*

Агрусівий, -а, -е. Крыжовниковый. *Агрусівий куц.*

Агу! Агусі! меж. Ласкательное обращеніе къ маленькимъ, преимущественно груднымъ дѣтямъ. *Агу, Івасю, агу, не плач!*

Ад, а́ду, м. = **Пекло**. *Пойде Ирод сам по аду Луциперу на пораду. Чуб. III. 359.*

Адамашка, -ки, ж. = **Адамашок**.

Адамашковий, -а, -е. Сдѣланный изъ адамашка, шелковый, адамашковый. Желех.

Адамашок, -шка, м. Адамашка, сортъ шелковой матеріи. *Дівчино моя, за твою ласку скажу тебе малювати на адамашку. Гол. I. 318.*

Адамів, -мова, -ве. Принадлежащій Адаму. **Адамова голова**. 1) Рисунокъ человеческого черепа подъ изображеніемъ креста — въ поминальныхъ *граматках*, на крестахъ, на дверяхъ (въ рисунокъ къ празднику Богоявленія и пр.) 2) Родъ паука.

3) Родъ мотылька: *Sphinx caput mortuum*. 4) Раст. *Eryngium campestre* L. ЗЮЗО. I. 122. **Ада́мове ребро́**, раст.: а) *Thysellinum palustre*. ЗЮЗО. I. 138. 6) *Valeriana dubia*. ЗЮЗО. I. 165. **Ада́мові вівці**. 1) Верблюды. 2) Степной миражъ. **Ада́мові слізки**. Водка. *Чарочку-другу Адамових слізок, як казав було отець економ*. Шевч. 297.

А́дде. 1) нар. Тутъ, здѣсь. Желех. 2) меж. Смотри! Вотъ! *Ogon*. 217.

Аде! меж. Сюда! Желех.

Аде́с, -су, м. Одесса (городъ). Ном. № 749.

Адже́, Аджé ж, нар. 1) Вѣдь. *А оддаси душу? — пита чорт. — Тю, дурний!.. Аджé як я дам тобі душу, то тоді мені не тільки грошей, а й нічого не треба*. Рудч. Ск. II. 21. *Аджé ти бачила!* Шевч. 317. 2) Да, конечно. *Чи ти підеш туди? — Аджé ж!*

А́дзимка, -ки, ж. Родъ хлѣба изъ неквашеннаго тѣста. Галиц. Вх. Зн. 1.

Адзу́с! 1) См. союзъ **А**, б. 2) = **Дзуски**.

Адзу́ски! = **Дзуски!**

Ади́, Аді́т, Аді́тетко, Аді́тко (сокращ. изъ **а диві́, а диві́т**). Смотри! смотрите! Желех.

Адре́са, -си, ж. Адресъ. Желех.

Адресува́ти, -су́ю, -єш, гл. Адресовать. Желех.

Адту́й, нар. = **Зві́дти**. *Адту́й гора, адту́й друга, антам долиночка, — межі тима двома гори моя любаночка*. Гол. II. 455.

Аду́зь! меж. Крикъ на голубей, чтобы прогнать ихъ. Шейк.

Адука́т, Адука́нт, -та, м. Адвокатъ. Желех. *Адукат, то такий пан, що помагає брехати*. Фр. Пр. 2. *Не оббірайсі мені за адуката*. Фр. Пр. 2.

А-є, А-єк, нар. Такъ. Галиц. Вх. Зн. 1.

Аер, Аі́р, -ру, м. = **Гав'я́р**. Мил. 35. ЗЮЗО. I. 109. Кролевец. у.

Аж, сз. 1) Такъ-что даже, ажно, даже. *Дурний, аж крутиться*. Посл. *А прокинувся мій пустунчик — і гуком його в хаті, аж сохи движать*. МВ. II. 10. *Далекий шлях, панибрати, знаю його, знаю, аж на серці похолоне, як його згадаю*. Шевч. *Еней від неї одступався, паки зайшов через поріг, а далі аж не оглядався, з двора в собачу ристь побіг*. Котл. Ен. I. 34. *Аж чудно далєбі мені!* Гліб. 71. *Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється*. Шевч. 51. 2) Передъ словами, обозначающими количество, указываетъ на значительность послѣдняго и переводится словомъ «цѣлыхъ»: *Аж три дні морочився з цією роботою*, т. е. цѣлыхъ три дня возился съ этой работой. *Коли чують: щось гуркотить, — аж то гайдамаки, аж дванадцять*. Рудч. Ск. II. 181. *Аж три пари на radoщах кумів назбірали*. Шевч. 103. 3) Передъ словами, показывающими мѣсто или время, употребляется обыкновенно съ предлогами: до, за, на и пр. въ значеніи «самый», указывая на достиженіе отдаленнаго или крайняго предѣла. *Аж до моря Запорожці степ широкий крили*. Шевч. 124. *Аж на вершечок зліз на грушу*. *Аж під піл заліз, шукаючи*. *Ой приїхав Гамалія аж у ту Скутару*. Шевч. 61. *Полинь, полинь, голубонько, аж в Київ зо мною*. Мет. 41. *Вип'єш, — біжи яко мога, щоб там ні кричало, не оглянься, поки станеш аж там, де прощалась*. Шевч. 16. *Аж до вечора сидів у його, — вже смерком вернувся додому*. 4) **Аж по́ки**. До тѣхъ поръ пока. *Пробуйте в господі, аж поки вийдете звідтіля*. Єв. Мр. VI. 10. 5) **Аж-аго́сь, аж осьь, аж осьь де, аж осььдечки, аж от, аж от де**. Вотъ, вотъ гдѣ; какъ вотъ. Мнж. 175. *Де мішок? — «Аж осьь»*. *Аж осььдечки опинився, ганявшись за конем*. *Тільки що випрягають коней, аж осьь іде*

лейстровий городський козак Головка. ЗОЮР. I. 256. Аж ось прилітає змії. Рудч. Ск. I. 132. Аж ось настає голод. Рудч. Ск. II. 35. Аж от перестрива його на дорозі становий. Рудч. Ск. II. 161. 6) **Аж ось коли, аж от коли.** Воть когда. Аж ось коли довідався, а то все не знав. 7) **Аж он, аж ондечки.** Вонь тамъ. Аж ондечки він живе на тому краю села. 8) Какъ вотъ уже, какъ вдругъ. Лечу, дивлюся, аж світає, край неба палає. Шевч. 218. Дивлюсь, аж наші йдуть. Як послала мене мати в степ пшениці жати, аж там чумак воли пасе, став зо мною жартувати. Мет. 21. Дивляться, аж там приковані три зміїхи. Рудч. Ск. II. 72. Тільки що поблагословивсь їсти, аж та стріла так і встромилась у печеню. ЗОЮР. I. **Аж гульк!** Какъ вдругъ. Аж гульк — з Дніпра повіринали малії діти, сміючись. Шевч. 28. 9) Ань; а между тѣмъ. Я думав так, аж воно инакше. 10) **Аж-аж-аж!** Показываеъ усиленное дѣйствие, желаніе. Сидів, сидів (голодний вовк), так їсти аж-аж-аж!.. Рудч. Ск. I. 3) «Грійте окропу, — я миться буду!». Мати нагріла такого гарячого, що аж-аж-аж! Грин. I. 43.

Аже́ = Адже. Аже ти не забудь, Трохиме... О. 1861. V. Ніс. 66. Аже ж і в тебе, тривай, була мати: не вовчиця тебе на світ породила. К. ЧР. 246.

Аже́нь, сз. = Аж. Вх. Зн. 1.

Аз, а́за, м. Названіе буквы а, азъ. Казава мені бакаляр промовити: «аз, аз!» А як же я не вимовив, він по пиці: раз-раз! Крикнув же він удруге: «А ну кажи: «Буки!» Ой ще ж бо я не вимовив, — попав в його руки. Закр. I. 122. **Азі́.** Буквы. Як напише, моя мати, великії ази, аж поки я розібрала, — лягала три рази. Чуб. V. 1188. **Азі́ писа́ти.** Учиться писать азбуку по прописи. Ум. **А́зик. А́зика узя́ти.** Получитъ отмѣтку объ отсутствіи въ классѣ. Шейк.

Азбу́ка, -ки, ж. Азбука. І азбуку по кунштиках заходилась вчити. Шевч. 328. Приложися до азбуки, будут повні кишені і руки. Фр. Пр. 3.

Азбуко́вий, -а, -е. Азбучный. Шейк.

А́зик, -ка, м. Ум. отъ аз.

А́зия, -зи́ і Азі́я, -зі́ї, ж. Азія. В татарських піснях середньої Азії... Левиц. Правда, 1867, стр. 532.

Азия́т і азія́т, -та, м. 1) Азіать. 2) Варваръ, жестокий человекъ. Харьк. г.

Азия́тка і азія́тка, -ки, ж. 1) Азіатка. 2) Варварка, жестокая женщина. Харьк. г.

Азия́тство і азія́цтво, азія́тство і азія́цтво, -ва, с. 1) Азіатські народы. Варягоруська аристократія втерляла територію, котру осягла була правом оборони від хижого азіяцтва. К. XII. 115. 2) Варварство, жестокость.

Азия́тський і азія́цький, азія́цький і азія́тський. 1) Азіатській. К. Кр. 28. Замчано кобзаря на край світу між азіяцьку дичу. К. XII. 130. 2) Варварській, жестокий.

Аі́р. См. ае́р.

I. Ай! меж. Ай, ахъ! — выраженіе испуга, боли. Ай-ай-ай! закричу, їй же то Богу закричу! Шевч. 306. Употребляеъ также для выраженія похвалы. Я заслужив був собі лошака такого гарного, що й ай, а він наслав вовків, а вони й ззіли. Рудч. Ск. I. 94.

II. Ай! сз. Да, но. Не любив бим дівчиноньку, ай хороша врода! Гол. IV. 459.

Айбо, сз. = Альбо [Угор]. Огон. 159.

Айва́, -ви, ж. Айва, *Cidonia vulgaris* (фруктъ). ЗЮЗО. I. 120.

Ай-вей! меж. Восклицаніе для насмѣшки надъ испугавшимся евреемъ.

Айві́вка, -ки, ж. Наливка изъ айвы. Котл.

Ай-вій, меж. = **Ай-вей**. Жиди як агили закричали: «Ай-вій, чоловіче!» Рудч. Ск. II. 29.

Айкало, -ла, ж. = **Аяйкало**.

Айкати, -каю, -єш, гл. = **Аяйкати**. Желех.

Айно, нар. Да, такъ (Галиц. и Угор.) Ogon. 158. Вх. Зн. 1.

Акаде́мик, -ка, м. 1) Академикъ, членъ академіи. 2) Студентъ академіи, университета. Желех.

Академі́чний, -а, -е. Академическій. Желех.

Акаде́мія, -мії, ж. Академія. Наші дуки великим коштом громадським академії да школи споряжали. Хата. VII.

Акання, -ня, с. Частое повтореніе меж. а.

Акати, -каю, -єш, гл. Часто повторяють меж. а.

Ака́хвист и **ака́хтист**, -та, м. Акафистъ. По три акахвисти на день читаєш, а по чоловіку глимаєш. Ном. № 859. Аж перехрестилась Ганна, дякуючи Богові, і дала собі зарок найняти акахтист і обміняти свічку. Левиц. I. 66. Акафисти наймив. Чуб. II. 393.

Ака́ція, -ції, ж. Раст. Акація, Асасія. ЕЗ. V. 246. Тільки де-не-де стоїть довгошия вишня, безлиста акація попід кращими хатками. Левиц. I. 91. **Жовта ака́ція**. Caragana arborescens L. ЗЮЗО. I. 115. **Біла ака́ція**. Robinia Pseudo-acacia L. ЗЮЗО. I. 134.

Акварелі́ст, -та, м. Акварелистъ. Тут треба маляра акварелиста. Шевч. О. 1862. III. 4.

Акварелі́льний, -а, -е. Акварельный. Мені тепер дуже і дуже треба одну акварельну краску, називається вона сепія. Шевч. О. 1862. III. 4.

Аке́ц! меж. Крикъ на телятъ. Шейк.

Аксами́т, -ту, м. = **Оксамит**. Через улицю Perezva нам дороженьку перейшла; а все в золоті, в аксамиті і в червоних чоботях. Мет. 236.

Аксами́тка, -ки, ж. = **Оксамитка**.

Аксами́тний, **аксами́товий**, -а, -е. = **Оксамитний**. Чорна шовкова сукня, пообшивана чорними аксамитовими стрічками. Левиц. I. 429.

Акт, -ту, м. 1) = **Дія** (въ драматическомъ сочиненіи). О. 1862. III. 52. 2) Актъ, документъ. В нашихъ церковнихъ і монастирськихъ архивахъ усякі дієписні... акти. О. 1862. VII. 62, 63.

Акто́р и **Актю́р**, -ра, м. Актеръ. Ввійшов Яким зовсім так, як от виступають актори на сцену з-за декорацій. Левиц. I. 478. Один актюор грав дуже погано... в партері почали сміятись. Левиц. Пов. 139.

Акто́рка и **актю́рка**, -ки, ж. Актриса. Желех. Чи не була вона в актюорках в театрі? Левиц. I. 465.

Акто́рський и **актю́рський**, -а, -е. Актерскій. Желех.

Акура́т, нар. Точно, какъ разъ. Буде акурат, як ти казав. Желех.

Акура́тний, -а, -е. Аккуратный. Желех.

Акура́тність, -ности, ж. Точность, аккуратность. Желех.

Акура́тнісько, нар. Точнехонько. Желех.

Акура́тно, нар. Аккуратно.

Але́, сз. и меж. 1) Но, однако, впрочемъ. Не родить рілля, але Божа воля. Ном. № 28. Єсть і біднійші од нас, а живуть же... — Запевне, що живуть; але яка жизнь їх? Котл. НП. 370. Хотіла спати, але не спала. Шевч. 558. Нема нічого без **але**. Ном. 2447. 2) **Але́ ж**, **але́ ж бо**. Вѣдь, вѣдь; однако уже. Алеж і ти того не зробиш! Ой але ж бо козак

Нечай на тоє не дбає, та й з кумою із любою мед-вино кружає. Лукаш. 119. 3) Употребл. въ значеніи: Толкуй! розказывай! Ну, вотъ! Відкіля се ти тут узвся? — Але, відкіля! Адже ти і зроду тут не бувши та прийшов, а я й часто тут буваю. Кв. II. 291. «Мабуть підсудок?» — Ні! — «Так лев?» — Ні! — «Так мішок з дукатами?» — Ні, ні! «Так папорті цвіток?» — Але-ж! — Греб. 373. 4) Неужели? Однако! А по чім груші? — По гривні. — Але! 5) **Але-але! Але-ж!** Какъ бы не такъ! дожидайся! І мені ж даси меду, як піддереш? — Але-але! «Годі вилежуватись, іди молотити!» — Але-ж!

Алембик, -ка, м. = Лембик.

Алилуйкати, -каю, -ещ, гл. Пѣть «аллилуя». Желех.

Алилуйко, -ка, м. Насмѣшливое прозвание духовнаго лица. (Галиц.). Желех.

Алилуя! с. Аллилуя. Кат лютує, а ксьондз скаженим язиком кричить: *Te Deum!* алилуя! Шевч. 367.

Алирник, -ка, м. Любящій пользоваться чужимъ, алырщикъ. Та вони (попи) всі алырники. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Алмаз, -зу, м. Алмазь, брилліантъ. Алмазом добрим, дорогим сіяють очі молодії. Шевч. 428.

Алтиця, -ці, ж. Ластовка, вставка подъ мышками гуцульской рубахи. Шух. I. 153.

Аль, сз. = Але 1) Огон. 209.

Альбо́, сз. Или, либо. *Либонь моїх братіків на світі немає: альбо їх порубано, альбо їх постреляно.* АД. 116.

Алькир, -ру, м. Отдѣленная перегородкой отъ большой **світлиці** комнатка, служащая спальней и дѣтской. Чуб. VII. 382. Ум. **Алькирик.** *Ми сидимо в світлиці, а він і притаївсь у алькирику.*

Альт, -та, м. Альтъ (голосъ). Желех.

Альтана, -ни и альтанка, -ки, ж. Бесѣдка садовая. Левиц. I. 494.

Альтембас, -су, м. Родъ парчи. *Срібним альтембасом стін не обіб'ю у труні.* Щог. Бор. 58.

Альтовий, -а, -е. Альтовый. *Її альтовий дзвінкий голос.* Левиц. Пов. 218.

Алю! меж. = Аля! Вх. Уг. 250.

Алюрний, -а, -е. Аккуратный, опрятный. *А таки не алюрна дівчина!* Змієв. у.

Аля! меж. Крикъ на свиней, чтобы отогнать ихъ. *Аля! аля! аля ж, кажу! Вона ніби не чує. Що там вона рие свинячою мордою?* Маркев. 61.

Аляр, -ру, м. Крикъ, шумъ. *В хоромах аляр і огні.* Щог. В. 146.

Амбар, -ру и Амбарь, -ря, м. Амбаръ, отдѣльно отъ жилаго помѣщенія стоящая кладовая. Стор. Оп. 145. Шух. I. 106.

Амбитний и амбітний, -а, -е. Честолюбивый, тщеславный. Желех.

Амбиція и Амбіція, -ції, ж. Амбиція, тщеславіє. Желех.

Амбон, -на и -ну, м. и **амбона, -ни, ж.** Амвонъ. *Поучали з церковної амбони рідних братів чужою мовою.* К. XII. 122.

Амбросити, -роішу, -сиш, гл. Праздновать день св. Амвросія. Встрѣчается только въ анекдотѣ о лѣнливой женѣ, отговаривавшейся отъ работы праздниками, за что она была побита съ такимъ поученіемъ: *«Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кундосити».* Ном. № 4007.

Аме́рика, -ки, ж. Америка. Ком. I. 54. *В Америці, коли правда тому, що пишуть, і вчені люде, і пани не цураються роботи.* Левиц. I. 166.

Америка́нець, -нця, м. Американець. *Американець Франклін первий показав, що грім буває од громовини.* Ком. II. 66.

Америка́нка, -ки, ж. 1) Американка. 2) Порода картофеля. МУЕ. I. 101.

Америка́нський, -а, -е. Американській. *Висіли гирлянди з ліян... американських.* Левиц. I. 508.

Ами́нь и амінь, нар. 1) Аминь. Чуб. III. 26. 2) Употребляется какъ существительное м. р. въ значеніи: конецъ, смерть. Фр. Пр. 4. *Амінь тобі буде.* Ном. № 3650. *Мовчи, а то тут тобі й амінь!* Шевч. 300.

Амуни́ція, -ції и амуни́ця, -ці, ж. = **Муниція.** *Зачав він [москаль] забивати цвяшки, де він ружжо повісить, де амуницію.* Чуб. I. 219. *Як амуницію спорядили і насушили сухарів.* Котл. Ен. IV. 58.

Амфо́ра, -ри, ж. Амфора, родъ греческаго и римскаго кувшина. *Жерці і ліктори стоять круг Капитолія — і хором співають гимн і курять дим з кадил і амфор.* Шевч. 607.

Анало́й, -лою, м. Налой. Ум. **Аналойчик.** Грин. III. 516.

Ана́хтема, -ми. 1) ж. Анаөемствование. *Сьогодні в церкві анахтему співали.* 2) об. Проклятый, отверженный человекъ, анаөема. Употребляется какъ бранное слово. У Котл. также **анахтем, -ма:** *Анахтем вічний Турн пропав.* Котл. Ен. V. 39.

Ана́хтемський, -а, -е. Анаөемській, проклятый. Употребл. какъ бранное слово. *Що нам на світі робить з тими анахтемськими ляхами та козаками.* Стор. МПр. 43.

Анаці́я, -ції, ж. Затруднительное положение, бѣда. *Попавсь небіжчик в анацію.* Греб. 322.

А́нгел, а́нгол, -ла и а́нгель, -ля, м. = **Янгол.** Рудч. Ск. I. 24. *Був би ангел, коби не роги.* Фр. Пр. 4. *Над тим дитям три анголи дихали.* Чуб. III. 326. Ум. **Ангелочок.** *Да над домом ангелочки літали, Ісуса Христа в ризи сповивали.* Чуб. III. 323.

А́нгельський и а́нгельський, -а, -е. = **Янгольський.** *Хори ангельські а все зближають, преславному гласу пісні співають.* Чуб. III. 355.

Ангеля́ и анголя́, -ляти, с. = **Янголя.** Ум. **Анге[о]ля́тко.** Желех. **Анге[о]ля́точко.**

Ангеля́н, -на, м. = **Англиєць.** Закр.

Ангеля́нець, -нця, м. = **Англиєць.** Закр.

Ангеля́нка, -ки, ж. Англичанка.

Ангеля́нський, -а, -е. Англійській. *В каптанах ангелянського сукна дорогого.* О. 1862. II. 56.

Англи́єць, -лійця, м. Англичанинъ. Желех.

Англійський, -а, -е. = **Ангелянський.** Желех.

Англі́я, -лії, ж. Англія. *То було в Англії.* Гн. I. 47.

Андара́к, -ка, м. Родъ юбки у польськихъ женщинъ изъ полосатой шерстяной матеріи. Чуб. VII. 429.

А́нде, а́ндека = (он де), нар. Вонь, вонь тамъ. (Угор). Огон. 217.

Андрі́єць, -йця, м. Раст. *Delphinium Ajacis.* Вх. Пч. II. 31.

Андрі́як, -ка, м. Опіумъ. *Щоб дитина заснула, треба їй дати андріяк у молоці — воно темне та неначе маком пахне; беруть його у аптеці.* Київ.

Ані! сз. См. союзъ А.

Аніж, сз. Нежели, чѣмъ. *Лучча рілля ранняя, аніж тая пізня.* Н. п.

Анкѣр(ь) и анкір, -ру (рю), м. = **Алькир.** *Де ж ти будеш спала? — В анкерю, в пірю.* Гол. I. 126.

Ано́ и Ано́-лем, сз. Но, только, но только. *Тогди не било неба ні землі, ано́лем било синое море.* Гол. II. 5.

Антаба, -би, ж. Рукоять, рукоятка, ручка. Ум. **Антабка.**

Анта́бка, -ки, ж. 1. Ум. отъ **Антаба.** Вх. Зн. I. См. еще **шкафа.** МУЕ. I. 72. 2. Желѣзная скоба для скрѣпы. Звенигород. у.

Анта́к, нар. Такъ. Угор.

Анта́л, -ду, м. Боченокъ въ 60 бутылокъ. Закр.

Анталю́з, -за, м. Серебряная монета, получившая, путемъ особыхъ пріемовъ владѣльца ея, чудесную силу возвращаться къ хозяину (въ нар. повѣрьяхъ). Чуб. III. 23. См. **інклю́з.**

Анта́м, нар. Вонъ тамъ. Гол. III. 455.

Антими́нс, -са, м. Антиминсъ. *Узяв лядський антиминс із церкви та й привіз до преосвященного.* ЗОЮР. I. 263.

Анти́пка, -ки, ж. Раст.: вишня душистая, *Prunus mahaleb* L. ЗЮЗО. I. 132. Анн., 276.

Анти́пко, -ка, м. Чортъ, которому дверью отбито пятки, отчего онъ хромаеть. Вх. Зн. 1. Драг. 52. *Антипко (хованецъ) викльовуєся з курячого зноска.* ЕЗ. V. 210. *Якого антипка кричиш?* Фр. Пр. 7.

Анти́пковий, -а, -е. Сдѣланный изъ **антипки,** принадлежащій ей. Желех.

Анти́пцо, -ця, м. = **Антипко.** Вх. Зн. 1.

Анто́нівка, -ки, ж. Родъ яблони и яблокъ: восковое яблоко.

Ану! меж. Ну-ка; ну-лишь, попробуй! *Ану лиш, годі тобі лежати! Ану вдарь! Ану ще слово скажи, то так і вилетиш із хати!* Харьк. **Ану-ну!** Попробуй только!

Анци́болот, -та, анци́болотник, -ка и анци́бол, -ла, м. Болотный чортъ.

Употребляется какъ бранное слово. О. 1862. V. 80.

Анци́болотський, -а, -е. Чертовскій. *А щоб ви показалися анциболотські [жаби]!* Грин. II. 333.

Анци́христ, -та, м. Антихристъ. Употребляется какъ бранное слово. *При кінці світа покажесь анцихрист.* Гн. II. 79. **Анцихрист то знає!** Чортъ его знаетъ! Фр. Пр. 7.

Анци́яш, -ша, м. = **Анцихрист.** *Бодай тя анціяш побіл!* Вх. Уг. 245.

Апелюва́ння, -ня, с. Апелляція, апеллирование.

Апелюва́ти, -люю, -єш, гл. Апеллировать. Стор.

Апо́стол, -да, м. 1) Апостоль, одинъ изъ двѣнадцати учениковъ Христовыхъ. *Учеників назвав апостолами.* Єв. Л. VI. 13. *І походились апостоли до Ісуса.* Єв. Мр. VI. 30. *Подибує він раз янгола, ци апостола.* Гн. II. 69. 2) Учитель, провозвѣстникъ истины. *І день іде, і ніч іде і, голову схопивши в руки, дивуєшся, чому не йде апостол правди і науки.* Шевч. 659. 3) Книга дѣяній и посланій св. апостоловъ. *То було по великих празниках народ приходив до Дороша, неначе до церкви, от він і читав їм Євангелію, Апостола і Псалтирь.* Стор. 57.

Апосто́дува́ння, -ня, с. Апостольство, перебування апостоломъ. *Коли иншим я не апостол, то все ж вам: ви бо печать апосто́дува́ння мого в Господі.* I Посл. св. ап. Павла до Коринѳ. IX. 2.

Апо́сто́льство, -ва, с. 1) Апостольство. *Апостольство любви до ближнього доходило в ній до ентузіязму.* К. XII. 8. 2) соб.: апосто́лы. *Вельми часто посилав листи до українського апостольства.* К. XII. 10.

Апо́сто́льський, -а, -е. Апостольскій. *А на апостольськiм престолі чернець годований сидить.* Шевч.

Апроба́ція, -ці́я, ж. Проба, одобреніє. *Я привезу вам дров на апробацію.* Оть крест. изъ с. Голубичь Черниг. у. Б. Г.

Апте́ка и апти́ка, -ки, ж. Аптека. Желех.

Апте[и]ка́рка, ж. Аптекарьша. Желех.

Апте[и]ка́рський, -а, -е. Аптекарьскій. Желех.

Апте[и]ка́рство, -ва, с. Аптекарьское искусство, фармація. Желех.

Апте[и]ка́рь, -ря, м. Аптекарь. *Не здуриси аптекаря купервасом.* Ком. II. № 833.

Апте[и]ка́рюва́ння, -ня, с. Занятіє аптекарскимъ искусствомъ.

Апте[и]ка́рюва́ти, -рюю, -еш, гл. Заниматься аптекарскимъ искусствомъ, быть аптекаремъ.

Ара́б, -ба и ара́бин, -на, м. Арабъ. АД. I. 134. *Зробивсь він (Магомет) первим чоловіком між арабами.* К. МХ. 5. *Ой бо вже я їду полем та все лісом зелененьким, та з турчином молоденьким чи з турчином, арабином, чи з невірним татарином.* Чуб. V. 948.

Ара́бець, -бця, м. = Араб. Встрѣчено только у Щоголева въ приложеніи къ коню: *Кінь арабець, кінь огняний.* Щог. Сл. 141.

Ара́бин, -на, м. см. араб.

Ара́бія, -бі́я, ж. Аравія. Желех.

Ара́бка, -ки, ж. Арабская женщина. Желех.

Ара́бський, -а, -е. Арабскій. *Картина була невимовно ефектна й чаруюча, неначе взята з арабських казок «Тисячі й одної ночі».* Левиц. Пов. 139. *Гаруна Аль-Рашида він праправнук, премудрого арабського калифа.* К. Бай. 74.

Ара́бщина, -ни, ж. Арабскіє языкъ и литература, также вообще что-либо арабское. Такъ, къ заглавію одного изъ своихъ стихотвореній Кулишъ прибавляєть: *Взѳром арабщини*, т. е. подражаніє арабскому. К. Дз. 230.

Ара́нда, -ди, ж. и пр. См. оранда и пр.

Ара́п, -па и ара́пин, -на, м. 1) Аравитянинъ, арабъ. Желех. 2) Негръ. 3) Человѣкъ со смуглымъ цвѣтомъ лица. 4) Грязный, запачканный человѣкъ.

Ара́пій, -пія́, м. = Гарапник. *Стала баба чаряпкаться на дерево, а він її арапієм.* Грин. II. 231.

Ара́пський, -а, -е. 1) Арабскій. 2) Негритянскій.

Ара́пі, -ші́в, м. мн. Дышло воловье у двухколесной арбы. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36. См. II. Ариш.

Арга́т и арга́т, -та, м. 1) Работникъ, наемникъ. Пот. III. 15. 2) Рабочій на запорожскихъ рыбныхъ ловляхъ, большею частью бездомный бродяга. Рудч. Ч. II. 245, отчего — 3) Бездомный бродяга. Желех.

Арго́нія, арго́нія, -ні́я, ж. = Жоржина. Київ. у.

Арда́ль, -лі, ж. Трансильванія. Федьк. Поез. I. Слово отъ изд. XV.

Арда́н, -ну, м. = **Ордань 2.** МУЕ. III. 39.

Аре́на, -ни, ж. Арена, поприще, мѣсто для состязанія. *Арена звірем заревла, а син твій гордо на арену, псалом співаючи, ступив.* Шевч. 613. Въ переносномъ смыслѣ — мѣсто, поприще дѣятельности. *Виступає... горобаха русин на арену публицістики і як же ви думаєте він почуваеться посеред широкої вольної арени слова?* К. Кр. 35.

Аре́нда, -ди, ж. и др. = **Оре́нда** и др. Фр. Пр. 8.

Аре́шт, -ту, м. 1) Арестъ. *В холодній під арештом сиділо іще кілька жидків злодіїв і конокрадів.* Левиц. I. 320. *На арешт го засудили.* Фр. Пр. 8. 2) Помѣщеніе для арестованныхъ, арестантская, тюрма. *До арешту го посадили.* Фр. Пр. 8. *Арешт, то дім плачу.* Фр. Пр. 8. **Аре́шти собов витирати** — бытъ въ тюрмѣ, подъ арестомъ. Фр. Пр. 8.

Арешта́нт, -та, м. Арестантъ. *Над бідним арештантом кождий сі збиткує.* Фр. Пр. 9.

Арешта́нтка, -ки, ж. Арестантка. Желех.

Арешта́нтська. Мѣсто заключенія, арестантская.

Арешта́нтський, -а, -е. Арестантскій.

Арешто́увати, -вую, -еш, сов. в. арештува́ти, -ту́ю, -еш, гл. 1) Арестовувать, арестовать. 2) Забастовать (въ карточной игрѣ). Шейк. 3) Въ думѣ «про Самійла Кішку» употреблено въ значеніяхъ: вооружать и приготавливать къ стрѣльбѣ: *Ой із города Трапезонта виступала галера... гарматами арештована.* АД. I. 208. *Тоді козаки собі добре дбали: сім штук гармат собі арештували, ясу воздавали.* АД. I. 217.

Арештува́ння, -ня, с. Арестованіе.

Арештува́ти. См. **арештовувати.**

Арихме́тика, -ки, ж. Ариѳметика. *Арихметикою або щотницею зветься така наука, що навчає без помилок щитати (лічити).* Кон. Ар. 1. Ум. **Арихметичка.** *Арихметичка трудна мені здалася.* Г. Барв. 403.

I. Ариш! меж. Окрикъ на овець. Мнж. 175.

II. Ариш, -ша, м. Дышло воловье въ арбѣ. Екатериносл. Мнж. 175. См. **араші.**

А́ридник, -ка, м. Чортъ. Шух. I. 36. **А́ридник го знає!** — Чортъ его знаеть. Фр. Пр. 9.

Арка́н, -на́ и -ну, м. 1) Родъ гуцульскаго танца мужчинь. Желех. **Аркана́ танцюва́ти.** Фр. Пр. 9. 2) Арканъ. *Сказав та й зашморгнув на шиї він аркан.* Г. Арт. О. 1861. III. 84. *Еней і сам так розходився. як на аркані жеребець.* Котл. Ен. *Аби-сте мні арканом тігли, то не піду.* Фр. Пр. 9.

Аркуш, -ша, м. Листъ бумаги, жести. *Куплю паперу аркуш і зроблю маленьку книжечку.* Шевч. 376. Ум. **Аркушик.**

Аркуше́вий и аркушо́вий, -а, -е. Листовой. Желех. **Аркуше́ве вікно́.** Окно со стеклами? *Ой гляну я, гляну в аркушове вікно.* Чуб. V. 616. *Що у мене двори коштовний, що у мене вікна аркушові.* Чуб. V. 1021.

Арма́та, -ти, ж. 1) = **Гармата.** Закр. 2) Артиллерія. *Рятуйте, браття! Військова армата і золото, що ми напліндували, по пристанях у турка-супостата, з гетьманськими клейнодами пропали.* К. Бай. 91.

Арма́тний, -а, -е. 1) = **Гарматній.** 2) Артиллерійскій.

Арма́ш, -ша, м. = **Гармаш.**

Арме́н, -на, м. = **Вірмен.** Чуб. Г. 179.

Арменський, -а, -е. = Вірменський. Шевч. 309.

Арнаутка, -ки, ж. Сорть пшеницы: арнаутка, бълотурка. ЗЮЗО. I. 139.

Арніка, -ки, ж. Раст.: баранникъ горный, *Arnica montana*. Шух. I. 21.

Артикул, -ла, м. Стаття, уставъ, артикуль. *Да отамане батьку, ми знаєм артикули.* Лукаш. 30. *Артикули в статуті.* Котл. НП. 343. **Артикули гнути.** Крючкотворствовать. Шейк.

Артист, -та, м. 1) Артистъ, художникъ. 2) Актеръ. *Публика тобі живому квітки кидала як солону, а вмер, артисте-небораче, то й байдуже.* (Изъ епитафії Соленика). О. 1861. II. 176.

Артистичний, -а, -е. Артистическій, художественный. Желех. *Як її (Книгу Іова) написано, не була вона книгою канонишньою, та й навпослі довго вважали її, здається, за твір артистишний і мирський.* К. Іов. Передм. XV.

Артистка, -ки, ж. 1) Артистка, художниця. Желех. 2) Актриса.

Артиш, -ша, м. Раст.: козачій можевельникъ; артышъ, арца; *juniperus sabina*.

Артіль, -лі, ж. Артель. Рудч. Ск. II. 172. Рудч. ЧП. 32.

Артільний, -а, -е. Артельный.

Артус, -са, м. Артось. Желех.

Архангол, -ла, м. Архангель. *Бачить же Бог, бачить Творець, що мир помирає, архангола Гавріїла в Назарет посилає.* Шевч. 290.

Архангольський, -а, -е. Архангельській.

Архва, -ви, ж. Арфа.

Архв'янка, -ки, ж. Арфистка.

Архів, -ва, м. и **архіва, -ви, ж.** Архивъ. *В наших церковних і монастирських архивах усякі дієписні... акти.* О. 1862. VII. 62, 63.

Архівний, -а, -е. Архивный.

Архикнязь, -зя, м. Эрцгерцогъ (Галиц.). Желех.

Архимандрит, -та и архимандрита, -ти, м. Архимандрить. *З монастира святого у золоті, аж сяє, сам архимандрит вихожає.* Шевч. 233. *Ось ходімо лиш до архимандрити, до нашого порадики.* К. ЧР. 131.

Архимандритство, -ва, с. Мѣсто, должность или званіе архимандрита. К. МБ. II. 121.

Архимандричий, -а, -е. Архимандритській. *Ввійшов архимандрит. На його грудях заблищав архимандричий хрест.* Левиц. Пов. 317. *Архимандрича ряса.* Морд. II. 32.

Архимник, -ка, м. Шарлатанъ, плуть. *Та й остогиділи мені оці трикляті дурисвіти, чи то пак — архимники, що знай нашого брата дурять та під монастир підводять.* Харьковъ.

Архимницький, -а, -е. Шарлатанській, плутовской.

Архимниця, -ці, ж. Шарлатанка. Харьковъ.

Архирей, -рея, м. Архіерей.

Архирейський, -а, -е. Архіерейській.

Архистратиг, -га, м. Архистратигъ. *Не плачте, братія: за нас і душі праведних, і сила архистратиґа Михаїла.* Шевч. 161.

Архитектурний, -а, -е. Архитектурный. *Архитектурні дива собі будуйте.* К. (О. 1861. II. 23).

Арци́. Архи. Прибавляється къ нѣкоторымъ словамъ для усиленія значенія, напр.:
арцибіскуп — католическій архієпископъ, **арцирабин** — главный раввинъ; иногда и ради насмѣшки, напр.: **арцидурень**.

Арчик, -ка, м. Сѣдло. Морд.

Аршин, -на, м. 1) Аршинъ. *У нас на спідницю вісім аршин набірається.* Васильк. у. 2) Въ Полт. губ. при измѣреніи земли — погонная сажень по ширинѣ десятины, а въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Миргор. и Хорольск. уу. въ десятинѣ считаютъ 20 **аршин**, слѣдовательно **аршин** = 120 кв. саж. Вас. 145. 3) **Стати, піти під аршин.** Быть взятымъ въ солдаты. *Ой у вдови один син, та й той пішов під аршин.* Н. п.

Аршинний, -а, -е. Аршинный, длиною въ 1 аршинъ. Вас. 145.

Аршинник, -ка, м. Мышьякъ. Шейк. *Аршиннику-отрути випив і пропав на місці.* Драг. 204. **Якого ті аршиннику дам?** Нечего мнѣ тебѣ дать. (Бранное выражение). Фр. Пр. 9.

Аря! меж. Крикъ для отогнанія овецъ или свиней. Шейк. *Молодиця спершу одгомила (свиней)... криком: «аря, гладкі, аря!»* Мир. ХРВ. 9.

Ар'ян, -на, м. Кислое козьє молоко. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36.

Ар'яница, -ці, ж. Боченокъ для кислаго козьяго молока. 1862. Кух. V. 36.

Аса! и аса-ля! меж. Крикъ для отогнанія свиней. Шейк.

Асаву́да, -ли, м. = **Осаву́да.**

Асесор, -ра, м. Становой приставъ. (Правобер.) *Повернувся я з Сібіру, — нема ж мені долі... Асесори і справники за мною вганяють.* Грин. III. 618.

Асесорський, -а, -е. Свойственный, принадлежащій становому приставу.

Асесорува́ти, -рую, -єш, гл. Занимать должность становаго пристава.

Асистенція, -ції, ж. Свита. *Прибув зо всею своєю асистенцією.*

Ассафѣт, -ту, м. Ассафетида (*Asa foetida*), затвердѣвшій млечный сокъ корня *Ferula Scorodosma Benth. et Hook* и *Ferula Northex Boiss.* *Під ніс їй (хворій) клали ассафету і теплу на пуп сервету.* Котл. Ен. IV. 45.

Астроно́м, -ма, м. Астрономъ. Ном. № 6540. *Один був астроном і небо добре знав і зорі так лічив, як той вівчар отару.* К. Дз. 141.

Астрономі́чний, -а, -е. Астрономическій. К. Іов. Передм. V.

Астроно́мія, -мії, ж. Астрономія. Шевч. (О. 1862. VI. 23). *Наука про зорі зветься астрономія.* Ком. I. 58.

Астря́б, -ба, м. = **Яструб.** Вх. Пч. II. 8.

Ат! меж. для выраженія нетерпѣнія, неудовольствія: ахъ, оставь! Перестань! *Та ну бо розкажи! — Ат, одчепись!*

Ата́ка, -ки, ж. Атака, нападеніє.

Атако́вувати, -вую, -єш, сов. в. атакува́ти, -кую, -єш, гл. Атаковывать, атаковать, нападать. *Нас і кошового і всю славу Січ атакував.* Скальковск.

Атама́н, -на, м. и др. = **Отаман** и др.

Ата́сь! меж. См. тась.

Атеринка, -ки, ж. Родъ рыбы, красноперка. Новорос.

І. Ато́, сз. 1) А, но, а не то, а между тѣмъ. *Ой не жаль би мені воза, коли б дівка була гожа; а то руда і погана — мені воза поламала.* Н. п. *Як би сама, — ще б нічого, ато й стара*

мати, що родила на світ Божий, мусить погибати. Шевч. 65. 2) Крім того, еще. Його два сини, ато взяв п'ять хлопців сирит. Кв. II. 20.

II. Ато́ и ато́ж, нар. 1) Какъ же, разумѣтся. Чи ходив ти в поле? — Ато! «Бачив ти його»? — Атож ні? 2) Отрицательно: какъ разъ! нѣтъ!

Атрамент, -ту, м. Чернила. Желех. Папір, атрамент, перо. Гн. I. 195.

Атраментовий, -а, -е. Чернильний.

Аула, -ли, ж. Шумная толпа, сборище. Там коло волости така аула. Мнж. 175.

Афіни, -фин, ж. мн. Раст.: черника. *Vaccinium myrtillus* (ягоды). Шух. I. 20.

Афинник, -ка, м. Кустъ, стебли черники, само растение, *Vaccinium myrtillus*. Гуцул.

Афиняк, -ка, м. Наливка на черникѣ. Гуцул.

Афинянка, -ки, ж. Супъ изъ черники. Гуцул.

Африка, -ки, ж. Африка.

Африканський, -а, -е. Африканскій. Левиц. I. 508.

Ах! меж. Ахъ! А вона не хоче, бо я не багатий, — ах я нещасний, — що ж маю діяти? Коцип. I. 5.

Ахати, -хаю, -еш, сов. в. ахнути, -ну, -неш, гл. Ахать, ахнуть. Гости ахали, дивувались, хвалили книжки. Левиц. I. 483. І багата, і хороша, хто погляне — ахне. Чуб. V. 37.

Ахи! меж. = Кахи. Щось кашлянуло: «Ахи, чорнявий, озирнись бо, лукавий!» Грин. II. 276.

Ахкати, -каю, -еш, гл. = Ахати. Желех.

Ахнути, -ну, -неш, гл. Ахнуть. Як устала царівна, так і ахнула, що немає перстіня. Грин. I. 77.

Аціба! меж. Крикъ, чтобы отогнать свиней, собакъ. Шейк.

Ацю! меж. = Аса! Шейк.

Аця! аця! меж. Крикъ, чтобы созвать свиней. Звенигор. у.

Ач! меж., сокращенное изъ бач! Ишь, вишь. Ач який гарний!

Ачей, нар. Авось, можетъ быть. Струни мої, струни золотії, заграйте мні стиха, ачей козак нетяжище позабуде лиха. ЗОЮР. I. 316. Вийди, вийди, дівчинонько, вранці по водицю, ачей же я надивлюся на плахту-дрібницю. Н. п.

Ачу, меж. = Ацю.

Ачхи! меж. Чихъ! (Подражаніе чиханію). Хоч табаки понюхаю! — ... Нюхнув та — ачхи! Рудч. Ск. I. 4.

Ая, нар. (Сокращенное а як же). Да, какъ же, разумѣтся. Гуцул.

Аяй, меж. Ай! Желех.

Аяйкало, -ла, м. 1) Произносящій: аяй, стонуцїй. Желех. 2) Трусъ, мнительный человекъ. Желех. Він таке (такий) аяйкало.

Аяйкання, -ня, с. Вскрикиваніе: ай-ай.

Аяйкати, -каю, -еш, гл. Кричать ай-ай.

Б.

I. -Б. См. Би.

II. 'Б. См. об.

Ба! меж. какъ сокращ.: **бач.** 1) Вишь, видишь, смотри-ка. *Ба який! Морд. Он ба де він ходе, а тут його шукають! Харьк. Чи ти ба, яка моторна, — вже й зробила.* 2) Вотъ, а вотъ. *Став доктором і пішов угору. Ба вже його й до панів стали прикликати, ба вже він і кочом став їздити, ба вже й сам став паном.* Шейк. Б. П. П. 67. 3) Употребляется чаще въ концѣ рѣчи въ формѣ: **та ба! що ба!** *Пішов би, та ба!* **Пошелъ-бы,** такъ вотъ видишь! (Предполагается, что есть какое-то препятствие). *І не снуєшся, як і оставсь сам собі на світі: хоть і з людьми, і проміж людей, та ба! усе тобі не такі приятелі, яких поховав.* Кв. І. 1. *Тяжко серденьку, як здума, та ба! не сховався.* Шевч. *Черваниха й боялась, щоб лукавий не підкусив паливод (запорожців) на яку пакость. Аж ось стали наздоганяють своїх. Запорожці бачать тогді, що ба! да й зникли з очей.* К. ЧР. 96. 4) Въ началѣ отрицательнаго отвѣта служить усиленіемъ въ значеніи: да, да нѣтъ, вотъ-же. *Знаєш це? — Ба ні! Питається у хлопчика: «Що, титаря вбили»? — Ба ні, дядьку: батько казав, що його спалили.* Шевч. 175. *Питається його: «А що, нічого не вилазило»? А він каже: Ба ні! лізла гадюка.* Рудч. Ск. І. 146. *А не зробиш цього! — Ба зроблю!* 5) Какъ союзъ, употребляется въ значеніи: даже, мало того, да и. *Родився на Підгір'ї, ба і ріс в Підгір'ї.* Федьк. Поез. І. 31. 6) **Тим бо й ба!** Въ томъ то и дѣло! *Він хтів би коняку купить, та тим бо й ба! — грошей нема.* 7) **Ба-ле, ба-ле-ба!** (изъ **ба але**). Смотри-ка! вотъ удивительная вещь! Вх. Лем. 389.

Баба, -би, ж. 1) Женщина, баба (нѣсколько пренебрежительно). *Де баб сім, там торг зовсім.* Ном. № 9805. *В баби язык — як лопатень.* Ном. № 9082. *Господи, благослови стару бабу на постолі, а молоду на кожаниці.* Ном. № 8663. 2) Старуха. *Сто баб — сто немочей.* Посл. *Возрадуються дітки маленькі і баби старенькі.* Чуб. III. 410. *Як був собі дід та баба, та була у їх курочка.* Рудч. Ск. І. 19. *Нехай він знає, як лаяти старих бабів.* Алв. 87. **Общепринятая формы сельской вѣжливости требуютъ каждую старуху называть бабою,** но это обязательно только для лицъ, которыя лѣтами гораздо моложе старухи, къ которой обращаются. Чуб. VII. 355. 3) Бабка, бабушка, мать отца или матери. 4) Повивальная бабка, акушерка; чаще съ эпитетомъ: **баба-сповитуха, баба-пупорізка.** 5) Нищяя. *Баба в торбу візьме* (пугають дѣтей). Ном. № 9272. 6) Знахарка. *Порадились між собою, казали (до хворої) бабу привести. Прийшла старенька бабуся, аж біла; розпиталась, подивилась, та й похитала головою: «Дитино моя нещаслива!» каже, — «твій вік уже недовгий».* МВ. І. 77. *Як Бог поможе, то й баба поможе.* Ном. № 8415. *Сто баб — сто лік.* Ном. № 8420. 7) **Баба-яга.** См. **яга.** 8) **Дика баба = Літавиця.** *Літавиця називається також перелестниця або дика баба.* Гн. II. 5. 9) **Кіці (куці, куца, ціці)-баба.** Игра въ жмурки вообще, а въ частности тотъ изъ играющихъ, который, съ завязанными глазами, долженъ ловить другихъ. КС. 1887. VI. 481. 10) **Тісна баба, кісна баба.** Преимущественно дѣтская игра, въ которой сидящіе на краяхъ скамьи начинаютъ тѣснить внутри сидящихъ къ срединѣ ея. т. ч. тѣ оказываются какъ бы въ тискахъ. КС. 1887. VI. 480. 11) **Бабу перевозити.** Дѣтская игра: бросаютъ камешки или черепки такъ, чтобы они пошли по водѣ рикошетомъ; сколько камень или черепокъ сдѣлалъ скачковъ, столько бросавшій **перевіз баб.** КС. 1887. VI. 479. 12) Каменный истуканъ, находимый въ степи, большею частью на

курганахъ. КС. 1890. VII. 68. 13) Истуканъ, слѣпленный изъ снѣгу. *Качати бабу з снѣгу*. Шейк. 14) Высокій конусообразный сугробъ, бугоръ снѣга. *Вулиці забиті, заметені; по дворах, врівень з хатами, стоять страшенні снігові баби, — і тільки вітер куйовдить їх гострі голови*. Мир. Пов. I. 212. 15) Колода, чурбанъ съ рукоятями для вбиванія свай или утрамбовки земли. *Тягнуть оце залізну бабу, щоб убивать палі*. ЗОЮР. I. 75. 16) Пучекъ сѣна, который кладется подъ столъ на сочельникъ. ЕЗ. V. 91. 17) Въ **кроснах** то-же, что **сука** въ **варстаті**. См. **навій**. МУЕ. III. 25. 18) Большой шарообразный комокъ горшечной глины, образованный для перевозки глины съ мѣста добыванія въ мастерскую горшечника. Шух. I. 260. 19) Родъ кушанья, испеченнаго изъ кукурузнаго тѣста, солонины, масла, яицъ и пр. Шух. I. 144. Kolb. I. 52. 20) **Баба-шарпанина**. Родъ постной **баби** (см. 19) изъ пшеничнаго тѣста, рыбы, коноплянаго масла и пр. Маркев. 151. 21) Родъ пасхи. МУЕ. I. 108. *Хазяїновита хазяйка* (напече)... *пасок і всякої всячини: пани і панійки, папушники там, баби, пундики*. Сим. 205. 22) Птица пеликанъ, *Pelecanus crispus*. Шейк. Съ измѣн. удар.: **баба́**. Одес. у. 23) = **Соя**, *Corvus glandarius*. 24) = **Бабець**. Вх. Пч. II. 19. 25) Родъ грибовъ: *agaricus procerus*. Морд. 26) Родъ большихъ грушъ. Шейк. 27) **мн. Баби́**. Созвѣздіе Плеядъ. Шейк. Ум. **Бабка** (см.), **бабонька**, **бабойка** (галиц.), **бабочка**, **бабуня**, **бабунечка**, **бабуся**, **бабусенька**, **бабусечка**, **бабця**. За исключеніемъ **бабки** и **бабочки**, всѣ остальные употребляются преимущественно: въ знач. 3-мъ какъ ласкательныя имена, даваемыя внуками бубушкѣ, также когда говорятъ вообще старухѣ (знач. 2) съ симпатіей къ ней; въ 4 — 6 значеніяхъ употребляются главнымъ образомъ какъ слова обращенія. *Добре вам, бабуню, було тут жити*. МВ. (О. 1862. III. 36). *Чи вже ж отсе, бабуню, Чаплі? — спитала Маруся у однієї старої баби*. Левиц. Пов. 371. *Одна буде та й за кумочку, друга буде за бабунечку*. Грин. III. 487. *Взяла зілле, поклонилась: Спасибі, бабусю!* Шевч. 16. *Прибігла мати, чоловік і ще кілька бабусь*. Стор. МПр. 59 *Принесіть мені, бабусю, вишневу квіточку... принесіть, бабусенько!* МВ. I. 78. *Як поїхав королевич до бабусеньки: «Бабусенько, голубонько, одгадай сей сон!»* Чуб. V. 767. *Ой бабусю — бабусечко, що будеш робити? Як приїде дід із лісу — буде бабку бити*. Чуб. V. 1131. **Бабка** и **бабочка** употребляются по отношенію какъ къ молодымъ, такъ и старымъ женщинамъ; послѣднее — ласкательное. Ув. **Бабега**, **бабисько**, **бабище**.

Бабайка, -ки, ж. Большое, прикрѣпленное къ лодкѣ весло. МУЕ. I. 35, 39. **На бабайку!** На весла! (команда кормчаго).

Бабак, -ка, м. 1) Байбакъ, сурокъ. *Питав лисицю кум бабак*. Гліб. **Бабак свиснув**. Началась весна. (По нар. повѣрью 1 марта **Б.** просыпается и свищетъ, — это первый признакъ весны). Чуб. III. 9. 2) Переносно: лѣнтяй, лежебока. *Хто б сподівався, що Турн — бабак*. Котл. Ен. 3) Мѣховая тесьма, опушка, которой обшиваются крестьянская шуба. Чуб. VII. 432. *Кожух білих смушків під тяжиною і бабаком обложений*. Кв. I. 132. Ум. **Бабачок**. Ув. **Бабачище**.

Бабаковий, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ сурку; сурковый.

Бабана, -ни, ж. Старая овца, негодная для случки. Херс.

Бабарунка, -ки, ж. = **Бабруна**. Вх. Уг. 225.

Бабах! меж. Звукоподражаніе выстрѣлу, удару, паденію. *Бабах у воду!* Шейк.

Бабахати, -хаю, -еш и бабахати, -каю, -еш, одн. бабахнути, -ну, -неш, гл. 1) Стрѣлять. *Десь далеко хтось бабахае.* 2) Только одн. Упасть, шлепнуться. *Так і бабахнув у воду.*

Бабача́, -ча́ти и бабаченя, -няти, ср. Дѣтеньшъ сурка. Шейк.

Бабачище, -ща, м. Ув. отъ бабак.

Бабачок, -чка, м. Ум. отъ бабак.

Бабега, -ги, ж. Бабище. Ув. отъ баба. Константиногр. у.

Бабець, -бця, м. Рыба *Cottus*, бычекъ, головачъ. Вх. Пч. II. 19. См. Головач, баба 24.

Бабешки, -шок и -шків, ж. мн. Внутренности животнаго, потроха. *Я ниньки варила вареники з свинячими бабешками.* Шейк.

Бабизна, -ни, ж. Наслѣдство отъ бабки. *Ця хата ще моя бабизна.*

Бабин, -на, -не. Принадлежачій бабі, бабинь. *Танцювали миші по бабиній хаті.* Чуб. V. 515. 2) **Бабине літо.** Бабье лѣто. Теплые дни осенью, когда летаетъ паутина, которую тоже называютъ бабине літо. 3) **Бабин пес.** Зоол. *Phalaena saja*, медвѣдица. Вх. Лем. 425.

Бабинець, -нця, м. Отдѣленіе въ церкви, въ которомъ стоятъ женщины, — обыкновенно первое послѣ входнаго. Шух. I. 115. *В церкві було повнісінько. Въ правім притворі стоили чоловіки та парубки, в лівім діди, на середині — малі хлопці, а в бабинці — молодиці та дівчата.* Левиц. I. 13.

Бабинка, -ки, ж. Ум. отъ баба 1 ? Встрѣчено въ слѣд. однокуплетной пѣснѣ: *Ой нікого так не люблю, як свою бабинку, та даю їй сїна їсти в сїньох за драбинку.* Гол. IV. 496.

Бабинський, -а, -е. = Бабський 1. *Розум дитинячий переважив бабинський розум.* Гн. II. 229.

Бабисько, -ка, с. Ув. отъ баба.

Бабити, -блю, -биш, гл. Быть повивальной бабкой, принимать дѣтей. *Свекруха моя в його сина бабила.* Рудч. Ск. I. 77.

Бабитися, -блюся, -бишся, гл. Уподобляться женщинѣ, бабитися, изнѣживаться.

Бабиць, -ця, м. Раст. *Alissum incanum*. Лв. 96.

Бабиця, -ці, ж. 1) Баба, старуха. *Усім хлопцям по дівчині, мені бабицю стару.* Грин. III. 646. 2) Раст. *Alyssum campestre*. Желех. 3) Также и во мн. **Бабиці.** Боль, колики въ животѣ. ЕЗ. V. 42. Кіевлянинь. 1867. №№ 82 и 83. Дѣтская болѣзнь. КС. 1893. VII. 80. *(Відьма) що пропасницю, студінь і горячку зелом відміє — на ліси відмовиш, бабиці люті пшоном відвариш.* Люб. 59.

Бабич, -ча, м. 1) = Бабій. 2) Самецъ стрекозы. Шейк.

Бабишник, -ка, м. Раст. *Berteroa incana*. ЗЮЗО. I. 114.

Бабище, ж? Ув. отъ баба.

Бабівщина, -ни, ж. = Бабизна. Волч. у.

Бабій, -бія, м. 1) Любитель женскаго пола, волокита, ловелась. 2) Нѣженка, уподобляющійся женщинѣ. Желех. 3) = Бабець. Вх. Пч. II. 19.

Бабінка, -ки, ж. Узкая разноцвѣтная тесьма, для обшивки теплыхъ платковъ, передниковъ и т. п. Звенигород. у.

Бабіти, -бію, -еш, гл. 1) Дѣлаться женоподобнымъ, бабитися, изнѣживаться. См. бабитися. Желех. 2) Набрякать, отекасть. Мнж. 175. 3) Сморщиваться отъ долгаго

пребывания въ водѣ (о человѣч. тѣлѣ). *Руки бабіють, як довго в воді бовтаєшся.* Богод. у. Славян. у.

- Бабка, -ки, ж.** Ум. отъ баба. 1) Употребляется какъ ум. отъ баба 2. *Старій бабці добре і в шапці.* Ном. № 8673. *Сидить бабка на печі, в головку ся скрепче.* Чуб. V. 1130. 2) = **Баба 3.** *Промовила бабка до... свого внука.* Гн. I. 182. 3) = **Баба 4.** 4) = **Баба 6.** *До ста бабок піди, — сто немочей скажуть.* Посл. 5) Бабка, игральная кость изъ ступни животнаго. Шейк. 6) Игральный камешекъ при игрѣ въ **бабки**, — то же, что **креймах**. Шейк. 7) Застежка, проволочная петля на одеждѣ, которой застегиваютъ за **гаплик**. Шейк. 8) Маленькая наковальня, на которой отбиваютъ косу. Шейк. Состоитъ изъ желѣзной **бабки** и деревяннаго обрубка, **бабчера**, въ который вставлена металлическая часть. Шух. I. 169. Въ Константиногр. у. различается **бабка** отъ **коваленьки** (см.): въ первой металлическая часть имѣеть сбоку видъ ромба, во второй — треугольника. Б. Г. 9) Въ заговорѣ: соринка, попавшая въ глазъ: поднявъ за рѣсницы вѣко, го ворять: *Виплинь, бабко, дам тобі ябко.* Ном. № 8408. 10) Камешекъ, комокъ чего либо, пускаемый по водѣ рикошетомъ. **Бабки пускати, перевозити.** См. **бабу перевозити.** Шейк. 11) Родъ кушанья, испеченнаго изъ муки, картофеля, пшена съ яйцами и пр. Шейк. Маркев. 150. **Картопляна, пшоняна бабка.** 12) Зоол. Стрекоза. *У лузі маківка весною зацвіла, промез других квіток як жаром червоніла; до єї раз-у-раз літа бджола, бабок, метелите над нею грає сила.* Греб. 370. 13) Зоол. Рыба а) *Aspro.* ЕЗ. V. 171; б) = **Бабець.** Вх. Пч. 19; в) *Gobius.* Шух. I. 24. 14) Родъ гриба: *Boletus scaber*, ЗЮЗО. I. 114. *Agaricus procerus.* *Гайку, гайку! дай нам гриба й бабку!* Ном. № 340. 15) Раст. а) Подорожникъ, *Plantago major.* Вх. Пч. I. 12; б) во мн. ч. Цвѣтокъ *Nuphar luteum.* ЗЮЗО. I. 129; в) *Salvia dumetorum.* ЗЮЗО. I. 135; г) *Salvia pratensis.* ЗЮЗО. I. 135; д) *Centaurea mollis.* Лв. 97. е) — **смердяча.** *Scrophularia nodosa.* Лв. 101.
- Бабкуватий, -а, -е.** 1) Старообразный, морщинистый. *Він став зовсім бабкуватий.* Н.-Волын. у. 2) **Бабкувата.** Немного занимающаяся знахарствомъ. *Вона инколи помогала людям од хвороби — бабкувата, значить, була.* Новомоск. у. (Залюбовск.).
- Баблятися, -ляюся, -єшся, гл.** Копаться руками въ чемъ-либо жидкомъ, мягкомъ, напр. въ тѣстѣ; пачкаться. *Бабляється з діжею од самого ранку, неначе дитина пічки копає.* Левиц. КС. 111. См. **бабратися.**
- Бабник, -ка, м.** 1) Сосудъ, въ которомъ пекутъ баби. См. **баба 21.** 2) = **Бабинець.** Подольск. г. Шейк.
- Бабодур, -ра, м.** Волокита, ловелась. Левч. 14. См. **бабій 1.**
- Бабойка, -ки, ж.** Ум. отъ баба.
- Баболуб, -ба, м.** = **Бабій I.** КС. 1883. XI. 502.
- Бабоніти, -ню', -ніш, гл.** Ворожить. Вх. Уг. 225.
- Бабонька, -ки, ж.** Ум. отъ баба.
- Бабота, -ти, ж. соб.** Бабье. Волч. у.
- Бабочка, -ки, ж.** Ум. отъ баба.
- Бабрання, -ня, с.** Занятіе грязной работой, пачкотня. *Остогидло мені оце бабрання коло хати.*
- Бабрати, -раю, -єш, гл.** Пачкать, марать. Вх. Лем. 389. *Не бабрай руками!*
- Бабратися, -раюся, -єшся, гл.** Копаться въ нечистотѣ, заниматься грязной работой. *І чого ти бабраєшся там коло багна?* См. **баблятися.**

Бабриська, -ки, ж. Насѣк. = **Сонечко**, *Coccinella*. Вх. Пч. II. 26.

Баброш, -ша, м. Пачкунъ. Угор.

Бабруля, -лі, ж. Неопрятная женщина. Вх. Лем. 389.

Бабрун, -на, м. = **Бабриська**. Вх. Пч. II. 26.

Бабруна, -ни, бабрунька, -ки, ж. = **Бабриська**. ЕЗ. V. 18, 171. Вх. Пч. II. 26. Ум. **Бабруночка**. ЕЗ. V. 171.

Бабство, -ва, с. соб. Бабье. См. **бабота**. Тут уже баби як попали мене въ свої лапи... Коли б не Божий чоловік, то довелось би з нудьги пропасти між плаксивим бабством. К. ЧР. 238.

Бабський, -а, -е. 1) Бабій, бабскій. Це бабське діло. 2) **Бабські забубони**. Различныя примѣты, обычаи и пр., соблюдаемые женщинами въ ихъ хозяйственныхъ и др. дѣлахъ. Ном. № 253 и слѣд. 3) **Бабське літо** = **Бабине літо**. 4) **Бабські проводи**. Понедѣльникъ Ѳоминою недѣли, когда поминають усопшихъ однѣ бабы. Чуб. III. 29. 5) **Бабські свята**. Народные праздники, празднуемые исключительно женщинами. О. 1861. XI. Св. 59.

Бабува́ти, -бу́ю, -еш, гл. = **Бабити**. Бабувала у його жінки. Рудч. Ск. II. 92.

Бабунечка, -ки, ж. Ум. отъ бабуня.

Бабуня, -ні, ж. Ум. и ласк. отъ баба. Бабушка. Чуб. II. 313. Ум. **Бабунечка**.

Бабусенька, бабусечка, -ки, ж. Ум. отъ бабуся.

Бабусин, -на, -не. Принадлежащій старушкѣ, бабушкѣ. Як побіжить королевич до бабусина двора. Чуб.

Бабуся, -сі, ж. Ум. отъ баба. Бабушка. Ум. **Бабусенька, бабусечка**.

Бабухатий, -а, -е. Пузатый, брюхастый. Вх. Лем. 389.

Бабчар, -ра, м. Деревянный обрубокъ, въ который вставляется маленькая наковальня для отбиванія косъ. См. **бабка 8**. Желех. Шух. I. 169.

Бабчин, -на, -не. Принадлежащій бабці, относящійся къ ней. Желех.

Бабчук, -ка, м. Раст. *Amygdalus nanna* L. ЗЮЗО. I. 111.

Баб'юк, -ка, м. = **Бабець**. Вх. Пч. II. 19.

Баб'ячий, -а, -е. 1) Принадлежащій, свойственный бабѣ. Баб'ячі звичаї. 2) **По баб'ячий, по баб'ячому**. Він чисто по баб'ячий тупця по хаті. Левиц. I. 478.

Бава, -ви, ж. Встрѣчено только уменьш. отъ этого слова: **бавойка**. Употреблено въ значеніи: гостепріимная хозяйка, задерживающая гостей: Ой буде ж нам ся, буде: забавили нас люде, забавила нас бавойка — Ганнусина матінойка при п'яній горілоїці, при любій розмовойці. Pauli. I. 84.

Бавина, -ни, ж. = **Бавовна**. КС. 1883. XI. 50. Мнж. 175.

Бавити, -влю, -виш, гл. 1) Забавлять, развлекать. Сивий дід коло хатиночки, і бавить хорошее та кучеряве свое маленькое внуца. Шевч. 424. 2) Удерживать, задерживать. Не бавте нас, не бавте, хутко виправляйте. О. 1862. IV. 27. 3) = **Бавитися 2**. Три тиждні бавила я в дорозі. Каменец. у. Де ти бавиш, біловусе, де ти, ясний світе? Федьк. Поез. I. 25.

Бавитися, -влюся, -вишся, гл. 1. Забавляться, играть, развлекаться. Що-дня, що-вечора з нею бавились. МВ. II. 33. А в чім тее дитя? — У сріблі та в золоті... — Чим воно ся бавить? — Золотим яблужком. Чуб. III. 39. 2) Мѣшкать, медлить, тратить время. Ой їдь, милий, та не бався, бо ти мені сподобався. Чуб. V. 12. Не бався тут, іди швидче! —

Поспіємо ще з козами на торг! Шевч. 306. *Йди ж хутчій, не бався.* О. 1861. III. Г.-Арт. 84.
Не бавмося, та ходімо швидче додому. Канев. у.

Бавіння, -ня, с. Медленность, мѣшканіє. Левч. 69. См. **бавлення.**

I. Бавка, -ки, ж. Развлеченіє. Желех.

II. Бавка, -ки, ж. Сухая ложбина (Галиц.). Желех. Русло высохшей рѣки. Вх. Зн. 1. См. **балка.**

Бавлення, -ня, с. 1) Забава, розвлеченіє. 2) Промедленіє, мѣшканіє. *Яке там бавлення, як постояв з чоловіком хвилин зо дві.* Черк. у.

Бавна, -ни, ж. = **Бавовна.** Желех.

Бавний, -а, -е. 1) Требующій много времени. Желех. 2) Медлительный. Желех.

Бавниця, -ці, ж. Красныя шерстяныя нитки, красный гарусь. Kolb. I. 38.

Бавно, нар. Медленно, медлительно.

Бавняний, -а, -е. Хлопчатобумажный; ватный, ваточный.

Бавовна, -ни, ж. Хлопчатая бумага, вата. *Рани мої смертельній промивав, м'якенькою бавовною закладав.* АД. I. 250.

Бавовник, -ка, м. Раст. хлопчатникъ, *Gossypium herbaceum* L. Желех.

Бавовняний, -а, -е. = **Бавняний.**

Бавовнянка, -ки, ж. Хлопчатобумажная ткань. Желех.

Бавойка, -ки, ж. См. **Бава.**

Баволна, -ни, ж., баволняний, -а, -е = **Бабовна, бавовняний.**

Бавуна, -ни, ж., бавуняний, -а, -е = **Бавовна, бавовняний.** Шейк.

Багамел, -лу, м. Шутливое названіє палки, посоха. Мнж. 175.

Багат, -та, -те. Кр. форма отъ **Багатий.** *Мужик багат, — йому ж добро.* Ном. № 1372. *Дівчино ж моя, колись тебе любив я, а тепера багат став, любить тебе перестав.* Грин. III. 254.

Багат-вечір, -чора, м. Канунъ Рождества. *Убогий на багат-вечір поніс вечерю до багатого.* Грин. II. 83.

Багатенний, -а, -е. Очень богатый. Желех.

Багатенький, -а, -е. Ум. отъ **багатий.** Довольно богатый. *Був собі один чоловік багатенький, мав собі корів доволі.* Рудч. Ск. II. 167. *Ой коли б ти, дівчинонько, трошки багатенька, то взяв би тебе до себе, до свого батенька.* Чуб. V. 115.

Багатенько и багатечко, нар. Ум. отъ **багато.** Довольно много.

Багати, бажу, -жиш, гл. = **Бажати.** Желех.

Багатий, -а, -е. 1) Богатый, обладающій богатствомъ. *Багатому чорт діти колише, а вбогий і няньки не знайде.* Ном. № 1420. *Дурень багатий, так і слово його в-лад!* Ном. № 1428. *Тяжко-важко нам убогим багатих любити.* Мет. 64. *Скачи, враже, як пан каже: на те він багатий.* Шевч. 10. **Багатий на що.** Богатый чѣмъ, имѣющій много чего. *Він багатий на воли: шість пар має. — Нащо йому доля? Треба закопати: він і так багатий...* — *Багатий на лати та на дрібні сльози — бодай не втиратъ.* Шевч. 134. *Либонь же ти на розум не багатий.* АД. I. 170. **Багатий на слово.** Словоохотливый. *Настя така багата на слово, що я не мала часу ніколи й промовити до бабусі.* Г. Барв. 224. 2) Богатый, цѣнный. *Як виїхав Ревуха на коні гуляти, перевісив через плече сагайдак багатий.* КС. 1892. III. 377. 3) **Багатий вечір, — та кутя** = **Багат-вечір.** Чуб. III. 262. ХС. I. 79. Ум. **Багатенький.**

Багатиня, -ні, м. Богачь. Чуб. II. 399. *Він такий багатиня, що не зна, куди гроші ховати. Константиногр. у. Та він більш од тебе надавав, — дарма, що бідний, а ти багатиня. Богод. у.*

Багатиревий, -а, -е. Полн. фор. = **Багатирів.**

Багатирів, -рева, -ве. Приналежачій богачу. *Бажав годуватись окрушинами, що падали з стола багатиревого. Єв. Л. XVI. 21. Багатирева.* Жена богача. *Умер багатирь... Багатирева перебралась ув одну хату. Рудч. Ск. II. 148.*

Багатирство, -ва, с. Богатство. *Нехай йому з його багатирством! Мир. Пов. I. 158 б.*

Багатирський, -а, -е. 1) = **Багатирів.** Г. Барв. 189. 2) Богатырській. *Та згинь! не хочю покаляти честь багатирську свою. Котл. Ен. 231.*

Багатирь, -ря, м. 1) Богачь. *Такий багатир, що не знає що́ то нема. Ном. № 1343. Багатирь був, а жив, як убогі люде живуть. МВ. II. 21. Багатир був! Що було в його поля, худоби, що всякого добра! МВ. I. 35. Умре багатир, то йде за ним увесь мир, а вмре харпак — тільки піп та дяк. Посл. 2) Богатырь. Були вони багатирі: велику силу мали. Чуб. II. 130. Портрети всіх багатирів: як Александр цареві Пору давав із військом добру хльору... Котл. Ен.*

Багатирька, -ки, ж. Богачка. *Моя дівка — багатирька: в буддень ходить в сріблі, в золоті, в свято ходить в оксамиті. Чуб.*

Багатітисся, -чусь, -тишся, гл. Обогащаться. К. XII. 46. *Коли б еси над тим перебрехом знялась, котрим письменство в нас що-року багатітисся. К. Дз. 90.*

Багатіння, -ня, с. Обогащення.

Багатіти, -тію, -єш, гл. Богатѣть, обогащаться. *Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти. Чуб. V. 1048.*

Багатійшати и багатішати, -шаю, -єш, гл. = Багатіти.

Багато, нар. 1) Богато. *Старша дочка їх дуже багато живе. Богодух. у. 2) Много. Де багато господиць, там хата неметена. Посл. Багато в його грошей. Багато книжок попрочитував. Він же вийшовши, почав проповідувати багато. Єв. Мр. I. 45. Нам сього вина треба багато. Чуб. III. 102. В селі довго говорили дечого багато. Шевч. 115. Не багато Луговський гетьманував: півтора года булаву держав. АД. II. 124. 3) Очень, сильно. Вона багато скидається на його. Кролев. у. Ой вона багато гордує. Нп. Ум. **Багатенько.***

Багатолистий, -а, -е. Густолиственный. *Тропічні ліси з багатолистими деревами. Щог. Сл. 5.*

Багатство, -ва, с. Богатство. *Бідність, багатство — єсть то божа воля. Мет. 71. Нащо мені багатство, нащо мені гроші? Чуб. V. 117.*

Багаття, -тя, с. 1) Огонь. *Крешить, дядку, багаття! Велів багаття розводить... казав троянський флот спалить. Котл. Ен. V. 33. 2) Горящие угли. 3) Костеръ. Наймит роспалив багаття, повісив на вагани казанок і почав варити куліш. Левиц. Пов. 109.*

Багатшати, -шаю, -єш, гл. = Багатіти.

Багатший, -а, -е. Сравн. ст. отъ багатий, то-же, что и багатіший. *Не по правді, молодий козаче, зо мною живеш: до багатшої, та до паганшої що-вечора йдеш. Чуб. V. 396.*

Багатшити, -шу, -шиш, гл. Обогащать. *Багатого скрізь багатшуть. Грин. I. 232.*

Багатющий, -а, -е. Чрезвычайно богатый, богатѣйший. *Один по одному спішуть (убогі), щоб з багатющими поспать. Щог. В. 134.*

Багацтво, -ва, с. = Багатство. Журба світу сього і омана багацтва і інші жадоби входять і глушать слово. Єв. Мр. IV. 69. Пошли ж, Боже, нашим молодим щастя і багацтва. Шевч. 290. Багацтво дочасне, а лихо довічне. Ном. № 1450.

Багацький, -а, -е. Приналежачій богачу. Панське та багацьке нігде не пропаде і тільки сіромацьке — хто йде, то скубне. Посл. Багацький син. Федьк. Поез. II. 70. Багацькая дівчинонька шмат коралів має. Грин. III. 530.

Багацько, нар. = Багато. У Бога багацько, то й нам дасть. Ном. № 57. По світу як іще побіга (Еней), — чийсь багацько вилле сліз. Котл. Ен. I. 8. Не лякайся нас, пане, не багацько нас стане: тридцятро й трое. Чуб. III. 244.

Багач, -ча, м. Богачь. Прийшов багач, прийшов дукач та в порога став, із нашої голотоньки сміяться почав. Рудч. Чп. 107. Багач великий, Данило Гурч. Він таки з козаків був, та жив собі паном, мав свій хутір і степи й поле. МВ. I. 151.

Багачів, -чева, -ве. Приналежачій богачу. Прийшов до їх багачів син. Чуб. V. 1016.

Багачка, -ки, ж. Богачка. Засватав я вбогу дівку, — хай багачка плаче, бо багачка, вража дочка, не хоче робити. Чуб. V. 113. Сину мій, сину, каже, — не бери тії багачки: буде вона дуже гордувати. МВ. I. 122.

Багачня, -ні, м. = Багатиня. Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Багаччати, -ччаю, -єш, гл. = Багатшати.

Багаччий, -а, -е. = Багатший. Зробився ще багаччим од брата. Чуб. I. 217. Багачча од північної українська природа. Левиц. Пов. 5.

Багва, -ви, ж. Болотистая низменность, топь. Київ.

Багдаль, (-лю? м.) Сафьянь изъ козловой кожи. Вас. 158.

Баглаї, -їв, м. мн. Лѣнь. Употребл. въ выраж.: **баглаї напали** — лѣнь одолѣла. Ном. № 10939. То же: **баглаї вкинулись**. Баглаї вкинулись, та й робити не хочеться. Волч. у. Баглаї бити. Быть празднымъ, ничего не дѣлать, битъ баклуши. Ном. № 10940. К. ЧР. 191.

Багнистий, -а, -е. Болотистый, тонкій, тинистый, илистый.

Багнисто, нар. Болотисто, топко, грязно. Тут дуже багнисто, — не можна проїхати. Полт.

Багнисько, -ка, с. Ув. отъ багно.

Багніти, -ню́, -ніш, гл. Грязнить, пачкати. У цьому ставку мити, — тільки шмаття багнити.

Багнітися, -ню́ся, -нішся, гл. Загрязняться, пачкаться.

Багниця, -ці, ж. Раст. Salix caprea. Вх. Лем. 389.

Багнище, -ща, с. Болото, болотистое мѣсто. У долині, мов у ямі, на багнищі город мріє. Шевч. II. 20.

Багніт, -ту, м. Штыкъ. Подольск. г.

Багніти, -нію, -єш, гл. Дѣлаться болотистымъ, тинистымъ, топкимъ.

Багнітка, -ки, ж. Серезка дерева. Вх. Пч. II. 37.

Багнітувати, -ту́ю, -єш, гл. = Багнити. Київ.

Багно, -на, с. 1) Болото, топь, глубокая грязь. Як їхав, то й понав у саме багно, кобила загрузла по саме стегно. Грип. III. 644. Кобила ізблудила і попала у багно і застряла по стегно. Чуб. III. 426. Загруз у болоті і ніяк з багна і очеретяного коріння не виплутається. Стор. II. 69. В крові так, мов в багні, бродив. Котл. Ен. VI. 72. 2) Грязь. Умийтеся, образ

божий багом не скверніте. Шевч. 3) Раст. *Ledum palustre*. Вх. Пч. II. 32. ЗЮЗО. I. 126. См. багонник. Ув. Багнище, багнисько.

Багновиця, -ці, ж. 1) Болотное топкое мѣсто. *Туви й тягтиме холодний вітер з боліт та багновиць.* Дещо. 2) мн. Раст. *Oxycossus*. Шух. I. 22.

Багнути, -ну, -неш, гл. Сильно желать, хотѣть. *Мій син багне йти до школи так, що ну!* Каменец. у.

Багнюк, -ка, м. Родъ гриба изъ породы *Boletus*. Радом. у.

Багнюка, -ки, ж. = Багно. *Так лаяти болото почала: «Отце потная багнюка!»* Греб. 369.

Багня, -няти, с. = Багнітка. Вх. Лем. 389.

Багнявий, багняний, -а, -е. = Багнистий. Желех.

Баговиння и баговіння, -ня, с. Родъ водорослей. *І рибалка впливає, несе на сорочку баговіння зеленого.* Шевч. *Витягли повний волок баговиння, карасів, линів, раків і жаб.* Левиц. Пов. 109. У Вх. Пч. II. 30: *Conferva rivularis*.

Багонка, -ки, ж. Лужа. См. «Гной душа въ господарствѣ» (1848), стр. 57. (Желех.)

Багонник, -ка, м. Раст. *Ledum palustre*. Вх. Пч. II. 32.

Багор, -гра, м. 1) Пурпурный цвѣтъ. *Далі, далі, онде небо багром рум'яніє.* Федьк. I. 26. 2) Косякъ, часть составного обода колеса. Вх. Зн. I.

Багрець, -ця, м. Яркій багровый цвѣтъ. МВ. III. 81.

Багривий, багрий, -а, -е. Темнокрасный. Желех.

Багрина, -ни, ж. Болото, богатое родниками мѣсто. Желех.

Багриніти, -нію, -еш, гл. Окрашиваться въ багровый, пурпурный цвѣтъ. Млак. (Желех.).

Багрити, -рю, -риш, гл. 1) Окрашивать въ багровый цвѣтъ. 2) Дѣлать косяки въ колесахъ. Угор.

Багрій, -рія, м. Название сѣробураго вола. Шейк.

Багрїти, -рїю, -еш, гл. Багровѣть.

Багро, -ра, с. = Багор 2. Угор.

Багровий, -а, -е. Багровый, яркокрасный. *Рожа моя повна червона, багорова.* Чуб. III. 132. *Зелене винце... багрове пивце.* Гол. IV. 515. Ум. **Багровенький.** Чуб. III. 314.

Багруля, -лі, ж. Порода раннихъ пурпурно-красныхъ сливъ. Желех.

Багря, -рі, ж. Название буро-красной коровы. Желех.

Багрянний, -а, -е. = Багровий.

Багрянниця, -ці, ж. Царская пурпурная мантия, багрянница. *Собі багрянницю пошив жилами твердими.* Шевч. *Вони одягли його в багрянницю.* Єв. Мр. XV. 17.

Багти, бажу, -жиш, гл. = Багати. Желех.

Багуд, -да, м. Тюкъ. *Отсюди положить два багули.* Шейк.

Багун, -на, м. Раст. *Ledum Palustre* L. ЗЮЗО. I. 126. См. багно. То же значеніе: душистый багун. ЗЮЗО. I. 126.

Багчи, бажу, -жиш, гл. = Багти = Багати. Желех.

Бага, -ги, ж. Гарь изъ чубука. Вх. Зн. I. Вх. Уг. 252. См. Мочка 2.

Багари, мн. Широкий кожаный поясъ. Желех.

Бадвак, -ка, м. То же, что лемко, но выговаривающей л вмѣсто в, напр.: **я бил, я гварил** (изъ мѣстности около венгерской границы). Вх. Лем. 389.

Баденя, -ні, ж. = Бакай. Вх. Зн. Лем. 389.

Бадилина, -ни, ж. Стебель, трость, былинка. Ном. № 8120. Мил. М. 26. (Соловейко)
сидить на дерезині, співає, аж бадилина під ним гоїдається. Левиц. I. 118. Ум.
Бадилинка. Ув. **Бадиляка**.

Бадиля и баділля, -ля, с. соб. Стебли, былинки, ботва. Грин. II. 86. *От вони викопали картоплю, а йому оставили саме баділля.* Рудч. Ск. I. 52. Ум. **Бадилячко**.

Бадиляка, -ки, ж. Ув. *отъ бадилина*.

Бадіка, -ки, м. Названіе старшаго по лѣтамъ мужнины, брата и пр. Желех. Ум.
Бадічка, бадічко.

Бадоня, -ні, бадуня, -ні, ж. = **Баденя**. Вх. Лем. 389. Ум. **Бадунька**.

Бадьо, -дя, м. Батя. Этимъ именемъ называютъ также въ нѣкоторыхъ мѣстахъ всякаго старшаго по лѣтамъ мужчину. *Бадю! возьми мене на віз!* Шейк.

Бадьор, -ру, м. Бойкость, проворство.

Бадьористий, -а, -е. Бойкій, лихой, молодецкій. Чуб. I. 230. Г. Барв. 44. *Сам був такий бадьористий: козаки... казали проміж себе — орел!* Стор. М. Пр. 149.

Бадьористо, нар. Бойко, лихо.

Бадьоритися, -рюся, -ришся, гл. Бодриться, молодиться, молодецествовать. Левиц.
 Пов. 34. *А диво цариця, мов та чапля між птахами, скаче, бадьориться.* Шевч.

Бадьорний, -а, -е. = **Бадьористий**. Ум. **Бадьорненький**.

Бадьорно, нар. = **Бадьористо**. Ум. **Бадьорненько**.

Бадя, (ді, м.?) Лѣнвивый воль. КС. 1898. VII. 46.

Баєвий, -а, -е. Сдѣланный изъ баі (см. бая). *Приходила і ся сюди в червоній юпочці баєвій.* Котл. Ен. I. 19.

Баєчка, -ки, ж. Ум. *отъ байка*.

Бажаний, -а, -е. Желанный, жданный. Шейк.

Бажання, -ня, с. Желаніе. *Бажання досягти до того, про що марила.* Левиц. I. 300.

Бажати, -жаю, -єш, гл. Сильно желать, хотѣть. Котл. Ен. II. 10. *Хиба ж душа моя з лопуцька і не бажа того, що й людська?* Ном. № 1588. *Проси в мене чого бажаєш.* Єв. Мр. XV. 22. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107.

Бажатися, -жається, гл. безл. Хотѣться. *Все йому бажається долі. Вже сталося, як йому бажалося.* Левиц. Пов. 41.

Бажити, -жу, -жиш, гл. Жаждать, сильно желать. Желех. *В Чорногорі Роман лежить, студеної води бажит.* Гол. I. 159.

Бажитися, -житься, гл. безл. Хотеться. *Най ся тобі не бажить печеного рака.* Ном. *Най тобі ся того не бажить, чого ся дома не держить.* Ном. № 2686.

Базала, -ли, об. Мямля, неповоротливый. Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Базалучча, -ча, с. соб. Разный хламъ. Аф. 291. *Там лежало старе залізо, мотузки і усяке базалучча.*

Базар, -ру, м. = **Базарь**.

Базаринка, -ки, ж. Подарокъ, взятка. Мкр. Г. 19. *Ти базаринку любиш брати, а людям в нужді помагати не дуже, бачу, потішивсь.* Котл. Ен. II. 31. *Ти думаєш, та сука тебе любить? Базаринки твої любить; завернися, бо тя згубить.* Федьк. Ум. **Базариночка**.

Базарисько, -ка, с. = **Базарище**. Желех.

Базарище, -ща, с. Мѣсто, гдѣ собирается базарь. *Як пішов дідище та на базарище.* Чуб. V. 842.

Базарковий, -а, -е. Базарный, рыночный. Рядовина базаркова. См. рядовина 1. Вас. 168.

Базарний, -а, -е. 1) Базарный, торговый, рыночный. *Завтра день базарний.* Мир. Пов. II 55. 2) Какъ существ. Торговый надзиратель. Шейк. *Сьогодні базарний приходив.* Мир. Пов. II. 54.

Базарува́ти, -рюю, -єш, гл. = Базарювати.

Базарь, -рю, и базар, -ру, м. 1) Базарь, рынокъ. *Утоптала стежечку через яр, через гору, серденько, на базар: продавала бублики козакам.* Шевч. 2) Базарный день. *У базар то й чоловіка попадеш, бо в базар людей найбільше.* МВ. I. 115.

Базарюва́ти, -рюю, -єш, гл. Быть на базарѣ съ тѣмъ, чтобы торговать, покупать или продавать что нибудь. *Чи ви добре сьогодні базарювали?* Полт.

Базі, -зів, м. мн. Разговоръ, розказни. *Пора й за роботу, а у його все базі та базі.* Екатериносл.

Базіка, -ки и базікало, -ла, об. Болтунъ, балагуръ. *І чого цей (ця) базіка все язиком меле? Оце ще мені базікало!*

Базікання, -ня, с. Болтовня. *Та ти не тільки говори, а й руками роби. А то діла нема, а саме базікання.* Харьк. г.

Базікати, -каю, -єш, гл. Болтать, балагурить, калякать. Котл. Ен. III. 50. *Годі не знать що базікать!* Шевч. *Проміж себе дещо базікають, мов вода на лотках шумить.* Кв.

Базічка, -ки, ж. 1) Ум. отъ базя. 2) = Багнітка. Вх. Уг. 226.

Базник, -ка, м. Раст. а) собачья бузина, *Sambucus Ebulus* L. Шейк. Вх. Пч. II. 36. б) — ярий. *Syringa vulgaris*. Вх. Пч. I. 13.

Базувати, -зую, -єш, гл. Играть на контрабасѣ. МУЕ. III. 57.

Базувір, -ра, м. = Бузувір. Шейк. *Недовірки, базувіри.* Черниг. у.

Базь-базь! меж. Призывъ для ягнятъ. Шейк.

Базька, -ки, ж. 1) Дѣтск. ягненокъ. Шейк. 2) = Багнітка. Шейк. Вх. Пч. II. 37.

Базьочки, -чок, ж. мн. Раст. *Plantago major*. Вх. Пч. I. 12.

Базя, -зі, ж. Дѣтск. овца, ягненокъ. О. 1862. IX. 118. Ум. **Базька, базічка.**

Бай, бая, м. Сказочникъ. *Був собі бай, зніс копу яй: всім по яйцеві, тобі зносок.* Если къ кому пристають съ просьбой рассказывать сказки, то онъ этой поговоркой желаетъ отдѣдаться. Шейк.

Байбак, -ка, м. = Бабак. Вх. Пч. II. 5.

Байбара, -ри, ж. Длинный кнутъ у пастуховъ. Екатериносл. Левч. 58.

Байбарак, -ка, м. 1) Верхняя одежда у гуцуловъ: родъ суконнаго полукафтання. Шух. I. 126. Гол. Од. 68. 2) Родъ крытой женской шубки, крытаго овчиннаго тулупа. Канев. у. Борз. у. *Заробила в мене грошенят на байбарак.* Г. Барв. 251.

Байбарзо (т. е. ба і барзо, — подобно байдуже). И очень. Встрѣчено въ выраж.: *Він мя має за байбарзо*, т. е. онъ мной пренебрегаетъ. Фр. Пр. 19.

Байбарис, -су, м. Раст. барбарисъ. Константиногр. у.

Байбарисовий, -а, -е. Барбарисовый.

Байда, -ди, об. 1) Гуляка, безпечный человекъ. **Байди бити.** Бить баклуши. 2) ж. Прозвище неуклюжей женщины. Ном. № 13618. 3) ж. Краюха, ломоть хлѣба. *Байда хлѣба.* Фр. Пр. 19.

Байдак, -ка, м. 1) Родъ большого рѣчного судна. Рудч. Ск. II. 28. *А нуте, хлоп'ята, на байдаки! Море грає — ходім погуляти.* Шевч. *Великий тяжко був пожар, — човни і байдаки палали.* Котл. Ен. II. 29. 2) *мн.* **Байдаки.** «Селезни, сбившієся въ стаи тогда, когда матки водять выводки». Мнж. 176. 3) **Байдаки гонити.** (Бѣл.-Нос.) и **байдаки бити** (Левиц.) = **байдики бити.** Ум. **Байдачок.** Ув. **Байдачище.**

Байдара, -ри, ж. Родъ судна. *Посунули по синій хвилі, поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883) 298.

Байдати, -даю, -єш, гл. Болтать вздоръ, говорить чепуху. Вх. Уг. 226.

Байдачище, -ща, м. Ув. отъ **байдак.**

Байдачний, -а, -е. Принадлежащій, свойственный **байдаку.**

Байдачник, -ка, м. Рабочій на **байдаку.**

Байдачок, -чка, м. Ум. отъ **байдак.**

Байде! Сокращ. **байдуже.** *Байде нам се!* КПС. 11. *Да хоч чужа хата — гірка хата, — я байде.* Г. Барв. 433.

Байдиги, -диг, ж. мн. Въ выраж.: **байдиги плести.** Говорить вздоръ. Желех.

Байдики, -ків, мн. Баклуши; употребл. только въ формѣ **байдики бити** — бить баклуши, баклушничать. Ном. № 10872. *Тобі б тільки лежати та байдики бити.* Левиц. I. 423.

Байдикуння, -ня, с. Ничего недѣланіє, баклушничанье. *І не докучило тобі байдикуння? Не змогла б я отако байдикуючи день-у-день без роботи жити.* Харьк. г.

Байдикувати, -кую, -єш, гл. Ничего не дѣлать, баклушничать. АД. I. 152. *Він нічого не робив, тільки байдиковав.* Волын. г. *Байдикують собі дома при батьку; звісно, ні косить, ні жать не підуть.* Драг. 146.

Байдрак, -ка, м. = **Будяк.** *Carduus.* Вх. Пч. II. 30.

Байдуже, нар. Безразлично, нужды нѣтъ, и горя мало, все равно. *Недоля жартує над старою головою, а йому байдуже.* Шевч. *Байдуже паски, аби порося!* Ном. № 7280. *Умер батько — байдуже, вмерла мати — байдуже, умер милий чорнобривий, — та й стало жаль дуже.* Н. п. Ум. **Байдужки, байдужечки.** *А мені про те й байдужечки.* Кролев. у. *Товкачисі радість: Бог дав сина..., а Товкачеві й байдужки.* Морд. Оп. 1.

Байдужен, -жна, -не. Кратк. форма отъ **байдужний.** *Ніхто мене не жде і парубок мій байдужен.* Г. Барв. 337.

Байдужечки, нар. Ум. отъ **байдуже.**

Байдужий, -а, -е. Безразличный, равнодушный, индифферентный. *Погляд її очей був небалий... байдужий.* Левиц. Пов. 297.

Байдужість, -жости, ж. Безразличіє, индифферентизмъ, равнодушіє. Левиц. I. 330. *Потребно великої праці, щоб зв'язати те, що порвала наша небайливість та стидка українська байдужість.* Левиц. Пов. 279. *Байдужість про закони природи.* К. XII. 122.

Байдужки, нар. Ум. отъ **байдуже.**

Байдужливий, -а, -е. = **Байдужий.** К. Кр. 35.

Байдужливо, нар. = **Байдужно.** *Байдужливо прийняла вдова вмову дурневу, — не виявляла вона ніколи ні радощів, ні смутку.* Г. Барв. 307. *Вона й привіталася, і снідання подала, і щось промовила, і про щось поспитала, і глянула, і подякувала, та усе наче небайливо, якось байдужливо.* МВ. III. 105.

Байдужний, -а, -е. = **Байдужий.** К. Кр. 17. Г. Барв. 20.

Байдужно, нар. Равнодушно, безразлично, індіфферентно. Дивиться байдужно з високости. К. ЦН. 291. *Роспитувала я селян про неї, але мені одказувано байдужно, мов про аби що.* Г. Барв. 373.

Байдур, -ра, м. Волокита, ловелась? «Де ж їх будеш прала, Галенько єдина?» — На тихім Дунаю, козаче-гультаю! — «Де будеш сушила, Галенько єдина?» — На єдвабном снуре, козаче-байдуре. — Гол. П. 722, 723.

Байка, -ки, ж. 1) Басня. «Кажі казки!» — Не вмію. — «Кажі байки!» — Не смію. — «Кажі сякої-такої небилиці!» Чуб. І. 214. *Не все те правда, що байка каже.* Чуб. І. 232. *Байки Л. Глібова. Як пан лягає спати, то він йому каже байки.* Рудч. Ск. І. 191. 2) Бездѣлица, шутка, пустяки. *Лайка — байка, а битва — молитва.* Ном. № 3807. *Байка плавати, але як би казали нурка дати.* Фр. Пр. 19. 3) = **Бая**. *На дівочках плаття — все клин та китайка та зелена байка.* Чуб. Ш. 38. Ум. **Баєчка**. *Я вигадав, лежачи на печі, для вас сюю баєчку, паничі.* Гліб.

Байкарь, -ря, м. Баснописець. Желех.

Байкий, -а, -е. Говорливий, словоохотливий. Левч. 27.

Байковий, -а, -е. = **Баєвий**. *У байковій юнці вона мені все на думці.* Чуб. V. 405.

Байло, -ла, с. ? Какъ бранное слово: *Позирни, байло!* К. ПС. 57.

Байлова, -ви, ж. Выносное дышло въ плужной запряжкѣ. Черк. у.

Байловка, -ки, ж. 1) = **Байлова**. Анан. у. 2) Шесть, посредствомъ котораго поднимають якорь на дуб, большую днѣпровскую лодку. Мнж. 180.

Байлога, -ги, ж. = **Байлова**. Херс.

Байлувати, -дую, -єш, гл. Припрягать вторую пару воловъ и встаскивать возъ на гору. Рудч. Чп. 245. *Ой на гору, гору будем байлувати.* Рудч. Чп. 113.

Баймуд, -да, м. Дуракъ, остолопъ, болванъ. Желех.

Байовий, -а, -е. = **Баєвий**. Чуб. VII. 430. *Зелена байова керсетка.* Мир. ХРВ. 9.

Байор, -ра, м. = **Крайка**. Kolb., I. 45.

Байорисько, -ка, с. Ув. отъ байоро.

Байорка, -ки, ж. 1) Снурокъ цвѣтной. Шух. І. 122. 2) Каждая изъ четырехъ обвитыхъ канителью струнъ торбана. КС. 1892. III. 383, 384.

Байоро, -ра, с. = **Баюра 1**. Вх. Лем. 389. Ув. **Байорисько**. Вх. Лем. 389.

Байорок, -рка, м. 1) Золотая проволочная нить. Желех. 2) = **Байорка 2**. Желех.

Байрак, -ка, м. 1) Лѣсокъ въ оврагѣ; буеракъ. *Такі були здоровенні та глибокі байраки, що Боже світе!* Грин. II. 169. *Ой не шуми, луже, зелений байраче!* Мет. 92. *До зеленої неділі в байраках білили сніги.* Шевч. 2) Мундштукъ при уздечкѣ. *Сідло черкеське а пїтником, уздечка новісінька з байраком.* Изъ пѣсни, приведенной въ «Истор. Новой Сѣчи» Скальковскаго. Ум. **Байрачок, байраченько**.

Байрака, -ки, ж. = **Байрак 1**. *Не з-за гори, з-за байраки, відтіля ідуть гайдамаки.* Мет. Форма эта, вѣроятно, явилась только для риѣмы.

Байраченько, -ки, с. Ум. отъ байрак.

Байрачний, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ байраку 1, буерачный, овражистый.

Байрачок, -чка, м. Ум. отъ байрак.

Байсаміна, -ни, ж. Родъ растенія. О. 1861. XI. Св. 29.

Байстер, -ра, м. = **Байстриук**. Аф. 292.

Байстриюк, -ка, м. Внѣбрачный, побочный сынъ. Котл. Ен. IV. 67. *Не байстриюкові гріх, а батькові.* Посл. Ум. **Байстриючок.** Ув. **Байстриючище.**

Байстриюченя, -няти, с. = **Байстрия.**

Байстриючка, -ки, ж. Внѣбрачная, побочная дочь.

Байстриючок, -чка, м. Ум. отъ **Байстриюк.**

Байстрия, -ряти, с. Внѣбрачное дитя. *Салдатка йде, байстрия несе.* Кв. *З байстриям шкандибає.* Шевч.

Байтала, -ли, об. Неуклюжій человекъ, дубина. Вх. Зн. 1.

Байтало, -ла, с. Неработающій человекъ, безъ дѣла болтающійся, шляющійся. Черк. у.

Байталуватий, -а, -е. 1) Неловкій, неуклюжій. Вх. Зн. 1. 2) Неработающій, лѣнивый. Черк. у.

Байцарка, -ки, ж. Часть ткацкаго станка. См. **Начиння 3.** Константиногр. у.

Бак, сз. = **Пак.** Кв.

Байчар, -ра, м. Болтунъ, сплетникъ. Вх. Лем. 389.

Бакаїстий, -а, -е. 1) О рѣкѣ или прудѣ: обилующій ямами. *Не ходи туди, бо там дно дуже бакаїсте.* Екатериносл. 2) Ухабистый, выбоистый. *Там шлях дуже бакаїстий.* Кіев. у. См. **Бакаюватий.**

Бакай, -кая, м. 1) Глубокая яма въ рѣкѣ, прудѣ. Сим. 145. Екатериносл. 2) Грязный, наполненный водою ухабъ на дорогѣ, выбоина, ложбина, посрединѣ которой лужа. Константиногр. у. Мнж. 176. Кіев. у. *Поїхали вони раз колодки возити... та і загрюзились у бакаї.* Мнж. 9. См. **Баюра, банджюр.**

Бакалійний, -а, -е. Бакалейный. Мкр. Н. 31.

Бакалійник, -ка, м. Торговецъ бакалейными товарами.

Бакалійниця, -ці, ж. Торговка бакалейными товарами.

Бакалія, -лії, ж. 1) Бакалейные товары. *Щоб де було свій крам складати та всякую бакалію ховати, він у дворі комору збудував.* Гліб. 2) Мелкій товаръ (галантерейный, игольный, ножевой и пр.), которымъ торгуютъ въ разность **щетинники.** Вас. 190.

Бакаль, -ля, м. Озеро. *Бакаль (озеро) такий, що ніт його переплисти, ніт його переїхати.* Чуб. II. 256.

Бакаляр, -ра, м. 1) Ученикъ, школяръ. *Єзуїти цькували народ шляхтою і своїми бакалярами.* Стор. I. 219. 2) Учитель дѣтей. Шейк. 3) Дьячекъ. Чуб. I. 231.

Бакалярство, -ва, с. 1) Должность учителя дѣтей. Желех. 2) соб. Учителя дѣтей, школяры.

Бакалярський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный **бакаляру.**

Бакан, -ну, м. Родъ красной краски. Шейк.

Бакати, -каю, -єш, гл. Говорить: **ба.** О. 1862. I. 73.

Бакаюватий, -а, -е. = **Бакаїстий.** *Бакаювата дорога.* Черк. у.

Баки, -ків, м. мн. Употреб. въ выраженіяхъ: 1) **Забивати, забити баки** — сбивать, сбить съ толку, одурачить, обморочить. Фр. Пр. 20. Драг. 171. *Забити мені баки.* Ном. № 2088. 2) **Вибанчити баки** — вытаращить глаза. Білецк. Нос. 3) **Баки світити.** Подольщатся къ кому, показывать кому пріязненный видъ. Фр. Пр. 20.

І. Бакир и бакирь. Употр. въ выраженіи **на бакир** — на бекрень. *Не йди, доню, за такого, що на бакир шапка.* Чуб. V. 1092. *Хто на бакир шапку носить, — господарь не*

буде. Грин. III. 209. **Ми з собов на бакир стоїмо**. Мы между собой въ ссорѣ. Фр. Пр. 21. **Пішло ми на бакир**. Потерпѣль убытки, пришель въ убытокъ, обезсилѣль. Фр. Пр. 21.

II. Бакир, -ру, м. Котель, преимущественно мѣдний. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн. **Бакло, -ла, с.** = **Баклаг**. *Як із річки, із ковбані води принести: відра не було, бакла не случилось*. КС. 1883. II. 288.

Баклаг, -га, м. и **баклага, -ги, ж.** = **Боклаг**. Вас. 145. *Бери баклаг і барилу*. Чуб. V. 1094. Ум. **Баклажок, баклажка**.

Баклажан, -на, м. Раст. Solatium lycopersicum, баклажанъ, помидоръ. ЗЮЗО. I. 127.

Баклажка, -ки, ж. Ум. отъ **баклага**.

Баклажок, -жка, м. 1) Ум. отъ **баклаг**. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379.

Бакомпарт, -та, м. Бакенбарда. Вх. Уг. 226.

Бакун, -на, м. Nicotina rustica L. ЗЮЗО. I. 129. Очень крѣпкій курительный табакъ, простой табакъ. *Спасибі за тютюн, бо се турецький, не бакун*. Ком. II. № 424. Ум.

Бакунець, бакунчик. Ув. **Бакунице, бакуняка, бакунисько**.

Бакуновий, -а, -е. Относящійся, свойственный **бакуну**.

Бакунт, -ту, м. Томпакъ. Шух. I. 277.

Бакунтовий, -а, -е. Томпаковый. Шух. I. 275, 277.

Бакунчик, -ка, м. Ум. отъ **бакун**.

Бакуняка, -ки, м. Ув. отъ **бакун**.

Бакуняр, -ра, м. Контрабандистъ, нереносящій табакъ. Желех. См. **бакун**.

Бакханалія, -лії, ж. Вакханалія. *Я зустрів на улиці весілля, що ходили з добриднями; все те було дуже вже на підпитку; хто в скоки, хто в боки, — нестеменна бакханалія*. Ном. № 11734.

Бакхичний, -а, -е. Вакхическій. Левиц. I. 520.

Бакша, -ші, ж. = **Баштан**. *Сама пійде бакшу полоти*. Кв. *Оцей дощик добрий на бакші*. Богод. у.

Бал, -лу, м. Балъ. Рудч. Ск. I. 9. Ум. **Балок**. *Бувають у нас і балки, то в господу закликають музику* О. 1862. IV. 90.

Бала, -ли, м. Дубина, пентюхъ. Желех.

Балабаєчка, -ки, ж. Ум. отъ **балабайка**.

Балабайка, -ки, ж. Балалайка. Рудч. Ск. I. 18. Мкр. Н. 16. *Грати у балабайку*. Ум. **Балабаєчка**.

Балабан, -на, м. 1) Родъ хлѣбнаго печенья. *Подай лиш отам з запічка балабани гарячі, тетерю та під'імо хоч трохи*. О. 1861. XI. Кух. 27. 2) Родъ растенія. ЕЗ. V. 246. 3) Птица: разновидность сокола. У Вх. Пч. II. 19: Gentilis (Falco nobilis).

Балабанка, -ки, ж. Очень крупный сортъ картофеля. Богод. у.

Балабанський, -а, -е. ? *Ус балабанський чуприна черкеська*. Ном. № 8589.

Балабій. Употребляется пастухами овецъ въ призывѣ для козловъ. *Отара на тирлі або в роспаш; виходить личман вперед, кличе цапів так: гей цо! балабій! цо, цо! балабій! цо! — Цапи, де б не були, ідуть до личмана, вівці за цапами*. О. 1862. V. Кух. 35.

Балаболька, -ки, ж. Бубенчикъ. Шейк.

Балабон, -на, м. Бубенчикъ, погремушка. Подольск. г. *У нашої попаді балабони на заді; не багато — тільки п'ять, куди іде — брязкотять*. Н. п. Ум. **Балабончик**. Г. Барв. 513.

Балабонити, -ню, -нищ, гл. Звонить, бренчать (напр., бубенчиками, погремушкой).

Балабонка, -ки, ж. Родъ растенія съ клубнями на корнѣ, похожими на картофель (употребл. для настойки). Херс.

Балабончик, -ка, м. Ум. отъ балабон.

Балабошити, -шу, -шищ, гл. Болтать, говорить. *Та це діти у нас так балабошать, а чи воно такечки, — хто ж його зна.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Балабула, -ли, ж. ? Чуб. III. 105.

Балабурка, -ки, ж. = Картопля. *Далі ж єї балабурок нелуплених їсти.* Гол. I. 199. См. Бараболя.

Балабух, -ха, м. 1) Небольшая булочка, испеченная или сваренная въ водѣ. Употребляется въ нищу, а также для гаданія подъ праздникъ Андрея Первозваннаго. 2) Комъ, комокъ. Шейк. *Балабух глини.* Ум. **Балабушок.**

Балабуха, -хи, ж. 1) = Балабух 1. Шейк. 2) Шишка. *Під плечем така балабуха.* Зміев. у. Ум. **Балабушка, балабушечка.** Чуб. III. 258. О. 1862. IV. 13.

Балабушка, -ки, ж. 1) Ум. отъ балабуха. Маркев. 22. 2) Комокъ помета. *Нехай він пом'янеться на кінську балабушку.* Ном. № 8363.

Балабушок, -шка, м. Ум. отъ балабух.

Балагула, -ли, ж. 1) Крытая дорожная повозка, на которой ѣздятъ евреи. Левиц. I. 504. 2) Еврей-извозчикъ на такомъ экипажѣ. 3) Въ юго-западн. краѣ: народникъ изъ польскихъ помѣщиковъ 1830 — 50 гг., членъ особаго народническаго общества въ то время.

Балагульський, -а, -е. Относящійся къ балагуд'ѣ. *Балагульський віз.* Грин. I. 55.

Балагувати, -гую, -еш, гл. Жить въ праздности. Вх. Уг. 226.

Балай. Употребл. въ выраж.: **галай-балай.** См. **галай 3.**

Балакайло, -ла, м. Болтунъ, говорунъ, пустомеля. Желех.

Балаканка, -ки, ж. Болтовня. Желех.

Балакання, -ня, с. Разговоръ, каляканье. *Нам не треба балакання, не треба слів, а треба діла.* Левиц. Пов. 162.

Балакати, -каю, -еш, гл. 1) Бесѣдовать, болтать, калякать, разговаривать. *Звичайно за слівцем балакали по слову.* Греб. *За рученьки біленькі взявшись, балакали то сьак, то так.* Котл. Ен. I. 18. **Балака таке — не своє.** Говорить вздоръ. Зміев. у.

Балакатися, гл. Употреб. безлично: **балакається, балакалось.** Говорится, говорилось. *Чого ж ви мовчите? — Та якось не балакається.*

Балаки, -лак, ж. мн. Разговоры. ЗОЮР. I. 277. *Другий підходе з такою розмовою до короля, як і перший... Третій підходе до короля з тими ж самими балаками.* Чуб. III. 46.

Балакливий, -а, -е. Разговорчивый, говорливый, словоохотливый. Чуб. I. 231. *Веселий, ручий молодик, письменний, смілий, балакливий.* Мкр. Г. 7. *Панночка така весела, балаклива.* МВ. (О. 1862. III. 48). Ум. **Балакливенький.** *Така в вас балакливенька оця дівчина.* Черниг. г.

Балаклій, -лія, м. Говорунъ, болтунъ. Черниг.

Балакня, -ні, ж. Разговоры, болтовня. *Це буде на два годи балакні. Біля корчми така балакня.* Міус. окр.

Балакуватий, -а, -е. = Балакливий. *Вони обидва однаково балакуваті.* Новомоск. у.

Балакун, -на, м. Говорунъ, болтунъ К. Дз. 96.

Балакучий, -а, -е. = Балакливий. Там така приязна та балакуча жінка. Кобел. у. Аби були слухачі, а наш Круглий оповідач дуже балакучий. Ком. II. 68.

Балам! балам! меж. Подражаніє ударамъ колокола. Шейк.

Баламкати, -каю, -єш, гл. Протяжно звонить въ одинъ колоколъ. Шейк.

Баламут, -та, м. 1) Возмутитель, нарушитель душевнаго покоя, обольститель. Чуб. V. 398. *Баламуте всього світа, баламутиш мої літа: як приїдеш, мене любиш: як поїдеш, то й забудеш.* Нп. 2) Знахарь. Чуб. III. 193. 3) Рыба: макрель, *Scombres scombrus*. Черном. Вх. Пч. II. 21.

Баламута, -ти. 1) м. = Баламут 1. Шейк. 2) ж. Затрудненіє, замѣшательство. Угор.

Баламутити, -чу, -тиш, гл. 1) Мутить, возмущать, то же, что и **каламутити.** 2) Смущать, нарушать покой. Чуб. V. 106. *Нишпорить усюди по Вкраїні да баламутить голови посполству.* К. ЧР. 107.

Баламутка, -ки, ж. 1) Нарушительница покоя, обольстительница. Чуб. V. 405. *Маслянина баламутка: обіщала масла й сиру, та не хутко.* Ном. № 526. 2) Неурядица, нестроєніє; споръ. *Ні, за ту землю баламутки не було.* Черниг. 3) Водка, въ которой вымочень табакъ. Желех.

Баламутний, -а, -е. 1) Мутный, нечистый (о жидкостяхъ), то же, что и **каламутний.** 2) Непокойный, тревожащій.

Баламутно, нар. 1) Тревожно, неспокойно. 2) Несправедливо. *Декуди говорять: скривився, як середа на п'ятницю, — але то вже баламутно, бо середа не має чого кривитися на п'ятницю, бо обі однаково пісні.* ЕЗ. V. 209.

Баламутство, -ва, с. Возмущеніє, смущеніє; обманъ. *Їх обман, їх критику золотом і баламутством правду.* К. ДЗ. 37.

Балан, -на, м. Бѣлый волъ. КС. 1898. VII. 41.

Баланда, -ди, об. 1) Медлительный, неповоротливый, неловкій человекъ. Желех. 2) Вздорный болтунъ. Желех.

Баландати, -даю, -єш, гл. Качать туда и сюда. Желех.

Баландіти, -джу, -диш, гл. Болтать, говорить пустяки. Желех.

Балахрестити, -щу, -стиш, гл. Шалить, шутить, балагурить. Угор.

Балачка, -ки, ж. Разговоръ, бесѣда; болтовня.

Балбера и балбира, -ри, ж. Родъ рыболовнаго снаряда: рядъ крючковъ на веревкѣ, съ поплавками. Черном.

Балберка, -ки, ж. Поплавокъ въ рыболовныхъ сѣтяхъ. Ум. **Балберочка.** Черном.

Балберний и балберочний, -а, -е. Употребл. въ выраж.: **балберна** или **балберочна снасть = балбера.** Черном.

Балберочка, -ки, ж. Ум. отъ балберка.

Балберочний. См. балберний.

Балда, -ди, ж. 1) Большой топоръ. Вх. Зн. 1. 2) Неуклюжая, неповоротливая женщина. Ном. № 13951. 3) Въ загадкѣ: **далда-балда** — свинья.

Балега, -ти, ж. = Белега. Вх. Зн. 2.

Балець, -льця, м. 1) Головное покрывало, головной платокъ женщины (во время свадебнаго обряда?) Желех. *Балець, матінко, балець, на сім мір та й на палець; що буде завивати, то буде споминати: «то невісточка дала, бодай щастє мала.* Гол. IV. 321. 2) Родъ свадебнаго хлѣба. Гол. IV. 369, 395.

Бали, -лів, м. мн. Разговори, розказни. *Тільки і балів на селі, що про мене безщасну.* О. 1862. VII. 42. *Росклався з своїми балами — і до вечора тебе не переслухаєш.* Полт. *Всі ж не з балами стояли, всі були по ділу тут.* Котл. Од. 490. **Це вже бали!** Дудки! *Це вже бали, щоб я йому дала.* Харьк. у. *Ні, це вже бали!* Грин. I. 240.

Балик, (-ка?), м. Балыкъ. МУЕ. I. 48. (Добруджа).

Балище, -ща, с. Степной оврагъ, узкая и длинная долина. *По тих степах, по горах Дніпрових, по балищах і лугах низових живе його слава од віку до віку.* К. Досв. 4. *Везуть у балище на водопійло.* К. МБ. X. 17. См. **Балка**.

Балія, -лії, ж. Родъ низкой и широкой кадки для мойки бѣлья. Шейк. Черниг. у. *У нас нема балії, ми в ночвах сорочки оджимаєм.* Київ. у. Ум. **Балійка**.

Балка, -ки, ж. Степной оврагъ. *Вовки по тернах, по балках жовту кість жвакували.* Дума. *Вийшов в поле геть од шляху, у балку спустився.* Шевч. Ум. **Балочка**.

Балмус, -су, м. Густая жидкость. *Балмусом звуть, як що небудь дуже густе, щоб то не було.* Драг. 191.

Балок, -лка, м. Ум. отъ бал.

Балта, -ти, ж. 1) Топоръ. Вх. Зн. 1. См. **Балда**. 2) Жидкая грязь. Шух. I. 81.

Балтина, -ни, ж. = **Балта 1**. Желех.

Балу. Употребл. въ выраженіяхъ: **балу-балу, галу-балу, тару та балу** — болтать. *Галу-балу, а свині в ріні.* Ном. *Я тут балу-балу, а тісто біжит по столу.* Фр. Пр. 21.

Балуванія, -ня, с. Препровожденіе времени въ балахъ, пиршество. Чуб. III. 5.

Балувати, -тую, -єш, гл. 1) Проводить время въ балахъ, пировать. Мил. Св. 61. О. 1861. X. 38. МУЕ. III. 161. 2) — **чим.** Заниматься чѣмъ, быть опытнымъ въ чемъ. Вх. Уг. 226. *Він тим балує. Хто чим балує, від того й гине.* Фр. Пр. 21.

Балух, -ха, м. = **Балуша**. Вх. Лем. 389.

Балухатий, -а, -е. = **Банькатий**.

Балухи, -хів, мн. 1) Выпученные глаза. 2) Заячыи глаза. Вх. Пч. II. 6.

Балуша, -ші, ж. Пирушка, препровожденіе времени въ гостяхъ. *При балуші, як дагде весіля або кстини, приходять на мисель розмаїти співанки.* Вх. Лем. 389.

Балхва, -ви, ж. Цвѣтная полоска въ ткани. Волын. г.

Балцанка, -ки, ж. Банка или бутылъ, оплетенная лозой. Мнж. 176. См. **Бальзанка**.

Баль, -лю, м. = **Бал.** **Отто буде крутий баль!** **Вотъ будетъ драка!** Фр. Пр. 21.
Справлю я ті баль! Буду битъ такъ, что подпрыгивать будешь. Фр. Пр. 21.

Бальвувати, -вую, -єш, гл. Сцѣплять, связывать одно съ другимъ. Лубен. у.

Бальзанка, -ки, ж. Жестянка съ горлышкомъ и носкомъ для храненія жидкостей, напр. керосина. Славяносер. у. См. **Балцанка**. Ум. **Бальзаночка**.

Бальо, -ля, с. Дѣтск. 1) Баранокъ. Шейк. 2) = **Гостинець**. Желех.

Бальовий, -а, -е. Бальный. Левиц. I. 451.

Бальога, -ги, ж. Лѣвшя. Угор.

Бальок, -лька, м. Балка. Шейк.

Балюванія, -ня, с. = **Балуванія**.

Балювати, -тую, -єш, гл. = **Балувати 1**. Рудан. I. 64, 92. *А ти гуляєш, а ти балюєш за чужі нечесні гроші.* Левиц. I. 529. *Зізвав багато царевичів і почали балювати.* Чуб. II. 217.

Балюра, -ри, ж. = **Баюра**. Сим. 32. *Через балюру стрибатиме.* Г. Барв. 453. *Ямка въ земляномъ полу, на печномъ шесткѣ, въ печи.* *О, яка в долівці балюра, — треба*

замазати. Константиногр. у. Чому таки ти печі не вимажеш? Самі балюри, ніде й горщика поставити.

Балякати, -каю, -єш, гл. = **Балакати**. Чую, балякає з кимсь. О. 1862. VII. 38.

Баляки, -ляк, ж. мн. 1) = **Балаки**. О. 1862. VII. 35. 2) **Баляки підпускати**. Обманювать. Гатц.

Баляндраси, -сів, м. мн. Разглагольствованія, розказни, турусы на колесахъ. Котл. Ен. I. 20. К. ЧР. 137. *Баляндраси роспускає, буцім то він усе знає*. Нп. *Хазяйка кишки порве од її баляндрасів*. Кв. **Баляндраси точити**. Балагурить, болтать.

Баляндрасити, -шу, -сиш, гл. Болтать, балагурить, розказывать смѣшное. *Та як стануть баляндраситъ, то й мертвий би розреготався*. Стор. I. 133.

Баляндрасник, -ка, м. Балагуръ. *Що за баляндрасник отсей прудиус! — каже сміючись Сомко. — Мабуть у вас у Січі тільки й роботи, що потішать один одного вигадками*. К. ЧР. 128.

Баляс, -су, м. Шумъ. Шейк.

Баляси, -сів, м. мн. 1) = **Перила**. Шейк. 2) = **Баляндраси**. *Точила всякій баляси*. Котл. Ен.

Балясник, -ка, м. Балагуръ, болтунъ. Ком. II. 37.

Балясниця, -ці, ж. Балагурка, болтунья.

Балясувати, -сую, -єш, гл. Шумѣть. Шейк. Болтать, балагурить? *Побігла до полюбовника да там з веселости і давай балясувати да хвалиться, що вже чоловіка нема на світі*. Рудч. Ск. I. 172.

Бам-бам! меж. Подражаніє звуку колокола. О. 1861. XI. Св. 37. Подражаніє звуку струнного інструмента. *На цимбали бам-бам!* Гол. IV. 448. См. **Балам**.

Бамбара и бамбера, -ри, ж. Ягода. Вх. Лем. 389. Ум. **Бамбарка, бамберка**.

Бамбиляти, -ляю, -єш, гл. Слабо звонить. Желех.

Бамбуда, -ди, м. Неповоротливый, неуклюжий человекъ, животное; неповоротливый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Бамбулька, -ки, ж. Круглая ягода (на ботвѣ картофеля). Вх. Уг. 226.

Бамбух, -ха, м. Желудокъ. Вх. Лем. 389; желудокъ коровы. Вх. Уг. 226.

Бамкати, -каю, -єш, гл. = **Баламкати**. Шейк.

Баналюки, -люк, ж. мн. = **Банелюки**. Фр. Пр. 21.

Банда, -ди, ж. 1) Гурьба, ватага, группа. Драг. 271. *Пішли цілою бандою*. Шейк. 2) Капелла. *Цісарь... сказав їм зробити великий баль, банда їм грала*. Гн. I. 161.

Бандаж, -жа, м. 1) Чорная лента, употребляемая для повязки башмаковъ. Шейк. 2) Бинтъ. Шейк.

Бандажований, -а, -е. О башмакахъ: подвязанный лентами. *Бандажовані черевики*. Шейк.

Бандажувати, -жую, -єш, гл. 1) Подвязывать башмаки лентами (см. **Бандаж**). 2) Бинтовать, налагать повязку. Шейк.

Бандазка, -ки, ж. = **Бандаж**. Галиц.

Бандажований, -а, -е. = **Бандажований**. Галиц.

Банджюр, -ра, м. = **Бакай 1**. Вх. Уг. 226. Ст. Баюра.

Бандз, -дзу, м. = **Картопля**. Вх. Пч. I. 13.

Бандина, -ни, м. Большая компанія. Васильк. у.

Бандур, -ра, ж. Содержатель публичного дома. Желех.

Бандура, -ри, ж. 1) Музыкальный инструментъ въ родѣ гитары. Части: **ручка** — грифъ; **спідняк** — выпуклый овалъ; **верхняк** — вибрирующая поверхность, дека; **голосник** — отверстие въ декѣ, **приструнник** — планка, на окружности овала, къ которой прикрѣплены струны; **кобилка** — порогъ, черезъ который перекинуты струны. Струнъ отъ 12 до 30 и болѣе; шесть большихъ струнъ наз. **бунти**, первыя три, басы — **кишкові**, 4-я — **дротова**, 5-я — **прийма**, 6-я — **терція**; шесть короткихъ струнъ назыв. **приструнки**. КС. 1882. VIII. 281 — 282. 2) = **Картопля**. Вх. Лем. 389. **Бандури душені**. — Растертый картофель. Вх. Лем. 412. Ум. **Бандурка**, **бандуронька**, **бандурочка**. *Ой там козак пожожає, у бандурку виграває*. Мет. 73.

Бандури, -дур, ж. мн. Внутренности, преимущ. животного. Мнж. 36. *Знайшов там десь задріпане теля, облупив його, бандури випустив*. Мнж. 13. *Гляди, щоб він не випустив тобі бандур*. Черном.

Бандурка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **бандура**. 2) = **Картопля**. Вх. Пч. II. 36.

Бандурний, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ бандурѣ. *Бандурна струна*. К. Іов. 65.

Бандурник, -ка, м. 1) Мастеръ, дѣлающій бандуры. 2) = **Бандурист**. *Дума «про смерть козака бандурника»* Мет. 443.

Бандуронька, бандурочка, -ки, ж. Ум. отъ **бандура**.

Бандуруватий, -а, -е. Неповоротливый? неуклюжий? *Був (хлопець)... несміливий, бандуруватий*. Св. Л. 244.

Бандурчаник, -ка, м. Родъ лепешки изъ растертаго картофеля. Вх. Уг. 226.

Бандурчанка, -ки, ж. Стебли и листья, ботва картофеля. Вх. Лем. 389.

Бандурчина, -ни, ж. = **Бандурчанка**. Вх. Уг. 226.

Бандурша, -ші, ж. Содержательница публичного дома.

Бандурянка, -ки, ж. = **Бандурчанка**. Вх. Лем. 389.

Бандурята, -рят, с. мн. Картофель. Вх. Уг. 226.

Бандюра, -ри, ж. = **Бакай 1** = **Баюра I**. Вх. Уг. 226. См. **Банджюр**.

Банелюки, -люк, ж. мн. Употр. въ вираженіи: **банелюки плести** — молотъ вздоръ, городить чепуху. Ном. № 13029. *Що ти мені банелюки плетеш?* Фр. Пр. 21.

Баник, -ка, м. Родъ ватрушки. Вх. Уг. 226.

Банита, -ти, м. Изгнанникъ. *Король мене банитою вигнанцем оголосив по Польщі і Вкраїні*. К. Бай. 69.

Банити, -ню, -ниш, гл. 1) Мыть, вымывать, выполаскивать. *Була въ березі, діжку банила*. Лубен. у. *Стала вона банити ложечки*. Мнж. 32. *Приходе до річки попова дочка тарілок банити*. Мнж. 6. *Банити рибу*. МУЕ. I. 4 9. (Добруджа). 2) Полоскать. *У горлі боліло, так лікаръ давав чимсь банити*. Харьк. у. 3) Бить (человѣка). *Сусід Кіхоть із жінкою моєю... гм! гм! не вам кажучи, пані... а свою банить що-дня*. Г. Барв. 334.

Банитися, -нюся, -нишся, гл. Мыться, вымываться.

Банітувати, -туію, -єш, гл. 1) Шельмовать, бранить послѣдними словами. 2) Мучить. Лубен. у. 3) — **розумом** = **Баламутити 2**. Желех.

Банка, -ки, ж. Гульденъ. Вх. Зн. 1) **Велика банка**. Десять гульденовъ. Шух. I. 85. Ум. **Баночка**.

Банкас, -са, м. Желѣзний съ насѣчкой на верхнемъ концѣ шпень, вставляемый въ одну изъ дыръ столярнаго станка для того, чтобы удерживать имъ доску, когда ее строгають столяръ. Слов. Д. Эварн.

Банкет, -ту, м. и пр. = **Бенкет** и пр.

Банкрут, -та, м. Банкротъ. Желех.

Банкрутство, -ва, с. Банкротство. Желех.

Банкрутувати, -тую, -еш, гл. Банкротиться. Желех.

Банність, -ности, ж. Печаль, грусть; тоска. Желех. *Доки ми ся тай любили — втіхи та радости, а як ми ся залишили — жалю та банности.* Гол.

Банно, нар. Грустно, тоскливо, жаль чого. Гол. III. 215. Чуб. V. 280. *Ні за чим мені так не банно, як за моєю кресанею.* Федьк.

Баночка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **банка**. 2) То же что и **банка 1**, 1 гульденъ въ тѣхъ мѣстностяхъ, гдѣ велика **банка** = 10 гульд. Шух. I. 85.

Банта, -ти, ж. 1) Поперечное бревно между стропилами, перекладина. Kolb. I. 55. *Кури сплять на бантах.* Подольск. г. О животныхъ: **пѣти на банти** — издохнуть. **Кінь пійшов на банта**, т. е. содранная съ коня шкура повѣшена на **бантах**. Ном. № 14023. 2) мн. **банти** = **Вергуни**. Сим. 192.

Бантина, -ни, ж. = **Банта 1**. *Стріха держить на кроквах, зв'язаних знизу бантинами.* МУЕ. I. 88. (Черниг.).

Бантиня, -ня, с. = **Банта 1**. Шух. I. 91.

Бантувати, -тую, -еш, гл. 1) Безпокоить; толкать. Вх. Зн. 1. 2) Уничтожать. Вх. Лем. 389.

Банувати, -ную, -еш, гл. 1) Тужить, жалѣть. ЕЗ. V. 97. *Не дуже за ним банували і швидко забули про него.* ЕЗ. V. 194. *Не бануй, мамко, за мнов, не беру вишитко з собов.* Гол. IV. 406. *Ци не будеш, моя рибко, за мнов банувати?* Гол. III. 116. 2) **Банувати на очі** — болѣть глазами. Брацл. у.

Бануш, -ша, м. 1) Сунь говяжій. Шух. I. 215. 2) Кушанье: кукурузная мука, смѣшанная со сметаной и сваренная. Шух. I. 140.

Бануша, -ші, ж. = **Яешня**. ЕЗ. V. 43.

Банька, -ки, ж. 1) Ум. отъ **баня 1**. *А на нашій церковці що за банька хороша!* 2) Шаръ. *Місяць має вид опуклий, се б то як банька.* Децо. 3) Стеклянный шаръ для глаженія (вмѣсто утюга). См. **Гало**. 4) Глиняный или стеклянный узкогорлый сосудъ. Киев. *Банька на олій.* Шух. I. 264, 270. 5) Пузырь водяной. *Чоловік на світі, як банька на воді.* Ном. № 8260. 6) Бѣлокъ глаза. Константиногр. у. *Хрустали къ глаза (у вола).* Рудч. Чп. 254. Мн. **баньки**. Выпученные глаза. Греб. 373. *Чого ви, братця, так баньки повитріщали?* Греб. *Баньки вивалив, мов баран.* О. 1861. XI. Кух. 34. *Коли б мені не засліпило так тею горілкою баньок, то може б я і втрапив додому.* Грин. II. 179.

Банькатий, -а, -е. Имѣющій глаза на выкатѣ, пучеглазый. Стор. МПр. 156. См. **Балухатий**.

Банькач, -ча, м. Человѣкъ, имѣющій глаза на выкатѣ, пучеглазый. Шейк.

Банюр, -ра, м. 1) = **Банюра** = **Баюра 1**. Вх. Лем. 390. 2) Глубоко размытое мѣсто въ рѣчномъ берегу. Вх. Уг. 238.

Банюра, -ри, ж. = **Баюра 1**. Вх. Лем. 390.

Баня, -ні, ж. 1) Куполь на церкви, вообще на строені. Сим. 17. *На самому шпилечку стоїть, як лялечка, біла церковця і неначе хитається, сяючи золотим хрестом і банями.* Мир. Пов. I. 166. *Ой не видно його дому, тільки видно баню.* Мет. 6. 2) Солеварня, солеварный заводъ. Шух. I. 16. *Ой чумаче, де ти йдеш?.. на баню по кримку йду.* Гол. I. 177. 3) Минеральный цѣлебный источникъ. Вх. Лем. 390. Ум. **Банька**.

Баняк, -ка, м. Чугунный котель, металлическій горшокъ. Волын. г. *Баняк розбився і вода вилялася.* Гн. II. 92.

Бар, -ру, м. Мокрое мѣсто между холмами. Вх. Зн. I.

Барабан, -ну, м. Барабанъ. ЗОЮР. I. 114. Чуб. I. 219; V. 151. *В барабани вибивають.* Драг. 198.

Барабанити, -ню, -ниш, гл. Барабанить.

Барабанський, -а, -е. Приналежащій, относящійся къ барабану. Употребл., кажется, только какъ брань въ выраженіи: **шкура барабанська** — потаскуха, публичная женщина и вообще скверная женщина.

Барабанчик, -ка, м. Барабанчикъ. *Ой іде, іде барабанчик, пуктуквами креше.* Гол. I. 309.

Бараболінник, -ка, м. Пирогъ съ картофелемъ. МУЕ. I. 102.

Бараболиння, -ня, с. соб. Стебли картофеля. Правобереж.

Бараболисько, -ка, с. Мѣсто, гдѣ росъ картофель. Вн. Зн. 1.

Бараболя, -лі, ж. = **Картопля**. Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. *Наварила бараболі.* Чуб. V. 3. Ум. **Бараболька**. Грин. III. 517.

Барабосити, -шу, -сиш, гл. 1) Болтать, балагурить, калякать. Лохв. у. 2) Бить ладонями по спинѣ въ игрѣ въ **ярки**. Ив. 34.

Баран, -на, м. 1) Баранъ, самецъ овцы. Вас. 197. Чуб. I. 129. *Овечку стрижуть, а баран дріжить.* Посл. 2) Название вола съ загнутыми назадъ рогами. КС. 1898. VII. 44. 3) Родъ игры въ мячъ. КС. 1887. VI. 462. 4) Седьмая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой **стінка**. КС. 1887. VI. 462. 5) Цилиндръ въ воротѣ, барабанъ, на который наматывается канатъ. Лубен. у. МУЕ. I. 45. 6) Пѣнистая волна, вздымающаяся въ узкомъ мѣстѣ рѣки. Вх. Пч. II. 25. 7) Кудреватые гребни наметенного снѣга. *Вітер рве й перекидає сніг через оселю; а не димарі повикручувало такі кудлаті барани...* Мир. Пов. I. 113. Ум. **Баранець, баранчик**. Ув. **Баранище**.

Баранець, -нця, м. 1) Ум. отъ **баран**. Небольшой баранъ. Рудч. Ск. II. 129. Вас. 197. *Понесла на посвяченіє паску, баранця печеного.* Кв. *Чи всі віці покотилися, чи баранці породилися?* Чуб. III. 454. 2) Колодка, на которую навивается веревка въ плотницкомъ инструментѣ, называемомъ шнур. Черниг. 3) Желѣзная палочка у удиль, застегивающаяся въ колечко отъ уздечки. Міусск. у. 4) Бекасъ. Полт. Вх. Пч. II. 14. См. **Вівчарик 3, Баранок, баранчик**. 5) Раст. *Lycorodium complanatum* L. ЗЮЗО. I. 127. 6) *мн.* **Баранці**. Легкія тучи, перистыя облака, пѣнистыя волны.

Баранина, -ни, ж. Баранина. *Приніс Хвесько додому баранину та и кинув її на долівці, а собаки донюхались та й ззіли.* Стор. I. 27. *Наварила борщу з бараниною.* Черниг. у. Ум. **Баранинка**. *От вам стегно баранинки.* Стор. I. 27.

Бараниця, -ці, ж. Овчина для укутыванія ногъ зимою въ дорогѣ. Киев. г. (Лободов.).

Баранище, -ща, м. Ув. отъ **баран**.

Баранка, -ки, ж. = Вівця? Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка (изъ заговора). Мил. М. 40.

Баранковий, -а, -е. Барашковий. Шейк.

Баранник, -ка, м. Пастухъ барановъ. О. 1862. V. Кух. 36.

Барання, -ня, с. Грязь, налипающая на спицахъ колеса. Бараннем колесся взялось, і повні маточини наперло гязі. Борз. у.

Баранок, -нка, м. Бекасъ, Gallinago gallinula. Вх. Уг. 226. См. **Баранець 4.**

Баранта, -ти, ж. Стадо овецъ. Черном.

Баранча, -чати, с. Барашекъ. Сим. 209.

Баранчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **баран**. Пасуться три баранчики. Рудч. Ск. I. 8. 2) Бекасъ. Полт. 3) Хвостикъ арбуза. Узяв кавуна, держачи його за баранчика. Ком. I. 33. 4) Одно изъ колесъ въ плугъ безъ обода. 5) При игрѣ въ **ланки**: каждый изъ стоящихъ на крайнихъ ямкахъ двухъ мальчиковъ, катающихъ мячъ. Ив. 34. 6) Часть уздечки. См. **Гнuzда**. 7) *мн.* **Баранчики**. Раст. первоцвѣтъ, Primula officinalis. Ум. **Баранчикок**.

Баранчук, -ка, м. = Баранець 1. Желех. Въ нѣкоторыхъ пѣсняхъ употребляется какъ припѣвъ: *Гоп, чук, баранчук, а на боці дудка! Кедь би мені не миленька, не був би я тутка*. Гол. IV. 512.

Бараня, -няти, с. = Баранча. Шейк. Ум. **Баранятко, бараняточко.**

Бараняр, -ра, м. 1) Торговецъ баранами. Желех. 2) Воръ, крадущій барановъ. Желех.

Баранятко, бараняточко, -ка, с. Ум. отъ **бараня**.

Баранячий, -а, -е. 1) Бараній. *Баранячий смух*. 2) **Баранячий празник**. День 26-го ноября (въ этотъ день совершается случка барановъ съ овцами). Новомоск. у.

Барасуді, -судь, ж. мн. Большія стеклянныя желтыя бусы. Шейк.

Барашкувати, -кую, -ещ, гл. Болтать, растабаривать. Вх. Зн. 1.

Барбачія, -чії, ж. Пт. Galerita cristata, хохлатый жаворонокъ. Вх. Лем. 390.

Барбольки, -льок, ж. мн. Раст.: а) Fisaria ranuncoloides. Вх. Пч. II. 31. б) Scrofularia podosa. Вх. Пч. II. 36.

Барболя, -лі, ж. = Бараболя. Вх. Пч. II. 36.

Барбос, -са, м. Кличка собаки. *За хатою коло воріт забрехав барбос наче на вовка*. Левиц. I. 30.

Барбосів, -сова, -ве. Принадлежащій, свойственный барбосу. *Ганна побачила через тин барбосову морду з роззявленим ротом, з вишкиреними зубами, з лютими очима*. Левиц. I. 31.

Барбуля, -лі, ж. Порода рыбы: mullus barbatus. Вх. Пч. II. 20.

Барбун, -на, м. = Барбуля. Вх. Пч. II. 20.

Барва, -ви, ж. 1) Краска, цвѣтъ. Гол. II. 520. *Стіни були помальовані ясно-жовтою барвою*. Левиц. Пов. 19. 2) Ворса на сукнѣ. НВолын. у. 3) *Форменная одежда. Козацьку барву прибірає, зброю наряжає*. Гол. I. 10. Ливрея. *Слуги в барвах позлотистих гуляють по ринку*. К. Досв. 21.

Барвистий, -а, -е. Цвѣтной, разноцвѣтний, цвѣтистый. *Дорогі, пишно барвисті шати*. К. МБ. XI. 162. *Барвисті маки*. К. Дз. 79.

Барвисто, нар. Цвѣтно, разноцвѣтно, цвѣтисто. *Рай земний, едем барвисто-пишний*. К. Бай. 22.

Барвити, -влю, -виш, гл. 1) Окрашивать, красить. Желех. 2) Наводить ворсу. Шейк.

Барвін, -ну, м. = Барвінок. *Барвін процвітає.* Млак. 90. То же: **барвін-листок.** *Ходжу, блуджу по-над лози, а в ти с лозах барвін-листок, — щипну, вирву, вінець сплету.* Чуб. III. 37.

Барвінець, -нця, м. = Барвінок. *Під кудерним деревцем, під зелененьким барвінцем.* Нп. *Пішла в городець, рвала барвінець.* Чуб. III. 301. **Вінець-барвінець.** *Вѣнокъ изъ барвінку.* Грин. III. 524.

Барвініна, -ни, ж. Одно рослинє **барвінок**, одинь стебель **барвінка**. Иногда просто **барвінок**. *Перва зеліна — любисточок, друга зеліна — барвініна, третя зеліна — василечок.* Нп.

Барвінковий, -а, -е. Приналежачій, относящійся къ **барвінку**, сдѣланный изъ него. *Вінок барвінковий.* Гол. Од. 50.

Барвінок, -нку, м. 1) Раст.: могильница, гробъ-трава, *Vinca minor* L. Анн. 380, ЗЮЗО. I. 141. *Ой не стеліся, хрещатий барвінку, та по крутій горі!* Нп. Обычные эпитеты: **барвінок зелений, хрещатий, крячастий.** Какъ ласкательное названіе для любимаго мужчини: *Ой ти, козаче, зелений барвінку, прийди до мене хоть у неділку.* Мет. 43. Употребляемый на свадьбѣ въ **світилчиній шаблі барвінок** означаєть — душевную склонность, пріязнь. МУЕ. III. 94. **Барвінок рвати** — означаєть часто ийти на любовное свиданіе. Мал. л. сб. 288. *Пусти ж мене, мати, барвіночку рвати, а вже ж наші вороженьки полягали спати.* Мет. 288. **Ночувати в барвінку.** Переночевать съ милымъ. 2) Раст.: а) — **дикий.** *Lysimachia nummularia.* Лв. 100. б) — **степовий.** *Vinca herbacea* Waldst et Kit. ЗЮЗО. I. 141. 3) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 200. Ум. **Барвінонько, барвіночок, барвінчик, барвінчичок.** *Дівчинонько, сіра утко, чи сватати хутко? — Козаченьку, барвіночку, хоть і в неділочку.* Мет. 8. *Та прийди до мене, хрещатий барвінчику!* Нп.

Барвний, -а, -е. Цвѣтної. Желех.

Барв'як, -ка, м. = Байрак? *Ой їхав козак в зелений барв'як, став коня попасати.* Гайсин. у.

Бергамота, -ти, ж. Родъ грушъ: бергамотъ.

Барда, -ди, ж. 1) Краюха хлѣба. Шейк. 2) Топоръ особой формы. Въ хотин. у. и у гуцуловъ: родъ плотницкаго топора съ широкимъ лезвіємъ. Шух. I. 87. *Казала йому хату ставити без барди і сокири.* Чуб. V. 819. *А кедріна не калина, я сам їй тесав, що зарубав яснов бардов, як в серденько тяв.* Федьк. III. 168. Ум. **Бардичка, бардочка.** *Як затну бардичку до бука.* Федьк. I. 97.

Бардадим, -ма, м. Крупної комплекції человекъ, верзило.

Бардаш, -ша, м. Большой топоръ. Каменец. у. Вх. Зн. 2.

Бардз, бардзо, нар. = барз. Грин. III. 32.

Бардига, -ги, ж. Большая краюха хлѣба. Шейк.

Бардина, -ни, ж. = Барда 2. *Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати. Закину я вражу бардину, сам до дівчини на всю ніч двину.* Чуб. V. 172. Ум.

Бардинка, бардиночка.

Бардичка, -ки, ж. Ум. отъ барда.

Бардочка, -ки, ж. Ум. отъ барда.

Барже, нар. Сравн. ст. отъ барзо. Вх. Лем. 390.

Барз, барзе, барзо, нар. Очень. *Вода барз нечиста*. Гол. IV. 522. *І старшу сестру барзе зневажав*. О. 1862. VIII. 23. *Та ще у неділю, барзо рано-пораненьку, не сива зозуля закувала*. Дума. *А в мене шапка, барзо дорога*. Чуб. V. 161.

Барзій (барзий?), барза. Черный козель, черная овца, но грудь у которой бѣлая. О. 1862. V. Кух. 36.

Барзки, нар. = **Барзо**. Вх. Лем. 390.

Барзо, нар. См. **Барз**.

Бари, мн. нескл. Разказы, болтовня. Употребл. въ выраж.: **тари та бари**. *Тари та бари, завтра Варвари*. Ном. № 19335.

Баривка, -ки, ж. = **Барилка**. Вх. Лем. 390. Ум. **Барилочка**.

Баривчина, -ни, ж. = **Барильчина**. МУЕ. I. 100.

Барилечко, -ка, с. Ум. отъ **барило**.

Барилка, -ки, ж. Боченокъ. Гн. II. 36. *Везе нам горілки чотирі барилки*. Чуб. III. 382. *Носив... барилку тисовую з добрим вишняком*. Млак. 84. Ум. **Барилочка**. *Дайте нам горівочки з нової барилочки*. Грин. III. 50.

Барилко, -ка, с. Ум. отъ **барило**.

Барило, -ла, с. Боченокъ. Вас. 145. Ном. № 8007. *Вина з Царіграду відер трое у барилі*. Шевч. 116. Ум. **Барилко, барилечко, барилочко, барильце**. Котл. Ен. IV. 20. *Набрала повнісіньке барильце (вина) додому*. Рудч. Ск. II. 57. Ув. **Барияка**.

Барилочка, -ки, ж. Ум. отъ **барилка**.

Барилочко, -ка, с. Ум. отъ **барило**.

Барилькуватий, -а, -е. О человекѣ: толстый, пузатый. Желех.

Барильний, -а, -е. Принадлежащій боченку, боченочный. *Барильний обруч*.

Барильце, -ця, с. 1) Ум. отъ **барило**. 2) мн. **Барильця**. Родъ растенія. О. 1862. IV. 72.

Барильчина, -ни, ж. = **Барило**. Гн. II. 36. *Ой пійду я в комірчину та загляну в барильчину*. Чуб. V. 1091.

Барияка, -ки, ж. Ув. отъ **барило**.

Барити, -рю, -риш, гл. Замедлять, задерживать. *Ой одчиняй, не бари, бо кусають комарі*. Нп. *Ой нуте, робіть, себе не баріть!* Чуб. III. 231.

Баритися, -рюся, -ришся, гл. Медлить, мѣшкать. *Неси, доню, не барися*. Чуб. V. 69.

Бариш, -шу, м. Прибыль, выгода, барышъ. *Як уродиться, без баришу не обходиться, і як умре, то все піп дере*. Посл. Ум. **Баришок**. *І Турн получитъ з баришком*. Котл. Ен.

Баришівне, -ного, с. Плата за факторство, маклерство. Вх. Зн. 2. Фр. Пр. 23.

Баришівник, -ка, м. Посредникъ при покупкѣ, факторъ, маклеръ. Шух. I. 85. Фр. Пр. 23.

Баришник, -ка, м. 1) Торговецъ лошадыми. 2) Торгашъ, барышникъ.

Баришництво, -ва, с. Барышничество, торгашество.

Баришницький, -а, -е. Принадлежащій свойственный барышнику, барышническій.

Баришок, -шку, м. Ум. отъ **бариш**.

Баришування, -ня, с. Торгашество, барышничанье.

Баришувати, -шую, -єш, гл. Торговать, барышничать. *Він баришував: купував скот, випасував, продає*. Грин. II. 257.

Барівка, -ки, ж. = **Барилка**. Вх. Зн. 2.

Баріння, -ня, с. Замедленіє, остановка. *За вашим барінням, то й не впораємось сьогондья помолотити.* Полтав.

Барка, -ки, ж. Плоскодонное рѣчное судно для грузовъ: барка. *За ним Азилас плив на барці.* Котл. Ен. VI. 17.

Баркан, -на, м. Досчатый заборъ, то-же, что и **паркан**. Грин. II. 180. *Золотий сад і золотим барканом обгорожений.* Рудч. Ск. II. 94. *З одного боку двора коло баркана росли рядомъ тополі.* Левиц. Пов. 21. Ум. **Баркинчик**. Ув. **Барканище**.

Баркас, -су, м. Баркась, наибольшее гребное судно. *Посунули по синій хвилі поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883) 298. Ум. **Баркасики**. *Справив баркасики і давай у морі рибалчити.* Мнж. 40.

Барки, -ків, м. мн. 1) Плечи. 2) **Взяти за барки**. Взять за грудь (во время драки).

Баркицнути, -ну, -неш, гл. = **Беркицьнути**.

Барліг, -логу, м. 1) Логовище, логово (медвѣжье). *Упала у ведмедячий барліг.* Грин. I. 181. 2) Логово свиное, также подстилка въ свиномъ хлѣву. Чуб. VII. 395. *Заглянув в хлів, — там поросяттам нема нічого барлогу.* Алв. 70. 3) Грязная лужа; грязь. Котл. Ен. III. 14. *Валяється як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. *Гнав свиню; та в барліг, а він за нею, та спіткнувсь, упав і викачавсь в барлозі.* Мнж. 129.

Барлій, -лія, м. Раст. = **Барлян** = **Біждерев**. Вх. Пч. I. 8.

Барложитися, -жуся, -жишся, гл. Валяться въ грязи. *Барложиться, як свиня в солоді.* Ном. № 12267. *До колодязя погано й доступиться: не висихає ніколи, а свині й барложаться.* Богод. у.

Барма, -ми, ж. Мундиръ, ливрея. Гол. I. 150. См. **Барва**. 2) Накипь, пѣнка при варкѣ меду, варенья и пр. Київ. *Як з вишень варення вариш, так барми багато.* Харьк. г. 3) Глина съ примѣсью желѣзной руды. Ум. **Бармиця, бармичка**. Черк. у.

Бармувати, -мую, -еш, гл. Собирать накипь, пѣнку. Канев. у. См. **Барма**.

Бармуватися, -муюся, -ешся, гл. — **під кого**. Поддѣлываться подъ кого, подражать кому. *Наші пластуни одягаються в черкеську одежу і, під їх бармуючись, запускають бороди хто хоче.* О. 1862. II. 65. *Пластун в плавні держить похід тії звірини, під котру бармується.* О. 1862. II. 63.

Барна, -ни, м. Темносѣрый волъ. Фр. Пр. 23. Темно-красно-бурый волъ. Вх. Лем. 390.

Барнавий, -а, -е. Бурый. *Куропатва барнава.* Вх. Лем. 390.

Барнак, -ка, м. Загнутый конецъ **гирлиги**, ея деревянный крюкъ. О. 1862. V. Кух. 36. Мнж. 176.

Барнастий, -а, -е. = **Барнястий**. Желех.

Барник, -ка, м. Родъ птицы. Вх. Лем. 390.

Барноха, -хи, ж. Корова темносѣрой масти. Желех.

Барнуля, -лі, ж. Корова краснобурой масти. Вх. Лем. 390.

Барнявий, -а, -е. = **Барнавий**. Вх. Лем. 390.

Барнястий, -а, -е. Бурый, коричневый, каштановый. *Барнясти ма волоси.* Вх. Лем. 390.

Барок, -рку, м. Поперечная палка для привязыванія постромокъ къ запряжкѣ; валець.

Бартка, -ки, ж. Верхняя часть **топірця**, имѣющая форму топора. Части ея: **обух** и **плас** съ **вістріям**. Шух. I. 289.

Баруля, -лі, ж. Берлога. *Вовк старий в барулі здох.* Бор. 21.

Бархан, -ну, м. Бумазея.

Бархановий, -а, -е. Бумазейний. Шейк.

Баршан, -ну, м. = **Оксамит**. Вх. Уг. 227.

Баршановий, -а, -е = **Оксамитовий**. Вх. Лем. 390. **Змья баршанова**. Гадюка обыкновенная, *Pelias berus*. Вх. Лем. 390.

Бас, -са, м. 1) Басъ. *Еней зарюмав басом сам*. Котл. Ен. **Співати баса**. Пѣть басомъ. *Він у церкві баса співає*. Харьк. г. **Говорити баса**. Говорить басомъ. Св. Л. 130, 279. 2) Музыкальний інструментъ: контрабасъ, віолончель. *Да винесла три скрипочки, а четвертий бас*. Чуб. V. 1117. *На улиці скрипка й бас, пусти, мамо, хоть на час*. Нп. 3) **На бас брати кого**. Поднимать на смѣхъ кого. Фр. Пр. 23. 4) **Басом дивитися, поглядати**. Непріязненно смотрѣть, посматривать. Фр. Пр. 23. *Я на тії бараболі басом поглядаю, на полиці варениці очима приймаю*. Чуб. V. 653. Ум. **Басик, басок**. *Дівчата співають і він басика тягне*. Київ. Ув. **Басисько, басыще, басюка, басюра**. *От у Семена басюра: як ревне, так аж шибки бряжчать*. Харьк.

Басавринок, -нку, м. = **Басаринок 1**. О. 1862. V. 109.

Басаман, -ну, м. 1) Полоска, напр. въ матерії. **Хустка в басамани**. Полосатый платокъ. Шейк. *Спідниця в басамани*. Вх. Зн. 2. 2) Полоса на тѣлѣ отъ удара. *Прийди, прийди, щось ті дам, через плечі басаман*. Шейк. 3) Галунъ, позументъ. Шух. I. 122, 2.75.

Басаманити, -ню, -ниш, гл. Дѣлать полосы (ударяя). Желех.

Басамання, -ня, с. Домашняя утварь, рухлядь. *Чи ти вже повиносив горшки, кочерги — усе басамання, щоб мазати хату?* Могил. Подол.

Басамонка, басамунка, -ки, ж. = **Крайка**. Вх. Лем. 390.

Басамуга, -ги, ж. = **Басаман 2**. *Басамуги по мені поробив*. НВолын. у.

Басан, -ну, м. Обшивка около платья. *Поняв собі дівку туркеню-чужоземку, у зеленій сукні з білими баса нами*. Лукаш. 45.

Басанунка, -ки, ж. = **Басамонка**. Вх. Лем. 390.

Басанунча, -чаги, с. Маленькая крайка. Вх. Лем. 390.

Басань, -ні, ж. Крытая галерея вокругъ церкви. ЗЮЗО. II. 143. См. **Опасання 2**.

Басарабець, -бця, м. Бессарабець. *Ой писали басарабці та до наших хлопців листи: «ой ідїть, полтавці, та до нас риби їсти»*. Грин. III. 563.

Басарабія, -бії, ж. 1) Бессарабія. *Три нарубки пішли на Басарабію зароблять*. Рудч. Ск. I. 198. 2) **Іти на Бесарабію**, кромѣ прямого значенія: быть бродягой, находится въ бѣгахъ. Шейк.

Басарабський, -а, -е. Бессарабській. Левиц. Пов. 217.

Басаримок, -мку, м. = **Басаринок 1**. *Дітям усього понавозив — усяких басаримків*. Рудч. Ск. II. 113.

Басаринка, -ки, ж. и **басаринок, -нку, м.** 1) = **Базаринка**. Чуб. I. 231. 2) Прибавка, къ платѣ. *«Запродайте мені свою землю»*. — *Та я вже запродав*. — *«Та я вже вам басаринку карбованця наділю»*. Хорольск. у. 3) Отработокъ, помощь работою, доставляемая половинщиками. Борз. у. *Є тут з пашах заможна козачка, оре восьмериками. Багацько в неї косарів, женців становиться, басаринок одробляють*. Г. Барв.

Басарунок, -нку, м. Сѣно или трава, которое даютъ коровѣ въ то время, когда ее доять. Шух. I. 170, 188, 193.

Баси, -сів, мн. = **Басамани**. *Баси по мені поробив*. НВолын. у.

Басик, -ка, м. Ум. **объ бас.**

Басиста, -ти, м. Играючий на контрабасѣ. *Казав басиста, що бачив цимбалиста.* Ком. Н. № 782.

Басистий, -того, м. = **Басиста.** *«А добрі горобці в молоці!» — Чи ти ж їв? — «Ба ні! казав басистий, що бачив цимбалистий через дірочку, як жиди їли»* Ном. № 7809.

Басисько, -ка, м. Ув. **отъ бас.**

Басити, -шу, -сиш, гл. Издавать звукъ баса, басить.

Басище, -ща, м. Ув. **отъ бас.**

Баскаличитися, -чуся, -чишся, гл. Артачиться, сопротивляться. *Не баскаличивсь би та йшов.* Котл. Ен. III. 31. *Не баскаличся, бери те, що дають; може пересердяться, дадуть і більше.* Уман. у.

Баский, -а, -е. Рѣзвый, ретивый, рьяный. *Поїхала в своїм ридвані баскими конями як звір.* Котл. Ен. II. 39.

Басовий, -а, -е. 1) Басовой. *Басова нота.* Левиц. I. 135. 2) Контрабасный. *Басова струна.* 3) **Басове ухо.** Родъ орнамента въ писанкѣ, напоминаючого кінець грифа въ контрабасѣ. МУЕ. I. 194.

Басок, -ска, м. 1) Ум. **отъ бас.** **Очеретяний басок?** *Високий таранкуватий паламарь, насупившись, гув очеретяного баска.* Мир. Пов. II. 60. 2) Басовая струна. Нижнее *до* (въ кобзѣ, торбанѣ). КС. 1892. III. 383.

Басоля, -лі, ж. Віолончель. *Тепер мені не до соли, коли грають на басолі.* Теперь мнѣ не до того. Чуб. II. 678.

Бастрюк, -ка, м. = **Байстриук.**

Бастря, -ряти, с. = **Байстрия.**

Басування, -ня, с. Дѣйствие того, кто **басує.**

Басувати, -сую, -єш, гл. 1) О лошади: рѣзвиться, подыматься на дыбы, скакать, идти въ галопѣ. *Кінь басує... от-от річку, от-от перескочить.* Шевч. 2) = **Мурчати.** *Кім басує.* Вх. Лем. 390. 3) — **кому.** Поддакивать кому, подольщаться къ кому. Фр. Пр. 23.

Басурман, -на, м. и пр. = **Бусурман и пр.** Мет. 77.

Баська, -ки, ж. Названіе овцы. Kolb. I. 65. См. **Базька 1.**

Басюка, -ки, м. Ув. **отъ бас.** *А басюка на увесь двір, — мов той бугай гуде у болоті.* Стор. II. 29.

Басюра, -ри, м. Ув. **отъ бас.**

Баталев, -ва и баталей, -дея, м. Мутовка въ маслобойнѣ. Вх. Зн. 37.

Баталійон, -ну, м. Баталіонѣ. *Три баталійони війська.* Гн. I. 54.

Баталія, -лії, ж. Сраженіе, битва. ЗОЮР. I. 123. *Климовський... служив в полку пана Кочубея на баталії з шведами.* Котл. НП. 398. *Треба було цару йти на баталію.* Чуб. II. 215.

Батеньків, -кова, -ве. Приналежащій отцу, батюшкѣ. Чуб. II. 18. *Первий же двір — свекорків, другий же двір — батеньків:* Маркев. 139.

Батенько, батечко, -ка, м. Ум. **отъ батько.** Батюшка. Чуб. III. 290. Рудч. Ск. II 183. *Його батечко питає: що ти, синочку, гадаєш?* Чуб. III. 203. *Да нема роду ріднійшого над батечка.* Чуб. V. 439. Употребляется какъ слово обращенія къ старшему челоуѣку.

Батечку мій! — выраженіе удивленія: *Боже мой! батюшка мой! Яких то цвітів*

там не було! батечку мій, та й годі! Кв. Часто во мн. ч. **Батечки!** Батюшки! А худоби-худоби, так батечки! свій хутір, лісок, винничка, млинок. Кв.

Батівня, -ні, ж. = **Батова 1.** (Хан) з батівнею втіка проклятий. К. (Правда 1868, 320).

Батіг, -тога, м. 1) Кнуть, плетть. Хвисьнув батогом по конях сухих, як тріска. Левиц.

Пов. 98. 2) Рычагъ въ ступѣ для толченія пшена, на который надавливають ногой.

Черк. у. 3) Раст. *Scorzonera rosea*. Лв. 101. 4) мн. **Батоги.** а) Стелющієся стебли, усы у огурцовъ, дынь. *Кавуни дуже далеко познали батогі.* Золотон. у. б) Раст. *Chondrilla juncea* L. ЗЮЗО. I. 116. 5) **Петрові батогі.** Раст. а) *Cichorium Intybus* L. Анн. 98.

Мил. М. 38. б) *Cichorium officinale*. Мил. М. 93. Ум. **Батіжок.** Ув. **Батожище.**

Батіжок, -жка, м. 1) Ум. отъ батіг. 2) **Батіжки св. Івана = Петрові батогі.** Вх. Пч. I. 9.

Батіночко, -ка, м. = **Батенько.** *Батіночку рідненький, матіночко, моя голубочко! рятуйте!* Кв.

Батова, -ви, ж. 1) Запорожській обозъ вьючныхъ лошадей. 2) Отрядъ, партія. *Аж онде яка багнова од шинку йде.* Канев. у. 3) Нѣсколько паръ воловъ цугомъ. Черк. у.

Батовий, -а, -е. Вьючный. *Научить усяким добром батових коней.* Вас. 210.

Батожжя, -жя, с. соб. Кнуты, плети. *Було ні за що батожжям одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204. *Діжа, діжа! треба тобі віхтя та ножа, а хазяйці батожжа!* Грин. I. 77.

Батожильно, -на, с. = **Пужално.** Желех.

Батожистий, -а, -е. О стелющемся, вьющемся растеніи: съ длинными стеблями. *Батожиста квасоля.* Рк. Левиц.

Батожисько, -ка, с. = **Батожильно.** Вх. Лем. 390.

Батожити, -жу, -жиш, гл. Бить кнутомъ.

Батожище, -ща, с. Ув. отъ батіг.

Батонько, -ка, м. = **Батенько.** Въ дат. пад. употребл. иногда форма женск. склон. **батоньці.** *Дайте, слуги, то батонці знати.* Чуб. I. 174.

Батошки, мн. Раст. *Scabiosa arvensis*. Лв. 101. См. **Більмачок.**

Батува́ти, -ту́ю, -єш, гл. 1) Связывать поводьями лошадей. Аф. 2) Рѣзать большими кусками. *Сідайте, дружечки!... а ти, старосто, їм батуй.* Кв.

Батуга, -ги, ж. = **Батюга = Батура.** Аф. 295.

Батуньо, -ня, м. Ум. отъ батько.

Батура, -ри, ж. Большой кнуть, кнутище, плетть. *Звелів кучерові стьобонути цигана батурою.* Чуб. II. 583. *Убивав ти мене та й батурою, називав ти мене волоцюгою.* Нп.

Батури́нка, -ки, ж. Родъ верхней женской одежды (по батури́нскому образцу). О. 1862. VIII. 33. *Юпки батуринки з Чернігова перейшли у Конотіп.* О. 1862. VIII. 34.

Батурмен, -на, м. = **Батура.** Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Батусьо, -ся, м. Ум. отъ батько.

Батьків, -кова, -ве. Отцовскій, отчій. *Батьковії роскошеньки поминулися.* Мет. 139. **Батьків син.** Порядочный сынъ порядочнаго отца, любимчикъ отца.

Батьківський, -а, -е. = **Батьків.** *Приблудився к батьківському двору.* Чуб. I. 174.

Батьківські. Ноги. Говорить въ насмѣшку: **приїхав батьківськими** (кіньми), т. е. тѣми, которыя получилъ отъ отца = **ногами.** *Батько приїхав тройкою коней і бричка. — Хиба батьківськими? сміється дядько.* Грин. I. 115.

Батьківщина, -ни, ж. 1) Наслѣдство отъ отца. *Попропивав усю батьківщину.* Кв. **Нам батьківщини не ділити.** Намъ не изъ-за чого ссориться. Ном. № 3313. 2) Родовое имущество. Переносно: наслѣдіе отъ предковъ. ЗОЮР. I. 80. *Гине слава, батьківщина.* Шевч.

Батько, -ка, м. 1) Отець. *Єсть у мене батько і рідная мати.* Мет. 94. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Мет. 12. **Батько-мати.** Родители. *Жила я в батька-матері.* МВ. II. 33. *Не при батькові-матері зросла, живу у чужій сем'ї.* МВ. II. 105. **Головатий батько.** Отець на свадьбѣ. Маркев. 101, 108. Грин. III. 451, 454. **Вечернишний батько.** Хозяинъ хаты, въ которой бывають **вечерниці.** Грин. I. 285. **Брехали твого батька дочки (сини).** Ты врешь. **По батькові.** По отчеству. Уман. у. **В батька лаяти.** Бранить, задѣвая бранью отца, напр.: *біс твоєму батькові!* 2) Употребл. какъ почтительное привѣтствіе пожилому человекѣу. *Добре еси, мій кобзарю, добре, батьку, робиш.* Шевч. Ум. **Батьо, батусь, батуньо, батусьо, батенько, батечко, батонько.**

Батькувати, -кую, -єш, гл. 1) Бранить, задѣвать бранью отца. *Вона як подивилась, давай його батькувати: «Ти, каже, сякий-такий сину!..».* Рудч. Ск. II. 7. 2) Быть отцемъ. Мил. 210. Быть посаженнымъ отцемъ. 3) Быть начальникомъ; дѣйствовать въ качествѣ отца. *Батьку козацький, славний лицаре! Доки тобі тута пустувати? Час пора йти на Вкраїну батькувати...* ЗОЮР. I. 320.

Батюга, -ги, ж. = Батура. Св. Л. 51. *Що впраде нитку, — то то на калитку. Що впраде другу, — то то на батюгу.* Шейк.

Батюшечка, -ки, м. Ум. отъ **батюшка.**

Батюшка, -ки, м. Священникъ, батюшка. Ум. **Батюшечка.**

Батющин, -на, -не. Священничій, батюшкинъ. *Батющин двір.* Левиц. I. 446.

Батя, -ті, м. Ум. и ласк. отъ **батько.** Батя, батюшка. *Гей Богдане Хмельницький, батю наш, Зінов Богдане чигиринський.* Дума.

Баус, -са, м. = Ус. Вх. Лем. 390.

Баусатий, -а, -е. = Усатий. Вх. Лем. 390.

Бах! меж. Звукоподражаніе паленію, выстрѣлу. *Летів птах, на воду бах.* Ном. стр. 292, № 63.

Бахати, -хаю, -єш, гл. = Бабахати.

Бахмат, -та, м. Верховой конь (боевой?) К. Бай. 20. *Сідайте на свої бахмати довгогрові і їдьте назирцем за Магометом.* К. МХ. 23.

Бахматий, -а, -е. Мѣшковатый, отдувающійся (объ одеждѣ). Уман. у.

Бахмутка, -ки, ж. Поваренная соль, добывающаяся въ копяхъ бахмутскаго уѣзда. Маркев. 162. *Пиріг завдовжки із аршин і соли кримки і бахмутки.* Котл. Ен. IV. 27.

Бахнути, -ну, -неш, гл. Одр. в. отъ **бахати.** *Зараз з пицтоля вола і бахне.* Мнж. 133.

Бахта, -ти, ж. = Башта. *Як поїхав та пан Нечаєнко та од бахти до бахти.* Мет. 404.

Бахтарма, -ми, ж. Изнанка кожи.

Бахтати, -таю, -єш, гл. Буйно рости. Подольск. г.

Бахур, -ра и бахурь, -ря, м. 1) Волокита, ловелась, развратникъ. Котл. Ен. I. 36. *Квартал був цілий волоцюг, моргух, мандрьох, ярижниць, п'яниць і бахурів на цілий плуг.* Котл. Ен. 2) = **Байстриук.** Шух. I. 32. 3) Мальчуганъ, ребенокъ. Желех. 4) Еврейскій

ребенокъ. *Ти не будеш, я не буду, а хто ж буде пити? А хто ж буде на жидівські бахурі робити?* Грин. III. 205.

Бахурка, -ки, ж. Развратница.

Бахурня, -ні, ж. соб. Дѣти, дѣтвора, ребятишки. *Бахурня его в школах.* Гн. II. 28.

Бахурува́ти, -рую, -еш, гл. Прелюбодѣйствовать. *З другими бахурують, свої ж жінки нехай горюють.* Котл. Ен. II. 28.

Бахуруватий, -а, -е. Охотникъ до чужихъ женъ, ловелась. Черк. у.

Бахурча́, -ча́ти, с. = **Бахур 2, 3.**

Бахурь. См. **Бахур.**

Бахусуватий, -а, -е. Имѣющій слѣды пьянства. *На виразнім хоть і бахусуватім виду його зажеврила обида.* К. Хп. 24.

Бацькати, -каю, -еш, гл. Толкать, тыкать. Желех.

Бацькатися, -каюся, -ешся, гл. Сталкиваться рогами. *Бацькают ся барани.* Вх. Уг. 227.

Бацькун, -на, м. Прозвище бѣлоруса. Ном. № 743.

Бацьнути, -ну, -неш, гл. Ударить, упасть съ шумомъ. *Бацьне астрябік на воробля.* Вх. Уг. 227.

Бачити, -чу, -чиш, гл. 1) Видѣть. *За дрібними слізюньками світонька не бачу.* Метл. 21.

Бач! Вишь, вотъ. *Бач, який добрий! Ми всі, як бач, народ хрещений.* Котл. Ен. I. 16. 2) Думать, полагать. Угор.

Бачитися, -чуся, -чишся, гл. Видѣться, встрѣчаться. *Бо вже ж мені та з милим не бачитися. Чуб. Бачиться, сокр. бачця. Кажется, кажись, какъ видно. От мерції і одвернутъся одно од другого і, бачиться, й не дивляться. Кв. Ой, бачиться, не журуся, в тугу не вдаюся, а як вийду за ворота, — од вітру валюся. Чуб. V. 211. Світ, бачця, широкий, та нема де прихилитись в світі одиноким.* Шевч. 75.

Бачко, -ка, м. Имя собаки. *Дві собаки: чуйко і бачко.* Чуб. II. 154.

Бачний, -а, -е. Предусмотрительный. *Догадався бачний дяк, — вікном утікає.* Гол. III. 476. См. **Обачний.**

Бачність, -ности, ж. Предусмотрительность. *До права треба мати два мішки: один грошей, а другий бачности.* Ном. № 11446. **Мати на бачності.** Имѣть въ виду. **Матися на бачності.** Быть на сторожѣ, быть осторожнымъ. См. **Обачність.**

Бачно, нар. Предусмотрительно.

Бачучий, -а, -е. Зоркій, имѣющій острое зрѣніе. *Лисиця — то бачуча вража! одразу побачить, де сидиш. Канев. у. Набріхано про дівку, що вона підсліпа, а вона дуже бачуча.* Грин. I. 126. *Бачучі очі.* Константиногр. у.

Бачущий, -а, -е = Бачучий. *Дай, Боже, щоб дитина була бачуща, видюща і пам'ятуща, зірка і швидка.* Мил. 27.

Бачця. См. **Бачитися.**

I. Баша, -ші, м. 1) Паша. *Баша турецький басурманський, недовірок християнський. Дума. Ум. Башенько. Ой миленька, миленька, відсунься від башенька.* АД. I. 164. 2) Опьяняющій напитокъ изъ молотаго проса. Лебед. у.

II. Баша, -шати, с. Сынъ паши, молодой паша. *По Чорному морю молоде паня, турецьке баша, галярою гуляє... І до дівки Санджаківни прибувало.* КС. 1882. Хп. 505.

Башенько, -ка, м. Ум. отъ **баша 1.**

Башмармак, -ка, м. Родъ трезубыхъ съ плоскими зубьями граблей, которыми при молотбѣ отдѣляется солома отъ зерна. Мнж. 176.

Башта, -ти, ж. 1) Башня. Лукаш. 110. *Змурував високу багату.* Грин. I. 128. *Михайлик — лицарь був, да як зійшов на башту, да пустив з лука стрілу.* ЗОЮР. I. 3. 2) Старая толстая ель. Шух. I. 177. Ум. **Баштонька, башточка.**

Баштан, -на, м. 1) Бакша. *Як уродив же той баштан! То кавуняччя оттаке, а дині оттакі!...* Рудч. Ск. II. 9. 2) Родъ игры. О. 1861. XI. Св. 37. Ум. **Баштанчик.**

Баштанище, -ща, с. Поле, бывшее подъ бакшей.

Баштанний, -а, -е. 1) Принадлежащій, относящійся къ бакшѣ. 2) **Баштанний дід.** а) = **Баштанник 2.** б) Чучело на бакшѣ для отпугиванія птицъ.

Баштанник, -ка, м. 1) Хозяинъ бакши. Рудч. Ск. II. 11. *Старший брат пішов служити до молодого заможного хазяїна баштанника.* МВ. III. 103. 2) Сторожъ при бакшѣ. 3) **Баштанник.** Воръ изъ старыхъ толстыхъ елей. Шух. I. 177. См. **Башта 2.**

Баштанниця, -ці, ж. 1) Хозяйка бакши. 2) Работница при бакшѣ.

Баштановий, -а, -е = Баштанний.

Баштанчик, -ка, м. Ум. отъ **баштан.**

Баштовий, -а, -е. 1) Башенный. Аф. 295. *Баштова гармата.* 2) Употребл. какъ сущ.: сторожъ на башнѣ.

Баштонька, башточка, -ки, ж. Ум. отъ **башта.**

Баюра, -ри, ж. 1) Большая, глубокая лужа. *Там у лісі такі баюри, що й маточини покрива.* Аф. *Їде школяр на суше, мужик у баюрі.* Рудан. I. 113. *Перевези мене, чоловіче, без баюру.* О. 1862. IX. 35. 2) Ямка въ земляномъ полу. *В хаті... усюди баюри під ногами, — уже и не зазнять, коли долівку мазано.* Г. Барв. 31. Ув. **Баюрище.**

Баюристий, -а, -е. О дорогѣ: обильный лужами, грязный. *Баюриста дорога.*

Баюрище, -ща. Ув. отъ **баюра.**

Баюс, -са, м. = Баус. Вх. Лем. 390.

Баюсатий, -а, -е. = Баусатий. Вх. Лем. 390.

Бая, баї, ж. Родъ сукна. *Я зробив собі плащ з баї.* Шейк.

Баяння, -ня, с. 1) Рассказываніе (сказки). 2) Ворожба, шарлатанство. Угор.

Баяти, -баю, -єш, гл. 1) Рассказывать. Фр. Пр. 26. *Казали б казку, баяли б байку до самого світу.* Рудч. Ск. 2) Ворожить суевѣрнымъ способомъ, шарлатанить. Угор.

Бгайниця, -ці, ж. Женщина, дѣлающая изъ тѣста свадебные хлѣбы. МУЕ. I. 116. (Полт.). См. **Бгати.**

Бгальня, -ні, ж. Двѣ вбитыя въ землю колоды для выгибанія санныхъ полозьевъ. Сумск. у.

Бганий, -а, -е. Сложенный, свернутый. **Бганий ніж.** Складной ножъ. Шух. I. 120, 291. **Бганий замок.** Деревянный замокъ въ дверяхъ, отпираемый деревяннымъ складнымъ ключемъ — **бганим ключем.** Шух. I. 94.

Бганка, -ки, ж. Складка. *Треба перекачати рушник, а то довго лежав згорнутий та он які бганки поробились.* Пирят. у.

Бгати, бгаю, -єш, гл. 1) Складывать, свертывать, вить. *Ой не бгай гніздечка при дорозі.* Нп. 2) Втискивать, впихивать, комкать. *Смирний, хоч у вухо бгай.* Посл. *То свитинку куплю за її гроші, то запаску, то те, то се, та все в скриню і бгаю,* Г. Барв. 292. 3) Дѣлать изъ тѣста пироги, **коровай** и пр. *Да чи мені да воду брати, а чи мені коровай бгати.*

Лукаш. 98. *Бгайте, коровай, молодиці!* Мил. Св. 24. *Бгати пироги.* Г. Барв. 156. 4) — **ковбки.** Разбирать, сортировать срубленные стволы деревь. Шух. I. 180.

Бгатися, бгаюся, -ешся, гл. 1) Складываться, свертываться. 2) Скорчиваться, съеживаться. *Хома в куточку бгавсь.* Бор. 26.

Бгачкий, -а, -е. Гибкій. Желех.

Бджілка, -ки, ж. Ум. отъ бджола.

Бджілонька, бджілочка, -ки, ж. Ум. отъ бджола.

Бджола, -ли, ж. 1) Пчела. Употребл. также въ знач.: пчелы. *Настане було літечко святе: старий коло бджоли, стара з дочкою в господі.* О. 1861. VIII. 17. 2) мн. Родъ игры. Ив. 48. Ум. **Бджілка, бджілонька, бджілочка.** *Люде до церкви йдуть, як бджілки гудуть.* Чуб. V. 469.

Бджоленята, -нят, с. мн. Ласк. Пчелы. *У нас і бджоленят тих трішечки.* Кременч. у.

Бджолиний и бджоляний, -а, -е. Пчелиный. Аф. 296.

Бджолове, -вого, прил. въ знач. суц. Подать съ улья (въ прежнее время).

Бджоляний. См. **Бджолиний.**

Бджоляник, -ка, м. Погребъ, гдѣ зимой держать ульи съ пчелами, омшаникъ. Сим. 139.

Бджолянкувати, -кую, -еш, гл. Заниматься пчеловодствомъ. Харьк.

Бджолята, -лят, с. мн. = Бджоленята. *Два млини, три плуги добрі і бджолята має.* Мкр. Н. 32.

Бе, меж. 1) Дѣтск. Выражаетъ гадливость. *Не руш того, бо то бе!* Какъ существительное: все нехорошее. О. 1862. IX. 118. 2) Подражаніе крику овцы. 3) **Ні бе, ні ме.** Ничего не понимаетъ. *Що хоч кажи йому, а він ні бе, ні ме.*

Бе! базю-бе! меж. Призывъ для овецъ. Вх. Лем. 390.

Бевехнути, -ну, -неш, гл. = Бевехнути. *Кінь бевехнув в пропасть.* Гн. II. 26.

Бевесі, меж. Дѣтск. Упасть, повалиться.

Бевех! меж. Звукоподражаніе паденію или удару по чему-нибудь мягкому. *От-от догнав... І бевех в могилу!* Шевч.

Бевехи, -хів, м. мн. 1) Перина, подушки (преимущественно о еврейскихъ). *Жидівські бевехи.* 2) Внутренности. *А сто дідьків у твої бевехи та печінки!* (Брань). **Бевехи відбити, надсадити.** Отбить бока. *Сюди на кулаки лиш ближче, — я бевехів вам надсажу.* Котл. Ен. II. 15. 3) Удары. *А Хома знай його бевехами годує.* Кв.

Бевехнути, -ну, -неш, гл. 1) Бросить сильно (о массивномъ). *Як бевехнув його об землю!* 2) Ударить. *Ти, кає, бив середнього, а я ще крайнього! та уп'ять таки цигана як бевехне!* Драг. 127. 3) Упасть, броситься съ шумомъ (о массивномъ). Мнж. 113. *Погасив світло та й бевехнув на ліжку.* Кв. *Попада і бевехнула з горища.* Мнж. 77. 3) Выстрѣлить. Драг. 201. *Як напне стрілець тетівку, як бевехне — устрелив.* Рудч. Ск. II. 83.

Бевехнутися, -нуся, -нешся, гл. Упасть, шлепнуться. *Він як бевехнеться об поміст, так і брязнув, і задзвенів.* Стор. I. 66.

Бевряний, -а, -е. Бобровый. *Рукав бевряний омочу в ріці Каялі.* Шевч. (Подражаніе подлиннику Слов. о Полк. Игор., гдѣ стоитъ: «омочу беврянъ рукавъ въ Каяль рѣць»).

Бебуля, -лі, ж. Толстая синяя бумага, въ которую заворачиваютъ сахаръ. Мил. М. 99. См. **Бібула.**

Бев! меж. Подражаніє протяжному удару колокола.

Бевзень, -зня, м. = Бевзь. *Бевзні! нікчемники! пеньки головаті! — закричить.* Мир. ХРВ. 87.

Бевзь, -зя, м. Олухъ, болванъ, простофиля. *Який бо ти бевзь!* Шевч.

Бевка, -ки, ж. 1) Пойло для скота, собакъ, болтушка изъ муки, разведенной въ водѣ. Шейк. 2) Колонна? См. **Белька.** *Ой піду я до церковці та стану за бевку; позираю раз на попа, а тричі на Євку.* Гол. IV. 493.

Бевкання, -ня, с. Звонъ въ одинъ колоколъ (раздѣльный). Харьк.

Бевкати, -каю, -єш, гл. 1) Звонить раздѣльно въ одинъ колоколъ. *Ходім до церкви, бо вже почали бевкати.* 2) Пороть дичъ, говорить чепуху. *Чорт зна, що ти бевкаєш.*

Бевкнути, -ну, -неш, гл. одн. в. отъ **бевкати.** *Пійду, по його душенці бевкну хоч раз.* Маркев. 56 *Первий дзвін до сповіді бевкнув.* Мнж. 105.

Бевхати, -хаю, -єш, гл. Ударять глухо. Вх. Лем. 390.

Бевхнути, -ну, -неш, гл. = Бебевхнути. *Він її тоді тією паляницею як бевхне по плечах.* Драг. 173.

Беговатий, -а, -е. Ворчливый, сварливый, грубый. Вх. Зн. 2.

Бега, -ги, ж. Клевецъ, родъ кирки для тесанія камней. Вх. Зн. 3. Желех.

Бегар, -ра, м. Палка. Вх. Зн. 3. Ум. **Бегарик.** Шух. I. 100. См. **Бигарь.**

Бегарник, -ка, бегарош, -ша, м. Бродяга. Желех.

Бегас, -са, м. Безпутникъ, негодникъ. Желех.

Бегеря, -рі, ж. 1) Большая пастушья палка. Київ. См. **Бигарь.** 2) Бранное: говорится о высокихъ ростомъ, но глупыхъ. Кременч. у.

Бегечати, -чаю, -єш, гл. Пѣть козлинымъ голосомъ. Желех.

Бегоніти, -ню, -ніш, гл. Мычать, блеять. Желех.

Бедзвін и бедзмін, -на, м. Безмѣнъ. Кременчуг. у. Канев. у.

Бедрак, -ка, м. Личинка майсаго жука. Вх. Лем. 390.

Бедратий, -а, -е. Широкобедрый, съ развитыми бедрами. Рудч. Чп. 255. *Ідуть воли дорогою та все бедратії.* Мет. 455.

Бедрик, -ка, м. 1) Значеніє непонятно: употребл. въ **щедрівці:** *Щедрик-бедрик! дайте вареник.* Чуб. III. 177. См. въ томъ же значеніи **ведрик.** 2) **Дай Боже й на бедрик!** *Дай Богъ и въ будущемъ.* Сквир. у. 3) Насѣк. = **Сонечко,** *Soccinella.* См. **Бездрик.**

Бедринецъ, -нця, м. Раст. а) *Pimpinella Saxifraga.* ЗЮЗО. I. 131. Вх. Пч. I. 12. б) *Peucedanum Cervaria cusson.* ЗЮЗО. I. 131. *Гнав пінную на курдимон, любисток, пижмо і бедринецъ.* Мкр. Г. 69.

Бедро, -ра, с. 1) Бедро. *Посаджу тя за бедрами, обв'яжу тя тороками.* Гол. I. 120. 2) **Їхати на бедра верхи.** *Вдвоємъ їхать верхомъ на одной лошади.* Подольск. г.

Бе-е! меж. Подражаніє крику овцы, козы. Чуб. III. 84.

Без, -зу, м. Сирень. *Як гарно зацвів без.* Шейк.

Без, пред. 1) Безъ. *Як риби без води, так чернцю без монастиря.* Ном. № 206. *Без нічого. Ни съ чѣмъ. Так і зосталась без нічого.* 2) **Чрезъ.** *Кіт вискочив без вікно.* Волин. г. *Ведут мене без село.* Гол. I. 143. *Ой втікала Бондарівна без вишневї сади.* Гол. По причинѣ, *благодаря, изъ-за.* *Ой вронила я віночок, без свій дурний розумочок.* Чуб. V. 335. *Без дощ орати не можна.* Каменец. у. *Въ продолженіє, въ теченіє.* *Без два рочка го чекала.* Гол. I. 83. *Без літо моя дочка була у наймах.* Каменец. у.

Безбарвий, -а, -е. 1) Безцвѣтний. 2) Не имѣючий ворсы (о сукнѣ). Волин. г.

Безбатченко, -ка, м. Внѣбрачный сынъ. К. Досв. 160. *А ти гріх мій спокутуєш в людяхъ сиротою, безбатченком.* Шевч.

Безбач, нар. Без цѣли, какъ попало, въ безпорядкѣ, въ разбродѣ.

Безберегий, безбережний, -а, -е. Безбрежный. *Він десь блукав... на безбережнім морі.* Левиц. I. 198.

Безбеш, нар. = Безбач. *Череда пішла безбеш.* Мнж. 176.

Безбитниця, -ці, ж. Употребл. въ бранномъ выраженіи: *щоб тебе безбитниця побила!*

Безбідний, -а, -е. Безбѣдный.

Безбідно, нар. Безбѣдно.

Безбілетний, -а, -е. Безпаспортный. *А писарь маленький... по четвертні з бурлак вище, бо всі безбілетні.* Чуб. V. 1012.

Безбожний, -а, -е. Безбожный, жестокий, злой, не боящийся Бога. *Безбожні басурмани набігали. Дума. Безбожні ушкали налетіли. Дума. Ірода безбожного не виділи.* Чуб. III. 342.

Безбожник, -ка, м. Безбожникъ, не признаючий Бога. К. Псал. 59.

Безбожницький, -а, -е. Принадлежащий, свойственный безбожнику. *І стали робом їх безбожницьким ходити: служили ідолам...* К. Псал. 246.

Безбожництво, -ва, с. = Безбожність. *То я ваших гріхів на свій пай не беру й не приймаю: черезъ ваше безбожництво славу лицарську теряю.* К. МБ. XII. 277.

Безбожниця, -ці, ж. Безбожница. МВ. II. 142.

Безбожність, -ности, ж. 1) Безбожіе. 2) Жестокость, злость, немилосердіе. *Війна в кровавих ризах тут, за нею рани, смерть... безбожність...* Котл. Ен.

Безбожно, нар. Безбожно, жестоко.

Безбокий, -а, -е. Не имѣючий бока. *Пройди лишень, Іване, по хаті — чи не кривий да не горбатий, чи не сліпий да не безбокий.* Чуб. IV. 60.

Безболісний, -а, -е. Безжалостный, нечувствительный. *Там такий безболісний чоловік, що йому до чужого лиха байдуже.*

Безбородий, -а, -е. Безбородый.

Безбородько, -ка, м. Человѣкъ не имѣючий бороды.

Безбояззя, -зя, с. Безстрашіе, отвага, безбоязненность.

Безбоязний, -а, -е. Безстрашный, отважный, безбоязненный.

Безбоязно, нар. Безстрашно, безбоязненно.

Безбулавний, -а, -е. Не имѣючий, лишенный булавы. *Якого, — кажуть, — чорта чекатимем, поки нас візьмуть шаблюю з безбулавним нашим гетьманом.* К. ЧР. 345.

Безвартний, -а, -е. Не имѣючий цѣнности. Желех.

Безвартність, -ности, ж. Отсутствіе цѣнности. Желех.

Безверхий, -а, -е. 1) Не имѣючий вершины. 2) Не имѣючий крыши. *Тяжко матір покидати у безверхій хаті.* Шевч. 3) О зданіи: не имѣючий трубы. Аф.

Безвершки, -ків, м. мн. Раст. *Veronica chamaedrys L.* ЗЮЗО. I. 141.

Безвесельний, -а, -е. Лишенный веселья. *Безвесельні галери.* К. МХ. 15.

Безвиводно, нар. Постоянно, непрерывно. *У нашого кравця безвиводно робота є.* Волч. у.

Безвини, -вин, ж. мн. Дикія, незаселенныя мѣста. Каменец. у.

Безвинний, -а, -е. Невиновный, неповинный. К. Псал. 21. *Не несе Бог нікого, хто б свідителем був моєї безвинної смерти.* Кв. *Погибає безвинна людина.* Грин. І. 68.

Безвинність, -ности, ж. Невиновность, невинность, неповинность. Левиц. І. 541.

Безвинно, нар. Безъ вини, неповинно. *Безвинно гнали мене дуки.* К. Псал. 286. *Кров християнську безвинно проливав.* АД. І. 179.

Безвиходно, нар. Не виходя, безвиходно. *Там я безвиходно й сидів.* Кв.

Безвіддя, -дя, с. Безводіе, недостатокъ воды. *Бо як тяжко на безвідді риби пробувати, так тяжко на чужині безрідному проживати.* Нп. *Припало на безвідді, на безхліб'ї пропадати.* АД. І. 118.

Безвідний, -а, -е. Безводный. *Хиба росте папірус уз болото і рогоза в безвідній суші?* К. Іов. 18. *Побило мене в полі три недолі: перва доля безхлібна, друга доля безвідна.* АД. І. 111.

Безвідходний, -а, -е. Безотлучный.

Безвідходно, нар. Безотлучно.

Безвік, -ку, м. Вѣчность. Употребл. въ формѣ: **на безвік** — на вѣчныя времена. *Пішов десь на безвік.*

Безвікий, -а, -е. О сосудѣ: безъ крышки. *Безвіка бодня.*

Безвілля, -ля, с. Угнетеніе, неимѣніе свободы. *Се пряме безвілля.* Ном. № 1330.

Безвільний, -а, -е. Угнетенный, лишенный свободы.

Безвільно, нар. Не имѣя свободы. *Безвільно їй було і за ворота вийти.*

Безвір'я, -р'я, с. Безвѣріе. *Віра і безвір'я.* Щог. В. 109.

Безвісти, нар. Неизвѣстно гдѣ. *Пропавав чоловік безвісти. Олень безвісти пропав.* Щог. Сл. 67.

Безвістний, -а, -е. Безвѣстный, неизвѣстный, невѣдомый. Мир. Пов. І. 153.

Безвістно, нар. Безвѣстно, невѣдомо. *Десь дівся безвістно.* Волч. у.

Безвість, -ти, ж. 1) Неизвѣстность. 2) Неизвѣстныя мѣста, невѣдомыя мѣста. *Смерте, смерте! іди на ліса, іди на безвість, іди на море.* Чуб. III. 180. *Забіг у безвісти.* Фр. Пр. 37. *Щезни, бідо, в безвісти.* Фр. Пр. 51. *Знай: пропаде безвістями вся журба.* Млак. 55. *Сила й воля, правда й сила в безвістях пропади.* Млак. 121.

Безвітря, -ря, с. Безвѣтріе, затишье, штиль. Ком. І. 41. *Настало безвітря: млини не мелють — і борошна немає.* Полт.

Безвічний, -а, -е. Вѣковѣчный, безконечный. *Твої сестри — зорі безвічній по-під небом попливуть, засяють.* Шевч.

Безвічно, нар. Вѣковѣчно.

Безвладний, -а, -е. Безсильный, слабый, немощный. Желех.

Безвладність, -ности, ж. Безсиліе, слабость, немощность. Желех.

Безводній, -я, -є. Безводный. *Нужу світом в киргизькім безводнім і безлюднім степу.* Шевч. (О. 1862. X. 5).

Безволосий, -а, -е. Безволосый.

Безвтішний, -а, -е. Лишенный привлекательности, неспособный дать удовольствие. *Що нове, — то заклопоче тільки спершу; а що старе, то вже таке старе буде, таке знайоме та безвтішне.* МВ. II. 197.

Безвусий, -а, -е. Безусый, не имѣющій усовъ.

Безвухий, -а, -е. 1) Не имѣющій одного уха или обоихъ. *Чого це ваша собака безвуха?* Полт. 2) О посудѣ, иголкѣ: не имѣющій ушка. *Безвухий горщик. Безвуха голка.*

Безгласний, -а, -е. Безгласный. *Був німий я і безгласний.* К. Псал. 10.

Безглуздий, -а, -е. Безтолковий, безмозглий, безсмысленный. Левиц. I. 257.
Безглуздий як синиця. Посл.

Безглуздіти, -дію, -еш, гл. Глупѣть, дурѣть. *Що-разу він усе безглуздіє.*

Безглуздя, -дя, с. Безтолковость, глупость, непонятливость. *Напало на його таке безглуздя, що нічого не второпає.* Полт.

Безгодівля, -лі, ж. Безкормица. Харьк.

Безголовий, -а, -е. 1) Не имѣюцій головы. 2) Безумный, безсмысленный. *Мовчати б вам. то й то б уже був розум: здавалось би, що й ви не безголови.* К. Іов. 28.

Безголов'я, -в'я, с. 1) Бѣдствие, несчастье, горе, погибель. *Безголов'я та короткий вік на тебе.* Ном. № 3704. *Нам на здоров'я, а тобі на безголов'я.* Ном. № 3703. *Нехай він лютує... Поки безголов'я ворон прокричить.* Шевч. 2) Иногда въ видѣ шутки называють шапку **безголов'ям:** *Десь тут було моє безголов'я.* Шейк. Ум. **Безголов'ячко.** МВ. (О. 1862. III. 42).

Безголосий, -а, -е. 1) Не имѣюцій голоса, безголосый. О. 1862. V. 26. *Де там йому співати — він зовсім безголосий.* 2) Безгласный.

Безгоміння, -ня, с. Безмолвіє. *На місяцеві спокон-віку безвітря, безгоміння.* Ком. I. 41.

Безгривий, -а, -е. Не имѣюцій гривы, безгривый.

Безгрішний, -а, -е. 1) Безгрѣшный. Левиц. I. 540. 2) Не имѣюцій денегъ, безденежный. *Ми зовсім безгрішні: ні гріхів, ні грошей не маємо.* Лубен. у.

Безгріштя, -штя, с. 1) Безгрѣшіє, безгрѣшность. 2) Безденежье. Чуб. I. 232. *Безгріштя прокляте.* Шевч. (О. 1861. X. 46).

Безгрошев'я, -в'я, с. Безденежье.

Безгубий, -а, -е. Не имѣюцій губъ.

Безгузий, -а, -е. 1) Безхвостый (о птицахъ). 2) **Хата безгуза.** Хата безъ сѣней. Мирг. у.

Безгрунтний, -а, -е. 1) Не имѣюцій усадебной земли. 2) Безземельный.

Безгрунтовний, -а, -е. Безпочвенный, неосновательный.

Безгрунтовно, нар. Безпочвенно, неосновательно.

Безденний, -а, -е. О посудѣ: не имѣюцій дна, бездонный. *Безденний горщик: безденна миска.* Канев. у.

Бездзвінний, -а, -е. Не имѣюцій колоколовъ. *Андрієвська церква в Києві бездзвінна.* 2) Безъ колокольного звона. *Рання служба по деяких місцях буває бездзвінна.*

Бездзвінно, нар. Безъ звона колоколовъ. *Його поховано бездзвінно.*

Бездиханний, -а, -е. Бездыханный. *Кругом тебе простягнулась трупом бездыханним помарнілая пустиня.* Шевч.

I. Безділля, -лля, с. 1) Бездѣліє, праздность. 2) Лѣнтяй, лѣнтяйка. Грин. III. 61. *Доню ж моя, доню, да яке ти ледащо... да яке ти безділле!* Чуб. V. 905. *Не смійся ти, ледащо, не смійся ти, безділля.* Мил. 74. 3) Мелкія пустячныя вещи, пустяки, бездѣлица. Мкр. Н. 4. *Оснівочку пропила, клубки на похмілля, — нехай тее не лежить у скрині безділля.* Н. п. *Убрав бабу в усяке безділля.* Грин. III. 342. *Всяке зілля безділля.* Мил. М. 63.

II. Безділля, -лля, с. Бездолье, несчастье (отъ слова **доля**). *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля, а як безділля, то продасть і подвір'я.* Ном. № 1661. *Ой піду ж я по подвіррю та заплачу по безділлю.* Балл. 12.

- I. Бездільний, -а, -е.** Лѣнивый. *Я думала: дожду доньки собі помочниці; я тебе дождала єдную, да й ту бездільную.* Чуб. V. 1202.
- II. Бездільний, -а, -е.** Несчастный, бездольный. *Ой зійду я на гіроньку та гляну по поділлю, що усім людям хороше живеться, тільки я молод бездільний.* Чуб. V. 1016.
- Бездільник, -ка, м.** Лѣнтяй; бездѣтельный. Желех.
- Бездільність, -ности, ж.** Бездѣтельность. Желех.
- Бездітний, -а, -е.** Бездѣтный. Ном. № 1620. *Плач, Вкраїно, бездітна вдовице.* Шевч. *Тітка була бездітна.* МВ. (О. 1862. III. 48).
- Бездітник, -ка, м.** Бездѣтный человекъ. Вх. Зн. 2.
- Бездітниця, -ці, ж.** Бездѣтная женщина. Вх. Зн. 2. К. Бай. 15.
- Бездітність, -ности, ж.** Бездѣтность. Желех.
- Бездіяльний, -а, -е.** Бездѣтельный. Башт. 159.
- Бездоганний, -а, -е.** Безупречный. Желех.
- Бездоганність, -ности, ж.** Безупречность. Желех.
- Бездоганно, нар.** Безупречно.
- Бездолець, -льця, м.** Несчастный человекъ. Желех.
- Бездолля, -ля, с. = II. Безділля.** *Усім людям хороше живеться, а я плачу по бездоллі.* Чуб. V. 525.
- Бездольний, -а, -е. = Бездільний.** *Ой вийди, вийди, дівчино бездольная!* Чуб. V. 696.
- Бездольна година.** Бѣдствіє, несчастіє. *Бували колись прештрашні злигодні, бездольні години.* Макс.
- Бездольник, -ка, м.** Несчастный, безталанный человекъ.
- Бездольниця, -ці, ж.** Несчастливая, безталанная женщина. Ум. **Бездольничка.** *Моя дочка — безталанночка і бездольничка.* Чуб. V. 753.
- Бездольність, -ности, ж. = Безділля 4.** Желех.
- Бездомок, -мка, м.** Бобыль, безпріютный человекъ.
- Бездонний, -а, -е. = Безодній.** *Над Летою бездонною та каламутною.* Шевч. *Утопала в бездонну криницю.* Чуб.
- Бездоріжжя, бездорожжя, -жя, с.** Отсутствие дороги, бездорожье, распутица. (Бѣглецу въ степи) — одно безпиття, друге без'їжжя, третє — бездорожжя. АД. I. 335. *Пішов та й устілки погубив у грязі — таке бездоріжжя.* Черк. у.
- Бездрик, -ка, м.** Насѣк. = **Сонечко.** *Coccinella septempunctata.* Вх. Пч. I. 5. См. **Бедрик.**
- Бездров'я, -в'я, с.** Отсутствие, недостатокъ дровъ. Змієв. у. Въ харьк. у. **бездровня, с.**
- Бездухий, -а, -е.** 1) Не имѣющій запаха. 2) Малодушный.
- Бездушний, -а, -е.** Неодушевленный, бездыханный, безжизненный. Чуб. II. 245. *Я ж мов дерево бездушне, мов глухий не чую.* К. Псал. 93. *І Ремула по лобу хвись! Хвастун бездушний повалився.* Котл. Ен.
- Беземстний, -а, -е.** Не мстящій, не мстительный. *Славим Бога беземстного, що народився для нас многих.* Чуб. III. 374.
- Безецний, -а, -е.** 1) Безстыжий, безсовѣстный. *Ото вже безецна дівка, — нікого не стидається.* Брацл. у. 2) Похабный. *Безецні пісні. — Як побачите, що вона дуже безецна... то не давайте дрюкувать.* Шевч. («Україна», 1907, II. 145).
- Безецник, -ка, м.** Безстыдникъ. *А ти, безецнику, не стидаєшся й дівчат.* Брацл. у.

Безецність, -ности, ж. Безстыдство.

Безечно, нар. Безстыдно.

Безжалісливий и безжалісний, -а, -е. Безжалостный, несострадательный, не ім'юючий сожал'нія.

Безживний, -а, -е. Безжизненный, мертвый. *Краса безживна.* Щог. В. 64.

Безживність, -ности, ж. Безжизненность. Желех.

Безжурний, -а, -е. Безпечальный, веселый.

Безжурно, нар. Безпечально, весело. *Весело мені жилось, безжурно.* Г. Барв. 526. *Цікаво їй було, з чого так безжурно, так весело молотники сміялися.* Г. Барв. 308.

Беззаконний, -а, -е. Беззаконный. Чуб. І. 85. *Укажу я беззаконним твої праведні путі.* К. Псал. 16.

Беззаконник, -ка, м. Беззаконникъ, преступникъ. *Зараз же бумагу посилає, щоб беззаконника такого то схопить.* Гліб.

Беззаконно, нар. Беззаконно.

Беззаконня, -ня, с. = Беззаконство. *І рождає беззаконня на громадське безголов'я.* К. Псал. 13.

Беззаконство, -ва, с. Беззаконіє. *Держишся ти старого беззаконства, ти думаєш, як думали поганці.* К. Іов. 49.

Беззахистний, -а, -е. Безпріютный. *Беззахистні люде, що з голоду мруть.* Мир. ХРВ. 348.

Беззахитний, -а, -е. Беззахитный. *Дай пригніченому радість, беззахитному одраду.* К. Псал. 171.

Беззбройний, -а, -е. Безоружный. Желех.

Безздоровний, -а, -е. Бол'зненный, хилый, не ім'юючий здоров'я, безсильный. *Таке безталанне та безздоровне.* Чигир. у. *Вона така безздоровна: ніякої роботи важкої не може робити.* Козелец. у.

Безздоров'я, -в'я, с. Отсутствіє здоров'я, безсиліє, хилість. *Оттак то, — каже (втікач з Азова)... в чистому степу одно безхліб'я, а друге безвіддя, а третє безздоров'я.* КС. 1882. XII. 502.

Безземельний, -а, -е. Безземельный. Шевч. (О. 1862. VI. 19).

Безземельник, -ка, м. Челов'къ, не ім'юючий землі. Г. Барв. 448, 455.

Беззубий, -а, -е. Беззубый, не ім'юючий зубовъ. Ном. № 6667. *Сіда, ряба, беззуба, коса, розхристана, простоволоса.* Котл. Ен.

Безименка, -ки, ж. Доска толщиною меньше вершка, но толще шалевки.

Без'їжжя, -жя, с. Отсутствіє пици, голодь. *Одно безпиття, друге без'їжжя.* АД. І. 335.

Безкарний, -а, -е. Безнаказанный. *Безкарні боги.* О. 1861. І. 94.

Безкарність, -ности, ж. Безнаказанность. Желех.

Безкарно, нар. Безнаказанно.

Безкебетний, -а, -е. Неспособный, неум'ялый. *Він зовсім безкебетний чоловік.* Київ. у.

Безкебеття, -тя, с. Неспособность.

Безклепкий, -а, -е. Безтолковый, придурковатый. *Він якийсь безклепкий, — сказано, десятої клепки в голові нема.*

Безклопотний, -а, -е. Не ім'юючий заботъ, неозабоченный, беззаботный.

Безклопоття, -тя, с. Отсутствие заботъ, хлопотъ. *Несподівана розкіш, безклопоття і спокій заколихали її як малу дитину.* Левиц. I. 227.

Безклубий, -а, -е. Имѣющій слабо развитая или поврежденныя бедра. *Безклубий віл.*

Безколірний, -а, -е. Безцвѣтний.

Безконечне, нар. Безконечно.

Безконечний и безконешний, -а, -е. Безконечный. *І немає злomu по всій землі безконечній веселого дому.* Шевч. **Безконешна писанка = Безконечник 2.** Сим. 233.

Безконечник и безконешник, -ка, м. 1) Родъ узора на писанкѣ — спираль. 2) Писанка съ такимъ узоромъ. КС. 1891. VI. 370. 3) **Писати безконечником.** а) Разрисовывать писанку узоромъ въ видѣ спирали. б) Писать безконечно. *Коли б я була письменна, я б до тебе безконечником листи писала, що дня посидала.* МВ. I. 50.

Безконечниця и безконешниця, -ці, ж. 1) = **Безконечник 2.** 2) Сказка, безконечно повторяемая черезъ соединеніе конца ея съ началомъ.

Безкоровайний, -а, -е. 1) О свадьбѣ: безъ соблюденія свадебныхъ обрядовъ. 2) О лицѣ: вступившій въ бракъ безъ свадебныхъ обрядовъ. 3) О дѣтяхъ: зачатый до брака. Ном. № 8832.

Безкоровайчук, -ка, м. = **Безкоровайний 3.** Ном. № 8832.

Безкосий, -а, -е. Не имѣющій кось. Шейк. *Безкоса дівка.*

Безкостий, -а, -е. Не имѣющій костей, безкостный. Чуб. I. 314. *Говорить язык безкостий та договориться до одного конця.* Ном. № 1123. *Бугай безкостий перепливе Дунай безмостий.* (Заг. пъявка).

Безкрай, -я, -є. Безпредѣльный, безграничный. *Згадаю те лихо, степи ті безкраї.* Шевч. *І тепер мені так і сниться широкий степ безкраї.* МВ. I. 61.

Безкрайний, -а, -е. = **Безкрай.** *Степ безкрайний топне в млі.* Щог. В. 151.

Безкрайність, -ности, ж. Безпредѣльность, безграничность. Желех.

Безкрилий, -а, -е. Не имѣющій крыльевъ, безкрылый.

Безкритичний, -а, -е. Не провѣренный критикой, лишенный критики. К. Кр. 34.

Безкритичність, -ности, ж. Отсутствие критики. К. Кр. 13.

Безлад, -ду, м. = **Безладдя.** *Природа не змогла з недугою боротись, із безладом духовним і тілесним.* К. МХ. X. 39.

Безладдя, -дя, с. Безпорядокъ, разладъ, несогласіе, неурядица, анархія. К. ЧР. 9. *У нас безладдя було таке що й Боже! Лебед. у. У товаристві лад, — усяк тому радіє; дурне безладдя лихо діє.* Гліб. 4.

Безладний, -а, -е и безладній, -я, -є. Безпорядочный; не имѣющій порядка, анархическій.

Безладно, нар. Безпорядочно, въ безпорядкѣ.

Безлапий, -а, -е. Не имѣющій лапъ. Шейк. 216.

Безлистый, -а, -е. Не имѣющій листьевъ, безлистный. *Садок вже безлистий.* МВ. II. 131. *Безлиста акація.* Левиц. I. 91.

Безлистявий, -а, -е. = **Безлистый.** *Бузина безлистява.* Харьк.

Безличний, -а, -е. Безстыжій, неприличный. Шейк.

Безличник, -ка, м. Безстыдникъ. Шейк.

Безлік, -ку, м. = **II. Безліч.** *Безлік водяних тварин.* Щог. Сл. 91. *Безліки пташок.* Щог. Сл. 67.

Безлісий, -а, -е. Безлѣсный. *Безліса сторона.* Золотон. у.

Безлісся, -ся, с. Безлѣсная страна, безлѣсье. *А тут починається вже скрізь безлісся.* Золотон. у.

Безлітний, -а, -е, безлітній, -я, -є. 1) Вѣчний. Чуб. III. 11. 2) Неизвѣстной давности, очень старый. *Безлітний дід.*

I. Безліч, нар. Множество, безъ счету. *Ось море в тебе широко-просторе, там безліч гаду, безліч риботвору.* К. Псал. 237.

II. Безліч, -чі, ж. Множество, безчисленное множество. *Літа його — безліченна безліч.* К. Іов. 81. *От і лічи таку безліч! Ком. I. 50. Як нам назвати ту безліч усяких мук, що в нас приймали мученики й мучениці за своє рідне слово? К. Хп. 126.*

Безлічно, нар. Въ безчисленномъ множествѣ. *Велике він і несказанне творить, він безлічно дива свої являє.* К. Іов. 12.

Безлуский, -а, -е. Не имѣюцій чешуи. *Безлуска риба в'юн.* Київ.

Безлюддя, -дя, с. Безлюдіе, отсутствіе людей. Ном. № 9798. *На безлюдді й Хома чоловік.* Посл. *Покинь її хоть на старість, хоть на чужім полі на безлюдді.* Шевч.

Безлюдень, -дня, м. = Безлюдько.

Безлюдний, -а, -е. Безлюдный. К Досв. 103. *В степу безлюднім.* Шевч.

Безлюдник, -ка, м. Отшельникъ. К. МХ. 17.

Безлюдніти, -нію, -єш, гл. Дѣлаться безлюднымъ. Желех.

Безлюдно, нар. Безлюдно.

Безлюдувати, -дую, -єш, гл. Быть безлюднымъ. *Верхній город після хмельнищини безлюдував.* К. ЧР. 63.

Безлюдько, -ка, м. Нелюдимъ. *Ото безлюдько! не хоче з людьми ні випити, ні ззісти.* НВолын. у.

Безмаль, нар. Безъ малаго, почти. *Безмаль не двадцять.* Шейк.

Безмастий, -а, -е. Безцвѣтний (о лошадахъ). *Ця коняка від старости стала якась безмаста.*

Безматень, -тня, м. Рой пчель безъ матки. Полт.

Безматерній, -я, -є. Лишенный матери, сирота безъ матери. *І не одну безматірню дитину від болести лихої рятувала, збирала сирот в затишну хатину.* К. Бай. 138.

Безматній, -я, -є. Не имѣюцій матки. *З тії пасіки мало добра: вуліки все безматні.* Лохв. у.

Безматок, -тка, м. = Безматень.

Безмежний, -а, -е. Безграничный, безпредѣльный. Желех.

Безмежність, -ности, ж. Безграничность, безпредѣльность. Желех.

Безмін, -на, м. Безмѣнь. *Безмін да терези.* К. ЧР. 71. Ум. **Безмінчик.** Ув. **Безмініще, безміняка.**

Безмір, -ру, м. = Безмір'я. Желех.

Безмірний, -а, -е. Безмѣрный, неизмѣримый, безпредѣльный. Стор. М. Пр. 166. *Небо безкрає та безмірне.* Ком. I. 20. *Безмірна далечінь.* Ком. I. 51.

Безмірно, нар. Безмѣрно, неизмѣримо, безпредѣльно.

Безмір'я, -р'я, с. Неизмѣримость, безпредѣльность, безграничность. Щог. В. 109. *У блакитному безмір'ї сонце плине і палає.* Щог. В. 40.

Безмісячний, -а, -е. Безлунный. *Безмісячна ніч.*

Безмливі'я, -в'я, с. Время безработицы на мельницѣ. *Як безмливі'я хиба, тоді нишком од пана змелем людського.* Черниг. *Оце о нас безмливі'я: вітру немає.* Пирят. у.

Безмовний, -а, -е. Нѣмой, безмолвный; молчаливый. *Воли... безмовні.* К. Дз. 193.. *Нічого не мовить, як мрець безмовний.* Г. Барв. 535. *Шле на перед робить своїх безмовних.* К. МБ. XII. 269. *Вона показалася зовсім не такою тихою і безмовною, якою вона вдавала себе.* Левиц. I. 294.

Безмовий, -а, -е. Нѣмой. *Син його, недоросток безмовий.* К. ПС. 61.

Безмовно, нар. Молча. *Безмовно сиділи.* МВ. III. 32.

Безмозкий, -а, -е. 1) Не имѣющій мозга. *Безкосте, безмозке усе море виплаває.* (Заг. п'явка). Ном. № 98, стр. 293. 2) Безмозглый, глупый. *Плюгаши безмозкий.* (брань). МВ. (КС. 1902. X. 152).

Безна, -ни, ж. Запущенное поле, дурное неудобное мѣсто. Ковел. у. Отсюда: **забезнити поле** — запустить ниву.

Безнадійний, -а, -е. Безнадежный. *Безнадійна неволя.* К. Кр. 31.

Безнадійність, -ности, ж. Безнадежность.

Безнадійно, нар. Безнадежно. Ком. I. 54.

Безнадія, -дії, ж. = **Безнадійність.** Св. Л. 128. *В очах безнадія світиться.* Св. Л. 215.

Безнапасний, -а, -е. Не знающій горя, напасти, счастливый. *Як то слухати легкі речі безнапасного щасниці при своїй лихій годині.* МВ. II. 135.

Безнапасно, нар. Не зная, гори, счастливо.

Безнащадний, -а, -е. Не имѣющій потомства, безпотомный. См. **Нащадок.**

Безневинний, -а, -е. Невинный, неповинный, невиноватый. *Безневинних б'ють.* Мир. ХРВ. 202. *На мене молоду, безневинную неслава.* Чуб. V. 279.

Безневинність, -ности, ж. Невинность, неповинность, невиновность. *Хто вже був у бувальцях, то зараз і зробив так, не вповаючи на безневинність свою.* МВ. II. 191.

Безневинно, нар. Невинно, безъ вины. Мир. ХРВ. 278. *Близьких сусідів хліба й соли безневинно збавляв.* АД. I. 187. *Въ слѣдующей пѣснѣ нарѣчіе это употреблено, кажется, въ значеніи: не безъ вины, не невинно, какъ и должно быть, судя по составу слова: Стали отцеву й неньчину молитву забувати, тоді їх стає Господь безневинно карати.*

Безнемірний, -а, -е. Безмѣрный. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Безнемірно, нар. Безмѣрно. *Він безнемірно пив.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Безногий, -а, -е. 1) Безногий, не имѣющій одной или обѣихъ ногъ. Чуб. V. 65. 2) О лошадахъ: слабый на ноги. *Безногий кінь.*

Безносий, -а, -е. Не имѣющій носа, безносый. *Де багато баб, там дитя безносе.* Ном. № 6667.

Безносько, -ка, м. Человѣкъ, не имѣющій носа.

Безоборонний, а е. Беззащитный. К. МБ. XII. 266. *Оборонив сиріт безоборонних.* К. Іов. 61.

Безоборонність, -ности, ж. Беззащитность. Желех.

Безодголосний, -а, -е. Беззвучный.

Безодголосно, нар. Беззвучно. *Я ледві дочула: безодголосно такечки вона гомоніла.* МВ. II. 199.

Безодмовний, -а, -е. Безотвѣтный.

Безодмовність, -ности, ж. Безответность. *Усе хлопчик приймав мовчки. Здається, то тая безодмовність дражнила хазяїна ще більш.* МВ. III. 80.

Безодрадісний, -а, -е. Безотрадный. *Христя мовчала, слухаючи безодрадісне материне зітхання.* Мир. Пов. I. 121.

Безокий, -а, -е. Безглазый. *Безокая фортуна.* Котл. Ен.

Безосновний, -а, -е. Необоснованный. Галиц.

Безостий, -а, -е. О колосьяхъ: безъ остей, безъ усовъ. *Безоста пшениця.*

Безосяжний, -а, -е. Необъятный (отъ глагола сягати).

Безощадний, -а, -е. Безпощадный. К. Бай. 81. *Безощадна, вовік ненаситна орда.* К. Дз. 81.

Безощадність, -ности, ж. Безпощадность. К. МБ. II. 118.

Безощадно, нар. Не щадя живота, нещадно. *Замолоду безощадно пив горілку.* Харьк.

Безпалок, -лка, м. Черниг. и **безпалько, -ка, м.** Шейк. Человѣкъ, не имѣющій одного или нѣсколькихъ пальцевъ; безпалый. Аф.

Безпальчий, -а, -е. Безпалый. Аф. 297.

Безпам'ятний, -а, -е. 1) Имѣющій слабую память, безпамятный, забывчивый. Шейк. 2) Находящійся въ безпамятствѣ. *Гаркуша висажує у вікно безпам'ятну сотничиху і сам счеза.* Стор. II. 241.

Безпам'яття, -тя, с. Безпамятство, забывчивость. *На його, як коли, безпам'яття находить.* Черниг.

Безпам'ятко, -ка, м. Человѣкъ, имѣющій слабую память, забывчивый. Полт.

Безпарий, -а, -е. 1) Не имѣющій пары, безпарный. *Безпарий віл.* 2) Неженатый.

Безпашпортний, -а, -е. Безпаспортный. Грин. III. 569.

Безпека, -ки, ж. 1) Безопасность. 2) **Для безпеки.** Для прочности. Шух. I. 277.

Безпереводний, -а, -е. Неистошимый, неиссякаемый; постоянный. Лебед. у.

Безпереводно, нар. Неистошимо, постоянно. *У жида гроші безпереводно бувають. У тій пуці безпереводно вовки є.* Волч. у. См. **Безвиводно.**

Безперемінно, нар. Непремѣнно. *Уночі безперемінно буду.* О. 1862. VII. 43.

Безпересталь, нар. = **Безперестанку.** *Косили безпересталь сім день.* Мнж. 83.

Безперестанку, безперестанно, безперестану, безперестанці и безперестань, нар. Непрерывно, безпрерывно, постоянно. *Панни безперестанку реготались.* Левиц. I. 286. *Щось вило там безперестанно.* Котл. Ен. III. 20. *Обоє плакали безперестанно.* Кв. *Ходив по хаті, безперестану човгаючи.* Левиц. Пов. 6. *Горять свічі безперестанні.* Нп. *Вода лилась безперестань.* Ком. II. 75.

Безпереч, нар. Безпрестанно, постоянно. *Блискавка безпереч усю ніч.* Волч. у. *Я безпереч сижу дома.* Лебед. у. 2) **Безпрекословно.** Галиц.

Безперечний, -а, -е. Безспорный, несомнѣнный. Галиц.

Безперечність, -ности, ж. Безспорность, несомнѣнность. Желех.

Безперечно, нар. Безспорно, несомнѣнно.

Безперий, -а, -е. Не имѣющій перьевъ, неоперившійся. *Коли б тільки який гаспид не приніс того горобця безперого.* Шевч. *Та деколи яструб на камінь сідає, щоб гадину діткам безперим піймать.* Морд. К. 18.

Безпечати, -чаю, -єш, гл. = **Убезпечати.**

Безпечен, -чна, -не. Кратк. форма отъ **безпечний**. *Безпечен про небезпеку бував.* К. Байк. 99.

Безпечити, -чу, -чиш, гл. Обеспечивать. гарантировать.

Безпечне, безпечно, нар. Безопасно. *Алкане-паша, Трапезонське княжа! безпечно гуляй.* АД. I. 212. *Там собі безпечно дев'ятого дня спочивок мали.* АД. I. 117.

Безпечний, -а, -е. 1) Безопасный. *Безпечна дорога.* 2) Вѣрный, несомнѣнный. *Як приїдеш звечора — вечеронька безпечная, як приїдеш опівночі — розмовонька сердечная.* Чуб. V. 86.

Безпечність, -ности, ж. Безопасность. К. Іов. 11. *В безпечності не сподівались ні од кого ніяка зла.* Котл. Ен.

Безпечно. См. **Безпечне.**

Безпешний, -а, -е, безпешність, безпешно = безпечний, безпечність, безпечно. КС. 1882. XI. 494. *Пішов собі безпешно додому.* Рудч. Ск. I. 4.

Безписьменщина, -ни, ж. Безграмотность. К. (О. 1862. I. 58).

Безпиття, -тя, с. Отсутствие воды. *Одно — безпиття, друге — без'їжжя.* АД. I. 335.

Безпідставний, -а, -е. Неосновательный; бездоказательный. Желех.

Безплатний, -а, -е, безплатній, -я, -є. Бесплатный. Левиц. Пов. 135. *Недільна безплатна школа.* Конис. (О. 1861. I. 321).

Безплемінний, -а, -е. Безродный, безъ племени, безпотомственный. *Хведір безрідний, безплемінний.* АД. I. 249.

Безподобний, -а, -е. = Неподобний. *Матір лає безподобними словами.* Мил. М. 45.

Безпомочний и безпомошний, -а, -е. Безпомощный. *Се вдови бідні безпомочні.* Котл. Ен. *Ви ж нам безпомошним зацита.* Кв. *Мати журиться, що сама безпомошна зостається дома.* Мир. Пов. II. 43.

Безпосажна, прил. ж. Безъ приданого. — **дівка.** Безприданница.

Безпосередний, -а, -е. Непосредственный. Желех.

Безпосередність, -ности, ж. Непосредственность. Желех.

Безпотрібний, -а, -е. Ненужный, излишній.

Безпотрібно, нар. Безъ надобности. НВолын. у. *Нікчемно й безпотрібно порубавши свій ліс.* О. 1862. III. 35.

Безпоясниця, -ці, ж. Писанка съ поперечною лінією вкругъ. КС. 1891. VI. 346.

Безправний, -а, -е. Беззаконный. Ном. № 8283.

Безправно, нар. Беззаконно.

Безправство, -ва, с. Беззаконіе, безправіе. (Запорожці) *відбивалися від ляха і його безправства.* Млак. 122.

Безпремінний, -а, -е. Непремѣнный.

Безпремінно, нар. Непремѣнно. *Хтось безпремінно буде в гості.* Чуб. I. 58.

Безприпорий, -а, -е. О волѣ: не имѣюцій възвышенія въ концѣ шеи, на которое упирается ярмо. См. **Припір.** *Безприпорий віл.* Волч. у.

Безпритомний, -а, -е. Безчувственный. *З вечора до самого ранку під коморою безпритомний лежав.... Не пив би горілки!* МВ. (КС. 1902. X. 144).

Безпригульний, -а, -е. Безпріютный. Шейк. Аф. 297.

Безприхильний, -а, -е. Безпріютный, одинокій. *За батька був убогим, безприхильним.* К. Іов. 62.

Безпричальний, -а, -е. Безпріютный, одинокій. *Оттак живу я сама безпричальна — ні роду, ні чоловіка.* Павлогр. у.

Безпричасний, -а, -е. Безучастный, холодный. *На дух, мару вона походила з своїм поглядом безпричасним.* МВ. II. 199.

Безпробудний, -а, -е. Непробудный. *Опочивав сном тихим, безпробудним.* К. Іов. 8.

Безпросвітний, -а, -е, безпросвітній, -я, -є. Непроглядный, безпросвітний. *Усе небо блакитнее покрива темнота, безпросвітня, нерозумна давня дрімота. Безпросвітна доля — безотрадна жизнь.*

Безпупий, -а, -е. Не ім'ющій пупка. *Де багато баб, там дитя безпупе. У семи нянець дитя безъ глаза.* Посл.

Безпутний, -а, -е и безпутній, -я, -є. Безпутный, непорядочный. *І так люде зовуть уже безпутною.*

Безпутство, -ва, с. Безпутство. *Напротив його безпутства поставив тут людей трудящих.* К. Гр. Кв. 29.

Безпуття, -тя, с. Бездорож'є, безпутица. Шейк.

Безп'ятий, -а, -е. 1) Не ім'ющій пятокъ, безпятий. *Панич маленький в курточці, безп'ятий.* Чуб. I. 19. 2) Употребл. какъ суц чортъ.

Безп'ятко, -ка, м. Чортъ.

Безрадісний, -а, -е. Безотрадный.

Безрахубний, -а, -е. Неразсчетливый. *Так гроші й кида безрахубний.* Константиногр. у. *Порубав старий віз, а тепер новий поганиш — безрахубний.* Константиногр. у.

Безребрий, -а, -е. Не ім'ющій реберъ. Шейк. *Безкосте, безребре, хоч яке море перепливе.* (Заг. п'явка). Ном. стр. 293, № 98.

Безриб'я, -б'я, с. Недостатокъ рыбы, безрыб'є. *На безриб'ї і рак риба.* Ном. № 9799.

Безрідний, -а, -е. Безродный. АД. I. 249. *Вийди до мене, дівчино ти безрідная.* Мет. 80. *Тяжко на чужині безрідному прожити.* Макс.

Безрідник, -ка, м. Безродный человекъ. *Сирота безхатник і безрідник.* Г. Барв. 243.

Безрік, нар. Употребл. въ выраж. **на-безрік** — безсрочно, иронически: никогда. **Віддасть на-безрік,** т. е. никогда. Ном. № 10634. *Хиба на-безрік діждемо цього.* Волян. г.

Безробітний, -я, -є. Нерабочій (о времени). *Безробітний час.* Левиц. I. 286.

Безробіття, -тя, с. Безработица. Желех.

Безрога, -ги, ж. Свинья. Подольск. г. Галиц.

Безрогий, -а, -е. Безрогий. Рудч. Чп. 255. *Мали тато дві кози, та обидві безрогі.* Чуб. V. 1156.

Безрода, -ди, об. Безродный человекъ. *Був він безрода та й пристав до нас доглядати двору.* О. 1862. VIII. 15.

Безрозумний, -а, -е. Безумный, лишенный разума. *П'яний і безрозумний.* ЗОЮР. II. 297, 298. *Вгамується безрозумне завзяття.* К. ЦН. 206. *І безрозумна темнота до Дніпра прожогом лине.* К. МБ. III. 243.

Безротий, -а, -е. Безротый. Аф.

Безрукавка, -ки, ж. Родъ женской одежды безъ рукавовъ. Подольск. г.

Безрукий, -а, -е. Не ім'ющій руки или рукъ. К. Досв. 16. *То старецъ убогий, він безрукий, безногий.* Чуб. V. 671.

Безсед, -да, м. = **Бескед.** *В темних пуццях і безседах на горі високій.* Мкр. Н. 27.

Безсердечний, -а, -е. Безсердечный, жестокосердый. *Людські п'явки безсердечні.* К. Досв. 213.

Безсердечність, -ности, ж. Безсердечіе, жестокосердіе. К. Кр. 17.

Безсердий, -а, -е. = **Безсердечний.** **Безсерді злюки.** К. ПС. 61.

Безсердний, -а, -е. = **Безсердий** = **Безсердечний.** *О, дайте під сі пазурі султана, кривавого безсердного тирана.* К. МБ. III. 260.

Безсилий, -а, -е. Безсильный. МВ. (О. 1862. I. 85).

Безсиліти, -лію, -єш, гл. Слабѣть, терять силу.

Безсилка, -ки, ж. Безсильная женщина. Ум. **Безсилочка.** *Чи то ж не диво, що така безсилочка прогнала й настрахала ведмідя страшного?* МВ. III. 144.

Безсилля, -ля, с. Безсиліе, отсуствие силъ. *Дай мені мое безсилля і мизерність зрозуміти.* К. Псал. 95.

Безсилок, -лка, м. Безсильный человекъ. Г. Барв. 173. *Тепер люде маленькі й безсилки.* Г. Барв. 423. *Безилок і потужний слухав.* К. ПС. 26.

Безсилочка, -ки, ж. Ум. отъ **безсилка.**

Безсильний, -а, -е. = **Безсилий.** *Дужий безсильного давить.* Котл. НП. **Вода безсильна.** *Сказочная вода, отнимающая силу у пьющего ее. Як він з ким небудь б'ється, то сам п'є силну воду, а другому дає безсилну.* Чуб. II. 208. **Камень безсильний** играет ту же роль: если его лизнуть, сила пропадаетъ. Чуб. II. 209, 210.

Безскоромник, -ка, м. Постникъ. Конотоп. у.

Безславний, -а, -е. Безславный, обезславленный. *Безславному тяжко сей світ покидать.* Шевч.

Безславно, нар. Безславно.

Безслідний, -а, -е. Безслѣдный. *Безслідний вітер в полі.* К. Псал. 180.

Безслідно, нар. Безслѣдно. Конис. (О. 1861. I. 321). *І безслідно, мов та мрія, навіки пропали.* Млак. 92.

Безслізний, -а, -е. Безъ слезъ, безслезный. *Сорочку тулила вона до лица, до сухих безслізних очей.* Левиц. I. 37.

Безсмертки, -ток, ж. мн. Раст. а) *Xeranthemum radiatum* Lam. ЗЮЗО. I. 142. б) *Xeranthemum inapertum* Walld. ЗЮЗО. I. 142.

Безсмертний, -а, -е. Безсмертный. *І хоть єдиную сльозину в очах безсмертних покажи.* Шевч. *Безсмертної землі нема.* Ном. № 8283.

Безсмертник, -ка, м. Раст.: безсмертникъ, *Helychrisum arenarium.* Дс. Анн. 163. Вх. Пч. II. 32.

Безсмертність, -ности, ж. Безсмертіе. *До ясних безсмертності осель.* К. Дз. 52.

Безсонний, -а, -е. Безсонный. *Безсонна ніч.* Левиц. Пов. 260.

Безсонниця, -ці, ж. **безсоння, -ня, с.** Шейк. *Безсонниця. Прийшла я до вас з крикливицями і безсонницями.* Чуб. I. 141.

Безсоромітний, -а, -е. Безстыдный, безстыжий.

Безсоромітно, нар. Безстыдно. *Безсоромітно лайливий.* О. 1862. VIII. 23.

Безсоромний, а. Безстыдный. Щог. В. 19.

Безсоромність, -ности, ж. Безстыдство. Желех.

Безсоромно, нар. Безстыдно.

Безстаточно, нар. Неблагорозумно, непорядочно. *А чоловік завжди грішить та й безстатечно.* КС. 1883. II. 470.

Безстидний, а = Безсоромний. *Які справді безстидні оці городські козаки.* Шевч. 305.

Безстидник, -ка, м. Безстыдникъ.

Безстидниця, -ці, ж. Безстыдница. Левиц. I. 309.

Безсторонний, -а, -е. Безпристрастный, непартійний. Желех.

Безсторонність, -ности, ж. Безпристрастіє. Желех.

Безстрашний, а. Безстрашный. *Такий безстрашний, то стілко вже він не воював, ніколи страху не знав.* Мнж. 60.

Безсуд, -ду, м. = Безсуддя. *Столітній безсуд і тяжке насильство.* К. Дз. 51.

Безсуддя, -дя, с. Отсутствіє законности, беззаконіє. К.

Безсудний, -а, -е. Беззаконный. К. ЦН. 291. *Поганого, безсудного, безбожного Ірода.* Чуб. III. 384.

Безсудниця, -ці, ж. Беззаконница? К. Дз. 98.

Безсудно, нар. Безъ суда; беззаконно. *В темниці сконає безсудно.* К. Дз. 51.

Безсумлінний, -а, -е. Безсовѣстный. Св. Л. 248. НВолын. у.

Безсумлінник, -ка, м. Безсовѣстный человекъ. НВолын. у.

Безсумлінність, -ности, ж. Безсовѣстность. Желех.

Безсумлінно, нар. Безсовѣстно.

Безсумний, -а, -е. Безпечальный, беззаботный. *Пригадали й дівочі безсумні часи.* МВ. II. 179. *Усякий би пізнав по його безсумному погляду, що не ввірився ще йому світ.* Стор. М. Пр. 3.

Безсумно, нар. Безпечально, весело. *Не хотілось кидать їм, таким безсумно молодим, те, що любилося на землі.* Щог. Сл. 90.

Безсуперечний, -а, -е. Безспорный.

Безсуперечно, нар. Безспорно.

Безщастя, -тя, с. и пр. = Безщастя.

Безталанний, -а, -е. Несчастный, безталанный. *А ти, моя Україно, безталанна вдова.* Шевч. *Мої безталанні діточки.* Стор. I. 20. *Коли мене уродила безталанна мати.* Чуб. V. 186.

Безталанник, -ка, м. Несчастный человекъ, горемыка, неудачникъ.

Безталанниця, -ці, ж. Несчастливая женщина, горемыка. *Доню одинице та й безталаннице!* Чуб. V. 744. Ум. **Безталанничка, безталанночка.** *Моя дочка безталанничка і бездольничка.* Чуб. V. 753. *А вона, безталанночка, поклонилась.* МВ. I. 71. *То ж ваша дочка безталанночка, що без долі вродилась, без щастя зросла.* Чуб. V. 752.

Безталання, -ня, с. Несчастье, горькая судьба. Рудч. Чп. 220. Котл. НП. 393. *І талан і безталання — все, каже, від Бога.* Шевч. *Усім людям щасце, доля, — мені ж безталанне.* Мет. 306. Ум. **Безталаннячко.** МВ. II. 122.

Безтільний, а. Безплотный. *Вона здавалась ніжним безтільним духом.* Левиц. I. 332.

Безтолочний, а. О землѣ: не бывающей подъ паромъ, не идущій въ толоку. Черниг.

Безтравиця, -ці, ж. Недостатокъ травы.

Безтравний, -а, -е. Лишенный травы. *Степ безтравний і безводний.*

Безтямний, -а, -е. 1) Безсмысленный. Желех. 2) Несообразительный, непонятливый.

Безтямність, -ности, ж. 1) Безсмысленность. Желех. 2) Несообразительность, непонятливость.

Безубитно, нар. Черезчуръ, чрезвычайно, чрезмѣрно. Мнж. 176. *Їла, безубитно їла, як із голодного села пани узали мене в город.* Катериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Безуважний, -а, -е. Невнимательный.

Безуважно, нар. Невнимательно.

Безувір, -ра, м. 1) Невѣрный, басурманъ. К, ДН. 271. 2) Злой, безсердечный человекъ. См. **Бузувир**.

Безувірів, -рова, -ве. Принадлежащій **безувір'у**. См. **Бузувирів**.

Безувірка, -ки, ж. 1) Невѣрная, басурманка. 2) Злая, безсердечная женщина. См. **Бузувирка**.

Безувірний, -а, -е. 1) Невѣрный, басурманскій. *Оддав його в ярмо поганцям безувірним.* К. Псал. 247. 2) Злой, безсердечный. См. **Бузувирний**.

Безувірство, -ва, с. 1) Неправовѣріе, нехристіанская вѣра, преимущ. мусульманство. *Гидке, поганське, темне безувірство.* К. ЦН. 296. 2) Жестокость, безсердечіе.

Безувірський, -а, -е. = Безувірний. *Я дав їм займища на землях безувірських.* К. Псал. 242.

Безугавний, -а, -е. Безостановочный, неутомонный.

Безугавно, нар. Безостановочно, безъ отдыха. *Тут безугавно день і ніч вода біжить.* Харьк.

Безум, -му, м. Безуміе. К. МХ. 41.

Безуман, -на, м. Безумецъ, глупый. *Туман танчок виводе... Не ставай край тумана, бо той туман — безуман: білі ручки лама, перстечки позніма.* Александров. у. Нп.

Безумірний, -а, -е. Чрезмѣряый. Мнж. 176.

Безумірно, нар. Чрезмѣрно. Мнж. 176.

Безуміти, -мію, -єш, гл. Безумѣть, сходить съ ума.

Безумний, -а, -е. Неразумный, глупый, безумный. *Дурна тая, безумная дівонька, що полюбила п'яниченьку старого.* Чуб. V. 599.

Безумниця, -ці, ж. Женщина неразумная, глупая, безумная. *Въ пѣсняхъ какъ эпитетъ слову улиця. (Мѣсто увеселеній молодежи). Ой ти, улице, ти, безумнице, що по тобі ходити?* Грин. III. 175.

Безумно, нар. Неразумно, глупо, безумно.

Безумовний, -а, -е. Безусловный.

Безумовно, нар. Безусловно. Желех.

Безумство, -ва, с. Неразуміе, глупость, безуміе. *Не покараю я вас за безумство ваше.* К. Іов. 95.

Безупинний, -а, -е. Безостановочный, непрерывный.

Безупинно, нар. Безостановочно, непрерывно.

Безус, -са, м. Человекъ, у котораго нѣтъ усовъ.

Безусий, -а, -е. = Безвусий. Аф. 298.

Безуставичне и безуставично, нар. Безпрестанно, постоянно. *Він так безуставичне робить. Безуставично дома сидить.* Черк. у.

Безуставичний, -а, -е. Безпрестанный, постоянный. Вас. 205.

Безуставично. См. **Безуставичне**.

Безух, -ха, м. 1) Человѣкъ, не имѣющій уха или ушей. 2) Собака, у которой обрѣзаны уши. Канев. у.

Безухий, -а, -е. = **Безвухий.** Левиц. I. 244.

Безушча', -ча'ги, с. Горшечокъ съ оторваннымъ ухомъ. Вх. Зн. 30.

Безхатник, -ка, м. Бездомный человѣкъ, бобыль. *Сирота безхатник і безрідник.* Г. Барв. 243.

Безхатній, -я, -є. Бездомный. *Розлетілось по Вкраїні безхатнее птаство. — затрусилось по будинках вельможнее панство.* К. Досв. 14.

Безхатько, -ка, м. = **Безхатник.** Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

Безхвостий, -а, -е. Безхвостый. Рудч. Ск. I. 6. *Сама ти стара сорока безхвоста.* Шевч.

Безхитрий, -а, -е. Безхитростный, наивный.

Безхлібний, -а, -е. Безхлѣбный. *Серед степів безвідних і безхлібних.* К. Юв. 63. *Побило мене в полі три недолі: перва доля — безхлібна, друга доля — безвідна.* АД. I. 111.

Безхліб'я, -б'я, с. Недостатокъ въ хлѣбѣ, безхлѣбье. Одно — безвіддя, друге безхліб'я. АД. I. 117. *Припало на безвідді, на безхліб'ї погубати.* АД. I. 118. Ум. **Безхліб'ячко.**

Безхмарний, -а, -е. Безоблачный. *Блищать над ними небеса безхмарні* К. XII. 95.

Безхмарно, нар. Безоблачно.

Безцін, -ну, м. = **Безцінь.** Чаще съ пред.: **за безцін.** Желех. *Хоть продаси часом для потреби і останній хлібець, до за безцін.* О. 1852. IV. 105.

Безцінний, -а, -е. Не имѣющій цѣнности. Желех.

Безцінь, -ні, ж. Безцѣнокъ. Употребл. чаще всего съ предл. **за: за безцінь** — за безцѣнокъ. *За безцінь по'ддає мещанам здобич.* К. НС. 103. *Овечата, свині, корови — все за безцінь пішло.* Мир. Пов. I. 111.

Безчасу, нар. Преждевременно, несвоевременно. *Безчасу вмерли діти.* НВолын. у. *Вона безчасу дитину привела.* НВолын. у.

Безчеревий, -а, -е. Безбрюхий. *За горою кам'яною безчерева сучка бреше.* (Загадка: терниця). Грин. I. 250.

Безчерезний, -а, -е. Не очередной, не соблюдающей очереди. *Стій ти, безчерезна!* Лохв. у.

Безчесний, -а, -е. Безчестный. К. Кр. 22.

Безчестити, -щу, -стиш, гл. Безчестить, бранить. *Одна другу безчестяють, ганяють.* Котл. Ен.

Безчесть, -ти, ж. Безчестье, посрамление. *Я не хочу такої безчесті.* НВолын. у.

Безчестя, -тя, с. Безчестіе, посрамление. К. Бай. 114. *Лучче честь, ніж безчестя.* Ном. № 4445. *Нехай вона заплатить за безчестя.* Кв. *Селу безчестя не роблять.* Котл. Ум.

Безчестячко.

Безчисна, прил. ж. — **мережка.** Такая **мережка**, въ которой нѣтъ **чисницъ**, т. е. всѣ нитки утка выдернуты. Лебед. у. (Залюбовск.).

Безчувственный, -а, -е. Лишившийся чувствъ. *Настя безчувственна теж лежить.* Кв.

Безчуття, -тя, с. Безчувствіе, бессознательность. К. ПС. 55.

Безшабельний, -а, -е. Не имѣющій сабли. *Треба цім безшабельним гевалам збитъ трохи пихи.* К. ЧР. 226.

Безшлюбний, -а, -е. Безбрачный.

Безштанько, -ка, м. 1) Малолѣтокъ, мальчишка, не носящій еще штановъ. *Ой вийдїть, безштаньки, співають веснянки, а ви, у штанях, співайте з нами.* Грин. III. 58. 2) Бѣднякъ, не имѣющій штановъ. *Я, грабя Потоцький, коронний гетьман.... і в мене є голка, щоб — часом розірветься — зашить, а ти ланець, безштанько, і в тебе нема?* Стор. I. 185.

Безщадний, -а, -е. Безпощадный.

Безщадно, нар. Безпощадно. *Безщадно кров рутульську лють.* Котл. Ен.

Безщасний, -а, -е. Несчастный, обездоленный, не имѣющій удачі. *Така твоя доленька безщасна.* Нп. *У три ряди бідних безщасних невольників посажено.* АД. I. 90.

Безщасниця, -ці, ж. Несчастливая женщина, обездоленная, неудачница. Грин. III. 559. *Ой десь наша безщасниця на чужій стороні.* Чуб. V. 473.

Безщастя, -тя, с. Несчастье. МВ. I. 44. *Ой подумайте, мислі, по моїм безщастю.* Лукаш. 82.

Безя, -зі, ж. = Буз. Переясл. у.

Без'язикий, -а, -е. 1) Не имѣющій языка. *Без'язика коняка.* Рудан. I. 69. 2) Нѣмой, безсловесный. *І всі у ряд поставали, наче без'язики.* Шевч. *Дружки без'язики.* КС. 1883. II. 392. *Шевченко, вийшовши дивом якимся із тії темноти притоптаной, похилої, без'язикої.* К. (О. 1861. IV. 30).

Без'язичник, -ка, м. Раст. *Ophioglossum vulgatum* L, плодоносная вая. ЗЮЗО. I. 130. См. **Язичник.**

Бейбас, -са, м. = Бельбас. *Умієте загадувати, а розгадати так не вмивались. Та й куди вам, таким бейбасам.* Кост. (О. 1862. VI. 52).

Бейдак, -ка, м. Глупець, болванъ. Вх. Лем. 391. См. **Бейла.**

Бейдуля, -лі, ж. Дура, глупая женщина. Вх. Лем. 391.

Бейкання, -ня, с. Крикъ на звѣря: «а бий!» съ цѣлю прогнать его. Желех. См. **Тюкання.**

Бейкати, -каю, -єш, гл. Кричать на звѣря. См. **Тюкати.** Вх. Зн. II.

Бейкатися, -каюся, -єшся, гл. = Бекатися. Зміев. у. *Сиділа б ти лучче дома, чого його по грязі бейкатися.* Богод. у.

Бейла, -ли, м. Дурачина, остолопъ, болванъ. Бердич. у.

Бека, -ки, ж. Дѣтск. Гадость. См. **Беку, бецяти.**

Бекання, -ня, с. Блеяніе.

Бекас, -са, м. Бекасъ. Вх. Пч. II. 14. Ум. **Бекастик.**

Бекати, -каю, -єш, гл. 1) Кричать по овечьи, по козы, блеять. *Ціла отара овець та кіз, ягнят, козенят мекала та бекала.* Левиц. I. 126. 2) О дѣтяхъ: ревѣть.

Бекатися, -каюся, -єшся, гл. 1) Ташиться, съ трудомъ идти. *Верстов десять ішли — бекались, бекались.* Зміев. у. 2) Таскаться. *Скільки не бекається, бач, у чужих селах, — а п'яний не буде.* Зміев. у.

Бекет, -та, м. Военный пикетъ, стража. *Округи табору жадних бекетів.* К. ЧР. 308. *Скрізь по сей бік стояла на бекешах стража польска.* ЗОЮР. I. 263.

Бекеша, -ші, ж. Родъ верхней одежды: крытая сукномъ овчинная шуба съ таліей. Гол. Од. 17, 51. *Поздирали з неї дороги коралі і бекешу.* Рудч. Ск. I. 209. *Ходив.... у плюсових чорних штанях і в голубій бекеші.* О. 1861. X. 33. Ум. **Бекешка, бекешечка.**

Бекешка, -ки, ж. 1) Ум. отъ бекеша. 2) Глыба земли. Ромен. у.

Беку (неск.?) Дѣтск. Гадость, дермо, грязь. Вх. Лем. 391. См. **Бека**.

Белбас, -са, м. = **Бельбас**.

Белебенити, -ню, -ниш, гл. Болтать, баять. *Баби белебеньять, що реп'яшки від зубів би то помагають.* Черниг.

Белебень, -беня, и -бня, м. 1) Возвышенное и открытое мѣсто. Употребляется чаще въ выраж.: **на белебні — на юру.** *Хата стоїть на белебні. Тут Заверюха б'є, а наші чумаки стали валкою на белебні.* Екатериносл. *Розумна голова: на белебні затишку хоче.* Ком. Пр. № 409. 2) Глубокое мѣсто въ водѣ. Угор.

Белега, -ги, ж. Экскрементъ коровы. Вх. Зн. 2. Также во мн. ч. **белеги.** Шух. I. 24.

Белей, -дея, м. 1) Личинка майсаго жука. Вх. Лем. 291. См. **Бедрак.** 2) Пентюхъ; болванъ. Вх. Лем. 391.

Белелюга, -ги, ж. Сукровица. Желех.

Белендіти, -джу, -диш, гл. = **Баландіти.** Вх. Зн. 2.

Белечка, -ки, ж. Овца. *Ой овечки, ой белечки.* Шух. I. 198.

Бельбас, -са, м. Балбесь, здоровань, неуклюжій человекъ. *Здоровий бельбас, а такий дурний.*

Бельбахи, бельбехи и бельбухи, -хів. Внутренности. *Так йому бельбахи повідбивають.* Кв. См. **Тельбухи.**

Белька, -ки, ж. 1) Балка, колонна. 2) **Напивсь як белька.** Пьянъ, какъ стелька.

Белькнути, -ну, -неш, гл. одн. в. отъ **белькотати.** Сболтнуть, сказать что либо необдуманно. *Язык белькне та в кут, а спину виставлять — б'ють.* Ном. № 1122.

Белькот, -ту, м. Болтовня, лепеть. Аф.

Белькотання, -ня, с. Болтаніе, лепетаніе, бормотаніе.

Белькота́ти, -чу́, -чеш, гл. Лепетать, невнятно говорить, бормотать. *Язык.... белькотав.* Ен. V. 58. *Показує ручкою і белькоче: мамо.... Бозя! Кв. «Тату!» белькотали — «тату, тату! ми не ляхи».* Шевч.

Белькотіння, -ня, с. = **Белькотання.**

Белькотіти, -чу, -чеш, гл. = **Белькотати.** *Засідатель обмахується та белькотить.* Стор. I. 236.

Белькотня, -ні, ж. Болтовня, лепеть.

Белькотун, -на, м. Лепетунъ, болтунъ.

Белькотуха, -хи, ж. Болтунья.

Бельок, -лька, м. = **Белька.** Волын.

Беляха, -хи, ж. Сортъ плахти. Черниг. у.

Бемба, -би, м. Остолопъ, болванъ. Вх. Уг. 227.

Бембух, -ха, м. = **Бамбух.** Вх. Лем. 391.

Бемкати, -каю, -єш, гл. 1) = **Бамкати.** 2) Метаться въ разныя стороны. Вх. Зн. 2.

Бемул, -ла, м. Дуракъ, болванъ. *Ото з тебе бемул!* Ном. № 6273.

Бендзь, меж., выражающее паденіе — бухъ! *Милий іде з дороги, а я йому бендзь у ноги.* Грин. III. 326.

Бендюга, -ги, ж. 1) **Бендюга = Ломака = Дрюк.** *Як схопилась буря, так я бендюгу виламав та давай скоріше хату вкривати.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Бревно, посредствомъ котораго вѣтряная мельница поворачивается. Харьк. (Залюбовск.): 3) Каждая изъ жердей, которыя кладутъ на возъ для укладки на нихъ сноповъ: двѣ

вдоль, а двѣ поперегъ. Харьк. у. 4) мн. **Бендюги**. Родъ простой повозки, ломовые роспуски. Шейк.

Бендюжина, -ни, ж. 1) = **Бендюга 1 — 3**. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Проститутка, развратница. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Бендюжний, -а, -е. 1) Относящийся къ роспускамъ. 2) Скверный, нечестный. **Ходить як бендюжна**. Ходить какъ безчестная, распутная женщина. Шейк.

Бендюжник, -ка, м. Ломовикъ, ломовой извозчикъ. Херс.

Бендюх, -ха, м. 1) Брюхо. Угор. 2) мн. Бендюхи = **Колішня**. Шух. I. 165.

Бенеберя, -рі, ж. = **Бенеря**. *Куди тебе бенеберя несе?* Золотонош. у. Слов. Д. Эварн.

Бенеря, -рі, ж.? Неясное слово, — повидимому какая то болѣзнь. Не чума ли? Сравн. **бендерська чума**; быть можетъ **бенеря** испорченное **бендеря**? **Бенеря його принесла**. (Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.) аналогично выраженію: **холера його принесла!** *Куди тебе бенеря несе?* Ном. № 14235. *Б'є його бенеря забрати в мене ту десятину*. Лубен. у. См. **Бенеберя**.

Бенкет, бенькет, -ту, м. 1) Пиръ, пиршество, банкетъ. Рудч. Ск. II. 102. Шевч. 8. *Одно одного на здоров'я питає, одно одного на бенкет зазиває*. Нп. *На хлѣб, на сѣль, на бенкет зазивали*. Нп. *Що день бенькети, мов весілля*. Котл. Ен. I. 24. 2) соб. Пирующіе. В *корчму иде — вигукує, додому иде, — бенкет веде*. Грин. III. 381. Ум. **Бенкеток**. К. Дз. 118.

Бенкетарь, бенькетарь, -ря, м. Гуляка, любитель пировъ. *Пани поробились домонтарями, бенкетарями*. К. Гр. Кв. 10.

Бенкетний, бенькетний, -а, -е. Относящийся къ пиру, банкетный. К. ЧР. 373.

Запросила гостей до себе: і гостей, і дітей, і близьких приятелів на бенкетний день. Pauli. II. 103.

Бенкеток, -тка, м. Ум. отъ **бенкет**.

Бенкетування бенькетування, -ня, с. Пированіе.

Бенкетувати, бенькетувати, -тую, -єш, гл. Пировать, гулять. *Де наші панують? Де панують, бенкетують?* Шевч. *Оттак Еней жив у Дідони.... пустився все бенкетувать*. Котл. Ен. I. 25.

Бентег, -га, м. Послушникъ. *Доволі вибув послушником бентегом! З бентега вийшов не один козак.... ще в ченці не постригсь, не зрікся миру, — пійду проллю за християнство крив*. К. ПС. 69.

Бентежити, -жу, -жиш, гл. 1) Смущать, обезкураживать, сбивать съ толку. 2) Тревожить, волновать. *По світах свою силу показувать, людей дивувать та людський спокій бентежить*. Грин. I. 193. *І нас новий бентежить Наливай*. К. ПС. 31. 3) Ругать, срамить, безчестить; покрывать срамомъ, безчестьемъ. *Я гетьманом двадцять літ.... і я — тепер нікчемний дід — коверзував би ще про зраду? Глянь, що не вимудрує зло? На що мені бентежить славу?* Греб. 329.

Бендюга, -ги, ж. и пр. = **Бендюга**.

Бенькет, -ту, м. и пр. См. **Бенкет** и пр.

Бер, -ру, м. То же, что и **кладка**. Вх. Зн. 2. Небольшой мостикъ изъ бревень, шириной въ два бревна. Шух. I. 80.

П. Бер! меж = **Бирь**. Вх. Зн. 2.

Бербениця, -ці, ж. Боченокъ (чаще всего для сыра и др. молочныхъ продуктовъ). Шух. I. 250, 251. ЕЗ. V. 63. *Пропилисьте молодичю за паленки бербеницю.* Гол. IV. 441. *Сім бербениць сиру.* О. 1862. IV. 13. *Лежать в бербеницях червінці без числа.* Млак. 82.

Бербівка, -ки, ж. Родъ деревяннаго сосуда. Угор.

Берва, -ви, ж. 1) Перекладаина, мостикъ. Желех. 2) Вѣтка? *Лежали берви бервінкові, благослови, Боже, і ти, Божая Мати, деревце убирати.* Гол. II. 99. (Свад. пѣсня).

Бервено, -на, с. Бревно, колода. Лохв. у. *У людей бачиш запороху в оці, а в себе і бервена не бачиш.* Чуб. I. 273.

Бервення, -ня, с. соб. Бревна; стволы и сучья деревъ, наносимые водой. Вх. Зн. 2.

Бервенчастий, -а, -е. Срубленный изъ бревенъ, бревенчатый.

Бервина, -ни, ж. Въ ткацкомъ станкѣ для ковровъ: поперечная связь (ихъ двѣ: вверху и внизу) стоекъ, играющая роль навоя. Вас. 171.

Бервінковий, -а, -е. Относящійся къ барвинку, барвинковый. *Ой лежать берви бервінкові.* Гол. IV. 437.

Бервінок, -нку, м. = Барвінок. ЕЗ. V. 96.

Берда, -ди, ж. Стража. Желех.

Бердечко, -ка, с. Ум. отъ бердо.

Бердинка, -ки, ж. Маленькій топоръ. *Побіг я до мельника, позичив берданки, прорубав дуло.* Чуб. I. 215.

Бердів'я, -в'я, с. соб. Берда? *Свята пречиста закляла каміня, бердів'я.* МУЕ. III. 53.

Бердник, -ка, м. Мастеръ, дѣлающій берда. *Ситник берднику не товариш.* Ном. № 1026.

Бердо, -да, с. 1) Бердо, ткацкій снарядъ: родъ гребня въ рамкѣ, сквозь зубья котораго проходятъ нити основы. МУЕ. III. 24. Вх. Уг. 247. Части: горизонтальныя планки рамки — **листви**, зубья — **троща**, промежутки между зубьями — **комірки**. Шух. I. 256. То же, что и **бляг**. 2) Пропасть. Вх. Зн. 2. Ум. **Бердечко**. *Тобі, мати, нити й бердечко, мені давай полотенечко.* Мет. 212.

Бердо! меж. Крикъ сельскихъ сторожей ночью, въ родѣ: слушай! Шейк.

Бердов, -ви, бердова, -ви, ж. = Берда. Желех.

Бердулець, -льця, м. Раст. *Rhododendron*. Вх. Пч. II. 35.

Берег, -га, м.; во мн. ч. берега и береги. 1) Берегъ. *Ой пійду я, пійду не берегом — лугом.* Мет. 94. *Богу молись, а до берега гребись.* Посл. *На березі Ганна роздяглася.* Шевч. **Берегами.** По берегамъ. *Берегами глубокий пісок.* Св. Л. 94. 2) Край, борть. *Глибока миска з крутими берегами.* Конот. у. 3) Кайма. *Принесу хвартух дорогий — золотій береги.* Лукаш. 144. 4) Обрѣзъ въ книгѣ. *Книжка з золотими берегами.* 5) **Пуститися берега** — отдаться на произволь судьбы. Аф. 6) **Держатися берега** означаетъ въ прямомъ значеніи плыть подлѣ берега, а въ переносномъ — быть осторожнымъ. Аф. 7) **Берега дати** — положить предѣлъ, конецъ. *Треба тобі берега дати, бо щось дуже вже роспустився.* Харьк. Ум. **Бережок, бережечок, береженько.** *На бережку у ставка.* Нп. *Ой у тихого Дунаю, у крутого бережку.* Чуб. *Тиха вода береженьки зносить.* Чуб. V. 344.

Берегівка, -ки, ж. Пт. стрижь, *Hirundo riparia*. Вх. Уг. 227.

Береговий, -а, -е. 1) Береговой. *Береговий вітер*, т. е. дующій съ берега. 2) Прибрежный. *Хиба у нас береговий огород, що і досі б мокро було.* Лебед. у. 3) Употребл.

какъ суц. въ значеніи — береговой надзиратель. *Ходім до берегового — він нас розсудить.* Київ.

Береговисько, -ка и береговище, -ща, с. Прибрежье.

Берегою. Творит. пад. отъ **берег**. Форма эта встрѣчается въ пѣснѣ: *Пливе віночок краєм Дунаєм, а вона за нею (вм. за ним) все берегою.* Чуб. III. 304.

Берегти, -жу, -жеш, гл. Беречь, хранить. *Береженого і Бог береже.* Посл.

Берегтися, -жуся, -жешся, гл. Беречься, остерегаться. *Бережіться, хлопці!* Кв. *Тільки одної слави бережися.* Чуб. V. 474.

Берегулька, -ки, ж. Ум. отъ **берегуля**.

Берегуля, -лі, ж. = **Берегівка.** *Hirundo riparia.* Вх. Пч. II. 12. Ум. **Берегулька.**

Бережак, -ка и бережан, -на, м. Прибрежный житель.

Береженько, -ка, бережечок, -чка, м. Ум. отъ **берег**.

Бережина, -ни ж. 1) Прибрежье, побережье. *Берегом, берегом, бережиною ой хто ж то приходив вечориною?* Чуб. V. 92. 2) **Бережина.** Береговая трава, береговое сѣно. *Підем бережину поскидаємо.* Харьк. у.

Бережистий, -а, -е. Съ высокими берегами. *Оберне й степ сухий в озера бережисті.* К. Псал. 251.

Бережити, -жу, -жеш, гл. = **Берегти.** *Хто будетъ на світі правду бережити, тому шлетъ Бог з неба довго в світі прожити.* КС. 1884. I. 48.

Бережіння, -ня, с. Бережливость, охраннысть. *Бережіння лучче ворожіння.* Посл.

Бережки, -ків, м. мн. Металлическая обдѣлка краевъ у ножеваго черенка. НВолын. у.

Бережкий, -а, -е. Осторожный, берегущійся. *Бережкий чоловік не піймається в лісі.* Міус. окр. *Дика вушка бережка.* Волч. у.

Бережний, -а, -е. = **Бережкий.** Ум. **Бережненький.**

Бережний, -а, -е. Прибрежный. *Бережні піски: бережні буряки.* Чигир. у.

Бережність, -ности, ж. Осторожность. Бѣл.-Нос.

Бережно, нар. Бережно, осторожно. Ум. **Бережненько.**

Бережняк, -ка, м. 1) Вѣтки и куски дерева, валяючієся на берегу рѣки, выброшенные водою. 2) Заросль на берегу рѣки.

Бережок, -жка, м. Ум. отъ **берег**.

Береза, -зи, ж. 1) Береза, *Betula alba L.* ЗЮЗО. I. 114. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. 2) Парень (у дѣвушекъ — дѣвушка), избираемый распорядителемъ во время **вечерниць**, пѣнія **колядок** и пр. запѣвало, заправитель хора. КС. 1887. VIII. 772. Г. Барв. 120. МУЕ. III. 58. *А хто, хлопці, буде в нас за березу?* Херс. *Настя-береза завела, а за нею всі.* Г. Барв. 221. Ум. **Березка, берізка, березочка, березонька, берізочка, берізонька.**

Березень, -зня, м. = **Березіль.** *22 березня 1838 року я глянув із неволі на світ божий.* Шевч. (О. 1862. VI. 15).

Березина, -ни, ж. 1) Березовое дерево. Грин. III. 499. *Осичино, березино! чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 548. 2) Березовая вѣтка, розга. *У три березини потягали.* Нп. 3) Березовый лѣсь. Шейк. *А в березині грибів, грибів! — Кувала мі зазулечка в густій березині.* Шух. I. 201. Ум. **Березинка.**

Березівка, -ки, ж. Настойка водки на молодыхъ березовыхъ листочкахъ или почкахъ (употребл. при лѣченіи ранъ). Маркев. 171. Чуб. VII. 447.

Березіль, -ля, м. Мѣсяць мартъ. О. 1862. III, заглавный листъ.

Березінь, -зня, м. = **Березіль.** Гн. II. 211.

Березка, -ки, ж. 1) = **Берізка.** *Очерет, повитий березкою.* О. 1862. VIII. 16. 2) — **болотяна.** *Betulahumilis Schrank.* ЗЮЗО. I. 114.

Березник, -ка, м. Березовый лѣсъ, роща. *А тут йому з березника на зустріч шкандибає рижа кобила.* Кв. Ум. **Березничок.** *Бігла теличка з березничка.* Чуб. III. 479. *Їздили ми по горах і по ярах, і по дубничках, і по березничках.* Грин. III. 543.

Березниця, -ці, ж. = **Березник.** *Бігла телиця та з березниці.* Х. Сб. VII. 444.

Березняк, -ка, м. = **Березник.** *Йде березняком дівчина.* Щог. Сл. 105. Ум. **Березнячок.** Чуб. III. 429. *Стоїть він в гарному частенькому березнячку.* Драг. 119.

Березовий, -а, -е. 1) Березовый. *На тобі листя березовее.* Чуб. V. 589. *Поплавці з березової кори білили разками по лозах.* Левиц. I. 98. 2) Какъ эпитетъ при нѣкоторыхъ суц. означаєть: розги. *Хведько не вчивсь і скуштував березової кашки.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). *Дати березової каші.* Фр. Пр. 26. *Березовим пером виписувати. Березової дам припарки.* Котл. Ен. **Уже не їсть березової каші.** *Уже вышелъ изъ школьныхъ лѣтъ.* Фр. Пр. 26.

Березовіл, -вола и березозіль, -золя, м. = **Березіль.** Бѣл.-Нос.

Березонька, березочка, -ки, ж. Ум. отъ береза.

Берека, -ки, ж. Раст. *Ryus torminalis Ehrh.* ЗЮЗО. I. 133.

Беремок, -лка, м. = **Оберемок.** Бѣл.-Нос.

Бересклен, -ну и бересклет, -ту, м. Раст. *Evonimus verruscous Scop.* ЗЮЗО. I. 123.

Берест, -та, м. 1) Берестъ, *Ulmus campestris L.* ЗЮЗО. I. 140. 2) — **білий = Береза,** *Betula alba.* Вх. Лем. 392. 3) Верхняя кора березы, годная для гонки дегтя. *Березовий берест.* НВолын. у. Ум. **Бересток, берестонько, бересточок.** *Проїхав козак лугом берегом, прив'язав коня до берестонька.* Мет. Ув. **Берестище, берестяна.**

Берестина, -ни, ж. Берестовое дерево. *Дрючки держали з берестини.* Котл. Ен. *На берестині ворон крюка.* Щол. Сл. 59. Ум. **Берестинка.**

Берестище, -ща, м. Ув. отъ берест.

Берестник, -ка, м. Берестовый лѣсъ, берестовая роща. Аф. Ум. **Берестничок.**

Берестняк, -ка, м. = **Берестник.** Аф. Ум. **Берестнячок.**

Берестовий, -а, -е. Принадлежащій или относящійся къ бересту; сдѣланный изъ береста. *Шахва гарна, берестова.* Харьк.

Бересток, -тка, берестонько, -ка, бересточок, -чка, м. Ум. отъ берест.

Берестюк, -ка, м. = **Берест.** *Там виріс берестюк крислатий.* Грин. I. 118.

Берестяка, -ки, м. Ув. отъ берест.

Берестянка, -ки, ж. 1) Коробка изъ березовой коры. 2) Грибъ, растущій на берестовыхъ пенькахъ. *Галушки з берестянками.* Канев. у.

Беречи, -жу, -жеш, гл. = **Берегти.**

Бержулочка, -ки, ж. Встрѣчено въ пѣснѣ (Чуб. V. 1088, № 232) съ испорченнымъ текстомъ; если не искаженіе, то — названіе коровы?

Берівка, -ки, ж. = **Барівка = Барилка.** Шух. I. 307. Гн. II. 175. Ум. **Берівочка.** Шух. I. 250, 251.

Беріг, -рега, м. и пр. = **Берег и пр.** *Пливе дараба, а керманич на беріг поглядає.* Млак. 4.

Берізка, -ки, ж. 1) Ум. оть **береза**. 2) Раст. а) Вьюнокъ, *Convolvulus arvensis* L. Вх. Пч. II. 30. б) *Cuscuta epilinum*. Вх. Пч. II. 31.

Берізонька, -ки, ж. Ум. оть **береза**.

Беркий, -а, -е. 1) Липкій, клейкій. *Після дощу кал рідкий, то він не беркий, не чіпляється за колеса.* Волч. у. 2) — **до роботи.** Сь енергією работаюцій, ретивый, рьяный въ работѣ. *Я таки була берка до роботи.* Г. Барв. 359. *Берка і здібна дівчина до всього.* Г. Барв. 384.

Беркиць! меж. Для означенія момента паденія: *кувыркь! шлепть! Беркиць у яр!* Рудч. Ск. I. 2. *Беркиць обидва під лаву.* Мнж. 92.

Беркицьнути, -ну, -неш, гл. Кувыркнути, повалити, оросити, шлепнути, опрокинути, повалити кого. Шейк. *Так і беркицьнув його на землю.*

Беркицьнутися, -нуся, -нешся, гл. Шлепнутися, кувыркнути.

Беркут, -та, м. Беркуть. *Agnila fulva.*

Берлин, -на, м. Карета. *Їде шляхом до Києва берлин шестернею.* Шевч. *Так розжився, що було берлином їздити.* Будка з вікнами і коні впростяж. ЗОЮР. I. 266.

Берлина, -ни, ж. Рѣчное судно: берлина, барка (по Днѣпру). О. 1861. XI. 109. Ум. **Берлінка.** *Кілька дубів і берлинок з кавунами, бичувалося по Дніпру.* Левиц. Пов. 273.

Берліг, -лога, м. = **Барліг.** *На тім то берлозі свиноти іди постройть Албуград.* Котл. Ен.

Берло, -ла, с. Скипетръ. *Падишах своїй цариці берло довіряє.* К. МБ. XII. 274.

Берулька, -ки, ж. = **Ягня.** Вх. Пч. II. 6.

Беручий, -а, -е. = **Беркий 2.** *У нас діти беручі до письменства.* Харьк. *З його був би добрий маляр, бо воно хлоп'я до всього беруче.* Шевч. (КС. 1883. II. 404).

Беручкий, -а, -е. 1 = **Беркий 2.** 2) Липкій, цѣпкій, вязкій.

Берфела, -ли, ж. и **берфело, -ла, с.** Часть **верклюга.** Вх. Зн. 2. См. **Верклюг.** Шух. I. 109, 186.

Берца, -ци, ж. 1) = **Бер** = **Кладка.** *На тій пропасті був перехід через малу берцу.* 2) **Берци.** Часть плуга (какая?) ЕЗ. V. 58.

Берце, -ця, с. 1) = **Берца 1** = **Бер** = **Кладка.** Желех. 2) = **Орчик.** Вх. Лем. 391.

Бесаг, -га, м. Чаше во мн. ч. **бесаги.** 1) Мѣшокъ. *То бесаги мельникові стояли з пшеницев.* Гол. III. 225. 2) = **Сакви,** дорожный двойной мѣшокъ. Kolb. I. 69. КС. 1891. VI. 380. Шух. I. 77. *Парубки кладуть калачі в бесаги.* Федьк. 3) Писанка сь изображеніемъ **бесагів.** КС. 1881. VI. 380.

Беседа, -ди, ж. 1) Разговоръ, бесѣда, рѣчь. *Іде між нами своя весела беседа.* Г. Барв. *А у беседі частісінько і ніп не знав, що против його говорити.* Кв. 2) **Пирь,** пирушка. *Чи у беседі була, мед-горілку пила?* Балл. 11. 3) Общество гостей. *Там у покоях сидить царська чесна беседа.* Рудч. Ск. Ум. **Беседонька.** *Веселая беседонька, де мій милий п'є.* Чуб. V. 805.

Беседка, -ки, ж. Лавка для гребцовъ въ большой днѣпровской лодкѣ, называемой дуб. Мнж. 179.

Беседонька, -ки, ж. Ум. оть **беседа**.

Беседувати, -дую, -єш, гл. Бесѣдовать, разговаривать. *А хлопець знає, що дома ніп беседує.* Рудч. Ск. I. 170. *І пийте, і їжте, і беседуйте.* Чуб. V. 149.

Бесермен, -на и пр. = **Бусурман и пр.**

Бесекур, -ра, м. Родъ растенія. Вх. Зн. 2.

Бесі, меж. Дѣтск. = **Бебесі**.

Бесіда, -ди, ж. = **Беседа**. *Бесіди богато, а розуму мало.* Фр. Пр. 27. *Ой чия ж то бесіда тут вечеряє весела.* Х. Сб. VII. 425.

Бесідливий, -а, -е. Разговорчивый, словоохотливый. Желех.

Бесідувати, -дую, -єш, гл. 1) = **Беседувати**. *Турок до них бесідує.* Гн. I. 63. 2) *Говорить, произноситъ.* *Маиштер бесідує 24 разів «Отче наш».* МУЕ. III. 55.

Бесіжник, -ка, м. Раст. а) *Paris quadrifolia*. Желех. б) — **огородний**. *Malva*. Вх. Зн. 2.

Бесіт, [ту?], м. Раст. *Epilobium augustifolium*. Лв. 98.

Бескед, -ду, м. **бескеда**, -ди, ж. Крутизна, обривъ, непроходимый оврагъ. *Бережно провів проміж рівчаків і бескедів.* Стор. II. 194. *З високої скелі в глибокий бескед.* Стор. М. Пр. 40.

Бескедина, -ни, ж. Крутой горный обривъ. Желех.

Бескет, -ту, м. = **Бескед**. *Довго крутилась, ходила по бескетах та по ярках.* О. 1862. IV. 88.

Бескеття, -тя, с. соб. Обривъ, обрывы, овраги. *Он дивіться, яке бескеття ліворуч від дороги.* Пирят. у.

Бескид, -ду, м. 1) Гора. Желех. 2) Также во мн. **Бескиди**. *Часть Карпатъ отъ Яблонки до источниковъ р. Стрыя на сѣверномъ и р. Латорицы на южномъ склонѣ.* Гол. I. Геогр. оч. 558.

Бескидський, -а, -е. Относящийся къ бескидам. Желех.

Бескидувати, -дую, -єш, гл. Пасти скотъ на горахъ въ бескидах. Желех.

Бестія, -тії, ж. Бранное: скотъ, бестія. *Завзята бестія.* Шевч. Ув. **Бестіяка**. Сим. 214.

Бестіянський, -а, -е. Собачій, скотскій. *Ах він бестіянський син.* КС. 1883. VII. 501.

Бесур, -ра, м. = **Бусурман**. *Тривай, бесуре! я тебе відучу до чужих дівок залицятися.* О. 1861. XI. Кух. 16.

Бесурів, -рова, -ве. 1) = **Бусурманський**. 2) *Вражій, чортовъ.* *Бесурів син.*

Бесурман, и **бесурмен**, -на, м. = **Бусурман**.

Бусурманський, и **бесурменський**, -а, -е = **Бусурманський**. К. ЧР. 23. *Віра бесурманська.* АД. I. 334.

Бесурмянин, -на, м. = **Бусурман**. *Злі бесурмяне з міста рушали.* КС. 1884. I. 47.

Бесурмянський, -а, -е. = **Бусурманський**. КС. 1882. VIII. 275.

Бетега, -ти, ж. 1) Болѣзнь. Вх. Зн. 2. 2) *об.* Ни къ чему негодный человекъ. Вх. Лем. 391.

Бетегота, -ти, *об.* = **Бетега 2**. Вх. Лем. 391.

Бетежний, -а, -е. Больной. Вх. Зн. 2.

Бетлах, и **бетлих**, -ха, м. Мусоръ, крупный соръ? *Мале сміття я і сам винесу, а цього бетлиха хиба возом вивезти.* Могил. Подол.

Бетоніка, -ки, ж. Раст. *Betonica officinalis*. Вх. Пч. II. 29.

Бефель, -ля, м. Приказъ. *А вахмайстер попереду бефель їм видає.* Гол. I. 145.

Бех! меж. 1) Бухъ! (о паденіи). 2) Баць! (о выстрѣлѣ). ЗОЮР. I. 284.

Бех, -ха, м. 1) Раст. *Cicuta virosa* L. ЗЮЗО. I. 116. 2) Въ заклинаніяхъ употребл. какъ болѣзнь, родственная съ бешихою. *Богородице Діво! прошу тебе вишептатъ і вимовитъ бех і бешиху.* Чуб. I. 115.

Бехати, -хаю, -єш, одн. в. бехнути, -ну, -неш, гл. Дѣлать что нибудь съ шумомъ: стучать, падать, бить, стукнуть, упасть, ударить. *Кого по пиці бехає, кого у груди тасує.* Кв. *Так і бехнув з горища.* Мнж. 113.

Бехатися, -хаюся, -єшся, сов. в. бехнутися, -нуся, -нешся, гл. Падать, упасть съ шумомъ, грохнуться. *Як би не вона, бехнулась би перед усіма.* Г. Барв. 398.

Бецман, -на, м. Неповоротливый человекъ, увалень, дубина, балбесъ. *Який бецман, а нічого не вгоден робить.* Аф.

Бецманка, -ки, ж. р. отъ бецман.

Бець, -ця, м. Родъ большого хлѣба? *Беця ім спечу.* Мнж. 98.

Бецьком, нар. — **поснути.** Крѣпко заснуть. Желех.

Бецяти, -цяю, -єш, гл. Дѣтск. испражняться. Вх. Лем. 391.

Бечка, -ки, ж. = Торок 2. МУЕ. III. 25.

Бешеги, -шег, ж. мн. Заразительныя болѣзнетворныя вещества. *Заніс бешеги до нашого села.* Вх. Зн. 3.

Бешезник, -ка, м. Раст. Paris quadrifolia. Шух. I. 20, 46, 22.

Бешиха, -хи, ж. Болѣзнъ: рожа, рожистое воспаление. Чуб. I. 116. X. Сб. VII. 416. Мил. М. 95. Ув. **Бешишице.** Мил. М. 96.

Бешишник, -ка, м. 1) Раст. Chenopodium hybridum L. ЗЮЗО. I. 116. Мил. М. 96, 11. 2) = **Бешиха.** Драг. 27, № 11, статья 4.

Бешкет, -ту, м. 1) Скандалъ, безчестіє, посрамленіє. *Се ще йому стиднійш буде, що при людях такий бешкет йому зробили.* Кв. 2) Шумъ, смятеніє. Шейк.

Бешкет, -ту, м. = Бешкет. *Київ усе по бешкетах та по кручах.* Змієв. у.

Бешкетний, -а, -е. Скандальный, скандалезный.

Бешмет, -та, м. Особый родъ верхней одежды, бешметъ: кафтанъ, носимый подъ черкескою. Стор. II. 18. ЕЗ. V. 6. (Черном.).

Бешпет, -ту, м. = Бешкет. *Цю ніч вони мені, бешпет зробили, усі копи побили.* Сумск. у.

Бешпетити, -чу, -тиш, гл. Пачкать, гадить. *Мухи бешпетять стіни.*

Бештанья, -ня, с. Брань, нагоняй.

Бештати, -таю, -єш, гл. Бранить, срамить, давать нагоняй. *Я його вже добре бештав.* Шейк. *Бештає за гріхи двіця молодого.* Рудан. I. 158.

Бещад, -да, м. = Бескид 2. Вх. Уг. 227.

Бждирка, -ки, ж. Рыба Phoxinus phoxinus. Вх. Пч. II. 20.

Бжів, -ва, м. = Чміль. Вх. Пч. I. 5.

Бжілка, -ки, ж. = Бджілка.

Бжола, -ли, ж. бжоляник, -ка, м. и пр. = Бджола, бджоляник, и пр.

Бжоляникувати, -кую, -єш, гл. = Пасішникувати. Волч. у. (Лободовск.).

Бжук, -ка, м. Навозный жукъ, Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. II. 27.

Бжун, -на, м. = Бжук. Желех.

Бжуніти, -ню, -ниш, гл. Жужжать. Желех.

Бздикати, -каю, -єш, гл. = Бздіти.

Бздикнути и бздиконути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ бздикати.

Бздила, -ли, ж. Жукъ вонючка, Blaps. Мнж. 176.

Бздини, бздин, ж. мн. 1) Газы въ желудкѣ. 2) = **Бздюха 1?** *Рветься як бздини.* Шейк.

Бздіти, бздю, бздиш, одн. в. **бзду́ти, -ну́, -неш**, гл. Бздѣть, испускати, испустити вѣтры. Ном. № 12577. *Дід перднув, баба бзднула — і хата потонула.* Нар. сказка. *Не бзди гостро, бо уріжешся.* Посл. Канев. у.

Бздо, -да, с. Газы въ желудкѣ, вѣтры.

Бздун, -на, м. Часто испускающій вѣтры (см. **Бздо**); говорятъ преимущественно о старикахъ. *Старий бздун.* Ув. **Бздуняка.** *Оце ще бздуняка: начхурів і дихати не можно.* Кременч. у.

Бздюха, -хи, ж. 1) Родъ гриба: дождевикъ, *Lycoperdon Bovista* L. 2) Насѣкомое: вонючка. Ум. **Бздюшка.**

Бзина, -ни, ж. = **Бузина.** Желех. Шух. I. 18. ЕЗ. V. 89.

Бзиновий, -а, -е = **Бузиновий.** ЕЗ. V. 89.

Бзичати, -чу, -чиш, гл. = **Дзичати.** Вх. Лем. 391.

Бзік, -ка, м. = **Бузина.** Вх. Лем. 391.

Бзюк, -ку, м. Раст. *Sambucus Ebulus* L. ЗЮЗО. I. 135.

Би, сокращ. б. 1) Частица, прибавляемая къ слову для выраженіи условности: бы, бѣ. *Я ж би тую Україну кругом облітала.* Нп. *Дурним би назвали, од себе прогнали.* Шевч. *Як би він не лях, то не звав би ся Стасем.* Литин. у. **Би б.** Былъ бы. *Не рад би б ти моему братіку, як би в гости прийшов?* Рудч. Ск. I. 85. **Би-м.** Выражается условность въ 1-мъ лицѣ. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806. *Дала би-м білу ручку, та нема кому.* Чуб. V. 1. *Ой рада би-м, мій синоньку, листок написати.* Федьк. I. 37. Также точно для 2-го лица ед. ч. — **би-сь.** *Не волів би-сь, милий синку, йти з ягнятком на толоку.* Федьк. Для 1-го лица мн. ч. **би-сьмо:** для 2-го лица мн. ч. **би-сьте.** 2) Сз. Дабы, что-бы. *І над ним і коло него хрестик Божий пише, би уроки, би злі духи там не приступали.* Федьк. I. 3.

Бибак, -ка, м. Вередъ. Угор.

Бибка, -ки, ж. Шишка овечьихъ экскрементовъ. Мил. М. 25. См. **Бібка.**

Библійний, -а, -е. Библейскій.

Библіотека, -ки, ж. Библиотека. *Скрізь як у дзвін дзвонять, — говорять за школи і бібліотеки.* О. 1861. X. 150. *Які все чудні книжки в бібліотеці мого батька.* Левиц. Пов. 128.

Библія, -лії, ж. Библия. *Розумний, по коліна в Библії.* Ном. № 5694.

Бигарь, -ря, м. = **Бегар.** Угор.

Бигасень, -сня, м. Дубина, болванъ, олухъ. Желех.

Биги збивати = Байдики бити. Желех.

Бидзатися, -дзаюся, -ешся, и бидзкатися, -каюся, -ешся, гл. = **Гедзатися.** Желех.

Бидзень, -дзня, м. = **Гедзень.** Желех.

Бидзькавка, -ки, ж. Насѣк. а) *Oestrus*, оводъ. Вх. Зн. 3. б) *Hippobosca equina.* Вх. Зн. 3.

Бидлина, -ни, ж. Единич.: скотина, одна штука скота. См. **Товарина, товаряка.**

Бидло, -ла, с. 1) Рогатый скотъ. *Май — бидлу дай, а сам на піч утікай.* Ном. № 447. *В тій оборі повно бидла.* Чуб. II. 232. 2) Бранное: скотъ, скотина. *Ах ти, бидло погане!* 3) Пададь. Ув. **Бидлюга, бидлюка, бидляка, бидлятина.**

Бидля, -ляти, с. Одна молодая скотина, одна скотина. Чуб. III. 374.

Бидляк, -ка, м. Бранное: скотъ, скотина.

Бидляка, -ки, и бидлятина, -ни, ж. Ув. отъ бидло.

Бидлячий, -а, -е. Скотскій.

Бидлячка, -ки, ж. Экскрементъ рогатой скотины. Вх. Лем. 391.

Бизівний, -а, -е. Вѣрний, надежный, несомнѣнный. Угор.

Бизівно, нар. Несомнѣнно, навѣрно. Вх. Зн. 3.

Бизувати, -вую, -еш, гл. = Бізувати. Вх. Зн. 3.

Бийстрик, -ка, м. Быстрое течение въ рѣкѣ. Кіев.

Бик, -ка, м. 1) Быкъ (молодой, кастрированный). *До чого бик навик, того і волом схоче.* Фр. Пр. 27. *Міняй бики на воли, аби дома не були.* Чуб. I. 272. 2) — **дикий = Олень.** Вх.

Пч. II. 6. 3) Насѣк. *Lucanus cervus*, жукъ олень. Вх. Пч. II. 27. 4) Прочный

треножникъ, съ помощью котораго поднимають мельничный камень. Чигир. у. 5)

Родъ неподвижныхъ кандаловъ. КС. 1882. VIII. 263. 6) Родъ дѣтской игры. Ив. 47. Ум.

Бичок, бичечок. Ув. **Бичисько, бичище.**

Билень, -льня, м. = Бич. 2. Шух. I. 166.

Билецъ, -льця, м. = Билень = Бич 2. Kolb. I. 64.

Билет, -та, м. 1) Билеть. 2) Паспортъ. 3) Отпускной солдатскій билетъ. *По дорозі йшов*

молодий москаль додому по билету. Левиц. I. 1. 4) Двадцятипятирублевая ассигнація.

А що за цю коровку? — Билет. Золотон. у.

Билина, -ни, ж. Стебель полевого злака, травка, былина. *Ой у полі билина, її вітер*

колише. Мет. 78. *Сам зостався на чужині, як билина в полі.* Мет. 11. Ум. **Билинка,**

билинонька, билиночка.

Билисько, -ка, с. Мѣсто, заросшее травой, стеблями растений. *Приїдь, приїдь,*

Кострубоньку! Стану з тобов до шлюбоньку на травнику-билиську і в подертім
сірачиську. Pauli. I. 22.

Билиця, -ці, ж. 1) Быль. бывое. *Бо се не казка, а билиця, або бувальщина, сказать.* Шевч.

2) = **Билина.** *Інших била палицов, мене с била билицов.* Гол. L 211.

Билка, -ки, ж. 1) Родъ игры въ мячъ. Полтав. 2) Стволь дерева толщиной въ руку.

Павлогр. у.

Билля, -ля, с. соб. Быліе. *Ой Васильки, сиди в биллю, а я в черемшині.* Pauli. II. 189.

Било, -ла, с. 1) Доска, употребляемая вмѣсто колокола въ монастыряхъ; то же, что

клепало. *Я йому як у било б'ю: женись та женись, — так ні та й годі.* Лебед. у.

Говорили, як у било били, а йому и не в догадки. 2) Крылья или отводы въ саняхъ,

предназначенные для того, чтобы сани не опрокидывались. Сумск. у. Ум. **Бильце.**

Било, -ла, с. 1) Стебель растения (конопли), стержень кукурузы. Шух. I. 147. *Торік добрі*

були кукурузи: на їднім билі по два стрюки було. Каменец. у. 2) Часть **друлівника**

(см.). Шух. I. 277. 3) Верхнія боковыя перекладыны, соединяющія передокъ и задокъ
воза. Черниг. Ум. **Бильце.**

Билька, -ки, ж. Стебель картофеля. Вх. Уг. 227.

Бильник, -ка, м. 1) Черешки въ листѣ. *Поїла проклята кузявка капусту, — тільки*

бильник один стирчить. Черниг. 2) Раст. чернобыльникъ, *Artemisia vulgaris.* *Небом*

накрите, а билником огорожене. Волинск.

Бильце, -ця, с. 1) Ум. отъ **било.** 2) Рама у люльки. Чуб. VII. 386. *Шовковії вервечки,*

золотії бильця, срібні колокільця, мальована колисочка. Мет. *Колихала цілу ніч і бильця з*

рук не пускала. Черк. у. 3) Часть ткацкаго инструмента, называемаго **блят** (см.)

Константиногр. у. 4) Часть **витушки** (см.) Вас. 202. 5) Балочка въ ульѣ, къ которой

пчелы прикрѣпляють восчину. Шух. I. 111. 6) Часть лозовой корзины: «продольный брусокъ вверху и внизу корзины». Вас. 147. 7) Одна изъ частей воротъ. Шух. I. 87. 8) Брусь въ боронѣ, въ которомъ укрѣплены зубья. *Треба було розбірати двое бильців у бороні.* Чуб. II. 561. 9) Обручъ въ рыболовномъ снарядѣ, называемомъ хватка. Браун. 14. 10) Часть крыши оборога (см. оборіг 1) — половинка стропиль. Вх. Зн. 42.

Бильчак, -ка, м. Бревно изъ цѣльнаго дерева, деревянный брусь.

Билианка, -ки, ж. = Бандурчанка. Вх. Лем. 391.

Би-м. См. Би.

Бинда, -ди, ж. 1) Лента. Гол. Од. 26. Чуб. VII. 423. О. 1861. XI. Св. 29. *Дай же мені, моя мати, ще й червону бинду.* Грин. III. 385. У биндах ходити. Быть девушкой. Шейк. Ум. Биндочка. Чуб. III. 210.

Бинджук, -ка, м. Лѣнтяй, лежебокъ. Желех.

Биндовый, -а, -е. Ленточный.

Биндоокій, -а, -е. = Блиндоокій.

Биндочка, -ки, ж. 1) Ум. отъ бинда. 2) Косоцветка. Гол. Од. 50.

Биндочковий, -а, -е. Относящійся къ ленточкѣ. *Биндочковий кісник.* О. 1861. XI. 28, 29.

Биндюги, -рів, м. мн. = Бендюги.

Биндюк, -ка, м. = Чміль. Вх. Пч. II. 26.

Биндючитися, -чуся, -чишся, гл. = Бундючитися.

Биненька, -ки, ж. Ум. отъ биня.

Бинечка, -ки, ж. Ум. отъ биня.

Бинч, -ча, м. Трутень. Вх. Лем. 391.

Бинчати, -чу, -чиш, гл. = Дзичати. *Хрущ бинчит.* Вх. Лем. 391.

Бинь-бинь! меж. Призывъ для коровъ. Шейк.

Бинька, -ки, ж. Ум. отъ биня.

Бинькати, -каю, -ещ, гл. = Бинчати = Бзичати. *Бинькала бчилка на цвіту.* Гол. IV. 349.

I. Биньо, -ня = Биня. Желех.

II. Биньо, -ня, м. Плакса. Желех.

Биньця, -ці, ж. Ум. отъ биня.

Биня, -ні, ж. Дѣтск. названіе быка, коровы. О. 1862. IX. 118. Ум. Бинька, биньця, биненька, бинечка. *Плаче коло биків: «бинейки мої, бинейки!».* Гн. II. 162. См. Биця.

Бир! бирр! меж. Крикъ, которымъ гонятъ овецъ. Kolb. I. 65. Шух. I. 210.

Бирва, -ви, ж. = Брова. Желех.

Биренька, биречка, -ки, ж. Ум. отъ биря.

Бирів, -рова, м. Сельскій староста, сельскій судья. Угор. *От бирова утікайте.* Гол. III. 237.

Бирка и бирька, -ки, ж. 1) Овца. 2) Шкура овечья, мерлушка. Гол. Од. 17. 3) Шапка-бирка. Шапка изъ овчины. *А ще на козаку бідному нетязі шапка-бирка, зверху дірка.* Мет. 377. 4) Палочка, на которой нарѣзываютъ счетъ чегонибудь, бирка; то же, что карбіж. КС. 1893. V. 277. 5) = Багнітка. Вх. Лем. 391. 6) Сосновая шишка. Харьк. у. Борз. у. 7) Родъ дѣтской игры. ЕЗ. V. 135 8) Животное: стоногъ, тысячерогъ. Вх. Лем. 391.

Биркастий, -а, -е. О шерсти овецъ: въ мелкихъ завиткахъ. *Вівці биркасти.* Вх. Лем. 391.

Биркати, -каю, -єш, гл. Созывать овецъ. *Вівчарь вівці наганяє, на ягнята биркат.* Гол. III. 394.

Биркувати, -кую, -єш, гл. Отмѣчать, дѣлать помѣтки, нарѣзки. См. **Бирка 4.**

Бирнак, -ка, м. Палка съ крючкомъ, которою ловять овецъ.

Бировити, -влю, -виш, гл. Быть сельскимъ судьей. Угор.

Бирочка, -ки, ж. Ум. отъ **биря.**

Бирса, -си, ж. 1) Сильный вѣтеръ, ураганъ, буря, порывъ вѣтра. *Як набіжить бирса, то й млин повалить.* Киев. 2) Эпилепсія, падучая болѣзнь. Канев. у.

Бирсуватися, -суюся, -єшся, гл. Артачиться, бѣситься. *Спершу кінь бирсується, а далі оговтається.* Черк. у.

Бирувати, -рую, -єш, гл. Мочь, быть въ силѣ. Угор.

Бирфи, бирф, ж. мн. Ступеньки въ передвижной лѣстницѣ. То же, что и **щаблі.** Вх. Зн. 3.

Бирь-бирь! меж?. Призывъ для овецъ.

Бирька. См. **Бирка.**

Биря, -рі, ж. Дѣтск. овца. О. 1861. VIII. 8. *Як піду я ярот по долині свої бирі гукати.* Чуб. Ум. **Биренька, бирочка, бирочка.**

Бисаг, -га, м. = **Бесаг.**

Бискуп, -па, м. Римско-католическій епископъ, бискупъ. К. ЧР. 10.

Бискуплянин, -на, м. Крестьянинъ, живущій на извѣстныхъ обязательствахъ на земляхъ епископства. К. ПС. 110.

Бискупський, -а, -е. Епископскій, бискупскій.

Бискупство, -ва, с. Епископство.

Бискупщина, -ни, ж. Епископскія владѣнія.

Бистрень, -ня, м. Потокъ, быстрый ручей. *Брати мої невірні, як той бистрень, що дзюркотить на провесні в долині.* К. Іов. 14.

Бистрий, -а, -е. 1) Скорый, быстрый, стремительный. *Перебреду бистру річку.* Мет. 83. *Підмила корінь бистра вода.* Нп. 2) Проворный. *Повибігали якісь панночки куці та бистрії як сороки.* МВ. I. 112. *І бистрим бігом все колише, неначе в гніві сам Зевес.* Котл. Ен. 3) **Бистрий на очі.** Быстроглазый, шустрый. *Була у нас жінка, — знаєте, все бісики пускала — така собі бистра на очі.* Волч. у. **Дивиться бистрим оком.** Внимательно смотритъ. МВ. II. 107. 4) **Бистрий на розум.** Сметливый, сообразительный. Ум. **Бистренький, бистресенький.**

Бистрина, -ни и бистриня, -ні, ж. Быстрина, быстрое, стремительное течение воды. *Люблять прать на самій бистрині.* К. (ЗОЮР. II. 205). *Один з плотів, збившись з бистрини, трапив між каміння.* Стор. II. 122.

Бистрити, -рю, -риш, гл. Быстро, стремительно течъ. *Вода бистритъ.* Радом. у.

Бистриця, -ці, ж. 1) Быстрый и шумный потокъ. Желех. 2) Название многихъ рѣкъ. Желех. 3) Порода длинныхъ сливъ. Вх. Лем. 391.

Бистринь, -ні, ж. = **Бистрина.** *Як же повідь настала, наперла бистринь на будинок той.* Єв. Л. VI. 48.

Быстро, нар. Скоро, проворно. **Быстро очима стриже.** Бойко смотритъ. Шейк. Ум. **Бистренько, бистресенько.**

Быстроводний, -а, -е. Стремительно текущій. *Потоки бистроводні.* К. Псал. 32.

Бистрощокий, -а, -е.? Чого прийшов, бистрощокий? Грин. III. 680.

Бистря, -рі, ж. = Бистрина. Червона хустка пішла бистрею, довга коса розпустилась по воді. МВ. I. 158.

Бистряк, -ка, м. Накожный сапъ. Волын. г.

Бистрянкa, -ки, ж. 1) Раст. *Alburnus baldneri*. Шейк. 2) Быстрая и глубокая рѣчка. Ум. **Бистряночка.** Течуть річки бистряночки, що й не перескочу. Чуб. V. 577.

Би-сь. См. Би.

Бит, -та, м. Драка. Такий меж їми був бит, що обидва на місті зістались. Черном.

Битва, -ви, ж. Битва, бой. Ой не находъ, Литва, буде з нами битва. Мет. 215. Лайки — байки, битва — молитва. Ном. № 3807.

Бительня, -ні, ж. Станокъ для трепанія конопли. Левиц. I. 2.

Битець, -тця, м. Каменоломщикъ. Міус. окр.

Бити, б'ю, б'єш, гл. 1) Бить, наносить удары. *Дурного і в церкві б'ють.* Посл. *За що мене, мужу, б'єш, за якій вчинки?* Нп. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є.* Шевч. **Не по чім і б'є, як не по голові.** Въ томъ то и бѣда, въ томъ то и дѣло. Ном. № 7367. 2) О лошадахъ: лягать: *Кобила б'є.* 3) Вколачивать. *Бити палі.* 4) О водѣ, волнѣ и пр. Бить стремительно, литься, течь. *Вода так і б'є. Ой не ходи коло води, буде хвиля бити.* Мет. 70. *Ніна біла з рота.* Стор. М. Пр. 19. 5) О часахъ, колоколѣ и пр. Звонить, бить. *В усі дзвони б'ють.* Грин. III. 275. *У дзвони дзвонять, в гармати б'ють.* О. 1862. II. 59. 6) Разбивать, бить. *Бити вікна.* *На мою невісточку не настачишся горшків та мисок: так б'є, хоч що тиждня нові купуй.* Харьк. 7) — **на кого.** Нападать, наступать на кого (во время войны). *І хоче ворогом на тебе бити.* К. ДН. 172. *Прийшов чужоземець татарин і ото вже на Вишгород б'є.* АД. I. 50. 8) О вѣтрѣ, метели: вѣять, нести. *Б'є вітер на чистому.* Новомоск. у. *На Миколи перестало бити, за те ушкварив мороз.* Мир. Пов. I. 113. *Завірюха б'є.* Грин. II. 97. 9) Корчить въ эпилепсії. *Бодай тебе било до землі, аби з ті дух вибило.* (Проклятіє — пожеланіє смерті отъ эпилепсії). Фр. Пр. 31. 10) **Олію бити.** Выжимать постное масло. 11) **Бити третяка.** Танцовать. *Під дудку біла третяка.* Котл. Ен. 12) **Байдики бити.** Ничего не дѣлать, бить баклуши. Ком. II. 17. 13) **Бити на забій.** Бить на смерть. *Б'є жінку на забій.* НВолын. у. 14) **Поклони бити.** Бить поклоны. *Прийшли в каплицю перед Феба, Еней поклони бити став.* Котл. Ен. 15) — **вовну, повсті.** Перебивать шерсть, дѣлать войлоки. ЗОЮР. I. 48. Сим. 197. 16) — **телеграм.** Посылають телеграмму. Лохв. у. 17) — **пила.** Родъ игры у парней. О. 1861. XI. Св. 31. 18) — **чолом.** См. **Чоло.** 19) **Бодай тя на сон било!** Чтобъ ты не могъ заснуть. Фр. Пр. 29.

Битий, -а, -е. 1) Битый. *Каже дитина, що бита, та не каже за що.* Посл. **Битий ходиш.** *Вотъ-вотъ будешъ побить.* *Битий ходиш.* — *от-от-от пооб'ють.* Ном. № 3610. **Я в тім не битий.** Я этому не учень, я этого не знаю. Фр. Пр. 35. 2) О дорогѣ: торный, укатанный. *Ой як вийдеш на битий шлях, слізоньками вмиється.* Нп. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Нп. 3) Печатный. *Я розбіраю тільки бите письмо, а скорописі не вмію.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 4) О монетѣ и металлѣ: чеканенный, кованный. *Битій таляри.* Гол. I. 19. *При боці шабля у Дамашку бита.* Федьк. I. 132. *Без битой голої копійка.* Котл. 5) **Бита підлога.** Польъ изъ бревень. Шух. I. 174. Ум. **Битенький.** Чуб. V. 943.

Битися, б'юся, б'єшся, гл. 1) Биться, драться, сражаться. *Бийтесь, не виляйте, настав тепер то січі час.* Котл. Ен. VI. 24. *Господарю Волоський, чи будеш зо мною биться?* Нп. *Байте, поки б'ється.* Шевч. 2) Биться, трепетать. *Ти не знаєш, моя мати, за ким серце б'ється.* Мет. 50. *Жила б'ється. Плаче, плаче та ридає, як рибонька б'ється.* Нп. *Сокіл... і давай перед нею биться, наче підбитий.* Мнж. 4. 3) Биться обо что. *Будеш плакати, в землю битись, долю проклинати.* О. 1862. II. 82. 4) Стараться, биться. *Грин. II. 88. Бється, як риба об лід.* Посл. *Настя ночі не поспить, усюди старається, б'ється, достає.* Стор. 5) Бить, ударять. *Ходить дівка по бережку та все в груди б'ється.* Мет. 19. С) О кобылѣ: имѣть случку. Угор. 7) **Битися навбитки**. Особый родъ игры яйцами на свѣтлый праздникъ: бить одно яйцо объ другое, и чье разобьется, тотъ и считается проигравшимъ. 8) **Битися об заклад**. Держать пари, биться объ закладъ. 9) **Битися луною**. Отдаваться эхомъ. *Стукотіння од коліс билося луною в обидва боки того яру.* Левиц. Пов. 272.

Битка, -ки, ж. 1) = **Бабка 5**. 2) Разбитое яйцо (см. **Битися навбитки**). *У мене є з двадцять биток.* Черк. у. 3) Драка, битье. Гн. I. 65. Вх. Лем. 392. *На ярмарку спинилась mezi людьми битка.* Бердич. у. 4) Ударъ въ игрѣ латка. *Ив. 4 7.* 5) Шило, которое отыскивають другъ у друга играющіе въ игру: **шила бити**. О. 1861. XI. Св. 31. 6) То же, что и **терниця**, но съ болѣе широкой щелью для мечика. *Вас. 200.*

Битливий, -а, -е. Драчливый. Мнж. 176. *Такий битливий, — зараз кулаком.* Константиногр. у. *Чоловік битливий буде.* Славянос. у. 2) Бодливый. *Така корова маленька, а битлива.* Черк. у. *Битлива корова наша.* Канев. у. 3) Сильно ударяющій. *Град битливий.* Міус. окр.

Битниця, -ці, ж. = **Бетельня**. Кобел. у. Київ. у.

Биття, -тя, с. Битье; драка. *Махання за биття не рахується.* Ном. № 3884. *Як би знайшовся такий чоловік, щоб не биттям, а поважним словом зробив з неї роботу людину.* Стор. I. 10.

Бицінька, -ки, ж. Ум. отъ **биця**.

Биць-биць! меж. для призыва телятъ.

Бицька, -ки, ж. Ум. отъ **биця**.

Бицю-бицю! меж. = **биць-биць!**

Бицюня, -ні, ж. Ум. отъ **биця**.

Биця, -ці, ж. Дѣтск. корова, теленокъ и вообще рогатый скотъ. О 1861. VIII. 8. **Зійшли биці на киці**. Хозяйство пришло въ упадокъ. *Фр. Пр. 27.* Ум. **Бицька, бицінька, бицюня**. См. **Биня**.

Бич, -ча, м. 1) Палка. КС. 1883. IV. 773. *Не біжить собака від калача, але від бича.* Чуб. I. 279. *Добрий бич запарив.* Мнж. 105. 2) Било, короткая часть цѣпа, которою молотять. *Киї запорожські — палічка не дуже довгі, неначе бичі у ціпів.* Стор. II. 193. 3) Часть сукновального песта, при помощи которой онъ поднимается. *Мик. 481.* Ум. **Бичик**.

Бича', -чати, с. Бычекъ. Чаше во мн. ч. **бичата**. *Іде чоловік бичатьми маленькими.* Гн. I. 96.

Бичак, -ка, м. Ножъ съ небольшимъ черенкомъ. Угор.

Бичечок, -чка, м. Ум. отъ **бичок**. *У тебе дві корови телилося, два бичечки родилося.* Чуб. *Запряжи бичечки.* Грин. II. 69.

Бичий, -а, -е. Бычій. *Вас. 163.*

Бичик, -ка, м. Ум. отъ бич.

Бичина, -ни, ж. 1) Отъ бик. Говядина. Константиногр. у. 2) Отъ бич 1. Палка. Рудч. ЧП. 233.

Бичисько, -ка, м. Ув. отъ бик.

Бичитися, -чуся, -чишся, гл. О коровѣ: имѣть случку. *Гарно бичитися, та погано телитися.* Ком. II. № 446.

Бичище, -ща, м. Ув. отъ бик.

Бичівка, -ки, ж. Веревка, бичевка. О. 1862. IX. 61. Ум. **Бичівочка.**

Бичівник, -ка, м. Въ дышловомъ возу: жердь, служащая для припряжки третьей лошади. *Кінь на бичівнику.* Вх. Зн. 3. Ум. **Бичівничок.**

Бичка, -ки, ж. = **Багнітка.** Вх. Пч. II. 37.

Бичня, -ні, ж. 1) Стадо воловъ. 2) Загонъ для воловъ. *Звелів з бичні волів пригнати.* Котл. Ен. III. 22.

Бичова, -ви, ж. Припрягиваніе добавочныхъ лошадей или воловъ. Шейк.

Бичовий, -а, -е. Припряженный въ добавленіе. См. **Бичувати 1.**

Бичок, -чка, м. 1) Ум. отъ бик. Бичок-третьок. Волъ трехлѣтокъ. Чуб. III. 346. 2)

Рыба: а) = **Бабець.** Вх. Пч. II. 19. б) *Gobius.* Браун. 27. 3) Печной боровъ? *Хата в його з рундучком і піч не з бовдуром, а так, як у панів, з бичком.* Г. Барв. 424. 4) Мѣра водки, равная 1/2 четверти. Радом. у. 5) Мѣра лучины: два кубическихъ аршина. Радом. у. б) = **Сичик 2.** 7) Родъ танца. Алв. 32.

Бичуванія, -ня, с. Отглагольное сущ. отъ бичувати.

Бичувати, -чую, -еш, гл. 1) Припрягать къ одной парѣ лошадей или воловъ еще одну или нѣсколько впередъ, когда тяжело везти. Ком. II. № 114. *На гору йду — не бичую, а з гори йду — не гальмую.* Мет. 460. 2) О судахъ: тащить на бичевѣ. Киев.

Бичуватися, -чуюся, -ешся, гл. 1) = **Бичувати 1.** *Ми раз у раз бичуємось, їдучи на цю гору.* Подольск. г. 2) Быть тащиму на бичевѣ, идти на бичевѣ. *Кілько берлинок і дубів з кавунами бичувалося по Дніпру.* Левиц. Пов. 273.

Бичусь, бичуш, бичушка. Клички быка.

Бишак, -ка, м. Сортъ крупныхъ астраханскихъ сельдей. Харьк. Мнж. 176.

Бишва, -ви, ж. Въ кожевенномъ производствѣ: кадка, родъ ушата, въ которомъ уши вытянуты высоко вверхъ, а на продѣтой сквозь нихъ палкѣ вѣшается вымоченная кожа. Вх. Зн. 3.

Бишиха, -хи, ж. и пр. = **Бешиха и пр.**

Бишки! меж. Окрикъ на телятъ. Мнж. 176.

Бияк, -ка, м. = **Бич 2.**

Бі, сокращ. **Біг,** употребл. въ сложныхъ словахъ: **помагай-бі.** Помогай Богъ! **Спаси-бі!** Спасибо! **Дасть-бі!** Богъ дастъ. **Дале-бі!** **Про-бі!**

Біб, бобу, м. 1) Раст. Бобъ, *Vivia faba L.* Чуб. V. 1157. 2) **Дати бобу.** Задать, поколотить. *Як дам тобі бобу, то й крикнеш «пробу!»* [вмѣсто «про-бі»] Ном. № 3633.

Взяв доброго бобу. Былъ сильно побить. Чуб. II. 524. **Дав йому бобу залізного ззісти.** Застрѣлил? Задалъ непосильную задачу? Ном. № 4186. Ум. **Бібик, бобик, бобок, бобичок.** Ув. **Бобище.** ЕЗ. V. 149.

Бібка, -ки, ж. 1) Пометь въ шарикахъ: овечій, заячій, козій. Мнж. 176. См. **Бибка.** 2) Шарикъ маленькій. Ум. **Бібочка.**

Біблиця, -ці, бібля, -лі, ж. Родъ рыбы. Київ. Ум. **Бібличка**.

Біблія и пр. См. **библія** и пр.

Бібник, -ка, м. Трилистникъ.

Бібок, -бка, м. = **Бібка**. Черк. у.

Бібр, бобра, м. Бобръ. Желех.

Бібула, -ли, ж. Оберточная бумага. См. **Бебуля**.

Бібулястий, -а, -е. Похожий на **бібуду**. Желех.

Біб'яшок, -шка, м. 1) = **Бібка** 1. 2) Древесная почка. Чигир. у.

Бівпушок, -шка, м. Раст. *Tussilago farfara*. Вх. Лем. 392.

Біг и Бог, Бога, м. 1) Богъ. *Чоловік стріляє, а Біг кулі носить*. Ном. № 83. *Біг Богом, а люде людьми*. Посл. *Як ось знечев'я вбіг Меркурій засапившися до богів*. Котл. Ен. II. 20. *Жив у лісі такий бог лісовий*. Грин. I. 44. *В се время в рай боги зібрались к Зевесу в гості на обід*. Котл. Ен. II. 19. 2) Икона, образъ. Чуб. VII. 384. *Поцілувала на божнику бога*. Г. Барв. 239. *Батько й мати беруть богів, хрестять богами молодих і оддають їм у руки*. *Молода оддає свого бога молодому*. Грин. III. 440. 3) **Старий бог?** *Вона іде, іде, — мов старий бог з двору сходить... Вже до воріт, за двір...* — говорится о важности ухода уходящего лица. Сим. 228. 4) **Скляний бог**. *Водка, штофъ съ водкой. Тоді то й зазналася я із сим скляним богом*. О. 1862. VII. 42. *Прихилився до шкляного бога, привчався горілочку вживати*. Мир. ХРВ. 203. 5) **Біг-мі, Біг-має**. *Нѣтъ, не имѣется. Діточок у їх Біг-ма*. Шевч. *А іще на козаку нетязі шапка-бирка, зверху дірка, хутро голе, околиці Біг-має*. ЗОЮР. I. 6) **Біг-ме**. *Ей Богу; право. Біг-ме на щотах не училась*. Котл. Ен. IV. 19. *Біг-ме, я не брав твоєї сокири*. Каменец. у. 7) **Біг дав**. *Есть, имѣется*. Галиц. 8) **Богу робити**. *Иносказ. сидѣть въ тюрмѣ. Повѣсть «Мамай» Скальк*. 9) **Знати Богу**. *Знать молитвы*. О. 1862. IV. 9. 10) **Бог відь**. *Богъ вѣсть. Ото скільки очима скинеш, Бог відь колишні стени*. Конот. у. 11) **Своїм богом зробити, піти**. *По своєму сдѣлать*. Св. Л. 287. См. **Зробити**. *З сього часу пішла своїм богом коло всього*. Св. Л. 114. 12) **Ніяким богом не допросишся**. *Никакъ не упросишь. Ніяким богом не допросишся було, щоб хоть в двір до тебе заглянули*. Сим. 222. 13) **За малим богом**. *Едва. За малим богом слави и чести казацької братерським боєм не занастили*. К. ЦН. 221. *За малим богом Криму... не опанував*. К. ЦН. 219. 14) **За невинного бога (побито, взято)**. *Ни за что (побить, арестованъ и пр.)* Мнж. 163. 15) **Спасеть же Біг тебе!** *Выраженіе благодарности*. Котл. Ен. II. 29. 16) **Коли вже те у Бога і діялось!** *Бог знаеть, когда это и было*. Сим. 223. 17) **У Бога**. *Восклицаніе въ досадѣ, если чего нибудь не находишь. Де ті ключі у Бога!* Сквир. у. 18) См. **Бі**. Ум. **Богонько, Богочко, Біженько, Біжечко, Божок**. *Ей, Богочку, таточку, дай погоду!* Фр. Пр. 77. *Ішов Божок дорогою, зострів дівку із водою: «Ой дай, дівко, води пити, смажні уста закропити!» — Не дам, старцю, води пити, бо вода єсть нечиста... «Ой ти, дівко, сама нечиста, а вода єсть завжди чиста.»* *Стала дівка, ізлякалась, перед Богом заховалась*. Млр. Л. Сб. 237.

Біг, -гу, м. Бѣгъ. *І бистрим бігом все колише, неначе в гніві сам Зевес*. Котл. Ен.

Біга, -ги, ж. 1) Бѣгъ, побѣжка. *Екатериносл. у.* 2) **Бігою**. *Рысью. Кінь біжить бігою*. Канев. у.

Бігавка, -ки, ж. Понось.

Біганина, -ни, ж. Бѣготня, суматоха. *Левиц. I. 318. Наробив справник біганини*. Каменец. у.

Бігання, -ня, с. Бѣганіє. *І піднявсь був... гомін, бігання, крик, галас.* Кв.

Бігарь, -ря, м. Палка. *Візьму бігарь на плечі — вся моя худоба.* Гол. IV. 513. См. **Бигарь**.

Бігати, -гаю, -еш, гл. 1) Бѣгать. *Бігає по луці.* Въ повел. накл. употребл. иногда **бігай** вм. **біжи**. *Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечеріє.* Мет. 98. Употребл. оно также тавтологически: *Ой бігайте-біжіть шляхом да наженіте Касю з ляхом.* Чуб. V. 908. *Бігай, хлопче! Бігаймо у великий гай! Бігаймо, кажу.* МВ. II. 112. 2) О коровахъ: случаться. Угор.

Бігатися, гл. О животныхъ: быть въ періодѣ случки, случаться. Шух. I. 211.

Біглий, -а, -е. Бѣгуцій. *Біглому єдна дорога, а погонцеві десять.* Фр. Пр. 37.

Бігматися, -маюся, -ешся, гл. Божиться. Фр. Пр. 36. *Та не бігмайся, бо гріх.* Шейк.

Бігнути, -ну, -неш, гл. = **Бігти**. Драг. 267. *Бігнуть, пливуть човенцями.* АД. I. 246.

Біговисько, -ка, с. Ристалище. Шейк.

Бігом, нар. Бѣгомъ, скоро. *Та біжи мені бігом, щоб одна нога тут, а друга там.* Ном. № 11020.

Бігота, -ти, ж. Названіє кошки въ сказкѣ. Мнж. 122.

Бігти, біжу, -жиш, гл. 1) Бѣжать. *Гріх по дорозі біг та до нас плиг.* Ном. № 96. *Туди ж бігла да дівчинонька.* Мет. 87. *Ворон коню, біжи швидче!* Мет. 74. *Біг так, що сам себе не чув — изо всѣхъ силъ бѣжалъ.* Котл. Ен. III. 21. 2) Быстро ѣхать, плыть на суднѣ. *Щось біжить з дзвоником.* О. 1862. V. 78. *Човном біжить по під берегом.* Харьк. — **верхи**. Ёхать верхомъ. — **з копита, у чвал**. Ёхать, бѣжать галопомъ. НВолын. у. — **в клус**. Бѣжать рысью. 3) О водѣ, жидкостяхъ и времени: течь. *Біжить річка-млинівочка, камені руйнує.* Раулі. *Молоко біжить. Бориц біжить. Час біжить. Літа мої біжать як скороходець.* 4) — **з блеску**. Бѣжать со свѣта. *Як розходилась стара моя, — батю мій, хоч з блеску біжи!* Харьк.

Бігун, -на, м. 1) Бѣгунъ, быстро бѣгающій, скороходъ. *Олінь лісний — бігун бистрий, а людей боїться.* Гол. I. 376. 2) Ось, на которой ходить дверь, ворота и пр.: верее. КС. 1893. VII. 78. Чуб. VII. 383. Колб. I. 60. *Двері спали з бігуна.* Шейк. 3) Верхній двигающійся жерновъ въ мельницѣ. Вас. 183. 4) Полюсь. *Найтеплійше на землі по-під рівноденником, а найхолоднійше коло бігунів.* Дещо. 5) Извилистый узоръ, зигзагъ. Волын. г.; Славяносерб. у. 6) Родъ колбасы. Желех. 7) Ленъ. Вх. Уг. 227. Ум. **Бігунець, бігунчик**.

Бігунець, -нця, м. 1) Ум. отъ **бігун**. 2) Дитя, уже начинающее бѣгать. *Ростуть вони не по дням і не по часам, а ростуть по минутам: уже такі бігунци гарні.* Рудч. Ск. I. 116. 3) Родъ вышивки. Славяносерб. у. Ум. **Бігунчик**.

Бігунка, -ки, ж. 1) = **Бігавка**. *Чогось бігунка напала.* Київ. у. 2) Трехлѣтняя телка, вошедшая въ періодъ половой зрѣлости. 3) Пуля малаго калибра. Вх. Уг. 227.

Бігунки, -ків, м. мн. 1) Бѣговья дрожки. 2) ? Чуб. VII. 396.

Бігунці, -ців, м. мн. = **Бігунки 1**.

Бігунчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **бігунець**. 2) мн. Въ загадкѣ: сани. *Бігунчики біжать, ревунички (= воли) ревуть, сухе дерево (труну) несуть.* Чуб. I. 313.

Бігуха, -хи, ж. = **Бігавка**.

Бігучий, -а, -е. О водѣ: текучій, проточный. Грин. II. 284. *Тут водиця бігучая — трохи покупайся.* Грин. III. 340.

Бігучка, -ки, ж. = **Бігавка**.

Бігцем, нар. Бѣгомъ. *А він бігцем, бігцем з кіньми.* Каменец. у.

Бігці, нар. = Бігцем. *В бігці бічи.* Быстро бѣжать. Желех.

Бігчи, бічи, біжу, -жиш, гл. = Бігти. Желех.

Бігарь, -ря, м. = Бігарь = Бигарь. Гн. I. 89.

Бігос, -су, м. Кушанье: жареная капуста съ колбасой, саломъ. Шейк.

Біда, -ди, ж. 1) Бѣда, несчастье, горе *Від біди поли вріж та тікай.* Посл. *І грім біди не б'є.*

Посл. **Він є на біді.** Онъ въ бѣдѣ. Фр. Пр. 44. **Тягти біду за хвіст.** Бѣдовать,

бѣдствовать; жить съ горемъ и нуждою. **На біду зійти.** Обѣднѣть, впасть въ

несчастье. Фр. Пр. 48. **Біду бідувати.** Переживать бѣду. *Уже ж мені та докучило сю*

біду бідувати. Чуб. V. 938. **Од біди пхаючи.** Пополамъ съ бѣдой. Фр. Пр. 42. 2) Бѣсъ,

бѣсовская сила, нѣчто страшное. *Була у царя донька, біда ту доньку вкрала.* Гн. II. 58.

Забіліло ніби кіт. Він, мавши нагайку добру, під'їхав: як вдарить, то щоби кіт, то

перервав би його, а то біда стала так висока, як верства, давай скакати на нього. Драг. 47.

3) Плохой, недостойный уваженія человекъ. Фр. Пр. 46. **Строптивый, злой, лѣнивый**

человекъ. *Біду свари, біду ганьби і бий і на біду весь ліс виломи, то біда все бідов.* Фр. Пр.

43. 4) Телѣжка о двухъ колесахъ. Ум. **Бідка, бідонька, бідочка.** *Ой не плач же, любко*

люба, та не бідкуй, бідко. Шух. I. 199. *Ой коли б тобі да так як мені бідонька за бідою.*

Нп.

Бідага, -ги, об. = Бідаха.

Бідак, -ка, м. Бѣднякъ. *Була на всю губу господинею, що й бідакові у неї єсть заробіток.* Г.

Барв. 308.

Бідака, -ки, об. = Бідаха.

Бідаха, -хи, об. Бѣдняга, бѣдняжка, горемыка. Г. Барв. 76. *І гостя (цапа) в трития в*

кошару мусять гнать. Прийшлось бідасі пропадать. Греб. Ум. **Бідашка, бідашечка.**

Шух. I. 198. ЕЗ. V. 145.

Бідацький, -а, -е = Бідашний. Желех.

Бідацьтво, -ва, с. Бѣдность. *Довше мое бідацьтво, ніж його багацьтво.* Фр. Пр. 52.

Бідашечка, бідашка, -ки, ж. Ум. отъ бідаха.

Бідашний, -а, -е = Бідолашний. *Трава сніжечком біленьким припала, бідашний степ*

став сумувать. Греб. 387.

Бідвиннячко, -ка, с.? *Ходім до него колядувати. Чим же він нам дасть? Бідвиннячко на*

насіннячко. Чуб. III. 421.

Бідити, -джу, -диш, гл. Бѣдствовать. Гн. II. 188. *Дрібні діти мати та отак бідити.... а*

Господи милосердний! Камен. у. Бідив дід, як баба жива була, та й тепереньки бідить.

Каменец. у. *Нарід дуже з голоду бідив.* Гн. II. 189.

Бідка, -ки, ж. 1) Ум. отъ біда. 2) Телѣжка о двухъ колесахъ. *Запріг бідку.* Грин. II. 331.

Бідкання, -ня, с. 1) Бѣдствованіе. *Як побачиш мою муку, мое бідкання щоденне.* К. Псал.

69. *Як де заведуться злидні, то отам не переводиться бідкання, аж поки злидні сами не*

перейдуть куди инде. Чуб. II. 398. 2) Жалобы на судьбу, гореванье. *Хведор узявся обома*

руками за голову і замість бідкання дрібно і весело зареготався. Левиц. I. 179. *Чи чує він*

наше бідкання за ним, чи баче наші сльози? Мир. Пов. I. 123.

Бідкатися, -каюся, -єшся, гл. 1) Бѣдствовать, горевать. *Нехай, коли досі бідкались,*

нехай до старості у роскоші поживе. Кв. *Бідкається тепер з волами в таку лиху годину.*

Черк. у. *Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд і діточками втішатись.* МВ. II.

7. Ніколи чужим лихом бідкатись. МВ. І. 47. 2) — **чим**. Нуждається въ чемь. Козаки бідкаються пасовищами. К. Бай. 41. 3) Жаловаться на судьбу. Чого вони все бідкаються? хиба вже справді їм так погано? Полт. Ой, лихо з вами та й годі! бідкалась пані Макуха, важко зітхаючи. Левиц. Пов. 171.

Бідко, -ка, м. Пт. Accentor alpinus. Вх. Уг. 227.

Бідкувати, -кую, -єш, гл. Печаловаться о комь, о чемь. А той щедрий та розкішний все храми мурує, та отечество так любить, так за ним бідкує. Шевч. П. 12. Ой не плач же, любко любо, та не бідкуй, бідко. Шух. І. 199.

Бідкуватися, -куюся, -єшся, гл. = Бідкатися. А я так бідкуюся — чи вже вони поїхали, чи й досі ні. Пирят. у.

Бідний, -а, -е. 1) Бѣдный, неимуцій. Роди, Боже, на всякого долю — бідного і багатого. Чуб. Ш. 229. 2) Несчастливый, горемычный, бѣдный. Бідна моя головонька, доленька несчасна. Мет. Помер отець-ненька — я журюся: до кого ж я, бідна, пригорнуся? Чуб. V. 50. Ум. **Бідненький, біднесенький.** Жив тоді бідненький чоловік із жінкою. Грин. І. 71.

Бідник, -ка, м. = Бідак. Вх. Уг. 227.

Біднити, -ню, -ниш, гл. Дѣлать бѣднымь. Біднили нас постоями. К. Досв. 115.

Біднитися, -нюся, -нишся, гл. Прикидываться бѣднымь. Та вони зовсім не такі! вони тільки бідняться, а в їх грошей до чорта! Полт.

Бідниця, -ці, ж. 1) Бѣдная, бѣдствующая, бѣдняжка, несчастная. Шейк. 2) Пустячная вещь? малое количество? ничтожество? Устану я у п'ятницю, помотаю сю бідницю: сюди, туди помахнула та нічого не вмотнула. Грин. Ш. 494. **Із мишачу бідницю.** Очень мало. Ном. № 7696.

Біднівство, -ва, с. Бѣдная семья, бѣдное хозяйство. З біднівства (приймак) пристав. Фр. Пр. 55.

Біднійшати, -шаю, -єш, гл. Бѣднѣть, дѣлаться бѣднѣе, приходитъ въ нищету. Землі менчає і люде біднійшають, бо ні з чого потягти. Черниг.

Біднісінський, -а, -е. Совершенно бѣдный.

Бідність, -ности, ж. Бѣдность, убожество, нищета.

Бідніти, -нію, -єш, гл. = Біднійшати.

Біднішати, -шаю, -єш, гл. = Біднійшати.

Бідно, нар. Бѣдно, убого. Ум. **Бідненько, біднесенько.** Жив чоловік бідненько. Грин. II. 163.

Біднота, -ти, ж. 1) Бѣдность, убожество. 2) соб. Бѣдные люди, бѣдняки. Там живе усе така біднота, що страх і дивиться.

Бідночія, -чії, ж. = Біднота. Желех.

Бідня, -няти, с. Бѣдняжка. Там онде блудить сплакано дитина, без тата, мами бідна сиротина: нічо не їло, душечка му мліє, і хоче в хату бідня повернути. Федьк. І. 21. А я тебе, любко, люблю, за ручку поведу. Веду бідне за рученьку, бідне не веде сі. Шух. І. 202. Іде бідне в полонинку. Шух. І. 201. **Бідняга.** Бѣдные люди. Вх. Уг. 227.

Бідняга, -ги, об. Бѣдняга. Пропає на вік сей Має, бідняга, порхне душа на другий бік. Котл. Ен. Ум. **Бідняжка, бідняжечка.** Боровсь з своїм, сердега, горем, слізми, бідняжка, обливавсь. Котл. Ен.

Бідняк, -ка, м. Бѣднякъ, неимуцій чоловѣкъ. *А потім бачиш: той бідняк, хто його знає коли й як, землі накупить, хазяйнує.* Гліб.

Бідняка, -ки, об. = Бідняга. Кричить бідняка: нічого сам не зробить. Рудч. Ск. I. 144. *Так і видно, що бідняка вареників хоче.* Рудан. (КС. 1882. VI. 557). *Серця не раньте дівчині бідняці.* Рудан. I. 36. Ум. **Біднячка.** *Іде качка і малесенькі каченята веде. Маленькі біднячки поприставали.* Чуб. II. 302.

Бідняство, -ва, с. = Бідність = Біднівство. *Дома він кинув таке бідняство, а застав — уже і всьо.* Гн. II. 174.

Біднячка, -ки, об. Ум. оть бідняка.

Бідолага, -ги, об. = Бідолаха. Драг. 212. Грин. II. 169. *Побила його бідо лагу.* Чуб. I. 254.

Бідолажний, -а, -е. = Бідолашний. Стор. М. Пр. 39.

Бідолайчик, -ка, м. Бѣдняжка. *Встрѣчено въ пѣснѣ какъ эпитетъ зайца: Ой ти, зайчику-бідолайчику.* О. 1861. XI. Св. 46.

Бідолак, -ка, м. = Бідолах. Вх. Зн. 3.

Бідолака, -ки, об. = Бідолаха. *Маятись йому одному бідолаці.* МВ. II. 143.

Бідолах, -ха, м. и бідолаха, -хи, об. Бѣдняга, бѣдняжка, горемыка. *Прийде який небудь бідолах.* МВ. II. 32. *Трохи одпочити позволяю бідолахам.* Шевч. *Він бідолаха і біжить у ліс.* ЗОЮР. II. 35. Ум. **Бідолашка, бідолашечка.** *Сумують обидві бідолашечки.* Г. Барв. 455. *Як вона тут, бідолашка, повертається?* Мир. ХРВ. 55.

Бідолашний, -а, -е. Горемычний, бѣдний, несчастный.

Бідонька, -ки, ж. Ум. оть біда.

Бідорака, -ки и бідораха, -хи, об. = Бідолаха.

Бідота, -ти, ж. 1) = Біднота 1. *Коли кого вбачав я без одежі, на холоді та на дощі в бідоті* К. Іов. 67. 2) = **Біднота 2.** Сим. 235.

Бідочка, -ки, ж. Ум. оть біда.

Бідування, -ня, с. Бѣдствованіе. *Не гайся до мене озватись під час тяжкого бідування.* К. Псал. 230.

Бідувати, -дую, -єш, гл. Бѣдствовать, терпѣть несчастьє. *П'є п'яниця неділю... п'є п'яниця другу, а я бідна бідую.* Чуб. V. 585. *Лучче мені жінку мати, як самому бідувати.* Чуб.

Бідуля, -лі, об.? *Уже мене обрехали білецькі бідулі.* Гол. III. 388.

Бідяга, -ги, об. = Бідолаха. Черк. у.

Бієць, бійця, м. Боець, борець. *Дивитись на бійців хватались.* Котл. Ен.

Біжак, -ка, м. Степная узенькая тропинка. Новомоск. у.

Біжачий, -а, -е = Бігучий. *Голосочок був у неї наче струмочок прудко біжачий.* МВ.

Бижба, -би, ж. Божба. Кв. (Желех.).

Біждерев, -ва, м., Біждерево, -ва, с. Раст. *Artemisia campestris.* Вх. Пч. I. 8. Ум. **Біждеревочок.** Шейк.

Біжка, нар. Бѣгомъ. *Біжка добіг би, не то що ходю.* Змієв. у.

Біжний, -а, -е. **Біжний кінець невода.** Та сторона невода, которую забрасывають, заводять. Черном.

Біжник, -ка, м. Полочка для иконъ. Константиногр. у.

Біжниця, -ці, ж. 1) = Божниця. 2) Храмъ. *Соломон біжницю ставив.* Гн. I. 51.

Біз, бозу, м. = Буз. Владим. у. Волын. г.

Бізувати, -вую, -єш, гл. 1) Ручаться, утверждать. Желех. 2) Быть въ состоянїи. *Багато їх маєш, мабуть, — та не бізуєш годувати.* Федьк. 3) — **дарабою.** Управлять плотомъ. Желех.

Бізуватися, -зуюся, -єшся, гл. Братсья за что. Вх. Зн. 3. *Не найшли нікого, хто би ся бізував відмолодити царівну.* Гн. I. 107.

Бізун, -на, м. 1) Нагайка, арапникъ... *К нему прибігає бізуном го затиная.* Гол. I. 7.

Голий, як бізун. Совершенно голый. Ном. № 1524. 2) Плотовщикъ; рулевой. Желех.

Бізцем, нар. = Бігцем. Каменец. у.

Бізьдерево, -ва, с. = Бузьдерево. Вх. Пч. I. 10.

Бій, бою, м. 1) Бой, битва. *Хто не має зброї, най не йде в бої.* Ном. № 4208. **Боєм**

увійти. Вооруженной силой войти. *У Київ мусив боєм увійти.* К. ПС. 133. 2) Битье, побои. *Бою більш не буде, а за велику провинність під арешт сажатимуть.* О. 1862. V. 108. *Жінка од бою вмерла.* Харьк. г. 3) Убой (скота). *Та мовчки як іти на плаху, мов у різницях віл на бій.* Греб. 4) Боязнь, страхъ. **Має боя.** Боится. Фр. Пр. 114.

Бійзько, нар. = Бійно. *Серце у мене як не вискочить, і бійзько, і якоесь весело.* О. 1862. VII. 41.

Бійка, -ки, ж. Драка. *Лайка — не бігша: в боку не болить.* Посл.

Бійкуватий, -а, -е. Драчливый. Нѣжин. у.

Бійно, нар. = Боязко. Шух. I. 81. *Бійно було, бо я спізнав, шо то пекло.* Гн. II. 72.

Бійство, -ва, с. = Бійка. *П'янство, бійство завелось таке, що й Боже!* Лебед. у.

Бік, боку, м. 1) Бокъ, часть тѣла. *Узявсь під боки та й думає, що пан.* Посл. *Тому*

козакові, що шабелька при бокові. Чуб. 2) Бокъ, сторона предмета, напр. сундука, лодки и пр. Вас. 150, 151; сторона. *І по сей бік гора, і по той бік гора.* Мет. 3.4. 3) Берегъ, сторона рѣки, озера. *Ой плавали утенята по тім боці ставу.* Мет. 83. *Ти по тім боці, я по сім боці, — передайся до мене.* Нп. *По тім боці — моя доля, по сім боці — горе.* Шевч. 4) **Вилазити боком.** *Даромъ не проходить. Вилізуть тобі боком оці гроші.* Полт. См.

Боком. 5) **У боці, у боку бути, зостатися.** а) *Остаться въ сторонѣ, непричастнымъ. Семен зостається у боці, а Иван одвічай за все.* Змієв. у. б) *Сойти на второй планъ. Що за город Ніжен, — вже й гарний! а ввійшла у Козелець, — так і в боку, а як у Київ, так і поготів.* Г. Барв. 37. 6) **На другий бік (видужав, поправився).** *Еще хуже (заболѣль, сдѣлалъ).* Фр. Пр. 56. 7) **І ні в той бік.** *Все равно, безразлично.* Галиц. 8) **Боками робити.** *Тяжело дышать.* Фр. Пр. 55. 9) **З боку го заїхав.** *Хитростью поддѣль.* Фр. Пр. 55. Ум. **Бочок, боченько, бочечок.** *На бочейках мат кований пояс.* АД. I. 43. *Сіделечко в головочки, стременички у бочечки.* АД. I. 138.

Білавий, -а, -е. = Білявий. Галиц.

Білавка, -ки, ж. 1) = **Білявка.** 2) Раст. *Bellis perennis.* Вх. Пч. II. 29. Ум. **Білавочка.** *А зложмосі, пане брате, та зложмосі, зложмо, та до одной білавочки на зальоти ходьмо.* Pauli.

Білан, -на, м. 1) Блондинъ. *Білан який з тебе, хлопче.* Змієв. у. 2) Названіе бѣлаго вола, собаки и пр. 3) Бѣлый хлѣбъ? *А ну лишім, люде добрі, горілочку пити, бо будемо в Бовцатулї білани кочити.* Гол. III. 224. Ум. **Біланчик.**

Біларапський, -а, -е. Употребл. въ думѣ для обозначенія какой то вѣроятно фантастической земли: (*Буря*) *судна козацькі-молодецькі на три части розбиває: перву часть ухопило — у біларапську землю занесло.* АД. I. 177.

Білас, -са, м. Раст. *Boletus edulis*. Вх. Лем. 392.

Біластий, -а, -е. Бѣловатый, бѣлесоватый. Черк. у.

Білаш, -ша, м. Бѣлый хлѣбъ, (у нищихъ). *Чорниш у комиш, білаш у кармаш*. Ном. № 4643.

Білений, -а, -е. 1) Выбѣленный. *І сурове полотно, і білене*. Чуб. II. 449. 2) Луженый. Білена посуда. Херс. у.

Біленик, -ка, м. Выбѣленная юбка. Желех.

Біленце, -ця, с. Холстъ, полотно. Галиц. *Ох я там на річці біленце білила, ох там же я, мати, віночок згубила*. Гол. I.

Біленький, білесенький, -а, -е. 1) Ум. отъ білий. 2) **Біленька неділя.** Страстная недѣля. *Похвала похвалиться, а вербна поставиться, а біленька й побілить*. Ном. № 424. 3) **Біленька нехворощ.** Раст. степная полынь, *Artemisia pontica*.

Білет, -та, м. = Билет. 1) *Білеті продаватимуться... у театрі*. О. 1862. III. 73. 2) О. 1862. IX. 111. 4) *Схотів розмінять білет*. О. 1861. X. 146.

Білечка, -ки, ж. Ум. отъ I. Біль.

Білизна, -ни, ж. 1) Бѣлье. *Прийшов він до річки, покидав з себе білизну*. Чуб. II. 401. 2) Рыба, *Aspius garax*. (Agas). Браун. 28.

Білизна, -ни, ж. = Білизна 1. Вх. Уг. 227.

Білий, -а, -е. 1) Бѣлый. *Червона калинонька, білее деревце*. Мет. 64. *Під білою березою козаченька вбито*. Мет. 102. *Причарувала біле личенько*. Мет. 84. 2) Чистый. *Я матері догожу, — постіль білу постелю*. Нп. *Взяв білу сорочку*. Драг. 4. 3) **Білий світ.** Міръ Божій, бѣлый свѣтъ. *Хведір умер, сама осталась на білому світі. Нудити білим світом.* Томиться, тосковать. *Не співає; як сирота білим світом нудить*. Шевч. 4) **Білий день.** Полный разсвѣтъ. *Прокинувся я, аж дивлюсь — білий день на дворі*. 5) **Білий тиждень.** Страстная недѣля. Чуб. III. 13. Маркев. 4. 6) **Біла челядь.** Женскій поль. *Коли турки воювали, білу челядь забірали*. Гол. I. 49. *Ні в чім буде між білу челядь піти погуляти*. АД. I. 109. 7) **Біла рядовина.** См. **Рядовина 1**. Вас. 168. 8) **По білому співати.** Пѣть по церковному. *Як би вони (шалопути) по білому співали, то й нічого, — я пізнав би, що співають*. Новомоск. у. 9) **Біла білява.** Въ загадкѣ: береза. *Біла білява перед Богом стояла*. Ном. 10) **Біла.** О монетѣ: десятикрейцеровая монета. Галиц. Ум. **Біленький, білесенький.**

Білик, -ка, м. 1) Стальной двуручный рѣзецъ для очистки кожъ. Сумск. у. 2) Самецъ бѣлки.

Білилечко, -ка, с. Ум. отъ білило.

Білило, -ля, с. 1) Бѣлая краска, все чѣмъ можно бѣлить, убѣлять. *Та й купили білила... дідам борода білити*. Грин. III. 95. *Дівкам чорнило, парубкам білило*. АД. I. 39. 2) = I. **Біль 1?** *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене задержала з вечора до світа. «Ой з китаєчки, не з китаєчки, з білого білила»*. Мет. 45. Ум. **Білилечко**. Чуб. IV. 70.

Білина, -ни, ж. Бѣлизна. *Чорний вуаль затуляв її білий лоб і прибильшав білину її лица*. Левиц. I. 272.

Білити, -лю, -лиш, гл. 1) Бѣлить; окрашивать въ бѣлый цвѣтъ. *У суботу білю хату*. МВ. **Шити-білити — завтра Великдень.** Посл. Значить то же, что русское: коли на охоту ѣхать, тогда собакъ кормить. **Білити шкіру.** При выдѣлкѣ кожи: натирать

мѣломъ. Шух. I. 254. 2) О полотнѣ: дѣлать бѣлымъ, бѣлить (на. солнцѣ). *Я вас пряла, ночей не досипала, білила вас в зеленім лузі.* Левиц. I. *На тихім Дунаї під крутим берегом там господиня ризи білила.* Чуб. **Біль білити.** См. I. **Біль.** 3) Убѣлять (умывая). *Дівка Катерина личенько білила.* Чуб. V. 574. 4) Лудить. Херс.

Білитися, -люся, -лишся, гл. 1) Бѣлиться. *На траві білиться три шматки полотна.* 2) Убѣляться (умываясь). *Встала дівчина раненько, білилася біленько.* Чуб. V. 1082.

Білиця, -ці, ж. 1) = **Білка.** Вх. Пч. II. 7. Вх. Зн. 43. 2) Непостриженная монахиня (въ противоположность **черниці**). 3) Бѣлое просо. 4) Раст. *Thlaspi arvense.* Вх. Пч. II. 36. 5) = **Оклій,** *Aspidus lucidus.* Вх. Пч. II. 18. См. **Білюга.** 6) Мѣловая почва. Желех. Ум. **Біличка.**

Біличка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **білиця.** 2) Имя бѣлой собаки. Вх. Зн. 68.

Білісінський, -а, -е. Совершенно бѣлый. *Стара Хомишина хата притулилась позад новісінської білісінської хатки.* Левиц. I. 22.

Білісінсько, нар. Совершенно бѣло.

Білість, -лости, ж. Бѣлизна. Желех.

Біліти, -лію, -еш, гл. Бѣлѣть, бѣлѣться. *Лечу, лечу, а вітер віс, передо мною сніг біліє.* Шевч. *На синові явір зеленіє, на невісточці береза біліє.* Чуб. V. 712.

Білітися, -ліюся, -ешся, гл. = **Біліти.** *Уже в моего Іванечка і своя хатка кінець села біліється.* Федьк.

Білка, -ки, ж. 1) Бѣлка. 2) Раст. *Jurinaea cyanoides* Dec. ЗЮЗО. I. 125. Ум. **Білочка.**

Білкатий, -а, -е. Имѣющій большіе бѣлки въ глазахъ. Шейк.

Білко, -ка, м. Кличка собакъ бѣлой масти. Грин. I. 33.

Білля, -ля, с. 1) Бѣлила. *На тобі, дівчино, таяра на білля, а сто злотих на мило.* Подольск. г. 2) Бѣлье? *Иди, бабо, уберися, візьми своє білля, — хочу тебе повести хоч раз на весілля.* Грин. III. 340. См. **Набілля.**

Біло, нар. Бѣло. *Катря біло збілила.* МВ. III. 122. Ум. **Біленько, білесенько.** *Умилася біло-біленько.* Чуб. V. 704.

Білобокий, -а, -е. Съ бѣлыми боками. *Біг кінь білобокий через яр глибокий.* Грин. I. 248. Чаше всего служить эпитетомъ къ слову **сорока.** *А сорока білобока на скрипочку грає.* Чуб. V. 1145. Ум. **Білобокенький.**

Білобородий, -а, -е. Съ бѣлой бородой, бѣлобородый. Ум. **Білобороденький.**

Білобрівка, -ки, ж. Имѣющая русыя брови.

Білобровий, -а, -е. Съ русыми бровями, бѣлобровый. Ум. **Білобровенький.**

Біловерба, -би, ж. Раст. *Salix alba* L. Вх. Зн. 3.

Біловидий, -а, -е. Бѣлолицый. Ум. **Біловиденський.** О. 1862. IV. 75.

Біловинники, -ків, м. мн. Родъ зимнихъ ябллокъ. Галиц.

Біловолосий, -а, -е. Бѣловолосый. Ум. **Біловолосенький.**

Біловус, -са, м. 1) Человѣкъ съ русыми усами. *Де ти бавиш, біловусе, де, мій ясний світе?* Федьк. I. 25. 2) Человѣкъ съ сѣдыми усами.

Біловусий, -а, -е. Съ бѣлыми, свѣтлыми усами. Ум. **Біловусенький.**

Білоголова, -вої, ж. Женщина. Сим. 5. См. **Біла челядь.**

Білоголовець, -вця, м. Раст. *Bellis perennis.* Вх. Пч. 29. См. **Білавка.**

Білоголовий, -а, -е. Съ русой или сѣдой головой. Ум. **Білоголовенький.**

Білоголовка, -ки, ж. О предметъ (чаще о растеніи), имѣющемъ бѣлую головку. Ум.
Білоголовочка. *Маківочки-білоголовочки, чи ви постіли?* Шейк.

Білоголовник, -ка, м. Раст. *Archillea millefolium* L. ЗЮЗО. I. 109.

Білогородок, -дка, м. Употребл. въ загадкѣ: хата. *Був на білогородку, та поїхав на чингородок.* (Котъ былъ въ хатѣ да забѣжалъ на печь). Ном. стр. 294. № 128.

Білогрецький, -а, -е.? *В чистім полі при долині, при широкій доріженьці лежить козаченько молоденький білогрецький.* Мет. 448.

Білогривець, -вця, м. 1) Конь съ бѣлой гривой. 2) Птица *Turdus torquatus*, дроздь ошейниковый. Вх. Пч. II. 15.

Білогривий, -а, -е. Съ бѣлой, свѣтлой гривой. Чр. 44. *Ой куїнь білогривий, козакъ чорнобривий.* Грин. III. 245. Ум. **Білогривенький.**

Білогруд, -да, м. 1) Имѣющій бѣлую грудь. Желех. 2) Пт. а) *Sterna minuta*. Вх. Пч. II. 14. б) *Cinclus aquaticus*. Шух. I. 23. Ум. **Білогрудик.** Вх. Зн. 3.

Білогрудець, -дця, м. = **Білогруд 2 а.** Вх. Пч. II. 14. Ум. **Білогрудчик.** Вх. Зн. 3.

Білогрудий, -а, -е. Имѣющій бѣлую грудь, бѣлогрудый. Шейк. Ум. **Білогруденький.**

Білогрудик, -ка, м. Ум. отъ **білогруд.**

Білогрудчик, -ка, м. Ум. отъ **білогрудець.**

Білогубий, -а, -е. 1) Съ бѣлыми губами. 2) Молодой (у котораго молоко на губах). *Отой блазень? Білогубе щеня?* О. 1861. XI. Кух. 20.

Білогузка, -ки, ж. *Saxicola oenanthe*. Вх. Лем. 392.

Білозерець, -рця, м. = **Білозірець.** *На синім морі, на білому камені, там сидить ясен сокіл білозерець.* АД. I. 190.

Білозір, -зора, м. 1) Красавецъ, милый? *Мій білозір на поріг, я йому на талірку періг.* Лебед. у. 2) Эпитеть мѣсяца. *Місяцю-білозору, зайді за комору.* Грин. III. 242.

Білозірець, -рця, м. Эпитеть сокола? Порода сокола? *Там сидить ясен сокіл-білозірець.* АД. I. 194.

Білозірка, -ки, ж. 1) Красавица, милая. 2) Одинъ изъ видовъ крымской соли. Сумск. у. Ум. **Білозірочка.** *Моя панночко, моя дівочко, моя непорочная білозірочко.* Мет. 122. Какъ эпитеть перепелки: *Тут була перепілочка... тут була білозірочка.* Чуб. III. 64.

Білосор, -ра, білосорець, -рця, м. 1) = **Білозір, білозірець.** АД. I. 190. *Козаченьку-білозору, говори зо мною!* Грин. III. 296. 2) Только **білосор.** Раст. *Parnassia palustris*. L. ЗЮЗО. I. 130.

Білосорий, -а, -е. Имѣющій свѣтлые глаза. *Білосорий кінъ.* Шейк. Ум.
Білосоренький.

Білозубий, -а, -е. Съ бѣлыми зубами.

Білок, -дка, м. 1) Бѣлокъ глазной. *Чого ти білки витріщив?* Ном. № 6600. 2) Бѣлокъ яичный. Шейк. Ум. **Білочок.**

Білокопитий, -а, -е. Съ бѣлыми копытами, бѣлокопытый. *Кінъ білокопитий.* Гн. I. 164. Ум. **Білокопитенький.**

Білокост, -ту, м. Матерія красная съ чернымъ. Константиногр. у.

Білокрилець, -льця, м. = **Луц.** Вх. Пч. II. 10.

Білокрилий, -а, -е. Съ бѣлыми крыльями. «*Чи не бачили голубки поміж голубами?*» — *Хоч бачили, не бачили, — не знаєм якая. — «Сама сиза, білокрила, личко як калина.»* Чуб. V. 173. *Лебеді білокрилі.* К. Досв. 41. Ум. **Білокриленький.** Грин. III. 542.

Білолиций, -а, -е. Съ бѣлымъ лицомъ, бѣлолицый. *Білолиця, кароока і станом висока.* Шевч. 2) Употребл. какъ эпитетъ къ слову мѣсяць, замѣняя его. *Світить білолиций на всю Україну.* Шевч. Ум. **Білолиценький.**

Білоніг, -нога, м. Раст. *Herniaria glabra.* Вх. Пч. II. 32.

Білоніжка, -ки, ж. Съ бѣлыми ногами, бѣлоножка (чаще о лошади). Шейк.

Білоногий, -а, -е. Бѣлоногий. Ум. **Білоноженький.**

Білоок, -ка, м. Рыба. *Abramis Sapa.* Вх. Пч. II. 18.

Білоплечий, -а, -е. Съ бѣлыми плечами. Желех.

Білорів, -ва, м. Встрѣчено въ заговорѣ какъ эпитетъ камня: *В окіян-море під білоріз камінь ключі закидаю.* КС. 1883. VII. 586.

Білоріпа, -пи, ж. Раст. *Brassica rapa L.* Вх. Зн. 59.

Білорогий, -а, -е. Съ бѣлыми рогами. *Ганялись наші батьки по Низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.

Білорукий, -а, -е. Бѣлорукій. *Себе самих і білоруких городян хлібом годуємо.* К. (О. 1861, I. 311).

Білорум'яний, -а, -е. Бѣлый и румяный. *Личко білорум'яне.* Мир. ХРВ. 8.

Білоручечка, -ки, об. Ум. отъ **білоручка.**

Білоручка, -ки, об. Малоработающій человекъ или малоработающая женщина; бѣлоручка. Шейк. Ум. **Білоручечка.**

Білослива, -ви, ж. Порода сливъ — съ бѣлыми ягодами. Желех. Шух. I. 109.

Білотарчик, -ка, м.? Герой пѣсни, поющейся въ игрѣ того же имени. *Біло, білотарчику, поплинь, поплинь по Дунайчику* и т. д. Гол. IV. 156. У Чуб. игра съ той же пѣсней называется **Володарь.** Чуб. III. 39.

Білотурка, -ки, ж. Родъ яровой пшеницы.

Білоусий и пр. = Біловусий и пр.

Білохатий, -а, -е. Съ бѣлыми хатами. *Оглав білохатий.* Шевч. 492.

Білохвостий, -а, -е. Съ бѣлымъ хвостомъ. **Білофоста.** Название овцы. Kolb. I. 65.

Білочка, -ки, ж. Ум. отъ **білка.**

Білочник, -ка, м. Раст. *Potentilla anserina.* Вх. Пч. II. 34.

Білошка, -ки, ж. 1) Порода бѣлыхъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 392. 2) Шутливо: кофе съ молокомъ. *Засолодити вам білошку?* Вх. Зн. 3.

Білоцок, -тка, м. Бѣлокъ яйца. Вх. Лем. 392.

Білування, -ня, с. 1) Сниманіе кожи съ убитаго животнаго. См. **Білувати.** 2) Въ свадебн. пѣсняхъ: покрывало (**намітка**) для новобрачной. *Біле білування, вічне покривання.* Мет. 207. 3) Досчатый заборъ. Черниг. у.

Білувати, -лую, -еш, гл. 1) Снимать кожу съ убитаго животнаго. *Наймит козла... білував.* Рудч. Ск. II. 150. *Зарівав чоловік ягня, тільки що зібравсь білувати.* Мнж. 134. 2) Бѣлить (стѣну). *Ми ще хати не білували, тільки посіркували.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Білуватий, -а, -е. Бѣловатый. *Снігову хмару можно зараз примітити, бо вона білувата.* Децо. *На небі ходять круглі білуваті хмари.* Грин. II. 21.

Білуватися, -луюся, -ешся, гл. Принаряжаться, прихорашиваться. *Вийду в чорному — скажуть: лінується; вийду в білому — скажуть: білується, за своїм милим ні кришки не журиться.* Чуб. V. 862.

Бідуга, -ги, ж. Бѣдуга, *Asipenser Huso*. Рудч. Ск. II. 172. Ум. **Бідужка**. Ув. **Білужище**.
Білужий, -а, -е. Бѣлужій.

Білужина, -ни, ж. Бѣлужье мясо, бѣлужина.

Білуха, -хи, ж. Бѣлолицая, бѣлая какъ снѣгъ женщина, блондинка. Шейк. Ум.
Білушка.

Білчєня, -няти, с. Дѣтєнышь бѣлки. Черк. у.

Білш и пр. = Більш и пр.

I. Біль, білі или белі, (зват. п. біле и беле), ж. 1) Бѣлыя нитки для шитья. Чуб. VII. 574. *Під вербою над водою Катерина біль білила, із своєю біллю говорила: «ой беле моя, тонка беле! Нп. Стоять намети як біль біленькі. Чуб. III. 275. Шие вона шовком-біллю свому милому на неділю. Нп. Всю ніч не спала, біль сукала. Мет. 313. Я з тебе, біле, плахту витчу. Мил. 84.* 3) Часть дерева, слѣдующая непосредственно за корой. НВолын. у. 4) Бѣлизна. *Полюби мене в чорні, а вже в білі полюбить і аби хто. Ном. № 2317. Полюбите насъ чорненькими, а бѣленькими насъ всякій полюбить.* 5) Сало. Вх. Лем. 392. Ум. **Білочка.** *Забери собі біль-білочку. Чуб. III. 470.*

II. Біль, -лю, м. Бѣлая краска, бѣлило. *Ой у полі коршма дильом дильована, дильом дольована, більом більована. Нп. (Бердич. д.).*

III. Біль, болю, м. Боль, страданіє. *Чужий біль нікому не боить. Ном. № 2344.*

Більмак, -ка, м. Имѣющій бѣльмо на глазу. Шейк.

Більмач, -ча, м. = Більмак. Желєх.

Більмачок, -чка, м. = Ватопки. Лв. 101.

Більмо, -ма, с. Бѣльмо. *Більмо окові нічого не шкодить, але не бачить. Ном. Більмо із ока зганяти. Мил. М. 35. А більмом би ти очі зайшли! (Брань). Фр. Пр. 56.*

Більмовий, -а, -е. Сь бѣльмомъ. *Більмове око. ЕЗ. V. 156.*

Більовий, -а, -е. Изъ бѣлыхъ нитокъ. *Це більова лиштва, а не затолочна. Черниг. у.*

Більчок, -чка, м. = Білток. Вх. Уг. 227.

Більш, нар. = Більше. *Більш копи лиха не буде. Посл. Більш-менш. Болѣе или менѣе. Пекарні в панотців тісні, то на кожну більш-менш велику оказію вже страву готовлять на дворі. Св. Л. 202.*

Більшати, -шаю, -єш, гл. 1) Дѣлаться большимъ, увеличиваться. *Град все більшає, падаючи крізь хмари. Дещо. Виростають у тебе що-дня крила, більшають, ширшають. К. ДС. 27.* 2) Подрастать. **Діти більшають — більшають і клопоти.** Дѣти подрастають — увеличиваются и хлопоты.

Більше, сравн. ст. отъ нар. багато. Больше. *Більше Бог має, як роздав. Ном. № 58. Ум. Більшенько.*

Більший, -а, -е. Сравн. ст. отъ прил. **великий.** 1) Большій. *Мабудь Господь так світ создав, що менший там не втне, де більший геть то зможе. Греб. 381. Він (доц) ще більший піде. Чуб. III. 107.* 2) Старшій. *Більший брат; більша сестра. Шейк. Ум. Більшенький.* *Більшенький шматочок. Гліб. Діточки.... которе орішками пересипає, а більшенькі новими чобітками рипають. МВ. I. 48.*

Більшина, -ни, ж. 1) Величина. Бѣл.-Нос. 2) = **Більшість.**

Більшити, -шу, -шиш, гл. Увеличивать.

Більшість, -шости, ж. Большинство. *Більшість була на моїй стороні.*

Білюга, -ги, ж. = Оклій, Aspius lucidus. Вх. Пч. II. 18. См. **Білиця 5.**

Білюх, -ха, м. Насѣк. *Pieris*. Вх. Пч. I. 7.

Білющий, -а, -е. Очень бѣлый. *Дівчата есе в білющих сорочках та в квітках*. Св. Л. 192.

Біля, нар. Подлѣ, возлѣ, около. *Ліг біля моря одпочить*. Шевч. *Будем ми старих людей біля його держати, будуть вони його научати*. Дума.

Білявий, -а, -е. Бѣлокурый, блондинь. Рудч. ЧП. 214. *Чорнявую з душі люблю, з білявою женихаюся*. Нп. Ум. **Білявенький**. *Своїм личком та білявеньким все підманює*. КС. 1883. I. 217.

Білявина, -ни, ж. = Білявка. *Через тоту білявину дома не ночую*. Гол. IV. 463.

Білявиця, -ці, ж. = Білявина. Гол. IV. 508. *Та де ж моя білявиця, що і не видаю*. Pauli. II. 187.

Білявіти, -вію, -єш, гл. Становиться бѣлолицымъ, бѣлокуримъ.

Білявка, -ки, ж. Бѣлолицая, бѣлокурая, блондинка. Гол. II. 432. *Ой не піду до білявки, не піду*. Pauli. II. 189. Ум. **Білявонька, білявочка**.

Білявша, -ші, ж. Насѣк. *Libellula*, стрекоза. Вх. Пч. I. 6.

Біляк, -ка, м. 1) Бѣлый по масти, одѣтый въ бѣлое. *На ставі пишно лебедь плив, а гуси сірії край його поринали*. — «*Хиба отцей біляк вас з глузду звів?*» — один гусак загомонів. Греб. 362. 2) Родъ грибовъ. *Як загадав боровик.... ой тим білякам да на войну йти*. Чуб. V. 1183. 3) Бѣлякъ-заяць. Шейк. 4) Родъ черешень. Уман. у. 5) Встрѣчено только въ думѣ «Про Самійла Кішку»: (*Паювали*) *златосинії киндяки на козаки, златоглави — на отамани, турецькую білую габу — на козаки на біляки*. АД. I. 219. Значеніе неясно. Аф. (310) переводить: «*козаки, не вступившіє еще въ товариство, т. е. не посвященные въ званіе лицаря славнаго войска запорожскаго*»; Шейк. (65) «*козаки, ходившіє въ бѣлой одеждѣ*». Кулишъ понимаетъ это слово въ смыслѣ простой, рядовой козакъ. «*Лейстровик чи охочий? — Лейстровий, мосці-пане. — Біляк, чи отаман?*» — 3 отаманья. К. ЦН. 310. 6) Горшокъ безъ глазури изъ бѣлой глины. Вх. Лем. 392.

Білянка, -ки, ж. 1) Бѣлизна лица (въ противоположность **веснянка** — веснушка). По народному повѣрью, имѣющей веснушки на лицѣ долженъ весною, увидѣвъ ласточку, сказать: «*Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки!*» Ном. № 226. Чуб. I. 59. 2) Раст. *Agaricus subdulcis* Bull. ЗЮЗО. I. 110. 3) Порода бѣлыхъ сливъ. Вх. Уг. 227.

Біляний, -а, -е. О полотнѣ: бѣленный (холстъ). *Це сирове полотно, а то біляне*. НВолын. у.

Біляр, -ра, м. Бѣдильщикъ. *І стала одежа його осяйна, вельми біла, мов сніг, якої біляр на землі не може вбілити*. Єв. Мр. IX. 3.

Білястий, -а, -е. Бѣловатый, бѣляющій.

Білячий, -а, -е. Бѣличій. *Білячий хвостик*. О. 1862. VIII. 33.

Бім-бім! меж. Звукоподражаніе дѣтской забавѣ, когда дѣти пальцемъ прикасаются къ нижней губѣ.

Бімбувати, -бую, -єш, гл. (См. **Бім-бім!**) 1) Ничего не дѣлать, праздно время проводить. *Бімбує, як жид у шабаш!* Посл. Липов. у. 2) Гордиться, чваниться. *Бімбує, як Берко в колоді*. Ном. 3) Говорить подъ носъ. Шейк.

І. Бір, бору, м. Сосновый лѣсъ, боръ. АД. I. 83. *Закотилось сонечко за зелений бір, ми підемо вечеряти у багатий двір*. Нп. Ум. **Бірок, борочок**. Чуб. V. 484. Ув. **Борище, боряка**.

П. Бір, біру, и бору, м. Сборъ, налогъ. *Небагато я вже мала доплочувать громадського біру: вісім левів ще й скільки там.* Федьк.

Біржа, -жі, ж. 1) Біржа, мѣсто стоянки городскихъ извощиковъ. 2) Городскія извощичьи дрожки, сани. *Ми приїхали біржею.* Полт.

Біржак, біржаник, біржовик, -ка, м. Біржевой извощикъ. *Багацько народу зібралось; біржаники стоять і музика грає так що ну!* Кв.

Бірмак, -ка, м. Трезубья вилы. Херс.

Бірник, -ка, м. Мелкій сосновый лѣсъ, сосновая роща. Змієв. у.

Бірок, -рка, м. Ум. отъ **бір.**: сосновый лѣсокъ. *В бору, в бору, в бірку та й буде мій миленький комірку.* Чуб. III. 146.

Бірувати, -рую, -еш, гл. Мочь, быть въ состояніи. Вх. Лем. 392.

Бірше, нар. = Більше. *Ти три тисячі народу бірше від мене маєш.* Гн. I. 59.

Біс, біса, м. 1) Бѣсъ, дѣвоць. *Чорт чорний, а біс рябенький.* Ном. № 193. 2) **До біса; до сто-біса.** Пропастъ, множество. *От їх до сто-біса!* Шевч. 3) **З-біса.** Очень, сильно. Ставится при прил. для означенія усиленной степени качества. *Моторні ж з біса!* Стор. МПр. 45. *З-біса швидка!* Бѣл.-Нос. *О, хитра з-біса!* Котл. 4) **К бісу!** Къ чорту, прочь, долой! *Оттуди їм і дорога к бісу! К бісу це сміття!* Золотон. у. 5) **Бісом дивитися.** Сердито смотрѣть, косо поглядывать. Фр. Пр. 57. *Вже море так йому огидло, що бісом на його дививсь.* Котл. Ен. 6) **Один біс!** Все равно, безразлично, одинаково плохо и то, и другое. Фр. Пр. 58. 7) **Біс твоєму батькові или матері!** Бранное пожеланіе. 8) **На біса; якого біса.** Зачѣмъ; на кой чортъ. *Якого біса ти тут по під тином валяєшся?* Полт. *На біса ти це зробив?* Полт. 9) **Біса з'їсти.** Ничего не получить. Бѣл.-Нос. 10) **Біса захопити.** Ошибиться. Бѣл.-Нос. 11) **Йому сам біс діти колише.** Ему все удается. Бѣл.-Нос. 12) **Хай тобі біс!** Бранное пожеланіе. 13) **Біс батька зна!** Чортъ знаєть. *Мабуть біс батька зна, який череп на дяковій голові.* Левиц. Пов. 348. 14) **Біс-ма, біс-має.** Нѣтъ, не имѣється. *Оступися, в тебе хисту біс-ма.* Чуб. V. 176. 15) **Біс-дерево.** Раст. *Datura stramonium.* Шейк. Вх. Пч. II. 31. Ум. **Бісик.** Ув.

Бісяка.

Бісдерево, -ва, с. См. **Біс.**

Бісеня, -няти, с. 1) Бѣсенокъ. *Дід розказував, що бісенята, поки ще молоді, то зелені, як осітняг.* Стор. I. 111. 2) Бранное: чертенокъ, бѣсенокъ.

Бісик, -ка, м. 1) Ум. отъ **біс.** 2) **Бісики пускати.** Строить глазки, ухаживать: строить куры; разсыпаться мелкимъ бѣсомъ. Ном. № 8797. *Полюбиться їй він мосці і буде бісики пускати.* Котл. Ен. I. 14. *З парубками вже не та: зуби до їх скалить, бісики пуска.* Стор. I. 53. *Послала йому бісика очима.* Мир. ХРВ. 63.

Бісиний, -а, -е. Бѣсовскій. Аф.

Бісів, -сова, -ве. 1) Бѣсовскій, бѣсовъ, дѣвоцьскій. Чаще всего употребл. какъ бранный эпитетъ: **бісів син, бісів батько, бісові діти, бісова худоба, бісова тіснота** и пр. *Не йди туди, бісів сину, де голота н'є.* Чуб. V. 1016. 2) **Бісове ребро.** Раст. *Valeriana officinalis L.* ЗЮЗО. I. 140.

Бісіянський, -а, -е. = Бісовський. Какъ бранное слово встрѣчено въ народ. разказъ: *Ну, та й утяла ж бісіянська віра! так гуля й набігла.* Грин. II. 207.

Біскуп, -па, м. и пр. = **Бискуп** и пр.

Бісма, нар. См. **Біс.**

Бісний, -а, -е. = Біснуватий. Фр. Пр. 59.

Бісновистий, -а, -е. Бѣсноватый. Екатериносл.

Біснуватий, -а, -е. 1) Сумасшедший, бѣсноватый. Ном. № 6426. 2) Употребл. какъ эпитетъ въ значеніи переносномъ: сумасшедший. *Вже ж і Січ їх біснувата жидовою поросла.* Шевч. *Ой, дівчино, люблю тебе, не їж хліба — візьму тебе.... Ой козаче біснуватий, нехай не їсть твоя мати.* Чуб. V. 482. *Осадив назад біснуватих коней.* Левиц. I. Ум. **Біснуватенький.**

Біснуватися, -нуюся, -єшся, гл. Бѣситься, бѣсноваться, сумасшествовать. Бѣл.-Нос.

Бісовський, -а, -е. 1) Дьявольській, бѣсовській. *Сила бісовська і та одступаєть.* Чуб. I. 164. 2) Употребл. какъ эпитетъ бранный: **Бісовська мати, бісовська дочка.** *Як побачив я твою бісовську гагару, то вона мені здалась страшніш од самісенького чорта.* Стор. II. 76.

Бісовщина, -ни, ж. Чертовщина. *З тою бісовщиною: з ворожками, та з знахарками не водись.* Кв.

Бісота, -ти, ж. Власть нечистой силы; волшебство, колдовство. Бѣл.-Нос.

Бісурка, -ки, ж. 1) Бранное: чертовка, злая женщина. Подольск. г. 2) м.

Пренебрежительно: бѣсь. *Його зараз узяв за бороду.... той бісурка.* Рудч. Ск. I. 116.

Бісурман, -на, м. и пр. = **Бусурман и пр.** *Буде ж слава козаченькам, бісурманам — горе.*

Бісурманець, -нця, м. = **Бісурман.** *На розсвіті, на за-ранці, іще спали бісурманці.*

Пѣсня.

Бісяка, -ки, м. Ув. отъ біс.

Біхреса, -си, (м.?) Родъ бѣса, живущаго въ лѣсу и похожега на мужика въ красной шапкѣ. Вх. Лем. 392.

Бічечок. См. **Бічок.**

Бічи, біжу, -жиш, гл. = **Бігти.** *Не можу бічи.* Фр. Пр. 37.

Бічко, -ка, (с.?) = **Клюсак.** Вх. Зн. 26.

Бічний, -а, -е. Боковой. Желех.

Бічок, бічечок, -чка, м. Ум. отъ бік. Мнж. 28. *А я піду на той бічок, де дівчина моя мила.* Чуб.

Біючий, -а, -е. Бьющійся. **Біюча жила.** Артерія.

Біяк, -ка, м. 1) Большой молотъ, служащій для пробиванія мельничныхъ каменьевъ, для раскальванья дерева и пр. *Біяком дуби в лісі то-що б'ють.* Черк. у. 2) = **Бияк.** *Ой біяк черешневий, капиця залізна; як мя попер мужик ціпом, аж мі шкура злізла.* Чуб. V. 1081. Ум. **Біячок.** Ув. **Біячисько.**

Біяти, -бію, -єш, гл. = **Бити.** *Ой про що він її біяв, з якої причини?* Гол. I. 197.

Блават, -ту, м. 1) Голубая шелковая матерія. К. ЧР. 423. *Має вона сукні, має і блавати.* АД. II. 60. 2) = **Волошки,** *Sentaurea Cyanus.* Вх. Пч. I. 9.

Блаватас, -су, м. = **Блават 1.** *В блаватасах да саєтах будемо ходити.* К. Дз. 122. *Ой де ж твої, Нечаєнку, сукні блаватаси?* АД. II. 79.

Блаватний, -а, -е. Шелковый.

Блаватус, -су, м. = **Блаватас.** К. МХ. 15.

Блавучити, -чу, -чиш, гл. Сидѣть праздно, лѣнниться. Желех.

Благаний, -а, -е. Желанный, просимый.

Благання, -ня, с. Мольба, моленіє. *Господеві моя дяка, що почув моє благання*. К. Псал. 63.

Благати, -гаю, -єш, гл. Просить, молити, умолять. *Пані-матку до свого дому благає*. Мет. 350. *Коли зле гадаєш, чом же Бога благаєш*. Ном. № 87. **Благати на поміч**. Просить допомоги.

Благатися, -гається, гл. безл. Умоляться, проситься. **Благається, благалося**. Проситися, просилося. *Скільки благалося благословення*. МВ. II. 181.

Благач, -ча, м. Проситель, молител.

Благаший, -а, -е. Умоляючий. *Не завважив і не чув слова її благащого*. МВ. II. 117.

Благий, -а, -е. 1) Благой, блаженний. *Отець Андрій... устав та: «Боже благий, Боже мій милостивий!» каже*. МВ. I. 133. 2) Плохой. *Коли хліб благий, то його не жнуть, а косять*. Радом. у. 3) Ветхий. *Благенькі сорочечки, драночки*. 4) Немоцний, слабый. Ум. **Благенький, благонький, благесенький**. *Віз у його благенький*. Драг. 118.

Благо, -га, с. Благо, добро (заимствовано изъ церк. языка и въ нар. рѣчи не употребляется). *Заспіваву Господеві за всі Його блага*. К. Псал. 7.

Благовірний, -а, -е. Благовѣрный. *Прийди, слуго благовірний*. Чуб. I. 177.

Благовісний, -а, -е. 1) Благовѣщенскій. *Із благовісного теляти добра не ждати*. Ном. № 420. 2) Полуумный, сумасшедший. *Благовісний, мов у петрівку теля*. Ном. № 13795.

Благовісник, -ка, м. 1) Благовѣститель. Чуб. III. 12. 2) = **Благовіщення**. *Благовісник старший від Великодне*. Фр. Пр. 59. То же значеніє и въ записяхъ Залюбовск., а въ ХСб. I. 74 — празникъ: соборъ архангела Гавріила 26 марта.

Благовіст, -ту, м. Благовѣсть. Левиц. I. 378.

Благовістити, -шу, -стиш, гл. 1) Благовѣщать. *Та йдучи в Рим благовістити, зайшов у гай води напитись*. Шевч. 2) Благовѣстити. Ком. Пр. № 484. *Уже, тату, до церкви благовістять*. Грин. I. 47. *Чи вже благовістили до церкви?* Стор. I. 223. 3) Разносить, разглашать. *Уже Мелашка бігає по хатах, мабуть якусь новину благовістити*.

Благовіщення, -ня, с. Благовѣщеніє (празникъ 25 марта). ХСб. I. 74. *На Благовіщення й птиця гнізда не в'є*. Ном. № 418.

Благовіщний, -а, -е. Благовѣщенскій. *На благовіщнім тижні вдовин плуг*. Ном. № 419.

Благодар, -ря, м. Благодарѣтель. Вх. Лем. 392. См. **Добродій**.

Благодатний, -а, -е, благодатній, -я, -є. Благодатный. *Прийшла молодиця на той хутір благодатний у найми проситься*. Шевч. *Життя тоді наше було... таке ж то любе, таке ж то благодатне*. МВ. (О. 1862. III. 76).

Благодатно, нар. Благодатно.

Благодать, -ті, ж. 1) Благодать. *Усюди Ножа благодать і в серці, і в хаті*. Шевч. 2) **Божа благодать**. Раст. *Gratiola officinalis* L. ЗЮЗО. I. 124.

Благоподобно, нар. Надлежащимъ образомъ, какъ слѣдуетъ, благолѣпно. *Треба тільки мені вивірити на свої очі, що темний сліпець благоподобно службу божу одправляє*. МВ. I. 16.

Благополучний, -а, -е. Благополучный, здоровый. *Була звечора благополучна, а вночі і занедужала*. Лебед. у.

Благополучно, нар. Благополучно. Стор. I. 5.

Благородний, -а, -е. 1) Изъ привилегированныхъ сословій. *Благородні — хліба голодні.* Ном. № 953. *Благородна, як свиня о?ородна.* Ном. № 953. 2) Благородный. *Болота засипав благородними кістками.* Шевч.

Благородність, -ности, ж. Благородство. Желех.

Благословенний, -а, -е. Благословенный; благословенный. *Онопріє, святий, благословенний.* Чуб. *Нурка вся благословенна їсти, тільки ноги не благословенні, бо вона гребе усяку нечисть.* Мнж. 155.

Благословення, -ня, с. 1) Благословеніє. *Добрий піп, добре й благословення.* Ном. № 7108. 2) Славословіє, восхваленіє. Ум. **Благословеннячко.** *Молода Гапочка у свого батенька благословеннячка просе.* ХСб. VII. 427.

Благословенство, -ва, с. = **Благословення 1.** *Хто йде, під благословенство підійде.* Св. Л. 10.

Благословити, -ся. См. **Благословляти, -ся.**

Благословляти, -ляю, -єш, сов. в. Благословити, -влю, -виш, гл. 1) Благословлять, благословить, давать, дать благословеніє. Чуб. I. 70. *Владика благословляє нас на рушення.* Стор. МПр. 51. *Благослови ж мене, та мій батеньку, на сім посаді сісти.* Нп. 2) Славословить, восхвалять, величать. *І Господа благословляла за долю добрую твою.* Шевч. *Благословив Бога.* Єв. Л. II. 28.

Благословлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. Благословитися, -влюся, -вишся, гл. 1) Получать, получить благословеніє. *Благословилаь Марусенька у свого татка на посад сісти.* Нп. — **до кого, у кого.** Получать благословеніє отъ кого. *(На весіллі) посланці тричі благословляться до старости.* О. 1862. IV. 16. *Йди до попа благословиться.* АД. II. 21. *Бона благословиться у батька й у матері.* Грин. III. 428. 2) **На світ благословилося.** *Разсвѣло. Осъ нічка утікла, мов стало розсвітать, мов почало на світ благословляться.* Греб.

Благостинний, -а, -е. Милостивый, добрый. *Ти послав йому назустріч слово благостинне.* К. Псал. 47.

Благостиня, -ні, ж. Доброта, милость, благодѣяніє. *Слава ж тобі, чернче, твоїй благостині.* Чуб. V. 1167. *До кого мені сховатись, де шукати благостині?* К. Псал. 11.

Благость, -ти, ж. Благость, доброта. *Великі скарби своєї благости розсипав Бог у своєму красному мирові.* К. Гр. Кв. 22.

Благочестивий, -а, -е. 1) Православный. *Графиня благочестива була і не ходила в успенську церкву до уніята. Скоро потім настало благочестіє, успенська церква на самий перед стала благочестивою.* КС. 1884. VIII. 724. *Стали гонительства і на попів благочестивих.* ЗОЮР. I. 138. 2) Благочестивый, религиозный. *А людей благочестивих добре поважає.* К. Псал. 8.

Благочестя, -тя, с. Православіє. ЗОЮР. I. 69. КС. 1884. I. 166. *От у Тройці благочестіє, а в нас унія.* ЗОЮР. I. 262.

Благочинний, -ного, м. Благочинный. *Молітесь, братія, молітесь, — так благочинний почина.* Шевч. *Коли б нашій попаді та попова борода, — давно б благочинним була.* Ком. Пр. № 899.

Благочинник, -ка, м. = **Благочинний.** Шейк. *Прийшов указ від благочинника.* Св. Л. 8.

Благуватий, -а, -е. Малоумный. *Благувата трохи.* Вас. 209.

Благузнити, -ню, -ниш, гл. Поговаривать, болтать *Благузнять люде, що у Київ царь приїде*. Канев. у.

Благунка, -ки, ж.? Встрѣчено въ заговорѣ. *Коровки благунки спали собі у своїго газди в кошарах*. ЕЗ. V. 62.

Благущий, -а, -е. Умоляющій.

Блаженный, -а, -е. Блаженный. *Блаженный муж на лукаву не вступає раду*. Шевч.

Блаженство, -ва, с. Блаженство, счастье. Св. Л. 22. *Не доймаємо віри ніякому блаженству на землі*. К. Гр. Кв. 23.

Блажитися, -жуся, -жишся, гл. Соглашаться. *Оттой блажиться їхать, а ці то не хотять*.

Блажчий, -а, -е. Сравн. ст. отъ **благий**. *Кость блажчий за Григора*. Каменец. у.

Блазен, -зна, м. = **Блазень**. Ном. № 1327.

Блазенство, -ва, с. Шутовство, дурачество. Ном. № 8108. *Йому все блазенство в голові. Гордуєш хирного ума блазенством*. К. Дз. 21.

Блазенський, -а, -е. Шутовской, дураческой. К. Дз. 175.

Блазень, -зня, м. 1) Молокосось; дуракъ, дурачина, глупецъ, олухъ. *І морду на плече схиливши, як блазень цмокавсь та лизавсь*. Котл. Ен. VI. 35. *Чи не сором такому блазневі горілку пить? Блазень який, ще й він тут цвірінька*. Черк. у. 2) Шутъ. Ум. **Блазник**. Вх. Лем. 392.

Блазенья, -няти, с. Избалованный ребенокъ. Ум. **Блазеньятко**.

Блазник, -ка, м. Ум. отъ **блазень**.

Блазнити, -ню, -ниш, гл. Соблазнять, вводитъ въ соблазнъ. *Коли блазнить тебе рука твоя, — відотни її*. Єв. Мр. IX. 43.

Блазнитися, -нюся, -нишся, гл. 1) Ребѣчиться, шалить. 2) Соблазняться. *Як настане горе, зараз блазнятьсяся*. Єв. Мр. IV. 17.

Блазнувати, -ную, -еш, гл. Дурачиться. Желех.

Блазнюк, -ка, м. = **Блазень**.

Блазня, -няти, с. = **Блазенья**.

Блазнюха, -хи, блазнючка, -ки, ж. Небольшая дѣвочка, молокососка; дурочка.

Блакит, -ту, м. = **Блакить 2**. *А зорі на небі з блакиту виринають*. К. Дз. 145. *Блакит на небі був такий, що й написати його не можна*. Щог. Сл. 69.

Блакитний, -а, -е. Голубой; лазурный. Котл. Ен. III. 14. *У нас червоні (стѣвонжки), а тут — дивись — усе блакитні*. К. ЧР. 334. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є*. Шевч.

Блакитніти, -нію, -еш, гл. Голубѣть. *Жита колосіють, волошки блакитніють*. Г. Барв. 352. *Небо блакитніє*. О. 1862. IX. 112.

Блакить, -ті, ж. 1) Голубой цвѣтъ. 2) Синева, лазурь.

Блам, -му, м. Мѣхъ. Гол. Од. 28. *Треба було Орісі футро справити — ще й не справити, а верх набрати, бо блам був готовий з Масіного футра*. Св. Л. 183. См. **Шлям**.

Бламанка, -ки, ж. = **Ласоці**. *Аби думки не мучили, а без бламанки (без ласоців) засну*. Ком. Пр. № 545.

Бланений, -а, -е. Опущенный барашкомъ. *На нему сардак чорний бланений*. Федьк.

Бланя, -ні, ж. Мѣхъ. Галиц. *Бо мое серце, браття, сардаком ся крило, під бланев ся ховало, під ременем крило*. Федьк. I. 32.

Бланяр, -ра, м. = **Скляр.** Вх. Лем. 392.

Блатнар, -ря, м. Гвоздь. *Так го (Христа) тяшко ростігали на крест і блатнар'ями прибивали.* Гн. I. 65.

Блевiт, -ту, м. = **Блават 2.** Вх. Пч. I. 9.

Блевузнити, -ню, -ниш, гл. = **Блягузкати.** *Що на рот налізе блевузнить.* Ном. № 13047.

Блезно, -на, с. Изъянь въ ткани отъ неправильности при тканьѣ. *Полотно таке, що блезно на блезні, самі блезна.* Черк. у.

Блейвас, -су, м. Свинцовыя бѣлила, бѣлила. *Бо щоки терли манією, а блейвасом і ніс, і лоб.* Котл. Ен. III. 49.

Блейвасовий, -а, -е. Бѣлильний.

Блекитець, -тця, м. Раст. Euphorbia esula. Лв. 98.

Блекiт, -коту, м. Раст. а) Цикута, бѣшеница, Cicutula. Угор. б) Conium maculatum. Вх. Пч. I. 9.

Блеклий, -а, -е. Поблекшій, увядшій.

Блекнути, -ну, -неш, гл. Блекнуть, увядать.

Блекот, -ту, м. Раст. Hyosciamus niger L, белена. Васильк. у. ЗЮЗО. I. 125. *Од зубів блекотом підкурюють.* Грин. II. 317.

Блекота, -ти, ж. Раст. а) Conium maculatum. Шейк. б) = **Блекот.** ЗЮЗО. I. 125.

Блекотати, -чу, -чеш, гл. 1) = **Белькотати.** 2) Клокотать. *Беру воду з переводу, а вода блекоче.* Гол. I. 176.

Блекотиця, -ці, ж. = **Блекот.** Вх. Пч. II. 32.

Блекотора, -ри, блекоторя, -рі, ж. 1) Дойная матка съ сосуномъ. Вас. 198. 2) Ягненокъ, родившійся весною. Лохв. у.

Блендати, -даю, -еш, гл. = **Плентати.** *Ледво блендала ногами.* Гн. II. 27.

Блеск, -ку, м. = **Блиск.** Драг. 263. *Щоб ти блеску світа Божого не бачив.* Київ. у. **Пішов з блеску світа.** Исчезъ. Ном. № 11041.

Блескiтка, -ки, ж. Блестка.

Блескотiти, -чу, -тиш, гл. Сверкать, блестѣть. *Блескотючи кругом очима, обзираює козацький стрій.* Греб.

Блеснути, -ну, -неш, гл. = **Блиснути.** *Блеснули мечами, як сонце з хмари.* Чуб. III. 291.

Блехувати, -хую, -еш, гл. = **Блихувати 2.** *Та Штолюка молодого в кайдани блехуют.* Гол. III. 60.

Блешня, -ні, ж. Родъ удочки для крупной рыбы; крючекъ у этой удочки прикрѣпленъ къ небольшой металлической рыбкѣ. Вас. 186.

Блещі, -щів, м. = **Блешня.** Лебед. у.

Блеяти, блею, -іш, гл. 1) Блеять. *Реве маржина, блеють вiвці.* Шух. I. 197. 2) Баять, говорить, болтать. *Блеяй, блеяй, пане Свириде, зобачим, що з того вийде.* Ном. № 13026. *А народ блее та й блее, що москаль замовив дощ.* Черниг. г.

Блигий, -а, -е = **Блигомий.** *А тепер плентайся до Гудзя!.. Блигий, бач, світ!* Мир. Пов. I. 116.

Блигом, блигомий, -а, -е. Близкій. **Блигомий світ!** Близкій свѣтъ! Ном. № 11424. *Блигомий світ, щоб туди йти.*

Ближній, -я, -є. Ближній, близкій. *Своім ближнім зла не коїть.* Стор. *Люби ближньою твого.* Єв. Мр. XII. 31. *Ближні приятелі.* МВ. II. 95.

Ближчати, -чаю, -еш, гл. Приближаться, дѣлаться ближе.

Ближче, нар. Сравн. ст. отъ **близько**. Ближе. Ум. **Ближченько**. *Сядьте ближченько, мамо*. МВ.

Ближчий, -а, -е. Сравн. ст. отъ **близький**. *Душа твоя стане через те ближча до Бога*. Кв. Ум. **Ближченький**.

Близ, -зу, м. Близость. Употребл. только въ выраженіяхъ: **Коло близу**. Вблизі. *Коло близу пошукав коня*. Лебед. у. **Приступити до близу**. Приблизиться, подойти ближе. *Приступи, царенку, до близу. уклонись царівні до низу*. Чуб. III. 159.

Близенний, -а, -е = Блигомий.

Близень, -зня, м. Близкое разстояніе.

Близенький, близесенький, -а, -е. Ум. отъ **близький**. Чуб. III. 120.

Близенько, бливесенько, нар. Ум. отъ **близько**. *Приступи близенько*. Чуб. III. 45.

Близець, -зця, м. = Близнюк 1. *Она мава блисьці (два хвонці)*. Гн. I. 122.

Близиня, -ні, ж. Близость. *Яка то близиня, як од села до села верстов сорок*. Екатериносл. г.

Близити, -жу, -виш, гл. Приближать. *Все, здається, близило мене до щастя*. Котл. НП. 393.

Близитися, -жуся, -зишся, гл. Приближаться. Вх. Зн. 3. *Здавалося, неначе близився до покійника*. Стор. II. 143.

Близісінський, -а, -е. Совершенно близкій, близехонькій.

Близісінько, нар. Совершенно близко, близехонько.

Близна, -ни, ж. Рана, рубець отъ раны. Желех.

Близнити, -ню, -ниш, гл. Рожать близнецовъ. *Два годи близнила, а на третій змилила*. Черк. у.

Близниця, -ці, ж. Близнецъ женскаго пола. *Виросли, мов дві близниці, ніжні і хороші*. Млак. 105.

Близно, -на, с. = Блезно. Черк. у.

Близнуватий, -а, -е. Покрытый рубцами. Желех.

Близнюк, -ка, м. 1) Близнецъ. 2) мн. = **Близнята**. 3) Воль, очень похожій на того, съ которымъ онъ въ парѣ. КС. 1898. VII. 46. 4) мн. а) Двойчанки, два соединенные вмѣстѣ одной ручкой горшка. КС. 1882. IX. 459, 461. б) Двѣ деревянный посуды, тоже такимъ образомъ соединенныя. Шух. I. 251. Ум. **Близнючок**.

Близня, -няти, с. 1) Ребенокъ близнецъ. 2) мн. Близнята. Двойни. *Дівка не повинна їсти усього близнята — яблука там чи що, бо буде вагоніть усе близнятами*. Ном. № 286. 3) мн. = **Близнюк 4**. а. Kolb. I. 51. Ум. **Близнятко, близняточко**. ЗОЮР. I. 34.

Близомий, -а, -е = Блигомий. *Близомий світ!* Ном. № 11424.

Близці, -ців, м. мн. То же, что и **близнята**, дѣти-двойни; также два горшка вмѣстѣ. (См. **Близня 3**). Вх. Лем. 392.

Близче, близчий = Ближче, ближчий.

Близчитися, -чуся, -чишся, гл. Становиться ближе.

Близький, -а, -е. 1) Близкій. *Сусіди близькій, вороги тяжкій*. Мат. 92. *Близький родич*. Грин. III. 531. Ум. **Близенький, близесенький**.

Близькість, -кости, ж. Близость. Желех.

Близько, нар. 1) Близко. *Близько — слизько, далеко — легко. Посл. Ні близько! И не подходи! Вони ну благати пана, а він — ні близько!* О. 1862. I. 61. 2) Употребл. какъ предл. съ родит. пад.: *возлѣ, подлѣ. Чуб. III. 291. Росла калина близько озера. Чуб. V. 148. Ум. Близенько, близесенько.*

Блик, меж. = **Блим**. *Передо мною усе щось блик та блик! коли я придивляюсь, аж то гроші горять. Шейк.*

Бликання, -ня, с. 1) = **Блимання** 1. 2) — **очима** = **Блимання** 2.

Бликати, -каю, -єш, гл. = **Блимати** 1. *Головешка ота довго буде бликати. НВолын. у. 2) = Блимати 2. Так бликає на мене очима. О. 1862. V. 32. Чого ти своїми більмами так бликаєш? Канев. у.*

Бликоторя, -рі, ж. *Дойная коза. О. 1862. V. Кух. 36. См. Блекотора.*

Бликнути, -ну, -неш, гл. *Одн. в. отъ Бликати = Блимнути. Бликнув очима на мене скоса та й пішов. Черк. у. Бликнув на жінку і одвернувся до стіни. Мир. Пов. II. 77.*

Блим, меж., *выражающее мерцаніе, появленіе и исчезновеніе свѣта, миганіе, сверканіе глазами.*

Блимавка, -ки, ж. *Блуждающій огонь. Желех.*

Блимання, -ня, с. 1) *Мерцаніе, мельканіе, то вспыхиваніе, то погасаніе (объ огнѣ).* 2) — **очима**. *Бросаніе взгляда, миганіе глазами, хлопаніе глазами.*

Блимати, -маю, -єш, гл. 1) *Слабо, тускло свѣтитъ, мерцать, то вспыхивать, то потухать. Каганецъ блимав у запічку. Берд. у. 2) Мигать глазами, хлопать глазами, бросать взгляды. Тільки очима блима. О. 1862. I. 36.*

Блимнути, -ну, -неш, гл. *Одн. в. отъ блимати.*

Блинда, -ди, ж. *Сильная накожная сыпь. Вх. Зн. 3.*

Блиндарь, -ря, м. 1) *Воль, косящій ногами. КС. 1898. VII. 46. 2) Нищій. Желех.*

Блинець, -нця, м. = **Млинець**. *Рудч. Ск. I. 35.*

Блиск, -ку, м. 1) *Свѣтъ. А вже пізно, всі полягали, ніде й блиску не побачиш. Київ. у. 2) Блескъ. Панна... в золотім колосю, така — аж блиск од неї б'є. Драг. 268. Блиск їх сяяв так, що очі засліплялись. Щог. Сл. 70.*

Блиска, -ки, ж. *Трясогузка, Motacilla ripivaga. Вх. Уг. 227.*

Блискавець, -вця, м. *Насѣк. Свѣтлякъ, Lampiris noctiluca. Блискавці літают. Вх. Лем. 392.*

Блискавий, -а, -е. *Блестящій, сверкающій. Як замахнувся блискавою шаблею, — тільки кров тепла зчервонила сиву хвилю Дніпрову. МВ. I. 158.*

Блискавиця, -ці, ж. 1) *Зарница. 2) = Блискавка 1. Ном. № 336. Грім, блискавиця, вихор... ЗОЮР. II. 40. Блиснули шаблями як блискавиця. АД. I. 23.*

Блискавичний, -а, -е. *Молнійный, подобный молніи. Блискавичне сяєво. К. Хи. 129.*

Блискавка, -ки, ж. 1) *Молнія. Ном. № 336. Мет. 452. Тая буря не унімала, а все злійши громом по небу тарахтала, да блискавкою між хмарами блискала. Макс. 2) = Блисканка. Вх. Пч. II. 13. 3) Рыба Abramis (Blicca) argyroleuca, а также вообще каждая рыба, выбрасывающаяся часто на поверхность воды. Вх. Пч. II. 18. 4) Серебряная монета въ 10 крейцеровъ. Вх. Зн. 3. 5) мн. Блестящія бусы серебрянаго и золотого цвѣта. Гол. Од. 71.*

Блискавконогий, -а, -е. *О лошадахъ: съ ногами, быстрыми какъ молнія, быстроногий. К. МХ. 16.*

Блискавчин, -на, -не. Приналежачій молнії. Встрѣчено въ заговоръ противъ переполоху: *Він єсть батьків і материн, і тітчин, і дядьків, і дівчачий, і стрітяний, вітряний і громовий, і блискавчин.* Мил. М. 48.

Блискалка, -ки, ж. Раст. *Nuphar luteum.* Вх. Уг. 227.

Блисканка, -ки, ж. Птица: *Motacilla.* Вх. Пч. II. 12.

Блискання, -ня, с. Сверканіє.

Блискати, -каю, -єш, гл. 1) Сверкати. *Ніч темна, темна, тільки блискавка блискає.* МВ. I. 141. *І дощ не йде, і хмар нема, тільки блискає.* Грин. III. 308. *Йдуть (косарі) мовчки, тільки коси блискають.* Греб. 401. 2) Бити задомъ, лягати. *Та бий її, нехай не блискає бісова худоба.* Канев. у.

Блискітка, -ки, ж. Блестка.

Блисковий, -а, -е = Блискавчин? *Переполохи.... блискові (заговоръ).* Мил. М. 50.

Блисконути, -ну, -неш, гл. Сверкнути сильно. *Грім як грякне, а блискавка як блисконе!* Полт. *Як здвигне старий брови, стисне уста тонкі та блисконе оком своїм чорним — ми вже з паніматкою ледві дишемо.* МВ. II. 76.

Блискотіти, -чу, -тиш, гл. Блестѣть, сверкати. *Річка ледві блискоче.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Блискотливий, -а, -е. Сверкающій, блестящій. Желех.

Блискучий, -а, -е. Блестящій. К. Досв. 26. *Очі поночі блищать блискучі.* МВ. II. 176.

Блиснути, -ну, -неш, гл. 1) Блеснуть, сверкнути. *Блищем шаблями, як сонце з хмарі.* Чуб. III. 277. *Блисне булавою — море закипить.* Шевч. *Танцюючи, блиснула оком на Антося, — ще й так любенько.* Св. Л. 205. **Лиш блиснув та й уже го нема.** На мигъ показався и ужъ нѣтъ его. Фр. Пр. 60. 2) Упасть. *І дівка блиснула в подушки зовсім, мовляють, як мерцвя.* Греб. 343. *Як упала, то так і блиснула на цілу хату.* Ном.

Блись, меж., виражающее блескъ, сверканіє. *Ось розгулялося і сонце з хмари блись!* Греб. 376. *Вона сердешна туди, сюди, блись, блись очиями.* Греб. 403.

Блихавити, -влю, -виш, гл. Тратить попусту время. Желех.

Блищавка, -ки, ж. *Phoxinus rivularis.* Вх. Уг. 227.

Блищак, -ка, м. Свѣтлякъ, *Lampyrus noctiluca.* Вх. Пч. II. 27. (Шейк.).

Блищати, -щу, -щиш, гл. Блестѣть. *Що не вітроньки шумлять, ні водоньки блищать.* Чуб. V. 852.

Блищатися, -щуся, -щишся, гл. Свѣтитъ, блестѣть. Чуб. V. 39. *Того рубля (срібного) положив на верха, щоби блищався.* Чуб. II. 558. *Ой у полі криниченька, в ні вода блищитъся.* Рудч. Чп. 88. *Топіріці блищатъся на сонці.* Федьк.

Блищачий, -а, -е = Блискучий. О. 1861. XI. Св. 28, 29. *Сю ніч у сні бачив я на небі хрест золотий ніби та блищачий.* Каменец. у.

Блищик, -ка, м. Блестка. Балт. у.

Блідий, -а, -е. Блѣдный. МВ. II. 12, 25. *Біда, в кого жінка бліда, а в кого як калина, то й то лиха година.* Посл. Канев. у. Ум. **Бліденький, блідесенький.**

Блідість, -дости, ж. Блѣдность. Желех.

Блідний, -а, -е = Блідий.

Бліднути, -ну, -неш, гл. Блѣднѣть. *Батько наче не добачав, як мати блідла, як Катря плакала.* МВ. II. 110. *Зола то червоніла, то блідла.* Левиц. I. 301.

Блідолиций, -а, -е. Блѣдолицый. Желех.

Блідота, -ти, ж. Блѣднота, блѣдность.

Блідуватий, -а, -е. Блѣдноватий. Левиц. Кс. 5. *Листя дрібчасте, як на ясеніві, тільки блідуватіше.* Константиногр. у.

Бліх, -ха, м. 1) Бѣленіє (полотна и пр.). Вх. Лем. 392. 2) Бѣлильня. Желех. *Мали сад заводить за старим бліхом.* КС. 1884. VIII. 723.

Бліхарь, -ря, м. Бѣлильщикъ (полотна). Вх. Лем. 392.

Бліховня, -ні, ж. = **Бліх 2.** Желех.

Бліхування, -ня, с. Бѣленіє (полотна и пр.). Желех.

Бліхувати, -хую, -єш, гл. 1) Бѣлить (лень, полотно). 2) Заковувать въ кандалы. *Але Штолу молодого в кайдани бліхують.* ЕЗ. V. 230.

Блішити, -шу, -шиш, гл. = **Бліхувати 1.** Вх. Лем. 392.

Блішка, -ки, ж. Ум. отъ блоха.

Бліяти, -лію, -єш, гл. = **Бляяти.** *Там геть за лісом череда десь бліє.* Федьк. I. 18.

Блониця, -ці, ж. Крупъ (болѣзнь). Галиц.

Блоня, -ні, ж. Часть поля. Желех.

Блоска, -ки, ж. = **Блощиця.** Желех.

Блоха, -хи, ж. 1) Блоха, *Pulex irritans*. *Блоха кусає, а за що — не знає.* Ном. № 3118. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 54. Чуб. IV. 40. 3) — **консистерська.** Консистерській чиновникъ. Св. Л. 134.

Блоховник, -ка, м. Раст. *Mentha Pulegium* L. ЗЮЗО. I. 128.

Блоховодниця, -ці, ж. Имѣющая на себѣ много блохъ (преимущественно о кошкѣ, собакѣ). Лохв. у.

Блошанка, -ки, ж. Ночная рубашка.

Блошня, -ні, ж. Соб. Блохи.

Блощинник, -ка, м. Раст. *Ledum palustre*. Лв. 99. См. **Блощичник.**

Блощиця, -ці, ж. Клопъ. *Ладона сплющив як блощицю.* Котл. Ен. VI. 27. Ум. **Блощична.**

Блощичий, -а, -е. Принадлежащій, свойственный клопу. Сим. 130.

Блощичка, -ки, ж. Ум. отъ блощиця.

Блощичник, -ка, м. = **Блощинник.** Лв. 99.

Блуд, -ду, м. 1) Блужданіє. **Блудом ходити.** Блуждать; не знать, куда идти, что дѣлать. *Тра, щоб у селі були такі, котрі перед ведуть, а без їх блудом люде ходять.* Каменец. у. **У блуд піти.** Пойти блуждать. *А третяя дочка у блуд пошла, прибудилася да й у луг темний.* Чуб. V. 913. 2) Нечистая сила, сбивающая съ дороги. *Як кого нападе блуд, нехай згадає, в який день було Різдво, візьме землі з під ніг і посипле собі на голову.* Ном. № 284. *Як на чоловіка блуд нападе, то серед села дороги не найде.* Фр. Пр. 61. *Блуд мі сі вчепив.* Фр. Пр. 61. **Чи ті блуд напав?** Ты съ ума сошелъ? Фр. Пр. 61. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 27, 4) Блудъ, прелюбодѣяніє. *А вслід летить янголь його, а його ввіщає, на гріх, на блуд, на розбойство не допущає.* Грин. III. 141.

Блудець, -дця, м. Заблудившійся. Kolb. I. 107. *А в лісі, лісі, лісі недоборі блудило блудців сімсот молодців.* Чуб. III. 419.

Блудити, -джу, -диш, гл. 1) Блуждать; сбиваться съ пути. *Не ходи, не блуди понад берегами.* Мет. 17. *Ляше, он блудиш! — Єднаково їздити.* Ном. № 875. *Ми блудили цілий ліс.* Харьк. у. 2) Заблуждаться, ошибаться. *Ой блудиш, зле судиш, ляшеньку любий,*

тримаю, ховаю для тебе шлюби. Чуб. V. 137. 3) — **словами**. Говорить, не признавая что; бредить. *Ой ти, дівчинонько, ти словами блудиш, ти сама знаєш, кого вірно любиш.* Мет. 78. *Як блудить словами хворий, то знак тому, що вмере.* Каменец. у.

Блудитися, -джуся, -дишся, гл. = Блудити 1. *Ой я в лісі не блудилась і у полі не пізналась.* Бал. 12.

Блудний, -а, -е. 1) Заблудшій, блудный. *Блудна вівця.* Фр. Пр. 62. *Вернися, дівко блудна, додому.* Чуб. V. 394. 2) **Блудна дорога.** Не та дорога, какой нужно. **Блудними дорогами пішов.** Сбился съ пути (нравственно). Фр. Пр. 62.

Блудник, -ка, м. Блудникъ. Желех.

Блудниця, -ці, ж. Блудница. *Вона була всесвітня блудниця з малих літ.* Драг. 132.

Блудство, -ва, с. Блудъ, блудодѣяніе. *Тогди вони зробили гріх, блудство.* Гн. II. 218. *Грішили, горівекою п'янчили, блуцтво провадили.* Гн. II. 72.

Блудяга, -ги, об. Бродяга. *От волоцюга, блудяга.* Мир. ХРВ. 18. *Як же ти без пашпорта ходиш? Ти блудяга якийсь.* Рудч. Ск. II. 161. *Пішла в блудяги.* Рудч. Ск. I. 175.

Блудяжка, -ки, ж. Потаскушка. *Честь тоді святилась дуже, накриток карали, коси різали блудяжкам, в погріб запірали.* Мкр. Н. 35.

Блудящий, -а, -е = Блудний 1. *Блудящий син.* Грин. III. 141.

Блуканіна, -ни, ж. Блужданіе, постоянное блужданіе; скитальничество.

Блуканка, -ки, ж. = Блукання. Желех.

Блукання, -ня, с. 1) Блужданіе. 2) Скитальничество. *Ти злічив моє блукання, як обходив я запеклих.* К. Псал. 129.

Блукати, -ся, -каю, -ся, -єш, -ся, гл. Блуждать, скитаться, ходить безъ цѣли. Рудч. Чп. 236.

Блуква, -ви, ж. Мѣсто для пастѣбы, выгонъ. Мнж. 176.

Блучка, -ки, ж. = Волічка. Желех.

Блювак, -ка, м. Родъ ядовитаго гриба. Вх. Лем. 392.

Блювака, -ки, об. Страдающій рвотой.

Блюваки, -вак, ж. мн. Блевотина.

Блювання, -ня, с. Блеваніе, рвота.

Блювати, блюю, -єш, гл. Блевать, рвать. *Багацтво він чуже пожер і звергне, бо поведить йому Господь блювати.* К. Іов. 44.

Блювачка, -ки, ж. = Блювання. Желех.

Блювота, -ти, блювотина, -ни, ж. = Блюваки.

Блюдо, -да, с. = Кубка. Вх. Зн. 30.

Блюзник, -ка, м. Богохульникъ, кощунъ. Балт. у.

Блюзнити, -ню, -ниш, гл. Богохульствовать, кощунствовать.

Блюзнірський, -а, -е. Кощунскій, богохульный.

Блюзнірство, -ва, с. Кощунство, богохульство. Левч. 61.

Блюзнути, -ну, -неш, гл. 1) Брызнуть. *Як го взяла межі очі, аж кров вся блюзнула.* Гол. III. 20. 2) Сболтнуть. *Отой вже як блюзне, то но всі очі повитріщають на нього.* Брацл. у. 3) **Блюзнув му в очі.** Сказаль нѣчто дерзкое, оскорбительное. Фр. Пр. 63.

Блюхавина, -ни, ж. То же, что и слота, ненастная дождливая погода. Вх. Уг. 228.

Бля, пред. 1) = Для. 2) = Біля. *Світилка.... стоїть бля порога.* Грин. III. 544.

Блякати, -каю, -єш, гл. Говорить вздоръ. См. **Блякати.**

Блявкнути, -ну, -неш, гл. Одр. в. отъ **блявкати**. Сболтнуть. К. ЧР. 313. *От Іванець і собі до гурту.... да щось і блявкнув з простоти.* К. ЧР. 28.

Блягузкати, -каю, -єш, гл. Молоть вздоръ, болтать.

Блягузниця, -ці, ж. Женскій половой органъ. Павлоград. у.

Блякати, -каю, -єш, гл. Болтать, врать, сплетничать. Мнж. 176. См. **Блявкати**.

Блякнути, -ну, -неш, гл. = Блекнути. *Паростки манньолий блякнули і жовкли.* Щог. Сл. 6.

Блякува́ти, -кую, -єш, гл. Линять.

Бляск, -ку, м. Блескъ, сіяніе. *Ясний місяць заглянув в віконця.... пішов бляск по всій хаті.* Левиц. І. 8.

Блят, -ту, м. 1) Пластинка (металлическая); доска деревянная для писанія на ней масляными красками. *Приснився мені сон, щоб змалювать три иконі.... Купить дерева та повезти до столярів, щоб поробили бляти, а мій брат.... помалює.* Драг. 137. 2) То же, что и **бердо 1**, ткацкій снарядъ, вставляемый въ ляду, сквозь который проходят нити основы. Вас. 152, 166, 176. Kolb. I. 68. Части: двѣ горизонтальныя планки рамки — **бильця**, зубья — **тростки**. Константиногр. у. Б. Г. Въ Галиціи зубья называются — **сказівки**, щели между ними — **комірки**. МУЕ. III. 18. 3) Составная часть внутренняго колеса мельницы — часть обода (4 — 6 такихъ частей составляютъ полный ободъ), въ который вставляются кулаки. Черниг. у. Мик. 480. Ум. **Блятик**.

Бляха, -хи, ж. 1) Металлическая пластинка, металлъ въ листахъ. Шух. I. 277. *Труну збудували, срібними бляхами обкували.* Грин. III. 666. *Всі покриті срібною бляхою.* Федьк. I. 26. 2) Жестъ. Въ томъ же значеніи: **біла бляха**. *Дах, критий білою бляхою.* Св. Л. 25. *На кожнім (піддашку) хрест, білою бляхою обкований.* Св. Л. 25. 3) Кровельное желѣзо. Левиц. ПЙО. I. 476. 4) Родъ четырехугольной сковороды изъ листового желѣза, противень. Владим. у. Черниг. у. *Печеню.... вкладають на бляху, вливають трошки води, щоб не припалася і печуть.* МУЕ. I. 106. *Пражать горох на блясі.* МУЕ. I. 99. 5) Бляха, знакъ (у сотскаго и пр.) *На грудях з бляхою лядунка.* Котл. Ен. Ум. **Бляшка, бляшечка.** *Соцький ... з мідною бляшкою на свиті.* О. 1862. IX. 63.

Бляхарня, -ні, ж. Жестяной заводъ.

Бляхарство, -ва, с. Ремесло жестяника. Желех.

Бляхарський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный жестянику. Желех.

Бляхарь, -ря, м. 1) Жестяникъ, жестяныхъ дѣль мастеръ. 2) Кровельщикъ. Могилев. у.

Бляхівка, -ки, ж. Жестянка емкостью въ одинъ литръ. Шух. I. 101.

Бляхман, -на, м. Туманъ передъ глазами. **Бляхмана пускати, бляхманом очі занести кому.** Одурачить, обмануть кого, пустить кому пыль въ глаза. Желех.

Бляхувати, -хую, -єш, гл. 1) Покрывать жестью. 2) Украшать металлическими пластинками. *Вуздекки були не прості, а циганські, бляховані.* Екатериносл. у. 3) У Котляревскаго употреблено въ значеніи: чеканить, выковывать изъ металла. *Вокруг же щита на заламах найлуччі лицарські діла були бляховані в персонах.* Котл. Ен. V. 27.

Бляшаний, -а, -е. 1) Жестяной. 2) О крышѣ: желѣзный. *Палати.... з бляшаною покрівлею.* Мир. ХРВ. 103.

Бляшанка, -ки, ж. 1) Жестянка. 2) Мѣра для водки: осьмушка. Брацл. у. *Випив пів бляшанки*. Рудан. І. 68. *Випий, Іване, бляшанку, а за дві заплати*. Фр. Пр. 180. Ум. **Бляшаночка**.

Бляшечка, -ки, ж. Ум. отъ бляха.

Бляшка, -ки, ж. 1) Ум. отъ бляха. 2) Головной уборъ невѣсты. Kolb. І. 43.

Бо, сз. 1) Потому что, ибо. *Не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю*. Нп. 2) Же. *Чи ж бо я на світі одна?* Нп. *Годі бо! Та йди бо швидче!* Кв.

Бобалька, -ки, ж. Клецка, родъ галушки. Вх. Лем. 393.

Бобальчаки, -ків, м. мн. = **Бобалька**. Вх. Лем. 393.

Бобачик, -ка, м. Раст. *Gallium verum*. Лв. 98.

Бобер, -бра, м. 1) Бобръ. *Castor fiber*. Грин. ІІІ. 135. *Чорні бобри на шубойку*. Чуб. ІІІ. 474. 2) Родъ дѣтской игры. Чуб. ІV. 40. Ив. 60. Ум. **Бобрик, бобричок**.

Бобик, -ка, м. 1) Ум. отъ біб. 2) Раст. *Medicago Sativa*. МУЕ. І. 99.

Бобина, -ни, ж. Одно зерно боба. Ум. **Бобинка, бобиночка**.

Бобирець, -рця, бобирчик, -ка, м. Ум. отъ бобирь.

Бобирь, -ря, м. Рыба: *Acerina rossica* Pall, ершъ. Шейк. Вх. Пч. ІІ. 18. Ум. **Бобирець, бобирчик**.

Бобище, -ща, м. Ув. отъ біб. ЕЗ. V. 149.

Бобівник, -ка, м. Раст. а) *Trifolium librinum*, бобовникъ, вахта. б) *Butomus umbellatus*. Лв. 97.

Бобковець, -вця, м. Раст. Лавръ. Желех.

Бобковий, -а, -е. Лавровый. Желех. *Бобкове листи*. МУЕ. І. 109.

Бобовий, -а, -е. Бобовый. *Ой бо мої кучерики як бобові струки*. Чуб. V. 36.

Бобовиння, -ня, с. бобовиця, -ці, ж. Стебли бобовъ. Ум. **Бобовиннячко**.

Бобовник, -ка, м. Раст. *Menyanthes trifoliata* L. ЗЮЗО. І. 128.

Бобовх, меж. = **Шубовсть**. *Бобовх у воду*.

Бобов'янка, -ки, ж. = **Бобовиння**. Вх. Лем. 393.

Бобок, -бка, м. Ум. отъ біб.

Боборунка, -ки, ж. = **Бобрунка**. Вх. Уг. 228.

Бобрик, -ка, м. 1) Ум. отъ бобер. 2) Родъ мѣдной пуговицы; такія пуговицы гуцулы наготовляють сами, употребляя ихъ для украшенія кожаныхъ поясовъ, кож. сумокъ и пр. Шух. І. 126, 127, 278.

Бобричок, -чка, м. Ум. отъ бобер.

Бобро, -бра, м. = **Бобер 1**. Харьк. у.

Бобровий, -а, -е. Бобровый. *Мій кожух новий, ковнір бобровий*. Нп. *Боброва шапка*. Чуб. ІІІ. 294.

Бобровик, -ка, м. = **Бобровник**.

Бобровник, -ка, м. Охотникъ на бобровъ, бобровый промышленникъ.

Бобруниця, -ці, ж. Насѣк. = **Сонечко**, *Coccinella*. Вх. Пч. ІІ. 26.

Бобрунка, -ки, ж. = **Бобруниця**. Вх. Лем. 393.

Боб'ястий, -а, -е. О смушкахъ: съ крупными слабыми завитками. Вас. 198.

Бов! меж. Подражаніе удару колокола. *Бов, бов по московські брехні*. Ном. № 848.

Бованіти, -нію, -ещ, гл. Виднѣться вдали. *На небі чистому ген хмара бованіе*. Греб. 367.

Бованячити, -чу, -чиш, гл. = **Бованіти**. *Дивлюсь — щось бованячить під селом*.

Бовван, -на, м. Идолъ, кумиръ, истуканъ.

Бовванський, -а, -е. Идолський.

Бовгар, -ра, м. Болгаринъ. К. МБ. XI. 154.

Бовгарка, -ки, ж. Загонъ для скота, то же, что и **загорода**. Шух. I. 186.

Бовгарь, -ря, м. Пастухъ рогатаго скота у гуцуловъ. Шух. I. 189.

Бовдур, -ра, м. 1) Дымовая труба. Чуб. VII. 380. *Повна хата (відьом) назбіралась.*

Вийняли вони із печі черепок чогось та й стали мазать ним під руками. Помаже оце під руками та й полетить у бовдурь. Грин. I. 60. *Темним стовбом дим пішов з його бовдура.*

2) Густой клубъ дыма, густая туча. Фр. Пр. 63. 3) Шестъ, жердь у рыболововъ. 4)

Болванъ, чурбанъ, неотеса. Фр. Пр. 63. Стирчить мов бовдур. Стоить, какъ болванъ.

Ум. **Бовдурець, бовдурчик.**

Бовкало, -ла, с. 1) Языкъ у колокола. 2) Глупый болтунъ.

Бовкання, -ня, с. Отрывистый звонъ въ колоколь.

Бовкати, -каю, -ещ, гл. 1) Звонить отрывисто: ударять (въ колоколь). *Бовкає дзвін у*

неділю. О. 1861. X. 148. *Чуємо, що бовка дзвін, та не знаємо, де він.* Ном. № 13827. 2)

Говорить необдуманно. *Нехай хоч жінки ледачі посоромляться, а то ще й при йому*

инший таке пробовкне, щоб їх лиха година бовкала. Г. Барв. 152.

Бовкнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ **бовкати**. *Тільки бовкне в дзвін, Ганна поперед усіх*

вже і в церкві. Левиц. I. 43.

Бовкун, -на, м. 1) Волъ, запряженный въ одиночку. Чуб. VII. 407. Ном. № 1555. Котл.

Ен. IV. 10. *Їде чоловік бовкуном.* ЗОЮР. II. 31. *Нізащо й вола другого купить: бач,*

бовкуном їде. Козел. у. 2) Большой снопь, камышу. Лубен. у. 3) **Танцювати**

бовкуном. Танцовать одному. О. 1861. X. 61. Ум. **Бовкунець.** Чуб. II. 543,

бовкунчик.

Бовкунчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **бовкун**. 2) Привѣска у серьги.

Бовкунчя, -чяти, с. Маленькій **бовкун**. (См.).

Бовт, -та, м. 1) Ботъ, ботало, снарядъ, которымъ вспугиваютъ рыбу: длинный шестъ,

на концѣ котораго прикрѣпленъ полый внутри конусъ со срѣзаннымъ верхомъ, —

отъ удара въ воду этимъ конусомъ получается сильный звукъ. Иногда вмѣсто

конуса просто утолщеніе на концѣ шеста. Браун. 13. Вх. Пч. II. 26. Фр. Пр. 63. Ном.

№ 7633. *Закинув рибалка сітку... і почали бовтами полохати рибу.* Левиц. I. 108. *Вдарю*

бовтом раз і вдруге, сонну рибу сполохну. Щог. В. 91. 2) Палка, лопатка для мѣшанія

растворенной извести (у каменщиковъ) или жидкости для дубленія кожи (у

кожевниковъ). Волч. у.

Бовтати, -таю, -ещ, гл. Взбалтывать.

Бовтатися, -таюся, -ешся, гл. Плескаться. *Кільки пак років, як ви, діду, бовтаєтесь*

отут за рибою? Левиц. ПЙО. I. 480. *Вода бовталась в криниці.* Левиц. Пов. 374.

Бовтається у воді.

Бовтач, -ча, м. = **Бовт 1.** Вх. Пч. II. 26.

Бовтиця, -ці, ж. 1) Подвѣска къ серьгѣ. *Ковтки з бовтицями.* Гол. Од. 60. 2) Кисть на

снуркѣ для украшенія гуцульской шляпы или верхней одежды. Гол. Од. 69, 46. 3)

Металлическая цѣпочка, украшающая кожаный поясъ гуцула. Шух. I. 127. 4)

Мѣдный кружекъ, родъ пуговицы, употребляемый (во множествѣ) для украшенія

гуцульскихъ кожаныхъ сумокъ, ремней, сбруи и пр. Шух. I. 279, 293.

Бовтнути, -ну, -неш, гл. 1) Бултыхнуть, упасть въ воду. Левиц. I. 195. *Бовтнув, як дурень у воду. Посл. Вона так і бовтнула в гарячу смолу.* ЗОЮР. I. 308. *Бовтнуло би тобов у безодню!* (Брань). Фр. Пр. 63. 2) Болтнуть. *Язиком бовтне та не доведе, а по спині є.* Ном. № 1122. *От і бовтнув чорзнати що!* НВолын. у.

Бовтун, -на, м. Испорченное яйцо. НВолын. у.

Бовть! меж. 1) Бултыхь! *Бовть у воду!* Чуб. II. 413. 2) Звукоподр. плеску воды.

Бовтюк, -ка, м. = Бовтун. Ум. **Бовтючок.**

Бог, -га, м. 1) См. **Біг, Бога.** 2) Рѣка: Южный Бугъ. Левч. 187. *Ой за Богом, за рікою, при турецькій границі, там стояли пікинери.* О. 1862. VIII. 28. (Нп.).

Богад, -ду, м. Въ свадебномъ обрядѣ то же, что и **посад**, мѣсто для новобрачныхъ. Чуб. IV. 143.

Богарадити, -джу, -диш, гл. Помогать матеріально, благодѣтельствовать. *Я цих людей ніколи не богарадив.* Екатериносл. г.

Богатий, -а, -е, богатіти, -тію, -єш, гл. и пр. = Багатий, багатіти и пр.

Богдай, сз. Дай Богъ! *Богдан ніхто такого не діждав.* МВ. I. 73. См. **Бодай!**

Богданка, -ки, ж. Данная Богомъ. *Долю моя любя, моя богданко! коли ж ми тебе у хрест введемо?* Сумск. у.

Богила, -ли, ж. = Бугила. *І твої барвінок хрещатий заріс богилою.* Шевч.

Богинин, -на, -не. Принадлежащій богинѣ. К. МБ. II. 137.

Богиня, -ні, ж. 1) Богиня. *Юнона, як богиня, знала, що Турну прийдеться пропасть.* Котл. Ен. 2) Употребляется какъ названіе обожаемой. *Не розстану, бо тя люблю серцем і душою, буду тобі віком служив, тільки будь моєю. Ой як би ся прийшло з тобою розстати, богине, буду жити в густім лісі і в темній пустині.* Чуб. V. 250.

Богів, -гова, -ве. Божескій, Богу принадлежащій. Мнж. 76. Чуб. III. 106. Чуб. V. 1125. **Богів шлях.** Млечный путь. Черном. **Богова корова.** Жукъ олень, *Lucanus cervus.* Вх. Пч. II. 27.

Богмитися, -млюся, -мишся, гл. = Божитися. Вх. Лем. 393.

Богобійний, -а, -е. Богобоязливый.

Богобійність, -ности, ж. Богобоязливость.

Богобійно, нар. Богобоязненно.

Богобоязливий, богобоязний, -а, -е = Богобійний. Г. Барв. 457. *А той тихий та тверезий богобоязливий.* Шевч. *Правдива душа, навіки чесна і богобоязна.* Стор. II. 75.

Богобоязливо, богобоязно, нар. = Богобійно.

Богобоящий, -а, -е = Богобійний. *Які люде стали не богобоящі: у великий піст п'ють.* Лебед. у. *Буде зверху хороше убрання, а душа буде негарна, не богобояща.* О. 1862. VIII. 29.

Боговгодниця, -ці, ж. Богоугодница, Богу угождающая. *Яра пчілонька — боговгодниця.* Грин. III. 38.

Богодавець, -вця, м. Данный Богомъ (въ сказкѣ). *Родився він, охрестили його і дали йому ім'я Іван Богодавець. Бог дав і Богодавцем назвали його.* Чуб. II. 239.

Богодухновенний, -а, -е. Боговдохновенный. *Псалми.... богодухновенний Давид оставив нам у Псалтирі.* К. Гр. 20.

Богозневага, -ги, ж. Кошунство, богохульство. *Коли б тінь Бога, наш падишах, почув таку богозневагу, то повелів би тут же перед нами язик проклятому джавуру вирвать.* К. Драм. Трил. Байда. 143.

Боголюбець, -бця, м. Боголюбець.

Боголюбний, -а, -е. Боголюбивий.

Боголюбно, нар. Боголюбиво. Чуб. I. 176.

Богомаз, -за, м. 1) Иконописець. *А в тій слободі щонайлуччі богомази.* Кв. 2) Плохой живописець, малярь. *Послав гінця до богомаза, щоб малювання накупить.* Котл. Ен.

Богомазів, -зова, -ве. Относящийся къ иконописцу, къ плохому живописцу, принадлежащий ему.

Богомати, Богоматір, -тері, ж. Богоматерь. Чуб. I. 165.

Богомілець, -льця, м. Богомолець.

Богомілка, -ки, ж. Богомолка.

Богомілля, -ля, с. 1) Богомолье. К. Кр. 12. 2) **Жидівське богомілля.** Всѣ предметы, употребляемые евреями при молитвѣ.

Богомільний, -а, -е. Набожный, богомольный. Грин. I. 49. *Був собі чернець і такий богомільний.* Рудч. Ск. II. 200.

Богомільниця, -ці, ж. Молельня, молитвенный домъ. *А як то був жид Янкель, то він коло школи похожає, та по школі плаче-ридає: «Школо наша, богомільнице!»* АД. II. 28.

Богоненавидник, -ка, м. Ненавидящий Бога. К. (Желех).

Богоносець, -ся, м. Носящий Бога. Въ загадкѣ — осель, везший Христа. *Родився, не хрестився, а до смерти не молився і був богоносець.* Ном. стр. 293. № 118.

Богонько, -ка, м. Ум. отъ **Біг, Бог.**

Богоприятний, -а, -е. Любезный Богу, угодный Богу. *Моя квіточко, моя зоринко богоугодна, богоприятна.* (Изъ молитвы нищихъ). ЕЗ. V. 242.

Богородицький, -а, -е. Богородичный. **Богородицька трава.** Раст. *Thymus Serpyllum* L. ЗЮЗО. I. 138.

Богородиця, -ці, ж. 1) Богородица. *Народився із Марії дівиці, із святої Богородиці.* Чуб. III. 325. 2) Молитва къ Богородицѣ: *Богородице Діво. Говори, Грицю, Богородицю, а я буду Оченаш, — буде легше для нас.* Ном. № 12961. Куца Богородиця. Короткая молитва. 3) Второй день: а) Рождества Христова, б) Пасхи. ХСб. I. 75. 4) Капюшонъ въ плащѣ, свитѣ, буркѣ. Чуб. VII. 419. Тол. Од. 9, 45. КС. 1893. V. 279. *Ти б накрив голову богородицею, а то дощ хляє як з решета.*

Богородичний, -а, -е = Богородицький. **Богородичний чепчик.** Раст. *Thymus Serpyllum* L. ЗЮЗО. I. 138. — **Богородична носа.** Раст. *Astragalus Cicer* L. ЗЮЗО. I. 113.

Богорожник, -ка, м. Раст. *Rugus torminalis* Ehrh. ЗЮЗО. I. 133.

Богослів'я, -в'я, с. 1) Богословіє. 2) Послѣдній классъ духовной семинарії. Сим. 175.

Богослов, -ва, м. 1) Богословъ. *Богослов, та не однослов.* Ном. 2) Воспитанникъ послѣдняго класса духовной семинарії. Сим. 175. *Один хвилозоф чи й богослов казав промову над якимсь помершим паном.* Грин. I. 230.

Богословити, -влю, -виш, гл. Вести рѣчь о Богѣ.

Богословський, -а, -е. 1) Богословскій. К. Кр. 8. 2) Относящийся къ послѣдному классу духовной семинарії. *Богословський клас.* Левиц. I. 153.

Богоугодний, -а, -е. Богоугодный. К. Кр. 8. ЕЗ. V. 212.

Богочко, -ка, м. Ум. отъ **Біг, Бог.**

Богувати, -гую, -єш, гл. Быть Богомъ. Шейк. Чуб. I. 235. Гол. II. 225. *Ой Боже наш, Боже, а ми твої люде, над ким будеш богувать, як нас тут не буде.* Грин. II., 302.

Богумілля, -ля, с. = **Богомілля**. Ум. **Богуміллячко**. *Пішла лисичка-сестричка на богуміллячко.* Мнж. 3.

Богун, -на, м. 1) Горизонтальная жердь, перекладаина, на которой развѣшивают сушить рыбу. Азовск. море. (Стрижевск.) 2) Желудокъ, первый желудокъ жвачныхъ животныхъ, rumen. Желех.

Бодай, сз. *Дай Богъ, о если бы, — то же, что и бодай.* *Бодай тебе, мій миленький, ворота прибили!* Нп. *Бодай тебе грець зламав!* Ном. **Бодай тебе, бодай вас!** Употребляется въ видѣ добродушнаго неодобренія, порицанія. *Бодай тебе: який ти дурний!* Ном. *А бодай вас, та цур же вам.* Шевч. **Бодай не казати.** *Лучше бы не говорить.*

Бодак, -ка, м. Раст. *Cirsium palustre*. Вх. Пч. I. 9. Ум. **Бодачок**.

Бодачок, -чка, м. 1) Ум. отъ **бодак**. 2) Раст. *Cirsium pannonicum*. Лв. 97.

Бодванка, -ки, ж. Продолговатый шаплик (см.). Вх. Уг. 228.

Боденька, -ки, ж. Ум. отъ **бодня**.

Боденьча, -чати, с. Посуда, въ которой пахтають масло. Вх. Лем. 393.

Бодлак, -ка, м. = **Будяк?** *Казав, що-м сі у бодлак уколов.* Гн. II. 4. *Ой то в гору, то в долину, то в бодлаки, то в кропиву.* Гол. II. 182.

Бодлачча, -ча, с. Соб. отъ **бодлак**. *Ой, Василю, сиди у бодлачу.* Pauli. II. 188.

Бодляк, -ка, м. = **Бодлак**. *По терню і бодляках накололи собі ноги доволі.* Гн. I. 169.

Боднаръ, -ря, м. и пр. = **Бондаръ и пр.** Шух. I. 249.

Бодня, -ні, ж. Кадка или родъ улья съ крышкой и замкомъ. Мет. 213. Шух. I. 106. Чуб. VII. 383, 388. Рисунокъ: Шух. I. 250. Ум. **Боденька**. *Впала боденька з гори.* Ном. № 70, стр. 292.

Бодренно, нар. Бодро. *Як хто стоїть бодренно, а як хто ласий на сон, то і дріма.* Павлогр. у.

Бодрий, -а, -е. Бодрый. Котл.

Бодрити, -рю, -риш, гл. Выпрямляться, бодриться. *Чом бо ви, паничу, не бодрите собі?.. а то увесь у сотулу.* Харьк. г.

Бодритися, -рюся, -ришся, гл. = **Бодрити**. Котл. Кв.

Бодро, нар. Бодро. Кв.

Бодрок, -ка, м. Имя собаки. Вх. Лем. 393.

Бодяга, -ги, ж. Ръчная губка (водоросль), *Spongia fluviatilis* L. ЗЮЗО. I. 137.

Бодяк, -ка, м. Раст.: а) = **Будяк**. *Бодяки замісь ячменю родять.* К. Іов. 69. 2) *Opororda asanthium*. Шух. I. 21. Ум. **Бодячок**.

Бодян, -ну, м. Раст. *Amisum stellatum*. *Або горілочку пили... настояною на бодян.* Котл. Ен. III. 63.

Бодянівка, -ки, ж. Водка, настоянная на **бодяні**. Сим. 143.

Бодячий, -а, -е. Бодливый. *Бодячий бик.* Вх. Лем. 393.

Бодячок, -чка, м. 1) Ум. отъ **бодяк**. 2) — **польовий**. Раст. *Eryngium planum*. Лв. 98.

Боець, бойця, м. Боець. *Там стрільці-бойці вдарили козу.* Грин. III. 54. *Оддалеку він чує бій кривавий і крик бойців, і голос отамання.* К. Іов. 90.

Божатися, -жаюся, -єшся, гл. ? *Божайся, Боже!* Волянъ.

Божба, -би, ж. = Божіння. *Я ж тобі і без божби вірю.* Кв.

Бождеревок, -вка, м. Раст. *Nuregicum perforatum.* Лв. 99.

Божевілля, -ля, с. Сумасшествіє.

Божевільний, -а, -е. Сумасшедший, пом'яшаний. Котл. Ен. II. 28. Чуб. III. 133. *Та одчепись, божевільний!* Шевч. 494.

Божевільник, -ка, м. Сумасшедший человекъ, безумецъ. Желех.

Божевільно, нар. Безумно, какъ сумасшедший. *Божевільно встромила очі у сірі шибки.* Мир. Пов. I. 123.

Божевілля, -ні, ж. Больница или домъ для умалишенныхъ. Шейк.

Божеволіти, -лію, -єш, гл. Сходить съ ума. Єв. I. X. 20.

Боженькатися, -каюся, -єшся, гл. = Божитися. Желех.

Боженько, -ка, м. Дѣтск. Богъ. *Боженьку мій милий, дай їм хоч по шматочку хліба!* Стор. I. 18.

Божественний, -а, -е. Божественный. *Усю утренью божественную вислухає.* Чуб. V. 848.

Божество, -ва, с. Божество. К. МХ. 10. *Ольга тепер здавалась йому божеством.* Левиц. Пов. 284.

Божечко, -ка, м. = Боженько. Вх. Уг. 228.

Божечок, -чка, м. Крестикъ натѣльный. Мил. М. 60.

Божидерев, -ва, м. — дикий = Біждерев. Вх. Пч. I. 8.

Божий, -а, -е. 1) Божій, божескій. *Божа воля, Божа й сила.* Ном. *Усе Божеє, тільки гріхи наші.* Ном. № 9. 2) — дім. Церковь. Г. Барв. 424. *Завтра Головосіка — треба йти до Божого дому.* Харьк. г. 3) **Божа мати.** Богоматерь. 4) **Божий дар.** Причастіє. *До Божого дару з чортівими ногами.* Ном. № 136. 5) **Боже дерево = Біждерево.** 6) **Божа постіль.** Смертний одръ. *Скоро мати старая, лежачи на Божій постелі, сина вздріла, на своє лице хрест собі положила.* Дума. 7) **Божа пташка.** Пчела. Ном. № 409. 8) **Божа роса.** Молоко. О. 1862. IV. 89. *За Божую росу не беруть грошей.* Борз. у. 9) **Божа ручка.** Раст. *Primula officinalis L.* ЗЮЗО. I. 132. 10) **На Божій дорозі.** При смерті. *У три дні занедужала, а вже й на Божій дорозі.* Кв. 11) **Божу хвалу за хвіст тягти.** Звонить въ колокола (насмѣшл.). 12) **На Боже дати.** Дать на службу церковную, на молебень. Фр. Пр. 100. *Тра занести до церкви на Боже, Миколаю. Дала на Боже карбованця.* НВолын. у. 13) **Иди ж ти в Божу путь.** Иди съ Богомъ. Мет. 15. 14) **Святий та божий.** Говорится о человекѣ, прикинувшемся кроткимъ и добродѣтельнымъ. Левиц. Пов. 314.

Божитися, -жуся, -жишся, гл. Божиться. *А я ж тобі божилася, що люблю як душу.* Мет. 62. *Ти божився, присягався: не покину я тебе.* Мет. 15.

Божиця, -ці, ж. = Богиня. Шейк. *Каже одуд до Бога: «Зроби, Боже, так, щоб я став богом, а моя одудиця стала божицею.* Рк. Левиц.

Божище, -ща, с. Идолъ. К. МХ. 13. *Велик Господь, велик і хвален, страшніший над усі божища; бо всі боги — німі статуї, Господь же сотворив вселенну.* К. Псал. 221.

Божіння, -ня, с. Божба. Борз. у. *Божіння тобі нічого не поможе.* НВолын. у.

Божка, -ки, ж. = Божіння. Шух. I. 41.

Божкаръ, -ря, м. Ханжа, святоша. (Галиц.). Желех.

Божкодайло, -ла, м. = Божкаръ. (Галиц.). Желех.

Божкородіти, -джу, -диш, гл. Фокусничать. (Галиц.). Желех.

Божкувати, -кую, -єш, гл. Постить. Желех.

Божник, -ка, м. = Біжник. Чуб. VII. 384. *Божник із шитим рушником округи.* К. ЧР. 38.

2) **Рушник-божник.** Полотенце для украшения иконъ. Вас. 168. 3) **Продавець иконъ.** *А в нас тоді саме божник ночував, отой, що ікони возить продавати, і плахти, й полотно і рушники — усячину.* Пирят. у. Ум. **Божничок.** Рудч. Ск. II. 27.

Божниця, -ці, ж. 1) = Божник. Мил. 170. 2) **Храмъ, церковъ.** *Піп каже: «Ідімо до божниці, а п'яниця каже: «ідімо до коршмиці».* Ном. № 11728. **Чаще:** иновърческій храмъ. *«Підем до костьоли».* — *А не до церкви? — поспитала Маса.* — *«Так і видно, що хамка!... Щоб ти мені і бровою не моргнула в ту сторону, де хамська божниця стоїть».* Св. Л. 86. *Як ішва ф суботу до божниці, до сватині, то й Савамон хотів з ньов піти.* Гн. I. 41. Ум. **Божничка.**

Божничок, -чка, м. Ум. отъ **божник.**

Божо, нар. 1) По божьему. 2) О душевномъ состояніи: хорошо, пріятно, сладостно. *Так тихо, божо на душі.* Сим. 235.

Божок, -жка, м. 1) Ум. отъ **Біг, Бог.** Фр. Пр. 101. 2) **Идолъ, кумиръ.** 3) **Родъ дѣтской игры.** Ив. 4) — **свинний.** Свиной желудокъ. Вх. Зн. 3. См. **Богун 2.**

Боз, -зу, м. = Бузина. Вх. Пч. II. 36. *Під бзом сидить нечистий.* ЕЗ. V. 246. *Від бзу болить голова.* ЕЗ. V. 246.

Бозінька, -ки, м. Ум. отъ **Бозя.**

Бозкий, -а, -е. Божескій. *Да везуть царя до Господа, да везуть царя — бозке тіло.* Млр. л. сб. 347.

Бо-зна = Біг зна. Богъ знаетъ. *Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий — бо-зна й за віщо вже.* Ном. № 3515. **Бо-зна-колишній.** Очень давній. *Хліб черствий, бо-зна-колишній.* Рк. Левиц. **Бо-зна що.** а) Богъ вѣсть, что. б) **Пустяки.** *Не говоріть бо-зна чого.* Левиц. Пов. 289.

Бозулка, -ки, ж. Ум. отъ **бозуля.**

Бозуля, -лі, ж. Шишка (на тѣлѣ), желвакъ, то же, что и **гуля.** Вх. Лем. 393. Ум.

Бозулька.

Бозюсьо, -ся, м. = Бозя. Дѣтское ласкательное отъ **Бог.** *О, Бозюсьо!* Вх. Лем. 393.

Бозя, -зі, м. 1) Богъ (дѣтск.). О. 1861. VIII. 8. 2) **Бозя калачі везе.** Такъ говорить дѣтямъ, когда громъ гремитъ. То же значеніе: **Бозя свариться.** Ном. № 564. 3) **Піти до Бозі.** *Пойти вѣ церковъ.* Черк. у. Ум. **Бозінька.**

Боїсько, -ка, с. = Тік (у стодолі). Kolb. I. 59. Вх. Лем. 393.

Боїти, бою, -їш, гл. О молокѣ: кипѣть. *Про молоко не можна казати, що воно кипить, лише боїть.* Шух. I. 214.

Боїще, -ща, с. 1) Битва, бой. *Хоч і не одіб'єшся вже, так боїщем навтішаєшся.* МВ. II. 81. *Івась кидає свої боїща та руйнування.* Мир. ХРВ. 84. 2) **Мѣсто битвы.** *Пішли ся брати (= битися) на олов'яне боїще.* Драг. 262. Или здѣсь просто = **тік?** См. **Боїсько.**

Боїе? меж. Да? вѣ самомъ дѣлѣ? Вх. Зн. 3.

Бойка, -ки, ж. Малоросска-галичанка, жительница Бойківщини. Желех.

Бойкатися, -каюся, -єшся, гл. = Боятися. Вх. Уг. 228.

Бойкий, -а, -е. Хорошій. Чуб. VII. 574. *Славносерб. у. Їж кашку, — вона бойка.* Зміев. у. *Бойка дівчина.* Зміев. у.

Бойкиня, -ні, ж. = Бойка. Желех.

Бойківський, -а, -е. Къ бойку относящійся, ему принадлежащій. Желех.

Бойківщина, -ни, ж. Мѣсто жительства бойковъ — погорье стрыйскаго и самборскаго уѣздовъ въ Галиціи. Гол. I. Вступл. 712.

I. Бойко, нар. Хорошо. Зміев. у. Славяносерб. у.

II. Бойко, -ка, м. Горецъ-малороссъ изъ Галиціи, житель погорья стрыйскаго и самборскаго уѣздовъ. Гол. I. Вступл. 712. *Дала мене мати за бойка, за бойка, буде мені ще за бойком голова гладойка.* Pauli. II. 108.

Бойло, -ла, с. Битье. *Матчино бойло не болить.* Грин. I. 238.

Бойний, -а, -е. О зарядѣ: боевой. ЗОЮР. I. 70. *Бойний патрон.*

Бойниця, -ці, ж. Бойница. К. Бай. 71.

Бойня, -ні, ж. Драка. *Дивись, яка онде бойня.* Київ. г.

Бойовий, -а, -е. Боевой; военный. *Хто на вози бойовій, хто на коні уповає.* К. Псал. 46. *Ми стоїмо на бойовому праві.* К. ПС. 101.

Бойовисько, -ка, с. = Бойовище. Федьк. I. 134.

Бойовище, -ща, с. Поле битвы. К. ЧР. 173.

Бойовничий, -а, -е. Свойственный бойцу. Шейк.

Бойський, -а, -е. = Бойківський. Желех.

Бойчак, -ка, м. ? *Да якийсь бойчак загилив кизяк, вліпив кизяком, аж гудзь під оком.* Грин. III. 54.

Бойчиха, -хи, ж. Жена бойка. Желех.

Бойчук, -ка, м. Молодой бойко. Желех.

Бока, нар. = Боком. *Стоїть коло лавки бока.* Г. Барв. 512. *Курчатка чепурненькі, що цілий день греблись в городі по грядках і бока в ямочці лежали коло пеньки.* К. Дз. 146.

Бокань, -ня, м. Полнобокій, бокастий. Желех.

Бокаса, нар. Бокомъ, бочкомъ. *На диби спинитья та гривною мотає, то піде бокаса, то б'ється і кусає.* Греб. 382.

Боката, -ти, ж. = Буката. Желех. Ум. **Бокатка.**

Бокатий, -а, -е. Бокастий. *Бокатий горщик.* Волч. у. *Стіг бокатий.* Волч. у.

Боківня, -ні, ж. 1) Судакъ короче девяти вершковъ. 2) 500 штукъ уложенной вмѣстѣ рыбы. Желех. 3) **Утяті боківні.** Упасть на бокъ.

Бокла, -ли, ж. = Боклаг. Новомоск. у.

Боклаг, -га, м. боклага, -ти, ж. Плоскій боченокъ. Ном. № 3004. Шух. I. 251. *Потяг Охрім з двома боклагами до криниці.* Кв. Ум. **Боклажок.**

Боклажок, -жка, м. Ум. отъ боклаг. 2) Головастикъ. Вх. Пч. II. 17. 3) Порода яблोकъ. Вх. Зн. 4.

Боклак, -ка, м. = Колач 3. Kolb. I. 48, 70.

Боклатий, -а, -е. Пузатый, брюхастый. Желех.

Бокло, -ла, с. = Боклага. Брацл. у.

Боковий, -а, -е. 1) Боковой. *Бокові двері.* Левиц. I. 231. **Боковий вітер.** Вѣтеръ, дующій въ бокъ судна. Мнж. 148. 2) Сторонній. *З бокових мирського збору берут більш, бо вони жадної повинности не одбувають.* НВолын. у. 3) — **кінь.** Пристяжная лошадь. 4) — **ва сестра.** Шутливое названіе жены, а чаще — жены невѣнчанной, которая выдается за сестру. Фр. Пр. 103.

Боковина, -ни, ж. 1) Одна сторона предмета. 2) Полевая доска у плуга. Херс. Ум.
Боковинка.

Бокозийник, -ка, м. = **Зизоокий.** Шух. I. 33.

Боком, нар. Бокомъ. **Боком ті то вилізе.** Сильно за это поплатишся. Фр. Пр. 55.
Боком сі держит від мене. Сторонится меня. Фр. Пр. 55.

Бокор, -ра, м. Плоть. Угор.

Бокорван, -на, м. Карбункуль, огневикъ. Угор.

Бокрейда, -ди, ж. Букетъ искусственныхъ цвѣтовъ, или павлиньє перо, даримые невѣстой и дружками жениху и шаферамъ. Гол. IV. 400, 368.

Бокувати, -кую, -ещ, гл. 1) Сидѣть бокомъ. *Де бокуй, Марусенько, не бокуй: сядь собі прямесенько.* Pauli. I. 101. 2) Сторониться, обходить стороною. *Бокує чогось від мене.* Фр. Пр. 103.

Бокури, мн. Кожанный поясъ. Желех. См. **Букурія.**

Бокша, -ші, ж. Корова такого же цвѣта, какъ и бокшій. Желех.

Бокшистий, -а, -е. О масти: съ бѣлыми пятнами на бокахъ. Желех.

Бокшій, -шія, м. Волъ черный или сѣрый съ бѣлыми боками или бѣлый съ черными или сѣрыми боками. Желех.

Бола, -ли, ж. Тяжелая болѣзнь, эпидемическая болѣзнь. Желех. *Бола по людях хode якась; з боли люди мруть.* Каменец. у.

Болбот, -та, м. Болтунъ. Левиц. I. 257.

Болбота́ти, -чу́, -чеш, гл. 1) Болтать. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорить. Вх. Зн. 4.

Болботливий, -а, -е. 1) Болтливый. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорящій. Вх. Зн. 4.

Болгар, -ра, м. Болгаринъ. Желех. См. **Бовгар.** Ув. **Болгарище.** Левиц. Пов. 143.

Болгарка, -ки, ж. 1) Болгарка. 2) Родъ шапки. *Пришию квіточку ік зеленому барвіночку, ік шапці болгарці.* МУЕ. III. 98. См. **Бовгарка.**

Болгарський, -а, -е. Болгарскій. Желех. *Шо у тім болгарськім краю за Дунаєм май чувати.* Федьк. I. 122.

Болгарщина, -ни, ж. Болгарія. Желех.

Болдига, -ги, ж. Каменная глыба. Міус. окр.

Боле, нар. Хорошо. *Боле, що я зарані пішов, а то замело б снігом дорогу.* Каменец. у.

Болезний, болесний, -а, -е = Болісний. *Плач.... болезний.* МВ. I. 100. *Не болезне, то и не любезне.* (Мачиха говорить о пасынкѣ или падчерицѣ). Фр. Пр. 103. *До Матері сі пречистої, до святої сі Матері болезної помолю.* ЕЗ. V. 108.

Болезність, -ности, ж. Болѣзнь. Драг. 29.

Болезно, болесно, нар. = **Болісно.** *І росло ж воно трудно та болезно, — усе нездужає та квилить.* МВ. II. 48.

Болец, -щі, ж. Болѣзнь; переносно: скорбь, огорченія. *Ви, любощі, ви, немощі, хуже тої ви болецї: од болецї зілле маю, од любощей уміраю.* Чуб. V. 58. *Чаще во мн. ч.: болецї.* *Все у їх вкупі: болецї і радощї:* МВ. II. 172.

Болиголов, -ва, м. Раст. а) = **Бугила;** б) *Conium maculatum* L. ЗЮЗО. I. 119.

Болібрюх, -ха, м. Пт. *Emberiza milliaria*, подорожникъ. Вх. Пч. II. 10.

Болізний и болісний, -а, -е. 1) Болѣзненный, мучительный. *Був собі якийсь малий пудракуватий та болізний.* Мир. ХРВ. 53. 2) Скорбный, горестный. *Я тут, — почувся її тихий болізний голос.* Мир. Пов. II. 77.

Болізно, болісно, нар. 1) Болѣзненно, мучительно. 2) Скорбно, горестно. Біла-біла, як крейда, позирала на всіх палкими очима та болізно всміхалася. Мир. Пов. II. 69.

Болізько, нар. = **Болізно**. Не знають, що серденько моє мені каже; а в йому так тобі і болізько, і любо. Г. Барв. 68.

Болісний, болісно. См. **Болісний, болізно**.

Болість, -ти, ж. 1) Болѣзнь. Чуб. V. 1203. Очисти мене від всього злого: болісти і слабости. Чуб. I. 43. Бога благала, од всякої болісти помагала. Мил. М. 7. — **чорна**. Епилепсія. Грин. II. 35. 2) Боль, огорченіє, печаль, скорбь.

Боліти, -лію, -єш, гл. 1) Болѣть. Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш. Мет. 107. Щось дуже мене ноги болять. Св. Л. 320. Тя болит головонька. АД. I. 134. Татка очі болять. Св. Л. 100. 2) — **серцем**. Скорбѣть, печалиться. Доки буду чоїм серцем день і ніч боліти. К. Псал. Один веде за рученьку, другий за рукав, третій стоїть, серце болить, — любив, та не взяв. Лукаш. 80.

Болітце, -ця, с. Ум. оть **болото**.

Болко, нар. = **Болько**. Болять очі болко. Волч. у.

Болона, -ни, ж. 1) Плева, оболочка, перепонка. Желех. 2) Оконное стекло. 3) Ворота? калитка? Да прибіжи, коню, додому, да ударь копитом в болону. Нп. Ум. **Болонка, болоночка**. Ой як гляне у його болоночку, аж усі ляхи в місті. АД. II. 91. См. **Оболона**.

Болонкарь, -ря, м. = **Скляр**.

Болоння, -ня, с. = **Оболонь**. Гн. II. 68. Пасуть віці по дубрівці, кози по болоню. Гол. II. 453. Ум. **Болоннячко, болоняченько**. В чистейкім полю, в болонічейку. Гол. II. 58.

Болоночка, -ки, ж. Ум. оть **болона**.

Болотавка, -ки, ж. = **Блисканка**. Вх. Пч. II. 12.

Болотечко, -ка, с. Ум. оть **болото**.

Болотий, -а, -е. Болотистый. Та й Ворскла не дуже гарно тече: є місця болотії. Лебед. у.

Болотина, -ня, ж. Высохшее болото. Лебед. у.

Болотисько, -ка, с. = **Болотище**.

Болотище, -ща, с. Мѣсто, гдѣ было болото. Черк. у.

Болотний, -а, -е. Болотный, болотистый. Болотня вода не погожа. Дещо. — **соловейко**. Шутливо: лягушка. Волч. у.

Болотніна, -ни, ж. Торфь. Пишеться в книжках ще й про те, як розводити ліс і доглядати його, щоб хутко ріс, та чим можна палити у печах замість дров, як от кам'яний вуголь або болотнина є. Дещо. (вид. 4-те), 10.

Болотнівка, -ки, ж. Болотная трава. Змієв. у.

Болотняний, -а, -е = **Болотяний**. Води калужі болотнянії. АД. II. 39.

Болото, -та, с. 1) Болото. Насміялась верша болоту, аж і сама в болоті. Ном. 2) Грязь. Не ходи туди, де ликом зав'язано і болотом замазано. Рудч. Ск. I. 111. 3) Збив го на болото. Избилъ его до безпамятства. Фр. Пр. 105. Ум. **Болітце, болотечко**. Доріжку проложив аж до того болітця, що коло мостка. Драг. 222.

Болотюга, -ги, ж. Ув. оть **болото**.

Болотяний, -а, -е. 1) Болотный Сидять... жаби на маленьких болотяних острівцях. Левиц. I. 91. Хоть болотяною водою промочу горло, коли нема кринишної. Чуб. II. 138. 2) Болотистый, грязный. Калюжі болотянії.

Болотяник, -ка, м. Чортъ, живущій въ болотѣ. Чуб. I. 193.

Болотянка, -ки, ж. Стрекоза съ темно-синими крыльями. Мнж. 176.

Болотянок, -нка, м. Раст. *Caltha palustris*, курослѣпъ болотный. Константиногр. у.

Больба, -би, ж. Полба. Мнж. 176.

Болько, нар. Больно. *Болить болько моя головонька.* Чуб. V. 442.

Болюс, -са, м. Катышокъ, шарикъ. *Болюс воску.* Борз. у. *Болюс хліба.* Борз. у. Слов. Д. Эварн.

Болюх, -ха, м. Болѣзнь? *Ти болюх болющий* (изъ заговора отъ испуга). Мил. М. 48. Ув. **Болюшице.** Мил. М. 11.

Болючий, -а, -е. Болящій. *Яку велику і болючу ношу у серці рану.* К. Псал. 210.

Болющий, -а, -е = Болючий. Чуб. I. 122. *Болить воно (серце) рівно, однаково болем болющим.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Болюх болющий.* Мил. М. 48. *Болющі зуби.* Г. Барв. 35.

Боля, -лі, ж. Дѣтск. Картофель. О. 1862. IX. 118.

Боляк, -ка м. = Болячка 2. МУЕ. III. 55. *Болік як кулак.* Фр. Пр. 106. *Обметало го боліками.* Фр. Пр. 106.

Боляти, (-ляю, -еш? -лю, -лиш?) гл. = Боліти. Встрѣчено въ заговорѣ: *Сояшниці вітрові... тут вам не стояти і не боляти.* Мил. М. 82.

Боляче, нар. Больно. *І тут боляче, і там гаряче* (о безвыходномъ положеніи). Фр. Пр. 106.

Болячечка, -ки, ж. Ум. отъ **болячка.**

Болячий, -а, -е = Болючий. Левиц. I. 4.

Болячище, -щі, ж. Ув. отъ **болячка.**

Болячка, -ки, ж. 1) Нарывъ, чирей, язва. Чуб. V. 1179. *А оно крот болячок в твої печінки.* Ном. Енеєві так як боляці, або лихій осінній трясці годила пані всякий день. Котл. Ен. I. 24. 2) Переносно: язва. *Найвірніший друг народу той, хто не боїться правди і сміло розкриває його болячки.* О. 1862. IX. 29. 3) — **на серці.** Сердечная боль, горе. *Може в його є яка болячка на серці.* Г. Барв. 273. 4) — **на дубі.** Раст. *Loranthus europaeus* L., омела. Вх. Пч. II. 33. Ум. **Болячечка.** Ув. **Болячище.** Мил. М. 97.

Болячкуватий, -а, -е. Покрытый нарывами, чирьями.

Болящій, -а, -е. Больной, болѣющій. *Боляща стогнала.* Мир. Пов. II. 99. *Катерина з болящої і очей не зводить.* Шевч. 115.

Бом! меж., выражающее ударъ колокола. *Бом, бом, бом!... на службу божу дзвонять.* Грин. II. 112.

Бо-м. Сложное слово: бо и окончаніе 1-го лица ед. ч. отъ глагола **бути: есьм.** Галиц. *Спочивайте, милі братя, бо вам добре спочивати; але я — о ні! ніколи, бо-м в кайданах, бо-м в неволі.* Федьк.

Бомага, -ги, ж. = Бумага. Ум. **Бомажка.** Вас. 190.

Бомба, -би, ж. 1) Бомба, ядро. *Ой летить бомба з московського поля та посеред Січі впала.* ЗОЮР. II. 256. 2) Дѣтск. церковъ. Вх. Лем. 393.

Бомбарь, -ря, м. Насѣк. *Melolontha vulgaris*, майскій жукъ. Вх. Пч. II. 27.

Бомбовка, -ки, ж. Ягоды на ботвѣ картофеля. Вх. Лем. 393.

Бомбувати, -бую, -еш, гл. Бомбардировать. Шейк.

Бомбулька, -ки, ж. 1) = **Бомбовка.** Вх. Уг. 228. 2) Часть одежды. (Какая)? Вх. Уг. 225.

Бомкати, -каю, -еш, гл. Болтать, рассказывать не очень правдоподобное. *Щось там люде бомкают.* Фр. Пр. 107.

Бомок, -мка, м. 1) Слѣпень бычачій, *Tabanus bovinus*. Вх. Пч. I. 7. 2) **Бомки бити, стріляти.** Брать глину или грязь на палочку и бросать ее вверх; въ переносномъ значеніи: ничего не дѣлать, баклушничать. Шейк. *Ниньки святої Домки: хто не хоче робити, той стріляє бомки.* Ком. II. № 1067. **Бомка люде пустили за вас.** Распустили о васъ слухъ. Фр. Пр. 107. **Що ти ми пуцьоєш бомки?** Зачѣмъ ты врешь, обманываєшь? Фр. Пр. 107.

Бондаренко, -ка, м. Сынъ бочара.

Бондаренчиха, -хи, ж. Жена сына бочара.

Бондарець, -рця, м. Ум. отъ бондарь.

Бондарик, -ка, м. Ум. отъ бондарь.

Бондарисько, -ка, м. Ув. отъ бондарь.

Бондариха, -хи, ж. = **Бондарка.**

Бондарище, -ща, м. Ув. отъ бондарь.

Бондарівна, -ни, ж. Дочь бочара. Ном. № 8443. Чуб. V. 428.

Бондарка, -ки, ж. Жена бочара. *А старая да бондарка в шинку загуляла.* Грин. III. 615.

Бондарня, -ні, ж. Бочарня, мастерская бочара.

Бондарство, -ва, с. Бочарное ремесло.

Бондарський, -а, -е. Бочарскій.

Бондарча, -чаги, бондарченя, -няти, с. Ребенокъ бочара. Ум. **Бондарченятко, бондарчатко.**

Бондарчук, -ка, м. Подмастерій бочара.

Бондарь, -ря, м. Бочарь. *Покинь, покинь, старий бондарь, по дочці плакати, покинь відер набивати — будеш панувати.* Чуб. V. 428. Ум. **Бондарець, бондарик.** *На дворі погребець, на погребці бондарець: «ой бондаре, бондарикуну, — набий мені бочку».* Чуб. V. 1174. Ув. **Бондарисько, бондарище, бондарюга.**

Бондарювання, -ня, с. Занятіє бочарствомъ.

Бондарювати, -рюю, -єш, гл. Заниматься бочарствомъ.

Бондарюга, -ги, м. Ув. отъ бондарь. Левиц. «Голодному і оп. м'ясо», 26.

Бондаря, -ряти, с. = **Бондарча.**

Бонтожок, -жка, м. Часть одежды (какая?) *А на мойї дівчині жовті черевички і чорний бонтожок.* Чуб. IV. 534.

Бонюх, -ха, м. Навозный жукъ. Фр. Пр. 107.

Боняк, -ка, м. Раст. *Tagetes patula*. Вх. Пч. II. 36.

Бор, -ру, м. Раст. а) *Setaria viridis Beauv.* ЗЮЗО. I. 136. б) — **зілля.** *Lycoperodium complanatum L.* ЗЮЗО. I. 127.

Бора, -ри, борва, -ви, ж. = **Борвій.** *Величні й моря береги, коли їх борви не колишуть.* Щог. Сл. 5.

Борвій, -вія, м. Сильный вѣтеръ, буря, ураганъ. *Такий сильний та шкодливий вітер називають бурею, а ще инакше борвієм (ураганом).* Дещо. (4-те вид.), 91.

Борг, -гу, м. Кредитъ, долгъ. *Борг умер, зачекай не жиє: хто не має грошей, най не п'є.* Ном. № 10615. **Боргом.** Въ долгъ. *Боргом мені жид дасть тютюну.* Каменец. у. **На борг брати = Набір брати.** *Бо вже на борг хлоп не хочет горілоньку брати.* Гол. III. 212.

Борговий, -а, -е. Взятий въ долгъ. У мене борговий один віл був, — тільки недавно виплатив. Славянос. у. Ум. **Борговенький.** Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти, зібрав Харько воликів борговеньких. Чуб. V. 1048.

Боргувати, -гую, -еш, гл. 1) Давать въ долгъ; кредитовать. К. ЦН. 219. Як станеш усім боргувати, ?по прийдеться без сорочки ходити. Ном. № 10617. Сидить багач та й дивує, що убогому жид боргує. Чуб. V. 1094. 2) Брать въ долгъ. Пішов чумак до жидівки боргувати мед, горівку. Грин. III. 575.

Бордюг, -га и бордюх, -ха, м. 1) Кожа, снятая цѣлою съ козы (или теленка), выдѣланная, завязанная въ тѣхъ мѣстахъ, гдѣ были ноги и хвостъ, а въ томъ мѣстѣ, гдѣ была голова, стягиваемая ремешкомъ, — служить какъ мѣшокъ. Бордюх повний муки. Шух. I. 84. Вх. Зн. 4. См. **Бурдюг.** Облупив (козу) бордюгом і дав їму шкуру. Гн. II. 222. 2) = **Кендюх** 3) Мочевой пузырь у животныхъ. Каменец. у.

Борець, -рця, м. 1) Борець, ратоборець. *Ходіте битися чи боротися! бо я борець.* Шевч. 2) *Aconitum Napellus* L. ЗЮЗО. I. 109.

Борецький, -а, -е. Приналежащій борцу. *Ми борецького роду.* Г. Барв. 420.

Боржій, нар. Скорѣе. *Коби боржій трава росла.* Гол. IV. 494. *Давай мені боржій коня.* К. ЧР. 352. *Він потяг боржій на базар.* Федьк.

Борзий, -а, -е. Быстрый, скорый. *Та як же ти найшов мені ба такій лік борзий.* Гол. II. 470. Ум. **Борзенький.**

Борзити, -жу, -виш, гл. Торопить. Бѣл.-Нос.

Борзитися, -жуся, -зишся, гл. Торопиться. *Не борзися, з повагом.* Бѣл.-Нос.

Борзо, нар. Скоро, быстро. *Донька не стерпіла, борзо прилетіла.* Гол. I. 195. *Не так то борзо діялося, як кажеся.* Гн. II. 29. *Борзо йди, — біду найдеш, помалу йди, — біда тебе найде.* Фр. Пр. 107. Ум. **Борзенько.** Гн. II. 91. *Ой підемо до вінчаня борзенько.* Гол. IV. 300.

Боривітер, -тра, м. Пустельга, *Falco tinunculus.* Вх. Пч. II. 10.

Борикати, 1) -каю, -еш, гл. Рыть рогами. *Сам бик землю борикає і на себе кидає.* Фр. Пр. 28. *Киртиця борикат землю.* Вх. Лем. 393. 2) **-чу, -чеш, гл.** Мычать. *Ходить волик понад Дунай, сумненько бориче.* Лукаш. 140.

Боріг, -рога, м. = Оборіг. *В тебе воли як стодоли, а корови як бороги.* Гол. IV. 552.

Борідка, -ки, ж?. 1) Ум. отъ борода. *Левиц. Пов. 179. Його брівоньки — так, як шнурочок, його борідка — золотенькая.* Чуб. III. 208. *Здурів скажений цап, ріжки назад загнувши, махнув борідкою, замакав, засакав.* Греб. 362. 2) Нижняя или задняя часть лезвья топора. Сим. 24. Шух. I. 175. 3) Щетка на ногъ лошади. *В пісок ногами по борідки врився (кінь).* К. МХ. 24. 4) = **Бородиця** 4. Гол. Од. 36. 5) — **царська.** *Раст. Mirabilis jalapa* L. Анн. 217. *Од причілка цвів куц панської рожі, цвіли всякі квітки — й гвоздики, й чорнобривці, й царська борідка, й кручені паничі.* Левиц. V. 23.

Борідонька, борідочка, -ки, ж. Ум. отъ борода.

Борікати, -каю, -еш, гл. Бодать. *Борікає рогами.* О. 1861. I. 94.

Борікатися, -каюся, -ешся, гл. Боротися. *Луцше з медведем борікаться, ніж з паномъ рахуваться.* Ном. № 1207.

Борінка, -ки, ж. Ум. отъ борона.

Борінний, а е. Относящійся къ боронѣ. **Залізо борінне.** Желѣзо употребляемое для зубьевъ бороны. Вас. 198.

Борінник, -ка, м. Роботникъ при боронѣ. НВолын. у.

Боркання, -ня, с. 1) Подрѣзываетъ крыльєвъ (у птицѣ). 2) Усмиреніє, прибираніє къ рукамъ кого.

Боркати, -каю, -єш, гл. 1) Подрѣзывать крылья (птицамъ). 2) Смирять кого, прибирать къ рукамъ.

Борконь, -ня. Раст. *Melilotus officinalis*. Лв. 100.

Боркотати, -кочу, -чеш, гл. = **Буркотати.**

Боркотун, -на, м. = **Буркотун.**

Борлак, -ка, м. Адамово яблоко, *lagunx*. Вх. Зн. 4.

Борланка, -ки, ж. = **Борлак.** Вх. Зн. 4.

Бормотати, -чу́, -чеш, гл. я пр. = **Бурмотати и пр.**

Бормотіти, -чу́, -тищ, гл. О еврейяхъ: то-же, что и **джерготати.** *Жиди бормотіли.* Рудан. I. 56.

Борня, -ні, ж. Борьба. Левч. 6.

Боровий, -а, -е. Боровой. *Ой сосно, сосно борова.* Грин. III. 473. *Боровая ягода вельми солодка, а луговая калина вельми горка.* Чуб. V. 484. 2) ? *Стану, гляну у долиноньку, а в долині все трава борова.* Грин. III. 389. *Житечко цвіте боровим цвіетом.* Грин. III. 13.

Боровик, -ка, м. 1) Житель бора. 2) Раст.: а) Бѣлый грибъ, *Boletus edulis*. ЗЮЗО. I. 114. *Як загадав боровик, на всі гриби полковник.* Чуб. V. 1183. б) *Daphne sneorum* L. ЗЮЗО. I. 121. в) *Chimaphila umbellata* Nutt. Анн. 95. г) *Pyrola minor* L. ЗЮЗО. I. 133. Ум. **Боровичок.**

Боровина, -ни, ж. = **Бір.** *Ой бором, бором, боровиною, ой хто ж то їде вечориною?* Чуб. IV. 596.

Боровиця, -ці, ж. 1) Черника, *vaccinium myrtillus*. 2) = **Боровина.** Чуб. IV. 389.

Боровичний, -а, -е. Черничный.

Боровичок, -чка м. Ум. отъ **боровик.**

Боровниця, -ці, ж. = **Боровиця.** Вх. Уг. 228.

Борода, -ди, ж. 1) Борода. *Ой не піду за старого — бородою коле.* Чуб. V. 490. **Задер бороду.** Грубо: умерь. Фр. Пр. 109. 2) Подбородокъ, нижняя челюсть. 3) **Лядська борода.** Трава, которую не можетъ захватить коса. 4) **Стасова борода.** Кустъ ржи, оставляемый на нивѣ въ концѣ жатвы. 5) **Борода лісова.** Раст. *Usnea barbata*. ЗЮЗО. I. 140. 6) — **чортова.** *Vincetoxicum officinale* L. Moench. ЗЮЗО. I. 141. Ум. **Борідка, борідонька, борідочка.** Мил. 106.

Бородавка, -ки, ж. 1) Бородавка. *Ніс... з чорною бородавкою на кінці.* Мир. Пов. II. 46. 2) Слѣдъ отпавшаго листа на стеблѣ. Шух. I. 19. Ум. **Бородавочка.**

Бородавканя, -ні, ж. = **Ропавка.** Желех.

Бородачник, -ка, м. Раст.: а) *Clematis Vitalba* L. ЗЮЗО. I. 119. б) *Psilonema calycinum*. ЗЮЗО. I. 133. в) *Scleranthus annuus*. Вх. Пч. I. 12.

Бородавочка, -ки, ж. Ум. отъ **бородавка.**

Бородай, -дая, м. = **Бородань.** Вх. Зн. 4.

Бородань, -ня, м. Бородачь. Міус. окр.

Бородатий, -а, -е. 1) Бородатый. *Максим старий бородатий вийшов з хати.* Чуб. III. 342. 2) — **та трава.** Раст. *Andropogon ischaemum* L. ЗЮЗО. I. 111.

Бородиця, -ці, ж. То-же, что и **богородиця**, капюшонъ, пришитый къ верхней одеждѣ. Гол. Од. 36.

Бороздити, -джу, -диш, гл. — **кому що.** Дѣлать кому на перекоръ, мѣшать кому. Фр. Пр. 109.

Борозенний, -а, -е. — **віл.** Быкъ, во время паханія ходящій съ правой стороны, т. е. по бороздѣ. Ном. № 10015. *Купити, бач, треба до п'ятої пари борозенного та дійну корову з телям.* Кв.

Борозенька, -ки, ж. Ум. отъ **борозна.**

Борозка, -ки, ж. Ум. отъ **борозна.**

Борозна, -ни, ж. Борозда. Чуб. V. 341. *Старий віл борозни не псує.* Посл. Ум.
Борозенька. Грин. III. 660, борознонька, борозна. *А я жита не жала, в борознонці лежала.* Гол. I. 311. *Ти будеш, молода дівчино, жито зажина?ни, я буду у борозках лежати.* Мет. 365.

Борозний, -а, -е = Борозенний. КС. 1898. VII. 44. *Запріг хлопець п'ять волів, — нема шостого колішнього, борозного.* Рудч. Ск. I. 182.

Борознистий, -а, -е. Дѣлающій большую борозду (о плугѣ). Черк. у.

Борознувати, -ную, -еш, гл. Бороновать. *Сем синов оре, сем борознує.* Чуб. V. 821.

Борознюк, -ка, м. = Борозняк. Желех.

Борозняк, -ка, м. Личинка майсаго жука. Вх. Пч. I. 7.

Бороло, -ла, с. Разсѣлина въ скалѣ, ущелье. Вх. Зн. 20.

Борона, -ни, ж. Защита.

Борона, -ни, ж. 1) Борона. Части ея: деревянные **валки**, въ которые вставлены зубья; каждый **валок** обоими концами укрѣпленъ въ двухъ **глицях**. Чуб. VII. 401. Части гуцульской бороны: *Борона має два довші крайні і два коротші середуці хребетники; впоперек хребетників переходить шість тонших естиків; там, де естики перехрещуються з хребетниками, задовбані через них обох зелізні чопи.* Шух. I. 165. **Під борону сіяти.** Сѣять по жнивью безъ вспашки, задѣлывая только бороной. Вас. 196.
Борону затігати за ним. Подольщаться къ кому. Фр. Пр. 109. Ум. **Борінка, боріночка.**

Боронення, -ня, с. 1) Защита. 2) Запрещеніе. 3) Обработка бороною.

Боронець, -нця, м. Защитникъ.

Бороніти, -ню, -ниш, гл. 1) Оборонять, защищать; хранить К. ЧР. 358. *В морі не втопила, од смерти боронила.* Макс. (1849) 51. *Предки наші славні боронили волю.* К. Досв. 27. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти.* Ном. № 152. 2) Запрещать. *Оженися, сину, я не бороню, та не бери вдови, бо я не велю.* Чуб. V. 880. *Ой прошу вас, гості милі, не бороньте того.* Грин. III. 648. 3) Бороновать. *Оре плугом, кіньми боронить.* Чуб. V. 199.

Боронітисся, -нюся, -нишся, гл. Защищаться. *Узявся я і буду боронитись, бо всякий день творив я Божу правду.* К. Іов. 57.

Бороння, -ня, с. Борьба. *«Давай боротись!»... — К нечистому з боронням! — важко дишучи каже запорожець.* К. ЧР. 168.

Боронувати, -ную, -еш, гл. = Боронити 3. *Старими жидами орав, а (жидівками боронував.* АД. II. 28.

Боросква, -ви, ж. Абрикосъ. Угор.

Боростатися, -таюся, -єшся, гл. Возиться въ грязи, силиться выбратися изъ грязи.
Загруз бідолага, боростається собі в грязі. О. 1861. XI. 2.

Боротати, -таю, -єш, гл. 1) Очищать отъ шелухи (просо). 2) Тормошить? Сбивать съ толку? *Ви мене заборотаєте, як от будете хапати та з одного, та з другого боку! Бас багато, а я один, — де ж мені вас усіх поділити? — Та ви сами себе боротаєте. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.*

Бороття, -тя, с. Борьба. *З бороття руки повибивав.*

Бороти, -рю, -реш, гл. Бороть, одолѣвать. *О Боже мій несконченний! дивитися горе, що тепера на сім світі віра віру боре. Нп.*

Боротися, -рюся, -решся, гл. Бороться. *Боровсь з своїм сердега горем. Котл. Ен.*

Боротьба, -би, ж. Борьба. К. Кр. 31. *Боротьба з злими духами. Левиц. Пов. 22. Бувши в смертній боротьбі, молився. Єв. Л. XXII. 44.*

Борочок, -чка, м. Ум. отъ бір.

Борошенний, -а, -е. Мучной. Левч. 72. *Борошенна комора.*

Борошенце, -ця, с. Ум. отъ борошно.

Борошніти, -ню', -ніш, гл. Обсыпать мукой, запачкать мукой.

Борошнітися, -нюся, -нішся, гл. Пачкаться въ муку.

Борошно, -на, с. 1) Мука. *Де борошно, там і порошно. Ном. № 9875.* 2) Окисленный свинець въ видѣ порошка. Вас. 183. Ум. **Борошенце.** Чуб. II. 98. Драг. 192. *Назмітай у засіці борошенця та спечи мені колобок. Рудч. Ск. II. 2.*

Борошняний, -а, -е = Борошенний.

Борс, -су = Борть? *А мої сини у чистому полі, борси борсають, рої збірають. Грин. III. 9.*

Борсання, -ня, с. Метаніе въ разныя стороны.

Борса́ти, -саю, -єш, гл. ? См. Борс.

Борсатися, -саюся, -єшся, гл. Метаться въ разныя стороны, возиться, барахтаться.
Пручався, борсався, дріжав. Мкр. Г. 21. Зашелестіло жито, заколихалося, немов, у йому щось борсалось, билось. Мир. ХРВ. 6.

Борсук, -ка, м. Барсукъ.

Борсуків, -кова, -ве = Борсучий. *Борсукове сало. ЕЗ. V. 171.*

Борсучий, -а, -е. Барсучій. *Собаки мабуть натрапили на борсучий слід. Стор. МПр. 112.*

Борсюк, -ка, м. = Борсук. Вх. Пч. II. 6.

Борт, -та, м. = Борть. Вх. Зн. 4.

Бортавий, -а, -е. О деревѣ: трухлый въ срединѣ. Шух. I. 88, 178.

Бортак, -ка, м. Болванъ, пентюхъ, остолопъ. Вх. Лем. 393.

Бортник, -ка, м. Бортникъ, пчеловодъ. *Ледаякого бортника і мед ледачим пахне. Ном. № 7160.*

Бортняк, -ка, м. Эпитетъ медвѣдя. *Широко ступав він, неначе ведмідь-бортняк. Стор. М. Пр. 109.*

Бортуля, -лі, ж. Глупая женщина. Вх. «Тем. 394.

Борть, -тя, м. Борть, улей въ деревѣ. Чуб. III. 392.

Бортяний, -а, -е. Имбюцій борть (о деревѣ). К. (Желех.).

Бортяник, -ка, м. = Бортник.

Борух, -ха, м. 1) Еврейское имя Борухъ. 2) **Борухи справляти, відмовляти, співати.** Молиться (о евреяхъ). Рудан. I. 47. *Жид борухи відмовляє. Ном. № 12157.*

Борушкатися, -каюся, -єшся, гл. Барахтаться, борються. Сичі.... борушкаються вдвох, а опісля й покотються аж додолу. Грин. І. 255. Підуть борушкатися по вгороду.

Верхнеднѣпр. у.

Борше, нар. = Боржій. Хто борше насипле, той борше змеле. Ном. № 7194.

Боршевка, -ки, ж. Раст. *Conium maculatum*. Шух. І. 21.

Борщ, -щу, м. 1) Борщъ. *Наша пані чорнобрива, борщю-каші наварила*. Чуб. ІІІ. 247. 2)

Квасъ изъ бураковъ, изъ котораго приготавлиють борщъ. О. 1862. ІV. 32. МУЕ. І. 100.

3) Раст. а) *Chaerophyllum aromatum*. ЗЮЗО. І. б) *Heracleum sibiricum* L. ЗЮЗО. І. 124.

См. **Борщівник**. Ум. **Борщик, борщикок**. *Ой косо ж моя русява, не рік же я тебе*

кохала, в червонім борщику вмивала. Грин. ІІІ. 509. Ув. **Борщисько, борщище**. *Отам,*

каже, борщисько стоїть вранішній під опічком. Чуб. ІІ. 383.

Борщевий, -а, -е. Относящийся къ борщу.

Борщик, -ку, борщикок, -чку, м. Ум. отъ **борщ**.

Борщівний, -а, -е. 1) = **Борщевий**. 2) Любитель борща. *Який бо ти борщівний*.

Борщівник, -ка, м. 1) Раст. а) *Anthriscus sylvestris* Hoffm. ЗЮЗО. І. 111. б) *Heracleum sibiricum* L. Анн. 165. См. **Борщ**. 2) Горшокъ, въ которомъ варять борщъ. 3)

Любитель борща. Ум. **Борщівничок**.

Борщівниця, -ці, ж. 1) Торговка, продающая борщъ. 2) Любительница борща. Ум. **Борщівничка**.

Борщівничити, -чу, -чиш, гл. Торговать борщемъ.

Борщівничка, -ки, ж. Ум. отъ **борщівниця**.

Борщівничок, -чка, м. Ум. отъ **борщівник**.

Борщовий, -а, -е = Борщевий.

Борщувати, -щую, -єш, гл. Ъсть борщъ. *Будем борщувати, коли дали борщю*. Змієв. у.

Борюкатися, -каюся, -єшся, гл. = Борікатися. *Годі вам борюкатися, схаменіться*.

Полт.

Босака, нар. Босикомъ. *Як ось летить школяр один — невеличкий, обдертий і босака*. Св. Л. 139. **Босака вчистити, втяти.** Побѣжать босикомъ. Ум. **Босачка**.

Босем. Употребл. въ тавтологическомъ выраженіи: **Босем босісінський**. Совершенно босой. *Там такий: голем голісінський, босем босісінський*. Харьк.

Босий, -а, -е. 1) Босой, необутый. *Пан в чоботях, а босі сліди знати*. Ном. № 1183. 2)

Неподкованный, неокованный. *Босі коні*. Фр. Пр. 112. *Босі колеса*. Каменец. у. *Босий*

віз. Фр. Пр. 112. *Гармати да ковані вози в поход риштує, а босими возами загороде*

тіснину в Петрах. К. ЦН. 242. 3) О собакъ: темной шерсти съ бѣлыми лапами. Вх. Зн.

68. Мнж. 85. О быкъ: съ бѣлыми копытами. КС. 1898. VII. 42. 4) **Чоловік з босою**

губою. Человѣкъ безъ усовъ. Ейскъ. Ум. **Босенький, босесенький**. *Ніжки босенькі мерзнуть*. Морд. Пл. 91.

Босини, -син, ж. мн. 1) Еврейській празникъ: Судный день, когда евреи ходять

только въ чулкахъ. Шейк. *Жидівські босини*. 2) Трауръ у евреевъ, когда они, послѣ

похоронъ, восемь дней должны быть босыми. ЕЗ. V. 200. 3) **Босини справляти**.

Шутливо: быть безъ обуви, ходить босикомъ. Ном. № 11234.

Босісінський, -а, -е. Совершенно босой. *Там такий голем голісінський, босем босісінський*. Харьк.

Босіти, -сію, -єш, гл. Дѣлаться босымъ.

Боска, -ки, ж. Проститутка. Полт.

Боско, -ка, м. Собака съ бѣлыми ногами (до колѣнь). *Боско через увесь вік босий бігає.* Ном. № 11231.

Босо, нар. Босыми ногами. Чуб. IV. 225. *Ходить босо.* ЕЗ. V. 179. Ум. **Босенько.** *Бігай босенько, — тепер тепло.* Полт.

Босоніж, нар. Босыми ногами, босикомъ. *Бігли босоніж дівчата.* К. Чр. 41.

Босоніжка, -ки, ж. Босоножка. *Білявенька, русявенька босоніжка, Михайлова маленька сестричка Мелася.* МВ. III. 135.

Босоніч, нар. = **Босоніж.** *Позичка босоніч ходить.* Ном. № 10618.

Босоногий, -а, -е. Босоногий. *Боги, богині і півбоги, простоволосі, босоногі.* Котл. Ен.

Босорка, -ки, ж. 1) = **Босорканя.** Желех. 2) Лягушка, жаба. Вх. Уг. 228.

Босорканя, -ні, ж. 1) Вѣдьма, колдунья. Гн. II. 182, 252. 2) = **Ропавка.** Желех.

Босоркун, -на, м. Упырь. Желех.

Бости, боду, -деш, гл. Бодать. Угор. *Бик бодє.* Вх. Лем. 394.

Босувати, -сую, -єш, гл. Ходить босикомъ. *Що се ти босуєш? Лохв. у.*

Босяжник, -ка, м. Родъ растенія. Вх. Уг. 228.

Босяк, -ка, м. Босякъ, оборванецъ, безпріютный пролетарій. *Сам став за босяка на поденну.* Грин. II. 258. *У якономії усяка наволоч і босяки бувають.* Г. Барв. 511.

Босятник, -ка, м. Родъ растенія. Желех.

Бот, -та, м. Сапогъ съ короткимъ голенищемъ. *Боти сап'янові несе, на його козацькі ноги надіє.* ЗОЮР. I. 207. *Та на козаку боти, та на козаку нові та німецької роботи.* Грин. III. 286. Ум. **Ботик.**

Ботвина, -ни, ж. Свекловичные листьа. *Ой через тин да в манастир стежечка в ботвину.* Нп. *Нарвала ботвини свині.* Черниг. у.

Ботей, -тею, м. = **Отара.** Шух. I. 195, 198. *Цілий ботей овець іде за двома вівчарами.* Шух. I. 210.

Ботелев, -ва, м. Мутовка для паханья масла; состоитъ изъ ручки (держівно), на концѣ которой прикрѣплены накрестъ двѣ пары брусочковъ (крила), сквозь концы которыхъ проходитъ два кольца, свитыа изъ тонкаго корня смереки (роскрутці). Шух. I. 214, 141, 106.

Боти, мн. (ед. ч. бота?) Дубовыа доски для лодокъ. Браун. 19.

Ботик, -ка, м. 1) Ум. отъ бот. 2) Башмакъ, ботинокъ. Ботики з очима. Башмаки съ металлическими пистонами для снурковъ. Вас. 162.

Боток, -тка, м. Ботинокъ, полусапожекъ. *На тім паняті (дівчині) рудая сукня, на ножейках ма'т шнуровані бітки.* АД. I. 43.

Ботюк, -ка, м. Стволъ дерева, предназначенный для распилки на доски. Желех. Вх. Зн. 4. *Ялиця стогне й шелестить... «Мене підтяли й ботюка до трачки покотили».* Млак. 108.

Ботя, -ті, ж. Кокора въ срединѣ лодки, полуободъ, поперечный выгнутый деревянный брусокъ, къ которому снаружи пришиваются доски. Вас. 151. Мнж. 179.

Бохало, -ла и пр. = **Бухало и пр.**

Бохон, -на, бохунецъ, -нця, м. и пр. = **Бухан, буханецъ.** *Хліба бохунецъ.* Рудан. I. 67.

Боцюн, боцян, -на, м. Аистъ, Ciconia.

Бочалка, -ки, ж. Небольшой боченокъ. *Де там барилко, то таки ціла бочалка: відер з п'ять або й більш трохи туди влізе.* Брацл. у.

Бочанець, -нця, бочанин, -на, м. (мн. бочане). Житель противоположного берега рѣки.

Бочастий, -а, -е. Толстобокій *Сиві воли поздыхають і бочасті корови.* Гол. L 314.

Боченько, -ка, м. Ум. отъ бік.

Бочечка, -ки, ж. Ум. отъ бочка.

Бочечок, -чка, м. Ум. отъ бік.

Бочистий, -а, -е = Бочастий. Коципинській, I. 23.

Бочити, -чу, -чиш, гл. 1) Сбочивать, ѣхать въ сторону. Шейк. 2) Смотрѣть въ сторону.

Бочитися, -чуся, -чишся, гл. Косо, неприязненно смотрѣть, сердиться. Вх. Зн. 18.
Бочит сі на мене, як бим му маму зарівав. Фр. Пр. 112.

Бочище, -ща, с. Ув. отъ бік. *Дурне мужичище взялось у бочище.* Грин. III. 327.

Бочій, -чія, м. = Бокшій. Желех.

Бочка, -ки, ж. 1) Бочка. Шух. I. 250. *Горілочки бочка.* Чуб. III. 243. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 46. Ум. **Бочечка.** Чуб. III. 456.

Бочковий, -а, -е. Бочечный. *Бочкова олія.* Полт. г.

Бочкори, (-рів? м.) мн. Родъ кожаной обуви, то же, что и **постоли.** Гол. Од. 82. Вх. Уг. 226.

Бочкуватий, -а, -е. Бочкообразный.

Бочкур, -ра, м. = Очкур. Kolb. I. 35.

Бочок, -чка, м. 1) Ум. отъ бік. 2) мн. **Бочки.** Стѣнки лагулки (для дегтя). Рудч. Чп. 250.

Бочонок, -нка, м. = Варило.

Бочуля, -лі, ж. 1) Толстобрюхая корова. Желех. 2) Корова съ бѣлыми боками. Желех. Ум. **Бочулочка.** *Да прийду ж я, гою, на твою обору, ой займу ж я бочулочку до свого дому.* Чуб. V. 1088.

Боюн, -на, м. Трусь. К. ПС. 66.

Боягуз, -за, м. = Боюн. Св. Л. 219. *Ой ти, боягузе! своєї тіни боїшся.* Фр. Пр. 113.

Боязкий и боязький, -а, -е. Боязливый, робкій. *Замучена молодиця, печаловита, боязка.* МВ. I. 49. Ум. **Боязкенський.**

Боязко и боязько, нар. 1) Страшно. *Собаки не боязко, та дзвяги його.* Ном. № 7253. *Боязько мені, бо тоді вони мене всі покинули.* Г. Барв. 352. 2) Боязливо, робко. *Усі боязко дивились на Зіньку.* Стор. М. Пр. 58. Ум. **Боязкенсько, боязькенсько.**

Боязливий, боязний, -а, -е = Боязкий. К. МХ. 17.

Боязливо, боязно, нар. = Боязко. *Так мені чогось сумно й боязно, аж моє серце мре.* МВ. I. 17. *І сторожі боязно кричить, щоб злого пана не збудить.* Шевч.

Боязький, боязько. См. **Боязкий, боязко.**

Боярий, -а, -е = Боярський. *Уже коні на стану гогочуть, буяре до коней не хочуть, буярої честі не знають.* Грин. III. 550.

Боярин, -на, м. 1) Бояринъ. 2) Шаферъ (на свадьбѣ). МУЕ. I. 123. 3) Раст. *Aster Amellus L.* Вх. Пч. II. 29. Ум. **Бояронько, боярочко.** Чуб. V. 939. *Не смутіться та боярочки, що короткі та подарочки.* Мил. Св. 39.

Бояринування, -ня, с. Шаферство.

Бояринувати, -ную, -єш, гл. Быть шаферомъ.

Бояронько, боярочко, -ка, с. Ум. отъ боярин.

Боярство, -ва, с. Боярство, бояре. Греб. 328.

Боярський, -а, -е. 1) Боярскій. 2) Шаферскій. *Бере старший боярин боярські шапки і несе Ух у хату.* МУЕ. I. 123.

Боярчик, -ка, м. = Боярин 2. *Буває два або й три боярчики, бо часом іде й третій, що зветься «писарь», що записує квартиру для молодого. На другий день, у неділю, як ідуть до шлюбу, він бував хорунжим.* О. 1862. IV. 17.

Боясть, -ти, ж. Боязнь. Левч. 6.

Боятися, боюся, -їшся, гл. Боятся. *Вовка бояться, то і в ліс не йти.* Ном. № 4231. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору.* Мет. 105. *Ідїть, душі, та й бояйтеся* (вм. бійтеся). Грин. III. 147.

Бра = Брате. Сокращ. зват. пад. отъ брат. *Дивись, бра, перший раз на своїм віку бачу... що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. I. 165.

Бравий, -а, -е. Хорошій, красивий. *Жив там веселий бравий чоловік.* МВ. (О. 1862. I. 93). *Пугаченьку бравий, наша доля рівна: в тебе нема жінки, в мене чоловіка.* Балл. 94. Ум.

Бравенький, бравесенький. *Писарець маленький, на личку бравенький.* Нп.

Браво, нар. Хорошо, красиво. *Казав москаль «право», та й збрехав браво.* Посл. Ум.

Бравенько, бравесенько.

Брага, -ги, ж. 1) Брага, родъ напитка (изъ просянаго солода). Маркев. 170. Чуб. VII. 447. *Лемішку і куліш глїтали і брагу кухликом тягли.* Котл. Ен. I. 11. *І кубками пили слив'янку, мед, пиво, брагу, сирівець, горілку просту і калганку.* Котл. Ен. I. 19. 2) Брага, спущенний заторъ, — имъ кормять скотъ. *Пили, як брагу поросята, горілку так вони тягли.* Котл. Ен. II. 15. Ум. **Бражка.** АД. II. 33, бражечка. *А що їли? — Кашку. А що пили? — Бражку.* Чуб. III. 106. *Браго ж моя, бражечко медовая, з ким я тебе пить буду, молодая?* Чуб. V. 51.

Браговар, -ра, м. Заторный чанъ. Шейк.

Бражечка, бражка, -ки, ж. Ум. отъ брага.

Бражний, -а, -е. Откормленный брагой. *Бражна корова.* НВолын. у.

Бражник, -ка, м. 1) Чанъ для браги. 2) Продавець браги.

Бражниця, -ці, ж. Продавщица браги.

Бражуха, -хи, ж. = Брага. *Насіяла гречухи, наробила бражухи.* Чуб. V. 1136.

Бразилія, -лії, ж. Родъ цвѣтка. См. **Бразолі.** *По під гору високою росте бразилія.* Гол. II. 734.

Бразолійний, -а, -е. Имбюцій цвѣтъ синяго сандала или окрашенний синимъ сандаломъ. *Крашанки бразолійні.* Сим. 283.

Бразолійник, -ка, м. Горшокъ, въ которомъ варять сандалъ.

Бразолія, -лії, ж. Темносиній сандалъ, древесина дерева *Caesalpinia brasiliensis.* МУЕ. I. 175.

Бразоля, -лі, ж. Родъ цвѣтка. См. **Бразилія.** *Дівчата... в квітках і широченних стрічках, наче ті бразолі, маки та лелії.* К. ДС. 24.

Брай, брая, м. Инструментъ, которимъ бьють бриндзу при ея приготуванні: толстий буковий колъ, съ одного конца циліндричеській, а съ другого чотирьохгранний, съ зарубками на граняхъ. Шух. I. 214.

Брак, -ку, м. 1) Бракъ, негодное. Сам брак ми (= мі) лишили. Фр. Пр. 116. 2) Недостатокъ, неимѣніе. *Купив би всього, та брак грошей.*

Бракнути, -не, гл. безл. Недоставать. Бракне копійки.

Бракувати, -кую, -єш, гл. 1) Пренебрегать, отбрасывать. *Єден бракує, другий пакує.* Фр. Пр. 116. 2) безл. Недоставать. *Коли у тебе бракує того насіння, позич його.* Стор. МПр. 24. *Чого вам бракує, то си докупит.* Фр. Пр. 116.

Бральниця, -ці, ж. = **Браля.** Желех.

Браля, -лі, ж. Работница, собирающая, дергающая коноплю. Желех.

Брам, -му, м. Узкія полоски смушекъ, мѣха для обшивки краевъ тулуповъ, шубъ. Харьк. г.

Брама, -ми, ж. 1) Ворота. Мет. 407. *А в нашім дворі гірше як в неволі, вийди за браму, наплачя доволі.* Чуб. V. 344. *Вашу дівчину мов за золоту браму зачинено: і в віці її не побачиш.* МВ. I. 71. 2) «Опушка изъ сафьяна, плиса (вольвета) или смушка». Вас. 155. См. **Брам.** Ум. **Брамка, брамочка.** Чуб. V. 896.

Брамний, -а, -е. 1) Относящійся къ воротамъ. 2) какъ суц. Привратникъ. Желех.

Брамурний, -а, -е. — **камінь.** Азотная окись кобальта. Вас. 182.

Брандзя, -зі, ж. = **Бур'ян.** Вх. Лем. 394.

Брандуші, -шів, м. *мн.* Раст. родъ подснѣжниковъ. *Crocus reticulatus* L. ЗЮЗО. I. 120.

Брандушки, -шок, ж., мн. Раст. а) = **Брандуші.** ЗЮЗО. I. 120. б) — **білі.** *Ornitogalum umbellatum* L. ЗЮЗО. I. 130.

Бранець, -нця, м. 1) Плѣнникъ, военноплѣнный. 2) Рекрутъ. Желех. *Бранець на стоїці.* Федьк. III. 45. 3) Нанятый человекъ для выдергиванія конопли; чаще во мн. ч.

Бранці. Волч. у.

Бранка, -ки, ж. 1) Плѣнница. *Дівка бранка, Маруся попівна Богуславка.* ЗОЮР. I. 210. 2) Наборъ (рекрутовъ). *Я пішов до бранки, та не здавсі.* Шух. I. 317. *Стережіться, парубочки, бо либонь бранка буде.* Гол. I. 139. 3) Родъ рыбы: *Barbus fluviatilis*. Вх. Лем. 394. Ум. **Бріночка.**

Брання, -ня, с. 1) Бранье, дѣйствие беруцаго. *Браньом не збіднієш.* Фр. Пр. 116. *Солодше брані, як давані.* Фр. Пр. 116. 2) Выдергиваніе, выриваніе льва (при уборкѣ). 3 *ким мені льон брати?... а з свекорком брання — тільки воркотання.* Грин. III. 82.

Браночка, -ки, ж. Ум. отъ **бранка.**

Брань, -ні, ж. Извѣстно только изъ анекдота о лѣнливой женщинѣ. «*Що ти, жінко, робиш, що роботи твоєї не видно?*» — *Та що роблю? я — каже, — чоловіче, брань беру.* — *А він то й дума: «що ж то таке: брань беру?» Поліз на горище, сидить, дожидає, поки вона буде брань брати. Вона встала, напругла ороху, прослала ряднину, насипала туди ороху; взяла, лягла черевом на землю і бере ротом орох той, їсть...»* Грин. II. 163.

Брат, -та, м. 1) Братъ. *Нема... ні брата, ні сестри.* Чуб. V. 18. *У ляхів — пани, на Москві — реб'ята, а у нас — брати.* Ном. № 796. Употребл. какъ слово обращенія къ мужчинѣ-пріятелю. *Товаришу, рідний брате, виклич мені дівча з хати.* Мет. 69. 2) — **у перших.** Двоюродный братъ. 3) — **у других.** Троюродный братъ. 4) — **чоповий.** Собутыльникъ. Млак. 85. 5) **Старший брат.** Въ цехѣ: начальникъ надъ подмастеріями. Козел. у. 6) **Молодший брат.** Въ цехѣ: лицо, служащее для посылокъ. Козел. у. Ум. **Братець, братік, братічок, братко, браток, браточок, братонько, братечко, братуньо, братусь, братусик.** *Ой приїхав братець до*

сестриці в гості. Чуб. V. 764. Въ живой разговорной рѣчи употребляется преимущественно во мн. ч.: **братці, братця**. *Хваліте, крикнув, братця, Бога*. Котл. Ен. Очень любимо въ употребленіи нѣжно-ласкательное **братік, братічок**. Особенно любять употребленіе его женщины какъ по отношенію къ брату, такъ и ко всякому любимому молодому мужчинѣ, также при просьбахъ и пр. *Тиміш зібрав парубків: «Братіки мої, товариші милі, допоможіть мені!»* МВ. I. 132. *Посію я рожу, покладу сторожу: братіка рідного*. Чуб. III. 207. *Мій батечку, мій братіку, хоч ти не цурайся!* Шевч. 86. *Се ж мій братічок ріднесенький!* МВ. I. 30. *Братічок помре, — я й загину*. Чуб. V. 439. *Тепер мій братко із вуйська приїхав*. Чуб. III. 316. *Братоньку милий, прибудь до мене*. Чуб. V. 469. 7) **Брат і сестра**. Раст. *Melampyrum nemorosum* L. Вх. Пч. I. 11. 8) **Братсестриця**. Раст. *Melampyrum arvense* L. Шух. I. 21. 9) **Три брати**. Раст. а) *Euphrasia lutea* L. Шейк. б) *Trifolium medium* L. Шейк.

Братан, -на, м. = **Братанич**. Желех.

Братанець, -нця, м. = **Братанич**. Желех.

Братанич, -ча, м. Племянникъ (сынъ брата). Чуб. VI. 292. НВолын. у. Каменец. у. Опат. 24. Ум. **Братанчик**.

Братаниця, -ці, ж. = **Братанка**. Желех.

Братаничка, -ки, ж. = **Братанка**. НВолын. у.

Брата́ння, -ня, с. Братанье.

Брататися, -таюся, -ешся, гл. Брататься, дружитися, входитъ въ дружбу. *При добрій годині й чужі братуються, при лихій годині й свої цураються*. О. 1861. IV. 94. Нп. *Батько мій не братався з панами*. Лебед. у. *Того ж батька, такі ж діти, — жити б та брататися*. Шевч.

Браташшя, -шя, с. соб. Братцы. Употребл. преимуществ. какъ слово обращенія. *Якої ж зам, браташшя, заспівати?* К. Бай. 121.

Братерній, -я, -є. = **Братерський**. *Пийте братернюю кров*. Костом. (О. 1861. III. 31).

Братерство, -ва, с. 1) Братство, братское родство. 2) Братство, братское дружество. Шевч. 211. *Розбитъ те гемонське братерство ляхів з козаками*. Стор. МПр. 44. 3) Соб. Брать и его жена.

Братерськи, нар. Братски, по братски. Котл. Ен.

Братерський, -а, -е. Братскій. *Братерська наша воля*. Шевч. 368. **По братерськи**. По братски. *Жили чесно, по братерськи*. Стор. МПр. 40.

Братець, -тця, м. Ум. отъ брат.

Братецьки, нар. = **Братерськи**. *Вони братецьки мов жили*. Греб. 325.

Брати, беру, -реш, гл. 1) Брать, принимать. *Бере коня за поводи*. Мет. 31. *Ой не хочу, дівко, я од тебе плати брати*. Мет. 101. **Бере як не своїми руками**. О лѣнивомъ, вяломъ работникѣ или неловкомъ. Фр. Пр. 118. 2) Брать, набирать. *Вийшла мати води брати*. Мет. 72. **Бере як віл на роги**. Набираетъ на себя непосильно много работы, обязанностей. Фр. Пр. 118. 3) Собирать. *Дівчата брали гриби в лісі*. 4) Рвать, дергать. *Ой там за яром брала дівка льон, та забула пов'язати*. Нп. *Вмер він уже тоді, як плосконі брали*. Грин. I. 33. **Брати зуби**. Рвать зубы. Вх. Лем. 394. 5) Получать (вознагражденіе, плату). *Нанявся до пана, бере по п'ять рублів на місяць*. Харьк. 6) — **(дівчину)**. Жениться. *Не веліла мати вдовиної дочки брати*. Мет. 81. 7) Заимствовать, занимать, брать въ долгъ. *Планиди ці... беруть свій світ від сонця*. Децко. *Бере гроті на*

відробіток. Бере на зелений овес. Береть вь долгъ вь счетъ сомнительныхъ будущихъ благъ. Фр. Пр. 118. 8) Обь инструментъ, орудіи: хорошо дѣйствовать, брать. *Коса тільки шелестъ! шелестъ! під самий корінець бере.* О. 1861. IV. 34. *Мушкетом бере, аж серце в'яне, а лях од страху вмірає.* АД. II. 40. *Його ніяка ні куля, ні шабля не бере.* Грин. I. 184. 9) — **баса.** Пѣть басомъ. 10) — **вліво, ліворуч.** Поворачивать влѣво, держать лѣвѣ. 11) — **город.** Брать городъ (на войнѣ). *Тоді ж ото і Очаків брали.* Шевч. 12) — **дитину.** Принимають (обь акушеркѣ). *Баба Оксана у мене усіх дітей брала.* Черниг. *Оце баба, що брала мого Йвана.* Лебед. у. 13) — **завичку.** См. **Завичка.** 14) — **контракт.** Заключать условіе, контрактъ. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36. 15) — **ланцюгами.** Заковувать. *Ланцюгами за попереk втрое буду тебе брати.* АД. I. 212. 16) — **за ліб, лоб.** Брать за чубъ, за вихоръ. Грин. III. 565. *Сіх дуків-срібляників за ліб, наче волів, із за стола вивождайте.* ЗОЮР. I. 209. 17) — **мірку.** Снимать мѣрку. 18) — **на муки.** Пытать. *Як його взяли, на муки брали.* Чуб. III. 349. 19) — **на себе.** Надѣвають. АД. I. 7. *Що неділі бере білу сорочку.* 20) — **на спиток.** Испытывать. 21) — **на сповідь.** Исповѣдывать. 22) — **на ум.** Понимать, замѣчать. *Нам скаже на глум, а ми беремо на ум.* ЗОЮР. I. 13. 23) — **очі.** Привлекать, притягивать, останавливать вниманіе. *Та й сорочка ж: аж на себе очі бере.* Кобел. у. *Його хата сяла тільки рушниками.... та хорошою, як божий рай, дочкою, що всім брала очі красотою.* К. МБ. X. 3. 24) — **під главу.** Угождать, подчиняться. *За віщо ж її нам під главу брать? Вона ж таки менша, а мій чоловік старший.* Новомоск. у. 25) — **під ноги кого.** Первоначально: топтать, переносно: одолѣвать. *Бери вороги під ноги.* Фр. Пр. 118. 26) — **розлуку.** Разлучаться, расставаться. *Треба брати з миленьким розлуку.* Грин. III. 302. 27) — **шлюб.** Вѣнчаться. *В неділю уже іде до церкви брати шлюб.* Грин. III. 515. *Шлюб брала, шлюб шлюбувала перед попом і перед дяком з Юрком козаком.* Нп. 28) **Бере кого що.** а) Ему хочеться чого. *Щоб його не брала ні їжа, ні робота, ні до инчої охота.* Грин. II. 323. *Пусти на улицю, бо й плач бере.* Мил. 87. б) **Дріжаки беруть.** Дрожитъ кто. *А мене тільки дріжаки беруть, наче у лихоманці.* О. 1862. X. 12. **Жаль бере.** Становится жаль. **Сум, журба бере.** Становится грустно. **Уроки.... колючками брали.** Отъ сглаза сдѣлались колики. Мнж. 152. Прич. **Браний и братий.** *Де вона брана? В неньки в коморі.* АД. I. 7. *У їх невістка молода, торік брата.* Г. Барв. 51.

Братим, -ма, м. = Побратим. *Да брати ж мої, братими горілки нап'ються.* Чуб. V. 1019.

Братимство, -ва, с. = Побратимство.

Братина, -ни, м. = Братуха. О. 1862. VIII. 25.

Братися, беруся, -решся, гл. 1) Браться; принимаються. *На Гліба-Бориса до хліба берися.* Ном. № 451. *Вийшов козак із сіней, за серце береться.* Мет. 90. *Хмари беруться із землі, а більше із води.* Чуб. I. 24. **Тобі живеться — і на скіпку береться.** Тебѣ во всемъ удача. Г. Барв. 312. 2) Идти, направляться, всходитъ, взбираться, взлѣзати. *Як приїду в город, то все беруся почувати в кума.* Зміев. у. *Раденька вже, як хто навстріч мені береться.* МВ. I. 14. *Що мені робити? Чи додому, чи до тестя братись.* Г. Барв. 211. *Хтось за ворітьми почав кашляти, і стало чути, як щось, або старе, або недуже, береться в башті по сходах до віконця.* К. Чр. 5. *Дід, зігнувшись з холоду, береться на піч.* Г. Барв. 160. *Недалечко слива була рясна. Дивлюсь, щось береться на неї і трусить.* Г.

Барв. 361. 3) Набираться. *Ой я в бору воду беру, — вода не береться.* Мет. 50. 4) Собираться, готовиться. *Стріляй швидче, бо вже беруться летіть качки.* НВолын. у. *Мати посідила, береться йти.* Драг. 10. *Посідила я в них та й додому беруся.* МВ. II. 24. 5) Приближаться (о времени), подходит, доходит. *До сорока гоп вже мені береться.* Зміев. у. *Вже до двох тисяч років береться, як вони її (правду) затуманюють.* К. (О. 1861. II. 229). *Бралоя вже до півночі.* Мир. Пов. II. 55. *Уже й пуд обіди береться.* Чуб. II. 346. 6) Биться, драться. *Пішли ся брати на олов'яне боїще; як тот утяв Покотигорошком, — по кістки; Покотигорошок проклятим як вдарив, — по коліна.* Драг. 262. 7) — **в ноги.** *Убѣгать, бѣжать. Береса в ноги і втіче.* Вх. Лем. 394. 8) — **до чого.** а) *Браться, приниматься за что, дѣлать какое-либо дѣло. До книжки він береться охочо.* К. (О. 1861. I. 310). *До французької мови і до музики добре й я бралась, до танців тож.* МВ. (О. 1862. III. 36). *Въ томъ же значеніи безъ предлога. Воно гарненьке, не аби яке, і граматки береться.* Г. Барв. 482. б) *Липнуть, приставать къ чему. Болото береться до коліс.* Хотин. у. 9) — **з ким.** *Вступить въ бракъ. Нащо мені женитися? нащо мені братись?* Шевч. *Любилися, кохалися, чому не беремся?* Чуб. V. 97. *Коли син женивсь козацький, доня замуж бралась, — той в жупан, а ся у кунтуш любо одягалась.* Мкр. Н. 34. 10) — **за кого.** *Приниматься за кого. Нікого й соромитись: нас двоє; що дня вже за мене береться.* Г. Барв. 273. 11) — **чим.** *Превращаться во что. Вгорі дуже холодно, як у нас зимою, через що пара та, що йде од землі з теплим воздухом,.... береться маленькими бульбашками.* Дещо (4-те вид.), 99. 12) — **на силу.** *Чувствовать себя въ силахъ. Ой коню мій, коню вороний! чи берешся на силу?* Мдр. л. сб. 13) **Береться сварка.** *Происходить ссора. Між челядю бересі сварка найбільше із за курей та любасів.* Шух. I. 35. 14) **Не береться сон.** *Не хочется спать. Хата біла, постіль мила, а сон не береться: чорні брови, біле личко на думці снується.* Грин. III. 220. 14) **Мороз береться.** *Морозить. Береться світом мороз.* Константиногр. у.

Братителі, -лів, мн. Двоюродные братья и сестры.

Братиха, -хи, ж. = Братова. НВолын. у.

Братища, -тищ, м. мн. Соб. Грубо-ласкательно: братья, братцы. *Що ж, братища, — кажуть інші, — рушаймо панським добром ділитись.* К. Чр. 352.

Братів, -това, -ве. Братовъ, принадлежащій брату. *Змелють у братовім млині.* Рудч. Ск. II. 12. *Ой заплачуть братіки по братовій голові: що братова голова в чужім краї полягла.* Рудч. Чп. 170.

Братівство, -ва, с. соб. Братья. Желех.

Братієчко, -ка, м. Ум. отъ братій.

Братій, -тія, м. = Брат. Желех. Ум. **Братієчко.** Желех.

Братік, -ка, м. 1) Ум. отъ брат. 2) мн. Раст.: а) *Melampyrum nemorosum* L. Борз. у. Лв. 100. б) *Viola tricolor* L. ЗЮЗО. I. 141.

Братічок, -чка, м. Ум. отъ брат.

Братія, -тії, ж. Братія. *Ігумену діло, а братії зась.* Ном. № 1004.

Братка, -ки, ж. 1) Взятка (въ карточ. игрѣ). *По віщо ти зняв? — По туза. — Ну, ото й гаразд: є вже братка.* Лубен. у. 2) мн. Раст. *Ивань-да-Марья, Viola tricolor.* Чуб. I. 82. Литин. у. Канев. у.

Братки, -ків, м. мн. Щипцы для углей.

Братко, -ка, м. 1) Ум. отъ брат. Грин. III. 307. ЗОЮР. I. 72. *Да накажу своєму милому хоть рідним братком.* Грин. III. 166. Мн. ч. **Братки** и **браткове**. Промовив до всіх монархів: «Мої братя (браткове), я би м хотів стару віру зоставити, а иншу прияти. Гн. I. 183. 2) мн. **братки**. а) Родъ хлѣбнаго печенья? Чого то з сього святого хліба не зробиш? Усячину: діда, братки... каленика. О. 1861. Кух. XI. 27. б) Раст. = **Братік 2**. Борз. у.

Братній, -я, -є. Братній, братнинь. *З думки мені не йде братня біда.* МВ. *В братніх (чоботах) не бував, бо без пришов і халяв.* Чуб. V. 1126.

I. Братова, -вої, ж. Жена брата. «Діверю мій, пожалуй мене, як твій брат буде бити мене!» — *Братова моя, того не вчиню, як мій брат буде бити, я й двері зачиню.* Чуб. V. 1096.

II. Братова, -ви, ж. соб. Дружня компанія. *Братова зібралась та й гуляють.* Черк. у. *Братовою зібралися собі та й гуляють.* Черк. у.

Братовбивство, -ва, с. Братоубійство.

Братовбийця, -ці, об. Братоубійця.

Братовбивчий, -а, -е. Братоубійственный.

Братовизна, -ни, ж. Наслѣдство послѣ брата.

Браток, -тка, м. 1) Ум. отъ брат. 2) — **лісовий**. Раст. *Viola sylvestris* Lam. ЗЮЗО. I. 141.

Братолюбний, -а, -е. Братолюбивый. *Братолюбний подвиг.* К. (О. 1862. III. 23).

Братолюбність, -ности, ж. Братолюбіе, любовь къ ближньому. *У братолюбності треба жити.* Міус. окр.

Братолюбно, нар. Братолюбиво. *Людям треба жити братолюбно.* Міус. окр.

Братолюб'я, -б'я, с. Братолюбіе.

Братонько, -ка, м. Ум. отъ брат.

Браточок, -чка, м. Ум. отъ брат.

Братство, -ва, с. 1) Братство. *Добре братство краще за багатство.* Посл. 2) Духовное общество, церковное братство. О. 1862. IX. 47. *Тут ще пішов і братчиків Кирик загодити, щоб братчики ізвелили на братство дзвонити.* ЗОЮР. II. 90.

Братський, -а, -е. Братскій.

Браття, тя, с. соб. Братья. К. Псал. 77. *Браття любе, браття миле!* АД. I. 114.

Братуга, -ги, м. = **Братуха**. О. 1862. IV. 74.

Братунин, братусин, -на, -не. Приналежащій братцу.

Братунок, -нка, м. = **Братанич**. Вх. Лем. 394.

Братуньо, -ня, братусь, -ся, м. Ласк. отъ брат. *Їж, братуню, покіль сестра перед очима.* О. 1862. VIII. 17.

Братуха, -хи, м. Увелич. и ласкат. отъ брат. *Був їй братуха в другихъ.* О. 1862. II. 59. *Не псуї шкуру, мій братухо!* Чуб. V. 1173.

Братчик, -ка, м. 1) Братъ. *Братчику мій любий, вечеряй ти з нами.* Федьк. I. 13. *Було там багато нашого братчика.* 2) Членъ братства (церковнаго и пр.) Чуб. III. 28. О. 1861. XI. Св. 68. О. 1862, IX. 47. 3) Членъ **Січі**. *Понаходило таки чимало братчиків-січовиків.* Стор. МПр. 60. 4) Мв. Раст. *Melampyrum nemorosum*. Вх. Пч. II. 33. См. **Братік, братко, брат**. 5) **Братчик і сестричка**. Раст. *Viola tricolor*. Вх. Пч. II. 37.

Браха, -хи, об. Берущій, берущая. *Будеш даха, будеш і браха.* Черниг. у.

Брацар, -ра, м. Обшлагъ рукава сорочки. Шух. I. 153, 160, 161.

Брацтво, -ва, с. = Братство.

Брацький, -а, -е. = Братський.

Брачка, -ки, ж. 1) Ухватъ. Козел. у. 2) Требованіе на продуктъ, покупаніе. *Добре торгуєте грушами? — Кий біс! Така брачка, що вдруге вже не привеземо, — купують мало.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Брачкий, -а, -е. Любящій братъ, взяточникъ. *У нас ніп брачкий, за хрестини править по н'ять карбованців.* Валков. у.

Бре и брей, меж. Припѣвъ въ пѣсняхъ, безъ особаго значенія, заимствованный изъ сербскаго языка и встрѣчающійся вмѣстѣ съ такимъ же восклицаніемъ море. *Ходить турчин по риночку. Гей, море бре!* АД. I. 275. *Ходить сербин по базарі. Брей море, брей! Та торгує дівчиноньку. Брей море, брей!* АД. I. 279.

Бреверия, -риї, ж. Споръ, ссора. Вх. Лем. 394. **Робити бреверию = Збивати бучу.** Вх. Лем. 394.

Бревкало, -ла, с. Обжора. Подольск. г.

Бревкання, -ня, с. Жранье.

Бревкати, -каю, -еш, гл. Жрать. Желех.

Бревко, -ка, м. = Бревкало. Подольск. г.

Бревтій, -тія, м. = Бревкало.

Бредень, -дня, м. Короткая рыболовная сѣть отъ 3 до 6 саж. длиною. Браун. 39.

Бредець, -дця, м. Тотъ, кто бродитъ или ходитъ въ бродѣ. *Наші хлопці стрельці-бредці.* Грин. III. 102.

Бредзеля, -лії, ж. = Брезелія. МУЕ. III. 43.

Бредня, -ні, ж. Бредни, враки, вздоръ. *Усе бредня, що люде кажуть.* Ном. № 5323.

Бредулець, -льця, м. Раст. *Ledum palustre* L., багульникъ. Вх. Зн. 4.

Брез, пред. 1) = **Через.** *Ишов єм brez сіни.* Гол. III. 407. 2) Безъ. Вх. Лем. 394.

Брезелія, -лії, ж. = **Бразолія.** МУЕ. I. 175.

Брезкий и брезький, -а, -е = Брезклий 1. Мнж. 176.

Брезклий, -а, -е. 1) Обрюзгшій. 2) О деревѣ: сырой. Шух. I. 88.

Брезкнути, -ну, -неш, гл. Брюзгнуть.

Брезкулька, -ки, ж. Бубенчикъ, привѣшиваемый къ ушамъ лошадей. *Коли чує, торохтить щось ззаду з дзвониками да з брезкульками.* Рудч. Ск. I. 74.

Бредулець, -льця, м. = **Бредулець.** Вх. Зн. 4.

Брейцара, -ри, ж. «Желѣзное кольцо, которымъ прикрѣпленъ къ герлигѣ барнак» Мнж. 176.

Брекекекати, -каю, -еш, гл. Квакать (о лягушкахъ). Харьк. у. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Брендуша, -ші, ж. Раст. *Crocus sativus.* Шух. I. 21. См. **Бриндуша.**

Бренїти, -ню, -ніш, гл. = **Бринїти.** Гол. III. 313.

Бренчка, -ки, ж. Раст. *Rhinantus crista galli.* Вх. Уг. 228.

Брень, меж. = **Бринь.**

Бренькання, -ня, с. = **Бринькання.** Левиц. I. 267.

Бренькати, -каю, -еш, гл. 1) = **Бринькати.** Рудч. Ск. I. 18. 2) = **Брехню завдавати.** Св. Л. 288.

Бренькач, -ча, м. 1) Плохой музыкантъ. 2) = **Бринькач**. Ум. **Бренькачик**.

Бренькіт, -коту, м. = **Бринькання**. Желех.

Бренькнути, -ну, -неш, гл. Одр. в. отъ **бренькати**. Ном. № 9766.

Бренькотіти, -кочу, -тиш, гл. = **Бринькотіти**. Веретено бренькотіло. ЕЗ. V. 38.

Бреньчати, -чу, -чиш, гл. = **Бриньчати**. Левиц. Пов. 49.

Брескинка, -ки, ж. Ум. отъ **брескиня**.

Брескиновий, -а, -е. Абрикосовый. Цвітуть сади брескинові та виноград має. Вінок. 114.

Брескиня, -ні, ж. Абрикосъ, *Passica vulgaris*. Гол. II. 701. Ум. **Брескинка**.

Брести, -бреду, -деш, гл. 1) Переходить въ б родъ. *Брести тобі дві річеньки, а третій Дунай*. Мил. 135. *Ой коли ж ти мене любиш, бреди через воду*. Мет. 84. *Царівна пішла якось на річку купатись, та бривши у воду й не перехрестилась*. Рудч. Ск. II. 29. 2) Брести, медленно идти. *Чужі жінки з базару йдуть, моєї немає. А ось перегородом, бреде огородом*. Чуб. V. 664.

Брестися, -деться, гл. безл. Взбрехать. *Що на яву бредеться, то і во сні верзеться*. Ном. № 11348.

Бретванник, -ка, м. Раст. *Trollius europaeus*. Лв. 102.

Бретналь, -ля, м. 1) Кровельный гвоздь. Подольск. г. 2) Костыль желѣзный, гвоздь.

Бреус, -са, м. Человѣкъ большого роста и неуклюжий, неповоротливый. Чуб. VII. 575.

I. Брех, -ху, м. Лай. *Тот пес має великий брех*. Вх. Лем. 394.

II. Брех! меж. отъ гл. **брехати**. *Брех стара на покуті*. Ном. № 6932.

Бреха, -хи, об. Лгунъ, лгунья. **А брехо, брехо!** — говорятъ сказавшему неправду. Фр. Пр. 121.

Брехака, -ки, об. 1) = **Брехун, брехуха**. 2) Эпитетъ собаки. *Собака злющий на ланцюзі, брехака невгавущий*. К. Дз. 51. Ум. **Брехачка**.

Брехало, -ла, м. Врунь.

Бреха́ння, -ня, с. 1) Лганье. 2) = **Гавкання**.

Брехати, -шу, -шеш, гл. 1) Лгать, врать. *Брешеш, дівчино, неправда твоя*. Чуб. V. 81. Иногда во 2 л. ед. ч. наст. вр.: **брехаєш**: *Брешеш, дівчино, брехаєш: що-вечора на улицю махаєш*: Мил. 104. **В живі очі бреше**. Безстыдно вретъ въ глаза. *В живі очі тобі бреше, як шовком шиє — хоч би моргнув вражий син*. МВ. (КС. 1902. X. 142). *Бреше, аж не постережеться*. Ном № 6947. *Преніє на всі заставки*. Посл. **Щільно бреше**. Хорошо, складно вретъ. 2) = **Гавкати**. *Собака бреше, — вітер несе*. Ном.

Брехач, -ча, м. = **Брехун**. Стор. МПр. 170. *Во Студенім добрі люде, лиш брехачів много*. Гол. II. 418.

Брехачка, -ки, 1) об. Лгунъ, лгунишка, лгунья. *А всі дівки як панянки, лиш одна брехачка*. Гол. IV. 445. *Старая собачка панська брехачка*. Котл. Ен. VI. 16. 2) ж. Раст. *Bellis perennis*. Вх. Пч. II. 29.

Брехенька, -ки, ж. 1) Ум. отъ **брехня**. 2) Побасенка, небылица. *Хто вміє красти, той вміє і брехеньку скласти*. Ном. № 6814.

Брехіт, -хоту, м. Лай. Желех. См. **I. Брех**.

Брехливий, -а, -е. 1) Лживый. *Здається, був ти не брехливий, таким тебе зна наша Січ*. Котл. Ен. VI. 53. 2) Любящий лаять. *Брехливу собаку дальше чути*. Ном. № 6818.

Брехливість, -вості, ж. Лживость. Желех.

Брехливо, нар. Лживо.

Брехля, -лі, ж. = **Брехуха**. Желех.

Брехну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Одн. в. отъ **брехати**. 1) Соврать. *Можна і брехнути*. Котл. НП. 358. 3) = **Гавкнути**. *Телята ревнули, собаки брехнули*. ХС. II. 195.

Брехня, -ні, ж. Ложь, вранье. *Брехнею світ пройдеши, а назад не вернешся*. Ном. № 6804.

Брехню точити. Врать. **Брехню завдавати**. Обвиняють во лжи. *Не завдавай мені брехні, бо я зроду не брехала*. Харьк.

Брехтя, -ті, ж. = **Брехуха**. *Там така брехтя! З неї всі брехні виходять*. Харьк.

Брехун, -на, м. Лугунь. *Брехун бреше, а дурень віри йме*. Ном. № 6405. *Брехун на всі заставки*. Ном. № 6951. **В брехуни пошитися**. Сдѣлаться лгуномъ. О. 1862. X. 32.

Ум. **Брехунчик**. Ув. **Брехуняка**. Драг. 167.

Брехунець, -нця, м. 1) Ум. отъ **брехун**. 2) Адвокатъ (насмѣшливо). *Брехунець в судах забреше*. Щог. В. 54.

Брехунівка, -ки, ж. Имя вымышленной деревни, въ которой будто бы живутъ одни вруны. Поэтому: *А ви часом не з Брехунівки?* — значить: а вы не лжете?

Брехунка, -ки, ж. 1) = **Брехуха**. Желех. 2) Пучекъ волосъ и углубленіе на задней части шеи. Подольск. г. Ум. **Брехуночка**.

Брехунчик, -ка, м. Ум. отъ **брехун**.

Брехуняка, -ки, м. Ув. отъ **брехун**.

Брехуха, -хи, ж. Лугунья. Котл. Ен. IV. 33. *Жаль мені на дівчину, на ту сучу брехуху*. Нп. Ум. **Брехушка**.

Брешко, -ка, м. 1) Лугунишка. Желех. 2) Лающая собака.

Брид, -ду и -да, м. 1) Род. п. -ду. Гадость, мерзость. 2) Род. п. -да. Гадкій, безобразный человекъ. *Да не давай стиду-бриду цілувати свого виду*. Чуб. V. 540.

Бридак, -ка, **бридаль**, -ля, **бридас**, -са, м. Безобразный человекъ. Вх. Лем. 394. См. **Брид 2**, **бридій**.

Бриденька, -ки, ж. Ум. отъ **бридня**.

Бридити, -джу, -диш, гл. 1) Внушать отвращеніе, отвращать. 2) = **Бридитися**. *Чого ти став такий вередливий? усім бридиши*. Подольск. г. *Чи ти бридиши, куме?* МВ. (КС. 1902. X. 145).

Бридитися, -джуся, -дишся, гл. Брезгать, чувствовать отвращеніе, гнушаться.

Бридиться, як кіт салом. Ном. № 5010. *Убогими не гордились, сиротами не бридились*. Драг. 169. *Тим сі бриджу, що коло бридкого сиджу*. Фр. Пр. 125.

Бридій, -дія, м. = **Брид 2**. *Та я за цим бридієм усі (пісні) позабувала*. О. 1862. VI. 31.

Бриджий, -а, -е. 1) Мерзкій, гадкій. 2) Безобразный, некрасивый. Чуб. V. 421; I. 235. *Ой до старого, ой до бридкого серденько не пристане*. Мет. 67.

Бриджість, -кости, ж. 1) Мерзость, гнусность. 2) Безобразіе, дурнота.

Бридко, нар. 1) Мерзко, гадко. Ном. № 2014. 2) Безобразно.

Бридливий, -а, -е. Брезгливый. Левч. 6.

Бридно, нар. Противно, гадко. *Бридно тверезому межи п'яними сидіти*. Каменец. у.

Бриднути, -ну, -неш, гл. Становиться безобразнѣе, дурнѣть.

Бридня, -ні, ж. = **Бредня**. *Не що дня бридня*. Ном. № 5330. Ум. **Бриденька**. *Кургикали все пісеньок: козацьких, гарних запорозьких, а які знали, то московських вигадували бриденьок*. Котл. Ен. III. 6.

Бридуля, -лі, ж. Безобразная женщина. Вх. Лем. 394.

Бридь, -ді, ж. = **Брид 1.** Там така бридь, що й плюнути не варто. Фр. Пр. 126.

Бридя, -ді, ж. = **Бридь.** Вх. Уг. 228.

Брижа, -жі, ж. 1) преимущ. во мн. ч. **Брижі.** Сборки въ одеждѣ, напр. у ворота и на рукавахъ рубахи. Гол. Од. 2а У нашої баби золотій брижі. Чуб. III. 429. Ой на молодій Теклі високій брижі. Гол. I. 52. **Брижа набіга.** Образується складка. **За брижі схопити, держати.** Схватить, держать сзади за шею. Ай! скрикнув Антосьо. Та не зміг і оглянуться, чия то рука так цупко схопила його за брижі. Св. Л. 140. Все держить його за брижі, аж йому в'язи затерпли. Св. Л. 172. 2) мн. Складки на голенищѣ сапога. Вас. 161. 3) Морщина. На виду у неї чимало брижів, але ще бадьорна. 4) Оборочки возлѣ тонкихъ кішекъ. Mesenterium. 5) Зыбь (на водѣ). 6) Гудокъ у бумажного змѣя. О. 1862. VII. 75. Ум. **Брижка, брижечка, мн. бриження, брижентка.** Захотіла дідча мати начепуритися, поставила-сь бриження, — ні притулитися. Гол. I. 252.

Брижаний, -а, -е. О сапогѣ: со складками на голенищахъ. Чоботи брижати. Вас. 161.

Бриження, -нят, брижентка, -ток, с. мн. Ум. отъ **брижі.**

Брижечка, -ки, ж. Ум. отъ **брижа.**

Брижик, -ка, м. 1) Морщина, морщинка. У старшої дочки почали вже в куточках коло очей складатись ледві примітні брижики. Мир. ХРВ. 109. 2) Неровность въ верхней части свеклы послѣ отпавшихъ сухихъ листьевъ. Черк. у.

Брижитися, -жуся, -жишся, гл. Морщиться, образовать складки. Борз. у.

Брижі. См. **Брижа.**

Брижка, -ки, ж. Ум. отъ **брижа.**

Брижнаний, -а, -е. 1) Отороченный оборкой. 2) Морщинистый.

Брижувати, -жую, -єш, гл. Украшать сборками, складками. Вх. Лем. 394.

Брижуватий, -а, -е = Брижнаний.

Бризка, -ки, ж. Брызга. Вода кипіла під кладкою, кидаючи бризками мені під ноги. Левиц. I. 397. Бризка, кинута на жарину, заскварчить і зникне. Мир. ХРВ. 266.

Бризкалка, -ки, ж. То, чѣмъ брызгають.

Бризкання, -ня, с. Брызганіє.

Бризкати, -каю, -єш, гл. Брызгать. Дощик бризкав. Чуб. III. 218.

Бризкатися, -каюся, -єшся, гл. Брызгаться.

Бризкина, -ни, ж. = **Бризка.** Мнж. 176.

Бризделина, -ни, ж. Evonimus verrucosus Scop. ЗЮЗО. I. 123. См. **Бруслина.**

Бризнати, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ **бризкати.** 1) Брызнуть. Навіть дощ ніколи не бризне на цей великий пісок. Дещо. 2) Упасть (въ воду). Росхитавшись, бризнув в воду. Котл. Ен. II. 42. 3) Ударить. Бризнула невістку по зубах. 4) **Бризнув му в живі очі.** Сказалъ ему рѣзко правду, сказалъ дерзость. Фр. Пр. 126.

Бризнатися, -нуся, -нешся, гл. Одн. в. отъ **бризкатися.** 1) Брызнуть. 2) Броситься, упасть. Так і бризнулася Ївга губернаторові в ноги. Кв.

Бризь! меж. 1) Выражаетъ брызганіє. 2) Трахъ! Я ударив коня, а він бризь об землю. НВолын. у.

Бризястий, -а, -е. Черный съ бѣлыми полосами. Бризяста корова. Вх. Лем. 394.

Брик! меж., выраж. ляганіє, толчекъ ногой. Ой чук-брик з рогом бик. Нп.

Брика, -ки, ж. Фура. *Приїздит напаківана брика збіжем, мукою, солониною.* Гн. II. 26.
Золотії брики посправляв — то для тії краківни-війтівни. Чуб. V. 1085.

Брикайло, -ла, м. Имѣющій привычку лягаться.

Бриканець, -нця, м. Лошадинний прыжокъ. Шейк.

Брика́ння, -ня, с. 1) Ляганіє. 2) Сопротивленіє, барахтаньє противъ кого.

Брирати(-ся), -каю(-ся), -еш(-ся), гл. 1) Лягаться. *Знай, кобило, де брирати.* Ном. I все кобилок поганяє, що оглобельна аж брикає. Котл. Ен. I. 28. *Старій кобилі не брикаться, сивій бабі не цілуваться.* Ном. № 8888. 2) Артачиться; капризничать, зазнаваться. *Пархоме! в щасті не брикай: як більш нема, то й так нехай.* Посл.

Брикливий, -а, -е. 1) Лягающій. 2) Своенравный, капризный. *Ти, кажуть, дівка не бриклива, але од старости сварлива.* Котл. Ен. V. 63. Ум. **Брикливенький.**

Брикливість, -вості, ж. Своенравность.

Брикнути, -ну́, -не́ш, гл. Одн. в. отъ брикати. 1) Лягнуть. *Кобила брикнула ногою.* 2) Упасть, кувыркнувшись.

Брикси (брикс?), ж. Женскій празникъ 29 іюня. Чуб. III. 223.

Брику, меж. = Брик. Встрѣчено въ соедин. съ словомъ стрику: *А кізочка стрику-брику.* Рудч. Ск. I. 60.

Брикун, -на, м. 1) Рѣзвая лошадь. 2) Шалунъ, рѣзвий мальчикъ. Левч. 178. 3) Своенравный человекъ. Ум. **Брикунець, брикунчик.**

Брикуха, -хи, ж. 1) Шалунья, рѣзвущка. Левч. 178. 2) Своенравная.

Брикучий, -а, -е = Брикливий. 1) *Кобила.... брикуча.* Кс. 1882. X. 18. 2) *Се біс, а не дівка! бач, яка брикуча.* О. 1861. XI. Кух. 20.

Брила, -ли, ж. Глыба, большой кусокъ. Гн. I. 120. *Брила снігу, соли, льоду. О, се мабуть дуже сухо було, як гора; які брили повивертав: тут ні ралом, ні бороною нічого не вдієш.* Липов. у. Ум. **Брилка, брилочка.**

Брилець, -льця, брилик, -ка, бриличок, -чка, м. Ум. отъ бриль.

Брилів'є, -в'я, с. соб. Крупные камни. Желех.

Брилка, -ки, ж. Ум. отъ брила.

Брилкастий, -а, -е. Въ комкахъ, крупнозернистый. Вх. Лем. 394.

Брилочка, -ки, ж. Ум. отъ брила.

Бриль, -ля, м. Шляпа. Чуб. VII. 413. *Старий сидів в сорочці білій, в брилі, на приспі.* Шевч. *На голову бриль наложив.* Котл. Ен. I. 27. **Простий бриль.** Соломенная шляпа, сшитая изъ гладкой, не зубчатой соломенной тесьмы. Чуб. VII. 413. Ум. **Брилик, бриличок, брилець.**

Бриндза, -дзи, бриндзя, -дзі, ж. 1) Солёный овечій сыръ. 2) Бриндзю бити, а) Дѣлать овечій сыръ (бриндзю). Вх. Зн. 4. б) Перебиваться кое-какъ со дня на день. *Бий бриндзю в діраву діжу.* Ном. 12798.

Бриндзити, -джу, -дзиш, гл. Дѣлать бриндзу. Вх. Зн. 4. См. **Бриндза.**

Бриндзя. См. **Бриндза.**

Бриндзяник, -ка, м. Лепешка съ бриндзою. Вх. Уч. 228.

Бриндзянка, -ки, ж. Небольшая бербениця для храненія бриндзи. Шух. I. 214, 206.

Бриндуватися, -дуюся, -ешся, гл. Наряжаться, одѣваться. *«Ой почекайте ино годинокъку малую, — нехай я ся в крамну сорочечку вбриндую!» — Ой мала ж ти час-годинокъку ся бриндувати.* Гол. II. 143.

Бриндуша, -ші, ж. Раст. *Crocus vernus*. Желех. *Росте дрібна густа бриндуша*. Шух. I. 215. См. **Брендуша**.

Бриндюшки, -шок, ж. мн. Раст. *Crocus banatus*. Шух. I. 20.

Бриніти и бреніти, -ню, -ниш, гл. 1) Звучать, звенять, дребезжать, издавать звук, — преимущественно о струнѣ и о подобныхъ струнному звукахъ. *Струна бренишь*. *Пісня стихла, тільки одна луна її бренила ще*. Мир. ХРВ. 6. *Полотно міцне, аж бринить*. Черк. у. *Аж губа бринить, та страшно казати. Губи так бриняють од холоду*. Ном. № 652. *Щоб чобітки не рипіли, щоб підківки не бриніли*. Грин. III. 170. *Так так грали музики і гуляли святі, аж шиби бренили*. Гн. II. 69. 2) Жужжать. *Ярі пчілоньки не бринить рано*. Год. III. 30. *Бо му комарь в ухо бренишь*. Чуб. V. 1087. 3) Журчать, струясь. *З криничовини вода бринить*. НВолын. у. *А в Перейму річки біжать, бігли ж вони, аж бриніли*. Чуб. III. 220. 4) Цвѣсть, красоваться. *Ой зацвіла маковочка, зачала бриніти*. Чуб. V. 53. *Бриняють всюди паняночки як королів цвіт*. О. 1862. X. 12. 5) Блестять, переливаясь. *Капками роса бренишь та миготить*. Св. Л. 295. 6) 1 и 2-е л.: **бриніє, -єш, гл.** Дѣлаться, быть едва замѣтнымъ. *Орел під хмарою тільки бриніє*. **Сніг бриніє**. Мелкій, едва замѣтный снѣгъ моросить. Нѣжин. у. 7) **В голові йому вже добре бренишь**. У него уже порядочно шумить въ головѣ. МВ. (КС. 1902. X. 146).

Бринталик, -ка, м. Ум. отъ **бринталь**.

Бринтало, -ла, с. = **Бретналь**. Желех.

Бринталь, -ля, м. = **Бретналь**.

Бринчок, -чка, м. Звонокъ, бубенчикъ. Вх. Уг. 228.

Бринь! меж., выражающее звукъ струны. *Бринь бандура та й замовкне*. К. Досв.

Бринькання, -ня, с. 1) Звуки струннаго инструмента. 2) Плохая игра на струнномъ инструментѣ.

Бринькати, -каю, -єш, гл. 1) Наигрывать на струнномъ инструментѣ. 2) Плохо играть, бречать. 3) Дергать за струну.

Бринькач, -ча, м. Звонкая монета. *Де бринькачі (гроші), там і слухачі*. Фр. Пр. 126. См. **Побрязкач**.

Бринькнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ **бринькати**. *Хоч одна струна по людській на рідній бандурі бринькнула*. К. (Хата, 2).

Бринькотіти, -чу, -чеш, гл. = **Бринькати**.

Бриньчати, -чу, -чиш, гл. Бречать. *Бандура горлиці бринчала*. Котл. Ен.

Бринявий, -а, -е. О срубленной пихтѣ: перестоявшійся, начавшій уже краснѣть. Шух. I. 88.

Брись, -ся, м. Имя собаки. Kolb. I. 65.

Брисько, -ка, м. Имя собаки. Вх. Лем. 394.

Брита, -ти, ж. Полотнище. Шейк.

Британ, -на, м. Бульдогъ, порода большихъ собакъ. Левч. 151. О. 1861. XI. 133.

Британський, -а, -е. Британскій, англійскій. Левиц. Пов. 125. О. 1861. XI. 105. Шевч. 606. *Сей лист найдений був в землі британській*. Драг. 168.

Бритва, -ви, ж. Бритва. *Голий як бубон, а гострий як бритва*. Ном. № 1523. **Хто потопає, той ся бритви хапає**. Утопающій хватается за соломинку. Чуб. I. 263. Ум.

Бритвочка, бритовка.

Бритваль, -ля, м. У горшечниковъ: тигель, горшокъ для плавки олова. Канев. у.

Бритвати, -ваю, -єш, гл. = Брити = Голити. Вх. Зн. 4.

Бритвочка, -ки, ж. Ум. оть бритва.

Бритв'яний, -а, -е. Бритвенный. Гол. II. 95.

Брити, брию, -єш, гл. = Голити.

Бритовка, -ки, ж. Ум. оть бритва.

Бритовниця, -ці, ж. Бритвенница.

Бриця, -ці, ж. Раст. *Setaria glauca* Beauv. ЗЮЗО. I. 136. *Бриця в пашні помішниця.* Ном. № 10136. *Торох, торох, сію горох, а вродиться бриця.* Нп.

Брич, -ча, м. 1) Бритва. Вх. Зн. 4. **Ще я тебе щербатим бричем виголю.** Будешь ты еще меня знать, я тебѣ еще задамъ. Фр. Пр. 127.

Бричка, -ки, ж. Бричка. Чуб. I. 106. Грин. III. 653. *Ото бісової віри бричка, — ніяк не вилізу, така висока.* Грин. II. 57.

Бришкання, -ня, с. Заносчивость, чванство.

Бришкати, -каю, -єш, гл. Заноситься, чваниться, важничать, фуфыриться. *Та ти не бришкай так! визвірився Грицько.* Мир. Пов. II. 118. *Нікуди вже бришкати, усе пропив, що було.* Аѳ. *Тоді вже ніколи було гуляти та бришкати.* Федьк.

Брівка, брівонька, -ки, ж. Ум. оть брова.

Брід, броду, м. 1) Бродь. *Не спитавишись броду, не лізь у воду.* Посл. 2) Ручей. *Розлилися води на чотирі броди.* Чуб. III. 142. Ум. **Брідок, брідочок.** *Отам у мене за хатою тече брідочок.* Лебед. у.

Бріднявий, -а, -е. Грязноватый. *Чи близький день, чи далекий, дорога бріднява.* Вінок, 94.

Брідок, -дка, м. 1) Ум. оть брід. 2) — курячий. Родь вышиванья.

Брідочок, -чка, м. Ум. оть брід.

Бріх, (ха?), м. = Живіт. Вх. Лем. 394.

Бріхатий, -а, -е = Пузатий. Вх. Лем. 394.

Бріхач, -ча, м. = Черевань. Вх. Лем. 394.

Бріч, броча, м. Раст. *Genista tinctoria*. Вх. Пч. I. 10.

Брова, -ви, ж. 1) Бровь. *Не так очі як ті брови, любі, милі до розмови.* Мет. 10. **Брови на шнурочку.** Узенькія ровнія красивыя брови. 2) Мясистый наростъ надъ глазомъ тетерева. Шух. I. 238. 3) Кличка вола съ чорними бровями. КС. 1898. VII. 42. Ум.

Брівка, брівонька, брівочка, бровеня, бровенятко, бровенятчко. *Брівками моргає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). *В мене чароньки — чорні брівоньки, в мене принада — сама молода.* Нп.

Бровань, -ня, м. Имѣющій большія брови.

Бровар, -ра, м. = Броварь. Рудч. Чп. 245.

Броварія, -рії, ж. Ссора, драка, шумъ. *Щоб не було броварії, то я за чуба хлопців.* НВолын. у.

Броварний, -а, -е. Пивоварный.

Броварник, -ка, м. 1) Пивоварь. 2) Рабочій на пивоваренномъ заводѣ. *Ей винники, броварники! годі вам по запічках валяться, по броварнях пиво пити, по винницях горілок курити.* Мет. 414.

Броварниця, -ці, броварня, -ні, ж. Пивоварня. *Міждо винниці, міждо броварниці пробігає.* Мет. 414. *Годі вам у винницях горілок курити, по броварнях пив варити.* Лукаш. 37.

Броварство, -ва, с. Пивоварство.
Броварський, -а, -е. Пивоварській.
Броварь, -ря, м. = Броварниця. *До броваря дрова таскати.* Котл. Ен. IV. 10.
Броварювати, -рюю, -еш, гл. Пивоварничать.
Броватий, -а, -е. Имбющій большія брови. Морд. Пл. 124.
Бровеня, -няти, бровенятко, -ка, бровеняточко, -ка, с. Ум. отъ брова.
Бровина, -ни, ж. = Брова 1. *Писав два дні й дві години, поки списав дві бровини.* Грин. III. 243.
Бровиця, -ці, ж. Бровь, бровка. *І очиці, і бровиці.* КС. 1884. VI. 357.
Бровище, -ща, с. Ув. отъ брова. Левиц. I. 441.
Бровко, -ка, м. Кличка собаки съ большими бровями. Kolb. I. 65. *Побачила, що ось лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38. *Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі.* К. МБ. II. 119.
Бродисько, -ка, м. = Брід 1. Вх. Лем. 394.
Бродити, -джу, -диш, гл. 1) Бродить. *Смутен, смутен наш отаман по табору бродить.* Чуб. V. 1052. *Да й зірочка по хмарочці як бродить, дак бродить.* Чуб. III. 179. 2) Идти въ водѣ. *Бродила по річці.* Мил. 21. *Оттак я вигадав: не бродячи, качку піймав.* Ном. № 1648. 3) Ловить рыбу бреднемъ. *З щастям по гриби ходить, з щастям в рибу бродить.* Ном. № 1670.
Броїти, брою, -їш, гл. Куралесить, проказничать.
Броїтися, -їться, гл. безл. Мерещиться. *Це тобі броїться.* Шейк.
Брондза, -дзи, ж. Бронза. *І майстрові дали кувать із брондзи кесаря.* Шевч. 608.
Брондзовий, -а, -е. Бронзовый. Шевч. 608.
Броня, -ні, ж. Оружіє, броня. Стор. М. Пр. 4. *Хто тебе наділив конем і бронєю?* Стор. I. 75. *Вивели йому коня в броні.* Чуб. III. 296. **До броні!** Къ оружію!
Брослива, -ви, ж. Персикъ. Шух. I. 109.
Броснатий, -а, -е. О деревѣ: имбющій много почекъ. *Броснате дерево.* Черк. у.
Брост, -ту, м. = Брость. *Обтичуть всіляким бростом.* Федьк.
Бростатися, -таюся, -ешся, гл. Пускати отпрыски, распускаться, выбрасывать почки. Шейк.
Бростина, -ни, ж. Древесная почка.
Броститися, -щуся, -стишся, гл. = Бростатися.
Бросток, -тка, м. Отпрыскъ, отростокъ. К. (Желех.). Ум. **Бросточок.**
Бростур, -ра, м. Родъ растенія. Вх. Лем. 394.
Брость, -ти, ж. 1) Почка на деревѣ, цвѣточная почка на деревѣ. *До тебе верну, як вбересь у брость-листок діброва.* Млак. 58. *На тій яблоньці, що в ярку, та й брость є.* Полт. *Пожену на брость пасти воли. Як було походять по брості воли, то такі гарні.* Черк. у. 2) Зелень на деревѣ, вѣтви. *Мостила мости з зеленої брости.* Чуб. V. 509.
Бростя, -тя, с. Соб. отъ брость. Желех.
Брочник, -ка, м. Раст. *Gallium mollugo.* Лв. 98.
Брояки, -ків, м. Названіє пороговъ на Днѣстрѣ и Бугѣ.
Брувина, -ни, ж. Шептала. Ум. **Брувинка.**
Брувинячий, -а, -е. Изъ шепталы.

Бруд, -ду, м. 1) Грязь, нечистота. *Як би знала, мій миленький, що я твоя буду, випрала би-м сороченьку з чорного бруду.* Чуб. V. 332. 2) Околоплодная жидкость у рожениці, вытекающая передъ появленіємъ младенца. *Попереду бруд одійде, тоді дитина родиться.* Черк. у. У Мил. 21: послѣродовое очищеніе. 3) Гной изъ нарыва, раны. *Оце палець як обривало, так скільки з його бруду попошло.* Черниг. 4) Поросль волось у брѣющагося человекѣ. *Який у тебе бруд великий поріс.* Полт. г.

Брудити, -джу, -диш, гл. Грязнить, пачкати; загрязняти. *Не брудь криниці, бо схочеш водиці.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Брудний, -а, -е. Грязный. *Дай, братіку, мені хусточку: вона брудна, я піду та виперу тобі.* Рудч. Ск. I. 121. Ум. **Брудненький**.

Брудніти, -нію, -єш, гл. Грязниться, становиться грязнымъ.

Брудно, нар. Грязно. Ум. **Брудненько**.

Брузумент, -ту, м. Позументъ. О. 1862. VIII. 19. *Одяг червоний жупан з вильотами, що пообшивані брузументами.* Стор. I. 219.

Брук, -ку, м. = **Бурок**. Желех.

Брукати, -каю, -єш, гл. Ворковать. Шейк. *Голубка... брукає.* Pauli. II. 115.

Бруква, -ви, ж. Раст. Брюква, Brassica oleracea. Вх. Пч. II. 29. Шух. I. 142. *Їдять брукву, а лушпайки кидають.* Чуб. II. 250. Ум. **Бруківка**, **бруквичка**.

Бруку! меж., виражающее воркованіе голубя. *Глянь, як голубка в парі брукає: бруку-бруку, бруку-бруку, бруку-ку!* Pauli. II. 115.

Брукувати, -кую, -єш, гл. Мостить камнемъ (улицу). Желех.

Брунат, -ту, м. Смуглый, темный, каштановый цвѣтъ.

Брунатний, -а, -е. Смуглый, темный.

Брундишка, -ки, ж. Раст. *Vulbosodium ruthenicum*. Анн. 72.

Брундук, -ка, м. Веревка отъ кормы судна на берегъ къ колу. Азовск. море. (Стрижевск.).

Брунелька, -ки, ж. *Brunella vulgaris* Benth. ЗЮЗО. I. 115.

Брунет, -та, м. Брюнетъ. *Два донники й молоді й да обидва брунети.* Чуб. V. 922.

Брунечка, -ки, ж. Ум. отъ **брунька**.

Брунитися, -нюся, -нишся, гл. Пускати почки. *Дерево бруниться.* Кролев. у.

Бруніти, -ню, -ниш, гл. = **Бриніти 2**. = **Брунчати**. *Пчола брунит, хрущі брунят.* Вх. Уг. 228.

Брунчати, -чу, -чиш, гл. = **Дзичати**. *Пчола брунчить.* Вх. Лем. 391.

Брунь! меж. = **Бринь**. *Зачепив бруньку за пакілець та брунь, брунь, смика її.* Мнж. 109.

Брунька, -ки, ж. 1) Древесная почка (лиственная). Мнж. 176. *На весні береза бруньки наганяє.* Чуб. I. 130. **Погнати вівці на бруньки**. Выгнать овецъ пастись въ лѣсъ, когда еще нѣтъ листьевъ на деревьяхъ. Харьк. г. 2) Смычекъ у шерстобита для битья шерсти. Мнж. 176. *Знайшов шапувала, ходе той з своєю брунькою.* Мнж. 109. Ум. **Брунечка**.

Брунькати, -каю, -єш, гл. = **Бринькати 3**. *Шапувал давай брунькати.* Мнж. 109.

Брунькувати, -кую, -єш, гл. Съѣдать древесныя почки. *Вівці у лісі брунькують, як трави нема.* Харьк. г.

Брус, -са, м. 1) Кусокъ, отрѣзокъ въ формѣ параллелепипеда. *Брус мила*. 2) Оселокъ, брусокъ. Шух. I. 169. 3) Четырехугольное бревно. МУЕ. III. 29 Ум. **Брусок, брусик**. Ув. **Брусище, брусяка**.

Брусини, -син, ж. мн. Вода изъ подъ точильнаго камня. Угор.

Брусити, -шу, -сиш, гл. Точить камнемъ. Угор.

Брусище, -ща, м. Ув. отъ брус.

Бруселина, -ни, ж. Раст. *Evonymus europaeus* L. ЗЮЗО. I. 123. См. **Бруселина**.

Брусквина, -ни, ж. Раст. *Persica vulgaris*. Шейк. Ум. **Брусквинка**.

Брусла, -ли, ж. Родъ длинной кофты безъ рукавовъ. Борз. у. См. **Брусля**.

Бруслевина, брусленина, -ни, ж. Раст. *Evonymus verrucosus* Scop. ЗЮЗО. I. 123.

Бруслик, -ка, м. Родъ жилета. Гол. Од. 75, 76.

Бруселина, -ни, ж. 1) Раст. а) *Evonymus europaeus*. Вх. Пч. II. 31. б) *Evonymus verrucosus*. Анн. 142. *Сам було вириже нам удлища довгі та гнучкі із бруслини*. Морд. Оп. 31. См. **Бруселина**. 2) Вода изъ подъ точила. См. **Бруселини**. 3) Окалина, шлакъ.

Бруселинний, -а, -е. Относящійся къ бруслин'ѣ.

Брусля, -лі, ж. Короткій тулупчикъ безъ рукавовъ. Вх. Зн. 4. См. **Брусла**.

Брусни́на, -ни, ж. = **Брусленина**. Вас. 161.

Брусниця, -ці, ж. Раст. *Vaccinium Vitis Jdaea* L. ЗЮЗО. I. 140.

Брусований, -а, -е. 1) О деревѣ: обтесанный на четыре грани. Шух. I. 88. 2) Сдѣланный изъ четырехгранныхъ бревенъ. *Брусована хата*. Шух. I. 89.

Брусок, -ска, м. 1) Ум. отъ брус. Въ 1 и 2 знач. употребляется чаще, чѣмъ брус. *Мила брусок*. Чуб. V. 667. *Достав Панас сокиру та брусок*. Гліб. 2) Часть полудрабка: каждая изъ двухъ горизонтальныхъ жердей, соединенныхъ щаблями. Рудч. Чп. 250.

Брусся, -ся, с. Соб. отъ брус.

Брусувати, -сую, -єш, гл. Ъсть что либо не жидкое. *Сідайте, дружечки, мої голубочки, та без сорома брусуйте, а ти. старосто, їм батуй!* Кв. 2) «Размягчать и разминать кожу при посредствѣ бруса изъ точильнаго камня» (у кожевниковъ). Вас. 157.

Брусяка, -ки, м. Ув. отъ брус.

Брусячча, -ча, с. Соб. увел. отъ бруссия.

Брухатий, -а, -е. Брюхатый.

Брухо, -ха, с. Брюхо. *Бодай тобі, мухо. розсілося брухо*. Чуб. III. 247.

Бруховещина, -ни, ж. Время гетманства Брюховецкаго. К. Хмельн. 6.

Брушляк, -ка, м. = **Брусла и Брусля**. Вх. Лем. 394. Ум. **Брушлячок**.

Бруштин, -на, м. 1) = **Бурштин**. 2) мн. Желѣзные обручи на колесахъ возлѣ спиць, чтобы не раскололась колодка. У мастеровъ они употребляются, когда спицы забиваютъ въ колодку. Канев. у.

Бруя, бруї, ж. 1) Быстрое теченіе въ рѣкѣ. *Виїхав човном на річку, саме на брую*. Кременч. у. 2) Сквознякъ. *Воли заслабли, бо їх поставили в теплій кошарі саме на бруї*. Кременч. у.

Брюхати(-ся), -хаю(-ся), -єш(-ся), гл. 1) Шлепаться, ударять объ воду. 2) Плескаться въ водѣ. *Пірнає, брюхається, хлюпається*. Левиц. I. 63. 3) Идти по водѣ или по жидкой грязи. *Так і брюхав по воді*. Харьк. у. *Пішов... брюхаться осокою та очеретами*. Сим. 199.

Брьохнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. оть **брьохати**. 1) Упасть, шлепнуться. *Так і брьохнув у воду.* Черк. у. *Об землю брьохнув, засовав ногами і пропав.* Ез. V. 17. 2) Швырнуть, оросить, ударивъ обо что. *Брьохнув оберемок об землю.* Сим. 200.

Бряжчати, -чу, -чиш, гл. = Бряжчати.

Брязк, -ку, м. = Брязкіт.

Брязкало, -ла, с. 1) Побрякушка, погремушка. Левиц. Пов. 156. 2) = **Било 1?** *Ударивши (при церкві — сторожъ) в брязкало.* Мир. Пов. I. 162. 3) Тотъ, кто брякаетъ, бряцаеть, бренчить.

Брязкальце, -ця, с. = Брязкало 1. *Скрізь будуть брязкальця дзвінки.* Котл. Ен. V. 19.

Брязкання, -ня, с. Бряцаніе. Левиц. Пов. 156.

Брязкати, -каю, -ещ, гл. Бряцать, звенѣть, звякать. *Кайдани брякають.* Шевч. А *Ігнашко до дівчини підківками брязка.* Нп.

Брязкач, -ча, м. Звонкая монета.

Брязкити, -кит, ж. мн. Бренчалки, погремушки. Встрѣчено только въ фальсифицированной думѣ о походѣ князя-язычника въ христіанскую землю. *У дудки грали і в брязкити бряжчали.* ЗОЮР. I. 178.

Брязкілка, -ки, ж. = Брязкальце. Желех.

Брязкіт, -коту, м. Звукъ оть металлическихъ вещей, звонъ, бряцаніе, бренчаніе. *Наробив брязкоту, а він і прокинувсь.* НВолын. у.

Брязкітка, -ки, ж. = Брязкальце. Ум. **Брязкіточка.**

Брязкотало, -ла, с. = Брязкало. Желех.

Брязкотіння, -ня, с. = Брязкіт. Желех.

Брязкотіти, -чу, -тиш, гл. = Бряжчати. Ком. II. 53. *А він собі як став грошима брязкотіти.* *Я брязкотів кайданами важкими.* К. XII. 51.

Брязкотня, -ні ж. Бряцаніе, звонъ.

Брязкун, -на, м. = Брязкало 2. *К дияволу кармазинів! — загукала громада... — Вони тільки вміють бряжчати шаблями, а тоді де були ці брязкуни, як безбожний Радивил загуркотав із гармат?* К. Чр. 68.

Брязкутка, -ки, ж. = Брязкало? Въ пѣснѣ ум. **брязкуточка** является собственно вмѣсто слова **нагаечка**. *Тріщатиме руса коса в мене під ногою, бряжчатиме брязкуточка услід за тобою.* Чуб. III. 112.

Брязкучий, -а, -е. Бряцающій, звенящій. Левиц. Пов. 310.

Брязнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. оть **брязкати**. 1) Зазвенѣть, звякнуть. *Брязнули ключі од комори идучи.* Нп. *Здорова була, дівчинонько! — як на струні брязнуло обік мене.* МВ. (О. 1862. III. 54). *Брязнув гаманом на стіл.* Г. Барв. 211. *Ось і у всі дзвони брязнули.* Г. Барв. 158. 2) Упасть, ударяясь о земь. *Горщик як брязне об піл.* Г. Барв. 225. *Мати зробилась як крейда біла, так і брязнула об землю.* Г. Барв. 402 — 103. *На яку коняку не покладе руку, вона з усіх чотирьох і брязне.* Мнж. 22. 3) Ударить. *Брязнула невістку по зубах.* НВолын. у.

Брязок, -зка, м. Употребл. въ выраж.: **на брязку** — вотъ-вотъ, сейчасъ. Мнж. 168.

Бряжчати, -чу, -чиш, гл. Бряцать, звенѣть. Чуб. III. 35, 112. *Козак, мамцю, гуляє, бряжчатъ в його гроші.* Нп. *Коли б у шинкарки, то б бряжчали чарки.* Чуб. V. 831. *Сам до мене босий чеше, щоб підківки не бряжчали.* Мет. 27.

Брязь! *меж.*, вираж. звукъ металла или стекла. *Перстень бризь!* Чуб. II. 94. *Стук, брязь в віконечко: вийди, вийди, коханочко!* Чуб. V. 207.

Бряк(ну)ти, -ну, -неш, гл. Разбухать.

Бряма, -ми, ж. = Брама. *Вийшло (військо), брями облягло та й взялось воювати.* Чуб. 162.

Брямчати, -мчу, -чиш, гл. = Брязчати. Вх. Лем. 394.

Брячка, -ки, ж. Пряжка. Вх. Лем. 481.

Буба, -би, ж. Дѣтск. 1) Зерно гороху, бобовъ (размякшее). О. 1861. VIII. 8. 2) Ягода. О. 1862. IX. 118. 3) = **Бублик.** О. 1861. VIII. 8. *Бийте kota в зуби, щоб не просив буби.* Мил. 44. 4) Рана, нарывъ, слѣды удара. Вх. Зн. 4. *Не йди туди, бубу зробиш.* Шейк. *Чи собою в пень, чи собою в дуба, а все собі буба.* Ном. № 8023. **Бубу зробити.** Ударить, причинить боль. Фр. Пр. 12. 7.

Бубарчук, -ка, м. = Байстриук. Желех.

Бубарь, -ря, м. = Бубарчук. Желех.

Бубачка, -ки, ж. Нарывъ. Вх. Зн. I. См. **Буба 4.**

Бублейниця, -ці, бублешниця, -ці, ж. Пекущая бублики и торгующая ими. Котл. Ен. VI. 14. *Піднялись на місто йти бублейниці, палянишниці.* Кв. *Була у нас на селі бублейниця.* МВ. II. 195.

Бублик, -ка, м. Бубликъ, баранокъ. Чуб. VII. 445. *Чудний як бублик: кругом об'їси, а в середині нема нічого.* Ном. № 7827. Ум. **Бубличок.**

Бубликів, -кова, -ве. = Бублишний. Драг. 173.

Бублиця, -ці, ж. Родъ рыбы, *Leuciscus rutilus* L. Шейк.

Бубличок, -чка, м. Ум. отъ **бублик.**

Бублишний, -а, -е. Бубличный, бараночный. Рудч. Ск. I. 188.

Бублишниця, -ці, ж. = Бублейниця.

Бублій, -лія, бублійник, -ка, м. Пекущій и торгующій бубликами.

Бублійниця, -ці, ж. = Бублейниця.

Бубляхи, -хів, м. Сѣмянные плоды картофеля. НВолын. у.

Бубна, -ни, ж. = Гуля. Черном.

Бубнарити, -рю, -риш, гл. = Бубнити 1. *Цей бубнаръ (на весілі) гарно бубнарить.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Бубнаръ, -ря, м. Музыкантъ на бубнѣ. См. **Бубнарити.** Новомоск. у. (Залюбовск.).

Бубник, -ка, м. Ум. отъ **бубон.**

Бубнило, -ла, с. Барабанъ (шутливо?) *Одкрила барабан і вимазала у середині кістом. Уже у труби заграли салдатам іти в поход. Салдат і каже: «Прощай, бабушка! не погнівайся, що я тобі мички перелив». — Не погнівайся, — каже баба, що я тобі бубнило набила.* Грин. II. 200.

Бубніти, -ню, -ниш, гл. 1) О бубнѣ: издавать звукъ; играть на бубнѣ. *Бубни бубнять.* Рудч. Ск. II. 5. *Бубон бубнить, скрипка грає.* Ком. II. № 529. 2) Разглашать, разносить. *Грицько вгору иде, шумить, бубнить, куди йде, що в великім щастю.* Pauli. II. 104.

Бубній, -нія, м. 1) Играющій на бубнѣ. 2) Безъ умолку болтающій.

Бубніти, -нію, -єш, гл. Разбухать, взбухать. *Бубніє пашня, як на дворі мокро.* НВолын. у.

Бубнувати, -вую, -єш, гл. = Бубнити. Угор.

Бубнявий, -а, -е. Разбухший.

Бубнявити, -вію, -єш, гл. Бухнуть, разбухать.

Бубовник, -ка, м. Раст. *Rhinanthus major* Ehrh. ЗЮЗО. I. 134.

Бубон, -бна, м. Бубень. Чуб. III. 268; VII. 450. *Славні бубни за горами, а зблизька шкуратяні.* Ном. № 2623. *Голий як бубон.* Ном. № 1523. *Що дня божого діточки її як бубон збиті.* МВ. I. 45. 2) Родъ барабана. *Гей бийте в бубни, довбиші, на гвалт.* К. ПС. 15. Ум. **Бубник.** *Качається, як бубник голеньке.* Ном. № 9234.

Бубона, -ни, ж. Названіє сковороди въ загадкѣ: *Прийшла кума до куми: дай, кумо, бубони — спекти собі ляпуни.* ХС. III. 62.

Бубонець, -нця, м. Бубенчикъ. *Вкотив у двір сивими кіньми, побрязкуючи... бубонцями.* МВ. (О. 1862. III. 67). Ум. **Бубончик.** Чуб. ІК 348.

Бубоніти, -ню, -ниш, гл. Говорить невнятно, бормотать; лепетать. *Тихо бубонів святу молитву.* Левиц. I. 127. *Дітвора бубонить, регочеться.* МВ. I. 9.

Бубончик, -ка, м. Ум. отъ бубонець.

Буботати, -бочу, -чеш, гл. Ворчать. *Медвідь бубоче.* Вх. Зн. 34.

Бубусі, гл. Дѣтск.: падать, упасть.

Бубух! меж. = **Бебех!** **Преимуц,** дѣтское. О. 1861. VIII. 8. *Коли ж зміюка бубух! аж земля затряслась.* ЗОЮР. II. 30.

Бубухнути, -ну, -неш, гл. = **Бебехнути.**

Бувалець, -льця, м. Бывалый, опытный человекъ. **Бувати у бувальцях.** Много испытать, извѣдать, видать виды. Ном. № 5775. *Батькові доставалося на своєму віку бувати у бувальцях.* Стор. II. 131.

Бувалий, -а, -е. Бывалый, опытный. Чуб. I. 236. *Не питай старого, а питай бувалого.* Ном. № 5784.

Буваличі, -чів, м. мн. Фантастическая мѣстность, въ которой случаются съ человекѣмъ различныя приключенія, испытанія. Фр. Пр. 128. *Бував він у Бувалинах.* Ном. № 5775.

Бувало, -ла, с. Въ сказкѣ то же, что и **жлукто.** Мнж. 176. *У мене єсть бувало... — Яке бувало? питають. — Жлукто, — хиба ж ви не знаєте?* Грин. I. 284.

Бувальщина, -ни, ж. Былое, былъ. *Бо се не казка, а билиця, або бувальщина сказать.* Шевч. *Мое діло — бувальщину згадувати.* Г. Барв. 19.

Буван, -на, м. = **Бовван.** НВолын. у.

Буванець, -нця, м. Болванъ для растягиванія шапокъ. Лебед. у.

Буваніти, -нію, -єш, гл. = **Вованіти.** *Темно, нічого не видно, тільки збоку садочок і хлівець буваніють.* Сим. 224.

Бува́ти, -ваю, -єш, гл. Бывать. *Ой бував я в тім садку.* Чуб. III. 49. *Бувало, із Мартином у дурня грають.* **Бував і на коні, і під конем.** Всего переиспыталь. Г. Арт. (О. 1861. III. 100). **Бувай, бувайте здорові.** Будь, будьте здоровы, прощай, прощайте. *Бувайте здорові, мої чорноброві!* **Бува, буває.** 1) Бываетъ, случается. *Як вода, бува, греблю порвавши, біжить і гуде.* 2) Чего добраго. *Чи ти, бува, не здурів?* 3) Въ случаѣ. *Як, бува, спитають про мене, скажи, що жив і здоров.* Аѳ. 18.

Бугаєць, -йця, м. Ум. отъ бугай.

Бугаїв, -єва, -ве. Приналежащій племенному быку. — **ве молоко.** См. **Молоко.**

Бугай, -гая, м. 1) Племенной быкъ. Вас. 197. 2) Пт. выпь. *Ardea stellaris*. Вх. Пч. II. 8. *А бугай бугу! гне чайку в дугу.* Макс. *Бугай гуде в болоті.* Греб. 400. *Какне крижня або прогуде бугай.* О. 1862. VIII. 16. 3) Волчокъ (игрушка). Шейк. 4) Сильный и здоровый человекъ. 5) Название одного изъ ударовъ палкой въ игрѣ: **віл.** Ив. 22. 6) — **скажений.** Родъ дѣтской игры. Ив. 47. 7) мн. Родъ фасоли. МУЕ. I. 98. Ум. **Бугаецъ.** Вас. 197, ХС. III. 62, **бугайок.** Ном. № 7283, **бугайчик.** Ув. **Бугаяка.**

Бугайкуватий, -а, -е. 1) О волѣ: похожій по внѣшнему виду на племенного быка. *Бугайкуватий віл.* Мнж. 192. 2) О человекѣ: развратный, ловелась. *Та це бугайкуватий панич.* Лубен. у.

Бугайок, -йка, бугайчик, -ка, м. Ум. отъ бугай.

Бугало, -ла, с. ? Встрѣчено въ любовномъ заклинаніи. *Не лети ж ти, огнений бугало, ліса палить, землі сушитъ, а трави в'ялить! Полети ж ти, огнений бугало, до козака у двір..., ученися ти йому за серце..., щоб він мене не запив, не зайв, із иншими не загуляв, усе мене на помислях мав.* Чуб. I. 92, 93.

Бугаш, -ша, м. Запустѣлый лѣсъ. Галиц. Желех.

Бугаювати, -гаюю, -ещ, гл. Вести себя какъ племенной быкъ (о не вполнѣ оскопленномъ быкѣ). *Це бичок нутряк, — бач, з одним, а друге в отрунку, буває й у пахві, то як не вирізати оте друге, то й бугаюватиме и у роботу не годитиметься.* Волч. у.

Бугаяка, -ки, м. Ув. отъ бугай.

Бугаячий, -а, -е. Свойственный, принадлежащій племенному быку.

Бугила, -ли, ж. Раст. *Anthriscus sylvestris*. Анн. 39. *Вирізає ту бугилу і зробив з неї дудку.* Рудч. Ск. I. 157.

Буглав, -ва, м. Раст. *Conium maculatum*. ЗЮЗО. I. 119. Вх. Пч. II. 30.

Бугор, -гра, м. Бугоръ. *Тепер там порівняно, а перш бугри були.* Драг. 85. Ум. **Бугорок.** Мир. Пов. II. 45.

Бугу! меж., выражающ. крикъ выпы. *І бугай: бугу! гне з лози дугу.* Лукаш. 85.

Буга, -ги, м. = **Бугай I.** Вх. Пч. II. 5.

Буда, -ди, ж. 1) Будка, шалашь. Чуб. III. 377. *Із запаски напну буду.* Нп. 2) Верхъ фургона. 3) Поташный заводъ. Ум. **Будка, будочка.**

Будак, -ка, м. Раст. *Sentaurea scabiosa*. Вх. Пч. I. 9.

Будара, -ри, ж. Фургонъ, крытая повозка. *Тепер несеться як крилами в бударі й два вози за ним.* Мкр. Г. 55.

Бударажити, -жу, -жиш, гл. Снаряжать (судна). Встрѣчено только въ фальсифицированной думѣ: *Швидче човни бударажить та у християнську землю одливають.* ЗОЮР. I. 178.

Буддень, -дня, м. Будень, рабочій день.*мені не вілен світ ні в буддень, ні в свято.* Чуб. V. 628. *Про буддень. Для будня, въ будень. Ця спідниця вже нехай про буддень буде.* Харьк. г. *Вона тії сережки про буддень зносила.* Чуб. III. 131.

Буде, нар. Довольно, достаточно. *Буде з мене, поки живу, і мертвого слова.* Шевч.

Буденний, -а, -е. Будничный. Мир. ХРВ. 25. *У буденний день п'еш, гуляєш.* Чуб. V. 525. *Шатка одна буденна, друга празник ова.* Кв.

Будженина, -ни, буджениця, -ці, ж. = **Бужанина I.** Вх. Зн. 4. Шух. I. 37.

Будз, -дза, м. Высушенный творогъ. Шух. I. 214.

Будзина, -ни, ж. = **Бузина.** Уман. у.

Будзьок, -дзька, м. Кусокъ, ломтикъ. Угор.

Будзя, -зі, ж. М'ясо. Вх. Лем. 395.

Будимир, -ра, м. Будящий міръ. Встрѣчено лишъ въ загадкѣ, гдѣ обозначаєть пѣтуха. Ном., заг. № 125.

Будинковий, -а, -е. Относящийся къ строєнію, зданію. *Ванна будинкова.* К. ПС. 40.

Будинок, -нку, м. Зданіє, строєніє, домъ. Мет. 527. Котл. Ен. I. 30. *В городі вистроєний великий будинок.* Котл. НП. 395. *А в його будинок був самий чисто скляний, увесь із кришталю.* ЗОЮР. II. 33. Ум. **Будиночок.**

Будити, -джу, -диш, гл. 1) Будить, пробуждать. *Не буди дитяти, дитиночка буде спати.* Макс. 2) Бороновать передъ посѣвомъ вспаханную плугомъ землю. Вас. 196. 3) Коптить. Вх. Зн. 4.

Будитися, -джуся, -дишся, гл. Пробуждається, просыпаться. *Ой пив же я та й напився, пішов спати, не будився.* Нп.

Будище, -ща, с. Мѣсто, гдѣ былъ поташный заводъ. Желех.

I. Будівля, -лі, ж. Строєніє, постройка, зданіє. *Шкода йому об хату обпіратись: не видержить, впаде його будівля.* К. Іов. 18.

II. Будівля, -ля, с. Строєніє, постройка. *Любо оком глянуть на сю церкву! Здалека здається, що вона на воздусі стоїть — так вище хотів, і будівля якесь легесеньке.* Св. Л. 25.

Будівник, -ка, м. = **Будівничий.**

Будівництво, -ва, с. Строительство, архитектура.

Будівничий, -чого, м. Строитель, архитекторъ. К. МБ. XII. 268. *Котрий син казав, жеби були з дуба будинки, то був будівничий.* Гн. II. 149. *Занедбали будівничі простий камінь у будівлі.* К. Псал. 270.

Будка, -ки, ж. 1) Ум. отъ буда. 2) Кладовая. Екатериносл. у. *Як закинем удку в чужу будку, то дивись — коли не кожух, так свиту так і витягнем.* Чуб. II. 678. 3) Навѣсь на столбахъ надъ гончарнымъ горномъ, досчатая крыша котораго раскрывается во время топки въ горнѣ. Вас. 180. 1) Простой экипажъ съ верхомъ. *Ой ідуть вози на перевози, а попереду будка.* Мет. 55. *Богиня сіла в просту будку, на передку сів Купидон: кобила їх везе кривая....* Котл. Ен. V. 34. 5) Костный остовъ спицы птицы. Лохв. у.

Будний, -а, -е. = **Буденний.** *Будного дня нема коли йти по горіхи.* Каменец. у.

Будник, -ка, м. Роботникъ на поташномъ заводѣ. Ум. **Будничок.**

Будників, -кова, -ве. Приналежащий работнику на поташномъ заводѣ.

Будниченя, -няти, с. Дитя работника на поташномъ заводѣ.

Будничка, -ки, ж. Жена работника на поташномъ заводѣ.

Будніти, -ню, -ніш, гл. = **Дудніти.** *Будить вози дудніти, підківочки звеніти.* Гол. *Слухає — хтось дуднить. А то злодії ішли.* Чуб. II. 634. (Не ошибка ли вм. дудніти?)

Будова, -ви, ж. Строєніє, зданіє. *Тільки став доїздити до тієї будови, де живуть сестри, знов линув дощ.* Стор. I. 72. *Ярмаркові будови.* О. 1861. IX. 180.

Будовця, -ці, м. = **Будівник.** *Е, він тут на всю губерню будовця, такого тут і нема, як він.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Будочка, -ки, ж. Ум. отъ буда.

Будра, -ри, ж. Раст. *Glechoma hederacea* L. ЗЮЗО. I. 124. См. **Росхідник.**

Будування, -ня, с. 1) Построєння, созидаєння, сооружеєння. 2) Постройка, постройкы, строеєння. *Ох, не видко ж того села, тїлькы будування.* Грин. III. 209. Ум. **Будуваннячко**.

Будовник, -ка, м. и пр. = **Будївник и пр.**

Будувати, -дую, -еш, гл. 1) Строить, сооружать, созидаать. *Дерево везено, церков будовано.* Чуб. III. 131. *Для кого ж ты, мала, сей двїр будувала?* Чуб. V. 167, *Згода дїм будує, а незгода руйнує.* Ном. № 3280. **Труну будувати.** Дїлать гробь. 2) Основываать. *Розмовляють, розказують: як Сїч будували...* Шевч. 125.

Будуватися, -дуюся, -ешся, гл. Строиться, сооружааться, созидааться.

Будучина, -ни, ж. Грядущее, будущность. Левиц. Пов. 13.

Будущий, -а, -е. Будущїй. *Скарай мене, Боже в сей вїк і в будущий.* Лебед. у.

Будущина, -ни, ж. = **Будучина.** К. Кр. 17. К. XII. 9. *Думає..., лякаючись сама своєї будущини.* Г. Барв. 166.

Будчаний, -а, -е. Принадежащїй будцї. *Дивлюсь — будчани дверї одчиненї.* Екатериносл. у.

Будчик, -ка, м. Сторожь желїзнодорожнїй, живущїй по линїи въ будкѣ. *Менї будчик дав дорогу, до пропуст був незапертий, знятий, — я і зїхав на дорогу, а тут машина бїжить.* Александров. у. (Залюбовск.).

Будчина, -ни, ж. = **Будка 2 — 4.** *Пїшли в будчину, подивились у засїчку, аж там пляшка, що вкрадено.* Новомоск. у.

Будько, -ка, м. Тоть, которїй обїщаєть, говори: буде или буду? *Поки хвалькы нахвалитьсь, будькы набудетьсь.* Ном. № 5680. См. **Набуватися 3.**

Будь-лї. См. **бути.**

Будяк, -ка, м. 1) Раст. Чертополохь, волчець. Вас. 199. *Не веди мя в будякы, бо я наколюся.* Чуб. V. 122. 2) — **жовтоцвїтнїй**, а) *Senecio vernalis* Waldsh et Kit. ЗЮЗО. I. 166. б) *Verbascum lychnitis* L. ЗЮЗО. I. 160. Ум. **Будячок.** Чуб. V. 1035, **будяченькы.** *На городї будяк родит...* Роди, роди, будяченькы. Грин. III. 688. Ув. **Будячище.**

Будячина, -ну, ж. = **Будяк.**

Будячище, -ща, м. Ув. оть будяк.

Будячок, -чка, м. Ум. оть будяк.

Будяччя, -чя, с. Соб. оть будяк.

Буєн, -йна, -не. Краткая форма оть **буйнїй.** *Ой вїє вїтер, буєн повїває.* Грин. III. 243.

Бужанина, -ни, ж. 1) Копченое свиное мясо. 2) Особымь образомь приготовленнїй и изжареннїй свиной окорокь. Маркев. 150. Ум. **Бужанинка.**

Буждеревен, (ну?), м. Раст. *Tamarix germanica.* Лв. 102.

Буждигарня, -нї, ж. Старая, разваливающающаяся хата. Шух. I. 112.

Бужениця, -цї, ж. = **Бужанина 1.** Шух. I. 141, 106.

Бужина, -ни, ж. = **Бужанина.**

Буз, -зу, м. Раст. *Siringa vulgaris*, сирень. *Посинїв як буз.* Ном. № 13153. Ум. **Бузок.**

Буза, -зи, ж. 1) Татарскїй напитокь изь проса. 2) Нечистота въ немытой овечьей шерсти. *У вовнї бузи багато.* Лебед. у. 3) Осадокь въ жидкостяхь.

Будзеро, -ва, с. = **Буз.** Полт.

Буддигарня, -нї, ж. = **Буцегарня.**

Бузина, -ни, ж. Раст. а) Бузина. *Sambucus nigra* L. Вх. Пч. I. 12.» ЗЮЗО. I. 135. *На в-городі бузина коренистая.* Чуб. V. 9. б) — **ялова.** *Sambucus ebulus* L. ЗЮЗО. I. 135. в) — **червона.** *Sambucus racemosa* L. ЗЮЗО. I. 135. Ум. **Бузинка.**

Бузиніна, -ни, ж. Одинъ стебель бузины. Ум. **Бузининка.** *Виросла бузинника, та така гарна, правенька.* Мнж. 58.

Бузинка, -ки, ж. Ум. отъ **бузина.**

Бузинник, -ка, м. Кисель изъ бузинныхъ ягодъ. Лебед. у. Ум. **Бузинничок.**

Бузиновий, -а, -е. Бузинный. *Бузиновий кисіль.* Чуб. VII. 442. *Житньої соломахи бузиновим молоком запивати.* АД. II. 38.

Бузівок, -вка, м. Годовалый теленокъ. Вас. 197.

Бузів'я, -в'яти, с. = **Бузівок.** *Побігли з двору бузів'ята.* Павлогр. у.

Бузімок, -мка, м. = **Бузівок.** Левиц. I. 185.

Бузковий, -а, -е. Сиреневый. *Квіточка бузкова.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Бузлук, -ка, м. Родъ подковы, подвязываемой на подошву, чтобы не скользитъ на льду. Поп. 95.

Бузний, -а, -е. Сорный, съ соромъ. *Бузне зерно.* Лубен. у. **Бузна сіль.** Мутная соль, собираемая на мелкой водѣ.

Бузник, -ка, м. Бузиновая заросль. *В бузнику чорт живе.* Ном. № 316. Ум. **Бузничок.**

Бузничний, -а, -е. Относящійся къ **бузнику.** *Добри-вечір тобі, царю бузничний (у бузині сидить би то царь).* Чуб. I. 95.

Бузничок, -чка, м. Ум. отъ **бузник.**

Бузовка, -ки, ж. Потасовка? *У нас тут за це бунт: не кладуть податі, а вони правлять, то така бузовка — до бою доходить.* ЕЗ. V. 12.

Бузов'я, -яти, с. = **Бузув'я.** Ум. **Бузов'ятко.**

Бузок, -зку, м. Ум. отъ **буз.** Во многихъ мѣстностяхъ употребляется вмѣсто **буз.** *Воркувала горлиця у садку, у куточку тихенькому на бузку.* Гліб. Ум. **Бузочок.**

Бузувати, -зую, -єш, гл. 1) Наказывать, бить. Желех. 2) Журить, бранить, дѣлать, выговоръ. Желех.

Бузув'ір, -ра, м. = **Безув'ір.**

Бузув'ірів, -рова, -ве = **Безув'ірів.** *Як то ми одно думали про бідних дівчаток та про бузув'ірових москалів.* Кв. (О. 1861. VII. 6).

Бузув'ірка, -ки, ж. = **Безув'ірка.** *У, як би я піймала отту бузув'ірку, я б їй голову одтяла, щоб не кидала матері.* Кв.

Бузув'ірний, -а, -е. = **Безув'ірний.** *Чи ж воно таки подобеньство старій людині та лопати у піст скоромне? Сказано, бузув'ірні люде.* Харьк. у.

Бузув'я, -яти, с. = **Бузівок.** Ум. **Бузув'ятко.**

Бузун, -на, м. Низшій сортъ соли (съ примѣсю грязи). Радом. у.

Бузьдерево, -ва, с. = **Дивдерево.** Вх. Пч. I. 10.

Бузьків, -кова, -ве. 1) Принадлежащій аисту. *Бузькове гніздо.* 2) — **огень.** Раст. *Lychnis flos cuculi.* Вх. Пч. 11. 33.

Бузько, -ка, м. 1) Листъ, *Ciconia alba.* Вх. Пч. I. 16. *Тішитъся, як би го бузько носом ськав.* Ном. № 12676. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 205.

Бузьок, -зька, м. = **Бузько 1.** Вх. Пч. I. 16. Ум. **Бузьочок.**

Бузьочок, -чка, м. 1) Ум. отъ **бузьок.** 2) мн. Раст. *Erodium cicutarium.* Вх. Пч. I. 10.

- Бузя, -зі, ж.** Дѣтск. 1) Уста, ротъ, ротикъ, лицо. О. 1862. IX. 118. **Дати бузі.**
 Поцѣловать. *Ти, дівчино хороша, дай же бузі без гроша.* Гол. II. 212. 2) Ласк. отъ **бузина.**
Прийде він до теї бузини, б'є макогоном по їй і приказує: «Добри-вечір тобі, бузю, ти мій вірний друзю!» (Изъ заговора). Грин. II. 325.
- Буйй, -я, -є.** Буйный. *Стоїть як буйй тур, вкопавши ноги в землю.* К. ЧР. 166. *Голови ви буйй.* Котл.
- Буй, буя, м.** Въ выраж.: **на буй.** На открытомъ мѣстѣ, доступномъ вѣтрамъ. *Її хата стоїть на буй.* Черниг.
- Буйвіл, -вола, м.** Буйволъ. Греб. 359. *Да з'їхалось да три воли, да три воли, три буйволи.* Чуб. III. 355. *Їхав москаль буйволами.* Драг. 2. Ум. **Буйволик.** Ув. **Буйволяка.**
- Буйволиця, -ці, ж.** Самка буйвола.
- Буйволів, -лова, -ве.** Принадлежащій буйволу.
- Буйволя, -ляти, с.** Буйволенокъ. Вх. Пч. II. 5.
- Буйволяка, -ки, м.** Ув. отъ **буйвіл.**
- Буйко, -ка, м.** Имя собаки въ сказкѣ. *З косток бичка вируіс чуйко і буйко, да такі здорові да гладкі собаки.* Чуб. II. 143.
- Буймистрія, -рії, ж.** = **Бурмистрова?** *Ніхто не вгадає, хто в нас коровай бгає: чи з села селяночка, чи з міста міщаночка, чи з Київа буймистрія.* Грин. III. 472.
- Буйний, -а, -е.** 1) Крупный. *Бачте, яка буйна (картопля)! Г. Барв. 428. Ці скінки дрібні — берить оці буйніші.* Радом. у. *Ученик нехай читає тільки буйну печать.* К. Гр. 15. *Буйний дощ.* 2) Рослий (о растеніяхъ). *Уродило жито високе, буйне.* Чуб. III. 399. *Шумить буйна нива.* Рудч. Чп. 104. *Буйна трава поросла.* 3) О почвѣ: жирный. *Буйна земля.* Хотин. у. 4) Сильный, буйный. *Коло, коло Дунаю дівчина гуляє, на буйную филенку спільна поглядає.* Мет. 77. *Із-за гори буйний вітер віє.* Мет. 27. 5) Буйный. *Загадаються орлики хижі... по буйних товаришах козаках.* Пѣсн. Ум. **Буйненькій, буйнесенький.** *Аж де взявся буйненький вітрець.* Чуб. III. 301.
- Буйність, -ности, ж.** 1) Изобиліе, плодородіе. 2) Невоздержность, неумѣренность. *Молодість — буйність, а буйність — дурність.* Ном. № 8717.
- Буйно, нар.** Крупно, сильно, буйно. *Сад ріс собі на волі дико і буйно.* Левиц. Пов. 191. *Що буйнії вітри буйно повівають.* Чуб. V. 570. *Буйно конем по вулиці проїзжав.* АД. I. 189.
- Буйгур, -ра, м.** = **Тур, Bos urus.** Вх. Пч. II. 5.
- Бук, -ка, м.** 1) Букъ, *Fagus silvestris.* *Коби ми ся тот бук розвив та й берези білі.* Гол. *Ночує Ганна під еннім небом, під зеленими буками.* Левиц. I. 62. 2) Переносно: палка, розга. *Наука не йде на бука.* Ном. № 6024. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки, а чого прозьва не докаже, то докажуть буки.* Ном. № 1059. *Буком того, хто не боронить свого.* Фр. Пр. 129.
- Букарт, -та, м.** = **Байстриук.** Фр. Пр. 129.
- Букаръ, -ря, м.** = **Пукаръ.** Херс.
- Букат, -та, м.** Кусокъ. Шух. I. 106. *Втяла букат сира.* Шух. I. 199.
- Буката, -ти, ж.** = **Букат.** Въ томъ же значеніи и ум. *букатка.* *Прийде нам сі без букатки хліба пропадати.* ЕЗ. V. 29.
- Буква, -ви, ж.** 1) = **Буквиця.** 2) Буква.

Буквиця, -ці, ж. Раст. а) *Betonica officinalis* L. ЗЮЗО. I. 114. Мил. М. 23. б) — біла. *Primula officinalis* L. ЗЮЗО. I. 132. Ум. **Буквичка**.

Буквичний, -а, -е. Приготовлений изъ **буквиці**.

Буки, нескл. Славян. названіе буквы Б. Аз — били мене раз; буки — набралися муки. Ном. № 6068.

Буки-барабан-башта. Чепуха, чушь, нелѣпица. *Та се так, не во гнів сказати, — буки-барабан-башта, шануючи Бога й вас*. Котл. НП. 399.

Букивчак, -ка, м. Зябликъ, *Fringilla coelebs*. Вх. Уг. 228.

Буківка, -ки, ж. Родъ гриба. Вх. Лем. 395.

Буков (ви, ж.?) Буковий жолудь. Вх. Уг. 228.

Буковенний, буковий, -а, -е. Буковий. ЕЗ. V. 229. *Ліс буковий*. Шух. I. 177. *На водах, на Іорданських, пливе листок буковенний*. Чуб. III. 459. *Скажи зробити буковую труну*. Чуб. V. 631.

Буковина, -ни, ж. 1) Буковое дерево. Гол. I. 106. *Як упаде жовтий листок з тої буковини*. Нп. 2) Буковий лѣсь. Шух. I. 177. 3) Страна: Буковина. Ум. **къ 1 и 2 знач.**: *буковинка, буковиночка, буковинонька*. *А в лісі, в лісі в буковинойці, там же мі кукала сива зазулейка... Листи нала би я ліс буковину...* Гол. II. 77.

Буковинець, -нця, м. Житель Буковини. Желех. Ум. **Буковинчик**. Желех.

Буковинка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **буковина 1, 2**. Шух. I. 177. *Буковинка сі розвила*. Шух. I. 197. 2) Жительница Буковини. Ум. **Буковиночка, буковинонька**.

Буковинський, -а, -е. Относящійся къ Буковинѣ, буковинській. Федьк. I. 51.

Буковинчик, -ка, м. Ум. отъ **буковинець**.

Букодірка, -ки, ж. = **Букивчак**. Вх. Уг. 228.

Букодірча, -чати, с. Птенець зяблика. Вх. Уг. 228.

Букурійка, -ки, ж. См. **букурія**.

Букурія, -рії, ж. и въ томъ же значеніи ум. **букурійка**. Узкій ремень, узкій кожаний поясъ для подвизыванія у мужчинъ штановъ, у женщинъ юбки. Шух. I. 120, 123, 127, 132.

Букша, -ші, ж. Втулка въ колесѣ (деревянная или желѣзная). Kolb. I. 66. *Букшу на те, щоб не розмелювалось колесо*. Канев. у.

Букшпан, -ну, м. Самшитъ, буксь, *Buxus sempervirens*.

Букшпановий, -а, -е. Буксовый.

Булава, -ви, ж. 1) Булава, знакъ гетманскаго достоинства, *Оттогді то козаки бобре дбали, бунчук, булаву положили, берися Хмельниченка на гетьманство настановили*. Дума. *До булаті треба голови*. Посл. 2) = **Кийок**. Грин. III. 667. *Мужик прийшов до вовка: лусь, лусь кийком. А лисичка... каже вовкові: «Крути-верти, вовчику, головою, щоб не поцілив сучий син булавою*. Рудч. Ск. I. 21. Ум. **Булавка**. Ном. № 3944, Булавочка. Чуб. V. 1086.

Буданий, -а, -е. Буданый. *Сідлай коня вороного, а під себе ще буланого*. Чуб. V. 41. Ум. **Буданенький**. АД. II. 45.

Булат, -ту, м. 1) Булатъ, узорчатая сталь. 2) Булатная сабля. *Посік же тебе булат вражий*. Стор. II. 267.

Булатний, -а, -е. Булатный. АД. II. 99. *Шаблі булатній*. АД. I. 214.

Булатовий, -а, -е. = **Булатний**. *Палаш.... булатовий*. Драг. 264.

Буддимка, -ки, ж. буддимок, мка, м. Родъ стариннаго ружья. Наклали повні гамазеї... буддимок, флінт і яничарок. Котл. Ен. IV. 56. За плечима мотався буддимок. Стор. МПр. 3.

Булєга, -ги, ж. Ув. отъ булка. Голова була голена, тільки оселедець спереду (його через те й прозвали булєгою, що в його голова була так як булка обголена). О. 1861. X. 33, 34.

Булига, -ги, ж. Раст. *Conium maculatum* L. Прил. у.

Булиголова, -ви, ж. Раст. а) = **Бוליголов.** б) *Chaerophyllum bulbosum* L. ЗЮЗО. I. 167.

Будий, -а, -е. Бившій. На будих товаришок, сільських дівчат і з під лоба не поглянула, наче ніколи вони й не здибалися з собою. Св. Л. 90.

Будінька, -ки, ж. Ум. отъ буля.

Булка, -ки, ж. 1) Булка, бѣлый хлѣбъ. Чуб. V. 192; VII. 445. Що ж ти напѣк булок? Чуб. II. 185. Шкода собаці булки; не ззість, тільки покаляє. Ном. № 7593. 2) Отдѣльный хлѣбъ. Булка хлѣба. Волын. г. 3) Деревянный шаръ, употребляющійся въ игрѣ того же имени. КС. 1887. VI. 474. Сим. 178, 6 (шаръ гоняють палками но льду). Учора я дививсь, як хлопці гуляли на толоці.... то в дучку булку заганяли. Греб. 395. Ум.

Булочка. Чуб. V. 488. Булочка хлѣба лежить. Чуб. II. 8.

Буль-буль! меж., виражающее звукъ при вытекании жидкости изъ бутылки. Ном. № 13132.

Бульба, -би, ж. 1) Водяной, мыльный пузырь. 2) Земляная груша, *Helianthus tuberosus* L. Анн. 163. 3) = **Картопля.** Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. Ум. **Бульбочка.**

Бульбан, -на, м. Картофелина. Вдавився бульбаном. ЕЗ. V. 128.

Бульбашка, -ки, ж. 1) Водяной или мыльный пузырь. Чуб. II. 566. А на дворі дощик іде, аж бульбашки дмуться. Грин. III. 391. 2) Пустой шарикъ. У термометрі.... скляна дудочка з бульбашкою на кінці. Ком. II. 78. 3) Цвѣточная почка. Сквир. у.

Бульбашний, -а, -е. Покрытый пузырьками, пѣнящійся. Коряк жемчужно-бульбашної вин'є. К. Бай. 9.

Бульбега, -ги, ж. = **Картопля.** = **Бульба 3.** Вх. Пч. II. 36.

Бульбисько, -ка, с. Поле, съ котораго снятъ картофель. Желех.

Бульбиця, -ці, ж. = **Картопля.** Фр. Пр. 129.

Бульбуки, мн. Родъ растенія. Вх. Уг. 4. Ум. **Бульбучки.**

Бульбулькання, -ня, с. = **Булькання.** О. 1862. VII. 72.

Бульбулькати, -каю, -єш, гл. = **Булькати.** О. 1862. VII. 72.

Бульб'яник, -ка, м. Бабочка: мертвая голова, *Acherontia Atropos*. Вх. Пч. I. 5.

Бульва, -ви, ж. Луковица. Додають цибулі (гички або бульви). МУК. I. 97.

Бульвинка, -ки, ж. Луковка. Желех.

Бульк! меж. Звукъ при паденіи въ воду. Мнж. 132. А жидівське військо в воду бульк! Грин. II. 223.

Булька, -ки, ж. = **Бульбашка 1.** Бульки, котрі позбігали з кип'ятку і захолили, із їх і стали гори, а меж ними долини. Чуб. I. 39. Аж бульки на воді стають. Фр. Пр. 129.

Булькання, -ня, с. Бульканіє.

Булькати, -каю, -єш, гл. Булькать, издавать звукъ: «буль-буль», при вытекании, кипѣннїи (жидкости). Драг. 48. Ниво вицолоча та все булька: буль-буль-буль. Грин. I. 206.

Булькатий, -а, -е. = **Банькатий.** Диякон..., витріщивши булькаті очі, пер, наче з бочки, товстого баса. Мир. Пов. II. 60.

Булькіт, -коту, м. Клокотаніє.

Булькнути, -ну, -неш, гл. Одр. в. отъ **булькати**. Тільки булькнув пан у воду та бульбашки позскакували наверх води. Чуб. II. 566.

Булькотати, -кочу, -чеш, булькотіти, -кочу, -тиш, гл. 1) Клокотать. Кров дзюрить, булькотить з спини. Ном. № 8173. 2) Булькать. Доти баба булькотала, поки на дно не попала. Грин. III. 341. Стала, тиковку топити, а та набірається води та булькотить. Мнж. 2. 3) Объ индюкѣ: кричать. Пуляк булькоче. Вх. Уг. 229.

Булькотнеча, -чі, ж. Переливаніє съ шумомъ; бурчаніє. Булькотнеча у животі така піднялась.

Бульон, -на, м. Родъ картофеля. МУЕ. I. 101.

Бульчати, -чу, -чиш, гл. = **Булькотати**. Гол. III. 259.

Буля, -лі, ж. 1) Дѣтск. Булка. 2) = **Картопля**. МУК III. 56. *Копали булі*. МУЕ. III. 40. Ум. **Будінька**.

Булянка, -ки, ж. = **Бульбисько**. Гн. 11. 107.

Бум-бум! *меж.*, виражающее звукъ басовой трубы, бубна, барабана и т. п. О. 1862. VII. 74.

Бумага, -ги, ж. 1) = **Папір**. 2) Паспортъ; документъ. *Іде до панії, щоб бумагу їй дала; а пані: Не хочу я, не дам тобі бумаги і їхати не пущу*. МВ. У волость аж три бумазі прийшло: кажуть, якісь начальники їхатимуть. Лубен. у. Ум. **Бумажка, бумажечка**.

Бумажний, -а, -е. = **Папіровий**.

Бумбак, -ка, м. Жукъ. Угор.

Бумкати, -каю, -єш, гл. Извлекать басовые, густые звуки (на струнномъ инструментѣ).

Бунда, -ди, ж. Верхняя одежда — родъ суконнаго пальто. Гол. Од. 80, 83.

Бундз, -дза, м. 1) Молодой овечій творогъ. Шейк. Большой кусокъ овечьяго сыру. Вх. Зн. 12. См. **Будз**. 2) Коротко остриженный мальчикъ. Желех. 3) Узел (на веревкѣ, ниткѣ и пр.). Вх. Лем. 395. Ум. **Бундзик**.

Бундзик, -ка, м. Ум. отъ **бундз**. Во 2-мъ значеніи употребляется какъ прозвище для рекрутовъ, которыхъ сильно стригли въ прежнее время. *Видобрали го до бундзиків*. Фр. Пр. 129.

Бундючитися, -чуся, -чишся, гл. Важничать, хорохориться, пѣтушиться, чваниться. *Твоя Маруся усе щось бундючиться*. О. 1861. XI. Кух. 28.

Бундючний, -а, -е. 1) Надутый, высокомѣрный, чванный. *Не приступиш, таке бундючне*. Ном. № 2470. 2) Пышный. шумный. *Бундючне весілля було*. НВолын. у.

Бундючно, нар. Высокомѣрно, чванно. *Пішов з ківат бундючно-грізною ходою*. Котл. Ен. IV. 52.

Бундячитися, -чуся, -чишся, гл. = **Бундючитися**. *Возний, — так і бундячиться, що помазався паном*. Котл. НП. 387.

Бундячний, -а, -е. = **Бундючний**. *Таке бундячне весілля уджигне*. Котл. НП. 377.

Буніти, -ню, -ніш, гл. = **Бруніти**. Желех.

Бункош, -ша, м. = **Келеф**. Гол. Од. 80.

І. Бунт, -ту, м. 1) Связка, пукъ (нитокъ, шелку, табаку и пр.). 2) мн. Шестъ большихъ струнъ на бандурѣ. КС. 1882. VII. 282. Ум. **Бунтик, бунтичок**.

П. Бунт, -ту, м. Бунть, возмушення, мятежь. **Бунт зривати.** Бунтоваться. *Звели нам під москаля тікати, або звели нам з ляхами великий бунт зривати.* АД. П. 114.

Бунтиковий, -а, -е. Связанный въ пуки.

Бунтичок, -чка, м. Ум. отъ бунт.

Бунтівний, -а, -е. = Бунтовливий. Желех.

Бунтівник и бунтовник, -ка, м. Бунтовщикъ. К. ЧР. 411. *Лихі бунтівники, перевертні щоденні.* К. Псал. 177.

Бунтівниця, -ці, ж. Бунтовщица, мятежница.

Бунтовливий, -а, -е. Склонный къ бунтамъ, мятежамъ, мятежный. *Ваші предки бунтовливі.* К. Псал. 220. *Бунтовливі піддані.* Мир. ХРВ. 159.

Бунтовництво, -ва, с. Мятежность, бунтовство. К. XII. 32.

Бунтовничий, -а, -е. Мятежническій, принадлежащій, свойственный мятежнику. *Тугі шиї бунтовничі нахилив під мене.* К. Псал. 42.

Бунтування, -ня, с. Возмушення, непокорность, мятежь. *Переказ... про Мертве Море, що ніби під його водами сидять велетні за бунтування проти Бога.* К. Іов. 56.

Бунтувати, -тую, -еш, гл. 1) Бунтовать, бунтоваться. *Не бунтуйте проти його, тяжко-важко покарає.* К. Псал. 146. 2) Бунтовать, возмущать. *Бунтує народ.* Єв. Л. XXIII. 5.

Бунтуватися, -туюся, -ешся, гл. Бунтоваться, возмущаться. *Чого се так бунтуються народи?* К. Псал. 2.

Бунчати, -чу, -чиш, гл. = Брунчати. Вх. Уг. 229.

Бунчужний, -ного, м. Носитель гетманскаго бунчука. *Бунчужний військовий.* К. ПС. 5.

Бунчук, -ка, м. 1) Одинъ изъ знаковъ гетманскаго достоїнства: древко съ металлическимъ яблокомъ на концѣ, подъ которымъ свѣшивался лошадинъ хвостъ. *Козаки добре зробили: бунчук, булаву положили, Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.* Мет. 398. **Бунчуком, бунчука стояти.** *Стоять вертикально? Ого, напрутив! так бунчуком (бунчука) і стоїть.* Ном. № 13958.

Бунчуковенко, -ка, м. Сынъ бунчукового товариша. Желех.

Бунчуковий, -а, -е. 1) Относящійся къ бунчуку. 2) — **товариш.** Почетное званіе, которымъ сначала украинскіе гетманы награждали сыновей генеральной старшини и полковниковъ, а позже, съ половины XVIII в., это званіе стали получать, при выходѣ въ отставку, полковники и чины полковой старшини. **Б. товариші** сопровождали гетмана въ походѣ, находясь **під його бунчуком.** Иногда сокращенно, безъ существительнаго: *Бувають військові, значкові, і сотники, і бунчукові.* Котл. Ен. III. 67.

Бунька, -ки, ж. Глиняный сосудъ, родъ кувшина съ узкимъ горлышкомъ. Прил. у.

Буняк, -ка, м. = Джміль. Желех.

Бура, -ри, ж. Бурление воды. *Тепер вода тихо йде коло каміння, бо мала, а як весною вода велика, то бура б'є тут.* Екатериносл. у.

Буравий, -а, -е. Буроватый. Вх. Лем. 395.

Бурак, -ка, м. и пр. См. **Буряк и пр.**

Бурастий, -а, -е. = Буравий. *Бурастий кінь.* Вх. Уг. 329.

Бурачинка, -ки, ж. Родъ кушанья. *З листя буракового роб'ять бурачинку.* МУЕ. I. 100.

Бурачки, -ків, м. мн. Раст. *Cuscuta epilinum.* Вх. Пч. II. 81.

Бурачник, -ка, м. Раст. *Borrago officinalis* L. ЗЮЗО. I. 114.

Бурбулянка, -ки, ж. Картофельный сунь. Желех.

Бурда, -ди, ж. 1) = **Здирок**. Вас. 157. 2) Родъ игры у мальчиковъ: а) попадаютъ камешками въ поставленную стоймя каменную плиту или кусокъ доски; выигрываетъ — **дає бурду** — свалившій плиту или доску. Шейк. **Задам я тобі бурду!** Задамъ я тебѣ трезвону! Шейк.

Бурдей, -дея, м. 1) Землянка. Каменец. у. 2) Курная изба. Шух. I. 96, 111. 3) Публичный домъ. Желех. Ум. **Бурдейчик**.

Бурдїй, -дїя, м. = **Бурдей 1**. *Ге! так се хата! Так і єсть, хата, коли хатою можна звати бурдїй, що тїльки дах над землею, навіть вікон не видно*. Св. Л. 27.

Бурдюг, -га, бурдюк, -ка, м. = **Бордюг 1**. Чуб. V. 1086. О. 1862. X. 44. Вх. Зн. 4. *Їхав чоловік рябими волами та найшов бурдюг з пирогами*. Пи. *Нїхто не наливає нового вина в старі бурдюки*. Св. Мр. II. 22. Бурдюки бити. Шалить. Ум. **Бурдюжок**. Вх. Зн. 4.

Буреки, -ків, м. мн. Родъ прѣсныхъ пирожковъ. О. 1862. V. Кух. 36. Вареники съ жировыми вытопками, сваренные въ жирѣ. Мнж. 176.

Бурий, -а, -е. 1) Бурый, сѣрый. *Бурий, як вовк*. Фр. Пр. 130. 2) О головномъ уборѣ: въ складкахъ, въ сборкахъ. Вх. Уг. 225. 3) Сердитый, разсерженный. Фр. Пр. 130.

Буритель, -ля, м. Нарушитель.

Бурити, -рю, -риш, гл. 1) Разрушать, ниспровергать, разорить. 2) Сильно лить, литься. *Бурить як з барила*. 3) Волновать, возмущать. 4) Рыть. *Киртиця бурит землю*. Вх. Лем. 395.

Буритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Возмущаться, волноваться. 2) безл. Собираться бурѣ. *Хмариться, буриться, — дощ буде...* Pauli. I. 120.

Буришечка, -ки, ж. Ум. отъ буришка.

Буришка, -ки, ж. = **Картопля**. Вх. Зн. 64. Шух. I. 164. *Дві річі Бог для бідних сотворив: буришку та вербу*. Фр. Пр. 130. Ум. **Буришечка**. Шух. I. 203.

Бурівник, -ка, м. Раст. *Centaurea scabiosa*. Шух. I. 21.

Буріння, -ня, с. Разрушеніє.

Бурїти, -рїю, -єш, гл. Становиться буримъ, бурѣть. *Де-де буріє останне просо і пізня гречка спіє*. О. 1861. XI. 100. *Погляну я у віконце, калина буріє*. Чуб. V. 649.

Бурка, -ки, ж. 1) Бурка. КС. 1882. XII. 592. ЗОЮР. I. 302. *То ти, бурко, козака заморозила? — Я до його й не доторкалася*. Ком. II. № 159. 2) Родъ башлыка у **опанчі**. Гол. Од. 18. 3) = **Картопля**. Фр. Пр. 130. 4) = **Буря**. Вх. Уг. 229. Ум. **Бурочка**.

Буркало, -ла, об. Ворчунъ, ворчунья.

Буркання, -ня, с. Ворчаніє.

Буркати, -каю, -єш, гл. 1) Ворчать. 2) Будить.

Буркіт, -коту, м. 1) Воркованіє. 2) Шумъ. *Иноді тут як в казані кипить, клекоче: і співи йдуть, і сварки, і так крик та буркіт*. Св. Л. 217. 3) Ворчанье.

Буркітник, -ка, м. Воркующій (эпитетъ голубя). *А на зорі б усіх збудили голубки, озвавшись до самиць, буркітники раненькі*. К. Дз. 40.

Буркниця, -ці, ж. Бревно вдоль крыши, къ которому прикрѣплена своими верхними концами каждая пара стропиль. Шух. I. 91.

Буркнути, -ну, -неш, гл. Одр. в. отъ буркати 1. *І муха говоруха об мені не буркне*. Ном. № 4056.

Буркований, -а, -е. Вымощенный камнемъ, шоссированный. *У Київi завше сухо, бо вулиці бурковані як поміст.* Канев. у. *Дорога...* буркована. Чуб. II. 182. Гн. II. 196.

Бурковина, -ни, ж. Раст. *Melilotus offic.* *Ой стелеться мені широкий лист та бурковина.* Мет. 82.

Бурковка, -ки, ж. Мостовая; шоссе. Одесск. у.

Буркотати, -чу́, -чеш, буркотіти, -чу́, -тиш, гл. 1) Ворковать. *Ой голубочок гуде, а голубка буркоче.* Мет. 78. 2) Рокотать, шумѣть. *Хвилі розходяться перед байдаком, а ззаду знов буркочучи зливаються.* К. ЧР. 310. 3) Ворчать. *Буркотів собі під ніс, лаючи козаків.* Стор. МПр. 104. *Оце тобі, стара бабо, щоб не буркотіла.* Грин. III. 313.

Буркотливий, -а, -е. Воркующій. *Чи бачили сивую голубку? Сиза буркотлива.* Чуб. V. 24.

Буркотун, -на, м. 1) Воркующій (эпитетъ голубя). См. **Буркун.** 2) Ворчунь. См. **Буркун.** Ум. **Буркотунець.**

Буркува́ння, -ня, с. 1) Мощеніе камнемъ. 2) Воркованье.

Буркува́ти, -ку́ю, -єш, гл. 1) Мостить (камнемъ). *Зробив... бурковану дорогу.* Гн. II. 196. 2) Ворковать. *На калині зозуля, вона не кує — буркує.* Чуб. V. 690.

Буркуку! меж., выражающее воркованіе голубя. Чуб. II. 93. *Він літає, буркотає, собі пароньки шукає. Як буркуку, так буркуку!* Мет. 261.

Буркун, -на, м. 1) Воркующій (эпитетъ голубя). См. **Буркотун.** *Голуб-голубочок, сивий буркуночок.* Чуб. V. 102. 2) Ворчунь. *У запічку буркун бурчить.* Нп. См. **Буркотун.** 3) Раст. а) *Melilotus coerulea.* Рудч. Чп. 245. То же: **буркун синій.** ЗЮЗО. I. 166. б) — **жовтий.** *M. officinalis.* Мил. М. 87. в) — **білий.** *M. alba.* Мил. М. 38. *В огороді буркун-зілля по тичині в'ється.* Чуб. V. 1029. Ум. **Буркунець, буркунчик, буркунонько, буркуночок.** Грин. III. 348, 688.

Буркунець, -нця, м. 1) Ум. оп. буркун. 2) Порода сельдя: бѣшанка.

Буркуніна, -ни, ж. Стебель буркуна. *На вгороді буркунина.* Мил. 101.

Буркуночок, -чка, буркунчик, -ка, м. Ум. отъ **буркун.**

Буркут, -та, м. Вьющій ключъ, источникъ кислой минеральной воды. Шух. I. 16, 17.

Буркутати, -чу́, -чеш, гл. = **Буркотати.** Мил. 209.

Буркутовий, -а, -е. = **Буркутський.** Желех.

Буркутський, -а, -е. Принадлежащій источнику кислой минеральной воды. *Вода буркутська.* Шух. I. 17.

Бурлак, -ка, бурлака, -ки, м. 1) Бобыль, бездомный человекъ, работникъ вдали отъ родини. Рудч. Ск. I. 206. *Бурлак сам горить як свічка: як до роботи, як до охоти.* Ном. № 10684. *Нема в світі так нікому, як бурлаці молодому, що бурлака робить, заробляє, аж ніт очі заливає, а хазяїн його лає.* Нп. 2) Холостякъ. *Любої пари не знайшов, а побратись аби як не гоже...* Так довіку бурлакою й зоставсь наш Гриць. МВ. I. 64. *Козаче, бурлаче, що тебе зсушило?* Нп. Ум. **Бурлаченько.** Чуб. V. 639, бурлачок. КС. 1882. XI. 231.

Бурлакува́ння, -ня, с. 1) Жизнь бобыля, вѣчнаго батрака. 2) Холостая жизнь.

Бурлакува́ти, -ку́ю, -єш, гл. 1) Быть бобылемъ, батракомъ, бродяжничать. 2) Вести холостую жизнь. МВ. II. 142. *Та йди додому хазяйнуї із жінкою, а я вже буду бурлакувать.* Рудч. Ск. I. 207.

Бурлаха, -хи, ж. ? *Світилка-шпилька у стіні, а сваха-бурлаха у хліві.* Чуб. IV. 357.

Бурлацтво, -ва, с. 1) Соб. отъ бурлака. *Понаходило бурлацтва й гайдамак.* Стор. МПр. 75. 2) = **Бурлакування**. Чуб. V. 524. Рудч. Чп. 220. *Ой хвортунно, хвортувино, послужи нам, як служила: служила в бурлацтві, служила в козацтві, послужи ще й у чумацтві.* Рудч. Чп. 219.

Бурлацький, -а, -е. Приналежащій бурлаці, кь нему относящійся, свойственный ему. *Молодий бурлацький син.* Рудч. Чп. 115. *Ніхто не заплаче по білому тілу по бурлацькому.* Рудч. Чп. 153. **Бурлацьке сонце**. Луна, — шутливое названіе, данное потому, что бурлакам часто приходится ходить ночью, скриваясь. **Бурлацький отче-наш**. Шутливая молитва, въ которой просять избавленія отъ разныхъ бѣдъ жизни бурлак. О. 1861. X. Св. 50.

Бурлаченько, -ка, м. Ум. отъ бурлак.

Бурлачити, -чу, -чиш, гл. = **Бурлакувати 1**. Рудч. Чп. 11.

Бурлачина, -ни, м. = **Бурлак**. *Ой да прийшли бідну бурлачину у некрути брати.* Чуб. V. 1026.

Бурлачка, -ки, ж. Бездомная женщина, батрачка. Левиц. ПЙО. I. 165.

Бурлачок, -чка, м. Ум. отъ бурлак.

Бурливий, -а, -е. Бурливый, бурный. *Сказав: о жизнь! бурливе море, хто цілий на тобі оставсь?* Котл.

Бурли-голова, -ви, м. Безпокойный человекъ, забіяка. *Як прийде оця бісова бурли-голова додому, — так усе й піде перевертом по хаті.* Екатеринос. г.

Бурлити, -лю, -лиш, гл. Бурлить. *Чути — щось гуде клекоче, бурлить страшніше самого грому.* Кв.

Бурлій, -лія, м. Крикунъ, возмутитель. *Зараз деякі бурли схаменулись, подумали про свою голову.* К. ЧР. ЗН.

Бурло, -ла, м. Ругань, ропоть. Мнж. 176. **Збити бурло**. Поднять сварливый шумъ. Мнж. 176. *Бурла бити. Бездѣльничать. Що день тобі у Бога бурла б'є та каламуте.* Павлогр. у.

Бурмак, -ка, м. Ворчунъ, брюзга. Вх. Зн. 4.

Бурмило, -ла, об. 1) = **Бурмак**. Вх. Зн. 4. 2) Прозваніе медвѣдя.

Бурмистер, -стра, м. Бургомистръ. К. ЧР. 225.

Бурмистерський, -а, -е. Приналежащій, свойственный бургомистру.

Бурмистренко, -ка, м. Сынъ бургомистра.

Бурмистрівна, -ни, ж. Дочь бургомистра.

Бурмистрова, -вої, ж. Жена бургомистра.

Бурмиструвати, -рюю, -єш, гл. Отправляютъ должность бургомистра.

Бурмій, -мія, м. = **Бурмак**. Вх. Зн. 4.

Бурмоситися, -шуся, -сишся, гл. Дуться, показывать недовольство. Желех.

Бурмотати, -чу', -чеш, гл. Бормотать, ворчать. *Почав щось сам собі бурмотати, наче з просоння.* Мир. Пов. I. 172.

Бурний, -а, -е. Бурный. *Бурні води.* К. Іов. 60. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.* О. 1862. VI. 41.

Бурок, -рку, м. Мостовая, вымощенная улица или дорога. Гн. II. 196. **На бурку жити**. Жить на авось. Ном. № 10320. **Сидіти на бурку**. Быть безъ мѣста. Подольск. г. *Хвалити Бога, коли трапиться добре місце, а як же сидітиме на бурку.* Левиц. I. 208.

Був старий священник у Покрови. Висвятившись десь, не пристав на унію; от же не правив, на бурку сидів у Покрови, аж поки знов не настало благочестіє. КС. 1884. VIII. 724.

Буроха, -хи, ж. Завирушка бурая, *Accentor modularis.* Вх. Уг. 229.

Бурочка, -ки, ж. Ум. оть **бурка**. Употребл. и вмѣсто **бурка** 3. Вх. Пч. 11. 36.

Бурса, -си, ж. 1) Низшее духовное училище, бурса. 2) Стадо, куча (животныхъ). *Бурса гусей.* Каменец. у. *Від Різдва до Водохрища вовки бурсами бігають, лютують.* Подольск. г. 3) Толпа, гурьба, группа, партія. *Бурса йде якихсь харцизяк.* О. 1861. XI. 8. *Чимала бурса косарів пішла, — чи не на Дін.* Полт. *Аж он одна бурса ходє по житах, а ото друга — жита оглядають.* Канев. у. *За панів було як повтікають хлопці од некруцтва у ліс та зберуться у бурсу, то вже ж їх тоді ніхто не візьме.* Каменец. у.

Бурсак, -ка, м. Бурсакъ. Стор. I. 41. Фр. Пр. 130. Ум. **Бурсачок.** Ув. **Бурсачище.**

Бурсацтво, -ва, с. Соб. Бурсаки. *А із брацтва те бурсацтво мовчки виглядає.* Шевч.

Бурсацький, -а, -е. Бурсацкій.

Бурсачина, -ни, м. = **Бурсак.**

Бурсачище, -ща, м. Ув. оть **бурсак.**

Бурсачня, -ні, ж. Соб. Бурсаки. Св. Л. 219.

Бурсачок, -чка, м. Ум. оть **бурсак.**

Бурсуватися, -суюся, -єшся, гл. Барахтаться, въ борѣбѣ возитсья. *Вони почали бурсуватись — то в шутку, а то вже і навспрашки.* Новомоск. у.

Бурт, -ту, м. 1) Пазъ, желобокъ въ столбахъ для закладыванія досокъ. Подольск. г. Лебед. у. 2) = **Буртниця.** Мик. 181.

Бурта, -ти, ж. 1) Груда, куча (продолговатая). *Цілі бурти огірків лежать.* Сумск. у. 2) Насыпь, холмъ, бугоръ. Рудч. Ск. I. 29. *Із трупів бурти насипає.* Котл. *Біжить вона (вода) з крутих бурт у глибокі долини.* Мир. Пов. II. 41. *Очі бігають з ниви на ниву... з яру на зелені бурти.* Мир. Пов. II. 84. *Розривають бурти снігу та вибірають задубілих (людей).* Мир. Пов. I. 118. 3) Насыпь, изъ которой добывають селитру. Лебед. у. 4) Цѣпь косцовъ. Лубен. у. 5) = **Бурса** 3. Сим. 193. 6) Въ игрѣ въ булку наз. буртою, если кто изъ играющихъ прибѣтъ шаръ къ берегу. *Я на тебе вже нагнав десять бурт.* Рк. Левиц.

Буртись! меж., выражающее быстрое паденіє. *Дядина заходилась лягати спати, і я вже розбіралась, аж щось буртись у город, буртись, а послі ліса трісь!* Г. Барв. 79.

Буртити, -рчу, -тиш, гл. Сверлить, буравить. Мкр. Н. 27.

Буртіль, -ля, м. Свертокъ. *Одна жінка вкрала буртіль краму.* Київ. у.

Буртниця, -ці, ж. Въ мельницѣ: перила, ограждающія возвышеніє, на которомъ находятся жернова. Мик. 481.

Буртувати, -тую, -єш, гл. Пазовать. Подольск. г.

Бурувати, -рую, -єш, гл. Бурлить. *Де ую весні вода бурує, там буде яма.* Міусск. окр. Переносно о человекѣ: бурлить, бушевать. *Прийде та ще й бурує, а що знайде в коморі, — у шинок забере.* Г. Барв. 292.

Бурулечка, -ки, ж. Ум. оть **бурулька.**

Бурулька, -ки, ж. 1) Точеная головка у палки. 2) Ледяная сосулька. *Із льоду бурульки, що знай кругом брязчали (у вовка), уже зовсім пообпадали.* Греб. 386. 3) Трубка? *В ніс втеревив (чорт) дві бурульки, з бурульок, мов з кухви, б'ють під стелю через рульки*

джерела сивухи. Г. Арт. (О. 1861. III. 103). 4) **Московська бурулька.** Кукишп. Ном. №? 3265. Ум. **Бурулечка.**

Бурун, -на, м. 1) Балъ (въ морѣ, рѣкѣ). *Як розгуляється погода та проти вітру як пожене буруни, то дуб грає по бурунах то вгору, то вниз, як віз по балках.* ЗОЮР. I. 146.

2) Сугробъ. *Ти ба, буруни які понамітало.* Лохв. у.

Бурундук, -ка, м. Раст. *Medicago falcata* L. Шейк. Вх. Пч. II. 33.

Бурунька, -ки, ж. Трубка курительная (изъ березоваго корня)? *У глибокій кишені люлька бурунька.* Мет. 444.

Бурх! *меж.,* выражающее порывъ вѣтра, ударъ волны, бросаніе предмета въ воду.

Бурхайло, -ла, м. Порывистый вѣтеръ, штормъ.

Бурхайня, -ня, с. Порывы вѣтра, бушеваніе.

Бурхати, -хаю, -еш, гл. 1) Порывисто дуть (о вѣтрѣ), сильно волноваться (о водѣ), бушевать. *Великі хвилі піднялись і вітри зачали бурхати.* Котл. Ен. II. 6. *Море... реве да бурхає.* К. ЧР. 308. 2) Бросать, швырять. *Високі хвилі закипіли, суденце стали вверх бурхатъ.* Мкр. Г. 5. *Там Дем'ян копа, тільки голову вже видно з ями, бурха землю.* Сим. 224. 3) Вырываться, вылетать (о водѣ, дымѣ и пр.) *Загорівся Господь гнівом, з ніздер дим бурхає.* К. Псал. 36.

Бурхвиця, -ці, ж. Часть мельницы: доска надъ мучником, въ которой укрѣпленъ лоточок. Черниг. у.

Бурхливий, -а, -е. Бурный, бушующій, стремительный. *Де взялася бурхливая хвиля, од бережка човничок одбила.* Чр. 42.

Бурхнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ бурхати. 1) Порывисто дунуть. 2) Линуть, налить черезъ верхъ. 3) Хлынуть. *Бурхнуло з неба мов із бочки.* Котл. Ен. II. 33. 4) Швырнуть. *В Дунай зілля бурхнула.* Чуб. V. 833. 5) Ринуться среди волнь впередъ (о суднѣ). *Хтось човен на море пустив, бурхнув він по хвилі.* Греб. 374.

Бурхнутися, -нуся, -нешся, гл. Броситься. *Бурхнувся у воду, щоб втопиться.* Стор. МПр. 40.

Бурхотіти, -чу, -чеш, гл. Бушевать. *Хвилі бурхотіли, розливаючись по долині.* Стор. МПр. 50.

Бурчак, -ка, м. 1) Журчащій ручей. 2) Струя проточной воды, текущей съ шумомъ. *Дзюркотання весняного струмочка-бурчака.* Г. Барв. 308. Ум. **Бурчачок.** Ном. № 13663.

Бурчало, -ла, с. Насѣк. Муха жужжалка, *Musca vomitoria*. Вх. Пч. I. 7.

Бурчати, -чу, -чиш, гл. 1) Ворчать, брюзжать. *Хто має багацько, той бурчить; а хто не має, той мовчить.* Ном. Ав 1593. *Утихомирься, не бурчи.* Котл. Ен. III. 37. 2) Журчать (о ручьѣ, потокѣ). 3) Урчать. *Бурчить у животі.*

Бурчачок, -чка, м. Ум. отъ бурчак.

Бурчимуха, -ха, ж. Оводъ, *Oestrus*. Вх. Пч. I. 7.

Бурштин, -ну, м. Янтарь. Желех.

Бурштиновий, -а, -е. Янтарный.

Бурьовий, -а, -е. Относящійся къ бурѣ. ЕЗ. V. 52.

Буря, -рі, ж. Буря. *Чорне море вітер-буря колихає.* Чуб. V. 935. *Схопилась велика вітряна буря.* Єв. Мр. IV. 37.

Буряк, -ка, м. 1) Свекла, *Beta vulgaris*. ЗЮЗО. I. 114. **На догад буряків, щоб дали капусти.** Говорить обь одномъ, а намекаетъ на другое. Ном. 2) Кушанье изъ изжаренной свеклы. Маркев. 151. 3) Носящій бурку? Сомнительное слово, встрѣченное лишь въ фальсифицированной думѣ «Татарскій походъ Серпяги», напечатанной впервые Срезневскимъ: *Усіх татар-буряків розбивали й пліндрували.* Запор. Стар. I. 85 — 86. Ум. **Бурячок, бурячечок.**

Буряковий, -а, -е. 1) Свекловичный. *Зеленіють.... поля буряковим листом.* Левиц. I. 24. 2) Темно-красный. *Бурякова краска.* Кв.

Буряковиння, -ня, с. Листья свеклы.

Бур'ян, -ну, м. Сорная трава. Чуб. V. 670. *Лежав у бур'яні бровко мурузгий.* Котл. Ен. III. 38. *Дунай засихав, зіллям заростав, зіллям-бур'яном, усяким квітом.* Нп. Ум. **Бур'янець, бур'янчик.** Чуб. V. 1034. Ув. **Бур'янюка.**

Бур'яник, -ка, м. Порода небольшого чернобураго медвѣдя, обитающаго въ бур'янах и кустарникахъ. Вх. Пч. II. 7.

Бур'янина, -ни, ж. Стебель сорной травы. Рудч. Ск. I. 208. *На городі бур'янина.* Грин. III. 656. Ум. **Бур'янинка.**

Бур'яніти, -нію, -еш, гл. Заростать сорной травой. *Город бур'яніе.* Богод. у.

Бур'януватий, -а, -е. 1) Смѣшанный съ горными травами. *Бур'янувате сіно.* Константиногр. у. 2) Заросщій сорными травами. *Бур'януваті городища.* К. XII. 130.

Бур'януватіти, -тію, -еш, гл. = **Бур'яніти.**

Бур'янчик, -ка, м. Ум. отъ бур'ян.

Бур'янюка, -ки, м. Ув. отъ бур'ян.

Буряти, -ряю, -еш, гл. = **Бурити 1.** *Мусю верх хижі буряти.* Вх. Уг. 229.

Бурячиння, -ня, с. = **Буряковиння.**

Бурячковий, -а, -е. = **Буряковий.**

Бурячник, -ка, м. Свекловичная плантація. Сумск. у.

Бурячок, -чка, м. 1) Ум. отъ буряк. 2) мн. Раст. *Polygonum orientale* L. ЗЮЗО. I. 132.

Бурячча, -ча, с. Соб. отъ буряк.

Бусель, -сля, м. Листъ. Ном. № 13807. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Буселько.**

Бусень, -сня, м. = **Бусель.** Ном. № 324.

Бусі. Дѣтск.: падать, упасть, упадешь О. 1861. VIII. 8.

Бусеня, -няти, с. Дѣтенышъ аиста. Ум. **Бусенятко, бусенятчко.**

Буслиний, буслячий, -а, -е. Относящійся къ аисту.

Бусол, -сла, м. = **Бусель.** Драг. 8.

Бусурканя, -ні, ж. = **Босорканя.** МУЕ. III. 45.

Бусурман и бусурмен, -на, м. Басурманъ, магометанинъ, иновѣрецъ. *Ой панночко-шаблюко, панночко наша! з бусурманом зустрівалась, та й не двічи цілувалась.* Чуб. V. 935. *Кримці та нагайці, безбожні бусурмени.* АД. I. 114.

Бусурманець и бусурменець, -нця, м. = **Бусурман.** К. ЦН. 226.

Бусурманити и бусурменити, -ню, -ниш, гл. Басурманить.

Бусурманитися и бусурменитися, -нюся, -нишся, гл. Басурманиться.

Бусурманський и бусурменський, -а, -е. Басурманскій. *Весь мир християнський і бусурманський.* Чуб. III. 412. *Баша турецький бусурманський.* Чуб. V. 933. *Із землі турецької да з віри бусурменської.* АД. I. 113.

Бусурманщина и бусурменщина, -ни, ж. Коли ж ми тії бусурманщини лякалися?
Дума.

Бусурмен и пр. См. **Бусурман и пр.**

Бусь! меж. = **Бух.**

Бусько, -ка, м. 1) = **Бусель.** 2) мн. **Буськи.** Раст. *Erodium cicutarum* L. I. 122.

Бусьок, -ська, м. = **Бусько.** Фр. Пр. 128.

Бусьчиха, -хи, ж. Самка аиста. *Був собі бусьок і бусьчиха, увили собі гнізденце.* Фр. Пр. 128.

Бут, -та, м. 1) Молодой зеленый лукъ. 2) Сапогъ. *Як будемо мастеровать, скажемо сі бути ковать золотими підківками.* Pauli. II. 157. 3) Щебенъ. Желех. 4) Фундаментъ? *Хотіли хоча б бут забути на осінь — нехай устоюється, так не прийдеться.* Новомоск. у. (Залюбовск). См. **Бутити.** 5) мн. **Бути.** Родъ игры у мальчиковъ. Желех. Ум. **Бутик.**

Бута, -ти, ж. Гордость, высокомеріе, спесь. *Бута хоче прута.* Фр. Пр. 130.

Бутати, -таю, -ещ, гл. Гордиться, спесивиться, фордыбачить. *Бутає, як телі на мотузку.* Фр. Пр. 131. *Коби не бутав, то би ноги не злавав.* Фр. Пр. 131.

Бутвиння, -ня, с. Зелень, которую кладутъ въ борщъ: петрушка, лукъ, укропъ и пр. Св. Л. 5.

Бутей, -тея, м. = **Ботей.** *Вівці ж мої, вівці, великий бутею, хто вас буде пасти, як я ся оженю?* Гол. III. 196.

Бутель, -тля, м. 1) = **Пляшка.** Вх. Лем. 395. 2) = **Сулія.**

Бутелька, -ки, ж. = **Пляшка.** Стор. МПр. 72. Ум. **Бутельочка.**

Бутельковий, -а, -е. Бутылочный.

Бути, єсьм, еси, єсть и є, єсьмо, есте, суть, прош.: був, була, було, гл. 1) **Быть,** существовать. *Ти еси син мій.* Єв. Мт. I. 11. *Їдь, кобило, хоть єсь три дні не їла.* Ном. № 9989. *Дурень їсь, Гриню.* Ном. № 8563. *Єсть карії очі — як зіроньки сяють.* Шевч. 133. *Не єсть ти мені сестра, а єсть ти мені ворог.* Рудч. Ск. I. 124. *Не єсть то нас, братця, яничарські кулі в полі постріляли, єсть то нас отцевські й матчини сльози.... побивали.* Мет. 439. *Єсть у тебе гроші? Єсть де сісти, та нікому їсти.* Ном. № 741. *Не є кому та донести до милого вісти.* Гол. III. 391. *Було б не рубати зеленого дуба, було б не сватати, коли я не люба.* Нп. *Як би знала, що покине, — була б не любила.* Шевч. *Станемо якомь бути на світі, — хоч не жити, дак бути.* Г. Барв. 395. *Було, та загуло. Був, та нема.* 2) — **за.** **Быть** чѣмъ, въ качествѣ чего. *Бути за свідка.* 3) — **в боці.** **Быть** въ сторонѣ. Зміев. у. См. **ниже: бути в оці.** 4) — **в гніву з ким.** **Быть** въ ссорѣ, сердиться. *Одже я буду в гніву з тим або з другим.* НВолын. у. 5) — **в квіту.** **Цвѣсти.** НВолын. у. 6) — **в оці.** **Быть** на глазахъ. *Тобі добре: ти в боці, а я що раз ув оці, то мені й докоряє, як що не так.* Волч. у. 7) — **за відомом.** **Быть** въ извѣстности. 8) — **з ким.** а) **Быть** съ кѣмъ. *Я був там з братом.* б) **Видѣться** и говорить съ кѣмъ. *А вже були-сте з батюшкою, коли казав ховати буде?* Каменец. у. 6) — **їден дух з ким.** **Жить** душа въ душу съ кѣмъ **нибудь.** НВолын. у. 10) **Будь ласка, будь ласкав.** *Пожалуйста. Ви ж, будь ласкав добродію,.... розпрягайте коній.* Рудч. Ск. II. 151. 11) **Будь, будь-лі.** **Нибудь** (неопр. част.). *Та наклади будь-лі якою, аби вбив козирем.* Канев. у. *Будь-лі хто надіне свиту, то гарно й дивиться.* Канев. у. *Будь-лі де.* Желех. **Будь-хто.** Кто, что **нибудь.** Вх. Зн. 4. 12) **Здоров був, була!** **Здравствуй!** *Здорова була, дівчино моя!* Мет. 71.

Бутик, -ка, м. Ум. отъ бут.

Бутин, -на, м. 1) Толстый стволъ дерева, очищенный отъ коры. Вх. Зн. 5. 2) = **Бутина**. Вх. Зн. 5.

Бутина, -ни, ж. Лѣсосѣкъ, лѣсъ, предназначенный къ рубкѣ. Шух. I. 37, 173. Вх. Зн. 67.

Бутинаръ, -ря, м. Работникъ въ **бутині**, дровосѣкъ. Желех.

Бутинник, -ка, м. = **Бутинаръ**. Желех.

Бутинок, -нка, м. Полусапожекъ, ботинка. Желех. Ум. **Бутиночок**.

Бутириння, -ня, с. Всякій хламъ. Шейк.

Бутирь, -ря, м. 1) Котомка работника на рыбныхъ заводахъ. Стрижевск. 2) Мелкая посуда и утварь въ хозяйствѣ: горшки, ухваты и пр. Мнж. 176.

Бутити, -чу, -тиш, гл. 1) Закладывать фундаментъ изъ камней. Желех. 2) Трамбовать. Полт. г.

Бутівка, -ки, ж. Тонкая палка въ игрѣ **бути**. См. **Бут 5**.

Бутіти, -чу, -тиш, гл. 1) Ревѣть глухо, похоже на звукъ бу, мычать. *Бугай бутить*.

Мнж. 176. *Худоба бутить, бо нероблена*. Каменец. у. 2) Гудѣть, глухо кричать. *Бач, як бутять* (співали парубки), *аж сюди чутно*. Харьк. у.

Буткол, -ла, м. Мѣстное названіе малорусса изъ Добруджи; живущіе тамъ малоруссы потомки ушедшихъ въ Турцію запорожцевъ и бѣглыхъ крестьянъ изъ Галиціи. О. 1861. I. 264.

Бутлик, -ка, м. Бутылочка, пузырекъ. НВолын. у. Ум. **Бутличок**.

Бутля, -лі, ж. = **Бутель**. Желех.

Бутлявий, -а, -е. Пустой, выгнившій въ срединѣ. *Бутлява вже верба*. Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Бутний, -а, -е. Спесивый, высокомерный. *На бутного найдеси ще бутнійший*. Фр. Пр. 134.

Бутність, -ности, ж. = **Бута**. Желех.

Бутніти, -нію, -єш, гл. Вздуться. *Повінь все гірше бутик*. Федьк. I. 91.

Буття, -тя, с. 1) Бытіе, существованіе. Башт. 160. 2) Бытность, пребываніе. *За мого буття там*.

Бутук, -ка, м. = **Вотюк**. Вх. Зн. 5.

Бутум-бутум-бас, меж., выражающее игру на віолончели. *Бутум-бутум-бас! А хто буде свині пас?* Нп.

Бутурлин, -на, м. Въ загадкѣ: гребешокъ, изгоняющій насѣкомыхъ. *Чорни бутурлин з гори свині потурлив*. Грин. I. 248.

Бутурма, -ми, ж. 1) = **Здинок**. Вас. 157. См. **Бурда**. 2) Обрѣзки мездры, склеенные и спрессованные въ листы, — употребляются для каблуковъ въ простыхъ сапогахъ. Вас. 162.

Бух! меж., выражающее паденіе, глухой ударъ или выстрѣлъ. О. 1862. IX. 118. *Бух в воду, ніби втопився*. Драг. 47. *Заридала Катерина та бух йому в ноги*. Шевч. *Сіли татко коло печі, мамка татка бух у плечі*. Чуб. V. 1156. *Коли це з лісу бух! бух! бух! Так і повалило три воли у валці*. Драг. 238.

Бухало, -да, м. Увалень, неуклюжій.

Бухан, -на, м. 1) = Буханець. Пшенишний бухан. Грин. II. 311. *Бухан хліба.* Рудч. Ск. II. 86. **Наїстись буханів.** Быть побитымъ. Ном. № 4963. Ум. **Буханчик.** *Буханчики пшенишні білі.* Котл. Ен. II. 19.

Буханець, -нця, м. 1) Круглый пшеничный или гречневый хлѣбъ. Маркев. 151. *Лучче в людей сухарці, ніж у мачухи буханці.* Нп. *Їдять дівки колачі, молодиці буханці, а парубки сухарці.* Чуб. III. 86. 2) Одинъ хлѣбъ. *Собака узав з стола буханець хліба.* Рудч. Ск. I. 9. 3) Толчекъ, тумакъ. *Иноді було й буханця улїпить Чїпці в спину.* Мир. ХРВ. 26.

Бухарка, -ки, ж. Сортъ дыни.

Бухати, -хаю, -єш, гл. 1) Бить, колотить. *Взяла мене бухати, мусів я ю слухати.* Гол. 2) Бросать. *Бабусю у яму бух! каже Оленка, показуючи кулачком, як будуть бухати бабусю у яму.* Мир. Пов. II. 116. 3) Стрѣлять, палить. *Бухають з гармат.*

Бухи-бухи! меж., выраж. кашель. *Ой ти старий бухи-бухи, я молода хихи-хихи!* Нп.

Бухикало, -ла, об. Сильно кашляющій.

Бухикання, -ня, с. Кашлянье, кашель.

Бухикати, -каю, -єш, гл. Кашлять. *Так закашляється, що ну!* *Бухикаеш та й бухикаеш.* Св. Л. 49.

Бухикнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ бухикати. Кашлянуть.

Бухинка, -ки, ж. = Буханець. О. 1861. XI. Кух. 36. *Понесли... гарячую м'яку бухинку.* Котл. Ен. II. 9. Ум. **Бухиночка.**

Бухкати, -каю, -єш, гл. = Бухикати.

Бухкотіти, -кочу, -тиш, гл. О громѣ: гремѣть. Ів. Білик. Желех.

Бухнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ бухати. 1) Ударить. 2) Упасть, свалиться. *Він бухнув додолу.* Драг. 135. 3) Выстрѣлить. *Бухнула рушниця.* Рудан. I. 60. 4) Вспыхнуть. *То бухне, то згасне.* Вінок. 36.

Бухня, -ні, ж. Маленькая хата изъ плохого матеріала, съ незаконченной (съ боковой стороны?) крышей. Гн. I. 81. Шух. I. 112.

Бухоний, -а, -е. = Пухкий 1. Хлѣб у їх такий гарний — бухоний. Черниг. у. *У нас не спечуть таких млинців, як у вас: у вас он якїї бухонїї, а в нас жилаві.* Черниг. у.

Бухтіти, -тію, -єш, гл. 1) Пылатъ, вспыхивать. *Вогні бухтіють.* Харьк. 2) Глухо звучать. *Бубон бухтіє.* Мир. ХРВ. 341.

I. Буц! меж., выражающее столкновение лбами. *Баран-баран буц!* Шейк.

II. Буц, -ца, м. Насмѣшливое название, которое даютъ херсонскіе крестьяне захожему челоуѣку изъ болѣе сѣверной Малороссіи. Херс. Название жителя Подольск. губ., употребляемое крестьянами Черкаскаго у. (К. П. Михальчукъ).

Буцати, -цаю, -єш, сов. в. буцнути, -ну, -неш, гл. Бить, ударить лбомъ (о баранѣ). *I баран буцне, як зачепиш.* Ном. № 3293.

Буцатися, -даюся, -єшся, сов. в. буцнутися, -нуся, -нешся, гл. Ударяться, удариться, столкнуться лбами. *Буцнулись так, що аж в обидвох гулі на лобах понабігали.* Брацл. у.

Буцегарня, -ні, ж. Арестантская. *В буцегарню запруть.* Стор. I. 143, 152.

Буцик, -ка, м. Родъ лепешки, жареной въ маслѣ. Шейк. *Напече книшів, пиріжків, буциків.* Г. Барв. 130.

Буцівка, -ки, ж. 1) Сортъ яблोकъ. 2) Насмѣшливое название, которое жители херсонск. губ. даютъ крестьянкамъ изъ болѣе сѣверной Малороссіи.

Буцім, нар. Будто, словно. ЗОЮР. I. 218. *Засів, буцім в болоті чорт.* Котл. Ен. I. 26.
Буцім спить. Драг. 112.

Буцкати, -каю, -єш, гл. = **Буцати**. *Ходить як овечка, а буцкає як баран.* Ном. № 3033.

Буцнути, -ся. См. **Буцати, -ся**.

Буць, -ця, м. Неудавшийся хлібъ. *Спекла мама буця, що не їстиме ні куця, ні цюця.*
 Посл.

Буцьо, -ця, с. Дѣтск. Яблоко. О. 1862. IX. 118.

Буча, -чі, ж. Шумъ, крикъ, тревога. Чуб. II. 4 34. *Зчинилась була буча не мала:
 поспільство свого козацтва рішатись не хотіло.* К. ЧР. 198. **Збити бучу**. *Поднять шумъ. За онучу збили бучу.* Ном. № 3516.

Бучавий, -а, -е. Ссохшийся. *Які бучаві чоботи! щоб було другого дня вимазать дьогтем,
 після дощу.* Канев. у.

Бучавіти, -вію, -єш, гл. Твердѣть, сохнуть (о кожахъ).

Бучак, -ка, м. = **Бузьок**. Вх. Пч. II. 9.

Бучина, -ни, ж. Буковое дерево. *Скажи зробити буковую труну. — Де ж тобі. мила,
 бучини узяти?* Чуб. V. 631.

Бучний, -а, -е. Роскошный, великолѣпный, богатый; шумный. *Бучне весілля справили.*
 МВ. I. 145. *Бучні були свачини.* НВолын. у. **Бучний дощ**. *Дождь съ большимъ вѣтромъ, бурей.* НВолын. у. Ум. **Бучненький**.

Бучність, -ности, ж. Пышность, великолѣпіе.

Бучно, нар. Роскошно, богато, шумно. *Гучно, бучно, а в п'яти зімно.* Ном. № 11197.
Бучно з проводом ховали попівну. НВолынск. у. Ум. **Бучненько**.

Бучок, -чка, м. 1) Ум. отъ **бук**. *Ой убили Миколайка під зеленим бучком.* Гол. I. 229. 2)
 Буковая палка; вообще палка. Гол. Од. 60. *У нашому селі чабан убив бучком вовка.*
 Полт. у. *Подай мені, жінко, бучка, тепер буду вчити братка.* Макс. 3) Небольшой улей.
 (Черниг.). Левч. 168. Ум. **Бучечок**.

Бучця, -ця, с. Соб. отъ **бук**. *Стало їй ся, стало галузя кланяти, бучя і коріня і всяке
 створіня.* Гол. II. 10.

Бучулька, -ки, ж. Ум. отъ **бучуля**.

Бучуля, -лі, ж. = **Бочуля**. *Плачте, діти, плачте, бучулі не бачте; плачте, діти, ревне, чей
 орендар бучулю верне.* Раулі. II. 85. Ум. **Бучулька**.

Буша, -ші, ж. Цилиндрической сосудъ для соленія рыбы. Черном.

Бушки! Дѣтск. = **Бусі**.

Бушля, -лі, ж. 1) Самка аиста. Желех. 2) Цапля. Вх. Пч. II. 8.

Бушувати, -шую, -єш, гл. 1) Бушевать. *Не буйніі вітри в темнім лузі бушували.* Дума.
 2) Оковывать (колеса). *Бушовані колеса.*

Буявіти, -вію, -єш, гл. = **Буяти 1**. *По за садком лани буявіють широкополі.* МВ. (О. 1862.
 I. 96).

Буяк, -ка, м. 1) = **Байрак**. *Встрѣчено только въ одномъ мѣстѣ, — не ошибка-ли? Ой не
 шуми, луже, зелений буяче.* Мет. 92. 2) = **Бугай 1**. Вх. Пч. II. 5. *Гонить буяка на ярмак.*
 Гн. I. 96. 3) мн. Раст. *Vaccinium uliginosum*. Радом. у.

Буян, -на, м. Непослушный, упрямый воль. КС. 1898. VII. 46.

Буяння, -ня, с. 1) Быстрый, пышный ростъ. 2) Бушеваніє, буйство. Єв. Л. VIII. 24. Чуб. I. 31. *Розбишацьке буяння*. К. Кр. 36. *І гласу Божого не чули за буянням* К. Псал. 145. 3) Свободное, ничѣмъ нестѣсняемое движеніє, пареніє. *Буяння гордого ума*. К. ПС. 46.

Буяр, -ра, м. Большая лодка.

Буяти, -яю, -єш, гл. 1) Роскошно расти. *Така бузина скрізь як ліс, ніхто туди не ходить, — та буяє так, що продертись трудно*. Драг. 81. *Поле в них буяє подяками*. К. МБ. XI. 152. *Гіллястий ясокір буяє*. МВ. II. 174. 2) Буйствовать, бушевать. *Козаки блукають купами по місту да буяють, як тії бугаї в череді, — хочуть двори ламати да грабувати старшину*. К. ЧР. 322. *Тепер, славити Бога, тихо стало, а то все вітри буяли*. Камен. у. 3) Парить, рѣять; жить и двигаться свободно. *Буяли в небо крилами орлиці*. Вінок. 228. *Риба в морі і в ріках буяла*. Чуб. I. 70.

В.

В, пред. См. У.

Ваба, -би, ж. 1) Приманка. Желех. 2) Прелесть, привлекательность. *А самому як кортіли і любощі й молодецькі ваби.* Г. Барв. 509.

Вабець, -бця, м. Приманщикъ. *Голуб вабець усіх чужих голубів переманює.*

Вабик, -ка, м. Дудочка, употребляемая на охотѣ для приманыванія дичи. Желех.

Вабило, -ла, с. = **Ваба 1**. Желех.

Вабити, -блю, -биш, гл. Привлекать, манить; прельщать. *Бере очі, вабить серденько красою.* К. Досв. 68. *Сама (дівчина) невеличка, метка і жвава, з веселою на виду усмішкою, вона так і вабила до себе.* Мир. ХРВ. 6.

Вабитися, -блюся, -бишся, гл. Быть привлекаемымъ, прельщаемымъ: льститься на что.

Вабіння, -ня, с. Приманиваніє.

Вабкий, -а, -е. Легко приманиваемый. Уманець. III. 172.

Вабко, нар. Легко приманиваемо.

Вабливий, -а, -е = **Вабний 2**. Желех.

Вабливо, нар. Привлекательно, прелестно.

Вабний, -а, -е. 1) Манящій, приманивающій. 2) Привлекательный, прелестный. Желех.

Вабно, нар. Привлекательно, прелестно.

Вава, -ви, ж. Дѣтск. ранка, боль. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Вавка, вавонька, вавочка.**

Вава-вурр! межд. Подражаніє воркованію голубя. Желех.

Вавка, -ки, ж. Ум. отъ вава.

Вавкання, -ня, с. Частыя жалобы на боль. *А набридо вже мені твоє вавкання!*

Вавкати, -каю, -еш, гл. Часто говорить вавка, жалуясь на боль. *Чого ти все вавкаєш? Аж набрид уже!*

Вавонька и вавочка, -ки, ж. Ум. отъ вава.

Вавцір, -ра, вавчар, -ра, м. Кличка старого кота. Желех. *Ой ти вавціру поганий!* (говорится переносно и о человекѣ, совершающемъ проказы, наносящемъ ущербъ). Фр. Пр. 134.

Вага, -ги, ж. 1) Вѣсь. *На хуру вагою кладуть.* Г. Барв. 324. *Ой десь мій брат у Криму продає сіль на вагу.* Рудч. Чп. **Вагою дати.** Отпустить на вѣсь. **Важкою вагою.** Съ великимъ трудомъ. 2) Тяжесть, бремя, грузъ. *Хури йшли з вагою. Широко ступав Марко, здавалось, і ваги ніякої не було у його на плечах.* Стор. М. Пр. 25. *Ото ж на мене вагою сіло.* Ном. № 13275. *Усяка людина має свою вагу на світі.* К. (О. 1861. VI. 28). 3) Вѣсы. *Ой, хто б узяв та зважив моє горе! хто б на вагу зложив моє нещастя.* К. Іов. 4) Гиря. *Я бачив ув Одесі самограйну машину: ваги колеса повертають, а вона й грає, так само як у дизгаркові.* Канев. у. 5) Вѣсь, значеніє, сила. *Це для мене не має жадної ваги.* 6)

Бути у вазі. Быть беременной. *На третій годочок я стала у вазі: Господь і мені дав.* Г. Барв. 97. 7) Колебаніє. *Гой ги, вороги! ми не маєм ваги!* Шевч. 57. *Ревуть, лютують вороги, козацтво преться без ваги — і покотились яничари.* Шевч. 59.

Вагани, -нів, м. мн. 1) Продолговатая деревянная миса, родъ небольшого корытца для пици. Сим. 19. *Всю траву в вагани вливали і роздавали всім ложки.* Котл. Ен. II. 12.

- 2) = **Ночви**. Сів (дурень) у вагани та й плава. Мнж. 79. Ум. **Ваганки**. Біля куреня уже стоять є ваганки, повнісінькі галушок з салом. Греб. 401.
- Ваганиці, -ниць, ж. мн.** = **Вагани**, если не ошибка вмѣсто: **ногавиці**? Було собі три брати: шли собі широкою дорогою, найшли собі рукавиці, ваганиці і вроки... Стали поділятися: одному — рукавиці, другому — ваганиці, третьому — вроки. (Заклин.) Чуб. I. 132.
- Ваганки**. Ум. отъ **вагани**.
- Вагатися, -гаюся, -єшся, гл.** Колебаться, не рѣшаться. От громада й присудила: комусь треба лізти у яму і подивитись, що там таке; всі вагаються. Рудч. Ск. II. 195.
- Вагівниця, -ці, ж.** Вѣсы. Усі на Божій вагівниці легкі, нікчемні як полова. К. Псал. 140.
- Вагітна**. Прилаг., употр. только въ ж. р. Беременная (о женщинѣ). Рудч. Ск. I. 209.
- Вагове, -вого, с.** Вѣсовой сборъ. К. (Желех.).
- Ваговий, -а, -е.** 1) Продающійся на вѣсь. Одібрав він миску слив вагових. Мкр. II. 31. Сталась йому причина — вагова сіль прибила. Рудч. Чп. 169. Сіно вагове. 2) Вѣсовой. 3) **Ваговий дрюк, дрючок.** Шість для поднятія воза при подмазкѣ колесъ. Чуб. VII. 404.
- Вагом, нар.** На вѣсь, по вѣсу. Усім розказали, який то Тихон став скупий, що вже й хліб вагою дає. Кв. II. 19.
- Вагон, -ну, м.** Вагонъ. Порядився з людьми на цілий вагон на чугунку возити овес. Г. Барв. 204.
- Вагоніти, -нію, -єш, гл.** Беремєнѣть. Дівка не повинна їсти усього близнята — яблука там, чи що, бо буде вагоніть усе близнятами. Ном. № 286.
- Вагота, -ти, ж.** 1) Тяжесть. Ваготу набірати. АД. I. 334. Звелів водам згромадитись на хмарах. І ваготи не чують, не порвуться. К. Іов. 56. 2) Беременность. Сестра у ваготі ходить. Київ. г.
- Ваготіння, -ня, с.** Тяготѣніе. Ньютон назвав цю силу ваготінням. Ком. I. 57.
- Ваготіти, -тію, -єш, гл.** Тяготѣть. Желех.
- Вагуватися, -гуюся, -єшся, гл.** 1) = **Вагатися**. Вх. Зн. 5. 2) Ссориться, спорить. Його силують, одвертають од неї, а він кислоокої Хвеськи, що батько йому велить любити й брати за себе, не хоче, і вони що-дня вагуються. Така звяга йде в дому. Г. Барв. 536. 3) Мѣряться силами? Їхало 12 братів на войну, тринадцята сестра... билися, вагувалися, сестри пристала, кров іти перестала. (Заговоръ). Грив. II. 315.
- Вагаш, -ша, м.** Дорога, которою ходять въ полонинахъ овцы на пастбище. Шух. I. 210.
- Вада, -ди, ж.** 1) Вредъ. Отим за оце і вади не буде. Канев. у. 2) Недостатокъ. Нема чоловіка без вади. Ном. № 2416.
- Ваджуватися, -джуюся, -єшся, гл.** — до кого. Привязуваться, пристають кь кому. Вх. Уг. 229.
- Вадити, -джу, -диш, гл.** 1) Вредить. Ледачому животові і пироги вадять. Ном. № 7159. Хліб на хліб не вадить. Ном. № 12028. Багацько не вадить. Ном. № 1366. Як не чує, то й не вадить. Ном. 2) безл. Тошнить.
- Вадитися, -джуся, -дишся, гл.** Ссориться. Ой, мужу, та не вадьмося, та ходім до дому та порадьмося. Гол. III. 544.
- Вадкий, -а, -е.** 1) Вредный. 2) Тошний. Уман. IV. 120.

Вадко, нар. 1) Вредно. Левч. 16. 2) Тошно. Левч. 163. **Вадко мені**. Мнѣ плохо, я нехорошо себя чувствую. Желех.

Вадливий, -а, -е = **Вадкий**. Закр. Уман. I. 104; IV. 120.

Вадливо, нар. = **Вадко**. Уман. I. 104.

Важак, -ка, м. Палочка, на которой наматывают и завязывают петли при плетении сѣтей. Черномор.

Важель, -ля, м. Въ нижнемъ мельничномъ жерновѣ: деревянное приспособленіе въ срединѣ его, которымъ можно, при помощи простого механизма, поднимать и опускать этотъ жерновъ. Мнж. 481. См. **Варжіль**.

Важений, -а, -е. 1) Възвѣшенный. 2) Выдаваемый по вѣсу. *А щоб ніхто не діждав, щоб я важений хліб їла*. Кв. П. I. 152.

Важенний, -а, -е. Очень тяжелый. *Важенна палиця. Най одягнеться в сирітське гірке нарікання, підпережеться вдовицьким важенним зітханням*. К. Псал. 257.

Важення, -ня, с. Възвѣшиваніе. Желех.

Важенький, -а, -е. Ум. отъ **важкий**.

Важенько, нар. Ум. отъ **важко**.

Важити, -жу, -жиш, гл. 1) Вѣсить; имѣть вѣсъ. *Він таки має вагу, важить*. Дещо. 2) Възвѣшивать. *Поламались терези, сіль важучи на вози*. Рудч. Чп. 171. 3) Имѣть значеніе, вѣсъ, значить. *Знайду собі иншого... ти мені не важиш нічого*. Г. Барв. 397. *Що він на своєму господарстві важить? що він за чоловік?* Г. Барв. 271. 4) Иметь виды, мѣтитъ; умышлять, покушаться. *Я двох люблю, я двох люблю, — на третього важу*. Грин. III. 70. *На віщо ж ти важиш: чи на мою ясненькую зброю, чи на мого коня вороного, чи на мене, козака молодого*. АД. I. 170. *Де я мірю, там я вцілю, де я важу, — там я вражу*. Гол. I. 2. *Хто на мое здоров'я важить, той (сам його) не має*. Ном. № 3823. *Він уже давно важив на нас. на новий рік мав хату запалити, а це от обікрав таки*. 5) — **чим**. Рисковать. *Не раз, не два через плоти лазив, не раз, не два здоров'ям важив*. Чуб. V. 79. 6) — **легко**. Придавать мало значенія, не придавать особаго значенія. *Не годилось так легко важити тієї сили*. К. ЦН. 161.

Важитися, -жуся, -жишся, гл. 1) Вѣситься, взвѣшиваться. 2) Отваживаться, рѣшатся. *Ніхто з них не важивсь озватись до його словами*. К. Іов. 7. *На дівчину дивитися не важусь*. К. Іов. 65. 3) Покушаться, умышлять. *Не бийтеся, не лайтеся, ви на мене не важтеся*. Нп. *А в дівчини чорні брівоньки, ти, козаченьку, не важся*. Нп.

Важіння, -ня, с. Възвѣшиваніе. *А бодай його з таким важінням, що тілки вгайка, а не робота!* Залюбовск.

Важка, -ки, ж. Снарядъ, которымъ ткаць придерживаетъ шинки. Состоить изъ деревяннаго крюка и привязанной къ нему веревочки съ тяжестью на концѣ. МУЕ. III. 22.

Важкеленний, -а, -е. Вѣскій, тяжелый. Левч. 24. См. **Важенний**.

Важкенький, -а, -е. Ум. отъ **важкий**.

Важкенько, нар. Ум. отъ **важко**.

Важки, -ків, мн. Вѣсы меньшіе. Угор.

Важкий, -а, -е. Тяжелый. *Лучче ж тобі, брате, важкий камінь підняти, а ніж тобі, брате, з сиротою вік провозати*. Мет. 81. *До Бога важкий тлях, а до пекла прямесенький*. Ном. № 201. *Я в тебе гуляла, важкого діла не знала*. Мет. 225. *Важкий день. Важкий віз*.

Важка година настала. Важкая туча налягає. Макс. *Важкий дурень. Важким духом дихати.* Злиться. *Дитя плаче, ти не поколишеш, — все на мене важким духом дишеш.* Макс. *Важка жінка. Беременная женщина.* Ум. **Важенький, важкенський.** *Баран важенький і орлу.* Греб. 381. *Маленьке, але важкенське.* Ном. № 7329.

Важко, нар. Тяжело. *Будуть підпрягать, як де буде на волів важко.* Рудч. Ск. I. 180. *Не розливай, мати, води, бо важко носити.* Нп. *Тяжко-важко убогому багату любити.* Нп. *Тяжко-важко заспіває, як Січ руйнували.* Шевч. 8. *Коні уже важко йдуть.* Грин. II. 104.

Важко бреше. Сильно вретъ. Ум. **Важенько, важкенсько.** *А ненька зачула, важенько вдихнула.* Макс.

Важливий, -а, -е. 1) Тяжелый, вѣскій. *Серце, що ворухиться од жалю гнівного та од туги важливої.* МВ. (О. 1862. I. 75). 2) Важный. Желех. *Те зілля дуже важливе од порухи.*

Важливо, нар. 1) Тяжело. 2) Важно.

Важний, -а, -е. 1) Вѣскій. *Червінець хоць маленький, але важненський.* Ном. № 1386. 2) Важный. *Він там важний, де маленькі вікна.* Ном. № 3013. 3) Очень хороший. *Поставив важну хату на дві половини.* Стор. I. 127. *Сьогодні важний задамо бенкет.* Стор. I. 219. Ум. **Важненський.**

Важниця, -ці, ж. Важность, важная особа, дѣло. *А що він за (або: от яка, не велика) важниця.* Ном. № 5542.

Важниця, -ці, ж. 1) Подставка, подставляемая подъ шестъ (**ваговий дрюк**) для поднятія воза, чтобы подмазать колеса. Рудч. Чп. 246. Чуб. VII. 404. *Стеле чумак собі постілоньку, зелену травичку, а в голови замість подушечки — кленчасту важницю.* Нп. 2) Торговые вѣсы на базарѣ; вѣсы. Рудч. Чп. 246. *О, зваж мене на праведній важниці.* К. Іов. 66.

Важність, -ности, ж. 1) Вѣскость. 2) Важность. Желех.

Важно, нар. 1) Вѣско. 2) Важно. 3) Хорошо, отлично.

Важнющий, -а, -е. Очень важный. *Мати і взяла собі в голову, що Антосьо важнюща персона, коли й Тимоха проти його нічичирк.* Св. Л. 283.

Важня, -ні, ж. Важня, помѣщеніе или мѣсто для вѣсовъ на торговыхъ площадахъ. Желех.

Важок, -жка, м. Гирька въ ватерпасѣ; тяжесть, привязываемая къ концу веревки (напр. при опусканіи въ воду и пр.).

Важучий, -а, -е. Очень тяжелый, тяжеловѣсный. *Та хай їм лиха година, оцим грошім! які ж бо вони важучі.* Лебед. у. *Мушкет важучий.* Щог. В. 98.

Важчати, -чаю, -ещ, гл. Дѣлаться тяжелѣе, тяжелѣть. Левч. 165.

Вайда, -ди, ж. Раст. *Isatis tinctoria* L. ЗЮЗО. I. 125.

Вайкати, -каю, -ещ, гл. Сѣтовать, жалобно кричать. Вх. Лем. 395.

Вайкіт, -коту, м. Крикъ боли, тревоги, вообще безпорядочный крикъ, гамъ. *Вайкіт, як у жидівські школі.* Фр. Пр. 135.

Вайло, меж. Увы! горе! Желех.

Вайло, -ла, с. Увалень, вахлакъ, медлительный, неповоротливый. *Вайло дурне! (брань).* МВ. (КС. 1902. X. 152). Ув. **Вайлюка.** Аф. 311.

Вайлом, нар. Во множествѣ, толпой. *По сіль або там по рибу не ходять по одному, а все вайлом.* Волч. у.

Вайлуватий, -а, -е. Неповоротливый, неловкий, угловатый. *І в кого цей хлопець удався такий вайлуватий? У нас у роду наче й не було таких.* Харьк.

Вайлюка, -ки. Ув. отъ вайло.

Вак, -ку, м. Въ игрѣ въ **вак і копець** — цѣль, въ которую попадають палками играющіе. Kolb. I. 197.

Вакан, -на, м. Участокъ земли въ шесть десятинь. Вас. 197.

Ваканець, -нця, м. Невоздѣлываемая, запасная земля. Уман. I. 282.

Ваканцьовий, -а, -е. 1) Вакантный. 2) Заштатный, отставной. *Ісправники все ваканцьові.* Котл. Ен. III. 28.

Вакарка, -ки, ж. = Загорода (для скота). Шух. I. 186.

Вакаръ, -ря, м. Коровій пастухъ. Вх. Зн. 5.

Вакація, -ціі, ж. Вакаціонное время. О. 1861. VIII. 89. Левиц. Пов. 96. *Уже ся вивчив і прийшов домів на вакацію.* Драг. 407.

Вакаціюватися, -ціююся, -єшся, гл. Житься во время вакацій. *Не вспів він розказати, як вакаціювалось.* Св. Л. 220.

Вакелія, -ліі, ж. Раст. Polyporus fomentarius, губка огнивая. Вх. Лем. 395. Губка, труть. Угор. См. **Векелия.**

Вакернипа, -пи, ж. Коза, овца — бѣлая съ черными или рыжими пятнами около глазъ.

Вакиристий, -а, -е. Овца или баранъ бѣлый, но съ черными обводами вокругъ глазъ. О. 1862. V. Кух. 36.

Вакса, -си, ж. Вакса. Уман. I. 62.

Ваксовий, -а, -е. Тотъ, который чистится ваксой. Уман. I. 62. *Ваксові чоботи.*

Ваксувати, -сую, -єш, гл. Чистить ваксой. **Ваксований.** Вычищенный ваксой. *І остроги побіляні, і чоботи ваксовані.* Закр. 272.

Вакува́ти, -кую, -єш, гл. 1) Быть бездѣтельнымъ (вообще), находится въ бездѣйствиі. 2) Оставаться невоздѣланнымъ (о полѣ). Радом. Ананьев. у. 3) Терять время, ничего не дѣлать. *Чи ще ж тобі катерга турецька не ввірилася... Щоб ти назад завертався та дні вакував.* АД. I. 130.

Вал, -лу, м. 1) Валъ, насыпь. Драг. 85. *Вали поосідали і зрівнялись із землею.* Стор. II. 97. 2) Грубыя толстыя нитки изъ пакли. Вас. 201. *Валом пошитий, вітром підбитий. Ой я свого чоловіка нарядила паном: сорочечка по коліна підв'язана валом.* Ном. №12551. 3) Балъ, цилиндръ. У млині вал. *Чорти зносять хмари до купи; як знесуть багацько, то качають в вали, оттого дуже гуде на небі.* Чуб. 4) Кучка сѣна, въ которую сгребается **покіс.** *Горну покіс за покосом у вали, а послі в копиці коплю.* Г. Барв. 4 29. Ум. **Валок.**

Валасання, -ня, с. Шлянье.

Валасатися, -саюся, -єшся, гл. Шляться, таскаться, скитаться. *Мені нема ні зими, ні літа: я завжди в роботі. Поздоров Боже мир — пропитає мене. А ти де валасалася?* ЗОЮР. I. 10. *Став валасаться по світах.* Сим. 203.

Валах, -ха, м. 1) Выложенный баранъ. 2) Скопитель жеребцовъ. Шух. I. 211. Ум. **Валашок.** Вас. 197.

Валахан, -на, м. Скопецъ. Харьк.

Валашал, -ла, м. Кастраторъ. Мнж. 176.

Валашайник, -ка, м. = Валашал. Желех.

Валашання, -ня, с. Охолодження, скоплення.

Валашати, -шаю, -єш, гл. 1) Скоплять, выхолощивать. *Чабани заходжують валашать ягнячі баранчики.* О. 1862. V. Кух. 33. 2) Обр'язувать концы ботвы арбузовъ, чтобы она разрослась въ ширину. *Кавуни валашають.* Лебед. у.

Валашний, -а, -е. Скопленный, выхолощенный. О. 1862. V. Кух. 39.

Валашок, -шка, м. 1) Ум. отъ **валах**. 2) Стволъ дерева, чистый отъ вѣтвей. *Гарна лози була колись: такі славні та високі валашки та праві. — Що ж то воно значить: валашки? — Оці* (указывая стволъ вишни) *без гілля, самі оці.* Залюбовск.

Валезний, -а, -е. Имѣющій значеніе. важность, солидный. *Це штука валезна.* Переясл. у.

Валець, -льця, м. Вальсь. *Танцюють польку або вальця.* Ком. I. 27.

Валенки, мн. Суконные красные штаны. Вх. Зн. 83.

Валиво, -ва, с. Корыто. Желех.

Валивочко, -ка, с. Раст. *Trollius europaeus.* Вх. Пч. II. 36.

Валило, -ла, с. Родъ валяльни (при водяной мельницѣ) безъ пестовъ, гдѣ дѣйствуетъ одна вода. Шух. I. 113.

Валина, -ни, ж. Нитка валу 2. *Як сито замучиться, то не треба його оббивать, бо до його прип'яті лихорадки валом: бува валину переб'єш, то й одпустиш їх.* Мнж. 154.

Валити, -лю, -лиш, гл. 1) Валить, сваливать. *Свое на ніжки ставить, а чуже з ніг валить.* Ном. № 9639. 2) Идти впередъ; двигаться массою. *Сліпому нема гори: куди понав, туди и вали.* Ном. № 4660. *Так валкою і валить.* 3) — **вал.** *Прясть вал 2. Нумо вал валити.* Маркев. 14 2.

Валитися, -люся, -лишся, гл. 1) Разваливаться, разрушаться. *Церкви схизматиків валються, попи голодні.* Стор. М. Пр. 92. 2) Падать, валиться. *Вийду за ворота, від вітру валюся.* Мет. 20.

Валів, -дова, м. = Валиво. *Натягни води до валова.* Вх. Зн. 5. *Ацю до валова.* Фр. Пр. 135.

Валій, -лія, м. Сукноваль. ЗЮЗО. I. 286.

Валка, -ки, ж. Обозъ. *Пришов же син Гавриленко а до чумаків до валки.* Рудч. Чп. 32. *Кононенків чесний поїзд валкою несеться.* Мкр. Н. 22. Ум. **Валочка.**

Валкий, -а, -е. О гончарной глинѣ: тощая глина, требующая примѣси болѣе жирной глины. Вас. 177.

Валкувати, -кую, -єш, гл. Скатывать въ валъ (сѣно).

Валниця, -ці, ж. Переклада, на которой лежать концы вала (въ мельницѣ). Черниг. у. Мик. 480. Ум. **Валничка.**

Валоб, -ба, м. Родъ толстой доски. Шух. I. 188.

Валовий, -а, -е. 1) Сдѣланный изъ **валу 2.** *Волоки шовкові удвоє жіноцькі щирі валові.* АД. I. 168. 2) Относящійся къ **валу**.

Валовина, -ни, ж. 1) = **Вал 2.** МУЕ. III. 19. 2) Ткань изъ **валу 2.** Могилев. у. Желех. 3) Пеньковые очески. Гол. Од. 40.

Валовитий, -а, -е. = Вайдуватий. Вх. Зн. 5.

Валов'яний, -а, -е. Сдѣланный изъ **валу 2.** Желех. *Валов'яний клубок.* Драг. 44.

Валок, -лка, м. 1) Ум. отъ **вал.** 2) Часть граблей, на которой укрѣплены зубья. Шух. I. 166. 3) Брусъ бороны, въ который вставлены зубья. Чуб. VII. 401. 4) Часть ткацкаго снаряда **шпурів.** МУЕ. III. 21. 5) Часть **друлівника.** Шух. I. 277. 6) Часть **мотовила.**

Шух. I. 150. 7) = **Вал 4**. *Ополудні гребли сіно і в волочки клали щільно*. Мет. 315. Ум.
Валочок. 8) = Качалка 1. *Тісто розкачують валком*. МУК. I. 103.

Валочка, -ки, ж. Ум. отъ **валка**.

Валочок, -чка, м. Ум. отъ **валок**.

Валування, -ня, с. Лай многихъ собакъ. *Собаки де-где не спали. Як проходили хлопці темними вулицями. — позаду їх піднімалося неприязне валування*. Мир. ХРВ. 240.

Валувати, -лую, -еш, гл. 1) Сильно лаять. *Десь вовк у селі, бо так собаки валують*. Черк. у. *Чи чули ви, як сю ніч валували собаки?* КС. 1883. XII. 700. 2) О баранахъ: совокупляться съ овцами. *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні*. Шух. I. 210.

Валучня, -ні; Валуша, -ші, ж. = **Валюша**. Чуб. VII. 34.

Вальбійка, -ки, ж. Кориго. *Пайцата жрут з вальбійки*. Вх. Уг. 229.

Валькир, -ру, м. = **Алькир**. Чуб. VII. 382.

Валькировий, -а, -е. Относящійся къ валькиру. *Став серед хати проти валькирових дверей*. Св. Л. 199.

Вальковий и валькований, -а, -е. О постройкѣ: сдѣланный изъ глины, глинобитный. Желех.

Валькування, -ня, с. 1) Выведеніе глиняной стѣны. 2) Обмазка стѣнъ глиной (вальками).

Валькувати, -кую, -еш, гл. 1) Дѣлать изъ глины стѣны постройки. Каменец. у. 2) Обмазывать стѣны толстымъ слоємъ глины. Чуб. VII. 380. Сим. 129.

Валькуватися, -куюся, -ешся, гл. О постройкѣ: быть обмазываемымъ глиной (вальками). *Е, ця хата ще раз валькуватиметься*. Залюбовск.

Валькувато, нар. О ходьбѣ: не твердо, шатаясь. *Цей уже ходе валькувато, а той, хоч йому сто чотирі годи, той ходе так як молодий*. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Вальний, -а, -е. 1) Хорошій, красивый. *А Михасьо з Мариною там то вальна пара*. Грин. III. 650. 2) Сильный, обильный, во множествѣ имѣющійся. *Такий вальний сніг на дорозі, що й не пройдеши*.

Вальок, -лька, м. Комокъ мокрой глины, приготовленной для обмазки стѣнъ, также для складыванія стѣнъ глинобитныхъ построекъ, — въ послѣднемъ случаѣ глина перемѣшана съ соломой. Рудч. Ск. II. 28. Kolb. I. 55.

Вальс, -са, м. = **Валець**. *Краков'яка оддирають, вальса та мазура*. Шевч. 138.

Валюга, -ги, ж. = **Корито**. Вх. Зн. 28.

Валюка, -ки, об. Лѣнинець, лежебокъ. Харьк. у. О. 1862. IX. 66.

Валюх, -ха, м. Пирогъ изъ картофеля и пшена. Ковел.

Валюш, -ша, м. Вальдшнепъ. *Іде під осінь бити зайця й валюша стрілець*. Щог. Сл. 67.

Валюша, -ші, ж. Сукновальня. Стор. II. 116.

Валюшень, -шня, м. = **Валюш**. Мнж. 177.

Валюшний, -а, -е. Сукновальный.

Валюшник, -ка, м. = **Валюша**. НВолын. у.

Валюшня, -ні, ж. = **Валюша**. Уман. IV. 94.

Валющий, -а, -е. 1) Валящій, ненужный. 2) Падающій, не могущій устоять на ногахъ. *Він п'яний, аж валющий*. Зміев. у.

Валява, -ви, ж. Множество. Лубен. Александр. у. *Валява жидів іде з школи*. Залюбовск. *Валявою йдуть люде*. Чер. у. Снігу валява. О. 1861. V. 71. *Такого валява риби*. Мнж. 176.

Валяка, -ки, об. = Валюка. *Ти такий грубиян і валяка.* Г. Барв. 500.

Валя́ти, -ляю́, -єш, гл. 1) Валить, свалити, опрокидувати. *Чорт росердився, налітає і хату валяє.* Рудч. Ск. II. 116. *Буйний вітер в полі повіває, бідного козака із ніг валяє.* АД. I. 2) Валять (сукно). 3) Бити, сбивати (с дерева). 4) Пачкати, марати. *Помалу ступайте, пилу не збивайте, шмаття не валяйте.* Чуб. III. 34. 5) — **коней.** Выхолащивать лошадей. Шух. I. 211. 6) Испражняться. Мнж. 122.

Валя́тися, -ляю́ся, -єшся, гл. 1) Падати, валитися. *Пішла мати тиняючись, по під тином валяючись.* Макс. 2) Валяться. *Ой не дурно моїх братів китиці по шляху валяються.* АД. I. *Валяється, як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. 2) Пачкаться. *Валятися у глину. Коло чого ходиш, тим і валяєшся.*

Валя́щий, -а, -е. = Валю́щий 1. Г. Барв. 439.

Ванберець, -рцю, м. Инбирь. *Настоя вам, братці, горілку у пляшці із перцем, ванберцем....* Чуб. V. 473.

Ванда, -ди, ж. Родь арапника, длинной плети. *Окомани з батогами, саули з вандою.* Грин. III. 634. См. **Фанда и Хвайда.**

Вандри, -рів, м. мн. Мандри. Желех. *На вандри сі пустив.* Фр. Пр. 135.

Вандрівець, -вця, м. = Мандрівець. Желех.

Вандрівка, -ки, ж. = Мандрівка. Фр. Пр. 136. *Ой заберу діти в торбу, піду на вандрівку.* Гол.

Вандрівний, -а, -е. = Мандрівний. Желех. *Вандрівний чоловік: усе вандрує....* Фр. Пр. 136.

Вандрівник, -ка, м. = Мандрівець. Желех. *Вандрівник, — завандрував в половник (насмѣшка надъ пойманымъ воромъ).* Фр. Пр. 136.

Вандрува́ти, -рую́, -єш, гл. = Мандрувати. Желех. Фр. Пр. 136.

Ваник, -ка, м. Родь куртки. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Ванна, -ни, ж. 1) Ванна. Чуб. II. 644. *Старий казав папісти води в ванну.* Чуб. II. 334. 2) Раст. *Verbascum nigrum.* Льв. 102.

Вантажити, -жу, -жиш, гл. Нагружати. Желех. *Не годиться поганенький візок тяжким залізям вантажити — не видержить.*

Ванькир, -ра, м. = Валькир. Уман. у.

Вапельник, -ка, м. Приготовляючий известь. См. **Вапняр.**

Вапельня, -ні, ж. Вапнярка.

Вапенний, -а, -е. = Вапняний.

Вапенник, -ка, м. = Вапельник. О. 1861. I. Слов.

Вапна, -ни, ж. и вапно, -на, с. Известь. Вас. 169, 157.

Вапнистий, -а, -е. Известковый, богатый известью. Желех.

Вапнити, -пню, -ниш, гл. = Вапнувати. Желех.

Вапнище, -ща, с. Известковая копь.

Вапно. См. **Вапна.**

Вапнува́ння, -ня, с. Штукатурка, побѣлка известью.

Вапнува́ти, -ную, -єш, гл. Штукатурить, бѣлить известью. Желех.

Вапняк, -ка, м. Известнякъ. Уман. I. 294.

Вапняний, -а, -е. Известковый, изъ извести. Желех.

Вапняр, -ра, м. 1) Приготовляючий известь. Желех. 2) Возячий известь. Липовец. у. См. **Вапельник**.

Вапнярка, -ки, ж. Печь для выжиганія извести. Желех.

Вапнястий, -а, -е = Вапнистий. Уман. І. 294.

Вапорт, -та, м. Испареніє. *Як взяла я мертву за голову, то як пішов вапорт на мене, то я насилу донесла до домовини.* Київ. г.

Вар, -ру, м. 1) Кипятокъ. 2) Варка, количество для сваренія въ одинъ пріємъ. *Вареників буде тільки на один вар.* Борзен. у. 3) = **Узварь.** Шух. І. 144. МУЕ. І. 109. 4) Жижа изъ квашенной капусты. 5) Составъ для смазки привитыхъ деревьевъ. 6) Зной, духота. *Вертаються з панщини люде потомлені і варом сояшним і тяжкою працею.* МВ. (О. 1862. III. 43).

І. Вара! меж. Не тронь! прочь! *Вара від мене!* Фр. Пр. 136. «*Ой вара, вара, нові новобранці: ой є в мене иншіі коханці.*» — *Ой чомусь тоді не казала: «вара!» як єсь од нас подарунки брала.* Гол. II. 399.

II. Вара, -ри, ж. Вареніє, варка. Встрѣчено въ поговоркѣ: *Тут ні вари, ні пари,* — не только ничего не варять, а и вода даже не грѣтся и потому и паръ не идетъ. Фр. Пр. 136. **З того ні вари, ні пари.** Отъ этого нѣтъ никакой пользы. Фр. Пр. 6.

Вараскати, -каю, -єш, гл. Переворачивать. *Вараскати сіно.*

Варакоба, -би, ж. Смута, мятежъ. Угор. См. **Ворохібня.**

Варвар, -ра, м. Варваръ. Левиц. Пов. 316.

Варварити, -рю, -риш, гл. Праздновать день св. Варвары (4-го декабря). *Було не савити, не варварити та на сорочку сурганити.* Ном. № 4007.

Варварки, -рок, ж. мн. Родъ уставок. Kolb. I. 49.

Варварство, -ва, с. Варварство. К. Бай. 134. К. Краш. 33.

Варварський, -а, -е. Варварскій. К. Краш. 30.

Варга, -ги, ж. 1) Также: варга. Губа. Желех. 2. ? *Не пуйдем за варгу, заваруй 'ня, Боже! пуйдем за млинаря, допомоз мі, Боже!* Гол. III. 251.

Варган, -на, м. Музыкальный инструментъ, на которомъ играютъ губами. *На словах, як на варганах, а на ділі, як на балабайці.* Ном. № 2989.

Варгатий и варгатий, -а, -е. Губастый. Желех.

Варгуля, -лі, ж. Шутливо въ поговоркѣ, употребляемой при выпиваніи: губа. *Честь Богу хвала, а св'іті варгулі на офіру.* Фр. Пр. 137.

Варе, меж. = Вара. Федьк.

Варево, -ва, с. 1) Вареная пицца. *Марево не варево (не нагодує).* Ном. № 5245. 2) Квашенныя огородныя овощи, заготовленныя для варенія. Сим. 19. *Сами собі й обідати варять, хліб печуть, варево кладуть.* Г. Барв. 81. 3) Количество съѣстного, необходимое для варенія на разъ. *Оціх раків буде на варево.*

Варена, -ної, ж. = Варенуха. Способъ приготовленія: МУЕ. III. 88. *У двір закликає та вареною частує, на весілля просить.* Шевч. 108.

Варений, -а, -е. Вареный. *Кидай печене й варене.* Ном. № 10054. *Який дідько печений, такий і варений.* Ном. № 7971.

Вареник, -ка, м. Родъ варенаго пирожка съ творогомъ, ягодами, кислой капустой, макомъ, выжимками коноплянаго сѣмени и пр. Чуб. VII. 442. *Плаває, як вареник у маслі.* Ном. № 1721. Ум. **Вареничок.**

Варениця, -ці, ж. 1) Круглые или четырехугольные раскатанные кусочки тѣста, сваренные въ водѣ; это часто тѣ кусочки, которые были приготовлены для **вареників**, но остались за неимѣніемъ начинки; варятся тогда вмѣстѣ съ **варениками**. Чуб. VII. 442. 2) Приплюснутая лепешка охристой глины, — въ такомъ видѣ продаваемой. Вас. 182.

Вареничок, -чка, м. Ум. отъ **вареник**.

Варенуха, -хи, ж. Водка, сваренная съ медомъ, плодами и пряностями. Чуб. VII. 447. *Як випили варенухи, то й загули як мухи.* Ном. № 11635. *А послі танців варенухи по филижанці піднесли.* Котл. Ен. I. 20. Ум. **Варенушка, варенушечка.** МУЕ. III. 183.

Вареха, -хи, ж. Разливная ложка. Желех. Ум. **Варешка.** Желех.

Варжіль, -желя, м. Деревянный цилиндръ или треугольникъ въ отверстіи нижняго мельничнаго жернова, — сквозь него проходитъ желѣзное веретено. Козелецьк. у. См. **Важель**.

Варзякати, -каю, -єш, гл. = Верзякати.

Вариво, -ва, с. = Вариво.

Варивода, -ди, об. Капризный человекъ, принуждающій дѣлать что либо совершенно ненужное и притомъ постоянно придирающійся. См. **Варити воду.** *Не чоловік, а варивода.* Ком. II. № 692.

Варило, -ла, с. Вареніе, варка. Встрѣчено въ пословицѣ: *Саме варило бабу постарило,* — т. е. вареніе, работа около печи старитъ женщину. Фр. Пр. 137.

Вариста піч. Кухонная печь. *Затопила піч варисту.* Мкр. Н. 20.

Варити, -рю, -риш, гл. 1) Варить; стряпать. *Жінко, вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. — *Дай мені вечеряти, моя ластівко!* — *Я ж не ти пила, я ж не варила.* Мет. 5. *Пиво варити починайте.* ЗОЮР. I. 223. 2) Безпрестанно уговаривать, читать науку. *Я в хаті челядку варила, варила, щоб ішла служить.* Кролевец. у. Воду варити. Заставлять кого дѣлать что-либо совершенно ненужное, изъ за одного лишь каприза, притомъ постоянно придираясь. *Вередливе, тільки воду варить.* Ном. № 2727. 3) Кашу варити. Родъ игры. О. 1861. XI. Св. 31.

Варитися, -рюся, -ришся, гл. 1) Вариться. *Де на двох варитися, — третій поживиться.* Ном. № 10758. 2) Быть въ нетерпѣннй, быть не въ состояннй спокойно выждать. *Розказую їм (синам) і про те, і про друге... Отже мій Андрійко хутко і заскучає; так він і варитися: очі собі тре і позіхає, і зітха.* «Пустить уже, мамо!» проситься. МВ. II. 9.

Варишка, -ки, ж. = Вареха. *Варишков меду не їдїт,* — т. е. лакомства нужно ѣсть понемножку. Фр. Пр. 138. *Батько збирав лижкою, а діти їли варишкою.* Фр. Пр. 24.

Варівкий, -а, -е. 1) Нерѣшительный. Шух. I. 83. 2) Опасный, требующій осторожности, осмотрительный; сопряженный съ рискомъ. *Робота коло машини варівка, — роби і бійся.* НВолын. у.

Варівко, нар. 1) Опасно. 2) Жутко; неловко. *Варівко на Гавриїла орати.* Сквир. у. *Нам аж варівко слухати, що мати одного сина гане, а другого хвале.* Волч. у.

Варівний, -а, -е = Варівкий. Шух. I. 83. *То варівне місце.* Фр. Пр. 138.

Варівно, нар. = Варівко. *Варівно з ним (стерезїться, бо то злодій або хоче вас бити).* Фр. Пр. 138.

Варійка, -ки, ж. Маленькій горшочекъ. Нѣжин. у.

Варійник, -ка, м. = Варїнник. Вх. Зн. 5.

Варінка, -ки, ж. = **Варіння.** Сим. 184.

Варінник, -ка, м. Родъ кухоннаго горшка. Шух. I. 264.

Варіння, -ня, с. Варка, вареніє. Уман. I. 64. *Яке ж воно буде варіння без дров?* Полт. г.

Варінча, -ча́ти, с. Небольшой горшокъ, достаточный для двухъ. Шух. I. 264.

Варіант, -ту, м. Варіантъ. О. 1862. I. 49.

Варка, -ки, ж. Рыбья голова. МУЕ. I. 48. (Добруджа).

Варкий, -а, -е. Удобоваримый. Уман. IV. 143.

Варко, нар. 1) Жарко (о погодѣ). Лебед. у. 2) Вѣроятно, правдоподобно. Галиц. 3) = **Варівко 1.** Шух. I. 83.

Варкось, нар. = **Варко 2.** Вх. Зн. 5.

Вармія, -мії, ж. Армія. Левч. *Наче міліон віська хто поставив коло мене, наче вармія.* Драг. 66.

Варнак, -ка, м. Бѣглый каторжникъ (въ Сибири). *Не на Вкраїні, а далеко аж за Уралом, за Елеком старий недобиток-варнак мені розказував оттак.* Шевч. 585.

Варня, -ні, ж. Помѣщеніє для варки, кухня. Желех.

Варнякати, -каю, -єш, варнячити, -чу, -чиш, гл. Говорить невнятно; болтать. *Що на рот налізе — варнячить.* Ном. № 13047.

Варовий, -а, -е. Относящійся къ **вару 1.** Вас. 146.

Варовня, -ні, ж. Сторожевая башня. Уман. I. 17.

Варстат, -ту, м. См. **Верстат.**

Варт, вартий, -а, -е. Стоящій; стоить. *Не варт і річі.* Ном. № 6551. *Не варт і печеної цибулі.* Ном. № 7605. *Пусти його, не варт він того.* Шевч. 319. *Рублів з н'ять варт.* Грин. II. 60.

Варта, -ти, ж. Стража, карауль; время стоянія на стражѣ, на часахъ. *А варта заснула, пан приїхав- не чула.* Чуб. V. 64. *Перед палацом, де вона мешкала, стояла гострая варта.* Чуб. II. 77. *Всюди постановив варту, щоб ніхто вночі з табору не вештавсь.* К. ЧР. 312. *Приїде безщасна та варта, тра її одстояти.* Рудч. Чп. 87. **На варті.** На часахъ. *Ходять по двору на варті.* ЗОЮР. I. 248. Ум. **вартонька.**

Вартарка, -ки и вартарня, -ні, ж. Сторожка, будка для сторожа или часового. Желех. Вх. Зн. 5.

Варта́ти, -таю, -єш, гл. Стоить. *Звідуються го тоти, што може тот плуг вартати.* Гн. I. 41. *Він вартат пінязі.* Гн. I. 41.

Вартий. См. **Варт.**

Вартівник, -ка, м. Сторожъ, караульный, часовой, конвойный. *Він був... економом в с. Л. і вечером пішов на тік подивитись, чи є вартівники.* Драг. 58. *То певне добрий пройдисвіт, що аж два вартівники з ним ідуть.* Каменец. у. Ум. **Вартівничок, вартівниченько.** *Суть бо в мене два вартівниченьки, будуть вартувати мої кониченьки.* Раулі. См. **Вартник, вартовий, вартовик, вартовничий.**

Вартість, -тости, ж. Цѣнность, стоимість. Чуб. I. 236. *Казав вильлити золотий плуг.... і питати.... що той плуг варта.* Люди і пани то таксували о вартости злота. Гн. I. 44.

Вартний, -а, -е. 1) Цѣнный. Рк. Левиц. Уман. IV. 192. 2) Достойный. *Цей чоловік вартний.* Рк. Левиц.

Вартник, -ка, м. = **Вартівник.** *Прийшов на другу варту, — пустив го вартник.* Гн. I. 193.

Вартно, нар. Цѣнно.

Варто, нар., употребл. какъ безл. гл. Стоить. *Не варто й турбуватись. Варто щось попоїсти.* Грин. I. 120.

Вартовий, -а, -е. 1) Сторожевой, караульный. *Парк теж оточала вартова сторожа.* Стор. М. Пр. 73. 2) = **Вартівник**. ЗОЮР. I. 159. К. ЧР. 389.

Вартовик, -ка, м. = **Вартівник**. Левч. 157.

Вартовничий, -чого, м. = **Вартівник**. Желех.

Вартонька, -ки, ж. Ум. отъ варта.

Вартування, -ня, с. Охраненіе, обереганіе.

Вартувати, -тую, -єш, гл. 1) Сторожить, караулить. *Я тебе буду вартувати тепер.* Чуб. 2) Стоить. *Вона (праця) дома ж таки втрое більше вартує.* О. 1862. IV 104.

Вартунок, -нку, м. = **Вартість**. Желех.

Варувати, -рюю, -єш, гл. Хранить, беречь, остерегать отъ чего. *Од огня варувала, од огня і од води, і од вшиткой пригоди.* Гол. IV. 388.

Варуватися, -руюся, -єшся, гл. 1) Не рѣшатся, стѣсняться. *Що, Парасю голубонько? що тобі доброго трапилось? — А вона все варується мені сказати, тільки гляне та счервоніє.* МВ. II. 20. *Як я тебе вірно люблю да заняти боюся. — Займай, займай, козаченьку, да займай, не варуйся: я за славу сама стану, сама й виговорюся.* Грин. III. 276. *Сватай, сватай, козаченьку, сватай, не варуйся.* Мет. 329. 2) Остерегаются; беречься. *Котрий іде у старости, то най ся варує.* Гол. III. 215.

Варудити, -джу, -диш, гл. Томить. *Коло серця варудить.* См. **Марудити**.

Варунок, -нку, м. Боль живота, вѣтры. Мнж. 177. *Я хоч що їм, то мені ніякого варунку нема, не так, як буває иншим.* Константиногр. у.

Варцаба, -би, ж. = **Лутка 1**. Шух. I. 90.

Варш, -ша, м. ? Ум. **Варшалок**. варшалочок. *Заснула кухарочка, треба їй варшалочка, треба їй варша дати, щоб дала вечерати.* Грин. III. 504.

Варьоха, -хи, ж. = **Варенуха**. *Ми вашої варьохы не пили.* Грин. III. 500.

Варя, -рі, ж. 1) Вареное. Угор. 2) Родъ кушанья: сладкіе квашеные бураки, сливы и фасоль, сваренные каждое отдѣльно, смѣшиваются въ одно кушанье. Шух. I. 142.

Варяг, -га и **варяга**, -ги, м. Здоровякъ. *У мене син такий варяг.* Ном. № 13944.

Варяниця, -ці, ж. = **Варениця**.

Варянка, -ки, ж. Родъ кушанья, свареннаго изъ капусты, капустной жижи. Вх. Лем. 395. Вх. Уг. 229.

Васаг, -га, м. Чумацкій возъ. Св. Л. 187.

Васильок, -лька, м. Раст. а) *Ocimum Basilicum*. Вх. Пч. I. 11. б) *Amarantus paniculatus* L. ЗЮЗО. I. 111. в) *Amarantus sanguinemus* L. ЗЮЗО. I. 166. г) *Salvia dumetorum* Andrз. ЗЮЗО. I. 135. д) — **польовий**. *Thymus acinos*. Лв. 102. *Без васильків і без рути спочивайте, діти.* Шевч. 204. *Нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного васильку, з червоної калини.* Нп. Ум. **Васильочок**. *А у садочку два висильочки.* Мет. 142.

Васький, -а, -е. Вашъ. Огон. 72. *Ваські звичай не такі, як наські.*

Вата, -ти, ж. Родъ невода съ мелкими ячеями для небольшой рыбы. Вх. Пч. II. 21.

Ватаг, -га, м. 1) = **Батажок**. *Виходило з зеленого гаю сорок чоловік розбою, попередю ватаг молоденький на воронім коню.* Рудч. Чп. 53. *Він за ватага в заброді разом був три годи.*

Мкр. II. 30. 2) Старшій надъ пастухами. *Ватаг* — найстарший в полонині (при пастьбѣ скота); він порядкує там усім: людьми, маржиною, молоком. Шух. I. 189.

Ватага, -ги, ж. 1) Ватага, отрядъ, толпа; шайка. *Простяглася по діброві по над Дніпром козацька ватага.* Шевч. 170. *І наплодилось у тім болоті чортяк до врага, — не багацько їх — ціла ватага.* Рудч. Ск. I. 63. *Яка ж ватага розбішак!* Котл. Кн. 2) Стадо мелкаго скота. *Ой я козак нетяга, в мене овець ватага.* Нп. *Віджени поров у череду, а овечок і телят у ватагу.* Чуб. II. 529. 3) Стал. *Вовків ціла ватага.* Грин. I. 163. Ум. **Ватажка.**

Ватагування, -ня, с. Бытіє ватагом.

Ватагувати, -гую, -єш, гл. Быть ватагом. Шух. I. 218.

Ватажжя, -жя, с. соб. Предводители, атаманы, начальники. Желех. Ном. VI.

Ватажити, -жу, -жиш, гл. Предводительствовать, начальствовать. Уман. III. 149.

Ватажитися, -жуся, -жишся, гл. Волочиться, ухаживать. *Молоде парубча, а за тією молодицею раз-у-раз ватажиться.*

Ватажка, -ки, ж. 1) Ум. отъ ватага. 2) = **Ватаг 1.** Рудч. Чп. 101.

Ватажко, -ка, м. = **Ватажок.** ЗОЮР. I. 132.

Ватажкувати, -кую, -єш, гл. Быть предводителемъ, атаманомъ, старшимъ. Желех. См. **Ватажити.**

Ватажний, -ного, м. = **Ватажок.** Желех.

Ватажник, -ка, м. Пастухъ овець. *Уже з села ватажники ватагу гнали.* Шевч. 517. *Ватажник пас віці.* Рудч. Ск. II. 50.

Ватажникувати, -кую, -єш, гл. Быть овечьимъ пастухомъ.

Ватажок, -жка, м. Предводитель, атаманъ, начальникъ. *Позаходили в Московщину з Гунею і ще деякими ватажками.* Стор. М. Пр. 60. *Хто ватажком піде перед вами?* Шевч. 127.

Ватерка, -ки, ж. Ум. отъ ватра.

Ваторник, -ка, м. 1) Въ жилищѣ пастуховъ въ полонинах, называеомъ стая, жилое отдѣленіє, гдѣ спять и варять пищу пастухи. Шух. I. 186, 187. 2) Родъ пристройки при хатѣ состоятельнаго гуцула, имѣющаго лѣтомъ дома дойный скотъ, въ которой готовятъ молочные продукты. Шух. I. 109.

Ваторопка, -ки, ж. Затрудненіє. *Ваторопка через те була мірщикові, що того земля туди йде, а того туди.* Черниг. у.

Ваторопко, нар. Затруднительно, неудобно. *З волами ваторопко в оранку, як муха куса, а то їми краще орати, ніж кіньми.* Черниг. г.

Ватра, -ри, ж. 1) Очагъ. Шух. I. 186. Огонь. **Жива ватра.** Огонь, добытый при помощи тренія другъ о друга двухъ кусковъ дерева; добывается съ извѣстными обрядами **ватагом в полонині** и служитъ для разведенія огня въ жилищѣ пастуховъ и для совершенія различныхъ обрядовыхъ дѣйствій надъ скотомъ, охраняющихъ, по мнѣнію пастуховъ, этотъ послѣдній. Шух. I. 191. 2) Подъ печи, на которомъ печется хлѣбъ. Вх. Лем. 395. Ум. **Ватерка.** *Ой там на леваді ватерка ся курить.* Гол. I. 290. *Чи би ви не дали мені ватерки?* Гн. II. 241.

Ватрак, -ка, м. Кухонный очагъ на дворѣ. Желех.

Ватралька, -ки, ж. Родъ кочерги, но не загнутой, а литъ расширенной и расплющенной на концѣ. Вх. Лем. 395.

Ватрище, -ща, с. = **Ватра.** Желех.

Ватріти, -рію, -єш, гл. Сторать. Желех.

Ватроль, -ля, м. 1) Дубина, ухватъ. Угор. 2) Остолопъ, дубина.

Ватувати, -тую, -єш, гл. Имѣть намѣреніе, расчитывать. *Я віз ватував купити.* Борз. у.

Ватуйка, -ки, ж. 1) Годовалая коза. Шух. I. 211. 2) = **Ватуля.**

Ватуйник, -ка, м. соб. Овцы, козы, еще не ягнившіяся. Желех.

Ватуйча, -чаги, с. Козленокъ. Шух. I. 211.

Ватуля, -лі, ж. Овца, впервые имѣющая ягненка. Вх. Пч. II. 6.

Вахлай, -лая, м. Вахлакъ. *І так собі ніби нікчемний народ, вахлаї такі... ходять було схилившись.* ЗОЮР. I. 293.

Вахмайстер, -стра, м. Вахмистръ. Гол. I. 145.

Ваць! вацю! меж. для зова свиней. *Вацю, свині, до корита.* ХС. VII. 417.

Вацюкати, -каю, -єш, одн. в. вацюкнути, -ну, -неш, гл. Звать, позвать свинью крикомъ: вацю! *Біжу, як те поросятко, як на його скаже: «паць! паць!» або вацюкне.* Г. Барв. 354.

Ваш, ваша, ваше, мѣст. Вашъ, ваша, ваше *Не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 63. *Де ваша мати? Поможи, Боже, і нашим, і вашим.* Ном. № 3009. *Вибачайте, не вашій честі, дурний був.* Черниг. г.

Вашенець, -нця, м. Сторонникъ вашей партіи.

Вашеський. См. Вашецький.

Вашець, -щеці, ж. Ваша милость (титуль). Котл. НП. 396. *Просили батько й мати і я вашеці прошу на ці чесні дари.* Ном. № 345.

Вашецький и вашеський, -а, -е. Уважаемый. *А я роду не такого, щоб любила ледачого; а я роду вашецького, — люблю сина отецького.* Грин. III. 289. Иногда употр. въ ироническомъ смыслѣ въ значеніи: нѣсколько гордый, спѣсивый. *Вашеський панич (що на вашець гне, гордовитенький).* Ном. № 2530.

Вб..., вв..., вг... См. **Уб..., ув..., уг...**

Вд.... См. **Уд....**

Вдівець, -вця, м., вдівонька и вдівочка, -ки, ж. = **Удівець, удівонька, удівочка.**

Вдова, -ви, ж. = **Удова.**

Вдовенко, -ка, м. = **Удовенко.**

Вдовець, -вця, м. = **Удовець.**

Вдовецький, -а, -е. = **Удовецький.**

Вдовин, -на, -не. = **Удовин.**

Вдовицький, -а, -е. = **Удовицький.**

Вдовиця, -ці, ж. = **Удовиця.**

Вдовиченко, -ка, м. = **Удовиченко.**

Вдовівна, -ни, ж. = **Удовівна.**

Вдовіти, -вію, -єш, гл. = **Удовіти.**

Вдовки, -вок, ж. мн. = **Удовки.**

Вдовування, -ня, с. = **Удовування.**

Вдовувати, -вую, -єш, гл. = **Удовувати.**

Ве! меж. 1) Фи! гадость! 2) Подражаніе реву медвѣдя. Драг. 6. См. **Бейкати.** 3) **Ве-ве!** Выраженіе удивленія. Вх. Лем. 396.

Вевекати, -каю, -єш, гл. Говорить нечленороздільно, невнятно (о нѣмыхъ и пр.).
Лохв. у.

Вевірка, вевюрка, -ки, ж. Бѣлка. Гол. III. 495.

Вегля, пред. Сообразно, соотвѣтственно. Радом. у.

Вегеря, -рі, ж. Родъ танца. *Підтикавсь та й давай вегері скакати.* Кв. II. 89.

Ведмеденя, -няти, с. Медвѣженокъ. Рудч. Ск. II. 91. Ум. **Ведмеденятко.** Чуб. II. 155.

Ведмедик, -ка, м. 1) Ум. отъ **ведмідь.** Рудч. Ск. II. 3. 2) Насѣк. медвѣдка, *grillotalpa vulgaris.* 3) Родъ хмѣльнаго напитка. 4) Наливное колесо въ мельницѣ.

Ведмедина, -ни, ж. Медвѣжье мясо. Уман. II. 96.

Ведмедиха, -хи, ведмедичя, -ці, ж. Самка медвѣдя. *«Дам, — каже ведмедиха, — тобі свого й покорму, дам ще ведмежого сина тобі на послугу, да тільки не губи мене з світу.»* Рудч. Ск. I. 134.

Ведмедка, -ки, ж. Ведмедиха. *Чужі баранки, Мелашка ведмедка: ведмежі лапи....* (Заговоръ). Мил. М. 40.

Ведмедник, -ка, м. Вожатый медвѣдей. Аф. 312.

Ведмедча, -чати, с. = **Ведмеденя.** Рудч. Ск. I. 122.

Ведмедчук, -ка, м. 1) Медвѣженокъ, молодой медвѣдь. Рудч. Ск. I. 134. 2) Насѣк. жукъ-олень, *Eucanus cervus.* Вх. Пч. I. 6.

Ведмедько, -ка, м. = **Ведмедик.**

Ведмедюк, -ка, м. 1) = **Ведмедчук.** 2) = **Ведмедик 2.**

Ведмедяка, -ки, м. Большой медвѣдь. Аф. 312.

Ведмедячий, ведмежий, -а, -е. Медвѣжий. Рудч. Ск. I. 134. Греб. 365. *Ведмедячий барліг.* Грин. I. 181. **Ведмеже ухо.** Раст. а) *Verbascum Thapsus.* ЗЮЗО. I. 140. б) *Salvia Aethiopsis L.* ЗЮЗО. I. 134.

Ведмежа, -жати, с. Медвѣженокъ. *Од свині не будуть ведмежата, а ті ж поросята.* Ном. № 13909. Ум. **Ведмежатко.** Мил. 19.

Ведмежий. См. **Ведмедячий.**

Ведмідь, -медя, м. Медвѣдь. *Швидкий як ведмідь за перепелицями.* Ном. № 10997. *Не журуй з ведмедем, бо, він тебе зада вить.* Ном. № 1213. Ум. **Ведмедик.**

Ведрик, -ка, м. Встрѣчено въ дѣтской щедровкѣ: *Щедрик-бедрик! дайте вареник! Чуб.* III. 477. См. **Бедрик.**

Вежа, -жі, ж. 1) Башня. *Верх Бескида калинова там же стоїть вежа нова.* Гол. I. 141. 2) Тюрьма, заключеніе. *Вежу одсиджує.* 3) Святочная, на праздникъ Пасхи, игра: пять или шесть мужчинъ становится вмѣстѣ, берясь другъ за друга руками, у нихъ на плечахъ еще два или три, у тѣхъ еще одинъ, и такъ ходять. См. **Дзвіниця, Оборіг.** Гол. I. Объясн. къ изобр. 21.

Вежовий, -а, -е. Башенный. **Вежовий дім.** Тюрьма. Звенигородка. Рк. Левиц.

Везерунок, -нка, м. Виньетка. *Зроблю маленьку книжечку; хрестами і везерунками з квітками кругом листочки обведу.* Шевч. 376.

Везти, -везу, -зеш, гл. Везти. *Не в тім сила, що кобила сива, а в тім, що не везе.* Ном. № 7221. **Везти москаля.** Врать.

Везучий, -а, -е. О лошади: хорошо везущій. *Кобила хоч і шкапувата, та про те везуча.* Нѣжин. у.

Вейкати, -каю, -єш, гл. 1) Кричать: **вей!** (о евреяхъ). 2) Ревѣть по медвѣжьему. *Люде хотіли Бога злякати та і сховались під місток. От тіки Бог зійшов на місток, а вони: «Ве!» — «Вейкайте ж ви, — кае, — і до віку». Вони і побігли (ведмедями). Драг. 6.*

Векати, -каю, -єш, гл. 1) Издавать звукъ: **ве.** Желех. 2) Выражать отвращеніе. 3) Рвать, имѣть рвоту.

Векелія, -лиї, ж. Трутъ. Шух. I. 191. См. **Вакелія.**

Векнути, -ну, -неш, гл. Издать звукъ: **ве.** *З усього маху стусонула Колісника міжи плечі, — той векнув.* Мир. Пов. II. 69.

Вексель, -ля, м. Вексель. *Векселя не дав.* Г. Барв. 318.

Вележирувати, -рую, -єш, гл. Роскошествовать, жить по-барски. Чуб. VII. 575.

Велелюдний, -а, -е. Многолюдный. *Да вознесуть його в громаді велелюдній.* К. Псал. 251.

Велелюдно, нар. Многолюдно.

Велемудрий, -а, -е. Весьма мудрый.

Велемудро, нар. Весьма мудро.

Велерічивий, -а, -е. Многорѣчивый. *Язык отой велерічивий.* Шевч. 625.

Велет, -та, м. = Велетень. Уман. I. 68.

Велетень, -тня, м. Великанъ, исполинъ, гигантъ. *Велетні то були високі, високі люде — от як дерева.* КС. 1885. IX. 186. *Велетню у світі недовго жити.* Ном. № 5826. *Велетень у громаді — як правда в пораді.* Ном. № 5827.

Велетенський, -а, -е. Исполинскій, гигантскій. Уман. I. 68.

Велетів, -това, -ве. Принадлежащій великану. *Видів мальовану велетову ногу.* Гн. II. 4.

Велий, -а, -е. = Великий. *Свята твоя дорога. Боже! хто велий, яко ти, на світі.* К. Псал. 175.

Велик, -ка, -ке = Великий. *Велик пень, та дурень.* Ном. № 6341.

Великанський, -а, -е. Огромный. *Батенькові подарунок великанське сито.* Гол. III. 465.

Великдень, -кодня, м. Свѣтлое Воскресенъе. *Не к Різду йде, а к Великодню: уночі тріщить, а вдень плющить.* Ном. № 518. **Рахманський Великдень.** По народн. повѣр'ямъ, свѣтлый празникъ легендарныхъ людей рахмановъ, которые празднують его въ тотъ день, когда доплывуть къ нимъ пущенныя въ страстныя четвергъ или субботу скорлупы пасхальныхъ яиць, а это бываетъ на Преполовеніе. Ном. № 299. Русалчин Великдень. Четвергъ троицкихъ праздниковъ, когда, по повѣр'ю, празднують русалки. ХС. I. 76.

Великий, -а, -е. 1) Большой; великій. *Як світ великий, так різне на чім буває.* Ном. № 397. *Як у воді не без чорта, так у великого пана не без жида.* ЗОЮР. I. 146. *Великий дурень.* Ном. **Великого стоїти.** Много стоить; много значить. **Велика дорога.** Дальняя дорога. *Ой не їдь, синку, у велику дорогу.* Нп. **Велика голова.** Умная голова. *Нема чого журитися: нехай той журиться, що велику голову має.* Ном. **Великий Луг.** Такъ называлась у запорожцевъ низменность по лѣвой сторонѣ Днѣпра, ниже о. Хортицы, отъ устья рѣки Мокрой Московки до перваго впаденія въ Днѣпръ р. Конки, покрытая огромнымъ вѣковымъ лѣсомъ, болотной травой и высокими камышами. Эварн. Вольн. запор. казаковъ. (2-е изд.) 124, 274. *Січ — мати, а Великий Луг — батько.* Ном. № 757. *Ой повій, повій, вітре, через море та з Великого Лугу.* Шевч. 56. **Великий піст.** Великій постъ. Ном. № 6410. **Великий понеділок, вівторок и пр.** Страстной понедѣльникъ, вторникъ и т. д. Ном. № 11567. **Велика Руїна.**

Періодъ въ исторіи правобережной України между 1672 и 1678 г. **Великий час**. Продолжительное время. **Не за великий час**. Въ короткое время. **Великого коліна, великої руки**. Знатный, родовитый. Св. Л. 217. 2) Рослый, высокій. *Великий рости та розумний будь*. Ном. *Великий до неба, а дурний як треба*. Ном. № 6347. 3) Названіе медвѣдя у гуцуловъ. Шух. I. 22.

Великість, -кости, ж. 1) Величина. *Виросло аж до великості справдешніх гір*. Левиц. ПЙО. I. 479. 2) Большое количество.

Велико, нар. Очень; сильно: много. *На свого сина великі) сердився*. ЗОЮР. 11. 49. *Иниий велико знає, а в мене пам'яти не має. Велико розумна.... велико здібна*. К. XII. 16. Ум.

Величко.

Великовоїн, -на, м. Великій воитель. Рудч. Ск. II. 185.

Великовоїнний, -а, -е. Тотъ, кто великій воитель. *Іван великовоїнний за 'дним махом- побивахом сто душ побиває*. Рудч. Ск. II. 185.

Великовчений, -а, -е. Многоученый. Левиц. Пов. 93.

Великогрішниця, -ці, ж. Большая грѣшница. *Замолоду ся жінка великогрішниця була: дитину свою занастила*. Змієв. у.

Великодень, -дня, м. = Великдень. *Завтра пресвітле Христове воскресеніє, день- Великодень*. АД. I. 234.

Великодній, -я, -є. Пасхальный. *Маруся у великодню суботу сама вчинила паску*. Кв. I. 67. **Великодні свята, святки.** Свѣтлый празникъ, свѣтлая недѣля.

Великодушний, -а, -е. Великодушный. *О, Байдо, воїне великодушний*. К. Бай. 20.

Великолітній, -я, -є. Многолѣтній. *Дерева великолітні*. Шевч. 436.

Великомовний, -а, -е. Многорѣчивый. *Не великомовна була.... усе мовчки*. МВ. II. 34.

Великомовність, -ности, ж. Многорѣчивость. Желех.

Великоможний, -а, -е. Вельможный, знатный. *Простих і великоможних смерть не минає*.

Великомученик, -ка, м. Великомученикъ. *Де ж ти, великомучениче святий, пророче божий?* Шевч. 561.

Великомучениця, -ці, ж. Великомученица. Шевч. 439.

Великородний, -а, -е. Высокородный. *Княгиня великородна*. МВ. (О. 1862. III. 39).

Великорозумний, -а, -е. Очень умный. *Ти вже в нас великорозумний*. Левиц. КС. 27. Сим. 230.

Великосвітній, -я, -є. Аристократическій, принадлежащій къ высшему свѣту. *Соромились размовляти нею (українською мовою) серед людей великосвітніх*. К. XII. 122.

Великотерплячий, -а, -е. Многотерпѣливый. *Бог великотерплячий*. Васильк. у.

Велич, -чі, ж. Громадина, громада. *Воли в його велич. Велич був покійний чумак. Ліс у мене стародавній, добрий; дуби — велич усе*. Харьк. *Дівка така велич*. Константиногр. у.

Величати, -чаю, -єш, гл. 1) Величать, называть, титуловать. *Тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем величати*. Макс. *Один одного звикли добродіями величати*. ЗОЮР. II. 201. 2) Почитать, относиться съ уваженіємъ; чествовать. *Дурня багатого всі величають*. Ном. № 1429. *Андрею, не будьте свинею, коли вас люде величають*. Ном. № 2837. *Десь я тобі та докучила, по твоєму двору ходячи, кіскою маючи, твій двір величаючи*. Макс.

Величатися, -чаюся, -єшся, гл. 1) Важничать; чваниться. *Величається, як заяць хвостом.* Ном. № 2488. *Величається, мов попадя на весіллі.* Ном. № 2491. 2) Возвеличиватися. *Веселися ж, моє серце, величайся, моя славо!* К. Псал. 31.

Величезний, величенний, -а, -е. Огромный, большущий. Желех.

Величенький, -а, -е. Довольно большой. *Бур'янець і величенький, та ніхто його не думає полоти.* Кв.

Величїнь, -ні, ж. Величина; огромность. *Ми можемо вияснити величїнь сонця.* Дещо. (4-те вид.), 26.

Величкий, -а, -е. Большой. Вх. Зн. 6.

Величко, нар. Ум. отъ велико. **Нас не величко.** Насъ не много. Вх. Лем. 396.

Величний, -а, -е. 1) Почитаемый, находящийся въ чести, достойный. *До попа ідемо, гостинці несемо житній, пшенишній — ми в попа велишній.* Мет. 25. *Який сей хліб чесний та величний, щоб такі й ви були.* 2) Величественный. *Діла твої святі, величні, все сталося, як ти задумав.* К. Псал. 260.

Величність, -ности, ж, 1) Значеніе, значительность, достоинство. *Козаки у хлібі кохаються, ото як зійдуться, то й пита один одного: а скільки у тебе хліба, бо він у чому иншому величності не покладає.* Могил. у. 2) Величественность.

Велично, нар. Величественно. *Одягнися красою шаною велично.* К. Псал. 108. *Як у нас велично та пишно.* МВ. (О. 1862. III. 41). Ум. **Величненько.** *Бабуся, сидячи за столом тихенько і величненько, якусь думку собі думала.* МВ. (О. 1862. III. 58).

Величночесний, -а, -е. Высокочестный, благородно честный. К. М. і Х. 39.

Величчя, -чя, с. 1) Величіе. *Ти своє величчя з неба на всю землю разпросторив.* К. Псал. 14. *Велике слово свідкує про величчя того народу, що зачав його в глибині свого духа.* К. XII. 131. 2) Величаніе, почетъ, честь. *Марусю — калино, малино! нам на тебе дивитися мило, да на твоє біле обличчя, що зробила родоньку величчя.* МУЕ. III. 152. *Нарядила родоньку величчя, шо звеличали три дворі.* МУЕ. III. 152.

Веління, -ня, с. Велѣніе, приказаніе. *Обносять злющі мене словом, а я храню твої веління.* К. Псал. 277.

Веліти, -лю, -лиш, гл. Велѣть, приказывать, приказать. *Ой чому не прийшов, чому не прийхав, як я тобі, серденько, веліла?* Мет. 31. **Не веліти.** Не позволить, не велѣть, запретить. *Мені мати не велить з тобою, серце, говорить.* Мет. 54. *Не велять ходити, дівчини любити.* Мет. 92. *Я не велю милому журитися.* Мет. 99.

Вельбіб, -бобу, м. Родъ крупныхъ бобовъ. Вх. Лем. 396.

Вельбучитися, -чуся, -чишся, гл. Важничать, чваниться. Черниг.

Вельбучний, -а, -е. Важный, знатный. *Я не вельбучний чоловік, — їм і рибу просту, і хліб.* Черниг. у.

Вельгогор, -ра, м. Раст. Pisum macrocarpum. Вх. Пч. II. 34.

Вельми, нар. Очень, весьма. *Дорогий ишъ до сповіддя, а після сповіддя не вельми.* Ном. № 7775. *Ішов козак на лінію і вельми надувся.* Ном. № 792. *Радуйся, Хвесе, кіт сало несе! радуйся вельми, бо вже перед дверми.* Ном. № 12680. *Я маю вельми дорогий крам.* Макс. *Вельми добре.* Київ. у.

Вельмий, -а, -е. = Великий. *Боже єдиний, Боже вельмий! Тепер увесь світ на хабарові стоїть.* Київ. у. *Святий Боже, святий вельмий, змилуйся над нами.* Київ. у. *Дощ іде, та не вельмий.* Васильк. у.

Вельможа, -жі, м. Вельможа. Желех.

Вельможество, -ва, с. Знать. К. ЧР. 200.

Вельможний, -а, -е. Знатний, вельможний; могутственный. *Доля карай б вельможного й неможного*. Ном. Ж 1729. *Вельможна громада*. Шевч. 126. *Була колись шляхетчина, вельможная пані*. Шевч. 130. **Вельможний пане**. Милостивый государь (титულъ). *Вельможний пане, моя жінка несповна розуму*. Рудч. Ск. I. 187.

Вельможність, -ности, ж. Знатність. Желех.

Венберь, -рю, м. = **Имберь**. *Несу перчику, венберю на сюю любу вечерю*. Грин. III. 539.

Венгерка, -ки, ж. Родъ сливъ, венгерская слива. Уман. IV. 39.

Венгирь, -ря, м. Гарь отъ трубки. *Він дригез або венгир кладе за губу як циган*. Екатеринос. у.

Вентерь, -ря, м. = **Ятір**.

Вепер, -пра, м. 1) Вепрь, дикій кабань. *Унадився чорний вепер паровинку рити*. Гол. IV. 506. 2) Кастрированный свиной самецъ. Вх. Пч. II. 7. Ум. **Веприк**. Гн. I. 130, вепрок. Гн. I. 129.

Веприна, -ни, ж. 1) Мясо вепря. 2) Раст. *Ribes grossularia*. Вх. Пч. II. 35.

Вепрок, [ка? веприка?], м. Ум. отъ **вепер**. Гн. I. 129.

Вера, нар. Навѣрное. *Еще хоць бись пила фіялковий корень, вера уж не будеш нашим дівкам ровень*. Гол. IV. 435. *Хоць би ти обшила хижечку докола, вера ти не найдеш ньонечка сокола*. Гол. IV. 424.

Верба, -би, ж. Верба, ветла, *Salix*. *Шумлять верби в кінці греблі, що я насадила*. Мет. 113. *Не стояла б до півночі з милим під вербою*. Шевч. 12. *Будь високий як верба, а багатий як земля*. Посл. **У його на вербі груді ростуть**. Онъ вретъ, онъ говорить небылицы.

Куди не підеш, то золоті верби ростуть. Вездѣ испортишь дѣло. Рудч. Ск. II. 61.

Вербу носити почав. Запилъ. Грин. I. 233. 2) — **дика = Дереза**. Вх. Пч. I. 11. Ум.

Вербка, вербиця, вербичка, вербиченька, вербочка.

Вербина, -ни, ж. 1) Одно вербовое дерево. КС. 1883. XI. 510. *Не стій, вербино, роскидайся*. Мет. 159. 2) Вербовое дерево. *Стіни з вільхи та вербини*. Щог. Сл. 99. Ум. **Вербинка**. Мнж. 30.

Вербинець, -нця, м. Лоза. Вх. Лем. 396.

Вербинка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **вербина**. 2) Раст. *Aster Amellus L.* Вх. Пч. II. 29.

Вербиця, -ці, ж. Ум. отъ **верба**.

Вербич, -ча, м. = **Вербниця**. Чуб. I. 237. *Прийшов вербич, два кожухи тербич*. Ном. № 426.

Вербиченька, вербичка, -ки, ж. Ум. отъ **верба**.

Вербка, -ки, ж. Ум. отъ **верба**.

Верблик, -ка, м. Принадлежность уздечки, — задвижки, удерживающія съ обѣихъ сторонъ уздцы, вкладываемыя въ ротъ лошади. (К. П. Михальчукъ).

Верблюд, -да, м. Верблюдь. Шевч. 437. *Після нього і верблюд не питиме*. Драг. 379.

Верблюдка, -ки, ж. Раст. *Epilobium tetragonum*. Вх. Пч. I. 10.

Верблюжий, -а, -е. Верблюжий. *Іоан був одягнений у верблюжий волос*. Єв. Мт. I. 6.

Верблюжина, -ни, ж. Верблюжье мясо.

Вербляниця, -ці, ж. Время въ самомъ началѣ весны, когда вербы цвѣтуть. *Вербляниця то ще не весна: і сніг припада, і крупи ідуть*. Вх. Зн. 6.

Вербний, -а, -е. Вербный. — тиждень. Вербная недѣля. — неділя. Вербное воскресенє.

Вербник, -ка, м. Вербовая роща. Кролевец. у.

Вербниця, -ці, ж. 1) Вербная недѣля. *Прийде вербниця, назад земля вернеться.* Ном. № 426. 2) = **Вербляниця.** Желех.

Вербняк, -ка, м. = **Вербник.** Желех.

Вербовий, -а, -е. Ивовый. *Козячий кожух, вербові дрова, — біда ютова.* Ном. №8110.

Вербов'я, -в'я, с. соб. Вербы. *Ой ти вербо, вербов'я, похилилося голля.* Грин. III. 429.

Верболіз, -лозу, м. Раст. *Salix caprasa.* ЗЮЗО. I. 134. *Верболіз б'є до сліз.* Ном. № 13639.

Вербонька, вербочка, -ки, ж. Ум. отъ **верба.**

Вербуванець, -нця, м. Завербовавшийся въ войско. Вх. Лем. 396.

Вербування, -ня, с. Вербованіє.

Вербувати, -бую, -єш, гл. Вербовать. *Ой цісарю, цісаричку, чому нас вербуєш? КЗ. V. 143. Ой як же нас вербували, злоті юри дарували; а як же нас звербували, то в кайдани закували.* Нп.

Вербунка, -ки, ж. Вербовка. *Пристань, пристань до вербунки, будеш їсти з маслом курки.* Ном. № 12511.

Вербунковий, -а, -е. Къ вербованію относящийся. Желех.

Вербунок, -нку, м. = **Вербунка.** *Пристань, пристань до вербунку, будеш їсти з маслом курку, будеш їсти, будеш пити і в хорошому ходити.* Пп.

Верб'я, -б'я, с. соб. Вербы. *Куди не повернешся — золоте верб'я росте.* Ном. № 3136.

Вервечка, -ки, ж. 1) Веребочка, на которой привѣшена люлька, колыбель (всѣхъ вервечокъ четыре). К. С. 1893. VII. 80. *Шовковій вервечки, колисочка швабська, дитиночка панська.* Нет. 4. 2) Рядъ, толпа людей, животныхъ. *А он Грицько малу вервечки за собою веде.* Мир. Пов. I. 129. *Вервечка курей.* Мнж. 177.

Верг, -гу, м. Слои. Вх. Зн. 6.

Вергання, -ня, с. Бросаніє, швыряніє. Г. Барв. 4 25.

Вергати, -гаю, -єш, сов. в. верг(ну)ти, -ну, -неш, гл. 1) Бросать, бросить, швырять, швырнуть. *Такі дуби верга, то по півтора обіймища.* Рудч. Ск. II. 106. 2) **Вергнути очима.** Взглянуть. *Ой шила сорочки, — покорила, вергла очима на побратима.* Гол. II. 226.

Вергатися, -гаюся, -єшся, сов. в. верг(ну)тися, -нуся, -нешся, гл. Бросаться, ороситься. Шух. I. 212. *Як не вержеся усе те на мене, як не стане кусати, гризти.* Гн. II. 64.

Верглик, -ка, м. Инструмента для плетенія лаптей. *Мав... верглик той, що латні плетуть.* Чуб. II. 382.

Верг(ну)ти, -ся. См. **Вергати, -ся.**

Вергун, -на, м. Сладкое печеніє: хворость, хрусты. Сим. 192. Ум. **Вергунець, вергунчик.**

Вере, нар. Въ самомъ дѣлѣ? неужели? Вх. Зн. 6.

Веребей, -б'я, м. = **Горобець.** Чуб. II. 15. Ум. **Веребейко.** *Веребейко в стрісі.* МУК. III. 126.

Вереб'ячий, -а, -е. = **Гороб'ячий.** Чуб. II. 16.

Верев'яний, -а, -е. Веребочный. Слов. Д. Эварн.

Вереди, -дів, *мн.* Капризы, прихоти.

Вередити, -джу, -диш, *гл.* Мѣшати, препятствовать, вредить. Угор.

Вередитися, -джуся, -дишся, *гл.* Чваниться. *Як ся вередит богацький син: обрався як пан.* Вх. Зн. 6.

Вередій, -дія, *м.* Капризникъ, прихотливый, переборчивый. Уман. П. 8. *Вередувала б тебе лиха юдина! Чого тобі не стає ще? Ну, та й вередій же!* Харьк.

Вередійка, -ки, *ж.* Капризница, прихотливая, переборчивая.

Вередливий, -а, -е. Капризный, прихотливый. *Вередлива коза вовку користь.* Ном. № 2630. *Вередливе тілки воду варить.* Ном. № 2727.

Вередливо, *нар.* Капризно, прихотливо.

Вередник, -ка, *м.* 1) = **Вередій**. 2) Раст. *Thlaspi arvense* L. ЗЮЗО. I. 138.

Вередниця, -ці, *ж.* = **Вередійка**. *Не буде їй добра у світі, коли такою вередницею зостанеться.* МВ. I. 26.

Вередовний, -а, -е. = **Вередливий**. *Ну, та й вередовна дитина.* Черниг. у.

Вереду, *меж.*, означаюче капризничанье. Встрѣчено въ скороговоркѣ: *Вереду-вереду та пасла дівчина череду.* Харьк.

Вередування, -ня, *с.* Капризы, прихоти, привередничанье. *Хома з того часу зарікся коней купувати та жінчине вередування сповняти.* Рудч. Ск. II. 174.

Вередувати, -дую, -єш, *гл.* 1) Капризничать, прихотничать, перебирать, привередничать. *Тоді їм (запорожцям) таки й тісніше стало, бо вередувати почали.* ЗОЮР. I. 77. *Тепер ти вередуєш: будеш їсти печену редьку.* Ном. № 12228. 2) Перебирать (польск. *wertować?*). *Вередував дерево: чи більше сухого, чи більше зеленого.* Чуб.

Вередун, -на, *м.* = **Вередій**. Левч. 56. Ум. **Вередунець**, **вередунчик**. Аф. 313.

Вередуха, -хи, *ж.* = **Вередійка**. Уман. П. 8. Ум. **Вередушка**. Аф. 313.

Верезати, -жу, -жиш, *гл.* Скрипѣть. *Аби входовими дверима за єдно не верезати, не рішати, кладуть...* Шух. I. 94.

Веремій, -мія, *м.*, **веремія**, -мії, *ж.* 1) Кутерма, суматоха, смятеніє. *Всі веремію підняли.* Котл. Ен. III. 8. *Не краще було й товаришам Гонти: і їх четвертували по городах і містечках, і їх голови, руки і ноги розвішували по перехрестях. Попався у сю веремію і наш дідуган Тарасович.* Стор. I. 252. *Пастухи в ту ніч, як народився Христос, вздріли й велику веремію на небі.* Старод. у. **Крутити веремія, веремію.** *Дѣлать быстрыя нападенія, атаки, нападати то здѣсь, то тамъ. Потєбн. III. 67. К. ЧР. 423 Ніхто краще його не ставав до бою, ніхто не крутив ляхам такого веремія.* К. ЧР. 13. *Крутять в полі веремія делібаши кіньми.* К. МБ. XI. 142. *Як зачав він веремія крутити: то шарпне, то сіпне, то кусне мене, аж гірко мені стало.* Канев. у. **Крутити мізком веремію.** *Измышлять, задумувать хитрости. Потєбен. III. 67. Я вже трохи й догадуюсь, яку він крутить мізком веремію. Шереперя, купала на Йвана. 22. Сказати веремію. Сказати нѣчто. Сказав би веремію, та здумав, що говію.* Ном. № 3583.

Верем'я, -м'я, *с.* Хорошая погода. Шух. I. 81. 189. *По слоті верем'я.* Фр. Пр. 146.

Веренва, -ви, *ж.* Рядъ сноповъ въ одоньяхъ. Чуб. VII. 575.

Вереня, -ні, *ж.* Маленькая верета. Kolb. I. 69. Ум. **Верен(ь)ка**. *У нас не суть веренки, лем тоненькі плахотки.* Гол. IV. 407.

Верес, -су, *м.* Раст. = **Веріс**. Вх. Пч. I. 9.

Вересень, -сня, м. Сентябрь (мѣсяць). Желех.

Вереск, -ку, м. Визгъ, крикъ. Левч. 62. *Вереск у хаті.* Фр. Пр. 146.

Вересклеп, -пу, м. = **Бересклет.** ЗЮЗО. I. 123.

Верескливий, -а, -е. Крикливий. Желех. Левч. 62.

Верескотня, -ні, верескотнява, -ви, ж. = **Вереск.**

Верескун, -на, м. Крикунъ. Уман. II. 48.

Верескуха, -хи, ж. Крикунья. Уман. II. 48.

Вереснути, -ну, -неш, гл. Крикнуть рѣзко. *Півень на призьбі на все подвір'я як вересне.* Драг. 76.

Верета, -ти, ж. 1) Дерюга. 2) Родъ шерстяныхъ разноцвѣтныхъ ковриковъ, которыми застилають лавки, а иногда и столъ. Чуб. VII. 387. Kolb. I. 58. *Дайте ж нам і постілку та й писані верети.* Гол. II. 111. 3) Множество, куча. *Верета горобців у просі.* Фр. Пр. 147. Ум. **Беретка.**

Веретенечко, -ка, с. Ум. отъ веретено.

Веретенитися, -нюся, -нишся, гл. Вертѣться какъ веретено.

Веретенний, -а, -е. Относящійся къ веретену. **Залізо веретенне.** Стропильное желѣзо, двухвершковой толщины. Вас. 199.

Веретенниця, -ці, ж. = **Веретільник.** Вх. Пч. II. 16.

Веретено, -на, с. 1) Веретено для пряденія. Чуб. VII. 410. Вас. 201. *Позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прядсти.* Рудч. Ск. I. 178. *На сорочку не на пряла, веретін не було.* Г. Барв. 45. Названія частей веретена въ Лебед. у.: острый конецъ — **шпиль**, утолщенная средняя часть — **пузде**, зарубка послѣ нея — **шійка**, конецъ — **п'ятка**. (Залюбовск.). Гуцульскія названія: острый конецъ — **спінь**, утолщенная средняя часть — **черевко**, зарубка послѣ нея — **затинка**, деревянный дискъ, надѣваемый на конецъ — **кочальце**, конецъ — **гуска**. Шух. I. 148. 2) Веретено, стержень какъ часть различныхъ снарядовъ и машинъ, напр. снаряда для пряденія шерсти (назв. тупого конца: **гузка** (Вас. 153) и различныхъ ткацкихъ снарядовъ: **ремісника** (Шух. I. 257), **снувалки** (МУЕ. III. 15), **човника** (Шух. I. 258), **шпулера** (МУЕ. III. 14), **прядки**; также какъ часть слѣдующихъ машинъ: **жорен** (Шух. I. 146), **млина ручного** (Шух. I. 103), — **водяного** и **вітряка** (Kolb. I. 61; Мик. 481), **круга гончарського** (Вас. 179, Шух. I. 360 — 262) и пр. Ум. **Верете(і)нце, веретенечко.**

Веретенце, веретінце, -ця, с. 1) Ум. отъ веретено. 2) *мн.* Раст. Equisetum arvense. Вх. Лем. 396.

Веретина, -ни, ж. Нитки для тканья верети. МУЕ. III. 19.

Веретиння, -ня, с.? *Ні з того, ні з сього — веретиння.* Ном. № 7003.

Веретище, -ща, с. Рубище. *Все веретище Остапове держалось тільки латками.* Г. Барв. 22.

Веретільник, -ка, м. 1) Змѣя мѣдяница, Anguis fragilis. Вх. Пч. I. 16. 2) Ящерица. Вх. Лем. 396.

Веретільниця, -ці, ж. 1) = **Веретільник.** Вх. Пч. I. 16. 2) Родъ рыбы. Шух. I. 24. 3) Злая женщина.

Веретінник, -ка, м. 1) Часть **ручного млина**. Шух. I. 103. 2) Снарядъ, употребляемый при сматываніи витокъ съ веретена на **мотовило**: на четырехугольной деревянной подставкѣ — **лавиці** стоитъ вилки — **розсоха**,

которыя своїмъ хвостомъ укрѣплены въ подставкѣ; на верхніе концы **розсох** надѣта дощечка — **правило**, имѣющая, кромѣ двухъ отверстій для концевъ вилокъ, еще и третье посрединѣ; веретено съ напряденными на него нитками вставляється такъ, что тупой его конецъ упирається въ мѣсто, гдѣ выходятъ вилки, а острый — въ среднее отверстие — **правило**; если тянуть за конецъ нитки, то веретено вращается и нитка разматывается. Шух. I. 149.

Веретінце. См. **Веретенце**.

Веретка, -ки, ж. Ум. отъ **верета**.

Верето, -та, м. = **Пілка 3**. Вх. Пч. II. 21.

Вереття, -тя, с. 1) Тряпье, хламъ. 2) Кругъ сноповъ, въ стогѣ. Александров. у.

Веретяний, -а, -е. Дерюжный; подобный дерюгѣ. *У своїй веретяній свитині*. Г. Барв. 22.

Веречи, вержу, -жеш, гл. Бросить, кинуть. Угор. *Велілась мя в болото веречи, ніж мя мали вояки стеречи*. Гол. I. 137.

Верещака, -ки, м. Крикунъ, пискунъ.

Верещання, -ня, с. Рѣзкій крикъ, визгъ.

Верещати, -щу, -щиш, гл. Рѣзко, пронзительно кричать, визжать, пищать. *І кричить, верещить, против діда не мовчить*. Нп. *Жаба кричить, верещить, а кухарь на рожні до кухні її тащить*. Ном. № 1222.

Верей, -реї, ж. Ось, на которой ходитъ дверь; столбъ, на который навѣшены ворота. КС. 1882. IV. 171. *Поставивши ворота з верейми*. К. Іов. 85.

Вержет, -ту, м. = **Лeverжет**. *Накрутятъ оце вержет, аж стирчить, мов у квока чубик*. Сим. 230.

Верзиця, -ці, ж. Пустомеля. *Верзи, верзице, покуль верзеться*. Ном. № 13013.

Верзкати, -каю, -єш, гл. = **Верзякати**.

Верзіння, -ня, с. Болтовня, пустые разговоры. *А що як справді нападуть на нас розбійники?... — Не бійсь, моє серце: то усе верзіння*. МВ. III. 130.

Верзти, -зу, -зеш, гл. Говорить вздоръ, болтать, плести, пустомелить. *Великий крик всі підняли і всяку всячину верзли*. Котл. Ен. *Стара собако, де б молитъся, верзеш тут погань*. Шевч. 159. *Іван Уласович і не слуха, що вона йому верзе*. Стор. I. 208.

Верзтися, -зеться, гл. безл. Грезиться. *Як снетъся, то й верзеться*. Ном. № 11349. *Ой не спала я, все верзлась мені нічка темная*. Шевч. 295.

Верзувати, -зую, -єш, гл. Издѣваться. Испорч. **коверзувати**? Слово сомнительное: встрѣчено только въ одной пѣснѣ, помѣщенной въ соч. В. Шульгина: «Юго-западный край» (1864). *А там стали шкуру дерти, як і спершу дерли, — цілий тиждень верзувати, як і верзували*. (106).

Верзун, -на, м. Кожаный лапотъ. Стор. М. Пр. 4. *І так злиденно іскривився, що став похожим на верзун*. Котл. Ен. VI. 81.

Верзякання, -ня, с. Нескладная болтовня. *Уже йому докучило слухати п'яне верзякання*. К. ЧР. 67.

Верзякати, -каю, -єш, гл. Болтать, плести, молотъ вздоръ. *Верзякали вони таку дурницю*. Ком. I. 53.

Веризуб, -ба, м. Рыба: веризубъ, *Lenciscus Friesii*. Браун. 28.

Верівчаний, -а, -е. Веревочный. Волч. у. (Лободовск.).

Верінка, -ки, ж. = Вереня. *Лягають спати, а вкриваються сіраками чи якою верткою.* Шух. I. 216.

Веріс, -су, м. Раст. Верескь, *Calluna vulgaris* Salis. ЗЮЗО. I. 115.

Верія, -рії, ж. = Верейя. Желех.

Верклюг, -га, м. Снарядь для подвѣшыванія котелка надь огнемъ (въ жилищахъ гуцульск. пастуховъ и пр.). **Стовп** — столбъ вращается, стоя у стѣны, въ **каганці** нижнімъ концемъ; вертикально къ нему вдѣланъ въ верхній его конецъ (такъ что выходитъ подобіе буквы Г) четырехгранный брусокъ дерева, назыв. собственно **верклюгом**, вдоль котораго двигается **берфела (кужба)** — пластинка съ крючкомъ на концѣ: одинъ конецъ **берфели** проходитъ въ отверстіе **верклюга** и поддерживается въ немъ **чопом** — колышкомъ, входящимъ въ отверстіе **берфели**, а на крюкѣ другого конца виситъ котелокъ; благодаря ряду отверстій для колышка вдоль **берфели**, ее можно поднимать и опускать, также двигать по прорѣзу **верклюга** и такимъ образомъ перемѣщать котелокъ. Шух. I. 186, 187, 109. См. **Вертлюг.**

Верлань, -ня, м. Крикунъ. *Горлань, верлань, кулачник страшный.* Котл. Ен. V. 66.

Верлатий, -а, -е. Крикливый.

Верло, -ла, с. Рычагъ, къ которому припрягають лошадей для приведенія въ дѣйствіе привода.

Верміян, -на, м. Армянинъ. Мнж. 155.

Вернець, -нця, м. = Вочкаръ. Угор.

Вернивода, -ди, ж. 1) Водоворотъ. 2) м. Сказочный великанъ, но желанію, движеніемъ своихъ усовъ управляющій водою. *Вернивода з водою грається: на той бік усом поверне — там сухо робиться, то на той — там сухо робиться.* Чуб. II. 266.

Верниголова, -ви, ж. Родъ дѣтской игры.

Вернигора, -ри, м. Сказочный герой, переворачивающій горы. Мнж. 43. Драг. 256.

Вернидуб, -ба, м. Сказочный герой, руками ломающій огромные дубы. Мнж. 43.

Верниіна, -ни, ж. = Колотвиця. Вх. Зн. 27.

Вернисонце, -ця, с. Раст. *Lupinus caeruleus*. Харьк. у.

Вернути, -ся. См. **Вертати, -ся.**

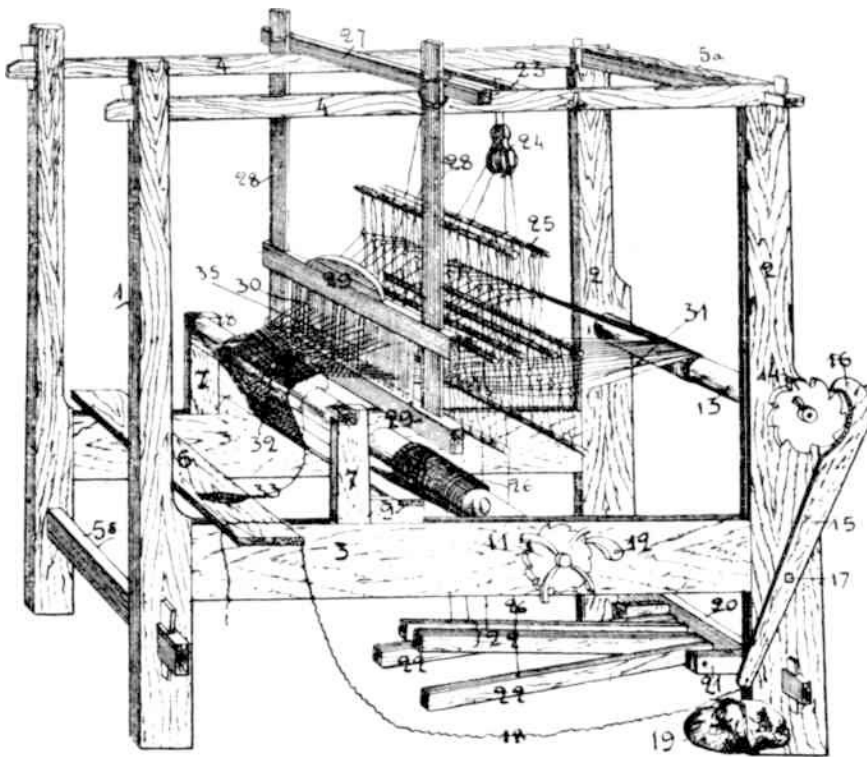
Версадло, -ла, с. Астролябія. Мнж. 177. См. **Верцадло.**

Версовик, -ка, м. Лошонокъ, родившійся поздней осенью. Вх. Пч. II. 6.

Верста, -ти, ж. = Верства.

Верстак, -ка, м. Ровесникъ. Шух. I. 32.

Верстат и варстат, -ту, м., варстать, -ті, ж. 1) Также кросна. Ткацкій станокъ. Чуб. VII. 409. *Хто пряде, хто за верстаттю.* Г. Барв. 33. Части **верстату** видны изъ слѣдующаго рисунка гуцульскихъ кросен: 1 и 1. **Передні коники**; 2 и 2. **задні коники**; 3 и 3. **ставки**; 4 и 4. **победрини**; 5 и 5. **поперечниці**; 6. **сідавка = сідець**; 7 и 7. **льонки**; 8. **маголь**; 9. **штак**; 10. **спідній навій = воротило**; 11. **сучка з зубами**; 12. **песик**; 13. **верхній навій = воротило**; 14. **сучка, кегло**; 16. **песик**; 17. **чіп**; 18. **шнур**; 19. **камінь**; 20. **поперечниця**; 21. **вуха**; 22. **поножі**; 23. **скракник**; 24. **скраклі з кільцями**; 25. **ничиниці**; 26. **мотузи**; 27. **стріла**; 28 и 28. **снизьки**; 29 и 29. **набівка (= ляда)**, а в ній 30. **бердо**; 31. **основа**; 32. **полотно**; 33. **човник**; 34. **полотно. навите на спідній навій.** Шух. I. 254 — 256. Иныя названія тѣхъ же частей: а) 1. **коники**, 2.

слупки, 3. статови. 4. жердки, 5а. жердки, 5б. шайда, 6. сідак. 7. льонтки. 8. магіль, 9. штак, 10. долішній навій, 11. триб, 12. песик, 13. горішній навій, 14. триб, 15 — 16. сука, 20. шайда, 21. кочки, 22. підніжки, надѣтыя на сворінъ. 25. начинє, 27. жердка, 28. лядобійці. 29. властива ляда, 30. блят, 31. основа, 32. полотно, 33. човник, 34. полотно. Восточн. Галиція. МУЕ. III. 16 — 20. б) 1. Передні стояни (стояки), 2. задні стояни (стояки), 3. коні (застрямини), 4 и 5а. жертки (жертки), 5б. шайда (шайда), 6. лавка, 7. ломки, ед. ч. ломок (лоно), 8. штак (магівниця), 9. штак, 10. спідній навій, 11. колесо (трибок), 12. цуга (жабка), 13. верхній навій, 14. колесо (коло), 15 — 16. цуга (дзуга), 20. шайда (шайда), 21. (жабка), 22. підніжки, надѣтыя на шворінъ (то-же), 23. середня жертка, 24. жабки — ихъ двѣ (жидки), 25. начиння (начиння), 26. мотузочки, 27. жерточка (жертка) — къ ней привязана ляда своєю роспинкою, — въ гуцульскихъ кроснах жерточка и роспинка, какъ видно изъ рисунка, сведены въ одно, 28. хвости, 29. сама ляда (то же), 30. блят (блят), 31. основа (то-же). Константиногр. у., записаль Б. Гринченко; въ скобкахъ поставлены названія, указаннныя у Вас. 165 — 166. — См. еще отдѣльныя описанія: блят, ляда, навій, начиння. 2) Варстат гончарський. См. *Круг гончарський*. Шух. I. 260. 3) Варстат трацький. Подставки, на которыя кладуть дерево при распиливаніи его на доски. МУЕ. III. 30.

Верстати, -таю, -єш, гл. — *дорогу, путь*. Держать путь. *По морю простий путь верстають судна*. К. Псал. 237. *Коней на-заводах день і ніч держали, до гетьмана Наливайка дорогу верстали*. Макс. *Зібралися повки його на мене, верстаючи далекую дорогу*. К. Іов. 41.

Верства, -ви, ж. 1) Верста. *Прибігають до царєвого дому.... верстов за п'ять*. Рудч. Ск. I. 105. *У доброго коня не довгі верстви*. Ном. № 11385. 2) Верстовой столбъ. *З Берєслава до Перекопу все мальовані верстви*. Рудч. Чп. 155. *Понаставляли тут верстів що й розминуться трудно*. Ном. № 6595. 3) Слой земли, сноповъ; рядъ вѣтвей на деревѣ,

находящихся на одной высотѣ. Мнж. 177. Шух. I. 175. *Треба ще положити одну верству, а тоді вже вершити стіг.* Харьк. 4) Слой, класъ, кругъ (общества). *Це люде однієї верстви з вами.* Левиц. 5) Возрастъ. *Цей дід однієї зо мною верстви.* Рк. Левиц. I з менчої верстви вчатьсь всі. Уманск. у.

Верствак, -ка, м. Ровесникъ. Вх. Лем. 396.

Верстовий, -а, -е. Верстовой. — **шлях.** Столбовая дорога. *На верстовім шляху в полі корчма під вербою.* Шевч. 455.

Версть, -ти, ж. = Верства 3 — 5. Вх. Зн. 6.

Верта́ння, -ня, с. Возвращеніе. *Ой то ж мені не гуляння, — за ворота та й вертання.* Грин. III. 686.

Верта́ти, -таю, -єш, сов. в. верну́ти, -ну́, -неш, гл. 1) Возвращать, возвратить, вернуть. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає.* Ном. № 1715. *Верни моє, візьми своє.* Ном. № 273. *Верни, верни, милий Боже, моє дівування.* Мет. 259. 2) Возвратиться. *Я ждатиму, доки вони не вернуть з міста.* Федьк. 3) Поворачивать, заворачивать. *Туди мою головоньку що вечора верне.* Мил. 79. *Гей, верни, Касяне, круто.* Ном. № 11418. *Куди не верни, наткнешся на тин.* 4) Выворачивать, выворотить, воротить, съ силой двигаться впередъ. *Де ся взялася да із моря синя хвиля: верне да верне всяку рибу із дна.* Мет. 101. *Правда зі дна моря верне.* Ном. № 6689. *Реве, стогне хуртовина, котить, верне полем.* Шевч. 82. *Як узяв скот вернути із того яйця: верне та й верне.* Рудч. Ск. I. 144. 5) Сваливать, свалить, сбрасывать, сбросить. *Пшенишне, гречишне — верни змісто.* Ном. № 12167.

Верта́тися, -таюся, -єшся, сов. в. вернутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Возвращаться, возвратиться, воротиться. *Вернітеся, літа мої, хоч до мене в гості. Не вернемось, не вернемось, не знаєм до кого.* Мет. 106. *Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся.* Ном. № 3676. 2) **Вернеться світ кому.** Голова у кого кружиться. *Лежать наша Тетяна, вернеться їй світ.* Г. Барв. 537.

Вертеп, -пу, м. 1) Пещера. *Благовістив в Назареті, — стала слава у вертепі.* Колядка. Шевч. 291. *І слово правди і любови в степи, вертепи понесли.* Шевч. 2) Кукольный театръ, театръ маріонетокъ, на которомъ въ старину представлялась рождественская мистерія, а также и сцены изъ народной жизни.

Вертепа, -пи, ж. Пропасть, оврагъ, ущелье. Вх. Лем. 396.

Вертепний, -а, -е. Относящійся къ вертепу. Желех.

Вертиголов, -ва, м., вертиголова, -ви, об. Тотъ, кто имѣеть привычку крутить головой. Вх. Зн. 6.

Вертигузка, -ки, ж. 1) Трясогузка. Уман. IV. 127. 2) Вертлявая женщина.

Вертипорох, -ха, м. Вѣтренникъ, вертопрахъ. Вх. Зн. 6.

Вертіж, -жа, м. Мѣсто сверленія. Угор.

Вертій, -тія, м. = Веретільник 1. Вх. Пч. II. 16.

Вертіння, -ня, с. 1) Вертѣніе. 2) Сверленіе.

Верті́ти, -чу́, -тіш, гл. 1) Вертѣть, крутить. *Вертить хвостом.* Ном. № 3004. *До Бога далеко, а пани вертять, як хотять.* Ном. № 1237. *У такому ділі як не верти, треба або чорта, або жінки.* Шевч. 284. 2) Сверлитъ. *У дощі вертіти дірку.* Дещо.

Верті́тися, -чуся, -тишся, гл. Вертѣться, крутиться. *Вертіться, мов в'юн в ополонці.* Ном. № 3124. *Вертіться, як муха в окропі.* Ном. № 10068.

Верткий, -а, -е. Вертлявый, шустрый. *Був там один, що його прозвали Малпою, швидкий та верткий, що й з під ступня викрутиться.* Св. Л. 131.

Вертливий, -а, -е. Вертлявый. Ном. № 13618.

Вертлик, -ка, м. Шарманка. *Грає на вертлику.* Вх. Лем. 397.

Вертлюг, -га, м. неподвижный винтъ, на которомъ что нибудь вращается. См. **Верклюг.**

Вертун, -на, м. Названіе хитраго вола. КС. 1898. VII. 46.

Вертунець, -нця, м. Летучая мышъ? (Вночі) одні тільки вертунци́ часом літали перед його очима. Мир. ХРВ. 306.

Верть, меж., означающее поворотъ. *Тоді вона верть, та за двері.* Г. Барв. 182. *Підійшли до його, а він тоді верть, та в другий бік, та й сховавсь.* Павлогр. у.

Вертьог, -гу, м. Ухабъ; яма въ пескъ, выбитая вѣтромъ. Мнж. 177.

Вертьога, -ги, ж. Родъ посуды. *Виїла з одної вертьоги.* Чуб. II. 407.

Вертю, нар. Въ выраженіи **вертю закрутився** — завертѣлся; встрѣчено только въ одной пѣснѣ, повидимому фальсифицированной и напечатанной у Макс. (1834), 130: *А в Ланському розі явір похилився, ой татарин тяжко-важко вертю закрутився.* АД. I. 144.

Вертялка, -ки, ж. Метательное орудіе. Угор.

Верх, -ху, м. 1) Верхъ. *Козел сміливіший — ізліз на самий верх.* Рудч. Ск. *Вода так через верх летѣся.* Рудч. Ск. **Зверху до споду.** Съверху до низу. **На версі.** Сверху.

Коровай накривають рантухом так, щоб різка з яблуками стреміла на версі. Г. Барв. IV.

30. **Через верх слухати.** Невнимательно слушать, пропускать мимо ушей. *Як*

батько казав: «не важся за його йти», то я слухала його через верх. Г. Барв. 277. 2)

Поверхность. *Верх землі.* 3) Крыша, покрывка (шубы). *Кожух.... сіронімецький верх.*

Сим. 227. 4) Верхняя часть, верхній край чего либо. **Верхи.** Въ палкѣ верхній кінець, когда на ней **міряються**, чья очередь. Ив. 14. — **у неводі.** Верхній край невода. Вас.

186, Браун. 10. 5) Верхушка (дерева, горы, стога и пр.). Kolb. I. 63. *Ой у городі*

конопельки — верхи зелененькі. Мет. 61. *А що буря верхи позривала.* Грин. III. 418. *На*

дуба зліз, на самий вершечок. Чуб. 6) Крыша; глава церковная. *Стоїть церква без верха,*

у їй людей без числа. Ном. стр. 296, № 196. *Стане церковця з трома верхами, з трома*

верхами, з трома хрестами. О. 1861. XI. Св. 62. **Твоя хата, а мій верх.** Обрядовыя

слова новобрачной, подѣзжающей къ хатѣ мужа, выражающія пожеланіе

властвовать въ домѣ мужа. Мил. 123. 7) Дымовая труба, отверстие для выхода дыма

изъ печи. *Мій верх і заткало.* Ном. № 2575. *Ти думаєш, дурню, я тебе кохаю, я такими*

дурнями верхи затикаю. Нп. **Верхи трусити.** Трубы чистить. Сим. 130. 8) **Верхами =**

Верхи. *А москалі їй назустріч, як один, верхами.* Шевч. 85. *Не їдь до мене трьома*

верхами, приїдь до мене трьома возами. Грин. III. 266. 9) Верхъ, излишекъ. Вас. 191. Ум.

Вершок, вершечок.

Верхи, нар. Верхомъ. *Наганяє його верхи на коні пан.* ЗОЮР. II. 47. *Климець сів верхи,*

пробіг скільки там. Рудч. Ск. I. 69.

Верхівень, -вня, м. Верховой, всадникъ. *Приїхали ті верхівні.* Драг. 305. *Учора два*

верхівні бігло за возом. Лубен. у.

Верхівець, -вця, м. = **Верховинець.** Шух. I. 77.

Верхівка, -ки, ж. Верхушка (растения) Шух. I. 88. Ум. **Верхівочка.** *Маки, маки, маковочки, золоти верховочки.* Маркев. 75.

Верхів'я, -в'я, с. 1) Вершина; верхушка дерева. *Бог узяв.... рукою того дуба за верхів'я,* О. 1862. V. 83. 2) Волоса на голов'ї, хохоль. *Мужик попав коваля за верхів'я і давай йому метелиці давати.* Грин. I. 109.

Верхлюк и верхляк, -ка, м. Дикій поросенокъ. Вх. Пч. II. 7.

Верхніна, -ни, ж. Сливки. Вх. Зн. 6, 37. Ум. **Верхнинка.**

Верхній, -я, -є. Верхній. *А зуб як вискочить та в верхню гільку, та й застряв там.* Рудч. Ск. I. 130. *Верхня щелепа.* Міус. окр.

Верхняк, -ка, м. 1) Верхній жерновъ въ мельницѣ. 2) Часть гончарнаго круга (см.). Вас. 179. Шух. I. 260 — 262. 3) Верхній слой скирды. 4) Дека въ струнномъ музыкальномъ инструментѣ (кобзѣ, торбанѣ). КС. 1882. VIII. 282; 1892. III. 382. 5) Металлическая крышка курительной трубки. *Чіпка одкрив верхняк, потяг люльку, — огонь осіяв сіни.* Мир. ХРВ. 306. 6) У гребенщикова: верхушка рога. Вас. 163.

Верхоблюд, -да, м. = **Верблюд.**

Верхове, -вого, с. Подымная подать, взимаемая отъ трубъ. Кремен. у.

Верховець, -вця, м. = **Верхівень.** *Он по полю верхівцем літає.*

Верховий, -а, -е. 1) Верховой. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Макс. 2) с. м. Верховой; всадникъ. *Послали верхового, щоб подав звістку. Дали проїхати верховим і ридванові.* К. ЧР. 74. 3) **Верховий вітер.** Сѣверовосточный вѣтеръ. О. 1862. V. Кух. 37. 4) **Верхові вила.** Вилы, которыми подають сѣно на высокіе стоги и скирды. Грин. II. 86. 5) **Верхова хата.** Хата съ соломенной крышей, въ противоположность землянкѣ. Херс. 6) — **хвиля.** *Гарасько ж на талан і диво якось до берега прибивсь. Чи з ломом він туди заплив, чи хвиля верхова прибила?* Мкр. Г. 7.

Верховик, -ка, м. 1) Сѣверный вѣтеръ. 2) Всадникъ, верховой. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Верховина, -ни, ж. Вершина (дерева, горы). *Він на те дерево: заліз аж на саму верховину.* Рудч. Ск. I. 4. **Могила-верховина.** Курганъ на возвышенномъ мѣстѣ. обыкновенно сторожевой постъ. *Ой могило-верховина, чомусь рано не горіла.* Год. I. 96. Ум. **Верховинка.** Шух. I. 204.

Верховинець, -нця, м. Горецъ. Гол.

Верховинний, -а, -е. Вершинный, относящійся къ вершинѣ. **Верховинна могила = верховина-могила.** *Горять могили верховинні в полі.* К. ЦН. 187.

Верховіття, -тя, с. Верхнія вѣтви деревьевъ. *Верховіття у тернів стинає, меншому брату примішу покидає.* Макс.

Верховод, -да, м. 1) Вожакъ. *З колегіума виходили всі люде, которі були верховодами українського панського товариства.* К. Гр. Кв. 7. 2) = **Верховодка.**

Верховода, -ди, ж. = **Оклій,** *Aspius lucidus.* Вх. Пч. II. 18.

Верховодити, -джу, -диш, гл. Командовать, заправлять, начальствовать. *Коли я змій, а ти прозмій, так ти над нами будеш верховодить.* Рудч. Ск. II. 188. *А над усіма був найстарший мармалка: він уже всіма верховодив.* Рудч. Ск. II. 204. *З громади кпили, хлопців били та верховодили в селі.* Шевч. 565.

Верховодиця, -ці, ж. = **Верховода = Оклій.** Вх. Пч. II. 18.

Верховодка, -ки, ж. Рыба: а) *Uranus copus.* б) *Alburnus lucidus.* Браун. 27.

Верховодний, -а, -е. Желаящий властвовать. *Під римські верховодні мрії вовік чола свого не нагнемо.* К. ПС. 137.

Верхоглядка, -ки, ж. Поверхностная женщина. *Як почали вчащати якісь приятельки, верхоглядки та верхоумки, то й звели її ні на що.* МВ. I. 27.

Верходуб, -ба, м. Раст. *Laserpitium latifolium.* Лв. 99.

Верхолаз, -за, м. Любящий лазить по крышамъ, деревьямъ. Рк. Левиц.

Верхоляк, -ка, м. Лѣсной жаворонокъ, *Anthus arboreus.* Вх. Пч. II. 8.

Верхом, нар. = Верхи. *Не сїдай верхом (на собаку).* Ном. № 13396.

Верхопасання, -ня, с. Въ постройкѣ: верхняя часть сруба. Шух. I. 116.

Верхостьоб, -бу, м. Особый способъ вышиванія.

Верхоумка, -ки, ж. Умничающая, но. поверхностная женщина. *Нацокотали тії верхоумки скосирні, а ти віри поняла.* МВ. (О. 1862. III. 45). МВ. I. 27.

Верцадло, -ла, с. 1) Зеркало. *Дочка Лавися чепуруха в верцадло очі все п'яла.* Котл. Ен. IV. 27. 2) Компасъ. Кременч. у. 3) Астролябія. Манж. 177.

Верч, -ча, м. 1) Свертокъ, пучекъ. 2) Небольшая булочка съ шишкой посрединѣ. Ее даютъ старости на свадьбѣ, чтобы впустили въ дворъ. Ум. **Верчик, верчикок.** *Що за той верчикок шпалер?* Харьк. у.

Верчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **верч.** *Христя скрутила верчик соломи.* Мир. Пов. I. 117. 2) Сплетенный бубликъ.

Верша, -ші, ж. Рыболовный снарядъ конусообразной формы, сплетенный изъ прутьевъ. *Раки, лїзте в вершу.* Ном. № 6897. *Роз'їхавсь як верша.* Стор. II. 27. *Насміялась верша болоту, коли оглянеться, аж і сама в болоті.* Ном. № 7999. См. **Єтір з прутя.**

Вершак, -ка, м. Верхушка дерева, верхняя часть дерева. *Смерека, якій утято замолоду вершак.* Шух. I. 185. Шух. I. 176.

Верше, нар. Выше. Харьк.

Вершень, -шня, м. = Верхівень. Стор. М. Пр. 120.

Вершечок, -чка, м. Ум. отъ **вершок.**

Вершильні вила. Вилы, которыми подають сѣно при вершеніи стога.

Вершина, -ни, ж. 1) Верховье рѣки. *Гей з устні Дніпра да до вершини сімсот річок і чотири.* Макс. 2) Начало (оврага). *Де коні? — В вершині балки.* Стор. II. 258. 3) = **Вершок 2.**

Вершити, -шу, -шиш, гл. Завершать, заканчивать. *Вершіть у стозі, бо нема на возі.* Ном. 2) Насыпать чего либо въ сосудъ выше краевъ.

Вершитися, -шуся, -шишся, гл. Завершаться, оканчиваться наверху. *Мармурові комінки вершилися великокняжими гербами.* Стор. М. Пр. 74.

Вершій, -шія, м. Работникъ, заканчивающий верхъ стога. *Вершія немає на оцей стіг.* Волч. у.

Вершка, -ки, ж. Рыболовный снарядъ изъ прутьевъ лозы, — родъ корзины, одна сторона которой открыта и бокъ въ этомъ мѣстѣ удлинень и лежитъ горизонтально, — конецъ его называется **приладь**, середина — **спадь**, сама корзина — **гоговник**. Снарядъ ставится на дно открытой стороною противъ узкаго и быстрого теченія, **гоговник** накрывается плитой; гонимая рыба входитъ въ корзину и не можетъ оттуда выбиться, благодаря силѣ теченія. Шух. I. 227.

Вершляг, -га, м. Молоть. (Коваль) і каже: Ну, я нагрію кліщі, а ти бери вершляг. Мнж. 124. Вершляг хоч шклянку розбиває, та штуку з криці вигинає. Греб. 322.

Вершник, -ка, м. Верховой, всадникъ. Стор. II. 57. Аф. 315. См. **Верхівень.**

Вершнюк, -ка, м. = **Верхоляк.** Вх. Пч. II. 8.

Вершня, -ні, ж. Поверхность.

Вершняк, -ка, м. 1) Одинъ изъ пильщиковъ досокъ, стоящій при работъ сверху. Борз. у. 2) = **Вершняк 1.** Черниг. у.

Вершок, -шка, м. 1) Ум. отъ **верх.** 2) Дно шапки съ наружной стороны. 3) Верхняя часть очіпка. КС. 1893. XII. 449. Вас. 191. 4) Та часть курительной трубки, въ которую кладется табакъ. Шух. I. 276. 5) Истоки рѣки. *Де річка Лива взяла свої вершечки.* 6) Вершокъ. *Лисина у шість вершків.* Ном. № 13942. 7) Сливки; сметана. *Зо всіх гладिशок чисто було вершечки поз'їдаю, наче той кіт.* Г. Барв. 356. См. **Вершина.** Ум.

Вершечок.

Верштаб, -бу, м. У овчинниковъ: снарядъ въ видѣ стоящаго одного или двухъ параллельно поставленныхъ шестовъ съ перекладинами, употребляемый для навѣшиванія овчины при ея обработкѣ. Вас. 153. Сумск. у.

Веряйка, -ки, ж. Деревянный замокъ. Вх. Уг. 231.

Весела, -лої, ж. = **Веселка.** Вх. Зн. 6.

Веселечко, -ка, с. Ум. отъ **весло.**

Веселий, -а, -е. 1) Веселый. *В погоду і смутний веселим буває.* Ном. № 602. *Будь... весела як весна.* Ном. № 4562. **Під веселу руч.** Въ хорошемъ настроеніи. *Як от під веселу руч, то й пісень співаємо.* Харьк. 2) Пріятный, производящій хорошее впечатлѣніе. *Веселі здалека палати.* Шевч. Ум. **Веселенький, веселесенький.**

Веселик, -ка, м. Названіе журавля, которое нужно употреблять относительно ихъ, когда они прилетаютъ весной, вм. журавель, иначе будешь журитися весь годъ. Драг. 8.

Веселити, -лю, -лиш, гл. 1) Веселить, увеселять. *Вона було ввесь двір веселить собою, як зорою.* МВ. I. 70. 2) Радовать. *І душу веселить одрадою благою.* К. Псал. 54. *Жити б, жить та славить Бога і добро творити та Божою красою людей веселити.* Шевч. 327.

Веселитися, -люся, -лишся, гл. 1) Веселиться. *Загубиш, то не смутись, — знайдеш, то не веселись.* Ном. № 5851. *Веселіться ж, люде добрі, гуляйте!* Шевч. 306. 2) Радоваться. *Я тобою, пташко, веселюся.* Шевч. 193.

Веселиця, -ці, ж. = **Веселка 1.** *Ой знати, знати, хто господиня: в неї в світлиці, як в веселиці.* Гол. IV. 545. Ум. **Веселичка.** Вх. Зн. 6.

Веселісінський, -а, -е. Совершенно, очень веселый. Мил. 162.

Веселісінько, нар. Совершенно, очень весело. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було,* О. 1862. IX. 111.

Веселість, -лости, ж. Веселость, веселіе. *Наробили там крику та сміху, радости та веселости.* МВ. I. 114. *Дай вам, Боже, в стайниці радість, в хижі веселість.* Гол. II. 2.

Веселішати, -шаю, -еш, гл. Дѣлаться веселѣе. Желех.

Веселка, -ки, ж. 1) Радуга. Маркев. 16. 2) — **вонюча.** Раст. Phallus imprudicus. ЗЮЗО. I. 131. 3) — **чортова.** Раст. Phallus, caninus L. ЗЮЗО. I. 131. Ум. **Веселонька, веселочка.** *Роскажи, як за горою сонечко сідає, як у Дніпра веселочка воду позичає.* Шевч. 324.

Веселковий, -а, -е. Радужный. Уман. III. 231.

Весело, нар. Весело. *Тоді чоловік весело співає, як п'ятериком поганяє.* Ном. № 1408.

Весело не засміється, не гляне. МВ. II. 20. Ум. **Веселенько.** *Як мій милий біля мене, — гулять веселенько.* Нп.

Веселонька и веселочка, -ки, ж. Ум. отъ **веселка.**

Веселувати, -лую, -єш, гл. Играть свадьбу, гулять на свадьбѣ. *Аж тиждень веселували, як Марка женили.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Веселуха, -хи, ж. 1) Веселая женщина. 2) Шутливое названіе спиртного напитка.

Варенухи, веселухи довелося до зволу. Мкр. Н. 38. 3) Лягушка. Вх. Пч. I. 16.

Весельце, -ця, с. Ум. отъ **весло.**

Веселюх, -ха, м. = **Веселуха 3.** Вх. Пч. I. 16.

Весівка, -ки, ж. = **Веселка 1.** Вх. Зн. 6.

Весіленько, -ка, с. Ум. отъ **весілля.**

Весілля, -ля, с. Свадьба. *Дай, Боже, знати, з ким весілля грати.* Ном. № 262. *Загойться, поки весілля скоїться.* Посл. **Відбути, відгуляти весілля.** Сыграť, отпраздновать

свадьбу. **Весіллям** називаються и вообще всѣ участники свадьбы: *весілля йде до молодої.* О. 1862. IV. 30. Ум. **Весіленько, весіллячко.** *Вінець сплете дівчинонька та на весіленько.* Млак. 93. *Яке ж твоє весіллячко смутне-невеселе.* Г. Барв. 208.

Весілчанин, -на, м. Употр. болѣе во мн. ч.: **весілчане.** Участники свадебныхъ торжествъ. К. ПС. 38.

Весільний, -а, -е. Свадебный, брачный. *Так мені вподобалась, як вовкові весільні пісні.*

Ном. № 5019. *Весільна хустка.* Шевч. 318. *Чи можуть синове весільні постити?* Св. Мр. II. 19. **Весільний дім, хата.** Домъ невѣсты. Мет. МУЕ. III. 82. **Весільна корогва.** Красный флагъ во время свадебныхъ обрядовъ. О. 1862. IV. 27.

Весінний, -а, -е. = **Весняний.** Гол.

Весло, -ла, с. 1) Весло. *На човничку парубочок веслами грає.* Мет. 77. 2) Родъ лопатки, которой горшечникъ размягчаєть глину. Шух. I. 260, 261. 3) Коромысло. Шух. I. 97. Ум. **Весельце, веселечко.** *Бігнуть, пливуть човенцями, поблискують весельцями.* Pauli.

Веслувати, -лую, -єш, гл. Грести весломъ. *Був човен серед моря, а він один на землі і бачив, як вони силкувались, веслуючи.* Єв. Мр. VI. 47, 48.

Веслюга, -ги, м. Большого роста человекъ. Рк. К. *Ой взяли Попенка його вірні слуги, а Сотниченка з ратуші веслюги.* Нп.

Весна, -ни, ж. Весна. *Встала й весна, чорну землю сонну розбудила, уквітчала її рястом, барвінком покрила.* Шевч. 195. **Весною, на весні.** Весной.

Веснівка, -ки, ж. 1) = **Веснянка.** 2) Пт. луговой жаворонокъ, *Alauda arvensis.* Вх. Пч. II. 8.

Веснування, -ня, с. Встрѣчено въ формѣ **веснованє.** Весенняя пастѣба скота въ полонинах. Шух. I. 190.

Веснувати, -ную, -єш, гл. Дѣлать весеннія работы; проводить весну. Желех. *Дай, Боже, веснувати!* Фр. Пр. 152.

Весняний, -а, -е. Весенній. *Весняна погода.* Макс. *Зійшло сонце веснянее — стало пригрівать.* Рудч. Чп. 195.

Веснянка, -ки, ж. 1) Весенняя пѣсня. **Веснянки** поються исключительно ранней весной и исключительно молодежью. 2) Весенняя нимфа. *Весняночка-паняночка десь у садочку шиє сорочку.* Мет. 300. 3) мн. Веснушки. *Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки.* Ном. № 266.

Веснянкуватий, -а, -е. Покрытый веснушками, веснуцатый. Уман. I. 71.

Вести, веду, -деш, гл. 1) Вести. *Взяла коня за гнuzдечку, веде коня у стадницю.* Мет. 74. *Ти вів народ свій, як отару, жезлом Моисея та Арона.* К. Псал. 2) — **голос.** Пѣть, тянуть голосомъ. *Лугом іду, голос веду — луже, розвивіся!* Мет. *Як же він високо веде.* 3) — **мову.** Разговаривать, вести рѣчь. *Вони тоді саме вели про його мову між собою.* Рудч. Ск. II. 20. 4) — **нитку.** Выводить нитку. 5) — **перед.** Предводительствовать, командовать: быть впереди, во главѣ. *Господарює Хвесиха, у всьому перед веде, а Хвесько слуха її й поважа.* Стор. I. 26. *На вечорницях... у колядці, ніхто як я перед вела.* Стор. I. 133. 6) — **порядок.** Распосяжаться. *Тобі, мати, порядок вести.* Мил. 160. 7) — **танок.** См. **Танок.**

Вестися, ведуся, -дешся, гл. 1) Быть ведомымъ, вестися. *Веди швидче коня! — Еге, веди! коли ж не ведеться!* 2) Быть въ обычаѣ. *У нас так не ведеться. На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим гнеться.* Гліб. 3) Размножаться, плодиться, родить (о растеніяхъ). *У нас гарно ведуться кури. У нашім ставну не ведуться карасі. Оця пшениця велася сім років, а на восьмий перевелася.* Лебед. у. 4) Везти, удаваться, счастливиться. *Коли не ведеться, то й курка не несеться.* Ном. № 1701. *Уже ним ся сього року любитки не веде.* Гол. IV. 508.

Весь, -сю, м. Раст. *Phellandrium aquaticum.* Вх. Пч. I. 12. *Oenanthe phellandrium.* Лв. 100.

Ветлина, -ни, ж. Раст. *Salix vittelina.* Вх. Пч. I. 12.

Ветуля, -лі, ж. = **Ватуйка.** Вх. Уг. 230.

Ветхий, -а, -е. Ветхій. *В ветхе рям'є я одігся.* К. Псал. 82.

Вех, м. 1) -ху. Раст. *Sium latifolium L.* Анн. 332. 2) -ха. Пономарь. *Лотоцький! не думай, що ти граф Потоцький, бо ти вех села Бебех.* Ном. № 5509.

Веха, -хи, ж. См. **Віха.**

Вець! меж. Призывъ свиней, то-же, что и **ваць.**

Вечеренька, -ки, ж. Ум. отъ **вечеря.**

Вечеріти, -ріє, гл. безл. Вечерѣть. *Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечеріє.* Мет. 98. **Вечір** **вечеріє.** Начинается вечеръ. *А вже вечір вечеріє, вже сонечко зайшло.* Грин. III. 129.

Вечерішний, -а, -е. = **Вечірній.** *Вечерішне молоко.* Вх. Лем. 397.

Вечерниці, -ць, ж. мн. 1) Вечернія собранія молодежи. *Ей, стережися тих вечерниць, як мати тебе від вогню стерегла.* Ном. № 12560. 2) — **душисті.** Раст. *Nesperis matronalis L.* ЗЮЗО. I. 125. Ум. **Вечернички, вечерниченьки.**

Вечерниця, -ці, ж. Вечерняя звѣзда, Венера. Вх. Лем. 397.

Вечерниченьки, -ньюк, ж. мн. Ум. отъ **вечерниці.**

Вечерничити, -чу, -чиш, гл. Устраивать **вечерниці,** бывать на нихъ. Вх. Зн. 6.

Вечернички, -чок, ж. мн. Ум. отъ **вечерниці.**

Вечеровий, -а, -е. Вечерній. *Зійшла зоря вечеровая.* Чуб. I. 161.

Вечеря, -рі, ж. Ужинъ. *Надіявся дід на обід, та без вечері ліг спати.* Ном. № 5638.

Вечерю вечеряти. Їсть ужинъ, ужинать. *Ой годі, годі сивим конем граги; ходи до*

мене вечерю вечеряти. Макс. **Вечерю** посилати, носити. Въ канунъ Рождества, послѣ обрядоваго ужина, посылають вечерю (кутю, озварь и пр.) родителямъ, кумамъ, крестному отцу или матери, священнику и пр.: носятъ ее, обыкновенно дѣти, завязанную въ платокъ или полотенце; тѣ, кому ее приносятъ, лишь отвѣдаютъ ее и возвращаютъ (для дальнѣйшихъ посѣщеній), подаривъ что либо принесшему. О. 1861. XI. Св. 61. Ум. **Вечере[о]нька**. Нам вечеронька не мила: широкая нивонька втомила. Грин. III. 671.

Вечеряти, -ряю, -ещ, гл. Ужинать. *Трейчі на день попас маю: а снідаю й обідаю, полудную й вечеряю.* Нп.

Вечір, -че[о]ра, м. Вечерь. *Цень-цень, аби день, аби вечір близько.* Ном. № 10915. **Вечір зайшов**. Вечерь начался. Рудч. Ск. **Над вечір**. Около вечера, подъ вечеръ. *Над вечір приїхав Кобза у велику слободу.* Стор. М. Пр. 57. **Що вечора**. Каждый вечеръ. *До дівчини з старостами що вечора шлешся.* Мет. **У вечері**. Вечеромъ. **У вечері пізно, вечір пізно**. Поздно вечеромъ. Драг. 56. **Одного вечора**. Однажды вечеромъ. **Рано й вечір**. Утромъ и вечеромъ. **Проти вечора**. Къ вечеру. **Святий вечір**. Канунъ Рождества. Сим. 174. **Дівич вечір**. Дѣвичникъ. *Згадала баба дівич вечір.* Ном. № 13086. **Добри вечір**. Добрый вечеръ. Привѣтствіе. Ум. **Вечірок; вечірочок**. *Зійшла зірка з-під вечірка.* Мил. 82. *Ой жаль мені вечірочка, що не був я вчора.* Лис. III. № 20.

Вечірки, -рок, ж. мн. = Вечерниці. *У діда дочка і в баби дочка. Так вони ходили на вечірки.* Рудч. Ск. II. 51. Грин. II. 174. III. 275.

Вечірній, -я, -є. Вечерній. *Ой зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя.* Мет. 80.

Вечірня, -ні, ж. Вечерня. *Він на вечірні був і в кадило дув.* Ном. № 13184.

Вечірок, -рка, вечірочок, -чка, м. Ум. отъ **вечір**.

Вечорина, -ни, ж. 1) = **Вечір**. Борз. у. *Хоч не вранці, — в вечорині.* Мил. 195. 2) = **Вечеря**. *Да спасибі, сину, за сю вечорину.* Лукаш. 91. 3) мн. Совмѣстный ужинъ невѣсты съ дружками, а жениха съ боярами и со всей свитой — въ субботу. ХС. VII. 427. Ум. **Вечоринка**. *Коли б мені не тини та не перетинки, ходив би я до дівчини та що вечоринки.* Мет.

Вечоряти, -ряю, -ещ, гл. = **Вечорити**. *Уже вечор вечеряє.* Мил. 71.

Вешняк, -ка, м. Водяная мельница, дѣйствующая только въ половодье. Левч. 70.

Вештання, -ня, с. Хожденіе туда и сюда, шатаніе. Котл. Ен. V. 67.

Вештатися, -таюся, -ещся. гл. Ходитъ вездѣ, шататься, шляться. *Він усюди вештається та на кобзі грає.* Шевч. 7. *Обридло мені вештатися по осоружному світу з нудьгою.* Стор. М. Пр. 40.

Вж.... См. **Уж...**

Вз.... См. **Уз...**

Ви, мѣст. Вы. *Як ви нам, так і ми вам.* Ном. № 7220.

Вибабити, -блю, -бищ, гл. 1) Принять (дѣтей о повитухѣ). *Я в тебе усіх дітей вибабила.*
2) Заработать акушерствомъ.

Вибава, -ви, ж. Уничтоженіе, истребленіе. Уман. I. 317.

Вибавити, -ся. См. **Вибавляти, -ся**.

Вибавлення, -ня, с. = **Вибава**. Левч. 55.

Вибавляти, -ляю, -ещ, сов. в. **вибавити, -влю, -вищ**, гл. 1) Избавлять, избавить, спасать, спасти. *Ти мене вибавив од смерти, а я тебе.* Рудч. Ск. I. 73. 2) Выводить,

вывести, уничтожать, уничтожить. *Вибав плямки. Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавити.* Ном. № 1313. *Він вибавляв кукіль з жита. Борз. у. Як вітрець повіє, росоньку висушить, а з мого серденька жалю не вибавить.* Грин. Ш. 408.

Вибавлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. вибавитися, -влюся, -вишся, гл. 1) Избавляться, избавиться, спастись, спастись. 2) Выводиться, вывестись, уничтожаться, уничтожиться.

Вибайкуватися, -куюся, -єшся, гл. Выплыть изъ воды. *Плив бистрою рікою, захльоскувавсь, тонув, вибайкувавсь і знов-знов-знов, поки аж на березі став.* МВ. Ш. 50.

Вибалакати, -каю, -єш, гл. Добиться чего разговоромъ, бесѣдой. *Та що! Будем балакати, може що й вибалакаємо.*

Вибалакатися, -каюся, -єшся, гл. Наговориться, сказавъ все, что хотѣлъ. *Та не перепиняй, — хай уже вибалакається.* Харьк.

Вибалок, -лку, м. Отроги оврага, степной балки.

Вибандилити, -лю, -лиш, гл. — кишки. Выпотрошить, вынуть кишки.

Вибандурити, -рю, -риш, гл. Выпотрошить. О. 1862. II. 63.

Вибанити, -ню, -ниш, гл. Вымыть теплой водой (посуду, утварь). *Вивернули вони той шаплик, вибанили.* Мнж. 138.

Вибанітувати, -тую, -єш, гл. Выбранить. *Вибанітував на всі боки.* Ном. № 3804.

Вибатожити, -жу, -жиш, гл. Отстегать кнутомъ.

Вибатькувати, -кую, -єш, гл. Выругать въ отца. *Суча дочка, коли не вибатькую.* Ном. № 3604.

Вибачати, -чаю, -єш, сов. в. вибачити, -чу, -чиш, гл. Извинять, извинить.

Подорожньому і Бог вибачає. Ном. № 11374. *Їжте, умочайте, на друге вибачайте.* Ном. № 12022. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **Вибачайте на сім слові.** Извините за выражение, съ позволения сказать.

Вибачення, -ня, с. Извинение. Левиц. I. 335.

Вибачити. См. **Вибачати.**

Вибачний, -а, -е. Извиняющій, прощающій. **Будьте вибачні.** Извините, простите. Вх. Лем. 397.

Вибаяти, -баю, -єш, гл. Выболтать, рассказать. *Що баяють, то вибаяють.* Ном. № 7810.

Вибевкати, -каю, -єш, гл. Проболтаться.

Вибевкатися, -каюся, -єшся, гл. Выбраться изъ грязи, болота.

Вибекати, -каю, -єш, гл. Вылокать. *Собака вибекала миску води.*

Вибель, -бля, м. Круглое бревно. См. **Вібляк, віблій.**

Вибештати, -таю, -єш и вибештувати, -тую, -єш, гл. Выбранить. *Вибештував, буде з його.* Ном. № 3804.

Вибиванка, -ки, ж = Вибійка. Желех.

Вибивати, -ваю, -єш, сов. в. вибити, -б'ю, -єш, гл. 1) Выбивать, выбить, вышибать, вышибить. *Клин клином вибивають.* Ном. № 5848. *Чого стоїш, моя доненько, чому не йдеш та додомоньку? Чи травиця ноги спутала, або роса очі вибила?* Мет. 289.

Вибивати очі. Колоть глаза. *Зараз і почне їй очі хлопцями вибивати.* Мир. Пов. I. 119. *Ой годі, мати, сим очі вибивати.* Мет. 265. 2) Выбивать, выбить, изрывать, изрыть. *Копитами землю вибиває.* Рудч. Ск. II. 112. 3) Выбивать, выбить, побить. *Господи милостивий, вибиймо її (пшеницю) градом.* Грин. II. 147. *Де не взявся вітер—вибив те*

просо. Рудч. Ск. II. 136. 4) Выколачивать, выколотить. *Вибий оке добре килима дубцем.* 5) Выжимать, выжать, выдавить. *Нехай б'ють, — олії не виб'ють.* Ном. № 3913. 6) Вытѣснять, витѣснить. *Б'ються (шаблями). Наливайко вибиває Жовковського з хати.* К. ЦН. 245, — у **потилицю**. *Выгонять, выгнать, вытолкать въ шею. Иди, каже, брате, та й більше не приходь, бо як прийдеш, то в потилицю виб'ю.* Рудч. Ск. II. 135. *Козака нетягу за чуб брала, в потилицю з хати вибивала.* ЗОЮР. I. 202. 7) Только сов. в. *Побить, поколотить. Батько його вибив добре.* Рудч. Ск. II. 107. *Нагаєм вибив.* ЗОЮР. I. 161. 8) Избивать, избить. *Вибивали народ тисячами.* Стор. I. 181. 9) Оттискивать, оттиснуть, вытиснуть, отпечатывать, отпечатать. *Оце ви напишите, а другому дасте, щоб вибив книжку?* (Залюбовск.). 10) Выбивать, выбить, набить (выбойку). (Полотно) *виб'є — спідницю пошиє, юпку... У вибійчаному й у свято ходила.* Мир. ХРВ. 25. 11) Только несов. в. *Выбивать, бить, стучать, хлопать. Барабани вибивали.* Рудч. Чп. 91. *Танцюють, кричать, у долоні вибивають.* Грин. I. 184. 12) **Вибивати тропака.** *Откальвать трепака.* Стор. М. Пр. 52. 13) О перепелѣ: пѣть. *Перепел вибива.* Мнж. 172. 14) — з **сили**. *Приводить, привести въ изнеможеніе. І навприсядки пускався й колесом крутився, поки дружку вибив з сили, а сам не втомився.* Мкр. Н. 30.

Вибиватися, -ваюся, -ешся, сов. в. вибитися, -б'юся, -ешся, гл. *Выбиваться, выбиться, пробиваться, пробиться.* *Звіри вже вибились, прибігли.* Рудч. Ск. II. 70. *Я тобою з війська виб'юсь, з мурів — силою твоєю.* К. Псал. 39. *Молода, зелена та пахуча травиця з-під землі вибивалася.* О. 1862. X. 111. — з **сили, мочі**. *Выбиться изъ силъ. Коняка вибилась із мочі.* Грин. II. 114.

Вибирати, -ся, -раю, -ся, -еш, -ся, гл. = Вибірати, -ся.

Вибити, -ся. См. Вибивати, -ся.

Вибичуватися, -чуюся, -ешся, гл. *Выбъхать на гору, помогаю лошадамъ, воламя.* *Вже як вибичувалися на рівне, так трошки оддыхали.* Стор. I. 146. *Вибичувався з хурою на гору.* Змієв. у.

I. Вибігати, -гаю, -еш, гл. 1) *Исходить, бѣгая. Наймичка вибігала (шукаючи) увесь куток.* Г. Барв. 502. *Довелось скрізь вибігати по хатах, шукаючи.* Грин. I. 109. 2) *Пробѣгать извѣстное время. Не багато він бігав, а рік вибігав вовком.* Грин. II. 126.

II. Вибігати, -гаю, -еш, сов. в. вибігти, -біжу, -жиш, гл. 1) *Выбѣгать, выбѣжать. Ой вибіг татарин старий бородатий... Вибіг того козаченька доганяти.* Макс. 2) *Уходить, уйти, вылиться (о жидкости). Що з горшка вибіжить, то не позбіраєш.* Ном. № 1913.

Вибідувати, -дую, -еш, гл. 1) *Пробѣдствовать. Вибідував тиждень.* 2) *Выстрадать.*

Вибіжка, -ки, ж. *Раст. Мятликъ, Роа. Вх. Уг. 230. — лугова. Раст. Роа pratensis.* Шух. I. 20.

Вибій, -бою, м. 1) *Ухабъ. Киев. у. См. вибоїна.* 2) *Ямка въ земляномъ полу. Посеред хати вибої, повні сміття.* Мир. ХРВ. 178.

Вибійка, -ки, ж. *Набивная ткань. Котл. Ен. I. 21. Вас. 192.*

Вибійчаний, -а, -е. *Изъ набивной ткани. Сорочка на йому чорна, штани вибіячані.* Мир. ХРВ. 11.

Вибілити. См. Вибіляти.

Вибіляти, -ляю, -еш, сов. в. вибілити, -лю, -лиш, гл. *Дѣлать бѣлымъ, бѣлить, выбѣлить. Не ти личко вибіляла.* Мид. 89. *І напярля, і виткала, і вибілила полотно.* Чуб.

Вибір, -бору, м. 1) Выборъ. *На вибір дають, на людську волю: хоч утопись, хоч так загинь.* МВ. (О. 1862. III. 74). *А в лиски-лиски новий двір, чотири дочки на вибір.* Рудч. Ск. II. 5. 2) *мн.* **Вибори.** Выборы.

Вибірання, -ня, с. 1) Сборы. *Попівське вибірання, а жидівське зараз, — то все їдно.* Ном. № 8066. 2) Выбирание, выборъ, избирание. Ум. **Вибіраннячко.** Грин. III. 549.

Вибіра́ти, -раю, -єш, сов. в. ви́брати, -беру, -реш, гл. 1) Избирать, избрать, выбирать, выбрать. *Не мені бути вашим ватажком, вибірайте собі иншого.* Стор. М. Пр. 117. *Вибірає злу дорогу.* К. Псал. 84. *Вибірай, голубко, котрий милий тобі.* Мет. 108. 2) Выбирать, выбрать, исчерпывать, исчерпать. *Ой у броду беру воду, не виберу до дна.* Мет. 50. *Виправки та походи силу з його усю вибрали.* МВ. II. 15. 3) Выбирать, выбрать, отдѣлять, отдѣлить, вынимать, вынуть. *Кукіль з пшениці вибрати.* Ном. № 906. *Пора вже її (картоплю) вибрати з землі.* Рудч. Ск. I. 52. *Пиріжечки вибіраю з печі.* Рудч. Ск. II. 6. *Бодай дідько очі вибрав.* Ном. № 13171. *Хоч йому зуби вибери.* Ном. №11757. — **невода.** Вытягивать, вытянуть, вынимать, вынуть неводъ изъ воды. Вас. 186. 4) — **живіт.** Давить, мять животь съ цѣлью лѣченія. *Ворожка вибірає живіт.*

Вибіра́тися, -раюся, -єшся, сов. в. ви́братися, -беруся, -решся, гл. 1) Собираться, собраться (въ дорогу), выѣзжать, выѣхать, выбратися, отправиться. *Вибірається, як за море стріляти.* Ном. № 10963. *Не мила й гостина, коли з дому з сваркою вибірається.* Ном. № 11949. *На превелику силу вибрались із Київа.* Стор. I. 156. *Треба нам зарання вибратися, щоб ще загоді доплить до Капулівки.* Стор. II. 115. 2) Взбираться, взобраться, взлѣзть. *Вибрався на уступ.* Стор. I. 120. *Вибравшись на середину сухого гілля, примостився як раз над кобзою.* Стор. М. Пр. 107. 3) Выходить, выйти, случаться, случиться, попадаться, попасться, найтись. *Господи, що за красива дівчина з неї вибралася.* Федьк. *Як вибереться літом день гарячий, душний, то й згадаю собі те прощання наше.* МВ. II. 14. *Як тільки було вибереться у його слободна година.* Сим. 199.

Вибірки, мн. 1) Остатки, бракъ. *Нема чого й купувать, там самі вибірки.* 2) Переборчивость, привередливость. *За вибірки дасть Бог витрибки.* Ном. № 4619.

Вибіснуватися, -нуюся, -єшся, гл. Перебѣсноваться.

Виблагати, -гаю, -єш, гл. Вымолить, выпросить. *Виблагала тую копійчину.* Шевч. 479.

Вибліскувати, -кую, -єш и вибліскуватися, -куюся, -єшся, гл. Сверкать, свѣтитъ. *Ясні зорі виблискували на темному небі.* Мир. ХРВ. 50. *Викосив птичку таку гарну, що аж виблискується.* Рудч. Ск. I. 163.

Виблудитися, -джуюся, -дишся, гл. Заблудившись, найти потомъ дорогу. *Насилу виблудивсь таки з лісу.* Грин. I. 92.

Вибльовувати, -вую, -єш, сов. в. виблювати, -люю, -єш, гл. Рвать, вырвать (о рвотѣ). Аф. 323.

Вибовтати, -ся. См. **Вибовтувати, -ся.**

Вибовтування, -ня, с. Выплескивание.

Вибовтувати, -тую, -єш, сов. в. вибовтати, -таю, -єш, гл. Выплескивать, выплескать, разболтать, расплескать.

Вибовтуватися, -туюся, -єшся, сов. в. вибовтатися, -таюся, -єшся, гл. 1) Выплескиваться, выплескаться, разболтаться. 2) Выплывать, выплыть съ трудомъ.

Вибоїна, -ни, ж. Ухабъ, углубленіе на дорогѣ. Желех. См. **Вибій 1.**

Вибоїстий, -а, -е. Ухабистый. *Вибоїста дорога.* Желех.

Виболіти, -лю, -лиш, гл. Переболѣть, отболѣть. Коли б вихорів, виболів, що у мене вихилив. Ном. № 11643.

Виборній, -а, -е. 1) Отмѣнный, отборный. Там то личко рум'янее, ще й слова виборні. Грин. III. 163. Збірає женців та все виборній, хлопці, дівчата та все молодії. АД. I. 81. 2) и виборний = **Виборовий**.

Виборовий, -а, -е. Выборный. Башт. 91.

Виборсатися, -саюся, -ешся, гл. Выпутаться, выбратся. У таке вскочив, що насилу виборсався. О. 1862. VI. 95.

Вибранець, -нця, м. 1) Избранникъ. 2) Рекрутъ. Гол. А шо були годні хлопці, — пішли у вибранці. Шух. I. 201. Ум. **Вибранчик**. Вибранчиків до війська змусили. Гол. I. 134.

Вібрати, -ся. См. **Вибірати, -ся**.

Вибрехати, -ся. См. **Вибріхувати, -ся**.

Вибріхувати, -хую, -еш, сов. в. вибрехати, -шу, -шеш, гл. 1) Ложью, обманомъ приобрѣтать, приобрѣсть. (Циган) що вибреше, що вимота, то те й його. Рудч. Ск. II. 190. 2) Выдумывать, выдумать небылицы. Глузує над людьми, базіка, вибріхує таке, що на, неначе пані превелика. Гліб. 47.

Вибріхуватися, -хуюся, -ешся, сов. в. вибрехатися, -шуся, -шешся, гл.
Изворачиваться, извернуться, выйти изъ неловкаго положенія при помощи лжи, оправдываться, оправдаться ложью. Брехнею не вибрешешся. Ном. № 6797.

Вибрик, -ку, м. 1) Скачокъ, прыжокъ (о животныхъ). **Вибриком**. Въ припрыжку, отбрасывая заднія ноги. Як підемо було вибриком на гору. Сим. 200. 2) Капризная выходка.

Вибрикувати, -кую, -еш, гл. 1) Подпрыгивать, подскакивать, лягаясь. Скотина вибрикує, йдучи до води. Грин. I. 253. 2) Рѣзвиться, шалить (о дѣтяхъ). Щоб наші діти так вибрикували. Ном. № 11620.

Вибродити, -джу, -диш, гл. Исходить, бродя. Все море вибродив. ЗОЮР. II. 69.

Вибростити, -рощу, -стиш, гл. Дать отростокъ. Вх. Лем. 397.

Вибрудок, -дка, м. 1) Грязный осадокъ. Желех. 2) Очень ранній выкидышъ, embryo.

Вибрязкувати, -кую, -еш, гл. Бряцать. Желех.

Вибувати, -ваю, -еш, сов. в. вибути, -буду, -деш, гл. Пробивать, пробить, прожить определенное время. В його ніхто не вибуде. Не то добрий, що в доброго год вибуде, але то добрий, що в злого. Ном. № 10361.

Вибудовувати, -вую, -еш, сов. в. вибудувати, -дую, -еш, гл. Выстраивать, выстроить (зданіе). Світлицю навпроти старої хати я собі вибудував. О. 1861. IV. 153.

Вибудовуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. вибудуватися, -дуюся, -ешся, гл.
Выстраиваться, выстроиться (о зданіи). За одну ніч вибудувався такий дім. Грин. II 247.

Вибузувати, -зую, -еш, гл. Выкопать. Але ми й яму вибузували! Як полетить хто, то и гнию зверне.

Вибуркнути, -ну, -неш, гл. Пробормотать.

Вибуркувати, -кую, -еш, гл. Вымостить камнемъ.

Вибуртати, -таю, -еш, гл. = **Вибуртувати**. Вх. Уг. 230.

Вибуртувати, -тую, -еш, гл. Вырыть. Собака гребеться, гребеться... Там таку яму вибуртував! Пирят. у.

Вибурхати, -хаю, -еш, гл. Выплеснуть, съ шумомъ выбросить.

Вибути. См. **Вибувати.**

Вибутиляти, -ляю, -єш, гл. Дать толстый трубчатый стебель (о лукѣ). *Цибуля вибутиляла.* Мнж. 177.

Вибух, -ху, м. Взрывъ; изверженіе. *За вибухом сліпого фанатизму я чую спів.* К. Бай. 157.

Вибухати, -хаю, -єш, сов. в. вибухнути, -ну, -неш, гл. 1) Неожиданно прорываться, прорваться, вспыхивать, вспыхнуть. *Дим з коміна вибухає. Вибухла война.* Гн. П. 245. 2) Взрываться, взорваться. 3) Только сов. в. Выпалить, выстрѣлить. *Вибухнуло в рушниці.*

Вибухатися, -хаюся, -єшся, гл. Сильно вырости. *Дивись, яка вибутилась: уже й батька переросла.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Вибуяти, -буяю, -єш, гл. О растеніяхъ: вырасти, развиться слишкомъ роскошно. *Жито вибуяло.* Ананьевск. у. Переносно о человекѣ: *Вибуяв як верба.* Фр. Пр. 157.

Вивага, -ги, ж. Взвѣшиваніе.

Вивагом, нар. 1) — **підіймати.** Поднимать при помощи положеннаго подъ тяжесть рычага. Черк. у. 2) — **говорити.** Медленно, протяжно выговаривать. Шух. I. 28.

Вивадити, -джу, -диш, гл. Выпречь. *Мусів коні вивадити.* Вх. Лем. 397.

Виважати, -жаю, -єш, гл. = Виважувати. *Довго пані виважила, поки зважилась.* МВ. II. 34.

Виважити. См. **Виважувати.**

Виважувати, -жую, -єш, сов. в. виважити, -жу, -жиш, гл. 1) Взвѣшивать, взвѣсить, вывешивать, вывѣсить; рассчитывать, рассчитать. *Виважують, щоб і Біг ласкав, і батіг ляскав.* Ном. № 1276. *Твори ж мою вже виважену волю.* К. ЦН. 257. 2) Вывѣрять, вывѣрить (вѣсы). 3) Поднимать поднятъ при помощи подложеннаго подъ тяжесть рычага. *Виважив пенька.* Черк. у. — **двері.** Выставляютъ, выставить дверь, поднявъ ее съ петель рычагомъ. *А як наважу, двері виважу.* Гол. I. 147. — **якір.** Поднимать, поднятъ якорь. Мнж. 180. 4) Размахиваться, размахнуться. *Як виважить руку, як ударе його з усього маху по пиці.* Мир. ХРВ. 53. 5) Раздумывать такъ и этакъ, взвѣшивать, взвѣсить въ мысляхъ.

Виваксувати, -сую, -єш, гл. Вычистить ваксой. *Він виваксував чоботи.* Св. Л. 169.

Вівалашати, -шаю, -єш, гл. Оскопить.

Вівалити, -ся. См. **Вивалювати, -ся.**

Вивалювати, -люю, -єш, сов. в. вивалити, -лю, -лиш, гл. 1) Вываливать, вывалить, выкидывать, выкидать изъ чего либо. 2) Выбивать, выбить. *Вивалив двері.* См.

Виваляти. 3) Вываливать, вывалить, высовывать, высунуть. *Язик вивалив мов та собака.* Маркев. 59. — **очі.** Вытаращить, выкатить глаза. *Вивалив очі як баран.* Ном. № 6599.

Вивалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. вивалитися, -люся, -лишся, гл. 1)

Вываливаться, вывалиться. *Не міг би ти так ізробити, щоб оця стіна вивалилась, то ми б укупі жили.* Рудч. Ск. II. 88. 2) Высовываться, высунуться. *Язик вивалився з рота.*

Віваляти, -ляю, -єш, гл. 1) Повалить все или многое. *Сунулись тії тури в пуцу, — так і вивалляли дерево.* ЗОЮР. II. 204. 2) Вывалять, обвалять во что, испачкать какимъ-либо сыпучимъ веществомъ. *Упустив хлібу виваляв у пісок, — як же його тепер їсти?*

Виваляти, -ляю, -єш, гл. = Вивалювати. *Пусти, суко, враз до хати, щоб двері не виваляти.* Лукаш. 114.

Вивапити. См. **Винаплювати.**

Виваплювати, -люю, -єш, сов. в. **вивапити, -плю, -пиш,** гл. Б'їлить, выб'їлить
известью.

Виварити, -ся. См. **Виварювати, -ся.**

Виварювати, -рюю, -єш, сов. в. **виварити, -рю, -риш,** гл. Вываривать, выварить.
Виварив з нього воду. Измучилъ его, истомилъ. Ном. № 2727.

Виварюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **виваритися, -рюся, -ришся,** гл.
Вывариваться, вывариться. Аф. 324.

Виват! меж. Вивать, да здравствует! У Кулиша употребляется как
существительное. *Гукають гармати під панські вивати.* К. Досв. 21.

Вивезти, -ся. См. **Вивозити, -ся.**

Вивернениця, -ці, ж. Валежникъ, в'їтроломъ. Вх. Зн. 6. См. **Вивертець.**

Виверні, -нів, м. = **Иверень.** *В городі дуба рубаять, за город виверні летять.* (Загадка).

Вивернути, -ся. См. **Вивертати, -ся.**

Вивертати, -таю, -єш, сов. в. **вивернути, -ну, -неш,** гл. 1) Выворачивать, выворотить
(на другую сторону). *Покіль кожух не вивернеш, він все здається чорним.* Ном. № 11148.
2) Опрокидывать, опрокинуть, переворачивать, переверотить; выворачивать,
выворотить. *З відер воду вивертає.* Лукаш. 74. *Щоб тебе буря вивернула.* Ном. № 3668.
Вивернем горщик з борщем. Ном. № 14168. *Аж коріння вивертає.* Рудч. Ск. I. 66. *Він
вивернув дуба.* Мнж. 37. **Усіх батьків з того світу вивертає.** Сильно ругается по
отцу. О. 1861. III. 95. 3) Вываливать, вывалить. *Раненько взяли знов хліб святий, півня з
куркою і страшенну щуку. Пішли до попа. Щуку на ослінець так і вивернули; положили
хліб на столі.* Г. Барв. 184 — 185.

Вивертатися, -таюся, -єшся, сов. в. **вивертатися, -нуся, -нешся,** гл. 1)

Выворачиваться, вывернуться. 2) Выворачиваться, выворотиться, опрокидываться,
опрокинуться, переворачиваться, перевернуться. *Вивернувся з човна.* Сим. 220. *Через
голови вивертались.* Левиц. I. 358. *Вивернувся до-гори черева на ліжку.* 3) Изворачиваться,
извернуться. *Не той козак, що поборов, а той, що вивернувся.* Ном. № 4197. 4)
Разваливаться, развалиться. *Вивернувся як кабан, вередує.* Мир. Пов. II. 78. *Їхав
напишившись, а то ще як здивався з ким, то вивернеться на бричці і гука: «торкай!»* Св.
Л. 169. 5) Преимуц. въ сов. в. Растянуться, упасть мертвымъ, безъ чувствъ. *Як плигне
йому під ноги кішка, — він схопив рукавицю та й ударив її на-оддаль, — та так і
вивернулась.* Грин. I. 66. *Ото кожна до корита, та ухватить та й вивернеться. І так усі
чисто попеклись.* Рудч. Ск. II. 59.

Вивертачка, -ки, ж. Инструментъ для выворачиванія сапогъ.

Вивертець, -тня, м. 1) Половина толстаго ствола, распиленного на-двое. Сумск. у. 2)
В'їтроломъ, валежникъ. Желех. 3) Родъ д'їтской игры съ бросаніємъ палокъ. Ив. 21.

Виверти, -рну, -неш, гл. Выбросить. *Цици такі, же аж си виверла на плечі.* МУЕ. III. 34.

Вивертіти, -ся. См. **Вивірчувати, -ся.**

Вивертом, нар. Ломанно. *Отой якось кумедно вивертом говоре.*

Вивершити. См. **Вивершувати.**

Вивершувати, -шую, -єш, сов. в. **вивершити, -шу, -шиш,** гл. 1) Д'їлать, сл'їлать
верхъ. *Вивершити стіг.* 2) Насыпать, насыпать выше краевъ. 3) Завершать,
завершить, исполнить.

Вивести, -ся. См. **Виводити, -ся.**

Вивива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вивинути, -ну, -неш,** гл. 1) Вынимать, вынуть что-либо, развернуть то, во что предмет был завернуть. *З платка вивинув.* Ном. № 10817. *Вивини рубочок з паперу, з біленького шовку.* Грин. III. 522. 2) сов. в. **Вывихнуть.** *Хто кого мине, най ногу вивине.* Ном. № 11368.

Вивіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вивіяти, -вію, -єш,** гл. 1) Вывѣвать, вывѣять. Аф. 324. 2) Провѣвать, провѣять. Желех. (Пшеницю) помолотити, вивіяти. Гн. II. 165.

Вивід, -воду, м. 1) Выводъ. 2) Выводъ, выводка, рожденіе (о птицахъ); выводокъ; родъ. *Він кидає на землю свої яйця, щоб грілися в піску на вивод.* К. Іов. 89. *Торік вивід був лучний. Увесь вивід вовчий. Сучого виводу.* Ном. № 3548. 3) Первое посѣщеніе церкви женщиною черезъ шесть недѣль послѣ рожденія ея ребенка для полученія очистительной молитвы. Такъ называется также и самая молитва. *На вікні требник лежав з хрестом, в патрахіль замотаний. О. Гервасій в йому, було, з кропилом ходить, вивід читає, ходить сповідати.* Сл. Л. 110. 4) Посѣщеніе новобрачною церкви въ понедѣльникъ послѣ брачной ночи для полученія молитвы. О. 1862. IV. 37; 1862. IX. 52; 1861. X. Св. 48. 5) Печная труба въ сѣняхъ и на крышѣ. Чуб. VII. 381. *Біжи в сіни до верха під вивід.* Грин. II. 323. *Дим стелеться з вивода.* Грин. I. 254. 6) Полоса узора, вышитая вдоль рукава или пазухи рубахи. *На сорочці у його гарний вивід, — наче змальовано з чого.* Екат. у. *Пошила рукава з виводами.* Славян. у.

Вивідати. См. **Вивідувати.**

Вивідець, -дця, м. Въ орнаментѣ при раскрашиваніи мисокъ: кривая лінія, идущая вдоль краевъ миски. Вас. 184.

Вивідка, -ки, ж. Развѣдки, разспросъ, разслѣдованіе. Чаще во мн. ч. *Це він ходив на вивідки.* Новомоск. у.

Вивідувати, -дую, -єш, сов. в. **вивідати, -даю, -єш,** гл. Разузнавать, разузнать, вывѣдывать, вывѣдать. *Стали ся в нього вивідувати: ой брате, брате, що там слухати?* Гол. Также и **кого вивідувати.** Разспрашивать у кого. *Сталися його вивідувати: «Що там доброго в Уграх слухати?»* Ад. I. 43. — **ума.** Стараться узнать образъ мыслей. *О, се такий пан, що мабуть ума вивідує.*

Вивіз, -возу, м. = **Узвіз.** Вх. Зн. 72.

Вивільга, -ги, ж. Иволга. *Кричить жовта вивільга.* О. 1862. IV. 72.

Вивірити. См. **Вивіряти.**

Вивірка, -ки, ж. Бѣлка. Вх. Пч. II. 7.

Вивірчувати, -чую, -єш, сов. в. **вивертити, -рчу, -тиш,** гл. 1) Высверливать, высверлить, вывертѣть. 2) Разматывать, размотать изъ чего-либо. *Приїхали, він вивертів із рядна і поклав на столі (хліб).* Рудч. Ск. I. 180.

Вивірчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **вивертитися, -чуся, -тишся,** гл. 1)

Высверливаться, высверлиться. 2) Разматываться, размотаться изъ чего. Кв. (Желех.).

Вивіряти, -ряю, -єш, сов. в. **вивірити, -рю, -риш,** гл. 1) Провѣрять, провѣрить. Зміев. у. *Вивіряймо, чи багато чарок у пляшці.* Староб. у. 2) Испытывать, испытать, извѣрить. *Ти думаєш, козаченьку, що я уміраю, а я з тебе, молодого, ума вивіряю.* Мил. 75. *Вивіри в ти моє серце вдень і нічною добою.* К. Псал. 32.

Вивітрювати, -рюю, -єш, сов. в. **вивірити, -рю, -риш,** гл. Вывѣтривать, вывѣтрить; переносно: искоренять, искоренить, уничтожать, уничтожить. *Така вже запорозька*

натура: ні літа її не вивітрять, ні під сивим волосом не сховається. Стор. I. 132. 2)

Тільки сов. в. Отколотить. Батько взяв хлопця за руку та. добре його нагаєм вивітрив.

Вивітрюватися, -рююся, -єшся, сов. в. вивітритися, -рюся, -рипся, гл.

Вывѣтриваться, вывѣтриться. Аф. 325.

Вивішати, -шаю, -єш, гл. Перевішати. Вивішали гайдамаків в П'ятигорах много. Макс.

Вивішник, -ка, м. Раст. *Geum urbanum* L. ЗЮЗО. I. 124.

Вивіщувати, -щую, -єш, гл. Напророчить. Щоб воно на свою голову вивіщувало. Ном. № 3661. *Лучче ти мені смерти попроси, її вивіщуй.* МВ. (О. 1862. I. 88).

Вівіяти. См. **Вивівати.**

Виводини, -дин, ж. мн. = Вивід 3. Вх. Лем. 397.

Виводити, -джу, -диш, гл. Выводить. Выводила по всіх київських горах. Левиц. I. 346.

Виводити, -джу, -диш, сов. в. вивести, -веду, -деш, гл. 1) Выводить, вывести. *Вивів босу на морозець.* Мет. 237. *Сірко вивів вовка аж на поле.* Рудч. Ск. I. 12. 2) Выводить, вывести. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Рудч. Чп. 88. *Вивела перепеличенька діти.* Нп. 3) Выстраивать, выстроить, сооружать, соорудить *Виведем таку-сяку оселю та й будемо жить.* Рудч. Ск. I. 13. *Верх вивели і у головах поставили хрест.* Кв. I. 116. 4) Доказувать, доказать, обосновать, оправдать. *Бо ти став на прю за мене, вивів моє право.* К. Псал. 17. *Тоді б йому все діло моє вивів, уста б мої я сповнив оправданням.* К. Іов. 51. — **справу.** Добитися свого. *З ним не виведе справи і той, що у болоті.* Ном. № 2666. 5) — **на світ.** Обнаруживать, обнаружить, раскрывать, раскрыть, выводить, вывести на чистую воду. *Яке б темне діло не було, та зараз його на світ виведе.* Стор. I. 32. 6) — **нитку** (в'яз пряж'я). Выпрядать, выпрясть нитку. *То мати наумисльне такі товсті нитки виводили, бо у нас сього року дуже коноплі були народили.* Ном., стр. 287, № 6418. 7) — **танчик.** Танцовать, протанцовать. *Виведи танчик по-німецькій.* Ном. № 670. 8) — **голос, пісню.** Выводить, вывести голосомъ. *Зачав мій шпак пісні виводить.* Гліб. 66. *Выводить голос, як лягну тонку нитку.* Левиц. I. 112. 9) **Очі вивело.** Выкатились глаза. *Очі вивело із лоба од страшної муки.* Шевч. 24.

Виводитися, -джуся, -дишся, сов. в. вивестися, -ведуся, -дешся, гл. 1) Выводиться, вывесться. 2) Выводиться, вывесться, рождається, родиться. *Нехай тута виводяться круки та ворони.* Нп. *В камінні там виводяться сахвири і золото лежить піском блискучим.* К. Іов. 59. 3) Выводиться, вывестись, исчезнуть, выйти изъ употребления, изсякати, изсякнуть, истощиться. *Тепер такі пояси вивелися.... хиба рідко де побачиш.* Грин. I. 5. *Сидить циган і сніда.... хліба багато, а сала мало. От він, щоб сало з рук не виводилось, хліба вкусить, а сала понюха.* Ном. № 14320. **Я вивелася з чого.** У мене вийшло что. *Я вивелася з малих горшків, — нема ні одного.* Лебед. у. 4) Оправдываться, оправдаться. *Я прийду до вас вивестись, бо на мене набрехано! — Нічого виводитись.* Лебед. у. 5) О родившей женщинѣ: идти въ церковь за молитвой черезъ шесть недѣль послѣ родовъ. Харьк. г.

Вивождати, -ждаю, -єш, гл. = Виводити. *Дуків сребраників за лоб брали, із-за стола, наче волів, вивождали.* Мет. 382.

I. Вивозити, -вожу, -зиш, гл. Перевозить все, вывезти все. *Хоч вивози цілий ліс, то все буде один біс.* Ном. № 3220.

Вивозити, -вожу, -зиш, сов. в. **вивезти, -зу, -зеш**, гл. Вывозить, вывезть. *Не то кінь, що в болото увезе, а то, що з болота вивезе.* Ном. № 7225. *Вимету разком та вивезу возком.* Ном. № 10791.

Вивозитися, -вожуся, -зишся, сов. в. **вивестися, -зуся, -зешся**, гл. Вывозиться, вывезтись. Аф. 325.

Виволанка, -ки, ж. 1) Избраніе. *Повідають люде, же діета буде, я на виволанку заспівам співанку.* Гол. III. 257. 2) **Віволанка**. Изгнанница, выгнанная. Бранное слово у гуцуловъ. Шух. I. 34.

Виволікати, -каю, -єш, сов. в. **виволокти, -лочу, -чеш**, гл. Выволакивать, выволочь, вытаскивать, вытащить. *Насилу вправилаь із вовком, виволікати поможи!* Алв. 86. *Що написано пером, того не виволочеш волом.* Ном. № 7383.

Віворот, -ту, м. 1) Изнанка. **На виворот**. На изнанку. 2) Выворотъ. *Санна ізда — ангельська ізда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433.

Виворотний, -а, -е. Виворотні чоботи, черевики. Сапоги, въ которыхъ подошва къ головкѣ пришта, а послѣ подшивки подошвы съ лѣвой стороны голенище съ головкой выворачивается на лицевую сторону и затѣмъ подшивается задникъ. Вас. 161, 162.

Вівороть, -ті, ж. Поваленное вѣтромъ дерево. Шух. I. 176.

Віворочати, -чаю, -єш, гл. Исходить. *Де вже він не виворочав, — як було почне казати покійник: бував і в Чорногорії, і в Чорноморії, і за Дунаєм.* Борз. у.

Вивча́ти, -чаю, -єш, сов. в. **вивчити, -чу, -чиш**, гл. 1) Выучивать, выучить. 2) Научать, научить. *Вивчив дітей, як сказати.* 3) Изучать, изучить.

Вивчатися, -чаюся, -єшся, сов. в. **вивчитися, -чуся, -чишся**, гл. Выучиваться, выучиться, научиться. *Ото ж і вивчився я, виріс.* Шевч. 417. *І став усього вчитися, і за рік усього вивчився.* Рудч. Ск. II. 115.

Вивчення, -ня, с. Изученіе. *Праця д. Огоновського є здобуток широкого вивчення джерел.* Башт. 59.

Ві́вчити, -ся. См. **Вивчати, -ся**.

Ві́в'язати, -ся. См. **Вив'язувати, -ся**.

Вив'язувати, -зую, -єш, сов. в. **вив'язати, -жу, -жеш**, гл. 1) Развязавъ мѣшокъ, узелъ и т. п., вынуть оттуда. *Почали з рушників усячину вив'язувати.* Г. Барв. 65. 2) Связывать, связать. *Червону калину в пучки вив'язують.* **Ві́в'язати невід**. Связать неводъ. Мнж. 24.

Вив'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **вив'язатися, -жуся, -жешся**, гл. Повязываться, повязаться. *Вив'яється шовковою хусткою.* Г. Барв. 364.

Ві́в'ялити, -лю, -лиш, гл. 1) Провялить. 2) Истошить, изнурить, обезсилить. Желех.

Ві́в'ялитися, -люся, -лишся, гл. Обезсилѣть до вялости, изнуриться. *Мужик у роботі вив'ялиться, виробиться та й не довго живе.* Волч. у.

Ві́гавкати, -каю, -єш, гл. Выгнать лаемъ. *Собака не зроби урону, щоб то переполох вилити.* Вона хоч і зляка, так потім сама усе вигавка. Мнж. 155.

Ві́гадати. См. **Вигадувати**.

Ві́гадка, -ки, ж. 1) Выдумка. *Пішла голота на вигадки.* Ном. № 14265. 2) Выдумка, капризь, прихоть. *Коли скінчиш ти вигадки химерні і нам даси до тебе говорити.* К. Іов.

39. Ум. **Ви́гачка**. *А за молодого віку, славлють, вигачки були чималі і в неї*. МВ. (О. 1862. III. 34).

Вигадливий, -а, -е. 1) Изобрѣтательный. 2) Прихотливый. *А жінка вередлива та вигадлива*. Рудч. Ск. II. 174.

Вигадливість, -вості, ж. Изобрѣтательность. *До краси натури прийшла на поміч людська вигадливість*. Левиц. I. 221.

Ви́гачка, -ки, ж. Ум. отъ вигадка.

Вигадування, -ня, с. Выдумываніе.

Вигадувати, -дую, -єш, сов. в. вигадати, -даю, -єш, гл. 1) Выдумывать, выдумать, придумать. *Дідона вигадала грище*. Котл. Ен. I. 23. *Глухий не почує, то вигода*. Посл. *Учені люде вигадали такий струмент, що виміря кожну високість*. Ком. I. 14. 2) Только несов. в. Прихотничать, привередничать. *Як почала вигадувати: і те не добре, і се не гаразд, — дайте такого, що й не знаю якого*.

Вигадниця, -ці, ж. Выдумщица. Желех.

Вигадчиця, -ці, ж. = **Вигадниця**. *Дочка була вже така вигадниця, що нехай Господь боронить*. МВ. I. 26.

Вигадько, -ка, м. Выдумщикъ. Ном. № 12623.

Виганьбити, -блю, -биш, гл. Изругать. *Семен було мене і полає, і виганьбить*. Федьк.

Виганяти, -няю, -єш, гл. Выбѣгать. *Виганяв по всьому городу*. Аф. 325.

Виганяти, -няю, -єш, сов. в. вигнати, -жену, -неш, гл. 1) Выгонять, выгнать, изгонять, изгнать. *Вигнав Бог людей з раю*. Ном. № 11415. *Син виганя з хати*. Ном. № 9413. *Вигнала свиню з огорода*. Левиц. I. 196. 2) Гнать, выгонять, выгнать. *Молотить виганяє людей недобитих*. Шевч. 333. *Виганяє чумак сірі воли та на ранню росу*. Рудч. Чп. 87. 3) Вышибать, вышибить. *Клин клином виганяй*. Ном. № 3886. 4) **Вигнало що, кого**. *Вырось очень въ вышину. Вигнало того дуба так, що за всіх вищій. Доріс Павлусь до парубка. Так його вигнало*. Стор. I. 60.

Виганятися, -няюся, -єшся, гл. Набѣгаться. *Виганявся за день, аж ніг не чую*.

Виганятися, -няюся, -єшся, сов. в. вигнатися, -женуся, -нешся, гл. 1) Изгоняться, быть изгнаннымъ. 2) Выгоняться, быть выгнаннымъ. *Вівці виганяються рано вранці до ватаги*. 3) Выталкиваться, вытолкнуться. *Смок витягає воздух з цівки, а через те вода піднімається й виганяється геть*. Ком. II. 9. 4) Вырастать, вырасти въ вышину. *Григор вигнався такий, як тополя*. Каменец. у. *Два дуби вигнались вище лип*. Левиц. Пов. 179.

Вигаптовувати, -вую, -єш, сов. в. вигаптувати, -тую, -єш, гл. Вышивать, вышить золотомъ, серебромъ. *Я вишию-вигаптую чумаку рукавця*. Рудч. Чп. 26.

Вигарманувати, -ную, -єш, гл. Вымолотить, смолотить гарманом. *Відколи гарманую, тільки копу вигарманував*.

Вигасати, -саю, -єш, гл. Выбѣгать.

Вигасити. См. **Вигашувати**.

Вигаснути, -ну, -неш, гл. Угаснуть, потухнуть. *Да вигаснуть зарані її зорі*. К. Іов. 8.

Вигатити. См. **Вигачувати**.

Вигачувати, -чую, -єш, сов. в. вигатити, -гачу, -тиш, гл. Запруживать, запрудить, сдѣлать запруду.

Вигашувати, -шую, -єш, сов. в. вигасити, -шу, -сиш, гл. Гасить, тушить, потушить.

Вигемблювати, -люю, -єш, гл. Выстрогать рубанкомъ.

Вигибти, -бну, -неш, гл. = Вигинути.

Вигикнути, -ну, -неш, гл. Икнуть. *Дай, Боже, легенько вигикнути.* Ном. № 365.

Вигина́ти, -наю, -еш, сов. в. вигнути, -ну, -неш, гл. Изгибать, выгибать, выгнуть.
Вона вигинала стан, шию. Левиц. I. 294.

Вигинатися, -наюся, -ешся, гл. Изгибаться, выгибаться.

Вигинистий, -а, -е. 1) Выгнутый. *У которої дитини прості ніжки, то скоріш почне ходити, а в которої вигинисті, то не так-то.* 2) Гибкій. Вх. Зн. 6. *Дубець вигинистий.* Черниг. у.

Вигинути, -ну, -неш, гл. Погибнуть, пропасть (всѣмъ). *Як би Бог слухав пастуха, то б уся череда вигинула.* Ном. № 4124. *Од лиця твого святого вигинуть прокляті.* К. Псал. 16.

Вигівщина, -ни, ж. Время гетманства Ивана Выговского (1657 — 1659). *Мушу видати книжку про порядки, які завелись на Вкраїні за гетьмана Выговського: ту книжку оглашу Вигівщиною.* К. Хм. 5.

Вигіддя, -дя, с. Удобство; раздолье. *Цілий піст рибу їли, таке то вже нам було тоді вигіддя.*

Вигідка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **вигода**. 2) = **Вигіддя**. *Ка' він, що бідою погано їздити, а мені здається, що така вигідка, що куди на світі.* Канев. у. 3) Телѣжка на двухъ колесахъ, одноколка. *Приїздив вигідкою.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Вигідливий, -а, -е. Удобный.

Вигідний, -а, -е. Удобный. Желех.

Вигідно, нар. Удобно.

Вигін, -гону, м. Выгонъ, пастбище за селомъ. *Край великого зеленого вигону стояла корчма.* Левиц. I. 14.

Вигінщина, -ни, ж. Дань пастуху въ видѣ паляниці и щепотки соли, даваемая отъ каждого двора при первомъ выгонѣ скота на пастбище. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Вигладжувати, -джую, -еш, сов. в. вигладити, -джу, -диш, гл. Выглаживать, выгладить, разглаживать, разгладить. *Він мені дивиться в вічі, виглажує мені брови, цілує.* Г. Барв. 76.

Вигладжуватися, -джуюся, -ежся, сов. в. вигладитися, -джуся, -дишся, гл.
Сдѣлаться полнымъ, жирнымъ, пополнѣть. *Вигладилися бики.* Вх. Лем. 397.

Вигляд, -ду, м. 1) Видѣ. Драг. 94. 2) Окно. Вх. Зн. 6.

Вигляда́ння, -ня, с. 1) Выглядываніе, высматриваніе изъ чего. Желех. 2)
Высматриваніе въ ожиданіи прибытія. См. **Виглядини**.

Виглядати, -даю, -еш, сов. в. виглянути, -ну, -неш, гл. 1) Выглядывать, выглянуть, высматривать. *Сонечко, сонечко, виглянь у віконечко.* Ном. № 337. *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. 2) Только несов. в. Высматривать, глядѣть, ожидая кого. *Відкіля тебе виглядати, із якої сторононьки у гостину сподіватись.* Мет. *Потоптала черевички, на дорогу вибігаючи, виплакала карі очі, чумаченька виглядаючи.* Рудч. Чп. 73.

Виглядатися, -даюся, -ешся, сов. в. виглянутися, -нуся, -нешся, гл. Смотрѣть, посмотреть, засматриваться, засмотрѣться. *Ой не ходи коло води та не виглядайся.* Грин. III. 172. *Любо місяцю з зорями в воду виглядатись.* К. Досв. 90. *Увесь день він*

чистився, мився, виглядався в дзеркало. Левиц. I. 262. Вода.... пливе тиха та чиста, хоч вигляньсь як у зеркало. ЗОЮР. II. 204.

Виглядини, -дин, ж. мн. Выглядывание, высматривание въ ожиданіи прибытія.

Виглядіти, -жу, -диш, гл. 1) Испортить глаза долгимъ смотрѣніемъ. *Не прийшло до Ганни щастя тим великим битим шляхом, тільки вигляділа свої очі.* Левиц. I. 72. 2) Воспитать, виняньчить. *Вона вигляділа всіх дітей о. Хведора і молоду Ганю.* Левиц. I. 173.

Виглядки, -док, ж. мн. Высматривание. **На виглядки.** Чтобы высмотрѣть. *Прибігла на виглядки.*

Виглянути, -ся. См. **Виглядати, -ся.**

Вигнанець, -нця, м. Изгнанникъ. К. Бай. 69.

Вигна́ння, -ня, с. Изгнание. Левч. 50.

Вигнати, -ся. См. **Виганяти, -ся.**

Вигнива́ти, -ваю, -єш, сов. в. вигнити и вигнисти, -нию, -єш, гл. 1) Изгнивать, изгнить, перегнивать, перегнуть. 2) Выгнивать, выгнить. Уман. I. 115.

Вигнітити. См. **Вигнічувати.**

Вигнічувати, -чую, -єш, сов. в. вигнітити, -чу, -тиш, гл. Выжимать, выжать.

Вигноїти. См. **Вигноювати.**

Вигнойка, -ки, ж. Удобрение (поля). Рк. Левиц.

Вигноювати, -ноюю, -єш, сов. в. вигноїти, -ною, -їш, гл. Унаваживать, унавозить.

Звенигор. у. У добре вигноєнім городі копають підмети — грядки. Шух. I. 164. *Вигноїла наша якономія цей год 25 десятин.* Константиногр. у.

Вигнути, -ся. См. **Вигинати, -ся.**

Ві́говор, -ру, м. = Вимова 2.

Ві́говорити, -ся. См. **Виговорювати, -ся.**

Виговорювати, -рюю, -єш, сов. в. вигговорити, -рю, -риш, гл. 1) Выговаривать, выговорить, упрекать, упрекнуть. *Шкадронний і давай йому вигговорювать: за що се, діду, ти мене цураєшся?* Стор. I. 238. *Звісно, я йому вигговорю, що вони голі, на відданню, а ти їм нічого не придбав.* Г. Барв. 292. 2) Высказывать, высказать. *Що говорять, то й вигговорять.* Ном. № 7810. 3) Заговаривать, заговорить (о знахарскомъ заговорѣ). КС. 1883. VII. 587. *Вигговорити.... рабу Божому (уроки).* Мнж. 152. 4) Выговаривать, выговорить, включить въ договоръ, въ условіе. См. **Вигговоряти.**

Виговорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. вигговоритися, -рюся, -ришся, гл. 1)

Наговариваться, наговориться, все высказать, все сказать. *Нехай уже, думаю собі, Горбоносиха трохи вигговоритьсья (говірка була неказанно).* Г. Барв. 429. 2)

Отговариваться, отговориться, оправдываться, оправдаться. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору, я за славу сама стану, ще й вигговорюся.* Мет. 105.

Вигговоряти, -ряю, -єш, гл. = Виговорювати. *Буде твоя мати мені вигговоряти:*

вставай, невіхно, ти вставай молодая. Мет. 49. *Як би достаток, то не схотів би цього і вигговоряти, а то по неволі уже треба (що має дати на весілля молодий).* ХС. VII. 421.

Вигода, -ди, ж. 1) Удобство; пріятность. *Викопали собі криницю у дворі — добру вигоду зробили.* Канев. у. *Чужі жінки кохаю а для своєї вигоди.* Грин. III. 282. *Не їж хліба, не пий води, візьму тебе для вигоди.* Мет. Ум. **Вигідка.**

Ві́годинитися. См. **Вигодинюватися.**

Вигодинюватися, -нюється, сов. в. вигодинитися, -ниться, гл. безл. Проясняться, проясниться (о погоді). *Переїде дощ, вигодиниться, протряхне, то й поїдемо.* Канев. у.

Вигодити, -джу, -диш, гл. Угодить. *Як встану раненько, кожному вигоджу.* Гол. III. 348. — **годину.** Вибрати время. *Вигодили таку годину, що нікого дома не було.* Черк. у.

Вигодитися, -диться, гл. безл. = Вигодинитися. *Як би Бог дав, щоб вигодилось, то можна б і сіно скласти в копиці.* Черк. у.

Вигодованець, -нця, м. Воспитанникъ, питомецъ. Желех.

Вигодованка, -ки, ж. Воспитанница, питомица.

Вигодовувати, -вую, -єш, сов. в. вигодувати, -дую, -єш, гл. Вскармливать, вскормить. *Вигодував сина Саву козакам на славу.* Макс. *Ой мала вдова сина сокола, вигодувала, в військо оддала.* Макс. 2. **Выкормить, откормить.** *Вигодувала аж двадцять четверо свиней, та й рахуби їм не дам.* Харьк. 3) **Израсходовать** въ пищу, на кормъ. *Попереду треба те сіно вигодувати, а тоді вже й друге давати.*

Вигодовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. вигодуватися, -дуюся, -єшся, гл. Вскармливаются, вскормиться, быть вскармленнымъ. *З нею вигодувався і зріс укуні.* Котл. НП. 356.

Вигоїти, -ся. См. Вигоювати, -ся.

Вигойкувати, -кую, -єш, гл. Весело выкрикивать. *А невіста (п'яна) іде з міста та вигойкуючи.* Гол. II. 4 77.

Вигодити, -ся. См. Виголювати, -ся.

Виголодатися. См. Виголоджуватися.

Виголоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. виголодатися, -даюся, -єшся, гл. Дѣлаться голоднымъ, проголодаться. *Виголожуйся ще, — тоді їсти дам.* Константиногр. у. *Він і ті поїв, бо, звісно, виголовавсь добре.* Рудч. Ск. II. 19.

Виголос, -су, м. Произношеніе; вираженіе. Желех.

Виголосити. См. Виголошувати.

Виголошувати, -шую, -єш, сов. в. виголосити, -шу, -сиш, гл. Объявлять, объявить, громко произнести, провозгласить.

Виголювати, -люю, -єш, сов. в. виголити, -лю, -лиш, гл. Обривать, обрить, выбривать, выбрить. *Виголили йому лоб.* Стор. II. 81.

Виголюватися, -лююся, -єшся, сов. в. виголитися, -люся, -лишся, гл. Выбриваться, выбриться, побриться. *Достав.... бритву, виголивсь.* Стор. I. 112.

Вигонити, -ню, -ниш, гл. = Виганяти. *Спитавсь його: чи не схоче він грошей багато взяти, аби тільки він їх не вигонив.* Рудч. Ск. I. 62. *Скот вигонила із города.* Рудч. Ск. I. 194.

Вигончастий, -а, -е. Рослий и тонкій. Уман. III. 276.

Вигорілий, -а, -е. Выгорѣвшій.

Вигоріти. См. Вигоряти.

Вигорнути, -ся. См. Вигортати, -ся.

Вигортати, -таю, -єш, сов. в. вигорнути, -ну, -неш, гл. 1) Выгребать, выгрести. *Ми його кочергою вигорнули.* Рудч. Ск. II. 144. *З мишиних нір достає було їх (горіхи)... З иншої нори.... иноді було з доброї півкоробки вигорне.* Сим. 200. **Переносно:** выбирать, выбрать, забрать. *Ця хата, поки її зробите, вигорне з вас більш як на сто карбованців.*

Змієв. у. 2) Освободжати, освободити. Він (народ) своє народне слово з-під польської руїни вигортає. К. Дз. 110.

Вигортатися, -таюся, -єшся, сов. в. **вигорнутися, -нуся, -нешся**, гл. 1) Выгребаться, выгрестся. 2) **Вигорнутися з біди**. Вывернуться.

Вигорювати, -рюю, -єш, гл. = **Вигоряти**. На заході небо червоніло жаром, неначе в печі вигорювало. Левиц. І. 17.

Вигоря́ти, -ряю, -єш, сов. в. **вигоріти, -рю, -риш**, гл. 1) Выгорать, выгорѣть. Каганець вигорів. Вигорів увесь Батурун. 2) Выгорать, выгорѣть; желтѣть и сохнуть отъ сонца. Городи такі високі, що все вигоряє. Київ. у. Паша вигоріла до коріня. Стор. І. 50.

Вигострювати, -трюю, -єш, сов. в. **вигострити, -рю, -риш**, гл. Оттачивать, отточить, наострить. Ой вигостри, сину, гострую сокиру, да поїдь у поле — ізрубай тополю. Мет. 286.

Вигострюватися, -трююся, -єшся, сов. в. **вигостритися, -рюся, -ришся**, гл. Вытачиваться, выточиться, выостриться. Аф. 326.

Виготовити. См. **Виготовляти**.

Виготовля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **виготовити, -влю, -виш**, гл. = **Виготовувати, виготувати**. Мнж. 177. — ниву. Як ріллю виготовив, Богу помоливсь — і все. Київ. у.

Виготовувати, -вую, -єш, сов. в. **виготувати, -тую, -єш**, гл. Изготовлять, изготовить, готовить, приготовить. Кадовби набиває, клепки сама було виготовує. Г. Барв. 423.

Вигоювати, -гоюю, -єш, сов. в. **вигоїти, -гою, -їш**, гл. 1) Залѣчивать, залѣчить (рану). Болячки на людях вигоював. Стор. ІІ. 61.

Вигоюватися, -гоююся, -єшся, сов. в. **вигоїтися, -гоюся, -їшся**, гл. Вылѣчиваться, вылѣчиться (отъ ранѣ). Аф. 326.

Вігра, -ри, ж. Выигрышъ. Ровнен. у.

Віграбки, -ків, ж. мн. Мелкія части соломы и колосъевъ, остающіяся послѣ молотъбы. Вх. Уг. 230.

Вигравати, -ваю, -раю, и -єш, сов. в. **виграти, -раю, -єш**, гл. 1) Выигрывать, выиграть. Виграв у карти. Виграв мужик з паном справу. 2) Переливать свѣтомъ, блестятъ, заблестѣтъ, переливаться цвѣтомъ, засіять. Сонечко з-за хмари виграло. МВ. (О. 1862. ІІІ. 42). Свѣтло виграє у кристалю усякими цвѣтами. Ком. І. 21. Въ

нижеслѣдующихъ значеніяхъ только въ несов. в.: 3) Играть. Як та водяна русалка вигравав хлопець у воді. Левиц. І. 63. Оттоді то по городах на музики вигравали. Макс. Ой там козак похожає, у бандурку виграває. Мет. 73. 4) О морѣ: волноваться. Синіє море, виграває. Шевч. 91. 6) Гарцовать (на). Вигравали наші хлопці вороними кіньми. Мил. 78. Поперед війська да конем виграє. АД. І. 25. 6) Бродить. Пиво виграє.

Виграватися, -ваюся и -раюся, -єшся, сов. в. **вигратися, -раюся, -єшся**, гл. Выбравивать, выбродить. Як виграється сирівець добре, то гарний. Волч. у.

Вігра́ти, -ся. См. **Вигравати, -ся**.

Віграшка, -ки, ж. Игрушка; забава. Вона й бере мене в покої синкам на виграшку. Шевч. 416.

Вігребти. См. **Вигрібати**.

Вигризати, -ваю, -єш, сов. в. **вигризти, -зу, -зеш**, гл. 1) Выгрызать, выгрызть. 2) Изгрызть. Вигризла всі молоденькі дубки. Рудч. Ск. ІІ. 178. 3) Постоянными

придирками заставляють, заставить уйти. *Хто ж, як не ви, і вигризли її з двору.* Мир. Пов. II. 95.

Вигріба́ти, -баю, -еш, сов. в. **вигребти, -бу, -беш,** гл. Выгребать, выгресть. *Вигребла рукою.... ямку.* Грин. II. 143. *Пащо курка гребе? На те, щоб вигребти.* Ном. № 9843. *Вигребе із печі жару.* Стор. I. 207.

Вигрива́ти, -ваю, -еш, сов. в. **вигріти, -грію, -еш,** гл. Грѣть, пригрѣвать, пригрѣть, согрѣть. *Вигрів гадину за пазухою.* Ном. № 4606. *Волики, стоя біля тину, знай вигривають свої боки.* Греб. 400. *Після дощу, коли хмара за гору засувається, і сонечко от-от має вигріти.* Св. Л. 26.

Вигрива́тися, -ваюся, -ешся, гл. Грѣться. *З води біжить на пісок вигривається, з піску — в воду.* Левиц. I. 63.

Вігріви, -вів, мн. Время, когда грѣть сонце. *Як почнуться вигриви, то сніг пропаде.* Міус. окр.

Вигрімля́ти, -ляю, -еш, гл. Гремѣть, грохотать. *То не хмари по небу громом святим вигрімляють.* Макс. *Здалека грім вигрімляв закатом.* МВ. (О, 1862. I. 85).

Вігріти. См. **Вигривати.**

Вигромаджувати, -джую, -еш, сов. в. **вигромадити, -джу, -диш,** гл. Выгребать, выгрести. *Зубиха увесь огонь вигромадила на припічок.* Кв. II. 128.

Вигубити. См. **Вигублювати.**

Вигублювати, -ляю, -еш, сов. в. **вигубити, -блю, -биш,** гл. Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Сипав гряд буйний, вигублював скотину.* К. Псал. 181. *Прогнівивсь ти на народи, вигубив жорстоких.* К. Псал. 17.

Вигубля́ти, -ляю, -еш, гл. = **Вигублювати.** КС. 1882. IX. 588.

Вігук, -ку, м. Крикъ, выкрикъ. *Козаків угледено.... вигук розкотився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків.* МВ. III. 56, 130.

Вігукати, -каю, -еш, гл. Выкриками добитися чого, вызвать кого. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, вигукав у Самсона дівку.* Мил. 98.

Вігукнути. См. **Вигукувати.**

Вигукування, -ня, с. Выкрики. *Христя мерції тікає в двір, а за нею слідом погукування та вигукування.* Мир. Пов. II 57.

Вигукувати, -кую, -еш, сов. в. **вигукнути, -ну, -неш,** гл. Выкрикивать, выкрикнуть, вскрикнуть. *Ідуть вози із-за гори вискрипуючи, а за ними чумаченьки вигукуючи.* Рудч. Чп. 48.

Вігулькнути, -ну, -неш, гл. Вынырнуть, внезапно появиться, внезапно выскочить. *Вигулькнув із моря.* О. 1861. VI. 59. *Синій полонінь червонястий біга, хлипа, никає по грубці; то підскачить, то присяде, то знов вигулькне.* Св. Л. 259.

Вигулюватися, -лююся, -ешся, сов. в. **вигулятися, -ляюся, -ешся,** гл. Нагуливаться, нагуляться. *Гості добре вигулялись і виголодались.* Левиц. I. 456. *Порано ще, каже, небого, ще вигуляйся (бо молода).* Г. Барв. 65.

Вігуляти, -ляю, -еш, гл. Прогулять, истратить на гульбу, удовольствія. *Заграй мені сяку-таку за коробку пастернаку! Як я тую вигуляю, піду другу накопаю.* Грин. III. 648.

Вігвинтити, -чу, -тиш, гл. Вывинтить.

Вигуляри, -рів, м. мн. = **Окуляри.** *Добре, очі мої, я вам вигуляри куплю.* Рудч. Ск. I. 18.

Вид, -ду, м. 1) Лицо. *Поганому виду нема стиду.* Ном. № 3167. *Глянь на вид та й кажи, що Свирид.* Ном. № 6314. *Увесь вид кропивою пожалив.* МВ. I. 63. 2) Зр'яніє. *Видом видати, слихом слухати.* Шевч. 497. Ум. **Видок, видочок.**

Видава́ння, -ня, с. 1) Выдача. Уман. I. 116. 2) Изда́ніє (книгъ). Желех.

Видавати, -даю, -єш, сов. в. відати, -дам, -даси, гл. 1) Выдавать, выдать; отпускать, отпустить. *Мусила йти з ключами до комори видавати провизію на обід.* Левиц. I. 363. 2) Давать, подавать, подать (о кушаньяхъ). *Уміла готувати, та не вміла видавати.* Рудч. Ск. II. 192. 3) Отдавать, отдать замужъ. *Видає мене мати за старого заміж.* Шевч. 15. *Четверту доньку видала вже за дударчика.* Гол. III. 463. 4) Давать, дать, родить. *Копя видав по четверті зерна.* 5) Издавать, издать (книгу). 6) = **Видаватися 4.** *Воно так само видає все яснішим та більшим.* Ком. II. 89. 7) Говорить, сказать, представить. *Смішне що небудь видать, мов у школі вчилась.* Мкр. Н. 35. 8) — **муштри.** Производит ружейные приемы. *Чемеричка наряжалась в руб'я як циганка, а усатим гармизою Крициха Улянка; та халяндри, чмутовиха, для сміху скакала, — ся, копистку взявши в руки, муштри видавала.* Мкр. Н. 40.

Видаватися, -даюся, -єшся, сов. в. видатися, -дамся, -дасися, гл. 1) Выдаваться, выдаться, отпускаться. 2) Выходить, выйти замужъ. *Нещаслива та година, що видалася дівчина, такого мужа дістала, що всю волю свою мала.* Гол. I. 250. 3) Издаваться, издаться. 4) Казаться, показаться, представляться, представиться. *Оддалеки все видається меншим.* Ком. I. 17. *Він їй тріску дав, а їй вже так видалося, що то ніж.* Рудч. Ск. I. 73.

Видавець, -вця, м. Издатель. Ном. I. *Можна буде сказати видавцям насъких грамоток.* О. 1862. I. 67.

Видавити. См. **Видавлювати.**

Видавлювати, -люю, -єш, сов. в. видавити, -влю, -виш, гл. 1) Выдавливать, выдавить, выжимать, выжать. *Він видавить з тебе олію.* Котл. Ен. I. 29. 2) Давить, передавить. *Сучого сина звірюка половину кролів видавив.* Рудч. Ск. II. 12. 3) Оттискивать, оттиснуть.

Видавник, -ка, м. Издатель. Желех.

Видавництво, -ва, с. Издательство. К. XII. 136.

Видавничий, -а, -е. Издательській. *Наш видавничий захід.* К. XII. 135.

Видавцем, нар. По счету, мѣрою. *Хліб видавцем дали, все подавалось ніби видавцем.* Левиц. I. 4.

Вида́йкати, -каю, -єш, гл. Выклянуть (отъ словъ: дай, дай!) Запис. А. Крымській.

Вида́ння, -ня, с. Изда́ніє. *Повістки (народні оповідання) Марка Вовчка. Другим виданням коштом Н. Тиблена.* Сиб. 1861.

Вида́нський, -а, -е. Виданный. *Чи то виданське діло, щоб так робити?*

Вида́нсько, нар. Видано. *А за город знову 102 — чиж видансько?* О. 1862. IV. 108.

Відати, -ся. См. **Видавати, -ся.**

Видати, -даю, -єш, гл. Видѣть. *А ні слихом слухати, а ні видом видати.* Ном. № 1939. *Хто в світі не бував, той і дива не видав.* Ном. № 385. *Перва сотня виступає, вдова сина не видає.* Мет. **Хто видав так говорити?** Развѣ такъ можно говорити? Левиц. I. 242.

Видано. *Чи то видано, щоб живе м'ясо само в рот ускочило?* Рудч. Ск. I. 2. *Видано-невидано, якого накидано.* Ном. заг. № 48.

Видатий, -а, -е. Имѣющій большое лицо.

- Видатися, -даюся, -єшся, гл.** Видѣться. *Перепався, що не видався.* Ном. № 8750.
Стрічається, видасться та із рибалками. Рудч. Чп. 125.
- Видаток, -тку, м.** Умолоть. *Гречка стеблом була путяща, а не було доброго видатку.*
 Волын. г.
- Видвигати, -гаю, -єш, сов. в. видвигнути, -гну, -неш, гл.** Выдвигать, выдвинуть.
Видвигнути свою націю з темряви. К. XII. 7.
- Виделка, -ків, мн. = Вилка.** *Подайте виделка.* Мнж. 170.
- Виделка, -ки, ж.** Вилка. *Дяки постукали заграничними виделками по німецьких тарілочках.* Левиц. I. 398. *А щоб тих тарілок білих або виделок і ножів — того й заводу в неї не було.* Сим. 232.
- Видельце, -ця, с. = Виделка.** Левиц. I. 495. Також и во мн. ч.: **видельця.** *Той. тільки й остався, в кого або чарка в руці була, або закуска на видельцях.* Св. Л. 203.
- Відержати.** См. **Видержувати.**
- Видержувати, -жую, -єш, сов. в. видержати, -лу, -жиш, гл.** Выдерживать, выдержать, выносить, вынести, вытерпеть. *Видержуйте, небожата, і йдіть до самого кінця.* Хат. XXII. *Чи гріх, чи два, а вже не видержу.* Ном. № 118.
- Відерти, -ся.** См. **Видирати, -ся.**
- Відзвонити.** См. **Видзвонювати.**
- Видзвонювати, -нюю, -єш, сов. в. видзвонити, -ню, -ниш, гл.** 1) Звонить, позванивать, позвонить, перезвонить. *Наче хто у дзвіночки срібні видзвонює.* МВ. (О. 1862. III. 43). 2) Выбивать, выбить. выколотить. *Дзвонитимуть киями по плечах, поки й душу з тіла видзвонять.* К. ЦН. 236.
- Видзвоняти, -няю, -єш, гл. = Видзвонювати.** *Ой і сказав пан Каньовський рублі помінати, аби його Бондарівні три дні видзвоняти.* Гол. I. 65.
- Відзьобати.** См. **Видзьобувати.**
- Видзьобувати, -бую, -єш, сов. в. видзьобати, -баю, -єш, гл.** Выклеивать, выклевать. Уман. I. 120.
- Видибати, -баю, -єш, сов. в. видибати, -баю, -єш, гл.** Выходить, выйти, всходить, взойти, съ трудомъ передвигая ноги. Мнж. 177. *Я насилу видибала з хати.* Змієв. у. *Чи ви ж видибаете на гору?*
- Видибуляти, -ляю, -єш, гл. = Видибати.** *На огород хиба було видибуля, а то все в хаті.* Сим. 236.
- Видивити, -влю, -виш, гл. — очі.** Испортить глаза отъ напряженнаго смотрѣнія. *Поки сина ожениш — очі видивиш.* Сумск. у.
- Видивитися.** См. **Видивлятися.**
- Видивлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. видивитися, -влюся, -вишся, гл.** Рассматривать, рассмотреть. *Буде цілий день видивляться на коня.* Харьк. г. *Скрізь ми там видивилися.* Змієв. у. 2) Вперять, вперить глаза. *Чого ви отце так видивились на мене?* Федьк. *Така (гарна), хоч видивись.* Ном. № 8447.
- Видимання, -ня, с.** Выдувание.
- Видимати, -маю, -єш, сов. в. видути, -дму, -меш, гл.** Выдувать, выдутъ. Аф. 328. *Тії дудочки видимають із скла бульбашку.* Дещо.
- Видимий, -а, -е.** Явный; очевидный. *Шкода з того видима була.* МВ. I. 9 — 10. *Видима смерть страшна.* Ном. № 8295.

Видимо, нар. 1) Явно; очевидно. *Видимо смерть зближалась*. Св. Л. 97. 2) Конечно, разумѣется. *Видимо, — він узяв, — хто ж іще?* Зміев. у.

Видирати, -раю, -еш, сов. в. **видерти**, -деру, -реш, гл. 1) Вырывать, вырвать, отдирать, отодирать. *Червону китайку з-під жупана видирає*. Макс. 2) Отнимать, отнять силою. *Або дай, або видеру*. Ном. № 1078. *Вовкові барана з горла не видереш*. Ном. № 4852. 3) Брать, взять изъ птичьего гнѣзда или звѣриной норы яйца или дѣтенышей. Чуб. I. 59. *Не видирай ластівок — гріх*. Харьк. г. *Видрали лисенят*. О. 1861. V. 70. То-же о доставаніи раковъ изъ ихъ норъ. *А що ви робите, хлопці? — Раків видираємо з-під круч*. О. 1861. XI. 114.

Видиратися, -раюся, -ешся, сов. в. **видертися**, -руся, -решся, гл. 1) Вскарабкиваться, вскарабкаться. 2) Выскарабкиваться, выскарабкаться. *Як вже надрубив дуже, дуб похилився та й пригнітив його.... не видереться з під того дуба*. О. 1862. V. 82.

Видихання, -ня, с. Выдыханіе. Употр. также въ смыслѣ: перенесеніе болѣзни, побоевъ. *Та ми йому дали доброго носу, — хай Бог йому дасть легке видихання*. Новомоск. у.

Видихати, -хаю, -еш, сов. в. **видихати**, -хаю, -еш, одн. в. **видихнути**, -ну, -неш, гл. Выдыхать, выдохнуть. *Видихнути воздух з себе*. **Видихати** употребляется въ смыслѣ: оправиться послѣ болѣзни, побоевъ. *Дав йому доброї кладі, — як то видихає*.

Видихнути. См. **Видихати**.

Видихувати, -хую, -еш, гл. = **Видихати**.

Виділ, -лу, м. 1) Выдѣль, удѣль. 2) Отдѣль, раздѣль. Желех. 3) Комитетъ, бюро, правленіе общества и пр. Желех.

Виділити. См. **Виділяти**.

Виділовий, -а, -е. 1) Относящійся къ комитету, бюро, правленію). 2) Членъ комитета, бюро, правленія. Желех.

Виділяти, -ляю, -еш, сов. в. **виділити**, -лю, -лиш, гл. Выдѣлять, отдѣлять, отдѣлить.

Видіти, -джу, -диш, гл. Видѣть. Желех.

Видітися, -диться, гл. безл. Казаться, грезиться. *Снилось мені, братіку, і виділось*. Рудч. Ск. I. 121. *Що видиться на отцевському дворі, на моему три гори кам'янії процвітали*. Макс. **Видиться мені**. Кажется мнѣ.

Видко, нар. 1) Видно. *Ой погляну в кватирочку — старенького видко*. Мет. *Ніч була темна, нічого не видко*. Стор. I. 34. 2) Ясно, свѣтло. *Ти, місяцю, світи видко*. Мет. 74.

Виддубати, -баю, -еш, гл. Выковырять.

Видма, -ми, ж. Песчаное мѣсто, изъ котораго въ вѣтренную погоду засыпаєть пескомъ ближайшія поля. Кролевец. у.

Видмухнути, -ну, -неш, гл. 1) Выдуть. Аф. 327. 2) Быстро выбѣжать, вылетѣть. 3) Выпивать, выпить сразу. Аф. 327.

Видненький, **виднесеный**, -а, -е. Ум. отъ **видний**.

Виднечко, нар. Ум. отъ **видно**.

Видний, -а, -е. 1) Ясный, видный. *Ніч була славно, тепла, видна*. Пирят. у. По видному. Когда свѣтло. 2) Видимый. *Щоб лани широкополі і Дніпро, і кручі були видні*. Шевч. 666. Ум. **Видненький**, **виднесеный**.

Виднити, -ню, -ниш, гл. Вынуть дно. Гол. I. 90.

Видниха, -хи, ж. = **Видра**. Стор. II. 165.

Виднівка, -ки, ж. Бочка, въ которой было вино. Вх. Лем. 397.

Виднісінький, -а, -е. Совершенно видный.

Виднісінько, нар. Совершенно видно, вездѣ видно. *Посадіте, рибалоньки, червону калину, ой щоб було виднісінько на всю Україну.* Рудч. Чп. 125.

Видніти, -ніє, гл. безл. Свѣтатъ; проясняются.

Видно, нар. = Видко. 1) *Ой не видно його дому, тільки видно грушу.* Мет. 6. 2) *Видно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. Ум. **Видненько, виднесенько, виднечко.** 3) Также: видно. Повидимому, вѣроятно. *Нехай дурні собі пустують; у них видно жуки у голові.* Гліб.

Виднота, -ти, ж. Свѣтъ, освѣщеніе, ясность. *Нехай одчинені двері, — тепла найде в нашу хату. — А од вас видноти в мою, бо в мене темно.* Пирят. у. **На видноті.** На освѣщенномъ мѣстѣ. *Ясної ночі ставляють на видноті, супроти зірок, дійницю з водою.* Грин. II. 46.

Видобрити, -рю, -риш, гл. Удобрить. *Землю гарно видобрили гноєм.* Волч. у.

Видовбати. См. **Видовбувати.**

Видовбувати, -бую, -єш, сов. в. видовбати, -баю, -єш, гл. 1) Выдалбливать, выдолбить. 2) Выковыривать, выковырять. 3) Выклевать, выклевывать. *Ворон ворону ока не видовбає.* Ном. № 7953.

Видовжити. См. **Видовжувати.**

Видовжувати, -жую, -єш, сов. в. видовжити, -жу, -жиш, гл. Удлинять, удлинить. Желех.

Видовище, -ща, с. Зрѣлище. Желех.

Видоїти. См. **Видоювати.**

Видок, -дка, м. 1) Ум. отъ вид. 2) На видок. На показъ, на видное мѣсто. Вх. Лем. 397.

Видолати, -лаю, -єш, гл. = Здолати. Уман. IV. 46.

Видолинок, -нка, м. Отрогъ оврага? ложбина? *По дорозі від Теплика до Кам'янок єсть поперечний яр і поздовжний видолинок.* Св. Л. 306. *Як минеш Вищій Ташлик та Серебрію, та спустишся в видолинок, а там виберешся на невеличку гору....* Св. Л. 73.

Видоліти, -лію, -єш, гл. = Видолати. *Не видолію, бо не стане грошей.* Рк. Левиц.

Видоптати, -пчу, -чеш, гл. = Витоптати. *Що то мі за дорога од столу до порога? Родина видоптала, — Мариню дарувала.* О. 1862. IV. 23.

Видох(ну)ти, -хну, -неш, гл. Передохнуть. *Гей! шоб ти йому видохла, сучого сина худобо!* Рудч. Ск. I. 194.

Видочок, -чка, м. Ум. отъ вид.

Видоювати, -доюю, -єш, сов. в. видоїти, -дою, -їш, гл. Выдаивать, выдоить. *Ні води не принесе, ні корови не видоїть.* Стор. I. 9.

Видра, -ри, ж. Выдра рѣчная, *Lutra vulgaris.* Вх. Пч. II. 6. Въ нижеслѣдующей пословицѣ въ томъ-же значеніи, что и вирва. *Хотіла баба видри, та насилу сама видралась.* Ном. № 1784.

Видрати, -деру, -реш, гл. = Видерти.

Видратися, -деруся, -решся, гл. = Видертися.

Видриститися, -таюся, -єшся и -щуся, -щишся, гл. Испражниться поносомъ.

Видрібцем, нар. Мелкими шажками. *Видрібцем виступати.*

Видроокій, -а, -е. О человѣкѣ: съ глазами, вѣки которыхъ вывернуты ими растянуты въ стороны. Рк. Левиц.

Видрочитися, -чуся, -чишся, гл. Пропасть, издохнуть, метаясь оть укусовъ оводовъ, взбѣситься. *А проклятий рід, щоб ти видрочивсь!* Г. Барв. 33.

Видрукувати, -кую, -єш, гл. Отпечатать. Иногда неправильно: **видрюкувати**. *Будете читати, як пан Гребінка видрюкує.* О. 1861. VII. 6.

Видрюкувати, -кую, -єш, гл. Побить палкой (дрючком). *Ой видрюкую дуже добре за жінку.* Канев. у.

Видряпати, -ся. См. **Видряпувати, -ся.**

Видряпувати, -пую, -єш, сов. в. видряпати, -паю, -єш, гл. Выцарапывать, выцарапать.

Видряпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. видряпатися, -паюся, -єшся, гл.
Вскарабкиваться, вскарабкаться. *Видряпавсь я на башту.* Стор. I. 25.

Видудлити, -лю, -лиш, гл. Выпить съ жадностью. *Поки я прийшла в хату, а він тобі чисто всю горілку видудлив.* Кобел. у.

Видужати. См. **Видужувати.**

Видужувати, -жую, -єш, сов. в. видужати, -жаю, -єш, гл. Выздоровливать, выздороветь. Рудч. Ск. I. 166.

Видумати. См. **Видумувати.**

Видумка, -ки, ж. Видумка. *У химерному кохатись, видумки сплітати.* К. Псал. 6.

Видумувати, -мую, -єш, сов. в. видумати, -маю, -єш, гл. Выдумывать, выдумать.
Сліпий не побачить, так видума. Ном. № 6844.

Видупкати, -каю, -єш, гл. Вытоптать. *Попід бором, попід лісом зродилося просо; наїхали коровайниці і видупкали босо.* Чуб. IV. 225.

Видурити. См. **Видурювати.**

Видурювати, -рюю, -єш, сов. в. видурити, -рю, -риш, гл. Выманивать, выманить.

Видути. См. **Видимати.**

Видушити. См. **Видушувати.**

Видушувати, -шую, -єш, сов. в. видушити, -шу, -шиш, гл. 1) Выдавливать, выдавить.
Не видушиш із мене речі. Г. Барв. 397. 2) Душить, передушить всѣхъ. К. Кр. 25.

Видхлий, -а, -е. Выдохшійся. См. **Витхлий.**

Видюк, -ка, м. Макъ-самосѣйка, Papaver Rhoeas.

Видюх, -ха, м., видюха, -хи, ж. — мак. = **Видюк.** Чуб. III. 225. Желех.

Видючий, видючий, -а, -е. 1) = **Видимий.** *Видюща смерть страшна.* Ном. № 8295. 2) Видящій. *Коли мені сліпому курка, то тобі видющому й дві.* Ном. № 984.

Виєднати, -наю, -єш, гл. — **кого.** Договорить кого, условиться съ кѣмъ. — **цех.**
Договориться съ цехомъ на счетъ вступленія въ число его членовъ. Козелец. у.

Виємно, нар. Исключительно. Левиц.

Вижаліти, -лію, -єш, гл. Достигнуть жалобами. *Вона вже раз жалілася йому, а що вижаліла?* Мир. Пов. I. 133.

I. Вижати. См. **Вижимати.**

II. Вижати. См. **Вижинати.**

Вижати. См. **Вижинати.**

Вижახати, -хаю, -єш, гл. Прогнать страхомъ. *Віл усе лягав, то ми як підсипали під його жару, то ви жахали — тепер уже годі лягати.* Павлогр. у.

Виживати, -ваю, -еш, сов. в. **вижити, -живу, -веш**, гл. 1) Проживать известное время. *Сяк-так, аби вижити.* Ном. 2) Нажить. *Жила в батька не рік, не два, не вижила добра.* Мет. 50.

Виживатися, -ваюся, -ешся, сов. в. **вижитися, -живуся, -вешся**, гл. Истративать, истратить все, израсходовать. *Нема за що й соли купити, — так вижився.* Левиц. Пов. 185.

Виждати, -даю, -еш, гл. Подждать. *Виждидай з поля чистого твого козаченька.* Мет. 13.

Вижимати, -маю, -еш, сов. в. **вижати, -жму, -меш**, гл. *Як треба, то хоч у щимки голову положи, то нічого не вижмеш.* Ном. № 10049.

Ви́жин, -ну, м. Жатва. *Пішов на вижин.* Вх. Зн. 6.

Вижина́ти, -наю, -еш. сов. в. **вижати, -жну, -неш**, гл. Сжинать, сжать. *Ой тоді я снопи зв'яжу, як житечко вижну.* Грин. Ш. 198.

Ви́жирувати, -рую, -еш, гл. Украсить инкрустаціями (металлическими). Шух. I. 306.

Ви́жити, -ся. См. **Виживати, -ся**.

Ви́жлення, -няти, с. Щенокъ лягавой собаки.

Ви́жлиця, -ці, ж. Лягавая собака.

Ви́жлоктати и ви́жлуктати, -таю, -еш, гл. Выпить. (Зевес) *вижлоктав підпінка чару.* Котл. Ен. VI. 37. *Що було останнє у пляшці, вижлуктав без чарки, нахильцем.* МВ. (КС. 1902, X. 146).

Ви́жовтити, -вчу, -тиш, гл. Пожелтить.

Ви́журитися, -рюся, -ришся, гл. Достаточно напечалиться. *Я, добродійко, вижурився за себе, як сватався.* Г. Барв. 311.

Виз, -за, м. Рыба *Acipenser schura*. Браун. 31.

Ви́закнути, -кую, -еш, гл. Выйти, пятась. *Визакнував з хати.* Константиногр. у.

Ви́законити, -ню, -ниш, гл. Истребить, искоренить. *Що завелось, те трудно визаконити.*

Византієць, -тійця, м. 1) Житель Византиї. 2) Православный. *Я — круглий сирота між лютеран, латинців, византійців-християн.* К. ПС. 59.

Византійський, -а, -е. Византійській. Желех.

Византія, -тії, ж. Византія, Константинополь. *Босфор клекотить, неначе скажений; то стогне, то вие: йому Византію хочеться збудить.* Шевч. 58.

Византійство, -ва, с. Образъ мыслей и поступковъ, подобный византійскому. *А папство буде панувать... та византійство прославлять.* Шевч. II. 211.

Ви́збрати, -раю, -еш, гл. Подобрать, собрать. *Так збирає, так збирає... Визбрав і рушили далі.* Св. Л. 112. *На дворі ясно, хоч голки визбірай.* Левиц. I. 96.

Ви́збірки, -рок, ж. мн. Выборки. Левч. 18.

Ви́звати. См. **Визивати**.

Ви́звід, -волу, м. Освобождение. *Щеня припне на мотузочці... Воно вищить, задравши голову, визволу просить.* Г. Барв. 279.

Ви́звіритися, -рюся, -ришся, гл. Звѣрски, сердито посмотреть. *Як визвірилась на мене — аж білки їй ходором заходили.* Харьк. Лайдак! — *гримнув Кондратович, визвірившись на Потоцького.* Стор. I. 188.

- Визволеній, -а, -е.** Освободительный. *Науки визволені.* К. ПС. 46. — лист.
Освободительная грамота. Которий би мог бідний невольник одгадати, мог би йому листи визволені писати, щоб не мог ніхто нігде зачепляти. АД. I. 209.
- Визволення, -ня, с.** Освобождение, избавление. *Визволення народу з крпацтва.* К. XII. 8.
- Визволити, -ся.** См. **Визволяти, -ся.**
- Візволка, -ки, ж.** Выручка. *І на визволку нема і дітей прохарчити.* Київ. у.
- Визволяти, -ляю, -еш, сов. в. визволити, -лю, -лиш, гл.** Освобождают, освободить; выручать, выручить. *Визволь, Боже, нас, бідних невольників, з тяжкої неволі.* ЗОЮР. I. 214. *Зрозумієте правду, і правда визволить вас.* Єв. I. VIII. 32.
- Визволятися, -ляюся, -ешся, сов. в. визволитися, -люся, -лишся, гл.** Освобождаются, освободиться; выручаться, выручиться. *Галілей визволився з темниці.* Ком. I. 56.
Огірками тіки й визволився. Лебед. у.
- Візганяти, -няю, -еш, гл.** 1) Изгнать всѣхъ. 2) Смести. *Ганчіркою визганяю цей пісок.*
- Віздих, -ху, м.** Падежъ (животныхъ). Уман. III. 1.
- Віздихати, -хаю, -еш, гл.** Подохнуть, издохнуть. *Як би Бог слухав пастуха, то б уся череда виздихала.* Ном. № 4124.
- Візеленити, -ню, -ниш, гл.** Испачкать о траву. *Визеленив сорочку.* Константиногр. у.
- Визивання, -ня, с.** 1) Вызывание. 2) Брань, ругня. Вх. Лем. 397.
- Визивати, -ваю, -еш, сов. в. визивати, -зву, -веш, гл.** Вызывать, вызывать.
- Визиватися, -ваюся, -ешся, гл.** Браниться. *Зачали ся визивати.* Вх. Лем. 397.
- Візівка, -ки, ж.** Брань, ругательныя слова. Вх. Лем. 397.
- Визирати, -раю, -еш, сов. в. визирнути, -ну, -неш, гл. = Виглядати, виглянути.** *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. № 8508. *Вибірай, визирай, молода дівчино.* Мет. 14. *Коником граєш, царя визираєш.* АД. I. 25.
- Визиратися, -раюся, -ешся, гл.** Смотрѣться. *На ж зеркало всесвітнє, визирайся.* К. XII. 73.
- Візиркати, -каю, -еш, гл.** Высмотрѣть, уловить. *Я визиркала таку годину, що люд поховався трохи, та й у гай.* Г. Барв. 94.
- Візирцем, нар.** Высматривая.
- Визичати, -чаю, -еш, сов. в. визичити, -чу, -чиш, гл.** Одолжать, одолжить, занимать, занять, давать въ долгъ. Аф. 329.
- Візівнути, -ну, -неш, гл. — духа.** Испустить духъ. *Бито коло стовпа киями поти, поки й духа визівнув.* К. ЦН. 216.
- Візімувати, -мую, -еш, гл.** Продержать, прокормить въ теченіе зимы. *Насилу візімували свою худобу.*
- Візімуватися, -муюся, -ешся, гл.** Перезимовать, прокормиться зимою. *Вони виїхали, а кішка зосталася; так вона собі по клунях і візімується, і вилітується.* Пирят. у.
- I. Візір, -ру, м.** 1) Видъ; взглядъ. Вх. Уг. 230. Употреб. въ выраженіи: **на візір** — на взглядъ, для виду, видимости. *Аби був на візір.* Мнж. 186. 2) Окно. *Острожск. у.* Слов. Д. Эварн.
- II. Візір, -ра, м.** Визирь. *Іде султан, покинувши в дивані башиів та візірів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.
- Візірнитися, -ниться, гл. безл.** Вызвѣздить. *Візірнілося як.* Херс. у.

Визнавати, -знаю, -єш, сов. в. визнати, -знаю, -єш, гл. 1) Узнавать, узнать, разузнать, развѣдывать, развѣдать. *Знайшли у його замок, та по тому й визнали, що він украв гроші у скрині.* Волч. у. *Оце недавно дитину вбила молодиця, то другої неділі й визнали.* Харьк. 2) Заявлять, заявить, признавать, исповѣдывать. *Коли визнаватимеш устами твоїми Господа Ісуса.* Первое посл. ан. Павла Римл. X. 9. *Не так було б мені свою праву руку одрубати важко, як тую правду визнати, вимовити.* МВ. (О. 1862. I. 80). 3) Признаваться, признаться, сознаваться, сознаться, свидѣтельствовать, давать показаніе. *Хто такий дурний буде, щоб сам на себе визнавав таке (що вбив).* МВ. (О. 1862. I. 103). 4) Предсказывать, предсказать, предназначать, предназначить. *Уже ся все те збуло, що визнано було.* Чуб. III. 327.

Визнаватися, -знаюся, -єшся, сов. в. визнатися, -знаюся, -єшся, гл.

Обнаруживаться, обнаружиться, сдѣлаться извѣстнымъ. *Зняла ж бучу Пилипиха, як визналась батькова подія!* МВ. II. 118.

Визнанія, -ня, с. 1) Открытіе, дознаніе. 2) Исповѣдываніе, признаніе; вѣроисповѣданіе. *Зачали ружни віри приставати грецам до їх визнання православного.* Гн. I. 181. 3) Сознаніе.

Візнати, -ся. См. **Визнавати, -ся.**

Визнаття, -тя, с. = Визнанія. *Уростав з того визнаття гнів його на Галю.* МВ. (О. 1862. I.84). *По його ви знаттю стала громада радитись, що робити.* МВ. (О. 1862. I. 102).

Визнача́ти, -чаю, -єш, сов. в. визначити, -чу, -чиш, гл. 1) Обозначать, обозначить, назначать, назначить, предъявлять, предъявить. *Меридіан по нашому визнана південник.* Дещо. *Границю визначив.* К. Псал. 236. 2) Обнаруживать, обнаружить. *Нарізуватись на черкес тепер не приходитьсь, треба умкнуть, бо пластунни себе визначили, що мало їх.* О. 1862. II. 64.

Визначатися, -чаюся, -єшся, сов. в. визначитися, -чуся, -чишся, гл. Обозначаться, обозначиться, опредѣляться, опредѣлиться, отличаться, выдѣляться, выдаваться.

Візначити, -ся. См. **Визначати, -ся.**

Визначувати, -чую, -єш, гл. = Визначати. *Визначає дорогу блискавицям.* К. Іов. 60.

Візол, -лу, м. Осадокъ золы послѣ бученія. Уман. II. 246.

Візолити, -лю, -лиш, гл. Выбучить. Аф. 328.

Візолитися, -люся, -лишся, гл. Выбучиться. *Нате й мої штани, — нехай визоляться.* Ном. № 6432.

Візолотити. См. **Визолочувати.**

Визолочувати, -чую, -єш, сов. в. визолотити, -чу, -тиш, гл. Позлащать, позолотить, визолотить. *Як би в мене була золота солома, я б вас, каже, визолотив.* Ном. № 12765.

Візубень, -бня, м. Зазубрина. Рк. Левиц.

Визублювати, -блюю, -єш, сов. в. визубити, -блю, -биш, гл. Зазубривать, зазубрить. Уман. I. 240.

Визублюватися, -блююся, -єшся, с. в. визубитися, -блюся, -бишся, гл. Зазубриваться, зазубриться. Уман. I. 240.

Візути, -зую, -єш, гл. Раззуть. *Зараз го визує, красно му постелить.* Гол. III. 409.

Вііститися, -іщуся, -стишся, гл. Осуществиться, исполниться. Вх. Лем. 397.

Віідати, -даю, -єш, сов. в. виісти, -іім, -іси, гл. 1) Выѣдать, выѣсть. *Поки сонце зійде, роса очі виість.* Ном. № 5679. 2) Съѣдать, съѣсть все, всѣхъ. *Їх би такого росподилось,*

що й світу б не було, як би їх грім не бив та вовки не виїдали. Рудч. Ск. I. 73. Хліб... сарана виїла. О. 1862. X. 114. Когда говорится о їдѣ людей, то **виїсти** употребляется только въ приложеніи къ жидкой пищѣ: *Виїв миску борщу, поїв усі пироги, та й буде з мене.*

Виїдок, -дка, м. Выѣденное яйцо, огурецъ и пр.

Виїзд, -ду, м. Выѣздъ, отѣздъ. Соколонько та на валеті, козаченько та на виїзді. Мет. 179.

Виїзджати, -жаю, -еш, гл. = **Виїздити**. *Вже твої Юрочко з-за гори виїзджає.* Мет. 177.

Чоловік знає, коли виїзджає, а не знає, коли вернеться. Ном. № 11375.

Виїздити, -джу, -диш, сов. в. **виїхати**, -їду, -деш, гл. 1) Выѣзжать, выѣхать. *Щодня їдні виїздили, другі приїздили.* Стор. М. Пр. 67. 2) Только несов. в. **Обѣзжать** (коня).

Виїздити, -джу, -диш, гл. Изѣздить. *Ой виїздив всю країну, увесь білий світ.* Мет. 139.

Виїсти. См. **Виїдати**.

Виїхати. См. **Виїздити**.

Вийгравати, -ваю, -еш, сов. в. **вийграти**, -граю, -еш, гл. = **Вигравати**, **виграти**.

Сурми-труби вийгравали. Шевч. 361. *У карти грав на твоє щастя, — ось скільки вийграв.* О. 1862. VII. 44.

Виймати, -маю, -еш, сов. в. **вийняти**, -йму, -меш, гл. 1) Вынимать, вынуть; обнажать; освобождать. *Ключі з-під голов виймав.* Макс. *Дай, Боже, воювати, та шабель не виймати.* Ном. № 4637. *Отцева й матчина молитва зо дна моря виймає.* Макс. 2) Исключать, исключать, изъять. 3) — **зуби**. Рвать зубы. 4) — **очі**. Выкалывать, выклевать глаза. *Закрякали чорні крюки, виймаючи очі.* Шевч. 54.

Вийматися, -маюся, -ешся, сов. в. **вийнятися**, **и винятися**, -ймуся, -мешся, гл. 1) Выниматься, вынудиться; обнажаться. *Копирсаю, копирсаю, — ніяк не виймається скабка з пальця.* 2) Находиться, найтись, оказаться, случиться. *Тільки одна птиця винялась, що добила усіх звірів.* ЗОЮР. II 31. *Такі пішли дощі, що й дня не винялось погожого.* 3) Выходить, взойти (о солнці). *Було, скоро сонечко вийметься, лікарь і котить у-двуконь.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Вийна, -ної, ж. Тетка, жена брата отца. *Стрийна-вийна — біс, не родина; зять і невістка — чорт, не дитина.* Ном. № 9394.

Вийти. См. **Виходити**.

Вікавзувати, -зую, -еш, гл. Выбранить. *Я його добре вікавзував.* Вх. Зн. 23.

Віказ, -зу, м. Обнаруженіе; донесеніе, доносъ. *Пилку вже через віказ найдено, — хлопець віказав.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Віказати. См. **Виказувати**.

Віказитися, -жуся, -зишся, гл. Посходить съ ума, побѣситься всѣмъ, перебѣситься. *Да нехай вони вікажуться, не займай їх.* Ном. № 5126.

Виказувати, -зую, -еш, сов. в. **віказати**, -жу, -жеш, гл. 1) Обнаруживать, обнаруживать, открывать, открытъ, высказывать, высказать. *І ушки в мене сміються, так ними (дїтьми) втішаюся, та їм сього не віказую.* Г. Барв. 293. *Віказує на тебе, що ти з ним крав.* Катериносл. у. 2) Выговаривать, выговорить, высказывать, высказать. *Лає чоловіка та віказує.* Рудч. Ск.

Вікакати, -каю, -еш, гл. дѣтск. Испражнить.

Вікакатися, -каюся, -ешся, гл. дѣтск. Испражниться.

Віканючити, -чу, -чиш, гл. Выклянчить. *Так ви ж не віканючите!* Ном. № 4580.

Викапаний, -а, -е. 1) Искапанный. 2) Похожий какъ двѣ капли воды, вылитый. Радом. Грицько — викапаний батусь.

Викарати, -раю, -еш, гл. Наказать. Чуб. IV. 56, 555.

Викарбувати, -бую, -еш, гл. Сдѣлать нарѣзки на деревѣ.

Викати, -каю, -еш, гл. Говорить «вы». *Господарь слуги не викае.* Ном. № 10388.

Викачалкувати, -кую, -еш, гл. Побить скалкой. *Вона його викачалкувала та й прогнала.* Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Викачати, -ся. См. **Викачувати, -ся.**

Викачувати, -чую, -еш, сов. в. викачати, -чаю, -еш, гл. Искатывать, искатать что, напр. при золотухѣ припухшія железы **викачуютъ** шариками изъ горячаго хлѣба. Грин. II. 319.

Викачуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. викачатися, -чаюся, -ешся, гл. 1) Валяться, поваляться, покататься по землѣ. *Кинь викачався добре.* О человекѣ: валяться, поваляться, лежать, пролежать долго. *Висплються, викачаються.* Мир. ХРВ. 204. 2) Упавъ въ грязь, испачкиваться, испачкаться. *Спиткнувсь, упав і викачавсь у барлозі.* Мнж. 128.

Викашлювати, -ляю, -еш, сов. в. викашляти, -ляю, -еш, гл. Выкашливать, выкашлять. Аф. 329.

Викашлюватися, -ляюся, -ешся, сов. в. викашлятися, -ляюся, -ешся, гл. Выкашливаться, выкашляться. Аф. 329.

Виквиляти, -ляю, -еш, гл. Издавать жалобные звуки. *Щоб барабани та не вибивали, щоб і пицалочки та не виквиляли.* Нп.

Викидати, -даю, -еш, гл. 1) Повыбрасывать, выбросить (все), посбрасывать. *Пишов, ще разів зо два вніс дров, да й ті на попа викидав.* Рудч. Ск. I. 171. 2) Начать колоситься. *Жито викидало колос.* Зміев. у.

Викидати, -даю, -еш, сов. в. викинути, -ну, -неш, гл. 1) Выбрасывать, выбросить. *Як іде гряд, викидають на двір сковороду і кочергу, щоб перестав.* Ном. № 13403. *Кожух викинув од молі провітрювати.* Г. Барв. 335. *Заткнула вона за косу червону макову квітку і викинула потім.* Левиц. I. 196. Переносно: выкидать, выкинуть, исключать, исключить. *Из пісні слова не викинути.* Ном. № 13115. *Из ряду і сього не викидають.* Ном. №5711. 2) Бросать, бросить деньги на тарелку или въ шапку при сборѣ ихъ (напр. на крестинахъ, на свадьбѣ, во время увеселеній молодежи и пр.), а отсюда уже и просто давать въ такихъ случаяхъ деньги. *На вечорницях хлопці викидають гроші дівчатам на гостинці.* Черниг. у. *На мед, на горілочку та скидаються, — викинув Іванко та копу грошей.* Мил. 88. *Дружко викидає на тарілку дві копійки.* Грин. III. 432. *Гей, Насте Горовая, шинкарко молодая, кабашинице степовая! Не велю я тобі сього козака з хати виганяти; хоч я свій осьмак на пиво викидаю, а ти його з хати не вибивай.* ЗОЮР. I. 319. **Викидати принос.** У разносчиковъ мелочн. товара: на общемъ собраніи партіи. предъявляютъ весь собранный въ селахъ. товаръ и остатокъ наличныхъ денегъ. Вас. 191. 3) **Викидати на очі.** Колотъ глаза. *Часто дітям його викидали на очі, що батько їх... до церкви не ходить.* Грин. II. 153. *Мені на очі викидають, що нас хати нема.* Г. Барв. 433. 4) Бросать, бросить вверхъ, подбрасывать, подбросить. *А що, хто вище викинув?* Грин. II. 81. Рудч. Ск. I. 61. 5) О растеніях. **викидати колос** — колоситься. Г. Барв. 147. Мил. 93. *Соловейко щечече, поки жито колос почне викидати.*

Грин. І. 6 — **качани**. О капустѣ: давать кочни. *Ти, капусто, викидай качани!* Мил. 104.
 6 — **хлаки**. Вывѣшивать, вывѣсить флаги. *Викидають три хлаки.* Грин. І. 190.

Викидатися, -даюся, -ешся, сов. в. **викинутися, -нуся, -нешся**, гл. 1) Выбрасываться, выброситься, выкинуться. *Из пісні слово не викидається.* Ном. № 1311. 2) Всплескиваться, всплеснуться. *Риба перед дощем викидається. Аж поперед мене щось плеснуло в воду. Викинулась риба та і зникла враз.* Щог. Сл. 91.

Викидний, -а, -е. Викидна цурка. Родъ дѣтской игры. Ив. 17.

Викинути, -ся. См. **Викидати, -ся**.

Википати, -паю, -еш, сов. в. **википати, -плю, -пиш**, гл. Выкипать, выкипѣть. Аф. 330.

Викисати, -саю, -еш, сов. в. **викиснути, -ну, -неш**, гл. Вымачиваться. *Бовть у воду!* *Викис, вимок, виліз, висох, став на колоду та знов бовть у воду.* Ном. № 6074.

Викичувати, -чую, -еш, гл. Вытеребить, выкорчевать. *Гляди, щоб ти мені вирубав, викичував, зорав, пшениці насіяв.* Рудч. Ск. II. 120.

Викишкати, -каю, -еш, гл. Выгнать, прогнать (отъ киш!). *Упросились злидні на три дні, та чорт їх і довіку викишкає.* Ном. №1538.

Викинчити. См. **Викичувати**.

Викинчувати, -чую, -еш, сов. в. **викинчити, -чу, -чиш**, гл. Оканчивать, окончить, закончить. *Викинчити роботу.* Вх. Уг. 230.

Виклад, -ду, м. 1) Изложение. 2) Испражнение. *А ні ладу, а ні складу, іззіж собачого викладу.* Ном. № 13066.

Викладаний, -а, -е. О воротникѣ шубы: отложной. Гол. Од. 18.

Викладання, -ня, с. 1) Выкладывание. 2) Инкрустаціи изъ дерева, рога или кости. Шух. І. 306. См. **Викладати 2**. 3) Раскладывание. 4) Изложение.

Викладати, -даю, -еш, сов. в. **викласти, -ду, -деш**, гл. 1) Выкладывать, выложить. *Як позичає, то всі боги викладає.* Ном. № 10629. 2) Въ художественныхъ гуцульскихъ работахъ: дѣлать инкрустаціи изъ дерева, рога или кости. Шух. І. 309. 3) Только сов. в. Положить убитыми многихъ, убить многихъ. *Виклав ляшків, виклав панків у чотирі лави.* Нп. 4) Раскладывать, разложить. *Сидить мила в загороді, карти викладає.* Гол. III. 430. 5) Излагать, изложить. *От л й викладаю все тее небозі.* МВ. II. 21. 6) Сочинять, составлять. *Не ханайсь пісні співать — повагом! бо не ти її виклав.* Ном. № 9650. 7) Испражнять, испражнить. *А ні ладу, а ні складу, іззіж те, що я викладу.* Ном. № 13066. 8) = **Валашити, вивалашати**. 9) **Смішки си (собі) з кого викладати**. Трунить, смѣяться надъ кѣмъ, подтрунивать. Вх. Лем. 397.

Викладний, -а, -е. Понятный, ясный (о языкѣ). Их. Лем. 397.

Викладування, -ня, с. = **Викладання**.

Викладувати, -дую, -еш, гл. = **Викладати**.

Викладчастий и викладчатий, -а, -е. Отложной. *Викладчатий комір (у сорочці).* Левиц. Пов. 181. См. **Викладаний**.

Викласти. См. **Викладати**.

Виклеїти. См. **Виклеювати**.

Виклесуватися, -суюся, -ешся, гл. Развиться, возмужать. *Иноді малим і не хороше, а потім, як виклесується, до такий тобі стане парубок або дівка.* Черниг.

Виклеювати, -клеюю, -еш, сов. в. **виклеїти, -клею, -їш**, гл. Выклеивать, выклеить.

Віклик, -ка, м. 1) Вызовъ. 2) Крикъ, восклицаніе. *Виклик, вигук розкотився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків.* МВ. III. 56.

Виклика́ння, -ня, с. Вызываніе.

Викликати, -каю, -єш, сов. в. викликати, -чу, -чеш, гл. Вызывать, вызвать. *Листи читали, козаків у поход викликали.* Макс. *Виклич мені дівча з хати.* Мет. 19.

Викликати, -наю, -єш, гл. Проклинать. Желех.

Віклизувати, -сую, -єш, гл. Выглянсировать (у сапожниковъ).

Вікличка, -ки, ж. Оглашеніе о бракъ. *Тепер без трьох викличок і не вінчають.* Черниг. у.

Віклопотати, -чу, -чеш, гл. Выхлопотать.

Викльовувати, -вую, -єш, сов. в. виклювати, -кляю, -єш, гл. Выклевать, выклевать. *Клянув бабу в око, та виклював око.* Рудч. Ск. I. 38.

Вікльонути, -ну, -неш, гл. = Виклювати.

Вікобзати и виковзати, -ваю, -єш, гл. Скользя по льду, продѣлать дорожку. Аф. 330.

Віков, -ву, м. Выковка.

Віковерзувати, -зую, -єш, гл. Продѣлать что интригами. *Сам сатана не вигадает, іскушаючи праведників, що виковерзують ті езуїти.* Стор. М. Пр. 69.

Віковтати, -таю, -єш, гл. Выдолбить, выклевать (углубленіе). Вх. Лем. 398.

Виковувати, -вую, -єш, сов. в. викувати, -кую, -єш, гл. Выковывать, выковать. *З того заліза він викував плуга.* Грин. II. 73. *Чого Бог не дасть, того і коваль не викуе.* Ном. № 4284. 2) Кричать, прокричатъ (о кукушкѣ). *Що викувала вже зозуля, — проживай, а більше — шкода у що й бажаєш.* Г. Арт. (О. 1861. III. 112).

Виковуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. викуватися, -куюся, -єшся, гл. Выковываться, выковаться. Аф. 330.

Віколоти. См. **Виколювати.**

Віколупати, виколупнути. См. **Виколупувати.**

Виколупувати, -пую, -єш, сов. в. виколупати, -паю, -єш, виколупнути, -ну, -неш, гл. Выковыривать, выковырять. *Хоч із-за нігтя виколупни, та дай.* Ном. № 2691.

Виколювати, -ляю, -єш, сов. в. виколоти, -лю, -леш, гл. 1) Выкалывать, выколоть. *Темно, хоч око виколи.* Ном. № 586. 2) Колоть, переколоть всѣхъ. *Коли б свині роги, то б цілий світ виколола.* Ном. № 3827.

Віколядувати, -дую, -єш, гл. Колядую, получить что-либо (см. **Колядувати**). *Так ви ж не виколядуєте.* Ном. № 4580.

Вікомпонувати, -ную, -єш, гл. Выдумать, придумать. *Про що иншому і згадать страшно, те низовець... викомпонує, вимізкує.* К. ЧР. 137.

Виконавець, -вця, м. Исполнитель. Желех.

Виконання, -ня, с. Исполненіе. Уман. I. 313.

I. Віконати, -наю, -єш, гл. Вымереть, перемереть. *Щоб наші вороги виконали до ноги.* Грин. III. 188.

II. Віконати. См. **Виконувати.**

Виконувати, -ную, -єш, сов. в. виконати, -наю, -єш, гл. Исполнять, исполнить, привести въ исполненіе. *Се твоє бажання виконаємо.* К. (О. 1861. III. 6). — **присягу.**

Присягнуть. Котл. НП. 344. Уся старшина присягу виконала Сомкові на послушення в ринковій церкві Ичанській. К. ЧР. 304.

Виконуватися, -нуюся, -ешся, сов. в. виконатися, -наюся, -ешся, гл. Исполняться, исполниться. Уман. І. 313.

Вікопати, -ся. См. **Викопувати, -ся.**

Вікопирсати. См. **Викопирсувати.**

Викопирсувати, -ую, -еш, сов. в. викопирсати, -саю, -еш, гл. Выковыривать, выковырять. Уман. І. 120.

Викопувати, -ую, -еш, сов. в. викопати, -паю, -еш, гл. Вырывать, вырыть, выкапывать, выкопать. Глибокую яму вкопали. Мет. 99. Ликом пастернаку не вкопаєш. Ном. № 5254.

Викопуватися, -уюся, -ешся, сов. в. викопатися, -паюся, -ешся, гл. 1) Вырываться, выкапываться, выкопаться. 2) Управляться, управиться. І сметанки дай, і сиру дай, і молока... їй Богу, вже не можу й вкопатися. Подол. г.

Вікоренити, -ся. См. **Викорінюватися.**

Викорінювати, -нюю, -еш, сов. в. викоренити, -ню, -ниш, гл. 1) Искоренять, искоренить, вырывать, вырвать съ корнемъ. Що там (на городі) було пирію! Я як пійшла, як стала, як стала, дак і сапою, і граблями, і руками... так усе викоренила. Г. Барв. 428. 2) Совершенно истреблять, истребить. Викоренив їх імення на всі вічні роки. К. Псал. 17.

Викорінюватися, -нююся, -ешся, сов. в. викоренитися, -нююся, -нишся, гл. 1) Искореняться, искорениться, пропасть, исчезнуть. Рід твій викорениться. Стор. М. Пр. 64. 2)? Викорениться, як в'яла риба. Ном. № 5354. Воно, сердешне, вислохло і викоренилось, одні тільки хрящі zostались. Стор. ІІ. 77.

Викоріняти, -няю, -еш, гл. = Викорінювати. Тяжко лежав, на стіну дрався, а я все викореняв оте дання; ото й виходився. Г. Барв. 342.

Вікормити, -млю, -миш, гл. Выкормить.

Вікорпати. См. **Викорпувати.**

Викорпувати, -ую, -еш, сов. в. викорпати, -паю, -еш, гл. Житина в око впала? Ке сюди, я викорпаю ціпилном. — Хоч би бичем, а не ціпилном, — одповів, протираючи полою око, той, кому треба було викорпувати. Г. Барв. 315.

Вікорчувати. См. **Викорчовувати.**

Викорчовувати, -ую, -еш, сов. в. викорчувати, -чую, -еш, гл. Выкорчевывать, выкорчевать, вытеребить деревья. Щоб ти за одну ніч отой луг викорчував. Рудч. Ск. І. 145.

Вікос, -су, м. Скось. Дати луку на викос.

Вікосити. См. **Викошувати.**

Вікот, -гу, м. Вырѣзка, выемка (для воротника напр., въ одеждѣ). Аф. 330.

Вікотити, -ся. См. **Викочувати, -ся.**

Вікохати, -ся. См. **Викохувати, -ся.**

Викохувати, -ую, -еш, сов. в. викохати, -хаю, -еш, гл. 1) Взлелѣвать, взлелѣять, воспитывать, воспитать. Викохав дитину в добрую годину. Ном. № 9223. Викохав я дівчиньку людям, не собі. Мет. Викохала, випестила, та й обоє покинули. МВ. І. 153.

Викохала свою дівочу красу. Левиц. І. 37. 2) **Виращивать, виростить** (животное, рослинне). *Хто ж викохав таку гнучку в степу погибати?* Шевч. 11.

Викохуватися, -хуюся, -ешся, сов. в. викохатися, -хаюся, -ешся, гл. 1)

Взделѣиваться, взделѣяться, воспитаться. Я виросла, викохалась у білих палатах. Шевч. 356. 2) **Вырастать, вырасти хорошо, взделѣяться.** *Дарма, що в кріпацтві була, а голос викохався.* Г. Барв. 120.

Викоцабнутися, -нуся, -нешся, гл. Упасть вверх ногами. Вх. Уг. 230.

Викочувати, -чую, -еш, сов. в. викотити, -чу, -тищ, гл. 1) **Выкатывать, выкатить; вывозить, вывезти изъ чего.** *Викочує з-під повітки віз.* ЗОЮР. II. 201. *Та винесе самопали, викотить гармати.* Шевч. 450.

Викочуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. викотитися, -кочуся, -тишся, гл.

Выкатываться, выкотиться. Сонечко викочується з-за юри. Драг. 25. *У діда із очей аж дві слюзи викотились.* Стор. І. 121.

Викошувати, -шую, -еш, сов. в. викосити, -шу, -сищ, гл. 1) **Скашивать, скосить, выкосить.** *Четвертину проса викосить.* Рудч. Ск. І. 89. 2) **Находить, найти, кося.** *Пішов на поле косить пшениці і викосив птичку таку гарну.* Рудч. Ск. І. 163.

Вікпити, -плю, -пищ, гл. = Видурити. Желех.

Вікравка, -ки, ж. = Окрайка. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Викрадати, -даю, -еш, сов. в. викрасти, -ду, -деш, гл. **Выкрадать, выкрасть.** *Який батько, такий син — викрали з діжки сир.* Ном. № 7137.

Викрадатися, -даюся, -ешся, сов. в. викрастися, -дуся, -дешся, гл. **Украдкой выходить, выйти, уходить, уйти.** *До божого дому стала ще частіше ходити, викрадаючись од дітей.* Г. Барв. 370.

Вікрасити, -ся. См. **Викрашати, -ся.**

Вікрасити, -ся. См. **Викрадати, -ся.**

Викрашати, -шаю, -еш, сов. в. викрасити, -шу, -сищ, гл. 1) — себе. **Рисоваться, порисоваться, похвастать.** *Їде (поштарь) і свистить: купив за п'ятака свистик і свистить — хотів себе викрасити, що, бач, і він свистить.* Екатеринос. у. (Залюбовск.). 2) **Только сов. в. = Вівалашати.** *Корназ не викрашений.* Вх. Лем. 398.

Викрашатися, -шаюся, -ешся, сов. в. ви краситися, -шуся, -сишся, гл.

Красосоваться, покрасоваться. З полиці миси, миски й мисочки і зелені, й червоні, і жовті... викрашаються. МВ. (О. 1862. III. 57).

Вікресати, -шу, -шеш, гл. **Высечь (огня).** *Викресали огню з оружини.* Мет. 369.

Викривати, -ваю, -еш, сов. в. викрити, -рию, -еш, гл. **Открывать, открыть, обнаруживать, обнаружить.** Желех.

Вікривити, -ся. См. **Викривляти, -ся.**

Викривляти, -ляю, -еш, сов. в. викривити, -влю, -вищ, гл. **Искривлять, искривить.**

Викривлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. викривитися, -влюся, -вишся, гл. 1)

Искривляться, искривиться. 2) Кривляться, гримасничать.

Вікрик, -ку, м. **Крикъ.** *Гомін... перейшов у викрик.* Мир. ХРВ. 262.

Вікрикнути, -ну, -неш, гл. **Вскрикнуть.** *А, бабусічко! — було викрикне.* МВ. (О. 1862. III. 39). *Брат на мене викрикнув.* Федьк.

Вікрити. См. **Викривати.**

Вікришити, -шу, -шищ, гл. **Превратить вь крошки.**

Вікришитися, -шуся, -шишся, гл. Выкрошиться.

Вікришки, -шок, ж. мн. Остатки при крошенні табаку.

Вікруглити. См. **Викругляти.**

Викругляти, -ляю, -єш, сов. в. викруглити, -лю, -лиш, гл. Округлять, округлить.

Вікрут, -ту, м. Уловка, увертка. *Хто має викрути, не піде в некрути.* Ном. № 971.

Викрутаси, -сів, м. 1) Извороты, трудныя «па» (въ танцахъ). *Виробляв такі викрутаси, що ніхто б і не подумав, що сього козака бито недавно киями.* К. ЧР. 286. 2) Увертки.

Викрутасом, нар. Изворачиваясь. *Тут танцювала викрутасом.* Котл. Ен.

Вікрутень, -тня, м. 1) Извилина. *Мо' в їх земля при купі, а в нас викрутні.* Канев. у. 2) Плутня. *Викрутнями перебувається.* Ном. № 817. 3) Изворотливый человекъ. *Бач, який викрутень.* Ном. № 3019.

Вікрутити, -ся. См. **Викручувати, -ся.**

Вікрутка, -ки, ж. Увертка.

Викручувати, -чую, -єш, сов. в. викрутити, -чу, -тиш, гл. 1) Выкручивать, выкрутить, выжимать, выжать. *Сорочка мокрісінька, — хоть викрути.* Лебед. у. 2) Вырывать, вырвать. *А молода бондарочка тих жартів не знала, — праву ручку викрутила, та й по личку втяла.* Гол. 3) — **ногу.** Свихнуть, вывихнуть.

Викручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. викрутитися, -чуся, -тишся, гл. 1) Увертываться, увернуться; вывернуться. *Грицько побачив, що кацап виймає ножа, та й викрутився.* Рудч. Ск. I. 201. 2) Только сов. в. Проработать безъ отдыху. *Ціле літо, як муха в кропі, викрутяться обое, рано встаючи, пізно лягаючи.* Мир. ХРВ. 125.

Виктувати, -тую, -єш, гл. Харчевать, кормить, угощать. *Виктує свої гості.* Гол. IV.

Вікувати. См. **Виковувати.**

Вікуп, -пу, м. 1) Выкупъ. *Зостав його, нехай живе на світі, бо він мені подав за себе викуп.* К. Іов. 73. 2) Искупление. *Од пекла до викупу, до царства небесного душу проважає.* Макс.

Вікупати, -паю, -єш, гл. Выкупать.

Вікупатися, -паюся, -єшся, гл. Выкупаться. *Викупалась і вона і вилазить із води.* Рудч. Ск. II. 117.

Вікупатися, -паюся, -єшся, гл. = Вікуплятися.

Вікупити, -ся. См. **Вікупляти, -ся.**

Вікупляти, -ляю, -єш, сов. в. викупити, -плю, -пиш, гл. 1) Выкупать, выкупить.

Сорочку викупив, а сукман заставив. Ном. № 10658. **Вікупати пояси.** Свадебный обрядъ, совершаемый новобрачного во вторникъ: давать подарокъ (платокъ) и угощеніе водкой **дружкові** и **піддружому**, которые сидятъ въ это время на подушкахъ. Мил. 125. 2) Заплативъ деньги, брать, взять сдѣланную по заказу работу. Г. Барв. 505. 3) Искуплять, искупить.

Вікуплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. викупитися, -плюся, -пишся, гл. Выкупаться, выкупиться, откупаться, откупиться. *Вікупивсь од панщини.* Рудч. Ск. I. 62.

Вікупне, -ного, с. Выкупныя деньги за землю. *За землю викупне треба дати.... а податки з якої речі?* Мир. Пов. I. 157.

Вікурити. См. **Вікурювати.**

Вікурювати, -рюю, -єш, сов. в. викурити, -рю, -риш, гл. 1) Выкуривать, выкурить.

2) Выживать, выжить, изгонять, изгнать. *І ладаном не викуриш.* Ном. № 2810.

Викур'яти, -ряю, -еш, гл. = Викурювати. *Ей, винники, броварники! Годі вам.... по винницях горілок курити, очей своїх молодецьких викур'яти.* Мет.

Викусити. См. Викушувати.

Викушувати, -шую, -еш, сов. в. викусити, -шу, -сиш, гл. Выкусывать, выкусить.

Бодай тобі здох той півень, — викусив око. Рудч. Ск. I. 38.

Ви́ла, вил, с. мн. 1) Вилы (земледільчеській інструментъ). *Приткнув, як ужа вилами.*

Ном. № 6787. *А Кавель узав та й заколов вильми Авеля.* Чуб. I. 9. **Се ще вилами писано.** *Еще очень мало вѣроятности, чтобы это совершилось.* Ном. №6821. **Говіти на вилах.** *Говѣть на шестой недѣлѣ поста. Коли говітимеш? — На вилах. (На шостому тиждні, бо вже виляла-виляла, та далі нікуди, бо на останньому і ніколи, і служба довга).*

Грин. II. 304. 2) Развиле, разохи — отдѣльно или какъ часть различныхъ снарядовъ, напр. сак имѣть вила, на которыхъ висить сѣть. Шух. I. 224, 228. 3)

Уголь, образуемый пересѣченіемъ двухъ рѣкъ, дорогъ и пр. Ум. **Вилка, вилочки.** *На Юрія сіна кинь, та й вилка закинь.* Ном. № 440.

Ви́лабудати, -даю, -еш, гл. Съ трудомъ и медленно выискать, сдѣлать чтонибудь, добиться чегонибудь. *Треба б десь вилабудати якась місце, де б можна забавлятися.*

Ви́лабудатися, -даюся, -ешся, гл. Съ трудомъ выбратися изъ чего. Желех.

Ви́лагодити, -джу, -диш, гл. Уладить, устроить какъ должно. *Як баба зна добре, то вилагодить як слід.* Черк. у.

Ви́ладнати, -наю, -еш, гл. 1) Привести въ порядокъ. 2) Починить. 3) Приготовить, снарядить.

Ви́лаз, -зу, м. Въ выраж.: **нема вилазу.** *Невозможно вылѣзть. Тут і в посуху багнука, що й вилазу нема.* Св. Л. 293.

Ви́лазити, -жу, -зиш, гл. Излазить. *Скрізь вилазили.* О. 1861. XI. 29.

Вилазити, -жу, -виш, сов. в. вилізти, -зу, -зеш, гл. 1) Вылазить, вылѣзать, вылѣзть.

Вилазить гадюка. Рудч. Ск. I. 146. *Кривда людська боком вилазить.* Ном. № 2294.

Кричить, аж з шкури вилазить. Ном. № 3459. *Не так скоро лихо вилке, як улізе.* Ном.

№ 1959. 2) Взлѣзать, взлѣзть. *Кричи, хоч на гору вилізь.* Ном. *Виліз дружба на липу.* О.

1862. IV. 19. 3) **Не вилазити з чого.** *Быть постоянно въ чемъ. З роботи ніколи не вилазить. Другі в плахтах та запаскам..., а Мотря з вибійчаної юпки та спідниці не вилазила.* Мир. ХРВ. 25.

Ви́лазка, -ки, ж. Лазейка. *Кільки в решеті дірок, стільки вилазок.* Кролев. у.

Ви́ламати, -ся. См. Виламувати, -ся.

Виламувати, -мую, -еш, сов. в. виламати, -маю, -еш, гл. Выламывать, выломать.

Виламуватися, -муюся, -ешся, сов. в. вилакатися, -маюся, -ешся, гл. 1)

Выламываться, выломаться. 2) Пробиваться, пробиться, выбиться. *Нема звірів... ще ніяк не виламаються (бо замкнені).* Рудч. Ск. II. 70.

Вилані, -нів, м. мн. Вилы желѣзныя для навоза. Вх. Зн. 6. Желех.

Ви́лапати, -паю, -еш, гл. Выискать, найти. *Ми у лісі вилапали добрих дубків, та дороги вражі.* Волч. у.

Ви́латати, -таю, -еш, гл. Наложить заплаты. *Кожуха вилатать,* О. 1862. V. Кух. 34.

Ви́лаяти, -даю, -еш, гл. Выругать. *Вилаю так, що тобі в пельку не полізе.* Ном. № 3605.

Ви́лежати, -ся. См. Вилежувати, -ся.

Вилежувати, -жую, -єш, сов. в. **вилежати, -жу, -жиш**, гл. 1) Вилеживать, вылежать *У Пилипівку піч як море — не виспиш і не вилежиш її*. 2) Пролеживать, пролежать. *От я зіму вилежала*. Ном. № 13923.

Вилежуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **вилежатися, -жуся, -жишся**, гл.

Вилеживатися, вылежаться, пролежать достаточное время. *Виспався, та не вилежався*. Ном. № 11334.

Видетіти. См. **Видітати**.

Вилечко, -ка, с. Ум. отъ **вильце**.

Виливання, -ня, с. Виливаніє; изливаніє.

Вилива́ти, -ваю, -єш, сов. в. **вилити, -ллю, -ллеш**, гл. Вывливать, вылить; изливать, излить. *Дешеву юшку на двір виливають, а дорогу поїдають*. Ном. № 10537. *За карії оченята, за чорнії брови серце рвалося, сміялось, впливало мову*. Шевч. 4. *Бач, на що здалися карі оченята, щоб під чужим тином слъози виливати*. Шевч. 80. *На Андрея виливають воском, оливою*. О. 1861. Х. 48. **Як з воску вилив**. Хорошо, аккуратно сдѣлать вещь. Мнж. 171.

Виливатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **вилитися, -ллюся, -ллешся**, гл. Вывливаться, вылиться; изливаться, излиться. *Вилилась вода. Пісня так і виливається із самого серця*. Стор. І. 4. *Вилилась як з воску в матір*.

Виливок, -вка, м. Яйцо, снесенное безъ скорлупы. Козел. у. *Проклята курка виливки лє, а нестись — не несеться*.

Вилизати, -ся. См. **Вилизувати, -ся**.

Вилизувати, -зую, -єш, сов. в. **вилити, -жу, -жеш**, гл. Вылизывать, вылизать.

Вилизуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **вилитися, -жуся, -жешся**, гл. Вылизываться, вылизаться.

Вилинути, -ну, -неш, гл. Вылетѣть. *Де ти, пташко? Вилинь, серце*. Шевч. 276.

Вилиняти, -няю, -єш, гл. Облинять; отлиняться. *Нехай цей кінь три роси обіб'є, вилиняє*. Рудч. Ск. ІІ. 72.

Вилисити, -сію, -єш, гл. Оплѣшивѣть.

Вилискуватися, -куюся, -єшся, гл. Лосниться, блестѣть. *Вус чорний аж вилискується*. Стор. ІІ. 11.

Вилити, -ся. См. **Виливати, -ся**.

Вилиці, -ць, ж. мн. 1) = **Вила 2**. Шух. І. 194. Также какъ часть мотовила. Шух. І. 150. 2) Въ куркѣ кремневого ружья пластинки, въ которыя вставляється кремень. Шух. І. 299. 3) Въ ножницахъ — часть отъ винта до острыхъ концовъ. Шух. І. 153. 4) Часть цѣпа. См. **Вуголов**. Шух. І. 166. 5) Боковая сторона морды четвероногоаго животнаго. *У тих волів під вилиціями, коло щелепів були такі нарости*. Павлогр. у. (Залюбовск.). 6) Затылокъ рыбы. Шух. І. 224.

Вилицювати, -цюю, -єш, гл. Перелицевать.

Вилича́ти, -чаю, -єш, гл. Просвѣчиваться (напр. о тѣлѣ подъ ажурной тканью). Мнж. 177.

Виличковувати, -вую, -єш, сов. в. **виличкувати, -кую, -єш**, гл. Очищать, очистить шкуру отъ шерсти.

Вилізати, -ваю, -єш, гл. = **Вилазити**. Вх. Лем. 398.

Вилізти. См. **Вилазити**.

Виліпити. См. **Виліплювати.**

Виліплювати, -люю, -єш, сов. в. **виліпити, -плю, -пиш,** гл. Лїпить, слїпить, вылїпить. З молодого, як з воску: що хоч, те й виліпиш. Ном. № 8725.

Виліт, -ту, м. 1) Вылетъ. 2) Отлетъ. Соколонько та на вилеті, козаченько та на виїзді. Мет. 179.

Вилітання, -ня, с. 1) Вылетъ, вылетаніе. 2) Отлетъ. Ум. **Вилітаннячко.** Зозуленько, моя матінко! Та до Петра тобі та куваннячко, після Петра тобі вилітаннячко. Мил. 93.

Вилітати, -таю, -єш, сов. в. **вилетіти, -лечу, -тиш,** гл. 1) Вылетать, вылетѣть. Ластівки вилітають, годину обіцяють. Ном. № 309. Вилітали запорожці на лан жито жати.

Шевч. 61. 2) Взлетать, взлетѣть на что. Курча часто вилітає на квочку. Грин. II. 20.

Вилітувати, -тую, -єш, гл. 1) Провести лїто. 2) Прокормить въ продовженіе лїта.

Вилітуватися, -туюся, -єшся, гл. Прокормиться въ теченіе лїта. Вони виїхали, а кішка зосталась; так вона собі по клунях і визімується, і вилітується. Пирят. у.

Вилічити, -ся. См. **Вилічувати, -ся.**

Вилічка, -ки, ж. Нижній брусокъ ляди (см.) МУЕ. III. 24.

Вилічування, -ня, с. 1) Высчитываніе, вычисленіе. 2) Вылїчиваніе.

Вилічувати, -чую, -єш, сов. в. **вилічити, -чу, -чиш,** гл. 1) Высчитывать, высчитать, вычислять, вычислить, посчитать. Почому сьогодні яйця? — Як хто продасть. Я свої вилічила по чотирнадцять. Черниг. у. 2) Вылїчивать, вылїчить. Чуб. II. 48. Шукаю лікарства і не можу вилічити. Рудч. Ск.

Вилічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **вилічитися, -чуся, -чишся,** гл. 1)

Высчитываться, высчитаться, вычисляться, вычислиться. 2) Вылїчиваться, вылїчиться.

Вилка, -лок, с. мн. 1) Ум. отъ вила. 2) Ухватъ. Маркев. 84. 3) Косточка у животныхъ, имѣющая видъ развилля. 4) Родъ вышивки на рубахахъ. Чуб. VII. 427.

Вилкастий, -а, -е. Вилообразный. Вх. Лем. 398.

Вилки, -лок, мн. Вилка. Шух. I. 291. См. **Виделка.**

Вилляти, -ляю, -єш, гл. — **Вилити.** Де ж тая барилочка, що виллята горілочка? Грин. III. 661.

Виловити. См. **Виловливати.**

Виловливати, -люю, -єш, сов. в. **виловити, -влю, -виш,** гл. Вылавливать, выловить, переловить.

Вилог, -гу, м. Раскладка сбора, налогъ. І землю у жадного відрізали під скотину, і вилог на скотину таки платнище біда. Павлогр. у. (Залюбовск.).

Вилога, -ги, ж. Родъ отворота спереди на груди въ сермягѣ или кафтанѣ. Гол. Од 23, 55. Чуб. VII. 420, 421. Сукмана з суконними вилогами. Гол. Ум. **Виложка.**

Виложистий, -а, -е. Отложной. Виложистий комір. О. 186.1. XI. 26. Дівчина була... в сорочці з виложистим коміром. Св. Л. 3.

Виложити, -жу, -жиш, гл. 1) = **Викласти.** Глибоку криницю виложив цямриною. Шевч. Виложив з печі хліба. Рудч. Ск. Та й важно пісню виложено. Харьк. у. 2) Наложить плату, сдѣлать налогъ. І землю взяли під толоку, ще й виложили платити від жадної товаряки. Павлогр. у. (Залюбовск.).

Виложка, -ки, ж. Ум. отъ вилога.

Ви́ломити, -млю, -миш, гл. 1) Выломать, отломать. *Вищиплю, виломлю клиновий лист.* Мет. 297. 2) Сломать. *Як була я в лужку, виломила ніжку.* Рудч. Ск. II. 34.

Ви́лочки, -чок, с. мн. 1) Ум. отъ вила. 2) Родъ вышивки. Колб. I. 48, 49.

Ви́лузати, -ваю, -еш, гл. Вылущить. *А це хто вилузав соняшник? я собі поклала.* Черниг. у.

Ви́лузнутися, -нуся, -нешся, гл. Выйти изъ яйца. (Курчата) *вилузнуться з яєць як слід.* Грин. I. 19.

Ви́лупа́ти, -па́ю, -ещ, гл. Выламывать. *Мої двері вилупали.* Гол. I. 153.

Ви́лупенець, -нця, м. Яйцо, — шуточное названіе, будто бы употребленное въ разговорѣ запорожцемъ. О. 1861. IX. 191.

Ви́лупити, -ся. См. **Ви́луплювати, -ся.**

Ви́луплювати, -люю, -ещ, сов. в. вилупити, -плю, -пиш, гл. 1) Вылущивать, вылущить; откальвать, отколоть. *Наймитові хоч з коліна вилупи, а купи.* Ном. № 10334. *Тріску на одвірку вилупила.* МУЕ. III. 45. 2) Выводить, вывести, произвести, родить — преимущественно о птицахъ, но иногда, какъ грубое выраженіе, и о людяхъ. *Вилупила куріпочка усіх тільки троє (куріп'ят).* Мет. *От я підсипав під тую свиню, а вона й вилупила мені шість волів, так як соколів.* ЗОЮР. I. 229. *Вилупила вона ту дитину.* Грин. II. 262. 3) Вызубривать, вызубрить, выучить. *Було аж слъози тобі котяться, а таки не вилупиш тих латинів та греків, як отче наш.* Левиц. I. 152. 4) Выпучивать, выпучить, вытаращить. *Вилупив очі, як баран.* Ном. № 6599.

Ви́луплюватися, -лююся, -ещся, сов. в. вилупитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Выйти изъ яйца. *Як вилупляться гусята або каченята, то, щоб здорові росли, гніздо і шкалярющу виносять на воду.* Ном. № 288. 2) Родиться, выйти (презрительно). *Жав уродитися чоловік, та вилупивсь чорт.* Ном. № 2917.

Ви́лупок, -пка, м. Дитя (бранное слово). *Се ж твої вилупки.*

Ви́лух, -ха, м. = Валах.

Ви́луча́ти, -ча́ю, -ещ, сов. в. вилучити, -чу, -чиш, гл. 1) Выдѣлять, выдѣлить, отдѣлить. 2) Исключать, исключить; отлучать, отлучить. *Хто визнає його Христом, того вилучити з школи.* Єв. I. IX. 22. 3) Отдѣлять и брать, взять своихъ животныхъ изъ стада, когда оно возвращается вечеромъ домой. *Пора вівці вилучати.* Св. Л. 53.

Ви́лучатися, -чаюся, -ещся, гл. Держаться криво, имѣть искривленный спинной хребетъ. Чуб. IV. I.

Ви́лучити. См. **Ви́лучати.**

Ви́лучуватися, -чуюся, -ещся, гл. Изгибаться дугой.

Ви́лушок, -шка, м. Орѣхъ, выпавшій изъ шелухи.

Ви́лушити, -ся. См. **Ви́лущувати, -ся.**

Ви́лущувати, -щую, -ещ, сов. в. вилушити, -щу, -щиш, гл. 1) Вышелушивать, вышелушить. 2) Истреблять, истребить. *Вони вилущать усе твоє військо.* Стор. I. 81.

Ви́лущуватися, -щуюся, -ещся, сов. в. вилушитися, -щуся, -щишся, гл. Вышелушиваться, вышелушиться. *Глянь, як гарно оріхи вилущуються.* Харьк.

Ви́ль! меж. для выраженія вилянія. *Сюди виль, туди виль — аж за п'ять миль.* Ном. № 11417.

Ви́льний, -а, -е. Извилистый. *Бильна річка.* Екатериносл. г. *Попрямуйтеся ви, вильні дороженьки, поправуйтеся ви лихі вороженьки.* Балт. у.

Вильоти, -тів, м. мн. Откидны рукава. *Чи не той се Микита, що з вильотами свита?* Мет. 468.

Вильце, -ця, с. Обрядовое деревцо украинской свадьбы: вѣтвь сосны (зимою) или другого дерева (лѣтомъ) втыкается въ хлѣбъ или свадебный **коровай**, а каждая вѣточка украшается цвѣтами, колосьями, калиновыми ягодами съ хмѣлемъ, цвѣтными (золотыми, серебряными и пр.) нитками, ленточками и бумажками; къ вѣтвямъ прилѣплены также небольшія зажженныя восковыя свѣчи. Дѣлать **вильце** называется **вити вильце**. Оно стоитъ на столѣ въ теченіе всей свадьбы. Чуб. IV. 99. МУЕ. III. 86. Иногда употребляется мн. ч.: **вильця**. Маркев. 104. Ум. **Вилечко**. Мил. 140.

Вильцята, -цят, с. мн. См. **Отримач**. Шух. I. 249.

Вилюдніти. См. **Вилюднювати**.

Вилюднювати, -нюю, -еш, сов. в. вилюдніти, -вію, -еш, гл. 1) Мужать, возмужать, развиваться. *Був він тоді таке мале та худе, а тепер, дивись, вилюдніло. У неї всі діти малку так нездужали, а дивись, всі вилюднювали, ні одно не вмерло і здоровісінькі тепер.* Лебед. у. 2) Стать на людей похожимъ; стать приличнымъ, порядочнымъ и т. п. *Був собі чоловік ні те, ні се, а потерся між людьми, то й вилюднів.*

Вилюжка, -ки, ж. 1) Волнистая линия, — напр. въ орнаментѣ писанокъ. КС. 1891. VI. 370. 2) Искривленіе. *Тут скрізь гони однакові, тільки в однім місці вилюжка.* Кременч. у.

Виля, нар. = **Біля**. Вх. Лем. 398.

Вилягати, -гаю, -еш, сов. в. вилягти, -жу, -жеш, гл. Вылетать, вылечь.

Вилягтися, -жуся, -жешся, гл. Разлечься. *Виляглись на долиніці у холодку, то вже так нам гарно було, що й не сказати.* Харьк.

Виляпати, -паю, -еш, гл. Забрызгать грязью.

Виляски, -ків, м. мн. Эхо, отголоски. *Аж? ідуть виляски од бою босих ніг по твердій землі.* Мир. ХРВ. 128.

Виляскувати, -кую, -еш, гл. Сильно хлопать, щелкать, шлепать. *Виляскуючи малахаєм.* Мир. ХРВ. 39. *Карасі, язі, щуки, окуні виляскують по воді.* О. 1862. VIII. 16.

Виляти, -ляю, -еш, гл. 1) Вилять. *Виляє уже, як той пес.* Ном. № 3181. 2) Уклоняться отъ работы. *Виляти молотникові не можно... трах-трах, трах-трах, — не оставайсь!* Г. Барв. 305. *Поли, поли, та, Марушко, поли, не виляй.* Грин. III. 197.

Вимагання, -ня, с. Требованіе.

Вимагати, -гаю, -еш, сов. в. вимогти, -можу, -жеш, гл. Требовать, потребовать. *Вона вимагатиме добрих коней, панського погонича.* Левиц. I. 318.

Ви́маглювати, -люю, -еш, гл. Выкатать. *Ой виперу, вимаглюю козацьку сорочку.* Чуб.

Ви́магом, нар. Насильно, путемъ требованій.

Ви́мазати, -ся. См. **Вимазувати, -ся.**

Вимазувати, -вую, -еш, сов. в. вимазати, -жу, -жеш, гл. 1) Вымазывать, вымазать, побѣлить. *Вимазати хату.* 2) = **Вимащувати, вимастити.** *Чоботи.... вимаже гарненько дьогтем.* Рудч. Ск. I. 213. 3) Выпачкивать, выпачкать.

Вимазуватися, -зуюся, -ешся, сов. в. вимазатися, -жуся, -жешся, гл. 1) = **Вимащуватися, вимаститися.** 2) Выпачкиваться, выпачкаться.

Ви́майструвати, -рую, -еш, гл. Смастерить.

Вимальовувати, -вую, -єш, сов. в. вималювати, -люю, -єш, гл. Рисовать, нарисовать, написать красками; раскрасить. *Коли б мені тії малярі, вималювала б милого собі.* Мет. 52. *Трумло збудувати, ще й вималювати.* Грин. III. 364. 2) Вырисовывать, вырисовать, выписывать, выписать красками. 3) Разукрашивать, разукрасить. *Я вишию, вималюю милому рукавця.* Мет. 20.

Ви́манити. См. **Виманювати.**

Ви́маніжити, -жу, -жиш, гл. 1) Отколотить, побить. *Виманіжте добре, та й пустив.* Мнж. 104. 2) Измучить работой. *Виманіжив коней, аж мокрі.*

Ви́мантачити, -чу, -чиш, гл. 1) Выострить мантачкою (см.) 2) Выманить что, выпросить. Мнж. 177. *Не придумає, щоб його тут утворити таке, щоб у чумака гроші вкрасти, або як вимантачить, то вимантачить.* Рудч. Ск. II. 169.

Виманювати, -ною, -єш, сов. в. виманити, -ню, -ниш, гл. Выманивать, выманить. *В старці пугою не вгнати, а з старців калачем не виманиш.* Ном. № 4650. *Такий убогий, що кошеният з запічка нічим виманити.* Ном. № 13491.

Ви́мастити. См. **Вимащувати.**

Ви́махати. См. **Вимахувати.**

Вимахувати, -хую, -єш, сов. в. вимахати, -хаю, -єш, гл. 1) Размахивать, размахнуться. *Буком вимахує. Молодая Бондарівна ще жартів не знала, вимахала ділу руку, да по пиці втяла.* Нп. 2) Намахиваться, намахаться. *Добре ж вони, добре вимахали крила.* К. Досв. 107.

Ви́мацати, -цаю, -єш, гл. Выщупать, прощупать.

Ви́мачкатися, -каюся, -єшся и вимачкуватися, -куюся, -єшся, гл. Выкарабкаться. *Перекинулися з возами у яр, та й мачкуються там; та поки вимачкувалися, я далеко від'їхав.* Волч. у. Лобод.

Вимащувати, -щую, -єш, сов. в. вимастити, -щу, -стиш, гл. Вымазывать, вымазать, смазывать, смазать.

Вимащуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. вимаститися, -щуся, -стишся, гл.

Вымазываться, вымазаться, смазываться, смазаться.

Ви́мерезити. См. **Вимерезувати.**

Вимерезувати, -жую, -єш, сов. в. вимерезити, -жу, -жиш, гл. Украшать, украсить узорами.

Вимерзати, -заю, -єш, сов. в. вимерзти, ану, -неш, гл. Вымерзать, вымерзнуть.

Ви́мерти. См. **Вимірати.**

Ви́мерхатися, -хаюся, -єшся, гл. Проголодаться. О. 1862. VI. 60; IV. 77. *Циган таки хапав добре, бо вимерхався, не снідавши й нічого.* Грин. I. 121. *Як вимерхаєшся та виморишся, то все їстимеш.* Константиногр. у.

Ви́мести. См. **Вимітати.**

Ви́метати, -таю, -єш, гл. Набросать, возвести, насыпать. *Щоб мені та виметав високу могилу.* Гол. I. 221.

Ви́метикувати, -кую, -єш, гл. Выдумать, придумать, сочинить. *Виметикуює оттаку казку, та й продає по чотирі гривні.* Канев. у.

Виметний, -а, -е. Исключенный, избавленный, изъятый. *Та тут, як правду казати, нема й однієї хати виметної од корости.* Переясл. у. *Злодіїв зловили, а Костянтин зостався виметний.* Прилук. у.

Вимивати, -ваю, -єш, сов. в. вимити, -мию, -єш, гл. Вымывать, вымыть. *Не вимили біле личко слізюньки дівочі.* Шевч. 27.

Вимиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. вимитися, -миюся, -єшся, гл. Вымываться, вымыться. *До схід сонця охаючують хату і сами вимиваються.* Ном. стр. 282, № 427.

Вімилити, -лю, -лиш, гл. Измылить.

I. Виминати, -наю, -єш, сов. в. вим'яти, -мну, -неш, гл. Выминать, вымять; мять, напр. овчины при обработкѣ. Вас. 153.

II. Виминати, -наю, -єш, гл. Перегонять, обгонять.

Вимисливий, -а, -е. Капризный, прихотливый. *Се батькова дочка, вимислива й пишна, — одцурайсь її.* МВ. I. 122.

Вімислити. См. **Вимишляти.**

Вімити, -ся. См. **Вимивати, -ся.**

Вимишляти, -ляю, -єш, сов. в. вимислити, -слю, -лиш, гл. Вымышлять, выдумывать, выдумать. *Я тобі таку кару вимислю, що ти й не бачила, й не чула.* МВ. (О. 1862. III. 43).

Вимівка, -ки, ж. 1) = Вимова. Мнж. 177. 2) = **Вимовка 3.** *Не може бути вимівка, шоби була винна жінка.* Гол. I. 351.

Вімін, -ну, м. и виміна, -ни, ж. Обмѣнъ.

Вимінювати, -нюю, -єш, сов. в. виміняти, -няю, -єш, гл. Вымѣнивать, вымѣнять, обмѣнивать, обмѣнять. *Міняли тихо, виміняли лихо.* Ном. № 1065.

Вімір, -ру, м. 1) Промѣръ, измѣреніе. 2) Доля хлѣба за помоль.

Вимірати, -раю, -єш, сов. в. вимерти, -мру, -реш, гл. 1) Вымирать, вымереть, перемереть. *Кругом його мов вимерли люде.* Шевч. 165.

Віміркувати, -кую, -єш, гл. Придумать, измыслить, выдумать. *Треба було виміркувати що инше.* О. 1862. I. 60.

Вимірювати, -рюю, -єш, виміряти, -ряю, -єш, сов. в. виміряти, -ряю, -єш, гл. Измѣрять, измѣрять, промѣрять. *Вони вимірять, скільки аршин буде в цьому демикитоні.* Лебед. у.

Вимірятися, -ряюся, -єшся, гл. 1) Мѣряться на палкѣ, поясѣ и пр. чья очередь. О. 1861. XI. Св. 31. *Ходім, браття, а в вишневий садок, та наріжем чершневих палок, будем, браття, вимірятися, кому в військо та збіратися.* Нп. 2) Извиняться, оправдываться.

Вімісити. См. **Вимішувати.**

Вимітальниця, -ці, ж. Выметальщица. Мил. 217.

Вимітати, -таю, -єш, сов. в. вимести, -ту, -теш, гл. Выметать, вымести. *Вимети хату.* Шевч. 132.

Вімітка, -ки, ж. По народнымъ повѣр'ямъ: призракъ, заставляющій переносить себя отъ села до села. Вх. Зн. 7.

Вимішувати, -шую, -єш, гл. 1) сов. в. **вимішати, -шаю, -єш.** Вымѣшивать, вымѣшать, промѣшивать. *Треба добре вимішувати в грубі.* Дівка зле вимішає лемішку. Ном. № 13400. 2) сов. в. **вимісити, -шу, -сиш.** Вымѣшивать, вымѣсить.

Вімкнутися, -нуся, -нешся, гл. Освободиться, вырваться, выбратся, выскользнуть, ускользнуть. *Хлопці розставили руки, обтягли мене навкруги неначе стіною: насилу вимкнулася.* Канев. у.

Вімня, -ня, с. = Вим'я. Ум. **Вімнячко.**

Вимова, -ви, ж. 1) Выговоръ, произношеніе. Ном. № 6072. 2) Обусловленное договоромъ добавочное вознагражденіе. *Вимова така: окрім грошей, одежа й харч.* 3) Отговорка. Ум. **Вимовка.** *Ти береш тридцять рублів, а вимовна яка єсть у тебе? Хоч свита або що?* Змієв. у.

Вімовити, -ся. См. **Вимовляти, -ся.**

Вімовка, -ки, ж. Ум. отъ **вимова.**

Вимовляти, -ляю, -єш, сов. в. **вимовити, -влю, -виш,** гл. 1) Выговаривать, выговорить, произносить, произнести. *Що вимовиш язиком, то не витягнеш і волом.* Ном. № 1106. *мила ж йому у погоню з плачем вимовляє: вернись, милий, голубчику, вернися додому.* Мет. 306. 2) Выговаривать, выговорить, обусловливать, обусловить. ХС. VII. 423. О. 1861. Х. 129. *Я умовився за 20 рублів грошей, та ще вимовив собі кожух та чоботи.* Змієв. у. 3) Укорять, укорить, дѣлать, сдѣлать выговоръ.

Вимовлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **вимовитися, -влюся, -вишся,** гл. 1) Выговариваться, выговориться, произноситься, произвестись. *Мення і однакове, та неоднаково всюди вимовляється.* О. 1862. I. 70. 2) Отговариваться, отговориться.

Вимовний, -а, -е. 1) Выразительный, краснорѣчивый. *Коли справді Бог дав чоловікові кебету до писання, то перше всього дає йому гарне вимовне слово.* О. 1862. III. 52. 2) Условленный, условный. 3) Укорительный; сопряженный, соединенный съ укорами. *Не дай мені, Боже, служащого хліба: служащий хліб добрий, та тільки вимовний; по кусочку крає, що-дня вимовляє.* Чуб. V. 1021.

Вимовно, нар. 1) Выразительно. 2) Условно.

Вімовчати, -чу, -чиш, гл. 1) Смолчать, умолчать. *Жінка не вимовчала та й каже....* Рудч. Са. I. 208. 2) Промолчать известное время. *Увесь вечір вимовчав, — ні пари з уст.*

Вімогти. См. **Вимагати.**

Вімогчи, -жу, -жеш, гл. = **Вимогти.**

Вімок, -ка, м. Мѣсто, гдѣ вымокъ посѣвъ.

Вимокати, -каю, -єш, сов. в. **вимокти, -кну, -неш,** гл. 1) Вымокать, вымокнуть. *Ой як же тій конопляночці у ставу вимокати.* Грин. III. 330. 2) Мокнуть, измокнуть. *Бовть у воду! Викис, вимок.* Ном. № 6074.

Вімоленець, -нця, м. Выпрошенный у Бога молитвами.

Вімолити, -лю, -лиш, гл. Вымолить. *Буду благати Господа і вимолю тобі вірну дружину.* Стор. I. 198.

Вімолитися, -люся, -лишся, гл. Молитвами избавиться отъ чего. *Хоч кілька молися, з біди не вимолишся.* Ном. № 159.

Вімолот, -ту, м. Умолотъ.

Вімолоти, -мелю, -леш, гл. Смолотъ.

Вімолотити, -лочу, -тиш, гл. Вымолотить. *Показує пригоріц пшениці, що вимолотив.* Стор. I. 20.

Виморожувати, -жую, -єш, сов. в. **виморозити, -жу, -зиш,** гл. Выморазивать, выморозить.

Віморити, -рю, -риш, гл. 1) Выморить. 2) Измучить, истомить.

Вімостити. См. **Вимощати.**

Вімотати, -ся. См. **Вимотувати, -ся.**

Вимотувати, -тую, -єш, сов. в. вимотати, -таю, -єш, гл. 1) Выматывать, вымотать. 2) Добывать, добыть мошенничеством. *Що вибреше, що вимота, то те й його.* Рудч. Ск. II. 190. 3) Выпутывать, выпутать изъ бѣды. *Йому аби тих вимотати, а сам викрутиться.* Св. Л. 159.

Вимотуватися, -туюся, -єшся, сов. в. вимотатися, -таюся, -єшся, гл. 1) Выматываться, вымотаться. 2) Выпутываться, выпутаться изъ бѣды. *Де треба вимотатись, то такого туману впре, що й наймудрішого.... одурить.* Св. Л. 262.

Вімочити, -ся. См. **Вимочувати, -ся.**

Вімочки, -чок, ж. мн. Спитой и высушенный чай. Рк. Левиц.

Вимочувати, -чую, -єш, сов. в. вимочити, -чу, -чиш, гл. Вымачивать, вымочить.

Вимочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. вимочитися, -чуся, -чишся, гл. Вымачиваться, вымочиться.

Вимощати, -щаю, -єш и вимощувати, -щую, -єш, сов. в. вимостити, -щу, -стиш, гл. Выстилать, выстлать, устилать, устлать. *Клоччем вимощала.* Шевч. 348. *Порплиться.... курка на гнізді. Вимощує, підмощує, смиче, обсмичує.* Мир. ХРВ. 88. *Трупом гатки й байраки вимощували.* К. Кр. 27.

Вімудрувати, -рую, -єш, гл. 1) Получить Хитростью. 2) Придумать, измыслить. *Вимудрував щось на Сомка.* К. ЧР. 26.

Вімудруватися, -руюся, -єшся, гл. Хитростью избавиться, изъ бѣды выпутаться. *І так Соломон з пекла вимудрувався, що всяк сьому диву дивувався.* О. 1862. VI. 52.

Вімурувати, -рую, -єш, гл. Построить (изъ кирпича, камня). *Стоїть вимурований стовп.* Грин. II. 123.

Вімусити. См. **Вимушувати.**

Вімютюрхатися, -хаюся, -єшся, гл. Проголодаться, истощиться. *Згребе обома руками, видавить олію, та в рот.... Звісно, скільки можна чоловікові так ззісти, та ще як вимютюрхався добре.* Ном. № 11988.

Вімучити. См. **Вимучувати.**

Вимучувати, -чую, -єш, сов. в. вимучити, -чу, -чиш, гл. 1) Измучивать, измучить; истощать, истощить. 2) Выпытывать, выпытать, достигь мученіємъ.

Вімущтрувати, -рую, -єш, гл. 1) Обучить военнымъ пріемамъ. 2) Дисциплинировать.

Вимушувати, -шую, -єш, сов. в. вимусити, -шу, -сиш, гл. Вынуждать, вынудить. К. Краш. 12.

Вім'я, -м'я, с. Вымя. Чуб. I. 59. **Суче вим'я.** Родъ нарыва подъ мышкой. Грин. II. 320.

Вим'ята вівця. Овца съ испорченнымъ выменемъ, которая не можетъ кормить ягненка. О. 1862. V. Кух. 32, 37.

Вім'яти. См. **Виминати.**

Вина, -ни, ж. 1) Вина. *Иногді б'ють Хому за Яремину вину.* Ном. № 4062. 2) Обвиненіе. *На того вина, кого вдома нема.* Ном. № 2821. 3) Судебная пошлина.

Віна, -вин, с. мн. См. **Вино 3.**

Винагорода, -ди, ж. Награда.

Вінагородити. См. **Винагороджувати.**

Винагороджувати, -жую, -єш, сов. в. **винагородити, -джу, -диш**, гл. Награждать, наградить. *Я вас винагороджу.... — Подивись на його: ще й винагороджувати хоче.* Рудч. Ск. II. 160. *Дак чим же тебе за твою службу винагородити?* Г. Барв. 196.

Винайти, -ся. См. **Винаходити, -ся**.

Винарня, -ні, ж. Виноторговля, винный погребець. КС. 1884. VII. 367.

Винародовити, -влю, -виш, гл. Денаціоналізувати, лишити національності. К. Кр. 35.

Винаходити, -джу, -диш, сов. в. **винайти, -йду, -деш**, гл. 1) Отыскивать, отыскать, разыскать. 2) Открывать, открыть; изобрѣтати, изобрѣсти.

Винаходитися, -джуся, -дишся, сов. в. **винайтися, -дуся, -дешся**, гл. 1)

Отыскиваться, отыскаться, найтись. 2) Открываться, открыться; изобрѣтаться, изобрѣстись.

Винен, винна, -не. = **I. Винний**. *Винен був п'ятдесят рублів.* Кв. I. 217. *Чи винен той голуб, що сокіл убив?* Шевч. 28.

Винести, -ся. См. **Виносити, -ся**.

Винизати, -жу, -жеш, гл. Нанизать все. *Винизала усе намисто, — і намистинки не зосталося.* Харьк.

Виника́ння, -ня, с. Возникновение, появление; слѣдствие.

Виникати, -каю, -єш, сов. в. **виникнути, -ну, -неш**, гл. 1) Возникать, возникнуть, появляться, появиться, выходить, выйти. *Перед матінков Божов ружа проквітаєш, а з тої ружи пташок виникаєш.* Гол. II. 7. 2) Слѣдовать, послѣдовать.

Виникати, -каю, -єш, гл. Исходить, всюду заглядывая. *Туди ник, сюди ник, — увесь двір виникає, а діла не робить.* Харьк.

Виникнути. См. **Виникати**.

Вини́ти, -ню́, -ни́ш, гл. Винить. *Її і не виняють.* МВ. (О. 1862. I. 104). *Учителю, чи ще ти не смирився і Господа винитимеш устами.* К. Іов. 90.

Винитися, -нюся, -нишся, гл. Виниться.

Винишпорити, -рю, -риш, гл. 1) Переискать, перешарить по всѣмъ закоулкамъ. *Тут же тобі така дітвора, шо все винишпорить.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. 2) Разыскать, выискать, найти.

Винищити. См. **Винищувати**.

Винищувати, -щую, -єш, сов. в. **винищити, -щю, -щиш**, гл. Уничтожать, уничтожить (все). *Не винищили з його серця того рідного, дорогого.* Г. Барв. 490.

Винівка, -ки, ж. Винная бочка. Вх. Лем. 398.

Виніженочка, -ки, ж. Нѣженка. Встрѣчено только у М. Вовчка: *Сестричка менша, виніженочка.* МВ. III. 61.

I. Винний, -а, -е. 1) Виновный, виноватый. *За єдного винного сто невинних гине.* Ном. № 7465. *Я цьому не винна. Не винна доля, винна воля.* Ном. 2) Должень, должный. *Так як я вам винний.* Ном. № 4053. *Вона мені винна карбованця.*

II. Винний, -а, -е. 1) Винный. *Камінне серце, а винний смак — чому то так?* Ном. стр. 294, № 162. 2) Виноградный. *Ой сіяла винні квіти із приполу.* Мет. 139.

Винник, -ка, м. Винокуръ. *Ви, броварники, ви, винники.... Ходіте з нами на долину Черкень погуляти.* Лукаш. 37. Ум. **винничок**.

Винниківна, -ни, ж. Дочь винокура.

Винникува́ти, -кую, -єш, гл. Быть винокуромъ.

Вінницький, -а, -е. Винокуренный.

Вінниця, -ці, ж. 1) Винокурня. *Міждо винниці і між броварниці пробіга.* Мет. 414. 2) Виноградникъ. Угор. 3) Мн. **Вінниці, -ць. = Порічки.** Шух. I. 109. Ум. **Вінничка.**

Винниченко, -ка, м. Сынъ винокура.

Вінничка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **винниця.** *Винничка — всьому половинничка, млиночок — усьому віночок.* Ном. № 14017. 2) Жена винокура.

Вінничок, -чка, м. Ум. отъ **винник.**

Виннюха, -хи, ж. Родъ виннокислыхъ яблोकъ. Вх. Зн. 7.

Вінняти, -йму, -меш, гл. = Виняти. *Ххе!... виннявши з рота люльку і сплюнувши, мовив Кирило.* Мир. Пов. II. 44.

Вино, -на, с. 1) Вино. *На Україні добре жити, меді винопити.* Ном. № 700. *Ніхто не наливає нового вина в старі бурдюки.* Єв. Мр. II. 22. 2) Виноградъ. *Зелене вино к горі ся вило, к горі ся вило, сине розцвіло.* Гол. IV. 547. *Зелене вино високо звило, ще й похилило.* ХС. VII. 425. 3) Пиковая масть. КС. 1887. VI. 463. Часто во мн. ч. **вина.** Ум. **Винце.** *Без дірочки, без денця, повна чарочка винця.* Ном. стр. 292, № 67.

Виноват, виноватий, -а, -е. 1) Виновный, виноватый. *Ні сном, ні духом не виноват.* Ном. № 4055. *Нехай на себе жалкує виноватий.* Ном. № 7067. 2) Должный, должникъ.

Виновате, -того, с. Долгъ. *Сей чоловік косе мені не за гроші, а за винувате, — позичав весною.* Волч. у.

Винователь, -ля, м. Обвинитель. *Жено, де ж ті винувателі твої?* Єв. I. VIII. 10.

Виноватець, -тця, м. 1) Виновникъ. Мнж. 74. *Я не крав деревні, а ось я швидко виноватця знайду.* Канев. у. *Уміє він пізнати виноватця.* К. Іов. 24. 2) Должникъ. *Оце по виноватцях ходив, щоб повіддавали, хто скільки позичав, так нема — не молотили.* Черниг. г.

Виноватий. См. **Виноват.**

Виноватити, -чу, -тиш, гл. = Винувати. *Винували його архирей.* Єв. Мр. XIV. 3. *Мине виноваті, — тих виноватьте.* Грин. III. 447.

Виноватниця, -ці, ж. 1) Виновница. *Жадної іскорки жалю ні у кого не було до безщасної виноватниці.* О. 1862. II. 57. 2) Должница.

Виновацтво, -ва, с. Виновность. **Повернути в виновацтво.** Обвинить. *Нехай же хто лихих моїх осудить, напасників поверне в виновацтво.* К. Іов. 57.

Виновий, -а, -е. Пиковый.

Виновий, -а, -е. 1) Винный. *Виновий льох.* 2) Виноградный. Чуб. VI. 71.

Виноград, -ду, м. 1) Виноградъ. *По садочку хожу, виноград сажу.* Нп. **Сад-виноград.** Виноградникъ. *Ой у саді, саді-винограді, стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. Ум. **Виноградочок.** *Ти мій таточку, мій виноградочку.* Мил. 183.

Виноградовий, -а, -е. Виноградный.

Виноградочок, -чку, м. Ум. отъ **виноград.**

Винозор, -ра, м. Эпитетъ сокола. *Дальнозоркій? Пошлімо, громадо, сокола-винозора! найпридатніший це птах: має він яснії очі і бистрії крила.* Драг. 170.

Виноколо, -кола, с. Виноградникъ? *А в полі, в полі, й у виноколі, стоять намети з білого шовку.* АД. I. 8.

Виносити, -шу, -сиш, сов. в. **винести, -несу, -сеш**, гл. 1) Выносить. *І утоплену Ганнусю на берег виносить*. Шевч. 23. *Де не просять, там кием виносять*. Ном. № 11895. *О, щоб їх вихром винесло*. Ном. № 3667. 2) Вырывать, вырвать. *Зайшов (чорт) заду, та шпичкою й виніс те око*. Драг. 43. *Гледи, щоб вона (відьмина сорочка) печі не рознесла, — дай я спалю. Та пішли на город, викопали кабицю. Як запалили, так ту кабицю й винесло*. Драг. 69. 3) О денежномъ счетѣ: составлять, составить. *Вам треба заплатитъ за поле.... 18 карб. 90 коп., та за город 5 карб. 10 к., до на рік винесе 24 карб.* О. 1862. IV. 106.

Віносити. См. **Виношувати**.

Виноситися, -шуся, -сишся, сов. в. **винестися, -суся, -сешся**, гл. 1) Выносятся, винестися. 2) Возносятся, вознестись, подниматься, подняться. *Між бідними невеличкими міщанськими хатами високо виносилася покрівля його чималої хати*. Левиц. I. 238. 3) **Курка винеслася**. *Снесла всѣ яйца, больше ужъ не будетъ нестись. За літо кури винеслись, то тепер і не несуться*. Волч. у.

Винотока, -ки, ж. Точило для выжимки виноградного сока. *Чоловік викопав винотоку*. Єв., Мр. XII.

Винохід, -хода, м. Иноходець. *Спочили вони з матір'ю, осідлали коня-винохода і поїхали собі*. ЗОЮР. II. 50.

Виношати, -шаю, -еш, гл. = **Виносити**. *А свекорко похожає, нагаєчку виношає*. Грин. III. 307.

Виношувати, -шую, -еш, сов. в. **виносити, -шу, -сиш**, гл. 1) Выносить, повиносить. *Носить та й носить, та насилу виносила*. Рудч. Ск. I. 37. *Який батько, такий син, — виносили з діжки сир*. Ном. № 7137. 2) Пронашивать, проносить. 3) Изнашивать, изнашивать.

Виношуватися, -шуюся, -ешся, сов. в. **виноситися, -шуся, -сишся**, гл. 1) Пронашиваться, проноситься. 2) Изнашиваться, изнашиваться.

Винувати, -ную, -еш, гл. Обвинять, винить. *Бо як тії припутні полетять, тебе будуть, орлику, винувать*. Радом. у. *Нікого не винуйте, я нікого не виную, одного Петра, він зробив мені цю шкоду*. Канев. у.

Винуватися, -нуюся, -ешся, гл. Обвиняться. Шух. I. 189.

Винужати, -жаю, -еш, гл. Изнурять. *Ну, навіщо б я себе отак винужав: день у школі, прийде ніч — одно за книжками сидите*. Лебед. у.

Винурятися, -ряюся, -ешся, гл. Выходить наружу, показываться, выступать. *Та вона (річка Оріль) так: то тече під кукутиною (така рослина), то знов випурнетесь і блищить проти сонця*. Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Виньмати, -маю, -еш, гл. = **Виймати**. Аф. 335.

Вінюхати. См. **Винюхувати**.

Винюхувати, -хую, -еш, сов. в. **винюхати, -хаю, -еш**, гл. 1) Вынюхивать, вынюхать. *Табаки ріжок винюхала*. О. 1862. IX. 123. Мнж. 59. 2) Пронюхивать, пронюхать.

Вінянчити, -чу, -чиш, гл. Вынянчить.

Вінянчитися, -чуся, -чишся, гл. Вынянчиться.

Віняти, -ся. См. **Виймати, -ся**.

Винятковий, -а, -е. Исключительный. Желех.

Віняток, -тку, м. Исключение. Желех.

Ви́орати, -ся. См. **Виорювати, -ся.**

Виорювати, -рюю, -єш, сов. в. **виорати, -рю, -реш,** гл. 1) Вспахивать, вспахать.

Виорала дівчинонька мислоньками поле. Мет. 274. 2) Находить, найти въ землѣ при паханіи. *Не чув, щоб хто розказував, що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. I. 165.

Виорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **виоратися, -рюся, -решся,** гл. Находиться, найтись въ землѣ при паханіи. *Виорюються барз із землі хрущі.* Вх. Уг. 230.

Випадати, -даю, -єш, сов. в. **випасти, -ду, -деш,** гл. 1) Выпадать, выпасть. *Аж. очі випадають, так голова болить.* Ном. № 10046. *Як рак з кошеля випав, так багачеві таляр з калити.* Ном. № 13371. *Вітер і сніг випадає, чумак в полі пропадає.* Рудч. Чп. 238.

Випав сак і тому бідному. Ном. № 2108. 2) Случаться, случиться, приходиться. *Випало мені якось бути у його в хаті. Така мені доля гірка випала.* МВ. (О. 1862. III. 47). *О. Гервасієві саме тоді випала дорога.* Св. Л. 94. *Яке коли нещастя випаде.* Драг. 75.

Випадає. а) Случается, приходиться. *Чи гавкає Рябка, чи мовчки нічку спить, — все випадає таки Рябка притьмом побить.* Г. Арт. (О. 1861. III. 85). **Не випадає.** Не слѣдуєть, не приходиться, неприлично. Рудч. Ск. I. 124. *Мені не випадає так казати.*

Волын. г. б) Значить, слѣдовательно, выходить. *Випада, ви усі три були дурні, а вона розумна.* Грин. II. 275. *Коли се все зробиш як слід, — ти, випада, розумний.* Грин. II. 276.

Випадковий, -а, -е. Случайный. *Щирість у нас річ випадкова, що якось несамохить виявляється.* Г. Барв. 378.

Ви́падок, -дку, м. Случай. **Пішло на випадок.** Пошло на бѣду. Ном. № 1768.

Ви́падком випасти. а) Случиться. *Випадком випало дуже добре.* Рк. Левиц. б) Пойти прахомъ. *А щоб йому випадком випало.* Ном. № 3681. *Як беруть з нас гроші (дурно), так випадком і випадути.* Ном. № 13477. **Ви́падком.** Случайно.

Ви́палити. См. **Випалювати.**

Випалювання, -ня, с. Выжиганіе.

Випалювати, -дюю, -єш, сов. в. **випалити, -дю, -диш,** гл. Г) Выжигать, выжечь. *А винограду нащо стілько випалив?* Рудч. Ск. I. 94. 2) Стрѣлять, выстрѣлить, выпалить, дать залпъ. *Випалив, і лях схилився набік.* Стор. М. Пр. 131.

Випалѣти, -ляю, -єш, гл. = **Випалювати.**

Ви́парити, -ся. См. **Випарювати, -ся.**

Випаровувати, -вую, -єш, гл. Испаряться. *Вода у болоті раз-у-раз випаровує.* Дещо.

Ви́парубок, -бка, м. Подростокъ. Мнж. 177.

Випарювати, -рюю, -єш, сов. в. **випарити, -рю, -риш,** гл. 1) Выпаривать, выпарить.

2) Только сов. в. Высѣчь. *Випарили різками.* Шевч. 299.

Випарюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **випаритися, -рюся, -ришся,** гл.

Выпариваться, выпариться.

Ви́пас, -су, м. Пастбище, подножный кормъ. *Випаси добрі.*

Випаса́ти, -саю, -єш, сов. в. **випасти, -су, -сеш,** гл. 1) Выпасать, выпастить. 2) Пасть, напасть. *Пішли вівиці в полонинку писаною колією: а хто вас йметь випасати, як я ся оженю? Імуть они ся сами пастить, сами випасати.* Лукаш. 145.

Ви́паскудити, -джу, -диш, гл. Изгадить, загадить.

Ви́паскудитися, -джуся, -дишся, гл. Изгадиться, загадиться.

Ви́пасти. См. **Випадати и випасати.**

Випасувати, -ую, -єш, гл. = Випасати. Лемішка випасував товар на степах до різниць.
Левиц. І. 239.

Віпатрати, -раю, -єш, гл. Испачкати.

Віпахатися, -хаюся, -єшся, гл. Выдыхаться, очиститься отъ запаха. *Се вже трохи хата випахалась, а то так смерділа димом.*

Віпекти, -ся. См. **Віпкати, -ся.**

Віпелешити, -шу, -шиш, гл. Искоренить, уничтожить все. Вх. Уг. 230.

Випереджати, -джаю, -єш, сов. в. випередити, -джу, -диш, гл. Опережать, опередить, обгонять, обогнать. *Ну, тепер, — каже чорт, — хто кого випереде, того буде пані.* Рудч. Ск. І. 68.

Віперти, -ся. См. **Витрати, -ся.**

Віпестити, -щу, -стиш, гл. Взлелѣять, выхолить. *Випестили її, викохали хорошу й чепурну.* МВ. І. 35.

Віпестувати, -тую, -єш, гл. = Випестити. К. ЧР. 218.

Віпечатати, -таю, -єш, гл. Отпечатать.

Випивати, -ваю, -єш, сов. в. випити, -п'ю, -єш, гл. 1) Выпивать, выпить. *Випивай до дна, щоб велика росла.* Ном. № 11551. *Горе — море: пий його, не вип'єш.* Ном. № 2235.

Він випивши, він трохи випивши. Онъ подъ хмелькомъ. **Віпити повну, не малу,** т. е. **випити повну чарку горя, лиха.** Узнать много горя. *Він же з мене і кров виссе.... Не даром його жінка така замліла та занепаля. Випила, видно, не малу, добра душа, на своєму віку.* Мир. Пов. II. 53. 2) Выѣдать, выѣсть. *Жук хліб випиває.* Константиногр. у. — **очі.** Выклеивать, выклевать глаза. *Яструби з орлами випивали очі.* О. 1862. І. 109.

Віпиляти. См. **Випилювати.**

Випилювати, -люю, -єш, сов. в. випиляти, -ляю, -єш, гл. Выпиливать, выпилить.

Випина́ти, -наю, -єш, сов. в. випнути и вип'ясти, -пну, -неш, гл. 1) Выставлять, выставить впередъ, выпячивать, выпятить. 2) Выпучивать, выпучить. *Кобза як не випинав баньки.... однак не розгледів.* Стор. М. Пр. 52. *Вип'яв очі — неначе ті баньки.* Ном. № 6597.

Випинатися, -наюся, -єшся, сов. в. випнутися и вип'ястися, -пнуся, -нешся, гл. 1) Выпяливаться, выпялиться, выпячиваться, выпятиться, выставляться, выставиться впередъ. *Його живіт страшенно випнувся, як здоровий гарбуз.* Левиц. І. 172.

Віпис, -су, м. 1) Выпись, выписка, извлечение изъ рукописи. 2) Написаніе. 3) Исключение изъ списка.

Віписати, -ся. См. **Виписувати, -ся.**

Виписувати, -ую, -єш, сов. в. виписати, -шу, -шеш, гл. 1) Выписывать, выписать.

Випиши мені з книги оцю пісню. 2) Писать, написать. *Щоб пропасниця покинула трусити, візьми й випиши на чвертці оці слова.... згорни сей папірець у восьмеро, перев'яжи його ниткою і кинь у воду.* Это называется *виписувати пропасницю.* Грин. І. 255, 256. 3) Исключать, исключить изъ списковъ. *Ти вже виписаний з наших списків.* Грин. II. 149. 4) Расписывать, расписать, украшать, украсить орнаментами — деревянный предмет, посуду и пр. при помощи красокъ, нарѣзокъ и пр. Шух. І. 251, 262, 294. 5) Опредѣлять, опредѣлить, назначать, назначить. *Вже мені виписана понад лугом дорога.* Нп.

Виписуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **виписатися, -шуся, -шешся**, гл. Виписуватися, виписатися, уходить, уйти изъ общества. *Адже ти не виписувався із запорожців?* Шевч. 301.

Ви́пит, -ту, м. Разспрось, допрось, вивѣдываніе.

Ви́питати, -ся. См. **Випитувати, -ся.**

Ви́пити. См. **Випивати.**

Ви́питок, -тку, м. Въ выраж.: **під випитком** — подъ хмелькомъ. *Семен під випитком і розказав, як вони крали яблука у панськѣм саду.* Волч. у. (Лобод.).

Випитування, -ня, с. Разспросы, развѣдываніе, вивѣдываніе.

Випитувати, -тую, -єш, сов. в. **випитати, -таю, -єш**, гл. Вывѣдывать, вивѣдать разспросами, допрашивать, спрашивать, разспросить. *Все роспитують та випитують, і що вони судейським не кажуть, не ймуть віри.* Стор. I. 48.

Випитуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **випитатися, -таюся, -єшся**, гл.

Разспрашивать, разспросить. *Сидить хлопець коло дѣйки та й ся випитує.* Гол. I. 252.

Випихати, -хаю, -єш, сов. в. **випхати, -хаю, -єш** и **випхнути, -ну, -неш**, гл.

Выталкивать, вытолкнуть, вытѣснять, вытѣснить. *Випихали з хати матір.* Левиц. I.

411. *Вона тебе випихає (замѣж за удівця) на троє дітей, аби не за мене.* Г. Барв. 233.

Випхнули батька з хати. Левиц.

Випихач, -ча, м. Выталкивающій, изгоняющій. Старику говорили о его дѣтяхъ: *Се твої випихачі: тебе випхнуть з світа, а сами зостануться.* Черниг. г.

Випідпідьомкатися, -каюся, -єшся, гл. О перепелкѣ: научиться хорошо кричать.

Встрѣчено въ скороговоркѣ: *Наша перепеличка, мала-невеличка під полукіпком випідпідьомкалась.* Грин. I. 238.

Випікання, -ня, с. Выжиганіе. — **очей.** Укоры. *Лучше в чужій хатині та весело, ніж у своїй, та негіддя, та звяга, та випікання очей.* Г. Барв. 441.

Випікати, -каю, -єш, сов. в. **випекти, -чу, -чеш**, гл. 1) Выпекать, выпечь. Хлѣб випечений як сонце. Ном. №10103. 2) Выжигать, выжечь. *Очі виймали, гарячим залізом випікали.* Шевч. 256. **Випікати очі.** Переносно: колоть глаза. Левиц. I. 368.

Випікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **випектися, -чуся, -чешся**, гл. 1) Выпекаться, выпечься. *І хлѣб у печі випікається, і Василь під вікном озивається.* Нп. 2) Выжигаться, выжечься.

Випірати, -раю, -єш, сов. в. **виперти, -пру, -преш**, гл. 1) Выпирать, выпереть, выталкивать, вытолкать, вытискивать, вытиснуть. *Вербові дрова, а козиний кожух, то й випре дух.* Ном. № 8110. 2) Вытѣснять, вытѣснить, заставить уйти. *Притиківну випер у місто служити.* Мир. Пов. I. 172. *Я думав, що з його й дуту випре сю ніч.* Міусск. окр.

Випіратися, -раюся, -єшся, сов. в. **випертися, -пруся, -прешся**, гл. Выпираться, выпереться, выдаваться, выдаться, выставиться, выходитъ, выйти, вылѣзть. *Як посадили їх у рещтанську, — вони випіралися з неї сами й вікно видрали.* Новомоск. у.

Чи воно вже виперлося з півдня? Перешло ли уже за полдень? Харьк. г.

Випірнути, -ну, -неш, гл. Вынырнуть. *Випірнув з води.* Харьк. у.

Виплавати, -ваю, -єш, гл. Исплавать. *Безкосте, безмозке усе море виплаває.* Ном. стр. 293, № 98.

Виплакати, -чу, -чеш, гл. Выплакать. *Виплакала карі очі за чотири ночі.* Мет. 6. *Плачем лиха не виплачеш.* Ном. № 2390. *Долю виплачу слъозами.* Шевч. 96.

Ви́плакатися, -чуся, -чешся, гл. Выплакаться, наплакаться. *От, виплакавшись добре за своїм чоловіком, і пішла додому.* Рудч. Ск. II. 146.

Ви́плат, -ту, м. Уплата, выплата. *На виплат гроші розкладати.* О. 1862. VII. 88.

Ви́платити, -ся. См. **Виплачувати, -ся.**

Виплачувати, -чую, -єш, сов. в. виплатити, -чу, -тиш, гл. Выплачивать, выплатить, уплачивать, уплатить. *Вони тільки й думають, як би їм гроші виплатили.* МВ. (О. 1862. III. 36).

Виплачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. виплатитися, -чуся, -тишся, гл.

Расплачиваться, расплатиться, погашать, погасить долгъ. *Жид поналічував на людей стільки довгу, що стало вже не в моготу й виплатитися.* ЗОЮР. I. 285.

Ви́плекати, -каю, -єш, гл. Выкормить (искусственно), воспитать. *Викохай і виплекай таку другу дочку.* Нп.

Ви́плескати. См. **Випліскувати.**

Ви́плеснути. См. **Випліскувати.**

Ви́плести. См. **Виплітати.**

Ви́плив, -ву, м. 1) Истечение, изліяніе. 2) Истокъ. Желех.

Виплива́ти, -ваю, -єш, сов. в. впливти и вплисти, -пливу, -веш, гл. Выплывать, выплыть. *Впливає з води мати.* Шевч. 24. *Впливає щука.* Рудч. Са, II. 105. *Вплив човен з очерету. Із за лісу, з-за туману місяць впливає.* Шевч. 150.

Ви́плигнути, -гну, -неш, гл. Выпрыгнуть.

Ви́плигом, нар. Подпрыгивая, проворно (идти). *Як наїсися сала, то так виплигом і підеш.* Харьк. г.

Ви́плинути, -ну, -неш, гл. = Вплисти. *Кому щастя, той і на киеві вплине.* Ном. № 1666.

Вплисти. См. **Впливати.**

Ви́пліндрувати, -рую, -єш, гл. Истребить, уничтожить. *Стільки було берестків, а тепер ні годного нема — усі випліндровано.* Лубен. у.

Випліскувати, -кую, -єш, сов. в. виплескати, -каю, -єш, одн. в. виплеснути, -ну, -неш, гл. 1) Выплескивать, выплескать, выплеснуть, вылить (жидкость). *Не випліскуй води по дурному! Хто випив?... Ніхто. Василь на мене виплескав, як я зомліла.* Г. Барв. 540. *Галька допила і ще виплеснула на стелю, приказуючи: Оттак наші вибрикуйте.* Г. Барв. 39. 2) Только сов. и несов. в. О хлѣбѣ: дѣлать, сдѣлать изъ тѣста ковригу хлѣба, перебрасывая ее въ рукахъ и хлопая по тѣсту ладонью. *Перш виплеши добре хліб, а тоді вже і в піч сажай.*

Випліскуватися, -куюся, -єшся, сов. в. виплескатися, -каюся, -єшся, одн. в. виплеснутися, -нуся, -нешся, гл. Выплескиваться, выплескаться, выплеснуться, вылиться. *Аж вода з ночов випліскувалася.* Мир. Пов. II. 86.

Виплітати, -таю, -єш, сов. в. виплести, -плету, -теш, гл. 1) Выплетать, выплестъ, сплестать, сплестъ; связывать, вязать, связать. *Вплив рукавиці.* 2) Выдумывать, выдумать, сочинять, врать, соврать.

Ви́плітка, -ки, ж. Косоплетка, ленточка изъ косы. О. 1861. XI. Св. 27. Гол. Од. 50. *Твої коси роспітав, — де твої виплітки подівав?* Лукаш. 154.

Виплітувати, -тую, -єш, гл. = Виплітати. *Вона виплітувала скатерть на стіл.* Левиц. I. 139.

Виплоджувати, -джую, -єш, сов. в. виплодити, -джу, -диш, гл. Плодить, виводить, вивести; рожать, родить, породить. *Та нігде вийти, та нігде сісти, та гніздо звити, а малих діток виплодити.* Грин. III. 695.

Виплоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. виплодитися, -джуся, -дишся, гл.

Плодиться, виводиться, вивестись; рожаться, родиться. *Де хто виплодився, туди й лине.* Посл.

Віплодок, -дка, м. Порожденіє.

Віплаутати, -ся. См. **Виплаутувати, -ся.**

Виплаутувати, -тую, -єш, сов. в. виплаутати, -таю, -єш, гл. Выпутывать, выпутать, распутывать, распутать.

Виплаутуватися, -туюся, -єшся, сов. в. виплаутатися, -таюся, -єшся, гл.

Выпутываться, выпутаться. *Ніяк з... очеретяного коріння не виплутається.* Стор. II. 69.

Випльовувати, -вую, -єш, сов. в. виплювати, -люю, -єш и виплюнути, -ну, -неш, гл.

Выплювывать, выплюнуть. *Душ не виплювати.* Ном. № 8299. *Тоді чорт — нічого робить — взяв та й виплював росписку.* Рудч. Ск. II. 25.

Віплюндрувати, -рую, -єш, гл. = Випліндрувати. *А що він садка виплюндрував! то і Боже!* Лебед. у.

Віплюнути. См. **Випльовувати.**

Віплюснути, -ну, -неш, гл. Выплеснуть. Черниг. у.

Віпнути, -ся. См. **Випинати, -ся.**

Виповзати, -заю, -єш, сов. в. виповзти, -зу, -зеш, гл. Выползать, выползти.

Виповідати, -даю, -єш, сов. в. виповісти, -вім, -віси, гл. Выражать, выразить,

высказывать, высказать. *Кожен народ виповідає свої думки, свій погляд — по — своєму.*

О. 1862. IX. 108. *Усі беремось вести народ, не знаючи його, а не хочемо у нього й трохи повчитись хоч би тієї мови.... котрою навкруги нас мільйони наших земляків свої думки і надію, горе й радощі виповідають.* О. 1861. XI. 105.

Виповідатися, -даюся, -єшся, сов. в. виповістися, -вімся, -вісися, гл.

Отговариваться, отговориться.

Віповнити, -ся. См. **Виповняти, -ся.**

Виповнювати, -нюю, -єш, гл. = Виповняти. *Кров'ю річки й озера виповнювали.* К. Кр. 27.

Виповняти, -няю, -єш, сов. в. виповнити, -ню, -ниш, гл. 1) Переполюють,

переполюнить, напольнять, напольнить. *Не виповниш Дніпра-Славути слізьми.* К. ЦН.

193. 2) Исполняют, исполнить, выполняють, выполнить.

Виповнятися, -няюся, -єшся, сов. в. виповнитися, -нюся, -нишся, гл. 1)

Напольняются, напольниться, сдѣлаються полнымъ. *Каеш: боки позападали у коня; а давай що-дня вівса, то швидко виповняються.* Канев. у. *Хата усе виповнялася людьми, що надіходили.* МВ. (О. 1862. I. 91).

2) О лунѣ: дѣлаються полной. *Тоді (молодиків) виповнятися, а нам оздоровлятися.* Грин. II. 316.

Віповчитися, -чуюся, -чишся, гл. Исполниться. Шух. I. 43.

Випогоджуватися, -джується, сов. в. випогодитися, -диться, гл. безл. Проясняться, проясниться, наступать, наступить хорошею погодою.

Віпозивати, -ваю, -єш, гл. Получить по приговору суда. *Він судився, та нічого з його не випозивав.* Змієв. у. *Тільки два карбованці й випозивав за бика.* Канев. у.

Ві́позичити, -чу, -чиш, гл. 1) Исчерпать, занимая. 2) Раздать въ займы.

Ві́позіхатися, -хаюся, -єшся, гл. Назѣваться вдоволь. *Зараз схопивсь, випозіхавсь, вичухався, помолився Богу.* Кв. II. 51.

Випо́ліскувати, -кую, -єш, сов. в. виполоскати, -щу, -щеш, гл. 1) Выполаскивать, выполоскать. *Виполоскали, обмили, та й принесли у шинок.* Стор. II. 69. 2) Вымывать, вымыть, уносить, унести водой. *На саме дно (чорт) спуститься, вхватить землі в пащеку і с тею землею наверх. А море глибоке, поки.... виринає він з моря, то вода вже геть виполоскала землю з рота.* Драг. 15.

Ві́полонити, -ню, -ниш, гл. 1) Взять всѣхъ въ плѣнь. 2) Истребить. *Бог милосердний держить нас на світі, а то б нас давно треба виполонити, як тварь нечестиву.* Мир. ХРВ. 41.

Ві́полоскати. См. **Випо́ліскувати.**

Ві́полоски, -ків, м. мн. Грязная вода отъ мытья, помои.

Ві́полоти. См. **Виполювати.**

Ві́полоч, -чі, ж. Неглубокая водомоина. Липовец. у.; лужа, Вх. Зн. 7; родъ неглубокаго рѣчнаго заливчика? Волч. у. *Є виполоч мала і велика: по коліна і попід плечі чоловікові.* Канев. у.

Ві́полювати, -люю, -єш, гл. Добыть на охотѣ. *Полювали вони, полювали цілий день і нічого не виполювали.* Рудч. Ск. II. 75.

Виполювати, -люю, -єш, сов. в. виполоти, -лю, -леш, гл. Выпалывать, выполоть. *Заходивсь коло того проса.... виполов його гарно.* Рудч. Ск. I. 54.

Ві́поминати, -наю, -єш, гл. Дѣлать наставленія, напомниманія. *Батенько дає, ще й випоминає.* Грин. III. 524.

Ві́порожні, -нів, м. мн. Въ выраж.: **випорожні ловити.** Воронъ ловить, зѣвать.

Ві́порожнити, -ся. См. **Випорожняти, -ся.**

Випорожняти, -няю, -єш, сов. в. випорожнити, -ню, -ниш, гл. Опорожняют, опорожнить. *Кутки випорожнять. Заберуть все имущество изъ дому.* Ном. № 10824.

Випорожнятися, -няюся, -єшся, сов. в. випорожнитися, -нюся, -нешся, гл. Опорожняться, опорожниться.

Ві́пороти. См. **Випорювати.**

Ві́порснути, -ну, -неш, гл. Выскользнуть. *У жінки й каганець із рук випорснув.* О. 1862. I. 31.

Ві́порток, -тка, м. Выпоротокъ, мертворожденное животное. Вас. 198.

Випорхати, -хаю, -єш, гл. Порошить. *Чорна хмара виступає, дрібний дощик викрапає, білий сніжок випорхає, бурлак ніжки піднімає.* Мет. 464.

Випорювати, -рюю, -єш, сов. в. випороти, -рю, -реш, гл. 1) Выпарывать, выпороть, отпороть. *Із-під стоячого підшову випоре.* Ном. № 11064. 2) Только сов. в. Выпороть, высѣчь. *На всі боки випоров.* Ном. № 4020.

Ві́посажити, -жу, -жиш, гл. Дать приданое. Левч. 31.

Ві́постувати, -тую, -єш, гл. Пропостить. *Три дні випестувати.* К. Бай. 102.

Ві́почити, -чину, -неш, гл. Отдохнуть.

Ві́права, -ви, ж. 1) Выпрямленіе; исправленіе. 2) Отправка; отправленіе. 3) Имущество, даваемое дочерямъ при выходѣ замужъ, состоящее изъ бѣлья, платья,

посуды и иной домашней утвари. 4) — **шкури**. Выдѣлка кожи. Ум. **Ви́правка**.
Оддасть шкурку за виправку. Ном. № 10570.

Ви́правдати, -ся. См. **Виправдувати, -ся**.

Ви́правдатися, -ся. См. **Виправдувати, -ся**.

Виправдувати, -дую, -єш, сов. в. **виправдати, -даю, -єш** и **виправдити, -джу, -диш**, гл. Оправдывать, оправдать. Вх. Лем. 398.

Виправдуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **виправдатися, -даюся, -єшся** и **виправдитися, -джуся, -дишся**, гл. Оправдываться, оправдаться. *Хотів ся виправдати*. Вх. Лем. 398. *Як не піймав його, то він там виправдиться*. Новомоск. у.

Ви́правити, -ся. См. **Виправляти, -ся**.

Виправля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **виправити, -влю, -виш**, гл. 1) Выправлять, выправить, исправлять, исправить. *Горбатого хіба могила виправить*. Ном. №3221. 2) Оправдывать, оправдать. 3) Отправлять, отправить, отсылать, отослать. *Я не даром його з дому виправляю од себе*. Рудч. Ск. I. 133. 4) Требовать обратно, получить по требованію обратно. *От півник узав та й пішов виправлять жорен*. Рудч. Ск. I. 37. 5) — **дочку**. При выходѣ дочери замужь надѣлять бѣльемъ, платьемъ, посудой и иной домашней утварью. 6) — **шкуру**. Выдѣлывать, выдѣлать кожу. Шух. I. 254.

Виправлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **виправитися, -влюся, -вишся**, гл. 1) Выпрямляться, выпрямиться. (Гиляка) *виправилась, та лусь пана по пиці*. Грин. II. 198. 2) Разглаживаться, разгладиться. *Повиймав із скрині жупан, шапку, пояс, поченив усе на кілочку, щоб виправилось*. Г. Барв. 165. 3) Оправдываться, оправдаться. Мир. ХРВ. 400. *Виправляється, що цього не було*. Екатериносл. у. *Не по правді робить, та ще й виправляється*. Ном. № 176. 4) Отправляться, отправиться.

Ви́прасувати, -сую, -єш, гл. Выгладить.

Ви́прати, -перу, -реш, гл. Вымыть (о бѣльѣ). *Та виперу чумакові штани та сорочку*. Рудч. Чп. 43.

Ви́працювати, -цюю, -єш, гл. Заработать тяжелымъ трудомъ.

Ви́прискати, -каю, -єш, гл. Выбрызгать.

Ви́прищити, -щить, гл. безл. Покрываться прыщами.

Ви́пріва́ти, -ваю, -єш, сов. в. **випріти, -прію, -єш**, гл. 1) Выпрѣвать, выпрѣть, выкипѣть (о пицѣ). 2) Выпрѣвать, выпрѣть, выгнивать, выгнить отъ сырости. Шух. Г. 74.

Ви́пробовувати, -вую, -єш, сов. в. **випробувати, -бую, -єш**, гл. Испытывать, испытать. (Бог) *випробовує святого*. К. Псал. 24. *Випробовуй їх, що з їх за люде вийдуть*. О. 1862. VI. 37. *Ви ж мене не знаєте, ви мене ні в якому ділі не випробували*. Г. Барв. 163.

Випроваджати, -джаю, -єш и **випроваджувати, -джую, -єш**, сов. в. **випровадити, -джу, -диш**, гл. 1) Отправлять, отправить. *Тую бабину дочку випровадив свиней напувать*. ЗОЮР. II. 12. *Тоді випровадили його додому*. Рудч. Ск. I. 95. 2) Провожать, проводить. *Випровадь мя ко Дунаю*. Гол. I. 84. *Вона його за ворота собаками випровадила*. Мет. 115.

Випровожати, -жаю, -єш, гл. = **Ви́проваджати**. *Випровожала вдова свого сина, ту єдиную дитину*. Шевч. 362.

Ви́продати. См. **Випродувати**.

Випродувати, -дую, -єш, сов. в. випродати, -дам, -даси, гл. Распродавать, распродать.

Віпросити, -ся. См. **Випрошувати, -ся.**

Віпростати, -ся. См. **Випростувати, -ся.**

Випростувати, -тую, -єш, сов. в. випростати, -таю, -єш, гл. Выпрямлять, выпрямить; вытягивать, вытянуть. *Випростав ти спину од тяжкої ноші.* К. Псал. 189. **Ніжки випростати.** Умереть, издохнуть. *До вечора й ніжки (півень) випростав.* Сим. 216.

Випростуватися, -туюся, -єшся, сов. в. випростатися, -таюся, -єшся, гл. Выпрямляться, выпрямиться. *Випросталась як семисотна верства.* Ном. № 8625, стр. 288. *А сам аж стелю підпірає, випроставсь.* МВ. I. 110.

Віпрохати, -ся. См. **Випрохувати, -ся.**

Випрохувати, -хую, -єш, сов. в. випрохати, -хаю, -єш, гл. = Випрошувати, випросити. *Леміщиха обіцяла їй випрохати коней у свого старого.* Левиц. I. 346.

Випрохуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. випрохатися, -хаюся, -єшся, гл. = Випрошуватися, випроситися.

Випрошувати, -шую, -єш, сов. в. випросити, -шу, -сиш, гл. Выпрашивать, выпросить. *Тим тільки й живе, що випросить шматок хліба.* Рудч. Ск. II. 162.

Випрошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. випроситися, -шуся, -сишся, гл. Выпрашиваться, выпроситься.

Випруджувати, -джую, -єш, сов. в. випрудити, -джу, -диш, гл. Изгонять, изгнать, выискивать, выискать (о насѣкомыхъ-паразитахъ). *Випрудив нужу.* К. ПС. 143.

Віпручати, -ся. См. **Випручувати, -ся.**

Випручувати, -чую, -єш, сов. в. випручати, -чаю, -єш, гл. Освободить, освободить, вырвать (руку). *Випручало рученята.* Шевч. 101. Вытаскивать, вытащить (изъ плетня палку, хворостину). *Собаки кинулись на його... Чіпка подався назад до ліси, став випручувати хворостину.* Мир. ХРВ. 213.

Випручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. випручатися, -чаюся, -єшся, гл. Освободаться, освободиться, вырываться, вырваться (изъ рукъ, лапъ кого-либо). *Випручавсь од того чорта, що мене ніс.* Стор. МПр. 48.

Випрягати, -гаю, -єш, сов. в. випрягти, -жу, -жеш, гл. Выпрягать, выпречь, отпрягать, отпречь. *Захтілося — запрягайте! відхтілося — випрягайте.* Ном. № 4974. *Як погано орати, то лучше випрягати.* Ном. № 7305.

Випрягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. випрягтися, -жуся, -жешся, гл. Выпрягаться, выпречься, распрягаться, распречься, отпрягаться, отпречься. *Се як віл у ярмі: коли не випряжеш, — не випряжеться.* Ном. № 10013.

Випрядати, -даю, -єш, сов. в. випрясти, -пряду, -деш, гл. Выпрядать, выпрясть, спрясть.

Випряжний, -а, -е. Выпряженный? Встрѣчено только въ пѣснѣ, опубликованной у Макс. (1834, 130) и повидимому фальсифицированной: *Коні воронії, коні випряжнії.* АД. I. 144.

Віпрямити, -ся. См. **Випрямляти, -ся.**

Випрямляти, -ляю, -єш, сов. в. випрямити, -млю, -миш, гл. Выпрямлять, выпрямить.

Випрямлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. випрямитися, -млюся, -мишся, гл.

Випрямляться, выпрямиться. *Криве дерево не дужо випрямитись.* Ном. № 3216.

Віпрядати. См. **Випрядати.**

Віпрятати, -таю, -єш, гл. Прибрать, убрать.

Віпсякувати, -кую, -єш, гл. Выругать какъ пса, сильно выругать.

Випурна́ти, -наю, -єш, сов. в. випурнути, -ну, -неш, гл. Вынырять, вынырнуть.

Випурнала риба дуже велика. Лебед. у. Випурнув норець (з моря). Чуб. II. 18.

Віпурхнути, -ну, -неш, гл. Выпорхнуть. *Випурхнув соловейко в праве, а зозуля в ліве віконце. ЗОЮР. II. 34. Іде було й скаже: «Тіточко-голубочко! я піду до дівчат», або там куди; а тепер уже випурхне з хати, не питаючи мене. МВ. II. 20.*

Випускати, -каю, -єш, сов. в. випустити, -щу, -стиш, гл. 1) Выпускать, выпустить, отпускать, отпустить. *Суд не заклика, та й не випуска.* Ном. № 7372. *То буду я до темниці приходити, темницю відмикати, вас всіх, бідних невольників, на волю випускати. АД. I. 232. Так не випустять, не почастувавши. Г. Барв. 186.* 2) Выставлять, выставить, высовывать, высунуть. *Морське чудерство одну губу випустило. Мнж. 35. Стъонжку з сорочки червону випустить. Г. Барв. 103.*

Віпуст, -ту, м. Мѣсто возлѣ села, куда выпускають скоть. *У самбуриців великий випуст, а у нас ніде скотині попастись, як не на толоці. Черниг. г.*

Віпустити. См. **Випускати.**

Віпустіти, -тію, -єш, гл. 1) Опустѣть. Вх. Лем. 398. 2) Совершенно обѣднѣть. Вх. Лем. 398.

Віпустом, нар. О пасущемся скоть: безъ пастуха, свободно вездѣ (пастись). *А пастуха коло них нема — такечки ходять, випустом. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.*

Віпханець, -нця, м. Насильно удаленный, изгнанный. Одесск. у. (Залюбовск.).

Віпхати и випхнути. См. **Випихати.**

Віпшоно, -на, с. Шуточное слово, употребленное повидимому въ значеніи:

отсутствіе пшена, въ слѣд. рассказѣ: *Як оженився я, дав мені тесть в придане торбу з сьома перегородками: на хліб і на вихліб, на пшоно й на випшоно, на сіль і на висіль... Та дав іще кобилу — таку, як положить на віз сім мішків порожніх, то ще з гори й біжить.* Ном. № 14321.

Віп'ясти, -ся. См. **Випинати, -ся.**

Вир, -ру, м. Водоворотъ, омутъ. *Взяли жидівочку та під білі боки, розмахали і кинули та у вир глибокий. Гол. Ум. Вирочок.*

Віраз, -зу, м. Выраженіе словесное. Чуб. VI. 219. *Почала.... солодкими виразами любови промовляти. Левиц. I. 341. Выраженіе лица. Віраз на лиці понуро-урочистий. К. МБ. XII. 269.*

Віразка, -ки, ж. Ранка, язва. *Трудно виразку гоїти, а не уразити.* Ном. № 1574.

Виразний, -а, -е. Выразительный, ясный, внятнй. *Картав за них царів виразними словами. К. Псалт. 240.*

Віразність, -ности, ж. Выразительность, ясность, внятность. Желех.

Віразно, нар. Выразительно; ясно, внятно, отчетливо, явственно. *Віразно промовила. Стор. МПр. 84. Чути було дуже виразно, як горілка булькала. Левиц. I. 144.*

Віразок, -вку, м. = Віразка. У мене виразок зробився на носі — неначе рана. Новомоск. у. *Закрапати треба березівкою виразок. Константиногр. у.*

Вірай, -раю, м. = Вірій. Маркев. 18.

Віралити, -лю, -лиш, гл. Пройти поле раломъ.

Виратовувати, -вую, -еш, сов. в. виратувати, -тую, -еш, гл. = Вирятовувати, вирятувати. Коли б у цьому лісі хоч одна душа найшлась така, щоб мене вирятувала. Рудч. Ск. II. 19.

Вираховувати, -вую, -еш, сов. в. вирахувати, -хую, -еш, гл. Вычислять, вычислить.

Вірачкувати, -кую, -еш, гл. Излазить на четверенькахъ. Як упущу починок, і нема нікого — поки то намамраю! Иноді всю хату вирачкую. Сим. 236.

Вірачкуватися, -куюся, -ешся, гл. Вылѣзть на четверенькахъ, вообще выбратъся съ трудомъ на гору (о человекѣ, лошадахъ). (Залюбовск.).

Вірва, -ви, ж. Взятка, поборъ, всякій несправедливый или лишній поборъ, напр. при денежной платѣ еще добавочный отработокъ. Оце писарь вирви хоче, тим зразу й не дає білета. Борз. у. За десятину землі панові одкосити дві, та ще вивезти десять купок гною, — то се вже гній буде вирва. Лубен. у. Хотіла баба вирви, та усилу сама вирвалась. О. 1862. IX. 114. То Шеверенко Олекса, в перших брат Наталі, здумав вирви домагаться, як москаль медалі. Заморившись, запалившись кинувся із хати, молодую, як ведеться, Талю продавати.... Кинули мерщій півкіпник срібний на одплату. Мкр. Н. 29. Три вирви в шию і міх кулаччя. Ном. № 4761. У три вирви. Въ шею. І самого Енея-пана в три вирви вигнали відтіль. Котл. Ен. I. 16.

Вирвання, -ня, с. Вырываніе. Чуб. I. 85.

Вірвати, -ся. См. **Виривати, -ся.**

Вірвихвіот, -хвоста, м. Топкое болото на дорогѣ.

Вирган, -ну, м. Органъ. В розмовах на вирган мов грала. Мкр. Г. 17.

Вирезуб, -ба, м. Рыба. *Ciprinus dentix*.

Віректи, -ся. См. **Вірікати, -ся.**

Вірецептувати, -тую, -еш, гл. Разказать, какъ по рецепту, точь въ точь. Так йому (на екзамені вчителеві) *вирецептував*, аж спасибі сказав. Св. Д. 225.

Віречи, -чу, -чеш, гл. = Виректи. Вх. Лем. 398.

I. Виривати, -ваю, -еш, сов. в. вирвати, -рву, -веш, гл. 1) Вырывать, вырвать. *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201. *Виривав кущі з корінням.* Стор. МПр. 109. *Хоче у вовка з зубів виривати!* Ном. № 4853. 2) Срывать, сорвать. *Ой вирву я з рожі квітку, та пущу на воду.* Нп.

II. Виривати, -ваю, -еш, сов. в. вирити, -рию, -еш, гл. Вырывать, вырыть. *Зайчик узав та й вирив ямку на бурті.* Рудч. Ск. I. 29.

Вириватися, -ваюся, -ешся, сов. в. вирватися, -рвуся, -вешся, гл. 1) Вырываться, вырваться. *Як вирветься сокира з рук.* Шевч. 436. *Придавила його до тину, щоб він не виривавсь.* Рудч. Ск. I. 8. 2) Рваться впередъ, выступать, выступить впередъ. *Наперед не виривайся, ззаду не зоставайся, середини держися.* Ном. № 5862. *Не йди.... бо далеко, сама не виривайся.* Рудч. Ск. I. 202. Також: выскакивать, выскочить впередъ, внезапно появляться, появиться. *Виривався, як Пилип з конопель.* Ном. № 3153. *Десь вирвалась дівчинонька.* Нп.

Виригання, -ня, с. Изрыганіе.

Виригати, -гаю, -еш, сов. в. виригати, -гаю, -еш, одн. в. виригнути, -гну, -неш, гл. Изрыгать, изрыгнуть. Мнж. 39.

Вирикувати, -кую, -еш, гл. О быкъ, коровѣ: ревьтъ. *Иде бичок у плайчок, так вирикуючи.* Шух. I. 201.

Виринаѣти, -наю, -еш, сов. в. вирнути, -ну, -неш, гл. Вынырять, вынырнуть, всплывать, всплыть на поверхность. *Як божа воля, то вириеш і з моря.* Ном. № 18. *Пурнув, виринае і утоплону Ганнусю на берег виносить.* Шевч. 23. 2) Вытекать, вытечь (объ источникѣ). *Ой у городі криниченька одна, да виринае холодная вода.* Мет. 147.

Вирипати, -паю, -еш, гл. Выхолодить (комнату), часто отворяя дверь. *Там так вирипають хату, що й собака не вдержиться.*

Вирискатися, -каюся, -ешся, гл. Найдись, отыскаться. *Деся вирискався.... миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66. *А це знов проява якась вирискалась.* Мир. ХРВ. 21. *И вирискалось таке бидло.* Мнж. 177.

Вирити. См. II. **Виривати.**

Вирити, -рю, -риш, гл. Кружиться водѣ или какому либо предмету въ водѣ вокруг центра, въ водоворотѣ. Мнж. 179.

Вирихтувати, -тую, -еш, гл. Направить, навести, нацѣлить.

Виріб, -робу, м. 1) Издѣліе. Желех. 2) Свободное отъ работы время. Употр. въ выраженіи: **виробу нема.** Постоянная работа, нѣтъ свободнаго времени. Мнж. 165. *Німці гарно платяють наймитам, за те нема у них і виробу.* Новомоск. у.

Вирівнювати, -нюю, -еш, сов. в. вирівняти, -няю, -еш, гл. Выравнивать, выровнять.

Вирівнюватися, -нююся, -ешся, сов. в. вирівнятися, -няюся, -ешся, гл. Выравниваться, выравниваться. *Так виросла, вирівнялась, така з неї стала гарна молодиця.* Стор. I. 255.

Вирід, -роду, м. Выродокъ, уродъ. *Нема роду без вироду.* Ном. № 9342.

Вирідний, -а, -е. Выродившійся. Желех.

Виріжок, -жку, м. 1) Часть чего-либо, выдающаяся угломъ. 2) Конецъ поселка. *А що то за хижка там на виріжку?* Мет.

Вирізати, -ся. См. **Вирізувати, -ся.**

Вирізка, -ки, ж. 1) Вырѣзка. 2) *мн.* **Вирізки.** Вырѣзаніе вытканнаго полотна изъ ткацкаго станка, производимое въ присутствіи приглашеннаго для этого хозяина (хозяйки) полотна, приносящаго при этомъ ткачу угощеніе — выпивку и хлѣбъ, или только хлѣбъ. МУЕ. III. 22.

Вирізнити, -ся. См. **Вирізняти, -ся.**

Вирізняти, -няю, -еш, сов. в. вирізнити, -ню, -ниш, гл. Отличать, отличить отъ другихъ.

Вирізнятися, -няюся, -ешся, сов. в. вирізнитися, -нюся, -нишся, гл. Отличаться, отличиться, разниться отъ другихъ.

Вирізування, -ня, с. 1) Вырѣзываніе. 2) Особый способъ ажурнаго вышиванія. *Шити вирізування.* Вас. 193. 3) Украшеніе деревянныхъ предметовъ вырѣзываніемъ орнаментовъ. Шух. I. 306.

Вирізувати, -зую, -еш, сов. в. вирізати, -жу, -жеш, гл. 1) Вырѣзывать, вырѣзать. *Вирізав з тії дошки клинчик. Біжить свинка, вирізана спинка.* Ном. стр. 302, № 432. 2) Срѣзывать, срѣзывать. *Вирізав три різки з берізки.* Мет. 180. *Добре чорту в дудку грать, сидя в очереті: одну зломить, другу виріже.* Ном. № 1412. 3) Только сов. в. Перерѣзывать всѣхъ. *Геть виріжем вражих ляхів, геть, що до одного.* Нп.

Вирізуватися, -зуюся, -ешся, сов. в. **вирізатися, -жуся, -жешся**, гл. О мѣсяцѣ: виходить, выйти изъ-за чого-либо. *Місяць із-за левади вирізався*. К. ДС. 31. *Місяць, молодик, із-за чорної хмари вирізався — вплив*. Г. Барв. 467.

Вирій, -рію, м. Теплыя страны, куда птицы улетаютъ на зиму. *Доходив він аж до вирія, куди небесні пташки злітаються на зімівлю*. Стор. МПр. 167. *Зажурилась перепілочка: бідна моя головочка, що я рано із вирію вилетіла*. Мет. 211.

Вирікати, -каю, -еш, сов. в. **виректи, -речу, -чеш**, гл. Произносить, произнести, сказать. *То ж не один хто сказав — громада вирекла*. Ном. № 10744. *Чи оддаси за мене Настусю? А Губрій... вирік: «Віддам»*. Г. Барв. 461.

Вирікатися, -каюся, -ешся, сов. в. **виректися, -чуся, -чешся**, гл. — **кого**. Отрекатся, отречься, отказываться, отказаться отъ кого. *Ой вирікся і отець, виреклася й мати*. Рудч. Чп. 180.

Виріст, -росту, м. 1) Выростаніе. **До виросту**. Пока виростеть. *Як до виросту не запрягаєш лошака, то й буде кінь добрий*. Валк. у. *До виросту нехай живе у вас дівчина*. Волч. у. **Сукня на виріст**. Просторное, длинное платье. 2) Ростъ. МВ. II. 15. *На виріст невисокий*. Ном. № 8615.

Вирлатий, -а, -е. О глазахъ: выпученный. *Очей страшних, вирлатих, товстобрових*. К. ЦН. 187.

Вирлач, -ча, м. Пучеглазый человекъ.

Вирло, -ла, с. 1) Дышло коннаго привода. 2) Длинный рычагъ, которымъ поворачиваютъ вѣтряныя мельницы. Рк. Левиц. 3) Ямка? *Комін і грубка — се були чорт вирла в печищі*. Г. Барв. 20. 4) мн. **Вирла**. Глаза на выкатѣ.

Вирлоокый, -а, -е. Пучеглазый.

Вирнути. См. **Виринати**.

Виробити, -ся. См. **Виробляти, -ся**.

Виробка, -ки, ж. = **Виріб 1**. *Золоті й срібні виробки*. Мир. ХРВ. 68.

Виробління, -ня, с. См. **Виробляння**. Шух. I. 216.

Вироблювати, -люю, -еш, гл. = **Виробляти**. О. 1861. IX. 179.

Виробляння, -ня, с., у гуцул. **виробління**. 1) Выдѣлка. Шух. I. 216. 2) Выработка, обработка. Шух. I. 260. 3) Зарабатываніе. 4) Продѣльваніе.

Виробляти, -ляю, -еш, сов. в. **виробити, -блю, -биш**, гл. 1) Выдѣлывать, выдѣлать, дѣлать. *У Батурині сірі сукна виробляють*. Черниг. у. *Благословіть нас, мамо, коровай виробляти!* Грин. III. 501. 2) Вырабатывать, выработать; обрабатывать, обработать, отдѣлать. *Ми не виробили собі під византийщиною культури, рівноважної з римською*. К. XII. 65. *Чесним потом виробляти із неволі волю*. О. 1862. X. 31. (Поема) *ще не вироблена, тим і не посилаю*. Шевч. (О. 1861. X. 12). У гуцуловъ-гончаровъ **виробляти глину** — мѣшати руками, окончательно ее размягчая и дѣлая готовой для работы. Шух. I. 260. 3) Срабатывать, сработать известное количество, зарабатывать, заработать. *Хоч і не заробе багато, а все за хліб виробе*. Грин. II. 73. *Ти, кажуть, громадську отару пасеш, рублів з півсотні виробляєш*. Мир. ХРВ. 51. 4) — **силу**. Истрачивать, истратить на работѣ силу. *Ой щоб тобі, господине, хоріти, боліти: виробив я свою силу та на твої діти*. Грин. III. 556. 5) Истощать, истощить, измучить работой. *Кінь не везе, бо дуже вироблений*. Зміев. у. О землѣ: истощать, истощить частыми посѣвами. *Виробили так землю, що вже нічого не родить*. 6) Прорабатывать,

проработать известное время. (Повинен) *ти мені цілий год робити ту роботу, що я загадаю. Як виробиш, так навчу, а не виробиш, — не навчу.* Мнж. 72. 7) **Видѣльвать, продѣльвать, продѣлать.** *Хто ж се виробля?* Св. Л. 50. *Оттаке-то людям горе чума виробляла.* Шевч. 545.

Вироблятися, -ляюся, -ешся, сов. в. виробитися, -блюся, -бишся, гл. 1)

Видѣльваться, видѣлаться. 2) Выработываться, выработаться; обрабатываться, обработаться. 3) Истощаться, обезсилѣть отъ работы. *Виробився чоловік.* Зміев. у.

Вироб'яки, -ків, м. мн. Родъ кожаныхъ лаптей. Шух. I. 120.

Віродитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Выродиться. 2) Истощиться (о землѣ).

Віродок, -дка, м. Выродокъ. См. **Вирід.** *Мав уродиться чоловік, та вилупивсь виродок.* Ном. № 2917. *Всі люде як люде, а ти мов виродок який.* О. 1862. II. 25.

Вірозуміти, -мію, -еш, гл. Понять. Желех.

Вірозумітися, -міюся, -ешся, гл. Сдѣлаться понятнымъ. быть понятнымъ. *Той те скаже, другий друге, третій трете, а од того вирозуміється діло, повернеться перед нами з усіх боків.* О. 1862. I. 65.

Віроїтися. См. **Вироюватися.**

Вірок, -ку, м. Приговоръ (суда), рѣшеніе, опредѣленіе. *Що ти мені страшні вироки пишеш.* К. Іов. 29.

Виростати, -таю, -еш, сов. в. вирости, -сту, -теш, гл. Выростать, вирости. *Борода виросла, та ума не винесла.* Ном. № 6355. *Буває, що і на полі рожа виростає.* Ном. № 14303.

Віросток, -тка, м. Подростокъ. *У мене діти ще не великі: так, виростки собі.* Катериносл. у. (Залюбоск.). Ум. **Віросточок.** *Такий хлопчук, виросточок уже чималий.*

Вирощати, -щаю, -еш, сов. в. виростити, -щу, -стиш, гл. Выращивать, вырастить. *Дощі... землю промочають, траву вирощають.* Нп. *Виростив... як рідну дитину.* О. 1861. VIII. 17.

Вироюватися, -роююся, -ешся, сов. в. вироїтися, -роюся, -їшся, гл. 1) Отстроиться (о пчелахъ), вылетать, вылетѣть роємъ. *Рій вироївся.* МВ. (О. 1862. I. 72). 2) Высыпаться, высыпаться, выходить, выйти толпой (о людяхъ). *Люде вироїлися з церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91). *Люде за їми купами вироювалися.* МВ. (О. 1862. I. 102). 3) Возникать, возникнуть. *Відсіля ж то й вироїлась приказка.* Стор. I. 8. 4) безл. Вообразиться. *Тільки що задрімав, таке вироїлось, що аж страшно стало.*

Вирубати, -баю, -еш, сов. в. вирубати, -баю, -еш, гл. 1) Вырубать, вырубить. *Вирубаю цей ліс.* 2) Срубывать, срубить. *Вирубав собі дубка на вісь.* 3) Изрубливать, изрубить. *Вирубано всіх ворогів.* 4) **Ляхом вирубати.** Говорить по-польски, (объ украинцѣ). *Ой н'є Сава і гуляє, ляхом вирубає.* Нп.

Вирубувати, -бую, -еш, гл. = Вирубати.

Вируговувати, -вую, -еш, сов. в. виругувати, -гую, -еш, гл. Изгонять, изгнать кого изъ его владѣній.

Виручати, -чаю, -еш, сов. в. виручити, -чу, -чиш, гл. Выручать, выручить, освобождать, освободить, спасать, спасти. *Ходжу по світу: з біди людей виручаю.* Рудч. Ск. II. 79.

Ви́рушити, -шу, -шиш, гл. Отправиться, двинуться. *Вирушу я так потужно, що безумством буде против мене воювати.* К. МБ. XII. 266.

Ви́рядити, -ся. См. **Виряжати, -ся.**

Вирядка, -ки, ж. Снаряженіє въ дорогу. *Ото ж як він їхав туди, то мати Позичила у мене на вирядку грошей.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Виряжати, -жаю, -єш, сов. в. вирядити, -жу, -диш, гл. Снаряжать, снарядить, отправлять, отправить. *В велику дорогу вирядили.* Мет. *Виряжала мати дочку в чужу стороночку.* Макс. *Царь виряжає військо на війну.*

Виряжатися, -жаюся, -єшся, сов. в. вирядитися, -жуся, -дишся, гл. Отправляться, отправиться, снаряжаться, снарядиться. *Мисливі люди (так) примовляють, виряжаючись до поля.* Ном. № 14148.

Вирятовувати, -вую, -єш, сов. в. вирятувати, -тую, -єш, гл. Спасать, спасти, избавить отъ бѣды, выручать, выручить. *Не загайся на підмогу, вирятууй з напасти.* К. Шал. 94. *А молодий Юрко та до бережечка, знайшов човна і веселечко, вирятував Марусю-сердечко.* Мет. 129.

Ви́рятуватися, -туюся, -єшся, гл. Спастись, избавиться отъ бѣды, выйти изъ затрудненій. Рудч. Ск. II. 114.

Ви́рячити. См. **Вирячувати.**

Вирячкуватий, -а, -е. Пучеглазый; выпученный (о глазахъ). Чуб. II. 40. *Очі такі стали вирячкуваті.* О. 1862. VIII. 17.

Вирячувати, -чую, -єш, сов. в. вирячити, -чу, -чиш, гл. — очі. Вытаращивать, вытаращить глаза. *Яким знов вирячив очі на свою жінку.* Левиц. I. 433.

Ви́са, -си, ж. Что-либо висящее. Находится въ загадкѣ о висящемъ плодѣ и свиньѣ: *Виса висить, хода ходить, виса впала, хода ззіла.* Ном. стр. 294. Заг. № 120.

Висаджувати, -джую, -єш, сов. в. висадити, -джу, -диш, гл. 1) Высаживать, посадить. 2) Выставлять, выставить, выламывать, выломить. *Висадив замкову браму.* Стор. МПр. 145. 3) Поднимать, поднять; поднявъ сажать, посадить на что-либо. *Висадили того москаля якось наверх (із льоху).* О. 1862. I. 32. *Висадив його на коня і сам сів.* Грин. II. 55. *Висадив її на дерево, посадив поміж гіллям.* Чуб. II. 158.

Ви́садок, -дка, м. Растеніє, оставленное на сѣмена. *Висадки пішли в кущі.* Левиц. I. 28. *Товаришки мої давно повиходили заміж, а мене старости кидають на висадки.* Г. Барв. 234.

Висажувати, -жую, -єш, гл. = Висаджувати.

Ви́сапати. См. **Висапувати.**

Ви́сапатися, -паюся, -єшся, гл. Отдышаться.

Висапувати, -паю, -єш, сов. в. висапати, -паю, -єш, гл. Выпалывать, выполоть.

Ви́сварити, -рю, -риш, гл. Добыть съ бранью.

Ви́сваритися, -рюся, -ришся, гл. Перестать ссориться.

Ви́сватати. См. **Висватувати.**

Висватувати, -тую, -єш, сов. в. висватати, -таю, -єш, гл. Сватать, посватать. *Висватай мені царівну.* Мнж. 26.

Ви́свиснути, -ну, -неш, гл. Свиснуть. *А і сів на коня, та і висвиснув.* Нп.

Ви́свистати. См. **Висвистувати.**

Висвистувати, -тую, -єш, сов. в. **висвистати, -щу, -стиш**, гл. 1) Только несов. в. Насвистывать, свистать. *Раз-у-раз насвистував вівчарик*. Стор. I. 206. *Витяг з-за пояса сопілку, висвистує, яті зна*. О. 1862. V. Кух. 34. 2) Вызывать, вызвать кого свистомъ. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, вигукав у Самсона дівку*. Мил. 98.

Висвищака, -ки, ж. Шуточное названіє кнута (въ народномъ анекдотѣ). О. 1861. IX. 191.

Висвідчати, -чаю, -єш, гл. Свидѣтельствовать, доказывать. *Гляньте, браття, правду святе письмо свідчить-висвідчає*. Макс.

Висвідчення, -ня, с. Свидѣтельствованіє, засвидѣтельствованіє. Вх. Уг. 230.

Вісвітити, -ся. См. **Висвічувати, -ся**.

Висвічувати, -чую, -єш, сов. в. **висвітити, -чу, -тиш**, гл. 1) Только несов. в. Свѣтитъ сильно. (Місяць) *висвічував на все небо*. Мир. Пов. I. 145. *Рано схопилося сонце, вигравуючи та висвічуючи червоним світлом*. Мир. ХРВ. 50. 2) Пояснять, объяснять, объяснить. 3) Въ картахъ: вскрывать, вскрыть козыря.

Висвічуватися, -чуюся, -єшся, гл. Свѣтитися. *Тисячі свічок висвічувалися як блискавки*. Стор. МПр. 74.

Вісвободити, -джу, -диш, гл. Освободить. Рудч. Ск. II. 117.

Вісвятити, -ся. См. **Висвячувати, -ся**.

Вісвячення, -ня, с. Посвященіє (въ духовный санъ). Желех.

Висвячувати, -чую, -єш, сов. в. **висвятити, -чу, -тиш**, гл. — на попа. Посвящать, посвятить (въ духовный санъ).

Висвячуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **висвятитися, -чуся, -тишся**, гл. Посвящаться, посвящаться (въ духовный санъ). *Висвятився семинарист на попи*. О. 1862. I. 54.

Віселити, -ся. См. **Виселяти, -ся**.

Виселяти, -ляю, -єш, сов. в. **виселити, -лю, -лиш**, гл. Выселять, выселить. *Із неволі на родющу любу землю виселяє*. К. Псал. 150.

Виселятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **виселитися, -люся, -лишся**, гл. Выселяться, выселиться.

Вісерка, -ки, ж. Яблоня или груша, выросшая непосѣянной.

Висиджувати, -джую, -єш, сов. в. **висидіти, -джу, -диш**, гл. 1) Просиживать, просидѣть. *Два місяці висадів в карантину*. Стор. I. 175. 2) Высидѣть. *Сиділи три дні та й висиділи злидні*. Ном. № 9859. 3) Только сов. в. Усидѣть.

Висиджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **висидітися, -джуся, -дишся**, гл. Насиживаться, насидѣться. *Нехай висидиться*.

Висилати, -лаю, -єш, сов. в. **вислати, -шлю, -леш**, гл. Высылать, выслать. *Всіх ляхів-панів на чотири місяці на Україну вислав*. АД.

Вісилити, -ся. См. **Висияти, -ся**.

Висияти, -ляю, -єш, сов. в. **висилити, -лю, -лиш**, гл. 1) Обезсилить, обезсилить, изнурять, изнурить. 2) Истощать, истощить.

Висиятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **висилитися, -люся, -лишся**, гл. Изнуряться, изнуриться, истощаться, истощиться.

Висинатися, -ється, сов. в. **виснитися, -ниться**, гл. безл. Представляться, представиться во снѣ, присниться. *Мені вже з рік висиналось, що батько вмер*.

Вісинити. См. **Висинювати**.

Вісиновити, -влю, -виш, гл. Исключить изъ семьи, лишитъ наслѣдства. *Було в його два сини.... Андрія, кажуть, не злюбив за щось: видко той не вмів шануватъся, дак він його висиновив — прогнав з двору.* О. 1861. X. 27.

Висинювати, -нюю, -єш, сов. в. висинити, -ню, -ниш, гл. 1) Синить, посинить. 2) Тратить, истратить на синеніе.

Висиня, -ні, ж. = Височиня. Волч. у. (Лободовск.).

Вісип, -пу, м. Насыпь. *Турок наробив такі високі висипи, от як би хата.* Брацл. у.

Висипати, -паю, -єш, сов. в. висипати, -плю, -пеш, гл. 1) Высыпать, высыпать. *Висипав я на стіл жменю дукатів.* Стор. МПр. 41. 2) Выливать, вылить. *Висип всенький борщ у миску.* 3) Высыпать, появляться, появиться во множествѣ. *Висипали запорожці — лиман човни вкрили.* Шевч. 49. 4) Насыпать, насыпать. *Та висип же, мила, високу могилу.* Мет. 98. 5) Усыпать, усыпать.

Висипатися, -паюся, -єшся, сов. в. висипатися, -плюся, -пишся, гл. 1) Высыпаться, высыпаться. *Висипався Хміль із міха та показав ляхам лиха.* Ном. № 664. 2) Показываться, показаться, проростая, (объ усахъ, бородѣ). *Висипався чорний ус.* Шевч. 555.

Вісипка, -ки, ж. Сыпь. Желех.

Висипляти, -ляю, -єш, сов. в. висипати, -плю, -пиш, гл. 1) Спать, проспаться известное время. *День висипать, а ніч у карти програтъ.* О. 1861. X. 151. *Висипав усю ніч.* Константиногр. у. 2) Только сов. в. Приобрѣсть что спаньемъ. *Висипав коваля і бондаря.* Ном. № 11325.

Висиплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. висипатися, -плюся, -пишся, гл. Высыпаться, выпастаться. *Доки ти висиплятимешся та вилежуватимешся? А в вівторок похмелялася, а в середу висиплялася.* Грин. II. 325. *Хто як постеле, так і висипеться.* Ном. № 7201.

Висисати, -саю, -єш, сов. в. виссати, -ссу, -ссеш, гл. Высасывать, высосать. *Висисає останню силу нашої землі наш ворог.* Левиц. I. 203. *На хлібові клятий жучок висиса яке зерно м'яке.* Волч. у.

Висити, -шу, -сиш, гл. Поднимать въ вышину. *Будуть (снопи) возити, в стоги стежити, а в шир ширити, а в висъ висити.* Гол. II. 17.

Висихання, -ня, с. Высыхание. К. Псал. 69.

Висихати, -хаю, -єш, сов. в. висхнути, и висохти, -хну, -неш, гл. Высыхать, высохнуть. *Сохнуть наші яри, висихає наша вода.* Левиц. I. 203. *Кухоль ходить, переходить, так і висихає.* Шевч. 125.

Висіва́ти, -ваю, -єш, сов. в. висіяти, -сію, -єш, гл. 1) Расходовать, израсходовать на сѣяніе. *А бідний мужик і не висіяв тієї пшениці — стілько було, стілько й есть.* Грин. II. 147. *Ой на горі вітер віє, подолянка руту сіє, сіє, сіє, висіває.* Голов. 2) Усѣвать, усѣять. 3) Просѣвать, просѣять.

Вісівки, -вок, ж. мн. Отруби. *Дивиться, як собака на висівки.* Ном. № 3399.

Висівчаний, -а, -е. Изъ отрубей сдѣланный.

Висікака, -ки, м. Дерзкій, нахаль, выскочка. *Ого! провчу я висікану!* Котл. Ен. IV. 34.

Висіканка, -ки, ж. Порка. *Ой там на долині жуки бабу повалили, і сорочку зняли, висіканку дали.* Ном. № 12529.

Висікати, -каю, -єш, сов. в. висікти, -січу, -чеш, гл. Вырубать, вырубить, высечь. *Ой як я схочу, терен висічу.* Нп. *Як зачав сікти мечем, — висік триста п'ятдесят чоловіка мечем.* Грин. III. 587.

Висікатися, -каюся, -єшся, сов. в. висіктися, -січуся, -чешся, гл. Сечься, посечься. *Грива коневі геть висіклася.*

Вісіль, -соли, ж. Шуточное слово, употребленное повидимому в значені: отсу́тствие соли. Ном. № 14321. См. **Ви́шно**.

Вісімдесят, восьмидесяти, числ. Восемьдесят. *Мені вісімдесят год.* Рудч. Ск. I. 20.

Вісіпатися, -паюся, -єшся, гл. — на кого. Наброситься на кого сь крикомь, бранью. Вх. Лем. 398.

Вісіти, -шу, -сиш, гл. Висеть. *Сядь, нехай поли не висять.* Ном. № 11861. *Висить чоловік неживий.* Рудч. Ск. II. 180.

Вісіяти. См. **Висівати.**

Вискакувати, -кую, -єш, сов. в. вискочити, -чу, -чиш, гл. 1) Выскакивать, выскочить, выпрыгивать, выпрыгнуть. *Вискакує з води проклятий ірод.* ЗОЮР. II. 30. 2) Подскакивать, подскочить, подпрыгивать, подпрыгнуть. *Хоч вискакуй, хоч не вискакуй, та чумаченьку й орле, що в неділоньку переїздити на Самарськеє поле.* Рудч. Чп. 205.

Віскалити, -ся. См. **Вискаляти, -ся.**

Вискаляти, -ляю, -єш, сов. в. вискалити, -лю, -лиш, гл. Оскаливать, оскалить. *Вискалив зуби, як собака.* Ном. № 12639. *Хоч убий москаля, то він зуби вискаля.* Ном. № 829.

Вискалятися, -ляюся, -єшся, сов. в. вискалитися, -люся, -лишся, гл. 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнць: проглядывать, проглянуть сквозь тучи. *То дощ, то вискалиться.* Ном. № 568.

Вискирятися, -ряюся, -єшся, гл. = Вискирятися. *Сонечко вискирилось.* Мнж. 178.

Віскирити, -ся. См. **Вискиряти, -ся.**

Вискиряти, -ряю, -єш, сов. в. вискирити, -рю, -риш, гл. = Вискаляти, вискалити. *Так зуби й вискиря.* Грин. II. 93.

Вискирятися, -ряюся, -єшся, сов. в. вискиритися, -рюся, -ришся, гл. = Вискалятися, вискалитися.

Віскіпати, -паю, -єш, гл. 1) Выковыривать. 2) Отыскать, найти. *От я собі вискіпаю чоловіка.* Г. Барв. 397.

Віскіпатися, -паюся, -єшся, гл. Проявиться, взяться. *і звідки се він вискіпався на наше безголов'я?*

Віскічка, -ки, ж. = Вілка. Вх. Уг. 230.

Вискотня, -ні, ж. Визжаніє, визгь.

Віскоць, -ця, м. Ленъ, головки котораго, созрѣвъ, лопаються сами и сѣмена выпадають. Гол. Од. 37. См. **Скоць.**

Віскочити. См. **Вискакувати.**

Віскребти. См. **Вискрѣбати.**

Вискрипувати, -пую, -єш, гл. Поскрипывать. *Ідуть воли, ідуть вози вискрипуючи.* Рудч. Чп. 193.

Вискріба́ти, -баю, -єш, сов. в. вискребти, -бу, -беш, гл. Вискребать, выскресть, выскабливать, выскоблить.

Віскрі́бки, -бків, м. мн. Поскребки.

Вискромаджувати, -джую, -єш, сов. в. вискромадити, -джу, -диш, гл. Вискребать, выскресть. *А діжу, як спече хліба, то не вискромале, не оббане.* Мнж. 99.

Вискуба́ти, -баю, -єш, сов. в. вискубти, -бну, -неш, гл. Вырывать, вырвать, выщипывать, выщипать перья, волоса. *Як ухонив його за чуба, дак скільки зачепив, стільки й вискуб.* Также о срываніи травы, листьевъ. *Нема наші: вискубає бідний товар кожну травинку з землею.*

Виславля́ти, -ляю, -єш, гл. Славить, прославлять. *Славу козацьку виславляли.* Лукаш.

Віслати. См. Висилати.

Віслебезувати, -зую, -єш, гл. 1) Прочесть по складамъ, съ трудомъ. 2) Разказать, высказать все, ничего не опуская. *Вислебезував їм усе, як од мене тайлись.* К. XII. 30.

Віслизнути, -ну, -неш, гл. — кому з рук. Выскользнуть.

Віслий, -а, -е. Висячій. **Вісла колодка.** Висячій замокъ. Валковск. у.

Віслід, -ду, м. Изслѣдование, результата изслѣдованія. Левч. 52.

Висліджування, -ня, ср. Выслѣживаніе.

Висліджувати, -джую, -єш, сов. в. вислідити, -джу, -диш, гл. 1) Выслѣживать, вислѣдить. *Натрапив на слід та й вислідив.* Стор. I. 49. 2) Изслѣдовать. Уман. I. 304.

Вісліпати, -паю, -єш, гл. Увидѣть, замѣтить (о людяхъ съ слабымъ зрѣніемъ).

Вісліпити, -плю, -лиш, гл. Ослѣпить всѣхъ. *Іще не всіх чортів висліпили — підемо сліпить.* Ном. № 10346.

Віслобонити, -ню, -ниш, гл. Освободить.

Віслобонитися, -нюся, -нишся, гл. Освободиться.

Вісловити, -ся. См. Висловлювати, -ся.

Висловлювати, -люю, -єш и висловля́ти, -ляю, -єш, сов. в. висловити, -влю, -виш, гл. Выражать, выразить, говорить, сказать, разказать. *Висловлювали так, щоб він нас уторопав.* О. 1862. IX. 25. *Вісловив сам, сам і одвічай.* Константиногр. у.

Вісловок, -вка, м. Выраженіе. Харьк. у. *Навіть висловок: «ad majorem Dei gloriam» взято цілком із Корана.* К. ЦН. 248.

Висловлюватися, -влююся, -єшся, сов. в. висловитися, -влюся, -вишся, гл. Выражаться, выразиться. *Змогли б висловитись по своєму про всяку річ.* К. (О. 1862. III. 30).

Вислозадий, -а, -е. О рогатомъ скотѣ: съ такой задней частью спины, которая опускается внизъ. Волч. у.

Віслуга, -ги, ж. 1) Служба. *А до того іще спорили батогами, а за вислугу палюгами.* Г. Арт. (О. 1861. III. 85). 2) Прослуженное время. *Там козак по риночку ходить, у гетьмана вислуги ся просить: пусти мене, мій пане, додому.* Гол. I. 109. 3) Заслуженное, заработокъ за службу. Ум. **Віслуженька.** *На тім короваю три яблучка з раю: то ж тобі, Марусенько, вірна твоя вислуженька, що ти собі вислужила у милого Бога.* Рк. Макс.

Вислугуватися, -вуюся, -єшся, гл. 1) Выслуживаться, отслуживать за что. 2) Прислуживать, прислужничать, угодничать.

Вислуженіна, -ни, ж. 1) = Вислуга 3. 2) Эмеритура. Желех.

Віслуженька, -ки, ж. Ум. отъ вислуга.

Віслужити, -ся. См. **Вислужувати, -ся.**

Вислужний, -а, -е. Услужливый, готовый къ услугамъ. Вх. Лем. 398.

Вислужувати, -жую, -єш, сов. в. **вислужити, -жу, -жиш,** гл. 1) Прослуживать, прослужить извѣстное время. *Дай мені, Боже, цей год вислужити.* Нп. 2) Заслуживать, заслужить, зарабатывать, заработать. *Служив я, дума, год, — вислужив день поля на год.* Рудч. Ск. II. 9.

Вислужуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **вислужитися, -жуся, -жишся,** гл. 1)

Вислуживаться, вислужиться. 2) Дослуживать, дослужить, отслужить, докончить службу.

Вислухання, -ня, с. Выслушивание.

Вислухати, -хаю, -єш, сов. в. **вислухати, -хаю, -єш,** гл. 1) Выслушивать, выслушать.

Все вислухав, що до його тітка говорила. Рудч. Ск. II. 94. 2) Слушать, прослушать.

Віслухач, -ча, м. Слушатель. *Будь добрим вислухачем, будеш добрим повідачем.* Ном. № 12871.

Вислухувати, -хую, -єш, гл. = **Вислухати.**

Вислюга, -ги, м. Повѣса. Мл. л. сб.

Вісмажити, -ся. См. **Висмажувати, -ся.**

Висмажувати, -жую, -єш, сов. в. **висмажити, -жу, -жиш,** гл. Выжаривать, выжарить, вытапливать, вытопить (жиръ).

Висмажуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **висмажитися, -жуся, -жишся,** гл.

Выжариваться, выжариться, вытапливаться, вытопиться (о жирѣ).

Вісмалити. См. **Висмалювати.**

Висмалювати, -люю, -єш, сов. в. **висмалити, -лю, -лиш,** гл. Выжигать, выжечь.

Вісмердітися, -джуся, -дишся, гл. Вывоняться, утратить дурной запахъ. *Завтра в нас гості будуть, а до завтраго хати не висмердяться.* Левиц. I. 403.

Вісмик, -ку, м. Возвышеніе на дорогѣ. *Не хочу багацько набірати, а то буде мені до Богуслава три висмики, то важко на коні.* Каневск. у. Ум. **Вісмичок.**

Висмикати, -каю, -єш, сов. в. **висмикнути, -ну, -неш,** гл. Выдергивать, выдернуть. *З-під пояса шовкову хустку висмикав.* Нп. *З лоба очі висмикати.* АД.

Вісмикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **висмикнутися, -нуся, -нешся,** гл.

Выдергиваться, выдернуться. *Висмикнувся кінець мотузка.*

Вісмичок, -чка, м. Ум. отъ **висмик.**

Висмівати, -ваю, -єш, сов. в. **висміяти, -смію, -єш,** гл. Осмѣивать, осмѣять, поднять на смѣхъ. Ном. № 9441.

Висміватися, -ваюся, -єшся, гл. Насмѣхаться, издѣваться.

Вісмоктати. См. **Висмоктувати.**

Висмоктувати, -тую, -єш, сов. в. **висмоктати, -вчу, -чеш,** гл. Высасывать высосать.

Довго держав він чарку коло рота, висмоктував останню крапельку. Левиц. I. 137.

Висмоктав з самого серця кров. Стор. МПр. 32.

Вісмолити. См. **Висмолювати.**

Висмолювати, -люю, -єш, сов. в. **висмолити, -лю, -лиш,** гл. Осмоливать, осмолить.

Віснажити, -ся. См. **Виснажувати, -ся.**

Виснажувати, -жую, -єш, сов. в. **виснажити, -жу, -жиш,** гл. Обезсиловать, обезсилить, истощать, истощить.

Виснажуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **виснажитися, -жуюся, -жишся**, гл.

Обезсиливать, обезсилѣть, истощаться, истощиться.

Віснитися. См. **Висинатися**.

Віснувати, -ную, -єш, гл. 1) Израсходовать на основу (нитки). 2) Сосновать.

Віснути, -сну, -неш, гл. 1) Виснуть. 2) О человекѣ: торчать. *Наймит усе висне в хаті, не йде на роботу*. Рк. Левиц.

Висок, -ска, м. 1) Високѣ, *Сивизна на висках*. Ном. № 8709. 2) Отвѣсь (у каменщикова). Сумск. у. Ум. **Височок**. МВ. (О. 1862. I. 92).

Високий, -а, -е. 1) Высокій. *Високий до неба, а дурний як треба*. Ном. № 6347. *Долина глибока, а могила висока*. Мет. 79. 2) Высоко находящійся. *Пошли, Боже, щастя з високого неба*. Мет. 65. 3) Возвышенный. Ум. **Височенький**. *Вийшла височенька дівчина*. Стор. I. 99.

Високість, -кости, ж. 1) Высота, вышина. *Летить орел понад морем по високій високості*. Мет. *Виставимо, миле браття, на високостях науки і літератури наше національне знамено*. К. XII. 133. *Аби в панській високості хоть-но рік пожити*. К. МБ. X. 6. 2) Возвышенность.

Високо, нар. Высоко. *Не дивись високо, бо запорошиш око*. Ном. № 2552. Ум.

Височенько.

Високодумний, -а, -е. Гордый, высокомерный.

Високодумно, нар. Гордо, высокомерно.

Високодумство, -ва, с. Высокомеріе, гордость. Левиц. I. 502.

Високоповажний, -а, -е. Многоуважаемый, высокоуважаемый. *Ось високоповажний пан Шрам із сином*. К. ЧР. 211. **Високоповажний Добродію!** Милостивый Государь!

Високорогий, -а, -е. Съ высокими рогами. *Воли високорогі полові дивляться з загороди у двір поважно*. МВ. II. 134.

Високославний, -а, -е. Прославленный. *Високославні герої*. К. Дз. 23.

Високостанний, -а, -е. Высшій ростомъ. *Народ ручий... високостанний*. О. 1862. IX. 63.

Високочолий, -а, -е. Съ высокимъ челомъ; съ высоко поднятой головой. *Мов ті діди високочолі дуби з гетьманщини стоять*. Шевч.

Високошановний, -а, -е. = **Високоповажний**. *Послухали доброї ради високошановного народолубця*. О. 1862. IX. 125.

Вісолопити. См. **Висолоплювати**.

Висолоплювати, -плюю, -єш, сов. в. **висолопити, -плю, -пиш**, гл. Высовывать, высунуть, вывалить (языкѣ). *Язык висолопив*. Рудч. Ск. II. 17. *Прийдеться бігати, язык висолопивши*. Кобел. у.

Висота, -ти, ж. = **Високість**. К. Пс. 196. *Під високу висоту злітає (сокіл)*. КС. 1882. XII. 495. Мнж. 122.

Вісотатися, -таюся, -єшся, гл. 1) Вымотаться (о ниткахъ). 2) Выйти одинъ за другимъ. *Як заграли музики, то з хати так усі й висотались та в клуню*. Св. Л. 203.

Вісохлий, -а, -е. = **Висхлий**.

Вісохти. См. **Висихати**.

Височезний, височенний, -а, -е. Очень высокій. *Височенний хрест поставив*. Шевч. 596.

Височенький, -а, -е. Ум. отъ **високий**.

Височенько, нар. Ум. отъ високо.

Височина, -ни и височиня, -ні, ж. Высота. Желех. Як небесна височина, так морська глибина. Нп.

Височити, -чу, -чиш, гл. Поднимать на высоту, дѣлать высокимъ. Ой не хвалися, да березонько, не ти свою кору да вибілила, не ти сее листе да широчила, не ти сее гилле да височила. Гол. III. 158.

Височінь, -ні, ж. = Височиня. Желех.

Височок, -чка, м. Ум. отъ висок.

Виспівати, -ваю, -еш, сов. в. **виспіти**, -пію, -еш, гл. 1) Созрѣвать, созрѣть. Попи молодий, то сіренький, а як виспіє, то чорненький, неначе тхір. Стор. II. 165. 2) Поспѣвать, поспѣть, успѣть. Мнж. 136. Виспівайте, а я тут поки сам одбиватимусь. КС. 1882. III. 612. Наче й на однім місті сиділа, а де треба — виспіла. Мнж. 121.

Виспіватися, -ваюся, -ешся, гл. Испѣться, потерять голосъ.

Виспівувати, -вую, -еш, сов. в. **виспівати**, -ваю, -еш, гл. 1) Только несов. в. Пѣть, распѣвать. Любо він було пісні виспівує ясними зорями. МВ. II. 11. Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється. Шевч. 51. 2) Добывать, добыть пѣніемъ. Виспівав собі дівчину люблю та гарну. МВ. II. 12. 3) Пѣть, пропѣть. А як думу виспівую, сяду в чистім полі. Млак. 92. 4) Выражать, выразить пѣніемъ. Виспівает горе. Левиц. I. 35. Вона наче мою долю виспівує. Г. Барв. 393. 5) Только сов. в. Пропѣть извѣстное время. Таке співуче, що весь день тобі виспівает. 6) Терять, потерять отъ пѣнія. Увесь голос виспівав і бандуру потрощив. Стор. I. 94.

Виспінути, -спіну, -неш, гл. = **Виспіти 2**. Кажу йому: не виспінеш туди. Так ні, таки пробі: виспіну ще! та й сидить, базікає, — ну й загаявся. Новомоск. у.

Виспіти. См. **Виспівати**.

Висповідати, -даю, -еш, гл. Исповѣдать. Вона побігла до попа, щоб висповідав його. Рудч. Ск. I. 166.

Висповідатися, -даюся, -ешся, гл. Побывать на исповѣди. Піди попереду висповідайся. Ном. № 5473.

Висповідь, -ді, ж. Исповѣдь. Харьк.

Висп'яток, -тку, м. Носокъ сапога. **Висп'ятками бити**. Бить носками сапогъ. Драг. 18.

Виссати. См. **Висисати**.

Виставати, -стаю, -еш, сов. в. **вистати**, -стану, -неш, гл. 1) Быть достаточнымъ ставать, стать. Употребляется только безлично. Як вистало на юшку, то вистане й на петрушку. Ном. № 4884. 2) Выступать, выступить, выйти, уйти. Вже (молода) з панянства вистає, до старих людей пристає. О. 1862. IV. 25. 3) Выдаваться, выдаться впередъ, выступить.

Виставити, -ся. См. **Виставляти**, -ся.

Виставляти, -ляю, -еш, сов. в. **виставити**, -влю, -виш, гл. 1) Выставлять, выставить. На базарі солодкий мед виставляла. Макс. Язык белькне та в кут, а спину виставляють, б'ють. Ном. № 1122. 2) Уставлять, уставить. Весь стіл виставив цяцьками. 3) Ставить, поставить на видъ. Старе виставляє себе, що не скоро їсть. Ном. № 13952. — **перед очі**. Представлять, представить на усмотрѣніе. 4) Устраивать, устроить, выстроить, соорудить. Виставити хату.

Виставлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. виставитися, -влюся, -вишся, гл. Виставляться, виставитися, видаватися, видатися (впередь).

Вісталити, -лю, -лиш, гл. Насталить. *Висталив ніж і став її різати.* Рудч. Ск. I. 44.

Вістановити, -влю, -виш, гл. = Виставити.

Вістановитися, -влюся, -вишся, гл. Душа вистановиться. *Духъ вонъ. Дайте трохи душі утихнути, а то вистановиться.* Г. Барв. 69.

Вістаратися, -раюся, -ешся, гл. 1) Достать что-нибудь для себя, добиться чего выхлопотать, исходатайствовать. *Ви, паничу, лучче вистарайтесь на священника.* Левиц. I. 174. 2) — **перед ким, проти кого.** Услужить, прислужиться кому. *От тобі чорт і вистаравсь перед чортами: він думав, що коли робитиме великі капості людям, то його й чорти похвалять, а вони бач!* Грин. II. 62. *Дбаємо про те, щоб і проти Бога і проти людей вистаратись гаразд.* Г. Барв. 442.

Вістарітися, -ріюся, -ешся, гл. Состариться. Вх. Лем. 398.

Вистачати, -чаю, -еш, сов. в. вистачити, -чу, -чиш, гл. 1) Хватать, хватить, стать, быть достаточнымъ. *Одних тенет вистачить на дві милі.* Стор. II. 219. 2) Доставить, поставить въ достаточномъ количествѣ. *Їм.... треба вистачити добре їсти.* Левиц. I. 501. *Таке військо вистачимо, що й кримського хана завоювали б.* Стор. II. 226. *Хоч невеличкий млин, та, знаєш, чепурненький, раз-по-раз, день-у-день крутивсь і гуркотів і хліба вистачав хазяїну чимало.* Греб. 383. **На всіх не вистачиш.** Всѣхъ не удовлетворишь.

Вистачення, -ня, с. Доставка, поставка.

Вістерегти, -ся. См. Вистерігати, -ся.

Вистерігати, -гаю, -еш, сов. в. вистерегти, -режу, -жеш, гл. 1) Подстерегать, подстеречь. *Вистереже мене коло дверей, махне мені відром, — я й догадаюсь: побіжу, води їй унесу.* Г. Барв. 112. 2) Предостерегать, предостеречь.

Вистерігатися, -гаюся, -ешся, сов. в. вистерегтися, -режуся, -жешся, гл. Остерегаться, остеречься. *Пий, та не впивайся, між чужими людьми вистерігайся.* Ном. № 224.

Вісти, в'ю, в'еш, гл. = Вити, в'ю, в'еш. *А з хрещатого та барвіночка не висти віночка.* Грин. III. 537.

Вистигати, -гаю, -еш, сов. в. вистиг(ну)ти, -гну, -неш, гл. 1) Поспѣвать, поспѣть, успѣвать, успѣть. *Ой вистигайте, славні чумаченьки, зімувати до луку.* Лис. III. № 7. *Тут хліб постиг, — виймаю, а в другій діжі вистиг — саджаю.* Г. Барв. 242. *Вистигти на Божу службу.* Г. Барв. 156. 2) Спѣть, поспѣть, зрѣть, созрѣть. 3) Остывать, остыть.

Вистилати, -лаю, -еш, сов. в. вислати, -стелю, -лиш, гл. 1) Устилать, устлать. *Тут тобі, серденько, в степу погибати, русими кудрями степи вистилати.* Мет. 94. 2) Разстилать, разостлать. *Ой там брала дівка льоночок дрібненький, вона ж його брала, тонко вистилала.* Грин. III. 413.

Вистина́ти, -наю, -еш, сов. в. вистинати, -наю, -еш, гл. Вырубать, вырубить. *На походах жовніре вистинають зустрічну русь упень.* К. Кр. 15. *Іван ся схопив, шабельку вихопив, вистинав садок, садок вишневий.* Голов.

Вістіг, -гу, м. Строчка въ шитьѣ. Харьк. г. Полтавск. г.

Вістігати, -гаю, -еш, гл. Строчить. *Сорочку вистігаю.* Каневск. у.

Вистоювати, -стоюю, -єш, сов. в. вистояти, -стою, -їш, гл. Простаивать, простоять, выстаивать, выстоять. **Вістояти службу.** Отстоять обідню. К. ЧР. 100.

Вистоюватися, -стоююся, -єшся, сов. в. вистоятися, -стоюся, -єшся, гл. 1)
 Настаиваться, настояться. *Вівці, вистоявшись за день, ідуть швидко.* О. 1862. V. Кух. 33.

2) Устаиваться, устояться.

Вистоялка, -ки, ж. Настойка.

Вістояти, -ся. См. **Вистоювати, -ся.**

Вистрашати, -шаю, -єш, сов. в. вистрашити, -шу, -шиш, гл. Выгонять, выгнать, напугавъ.

Вістрелити. См. **Вистрелювати.**

Вистрелювати, -люю, -єш, сов. в. вистрелити, -лю, -лиш, гл. Выстрѣливать, выстрѣлить. *Той стрілець вистрелив, убив вовка.* Рудч. Ск. I. 72.

Вістреляти, -ляю, -єш, гл. Перестрѣлять. *Вистреляймо їх, вражих синів.* ЗОЮР. I. 243.

Вістриба, нар. Скачками, подскакивая. *Я йому таке скажу, що він від мене вистриба піде.* Черн. г.

Вістрибнути, -ну, -неш, гл. Выскочить, выпрыгнуть. *Вона як вистрибне, та на небо, і стала зіркою.* Мнж. 27.

Вістрибом, нар. Въ припрыжку (бѣжать). Желех.

Вистрибувати, -бую, -єш, гл. Подскакивать, прыгать, танцевать. *Попереду чумак іде, вистрибує йдучи.* Рудч. Чп. В обох підківки забряжчали, жижки до танців задріжали, вистрибувавши гоцака. Котл. Ен. I. 20.

Вистригати, -гаю, -єш, сов. в. вистригти, -жу, -жеш, гл. 1) Выстригать, выстричь. 2) Только сов. в. Остричь всѣхъ. *Одбірають на росколи овець... і стрижуть.* *Вистригти, випускають.* О. 1862. V. Кух. 33.

Вістріл, -лу, м. Выстрѣль. Стор. II. 156.

Вистрілянка, -ки, ж. Названіє ружья. Встрѣчено въ пѣснѣ въ ум. видѣ:
вистріляночка. *Сам на себе надіюся і на свого коня вороного і на сіделечко з-під золота самого, на два пістолі барзе грімкії, на третю рушничку-вистріляночку.* Нп.

Вістріпати, -ся. См. **Вистріпувати, -ся.**

Вістріпувати, -пую, -єш, сов. в. вистріпати, -паю, -єш, гл. Выдергивать, выдернуть (нитки въ ткани).

Вистріпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. вистріпатися, -паюся, -єшся, гл.
 Выдергиваться, выдернуться, распускаться, обтрепаться (о ткани). *Рукава вистріпались.* Мнж. 178.

Вистріхнути, -хну, -неш, гл.? *Вистріхнув його на блазня.* Ном. № 13180.

Вістроїти, -ся. См. **Вистроювати, -ся.**

Вістромити, -ся. См. **Вистромляти, -ся.**

Вистромляти, -ляю, -єш, сов. в. вистромити, -млю, -миш, гл. Выставлять, выставить, выткнуть. *Вистромила (лисиця) хвоста з нори.* Мнж. 4. *З куца вистромила рило.* Левиц. I. 494.

Вистромлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. вистромитися, -млюся, -мишся, гл.
 Выставляться, выставиться, вытыкаться, выткнуться.

Вистроювати, -строюю, -єш, сов. в. вистроїти, -строю, -їш, гл. 1) Наряжать, нарядить. 2) = **Будувати, збудувати.** *Вистроїв їм хату.* Рудч. Ск. I. 164.

Вистроюватися, -строююся, -ешся, сов. в. вистроїтися, -строюся, -їшся, гл.

Наражатися, нарядитися. *Вистроїлась, як лялечка.* Ном. № 11184.

Вістругати. См. **Вистругувати.**

Вистругувати, -гую, -еш, сов. в. вистругати, -гаю, -еш, гл. 1) Вистрагивать, выстрогать. *Вистругай оцю дошку.* 2) Выравнивать, выровнять (поверхность земли). *Тут за слободою вистружемо та наллємо тік, тут і змолотимо.* Мнж. 127.

Вістудити. См. **Вистужувати.**

Вистужувати, -жую, -еш, сов. в. вистудити, -джу, -диш, гл. Студить, выстудить.

Віступ, -пу, м. Выступление. Желех.

Виступати, -паю, -еш, сов. в. виступити, -плю, -пиш, гл. 1) Выступать, выступить, выходить, выйти. *Відтіль виступа велике військо.* Лукаш. 89. 2) — **на.** Вступать, всходит, становится на.

Віступець, -пця, м. 1) Родъ танца. *Мотря співає виступця.* К. ЦН. 232. Отсюда какъ нарѣчіе: **виступцем.** *Плавно виступая. Виступцем тихо йду.* Мет. 294. 2) Множ.

Віступці. Туфли. ЗОЮР. I. 69. *Шовкова плахта, виступці золотом вигантовані.* Стор. II. 29. **Піти на виступці.** Уйти. *Пішов на виступці, скільки здря.* Кобел. у. **Прошу на виступці.** Прошу уйти, выйти. Ном. стр. 233.

Віступити. См. **Виступати.**

Віступка, -ки. = **Покритка.** Вх. Зн. 7.

Віступцем. См. **Виступець 1.**

Віступці, нар. = **Виступцем.**

Вістьобати, -баю, -еш, гл. Выстегать.

Вистягати, -гаю, -еш, сов. в. вистягти, -гну, -неш, гл. Протягивать, протянуть. *Вистягти ногу.* Сосниц. у.

Вистягатися, -гаюся, -ешся, сов. в. вистягтися, -гнуся, -нешся, гл. Протягиваться, протянуться, растянуться. *Гляньте на kota — як серед хати вистягся.* Св. Л. 205.

Вістягом, нар. Въ строчку.

Висувати, -ваю, -еш, сов. в. висунути, -ну, -неш, гл. 1) Высовывать, высунуть, выставить. *Висунула руку з води.* Ном. № 2656. 2) Выдвигать, выдвинуть.

Висуватися, -ваюся, -ешся, сов. в. висунутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Высовываться, высунуться, выставиться. *Плечі їй дуже висунулись з-під чорної сукні.* Левиц. I. 477. 2) Выдвигаться, выдвинуться. 3) Показываться, показаться. *Висунулась із самої пуці і сама ведмедиха.* Рудч. Ск. I. 134. 4) Выставляться, выставиться на показъ. *Треба утаїти, що я письменний: у них, кажуть, із розумом не треба висуватись.* Котл. НП. 381.

Вісудити, -джу, -диш, гл. Добыть судомя. *О ти, Єво невстидлива! з раю сьмя висудила.* Гол. IV. 521.

Вісукати. См. **Висукувати.**

Висукувати, -кую, -еш, сов. в. висукати, -каю, -еш, гл. Высучивать, высучить. *Пріська сидить на днищі, висукує та виводе нитку за ниткою.* Мир. Пов. I. 134.

Вісунути, -ся. См. **Висувати, -ся.**

Вісурмити, -млю, -миш, гл. Протрубить.

Висушати, -шаю, -еш и висушувати, -шую, -еш, сов. в. висушити, -шу, -шиш, гл. Высушивать, высушить, изсушить. *Який Бог змочив, такий і висушить.* Ном. № 78. *Висушили мене слъози.* Левиц. I. 73.

Вісхлий, -а, -е. Изсохшій.

Вісхнути. См. Висихати.

Вись, -сі, ж. Высь, высота, вышина. *Будуть (снопи) возити, в стоги стожити, а в вись висити.* Гол. II. 17.

Вісякати, -каю, -єш, гл. Высморкать. *Ніс всякав.* Ном. № 6276.

Вісякатися, -каюся, -єшся, гл. Высморкаться.

Витавати, -таю, -єш, гл. Выступать изъ воды. *Тепер і тут каміння повитавало і там потроху витає з води.* Екат. у. (Залюб.). См. **Витонути.**

Виталище, -ща, с. Мѣсто пребывания. *Виталище душі.* К. ЦН. 287.

Витанцьовувати, -вую, -єш, сов. в. ви танцювати, -цюю, -єш, гл. Танцовать, протанцовать. *Доводилось витанцьовувати з молодцями-паничами.* Левиц. I. 228. *Танцювали уже так, що против них ніхто на світі так не витанцює.* КС. 1883. XI. 504.

Вітарасувати, -сую, -єш, гл. Умостить фашинникомъ.

Вітарувати, -рую, -єш, гл. Вывѣситъ (неправильные вѣсы). *Витарувати терези.* Рк. Левиц.

Вітаскати. См. Витаскувати.

Витаскувати, -кую, -єш, сов. в. витаскати, -каю, -єш, гл. Вытаскивать, вытащить, стащить. *Насилу корець хмелю витаскали на гору.* Ном. № 924. *Ото як ухватив під черево, — так і витаскав на віз.* Рудч. Ск. I. 157.

Витати, -таю, -єш, гл. Носиться. *Нехай душі козацькіі в Україні витають.* Шевч. 4.

Вітвердити, -джу, -диш, гл. Утвердить? Закрѣпить? *Скаже слово, так як витвердить.* Ном. № 12906.

Вітверезити, -жу, -зиш, гл. Протрезвить.

Вітверезитися, -жуся, -зишся, гл. Протрезвиться. *Ходить п'яний, не витверезився ще.* Грин. II. 224.

Вітворити. См. Витворяти.

Вітворки, -рок, ж. мн. Проказы. Уман III. 199.

Витворний, -а, -е. Капризный, шалунъ.

Витворювати. См. Витворяти.

Витворяти, -ряю, -єш и витворювати, -рюю, -єш, сов. в. витворити, -рю, -риш, гл. Выдѣлывать, выкидать, выкинуть. *Таке було иноді витворює!* Сим. 212.

Вітекти. См. Витікати.

Вітельбушити, -шу, -шиш, гл. Выпотрошить.

Вітеребитися, -блюся, -бишся, гл. Взобратъся, залѣзть. *Витеребились аж на піч.* Левиц. I. 188.

Вітерликати, -каю, -єш, гл. Заработать игрой на музыкальномъ инструментѣ. *Музика що витерликав, то й проликав.* Чуб. I. 268.

Вітерпіти. См. Витерплювати.

Витерплювати, -плюю, -єш, сов. в. витерпіти, -плю, -пиш, гл. 1) Вытерпливать, вытерпѣть, стерпѣть, переносить, перенести. *Не витерпів святої кари.* Шевч. 147. *Витерплю покуту.* К. Псал. 93. 2) Выстрадать. **Вітерти.** См. Витирати.

Вітесати. См. Витісувати.

Вітечи, -чу, -чеш, гл. = Витекти.

- Віти, вию, -єш, гл.** Вить. *І вовк на волі, та й вие доволі.* Ном. № 1328. *Сине море звірюкою то стогне, то вие.* Шевч. 49.
- Віти, в'ю, в'єш, гл.** Вить, свивать. *На Благовіщення і птиця гнізда не в'є.* Ном. № 418. *Я собі та й вінки вила.* Грин. III. 98. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вильце в'ють.* Мет. 128. *Синові дав волоки вити.* О. 1861. X. 127.
- Вітивкати, -каю, -єш, гл.** Вылокать. *Йому скільки не сип борщу, все витивкає.*
- Витикати, -каю, -єш, сов. в. виткнути, -кну, -неш, гл.** 1) Вытыкать, выткнуть, высовывать, высунуть, показать. *Лисичка виткнула мордочку.* Рудч. Ск. II. 15. *Ти ж із хати ніколи носа не виткнеш.* Стор. I. 64. 2) **Витикати пальцем кого.** Тыкать, показывать пальцемъ. *Вороженьки поглядають, пальцями нас витикають.* Гол. I. 365. сов. в. **витикати, -каю, -єш.** 3) Утыкать, утыкать. 4) — **копи.** Отмѣчать, отмѣтить копны (при раздѣлѣ сбора между владѣльцемъ и рабочими).
- Витикатися, -каюся, -єшся, сов. в. виткнутися, -нуся, -нешся, гл.** Вытыкаться, виткнуться, высовываться, высунуться. *Виткнулась головка, співаючи «кукуруіку».* Рудч. Ск. I. 36. *Зачувши у дворі гомін, виткнулась з хати.* Мир. Пов. II. 80.
- Витина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. витяти и витнути, -тну, -неш, гл.** 1) Вырубливать, вырубить, вырѣзывать, вырѣзать. *Витяв з реміню шматок на підошву. Витяли пани ліс.* Св. Л. 306. 2) Только сов. в. Перерубить, перерѣзать всѣхъ. *Ворогів моїх настигну, не вернуся доти з поля, доки до ноги не витну.* К. Псал. 40. 3) Дѣлать, сдѣлать что-либо съ жаромъ, съ силой. *Витикати гопака. — Горнисть лишень ти до мене та витнемо з лиха.* Шевч. 621. *Ще три штуки за тобою; витнеш, — ні пів слова.* Г. Арт. О. 1861. III. 105.
- Витирати, -раю, -єш, сов. в. витерти, -тру, -треш, гл.** 1) Вытирать, вытереть. *Витри лаву.* 2) Вытирать, вытереть, стирать, стереть. 3) — **сірничка.** Зажечь спичку. *Нема в віщо витерти сірничка. — огню. Добыть огня треніємъ. Витер огню деревом об дерево.* Рудч. Ск. II. 106.
- Витирач, -ча, м.** Въ верхнемъ мельничномъ жерновѣ: находящаяся въ отверстіи палочка, счищающая приставшую къ стѣнкамъ отверстія муку. Мнж. 481.
- Витискати, -каю, -єш, сов. в. витиснути, -сну, -неш, гл.** 1) Выдавливать, выдавить. *Витисни сік.* 2) Вытѣснять, вытѣснить. *Витискати козаків з маєтностей.*
- Витискатися, -скаюся, -єшся, сов. в. витиснутися, -нуся, -нешся, гл.** Протискиваться, протиснуться, пролѣзть. *Намащуся я солониною та витиснуся і щелиною.* Гол. I. 147.
- Вітисся, -в'юся, -в'єшся, гл.** 1) Виться, обвиваться, увиваться. *Як хмеліні вгору виться? тичини немає.* Мет. 79. *Коло носа в'ється, а в руки не дається.* Ном. № 1933. *Коло серця козацького як гадина в'ється.* Шевч. 31. *Коло тебе будуть роями витись панни.* Левиц. I. 262. 2) Виться, быть свиваему. *Де се гілечко вилося?* Мил. 140. 3) Развѣваться. *Над річкою над Дунаєм коро говка в'ється.* Нп.
- Витіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. витіяти, -тію, -єш, гл.** 1) Выдумывать, выдумать, затѣвать, затѣять. *Там таке витіва, шо й миру не подобно.* Харьк. *Се вже, мабуть, не зовсім по Божому, а люде сами витіяли.* ЗОЮР. II. 288. 2) Выдѣлывать, выкидывать, выкинуть. Мнж. 93.
- Віті́вка, -ки, ж.** Затѣя, выдумка. Зміевск. у. *Доки будуть оці витівки?*

Витікати, -каю, -єш, сов. в. витекти, -течу, -чеш, гл. 1) Вытекать, вытечь. *З озера витікає річка. Дещо. Тече вода в синє море, та не витікає.* Шевч. 37. 2) Хватать, хватить, достать. *Як витікатиме грошей, то купи.* (Залюбовск.). *Чого сорочка така куца? — Бо така витекла.* Ном., стр. 287.

Вітінка, -ки, ж. = Вітівка. *Там без витінків не обійдеться.* Змієвск. у.

Вітіпати. См. **Вітіпувати.**

Вітіпувати, -пую, -єш, сов. в. витіпати, -паю, -єш, гл. Трепать, вытрепать, потрепать. *Вітіпуї добре прядіво.* Харьк. у.

Вітесати. См. **Вітісувати.**

Вітісувати, -сую, -єш, сов. в. витесати, -тешу, -шеш, гл. Вытесывать, вытесать, высѣкать, высѣчь. *Стояв, неначе витесаний з білого каміна.* Левиц. **Вітесати нетесаного тесана.** *Выдумать небылицу, обмануть выдумкой.* Ном. № 13127. *А Грицик той, то був на все село чмут: витесать кому якого нетесаного тесана, то він зараз.* Грин. 11. 209.

Вітішити, -шу, -шиш, гл. Вынянчить. *Кохав мене батько, витішила мати.* Грин. III. 358.

Вітіяти. См. **Вітівати.**

Вітка, -ки, ж. 1) Цилиндръ для удлиненія ступицы колеса, сообразно длинѣ оси, — надѣвается между ступицей и чекой. 2) = **Ужівка.** Вх. Зн. 7. 3) Обручъ для бочки изъ молодой ели или орѣшины. Вх. Зн. 7.

Віткати, -тчу, -чеш, гл. Соткать, выткать. *Рушники виткали і принесли.* Рудч. Ск. II. 100.

Виткий, -а, -е. Вьющійся. *Витке зілля хміль, виноград.* Чигир. у.

Віткнути, -ся. См. **Витикати, -ся.**

Витлівати, -ваю, -єш, сов. в. витліти, -лію, -єш, гл. Истлѣвать, истлѣть.

Вітдумачити, -чу, -чиш, гл. Объяснить.

Вітнути. См. **Витинати.**

Вітовкмачити, -чу, -чиш, гл. 1) Побить, поколотить. 2) Растолковать, разъяснить.

Вітовкти, -вчу, -чеш, гл. Выдавить. *Витовчи ніс, бо вже було би убогому дові помазати віз.* Ном. № 11267.

Витока, -ки, ж. Куча орѣховъ, собранныхъ лѣсной мышью. Вх. Уг. 230.

Вітолочити. См. **Витолочувати.**

Витолочувати, -чую, -єш, сов. в. витолочити, -чу, -чиш, гл. Вытаптывать, вытоптать. *Не дали мені й зібратъ того ячменю, увесь витолочили.* Стор. II. 119. *Всю траву витолочили гуляючи.* Левиц. I. 350.

Вітоннути, -ну, -неш, гл. Выступить изъ воды. *Я посадив на низу дині, вони й зійшли були добре, а дощі заливні пішли, вода й залила їх, — то поки витоне з-під води, паростки й погинуть.* Волч. у. (Лобод.). См. **Витавати.**

Вітопити, -паю, -пиш, гл. 1) Вытопить (печь). *Витопила в печі.* Рудч. Ск. II. 2. 2) Вытопить (жиръ, сало). 3) Выплавлять, выплавить (металль). 4) Перетопить всѣхъ. *По синьому морю хвиля грає, козацький корабличок розбиває.... Сорок тисяч війська витопляє.* АД. I. 269.

Витоплятися, -ляюся, -ешся, сов. в. витопитися, плюся, пишся, гл. Топитися, витопитися (о печи). *Ой чия то хата скраю витопляється сама?* Грин. III. 357. *Піч витопилась.* Безлично: *у печі вже витопилось.*

Вітоптати, -пчу, -чеш, гл. 1) Вытоптать. *Витоптала орда кіньми маленькїї діти.* АД. 2) Истоптать (обувь).

Вітопцювати, -цюю, -еш, гл. = Вітупати 2. *Цілу ніч на ногах було витопцює покійна коло людей.* О. 1861. X. 33.

Віторгувати, -гую, -еш, гл. Выторговать.

Віторопень, -пня, м. 1) Оторопѣлый, растерянный. **Віторопні ловити.** Воронь ловить, глазѣть. *Змієвск. у. Дивитись виторопнем.* *Смотрѣть растерянно.* 2) Пучеглазый.

Віторопитися, -плюся, -пишся, гл. Вытаращить глаза.

Витороплюватий, -а, -е. Оторопѣлый? *Витороплюватий бісик.* МВ. (КС. 1902. X. 153.).

Віторохтіти, -хчу, -тиш, гл. Простучать. *Виторохтіла миша всю ніч.* Конст. у.

Віторочити. См. **Виторочувати.**

Виторочувати, -чую, -еш, сов. в. виторочити, -чу, -чиш, гл. 1) Выдергивать, выдернуть (нитки изъ ткани) *Желех.* 2) Вырывать, вырыть. *Кертиця виторочили землю.* Вх. Лем. 398.

Віточити. См. **Виточувати.**

Віточки, -чок, мн. Остатки отъ очистки зернового хлѣба на грохоть. Вас. 175.

Виточна миш. Лѣсная мышь, *Mus silvaticus.* Вх. Уг. 231.

Виточувати, -чую, -еш, сов. в. виточити, -чу, -чиш, гл. 1) Выщѣживать, выщѣдить, проливать, пролить. *Ми сами потонемо в тій крові, що з їх виточим.* Стор. МПр. 90. *Якими ж я гіркими заплакала! Скільки ж я їх виточили!* Г. Барв. 364. 2) Выгрызать, выгрызть (о мышахъ, червяхъ). *Миші виточили дірки в хлібі.* 3) Точить, выточить (на токарномъ станкѣ). Шух. I. 304. 5) Выкатить (изъ сарая). *Я виточу висага і в нього запряжу.* 6) — **брехню.** Врать, соврать. Константиногр. у.

Вітратити, -ся. См. **Витрачувати, -ся.**

Вітратка, -ки, ж. Расходъ, трата. *А витратка моя нічого?* (Залюб.).

Витрачувати, -чую, -еш, сов. в. витратити, -чу, -тиш, гл. 1) Истратить, израсходовать. *Витратила все, що мала.* Єв. Мр. V. 26. *Було трохи масла, та вже витратила.* 2) Губить, погубить, истребить.

Витрачуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. витратитися, -чуся, -тишся, гл. — з чого. Издерживать, издержать, потратить безъ остатка. *Витратився з грошей, що й на хліб нема. Іде чумак шостьма парами та й витративсь з хліба.* Мнж. 101.

Витребеньки, -ньок и -ків, мн. Прихоти, баловство, выдумки. *Уже ти мені в печінках сидиш з своїми витребеньками.* Шевч. 283. *Набудували гульбиш, печерь, халабудок і усяких панських витребеньок.* Стор. МПр. 66. Ум. **Витребеньочки.** *Нема дівчат до роботи, тільки на витребеньочки.* Грин. III. 647.

Витребенькувати, -кую, -еш, гл. Прихотничать, привередничать.

Витребенькуватий, -а, -е. Прихотливый, капризный.

Витребеньочки. Ум. отъ витребеньки.

Вітребити. См. **Витребляти.**

Витребляти, -ляю, -єш, сов. в. **витребити, -блю, -биш**, гл. Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Ти його зовсім з корінням витребляєш, — от, думаєш, і заводу його не буде.* О. 1862. I. 65. О. 1862. I. 64.

Вітрибки, -ків, мн. Негодные отбросы? *За вибірки дасть Бог витрибки.* Ном. № 4619.

Витривал, -лу, м. Невспаханное мѣсто между полями. *Ми сіли на витривалі.* Екат. у. (Залюб.). (Испорченное — интервал?)

Вітривати, -ваю, -єш, гл. Вытерпѣть, выдержать.

Вітримати, -маю, -єш, гл. Выдержать. *Не витримала... та й умерла.* Грин. II. 110. *Уважай на душу, аби шкура витримала.* Ном. № 3895. *Гаразд — коли б витримати.* Ном. № 10073.

Вітришкати, -каю, -єш, гл. 1) Выпроводить, прогнать. *Сьогодні насилу витришкала його, — поїхав до бджіл, а то все дома сидить.* Змієв. у. 2) Попусту растратить. *Поїхав на ярмарок, нічого не купив, а всі гроші витришкав.* Змієв. у.

Вітришок, витришки. См. **Вітрішок.**

Вітріпати, -паю, -єш, гл. Вытрепать.

Витрішкоокий, витрішкуватий, -а, -е. Пучеглазый.

Вітрі(и)шок, -шка, м. Первоначально — вытаращенный глазъ, но употребляется теперь только въ выраженіи **Вітришка ззів**. *Прозѣваль, проглядѣль.* Ном. № 6602. Употребительнѣе во множ. числѣ въ выраженіи: **Вітрі(и)шки їсти, ловити, купувати, продавати.** *Ротозѣйничать, глазѣть.* *Та що його питати: він по городу гав ловив та витрішки продавав.* Котл. НП. 366. *Щось люде більш витрішки купують.* О. 1862. IX. 67. **За перебір дасть Бог витрішки.** *Переборчивый ничего не получитъ, только посмотритъ.* Ном. № 4619.

Витрішкуватий, -а, -е. Пучеглазый. *Сич витрішкуватий* О. 1861. XI. Кух. 16. *Витрішкуваті очі.* Левиц.

Витріщака, -ки, об. 1) Тотъ, кто таращитъ глаза. 2) Задница. Харьк.

Витріщати, -щаю, -єш, сов. в. **витріщити, -щу, -щиш**, гл. 1) Вытаращивать, вытаращитъ. *Ходив Хома ходив, витріщав баньки, витріщав — ніяк не побачить шкапи.* Рудч. Ск. II. 175. *Очі витріщив, як жировий туз.* Ном. № 6596. 2) Выставлять, выставитъ обнаженную часть тѣла.

Витріщатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **витріщитися, -щуся, -щишся**, гл. 1) Вытаращивать, вытаращитъ глаза, пялитъ глаза, смотрѣть, выпуча глаза. *Не витріщайся ні на кого, як коза на різника.* Ном. № 6598. *Як би все витріщилось на мужика, що йому буде, то вмер би з ляку.* Ном. № 1307. 2) Выставляться, выставиться (объ обнаженномъ тѣлѣ). *З дірки голе коліно витріщилось.*

Вітрощити, -щу, -щиш, гл. Перетрощить.

Вітрудити, -джу, -диш, гл. Утомить. *Витрудив Грицько руки ту весну й те літо.* Мир. ХРВ. 75.

Вітруїти, -рую, -їш, гл. Вытравить, перетравить.

Вітрусити, -ся. См. **Витрушувати, -ся.**

Вітрут, -ту, м. Мѣсто, натертое на ногъ (отъ ходьбы). Вх. Лем. 398.

Витрухати, -хаю, -єш, сов. в. **витрухнути, -ну, -неш**, гл. Выгнивать, выгнить.

Вітрухати, -хаю, -єш = Витрусити.

Вітрухатися, -хаюся, -ешся, гл. Перетрястись.... *Добре таки витрухався, поки добіг до хати.*

Витрушування, -ня, с. Чистка печныхъ трубъ. Мир. Пов. II. 56.

Витрушувати, -шую, -еш, сов. в. витрусити, -шу, -сиш, гл; 1) Вытряхивать, вытряхнуть. *Жарину витрусити з халави.* Рудч. Ск. II. 197. *Останній шаг витрушує шинкариці.* Греб. 371. 2) Находить, найти при обыскѣ. *Трушено його й витрушено крадене полотно.* Харьк. у. 3) — **сажу.** Чистить, вычистить печную трубу. Грин. II. 76.

Витрушуватися, -шуюся, -ешся, сов. в. витруситися, -щуся, -сишся, гл.

Вытряхиваться, вытряхнуться, выпадать, высыпаться.

Витрюхати, -хаю, -еш, сов. в. витрюхнути, -ну, -неш, гл. = Витрухати, витрухнути. *Скрипить дуплинаста деревина від вітру і зовсім, здається, зогнила: середина витрюхла, випала.* Мир. Пов. II. 111.

Витряса́ти, -саю, -еш, сов. в. витрясти, -су, -сеш, гл. 1) Вытрясать, витрясти, вытряхивать, вытряхнуть. *Ми приходим молотити, в понеділок калатаєм, а в вівторок витрясаєм, а в середу б'єм солому.* Грин. III. 639. 2) Несов. в. Танцовать. *Почав витрясати польки.* Св. Л. 206.

Вітряхнути (вітряхнути), -хну, -неш, гл. Высохнуть. Шух. I. 253.

Вітулитися, -люся, -лишся, гл. Составиться, набратъся, выйти. *Подивлюсь по гроших, може й витулиться попа з шагом.* Лебедин. у.

Вітуманити, -ню, -ниш, гл. Добыть обманомъ. (Циган) *витуманив кусок сала.* Рудан. I. 67.

Вітупати, -паю, -еш, гл. 1) Протоптать, вытоптать. *Ой хто ж цюю стежечку витупав, до тебе ходячи?* 2) Проходить. *Цілий день витупала, пораючись.*

Вітупити, -ся. См. **Витуплювати, -ся.**

Вітупкати, -каю, -еш, гл. 1) = **Витупати** 2. 2) Добыть хожденіемъ. *Витупкав йому добру парафію.* Св. Л. 308.

Витуплювати, -плюю, -еш, сов. в. витупити, -плю, -пиш, гл. Тупить, иступить.

Витуплюватися, -лююся, -ешся, сов. в. витупитися, -плюся, -пишся, гл. Тупиться, иступиться. *Витупиться міч.* К. Пс. 44.

Витупцьовувати, -вую, -еш, гл. Топать ногами, сѣменить ногами. (Півень) *витупцьовує, витупцьовує дригуюльками, ніби й справді танцює.* Сим. 212. Хата, 200.

Вітурити. См. **Витуряти.**

Вітурлити, -рлю, -рлиш, гл. = Вітурити. *Всіх козаків у поход витурлив.* О. 1862. II. 24.

Витуря́ти, -ряю, -еш, сов. в. витурити, -рю, -риш, гл. Прогонять, прогнать, вытѣснить, выгнать. *Як би дідову дочку витурити з домі).* Рудч. Ск. II. 55.

Витушка, -ки, ж. Моталка, снарядъ для сматыванія нитокъ въ клубки. Вас. 202. Части его: **стільчик** — нѣчто подобное табуреткѣ, расходящіяся ножки котораго укрѣплены въ толстой деревянной доскѣ — подставкѣ: сквозь табуретъ проходит и нижнимъ концомъ укрѣпляется въ подставкѣ **штомпель** — вертикально стоящая палка, на верхнемъ концѣ которой врацаются два **бильця** — положенныя накрестъ палки; на четырехъ концахъ **бильців** надѣты **коники**, на которые надѣвается **півміток**. Констант. у. Б. Гринч. Въ другихъ мѣстахъ вмѣсто **стільчика** — крестъ изъ тяжелыхъ досокъ, **штомпель** называется **нитка**, **коники** — **качечки**. Чуб. VII. 410. *Там жили з них чорти мотали і без витушки на клубок.* Котл. Ен. III. 50.

Вітхатися, -хаюся, -єшся, гл. Выдохнуться. *Хрін вже й витхався.*

Вітхлий, -а, -е. Выдохшийся. Уман. I. 117. См. **Видхлий.**

Вітхнутися, -нуся, -нешся, гл. = **Витхатися.**

Вітяг, -гу, м. 1) Извлечение. 2) Экстрактъ. 3) Выписка. Уман. I. 295.

Витягати, -гаю, -єш, сов. в. витягти, -гну, -неш, гл. 1) Вытягивать, вытянуть, вытаскивать, вытащить. *Витягніть Василечка трьома неводами.* Мет. 181. *Марко витяг з кутка кілька табель.* Стор. МПр. 115. 2) Вынимать, вынуть. *Шага з кишені панської витягає.* Нп. 3) Вытягивать, вытянуть, удлинить. *Як короткий, то витягнуть.* Ном. № 1203. 4) Извлекать, извлечь. Левч. 50.

Витягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. витягтися, -гнуся, -нешся, гл. Вытягиваться, вытянуться, протянуться. *Та балка витяглась ік Абрамівці.* Верхнеднѣпр. у. *Як учеше батька ціном по лисині, той і витягсь* (т. е. умеръ). Мнж. 4.

Вітягом, нар. 1) Протяжно. 2) — **їхати.** Цугомъ їхать.

Вітягти, -ся. См. **Витягати, -ся.**

Вітяжка, -ки, ж. Заготовленный цѣльный кусокъ кожи для передней части голенища и головки. Вас. 158.

Витяжний, -а, -е. 1) Протяжный. *Пісня жалібна, витяжна, плакуча.* Левиц. 2) **Витяжні чоботи.** Сапоги, у которыхъ передокъ и передняя часть голенища изъ цѣльной кожи. *Нові чоботи витяжні.* Ном. № 11182.

Витяжно, нар. Протяжно. *Роспочав чумака голосно та витяжно.* Левиц. I. 18.

Вітязь, -зя, м. Витязь. Ум. **Вітязенько.** *Синки молоденькі, витязейки барз славненькі.* Голов. I. 169.

Витязький, -а, -е. Витязскій. *Усі поля обсіяли головами козацькими, козацькими, витязькими.* Нп.

Вітяти. См. **Витинати.**

Виучити, (-ся), -чу, (-ся), -чиш, (-ся), гл. = **Вивчати, -ся.**

Виха́ння, -ня, с. Маханіє, размахиваніє.

Вихати, -хаю, -єш, гл. Махать, размахивать. *Ой там Івась конем іграє, коп'є вихає.* Мет. 334. *Не вихай бо дуже віником, бо курява встає.* 2) Лгать. *Ич, як кобила задом виха!*

Віхвалити, -ся. См. **Вихваляти, -ся.**

Віхвалка, -ки, ж. Хвастовство, похвальба. *Ти все на вихвалку.* КС. 1883. XI. 500. *При... вихвалках... своєю силою.* Мир. ХРВ. 156.

Вихваляти, -ляю, -єш, сов. в. вихвалити, -лю, -лиш, гл. Восхвалять, восхвалить, расхваливать, расхвалить. *Тоді козак чуру вихваляє.* Макс. *Бога вихваляти.* Шевч. 391.

Вихвалятися, -ляюся, -єшся, сов. в. вихвалитися, -люся, -лишся, гл. Хвастать, похвастать, хвалиться, похвалиться. *Вихваляється вірною дружиною.* Мет. 265.

Віхватити, -ся. См. **Вихвачати, -ся.**

Віхватний, -а, -е. Быстрый, хваткій, энергичный. *Запорожці — то народ був вихватний.* Верхнеднѣпр. у. Слов. Д. Эварн.

Вихвача́ти, -чаю, -єш и вихвачувати, -чую, -єш, сов. в. вихватити, -чу, -тиш, гл. Выхватывать, хватить.

Вихвачатися, -чаюся, -єшся и вихвачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. вихватитися, -чуся, -тишся, гл. Выскакивать, выскочить впередъ, бросаться, броситься впередъ. *Поперед війська не вихвичайся* (не вихвачуйся). АД. I. 16, 25.

Віхвицом, нар. Вскачь. *Жене коні вихвицом.*

Віхилити, -ся. См. **Вихиляти, -ся.**

Вихиляси, -сів, мн. Выгибание, изгибание. *Взявшись у боки, робить вихиляси.* О. 1862. IV. 18.

Вихилясом, нар. Извиваясь, выгибаясь. Шевч. 187. *Тут танцювала викрутасом і перед Енеєм вихилясом під дудку біла третяка.* Котл. Ен. I. 19.

Вихиля́ти, -ляю́, -еш, сов. в. **вихилити, -лю, -лиш**, гл. 1) Высовывать, высунуть, выставлять, выставить. 2) Выпивать, выпить. Грин. III. 565. *Вихилив ще дві чарки.* Стор. I. 97. *Пили його горілку, поки до каплі вихилили.* Мир. ХРВ. 197.

Вихилятися, -ляюся, -ешся, сов. в. **вихилитися, -люся, -лишся**, гл. 1) Выгибаться, выгнуться. *Дуб на йому (на чоловікові) трохи вихиливсь.* О. 1862. V. 82. *А чого, коню, вихиляєшся? Чи я важко на тобі сидю?* Грин. III. 627. 2) Наклоняться, склониться, склоняться, склониться. *Годі тобі, чумаченьку, на пужально вихилятися.* Рудч. Чп. 43. 3) Высовываться, высунуться, выставляться, выставиться. 4) Выступать, выступить. *Вихиливсь за Кучманський шлях.* К. ЦН. 226.

Віхитати. См. **Вихитувати.**

Віхитрувати, -трую, -еш, гл. Добыть хитростью. Левиц.

Вихитувати, -тую, -еш, сов. в. **вихитати, -таю, -еш**, гл. 1) Расшатывать, разшатать, разшатавъ повалить. *Вітер дерева вихитує.* Славяносербск. у. *Корова чухалась, чухалась, поки стовпа вихитала.* 2) Только несов. в. Качать. *Корови — так попереду і аж головами вихитують.* Сим. 191.

Вихитуватися, -туюся, -ешся, гл. Покачиваться. *Замість щоб робити, вона на гойдальці вихитується.*

Віхід, -ходу, м. Выходъ. *Твій вхід і вихід в його буде од нині і довіку певен.* К. Псал. 290.

Віхлескати, -щу, -щеш, гл. Выхлебать. *Наварила борщу, та й не вихлещу.* Ном. № 12312.

Віхліб, -ба, м. Шуточное слово, употребленное повидимому въ смыслѣ: отсутствие хлѣба. Ном. № 14321. Встрѣчено въ нар. рассказѣ, который См. при словѣ **вишноно**.

Вихлюватий, -а, -е. Шаткій. *Вихлюватий човен.* Волч. у.

Віхлюпати, вихлюпнути. См. **Вихлюпувати.**

Вихлюпувати, -пую, -еш, сов. в. **вихлюпати, -паю, -еш**, одн. в. **вихлюпнути, -ну, -неш**, гл. Выплескивать, выплескать, выплеснуть. *Поки доніс відро, то всю воду вихлюпав.*

Вихованець, -нця, м. Воспитанникъ. К. XII. 98.

Вихованка, -ки, ж. 1) Воспитанница. 2) Любовница, соержанка. Борзенск. у.

Виховання, -ня, ср. Воспитание. Левиц. Пов. 314. Чуб. I. 238. *Виховання і чоловіка і народу з матірньої мови повинно починатися.* О. 1861. XI. 104.

Віховати, -ся. См. **Виховувати, -ся.**

Виховувати, -вую, -еш, сов. в. **виховати, -ваю, -еш**, гл. 1) Перепрятывать, укрывать, укрыть. 2) Воспитывать, воспитать. *Як доглядати дітей, як їх виховувати.* К. Псал. 14.

Виховуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. **виховатися, -ваюся, -ешся**, гл. 1) Укрываться, укрыться. *Як не виховуйся, а смерть тебе знайде. Чорта виховаєшся (не сховаєшся).* Ном. № 3922. **Віховалась три місяці.** Три мѣсяца все пряталась. Константиногр. у. 2) Воспитываться, воспитаться.

Виходець, -дця, м. Выходець. Котл. Ен. І. *То не жива людина, то виходець з того світу.* Мир. Пов. І. 121.

Виходжати, -джаю, -єш и виходжувати, -джу, -диш, гл. Выходить, выступать. Вх. Уг. 231. *Корсунський полковник із намету виходжає, до козаків стиха словами промовляє.* Дума.

Виходити, -джу, -диш, сов. в. вийти, -йду, -деш, гл. 1) Выходить, выйти изъ чего, откуда, куда. *Вийди, вийди, мила. з хати.* Мет. 10. *В панські ворота широко звійти, та узько вийти.* Ном. № 1208. *І виходила до його вся земля.* Єв. М. І. 5. *Чоловік і жінка вийшли у поле жать.* Рудч. Ск. І. 11. *Як вийшла воля, дак мене ніхто й не наймає.* Г. Барв. 315. — **з чого.** *Стать выше, перерастає. Я вже вийшла з того, щоб мене ляяти.* Лебед. у. — **з грошей.** *Падають въ цѣнѣ. Кінь молодий у гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **Не виходити з горілки.** *Быть постоянно пьянымъ. До самого дівичвечора я з горілки не виходила.* О. 1862. VII. — **у дорогу.** *Выходитъ, выйти въ путь. Ой уже син, син Гавриленко у дорогу виходить.* Рудч. Чп. 32. — **у пани, міщане** и пр. *Дѣлаються бариномъ, мѣщаниномъ и пр. Силкуються вийти або в міщанство, або в панство.* О. 1862. III. 79. — **на що, кого: Вийти на добре, на зле.** *Окончиться благополучно, хорошо, неблагополучно, нехорошо. Трудно, аби на добре вийшло, що із злих рук прийшло.* Ном. № 2876. **Вийде на наше.** *Будеть по нашему.* Ном. № 1069. **Воно все на одно вийде.** *Одно и то же будетъ.* Св. Л. 129. **Вийти на кого.** *Сдѣлаються чѣмъ. Вони... виходять на попа без ніякої науки.* Св. Л. 130. **Вийти за кого, — заміж.** *Вийти замужъ за кого. Як вийду за тебе, — зостанусь нещасна.* Мет. 48. *Вийшла заміж — як за стінку засунулась.* МВ. І. 2) **Всходить, взойти** *Ой вийду я на шпилечок та гляну я на долину.* Мет. 80. 3) **Происходить, произойти.** *Од того вихор вийшов, що як Сатанайл виніс землю з води, то вода зверху замерзла.* Чуб. І. 35. 4) **Выходитъ, выйти, оказаться, быть.** *Сам чорт не пізна, яка з дівчини вийде молодиця.* Ном. № 9000. 5) **О времени: исполняться, исполниться, истечь.** *Рік виходить.* Рудч. Ск. І. 65. *Виходить і другий год.* Рудч. Ск. II. 109. *Йому ще й год не вийшли женитись.* Г. Барв. 475. 6) **Обходиться, обойтись, стоить.** *Ця керсетка мені чотирі з половиною вийшла: три з половиною за набор та карбованецъ за пошиття.* Черн. у.

Віходити, -джу, -диш, гл. 1) Исходить. *Всі лужечки виходила.* Мет. *Багато світу виходила.* О. 1862. V. 77. 2) **Достичь, добитись** *хожденіємъ. Ходив три дні, та виходив злидні.* Ном. № 10936. *Дай руками, а не виходиш ногами.* Чуб. І. 247. *Три дні ходив Антосьо по селі і виходив аж три злоти.* Св. Л. 40. 3) **Проходить.** *І де ти, Чіпко, ходиш? де ти бродиш?.. Осъ до якої пори виходив.* Мир. ХРВ. 9.

Віходитися. См. **Вихожуватися.**

Вихожуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. виходитися, -джуся, -дишся, гл. 1) **Выростать, вырасти, взлелѣяться.** *А дівчина виходилась у неї хороша, як маківочка повненька.* МВ. І. 150. 2) **Оправляться, оправиться (отъ болѣзни), окрѣпнуть.** Г. Барв. 342. *Бичок уже став вихожуватися — нога гоїться.* Змієвск. у. *Ще не дуже після родин виходилась.* Кв. І. 207.

Виходитися, -диться, сов. в. вийтися, -деться, гл. безл. 1) Только несов. в. **Выходитъ.** *А з дверей виходилось на один широкий ганок.* Федьк. 2) **Выходитъ, выйти, случиться.** *Пішли, — аж не так вийшлося.* О. 1862. VI. 59.

Віходько, -ка, м. Выходець. Левиц. Перші К. Кн. 5.

Вихожати, -жаю, -єш, гл. = Виходжати. *Дівчаточка із гаю вихожаючи співають.* Шевч. 648.

Віхолодити, -ся. См. **Вихолоджувати, -ся.**

Вихолоджувати, -джую, -єш, сов. в. вихолодити, -джу, -диш, гл. Охлаждать, охладить, выстудить.

Вихолоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. вихолодитися, -джуся, -дишся, гл. Остывать, остыть. Константиногр. у.

Віхолка, -ки, ж. Мятель, вьюга. Константиногр. у.

Віхолонути. См. **Вихолоняти.**

Вихолоняти, -няю, -єш, сов. в. вихолоннути, -ну, -неш, гл. Охлаждаться, охладиться, остывать, остыть. *Нехай вихолоняє борщ.* Волч. у. *Вода вихолола.*

Віхолоштати, -таю, -єш, гл. Выхолостить, оскопить. *Вихолоштай і мене та тоді будем молотить.* Рудч. Ск. I. 56.

Вихоннути, -ну, -неш, гл. Сильно лягнуть. *Як вихоне та кобила задом, як дасть копитами в пику!* Рудч. Ск. I. 1.

Віхопити, -ся. См. **Вихоплювати, -ся.**

Вихоплювати, -люю, -єш, сов. в. вихопити, -плю, -пиш, гл. Выхватывать, выхватить. *Оксану вихопив чуть живу.* Шевч. 189.

Вихоплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. вихопитися, -плюся, -нишся, гл. Выхватываться, выхватиться, выскакивать, выскочить, показаться, выбратся, выйти. *Бабуся не велить рано заміж вихоплюватися.* Г. Барв. 372. *Вихопився, як голій з маку.* Ном. № 7575. *Панич вихопивсь на вулицю та й давай цькувать його собаками.* Стор. I. 17. *Рад був инший, що з душею з міста вихопивсь.* К. ЧР. 357. *Роспитаємо, та й вихопимось на свій шлях.* Стор. I. 209. *Вихопився ча гору.* Мир. ХРВ. 274. *Дріт не вихопився з жолобця.* Шух. I. 280.

Віхор, -хру, м. Вихрь. *Крутить, як вихор на дорозі.* Ном. № 3427. *О, щоб їх вихром винесло.* Ном. № 3667.

Віхорити, -рю, -риш, гл. 1) Вихрить, крутиться вихремъ. *Вітер... рвав сніг з землі, крутив його на всі боки, вихорив.* Мир. Пов. I. 14. *Буря завіяла, метучи цілі гори снігу по землі, вихорючи, немов густу кашу у повітрі.* Мир. Пов. I. 112.

Віхоритися, -рюся, -ришся, гл. Вихриться, кружиться вихремъ. *Заверюха крутилась, вихорилась.* Мир. ХРВ. 278. *(Думки) як завірюха крутились, вихорились.* Мир. ХРВ. 29.

Віхоріти, -рію, -єш, гл. Выболѣть. *Коли б вихорів, виболів, що у мене вихилив.* Ном. № 11643.

Вихорошуватися, -шуюся, -єшся, гл. Прихорашиваться, наряжаться красиво. *Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши, вихорошуються.* Г. Барв. (О. 1861. II. 189).

Віхорувати, -рую, -єш, гл. Проболѣть: выздороветь. Рудч. Чп. 246.

Віхоруватися, -руюся, -єшся, гл. Выздоровѣть, оправиться послѣ продолжительной болѣзни. *Хоруй, мила, Бог з тобою, як ся вихоруєш, оженюсь з тобою.* Гол. I. 105.

Віхрест, -та, м. Принявший христианство. *Така з вихреста людина, як з собаки солонина.* Вас. 209. *То вихрест із жидів Авлет.* Котл. Ен. VI. 19.

Віхрестити, -ся. См. **Вихрещувати, -ся.**

Віхрестка, -ки, ж. Принявшая христианство. Аф. 347.

Вихрещувати, -щую, -єш, сов. в. вихрестити, -щу, -стиш, гл. Крестить, окрестить иновѣрца.

Вихрещуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. вихреститися, -щуся, -стишся, гл.
Принимать, принять христіанство. *Вихрестився десь один жид.* Грин. II. 149.

Вихрува́ння, -ня, с. Буйство, буянство. К. ПС. 134.

Вихруватий, и вихрюватий, -а, -е. 1) Обильный вихрями. *Зіма вихрувата.* 2)
Сокрушає беззаконним буйні глави вихрюваті. К. Псал. 152.

Ви́хрякати, -каю, -єш, однов. в. вихрякнути, -ну, -неш, гл. Выхаркнуть, отплюнуть.
Чуб. II. 295.

Ви́хрянути, -ну, -неш, гл. = Вихрякнути. *Душі не вихрянуть.* Ном. № 8299.

Ви́хта, -ти, ж. Отработокъ натурою въ видѣ добавленія къ условленной денежной платѣ (при наймѣ земли). Вас. 205.

Вихурятися, -ряюся, -єшся, гл. Чваниться. Змієв. у.

Ви́цабати, -баю, -єш, гл. Выбрать, выключнуть. *Вицабала його (зерно) птиця.* Староб. у.

Ви́цвічити, -чу, -чиш, гл. Проучить; высѣчь.

Ви́цвяхувати, -хую, -єш, гл. Обить гвоздиками.

Ви́циганити, -ню, -ниш, гл. Выманить; выклянчить.

Ви́циркати, -каю, -єш, одн. в. вициркнути, -ну, -неш, гл. Выжать что либо жидкое такъ, чтобы оно брызнуло струей. *Вициркати молоко з цицьки; вициркати сік з зілля.*

Ви́цирклювати, -люю, -єш, гл. Очертить кругъ (цыркулемъ).

Ви́циркнути. См. **Вициркувати.**

Ви́цитати, -таю, -єш, гл. Выиграть въ четъ и нечетъ. *На тім стільчику можний панонько, трома яблочки підкидаючи, двома орішки та цитаючи, вицитав коня з-під короля.* Гол.

Ви́цідити, -джу, -диш, гл. 1) Выцѣживать, выцѣдить, нацѣдить. О слезахъ: заставитъ пролить. *Потопи сих нових фараонів у тих слъозах..., що вони вицідили з очей вдовичих та сирітських.* Св. Л. 302. 2) Выпивать, выпить. *Вицідили вони самотужки глек слив'янки.* Кв. II. 55.

Ви́цілити, -лю, -лиш, гл. Попастъ (при выстрѣлѣ). *Не завжди він і попадає в нього. Часом вицілить, що но хвоста йому одіб'є.* Драг. 44.

Ви́ціловуватися, -вуюся, -єшся, гл. Цѣловаться. *Легшенько з чужими жінками виціловуйтесь.* Мир. Пов. II. 61.

Ви́цілувати, -люю, -єш, гл. Расцѣловать. *Він руки й ноги їй вицілує.* МВ. (О. 1862. III. 60).
Вицілувала б його всюди. Кв. II. 259.

Ви́цмоктати, -кчу, -чеш, гл. = Висмоктати.

Ви́цупити, -плю, -пиш, гл. Вытащить. *Инколи вицупить риби і на дві цілих мажі.* Рудч. Ск. II. 172.

Ви́цюркати, -каю, -єш, гл. Вытечь, вылиться. Вх. Лем. 398.

Ви́цюстрити, -стрию, -риш, гл. Сильно высѣчь (розгами).

Ви́цяпати. См. **Вицяпувати.**

Ви́цяпкати, -каю, -єш, гл. Выцарапать. *Такі маєш очка красні: вицяпкала б ті.* Гол. II. 822.

Ви́цяпувати, -пую, -єш, сов. в. вицяпати, -паю, -єш, гл. = Відциркувати. Шух. I. 193.

Ви́цяркати, -каю, -єш, гл. = Вицюркати. Вх. Лем. 398.

Ви́чавити. См. **Вичавлювати.**

Вичавлювати, -люю, -єш, сов. в. **вичавити, -влю, -виш,** гл. 1) Выжимать, выжать, выдавливать, выдавить. *З проса не вичавиш молока.* 2) Передавить всёхъ. *Не вичавиш бджіл в вулії.*

Ви́чаклювати, -люю, -єш, гл. Выколдовать.

Ви́чапати, -паю, -єш, гл. Съ трудомъ выбраться. *Ледві вичапав відтіля.* О. 1862. VI. 61.

Ви́частувати, -тую, -єш, гл. Истратить, потчивая. *Оставалась пляшка спотикачу. Піди ж принеси, коли не вичастувала ким.* Котл. МЧ. 470.

Вичахати, -хаю, -єш, сов. в. **вичах(ну)ти, -хну, -неш,** гл. Остывать, остыть. *В печі вже вичахло.*

Ви́чвалати, -лаю, -єш, гл. Выходить, исходить (медленной походкой).

Ви́чваритися, -рюся, -ришся, гл. Выздоровѣть, поправиться. Мнж. 178.

Вичварювати, -рюю, -єш, гл. = **Витівати.** *Було вичварує да видумує.* Рудч. Ск. I. 77.

Ви́чепурити, -рю, -риш, гл. Прибрать, украсить. *Викопала яму і як уже добре розсвіло, вичепурила її гарненько — зовсім готово.* Кв. I. 212.

Ви́червонити, -ню, -ниш, гл. Окрасить въ красный цвѣтъ.

Ви́чесати. См. **Вичісувати.**

Ви́чинити, -ню, -ниш, гл. Вычинить.

Ви́чинка, -ки, ж. Вычинка. *Шкура за вичинку не стане.* Ном. № 10571.

Ви́чистити, -ся. См. **Вичищати, -ся.**

Ви́читаний, -а, -е. Зачитанный. *А книжку як розгорнув, — дивлюсь — «Кобзарь», та вже дуже вичитаний.* О. 1861. VII. 6.

Ви́читати. См. **Вичитувати.**

Вичитувати, -тую, -єш, сов. в. **вичитати, -таю, -єш,** гл. 1) Читать, прочесть. *Ходив прохати дяка псалтирю вичитувать.* МВ. (О. 1862. I. 92). *І ще багацько... звідтіль (з книги) він вичитував.* Грин. I. 289. 2) Произносить, произнести при чтеніи. *Як його вичитувать треба?* О. 1862. I. 69. 3) Выговаривать, выговорить. *Ну, що як би їй оце почт вичитувати, як вона знущалася над нами?* Г. Барв. 6.

Вичищати, -щаю, -єш, сов. в. **вичистити, -щу, -стиш,** гл. Чистить, вычистить. *От криничка і каже: «Вичисти мене, дівонько, то колись води нап'єшся».* Рудч. Ск. II. 64.

Вичищатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **вичиститися, -щуся, -стишся,** гл. Чиститься, вычиститься.

Вичісувати, -сую, -єш, сов. в. **вичесати, -шу, -шеш,** гл. 1) Вычесывать, вычесать. 2) Расчесывать, расчесать. *Вичісувала коси.* Левиц. I. 410.

Ви́чмихатися, -хаюся, -єшся, гл. Отфыркаться.

Ви́човгти, -гну, -неш, гл. Выйти (шаркая ногами). *На світанні вичовг з хати на двір.*

Ви́чорнити, -ню, -ниш, гл. Вычернить.

Ви́чубити, -блю, -биш, гл. Выдрать за волосы. *Доладу його вичубив.* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Ви́чумакувати, -кую, -єш, гл. Заработать чумачествомъ. *Нехай хто хоче чумакує! Не вичумакуєш собі такої веселости серед безкраїх степів.* Г. Барв. 148.

Ви́чуняти. См. **Вичунювати.**

Вичунювати, -нюю, -єш, сов. в. **вичуняти, -няю, -єш,** гл. Оправляться, оправиться отъ болѣзни, выздоравливать, выздороветь. *Занедужала. Бачить, що не вичуняє і кличе*

батька. Грин. I. 285. *Нездужає Катерина, ледве-ледве дише.... Вичуняла, та в запічку дитину колише.* Шевч. 67.

Ви́чути, -чую, -єш, гл. Прослышать, услышать о чемь. *Посилають купити там, де вичуют, же туньша, а добра.* МУЕ. III. 47.

Ви́чухатися, -хаюся, -єшся, гл. 1) Чесаться, почесаться вдоволь. *Випозіхавсь, вичухавсь, понюхав кабаки.* Кв. *Качки вичухуються на сонечку.* 2) Оправиться оть болѣзни, побоевъ. *Минув тиждень, другий, (побита) жінка вичухалась.* Грин. II. 166.

Ви́чхатися, -хаюся, -єшся, гл. Вычихаться.

Ви́шалювати, -люю, -єш, гл. Обить шалевкой.

Ви́шар, -ру, м. Прошлогодня трава. Лубен. у.

Вишаровувати, -вую, -єш, сов. в. вишарувати, -рую, -єш, гл. Хорошо вымывать, вымыть, смывать, смыть при помощи мочалки, щетки и пр. (твердый предмет — посуду, мебель, стѣну). Сим. 130. *Стіни вимиті, вишаровані, неначе сього року збудовані.* Стор. II. 110.

Ви́шення, -ня, с. = Ви́шник 1. *Садок той увесь був заріс вишеннем, сливняком.* О. 1862. VIII. 15.

Ви́шенька, -ки, ж. Ум. оть ви́шня.

Ви́шептати. См. **Ви́шптувати.**

Ви́шептатися, -чуся, -чешся, гл. 1) Нашептаться. 2) Задохнуться, перестать шевелиться (о ракахъ). *Вишептавсь, як рак у торбі.* Ном. № 13376.

Ви́шеретувати, -тую, -єш, гл. Очистить передь помоломъ оть шелухи (зерно).

Вишиваний, -а, -е. Вышитый. *Вишиваний рукав.* Рудч. Ск. I. 162.

Вишиванка, -ки, ж. 1) Вышиваніе. 2) Вышитая сорочка. Аф. 348.

Вишива́ння, -ня, с. 1) Вышиваніе. 2) Вышиванье, вышивка. ЗОЮР. II. 12. Чуб. VII. 426. *Прийшла до вас показати моє вишивання на вашій сорочці: чи вподобаєте?* Г. Барв. 226.

Вишива́ти, -ваю, -єш, сов. в. вишити, -шию, -єш, гл. 1) Вышивать. *Не жаль мені хустиночки, що я вишивала.* Мет. 18. 2) Истрачивать, истратить на шитье. *Ниточку шовку вишила.* Грин. III. 485.

Вишиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. вишитися, -шиюся, -єшся, гл. Вышиваться, вышиться. *І хустина мережалась, шовком вишивалась.* Шевч. 398.

Ви́шинк, -ку, м. Розничная продажа вина, распивочная продажа нитей. *Взяти на вишинк.* Ном. № 11789.

Ви́шинкувати, -кую, -єш, гл. Распродать въ розницу, по мелочамъ (вино). *Як би я цю горілку вишинкував.*

Ви́шити, -ся. См. **Вишивати, -ся.**

Ви́шптувати, -тую, -єш, сов. в. вишептати, -пчу, -чеш, гл. Лѣчить, излѣчить заговоромъ. *Баби вишптують.* О. 1862. V. 13. *Я тебе (бишиху) вишптую.* Грин. II. 37. КС. 1893. VII. 587.

Ви́шка, -ки, ж. 1) Чердакъ? *Уб'ю та й на вишку скину.* Ном. № 3649. 2) На вишках. На столбахъ. *Комора не на землі, а на вишках, щоб вода не тее.* Канев. у.

Ви́шкандибати, -баю, -єш, гл. Выйти хромая. *Вишкандибав з хати.* Харьк. у.

Ви́шкандибуватися, -буюся, -єшся, гл. При игрѣ въ шкандибки забрасывать палку дальше другихъ, пуская при этомъ ее колесомъ, чтобы она ударялась о землю то однимъ концомъ, то другимъ. КС. 1887. VI. 476.

Вишкварити, -рю, -риш, гл. Вытопить жиръ.

Вишкварка, -ки, ж. Вытопка, остатокъ послѣ вытопки жира, сала. *Зосталися самі вишкварки.* Ном. № 1929. **За масляні вишкварки не помирились,** — т. е. изъ за пустяка поссорились. Ном. № 3513.

Вишкіблювати, -люю, -еш, гл. Выскабливать. Шух. I. 250.

Вишкірити, -ся. См. **Вишкіряти, -ся.**

Вишкіряти, -ряю, -еш, сов. в. вишкірити, -рю, -риш, гл. — зуби. Оскаливать, оскалить зубы.

Вишкірятися, -ряюся, -ешся, сов. в. вишкіритися, -рюся, -ришся, гл. 1)

Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнцѣ: проглядывать, проглянуть. *Хоч би сонечко вишкірилось: тепліш було б.*

Вишкوپиртуватися, -туюся, -ешся, гл. То же, что и **вишкандибуватися** (при игрѣ въ шалакву). КС. 1887 VI. 476.

Вишкребти. См. **Вишкрібати.**

Вишкрібати, -баю, -еш, сов. в. вишкребти, -бу, -беш, гл. = Вискрібати, вискребти.

Вишкрібок, -бка, м. 1) Небольшой хлѣбець изъ остатковъ тѣста въ квашнѣ. 2)

Послѣдній ребенокъ въ семьѣ (насмѣшливо).

Вишкрябати. См. **Вишкрябувати.**

Вишкрябувати, -бую, -еш, сов. в. вишкрябати, -баю, -еш, гл. Выцарапывать, выцарапать.

Вишліхтовувати, -вую, -еш, сов. в. вишліхтувати, -тую, -еш, гл. Шлифовать, отшлифовать.

Вишмарувати, -рую, -еш, гл. Смазать, обмазать. *Вишмаруй но добре колеса, бо далеко поїдем.*

Вишморгнути. См. **Вишморгувати.**

Вишморгувати, -гую, -еш, сов. в. вишморгнути, -ну, -неш, гл. Быстра выдергивать, выдернуть. *Вишморгнув палицю з рук.*

Вишневий, -а, -е. 1) Вишневый. *Ище обійди, серденько мое, по за вишневий садочок.* Мет. 60. 2) Темно-красный. *До синьої спідниці як надіну вишневий попередник, то так гарно.* Харьк. Ум. **Вишневенький.** Маркев. 45.

Вишник, -ка, м. Вишневый садъ. *Москаля молодого в вишник дожидала.* Шевч. 69. Ум. **Вишничок.** Харьк.

Вишник, -ка, м. Дама въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. *Хто, бач, вишник, той не король.* Ном. № 1007.

Вишніна, -ни, ж. Вишневое дерево. Левиц. Пов. 191. *Ой вишнино-черешино, чом ти листу не пускаєш?* Нп.

Вишничок, -чка, м. Ум. отъ **вишник.**

Вишнівка, -ки, ж. Вишневка, вишневая наливка. *Зевес тоді лигав вишнівку.* Котл. Ен. Ум. **Вишнівочка.**

Вишній, -я, -є. Верхній. Шух. I. 162. *Подивися, моя доню, в вишнюю квартиру.* Лукаш. 124. 2) Вышній. *Господи вишній, чи я в тебе лишній?* Ном. № 11729.

Вишня, -ні, ж. Вишня (плодъ и дерево), *Prunus cerasus.* *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 63. Ум. **Вишенька.**

Вишня, -ні, ж. Высота. Лебед. у.

Вишнябати, -баю, -єш, гл. Выйти съ трудомъ, выползти. *Така стара, що вже й з хати не вишнябає: усе на печі лежить.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Вишняк, -ка, м. = Вишник. Кропива заклонулась у вишняку, так треба вибавить. Ном. № 13131. Ум. **Вишнячок.**

Вишонка, -ки, ж. — польова. Раст. *Amygdalus campestris.* Лв. 96.

Вишпиговувати, -вую, -єш, сов. в. вишпигувати, -гую, -єш, гл. Шпіонить, вишпіонить, пронюхать, узнать тайнымъ образомъ.

Вишпувати, -пую, -єш, гл. Высказать, (охотничій терминъ). *У нього добрі собачки: запусти тільки, зараз вишпують зайця.* Брацл. у.

Вишпурити, -рю, -риш, гл. Выбросить, вышвырнуть. Вх. Лем. 395.

Виштапувати, -пую, -єш, гл. 1) Выстегать. *Гляньте, чи гарно виштапувала очіпок?* Харьк. 2) Выбранить, пробрать. *Не хоче робити, так я її як виштапувала, так вона давай браться за діло.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Виштатуватися, -туюся, -єшся, гл. Вырядиться, нарядиться. Св. Л. 168.

Виштирити, -рю, -риш, гл. Выпроводить, выгнать. *Я таки його виштирила з хати.* Лебед. у.

Виштрикнути, -ну, -неш, гл. Выколоть. *Вночі я боюсь ока де небудь виштрикнути.* Мнж. 147.

Виштурити, -рю, -риш, гл. = Виштирити. *Насилу виштуруила на двір, щоб хоч провітривсь трохи.*

Виштуркати, -каю, -єш, гл. 1) = **Виштрикнути.** *Хотів ся перекрасти та собі очі виштуркав.* Ном. № 6568. 2) Вытолкать.

Вишукати. См. **Вишукувати.**

Вишукувати, -кую, -єш, сов. в. вишукати, -каю, -єш, гл. Выискивать, выискать, отыскивать, отыскать. *Вишукує травиці.* К. Юв. 88. *Зілля всякі вишукує.* МВ. II. 8.

Вищати, -щаю, -єш, гл. Дѣлаться выше.

Вищати, -щу, -щійш, гл. Визжать. *Вона аж вищить.* Рудч. Ск. II. 30.

Вище, нар. Выше. *Молоде орля, та вище старого літає.* Ном. № 7322. *Вище лоба очі не ходять.* Ном. № 1017. *Хто вище злізе, дужче пада.* Ном. № 14313.

Вищебетати, -чу, -чеш, гл. Выболтать, высказать неосторожно.

Вищедрувати, -рую, -єш, гл. Получить за пѣніе щедрівок.

Вищезати, -ваю, -єш и вищезнути, -ну, -неш, гл. Исчезнуть, уничтожиться, истребиться. *Вищезає жито.* МУЕ. III. 43. *Каченята вищезли: ворони вихапали.* Рк. Левиц.

Вищербити, -блю, -биш, гл. Зазубрить, вызубрить, выбить щербину. *Вищербила ніж. Зачепила рогачем горщик та й вищербила.* Харьк.

Вищербитися, -блюся, -бишся, гл. 1) Зазубриться, получить щербину. 2) Выйти изъ ряда, изъ числа. *Тепер уже всі будемо за вас. — А може й не всі, може хто перейде на другий бік? — Ні, вже не вищербиться більш ні один.* Екатериносл. г. (Залюбовск.).

Вищій, -а, -е. Высшій. *Не впрохав нижнього, не впросиш вищого.* Ном. № 981.

Вищик, -ка, м. Родъ клейма въ видѣ вырѣзки на ухѣ овцы. Черк. у. Екатериносл. г. Мнж. 182.

Вищикнути, -ну, -неш, гл. Вырвать, выщипнуть. *Прійшов Петро — вищипнув листок, прийшла Ілля — вищипнула два.* Ном. № 468.

Вищипати. См. **Вищипувати.**

Вищипувати, -пую, -єш, сов. в. **вищипати, -паю (-плю), -паєш (-плеш),** гл.

Вищипувать, вищипать. *Вищиплю, виломлю кленовий лист.* Мет. 297.

Вищирити. См. **Вищиряти.**

Вищиря́ти, -ряю, -єш, сов. в. **вищирити, -рю, -риш,** гл. = **Вишкіряти, вишкірити.**

Вищирив зуби, як циганські діти до місяця. Ном. № 12637. *Вищирив зуби, як печене поросля.* Ном. 12637.

Вищість, -щости, ж. 1) Высшее положеніє, болѣе высоке положеніє. 2)

Превосходство. Желех.

Ви́яв, -ву, м. Проявленіє, обнаруженіє. Желех.

Ви́ява, -ви, ж. 1) = **Вияв.** МВ. III. 9. 2) Открытіє, обнаруженіє.

Виявити, -ся. См. **Виявляти, -ся.**

Виявлювати, -ляю, -єш, гл. = **Виявляти.** *Радощів своїх нікому не виявлює.* Г. Барв. 454.

Пишучи у Київ у такім гарячім тоні, я виявлював себе аж надто виразно. К. XII. 11.

Виявля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **виявити, -влю, -виш,** гл. Обнаруживать, обнаружитъ, открыва́ть, откры́ть, показыва́ть, показатъ, появля́ть, появи́ть. *Юдихва виявила його капості перед Ксерксом.* Ном. № 3559.

Виявля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. **виявитися, -влюся, -вишся,** гл. Обнаружива́ться, обнаружитъся, открыва́ться, откры́ться, появля́ться, появи́ться, показыва́ться, показатъся. *Ось як виявлялась ся загадка.* Стор. *Кодацький поріг виявився, а то не було його видно.* Стор. II. 120. *Він виявивсь народу.* К. Псал. 197. *На вулиці чорна свита виявилась одна й друга, замигтіли платки, намітки.... йшли люде до церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Віязичити, -чу, -чиш, гл. Проболта́ться, проговори́ться. *То про того чоловіка, що вбили, та й віязичили.* Лебед. у.

Вія́рок, -рку, м. Лощинка, неглибокій оврагъ. *Там такий є виярок, то вода й залива инколи.* Новомоск. у. (Залюбовск.). Ум. **Вія́рочок.**

Вияснення, -ня, с. Разъясненіє, поясненіє.

Віяснити, -ся. См. **Вияснити, -ся.**

Вияснити, -няю, -єш, сов. в. **вияснити, -ню, -ниш,** гл. 1) Вияснять, вияснить, разъяснять, разъяснить, пояснять, пояснить. 2) Вычища́ть, вычисти́ть; сдѣла́ть свѣтлымъ, блестящимъ. *Вияснила п'ятака.* Мнж. 97. *Виясни добре стремена та й їздъ тоді верхи.* Черк. у. *Візьми мітлу та мети, виясни хорошенько місяць: бач, як насупило.* Шевч. 297.

Виясниться, -няюся, -єшся, сов. в. **вияснитися, -нюся, -нишся,** гл. 1) Проясняться, проясниться, посвѣтля́тъ. *Вияснилось бліде та понуре обличча Грицькове.* Г. Барв. 154. 2) **Віяснитъся.** Проясниться (о погодѣ). *Нехай вияснитъся, бо дуже нахмарило.* Ном. № 5494.

Віблек, -ка, м. (= **Вібляк**). Бревно круглое, годное для постройки. Шух. I. 88. См. **Вибель.**

Віблій, -а, -е. Круглый, цилиндрической. Шух. I. 88. **Віблій обруч** — обручъ изъ цѣльнаго неразщепленнаго надвое древеснаго ствола. Шух. I. 250. **Вібла хата.** Хата изъ круглыхъ бревень. Шух. I. 89.

Віват = Виват.

Вівериця, -ці, ж. Бѣлка. Гал.

Вівсик, -ка, м. = **Вівсюг**. Вх. Зн. 7.

Вівсина, -ни, ж. Зерно овса (одно).

Вівсище, -ща, с. Поле, съ котораго снятъ овесь. Вас. 196.

Вівсюг, -га, м. и **вівсюга, -ги**, ж. Раст. *Avena fatua* L. ЗЮЗО. I. 113. Вх. Пч. I. 9.

Вівсюгуватий, -а, -е. Зарослій **вівсюгом** (о землѣ).

Вівсяний, -а, -е. Овсяный.

Вівсяник, -ка, м. 1) Овсяный хлѣбъ. *Голодному й вівсяник добрий*. Ном. № 1209. 2) Названіе лошади въ загадкѣ. *Прибігли штрики-брики, ухватили далду-балду, почули м'якинники, пазили гречаникам: «сїдайте на вівсяники, доганяйте штрики-брики, віднімайте далду-балду»* (вовки, свиня, собаки, люде, коні). Ном., стр. 294, № 122.

Вівсяниця, -ці, ж. Овсяная солома. Сим. 153.

Вівсянка, -ки, 1) = **Вівсяниця**. Желех. 2) Овсяная мука.

Вівтарик, -ка, м. Ум. отъ **вівтарець**.

Вівтарний, -а, -е. Олтарный.

Вівтарець, -ря, м. Олтарь. *Боятися попа та в вівтарець не йти*. Ном. А? 4232. *Коли вівтару служиш, з вівтаря й живися*. Ном. № 10422. Ум. **Вівтарик**. Аф. 315.

Вівторок, -рка, м. Вторникъ. *В понеділок перед обідом із гармати загули, а в вівторок іще раніше Уманя добули*. Макс.

Вівця, -ці, ж. 1) Овца. *Хто стається вівцею, того вовк ззість*. Ном. № 3841. *Вівцю стрижуть, а друга дивиться*. Ном. № 3904. 2) мн. Родъ дѣтской игры. Ив. 59. Ум. **Овечка, овченька, овечечка**. *Женуть вола із діброви, овченьки з поля*. Мил. 115.

Вівчаренко, -ка, м. Сынъ пастуха овецъ. Аф. 315.

Вівчарик, -ка, м. 1) Ум. отъ **вівчарець**. 2) Родъ игры на свирѣли. 3) Бекасъ. *Закигикала над ними чайка... висвистував вівчарик*. Стор. I. 126.

Вівчарити, -рю, -виш, гл. Быть пастухомъ овецъ, пасти овецъ. Гол. II. 456. Шух. I. 201.

Вівчариха, -хи, ж. Жена пастуха овецъ. Аф. 315.

Вівчарівна, -ни, ж. Дочь пастуха овецъ. Аф. 315.

Вівчарський, -а, -е. Принадлежащій пастуху овецъ. Аф. 315.

Вівчарець, -ря, м. Пастухъ овецъ. *Сопілка вівчареві втіха*. Ном. № 10467. *Ропустив вівчарець вівці та по крутій гірці*. Мет. 108. Ум. **Вівчарик**.

Вівчарувати, -рюю, -еш, гл. = **Вівчарити**. Шух. I. 53.

Вівчий, -а, -е. Овечій. Вх. Лем. 425.

Вігран, -на, м. Органъ. *Гордий пан сидить, в віграні грає, в екрани грає, красно співає*. Гол. II. 65.

Від, од, пред. Отъ. *Привів од батька коня, а від брата взяв воза. Довідавшись од почину про все*. Єв. Л. I. 2. *Батькові од його нічого нема. Від села до села танці та музики*. Нп. *Зоставсь я хлопцем од батька й од матері одинадцяти год*. Г. Барв. 172. *Ти ляжеш од комори, а я ляжу від обори*, — т. е. ты ляжеш со стороны амбара и т. д. Грин. III. 386. Родительный падежъ съ **від** при страдательномъ причастіи переводится по-русски творительнымъ падежомъ. *Земля від Бога зроблена*. (Стрижев.). *Був спокушуваний од сатани*. Єв. М. I. 13. Употребляется **від** для образования сравнит. степени и тогда совсѣмъ не переводится. *Єсть же і негіднійші від мене*. Котл. НП. *Хиба ж таки я посліднійший од усіх?* Ном. № 2039. *Од моєї Ганнусеньки кращої немає*. Грин. III. 201.

Віда, -ди, ж. Вѣсть, слухъ. *Хто тобі сказав? — Посилала я сороку білобоку, а вона мені принесла дві віди під правим крильцем: одну про Данила, а другу про Кирила.* МВ. I. 89.

Відав, відай, нар. Вѣроятнo, должно быть. *Ой відав ти слабий, хорий.* Гол. I. 82. *Болить мені головонька відай же я вмру.* Гол. I. 103.

Відання, -ня, с. 1) Знаніє. Левч. 48. 2) Извѣстіє, вѣсть. Ум. **Віданнячко.** *Даютъ віданнячко: ісховайся, Мішку.* Гол. I. 176.

Відати, -даю, -еш, (вім, віси, вість), гл. Знатъ, вѣдать. *Не вім, за що їм так довіря князь. Стор. МПр. 97. Ніхто того не відає, як хто обідає. Ном. Та коли б я знала, коли б я відала, що засватана буду.* Мет.

Відбабувати, -бую, -еш, гл. Окончить практику (объ акушеркѣ). *Пішла, відбабувала і вернулась додому.* Чуб.

Відбавити, -ся. См. **Відбавляти, -ся.**

Відбавляти, -ляю, -еш, сов. в. відбавити, -влю, -виш, гл. Убавлять, убавить, уменьшать, уменьшить.

Відбавлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. відбавитися, -влюся, -вишся, гл. Отлучаться, отлучиться. *Нікуди на сторони одбавитись.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Відбаглювати, -лую, -еш, гл. Отстоять, спасти. *Відбаглювати від смерти. Хотів був нашу собаку забрати, — ледві одбаглювала.* Рк. Левиц.

Відбарбарити, -рю, -риш, гл. Отколотить.

Відбатовувати, -вую, -еш, сов. в. відбатувати, -тую, -еш, гл. Отрѣзывать, отрѣзать. *Відбатував шматок хліба. Так і відбатував стругом пучку.*

Відбатожити, -жу, -жиш, гл. Отстегать кнутомъ.

Відбатувати. См. **Відбатовувати.**

Відбенькетувати, -тую, -еш, гл. Отпировать.

Відбережний, -а, -е. Съ берега на море дующій (о вѣтрѣ). *Одбережний вітер.* (Стрижевск.).

Відбивати, -ваю, -еш, сов. в. відбити, -діб'ю, -б'еш, гл. 1) Отбивать, отбить. *Відбив носок од кухля. Став двері одбивати.* Рудч. Ск. I. 204. 2) Отбивать, отбить, отталкивать, оттолкнуть; отражать, отразить. *Одбиває од берега щука риба ряску.* Мет. 8. *Козак нагайкою стріли відбиває.* Макс. 3) Отражать, отразить (свѣтъ, звукъ). *Поверхи дзеркала і води відбивають од себе соняшний світ.* Децко. 4) Отбивать, отбить у кого-либо что или кого-либо. *Він дівчину відіб'є.* Чуб. V. 36.

Відбиватися, -ваюся, -ешся, сов. в. відбитися, -діб'юся, -б'ешся, гл. 1) Отбиваться, отбиться. *Од троянців одбивались.* Котл. Ен. VI. 62. 2) Удаляться, удалиться, отдаляться, отдалиться, отбиться. *Від роду відбилася.* Чуб. V. *Тут родилася, тут хрестилася, у чужую сторононьку да й відбилася.* Мет. 3) Отражаться, отразиться. *В прозорій воді відбиваються золоті верхи.* Левиц. 4) О кобылѣ: случиться съ жеребцомъ. Шух. I. 211.

Відбігати, -гаю, -еш, гл. 1) Отбѣгать. *Я вже своє відбігав, — біжи но ще ти: то чи не відбігаєш ніг.* 2) О коровѣ: окончить случку.

Відбігати, -гаю, -еш, сов. в. відбігти, -біжу, -жиш, гл. 1) Отбѣгать, отбѣжать. 2) — що. Терять, потерять. *Десь шапку відбіг. Чи одбіжить бува люльку в сварці, а грошей на нову кат-ма, — вони.... купували йому.* Мир. ХРВ. 147. 3) — чого, кого. Чуждаться,

оставлять, оставитъ, покидать, покинуть. *Свого батька змалку відбігаю.* К. Досв. 155.
Ой що кров живу ю ссали, — власних скарбів одбігали. К. Досв. 116.

Відбігатися, -гаюся, -ешся, гл. = Видбігати 2.

Відбігти. См. **Відбігати.**

Відбій, -бою, м. Лучшого сорта хребтовая щетина. Вас. 190.

Відбірання, -ня, с. 1) Отниманіє, отбираніє. 2) Полученіє. 3) Отборка.

Відбірати, -раю, -еш, сов. в. **відбірати, відберу, -реш, гл.** Отбирать, отобрать, отнимать, отнять. *Иди, жоно, до матері віно відбірати.* Чуб. V. 758. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає.* Ном. № 1715. *Стали ляхи від козацьких комор ключі відбірати.* Макс. *Ти більше не будеш відбірати у мене душу.* Рудч. Ск. II. 23. 2) Получать, получить. Чуб. I. 163. *Відібрав і від їх листи.* Стор. 3) Отбирать. *Відбери жовті гурки на насіння, а зелені посоли.*

Відбірка, -ки, ж. У оконщикова: инструментъ для образования кромокъ въ рамахъ. Вас. 149.

Відбірний, -а, -е. = Добірний. *Та й усе женці та й одбірніі.* АД. I. 79.

Відбіснутися, -нююся, -ешся, гл. Перебѣситься. *Як відбіснувався становий, то й почав говорити наче людина.*

Відбляск, -ку, м. Отблескъ. Левиц. Пов. 25.

Відболіти, -лю, -лиш, гл. 1) Проболѣть, поболѣть. *Будуть же бити, то за кожен стрючок (гороху краденого) відболить.* Св. Л. 142. 2) Переболѣть. 3) Отгнить. *Цей ніготь у мене відболів, та новий виріс.* Київ.

Відборона, -ни, ж. Оборона, защита отъ. *Схопивши у руки по каменюці, став на відборону.* МВ. (О. 1862. I. 104).

Відборонити, -ся. См. **Відбороняти, -ся.**

Відбороняти, -няю, -еш, сов. в. **відбороніти, -ню', -ниш, гл.** Оборонить, защититъ. *Ну, спасибі, дядьку, що ти мене 'д смерти відборонив, відбороню і я тебе.* Рудч. Ск. I. 71.

Відборонятися, -няюся, -ешся, сов. в. відборонітися, -нюся, -нишся, гл.

Обороняться, оборониться, захищатися, защититься.

Відборотися, -рюся, -решся, гл. Отбиться. *Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. I. 95.

Відборчик, -ка, м. Столярн.: отборный стругъ. Радомысльс. у.

Відбрести, -бреду, -деш, гл. Отойти въ бродъ отъ какого нибудь мѣста. *Відбрів од берега трохи.*

Відбрехатися. См. **Відбріхуватися.**

Відбрикуватися, -куюся, -ешся, гл. Отбиваться, брыкаясь. У Кулиша въ иронич. смыслѣ о защищающихся женщинахъ: *Шкода відбракуватись.* К. ПС. 55.

Відбріхуватися, -хуюся, -ешся, сов. в. відбрехатися, -шуся, -шешся, гл.

Отдѣльваться ложью, оправдываться, оправдаться при помощи лжи, вывернуться изъ бѣды ложью. *Прийшовши додому, тяжко їй було відбріхуватись перед матір'ю, що не принесла ягідок; бо зроду не брехавши ні в чім, не знала як і викрутитись.* Кв. I. 45. *Брехнею не відбрешешся.* Ном. № 6796.

Відброд, -ду, м. Наїстися до відброду. Наѣсться до отвала. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Відбубоніти, -ню́, -ниш, гл. Проговорить скороговоркой, отбарабанить. *Такеньки усе чисто одбубонів і дожидає, що пані йому скаже.* МВ. (О. 1862. III. 64).

Відбува́ння, -ня, с. Исполнение, отбывание, отработка.

Відбува́ти, -ваю́, -еш, сов. в. **відбути, -буду, -деш**, гл. 1) Отбывать, отбыть, исполнять, исполнить (повинность), обрабатывать, отработать. *Проханий кусок горло дере, бо тяжко його відбути.* Ном. *Як заробив, так і відбудеш.* Ном. № 7071. *Хуста попере́м, як три дні панщини відбудем.* Ном. № 11260. *Відбудеш той муштер та й гуляй, скільки схочеш.* Левиц. I. 30. *При пості добре відбути гості.* Ном. № 192. *Не жаль було давно відбутих.... моїх тяжких кривавих сліз.* Шевч. 2) Принимать, принять и угостить гостей, — говорится главным образом об обрядовых объездах, объездах по приглашению и пр. *Давайте лишень сюди хліб, ковбаси і сало, — я буду одбувать панотця.* О. 1862. V. 56. *Дітей у нас було п'ятеро.... усі померли. Треба було мені тії одбутки робити самому. То дошки на труни, то копачам, то людей одбувати, а попові ж?* Г. Барв. 203. 3) Заканчивать, закончить. *У суботу дівич-вечір відбули, а в неділю повінчали.* Стор. МПр. 57. *Відбули похорон.*

Відбуватися, -ваюся, -ешся, сов. в. **відбутися, -будуся, -дешся**, гл. Исполняться, исполниться, совершиться, имѣть мѣсто. *Весілля відбулося вчора.* 2) = **Збутись**. *Вона прийшла, щоб тільки відбутись від людського нарікання.* Левиц. I. 387. 3) = **Відбути**. *Брехнею не відбудешся.* О. 1862. I. 32.

Відбудовувати, -вую, -еш, сов. в. **відбудувати, -дую, -еш**, гл. Вновь отстраивать, отстроить, возстановить прежде бывшее здание. Желех.

Відбудува́ння, -ня, с. Возстановление здания.

Відбудувати. См. **Відбудовувати**.

Відбузувати, -зую, -еш, гл. Отколотить, отдуть. *Одбузує чоловік жінку.* О. 1862. I. 73.

Відбурмиструва́ти, -рую́, -еш, гл. Окончить службу бургомистра.

Відбути, -ся. См. **Відбувати, -ся**.

Відбутка, -ки, ж. = **Відбуток**.

Відбутний, -а, -е. Употреблено въ загадкѣ изъ сказки въ приложеніи къ салу, въ значеніи: такой, которымъ отбывають всякія нужды. *А чого от вам подавати: чи одбутного, чи прибутного?... Сало одбутне, бо ним усякі зачіпки одбувають.* Грин. II. 274.

Відбуча, -чі, ж. = **Відбуток**. *Нехай дурний мужик на всіх робить, за всіх платить, хай одбуває одбучі.* Мир. ХРВ. 387. *Я відбуду за гріхи відбучу.* К. ПС. 139.

Відвага, -ги, ж. Отвага. *Відвага мед п'є і кайдани тре.* Ном. № 4256. *Де відвага, там щастя.* Ном. № 4253.

Відважити, -ся. См. **Відважувати, -ся**.

Відважний, -а, -е. 1) Отважный, смѣлый. *Ой ти, Івасю, відважний козаче.* К. XII. 78.

Відважність, -ности, ж. Отважность. Желех.

Відважно, нар. Отважно, смѣло.

Відважувати, -жую, -еш, сов. в. **відважити, -жу, -жиш**, гл. 1) Отвѣщивать, отвѣсить. *Відваж соли. — бебеха. Дать тумака, отвѣсить ударь. За віщо се він мені бебеха відважив межі плечі?* Харьк. 2) — **жизнь, життя**. Рисковать, рискнуть жизнью. *Оддала б тепер Леся душу, аби оборонить од смерти козака, що так щиро одважив за неї свою жизнь.* К. ЧР. 173.

Відважуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. відважитися, -жуся, -жишся, гл. 1)

Отвѣшиваться, отвѣситься. 2) Отваживаться, отважиться, осмѣлиться, рѣшиться. *От я не відважуся сказати йому. Давно вже хотів він признатись, що жонатий, та не признавався. Далі одважився: треба!* МВ. (О. 1862. I. 78).

Відвал, -лу, м. Отчаливаніє. Мнж. 180.

Відвалити, -ся. См. Відвалювати, -ся.

Відвалувати, -лую, -єш, гл. Спасти, отходить. Лікаръ, спасибі йому, відвалу — вав таки дитину.

Відвалювання, -ня, с. Отваливаніє.

Відвалювати, -лую, -єш, сов. в. відвалити, -лю, -лиш, гл. 1) Отваливать, отвалить.

Одвалив того каменя. Чуб. II. 50. 2) Откальвать, отколоть, отрѣзывать, отрѣзать. Відвалив криги кусень оттакий завбільшки. Харьк. у. Відвалив скибу хліба.

Відвалюватися, -луюся, -єшся, сов. в. відвалитися, -люся, -лишся, гл.

Отваливаться, отвалиться. *Потроху земля відвалювалась, і він почав тонутти. Левиц. Пов. 335.*

Відвезти. См. Відновити.

Відвернути, -ся. См. Відвертати, -ся.

Відвертанія, -ня, с. 1) Отворачиваніє 2) Отвертываніє, откручиваніє. 3) Вычитаніє.

Відвертати, -таю, -єш, сов. в. відвернути, -ну, -неш, гл. 1) Отворачивать, отворотить,

отвращать, отвратить; поворачивать, поворотить. *Відвертає від неї очі. МВ. II. 27. Не годиться відвертати хліб нарізаним боком до стіни. Чуб. I. 109. Нехай Бог відвертає.*

Ном. № 5139. Щоб я од вас лица не відвернула. Ном. № 3241. 2) Отъѣзжать, отъѣхать, отплыть, отплыть. Ви, турки-яничари, по маленьку, браття, ячіте, од галери одверніте. АД. I. 216. 3) Отваливать, отвалить. Одвернув (камінь). Рудч. Ск. I. 86. Годі орати! — Як годі? — каже чоловік. — Дві скиби тільки одвернути та й упруг. Г. Барв. 198. 4) Возвращать, возвратить. Були в мене старости, підбрехачі твої, ну, одвернув я почеськи тобі хліб, не прогнав тебе. Г. Барв. 455. 5) Пахать, вспахать плугомъ второй разъ поперегъ или вдоль участка. Нѣжин. у. 6) Отклонять, отклонить что-либо. I кулі мов рукою одвертає. К. ЦН. 251. Єсть такії люде, ща на пожежі уміють одвернуть вітер од сусідньої оселі. Грин. II. 324. 7) Отвлекать, отвлечь, отклонять, отклонить.

Відвертала вона мене від сеї думки. Тебе прошу, голочко: відверни злих собак од мого скота. Чуб. I. 69. 8) О коловствѣ: возвращать, возвратить первоначальный видъ, отвращать, отвратить. Зробив (чарами), то була біла редька, а то зусім почорніла, та вже назад не одверне, щоб чорна стала білою. Драг. 77. 9) Вычитать, вычестъ. Жиду грошей не понесу міняти, бо він зараз довг одверне. Бессар. 10) Отвѣчать, отвѣтить. Та чую ж, чую, — одвертає. МВ. (КС. 1902. X. 143).

Відвертатися, -таюся, -єшся, сов. в. відвернутися, -нуся, -нешся, гл. 1)

Отворачиваться, отворотиться, отвернуться. *Горнеться до його серцем, відвертається лицем. Левиц. I. 170. Кривоніс одвернувся до своїх вовхуряців і грізно додав. Стор. МПр. 138. 2) Отлучаться, отлучиться. Нікуди він і не одвертався з пасіки. О. 1861. X. 27.*

Відвертіти. См. Відвірчувати.

Відвести. См. Відводити.

Відвикати, -каю, -єш, сов. в. відвикнути, -ну, -неш, гл. Отвыкать, отвыкнуть.

Відвильнути, -ну, -неш, гл. Отлучиться на короткое время. *Тільки одвильне куди мати, — то вже дитина й долі, упала з полу.* Пирят. у.

Відвилюватися, -лююся, -ешся, гл. Отвиливать. Котл.

Відвинутися, -нуся, -нешся, гл. Отклониться, увернуться. *Він на мене з києм, я насилу відвинувся.*

Відвисати, -саю, -еш, сов. в. відвиснути, -ну, -неш, гл. 1) Отвисать, отвиснуть. *Спідня губа відвисла.* Левиц. I. 15. 2) Свѣшиваться, свѣситься, повиснуть. *З-під очіпка відвисло пасмо сивої коси.* Левиц. I. 3.

Відвихнутися, -нуся, -нешся, гл. Отлучиться на короткое время. *От, увечері дід з бабою кудись відвихнулись, а дочка й давай шукать.* Рудч. II. 35.

Відвичити, -чу, -чиш, гл. Отучить. *От тари одвичите од сахарю.* Черниг. г. *Одвичити од горілки.* О. 1862. I. 71.

Відвід, -воду, м. Резервь? *Воевода, славний лицарь, на одводі зістав.* Гол. I. 15.

Відвідати, -ся. См. **Відвідувати, -ся.**

Відвідач, -ча, м. Посѣтитель. *Не так вже по багато набігає одвідачів.* МВ. (О. 1862. I. 84).

Відвіджати, -джаю, -еш, гл. = Відвідувати. *А як го найдете, дайте мені знати, щоби м приходила його відвіджати.* Гол. I. 64.

Відвідини, -дин, ж. мн. Посѣщение. *Єв. Л. XIX. 44. Ще більшого жалю завдав їй своїми одвідинами.* Г. Барв. 168.

Відвідний, -а, -е. — час. Срокъ, который можетъ быть отложенъ. Вх. Зн. 7.

Відвідувати, -дую, -еш, сов. в. відвідати, -даю, -еш, гл. Навѣщать, навѣститъ, провѣдать. *Сідлай, хлопче, коня вороного, — поїду одвідаю кохання свого.* Чуб. V. 345. *Матінко моя, відвідай мене.* Мет. 245. *Вони там були та й її відвідали.* Змієв. у.

Відвідуватися, -дуюся, -ешся, сов. в. відвідатися, -даюся, -ешся, гл. Навѣдываться, навѣдаться и узнать, пойти освѣдомиться. *А я піду додомоньку та не забавлюся, чи готовий полуденок та відвідаюся.* АД. I. 82.

Відвідціль, нар. = Відціль. *Десь ти й доріженьки відвідціль не знаєш.* Грин. III. 377.

Відвійок, -йка, м., иногда во мн. ч. **відвійки.** Щуплое зерно, которое при вѣяніи падаетъ въ срединѣ между мякиною и полновѣснымъ зерномъ. Мнж. 187. *Бідний (сіє) самий послід, уже одвійок од пшениці.* Грин. II.

Відвістити, -віщу, -стиш, гл. Послать вѣсть, извѣстіе въ отвѣтъ, отвѣтитъ. ЗОЮР. I. 246. *Громада одвістила..., що Микола добра людина.* О. 1861. VIII. 24. *Ні, — одвістив.* МВ. (О. 1862. I. 76).

Відвість, -ти, ж. Отвѣтное извѣстіе.

Відвіт, -ту, м. Отвѣтъ. ЗОЮР. II. 207. **Одвіт оддавати.** Отвѣчать. КС. 1882. XII. 501.

Відвітити. См. **Відвічати.**

Відвітний, -а, -е. Отвѣтнѣй.

Відвітувати, -тую, -еш, гл. Отвѣчать. *Питає: «Де ти мою козу дів? — Продав, — одвітує Климець.* Рудч. Ск. I. 67.

Відвічальний, -а, -е. Отвѣтственный. Желех.

Відвічальність, -ности, ж. Отвѣтственность. *Темрява окривала наш український розум із давніх давен що до... нашої одвічальности перед судом культури.* К. Кр. 8.

Відвічати, -чаю, -еш, сов. в. відвітити, -чу, -тиш, гл. 1) Отвѣчать, отвѣтитъ. *Вовк... питає його: «Чого ти тут ходиш?» — Сірко одвіча.* Рудч. Ск. I. 11. 2) Отвѣчать, нести на

себѣ отвѣтственность, отвѣтитъ. *Смійся, смійся, а за смішки плачем одвітиш.* Ном. № 12662. *Гуляй, душа, у роскоші, — відвічаю.* Ном. № 12503. *Він одвічає, а той остається у боці.* Змієв. у.

Відвічний, -а, -е. Вѣчный, всегда бывшій. *Довгий острів на Дніпрі, укритий одвічним лісом.* Стор.

Відвічно, нар. Отъ вѣка, вѣчно.

Відвіювати, -віюю, -еш, сов. в. **відвіяти, -вію, -еш,** гл. Отвѣвать, отвѣять.

Відводини, -дин, ж. мн. Обѣдъ новобрачныхъ, свекра и свекрови у тестя и тещи въ послѣдній день свадебныхъ пиршествъ — субботу той недѣли, въ началѣ которой было **весілля**, а затѣмъ ужинъ тестя и тещи въ хатѣ новобрачнаго. МУЕ. III. 170.

Відводити, -джу, -диш, сов. в. **відвести, -веду, -деш,** гл. 1) Отводить, отвезть. *Одведи її додому.* 2) Отстранять, отстранить. 3) Вводить, взвезть. *Одвів курка і вже хотів.... стріляти.* Чуб. I. 154.

Відвозити, -жу, -зиш, сов. в. **відвезти, -зу, -зеш,** гл. Отвозить, отвезти.

Відвойовувати, -вую, -еш, сов. в. **відвоювати, -воюю, -еш,** гл. Отвоевывать, отвоевать, добыть силой. *Я вас навчив би боронити що одвоювали вам козаки! — Який гаспид одвойовував нам наше добре, опріч нас самих.* К. ЧР. 69. *Царь іде войною на цього самого царя, щоб відвоювати у його другу дочку.* Рудч. Ск. *Я тебе від смерти відвоював.* Рудч. Ск.

Відволати, -лаю, -еш, гл. Первоначально значило: отозвать, теперъ употребляется въ выраж. **Біду відволати.** — Избавиться отъ бѣды. *Мені тебе хоч жалко, мила, біди не можно одволать.* Греб. 339. **Відволати или відволати від смерти.** Спасти отъ смерти, отходить. *Бабусю Настю поховали і ледве, ледве одволала Трохима діда.* Шевч. *Він мене од смерти одволав.* Рудч. Ск. I. 128.

Відволікати, -каю, -еш, сов. в. **відволокти, -чу, -чеш,** гл. Оттаскивать, оттащить, оттягивать, оттянуть.

Відволога, -ги, ж. Основное значеніе = **Відволода = Відлига**, но въ пѣснѣ употребл. въ смыслѣ: облегченіе душевное, утѣшеніе, также: утѣшительница. *Одна другої питається: — Подружечко-одволога, одволожи живота мого: чи була ти на улиці, чи бачила жениха мого?* Лавр. 113.

Відвологнути, -ну, -неш, гл. Сдѣлаться влажнымъ, отсырѣть. *Сухарі в погрібі одвологли.* Рк. Левиц.

Відволода, -ди, ж. = **Відлига.** Шух. I. 81.

Відволодати, -даю, -еш, гл. Отходить, вылѣчить. *На силу, та на превелику силу його відволодали. Вже і водою обливали і трусили.* Кв. I. 106. *Одволодай мою дитину єдину! Дай дання від любощей.* Г. Барв. 536.

Відволож, -жі, ж. = **Відлига.**

Відволожити, -ся. См. **Відволожувати, -ся.**

Відволожувати, -жую, -еш, сов. в. **відволожити, -жу, -жиш,** гл. 1) Дѣлать, сдѣлать влажнымъ. Вас. 153, 176. *Треба табак одволожити.* (Залюбовск.). 2) Облегчать, облегчить, утѣшать, утѣшить. Лавр. 113. См. прим. при словѣ **Відволога.**

Відволожуватися, -жуюся, -ешся, сов. в. **відволожитися, -жуюся, -жишся,** гл. Сырѣть, отсырѣть, дѣлаться, сдѣлаться влажнымъ.

Відволокти. См. **Відволікати.**

Відворіт, -роту, м. 1) Отступленіє. 2) Отвращеніє. 3) Отчисленіє, вычетъ въ уплату долга, вычетъ изъ платы рабочаго за прогулы и пр. Харьк. у. Волч. у.

Відворотний, -а, -е. Отвратительный. *Відворотне таке воно на смак.*

Відворотно, нар. Отвратительно. *Як ті пани їдять жаб? Воно ж одворотно.*

Відворочати, -чає, гл. безл. Быть отвратительнымъ. (Вовкулаці) *треба й конину їсти й падло, — одворочає.* Г. Барв. 453.

Відвохлий, -а, -е. Отсырѣлый.

Відвох(ну)ти, -ну, -неш, гл. Отсырѣть.

Відвохрити, -рю, -риш, гл. Отколотить. *Дав доброго диттю: відвохрив добре.* Ном. № 3961.

Відвоювати. См. **Відвойовувати.**

Відвуд, -да, м. = **Удод.** *Красне пір'я на вібвуді, але сам смердить.* Ном. № 11201.

Відв'язати, -ся. См. **Відв'язувати, -ся.**

Відв'язувати, -зую, -еш, сов. в. відв'язати, -жу, -жеш, гл. Отвязывать, отвязать.

Відв'язуватися, -зуюся, -ешся, сов. в. відв'язатися, -жуся, -жешся, гл. Отвязываться, отвязаться.

Відгада, -ди, ж. Отгадчица. Ум. **Відгадочка.** *Бабусенько-одгадочко, одгадай сей сон.* Чуб. V. 773.

Відгадай-сон, -сна, м. Снотолкователь. *Усякі мені сни сняться, — де б то на їх такого відгадай-сна найти.* Лубен. у.

Відгадати. См. **Відгадувати.**

Відгадка, -ки, ж. Отгадка.

Відгадочка, -ки, ж. Ум. отъ **відгада.**

Відгадувати, -дую, -еш, сов. в. відгадати, -даю, -еш, гл. 1) Отгадывать, отгадать. *Біла рілля, а чорне насіння: хто вміє — посіє, хто зна — й одгада.* Ном., стр. 303, № 472. *Бабусенько да голубонько, відгадай мені сон.* Чуб. 2) Отвѣчать, отвѣтить. *Чи я тобі не казала: купи мені стрічку, а ти мені одгадав: переночуй нічку.* Грин. III. 655.

Відгал, -лу и відгаль, -лю, м. Остановка, отдыхъ, перерывъ. *Петро без відгалу робить.* Борз. у. *Так то проживає Олеся, працюючи без спочинку, без відгалу.* МВ. I. 47. **На відгалі.** *На досугъ, во время отдыха. У вільну годину, на одгалі, як пани роз'їхались у гості, пішов мерції до панотця.* Ком. I. 20. **На овес нема й відгалу.** *На овесь постоянный спрость.* Борз. у.

Відганяти, -няю, -еш, сов. в. відігнати, віджену, -неш, гл. Отгонять, отогнать. *Курка як співа, то відганяє ворогів.* Чуб. I. 58.

Відгарбати, -баю, -еш, гл. Отнять, отобрать. *Насилу відгарбав свого кожуха від брата.*

Відгетькатися, -каюся, -ешся, гл. Избавиться, отдѣлаться отъ чего. *Чим же Марко одгетькався од некрутства?* Волч. у. (Лобод.).

Відгін, -гону, м. Отбой. *Від баб одгону нема.*

Відглушити, -шу, -шиш, гл. Отколотить, отдуть. *Хто було захоче, той мене й одглушить.* Г. Барв. 51.

Відгнівати, -ваю, -еш, сов. в. відгнати, -гнюю, -еш, гл. Отгнивать, отгнить.

Відговітися, -віюся, -ешся, гл. Отговѣться. *Нехай попереду піде та відповіється.* Ном. № 5474.

Відговорити, -ся. См. **Відговорювати, -ся.**

Відговорювати, -рюю, -єш, відговоря́ти, -ряю, -єш, сов. в. відговорити, -рю, -риш, гл. Отговаривать, отговорить. *Як став одговорувать, так одговорив.* Рудч. Ск. II. 74.

Відговорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. відговоритися, -рюся, -ришся, гл.

Отговариваться, отговориться, отвѣчать, отвѣтить. *Була слава, була слава, стали й поговори.... я за славу сама стану, та й одговорюся.* Мил. 75.

Відгодитися. См. **Відгожатися.**

Відгодовувати, -вую, -єш, сов. в. відгодувати, -дую, -єш, гл. Откармливать, откормить.

Відгожатися, -жаюся, -єшся, сов. в. відгодитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Отлучаться, отлучиться. *В иншого (москаля) є й гроші, купив би собі чого, та не взята річ: не можна йому відгодитися. Дісне кажу тобі: його немає в селі; він десь поїхав, одгодивсь на малий час.* 2) Отплачивать, отплатить услугою за услугу, пригодиться вь бѣдѣ. *Гонять вовки козу. Коза каже...: «Оборони!» Той.... узья і вбив вовка. Коза йому сказала: «Я тобі одгоджуся в турецькій землі.* Грин. II. 64.

Відгомін, -мону, м. Отзвукъ, отголосокъ. *Запізнений відгомін гайдамацького гомону.* Г. Барв. 27.

Відгонити, -ню, -ниш, гл. 1) = **Відганяти.** 2) Отдавать, припахивать. *Вода чимсь одгонить.* Кролев. у. *Чим наївся, тим і відгонить.* Нѣжин. у. *На сім дворищі.... від усього пустокою відгонить.* Св. Л. 310. *Місцина справді стала пустирем одгонити.* Мир. ХРВ. 24.

Відгоріти. См. **Відгоряти.**

Відгорнути, -ся. См. **Відгортати, -ся.**

Відгороджувати, -джую, -єш, сов. в. відгородити, -джу, -диш, гл. Отгораживать, отгородить.

Відгороджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. відгородитися, -джуся, -дишся, гл. Отгораживаться, отгородиться.

Відгортати, -таю, -єш, сов. в. відгорнути, -ну, -неш, гл. 1) Отгребать, отгресть. *Відгорни жар з припічка у піч. Землю відгорта.* Мнж. 129. *Відгорнули пісок.* 2) Отворачивать, отворотить. *Відгорнув полу, сягнув до тішені.*

Відгортатися, -таюся, -єшся, сов. в. відгорнутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Отгребаться, отгресться. *Єсть там такий млин і дванадцять каміней, що само і мелеться, і само насипається, само відгортається і само в мішки набивається.* Рудч. Ск. I. 123. 2) Отворачивается, отворотиться. 3) Перестать ласкатися. *Пригорнулась дівчина до козака, як сонечко зійшло, а відгорнула, як сонечко зайшло.*

Відгортувати(-ся), -тую(-ся), -єш(-ся), гл. = Відгортати(-ся) 1 и 2.

Відгоря́ти, -ряю, -єш, сов. в. відгоріти, -рю, -риш, гл. Отгорать, отгорѣть. *Уже на коневі і хвіст одгорів.* Рудч. Ск. I. 118.

Відгосподарюва́ти, -рюю, -єш, гл. Перестать быть хозяиномъ.

Відгребти, -ся. См. **Відгрібати, -ся.**

Відгризати, -заю, -єш, сов. в. відгризти, -зу, -зеш, гл. Отгрызать, отгрызть.

Відгризатися, -заюся, -єшся, сов. в. відгризтися, -зуся, -зешся, гл. 1) Отгрызаться, отгрызться. *Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. I. 95. 2) Отгрызаться, отгрызться, отбраниваться. *Як напало на мене семеро перекупок, то ледві одгризлась.* ЗОЮР. I. 147.

Відгріба́ти, -баю, -єш, сов. в. **відгребти, -гребу, -беш**, гл. 1) Отгребать, отгресть. *Які руки загрібали, щоб ті і відгрібали.* Чуб. І. 99. 2) Отбрасувать, отбросить, отталкивать, оттолкнуть (ногою, рукою). *Літом одгрібають ногами, а взімі брали б руками.* Ном. № 559.

Відгріба́тися, -баюся, -єшся, сов. в. **відгребтисся, -буся, -бешся**, гл. 1) Отгребатися, отгрестися. 2) Отбиваться, отбиться, защищаться, защититься. *Ні, я не одгрібався руками ніяк од нього, то й не міг ударити.* Александров. у. (Залюбовск.). *Ніяк я від його (лиха) ні одіб'юся, ні одгребуся.* Мир. ХРВ. 393. *Та Бог з вами! — одгрібався Чіпка, — не рад, що й зачепив таку причепу.* Мир. ХРВ. 177.

Відгріва́ти, -ваю, -єш, сов. в. **відгріти, -грію, -єш**, гл. — сир. Грѣтъ въ печи простоквашу, чтобы сыворотка отдѣлилась отъ творога. Св. Л. 5.

Відгрімну́тися, -нуся, -нешся, гл. Крикнуть въ отвѣтъ. *Бодай тому шинкареві таке життя добре! — одгрімнувсь дядько.* МВ. (О. 1862. III. 75).

Відгром, -му, м.? *І гроші побрали, і водгromу немає.* Ном. № 13213.

Відгромадити, -джу, -диш, гл. Отгрести (сѣно).

Відгромити. См. **Відгромлювати.**

Відгромлювати, -люю, -єш, сов. в. **відгромити, -млю, -миш**, гл. Отбивать, отбить силой, отражать, отразить. *Він (рештант) і пакет одгромив у мене: мене схопив за груди та зіпхнув з воза, а сам з возом і з пакетом хода.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Відгук, -ку, м. Откликъ.

Відгукати. См. **Відгукувати.**

Відгукатися, -каюся, -єшся, гл. = **Відгукнутися.** *На кожний гук не одгукаєшся.* Ном. № 4715.

Відгукнутися. См. **Відгукуватися.**

Відгукувати, -кую, -єш, сов. в. **відгукати, -каю, -єш**, гл. 1) Выкликать, выкликать. *Куди се ти так забрався, що ледве-не ледве відгукав тебе.* Київ. г. 2) Звать обмершее дитя съ цѣлью привести его въ чувство. Мил. 19.

Відгукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **відгукнутися, -нуся, -нешся**, гл. Откликаться; откликнуться. *На мое прохання відгукнулисьь.*

Відгулень, -льня, м. Домашняя лошадь, отбившаяся въ табунъ дикихъ лошадей. О. 1862. 17 — 19.

Відгуляти, -лю, -лиш, гл. Отклонить. *А батько оце умисне кажуть, щоб мене від роботи відгулити.* Федьк.

Відгуляти, -ляю, -єш, гл. Отпраздновать, отпировать. *Зараз одгуляли весілля.* Рудч. Св. I. 129.

Відгустити, -ду, -деш, гл. Окончить гудѣтъ, шумѣтъ. *Одгуло весілля, zostалися молоді самі у хаті.* МВ. (О. 1862. I. 95).

Віддава́ння, -ня, с. = Віддання. Ум. **Віддаваннячко.** *Покинула сина та ще й не женила; покинула дочку на віддаваннячку.* Нп.

Віддавати, -даю, -єш, сов. в. **віддати, -дам, -даси**, гл. 1) Отдавать, отдать. *А син старець та свого не вживає, та все його хортам віддаває.* Чуб. І. 173. *Взяв той собака буханець та й віддав вовкові.* Рудч. Ск. І. 9. **Віддати Богові душу.** Умереть. *Закричав дід дивними голосами та й Богу душу віддав.* Чуб. І. 156. — **хвалу.** Воздать хвалу, восхвалить. *Хвалу Богові оддав.* МВ. І. 16. — **на добридень.** Пожелать доброго дня. I

добрідень мені оддала. Левиц. І. 14. — **поклін**. Поклониться. Матері Божій поклін оддавши. Чуб. І. 160. 2) **Выдавать, выдать** за мужъ. Тоді дівку віддавай, коли люде трапляються. Ном. № 5928. Як будуть тебе, моя мила, за иншого віддавати, пиши листи на папері, давай мені знати. Мет. 60. 3) **Передавать, передать, выражать, выразить**. 4) **Протягивать, протянуть** голосомъ при концѣ пѣсни, при чемъ дѣлається рулада отъ високаго къ низкому на октаву. У нас так завше: яку б пісню не співала, то усе віддає. Любеч. 5) **Теплѣть, потеплѣть**. Уранці було холодно, а вдень трохи оддало. Константиногр. у.

Віддаватися, -даюся, -єшся, сов. в. віддатися, -дамся, -дасися, гл. 1) **Отдаваться, отдаться**. Левиц. Пов. 81. 2) **Выходитъ, выйти** за мужъ. Чого журиться? Нехай та журиться, що віддається. Ном. № 2265. Мамко моя старенькая, хочу ся віддати, коли б прийшли старостоньки до нашої хати. Гол. І. 197. 3) **Отдаваться, отдаться** (о звукѣ и пр.). Як Тетяна засміється, в душі радість оддається. Котл. МЧ. 4) **Выражаться, выразиться, передаваться, передаться, отражаться, отразиться**. В тих писаннях красний божий мир і чоловіча жизнь... не оддались так правдиво, як воно єсть у нас перед очима. К. Гр. Кв. 19.

Віддалеки, нар. Издали. Іще оддалеки зачув Петро глухий галас мов на ярмарку. К. ЧР. 257.

Віддалити, -ся. См. Віддаляти, -ся.

Віддалі, нар. = Віддалік. Я став собі оддали і дивлюся, що то він робитиме. Волч. у.

Віддалік, нар. Поодаць. А лисиця оддалік стоїть. Рудч. Ск. І. 21.

Віддаліти, -лію, -єш, гл. Поотстать, отдалиться. Не жени коні: лоша віддаліло — не здожене. Усе вже те оддаліло, проминуло. МВ. (О. 1862. І. 95).

Віддаль, нар. Издали. Відьми так не вдариш, а треба кинуть на-оддаль, то попадеш. Грин. І. 66.

Віддаляти, -ляю, -єш, сов. в. віддалити, -лю, -лиш, гл. Отдалять, отдалить, удалять, удалить. Бог віку прибавив, а від смерти оддалив. Ном. № 13920.

Віддалятися, -ляюся, -єшся, сов. в. віддалитися, -люся, -лишся, гл. Отдаляться, отдалиться, удаляться, удалиться. Тепер же я сиротина у світі зосталась, що від роду віддалилась, а від села одійшла. Чуб. V. 747.

Відданиця, -ці, ж. Невѣста. О. 1861. XI. 49. Св. Л. 134.

Відданнѣ, -нѣ, с. 1) **Отдача.** Шість кабанів чорт мав, бідному чоловікові дав і на вічне відданнѣ пропало. Драг. 7. **Позичив** ледачому гроші — десь на вічне вже відданнѣ: 2) **Выходъ** за мужъ. Св. Л. 197. **Дівчина на відданні.** Дѣвушка невѣста, взрослая дѣвушка. У мене ж дочка на відданні Г. Барв. 11. 3) **Народный праздникъ** 15 января. ХС. І. 74. Чуб. III. 5. Ум. **Відданнячко.** Маю сестру на відданнячку. Гол. IV. 547.

Віддаровувати, -вую, -єш, сов. в. віддарувати, -рую, -єш, гл. Отдаривать, отдарить.

Віддаровуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. віддаруватися, -руюся, -єшся, гл. Отдариваться, отдариться.

Віддарок, -рку, м. Обратный подарокъ. МУЕ. III. 76. **Віддарки давати.** Отдаривать. Маркев. 126.

Віддати, -ся. См. Віддавати, -ся.

Віддатов, -тку, м. То, что нужно отдать.

Віддаха, -хи, об. Отдающий, отдающая. Будь узяха, будь і оддаха. Ном. № 10651.

Віддача, -чі, ж. = Віддання 1 и 2. На оддачі (донька) = на відданню. Чуб. IV. 63.

Віддерти, -ся. См. **Віддирати, -ся.**

Віддивитися, -влюся, -вишся, гл. Окончить смотрѣть. Умираючая говорить: *Очі ж мог каренькій віддивилися, уста ж мог сахарній 'дговорилися.* Чуб. I. 771.

Віддимати, -маю, -єш, сов. в. віддути, відодму, -меш, гл. 1) Отдувать, отдутъ. 2) **Віддимати губи.** Выпячивать губы. Переносно: сердиться. *Оддув губи, як капиці.* Ном. № 3368.

Віддиматися, -маюся, -єшся, сов. в. віднутися, відодмуся, -мешся, гл. 1) Отдуваться, отдутъся. 2) О губахъ: выпячиваться, выпятиться. *Очі горять, губи оддулись.* Мир. ХРВ. 33.

Віддирати, -раю, -єш, сов. в. віддерти и відідрати, -деру, -реш, гл. 1) Отдирать, отодирать, отрывать, оторвать. *Відірвав нитки, утяг у голку та й почав пришивати до чумарки те, що віддер.* Харьк. 2) Только несов. в. Отплясывать, откалывать. *Метелиці та гопака гуртом віддирають.* Шевч.

Віддиратися, -раюся, -єшся, сов. в. віддертися и відідратися, -деруся, -решся, гл. Отдираться, отодраться, отрываться, оторваться.

Віддиха, -хи, ж. Отдыхъ. *Трихи та мнихи — нема оддихи.* Ном. № 10952.

Віддихання, -ня, с. Отдохновение. *Пішов у темний лужок на віддихання.* Чуб. V. 773.

Віддихати, -хаю, -єш, сов. в. віддихати, -хаю, -єш и відітхнути, -ну, -неш, гл. 1) Переводить, перевести духъ, стать свободно дышать. *Дише, дише, поки віддише.* 2) Отдыхать, отдохнуть. *Полягайте та віддиште трохи.* Рудч. Ск. I. 92. *Прийшов у ліс і ліг оддихати.* Чуб. I. 5. *Сіла одітхнути.* Левиц. I. 39.

Віддихатися, -хаюся (-шуся), -єшся, (-шешся), гл. = Віддихати 1. *Засапався, ніяк не віддишуся.*

Віддівувати, -вую, -єш, гл. Прожить дѣвичью жизнь. *Я вже своє дівоцтво віддівувала.* Київ. г.

Віддіжурити, -рю, -риш, гл. Заморить работой. *Мабуть добре Карпа на панцині віддіжурили, що на улиці нема.* Васильк. у.

Відділ, -лу, м. 1) Отдѣль, раздѣль. *Старший син, швець, уже й одружився і на одділ пішов.* Г. Барв. 487.

Відділяти, -ся. См. **Відділяти, -ся.**

Відділяти, -ляю, -єш, сов. в. відділяти, -лю, -лиш, гл. Отдѣляютъ, отдѣлитель; удѣляютъ, удѣлитель. *Одділи маненьку часточку землі на мое ім'я.* Чуб. I. 143. *Одділив йому половину царства.* Рудч. Ск. II. 75.

Відділятися, -ляюся, -єшся, сов. в. відділитися, -люся, -лишся, гл. Отдѣляются, отдѣлителься.

Віддрючкувати, -кую, -єш, гл. Побить палкой. Славяносерб. у.

Віддубасити, -шу, -сиш, гл. Отколотить, отдутъ. Стор. I. 239.

Віддути, -ся. См. **Віддимати, -ся.**

Віддухати, -хаю, -єш, гл. = Віддухопелити. *А що, добре тебе оддухали?* Пирят. у.

Віддухопелити, -лю, -лиш, гл. Отколотить. *Иноді віддухопелять добре.* Г. Барв. 365.

Віддушити. См. **Віддушувати.**

Віддушувати, -шую, -єш, сов. в. віддушити, -шу, -шиш, гл. Отдавливать, отдавить. *Віддушувати сир.*

Віддюбарити, -рю, -риш, гл. Отколотить, сильно побить. О. 1862. II. 58.

Віддяка, -ки, ж. Благодарность; отплата; возмездіе. Ум. **Віддячка.**

Віддякувати, -кую, -еш, віддячити, -чу, -чиш, гл. 1) Отблагодарить. Ном. № 12068.
2) Отомстить, отплатить. *Віддячим диявольским синам, гукали громадяче, віддячим!*
Стор. МПр. 51.

Віддякуватися, -куюся, -ешся, віддячитися, -чуся, -чишся, гл. = Віддякуватися, віддячитися. Грин. I. 114. *Я не зможу тобі віддячитися.* Федьк.

Віддячка, -ки, ж. Ум. отъ віддяка.

Віддячливий, -а, -е. Стараюційся отблагодарить чѣмъ-либо. *Він такий оддячливий був.* Черниг. у.

Відей, нар. = Відай.

Відельга, -ги, ж. = Відлига. Вх. Зн. 7.

Відеречко, відерко, -ка, с. Ум. отъ відро.

Відерковий, -а, -е. Ведерный.

Відерник, -ка, м. 1) Дѣлаюцій ведра. 2) Горшокъ, чугунь вмѣстимостью въ 1 ведро.
Купила собі горщик-відерник.

Відерце, -ця, с. Ум. отъ відро.

Від'ємний, -а, -е. О зернѣ: легковѣсный и потому отлетаюцій при провѣиваніи вмѣстѣ съ мякиной. *Од'ємна пшениця.* Рк. Левиц.

Віджалувати, -лую, -еш, гл. Не пожалѣть дать. *Родителів має (черниця) заможних, то нехай родитель оджалують їй децо на прожиття, бо вселилася вона у їх в такім убожестві, що й не сказати.* МВ. II. 164. *Віджалуйте гроші на таке діло.*

Віджарити, -рю, -риш, гл. Отпороть розгами, высѣчь. *Узяли його лакеї на станю та так оджарили, що ні лягти, ні сісти.* Мир. ХРВ. 53.

Віджартовуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. віджартуватися, -туюся, -ешся, гл. Став шинкар свою жінку зневажати; вона усе оджартовувалась, сміялася. МВ. II. 185.

I. Віджати. См. **Віджимати.**

II. Віджати. См. **Віджинати.**

Віджахнути, -ну, -неш, гл. Отогнать страхомъ, вообще отогнать, отбить силой, оружіемъ. *Помогла тобі від Польщі Москву віджахнути.* К. XII. 65. *Воюй добре, щоб вражих черкесів оджахнути.* О. 1861. XI. Кух. 9.

Віджахнутися, -нуся, -нешся, гл. Отскочить отъ кого въ ужасѣ, въ испугѣ. (Відьми) *кинулись на Пантелемона і оджахнулись од круга.* Грин. I. 67.

Відживати, -ваю, -еш, сов. в. віджити, -живу, -веш, гл. 1) Оживать, ожить; приходитъ, придти въ себя. 2) Отживать, отжить. *Він уже свій вік оджив.*

Відживити. См. **Відживляти.**

Відживіти, -вію, -еш, гл. Ожить. *Дожидали побачитъся так, як дня соняшного, що його дожидає чоловік і радіє, одживіє, діждавшись.* МВ. (О. 1862. I. 78).

Відживляти, -ляю, -еш, сов. в. відживити, -влю, -виш, гл. Оживлять, оживить. *Те кохання, що його одживило, живу й муку йому собою завдало.* МВ. (О. 1862. I. 78).

Віджимати, -маю, -еш, сов. в. віджати, відіжму, -меш, гл. Выкручивать, выжимать, выжать мокрое бѣлье. *А дівка — чорнявка пораеться у другій хаті — віджимає сорочки.* Рудч. Ск. II. 151. *Мотря стала віджимати сорочки з відмоки.* Левиц. КС. 43.

Віджинати, -наю, -еш, сов. в. віджати, відіжну, -неш, гл. Жать, сжать за долгъ.

Віджинатися, -наюся, -ешся, гл. О жнецѣ: работая, обгоняють остальных жнецовъ.
Оджинатись од женців.

Віджиріти, -рію, -еш, гл. Отжирѣть.

Віджити. См. **Відживати.**

Віджобоніти, -ню, -ніш, гл. Отшептать. *А баба таки віджобонила трохи хоробу.*

Віджувати, -жую, -еш, гл. Отжевать. *Теля віджувало рукава в сорочці.*

Віджухаритися, -рюся, -ришся, гл. Отдѣлаться. *Насилу віджухарився від десятника.*

Відзаддя, -дя, с. Мякина. Желех. Ум. **Відзаддячко.** *Що ж она діє? Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзаддячко, хоть відзаддячко, хоть відпрядошки.* Гол. IV. 31.

Відзвичайти. См. **Відзвичаяувати.**

Відзвичаяувати, -чаюю, -еш, сов. в. відзвичайти, -чаю, -іш, гл. Отучать, отучить.
 Желех.

Відзволити, -ся. См. **Відзволюти, -ся.**

Відзволюти, -ляю, -еш, сов. в. відзволити, -лю, -лиш, гл. Освободжать, освободить, выручить. Рудч. Ск. I. 138. *Отто одзволив (од чортів) він сина.* Драг. 51. *Ти одзволив нас од смерти.* Рудч. Ск. I. 120.

Відзволютися, -ляюся, -ешся, сов. в. відзволитися, -люся, -лишся, гл.
 Освободжаться, освободиться. *Одзволилась еси від недуги твоєї.* Єв. Л. XIII. 12.

Відземок, -мка, м. Часть деревеснаго ствола до вѣтвей.

Відзивати, -ваю, -еш, сов. в. відізнати, -звю, -веш, гл. Отзывать, отозвать.

Відзиватися, -ваюся, -ешся, сов. в. відізнатися, -звуся, -вешся, гл. Отзываться, отозваться. Чуб. I. 141.

Відзимки, -ків, м. мн. Исходъ зимы, время послѣ зимы, когда еще возвращаются зимнія явленія. Берд. и Житом. у.

Відзігорний, -а, -е. Франтоватый. *Така відзігорна — не впади, пороше, на мое хороше.*
 Уман. у. Подольск. у. См. **фіцігорний.**

Відзімувати, -мую, -еш, гл. Перезимовать.

Відзірятися, -ряюся, -ешся, гл. Скалить зубы. *Лежить собака та й відзіряється.* Полт.
Їй би усе тільки до хлопців відзірятися. Полт.

Відзнака, -ки, ж. Знакъ; отмѣтка. Желех.

Відзнача́ти, -чаю, -еш, сов. в. відзначити, -чу, -чиш, гл. Отмѣчать, отмѣтить.

Відзначатися, -чаюся, -ешся, сов. в. відзначитися, -чуся, -чишся, гл. Отражаться, отразиться, обозначаться, обозначиться. *Ні в чім так не відзначилась душа, як у пісні. Все, що перейшло через серце і розум (українського народу) одзначилось в нашій рідній мові.* О. 1861. IV. 31.

Відзолити. См. **Відзолювати.**

Відзолювати, -люю, -еш, сов. в. відзолити, -лю, -лиш, гл. 1) Щелочить, выщелочить (бѣлье). 2) Бранить, выбранить. *Так його, так!... одзолить його!* Мир. Пов. II. 62.

Відзяпити, -плю, -пиш, гл. Отворить, распахнуть. *Відзяпити двері навстяж.*

Відібрати. См. **Відбірати.**

Відігнати. См. **Відганяти.**

Відігравати, -граю, -еш, сов. в. відіграти, -граю, -еш, гл. Играть, сыграть. *Дав йому своєї скрипки одограть весілля.* Грин. II. 58 — 59.

Відіграватися, -граюся, -єшся, сов. в. відігратися, -граюся, -єшся, гл. 1) Быть играннымъ, сыграннымъ. 2) Отыгриваться, отыгратися.

Від'їдати, -даю, -єш, сов. в. від'їсти, -їм, -їси, гл. 1) Отъѣдать, отъѣсть. *Розжалобивсь, як вовк над поросям: від'їв ніжки та й плаче.* Ном. № 4692. 2) Только сов. в. Кончить ѣсть, съѣсть. *То беріть та їжте! — Я вже, каже, свое од'їв.* Грин. І. 53. 3) Наверстывать, наверстать потерянное въ ѣдѣ, съѣвъ разомъ. *Їж, від'їдай за снідання, бо тобі й поснідати не довелось.* Харьк.

Від'їдатися, -даюся, -єшся, сов. в. від'їстися, -їмся, -їсися, гл. 1) Откармливаться, откормиться. 2) **Їсти як зварить, то не від'їсися.** Такъ вкусно сварить, что все ѣлъ бы. Св. Л. 17.

Відідни́ти, -ню́, -ни́ш, гл. Вынуть дно у бочки.

Відідрати, віддеру, -реш, гл. = Віддерти.

Відідратися, віддеруся, -решся, гл. = Віддертися. *Видодреться латка від одєжини.* Єв. Мт. ІХ. 16.

Відізватися. См. Відзиватися.

Від'їзд, -ду, м. Отъѣздъ.

Від'їзджати, -жаю, -єш, гл. = Від'їздити. *Ой куди ти їдеш, куди від'їжджаєш, ти, козаченьку Марку?* Мет. Покидає, від'їжджає в Китай городочок. Мет.

Від'їздити, -джу, -диш, гл. Отъѣздить, кончить, перестать ѣздить. *Од'їздила вже своє.* Сим. 236.

Від'їздити, -джу, -диш, сов. в. від'їхати, -їду, -деш, гл. 1) Отъѣзжать, отъѣхать отъ чего. *Від'їхав уже від воріт.* 2) Уѣзжать, уѣхать. *До города Крылова від'їздити.* Макс.

Від'їздний, -а, -е. Который на отъѣздѣ, прощальный. *Так може, діду, й од'їздної (чарки)?* О. 1862. І. 51. **Від'їздне = Відклинне.**

Відіймати, -маю, -єш, сов. в. відійняти, -йму, -меш, гл. Отнимать, отнять. Грин. ІІІ. 519. *Воли випрягає, пугу одіймає.* Чуб. V. 279. *Що малий пан вліпить, то і великий не відойме.* Ном. № 1277.

Відійматися, -маюся, -єшся, гл. Разставаться. *Не клопоч мені голови, бо я і так клопін маю, від роду ся відіймаю.* Pauli.

Відійти. См. Відходити.

Відімкнути. См. Відмикати.

Відімстити. См. Відімщати.

Відімчати, -чу, -чиш, гл. Быстро отвезти или отнести. *Ой ти, коте сірий, та вимети сіни, а та, кішко, не ворчи, піди сміття одімчи.* Мил. 43. *Одімчить було.*

Від'їдати, -даю, -єш, сов. в. від'їсти, -їм, -їси, гл. 1) Отъѣдать, отъѣсть. *Розжалобивсь, як вовк над поросям: від'їв ніжки та й плаче.* Ном. № 4692. 2) Только сов. в. Кончить ѣсть, съѣсть. *То беріть та їжте! — Я вже, каже, свое од'їв.* Грин. І. 53. 3) Наверстывать, наверстать потерянное въ ѣдѣ, съѣвъ разомъ. *Їж, від'їдай за снідання, бо тобі й поснідати не довелось.* Харьк.

Від'їдатися, -даюся, -єшся, сов. в. від'їстися, -їмся, -їсися, гл. 1) Откармливаться, откормиться. 2) **Їсти як зварить, то не від'їсися.** Такъ вкусно сварить, что все ѣлъ бы. Св. Л. 17.

Від'їзд, -ду, м. Отъѣздъ.

Від'їзджати, -жаю, -єш, гл. = Від'їздити. *Ой куди ти їдеш, куди від'їжджаєш, ти, козаченьку Марку? Мет. Покидає, від'їжджає, в Китай городочок. Мет.*

Від'їздити, -джу, -диш, гл. Отъѣздить, кончить, перестать ѣздить. *Од'їздила вже своє. Сим. 236.*

Від'їздити, -джу, -диш, сов. в. від'їхати, -їду, -деш, гл. 1) Отъѣзжать, отъѣхать отъ чого. *Від'їхав уже від воріт.* 2) Уѣзжать, уѣхать. *До города Крилова від'їздити.* Макс.

Від'їздний, -а, -е. Который на отъѣздѣ, прощальный. *Так може, діду, й од'їздної (чарки)? О. 1862. I. 51. Від'їздне = Відклинне.*

Від'їсти, -ся. См. **Від'їдати, -ся.**

Від'їхати. См. **Від'їздити.**

Відкадити, -джу, -диш, гл. Окончить кадить.

Відказ, -зу, м. Отвѣтъ. Стор. II. 23. МВ. I. 133.

Відказати, -ся. См. **Відказувати, -ся.**

Відказувати, -зую, -єш, сов. в. відказати, -жу, -жеш, гл. 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Як Христа дочитаються, то не одказуючи йому: «воистину воскресе», побажай чого: так і станеться. Ном. № 289. Ішов козак дорогою: «помагай-бі, женче!» Вона ж йому відказала! «Здоров бувай, серце.» Нп. 2) Оставлять, оставить въ наслѣдство, завѣщать.*

Відказуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. відказатися, -жуся, -жешся, гл. = Отговариваться, отговориться.

Відкалабанити, -ню, -ниш, гл. Отколотить. *Та так його одкалабанили, що він ледві додому дотягся. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.*

Відкалатати, -таю, -єш, гл. Отзвонить.

Відкараскатися, -каюся, -єшся, гл. Отдѣлаться, отбояриться. *Лихим лихом причепивсь, насилу відкараскався від його. Черк. у.*

Відкасник, -ка, м. Раст.: а) *Asperugo gallioides*. ЗЮЗО. I. 113; б) *Carlina vulgaris* L. ЗЮЗО. I. 116; в) *Thalictrum flavum* L.

Відкаснутися, -нуся, -нешся, гл. Отстать, отвязаться. *Од мене, бабо, відкаснися, і не тільки на яві — і ві сні не снися. Ном. Одкаснись від мене і від лиця мого. Ном. Налякати хоче, аби ми від неї відкаснулись. Г. Барв. 206.*

Відкатувати, -тую, -єш, гл. Сильно избить.

Відкашлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. відкашлятися, -ляюся, -єшся, гл. Откашливаться, откашляться.

Відквасити. См. **Відквашувати.**

Відквашувати, -шую, -єш, сов. в. відквасити, -шу, -сиш, гл. Выпячивать, выпятить. *Як молодик гострий та черево відквасив, то місяць буде дощовий. Грин. I. 11. 2) — губи.* Надуться, сдѣлать недовольную фізіономію.

Відки, нар. = Відкіль. *Відки йдете? — З під Дунаю. Гол. I. 98.*

Відкид, -ду, м. Скатъ, покатошь, склонъ *Сіла... на одкиді скелі. Левиц. I. 254.*

Відкиданія, -ня, с. Отбрасываніе.

Відкидати, -даю, -єш, сов. в. відкинути, -ну, -неш, гл. 1) Откидывать, откинуть, отбрасывать, отбросить. *Лопатою нечисть відкидають. Ном. № 8059.* 2) Отвергать, отвергнуть. *Не відкидай Лого прохання. К. Псал.* 3) **Відкинути ноги.** Умереть. *Як не мудруй, а вмерти треба!... Ори і засівай лани, коси широкі перелogi і грошики за баштани луи, — та все одкинеш ноги. Г. Арт. (О. 1861. III. 111).* Иногда это значитъ лишь

лежать сильно утомленимъ, обезсиленнимъ. См. **Відкидати**. 4) Отворять, отворить. *Одкинула двері, держить настезі*. МВ. (КС. 1902. X. 147). *Одкинула заслонку*. Кролев. у. 5) — **на сито**. Отцѣживать, отцѣдить на сито. Маркев. 169.

Відкидати, -даю, -еш, гл. 1) = Відкинути 3. *Лежить, відкидавши ноги, як кулик після яйця*. Ном. № 14087. Вм. **ноги** говорять также: **кочерги, гуркала, сурелі**. Ном. № 10879.

Відкидатися, -даюся, -ешся, сов. в. відкинутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Откидываться, откинуться, отбрасываться, отброситься. *Голова одкидалась назад*. Левиц. I. 520. 2) Отстраняться, отстраниться, отказываться, отказаться, отшатываться, отшатнуться, отрекаться, отречься. *Вона одкинеться од його*. Левиц. Пов. 276. 3) Отражаться, отразиться. *Все те одкидалося, одбивалося в тихій воді*. Левиц. I. 92. 4) Принимать, принять прежній видъ (послѣ превращенія во что). *Він перекинувся вовком та одкинутися назад не вміє*. Ромен. у. 5) Отворяться, отвориться. *Ворота... раз одкинуться, — стоятимуть і ніч настіж*. МВ. (О. 1862. I. 97).

Відкіль, відкіля, нар. Откуда, отколѣ. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. I. 16. *Не стямишся, відкіль лихо складеться*. Ном. № 1963. *Початок і не можна знать, відкіля взявся*. Ном. № 388.

Відкільсь, відкілясь, нар. Откуда-то. *Коняку відкілясь притаскав*. Мнж. 131.

Відклад, -ду, м. Откладываніе, проволочка. *Одклад не йде в лад*. Ном. № 11006.

Відкладаний, відкладний, -а, -е. Откладыаемый, отложенный. *Що маєш робити, то роби сьогодні, бо тільки іден сир відкладний добрий*. Ном. № 11008. *Одкладний сир добрий*. Ном. № 11007.

Відкладання, -ня, с. Откладываніе.

Відкладати, -даю, -еш, сов. в. відкласти, -кладу, -деш, гл. Откладывать, отложить. *Одкладає, як лях свято*. Ном. № 11005.

Відкладний. См. **Відкладаний**.

Відкладувати, -дую, -еш, гл. = Відкладати.

Відклепати, -паю, -еш, гл. Отбить косу молоткомъ.

Відкликати, -каю, -еш, сов. в. відкликати, -кличу, -чеш, гл. Отзывать, отозвать.

Відкликатися, -каюся, -ешся, сов. в. відкликнутися, -нуся, -нешся, гл. Отзываться, отозваться, откликаться, откликнуться. *Як прийде лисичка, то не одклипайся*. Рудч. Ск. II. 4. *Відкликнувся Олесь, та й сам гдесь*. Ном. № 12723.

Відклінне, -ного, с. Прощальный подарокъ. *Ой дав же я ги да одклінного — коня вороного, а вона (мені) хустиночку*. Грин. III. 175. Мил. 113.

Відклінщина, -ни, ж. Прощальный пиръ: а) по случаю выхода ученика отъ мастера-кобзаря; б) по окончанія свадебныхъ празднествъ (въ субботу). Чуб. IV. 580.

Відклонити, -ся. См. **Відклоняти, -ся**.

Відклоняти, -няю, -еш, сов. в. відклоніти, -ню, -ниш, гл. Въ свадебномъ обрядѣ: заставлять, заставить новобрачныхъ поклониться родителямъ, — это дѣлаеть съ женихомъ дружко, съ невѣстой брат руками, обернутыми въ платокъ или полотенце. *Старосто, пане підстаросто! благословіть батькові й матері молодого князя (сестру) одклонить!* Маркев. 108. 110. МУЕ. III. 106.

Відклонятися, -няюся, -ешся, сов. в. відклонітися, -нюся, -нишся, гл. Кланяться, поклониться, передавать, передать поклонъ. Грин. III. 175. *Молодий і молода*

молються сперту Богу, тоді одклоняються батькові й матері. Грин. III. 531. Та бийся, коню, вибивайся, та на крутий бережечок потішайся, та до оїця, неньки відклоняйся. Чуб. V. 798. З України до дівчини козак відклонився. Чуб. V. 305. Не відклонившись їм, пійшла скорою ходою додому. Г. Барв. 152.

Відклякнути, -кнун, -неш, гл. Отойти (объ окоченѣвшихъ или отмороженныхъ частяхъ тѣла).

Відклястися, -клянуся, -нешся, гл. Отпереться отъ чего съ клятвой, божбой. Харьк. у. (Лобод.).

Відкозакувати, -кую, -еш, гл. Окончить козачествовать. Запорожці... відкозакувавши в Січі, позаводились жінками та дітьми. Стор. МПр. 152.

Відколи, нар. 1) Съ какихъ поръ. *Відколи пішов, та й нема.* Рудч. Ск. II. 35. 2) Съ тѣхъ поръ, какъ. *Ще не чула, одколи живу на світі.* Левиц. Пов. 341.

Відколишній, -я, -е. Очень давній.

Відколоти. См. **Відколювати.**

Відколупати. См. **Відколуплювати.**

Відколуплювати, -люю, -еш, відколупувати, -пую, -еш, сов. в. відколупати, -паю, -еш, гл. Отковыривать, отковырять. *Одколупали грудку (каші).* Грин. I. 33.

Відколупнути, -ну, -неш, гл. = Відколупати.

Відколупувати. См. **Відколупнути.**

Відколювати, -люю, -еш, сов. в. відколоти, -лю, -лиш, гл. Откалывать, отколоть, отщепливать, отщепить.

Відколядувати, -дую, -еш, гл. Окончить колядування. МУЕ. III. 57.

Відкопати, -ся. См. **Відкопувати, -ся.**

Відкопилити, -лю, -лиш, гл. Оттопырить (о губѣ). *Оце! відкопилив губу!* Васильк. у.

Відкопування, -ня, с. Откапываніе.

Відкопувати, -пую, -еш, сов. в. відкопати, -паю, -еш, гл. Откалывать, откопать. *Щоб ці гроші відкопали такі руки, які закопали.* Чуб. I. 98.

Відкопуватися, -пуюся, -ешся, сов. в. відкопатися, -паюся, -ешся, гл.
Откапываться, откопаться.

Відкосити. См. **Відкошувати.**

Відкоситися, -шуся, -сишся, гл. Окончить косьбу.

Відкотити, -ся. См. **Відкочувати, -ся.**

Відкочувати, -чую, -еш, сов. в. відкотити, -кочу, -тиш, гл. Откатывать, откатить. *Він тоді його відкотив аж до лісу.* О. 1862. I. 33.

Відкочувати, -чую, -еш, гл. Откочевать. *Татаре... одкочували собі геть у... степи.* К. Хмельн. 13.

Відкочуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. відкотитися, -кочуся, -тишся, гл.

Откатываться, откатиться. *Яблучко від яблуньки не відкотиться.* Ном. № 9304.

Відкошувати, -шую, -еш, сов. в. відкосити, -шу, -сиш, гл. Косить, скосить, отрабатывая за долгъ.

Відкрадатися, -даюся, -ешся, сов. в. відкрастися, -дуся, -дешся, гл. Уходить, уйти украдкой. *Мене мати лає, гулять не пускає, ой я відкрадуся да й нагуляюся.* Чуб. V. 542.

Відкраювати, -краюю, -еш, сов. в. відкраяти, -краю, -еш, гл. Отрѣзывать, отрѣзать.
Сорочку відкраяти. Отрѣзать полотна на сорочку. Левиц. КС. 60.

Відкривання, -ня, с. Открывание.

Відкривати, -ваю, -еш, сов. в. відкрити, -крию, -еш, гл. Открывать, открыть; обнаруживать, обнаружить. *Прийшла його мила, китайку відкрила.* Нп. *Я ж тобі всю правду відкриваю.* Чуб. V. 825.

Відкриватися, -ваюся, -ешся, сов. в. відкритися, -криюся, -ешся, гл. Открываться, открыться.

Відкриття, -тя, с. Откровение. *Мені (Шевченкові твори) здались мов би якимсь одкриттям з неба.* К. XII. 12.

Відкришити, -шу, -шиш, гл. Открошить.

Відкришитися, -шуся, -шишся, гл. Открошиться.

Відкрутити, -ся. См. Відкручувати, -ся.

Відкручувати, -чую, -еш, сов. в. відкрутити, -чу, -тиш, гл. 1) Откручивать, открутить. *Трохи голови не відкрутив із чубом.* Стор. I. 191. 2) Отвинчивать, отвинтить.

Відкручуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. відкрутитися, -чусь, -тишся, гл.

Отдѣльваться, отдѣлаться. Став думати, як би то від них відкрутитись. Кв. I. 255.

Відкудовчити, -чу, -чиш, гл. Поколотить. *Опісля насилу люде виволокли з кімнати, так він його відкудовчив.*

Відкуп, -пу, м. 1) Откупъ. *Не раз із селами й церкви ім на одкуп оддавали.* К. ЧР. 10. 2) Выкупъ. МУЕ. III. 117.

Відкупати, -ся, гл. = Відкупляти, -ся.

Відкупити, -ся. См. Відкупляти, -ся.

Відкупляти, -ляю, -еш, сов. в. відкупити, -плю, -пиш, гл. Откупать, откупить, выкупать, выкупить. *З моря душу виймала, од гріхів одкупляла.* Чуб. V. 849. *Я б рад одкупити батьківське гніздо, та Біг ма за віщо.* Левиц. I. 422.

Відкуплятися, -ляюся, -ешся, сов. в. відкупитися, -плюся, -пишся, гл. Откупаться, откупиться. *А я смерти не боюся я від смерти одкуплюся.* Чуб. V. 1093 *Наша душа гріхів довіку не відкупиться.* АД. I. 108.

Відкупне, -ного, с. Выкупъ. МУЕ. III. 117.

Відкупний, -а, -е. Откупленный, выкупленный. **Відкупні куми.** Мужчина и женщина, которые, въ случаѣ если дѣти въ семьѣ мрутъ, для сохранения жизни ребенка, приглашаются его родителями (черезъ шесть недѣль послѣ его рожденія и уже послѣ крещенія) быть второю парою кумовьевъ, при чемъ кумъ даєть деньги, кума — крижмо; в послѣдствіи ребенокъ родителями выкупается у этихъ кумовьевъ. Мил. 22. Мнж. 183.

Відкуповуватися, -вуюся, -ешся, гл. = Відкуплятися.

Відкусити. См. Відкушувати.

Відкушувати, -шую, -еш, сов. в. відкусити, -шу, -сиш, гл. Откусывать, откусить. *Собака собаці хвоста не одкусить.* Ном. № 7954.

Відлазити, -жу, -зиш, сов. в. відлізти, -лізу, -зеш, гл. Отползать, отползти.

Відламати. См. Відламувати.

Відламувати, -мую, -еш, сов. в. відламати, -маю, -еш, гл. Отламывать, отломать.

Відлатати, -таю, -еш, гл. Отколотить. *Відлатав я йому боки.*

Відлаюватися, -ююся, -єшся, сов. в. **відлаяться, -лаюся, -єшся**, гл. Отругиваться, отбраниваться, отвѣчать бранью на брань, а въ сов. в. кончить, прекратить брань. *Лають, сквернять його московщиною, — він мовчить, не відлаюється*, Г. Барв. 438.

Відлеглий, -а, -е. Отстоящій; отдаленный.

Відлеглість, -лости, ж. Разстояніе; отдаленность.

Відлегло, нар. Отдаленно.

Відлежати. См. **Відлежувати**.

Відлежувати, -жую, -єш, сов. в. **відлежати, -жу, -жиш**, гл. Пролеживать, пролежать, лежать извѣстное время.

Відлетіти. См. **Відлітати**.

Відливало, -ла, с. Ковшъ, котрымъ выливають воду изъ большой лодки (дуба). Мнж. 179.

Відливати, -ваю, -єш, сов. в. **відлити, -ділю, -леш**, гл. 1) Отливать, отлить. 2) Обливать, облить водою для приведенія въ чувство. *Ой став козак та й з гори ся спускати, взяли дівчину водою відливати*. Гол. *Разів із шість Рябка водою одливали, і стільки ж раз його, одливши, знов шмагали*. Г. Арт. (О. 1861. III. 84). 3) Только сов. в. Хорошо сдѣлать. Мир. Пов. II. 120. *Найпервійший кравець (корсет) пошив, так і одлив під дев'ять усів*. Г. Барв. 205.

Відливатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відлитися, -ділюся, -лешся**, гл. Отливаться, отлиться, назадъ литься. **То ваші сльози їм одливаються** — отомщаються. МВ. I. 28.

Відлига, -ги, ж. Оттепель. Драг. 388.

Відлиг(ну)ти, -ну, -неш, гл. 1) Потеплѣть, отсырѣть. *Оце після дощу земля відлигла*. Черниг. г. 2) — **на серці**. Легче сдѣляться на душѣ. *Нехай трохи одлигне на серці*. О. 1862. V. 58.

Відлинути, -ну, -неш, гл. 1) Отлетѣть. 2) Отхлынуть. *Відлинула вода від берега*.

Відлипати, -паю, -єш, сов. в. **відлипнути, -ну, -неш**, гл. Отставать, отстать, отклеиваться, отклеиться.

Відлиск, -ку, м. Отблескъ. *Тільки одлиск червонястий лайнув по білих стінах*. Левиц. I. 26.

Відлити, -ся. См. **Відливати, -ся**.

Відличка, -ки, ж. Знакъ, котрымъ отмѣчаютъ, отмѣтка. *Дружки, як молодому пришивають квітку, (співають): Ой дай, мати, голку, ще й ниточку шовку, — пришити квітку, ік зятеві одличку*. Грин. III. 485.

Відличний, -а, -е. Не такой, какъ другів, отличный отъ другихъ. *Запорожці були люде одличні: у них і собаки без пастуха сами овець пасли*. О. 1861. X. 34.

Відліг, -логу, м. **На відліг**. На отмашь. *Як на відліг рукою не робити, так моему лицю й тілу від нічого не боліти*, Заговоръ. См. **Навідли, навідлі**.

Відліж, -жі, ж. = **Відлига**. Вх. Зн. 7.

Відлізти. См. **Відлазити**.

Відліпити. См. **Відліплювати**.

Відліплювати, -люю, -єш, сов. в. **відліпити, -плю, -пиш**, гл. Отлѣпливать, отлѣпить.

Відліт, -льоту, м. Отлетъ, улетаніе.

Відлітати, -таю, -єш, сов. в. **відлетіти, -чу́, -ти́ш**, гл. 1) Отлетать, отлетѣть. *Пташки у вирій одлітають*. МВ. II. 8. *Од Цариграда-города ясний сокіл од літає*. КС. 1882. X. 495. 2) Отскакивать, отскачить. *Взявся Добуш добувати, взяли замки відлітати*. Рус. Дніст.

Відліч, -чі, ж. Вычитаніе. К. Грам. 100. *Одліччу... зветься справа, що нею одно число одлічується від другого, або зменшується другим*. Кон. Ар. 4.

Відлічити, -ся. См. **Відлічувати, -ся**.

Відлічувати, -чую, -єш, сов. в. **відлічити, -чу, -чиш**, гл. 1) Отсчитывать, отсчитать. *Од лічити.... тридев'ять пшонин*. Чуб. I. 120. 2) Вычитать, вычесть. К. Грам. 102. Кон. Ар. I.

Відлічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **відлічитися, -чуся, -чишся**, гл. 1) Отсчитываться, отсчитаться. 2) Вычитаться, вычесться, быть вычтеннымъ. *Одно число одлічується від другого*. Кон. Ар. 4.

Відлога, -ги, ж. Капюшонъ (въ верхней одеждѣ). Чуб. VI. 419.

Відложити, -жу, -жиш, гл. = **Відкласти**.

Відломити. См. **Відломлювати**.

Відломлювати, -люю, -єш, сов. в. **відломити, -млю, -миш**, гл. Отламывать, отломить.

Відломок, -мку, м. Отломокъ, обломокъ. *Покрила хвиля всіх одна, одломки тільки шум хапа*. Мкр. Г. 6.

Відлузати, -заю, -єш, гл. Пройти, проѣхать. *Одлузавши верстов з двадцятток*. Стор. (О. 1861. IX. 48).

Відлука, -ки, ж. Отлученіе; отдѣленіе отъ чего либо.

Відлупити, -ся. См. **Відлуплювати, -ся**.

Відлуплювати, -люю, -єш, сов. в. **відлупити, -плю, -пиш**, гл. Отлупливать, отлупить, отковыривать, отковырять. *Тая земля, що він відлупив, взяла та й розсипалась*. Чуб. I. 144.

Відлуплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **відлупитися, -плюся, -пишся**, гл. Отлупливаться, отлупиться, откальваться, отколоться.

Відлустуватися, -туюся, -єшся, гл. Откальваться, отдѣляться слоями. *Кора од осокора одлустується*. Стриж.

Відлуча́ння, -ня, с. 1) Разлученіе, отдѣленіе. 2) Отниманіе (ребенка отъ груди).

Відлуча́ти, -чаю, -єш, сов. в. **відлучити, -чу, -чиш**, гл. Отлучать, отлучить, разлучать, разлучить, отдѣлять, отдѣлить. *Од жінки одлучив (змія)*. Мнж. 9. *А тепер я заручена, од челяді одлучена*. КС. 1883. II. 371. **Відлучати дитину**. Отнимать ребенка отъ груди. **Відлучати теля, ягня**. Взять сосуна отъ матки, чтобы пересталь сосать. *Одлучи теля од корови*. Левиц. I. 246.

Відлучатися, -чаюся, -єшся, сов. в. **відлучитися, -чуся, -чишся**, гл. Отдѣляться, отдѣлиться, разлучаться, разлучиться. *Там Маруся заручається, од батенька одлучається*. Мет. 127. *У дорозі не можна відлучитися від товаришок*. Зміев. у.

Відлучний, -а, -е. Отдѣленный, отдѣлившийся. Новомоск. у.

Відлучувати, -чую, -єш, гл. = **Відлучати**. *Пастух одлучує овець од козлів*. Єв. Мт. XXV. 32.

Відлюбити, -блю, -биш, гл. Отбить у кого-либо милаго, милую. *Уже ж моя дівчина да й одлюблена*. Нп.

Відлюдний, -а, -е. Удаленный отъ людей.

Відлюдник, -ка, м. Отшельникъ, анахоретъ, нелюдимъ.

Відлюдно, нар. Удаленно отъ людей.

Відлюдок, -дка, м. = Відлюдник.

Відлютува́ти, -ту́ю, -єш, гл. 1) Перезлиться. 2) Отпаять.

Відлютува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. Отпаяться.

Відлягти, -жу, -жеш, гл. Отлечь. *Насилу від серця відлягло.* **Відлягло в животі.**

Прошла спазма въ желудкѣ.

Відлясок, -ску, м. Отголосокъ, эхо. *Танцюють з парубками, тільки одляскі, йдуть.* Г.

Барв. 58. *Поцілувала тричі, аж од ляски пішли по-під вербами.* Левиц. I. 51.

Відмага, -ги, ж. Отказъ, отговорка. *Це відмага тільки.* НВолын. у.

Відмагання, -ня, с. Отказы, отговорки. *Ніяке відмагання не помага.* Г. Барв. 519.

Відмагати, -гаю, -єш, сов. в. відмогти, -можу, -жеш, гл. Отнимать, отнять. *Почав пан хату відмагати: десь прикупив сем'ю людей, то треба було хати.* МВ. I. 44.

Відмагатися, -гаюся, -єшся, сов. в. відмогтися, -можуся, -жешся, гл. 1)

Отговариваться, отговориться, отказываться, отказаться. ХС. VII. 420. *Як уже там*

царівна не облагалась, що не робила, — треба їй за, його йти. Мнж. 29. *Черт йти*

меншому на сторожу, — той одмагається. Мнж. 22. 2) *Отдѣльваться, отдѣлаться,*

избавляться, избавиться. Слухайся мене, то, може, од батька одможешся. Рудч. Ск. II.

118. *Він од усякої кари відможеться, як оте прокаже.* Г. Барв. 335.

Відмазати. См. **Відмазувати.**

Відмазувати, -зую, -єш, сов. в. відмазати, -жу, -жеш, гл. 1) Отлѣпливать, отлѣпить

замаску. *На весні вічка у бджіл відмазують.* 2) Смачивать, смочить **шліхтою** основу (у ткачей). Константиногр. у.

Відмайструва́ти, -ру́ю, -єш, гл. 1) Перестать быть мастеромъ. 2) Окончить урочную плотничью работу. *Відмайстрував своє, то й підеш додому.*

Відмакошити, -шу, -шиш, гл. Отколотить. *Так він його як піймав та як одмакошив!*

Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Відмалювати, -люю, -єш, гл. Нарисовать.

Відмалюватися, -лююся, -єшся, гл. 1) Быть нарисованнымъ, изображеннымъ. 2)

Отразиться. *Все твориво в душі одмалювалось.* К. МБ. 14.

Відманити. См. **Відманювати.**

Відманіжити, -жу, -жиш, гл. Отколотить, отдутъ. *Пан і цього одманіжив.* Мнж. 75.

Відманювати, -нюю, -єш, сов. в. відманіти, -ню́, -ниш, гл. Отвлекать, отвлечь отъ

чего, переманивать, переманить отъ чего. *Що я наближусь, вона знов пурхне, і відманила від села.* Г. Барв. 352.

Відмастити. См. **Відмащувати.**

Відмастка, -ки, ж. 1) Родъ клейстера (изъ муки, крахмала), употребляемого ткачами для смазыванія нитокъ основы, чтобы онѣ были совершенно гладкими. МУЕ. III. 13.

Шух. I. 258. 2) Приправа къ корму скота мукой, отрубями и пр. Желех.

Відмахнути, -ся. См. **Відмахувати, -ся.**

Відмахувати, -хую, -єш, сов. в. відмахнути, -ну, -неш, гл. Отмахивать, отмахнуть.

Відмахуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. відмахнутися, -нуся, -нешся, гл.

Отмахиваться, отмахнуться. *Обмахувались руками.* Левиц. Пов. 79.

Відмащення, -ня, с. Смазіваніє нитокъ основы **відмасткою** (см.). МУЕ. III. 13.

Відмащувати, -щую, -єш, сов. в. **відмастити, -щю, -стиш**, гл. 1) Отрабатувать, отработать мазаніємъ. *Мені взавтра треба йти відмащувати за того карбованця, що пан позичив.* 2) Смазівать, смазать нитки основы **відмасткою**. Шух. I. 258.

Відмежовувати, -вую, -єш, сов. в. **відмежувати, -жую, -єш**, гл. Отмежевьвають, отмежевать.

Відмелювати, -люю, -єш, сов. в. **відмолоти, -мелю, -леш**, гл. Отмалывать, отмолотъ.

Відмерзати, -заю, -єш, сов. в. **відмерз(ну)ти, -зну, -неш**, гл. 1) Отмерзать, отмерзнуть. 2) Оттаивать, оттаять.

Відмерти. См. **Відмірати.**

Відмести. См. **Відмітати.**

Відмива́ти, -ваю, -єш, сов. в. **відмити, -мию, -єш**, гл. 1) Отмывать, отмыть. 2) Мыть за долгъ, отрабатувать, отработать мойкой.

Відмиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відмитися, -миюся, -єшся**, гл. Отмываться, отмыться. *Так заплямив, що й не відмивається.*

Відмикати, -каю, -єш, сов. в. **відімкнути, -ну, -неш**, гл. Отпирать, отпереть. *Одмикай скриню.* ЗОЮР. I. 257. *Прийшов і двері відмикає.* Шевч. *Оддай, сину, райські ключі.... відімкнути рай і пекло.* ЗОЮР. 243.

Відмикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **відімкнутися, -нуся, -нешся**, гл. Отпираться, отпереться (о замкѣ). *Не відмикається чогось замок: чи заіржавів, чи й зовсім поламався.*

Відмикувати, -кую, -єш, гл. — **від чого.** Отлынивать, уклоняться отъ чего. *Наймити вештались по дворі, одмикували од роботи.* Левиц. ПЙО. II. 171 (видання 3-тє, 1905, а в другому виданні (221) — помилка.

Відмити, -ся. См. **Відмивати, -ся.**

Відміл, -лу, м. Отмель. Радом. у.

Відмін, -ну, м. Выкупъ. *Турчин-турчинойку, не губъ мене молодойку: їде милий, обмін несе.* АД. I. 100.

Відміна, -ни, ж. 1) Измѣненіє, перемѣна. 2) Отличіє. *У нас на Вкраїні.... не всюди однаково говорять.... не велика, воно, правда, і одміна.* О. 1862. I. 70. *Служки, доношуючи після своїх панів стареньку їх зобуву, пришивали до не? для одміни чорні пришиви.* Ном. № 7334. 3) Варіантъ. *Є ще сім відмін сієї приказки.* Ном. № 10854. 4) Выкупъ. *«Турчин-турчинойку, не губъ мене молодойку, їде маця відмінити, не даст дна мі загинути».* *Одмінуйки та й не стало: дівча гірко заплакало.* АД. I. 100. 5) Уродливое дитя, больное англійскою болѣзнью. Чуб. I. 130. Народъ считаєть такого ребенка чертенкомъ, которымъ подмѣнили челоувѣческое дитя. См. **Відмінок.** КС. 1883. VI. 372. Ум.

Відмінонька.

Відмінити, -ся. См. **Відміняти, -ся.**

Відмінний, -а, -е. Отличный, отличающійся отъ. *Почнеш ік Волині зближатися, зараз постережеш, що пішла перед тобою одмінна од нашої сторона.* К. (О. 1861. II. 233).

Відмінник, -ка, м. = Відміна 5.

Відмінність, -ности, ж. Отличіє отъ чего.

Відмінок, -нка, м. = Відміна 5. Чуб. I. 193. *Скік в стремена, давай драла.... Аж що за одмінок? — Стріха в хмарах заблищала і стоїть будинок.* Г. Арт. (О. 1861. III. 106). *Який же його одмінок уторопає, що він верзе!* О. 1861. III. 88.

Відмінча́, -ча́ти, с. = Відміна. 5.

Відміняти, -няю, -єш, сов. в. відмініти, -ню́, -ниш, гл. 1) Переми́нять, переми́нить, изми́нять, изми́нить. *Природу тяжко одмінити.* Ном. № 3208. **Відмінило.**

Переми́нилось. *Вчора був великий мороз, а сьогодні відмінило.* 2) Покупать, купить и поставитъ восковую свѣчу въ церкви. *Відміню святій Покрові свічку дорогу і на корогов до церкви двісті подарую.* Мкр. Н. 14. *Відмінила свічку за копіечку.* Ном. № 12832. У Кулиша не только о свѣчкѣ, а вообще подарить, пожертвовать. *Псалтирищик шість неділь псалтир читав, а за те йому покійного батька свиту відмінили і хустку, і малахай.* ЗОЮР. II. 287. 3) Выкупать, выкупить изъ неволи. *Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку: їде мамця відмінити.* АД. I. 100.

Відмінятися, -няюся, -єшся, сов. в. відмінітися, -ню́ся, -нишся, гл. Изми́няться, изми́ниться. *Пора, мати, дочку віддати, голос відмінився.* Чуб.

Відмінювати, -ся, гл. = Відміняти, -ся.

Відмірати, -раю, -єш, сов. в. відмерти, -дімру, -реш, гл. 1) Умирать, умереть, перемирать, перемереть. *Більш як двісті чоловіка сього року відмерло в нашій волості. Багато бджіл повиприскало й одмерло.* Васильк. у. 2) Обмирать, обмереть и потомъ снова возвратиться къ жизни. *Було, послі почую, що люде одмірали. Чому в нас не одмірають? Я пішла б роспитала про свого (покійного) дідуся.* Г. Барв. 362.

Відмірювати, -рюю, -єш, сов. в. відміряти, -ряю, -єш, гл. Отми́ривать, отми́рять. *Якою мірою міряєш, такою тобі обміряють.* Ном. № 7069.

Відмітати, -таю, -єш, сов. в. відмести, -ту, -теш, гл. 1) Отметать, отмести. 2) Отбрасывать, отбросить. *Що відмітаємо в час літній ногами, тоє з охотою б взімі і руками.* Ном. № 559.

Відмітити. См. **Відмічати.**

Відмітний, -а, -е. Отличный, отличающийся отъ чего. *Та й увесь наш рід одмітен собі усім.* Г. Барв. 427.

Відміча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. відмітити, -чу, -тиш, гл. Отми́чать, отми́тить.

Відмова, -ви, ж. 1) Отвѣтъ. 2) Отказъ.

Відмовити, -ся. См. **Відмовляти, -ся.**

Відмовка, -ки, ж. Отговорка. *Віддати без жадної відмовки.*

Відмовляння, -ня, с. 1) = Відмова. 2) Заговоръ (отъ болѣзни). *Кіевлянинъ, 1867, № 82 и 83.*

Відмовля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. відмовити, -влю, -виш, гл. 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Чи не закинути ще раз? — То й закинъмо, — одмовив Панько.* Левиц. I. 121. 2) Отговаривать, отговорить. *Нема того, що любила, і немає, і не буде — одмовили вражі люде.* Грин. III. 179. 3) Отказывать, отказать. *Уранці їде Олеся дружок збирати; куди вступить, усюди одмовляють.* МВ. I. 41. 4) Отбивать, отбить. *Відмовилась мого любка від мого порога.* Гол. IV. 454. 5) Произносить, произнести. *Молитву відмовляє і про шахрайство гадає.* Ном. *Жид борухи відмовляє.* Ном. № 12157. 6) Заговаривать, заговорить (отъ болѣзни). *Я від вас (пропасниць) знаю, од всіх одмовляю: не мучте бідних христіян.* Чуб. I. 121.

Відмовля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. відмовитися, -влюся, -вишся, гл. 1)

Отказываться, отказать, отговариваться, отговориться. *Було мати кажуть: давай я тебе росчешу. Так я вже відмовляюсь, відмовляюсь: скубуть бо дуже.* Черниг. у. *Одмовлялась я обмовлялась, та й мусила послухатись.* МВ. I. 21. 2) Оканчивать,

окончить говорить. *Ручки ж мої білесенькі одробилися, очі ж мої каресенькі обдивилися, уста ж мої сахарнії одмовилися.* Чуб. V. 767.

Відмовний, -а, -е. 1) Отвѣтный. 2) Отрицательный.

Відмогтися. См. **Відмагатися.**

Відмока, -ки, ж. 1) Мокрое мѣсто въ землѣ, мочага. Кролев. у. 2) Щелокъ, въ которомъ намочено бѣлье. *Ой треба нам, чоловіче, громаду збирати, щоб помогли сорочки з відмоки попрасти.* Грин. III. 314. *Мотря стала віджимати сорочки з від моки.* Левиц. КС. 43.

Відмокати, -каю, -єш, сов. в. **відмокнути, -ну, -неш,** гл. Отмокать, отмокнуть.

Відмолити, -ся. См. **Відмолювати, -ся.**

Відмолодикувати, -кую, -єш, гл. Прожить молодые годы.

Відмолодити, -джу, -диш, гл. 1) Вернуть молодость. 2) О тѣстѣ: сдѣлать мягче.

Відмолодіти, -дію, -єш, гл. Помолодѣть. *Як би він тієї води намівся,... то він би відмолодів, другий би вік жив.* Чуб. *Одужала, одмолоділа.* МВ. I. 55.

Відмоложуватися, -жуюся, -єшся, гл. О раст.: вновь зазеленѣть. *Пішли дощі і на городі стало відмоложуватись.*

Відмолоти. См. **Відмолювати.** **Відмолотити.** См. **Відмолочувати.**

Відмолочувати, -чую, -єш, сов. в. **відмолотити, -чу, -тиш,** гл. Отмолачивать, отмолотить, отработать молотью.

Відмолювати, -ляю, -єш, сов. в. **відмолити, -лю, -диш,** гл. Отмаливать, отмолить. *Щоб відмолювали тяжкії мої гріхи.* Стор. *Буду просить Бога... може ще і одмолю його (сина).* Рудч. Ск. II. 115.

Відмолюватися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відмолитися, -люся, -лишся,** гл.

Отмаливаться, отмолиться, избавиться отъ кого молитвой. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещуся, ні відмолюся.* Ном. № 2806.

Відморгувати, -гую, -єш, гл. Отвѣчать миганіємъ. *Одна моргне бровою, а друга їй одморгує.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Відморити. См. **Відпорювати.**

Відморозувати, -жую, -єш, сов. в. **відморозити, -жу, -виш,** гл. Отмораживать, отморозить. *Мороз узяв та й одморозив йому пальця.* Чуб. I. 5.

Відморювати, -рюю, -єш, сов. в. **відморити, -рю, -риш,** гл. — бджоли. Морить, заморить пчель. *Треба перед Спасом одморювати бджіл.* Волч. у. (Лобод.).

Відмотати. См. **Відмотувати.**

Відмотувати, -тую, -єш, сов. в. **відмотати, -таю, -єш,** гл. Отматывать, отмотать.

Відмочити. См. **Відмочувати.**

Відмочувати, -чую, -єш, сов. в. **відмочити, -чу, -чиш,** гл. Отмачивать, отмочить.

Відмуровувати, -вую, -єш, сов. в. **відмурувати, -рюю, -єш,** гл. 1) Разбирать, разобрать каменную или кирпичную стѣну, которая закрывала входъ. *Льох замураваний, треба його відмурувати.* 2) Отгораживать, отгородить каменной или кирпичной стѣной. *Відмурував город від сусіда.*

Відмуровуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **відмуруватися, -рююся, -єшся,** гл. 1) О заложенномъ кирпичемъ, камнемъ: быть раскрываемымъ, раскрытымъ путемъ удаленія каменной кладки. 2) Отгораживаться, отгородиться каменной стѣной.

Відм'ялити, -лю, -лиш, гл. Отколотить, отдубасить. *Хтось добре відм'ялив.* Чуб.

Віднаджувати, -джую, -єш, сов. в. **віднадити**, -джу, -диш, гл. Отваживать, отвадить.
Як занадяться кури на город, то ніяк не віднадиш. Черк. у.

Віднадитися, -джуся, -дишся, гл. Отвадиться, отстать. *Через його віднадився купець.* О. 1862. V. 56. *Зовсім віднадився від дому.*

Віднайти, -ся. См. **Віднаходити**, -ся.

Віднаходити, -джу, -диш, сов. в. **віднайти**, -найду, -деш, гл. Вновь находитъ, найти.

Віднаходитися, -джуся, -дишся, сов. в. **віднайтися**, -йдуся, -дешся, гл. Вновь находитъся, найтися. Желех.

Віднести. См. **Відносити**.

Відник, -ка, м. Сосудъ (кадка и пр.), въ которомъ держать воду. Ум. **Відничок**. *Куди ти? — Я хотіла до відничка у сіни, води унести у хату.* МВ. (О. 1862. I. 86). *Стоїть кухлик на віднички й умийся.* Чуб. V. 522.

Віднині, нар. Отнынѣ, съ этихъ поръ. *Слава не вмере, не поляже однині до віка.* АД. I. 120.

Відниха, -хи, ж. Відник. Лебед. у. Вх. Пч. II. 6. О. 1862. II. 62.

Відниця, -ці, ж. = **Відник**.

Відничок, -чка, м. Ум. отъ **відник**.

Віднімати, -маю, -єш, сов. в. **відняти**, -німу, -меш, гл. Отнимать, отнять, отобрать. *А де ж ти діла паляницю? Чи, може, в лісі хто відняв?* Шевч.

Віднова, -ви, ж. Обновленіе.

Відновити, -ся. См. **Відновляти**, -ся.

Відновляти, -ляю, -єш, сов. в. **відновити**, -влю, -виш, гл. 1) Обновлять, обновить. 2) Возобновлять, возобновить.

Відновлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відновитися**, -влюся, -вишся, гл. 1) Обновляться, обновиться. 2) Возобновляться, возобновиться.

Відновок, -вка, м. Новый побѣгъ, новый ростокъ, отростокъ. Желех.

Віднога, -ги, ж. 1) Каждая часть развѣтвленія (дороги, деревнаго ствола). *Дорога вилами розходиться: та віднога, що на гору, йде в город..., а друга йде долиною.* Св. Л. 215. *Дуб був високий, а на дубі три одноги були.* КС. 1883. I. 57. 2) Рукавъ рѣки. Желех. 3) Отрогъ горы. Желех.

Відножина, -ни, ж. = **Віднога**. Міусск. окр.

Відносити, -шу, -сиш, сов. в. **віднести**, -су, -сеш, гл. Относитъ, отнести. *Звелів царь віднести дітей у церкву на ніч.* Чуб. *Я приносив, а відносити тобі вже черга.* Чуб.

Відняти. См. **Віднімати**.

Відо, пред. = **Від**. *Старший Галич відо Львова.* Ном. № 1010.

Відо.... Слова, починаючіся съ **Відо** и здѣсь не имѣючіся, См. на **Віді**....

Відокромитися. См. **Відокромлюватися**.

Відокромлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **відокромитися**, -млюся, -мишся, гл. Отдѣляться, отдѣлиться. *По весіллю брат відокремився від нас.* Федьк.

Відом, -ма, м. Извѣстіе, знаніе, свѣдѣніе. **Без мого відома**. Безъ моего вѣдома. Стор. **Відома мати**. Знать. **Відома одібрати**. Узнать; до свѣдѣнія дойти. **Нема відома**. Неизвѣстно. *А нема відома, як у тому замку, що в ньому?* Драг. 86.

Відомий, -а, -е. 1) Извѣстный. 2) **Я відомий**. Мнѣ извѣстно. *Я відомий за ті гроші.* Рк. Левиц.

Відомісінький, -а, -е. Совершенно, вполнѣ извѣстный. *Там мені й стежечка знакомісінькі, хати усі відомісінькі.* МВ. (О. 1862. I. 73).

Відомість, -мости, ж. 1) Свѣдѣніе, знаніе. 2) Извѣстіе. *В салдати тя віддам. — відомости ся сподію.* Чуб. V. 234. См. **Відом.**

Відомо, нар. Извѣстно.

Відор, -ру, м. Отработокъ пахотой за пользование землею. Херс. г.

Відорати. См. **Відорювати.**

Відорювати, -рюю, -єш, сов. в. відорати, -рю, -реш, гл. 1) Отпахивать, отпахать. *Відорана скиба.* Рудан. I. 22. 2) Отрабатывать, отработать пахотой. Херс. г.

Відотіль, нар. = **Відтіль.** *Треба відотіль сіно сюди завозити.* Волч. у.

Відпадати, -даю, -єш, сов. в. відпасти, -паду, -деш, гл. Отпадать, отпасть. *Шпаруна відпала, — треба замазати.* Харьк. *Кислиці поїла й оскома напала й охота одпала.* Грин. III. 232. **Відпасти права, ласки.** Лишиться, потерять, утратить право, расположение. **Щоки відпали.** Лицо обрюзгло.

Відпалина, -ни, ж. Мелкая гречневая шелуха, смѣшанная съ мукою.

Відпалитися. См. **Відпалюватися.**

Відпалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. відпалитися, -люся, -лишся, гл. При степномъ пожарѣ поджигать траву, чтобы вызвать встрѣчный пожаръ и такимъ образомъ прекратить дальнѣйшее распространіе пламени. О. 1862. V. Кух. 31.

Відпанувати, -ную, -єш, гл. Окончить господствовать, царствовать.

Відпарити. См. **Відпарювати.**

Відпаріти, -рію, -єш, гл. Оттаять. *Замерзне поріг, а як тільки потепліє, то й відпарів зараз.*

Відпарь, -рю, м. На болотѣ: не заростающее и не замерзающее мѣсто.

Відпарювати, -рюю, -єш, сов. в. відпарити, -рю, -риш, гл. 1) Распаривать, распарить. *Тепер одпарь лозину та й гни її.* 2) Только сов. в. Высѣчь, побить.

Відпасати, -саю, -єш, сов. в. відпасти, -пасу, -сеш, гл. 1) Откармливать, откормить скотъ на пастбищѣ или иномъ корму. *Це мабуть на бразі відпасений віл.* Васильк. у. Иногда и въ приложеніи къ людям: *Еч, яку пику собі відпас!* 2) Пасты, пропасты известное время. *Заняв, погнав додому: одпас день.* Рудч. Ск. I. 88. *Ми їм перше пасли, а вони нам нехай відпасують.* Грин. III. 565.

Відпасатися, -саюся, -єшся, сов. в. відпастися, -суся, -сешся, гл. 1) Откармливаются, откормятся, разжирѣть (о скотѣ, но также и о людяхъ). Маркев. 57. *Одпасся людським потом.* Сим. 226.

Відпасти. См. **Відпадати.**

Відпасувати, -сую, -єш, гл. = **Відпасати.** *Одпасує живіт.* К. ПС. 83.

Відпасуватися, -суюся, -єшся, гл. = **Відпасатися.** *Годують їх (москалів) аби як погородах, то вже вони по селах відпасуються.* Рудч. Ск. II. 164.

Відпаювати, -паюю, -єш, гл. Отдѣлить.

Відпекатися. См. **Відпекуватися.**

Відпекуватися, -куюся, -єшся, сов. в. відпекатися, -каюся, -єшся, гл. Отдѣлываться, отдѣлаться. *Живуть вони собі поки що нічого, та як вона відпекається від його.* Харьк.

Відперти. См. II. **Відпірати.**

Відперти, відіпру, -преш, гл. Оттащить. *Відпер у млин мішок жита.*

Відпечатати. См. **Відпечатувати.**

Відпечатувати, -тую, -єш, сов. в. **відпечатати, -таю, -єш,** гл. Распечатывать, распечатать. *Вже твої жупани поношені, вже твої меди відпечатані.* Чуб. V. 735.

Відпивати, -ваю, -єш, сов. в. **відпити, відіп'ю, -п'єш,** гл. Выпивать, выпить что слѣдуетъ. *Цілий піст не пив горілки та казав, що на великдень відоп'є своє.* Черниг. г. *Чом же ви, каже, тату, не п'єте? — Я вже, каже, своє одпив,* т. е. во время своей жизни выпилъ все что могъ, теперь не могу. Грин. I. 53.

Відпиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відпитися, відіп'юся, -єшся,** гл. Напиваться, напиться вдоволь. *Знайшли воду, не відіп'ються; тяжко вже їм і дихати.* Кв. II. 305.

Відпина́ти, -наю, -єш, сов. в. **відіпняти и відіп'яти, ану, -неш,** гл. Отстегивать, отстегнуть, отвязывать, отвязать. Желех.

Відпирськатися. См. **Відпирськуватися.**

Відпирськуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **відпирськатися, -каюся, -єшся,** гл.

Отфыркиваться, отфыркаться. *Насіла собаки на kota, а він тільки відпирськується.*

Відпис, -су, м. Письменный отвѣтъ. *Написав усе, що сталося, і просив відпису.* Св. Л. 318.

Відписати. См. **Відписувати.**

Відписувати, -сую, -єш, сов. в. **відписати, -шу, -шеш,** гл. 1) Отвѣчать, отвѣтить письменно. *От і написали до царя, а цар одписав і кличе до себе.* Рудч. Ск. II. 71. *Наші хлопці назад листи одписали.* Грин. III. 563 *На сей лист не відписано мені нічого.* К. XII. 65. 2) Завѣщать, оставлять, оставить по завѣщанію. *Може старий відпише флігель мені.* Левиц. Пов. 80. *Макієвський пан відписав на церкву худобу.* Г. Барв. 168.

Відпитати. См. **Відпитувати.**

Відпити, -ся. См. **Відпивати, -ся.**

Відпитувати, -тую, -єш, сов. в. **відпитати, -таю, -єш,** гл. Путемъ разспросовъ находить, найти, узнавать, узнать. *Повіз Лейба горщик масла в місто продавати та й пішов собі на ринок купця відпитати.* Рудан. I. 64.

Відпихати, -хаю, -єш, сов. в. **відіпхнути, -ну, -неш,** гл. Отпихивать, отпихнуть, отталкивать, оттолкнуть. *Відіпхнув срібний човник золотим весельцем.* Рудч. Ск. II. 39.

I. Відпірати, -раю, -єш, сов. в. **відпірати, відперу, -реш,** гл. Отстирывать, отстирать, отмывать, отмыть (бѣлье).

II. Відпірати, -раю, -єш, сов. в. **відперти, відіпру, -преш,** гл. 1) Отпирать, отпереть. *Скрипливій ворітечка, не можу відперти.* Мет. 2) Отражать, отразить, дать отпоръ, отогнать. *Смерти не відперти.* Посл. *Насилу відперли його.* Черк. у. 3) Относитъ, отнести (тяжелое что либо).

I. Відпіратися, -раюся, -єшся, сов. в. **відпіратися, відперуся, -решся,** гл.

Отстириваться, отстираться, отмываться, отмыться (о бѣльѣ). *У шось таке рушник уробили, що й не відіпралося.* Черниг.

II. Відпіратися, -раюся, -єшся, сов. в. **відпертися, відіпруся, -прешся,** гл. 1)

Отпираться, отпереться (о запорѣ). 2) = **Відмагатися 1.** *Відпірайся, мій синочку, що коника та й не маєш.* Нп.

Відпірка, -ки, ж. Отговорка. *От і має відпірку.* НВолын. у.

Відпірчити, -чу, -чиш, гл. Отпороть, высѣчь. *Бідну дитину через стілець та й одпірчать.* О. 1862. I. 72.

Відпічнути, -ну, -неш, гл. = **Відпочити.** Желех.

Відплазувати, -зую, -єш, гл. Отползти.

Відплакати, -чу, -чеш, гл. Перестать оплакивать. *Відплакав своє горе.*

Відплата, -ти, ж. 1) Отплата, вознаграждение. *А ще ж бо я отцю, неньці одплати не дав.* Чуб. V. 1016. *Я люблю тебе, дівчино, як дитину мати, не бажаю за кохання любові відплати.* К. Досв. 61. 2) Возмездіе, воздаяніе, отмщеніе.

Відплатити. См. **Відплачувати.**

Відплачувати, -чую, -єш, сов. в. відплатити, -чу, -тиш, гл. 1) Отплачивать, отплатить, вознаграждать, вознаградить. *Нема в нас, козаків, срібла та злата, щоб за дари дарами відплатити.* К. Бай. 21. 2) Отомщать, отомстить. *Товариші гайдамаки, чинить мою волю, що нам треба відплатити вкраїнську недолю.* Макс.

Відплив, -ву, м. 1) Стокъ. 2) Отливъ (морской). Желех.

Відплива́ти, -ваю, -єш, сов. в. відпливти, -ву, -веш, відплинути, -ну, -неш, відплисти, -ву, -веш, гл. Отпльвать, отпльть. *Селезник одплив трохи далі.* Грин. I. 104. *Сіли собі у човничок, од бережка відплинули.* Чуб. V. 558.

Відплішити, -шу, -шиш, гл. 1) Вынуть клинышекъ, которымъ было что либо заклинено. 2) Отколотить. *Відплішив так, що до нових віників буде згадувати.* Чуб.

Відплювуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. відплюватися, -плююся, -єшся, гл. Отплевываться, отплеваться. *Як перейде (піп) дорогу — щастя не буде, хиба відплюєшся.* Ном. № 13383.

Відплюскати. См. **Відплюскувати.**

Відплюскувати, -кую, -єш, сов. в. відплюскати, -каю, -єш, відплюснути, -ну, -неш, гл. Отплескивать, отплеснуть.

Відплющити, -ся. См. **Відплющувати, -ся.**

Відплющувати, -щую, -єш, сов. в. відплющити, -щу, -щиш, гл. Раскрывать, раскрыть (глаза).

Відплющуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. відплющитися, -щуся, -щишся, гл. Раскрываться, раскрыться (о глазахъ).

Відповзати, -заю, -єш, сов. в. відповзти, -зу, -зеш, гл. Отползать, отползти.

Відповідання, -ня, с. Отвѣтъ. Слово это взято изъ слѣдующаго стиха фальсифицированной думы «Битва Чигиринская»: *Слухати гетьмана Жолковського одповіданье.* Срезн. Запор. Ст. I. 88.

Відповідати, -даю, -єш, сов. в. відповісти, -вім, -віси, гл. 1) Отвѣчать, отвѣтить. *І відповідав, кажучи: Ім'я мое легион.* Св. Мр. V. 9. *Я, молоденька, уміла відповісти.* Чуб. V. 698. 2) Соответствовать. 3) Отвѣчать, быть отвѣтственнымъ, отвѣтить.

Відповіддя, -дя, с. Слово это впервые появилось въ фальсифицированной думѣ «Битва Чигиринская», опубликованной Срезневскимъ въ первой части «Запорожской Старины» стр. 86 въ такой формѣ: *Тільки святий Бог наших не забував, на великі зусилья на вітповітьї держав.* Значеніе слова здѣсь неясно. Максимовичъ въ сборникѣ 1849 г. исправилъ: *На великі зусилья, на відповідья держав* (стр. 53) и далъ переводъ: отвѣтъ, отпоръ.

Відповідний (-ній), -а (-я), -е (-є). 1) Отвѣтный. *Відповідний лист.* 2) Соответственный. *Як, купаючись, набереться води в ухо, то стане на одну ногу, відповідню тому ухові....* Ном. № 336.

Відповідно, нар. Соответственно.

Відповідувати, -дую, -єш, гл. = Відповідати. *А що він відповідавав? Черк. у.*

Відповідь, -ді, ж. *Отвѣтъ. Оповідь мав дати. Котл. Ен. IV. 48. Нам треба дати одповідь тим, що післали. Єв. I. I. 22.*

Відповісти. См. **Відповідати.**

Відповістити. См. **Відповіщати.**

Відповіщати, -щаю, -єш, сов. в. відповістити, -щу, -стиш, гл. *Разсказывать, рассказать. Чую, що стара за мене одповідає. МВ. I. 17. Люде всі як раз нам і відповістили. Федьк. Як почала вона говорити, то і за себе все сказала, і за нас одповістила. МВ. I. 75.*

Відпозивати, -ваю, -єш, гл. *Вернуть судомъ. Дак я оце іду позивать: може як небудь чи не відпозиваю своє. Чуб.*

Відпокутувати, -тую, -єш, гл. *Искупитъ покаяніємъ. Маруся.... подалась у черниці, щоб свій гріх одпокутувати. Г. Барв. 455.*

Відполіскувати, -кую, -єш, сов. в. відполоскати, -щу, -щеш, гл. *Отмывать, отмыть, полоща въ водѣ.*

Відполовинити, -ню, -ниш, гл. *Взять чего половину. Хазяйко, дай на онучі! — Не дає.... Я найшов драночку, одполовинив собі, взяв, а то їй на пелюшки покинув. Г. Барв. 405.*

Відполоскати. См. **Відполіскувати.**

Відпоминати, -наю, -єш, гл. *Помянуть (церковнымъ поминовеніємъ). Кому се зостанеться, той і спасибі скаже, і відпоминає нас. Кв. I. 118. Умер той дід, поховали, відпоминали. Г. Барв. 196. Одпоминають попи мою душу. КС. 1882. X. 24.*

Відпорина, -ни, ж. *Шесть, которымъ отгалкивають неводъ на глубину. Павлогр. у. (Залюбовск.).*

Відпороти, -ся. См. **Відпорювати, -ся.**

Відпорювати, -рюю, -єш, сов. в. відпороти, -рю, -реш, гл. *Отпарывать, отпороть.*

Відпорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. відпоротися, -рюся, -решся, гл.
Отпарываются, отпоротьяся.

Відпочивання, -ня, с. *Отдыхъ, отдохновение. Сами собі дали на три години відпочивання. Макс. (1849). 54.*

Відпочивати, -ваю, -єш, сов. в. відпочити, -чину, -неш, гл. *Отдыхать, отдохнуть. Тоді одпочинемо, як помремо. Ном. № 10031. Ляжмо, сестро, одпочиньмо. ЗОЮР. II. 21.*

Відпочивок, -вку, м. = Відпочинок. *Употр. и во мн. ч.: Поки діло кінчати, — сядьмо на відпочивки. Подольск. г.*

Відпочин, -ну, м. *Отдыхъ. Карим очам спання нема, ніжкам — одпочину. Чуб. V. 577.*

Відпочиння, -ня, с. *Отдохновение. По три поклони покладали, відпочиння мали. (Изъ фальсифиц. думы). Макс. (1849). 30.*

Відпочинок, -нку, м. = Відпочин. *Рудч. Ск. II. 73. Ні сну мені, ні одпочинку. МВ. II. 14. Нема ніжкам одпочинку. Мет. 78.*

Відпочити. См. **Відпочивати.**

Відправа, -ви, ж. *1) Богослуженіє, служеніє. Кончилась відправа, вона (панночка) пішла з церкви. Рудч. Ск. II. 47. Попи добилися копійки і за одправи прийнялись. Мкр. Г. 70.*

Відправу правити, чинити. *Служить (въ церкви). Почали велику одправу правити. Рудч. Ск. II. 31. Сліпий старець чинить у дому Божому одправу. МВ. I. 16. 2) Отпускъ.*

Козак молоденький о відправу просить: «пусти ж мене, пане, звідси на Волиня». Гол. I. 104.

Відправити, -ся. См. **Відправляти, -ся.**

Відправляти, -ляю, -єш, сов. в. відправити, -влю, -виш, гл. 1) Отправляют, отправитъ, отсылать, отослать. Тяжко, тяжко мені тебе з дому одправляти. Макс. (1849). 7. *Одправила-сь чесних хлопцев, та чекай донині: тепер підеш за такого, котрий пасе свині.* Гол. IV. 510. 2) Разсчитывать, удалять (служащихъ). 3) Отправляют, отправитъ, отбывать, отбыть. *Ой він пішов до ляшеньків служби відправляти.* Макс. 4) Совершают, совершитъ богослужебный обрядъ. *Одправив отець Яків утреню.* Г. Барв. 190. *Заховав дід бабу і похорон одправив.* Рудч. Ск. II. 54. *Похорон одправляти.* АД. I. 117.

Відправлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. відправитися, -влюся, -вишся, гл.

Отправляются, отправиться. Рудч. Ск. I. 100.

Відправувати, -вую, -єш, гл. = Відправляти 4. Службу (в церкві) одправували. КС. 1884. VIII. 724.

Відпроваджувати, -джую, -єш, сов. в. відпровадити, -джу, -диш, гл. 1) Отправляют, отправитъ, отсылать, отослать, отвести; спроваживать, спровадить, прогнать. *Завтра відпровадить у Прилуцину двісті жолнірів, щоб вони спалили Ржавець.* Стор. МПр. 99. 2) Проводить, провести. *Нам пошли, Боже, вік і здоров'я, щоб цей празник одпровадить, нового году діждать легенько.* Ном. № 11573.

Відпроваження, -ня, с. Провожаніє.

Відпроваж(ув)ати, -жу(а)ю, -єш, гл. = Відпроваджувати.

Відпродати. См. **Відпродувати.**

Відпродувати, -дую, -єш, сов. в. відпродати, -дам, -даси, гл. Перепродавать, перепродать.

Відпросити, -ся. См. **Відпрошувати, -ся.**

Відпроторити, -рю, -риш, гл. Отправитъ, отпровадить.

Відпроторитися, -рюся, -ришся, гл. Отстраниться. *Батько заможний, дак вона зараз і відпроторилась од нас: ми вже їй не рівня.* Г. Барв. 121.

Відпрохати, -ся. См. **Відпрохувати, -ся.**

Відпрохувати, -хую, -єш, сов. в. відпрохати, -хаю, -єш, гл. = Відпрошувати, відпросити.

Відпрохуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. відпрохатися, -хаюся, -єшся, гл. =

Відпрошувати, -ся. *Заплатив Беркові гроші, а з процентом одпрохався.* Левиц. I. 108. Мнж. 102.

Відпрошувати, -шую, -єш, сов. в. відпросити, -шу, -сиш, гл. Отпрашиваютъ,

отпросить, освободить просьбами. *Побачиш сина, а може й додому одпросиш.* Левиц. I. 60.

Відпрошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. відпроситися, -шуся, -сишся, гл.

Отпрашиваются, отпроситься. *Циган насилу одпросився, — вони його покинули та й пішли.* Рудч. Ск. II. 183. *Відпросились у матері у Київ.* Стор. МПр. 34.

Відпрягати, -гаю, -єш, сов. в. відпрягти, -жу, -жеш, гл. Отпрягать, отпречь.

Відпрягли коней. Стор. II. 97.

Відпрядати, -даю, -єш, сов. в. відпрясти, -пряду, -деш, гл. Прясть въ отплату за что, отрабатывать, отработать пряденіємъ. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти*

одшивала, чи ти одпрядала? Грин. III. 399. Хто мені буде чужі мітки одпрядать? Мил. 219.

Відпрядки, -дків, м. мн. Остатки, отбросы при пряденіи. Ум. **Відпрядочки.** *Що ж она діє? — Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзядячко..., хоть відпрядочки на шаріночку.*

Відпускати, -каю, -ещ, сов. в. відпустити, -пуцу, -стиш, гл. 1) Отпускать, отпустить. *Петра на волю відпустили.* Шевч. 2) Отчаливать, отчалить. *В тій галері від пристані далеко одпускали, чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209. 3) Отпускать, отпустить, ослабить. *Оце наївся, треба й очкур відпустити.* 4) Разрѣшать, разрѣшить (отъ грѣховъ). *Одпусти, Боже, гріха, в кого жінка лиха: і моя недобра.* Ном. № 9114.

Відпуст, -ту, м. Отпущеніе грѣховъ, разрѣшеніе. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **На відпуст ходити.** *Ходить на богомолье. З дитиною на відпуст, а з лихою долею на весілля.* Ном. № 8109.

Відпуститель, -ля, м. Отпускающій. *Я Іван Хреститель, — гріхам відпуститель.* Рудч. Ск. I. 178.

Відпустити. См. **Відпускати.**

Відпущення, -ня, с. Отпущеніе. *Відпущення гріхів од Господа... добуде.* Стор. МПр. 39.

Відрада, -ди, ж. 1) Отрада, утѣшеніе. *Та не дав мені порадоньки, серцю одрадоньки. — Яку ж тобі, моя мила, одраду давати? Мил. 115. Ой коли б ти, мати, знала, що то за досада, то б ти мене оженила, щоб була відрада.* Мет. 2) Отсовѣтываніе. Ум.

Відрадонька. *Нема мені відрадоньки від мого нелюба.* Мет. 253. См. **Відрадість.**

Відраджування, -ня, с. Отсовѣтываніе.

Відраджувати, -джую, -ещ, сов. в. відрадити, -джу, -диш, гл. Отсовѣтывать, не совѣтовать, не посовѣтовать что дѣлать.

Відрадісний, -а, -е. Отрадный, радостный. *Ой як же мені веселому бути, веселому, одрадосному.* Мет. 71. *Мені ви світ одрадісний зробили.* К. ПС. 59.

Відрадісно, нар. Отрадно; радостно, весело. *Що то молоді літа золоті людям! Що задумав, все йому можна, все йому відрадісно, все втішно.* МВ. II. 79.

Відрадість, -дости, ж. Отрада, утѣшеніе. АД. і: 91. *Ой молодосте, відрадосте! Нп. Шукав одрадости між козаками.* К. ЦН. 175. См. **Відрада, відрадність.**

Відрадність, -ности, ж. = Відрадість. *Не маю я відрадности від свого нелюба.* Чуб. V. 361.

Відрадонька, -ки, ж. Ум. отъ відрода.

Відрадощі, -щей, ж. мн. = Відрадість. *Відрадощі життя, кому ви судились? К. Дз. 135.*

Відражуватися, -жуюся, -ещся, гл. Имѣть отраду, радости. *Та чужі люде живуть, та чужі люде одражуються, а я ще й не нажилась, ще й не наговорилась (бо вмер чоловік).* Мил. 209.

Відразу, нар. Сразу, вдругь.

Відралити, -лю, -лиш, гл. Пройти раломъ между.

Відралитися, -люся, -лишся, гл. Окончить ралити.

Відрахувати, -хую, -ещ, гл. Отсчитать. *Пан нехай вірахують тільки за кожних п'ятнадцять огірків, що там тому.* Чуб.

Відраювати, -раюю, -ещ, сов. в. відраяти, -раю, -ещ, гл. Отсовѣтовать, не совѣтовать, не посовѣтовать. *Одраяли, одсудили, щоб ми в парі не ходили.* Грин. III. 179.

Відректи, -ся. См. **Відрікати, -ся.**

Відривати, -ваю, -еш, сов. в. **відірвати, -рву, -веш,** гл. Отривать, оторвать. *Ой відріжте й або відірвіте й та срібного гудзя.* Мет. 403.

Відриватися, -ваюся, -ешся, сов. в. **відірватися, -рвуся, -вешся,** гл. Отриватися, оторватися. *Випив він та зараз давай відриватись від стіни.* Рудч. Ск. II. 69. *Одірвись, коню, од берестонька.* Мет. 19.

Відригати, -гаю, -еш, сов. в. **відригнути, -ну, -неш,** гл. Отрыгивать, отрыгнуть.

Відригатися, -гаюся, -ешся, сов. в. **відригнутися, -нуся, -нешся,** гл. Отрыгиватися, отрыгнуться. *Так хтось згадав, що вчорашній борець відригнувся.* Ном. № 369.

Відріз, -зу, м. Мѣра землі: учасокъ въ три десятины. Миргор. у. Вас. 197.

Відрізати, -ся. См. **Відрізувати, -ся.**

Відрізнити, -ся. См. **Відрізняти, -ся.**

Відрізняти, -няю, -еш, сов. в. **відрізнити, -ню, -ниш,** гл. 1) Отдѣлять, отдѣлить. *Вони вже двох синів одрізнили, а два з їми живуть.* Пирят. у. *Відрізняють дитину від матерньої мови.* О. 1861. XI. 104. *Майстер ще з неї (дитини) городянина зробить.... усіма звичаями од селян одрізнить.* К. (О. 1862. III. 22). 2) Отличать, отличить. *Мова.... відрізняє людей від інших звірів.* Дещо.

Відрізнятися, -няюся, -ешся, сов. в. **відрізнитися, -нюся, -нишся,** гл. 1) Отдѣляться, отдѣлиться, отстраняться, отстраниться. *Цвіла, цвіла калинонька, на воду схилилась, дівчинонька журилася, що від роду відрізnilась.* Мет. *А всі зірочки до купочки, місяць одрізнилсь.* Грин. III. 165. 2) Выдѣляться, выдѣлиться. *Звідтіль одрізнявся голосний крик корови або півня.* Левиц. I. 126. 3) Отличаться, выдѣляться, выдѣлиться, *Зорі відрізняються від планет.* Ком. I. 32.

Відрізувати, -зую, -еш, сов. в. **відрізати, -жу, -жеш,** гл. 1) Отрѣзывать, отрѣзать. *Я з Степанидою йому дві сорочки відрізали.* Г. Барв. 98. *Поли одрізууй та плечі латай.* Ном. № 1545. *Як різцем одрізало.* Ном. № 1838. **Як одрізано.** *Нѣтъ какъ нѣтъ. То було що дня вчащає, а тепер і не побачиш: як одрізано.* 2) Только сов. в. Рѣзко отвѣтити, рѣзко отказать. *Возному так одрізала, що мусить одчепиться.* Котл. НП. 367.

Відрізуватися, -зуюся, -ешся, сов. в. **відрізатися, -жуся, -жешся,** гл. Отрѣзывать, отрѣзать себя отъ чего. *Взяла ключ відрізалася.* Чуб. *Нерівно відрізалася.*

Відрікати, -каю, -еш, сов. в. **відректи, -речу, -чеш,** гл. Отвѣчать, отвѣтить. *Так це їй.... каже, а воно одріка.* Мнж. 173. *Е ні, одріка, се вже не шпачки.* Ном. № 13712.

Відрікатися, -каюся, -ешся, сов. в. **відректися, -речуся, -чешся,** гл. Отказываться, отказать. *Родио моя, не відрікайся од мене.* Чуб. III. 129. *Відрікаюсь, відхрещуюсь від вас, ідіть собі на очерета, на болота.* Чуб. I. 120. *Варив чорт з москалем пиво та й солоду відрікся.* Ном. № 821.

Відро, -ра, с. Ведро. *Пішла по воду, відра побила.* Мет. 5. *Чи три відрі, чи чотирі відрі про празники горілки взято?* Екатериносл. у. Ум. **Відерце, відерочко, відерко.**

Відробити, -ся. См. **Відробляти, -ся.**

Відробіток, -тку, м. = **Відробок.** *Позичте.... карбованця на відробіток.* Левиц. I. 69. *Ти б позичив у кого небудь на відробіток.* О. 1861. XI. 111.

Відроблювати, -ляю, -еш, гл. = **Відробляти.**

Відробляти, -ляю, -еш, сов. в. **відробити, -блю, -биш,** гл. 1) Отрабатывать, отработать. *Чи не зорали б ви мені? Я б уже вам відробив.* Рудч. Ск. II. 9. *Иногда просто*

взамѣнь работы получить что-либо. Хомина жінка одробила десь курочку і приносе додому. Мнж. 66. Одробить де шиінця або прісця та зварить кулешик. Грин. 11. 177. 2) При помощи волшебства уничтожатъ, уничтожить сдѣланное, возвращать, вернуть къ прежнему состоянію. Я поробив їх вовками, а одробити не зумію. ХС. VII. 455. Хто одробе мою дочку од цього, що їй пороблено, тому дарую половину царства. Грин. II. 252.

Відроблятися, -ляюся, -ешся, сов. в. відробитися, -блюся, -бишся, гл. Оканчивать, окончить работу. Було над вечір обробимось, пані куди в гостину пійде, — сидимо коло воріт. МВ. II. 36.

Відробок, -бку, м. Отработокъ. За гроші не наймає пан поля, а все на відробок. Литин. у.

Відродження, -ня, с. Возрожденіе.

Відроджувати, -джую, -еш, сов. в. відродити, -джу, -диш, гл. Возрождать, возродить. Аж світ мені піднявся вгору! одродили ви мене. МВ. (О. 1862. III. 49).

Відроджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. відродитися, -джуся, -дишся, гл. Возрождаться, возродиться.

Відродок, -дка, м. Выродокъ.

Відроскошувати, -шую, -еш, гл. Пожить въ довольствѣ, въ роскоши. Це вона там одроскошує. Пирят. у.

Відроста́ння, -ня, с. Отростаніе. Харьк.

Відростати, -таю, -еш, сов. в. відрости, -ту, -теш, гл. Отростать, отрости. Як відростала чуприна, то закручували її за вухо. Стор. II. 167.

Відросток, -тку, м. Отростокъ. Який корінь, такий і одросток. Ном. № 7139. Ум.

Відростоньок. Зеленая та дібрівонько, чого в тебе пеньків много, зеленого а ні одного, одростонька ні од одного? Грин. III. 468.

Відрочити. См. **Відрочувати.**

Відрубати. См. **Відрубувати.**

Відрублювати, -люю, -еш, гл. = Відрубувати. Стор. I. 151.

Відрубний, -а, -е. 1) Отдѣльный, обособленный. 2) Совершенно отличный, иной. Желех.

Відрубність, -ности, ж. Отдѣльность.

Відрубно, нар. Отдѣльно.

Відрубок, -бка, м. Отрубокъ.

Відрубувати, -бую, -еш, сов. в. відрубати, -баю, -еш, гл. 1) Отрубывать, отрубить. Голову йому відрубав. Рудч. Ск. II. 69. Відрубай кінець, щоб корочча палиця була. 2) Только сов. в. = **Відрізати 2.** А вона мені як одрубала, та ще й при дочках. Левиц. I. 140.

Відрядити, -ся. См. **Відряжати, -ся.**

Відряжати, -жаю, -еш, сов. в. відрядити, -джу, -диш, гл. = Виряжати, вирядити. Поставили йому хату й відрядили і нічого не дали. Чуб. Вхопила Ганна свою новішу свитину, побігла до шинкарки, заставила за карбованця і одрядила жида, що привіз сина. Левиц. I. 65. Пошлю послів десятків з п'ять і мушу дари одрядити. Котл. Ен.

Відряжатися, -жаюся, -ешся, сов. в. відрядитися, -джуся, -дишся, гл. = Виряжатися, вирядитися. Куди ти убіраєшся, куди ти одряжаєшся? Мил. 209.

Відрятовувати, -вую, -еш, сов. в. відрятувати, -тую, -еш, гл. Спасать, спасти отъ чего. Одрятуй нас од видимої смерти. Чуб. II. 48.

Відсаджувати, -джую, -єш, сов. в. відсадити, -джу, -диш, гл. 1) Отсаживать, отсадить, посадить отдѣльно. *Відсадив його, як kota від сала.* Ном. № 3503. 2) О растеняхъ: Отсаживать, отсадить, посадить отростокъ, 3) Только сов. в. Отбить. *Відсадив йому печінки.*

Відсапати. См. I. Відсапувати.

Відсапатися, -паюся, -єшся, гл. Перевести духъ, отдохнуть. *Щоб одсапатись трохи, зайшов він за кущі.* Левиц. I. 272.

Відсапнути. См. II. Відсапувати.

I. Відсапувати, -пую, -єш, сов. в. відсапати, -паю, -єш, гл. Отрабатывать, отработать полотьемъ. *Дайте на подать п'ять карбованців, я вам, пане, з дітьми відсапаю.*

II. Відсапувати, -пую, -єш, сов. в. відсапнути, -ну, -неш, гл. Переводить, перевести духъ. *Товстий Хоцінський насилу дихав, одсапував після дороги.* Левиц. I. 162. *Відсапнув трохи.*

Відсахнутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Отшатнуться отъ кого, отстраниться. *З острахом великим вона од його одсахнулася.* МВ. (О. 1862. I. 90). 2) Оставить кого, отшатнуться отъ кого; отстать, отвязаться отъ кого. *До батька не йду жалітись. Батько не мати, — відсахнувся.* Г. Барв. 273. *Одсахнувся жінки й дитинки.* Мнж. 187. *Коли б мені його піймать да провчить, воно б тоді одсахнулося.* ЗОЮР. I. 11.

Відсвіт, -ту, м. Отраженіе. *Яким повів очима навкруги, ніби шукаючи в проворній воді її (Зосиною) чарівничого одсвіту.* Левиц. I. 265.

Відсвічувати, -чую, -єш, гл. 1) Отражать, отсвѣчивать. *У печі палає, ян у гуті. Одсвічують весело білі стіни і божничок.* МВ. (О. 1862. III. 57). 2) Отражаться.

Відсвічуватися, -чуюся, -єшся, гл. Отражаться, отсвѣчиваться.

Відсвяткувати, -кую, -єш, гл. Отпраздновать. *Одсвяткували ми Зелену Неділю.* МВ. I. 84.

Відселити, -ся. См. Відселяти, -ся.

Відселяти, -ляю, -єш, сов. в. відселити, -лю, -лиш, гл. Отдѣлять, отдѣлить сына на самостоятельное хозяйство. *Оце я одселяю вже старшого сина, ставлю йому хату на леваді.* Рк. Левиц.

Відселятися, -ляюся, -єшся, сов. в. відселитися, -люся, -лишся, гл. Выходить, выйти на самостоятельное жилище и хозяйство (о сыновьяхъ). *Час синам одселятися на свої оселі.* Рк. Левиц.

Відсердитися, -джуся, -дишся, гл. Перестать сердиться. *Поки прут найшов, та й відсердився, та на свою миленькую змилосердився.* Чуб. V. 581.

Відси, нар. = Відсіль.

Відсиджувати, -джую, -єш, сов. в. відсидіти, -джу, -диш, гл. Отсидживать, отсидѣть. *Піду у монастир відсиджувати за шкуру.* Чуб.

Відсилати, -лаю, -єш, сов. в. відіслати, -шлю, -шлеш, гл. Отсылать, отослать, посылать, послать. *Козак до дівчини дрібні листи пише, відсилає до дівчини буйними вітрами.* Чуб. V. 312. *Відсилають у соломі спати.* Чуб. I. 175. *Да взяв Бог тую жінку, шо з цвіту, да одіслав на небо.* Чуб. I. 146.

Відсилити, -лю, -лиш, гл. Отвязать. Галиц. *Відсилити штири воли та й повів додому.*

Відсип, -пу, м. Плата частью продукта за рушенъе пшена. *Товкла в нас просо за одсип.* Г. Барв. 12.

Відсипати, -паю, -єш, сов. в. **відсипати, -плю, -плеш**, гл. 1) Отсыпать, отсыпать, отмѣрять, отмѣрить что-либо сыпучее. *Відсип і мені трохи борошна. Треба відсипати хліб у гамазею, що весною позичали.* Змієв. у. 2) Отливать, отлить. *Відсипала борщу в глечик.*

Відсипатися, -паюся, -єшся, гл. Отсыпаться. *Три ночі не спав, тепер буду відсипатися.*

Відсипне, -ного, с. Отсыпное.

Відсипний, -а, -е. Отсыпной.

Відсипщина, -ни, ж. Отплата за чтонибудь зерномъ или мукой.

Відсисати, -саю, -єш, гл. Отсасывать.

Відсихати, -хаю, -єш, сов. в. **відсох(ну)ти, -хну, -неш**, гл. Отсыхать, отсохнуть.

Відсі, нар. = **Відсіль**.

Відсіватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відсіятися, -сіюся, -єшся**, гл. Кончатъ, кончить сѣять, кончить посѣвы. *Вже люде відсіваяться. — Живуть усю весну... на полі, поки одсіються.* О. 1861. IX. 193.

Відсідати, -даю, -єш, сов. в. **відсісти, -сяду, -деш**, гл. Садиться, сѣсть далѣе, пересаживаться, пересѣсть.

Відсідатися, -даюся, -єшся, сов. в. **відсістися, -сядуся, -дешся**, гл. Отставать, отстать коркъ у хлѣба. *Хліб відсівся.* Вх. Зн. 7.

Відсікати, -каю, -єш, сов. в. **відсікти, -січу, -чеш**, гл. Отсѣкать, отсѣчь. *Ангел махнув та й відсік праве крило Сатанаїлу.* Чуб. I. 35.

Відсіктися, -чуся, -чешся, гл. Отбиться оружіємъ въ бою.

Відсіль, відсіля, нар. Отсюда. *Комусь буде тяжко важко, як я піду відсіль.* Нп. *Недалеко відсіля спасається пустельник.* Стор. I. 106.

Відсісти, -ся. См. **Відсідати, -ся**.

Відсіч, -чі, ж. Отраженіе нападенія, отпоръ. *Давали таки добру одсіч харцизякам.* К. ЧР. 358.

Відскакувати, -кую, -єш, сов. в. **відскочити, -чу, -чиш**, гл. 1) Отскакивать, отскочить. *То збоку, то ззаду, то спереду, то прискакує, то одскакує.* Левиц. I. 107. 2) Отлучаться, отлучиться на короткое время. *Чи вам мене не треба буде? Я хочу одскочити ниток купити.* Черниг. у. 3) **Відскочити від слова**. Не исполнить даннаго слова, не сдержать обѣщанія. *Хто од слова одскочить, коло того шкура обскочить.* Ном. № 10670.

Відскіпатися, -паюся, -єшся, гл. Отдѣдаться. *Лихо, сказано, як до кого причепиться, — не одскіпаєшся.* Мир. ХРВ. 218.

Відскороджувати, -джую, -єш, сов. в. **відскородити, -джу, -диш**, гл. 1) Отрабатывать, отработать боронованіємъ. 2) Отплачивать, отплатить, отомщать, отомстить. *Дав почубеньків (старець поводиреві), дак той і одскородив йому.* Ном. № 13663.

Відскочити. См. **Відскакувати**.

Відслід, -ду, м. Слѣдъ; отпечатокъ. Желех.

Відслонити, -ся. См. **Відслоняти, -ся**.

Відслоняти, -няю, -єш, сов. в. **відслоніти, -ню́, -ниш**, гл. Отслонять, отслонить, открывать, открытъ. *Одслонила заслінку.* Рудч. Ск. II. 41.

Відслонятися, -няюся, -єшся, сов. в. відслонитися, -нюся, -вишся, гл. Открываться, открыться. *Завіса відслонилась.* К. МХ. 28.

Відслуга, -ги, ж. 1) Отслуживаніє. *Забрав гроші, а тепер мусить іти у відслугу,* 2) Оплата, вознагражденіє за что-либо. *От же тобі за твоє добро й наша одслуга.* ЗОЮР. II. 69. 3) Конецъ службы. *Лишила дома слугу на відслужі, свекруху в недужі.* Гол. I. 158.

Відслуговувати, -вую, -єш, сов. в. відслуговувати, -гую, -єш, гл. Отслуживать, отслужить, отрабатывать, отработать.

Відслужити. См. **Відслужувати.**

Відслужитися, -жуся, -жишся, гл. Отбыть службу. *Пишуть чорним по білому у некрути дати. Нехай пишуть, я не боюся: кінь вороний, сам молодий, дасть Бог одслужуся.* Чуб. V. 970.

Відслужувати, -жую, -єш, сов. в. відслужити, -жу, -жиш, гл. = Відслуговувати, відслуговувати. *Позичте мені огню, — я вам одслужу.* Рудч. Ск. II. 6. *Одслужи той хліб, що лежачи переїла.* Мир. Пов. I. 124.

Відсоборувати, -рюю, -єш, гл. Совершить надъ кѣмъ таинство елеосвященія. *Одсоборував (хвору)....* Михайл. Сим. 237.

Відсовувати, -вую, -єш, гл. = Відсувати.

Відсовуватися, -вуюся, -єшся, гл. = Відсуватися. *Не годиться і вам, старим, одсовуватись, коли молоді присуваються.* Левиц. I. 326.

Відсоння, -ня, с. Солнечная сторона.

Відсоптися, -нуся, -нешся, гл. Отдышаться, отдохнуть. *Ми зупинились..., щоб дати коням одсоптись, як казав погонич.* Г. Барв. Зі.

Відсотати. См. **Відсотувати.**

Відсоток, -тка, м. Процента. Кон. Ар. 62.

Відсотувати, -тую, -єш, сов. в. відсотати, -таю, -єш, гл. Разматывать, размотать (нитки).

Відсох(ну)ти. См. **Відсихати.**

Відсочитися, -чуся, -чишся, гл. Отстать отъ знакомыхъ, раззнакомиться. Конот.

Відспівати. См. **Відспівувати.**

Відспіватися, -ваюся, -єшся, гл. Перестать пѣть. *Соловейки вже відспівалися.*

Відспівувати, -вую, -єш, сов. в. відспівати, -ваю, -єш, гл. 1) Отвѣчать, отвѣтить пѣніємъ. *А я їй одспівую, жартуючи, бач.* Левиц. I. 112. 2) Кончатъ, кончить пѣть; пропѣть. *А чом же ти не співаєш? — Я вже одспівала.* Шевч. *Нехай молодчі співають, я вже своє одспівав.* Левиц. Пов. 231. *Молебень завтра рано одспівую.* Мкр. Н. 14.

Відсповідати, -даю, -єш, гл. Окончить исповѣдывать.

Відсповідатися, -даюся, -єшся, гл. Окончить исповѣдываться.

Відставати, -таю, -єш, сов. в. відстати, -тану, -неш, гл. 1) Отставать, отстать. *А того я (зозуля) кую, що від вас відстаю, мої чорні галочки.* Мет. 152. *Од одного берега одстав, та до другого не пристав.* Ном. № 7636. 2) Отставать, отстать, отдѣлиться, отклеиться. *Як помазав спину, — аж шкура одстала.* Чуб. V. 406. 3) **Від журботи відстати.** Отдохнуть отъ заботъ, печали. *Нехай (чоловік-п'яниця) спить, нехай лежить, та нехай не встане. Нехай твоя бідна головонька од журботи одстане.* Чуб. V. 624.

Відставити. См. **Відставляти.**

Відставляти, -ляю, -єш, сов. в. відставити, -влю, -виш, гл. 1) Отставлять, отставитъ. *Стривай, чавун з окропом трохи відставляю.* 2) Оттопыривать, оттопырить. *Вовк одставив свій хвіст.* Чуб. I. 52.

Відстановити. См. **Відстановляти.**

Відстановляти, -ляю, -єш, сов. в. відстановити, -влю, -виш, гл. Удалять, удалить, отстранить. *Оце тільки від грудей одлучать, так уже воно від діда й нікуди, — спить із їм укуні, поки друге підросте; тільки невістка одлучить, дід уже більшенького від себе відстановить, а другого бере.* Г. Барв. 130.

Відстановний, -а, -е. Отставной. *Він відстановний москаль і з давніх москалів нема старішого над його.* Васильк. у.

Відстати. См. **Відставати.**

Відстерегтися, (речися), -жуся, -жешся, гл. Быть на сторожѣ. Галиц.

Відстіба́ти, -баю, -єш, сов. в. відстібнути, -бну, -неш, гл. Отстегивать, отстегнуть.

Відсто(в)бурчити. См. **Відсто(в)бурчувати.**

Відсто(в)бурчувати, -чую, -єш, сов. в. відсто(в)бурчити, -чу, -чиш, гл.
Оттопыривать, оттопырить. *Голуб праве крило відстобурчить трошки.* Чуб.

Відстороні́тися, -ню́ся, -ни́шся, гл. 1) Посторониться. 2) Отстраниться. *Краще відсторонитись, ніж і собі у біду попасти.* Мир. Пов. II. 103.

Відсторонь, нар. Въ сторонѣ, отдѣльно.

Відсторь, нар. = Відсторонь. *При самотному житті одсторь од товариства.* Мир. ХРВ. 29.

Відстоювати, -стоюю, -єш, сов. в. відстояти, -стою, -їш, гл. 1) Простаивать, простоять. *Побравсь до церкви, одстояв службу.* МВ. (О. 1862. I. 91). 2) **Відстояти ноги.** *Отъ долгаго стоянія получить отець ногъ.* Левиц. I. 147. *Сідайте, бо ноги відстоїте.* Г. Барв. 215. 3) Отстаивать, отстоять, защищать, защититъ. *Я оце вас усе одстоював.* Мир. Пов. I. 141.

Відстраждати, -даю, -єш, гл. Отстрадать, перенести страданія, вытерпѣть страданія. *Волч. у. Що вже вона бідна отстраждала за таким п'яницею, так один Господь знає.* Харьк.

Відстрахати, -хаю, -єш, гл. Отпугнуть, отогнать страхомъ. *Робусинський думав відстрахати, глянув з погордою і гукнув: «Зась, свинота!»* Св. Л. 299.

Відстрахатися, -хаюся, -єшся, гл. Покинуть со страху. *У людей сусіди бувають добрі... а тут усі відцурались, усі відстрахались.* Св. Л. 125.

Відстрявати, -ряю, -єш, сов. в. відстряти, -ряну, -неш, гл. Отступать, отступить отъ чего, отстраниться. *Хотіли гуртом купитъ ту землю і Павло був між нами, а тоді він од нас одстряв.* Александров. у. (Залюбов.).

Відступ, -пу, м. Отступление. Котл. Ен. VI. 62.

Відступати, -паю, -єш, сов. в. відступити, -плю, -пиш, гл. 1) Отступать, отступить. *Слуги відступили позад.* Єв. I. XVIII. 6. *Подайте, каже, мені того Михайлика, то я одступлю.* ЗОЮР. I. 3. 2) Уступать, уступить. *Під ярмарок город відступив велику лощину поміж Подолом і Ворсклом.* О. 1861. IX. 176.

Відступатися, -паюся, -єшся, сов. в. відступитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Отходить, отойти, сходить, сойти съ дороги. *Одступітьсья, вороги, із князевої дороги.* Мет. 228. *Еней від неї одступався, поки зайшов через поріг.* Котл. Ен. I. 2) Отступаться,

отступитися, отстранятися, отстранитися. Як у сироти пшениця родила, тоді сироту родина любила, а як у сироти кукіль уродився, тоді од сироти весь рід одступився. Чуб. V. 449.

Відступне, -ного, с. Отступное. МУЕ. III. 117. См. **Відкупне.**

Відступний, -а, -е. Отступной.

Відступство, -ва, с. Отступничество.

Відступця, -ці, м. Отступникъ.

Відсувати, -ваю, -еш, сов. в. відсунути, -ну, -неш, гл. 1) Отодвигать, отодвинуть, отсовывать, отсунуть. *Потихеньку к двору приїзжає, помаленьку віконце одсуває.* Чуб. V. 55. *Не будуть та кватирочки відсувати.* Мет. 154. 2) Отсрачивать, отсрочить (назначенное время, срокъ). *Я йому винен був гроші, так ото просив його, — ну він і одсунув строк на далі.* Новомоск. у.

Відсуватися, -ваюся, -ешся, сов. в. відсунутися, -нуся, -нешся, гл. Отодвигаться, отодвинуться. *Не сами вікна одсуваються.* Чуб. V. 699. *Одсунься геть, не підступайсь.* Котл. Ен. VI. 36.

Відсуджувати, -джую, -еш, сов. в. відсудити, -джу, -диш, гл. 1) Присуджать, присудить въ чью пользу. *Вам громада відсудила.* Мир. Пов. I. 164. *Одсудили мою землю Бог знає й кому.* Мир. ХРВ. 220. 2) Отсовѣтовать, совѣтами или наговорами отбивать, отбить, отстранить одного отъ другого. *Відсудилисьте мого друга від мене.* Грин. III. 251. *Нема того, що любила, і немає, і не буде — одмовили вражі люде, одраїли, одсудили, щоб ми в парі не ходили.* Грин. III. 179.

Відсунути, -ся. См. **Відсувати, -ся.**

Відтавати, -таю, -еш, сов. в. відтанути, -ну, -неш, гл. Оттаивать, оттаять.

Відтаганити. См. **Відтаганювати.**

Відтаганювати, -нюю, -еш, сов. в. відтаганити, -ню, -ниш, гл. Снимать, снять съ тренога котелокъ съ варящейся пищей. *Чи вже кашу відтаганювати?*

Відтак, нар. Потомъ, затѣмъ. *Треба привітати, відтак його до хатоньки миленько просити.* Гол. III. 464. *Треба Богу ся помолити, відтак на войну йти.* Гол. I. 11.

Відталь, -лі, ж. Время, когда снѣгъ весною таетъ.

Відтанути. См. **Відтавати.**

Відтепер, нар. Съ этого времени, отнынѣ. *Чого це ви лежите? — Хиба я одтепер лежу? І! вже багато діла застоялось, одколи я лягла.* Київ. у.

Відтеплий, -а, -е. Оттаявший. *Вже травичка блищала з землі одтеплої.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Відтеплінь, -ні, ж. Оттепель. Міусск. окр.

Відтерати, -раю, -еш, сов. в. відтерти, відітру, -реш, гл. Оттирать, оттереть.

Відтерпіти. См. **Відтерплювати.**

Відтерплювати, -ляю, -еш, сов. в. відтерпіти, -плю, -пиш, гл. Вытерпливать, вытерпѣть за что либо. *За все ми одтерпіли.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Відтерпітися, -плюся, -пишся, гл. Натерпѣться.

Відтерти. См. **Відтерати.**

Відти, нар. Оттуда. *Бодай туди не дійшло і відти не прийшло.* Ном. № 3767.

I. Відтикати, -каю, -еш, сов. в. відіткнути, -ну, -неш, гл. Откупоривать, откупорить, открывать, открыть. *Відіткни пляшку. Одіткнув верх.* Рудч. Ск. I. 182.

II. Відтикати, -каю, -єш, сов. в. відтикати, -тичу, -чеш, гл. 1) Обдергивать, обдернуть. *Відтич спідницю, бо ходиш підтикана як чапля.* 2) — **копи.** Отмбчать копны, втыкая въ нихъ палки? Ном. № 10175.

Відтикатися, -каюся, -єшся, сов. в. відіткнутися, -нуся, -нешся, гл.
Откупориваться, откупориться. *Чоп як відіткнувся, вода й забулькотіла.* Стор. I. 82.

Відтин, -ну, м. Отрѣзываніе, отрубываніе, отпиливаніе. Шух. I. 177.

Відтина́ти, -наю, -єш, сов. в. відтяти, -дітну, -неш, гл. Отсѣкать, отсѣчь, отрубливать, отрубить. *Вона йому голову відтяла.* Рудч. Ск. **Відтяти пелену.** Отрѣзать подоль — наказаніе женщинъ за прелюбодѣяніе. *А з Марсом чи давно піймавши, Вулкан їй пелену відтяв?* Котл. Ен. VI. 12. **Річ відтяло (кому, у кого).** Не въ состоянїи заговорить, отняло языкъ. Мир. ХРВ. 17.

Відтискати, -каю, -єш, сов. в. відтиснути, -ну, -неш, гл. 1) Отдавливать, отдавить. 2) Отодвинуть, оттиснуть. *Пручались цікаві, щоб ближче, — їх знов одтискали далі.* МВ. (О. 1862. I. 101). *Молодиць і дівчат одтиснули далі.* МВ. (О. 1862. I. 101).

Відтів, нар. = Відтіль. Гол. I. 175.

Відтіль, відтіля, нар. = Відти. *Втри вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. I. 16. *Він відтіля не втече.* Рудч. Ск. II. 108.

Відтобурчити, -чу, -чиш, гл. = Видстовбурчити. *Окунь одтобурчить пірця та хвостом повернеться, то щука й не візьме.* Рудч. Ск. II. 112.

Відтовкувати, -кую, -єш, сов. в. відтовки, -вчу, -чеш, гл. 1) Оканчивать, окончить толочь. 2) Отрабатывать, отработать толченіємъ. 3) Только сов. в. Отбить. *Треба йому відтовкти боки, щоб другий раз глядів лучче телята.* Васильк. у.

Відтоді, нар. Съ тѣхъ поръ. *Відтоді та полонина вівчарева звеся.* Млак. 100.

Відтопити, -ся. См. **Відтоплювати, -ся.**

Відтоплювати, -люю, -єш, сов. в. відтопити, -плю, -пиш, гл. 1) Отогрѣвать, отогрѣть въ печи сметану, простоквашу, чтобы сыворотка оддѣлилась. *Відтопила сиру глечик.* Харьк. 2) Отваривать, отварить. *А забудьків одтопивши, підмостить напиться, то й не стане за ледащо любочка нудиться.* Мкр. Н. 5.

Відтоплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. відтопитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Растапливаться, растопиться, переплавиться. 2) Выплавляться, выплавиться. 3) Отвариваться, отвариться.

Відтоптати. См. **Відтоптувати.**

Відтоптувати, -тую, -єш, сов. в. відтоптати, -пчу, -чеш, гл. Оттаптывать, оттоптать, истоптать (обувь, ноги). *Ми вже й ноги відтоптали, ходивши до свата.* Г. Барв. 387. *Черевички відтопчу.* Грин. III. 156. **Відтрутити.** См. **Відтручати.**

Відтруть, -ті, ж. Болячка, нарывъ. МУЕ. III. 55.

Відтруча́ти, -чаю, -єш, сов. в. відтрутити, -тручу, -тиш, гл. Отталкивать, оттолкнуть, отгѣснять, отгѣснить, удалить. *Старшина відтручає мене від батьківського ґрунту.*

Відтручення, -ня, с. Отталкиваніе, отгѣсеніе.

Відтручувати, -чую, -єш, гл. = Відтручати. О. 1862, I. 80.

Відтулити. См. **Відтуляти.**

Відтуля́ти, -ляю, -єш, сов. в. відтулити, -лю, -лиш, гл. *Кинулася до печі.... одтуле заслінку.* Мир. Пов. II. 76.

Відтупати, -паю, -єш, гл. Оттоптати. *Відтупав ноги, ходячи до пана по гроші. Замолоду не поберегла (ноги), одтупала, одтоптала.* Сим. 236.

Відтупуватися, -пуюся, -єшся, гл. О звукахъ шаговъ: быть слышнымъ, отдаваться. *Дзвінко й різко одтупувалися усі ступні по снігу.* МВ. III. 81.

Відтухати, -хаю, -єш, сов. в. відтух(ну)ти, -ну, -неш, гл. Спадять, спасть, уменьшаться (объ опухоли). *Що ж тобі відтухає на горличку?* Змієв. у.

Відтягати, -гаю, -єш, сов. в. відтягти, -гну, -неш, гл. 1) Оттаскивать, оттащить, отволочь. 2) Оттягивать, оттянуть, отвлекать, отвлечь. 3) **Гласу не відтягне.** Не въ силахъ отвести голосъ, заговорить. *Лежить, гласу не відтягне ніякого: ні, вже, кажу, не лийте води, не піднімається.* Новомоск. у.

Відтягувати, -гую, -єш, гл. = Відтягати.

Відтяти. См. **Відтинати.**

Відумерщина, -ни, ж. Выморочное имѣніе. *На старощиння йдуть, а за відумерщину говорять.* Федьк.

Відусіль, Відусіля, нар. Отовсюду со всѣхъ сторoнь. *Біда відусіля преться.* Ном. № 2225.

Відусюди, нар. = Відусіль. Мнж. 60.

Відучити, -ся. См. **Відчувати, -ся.**

Відуч(ув)ати, -чаю, (-чую), -єш, сов. в. відучити, -чу, -чиш, гл. Отучать, отучить.

Відуч(ув)атися, -чаюся, (-чую)ся, -єшся, сов. в. відучитися, -чуся, -чишся, гл.
Отучиваться, отучиться.

Відхарамаркати, -каю, -єш, гл. Быстро и невнятно прочесть. *Піп щось відхарамаркав, та ніхто не розібрав.*

Відхасник, -ка, м. Valeriana officinalis L. V. minor. ЗЮЗО. I. 172.

Відхаювати, -хаюю, -єш, сов. в. відхаяти, -хаю, -єш, гл. Отхаживать, отходить, спасти отъ смерти. *Царь мусив прохати у Мазепи на дванадцят день згоди, поки відхаяв Палія.* ЗОЮР. I. 116. *Мати відхаяла сю бідолашну жінку.* К. МБ. X. 19.

Відхвалюватися, -лююся, -єшся, гл. Грозиться. См. **Нахвалятися.** Св. Л. 165.

Відхватитися. См. **Відхвачуватися.**

Відхвачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. відхвaтiтися, -чу́ся, -ти́шся, гл. Отскакивать, отскочить. *Вона запалила свічку в хаті, а я тоді й одхвaтiвсь од скрині, не вспів нічого і взяти.* Екатериносл. у. *Насилу Клим відхвaтiвсь.*

Відхибнути, -ну, -неш, гл. Отклониться. Ном. III.

Відхибнутися, -нуся, -нешся, гл. Отлучиться на короткое время. *Я одхибнувсь кудись, а пастухи кавуни красти.* Волч. у.

Відхилити, -ся. См. **Відхиляти, -ся.**

Відхиля́ти, -ляю, -єш, сов. в. відхилити, -лю, -лиш, гл. 1) Отклоняють, отклонить; отвращать, отвратить, отвести. МВ. I. 21. 2) Пріотворять, пріотворить. *Відхили трошки двері. Двері були відхилені, то я й зазирнув.* Харьк.

Відхилятися, -ляюся, -єшся, сов. в. відхилитися, -люся, -лишся, гл. 1) Отклоняются, отклониться. *Полум'я відхилитися з хати на сіни. Ви ж, густії лози, відхилітеся, ви ж, дрібнії сльози, відкотітеся.* 2) Пріотворяються, пріотвориться. *Двері відхилилися.* Харьк.

- Відхитнути, -ну, -неш, гл.** Отшатнуться. *Мов опалив її своїм поглядом, аж одхитнулась.* МВ. I. 155. *Хотів би він одхитнутись од неї, так вона такеньки пригорнулась, біднесенька, що слова гіркого уста не вимовили.* (О. 1862. I. 75)
- Відхід, -ходу, м.** 1) Отходъ, выходъ. *Марусенька у батенька на одході, посіяла червоний мак на вгороді.* Мил. 144. *Дружки прощаються — цілуються з молодю та, збираючись виходить з хати, на одхід їй співають.* Грин. III. 490. 2) Расходъ; убыль. *Шкури з дохлих овець брали усі в економію, а як одходу (дохлих овець) було багато, то часть зоставляли на хуторі.* Павлогр. у. (Залюбовск).
- Відхідливий, -а, -е.** Легко успокаивающийся, отходчивый. *Він хоч сердитий, та відхідливий. Серце в мене було одхідливе: я про все й забуду.* Г. Барв. 273.
- Відхідний, -а, -е.** Прощальный, даваемый на отходъ. *Обід відхідний.* Чуб. *Дали мені відхідного коня вороного, дівчиненька хустиночку з під злота самого.* Мет. 23.
- Відхідник, -ка, м.** Задній проходъ. *Входить з живіт і відходить в одхідник, очищаючи всяку душу.* Єв. Мр. VII. 19.
- Відхлинути(-ся), -ну(-ся), -неш(-ся), гл.** Передохнуть при плачѣ; откашляться, поперхнувшись или закашлявшись. *Душить кашель. Плаче, плаче, — не одхлине.* Волч. у. *За слізьми не одхлине.* Г. Барв. 140. *Як заб'є, — одхлинутись не можна.*
- Відхлянути, -ну, -неш, гл.** Отхлынуть, сойти назадъ. *Як же минуло лихоліття, та відхлянули татари геть.* К. (Правда, 1868, 353).
- Відходити, -джу, -диш, сов. в. відійти, -дійду, -деш, гл.** 1) Отходитъ, отойти; уходитъ, уйти. *Відійшли козаченьки від села за мілью.* Мет. 26. *Треба одійти од ями, щоб гаразд її перескочити.* Ном. № 13752. *Було бо багато, що приходили і відходили.* Єв. Мр. VI. 31. *Незабаром молодий з своїми одходить до себе на обід.* О. 1862. IV. 30. 2) Умирать, умереть, отходитъ, отойти. *Твоя душечка одійшла з його поглядом.* Г. Барв. 125. *Также и о животных: Корова заслабла та через чотири дні й одійшла.* Рк. Левиц. 3) Кончатъся, кончиться. *Покіль воду принесла, то й вечеря одійшла.* Чуб. III. 156. *Косовиця ше не одійшла.* Мнж. 120. *Поки одправа в церкві одійде.* О. 1862. IX. 67. 4) Поправлятьсѣ, поправиться, оживать, ожить. *Чує Марина, що вона оживає, молодіє, одходить.* Левиц. I. 67. *Дуб усох, та відходить од коріння.* Київ. у. 5) Приходить, прийти въ чувство. *Поблідши, ніби неживая, упала дівка на рундук. Хоч одійшла вона, та знова зомкнула очі.* Греб. 319. 6) Переставать, перестать сердиться. *Иноді траплялось, що він її дуже налає..., дак послі, як одійде, нестить було її всяк.* Г. Барв. 107. **Также відійти від серця.** *Я такий, паничу, хоч який сердитий, то зараз одійду від серця свого.* Харьк. 7) — **кого.** Бросать, бросить, покидать, покинуть кого. *Спи, дитячко! Колишу тя, як мі заснеш, одійду тя, поставлю тя під липками, сама піду з козаками. — Не одходи мене, мати! хто ж мя буде колисати?* Гол. III. 459.
- Відходити, -джу, -диш, гл.** 1) Окончить хождение. *Я вже відходив своє.* 2) Оттоптать, утомить хождениемъ (ноги). *Відходила я свої ніженьки.* 3) Вылѣчить. К. ЧР. 207. *Вона тобі відходить твою слабість.* Чуб. *Яка вродила, та й одходила.* Мил. 34.
- Відходитися, -джуся, -дишся, гл.** Потерять способность ходить, кончить ходить. *Ручки мої паперові одробилися, ніжки мої білесенькі одходилися.* Чуб. V. 771.
- Відхожа, -жої, ж.** Музыка, которой сопровождается отправление жениха и невесты въ церковь къ вѣнцу. *Музики грають відхожої.* О. 1861. XI. Кух. 36.

Відхожати, -жаю, -єш, гл. = Відходити. *Старший брат тебе зачуває, до утрени божественної одхожає.* Чуб. V. 848.

Відхрестити, -ся. См. **Відхрещувати, -ся.**

Відхре[и]щувати, -щую, -єш, сов. в. відхрестити, -щу, -стиш, гл. Удалять, удалить при помощи крещения. *Ні, жидівського духу не відхрестиш.* Ном. № 13460.

Відхре[и]щуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. відхреститися, -щуся, -стишся, гл. Открещиваться, окреститься. *Відхрестишся від дідька, а збудешся гріха.* Ном. № 2797. *Від смерті а ні відхреститися, а ні відмолитися.* Ном. № 8250. *Відрікаюсь, відхрещуюсь від вас.* Чуб. I. 120.

Відхтітися, -хочеться, гл. безл. Перестать хотѣться. *Захтілося — запрягайте! — Відхтілося — випрягайте!* Ном. № 7974.

Відхухати, -хаю, -єш, гл. Теплымъ дыханіємъ снова отогрѣть.

Відцарюва́ти, -рюю, -єш, гл. Окончить царствовать.

Відцвісти, -ся. См. **Відцвітати, -ся.**

Відцвітати, -таю, -єш, сов. в. відцвісти, -цвіту, -теш, гл. Отцвѣтать, отцвѣсти. *Маки одцвітають, а роду немає, либонь уже їм не жаль мене, що не одвідають.* Чуб. V. 471.

Відцвітатися, -таюся, -єшся, сов. в. відцвістися, -туся, -тешся, гл. Отцвѣтать, отцвѣсти. *Рожа одцвілася, а калина почалася.* Мет. 17.

Відци, нар. = Відси.

Відциркувати, -кую, -єш, гл. При доеніи — выдаивать каждый сосокъ. Шух. I. 193.

Відціджувати, -джую, -єш, сов. в. відцідити, -джу, -диш, гл. Отцѣживать, отцѣдить.

Відціль, нар. = Відсіль.

Відцуратися. См. **Відцуруватися.**

Відцуруватися, -рююся, -єшся, сов. в. відцуратися, -раюся, -єшся, гл. Отречься, отречься, отказаться отъ кого; отчуждаться. *Не одну сотню років по п'ять раз вони од старої науки й словесности одцурувались.* К. (О. 1861. I. 311). *Ой чули через люде — тебе рід одцурався.* Чуб. V. 558. *Коли б пан за плуга взявся, то й світа б відцурався.* Ном. № 1143.

Відчай, -чаю, м. Безнадежность. Употреб. лишь въ выраженіи: **пустити на одчай божий, — на одчай душі.** На все отважиться, дѣлать, всѣмъ рискуя. Ном. № 2294 и стр. 286, № 2294.

Відчалити, -ся. См. **Відчалювати, -ся.**

Відчалювати, -ляю, -єш, сов. в. відчалити, -лю, -лиш, гл. Отчаливать, отчалить. *Самі ученики його відчалили.* Єв. I. VI. 22. *Зараз поставивши возок з кіньми на пором і відчалили.* Стор. I. 146. — **каюк од берега.** Оттолкнуть челнокъ отъ берега. Черном.

Відчалюватися, -ляюся, -єшся, гл. Отдѣляться, отдѣлиться. *Відчалився від народу та й пішов собі геть понад берегами.*

Відчарува́ти, -рюю, -єш, гл. Путемъ колдовства заставить одного любящаго оставить другого. *Сидить руда з моїм милим... Таки руду одчарую, з милим наживуся.* Мил. 81.

Відчахнути, -ну, -неш, гл. 1) Отломить, отщепить. *Нап'явсь, за гілочку смикнув, аж дерево те затріщало, і зараз гілку одчахнув.* Котл. Ен. III. 21. 2) Отлучиться. *Як полягають у неділю спати, а вона одчахне на вулицю до дівчат та парубків.* Волч. у.

Відчахнутися, -нуся, -нешся, гл. Отдѣлится; отколоться (о вѣтвяхъ). *Оженив сина, а він і одчахнувся — пішов жити до тестя.* НВолын. у. *Відчахнувся від нашої православної віри.* Стор. МПр. 169. *От шкода! Яка гарна гілка відчахнулася.* Харьк.

Відчаяка, -ки, об. Отчаянный, отчаянная. *Був такий одчаяка, що без кінця.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Відчепити, -ся. См. **Відчепляти, -ся.**

Відчепляти, -ляю, -еш, сов. в. відчепити, -плю, -пиш, гл. Отцѣплять, отцѣпить.

Відчеплятися, -ляюся, -ешся, сов. в. відчепитися, -плюся, -пишся, гл. 1)
Отцѣпляться, отцѣпиться. *Ішла баба дубнячком, зачепилась гапличком; сюди смик, туди смик — одчепися мій гаплик.* Ном. № 12535. 2) Отставать, отстать, отвязываться, отвязаться. *Одчепись од мене, — глянь на Бога.* Ном. № 2802. *Відчепися! нападися на кого багатшого.* Ном. № 2805.

Відчеркнути, -ну, -неш, гл. Рѣзко отвѣтитъ. *Нема хазяйки дома! од черкнув, не довго думаючи.* Сим. 208.

Відчесати, -шу, -шеш, гл. Отрубить однимъ ударомъ. *Головку Турну одчесать.* Котл. Ен. IV. 67. *Іван.... відчесав йому (змієві) голову.* Чуб. *Одчесав сокирою палець.* Харьк.

Відчикрижити, -жу, -жиш, гл. Отрѣзать, откромить, откромсать.

Відчинити, -ся. См. **Відчиняти, -ся.**

Відчиняти, -няю, -еш, сов. в. відчинити, -ню, -ниш, гл. Отворять, отворить. *Золотий обушок скрізь двері відчине.* Ном. № 1390. *Старший братіку! одчини ворітця.* Мет. 170. *Хто торка, тому відчинять.* Ном. № 7197.

Відчинятися, -няюся, -ешся, сов. в. відчинитися, -нюся, -нишся, гл. Отворяться, отвориться. *Стукайте, то й одчиниться вам.* Єв. Л. XI. 9. *Замкова брама не відчинилася сіромам і голоті.* Стор. МПр. 73. *Забувсь, відкіля і двері відчиняються.* Ном. № 11812. *Побачив небеса, що відчинялись.* Єв. М. I. 10.

Відчистити, -щу, -стиш, гл. Отколотить. *Одчистив добре пана.* Мнж. 71.

Відчитати. См. **Відчитувати.**

Відчитувати, -тую, -еш, сов. в. відчитати, -таю, -еш, гл. Отчитывать, отчитать. *Прийшла оце мені черга царівну відчитувати.* Рудч. Ск. II. 29.

Відчїпне, -ного, с. Отступное. *Візьміть одчїпного.* Ном. № 2803. *Я б йому відчїпного дав, аби тільки покинув нас.* Г. Барв. 204.

Відчубити, -блю, -биш, гл. Отгаскать за волосы.

Відчуватися, -ваюся, -ешся, гл. Слышатся. *Мені одчуваються речі дідусеві.* Г. Барв. 367.

Відчудити, -джу, -диш, гл. Знахарскимъ, вѣдовскимъ способомъ вылѣчить. *Прийшла біда до чудана, одчудив він — очуняла.* Чуб. V. 1164.

Відчустрити, -рю, -риш, гл. Отколотить, высѣчь.

Відчухмарити, -рю, -риш, гл. Высѣчь, отодрать.

Відчухрати, -раю, -еш, гл. 1) Отрубить, отдѣлить вѣтку отъ ствола. 2) = **Відчухмарити.**

Відшахнутися, -нуся, -нешся, гл. Отклониться, отшатнуться. *Одшахнешся від пари очей грізних.* МВ. III. 93.

Відшептати. См. **Відшіптувати.**

Відшиб, -бу, м. Въ выраж. **На, у відшибі.** Въ сторонѣ. *А жив той дід богоугодний на одшибі за греблю.* Г. Барв. 188. *Сидів ув одшибі од гурту.* Грин. II. 163. *Оддав дочку на одшиб.* Рк. Левиц.

Відшивати, -ваю, -еш, сов. в. відшити, -шию, -еш, гл. Отрабатывать, отработать шитьемъ. *Сестра моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одшивала, чи ти одпрядала?* Грин. III. 399.

Відшіптувати, -тую, -еш, сов. в. відшепта́ти, -чу́, -чеш, гл. Заговаривать, заговорить болѣзнь (шептаньемъ). *Полетів він світ за очі у садки відшіптувать головоньку і боки.* Гліб. *Умів і тряцю відшептати.* Котл. Ен. II. 34.

Відшкандибати, -баю, -еш, гл. Отойти прихрамывая.

Відшкварити, -рю, -риш, гл. 1) Оттопить (о салѣ). 2) Выдрать, выпороть. Мир. ХРВ. 53. *Було ні за що батожжам одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204.

Відшмагати, -гаю, -еш, гл. Отстегать, выпороть. *Треба його батогом добре відшмагати.*

Відшмарувати, -рую, -еш, гл. = Відшмагати. *Я тебе батогоми одшмарую.* Рудч. Ск. II. 205.

Відшпандорити, -рю, -риш, гл. Высѣчь. *Гляди лишень, щоб я тебе за це не відшпандорив.* Полт.

Відшпилити. См. **Відшпилювати.**

Відшпилювати, -ляю, -еш, сов. в. відшпилити, -лю, -лиш, гл. Отшпиливать, отшпилить, отколоть приколотое (булавкой и пр.).

Відшрубувати, -бую, -еш, гл. Отвинтить.

Відштовхнути, -ну, -неш, гл. Оттолкнуть.

Відшукати, -ся. См. **Відшукувати, -ся.**

Відшукування, -ня, с. Отыскивание. Ном., стр. II.

Відшукувати, -кую, -еш, сов. в. відшукати, -каю, -еш, гл. Отыскивать, отыскать. *Помогли одшукати його.* Мнж. 137.

Відшукуватися, -куюся, -ешся, сов. в. відшукатися, -каюся, -ешся, гл.
Отыскиваться, отыскаться, находится, найтись.

Відшумувати, -мую, -еш, гл. Перестать пѣниться.

Відщебетати, -чу́, -чеш, гл. Окончить щебетать.

Відщедрувати, -рую, -еш, гл. Окончить щедрувати.

Відщепити, -ся. См. **Відщепляти, -ся.**

Відщеплюватися, -ляюся, -ешся, гл. = Відщеплятися. *Пишіть, добродійство, граматки, це одщеплюючись од словесности.* О. 1862. I. 79.

Відщепляти, -ляю, -еш, сов. в. відщепити, -плю, -пиш, гл. Отщеплять, отщепить, отдѣлить.

Відщеплятися, -ляюся, -ешся, сов. в. відщепитися, -плюся, -пишся, гл. Отдѣляться, отдѣлиться. *Багато з нас до тої омани поквалилось і од простої віри мужичої одщепилось.* К. (О. 1861. I. 314).

Відщепнути, -ся. См. **Відщіпати, -ся.**

Відщібатися, -баюся, -ешся, гл. = Відщіпатися. Драг. 39.

Відщіпати, -паю, -еш, сов. в. відщепнути, -ну, -неш. Отмыкать, отомкнуть дверь, запертую на крючекъ.

Відщипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **відщепнутися, -нуся, -нешся**, гл. Отмыкаться, отомкнуться (о двери, запертой на крючекъ). *Та відщепни ж двері! — Коли ж не відщипаються — заціпка туго.* Змієв. у. 2) = **Відщеплятися, відщепитися**. *Моя дитиночко, моя й щипочко, моя щипочка одщепнулася.* Мил. 211.

Відьма, -ми, ж. 1) Вѣдьма. *Гірша відьма вчена, як родима.* Ном. № 235. 2) Бабочка махаонъ, длиннохвостка, Papilio machaon. Радом. у. 3) Родъ карточной игры, подобной русскому фофану. КС. 1887. VI. 464. Ув. **Відьмище, відюга, відюха**. Г. Барв. 449. *Ту хату я знайшов одначе, в которій відьмище жила.* Алв. 83. *Проклята відюха причарувала.* К. ПС. 46.

Відьмак, -ка, відьман, -на, відьмарь, -ря, відьмач, -ча, м. Колдунъ. ЗОЮР. II. 41. *Відьмак і непевний — усім відьмам родич кревний.* Ном. № 239, стр. 281.

Відьмин, -на, -не. Вѣдьминъ, принадлежащій вѣдьмѣ. **Відьмине зілля**. Раст. Cirsium arvense Scop = **Осот**. ЗЮЗО. I. 118.

Відьмити, -млю, -миш, гл. Колдовать, чародѣйствовать. *Параска плеще громаді, що я відьмила.* Левиц. ПЙО. I. 375.

Відьмище, -щі, ж. Ув. отъ **відьма**.

Відьмувати, -мую, -єш, гл. Заниматься колдовствомъ, колдовать, быть вѣдьмой. *Наш брат не литвин, відьмувать не вміє.* Рудч. Ск. II. 172.

Відьомство, -ва, с. Колдовство, чародѣйство. *Відьомства у рожденної відьми.... навчилась.*

Відьомський, -а, -е. Свойственный, относящійся къ вѣдьмѣ. *І зараз в горщичок наклали відьомських всяких розних трав.* Котл. Ен.

Відьоха, -хи, ж. = **Відьма**. *На ню у нас подейкують, що вона таки відьоха.* Змієв. у.

Відюга, -ги, відюха, -хи, ж. Ув. отъ **відьма**.

Від'язувати, -зую, -єш, (-ся), сов. в. **від'язати, -яжу, -жеш, (-ся)**, гл. = **Відв'язувати, відв'язати, -ся**. Харьк.

Віжений, -а, -е ? *Нехай Бог милує всякого хрещеного та й попа віженого.* Ном. №8386.

Віжечки, -чок, ж. мн. Ум. отъ **віжки**.

Віжки, -жок, ж. мн. Возжи. *Тягну за віжки, тпрукаю, — нічого не вдію.* Стор. I. 147. Ум. **Віжечки**.

Віз, воза, м. 1) Возъ, телѣга. Род. мн. **віз** и **возів**. Чуб. VII. 401. Части воза: **снасть, ящик, колеса, голоблі** или **війя** съ ярмом (см. все это Рудч. Чп. 249 — 250). *Треба, як п'ятого колеса до воза.* Ном. 9811. *Привезено сіна тридцять віз.* Екатеринос. у. **Віз літерняк**. См. **Літерняк**. 2) Созвѣздіе Большой Медвѣдицы. Грин. I. 1. Мнж. 148. *Віз на небі вниз повертавсь.* Котл. Ен. VI. 20. *Глянув на зорі, аж Віз уже докочується геть-геть.* Кв. 3) Родъ карточной игры: свои козыри. КС. 1887. VI. 465. **Підвезти воза, візка**. Поддѣтъ, сдѣлать неожиданную неприятность. Ум. **Візок, возик, візочок, возичок**.

Візник, -ка, м. Возница, кучеръ. Гол. I. 50. *Кучеревий візниче, поганий воли швидче!* Грин. III. 491. Ум. **Візниченько**. *Велю коникам вівса дати, а візниченькам подождати.* Грин. III. 548.

Візника, -ки, м. Кучеръ, возница. МВ. (О. 1862. III. 51). *Послав свого візнику попитати дороги.* Чуб.

Візниця, -ці, м. = **Візник**. МУЕ. III. 114.

Візниченько, -ка, м. Ум. оть **візник**.

Візничий, -чого, м. = **Візник**. *Велю коникам вівса дати, а візничому підождати*. Грин. III. 491.

Візок, -зка, візочок, -чка, м. Ум. оть **віз**.

Вій, воя, м. Жмуть хворосту при заплетаніи плетня. Мнж. 177. Полоса плетня (въ длину). *Пліт маєш городити на сім воїв*. Вх. Зн. 7. Ум. **Війок**. Мнж. 177.

Вій, -вія, м. Миѳическое существо съ вѣками до земли.

Війїна, -ни, ж. Половина (по длинѣ) воловаго дышла. Міусск. окр.

Війка, -ки, ж. 1) Ум. оть **вія**. Вх. Пч. I. 14. 2) = **Віячка**. Вх. Зн. 8. 3) Вѣялка.

Славяносерб. у.

Віймити, -млю, -миш, гл. Отнять. *Ще мені мачуха сорочки не вишила, вже мені мачуха здоров'я віймила*. Гол. III. 274.

Війна, -ни, ж. Война. Ум. **Війнонька, війночка**.

Війнути, -ну, -неш, гл. Подуть, повѣять. *Хатина чепурно вибілена, тепла та ясна, тиха та щасна, війнула на його якимсь теплим духом*. Мир. ХРВ. 217. См. **Вінути**.

Війок, війка, м. Ум. оть **вій, воя**.

Військо, -ка, с. Войско. *Без гетьмана військо гине*. Ном. № 751. *Військо йде, як мак цвіте*. Ном. № 4206.

Військовий, -а, -е. 1) Войсковой. *Військовий писарь, суддя, осаула. Військова старшина. Військову суремку в головах достягає*. Макс. (1849) 18. 2) Военный. *Військовий міністр Франції Гамбета*. Ком. II. 15.

Війт, -та, м. 1) Въ старой Украинѣ глава городского общества и предсѣдатель коллегіи судей въ старомъ украинскомъ городскомъ судѣ. *Молодець же нашого міщанського роду, син нашого війта*. К. ЧР. 296. *Чия справа? — Війтова. — А хто судить? — Війт*. Ном. № 2571. 2) Сельскій староста, сельскій старшина. *Вже наш війт не буде більше ходити під вікнами та зивати людей на панщину*. О. 1862. II. 78. *Тут десяцькі, соцькі, війти до мене пристали, що я з другого повіту, а паперу в мене нема*. Г. Барв. 367.

Війтенко, -ка, м. Сынъ **війтів**. *Невже ви хочете, щоб за вашого війтенка батько силував одним одну дочку?* К. ЧР. 297.

Війтиха, -хи, ж. Жена **війтова**. Гол. IV. 450.

Війтів, -това, -ве. Приналежащій **війтові**. *Нема над ню і над війтову свиню*. Ном. № 2517. *Не війтова дочка, та до речі говорить*. Ном. № 13059.

Війтівна, -ни, ж. Дочь **війтова**. *Ой я із Кракова війтівна, я ж тобі, серце, не рівня*. Нп.

Війтівство, -ва, с. Должность **війтова**.

Війтівщина, -ни, ж. Дворъ и домъ **війта**. Желех.

Війтувати, -тую, -еш, гл. Быть **війтом**. КС. 1882. V. 354.

Війце, -ця, с. Въ упряжи плуга — дышло, находящееся между двумя парами воловъ. (Новомоск. у.). *От він узяв, нарвав війце і підпріг її, а жінку поставив за погонича*. Рудч. Ск. I. 180. Чуб. VII. 399.

Війя, війя, с. Дышло у воловього воза. Kolb. I. 67. Рудч. Чп. 249, 250. *Один чумак занедужав, на війє схилився*. Нп.

Вік, -ку, м. 1) Вѣкъ, жизнь, все время жизни. *Пропав мій вік молоденький*. Мет. *Дай, Боже, тобі вік довгий і розум добрий*. Ном. *Зо мною віку не буде: візьмуть, серце, мене*

люде (а не ти). Чуб. V. 261. *Раз на віку спіткнешся, та й те люде побачать.* Ном. № 7019. *Доброму чоловікові продовж, Боже, віку.* Ном. № 4430. *Збавив я тобі віку.* Стор. МПр. 22. **Вік.** Вѣчно. *Не вік дівувати.* Шевч. 14. **Вік вікувати.** Проводить всю жизнь. *Щаслива я з тобою, Ясю, я б рада тут і вік вікувати.* **Во вік віка, во віки вічні, по вік вічний, во віки.** Вѣчно, всегда. *Во вік віка його будуть славити народи.* К. Псал. 48. *Співатиму во віки вічні про милості Господні.* К. Псал. *Чи не лучче нам із ляхами мостивими панами з упокоєм хліб сіль по вік вічний уживати.* АД. *Во віки радуватись буде, хто на тебе кладе надію.* К. Псал. **Дати на вік.** Опредѣлить долгую жизнь. **На вік віки, на віки вічні, на віки, на всі віки.** Навѣки, навсегда. *І заснути на вік-віки.* Шевч. 225. *А путь ледача нечестивих на віки вічні погибает.* К. Псал. 2. *Тепер же я сиротою на віки застала.* Мет. *Чужий, на всі віки чужий.* МВ. (О. 1862. I. 79). **До віку, до смерти віку.** До смерти, до конца жизни; всегда? *Йому три дні до віку зісталось.* Борз. у. *Гуляла б у батька, гуляла б до віку дівчиною молодою.* Мет. 79. *Будеш у мене до смерти віку хліб-сіль уживати.* Дума. **До віку не.** Никогда. *Не сподівайтесь, мати, сина з походу вже до віку.* Макс. **Покіль віку.** Всю жизнь. *Поможи, Боже, чоловіку, щоб так орав покіль віку.* Мет. 57. 2) Лѣта. *Віком молода.* МВ. (О. 1862. I. 76). *І мати служила молодого віку.* Мир. Пов. II. 44. 3) Вѣкъ, столѣтіе. 4) — **чоловічий.** Раст. *Heimerocallis fulva* L. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Вічок.** *Та й вічок довгий, пробуток добрий.* Kolb. I. 103.

Віківщина, -ни, ж. Старина. *Пожалуй віковищину раз, а вона тебе десять раз.*

Вікнастий, -а, -е. Съ большими окнами; со многими окнами.

Вікніна, -ни, ж. 1) Прорубь въ стѣнѣ для окна. 2) Не заросшее водорослями мѣсто на болотѣ. 3) Воронка водоворота.

Вікно, -на, с. 1) Окно. *Ой одсунь вікно да кватирочку.* Мет. 162. *Не тільки світу, що в вікні.* Посл. 2) Отверстіе во льду для ловли рыбы. 3) = **Вікнина 2.** Ум. **Віконце, віконечко.**

Віковина, -ни, ж. Чистое мѣсто на заросшемъ озерѣ или болотѣ. Канев. у.

Вікняр, -ра, м. = **Скляр.** Вх. Лем. 399.

Віко, -ка, с. 1) Крышка сундука, квашни, бадьї, гроба й пр. Мил. 169. Вас. 150. *Зроблю... на діжку віко.* Ном. стр. 295, № 155. *Зриваю з труни віко, припав до неї.* Г. Барв. 212. 2) Вѣко. МВ. I. 57.

Віковий, -а, -е. Старый, удрученный лѣтами. *Не вмірає віковий, тільки часовий.* Ном. № 7262.

Віковічний, -а, -е. Вѣчный, вѣка существующій, вѣковѣчный. *Здійміть свої верхи, ворота віковічні, порозчиняйтеся: увійде в вас царь слави.* К. Псал. 55.

Вікодавній, -я, -є. Древній, очень старый. К. (Желех.). *Це дід вікодавній.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Віконечко, -ка, с. Ум. отъ **вікно.**

Віконний, -а, -е. Оконный. *Подивився козак Нечай в віконну кватирку.* Нп.

Віконниця, -ці, ж. Ставня. *Ой з-за гори вітер віє й віконниці хитаються.* Грин. III. 673. *У нас вікна із віконницями.* Мил. 104.

Віконня, -ня, с. соб. Окна. Преимущ. въ выраженіи: **По під віконню.** Подъ окнами. **По під віконню ходити, миркати.** Нищенствовать, выпрашивать подъ окнами милостыню.

Віконце, -ця, -е. Ум. отъ **вікно.**

Вікопам'ятний, -а, -е. = Вікопомний. *О, вікопам'ятна свята хвилино.* К. ЦН. 268.

Вікопомний, -а, -е. Незабвенный, достопамятний.

Вікопомність, -ности, ж. Незабвенность, достопамятность.

Вікувати, -кую, -ещ, гл. Проводить життя. *Уже ж мені у тебе не вік вікувати, тільки одну та ніченьку переночувати.* Мет. *Паничі не вікуватимуть на чужині, приїдуть.* МВ.

Віл, вола, м. 1) Воль. *Ой воли ж мої та половії, чом ви та не орете?* Нп. 2) Родь дѣтской игри. Ив. 21. Ум. **Волик, воличок, волонько.** *Ой везут козака, везут козаченька та сіримми волошками.* Гол.

Віленко, -ка, с. Ум. отъ вільце.

Вільга, -ги, ж. 1) Мокрота, влага. 2) Пт. иволга. Ум. **Вільженька.**

Вільгий, -а, -е. Влажный, сырой. Вх. Лем. 399.

Вільгість, -гости, ж. Влажность, сырость.

Вільго, нар. Влажно, сыро. *Вільго в ті хижі.* Вх. Лем. 399.

Вільгота, -ти, ж. Льгота, облегчение; отсрочка. Змієв. у. *Попроси, щоб дав вільготи хоч на три часи, щоб передумати мені, що в мене дома.* Чуб. II. 18.

Вільготний, -а, -е. 1) Сырой, влажный. 2) Льготный, свободный.

Вільготно, нар. 1) Влажно, сыро. *В хаті було сильно вільготно, і тії огірки зійшли.* Чуб. II. 522. 2) Свободно.

Вільний и вольний, -а, -е. Свободный, вольный. *Прийди, прийди, божевільний, тепер мені вечір вільний.* Грин. III. 652. **Світ вільний, — не вільний (кому).** *Свободень, несвободень (кто). А чи її вбито, чи голову знято, а чи її світ не вільний ні в буддень, ні в свято.* Грин. III. 560. **Наче тільки йому світ вільний.** *Какъ будто только ему можно дѣлать что угодно. Ввійде в коршму і наче лиш йому світ вільний: ходить, руками розмахує, «водки»! крикне.* Св. Л. 169.

Вільність, и вольність, -ности, ж. 1) Свобода, вольность. *Левіц. Пов. 135. Служба вільности не тратить.* Ном. № 10348. *У вольності хоч віку дожити.* КС. 1883. I. 44. **Вільності вживати, заживати.** *Пользоваться свободой. У нас невірні вольности вживають більш, ніж у вас.* К. МБ. XI. 153. *Волю ся в ріціці напити, але вольности зажити.* Гол. III. 344. 2) мн. **вольности.** *Запорожскія землі.* КС. 1883. IV. 769.

Вільно и вольно, нар. 1) Свободно, вольно. *І все, що лазить по долівці, і все, що вгору вільно лине.* К. Псал. 327. 2) Можно. *Дома я, каже, дома! Усе мені вільно.* МВ. (О. 1862. III. 39). *Що вільно панові, то не вільно Іванові.* Ном. № 1005. *Вільно собаці і на владуку брехати.* Ном. № 5197. *Красти вільно, та б'ють більно.* Ном. № 11057. **Не вільно.** Нельзя.

Вільха, -хи, ж. Ольха. *Betula almus.* *Сіла, пала галка на зеленій вільсі: не хилися, вільхо, бо й так мені гірко.* Мет. 251. Ум. **Вільшка.** Волч. у.

Вільховий, -а, -е. Ольховый. *Наліг, як на вільхову довбню.* Ном. № 10020.

Вільце, -ця, с. = Вильце. Чуб. III. 196. МУЕ. III. 96, 100, 102. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного васильку, з червоної калини для молодії княгині.* Мет. 128. Ум. **Вілечко.**

Вільшина, -ни, ж. 1) Ольховое дерево. 2) Ольховая роща; соб.: ольховыя деревья. Стор. II. 142.

Вільшка, -ки, ж. Ум. отъ вільха.

Він, м'єст. Онъ. Він старшенъкий. МВ. П. 8. І брови йому чорні, і уста рум'яні, і станом високий. МВ. (О. 1862. III. 44).

Вінець, -нця, м. 1) Вѣнокъ. Грин. III. 271, 545. Извила вінець та пішла в танець. Ой де взялися буйнії вітри, скинули вінок у тихий Дунай. Мет. 2) Вѣнецъ. На главу йому корону, вінець щирозлотий. К. Псал. 47. 3) Обрядъ вѣнчанія; вѣнецъ. Одчини ворітця до кінця, Іде твоя сестриця од вінця. Мет. 170. Розчесав їй косу до вінця. Ном. № 8827. Що твое дитя чувало? Під царським вінцем стояло, правою рукою шлюб брало. Мет. 171. 4) Дѣвство, дѣвственность. **Збавити, розвиги вінець**. Лишить дѣвственности. Ум. **Вінчик**.

Віник, -ка, м. 1) Вѣникъ. Не шелести, як віник по хаті. Ном. № 3164. Пам'ятатиме до нових віників. Ном. № 3646. 2) Названіє вола, часто махающаго хвостомъ. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Віничок**.

Віничок, -чка, м. 1) Ум. отъ **віник**. 2) мн. Раст. Artemisia scoraria Waldst. ЗЮЗО. I. 112.

Віниччя, -чя, с. Раст. а) Obsinthium. б) Метельная трава, Scoraria. Вх. Зн. 7. — **біле**. Раст. Artemisia vulgaris.

Вінкель, -кля, м. У галицькихъ плотниковъ: угольникъ. МУЕ. III. 29.

Вінкобрани, -ран, ж. мн. Принятіє женихомъ и дружкомъ небольшихъ вѣнокъ. Желех.

Вінкоплетини, -тин, ж. мн. Свадебный обрядъ: плетеніє вѣнокъ на головы невѣстѣ и жениху, совершаемое въ четвергъ предъ свадебнымъ воскресеньемъ и сопровождаемое обрядовыми пѣснями. Галиц. О. 1862. IV. Рус. вес. 2.

Віно, -на, с. Приданое. З віком дівці не сидіти. Ном. № 8979. Старости відказують: «Нам тільки душу саму треба, а віна ніякого». Г. Барв. 517.

Вінок, -нка, м. 1) Вѣнокъ. Єдин цвіт не робить вінка. Ном. № 5270. Голе й босе, а голова в вінку. Ном. № 11192. У його в дворі — як у віночку. Ном. № 14010. 2) Дѣвство, дѣвственность. **Загубити вінок**. Потерять дѣвственность. Чуб. Удівонька свою дочку біла: де ти, дочко, вінок загубила? Нп. 3) **Вінок цибулі**. Вить со вплетомъ луковиць. Грин. I. 282. На горищі два вінки цибулі. Г. Барв. 435. Ум. **Віночок**.

Вінувати, -ную, -єш, гл. Надѣлять приданымъ, давать приданое. Журилася мати чим зятя вінувати. Гол. IV. 338.

Вінути, -ну, -неш, гл. = **Війнути**. Не чорна хмара налітала, не буйні вітри вінули, як душа козацька молодецька з тіломъ разлучалась. АД. I. 118. Вітрець не вінé. МВ. I. 79.

Вінця, -нець, с. мн. 1) Края посуду. 2) Кольцеобразные края въ полуоткрытомъ гончарномъ горнѣ. Вас. 180.

Вінчальний батько, вінчальна матка. Посаженный отецъ, посаженная мать. Хотин. у.

Вінчанка, -ки, ж. = **Вінчання**. Вх. Уг. 231.

Вінчання, -ня, с. Вѣнчаніє. Май має, коса грає, од вінчанімъ йдучи. Нп.

Вінча́ти, -чаю́, -єш, гл. Вѣнчать; увѣнчивать. Ісаія ликуй! Вранці Ярему вінчали. Шевч. 193. Вінцемъ благимъ вінчаємъ літо. К. Псал. 145. Кінець діло вінчає. Ном. № 10005.

Вінчатися, -чаюся, -єшся, гл. Вѣнчатся. А на третє поле став кінъ спотикатся: вернімося, дівчино, не будемъ вінчатся. Нп. **Вінчатонько, -ка**, с. Маленькій вѣнокъ. Сховайтеся, дівчатонька, під зелені вінчатонька. Грин. III. 92.

Вінчик, -ка, м. Ум. оть вінець.

Віншування, -ня, с. Поздравлення.

Віншувати, -шую, -єш, гл. Поздравлять. *Віншую вас цим новим роком.* Ном. № 346.

Віпса, -си, ж. Окаль, окалина, огарина. *То був коваль такий мудрий, що взявся леміші чоловікові кувать, та багато заліза у віпсу повернув, перепалив.* Ном. стр. 284, № 1858.

Вір, вору, м. 1) Огорожка изъ жердей. Чуб. VII. 392. *Треба обкидати город вором.*

Канев. у. 2) Козлы. Шух. I. 179. 3) — **ра.** Жеребець. Шух. I. 79. *Кобила відбиваєся з ворем, від чого стає вона жеребна.* Шух. I. 211. Ум. **Ворик.** Шух. I. 211.

Віра, -ри, ж. 1) Вѣра; довѣріє. *А в козака стільки віри, як на синім морі піни.* Нп.

Діймати, няти, поняти віри. Вѣрять, повѣрять. *З брехні не мруть, та вже віри*

більше не ймуть. Ном. № 6805. *Не хоче дядько йти, та ще й віри не йме, що в мене єсть*

дерево на хату. Рудч. Ск. I. 92. *Брат і віри поняв, а того не знав, сердега, що жіноче плем'я*

лукаве. Рудч. Ск. I. 132. 2) Вѣра, релігія. *Хто за віру умірає, той собі царство заробляє.*

Ном. № 1. **Анахтемська, пся, чортова віра.** (Брань). 3) Народъ. *Прийде віра*

християнська во небесний рай. Гол. III. 271. Ум. **Віронька.**

Вірвант, -та, м. Желѣзная скобка, въ видѣ кольца, притягивающая одну деревянную

часть предмета къ другой, также шину къ ободу колеса. Грин. II. 104. Рудч. Чп. 250.

Вірган, -ну, м. = Вігран. *Над Єленою віргани грають.* Kolb. I. 96.

Вірити, -рю, -риш, гл. 1) Вѣрять. *Не вірь, то звір: хоч не вкусить, то злякає.* Ном. №

4309. 2) Давать въ долгъ. *Не вірять шинкарі горілки.* О. 1862. X. 32.

Вірли. Множ. число оть орел.

Вірля, -ляти, с. = Орля.

Вірмен, -на, м. Армянинъ.

Вірменка, -ки, ж. 1) Армянка, 2) Вірменки. Родъ вышивокъ. Kolb. I. 49.

Вірменський, -а, -е. Армянскій.

Вірне, нар. = Вірно.

Вірненький, вірнесенький, -а, -е. Ум. оть вірний.

Вірненько, вірнесенько, нар. Ум. оть вірно.

Вірний, -а, -е. Вѣрний, преданный. *Ой вийди, вийди, дівчинонько моя вірная.* Мет. 81.

Ночує ніченьку з вірною дружиною. Нп. *Без вірного друга великая туга.* Ном. № 9021.

Прошу тебе, милий, вірними словами. Мет. 47. 2) Истинный, дѣйствительный. 3)

Правовѣрний. *Прошло два вірних одного невірного: дай нам те, що лучче царства*

небесного. Ном., стр. 290, № 3. Ум. **Вірненький, вірнесенький.**

Вірник, -ка, м. Довѣренное лицо, повѣренный. *«Рѣдкій помѣщикъ не имѣеть*

вірника изъ жидовъ». О. 1862. IX. 43.

Вірність, -ности, ж. Вѣрность, преданность. *Вірність непохибна.* К. Псал. 98.

Вірно, нар. 1) Вѣрно, преданно. *З ким вірно люблюся, не наговорюся. Хто вірно кохав,*

той часто вітає. Ном. № 8757. 2) Искренно. *Чого, Насте, вірно плачеш?* Гол. I. 70.

Вірнянка, -ки, ж. Вѣрная жена. Ум. **Вірняночка.** *Буде бити, катувати мене*

вірняночку. Грин. III. 523. *Твій син в війську оженився, поняв собі вірняночку.* Нп.

Віронька, -ки, ж. Ум. оть віра.

Вірувати, -рую, -єш, гл. Вѣровать. *Богу молиться, а чорту вірує.* Ном. № 1137. *Хто в*

Бога вірує, рятуйте! Котл. Ен. II. 30.

Вірутний, -а, -е. Дѣйствительный, подлинный, настоящий.

Вірутник, -ка, м. = **Вірник**. Між ріками Дніпром і Богом турецькі чабани пасли свої отари на ляцькій землі, а вірутники султанські і королівські дуванились спільною з них десятиною. К. (Правда, 1868, 144).

Вірутно, нар. Вѣроятно. Желех.

Вірую. Символь вѣры. *Говори, Грицю, Богородицю, а я буду Вірую.* Ном. № 12962.

Вірчий лист. Довѣренность.

Вірш, -шу, м. Стихъ. **Вірші.** Стихи стихотвореніє. *Латинський віршник.....як пак його?.. Ну той, за якого мене в Брацтві випарили різками, як отець ректор піймав у мене за халявою його мудрі вірші.* Шевч. 299.

Вірша, -ші, ж. Стихотвореніє, преимущественно школьного происхожденія на тему по большей части духовнаго или нравственно-поучительнаго, а также историческаго содержания, — распространены были въ старой украинской литературѣ. **Різдвяна, великодна вірша.** Поздравительное стихотвореніє на праздники Рождества и Пасхи, преимущественно съ библейскимъ сюжетомъ. КС. 1881. I. 271. Большая Энциклопедія. V. 126.

Віршний, -а, -е. Стихотворный. = **Віршовий.** Желех.

Віршник, -ка, м. Стихотворецъ. *Латинський віршник.* Шевч. 298.

Віршовий, -а, -е. Стихотворный. О. 1862. III. 52.

Віршомаз, -за, м. Стихоплетъ. *Наш віршомаз Тяхтій старих людей шанує: Гарасько як звелів, так він і komponує.* Г. Арт. (О. 1861. III. 101).

Віршувальник, -ка, м. Произносящій поздравительные стихи, **віршу;** декламаторъ.

Віршувальниця, -ці, ж. Произносящая стихи; декламаторъ-женщина. Желех.

Віршувати, -шую, -єш, гл. 1) Сочинять стихи. *Нехай собі у куточку і віршує й плаче.* Шевч. 377. 2) Произносить поздравительные стихи, **віршу;** декламировать.

Віршовка, -ки, ж. Веревка. *Погуляв, як собака на віршовці.* Ном. № 12991. Ум.

Віршовочка.

Вір'я, -р'я, с. 1) соб. Жерди. 2) Изгородь изъ жердей. Рк. Левиц.

Вір'ян, -на, м. Сватъ. *Прийшло ж до неї аж три вір'яни: Ой ви, вір'яни, ви, голублята! не беріть мене із поля, з ниви, возьмете мене у батька з двора.* О. 1861. XI. Свид. 57.

Вісень, -ні, ж. = **Осінь.** *Мов устала перед очима його та вісень тепла та ясна, коли він побрався з Галею.* МВ. (О. 1862. I. 80).

Вісім, восьми, числ. Восемь. *Усім по сім, а мені буде вісім.* Ном. № 3529.

Вісімдесят, -ти, числ. Восемьдесятъ.

Вісімдесятий, -а, -е. Восьмидесятый.

Вісімка, -ки, ж. 1) Восьмая часть. 2) Восьмерка (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463.

Вісімнадцятий, -а, -е. Восемнадцатый. *Наступила вісімнадцята весна.* Стор. I. 208.

Вісімнадцятка, -ки, ж. 1) Полотно въ восемнадцать пасомъ. 2) Рыболовная сѣть, въ 1/4 арш. которой помѣщается 18 ячей и въ длину, и въ ширину. Вас. 178.

Вісімнадцять, -ти, числ. Восемнадцать. *Єден за вісімнадцять, а другий без двох двадцять.* Ном. № 7991.

Віск, воску, м. Воскъ. *Зсукали свічку з ярого воску.* Нп. Ум. **Воцок, воцечок.** Грин. III. 8. Сим. 221.

Віскривець, -вця, м. Сопливецъ, возгривецъ.

Віскривий, -а, -е. Сопливый, возгривый.

Віскряк, -ка, м. Сопля, возгря.

Віслюк, -ка, м. Осель. *Як віслюк хвицкне, в полицію не йти.* Ном. № 4133.

Вісний, -а, -е. Осевой. **Вісний ніж.** = **Вісник.** Желех. Шух. I. 249.

Вісник, -ка, м. У столяровъ, бочаровъ: скобель. Желех.

Вісняк, -ка, м. = **Вісник.** Вх. Зн. 8. Желех.

Віспа, -пи, ж. Оспа, Variolae.

Віспарь, -ря, м. Оспопрививатель. Полт. г. Екатериносл. г.

Вістка, -ки, ж. Вѣсть, извѣстіє. *З Хортиці-сестриці щоб вістку прислав.* О. 1861. IV. 57.
Сорока на хвості принесла вістку. Ном. № 6712.

Вістовець, -вця, м. Вѣстникъ. *Вбігає, задихаючись од поспіху, вістовець.* К. Бай. 62.

Вістовик, -ка, м. = **Вістовець.** *Скоро прилетить вістовик від дідуся.* Чуб. II. 21.

Вістовниця, -ці, ж. Вѣстница. *Зозуленька... вістовниця принесе звістку.* Мир. ХРВ. 83.

Вістонька, вісточка, -ки, ж. Ум. отъ **вість.**

Вістря, -ря, с. Остріє. Шух. I. 153, 175, 291.

Вість, -ти, ж. = **Вістка.** *Ой прийшли Перебийносу немудрій вісти.* Лукаш. 32. *Добрі вісті не лежать на місці.* Ном. № 13835. *Таке життя, що хоч без вісти тікай.* Мир. ХРВ. 390.
Ум. **Вістонька, вісточка.**

Вісь, восі, ж. Ось. *Вісь передня, задня.* Рудч. Чп. 249. *Віз без восей.* Чуб. I. 317.

Вісько, -ка, с. и пр. **Військо** и пр. *Без ради й вісько гине.* Ном. № 6116.

Вісьмака, -ки, ж. Восьмерка (въ картахъ). КС. 1887. VI. 469.

Вісьмерик, -ка, м. 1) Содержацій въ себѣ восемьъ единиць, восьмерикъ. 2) Восьмерикъ (воловъ, лошадей въ упряжи). *Ой ішли воли та в вісьмерику.* Рудч. Чп. 158. 3) Мельничный жерновъ, въ которомъ радіусъ равень 8 вершкамъ.

Вісьмина, -ни, ж. 1) Восьмая часть. 2) Восьмая часть квартиры. 3) Раст. Eucium. Мнж. 177.

Вісьта! меж. Крикъ на лошадей: на лѣво. Kolb. I. 65.

Вісьтак, -ка, м. У кожевниковъ; палка для выворачиванія кожъ. Вх. Зн. 8.

Віта, -ти, ж. Вѣтьвь (употребл. преимущ. во мн. ч. **віти**). *Долина глибока, а калина висока, аж на землю віти гнуться.* Мет. 80. Ум. **Вітонька, віточка, вітка.**

Вітанія, -ня, с. 1) Привѣтъ, привѣтствие. *Чолом! Вітанія за вітанія!* К. ЦН. 174. 2) Приємъ гостей.

Вітати, -таю, -єш, гл. 1) Привѣтствовать. *Пан того попа вітає: Ну що, батюшко, як ваш хліб? распитує.* Рудч. Ск. II. 208. 2) Принимать (гостей). *Тобою, рибо, гостей вітати, а моім пером листи писати.* Мет. 330. *Тоді стали його вітати медом шклянкою і горілки чаркою.* Дума. 3) Приглашать. *Музику наймає і нерівню титарівну у танець вітає.* Шевч. 4) Заходить. *Хто вірно кохав, той часто вітає.* Ном. № 8757. 5) Витать, носиться. *Сам Бог вітав над селом.* Шевч.

Вітер, -тру, м. 1) Вѣтеръ. *Із-за гори вітер вів, калина не спів.* Мет. 165. *Із вітром могила в степу розмовляє.* Шевч. 37. **На вітер підняти.** Приводить въ чувство упавшаго въ обморокъ, вынося его на чистый воздухъ. *Не виїхав козаченько за білії хати, як довелось дівчиноньку на вітер підняти.* Нп. **Пішло з вітром, за вітром.** Пропало, пошло прахомъ. **Вітер має.** Уже нѣтъ. **Шукай вітра в полі!** Напрасно будешь искать, не найдешь. **Іди по три вітри.** Ступав къ чорту. **Жене, як дідько вітри.**

Летить, какъ бѣшеный. Ном. №11428. Ум. **Вітрець, вітречко, вітрик, вітронько.** ХС. II. 196. 2) = **Ятір.** Kolb. I. 73.

Вітериця, -ці, ж. Вихрь. Вх. Уг. 231.

Вітерник, -ка, м. 1) Болѣзнь — родъ сыпи или прыщей на тѣлѣ. Вх. Лем. 399. 2) Растеніе, употребляемое для лѣченія болѣзни **вітерник.** Вх. Лем. 399.

Вітистий, -а, -е. Вѣтвистый. Желех.

Вітка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **віта.** *Калинова вішка, як рідная тітка.* Ном. № 12398. *Хороша, як вітка.* Ном. № 8425. 2) Отрасль; потомокъ. *Княжа острозьке, Ізяславська вітка.* К. Бай. 9. 3) Притокъ. *Вішки Дніпровії.* 4) Надставка къ короткой ступицѣ въ колесѣ. Переясл. у. 5) То-же, что и **лещата з б,** но колья стягиваются обручемъ, сплетеннымъ изъ лозы; это называется: **вітку набити.** Лебед. у. (Лобод).

Вітки, нар. = Відки. *А вітки ти, пане-брате?* Гол. TV. 464.

Віткіль, нар. = Відки. *Здоров, брат! а віткіль ти?* Ном. № 739.

Вітлатий, -а, -е. = Вітистий. Желех.

Вітонька, віточка, -ки, ж. Ум. отъ **віта.** Вітрець, терця, м. Ум. отъ **вітер.**

Вітречко, -ка, м. Ум. отъ **вітер.**

Вітрик, -ка, м. Ум. отъ **вітер.**

Вітрило, -ла, с. Парусъ. *І попливе човен в широкими вітрилами.* Шевч. 238.

Вітрильний, -а, -е. Парусный. Желех.

Вітрити, -рю, -риш, гл. Нюхать воздухъ. (о собакѣ).

Вітритися, -рюся, -ришся, гл. ? *Собаки вітрились тоді, то я і взяв од собак вила.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Вітриця, -ці, ж. = Вітериця. Вх. Уг. 231.

Вітрів, -рова, -ве. Принадлежащій вѣтру. Чуб. II. 15. *Жене, як вітрів батько.* Ном.

Вітровий, -а, -е. Вѣтряный. Шух. I. 112. *Чи на вітровому морі, чи на суходолі?* К. МБ. III. 248.

Вітровина, -ни, ж. Раковина на деревѣ (болѣзнь коры древесной). *Бачите, які у осокара вітровини скрізь та ялини; де вітровина, там у середині сухий та пухкий.* (Залюбовск.).

Вітрогон, -на, м. 1) Вѣтренникъ. 2) Вентиляторъ. Канев. у. *Вітрогони становлять, щоб воздух гнало в шахті.* Славяносерб. у.

Вітрогонити, -ню, -ниш, гл. Вѣтренничать.

Вітрогонка, -ки, ж. Вѣтренница. Желех.

Вітролетень, -тня, м. Предметъ, легко разлетающійся по вѣтру. (Богдана лях) *спалив на вітролетень-прах.* К. Дз. 101.

Вітролом, -му, м. Буреломъ, дерево, сломанное вѣтромъ.

Віtrenько, -ка, м. Ум. отъ **вітер.**

Вітруватий, -а, -е. О деревѣ: съ трещинами въ корѣ, проникающими до древесины. Вас. 146.

Вітрюга, -ги, м. Очень сильный вѣтеръ. Лебед. у.

Вітряк, -ка, м. Вѣтряная мельница. Чуб. II. 242. Ум. **Вітрячок.**

Вітряний, -а, -е. Вѣтряный. Маркев. 89. Грин. II. 37. *Схопилась велика вітряна буря.* Єв. Мр. IV. 37.

Вітряниця, -ці, ж. Мотыль (въ машинахъ). Як шеретують, то вітряниця у топчаку гуде.

Вітрянка, -ки, ж. Вѣтренница. Константиногр. у.

Вітряно, нар. Вѣтрено. Вітрячок, чка, м. Ум. отъ **вітряк**.

Вітти, віттіль, віттіля, нар. = **Відти**.

Віття, -тя, с. соб. Вѣтви. Долина глибока, а калина висока, аж додолу віття гнеться. Мет. 79.

Вітцевий, -а, -е. = **Батьків**. Желех.

Вітцівський, -а, -е. = **Батьківський**. Желех.

Вітцівщина, -ни, ж. = **Батьківщина**. Желех.

Вітчим, -ма, м. Отчимъ. Лихий вітчим козаченька молодого лає. Макс. (1849). 2.

Віть за віть оддати. Отплатить тѣмъ же, воздать равнымъ за равное. Мкр. Н. 35.

Віха, -хи, ж. 1) Вѣха. Бояре збираються коло віхи або прапора, аби перезва не зняла віхи без викупу. МУЕ. III. 165. *І веху в'ють. Колесо надінуть, квітками вберуть, любистком, чорнобривцями і поставлять на майдані, де улица дівчача.* Г. Барв. 64. 2) Раст. *Cicuta virosa* L. ЗЮЗО. I. 116. 3) Комета. *Є ще зорі, що звуться кометами або мітлами, або віхами.* Ком. I. 50.

Віхало, -ла, с. = **Віхола**. Мир. Пов. I. 112.

Віхола, -ли, ж. 1) Мятель, вьюга. *Зіма буде з віхолами та лютими морозами. Гави сідають купами, — буде віхола.* Мнж. 157. 2) Грозовая буря. Шух. I. 9.

Віхоть, -хтя, м. 1) Мочалка, употребляемая при мытьѣ посуды, утвари и пр. 2) Пучекъ соломы. *Віхоть соломи на устілку.* Гол. Од. 49. *Далі трохи присвоєне, стануть палить степи: вийде чоловік у поле, — викреше огню, положить його у солом'яний віхоть, розмаха гарненько та й кине.* Греб. 400, 3) Горящий колокъ, уносимый вѣтромъ съ пожара. **Упав віхоть.** Случилось несчастье, неприятность. *Здається, що сей чоловік буває і крутиться у нас за тим, що дуже поганий віхоть упав, — і він не зна, як перебути сей час.* Харьк. Ум. **Віхтик**.

Віхтелити, -лить, гл. безл. Віхтелить. Дуетъ сильный вѣтеръ, буря. Вх. Лем. 399.

Віхтолиця, -ці, ж. Буря, вихрь. Вх. Лем. 399. Вх. Уг. 231.

Віч-на-віч, нар. Съ глазу на глазъ; лицомъ въ лицу. *Нехай же я вас віч-на-віч звезду; тоді побачимо, хто бреше.*

Віче, -ча, с. Вѣче, общественное собрание; въ Галиціи митингъ, народное собрание.

Вічистий, -а, -е. Вѣчный; долговѣчный. Вх. Лем. 399.

Вічі. См. **Воко**.

Вічко, -ка, с. = **Очко**. Ном. № 642. Вас. 166, 186, 187. Шух. I. 256. *Купи мені перстінъ із зеленим вічком.* Мил. 103. **Вічками** називаються также отверстія между нитками рѣдкою ткани. Шух. I. 154.

Вічний, -а, -е. Вѣчный. *Царство небесне, вічний покій.* Ном. № 353. **Вічними часами.** *На вѣкъ, навсегда. Продав грунт вічними часами.* Ном. № 1406.

Вічність, -ности, ж. Вѣчность. Ном. № 390. *Продав худобу у вічність. Дати шматок кому хліба на вічність.* Г. Барв. 415.

Вічно, нар. 1) Вѣчно. 2) До смерти. *Як би ти не займав, то я б вічно була твоя.* Рудч. Ск. II. 104.

Вічовий, -а, -е. Вѣчевой; общественный. *Вічовий, коповий, громадський суд.* К. ПС. 24.

Вічок, -чка, м. Ум. оть вік.

Вішало, -да, с. Вѣшалка для платя. Вх. Лем. 399. *Где ти, Марисю, загортинна? — В коморі на вішалі.* Гол. IV. 386.

Вішальник, -ка, м. Висѣльникъ; повѣсившійся, удавленникъ. Ном. № 3799.

Вішальниця, -ці, ж. Висѣлица. Мил. 53.

Вішання, -ня, с. Вѣшаніе. *Лякали вішанням хлопця, щоб пропасниця покинула.* Грин. II. 315.

Вішати, -шаю, -єш, гл. Вѣшать. *Або вішайте, або пускайте.* Ном. № 2721.

Вішатися, -шаюся, -єшся, гл. Вѣшатся. *З тої досади узяв мотузок і пішов вішатися.*

Вішеляк, -ка, м. Повѣшенный. Вх. Лем. 399.

Вішта, віштя, меж. = Вісьта. О. 1861. X. Св. 44.

Віштяк, -ка, м. Прозваніе подольскаго крестьянина ближе къ Каменцу за то, что, погоня лошадей, кричатъ: **віштя!** Ном. № 714. О. 1861. X. Св. 44.

Віщій, -а, -е. Вѣщій. *Зроби мене віщим, зроблю тебе багатим.* Ном. № 5821. **Коб я віщій такому!** Если бы и ото впередъ зналъ! Если бы я это предвидѣлъ. Вх. Зн. 8.

Віщівник, -ка, м. Вѣщунъ, предвѣстникъ. *Бо то ворог нещасливий, віщівничок барз правдивий.* Гол. I. 170. Ум. **Віщівничок.**

Віщо, мѣст. Винит. падежъ оть **що**, употр. послѣ предлога. *За віщо, на віщо. Завелися, як той казав: багатий на багатство, а убогий — бо' на й за віщо.* Ном. № 3514.

Віщовий, -а, -е. Вѣстовой. *Гуде в Латії дзвін віщовий і гасло всім к війні дає.* Котл. Ен. IV. 62.

Віщування, -ня, с. Предвѣщаніе, пророчество.

Віщувати, -щую, -єш, гл. Предвѣщать, предсказывать. *Пугач або сич біду віщує і найпаче пожежу.* Ном. № 13405.

Віщук, -ка, м. Вѣстникъ. Вх. Лем. 399.

Віщун, -на, м. Вѣщунъ, предсказатель. *Не дуже довіряй своєму серцю: сей віщун часто обманює.* Котл. НП. 365. *Під бороною з залізними або осиковими зубцями можна виховатъ пса віщуна-ярчука.* Ном. № 291.

Віщуха, -хи, ж. Вѣщунья, предсказательница. *Віщуха баба... пророкувала.* К. ЦН. 225.

Вія, віі, ж. Рѣсница. *Спустила свої довгі віі на очі.* Кв. I. 58. Ум. **Війка.**

Віавки, -вок, ж. мн. = Витушка. МУЕ. III. 24.

Віальний, -а, -е. Вѣяльній. **Віальна лопата.** Лопата, которою вѣють зерно.

Віальник, -ка, м. Вѣющій, зерно. Аф. 351.

Віальниця, -ці, ж. Вѣялка. *Вже розжився трохи: купив собі віальницю.* Александров. у. (Залюбовск.). См. **Війка.**

Віанка, -ки, ж. = Віання 2. Аф. 351.

Віання, -ня, с. 1) Вѣяніе, дуновеніе. 2) Провѣиваніе хлѣба.

Віяти, -вію, -єш, гл. 1) Вѣять, дуть. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Нп. *Із низу Дніпра буйний вітер віє-повіває.* Макс. *Люде гнутья як ті лози, куди вітер віє.* Шевч. 8. *Пишно процвітали, пахощами віючи, конвалії.* Г. Барв. 400. 2) Вѣять, провѣвать. *Молов батько не віючи, пекла мати не сіючи.* Ном. № 6657. 3) Вилять. *Пес віє хвостом.*

Віятися, -віюся, -єшся, гл. 1) Носитъся, бродить, таскатъся. *Мабуть назнав десь повію всесвітню та й віється.* Мир. ХРВ. 324. *Як пообідають, то нехай собі віються куди*

схочуть. О. 1862. V. 103. 2) В'яяться, пров'яяться. Пшениця.... і молотиться, і віється.
Стор. I. 76.

Віячка, -ки, ж. Лопата для пров'явання зерна. Шух. I. 166.

Вйо! меж. Крик на лошадей: но! Вх. Лем. 398.

Вл.... Крім ниженаходящихся словъ, См. еще Ул...

Влада, -ди, ж. Власть.

Владання, -ня, с. Обладання.

Владарь, -ря, м. Обладатель, владѣтель, повелитель. Желех.

Владати, -даю, -єш, гл. Обладать, владѣть. Князі Вішневецькі владали на Україні великими маєтностями. Стор. Владав трохи не половиною земель українських. О. 1861. X. 136.

Владика, -ки, м. 1) Владыка. К. МХ. 10. Своя рука — владика. Чуб. I. 258. І не верстовіі, а вольній, широкій скрізь шляхи святій простелються і не знайдуть шляхів тих владики. А раби тими шляхами позіходятьса докупи. Шевч. 629. 2) Архіерей, владыка. Борода як у владики, а сумління як у шибеника. Ном. № 180.

Владикувати, -кую, -єш, гл. 1) Владычествовать. Ворожий дух між Руссю і ляхами, лукавий дар гнилої Візантії, владиковав над ницими умами. К. МБ. II. 122. Бо Господь наш владикую над всіма богами. К. Псал. 2) Архіерействовать.

Владицтво, -ва, с. 1) Владычество. Трон кривавий свій, своє владичтво люте прославляє. К. ПС. 54. 2) Архіерейство, сань архіерея и сопряженныя съ нимъ права и владѣнія. Між вас владики неписьменні, мов ті жиди владичтва купували. К. XII. 56.

Владичиця, -ці, ж. Владычица. Ти не раба, о, ні! владичиця ти пишна. К. МХ. 46.

Владичний, -а, -е. 1) Властный, державный. Колись носили ми владичні барви. К. Бай. 18. 2) Архіерейській.

Владично, нар. Властно, державно. Владично правиш ти морями. К. Псал. 204.

Владіти, -дію, -єш, гл. = Володіти.

Власне, нар. Собственно, именно.

Власний, -а, -е. Собственный, свой. Рудч. Ск. I. 169. Хоч не красне, але власне. Ном. № 9641. Не кожен писався власним прізвищем. К. ЧР. 13. **Рукою власною (підписався).** Собственноручно (подписался). **Рукою власною.** Руку приложилъ.

Власник, -ка, м. 1) Собственникъ, владѣтель. Желех. 2) Властитель, довѣренное лицо властителя? і прошу я царя хана і цариці ханиці і власників їх.... (Заговоръ). Чуб. I. 121.

Власність, -ности, ж. Собственность. Левиц. Пов. 320. Листи Шевченка тепер уже сталися власністю всеї рідкої землі, всеї слав'яниціни. О. 1861. X. 3.

Власно, нар. = Власне.

Власноручний, -а, -е. Собственноручный. Багато гетьманських власноручних листів. О. 1862. VII. 63.

Власноручно, нар. Собственноручно.

Властивий, -а, -е. Свойственный.

Властивість, -вості, ж. Свойство. Желех.

Властиво, нар. 1) Свойственно. Желех. 2) = Власне.

Власть, -ти, ж. Власть. Божа власть, — що схоче, те й дасть. Ном. № 2431. Ой живу я, живу під Божою властю. Мет. 65.

Вн.... См. Ум.

Вн... См. Ун.

Во, пред. = **В**. (Рѣдко употребляемое). *Та й поїхав на Вкраїну до дівчини во гостину.* Чуб. V. 43.

Вова, -ви, ж. Дѣтск. Волкъ: все страшное; бука, нелюдимъ. О. 1861. VIII. 8. **Куряча вова**. Странно одѣтый.

Вовгура, -ри, м. Человѣкъ, подобный волку? *І кривцею над Босфором червоніють мури, що річками розливали козаки-вовгури.* К. МБ. XII. 265.

Вовк, -ка, м. 1) Волкъ, *Canis lupus*. *Вовка ноги годують.* Посл. *Вовки-сіроманці квилять-проквильяють.* Дума. *Вмѣсто этой правильной формы мн. ч. въ кобзар. думахъ иногда встрѣчается вовці — поддѣлка кобзарей подѣ церковно-славянскій языкъ: Вовці-сірохманці находжали.* АД. I. 117. **Хоч вовків ганяй (у хаті)**. Очень холодно. *Ном. № 638. Вовки.* Волчій мѣхъ, волчья шуба. 2) Кличка темно сѣраго и угрюмаго вода. КС. 1898. VII. 42. 3) Раст. *Ononis pircina*. Шух. I. 21. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 45. **Загинати сухого вовка**. Родъ игры: нѣсколько мальчиковъ набрасываются на одного и пригибають ноги къ землѣ. КС. 1887. VI. 480. 5) Средина разрѣзаннаго арбуза, остающаяся неразрѣзанной. *Панич порізав кавуна на скибки і розіклав на траві. Скибки распались і з середини випав червоний вовк.* Левиц. Пов. 229. Ум. **Вовченько, вовчок, вовчик**. *По дівчиноньці дзвони задзвонили, а по козакові вовченьки завили.* Мет. 96. *Въ сказкахъ: вовчик-братік та лисичка-сестричка.* Ув. **Вовцюга**.

Вовківня, -ні, ж. 1) Западня, яма для ловли волковъ. Грин. II. 238. 2) Волчье логовище. Вх. Зн. 8. 3) Иронично: холодное жильє. 4) Множество волковъ. *Вовківні такої було, що біда. Там таке звірно завелось, що й ходить страшно.* Екатериносл. у.

Вовковина, -ни, ж. Волчья яма. *Викопав чоловік вовковину, да й укинув туди медведя, вовка, лисицю й зайця.* Рудч. Ск. I. 20.

Вовкодух, -ха, м. Злой человѣкъ. *Гляди в мене, — не розледацій між моїми вовкодухами.* МВ. О. 1864. III. 64).

Вовкодухий, -а, -е. Злой. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Вовкозубий, -а, -е. Съ волчьими зубами.

Вовконог, -га, м. Раст. *Lycopus exaltatus*. ЗЮЗО. I. 127.

Вовкувати, -кую, -еш, гл. Быть волкомъ. *Не перестане, мабуть, князь поти князювати, поки вовк вовкувати.* К. Бай. 39. *Він почує своє ім'я святе вовкулакуючи, дак і годі вовкувати, бо то не прирожденний вовк, а зроблений.* Г. Барв. 453.

Вовкуватий, -а, -е. Нелюдимый, мрачный. *У мене хлопці вовкуваті, а дівчатко так до всякого приступне.* Волч. у.

Вовкулак, -ка, **вовкулака**, -ки, м. Оборотень, принявшій видъ волка. *Перекинувсь через пенюк... і зробивсь вовкулакою і побіг у ліс.* ЗОЮР. II. 35. *Як у полі на могилі вовкулак ночує.* Шевч. 324.

Вовкулакування, -ня, с. Пребываніє, жизнь вѣ видѣ вовкулаки. *Він таки справді наче пророкував своє вовкулакування.* Г. Барв. 464.

Вовкулакувата, -кую, -еш, гл. Быть **вовкулакою**. *Дознав, по чім ківш лиха, вовкулакуючи.* Г. Барв. 451.

Вовкулацтво, -ва, с. = **Вовкулакування**. *Грицько з вовкулацтва зробився таким, як мати народила.* Г. Барв. 454.

Вовкун, -на, м. = **Вовкулака**. *Теща зробила зятя вовкуном.* МУЕ. III. 54.

Вовна, -ни, ж. Шерсть овечья. *Із його добра, як з козла — ні вовни, ні молока.* Ном. № 7582. **Наказав три мішки (сім мішків) гречаної возни.** Наговорилъ чепухи. Ном. № 13013. Ум. **Возночка.**

Вовнистий, -а, -е. Сь длинной и густой шерстью. Канев. у.

Вовниця, -ці, ж. = Вовна. Чуб. V. 1143. *Виженемо овечки, щоб по гірці не ходили, діток малих не будили, щоб вовниці не губили.* Мил. 44. *Сінце під його підстилала і теплу вовницю з руна.* Мкр. Г. 21.

Вовночка, -ки, ж. Ум. отъ **вовна.**

Вовняний, -а, -е. Шерстяной. Аф. 319.

Вовнянка, -ки, ж. Грибъ *Agaricus necator* Bull. ЗЮЗО. I. 110. Чуб. V. 1183. Ум.

Вовняночка.

Вовтузитися, -жуся, -зишся, гл. Возиться; барахтаться; ерзать. *Він так вовтузиться з тим бичком.* Рудч. Ск. II. 14. *Ви поб'єтесь, а мені треба потім з вами вовтузитися та лікарувати.* Київ.

Вовцюга, -ги, м. Ув. отъ **вовк.** К. ЦН. 196.

Вовцюган, -на, м. = Вовцюга. Желех.

Вовча, -ча́ти, с. Волченокъ. Рудч. Ск. I. 12L.

Вовченько, -ка, м. Ум. отъ **вовк.**

Вовченя, -няти, с. = Вовча. *Вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Вовчий, -а, -е. Волчий. *Вовк, то вовче й думає.* Ном. № 2913. **П'є на вовчу шкуру.**

Пьеть въ счетъ будущихъ благъ. Ном. № 2615. **Дати кому вовчого білета.**

Прогнать кого. *Йому видно дато вовчого білета, — прошпетився, кажуть.* Кролев. у. —

біб. Водяной ипрей, *Sparanium*. — **горох.** Раст. *Astragalus grycyphyllos*. **Вовчі**

жили. Раст. Сухоядникъ, *Comarum palustre*. — **зуб.** Раст. *Leontodon taraxacum*. —

корінь. Раст. *Acconitum lycostonium*. — **копит, вовча лапа.** Раст. *Trollius europaeus*

L. ЗЮЗО. I. 166. **Вовчі лапки.** Раст. *Geranium pratense* L. ЗЮЗО. I. 124. **Вовче лико,**

личко. Раст. а) *Daphne mezereum*. ЗЮЗО. I. 121. Шух. I. 21. б) *Evonimus europaeus* L.

ЗЮЗО. I. 123. **Вовче молоко.** Раст. *Tythymalus*. **Вовчі серги.** Раст. *Evonimus*

europaeus L. ЗЮЗО. I. 123 (см. **вовче лико**). **Вовча стопа.** Раст. *Geranium*

sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124. — **тіло.** Раст. *Comarum palustre*. ЗЮЗО. I. 119. — **трава.**

Раст. *Ononis spinosa* L. ЗЮЗО. I. 129. **Вовчі ягоди.** Раст. а) Толокнянка,

Aretostaphylos Uva ursi. б) *Actala spicata* L. ЗЮЗО. I. 109. в) *Ligustrum vulgare* L.

ЗЮЗО. I. 126. г) *Solanum Dulcamara* L. ЗЮЗО. I. 136.

Вовчинець, -нця, м. Раст. Молочай, *Euphorbia*. Вх. Уг. 231.

Вовчиця, -ці, ж. Волчица. *Приходить на залісок, аж вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Вовчище, -ща, м. = Вовцюга. *Тікайте, бо йде вовчище-помелище.* Рудч. Ск. I. 17.

Вовчкуватий, -а, -е. = Вовкуватий. *Якесь невеселе (дитина), вовчкувате.* Мир. ХРВ. 25.

Вовчник, -ка, м. Раст. *Daphne mezereum*. Вх. Пч. I. 10. См. **Вовче лико.**

Вовчок, -чка, м. 1) Ум. отъ **вовк.** 2) Названіє собаки. О. 1862. VIII. 18. 3) — **муха.** Нас.

ктирь, *Asilus*. Вх. Пч. I. 5. 4) Долгоносикъ амбарный, *Calandra granaria*. Вх. Лем. 400.

5) Личинка майсаго жука. Вх. Лем. 400. 6) Раст. *Orobanche ramosa* L. ЗЮЗО. I. 130. 7)

Сережка на вербѣ. Мнж. 177. 8) Побѣгъ отъ деревсаго корня. 9) Зубъ у лошади,

мѣшающій ѣдѣ. Мнж. 177.

Вовчуг, -га, м. Раст. а) = **Вовконог.** ЗЮЗО. I. 127. б) *Ononis hircina* Jacq. ЗЮЗО. I. 129.

Вовчуга, -ги, ж. Раст. а) *Geranium pratense* L. = **Вовчі лапки.** ЗЮЗО. I. 124. б) *Geranium palustre* L. ЗЮЗО. I. 124.

Вовчук, -ка, м. Молодой волкъ. Рудч. Ск. I. 129.

Вогірок, -рка, м. = **Огірок.** Ум. **Вогірочок.** **Жаб'ячі вогірочки.** Раст. *Menyanthes trifoliata*. Вх. Пч. I. 11.

Вогневиця, -ці, ж. = **Огневиця.**

Вогненний, -а, -е. = **Огненний.** *Гаряча смола та сірка неначе вогненна річка розливаються.* Стор. МПр. 47.

Вогник, -ка, м. 1) = **Огник 1 и 2.** Мил. 23. 2) Раст. *Lychnis vesicaria*. Вх. Пч. I. 11.

Вогничок, -чка, м. Ум. отъ **вогонь.**

Вогнище, -ща, с. = **Огнище.**

Вогнюватий, -а, -е. Пылкій, страстный. *Молодиця вогнювата.* Змієв. у.

Вогняний, -а, -е. Огненный. *Вогняніі язики.* Шевч. *Шле святого Ілію на вогняній колісниці.* Мир. ХРВ. 31.

Вогоник, -ка, м. Огонекъ. Ум. отъ **вогонь.**

Вогорити, -рю, -риш, гл. Испорч. **говорити.** Грин. III. 361. *А ні до кого вогорити.* Грин. III. 393.

Вогонь, -гню, м. = **Огонь.** *З вогню та в полонінь.* Ном. *Хоч вогню до нього прикладай (запекле таке).* Ном. № 2644. *Коли Бог не годить, то й вогонь не горить.* Ном. № 15. *Викресати вогню.* Ум. **Вогник, вогничок, вогоник.** *У лісі вогоник блима.* Мнж. 147.

Вода, -ди, ж. Вода. *Тихо-тихо Дунай воду несе.* Мет. 14. *Ой я гляну в чисту воду да на свою вроду.* Мет. 65. *Не все те переймай, що на воді пливе.* Посл. *Щоб росло — як з води йшло.* Мил. 43. *Будь здорова як вода!* **По воду піти.** *Пойти къ колодезю, къ рѣкѣ набирать воду. Ой тійду я, да до броду по воду.* Мет. 65. **За водою піти.** *Пойти за теченіємъ воды, т. е. исчезнуть, пропасть. Не дав мені Господь пари, та дав мені таку долю, та й та пішла за водою. Іди, доле, за водою, а я піду за тобою.* Нп. **І за холодну воду не візьметься.** *Рѣшительно ничего не дѣлаеть, пальцемъ не двинеть. Увесь день Божий сидить та гави ловить і за холодну воду не візьметься.* МВ. I. 26. **Нема й промитої води (кому).** *Постоянныя преслѣдованія (кого). І ступити мені не дасть; уже нема мені й промитої води.* МВ. I. 21. **Вода живуца й зцілюца.** *Живая и мертвая вода (въ сказкахъ). Сильна, безсильна вода (въ сказкахъ); Вода дающая и отнимающая силу.* См. **Сильний. Теплі води. = Вирій.** Драг. 7. Ум. **Водиця, водичка, водиченька, водонька.**

Водвуд, -да, м. = **Одуд.** Вх. Пч. II. 15.

Водевіль, -ля, м. Водевиль. *Вже піднялася завіса, вже почали грати на сцені водевіль.* Левиц. Пов. 138.

Водило, -ла, с. Длинная жердь, ворочая которой сгибають колесный ободъ. Сумск. у.

Водильця, -лець, с. мн. Удила. *А поводи все ремінній, а водильця все залізній.* Рк. Макс.

Водити, -жу, -диш. 1) *Водить. А там милий по садочку ходить, свою милу за рученьку водить.* Нп. *Не мені вас, братця, на ляха водити, не мені тепер старому булаву носити.* Шевч. 235. *Водить очима, неначе злодій по ярмарку.* Ном. № 13585. 2) *Одѣвать. Що ти мене як старця у драному водиш? Екатеринослав. г. Ликом в'язаний, у ликах ходе та й всіх у ликах воде.* Ном. 849. *Ой дівчина гордовита козака любила й у тоненьких*

сорочечках по буднях водила. Грин. III. 233. 3) Тянуть дѣло, водить. Довго він тебе водитиме! Рудч. Ск. II. 58.

Водитися, -жуся, -дишся, гл. 1) Имѣть дѣло, быть въ сношеніяхъ, вести компанію. З тобою ходити, як з туром водитись. Ном. № 2662. Мій батько так казав: з панами добре жить, водиться з ними хай тобі Господь поможе; із ними можна їсти й пить, а цілувать їх — крий нас Боже! Греб. 386. Оддалив людей од з ким я жив, водився хлібом. К. Псал. 202. Вони живуть по писанню: не водються з жінками. Стор. I. 102. 2) Жить, плодиться, розмножаться (о животныхъ и растеніяхъ). Щоб водились свині, украдь у степену борону і положи на хлів, то так і сипнуть поросята. Чуб. I. 50.

Водиця, -ці, водиченька, водичка, -ки, ж. Ум. отъ вода.

Водій, -дія, м. Вожакъ. Желех.

Водний, -а, -е. Водяной. Чоловік гордий, як пузирь водний. Ном. № 2459.

Водник, -ка, м. Пт. приморская ласточка, *Sterna hirundo*. Вх. Лем. 400.

Водніти, -нію, -єш, гл. Дѣлаться водянистымъ.

Водносталь, нар. Въ одну нить.

Водовий, -а, -е. Водяной. **Водова вовна**. Раст. водяной мохъ, *Conferva*. Вх. Зн. 8.

Водовоз, -за, м. 1) Водовозъ. Рк. Левиц. 2) Названіе валета бубень при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 465.

Водовозка, -ки, ж. Лошадь, возящая воду, плохая лошаденка. Попроси у батька коняки!... Добула вона йому водовозку. Мнж. 13.

Водовуд, -да, м. = Пт. Рибалка. Вх. Пч. II. 14.

Водограй, -граю, м. Фонтанъ. Желех.

Водозбір, -збору, м. Бассейнъ. Желех.

Водомий, -мия, м. Рытвины, промоина.

Водомороз, -за, м. Пт. Зимородокъ, *Alcedo ispida*. Вх. Пч. II. 8.

Водонька, -ки, ж. Ум. отъ вода.

Водопій, -пою, м. Водопой. Бере Ох того коня за поводи, веде до водопою до річки. Рудч. Ск. II. 112.

Водопійло, -ла, с. = **Водопій**. І ручаї шумлять проміж горами звірятам польовим на водопійло. К. Псал. 236. Круг водопійла в балищах кочують татари з кіньми, вівцями й волами. К. МБ. X. 17.

Водопійча, -чаги, с. = **Кухоль** (для воды). Шух. I. 264.

Водопілля, -ля, с. 1) Наводненіе. 2) Приливъ.

Водорій, -рія, м. = **Водомий**. Аф. 319.

Водорщаний, -а, -е. = **Водохрестний**. Желех.

Водорщі, -щів, мн. = **Водохреще**. Желех.

Водосвяття, -тя, с. Освященіе воды.

Водоспад, -ду, м. Водопадъ. Млак. 122. З високої кам'яної стіни з двох розколин лилися водоспади. Левиц. Пов. 362.

Водотеча, -чі, ж. Теченіе воды. По розорі (проораній борозні) пішла водотеча. Грин. II. 236.

Водотока, -ки, ж. Русло весенняго или дождеваго потока. Міусск. окр.

Водотяг, -га, м. Водяной насосъ.

Водохрестний, -а, -е. Относящийся къ празднику Богоявленія. *Водохрестні пісні.* Желех.

Водохрепче и *мн.* **Водохрепці.** Праздникъ Богоявленія. *Ном. № 11217. ХС. I. 73.* *Пішла, хрести всюди на Водохрище пописала, скотину покропила.* Г. Барв. 337. Иногда во *мн.* ч. **водохрища.** *Водохрищ... дождать.* О. 1862. IV. 89.

Водявий, -а, -е. Водянистый. *Водява картопля сього року.* Могила. у.

Водяна, -ної, ж. Водянка.

Водяний, -а, -е. 1) Водяной. *Водяний млин.* — **на губка.** Раст. *Spongia fluviatilis.* ЗЮЗО. I. 137. — **кропива.** Раст. *Lycopus exaltatus.* ЗЮЗО. I. 166. — **м'ята.** Раст. *Mentha aquatica L.* ЗЮЗО. I. 128. — **жеруха.** Раст. *Cardamine amara L.* ЗЮЗО. I. 115. — **ний мак.** Раст. а) *Nuphar luteum Smith.* ЗЮЗО. I. 129. б) *Nymphaea alba L.* ЗЮЗО. I. 129. — **ні оріхи.** Раст. *Tapa natans L.* ЗЮЗО. I. 139. — **ний укріп.** Раст. *Oenthe Phenandrium.* — **щавель.** Раст. *Rumex Hydrolapathum L.* ЗЮЗО. I. 134. — **хрущ.** Насѣк. водяной жукъ, *Hydrophilus picens.* Вх. Пч. I. 6. 2) Водянистый. *Водяні вишні.* 3) Водный, воднистый, богатый водой. *На водяному місці стоїть село: усе там гарно роде.* Волч. у.

Водяник, -ка, м. 1) Сосудъ для воды. Ум. **Водяничик.** *Онде у водяничку вода.* Кв. I. 240. 2) Водяной (бѣсь). Левч. 37.3) = **Водник.** Вх. Лем. 400.

Водянка, -ки, ж. 1) Кадка для воды. *Стоїть кухоль на водянці, — піди та й напийся.* Грин. III. 213. Мнж. 129. См. **Відник.** 2) Раст. *Empetrum nigrum L.* ЗЮЗО. I. 121.

Водяничик, -ка, м. Ум. отъ **водяник.**

Воевода, -ди, м. Воевода. *Да оддав мене мій батенько да за воеводу, у чужую сторононьку, далеко од роду.* Нп.

Воеводство, -ва, с. Воеводство. Желех.

Воеводський, -а, -е. Воеводскій. К. Краш. 11.

Вожай, -жая, м. Вожакъ; проводникъ. *Дай вожая, як знаєш сам, щоб нас до моря допровадив.* Мкр. Г. 31. **Вожаями** назывались также эмиссары, которыхъ задунайскіе запорожцы высылали изъ своей среды въ Украину, чтобы набирать здѣсь годныхъ въ козаки людей и затѣмъ проводить ихъ тайными путями черезъ границу въ Задунайскую Сѣчь. КС. 1883. IV. 376. 2) Водырь, передовое животное въ стадѣ. Браун. 24.

Воживо, -ва, с. Проводъ, проведение куда либо (человѣка). *За воживо ж поміркуюватъ у грека Фоки зговорились.* Мкр. Г. 32.

Возарня, -ні, ж. = **Возівня.** Вх. Уг. 231.

Воздібний и воздобний, -а, -е. Хорошій, хорошихъ качествъ. (Станьмо) *свої коні козацькїї напасемо й напоїмо: тут трави зелені, води холодні, очерети воздобні.* АД. I. 112. *Которий то, панове молодці, козак дородний, ще й кінъ під ним воздобний.* Макс. (1849). 84. У Кулиша употреблено въ смыслѣ: способный, талантливый. *Шукати серед мужиків людей дотепних, здатних, воздібних, і таких людей підіймати наукою.* К. XII. 9.

Воздух, -ху, м. 1) = **Повітря.** *Се вже ми як той німець, що на шаечку воздухъ вішає.* Ном. № 9926. 2) Воздухъ (церк. утв.). Ном. № 14182. Ум. **Воздушок.**

Воздуховий, -а, -е. Воздушный. *І окрився темнотою — хмарою густою, мов наметом воздуховим — темною водою.* К. Псал. 37.

Воздухоплав, -ву, м. Аэростать. Аеростат.... по нашому краще назвати воздухоплавом. Ком. II. 15.

Воздухоплавець, -вця, м. Аэронавть. Желех.

Воздушний, -а, -е. = Воздуховий.

Воздушок, -шка, м. Ум. отъ воздух.

Воздяно, нар. Прохладно. *Та й жара ж яка! — Нічого, як доїдемо до Полтави, буде воздяніш. Спустимось до річки, а коло річки завжди буває трохи воздяно* Гадяч. у.

Возик, -ка, м. Ум. отъ віз.

Возирка, -ки, ж. = Возівня. Вх. Лем. 400.

Возити, -вожу, -зиш, гл. Возить. *В ліс дров не возять.* Ном. № 1457.

Возитися, -жуся, -зишся, гл. 1) Возиться. *Рубайсь, дерево, возись, дерево, й кладись.* Рудч. Ск. I. 91. 2) Возиться, занимается. *Возиться, як кіт з салом.* Ном. № 2593.

Возичок, -чка, м. Ум. отъ віз.

Возій, -вія, м. Возчикъ, работникъ, нанятый для перевозки хлѣба.

Возільник, -ка, м. = Возій. Змієв. у.

Возлісся, -ся, с. = Узлісся. *Вибігає на возлісся; кругом подивилась та в яр... Шевч. 87.*

Возлобок, -бку, м. Покатость. *На возлобку поганий город буде і вода не держатиметься.* Волч. у.

Возлюб'я, -б'я, с. Волосы надъ лбомъ. *Так скубонув за возлюб'я, аж волосся затріщало.*

Возний, -ного, м. Родъ судебного пристава при старыхъ судахъ *Пан возний позов дасть.* Котл. Ен. IV. 48.

Возниця, -ці, м. = Візниця. Ум. **Возниченько.** Мет. 225.

Возове, -вого, с. Натуральная повинность въ видѣ перевозки чего-либо. *Возове одбудеш, шість віз привезеш колод.* ЗОЮР. I. 143.

Возовий, -а, -е. 1) Телѣжный. *Возове колесо.* 2) Упряжной. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Мет. 3) Проѣзжий, ѣдущій возомъ. *Да брали мито-промито: од возового по пів-золото, ой пішого пішениці по три денешки мита брали.* АД. II. 21. 4) **Шлях возовий.** Проѣзжая дорога. Канев. у.

Возовик, -ка, м. Ломовая лошадь.

Возовиця, -ці, ж. Свозка хлѣба съ поля и время этой свозки. *Після жнив Іванові — возовиця.* Мир. ХРВ. 125. *Як настала возовиця, бідний брат запри воли і поїхав на своє поле по снопи.* Чуб.

Возовня, -ні, ж. Экипажный сарай; въ сельскомъ хозяйствѣ: сарай для возовъ и земледѣльческихъ орудій. Чуб. VII. 396. *Левец. Пов. 194. Оце було заберусь у возовню, а там карета панська стояла, то влізу з півдня, щоб і на очі не тее.* Черниг.

Возок, -зка, возочок, -чка, м. = Візок, візочок.

Возоробня, -ні, ж. Сарай, въ которомъ дѣлають возы. Міус. окр.

Возрости-літ, нар. Взрослыхъ лѣтъ. *Він возрости-літ пішов у москалі.* Харьк.

Возростивши, нар. Выросши, взрослый, взрослая, взрослое. **Не розростивши.** *Малыхъ лѣтъ, малолѣтній. У хаті нікогісінько, — хоть тури гони! діти не возростивши були, от воно й позабірало худобу.* Харьк.

Возярка, -ки, ж. = Возирка. Вх. Лем. 400.

Воїн, -на, м. = Вояка. *Гей, Максиме полковнику, ти славний воїну! гей випусти з Жаботина хоч лядську дитину.* Нп.

Воїнство, -ва, с. Воинство. *Духом уст його небесне воїнство з'явилося.* К. Псал. 74.

Вой, вою, м. Война; битва. *Королі, королі, пустіть на вой воювать!* Чуб. III. 43. *Відкіля тебе, братіку, в гості виглядати: чи з буйного вою, чи з чистого поля, чи з славного люду Запорожжя?* О. 1861. X. 89.

Войдуванн'я, -ня, с. Барахтанье, возня.

Войдувати, -дую, -єш, гл. Буянить, буйствовать, дебоширить. *Він буде у нас у пеклі войдувати.* Мл. л. сб.

Войдуватися, -дуюся, -єшся, гл. Возиться, барахтаться, боротися. *Довго з ним войдувались, поки з'язали.*

Война, -ни, ж. = Війна. *На войну йдучи по чужу голову, й свою неси.* Ном. № 4205.

Войний, -а, -е. Воинственный; военный. *Із якої сторононьки у гостину сподіватись: чи з Чорного моря, чи з чистого поля, чи з славного із войного люду Запорожжя?* Нп.

Войовитий, -а, -е. Воинственный. *Жив у Персії царь Дарій. І він був такий войовитий, що усю землю завоював.* Грин. 1. 128.

Войовник, -ка, м. Боець, воиць, рубака, воитель. К. МБ. X. 19. *Не для таких, як я, війна, і войовник з мене не жвавий.* МВ. II. 15.

Войовниця, -ці, ж. Воительница. *Камилла страшна войовниця і знахурка, і чарівниця.* Котл. Ен. IV. 71.

Войовничий, -а, -е. Воинственный.

Войтуватися, -туюся, -єшся, гл. = Войдуватися. *З турками та з татарами войтувалися.* Г. Барв. 141.

Воко, -ка, с. = Око. Мн. вочі, вічі. Грин. III. 639. *Чужую кучу віючи, вочі завсіди запорошиш.* Ном. № 10314. *Лізе в вічі мов оса.* Ном. № 2758. *Довго, довго козаченька вічми проважала.* Макс. (1849). 8. **У вічу = В очу.** *Як загилив по потилиці, так аж каганці в вічу засвітились.* Ном. № 3982. Ум. **Вочко, вічко, мн. ч. вочка, вочиці, вічка, віченьки.** *Соньки-дрімки у віченьки.* Макс. (1849). 95.

Воларити, -рю, -риш, гл. Быть пастухомъ воловъ. Вх. Зн. 7.

Воларь, -ря, м. = Воляр. Галиц.

Воластий, -а, -е. 1) Зобастый. 2) Имѣющій жирный подбородокъ.

Волати, -лаю, -єш, гл. Взывать; громко кричать. Котл. НП. *До Бога серцем жалосне волають.* Гол. I. 34. *Піду в край пустий, де й плуг не оре, і буду волати: горе мені, горе.* Чуб.

Волеваха, -хи, м. Родъ цапли. Радам. у.

Воленька, -ки, ж. Ум. отъ воля.

Волик, -ка, м. 1) Ум. отъ віл. *Москалики соколики, поїли ви наші волики, а як вернетесь здорові, то поїсте й корови.* Ном. № 801. 2) Жукъ-носорогъ, Oryctes. Мнж. 177.

Волинка, -ки, ж. Жительница Волини. Ум. **Волиночка.** *Татари ідуть, волиночку везуть.* АД. I. 83.

Волинський, -а, -е. Волинскій.

Волинь, -ні, ж. Волинь.

Волиняк, -ка, волинянин, -на, м. Житель Волини.

Волити, -лю, -лиш, гл. Хотѣть, желать. *Ой чи волиш, Бондарівно, та мед-вино пити, а чи волиш, Бондарівно, в сирій землі гнити?* Нп. **Волити волю.** *Исполняютъ желаніе. На*

чійм возі сидиш, того й волю воли. Посл. Уже ж мені та й надокучило твою волю волячи.
Чуб.

Воличок, -чка, м. Ум. отъ від.

Волів язик, м. Раст. *Digitalis grandiflora*.

Волівня, -ні, ж. соб. Воды, быки. *Та й багато волівні нагнали на ярмарок.* Лохв. у. Слов.
Д. Эварн.

Волісь, воліся, нар. Лучше, предпочтительнѣ мнѣ. *Волісь я їхати, як їсти.* Валков. у.
Воліся ми, брате, попросимо ми найменшого брата тринбача. Мет. 438.

Воліти, -лію, -єш, гл. 1) Желать, хотѣть. *Сього року бездольного та і сеї зими воліла-сь мя закопати до сирой землі.* Гол. 2) Предпочитать. *Волію все пострадати, тебе звідти викупляти, ніж маю тя в неволенні поминати.* Гол. *Воліла-сь мя, мати, в болото веречи, ніж мня мали цісарські вояки стеречи.* Гол. *Волів бим ся не родити, та й того не знати, як мя тяжко в нещастію породила мати.* Гол.

Волічка, -ки, ж. Шерстяныя нитки для вишиванья, гарусь. Гол. Од. 73, 18.

Волічковий, -а, -е. Гарусный. Хотин. у.

Воло, -ла, с. 1) Зобъ. 2) Жирный подбородокъ. *Кричить наче за воло вхопили.* Ном. № 3458. 3) Подгрудокъ (у быка).

Воловарь, -ря, м. = Воларь. Угор.

Воловий, -а, -е. Воловій, бычачій. *Що він загадав тобі — на воловій шкурі не списати.*

Ном. № 5604. *Треба мені волового воза.* Мил. 95. **Волове око, очко.** а) Птица крапивникъ, *Troglodytes parvulus*. б) насѣк. *Hipparchia Hyperanthus*. Вх. Пч. I. 6. в) также **волові очі.** Раст. полевая астра, *Aster amellus*. **Воловий язик.** Раст. собачій корень. а) *Anchusa officinalis* L. ЗЮЗО. I. 111. б) *Cynoglossum officinale*. ЗЮЗО. I. 120. в) *Symphytum officinale* L. ЗЮЗО. I. 138.

Воловик, -ка, м. Воловій пастухъ. *Ну, гукнув пан воловикові, тепер запрягай пару волів.* Грин. II. 232.

Воловина, -ни, ж. Воловье мясо. *Не буде вже, каже пан, — ні різать, ні їсти тієї воловини.* Стор. II. 48.

Воловід, м. 1) — **воду = Налигач.** Конотоп. у. *А все волики, все половії, а в них роженьки все золотії, а воловоди все шовковії.* Гол. II. 17. 2) — **вода.** Воловій барышникъ, челоуѣкъ, продаюцій вольт. КС. 1882. IX. 467. КС. 1882. III. 600. 3) — **вода.** Волокрадъ. Ум. **Воловодик.** *Ой на волики воловодиш, а на коники пуга.* Мет.

Воловник, -ка, м. = Воловня. Ум. **Воловничок.** *Зажурилися волове в воловничку стояти.* Гол. IV. 319.

Воловня, -ня, ж. Крытый сарай для воловъ.

Воловодик, -ка, м. Ум. отъ **воловід.**

Воловодити, -джу, -диш, гл. Долго тянуть дѣло, проволакивать, водить. *За мною молодою усе парі ходять, усе парі ходять та й все воловодять.* Грин. III. 245.

Воловодитися, -джуся, -дишся, гл. Имѣть съ кѣмъ продолжительныя хлопоты.

Воловодня, -ні, ж. Мѣсто на рынкѣ, гдѣ продается рогатый скотъ; скотопригонный рынокъ. Павлогр. (Залюбовск.)

Волога, -ги, ж. Влага. Аф. 320.

Вологість, -гости, ж. Сырость. *Мабуть тут од вологости в голові тобі завернулось.* К. ЧР. 400.

Вологнути, -ну, -неш, гл. Влажнѣть.

Волод, -ду, м. Влажность. Шух. I. 139.

Володарство, -ва, с. 1) Владычество. 2) Владѣніе.

Володарський, -а, -е. Владѣтельный; владѣльческій.

Володарь, -ря, м. Владѣтель, владѣлецъ.

Володарька, -ки, ж. Владѣтельница, владѣлица.

Володати, -даю, -еш, гл. Владѣть. *Схватило мою невістку так, що не володає а ні руками, а ні ногами.* Харьк. *Так наморився, що й руками не володаю.* Константиногр. у. *А ще будемо робити вкупі, поки ноги носять, руки володають.* Г. Барв. 415.

Володити, -джу, -диш, гл. Увлажать, смачивать. Шух. I. 253.

Володіння, -ня, с. Владѣніе.

Володіти, -дію, -еш, гл. Владѣть.

Воложати, -жаю, -еш, гл. Сырѣть.

Воложити, -жу, -жиш, гл. 1) Дѣлать влажнымъ. Аф. 320. 2) Колотить, трепать. *Доти їх (панів кием) воложив, аж поки....* Мнж. 76. *Всі надо мною як завиють (собаки), давай воложити гуртом!* Алв. 11.

Волок, -ка, м. 1) Бредень. *В ставу було чималенько лящів; ніхто їх не ловив, — ні волоком, ні в'ятірами.* Гліб. *Чорний волок випив води ставок.* Ном. стр. 299, № 316. 2) Веревка, съ помощью которой тянуть волами копны сѣна, бревна и пр. 3) Нерасколонный чурбанъ, бревно. Вх. Зн. 8. Ум. **Волочок**.

Волока, -ки, ж. 1) Завязка у лаптей, постоловъ и пр. Котл. Ен. VI. 51. Гол. Од. 67. Шух. I. 121. О. 1862. V. Кух. 37. *Наступив йому на волоку од постола.* Грин. I. 123. Ув. **Волочище**. *Вербовими пастилицами, лозовими волочищами.* Грин. III. 98. 2) Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Стародубскаго и Сосницкаго уу. участокъ, на которомъ нажинають отъ 80 до 100 копень ржи (слѣдовательно 8 — 10 десятинь) съ равнымъ количествомъ земли въ другихъ двухъ смѣнахъ съ извѣстной частью сѣнокоса и даже лѣса или заросли называется **чверткою**, а четыре такихъ четвертки — **волокою**. (Ефименко).

Волокита, -ти, ж. Бродяжничество, скитанія. *Ой нещасная волокита та журба ж мене збила.* Грин. III. 416.

Волокінник, -ка, м. Раст. Paris quadrifolia. Вх. Пч. I. 11.

Волокниця, -ці, ж. Сифилитическія проявленія въ носу. Шух. I. 46.

Волокно, -на, с. Волокно. Ум. **Волоконце**. *Прибігав, прибігав козлик під віконце: ой чи тчуть, чи прядуть дівки волоконце.* Нп.

Волокнуватий, -а, -е. Волокнистый.

Волокнуватіти, -тію, -еш, гл. Дѣлаться волокнистымъ. Аф. 320.

Волоком, нар. Таща. Переносно: насильно. *Волоком зтяг у гості.* Константиногр. у.

Волокти, -чу, -чеш, гл. Тащить, влачить, тянуть. *Так потомилсь, що насилу ноги волочуть.* Рудч. Ск. II. 48. *Убив корову, взяв на плечі та й волоче.* Рудч. Ск. II. 189.

Волоктися, -чуся, -чешся, гл. 10. Тянуться тащиться. *Десь то моя лиха доля шляхом волочеться.* Нп. 2) Тянуться, продолжаться. *Се не довго волоклося.* Мкр. Н. 37.

Волокуша, -ші, ж. Родъ невода. Азовск. и Черном. Ум. **Волокушка**.

Волонтирь, -ря, м. Волонтеръ. *Було тут військо волонтирі, то всяких юрбиця людей.* Котл. Ен. IV. 56.

Волонцюгувати, -гую, -єш, гл. = **Волочитися 1.** *Всяку погану нечисть, що по світу волонцюгує.* Драг. 39.

Волонько, -ка, с. Ум. **отъ від.**

Волоочок, -чка, м. = Пт. **Волове очко.** *Прилетіла фамилія, красно вбрана компанія: пан крук і пан гайворон і прекрасний водувудок, і великий волоочок.* Гол. II. 519.

Волос, -са, м. 1) **Волось.** *Без Божої волі і волос з голови не спаде.* Ном. № 27. *Всі вісім будуть однакові: волос у волос, голос у голос.* Рудч. Ск. II. 90. **Волос** часто значить волоса, всѣ волоса на головѣ: *У волиночки коса з золотого волоса щирій бір освітила.* АД. I. 83. *Не покинь же мене, Боже, як мій волос побіліє.* К. Псал. 161. **Волосом світити.** *Быть дѣвицей.* Ном. № 8884. **Волосом засвітила.** *Говорится о замужней женщинѣ, когда у нея спадеть очіпок.* Ном. № 3994. 2) **Опухоль** съ **нарывомъ** на пальцѣ. *Кому чи трясцю одігнати, од заушниць, чи пошептати, або і волос ізігнать.* Котл. Ен. III. 13. **Волос виливати.** *Лѣчить извѣстнымъ образомъ волос.* О. 1862. X. 36. 3) **Гусеница Euprepia.** Ум. **Волосок, волосочок.**

Волосення, -ня, с. и **волосень, -ні, ж.** = **Волосінь.** Борз. у. Черк. у. Вас. 152.

Волосина, -ни, ж. **Одинъ** волосъ, **волосинка.** Рудч. Ск. I. 105. *Присмалив там золоту волосину (з коня) — тут прибігає кінъ з золотою гривною.* Рудч. Ск. I. 108. *Одна була волосина, та й ту гнида одкусила.* Нп. *За сю ніч і на волосину не заснула, т. е. не заснула и чуточку, ни на минуту.* Мир. Пов. I. 120. Ум. **Волосинка.** *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201.

Волоситися, -шуся, -сишся, гл. **Таскать** другъ друга за **волосы.** Вх. Зн. 8.

Волосінка, -ки, ж. Пт. *Silvia cinerea.* Вх. Пч. I. 14.

Волосінь, -ні, ж. 1) **Конскій** волосъ. 2) **Леса** изъ **конскаго** волоса. 3) **Болѣ** длинныя нити **овечьей** шерсти, изъ **которыхъ** получаютъ **сравнительно** тонкія нити. *В мене плахта з волосіні.* Нп.

Волосне, -ного, с. **Подать,** **назначенная** на **расходы** **волостнаго** **управленія.**

I. Волосний, -а, -е. **Волосной.** Драг. 24.

II. Волосний, -а, -е. **Волостной.**

III. Волосний, -ного, с. **Волостной** **старшина.** *Я наварила риби — може буде волосний.* Грин. III. 566.

Волосник, -ка, м. 1) = **Волос 2.** Драг. 24. 2) **Раст.** *Geranium sanguineum L.* ЗЮЗО. I. 124.

Волосниця, -ці, ж. **Раст.** *Poa nemoralis L.* ЗЮЗО. I. 131.

Волоснуватися, -нуюся, -єшся, гл. = **Волоситися.** *Діти волоснуються.* Вх. Зн. 8.

Волосня, -ні, ж. = **Волосінь.**

Волосовий, -а, -е. **Изъ** **конскаго** **волоса.** (**Сито**) **зложене** з **обичайки** і **дротіного** або **волосового** **дна.** Шух. I. 146.

Волосожар, -ру, м. **Созвѣздіе** **Плеядь.** *Уже Волосожар піднявсь, віз на небі вниз повертавсь.* Котл. Ен. VI. 20.

Волосок, -ска; Волосочок, -чка, м. Ум. **отъ волос.**

Волосся, -ся, с. **соб.** **Волоса.** *Багацько, як у лисого волосся.* Ном. № 7710. *В його золоте волосся на голові.* Рудч. Ск. I. 108.

Волость, -тя, ж. 1) **Волость.** 2) **Волостное** **правленіе.**

Волосувати, -ую, -єш, гл. Таскати за волоси. *Він так мене волосував, що й на голові нічого не лишилось.* Ольгоп. у.

Волоський, -а, -е. Румынській. *Насіння з волоських гарбузів.* Сим. 209. **Волоські горіхи.** Грецькі орѣхи, *Juglans regia* L. Анн. 180. *Поминулися в саду яблучка, ще й волоські горішки.* Грин. III. 225.

Волосяний, -а, -е. Волосяной. *Там водами тими орудує баба-яга, костяна нога, волосяний язык.* Рудч. Ск. I. 135. *Основа соснова, волосяне піткання.* (Заг. сито). Мнж. 174.

Волосяниця, -ці, ж. Власяниця. *Замість чернечої волосяниці надів сталеву ковану тканину.* К. Бай. 73.

Волосянки, -нок, ж, мн. Штаны изъ овечьей шерсти. Шух. I. 152.

Волот, -та, м. Колось, метелка проса или овса. *Як миша їсть волот, так буде хліб дорог.* Ном. № 313. Ум. (**Золотон.**)

Волота, -ти, ж. = Волот.

Волотистий, -а, -е. Колосистый (о просѣ, овсѣ).

Волоття, -тя, с. соб. Колосья проса или овса. *Ой просо, просо волоття!* Мет. 206. У кукурузы — волосообразныя кисти сверху.

Волох, -ха, м. 1) Балахъ, румынь. *Ой волохи, волохи, вас осталося трохи; і ви, молдавани, тепер ви не пани.* Шевч. 153. 2) мн. **волохи.** Волоса на рукахъ и пр. *Так волохи й повставали.* Ном. № 8191.

Волохатий, -а, -е. Мохнатый, косматый, обросшій волосами, перьями. *Ходить голуб коло хати сивий, волохатий.* Мет. 11. *Хто волохатий, той буде багатий.* Ном. № 307. *Кім волохатий.*

Волохатіти, -тію, -єш, гл. Мохнатѣть.

Волохатість, -гости, ж. Мохнатость, косматость. Желех.

Волохач, -ча, м. 1) Мохнатое существо. 2) Раст. *Amarantus retroflexus* L. ЗЮЗО. I. 111.

Волоцюга, -ги, об. Бродяга. Чуб. I. 240. *Всесвітня волоцюга.* Котл. Ен. VI. 11. Ум. **Волоцюжка.** Ув. **Волоцюжище.**

Волочаний, -а, -е. Объ обуви: съ волоками. *Волочані черевики (у чоловіків).* Константиногр. у.

Волочба, -би, ж. Боронованіе. Ананьев. у.

Волочевник, -ка, м. Ходящій съ поздравленіями по домамъ на св. недѣлѣ. Ум. **Волочевничок.** *Ой ішли брели добрі молодці волочевнички.* Нп.

Волочини, -чин, ж. мн. Остатки растеній, увязающіе въ зубьяхъ борони при ея работѣ.

Волочити, -чу, -чиш, гл. 1) Тащить, тянуть, влачить, волочить. *Волочать трупи ланцюгами.* Шевч. 545. *Копиці волочив.* Греб. 378. 2) Бить, таща. *Хто пив, а мене волочать.* Ном. № 4063. 3) Бороновать (послѣ посѣва). Чуб. VII. 401. *Посіав і волочить.* Грин. II. 151. *Удівонька пшениченьку сіє, посіявши, стала волочити.* Мет. 357.

Волочитися, -чуся, -чишся, гл. Таскаться, скитаться, шляться. *По світу волочусь.* Шевч. 224. *Казав мені батько, щоб я оженився, по досвітках не ходив, та й не волочився.* Нп. **Копійка волочиться (у кого).** *Есть деньги.* Котл. Нп. 351.

Волочище, -ща, с. Тасканіе за волоси. *Як би піймав на кавунах, то б зробив йому добре волочище.* Волч. у. (Лобод.).

Волочище, -щі, ж. Ув. отъ волока.

Волочільне, -ного, с. Даръ въ видѣ пшеничнаго калача и нѣсколькихъ окрашенныхъ яиць, приносимый въ понедѣльникъ Пасхи лицомъ, приходящимъ съ поздравленіемъ. См. **Волочінник**. Чуб. III. 24.

Волочільник, -ка, м. 1) Работникъ, боронующій послѣ посѣва. 2) = **Волочінник**. Желех.

Волочінник, -ка, м. Понедѣльникъ Пасхи, когда ходять христосоваться и поздравлять съ праздникомъ. Чуб. III. 24.

Волочіння, -ня, с. 1) Боронованіе послѣ посѣва. 2) Хожденіе крестьянскихъ мальчиковъ на праздникъ Паски съ поздравленіемъ и пѣніемъ соответственныхъ пѣсень.

Волочка, -ки, ж. = **Волічка**. Канев. у.

Волочок, -чка, м. 1) Ум. отъ **волок**. Браун. 39. *Виплети, старий, волочок та піди на річку, може рибки вловиш*. Мнж. 88. 2) Цилиндрическая склянка на снуркѣ, которой вынимають изъ бочки водку для пробы. Сим. 96. *Горілку, то що, возять у Січ.... Привезеш горілку, що й прийде купувать і зараз бере волочок, тягає, сам п'є і душ десять час тує*. ЗОЮР. I. 156.

Волошечка, -ки, ж. Ум. отъ **волошка**.

Волошин, -на, м. Валахъ, румынь. *У нас такий панич як волошин: чорнявий, з волосом на виду*. Ном. № 8554.

Волошка, -ки, ж. 1) Валашка, румынка. *А в дівчини та чорнії брови, як у тії волошки*. 2) Раст. а) василекъ, *Sentaurea cyanus* L. Вх. Пч. I. 9. ЗЮЗО. I. 116. *Ой у мене на городі зацвіли волошки*. Нп. б) *Trifolium alpestre* L. ЗЮЗО. I. 139. 3) Крымская бѣлая овчина, грубошерстная, крупная. Вас. 154. Ум. **Волошечка**.

Вольний, вольність, вольно. См. **Вільний, вільність, вільно**.

Вольнувати, -ную, -єш, гл. Вольничать, своевольничать. *Через те чоловік так і вольнує, що Бог милосердний*. Чуб. I. 234.

Вольовач, -ча, м. Зобатый человекъ. Угор.

Воля, -лі, ж. 1) Воля, свобода. *Степ та воля — козацькая доля*. Ном. № 767. *Дай рукам волю, то сам підеш у неволю*. Ном. № 3821. **Чи по волі, чи по неволі.** По собственному желанію или по принужденію. Рудч. Ск. I. 93. **Волею зробити.**

Свободно, по собственному желанію сдѣлать. *Волею моє серце з твоїм понялося*. О.

1861. XI. 15. 2) Власть, сила. *Чия воля, того й сила*. Ном. № 1054. *Не будуть мати вражі ляхи на Вкраїні волі. А я живу в Божій волі, не дав мені Господь долі*. Мет. 57. *В своїй ха ті своя правда і сила, і воля*. Шевч. 211. 3) Желаніе, соизволеніе. *Як Божа воля, то вирнеш з моря*. Ном. **В свою волю.** Какъ хочешъ. *Живи, доню, в свою волю так, як любила*.

Мет. **Про мою волю.** Для меня все равно. *Про мою волю роби, як хочеш*. НВолын. у.

Чинити чію волю. Исполнять чье желаніе, приказаніе. *Чини ж мою волю*. Шевч. 15.

Чинити свою волю. Дѣлать свое, по своему. *А тим часом вороженьки чинять свою волю — кують речі недобрії*. Шевч. 69. **Уволити, учинити волю.** Исполнить желаніе. *А циганочко да ворожечко, ой уволи мою волю: да причаруй да козаченька, що гуляє зо мною*. Мет. 87. Ум. **Воленька**.

Воляка, -ки, м. Большой волъ. К. ЦН. 309. Г. Барв. 245.

Воляр, -ра, м. Воловій пастухъ. Kolb. I. 68. *Ай лем почав воляр трубить, почало ся дівча будить.* Гол. IV. 519.

Волячий, -а, -е. Бычачій. *Воляча, голова.* Харьк. у.

Вомісто, нар. = **Замість.** *Запріг би жида вомісто худоби.* Г. Барв. 19.

Вомпити, -длю, -диш, гл. Колебаться, смуцаться. *В неволі мов в господі спав, на всіх як на своїх дивився, пив, їв, не вомпив, не смутився, а часом і пісні співав.* Мкр. Г. 8. *Тягли тут пінненьку троянці, не вомпили сициліянці, черкали добре на захват.* Котл. Ен. II. 14.

Вон, нар. 1) = **Геть.** *Жаль батька, та вон несуть.* Ном. № 2256. *Або світи, або вон лети.* Ном. № 2722. 2) = **Вонка.** *Коль вон сижу, тебе вижу.* Гол. II. 427.

Вона, її, мѣст. Она. *Була в мене небога; при мені вона й зросла.* МВ. II. 19.

Вонечник, -ка, м. Раст. *Salvia glutinosa.* Лв. 101.

Вонка, нар. Внѣ: вонъ, изъ дома. Угор. *А чому ти, моя мила, вонка не в'ходила, коли мене та на дворі собака гонила?* Гол. IV. 500.

Вонливий, -а, -е. Часто воняюцій. Аф. 321.

Воно, його, мѣст. 1) Оно. *Послухає моря, що воно говорить.* Шевч. 9. Употребляється для означенія неизвѣстнаго лица. *Хто ж се в мене їх (коноплі) підчистив? Воно й бере, та не заразом, а потрошку.... Коли б мені його піймать та провчить, — воно б тоді одсахнулося.* ЗОЮР. I. 11. *Въ ласкательномъ смислѣ о лицахъ обоого пола: Гомонить він (чоловік, побравшись) до мене, а я усе мовчу Воно поміж народом пленталось, та й бачило доволі, дак і говорить до мене, а я усе соромляюсь.* Г. Барв. 4. *Въ смислѣ нѣсколько презрительномъ: Та де ж таки йому за писаря ставати? Воно ще таке молоде та дурне.* 2) Оно; это. *Воно, бачте, жаліє мене мати. Воно хотять зо мною он що зробити. Як би з ким сісти хліба ззісти, промовить слово, — то воно б хоч і як небудь на сім світі, а все б таки якомсь жилось.* Шевч. 658. *Роспитались — аж воно так як раз, що він їх зять.* Рудч. Ск.

Вонпити, -плю, -диш, гл. Сомнѣваться. *Не вонпив старий Шрам, що син його Петро укладе Тура.* К. ЧР. 169.

Вонючий, -а, -е. Вонючий. Вонюче зілля = **Вонючка 1.**

Вонючка, -ки. 1) Раст. Клоповникъ, *Sepidum ruderare*; б) Раст. *Cimicifuda foetida* Z. ЗЮЗО. I. 118. 2) Жучекъ изъ породы жужелиць.

Воняти, -няю, -єш, гл. = **Смердіти.** *Не їж цибулі й вонять не буде.* Ном. № 6745.

Воратися, -рюся, -решся, гл. При паханьѣ своего поля прихватить чужаго.

Ворга, -ги, ж. = **Варга.** Угор.

Ворик, -ка, м. Ум. отъ **вір 3.** Жеребчикъ. Шух. I. 211.

Ворина, -ни, ж. Жердь, употребляемая для огорожи. *Ми взяли ворину таку, як у руку завтовшки, та довгу та рівну.* Пирят. у. *З усього села ні хатини, ні ворини не зосталося, геть усе до центру вигоріло.* Канев. у.

Воріг, -рога, м. = **Ворог.** *Поглянь, Маруся на поріг, то йде дружбонько, воріг твій.* Нп.

Воріженько, -ка, м. Ум. отъ **ворог.**

Ворін, -рона, м. Воронъ. Мир. ХРВ. 70. Ум. **Ворінець.** *Ой по дівчині отець-мати плаче, а по козаку чорний ворінець кряче.* Лис. VI. № 32.

Воріння, -ня, с. Жерди для огорожи. Шух. I. 76. См. **Вір'я.**

Ворітенька, -нбок, ворітечка, -чок, мн. Ум. отъ **ворота.**

Ворітка, -ток, мн. Ум. отъ **ворота.**

Ворітний, -а, -е. Воротный. **Ворітний могорич.** Обрядове угощеніє, даванеє мѣстнимъ парнямъ за пропускъ въ ворота невѣсты поѣзда жениха. Мил. 122.

Ворітниця, -ці, ж. 1) Доска въ воротной створѣ. См. **Ворота.** *Дойшли вони до воріт, Остап осадив сало (що ніс) на ворітницю.* О. 1862. I. 35. Иногда во мн. ч.: **ворота.** *Втворіть ворітниці!* АД. I. 41. 2) **Глуха ворітниця.** Столбъ, къ которому привязаны ворота. Мнж. 135.

Ворітонька, -ньок, мн. Ум. отъ **ворота.**

Воріття, -тя, с. Мѣсто у воротъ. *Перві свати по за воріття, другі свати з кіньми під сіньми.* Нп.

Воріття, -тя, с. Возвратъ, возвращеніє. *Є каяття, та нема воріття.* Ном. № 2240. См. **Вороття.**

Воріття, -тець, мн. 1) Ум. отъ **ворота.** 2) **Калитка.** *Зачиняй ворітєчка й воріття, а не пускай Василєчка молодця.* Рк. Макс.

Воріх, -ха, м. = **Оріх.** Желєх.

Ворішина, -ни, ж. 1) Раст. *Geranium sanguineum.* Вх. Пч. I. 10. 2) = **Орішина.** Желєх.

Воріщинка, -ки, ж. Раст. *Latus corniculatus.* Вх. Пч. I. 11.

Ворка, -ки, ж. Ворчанье. *Випивай, щоб на ворку не оставалось.* Ном. № 11555. *Ну бо допивай, а то буде чоловіча ворка гнаться.* Г. Барв. 39.

Воркін, -куна, м. = **Воркотун.** *У запічку да й воркін ворчишь.* Грин. III. 99.

Воркіт, -кота, м. Мурлыка. *Ой кіт воркіт да на віконечко скік.* Макс. (1849), 103.

Воркітня, -ні, ж. Мурлыканіє.

Воркнути, -ну, -неш, гл. Мурлыкнуть. *А ти, сірий, воркни.* Мил. 39.

Воркота, -ти, ж. Мурлыканіє. *Ой на коту воркота, на дитину дрімота.* Макс. (1849), 102.

Воркотання, -ня, с. 1) Мурлыканье. 2) Ворчанье. *А з свєкорком брання — тільки воркотання.* Грин. III. 82.

Воркотати, -чу, -тиш, гл. Мурлыкать. *Ой кіт буде воркотати.* Макс. (1849) 58.

Воркотливий, -а, -е. Ворчливый. *Третій клопіт — милий воркотливий.* Грин. III; 304.

Воркотня, -ні, ж. = **Воркітня.** *Воркотня, та не що-дня.* Ном. № 2736.

Воркотун, -на, м. Ворчунь.

Воркотуха, -хи, ж. Ворчунья. *Годі тобі, стара воркотухо!* Стор. 11. 216. *Жила Аматина там нянька.... скупа і зла і воркотуха.* Котл. Ен. IV. 42.

Воркотя, -ті, об. Ворчунь, ворчунья.

Воркувати, -кую, -єш, гл. Ворковать. *Чого, серце, як голубка, день і ніч воркує?* Шевч. 43. *Воркувала горлиця у садку.* Гліб. 49.

Воркун, -на, м. = **Воркотун.** *А на печі воркун ворчить.* О. 1861. XI. Св. 51. Ум. **Воркунок, воркуночок.** *Ой воркуне та воркуночку, не бий мене та в головочку.* Г. Барв. 40.

Воробень, -бня, м. = **Воробець.** О. 1862. X. 34.

Воробець, -бця, м. 1) = **Горобець.** *Орел не пристає з воробцями.* Ном. № 1033. 2) — **тростяний.** Пт. болотный воробей, *Emberiza schoeniclus.* Вх. Пч. II. 10.

Воробиця, -ці, ж. Самка воробья. Желєх.

Воробня, -ні, ж. соб. Воробья. Желєх.

Воробчиха, -хи, ж. = **Воробиця.** Желєх.

Воробок, -бка, м. = **Горобець**. Галиц.

Вороб'я, -б'яти, с. 1) = **Гороб'я**. 2) Маленькій ребенокъ (шутливо-ласкательное). Ум.

Вороб'ятко. *А старая его мати на криселку сидить, маленькое вороб'ятко на руках держить.* Гол. I. 116.

Вороб'ячка, -ки, ж. Воробьиный пометъ. Вх. Зн. 8. Желех.

Ворог, -га, м. Врагъ. *В щасті не без ворога.* Ном. № 1714. *З одним Богом на сто ворог.*

Ном. № 12. Ум. **Ворі(о)женько**.

Ворогування, -ня, с. Враждование. К. Краш. 11.

Ворогувати, -гую, -єш, гл. Враждовать. *Баба, що ворогує на ню.* Ном. № 13409. *Вони на тебе ворогують, я буду ворог їм заклитий.* К. Псал. 312.

Ворож, -жа, м. = **Ворожбит**. Вх. Лем. 400.

Ворожбит, -та, м. Гадальщикъ, колдунъ. Рудч. Ск. I. 43. Гол. I. 3.

Ворожбитенко, -ка, м. Сынъ колдуна.

Ворожбитівна, -ни, ж. Дочь колдуна.

Ворожбитка, -ки, ж. Ворожея, чародѣйка. Гол. IV. 445.

Ворожбитство, -ва, с. Гаданіе, колдование, чародѣйство. Желех.

Ворожечка, -ки, ж. Ум. отъ **ворожка**.

Ворожий, -а, -е. Вражескій. *Засліпив вороже око.* К. Псал. 66.

Ворожилъ, -ля, м. = **Ворожбит**. Вх. Лем. 400.

Ворожиля, -лі, ж. 1) = **Ворожбитка**. Вх. Лем. 400. 2) = **Сонечко**, *Soccinella septempunctata*. Вх. Лем. 400.

Ворожити, -жу, -жиш, гл. 1) Гадать; колдовать. *Хто ворожить, той душою наложитъ.* Ном. № 233. 2) — **коло чого**. *Возиться съ чѣмъ, что-то дѣлать съ чѣмъ. Ночліжники бачили, що такі то коло тих коней ворожили і щось нишком балакали.* Ном. № 12831.

Ворожіння, -ня, с. Гаданіе, ворожба.

Ворожка, -ки, ж. Гадалка, ворожея. *У ворожки хліба трошки.* Ном. № 231. *Ворожка з бісом накладає.* Ном. № 232. Ум. **Ворожечка**.

Ворожнета, -ти, ж. Вражда. *Од лихої ворожнети заховаєшся за мене.* К. Псал. 81.

Ворожнеча, -чі, ж. = **Ворожнета**.

Вороза, -зи, ж. Веревка или ремень въ кнутъ, которыми бьютъ. Вх. Зн. 8. Ум.

Ворозка.

Ворозький, -а, -е. 1) Шаловливый. Шух. I. 32. 2) Быстрый, горячій. *Ворозький кінъ.* Вх. Зн. 8. Желех.

Ворок, -ка, м. 1) Мѣшокъ. *Питався лях: «Що ти постелив?» — Ворок. — «Чим ти вкрився?» — Воротом. — «Що ти поклав у голови?» — Ворок. — А він уліз у мішок, то постелився і вкрився й під головами, й під ногами, — то все один.* Ном. № 1308. 2)

Небольшой мѣшочекъ со скошенной нижней частью такъ что внизу только одинъ уголъ, — служить для отдавливанія творога. Ум. **Ворочок**. Мнж. 177. *Висів під полом у ворочку сир.* Мнж. 81. *Йде хазяйка у комору та й тягне чого небудь ворочок.* О. 1862. I. 73.

Ворон, -на, м. 1) Воронъ, *Corvus*. *По дівчиноньці отець-мати плаче, а по козакові чорний ворон криче.* Мет. 96. 2) — **морський**. Альбиносъ. Вх. Пч. II. 9. 3) Дѣтская игра, въ которой воронъ хватаетъ дѣтей, а мать защищаетъ ихъ и пр. Маркев. 71. Чуб. 73, 75; Ив. 56; КС. 1887. VI. 483. Ум. **Воронок**. Аф. 322. Ув. **Вороняка**. Аф. 322.

Ворон, -на, -не. = **Вороний.** *Ворон коню, біжи швидко.* Мет. 74.

Ворона, -ни, ж. 1) Ворона. *Ворона маненька, та ріт великий.* Ном. 2) — **морська.** Пт. = **Синьоворонка.** Вх. Пч. II. 9.

Вороненький, -а, -е. Ум. отъ **вороний.**

Вороненя, -няти, с. = **Вороня.** *Ворон послав вороненя, воно й полетіло.* Грин. I. 163. Ум. **Вороненятко.** *Прилітає ворон з вороненятком.* Грин. I. 162.

Воронець, -нця, м. 1) Вороной конь. *Ой дайте мені коня воронця, коня воронця і гострого меча.* Мет. 339. 2) Напитокъ изъ водки съ медомъ. 3) Раст. а) *Raeonia tenuifolia* L. ЗЮЗО. I. 130. б) *Spirala Filipendula* L. ЗЮЗО. I. 137.

Вороний, -а, -е. 1) Вороной. *Стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. 2) Чорный. *Посередині колодязь, а там вода аж ворона.* ЗОЮР. II. 50. Ум. **Вороненький.**

Воронка, -ки, ж. Воронка. *Як олива закипіла, а вона виносить на двір, одтика воронку і по два кухлі у кожну бочку.* Рудч. Ск. II. 152.

Вороння, -ня, с. соб. Вороны. *А воронне клює-щипле личенько козаچه.* Хата. 17.

Воронняччя, -чя, с. соб. = **Вороння.** *А на клятого так сідає галіч, воронняччя.* Рудч. Ск. II. 74.

Вороньок, -нька, м. = **Воронець 1.** *Пускається навздогін своїм баским бистроногим вороньком.* Мир. ХРВ. 139.

Вороня, -няти, с. Вороненокъ. Ум. **Воронятко.**

Вороняка, -ки, м. Ув. отъ **ворон.**

Воронячий, -а, -е. Вороній. Ном. № 12743. **Вороняче вухо.** Порода грибівъ.

Воропай, -пая, м. ? *Чоловіче воропаю, де ж я тебе поховаво? Заховаво під вербою. Чим накрию? Пеленую. Заховаво на могилі, щоб по тобі вовки вили.* Тополя, Чари, 9. См. еще **Потебня.** III. 65.

Ворота, -ріт, мн. Ворота. *Голий іде — вороти вузькі.* Ном. № 1473. Части воротъ: **стовпи** — столбы, къ которымъ прикрѣплены ворота, **стовпці** — вертикальные брусья, въ которыхъ укрѣплены горизонтальныя **ворітниці**; отъ верхушки одного стовпця до низу другого идетъ діагональю планка, прибитая для большей крѣпости воротъ и называемая **перепонка.** Харьк. у. (Лобод.). Ум. **Ворітка, ворітця, ворітенька, ворітечка, ворітонька, воріточка.** *Бігла чечітка поперед ворітка.* Ном. стр. 302, № 429.

Воротарь, -ря, м. 1) Привратникъ. *Воротаре, воротаре, вітвори воротонька.* АД. I. 40. 2) Родъ хороводной игры. КС. 1889. IX. 635.

Воротати, -таю, -єш, гл. Обтирать зерно въ ступѣ отъ шелухи. Золотонош. у.

Воротило, -ла, с. 1) = **Навій.** Вх. Уг. 247. МУЕ. III. 24. Шух. I. 255. 2) Длинное бревно, которымъ поворачиваютъ мельницу. 3) Часть **токарни** (см.). Шух. I. 305. 4) Родъ ключа для поворачиванія навоя въ ткацкомъ станкѣ. Волч. у.

Воротник, -ка, м. = **Воротарь.** Гол. (Желех.).

Воротниця, -ці, ж. 1) = **Ворітниця,** 2) Ворота, плетенныя изъ прутьевъ. Угор.

Воротній, -я, -є. Воротный. *Якась людина... бралась на перелаз у воротній хвірточці.* Г. Барв. 419.

Вороття, -тя, с. = **Воріття.** *Троянці, в крiпості запершись, Енея ждали вороття.* Котл. Ен. V. 31. *Буде каяття на світі, — вороття не буде.* Шевч. 379.

Ворох, -ха, м. 1) Куча. Шух. І. 178. **У воросі погуторити.** Поговорить въ компанії. Шух. І. 41, 50. 2) Куча не в'яянаго зерноваго хлѣба. *Пшениці ворох був не вкритий.* Алв. 69. *Ні жадної скирти не осталося — він усі помолотив. Вороха так до неба.* Грин. ІІ. 69.

Ворохібини, -бин, ж. мн. = Ворохібня. К. Дз. 167.

Ворохібник, -ка, м. М'ятежникъ. Вх. Зн. 21.

Ворохібництво, -ва, с. = Ворохібня. *З ворохібництвом лихим своїм таяться.* К. Дз. 117.

Ворохібня, -ні, ж. М'ятежъ. Вх. Зн. 21. К. Дз. 115, 32.

Ворохобити, -блю, -биш, гл. Бунтовать, возставать. Желех.

Ворочання, -ня, с. Переворачиваніє.

Ворочати, -чаю, -єш, гл. 1) Возвратиться. *Ворочай, зяченьку, хоч не хутко.* Мет. 99. 2) Возвращать. *Доганяйте, ворочайте літа молодії.* Нп.

Ворочатися, -чаюся, -єшся, гл. 1) Возвращаться. *Ой їдь та їдь, мій милесенький, та не забавляйся, на конику вороненькім назад ворочайся.* Гол. 2) Поворачиваться. *Ой матінко утко, ворочайся хутко: уже сонце низенько, дружечки близенько.* Грин. ІІІ. 429. 3) Имѣться, случаться. *Нашим усе чарчина ворочається.* Грин. І. 239.

Ворочок, -чка, м. Ум. отъ **ворок.**

Ворситися, -шуся, -сисся, гл. Сердиться. Вх. Зн. 18.

Ворухливий, -а, -е. Подвижной; беспокойный.

Ворухнути, -ну, -неш, гл. Шевельнуть.

Ворухнутися, -нуся, -нешся, гл. Шевельнуться. *Не зна Марко, як в колищі часом серед ночі прокинеться, ворухнеться, то вона вже скочить і укриє й перехрестить.* Шевч. 105.

Ворушило, -ла, с. Рычагъ. Полѣсьє.

Ворушити, -шу, -шиш, гл. 1) Шевелить. *Не воружи гною, бо буде воняти.* Ном. № 3289. 2) Трогать. *Чорте, на груш, тільки мене не воруж.* Ном. № 3837. *Не воружте мене, не займайте мене, неначе ви й не бачите нічого.* Кв. І. 88.

Ворушитися, -шуся, -шишся, гл. Шевелиться. *Ворушиться, і усом моргає, очима поводить.* Кв. І. 126. *Ворушиться ще, жили, поки живі.* Ном. № 5934. *Усюди.... народ воружився.* Стор. М. Пр. 51.

Ворушливий, -а, -е. = Ворухливий.

Ворушня, -ні, ж. Суматоха, волненіє (толпы). Желех.

Ворчати, -чу, -чиш, гл. Ворчать. *Коли зять стане ворчати, за двері хватайся.* Ном. *Хоч не лає, дак ворчить.* Г. Барв. 319.

Вор'я, -р'я, с. = Вір'я. Козел. и Борз. у. *Через вор'є перелізти, зараз і в леваду.* О. 1862. VII. 34.

Восени, нар. Осенью. *В-осени ложка води, а дві грязі.* Ном.

Восет, -ту, м. Раст. = **Осот.** Вх. Пч. І. 9.

Восика, -ки, ж. = Осика. Вх. Пч. І. 12.

Воскобійник, -ка, м. Воскобойникъ, воскобой и хозяинъ воскобойни.

Воскобійниця, -ці, ж. Воскобойня. Котл. Ен. V. 65.

Воскобійня, -ні, ж. = Воскобійниця. К. ПС. 111.

Воскобоїна, -ни, ж. Раст. *Solidago Virgaurea* L. Лв. 101.

Воскобоїни, -їн, ж. мн. Вощина, остаюущаяся послѣ топлєнїя воска. *Я вже знаю віск і воскобоїни.* Ном. № 5780.

Восковий, -а, -е. Восковой. *Не поможе, милий Боже, восковая свічка.* Ном. № 5671.

Воскрєсати, -саю, -єш, сов. в. **воскрєснути, -ну, -неш**, гл. Воскрєсать, воскреснуть. *Христос воскрес.* Ном. № 289.

Воскрєс, -су, м. Воскрєшенїє. *З невмируущими авторами «Марусі» та «Катєрини» почали вже простувати до воскресу староруської бояновщини.* К. Дз. 115.

Воскрєсення, -ня, с. Воскрєсенїє. *Садукєї кажуть: нема воскресення.* Єв. Мр. XII. 18.

Воскрєсити. См. **Воскрєшати**.

Воскрєснути. См. **Воскрєсати**.

Воскрєшати, -шаю, -єш, сов. в. **воскрєсити, -шу, -сиш**, гл. Воскрєшать, воскресить. *Чорна корова людєй коле, а біла воскресає.* Ном. стр. 291, № 44.

Воскувати, -кую, -єш, гл. Вощить.

Воспитати, -таю, -єш, гл. Пропитать, прокормить. *Ой як же мені не літати? Маю діток — нічим воспитати.* Нп.

Воспитатися, -таюся, -єшся, гл. Пропитаться, прокормиться. *Він має сім десятиин землі, то йому можна воспитатися.* Ромен. у.

В-останнє, нар. Вѣ послѣдній разѣ. *В-останнє глянула на діток, на брата.*

Восьмака, -ки, ж. Восьмерка вѣ картахѣ.

Восьмерик, -ка, м. = **Вісьмерик**. Рудч. Чп. 158.

Восьмерня, -ні, ж. Доска, получаємая при распилокѣ дрєвесваго ствола на восемь частей. Сумск. у.

Восьмеро, числ. Восемь душѣ, штукѣ.

Восьмерувати, -рую, -єш, гл. Разсѣкать, разрѣзать на восемь частей. *Літ з двадцять назад хоч би восьмерували, хоч би відчинили двері тієї куни, де ми сиділи, то не зворухнувся б з місця.* Стор. I. 257.

Восьмий, -а, -е. Восьмой. *Сім миль мосту, а на восьмій стоїть явор на ввесь світ славєн.* Ном., стр. 291, № 14.

Восьмуха, -хи, ж. Осьмушка, осьмая часть чєго-либо (земельн. участка, кварты и пр.).

Вохкий, -а, -е. Сырой, влажный. Ном. № 431. *Будє (хата) вохка зімою й весною.* Грин. II. 18.

Вохкїсть, -кости, ж. Сырость, влажность.

Вохко, нар. Сыро, влажно.

Вохра, -ри, ж. Охра, желтая глина.

Вочі, -чей, с. = **Вічі**. Ном. № 10314.

Вочко, -ка, с. Ум. отъ воко.

Вош и воша, -ші, ж. Вошь. *Держись, як воша кожуха.* Ном.

Вошивий, -а, -е. Вшивый. *Вошивий кожущок.* Чуб.

Вошковий, -а, -е. Ко вши относящійся. **Вошковє зілля**. Раст. Ononis hircina. Вх. Уг. 232.

Вошкопруд и вошопруд, -да, м. Вшивецѣ. *Пусти мене, вошкопрудє, погуляти поміж людє! — Ой холи ж я вошкопруд, — сиди дома, воші прудѣ.* Грин. III. 686.

Вошкопрудка и вошопрудка, -ки, ж. Вшивица.

Воща, -щі, ж. Вощина. *Медок у роток, а вощу у церкву.* Ном. № 12394.

Воцаний, -а, -е. Желтый, рыжий, по цвѣту подобный воску. О. 1862. V. Кух. 37.

Вощечок, -чку, м. Ум. отъ віск.

Вощина, -ни, ж. Вощина.

Вощити, -щу, -щиш, гл. Вощить.

Вощок, -щка, м. Ум. отъ віск.

Воюваннѣя, -нѣя, с. Веденіе войны, война. К. МБ. II. 188. *Їх уста м'які як масло, а на серці воюваннѣя.* К. Псал. 127. *Не кидав свого запорозького звичаю — воюваннѣя.* Мир. ХРВ. 81.

Воювати, -воюю, -єш, гл. Воевать. *Моли б, Боже, воювати, щоб шаблюки не виймати.* Ном. № 4636. *Яким мечем воював, таким і поліг.* Ном. № 7085. *Мене хочуть воювати.* Рудч. Ск. II. 10. *Царь царя потугою воює.* К. Бай. 26.

Воюватися, -воююся, -єшся, гл. 1) Воевать. *Турецький цару, вийдь на войну, воюватися, муштруватися.* Мет. 2) Драться. *Приходить до неї та й каже їй: ну що, ходім, бабо, воюваться.* Рудч. Ск. I. 53.

Воювник, -ка, м. = Войовник. К. XII. 58. К. ЦН. 159.

Воювничий, -а, -е. = Войовничий. К. ЦН. 157.

Вояк, -ка, вояка, -ки, м. Воинъ. *Так наші славні вояки там мовчки проливали кров.* Котл. Ен. V. 52. *Якого тобі ще треба? Чим не вояк? Стор. II. 217. А міщане ходять, все раду радять, що тому вояці за дари дати.* Нп. Ум. **Вояченько.**

Вояцький, -а, -е. Воинскій, солдатскій. Желех.

Вояченько, -ка, м. Ум. отъ вояк.

Воячка, -ки, ж. Воительница.

Вп.... См. Уп....

Вр.... Крімъ нижепомѣщенныхъ словъ. См. еще Ур.

Враг, -га, м. Чортъ, злой духъ. *Не взяв його враг!* Ном. № 1355. *Куди вас враг несе до гаспидського сина?* Греб. 387.

Враговий, -а, -е. = Вражий. *Не взяла його врагова мати!* Ном. № 5714. *Враговий задирака.* Сим. 212.

Враждувати, -дую, -єш, гл. — на кого. Быть недовольнымъ на кого, гнѣваться, сердиться на кого. *Враждують люде на Грицька, бо він з поля забірає чужі копиці.* Волч. у. *Народ і так на мене враждує.* О. 1862. II. 31. *Ой не враждуйте, вороженьки, на мене.* Грин. III. 251.

Враженний, -а, -е. Ув. отъ вражий.

Враженя, -няти, с. = Вражча. *Жиденята-враженята. беруть з хати котенята.* Грин. III. 326.

Вражий, -а, -е. Чертовъ, чертовскій, діавольскій. *Чи ви пани, чи ви ляхи, а ми запорожці: пам'ятайте, вражі сини, шо ми вам не хлопці.* Ном. № 12510. *Було б тобі, вражий сину, нас трьох не кохати.* Мет. 103. Ув. **Враженний.** *Е, враженний сину!* Черк. у.

Вражча, -чаги, м. Чертенокъ. *Я з ним балакаю, а воно, вражча, так і заливається.*

Вразький, -а, -е. = Вражий. О. 1862. I. 35. *Гей ви, ляхове, вразькі синове! Ік порогу посувайтесь, мені, козаку-нетязі, на покуті місце попускайте.* ЗОЮР. I. 205.

Врата, врат, мн. Только въ выраж.: **царські врата.** Царскіе врата. *Зачиняються царські врата для нашого брата.* Ном. № 4782.

Временнѣя, -нѣя, с. Хорошая погода? *Чиє временнѣя, того й погода.* Ном. № 13354.

Врем'я, -м'я, с. См. Урем'я.

Вс.... См. Ус....

Вськня! меж. Призывъ для воловъ и коровъ. Шух. I. 211.

Вт.... См. Ут....

Втора, -ри, ж. Басовая струна въ торбанѣ. КС. 1892. III. 383.

Вубратися, -беруся, -решся, гл. = **Убратися.** *Вубралась теща у вовчинки.* Мет. 191.

Вугалля, -ля, с. соб. = **Вугілля.** Черниг. Ум. **Вугаллячко.**

Вугельник, -ка, м. Обжигатель углей. Вас. 145.

Вугілля, -ля, с. Уголье, уголь.

Вугіль, -гля, м. Уголь. Ум. **вуглик, вугличок.**

Вугластий, -а, -е. Имѣющій углы, граненый.

Вуглина, -ни, ж. Уголекъ. Ум. **Вуглинка.** Мнж. 139.

Вуголо, -ла, с. При постройкѣ хаты въ срубѣ: связь дерева въ углу. Грин. I. 53.

Вугловий, -а, -е. Угольный. Желех.

Вугляр, -ра, м. Угольщикъ.

Вуглярка, -ки, ж. 1) Жена угольщика. Желех. 2) Мѣсто выжиганія угля.

Вуглярня, -ні, ж. = **Вуглярка 2.**

Вуглярство, -ва, с. Промысль выжиганія углей. Желех.

Вугнавецъ, -вця, м. = **Гунявий.** Желех.

Вугнавка, -ки, ж. = **Гугнявка.** Желех.

Вугнати, -наю, -єш, гл. = **Вугнотати.** Желех.

Вугноватий, -а, -е. = **Гугнявий.** Вх. Зн. 8.

Вугнотати, гл. = **Гугнявити.** Вх. Зн. 8.

Вуголо, -гла, м. 1) = **Куток.** 2) = **Ріг.** (наружный уголь, уголь улицы).

Вуголов, -ва, м. 1) Кожаная связь, которой въ цѣпѣ било прикрѣплено къ цѣповищу; части, охватывающія концы била и цѣповища, называются **вилиці**, а кольцо ихъ соединяющее **ремінник.** Шух. I. 166. 2) Часть уздечки, находящаяся на головѣ. Шух. I. 79.

Вугор, -гра, м. Угорь, прыщъ.

Вугрин, -на, м. = **Зеленяк.** Вх. Пч. II. 10.

Вугроватий, -а, -е. Угреватый, имѣющій угри на лицѣ.

Вудвуд, -да, м. = **Одуд.**

Вудвудя, -дяти, с. Птенець-удодъ. *Як вудвудята в вишневім садку, так та худібка при оборонці.* Гол. II. 36.

Вудила, -дил, с. мн. 1) Узда, уздечка. 2) Въ хвостѣ Большой Медвѣдицы названіе одной изъ меньшійх звѣздъ, находящейся между конечной и средней звѣздой. Мнж. 148.

Вудило, -ла, с. = **Вудлище.** Желех.

Вудилище, -ща, с. = **Вудлище.** Шух. I. 226.

Вудити, -джу, -диш, гл. = **Надити рибу.**

Вудка, -ки, ж. Уда, удочка. *Урвалася вудка.* Нечѣмъ уже поживиться.

Вудкало, -ла, вудко, -ка, с. = **Вудвуд.** Вх. Пч. II. 15.

Вудлище, -ща, с. Удилище. *Піду вудлище вирубаю.* Св. Л. 50.

Вудод, -да, м. = **Вудвуд.**

Вудок, -дка, м. = Вудвуд. Вх. Пч. II. 15.

Вуж, -жа, м. 1) Змѣя ужъ. 2) = **Гуж.** Коли взявся за вуж, то не кажи, що недуж. О. 1862. I. 35.

Вужака, -ки, м. Ужъ, большой ужъ.

Вужів, -жева, -ве. Ужу принадлежащій.

Вужівка, -ки, ж. Родъ веревки изъ прутьевъ, лозы или дуба.

Вужовий, -а, -е. = **Вужів.** Гол. I. 81.

Вузда, -ди, ж. 1) Узда. 2) Длинная веревка, привязанная къ крыльямъ невода — для вытягиванія послѣдняго. Вас. 186.

Вузечка, -ки, ж. Уздечка. Аби вузечка, а кінъ буде. Ном. № 5423.

Вузенський, вузесенький, -а, -е. Ум. отъ **вузький.**

Вузенко, вузесенько, нар. Ум. отъ **вузько.**

Вузити, -жу, -зиш, гл. Съуживать, дѣлать уже. Треба двері вузити, а то широкі. Каменец. у.

Вузісінський, -а, -е. Совершенно узкій.

Вузісінко, нар. Совершенно узко.

Вузлик, -ка, м. 1) Ум. отъ **вузол.** 2) Комокъ сбившейся глины. Глину на горшки треба розміщувать, бо в ній є вузлики, — так як камінці. Екатериносл. у. (Залюбовск.). Ум. **Вузличок.**

Вузлуватий, -а, -е. 1) Узловатый. 2) Замысловатый.

Вузол, -зла, м. 1) Узелъ. Лікарям чи поможись, чи не поможись, а вузол розв'яжись. Ном. № 8339. 2) Узы, связь. Ум. **Вузлик, вузличок.**

Вузький, -а, -е. Узкій. Туди ввійти — широкі ворота, а відтіль — вузькі. Ном. № 7352. Ум. **Вузенський, вузесенький.**

Вузько, нар. Узко. Ум. **Вузенко, вузесенько.**

Вузьмина, -ни, ж. Съуженное и мелкое русло рѣчного протока. Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Вуй, вуя, м. Дядя. Желех. Ум. **Вуйко.** См. **Стрий, дядько.**

Вуйко, -ка, м. 1) Ум. отъ **вуй.** Кіндрат свині брат, а кабана вуйко. Ном. № 12706. 2) Названіе медвѣдя у гуцуловъ. Шух. I. 22.

Вуйна, -ни, ж. = **Дядина.** Вх. Зн. 8. Желех.

Вулень, -льня, м. = **Вулій.** Гуде у будинку, як у вулені. МВ. (О. 1862. III. 50).

Вулиця, -ці, ж. 1) Улица. 2) Мѣсто, гдѣ собираются парни и дѣвушки для пѣнія, игръ, танцевъ. В мене ненька нерідная, мене на вулицю не пускає. Мет. 328. Ум. **Вуличка, вуличенька, вулонька.** Тісніі вуличеньки, тісніі. Грин. III. 471.

Вуличанин, -на, м. Участникъ гульбищъ и увеселеній молодежи на **вулиці** 2.

Вуличенька, вуличка, -ки, ж. Ум. отъ **вулиця.**

Вуличний и вулишний, -а, -е. Уличный. Желех.

Вулій, -лія, м. Улей.

Вулік, -ка, м. = **Вулій.**

Вулонька, -ки, ж. Ум. отъ **вулиця.**

Вунтувати, -ся, -тую, -ся, -еш, -ся, гл. = **Пручатися?** Ой ми його не пускаєм, най ся не вунтує; ми хочемо тото знати, де він ніч ночує. Гол. I. 227.

Вурда, -ди, ж. 1) Выжимки изъ сѣмянъ конопли или зеренъ мака, приготовленныя для начинки варениковъ или пироговъ. Kolb. I. 54. Марков. 151. 2) Сыръ, вываренный изъ сыворотки. Шух. I. 37, 206, 214.

Вурдитися, -джуся, -дишся, гл. 1) О молокъ: створаживаться. Херс. Галиц. 2) О людяхъ: дѣлать кислую физиономію.

Вурдяний, -а, -е. — пироги. Пироги съ вурдою. Вх. Зн. 8.

Вуркота, -ти, ж. = **Воркота.** *Ой на kota вуркота.* КС. 1893. VII. 82.

Вурчати, -чу, -чиш, гл. = **Мурчати.** *Кіт вурчить.* Мнж. 145.

Вус, -са, м. См. Ус.

Вусань, -ня, м. См. Усань.

Вусатий, -а, -е. См. Усатий.

Вусельниця, -ці, ж. = **Гусениця.** Вх. Пч. I. 6.

Вуспятки, -ток, мн = **Успятки.**

Вуста, вуст, мн. См. Уста.

Вуставка, -ки, ж. = **Уставка.**

Вустенок, -нка, м. Въ рыболовной вершѣ меньшій конусъ, входящій въ большій. Мнж. 177. См. Устенок.

Вустілка, -ки, ж. = **Устілка.** *Треба в новий чобіт услати вустілку з сіна або з соломи.* ХС. IV. 56.

Вутеня, -няти, с. = **Утеня.** *Нехай мої вутенята в городі у тебе.* Грин. III. 250.

Вутінка, -ки, ж. Ум. отъ вутка.

Вутка, -ки, ж. = **Утка.** *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. Ум. **Вутінка, вуточка.** *Летять одинадцять вутінок.* Чуб. II. 19.

Вутленький, -а, -е. Ум. отъ вутлий.

Вутлий, -а, -е. Слабосильный, слабый. *Ця пшениця вутла, — зараз висиплеться.* Харьк. у. *Гречка вутла — боїться морозу.* Лебед. у. Ум. **Вутленький.** *Така ще вона вутленька.* МВ. (О. 1862. I. 85). См. Утлий.

Вуточка, -ки, ж. 1) Ум. отъ вутка. 2) Родъ хороводной игры. Грин. III. 111.

Вутреня, -ні, ж. = **Утренья.**

Вуть-вуть! меж. Призывъ для утокъ. Херс.

Вутюхна, -ни, ж. = **Вутка.** Грин. III. 112.

Вутя, -тяти, с. = **Утя.** Грин. III. 111. Ум. **Вутятко.**

Вутячий, -а, -е. Утиный. Драг. 375.

Вухань, -ня, м. Человѣкъ съ большими ушами.

Вухатий, -а, -е. Съ большими ушами, длинноухій.

Вухналик, -ка, м. Ум. отъ вухналь.

Вухналь, -ля, м. Подковный гвоздь и тотъ гвоздь, которымъ прибиваютъ къ оси підісок. Ум. **Вухналик.** Г. Барв. 461.

Вухо, -ха, с. 1) Ухо. **Тепло, як у вусі.** Очень тепло. Ном. № 10285. **Тихо, як у вусі.** Полная тишина. **Роспустити вуха.** Развѣситъ уши, слушать со вниманіемъ и довѣріемъ. См. Ухо. 2) Ушко сосуда. Шух. 264. 3) Часть **кушки** (см.). Шух. I. 169. 4) Ухо, проухъ въ различныхъ инструментахъ для продѣванія рукоятка (напр. въ сапі, въ большой пилѣ, топорѣ и пр.). Шух. I. 164. МУЕ. III. 30. Сим. 24. 5) Въ желѣзномъ лемехѣ плуга гнѣздо, въ которое вставляется **чепіга.** Вас. 199. 6) Шипъ бревна или

бруса (въ постройкѣ, снарядѣ), входящій въ углубленіе. Шух. I. 90, 255. 7) Шипъ вала, которымъ валъ опирается на подставку. Шух. I. 235. 8) Шипъ, пятка дверей или воротъ, входящая въ гнѣздо и вращающаяся въ немъ. Шух. I. 87, 93. Ум. **Вушко, вушечко.**

Вучень, -чня, м. = **Учень.** О. 1862. I. 72.

Вушечко, -ка, с. Ум. отъ **вухо.**

Вушко, -ка, с. 1) Ум. отъ **вухо.** **У мене аж ушки засміялись.** — сдѣлалось очень радостно. Г. Барв. 281. 2) *мн.* Вареники съ говядиной, варимые въ супѣ. 3) Часть шкафи. (См.). Шух. I. 253.

Вуянка, -ки, ж. = **Вуйна.** Желех. Ум. и ласк. **вуяня.** (Галиц.).

Вх.... См. **Ух....**

Вц.... См. **Уц...**

Вч.... См. **Уч....**

Вш.... См. **Уш....**

Вщ.... См. **Ущ...**

В'юк, -ка, м. Вьюкъ. *Іде троє, а під ними по одному коню під в'юками.* ЗОЮР. I. 157.

В'юн, -на, м. 1) Рыба вьюнь. *Колись щука застукала в'юна у такім куточку, що не було куди йому втікати.* Рудч. Ск. I. 46. 2) Названіе вертляваго, живого вола. КС. 1898. VII. 46.

В'юнкий, -а, -е. Вертлявый, живой, проворный. *Тут шо вже було б тобі в'юнке, так і на містці не всиде.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

В'юновий, -а, -е. Относящійся къ **в'юну.** *Покоштував в'юнового сала.* Ном.

В'юнок, -нка, м. Раст. Повилика, *Convolvulus Serium* L. ЗЮЗО. I. 119.

В'юрок, -рка, м. = **Юрок.** Чуб. VII. 409.

В'ючак, -ка, м. Вьючное животное. *Двугорбі в'ючаки, цибаті дромадери в піску глибокому немов купались.* К. МХ. 15.

В'ючити, -чу, -чиш, гл. Вьючить. *Все що треба, в'ючили на коней.* Стор. II. 165.

В'яз, -зу, м. 1) Дерево вязъ, *Ulmus.* 2) Рыба язь, *Ciprinus rutillus.* 3) Завязъ. *Як би дощ, то ще б в'яз був на огудині.* Лебед. у. *Щоб був в'яз на огірках.* О. 1861. XI. Св. 59. 4) *мн.* **в'язи = В'язок 2.** *То не біда, що по в'язи вода, тоє горш проняло, що і копилля поняло.* Ном. № 7228. Ум. **В'язок.**

В'язальник, -ка, м. Вяжущій снопы.

В'язальниця, -ці, ж. Вяжущая снопы. *У сніп в'язальниця не зв'яже.* К. Псал. 297. Ум. **В'язальничка.** О. 1861. XI. Св. 64.

В'язан(ь), -ні, ж. Пучекъ, букетъ. *Велика в'язан квітя.* Вх. Лем. 400.

В'язання, -ня, с. Связываніе.

В'язати, -жу, -жеш, гл. 1) Вязать, связывать. *Як кажуть, то й батька в'яжуть.* Ном. № 1081. *Буду жати і в'язати, доленьки шукати.* Мет. 276. 2) Привязывать. *Приїхав до долини, в'яже коня до ялини.* Мет. 91. *Хто путає (коня), той ногами плутає, а хто в'яже, той певно спать ляже.* Ном. № 11396. 3) Присоединять къ чему, связывать съ чѣмъ. *Не знайшли нічого такого, щоб її до того діла в'язати.* Мир. Пов. II. 111. 4) — **руку.** Жениться, выходитъ замужъ.

В'язатися, -жуся, -жешся, гл. 1) Связываться. 2) Вязаться. *Густо сей пояс в'язався.* Ном. № 257. 3) О раст.: завязываться. *Мої угірочки густо в'язались в угудині.* Ном.

В'язень, -зня, м. Узникъ; плѣнникъ; арестантъ, заключенный. *Я буду сповідати в'язня.* К. ЧР. 393.

В'язи, -зів, м. мн. Шейные позвонки. *Аби голова на в'язах, а розум буде.* Ном. № 4877. *Трохи в'язи не звихнулись.* Котл. Ен. VI. 41.

В'язила, -зил, с. мн. Узы. *Розірвемо реміннії в'язала, поламлемо на шиях наших ярма.* К. Псал. 3.

В'язій, -зія, м. = В'язільник.

В'язіль, -ля, м. 1) Раст.: а) Клеверъ бѣлый и красный, *Trifolium repens, — pratense* L. Вас. 205. б) *Trifolium flexosum* L. ЗЮЗО. I. 139. в) *Trifolium montanum.* ЗЮЗО. I. 139. 2) Связка. Угор.

В'язільник, -ка, м. = В'язальник. Харьк.

В'язільниця, -ці, ж. = В'язальниця. *Юрба в'язільницъ молодих.* Щог. Сл. 103.

В'язіння, -ня, с. Связываніе сноповъ.

В'язка, -ки, ж. 1) Связка. *От вам казка, мені бубликів в'язка.* Рудч. Ск. I. 4. *В'язка сіна.* Грин. III. 571. *Я ж думала, що мій милий, аж соломи в'язка.* Мет. 2) = **В'язок 2.** Сумск. у. Ум. **в'язочка.**

В'язний, -а, м. Относящійся къ тыльной части шеи. **В'язне сіло.** Сало съ шеи. Павлогр. у.

В'язник, -ка, м. = В'язень. *На свято Пилат одпускав їм одного в'язника.* Єв. Мр. XV. 6.

В'язниця, -ці, ж. Тюрьма; заключеніе. Гол. I. 162. *Да чи правда, що губили Пилипка в в'язниці.* Лукаш. 137.

В'язничний, -а, -е. Тюремный; Желех.

В'язнути, -ну, -неш, гл. Привязываться.

В'язовий, -а, -е. Вязовой. *А ще, правда, на козакові постолі в'язові.* Макс.

В'язок, -зка, м. 1) Связь полудрабків въ возѣ. Рудч. Чп. 250. 2) Связь (изъ тонкаго гнутаго дерева), посредствомъ которой въ саняхъ копили двухъ полозьевъ соединяются между собой. Лебед. у. (Залюбовск.). 3) Въ наружномъ одnobортномъ колесѣ водяной мельницы: дубовая дужка, при помощи которой каждая лопатка прикрѣплена къ кляку. Черниг. у. 4) Въ корзинѣ: поперечина, сверхъ которой затягивается дуга для ручки въ корзинѣ. Вас. 147. 5) Позвонокъ. Терск. обл. 6) Ум. отъ **в'яз.**

В'язочка, -ки, ж. Ум. отъ **в'язка.**

В'язура, -ри, ж. Большая связка. *В'язуру набере хворосту.* Кролев. у.

В'язъ, -зі, ж. 1) = **В'яз 3.** *В'язі мало на огудині.* Черк. у. 2) Вязъ (сноповъ). *Копи дає по 5 п., а як що буйної в'язі, то й геть то більше.* О. 1862. I. 59. 3) ? *Дубовіі сіни, а вербові в'язя.* Грин. III. 528.

В'ялий, -а, -е. Вялый, увядшій. *Лежить моя женишина, як тая квітка в'яла.* Мет. 98. *Викорентиться, як в'яла риба.* Ном. № 5354.

В'ялити, -лю, -лиш, гл. 1) Дѣлать вялымъ, вялить. *Чужина в'ялить як билину.* Гліб. *Уже ж мені, мій же братіку, уже роженъки не щипати.... а запашного василечка у рученьках не в'ялити.* Грин. III. 536. *Уроки.... печінку в'ялили.* Мнж. 152. 2) Сокрушать, печалить. *Не суши, не в'яли чорними бровами.* Мет. 17. *Сушать мене, в'ялять мене мої воріженьки.* Мет. 253. *Хлопцеві серденько слізьми в'ялила.* МВ.

В'янути, -ну, -неш, гл. 1) Вянуть. *Куди гляне, трава в'яне.* Ном. стр. 304, № 497. 2) Чахнуть, увядать. *Чого в'янеш, моя доню? Шевч. Лихо, лихої мати в'яне, дочка червоніє.* Шевч. 20. **Серце в'яне.** Сердце замираєть, духъ захватываєть. *З мушкетом стане, а серце в'яне.* Нп. *Твоє личенько біле рум'яне, хто на його гляне — серденько в'яне.* Мет. **Волос в'яне (слухаючи що)** — говориться, когда приходится слышать что-либо сильно неприятное? *А в мене волос в'яне, се слухаючи.* Г. Барв. 441. *Так співає, аж волос в'яне.*

В'ятер, -ра, в'ятір, -ра, м. = Ятір. Ном. № 13437. *Ніхто їх не ловив, — ні волоком, ні в'ятірами.* Гліб. *Люде в'ятірі просушували.* Грин. П. 58.

В'ятерина, -ня, ж. = Ятеріна. Ум. **Ятеринка.** *Тепло, як циганові під в'ятеринкою.* Ном. № 642.

В'ячати, -чу, -чиш, гл. = Мекати. *Коза в'ячит, кричит: ве, ве!* Вх. Уг. 232.

Г.

- Га?** меж. 1) А? ась? что? Чому не послухав, як я казав, щоб у шинок не заходив? га? Рудч. Ск. II. 131. *Іване! — Га?* 2) А, ахъ, э, вотъ какъ! Га, добра твоя горілка, — дай вип'єм ще. Чуб. I. 109. *Раз лучилось робаку на віку, та вже й га!* Ном. № 2611. 3) Пѣсенный припѣвъ. *Гоп, чук, га, тропака, бо я зроду така!* Левиц. I. 53.
- Габа, би,** ж. 1) Бѣлое сукно турецкое. *Ой із города із Трапезонта виступала галера,...* турецькою білою габою покровена. АД. I. 208. У Шевченка снѣжная пелена. *Возьме її (дїброву) та й огорне в ризу золотую і сповие дорогою білою габою.* Шевч. 640. 2) Кайма? *Хустка з золотими квітами, з золотою габою.* МВ. II. 77. *Хустка колись була чорна із габою, тепер стала руда.* О. 1862. VIII. 32.
- Габати, -баю, -єш,** гл. = **Габцювати.** Аф. 352.
- Габелковий, -а, -е.** Сдѣланный ізъ кожи молодой скотины. *Обутий в габелкових черевиках.* Стор. II. 96.
- Габелок, -лка,** м. 1) Кожа молодой скотины. Вас. 158, 157. 2) Кожа съ шеи лошади или быка. Мнж. 178.
- Габзьований, -а, -е.** ? *Вже була стара, а ще подавай їй і спідниці байові, і юпки габзьовані.* О. 1861. VIII. 16.
- Габлина, -ни,** ж. Телятина. Желех; Вх. Зн. 9.
- Габлі, -лів,** м. мн. = **Габлина.** Желех. Вх. Зн. 9.
- Габов,** меж. Восклицаніє гуцульськихъ дровосѣковъ при спусканіи срубленихъ дерев'євъ съ горы внизъ; етимъ восклицаніємъ стоящіє внизу работники дають знакъ стоящимъ выше приістановити спускъ дерев'євъ. См. **Кінатов.** Шух. I. 180.
- Габовий, -а, -е.** Сдѣланный ізъ бѣлаго сукна габи. *Рукавичейки габові.* Гол. II. 119.
- Габук, -ка,** м. Мѣсто въ рѣкѣ, гдѣ вода течеть узкимъ русломъ и съ шумомъ б'єть внизъ. Шух. I. 227.
- Габцювати, -цюю, -єш,** гл. Хватать. *Хоть старого, хоть малого, то так габцюють.* Аф. 352.
- I. Гав!** меж. Звукоподражаніє лаю собаки. *Вовк узяв дитину да й побіг, а собака за ним: гав, гав, гав!* Рудч. Ск. I. 9.
- II. Гав,** нар. = **Гев.** Вх. Лем. 402.
- III. Гав, -ву,** м. Лай. *Я пізнав і гав тієї собаки, — такий хрипкий.* Новомоск. (Залюбов.).
- Гава, -ви,** ж. 1) Ворона. Аф. 352. **Гави ловити.** Ротозѣйничать, зѣвать. *Гав ловив та витрішки продавав.* Ном. № 10926. 2) Переносно: разиня, ворона. 3) Промежутокъ межъ двухъ зуб'євъ пили. НВолын. у.
- Гавановий, -а, -е.** Темно-желтый. КС. 1891. V. 196.
- Гавань, -ні,** ж. Гавань. *Ой стояла на гавані против Яниколя; ой там була хуртовина із чорного моря.* Мет. 431.
- Гавза, -зи,** об. Гнусливый человекъ, гнусливая женщина. Полт.
- Гавзатий, -а, -е.** Гнусливый. Полт.
- Гавин, -а, -е.** Вороній. *Гавине гніздо.*
- Гавити, -влю, -виш,** гл. Ротозѣйничать, зѣвать.
- Гавк, -ку,** м. Лай. Вх. Лем. 401.
- Гавкання, -ня,** с. Лай.
- Гавкати, -каю, -єш,** гл. Лаять. *Собака і на святого гавка.* Ном. № 5195.

Гавкач, -ча, м. = Лис. Вх. Пч. II. 5.

Гавкнути, -кну, -неш, гл. Однокр. в. отъ гавкати. У дворі гавкнуло цуценя. МВ. I. 108.

Гавкотня, -ні, ж. Сильный лай.

Гавкун, -на, м. Лающее животное. К. Дз. 57.

Гавкучий, -а, -е. Громко лающий, часто лающий. Це в нас гавкучий собака. — Щеня гавкуне. К. Дз. 49.

Гавкущий, -а, -е. = Гавкучий. Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі. КМБ. II. 119.

Гавра, -ри, ж. Берлога. Угор.

Гавран, -на, м. Птица: Corvus corax, воронъ. Вх. Пч. II. 9. Гавране, гавране, високо літаєш. Гол. II. 719.

Гавря, -рі, ж. = Гава. Морд.

Гаврях, -ха, м. = Ховрах. Драг. 241.

Гавх, меж. = I. Гав. Ей, чоловіче, а ні важся! Бо що два, а не єден, а собака третій.... гуджа-гавх! Ном. № 4357.

Гав'юрка, -ки, ж. = Вевірка. Вх. Пч. II. 7. См. Білка.

Гав'язь, -зі, ж. Раст. Symphytum officinale. Вх. Пч. II. 36. Шух. I. 22.

Гав'ячий, -а, -е. = Гавин.

Гав'яр, -ру, м. Раст.: а) = Гатарак. Acorus calamus L. ЗЮЗО. I. 109. б) Carex riparia L. ЗЮЗО. I. 115.

Гагакання, -ня, с. Вскрикування, громкій говоръ.

Гагакати, -каю, -єш, гл. Вскрикувать, громко говорить. Піп у церкві гагакав, гагакав, аж ніт його проняв.

Гагакнути, -кну, -неш, гл. Однокр. в. отъ гагакати.

Гагара, -ри, ж. Родъ дикой утки, гагара. По весні налетіло до нас на Тернівку гагар. Стор. II. 75.

Гагарячий, -а, -е. Гагарій. Гагаряче пір'я.

Гад, -ду, м. 1) Гадъ, пресмыкающееся. Чужими руками добре гада ловити. Ном. № 9664. 2) Соб. Много пресмыкающихся. Гад руками з ями до ями носить. ЗОЮР. I. 309. Там коло криниці побачив такого багацько темного та сірого страшного гаду. Драг. 113. 3) Бранное: гадина. Скверний гаде, куди ти лізеш? Схаменись! Шевч. 335.

Гада, -ди, ж. = Гадка. Ідіте до батька, покиньте свою непевну гаду. Г. Барв. 133.

Гадай-зілля, -ля, с. = Білзор, Parnassia palustris L. ЗЮЗО. I. 130.

Гадання, -ня, с. Размышление, помыслы, думаніе.

Гадати, -даю, -єш, гл. 1) Думать, размышлять, помышлять, предполагать, воображать. Я козак молод, гадаю, що я собі пароньки не маю. Мет. 17. Ой ти, козаче, що ти думаєш-гадаєш? Мет. 81. Коника сідлає, а на Бога не гадає. Гол. I. 11. 2) = Згадувати. Та будем ми поміратъ і свого батенька гадать. Мил. 211.

Гадатися, -ється, гл. безл. Гадається, гадалося. Думається, думалось. Скільки ж то гадалося мені, буде землі під усім царством. Ком. Р. I. 1. Коли б панам гадалося, з чого лихо скувалося. Ном. № 1136.

Гадваб, -бу, м. = Єдваб. Вх. Лем. 401.

Гадвабний, -а, -е. = Єдвабний. Гадвабна хусточка. Гол. IV. 435.

Гаддя, -дя, соб. = Гади. Гаде підъ землю ховає сі на зіму. ЕЗ. V. во.

Гаджуга, -ги, ж. Молодая смерека вышиной до трех метровъ. Шух. I. 176.

Гаджучка, -ки, ж. Молодая смерека вышиной до 1 1/2 метра. Шух. I. 176.

Гадзимка, -ки, ж. = **Адзимка.** Вх. Зн. 1.

Гади-перегади, -дів, мн. Раздумывание. *Почнуться гади-перегади — начнутъ думать — передумывать.* Лохв. у.

Гадило, -ла, с. Родъ игры съ пѣсней. *Гад, гад, гадило, що по полю бродило и пр.* Мил. 54.

Гадина, -ни, ж. 1) Гадъ, пресмыкающееся животное, змѣя. *В'ється, як гадина.* Ном. № 3002. *Гадина в його словах дихає.* Ном. № 2932. *Хоч би гадина там сичала, то візьме (такой воръ).* Ном. № 11084. *Туга коло серця як гадина в'ється.* Чуб. V. 473. 2) — **сліпа** = **Веретінник**, *Anguis fragilis.* Вх. Пч. II. 16. 3) — **сороката.** *Pelias cherssea.* Шух. I. 22. 4) — **чорна.** *Pelias cherssea.* Шух. I. 22. 5) Употребляется какъ бранное слово. Ум.

Гадинка. Грин. I. 6; **гадинонька,** Мет. 251; **гадиночка.** Чуб. V. 434.

Гадинник, -ка, м. Раст. а) *Alchemilla vulgaris.* Вх. Пч. II. 29. б) *Verbascum thapsus.* Лв. 102.

Гадинонька, -ки, ж. Ум. отъ гадина.

Гадиночка, -ки, ж. Ум. отъ гадина.

Гадиня, -няти, с. Змѣенышъ. *Гадина чинить уперед яйце, а потім виводить гадиніта.* Шух. I. 238.

Гадка, -ки, ж. Мысль, помышление, думка. *Ні думки, ні гадки. — Що хатка, то инша гадка. Взяли мене думки та гадки.* Ном. № 5807. **А ні гадки. І гадки не має.** И не думаетъ вовсе; и въ усь себѣ не дуеть; и не заботится. Ном. № 4991. *Його лають, а він, а ні гадки, (а він і гадки не має).* Его бранягъ, а онъ и въ усь себѣ не дуеть. *Не журиться Катерина, і гадки не має.* Шевч. 67. *За годинки жито помолотили й прибрали, — тепер ні гадки, — т. е. теперъ и спокойны.* Черн. у. **Шкода й гадки.** Нечего и думать. *Шкода й гадки, не буде нічого.* Шевч. 422. Ум. **Гадонька, гадочка.** *Думки-гадоньки не мають.* Шевч. 648. *Ой почели вівчерики гадочки гадати, як би дати Бондарючці та у село знати.* Шух. I. 205.

Гадкувати, -кую, -ещ, гл. Размышлять, раздумывать. *Він тогди не каже нічо, лиш собі гадкуйт.* Гн. II. 9.

Гадовий, -а, -е. Змѣиный, свойственный гаду. *Гадове Кодло.* Бранное слово. *Енея, гадового сина, пужни по своєму.* Котл. Ен. IV. 36. *Гадова свинота.* Ном. № 12403.

Гадовище, -ща, с. Змѣиное гнѣздо, мѣсто пребывания змѣй. Вх. Зн. 9.

Гадонька, -ки, ж. Ум. отъ гадка.

Гадочка, -ки, ж. Ум. отъ гадка.

Гадра, -ри, ж. Баба-яга, сварливая баба. Вх. Зн. 9.

Гаду. Обыкновенно съ повтореніемъ въ выраженіи: **Я (він, ти і т. д.) гаду, гаду.** Я (онъ, ты и т. д.) болтаю.... *Гаду, гаду, а вовк суне.* Ном. № 5769. *Гаду, гаду, а пси в крупах.* Ном. № 12949.

Гадъ, -ді, ж. = **Гаддя.** *В хаті була всяка гадъ..... вужі та ящірки.* Гн. II. 66. *На благовіщія гадъ вилазит із землі.* Фр. Пр. 59.

Гадюк, -ка, м. = **Гадина.** Вх. Зн. 9.

Гадюка, -ки, ж. 1) Гадюка, *Vipera bonis.* *Вилазитъ гадюка та й сичить.* Рудч. Ск. I. 146. *Гадюк умію замовлять.* Котл. Ен. III. 13. *Нехай мої руці пойдять гадюці.* Грин. III. 266. 2)

- Гади́на, змѣя. *Даю вам силу наступати на гадюки.* Єв. Л. X. 19. 3) Употребляется как бранное слово. Ум. **Гадючка.**
- Гадюра, -ри, ж.** 1) Большая гадюка, большая змѣя. 2) Бранное слово. *Що це ти, гадюро, робиш?* Уман. у.
- Гадюцький, -а, -е = Гадючий.** Чуб. I. 122.
- Гадюча́, -чати, с.** = **Гадюченя.** Ком. 11. стр. 107.
- Гадюченя, -няти, с.** Дѣтенышъ гадюки, змѣненышъ. *Гадюка й гадюченята.* Ком. II. 107. Ум. **Гадюченятко.**
- Гадючий, -а, -е.** 1) Змѣиный, гадючий. *Гадюча в серці в вас отрута.* К. Псал. 132. **Гадюче кодро.** Змѣиное гнѣздо. 2) **Гадюча морква.** Раст. *Peucedanum Oreoselinum* Moench. ЗЮЗО. I. 166. 3) Бранное слово. *Гадючий сину!* Маркев. 56. *Гадючий жид.* Маркев. 56. *І ціпка вхопила гадюча дитина.* Грин. II. 183.
- Гадючин, -на, -не.** Принадлежащій, свойственный гадюкѣ. *Не лай гадючину матір.* Чуб. II. 12.
- Гадючина, -ни, ж.** Мясо гадюки, змѣи. Ном. № 12174.
- Гадючка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ гадюка. 2) **Гадючку вкинути, впустити.** Сдѣлать пакость. *Здається і друже, а гадючку впустив.* Ном. № 9536.
- Гадючник, -ка, м.** 1) Змѣиное гнѣздо. Екатеринослав. 2) Раст. = **Воронець**, *Spiraea Filipendula* L. ЗЮЗО. I. 137. 3) Низенькая землянка. Херс. *Викопав якийсь гадючник у землі.* Левиц. Пов. 343.
- Гадюччя, -чя, с.** соб. Гадюки. *Тільки й видно між куцями, що гадюччя й ящірок.* Щог. Сл. 123.
- Гадюшник, -ка, м.** = **Гадючник 3.** «Мѣстечко Курисово-Покровское». (Одесса. 1883), стр. 16.
- Гадя, -дяти, с.** 1) Змѣенышъ, змѣиное отродѣе. Федьк. 2) **Гаде сліпе.** Рыба *Petromyzon fluv.* Шух. I. 24.
- Гадячий, -а, -е.** 1) = **Гадовий, гадючий.** Мил. М. 48. *Сім голов гадячих.* Гн. I. 22. 2) **Гадяче зілля.** Раст. *Veronica chamaedrus.* Вх. Пч. II. 37.
- Гаєвий, -а, -е.** Лѣсной. Желех.
- Гаєчка, -ки, ж.** Ум. отъ гайка 1.
- Газ, -зу, м.** 1) Газъ. 2) = **Гас.**
- Газарі, -рів, м.** *мн.* Патронташи, пришитые на груди къ чемеркѣ. Черном.
- Газда, -ди и пр.** = **Газда и пр.**
- Газета, -ти, ж.** Газета. *Жадна газета, жадна пошта не переносила так швидко звісток з одного краю до другого, як язык Борюхів.* Левиц. I. 180.
- Газетник, -ка, м.** Журналистъ, издающій газету или пишуцій въ ней. *Засіли письмаки собором у сто душ, високі розумом, в газетників преславні.* К. Дз. 118.
- Газник, -ка, м.** и **Газниця, -ці, ж.** = **Гасник, гасниця.** Правобер.
- Гаївка, -ки, ж.** Весенняя хороводная игра, весенняя пѣсня въ этой игрѣ. Гол. IV. 7. О. 1861. XI. Св. 39.
- Гаїлка, -ки, ж.** = **Гаївка.** Желех. Гол. II. 177.
- Гаїна, -ни, ж.** = **Гай.** *В зеленій геїні, при низькій долині, козак грає і співає о любій дівчині.* Гол. I. 386.
- Гаїння, -ня, с.** = **Гаяння.**

Гаїр, -ру, м. = Татарак. = Гав'яр.
Гаїти, -ся, гаю, -ся, -єш, -ся, гл. 1) = **Гаяти, -ся.** О. 1861. XI. Св. 39; Рудч. Ск. I. 125. 2) **Гаїти.** Занимають попуству мѣсто. Вх. Зн. 9.
Гай, гаю, м. Роща, небольшой лѣсь. Вас. 206. *По гаєві усякий птах літає.* Греб. 390. *Густий гаю, густий — не прогляну.* Мет. 66. Ум. **Гайок, гайочок.** *Гайок зелененький.* Шевч. 411. *Ходить милий по гайочку, виграває в сопілочку.* Чуб. V. 42.
Гай-гай! меж. 1) *Эхъ-эхъ! Гай-гай, як був я молодий! Гай-гай! добрий край, та лихая година з вами.* Ном. № 705. 2) Крикъ на хищныхъ птиць.
Гайбуз, -за, м. Раст. *Ocimum baxylicum.* Вх. Пч. I. 11.
Гайвір, -ру, м. = Гав'яр. Св. Л. 271.
Гайворон, -на, м. Грачъ, *Corvus flugilegus.* Вх. Пч. II. 9. *Та ще мене гайворони укрили з півночі... Ключуть очі козацькїі, а трупу — не хочуть.* Шевч. 491.
Гайвороння, -ня, с. Грачи. *Як же закрйкає гемонське гайвороння та здійметься, наче хмара.* Стор. I. 125.
Гайвороня, -няти, с. Граченокъ.
Гайворонячий, -а, -е. Свойственный, принадлежащій грачу, грачевый, грачїй.
I. Гайда, -ди, 1) м. и ж. Повѣса. Аф. 352. 2) ж. Флейта. Угор.
II. Гайда! меж. Мартъ! впередь! *Була колись правда, пожила — та й гайда.* Ном. № 6708. *Осїдлаєм буланого та й гайда в дорогу.* Шевч. 246.
Гайдабура, -ри, м. Разбойникъ. К. Досв. 209, 218.
Гайдабурити, -рю, -риш, гл. Разбойничать. *Коли б ти не гайдабуриш — всяк сидів би тихо.* К. Дз. 125.
Гайдай, -дая, м. = **Гайдарь.** *Аж там стоїть гайдай молоденький.* Лукаш. 81.
Гайдамака, -ки, м. 1) Гайдамакъ; человекъ, причастный къ крестьянскому возстанію въ 18 вѣкѣ на правомъ берегу Днѣпра. *Иде Залізняк Чорним шляхом, за ним гайдамаки.* Шевч. 155. 2) Разбойникъ.
Гайдамакуваннѣя, -ня, с. Пребываніе гайдамакою.
Гайдамакувати, -кую, -єш, гл. Гайдамачествовать, быть гайдамакою. Аф. 353.
Гайдамаха, м. = **Гайдамака.** Желех.
Гайдамацтво, -ва, с. Гайдамачество. См. **Гайдамака.** Левиц. I. 535.
Гайдамацький, -а, -е Гайдамаческій. См. **Гайдамака.** Ном. № 4258.
Гайдамачити, -чу, -чиш, гл. = **Гайдамакувати.** Аф. 353.
Гайдамаччина, -ни, ж. = **Гайдамачина.** ЗОЮР. I. 139.
Гайдамашок, -шка, м. Ум. отъ гайдамака. Желех. Грин. III. 601.
Гайдамачина, -ни, ж. Возстаніе гайдамаковъ, время возстанія гайдамаковъ. КС. 1884. VIII. 721.
Гайдарик, -ка, м. Ум. отъ гайдарь.
Гайдарка, -ки, ж. Длинная пастушеская палка. Лубен. у.
Гайдарь, -ря, м. Пастухъ овецъ. Зміев. у. Ум. **Гайдарик.**
Гайдати, -даю, -єш, гл. Играть на флейтѣ. Угор.
Гайдачок, -чка, м. Особый родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 104.
Гайдей, -дея, м. У гуцуловъ: пастухъ рогатаго скота. См. **Гайдай, бовгарь.** Шух. I. 189.

Гайдук, -ка, м. Высокоро́слый служитель; солдатъ надворной стражи. *Ой вивійти, отамани, панські гайдюки.* Нп. *Ой крикнув царь на свої гайдюки: «Возьміть Байду добре в руки!»* Гол. I. 2. 2) Особого рода танецъ. 3) **Гайдюка садити, ударити.** Танцевать въ присядку. **Ударила б гайдюка, та боюся мужика.** Чуб. V. 687. *Еней, матню в кулак прибравши, і «не до соли» примовлявши, садив крутенько гайдюка.* Котл. Ен. I. 20. 4) Ніс гайдюка скаче. Выраженіе для указанія чьего-нибудь страшнаго аппетита, усиленной работы челюстями. *Лупить (= їсть), аж ніс гайдюка скаче, — танцює.* Ном. № 12206. Ум. **Гайдучок.** Чуб. V. 1075. Ув. **Гайдучище.** Чуб. V. 686.

Гайдучський, -а, -е. Приналежащій, свойственный **гайдуку 1.**

Гайдучище, -ща, м. Ув. отъ **гайдук.**

Гайдучок, -чка, м. Ум. отъ **гайдук.**

Гайка, -ки, м. 1) Гайка. 2) Замедленіе, проволочка, трата времени. *Коли б не гайка трапилася у дорозі, може б і вистиг на обід.* Екатеринос. у. Ум. **Гаєчка.**

Гайкати, -каю, -еш, гл. Кричатъ гай!

Гаймін, -на, м. Множество. *У місті сьогодні гаймін огірків.* НВолын. у.

Гайнаръ, -ря, м. Работникъ, пригоняющій на ярмарку еврейскій скоть. Шух. I. 84.

Гайний, -а, -е. 1) Мѣшкотный, медленный. *Гайна робота.* Вх. Зн. 9. 2) = **Гаєвий.** *Повій, вітре гайний.* Гол. II. 793.

Гайник, -ка, м. Лѣсникъ. Вх. Зн. 9.

Гайнів, -нова, -ве. Приналежащій, свойственный **гайну.** Бранное слово: *гайнів брат.* Ном. стр. 285 № 3349.

Гайно, нар. Мѣшкотно, медленно.

Гайно, -на, с. 1) Навозъ, испражненія. Нои. № 7916; № 6572. 2) Подстилка соломы для скота. О. 1862. VIII. 49. 3) Медвѣжья берлога. Шух. L 22. 4) Безпорядокъ. **Гайном стояти.** Быть въ безпорядкѣ. *Казала, що все прибрала в хаті, аж бачу, що все такечки й стоїть гайном.*

Гайнування, -ня, с. Небреженіе, небрежность, бездѣльничанье.

Гайнувати, -ную, -еш, гл. Небредь, растрачивать, мотать. *Ти ж і сам колись був таким, як ми, дукою. Хто тобі, пеському синові, звелів гайнувати батьківщину.* К. Бай. 47. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном. № 558. *Заробить гроші, та й гайнує їми, — нічого не зостається в його.* Новомоск. у. 2) Кутить, гулять. *А кум з кумою в корчмі гайнує.* Чуб. № 1099. 3) Производитъ безпорядокъ. *Ну бігать, гомоніть, гайнувати, — аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10.

Гайнути, -ну, -неш, гл. Побѣжать, кинуться, махнуть, удрасть. Г. Барв. 314. *Десь так гайнув, що й не згідно. Ой гайну я до дівчат та й на вечерниці.* Нп.

Гайняний, -а, -е. Грязный, скверный. *Громада, громада! гайняна їх рада!* Ном. № 14068.

Гайовий, -а, -е. = **Гаєвий.** *Гарна, як квітка гайова.* Ном. № 8425.

Гайовий, -вого, м. Лѣсной сторожъ.

Гайовик, -ка, м. Лѣшій. Уман. II. 84.

Гайок, -йка, м. Ум. отъ **гай.**

Гайочок, -чка, м. Ум. отъ **гай.**

Гайса́ння, -ня, с. = **Гасання.**

Гайса́ти, -саю, -еш, гл. = **Гасати.**

Гайстер, -ра, м. 1) = **Чорногуз**, *Ciconia nigra*. Вх. Пч. II. 9. Пирят. у. 2) = **Гайстра**. ЗЮЗО. I. 113. Котл. Ен. VI. 43.

Гайстра, -три, ж. Астра, *Aster chinensis* L.

Гайструк, -ка, м. Родъ женскаго головного убора: бѣлый платокъ, вышитый по концамъ. Борз. у.

Гайта! меж. При управленіи лошадыю: направо. Желех.

Гайта, -ти, ж. Распутная дѣвка. Желех.

Гайтан, -на, м. Поясъ съ гаманом, большимъ шиломъ, ножемъ и прочее (у пастуховъ). О. 1862. V. Кух. 37.

Гайтара, -ри, ж. Гитара. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Гайти, ж. Дѣтск. Гулять. О. 1862. IX. 118.

Гайтина, -ни, ж. Жердь. Кіев. г.

Гайтѣв, -това, м. 1) Полевой сторожь. Желех. 2) = **Гайник**. Вх. Лем. 401.

Гайтове, -вого, с. Охота. Желех. Тоже: **гайтови**, *мн.* Шух. I. 235.

Гайтта! меж. Гайта. Kolb. I. 65.

Гайтува́ння, -ня, с. Охота съ гончими. Галиц.

Гайтува́ти, -ту́ю, -еш, гл. Охотиться, особенно съ гончими. Вх. Зн. 9. Шух. I. 235. 2) Распутничать? См. **Гайта**. *Коли мати гайтує, то й дівка*. Ном. №13984.

Гайтусь, — ходити. Дѣтск. Испражняться. *На чорнім хлїб ся родить, а на біле гайтусь ходять*. Ном. № 12206.

Гак, -ку, м. 1) Крюкъ. Рудч. Ск. I. 69. Грин. III. 412. *Возьміть Байду добре в руки, на гак ребром заченіте*. АД. I. 146. 2) Родъ багра для ловли рыбы. Вх. Пч. II. 25. 3) Крючекъ для удочки, но чаще употребляется ум. **гачок**. 4) Шипъ подковы. *Треба перекувати коня, бо вже гаки позбивались*. Аф. 353. 5) Орудіе для обтягиванія бочки обручемъ. 9) **Тут тобі й гак!** Тутъ тебѣ и конецъ; тутъ тебѣ и аминь! 7) **З гаку плодити отару**. Братсья досматривать стадо овецъ, получая за это отъ хозяина тридцатую овцу (о личманах). О. 1862. V. Кух. 37. 8) **З гаком**. Съ лишнимъ, съ небольшою прибавкою. *По дві десятині й вісім аршин та трошки й з гаком*. Вас. 208. Ум. **Гачок, гачечок**.

Гакало, -ла, м. и с. Часто повторяющій меж. га.

Гакання, -ня, с. Частое повтореніе вопросит. меж. га.

Гакаръ, -ря, м. Стволъ молодаго дерева, которымъ связываютъ вмѣсто двѣ тальби, два плота, сплаваемого дерева. Шух. I. 181.

Гакати, -каю, -еш, гл. Часто повторять вопросит. меж. га; чтокать. *І доки ти будеш усе тільки гакати? — Такий вже гакало!*

Гаківниця, -ці, ж. Длинное крѣпостное ружье. КС. 1882. X. 142. *Три рушниці-гаківниці і три самопали*. Шевч. 450.

Гакнути, -кну, -неш, гл. Крикнуть га. *Га! Та як гакне, то аж зорі на небі заворушились*. МВ. (КС. 1902. X. 149).

Гакс, меж. Крикъ, которымъ прогоняють свиней. Вх. Лем. 447.

Гакуватий, -а, -е. Крючковатый.

Гал, -лу, м. 1) Небольшой шаръ. 2) Полина въ лѣсу. Суранс. у. Ум. **Галець, галечок**.

Гала, меж. 1) = **Гиля**. *Дробу, дробу, дробушечки, найвшися петрушечки, найвшися лободи, гала, гала до води*. Чуб. III. 88. 2) **Піти гала світа. = Світ за очі піти**. См. **Світ**. *Щоб ти*

пішов круга світа та гала світа. Ном. № 3677. *Забіжи галасвіта.* Чуб. VII. 575. 3)
 Прип'ївъ. *Ой чук та гала, а я в церкві була.* Чуб; V. 1166.

Галабурда, -ди, 1) ж. Дебошъ, дебоширство, буйство. Волинск. 2) *м.* = **Галабурдник.**
 Желех.

Гадабурдити, -джу, -диш, гл. Дебоширствовать, производить безпорядокъ. Волинск.

Галабурдник, -ка, м. Буянь, дебоширь. Желех.

Галабута, -ти, ж. Надменность. Вх. Зн. 9.

Галаган, -на, м. = **Галаган.** *Зверху (води) блищав довгий рядок здорових, білих, дерев'яних галаганів, наче разок намиста.* Левиц.

Галагівка, -ки, ж. = **Гаївка.** Желех.

Галаджійка, -ки, ж. Небольшой плужокъ съ прямой градилью, безъ колісні. Одесск.
 у.

Галаджовий, -а, -е. ? *Спідниця така, як ганчірка, а корсет новий галаджовий.* Г. Барв.
 113.

Галадун, -на, м. = **Галадущик.** Желех.

Галадущик, -ка, м. = **Гладущик.** Желех.

Галай. 1) = Галайко. Желех. 2) Кличка собаки. Вх. Лем. 401. 3) **На галай-балай.**
 Необдуманно, на авось, какъ попало, какъ нібудь. Ном. № 13030. 4) **У галай світа піти.** = **Гала світа піти.** Желех. См. **Гала 2.**

Галайда, -ди, м. Скиталець, бездомный. НВолин. у.

Галайкати, -каю, -єш, гл. Кричать; кричать и п'ѣть, мѣшая п'ѣніе съ крикомъ. Желех.

Галайко, -ка, м. Крикунъ, верезга. Желех.

Галайкотати, -кочу, -чеш, гл. = **Галайкати.** Желех.

Галайкотіти, -кочу, -тиш, гл. = **Галайкати.** Желех.

Галайкуватий, -а, -е. Крикливый, болтливый. Желех.

Галайстра, -стри, ж. Толпа, куча народа, дѣтей. Желех.

Галакати, -каю, -єш, гл. Кричать. *Цит, брате, не галакай на мене.* Гн. II. 109.

Галамбець, -бця, м. 1) Кушанье изъ кукурузной муки. Угор. 2) Родъ киселя изъ овсяной муки. Желех.

Галамбувати, -бую, -єш, гл. Смѣшиваться, перемѣшиваться. Желех.

Галанка, -ки, ж. Петля изъ веревки, извѣстнымъ образомъ связанная. Мирг. у. Слов.
 Д. Эварн.

Галанський, -а, -е. Голландскій. Стор. II. 160.

Галанці, -ців, м. мн. Узкіе брюки. *У німецьких галанцях.* Стор. I. 111. *Носили латані галанці.* Котл. Ен. IV. 14.

Галанчатий, -а, -е. Одѣтый въ узкіе брюки.

Галапуп, -па, м. = **Голопуцьок?** Вх. Пч. I. 14.

Галас, -су, м. Крикъ, шумъ, вопль. *Зареготались нехрещені.... гай обізвася; галас, зик, орда мов ріже.* Шевч. 29.

Галасайко, -ка, м. Крикунъ. Желех.

Галасати, -саю, -єш, гл. = **Галасувати.** *Еней на старших галасае.* Котл. Ен. VI. 78. *Дяки гарненько галасали.* Мкр. Г. 70.

Галасливий, -а, -е. Крикливый. Желех.

Галасливість, -вості, ж. Крикливость. Желех.

Галасний, -а, -е. = **Галасливий.** Желех.

Галаснути, -сну, -неш, гл. Крикнуть. Желех.

Галасове зілля, с. Раст. *Scopolina antropoides.* Вх. Пч. II. 36.

Галасува́ння, -ня, с. Крикъ, вопль, дѣйствіе отъ гл. **галасувати.** *Галасування то піднімалось разом, то затихало.* Левиц. I. 126.

Галасувати, -сую, -еш, гл. Драть гордо, кричать, вопить. *Мій дом не улиця, де кожний може галасувати.* Левиц. Пов. 269. *Жінки, пороспускавши коси, росхрістані і без свиток.... галасували на ввесь рот.* Котл. Ен. VI. 52.

Галасуватий, -а, -е. = **Галасливий.** К. Кр. 40.

Галатин, -на, м. = **Галайко.** Желех.

Галахура, -ри, об. Насмѣшливое прозваніе лица духовна го званія или его домочадцевъ. *Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.*

Галаюватий, -а, -е. = **Галайкуватий.** Желех.

Гальва, -ви, ж. Мѣра жидкости. *Гальву віна.* Гол. III. 244.

Галдамаш, -ша, м. = **Одамаш.** Вх. Зн. 43.

Га-де! меж. *Иди сюда!* Вх. Лем. 402.

Галеня, -няти, с. *Галченкокъ. Чорнесенькі галенята, підійміться в гору.* Чуб. 1030.

Галера, -ри, ж. Гребной корабль, галера. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209.

Галерний, -а, -е и **галерський, -а, -е.** 1) Принадлежащій, свойственный галерѣ. *Обізветься між турків Лях-Бутурлак, клюшник галерський.* АД. I. 210. 2) **Галерна робота.** Катержная работа (гребцами на галерахъ были обыкновенно невольники).

Галець, -льця и **галечок, -чка,** м. Ум. отъ гал.

Галити, -лю, -лиш, гл. 1) Гладить галом (см.). 2) Спѣшитъ торопиться. *Пождіте, вгамуйтеь трохи, не галіте.* Котл. Ен. III. 25.

Галитися, -люся, -лишся, гл. 1) Быть глажену галом. 2) = **Галити 2.** *На бой дивитись всяк голивсь.* Котл. Ен. VI. 67.

Галицький, -а, -е. Галицкій. Желех.

Галиця, -ці, ж. = **Галка 1.** *Кинув не палицю, убив не галицю, скублю не пера, їм не м'ясо.* *Ном., стр. 293, № 92.*

Галич, -чі, ж. соб. Галки, грачи. *Галич поле криє.* Шевч. 52. *Коли галич у повітрі шугає — буде хуртовина.* Грин. I. 254.

Галичанин, -на, м. Житель Галиціи. Желех.

Галичанка, -ки, ж. Жительница Галиціи. Желех.

Галичина, -ни, ж. Галиція.

Галівник, -ка, м. 1) Канатъ, которымъ тянуть паромъ. *Каменец. у.* 2) Работникъ, тянущій судно, бурлакъ. *Черк. у. См. Галювати 1.*

Галка, -ки, ж. 1) Галка, клуша, *corvus monedulus.* *Ой полети, полети, да чорная галко, да на Дін риби їсти!* *Мак, (1834). 128. Чорний, як галка.* *Ном. № 13152.* 2) Небольшой шаръ, шарикъ. *Стоить палка, на їй галка.* *Ном. стр. 296. Галки класти, кидати.* Баллотировать шарами. *Каменец. у.* 3) **Мушкатна галка.** Мускатный орѣхъ. 4) Родъ хороводной весенней игры. *Маркев. 73. Ум. Галонька, гілочка.*

Галман, -на, м. Бранное слово для мужчины. *Харьк. у. Слов. Д. Эварн.*

Галманка, -ки, ж. Бранное слово для женщины. *Харьк. у. Слов. Д. Эварн.*

Гало, -ла, с. 1) Шарь. 2) Стекляный шарь для глаженья. Полт. 3) Круглая поляна въ лѣсу. НВолын. у. 4) Круглое пространство на озерѣ, незаросшее водорослями. НВолын. у. 5) Лѣсное озеро. НВолын. у. См. Гал.

Галон, -на, м. Галунь, позументь. *Золотій галони, а срібній запони.* Нп.

Галонька, -ки, ж. 1) Ум. отъ галка. 2) Ласкательное слово для женщины. *Спасибі тобі, Марусенько, галонько.* МВ. II. 124.

Галочка, -ки, ж. Ум. отъ галка. 2) = **Галонька 2.**

Галу-балу, меж. Въ значеніи: болтать. Употребляется и какъ существительное, и какъ глаголѣ. *Аби зійшлись, то як почнуть галу-балу, — кого вже тут не згадають! — Галу-балу, а свині в рині.* Ном. № 12948.

Галуза, -зи, ж. Вѣтвь. Гол. I. 206. Ум. **Галузка.** Ном. № 1045; **Галузонька.** *Є у лісі галузонька.* Гол. I. 206.

Галуззя, -зя, с. соб. Вѣтви.

Галузитися, -жуся, -зишся, гл. Вѣтвиться.

Галузка, -ки, ж. Ум. отъ галуза.

Галузонька, -ки, ж. Ум. отъ галуза.

Галузь, -зі, ж. = **Галуза.**

Галун, -ну, м. Квасцы. *Нате і мій галун до церкви.* Ном. № 6434. Ум. **Галунець, галунчик.** Аф. 354.

Галунина, -ни, ж. Квасцы (растворенные?) *Як посолити, то не озме сі галунина ейці.* ЕЗ. V. 92.

Галунити, -ню, -ниш, гл. Мочить въ растворѣ квасцевъ. Чуб. III. 15. *Крашанки галунять, а тоді варять у кірці.* Черниг. у.

Галунка, -ки, ж. = **Крашанка.** МУЕ. I. 171. КС. 1891. V. 191.

Галуновий, -а, -е. Квасцевый.

Галунчик, -ка, м. Ум. отъ галун.

Галух, -ха, м. Нѣсколько галушекъ, слѣпившихся вмѣстѣ? *Галушку галух іззів.* Грин. I. 233.

Галуха, -хи, ж. Большая галушка.

Галушечка, -ки, ж. Ум. отъ галушка.

Галушище, -щі, ж. Ув. отъ галушка.

Галушка, -ки, ж. Галушка, кусочекъ тѣста, сваренный въ водѣ или молокѣ, клецка. Чуб. VII. 440. **Різані галушки, рвані галушки,** — смотря по способу приготовления. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I.-11. Ум. **Галушечка.** *Иди, доню, вечеряти, бо галушечки скипіли.* Грин. III. 421.

Галушник, -ка, м. Большой любитель галушекъ. Черниг.

Галущанка, -ки, ж. Порода мяты. Вх. Лем. 402.

Галь, -лі, ж. соб. Галки. *Галь на скиртах сидить.* Міусск. окр.

Гальма, -ми, ж. = **Гальмо 1.** *Вітряк крутився, бо за гальму не зав'язаний був.* Зміев. у.

Гальміз, -за, м. Отверстіе въ обухѣ топора для вставки топорща. НВол. у.

Гальмо, -ма, с. 1) Тормозъ для остановки колеса экипажа, колеса мельницы (деревянные дуги, сжимающія посредствомъ веревки мельничное колесо, когда надо остановить его) и пр. 2) Переносно: препятствіе, задержка. 3) Изъянь. *А нічого собі шкапина, — без гальма, ні за що зганить.* О. 1861. XI. Св. 49.

Гальмування, -ня, с. Дѣйствие тормозящаго, торможеніе, останавливаніе.

Гальмувати, -му́ю, -єш, гл. 1) Тормозить. *У гору йду — не бичую, із гори йду не гальмую.* Мет. 460. 2) Останавливать мельничное колесо. 3) Переносно: препятствовать, задерживать. *Хто де не дума — там ночує, хотів де бігти — там гальмує.* Котл. Ен. VI. 42.

Гальовина, -ни, ж. = **Галява.** Лохв. у.

Гальонка, -ки, ж. Парчевая лента. Мн. **гальонки.** Головной дѣвичій уборъ изъ парчовой ленты. Ромен. у. Слов. Д. Эварн.

Галювання, -ня, с. Дѣйствие отъ гл. **галювати.**

Галювати, -люю, -єш, гл. 1) Тащить судно противъ воды людьми или лошадьми. Чер. у. 2) Рыскать. *Галювали ціле літо по полю.* Чуб. III. 239. 3) Пустовать, быть незанятымъ. *Чого в тебе город галює, — хиба нема чого посадити?*

Галябарда, -ди, ж. 1) Алебарда. 2) Особый видъ топора. НВол. у.

Галява, -ви, ж. Поляна въ лѣсу; незаросшее мѣсто среди хлѣба въ полѣ. НВолын. у. На рѣкѣ, прудѣ: незаросшее мѣсто среди тростника. (К. П. Михальчукъ). См. **Гало, Гальовина.**

Галявна, -ни, ж. = **Галява.**

Галяпа, -пи, ж? Бранное слово для женщины. Шух. I. 34.

Галяр, -ру, м. = **Гав'яр.** Вас. 205.

Галяра, -ри, ж. 1) = **Галера.** КС. 1882. XII. 505. 2) Судно для перевозки грузовъ. 3) Плоскодонная лодка на два весла. Вас. 157. Ум. **Галярка.** *Ми у Кременчуці переїздили на той беріг галярками.* Пирят. у.

Гам! меж. 1) Означаетъ въ дѣтскомъ языкѣ: ѣсть. *Не плач, дитино, зараз будем гам. — І сам не гам і людям не дам.* Грин. I. 236. 2) Означаетъ быстро проглотить. *А лисичка його гам! та й проковтнула.* Рудч. Ск. II. 3.

Гам, -му, м. Крикъ, шумъ. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 333.

Гамазей, -зею и -зея, м. и гамазея, -зеї, ж. Магази́нъ для склада и храненія какихъ либо вещей, хлѣба. О. 1862. L 62. *Рушницъ, мушкетів, оружжин наклали повні гамазеї.* Котл. Ен. IV. 56.

Гамазин, -на, м. = **Гамазея.** *Підпалюють гамазини з хлібом.* Стор. МПр. 80.

Гамазій, -зію, м. и Гамазія, -зії, ж. = **Гамазея.** *Оттой хліб, що в гамазії, добрі люде розібрали.* Кв. П. I. 145.

Гамала, -ди, ж. Смѣсь? Родъ кушанья? *Накришили так то того, то сього, — вийшла чисто гамала, — поїли.* Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Гамалик, -ка, м. Задняя часть шеи. *Козаки сами там пораяються, а нашому брату дають оглоблю по гамалику.* К. ЧР. 354.

Гамаликуватий, -а, -е. Толстошей, коренастый *Гамаликуватий віл. — Народ показний, гамаликуватий.* Г. Барв. 240.

І. Гаман, -на, м. Кожаный мѣшочекъ для храненія табаку, карманныхъ вещей; мошна, кошелекъ. Чуб. V. 919. *Загубила чотирі гроші з гаманом.* Ном. № 12533. *Товчуть, як жиди гамана. Десь у мене був з кулями гаман.* АД. I. 173. Ум. **Гаманець, гаманчик.** Аф. 354. «*Ти курець?*» — *Курець, ясновельможний пане. «А є люлька й гаманець?»* Рудч. Ск. II. 202. Ув. **Гаманище, гаманяка.**

II. Гаман, -на, м. Еврейський празди́к: Амань. *Гаман не свято, тряся не хору́ба.* Ном. № 5520.

Гаманець, -нця, м. Ум. отъ гаман.

Гаманище, -ща, ув. отъ гаман.

I. Гамановий, -а, -е. Относящійся, принадлежащій **I. Гаману.**

II. Гамановий, -а, -е. Относящійся къ **II. Гаману.** **Гаманове вухо.** а) Пирожное, приготовляемое евреями во время праздника **Гамана.** б) Бранное названіе еврея. Стор. II. 39.

Гаманчик, -ка, м. Ум. отъ гаман.

Гаманяка, -ки, м. Ув. отъ гаман. Аф. 354.

Гамарня, -ні, ж. Металло-плавильное заведеніе. Полт.

Гамарство, -ва, с. Плавильное искусство, металлургія.

Гамарський, -а, -е. Металло-плавильный.

Гамати, -маю, -єш, гл. Дѣтское: ѣсть. О. 1862. IX. 118.

Гамба, -би, ж. Узелъ, служащій для застегиванія вмѣсто пуговицы. Гол. Од. 82. Угор.

Гамбарня, -ні, ж. = **Тарбарня.** *Кору з дуба пообдирано і забрано до гамбарні... Ото де шкури чинять, то й гамбарня зветься.* Кіев. у.

Гамела, -ли, об. Толстый, неповоротливый человекъ. Ном. № 13950.

Гамера, -ри, гамерка, -ки, ж. Бумажный вязаный колпакъ въ видѣ усѣченного конуса. Желех. Гол. Од. 48.

Гамерицький, -а, -е. Американскій. Вх. Лем. 402.

Гамза, -зи, ж. Казна. *У його багацько гамзи.* Аф. 354. См. **Кабза.**

Гамів, -мови, ж. = **Гальмо.** Желех.

Гамір, -мору, м. Шумъ, крикъ. Желех. *В містечку почався... гамір.* Левиц. I. 126.

Гамірка, -ки, ж. Низкая деревянная ручка въ большой пилѣ, которой распиливають дерево на доски. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гамірний, -а, -е. Шумный. Желех.

Гамкання, -ня, с. 1) Дѣтск.: ѣда. 2) Чавканіе.

Гамкати, -каю, -єш, гл. 1) Дѣтск.: ѣсть. 2) Чавкать. *Зубами скреготить, яриться і гамка їсти здалека.* Котл. Ен. VI. 29.

Гамкнути, -ну, -неш и гамнути, -ну, -неш, гл. Однокр. в. отъ гамати. Съѣсть, глотнуть. *Дай панові покуштувати, а він і гамкне.* Ном. № 1148.

Гаморити, -рю, -риш, гл. Кричатъ, шумѣть. Желех. Подольск. *Люде гаморят, дерево тріщит, сичит, солома прискає, огонь шепотит (на пожежі).* Гн. II. 30. *Жінка гаморить на мене, теща і всі гості якось косо дивляться.* Грин. II. 178.

Гамрити, -мрю, -риш, гл. = **Гаморити.** *Я думаю, що воно гамрить, аж то ви балакаєте.* Лохв. у.

Гамсел, -ла, м. Ироническое названіе, даваемое черноморцами жителямъ Таврической губ. Черном.

Гамселити, -лю, -лиш, гл. Колотить, бить, ударять. *Як почне тебе истиком гамселить, то будеш знать, як дратувати.* Екатериносл. у. *По столу кулаком гамселить.* Мир. ХРВ. 196. *У виски гамселило як обухом.* Мир. ХРВ. 266.

Гамува́ння, -ня, с. Усмирення, укрощення, успокоєння, удерживання. *Той давно вже їздив по табору, гамуючи козацтво, тільки од його гамування іще гірш підіймавсь гомін.* К. ЧР. 209.

Гамува́ти, -му́ю, -єш, гл. Удерживать, останавливать, укрощать, усмирять, успокаивать. *Кров гамую, — з носа йде.* Уман. у. *Гамуй йому козаків, коли полковницький пірнач у судді.* К. ЧР. 322.

Гамуватися, -муюся, -єшся, гл. Удерживаться, останавливаться, успокаиваться. Аф. 354.

Гамуз, -зу, м. 1) Мякоть, мязга. 2) **Потроцити на гамуз.** Разбитъ въ дребезги. *Потроцили їм ноги на гамуз.* ЗОЮР. I. 76. 3) **Гамузом.** Все вмѣстѣ, сполна. *Забрав гамузом, нічого не оставив.* Екатеринос. г. *Ну, я скажу гамузом ціну за всю роботу.* Лубен. у.

Гамула, -ли, ж. 1) Каша изъ яблочь съ медомъ. Борз. у. 2) Полужидкая масса, клокочущая въ сопкахъ. Черном. 3) Неудавшееся жидкое кушанье, сдѣланное слишкомъ густымъ, подобнымъ киселю, напр. о борщѣ, о галушках. Переясл. у.

Гамулець, -льця, м. Узда. **Гамулець управити.** Надѣтъ узду, переносно: смирить, обуздать. *Шкода відбрикуватись!... Ми вправимо гамулець вам.* К. ПС. 55.

Гана, -ни, ж. Порицання, безчестіє, поношення, стыдь. Желех. **Задавати, зробити гану.** Хулить, охулить.

Ганде, нар. Тамъ. Вх. Лем. 402.

Гандевери, -рив, м. мн. Шаровары изъ саети. (Запорожці) *наїздять у Богуслав на ярмарок та в саетових штанях, чи то в гандеверах, кидаються було у цебер з дігтем.* О. 1861. XI. 31.

Гандель, гандлювання, гандлювати и пр. = **Гендель и пр.** О. 1862. I. 71.

Ганджа, -жі, ж. = **Ганджа.**

Ганджар, -ру, м. Широкий татарській кинжалъ. *Татарина в-пень стинає, бунчук, ганджар, лук довжезний, ворон коня відбірає.* Млак. 76.

Гандзя, -зі, ж. Названіє корови. Kolb. I. 65.

Гандри бити. = **Байдики бити.** Желех.

Ганеба, -би, ж. = **Ганьба.**

Ганебний, -а, -е. Позорный, безчестный, постыдный.

Ганебне, нар. = **Ганебно.** *Ганебне зневажали.* Шейк.

Ганебність, -ности, ж. Позоръ.

Ганебно, нар. Позорно, постыдно.

Ганетьба, -би, ж. Сильное порицання, поношення, стыдь. *Її тільки ганетьбою і можна придавити.*

Ганжа, -жі, ж. = **Ганджа.** *Коняка не має ніякої ганжі.* Рк. Левиц.

Ганиба, -би, ж. = **Ганеба.** *А сам в убожестві, в ганибі.* МВ. II. 43. *Було куди ні підуть мої дочки і поденно робити, або що, ніколи ганиби не чути.* Г. Барв. 294.

Ганиж, -жу = **Ганус.** Вх. Пч. II. 34.

Ганити, -ню, -ниш, гл. Порицать, укорять, бранить, злословить, порочить, поносити, безчестити. *Служив Москві, Іване, а вона ж його гане.* Ном. № 669.

Ганібний, -а, -е. 1) = **Ганебний.** 2) Въ презрѣнніи находящійся. *Сама бідна і ганібна.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Ганок, -нка и пр. = **Ганок** и пр.

Ганус, -су, м. Анисть. Левч. 1.

Ганусівка, -ки, ж. Настойка на анисть, анисовка. *Хазяйка пляшку ухопила, що ганусівка в їй була.* Алв. 18.

Ганусковий, ганусовий, -а, -е. Анисовый.

Ганути, -ну, -неш, гл. Смекать, догадываться. *Ганути на кого.* Угор.

Ганца, -ци, ж. Кляча. Вх. Зн. 9.

Ганчарь, -ря, м. = **Гончарь.**

Ганчірка, -ки, ж. 1) Тряпка, тряпица, ветошка, стирка. *Святая Покрівонько, покрий голівоньку хоч ганчіркою, аби я була жінкою.* Ном. № 493. *Зітри ганчіркою стіл, та не тією, а чистенькою.* Харьк. 2) Грязное старое платье. *Чого це ти в таку ганчірку убралась?* Ум. **Ганчірочка.** Ув. **Ганчірище.** Аф. 354.

Ганчірина, -ни, ж. = **Ганчірка.**

Ганчірник, -ка, м. Тряпичникъ. Желех.

Ганчірочка, -ки, ж. Ум. отъ ганчірка.

Ганчірря, -ря, с. соб. и **ганчіряччя, -чя**, с. соб. Тряпье. Черниг. *З вікон замість шибок визирає ганчірря.* Мир. Пов. II. 83.

Ганчірчище, -щі, ж. Ув. отъ ганчірка.

Ганчірянний, -а, -е. Тряпичный. Константиногр. у.

Ганьба, -би, ж. 1) Позоръ, безчестіє, стыдъ, поруганіє. *Ганьбою не візьмеш, так силою діймеш.* Ном. № 3892. 2) Порицаніє. *Тим тільки ганьба йому, що иноді чарки вип'є.* Лебед. **Ганьбу дати кому.** Выразить порицаріє. Ном. № 6820. *Я парубку ганьби не даю.* МВ. II. 125. *Ні хвали, а ні ганьби я не сплітаю твоїй пустині.* Шевч. 441.

Ганьбити, -блю, -биш, гл. = **Ганити.** *Нащо ганьбити чоловіка?* Камен. у.

Ганьбитися, -блюся, -бишся, гл. 1) Быть порицаему, хулиму, порицаться, хулиться. 2) Стыдиться. Угор.

Ганьбливий, -а, -е. 1) = **Ганебний.** 2) Стыдливый. Угор.

Ганьбливо, нар. = **Ганебно.**

Ганьбувати, -бую, -еш, гл. 1) = **Ганити, ганьбити.** *Гарна дівка, ганьбувати ні за яку роботу не можна.* Г. Барв. 384. 2) — **ким.** Браковать, порочить, презирать. *Дівка ганьбує ним.* Черк. у. *Да чого, мила, смуткуєш, чи мою маткою ганьбуєш?* Чуб. V. 690. 3) Жить безчестно. *Судив мені Бог та й п'яниченьку мужа, що він п'є і ганьбує, та ще й дома не ночує.* Нп.

Ганька, -ки, ж. Снарядъ, которимъ гонять рибу. Мнж. 178. Тоже, что и **бовт?**

Ганянина, -ни, ж. Разгонъ. *Тепер у най, як приїхали з Петенбурху пани, так така коням ганянина, що куди тут.* Мелит. у. Слов. Д. Эварн.

Ганяння, -ня, с. Бѣготня. *Одно ганяння з ранку й до ночі.*

Ганяти, -няю, -еш, гл. 1) Гонять, понуждать къ ходу. *Хлопці раз-у-раз сюди ганяють волів до водопою. — Його й наняв левади доглядати, проклятих горобців та гав ганяти.*

Гліб. 2) Гонять, преслѣдовать, травить, сгонять. *Ганяють, як солонного зайця.* Ном. № 10071. *У хаті — хоч вовків ганяй, — холодно.* Ном. № 638. 3) Много бѣгать въ хлопотахъ, суетиться. *Цілісенський день ганяв сьогодні і нічого не пощастило зробити. — Чого ти ганяєш, як навіжений?* 4) Гоняться, добиваться, искать. *За великою добиччу ганяє.* Макс. (1849). 31.

- Ганятися, -няюся, -єшся**, гл. Гоняться. *Ганялись наші батьки по низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.
- Гапка, -ки**, ж. 1) Петля ізь проволоки для застегиванія платя. 2) Задниця. К. ЦН. 223.
- Гаплик, -ка**, м. Проволочный крючекъ для застегиванія платя. **Утяти до гапликів.** Сдѣлать что-либо некстати, невпопадъ. Ном. № 12469. *Утяв до гапликів.* Котл. МЧ. 460.
- Гапликовий, -а, -е** и **гапличний, -а, -е.** Относящійся къ гаплику. *Гаплична петелька.* Сдѣланный на крючкахъ. *Гапликова жилетка.*
- Гапличок, -чка**, м. 1) Ум. отъ гаплик. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. КС. 1893. V. 278.
- Гаптариха, -хи**, ж. Жена золотошвея.
- Гаптарка, -ки**, ж. Золотошвея. Аф. 355.
- Гаптарство, -ва**, с. Искусство вышивать золотомъ, золотошвейство.
- Гаптарський, -а, -е.** Относящійся, принадлежащій золотошвею, золотошвейській. *Це гаптарське діло.*
- Гаптарь, -ря**, м. Золотошвей.
- Гаптарювати, -рюю, -єш**, гл. Быть золотошвеемъ. *Він уже десять год гаптарює.*
- Гаптований, -а, -е.** Вышитый, расшитый золотомъ или серебромъ. *Комір і поли гаптовані золотом.* К. ЧР. 102.
- Гаптуванія, -ня**, с. 1) Вышиваніе золотомъ или серебромъ. 2) Вышивка золотомъ или серебромъ.
- Гаптувати, -тую, -єш**, гл. 1) Вышивать золотомъ или серебромъ. *Шовком шила, злотом гаптувала.* Рудч. Чп. 190. 2) Иногда употребляется и въ значеніи просто вышивать. *Нехай же шують, шовком гаптують.* Метл. 3) **Стежку гаптувати.** Направлять путь. *Треба ж роспитатись куди прямувати, яким трахтом стежку гаптувати.*
- Гарабакати, -каю, -єш**, гл. Орать, горланить. Желех.
- І. Гаразд**, нар. 1) Ладно, хорошо. *«Приходьте сьогодня до мене!» — Гаразд!* 2) Хорошо. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивили у Білій Церкві замириє?* АД. II. 110. *Не журишь, каже, дівко, — все гаразд буде.* Рудч. Ск. II. 44. 3) Хорошо, достаточно, какъ слѣдуетъ, надлежащимъ образомъ. *Не найшов гаразд шляху.* Ном. № 667. *Сам ти гаразд не тямииш, що робиш.* Ком. Р. II. 3. *І ви, плебеї-гречкосії, і ви молилися, та вас ніхто не милує. Не вміють вас і помилувать гаразд.* Шевч. 609. 4) Счастливо, благополучно. *Як усе дома буде гаразд, то може і прийду.* 5) Очень. *Гаразд таки причарувала і його до себе.* Стор. МПр. 70. Ум. **Гараздненько.** *Сонечко гараздненько обитріє.* Сим. 201.
- ІІ. Гаразд, -ду**, м. 1) Добро, счастье, благополучіе. *Чоловікові мило згадати про давні свої гаразди.* Федьк. *Я гаразду не зазнала, та вже й не зазнаю.* Гол. I. 263. *Живуть собі люде у добрі та в гаразді.* 2) **Гаразди = Достатки.** Шух. I. 104. 3) **На гаразд.** Къ добру, кстати. *Чи буде це на гаразд?*
- Гараздненько**, нар. Ум. отъ І. Гаразд.
- Гарак, -ку**, м. Ромъ. МУЕ. I. 110.
- Гармій, -мія**, м. Обманщикъ (о евреяхъ). ЕЗ. V. 151.
- Гарап, -па**, м. = Арап.

Гарапа, -пи, ж. = **Гарапник.** Драг. 277.
Гарапій, -пія, м. = **Гарапник.** Він його як учеше *гаранієм по спині!* Александров. у. Слов. Д. Эварн.
Гарапник, -ка, м. Плеть, арапникъ. Рудч. Ск. II. 183. Шух. I. 292. *Гарапник тройчатий.* Г. Арт. (О. 1861. III. 105).
Гарасівка, -ки. Узкая красная шерстяная ленточка. **Гарусная лента.** Желех. Гол. Од. 54. 47. О. 1862. II. 9.
Гарасікуватися, -куюся, -єшся, гл. Браниться, спорить. Вх. Зн. 9.
Гарач, -чу, м. Дань, подать (хану).
Гарб, -бу, м. Большой крюкъ, багоръ. Морд. **З гарбом.** Съ лишкомъ. *До Петриківки буде добрих сім верстов з гарбом.* Новомоск. у.
Гарба, -би, ж. 1) Большая телѣга на высокихъ колесахъ, арба. Мкр. Н. 2) Телѣга на двухъ колесахъ. О. 1862. V. Кух. 37. Ум. **Гарбичка.** *Тією гарбичкою я по сіно їздив.* Екатериносл. у.
Гарбажійка, -ки, ж. Лукъ-сѣянецъ. Херс.
Гарбання, -ня, с. Захватъ, грабежъ. *Гарбання чужої предківщини.* К. XII. 133.
Гарбар, -ру, м. Крикъ, шумъ, гамъ. *Там у хаті гарбар.* НВолын. у.
Гарбариха, -хи, ж. Жена скорняка. Правоб.
Гарбарня, -ні, ж. Кожевенный заводъ. Правоб.
Гарбарство, -ва, с. Скорнячество. Правоб.
Гарбарський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный скорняку. Правоб.
Гарбарь, -ря, м. Скорнякъ, кожевникъ. Гол. Од. 41.
Гарбарувати, -рюю, -єш, гл. Кричатъ, шумѣть. *У корчмі там гарбарують.* НВолын. у.
Гарбарюванннн, -ня, с. = **Гарбарство.**
Гарбарювати, -рюю, -єш, гл. Заниматься, промышлять скорнячествомъ, скорнячить. Правоб.
Гарбати, -баю, -єш, гл. Грабить, захватывать, забирать. *Червінці до себе гарбай.* Шевч. 284.
Гарбачій, -чія, м. Рабочій изъ артели пастуховъ овецъ, завѣдывающій гарбою съ припасами, — исполняющій обязанности эконома и повара. О. 1862. V. Кух. 37.
Гарбичка, -ки, ж. Ум. отъ **гарба.**
Гарбовий, -а, -е. Относящійся къ арбѣ, ей принадлежащій. *Скрип коліс гарбових.* К. МБ. XI. 142.
Гарбуз, -за, м. 1) Тыква, *Cucurbita maxima.* 2) **Дати гарбуза.** Отказать сватающемуся. *Сватало її багато парубків, так вона всім гарбуза давала.* Чуб. II. 92. **Покуштувати, взяти, з'їсти гарбуза.** Получить отказъ при сватовствѣ. Ном. № 8976. Ум. **Гарбузецъ.** Ув. **Гарбузище, гарбузяка.**
Гарбузеня, -няти, с. Шутливо: маленькая тыква. Ум. **Гарбузенятко.** *Ой казав ти, вражий сину, що гарбузенятко, — як я тобі втелющила, — помагав і батько.* Грин. III. 680.
Гарбузецъ, -зця, м. 1) Ум. отъ **гарбуз.** 2) *мн.* Сѣмена изъ тыквы.
Гарбузище, -ща, м. Ув. отъ **гарбуз.**
Гарбузіння, -ня, с. Тыквенные стебли и листья.
Гарбузовий, -а, -е. Тыквенный. *Гарбузовий огуд.* Ном. стр. 296.

Гарбузя, -зяти, с. = **Гарбузеня.** *Дурний бойко, не видів огірків, та й каже, що то гарбузіта.* Фр. Пр. 102.

Гарбузяка, -ки, м. Большая тыква. Вид — як волоський гарбузяка. Г. Барв. 427.

Гарбузячий, -а, -е. = **Гарбузовий.**

Гаргала, -ли, ж. Сосудъ для ношенія воды. Угор.

Гаргара, -ри, ж. Сварливая баба. *Стара гаргара.* Ном. № 13620.

Гард, -ду, м. 1) Рядъ перегородокъ иди загородокъ въ водѣ для ловли рыбы. Браун. 17. МУЕ. I. 43. 2) Перегородка поперекъ рѣки изъ камней. КС. 1882. V. 348. 3) Рыболовный заводъ. Аф. 355. *Було тобі б, пане Саво, гард не руйнувати.* Чуб. V. 966.

Гардаджій, -джія, м. Мастеръ, устраивающій гард 3. МУЕ. I. 43, 36.

Гардаман, -ну, м. Крѣпкая водка. *Напившися гардаману, пійшов бим гуляти.* Гол. III. 204.

Гардеман, -ну, м. = **Гардаман.** *Напилам ся гардеману.* Чуб. IV. 513.

Гардибурка, -ки, ж. = **Картопля.** *Solanum tuberosum.* Вх. Пч. II. 36.

Гардівничий, -чого, м. Надзиратель за рыболовнями. Рудч. Чп. 246.

Гардовина, -ни, ж. = **Гордовина.** ЗЮЗО. I. 141.

Гардувати, -дую, -єш, гл. 1) Запруживать. *Гардувати у ставку воду.* Лубен. у. 2) Быть перевозчикомъ. 3) Находиться. *До лісу почвалав, де гардував Евандр з попами.* Котл. Ен. V. II.

Гарель, -ля, м. = **Гаріль.**

Гарем, -му, м. 1) Гаремъ. *Роскошуй в своїх гаремах.* Шевч. 613. *Гареми мусульманські забреніли дівчатами вродливими й жінками.* К. МБ. XI. 152. 2) Отъ двадцати до тридцати соединенныхъ плотовъ сплавнаго дерева (тальб), идущихъ одинъ за другимъ. Шух. I. 181.

Гаремний, -а, -е. Гаремный. *Гаремна неволя.* К. ПС. 46.

Гаремник, -ка, м. Многоженецъ, имѣющій гаремъ. К. МБ. III. 259.

Гаремниця, -ці, ж. Гаремница, гаремная жена или наложница. *Усіх жінок, усіх своїх гаремниць порозсилав Осман, куди схотіли.* К. МБ. XI. 156.

Гарець, -рця, м. Гарнецъ. Ум. **Гарчик.** Грин. II. 147.

Гарешт, -ту, м. и пр. = **Арешт и пр.**

Гарикало, -ла, м. и с. Ворчунъ, придира. *Оцей (или оце) мені гарикало остогид!*

Гарикання, -ня, с. Ворчаніе, придирчивость.

Гарикати, -каю, -єш, гл. Ворчатъ, дѣлать постоянныя внушенія, придираться. *Ви нічого не робите, бо нема на вас кому гарикати.*

Гарикатися, -каюся, -єшся, гл. Спорить, ссориться, перебраниваться. *Вони тільки й роблять, що гарикаються увесь день.*

Гарикнути, -кну, -неш, гл. Сказать сердито, огрызнуться. *Ат, живеться! — гарикнула стара, мов у розбитого дзвона вдарила.* Мир. Пов. II. 46.

Гарікливий, -а, -е. Ворчливый. *Стара гаріклива баба.* Мир. Пов. II. 42.

Гаріль, -ля, м. Крошка, пылинка, мелкая часть. Аф. 356. **А ні гаріля.** Рѣшительно ничего. Ном. № 1923.

Гаркавецъ, -вця, м. Картавый человекъ.

Гаркавий, -а, -е. Картавящій, картавый. Левч. 72.

Гаркавити, -влю, -виш, гл. Картавить.

Гаркавка, -ки, ж. Картавая жанщина.
Гаркаво, нар. Картаво.
Гаркати, -каю, -ещ, гл. Картавить. Левч. 27.
Гаркебуз, -за, м. Аркебуза, пищаль. *Німецькі гаркебузи.* К. ЧР. 38, 423.
Гаркота, -ти, ж. Картавость.
Гаркун, -на, м. 1) Ворчунь. 2) = **Гаркуша.**
Гаркуша, -ші, об. Картавий, картавая. Левч. 27.
Гарликати, -каю, -ещ, гл. Плохо пѣть. Вх. Лем. 402.
Гарма-дарма, нар. Напрасно, безъ всякаго повода. *Напався на мене гарма-дарма. Причепився гарма-дарма, задивився, що я гарна.* Нп.
Гарман, -ну, м. 1) Токъ, гдѣ молотять хлѣбъ каткомъ или возя по хлѣбу повозку съ тяжестью; также и хлѣбъ, разложенный на току для такой молотѣбы. *Сиділи у хаті, поки дощ пішов, залив їх гарман, а вони усе убуваютья. Вони тоді до його, аж його вже половина у яру.* Грин. І. 188. *Наслали.... гарман, погарманились трохи, а то оставили на завтра.* Грин. І. 87. 2) **Ходити в гармані** (о лошадахъ). Молотить. *Ціх коней не можна брати, бо вони в гармані тепер ходять.*
Гарманити, -ню, -ниш, гл. Молотить лошадыми или волами, запряженными въ катокъ или въ повозку съ тяжестью. *У нас горох не молочений, чачавиця не гарманена.* Мил. 157.
Гарманка, -ки, ж. Катокъ, которымъ молотять. Славяносерб. у.
Гармануванія, -ня, с. Молотѣба хлѣба лошадыми, запряженными въ катокъ или въ повозку съ тяжестью.
Гарманувати, -ную, -ещ, гл. = **Гарманити.** *Гармануем, в мішки набіраєм.* Грин. Ш. 566.
Гармасарь, -ря, м. Жеребець. Желех. Вх. Зн. 9.
Гармата, -ти, ж. 1) Пушка. *З гармати стріляли.* Шевч. 232. *Як став місяць серед неба, — регнули гармати.* Шевч. 53. *Лід кріпкий, хоч гармати коти.* Ном. № 13436. 2) **Військова гармата.** Артиллерія. Ум. **Гарматка, гарматочка.** *Стрельнули.... з гарматки.* Чуб. II. 35.
Гарматій, -тія, м. = **Гармаш.** Желех.
Гарматка, -ки, ж. Ум. отъ гармата.
Гарматний, -а, -е и гарматній, -я, -є. 1) Пушечный. *Ой буде розмова, гарматняя рада.* Пѣсн. *Гарматній гук.* К. ЦН. 252. *Із королем гарматнім боєм бився.* К. ЦН. 171. 2) Укрѣпленный пушками. *Гарматний замок.*
Гарматня, -ні, ж. Арсеналь.
Гарматочка, -ки, ж. Ум. отъ гармата.
Гармаш, -ша, м. Артиллеристъ, пушкарь. *Гей, гармаші! озвітесь із гармат!* К. ПС. 15.
Гармашний, -а, -е. Артиллерійскій.
Гармидер, -ру, м. Шумъ, крикъ, тревога, безпорядокъ, смятеніе. *Гармидер, галас, гам у гайі.* Шевч. 334. *Стук, гармидер, — свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103).
Гармидерник, -ка, м. Производящій безпорядокъ, неутомонный человекъ, дебоширникъ.
Гармидеруванія, -ня, с. Дебоширство.

Гармидерува́ти, -рую, -еш, гл. Шумѣть, дебоширствовать. *Не гармидеруйте по та слухайте, що каже старшина.* НВолын. у.

Гармиза, -зи, м. Гарнизонный солдатъ. *Чемерицка наряжалась в руб'я, як циганка, а усатим гармизою Крициха Улянка.* Мкр. Н. 40.

Гармідер, -ру, м. и пр. = Гармидер и пр.

Гармонійний, -а, -е. Гармоническій. Желех.

Гармонія, -нії, ж. 1) Гармонія. *І гармонія, і сила, — музика та й годі!* Шевч. 214. 2) Музыкальній інструменти гармоника.

Гарнаситися, -шуся, -сишся, гл. 1) Возитися, барахтаться, драться. Вх. Лем. 402. 2) Комкаться, мяться. Вх. Лем. 402.

Гарнасса, -ся, с. Смятая, скомканная солома, трава, вообще — скомканная, смятая веші. *Саме гарнася, — доброї трави нема.* Вх. Лем. 402.

Гарнасуватися, -суюся, -ешся, гл. = Гарнаситися. Вх. Лем. 402.

Гарнець, -нця, м. 1) = **Гарець.** *Наварила гарнець бобу.* Чуб. V. 1140. 2) М'бра жидкости. *Взяли собі гарнець меду, та й на дощі сіли.* Чуб. V. 1016.

Гарний, -а, -е. Хорошій, красивый, пригожий. *З гарної дівки гарна й молодиця.* Ном. № 9004. *Гарна, як квітка гайова.* Ном. № 8425. *Плакали і молоді очі за ним, за його гарною вродою.* МВ. II. 11. *Не те гарне, що гарне, а що кому подобається.* Посл. *Гарна пісня.* *Гарна година.* Ум. **Гарненький, гарнесенький.** *Гарненький голосок, та чортова думка.* Рудч. Ск. I. 18.

Гарник, -ка, м. Работникъ при возахъ. Левч. 135.

Гарнійшати, -шаю, -еш, гл. = Гарнішати.

Гарнісінький, -а, -е. Очень хорошій, очень красивый. Левиц. I. 314.

Гарнісінько, нар. Очень хорошо, очень красиво. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було.* О. 1862. IX. III.

Гарніти, -нію, -еш и гарнішати, -шаю, -еш, гл. Дѣлаться красивѣе, хорошѣть.

Гарно, нар. Хорошо, красиво. *Як гарна молодиця, то гарно й подивиться.* Ном. № 9003. *Бачуть сестру гарно вбрану.* Pauli. II. 11. *Гарно грає.* Рудч. Ск. II. 5. *Царь подякує гарно.* Рудч. Ск. II. 12. Ум. **Гарненько, гарнесенько.** *Поцілуйсь гарненько.* Чуб. III. 44.

Гарнюк, -ка, м. Красавецъ. Аф. 356.

Гарнючка, -ки, ж. Красавица. Аф. 356.

Гарнюсінький, -а, -е. = Гарнісінький. *Сам гарнюсінький же, як ленок.* Г. Барв. 234.

Гарнюсінько, нар. = Гарнісінько.

Гарпулець, -льця, м. Коль съ желѣзнымъ наконечникомъ, привязанный къ веревкѣ, другой конецъ которой прикрѣпленъ къ плоту; служить для остановки илота, для чего вбивается въ берегъ. Черк. у.

Гарт, -ту, м. Закаль, закалка. *Гарт твердий дав коваль.* НВолын. у. Крімъ прямого значенія, **дати, завдати гарту** значить еще: задать кому. Ном. №4180. *Дало їм гарту.* Рудч. Ск. II. 123. *Дасть він вам гарту.* Св. Л. 283. *Як поспіє пшеничка (= кукуруза), то собаки дадуть їй гарту.* Кролев. у.

Гартівничий, гартовничий, -чого. Производящій закалку.

Гартований, -а, -е. Закаленный, каленый. *Списи гартовані.* Шевч. 645.

Гартовня, -ні, ж. Печь для обжиганія кирпичей. НВолын. у.

Гартува́ння, -ня, с. Закаливаніе.

Гартувати, -тую, -єш, гл. Закалять. *Гартувати залізо.* Чуб. I. 46. *Шабельки гартують.* Шевч. 131. *Бідуючи, серце собі гартували.* О. 1862. III. 25.

Гартуватися, -туюся, -єшся, гл. Закаляться. Аф. 356.

Гарувати, -рую, -єш, гл. 1) Запрашивать (цѣну, вознаграждение). *Як що не дуже багато будуть гарувати, то й поступайтесь: там рублів п'ять, ну хоть і десять, то вже давайте, а як що зацурують як дурень за батька, то йдїть у друге місто.* ХС. VII. 421. См. **Гарувати.** 2) Тяжело, безъ отдыха трудиться. *Увесь вік гарував та загарував собі тільки п'ядь землі та домовину.* (К. П. Михальчук).

Гарука, -ки, об. Сварливый человекъ. Вх. Зн. 9.

Гарукатися, -каюся, -єшся, гл. Ссориться, браниться. Вх. Зн. 9.

Гарфа, -фи, ж. Арфа. *По під ворітьми в гарфу грав.* Млак. 73.

Гарцівник, -ка, м. 1) Ђздокъ на лошади. 2) Шалунъ. 3) Плясунъ.

Гарцівниця, -ці, ж. 1) Шалунья. *На всю губу гарцівниця в людях і в господі.* Мкр. II. 30. 2) Плясунья.

Гарцьовий, -а, -е. Вмѣщающій въ себѣ **гарнець.** *Гарцьове відерко.*

Гарцюванннн, -ня, с. 1) Скачка на лошадахъ, рыстаніе, гарцюваніе. 2) Бѣганье, скачки, шалости. 3) Пляска усердная.

Гарцювати, -цюю, -єш, гл. 1) Скакать на лошадахъ, наѣздничать, рыскать, гарцювать. *На вороному коні гарцюєм.* Шевч. 312. *Батько веде того коня за недоуздок, а він так гарцює, копитами землю вибиває.* Рудч. Ск. II. 112. 2) Бѣгать, скакать, шалить. *Як хочете гарцювати, так ідїть на двір.* Кобел. у. *Іще сами як дівували та з хлопцями як гарцювали.* Котл. Ен. III. 50. *Бабина знай цілу ніч гуляє з хлопцями та крутиться і не раз так бувало, що гарцюючи і мички попалить.* Рудч. Ск. II. 54. 3) Танцевать. Рудч. Ск. I. 75. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата гонцюють; хлопці, піт аж льється з шкури, коло їх гарцюють* Г. Арт. (О. 1861. III. 102).

Гарч, -ча, м. Черная гадюка, *Pelias berus.* Желех.

Гарчанннн, -ня, с. 1) Ворчаніе (о собакѣ). 2) = **Гариканннн.**

Гарчати, -чу, -чиш, гл. 1) Ворчать. *Собака гарчить.* Рудч. Ск. I. 18. *Чия б гарчала, а твоя б мовчала.* Ном. № 3481. 2) = **Гарикати.**

Гарче, -че, с. = **Гарч.** Вх. Зн. 9.

Гарчик, -ка, м. Ум. отъ **гарець.**

Гарькавий и пр. = **Гаркавий и пр.**

Гарювати, -рюю, -єш, гл. Шалить. Лохв. у. Мил. 61.

Гарюкало, -ла, м. и с. **гарюканннн, -ня, с., гарюкати, -ся, -каю, -ся, -єш, -ся, одн. в.** **гарюкнути, -кну, -неш, гл.** = **Гарикало, гариканннн, гарикати, -ся, гарикнути.** 3 *тими наймичками, треба все гарюкатись, сваритись.* Левиц. I. 475.

Гаряч, -чу, м. Сбитень. *Дуже змерз був, а як напився гарячу, то й зігрівся.* Екатериносл. (Залюб.).

Гаряч, -ча, -че. Краткая форма отъ **гарячий.** *Лучче мені, моя мати, гаряч камінь їсти.* Чуб.

Гаряче, нар. 1) Горячо, жарко. *І сюди гаряче, і туди боляче.* Ном. № 8051. 2) Пылко, горячо.

Гарячий, -а, -е. 1) Жаркій, горячій. *Гарячий борщ. Гарячий комин.* Рудч. Ск. II. 166. *Умила личенько гарячою слъозою.* Мет. 48. **Гарячого сіла за шкуру залити.** Задать

кому, причинить мученія. 2) Пылкій, вспылчивый, горячий. *Гарячий чоловік*. 3) Разгорѣвшійся, вспотѣвшій. *Воли пристали, — може ти їх водою напоїв гарячих?* Рудч. Ск. II. 135. 4) **Гарячий час**. Горячее время, недосугъ. 5) **На гарячому вчинку**. На мѣстѣ преступленія, по гарячимъ слѣдамъ. *Злапати на гарячому вчинку*. Ном. № 7439.

Гарячити, -чу, -чиш, гл. Разгорячать. *Варенуха почала його гарячити*. Левиц. I. 281.

Гарячіти, -чію, -еш, гл. Становиться гарячимъ, жаркимъ. *Сонце підбилось — на дворі гарячіє*.

Гарячка, -ки, ж. 1) Жаръ, горячка. *На гарячку лежить*. Ном. № 8136. 2) = **Гаряч**. (Сбитень). Правоб.

Гарячкувати, -чкую, -еш, гл. Пороть горячку. *Я гарячкую, гарячкую — де воно ділося сокира та долото, аж воно украв хтось*. Волч. у.

Гарячник, -ка, м. Сбитеньщикъ. *Він був гарячник, усе було у нас гаряч продає*. Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Гарячосердий, -а, -е. Вспылчивый, жестокосердный. К. Кр. 30.

Гас, -су, м. Керосинъ. Лохв. у.

Гасання, -ня, с. Бѣганіє, прыганіє.

Гаса́ти, -саю, -еш, гл. Бѣгать, прыгать, метаться, усердно танцювать. *Гасав і я, як божевільний по степах за кабардою*. К. ЧР. 94. «*Сіль сиплеться з кишені, сіль!*» кажуть чумакові, а він гаса. «*А вже, — каже, — мені не бо солі, коли грають на басолі*». Ном. № 10076.

Гасило, -ла, с. Щипцы для гашенія свѣчей въ церкві. Аф. 357.

Гаситель, -ля, м. Гаситель, гасильщикъ. К. Бай. 7.

Гасити, гашу, -сиш, гл. Тушить, гасить. *Гасити свічку*. *Стала діброва палати, палати... взяли діброву гасити, коновками воду носити*. Чуб. III. 37.

Гасіння, -ня, с. Погашеніє, тушеніє. Левиц. I. 360.

Гаска, -ки, ж. Молотокъ для разбиванія кусковъ соли вываренной на солеваренныхъ сковородахъ. Вх. Зн. 49.

Гасло, -ла, с. 1) Сигналь, знакъ. *Дав еси до бою гасло і грізна потуга встала*. К. Псал. 150. *Узяв мушкет, вистрелив на гасло*. КС. 1882. IV. 171. 2) Лозунгъ, пароль. ЗОЮР. I. 203.

Гасловий, -а, -е. Сигнальный.

Гасник, -ка, м. 1) = **Гасниця**. 2) = **Гасило**. Вх. Лем. 402.

Гасниця, -ці, ж. Керосиновая лампа. Нѣжин. у. Ум. **Гасничка**.

I. Гаснути, -ну, -неш, гл. Угасать, потухать. *На вітрі свічка гасне*. *Тліла іскра, тихо дотлівала на розпущті широкому, та й гаснути стала*. Шевч. 236. *Крізь верби сонечко сияє і тихо гасне...* *День погас і все спочило*. Шевч. 424. *Гаснуть очі*. Шевч. 224.

II. Гаснути, -ну, -неш, гл. однокр. в. отъ гасати.

Гаспед, -да и гаспид, -да, м. 1) Ядовитый змѣй, аспидъ. *Гадюча в серці в вас отрута, отрута гаспеда лихого*. К. Псал. 132. 2) Бранное: дьяволъ, бѣсъ. *А ти гаспид проклятий!* Ув. **Гаспедюка**.

Гаспедів, -дова, -ве, гаспедовий, -а, -е, гаспедський, -а, -е и гаспидовий, гаспидський. 1) Аспидскій, относящійся къ ядовитому змѣю. 2) Бранное: дьявольскій, бѣсовскій. *Чого вже не роблю з тими гаспедовими схизматиками*. Стор.

МПр. 80. *Гаспидський сину! Ном. № 3558. Куди вас враг несе до гаспидського сина? Греб.* 387.

Гаспедюка, -ки, об. Ув. отъ гаспед.

Гат, -ту, м. Гата, -ти, ж. = **Гатка.** *Та вже ж тая криниченька гатом загачена.* Рудч. Чп. 194. *А вже ж тая криниченька гатою загачена.* Чуб. V. 251.

Гатала, нар. Вскачь, галопомъ. *Жид їздить або тюпки, або гатала.* Подольск. г.

Гаталай, меж., виражающее галопированіе лошади. Желех.

Гаталати, -лаю, -єш, гл. Ѓздить, бѣжать вскачь, галопомъ. *Оця коняка, аби трохи захотів швидче їхати, зараз гаталає, — ні за що тобі не побіжить тлуса.* Подольск. г.

Гатаман, и пр. = **Отаман и пр.** Грин. III. 636.

Гателити, -лю, -лиш, гл. Сь жадностью ѣсть, пожирать. *А убогий ще й голодний.... як припався гателити.* Рудая. I. 30.

Гатинець, -нця, м. Раст. *Chenopodium Bonus Henrichus, L. ЗЮЗО.* I. 116.

Гатити, -гачу, -тиш, гл. 1) Гатить, запруживать, мостить. *Мости мостили, греблі гатили.* Макс. (1849) 55. *Я греблю гачу.* Чуб. I. 127. *Хоч греблю гати.* (Так много). Ном. № 7666. 2) Накладывать въ большемъ количествѣ. *І на віщо стілько дров гатити в грубу?* 3) Бить, колотить, рубить. *Молотом гатити.* Гн. II. 49. *І ногами товче, і пулами гатить.* Св. Л. 286. 4) Стрѣлять сильно, напр. изъ пушекъ. *Із рушниць стріляли, другі з мущирів гатили.* Мкр. Н. 34.

Гатітися, -чүся, -тишся, гл. 1) Гатиться, быть запруживаему. 2) Битися, колотиться, рубиться. *Перше поперек гатітися сокирою (дерево), а потім наз-укіс.* МУЕ. III. 28.

Гатінка, -ки, ж. Міусск. окр. и **гатіння, -ня, с.** Гаченіе, запруживаніе.

Гатка, -ки, ж. Гать, небольшая плотина. *Од гатки до гатки ходить по Росі великий порон.* Левиц. I. 94. *Ой піду ж бо я ту гатку гатити, щоб добре було до дівчини ходити.* Ум. **Гатонька, гаточка.** *Я до гаточки, — гаточка загачена, я до дівчини, — дівчина заручена.* Грин. III. 222.

Гать, -ті, ж. = **Гата, гатка.** Шух. I. 6, 180.

Гафини, -фин, ж. мн. = **Афини.** Вх. Зн. 1.

Гафт, -ту, м. Вышивка золотомъ или серебромъ. *А наша сорочка з тонкого рубочка.... шовком мережена, гафтом гафтована.* О. 1862. IV. 20. (Нп.).

Гафтарь, -ря, м., гафтування, -ня, с. гафтувати, -тую, -єш, гл. = **Гаптарь, гаптування, гаптувати.** Грин. III. 525.

Гаць-го-га! меж. Восклицаніе, натравливающее собакъ, то же, что и **кусі.** Kolb. I. 65.

Гач. Бранное слово въ. выраженіи: **Хай тобі гач!** Чортъ сь тобой.

Гача, -чати, с. = **Лоша.** Вх. Лем. 402. Ум. **Гачатко.**

Гачечок, -чка, м. Ум. отъ **гак.**

Гачі, -чів, м. мн. Штаны. а) полотняные. Гол. Од. 14, 66. б) бѣлые суконные. Шух. I. 120.

Гачник, -ка, м. = **Очкур.** Угор.

Гачок, -чка, м. Ум. отъ **гак.** Крючекъ. Шух. I. 226. *Скуй гачок на удку.* Левиц. I. 123.

Гачур, -ра, м. = **Жеребець.** Вх. Лем. 402. Ум. **Гачурик.** Вх. Уг. 232.

Гачура, -ри, ж. Трехлѣтная кобыла, не имѣвшая лошасть. Вх. Лем. 402. Ум. **Гачурка.** Вх. Уг. 232.

Гачурик, -рка, м. Ум. отъ **гачур.**

Гачурка, -ки, ж. Ум. отъ гачура.

Гашення, -ня, с. = Гасіння. К. XII. 127.

Гашка, -ки, ж. Гадюка, зм'я. Желех. Вх. Зн. 10. *Мов та гашечка коло в'ється.* Федьк. Тому мене (ялицю) тяжка печаль як гашечка обняла. Млак. 108.

Гашурка, -ки, ж. Ящерица. Вх. Лем. 402. См. **Ящірка.**

Гая! меж. Крикь, чтобы прогнать птиць, то же, что и **шугу.** *Гая, гая в луги, райськїї пташки.* Чуб. III. 400.

Гаянка, -ки, ж. Проволочка, замедленіе. *Пізно приїхали, бо трапилась гаянка: вісь зламалась.*

Гаяння, -ня, с. Дѣйствіе медлящаго, медленность, медлительность. *Твое гаяння до ладу не доведе.*

Гаяти, -гаю, -єш, гл. 1) Замедлять, задерживать. *Ой матінко, та не гай мене! в велику дорогу виряжай мене!* 2) **Гаяти час.** Терять время, медлить. *Не гаймо щасної години.* Г. Барв. 192. *Побрались ми у Любчики, не гаявши часу.* МВ. II. 134.

Гаятися, -юся, -єшся, гл. Медлить, мѣшкать. Рудч. Чп. 246. *Ой на, сину, коника — не гайся, щоб ти 'д того війська не зостався.* Лис.

Гвавт, -ту, м. = **Гвалт.** Драг. 247.

Гваджениця (= гладжениця), -ці, ж. = **Терлиця.** Вх. Лем. 403.

Гвалт, -ту, м. и пр. = **Гвалт.** и пр.

Гвардійонець, -нця, м. Гвардеець. *Мене, дядьку, вибрали у гвардійонці.* О. 1861. VIII. 25.

Гвардія, -дії, ж. Гвардія. *А паничів у гвардію.* Шевч. 417. *Царська гвардія.* Мир. ХРВ. 133.

Гварити, -рю, -риш, гл. Говорить. *Як бим не зробила, то бим не гварила.* Год. I. 89.

Гвер, -ра, м. Ружье. Федьк. I. 4.

Гвинт, -та, м. = **Шруб.** Ум. **Гвинтик.** *Чистив він ту рушницю і загубив маленького гвинтика.* Грин. II. 206.

Гвинтовка, -ки, ж. Винтовка. Стор. II. 12.

Гвізде, -дя, с. соб. Гвозди. Шух. I. 88.

Гвіздок, -дка, м. 1) Гвоздь. Ном. № 12909. 2) = **Гак 2.** Вх. Пч. II. 25. Ум. **Гвіздочок.**

Гвоздик, -ка, м. 1) Раст. а) Гвоздика, *Dianthus.* Вх. Пч. I. 10. (Вінки) *з гвоздите та чорнобривців.* Левиц. I. 188. б) *мн. Tagetes erecta L.* ЗЮЗО. I. 138. *Tagetes patula L.* ЗЮЗО. I. 166. 2) Пряность: гвоздика, *caryophyllus aromaticus.* МУЕ. I. 109. Ум. **Гвоздичок.**

Гвоздички, -чків, м. *мн.* Раст.: а) *Tagetes patula L.* Мил. М. 75. б) — **польові.** *Dianthus Casthusianirum L.* ЗЮЗО. I. 121.

Гвоздити, -джу, -диш, гл. Прибивать гвоздями. *Варвара мостить, Сава гвоздить, а Микола крепить.* Ном. № 508.

Гвор, -ра, м. Клинья въ штанахъ. Гол. Од. 66.

Гданськ, -ка, м. Данцигъ (городъ).

Гданський, -а, -е. Данцигскій. *Випили чарок по шість гданської горілки.* Стор. II. 26.

Гдась, нар. Когда-то. Черниг. у.

Где, нар. = **Де.** *Где каша з маслом, там нас не маєш.* Ном. № 2051.

І. Ге! меж. 1) *Э! Ге, сякі-такі! Мене хочуть воювати, а ви нічого не знаєте.* Рудч. Ск. II. 10. 2) Понуканье для коровы, то же, что и **гей.** Вх. Уг. 250.

II. Ге, *сз.* Словно, будто, какъ. Драг. 258. *Ци достеріг єсь? — А чому бим не достеріг? Не так ге ви.* Драг. 263.

Гебан, -ну, *м.* Эбенное или черное дерево. *Як з гебану волос чорний.* Грин. III. 610.

Гебель, -бля, *м.* = **Гембель**. *Після гебля сокирою.* Ном. № 6396.

Гев, *нар.* Тутъ, здѣсь, сюда. *Дві душечки гев пустіте.* Гол. I. 234. **Подъ гев, по ле-гев!** *Иди сюда, иди ка сюда!* Вх. Зн. 51. Вх. Лем. 425.

Гевади, *нар.* = **Туди**. Вх. Лем. 402.

Гевал, -ла, *м.* Мужикъ, хамъ. *З виду він і по одежі не гевал, не бурлака, а щось не просте.* Стор. МПр. 4. К. ЧР. 423.

Гевалка, -ки, *ж.* Мужичка, хамка. Аф. 357.

Гевгати, -гаю, -єш, *гл.* Осаживать назадъ (волы). *Гевгни воли.* Вх. Зн. 10.

Гевер, -ру, *м.* Ручка у пилы. Аф. 357.

Гевка, гевси, *нар.* = **Гев**. Вх. Уг. 232.

Гегеп, *меж.* = **Геп**.

Гегепнути, -пну, -неш, *гл.* То же, что **гепнути**, но еще сильнѣе.

Гегепнутися, -пнуться, -нешся, *гл.* То же, что и **гепнутися**, но еще сильнѣе.

Геде, *нар.* Тутъ, здѣсь. Угор.

Гедз, -за, *м.* и пр. = **Гедз** и пр.

I. Гей! *меж.* 1) Понуканье для воловъ, коровы: прямо впередъ. *Воликів за налигач.... та й гей! соб! цабе! помаленьку.* Рудч. Ск. II. 142. 2) Эй, ну! *Гей, хлопці, до роботи! А гей, княгине, давай козакам вечерять.* К. ЧР. 217. 3) Пѣсенное непереводимое восклицаніе. *Розвивайся, сухий дубе, завтра мороз буде, гей завтра мороз буде.* Мет. 21. 4) **Гей-си = Шугу.** *Гей-си, гей-си, зозуленько, в темний ліс кувати.* Чуб. V. 758.

II. Гей, гей-би, *сз.* = **II. Ге**. Вх. Лем. 403.

Гейкання, -ня, *с.* 1) Произнесете слова **гей**. 2) Пѣніе пѣсни съ припѣвомъ **гей**. МУЕ. III. 39.

Гейкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Кричатъ **гей**, погонять. *Батько орав, а я гейкав.* О. 1862. IX. 68. 2) Пѣтъ пѣсню съ припѣвомъ **гей**. *На новий рік у вечірть ідут на Буковині гейкати хлопці.... ідут до кождої хижі під вікна, співають.* МУЕ. III. 38.

Гейкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Безя тяжесть, очень много хлопотать, возиться. *Гейкався я чимало, поки виїхав нагору.*

Гейки, *меж.* Въ значеніи; бхать впередъ въ слѣдующей поговоркѣ. *Ні стейки, ні гейки.* Ном. № 13864.

Гейкнути, -ну, -неш, *гл.* Вскрикнуть: **гей**. *Гейкнув на сиваки.* Гн. II. 168.

Гейку, *меж.* Призывный возгласъ. *Тетяно! чи не знаєш, гейку, де зсипано просо?*

Гейнувати, -ную, -єш, *гл.* = **Гайнувати**. *Узяв жовнір пити, узяв гейнувати, аж ся взяла жовнірська фортуна вменшати.* Гол. III. 85.

Гейс! *меж.* Крикъ на воловъ: впередъ! Вх. Лем. 403. См. **Гейсь**.

Гейс-берта, — бертя! = **Гейса**. Вх. Уг. 232.

Гейса, *меж.* Крикъ на воловъ: налѣво. Вх. Лем. 403.

Гейсь! *меж.* Крикъ на воловъ: направо. Kolb. I. 65. См. **Гейс**. См. **Ча**.

Гекзамер, -тру, *м.* Гекзамертъ. *Все б гекзаметри плели.* Шевч. 664.

Гела, -ли, *ж.* Родъ дѣтской игры. Мил. 56.

Ге-ле-гев, *меж.* Окликъ зовущаго: ау! го-го! *Адам заволат: геле-гев! Єво!* Гол. IV. 522.

Гелета, -ти, ж. 1) Деревянный сосудъ, боченокъ. Угор. 2) Подойникъ. Полт. Ум.
Гелетка. *В мене грошей гелетка.* Грин. III. 647.

Гель, меж. Подражаніе крику гусей. *А гусочка гель-гель-гель.* Грин. III. 659.

Гембель, -бля, м. Рубанокъ. Мнж. 165.

Гембелювати, -люю, -єш, гл. = Гемблювати. *Струже, гембелює.* Щог. В. 57.

Гемблюванія, -ня, с. 1) Строганіе рубанкомъ. *Годі, майстре, гемблем гемблювати: прийде батько, буде сокирою підправляти.* (Насмѣшка надъ плохимъ мастеромъ). Мнж. 165. 2) Брезгать. *Не гемблюйте нашимъ хлѣбомъ-сїллю.* Черном.

Гембочка, -ки, ж. Рубецъ шитья, загнутый на лицевую сторону и пристроченный. Волынск. г.

Гемон, -на, м. Демонъ. Грин. II. 11. — Употребляется какъ бранное слово. Ув.
Гемоняка.

Гемонецъ, -нця, м.? *Випийте до денця, — там нема гемонця.* Ком. II. № 875.

Гемонів, -нова, -ве. Принадлежащій демону. Бранное слово. Желех.

Гемонський, -а, -е. Демонскій. — Употребляется какъ бранное слово. *Не було тоді і чулки про ту гемонську вунію.* Стор. МПр. 40. *Гемонські діти.* Мир. Пов. I. 146.

Гемоняка, -ки, м. Ув. отъ **гемон.** Желех.

Ген, нар. 1) Вонъ тамъ. *На небі чистому ген хмара бовваніє.* Греб. 367. *Ген там на долині під могилою огонь палає.* Рудч. Ск. II. 18. 2) **Ген-ген.** а) далеко-далеко. *Пійдем ген-ген на гору.* Маркев. 33. б) очень, сильно. *Мотря таки ген-ген забарилась.* Св. Л. 176. 3) Какъ существительное: названіе дѣтской игры, состоящей въ бросаніи ножа (съ кулака, съ ладони, съ головы, зубами) такъ, чтобы онъ воткнулся въ землю. КС. 1887. VI. 474. Мил. 55. Не отсюда ли и выраженіе: **дати гену** — сильно побить? Мнж. 168.

Генбаль, -бля, м. У гребенщиковъ: «желѣзная полоса въ 5 — 6 вершковъ длины и 1 1/2 вершка ширины съ нарѣзанными поперекъ заостренными полосами. Употребляется для чистки пластинъ (рога), какъ рубанокъ у столяровъ». Вас. 164.

Генде, гендека, нар. Вонъ тамъ. Желех. Вх. Зн. 10.

Гендель, -ля, м. Барышничество, торговля, маклачество.

Генденьки, гендечки, нар. = Генде. Вх. Зн. 10.

Гендльовий, -а, -е. Барышническій, торговый. *Це жидок гендльовий.*

Гендлюванія, -ня, с. = Гендель.

Гендлювати, -люю, -єш, гл. Барышничать, маклачить.

Генерал, -ла, м. Генераль. *Тут де не взялись генерали, сенатори.* Рудч. Ск. II. 10.

Генеральный, -а, -е. Высшій, главный.

Генеральський, -а, -е. Генеральскій. Шевч. 552.

Генеральша, -ші, ж. Генеральша. Грин. II. 294. *За балом бал у генерала. За генеральшою чимала орда панів і паничів.* Шевч. 553.

Геній, -нія, м. Геній. *Не чути в його словахъ дихання генія.* К. Іов. XV.

Геніяльний, -а, -е. Геніальный. Левиц. I. 338.

Генорал, -ла, м. = Генерал. Рудч. Ск. I. 150. МВ. I. 115.

Гентина, -ни, ж. Кусокъ дерева, грубо отдѣланный для приготовления изъ него ложки, клепки для деревянной посуды. Шух. I. 247. 249.

Генто, гентова, гентолі, нар. Недавно, позавчера. Желех; Вх. Зн. 72, 10.

Гентоватішний, -а, -е, гентовашний. Недавній, позавчерашній. Вх. Зн. 10.

Генцинатий, -а, -е. — кінь = Норовистий кінь. Вх. Зн. 9.

Генька, генькай, нар. = Генде. Желех.

Геп, меж. Звукоподражаніє паденію или удару; шлепть. *Кінь спіткнувся, а він геп у саму калюжу. Ген об землю!* Ном. № 6645.

Гепа, -пи, ж. Задница. *А я знаю, що він діє, — коло печі гепу гріє.* Ном. № 14074.

Гепака, -ки, ж. = Гепа. Ном. № 13065; Мнж. 124, 92.

Гепати, -паю, -еш, гл. 1) Ударять. 2) Падать съ шумомъ. 3) Шлепать, идти по мягкому. *І нащо ти гепаеш по грязі?*

Гепнути, -пну, -неш, гл. Однокр. в. отъ гепати. 1) Ударить. *Гепнуло мов довбнею.* Ном. № 13890. *Так і гепнув його об землю.* 2) Упасть, шлепнуться. *Він з коня так і гепнув.* 3) Бросить. *А Прокіп з серця аж люльку об землю гепнув.* МВ. (О. 1862. III. 65).

Гепнутися, -нуся, -нешся, гл. = Гепнути 2. *То це которий стане на горосі да попре спиною у стіну, то ноги пойдуть на горосі, а він задом так і гепнеться об підлогу.* Стор. I. 42.

Гепонути, -ну, -неш, гл. То же, что и гепнути, но съ силой. Аф. 358.

Гептатися (-таюся, -ешся?), гл. Браниться. Шух. I. 34.

Герб, -бу, м. Гербъ. ЗОЮР. I. 317. *Блищали мідяні позолотисті герби на ридвані.* К. ЧР. 54. *Од Припети й до Синюхи вславили себе Обухи, та й не злотом рабованим, не гонором купованим, не гербами-клейнодами, а своїми пригодами.* К. Досв. 113.

Гербатка, -ки, ж. Раст. *Verbascum lychnitis.* Шух. I. 22.

Гербований, -а, -е. Имбюцій гербъ. *Гербований попихач езуїцький.* К. МБ. II. 128.

Гербовий, -а, -е. 1) Относящійся къ гербу. Гн. I. 194. 2) Гербовый. *Купив гербового паперу.* Шевч. (О. 1862. VI. 5).

Гербувати, -бую, -еш, гл. = Гребувати. *Батенькового слова мені не гербувати.* Чуб. II. 18.

Гергепа, -пи, м. и ж. Большой неуклюжій мужчина или женщина. Ув. **Гергепище.** Лохв. у.

Гергепнути, -пну, -неш, гл. = Гегепнути. Лохв. у.

Гергепнутися, -пнуся, -нешся, гл. = Гегепнутися. Лохв. у.

Гергот, -ту, м. и пр. = Гергот и пр.

Гергев, -ва, м. = Кулешінник. Вх. Зн. 10.

Герець, -рця, м. Ратоборство, отдѣльная стычка передъ битвой. *Завзятий як перець, покіль не вийде на герець.* Ном. № 13652.

Геркотати, -кочу, -чеш, гл. = Герготати.

Геркотня, -ні, ж. = Герготання. *І завелась на ставь геркотня.* Греб. 363.

Героївський, -а, -е. Геройскій. *В серці почуття героївські голубить.* К. Дз. 235.

Героїня, -ні, ж. Героиня. К. Бай. 145.

Героїти, -рою, -їш, гл. Вдохновлять геройскими чувствами. *Любов к отчизні де героїть, там сила вража не устоїть.* Котл. Ен. V. 52.

Героїчний, -а, -е. Героическій. Левиц. Пов. 7.

Героїчність, -ности, ж. Геройство, героизмъ. Левиц. (Правда. 1868, 423).

Героїчно, нар. Героически. *Український дух виступив на своє діло житні героїчно.* К. XII. 128.

Герой, -роя, м. Герой. *Перед його очима басували гетьманські коні, а на конях сиділи гетьмани-герої.* Левиц. Пов. 166. *Вони себе героями явили.* К. ЦН. 191. *Калімері зовсім не нагадував героїв Іліяди.* Левиц. Пов. 13.

Геройство, -ства, с. Геройство. *Геройство духа, що підіймає серце на благодатні задуми і на великі подвиги.* К. XII. 130.

Геройський, -а, -е. Геройській. К. Бай. 64.

Герсонути, -ну, -неш, гл. Броситься б'язать, поб'язать изо вс'хъ силъ. *З сінець вискочила та й герсонула до дому.* О. 1862. VII. 38.

Гертанка, -ки, гертань, -ні, ж. Гортань. Угор.

Герун, -на, м. 1) Волъ съ короткими тупыми рогами. Лохв. у. 2) Кувшинъ съ отбитымъ верхомъ. Лохв. у.

Герць, -ця, м. = **Герець.**

Герцюванннн, -ня, с. 1) = **Герець.** 2) = **Гарцювання.**

Герцювати, -цюю, -єш, гл. = **Гарцювати.** Ном. № 12566.

Гет, меж. и нар. = **Геть.** Угор.

Гетаж, -жа, м. Тотъ, кто управляетъ рулемъ на заднемъ плоту сплавного л'бса (если плоты соединены въ одну дарабу). Шух. I. 183.

Гетка, -ки, ж. = **Готка.** Вх. Пч. II. 15.

Гетта! меж. Крикъ на лошадь: направо. Вх. Лем. 403.

Геть, меж. и нар. 1) Долой, прочь, вонъ, отстань. *Геть, згинь, пропади і до мене не ходи!* Ном. № 8765. *Йди ж собі геть.* Рудч. Ск. II. 7. *Во мн. числ' — гетьте.* 2) *Далеко. На бистрому на озері геть плавала качка.* Нп. **Геть-геть.** *Далеко-далеко. Дніпро геть-геть собі розкинувсь, сияє батько та горить.* Шевч. 633. 3) *Употребляется для усиленія. Совершенно, р'шительно, далеко. Геть чисто вийли. Геть виріжім вражих ляхів, геть що до єдного.* Лукаш. 109. *Загнали лишків геть аж за Вислу.* Лис. 4) *Очень. Чи треба молотника? — Треба, та ще й геть.* Г. Барв. 303. 5) **Геть-то.** *Употребляется для усиленія значенія. Порядочно, достаточно. Прогаялись геть-то, оглядуючи манастирь.* К. ЧР. 82. *Ми знаємо про це і геть-то більше, ніж ви. І геть-то чеетю такою запишався.* Греб. 362.

Гетька, -ки, ж. Лошаденка, кляча, крест'янская лошадь. Вх. Лем. 403.

Гетьман, -на, м. Гетманъ. *Без гетьмана вийсько гине.* Ном. №751. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивими панами у Білій Церкві замирив.* АД. II. 110. Ум. **Гетьманонько.** К. ПС. 21.

Гетьманенко, -ка, м. Сынъ гетмана. Аф. 385.

Гетьманець, -нця, м. Житель гетьманщини.

Гетьманиха, -хи, ж. = **Гетьманша.** *Гетьманиху за рученьку коло себе водить.* АД. I. 166.

Гетьманів, -нова, -ве. Приналежащій гетману, гетмановъ. Ном. № 138, стр. 294. *Ой раді б ми вернутися, — гетьман не пускає; не так гетьман, не так гетьман, — гетьманова мати.* Чуб. V. 1030.

Гетьманівна, -ни, ж. Дочъ гетмана. Желех.

Гетьманка, -ки, ж. Жительница гетьманщини. Желех.

Гетьманова, -вої, ж. = **Гетьманша.** *Пані Барабашева, гетьманова молодая.* АД. II. 5.

Гетьманонько, -ка, м. Ум. отъ гетьман.

Гетьманство, -ва, с. 1) Гетманство; достоїнство, санъ, власть гетмана. *Молодий на гетьманство. Ном. № 996. Од козацтва, од гетьманства високі могили, — більш нічого не осталося, та й ті розривають.* Шевч. 123. *Єврася Хмельниченка на гетьмана настановляли.* АД. II. 121. 2) Страна и народъ подъ властью гетмана. *У иншому царстві, у козацькому гетьманстві, у такому селі, як Пекарі, і там жим два брати.* Рудч. Ск. II. 139.

Гетьманський, -а, -е. Гетманській. *Візьміть мої гетьманські клейноди, панове.* Шевч. 573. *Для означенія красоти. А був хороший із себе дуже: високе чоло гетьманське.* МВ. I. 152.

Гетьманування, -ня, с. Гетманство, перебуваніе гетманомъ.

Гетьманувати, -ную, -ещ, гл. Быть гетманомъ, гетманствовать. *З того часу Хмельницький гетьманувати став.* АД. II. 8. *То не багато Лугоський (= Виговський) гетьманував: півтора года булаву держав.* АД. II. 124.

Гетьманша, -ші, ж. Жена гетмана. Шевч. 144. К. ЧР. 131.

Гетьманщина, -ни, ж. 1) Украина подъ властью гетмана. *То пан Хмельницький добре учинив: Полщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину звеселив.* АД. II. 104. 2) = **Гетьманство 1.** *Ой тоді вже ви нас побачите ой у сій хатині, як вернеться гетьманщина в нашій Україні.* Грин. III. 601.

Гець, меж. 1) = **Гоц.** *Вона вже вбралась, да стала така дуже хороша; а він і каже: «гець-гець, тепер ходи в танець».* Рудч. Ск. II. 63. 2) Восклицаніе, натравлюющее собакъ, тоже, что и **гаць-го-га, кусі.** Kolb. I. 65.

Ги... Если нѣтъ слова на **ги**, См. на **гі**.

Ги, сз. = II. Ге. Таким слаба, *ги росиця.* Гол. II. 554.

Гибель, -лі, ж. Погибель.

Гибель, -бля, м. = Гембель. Шух. I. 87.

Гибіти, -бію, -ещ, гл. Хирѣть, болѣть, страдать отъ недостатка чего-либо. *Гибіла, гибіла моя ненька, поки і зовсім лягла.* Переясл. у. *Мусимо гибіти, бо нема в що вдягтися добре.*

Гива, -ви, ж. = Ива. *Гива тим червива, що кілками з неї Христа мучили.* Ном. № 315.

Гивер, -ра, м. Щепка, лучина. Вх. Зн. 10. См. **Иверь.**

Гиверень, -рня, м. = Иверень. *Кінь так біжить, що аж гиверні летять з під ніг.* Черк. у.

Гивкати, -каю, -ещ, гл. О совѣ: кричать. Вх. Лем. 403.

Гивовий, -а, -е. Ивовый. *От і давай мучити Христа гивовими кілками.* О. 1861. X. 52.

Гиги, меж. Подражаніе звуку смѣха, плача, ржанія лошади. *Тепер продам, а сама зімою гиги буду їсти.* Ном. № 10551.

Гиготати, -гочу, -чеш и гиготіти, -гочу, -тиш, гл. Ржать. *Коняка гигоче, як їй дають овес.* Харьк.

Гид, -да, -ду, м. 1) -ду. Гадость, мерзость. *Там зчищають грязь, а наші купу превелику нагорнули, мов зібрали, гид з усього ринку.* К. Дз. 67. 2) -да. Гадкій, мерзкій человекъ. *Не займай гида, не каляй вида.* Ном. №3291. 3) **Гид гидом.** Мерзость изъ мерзостей. *Такий поганий — гид гидом!* 4) Употребляется въ значеніи нарѣчія: гадко, отвратительно. *Такий бридкий, що гид і глянути на його.*

Гиджга, меж. Крикъ для натравливанія собаки. Тоже, что и **кусі, гець**. *Сірко га тим вовком..., а чоловік кричить: «Гиджга, Сірко!»* Рудч. Ск. I. 11.

Гидити, -джу, -диш, гл. = **Гидувати**. Каменец. у.

Гидити, -джу, -диш, гл. Пачкать, марать; переносно: безчестить. *Вона мене гидить, а я в тому не вісна.* НВолын. у.

Гидість, -дости, ж. = **Гидота**. Переясл. у.

Гидкий, -а, -е. Гадкій, противный, мерзкій, отвратительный, плохой. Чуб. V. 162. *Гидкий, як поплазка.* Ном. № 8494.

Гидкість, -кости, ж. Гадость. Левч. 25.

Гидко, нар. Гадко, противно, мерзко, отвратительно, плохо. *І живеш гидко, і їсти бридко, як лихо чепає.* Ном. № 2014. *Та й гидко ти танцюєш, бабо! — Е, так довго.* Ном. № 12558.

Гидливий, -а, -е. Брезгливый, брезгающій. Драг. 35.

Гидливість, -вості, ж. Брезгливость, чувство отвращенія. *І гидливість, і зненависть.* Мир. Пов. II. 78.

Гидливо, нар. Брезгливо.

Гидний, -а, -е = **Гидкий**. Вх. Зн. 10. *Доле ж моя нещаслива, доле ж моя гидна, я ся з тобов не набула, та лишень нагибла.* Гол. I. 238.

Гидно, нар. = **Гидко**. *Ой на дворі плютка, тогди нам добре тутка; лиш нам єдно гидно, що сватонька не видно.* Гол. IV. 318.

Гидолецький, -а, -е. = **Идольський**. Бранное слово. *Гидолецька бочка.* Ном. № 3567.

Гидолів, -лова, -ве. *Гидолів син.* Ном. № 3567.

Гидомир, -ра, м. Гадкій, отвратительный человекъ. *Та й вибрала ж якого гидомира! Лесь поганішого й на світі не було.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гидосвітний, -а, -е. То же, что и **гидкий, гидозний, гидючий**, но еще хуже, омерзительный. *Така гидосвітна, що й кінця нема.* Константиногр. у.

Гидосний, -а, -е. = **Гидкий**. Левч. 95.

Гидосність, -ности, ж. = **Гидкість**. Желех.

Гидосно, нар. = **Гидко**. Левч. 25.

Гидота, -ти, ж. Гадость, мерзость, нечистота. *Де жидота, там і гидота.* Прил. у.

Гидуванія, -ня, с. Брезганіє, чувство отвращенія.

Гидувати, -дую, -єш, гл. Брезгать, чувствовать отвращеніє. К. Іов. 42. *Може ви гидуєте, що не їсте нічого? — Принесли того дьохтю, — ми й почали пити. Ми ж гидуємо, а дід так і п'є.* Грин. I. 33.

Гидчати, -чаю, -єш, **гидшати**, -шаю, -єш, гл. Дѣлаться хуже, гаже. *Важко, нестерпуче бути харцизом! З кожним днем гидшає.* Стор. II. 254.

Гидь, -ді, ж = **Гид**. *З землі як не стала всяка гидь вилазити: і жаби, і ящірки, і вужі, щурі, миші.* Гн. II. 64. *Воно на мене: «гидь, волоцюго!»* Г. Барв. 439.

Гидючий, -а, -е. Отвратительно гадкій. отвратительно мерзкій, крайне плохой. *Таке гидюче, що й глянути на його не хочеться.* Полт.

Гижа, -жі, ж. Гадость, мерзость. *У хаті така гижа, що й навернутись гидко.* Правоб.

Гижки, -жок, ж. мн. Студень изъ свиныхъ ножекъ и пр. *Ножки въ студнѣ.* Kolb. I. 50. МУЕ. I. 105. Вх. Зн. 16. Тоже: **Драглі 2, холодець**.

Гий, меж. = **І**. Гей 1. Шух. I. 211.

Гика, -ки, ж. = Гич. Вх. Лем. 403.
Гикавець, -вця, ж. Заика. Вх. Зн. 10.
Гикавий, -а, -е. Заикающійся. Каменец. у. Вх. Зн. 10.
Гикавка, -ки, ж. Икотка. Мил. М. 9. Грин. II. 41.
Гиково, нар. Заикаясь.
Гикало, -ла, м. = Гикавець. Вх. Зн. 10.
Гикання, -ня, с. Иканіе.
Гикати, -каю, -єш, гл. Икать.
Гикатися, -каюся, -єшся, гл. Икаться.
Гикнути, -ну, -неш, гл. Однокр. в. отъ **гикати**. Икнуть.
Гикнутися, -нуся, -нешся, гл. Икнуться. Ном. № 11610.
Гил, а гил! меж., которымъ прогоняють гусячь. Kolb. I. 65.
Гила, -ли, ж. 1) Грыжа. Мил. М. 85. 2) Родъ игры съ деревяннымъ шаромъ (свинкою), который бьютъ палками; также граничная черта въ этой игрѣ. Ив. 13.
Гилинуватий, -а, -е. Большой грыжей. *Казали, що він гилинуватий, а я гили в його не бачив.* Кобел. у. (Залюб.).
Гилистий, -а, -е. = Гіллястий. Желех.
Гилити, -лю, -лиш, гл. 1) Подбивать мячь гилкою. 2) Бить палкою свинку (деревянный шаръ) въ игрѣ въ гилу. Ив. 13. 3) Бить, колотить. *Він усіх гилить, нікому не змиряє.* Екатериносл. у. 4) Много набирать, накладывать и т. д. Лохв. у.
Гилка, -ки, ж. = Гілка. 1) Вѣтка. 2) Палка для подбиванія мяча. 3) Родъ игры въ мячь. *Гуляти в гилки.* Левиц. I. 347.
Гилля, -лі, ж. = Гілля. *Шукай собі або глибокої води, або високої гілли.* Ном. № 3652.
Гилля, -ля, с. соб. = Гілля.
Гиллякуватий, -а, -е = Гіллястий. *Прийдеш у ліс, знайдеш товстого дуба гиллякуватого.* Грин. II. 347.
Гилун, -на, м. 1) Мужчина или самецъ съ однимъ ядромъ. Мил. М. 88. См. **Гилун**. 2) Челокѣкъ, имѣющій грыжу. 3) Вареникъ съ мясомъ. Марков. 151.
Гиль! меж. = Гилля. *Гиль, мої гуси, вуть, мої ушки.* ХС. III. 61. **Гиль-гу** и употребляется какъ существительное въ значеніи: околесица, чушь. *Пришов отой брехун, як заніс гиль-гуси.* Лебед. у.
Гилька, -ки, ж. = Гилка.
Гильнистий, -а, -е = Гіллястий. Желех.
Гильнитися, -нюся, -нишся, гл. О волкахъ: бѣгать стаями въ періодъ течки. Желех.
Гильнути, -ну, -неш, гл. Ударить, хватить. *Муха сіла на дитину. Я хотів її вбить. Як гилну макогоном дитину, та і вбив.* Грин. I. 223.
Гильня, -ні, ж. Стая волковъ въ періодъ течки. Желех.
Гильце, -ця, с. = Гільце. МУЕ. III. 96, 100; О. 1861. XI. Св. 59.
Гильчастий, -а, -е. = Гіллястий. *Ой під вікном вишня-черешня гильчаста.* Грин. III. 510.
Гилля! меж. Крикъ на гусей, утокъ, голубей. *Гилля, гилля, селезню, додому.* Чуб. V. 1110. *Ой гилля, сизі голубоньки, ни високе літання.* Мет. 102.
Гилляра, -ри, ж. = Галяра 2. Драг. 186.
Гимн, -ну, м. Гимнъ. *Дівчата трохи не голі? стоять перед Кипридою і в лад співають гимн.* Шевч. 604.

Гиндик, -ка, м. и пр. = **Индик и пр.** Рудч. Ск. I. 32. *Гиндик буде белькотіти.* Грин. II. 224.

Гинкий, -а, -е. Легко сгибаючийся, гнуційся. *Гинкі цвяхи, забити не мож, — як з олива ніби.* Каменец. у *Обіддя гнуть з ясена, бо се гинке дерево.* Уман. у.

Гинути, -ну, -неш, гл. Погибать, умирать; о скотинѣ:дохнуть, пропадать, исчезать. *Без гетьмана військо гине.* Ном. №751. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине, піде в свою Московщину, а дівчина гине.* Шевч. 65. *Тисячами гинуть голодні люди.* Шевч. 331. *Дурно тільки слова твої гинуть.* МВ. II. 62.

Гинчий, гинший, -а, -е = Інший. *Оступися, негодяю, в тебе гинша є.* Грин. II. 344.

Гир, меж. Подражаніе ворчанію, лаю собаки. *Гир, гир, та не вкусиш.* Ном. № 3491.

Гира! меж. Понуканіе для лошади. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гирати, -раю, -єш, гл. Терять, тратить. Угор.

Гирити, -рю, -риш, гл. Нести, тащить съ трудомъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гирка, -ки, ж 1) Сортъ пшеницы. ЗЮЗО. I. 139. 2) Кувшинъ съ отбитымъ горлышкомъ. Козел. у.

Гиркання, -ня, с. = **Гарикання.**

Гиркати, -каю, -єш, гл. = **Гарикати.**

Гиркатися, -каюся, -єшся, гл. = **Гарикатися.** *Мая з Орисею гиркались: та каже: «тобі жениха прише архирей», а та каже: «тобі».* Св. Л.

Гиркиня, -ні, ж. Грибъ *Agaricus piperatus*, груздь. Вх. Лем. 403.

Гирло, -ла, с. = **Гірло.**

Гирмота, -ти, ж. Стукъ, грохоть. Вх. Лем. 403.

Гирмотати, -мочу, -тиш, гл. Стучать, гремѣть, грохотать. Вх. Лем. 403.

Гиронька, -ки, ж. Ум. отъ **гиря.**

Гирсувати, -сую, -єш, гл. Царапать, чертить. *Хлопці гвіздком погирсували піч.* Борз. у.

Гиртан, -на, м. Кадыкъ, головка дыхательнаго горла. Вх. Лем. 426.

Гирува́ти, -рую, -єш, гл. Разсуждать, размышлять, соображать. Лебед. у. См. **Герувати.**

Гирун, -на, м. Коротко остриженный. Конот. у.

Гирчати, -чу, -чиш, гл. = **Гарчати.** Рудч. Ск. II. 174.

Гирюватий, -а, -е. Взъерошенный. Вх. Уг. 233.

Гиря, -рі, ж. 1) Низко остриженный. *Бач чого гирі забажалось: кісничків.* Ном. № 5343. *Забравши деяких троянців, обсмалених, як гиря, ланців, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. 5. 2) Гиря. Ум. **Гиронька.** *Ой гиронька ложки мила, тонкий хвартух замочила.* Грин. III. 683.

Гирявий, -а, -е. 1) Низко остриженный. *У його стільки землі, як у гирявого чуприни.* Лебед. у. Бранное слово. *Брешеш, гирявий.* Лебед. у. 2) Испорченный, плохой. *Таке вже гиряве мое щастя.* НВолын. у. **Гирявий горщик** — съ отбитымъ верхнимъ ободкомъ. Мнж. 171. **Кутя хирява** бываетъ тогда на сочельникъ, когда вечера безъ рыбнаго блюда. Сим. 150.

Гиряво, нар. О стрижекѣ: низко. *Гиряво острижено.* Нон. № 9281.

Гискра, -ри, ж. = **Искра.** *Його очі блищали гискрами.* Левиц. Пов. 16. Ум. **Гискорка.** *Залітали невеличкі гискорки по чорних челюстях печі.* Мир. Пов. I. 115.

Гиссоп, пу, м. Раст. *Hyssopus officinalis* L. ЗЮЗО. I. 125.

Гисторичний, -а, -е, гисторичній, -я, -є = Історичний. Стор. II. 204. *Сподівався почути яку небудь гисторичню думу про Шведчину.* О. 1862. I. 49.

Гисторія, -рії, ж. = Історія. *Українська гисторія.* Левиц. Пов. 4.

Гись, меж. Призывъ для курей. Лем. 408.

Гита, -ти, ж. Доска, составляющая 1/8 распиленного и расколонного древесного ствола. Сумск. у. Вас. 148.

Гитала, -ли, ж. Родъ гречневыхъ крупъ. Вх. Зн. 10.

Гиталь, -ля, м. = Гичаль. Вх. Уг. 233.

Гитара, -ри, ж. Гитара. *Вигравав на гитарі.* Левиц. Пов. 20.

Гитина, -ни, ж. 1) = Гита. Сумск. у. 2) = **Колотвиця.** Вх. Зн. 27.

Гиття, меж. Крикъ для понуканія лошадей. Правобер. См. **Гетта.**

Гицати, -даю, -єш, гл. 1) Подскакивать при ѣздѣ верхомъ. 2) = Чукати.

Гицелів, -а, -е = Гицельський.

Гицель, -целя, и -цля, м. Занимающийся истребленіемъ собакъ. Бранное слово. *Лихо мамі твоїй, гицлю!* Рудая. I. 65.

Гицельський, -а, -е. Приналежащій, свойственный гицелю.

Гицельство, -ства, с. Занятіе истребленіемъ собакъ.

Гицкати, -каю, -єш, гл. Прыгать, подпрыгивать. Вх. Лем. 403.

Гицлик, -ка, м. Родъ кожаной пуговицы сзади каблука для болѣе удобнаго сниманія сапога. Шух. I. 121.

Гицлюванія, -ня, с. Пребываніе гицелем.

Гицлювати, -люю, -єш, гл. Заниматься истребленіемъ собакъ.

Гицнути, -ну, -неш, гл. Подскочить, прыгнуть. О. 1861. XI. Св. 34.

Гич, -чі, ж. 1) Стебли съ листьями — преимущественно у огородныхъ и бакшевныхъ растений. 2) Ні гич. Ничего. *Ном. № 5951. Мужики вільні стали, панів ні гич ся не бояли.* Грин. III. 640. **І гич не до речі.** Ни складу, ни ладу. Шевч.

Гича, -чі, ж. = Гич. Угор. *Гича у цибулі.* Вх. Лем. 403.

Гичаль, -ля, м. Стебель, толстое ребро листа, толстая жила листа. Вх. Лем. 403.

Гичал(л)я, -ля, с. соб. Стебли, толстыя жилы листовъ. *Лем гичаля стоїт з капусти, так об'їла гусеніца.* Вх. Уг. 233.

Гичечка, -ки, ж. Ум. отъ гичка.

Гичина, -ни, ж. Одинъ стебелекъ гичі. Ум. **Гичинка.** Черниг. у.

Гичка, -ки, ж. 1) Листва на огородныхъ растеніяхъ, ботва. Цибулина гичка. Гн. II. 101.
2) Бумажная или шерстяная нитка навязываемая на руку, какъ симпатическое средство отъ ревматизма. Харьк. 3) Качанъ кукурузы безъ зерень. Угор. 4) Верхняя часть завязаннаго мѣшка выше перевязи. 5) Иронич.: волосы. *Ухопив його за гичку.* Ум. **Гичечка.**

Гишель, -лі, ж. Берцо; голень. Вх. Уг. 233.

Гишечки, -чок, м. мн. Ум. отъ гишки.

Гишки, -шок, ж. мн. = Гижки. Желех. Ум. **Гишечки.**

Гишпанець, -нця, м. Испанецъ. *Индиком ходить там гишпанецъ.* Котл. Ен. IV. 12.

Гишпанія, -нії, ж. Испанія. *Колумб поїхав у Гишпанію.* Ком. Р. I. 53.

Гишпанка, -ки, ж. Испанка.

Гишпанський, -а, -е. Испанскій. Левиц. (Правда. 1868, 423).

Гі... Если нѣтъ слова на **гі**, см. на **ги**.

I. Гі, сз. = II. Ге. Скулився, стулився, *гі пес.* Ном. № 3049.

II. Гі, гій, меж. = Иги. *Гі на тя!* Ном. № 3488. *Гій, гій на тебе!* Чуб. I. 90.

Гівно, -на, с. Каль, пометъ, говно. *Не займати гівна, і вонять не буде.* Ном. № 3289.

Гівноїд, -да, гівнорий, -рия, м. гівнорийка, -ки, ж. гівняк, -ка, гівняр, -ра, м. Жукъ навозный, *Scarabaeus stercorarius.* Вх. Пч. II. 27. Вх. Лем. 403.

Гіготати, -гочу, -чеш, гл. Ржать. *Коні на стані гігочуть.* МУЕ. III. 78.

Гід, году, м. = Год, Гід від году. Ежегодно, изъ года въ годъ. *Салдати тоді в нас стояли гід від году.* Константиногр. у.

Гідний, -а, -е = Годний. *Настели мі опанчу, бо я того гідна.* Чуб. V. 122.

Гідність, -ности, ж. Достоинство. Желех.

Гідно, нар. Достойно, стоить. *Ти на коні, а я пішки, — не гідно ходити.* Чуб. V. 1190.

Гій, меж. 1) См. **II. Гі.** 2) Крикъ на звѣря, тоже, что и тю. *Гій тулюю! Вовк як побіжить!* Грин. I. 223.

Гійво, -ва, с. Огромная грязь. Аф. 358.

Гійкати, -каю, -еш, гл. = Гейкати. *Щось коло місточка загрузло: гійка, гійка — ніяк не витягне.* Грин. I. 38.

Гілочка, -ки, ж. Ум. отъ **гілка.** Шевч. 30.

Гілка, -ки, ж. 1) Вѣтка. 2) Палка для подбиванія мяча. КС. 1887. VI. 457. 3) Родъ игры въ мячъ. КС. 1887. V. 457, 458. Ум. **Гілочка, гілочка.**

Гілюка, -ки, ж. = Гілляка. Г. Барв. 18.

I. Гілля, -лі, ж. = Гілка. *Як од гіллі одірвався.* Ном. № 3150. *Мов одірвалось од гіллі одно-однісіньке під тином.* Шевч. 427. Ум. **Гілонька, гіллячка, гілляченька.** *Та повій, вітроньку, підведи гілоньку.* Грин. III. 484. *Ото гілляченьки із її рученьки.* Рудан. I. 35. *Хвалилася біла береза межи дубами своїми гіллячками.* Чуб. III. 299.

II. Гілля, -ля, с. соб. Вѣтви. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Мет. 244. *Ой дуб на березу гіллям похилився.* Нп. Ум. **Гіллячко.** *Дубок і опустив гіллячко.* Грин. I. 148.

Гілляка, -ки, ж. Вѣтвь, большая вѣтвь. *Нагинай гілляку, доки молода.* Ном. № 6007.

Гіллястий, -а, -е. Вѣтвистый. *Серед двору гілляста яблуня стояла.* МВ. II. 32.

Гілляченька, -ки, ж. Ум. отъ **I. гілля.**

Гіллячка, -ки, ж. Ум. отъ **I. гілля.**

Гіллячко, -ка, с. Ум. отъ **II. гілля.**

Гілочка, -ки, ж. Ум. отъ **гілка.**

Гілька, -ки, ж. = Гілка. Рудч. Ск. I. 126.

Гільтяй, -тяя, м. и пр. = Гультяй и пр.

Гільце, -ця, с. 1) = **Вильце.** Чуб. V. 187. 2) Убранное цвѣтами и лентами деревцо, вокругъ котораго во время празднованія Купала поють купальскія пѣсни; наз. оно также Мареною. Чуб. III. 195.

Гільцем, нар. **Гільцем голий.** Совершенно неимущій; голя, какъ соколь. Черк. у.

Гільчастий, -а, -е = Гіллястий. *Стоїть дуб гілчастий.* Мнж. 150. **Гільчастий скатерть?** (вар. *дрябчастий, квітчастий*). Мил. 129.

Гінець, -нця, м. 1) Гонецъ, курьеръ. 2) Лицо, которое обязано созвать на сходку членовъ цеха. Козел. у.

Гінкий, -а, -е. Тонкій и високий, быстро вверхъ растуцій. *Це дерево дуже гінке стало, як його підчухрала. Тополя буцім на могилі гінкий та гнучий стан.* Греб. 318.

Гінний, -а, -е. Свободный, вольный. Угор.

Гінно, нар. Свободно, вольно. Угор

Гінтяй, -тяя, м. = Гультай. Гол. I. 48.

Гінчакуватий, -а, -е. Високорослый, быстро растуцій. Черном.

Гінчий, -а, -е. Гончий. *Біжит як гінчий пес.* Фр. Пр. 37.

Гійє! меж. = Гей 1. Мнж. 178.

Гіргонія, -нії, ж. = Жоржина. ЗЮЗО. I. 120.

Гіренький, -а, -е. Ум. отъ гіркий. *Гіренький мій світ!* Федьк. I. 100.

Гіренько, нар. Ум. отъ гірко.

Гіржати, -жу, -жиш, гл. = Іржати. Рудч. Ск. I. 10.

Гірка, -ки, ж. 1) Ум. отъ гора. 2) = Гирка. О. 1861. IX. 192.

Гіркий, -а, -е. 1) Горькій на вкусъ. *Гіркий полинь.* Мет. 81. 2) Ђдкій, донимаюцій. *Не лай мене, моя мати, гіркими словами.* Мет. 85. 3) Несчастный, бѣдственный, горькій. *Гірка доля.* Ном. № 2442. *Гіркий світ, а треба жить.* Ном. № 2440. 4) Сопровождаемый горестью, неутѣшний, горькій. *Облилася Морозиха гіркими слъозами.* Нп. *Забудь ласоці, паслін і цибулю, а за гірку твою працю візьми під ніс дулю.* Ном. 5) Употребляется часто съ подразумеваемымъ существительнымъ. *Схилившись на стіл, облився гіркими (слъозами), потім устав.* Стор. *Та синові за гіркокого (шага) медяник купила.* Шевч. 80. *Не дає перевести дихання і через край гіркої (долі) наливає.* К. Іов. 20. **Гіркий лопух.** Раст. Larra major. Вх. Лем. 403. См. **Лопух.** Ум. **Гіренький, гіркенький.** Сравн. ст. **Гірший, гірчіший.** *Гіренький мій світ.* Федьк. I. 100.

Гіркнути, -ну, -неш, гл. Дѣлаться горькимъ, горькнутъ.

Гірклий, -а, -е. Прогорьклый.

Гіркість, -кости, ж. Горечь. НВолын. у.

Гірко, нар. 1) Горько. *Гірко зісти, жаль покинути.* Ном. № 4775. 2) Горестно, горько, бѣдственно, тяжело. *Обіллється гірко слъозами.* Лукаш. *Гірко зароби, солодко зіж.* Ном. № 9968. Ум. **Гіренько, гіркенько.** *Неня лиш заплакала гіренько.* Федьк. *Як гіренько і тяженько було відробляти, — годі і споминати.*

Гіркота, -ти, ж. = Гіркість. *Це сіль сілка і гіркоти не має.* Волч. у. *Ніхто не може одібрати од перцю гіркоти.* Грин. II. 322.

Гірло, -ла, с. Гирло, одно изъ устьевъ рѣки. Браун. 5, 6. *Друге (судно) дунайське гірло пожерло.* АД. I. 188. *З Дніпрового гірла широкого випливали.* Шевч. 255. *Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю, свої гірла прочищає, Лиманові закидає.* Грин. III. 592.

Гірловий, -а, -е. Относяційся къ гирлу, ему принадлежацій. Браун. 17.

Гірний, -а, -е. Горный.

Гірник, -ка, м. Работникъ въ каменоломнѣ. НВолын. у.

Гірництво, -ва, с. Горное дѣло, горнопромышленность. Желех.

Гірниця, -ці, ж. 1) Комната (рѣдкое). *У городі Килиї татарин сидить бородатий, по гірницях похожає.* АД. I. 169. 2) Чердакъ на домѣ или какомъ-нибудь строеніи. Сквир. у.

Гірниця, -ці, ж. Каменоломня. Чигирин. у. Газета «Порядокъ» 1881, № 246.

Гірничий, -а, -е. Горнопромисловий. Желех.

Гіряк, -ка, м. Горець. Левч. 28.

Гірячка, -ки, ж. Жительница горь. Желех.

Гірок, -рка, -ке = Гіркий. *Не будь солодок — проглотити, не будь гірок — проклянути.* Г. Барв. 512.

Гірок, -рка, м. = Огірок.

Гіронька, гірочка, -ки, ж. Ум. оть **гора.**

Гірочок, -чка, м. Ум. оть **гірок.**

Гірошник, -ка, м. Раст. *Spiraea Ulmaria* L. ЗЮЗО. I. 137.

Гірський, -а, -е. Горный. *Був схожий до гірських розбійників.* Левиц. Пов. 13.

Гірчак, -ка, м. 1) Раст. а) *Hierochloa borealis* R. et Srbult. ЗЮЗО. I. 125. б) *Polygonum persicaria* L. ЗЮЗО. I. 166. в) *Polygonum hydropiper.* Вх. Пч. I. 12. г) *Sonchus arvensis* L. ЗЮЗО. I. 171. д) *Spiraea filipendula.* Лв. 101. е) — **польовий.** *Malachium aquaticum* Tries. ЗЮЗО. I. 128. 2) Порода риби. Харьк. у. 3) Настойка на горьких травах. Конот. у.

Гірчати, -чаю, -еш, гл. Дѣлаться болѣ горькимъ. *Корови все їдять полинь, а молоко все гірчає.* Уман. у.

Гірчек, -ка, м. Раст. *Raphanus raphanistrum.* Вх. Пч. I. 12.

Гірчити, -чу, -чиш, гл. Дѣлать, горькимъ, производить горечь. *Нехай не гірчить на серці полинь.*

Гірчиця, -ці, ж. 1) Горчица (растение и приправа). Каменец. у. Вх. Пч. I. 13. 2) Горькій грибъ. Угор. 3) — **польова.** Раст. *Sisymbrium Sophia.* L. ЗЮЗО. I. 136.

Гірчичний, -а, -е. Горчичный.

Гірчишник, -ка, м. Горчичникъ.

Гірчийший, гірчіший, -а, -е. Сравн. степ. оть **гіркий.**

Гірш, нар. = Гірше.

Гіршати, -шаю, -еш, гл. Становиться хуже. *Йому що дня все гіршає. Запрималили.... а їм (батькові) гірша та й гірша.* ЗОЮР. II. 283.

Гірше, нар. Употребляется какъ сравнит. степ. 1) Хуже, сквернѣе. *Немає гірше, як в неволі.* Шевч. 465. *Хоч гірше, аби инше.* Ном. № 2680. 2) Пуще, сильнѣе. *Ще гірше полюбив. Чоловік ще й гірше злякався.* Рудч. Ск. II. 19. *Ми ще гірше здивувались.* КС. 1883. II. 467.

Гірший, -а, -е. Употребляется какъ сравнит. степень: **худшій.** *Нема гіршої біди на світі, як хвороба. Котрі ліпшій, то собі бере, котрі гіршій, — служейкам дає.* АД. I. 10.

Гірштикаться, -каюся, -ешся, гл. Баловаться. *Пішли на вечерниці: дідова ж (дочка) пряде, а бабина гіршикається.* Чуб. II. 67.

Гір'я, -р'я, с. Соб. Горы. *Хоц ти зійдеш і гір'я і поділля, то таки не знайдеш над мов подвір'я.* Чуб. V. 191.

Гість, гостя, м. Гость. *Ой прийде твій миленький, — буде в тебе гість.* Мет. 242. У гостя. Вь гости. *Я прїїду до тебе в гостя.* Грин. II. 258. Ум. **Гостенько, гостонько, гостик, госточко.** Мил. 214. *Гостик за стіл, а лишній хоч і під стіл.* Ном. № 11978.

Гісь, меж. Крикъ на овецъ, котрымъ погоняють ихъ впередь. Шух. I. 210.

Гітинка, -ки, ж. Молодая ель. Желех.

Гія, гії, ж. Проволочка, замедленіе. Вх. Зн. 10. См. **Гаяння.**

Гіяба, нар. = **Гляба**. Вх. Зн. 10.

Глабкий, -а, -е. = **Глабчастий**. **Глабкі сани**. Константиногр. у.

Глабці, -ців или -бець, ж. мн. 1) Лубки въ саняхъ. НВолын. у. 2) Сани обшитые лубками. Сим. 92.

Глабчастий, -а, -е. О возѣ, саняхъ: ящикъ котораго обшить лубомъ. НВолын. у.

Глава, -ви, ж. 1) = **Голова**. 2) Глава въ книжкѣ. 3) мн. **Глави**. Праздникъ усѣкновения главы Іоанна Крестителя. Галиц. = **Главосік**.

Главиця, -ці, ж. Голова. *Ой лишила я віночок з главиці*. Гол. III. 17. Ум. **Главка**, **главичка**.

Главосік, -ка, м. Также и во мн. ч. **Главосіки** = **Головосік**. Праздникъ усѣкновения главы Іоанна Предтечи 29-го августа. МУЕ. III. 33; ЕЗ. V. 205.

Глагол, -лу, м. 1) Слово, рѣчь, глаголь. *Вислухай молитву щирю, і почув мой глаголи*. К. Псал. 125. 2) **Читати глаголи**. Стоять безъ корму. Ном. № 10232.

Глаголати, -лаю, -еш, гл. *Говорить, глаголать. Колись будем і по своєму глаголать, як німець покаже*. Шевч. №214.

Глаголіти, -лю, -лиш, гл. *Разговаривать. Їли, пили, глаголіли*. Фр. Пр. 133.

Глаголь, -ля, м. Названіе буквы г; глаголь. *Аз, буки, глаголя, повісили Василя*. Ном. № 6068.

Гладенний, -а, -е. Ув. отъ **гладкий**. *Ой гладенна баба*. Екатериносл. у.

Гладити, -джу, -диш, гл. 1) *Гладить, равнять. Туди гладь, куди шерсть лежить*. Ном. № 5898. **Гладити дорогу**. Выпивать на дорогу. Ном. № 11648. Также: **Гладити** «додому» и «з дому». Св. Л. 146. 2) *Переносно: ласкать, лелѣять. Усміх милий, аж по душі гладить*, 3) *Окончательно очищать отъ шелухи. Просо гладити*. Кобел. у. 4) *Уничтожать. Господь... гріхи гладить, до неба провадить*. Гол. II. 7.

Гладиш, -ша, м. *Яйцо. А ну, хлопці, давайте гладиші покотимо!* Волч. у.

Гладишечка, -ки, ж. Ум. отъ **гладишка**.

Гладишка, -ки, ж. *Кувшинъ*. Рудч. Ск. I. 65. Ум. **Гладишечка**, **гладищечка**. Рудч. Ск. I. 65.

Гладишник, -ка, м. Раст. а) *Agrimonia odorata* L. ЗЮЗО. I. 110. б) *Agrimonia Eupatoria* L. ЗЮЗО. I. 110. в) *Chelidonium majus* L. ЗЮЗО. I. 116.

Гладищечка, -ки, ж. Ум. отъ **гладишка**.

Гладій, -дія, м. *Инструментъ для обточки ступиць*. Сумск. у.

Гладісінький, -а, -е. Совершенно гладкій.

Гладісінько, нар. Совершенно гладко. *Зачеши гладісінько*. Мил. 148.

Гладкий, -а, -е. 1) *Гладкій, ровный. Скоро їх Бог скарає на гладкій дорозі*. Ном. № 4108.

2) *О посудѣ: одноцвѣтный. Шух. I. 265. 3) Жирный, полный, толстый. Чому козак гладкий? Наївсь, заснув, та й нема гадки*. Ном. № 1723. *Гладкий аж шкура тріщить*. Ном. № 8629. Ум. **Гладенький**, **гладесенький**. Сравн. степ. **гладший**.

Гладкість, -кости, ж. *Гладкость*. Желех.

Гладко, нар. *Гладко, ровно, складно, хорошо. Хоч не гладко, аби міцно*. Ном. *Мій батько робив гладко, то й я в його вдався. Чи чарка, чи ківш буде, — не глядять переміни, гладко п'ють, як з лука б'ють до ночної тіни*. ЗОЮР. I. 316. Ум. **Гладенько** **гладесенько**. Сравн. ст. **гладше**.

Гладуля, -лі, ж. = **Гладуха**. Ком. II. стр. 103.

Гладун, -на, м. 1) Полный, жирный человекъ. НВолын. у. 2) = **Веретільник**. Вх. Пч. II. 16. 3) Раст. *Herniaria glabra* L. ЗЮЗО. I. 124.
Гладунець, -нця, м. = **Гладишка**. Шух. I. 96, 264.
Гладунка, -ки, ж. = **Гладун 2**. Вх. Пч. II. 16.
Гладуха, -хи, ж. Полная, жирная женщина. Ном. ст 299, № 301.
Гладуш, -ша, м. Глиняный кувшинъ. Котл. МЧ. 465. См. **Гладушка, гладущик**.
Гладущик, -ка, м. Молочный глиняный кувшинъ съ широкимъ и короткимъ горломъ. Могил. у. КС. 1893. VII. 76.
Гладчати, -чаю, -ещ, гладшати, -шаю, -ещ, гл. Полнѣть, толстѣть, жирѣть. *Гладчаеш що-дня, — ні в року тобі*. Левиц. I. 140.
Гладше, нар. Сравн. ст. отъ **гладко**.
Гладший, -а, -е. Сравн. ст. отъ **гладкий**. Левиц. I. 64.
Гладючий, -а, -е. Сильно толстый, жирный. *Ото, яка гладюча корова*. Волч. у.
Глажанка, -ки, ж. Просо въ толчеѣ почти истолченное для пшена. Кобел. у.
Глаза, -зи, ж. = **Логазя**. Вх. Зн. 10.
Глазки, мн. Желѣзныя грузила у невода. Радом. у.
Глаїти, глаю, -їш, гл. Успокаивать. Желех.
Глас, -су, м. 1) = **Голос 1**. Ном. № 1937. *Почула його глас*. Грин. I. 120. *Коло їх двора а ні гласу*. МВ. (О. 1862. I. 96). 2) Въ церковномъ пѣнїи: гласъ. *Затягнув на шестий глас*. Ном. № 12442. *Укупі б заспівали. Він усі гласи знає*. Г. Барв. 197. 3) Звукъ. (К. Михальчукъ).
Гласити, -шу, -сиш, гл. Возглашать. *Слава в вишніх Богу, ангели гласять*. Чуб. III. 341.
Гласний, -ного, м. Избранный голосованіемъ, гласный. *Земський гласний*.
Гластівка, -ки, ж = **Ластівка**. Вх. Лем. 403.
Глевкий, -а, -е. О хлѣбѣ: клейкій, вязкій, недопеченный. Грин. II. 25. *Хлїб глевкий — на зуби лекше*. Ном. № 12288.
Глевко, нар. Ум. отъ **глевкий**. *Так наша піч пече глевко*. Ном. № 2131. *Їж, Левко, хоч і глевко*. Ном. 12002.
Глевтюк, -ка, м. = **Глевтяк**. Аф. 360.
Глевтяк, -ка, м. и **глевчак, глев'як, -ка, м.** Мякишъ недопеченнаго хлѣба. *Аж баба хлїб бровку штурнула і горло глевтяком заткнула*. Котл. Ен. III. 38.
Глевтякуватий, -а, -е. 1) О хлѣбѣ = **Глевкий**. 2) О человекѣ, преимущественно о дѣтяхъ: толстый и неповоротливый. *Глевтякувата дитина*.
Гледіти, -джу, -диш, гл. = **Глядіти**.
Гледітися, -джуся, -дишся, гл. = **Глядітися**. Молодо гледиться. Кажется молодымъ, молодою. *Старенька вже, а на висках кучері, в перстнях у блискучих, у стрічках, то ніби й молодо гледиться*. МВ. I. 75.
Глей, глею, м. 1) Клейкая, влажная глина. *Глей червоний*. Вас. 177. 2) Иль. (Гуси) *таскають грязь і глей зо дна да мажуть лебеда, щоб пірря посіріло*. Ум. **Глейок**.
Глейкий, -а, -е. Клейкій, вязкій (о почвѣ).
Глейовина, -ни, ж. Глинистая земля. НВолын. у.
Глейок, -йку, м. 1) Ум. отъ **глей**. 2) Смѣсь охристой глины съ пескомъ (красящее вещество). Вас. 182.

Глек, -ка, м. 1) Кувшинь. Є в глеку молоко, та голова не влізе. Ном. № 5391. **Глек розбили.** Поссорились. Ном. № 9539. Грин. І. 242. Ум. **Глечик.**

Глекопар, -ру, м. Раст. а) *Agrimonia pilosa* Led. ЗЮЗО. І. 110. б) *Chelidonium majus*. L. ЗЮЗО. І. 110.

Глембеї, -бей, ж. мн. М'сячне очищення жінчини. Желех. Вх. Зн. 10.

Глечатко, -ка, с. Маленькій кувшинчикъ. (Залюб.) Щог. Сл. 72.

Глечик, -ка, м. Ум. отъ глек. 1) Кувшинь. Ном. № 12451. 2) Часть самовара: внутрєнняя труба, въ которою кладутся угли. Змієв. у. 3) Родъ игры. Ив. 60. 4) **Глечики жовті.** Раст. *Nuphar luteum* Smith. ЗЮЗО. І. 129. 5) **Глечики полоскати.** О жєнщинахъ: угощаться въ складчину въ понедѣльникъ послѣ заговѣнія на Петровъ постъ. ХС. І. 76. Ум. **Глечичок.** ЗОЮР. ІІ. 11.

Глеюватий, -а, -е. Глинистый. *Глеювата земля.*

Глиб, -бу, м. Глубина, глубъ. *Кинулась на самий глиб.* МВ. І. 144. *Велика риба на глибу ходить.* Лебед. у. *Піймати чорного линка з глибу.* Грин. ІІ. 322.

Глибати, -баю, -єш, гл. Тяжело махать крыльями, медленно летѣть.

Глибєнь, -ні, глибина, -ні, и глибина, -ні, глибінь, -ні, ж. Глубина. *Є місцями глибєнь така, що й дна не достанеш.* Канєв. у. *Морська глибина.* Ном. № 395.

Глибка, -ки, ж. Подваль, подземельє. К. Досв. 106. *Вкиньте в глибку свого бунтовника.* К. ЧР. 346.

Глибокий, -а, -е. Глубокій. *Долина глибока.* Мет. 79. *Маю на собі дев'ять ран — рубані широкі, а чотирі — стреляні глибокі.* АД. ІІ. 258. *Шукай собі або глибокої води, або високої гиллі.* Ном. № 3652. *Кайдани повелів кувать, глибокі тюрми мурувать.* Шевч. 470. *Що за дивні його твори, за глибокі його гадки!* К. Псал. 215. Сравни. степ. **Глибший.** Ум. **Глибоченький.**

Глибокість, -кости, ж. Глубина, глубъ. К. Бай. 106. *Розступися, сине море, в своїй широкості, нехай же я життя скончу в твоїй глибокості.* Чуб. 378.

Глибоко, нар. Глубоко. *Глибоко оре.* Ном. № 5600. *Глибоко тут брєсти, — шукаймо иншого місця.* Сравни. степ. **Глибше.** *Риба шука де глибше, а чоловік де лучче.* Ном. № 9840. Ум. **Глибоченько.**

Глибоч, -чі, ж. = Глибочиня. *Нема глибочі на цій річці.* НВолын. у.

Глибоченний, -а, -е. Чрезвычайно глубокий. Св. Л. 213. *А провалля таке глибоченне, що й дна не видно.* ЗОЮР. І. 311.

Глибочєнь, -ні, ж. = Глибочина.

Глибочєнький, -а, -е. Ум. отъ глибокий. *Довольно глубокий. Утопила ж я свою донєнку в криницю глибочєнку.* Макс. (1849). 112.

Глибочєнько, нар. Ум. отъ глибоко.

Глибочиня, -ні и глибочінь, -ні, ж. Глубина.

Глибшати, -шаю, -єш, гл. Становиться глубже. *Печєря ніби глибшала, темніла, чорніла.* Левиц. І. 450.

Глибше, нар. Сравни. степ. отъ глибоко. Ум. **Глибшєнько.** *Все глибшєнько пірнає.* Г. Арт. (О. 1861. ІІІ. 109).

Глибший, -а, -е. Сравни. степ. отъ глибокий.

Глива, -ви, ж. 1) Родъ груши, бергамота. *Гливи такі, як кулак.* Ном. № 14034. 2) Грибъ на деревѣ, губка. Угор. *Гливи ростут на буках.* Вх. Лєм. 403.

Гливи́й, -а, -е. О масти: сѣро-желтый, черно-желтый. Вх. Пч. I. 14. *Гливи́й кінь.* НВолын. у.

Глидати, -даю, -єш, гл. Глодать, ѣсть. *Дай, Боже, із-за молоду кости їсти, а на старість м'яке глидати.* Ном. № 8705. *Дітей годувати — як камінь глидати.* Ном. № 9199.

Глижа, -жі, ж. Обрывъ, подрытый водою. Переяслав. у.

Глижка, -ки, ж. Комочекъ. Черниг. у. Ум. **Глижечка.**

Глизявий, -а, -е. Клейкій, вязкій. *Чогось оця каша така глизява.* Київ. у. *Глизявий хліб.* Міус. окр.

Глимання, -ня, с. Глотаніе, жадное проглатываніе.

Глимати, -маю, -єш, гл. Глотать, жадно ѣсть. *По три акахвисти на день читаєш, а по чоловіку глимаєш.* Ном. № 859.

Глимнути, -мну, -неш, гл. = Глипнути. *Як глимне він на мене, то аж холод по за шкурою ходить.* Ном. № 3403.

Глина, -ни, ж. Глина. *А щоб його побила руда глина, та, що з кручі пада.* Ном. № 3773. Ум. **Глинка.**

Глинець, -нця, м. Аллюміній. Желех.

Глини́на, -ни, ж. Частица глины. Константиногр. у.

Глинище, -ща, с. Мѣсто, яма, откуда берутъ глину, глинища. Левиц. I. 103.

Глинка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **глина**. 2) Фарфоровая глина. Київ. Черниг.

Глинути, -ну, -неш, гл. Глотнуть, проглотить. *(Змій) прилетить, тебе глине.* Чуб. II. 173.

Глиняний, -а, -е. Глиняный. Шевч. 437.

Глиняник, -ка, м. Горшокъ для глины. НВолын. у. *Два щербаті глиняники.* Левиц. I. 2. 2) = **Глинище**. НВолын. у.

Глинянка, -ки, ж. = Глинище. Желех. Вх. Зн. 10.

Глинястий, -а, -е. 1) Глинистый. *Земля єсть всяка: глиняста, пісковата, чорноземля.* Ком. Р. I. 9. 2) Цвѣта желтой глины. *Глиняста курка.* Богодух. у. *Кінь глинястий.* Вх. Лем. 403.

Глип! меж., выражающее раскрываніе глазъ, взглядъ. *А в церкву як увійду, то тільки глип-глип на мене; очі тії як стріли проймають.* Г. Барв. 120.

Глипання, -ня, с. = Лупання.

Глипати, -паю, -єш, гл. = Лупати. Галиц. Угор. *За обід посядемо, — так і глина на всіх, як хто ложку до рота несе.* Г. Барв. 93.

Глипіти, -плю, -пиш, гл. = Глипати. Желех. Вх. Зн. 10.

Глипнути, -ну, -неш, гл. Однокр. отъ **глипати**. *Глянуть. А дівчина — чорні очі — глипла доокола.* Федьк. I. 25.

Глист, -та, м. Глиста.

Глиста, -ти, ж. 1) = **Глист**. Мил. М. 86. 2) Дождевой червь, *Eumbricus terrestris*. Вх. Лем. 403.

Глистник, -ка, м. 1) Цытварное сѣмя, сѣмя раст. *Artemisia Sieberi* Bess или *Artemisia vahliana* Kostel. 2) Раст. *Solanum Dulcamara* L. ЗЮЗО. I. 136.

Глистюк, -ка, м. = Глист. Левиц. Пов. 366.

Глистяк, -ка, м. Раст. *Solanum dulcamara* L. ЗЮЗО. I. 167. См. **Глистник**.

Глистянка, -ки, ж. Рыба съ глистою въ серединѣ. Азов. море. (Стрижев.).

Глитай, -тая, м. Міроѣдъ, кулакъ.

Глига́ння, -ня, с. Глотаніє.

Глитати, -таю, -єш, гл. Глотать. *Лемішку і куліш глитали.* Котл. Ен. I. 11. *Хорт глита, глита молоко.* Грин. I. 146.

Глитнути, -тну, -неш, гл. Однокр. отъ глитати. Глотнуть.

Глицарь, -ря, м. Палка, которою мѣшають извѣсть въ творилѣ. Черниг. у.

Глицарня, -ні, ж. Яма, въ которой готовится извѣсть, творило. Черниг.

Глиця, -ці, ж. 1) Деревянная игла: а) для нанизыванія капустныхъ листьєвъ. Рк. Левиц. б) для вязанія сѣти. Конот. у. в) вмѣсто челнока при тканіи сить и рѣшетъ. Вас. 152, 176. 2) Хвоя, игла хвойнаго дерева. Кієв. 3) Балясина, столбикъ въ перилахъ, оградѣ. 4) Въ крылѣ вѣтряной мельницы: каждое изъ поперечныхъ бревнышекъ, проходящихъ сквозь рамено, на которыхъ настлано крыло. (Залюб.). 5) Поперечная соединительная жердь, поперечное соединительное бревно, напр. въ боронѣ. Чуб. VII. 401. 6) = **Кладка.** *Гей там річка, через річку глиця.* Макс. (1834) 96. 7) «Деревянная линейка съ закрѣпленнымъ концемъ и вырѣзомъ для наматыванія пряжи при плетеніи сѣтей». Вас. 187. 8) При тканіи ковра: линейки для раздѣленія верхнихъ и нижнихъ рядовъ основы ковра. Вас. 171. Ум. **Гличка.**

Гличка, -ки, ж. 1) Ум. отъ глиця. 2) Названіє тонкаго вола. КС. 1898. VII. 46.

Гліг, глогу, м. = **Глід.** Желєх.

Глід, глodu, м. Раст.: боярышникъ, *Crataegus Oxyacantha* L. Анн. 112. *Crataegus monogyna* Jacq. ЗЮЗО. I. 120.

Гліт, глоту, м. Тѣснота, давка. Желєх.

Глітно, нар. Тѣсно. Шух. I 84.

Глоба, -би, ж. 1) Согнутое отъ природы дерево. 2) Желѣзный клинь. Черниг. 3) Переносно: хлопоты, забота, обуза, непріятность. *Оце мені глоба на шию з отцією роботою!*

Глобити, -блю, -биш, гл. 1) Укрѣпляютъ клиньяма валъ въ мельницѣ. Валков. у. 2) Конопатить. Аф. 360. 3) = **Глобувати?** Лихорадка на вопросъ: «Чого ж ти йдеш?» отвѣчаетъ: «*Сіпать і кидать, і трясти, і пекти, і знобить, і глобить, і кров пить, і кість ломить.* Мил. М. 64.

Глобок, -бка, м. Клинышекъ, забиваемый между косовищемъ и желѣзнымъ кольцомъ, охватывающимъ косу и косовище. Вх. Лем. 404.

Глобувати, -бую, -єш, гл. Обижать кого. Желєх. Причинять кому боль, непріятность. *Він мене глобує.* Вх. Зн. 11.

Гловарь, -ря, м. Верхній косякъ у дверей и оконъ.

Гловень, -ня, м. = **Гловарь.** Прил. у.

Глогинька, -ки, ж. Ягода боярышника. Вх. Уг. 233.

Глоговий, -а, -е. = **Глодовый.** *Терновий вінець на голову клали, глогові шпильки за нігті били.* Гол. II. 23.

Глод, -ду, м. = **Глід.**

Глода́ння, -ня, с. Глоданіє.

Глодати, -даю, -єш, и гложу, -жеш, гл. Глодать. *Воліла б мати твердий камінь глодами.* Гол. I. 285. *Дітей годувать, як камінь глодать.* Черк. у. *Ой кусайте, хоч*

глодайте, тільки мене не займайте. Чуб. V. 547. Не борони козі ліса, — най гложе. Чуб. I. 258.

Глодина, -ни, ж. Боярышниковое дерево. Чуб. V. 105.

Глодовый, -а, -е. Боярышниковый. Чуб. III. 58. Грин. II. 34.

Глодянка, -ки, ж. Каменная соль. Я даю сіль-глодянку скотині. Харьк. г.

Глоїна, -ни, ж. = Гліг = Глід.

Глота, -ти, ж. = Гліт. Вх. Зн. 21. Подольск. г.

Глотити, -чу, -тиш, гл. Тѣснить, толпиться. Чого ви так глотите? почекайте трошки. Ольгоп. у.

Глотно, нар. = Глітно. Так глотно, що й стати нігде. Ольгоп. у.

Глубина, -ни, ж. глубокий, -а, -е и пр. = Глибина, глубокий и пр.

Глузд, -ду, м. 1) Умъ, разумъ, смыслъ, сознание. Скажіть, будь ласкаві, хто з їх дурніший двох? — Та глузду, гріх сказати, скупенько у обох. Г. Арт. (О. 1861. III. 101). Глузд остатній потеряла. Котл. Ен. VI. 80. **З глузду зсунутися, з'їхати, скрутитися, спасти.** Сойти съ ума. Ном. № 6332. Шевч. 300. **Глузди відбити.** Лишить разсудка. Ном. № 6333. **До глузду прийти.** а) образумиться; б) опомниться. **Глузду відбитися.** Лишиться ума, рехнуться.

Глуздити, -джу, -диш, гл. Бить, стегать. Берет довгу запруту і глуздит їх. Драг. 121.

Глуздівно, нар. = Глузливо. Енею глуздівно сказав. Котл. Ен. VI. 87.

Глузи, -зів, м. мн. Насмѣшки. Мкр. Н. 36. Остигло й глузи людські терпіти. Грин. II. 165. **На глузи підняти.** Поднять на смѣхъ. Ном. № 12697.

Глузик, -ка, м. Мелкій известковый дутикъ, попадающий въ гончарное издѣліе. Вас. 178.

Глузливий, -а, -е. Насмѣшливый. Вона в мене добра й вірна жінка, тільки дуже жвава, жартлива й глузлива. Котл. МЧ. 471.

Глузливо, нар. Насмѣшливо.

Глузовник, -ка, м. Насмѣшникъ. Парубки глузовники все було з старого шкилюють. Харьк.

Глузовниця, -ці, ж. Насмѣшница.

Глузування, -ня, с. Издѣвательство, насмѣшка. На обличчі в мене сором од докору, глузування. К. Псал. 106.

Глузувати, -зую, -еш, гл. Насмѣхаться, издѣваться, поднимать на смѣхъ. Матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують. Шевч. 67.

Глузюватий, -а, -е. О глинь: «неоднородная, комковатая... съ мелкими желвачками или журавчиками, дутиками». Вас. 178.

Глум, -му, м. Насмѣшка, издѣвка, посмѣяніе. Старе скаже на глум, а ти бери на ум. Ном. № 6013. **На глум подати.** Отдать на посмѣяніе. На глум старих звичаїв не подаймо. К. ПС. 23.

Глумити, -млю, -миш, гл. Поражать, истреблять, портить. Наче кара Божа, що людей глумила. Мет. 437. Дітвора глумить тільки отті оріхи. Нов.-Сѣверск. Було б тобі, вражий сину... нас трох не кохати, нас трох не глумити. Рудч. Чп. 178.

Глумитися, -млюся, -мишся, гл. Издѣваться, насмѣхаться, осмѣивать. Глумилась верша з болота. Ном. № 7999.

Глуміччати, -чаю, -єш, гл. Обращать внимание? разбирать? *Е, у нас і панів не глуміччають. Лебед. у. Хоч який мороз, то не глумічча. Лебед. у.*

Глумливий, -а, -е. Насмѣшливый. *Міські все люде нещирії, глумливії. МВ. I. 75.*

Глумливо, нар. Насмѣшливо.

Глумота, -ти, ж. Подніманіє на смѣхъ, издѣвательство.

Глумуваннѣ, -нѣ, с. Издѣвательство, насмѣшки. К. XII. 90.

Глумувати, -мую, -єш, гл. Издѣваться. *Голови на шаблі здіймали, довго глумували. Макс. (1849) 24. Вона з мене глумує, сміється. О. 1861. XI. 9.*

Глумуватися, -муюся, -єшся, гл. = Глумувати. *Не по божому.... так глумуватися з сироти. Г. Барв. 476.*

Глуп, -па, -пе = Глухий. *Хто скуп, собі не глуп. Ном. № 4707.*

Глупак, -ка, м. = Дурень. Харьк. у. Желех.

Глуптак, -ка, м. = Глупак. Вх. Лем. 404.

Глухий, -а, -е. 1) Глухой. *Молодий жовняре, глухий розум маєш. Голов. 2) Глупа ніч, північ. Глубокая ночь. Коли це глупої ночі прилітає сокіл. Рудч. Ск. I. 153. У глупу ніч виліз мертвець із гроба. Грин. I. 50.*

Глупина, -ни, ж. Глухое, густо заросшее мѣсто въ лѣсу. *У глупині вовки. НВолын. у.*

Глупіти, -пію, -єш, гл. Пялить глаза, глазѣть. *Дитина на свѣчку глупіє. Черк. Ходив глупів на весілля. Черк. у.*

Глупуватий, -а, -е. Глуповатый. *Оженився дурний та взяв глупувату, та не знали, що робить — запалили хату. Ном. № 9014.*

Глуха, -хи, ж. = Глуханя. Вх. Лем. 404.

Глуханя, -ні, ж. Тифъ. Желех.

Глухачка, -ки, ж. = Глуханя. Вх. Зн. 11.

Глухий, -а, -е. 1) Глухой. *Глухому пісню співати. Ном. № 4679. Глухий як тетерук. Ном. № 8556. 2) Беззвучный, мертвый. В глухий домовині усміхнуся. Шевч. 269. 3) Пустой, запустѣлый, глухой. Глухий край. Куток зовсім глухий. О. 1862. IX. 65. 4) Глухий кінець (у воротах). Тотъ кінець воротъ, гдѣ ихъ пята. В глухим кінці під ворітьми. АД. II. 9. 5) Глухий дуб. Дубъ, на которомъ листва держится цѣлюю зиму. Борз. у. Прил. у. 6) Глуха кропива. Раст. а) *Lamium maculatum* L. ЗЮЗО. I. 126; б) *Leonurus Cardiaca* L. ЗЮЗО. I. 126. Ум. Глухенький, глухесенький.*

Глушман, -на, м. = Глушан. Желех.

Глухнути, -ну, -неш, гл. Глохнуть.

Глухо, нар. 1) Глухо. 2) Беззвучно, мертво, глухо. 3) Пусто, глухо.

Глухота, -ти, ж. Глухота.

Глуш, -ші, ж. Густо заросшее мѣсто. *У глуші, між вербами, капуста погано росте. Лебед. у.*

Глушан, -на, м. Глухой человекъ. *Коли сі кам'яні боги очима бачать, коли сі глушани ушима чують.... К. МХ. 19.*

Глушець, -щя, м. Ленъ, *Linum usitatissimum*. Вх. Уг. 233.

Глушити, -шу, -шиш, гл. Оглушать, заглушать. *Вітер уривав багацько річей його; торохтючи, колеса глушили їх. Г. Барв. 19. Оця кропива тільки глушить сад. — Придивиться, де риба залягла під кригою, та й стане гатити кийком — глушити. О. 1861. XI 115.*

Глушиця, -ці, ж. Раст. *Lamium*. Вх. Пч. II. 32.

Глушити, -шію, -єш, гл. Заглушаться, заростать сорними травами. *Горб глушіє, бур'яном понімається земля родюча*. МВ. (О. 1862. I. 96).

Глушка, -ки, ж. 1) Глухая женщина. *Чи ти, кумо, глушка? — Та були ушка, та різник одрізав*. Ном. № 8560. 2) = Глуханя. Угор. То же: **глушка вітрова**. Вх. Лем. 404.

Глушканя, -ні, ж. = Глушка. 2. Угор.

Глушко, -ка, м. Глухой человекъ. Аф. 361.

Глушман, -на, м. = Глушан = Глушко. Одесс. у.

Глушманка, -ки, ж. Глухая, женщина. Одесс. у.

Глушник, -ка, м. Раст. = Глушиця. Вх. Пч. II. 32.

Глушня, -ні, ж. Глушь. *Там така глушня, аж сумно; туди й люди не їздять*. Васильк. у.

I. Гля, пред. Для. Ужинок р. поля, 270.

II. Гля, сокращенное повелительное наклоненіє вмѣсто глянь. Смотри, взгляни, вотъ.
Оце, гля, причепилася!

Гляба, нар. Невозможно, напрасно *Де... чоловікові гляба перейти, піде гуцульський кінь певно*. Шух. I. 81.

Гляганий, -а, -е и пр. = Гляганий и пр.

Гляданка, -ки, ж. Торговля. Угор.

Глядати, -даю, -єш, гл. Искать, высматривать. *Буду я собі мужа глядати*. Гол. III. 397.
Глядай, матко, довгий столець, бо вже мені вічний кінець. Гол.

Глядило, -ла, с. = Дзеркало. Вх. Уг. 233.

Глядівний, -а, -е. Ловкій, проворный. Угор.

Глядіти, -жу, -диш, гл. 1) Глядѣть, смотрѣть. *Гляди ж, півнику, як прийде лисичка — не одкликайся*. Рудч. Ск. II. 4. — **в голові**. Искать насѣкомыхъ въ головѣ. *Та свекорку годи: в голові гляди*. Грин. III. 551. 2) Искать, щупать ища, пробовать, узнавать. *Молода сховалася і дружба виходит на двір і глядит молоді, а не може сам найти*. Грин. III. 507. *Нам уже докучило їсти пшеничний хліб, ідім глядіть житнього*. Чуб. II. 336. *Вгородив свердло в землю, а... щось за бороду лап. Перемовчав мій батько, тільки боїться тим свердлом більш глядіти (скарба)*. Драг. 87. *Глядят короваю, чи спікся*. Грин. III. 502. 3) Слѣдить, обращать вниманіє. *Коли кінь не глядить дороги, то гляди ти! Чом не глядиш? Лохв. у. Гляди себе, то й буде з тебе*. Ном. № 9586. 4) Беречь, присматривать. *Я її розуму навчала і добра її гляділа*. МВ. 5) Соблюдать. *Та ти б не глядів празника та поїхав би у поле орати*. Рудч. Ск. I. 165. *Треба глядіти п'ятниці і середи*. О. 1862. IV. 91.

Глядка, -ки, ж. Раст. *Aster*. Вх. Пч. II. 29.

Глядь! меж. Глядь. *Потім глядь — стоїть Іван*. Рудч. Ск. I. 134. *Глядь-поглядь у загоні, — нема волів пари*. Новомоск. у.

Глядько, -ка, м. Тотъ, кто постоянно смотритъ? *Глядько не наглядишся, хвалько не нахвалиться*. Ком. II. № 200.

Глянути, -ну, -неш, гл. Однокр. в. отъ глядіти. *Глянуть, взглянуть, посмотреть*. *Ой як гляну на хустину, — згадаю дівчину*. Мет. 23.

Глянутися, -нуся, -нешся, гл. Посмотрѣть, взглянуть. *Глянься на мене, на себе. Подивися, глянься, який я удався!* Нп.

Гм! меж. Гмъ. *Дивлюсь, аж стоїть краля така, що тільки гм! та й годі*. К. ЧР. 124.

Гматати, -таю, -єш, гл. Комкать, гнуть. Желех.

Гматний, -а, -е. Гибкій. Желех.

Гнап, -па, м. Мастеръ, изготовляющій **сіряки** и **опанчі**. Желех. Гол. Од. 55.

Гнати, -жену, -неш, гл. 1) Гнать, погонять. *Волові дай полови, та жени поволі, а коневі — вівса, та жени як пса.* Ном. № 10217. **Гоном гнати.** Быстро гнать. Харьк. 2) Гнать, прогонять. *Хоч правду женуть люде, та правда завше буде.* Ном. *Молодих рекрут женуть кудись через наше село.* Г. Барв. 406. 3) Быстро бѣжать, бѣхать. *Жене як вітрів батько.* МВ. I. 105. 4) Загонять, забивать. *Шпиці за нігті гнали і йому муки завдавали.* Чуб. III. 335. 5) — **горілку.** КС. 1882. I. 225. 6) — **гони.** См. **Гони.** — **химороди.** См. **Химороди.**

Гнатися, -женуся, -нешся, гл. 1) Гнаться. *От котик як почув, як погнавсь... Гнавсь, гнавсь, не догнав.* Рудч. Ск. I. 28. 2) Мчатся. Грин. III. 565. *Скажи, коню, до кого це ви так нагло гнались?* Шевч. 641.

Гнений, -а, -е. Гнутый. *Гнене полоззя.* НВолын. у. 2) Никуда не годный. *Таке гнене, що хоч потінь.* Київ.

Гнести, гнету, -теш, гл. = **Гнітити 1 и 2.**

Гнет, нар. Вдругъ, сейчасъ, тотчасъ. *Гнет стовпами поставали.* Гол. II. 714.

Гнетуха, -хи, ж. Лихорадка. *Чи ти гнетуха, чи ти трясуха?* Чуб. I. 119.

Гнетъ, нар. = **Гнет.** *А ту гнетъ потопа буде.* Гн. I. 31.

Гнетючка, -ки, ж. = **Гнетуха.** Черниг.

Гнида, -ди, ж. Зародышъ вши, гнида. Ном. № 1861. Ум. **Гнидка.**

Гнидник, -ка, м. Вшивецъ. *Ах ти гнидник!* Лохв. у.

Гнидявий, -а, -е. Вшивый. О. 1862. V. 41.

Гнилець, -льця, м. Болѣзнь личинокъ пчель; поражение ихъ грибокѣмъ *Bacillus Preussi.* Драг. 32.

Гнилеча, -чі, ж. Гниль. *Там так смердить у ямі гнилеча: картопля, чи що, зашилась.*

Гнилий, -а, -е. 1) Гнилой, испорченный. *Гнила капуста. Дров нарубав гнилих.* Рудч. Ск. I. 124. 2) Гнилой, гніющій. *Гниле болото. Гнила зіма.* О. 1861. I. 322. 3) Гнила квартира. *Третья четверть луны. Гнила квартира — робить нічого не слід, бо буде порча.* Чуб. I. 10. См. **Гнилуша.** 4) Гниле слово. Скверная брань.

Гнилиця, -ці, ж. Дикая груша, которую ѣдятъ только прогнившею. Ном. № 12217. Ум. **ниличка.**

Гниличитися, -чуся, -чишся, гл. О грушахъ: немного загниваться. Желех.

Гниличка, -ки, ж. Ум. отъ **гнилиця.**

Гниличчя, -чя, с. соб. Гнилушки, истлѣвшія вѣтви и стволы деревъ. Желех.

Гнилка, -ки, ж. = **Гнилиця.** Желех.

Гнилля, -ля, с. Гниль. *Як прийде Ілля, то наробить у полі гнилля.* Ном. № 476.

Гнилобокий, -а, -е. Со сгнившимъ бокомъ. *Груші гнилобокі.* Шевч. 178.

Гниловід, -воду, м. Болото, поросшее сѣномъ и лѣсомъ. Вас. 206. Во мн.: **Гниловоди.** Незамерзающія болота. О. 1861. VIII. 93, XI. 114.

Гнилозубий, -а, -е. Съ гнилыми зубами. *Десь вирескався гнилозубий, миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66.

Гнилоїд, -да, м., гнилоїда, -ди, об. Скряга, скупецъ. Желех.

Гнилоїдити, -джу, -диш, гл. Скряжничать. Желех.

Гнилоїдник, -ка, м. = **Гнилоїд.** Желех.

Гнилоокий, -а, -е. Съ больными, гноящимися глазами. Чуб. VII. 577.

Гнилуша, -ші, ж. Третья четверть луны. Чуб. I. 11. См. **Гнилий 3.**

Гниль, -лі, ж. Гниль. К. Іов. 55.

Гниляк, -ка, м. Сгнившее растение.

Гнилятина, -ни, ж. Гниль. *Розворушив ту гнилятину.* Мир. Пов. II. 54.

Гниляччя, -чя, с. соб. Сгнившія растения, гниль.

Гнипель (гнипля?), м. Часть ткацкого станка: «рукоятка, которою возвращают передній навой при навиваніи основы». Вас. 167.

Гнисти и гнити, гнию, -єш, гл. Гнить. — *Хліб гние.* — «Гние, бо є; оттоді погано було б, як би гнисти нічого було. *Ном. № 14155. Варєво гние.* Чуб. I. 10. *Хата пустокою гние.* Шевч. 401. *Гние в неволі, у кайданах.* Шевч. 606.

Гнихіть, -тя, м. = Ніготь. Прил. у.

Гнів, -ва, м. Гнѣвъ. *Хай його гнів божий поб'є.* *Ном. № 3784. Не у гнів твоїй жінці.* Не во гнѣвъ будь сказано твоей женѣ. К. ЧР. 220. **Гнів покладати, положити на кого.** *На свого старшого брата великий гнів покладав.* АД. I. 187. *Не положіть гніва! А вона, невістка, такий уже гнів положила, що й обідати не увійшла.* Грин. I. 33.

Гніванка, -ки, ж. Гнѣвъ, ссора. *Тут така була гніванка, що Господи, та й годі!* Черниг.

Гнівання, -ня, с. Дѣйствіе гнѣвающагося, гнѣвное состояніе. *Як вам не обридло те гнівання?*

Гнівати, -ваю, -єш, гл. 1) Гнѣваться, сердиться. *Ой вернися, любе кохання, перестань гнівати.* Чуб. V. 384. 2) Сердить, гнѣвить. *А я ж його не гнівала, ні його родини; нехай його перепросить лихая година.* Чуб. V. 189.

Гніватися, -ваюся, -єшся, гл. Гнѣваться, сердиться. *Не гнівийся, дівчинонько, що я не займаю.* Мет. 106.

Гнівити, -влю, -виш, гл. Сердить, раздражать, гнѣвать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* *Ном. № 5871.*

Гнівитися, -влюся, -вишся, гл. = Гніватися. *Багатий тут на смерть гнівився.* Котл.

Гнівливий, -а, -е. Раздражительный, склонный къ гнѣву, часто гнѣвающійся. *Чогось Бог гнівливий на нас.* НВолын. у. *Очі гнівливі.* МВ. II. 82.

Гнівливість, -вості, ж. Раздражительность, склонность къ гнѣву. Желех.

Гнівливо, нар. Гнѣвно.

Гнівний, -а, -е. Гнѣвный, сердитый. *Такий гнівний, — крий мати Божа.* МВ. I. 99. *Червона і гнівна стояла вона.* Мир. Пов. II. 65. Ум. **Гнівненький.**

Гнівно, нар. 1) Гнѣвно, сердито. *Він гнівно тянув на його.* 2) Обидно, неприємно. Драг. 223. *Може, кому гнівно, добродію, що я кажу?* Харьк. Ум. **Гнівненько.** *Та годи, доненько, всім зарівненько, щоб не було гнівненько.* Грин. III. 551.

Гнівник, -ка, м. Въ выраженіи: **він мій гнівник.** Онъ со мной въ ссорѣ. Желех.

Гнівничка, -ки, женск. р. отъ гнівник. Желех.

Гнідан, -на, м. Гнѣдой конь. Желех.

Гнідий, -а, -е. 1) Гнѣдой. *Гнідий кінь.* Употребляется иногда безъ подразумеваемаго существительнаго. *Сідлай, хлопче, ти гнідого, а сам сяду на другого.* Чуб. 2) Коричневый, бурый. *Гнідий птах.* Вх. Лем. 404. *Гніде просо.* Вх. Лем. 404. Ум. **Гнідєнький, гнідєсєнький.** Грин. III. 696.

Гнідити, -джу, -диш, гл. = Гнітити 4. Галиц.

Гнізденце, -ця, с. = **Гніздо**. Бусьок і бусьчиха увили собі гнізденце. Фр. Пр. 128.

Гніздечко, -ка, с. 1) Ум. отъ **гніздо**. Галочки гніздечко в'ють. Мет. 134. 2) Коконъ. Червяк сидить у гніздечку, а як стане у мочах, то перегризає його.

Гніздити, -зджу, -диш, гл. Бить все въ одно мѣсто. Вхопили його вдвох, повалили та й гніздять його коліньми по голові. Новомоск. у.

Гніздитися, -зджуся, -дишся, гл. Гніздиться. Левиц. І. 95. Яструбам з орлами не тутка гніздитись. О. 1862. І. 110.

Гніздище, -ща, с. Ув. отъ **гніздо**. Чуб. І. 122.

Гніздо, -да, с. 1) Гнѣздо. Всяка пташка своє гніздо знає. Ном. № 9480. 2) Въ толчеѣ для проса: углубленіє, гдѣ лежить зерно. Харьк. (Залюб.). 3) Солома, лежащая въ жлукті. Мил. 18. 4) = **Містище**. Вх. Зн. 36). 5) ? Як у хлопця на тімени є одно «гніздо», то буде мати одну жінку, а як двоє, то дві. ЕЗ. V. 180. Ум. **Гніздечко**.

Гніздюк, -ка, м. 1) Запорожець, сѣвшій на хозяйство. КС. 1883. XI. 502. 2) Неудачный хлѣбъ? Ось іди, чоловіче, якого я гніздюка напекла!... Той гніздюк так і рослився по черені і ростріскавсь. Г. Барв. 323.

Гній, гною, м. 1) Навозъ, пометъ. Конюх коні ганяє, він гноєм воняє. Чуб. V. 1087. 2) Гной, матерія. Чиряк великий, а гною мало. Ном. № 6325.

Гнійний, -а, -е. 1) Навозный, унавоженный. Гнійне поле. Каменец. у. 2) Гнойный.

Гнійник, -ка, м. Навозный жукъ. Вх. Зн. 11.

Гністі, -тів, мн. = **Нігті**. О. 1861. XI. Св. 62.

Гніт, -ту, м. 1) Прессъ; тяжесть, наваленная съ цѣлью сдавить. Сир під гнітом лежить. 2) Гнетъ, притѣсненіє. Весь віковичний гніт, вся ненависть виявлялась тим диким вогнем в його очах. Левиц. Пов. 269. 3) Огонь, разведенный на **припічку**, когда въ печь сажають хлѣбъ. См. **Гнітити хлѣб**.

Гнітисрака, -ки, об. Харьк. Упорный, несговорчивый человекъ. Торгувалась, торгувалась — так і копійки не спуска; та я його вже давно, знаю він такий (вона така) гнітисрака. Лебед. у.

Гнітити, -чу, -тиш, гл. 1) Давить, прессовать, нагнетать. Камінюка гнітила. Стор. МПр. 21. Гнітили сир. Левиц. І. 466. 2) — **терен, сливи**. Сохранять на зиму въ кадкѣ съ водой, надавивъ сверху тяжелымъ деревяннымъ кружкомъ. Гнічені сливи. Чуб. II. 29. 3) Угнетать. Усе, що гнітить чоловіка в занедбалім товаристві. Стор. 4) **Гнітити хлѣб**. Подрумянивать. Чуб. І. 123. (Чтобы хлѣб гнітити, беруть немного соломы, зажигаютъ и кладутъ на **припічку**). 5) Бить. Як начали вони її гнітити тими молотами. Чуб. II. 263. 6) **Гнітити на серці**. Скривать въ душѣ тяжелое чувство. Бачу я та мовчу: усе на своєму серці гнічу. Кобел. у.

Гнітитися, -чуся, -тишся, гл. 1) Давиться, надавливаясь. 2) Быть угнетаемымъ. 3) **Хлѣб гнітиться**. Хлѣбъ подрумянивается. Паска ніяк не гнітиться. Кролев. у.

Гнітуха, -хи, ж. = **Гнітючка**. ХС. III. 53.

Гнітючка, -ки, ж. Видъ лихорадки. Міусск. окр.

Гнобитель, -ля, м. Гонитель, преслѣдователь, притѣснитель. Не вірте їм, пане, бо вони звісні на нас гнобителі. Могил. Подольск.

Гнобити, -блю, -биш, гл. Угнетать, притѣснять. Желех.

Гноївка, -ки, ж. 1) Навозная жижа, вода, въ которой мокъ навозъ. Вх. Зн. 34. *Випила б і гноївки, не то що, та нігде і на тлі води не видко.* Гн. IV. 64. 2) *Erystalis tenax.* Вх. Лем. 404.

Гноївня, -ні, ж. Мѣсто для складыванія навоза, навозная куча. *На що тут сиплеш сміття? Хиба нема гноївні?* Прил. у.

Гноїння, -ня, с. 1) Гноение. 2) Унаваживаніе, удобреніе.

Гноїти, гною, -їш, гл. 1) Гноить. *Діди строють, а баби гноють.* Ном. № 10111. 2) Унаваживать, удобрять. Угор.

Гноїтися, гноюся, -їшся, гл. 1) Гноиться, покрываться матеріей, гноемъ. 2) Быть превращаемому въ гной, въ навозъ. 3) Быть унаваживаему.

Гноїсько, -ка, с. = Гноївня.

Гноїще, -ща, с. = Гноїсько. К. Псал. 263.

Гнойовий, -а, -е. Навозный. Грин. II. 317. *Гнойова яма. Гнойова лопата.* НВол. у.

Гнойовик, -ка, м. = Гнояк.

Гнойовисько, -ка, с. = Гноїсько.

Гнойок, -йку, м. Ум. отъ гній. *Як ноги въ гнойку, то й губи в лойку.* Ном. № 7188.

Гноття, -тя, с. Отрепье. *Де вже думати про одежину!... Все позношувала! Саме гноття та рем'я висіло.* Мир. ХРВ. 25.

Гноюватий, -а, -е. Перегнойный. Харьк.

Гнояк, -ка, м. 1) Навозный жукъ. Вх. Лем. 404. См. **Гнойовик.** 2) = Гноївня? КС. 1893. V. 275.

Гнояка, -ки, ж. Ув. отъ гній.

Гнояний, -а, -е. Навозный, унавоженный. Лебед. Мил. М. 105.

Гноянка, -ки, ж. 1) Гнойный прыщъ. Желех.

Гноярня, -ні, ж. = Гноївня. Рк. Левиц.

Гнузда, -ди, ж. Чаше употребляется ум.: **гнуздечка.** Чуб. II. 319. *Взяла коня за гнуздечку.* Мет. 74. Части: **вудила** — удила, одинъ конецъ которыхъ имѣтъ **баранчик**, которымъ и зацѣпляется за **кільце**; ремень поверхъ морды внизу — **нахрапник**, вверху **налобник**, застегивающійся подъ шеей — **підбородник**. (Е. Чикаленко).

Гнуздати, -даю, -єш, гл. Зануздывать.

Гнуздечка, -ки, ж. Ум. отъ гнузда.

Гнутти, гну, гнеш, гл. 1) Гнуть. *Гне шию, як віл у ярмо.* Ном. № 1293. *Шия — хоч обіддя гни,* — такая толстая. Ном. №8595. *Спати, — аж гілля гне,* — такъ сильно хочется. Вас. 212. — **кирпу.** Важничать, задирать носъ. Ном. № 2467. — **на що, куди.** Намекать на что. Ном. № 13646. *Бач, куди гне!* (или на що). — **теревені.** Болтать пустяки. — **матюки.** Браниться матерными словами. 2) Запрашивать много. *Гне, як дурень за батька* — очень много запрашиваетъ. Мнж. 166.

Гнутися, гнуся, гнешся, гл. 1) Гнуться, сгибаться. *Долина глибока, а калина висока, аж додолю віття гнеться.* Мет. 79. *Їсть так, аж ніс гнеться,* — съ жадностью ѣсть. Ном. № 12207. 2) Переносно: покоряться. *Ярема гнувся, бо не знав, не знав сіромаха, що вирости крила.* Шевч. 132. 3) Увиливать, не желать сдѣлать. *Не гнися, сваточку, не гнися: єсть у тебе на кошарі ягниця, — поведи на торжок та продай а нам горілочки розгадай!* Грин. III. 499. *Довго мабуть гнувся — не давав?* МВ. (О. 1862. III. 74).

Гнучий, -а, -е, гнучкий, -а, -е. Еластичный, гибкий. *Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен. VI. 53. *Як тополя серед поля гнучка та висока.* Шевч. 20. *І станом гнучим, і красою пренепорочно молодого старії очі веселю.* Шевч. 425. **Глина гнучка.** Глина годная для лѣпки, достаточно приготовленная для этого. Вас. 177; Шух. I. 260.

I. Го! меж. Употребляется въ видѣ **го-го-го!** или **го-гов!** для оклика.

II. Го, мѣст. Сокращенная форма вмѣсто **його.** Правоб. *І калачем го не звабить.* Ном. № 5097.

Гобелки, мн. Въ выраженіи: **На гобелки** — до тла, совершенно. *Він нас хотів спалить на гобелки, значить, зовсім, усе, як єсть.* Екатеринос. у. (Залюб.).

Гобза, -зи, ж. Раст. *Sambucus ebulus.* Лв. 101.

Гобзувати, -зую, -єш, гл. Изобиловать. *Колесниця Божа дивна тьмами воїнства гобзує.* К. Псал. 151. Вѣроятно это слова просто перенесено Кулишемъ изъ ц.-славянскаго перевода псалма: «Колесница Божія тмами темъ, тысяща гобзующихъ». (Псаломъ, 67, ст. 18).

Гоблюванка, -ки, ж. Стружка. Вх. Лем. 404.

Гов! Означаетъ окликъ: **ау!**

Говбур, -ра, м. Водоворотъ. *У говбурі на Дністрі крутяться.* Каменец. у.

Говедо, -да, с. = **Гов'єдо.** Употребляется только какъ бранное слово. Вх. Лем. 404.

Гов'єдо, -да, с. Рогатый скотъ. (На границѣ съ Угорщиной и въ Галиціи). Вх. Зн. 11.

Говільник, -ка, м. Говѣльщикъ. Аф. 361.

Говільниця, -ці, ж. Говѣльщица. Аф. 362.

Говіння, -ня, с. 1) Говѣніе. *З дурного говіння не буде спасіння.* Ном. № 133. 2) Постъ. Шух. I. 41; Гн. II. 175. *Звоювали Путилову в велике говіне.* ЕЗ. V. 144.

Говір, -вору, м. Говоръ. *Почувся людський говір, крик.* Левиц. I. 126.

Говірка, -ки, ж. 1) Выговоръ, діалектъ, манера говорить. *У литвинів говірка не така, як у нас. Черниг. Пані наша... з себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31. 2) Разговоръ, говореніе. *А я хотів би почути говірки женихової.* Г. Барв. 328. *У тій тихій говірці їм почулася грізна буря.* Мир. ХРВ. 115. 3) Пересуды, сплетня. *Пішла вже скрізь по селу про його говірка.* Полт. Ум. **Говіронька.** *Така тиха, така й мова, така й говіронька.* Чуб. V. 123.

Говіркий, -а, -е. Разговорчивый. *Зріс на самоті, сам із собою. Не говіркий був.* МВ. II. 11. *Старі люде говіркі.* Г. Барв. 316.

Говіронька, -ки, ж. Ум. отъ **говірка.**

Говіти, -вію, -єш, гл. Говѣть. *Говів, Богу невимовно.* Ном. № 132. *Коли ви будете говіть? — Тоді, як хліба не стане.* Ном. № 131.

Говорити, -рю, -риш, гл. 1) Говорить. *Говорив би, та рот замазаний, — нельзя ничего говорить.* Ном. № 3585. *Говорить богато, та все чорт зна що.* Посл. *Говорить — як у рот кладе — такъ понятно.* Ном. № 12903. *Говорить — як з письма бере, — такъ умно и складно.* Ном. № 12904. *Говорить — як неживий, як спить, як три дні хліба не їв, — такъ вяло.* Ном. № 12925 — 12928. *Говорить, як з бочки, — грубымъ басомъ.* Ном. № 12889. 2) Разговаривать. *Та про волю нишком в полі з вітрами говорять.* Шевч. *Чом до мене не говориш, моє миле серце?* Мет. 64.

Говоритися, гл. Употребляется только въ 3-емъ лицѣ и чаще всего безлично: говориться, говорились. *Пословиця говоритися, а хлѣб ѣсться*. Ном. № 11285. *Дід мовчить, неначе не до його говориться*. Левиц. I. 98 *Ой що ся говорило, то все ж то неправда*. Чуб. V. 395.

Говоріння, -ня, с. Говореніе, манера говоренія.

Говорливий, -а, -е. Говорливый. *Говорлива, як горобчик*. Кв.

Говоруха, -хи, ж. 1) Многогубчивая женщина, говорунья. Котл. Ен. V. 36. 2) м. Говорунь. *Дрансес був дивний говоруха*. Котл. Ен. VI. 57. Ум. **Говорушка, говорушечка**. *Дівчино пташиночко, щибетушечко! Співай мені, кажи мені, говорушечко*. О. 1861. VI. 151.

Говорушка, -ки, ж. 1) Ум. отъ говоруха. 2) мн. Родъ грибовъ.

Говорючий, -а, -е. Говорящій, имѣющій даръ слова. *Говорючий голуб*. Грин. I. 164, 160. 2) Говорливый, разговорчивый. *Молодий говорючий Радюк*. Левиц. Пов. 154.

Гогіт, готу, м. 1) Ржаніе. 2) Сильный и продолжительный звукъ, шумъ. (См. **гоготати**. (На ярмарку) *гогот та рейвах*. О. 1862. VI. 98.

Гоголіти, -лію, -еш, гл. Блестѣть, свѣтитися. *Вода гоголів поверх трави*. Борз. у.

Гоголь, -ля, м. Родъ дикой утки, *Anas clangula*. Вх. Пч. II. 8. *Гоголю, гоголю, припливи к берегу*. Чуб. III. 306.

Гоготання, -ня, с. Дѣйствиє отъ гл. **гоготати**.

Гоготати, -чу́, -чеш и гоготіти, -чу́, -тиш, гл. 1) Ржать. *А на дворі кониченьки гогочуть*. Грин. III. 439. 2) Издавать сильный и продолжительный звукъ, напр.: при отдаленномъ громѣ, сильномъ вѣтрѣ, сильномъ пламени. *Грім гогоче, а блискавка хмару роздирає*. Шевч. 166. *Вітер на десять голосів реве і виє, і скиглить, і гоготить*. Драг. 72. *А наша хати полум'ям полала, і навкруги земля, мов пекло, гоготала*. КМБ. X. 17.

Год, -ду, м. 1) Годъ, Год — великий чоловік. Посл. (Борз. у.). *Влітку день — год*. Ном. № 12555. *Ой гуляв, гуляв бідний козак-нетяга сім год і чотирі*. ЗОЮР. I. 200. *Сім год баба похмілялась, та з похмілля і вмерла*. Ном. № 11-461. *Два годи любились вони дуже*. Рудч. Ск. I. 78. *Другого чи третього году прислав їй гроші, — на второй или на третій годъ приславъ ей деньги*. Харьк. **У год**. *Черезъ годъ. Дак він жив год. Вони в год як раз і прийшли довідаться*. Рудч. Ск. I. 72. **Під год, як до году**. *Какъ въ какой годъ. Під год (як до году) так і хлѣб родить*. Ном. **Год-у-год**. *Изъ года въ годъ. Так год-у-год і живемо, хвалити Господа*. Г. Барв. 17. **В ряди-годи**. Рѣдко, иногда. Ном. № 7734. 2) мн. года. *Лѣта. Інший молод годами, та старий літами*. Ном. № 2217. **Года вийшли кому**. *Достигъ извѣстныхъ лѣтъ. Піп не хоче вінчати: ще, каже, йому года не вийшли*. Г. Барв. 201. 3) **У году бути**. Служить по найму на годъ. Борз. у. **По годах ходити**. Служить пр найму на годъ нѣсколько лѣтъ. *Та щоб я й горенька не знала, та щоб я не ходила по годах*. Мил. 202. *Та буде ж мене по строках, буде ж мене й по годах*. Мил. 202. Ум. **Годок, годочок**. *Їй дванадцять годочків*. МВ. I. 130.

Годен, -дна, -дне. Краткое окончаніе отъ **годний**. 1) = **Годний**. **Годен у Бога**.

Угодный Богу. Як я буду в Бога годен, буде в мене худобонька. Гол. IV. 450. 2) **Не годен**.

Не въ состояніи. З тої туги аж не годен їсти. Гн. II. 188.

Годильник, -ка, м. Стѣнные часы. См. **Годинник**. Вх. Лем. 404.

Година, -ни, ж. 1) Часъ. *Ой сплю годину, сплю і другу, й а вже повертає та на третю.* Гул. Арт. Укр. п. 33. *Як ось із неба дощ полився, в годину ввесь пожар залив.* Котл. Ен. II. 33. *Ой уночі, а з півночі та о третій годині, гей злапали вдовин сина....* Гол. I. 139. *В осени дня — година.* Ном. № 613. *Вік наш — як година.* Ном. № 8265. **Що години.** Каждый часъ. *Що години треба давати по ложці.* Употребляется также въ значеніи: постоянно. *Що день, що години питається.* Шевч. У Лемковъ години — стѣнные часы. Вх. Лем. 404. 2) Время, пора. *Не такий світ, не така година да тепера настала.* Мет. 241. *Та збудила мене мати в обідню годину.* Мет. 20. *Не за великий час — за малую годину.* Так то, бачу, *недовга літ наших година: скоро цвіте, скоро, і в'яне, як у Полі билина.* ЗОЮР. I. 318. **По малій годині.** Немного спустя. *Коли по малій годині і він приходить назад, — довго і не барився.* Новомоск. у. *Заміж іти — не дощову юдину перестояти.* Ном. № 8851. *Чималу я годину пересиділа, поки вийшла пані.* МВ. (О. 1862. III. 52). *Щасливою годиною козак уродився.* Мил. 79. **Досвітня година.** Предразсвѣтная пора. Шевч. 233. *Лиха година. Плохія, тяжелыя времена. Лиха година настала.* **Лиха година** часто употребляется въ значеніи: злой рокъ, злая судьба. *Ой лихая година моя! Одиуралась родина моя!* Макс. *Бий тебе лиха година!* Въ этомъ же значеніи употребляется и **чорна година.** *Щоб на тебе прийшла чорна година!* Ном. **На лихої години.** На какого чорта. *На лихої години тобі це здалося? При такій годині.* Въ такомъ случаѣ. *Орла повісить на тичині і при такій годині республіку зробить.* Шевч. 582. Часто употребляется тавтологически: **час — година.** *За час за годину милосердному Богу дуту оддав.* Нп. Также: **день — година.** *Як із день-години зчиналися великі война на Україні.* АД. II. 3. **Остатня година.** Послѣдній часъ, конецъ жизни. *Тепер прийшла на нас остатня година.* Впрочемъ **остатня година** употребляется и просто въ значеніи послѣднее время. *В остатню годину йому стало лекше, а то було зовсім погано.* 3) Хорошая погода. *Як би була година, то треба б сіно гребти, а то дощі та дощі.* Также употребляется: **добра година** — хорошая погода, **негарна година** — дурная погода. **На годині стало.** Установилась по года. Лохв. у. 4) **Година іде.** Идетъ дождь. Шух. I. 81. Ум. **Годинка, годинонька, годиночка.**

Годинарь, -ря, м. Часовщикъ. Угор.

Годинка, -ки, ж. 1) Ум. отъ година. 2) Часы. Угор. У Лемковъ годинки — карманные часы. Вх. Лем. 404.

Годинний, -а, -е. Погожий, погодный, благопріятный (о погодѣ). *Годинне літо.* Лохв. у. КЦН. 187.

Годинник, -ка, м. Часы. *Годинник на стіні цокав.* Левиц. I. 34. *Годинник ржавий і старий, за дверми виснеш ти.* Щог. В. 140. *Пан чекатиме нас об одинадцятій годині, — промовив Искра, устаючи з канапки і виймаючи з-за пазухи свого годинника.* Морд. Пл. 41. У Лемковъ: стѣнные часы: Вх. Лем. 404. См. еще: **Година 1, годинка 2, годильник.**

Годинонька, -ки, ж. Ум. отъ година.

Годиночка, -ки, ж. Ум. отъ година.

Годинуватий, -а, -е = Годинний. *Як молодик прямиий — годинуватий буде, а коли кривий: — дощовий.* ХС. VII. 417.

Годиняр, -ра, м. = Годинарь. Вх. Лем. 404.

Годити, -джу, -диш, гл. Утождать, помогать. *Старому та хорому годи завше як малому: Ном. № 8085. Як Бог годить, то й мокро горить.* Ном. *Годить, як боляці.* Ном. № 4488.

Годитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Условливаться, соглашаться. *Годись на рік! що схочеш?* МВ. I. 31. 2) Мириться. *Як посварилися, так і досі не хотять годитися,* 3) Быть годнымъ, годиться. *Тепер я сама побіжу, ти нікуди не годишся.* Рудч. Ск. I 148. 4) Уговариваться, условливаться. *Жид годився з наймичкою (наймаючи).* КС. 1883. III. 670. 5) Безлично: годиться, годилося. *Годится, слѣдуетъ, прилично.* Сим. 231. *Кров не водиця, розливати не годиться.* Ном. № 4074. *Квочку годиться підсипати в неділю.* Грин. II. 19. *Так не годиться говорити.* Левиц. I. 316. *Для годиться. Для приличія. Він робить це для годиться.* Київ.

Годитися, -джуся, -дишся, гл. О погодѣ: проясняться. *От вже на дворі стало годиться.* Прил. у.

Годі, нар. 1) Полно, довольно, баста. *Та годі сидіти, та пора летіти.* Мет. *От Іван і годі її стріляти.* Рудч. Ск. I. 13.6. *Ждала, ждала, та й годі сказала.* Ном. № 5628. 2) Дальше нечего сказать, баста, да и только. *Добре мені так, що годі.* МВ. I. 15. *Лихо, та й годі.* Ном. № 2224. *Рай, та й годі.* Шевч. 35. *Сміх, та й годі.* Шевч. 285. 3) Нельзя, невозможно.

Годівля, -лі, ж. Кормъ, кормленіе. *На годівлю птиці треба багато зерна.* Полт. *Пішов він (вовк) уп'ять просити собі у Бога годівлі.* Чуб. II. 126.

Годівщина, -ни, ж. 1) Срочная годовая служба. *Меншого наняла на год, та мабуть одберуть з годівщини, бо піде в салдати.* Екатериносл. у. 2) Заработанное за годъ жалованье, годичная плата. *То я купила за свою годівщину, що заслужила собі у чоловіка в году.* Екатериносл. у (Залюб.).

Годко, -ка, м. Пт. Урира, удождь. Вх. Уг. 233.

Годний, -а, -е. 1) Почтенный, достойный, уважаемый, хорошій. *Четверту доньку видала вже за дударчика, за годного, тверезого капельмайстерчика.* Гол. III. 463. *Товаришу наш годний та славний.* Федьк. 2) Достойный, стоитъ. *Добре само ся хвалить, а злое похвали не годно.* Ном. № 2568. *Наживши кривавим потом копійку, поспішав, щоб багатому Терпилові показатись годним його дочки.* Котл. НП. 393. *Не плач, янгеляточко мое! сліз твоїх вона не годна.* МВ. (О. 1862. III. 42). 3) Согласный. *Я за тобов іти годна.* Гол. IV. 512.

Годованець, -нця, м. 1) Воспитанникъ, вскормленникъ. *Приняв був до себе якогось троту Петра за годованця.* Котл. НП. 355. 2) Крестьянинъ, который завѣщаетъ кому либо свое имущество, за что наслѣдникъ долженъ до смерти кормить и поить завѣщателя. Шух. I. 52. 3) Животное, откармливаемое на убой. *Вже всюди вправились, тільки ще зосталось бур'яну насікти для годованців.* Св. Л. 9.

Годований, -а, -е. Откормленный. *А на апостольськїм престолі чернець годований сидить.* Шевч. *Тілом обросло, як кабан годований.* Ном. № 8626.

Годованка, -ки, ж. Воспитанница, вскормленница. Шевч. 493; КС. 1885. III. 550.

Годованок, -нка, м. = **Годованець**.

Годовий, -а, -е. Годичный, годовой. Вь заговорѣ: (Пристрит) і денний, і сутковий, і тридневний, і годовий, і лісовий, і шляховий. Чуб. I. 134.

Годовик, -ка, м. Однолѣтокъ, годовикъ. *Вона хлопчика годовика, сього Левка, взяла у прийми.* Кв. Ум. **Годовичок**. Стор. I. 95.

Годовини, -вин, ж., мн. = **Роковини**. Мил. 171.

Годовище, -ща, с. Годовой срокъ найма. *Один син у людей служить, а другого нищий, кобзар, узяв... за годовище півтора цілкового поступив.* ЗОЮР. I. 46.

Годок, -дка, м. Ум. отъ год.

Годочок, -чка, м. Ум. отъ год.

Годувальниця, -ці, ж. Кормилица. *Яра пшениця — годувальниця.* Грин. III. 38.

Годування, -ня, с. 1) Кормленіе. 2) Воспитаніе, вскормленіе. 3) Откармливаніе.

Годувати, -дую, -єш, гл. 1) Кормить. *Багач ся дивує, чим убогий діти годує.* Ном. № 1606. *Вовка ноги годувають.* Ном. № 7207. 2) Пропитывать, вскармливать. *Тяжко дітей годувати у безверхій хаті.* Шевч. 99. *Не на тее, козаченьку, дочку годувала, щоб з тобою пройдисвітлом гуляти пускала.* Нп. 3) Откармливать. *Годують на сало.* Рудч. Ск. I. 71. 4) Пребывать, проживать въ теченіе года. Ном. № 10392.

Годуватися, -дуюся, -єшся, гл. Кормиться, пропитываться. *Багатий дивується, як убогий годується.* Ном. № 1606. *Не хлібом я — зітханнями годуюсь.* К. Іов. 9. 2) Кушать, ѣсть. Употребляется преимущественно въ выраженіи, котрымъ припрашиваютъ гостей: **Годуйтеся, люде добрі!** *Борщю скуштуйте, галушок, годуйтесь, кушайте доволі.* Котл. Ен. V. 14. *Не турбуйтеся, люде добрі, годуйтесь на здоров'я.* К. Оп. 138.

Годуля, -лі, ж. Пища, кормъ. Угор.

Годун, -на, м. Кормитель. Въ загадкѣ такъ названъ горшокъ для варки пици. *Годун-годунець сто душ годував.* Ном. ст. 301, № 389.

Годунець, -нця, м. = **Годун**. Ном. ст. 301, № 389.

Годяний, -а, -е. О погодѣ: ясный. *Цей місяць був не годяний, а дощовий.* Лебед. у.

Годящий, -а, -е. 1) Пригодный, годный. *Годящий на віник та на смітник, — совсѣмъ плохой.* Ном. 2) Хорошій, доброкачественный, прочный. *Коли годящий з його кінъ — їдь на йому у Січ.* Стор. I. 122. *А тут ще недостатки... що ні з чим і вирядити: ні сорочечки, ні одєжинки годящої.* МВ. I. 52. *Округ хутора — годящий вал.* КЧР. 5. О человекѣ: хорошій, здоровый, крѣпкій. *Нікого в поміч не просімо: годящі парні ти і я.* Котл. Ен. VI. 41. О работникѣ: хорошо работающій, умѣлый. *Годящий тесля.* О. 1862. III. Кулишъ 22.

Гоже, нар. 1) Красиво, хорошо. *Матінко, повная роже, дивитись на тебе гоже.* Мет. 201. *Як Бог поможе, то все буде гоже.* Ном. ст. 281, № 11. *Кланяйся, Ганнусю, гоже.* Нп. 2) Прилично, слѣдуетъ. *Не гоже так робити. Прибралась так, як гоже для празника.* О. 1862. IV. 77.

Гожий, -а, -е. 1) Хорошій, красивый. *Ой мій сину гожий, женися небоже!* Ном. *Така красна, коби рожа, як тополя, така гожа.* Чуб. III. 38, 2) = **Погожий 1**. *Гожа вода.* 3) Благоприятный, удобный. *Гожого часу піджду. Звінчав дітки однолітки в гожий час.* Нп. 4) Нужный, годный. *На тобі, небоже, що мені не гоже.* Ном.

Гозеро, -ра, с. = **Озеро**. *Иди у поле, там стоїть гозеро і коло гозера стоїть кобила.* Грин. II. 79. (Острожск. у.).

Гоїння, -ня, с. Залѣчиваніе, заживленіе.

Гоїти, гою, -їш, гл. О ранѣ: лѣчить, заживлять. *Трудно рану гоїти, а не вразити.* Ном. № 1574.

Гоїтися, -гоюся, -їшся, гл. Залѣчиваться, заживать. *Як був порізав пальці, а вже гояться.*
 2) Лѣчиться (отъ раны).

Гой! меж. = **Ой, гей**. Шух. I. 179. *Хвалилася біла береза своїм цвітом перед лісами, — гой дай, Боже!* Чуб. III. 299.

Гой, гоя, м. Евреи называють этимъ именемъ христіанъ. На правобережъя употребляется въ значеніи дурачекъ. *Дурний гою, продав кабак (гарбуз) замість лою.* Ном. *Та прийди ж, гою, сядь собі, я горілки дам тобі.* Чуб. V. 1088.

Гойда! меж. отъ гл. **гойдати**, виражающее качаніе. Въ колыбельныхъ пѣсняхъ: *А-а, гойда! Чужа мати пойда!* Колыб. п. Макс. *Ой ну люлі, гойда.* Мил. 48.

Гойдалка, -ки, ж. **Качель**.

Гойдойка, -ки, ж. (Черниг.), **гойдошка, -ки**, ж. (Левиц. Пов. 135). Качель.

Гойдана, меж. = **Гойда, гойдаша**. *Гойдана, гойдана! заріжемо барана.* Мил. 48. (Колыб. п.).

Гойданка, -ки, ж. 1) Качаніе. 2) = **Гойдалка**. МУЕ. III. 169. 3) Родъ лемішки изъ кукурузной муки. МУЕ. I. 104.

Гойданія, -ня, с. Качаніе, колыханіе.

Гойдарь, -ря, м. и пр. = **гайдарь и пр.**

Гойдати, -даю, -еш, гл. Качать, колыхать. *Дивлюся на височенну сосну. Вітер нею гойдає.* Г. Барв. 366. *Сонце гріє, вітер віє... на калині одиноке гніздечко гойдає.* Шевч. 34. *Сміється козак, коня сідлаючи, плаче дівчина, дитину гойдаючи.* Чуб. V. 342.

Гойдатися, -даюся, -ешся, гл. Колыхаться, качаться. *А на вітах гойдаються нехрещені діти.* Шевч. 324.

Гойдаша, меж. = **Гойда**. *Гойда, гойда, гойдаша!* (Колыб. припѣвъ). Ном. № 9256.

Гойдиця, -ці, ж. Волянка, музыкальній інструментъ. Угор.

Гойк, -ку, м. Крикъ, шумъ. Угор.

Гойкати, -каю, -еш, гл. Кричать. Вх. Зн. 11.

Гойна, -ни, ж. Побѣгушка, вертушка. Брацл. у.

Гойний, -а, -е. Щедрый, роскошный. *Чоловік гойний такий, що кождому давав всього.* Гн. II. 68.

Гойниця, -ці, ж. Цѣлебное средство. *Травиця-гойниця.*

Гойно, нар. Щедро, роскошно, изобильно. *Гойно приймати гостей. Жити гойно.* Чуб. III. 371. *Та вона у мене так жила гойно: не знала ніякої роботи.* Уман. у.

Гойове листя, с. Раст. *Plantago lanceolata*. Вх. Лем. 404.

Гок, -ку, м. Степной загонъ для скота. Мнж. 178.

Гол, -ла, -ле. Краткая форма отъ **голий**.

Голв'яка, ж. = **Гілляка**. *Пойшов дід у гай, вирубав поліно дров, прив'язав його до голв'яки... що вітер повіє, погойдне те поліно, то воно об дерево й стукає.* Чуб. II. 65.

Голдувати, -дую, -еш, гл. Давать дань, быть въ ленной зависимости. *Ей, Василю Молдавський, господарю наш волоський! Чи будеш за нас одностайне стояти? Будем тобі голдовати; коли ж ти не будеш за нас одностайне стояти, — будем иншому пану кров'ю вже голдувати.* АД. II. 101. *Царі Владиці всіх владик голдують.* К. ПС. 8.

Голендер, -ра, м. Голландецъ.

Голендерський, -а, -е. Голландскій.

Голець, -льця, м. Раст. *Avena nuda* L., овесь голый. Вх. Пч. II. 29.

Голеча, -чі, ж. = **Голота.**

Голешник, -ка, м. Игольникъ. Черк. у. *Загубив свій голешник, той, що голки в йому держать.* Новомоск. у.

Голиборода, -ди, м. Шутливое названіе великовозрастнаго ученика, брѣющаго уже бороду. *Приходять аж три четвертокласники — все продауси та голибороди.* Св. Л. 136.

Голий, -а, -е. 1) О человекѣ: обнаженный, нагой, голый. *Не боїться мокрий дощу, а голий розбою.* Гол. I. 49. *Хоч голий та в поясі.* Ном. 11190. **Голий як бубон, як турецький святий.** Совершенно голъ какъ въ прямомъ значеніи, такъ и въ значеніи 3-емъ. Ном. № 1522, 1523. 2) О предметѣ: лишенный обычнаго покрова, не покрытый, не занятый ничѣмъ, обнаженный. *Обідрали до голої кости.* Ном. № 11098. *Голе дерево.* Ном. *Положив снопа на голому току.* Рудч. Ск. I. 55. *Положили Савку на голу лавку.* Ном. № 11918. *А ще на козаку, бідному нетязі, шапка-бирка — зверху дірка, хутро голе, околиці Біг має.* ЗОЮР. I. 201. *В другій руці голий меч.* Гол. III. 44. 3) Бѣдный, голый. *Біда нашим головам за панами голими.* Ном. *Нема голій школі волі, а то б догодила.* Шевч. 369. 4) О хлѣбѣ: безостый, безъ усиковъ. *Ячмінь з остюками і голий.* О. 1861. IX. 192. 5) Гола голка. *Игла безъ нитки.* Черном. 6) **Голий борщ, гола юшка.** Одинъ борщъ одинъ супъ и больше ничего. *Баба побігла і взяла коробочку ячменю на відробіток, щоб не гола юшка була.* Г. Барв. 501. 7) **Гола піч.** Печь, изъ которой выгребены горящіе угли, чтобы сажать хдѣбъ. Грин. II. 18. 8) Родъ игры съ бросаніемъ палокъ. КС. 1887. VI. 475. Ум. **Голенький, голесенький.**

Голик, -ка, м. = **Голиш?** *Із голика не буде волика.* Грин. I. 236.

Голина, -ни, ж. Отборный зерновой хлѣбъ (кромѣ овса). Угор.

Голити, -лю, -лиш, гл. 1) Брить. *Багатого і серп голить, а убогого і бритва не хоче.* Ном. № 1600. 2) **Лоб голити.** Брать въ солдаты. *Прийшов указ лоби голить.* Шевч. 591. Употребляется въ этомъ значеніи и только глаголь съ дополненіемъ: **в москалі.** *Прошу собі волі — не дає і в москалі проклята не голить.* Шевч. 417.

Голитися, -люся, -лишся, гл. Бриться. *Не милися, бо не будеш голитися.* Ном. № 5479.

Голиця, -ці, ж. Чистое поле, прочищенное отъ деревьевъ мѣсто. Угор. *Іде дощик на голиці.* Гол. IV. 574. 2) Кожа, съ которой облѣзь, оборванъ мѣхъ. Константиногр. у. 3) = **Гонишна сітка.** Браун. 13.

Голиш, -ша, м. 1) Бѣднякъ, голышъ. *Дайте цьому голишу хоч ложечку кулішу.* Чуб. V. 583. *Добре в кого є худібка..., а голиш все таки дзьобом сяде.* О. 1862. IV. 106. 2) Раст. *Salvia nutans L.* ЗЮЗО. I. 135. 3) Камышъ, скошенный зимою. Мнж. 178.

Голівка, -ки, ж. Ум. отъ голова.

Голівонька, -ки, ж. Ум. отъ голова.

Голівочка, -ки, ж. Ум. отъ голова.

Голівчерева, нар. Вверхъ животомъ. Полт.

Голій, -лія, м. Брадобрей, цирюльникъ.

Голінатий, -а, -е. 1) Длинноногий. Вх. Зн. 11. 2) О деревьяхъ: имѣющій высокій голый стволъ съ коронообразной верхушкой. Подольск. **Голіната капуста.** Капуста, не образующая головки.

Голінка, -ки, ж. Голень. *Білий, мов голінка.* Ном. № 8530. *Уроки-врочища.... тут вам не стояти, за плечима не знобити, поперека не ломити, голінок і колінок не крутити.* Мил. М. 39.

Голінний, -а, -е. 1) Удалий, бравий, р'язвий. *Голінний, завзятий чоловік.* Шевч. 302. *От дівка голінна, так так!* Шевч. 310. 2) Способний къ чому. *Він голінний до всього.* Черк. у. 3) — **до чого, на що.** *Охочій до чого, любящій что.* *Маруся голінна до тарані.* Черниг. у. *Я дуже на сон голінна, — як засну, то вже й до світу не кинуся.* Рк. Левиц. **Голінний до скляного бога.** *Любить выпить.* Мир. Пов. I. 157. 4) Бритвенный, отточенный для бритья, годный для бритья. *Голінний ніж.* *Оця коса голінна год п'ять живе в мене: вона саме до гоління.* Васильк. у.

Гоління, -ня, с. Бритье.

Голісінський, -а, -е. Совершенно голый. *А тим часом синя хвиля Ганнусю виносить: голісінька, стрепенеться, сяде на пісочку.* Шевч. 24.

Голіти, -лію, -еш, гл. Обнажаться. *Вітер — аж пісок голів; зганяє воду з піску — він і голів.* Переясл. у.

Голічерева, нар. = Голівчерева. *Голічерева лежить на воді.* Харьк. у.

Голка, -ки, ж. 1) Игла, иголка. *Місячно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. *Гола голка. Игла безь нитки.* Черном. 2) **Голки заганяти.** *Запускать шпильки. Почне їй голки заганяти.... все про хлопців їй плеще.* Мир. Пов. I. 119. *Не одну, не дві голки загнав він і без того в уражене серце.* Мир. Пов. I. 119.

Голо, нар. 1) Голо, обнажено. 2) Исключительно. *Голо сам пирій (поріс).* Мнж. 178. 3) **Грошей голо.** *Нѣть денегъ. Хоч грошей, каже, і голо, однак за віщось то купив село.* О. 1861. VII. 119.

Голобельний, -а, -е. 1) О лошадахъ: коренной, ходящій въ оглобляхъ. 2) Обь экипажахъ: оглобельный. *Голобельні сани.*

Голобля, -лі, ж. Оглобля. *Не по коню, та по голоблях.* Ном. № 2818. См. **Оглобля.**

Голобокий, -а, -е. Сь голыми боками; переносное значеніе: бѣдный. *Обідранці пішли в танці, голобокi пішли в скоки.* Ном. № 12485.

Голобриш, -ша, м. Нищій, оборвышъ. Желех.

Голова, -ви, ж. 1) Голова. *Що голова, то розум.* Посл. **У голову заходити, зайти.** а) сь ума сходить, сойти. К. ЧР. 152. *Миш в голову зайшла, закім зерно знайшла (такая бѣдность).* Ном. № 1506. б) — **заходити.** *Печалиться.* Фр. Пр. 52. в) думать, обдумувать. *Що робити з біди? тра въ голову заходити.* Фр. Пр. 52. **У голову (голови) класти, покладати.** *Думать. І в головах собі не покладай. И не думай обь этомъ.* Ном. № 5478. **Наложити головою, лягти головою.** *Погибнуть, умереть. Пливи, косо, уплинь за водою, щоб наложив нелюб головою.* Мет. 14. *Або за Дніпром ляжу головою.* Шевч. 142. **В голові мені (тобі...).** *Засѣла мысль въ голову. Дуже мені тее в голові! Я обь этомъ совсѣмъ и не думаю.* Ном. № 4986. **У головах.** *У изголовья.* Рудч. Ск. I. 193. *Поклав сокиру в головах.* **Під голови.** *Въ изголовье. А під голови голубая та жупанина.* Мет. 82. **У голову взяти, забрати.** *Задаться цѣлью, рѣшить. Той мужик взяв собі в голову не пита горілки.* Рудч. Ск. I. 200. **По моїй голові.** *Что касается до меня; по мнѣ. По моїй голові — хоч вовк траву їж.* **На мою, твою.... голову.** *На мое, твое.... несчастье. Нехай горшки б'ються на гончарову голову.* Ном. № 3148. **Шоб тебе у жито головою.** *Шутливое пожеланіе богатства, богатого урожая подь видомъ брани: Ном. № 3267.* **За твоєю (його и пр.) головою.** *Подь твоимъ начальствомъ, предводительствомъ, распорядительствомъ. Ей, гетьмане Хмельницький, батю наш, Зінов Богдане чигиринський! дай, Боже, щоб ми за твоєю головою пили та гуляли, віри*

своєї християнської у поругу вічні часи не подавали. АД. II. 8. **Голову кому їсти, жувати.** Пилить кого, вѣчно допекать кого. Ном. № 2725. *Що в Бога день, усе голову їсть.* Ном. № 2724. **У голові, у головці було.** Былъ выпивши, былъ подѣ хмѣлькомъ. Кв. **Голова в голову.** Всѣ заурядѣ, одинъ вѣ одинъ. *Капуста голова в голову однаковісінька.* 2) Умъ, разумъ. *Порадѣ мене своєю головою.* К. ЧР. 188. *До булави треба голова.* Ном. № 753. **Цвілі голови.** Глушцы. Ном. № 6303. 3) м. Предводитель, распорядитель. *Без голови військо гине.* Ном. № 751. 4) м. Должность: голова городской, сельскій. *Зібралась рада, голова щось торочив; один з.... селян обізвавсь....* О. 1861. VIII. 95. 5) ж. Глава, часть книги. К. Іов. XI. 6) Широкая часть прядильнаго гребня, гдѣ помѣщаются зубья. Сумск. у. 7) Часть топора возлѣ обуха. Сим. 24. 8) Вѣ срубленномъ деревѣ конецъ тотъ, который отъ корня. Сим. 24. 9) Раструбъ пастушьей трубы. Сосн. у. 10) = **Маточина.** Рудч. Чп. 250. 11) Часть гончарнаго круга. См. **Круг.** 11. Вас. 179. 12) Часть толчеи. См. **Стула походюча.** Шух. I. 162. 13) При раздѣлѣ кожъ между членами товарищества, изготовляющаго тулупы: кожа, съ которой начинаютъ раскладывать овчины для раздѣла. Вас. 155. 14) Название туза трефѣ при игрѣ вѣ цигана. КС. 1887. VI. 466. 15 — **святоянська.** Повѣрье. Вѣ Ивановѣ день ищутъ два сросшихся колоса ржи, корень которыхъ, по повѣрью, долженъ быть изъ чистаго серебра, похожій на человѣчью голову; корень этотъ и носить вышесказанное название. Чуб. I. 84. Ум. **Головка, голівка, головонька, голівонька, головочка, голівочка.** Очень часто употребляются какъ нѣжныя, ласкательныя. *Бідна моя головонька!* Ув. **Голови ще.** *Кулачище під бочище, нагайще в головище.* Чуб. V. 482.

Головайчик, -ка, м. Раст. *Trifolium rubens.* Лв. 102. См. **Горішина 2.**

Голованчик, -ка, м. = **Головань 1.** *Гей, гей, та баранчику, гей, гей, голованчику.* Мил. 51.

Головань, -ня, м. 1) Съ большой головой. 2) Рыба: язь.

Головатень, -тня, м. 1) Раст. *Centaurea Cyanus.* Шух. I. 21. 2) Головатень. Раст. *Echinops sphaerocephalus.* Вх. Пч. II. 31.

Головатий, -а, -е. 1) Съ большой головой, головастый. *Такий здоровенний, головатий, банькатий, з закорюченим носом.* Стор. МПр. 156. *Чужі діти череваті й головаті і багацько їдять, а вже мої — як паненята.* Ном. № 9240. 2) О растеніяхъ: съ большой головкой, кочнемъ. *Капуста головата.* Ном. № 261. *(Мак) поріс такий головатий.* Рудч. Ск. I. 52. 3) Умный, разумный. Рудч. Ск. II. 198. *Козарлюга дуже ручий, жвавий, головатий.* Мкр. Н. 30. 4) — **батько, — та мати.** См. **Батько, мати.** 5) — **круг.** Гончарный кругъ извѣстной конструкціи. См. **Круг 11.** Вас. 179.

Головатиця, -ці, ж. Рыба: *Salmo hucho.* Вх. Пч. II. 20. Самка *Salmo hucho.* Шух. I. 24. 223. (Самецъ См. **Головач**).

Головач, -ча, м. 1) = **Головань 1.** МВ. II. 13. 2) Рыба: *Salmo hucho* (самецъ). Шух. I. 24. 3) Рыба: *cottus*, бычекъ, головаць. Вх. Лем. 404. Вх. Пч. II. 19. 4) Головастикъ. Вх. Пч. II. 17. 5) Верхъ шляпы клеванки. Вх. Зн. 25. 6) См. **Обіручний столець.** Вх. Лем. 441.

Головачка, -ки, ж. Головастикъ. Вх. Лем. 404.

I. Головень, -вні, ж. Большая голова. Аф. 362. *Як заснув Олоферн, то Юдифа к йому прийшла, цюк його в головень, аж із його душа вийшла.* Стар. вирш. (Аф. 362).

II. Головень, -вня, м. Рыба *Squalius cephalus.* Браун. 28.

Головенька, -ки, ж. 1) = **Головешка 1.** Гн. II. 17. 2) = **Головачка.** Вх. Лем. 404.

Головня, -няти, с. Головка. О. 1862. I. 72. *В головняті у дитини.* О. 1862. I. 70.

Головешка, -ки, ж, 1) Головня. Ном. № 6558. 2) Вошь, *Pediculus*. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Головешечка**. Г. Барз. 458.

Головина, -ни, ж. = **Голова**. *Порубали Ігнаткові усю голову.* Закр. 72.

Головистий, -а, -е = **Головатий 2**. *Щоб моя капуста була із кореня коренистая, а із листу головистая.* Ном. № 261.

Головиця, -ці, ж. 1) = **Голова**. *Буду драти паси од ніг до головиці.* Чуб. *Молодії молодиці, завивайте головиці.* Чуб. III. 47. 2) = **Дівич-вечір**. КС. 1883. II. 397, 399. 3) Головиця. Родникъ. Шух. I. 211. *Була там керниця-головиця — нора, якою з землі вода іде.* Шух. I. 221. 4) = **Головатиця**. Вх. Зн. 11.

Головиха, -хи, ж. Жена головы. О. 1861. XI. 112.

Головище, -ща, с. Ув. отъ голова. *Кулачище під боцище, нагайце в головище.* Чуб. V. 482.

Головічка, -ки, ж. Раст. *Trollius europaeus*. Вх. Пч. II. 36.

Головка, -ки, ж. 1) Ум. отъ голова. 2) Кочень капусти. *Дай же, Боже, час добрий, щоб моя капуста приймалась і в головки складалась.* Ном. № 261. 3) Маковка. *Баба головки з маку позрізувала.* Рудч. Ск. I. 53. 4) Шляпка гвоздя, винта, шворня. Рудч. Чп. 250. 5) Часть полоза у саней, загибаючаяся къ верху. Сумск. у. 6) Часть гончарнаго круга. См. **Круг**. 11. Вас. 179. МУЕ. I. 57. (Черниг.). 7) Пачка, пучекъ очищеннаго и приготовленнаго для тканія сита волоса изъ конскаго хвоста. Вас. 152. 8) Особый родъ орнамента при украшеніи гуцульскихъ издѣлій. Шух. I. 281. 9) мн. Девятая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой **стінка**. КС. 1887. VI. 463. 10) — **мертва**. Пт. *Parus caudatus*, долгохвостикъ, хвостовой ремезъ. Вх. Пч. II. 13. 11) = **Голова святоянська**. Чуб. III. 193.

Головкате письмо. Родъ орнамента при украшеніи гуцульскихъ издѣлій. Шух. I. 303.

Головко, -ка, м. = **Головань 1**. 2) Названіе вола. Г. Барв. 242.

Головний, -а, -е. 1) Головной. *Головка хустка.* 2) Главный. *Всі головні догмати нашої віри.* Левиц. 3) Опасный, угрожающий смертю. *Не ходи по болоту, там місце головне, — не один уже наклав головою.*

Головник, -ка, м. 1) = **Головань 2**. *Гадяч. у.* 2) Убийца. МУЕ. III. 55. Вх. Зн. 11.

Головництво, -ва, с. Уголовное преступленіе, уголовщина, убійство. Шух. I. 33. *Від тої години, як головництво сталося, вона без ума.* Федьк.

Головниця, -ці, ж. = **Головиця 3**. Вх. Зн. 11.

Головня, -ні, ж. 1) = **Головешка**. Угор. Гн. II. 20. 2) = **Зана**. Вх. Пч. II. 37. *Як багато головні в пшениці, то буде мука чорна, як гречана.* Каменец. у. 3) Раст. *Ustilago maydis* L. U. *Carbo Tul.* ЗЮЗО. I. 140.

Головоїд, -да, м. = **Лудоїд?** Гол. III. 40.

Головокрут, -ту, м. 1) Головокруженіе. Харьк. 2) Раст. *Hilichrysum arenarium* Дс. ЗЮЗО. I. 124.

Головонька, -ки, ж. 1) Ум. отъ голова. 2) = **Головенька**. Гн. II. 20.

Головосік, -ка, м. также мн. **Головосіки**. Праздникъ усѣкновения главы Іоанна Крестителя, 29 августа. Чуб. III. 254.

Головочка, -ки, ж. 1) Ум. отъ голова. Не бідна головочка. Не бѣдствую, живу хорошо. *Я вже двадцять літ замужем і не бідна головочка. Дай Боже, щобі моїм дітям так.* Г. Барв. 6. 2) мн. Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Головствення, -ня, с. = **Головосік.** Волинск. г.

Головувати, -вую, -єш, гл. Быть въ должности головы. Сим. 226.

Головуватий, -а, -е. О растеніяхъ: имѣющій головню 1. *Головувате просо.* Черк. у.

Головчастий, -а, -е. 1) = **Головатий 2.** Черниг. у. 2) Родъ орнамента въ вышивкѣ. Kolb. I. 49, 48. Шух. I. 161.

Голов'яний, -а, -е. Головной. *Голов'яна хустка.* Киев. у.

Голод, -ду, м. 1) Голодъ. *Вчи лінивого не молотом, а голодом.* Ном. № 11921. *Був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1. *Опухну з голоду.* Рудч. Ск. I. 2. *Нічого нам їсти — голодом сидіти.* Чуб. V. 886. *Ми мусіли бідувати голодом терпіти.* Гол. II. 465. 2) Раст. *Rumex Acetosa L.* Вх. Уг. 233.

Голодания, -ня, с. = **Голодування.**

Голодати, -даю, -єш, гл. = **Голодувати.**

Голоддя, -дя, с. Голодъ, голодовка. *Одно — безвіддя, друге — голоддя.* АД. I. 131.

Голоден, -дна, -не = **Голодний.**

Голодити, -джу, -диш, гл. Морить голодомъ. *Сам себе Семен голодить та збірає гроші на хату.* Харьк. Тоже. **Голодом голодити.** ЕЗ. V. 102.

Голодівка, -ки, ж. Время голоданія, голодовка. *Спасівка-ласівка, а Петрівка-голодівка.* Ном. № 483.

Голоднеча, -чі, ж. Время голоданія, голодовка. *Зробив на світі він велику голоднечу: побив у полі хліб.* К. Псал. 240.

Голодний, -а, -е. 1) Голодный. *Не голодна корова, що під ногами солома.* Ном. № 5187. *Як собака голодний.* 2) **Голодне літо.** Безхлѣбное лѣто. **Голодний рік.** Голодный годъ. 3) **Голодна кутя.** Канунъ Богоявленія Господня.

Голодниця, -ці, голоднівка, -ки, ж. = **Здухвина.** Желех.

Голодно, нар. Голодно. *Той рік голодно було скрізь.* Каменец.

Голодня, -ні, ж. = **Голоднеча.** Ном. № 13451.

Голоднянка, -ки, ж. = **Голодниця.** Желех.

Голодовий, -а, -е. Голодный. *Голодовий рік.* Вх. Лем. 404.

Голодовина, -ни, ж. Плодъ шиповника. Вх. Пч. I. 12.

Голодраб, -ба, м. = **Голодранець.** Полт.

Голодраба, -би, ж. = **Голодрабка.** Зміев. у.

Голодрабець, -бця, м. 1) Возъ, необшитый лубомъ. 2) = **Голодранець.** Мир. Пов. I. 157. *Чого прийшли ви, голодрабці?* Котл. Ен. V. 69.

Голодрабий, -а, -е. 1) Необшитый лубомъ (о возѣ). *Голодрабий віз.* 2) Оборванный, голый, бѣдный. *Позбіралась у город голодраба шляхта.* Стор. МПР. 143.

Голодрабка, -ки, ж. = **Голодранка.**

Голодранець, -нця, м. Оборванець. К. ЧР. 336. *Еней прочумався, проспався і голодранців позбірав.* Котл. Ен. Вообщє бѣднякъ.

Голодранка, -ки, ж. Оборванка.

Голодрига, -ги, м. и ж. Оборванець, негодяй. Желех.

Голодування, -ня, с. Голоданіє.

Голодувати, -дую, -єш, гл. Голодать. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном. № 558. *Голодний голодуєш цілий день.* Г. Барв. 451.

Голодюк, -ка, м. Голодающій. К. ПС. 84.

Голокірка, -ки, ж. Безостая пшеница. Канев. у.

Голоколінець, -нця и голоколінок, -нка, м. = **Голодранець**. *Пани ж наші, пани голоколінци! Як ми в шинк, то й ви навздогінці.* Ном. № 1189. *Дайте сьому голоколінку, хоч із хліба скоринку.* Чуб. V. 583. Ум. **Голоколінчик**. КС. 1883. IV. 734.

Голоколосий, -а, -е. О хлѣбѣ: безостый. *Пшениця голоколоса.* Канев. у.

Гололедиця, -ці, ж. = **Голощік**. Вх. Зн. 11.

Голомовзик, -ка, м. = **Голомозько**. О. 1861. X. 56.

Голомозий, -а, -е. Плѣшивый, лысый. *Голомоза дитина. Дід твоїй лисий, а мати голомоза.* Ном. № 6319. *Багацько, як у голомозого чуприни.* Ном. № 7710.

Голомозина, -ни, ж. Лысина, плѣшь.

Голомозько, -ка, м. Плѣшивець, лысый человекъ. Ном. № 6156.

Голоморозжя, -жя, с. = **Голомороззя**. *Збіже вимолочують звичайно в-осени на голоморозю.* Шух. I. 166.

Голомороззя, -зя, с., **голоморозиця, -ці, голморозь, -зі**, ж. Гололедица, морозная погода при отсутствіи снѣга. Желех. Вх. Зн. 11. *Голоморозь шкодить озимині.* Черк. у.

Голомша, -ші, ж. Раст. Triticum Spelta. Вх. Пч. 1L 36.

Голомшивий, -а, -е. 1) Плѣшивый. *Голомшива голова.* Борз. у. Употребляется въ презрительномъ смыслѣ. *Дуже ти голомшивий, щоб мене подужав.* Кобел. у. 2) Безостый, безусый (о хлѣбахъ). Угор.

Голоправда, -ди, м. и ж. Правдивый мужчина, правдивая женщина. *Він на ню звіряв усе, а вона й не мошениця — голоправда все.* Змієв. у.

Голопузий, -а, -е. Съ голымъ животомъ. 2) Въ иносказательномъ значеніи: бѣдный, ободранный, несчастный. *Голопузі ви пуцьверинки, а не козаки.* Стор. МПр. 144.

Голопузя, -зяти, с. 1) = **Голопуцьок**. 2) Бѣднякъ, оборвышь. Вх. Зн. 11.

Голопуп, -па, м. = **Голопуцьок**. Вх. Лем. 404.

Голопупий, -а, -е. 1) Съ обнаженнымъ пупомъ. 2) = **Голопузий 2**.

Голопуцьок, -цька, м. 1) Неоперившійся птенець. 2) Переносно: ребенокъ. *Діти голопуцьки, як горобенята, бігають по улиці.* Г. Барв. 416.

Голоп'ятий, -а, -е. Съ голыми пятками, въ рваныхъ, безъ подошвъ сапогахъ; переносно: бѣднякъ. *Було як на полювання їде, то біля його панів та панків голоп'ятих, таких, що їде в чоботях, а пучки на піску й знать, — сила.* О. 1862. V. 105.

Голоруч, нар. 1) Голыми руками. *Вхопив жарину голоруч.* 2) Съ пустыми руками. *Хто ж продасть, як піду я голоруч? дайте грошей.* Каменец. у.

Голос, -су, м. 1) Голось. *Козацьким голосом гукає.* ЗОЮР. I. 217. *Почула Леся Кирила Тура голос.* К. ЧР. 136. **На такий голос.** Такимъ голосомъ. *Питає його на такий саме голос, як у дочки.* Чуб. II. 201. У голос. *Громко. Ой прийшли до Дунаю та у голос гукнули.* О. 1862. X. 2. *Плаче-плаче, а далі й заридає у голос.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Іван у голос тужить.* О. 1861. IV. 62. **У голос ударились.** Заплакали громко. Г. Барв. 58. Иногда въ томъ же значеніи совсѣмъ безъ глагола. *Батько і мати бачуть лихо, та в голос.* ХС. VII. 455. *Справді робиться страшно. Деякі вже й у голос.* Г. Барв. 207. **Не своїм голосом.** Громко, испуганно, неестественно. *Кричить не своїм голосом.* Ном. № 3460.

У свиний голос. Несвоевременно; чаще всего: очень поздно. Ном. № 7797. **Подати голос.** Отозваться. *Марина перша було подає голос.* Левиц. I. 112. **В один голос.** Одинаково. *Чи можна ж, щоб стільки людей брехало та все в один голос?* **На голос.** Громко. *Брат читає коло стола на голос.* Федьк. Ум. **Голосок, голосочок, голосонько.** Кого я люблю — по голосоньку пізнаю. Чуб. V. 1067.

Голосина, -ни, м. Голосище, огромный голосъ. Чуб. II. 581.

Голосити, -шу, -сиш, гл. 1) Голосить, рыдать, вопить. *Голосить неначе по мертвому.* Ном. *Біга Катря боса лісом, біга та голосить.* Шевч. 87. **Голосом голосити.** Громко плакать. *Ой там по над ярмом козак сіно косить, а дівчина у долині голосом голосить.* Мет. 17. 2) Издавать высокой или унылый звукъ, шумѣть, гудѣть. *Стук, гармидер, — свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). *Сині хвилі голосили.* Шевч. 386. *Нехай хоч дзвін голоситиме про нас до Бога.* Левиц. I. 375.

Голосіння, -ня, с. Плачь, рыданіе, жалобное причитаніе. *Мати не почувла її голосіння, що так і ридає.* Кв.

Голосний, -а, -е. 1) Громкій, голосистый, звучный. *Отець Хома вага голосний.* Шевч. 503. *Голосний, як дзвін та дурний, як добня.* Ном. № 6313. *Голосна гармата.* Шевч. 450. *Голосна луна розляглась серед тихої ночі.* Левиц. I. 109. 2) Гласный (о звукахъ рѣчи). Левиц. I. 163. О. 1862. I. 67. Ум. **Голосненький.**

Голосник, -ка, м. Отверстіе въ серединѣ деки бандуры, гитары, въ дудкѣ и т. п. КС. 1882. VIII. 281.

Голосниця, -ці, ж. 1) ? *Я ж його (пристріт) викликаю... з вух, з під вух, з голосниць, з під голосниць.* ЕЗ. V. 52. 2) Вертикально стоящее бревно въ куполѣ гуцульской церкви. Шух. I. 117.

Голоснійшати и голоснішати, -шаю, -ещ, гл. Становиться громче, звучнѣе. *Разом з пташиними піснями голоснішає пісня дівоча.* Левиц. I. 339.

Голосно, нар. Громко, звучно. *У кобзу грає, вигравав, голосно співає.* Мет. 443. Ум. **Голосненько.** *Біжи, коню, до нового двору, ой заржи голосненько.* Чуб. V. 1008.

Голосок, -ска, м. Ум. отъ **голос.**

Голосонько, -нька, м. Ум. отъ **голос.**

Голосочок, -чка, м. Ум. отъ **голос.**

Голостьоб, -бу, м. Возвышенное мѣсто безъ растительности.

Голосування, -ня, с. Голосованіе, баллотировка.

Голосувати, -сую, -ещ, гл. Голосовать, баллотировать. — **на кого.** Подавать свой голосъ за кого.

Голосуха, -хи, ж. Та, которая голосить? Голосистая пѣвица? Молодежь вызываетъ пѣсней дѣвушку на улицу: *Вийди, вийди, Марусенько, наша голосуха!* Мил. 64.

Голота, -ти, ж. соб. Толь, бѣдняки. *Не йди туди, вражий сину, де голота п'є.* Чуб. V. 955. Ум. **Голотонька.** Чуб. V. 1016.

Голотеча, -чі, ж. Въ выраженіи: **на голотечі = Голотіч.** Желех.

Голотіч, нар. Подъ открытымъ небомъ. Вх. Зн. 11.

Голотовода, -ди, м. Предводитель голоти, голи, бѣдняковъ. У Кулиша: *Сього тверезого голотоводу (Наливайка) опасується вже роздратувати.* К. ЦН. 168. *Дурний голотовода Ганжа.* К. Бай. 67.

Голотонька, -ки, ж. Ум. отъ **голота.**

Голоцванок, -нка, м. = **Голопуцьок**. Екатериносл.

Голоцюцьок, -цька, м. = **Голопуцьок**. *Повне гніздо горобиних голоцюцьків*. Левиц. Пов. 150.

Голочванько, -ка, м. Убогій франтъ, бѣднякъ, жалящій чваниться франтовствомъ.

Голочка, -ки, ж. Ум. отъ голка.

Голошіння, -ня, с. = **Голосіння**. Желех.

Голощік, голощок, -щоку, м. Гололедица; ледъ обнаженный отъ снѣгу. *На Дніпрі голощік: волами не проїдеш, хиба конячкою*. Золотонош. **Голощоком узяти**.

Придавить морозомъ непокрытую снѣгомъ землю. Волинск. *Голощоком як візьме, то померзне картопля у землі*. НВолын. у. **Голощоком узятися**. Покритъся льдомъ. Земля у цю осінь узялась голощоком. Полт.

Голуб, -ба, м. 1) Голубъ. *Ходить голуб сивий волохатий*. Мет. 10. *Печені голуби не летять до губи*. Ном. № 7185. 2) Ласкательное: голубчикъ. *Прости мені, мій голубе, мій соколе милий*. Шевч. Ум. **Голубець, голубчик, голубчикок, голубонько, голубок, голубочок**. *Ой голубчикок гуде, а голубка не знає*. Мет. 78.

Голубаня, -ні, ж. Названіе коровы. *Ой казала голубаня сірому бичкові... ти у зимі у саночках, а літі у плузі, а я собі, голубаня, вірикую в лузі*. Шух. I. 198.

Голубеня, -няти, с. 1) Голубенокъ. 2) Ласкательное слово. Ум. **Голубенятко, голубенятчко**. *Діточки ж мог, голубеняточки*. Мил. 221.

Голубець, -бця, м. 1) Ум. отъ голуб. *Лучний нині горобець, як завтра голубець*. Ном. № 7295. *Прилетів голуб з чорної хмари, забив голубця, розлучив з пари*. Мет. 107. 2) Сдѣланная изъ тѣста и испеченная фигура птицы; такіе голубці пекутся 9-го марта въ день 40 святыхъ; тоже, что и жайворонки въ этотъ день. Маркев. 2. 3) Искусственная птица: туловище изъ скорлупы яйца, голова изъ воску, а крылья и хвостъ изъ цвѣтной бумаги; эти голубці висять въ сельскихъ хатахъ передъ образами. Шух. I. 100. Иногда дѣлаются цѣликомъ изъ бумаги. Стор. II. 110. 4) Могильный крестъ съ крышкою сверху. Конот. у. 5) Особое на въ танцахъ. *Як окочу голубця ще й принаджу молодця*. Чуб. V. 10. *Нагиналась, виправлялась, взявшиися у боки, голубцями личкувала да где мудрі скоки*. Мкр. Н. 29. 6) Раст. *Vaccinium uliginosum* L. Анн. 371. 7) мн. Кушанье: пшеничная каша (также крупы: овсяныя, пшеничныя, кукурузныя) завернутая въ капустные листья и изжаренная съ приправами въ постномъ или скоромномъ маслѣ. Маркев. 158. Чуб. VII. 441. МУЕ. III. 56. Kolb. I. 50. Шух. I. 143.

Голубий, -а, -е. 1) Голубой. *В голубий жупан приберися*. Макс. (1849) 108. 2) О масти вола: темно-сѣрый. КС. 1898. VII. 41. Ум. **Голубенький, голубесенький**. *А хто любить чорні очі, а я голубенькі*. Мет. 16.

Голубина, -ни, м. = **Голуб**. *Ой вилітає голубина з України, вироняє сизе перо на долині*. Чуб. V. 131.

Голубинець, -нця, м. Раст. *Empetrum nigrum* L. Анн. 132. *Гнав пінную на курдимон,.... дягиль, троянду, голубинець*. Мкр. Г. I. 69.

Голубиний, -а, -е. 1) = **Голуб'ячий**. *Крила... голубині*. К. Псал. 127. 2) Переносно: незлобивый, кроткій. *Уродилася Настуся — серце голубине*. К Досв. 92.

Голубинячий, -а, -е = **Голуб'ячий**. Мил. М. 96.

Голубити, -блю, -биш, гл. 1) Ласкати, нїжити, лелїяти, голубити. *Ти думаєш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами голублю.* Чуб. V. 176. *Галя його заспокоювала, голубила, пригортала.* Мир. ХРВ. 389. 2) Лелїяти, питати (мысли, надежды). *Голубити в серці надії великі.* К. Досв. 29. *Голублячи такі думки в серці.* Мир. ХРВ. 71.

Голубитися, -блюся, -бишся, гл. Нїжитися, ласкатися, голубитися. *Нам можна без гріха і любитися і голубитися.* Кв.

Голубиця, -ці, ж. 1) Голубица, голубка. *Подай мені лука й три стрілиці, бо я й побачив три голубиці.* АД. I. 149. 2) Ласкательное слово. *Ідеш від нас, о царице, іди, іди, голубице!* Чуб. III. 253.

Голубів, -бова, -ве. Приналежачій или свойственній голубю. *Прилетіли синиці, голубові сестриці.* Грин. III. 667.

Голубінка, -ки, ж. Родъ грибовъ. МУЕ. I. 107. *Agarictis russtila.* Желех. **Голубіння, -ня, с.** 1) = **Голублення.** Желех. 2) Лелїяніє (надеждъ, мыслей). *Голубіння веселих надій.* Мир. ХРВ. 353.

Голубісінський, -а, -е. Совершенно голубой. Аф. 363.

Голубіти, -бію, -єш, гл. Быть голубымъ, голубѣться. *По над маківками метелики в'ються і скрізь проти сонця ясно голубіють.* О. 1861. XI. 14.

Голубка, -ки, ж. 1) Голубка, голубица. *Там сидить голуб із голубкою.* Мет. 107. 2) Ласкательное слово. *А вона, моя голубка, нічого не знає.* Шевч. *Пестить було її всяк: і голубко моя вірна, і ожинко повная....* Г. Барв. 107. Ум. **Голубонька, голубочка.**

Голубкатися, -каюся, -єшся, гл. = **Голубитися.** Св. Л. 271.

Голублення, -ня, с. Ласканіє, лелїяніє, голубленіє. *За голубленням та за милуванням не зчулись, як і ніч минулася.* Кв.

Голубник, -ка, м. Голубятня. Харьк. Ум. **Голубничок.** *Голубонька з голубничку, лине.* К. Досв. 120.

Голубо, нар. Голубымъ цвѣтомъ. *Жито половів, а в житі купка льону голубо цвіте.* МВ. I. 14.

Голубок, -бка, м. 1) Ум. отъ голуб. 2) = **Голубець 3.** Лебед. у.

Голубонька, -ки, ж. Ум. отъ голубка.

Голубонько, -ка, м. Ум. отъ голуб.

Голубочка, -ки, ж. Ум. отъ голубка.

Голубочок, -чка, м. Ум. отъ голуб.

Голубоцвітовий, -а, -е. Голубого цвѣта. Встрѣчено у М. Вовчка: *Очиці голубоцвітові ясненькі.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Голубці. См. **Голубець.**

Голубця, -ці, ж. Голубыя нитки. *Хустки.... перетикані заповочку та голубцею.* Мет. 190.

Голубчик, -ка, м. Ум. отъ голуб.

Голубчикок, -чка, м. Ум. отъ голуб.

Голуб'я, -яти, с. = **Голубеня.** Мил. 219. Грин. III. 491. Употребляется какъ ласкательное слово. *Ой ви, дітки мої, мог голуб'ята!* Шевч. 183. Ум. **Голуб'ятко, голуб'ятчко.** *Сполохнуться голуб'яточка та й стихнуть.* МВ. I. 46.

Голуб'ятник, -ка, м. 1) Постройка для голубей, голубятникъ. 2) Родъ коршуна.

Голуб'ятчко, -ка, с. Ум. отъ голуб'я.

Голуб'ячий, -а, -е. Голубиний.

Голуза, -зи, и пр. = Галуза и пр.
Голь, -лі, ж. Голь, бѣднота. *Голь нещадима.* Ном. № 1513.
Голька, -ки, ж. Безостая пшеница. Вх. Уг. 233.
Гольонка, -ки, ж. Трубочатая кость. Черниг. у.
Гольопа, -пи, ж. Задъ (у лошади). Вх. Пч. I. 14.
Гольтіпа, -пи, ж. соб. = Голота. *Іще там єсть до півдесятка (війська), но дріб'язок і гольтіпа.* Котл. Ен. VI. 19.
Гольтіпака, -ки, об. Голякъ, бѣднякъ, оборванецъ. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. I. 16. Ув. **Гольтіпачище.** Аф. 363.
Гольтяй, -тяя, м. и пр. = Гультяй, и пр. *Ти — кріпак, гольтяй поткнешся до багатирки?* Г. Барв. 84.
Гольтяпа, -пи, гольтяпака, -ки, ж. = Гольтіпа, гольтіпака. *Все з тих гольтяпак, що, попротивавши худобу, служили в козаків по дворах.* К. ЧР. 185.
Гольцем, нар. = Гільцем. *Покинула мене гольцем голого.* НВолын. у.
Голюк, -ка, м. Голый человекъ, голышъ, голякъ. Чуб. V. 584.
Голюра, -ри, ж. Въ сказкѣ цыганъ такъ называєть инструментъ для бритья. *Чи се голюра?... Підголи мене трохи.* Рудч. Ск. II. 184.
I. Голя, (лі, ж?) Обнаженная вершина горы. Вх. Лем. 404.
II. Голя, -ляти, с. = Голопуцьок 1. Вх. Уг. 233. Ум. **Голятко.** Вх. Уг. 233.
Голяк, -ка, м. 1) Бѣднякъ, голякъ. Киев. Чуб. V. 1042. 2) Бритва. Вх. Лем. 404.
Голяка, нар. 1) Нагишомъ. *По кропиві голяка.* 2) Въ неразведенномъ видѣ, цѣльнымъ. *Він спирт голяка п'є.*
Голяр, -ра, м. = Голій. Вх. Лем. 404.
Гомбички (ед. ч. гомбичка, ж?) Металлическія пугови. Гол. Од. 81.
Гомелуватий, -а, -е. Уроливо кудрявий (о соснѣ). *Гомелувата сосна.* Мнж. 178.
Гомзатися, -заюся, -єшся, гл. Ворочаться, копошиться. *Чого гомзаєшся за столом, наче блохи кусають?*
Гомила, -ли, ж. Верзила, дубина. *Там така гомила, аж під стелю заввишки.* Старобѣльск. у.
Гомівка, -ки, ж. = Гомілка. Вх. Зн. 11.
Гомілка, -ки, ж. Голень. Мнж. 178. Ум. **Гомілочка.** *Їжте курча, — беріть гомілочку.* Змієв. у.
Гомін, -мону, м. Говоръ, крикъ, шумъ. *Гомін справили такий, мов справді на бенкеті.* К. ЧР. 135. *Ну, хлопці, в дорогу! та чуєте — без гомону.* Шевч. 177.
Гомінка, -ки, ж. Разговоръ. *Один парубок хотів погомоніть з дівчиною.... почав так: «Чи ваші кури несуться?» — Несуться. — «І наша одна сіра несеться». Тільки й гомінки було.* Грин. I. 230.
Гомінкий, -а, -е. Громко говорящій, звучный. *Торжища гомінкі.* К. ДЗ. 6.
Гомок, (-мка?), м. Куча земли, бугоръ. Вх. Лем. 404.
Гомоніти, -ню, -ниш, гл. 1) Говорить. *Зібралася уся громада, посіли, гомонять.* Гліб. *Дай тобі, Боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада тебе слухала.* Ном. № 13590. **Руками гомоніти.** Шутливо: писать. Ком. Пр. № 870. 2) Шумѣть, кричать; производит глухой шумъ. *Кажі, та не гомони дуже. Сині хвилі гомоніли.* Шевч. *Гомоніла Україна.*

- Шевч. *Широкий Дніпр не гомонить*. Шевч. 28. *Байрак гомонить*. 3) *Поговаривать*. *От і тепер гомонять, що Трубихівна ходить до своїх сиріт дітей*. Левиц. I. 116.
- Гомонливий, -а, -е**. 1) *Говорливый, болтливый, разговорчивый*. *То був дуже гомонливий, а то й на мову не дається*. Лубен. у. *Параска знов весела і гомонлива*. Г. Барв. 107. 2) *Шумный*.
- Гомонуха, -хи, ж.** *Говорунья*. *Ишла баба гомонуха*. Ном. № 12522.
- Гомонючий, -а, -е = Гомонливий**. *Гомонючий чоловік*. Харьк. у.
- Гомшити, -мшу, -шиш, гл.** *Колотить, бить*. *За тую локшину тато маму гомшили*. Ком. Пр. № 95.
- Гондоли, -дод, ж. мн.** *Салазки для витаскиванія льда изъ воды*.
- Гоненія, -ня, с.** *Гоненіе, преслѣдованіе*. К. МХ. 34.
- Гонець, -нця, м.** 1) = **Гінець**. 2) *Раст. Sebium acre L. ЗЮЗО. I. 136*.
- Гони, -гін, гонів и гоней, м. и ж. мн.** *Первоначально: длина вспаханнаго поля: вспаханный участокъ въ длину; а затѣмъ, мѣра поля и вообще пространства въ длину различной величины отъ 60 саж., и болѣе: добрі гони — 120 саж., середні — 80 саж., невеликі — 60 саж.* Вас. 197. *Кот. Ен. сл. 7. Въ Одесскомъ уѣздѣ до 160 саж. Орав нага переліг і потом обливався... А гони гнав та й гнав, назад не озирався*. К. ДЗ. 12. *Пишли вони по першому покосові до половини гін*. Грин. I. 118. *Чия пшениця, що довгії гони? Це ж того козака, що чорнії брови*. Чуб. V. 103. *Пройшовши відсіль гонів двоє...* Котл. Ен. III. 38. *Прудко біжить та річка гоней із двадцять*. МВ. II. 74. Ум. **Гінки, гіночки**. НВолын. у. *Їдні гінки засіяв пшеницею*. НВолын. у.
- Гонивітер, -тра, м. = Вертипорох**. Вх. Зн. 6.
- Гонитва, -ви, ж.** 1) *Погоня*. *Ні, струни сі ослабли, заіміли в моім буянні кримськими степами, в гонитвах за прудкою татарвою*. К. Бай. 11. 2) *Гоненіе*. Св. Л. 107.
- Гонитель, -ля, м.** 1) *Гонитель*. *От з того часу і став на неї гонителем*. Кв. *Один Грицько, другий Андрій, на віру гонитель*. ЗОЮР. I. 315. 2) *Гоняющійся за чѣмъ, любитель чого*. *Наші родителі за тим не гонителі*. Ном. № 5147. 3) *Сгонщикъ людей на роботу, на сходъ*. Черниг. Подольск. 4) *Надсмотрщикъ за работами въ полѣ*. Рк. Левиц. 5) *Вѣтрогонъ, шалунъ, непосѣда, сорви-голова*. *За цими гонителями і хати не натопиш*. Брацл. у.
- Гонителька, -ки, ж.** 1) *Гонительница, преслѣдующая*. Желех. 2) *Ганяющаяся за чѣмъ, любительница чого*. *Я на ті оселедці не гонителька*. Пирят. у. 3) *Шалунья, непосѣда*. Брацл. у.
- Гонительство, -ва, с.** *Гоненіе, преслѣдованіе*. К. XII. 130.
- Гоніти, -ню, -ниш, гл. = Гнати**. *Людей гонили силою на присягу*. ЗОЮР. I. 137. *Пророків вони вбиватимуть та гонитимуть*. Єв. Л. XI. 49.
- Гонітися, -нюся, -нишся, гл.** 1) = **Гнатися 1 и 2**. *Шось за парень за волом гонився*. Мкр. Н. 47. 2) — з **ким**. *Гнать что*. *Паші нема, — уже він гонився з телятами на городи*. Зміев. у. 3) *Имѣть случку*. Kolb. I. 65. 4) — з **розумом**. *Размышлять, раздумывать*. *Він ся з розумом гонит що робити*. Вх. Зн. 11.
- Гониця, -ці, ж.** 1) *Корова во время течки*. 2) *Сладострастная женщина*. Желех.
- Гонишний, -а, -е**. — **на сітка**. *Родъ рыболовной сѣти, на которую нагоняють рыбу*. Браун. 12.

Гоній, -нія, м. Избранное, въ числѣ нѣсколькихъ, крестьянскимъ обществомъ лицо, на обязанности котораго лежитъ собирать въ волость крестьянъ для взноса податей. (Харьк?).

Гонінник, -ка, м. Пастухъ (въ полонинах), перегоняющій овецъ изъ комори въ струнку, гдѣ ихъ доять. Шух. I. 193.

Гоніння, -ня, с. Гоненіе. Шух. I. 227.

Гонір, -нору, м. = **Гонор**. Стор. МПр. 46.

Гонкий, -а, -е. 1) = **Гінкий**. *Тонка, гонка ще й висока, листем широка*. Грин. III. 199. 2) Быстрый (о лошади). *Коні гонкі як вітер*. Рк. Левиц.

Гонобити, -блю, -биш, гл. 1) Устраивать, дѣлать какъ слѣдуетъ: удовлетворяютъ, доставляютъ удовольствіе, употребляютъ на что. *Де що не заробе, усе в хазяйство гонобить*. 2) Лелѣять. *Вона гонобила надію у серці*. Мир. Пов. L 126.

Гоном гнати. См. **Гнати**.

Гонор, -ру, м. Самолюбіе, гоноръ. Рудч. Ск. II. 203. *Шляхтич за гонор уха рішився*. Ном. № 4211. 2) Честь, почетъ. *Служить Семен, служить, а гонору йому все таки нема*. О. 1861. XI. 30. *Доп'явшись до високих титулів та великих гонорів*. К. XII. 125.

Гонористий, -а, -е. Самолюбивый, гордый. *Такий гонористий став, що й чарки з тобою не вип'є*. Правоб.

Гонорний, -а, -е = **Гонористий**. *Не був такий гонорний, уступив до того газди*. Гн. I. 88.

Гоноровий, -а, -е. Благородный, знатный. *Я гоноровий шляхтич*. Стор. I. 188.

Гоноровитий, -а, -е = **Гонористий**. К. XII. 114. *Онисько дід гордий і гоноровитий*. Левиц. Пов. 226.

Гонорство, -ва, с. Самолюбів. *Ляхи з лукавства та з гонорства зведуться на нивіть що*. Стор. МПр. 46.

Гонорувати, -рую, -єш, гл. Тщеславиться, гордо держать себя. *Як з мужиків вилізе в підпанки, то вже так і гонорує: простому чоловіку і руки не подасть*. Волинск. у.

Гоноруватися, -руюся, -єшся, гл. = **Гонорувати**. *Сидить дівка на постелі та ся гонорує*. Чуб. V. 156.

Гонт, -ту, гонтарь, -ря, гонтовий и пр. = **Гонт** и пр.

Гонук, -ка, м. = **Онук**. Грин. III. 530.

Гончак, -ка, м. 1) Пловучая мельница. Левч. 70- 2) Родъ судна. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Гончаренко, -ка, м. Сынъ горшечника. Аф. 364.

Гончариха и ганчариха, -хи, ж. Жена горшечника. Аф. 464.

Гончарище и ганчарище, -ща, м. Ув. отъ **гончарь**. Грин. III. 683.

Гончарівна, -ни, ж. Дочь горшечника. Аф. 364.

Гончарний і ганчарний, -а, -е = **Гончарський**. *Глина гончарна*. Вас. 182.

Гончарня и ганчарня, -ні, ж. Горшечный заводъ.

Гончаровий и ганчаровий, -а, -е. Принадлежащій, свойственный горшечнику. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову*. Ном. № 3148.

Гончарство и ганчарство, -ва, с. Горшечное ремесло. О. 1862. V. 20. Шух. I. 259.

Гончарський і ганчарський, -а, -е = **Гончаровий**. Єв. Мт. XXVII. 7, Шух. I. 259. *Глина ганчарська*. Вас. 177.

Гончарь и ганчарь, -ря, м. 1) Горшечникъ; выдѣлывающій, продающій глиняную посуду. Вас. 177. — **білий**. Выдѣлывающій гончарныя издѣлія изъ глазури. Вас. 177. 2) Гончарь. Раст. *Lycorodium clavatum*. Вх. Пч. II. 33. Ум. **Гончарик**.

Гончарювати и ганчарюва́ти, -рюю, -еш, гл. Заниматься горшечнымъ ремесломъ. Аф. 364.

Гончий, -а, -е. О собакахъ: **гончіи**. Употребляется какъ существительное: гонча. Левч. 151.

Гонько, -ка, м. Раст. *Sichorium intybus*, цикорій дикій. Вх. Лем. 404.

Гоня, -ні, ж. Тоже, что и **гони** (см.) и употребляется преимущественно именно въ указанной формѣ мн. ч. *За гоню блоху б'є, а під носом ведмідь реве*. Ном. № 6615.

Гоняйло, -ла, м. Название одного изъ играющихъ въ игръ плаз. Ив. 19.

Гоп! меж. Подражаніе звуку отъ топання при прыжкѣ или пляскѣ. *Ой гоп, того дива! Наварили ляхи пива*. Шевч. 158.

Гопак, -ка, м. Родъ танца. *Гопака вдарити. Побравшись у боки, вибивають під бандуру гопака веселії злидні*. К. ЧР. 259.

Гопати, -паю, -еш, гл. Топать, прыгая или танцуя.

Гопи, мн. Употребляется въ выраженіи: **вдарити в гопи** — танцовать. *Поставимо в копи та вдаримо в гопи*. Ном. № 10173.

Гопка, -ки, ж. Шутливо: ребенокъ. *Як увійду в хату поночі та боюсь же, боюсь! — Мала гопка? Боїшся!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гопкати, -каю, -еш, гл. 1) Прыгать, топать, прыгая. Вх. Лем. 404. 2) *Як уже вийдуть на улицю, то то вже співають дівчата, а хлопці гопкають дружби*. Грин. III. 510.

Гопки, меж. 1) Выражаетъ скаканіе, прыганіе, топаніе въ танцѣ. *Гопки, рижя! а в рижої і духу нема*. Ном. № 1844. *Пізно старого kota учить гопки*. Ном. № 3222. *Та вижнемо жито до самого краю, поставимо в копки та вдаримо в гопки*. Грин. III. 137. 2) **Стати гопки**. Подняться на дыбы (о лошади). *Копі... як замордуються, як стануть гопки*. ХС. VII. 455.

Гопцювати, -цюю, -еш, гл. 1) Танцовать, плясать, топая. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата гопцюють*. Г. Арт. (О. 1861. III. 102). 2) Скакать (о лошадахъ). *Під гаківницями гопцюють коні*. К. ЦН. 169.

Гора, -ри, ж. 1) Гора, возвышенное мѣсто. *Як схоче, то й на гору повезе, а не схоче, то й з гори не спустить*. Ном. № 2697. *Порівняє гори з долинами, а багатих з убогими*. Ном. № 1605. *Я б і гори покотив. Все сдѣлалъ бы*. Ном. № 5381. **Лиса гора**. Гора съ обнаженной вершиной, — согласно народнымъ повѣрьямъ обычное мѣсто собранія вѣдьмъ и чертей. Чуб. I. 199. *І на мудрім дідько на лису гору їздить*. Ном. № 6502. **Золота гора, золоті гори**. Несмѣтное богатство. *Се їм золоту гору, та й ту рознесуть*. Ном. № 10821. *Золотії гори обіцяє. Прельщаєть невѣроятними обѣщаніями*. Ном. № 4526. 2) Чердакъ въ постройкахъ. Чуб. VII. 388. МУЕ. I. 88. (Черниг.). *Лисичка зробилась кішкою, та з хати та на гору*. Рудч. Ск. I. 30. *Купив чоботи, надів у неділю, а ті узяв да на гору закинув*. Рудч. Ск. I. 213. 3) О рѣкѣ: верховье, верхнее теченіе. *Вітер з гори дме, т. е. по теченію*. 4) Родъ игры. Грин. III. 115. 5) **Брати гору**. Одерживать верхъ надъ кѣмъ либо, одолѣвать. *Здоров'я почало брати гору*. К. ЧР. 180. 6) **Брати горою**. Пѣть басомъ высокія ноты; пѣть первымъ басомъ.

Ти бери горою, а я буду окселентувати. 7) **До гори, у горі, у гору.** См. **Догори, угорі, угору.** Ум. **Гірка, гіронька, гірочка.** Грин. III. 44. Горонька.

Горазд, -ду, м. = Гаразд, -ду.

Гораздувати, -дую, -єш, гл. Жить въ довольствѣ, въ богатствѣ. Від того часу зачали гораздувати і до днесь гораздуют. Гн. II. 187.

Горальня, -ні, ж. = Горільня. Рудч. Чп. 29.

Горар(ь), -ря, м. Лѣсникъ въ горахъ. Вх. Уг. 233.

Горання, горати и пр. См. **Орання, орати и пр.** Грин. III. 409, 410.

Горб, -ба, м. 1) Бугоръ, пригорокъ, кургань. *Вирубала дручок та стала на горбі.* Рудч. Ск. I. 17. 2) Горбъ. *Старість не прийде з добром: поли не з кашлем, то з горбом.* Ном. № 13954. Ум. **Горбик, горбок, горбочок.** *На горбику під вербами сиділа куна дівчат.* Левиц. I. 18. *Виори, синку, горбки і долинку.* Чуб. III. 451. *На плечах горбок має.* Ном. № 9116.

Горбака, -ки, ж. Холмъ, возвышенность. Сюдою їхати — горбака, а тудою — рівно. НВолын. у.

Горбань, -ня, м. Горбунъ.

Горбастий, -а, -е. Холмистый. *Горбастий цвинтарь у молодого лікаря, т. е. многіе умирають.* Ном. № 13933.

Горбатий, -а, -е. 1) Горбатый. *Горбатого хіба могила виправить.* Ном. № 3221. Притулив горбатого до стіни. Сказаль что-либо несообразное, сдѣлалъ неудачное сравненіе. Ном. № 13079. 2) — **та труна.** Гробъ съ выпуклой крышкой. Мил. 168. Ум. **Горбатенький.**

Горбатіти, -тію, -єш, гл. Дѣлаться горбатымъ. Употребляется въ значеніи: *беременѣть (въ пословицахъ). Дай, Боже, багатіти та спереду горбатіти (пожеланіе новобрачной).*

Горбик, -ка, м. Ум. отъ **горб.**

Горбитися, -блюся, -бишся, гл. Сгибаться, горбиться.

Горбоватий, -а, -е. Выпуклый. Мнж. 178.

Горбовина, -ни, ж. 1) Возвышенность, выпуклость на поверхности земли. Г. Барв. 136. 2) Выпуклость на какой-либо вещи, напр. на древесномъ стволѣ. Волч. у.

Горбок, -бка, м. Ум. отъ **горб.**

Горбочок, -чка, м. Ум. отъ **горб.**

Горгач, -ча, м. Родъ съѣдобнаго гриба. Вх. Зн. 11.

Горгонія, -нії, ж. Георгина. Правобер.

Горда, -ди, ж. = Орда. АД. I. 117. *Наступає горда.* Лукаш. 123.

Горделивий, -а, -е. Гордый. *Такі се в нас панотчик не горделиві були, не так, як тоті нові панотці.* Федьк.

Гордий, -а, -е. 1) Гордый, спесивый, надменный. *Горда душа в убогім тілі.* Ном. *Люде горді; горді очі; думи горді; пішов гордою ходю.* 2) Величественный. *Ой з-за гори, з-за крутої горде військо виступає.* Млр. Лит. Сб. 193.

Гордина, -ни, ж. Раст. *Viburnum Lantana*, гордовина. Вх. Пч. II. 37.

Гординець, -нця, м. Татаринъ изъ орды. К. Дз. 9. К. ЦН. 226.

Гординський, -а, -е = Ординський. *Трупом полягла гординська сила.* К. ЦН. 173.

Гординя, -ні, ж. 1) Гордость, чванливість. *Як з мужика пан, то і гординя.* Ном. № 1267. 2) Гордость, то, чѣмъ можно гордиться. *Волики мої круторогі, гордине наша, товариші наші.* Г. Барв. 141. 3) Гордый человекъ. *Чи правда, що тая гординя та в тобі закохався?* МВ. (О. 1862. III. 48).

Гордити, -джу, -диш, гл. Пренебрегать. *Знати, вона мною гордить.* Голов. Убогими не гордили. Драг. 169.

Гордиться, -джуся, -дишся, гл. Гордиться. Чуб. V. 496. Грин. III. 212.

Гордівник, -ка, м. Гордый человекъ, гордецъ. *Сумує собі гордівник мовчки.* Г. Барв. 456.

Гордівниця, -ці, ж. Гордая женщина.

Гордїй, -дія, м. = Гордівник. Г. Барв. 456.

Гордість, -достя, ж. Гордость. *Нема в його ні крихти гордості.* К. ЧР. 74. *Почала його розбірати така гордість, що всіх людей, всіх панів і міністрів, і простих хлопів мав за нізащо.* ЕЗ. V. 115.

Гордо, нар. Гордо, надменно. *А син твоїй гордо на арену, псалом співаючи, ступив.* Шевч. 613. *Поводиться гордо.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Устань, Господи, щоб злющі гордо не неслися.* К. Псал. 19.

Гордовать, -ті, ж. Раст. *Malva crispa.* Лв. 100. См. **Гордовина.**

Гордовина, -ни, ж. Раст. а) = **Гордина.** ЗЮЗО. I. 141. Вх. Пч. II. 37. б) *Malva crispa.* Вх. Пч. I. 11. *З інших овочів найбільше ідять вигині, дальше дерен, черемху, гордовину.* МУЕ. I. 109. *Пішов у ліс... Чи горіх знайде хлопець, чи китицями гордовину....* Св. Л. 211. *Ой у городі та гордовина, на гордовині та зозуленька.* Чуб. V. 727. 2) = **Гордівниця.** *Ой дівчино-гордовино, гордуєш ти мною.* Чуб. V. 727. 3) = **Городина.** Желех.

Гордовитий, -а, -е = Гордуватий. Сим. 216. *Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною.* Грин. III. 233. *Він був... дуже гордовитий. Коли й гляне на тебе, то все одним оком через плече.* МВ. I. 75. Ум. **Гордовитенький.** Ном. № 2530.

Гордовливий, -а, -е. Гордый, горделивый. *Він у нас не гордовливий.* Кв.

Гордорослий, -а, -е. Гордо растуцій. *Встрѣчено у Млаки: Колись смереки на горбочку пишно красувались, зеленіли гордорослі, в небо зазирали.* Млак. 38.

Гордош, -щі, ж. чаще во мн. ч. **гордощі.** Гордость, надменность. *Дметься гордощами лютій.* К. Псал. 20.

Гордування, -ня, с. Дѣйствие гордящегося, гордыня, пренебрежительность. *Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною, — буде твоє гордування все передо мною.* Грин. III. 233.

Гордувати, -дую, -єш, гл. 1) Пренебрегать. Г. Барв. 186. *Сама себе дурною називала, що Орликом гордувала.* Чуб. V. 1085. *Він нами гордує.* МВ. II. 92. 2) Гордиться, чваниться. *Вона багато гордує.*

Гордуватися, -дуюся, -єшся, гл. Гордиться, чваниться. *Сядь, козаче, не гордуйся, коли хочеш — поцілуйся.* Чуб. V. 233.

Гордуватий, -а, -е. Гордый, гордяційся, надменный. *Я не багатий, не гордуватий, високо не несуся.* Мет. 67. *Така думка світилась... на її гордуватому виду.* Г. Барв. 464. Ум. **Гордуватенький.** МВ. (О. 1862. III. 57).

Гордун, -на, м. Гордецъ. *Козак не гордун, що оборве, то й в кавдун.* Ном. № 12166.

Горе, -ря, с. 1) Горе, печаль, горість. *Іде дівчина до хати, несе своє горе.* Шевч. 276. 2) Горе, несчасіє. *З щастя та з горя скувалася доля.* Ном. № 1725. **На горе йдеться, пішло.** Пошло на несчасіє. **Живе, горя прикупивши.** Плоховато живеть. Ном. № 7506. Ум. **Горенько, горечко.**

Горел, -рла, м. = **Орел.**

Горелі, -роль, ж. мн. Качель. См. **Реля 1.** МУЕ. III. 169.

Горен и горн, -рна, м. 1) Горнь вь кузницѣ. Грин. II. 74; Чуб. II. 239. *У кузні коваль, забувши про залізо в горні, балакав з хуторянами про чорну раду.* К. ЧР. 194. 2) Печь для обжиганія глиняной посуды. Шух. I. 263. *Палає, як горен.* Ном. 3) Известковая печь. Славяносерб. у.

Горенити, -ню, -ниш, гл. 1) Горчить, отдавать горькимъ вкусомъ. Мнж. 178. *Ірви, кумо, ягідки, которі солодкі, а которі гіркі — для моєї жінки, а которі горенять, то діточки пойдять.* Чуб. V. 614. *Чогось борщ горенить.* Кролев. у. 2) Переносно у М. Вовчка: *В серці горенить мов отрутою — сильное огорченіє.* МВ. (О. 1862. I. 80).

Горенько, -ка, с. Ум. отъ **горе.**

Горецвіт, -ту, м. Раст. *Helleborus niger* L. ЗЮЗО. I. 124.

Горецтво, -ва, с. Горість, печаль. Черниг. у.

Гореч, -чі, ж. Жара. Вх. Лем. 405.

Горечко, -ка, с. Ум. отъ **горе.**

Горзина, -ни, ж. Плетень изъ ивы. *Греблі гатили, кілля забивали, горзину та драницю клали.* Макс. (1849) 55.

Гориніж, нар. Вверхъ ногами. Каменец. у.

Гориквіт, -ту, м. = **Горицвіт.** Вх. Пч. I. 8.

Горихвіст, -хвоста, м. Птица. *Lusciola phaenicurus* (и *tithys*). Вх. Пч. II. 12.

Горицвіт, -ту, м. Раст. *Adonis vernalis* L. Вх. Пч. I. 8. ЗЮЗО. I. 109. Мил. М. 87.

Горище, -ща, с. Чердакъ. *На хату закинъ, на горище.* Рудч. Ск. II. 124.

Горі, нар. Вверхъ. *Іде Мар'я горі драбиночкою.* Гол. IV. *Горі, рибки, горі, горі бистров водов.* Гол. I. 337.

Горівка, -ки, ж. = **Горілка.** Лукаш. 112. Грин. III. 349. Ум. **Горівонька.** Грин. III. 86. **Горівочка.**

Горідчик, -ка, м. Ум. отъ **город.**

Горіжний, -а, -е. Огражденный? *Старими людъми село породне, парубочками село горіжне, а дівоньками село весело.* АД. I. 50.

Горізнач, нар. Лежа на спинѣ. Черк. у.

Горій и горійше, нар. Хуже, горше. О. 1861. VIII. 31. *Кепсько, Григорій, що далі, то горій.* Нп. *Ой лихо, лихо, де свекруха є, а ще горійше, де є обое.* Чуб. V. 704.

Горійший, -а, -е. Худшій, горшій. *Немає й не буде горійшої муки.* Грин. III. 300.

Горілий, -а, -е. Горѣлый. *Межи вами женишище, як горілее днище.* Мет. 195. *Горілий пеньок.* Грин. I. 65.

Горілиць, нар. Вверхъ лицомъ, навзничъ. *Лежить горілиць.* Каменец. у. Чуб. I. 204.

Горілиця, -ці, ж. = **Горілка.** К. ЦН. 281. *Горілице оковита, кажуть тебе люде пити.* Чуб. V. 1099.

Горілка, -ки, ж. Водка, хлѣбное вино. *Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають.* Ном. № 2093. *Без горілки — нема говірки.* Чуб. I. 282. Ум. **Горілонька, горилочка.** Грин. III. 681.

Горілчаний и горільчаний, -а, -е. 1) Водочный. *Там бочка горілчана.* Ном. № 8628. *Не любить бджола й духу горільчаного.* Сим. 202. 2) **Горільчаний брат.** Собутыльникъ. Черк. у.

Горілья, -ці, ж. Винокурня, винокурный заводъ. Рудч. Чп. 124.

Горінець, нар. Вверхъ лицемъ, навзничъ. Угор. *Он в тотій труні горінець лежить.* Драг. 268.

Горіння, -ня, с. Горѣніе.

Горість, -рости, ж. Горечь (о вкусѣ). *Треба варити ці коренці, попи з їх горість вийде.* Черниг.

Горіський, -а, -е. Верхній. См. **Горішній.** Kolb. I. 92.

Горіти, -рю, -риш, гл. 1) Горѣть. *Коли Бог не годить, то й огонь не горить.* Ном. № 14. *Без підпалу й дрова не горять.* Ном. № 3298. **Горить, як сліпий дивиться,** — совсѣмъ не горить. Ном. № 7566. **Як мокре горить.** Плохо, вяло идетъ работа., дѣло. Ном. № 10909. **Шкура горить (на кому).** Горячій, непосѣдливый (кто). Г. Барв. 320. 2) Быть въ жару, имѣть повышенную температуру (о больномъ). *Болітимеш, горітимеш, смерти бажатимеш.* Чуб. V. 186. 3) Блестѣть, горѣть. *Погас місяць, горить сонце.* Шевч. 127. *Базари, де військо, як море червоне, перед бунчуками бувало горить.* Шевч. 149. *Надо мною з своєю божою красою гориш ти, зоренько моя.* Шевч. 620. 4) Пылатъ желаніемъ, сильно желать чего. *До кужіля рука болить, до горілки душа горить.* Нп. Черк. у. 5) **Горю-горю пень.** Присловье въ игрѣ въ щітки. Чуб. III. 93.

Горітися, -риться, гл. безл. = Горіти 1. *Як не ладиться, то й в печі не гориться.* Ном. № 1700.

Горіх, -ха, м. Орѣхъ (плодъ). *Сім міхів оріхів.* Ном. № 9207. 1) Орѣшина, орѣховый кусть, орѣховое дерево. *Ой у лісі на горісі сорока зависла.* Чуб. III. 133. Ум. **Горішенько, горішечко, горішок.** Грин. III. 407.

Горіховий, -а, -е. Орѣховый. *Горіхова лушпайка. Ой піду я у вишневий садочок та вирву горіховий листочок.* Грин. III. 349. *Сіделечко горіхове.* Чуб. V. 305.

Горіше, нар. = Горійше. *Ой горе, горе калині при долині, а ще й горіше сироті на чужині.* Грин. III. 415.

Горішенько, -ка, м. Ум. отъ горіх.

Горішечок, -чка, м. Ум. отъ горіх.

Горішина, -ни, ж. 1) Орѣховое дерево, орѣховый кусть (въ послѣднемъ значеніи чаще употребляется: **ліщина**). *Липки, гори шина, соснина.* Котл. Ен. VI. 21. 2) Раст. а) *Coronilla varia.* Лв. 98. б) *Trifolium rubens.* Лв. 102. См. **Головайчик.**

Горішній, -ня, -не. 1) Верхній, наверху находящійся. *Подивиться козак Нечай в горішню квартиру.* Гол. I. 8. *Горішній навій.* МУЕ. III. 17. *Камінь у млині буває горішній і долішній.* Каменец. у. *Горішній одвірок над хатніми дверьми.* ЕЗ. V. 204. 2) Выше по теченію лежачій. 3) О вѣтрѣ: сѣверный (на Днѣпрѣ). Мнж. 148. Сѣверо-восточный (Кубань). О. 1862. V. Кух. 37. **Горішній бік у полотне.** Лицевая сторона полотна, которая при вышиваніи обращена къ швеѣ. Шух. I. 154. 4) Чердачный. *Горішне вікно.*

- 5) **Горішня хата**. Та изъ хат (комнатъ), которая находится въ сторону горъ (въ подгорныхъ мѣстностяхъ). Шух. I. 95.
- Горішняк, -ка, м.** Сѣверный вѣтеръ. Браун. 6.
- Горішнянин, -на, м.** Живущій на верхнемъ концѣ села. Фр. Пр. 72.
- Горішок, -шка, м.** 1) Ум. отъ **горіх**. 2) Раст. а) — **білий**. *Trifolium montanum* L. Шух. I. 22; б) — **червоний**. *Trifolium pratense*. Шух. I. 22. 3) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI. Св. 36.
- Горіще, нар.** Выше. *Їк узіли Мирін Штолу та з собов горіщ*. ЕЗ. V. 34.
- Горлай, -лая, м.** Человѣкъ съ сильнымъ голосомъ. Мнж. 178. См. **Горлань**.
- Горланка, -ки, ж.** = **Горло**. ЕЗ. V. 57.
- Горлань, -ня, м.** Крикунъ. *Чи по неволі, чи по волі? Кричить аркадський їм горлань*. Котл. Ен. V. 11.
- Горлати, -лаю, -еш, гл.** Кричатъ, горланить. Каменец. у. Гн. II. 144. *Черезчуръ громко пѣть*. Мнж. 178.
- Горлатий, -а, -е.** 1) Крикливый, горластый. *Цитъте, цитъте, горлатії ворони*. К. ЧР. 297. *Мовчи бо, жутко, не будь така горлата*. Чуб. II. 348. 2) О ружьѣ, горшкѣ и пр.: имѣющей широкое отверстіе, широкогорлый. *Покрепились, підвеселились ми з дідом із того високого горлатого джбану*. Г. Барв. 180. 3) О **мережк'ѣ**: съ большими отверстиями. Славян. у. 4) **Горлата яма** = **Горлаха**. *Складав зерно.... в горлаті ями*. Мир. ХРВ. 125.
- Горлаха, -хи, ж.** Яма для храненія Зернового хлѣба. Козел. у. *Треба понасіпать горлахи пашнею*. К. ЧР. 131.
- Горлач, -ча, м.** Птица: *Columba gutturosa*, зобастый голубь. Вх. Пч. II. 9.
- Горленя, -няти, с.** = **Орленя**.
- Горли, -лів, м. мн.** (= **Орли**). Названіе узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 427.
- Горлиця, -ці, ж.** 1) Горлинка, родъ дикаго голубя. *Воркувала горлиця у садку*. Гліб. 2) Родъ танца. Мкр. Н. 29. 3) Пѣсня про горлинку. *Заспіває про Чалого на Горлицю зверне*. Шевч. 8. 4) Употр. какъ ласкательное слово, особенно въ уменьш. **горличка**. *Нехай мене мир не знає, коли я зражу тебе, моя горличко*. МВ. II. 63. Ум. **Горличка**. *Так окукобилась, мов та горличка*. Ном. № 10102.
- Горлиця, -ці, ж.** = **Орлиця**.
- Горличко, -ка, с.** Ум. отъ **горло**.
- Горло, -ла, с.** 1) Горло, глотка. *Проханий кусок горло дере*. Ном. № 4493. *Кричать на все горло*. К. ЧР. *У горлі пересохло. Треба горло промочити*. **На горло заробляти**. Зарабатывать на водку. Черк. у. **Горлом дарувати**. Освободить отъ смертной казни. *От уже ж бо осуджено, щоби Теклуні ні січено, ні рубано, але щоби Теклу горлом даровано*. Гол. I. 53. **Горлом, на горло скарати**. Казнить смертию. 2) Дуло въ пушкѣ, ружьѣ. *Москаль гармати горлом у вічі поставив*. Стор. II. 199. 3) Входъ въ рыболовный сакъ. Шух. I. 224, 228. 4) См. **жорна**. Шух. I. 261, 264. 5) Сѣуженное мѣсто кошари въ полонинах. Шух. I. 192. Ум. **Горличко**. Ном. № 11587.
- Горловий, -а, -е.** 1) Горловой. 2) Уголовный. *Не горлова справа*. Ном. № 7442. *Не горлове діло*. Ном. № 7442. 3) **Горлова яма**. Яма для храненія зернового хлѣба. Черк. у. См. **Горлаха**.

- Горлоріз, -за**, м. Головорізь, отважний чоловік. *Ти знаєш він який суцїга, паливода і горлоріз.* Котл. Ен.
- Горляк, -ка**, м. = **Горлач**. Вх. Пч. II. 9.
- Горлянка, -ки**, ж. 1) Горло. Стор. I. 48. *У роті пересохло, аж торохтить горлянка, мов та гусяча, що баби на неї клубки мотують.* Мир. Пов. II. 61. *Любив неборак і яку квартиру в горлянку вилить.* Св. Л. 169. 2) Высушенное птичье (особенно гусиное) горло, начиненное горохомъ, служащее для дѣтей игрушкой и для наматыванія нитокъ. Аф. 366. 3) Раст. а) *Brunella grandiflora* Moench. ЗЮЗО. I. 114. б) *Filago arvensis*. ЗЮЗО. I. 123.
- Горн, -на**, м. См. **Горен**.
- Горнець, -нця**, м. Горшокъ. Шух. I. 264. *Найдеся купецъ і на діравий горнець.* Ном. № 5209. *Наварила горнець м'яса.* Гол. III. 495.
- Горнешник, -ка**, м. Тряпка, которою беруть горячій горшокъ изъ печи, тоже, что и ганчірка. Каменец. у.
- Горниця, -ці**, ж. = **Гірниця**. Ном. № 10280. Ум. **Горничка**.
- Горно**, нар. Гористо. *Туди Чхати дуже горно.* Міусск. окр.
- Горностай, -тая**, м. 1) Горностай. *Гаєм — маєм, лебедем — Дунаєм, а степами — бистрим горностаєм.* Федьк. I. 8. 2) Родъ птицы? *Летів горностай через сад, роспустив пір'ячко на весь сад.* КС. 1883. II. 382. Та же пѣсня. О. 1861. XI. Кух. 38. Върнѣ, однако, что здѣсь просто забыто значеніе слова **горностай**, и въ пѣснѣ оно подставлено вмѣсто какого-либо иного, но схожаго, слова, названія птицы.
- Горностайовий, -а, -е**. Горностаевый. *Горностайова кирея.* К. ЧР. 101.
- Горносталь, -ля**, м. = **Горностай 1**. *Вода сосну підмиває, горносталь корінь під'їдає.* Чуб. V. 318.
- Горночок, -чка**, м. Горшочекъ. Вх. Лем. 405.
- Горнути, -ну, -неш**, гл. 1) Пригребать, придвигать, загребать. *Кожна ручка собі горне.* Ном. № 9721. 2) Обнимать. *Бондарь відра набиває, мене горне пригортає.* Шевч. 540.
- Горнутися, -нуся, -нешся**, гл. Прижиматься, ласкаться, льнуть. *Коли б літа вернулися, то б і хлопці горнулися.* Ном. № 8729. *Хто стояв, — у куточок горнувся.* МВ. II. 122. *Народ весь горнувся до його.* Єв. Л. XIX. 48.
- Горня, -няти**, с. Горшочекъ. *У печі палає полум'є на припічку, на жару горшки й горнята.* Левиц. I. 37. Ум. **Горнятко**. *Єсть молоко, — буде і горнятко.* Ком. Пр. № 429.
- Горнятко, -тка**, с. 1) Ум. отъ **горня**. 2) Въ хороводной игрѣ **вербовая дощечка** трое играющихъ малыхъ дѣтей. Kolb. I. 159. 3) — **пщільне**. Ячейка у пчель. Вх. Лем. 405.
- Горобей, -бея, -б'я**, м. = **Горобець**. *А в горобейка жуїнка маленька, сидить на кілочку, пряде на сорочку, що виведе нитку, гороб'ю на свитку, остануться конці — гороб'ю на штанци.* Чуб. III. 56. Ум. **Горобеечко, горобейко, горобейчик**. Чуб. III. 58. *Летів горобейчик, — джив, джив, джив.* Грин. III. 554. **Горобієнько**. Чуб. III. 57.
- Горобейник, -ка**, м. Раст. *Lithospermum arvense* L. ЗЮЗО. I. 127.
- Горобель, -бля**, м. = **Горобей = Горобець**. *Попуд тинами з гороблями живучи.* Грин. III. 625.
- Горобеня, -няти**, с. Воробушекъ, молодой воробей. Мир. ХРВ. 42.
- Горобець, -бця**, м. 1) Воробей. *Веселий як горобець.* Ном. № 8471. *Води — горобцеві по коліна.* Ном. № 14048. 2) Названіе вола цвѣтомъ подобнаго оперенію воробья. КС.

1898. V. II. 42. 3) Родъ орнамента на писанкахъ. МУЕ. I. 205. Ум. **Горобчик, горобчичок**. *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький*. Грин. III. 662.

Горобина, -ни, ж. Рябина, *Sorbus Aucuparia* L. Анн. 336. Вх. Пч. I. 13. *Горобина роскинула зелений намет і рясно на їй ягід червоно-золотих*. МВ. I. 156. *Обступили стару, як горобиці горобину*. МВ. (О. 1862. III. 69).

Горобинець, -нця, м. 1) Пометь воробья. Мил. М. 69. Мил. 31. 2) Раст.: а) = **Рогіз**. Вас. 176, 207. б) *Oxytropis pilosa*. Дс. ЗЮЗО. I. 167.

Горобиний, -а, -е. 1) Воробьиный. *Повне гніздо горобиних голоцюцьків*. МВ. I. 140. 2) **Горобина ніч**. Ночь, въ теченіе которой бываетъ сильная гроза, воробьиная ночь. Маркев. 15. *І в горобину ніч прийдуть для такої панночки, як наша*. Шевч. 282. 3) **Горобиний горошок**. Раст. а) *Vicia angustifolia* Roth. ЗЮЗО. I. 141. б) *Vicia Cracca* L. ЗЮЗО. I. 141. в) *Lotus corniculatus* L. ЗЮЗО. I. 127. *Повився горобиний горошок*. МВ. I. 140.

Горобинячий, -а, -е = **Горобиний**. Мил. М. 96.

Горобієнько, -ка, м. Ум. отъ горобей.

Горобка, -ки, ж. Воробьиная самка.

Горобчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **горобець**. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 65.

Горобчичок, -чка, м. Ум. отъ **горобець**.

Горобчиха, -хи, ж. = **Горобка**. *П'ять горобчих, а потирі горобиця, — виходе, що одній горобчисі нема пари*. Мнж. 86.

Гороб'я, -яти, с. = **Горобеня**.

Гороб'ячий, -а, -е = **Горобиний**. Мил. М. 49.

Горовий, -а, -е. Горный. *Річка текла з горової води*. КС. 1885. XI. 538. *У горову распалину сояшний промінь ронив ссяющу стягу*. МВ. Н. 159.

Горовитий, -а, -е. Гористый. Вх. Зн. 12.

Город, -да, м. Городъ. *Чуру свого до города Черкаси посилав*. АД. II. 9. Ум. **Городець, городечок, городок**. *Ой везуть сироту-сирітку а в Кам'янець-городець*. Чуб. *В городі царів син, а за городечком царівна*. Чуб. III. 159.

Город, -ду, м. 1) Огородъ. *Сидить, як качан в городі*. Ном. Ум. **Городець, городонько, горідчик**. Левиц. I. 170. *Городчик. Пішла в городець, рвала барвінець*. Чуб. III. 301. *Прийди, козаче, к мойому городоньку*. См. **Огород**. 2) Родъ игры. КС. 1887. VI. 457. Родъ хоровода. Грин. III. 109.

Городарь, -ря, м. Начальникъ города? *«Та рушай, вісько, під Бендер місто!» Вісько рушає, з гармат стріляє, аж чотирі печі розсипається, татарський городарь іздрігається, міщане ходя, радоньку рада*. О. 1861. XI. Св. 56. Вѣроятнѣе, однако, что слово городарь, которое нигдѣ нп разу болѣе намъ не встрѣчалось, является просто передѣлкой какого то другого слова, подобнаго но своей формѣ, но съ забытымъ уже значеніемъ.

Городець, -дця, м. Ум. отъ **город**.

Городин, -на, м. Въ пѣснѣ то же, что и **город**. *Ой город, город, городин, прийхав Андрієчко челядин*. Маркев. 105. Своего рода *licentia poetica*, допущенная пѣсней ради риѣмы.

Городина, -ни, ж. Огородныя овощи. Рудч. Ск. I. 131.

Городина, -ни, ж. Плетень, заборъ, огорожа. Угор.

Городисько, -ка, с. = **Городище.** Волинск. г.

Городити, -джу, -диш, гл. 1) Городить, огораживать. *Я такими дурнями тини городила.* Чуб. V. 1114. *Городив він раз із батьком хлів.* Грин. I. 166. 2) Говорить вздоръ, городить. *Старий говорить-городить, та на правду виходить.* Ном. № 8676. *Городить таке — ні літо, ні зиму.* Говорить чепуху. Ком. Пр. № 780.

Городитися, -джуся, -дишся, гл. Огораживаться.

Городище, -ща, с. Древнее земляное укрѣпленіе, городище. *Бур'януваті городища.* К. XII. 130.

Городільник, -ка, м. Дѣлаюцій плетни. Левч. 135.

Городний, -а, -е и городній, -я, -е. 1) Огородный. *Благородний, як кабан городний.* Ном. № 953. *Польова картопля краща, ніж городня.* НВолин. у. *Гарне, як мак городній.* Ном. № 8446. 2) **Городня річ.** Домашнее дѣло; весьма близко. *Двадцять верстов — це городня річ!* НВолин. у.

Городник, -ка, м. 1) Огородникъ. 2) Городник. Лопата для вскапыванія огорода — деревянная и желѣзная. Гн. I. 21, 22. Шух. I. 111. Части ея: деревянный фіст, иначе держівно (рукоять) и желѣзная лопатка съ лійкою, въ которую вставлено держівно; а если лопата деревянная, то ее оковываютъ желѣзнымъ постолом. Шух. I. 164.

Городовий, -а, -е. Городовой. *Городові козаки.* К. ЧР. 12. *Городова старшина.* Мет. 413.

Городовик, -ка, м. 1) Горожанинъ, мѣщанинъ. Драг. 68. 2) Такъ называютъ въ Херсонской и Екатеринославской губерніяхъ полтавцевъ и черниговцевъ. Черноморцы такъ называютъ жителей Украины. Поп. 110.

Городовина, -ни, ж. 1) = **Городина.** Шух. I. 164. *Чи у вас там городи ростуть? — Поливо росте, а городовини нема.* Черниг. у. 2) Раст.: *Malva crispa L.* ЗЮЗО. I. 128.

Городок, -дка, м. 1) Ум. отъ **город.** *Городок наш — так собі городок, нічого.* МВ. I. 115. 2) Ум. отъ **город.** *По-проз мій городок стежечкою до иншої йдеш.* Чуб. V. 180. 3) Родъ игры. Ив. 30, 44. Обозначенное мѣсто для хороводной игры «кривий танецъ». О. 1861. XI. Св. 40. 4) Древнее земляное укрѣпленіе. 5) **Городками пришивати.** Пришивать зубчиками (обшлага къ рукавамъ, воротникъ къ рубахѣ). Чуб. VII. 575.

Городонько, -ка, м. Ум. отъ **город.**

Городочок, -чка, м. Ум. отъ **город.**

Городський, -а, -е. Городской. *Городське телятко, а сільське дитятко.* Ном. № 10491.

Городчик, -ка, м. Ум. отъ **город.**

Городянин, -на, м. Горожанинъ. *Вийшли к йому всі городяне.* Чуб. III. 296. *Не йди за крамаря, не йди за городянина.* Мир. Пов. II. 75.

Городянка, -ки, ж. Горожанка. Котл. Нп. 369. *Вона собі городянка, міщанка.* Лв. Ум. **Городяночка.** *Я з Київa кияночка, а з города городяночка.* Мет. 197.

Городянський, -а, -е. Принадлежацій или свойственный горожанамъ. *Городянські діти.* К. Оп. 98. *Од ледачого товариства городянського не псувалась.* К. Оп. 98. *Городянські звичаї.* Мир. Пов. II. 89.

Горожа, -жі, ж. Ограда, огорожа. Грин. III. 131.

Горожитися, -жуся, -жишся, гл. Щетиниться, ершиться. Желех.

Горопаха, -хи, ж. и м. Горемыка, бѣдняга. *Горопаху Кирила Тура зв'язали вірвовками да й повели до стовпа.* К. ЧР. 273.

Горопашний, -а, -е. Горемычный. Желех.

- Горорізьба, -би, ж.** Выпуклая рѣзьба, горельефъ. Стор. II. 110. *Панцери, бунчуки і всякі клейноди, перемішані з кістками, з Адамовими главами.... повироблювано горорізьбою з меді та з каменю по над тими надгробками.* К. ЧР. 101.
- Горох, -ху, м.** Горохъ. *Як бачились у горосі, та й досі.* Ном. *Хоч горохом об стіну, а він усе своє.* Ном. **Як горох при дорозі.** Плохо, скверно. *Живу, як горох при дорозі.* Як горохом. Быстро, скороговоркой. *Засипав, як горохом у бочку.* Ном. **Колочений горох.** Кушанье: растертый горохъ въ видѣ киселя. **Горобиний горох.** Раст. а) *Onobrycis gracilis Bess.* ЗЮЗО. I. 129; б) *Vicia villosa L.* ЗЮЗО. I. 141. См. **Горобиний.** 4) **Мишиний горох.** Раст. *Vicia sativa L.* ЗЮЗО. I. 141.
- Горохвина, -ни, ж.,** также и во мн. **горохвини.** Гороховая солома. *Мені, мати, скрині та перини, тобі, мати, горох-горохвини.* Мет. 212.
- Горохвиння, -ня, с. соб. = Горохвини.**
- Горохв'яний, -а, -е.** Гороховый, принадлежащій гороху. *Сиди, сиди, ящуре, горохв'яний вінку.* Чуб. III. 96. *Горохв'яний цвіт.* К. ЧР. 64.
- Горохв'яник, -ка, м.** Лепешка изъ гороха. *За ними підтюпцем поспішали з горохв'яниками і всякими ласощами.* Кв.
- Горохв'янка, -ки, ж. = Горохвина.** ЕЗ. V. 177.
- Горохлянка, -ки, ж. = Горохвина.** Хотин. у.
- Гороховий, -а, -е.** Гороховый. *Сунешся, мов горохова копиця.* Ном. № 8635.
- Гороховина, -ни, ж. = Горохвина.** Гол. IV. 460.
- Горохуватий, -а, -е.** Подобный гороху, сморщенный. *Щиколотки стали горохуваті.* Левиц. I. 194. *О смушкахъ: съ тугими, гороховидными завитками.* Вас. 198.
- Горох'яний, -а, -е = Гороховий.** Грин. III. 301.
- Горошина, -ни, ж.** Горошина. *Котилася дорогою біла горошина.* Чуб. III. 176. Ум. **Горошинка.** Рудч. Ск. II. 94. **Горошиночка.** Г. Арт. (О. 1861. III. 95).
- Горошіння, -ня, с. = Горохвина.** *Дивиться — на дубові шість чоловіка горох Молоте: горошіння додолу падає, а горох на дубові остається.* Грин. I. 225.
- Горошковий, -а, -е.** О. рисунокъ матеріи: въ круглыхъ крапинкахъ. КС. 1893. V. 282.
- Горошковатий, -а, -е.** Подобный гороху: въ крупныхъ зернахъ, въ мелкихъ шарикахъ. *Горошкувата земля.* Каменец. у. *О смушкѣ: въ мелкихъ завиткахъ.* *Гарний ковнір, горошкуватий.* НВолын. у.
- Горошок, -шку, м.** Ум. отъ **горох.** *Ой через межу горошок та постелився.* Мет. 82. 2) Раст. а) *Vicia villosa Roth.* ЗЮЗО. I. 167; б) *Vicia sepium.* ЗЮЗО. I. 141; в) *Medicago lupulina L.* ЗЮЗО. I. 167; г) *Medicago falcata L.* ЗЮЗО. I. 167; д) *Lathyrus.* Вх. Пч. I. 10; е) — **лісовий.** *Vicia sylvatica L.* ЗЮЗО. I. 167; ж) — **дикий, — ледий,** *Vicia cracca L.* Вх. Пч. I. 14. То же: **горошок гадючий, гороб'ячий.** ЗЮЗО. I. 141, — **потечий.** Шух. I. 22; з) — **горобиний.** См. **Горобиний;** и) — **журавлевий.** *Sathyrus sylvestris L.* ЗЮЗО. I. 126. 3) Родъ игры.
- Горою, нар.** По горѣ. *Їхати горою. Не купуються дівчата, обходять горою.* Шевч. 24.
- Горсет, -та, м. = Керсет.** *На їх були однакові горсети.* Левиц. I. 10.
- Горстка, -ки, ж.** Пучекъ стеблей (конопли, льна) изъ 4 — 5 жмень. Вас. 200. ЕЗ. V. 194. Шух. I. 147. *Та насіяв конопель, — вродилася горстка.* Чуб. V. 1144.
- Гортанка, -ки, ж. = Горлянка 1?** ЕЗ. V. 47, 57.
- Гортань, -ні, ж.** Горло, гортань. *Давайте тільки гортань промочити.* К. ЧР. 126.

Горуватий, -а, -е. Гористый, холмистый. *Горувате поле.* Вх. Лем. 405.
Горувато, нар. Гористо. Новомоск. у.
Горунка, -ки, ж. Раст. а) *Brassica Napus* L. ЗЮЗО. I. 114; б) *Sinapis arvensis* L. ЗЮЗО. I. 136.
Гору́па, -пи, ж. = **Свирі́па.** НВолын. у.
Горчи́ця, -ці, ж. 1) = **Гірчи́ця.** 2) = **польова.** Раст. *Lisymbrium Sophia* L. ЗЮЗО. I. 136.
 3) — **дубенська.** Раст. *Brassica Rapa.* ЗЮЗО. I. 114.
Горше́, -ся, с. Родъ плошки изъ необожженной глины. Шух. I. 284.
Горшковий, -а, -е. Горшечный. *Глина горшкова.* Вас. 177.
Горшкодрай, -драя, м. Починяющий горшокъ, стягивая его проволокой, обыкновенно — бродячий мастеръ. Фр. Пр. 138.
Горшколат, -та, м. Починяющий горшки. НВолын. у. См. **Горшкодрай.**
Горшколіп, -па, м. = **Гончарь.** Черном.
Горщик, -ка, м. мн. ч. **горщики.** Горшокъ. *Дощику, дощику! зварю тобі борщику в повненькому горщику.* Ном. Ум. **Горщикок, горщенья, горщеньяточко.**
Горщище, -ща, м. Ув. отъ **горщик, горшок.** Рудч. Ск. II. 86.
Горщівка, -ки, ж. Желтоватая глина, идущая на выдѣлку горшковъ. Шух. I. 260.
Горшок, -шка, м. Горшокъ. (Въ косв. падежахъ: **горшка, горшкові** и т. д.). *Є в горшку молоко, та голова не влізе.* Ном. Ум. **Горщечок.**
Горща, -щати, с. Горшочекъ. *Щоб я не ходила по селі з горщатком.* Чуб. V. 1105.
Скидати горща. Ставить сухія банки. Ум. **Горщатко.**
Горювальник, -ка, м. Человѣкъ, которому приходится бѣдствовать, горевать. Ум.
Горювальничок. *Мій таточку, мій горювальничку.... Ви наскитались, ви нагорювались.* Мил. 186.
Горювальниця, -ці, ж. Женщина бѣдствующая, горюющая. *Моя й матінко рідна! Моя й скитальниця, моя й горювальниця.* Мил. 195. Ум. **Горювальничка.** *Моя й дочко, моя й горювальничко!* Мил. 219.
Горюва́ння, -ня, с. Гореваніе, бѣдствованіе. *Панськеє кохання — гірке горювання.* Ном. № 1199. Мил. 201. Ум. **Горюваннячко.** Чуб. V. 688. *Нащо ви покидаєте нас, на яке горюваннячко?* Мил. 204.
Горюва́ти, -рюю, -єш, гл. Горевать, печалиться, бѣдствовать. *Горювала я з тобою і без тебе буду.* Мет. 103. *Та мені докучило в світі горюючи.* Нп. Употребляется возвратная форма безлично: **горюється.** Черниг. *Не так живеться, як горюється.* Мет. 246.
Горю-дуб, горю-дуба, м. Родъ игры. Чуб. III. 101. То же, что и **горѣлки.** Ив. 55.
Горюха, -хи, ж. Горемычная. Чаще всего употребляется въ выраженіи: **муха-горюха.** *А муха-горюха діжу місить.* Чуб. III. 201.
Горючий, -а, -е. Горючий. *Ясен — горюче дерево.* Міусск. окр.
Горюшний, -а, -е. Горемычный. *Горюшний чоловік отой Тишко: Черк. у. Кобилку зараз припинив, бо страх горюшну заморив.* Греб. 376.
Горяк, -ка, м. Ударъ мячемъ вверхъ въ игръ въ **гілки.** КС. 1887. VI. 460.
Горяка, -ки, м. и ж. Бѣдняга. *Це тобі, горяно.... із дощок труну.* Щог. В. 58.
Горяльня, -ні, ж. = **Горільня.** *Колись іде Василь до горяльні.* Рудч. Ск. I. 78.
Горяний, -а, -е. Гористый, возвышенный. *Де буде країна висока, горяна, то.... Дещо.*
Горянин, -на, м. Горецъ, житель возвышенныхъ мѣсть. Галиц.

- Горяниця, -ці, ж.** *На гіроньки по ягідоньки, на горяниці по полониці, у долану по калину.* Мил. 161.
- Горянка, -ки, ж.** Раст. *Brunella grandiflora* Moench. ЗЮЗО. I. 114. См. **Горлянка.**
- Горянський, -а, -е.** Горный, гористый. *І на дніпровській Україні, і на горянській за кордоном.* Морд. II. 31.
- Горяч, -ча, м.** Жара, зной. Желех. *В літі.... серед спеки та горяча, коли всі баюри повисихають....* Гн. I. 28.
- Горячий** и пр. = **Гарячий** и пр.
- Горячка, -ки, ж.** Раст. *Lychnis chalcidonica*. Вх. Пч. II. 33.
- Госа! меж. = Гей 2.** *Госа, хлопці, до ряду!* Вх. Уг. 233.
- Госач, -ча, м.** Горячий волъ. КС. 1898. VII. 46.
- Госока, -ки, ж. = Осока.** Чуб. III. 462.
- Госпідь, господа, м. = Господь.** НВолын. у. Ум. **Госпідок.** *Госпідку любий, поможи мені.* ЕЗ. V. 54.
- Господа, -ди, ж.** Домъ и хозяйство какой-либо семьи. *Пішли до його господи, та й не застали його дома.* Рудч. Ск. I. 192. *Покинув матір і господоу.* Шевч. 525. *Дівчинонько, пусти на господоу!* — *Козаченьку, боюсь поговору.* Чуб. V. 151. Ум. **Господонька.**
- Господаренько, -ка, м.** Ум. отъ **господарь.**
- Господарик, -ка, м.** Ум. отъ **господарь.**
- Господаричок, -чка, м.** Ум. отъ **господарь.**
- Господарити, -рю, -риш, гл. = Господарювати.** *Нема там нікого, сам як прийде, сам і господарить як хоче.* Драг. 81. *Козаченьки в Волощині господарити хотять.* Млр. л. сб. 183, 184.
- Господарка, -ки, ж. 1) = Господиня.** *Моя жінка велика господарка.* Левиц. I. 432. 2) = **Господарство 1** и **2.**
- Господарний, -а, -е.** Занимающийся хозяйствомъ, хозяйственный. *А дівка.... така господарна, що пари їй нема.* Федьк.
- Господарно, нар.** Хозяйственно, по хозяйски. *Як не гарно, то не господарно.* Чуб. I. 243.
- Господарство, -ва, с. 1)** Имѣніе, имущество, хозяйство. *Не то господарь, що збереть господарство, а то, що готовое задержить.* Ном. № 10108. 2) Хозяйничанье, хозяйство. *Привикай до господарства з молоду, не будеш знав на старість голоду.* Ном. № 10100. 3) Хозяева, семейство. *Курча як заспіва, віщує смерть кому з господарства.* Ном. (Старець) *у хаті бавить господарство кобзою.* Ном. № 13664.
- Господарський, -а, -е.** Принадлежащий хозяину, владѣльцу, хозяйській. *Наймит.... каже: «десь господарські воли зайшли».* Ном. № 14052. *Я, дурню, господарську роботу рбила.* Чуб. V. 1067.
- Господарь, -ря, м. 1)** Хозяинъ, владѣлецъ, глава въ домѣ. *Де господарь не ходить, там нивка не родить.* Ном. № 7162. *Ой діти ж мог, да біда ж мені з вами, ой да що нема господаря над вами.* Чуб. V. 855. 2) Титуль прежнихъ князей Молдавіи и Валахії. *Оттоді то Василь молдавський, господарь волоський.... до.... кроля польського посилав.* АД. II. 101. Ум. **Господарик, господаричок, господаренько.** *Що ж місячик — то подарик, що сонечко — то господинька.* Чуб. III. 461. *Ой папочку, подаричку, а в чеській землі королем будеш.* Гол. II. 30. *Ой нема дома подаренька.* Гол. II. 33.

Господарювання, -ня, с. 1) Хозяйничанье. *Господарювання в дому*. К. ДС. 6. 2) Господство, властвование.

Господарювати, -рюю, -еш, гл. 1) Владѣть, хозяйничать. ЗОЮР. I. 97. *А хто дома, той господарює*. Нп. *Та що ж з тієї хати, коли там господарює лихо та недоля*. Левиц. I. 254. 2) Господствовать. *Нехай над світом той господарює в кого душа міцна в міцному тілі, хто правду правим, чистим серцим чує, хто в слові честен, непохибен в ділі*. К. МБ. XI. 157.

Господевий, -а, -е = Господній. *Кара Господева*. Шевч. 331.

Господень, -дня, -не. Кратк. форма отъ **господній**. *Забув і страх Господень*. К. Іов. 14.

Господиня, -ні, ж. Хозяйка, госпожа. *Де багато господинь, там хата не метена*. Ном. № 6668. *Ой хто любить господаря, а я господиню*. Нп. Ум. **Господинька, господинечка, госпося**.

Господній, -ня, -не. Господній, Божій. *То серце щибече Господнюю славу*. Шевч. 9.

Господонька, -ки, ж. Ум. отъ **господа**.

Господь, Господа, м. Богъ, Господь. *Прихилийся, дівчинонько, а до Господа Бога*. Мет. 106. *Господи, помилуй, або дай що!* Ном. **Хай Господь милує**. *Боже сохрани!* Ном. № 5138. *Так їй схотілось пить, що Господи! — сильно захотѣлось пить*. Рудч. Ск. II. 57. Ум. **Господенько, господонько**. *Ей, змилуйся, Господеньку!* Чуб. I. 156. *Крий, Господоньку!* Гн. II. 68.

Госпожа, -жі, ж. 1) Титуль Богородицы (съ эпитетомъ Пречиста). *Благослови, Боже, Пречиста Госпоже!* Грин. II. 496. 2) Попадья, жена священника. Борз. у. Ум. **Госпоженька**. Употребляється также въ значені: господиня. *Уклонивсь.... хазяйці: «Чи нема в вас, госпоженько, — каже, — хоч сироватки нам попоїсти?»* Драг. 117.

Госпося, -сі, ж. Ласкательное отъ **господиня**. Гол. I. 147. МВ. (КС. 1902. X. 144). *Ось слухайте, моя госпосю, моя панійко!* Г. Барв. 437.

Гостенько, -ка, м. Ум. отъ **гість**.

Гостець, -тця, м. Хроническій ревматизмъ въ суставахъ. Драг. 40. КС. 1889. XI. 303. *Мнеть, як гостець бабу*. Ном. № 4004. Точно болѣзнь эта не опредѣлена, такъ какъ, повидимому, названіемъ гостець охоптується не одна болѣзнь. По народному вѣрованію гостець въ скритомъ состояннїи есть у каждого челоуѣка и обнаруживается ревматическими болями, сыпями, чирьями, ранами. **Нечистий, поганий гостець, що загнивається** — очевидно сифились. Мил. М. 94.

Гостик, -ка, м. Ум. отъ **гість**.

Гостина, -ни, ж. 1) Пребываніе въ гостяхъ, гостьба. *Гірка гостина, коли лиха година*. Ном. *Де все гостина, там голод недалекий*. Ном. *А ще мого сина з гостини не видно*. Макс. (1834) 117. **У гостину**. *Въ гости. Я тудою йтиму до батенька в гостину*. Мет. 279. 2) Пиршество, угощеніе, принятіе гостей. *Починається гостина для всіх нас радостна*. Гол. *Так то оддячив ти пану гетьману за гостину!* К. ЧР. 161. 3) Гость. *Прийде до тебе три гостини: перва гостина — яснее сонце*. Чуб. Ум. **Гостинна, гостинонька, гостиночка**. *Через долинку та в гостинку*. Ном. № 11821.

Гостинець, -нця, м. 1) Подарокъ, презентъ, гостинець. *Так і гостинців братъ не хоче, не хоче й пана закохатъ*. Шевч. *Якого ти мені, тату, гостинця купив?* Ном. № 12431. 2) Большая дорога, столбовая дорога. *Гостинцем буде їхати губернатор*. Каменец. у. *По під Камінець збитий гостинець; там військо стоїть, ладу не знає*. Чуб. *Аж тут два люде*

гостинцем ідуть. Федьк. 3) Корчма. Підемо го пропити до нового гостинце, за червоне винце. Гол. IV. 435. Ум. **Гостинчик, гостинчичок** (только въ 1-мъ значеніи). Чуб. V. 663. *Ой приїхав мій миленький з дороги, привіз мені гостинчик дорогий.* Чуб. V. 520.

Гостинка, -ки, ж. Ум. отъ гостина.

Гостинонька, -ки, м. Ум. отъ гостина.

Гостиночка, -ки, ж. Ум. отъ гостина.

Гостинчик, -ка, м. Ум. отъ гостинець.

Гостинчичок, -чка, м. Ум. отъ гостинець.

Гостинність, -ности, ж. Гостеприимность. *Худобу свою проциндрив.... (на) широких унтах, по старосвітському звичаю гостинности.* К. XII. 22.

Гостистий, -а, -е = Остистий. О мѣхѣ: имѣющій длинныя шерстинки. *Гостиста шкура.* НВолын. у.

Гостити, -шу, -стиш, гл. 1) = Гостювати. *Просила прозьбою і грозьбою, щоб ми не довго гостили.* Мет. 188. 2) *Принимать гостей, угощать. Коли сама намоглась, щоб до тебе приїхали в гості, так гости ж як слід.* Лебед. у. *Зараз почали мене гостити вареними яйцями і паляницею.* Г. Барв. 124. *Повиїдали.... ут страву.... нічим людей гостити.* Мнж. 41.

Гоститися, -щуся, -стишся, гл. 1) = Гостюватися. *Будемо гоститися то у вас, то в тебе.* Ном. № 11819. 2) *Принимать гостей. Мені ніколи гоститися з ціми гостями.* Змієв. у.

Гостівник, -ку, м. Раст. *Geranium sanguineum* L. ЗЮЗО. I. 124.

Гостівство, -ва, с. = Гостювання. Рк. Левиц.

Гостонько, -ка, м. Ум. отъ гість.

Госточко, -ка, м. Ум. отъ гість.

Гострий, -а, -е. 1) *Острый, имѣющій тонкое лезвее. Не пиляй мене тупим, та ріж мене гострим.* Ном. *Гостра шабля. У рученьках гостру шаблю носить.* Мет. 238. *Мала пташка, та кігті гостри.* Ном. № 7325. 2) *Остроконечный, конусообразный. Як виїхав донський козак із-за гострої могили.* Нп. *Гострий шпиль.* Ком. Р. II. 90. 3) *Сильный, жестокий, рѣзкій. Цур-цурачка — гостра болячка.* Ном. № 14147. 4) *Рѣзкій, остроумный. Гострий, як бритва.* Ном. № 1523. *Хоч голий, та гострий.* Ном. № 1475. 5) *Пронзительный, жгучій. Гострі, чорні очі.* Левиц. I. 332. 6) **Гостра дорога.** *Колоть, мерзлая грязь на дорогѣ. Дорога гостра не можна їхати.* Каменец. у. Ум.

Гостренький, гостресенький. *Єсть у мене гостресенький ніжик.* Грин. III. 354.

Гострило, -ла, с. Приборъ для точенія косы. Черк. у.

Гострити, -рю, -риш, гл. *Точить, острить. Щоб мечі, шаблі гострили.* Шевч. **Гострити зуби.** *Приготовляться къ чому, острить зуби на кого, замышлять противъ кого. Не гостри зубів, бо не будеш їсти.* Ном. № 3832. *Вони на нас зуби гострять.* Рудч. Ск.

Гострити очі, язики. *Острить зуби, замышлять противъ кого. І ворог мій на мене очі гострить.* К. Іов. 36. *Язики на мене гострять.* К. Псал. 313.

Гострій, -рія, м. *Лезвее, острый край ножа, бритвы и пр.* Сумск. у. Ум. **Гострієць.** Екатериносл. у.

Гостро, нар. 1) *Остро. Гостро ніж нагострений.* 2) *Рѣзко. Гостро говорить.* 3) *Пристально, проницательно. Дідуган гостро на мене глянув.* Стор. I. 228.

Гостроверхий, -а, -е. Конусообразный. островерхій. К. ЧР. 5. *Взялись димом гостроверхі шляхецькі будинки.* К. Досв. 123.

Гострогляд, -ду, м. Крѣпкая водка. *Лигнув чарок зо три гострогляду, та й не журь, мати! хоч до вечора робити.* Канев. у.

Гостролистий, -а, -е. Съ длинными и узкими листьями. *Зелені ряди гостролистої кукурузи.* Левин. І. 28.

Гостроносий, -а, -е. Съ острымъ носомъ; съ острымъ носкомъ. *Чоботи гостроносі.* О. 1862. VIII. 33.

Гостроспинний, -а, -е. О лошади; имѣющей острую спину, съ выдающимся спиннымъ хребтомъ. *Який у тебе кінь гостроспинний, — на ньому верхи не далеко заїдеш. Ма'ть йому вівса не даеш.* Канев. у.

Гостряк, -ка, м. Остріе. *На кінці в того цїпка гостряк був залізний.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Гостювальник, -ка, м. Гость, человекъ гостящій или гостившій. *Гостювальники вертались додому.* Мир. Пов. І. 139.

Гостюванія, -ня, с. Пребываніе въ гостяхъ. К. ЧР. 395.

Гостювати, -тую, -ещ, гл. Гостить. *Наїхали гості гостювати, да кличуть мене, мати, в зелен сад гуляти.* Чуб. V. 175.

Гостюватися, -туюся, -ещся, гл. Угощаться. *Був один пан у гостях і добре там гостювався: їв усякі страви і пив усякі вина.* Грин. І. 299.

Гостювитий, -а, -е. Любящій бывать въ гостяхъ. Аф. 367.

Гостя: Въ выраженіи: **у гостя.** См. **Гість.**

Гостяк, -ка, м. Воль, трудно откармливаемый и худой. КС. 1898. VII. 46.

Готар, -ру, м. Межа, граница. Желех.

Готарити, -рю, -риш, гл. Граничить, прилегать къ.... Желех.

Готець, -тця, м. = **Отець.** Грин. III. 220.

Готицький, -а, -е. Готическій. *Церква з тонкою готицькою дзвіницею.* Левиц. І. 217.

Готів, готов, -ва, -во. НВолын. у. и **готовий, -а, -е.** 1) Готовый, приготовленный. *До готового хліба знайдеться губа.* Ном. У Бога все готово. Ном. № 22. 2) **Готові гроші.** Наличныя деньги. Ном. № 5239. *Купив за готові гроші.* Ум. **Готовенький.** Ном. № 13661.

Готівка, -ки, ж. = **Готовик.** Желех.

Готов, готовий. См. **Готів.**

Готовик, -ка, м. Наличныя деньги. Прил. у.

Готовити, -влю, -виш, гл. = **Готувати.** *Звелів готовити обід.* Котл. Ен.

Готово, нар. Готово. Шевч. 441.

Готувати, -тую, -ещ, гл. 1) Готовить, готовить, уготовлять. *Дітей годуй, а сам торби готуй.* Ном. № 9201. *Жінка смерть готує на тебе.* НВолын. у. 2) О кушаньяхъ: готовить, варять. *Вечерять готуй!* Чуб. III. 227.

Готуватися, -туюся, -ещся, гл. Готовиться, готовиться. *Страшний суд ся приближає, — готуймося всі.* Чуб. І. 220. *Той половин бере, готується на смерть.* Драг. 76.

Готуля, -лі, ж. Молодая коза. Угор.

Готур, -ра, и готур, -ра, м. Глухарь, глухой тетеревь, *Tetrao urogallus*. Шух. I. 237. Желех.

Готьта! меж. Крикъ на лошады: направо. Вх. Лем. 405.

Готя, -тяги, с. Птенець-глухарь. Шух. I. 239.

Гоц, гоца, меж. Скокъ! гоць! (при прыганьи, танцахъ). *Не кажи гоц, поки не перескочени.* Чуб. I. 246. *Гоца драла, гоца драла.* Ном. № 12517.

Гоцак, -ка, м. Особаго рода танецъ съ прыжками. *Жижки од танців задрижали, вистрибувавши гоцака.* Котл. Ен. I. 20. *Москаль покинув глек да садить гоцака.* Греб. 373.

Гоцки, меж. = **Гоц.** Ном. ст. 300, № 364.

Гочати, -чу, -чиш, гл. Ржать. *Уже коні на стану гочать.* Нп. Харьк.

Гочі, -чей, с. мн. = **Очі.** *Двоє нас, як гочій в лобі.* Ном. № 9402.

Гоя, меж. = **Гей, ой.** *Гоя, гоя, всяка дівка моя!* Чуб. I. 80. *Гоя, гоя, гоя! що зо мною, що я?* Шевч. 281.

Гоя-дюндя, -ді, ж. Хороводная игра, то же, что и **гаївка**. Вх. Уг. 233.

Гра, гри, ж. Игра. Федьк. I. 135.

Граб, -ба, м. Дерево: грабъ, *Carpinus Betulus* L. ЗЮЗО. I. 116. Вх. Пч. II. 30. *Ой піду я в ліс по підпеньки, там стоїть граб зелененький.* Грин. III. 407. Ум. **Грабок, грабочок.** Чуб. V. 1156.

Грабарка, -ки, ж. 1) Тачка, повозка для возки земли. 2) Артель землекоповъ съ тачками. 3) Земляная работа.

Грабарський, -а, -е. Приналежачій или свойственный землекопу.

Грабарство, -ва, с. Занятіе земляными работами.

Грабарювати, -рюю, -еш, гл. Заниматься земляными работами.

Грабарь, -ря, м. 1) Землекопъ, лопатникъ. 2) Гробокопатель. *Звелів наш полковник іти грабарам помагати побитих ховати.* Федьк. *А грабарові дам стару кожушину, шоби на мені висипав велику могилу.* Грин. III. 285.

Грабарюванія, -ня, с. Землекопаніе.

Грабати, -баю, -еш, гл. 1) Гресть. *Грабати сіно.* Вх. Лем. 405. 2) Разгребать. *На те курка грабає, шоби що виграла.* Ком. Пр. № 958.

Грабачка, -ки, ж. Работница, сгребаяющая сѣно или овесь. Вх. Лем. 405.

Грабевно, -на, с. = **Грабильно.** Вх. Зн. 45.

Грабельки, -льок, ж. мн. 1) Ум. отъ **граблі.** *А ке лиги, сину, мені грабельки, — он коло тебе стоять.* Грин. II. 207. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 190. 3) Названіе одной изъ косточекъ въ скелетѣ летучей мыши (по народному вѣрованію). Чуб. I. 55.

Грабельний, -а, -е. 1) Относящійся къ граблямъ. 2) **Грабельний свердел.** Буравь для дѣланія граблей.

Грабильно, -на, с. Ручка въ грабляхъ. Васильк. у.

Грабина, -ни, ж. 1) Грабъ, одно дерево. *Грабина висока та листом широка.* Чуб. V. 1024. *Ой бери, синку, гострий топір та рубай грабину із кореня.* Чуб. V. 710. 2) Соб. Грабовыя деревья. *Ліс застилав гори й долини чистою старою дубиною та грабиною.* Левиц. Пов. 99. Ум. **Грабинонька.** (Только къ 1-му значенію). *У полі грабинонька тонка та висока.* Чуб. V. 710.

Грабитель, -ля, м. 1) Грабитель. *Бо неправедним достатком хвалиться грабитель.* К. Псал. 20. 2) Сборщик податей. Борз. у.

Грабителька, -ки, ж. Грабительница. Аф. 367.

Грабіж, -жу, м. 1) Грабежъ, ограбленіе. 2) Сборъ податей. Радом. у.

Грабіжка, -ки, ж. = **Грабіж 1.** Ном. № 12026.

Грабіжник, -ка, м. Грабитель. *Лаяв нас, казав: ви грабіжники, а не волосні судді* Екатериносл. у.

Грабки, -ків, м. мн. 1) Родъ длиннозубыхъ граблей, прикрѣпляемыхъ къ косѣ (когда косятъ хлѣбъ). **Косити на грабки.** Косить косою съ такими граблями. 2) — **св. Івана.** Раст. *Geranium sylvaticum.* Вх. Пч. I. 10.

Граблисько, -ка, с. и **граблище, -ща, с.** = **Грабильно.** *Наступив на зубки (в граблях), а граблище підвелось угору і хрუსь службу по лобові.* Грин. II. 207.

Граблі, -бель, -блів, ж. мн. 1) Грабли. Части: **держівно**, кінець котораго представляеть развилину — **роскіп**, на концы котораго прикрѣпленъ **валок**, а въ послѣдній вставлены **зубці**. Шух. I. 166. Въ другихъ мѣстностяхъ держівно называється **граблисько, граблище, грабильно**; два другія названія: **валок і зубки.** *Се ще вилами писано, а граблями скороджено.* Ном. № 6821. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Грабельки.** *Ти підеш з косою, діти з грабельками, ти будеш косити, діти загібати.* Чуб. V. 29.

Грабовий, -а, -е. Грабовый. Чуб. У. 674. *Між дубовими та грабовими гаями.* Левиц. I. 203.

Грабовитий, -а, -е. Корыстолюбивый, любостяжательный. *Хвалить Настя свого попа: «Не грабовитий», каже.* О. 1862. V. 83, 84.

Грабок, -бка, м. 1) Ум. отъ **граб.** 2) Пт. = **Деркач**, *Crex pratensis.* Вх. Уг. 234.

Грабочок, -чка, м. Ум. отъ **граб.**

Грабуванія, -ня, с. 1) Грабежъ. Черк. у. 2) Взятіе движимости за долги. КС. 1889. VII. 670. 3) Взысканіе податей.

Грабувати, -бую, -єш, гл. 1) Грабить. 2) Брать движимость за долги. КС. 1889. III. 670. *Та беруть жиди, грабують, цінують ні за що.* Чуб. V. 1019. 3) Взыскивать подати. КС. 1889. III. 670.

Грабунок, -нку, м. Грабежъ. Стор. II. 185.

Грабчак, -ка, м. 1) Молодое деревцо граба. Каменец. у. 2) Высокій, тонкій и лѣнивый воль. КС. 1898. VII. 46.

Гравилат, -ту, м. Раст. *Geum urbanum L.* ЗЮЗО. I. 124.

I. Град, -ду, м. = **Гряд.** *Граду-тучі увійшов, а злих рук не увійшов.* Ном. № 2098.

II. Град, -ду, м. 1) = **Город.** (Заимствовано изъ церк.-слав.). Чуб. I. 160. 2) Огорожа. *Ой у саду, в саду-винограду, там стоїть коник коло граду.* Чуб. V. 781.

Градівник, -ка, м. Знахарь, управляющій градомъ. Шух. I. 43.

Градиль, -ля, м. Гредиль, часть плуга, въ которую укрѣпляется **чересло.** Чуб. VII. 398.

Градки, -док, ж. мн. Ограда вокругъ церкви. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Градобоїця, -ці, ж. Побитый градомъ хлѣбъ. НВолын. у.

Градобойний, -а, -е. (О полѣ, лугѣ). Побитый градомъ. Черниг.

Градовый, -а, -е. Градовой. *Пищать, як дідько в градовій хмарі.* Ном. № 12890.

- Градус, -са, м.** Градусь. *Тепломір поділяють на 80 частин.... звуться градусами.* Ком. Р. II. 79.
- Градусник, -ка, м.** = **Тепломір.** *Тепломір деякі називають просто градусником.* Ком. Р. II. 79.
- Грайворон, -на, м.** = **Гайворон.** Вх. Пч. II. 9.
- Грайка, -ки, ж.** 1) Игра, партія гри. *Ходіт до мене на грайку.* Вх. Зн. 12. 2) Родь сильно жужжащей при полетѣ мухи. Вх. Зн. 12.
- Грайливий, -а, -е.** *Сверкаючий. Над ним яснее та холоднее небо, грайливе сонечко.* МВ. II. 113.
- Грайний, -а, -е.** *Искусный въ музыкѣ. Маєш же музики грайній? Маєш же сватоньки співній? Маєш же старости можній?* Гол. II. 665.
- Грак, -ка, м.** 1) Грачъ. *Од лівого виска він чорнявий як грак.* МВ. II. 182. 2) **Ловити граків** = **Гави ловити.** *Він граків ловить.* Ном. № 10925.
- Грак, меж. и пр.** = **Гряк и пр.** *Стук! грак! то й п'ятак.* Ном. № 10433.
- ГраMATика, -ки, ж.** 1) Грамматика. Ном. № 10439. 2) Третій изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.
- ГраMATик, -ка, м.** 1) Грамматикъ. 2) Ученикъ третьяго изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.
- ГраMATка, -ки, ж.** 1) Азбука, букварь. *Аз-буки, бери граMATку в руки.* Ном. 2) Поминальная книжечка. *Наняли тут по йому панахиду і у граMATку свою записали.* Кв.
- Грамітний, -а, -е.** Грамотный. Шух. I. 33.
- Грамота, -ти, ж.** 1) Грамота. *У руках царська грамота.* К. ЧР. 338. 2) Грамота, умѣнье читать и писать. *Уже воно й грамоти бралось.*
- Грамотка, -ки, ж.** Письмо. *Ой напишу я грамотку, пошлю післоньки до батенька.* Мет. 297.
- Грамузджа, -жі, ж.** = **Хмиз.** Вх. Уг. 234.
- Грана, -ни, ж.** = **Грань 3 = Жар.** Желех.
- Граната, -ти, ж.** Драгоцѣнный камень, гранатъ. *На шиї гранати, корали, дукачі, як жар горять.* Стор. II. 29.
- Гранатирь, -ря, м.** Гренадеръ. *Мене дано до гранатирів.* Федьк.
- Гранатовий, -а, -е.** 1) Гранатовый. 2) Цвѣтомъ похожий на гранатъ, темносиній, темнофіолетовый. *Мундір на нім гранатовий.* Чуб. У. 1084.
- Гранаточка, -ки, ж.** Форточка? *Приїзджає в подвіренько, поковтує в гранаточку: «Вийди, вийди, Романочку».* АД. I. 300.
- Гранистий, -а, -е** = **Гранчастий.** *Оті гранисті яблука такі квасні.* Черниг.
- Гранит, -ту, м.** Гранитъ. *Коріннями вчепилось у каміння і глибоко вросло аж до граниту.* К. Іов. 18.
- Границя, -ці, ж.** 1) = **Грянция.** *«Куди, синку, виїжаєш?» — За границю по дівицю.* Чуб. III. 464. 2) Исландскій мохъ, *Cetraria islandica* L. Вх. Зн. 12. Ум. **Граничка.** Вх. Лем. 405.
- Гранка, -ки, ж.** 1) = **Грань 2.** *Баня виведена скругла-гранчаста, — одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 45. 2) Чашечка, въ которой сидитъ орѣхъ. 3) Сортъ ячменя: *Hordeum distichum*, ячмень двурядный. Вх. Пч. I. 14.

- Грання, -ня́,** с. 1) Игра на інструментѣ. *Почули вони весільне грання. Драг. 111. Були танці під грання своїх музик. Левиц. Пов. 8.* 2) Дѣтскія игри.
- Гранчастий, -а, -е.** Многогранний, гранений. *Гранчаста пляшка. Св. Л. 226. Баня виведена скругла-гранчаста, — одна гранка більша, а друга менша. Св. Л. 25.*
- Гранчений хліб = Грінка 2.** Вх. Уг. 234.
- Гранчити, -чу, -чиш,** гл. = **Грінчити.** Вх. Уг. 234.
- Грань, -ні,** ж. 1) Межа, граница. *Саме на грані росте дуб. Лебед. у.* 2) Грань, боковая плоскість въ многогранникѣ. 3) Крупные горячіе уголья. *Каменец. у. ЕЗ. V. 194. Гн. II. 17.* 4) = **Границя 2**, *Cetrario islandica L.* Вх. Зн. 12. 5) Раст. *Sticta.* Шух. I. 22.
- Гранювати, -нюю, -еш,** гл. = **Граничити.** Конот. у.
- Граняк, -ка,** м. 1) Призма. Желех. 2) = **Грань 3.** Желех.
- Гранястий, -а, -е = Гранчастий.** *Пшениця граняста, а жито ні. Волинск.*
- Грап, -па,** м. Графѣ. *Левиц. I. 493. Стор. I. 152. Драг. 83. Лотоцький! не думай, що ти грап Потоцький, бо ти вех (паламарѣ) з села Бебех. Ном. № 5509. Поздоровляю ясновельможного пана грапа з іменинами. Рудч. Ск. II. 203.*
- Грапиня, -ні,** ж. Графиня. *Левиц. Пов. 316, 337. Мир. ХРВ. 333.*
- Грапський, -а, -е.** Графскій. ЗОЮР. I. 299.
- Грапчук, -ка,** м. Сынъ графа, молодой графѣ. Гн. II. 141.
- Грапщина, -ни,** ж. Графское імѣніе. Черк. у.
- Грасувати, -сую, -еш,** гл. Вытаптывать. *Татари стояли, копитами землю грасували. Тол. I. 101.*
- Грата, -ти,** ж. и пр. = **Грата и пр.**
- Грати, граю, -еш,** гл. 1) Играть на інструментѣ. *Бас гуде, скрипка грає. Ном. № 5736. Не в тую дудку грають. Ном. № 5092.* 2) Играть въ какую либо игру. *Ой та сіли вечеряти, по вечері в карти грати. Гол. I. 45. Собі очиці зав'язала і у панаса грати стала. Котл. Ен. I. 23.* 3) **Грати весілля.** Играть свадьбу. *Дай, Боже, знати з ким буду весілля грати. Ном. № 262.* 4) Дѣлать быстрыя, рѣзвыя движенія напр. летая. *У лузі маківка весною зацвіла... Бабок, метеликів над нею грає сила. Греб. 370. Як назліталось до неї тих відьом — сила! Давай його шукать; грали, грали по хаті, — ніяк не найдуть. Грин. I. 286.* О лошади: гарцовать. *Грайте, коні, під нами! Мил. 159. Грай, кониченьку, під молоденьким Богданком. Чуб. III. 281.* **Грати конем.** Гарцовать, скакать на лошади. *А поперед у Н коником грає, коником грає, мечем махає. АД. I. 6.* **Риба грає.** Рыба выбрасывается на поверхность воды. 5) **Язиком грати.** Льститъ, пресмыкаться. 6) **Море грає.** Море бушуєть. *У неділю вранці-рано сине море грало. Шевч. Як ось і море стало грати, великі хвилі піднялись, і вітри зачали бурхати, аж човни на морі тряслись. Котл. Ен. II. 6.* 7) **Сонце, зірниця, місяць грає.** Влеститъ, играетъ. *ХС. I. 75. По той бік Росі грала зірниця. Левиц. Сонце грає, вилискуєтьсѣ в дощових краплях. Ком. Р. I. 21. Красно грає весняне сонце на чистому небі. Мир. Пов. II. 41.* 8) **Грати в дзвони.** Звонитъ. *Весь день во всі дзвони грали. Гол. I. 64.* 9) О медѣ, пивѣ: бродитъ, играть. *Мед вже почав у бочці грати. Чи не той то хміль... що у пиві грає. АД. II. 77.*
- Гратися, граюся, -ешся,** гл. Играть, забавлятьсѣ. *Вовчиця на сонці з вовченятами граєтьсѣ. Рудч. Ск. I. 134. З собакою унучок грався. Шевч. 111.*
- Граття, -тя,** с. 1) Игра на інструментѣ. *Лебед. у.* 2) Игра (забава). *З граття то й лихо буває: у нас два парубки боролися, та й руку один виломив. Пирят. у.*

Грахвин, -на, м. Графинь.

Грач, -ча, м. 1) Игрокъ. Чуб. III. 45, 46. *Ні грач, ні помагач*. Ном. № 6544. 2) Музыкантъ. *Які грачі, шані й танці*. Новомоск. у.

Грашка, -ки, ж. = **Играшка**. Встрѣчено только у М. Вовчка. *Спродавалися ласоці й грашки*. МВ. III. 32.

Гребання, -ня, с. Брезганіе, пренебрежете.

Гребати, -баю, -еш, гл. Брезгать, пренебрегать. *Ти гребаш мою рукою, моім товариством*. Стор. МПр. 10.

Гребелька, -ки, ж. Ум. отъ гребля.

Гребельний, -а, -е. Относящійся къ плотинѣ, плотинный.

Гребелюк, -ка, м. Пт. = **Берегуля**. Вх. Пч. II. 12.

Гребенатий, -а, -е. Имѣющій гребень. *Кури білі, чорні, гребенаті*. Мил. М. 51.

Гребено, -на, с. То же, что и **гребінка** — для расчесыванья овечьей шерсти. Вх. Лем. 405.

Гребенчук, -ка, м. Родъ растенія, похожаго на тернь. Черном.

Гребенюк, -ка, м. = **Гребелюк**. Вх. Пч. II. 12.

Гребенястий, -а, -е = **Гребенатий**. *Несло на гребенястій хвилі*. Мир. ХРВ. 359.

Гребець, -бця, м. 1) Работникъ, сгребаящій сѣно. Левч. 135. Грин. III. 128, 129. *Хто йде — горох скубне: гребець скубне у жменю; іде косарь і жнець, — нагарбають в кишеню*. Г Арт. (О. 1861. III. 95). 2) Гребець, лодочникъ. Стор. II. 138. Ум. **Гребчик**. *Пішла заміж за гребця, за гребчика молодця*. Чуб. V. 924.

Гребінець, -нця, м. Гребенка, гребень, гребешокъ. Вас. 164. *Стояла Мар'я під вінцем, розчесала русу косу гребінцем*. Чуб. III. 207.

Гребінище, -ща, с. Ув. отъ гребінь. *Бери, милий, днище й гребінище*. Чуб. V. 1074. Ум. **Гребінищечко**. *Я робити прийшла — із днищечком, з гребінищечком*. Грин. III. 655.

Гребінка, -ки, ж. 1) Гребенка для расчесыванія льна, конопли, шерсти. Вас. 200. Чуб. I. 114. Чуб. VII. 409. *Виносить вона... гребінку, що коноплі чешуть*. Грин. II. 346. 2) Уткущихъ ковры: «небольшая зубчатая гребнеобразная деревянная колотушка, которою присаживаютъ нити утка ковра по мѣрѣ выполнены рисунокъ». Вас. 171. 3) = **Решітка 5**. Шух. I. 167. 4) Родъ орнамента въ писанкѣ. МУЕ. I. 190. Ум. **Гребіночка**.

Гребінний, -а, -е. 1) Относящійся къ гребню, гребеночный. 2) Гребінне полотно. Самое толстое полотно. Подольск; г. Полотно болѣе тонкое, чѣмъ воловина. Вх. Зн. 5. Полотно = **Дванадцятка**. МУЕ. III. 19.

Гребінник, -ка, м. 1) Дѣлающій гребешки, гребеночникъ. Лебед. у. 2) = **Гравилат**, *Geum urbanum* L. ЗЮЗО. I. 124.

Гребінниця, -ці, ж. Самое толстое полотно. Подольск. г.

Гребіночка, -ки, ж. 1) Ум. отъ гребінка. 2) Родъ орнамента въ вышивкѣ. Залюбов.

Гребінчастий, -а, -е. 1) = **Гребенатий**. 2) **Гребінчості уставки**. — уставки съ особаго рода узоромъ, вышивкой. Kolb. I. 49. См. **Гребіночка 2**.

Гребінь, -ня, м. 1) Прядильный гребень. Чуб. VII. 409. Вас. 200. *Позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прядти*. Рудч. Ск. I. 178. 2) Гребенка, гребешокъ. *То йому так потрібно, як лисому гребінь, сліпому дзеркало*. Ном. 3) Доска съ зубьями, составляющая часть каблука. См. **Каблук 2**. Шух. I. 228. 4) Подобная гребню часть решітки. См. **Решітка 5**. Шух. I. 167. У Вх. Зн. 12 = **решітка 5**. 5)

Гребень, верхня грань вещи, стоячая полоса, напр.: гребень на крышѣ. (Залюбов.). Шух. I. 91, 117. *Клуню покриєш стару, та на коморі гребінь виложиш.* О. 1862. IX. 7. Гребень горы или подобнаго ей возвышенія. *З того боку — провалля і з сього боку провалля, а по середині гребінь.* Грин. II. 59. Гребень волны. *Од берега до берега на Дніпрі появилсь білий гребінь, неначе біла грива величезного коня.* Левиц. Пов. 351. 5) Украшеніе на нижней части мѣдной курительной трубки. Шух. I. 276. 6) Гребешокъ на головѣ птицѣ. Ум. **Гребінець, гребінчик.** Ув. **Гребінище.** *Бери, милий, днище й гребінище.* Чуб. V. 1074. 7) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 190.

Гребка, -ки, ж. 1) Весло. Манж. 179. *Гребці запустили гребки в воду.* Левиц. Пов. 350. **Сідай на гребку.** Садись на весла. 2) Машина для сгребанія сѣна. Лохв. у.

Греблиця, -ці, ж. Скребница. Вх. Зн. 12.

Греблі, -лів, мн. = **Граблі.** Шух. I. 169.

Гребло, -да, с. 1) = **Греблиця.** Вх. Зн. 12. 2) Орудіе на подобіе грабелъ (вмѣсто зубцевъ дощечка шириною въ вершокъ), употребляемое для сгребанія соли въ лиманяхъ. Черном.

Гребля, -лі, ж. Плотина. *Тиха вода греблі рве.* Ном. № 3030. Ум. **Гребелька.** *Водиця гребельку прорвала.* О. 1861. IV. 62.

Гребляний, -а, -е. Плотинный. **Гребляний млин.** Водяная мельница съ плотиною. Вас. 172.

Гребня, -ні, ж. Дѣйствіе гребущаго весломъ, гребля. *Така вже з тебе і гребня: сідай краще на правило.*

Гребовицький, -а, -е. Относящійся къ **гребовиц'ѣ.** *Пісні гребовицькі.* Грин. III. 127.

Гребовиця, -ці, ж. 1) Сгребаніе сѣна, гребля. *На гребовицю витало десять дівчат.* 2) Время сгребанія сѣна. Чуб. VII. 419. *Це було саме в гребовицю.*

Гребти, -бу, -беш, гл. прош. вр. **гріб, гребла, гребло.** 1) Грестъ (весломъ). *Так гребе, що страх, човном.* Рудч. Ск. I. 206. *І стали веслами гребти.* Котл. Ен. II. 8. **Гребти у ход.** Грестъ прямо впередъ; **з під човна гребуть,** чтобы поворотить лодку; через **обшивку** — для быстрого хода. Вас. 189. 2) Сгребать (о сѣнѣ). *Дівчата на луці гребли, а парубки копиці клали.* Шевч. 453. 3) Рыть, разгребать. *Собаки лапами гребуть.* Ном. *Курка що гребе, то все на себе.* Ном. № 9740. *Кінь гребе копитом.*

Гребтися, -буся, -бешся, гл. 1) Грестъ весломъ. *Богу молись, а до берега гребись.* Ном. № 160. 2) Рыть, разгребать. *В розкинутому сіні греблись кури.* Левиц. I. 195. *Квочки гребтимуться у грядках.* Грин. I. 20.

Гребувати, -бую, -єш, гл. = **Гребати.**

Гребчик, -ка, м. Ум. отъ **гребець.**

Греготіти, -чу', -тиш, гл. О лебедѣ: кричать. *Я (лебідь) раннім ранком, як займається світ і вода починає жевріти, голосно грегочу світу на добридень.* О. 1862. VII. 48.

Грезен, -на, м. Виноградная кисть, гроздь. Угор.

Грезет, -ту, м. Парча, газетъ. *Глянь на себе: вся в перлах.... грезеті, в оксамиті.* Стор. II. 216.

Грезетовий, -а, -е. Парчевый, газетовый. Котл. Ен. Слов. 7. *Взяла очіпок грезетовий.* Котл. Ен. I. 12.

Грек, -ка, м. Грекъ. Ном. № 12326.

Грекиня, -ні, ж. Гречанка. Грек розказував про східні гареми, про афинських грекинь. Левиц. Пов. 13.

Греміти, -мяю, -миш, гл. Гремѣть, издавать сильный, раскатистый звукъ. Грім гремитъ. Ой стучить гремишь з поля сторожа. Чуб.

Гремотати, -чу́, -чеш и гремотіти, -чу́, -тиш, гл. = Грімотати.

Грений, -а, -е = Гряний.

Гренуха, -хи, ж. Пѣсня, которую поють на Троицкія святки. Желех.

Грецило, -ла, с. Квасцы. Шух. I. 254. См. **Галун.**

Грець, -ця, м. 1) Музыкантъ, игрокъ. О. 1862. V. Кух. 34. *Ні швецъ, ні мнецъ, ні в дуду грець.* Ном. № 2965. 2) = **Герецъ.** *Петро почав козацький грець.* К. ЧР. 166. 3) Апоплексическій ударъ, параличъ, пострілъ. *Грець тебе побивай.* Посл. *Щоб тебе грець попоносив на вилах.* Грин. I. 246. *Шоб його кінський грець узяв.* Мнж. 165.

Грецький, -а, -е. 1) Греческій. *Хто не пізнає самих таки греків в грецьких богах ?* Левиц. Світ. 5. *Слово чужоземне, воно позичене з грецької мови.* Ком. Р. II. 57. **Грецький оріх.** Раст. *Suglans regia.* L. ЗЮЗО. I. 125. 2) Гречневый. *Залізний ток, свиний перескок, а грецький посад* (сковорода, сало і млинці). Ном. ст. 301. № 402.

Гречаний, -а, -е. 1) Гречневый. *Гречана каша сама себе хвалить.* Ном. № 2563. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. **Наказав три мішки гречаної вовни.** *Пустяковъ, небылицъ наговориль.* 2) О медѣ: собранный пчелами съ гречи. *Давай, діду, меду!.... Пішов, одрізав йому забоцень такого вже гарного, гречаного.* ЗЮЗР. L 134. 3) О лошадиной масти: по бѣлой шерсти коричневья пятнышки. *Гречаний кінъ.*

Гречаник, -ка, м. 1) Родъ хлѣба изъ гречневой муки. Чуб. VII. 445. Сим. 15. *Невістки напекли гречаників.* Рудч. Ск. II. 101. 2) Въ загадкѣ: человекъ. Ном. ст. 294, № 122. 3) Названіе пѣсни. *Почали співати «Гриця» потім «Бурлаку», «Чоботи» і «Гречаники».* Левиц. I. 349.

Гречаниця, -ці, ж. Гречневая солома. Желех. НВолын. у.

Гречанка, -ки, ж. = Гречаниця. Желех.

Гречва, -ви, ж., соб. Греки. *Се ж не сама татарва; є тут і гречви достолиха.* Екатериносл. г.

Грече, нар. = Грече. Маркев. 104.

Гречечка, -ки, ж. Ум. отъ Гречка.

Гречизна, -ни, ж. Греческій языкъ, литература. *Не дарма в Віттемберзі ти гречизни жував.* К. ЦН. 172.

Гречий, -а, -е = Гречий.

Гречина, -ни, ж. Одно зерно гречи. *Візьми.... три гречини і посади.* Грин. II. 329. Ум. **Гречинка.** Грин. I. 212.

Гречисько, -ка, с. = Гречківка. Вх. Зн. 12.

Гречище, -ща, с. = Гречківка.

Гречка, -ки, ж. Греча, гречиха-растєніє. *Вродила йому така гречка, що на все поле.* Рудч. Ск. II. 207. **Греча-зерно.** *Розсипав гречку.* Мн. **Гречки.** *Посѣвы гречихи. Та й гречки гарні цей год.* 2) Раст.: а) — **дика, польова.** *Capsella bursa pastoris.* Вх. Пч. Т. 9. ЗЮЗО. I. 114. б) — **дика.** *Rumex acetosa.* Вх. Пч. I. 12. 3) Коричневья крапинки по бѣлой лошади. *Коненя мале, сухе, та таке пархате, що аж гречкою усипане.* Рудч. Ск. II. 175. 4) **Нехай буде гречка.** *Пусть будетъ по твоему. Нехай буде гречка, аби не суперечка.*

Ном. № 4965. 5) **Скакати у гречку**. Нарушать супружескую вѣрность. 6) **Перегнати через гречку**. Задать трепку. Ном. № 3632. Слм. VIII. Ум. **Гречечка**. Грин. III. 54.

Гречківка, -ки, ж. Поле, на которомъ растеть или росла греча. Вас. 196.

Гречків'я, -в'я, с. = **Гречківка**. Вас. 196. *На гречків'ї жито посіяв*. Волч. у.

Гречкосій, -сія, м. 1) Сѣющій гречу. 2) Хлѣбопашецъ, земдедѣлецъ. *Ізнову шкуру дерете з братів, незрячих гречкосіїв*. Шевч. 3) Насѣк. Anisoplia. Галиц. Вх. Пч. II. 26.

Гречний, -а, -е = **Гречний**. *Убірайся, виряжайся, гречка панно, з нами*. Гол. IV. 348.

Гречність, -ности, ж. = **Гречність**.

Гречух, -ха, м. Насѣк. Anisoplia fruticola. Вх. Пч. I. 5. См. **Гречкосій 3**.

Гречушка, -ки, ж. (Чаще мн. **Гречушки**.) Блинчикъ изъ гречневой муки.

Гриб, -ба, м. 1) Грибъ. *Ні риба, ні м'ясо, а щось наче гриб*. Ном. 7615. *Щасливому по гриби ходити*. Ном. 2) Бѣлый грибъ. Лохв. у. Ум. **Грибок, грибочок**.

Грибно, нар. Обильно на грибы. *Коли грибно, так і хлїбно*. Н. Посл.

Грибовище, -ща, с. Мѣсто, гдѣ растуть трибы. ЕЗ. V. 167.

Грибок, -бка, м. Ум. отъ **гриб**.

Грибочок, -чка, м. Ум. отъ **гриб**.

Грива, -ви, ж. 1) Грива. *Стоїть кїнь з золотою гривою*. Рудч. Ск. I. 104. 2) Переносно: большіе волосы. *Ухопив за чесну гриву*. Ном. № 3992. 3) Кучка травы; не захваченная при косьбѣ косою. Ном. № 10185. 4) = **Гривка 2**. Им. 179. Ум. **Гривка, гривонька, гривочка**. Грин. III. 677, 518.

Гривак, -ка, м. Сизый голубъ, вяхиръ, Columba palumbus. Вх. Пч. II. 9.

Гривань, -ня, м. 1) Конь, имѣющій большую гриву. 2) Переносно: длинноволосый человекъ.

Гривастий, -а, -е = **Гриватий**. *Два бахмати, гривасті ступаки шли під ними*. К. МБ. XI. 143.

Гриватий, -а, -е. Длинногривый. *Кїнь гриватий*. 2) Переносно: длинноволосый.

Гривач, -ча, м. 1) = **Гривань**. 2) Дикій голубъ.

Гривеник, -ка, м. Гривенникъ, монета въ 10 коп.

Гривенний, -а, -е. Трехкопеечный (отъ гривня). *Роздавала гривенні свічечки і все з зеленого воску*. Кв.

Гривенька, -ки, ж. Ум. отъ **гривня**.

Гривий, -а, -е = **Гливий**. *Кїнь гривий*. Федьк. I. 7.

Гривина, -ни, ж. Узкая полоса травы, оставляемая на сѣнокосѣ въ видѣ межи. Мнж. 178.

Гривиця, -ці, ж. = **Грива 3**. Драг. 243.

Гривичка, -ки, ж. Бордюрь у цвѣточной клумбы, сдѣланный изъ дерну. *Кінчали в садку ту гривичку, що біля грядочок, обкидати дерном*. Новомоск. у.

Гривка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **Грива**. 2) Одно полотнище плахти отъ таліи до косточекъ ногъ. Вас. 169. *А я тую плахту шануватиму, із припічка горшки вийматиму, гривками лавки стиратиму*. Мил. 84.

Гривкастий, -а, -е = **Гривастий**. Вх. Лем. 424. **Голуб гривкастий** = **Гривак**. Вх. Лем. 405.

Гривко, -ка, м. Имя собаки. *Ве один пес Гривко*. Ном. № 5510. *А Гривко аж двері гризе*. О. 1862. IV. 94.

Гривнок, -ка, м. = **Гривак.** Вх. Пч. II. 9.

Гривня, -ні, ж. 1) Мѣдная монета въ 3 к., въ иныхъ мѣстностяхъ 2 1/2 коп. О. 1861. XI. 109; 1862. IV. 94. *Став у брамі з мішком грошей і усім дав по гривні.* Рудч. Ск. II. 163.

Сказав на гривню правди. Ном. №6900. 2) — **золота.** Червонець? *Обдарована Марусенька гривнями золотими, талярами битими.* Лукаш. 153. Ум. **Гривенька.** *Наш пан дав по гривеньці, пані п'ятака.* Чуб. III. 242. Ув. **Гривняка.** Г. Арт. (О. 1861. III. 112). *Ентелові ж дав на кабаку трохи не цілую гривняку.* Котл. Ен. II. 24.

Гривонька, -ки, ж. Ум. отъ **Грива.**

Гривочка, -ки, ж. Ум. отъ **Грива.**

Грида, -ди, ж. = **Гряда 4.** Вх. Зн. 12.

Гридка, -ки, ж. Часть рала = **Жердка 3.** Чуб. VII. 400.

Грижа, -жі, ж. Печаль, огорченіє, терзаніє. *Доков я ся не оженив, не мав же я грижі.* Гол. I. 230. *Ой має він на сердечку та й велику грижу.* ЕЗ. V. 25.

Грижпан, -на, м. Воль известной (какой?) масти. КС. 1898. VII. 42.

Гриз, -зу, м. Смѣшанная съ дертью и мякиною соль, которую даютъ овцамъ.

Гриза, -зи, ж. 1) Брань, ссора. *Соловейків обминала, щоб тільки не було меж нами тієї гризи, тієї змажки та лайки.* Левиц. Пов. 338. *Там у їх гриза така завелася.* Черк. у. 2) = **Гризота = Грижа.**

Гризанина, -ни, ж. Ссора, перебранка. *Брати, як посварилися, то й досі іще між їми гризанина.*

Гризачка, -ки, ж. Рѣпа. Brassica rapa L. Вх. Зн. 59.

Гризище, -ща, с. Ув. отъ **гризь.** Мил. М. 55.

Гризня, -ні, ж. = **Гриза.** Мир. Пов. II. 42. *Остигло йому слухати жінчину гризню.* Грин. II. 165.

Гризота, -ти, ж. 1) = **Грижа.** Каменец. у. 2) Ссора. *Соловейків обминала, щоб не було між нами тієї гризоти, тієї змажки та лайки.* Левиц. ПЙО. I. 362.

Гризти, -зу, -зеш, гл. 1) Грызть, кусать. *Нехай коза іде билини гризти.* Рудч. Ск. I. 46. *Кістки гризти.* Ном. № 8705. 2) Бранить, пилить. *Так що-дня гризе мене, що хоч тікай з хати.* *Гризти голову.* *Распекать, бранить, пилить.* *Спускайся з гори тихіше вниз, щоб ніхто голови не гриз.* Ном. *Увійшов старий чогось у хату, а вони й почали гризти йому голову.* Грин. II. 153. 3) Мучить, гнести, не давать покою. *Совість не дає мені спокою: гризе мене і день, і ніч.* Стор. *Гризе мене одна думка.* Г. Бар. 295. 4) Тереть, жать, (ногу, об'є обуви). *Коли б мі гриз чобіт, то б і не жаль, а то ходак та й ще не так.* Ном. № 7350.

Гризтися, -зуся, -зешся, гл. 1) Кусаться, грызться. *Де пси свої гризуться, там чужий не мішайся.* Ном. № 9449. 2) Ссориться, браниться. *Чоловіче — голубчику, не буду до віку з тобою гризтись.* Рудч. Ск. II. 133.

Гризун, -на, м. Мертворожденный ребенокъ. Александров. у.

Гризучка, -ки, ж. = **Гризачка.** Вх. Зн. 59.

I. Гризь! меж. Выражаетъ грызеніє. Мнж. 26. *Маня і справді, мов мишка, вхопила двома полюшками ядерце, мов та лапками, і гризь його!* Сим. 210.

II. Гризь, -зя, м. и -зі, ж. 1) Ревматизмъ, ломота въ суставахъ. Маркев. 91. *Почне ломить руку або ногу, поки зробиться гризь.* Мил. М. 53. *У сього гризю дев'ять зубів.*

- Мил. М. 55. 2) Пупочная грыжа. Мил. 31, 32, КС. 1893. VII. 80. Ув. **Гризище**. Мил. М. 55; Грин. II. 43.
- Гризюка, -ки, ж.** Сварливый человекъ или женщина. *Та годі вже тобі, гризюко, гризтись*. Полт.
- Гримати, -маю, -еш, гл.** = **Грімати**.
- Гриматися, -маюся, -ешся, гл.** Сердиться. *Бог гримається*. Ном. № 564.
- Гримнути, -ну, -неш, гл.** = **Грімнути**.
- Гримотати, -мочу, -чеш, и гримотіти, -чу́, -тиш, гл.** = **Грімотати**.
- Гринджоли, -джол, м. мн.** = **Гринджоли**.
- Грип, -па, м.** Птица, грифъ. *На дереві грипнята, а грип, видно, полетів*. Чуб. II. 327.
- Грипа, -пи, об.** Неповоротливый человекъ, неуклюжая толстая женщина. Черк. у. Чуб. VII. 575. *Така грипа; як іде, то й земля гуде*. Новомоск. у. Ув. **Грипище**. Новомоск. у.
- Грипеня, -няти, с.** Птенець грифа. *На дереві грипнята, а грип, видно, полетів*. Чуб. II. 327.
- Грипик, -ка, м.** Та часть скрипки, гдѣ привязаны струны, за подставкою. Новомоск. у.
- Грисяк, -ка, м.** Родъ хлѣба. *Мужик та був дуже бідний, і в нього тільки може й було, що єден хлѣб-грисяк*. Грин. I. 71.
- Грицарня, -ні, ж.** = **Глицарня**. Полт.
- Грицик, -ка, м.** Родъ растенія, стебли котораго употребляются въ пищу. *Пішли дівчата по грицики на доли*. Грин. I. 31.
- Грицки, -ків, м. мн.** Раст. *Cirsium sanum*. МВ. ЗЮЗО. I. 118.
- Грище, -ща, с.** Игрище, мѣсто для игры; праздничныя забавы молодежи. Мил. 61. *Вари, мати, вечеряти, я піду на грище: уже ж мені наскучило пребісяче днище*. Грин. III. 647. *На грищі співала*. Греб. 398.
- Грїб, гробу, м.** 1) Могила. Мет. 399. *Знайшли батьків грїб і одкопали його аж до труни*. Грин. II. 186. *На тім гробі, де дурень був закопаний, виросла бугила*. Рудч. Ск. I. 157. *Зробили домовину, по домовині припустили і грїб*. Драг. 103. *А збіглися джумаченьки та під могилочку, викопали грїб глибокий*. Рудч. Чп. 167. **Гроби**. Кладбище. Грин. I. 50. 2) мн. **Гроби**. Родъ игры, въ которой одна пара играющихъ ловить двѣ другія. Чуб. III. 89. Кв. П. II. 100. Ив. 55. Игра эта называется еще **роби**. (См. **Роб 3.**) **Гроби** испорченное **роби**? Ум. **Гробик, гробок**. *Гробок запав*. Харьк. г. Гробочок. Гол. I. 229. См. **Гробки**.
- Грїбнути, -бну, -неш, гл.** Гребнуть. *Такого багато сього году жаб: що грїбниш з землі картоплю, то й жаба*. Харьк. у.
- Грїдушки (шок, ж?).** Передня части кептара. Шух. I. 122.
- Грїзд, грозду, м.** Пробка. Шух. I. 101.
- Грїзен и грїзний, -а, -е.** Грозный, свирѣпый. МУЕ. III. 136. *Здрїгнеться од його грїзного голосу*. К. ЧР. 219. *Тую галеру з грїзної гармати привітайте*. АД. I. 217.
- Грїзно, нар.** Грозно. *Став на ляхів грїзно гукати*. ЗОЮР. I. 205.
- Грїзьба, -би, ж.** Угрозы. *Від постраху, від грїзьби стуманіють*. К. Іов. 58. *Ні батькова грїзьба, ні материна умова нічого не подіють з таким гульвісою*. Мир. ХРВ. 132.
- Грїло, -ла, с.** Громадина. *Там таке грїло, ця баба*. Лубен. у. Ув. **Грїлище**.

- Грім, грому**, м. 1) Громъ. *Грім такий, що хоч тури гони, то не почують.* Ном. № 562. *Козак не боїться ні тучі, ні грому.* Ном. № 763. *Бодай мене громи вбили, коли м не єсть тобі милий.* Чуб. V. 235. 2) Раст. *Heruiaria glabra* L. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Громик**. Мет. 259.
- Грімак, -ка**, м. Кусокъ льда, употребляемый для того, чтобы спускаться на немъ съ горки. Сим. 159.
- Грімання, -ня**, с. 1) Грохоть, грохотаніе. 2) Сердитый крикъ, брань. 3) Удары, битье.
- Грімати и гримати, -маю, -еш, грімнути и гримнути, -мну, -неш**, гл. 1) Гремѣть, загромѣть, грохнуть, загрохотать. О громѣ, огнестрѣльномъ оружїи и пр. *Грім що гримне, в берег гряде — з пуці полум'я прогляне.* Могил. 117. *Двері гримли серед хати.* Федьк. I. 114. О стрѣльбѣ чаще: **грімати**. *Із дванадцяти штук гармат грімали.* АД. I. 217. *Задзвонили в усі дзвони, гармата грімала.* Шевч. 574. *Три дні грімали самопали.* К. ЧР. 105. 2) Кричать, крикнуть сердито. *Не на те я дочку викохав, — грімнув батько, — щоб я її першому пройдисвіту мав оддати.* МВ. II. III. *Як я з тебе сміюся? — гримнув дід.* Рудч. Ск. II. 131. — **на кого**. Кричать, крикнуть на кого, бранить. *Коли б же на мене одну, а то й на свою рідну матір грімає.* МВ. I. 26. 3) Ударять, ударить сильно. *Як гримнув мене по спині.* Рудч. Ск. I. 23. Также съ удареніемъ на предпоследнемъ слогѣ. *Нелепом міжи плечі грімає.* ЗОЮР. I. 18.
- Грімач, -ча**, м. Ворчунъ. Желех. МВ. I. 137.
- Грімій, -мія**, м. Гремящій (о Зевесѣ). *Як буря налетів на їх і громом не так би Зевс грімій, як він, торохнув.* К. ЦН. 194.
- Грімкий, -а, -е**. 1) Звучный, громкій. *Грімкїі рушниці.* ЗОЮР. I. 136. 2) Громко говорящій. *Грімкий чоловік.* Черк. у. 3) Громовой, обильный громомъ, грозный. *Грімке літо.* НВол. у.
- Грімко**, нар. Звучно.
- Грімний, -а, -е**. Грозный, громовой. *Звертається до козаків понуро і з грімкою мовою.* Стор. МПр. 161.
- Грімниця, -ці**, ж. 1) Ударъ грома? Молнія съ громомъ? *Блиснула грімниця із чорної хмари.* К. Досв. 9. 2) Свѣча, зажигаемая во время грома (согласно народному вѣрованію). Черниг. 3) = **Громниця**.
- Грімно**, нар. О звукѣ: сильно, громко. *Стукнув у віконечко грімно.* Радом. у. *Починай, Солохо, — ти ж громній співаєш.* Сосн. у.
- Грімнути**. См. **Грімати**.
- Грімотати, -чу, -чеш**, гл. и **грімотіти, -чу, -тиш**, гл. Грохотать, гремѣть. Мнж. 22. *Коли це стукотить-грімотить, кобиляча голова біжить.* Рудч. Ск. II. 66. *Тоді мене, моя мила, ждати-підждати, як стане по небу грім грімотати:* Мет. 452.
- Грімотня, -ні**, ж. Грохоть. Левч. 29.
- Грімучий, -а, -е**. Гремящій. *Ой ні, не татаре, — християнська сила, мов хмарами грімучими, табор обложила.* К. Досв. 7.
- Грінка, -ки**, ж. 1) Ломоть, кусокъ. Шух. I. 144. *Молила сі Богу і все пила склінку води і їла грінку хліба на день.* Гн. II. 98. 2) Гренокъ. Ном. № 12291. *Просіяне з ушками, з грінками.* Котл. Ен. V. 14. 3) Корзинка подсолнечника. Харьк. 4) Пучекъ орѣховъ на деревѣ. *Оріхи так грінками й висять.* Борз. у. 5) **Добру грінку убити, піймати**.

Выиграть что-либо. Ном. № 10594. То же значеніє **грінка йому впала**. Ном. № 10594. *Дідону мав він мов за жінку, убивши добру в неї грінку*. Котл. Сн. I. 25.

Грінчити, -чу, -чиш, гл. Поджаривать (хлѣбъ). Угор.

Грїсвиця, -ці, ж. Промежуточная полоса между двумя рядами посадки на бахчѣ. (Залюб.).

Грїти, -грїю, -еш, гл. 1) Грѣть, нагрѣвать, согрѣвать. *Піч топлю, руки грїю*. Ном. № 12538. *Чужий кожух не грїє*. Ном. № 9652. *Ой. місяцю, місяцю! світиш, та не грїєш, — даремне в Бога хлїб їси*. Ном. № 596. *Окропи грїть*. Рудч. Ск. I. 137. **Грїти самоварь**. Ставить самоварь. Пятигорск. окр. 2) Бить, колотить. *Отець Хведор грїв та грїв його по всьому*. Левиц. I. 535. 3) — **поклони**. Бить съ усердіємъ поклони. *Грїє перед тим хрестом поклони*. Мнж. 92. 4) — **чуприну**. Потѣть отъ усилій, силиться. *Нащо, про що тобі над цим чуприну грїть?* Г. Арт. (О. 1861. III. 112). **Грїти гадюку за пазухою**. Отогрѣть змѣю на груди, приласкать неблагодарнаго. Ном. 5) **Грїти надїю**. Поддерживать надежду въ комъ. *Нехай радїє, поки надїю серце грїє*. Шевч.

Грїтися, грїюся, -ешся, гл. 1) Грѣться, нагрѣваться, согрѣваться. *Грївся коло багаття*. Єв. Мр. XIV. 54. 2) О животныхъ: состоять въ случкѣ. *Вовки грїються два тижня перед хрещенням*. Киев. у.

Грїх, -ха, м. 1) Грѣхъ. *Як не прийме Біг грїхи за жарт, то буде шелесту багато*. Ном. № 108. *Незнай грїха не чинить*. Ном. № 106. *Б'ють не ляхи, а наші грїхи*. Ном. № 866. *Де грїх, там і покута*. Ном. № 124. 2) Вина. *Батько Настусин радїє, що без його грїха сталося таке Грицькові: без вісти зник, вовкулакує*. Г. Барв. 452. Ум. **Грїшок, грїшечок**. *На душечку спасеня, грїшечків отпущение*. ЕЗ. V. 106.

Грїховний, -а, -е. Грѣховный, грѣшный. *Грїховного пестування старе тіло просить*. Шевч. 403.

Грїховно, нар. Грѣховно, грѣшно. К. МХ. 18.

Грїховода, -ди, м. и ж. Грѣховодникъ, грѣховодница. Желех. *О ви, грїховоди!* НВолын. у.

Грїховодство, -ва, с. Грѣховодничанье. *Там тільки пустота та грїховодство*. Кв.

Грїхувати, -хую, -еш, гл. — **на кого**. Считать виновнымъ кого. *Грїхують на пана і наші дворові, що землі не дано*. Харьк. г.

Грїхуватися, -хуюся, -ешся, гл. Считать грѣхомъ, почитать себѣ за грѣхъ. *Я грїхувався воза мастити в недїлю*. Каменец. у.

Грїш, гроша, м. 1) Денежка, полкопейки, грошъ. *Багацько, як за грїш маку*. Ном. 2) Деньги. *Грїш круглий, — роскошиться*. Ном. № 9924. Ум. **Грошик**. *З кошиком та з грошиком*. Ном.

Грїшечок, -чка, м. Ум. отъ грїх.

Грїшитель, -ля, м. Творящій грѣхъ, грѣшащій. КС. 1883. II. 470.

Грїшити, -шу, -шиш, гл. 1) Грѣшитъ. *Хто спить, той не грїшить*. Ном. № 11291. 2) **Грїшити на кого**. Подозрѣвать кого, взводить напраслину, грѣшитъ. *Не грїши на Бога — чорт діти забрав*. Ном. № 933.

Грїшка, нар. (Дѣтск.). Грѣшно. О. 1862. IX. 118. *Так грїшка робить, а то бозя скара*. Ном.

Грїшний, -а, -е. 1) Грѣшный. *Орудую ними, як чортяка грїшними душами*. Ном. № 1083. *Пани тільки грїшні, а мужики кругом безгрїшні — ні грошей, ні грїхів*. 2) **Куди тобі грїшному!** *Куда тебѣ несчастному!* 3) **Грїшна** — съ подразумѣваемымъ

существительнымъ: **горілка**. Водка. *Не став уже й у грішну вкидатись*. О. 1862. VIII. 29. Ум. **Грішненький**.

Грішник, -ка, м. Грѣшникъ. Ном. № 5098.

Грішниця, -ці, ж. Грѣшница. Св. Л. VII. 37.

Грішницький, -а, -е. Приналежащій, относящійся къ грѣшнику; грѣшничій.

Зникнете на грішницькій дорозі. К. Псал. 4.

Грішно, нар. Въ грѣхахъ, грѣша. *Грішно живе*.

Грішок, -шка, м. Ум. отъ гріх.

Гробак, -ка, м. Червякъ, личинка насѣкомаго. *І квасницю гробак гризе*. Ном. № 9796. Ум. **Гробачок**.

Гробарь, -ря, м. Могильщикъ, гробокопатель. Вх. Зн. 51. *Дістали від гробаря кістку з мерця*. ЕЗ. V. 186. *Була раз холера, і вмірало дужо людей. Так гробар дужо мусів гробів копати*. Гн. II. 254.

Гробки. См. **Гробок**.

Гробний, -а, -е. Гробовой, могильный. *Годі його буде і до гробної дошки забути*. Федьк.

Гробниця, -ці, ж. Гробъ. *Чорним оксамитом гробницю вибив*. Чуб. V. 776.

Гробовий, -а, -е. Могильный, гробовой. *Треба бідувати до гробової дошки*. Ном. № 2436.

Гробовик, -ка, м. *Як гробовики, ховаються по горищах, по погрібах..., переховують чуже, награвлене добро*. Мир. ХРВ. 321.

Гробовище, -ща, с. = **Кладовище**. О. 1861. XI. Св. 41. *Так ну ж тут шку доживать, щоб не на другім кладовищі, а на знакомім гробовищі з батьками вкупі почивать*. Мкр. Г. 63. *Обкопане ровом городянське гробовище з гостроверхою церквою, вкрите зеленим тонконогом і сизою чапалоччу та рясне хрестами*. О. 1862. IX. 61. *Чума з лопатою ходила та гробовище рила, рила*. Шевч. 544.

Гробок, -бка, м. Ум. отъ гріб. Могила, могилка. *Полковник остався почувать на гробках.... Узав сідло, положив на гробок і ліг на йому*. Грин. I. 50. **Гробки = Гроби = Гробовище = Кладовище**. Мнж. 178. Левиц. I. 117. *На гробках посідали*. Черниг.

Гробокоп, -па, м. Гробокопатель. Пятигорск. окр.

Гробокопатель, -ля, м. = **Гробокоп**. *Гробокопатели в селі волочуть трупи ланцюгами*. Шевч. 545.

Гробочок, -чка, м. Ум. отъ гріб.

Гроза, -зи, ж. 1) Гроза. *Гроза буде*. Ком. Р. II. 56. 2) Угроза. *Подививсь на його з грозою*. Кв. 3) Громадина. Вх. Зн. 12.

Грозд, -ду, м. = **Чіп 1**. Шух. I. 250.

Грозенце, -ця, с. Ум. отъ грозно.

Грозно, -на, с. 1) Виноградъ. Угор. 2) — **дик**. Дикій виноградъ, Ampelopsis hederacea. Вх. Уг. 236. 3) Кисть (винограду). *Грозно вінограду*. Вх. Уг. 234. Ум. **Грозенце**. Желех.

Грозьба, -би, ж. = **Грізьба**. *Ні прозьби, ні грозьби не чув*. МВ. II. 45. *Та й просила нас грозьбою і прозьбою, щоб привезли галочку із собою*. Грин. III. 484.

Громада, -ди, ж. Общество равноправныхъ лицъ, міръ, собрание, мірская сходка. *Громада — великий чоловік*. Ном. № 10736. *Дай, Боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада б тебе слухала*. Ном. № 13590. *Добре речеш, тільки в громаду не беруть*. Ном. № 6865. *Не хотілось в снігу, в лісі, козацьку громаду з булавами, з бунчуками збірать на*

пораду. Шевч. 4. Слухайте ж, панове громадо! Шевч. 165. По селу люде громадою ходять та когось, мабуть, б'ють, бо дуже кричать. Рудч. Ск. І. 186. Турки село грабували, громадами людей гнали. Лукаш. 116. Ум. **Громадка, громадонька**. Чуб. V. 110. Громадочка.

Громадити, -джу, -диш, гл. Сгребать (о сѣнѣ, скошенномъ хлѣбѣ, горящихъ угольяхъ). Пійшли сіна громадити. Рудч. Ск. І. 80. Кочергою жар громадила. О курахъ: грестъ лапами. На улиці півничок громаде. Мет. 122.

Громадитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Сгребаться. Тепер саме сіно громадиться. 2) Собирається. Стали вірній слуги його на майданах громадиться. ЗОЮР. І. 175.

Громаділка, -ки, ж. Конныя грабли.

Громадільник, -ка, м. Сгребальщикъ, гребець граблями. Левч. 135. Косарі і громадільники, напрацювавши за цілий день... повечерявши, співають. О. 1861. IX. 176. Багато накосили. Треба три громадільника, щоб громадили. Грин. І. 119.

Громадіння, -ня, с. Сгребаніє (травы, скошеннаго хлѣба), разгребаніє (горящихъ углей въ печи). Косовиця. Тут уже й Мотрі робота — громадіння. Мир. ХРВ. 125.

Громадка, -ки, ж. Ум. отъ громада.

Громадонька, -ки, ж. Ум. отъ громада.

Громадочка, -ки, ж. Ум. отъ громада.

Громадський, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ міру, общественный, мірской. Громадських людей кликали цінувати. МВ. II. 203. Громадська Громадська справа. Громадський суд. О. 1861. X. 55. **Муж громадський**. Членъ общества, представитель известной его части, участвующій въ его рѣшеніяхъ. Г. Барв. 351. Кулишъ. Повѣсти. І. 185. Тоді ж то, не могли знати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькій, ні мужі громадській, що наш пан гетьман Хмельницький... у городі Чигрині задумав, вже й загадав. Мет. 391.

Громадянин, -на, м. Членъ громади, членъ общества. Оце зібралися ми, панове-громадяне, про от що розсудить. Гліб. Хай буде громадянином тієї землі, де уродився й виріс. О. 1861. X. 150.

Громадянка, -ки, ж. Женщина, принадлежащая: къ обществу, къ міру.

Громадянство, -ва, с. Общество, общественное тѣло, культурное общество. Не сумуймо про мизерну долю нашого українського народу; не журімося про те сиріцтво, у якому зостався і зостається він без первоцвіту свого громадянства. К. XII. 130.

Громадянський, -а, -е. Общественный. Рудч. Ск. І. 26. Громадянське життя. К. Кр. 35. К XII. 135. Мусиш з пана чоловіком громадянським статись. К. XII. 69. Не тільки що народньої, а нема в нас і громадянської гордоці. О. 1862. IX 28. Наші пани, що повстали на Вкраїні з нових народним дуків, дбали про те, як би рідну мову підняти до... громадянської поваги. К. XII. 121.

Громадянина, -ни, ж. Общество, общественность. См. **Громадянство**. Закинене серед чужої нам громадянини, серед чужоплемінного і чужоядного натовпу, слово наше ховалось тільки по невмірущих піснях. Шух. К. XII. 135.

Громажіння, -ня, с. = **Громадіння**. Шух. І. 172.

Громак, -ка, м. 1) Ретивый конь. Черк. у. 2) = **Грімак**. Спускався на громаку з високої гори. Мир. ХРВ. 241.

Громашик, -ка, м. Раст. *Нерatica triloba*. Лв. 99.

Громик, -ка, м. Ум. оть **грім**.

Громівка, -ки, ж. Ель, подвергшаяся громовому удару. *Скрипку роблять із ялиці-громівки, то б то з такої, що в неї грім ударив.* ЕЗ. V. 194.

Громниця, -ці, ж. Чаще во мн. **Громниці**. Праздникъ Срѣтенія (2 февраля). Чуб. I. 244. *Коли на Громницю півень не Нап'ється водиці, — то на Юр'ю віл не наїсться травиці.* Ном. № 443.

Громничний, -а, -е. Относящійся къ празднику Срѣтенія. Чуб. III. 6.

Громовеня, -няти, с. По народному повѣр'ю: маленькій громъ, какъ бы дитя грома. *Поклоняю си тобі і всі твої сили, громам і громовенітам, тучам і тученітам.* ЕЗ. V. 67.

Громовий, -а, -е. 1) Громовой, относящійся къ грому. *Да за тучами громовими сонечко не сходить.* Чуб. V. 6. *Буде нас Господь громовим огнем карати.* АД. I. 334. *Який я коштовний дом збудував, громовим пожаром пішов.* Грин. III. 693. *Громовий дощ.* Мнж. 148. 2) **Громова стрілка.** Громовая стрѣла, иначе — **чортів палець**. Вх. Пч. II. 28. 3)

Громові свята, празники. Рядъ посвященныхъ грому праздниковъ: съ 8-го іюля по 6-е августа; главные: Илля (20 іюля) и Паликопа (27 іюля) Мнж. 157. МУЕ. III. 48. Ум. **Громовенький.** *Пішов дощик громовенький а на той саб зелененький.* Чуб. V. 178.

Громовина, -ни, ж. Электричество. *Ди то сила й зоветься електричеством, або по нашому краще назвати громовиною, бо од неї бува грім.* Ком. Р. II. 59.

Громовиця, -ці, ж. Гроза. Вх. Зн. 12. 2) Громовая стрѣла, белемнить. Вх. Зн. 12.

Громотуха, -хи, ж. ? *Зібралися мухи-старухи, славні громотухи.* Грин. III. 666.

Громохмарній, -я, -є. Окутанный, покрытый грозowymi тучами. *У великих проповідників людської віри, чи вони сходили з громохмарньої гори у юдоль повсяденицини, чи....* К. XII. 130.

Громошітися, -шіюся, -єшся, гл. Пренебрегать къмъ. *Богач бідним сі громошіє.* Фр. Пр. 95.

Громушина, -ни, ж. Почва, усѣянная мелкими камешками. Подольск. г.

Гронітися, -нюся, -нішся, гл. Вязаться въ грозди. *Ви, гроночки, не гронітєся.* Мет. 176.

Гроно, -на, с. Виноградная кисть, гроздь. К. Псал. 187. Ум. **Гроночко.** *Ви, гроночки, не гронітєся.* Мет. 176.

Грот, -та, м. То же, что и **кіпш** въ мельницѣ (см. **кіпш 4**)? *А млинарь завела з тей новей млиниці: «насип там, дівчатко, до грота пшеениці».* Гол. III. 252.

Грошаччя, -чя, с. соб. Деньги, деньга. *Тепер мужики позаводили грошаччя та й скуповують у панів землю.* Кобел. у.

Грошва, -ви, ж. соб. Деньги, деньга. *Грошви багацько мали.* Грин. II. 182.

Грошенята, -нят, с. мн. Деньжонки. *Придбав сірома грошенят.* Шевч. 588. *Заробив убогий брат десь грошенят.* Рудч. Ск. II. 139.

Грошик, -ка, м. 1) Ум. оть **гріш**. 2) **Грошики.** Деньги. *З Німеччини йде, грошики несе.* Чуб. III. 287.

Грошина, -ни, ж. Монета. *Мусить витнути на тарілочку дружкові грошину.* МУЕ. I. 146.

Гроші, -шей, ж. Деньги. *Грошей багацько, а щастя мало.* Ном. № 1434. *Грошей — як у жида.* Твор. пад. мн **грошима** и **грішми**. *З грішми дурня-невігласа почитують.* Ном. № 1431. **Дурні гроші.** Незаработанныя деньги, доставшіся даромъ РК. Левиц. В

гроші йти. Підніматься въ цѣнѣ. *Кінь молодий в гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **З грошей виходити, гроші губити.** Падать въ цѣнѣ. *Старий (кінь з грошей) виходить.* Ном. № 10230. *Коралі свої гроші не гублять.* Подольск. **Гроші відказувати.** Крімъ прямого значенія (завѣщати деньги) — быть въ предсмертній агоніі.

Грошовий, -а, -е. Денежний. *Грошові податки.* **Грошове військо.** Наемное войско. **Грошовий козак.** Наемный козакъ (для войны). К. ДН. 226. *Ходив війною з козацтвом грошовим.* К. МБ. II. 121.

Грошовитий, -а, -е. Зажиточний. Ном. № 13658. *Деякі між ними й дуже багаті і грошовиті.* Стор. II. 154. *Черевань був тяжко грошовитий.* К. ЧР. 4.

Грошозаплід, -да, м. Копящий деньги. Ном. № 7116. *Хто хоче полюбить суддю-грошозапліда, про його роспитай панів, а не питай у простого народа.* Греб. 365.

Грошолов, -ва, м. Гонящийся за прибылью, за деньгами. *Панські економі, людські п'явки безсердечні, дрібні грошолови.* К. Досв. 213.

Грошлюб, -ба, м. Любящий деньги, сребролюбець. Грин. I. 43.

Грошлюбка, -ки, ж. Любящая деньги.

Грошшя, -шя, с. соб. Деньги, деньжата. *Дав йому грошшя нечисленного.* Чуб. III. 271.

Груба, -би, ж. Печка для опалювання, комнатная печь. Чуб. VII. 382. *Принеси цеглинку, або кахлю з груби.* Шевч. 310. *Товстий такий, як груба.* Рудч. Ск. II. 201. Ум. **Грубка.**

Грубелезний, -а, -е. Очень толстый. *Намацав грубелезного стовпа мурованого.* Гн. I. 35.

Грубий, -а, -е. 1) Толстый. *Грубе дерево. Дай голому сорочку, а він каже, що груба.* Ком. II. № 745. *Було собі два попи здорових і грубил.* Чуб. II. 335. Груба. Беременная. *Жінка груба.* 2) Грубый. *Як що грубе скажеш....* ЗОЮР. I. 12. 3) **Грубий.** Плохой. Изъ уваженія къ «святomu хлібу» очень часто виражаються: **грубий хліб** вмѣсто **поганій.** *Як де на лупах, то й добрі жита, а на царині — і Боже, які грубі.* Кобел. у. Сравни. степ. **грубший** и **грубіший.**

Грубиянство, -ва, с. Грубость; грубіянство. *Проходили простити їх грубіянство.* Г. Барв. 170. *Грубиянство дике.* К. ЦН. 292.

Грубиянський, -а, -е. Грубый; грубіянскій. *Грубиянський вираз.* К. Кр. 13.

Грубка, -ки, ж. Ум. отъ груба. Вас. 193.

Грубний, -а, -е = Грубий. *Там грубна така корова.* Черниг. Ум. **Грубненький.** *А він (комисар) був невеличкий, да грубненький.* ЗОЮР. I. 71.

Грубний, -а, -е. Относящийся къ печкѣ, печной. *Грубна кагла.*

Грубник, -ка, м. 1) Истопникъ. Рудч. Ск. II. 84. Лукаш. 37. *Служили.... по лазнях грубниками.* К. ЧР. 258. 2) = **Пригрубник? (Чорт)** до дяка просився в грубник жить. Боровик. 57. См. **Пригрубник.**

Грубниця, -ці, ж. Истопница. *Хоч би була сорочку білу наділа та вмилаь, а то як та грубниця.* Рудч. Ск. II. 46.

Грубний, -а, -е и грубній, -я, -є. Относящийся къ печкѣ, печной. Зміев. у. *Грубня печина.* Харьк.

Грубнути, -ну, -неш, гл. Толстѣть, дѣлаться толще. *Дерево грубне.* Вх. Лем. 405.

Грубо, нар. Толсто. *Перо грубо пише.* Каменец. у.

- Грубуля, -лі, ж.** Толстуха. *Мати грубуля, дочка товстуля, а син кучерявий.* (Загадка: печь, огонь, дымъ). Ном., ст. 299, № 301.
- Гругурати, -раю, -єш, гл. = Мурчати.** Волинск. г.
- Груд, -да, м.** Возвышенность, холмъ. Ум. **Грудок.** *На грудку як посіє, то буде картопля.* НВолын. у. Грудочок. *Ой у лісі, в Берестечку, там стояла коршомка на грудочку.* АД. I. 116.
- Груда, -ди, ж.** 1) Комокъ, кусокъ. *За його не взяв би срібла хоч повную груду.* Чуб. V. 935. Болѣ употребительно въ ум. формѣ: **грудка.** (См.) 2) и **груда.** Замерзшая комками земля, кочки, колоть. Мир. Пов. II. 41. *На Семена-Юди (1-го сентября) боїться кінь греди.* Ном. № 486. *Пробила ніженьку на сухую груду.* Грин. III. 159. 3) = **Груд.** Волинск.
- Груддя, -дя, с. соб.** Комки (земли, глины). *Дід уже і груддям кидав і палицею.* Рудч. Ск. II. 37. *Кинувся на незбиту дорогу, набрав груддя.* Мир. ХРВ. 129.
- Грудень, -дня, м.** Ноябрь. Употребляется въ этомъ значеніи издавна. *Поидоша... на кольхъ, а по грудну пути, бѣ бо тогда м-ць грудень, рекше ноябрь.* Повѣсть врем. лѣтъ: 6605 г. Срезневскій. Матер. для слов. I. 600. То-же въ новѣйшее время: Левч.; Гацц. Абетка, 97; Уманецъ, Словарь рос.-укр.; Тимч. Р.-м. слов. Съ тѣмъ-же значеніемъ у гуцуловъ. Желех. Тоже въ новѣйшихъ календаряхъ: «Рідн. Краю» на 1907, «Просвіти» на 1908, «Промінь» на 1908. Въ галицкихъ календаряхъ: декабрь. Желех.
- Груди, -дей, ж. мн.** Грудь, перси. *Сіль тобі в вічі, а камінь у груди.* Ном. *Хрипить у грудях — не бутъ мені в людях.* Ном. *Коралі і дукачі як жар горіли на її повних грудях.* Федьк. Ум. **Грудоньки.**
- Грудина, -ни, ж.** Передняя часть груди, гдѣ находится грудная кость. *Нічим грудини прикрити.* Ном. № 1527. *По чому продаєш грудину?* (О человекѣ, у котораго грудь раскрыта). Ном. № 11226. 2) Передняя часть груди, отдѣленная отъ стяга, грудина. *Волова грудина.*
- Грудка, -ки, ж.** Кусокъ (какой либо плотной массы), комокъ. Вас. 178. Шух. I. 260, 261. *Грудка землі.* Ном. № 297. *Масла грудка.* Ном. № 6372. *Грудка кашки.* Чуб. III. 477. Ум. **Грудочка.** *По грудочці сахарю дала.* Грин. I. 89. *Грудочка соли.*
- Грудковий, -а, -е.** Относящійся къ куску, комку; въ кусочкахъ. *Одvažте мені на квіток сахарю грудкового.* Васильк. у.
- Грудкуватий, -а, -е = Грудуватий.** *Грудкувата дорога.* Херс.
- Грудневий, -а, -е.** Ноябрьскій.
- Грудний, -а, -е.** 1) Грудной. Левиц. I. 136. 2) = **Грудуватий** (отъ слова **груда**). **Грудна дорога.** Дорога съ колотью, колоткая дорога.
- Грудніна, -ни, ж. = Грудина.** *Груднину так собі відкрила.* Котл. Ен. V. 17.
- Груднистий, -а, -е.** Имѣющій большую грудь, грудастый. (Чаще говорится о женщинахъ). *Грудниста жінка.* Міусск. окр.
- Грудниця, -ці, ж.** 1) = **Грудина 1.** Подольск. г. *Плечі і грудницю руб'ям покриває.* Мкр. Н. 97. 2) Раст. *Linosis villosa* Dc. ЗЮЗО. I. 126.
- Груднястий, -а, -е = Грудуватий.** *Скаче легенька борона по груднястій ріллі.* Мир. ХРВ. 366.
- Грудовий, -а, -е.** На возвышенномъ мѣстѣ растущій (о травѣ: См. **Груд**). *Сіно грудове добре — води й не бачило.* Черниг.
- Грудок, -дка, м.** Ум. отъ **груд.**

Грудомаха, -хи, ж. Большой комокъ, большой кусокъ какой либо массы плотной.
Грудками в воду і почали жбурляти; Юда як не вхопить грудомаху, як не бухне. Гн. I. 120.

Грудочка, -ки, ж. Ум. отъ грудка.

Грудочок, -чка, м. Ум. отъ груд.

Грудуватий, -а, -е. 1) Въ комкахъ находящійся, комковатый. *Грудувата рілля.* Канев. у.
На гречків'ї жито посіяв, а на ріллі ні. бо грудувата й дощу нема. Волч. у. 2) О дорогѣ:
 кочковатый, колоткій. *Грудувата дорога, а проте їхать нічого* (т. е. сносно).

Грудя, -ді, ж. = **Груда 1.** Угор.

Гружавина, -ни, ж. Топкое місто, трясина. НВолын. у.

Гружавіти, -вію, -єш, гл. Грузнуть. *Яке там болото! іден копит гружавіє.* НВолын. у.

Гружати, -жаю, -єш, гл. Мѣшать, размѣшивать. Вх. Лем. 405. **Гружати масло.**
 Дѣлать масло. Вх. Лем. 405.

Груждель, -ля, м. Родъ гриба — груздь? Каменец. у.

Гружля́ти, -ляю, -єш, гл. Втаптывать, вдавливать. *Ходя воли по озимені та й
 гружляють, бо земля мокра.* Каменец. у.

Груз, -зу, м. Битый кирпичъ, щебень. *Оклициював її (хату), грузом набив.* Г. Барв. 53.

Груздінь, -ня, м. Родъ гриба. Вх. Зн. 12.

Груздь, -дя, м. Грибъ: груздь, *Agaricus ripperatus.* Чуб. V. 1183.

Грузило, -ла, с. Шестъ съ желѣзной скобой, которымъ рыболовы придерживаютъ
 края сѣти у дна (при вытягиваніи). МУЕ. I. 46. (Добруджа).

Грузити, -жу, -зиш, гл. Истаптывать, мѣсить ногами размягченную дождемъ землю.
Кіньми двора та й не грузіте. Чуб. IV. 410.

Грузнути, -ну, -неш, гл. Вязнуть, увязать. *Замордована скотина по саме черево грузне у
 багні.* Стор. I. 91.

Грузота, -ти, ж. Топкое мѣсто, трясина. Черк. у.

Грузь, -зі, 1) ж. = **Грузота.** Киев. у. 2) = **Груз.** *Аж кара вас Господня на грузь не розвалиш.*
 Федьк. 3) Густая грязь. Шух. I. 81.

Грузький, -а, -е. Топкій, вязкій. *Була дороженька барзо грузька.* АД. II. 37. *Грузьке дно в
 ріцці.*

Грузько, нар. Топко, вязко. Ном. № 13323. *Грузько йти.*

Грузявина, -ни, ж. = **Грузота.** НВолын. у.

Грук, меж. и пр. = **Грюк и пр.**

Грукучий, -а, -е. Стучащій. МВ. III. 124.

Грумича́ти, -чаю, -єш, гл. Сердито ворчать на кого (о человекѣ), побранивать. *Їсть
 та й їсть та на нас ще грумічає, що не їмо.* Грин. I. 33.

Грумотіти, -мочу, -тиш, гл. = **Грюкотіти.** *І стукотить, і грумотить, за комір вода
 леться.* Рудч. Чп. 88.

Грун, -на, м. Холмъ, возвышенное мѣсто, горка. Угор. Ум. **Грунок.** *На грунку стояла.*
 Гол. II. 560.

Грундзювати, -дзюю, -єш, гл. = **Грундзювати.**

Грунт, -ту, м. и пр. См. **Грунт и пр.**

Гручати, -чу, -чиш, гл. = **Грюкотіти.** Грин. II. 310.

- Груша, -ші, ж.** 1) Груша (дерево и плодъ). *Чорте, на груш, тільки мене не ворущ.* Ном. № 383. *Під грушею ляше та й спить.* Руд. Ск. I. 175. **Наказав на вербі груш.** Пустьяковъ, небылицъ наговорилъ. Ум. **Грушка, грушечка.**
- Грушевий, -а, -е.** Грушевый. *Грушевий квас, грушева палиця.*
- Грушевина, -ни, ж.** Грушевое дерево. *На грушевині гніздище.* Чуб. I. 122.
- Грушечка, -ки, ж.** Ум. отъ груша.
- Грушина, -ни, ж.** Грушевое дерево. Волч. у.
- Грушиця, -ці, ж.** = Груша. *Грушице моя, чом же ти не зелена?* Мет. 251. Ум. **Грушичка.**
- Грушівка, -ки, ж.** Сортъ плахти. Черниг. у.
- Грушка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ груша. Рудч. Ск. I. 66, 175; II. 24. 2) Раст. а) *Pyrola secunda* L. Борз. у. б) = **Картопля.** Вх. Пч. I. 13; в) — **дика.** *Thalictrum minus.* Вх. Пч. I. 13; г) — **лісова.** *Pyrola senuola.* Шух. I. 22. 3) **Грушки дати.** Особеннымъ образомъ ударить по головѣ.
- Грушковий, -а, -е.** Грушевый. *Та й на мою головоньку білий цвіт упав вишневий, черешневий годовочку, яблукочий, грушковий на головочку.* Мал. Св. 16.
- Грушшя, -шя, с.** соб. Груши (деревя и плоды). О. 1861. X. 27.
- Грущаник, -ка, м.** Пирогъ съ грушами. Желех.
- Грущанка, -ки, ж.** (Выговаривается также и грущинка). Родъ кушанья, свареннаго изъ растертыхъ грушъ. *Грущинку варять з грушок, котрі перетирають через сито.* МУЕ. I. 101.
- Грущина, -ни, ж.** Груша, незначительная, плоховатая груша. Желех.
- Груяти, -рую, -еш, гл.** Каркать. *Ворон грує. Ой ворони чорненькі, чого ви прячете, груїте жалібненько?* Морд. К. 62.
- Грюзь, -зі, м.** Грузила изъ камней, привязанныя внизу невода. Вас. 186.
- I. Грюк, меж.** для обозначенія стука: стукъ. *Стук-грюк в віконечко!*
- II. Грюк, -ку, м.** Стукъ, грохоть. *Ні стуку, ні грюку.* Ном. № 8988.
- Грюкало, -ла, м.** и с. Сильно стучащій человекъ. *Отцей (отце) ще мені грюкало!*
- Грюкання, -ня, с.** Стучаніе, грохотаніе.
- Грюкати, -каю, -еш, гл.** Стучать, грохотать. *Не грюкай дверима.*
- Грюкнути, -ну, -неш, гл.** Однокр. в. отъ **грюкати.** Стукнуть, грохнуть. *Стукнули-грюкнули, мов в великий дзвін.* Нп.
- Грюкнява, -ви, ж.** Стукотня. *Бісова стукнява та грюкнява.* Харьк. у.
- Грюконути, -ну, -неш, гл.** Сильно стукнуть, грохнуть. *Як грюконе об стіну!*
- Грюкотати, -чу́, -чеш** и **грюкотіти, -чу́, -тиш, гл.** = **Грюкати.** *Стукотить-грюкотить, сто коней біжить.*
- Грюкотнеча, -чі, ж.** = **Грюкнява.**
- Грюкотнява, -ви, ж.** = **Грюкнява.** *До двору близько не можна й підійти: стукотнява, грюкотнява.* Грин. I. 40.
- Гряд, -ду, м.** К. Псал. 178. *Іде гряд.* Ном. № 13403. *З пари робиться роса, иней, сніг, гряд.* Ком. Р. II. 25.
- Гряда, -ди, ж.** 1) Гряда, грядка. Ном. №№ 10957, 6420. *Були в мене два городи, — тепер нема й гряди.* Чуб. V. 901. *Чаще въ ум. форм ѣ грядка.* 2) Островъ. лежащій въ плавнях, хребетъ острова не затопляемый водой. Браун. 51. О. 1862. V. Кух. 99. КС.

1873. I. 57. В плавнях бувають сухі гряди, на них робляться пластунські курені. О. 1862. II. 63. 3) Мѣсто, гдѣ рѣка проходить узкое русло и волны ея подпрыгивають и плещуть. Вх. Пч. II. 25. 4) Бревно, жердь въ сельской хатѣ, амбарѣ, ниже потолка, тянущаяся отъ одной стѣны къ другой; такихъ жердей обыкновенно двѣ, на нихъ развѣшиваютъ одежду, сушать бѣлье, дрова, коноплю. Фр. Пр. 189. МУЕ. III. 46.

Грядина, -ни, ж. 1) Градина. Дещо. Як грядини, у його котилися сльози. Г. Барв. 508. 2) Твердая земля между болотами; полоса земли, находящаяся выше поверхности по сторонамъ. Як дорогою їхав я зараз після великодня, то оце грядина суха, а далі улоговина — й кально. Волч. у. Отак у Чорноморії: оце грядина — сіно гарне, степове, а це улоговина — осока, очерет. Волч. у.

Гряділь, -ля, м. = **Граділь.** Угор. Вас. 199.

Грядка, -ки, ж. 1) Гряда, грядка. Сидить як морква в грядці. Ном. № 10957. Угор. Ум. Грядочка. Чуб. III. 121. 2) = **Гряда 2.** МУЕ. III. 47. 3) = **Гряда 4.** Шух. I. 97, 98. 4) Рядъ сноповъ положенныхъ для обмолачиванія. А ну, — каже, — молоти, небоже, скоріш!... І стане у грядки, і вже так було почне вимахувать ціпом. Сим. 198. 5) **Сягнути в чужу грядку.** Сойтись съ чужой женой. Вх. Зн. 68.

Грядовий, -а, -е. 1) Градовой. 2) Относящійся къ гряд'ѣ 2. 3) **Грядовий невід.** Неводъ, который тянуть не въ лодки, а на берегъ. Браун. 9.

Грязиво, -ва, с. Брєвіє. Зробив грязиво з слини. Єв. I. IX. 6.

Грязити, -жу, -зиш, гл. Грязнить. Аф.

Грязота, -ти, ж. Грязь. Вилила свєкруха додолу та наробила грязоти. Чуб. V. 692.

Грязь, -зі, ж. Грязь. В-осени ложка води, а дві грязі. Ном. № 13612.

Грязький, -а, -е. Грязный (о дорогѣ, вообще о растворенной дождемъ землѣ). Грязька дорога. Калюжа грязька. Чуб. III. 138. Ой вийду й на вулицю, аж вулиця грязька. Грин. III. 166.

Грязько, нар. Грязно (о дорогѣ, вообще о растворенной дождемъ землѣ). У чоловіка камінець лежить перед порогом, щоб не грязько було. Рудч. Ск. II. 153.

Грязюка, -ки, ж. Большая грязь. На дворі грязюка та холод. Левицк. I. 74.

Грязя, -зі, ж. = **Грязь.** Лохв. у.

Гряк! меж. I. Грюк. Стук-гряк та й свіжий п'ятак. Ном. № 10433. Гряк по столу кулаком. Мир. ХРВ. 195. Загуркотів грім — гряк! трісь! Мир. ХРВ. 169.

Грякати, -каю, -еш, гл. = **Грюкати.**

Грякнути, -ну, -неш, гл. 1) = **Грюкнути.** Стукнули, грякнули, мов в великий дзвін. Чуб. III. 278. Стукни, грякни копитами у ворота. Чуб. V. 943. 2) Упасть съ грохотомъ, стукомъ. Циган як одрубав гіляку, так і гракнув (з дерева) об землю зо всієї сили. Рудч. Ск. II. 182.

Гряна, -ни, ж. Часть? Як придавив ложкою, так шкурка на каші аж на чотирі грядни й роспалась. Черк. у.

Грянний, -а, -е. Зеленый. Кажется, употребляется только въ выраженіи: **Гряна неділя** — зеленя святки, Троицынь день. На грянній неділі, на грянній неділі русалки сиділи, сорочок просили. Мет. 309.

Грянниця, -ці, ж. Граница. ЗОЮР. I. 106. Біля грянниці не впада будувать світлиці. Ном. № 9764. Турецькі грянниці. Мет. 473. Пішли хлопці за грянницю, що ми їх кохали. Чуб. V.

308. Ум. **Грянничка, грянниченька**. *А по той бік грянниченьки француз наступає*. Чуб. V. 1196.

Грянничитися, -чуся, -чишся, гл. Размежевуватися, дѣлать, класть границы. *Було оце як стануть грянничитися, то село на село йде. Той каже: «сюди грянниця!» а той каже: «сюди!»* ЗОЮР. I. 106. Скажи, де світ грянничитися не тьмою?

Грянничка, -ки, ж. Ум. отъ грянниця.

Грянничний и гряннишний, -а, -е. Граничний, граничащій. *Грянничні знаки*. К. Іов. 52. *Себе царем пустинь гряннишних. славе*. К. ПС. S3.

Гряннути, -ну, -неш, гл. Быстро двинуться, побѣжать, побѣхать. *Ой вижду я за ворота, сюди-туди гляну: нема мого миленького, — я додому грянну*. Чуб. III. 169. *В мене дочка ледащиця, не ночує дома, як вечір настане, на вулицю гряне*. Грин. III. 200.

Грянчастий, -а, -е = Гранчастий. *Грянчаста чарка*. Черк. у.

Гряннь, -ні, ж. Раст. *Lychnis chalydonica*. Вх. Пч. II. 33.

Грясти, гряду, -деш, гл. 1) Быстро и съ шумомъ бѣжать, бѣхать. *Гряде четвернею коней*. Волинск. г. 2) Заимствовано изъ церк.-слав. яз. Важно идти или бѣхать, шествовать, грядсти. *Гряде царська дружина до царя велично*. К. Псал. 109.

Грястиця, -ці, ж. — **звичайна**. Раст. *Dactylis glomerata*. Шух. I. 20.

Гряхотіти, -чу́, -тищ, гл. = **Грюкотіти**. *Стукотить гряхотить, кобиляча голова біжить*. Рудч. Ск. II. 67.

Гу! меж. 1) *Ау! А де ти? гу! сховайсь у ліс, а я в траву*. Ном. № 14142. 2) Подражаніе гудѣнію, напр. вѣтра. *Вітер каже: «гу-гу-гу, сім світ продму»*. Ном. № 11161. Также о непрерывномъ звукѣ плача: *А зузунька як ку, так ку! а я молода, як гу, так гу!* Чуб. V. 589. 3) Протяжный выкрикъ при пѣснѣ. *Гу! Загнув батько дугу!* Шевч. 187. *Свекор оженився батько утопився.... Гу!... Шевч. 339.*

Губа, -би, ж. 1) Губа. *Як би не зуби та не губи, була б душа на дубі*. Ном. № 368. *Язичок мельне, та й у кут, а губу натовчуть*. Ном. *Поцілував Бондарівну у саміи губи*. Закр. 100. Иногда въ значеніи: ротъ. *Має губу від уха до уха*. Ном. № 12982 — ротъ до ушей. 3 *доброї губи добре і слово*. Посл. **На всю губу**. Вполнѣ, совершенно, сильно, очень. *Реве на всю губу*. Чуб. III. 382. *На всю губу пан*. Ном. № 1160. *Гриха на всю губу*. Шевч. Въ Галиції — **цілою губою**. *Газда цілою губою*. Ном. № 10101. **Роспустити губи**. Много говорить, врать, сплетничать. *А вони вже й розпустили губи; ех, бабська натура!* Ном. **Губу закопити**. а) Надуться, разсердиться; б) заважничать. Ном. № 5084. **Робити з губи халяву**. Не исполняютъ обѣщанія. *Не роби з губи халяви*. 2) мн. **губи**. Грибы. *А хто любить губи, губи, а я печериці*. Закр. 87. *Виросло несчислено багато ріжних губ та грибів*. Гн. I. 70. 3) = **Губаня**. Гол. Од. 80, 83. Ум. **Губка, губонька, губочка**. Мнж. 108. Ув. **Губище**.

Губань, -ня, м. Имѣющій большія губы.

Губаня, -ні, ж. Родъ нагольного тулупа безъ рукавовъ. Гол. Од. 80.

Губатий, -а, -е. 1) Имѣющій большія губы, толстогубый, губастый. Чуб. I. 5. *Багатая-губатая, а ще к тому пишна, а вбогая-хорошая, як у саду вишня*. Чуб. V. 38. 2) **Губатий від**. Волъ съ большой мордой. КС. 1898. VII. 46.

Губеня, -няти, ж. Губка (у чоловіка). Ласкательное слово, употребляемое болѣе во мн. ч.: **губенята**. *Мале дитя надме губенята*. Левиц. I. 43. Ум. **Губенятка**.

Губерець, -рця, м. Губернській чиновникъ. Котл. МЧ. 432. *Ой до мене губерець підсипавсь.* Котл. МЧ. 475.

Губернатор, -ра, м. 1) Губернаторъ. Чуб. V. 973. *Вийшов до Ївги губернатор з судящими.* Кв. П. II. 74. 2) Управляющій имѣніемъ. *Панів-дідичів ніколи й не бачили. Майонтком правили губернатори.* О. 1862. II. 58. Ум. **Губернаторчик.** *Паночку, губернаторчику, голубчику, сьому не правда!* Кв. П. II. 73.

Губернаторський, -а, -е. Губернаторській. *Пійшла.... до губернаторського дому.* Кв. П. 11. 72.

Губерня, -ні, ж. 1) Губернія. Чуб. V. 978. 2) Губернській городъ. *Сяя дорога до Київа губерні.* Чуб. V. 980.

Губерський, -а, -е. Губернській. *Кого ж ти думаєш діждатись (женихом)? Може пана якого, або губерського панича?* Котл. НП. 362.

Губити, -блю, -биш, гл. 1) Губить, истреблять, уничтожать. *Що тіло любить, тоє душу губить.* Ном. № 8788. *Того в'яжуть, того ріжуть, той сам себе губить.* Шевч. 75. *Не губи мене з світу.* Рудч. Ск. I. 134. 2) Терять. *Який раз це ти вже гроші губиш?*

Губитися, -блюся, -бишся, гл. 1) Погубляться. 2) Теряться. *Не губись там од неї, бо город великий.* Змієв. у.

Губище, -ща, с. Ув. отъ губа. *Замкни моїм ворогам губи і губища.* Чуб. I. 95.

Губка, -ки, ж. 1) Ум. отъ губа. *Коли гроші кажуть, то всі мусять губки постулювати.* Ном. № 1426. *Стисну щиро за рученьку, в губки поцілую.* Чуб. V. 65. 2) Древесный грибъ, трутнякъ. Полт. Polyporus. ЗЮЗО. I. 132. *Під пеньком губка.* Ном. № 5396. *Пережженый трутнякъ дають собакамъ, заболѣвшимъ водобоязнью.* Ном. № 13672. *Отсюда пословица объ упорномъ, не обращающемъ ни на что вниманій человекѣ.* *Хоч йому губки дай, а він усе своє.* Ном. № 2654. *Разсердившись, говорятъ надоѣдливому просителю.* **Губки, т. е. дам тобі губки.** Ном. № 13672. 3) Трутъ. *Взяв губку та крицю, креснув і викресав.* Рудч. Ск. II. 202. *Нема ні кресала, ні губки.* Грин. I. 219. 4) Въ основѣ для полотна, находящейся еще на сновальницѣ: то количество нитокъ, которое протянуто между двумя вертикальными сторонами въ одномъ мѣстѣ — отъ колышка до колышка. Употребляется какъ мѣра полотна: *Одинадцять губок полотна було.* НВолын. у. *Цілу губку я уткала.* Черниг. у. 5) «Полотнище шерстяной ткани, составляющее одну половину запаски, которая сшивается изъ двухъ губок». Вас. 171. 6) — **водяна.** Раст. Spongia fluviatilis. L. ЗЮЗО. I. 137.

Губокопилка, -ки, общ. Тотъ, который часто **губи копилить**, т. е. сердится или важничает. Константиногр. у.

Губонька, -ки, ж. Ум. отъ губа.

Губочка, -ки, ж. Ум. отъ губа.

Губрій, -рія, м. = **Губань.** Конотоп. у. *Губрієм прозвано його за те, що був вельми багатий і добре губатий.* Г. Барв. 448. Ув. **Губріяка.** Аф. 370.

Губці, -бець, ж. мн. Губки. *Мандзейко, душейко, дай же ми губці.* Гол. II. 484.

Губ'яка, -ки, ж. = **Губка 2.** Радом. у.

Гугнавець, -вця, м. Гнусливый человекъ. Желех.

Гугनावий, -а, -е = Гугнявий. Угор.

Гугнати, -наю, -ещ, гл. = **Гугнявити.** Угор.

Гугнявий, -а, -е = Гугнявий. А Кирило Тур... гугнивим голосом: *хиба ж тобі не страшно емірати?* К. ЧР. 395.

Гугниво, нар. = Гугняво.

Гугніти, -ню́, -ніш, гл. 1) = Гугнявіти. Щось гугнить, ніяк його і не второпаєш, що він верзе. Стор. П. 69. Угу, гугнить ворона. Стор. І. 15. 2) Не ясно звучать. *Десть далеко гугнив охотничий ріг.* Стор. М. Пр. 110.

Гугнявий, -а, -е. Гнусливый, говорящий въ носъ.

Гугнявіти, -вію, -єш, гл. Гнусить, говорить въ носъ. *Мов собака мурличе, та ще й гугнявіє.* Кв.

Гугняво, нар. Гнусливо. *Як крикне, та ще й гугняво.* Стор. І. 253.

Гуготіти, -чу́, -тіш, гл. Производитъ глухой шумъ. *Далі стало вже гуготіти, мов клекоче море, або гуде великий вітер здалеку.* Кв. *Дивись, як гуготить огонь, наче у гуті.* Черниг. г.

Гугуп, меж. То же, что и гуп, но еще сильнѣе: *Гугуп навзнаки у сніг і роскинув руки.* Рудан. І. 81.

Гудак, -ка, м. 1) Музыкантъ, скрипачъ. Гол. П. 121. *Ой гудаки красно грають, а я не танцюю.* Гол. IV. 500. 2) Насѣк.: скрипунъ, дровосѣкъ, Cerambух. Вх. Уг. 234. Ум. **Гудаченько.** *Заграй же мі, гудаченьку, як сам розумієш.* Гол. IV. 480. Гудачок. Гол. IV. 373.

Гудж, -джа, м. Узель. *Біда ж мені з таким мужом, що не в'яже штани гуджом.* Чуб. V. 1152.

Гуджа, гуджга! меж. = Гиджга. Ном. № 4357. *А тю його! гуджга!* Котл. Ен. IV. 44.

І. Гудзь, -зя, м. и пр. = Гудзь и пр.

ІІ. Гудзь и гудзя! меж. = Гуджа. Гн. І. 25. Kolb. І. 65.

Гудимець, -мця, м. Волкъ. Борз. у.

Гудина, -ни, ж. = Огудина. Г. Барв. 438. *Помалу ж ходи, бо потопчеш гудину у гірках.* Черниг.

Гудити, -джу, -диш, гл. Хулить, осуждать, порицать. Мет. 410. *Судите, гудите, а сами такії.* Лукаш. 79. *Здорові будьмо, та себе не гудьмо.* Посл.

Гудіння, -ня, с. Порицаніє, осужденіє. См. **Гудити.**

Гудіння, -ня, с. Гудѣніє, гуль. (См. **Густі**). Левиц. І. 389; Левиц. Пов. 83.

Гудіти, -ду, -деш, гл. = Густі. *Добре гудіти, коли є чім шуміти.* Ном. № 1398. Рѣдко употребляется.

Гудкати, -каю, -єш, гл. Рассказывать, поговаривать. Люде гудкают — поговаривають, ходить слухъ. Вх. Лем. 406.

Гудля, -лі, ж. 1) Сумятица, безпорядокъ, смятеніє. Вх. Лем. 406. 2) Плохая работа. Вх. Лем. 406.

Гудок, -дка, м. Родъ духового инструмента. *Гудеть, як гудок.* Ном. № 13895.

Гудьба, -би, ж. Порицаніє, осужденіє. См. **Гудіння.**

Гудючий, -а, -е. Гудящій. *Гудючий лютий зімній вітер.* Левиц. І. 35. *Гудюча розмова.* Левиц. Пов. 243.

Гуж, -жа, м. 1) Гужъ. Ремень для прикрѣпленія оглобли къ хомуту. Вас. 159. *Коли взявся за гуж, не кажи, що не дуж.* Ном. № 11015. **Пристати з короткими гужами.** Требовать настойчиво. Ном. № 3439.

Гужа! меж. = **Гуджа.** *Гужа його!* Чуб. I. 56.

Гужва, -ви, ж. Распаренная древесная вѣтвь, употребляющаяся для связыванія, обыкновенно въ видѣ кольца. Шух. I. 74, 87, 187.

Гужевня, -ні, ж. Часть плуга. Морд.

Гужівка, -ки, ж. = **Гужва.** Г. Барв. 64; Шух. I. 74. **Гужов,** жви, ж. 1) = **Гужва.** Угор. 2) Желѣзная цѣпь... связывающая плугъ съ колесами. Вх. Лем. 406.

Гуз, -за, м. = **Гудзь.** КС. 1893. VII. 447. Ум. **Гузик.**

Гуза, -зи, ж. Корма, задняя часть лодки. Черк. у.

Гузечка, -ки, ж. = **Уздечка = Вузечка.** *Прив'яжи свого коня чим небудь, а сам возьми гузечку.* Грин. II. 110.

Гузоро, -ра, с. = **Гузирь 1.** Вх. Зн. 12.

Гузирець, -рця, м. Ум. отъ **Гузирь.**

Гузирь, -ря, м. 1) Комель дерева (**гузер, гузір**). Шух. I. 88, 176. Комель, нижняя толстая часть снопа. Kolb. I. 63. Ном. № 313. МУЕ. I. 83. Чуб. VII. 378. *Гузирем подавай снопи.* 2) Мѣсто, гдѣ мѣшокъ связанъ, завязанъ. Уголь мѣшка или косога мѣшечка. Лохв. у. 3) Мѣшокъ въ бреднѣ. Ум. **Гузирець.** *А він торбинку за гузирець та й висипав груші.* Рудч. Ск. Н. 30.

Гузиця, -ці, ж. Задница. Ном. № 5655.

Гузичний, -а, -е. Заднепроходный. Кишка гузична. Прямая кишка. МУЕ. I. 69.

Гузір, -ра, м. См. **Гузирь 1.** Шух. I. 176.

Гузка, -ки, ж. 1) Тупой конецъ въ яйцѣ. Ив. 41. Тупой конецъ веретена. Вас. 153. Грин. II. 318. Тупой конецъ огурца. *Валялися недоїдені гузки з огірків.* Мир. ХРВ. 410. 2) Мозоль на пятѣ. Конотоп. у. 3) Бородавка. *Гузки... випікають гузкою веретена.* Грин. II. 318. 4) Жировая опухоль. Мил. М. 103. 5) Нижній, задній конецъ **очіпка,** собранный сборками въ пучекъ. Вас. 191.

Гузниця, -ці, ж. = **Гузиця.** Лохв. у. Ум. **Гузничка.** Лохв. у.

Гузно, -на, с. Задница. Ном. № 2995, 2617.

Гузнянка, -ки, ж. Прямая кишка. Харьк. См. **Гузичний.**

Гузок, -зка, м. Небольшой воль съ малыми рогами. КС. 1898. VII. 44.

Гузувати, -зую, -еш, гл. Мѣшкать. Мнж. 178.

Гузя! меж. = **Гудзя.** Вх. Лем. 476.

I. Гук, меж. Подражаніе сильному, звуку.

II. Гук, -ку, м. 1) Звукъ. *Тишу не чути, а гук чути.* Ком. Р. II. 27. *Рай цілий радости і пекло мук, пісні слав'янські, голос з того світа, невідомий од серця і до серця гук.* Петренко. (Юж.-р. Зб. А Метл. 40). 2) Крикъ, гуль, шумъ, стукъ, грохоть. Мкр. Г. 48, *Ой гук, мати, гук, де козаки п'ють.* Мет. 449. *Братчики з веселим гуком підняли діжки з медом та горілкою.* К. ЧР. 282. *Щось гукне: «Химо, Химо!» та й піде гук по темному бору, аж лунає.* МВ. II. 65. *У неділю гуки по селу: Карадіч дочку оддає.* Федьк. *Настя розчахнула двері з гуком.* МВ. II. 46. *Гук з замкової гармати.* Стор. МПр. 73. 3) Небольшой водопадъ, порогъ на рѣкѣ. Шух. I. 6. 4) Трубка волынки. О. 1862. V. Кух. 37, 34. *Гуде, як гук.* Ном. № 13895. 5) Птица. а) = **Гукало.** Вх. Пч. II. 8; б) = **Гукарня.** Вх. Лем. 406. 6) Насѣк. *Scarabaeus stercorarius.* Вх. Пч. I. 7. См. **Гуком.** Ум. (кромѣ 1 и 2 знач.). **Гучок.** Вх. Лом. 406.

Гукало, -ла, с. Птица = **Бугай.** *Ardea stellaris.* Вх. Пч. I. 16. II. 8.

Гукані́на, -ни, ж. Крики, окликанія.

Гукані́ня, -ня, с. Крикъ, окликаніє, зовъ.

Гукарня, -ні, ж. = **Пугач**. Vubo taximus. Вх. Лем. 406.

Гукати, -каю, -єш, гл. 1) Издавать сильній звукъ, громко кричать, призивать кого. *Заголосить, як та мати, голосна гармата. Гукатиме-кричатиме не одну годину.* Шевч. 450. *Через греблю повалили, гукають, співають.* Шевч. 189. *Як гукають, так і одгукуються.* Ном. № 7127. *До могили припала, матусеньки гукала.* Мет. 277. *Гукає на його.* 2) Толкати. Шух. I. 176. 3) Оплодотворять (свинью). *Кнорос... гукає льоху, а тота від того упороситься.* Шух. I. 212.

Гукатися, -каюся, -єшся, гл. Случаться, совокупляться. Вх. Уг. 234.

Гукля, -лі, ж. Распутная, гулящая женщина. Желех.; блудница. Вх. Зн. 12.

Гукнути, -кну, -неш, гл. Онокр. в. отъ гл. **гукати**. *Як стукне, так і гукне.* Ном. № 7128. *Гукнув: здоров, дядьку!* Рудч. Ск. II. 80. *Загомоняють самопали, гукнуть гаківниці.* Шевч. 450.

Гуком, нар. Много. *Дід бабу дрюком: йому меду гуком.* Ном. № 13968. *Гуком бараболі.* Грин. III. 556. *Тепер у мене гуком свиней.* Г. Барв. 420.

Гуконути, -ну, -неш, гл. То же, что и **гукнути**, но съ силой. *Грізно гуконув Грицько.* Мир. Пов. I. 116. *А чоловік з борозни: «а куди?» як гуконе!* Драг. 15. *Гуконула гаківниця.* Мир. ХРВ. 126.

Гукотія, -тії, гукотня, -ні, ж. = **Гуканина**. Желех. *Гуку! меж. = I. Гук.* Ном. № 12514.

Гулавий, -а, -е. Сумасшедшій. Желех.

I. Гулий, -а, -е = Гулий.

II. Гулий, -лого, м. Птица: красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Гулити, -лю, -лиш, гл. Соблазнять обманчивыми обѣщаніями, дурачить обѣщаніями. *А ти все гулила, що він хлібця нам принесе.* Федьк. III. 161. *За вечерю бояре дружечок гулили: подавали їм почесну, а сами ковтали, або з рук їх яку небудь страву виривали.* Мкр. Н. 35.

Гулиця, -ці, ж. = **Вулиця**. Грин. III. 128, 72, 341. К. Дзв. 173. *А на нашій гулиці усе хлопці молодці.* Грин. III. 99. Ум. **Гулонька, гулочка.** *Вийди, доню, на гулоньку.* Чуб. V. 651. *За дудочку да й на гулочку.* Грин. III. 99.

I. Гулі, меж. Употребляется для призыва голубей. *Гулі, гулі, голуби, ви летіте сюди!* Чуб. III. 192.

II. Гулі. Употребляется какъ глаголъ: гулять. *Не плач, дитинко, гулі підемо.* *Що на нашій та гулиці. все гулі та гулі.* Грин. III. 72. Употребляется какъ существительное: гулянье, бездѣйствіє. *Гулі не одного в лапті обули.* Ном. № 12559.

Гулонька, гулочка, -ки, ж. Ум. отъ **гулиця**.

Гуль! меж. = I. Гулі.

Гульба, -би, ж. Кутежъ, пиръ, пирушка, собраніє гостей. *Об Різдві їх заручили. Гостей-гостей наїхало!... Гульба точилась до самого світу.* МВ. (О. 1862. III. 49).

Гульбини, -бин, ж. мн. Гулянье, собраніє для забавъ, веселаго препровожденія времени. *Там гульбини тоді були: зібрались родичі і чужі добрі люде і веселились собі.* Новомоск. у.

Гульбище, -ща, с. Мѣсто гуляній, увеселительныхъ собраній, гульбище. *Було гульбище на високій могилі.... Посходять було на ту могилу, балакають, у карти грають,*

співають. ЗОЮР. I. 280. У нас над річкою в ліс; в тім лісі лощина, де колись було гульбище, — пани гуляли. ХС. IV. 27.

Гульбощі, -щів, ж. мн. Гулянье, веселіє, кутежъ. Не втомлена гульбощами, горем не перемучена, ясна була собі, як тихее літо. МВ. II. 83.

Гульвіса, -си, м. Гуляка, повѣса, шалопай. К. ЧР. 130. Котл. Ен. I. 33. Чуб. I. 245. А з яру та лісу, з собаками та псарями, іде пан гульвіса. Шевч. 472.

Гульк, меж. Глядь, вдругь, внезапно, шастъ. Грин. II. 226. Гульк назад — аж стоїть поруч чортяка. Рудч. Ск. I. 63. Аж гульк! зіма впала. Шевч. 81. Аж гульк — і в город причвалав. Котл. Ен. I. 15. А та собака між жидівське військо — гульк. Грин. II. 223.

Гулька, -ки, ж. Развлеченіє, гуляніє, бездѣліє. А я з гульки додомоньку — єсть де відпочити. Гол. I. 128. Чаще во мн. ч. Не ходив ти за волами, але сь ходив за гульками. Гол. III. 82. Ти все в питки та все в гульки, а об смерті нема й думки. Грин. III. 144.

Гулькнути, -кну, -неш, гл. Юркнуть, нырнуть, внезапно появиться. Так і гулькнув у воду. Пора, бач, гулькнула не та. О. 1861. II. 176. 2) Кинуться, броситься, хлынуть. Угор. 3) Крикнуть, хрюкнуть. Угор.

Гульма, нар. употребляемое тавтологически для усиленія значенія гуляти. Оттак цілісінький день гульма гуляє. Лубен. у.

Гульнути, -ну, -неш, одн. в. отъ гл. гуляти. Хотілось таки на святий празник гульнуть. Стор. МПр. 153.

Гульня, -ні, ж. 1) Гуляніє, развлеченіє, забава. Ні гульня, ні робота. Ном. № 10911. Без його і гульня не гульня. Шевч. 303. 2) Кутежъ. К. ЧР. 88.

Гультай, гультайський и пр. = Гультяй, гультяйський и пр.

Гультипака, -ки, м. 1) Голь, бѣднякъ, оборвышъ (вслѣдствіє разгула). Ви не які небудь бурлаки, гультипаки, а січовика. Стор. II. 277. 2) Повѣса, кутила, гуляка.

Гультайще, -ща, м. Ув. отъ гультяй.

Гультяй, -тяя, м. Гуляка, кутила, лѣнтяй, повѣса. Приймак-гультяй не хоче робити, бере люльку у кишеню, йде до коршми пити. Чуб. III. 127. Ув. **Гультайще.** Великий гультайще. Лукаш. 127.

Гультайка, -ки, ж. Жєнщина гуляка, лѣнтяйка. Ум. **Гультайночка.** Моя дочка гультайночка, дома не ночує. Нп.

Гультайство, -ва, с. 1) Праздностъ, лѣнтяйничанье, повѣсничество. І який буде лад з твого гультайства? 2) Соб. Лѣнтяи, кутилы, повѣсы. Он зібралось усе наше гультайство.

Гультайський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный лѣнтяю, повѣсѣ, кутилѣ. З гультая гультайська й робота.

Гультаювати, -тяюю, -єш, гл. Кутить, повѣсничать, бездѣльничать, бродяжничать. Грунт продам, а сам піду гультаювати. НВолын. у.

Гулюкати, -каю, -єш, гл. — на кого. Кричать на кого, бранить кого. Желех.

Гулюмаха, -хи, ж. Большая шишка. Лохв. у.

Гуля, -лі, ж. 1) Дѣтск. голубь. О. 1861. VIII. 8. Чаще во мн. ч. Прилетіли гулі та й сіли на люлі; а ви, гулі, не гудіть.... ХС. II. 195. 2) = **Сич.** Вх. Лем. 406. 3) = **Гуля.**

Гуля-гуч! меж. Крикъ, которимъ гонять гусей. Вх. Лем. 406.

Гуляй-городина, -ни, ж. Подвижная деревянная башня (для военныхъ надобностей).

Гуляка, -ки, м. и ж. 1) Кутило, гуляка. К. ЧР. 353. *Де ж ти тепер, моя мила, що ти мене знярядила п'яницею бурлакою і ледащом-гулякою.* Чуб. № 1061. 2) ж. Правая **чепіга**. Прил. у.

Гулякати, -каю, -еш, гл. Кричать. Вх. Уг. 234.

Гуляльня, -ні, ж. = **Гульбище**. *Він був на гуляльні з нами: там було багато парубків і дівчат.* Екатеринос. у.

Гулянка, -ки, ж. 1) Гуляніе, развлечете, забава. *Пусти дочку на гулянки.* Чуб. V. 170. *Посходяться де на гулянку під неділю або під свято.* Мир. ХРВ. 87. 2) Свободное отъ занятій время. Употребляется въ выраженіяхъ: На гулянках, гулянками. *Нехай колись на гулянках (гулянками) зроблю.* 3) Въ заборѣ изъ вертикально-стоящихъ досокъ: промежутокъ, оставляемый между досками. Лубен. у. Ум. **Гулянонька, гуляночка**. *Перебрела дві річеньки, а Дунаю ніт, та забула гуляноньки, а роскоші ніт.* Мил. 135.

Гуляння, -ня, с. Гуляніе, веселіе, развлеченіе. *А без мого миленького гуляння немає.* Мет. 5. *Моя дочка на гулянню, іди подивися.* Чуб. Ум. **Гуляннячко**. Грин. III. 256. *Ой жаль мені коханячка, дівоцького гуляннячка.* Мет. 76.

Гуляночка, -ки, ж. Ум. отъ гулянка.

Гуляти, -ляю, -еш, гл. 1) Гулять, расхаживать, ходить, ѣздить гдѣ либо. *От котик і довідався, що царь з дочкою гулятиме біля річки.* Рудч. Ск. *По садочку я гуляю, товариша викликаю.* Мет. 69. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* Дума. *Вітер віє повіває, по полю гуляє.* Шевч. 8. *А думка край світа по хмарі гуля.* Шевч. 9. *Ревуть ляхи, а поставець по столу гуляє.* Шевч. 2) Кутить, веселиться, гулять, развлекаться, пировать. *От знов грошей доволі; знов коваль п'є та гуляє.* Рудч. Ск. I. 65. *Гуляй, дитино, поки твоя година.* Ном. *Козацьтво гуляє, байрак гомонить.* Шевч.

Гульма гуляти. Гулять напропалу. 3) Быть празднымъ. *Козак — душа правдивая, сорочки не має — коли не п'є, так нужу б'є, а все не гуляє.* Ном. № 769. *Роби, не лежи, не гуляй! — сам Бог сказав.* Рудч. Ск. I. 178. *Шлях не гуляє, т. е. много на немъ народу.* Ном. № 11390. *Щоб він, гуляючи, навчав Настусю заповідь.* Шевч. 4) Быть въ гостяхъ, развлекаться въ гостяхъ. Рудч. Ск. I. 82. *То оце вже ви й додому? гуляйте в нас іще.* Черниг. *Гуляйте! — Гуляли б, та хліба не брали.* (Шутка). Ном. № 11876. 5) Играть (въ различныя игры). *Вони... гуляють у карти.* Рудч. Ск. I. 107. *Гуляють у тісної баби.* Рудч. Ск. I. 199. 6) Танцовать. О. 1862. IV. 25. *Він як заграв на ту дудку, то увесь товар і я гуляли до самого вечора.* Грин. II. 82. 7) О животныхъ: быть въ періодѣ случки, бѣгаться. *Наша корова тепер саме гуляє.* Полт.

Гулятися, -ляюся, -ешся, гл. 1) Играть чѣмъ. *Чи будеш ним, мов пташкою, гулятись, на ниточці прив'яжеш для дитини?* К. Іов. 92. 2) Безлично: **гуляється, гулялося**, возвр. в. отъ **гуляти** 1, 2. *Гуляй, серце дівчино, поки гуляється.* Чуб. V. 275. *Мені з своїм родом добре гуляється.* Чуб. V. 275. 3) = **Гуляти** 2. *Лучче мені пить-гуляться та й нікого не бояться.* АД. I. 151.

Гулятоньки и гуляточки, неспрягаемый ум. глаголѣ отъ **гуляти**. *А тепер єсь у пригоді, гулятоньки годі.* Гол. I. 325.

Гулящий, -а, -е. 1) Праздный, свободный, нерабочій, гулевой, незанятый. *Гуляща скотина. Чоловік гулящий.* Чуб. V. 672. *Прокидається такий час, що вони й гулящі бувають і одпочинуть таки як слід.* Драг. 172. *Все тее гуляще, дак таке випещене.* (О.

1862. III. 40). **Гулящий час**. Свободное время. *Приходь до мене гулящого часу*. Левч. 35. *А я осе гулящим часом до вас*. Левиц. I. 324. 2) Лишний, ненужный, свободный. *Оце сокира гуляща — візьми її. Гулящий кінець мотузка*, т. е. ни къ чему не привязанный. Чуб. III. 99.

Гумен, -на, м. Игумень. *Гумен у них був чоловік дуже побожний*. Рудч. Ск. II. 201.

Гуменія, -нії, ж. Игуменья. Зміев. у.

Гуменний, -ного, м. По образ. прил. Прикашикъ при гумнѣ, надзирающей за работами тамъ; сторожъ при гумнѣ, гуменщикъ. Рудч. Ск. I. 87. Kolb. I. 68.

Гуменник, -ка, м. = **Гуменний**. Борз. у.

Гуменце, -ця, с. 1) Ум. отъ **гумно**. Чуб. III. 251. 2) Тонзура у католическаго духовенства. 3) — **попове**. Раст. *Taraxacum officinale* Wigger. ЗЮЗО. I. 138.

Гумнище, -ща, с. Мѣсто, на которомъ прежде было гумно, гумнище.

Гумно, -на, с. Гумно. Гн. II. 60. Грин. III. 19. *Густо пшениці на новині, да висот стоги на гумні*. Мет. 165. Ум. **Гуменце**.

Гумоннява, -ви, ж. Говоръ, шумъ. *Оттам десь гумоннява, аж сюди чутъ*. Лебед. у.

Гумор, -ру, м. Юморъ. Левиц. (Пр. 1868, 474).

Гумористичний, -а, -е. Юмористическій. *Швидко почувлася і українська мова, навіть між поляками, в гумористичних оповіданнях*. Левиц. I. 463.

Гуна, -ни, ж. = **Луна 2**. Харьк.

Гуна́ти, -на́ю, -еш, гл. = **Лунати**. Харьк.

Гунодза, -зи, ж. Шишка. Черном.

Гунственний, -а, -е. Бранное: шельмовскій, собачій. *Гунственна душа*. Рк. Марковича.

Гунство, -ва, с. Бранное: шельмовство, собачество. Рк. Марковича.

Гунути, -ну, -неш, гл. 1) Дунуть, загудѣть, зашумѣть, крикнуть. *Як гуне, — такий вітер!* Зміев. у. *Він разом як гуне!* 2) Кинуть, броситься. *Гунем огулом на врага*. Мкр. Г. 31. *Собаки так і гунули, та вп'ять назад*. О. 1861. V. 72.

Гунцвол, -ла, м. Бранное: собачій сынъ, шельма. (См. **Гунство**). *Кажу вам: сідайте гунцволи!* Рудч. Ск. II. 204.

Гунцвот, -та, м. 1) = **Гунцвол**. *Утік гунцвот*. Ном. № 1173. 2) **мн.** = **Муцик 2**. Вх. Лем. 436.

Гуньба, -би, ж. Раст. *Melilotus coerulea* Lam. ЗЮЗО. I. 128. См. **Буркун**.

Гунька, -ки, ж. 1) = **Гуня**. Гол. Од. 44, 75. *На тім молодці сірая гунька*. Гол. II. 59. 2) Гнусящая, говорящая въ носъ женщина. Черк. у.

Гуня, -ні, ж. Верхняя суконная одежда, сермяга. Гол. Од. 44, 45, 75.

Гунявий, -а, -е = **Гугнявий**.

Гуняти, -няю, -еш, гл. = **Гугнявіти**.

Гуп! меж. для выраженіи глухого звука отъ паденія и удара, глухого топота. *Як стане молотити, то все ціпом гуп, гуп!* Рудч. Ск. I. 56. *Гуп його кулаком у спину!*

Гупалка, -ки, ж. Игрушка: родъ дудки изъ бузины съ вынутою сердцевиною для стрѣльбы (то же, что и **пукалка**). Васильк. у.

Гупало, -ла, м. 1) = **Гукало**. Вх. Пч. II 8. I. 16. 2) — **мале**. Пт. *Ardea minuta*. Вх. Пч. II. 8.

Гупати, -паю, -еш, гл. 1) Топать. 2) Ударять, производя глухой звукъ.

- Гупнути, -ну, -неш, гл.** Однокр. в. отъ гупати. 1) Топнуть. 2) Ударить съ глухимъ звукомъ. Так і гупнув його кулаком по спині. Як гупне у двері, так вони й розлетілись. Чуб. II. 22.
- Гупотіти, -почу, -тиш, гл.** То же, что и гупати, но о дѣйствиі учащенномъ. Чи до нас хлопці гупотять? Драг. 34.
- Гупотнява, -ва, с.** 1) Топоть. Чую: гупотнява по дорозі, — думав, що коні біжать. Новомоск. 2) Стукотня (глухими ударами).
- Гур-гур, меж.** звукоподражаніє грохоту. Гур-гур-гур! щось страшно загуркотіло, (їдучи) по під вікнами й стихло. Левиц. Пов. 317. А тут грім помаленьку: гур-гур-гур. О. 1862. V. 80. У М. Вовчка о разсыпавшихся бусахъ. Як ірвоне з себе коралі дороги — геть одкинула, — тільки вони гур-гур, розкотилися. МВ. II. 160.
- Гура, -ри, ж.** Масса, гурьба. Печені різної три гури. Котл. Ен. V. 14. Купа й гура і три оберемки. Ном. № 7684.
- Гурака, нар.** Поднявъ руки вверхъ (ловить, напр. мячъ, брошенный вертикально вверхъ). Гурака хватав гилку. Радом. у.
- Гуральник, -ка, м.** Работникъ на винокурнѣ. Левч. 135.
- Гуральня, -ні, ж.** = Гуральня. Ном. № 11659.
- Гурба, -би, ж.** = Юрба. Вх. Зн. 12.
- Гурготіти, -гочу, -тиш, гл.** = Гуркотіти. Гурготить, стукотить, штирі коні біжить. (Колесо). Чуб. I. 310.
- Гургуц, меж.** для вираженія звука стъ паденія. Як перескакував уже, гургуц! — каже. Ном. № 13663.
- Гурда, -ди, ж.** 1) = Вурда. 1. Сим. 77. 2) = Вурда 2. Вх. Зн. 8.
- Гуркало, -ла, с.** 1) = Гуркотій. Вх. Зн. 12. 2) Домовой. Вх. Зн. 12. Желех. 2) Дѣтская игрушка: родъ погремушки на ниткѣ. Мнж. 178. 4) Маленькій водопадъ. Желех. 5) = Суреля. Одкидав сурелі (або гуркала). Ном. № 10879.
- Гуркати, -каю, -еш, гл.** 1) Стучать, грохотать. Прибіг він до хати, став у двері гуркать. Рудч. Ск. I. 170. Дощечка густиме та гуркатиме. Чуб. III. 99. Гуркали дверима. Левиц. Пов. 167. См. Грюкати. 2) О доеніи: сразу выжимать молоко изъ всего вымени. Вівчар.... ловить (вівцю) за дійки і уперед їх продоює пальцями; потім гуркає рукою відразу з цілої икри. Шух. I. 193. 3) Ворковать. Голуб гуркати. Вх. Лем. 406.
- Гуркіт, -коту, м.** Стукъ, грохоть. Желех. У млині такі гуркоти, туркоти, що не дай Господи. ЕЗ. V. 197.
- Гуркнути, -ну, -неш, гл.** Однокр. в. отъ гуркати. 1) Стукнуть, грохнуть. Ганна гуркнула дверми, аж вікна задзвеніли. Левиц. I. 54. См. Грюкнути. 2) Крикнуть басомъ. Чого ти кричиш на мене? — гуркнув він басом. Левиц. Пов. 59.
- Гуркота, -ти, ж.** 1) = Гуркіт. 2) Мурлыканіє. А на ката — гуркота, а на діти — дрімота. Мет. 3.
- Гуркотати, -кочу, -чеш, гл.** 1) Грохотать, стучать. 2) Ворковать. Ой ну люлі, люлі! налетіли гулі, стали гуркотати, що дитині дати. Дѣтск. пѣсня. Ой голуб гуде, голубка гуркоче. Чуб. V. 280.
- Гуркотій, -тія, м.** Стучащій, неспокойный человекъ. Рк. Левиц.

- Гуркотіти, -кочу, -тиш**, гл. = **Гуркотати 1**. Грин. III. 673. *Стукотить, гуркотить, як сто коней біжить*. (Загадка: **грім**). Ном. стр. 291, № 47. *На горищі шось стука та гуркотить*. Мнж. 130. *За громом громи гуркотять*. Греб. 374.
- Гуркотливець, -вця**, м. Лѣсной голубѣ, дикій, сизый голубѣ, *Columba oenas*. Вх. Пч. II. 9.
- Гуркотливий, -а, -е**. 1) Производящій стукъ, грохоть, грохочущій. 2) Воркущій.
- Гуркотливочка, -ки**, ж. Ласкат.: воркующая. *Чи забула, голубонько-гуркотливочко, чого бігла сюди?* МВ. II. 114.
- Гуркотнеча, -чі**, ж. Сильный стукъ, стукотня, грохоть. *Там таку гуркотнечу підняли, що страх!*
- Гуркотня, -ні и гуркотнява, -ви**, ж. = **Гуркотнеча**. Черк. у.
- Гурма, -ми**, ж. Толпа. *За нею хлопці гурмою ходять*. Чуб. V. 215. См. **Юрма**.
- Гурман, -на**, м. = **Гуска 2**. Желех.
- Гурманка, -ки**, ж. 1) Большой комокъ овечьяго сыру. Желех. Вх. Зн. 12. 2) = **Гуска 2**. Желех.
- Гурманом**, нар. Кучей, толпой. Желех.
- Гурмом**, нар. Толпой, гурьбой. *А заду йшли під бунчуком червоним татари гурмом*. К. МБ. XI. 154.
- Гурок, -рка**, м. = **Огірок**. Ном. № 6660. Маркев. 153. Ум. **Гурочок**. *Повна як гурочок*. МВ. I. 8.
- Гурочковий, -а, -е**. Одна изъ разновидностей зеленого цвѣта (о матеріи). *Який очіпок до лица: чи гурочковий, чи кумачевий, чи квітчастий*. Г. Барв. 338.
- Гуррикан, -ну**, м. Ураганъ. *І мов той гуррикан ширококрилий я мчусь*. К. МБ. XI. 144. *Тучі, що вітрами гонить-крутить гуррикан летучий*. К. МБ. XI. 142.
- Гурт, -та**, м. 1) Стадо (о скотѣ). *По сусідству чужі гурти і отари скрізь паслись*. Стор. II. 8. 2) О людяхъ: толпа, собраніе, общество, компанія. *Женуть гуртами християн у колізей*. Шевч. 613. *У гурті, то й смерть не страшна*. Ном. № 10721. *У гурті каша їсться*. Ном. № 10731. *Просимо до гурту*. МВ. (О. 1862. III. 57). 3) О неодушевленныхъ предметахъ: группа. *Кожну зірку нарізно не запримітиш, а хиба тільки цілий гурт їх*. Ком. Р. I. 50. 4) **В гурт, до гурту**. Вь одно мѣсто, вмѣстѣ. *Вовк, медвідь і кабан зібрались у гурт*. Рудч. Ск. I. 22. *Проциндри в Солоній горох і просвистав, а за горохом в гурт і жито, і пшеницю*. Г. Арт. (О. 1861. III. 96). *Ходім же до гурту*. Стор. II. 21. 5) **За гурт**. Вмѣстѣ. *Бувайте здорові! промовив усім нам за гурт*. МВ. II. 132. 6) **Гурт на гурт**. Всего на всего. *Скільки зір гурт на гурт усіх, — цьому ще ніхто й рахуби не склав*. Ком. Р. I. 49. 7) **Продавати на гурт**. Продавать оптомъ. Сумск. у. Ум. **Гурток**. Ном. № 10733.
- Гурт**, нар. Много. Употребляется преимущественно съ отрицаніемъ: **не**. *Не гурт у мене грошей: так там який карбованецъ лишився. Та й дичини було не гурт-то потраплю піймати*. Левиц. I. 122.
- Гуртівник, -ка**, м. Оптовый торговецъ. Шух. I. 271. Желех.
- Гуртобранецъ, -нця**, м. = **Гуртоправ**. *По-за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким там стояли гуртобранці з своїми гуртами*. Нп. Александров. у.

Гуртовий, -а, -е. 1) Совмѣстный, общій, коллективный. *Свяtilась гуртова робота та чортова з'їжа.* Ном. № 10733. 2) Оптовый. *Гуртовий продаж.* 3) Незаконнорожденный (въ насмѣшку). *Чий це хлопець? — Це гуртовий Терешко. Гуртові діти.*

Гурток, -тка, м. Ум. отъ гурт.

Гуртом, нар. 1) Совмѣстно, общими силами. *Гуртом затівали.* Шевч. 61. *Піймали щуку молодці, та в шаплиці гуртом до суду притаскали.* Гліб. 2) Оптомъ. *Купуйте все гуртом.*

Гуртоправ, -ва, м. Гуртовщикъ, пастухъ, гонящій гурт.

Гуртоправця, -ці, м. = **Гуртоправ.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гуртувати, -тую, -еш, гл. Соединять, собирать вмѣстѣ, въ одно общество, собрание, въ одну толпу. Желех.

Гурчання, -ня, с. Гудѣніе, журчаніе.

Гурчати, -чу, -чиш, гл. 1) Гудѣть, журчать. *Де взялися бурі й вітри, — і стучать, і гурчать.* Лукаш. 81. *Доц гурчить.* МВ. II. 187. 2) Ворковать. *На церкві голуб гурче.* Гол. IV. 438. 3) Рычать. *Иди у ліс, будеш медведьом та й будем гурчати, поки світа.* Гн. I. 69. 4) О свиньѣ: имѣть случку. Угор.

Гусак, -ка, м. 1) Гусь самецъ. *Гусак гуску кличе.* Нп. 2) Языкъ, дыхательное горло и легкія, вмѣстѣ взятія (терминъ мясниковъ), ливерь. *Телячий гусак.* 3) Ножная длинная колодка, въ которую заковываютъ нѣсколько человекъ. Ум. **Гусачок.**

Гусаковий, -а, -е. Относящійся, принадлежащій гусак'у 1. *Гусакове пір'я.*

Гусар, -ра, м. 1) Гусаръ. Чуб. V. 426. 2) Родъ танца. Ум. **Гусарик.** Чуб. V. 716. 3) **Гусари на коні.** Родъ дѣтской игры. Ив. 31.

Гусарин, -на, м. Гусаръ. *Не вернувся із походу гусарин-москаль.* Шевч. 487.

Гусарка, -ки, ж. 1) Жена гусара. Шевч. 487. 2) Родъ теплой женской кофты. Славяносерб. у.

Гусарський, -а, -е. Гусарскій. Левиц. Пов. 147.

Гусарь, -ря, м. = **Гусар 2.** *Після сіх други стругали гусаря.* Мкр. Н. 30.

Гусачок, -чка, м. Ум. отъ гусли.

Гусац, -ша, м. = **Сороківець.** Желех. Год. III. 431.

Гусевки, -вок, ж. мн. Гусельки. Гол. II. 57. АД. I. 36.

Гусевниця, -ці, ж. Мѣсто, гдѣ хранять сусли. *Гусовки шмарьте до гусевниці.* Гол. II. 57.

Гусельниця, -ці, ж. Гусеница. Вх. Пч. I. 6.

Гусельня, -ні, ж. = **Гусельниця.** Подольск. г.

Гусениця, -ці, ж. = **Гусельниця.**

Гусень, -ці, ж., соб. Гусеницы. *Сарана окрила ввесь Єгипет, налізло гусені у поле.* К. Псал. 241. *Одколи як тепло вже стало, а гусені нема, черви зовсім так мало.* Греб. 365.

Гусеня, -няти, с. Гусенокъ. *Гуси-гуси, гусенята, візьміть мене на крилята.* Рудч. Ск. Ум. **Гусенятко, гусенятчко, гусенятонько.**

Гуси. См. **Гусь.**

Гусимець, -нця, м. Раст. *Arabis Thaliana.* Вх. Пч. II. 29.

Гусинець, -нця, м. Раст. *Gagea pusilla* Schult. ЗЮЗО. I. 123. См. **Гусятник.**

Гусівки, -вок, ж. мн. = **Гусевки.** *На гусівках грає.* АД. I. 38.

Гусій, -я, -є = **Гусячий.** Гуся трава. Раст. = **Спориш,** *Polygonum aviculare.* L. Вх. Уг. 234.

Гусір, -ра, м. = **Гусяр.** Вх. Пч. I. 14.

Гуска, -ки, ж. 1) Самка гуся, гусыня. Ном. № 4116. *А щоб тебе гуска вбрикнула.* Ном. 2) Соль въ столбикѣ, ступка соли. МУЕ. I. 98. *Гуска соли.* Шух. I. 101. 3) Родъ печенья. **Попекли свахи гуски.** О. 1862. IV. 34. (Нп). *На тарілку кладе чарку горівки і гуску або колач.* Грин. III. 506. 4) мн. Раст.: *Nymphaea alba* L, ЗЮЗО. I. 129. См. **Латаття.** Ум. **Гусонька, гусочка.** *Нароблюють невеличких калачиків довгих (гусочки).* О. 1862. IV. 13.

Гусла и гуслі, -сел, ж. мн. 1) Гусли. *Ой ти, Давиде, свої гусла стрій!* Чуб. III. 384. *На гуслі грає, красно співає.* Чуб. III. 274. 2) Скрипка. Вх. Уг. 234. *Въ свадебной пѣснѣ: Гусла гудуть, до двора йдуть. Наряжайся, дівко Марусю, бо возьмуть тебе.* Мил. Св. 35. *Гусла загули.... Гуляє князь, гуляють гості, режуть палати на помості.* Шевч. 331. Ум. **Гусленьки.** Грин. III. 473, **гуслоньки, гусовки.** *Та все стиха у гуслоньки грає.* Мет. 260. *Гусовки шмарте до гусевниці.* АД. I. 37.

Гуслянка, -ки, ж. Сладкое молоко, сваренное, а потомъ скисшее. Гн. II. 221. Шух. I. 141, 109. См. **Ряжанка.** ЕЗ. V. 43.

Гусляр, -ра, м. Играющій на гусяхъ, гусярь.

Гусляти, -ляю, -еш, гл. Играть на скрипкѣ. Угор.

Гусник, -ка, м. Гусятня, гусиный хлѣвъ.

Гуснути, -ну, -неш, гл. Сгущаться, дѣлаться гуще. *А глина все гусне, гусне.* Канев. у. *Кров у жилах гусне, холодіє.* К. МБ. XII. 266.

Гусовки, -вок, ж. мн. Ум. отъ **гусла.**

Гусонька, -ки, ж. Ум. отъ **гусь, гуска.**

Гусочка, -ки, ж. Ум. отъ **гусь, гуска.**

Густвина, -ни, ж. Чаща, густой лѣсъ, зарость.

Густи, -ду, -деш, гл. 1) Гудѣть. *Грім гуде.* Ном. № 7215. *Аж земля гула під ногами.* Левиц. I. 378. *Голосно й жалібно гув новий дзвін.* Левиц. I. 388. *Дощечка густиме та гуркатиме.* Чуб. III. 99. *Шумить, гуде вітер по дуброві.* Лукаш. 70. 2) О насѣкомыхъ: жужжать. *Бджоли гудуть. Жук летить і гуде.* 3) О голубяхъ: ворковать. *Ой у лісі на горісі три голубоньки гуде.* Мет. 89. Также о крикѣ и иныхъ птицъ: *Припутень гув.* Св. Л. 211. *Гуде сумно одуд.* Мир. Пов. II. 120. 4) Говорить разомъ многимъ такъ, что голоса сливаются въ одинъ общій гулъ. *Гула козацька рада.* Щог. Сл. 33. 5) **У кишені гуде.** *Пусто въ карманѣ, въ карманѣ свистить.* Ном. № 1485.

Густий, -а, -е. Густой, частый, плотный. *Хилітєся та густій лози.* Мет. 24. *Густа каша дітей не розгонить.* Ном. *Густий гребінець. Густий гай.* Мет. 66. *Густий, як патока. Густее покривало.* 2) Плотный, сильный. *Густий віл.* Каменец. у. *Де густа рука, не треба і дрюка.* Ном. № 7361. *Густа земля.* 3) Многолюдный. *Базарь густий, як ярмарок.* Г. Барв. 401. 4) Обильный (объ урожаѣ). *Врожай того літа не густий удався.* Мир. Пов. I. 111. Ум. **Густенький, густесенький.**

Густина, -ні, ж. Густота.

Густирька, -ки, ж. Родъ рыбы. Александровск. у. (Стрижевск).

Густити, гущу, -стиш, гл. Сгущать, дѣлать гуще, плотнѣе. Вх. Лем. 406.

Густість, -тости, ж. Густота. Желех.

Густіти, -тію, -еш, густійшати и густішати, -шаю, -еш, гл. Густѣть. О. 1862. III. 33. *Ліс все густішав. Молоко густій-шає.*

Густо, нар. 1) Густо. *Де густо, там не пусто*. Ном. № 1368. *Густо замісила тісто*. 2) Обильно. *Густо слъози ллються*. Млак. 50. 3) Во множествѣ, много. *Манастирь весь богомольці густо обступили*. Млак. 46. *Людей було не дуже густо*. 4) Часто. *Густо дивиться, та рідко бачить*. Ном. № 6608. *Часто й густо. Очень часто. Моя мати часто і густо плаче за мною*. Чуб. I. 250. *Таких парубків часто й густо можна зустріти по наших хуторах та селах*. Мир. ХРВ. 4. 5) — **дзвонити**. *Звонить во всѣ колокола. Як вийшла вона слідом за попадею, то вже густо дзвонили, аж стара дзвіниця хиталась*. Г. Барв. 158. Ум. **Густенько, густесенько**.

Густоволосий, -а, -е. Сь густыми волосами. Желех.

Густолистий, -а, -е. Сь густой листвой. Желех.

Густрик, -ка, м. Кукишъ. Борз. у.

I. Гусь, меж. Призывъ для гусей. Kolb. I. 66. Также: гусь-на. Вх. Уг. 234.

II. Гусь, -сі, ж. 1) Гусыня. *Аж там пливе гусь: Помагай-біг, біла гусь!* Лукаш. 142. *Мудрий мудрець гуссю ореть*. (Загадка: письмо). Ном. стр. 303, № 473. Чаше употребляется во мн. ч.: **гуси** — гуси, самки и самцы. *Чи то гуси кричать, чи лебеді ячать*. Макс. (1834) 5. 2) мн. **гуси**. Родъ игры. КС. 1887. VI. 482; Ив. 58. 3) **Гусей підпускати**. Врать, пускати сплетню. Ном. № 13821. Ум. **Гусонька**. *Всі гусоньки на став полетіли*. Грин. III. 628.

Гусю, меж. = **Гусь**. Вх. Лем. 406.

Гуся, -сяти, с. = **Гусеня**. Ном. № 3411.

Гуся-на! меж. = **I. Гусь**. Вх. Уг. 250.

Гусяр, -ра, м. 1) Гусь—гермафродитъ. ЕЗ. V. 173. 2) = **Гусятник 1**. Вх. Лем. 406.

Гусята, -сят, с. мн. 1) мн. ч. отъ **гуся**. 2) Накожная болѣзнь.

Гусятина, -ни, ж. Гусиное мясо, гусятина. *Снідання дає — все гусятину*. Чуб. III. 403.

Гусятник, -ка, м. 1) Пастухъ гусей. Желех; Вх. Зн. 12. 2) = **Гусник**. Св. Л. 27. 3) = **Гусятниця**. Киев. 4) Раст.: а) *Gagea pusilla* Schult. ЗЮЗО. I. 123; б) *Potentilla Anserina* L. ЗЮЗО. I. 132; в) Желтый птицемлечникъ, гусиный лукъ, *Gagea lutea*. Константиногр. у.

Гусятниця, -ці, ж. Родъ большой глиняной кастрюли. Вас. 181.

Гусячий, -а, -е. Гусиный, гусячий. *Беруть кістку з гусячого крила*. Чуб. III. 99.

Гусячка, -ки, ж. 1) Гусиный пометъ. Вх. Лем. 406. 2) Раст. *Potentilla anserina*. Вх. Лем. 406.

Гута, -ти, ж. Стекляный заводъ. *Палає, як у гуті*. Ном. № 14045.

Гутисько, -ка, гутище, -ща, с. Мѣсто, гдѣ былъ стекляный заводъ. Желех.

Гутіння, -ня, с. Крикъ тетерева, токованье. Шух. I. 238.

Гутір, -торі, ж. Разговоръ, бесѣда. Мкр. Н. 8. *Всяку гутір піддобряла, мов медком, словами*. Мкр. Н. 22.

Гутірка, -ки, ж. = **Гутір**. Г. Барв. 201, 446.

Гутіти, -чу, -тиш, гл. 1) Шумѣть, гудѣть, шипѣть. Желех; Вх. Зн. 12. 2) О тетеревѣ: кричать, токовать. Шух. I. 238.

Гутник, -ка, м. Мастеръ на стекляномъ заводѣ.

Гуторити, -рю, -риш, гл. Разговаривать. К. ЧР. 47. *Годі вже вам гуторить про свої смутки*. К. ЧР. 33. *На нашому хуторі по нашому й гутори*. Посл. *Зібрались три дівчини на Різдво, гуторять собі*. Грин. I. 284.

Гутю! То же, и **тю**, крикъ на волка. Звенигор. у. *Не раз, не два псами цѣвали, гутю, гутю викликали.* Грин. III. 283.

Гухналь, -ля, м. = **Ухналь.**

Гуц-гуці, гуць-гуці! меж. для выраженія подпрыгиванія. Ном. № 9259 (преимущественно о подбрасываемомъ ребенкѣ).

Гуцати, -цаю, -ещ, гл. Подкидывать на рукахъ дитя. Ном. № 9259.

Гуцул, -ла, м. Гуцуль, житель гуцульщины. Ном. № 4694.

Гуцулія, -лії, ж. = **Гуцульщина.** Желех.

Гуцулка, -ки, ж. 1) Жительница гуцульщины. Желех. 2) Родъ народной пѣсни, напѣва. Желех.

Гуцулок, -лка, м. Маленькая гуцульская лошадь. Желех.

Гуцульський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный гуцулу. Желех.

Гуцульщина, -ни, ж. Мѣстность въ Галиціи (уу. Косивскій, Печенижинскій, Надвирнянскій) и Буковинѣ, заселенная гуцулами.

Гуцуляк, -ка, м. 1) = **Гуцулок.** Желех. 2) Очень короткій гуцульскій тулупчикъ. Желех.

Гуць. См. **Гуц.**

Гуцьок, -цька, м. = **Гук 3.** Вх. Лем. 406.

Гуцюцю, меж. = **Гуць-гуці.** Въ слѣдующей приговоркѣ въ значеніи: дитя. *А що мені по конях, по волах, коли в мене гуцюцю на руках.* Ном. № 9261.

Гуч! меж. которымъ гонятъ гусей = **Гиля.** Вх. Ут. 250.

Гучати, -чу, -чиш, гл. 1) Звучать, шумѣть, гудѣть. *Порожня бочка гучить, а повна мовчить.* Ном. № 1474. *Через гору високую тихий вітер гучить.* Год. IV. 515. *Вода гучить.* МВ. (О. 1862. III. 77). *Гучить з гармат стріляння людожерне.* К. ЦН. 268. 2) Кричать. Вх. Зн. 12. 3) = **Сварити.** Вх. Зн. 39.

Гучжа! меж. = **Гуджа.** Ном. № 4358.

Гучливий, -а, -е. Гудящій, жужжащій. *Хруці літають гучливі.* МВ. II. 78.

Гучний, -а, -е. 1) Звонкій, громкій, звучный. *З себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31. 2) Веселый, шумный. *Їй забажалося життя світового, гучного.* Левиц. I. 339. *Гучне весілля справили.*

Гучність, -ности, ж. Звучность, звонкость. Желех.

Гучніти, -нію, -ещ, гл. Становиться болѣ шумнымъ, звучнымъ.

Гучно, нар. Звонко, громко, шумно. Ком. Р. II. 27. *Говорить гучно.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Разом усі гучно рушили.* Г. Барв. 205.

Гучок, -чка, м. 1) Загончикъ при облавѣ. Левч. 135. 2) Игрушка: волчокъ. 3) Особого рода игрушка изъ кости. 4) = **Гупало 2.** Вх. Пч. II 8. 5) Насѣк. = **Бурчало.** Вх. Пч. I. 7. См. **Гук 3.** знач. и слѣд.

Гушматок, -тка, м. Освобожденныя отъ кострики волокна конопли. Шух. I. 147.

Гуц, -ці, ж. = **Гуца 2.** Вх. Лем. 406.

Гуца, -ці, ж. 1) Гуца, подонки, осадокъ. *Там тільки на денці.... гуца зосталась.* Рудч. Ск. II. 205. 2) Чаща, густое мѣсто. *Де ліси і гуці — прорубували просіки.* Стор. II. 123. 3) **І він у ту гуцу.** И онъ туда вмѣшался. Г. Барв. 336.

Гуцавина, -ни, ж. Чаща, густо заросшее мѣсто. Левиц. I. 374.

Гуцавник, -ка, м. = **Гуцак.** Вх. Зн. 13.

Гущак, -ка, м. Кусты, густой кустарникъ. НВолын. у.

Гущики, -ків, м. мн. Чаща лѣсная. Несе у ліс, у гущики. Гн. II. 111.

Гущиня, -ні, ж. = Гущавина. Рудч. Ск. I. 133.

Гущовина, -ни, ж. = Гущавина. Драг. 184. МВ. I. 157. У гущовині зеленій зникне. МВ. I. 18.

Г.

- Г, пред. = К. Ogon, Studien, 189. *Добре г лежачій колоді і огонь пласти.* Ном. № 4623. *Їден г лісу, другий г бісу.* Ном. № 6664.
- Габелковий, -а, -е.** Сдѣланный изъ телячьей кожи.
- Габелок, -лка и габель, -ля, м.** Кожа молодого теленка.
- Габзувати, -зую, -єш, гл.** Позорить.
- Габлі, -лів, м. мн. = Каблі.**
- Гава, -ви, ж.** 1) Ворона. Драг. 272. *Як гава до Юр'я у житі сховається, — буде добре жито.* Мнж. 157. 2) об. Зѣвака, ротозѣй. Гави ловити. Ротозѣйничать. *Він гав ловив та витрішки продавав.* Котл.
- Гавега, -ги, ж.** Ув. отъ гава. Мнж. 181.
- Гавеня, -няти, с.** Вороненокъ. *Гава й говоре: шо хоч візьми, тіко не руш моїх гавинят.* Драг. 272.
- Гавзун, -на, м.** Большой горшокъ. Вх. Зн. 12.
- Гавити, -ся, -влю, -ся, -вищ, -ся, гл.** Ротозѣйничать. (Залюбовск.).
- Гавра, -ри, ж.** 1) Зимняя берлога медвѣдя. *Виглянув, як медвѣдь з гаври.* Фр. Др. 160. 2) Пастъ. Желех. **Роспустити гавру = Гаврати.** *Ото роспустив гавру.* Вх. Зн. 13.
- Гаврати, -раю, -єш, гл.** Сильно кричать, орать. Вх. Зн. 12.
- Гав'ячий, -а, -е.** Вороній. Новомоск. у.
- Гагати, -гаю, -єш, гл. = Гегати.** Вх. Лем. 406.
- Гаготати, -гочу, -чеш, гл. = Гагати.** Вх. Уг. 235.
- Гаджала, -ли, ж.** 1) Лодыжка. Вх. Зн. 13. 2) **Зберу тя по гаджалах.** Ударю тебя по ногамъ. Вх. Зн. 13.
- Гаджалагати, -гаю, -єш, гл.** Непонятно или на непонятномъ языкѣ говорить. *Волохи гаджалагають.* Вх. Зн. 13.
- Гаджело, -ла, с.** Кубарь, волчокъ. Вх. Зн. 13.
- Гадзуля, -лі, ж.** Навозный жукъ. Вх. Зн. 13.
- Газда, -ди, м.** Хозяинъ. Желех. Ном. № 10101, 11117. Ум. **Газдик, газдонька, газдочка.** Гол. III. 42. *Газдику, де ти ідеш?* Гн. II. 22. *Газдойко, ту нема нікого?* Драг. 309.
- Газдинечка, -ки, ж.** Ум. отъ газдиня.
- Газдинити, -ню, -нищ, гл.** Быть хозяйкой. Вх. Лем. 407.
- Газдинька, -ки, ж.** Ум. отъ газдиня.
- Газдиня, -ні, ж.** Хозяйка. Гол. II. 619. Ум. **Газдинька, газдинечка, газдинонька.** Драг. 407, 412. ЕЗ. V. 28.
- Газдівка, -ки, ж. = Газдівство.** Вх. Лем. 407.
- Газдівний, -а, -е.** Хозяйственный. Желех.
- Газдівство, -ва, с.** Хозяйство. Вх. Лем. 407.
- Газдівський, -а, -е.** Хозяйскій.
- Газдовитий, -а, -е = Газдівний.** Желех.
- Газдонька и газдачка, -ки, м.** Ум. отъ газда.
- Газдування, -ня, с.** Хозяйничанье.
- Газдувати, -дую, -єш, гл.** Хозяйничать. Гн. I. 160. *Як я буду газдувати такий молоденький?* Гол. II. 380.

Газдусьо, -ся, м. Ласк. отъ **газда**. *З'їднамсі вам, газдусю, бо я сі свужби глядам.* Гн. II. 153.

Гайда, -ди, ж. 1) Родъ пастушьей свирѣли. Вх. Зн. 13. 2) Волынка. Вх. Зн. 13. Ум. отъ 1 и 2 знач. **гайдиця, гайдичка**. Вх. Зн. 13. 3) Плохая собака. Вх. Зн. 13. 4) об. Негодникъ, негодница. Желех.

Гайдарь, -ря, м. Музыкантъ, играющій на волынкѣ. Вх. Зн. 13.

Гайдиця, -ці, гайдичка, -ки, ж. Ум. отъ **гайда 1, 2**.

Гайдувати, -дую, -еш, гл. Играть на волынкѣ. Вх. Лем. 407.

Гала! = **Гайда!** *Сів на коня та й гала на той плац.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Галаган, -на, м. 1) Искра, головня. *Ще ж не згасло галаганом козацькеє сонце.* К. Досв. 219. 2) Большой мѣдный горшокъ. Желех. 3) Старинная мѣдная монета въ 4 крейцера. ЕЗ. V. 91. Вообще мѣдная монета. *У Марка тільки грошей, шо ним ліку не знати: два слупа золота, два слупа деяментів, а три срібла, а ціла гора галаганів.* Драг. 331. 4) Икра изъ бѣлой рыбы. Поп. 102. 5) Поплавокъ въ рыболовныхъ сѣтяхъ. Браун. 9 и 10. Вас. 186. МУЕ. I. 45.

Галамагати, -гаю, -еш, гл. 1) = **Гаджалагати**. Вх. Зн. 13. 2) Вздоръ говорить. *Не буду казати, нічого галамагати язиком: не чув, хоч і був там.* (Залюбовск.).

Галанки, -ків, м. мн. Подштанники. Борз. у.

Галанці, -ців, м. мн. Узкіе брюки.

Галда, -ди, ж. Взятка. Полт. Рк. Номиса.

Галера, -ри, ж. 1) = **Галера**. 2) Сбитая изъ досокъ лодка, почти квадратная, для перевозки хлѣба. Черк. у. См. **Таляра, галяра**.

Галиця, -ці, ж. Гадюка черная. Вх. Зн. 13.

Галунок, -нку, м. 1) = **Гальон**. Вх. Лем. 407. 2) = **Гальонка**. Вх. Лем. 407.

Гальон, -ну, м. Галунъ, позументъ.

Гальонка, -ки, ж. Головной уборъ дѣвушекъ изъ полосы позумента. *Убереться до церкви, надіне на голову гальонку, заквічається.* О. 1862. VIII. 16.

Галюга, -ги, ж. = **Галиця**. Вх. Зн. 13.

Галяра, -ри, ж. То же, что и **таляра 2**. Вх. Уг. 25. См. **Галера**.

Гамнути, -ну, -неш, гл. = **Гамнути**. *Жінка сало гамнула та на kota звернула.* Ном. № 4059.

Гандж, -джі, ж. = **Ганджа**. Черк. у.

Ганджа, -жі, ж. Изъянь. *Кінь з ганджою.* Уман. I. 305.

Ганджовитий, -а, -е. Сь изъяномъ, имѣющій изъянь. Черк. у.

Ганджули. *Піти на ганджули.* Пойти на заработки. Лохв. у.

Гандзоля, -ля, с. соб. Отрепье, лохмотья. *Іде, а гандзоля висить.* НВолын. у.

Ганзур, -ра, м. = **Канцур**. *Солому б'є на ганзур. В ганзур шенелю порвали. А зуби ше є? — Де там вам! Усі чисто походили, до ганзура.* Звенигор. у. Д. Эварн.

Ганок, -нку, м. Крыльцо, подъѣздъ, балконъ. *Ой у Лубнях крутоярних у високім замку, сидить пишний князь Ярема на тісовім ганку.* К. Досв. *Ой сиділа Марійка на ганку та краяла червону китайку.* Нп. Употребл. сь тѣмъ же значеніемъ и во мн. ч.: **Ганки**. *Підходимо до шинку, — на ганках такого народу зібралося.* Г. Барв. 67. Ум. **Ганочок, ганочки**. *Коло хати, перед ганочками, сидить юрба людей.* К. ЧР. 63.

Ганч, -чу и -чі, м. и ж. = **Гандж**. ЕЗ. V. 91. *У корови нема ніякої ганчі.* Канев. у. *Я не можу того вола купити, бо має в ногах великий ганч.* Вх. Зн. 13.

Ганчувати, -чую, -єш, гл. 1) Браковать, находить недостатки. *Котра дівчина вередує з женихами, ганчує та плаче, то з її оттак сміються.* Уман. у. 2) Имѣть изъянъ, порокъ, недостатокъ. *Ганчує на ногу кобила.* Канев. у.

Ганя, -ні, ж. = Каня 2. Вх. Зн. 13.

Гара, -ри, ж. 1) Пазъ, глубокая, но не сквозная продолговатая желобовина для вставки досокъ (напр. въ столбѣ забора), притесанныхъ брусьевъ и пр. Лохв. у. См. **еще навій.** Константиногр. у. 2) Повозка съ ящикомъ для возки земли, песку. Киев. у.

Гаргала, -ли, ж. 1) = **Гаргало.** Вх. Лем. 407. 2) Кружка. Вх. Уг. 235.

Гаргало, -ла, с. Горло. Вх. Лем. 407.

Гаргара, -ри, ж. Сердитая, бранчивая баба. *Стара гаргара.* Ном. № 13620. См. **Гаргара.**

Гаргачки, -чок, ж. мн. Крыжовникъ. Вх. Лем. 407. См. **Агрус.**

Гард, -ду, м. То же, что и **гард.**

Гардувати, -дую, -єш, гл. 1) Гатить, дѣлать запруду. Черк. у. 2) ? *Як весло гардує, то треба його плазом поставити й перестанеш.* Канев. у.

Гарита, -ти, ж. Карета. *Посадили її в гариту.* АД. I. 312.

Гарлина, -ни, ж. Пукъ соломы, приготовленный для крыши. Бѣл.-Нос.

Гарнага, -ти, ж. = Кривуляка. Нѣжин. у.

Гарований, -а, -е. Имѣющій пазы. *Се стовпи вже гаровані, — менше вгайки, швидче складемо діловання.* (Залюбовск.).

Гарувати, -рую, -єш, гл. 1) Пазовать, дѣлать пазы. Подольск. г. 2) = **Герувати.** Лубен. у. Мирг. у.

Гахуватися, -хуюся, -єшся, гл. Франтить, наряжаться, прихорашиваться. Ном. № 11205. *Ходила б біло, то кажуть: гахується; ходила б чорно, то кажуть: лінується.* Нп.

Гацик, -ка, м. = Кажан. Вх. Лем. 407.

Гвалт и гвалт, -ту, м. 1) Крикъ шумъ. Алв. 11. Чуб. I. 105. *Гвалт і галас.* Шевч. 197. *А гвалту! а крику!* Шевч. 214. 2) Насиліе. *Прийшов і взяв гвалтом.* Аф. 357. *Одняв він гвалтом од убогих козаків і посполитих.* О. 1861. VIII. 29. *Розумом, а не гвалтом мусимо ми усяке лукавство переважати.* К. (О. 1861. VI. 33). 3) Восклицаніе: **гвалт!** *Карауль! Гвалт! рятуйте!* Шевч. 139. *Ай, гвалт! сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Ном. № 8766.

Гвалт, на гвалт кричати. Кричать карауль. Ном. № 2385. *Гукнули як на гвалт.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 84). *Було ж тобі не любити, а тепер хоч гвалт кричи.* Грин. III. 159. **На гвалт бити, дзвонити.** Вить тревогу.

Гвалтівний, гвалтовний, -а, -е. 1) Шумный, крикливый. 2) Насильственный. *Тії каверзники змовлялись у очевидьки на гвалтовний учинок.* К. ЧР. 96.

Гвалтівне, гвалтовне, гвалтовно, нар. 1) Шумно, криливо. *Чорти об радились і гвалтовно гомоніли.* Стор. МПр. 43. 2) Насильственно. Мет. 373. *Гвалтовне одібратъ.* Морд. Пл. 64.

Гвалтувати, -тую, -єш, гл. 1) Шумѣть, кричать. *Гвалтують, сказано, навспряжки цокотухи (жінки).* Греб; 379. *Чого (собаки) так гвалтують?* Стор. МПр. 112. *Той чоловік став гвалтувати.* Драг. 184. 2) Производитъ насиліе, насиловать. 3) Производитъ тревогу, звать на помощь.

Гвер, -ру, м. Ружье. Гол. I. 151.

Гвинт, -та, м. Бинтъ. *А ми це вікно гвинтом придавим.* Канев. у. Ум. **Гвинтик.** *Десь тут гвинтик лежав.* Харьк.

Гвир, -ру, м. = **Гвер.** Гн. II. 50.

Ге-ге-ге, меж. Подражаніє крику гусей. *А гусочка ге-ге-ге!* Рудч. Ск. I. 50.

Гевгати, -гаю, -єш, гл. = **Гегати.** Вх. Лем. 407.

Гегавка, -ки, ж. = **Гоголь.** Вх. Зн. 11.

Гегадзи, -дз, и гегаци, -цьок, ж. мн. = **Гаргачки.** Вх. Лем. 407. Вх. Уг. 235. Ум. **Гегадзьки.** Вх. Лем. 407.

Гегання, -ня, с. Крикъ гусей. Гн. II. 30.

Гегати, -гаю, -єш, гл. = **Гегекати.** Вх. Зн. 11.

Гегекати, -каю, -єш, гл. О гусяхъ: кричать. *Гуси геґекають, качки кахкають.* Кв.

Гедз, -дза и гедзь, -дзя, м. Oestrus bovis. **Гедзь його вкусив, — на його напав.** Онъ раскапризничался. — *А що це тобі? гедзь укусив, чи що?* Канев. у. Ум. **Гедзик.** **Вкинути гедзика.** Сказать что либо съ умысломъ раздражить. *Оце вона прийшла та вкинула гедзика, — паня й розходилась.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гедзатися, -заюся, -єшся, гл. 1) О четверон. животныхъ: бѣгать, мечась изъ стороны въ сторону, подъ вліяніемъ боли отъ укушеній овода. 2) О людяхъ: метаться, бросаться изъ стороны въ сторону. *Бідолашний не знаходив собі місця: гедзався, буцім підпалювали його вогнем.* Стор. МПр. 18. *Кричала, гедзалась, качалась.* Котл. Ен. V. 60. 3) О людяхъ: капризничать, привередничать.

Гедзел, -зла и гедзель, -зля, м. = **Гедз.** Рудан. I. 160. Ном. № 3389.

Гедзень, -ня, м. Лѣтнее время, когда скоть мечется отъ укушеній оводами (іюль мѣсяць).

Гедзик, -ка, м. Ум. отъ гедз.

Гедзилля, -ля, с. Древесные опилки. Черном.

Гедзкатися, -каюся, -єшся, гл. = **Гедзатися.**

Гедзло, -ла, с. 1) Укушенное оводомъ мѣсто? *Уразив козла у гедзло.* Ном. № 3390. 2) *Задница. Поцілуй мене у гедзло.*

Гедзунок, -нку, м. Искусство, умѣнье; толкъ. *Треба на хитрощі, коли гедзунку не достає.* Кіев. г. *У сього малого хлопця немає гедзунку бігти.* Лубен. у.

Гедкати, -каю, -єш, гл. = **Лоскотати 1.** Вх. Лем. 407.

Гедло, -ла, с. Приказъ. *Розіслав же Іван Рижка гедло по всім селі.* ЗЮЗО. II. 558.

Гезунд, -ду, м. Здоровье. *Трудно працювати? як гезунду чорт-ма.* Бердич. у. *Як у чоловіка нема гезунда, то він і клочка не варт хунта, тоді його в гармату та й стріляй за хату.* Ном. №8130.

Гел! меж., выражающее крикъ гусей. Аф. 357.

Гелгати, -гаю, -єш, гл. О гусяхъ: кричать. Аф. 357.

Гелевач, -ча, м. Брюханъ. Угор.

Гелево, -ва, с. Брюхо. Угор.

Гелета, -ти, ж. Деревянный сосудъ, боченокъ. Угор. Ум. **Гелетка.** *Купують гелетку сиру.* МУЕ. III. 40. См. **Гелета.**

Гелетя, -тяти, с. Деревянный сосудъ для молока. Желех.

Гелка, -ки, ж. Шишка, опухоль. *Гріх. згадувати на Різдва біб, бо будуть викидати гелки на шії.* ЗЮЗО. II. 381.

Гелкотати, -кочу, -чеш, гл. = **Гелгати.** *Гуси з радощів сичали й гелкотали.* Бор. 25.

Гельгів, гова, м. Орудіє дровосѣковъ въ родѣ топора, у котораго вмѣсто широкаго лезвія подобіє птичього клюва внутрь загнутаго. Части: деревянное топорище, обух, пазухи (стѣнки отверстія для топорища), фавда — четырехгранный клювъ съ дзюбком на концѣ; отъ удара дзюбок впивается въ конецъ бревна, которое дровосѣкъ потомъ тащить, держа за топорище. Шух. I. 175, 176.

Гелюх, -ха, м. 1) Внутренности, потроха. Угор. 2) Брюхо. Угор. 3) Брюханъ. Угор.

Гемзати, -мжу, -жиш, гл. = **Лоскотати.** Вх. Уг. 235.

Гензура, -ри, ж. Раст. *Gentiana.* Желех. Вх. Зн. 13.

Гер, -ру, м. Раст. *Aegorodium.* Вх. Пч. II. 37.

Гергавка, -ки, ж. Горло. Желех.

Гергелиця, -ці, ж. Раст. *Calandra granaria.* Вх. Пч. II. 26.

Гергелі, -лів, м. мн. Гуси крупной породы. Александров. у.

Гергера, -ри, ж. = **Гаргара.** Ном. № 13620.

Гергетати, -гечу, -чеш, гл. 1) = **Гелготати.** *Гуси усе гергечуть.* О. 1861. I. 322. 1) = **Джерготати.**

Гергетня, -ні, ж. 1) = **Гегання.** 2) = **Джергіт 2.** *Жидівська гергетня.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Гергецки, -цок, ж. мн. = **гаргачки.** Вх. Лем. 407.

Гергечник, -ка, м. Кустъ, кусты крыжовника, *Ribes grossularia.* Вх. Лем. 407. См. Агрус.

Герготання, -ня и герготіння, -ня, с. 1) Крикъ гусей, индюковъ. 2) Разговоръ на непонятномъ языкѣ.

Герготати, -гочу, -чеш и герготіти, -гочу, -тиш, гл. 1) Кричатъ (о гусяхъ, индюкахъ). *Рябко спитать хотів, але Рябків язык був в роті спутаний, неначе пупом з лик і герготів щось як на сідалі индик.* Г. Арт. (О. 1861. III.). 2) Говорить на непонятномъ языкѣ.

Гердан, -ну, м. Шерстяная повязка въ формѣ широкой ленты, которую въ Галиціи дѣвушки носятъ на головѣ; если же она носится на шеѣ, то на ней нашиваются разноцвѣтныя бусы; подобною же повязкою украшаются и шляпы парней. Kolb. I. 38, 40, 36.

Гергега, -ги, ж. Волчокъ. Вх. Зн. 13.

Герлак, -ка, м. Овца, зачахнувшая отъ болѣзни. Ананьев. у.

Герлянка, -ки, ж. См. **Єтір з прутя.**

Герувати и гирувати, -рую, -еш, гл. 1) Править возомъ, лошадыми. Мнж. 181. 2) Направляютъ возъ, катя его задомъ впередъ, держась за оглобли. 3) Направляются. *Гируємо аж у саму столицю.* Шевч. (О. 1861. X. 3). 4) Срывать, стаскивать. *Хуртовина назад бідаху пре, за поли смикає, відлогу з пліч гирує.* Греб. 376. 5) Запрашивать (о цѣнѣ). *Що це він герує? Дорого герує за вола.* Мнж. 181. См. **Керувати.**

Гецатися, -цаюся, -ешся, гл. = **Гедзатися.** *Ой із гори та в яр гецився товар.* Каменец. у.

Гзимс, -су, м. Карнизъ. Подольск. г. Волын. г.

Гзитися, гжуся, гзишся, гл. = **Дрочитися** (о скотѣ). *Корова гзится.* Вх. Уг. 235.

Гзівка, -ки, ж. *Hippobosca equina.* Вх. Уг. 235.

Гзунс, -су, м. = **Глузд.** *Вона хоче роботу робить, та хазяйки з неї не буде, бо, гзунсу нема.* Уман. у.

Гивт, -ту, м. = **Ковток.** Вх. Лем. 407.

Гивтати, -таю, -єш, гл. = **Ковтати.** Вх. Лем. 407.

Гивтнути, -ну, -неш, гл. = **Ковтнути.** Вх. Лем. 407.

Гигнути, -ну, -неш, гл. 1) Швырнуть, оросить на землю. Угор. 2) Околѣть. *Кравець у хвіст руки як умотав, як одпустив (вовкові) три аршини, так вовк там трохи й не гигнув.* Рудч. Ск. I. 6.

Гила, -ли, ж. = **Бурта 6.** *Я на тебе вже нагнав десять гил.* Рк. Левиц.

Гилун, -на, м. Самець съ однимъ ядромъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Кишкун.**

Гилькотіти, -чу́, -тиш, гл. О гусяхъ: кричать. *Гилькотяють гуси.* Харьк. г.

Гиргачка, -ки, ж. = **Гергавка.** Гн. II. 166.

Гирд, -ду, м. Часть овечьяго стада. Черк. у.

Гирланка, -ки, ж. = **Горлянка 1.** Вх. Зн. 13.

Гирлига, -ги, ж. Длинная съ клюкой палка овечьяго пастуха. *Вистойть чабан сердега всю ніч, обпершись на гирлигу.* О. 1862.

Гирувати. См. **Герувати.**

Гіцкатися, -каюся, -єшся, гл. = **Лоскотатися.** Вх. Уг. 235.

Гіб, -ба, м. Пт. сорокопуть, *Lanius.* Вх. Лем. 407.

Гівгач, -ча и гівгор, -ра, м. Пт. *Jynx torquilla.* Вх. Лем. 407.

Гіпс, -су, м. Гипсъ. *Шкіру натираєсі гіпсом дрібненько меленим.* МУЕ. I. 72.

Гірги, мн. Плечи. Вх. Лем. 407.

Гіргожник, -ка, м. Разнощикъ товаровъ. Вх. Лем. 407.

Глег, га, м. 1) = **Гляг.** КС. 1889. VII. 44. Гол. I. Вступленіе, 700. 2) Весенняя игра, то же, что скляц; состоятъ въ томъ, что играющіе стараются бросаеми палками сбить воткнутую въ землю палку. Чуб. III. 98.

Глегати, -таю, -єш, гл. = **Глягати.** Гол. I. Вступл. 700.

Гледжити, -джу, -джиш, гл. = **Глегати, глягати.** Гн. II. 8. Гол. I. Вступл. 700.

Глей, глею, м. 1) Клей вишневыи. Харьк. 2) = **Глей.** *Набірають коло річки або з болота глею, привезуть до клуні, розмочать водою і потім утоптють (на току).* МУЕ. I. 83. (Черниг).

Глейт, -ту, м. 1) = **Полива.** Вх. Лем. 407. 2) Глазированный горшокъ. Вх. Лем. 407.

Гловень, -вня, м. Доска, которою прикрывается заборъ или частоколь поверхъ ушул.

Глузи, глузувати = Глузи, глузувати.

Гльоґ, -га, м. = **Глег.** Ном. № 12571.

Гльоґати, -таю, -єш, гл. Глотать не жевавши.

Глюч, -ча, м. Рыба: *Cottus*, бычекъ. См. **Головач, бабець.** Вх. Пч. II. 19.

Гля, пред. *Для. Ірви, кумо, ягідки, которі солодкі, а которі гіркі — гля моєї жінки.* Чуб. V. 614.

Гляг, га, м., гляга, -ги, ж. Часть желудка жвачнаго животнаго, употребляемая для створаживанія молока. (Херс. г.). Створожившееся молоко изъ желудка маленькаго теленка, кусочекъ котораго (молока) бросаютъ въ удой молока, чтобы оно скорѣе створожилось. (Гол. I. Вступленіе, 700). Употребл. также лишь во мн. ч.: гляги, ум. глягушки. Маркев. 158.

Гляганець, -нця, м., гляганка, -ки, ж. Створене молоко, сладкій творогъ. Аф. 361. Грин. III. 561.

Гляганий, -а, -е. — сир. Сладкій творогъ.

Глягати, -гаю, -еш, гл. Створаживать молоко. Гол. I. Вступл. 700.

Глягушки, -шок, ж. мн. См. Гляга.

Глямати, -маю, -еш, гл. Съ трудомъ ѣсть. Василь заклався з Гарасимом, шо ззість 15 булок.... Ззіз шось три, взяв четверту та так глямає, шо неначе вмірати збірається. Браца. у.

Гнип, -па, м. Короткій сапожный ножъ. Ум. Гнипець. Павловскій, Грамматика, 38.

Гніт, гнота, м. Фитиль, свѣтильня. Святі та божі: свѣчки поїли, на гнота засіли. Уман. у. Та згоріла лояночка від гнота до гнота. Нп. Ні гнота нема. Нѣтъ ничего. Лохв. у. Ум. Гнотик. Ув. Гнотище. Здоровий гнотище: карасини багато вигоряє. Васильк. у.

Гноття, -тя, с. Отрепье.

Говда, -ди, ж. Башка. Подольск. г.

Гога, -ги, ж. = Галиця. Вх. Зн. 13.

Гогози, мн. Плоды растенія гогозник. Лв. 102.

Гогозник, -ка, м. Раст. Vaccinium vitis idaea. Лв. 102.

Годло, -ла, с. = Кодло.

Гой, гоя, м. = Гой. О. 1861. XI. 39, 40.

Голдувати, -дую, -еш, гл. 1) = Голдувати. 2) Владѣть недвижимою собственностью. Він голдує сим гаєм. Борз. у. Сією греблею голдували черниці якись, чи ніженські, чи Бог їх знає які. Драг. 223.

Голка, -ки, ж. Пшеница, имѣющая колосья безъ остей. Каменец. у.

Гондзоль, -ля, м. и гондзоля, -лі, ж. Побрякушка. Ото гіццає оце намисто, ще зуби повибиває тим гондзолям. Уман. у. Ум. Гондзолька, гондзолячка. Ув. Гондзоляка.

Гондзоляк, -ка, м. Прыщъ, шишка. Вх. Зн. 13. Ой дівчино, дівчинонько, яка ти файненька: на личеньку гондзоляки як ріпа дрібненька. Вх. Зн. 13.

Гондзоляка, -ки, м. Ув. отъ гондзоль. Ще собі зуби повибиває гондзолякою отим. Подольск. г.

Гондзолячка, -ки, ж. Ум. отъ гондзоля.

Гонот, -ту, м. = Гонт. Вх. Лем. 407.

Гонт, -ту, м., гонта и гонта, -ти, ж. Тесь, гонтъ. Він у нашому селі церкву новим гонтом обшив. МВ. I. 65. Дімок стояв, гонтою вбитий. Св. Л. 215, 216.

Гонталь, -ля, м. Желѣзный гвоздь, котрымъ прибивається гонтъ. Хотин. у.

Гонтарь и гонтарь, -ря, м. Кровельщикъ, покрывающій крыши гонтомъ.

Гонтина, -ни, ж. Одна штука кровельнаго теса. Желех.

Гонтовий и гонтовий, -а, -е. Сдѣланный изъ гонта. К. ЧР. 209. Гонтовий дах Округи церкви. К. Оп. 132.

Гонтя, гонтя, -тя, с. = Гонт. Голова скіпками вишита, борода гонтям побита. О. 1862. IV. 14.

Гонтяниця, -ці и гонтярка, -ки, ж. Ель, годная для теса, гонта. Вх. Лем. 407.

Горголя, -лі, ж. Сукъ. Вх. Лем. 408.

Горголястий, -а, -е. Суковатый. Вх. Лем. 408.

Горсет, -та, м. = Керсет. Канев. у.

Господа, -ди, ж. = **Господа.** Желех.
Господарити, -рю, -риш, гл. = **Господарити.** Желех.
Господарів, -рева, -ве. Хозяйській, принадлежащій хозяину. *Господарева мама дістала кожух.* Гн. II. 12.
Господарка, -ки, ж., господарний, -а, -е, господарство, -ва, с. = **Господарка, господарний, господарство.** Желех.
Господарський, -а, -е = **Господарський.** *Жид з гиндлю жиє. Він до господарської роботи це вдалил.* ЕЗ. V. 200.
Господарь, -ря, м., господарювати, -рюю, -єш, гл. = **Господарь, господарювати.** Желех.
Господинин, -на, -не. Прилежащій хозяйкѣ. *Господинина мама лізе на піч.* Гн. II. 11.
Господиня, -ні, ж. = **Господиня.** Желех.
Готка, -ки, ж. Самка глухаря, глухого тетерева. Вх. Пч. II. 15. Шух. I. 23. См. **Готур, готур.**
Готур, -ра, м. = **Готур, Tetrao urogallus.** Вх. Пч. II. 15.
Гохнути, -ну, -неш, гл. = **Гавкнути.** *Звісно, краще, як собака є: гохне, то почувеш (Залюбовск.).*
Грайцарь, -ря, м. = **Грейцар.** Гн. II. 43. *Виняв та й дав грайцарь.* Гн. II. 42.
Грамузляти, -ляю, -єш, гл. Писать каракулями.
Гранат, -ту, м. = **Граната.** Желех.
Гранатовий, -а, -е = **Гранатовий.** *Окунь перекинувся гранатовим пернем у золотій оправі.* Рудч. Ск. II. 113.
Граса, -си, ж. = **Сапа.** Острожск. у.
Грасувати, -сую, -єш. 1) Расчищать дорожки. 2) Вытаптывать. «*Ой березонько, чого ти не зелена?*» — *Ой як я маю зеленою бутти, коли підо мною татари стояли, копитами землю грасували.* АД. I. 77.
Грата, -ти, ж. 1) Прутъ желѣзной рѣшетки, а во мн. ч.: **грати** — желѣзная рѣшетка. 2) Клѣтка (на ткани). Ум. **Гратка, гратки.**
Гратчастий, -а, -е. 1) Рѣшетчатый. 2) Клѣтчатый.
Гратя, -тя, с. соб. Старые вещи, старый хламъ. Вх. Лем. 408.
Грацювати, -цюю, -єш, гл. = **Грасувати 1.**
Грегорний, -а, -е = **Моторний.** Вх. Зн. 13.
Грейцар, -ра, м. Крейцеръ (монета). *Старче божий, чим я тебе обдарю, коли я не маю, хиба два грейцари простих.* Драг. 267.
Греци, нар. = **Грече.** *Так собі греци розмовляли.* Гн. I. 181.
Грече, нар. Хорошо, какъ слѣдуетъ: *Він став біля печі та й почав підпивати пивце грече.* ЗОЮР. I. 204.
Гречний, -а, -е. Учтивый, любезный, милый. *Бувай же здорову гречний молодче, гречний молодче, Іване-хлопче!* Чуб. III. 283.
Гречність, -ности, ж. Учтивость, любезность.
Гречно, нар. Учтиво, любезно; мило.
Гринджоли, -джол, ж. мн. 1) Маленькія сани. Пот. III. 99. Желех. 2) Простыя сани, дровни. Чуб. V. 1138.

- Гринджолята, -лят, мн.** Маленькія санки-дровни. Ном. № 10001. *Впрягла в гринджолята павичку.* Котл. Ен. I. 7.
- Грис, -су, м.** 1) Отруби. *Пересівався житну муку через сито і осталий грис всипаєся до баривчини.* Гн. I. 100. См. **висівки**. 2) Молотый крупно овесь съ ячменемъ, посыпанный солью; служить для выкормки скота. *Нехай нас Бог милує, щоб ми своїм дітям давали грис — ми здужаєм і хлібом вигодувать.* Канев. у.
- Гривджати, -джаю, -еш, гл.** Шипѣть (о гусяхъ). *Гуски гривджат, як хочут вкусити.* Вх. Лем. 408.
- Грона, -ни, ж. и гроно, -на, с. = Гроно.** Херс.
- Грос, -су, м.** Стадо беременныхъ овецъ. О. 1862. V. Кух. 32, 37. У Манжуры: **гроси** — беременныя овцы. Мнж. 182.
- Грузло, -ла, с.** Комъ, куча. *Грузли снігу.* Вх. Уг. 235.
- Грулина, -ни, ж. = Грулявка.** Вх. Уг. 235.
- Грулисько, -ка, с.** Мѣсто, гдѣ растеть или росъ картофель. Вх. Лем. 408.
- Грульовина, -ни, ж. = Грулянка.** Вх. Уг. 235.
- Груля, -лі, ж.** Картофель. Вх. Лем. 408.
- Груляник, -ка, м. = Бандурчаник.** Вх. Лем. 408.
- Грулянка, -ки, ж.** Стебли и листьа картофеля. Вх. Лем. 408.
- Грундаль, -ля, м.** Грубый человекъ. Вх. Уг. 235.
- Грундзьований, -а, -е = Грундзьуватий.** *Не яке воно і грундзьоване, щоб шановний читець не розборсав його сам, прочитавши картку-дві в книжці.* Ном. Од видав. VI.
- Грундзьувати, -дзую, -еш, гл.** Крѣпко увязывать, упаковывать.
- Грундзьуватий, -а, -е.** 1) Узловатый. 2) Переносно: замысловатый.
- Грунт и грунт, -ту, м.** 1) Надѣль, земля, участокъ земли; усадьба. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 14064. *Ходім, де твій батьківський грунт.* Рудч. Ск. II. 154. *Грунта, великі маєтки збуває.* АД. I. 95. *Осіли на рангових або на магистратських та чернечих грунтах.* К. ЧР. 198. 2) Почва. *Там добрий грунт — усе як з води йде.* 3) Основа, основаніе. *Земля не може рушити з грунту свого.* Чуб. I. 69. Слово — вітер, а письмо — грунт. Ном. № 10664. Ум. **Грунтик, грунтик.**
- Грунталя, -лі, ж.** Родъ жгута по верхнему краю четена (см. **четен**), сплетеннаго изъ растений: или дерези, или *Cornus sanguinea*. О. 1862. V. Кух. 37.
- Грунтик, грунтик, -ка, м.** Ум. отъ **грунт и грунт**.
- Грунтівка и грунтівка, ж.** Усадьба. *Вона хоча й сирота, а грунтівка і хата своя і поля день п'ять.* О. 1862. VIII. 7.
- Грунтовий, -а, -е.** 1) Почвенный. 2) Землевладѣльческій.
- Грунтовище и грунтовище, -ща, с. = Грунтівка.** *Жили вони (брати) на однім батьківськїм грунтовищу.* Грин. I. 287.
- Грунтовний, -а, -е.** Основательный, прочный.
- Грунтувати, -тую, -еш, гл.** Основывать. Желех. 2) Грунтовать (у художниковъ). Желех.
- Грунь, -ня, м.** Хребетъ горы. Шух. I. 1.
- Грявчати и грячати, -чу, -чиш, гл.** Каркать; крякать. *По цілих ночях грявчит тот пташок.* Вх. Уг. 235. *Качка грявчит.* Вх. Уг. 235.

Гуля, -лі, ж. 1) Родъ верхней мужской и женской одежды изъ бѣлаго сукна у гуцуловъ. Форма **гуглі**: мѣшокъ, распоротый по одной сторонѣ, надѣтый на плечи и связанный на шеѣ шерстянымъ шнуркомъ или мѣдною цѣпью; сшитый конецъ **гуглі** служитъ вмѣсто башлыка. Гол. Од. 69. 2) = **Гуля**. Як ударив, так гугля й набігла йому. Новомоск. у. Ум. **Гуголька**.

Гуглюватий, -а, -е. Покрытый шишками. Новомоск. у. (Залюбовс.). *Гуглювата деревина*. Кіев. у.

Гуголька, -ки, ж. Ум. отъ **гугля**.

Гуджулай, -лая, гуджулей, -лея, м., гуджулайка, -ки, гуджулея, -леї, гуджулейка, -ки, ж. Навозный жукъ. Вх. Зн. 14. Ум. **Гуджулька**. Вх. Зн. 14.

Гудз, -дза и гудзь, -дзя, м. 1) Пуговица. Мет. 403. *Ціновим гудзем застебнувся*. Котл. Ен. IV. 26. 2) Шишка отъ ушиба, опухоль. *Будував сю хату низького зросту чоловік і двері міряв по собі, то аби сьмо гудза не набили*. Св. Л. 27. *Да якийсь бойчак загилив кизяк, вліпив кизяком, аж гудзь під оком*. Грин. III. 54. 3) Узелъ на веревкѣ, ниткѣ. *Сеї батіг був і посмолений, а тепер вже давно обліз, аж рудий та товстий такий! І на кінці гудз як голуб'яче яйце*. Св. Л. 74. Ум. **Гудзик**. *Іде по улиці чоловічок, сам мерзенний, мідяні гудзики, на шапці бляшка з доброго семигривенного*. Морд. Оп. 23.

Гудзь-гудзь! гудзюсь-на! Призывъ для свиней. Вх. Уг. 271.

Гуз, -за, м. Узелъ (на ниткѣ, веревкѣ). Вх. Лем. 408.

Гузва, -ви, м. = **Гуля**. Вх. Лем. 408.

Гузелець, -льця, м. = **Галиця**, *Pelias berus*. Вх. Лем. 408.

Гузий, -а, -е = **Куций**. Вх. Лем. 408.

Гузулька, -ки, ж. Ум. отъ **гузуля**.

Гузуля, -лі, ж. Круглая шишка. (См. **Гузва, гуля**). Ум. **Гузулька**. *Мат на челі гузульку*. Вх. Лем. 408.

Гулати, -лаю, -еш, гл. Быть въ силахъ, въ состояніи. Пирят. у.

Гулий, -а, -е. Безрогій (о волахъ, коровахъ). *Запрігши гулих він, — ну переліг орати*. Г. Арт. (О. 1861. III. 94). *Гулий віл*. Мнж. 182.

Гулька, -ки, ж. Ум. отъ **гуля**.

Гуля, -лі, ж. Наростъ, шишка. *Набігла гуля за вухом*. Закр. Ум. **Гулька**. Харьк.

Гунадза, -зи, ж. 1) Большая шишка. Мнж. 182. 2) Шарообразный свертокъ. Мнж. 182.

Гуральня, -ні, ж. Водочный заводъ.

Гургула, -ли, ж. = **Горголя**. Вх. Лем. 408.

Гургуля, -лі, ж. = **Гуля**.

Гудзола, -ли, ж. = **Груля**. Вх. Лем. 408.

Гуцьок, -цька, м. То же, что и **гудзик 3**: узелокъ на веревкѣ, нити. *Сидів сивий дід і розмотував великий клубок і в'їзав гуцьки*. Гн. II. 184.

Гуш, (ша, м. ?) Шишка (на тѣлѣ); зобъ. Желех. Гуцул. (В. Дорошенко).

Гушуватий, -а, -е. Покрытый шишками (на тѣлѣ). Желех. Зобастый. Гуцул. (В. Дорошенко).

Д.

'Д, пред. сокращ. од. Жене 'д смерти відборонив. Рудч. Ск.

Д, пред. = До. Д мені. Вояк хоче, аби ви д нему вийшли. Федьк.

Да, сз, 1) = Та. 2) Пусть. Ісуса Христа у поміч просимо, да визволить від гріхів чоловіка.

Чуб. Ш. 19. 3) Почти. Служила там да зо штирі роки. Вх. Уг. 235.

Да-ба! меж. = **Та ба!**

Дава, -ви, ж. Эпидемическая горловая болѣзнь, преимущественно дифтеритъ. *Тепер у нас дава давить дітей.* Зміевск. у.

Давани, -нів, м. мн. Мѣсто, гдѣ складывають сѣно и кормяць имъ скотъ. Шух. І. 172.

Даванка, -ки, ж. Кормленіе скота зимою. *Вівці тоді саме вийшли на даванку.* Новомоск. у.

Давання, -ня, с. 1) Даваніе. Воно ж і даванню кінець є. Мир. Пов. І. 116. 2) = **Данкя 2.**

Давання гірше трутизни. Ном.

Давати, даю, даєш, сов. в. **дати, -дам, -даси, дасть, дамо, дасте, дадуть,** гл. 1)

Давать, вручать, доставлять, ссужать, *Чи се тії чоботи, що зять дав, а за тії чоботи дочку взяв?* Нп. *Давайте, то й вам буде дано.* Єв. Л. VI. 38. *Було б тобі, моя мати, сіх брів не давати, було б тобі, моя мати, щастя-долю дати.* Мет. 108. *Не давши оброку, не бий по боку.* Ном. *Дай мені грошей. Бог дав чоловікові душу і серце.* — **віру, віри.** Вѣрить.

Прошу тебе, дай мі віру, скажу тобі правду щиру. Нп. — **ганьбу.** Худить, находитъ недостатки. *Я парубку ганьби не даю і заміж не пойду.* Маркев. — **гарбуза.** Отказывать жениху. — **добридень, на добридень.** Желать добраго утра. *По воду йде, добридень дає.* Мет. 71. *Раненько встань, свекорку на добридень дай.* Мет. — **догану.** См. **Догана.** — **драла, драчки, дропака, дьору.** Убѣгать. *До хлопців дала драла.* Ном. № 8806.

Перелякані жовніри несподіваним нападком..., дали дропака. Стор. МПр. 122. — **дуба.** а)

У овчинниковъ: намазывать, намазати овчину настоемъ дубовой коры. Вас. 153. б)

Умирать, умереть. — **дулі.** Показывать кукишъ. — **знати.** Увѣдомлять, извѣщать, давать знать. *Як мене не буде, то я пришло свого товариша дати тобі знати, що мене нема.* Чуб. *Сідлай, хлопче, сідлай коня, сідлай вороного, — давай знати в третю рошу аж до кошового; давай панам знати, давай панам знати, нехай дають порадоньку волів одшукати.* Мет. — **кару.** Наказывать. *Яку йому пару дати?* Ном. № 8866. — **на боже.**

Жертвовать на церковныя нужды. *Пішов до церкви, дав на боже.* НВолын. у. — **на-**

віжки, безл. Дало увидѣть. Употребляется въ значеніи предупреджати,

предзнаменовывать какойнибудь примѣтой что либо. *Скоро з двора я виїхав, дало на-віжки, але я все таки поїхав.* Черкас. у. — **на вік.** Предопредѣлять долголѣтіе. *Як не дасть Бог на вік, то воно (дитя) і ростом високе, і розумом як старе.* Лебед. у. — **на**

волю. Предоставлять на усмотрѣніе. *Мачуха пасинку на волю давала: хоч льолю купи, хоч голий ходи.* Ном. № 9377. — **на дзвони.** Заплатить, чтобы звонили по умершемъ.

Дали на дзвони й панахиду. Мкр. Г. 12. — **на пам'ять.** Въ выраженіи: **Дай, Боже, на пам'ять!** Дай Богъ памяти. *Дай, Боже, на пам'ять, — у вівторок, чи що, се діялось.*

НВолын. у. — **на признаку.** Оставляют примѣту. *Віти тернові рубайте, по шляху покидайте, мені, брату, пішому піхотинцю на признаку давайте.* ЗОЮР. І. 34. — **на**

розум. Надоумливать, наводитъ на мысль. *Коб йому Бог на розум дав, щоб ударив кого.* НВолын. у. — **ознаку.** Обнаружить, проявить. *Квітка мало не скоротав віку, поки почувся на своїх власних силах і дав добру ознаку свого великого дару.* К. Гр. Кв. — **покій.**

Оставляють въ покоѣ. — **помочі**. Помогать. *Або мені помочі дайте, або мене з собою візьміте.* Мет. 380. — **помочі-порятунку**. Помогать и спасать. *Нам, гетьмане Хмельницький, батю Зінову Чигиринський, помочі-порятунку дай.* Мет. 408. — **поради, ради**. а) Давать совѣтъ, наставленіе. *Час приходить умірати, — нікому поради дати.* Макс. (1849) 77. б) Давать помощь, помогать, способствовать. *Що все пити та гуляти, да нікому порадоньки дати.* Мет. 221. *Вже вони ради дадуть.* Ном. № 7887. в) Справляться съ чѣмъ. *Ой гвалт, сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Нп. г) = **давати порядок**. — **порядок**. Распоряжаться, давать порядокъ. *Ох і рад же б я, дитя моє, до тебе встати, порядок дати, да сирая земля двері залегла, оконечка заклепила.* Мет. 150. — **сторчака**. Падать внизъ головою. — **честь-хвалу**. Оказывать почести. *І панові нашому честь-хвалу даймо.* Чуб. — **чолом**. Кланяться. *У намет уступає, пану Филоненку, Корсунському полковнику чолом даває.* Мет. 41. См. **Чоло**. 2) Подавать. *Давай вечеряти! Давай коні! Ой дайте ж мені холодної води.* Мет. 95. — **руку**. Подавать руку. *Устав, поздоровкався до їх, — дав одному руку, другому.* Грин. II. 13. *І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67. 3) Давать, предлагать, сулить. *Даю йому за скриню два карбованці, а він править п'ять.* 4) Допускать, позволять. *Свої люде, не татари, — не дадуть загибати.* Ном. *Ой хвортуну, хвортунино, що ти учинила? дала серцю спізнатися, далі розлучила.* Мет. *Не дай пропасти на чужині.* Шевч. 5) Выдавать замужъ. *Не дайте мене за п'яниченьку.* Мет. 67. *Синів женить, а дочок давать, родичів на весілле звать.* Мет. Тоже значеніе и — **заміж**. *Ой дбай, мати, дбай, да дочку заміж дай!* Мет. 6) Задавать, давать почувствовать. *Я тобі дам! Як дам тобі стиха лиха, — повік не забудеш. Хоч я не дам, хоч я не дам, так дасть моя мати, — таки тобі лихо йметься із нашої хати.* 7) Бить, ударять, ударить. *Як дав ногами в дно у бочку, — воно так і вискочило, і горілка витекла.* Грин. I. 222. *Дав йому, що аж каганці засвітилися.* То же значеніе слѣдующихъ выражений: **Дати духопелу, духопелків, духу**. — **матланки**. Отколотить, отдуть. Ном. №3639. — **пам'яткового**. Наказать битьемъ такъ, чтобы помнилъ. — **парла**. Трепку дати. О. 1862. VI. 45. *І овечок у нас була ватага, то й не підходь було воряга, бо вже дамо парла!* — **запотилишника, потилишника**. Дать подзатыльникъ. — **Прочухана**. Поколотить. — **товкача**. Дать тумака. — **чосу, шваби, шкварки**. Отколотить. *Як дам шкварки, то буде тобі жарко.* Ном. № 3617. 8) **Давай!** Да и ну! Він узяв тую горілку, давай пити її обоє. Чуб. *Як ухоплю чорта патера за ноги і давай ним, неначе келепом троццати бісів.* Стор. МПр. 47. 9) **Давай! давайте!** Будемъ! Ну! Нуते! *Давайте йти!* 10) **Даймо**. Положимъ. *Даймо, шо він і добрий кухарь, але все таки....* Брацл. у. **Даймо на тее**. Допустимъ, предположимъ. *Даймо на тее, що воно було заїць, а хто ж його курей поїв? Мабуть то був вовк, або лис.* Бердич. у.

Даватися, даюся, даєшся, сов. в. **датися, -дамся, -дасися**, гл. 1) Даться, отдаться. *А довго покружили й коло Трапезонда: не дався в руки.* Морд. *Ох, не даймося, панове молодці, ми.... у неволю.* ЗОЮР. *Сію конопельки дрібні зелененькі, сами не беруться, мені не даються.* Чуб. V. 3. 2) Позволить, допуститъ. *Було тобі уродиться, було тобі вдатися, було тобі та й не датися з себе насміяться. Не давайся кожному вітрові повівати.* Ном. № 3840. 3) Быть даннымъ, имѣться. *Як би то далися орлиніи крила, за синім би морем милого знайшла.* Шевч. 27. *Коб далося хоч одну годину, як прийшов оце, то б вирятував.* НВолын. у. 4) **Датися знати**, — **у знаки**. Дать себя знать, помнить,

почувствовать. Ном. № 414. *Чи ще ж тобі не далася тяжкая неволя знати. Дума, Було тобі Хмельницького у вічні часи не займати; бо дався мені гетьман Хмельницький гаразд-добре знати.* Мет. 394. *Дамся ж я їм у знаки!* Стор. МПр. 99. 5) — **на підмову**. *Дать себя обмануть. Я... такої (дівчини) жду, щоб ся не дала парубкові на підмову.* Федьк. Пов. 6) — **в тямки**. *Дать себя помнить. Мабуть добре Московщина в тямки їй далася! Бо уночі тільки й знає, що москаля кличе.* Шевч. 7) — **на мову, на речі**. *Быть разговорчивымъ, краснорѣчивымъ. Улита чогось на речі не давалась: якась смутна наче зробилась.* Г. Барв. 218. *Друге на речі не дається, а в неї слово — як струмочок дзюрчить.* Г. Барв. 422. 8) — **у вічі**. *Показаться на глаза. Привели його до матері, а сами повертались, не дались у вічі матері.* ЗОЮР. II. 52. 9) — **на явку**. *Показаться. Це вещь така невидима (чорт), а то якось то він на явку дався.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Давець, -вця, м. Подаючий, даватель. *Від злого давця бери й капця.* Ном. № 10640.

Давило, -ла, с. Прессъ, нажимъ. Аф. 372.

Давильця, -ців, с. мн. Щипцы для орѣховъ.

Давина, -ни, ж. = Давнина. Ум. **Давиночка.** *Я собі ізгадаю давню давиночку.* Гол. III. 385.

Давити, -влю, -вищ, одн. в. давнути, давну, давнеш, гл. 1) Давить. 2) Сжимать, стискивать. *Давить, як мороз бабу.* Ном. № 4003. *Ні не дави, туманочку, сховай тільки в полі.* Шевч. 95. 3) Выжимать. *Сир іззів, а на масло давить.* Ном. № 12215. 4) Душить, давить. 5) Притѣснять, угнетать. *Так судила Божа воля, щоб давила нас недоля.* К. Досв. 112. 6) Раздавливать, давить. *Да як же стерпіти, коли притьмом давлять кармазини людей по дорогах.* К. ЧР. 193.

Давитися, -влюся, -вишся, гл. Давиться. *Не дуже й жує, так цілком і ковтає, аж давиться.* Кв. *Трохи був на смерть не подавився. А Петро йому й каже: се тобі, старче, так Бог зробив за те, щоб другому не бажав давитись.* Стор. I. 24.

Даві, нар. Сегодня утромъ. Вх. Зн. 14.

Давлючий, -а, -е. Трудно проглатываемый (о пищѣ). См. **Давучий.**

Давнезний, -а, -е. Очень древній. *Сим робом передано нам сю давнезну пам'ятку писаного слова зо всіма її ушкодинами, перекрутками.* К. Іов.

Давнеколишній, -я, -е. Давно когда то бывшій, давно прошедшій. *Давнеколишній та ясний присниться сон мені.* Осн. 1862. V. 3.

Давненезний, -а, -е. Чрезвычайно старый; очень древній. *То давненезний дід.* Уманск. у.

Давним-давно, нар. Очень давно.

Давнина, -ні, ж. Старина, древность. *Стали теревені гнуть, давнину згадувать; потрошки-потрошки і розбили свою тугу.* Стор. II. 15. *давня давнина. Давно прошедшее время. Давня то давнина, а наче вчора діялось.* МВ. *Що мені нагадала ця пісня? Яку давню давнину пригадала вона мені! І мою молодість, і мою покійницю, і мої літа давні.* Левиц. *У причтах-приказках уста мт отверзу, про давню давнину тобі я возглаголю.* К. Псал.

Давніти, -ню, -ніш, гл. Дѣлать давнимъ.

Давнітися, -нюся, -нішся, гл. Дѣлаться давнимъ, старымъ.

Давній, -я, -є. 1) Давній. *Се, може, є давній бідний невольник із неволі утікає.* Макс. (1849) 45. *Вони не так старі, як давні.* Ном. № 8645. *В давній дуже жив він вік.* Котл. 2)

Древній, старинний. *Дві церкви, — одна мурована висока, друга дерев'яна і давня сильно.* МВ. I. 16. *В давні времена, як ходив по землі Бог з Петром і Павлом.* Чуб. I. 56. **Давня річ, давня давнина.** Давно минувшее. Рудч. Ск. I. 59. 3) *Прежній. Давні пригоди боронять від шкоди.* Ном. № 1753. *Шапка сива, виступка козацька настояща, ще давніх козаків.* МВ.

Давнісінько, нар. *Очень давно. Та вже вона давнісінько моя.* Кв. II. 187.

Давність, -ности, ж. 1) Давность. *Давність земська.* Л. Ст. 2) = **Давнина.** *Не задавить тому серця, чий рід з давности ведеться.* К. Досв. 112.

Давніш, нар. 1) Сравнит. ст. отъ **давно.** 2) Ранѣе. *На біса щук пускаєш, пане-брате? (у ставок). Усіх лящів позводиш — їх щуки заїдять... — «Даремна річ», — сказав хазяїн, «жалкую, чом давніш не звів».* Гліб. 42.

Давнішній, -я, -є. Давнишний. *Тільки де-не-де димок над кручею піднімається, та по вітру, як давнішня слава Синопа, розлітається.* Морд. (Млр. л. сб. 92).

Давно, -на, с. (Употребляется только въ косвенныхъ падежахъ). *А тут бур'ян, піски, тали, і хоч би на сміх де могила о давнім давні говорила.* Шевч. 378. *І батьки наші казали, що зробив ти в давні давна.* К. Псал. **З давна, з давнього давна, з давніх давен.**

Издавна, съ незапамятныхъ временъ. Був собі дід та баба, з давнього давна у гаї над ставом удвох собі на хуторі жили. Шевч. 98. *Ви, тітко, кажете, що се Музичин грунт, з давніх давен. Адже ж у давнього Музики було багато степу.* Левиц. Пов. 373. *Це ще з давніх давен у нас повелося.* Харьк. г.

Давно, нар. Давно. *Да вже ж моєї дівчиноньки давно не було.* Чуб. III. 149.

Давноминулий, -а, -е. Давнопрошедшій.

Давнути, -ну, -неш, гл. См. **Давити.** Желех.

Давняшній, -я, -є = **Давнішній.** *Давняшня знакома.* Рудч. Ск. II. 158.

Давонутти, -ну, -неш, гл. Сильно давнуть. *Так її давонув, мало що духу не видавив.* Чуб.

Давучий, -а, -е. (Отъ давити). 1) Терпкій (о вкусь). 2) Удушливый. *Давучий чад.* Конст. у.

Давучка, -ки, ж. Терпкій фрукт. *Стане давить отут, наче грушу давучку їси, да вдавишся.*

Дадакати, -каю, -єш, гл. 1) Болтать. 2) Гоготать. *Гуски дадакають.* Вх. Лем. 408.

Дадакач, -ча, м. Болтунъ. Вх. Лем. 408.

Даде, нар. Гдѣ нибудь. Вх. Лем. 408.

Дадекой, дадеколи, нар. Иногда. Вх. Лем. 408.

Д'аджеж, нар. (Вм. да аджеж) = **Аджеж.**

Даєден. Кто нибудь. Вх. Лем. 409.

Дазь-бі, — Біг, нар. = **Дасть-бі.** *Чи вже не варитимете галушки оце? — Ні, серце, бо борошенця в нас дазь-бі.* У Гул. Арт. какъ существ.: *Як їсти дазьбіга та ще й гладкими бутъ.* О. 1861. III. 97.

Дайка, -ки, ж. Даяніе. Харьк. Манж.

Дак, сз. 1) Такъ, да, но. *Вада б душа в рай, дак гріхи не пускають.* Ном. *Ой у полі да криниченька, тільки водиця сльозиться, не рад чумак да чумакувати, дак не мусить оплатиться.* Мет. 459. *«Куди ти, вовче, біжиш?» — «До вдови за поросям.» — «У неї ж одно.» — «Дак щоб не було й того.»* Ном. № 10718. 2) То, такъ. Єв. Мр. XII. 19. *Оттогді то Варабаш, гетьман молодий, як у кума свого Хмельницького дорогого напитку напився,*

дак у його і спать повалився. Мет. 386. Не ти мені скажеш, дак мати: було б убогої не брати. Мет. 48. Дівчино мол Переясловко, поцілуй же мене, моя ластовко! — Дак що ж, дак ну ж, дак поцілую, да у тую губоньку да золотую. Мет. 5. «Колядуй, баране!» — «Не вмію, пане.» — Дак лізь у вікно!» — «Дак роги, пане!» Чуб. III. 428. 3) **Дак же ні.** Да нѣтъ же. 4) **Як нема, дак нема.** Нѣтъ какъ нѣтъ. А в неділеньку рано-пораненьку козочки як нема, дак нема. Мет. 229.

Дакоди, нар. Иногда. Вх. Уг. 235.

Дакотрий, -а, -е. Ктонибудь. Вх. Лем. 408.

Дакус, нар. Немного. Вх. Лем. 408. Ум. **Дакусчик.** Вх. Уг. 235.

Далда, -ди, ж. Далда-балда въ загадкѣ — свинья. Ном., стр. 294, № 122.

Д'але, сз. = **Але.**

Далєбі, далєбіг, нар. Ей-ей, право. Далєбі, що правда. Макс. Ой не смійся, дівчинонько, далєбі не смійся! Я у тебе молодой отрути наївся. Мет. 90. Ей, шануйся, кола хоч, бо далєбі колись тмумно-здо-тло спишу на спині. Ном. № 3600. А мої (діти) вже й геть то живучі. Такого їх, такого їх, що далєбіг не знаю, що й діяти. Левиц. I. 139.

Далєбо, нар. = **Далєбі.** Чуб. V. 342.

Д'алєж, сз. = **Алєж.**

Далєзний, -а, -е. Очень далекий.

Далєзно, нар. Очень далеко.

Далєка. Употребляется какъ существ., но безъ имен. пад. Не боїться ніякого далєка.

Забачив Бог і з далєка, та ще з далєкого далєка.

Далєкий, -а, -е. 1) Далєкий, дальній. До любої небоги нема далєкої дороги. Ном. № 8759.

Чи то граки, чи то галіч, чи хижі дейнеки роспускають по Вкраїні загони далєкі. К. Досв.

242. *Доріжка, доріжка та широка і далєка.* Мет. 241. 2) Отдаленный, далєкий. Степ

широкий, край далєкий, милого не бачу. Мет. 64. *По далєкому Дунаєчку злая буря*

вихожає-виступає. В далєкому краю в чужу землю.... заховають. Шевч. 73. *Кого ж їй*

любити? Ні батька, ні неньки, одна, як та пташка в далєкім краю. Шевч. 27 — 82. Ум.

Далєченський. *Тепер нічка темненька, доріженька далєченська.* Чуб. V. 873.

Далєкість, -кости, ж. Даль. Он те місце! — промовила Тодозя, легенько кивнувшій носом

на сизу далєкість. Левиц. I. 442. *Вона все дивиться пильно-пильно в сипі далєкості.* МВ.

I.

Далєко, нар. 1) Далєко. *На Чорте морє... далєко поглядає.* ЗОЮР. I. 28. *Добре далєко*

чутно, а ледаче ще далі. Ном. № 4451. *Далєко, як оком, сягнеш.* Ном. № 7745. 2) Долго.

Ой високо соколові до неба літати, ой далєко козакові до осени ждати. Мет. 7. Ум.

Далєченько. *Далєченько обійшла од свого села.* Кв. 11. 226.

Далєкогляд, -ду, м. Телескопъ. *Ся труба телескоп або далєкогляд.* Ком. I. 89.

Далєч, -чі, ж. Даль. Він любив у той час довго, довго дивитись на чорний чорніговський бір,

на сизу далєч, неначе там записана була його доля. Левиц. Пов. 331.

Далєченний, -а, -е. Очень далекий.

Далєченський, -а, -е. Ум. отъ далєкий.

Далєченько, нар. Ум. отъ далєко.

Далєчиня, -ні, ж. Даль. *Не яка там далєчиня. Сохну, чахну в далєчині, всяк день уміраю.*

Гол. III. 367.

Далечінь, -ні, ж. Большая даль. Куди землі за один день обійти таку далечінь, що має 900 мільйонів перстов. Ком. І. 25.

Далешній, -я, -є. Прибывший издалека. Чи ви далешні? Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Далиня, -ні, ж. = Далечини.

Далити, -лю, -лиш, гл. Отдалять.

Далитися, -люся, -лишся, гл. Отдаляться.

Далі, далій, нар. Сравн. ст. отъ далеко. У дурня до Юр'я, у розумного далі. «Старче, село горить!» — «А я за суму та далі посуну». Ном. № 4992. 2) Потомъ, послѣ. Гомоніли люде на селі, а далі й розійшлися. МВ. І. 106. Ой, хвортуну, хвортуніно, що ти учинила? Дала серцю спізнатися, далі розлучила. Мет. 63. 2) Вскорѣ. Далі прийде. Степан вже далі прибіжить за сокирою. Вже далі вечір... Вже далі хліба не стане. **Далі-далі**. Скоро, въ скоромъ времени. Ви вже далі-далі онучат дружитимете, а в мене ще й діти мог сиріточки на в'язях висять. 4) Подальше. Ти, дівчино, ти; подобна, не здавайся на підмову, бувай добра; бо дворянин то поганий: як ізрадив дівчину, а сам далій. Млр. л. сб. 5) **Далі-подалі**. Спусти нѣкоторое время. Винен був гроші і не віддавав, а далі-подалі віддав. Харьк. у.

Далічко, нар. Далеко. Пасіка гей далічко від хати. Федьк.

Даль, -лі, ж. = Далечиня. Кв. (Желех.).

Дальнина, -ні, ж. = Далиня. Як би допомогти оку людському прозирнути за далеку дальнину. Дещо.

Дальній, -я, -є. Дальній, отдаленный. Та болить серце й головонька, бо чужа, дальня сторононька. Бал. 39. Дальні печери. Левиц. Пов. 348.

Дальнозоркий, -а, -е. Дальнозоркій. Гайсинск. у.

Дальноокий, -а, -е. Дальнозоркій. Козелецк. у.

Дальш, дальше, нар. 1) Сравнительная степень отъ далеко. Вони тікають від мене, а я мов помелом їх мету та все дальш, та все дальш у некло пру та пру. Стор. МПр. 47. 2) = **Далі 2**. 3) Прочь. Да я й цілкового не хочу; цур тобі поганий, дальш! Кв.

Дальший, -а, -е. 1) Сравн. ст. отъ далекий. 2) Слѣдующій. Мушу сьогодні і завтра, і дальшого дня ходити. Св. Лук. XIII. 33.

Дамка, -ки, ж. Шашка. Павл. 33. Гуляти в дамки. Играть въ шашки. В хлюста, в пари, в візка прали і дамки по столу совали. Котл. Ен. Ум. **Дамочка**.

Дамниця, -ці, ж. Шашечниця. Павл. 33.

Дамочка, -ки, ж. Ум. отъ дамка.

Дан, -ну, м. Столбъ, стоянь. Чуб. VII. 575.

Даніна, -ни, ж. Дань. Єв. Л. XX. 22. І нехай йому данину принесуть царі фереїські. К. Псал. 164.

Данка, -ки, ж. То, что дано, даяніе. Обіцянка, а не данка — дурному радість. Ном. № 4515.

Данна, -ної, въ видѣ сущ. ж. Данная, письменный акта на владѣніе недвижимымъ имуществомъ.

Дання, -ня, с. 1) Отрава вообще, въ частности же яйца насѣкомыхъ, брошенныя въ водку, которую подносять тому, кого хотятъ отравить. Киевск. г. Як мені було йти на весілля, коли Солов'їха отроїла б мене з своїх рук, дала б дання в чарці горілки, як би могла.

Левиц. Пов. 342. 2) Заговорное питъе. *Дання гірше трутизни. Ном. Се вже так, з дання причина.* Чуб.

Данок, -нку, м. Даяніе, даръ, пожалованье. Ум. **Даночок.**

Данцівник, -ка, м. Танцоръ. Шух. I. 33.

Данцувати, -цую, -єш, гл. Танцювать. Шух. I. 33.

Дань, -ні, ж. Дань. *Колись був у Києві якийсь князь, лицар, і був коло Києва змій, і кожного году посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину.* ЗОЮР. II. 27.

Дізнались турки, злі недовірки, підписалися до Почаїва що-году дань давати. Чуб. I. 161.

Дар, -ру, м. 1) Даръ, даяніе. *Ні дар, ні купля.* Ном. № 7619. *Що ж нам за дар везуть?*

Срібло та золото. Чуб. III. 39. *Виймив дари та й роздав.* Федьк. Пов. *Ви знаєте добрі дари давати дітям вашим.* Єв. Лук. XI. 13. **Божий дар.** Св. Причастіе. *До Божого дару з чортовими ногами.* Ном. № 136. 2) Дарованіе, таланта, даръ. *Незвичайний дар розмови і оповідання.* Левиц. Пов. 146. *Квітка... дав добру ознаку свого великого дару.* К. Г. Кв. 18.

Ум. **Даронько.** Мл. л. сб. 218.

Дара, -ри, ж. = **Дар.** *Що съому паняті за дару дати?* АД. I. 19.

Дара, -ри, ж. 1) Антидоръ. 2) Причастіе. *Не говівши дару ковтнув.* Ном. № 5752.

Дараба, -би, ж. *Плотъ изъ сплавногo лѣсу.* Шух. I. 181, 182. *Пливе дараба, а керманич на беріг поглядає.* Млак. 4.

Дарабчик, -ка, м. *Кусочекъ. Загубив я дарабчик свічки.* Гол. IV. 498. *Дарабчик хліба.* Вх. Зн. 14.

Дарбениий, -а, -е. *Дарственный. У нас земля дарбенна, ми живемо на дарбениий землі, що поміщик наділив.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Даревний, -а, -е = **Даремний.** *Тому і світ великий, кому хліб даревний.* Ном. № 1418.

Даремне, даремно, нар. 1) *Даромъ, безвозмездно. Умер той, що даремне давав.* Ном., стр. 90. 2) *Напрасно, тщетно. Даремне його дожидався, — не прийшов.* 3) *Безъ пользы, даромъ. Ой місяцю! світиш та не грієш, тільки даремне в Бога хліб їси.* ЗОЮР. I. 148.

Даремний, -а, -е. 1) *Даровой, безвозмездный. Даремному коню в зуби не заглядають.* Ном. 2) *Напрасный, тщетный. Горбатого лічити — то, брате, даремна праця. То даремна річ, — духовній не так написано.* Левиц. Пов. 82.

Даремнісінько, нар. 1) *Совершенно даромъ.* 2) *Совершенно напрасно. Даремнісінько ви, панночко, боялися.* КС. 1883. II. 467.

Даремно. См. **Даремне.**

Даремщина, -ни, ж. = **Дарівщина.**

Дарити, -рю, -риш, гл. = **Дарувати 1 и 2.**

Дариця, -ці, ж. *Подарокъ. Всім дівчатам запродував, а своїй Паулиці даром давав, даром, даром, дарицею.* Чуб. III. 210.

Дарівник, -ка, м. *Даритель. Такъ называється и дарящій новобрачнымъ на свадьбѣ.* МУЕ. III. 168.

Дарівщина, -ни, ж. *Подаренное. Ми на дарівщині житимемо.* Харьк. г.

Даріжний, -а, -е. *Подаренный, даровой. Пан дав йому десятину землі навічне, подарував йому. Так він на тій даріжній землі розвів садок... Той садок його, бо земля даріжна.* Полт. г.

Даріння, -ня, с. *Дареніе.*

Даріння, -ня, с. *Дареніе.*

Дарма, нар. 1) Ни за что, напрасно, понапрасну. *Тоді б не сердився дарма.* Ком. II. 2) Ничего не значить, пускай его, ну его, нужды нѣтъ, ничего. *Дарма — ярма, аби б воли були.* Ном. «Тату! лізе чорт у хату!» — «Дарма, аби не москаль. Ном. № 809. *Мо' то й не ваше, та дарма, берить уже.* 3) Не хуже чѣмъ, не уступаєть. *Вітряк меле дарма водяного млина.* НВолын. у. *Таке солодке зілля, дарма потоки.* НВолын. у. 4) **Дарма що.** Не смотря на то, что; не взирая на то, что; хотя. *Одвітував Оврам і каже: Ой зважився б я сказати щось добродієві моему, дарма, що пил і попіл.* К. Св. П. *Дарма, що голий, да в під'язках.* Посл. **Дарма-гарма.** Ни съ того, ни съ сего. *Причепився дарма-гарма, задивився, що я гарна.* Нп.

Дармо, нар. = **Даремне.** Ном. № 6120. *Зненавиділи мене дармо.* Єв. I. XX. 25.

Дармовий, -а, -е = Даремний 1.

Дармовис и дармовіс, -су, м. 1) Бесплезно висящая вещь. 2) Пелерина въ шинели. 3) Брелокъ, подвѣска, подвѣсное украшеніє. Шух. I. 127, 299. 4) Лишній участникъ въ дѣлѣ, челоуѣкъ, присутствующій безъ надобности. *Чого тут виснеш, дармовісе?* 5) *Phallus impotentis.* 6) *мн. ч.* Связь, перекладка между двумя кольями.

Дармоїд, -да, м. Дармоїдъ, тунєядецъ, паразитъ. *Одчепися, дармоїде, бо до мене кращій їде.* Нп. *Тут дай Боже самому з сем'єю пропитатись, а він ще й дармоїдів набірає.* Кв. Пов. II. 20.

Дармоїдка, -ки, ж. Дармоїдка, тунєядка.

Дармоїдний, -а, -е. Даромъ ѣдящій, тунєядний.

Дармоїдня, -ні, ж. Дармоїдство, тунєядство.

Дармоїдство, -ва, с. 1) Дармоїдство, тунєядство. *Пахло ницостю та хижим дармоїдством.* К. Дз. 40. 2) Соб. Тунєядцы. *Усюди повно в його дармоїдства, лежачим хлїбом набивають пузо.* К. Псал. 82.

Дармоїжки, -жок, ж. мн. Тунєядство. **Піти на дармоїжки.** Пойти на хлѣба къ кому.

Дармоїжкувати, -кую, -куєш, гл. Дармоїдничать, тунєядствовать.

Дармоїжний, -а, -е = Дармоїдний.

Дармоїжник, -ка, м. = Дармоїд.

Дармоїжниця, -ці, ж. = Дармоїдка.

Дармой, -мою, м. Рѣшето съ большими отверстіями. Гайсин.

Дарморос, -су, м. Раст.: лицій, *Lycium barbarum.* Анн., 202.

Дармуваннє, -нє, с. Пребываніє безъ употребленія.

Дармувати, -мую, -єш, гл. Быть безъ употребленія. *Чи в тебе ця сокира дармує? позич її на час. Нема нікде кавал землі, аби дармувала.* Гол. III. 41.

Дарна неділя. Өомино воскресєньє.

Дарник, -ка, м. Артось. *Іду я з дарником і з паскою, до мене пани з доброю ласкою.* Чуб. I. 95. Ум. **Дарничок.**

Дарований, -а, -е. Подаренный. *Дарованому один кінець.* Ном. № 4614. *Дарованому коневі в зуби не дивляться.* Ном. № 4616.

Даровизна, -ни, ж. Подаренныя вещи. *Оце свита — даровизна.* Черкас. у.

Даровизно, нар. Даромъ, въ подарокъ. *Він дав даровизно мужикам землі.* Верхнеднѣпр. у.

Даровий, -а, -е. Даровой.

Даровина, -ни, ж. Жертва. *І обернувсь Господь до Авеля і до його даровини.* К. Св. П.

Даровитий, -а, -е = Даровий.

Даровиця, -ці, ж. Даровое, доставшеєся даромъ.

Даровище, -ща, с. Родъ дѣтской игры, въ которой попавшій палкой по палкѣ противника кричитьъ: «Дарую коня! дарую вола!» и т. д. КС. 1887. VI. 472.

Даровний, -а, -е. Даровой. *Хиба ж у нас дрова даровні?*

Даром, нар. 1) Даромъ, безвозмездно. *Всім дівочкам розпродає, Галочці даром дає.* Мет. 302. *Поймайте мені перловий вінок, я вам, молода, даром, не схочу: первому рибалочці — перловий вінок, другому рибалочці — щирозлотий перстень.* Чуб. III. 305. *Ті вже повмірали, що даром давали, давно їх нема.* Ном. 4626. 2) Напрасно, попусту; безъ пользы. *Вже не даром Левко каже.* Кв. II. 249. *Нехай таки я не даром житиму на світі.* Кв. I. 158. *Се щось не даром. Это что то не спроста.* 3) **Даром що = Дарма що.** Ном. № 405.

Дарома, нар. = Дарма. О. 1861. VI. 62. *А ясно, ясно — дарома, що ніч.* О. 1862. V. 78.

Даронько, -ка, м. Ум. отъ дар.

Дарування, -ня, с. Дареніє.

Дарувати, -рую, -єш, гл. 1) Дарить. *Свого не даруй, чужого не бери.* Ном. № 9671. *Вола дарують без ярма.* Ном. *Сестриці, ви порадиці, порадьте ж ви мене, чим тестя дарувати? — Даруй, братко, дари, собі дівочку бери.* Мет. 186. 2) Давать, награждать, жаловать. *Не все ж Біг дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71, *Царівну оддав, щастям дарував.* Чуб. III. 272. *Господь його донею дарує.* 3) Жертвовать чѣмъ. *Та візьміть мене самого, на Чорне море пустіте. Нехай я буду на Чорному морі своєю головою дарувати, аж не товариства сердешного невинні душі теряти.* КС. 1882. XII. 487. 4) Прощать, извинять. *Даруй мені, я вже більше не буду. Що твоя жінка мене обідила, — я їй те дарую.* МВ. I. 12. *Хто буде сей сон рано і вечір читать, того буде Господь на страшнім суді, на будуцому віку гріхами дарувать.* Мил. 15. 5) **Дарувати життям, — душею.** Пощадить жизнь. *Став же він у пана милости прохати: чи не можна, пане, життям дарувати? Лохв. у. Бери гроші, аби дарував душею.* Черкас. у.

Даруватися, -руюся, -руєшся, гл. Дарить кому. *У нас така установка, що родина, як іде в гості, — дарується.* Федьк. Пов.

Дарунок, -нка, м. Подарокъ. О. 1862. IV. 35. *Ой що то мені за такі дарунки: білі перла і коралі білу шию гнули.* Нп.

Дасть-бі, нар. Т. е. **Дасть Біг.** 1) Богъ дастъ. Обыкновенная форма отказа нищему. 2) Нѣтъ, не имѣется. **Ходити за дасть-бі з торбою.** Хлопотать и получать отказы.

Дат, -ту, м. Количество молочныхъ продуктовъ, даваемыхъ собственникомъ полонини хозяевамъ пасущагося на ней скота. Шух. I. 189, 197.

Дата, -ти, ж. Число мѣсяца.

Датешній, -я, -є. Платящій подать. Лебед. у.

Дати, -ся. См. **Давати, -ся.**

Датка, -ки, ж. Подачка. *Підлизується до панів; звук на датки, то де вже йому до роботи.*

Даток, -тку, м. 1) Даяніє. *Придаток не стоїть за даток.* Ном. № 10590. 2) Подаяніє. *Даток убогому вчинити.*

Датувати, -тую, -єш, гл. Датировать.

Дах, -ху, м. Кровля, крыша. *Летів птах через Божий дах: «тут моє діло на огні згоріло.»* Ном. № 294. *Тріщало, неначе дах зривало з хати.* Стор. МПр. 37. Ум. **Дашок.**

I. Даха, -хи, ж. Родъ короткой шубы шерстью наружу, съ капюшономъ и широкими рукавами, которые не надѣвались. *Тоді став князь у волосяну даху одягаться.* ЗОЮР. I. 175. *Обув ноги не в ремінь, не в ремінь, а в чоботи із сап'яну, із сап'яну. Шитий черес все шовками — кругом стану. Одяг плечі не в жупан, не в жупан, надів даху, став як пан, став як пан. Вовна зверху так і має, так і має, ззаду кобень так і грає, так і грає, а рукава да широкіі, широкі: задасть молод всякій дівонці роботи.* ЗОЮР. I. 175.

II. Даха, -хи, об. = Давець. *Поли даха, так будеш і взяха.* Ном. № 10650.
Дахарь, -ря, м. = Давець. *Будеш дахарь, будеш і взяхарь.* Ном. № 10650.
Даховий, -а, -е. Кровельный. *Сонечко вже по даховому моху красним світом грає.* Осн. 1861. IV. 155.
Дахто, мѣст. Ктонибудь. *Як дахто не піде, а довго бавит, то му мовят....* МУЕ. III. 57.
Дача, -чі, ж. = Данина. *«Годі тобі, пане куме, листи королевські держати, дай мені хоч прочитати!» — «Нащо тобі, пане куме, їх знати? ми дачі не даєм, в військо польське не йдем.* АД. II. 9.
Дачка, -ки, ж. Денежный сборъ, податной сборъ. Шух. I. 51.
Даша, -ші, ж. Большое рядно (см.). Борз. у.
Дашити, -шу, -шиш, гл. Крыть кровлю.
Дашок, -шка, м. 1) Уменьшит. отъ дах. 2) Знакъ (^) надъ долгой или перемѣнной гласной: ô, ê. 3) Козырекъ фуражки.
Дащо, мѣст. Чтонибудь, скольконибудь. МУЕ. III. 55.
Даяк, нар. Какънибудь. Вх. Лем. 409.
Даяти, даю, даєш, гл. = Давати.
Дбайливий, -а, -е = Дбалий. Борз. у.
Дбалий, -а, -е. Рачительный, старательный, заботливый. *А тим часом у дбалої господині-паніматки вже й обід постиг.* Левиц. I. 174.
Дбалість, -лости, ж. Рачительность, старательность, заботливость.
Дбало, нар. Рачительно, старательно, заботливо.
Дба́ння, -ня, с. Радѣніе, стараніе, заботливость.
Дбати, дбаю, дбаєш, гл. 1) Радѣть, стараться, заботиться. Єв. Л. XII. 11. *Ой дбай, мати, дбай, та мене замуж дай.* Лавр. 45. *Ой, козаки, ви, бідні невольники, кажу я вам: добре дбайте, в городи християнські утікайте.* ЗОЮР. I. 213. *Добрий пан: ні б'є, ні лає, та нічим і не дбає.* Ном. *Панове молодці! Добре дбайте: собі гетьмана наставляйте, бо я стар, болію, більше гетьманом не зділю.* Макс. (1849). 78. *У пеклі все тепло, а піди в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. 2) Обращать вниманіе. *Знаємо, що не дбаєш ні про кого, бо не дивишся на лице людей.* Єв. Мр. XII. 14. 3) Приобрѣтать. *У їх доля дбає, а сироті треба самому придбать.* Шевч. 133. *Коли місяць май, кождий собі дбай.* Ном. № 448. 4) **Думку дбати.** Держать на умѣ, на мысли, измышлять. *Сидить Сава, листи пише, Сова думку дбає, ой вже Сава, та пан Сава гадку замишляє.* Чуб. V 965.
Дбатися, дбаюся, дбаєшся, гл. Заботиться о себѣ, обращать на себя вниманіе. *А п'яниця та не дбається, йде до церкви, не вмивається.* Чуб. V. 591.
Дбаха, -хи, об. Рачитель, рачительница; приобрѣтатель, приобрѣтательница.
Дбач, -ча, м. Приобрѣтатель, рачитель.
Дбачка, -ки, ж. Приобрѣтательница, рачительница.

Два, дві, два, двох, чис. Два, двѣ, два. Палиця два кіпці має. Ном. В той час безбожніі бусурмани набігали і тих двох братів порубали. Макс. (1849). 24. Усе доводиться робити їм двом. Горох сію два стручки, — роди, Боже, чотирі, щоб його дівчата зносили. Чуб. III. 41. Винного двома батогами не б'ють. Ном. № 7474. Ой плавало дві утінки да під млинком. Чуб. Не годиться дві шапка надівать на голову. Чуб. См. **Дві**.

Двадньовий, -а, -е. Двухдневный. НВолынск. у.

Двадцятєро, чис. Двадцать душъ, штукъ и пр. Чуб. II. 36. Двадцятєро обізваюсь, що бачили все тєє і як з грішми злапали Левка. Кв. Пов. Ум. **Двадцятірко**.

Двадцятий, -а, -е, чис. Двадцатый. Уже Павлусєві минув і двадцятий, вже б він. і на вечорниці пішов так мати не пуска. Стор. I. 61.

Двадцятірко, чис. Ум. отъ двадцятєро. Нема і двадцятірка индичат. Борз. у.

Двадцятка, -ки, ж. 1) Двадцать, два десятка чєго либо. Вас. 150. 2) Гривенникъ (= 20 грошей). Подольск. и Волынск. губ. 3) Полотно въ двадцать пасмъ. 4) Рыболовная сѣть, въ 1/4 арш. которой помѣщається 20 ячей и въ длину, и въ ширину. Вас. 187.

Двадцятник, -ка, м. Двадцать пасмъ.

Двадцяток, -тку, м. Двадцать. До літ двадцятка сяк-так було, а в сім часі і того не стало. Млр. л. сб.

Двадцять, -ти, чис. Двадцать. Двадцять десять. Тридцать. Макс. **Двадцять з оком**, Двадцять одинъ.

Двадцять и пр. = Двадцять и пр.

Дванадцятєро, чис. Двѣнадцать душъ, штукъ; дюжина. Була така жовна, мала дванадцятєро дітей, тії діти мали всі по дванадцятєро дітей, — скільки всіх було? Чуб. I. 139.

Дванадцятиголовний, -а, -е. Двѣнадцатиглавый, о 12 головахъ. Дванадцятиголовний змій. Мнж. 15.

Дванадцятий, -а, -е. Двѣнадцатый. Було вас (беших) одинадцять, а бєх дванадцятый. Чуб. I. 116.

Дванадцятикрилка, -ки, ж. Съ двѣнадцатю крыльями вѣдьма. Вона — дванадцятикрилка, а я тільки шєстикрилка; вона всім нам (вѣдьмам) голова. О. 1862. IX. 33.

Дванадцятка, -ки, ж. 1) Полотно въ 12 пасмъ. 2) Рыболовная сѣть, въ которой на площади въ 1/4 арш., помѣщається во всѣ стороны 12 ячей.

Дванадцять, -тьох, чис. Двѣнадцать. Добра жінка дванадцять раз на день одурить, а як яка, то й без числа. Ном. № 9078. У мене єсть кінъ з дванадцятьма головами. ЗОЮР. II. 70. І настановив дванадцятьох, щоб були з ним і щоб посилати їх проповідувати. Єв. Мр. III. 14.

Дванайцять и пр. = Дванадцять и пр.

Дверечки, -чок, ж. мн. Ум. отъ двері.

Двері, -рей, ж. мн. 1) Дверь. Золотий обушок скрізь двері відчине. Ном. № 1390. Як у Бога за дверима. Ном. 2) Деревянная покрывка, которою сверху закрыта ловушка для лѣсныхъ звѣрей — **западниця**. Шух. I. 235. Ум. **Дверечки**.

Дверник, -ка, м. Придверникъ. Жел.

Дверниця, -ці, ж. Придверница. Петр же столе перед дверми знадвору... Другий ученик.... сказав дверниці, і вєла Петра. Єв. I. XVIII. 16.

Дверці, -рець, ж. мн. Маленькая дверь, дверки. Пристав нові дверці до старої лазеньки. Ном. № 13295. Треба дощок добувати, хоромину будувати без віконець, без дверець, — там спить козак молодець. Чуб. V. 881. Ото всі посідали на коні, останній вийшов із дверець і сказав: «Дверні, замкніться!» І двері замкнулись. Рудч. Ск. II. 141.

Дверчата, -чат, с. мн. Маленькая дверь. Ум. **Дверчатка.**

Дверчатий, -а, -е. Дверной.

Дверчатка, -ток, с. Ум. оть **дверчата.**

Двиг! меж. для вираженні движенія. Мамо! чого се в тебе брови тільки двиг-двиг? — Судорга, синку.

Двигати, -гаю, -гаєш, одн. в. двигнути, -гну, -гнеш, гл. 1) Двигать. Не зміг двигнути ні рукою, ні погою. 2) Носить. Нащо тобі, пане брате, торбину двигати? Ліпше тобі, пане брате, людей розбивати. Гол. I. 165.

Двигатися, -гаюся, -гаєшся, одн. в. двигнутися, -гнуся, -гнешся, гл. 1) Двигаться, трогаться, двинуться. Св. Мр. XI. 23. Та ну, покинь, не двигайся, аже сам не донесеш. Київск. 2) Сотрясаться, сотрястись. Як ударили з гармати, так аж церква двигнулася. Кух.

Двигіт, -готу, м. Сотрясеніє, дрожаніє. Як пустив батько млин; та як нахопився вихор, та як загуркотить, заторохтить усе; а двигіт такий, що насили на ногах устоїш. Левиц.

Двигнути, -ся. См. **Двигати, -ся.**

Двигоніти, -ню, -ніш, гл. = **Двигатися.** І отворив Бог великі кити і всяке живе твориво, всяке повзюче, що двигонить у водах. Опат.

Двиготіти, -гочу, -тиш, гл. = **Двигтіти.** Так весь склеп і задвиготів. Драг.

Двигтіння, -ня, с. Сотрясеніє, дрожаніє.

Двигтіти, -гчу, -тиш, гл. Сотрясаться, дрожать. Кахикаючи, вони аж двигтіли, а їх товсті щоки дріжали, неначе по їх ходила дрібна хвиля. Левиц. Пов. 326. Змій той летить, — аж земля двигтить. Грин. I. 192.

Движати, -жу, -жиш, гл. = **Двигтіти.** Просуну я да кватирочку, аж кладочка движить, а вже моя милая дівчина по воду біжить. Млр. л. сб. 320. Як заграли в етапі, станя движала. Чуб. III. 377. Аж земля движить. О. 1861, XI. Св. 30.

Движкати, -ся. = **Двигати, -ся.**

Движкий, -а, -е. Удобоподвижный.

Движок, -жка, м. Жесть, движеніє. Черниг. г.

Двинутти, -ну, -неш, гл. 1) = **Двигнути.** Ой чи вийду на танець, — від старого буханець в потилицю, або в спину, що й ногами вже не двину. Осн. 1861. XI. 2) Отправиться, двинуться. Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати, закину я вражу бардину, сам до дівчини на всю пічку двину. Чуб. V. 172. І двинув він (Оврам) звідтіля в гори. К. Св. П. 3) Выстрѣлитъ. От ми поставили перед ними артилерію, та як двинули з гармат, так бісова черкесня вrostіч, та тіка, аж не потовпиться. Черном. 4) Ударить сильно. Я як двину її (собаку) зо всього маху навідлі бичем по морді, так вона на місці й перекрутилась. ХС. VII. 451. 5) Выстроить. На хуторі (Максим) зараз же на перше літо двинув будинок, мов панські хороми. Мир. ХРВ. 168.

Двихкати, -каю, -каєш, гл. Колебаться, трястись.

Двихтіти, -хчу, -тиш, гл. 1) Колебаться. 2) Трястись. *Така гладка: як іде, так аж двихтить.* Харьк.

Дві, двох, чис. Имен. пад. ж. р. отъ два. Двѣ. *Дві хаті. Дві нозі.*

Двійє, двійя, с. = **Двійло.**

Двійка, -ки, ж. Двойка въ картахъ.

Двійко, чис. Ум. отъ двоє. *І їх лиш тільки двійко було.* Федьк. Грин. І. 203.

Двійло, -ла, с. 1) Бревно, употребляемое при запряжкѣ двухъ или трехъ паръ воловъ вдоль; имъ соединяются ярма сосѣднихъ паръ. ЗОЮР. І. 76. 2) Желѣзо у сохи съ двойнымъ остриємъ.

Двійловий, -а, -е. Относящійся къ двійлу.

Двійлячий, -а, -е = Двійловий.

Двійнесенький, -а, -е. Ум. отъ двійний. *Як проїхав козаченько да повз ворота, ворітечка двійнесенькі, роздвойтеся.* Чуб. V. 776.

Двійний, -а, -е. 1) Двойной. *Двійна китайка.* 2) Двухстворчатый. Ум. **Двійнесенький.**

Двійник, -ка, м. У сусальщикова и золотильщикова по дереву: листки позолоченнаго сребра.

Двійник, -ка, м. Сортъ миски около семи вершковъ въ діаметрѣ. Вас. 181.

Двійнята, -нят, с. мн. Двойни, близнецы.

Двійця, -ців, с. = **Двійнята.**

Двійчастий, -а, -е. Раздвоенный. *Тобі любіща моя псальма, ніж віл на жертву круторогий, ніж тук його серед багаття, і в ратицях двійчастих ноги.* К. Псал. 157.

Двійчатий, -а, -е = Двійчастий.

Двійчи, нар. = **Двічи.**

Двіліток, -тка, м. Двухлѣтній быкъ. Вх. Зн. 14.

Двір, двору, м. 1) Дворъ, мѣсто подлѣ дома, обнесенное заборомъ. *І в хаті не чутъ, і на дворі не видко.* МВ. II. 8. *Ой не по правді, мій миленький, ти зо мною живеш: мимо мій двір, нові ворітечка до иншої йдеш.* Мет. 67. **На дворі.** *Внѣ дома. Приходять тоді брати і Мати Його і, стоячи на дворі, послали до Його, кличучи Його.* Єв. Мр. III. 31. 2) Домъ, усадьба. *Не плач, небого, що йдеш за нього: нехай плаче він, що бере лихо в двір.* Ном. *Хоч не сильна, аби двір закрасила.* Ном. *На конику заїжджає, до двору женчиків займає.* Чуб. *Стоять нові двори, а в тих дворках новії ворота.* Чуб. 3) Дворъ, Высочайшія особы и придворные. *Ось ті, що панують у царських дворах.* Єв. Л. VII. 25. 4) Дворня, дворовая прислуга. *Іде з своїм двором.* Ном. **Двірець, двірок, двірочок, дворик, дворок.** *Там я ходив через річку до своєї дівчини; в неї двірок біленький, навколо тополі.* Чуб. V. 238.

Двірець, -рця, м. 1) Ум. отъ двір. *Стань, матінко, край двірця; іде твоя дочка до вінця.* Мет. 173. 2) Дворецъ. 3) **Двірець залізничний.** Вокзалъ желѣзнодорожный.

Двірка, -ки, ж. Женщина служащая у поміщика, дворовая женщина.

Двірня, -ні, ж. Дворня. Грин. І. 124. *Деруть Рябка мов пір'я, на галас збіглась двірня.* Г. Арт. (О. 1861. III. 82).

Двірняк, -ка, м. Дворовый человекъ. Мнж. 60.

Двірнячка, -ки, ж. = **Двірка.**

Двірок, -рка, м. Ум. отъ двір.

Двірочок, -чка, м. Ум. отъ двір.

Двірський, -а, -е. 1) Дворовый. Сільська собака най ся між двірській не мішає. Ном. № 1314. 2) Придворный. І хилилась уся шляхта під панську руку, оддавала дітей своїх у двірську науку. К. Досв. 171.

Двіста, чис. = Двісті. Мали ми тоді більше як двіста бжл. Федьк. Пов.

Двісті, двохсот, чис. Двѣсти. Єв. Мр. VI. 37. Покидаю тобі, молода дівчино, козаченьків двісті. Мет. Вона мене добре знала, на сто рублів повіряла, а на двісті прищитала, сірі воли грабувала. Чуб. V. 1093.

Двіцалівка, -ки, ж. Доска въ два дюйма толщиной. МУЕ. III. 29.

Двічи, двічі, чис. Дважды. З однії липи двічи лико не деруть. Ном.

Двоє, двох, чис. Двое. Як двоє у батька дітей, то як єдно; а як єдно, то як ні єдного. Ном. У його двоє діл. Лебед. у. Почав їх (учеників) посилати по двоє. Єв. Мр. VI. 7.

Двоєм, нар. Вдвое. Ще двоєм стільки їхати. НВолын. у.

Двоєчко, чис. Ум. отъ двойко. Промов, серце, словечко, як ми любилися двоєчко. Мог. 53. Ой ми любилися, нас двоєчко в парці, тепер розійшлися як сонечко в хмарці. Мет. 63.

Двожильний, -а, -е. Двужильный. Кобила двожильна. О. 1862. IV. 83.

Двоїстий, -а, -е. Двойной.

Двоїти, двою, двоїш, гл. 1) Двоить. 2) Дѣлать или говорить одинъ разъ такъ, а другою — иначе. Він раз каже так, а раз инак: він сам двоить. Екатеринос. у.

Двоїтися, -юся, -їшся, гл. Раздваиваться. Змієвск. у.

Двойко, чис. Двое, пара. Родилося у їх скоро двойко діток — близнята: син і дочка. Рудч. Ск. I. 131. Нас тільки двойко в світі. МВ. Худібчину завів і діток сплотив двойко: карапуза хлопчика та скверуху дівчинку.

Двойлезний, -а, -е. Съ двумя лезвіями. Черниг. г.

Двойнити, -нить, гл. безл. Двоиться. Двойнить мені у очіх, та й годі. Навіщо не подивлюся я, то все двойнить мені. Харьк.

Двойчатий, -а, -е = Двійчастий. ЗОЮР. I. 263.

Двокровать, нар. Двукратно. Двокровать до тебе промовляю.

Двоногий, -а, -е. Двуногій. К. Дз. 138.

Дворак, -ка, м. Дворовый человекъ. А чоловік ваш, небіжчик звідки був родом? — З того села, де... дворак був. МВ. II. 35. А хто любить сільські хлопці, а я люблю двораки. Грин. III. 173. Ум. Двораченько. КС. 1883. IV. 906.

Дворанство и пр. = Дворянство и пр.

Двораченько, -ка, м. Ум. отъ дворак.

Дворець, -рця, м. = Двірець. Ой на горі дворець карбований, а в тім дворці хлопець мальований. Гол. I. 205.

Дворик, -ка, м. Ум. отъ двір.

Двориченько, -ка, м. = Дворяченько. Ум. отъ дворяк. Ой поїхав двориченько на полювання, пустив кониченька на попасання.... Став двориченько, та став на поміст, приїжджає до дворика, від милої вість. Чуб. V. 774.

Дворище, -ща, с. Дворище, мѣсто, гдѣ былъ дворъ, усадьба. Із льохів, будинків, стаєнь, із хлопського трупа на дворищі в Рарожинських стала чорна куна. К. Досв. 183. О, панське дворище! бодай нічого доброго в тебе не вступило. МВ. I. 53.

Дворічняк, -ка, м. Двухлѣтняя лошадь. Вх. Лем. 109.

Дворка, -ки, ж. = **Двірка**. Гол. IV. 467. *Їден чобіт на обцасі, а другий на корку; а хто хоче біду знати, най ся візьме дворку. Ой чи дворка, чи не дворка, аби в дворі була, уже ж вона, пане брате, робити забула.* Чуб. V. 1067.

Дворняга, -ги, ж. Дворовая собака.

Дворовий, -а, -е. Дворовый. Стор. МПр. 67. *Ой у саду вишня, у саду черешня — не любіте, дівчаточка, дворового лежня.* Лавр. 58.

Дворок, -рка, м. Ум. отъ двір.

Дворочок, -чка, м. Ум. отъ двір. Мил. 141.

Дворський, -а, -е. Дворовый (человѣкъ). *Дворський чоловік Кіндрат, — усією як раз сем'єю робить він на пана.* О. 1862. VI. 62.

Дворучки, -чок, ж. мн. — пресвятої. Раст. *Orchis maculata*. Лв. 100.

Дворядний, дворядовий, -а, -е. Въ два ряда, двурядный. Вх. Уг. 235. О. 1861. VII. 2.

Дворяк, -ка, м. = **Дворак**. Ум. **Дворяченько**. *Став дворяченько да став на поміст, прилітає до дворяка вість. — Здоров, здоров, пане зятю, чужий та не наш, бо вже твоїй миленької на світі не мат.* Чуб. V. 366.

Дворян, -на, м. = **Дворянин**. *Люблю, мамо, дворянина.... казав дворян — любить буду.* Грип. III. 656.

Дворянин, -на, м. 1) Дворовый человѣкъ. *Дізналися дворяне та панські козаки.* Гол. I. 122. *Ой мати криминина, чорні очі в дворянина.* Мет. 114. 2) **Дворянинь**. *На безлюдді й Хома дворянин.* Ном.

Дворянка, -ки, ж. Дворянка.

Дворянство, -ва, с. Дворянство. *Тим дворянством пишаючись, училася шляхта, як достатком та гонором переважить брата.* К. Досв. 171.

Дворянський, -а, -е. Дворянській. *Я дворянського роду у не ходила боса зроду.* Чуб. V. 1074.

Дворяченько, -ка, м. Ум. отъ дворяк.

Двохліток, -тка, м. Двухлѣтній ребенокъ. Г. Барв. 440.

Двомяк, -ка, м. Два гроша. Київ. и Волын. г.

Двомян, -на, м. Большіе сосновые брусья, отправляемые изъ Полѣсья водою, преимущественно въ Пруссію.

Двузон, -на, м. Двоеженецъ. Мир. ХРВ. 11.

Двуличний, -а, -е. 1) Двуличный. *Язык такий, як двуличная китайка.* Ном. 2) **Двуличный**, **лицемѣрный**. *Було говорю одно, а роблю друге. За се називали мене двуличним.* Шевч. 285.

'Ддати = Оддати. *Ходить Марусенька нерозчесаная, хоче її мати за Івана 'ддати.* Мет. 115.

Де, нар. 1) Гдѣ. *Де гріх, там і покута.* Ном. № 124. *Сова знає, де кури почують.* Ном. № 5739. *Де ви ся повертаєте, як ви ся маєте?* Мет. 444. *Горе дворові, де корова розказ волові.* Ном. **Та не де дінеться.** *Нигдѣ не дѣнется, не пропадетъ.* МВ. (О. 1862. III. 54). 2) **Куда.** *Сама ж я не знаю, де мій милий дівся, а чи його звіри ззіли, а чи він утопився.* Мет. *Три царі, де ви йдете?* Чуб. III. 342. **Не було де.** *Некуда было. Було втікати, чорний баране. — «Не було де, вельможний пане».* Гол. IV. 529. 3) **Откуда.** *Де ся взяв татарин стидкий, бридкий, поганий: хоче вдову зарубати, собі дитину забрати.* Макс. (1849) 97. 4) **Когда.** *Де Христос родився, той день*

празнуємо. Чуб. III. 377. 5) Въ соединеніи съ прилагательными: какой; тотъ, который. Не бере малого, а вибірає, де більший. Де кращого шукає. Де менші між їми, як ті поросята, валялись та гралась собі на піску; де найбільші — в «свинки» подалі гралась. Сніп. 155. **З де-більшого, з де-більша.** Большею частью. 6) Какъ. Де йому й жити було! Воно й росло так, аби слава, а тії виправки та походи силу з його всю вибрали. МВ. 7) **Де-б.** а) Гдѣ бы; куда бы, откуда бы. П'ять слів сказати, і де б взялася поміч. Сніп. б) Вмѣсто того, чтобы. Де б піти до церкви, а вона потягла у ліс по горіхи. Харьк. г. Де б молитися та в гріхах каятись, а вона ще пику малює та до судських приміляється. Харьк. в) **Де б то.** Гдѣ бы то, куда бы то. (Козак) не питається, де б то стати, коня попасти, а питається, де корчма нова. Черниг. г. 8) **Де вже!** Ну гдѣ таки. Де вже було мені служити! Хата. 164. 9) **Де в біса, де в вата!** Гдѣ тамъ! Куди тамъ! Кой чортъ! А що, куме, багато заробив грошенят на заробітках? — «Де в біса! тепер не те стало, що колись у старовину. Харьк. Де в біса, які звичайні!... А кажуть люде, добрих батьків діти. Пригледілись старі очі на турка й на брата; на чужу кров і на рідну — та де його в ката! не спочину на родині, отут десь загину. Морд. (Млр. л. сб. 78). 10) **Де то.** Гдѣ же; куда же. Де то твоя слава подівалася — чубатим козакам досталася. Морд. (Млр. л. сб. 91). Де то моя Катерина? Шевч. 79. 11) **Де ж.** а) Гдѣ же. Ой де ж мені, моя мила, коників набрати — по за гаєм зелененьким до тебе об'їзжати. Мет. 60. б) Куди же. Ох, погибель же моя! де ж мені тепер дітсья? К. ЧР. 44. Ой де ж ти ідеши, о, мій синочку? — Їду в гороньки, аж до дівоньки. Чуб. III. 290. в) Развѣ. Ні жувати, ні ковтати не можна, не йде в горло. Се ба був хрін. Де ж його можна їсти. Кв. г) **Де ж пак!** Какъ же! еще бы! Може вона за пана хоче? Де ж пак! вона мабуть за царя думає. Пнетсья, наче справді велика цяця. Де ж пак! нові штани справив. Ном. Злякаються вони! де ж пак! І в горобину ніч приїдуть для такої панночки, як наша. Шевч. 12) **Де тобі.** Куди тамъ! Вийшов з хати карбівничий, щоб ліс оглядіти, та де тобі! таке лихо, що не видно й Світа! Шевч. 84. 13) **Де хотя.** Гдѣ угодно. У старовину такого землі було, що кожний де хотя селився і кілька хотів, стілько й займав. Харьк. г. 14) **Де далі.** Чѣмъ далѣ. Де далі, усе стихає, ні травка не колишеться, усе жде чогось великого, страханого. Кв. Пов. Примѣч.
Остальныя слова сложныя съ де см. отдѣльно въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ алфавита.

Дебеластий, -а, -е = Дебелий.

Дебеленний, -а, -е. Огромный, массивный, громадный.

Дебелень, -ня, м. Крѣпкаго сложенія здоровякъ.

Дебеленькуватий, -а, -е. Толстенькій, плотненькій.

Дебелий, -а, -е. 1) Дебелый, плотный, толстый. Я вже був (тоді) дебелым парубком. (О. 1862. II. 24). Важко рушили з місця дебелі воли. О. 1862, IV. 85. На княжому дебелім тілі глибокій на ладо рани. Шевч. 647. Дебеле сукно. Черниг. г. 2) У Шевченка: тяжелый (о горѣ). (Бог) поможе лихо донести і поховать лихе, дебеле в хатині тихій і веселій. Шевч. Ум. **Дебеленький, дебелесенький, дебеленький.**

Дебелина, -ни, ж. Толщина, плотность. Вона дебеліни оттака буде. Черниг. у.

Дебелити, -лю, -лиш, гл. Дѣлать дебелымъ. Харьк.

Дебелість, -лости, ж. Дебелость, плотность, толстота.

Дебеліти, -лію, -лієш, гл. Дѣлаться дебелымъ, толстѣть.

Дебело, нар. Дебело, толсто, плотно.

Дебелувастиий, дебелуватиий, -а, -е = Дебелькуватиий.
Дебелькуватиий, -а, -е. Довольно дебелый, толстый, плотный.
Дебельненький, -а, -е. Ум. отъ **дебелий**.
Дебельшати, -шаю, -еш, гл. Толстѣть.
Дебеляка, -ки, об. Дебелый, плотный, толстый.
Дебринець, -вця, м. Раст. *Geranium sanguineum*. Лв. 98.
Дебриця, -ці, ж.? *Де ся калинойка росла? Там в лісі при дебриці, при студельній водиці.*
 Ки.
Дебрь, -рі, ж. Дебрь. *І дебрь-пустиня неполита, сцілющою водою вмита прокинеться.*
 Шевч.
Дев'ясил, -лу, дев'ятьсил, -лу, м. Раст. *Inula Helenium*. Девесиль.
Дев'ятденик, -ка, м. У жителей галицк. покутъя: бранное прозвание мазуровъ,
 которые будто бы 9 дней послѣ рожденія бывають слѣпы. Kolb. I. 21.
Дев'ятдесять, -тьох, чис. Девяносто. О. 1861. XI. 26. КС. 1885. XI. 537. Єв. Л. XV. 4.
Дев'ятеро, чис. Девять душъ, штукъ. *Дев'ятеро скоту з кошари на вибір займала.* Мет.
 416. *Ой не сам запорожець іде: дев'ятеро коней веде.* Нп. Ум. **Дев'ятірко.**
Дев'ятий, -а, -е. Девятый. *Темрява сталася до години дев'ятої.* Єв. Л. XXIII. 44.
Дев'ятилітник, -ку, м. Раст. *Astragalus glycyphyllos* L. ЗОЮР. I. 113.
Дев'ятини, -тин, ж. мн. Поминки по умершемъ въ 9-й день послѣ его смерти. Мил.
 171.
Дев'ятиранський, -а, -е. Съ девятью ранами, относящейся къ 9 ранамъ. Встрѣчено въ
 нар. молитвѣ. *На горі на осиянцькій, на дев'ятиранцькім зілю там Божа Мати спала....*
приснив ми ся сон дев'ятиранцькій, же Суса Христа на муки брали. МУЕ. III. 36.
Дев'ятірко. Ум. отъ **дев'ятеро**.
Дев'ятка, -ки, ж. 1) Полотно въ девять пасмъ. 2) Девятка въ картахъ. КС. 1887. VI. 463.
 3) Рыболовная сѣть, въ которой на площади въ 1/4 арш. помѣщается во всѣ стороны
 девять ячей. Вас. 187.
Дев'ятнадцатеро, чис. Девятнадцать душъ, штукъ. Ум. **Дев'ятнадцатірко.**
Дев'ятнадцатий, -а, -е, чис. Девятнадцатый.
Дев'ятнадцатірко, чис. Ум. отъ **дев'ятнадцатеро**.
Дев'ятнадцять, -тьох, чис. Девятнадцать.
Дев'ятнайцять и пр. = Дев'ятнадцять и пр.
Дев'ятник, -ка, м. Девятый четвергъ послѣ Свѣтлаго Праздника. Радомыс. у.
Дев'яторогий, -а, -е. Девятирогий. *Дивное звіря дев'ятороге.* АД. I. 33.
Дев'ятосил, -лу, м. = Дев'ясил.
Дев'ятосольник, -ка, м. Раст. *Carlinae*. Лв. 97. См. **Дев'ятотисина**.
Дев'ятотисина, -ни, ж. = Дев'ятосельник. Лв. 97.
Дев'ятуха, -хи, ж. Гречиха, посѣянная на 9-й недѣлѣ послѣ Пасхи. Біл.-Нос.
Дев'ять, -тьох, чис. Девять. *Дев'ять пар волів.* МВ. I. 61.
Дев'ятьдесятий, -а, -е. Девяностый.
Дев'ятьдесять, -тьох, чис. Девяносто. *Як би Сара вродила, що вже їй дев'ятьдесять років?*
 К. Св. П. Перша кн. Мус. XVII. 17. *І жив Енос дев'ятьдесять років і появив Каїнана.* Ibid.
 V. 9.

Дев'ятьсот, чис. Девятьсотъ. А всього віку Сихвового було дев'ятьсот і дванайцять років, і вмер він. К. Св. П. Перша кн. Мус. V. 8.

Деготь, -гтю, м. = **Діготь**. В смолі потопає, в дегтю виринає. Чуб. III. 31.

Дегтярь, -ря, м. = **Дігтярь**.

Де-далі, нар. Чѣмъ далѣе. Де-далі, де-далі усе стихає, ні травка не колишеться, усе чогось жде великого, страшного. Кв. Вона (турецька цариця) не молодіє, не старіє, а де-далі зліє. Шевч.

Де-де, нар. Кой-гдѣ; то тамъ, то сямъ. І блідний місяць на ту пору із хмари де-де виглядав. Шевч. 26. Утомилась завірюха, де-де позіхає. Шевч. 82.

Дежма, -ми, ж. Извѣстная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр. (отъ молд. «дежма» — десятина). Браун. 46.

Де-инде, нар. 1) Кой-гдѣ. Зімою були великі сніги, так де-инде закидало, що аршинів у три було. Кв. II. 38. 2) Куда нібудь въ другое мѣсто; гдѣ нібудь. Іди, ринде, де-инде: там тебе не знатимуть і риндею не зватимуть. Ном. № 10360. Іди ти, мати, де-инде пробувати, хліба-соли спокійно вживати. ЗОЮР. I. 20. Давно се діялось... і не де-инде, а у нашій таки землі. Грин. I. 287.

Де-инше, нар. Гдѣ нібудь въ другомъ мѣстѣ. Тепер і у Харькові не найдеш сього, і де-инше не згадаєш. Сніп. 205.

Дей, меж. = **Дій**. Гай, гай! ой дей же його кату! Еол, насупившись, сказав. Котл. Ен. I. 8.

Дейкати, -каю, -каєш, гл. Поговаривать. Дейкали люди, що подушне скасують НВолын. у. Дейкали, що в нас не буде сього мирового. НВолын. у. Щось люде дейкають, що війна буде. Сквир. у. Украдено коні; на селі знають хто, дейкають язиком, а старості не об'являють. Черниг. у.

Дейкатися, -каюся, -каєшся, гл. Изводится, пропадать. Оце у нас надіж був — скот усе дейкався, поки увесь передейкався. Кіевск. у.

Дейко, меж. Ну-ка, дай-ка. Г. Арт. (О. 1861. III. 94). Знай неборак ганя то в той, то в сей куток, то зазирне в курник, то дейко до свинок! Гул. Арт. (О. 1861. III. 94). Ну, дейко до його швиденько! Гул.-Арт. (О. 1861. III. 111).

Дейнека, -ки, м. Словомъ дейнеки впервые названъ пѣхотный полкъ, составленный въ 1657 г. полтавскимъ полковникомъ М. Пушкаремъ изъ всякаго сброда, плохо вооруженнаго. «Пушкарь... собралъ себѣ зъ винниковъ, броварниковъ, пастуховъ и наймитовъ людскихъ полкъ пѣхотній, наименовавши его Дейнеками; которой то полкъ мало въ себѣ имѣлъ товариства зъ добримъ християнскимъ сумленіємъ, и оружіємъ до войны приличнымъ; но тилко зъ рогатинами, косами і кіями, и изъ сердца до убійства и разграбленія имѣній людскихъ готовими». (Величко. Лѣт. I. 328). Клобуковская, жалуясь на Подлеснаго, напавшаго на ея домъ съ толпой вооруженныхъ слугъ, представила какъ corpus delicti, оружіе отнятое у убитаго П., она «презентовала» въ судѣ «areum album alias łuk białogrodzki sagittas quatuor atque deinekam alias wegierę»; говорила, что П. стрѣлялъ «per fenestram, baculo, alias wegiera, extrusam». Сопоставляя тексты находимъ, что слова: «дейнека, wegiera и baculum» — синонимы: слѣд. **dejneka** = дубина, палка, а потому, въ примѣненіи къ козацкимъ отрядамъ, слово дейнеки должно было означать толпу, вооруженную дубинами. КС. 1889. I. 222. (Замѣтка В. А.). Кулишъ, беря это слово въ томъ же значеніи полуразбойничьяго военнаго сброда, употребляетъ его въ поэмѣ «Великі

проводи», относящейся ко временамъ Богдана Хмельницкаго, т. е. до составленія помянутаго полка. *Чи то грачі, чи то галіч, чи хижі дейнеки роспускають по Україні загони далекі?* К. Досв. 242. *Величалися дейнеки будинковим лупом.* Ibid. 207.

Дейнецтво, -ва, с. соб. отъ дейнека. *Шкода хижому дейнецтву невод роскидати.* К. Досв. 250.

Дейнецький, -а, -е. Относящійся къ дейнек'ѣ. *Зашуміли в лузі дуби кучеряві загукали гадячане на дейнецькі лави.* К. Досв. 202.

Декілька, нар. Нѣсколько.

Декларація, -ціі, ж. Объявленіе.

Деклямуванія, -ня, с. Декламирование.

Деклямувати, -мую, -муєш, гл. Декламировать.

Деколи, нар. Иногда, кой-когда. *І сліпа курка деколи найде зерня.* Ном. № 4909. *Не щодня бридня, деколи й правда.* Ном. № 6904. *Деколи озеро заблищить, чи річка розливається.* МВ. I. 23.

Деколишній, -я, -є. Иногда, кой-когда бывающій.

Декоторий, декотрий, -а, -е. Нѣкоторый. К. ЧР. 296. *Людей гонили силою на присягу; то й батько присягав на Унію, а декоторії не хтіли та ховались.* ЗОЮР. I. 137. *Не всі сплять, що хроплять, лиш декотрі.* Каменец. у. *Інші гомонять, а декотрі понурі сидять і голів не зводять.* МВ. I. 39.

Декрет, -ту, м. Приговоръ, рѣшеніе. *Ирод. Ирод тее чує, дає декрет і подписує: «нехай ся дитина згине».* Чуб. III. 374.

Декуди, нар. Кой-куда, кой-гдѣ. *Так усі декуди й розійшлись. Холера декуди викидається.* Екат. г.

Делебі, нар. = Далєбі.

Делі, нар. = Далі.

Делієнька, делійка, -ки, ж. Ум. отъ делія.

Делікатний, -а, -е. Нѣжный. *Делікатний як панський хорт.* Ном. № 8506.

Делікатність, -ности, ж. Нѣжность.

Делікатно, нар. Нѣжно.

Делія, -ліі, ж. Длинная медвѣжья или волчья шуба у галицкаго мѣщанина. Гол. Од. 17. Ум. *Делієнька, делієчка.* Гол. I. 339.

Деменний, -а, -е. Рулевой.

Демено, -на, с. Руль. КС. 1883. I. 46. АД. I. 244. О. 1861. VIII. 99. *Повійте, вітри низовії, да на демени малювані. Ой сидить козак на демєні, і він деменом повертає.* Лукаш. 72. *Отаман одіпхнув човна в море і повернув демено.* Левиц.

Деменути, -ну, -неш, гл. Толкнуть.

Демки, -мок, ж. мн. Боковыя стѣнки дивана.

Демнати, -наю, -єш, гл. Приглашать къ угощенію. *Брат та ватажки парубки гостеньків усе демнають.* Федьк. Пов.

Демократ, -та, м. Демократъ. *Не вподобав демократ русин свого давнього панства.* Г. Барв. 426.

Демократній, -я, -є. Демократическій. *Література ся сталась демократньою.* К. XII. 124.

Демон, -на, м. Демонъ. К. ЧР. 93. *Ведеть (Спаситель) від пекла демона.* Чуб. III. 26.

Демонський, -а, -е. Демонскій.

Денде, нар. = **Де-не-де.** Та там денде кислиць видно. Екатер. г.

Дендера, -ри, ж. Раст. *Datura stramonium*. Л. Дурмань.

Де-небудь, нар. Гдѣ-нибудь: куда-нибудь. На Подолі, на Діянях парубки розводять огнище де небудь недалеко од церкви. Ном. № 362. Коли ж ми тії бусурманщини лякалися? коли ж таки ми од єї де-небудь ховалися? Макс. (1849). 29.

Де-не-де, нар. Кой-гдѣ. Удосвіта встав я... темно ще на дворі, де-не-де по хатах ясне світло сяє. К. Досв. Тільки де-не-де димок над кучею золи піднімається та по вітру як давнішня слава Синопа розлітається. Морд. (Млр. л. сб. 92).

Денежка, -ки, ж. Деньга, 1/4 коп. Хоч денежка в кармані та на сто рублів чвані. Ном. № 2534.

Денечко, -ка, с. Ум. отъ дно.

Денний, -а, -е. Дневной. Нічна зозуля денну перекує. Ном. № 9088. Як освітить денним світлом тії темні ходи, тоді тільки буде користь із Жовтої води. К. Досв. 202. І зачули вони (Адам та Ева) голос Господа Бога, що ходив по саду денною прохолодою. К. Св. П. І. кн. Мус. III. 8.

Денник, -ка, м. Дневникъ.

Денниця, -ці, ж. 1) Раст. *Tormentilla erecta*. Шух. I. 22. 2) мн. Родъ дѣтской болѣзни. КС. 1883. VII. 588.

Денно, нар. Днемъ. Били турка денно, нічно. Мет. 429.

Денце, -ця, с. Доньшко. Ум. отъ дно.

Денцівка, -ки, ж. = Сопілка. Вх. Зн. 14.

День, -дня, м. 1) День. Бодай ти не знав, що сьогодні за день. Ном. Ввесь день весело прогуляли і п'яні спати полягали. Котл. Ен. I. 20. Дасть Бог день, дасть і пожиток. Ном. № 79. **Велик-день.** Свѣтлое Воскресеньє. **День від дня, день крізь день, день при днєві (дні).** Изо дня въ день. Мнж. 178. **День від дня** робили на пана. Каменец. у. Сидить даремне день при днєві. Ном. № 10885. **День при дні** сварки. НВолын. у. **День при дні, день при дні** робимо. МВ. I. 98. **Сими днями, тими днями.** Въ эти дни, въ тѣ дни. Сталось тими днями. Св. М. I. 9. **День-година, із день-години.** Съ нѣкотогаго времени? Як із день години спинилися великі війни на Україні. Мет. 385. **День за день, день поза день.** День за днемъ. **День по за день, та й провелося аж до осени.** Каменец. у. **День у день, по всяк день.** Ежедневно. **До дня.** До разсвѣта, предъ разсвѣтомъ. **До дня** приходив до мене, щоб їхати. Каменец. у. **На день добрий, на добридень давати.** Желать добраго дня. **На добридень, серденько.** Мет. Боже помагай і день вам добрий. МВ. I. 111. **Одного дня.** Разъ; въ одинъ изъ дней. **Одного теплого дня в неділю** Санько та Яків сиділи собі на призьбі. Ком. II. 44. **По всяк день.** Постоянно, всегда. **Свекрушини й плахти, і очіпки, і намиста** одвічають по всяк день! Кв. **Що-дня.** Каждый день, ежедневно. **Буде ж твоя, молода дівчино, що-дня** спина бита. Чуб. III. 111. **Через цілісінький день.** Впродолженіє цѣлаго дня. **Окриме сухого хліба** через цілісінький день нічого не побачить. Кв. II. 324. **День-денички.** Каждый день, рѣшительно каждый день. **Я сама день-денички** як голубка гуду. Г. Барв. 276. **Що в Бога день.** Ежедневно. **Що в Бога день** усе голову їсть. Ном. стр. 55. 2) Сутки. **Три дні** заходу, а день празнику. Ном. № 191. **Блудили хлоп'ята, блудили, сім день** да по запічку, а чотирі да по припічку. Чуб. III. 163. 3) Дни, время жизни. **Мої дні** ісписуйте, мої

страсті дочитуйте. Чуб. 4) Мѣра поверхности, содержить около 1600 кв. саж., подраздѣляется на **упруги** (см.). Мир. ХРВ. 77. О. 1862. IX. 5. VIII. 1. *Вона хоча й сирота, а ґрунтівка і хата своя, і поля день п'ять.* Осн. 1862. VIII. 7. Ум. **Деньок.** *Еней наш плив хоч дуже прудко, та вже ж він плавав не деньок.* Котл. Ен. *Ой прибав, Боже, ночі на мої карі очі. Упороть, Боже, денька, щоб очі одпочили.* Лавр. 26. **На деньки.** Поденно. Шух. I. 173.

Депутат, -та, м. 1) Депутать. *Од цариці знов приказ: прислати до столиці депутатів.* О. 1862. V. 102. 2) Собственникъ полонини. Шух. I. 184.

Дер! *меж.* 1) Для выраженіи звука, происходящаго во время разрыванія ткани. *Дер-р-р!* *поли у шляфрока як не було.* Стор. I. 236. Также для выраженія звука отъ царапанія по твердому тѣлу. *Дер-дер до діда в двері. Баба прокинулась: діду, діду, щось до нас у двері Шкряботить. Дід вийшов, коли то ведмідь.* Рудч. Ск. II. 15. 2) Крикъ коростеля. *Деркач кричить: дер-дер!* Грин. II. 313.

Дерба, -би, ж. Дернь.

Дербання, -ня, с. Сниманіе дерна.

Дербати, -баю, -еш, гл. Снимають дернь.

Дербина, -ни, ж. Кусокъ дерна.

Дербовий, -а, -е. Дерновый.

Дербувати, -бую, -буеш, гл. = Дербати.

Дерво, -ва, с. = Дерево. *Вітер дерво хитає.* Чуб. V. 946.

Дерга, -ги, ж. 1) Дерюга. Толстая и грубая ткань. *Він лежав дергою вкритий.* Екатер. г. (Залюбовск.). 2) Попона. Черкас. у. *Прикрили (коня) царського дергою.* 3) Женская шерстяная одежда, носимая старыми женщинами вмѣсто плахти, отъ которой отличается чернымъ цвѣтомъ. КС. 1889. V. Сумц. № 21 — 22. (Еней) *к Сивиллі прихилився, хватав за дергу і тулився, мов от котка в коморі миш.* Котл. Ен. III. 30.

Дергавка, -ки, ж. = Дергальна щітка. Kolb. I. 69.

Дергальна щітка, -ки, ж. Щетка круглой формы съ желѣзными зубьями для предварительнаго расчесыванія пеньки. НВолын. у.

Дергання, -ня, с. 1) Выдергиваніе. 2) Расчесываніе пеньки. Kolb. I. 69.

Дергар, -ра, м. Канатчикъ, занимающійся плетеніемъ канатовъ, шлей изъ пеньки. *Дергарі купля' прядіво на мотузи.* Каменец. у.

Дергати, -гаю, -еш, гл. Дергать.

Дергівка, -ки, ж. = Дергавка. Шух. I. 147.

Дергонути, -ну, -неш, гл. Сильно дернуть, рвануть. Черном.

Дер-дер, -ру, м., звукоподр. Названіе дѣтской игры съ трещоткой. Маркев. 76.

Деревач, -ча, м. 1) Насѣк.: а) Дровосѣкъ, скрипунъ, *Serambyx.* Вх. Зн. I. 5. б) *Hylotrupes bajulus.* Вх. Пч. I. 6. 2) Дятель. Вх. Пч. II 13.

Деревеніти, -нію, -еш, гл. = Дерев'яніти.

Деревенька, -ки, ж. Ум. отъ деревня.

Деревина, -ни, ж. 1) Отдѣльное дерево. *Щоб було другою вірвовкою прив'язати ще кобилу до дерева!... Вже б таки деревини з корінням не вирвало.* К. Оп. 81. *Неродюча деревина.* О. 1861. XI. Св. 66. Ум. **Деревинка, деревиночка.** *Поїдь та й поїдь, діду, в лїс, вирубай мені деревинку та зроби колисочку.* Рудч. Ск. II. 38. 2) соб. **Деревья.** *Чи не треба б і там потроху деревину садити?* О. 1862. III. 35.

Деревиченько, -ка, с. Ум. отъ дерево.

Деревище, -ща, с. = Дубовина. Вх. Зн. 14.

Деревій, -вію, м. Раст.: а) Achilla Millefolium, деревей. Мил. 35. б) Hypericum perforatum. Лв. 99. См. **Бождеревок.**

Деревійний, -а, -е. Относящийся къ деревію.

Деревінь, -ні, ж. Деревянный части въ плугъ. Каменец. у. См. **Деревня 4.**

Деревля, -лі, ж. = **Деревня 2.**

Деревляний, -а, -е = **Дерев'яний.**

Деревлянка, -ки, ж. = **Дерев'янка.** Ум. **Деревляночка.**

Деревник, -ку, м. Раст. Lonicera. Шух. I. 20. Achillea. Шух. I. 20. — **білий.** = **Деревій.** Шух. I. 21.

Деревня, -ні, ж. 1) Лѣсь, деревья. 2) Срубленныя деревья, лѣсь для построекъ. Чуб. VII. 377. *Отто ліс, — щоб же ви мені вирубали його!... — А ті як ухопляться: той рубя, той деревню вивозить...* Рудч. Ск. *Недавно прислав мені деревні на повітку.* Левиц. Пов. 150. 3) Деревянный домъ. Гол. I. 191. *Оддай мене, брате, та за міщанина, бо у міщанина новая деревня, новая деревня, великая сем'я.* Мет. 281. 4) Съ удар. на послѣднемъ слогѣ: **деревня, ні** = **Деревінь.** *Я купив плуг, лишень саму деревню.* Каменец. у. Ум. **Деревенька.** *Чії бджоли на долині, мої в деревеньці.* Мет. 16.

Дерево, -ва, с. Дерево. *На похиле дерево і кози скачуть.* Ном. № 4076. *На один раз не зитнеш дерева.* Ном. № 5585. **Дерево загнати.** *Занозить занозу.* Харьк. г. **Боже дерево** = **Біждерево.** Вх. Пч. I. 8. **Сердешне дерево.** = **Сердешник 1.** Шух. [I. 76. Ум. **Деревце, деревиченько, деревонько.** Грин. III. 185. АД. I. 38. Грин. III. 10.

Деревоклюй, -кля, м. Дятель. Зміев. у.

Деревце, -ця, с. 1) Ум. отъ **дерево.** *Червоная калинонька, білее деревце.* Мет. 64. 2) Часть плуга. 3) Свадебное деревцо. См. **Гільце.**

Дерев'яка, -ки, ж. 1) Отдѣльное дерево. *Уночі щось переносило луччі дерев'я у Антонів сад, уже одна тільки дерев'яка осталась.* Чуб. II. 424. 2) Кусокъ дерева, полѣно. Ум. **Дерев'ячка.**

Дерев'яний, -а, -е. 1) Деревянный. К. ЧР. 81. *Дерев'яна стіна.* Ком. II. 52. 2) Безчувственный. *Ой п'яна я, дерев'яна я.* Чуб. V. 1135.

Дерев'яник, -ка, м. Раст. Lonicera xylosteum. Вх. Уг. 236.

Дерев'яниця, -ці, ж. Деревяшка. *Ото з тієї пори він став ходити на дерев'яниці.* Чуб.

Дерев'яніти, -нію, -еш, гл. 1) Деревяньтъ. 2) Твердѣтъ, дѣлаться нечувствительнымъ, коченѣтъ. *Вона почула, що дерев'яніє, холоне, що мороз розливається по всьому тілі.* Левиц. I. 496.

Дерев'янка, -ки, ж. 1) Деревяшка. *Сиканки мнуть, дерев'янки везуть, Мартин обертає, ніхто не угадає.* Ном., стр. 302, № 411. 2) Деревяжка, искусственная деревянная нога. *Я й покотивсь... ще як не вбивсь, не знаю. Теперечки хоч плач — не плач, оттак, як бач, на дерев'яниці шкандибаю.* Гліб. 28. *Я колись переганяв і вітра в полі, поки не зсадили з коня на дерев'янку.* Хата. 121.

Дерев'ячка, -ки, ж. Ум. отъ **дерев'яка.**

Дерев'яччя, -чя, с. соб. Деревья. Жел.

Дерегуватий, -а, -е. Зубчатый? *Як отто мережку роблять, так роблять зубці, так отто воно дерегувате.* Луб. у. Слов. Д. Эварн.

Дереза, -зи, ж. 1) Раст. а) *Caragana frutescens*. б) *Lycium barbarum*. в) *Lycopodium clavatum*. ЗЮЗО. I. 115, 127. *А піди лишень наріж дерези на мітли.* Черном. 2) Назойливый человекъ. *Липне як дереза. Росплакалось дитя як дереза.* 3) Ссора. *Дереза в хату вкинулась.* НВолынск. у. Ум. **Дерезка, дерезонька.**

Дерезина, -ни, ж. Одинъ экземпляръ дерези.

Дерезка, -ки, ж. Ум. отъ дереза.

Дерезовий, -а, -е. Изъ дерез'ы, свойственный дерез'ѣ.

Дерезонька, -ки, ж. Ум. отъ дереза.

Дерен, -рну, м. Дернъ. Черк. у. *Зрівняв землю, покрив дерном, щоб ніхто не бачив, де полягли Гонти діти, голови козачі.* Шевч. 204.

Дерен, -рену, м. Раст. Кизиль, *Cornus mascula*. Могилев. у.

Деренівка, -ки, ж. Кизилевая настойка. *Пили сикизку, деренівку.* Котл. Ен. IV. 32.

Деренка, -ки, ж. = **Дерен** (дерево и плодъ). Угор.

Деренчанія, -ня, с. Дребезжаніе.

Деренчати, -чу, -чиш, гл. 1) Дребезжать. Г. Барв. 26. 2) Жужжать. *Увійшов у омшівник, бжола тільки що чути деренчить, ну, ще жива.* Черниг. у.

Деренчливий, -а, -е. Дребезжащій.

Деренькотати, -кочу, -чеш, гл. = **Деренчати.** *Як розбитий горнець, то завше деренькоче.* Каменец. у.

Дереняк, -ку, м. = **Деренівка.** Могилев. у.

Дерес, -су, м. Раст. Горецъ, *Polygonum*.

Дересень, -сня, м. Раст. *Polygonum minus*. Вх. Пч. I. 12.

Дересовий, -а, -е. Изъ растенія горецъ.

Дересина, -ни, ж. Отдѣльный экземпляръ растенія горецъ. Ум. **Дересинка, дересинонька.**

Дереча, -чі, ж. Порода кислыхъ вишень. *Деречі по конотіпській, а по нашому довжикові ягоди.* Ном. № 14035.

Дереш, -ша, м. Чалая лошадь, чалый воль.

Дерешуватий, -а, -е. 1) Чалый. НВолынск. у. 2) **Дерешуватий шлях.** Дорога, покрытая шероховатымъ съ дырами льдомъ. Черкас. у.

Держава, -ви, ж. 1) Прочность, крѣпость. *Нащо продовбав таку велику дірку? Мало держави буде,* т. е. вслѣдствіе большихъ размѣровъ дыры, окружающее ее дерево будетъ слишкомъ тонко и потому не прочно, не будетъ держать. То-же говорится о планкѣ, напр., если ее слишкомъ вытесать въ какомъ-либо мѣстѣ: тогда тамъ «буде мало держави». Кременчуг. у. 2) Помѣстье; владѣнія. *Батько вмер, так він і зостався хазяїном на всій державі.* ЗОЮР. II. 61. 3) Чаще съ удареніемъ на второмъ слогѣ. Государство. 4) Власть. *Хлоп у нас розуміє панську волю і силу не так, як тут, на сьому безлюдді. То була держава, справді держава.* Хата. 139. *За твоєї держави як буде — побачимо.* НВолынск. у.

Державецъ, -вця, м. Помѣщикъ; владѣтель. Хата, 135. *Городова ж козацька старшиїна за коронного гетьмана, за старост, за державців і їх намісників і орандарів руку тягла.* К. ЧР. 10.

Державник, -ка, м. Государственный человекъ. К Дз. 172.

Державо, -ва, ср. То же, что и **держава 1**, а также вообще то, что помогает держаться, удерживаться вмѣстѣ. *Нема соломі держава доброго, тим і сунеться з криши: треба притужити.* Волч. у.

Державський, -а, -е. Помѣщичій, владѣльческій. *А ворота у Череваня не простіі, а державський.* К. ЧР. 5.

Держак, -ка, м. 1) Рукоять, ручка; эфесь; древко у метлы, видъ и пр. Мнж. 179. Шух. 224, 228. МУЕ. III. 30. *Подай держак од лопати свата привітати.* Лукаш. 133. 2) Нижняя часть кужівника. Шух. I. 307. Ум. **Держачок.** *Коло скрині лежав замок та держачок від простих ножиць, що овець стрижуть.* Екатер. у.

Держално, -на, с. Рукоятка, ручка. Ном. стр. 287. Мир. ХРВ. 9. У топора — топорище. Сим. 24.

Держало, -ла, с. = **Держално.** Ум. **Держальце.**

Держання, -ня, с. 1) Держаніе. 2) Обладаніе, владѣніе.

Держанце, -ця, с. Ручка у ложки и т. п. *Уже Катруся ізломила у своїй ложечці держанце.*

Держати, -жу, -жиш, гл. 1) Держать. 2) Имѣть у себя, держать. *Нащо, мати, нащо, мати, собаки держати, коли наші сусідоньки уміють брехати.* Млр. л. сб. 68. 3)

Содержать, держать въ извѣстномъ состояніи. *Держи відерце що-день біленьке, да й водицею повненьке.* Мет. 224. 4) Удерживать, держать. *Язиком що хоч кажи, а руки при собі держи.* Ном. № 3819. 5) Соблюдаютъ, охраняють, исполняютъ. *І рече Бог до Оврама: оце ж мусиш ти мій завіт держати.* К. Св. П. I. кн. Мус. XVII. 9. *Князя Вишневецькі держали православну віру.* Стор. М. Пр. 62. 6) Терпѣть, выноситьъ. *Великі гріхи Бог держав.* 7)

Останавливать бѣгущаго. *Держи злодія!* 8) Содержать въ арендѣ. *Він держить цю землю вже п'ятий рік.* 9) Содержать, держать. *Дівка Ориночка перевіз держала, святий вечір! Перевозила царів та панів, та отецьких синів.* Мет. 333. 10) Быть женатымъ на.

Іван держить Степанову сестру. Борзенск. у. 11) **Держати гроші.** Имѣть чьи деньги на процентѣ. *Він держить гроші отії пані, та думка була затахлувати, так ні, віддав.*

Лебед. у. 12) **Держати одказ.** Отвѣчать. *Я сам буду одказ держати.* МВ. I. 133. 13)

Держати страж. Быть на часахъ. *Як стояли ми в Кийові, то я з другими страж держав.* ЗОЮР. I. 77. 14) **Держати у голові розум добрий.** Быть благоразумнымъ,

разсудительнымъ. *Не потурай, дівчинонько, моїй розмовонці, держи сама розум добрий в своїй головонці. — Держала б я розум добрий да впустила в воду, не вповала на худобу, а на його вроду.* Мет. 83.

Держатися, -жуся, -жишся, гл. 1) Держаться. 2) Придерживаться, держаться. *Держись берега!* Ном. № 3359. *Держися війська все середнього.* Чуб. III. 271. *Наперед не виривайся, здаду не зоставайся, середини держись.* Ном. № 5862. *Держись за землю!* Ном. 6643. — **хати.** Бывать, быть дома. *Я для тебе недобрим був чоловіком: як не лежав, то ходив, або й хати не держався.* Св. Л. 97 — 98. *Дітвора й хати не держалась — розбрелись, хто куди понав.* Св. Л. 175. — **голови.** Удерживаться въ головѣ. *Антосьо слухав сю мову, а вона йому й голови не держалась.* Св. Л. 191. 3) Не отступать, не сдаваться,

держаться. *Держись, козаче, отаманом будеш.* Ном. 4) Поддерживаться, имѣть опору. *Папи мужиками тільки й держуться.* 5) Находиться, пребывать. *Зімою риба держиться на дні.* Держатися купи. Быть вмѣстѣ. *Таке, що й купи не держиться.*

Несообразность. *Вигадаєте таке, що й купи не держиться.* Левиц. Пов. 186.

Держачка, -ки, ж. Перила. Угор.

Держачок, -чка, м. Ум. отъ держак.

Держиво, -ва, с. Иждивеніе, содержаніе. *Мати живе на його держиві.*

Держівно, -на, с. 1) = **Держално.** Шух. I. 164, 214, 166. 2) Часть мотовила. Шух. I. 150. 3) Часть ботелева. Шух. I. 215. 4) = **Держак 2.** Шух. I. 148.

Держкий, -а, -е. 1) Цѣпкій, липкій. *Глина держка, добра для муру.* Міус. окр. 2)

Стойкій, устойчивый; о суднѣ также: поднимающій много груза. *Це держкий човен: хоч би ми й усі посідали, то здержить.* Харьк. г.

Дерзкий, -а, -е. Упругій, жесткій. *Трава дерзка, трудно тепер її косити.* Сквир. у.

Дерилюд, -да, м. Обдиратель, грабитель. Рк. Левиц.

Деринник, -ка, м. Раст. *Rubus caesius.* Лв. 101.

Дерихвіст, -хвоста, м. Хвастунъ, задира, фатъ. Сквир. у.

Дерізний, -а, -е. Задеристый.

Дерій, -рія, м. 1) = **Дерун.** *Бога роди! І в Харькові в палаті добрі дерії.* Харьк. 2)

Напильникъ. Черном. 3) Тотъ, который дереть овечью шерсть.

Деріння, -ня, с. Рваніе. НВолын. у.

Деркач, -ча, м. 1) Коростель (птица). *Rallus crex.* *А в очереті та деркач дере, пусти,*

мати, на юлицю, бо аж плач бере. Лавр. 32. 2) Вѣникъ безъ листьевъ, голикъ. *Баба*

вловила, в міх положила, деркачем била. Ном. № 9627. 3) Названіе вола тонкаго и

высокаго, съ подтянутымъ животомъ. КС. 1898. VII. 46. 4) Трещетка вѣтряная или

ручная для спугиванія птицъ въ огородѣ или саду. Части ручн. **деркача: пальки,**

карбований валок, фіст. Шух. I. 112, 166, 167. 5) Родъ игры съ трещеткой. Ив. 43.

Ум. **Деркачик.**

Деркача, -чати, с. Птенець коростель. Ум. **Деркачатко, деркачаточко.**

Деркачик, -ка, м. Ум. отъ деркач.

Деркачиня, -няти, с. = **Деркача.**

Деркачитися, -чуся, -чишся, гл. Истираться (о вѣникѣ). *Уже віник деркачитьсяся.*

Деркий, -а, -е. Шероховатый. Вх. Зн. 14.

Деркотіти, -кочу, -чеш, гл. Издавать звукъ дер-дер. *Деркач деркоче. Колесо в возі деркоче. Деркотіли деркачі.* Стор. МПр. 2.

Дерніна, -ни, ж. Кусокъ дерна. Стор. МПр. 111. *Неси оці дві дернині.* Киев.

Дерниння, -ня, с. 1) Мѣсто, поросшее дерномъ. 2) Торфъ. Черкас. у.

Дерниця, -ці, ж. 1) Четвероугольникъ вырѣзаннаго для корма маленькихъ гусей

дерна. 2) Доска. *Ой і казав пан Каньовський дерницю накупити, молодой Бондарівні*

домовину збити. Чуб. V. 428.

Дерновий, -а, -е. Выложенный дерномъ.

Дернувати, -ную, -еш, гл. Обшивать дерномъ, выкладывать дерномъ. Рк. Левиц.

Дернути, -ну, -неш, гл. одн. в. отъ дерти. 1) Рвануть. 2) Взять лишнее. *Мусили*

вдаватись до сусідських попів. А чужий панотець, як чужий пан, як дерне, то аж пальці

знати. Св. Л. 126. 3) Сильно побѣжать. *Насилу живий вирвався! Як дерне!...* Рудч. Ск. I.

3.

Дернюка, -ки, ж. = **Дернина.** НВолын. у.

Дерня, -ні, ж. = **Дернина.**

Деронути, -ну, -неш, гл. = **Дернути.** *Як схоплю борону, та за ним дерону.* Харьк. г.

Деррина, -ни, ж. ВЪ Херсонской и Екатеринославской губ. выражение для означенія кустарниковъ, состоящихъ изъ терновника, боярышника, шиповника и ежевики. Закр.

Дерти, деру, -реш, гл. 1) Разрывать на части, драть. *Так дере одежу що страх.* Харьк. у. 2) Сдирать, срывать. *З одного вола двох шкур не деруть.* Ном. № 7472. 3) Грабить. *Гайдамаки дерли народ років, може, з десять, аж мандебурия стала.* ЗОЮР. 135. 4) Требовать лишнее; брать взятки. *У поліції деруть і тепер так, як дерли і перше.* 5) Драть, царапать. *Проханий кусок горло дере.* Ном. 6) **Дерти горобців, ластовенят** и пр. Разорять гнѣзда воробьевъ, ласточекъ и пр. *А ти б хотів, щоб інститутки горобців дерли та учились мужичих казок?* Левиц. Пов. 151. 7) **Дерти горло.** Сильно кричать. 8) **Дерти крупы.** а) Превращать зерно въ крупу посредствомъ жернововъ. б) Рождественская игра. О. 1862. IV. 87. 9) **Деркач дере.** Коростель кричитъ. 10) **Дерти очі.** Лѣзть въ глаза. *Як сниться хто з померших, то треба на часточку дати, щоб очей не дерло.* Ном. № 287. 11) **Дерти пір'я.** Обрывать бородки перьевъ. *Усю зіму пір'я дерла — так надокучило, за те подушки м'які будуть.* Васильк. у. 12) Обдирать кору деревьевъ. *Лица дерти. Ой як підемо у щирі бори да берестоньку дерти.* Мет. 466. 13) **Дерти голову.** Задирать, поднимать голову. (Кінь) *дере вгору головоньку.* Нп. 14) — **вовну.** Чесать шерсть щеткой съ проволочными крючками. Вас. 152. 15) — **мур.** Приходитъ въ отчаяніе. *Мати мур дере, в землю вбивається: «Утопила я й твою, й свою головоньку».* Г. Барв. 264. 16) Бѣжать сильно. *Я берегом деру.* Г. Барв. 314.

Дертися, -деруся, -решся, гл. 1) Разрываются на части, рвутся, драются. *У матері пазуха дереться дітям ховаючи, а в дітей пазуха дереться од матері ховаючи.* Ном. № 9225. 2) Карабкаться. *Дереться на стіну.* Васильк. у. *Дратися на гору.* Мет. 167. 3) О кошкѣ: царапаться. *Кішка на мішок дереться — на вітер.* Грин. I. 11.

Дертиця, -ці, ж. 1) = **Драниця.** 2) = **Тертиця.**

Дертичний, -а, -е. 1) Изъ драницы. 2) Дощаной.

Дертъ, -ти, ж. Крупно смелотая мука для корма скота. Мнж. 166. *Сіль дають у нас віцям весною раннею, мішають з борошном, або дертю з ярого жита, а як нема, то й озиме жито годиться.* О. 1862. V. Кух. 35.

Дертяний, -а, -е. Изъ дерт'и.

Дерун, -на, м. 1) Грабитель. *Піп-дерун дере і з живого, і з мертвого.* Чуб. *То такий дерун, що з Христа зняв би.* Ном. № 7409. 2) Взяточникъ. 3) Чесальщикъ шерсти. Вас. 152. Ум. **Дерунець.** Чуб. V. 1164.

Деручий, -а, -е. Умѣющій ловко вскарабкиваться. Константиногр. у.

Дерчак, -ка, м. Насѣкомое изъ породы кузнечиковъ.

Дерчання, -ня, с. Дребезжаніе. Харьк.

Дерчати, -чу, -чиш, гл. Дребезжать, трещать. Харьк.

Дерюга, -ти, ж. = **Дерга.** *Пропила дерюгу на Мусійову наругу, а Мусій кучеряв та дерюгу викупляв.* Ном. № 12553.

Деряба, -би, м. Пт. Соя, *Corvus glandarius.* Ум. **Дерябонька.**

Дерябка, -ки, м. Раст. Подмаренникъ, *Galium aparine.*

Дерябонька, -ки, ж. Ум. отъ деряба.

Десбіч, нар. По правую сторону. Закр.

Десбічний, -а, -е. Направо лежащій. Желех.

Десна, -ни, ж. Десница, правая рука. *Не дарма звав її своєю десною.* Стор. МПр. 97.

Десний, -а, -е. Правый.

Деспот, -та, м. Деспоть. *Вони брати і християне, а ти собака, людод, деспот скажений.* Шевч. 606.

Деспотизм, -му, м. Деспотизмъ. Левиц. Пов. 12, 67.

Деспотичний, -а, -е. Деспотическій. *Натура.... груба, дика й дуже деспотична.* Левиц. Пов. 7.

Дespoцтво, -ва, с. Деспотизмъ. К. Кр. 17, 31. К. XII. 10. *Біда, як дика сила деспотства та викличе з пекла дику силу рабства.* К. XII. 39.

Десь, нар. 1) Гдѣ-то; куда-то; откуда-то. *Десь моя дитина на чужій стороні, та нема од неї вісти.* Нп. *Смерть з морозом танцювала, танцювала і співала, і за море десь почвалала.* Чуб. III. 180. *Ой берегом плавала лебедочка з лебедем. Десь ся взяла чорнявая воду брати, взяла тії лебедята загаяти.* Чуб. V. 7. 2) Вѣроятно, должно быть. *Десь ти мене, моя мати, в церкву не носила, що ти мені, моя мати, долі не впросила.* Млр. л. сб. 313. *Йому десь кислиці снаться.* Ном. № 8795. *Що то десь розумний!* Кв. *Батьку козацький! десь ти сам боїшся і нас козаків страшишся.* Макс. (1849) 45. *Ой, татоньку, мій голубчику, десь я тобі да докучила.* Мет. 155. 3) **Десь-то.** Вѣроятно. *Ангели десь-то, не люде, засвітили так всюди.* Чуб. III. 329.

Десь-инде, нар. Гдѣ-то вѣ другомъ мѣстѣ. *Десь-инде живе, і не побачиш її.* Сим.

Десь-не-десь, нар. 1) = **Де-не-де.** *Чисте місце, тільки десь-не-десь поростицювані вишеньки та квітки.* Сим. 202. 2) Гдѣ-то. *Десь-не-десь є на чистому полі, на роздоллі криниця води.* ЗОЮР. II. 53.

Деся, нар. Гдѣ ни, откуда ни. *Деся взялася да із моря синя хвиля.* Мет. 101.

Десятеро, чис. Десять душъ, штукъ. К. Св. П. I. кн. М. XVIII. 32. **У-десятеро.**

Десятерицею, вѣ десять разъ. У-десятеро їм відплатимо за наші біди. Сніп. 48. *Може в-десятеро більш, ніж вони були винуваті.* ЗОЮР. I. 285.

Десятий, -а, -е, чис. Десятый. **Через десяте-п'яте.** Сь пропусками. Ном. № 7536.

Десятина, -ни, ж. 1) Десятая часть. *Тоді Оврам дав йому (Мельхиседекові) десятину з усього.* К. Св. П. *Ви даєте десятину з м'яти.* Єв. Л. XI. 42. 2) Десятина, мѣра землі — 2400 кв. саж. Стор. I. 20. Ком. I. 1. Ум. **Десятинка.**

Десятинець, -нця, м. Крестьянинъ обрабатывающій чужую землю по договору отъ десятины. Херс.

Десятинка, -ки, ж. Ум. отъ десятина.

Десятинний, -а, -е. Относящійся къ десятин'ѣ. **Десятинний мед.** Десятая часть сь продаваемого меда. Закр.

Десятинський, -а, -е. Принадлежащій десятинцю.

Десятка, -ки, ж. 1) Десятка вѣ картахъ. КС. 1887. VI. 463. 2) Полотно вѣ десять пасмъ. Чуб. VII. 408. 3) Талька пряжи для сѣтей вѣ 10 пасмъ. Вас. 187. 4) При счетѣ денегъ: а) 10 копѣекъ. О. 1862. II. 42. б) 10 рублей (преимуш. вѣ одной ассигнаціи или монетѣ). *Пійди да зароби десятку, дак і будемо держати, буде зацо й поховати* Г. Барв. 508. 5) Кучка вѣ десять сноповъ. Рк. Левиц.

Десятковий, -а, -е. Десятичный.

Десятник, -ка, м. 1) Десятникъ. 2) Десятскій, помічникъ старости въ деревняхъ. Стор. І. 92. *А десятник до мене ні разу не заходив і не загадував об подушному.* Кв. 3) Десятка трэфъ при игрѣ въ цигана. КС. 1887. VI. Ум. **Десятничок.** 466.

Десятниківна, -ни, ж. Дочь десятника.

Десятникува́ти, -кую, -єш, гл. Быть десятникомъ.

Десятницький, -а, -е. Приналежачій десятнику.

Десятничка, -ки, ж. Жена десятника.

Десятничок, -чка, м. 1) Ум. отъ **десятник.** 2) Монета въ 10 коп. *А сіртук у бідолахи.... — кожний гудзик иначий.... той як десятничок завбільшки, а другий більш гривні.* Св. Л. 168. Рудан. І. 81.

Десяток, -тку, м. 1) Десятокъ, десять штукъ. *Скільки б їх у неї не було, чи десятком Бог благословив, чи тільки одним-одно, для неї рівні.* Кв. І. 155. 2) Десять человекъ, состоящихъ подъ надзоромъ одного выборного десятника, десятокъ. *Могущого чоловіка з десятку не викинеш.* Ном. № 13467. Ум. **Десяточок.**

Десятоліта, -літ, с. мн. Десятилітній возрастъ. Встрѣчено у МВ. *На десятилітях взяли мене в двір.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Десятолітній, -я, -є. Десятилітній. *Збагатилось (козацтво) за десятилітню війну з ляхами.* К. ЧР. 4.

Десятоліття, -тя, с. Десятилітїе. Желех.

Десятострунний, -а, -е. Десятиструнный. *У псалтирь десятиструнний та у гуслі вигравати.* К. Псал. 214.

Десяточок, -чка. Ум. отъ **десяток.**

Десятчаний, -а, -е. Изъ холста въ 10 пасмъ. Аф. 375.

Десятчина, -ни, ж. = **Десятина 1.** Ум. **Десятчинка.**

Десять, -ти и -тьох, чис. Десять. *Один дурень камінь у воду кине, а десять розумних не витягне.* Ном. № 6178. *Журбані ввечері оголошувались десятьма вулицями.* Левиц. Пов. 174. *Десятома рублями не одбудеш весілля.* НВолын. у.

Де-хто, мѣст. Кой-кто; нѣкоторые. *Не стало й Богдана! Як віл під ярмом схилилась громада од Божої карі, і плакали де-хто.* Млр. л. сб. 51. *От трошки згодом вернулись до Бруса де-хто і посідали край його.* Кв. *Так він не стерпів, позбірав де-кого та й учинив проти ляхів тривогу.* Сніп.

Де-чий, -чия, -чие, мѣст. Кой-чей.

Дешевий, -а, -е. Дешевый. *Дешева рибка, погана юшка.* Ном. № 10535. **Дешева.** Простая водка. **Піти на дешеvu.** Отправиться въ кабаць. *Лакей раз пішов на дешеvu та й каже: «От я буду танцювати».* Рудч. Ск. І. 215. Ум. **Дешевенький и дешеve(і)сенький, -а, -е.** Було й пиво кабацьке, таке дешевеньке для всякого росходу. Кв.

Дешевина, -ни, ж. = **Дешевня.**

Дешевити, -влю, -виш, гл. Дешевить кого, что.

Дешевінь, -ні, ж. = **Дешевня.** Херс. у.

Дешевість, -вості, ж. = **Дешевня.**

Дешевіти, -вію, -єш, гл. Дешевѣть, становиться дешевымъ.

Дешевня, -ні, ж. Дешевизна. *Тоді була дешевня, а тепер дорожнета.* Харьк.

Дешево, нар. Дешево. Ум. **Дешевенько.**

Дешевшати, -шаю, -єш, гл. Становиться дешевле. Харьк. *Коні дешевшають, не поведу свого на ярмарок.* Черниг. у.

Дешевше, нар. Сравн. ст. отъ дешево. Дешевле.

Дешевший, -а, -е. Сравн. ст. отъ дешевий. Болѣе дешевый. *Та коли б же то шукати, де хліб дешевий.* Кв. П. 22.

Дешперувати, -рую, -єш, гл. Отчаяваться. Закр.

Дешпіт, -поту, м. Дебошъ, скандалъ. *Удався моторний на всякий дешпіт.* Полт. *Аби йому погуляти та посівати, наробити дешпоту.* Мир. ХРВ. 348.

Дециця, -ці, ж. Кой-что, нѣчто. О. 1861. XI. Кух. 23. *От ми хочемо розказати децицю про місяць.* Децо. 59. *Не вважайте собі на те, що ми невидючі люде, письма не читаємо, а й ми собі децицю знаємо.* Екатеринос. г.

Децо, мѣст. Кой-что, нѣчто. *Я маю децо братові переслати.* МВ. I. 28. *В селі довго говорили дечого багато.* Шевч. 74. *Погомоніли де про що і роз'їхались.* Хата.

Деяк, нар. Кой-какъ. *Торік ще деяк жили, а тепера й овсі без хліба зостанемось.* Катерин. г.

Деякий, -а, -е. Кой-какой, нѣкоторый. *Инший легко робить та хороше ходить; а деякий робить, то й піт кривавий його 'бливає, нічого не має.* Ном. № 1691. *Забравши деяких троянців, осмалених як гиря ланців, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. *Сонечко позлизує сніг де з яких горбиків на піску.* Кв.

Де, меж. Восклицаніє, которимъ останавливають бодающагося вола. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Дедик, -ка, м. Ум. отъ дѣдьо.

Дедина, -ни, ж. Село. *Ніде Марта, піде на другу дедину.* Гол. IV.

Дѣдьо, -дя, м. Отець. Ум. **Дедик.** *Ой прийшла я до дедика, дай но, дедю, воли.* Гол. III. 378.

Дж! меж., виражающее звукъ отъ взмахиванія розгой, хлыстомъ.

Джа! меж. 1) Цыць! Смирно! *Їжте, гості, а ви, діти, джа!* 2) Подражаніє звуку розги при ударѣ, а потому употребляется въ разговорѣ съ дѣтьми въ значеніи удара розгой. Аф. 376.

Джаворок, -рка, джаворонок, -нка, м. = **Жайворонок.** Вх. Лем. 409.

Джавур, -ра, м. Гяуръ. К. МБ. X. 10. К. Бай. 149.

Джарка, -ки, ж. = **Чарка.** *А я йому джарку вина, меду дві.* Гол. II. 579.

Джбан, -ну, м. Жбанъ. *Червоної міді джбан.... зостав на варенуху.* Г. Барв. 179. *Хоч на мені жупан дран, єсть у мене грошей джбан.* Млр. л. сб. 254.

Джвяти, -каю, -єш, одн. в. джвяти, -ну, -неш, гл. 1) Чавкати. 2) Ударить сильно. *Я його як джвятинув!...* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джвятилися, -нуся, -нешся, гл. Упасть сильно, хлопнуться, удариться при паденіи. *Оце так джвятинулася, трохи кісток усіх не поламала.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джгут, -та, м. 1) Платокъ или что нибудь другое свернутое на подобіє веревки, жгутъ. Макс. (1849. 60. 2) Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 471. *Гуляти у джгута.* Ум.

Джгуток.

Джгутовий, -а, -е. Жгутовый.

Джгуток, -тка, м. Ум. отъ джгут.

Дже, нар. сокращ. изъ адже. Вѣдь. Употр. преимущественно послѣ а: *Та 'дже ж у старого Лемішки є брат.* Левиц. Пов. 329.

Джегеръ, -ря, м. Хватъ, щеголь. Харьк. (А. Павловъ).

Джегерелі, -ль, ж. мн. = **Джерегелі**. *Джегерелі і дрібушки ще не поросплітались, тільки довга коса... позлипалась запеклою кров'ю.* Стор. МПр. 9.

Джеджелуха, -хи, ж. = **Дженджеруха**. *Е, у неї в хаті там так чисто та славно. Вона така джеджелуха, шо на все село.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джеджора, -ри, ж. Соя, сойка, *Corvus glandarius*. Вх. Зн. 14.

Джеджулитися, -люся, -липся, гл. Кокетничать, хорошиться.

Дженгалити, -лю, -лиш, гл. Кусать (о комарахъ). *Об спасівці не можна через мухи заснуть, бо дуже кусаються, а тепер через бісової віри комарі: так дженгалять — аж-аж-аж!* Конотоп. у.

Дженджерувати, -рюю, -єш, гл. ? *А шо, поїзд скоро піде? — Е, ні, не скоро. — А то ж якийсь біга. — Та то він дженджерує.* (Говорилось о маневрировавшемъ поѣздѣ). Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

Дженджеруха, -хи, ж. Чистуха, щеголиха, франтиха. *Ой за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким, там орала дженджеруха воликом чорненьким.* Чуб. V. 1112.

Дженджик, -ка, м. Франтикъ, щеголь. *Чортів дженджик.* Ном. № 3556.

Дженджуристий, -а, -е. Щеголеватый, кокетливый. *Цур тобі, пек тобі, яка дженджуриста: я купив їй личман, ще хоче й намиста.* Чуб. V. 105.

Дженчик, -ка, м. Насѣк. = **Дрік**. Мнж. 178.

Джер, -ру, м. Пойло. Закр.

Джерга, -ги, ж. То же, что и запаска, но изъ неокрашенной шерстяной ткани натурального цвѣта. Вас. 171. См. **Дерга**.

Джерга, -ги, ж. Родъ подушки. *Ослін чи ліжко застелені постелею: сіном, ліжниками, а в головах є джерга* (підклад з ліжника або сіна). Шух. I. 98.

Джергати, -гаю, -єш, гл. Болтать, поговаривать. *Почали вже люде джергати, що то він сам підпалив хату.* Волч. у.

Джергіт, -готу, м. 1) Сильное щебетаніе птицъ. 2) Быстрый и крикливый разговоръ на непонятномъ языкѣ (о евреяхъ, напр.).

Джерготати, -гочу, -чеш, джерготіти, -гочу, -тиш, гл. 1) Сильно щебетать, чирикать. *Щебечуть і джерготять пташки, та шурхають ящірки в траві.* МВ. I. 156.

Также о крикѣ гусей. См. **Джеркотати**. 2) Говорить на непонятномъ для слушателя языкѣ.

Джерготня, -ні, ж. = **Джергіт**. *Жидівська джерготня.* К. Псал. 15.

Джерегеля, -лі, ж. 1) Коса на головѣ, сложенная вѣнкомъ. Котл. Ен. Словарь 8.

Сплетенная изъ трехъ полосъ коса. Вас. 204. Встрѣчается преимущ. во мн. ч. *Тут заплітали джерегелі, дробушечки на головах.* Котл. Ен.

Джереластий, -а, -е = **Джерелатий**. *Киплять меди по кубках джереластих.* К. МБ. II. 123.

Джерелатий, -а, -е. Съ большимъ отверстіемъ, съ большимъ жерломъ. К. ЦН. 246. *І заревли тоді гармати джерелаті.* К. Дз. 70. См. **Жерелатий**.

Джерело, -ла, с. 1) Источникъ, родникъ. ключъ. *У сей день роздзявились усі джерела в безодні і повідчинялись небесні хлябі.* К. Св. П. I. кн. М. VII. 11. 2) Кипящая ключемъ

вода, кипень. У горщику вгору джерело вискакує, як наче вода у криниці. Волч. у. 3) Жерло. Джерело гармати. 4) Кратеръ вулкана. Ум. **Джерельце.**

Джереловий, -а, -е. Относящийся къ джерелу.

Джерельний, -а, -е. Ключевой. *Е! у цій криниці була славно джерельна вода; та серед літку така холодна, що й губами не доторкнешся.* Харьк. г. Лебед. у.

Джерельце, -ця, с. Ум. отъ джерело.

Джереляний, -а, -е = Джерельний. Джереляна вода здоровша, ніж річна. Харьк. у.

Джерелястий, -а, -е. Богатый источниками, родниками. Джерелястий, криничастий ставок. Г. Барв. 136.

Джеркотання, -ня, с. = Джергіт. Птаства джеркотання. К. Дз. 214.

Джеркотати, -кочу, -чеш, джеркотіти, -кочу, -тиш, гл. = Джерготати. Яка мальована та штучна птиця! вертиться, джеркотить, по дереву скака. Греб. 391. Грин. II. 340. Все тямлють, джеркотять, як гуси по німецьки. Греб. 388. Жиди джеркочуть тільки та дурять людей хрещених. Стор. МПр. 170. Греб. 367. К. Дз. 147.

Джерло, -ла, с. = Джерело. А в сій горласі, глянь, грязюка ущертъ джерло сповнила. Черномор.

Джермала, -мал, ж. мн. Щипчики, которыми чабаны вычищають червей у овець. О. 1862. V. Кух. 37. Чабани мусять за сим пильнувати: черву витягають джермалами, засипають ранку синім каменем і мажуть дьогтем, щоб муха не сідала. Кух. (О. 1862. V. 33).

Джермари, -рів, с. м. мн. = Джермала.

Джермелити, -лю, -лиш, гл. Очищать рану животныхъ отъ червей посредствомъ джермел.

Джермелитися, -люся, -лишся, гл. Очищаются отъ червей въ ранахъ джермелами.

Джермело, -ла, с. = Джермала. Иногда только во мн. ч. джермела. Ум.

Джермельце.

Джермелувати, -лую, -еш, гл. Очищать рану животныхъ отъ червей посредствомъ джермел.

Джермельце, -ця, с. Ум. отъ джермело.

Джеря, -рі, ж. = Джер.

Джемори, мн. Густой кустарникъ. Воли пасуться низом.... джеморами, — гущавинами з корчів. Шух. I. 211.

Джигало, -ла, с. = Джоган. Черк. у.

Джигати, -гаю, -еш, одн. в. джигнути, -ну, -неш, гл. 1) Хлестать, хлестнуть, ударять, ударить розгами. 2) Кусать, куснуть (о насѣкомыхъ).

Джигатися, -гаюся, -ешся, гл. 1) Биться розгой. 2) Кусаться (о насѣкомыхъ).

Джигнути. См. Джигати.

Джигонутти, -ну, -неш, гл. 1) Сильно хлестнуть, ударить. 2) Сильно ужалить. *Дрік як джигоне ту кобилу.* Мнж. 56. Джигонула здорово гадюка. Харьк. у.

Джиг! меж., виражающее звукъ, происходящій при взмахѣ розгами или хлыстомъ. *Джиг, Марушка, з перцем юшка.* Ном. № 6380.

Джигавка, -ки, ж. Родъ мухи, сильно жалящей. *Джигавка або спасівська муха.*

Джигели, -гел, ж. мн. Ляжки.

Джигиря, -рі, ж. Горло съ легкими и печенью у овцы. О. 1862. V. Кух. 37.

Джигра, -ри, ж. Ржавчина.

Джигун, -на, м. 1) Повѣса; ловелась. *Ой джигуне, джигуне, який ти ледащо.* Лавр. 61.

Ой джигун, джигун, джигунець, який гарний молодець. Чуб. V. 1125. 2) Родъ кушанья изъ **сирівцю**. О. 1862. VI. 43. *Зварила мені мати джигуна, найвсь, та все пити хочеться.* О. 1862. VI. 43. 3) = **Джоган**. Св. Л. 40. Ум. **Джигунець**. Чуб. V. 1125.

Джигуха, -хи, ж. 1) Все хлещущее или жалящее: розга, кнутъ, насѣкомое. 2) Раст.

Крапива, *Urtica dioica*. Черниг. г. Ум. **Джигушка**. *Пужка-джигушка, — вставай, дівка Марушка.* Ном. № 11341.

Джиджулити, -лю, -лиш, гл. = **Чепурити**. *Джиджулити хату.* Сим. 185.

Джиджулитися, -люся, -лишся, гл. = **Джиджуритися**. Ном. № 11177.

Джиджулуха, -хи, ж. = **Джиджуруха**. Сим. 182.

Джиджуритися, -рюся, -ришся, гл. Принаряживаться, кокетничать.

Джиджуруха, -хи, ж. Кокетка, франтиха. См. **Чепуруха**.

Джигчати, -чу, -чиш, гл. Жужжать. *Летять яничари на конях скажених. Як бджоли джигчати їх кулі.* Морд. (Мр. л. сб. 89).

Джиле! меж. Крикъ на собакъ въ Черноморіи.

Джинджигилястий, -а, -е. Кокетливый, вертлявый, франтоватый.

Джинджор, -ру, м. и **джинджора, -ри, ж.** Раст. *Gentiana*. Лв. 99.

Джинджуристий, -а, -е. Кокетливый, франтовской.

Джирчати, -чу, -чиш, гл. Дребезжать. *А голос такий у його був, як з бочки, аж вікна джирчать.* Стор. I. 131.

Дживоронок, -нка, м. Пт. *Coracias garrula*. Шух. I. 23.

Джинджура, -ри, ж. = **Джинджор**. Вх. Зн. 14.

Джміль, -меля, м. Насѣк. Шмель. *Bombus apis terrestris*. **Джмелів слухати.** *Лежать отъ удара кулакомъ и пр. Дав йому луння добре — довго буде джмелів слухати.* Ном. № 3986. См. **Чміль**.

Джоболда, -ди, ж. ? *Ач, як сторчака дивиться! Хоч би він коли небудь по людськи подивився на тебе, або посидів з тобою, чи погомонів би то там, — тільки й зна, куди б повіяться, куди б швидче побрести. Ні, не в батька покійного він удавсь, — це якась джоболда.* Екатеринос.

Джоган, -на, м. Палка съ желѣзнымъ наконечникомъ, употребляющаяся при бѣганіи на нартахъ (родъ коньковъ). Св. Л. 40.

Джойка, -ки, ж. Ум. отъ **джоя**.

Джолгонути, -ну, -неш, гл. = **Джигонути**. *От одна (оса) як джолгоне його.* Мнж. 113.

Джоло, -ла, с. Жало. Борз. у.

Джоломія, -мії, ж. Свирѣль. См. **Жоломія**. *Грає в джоломію.* ЗЮЗО. I. Вересай, 35.

Джолонка, -ки, ж. Дятель. Чуб. VII. 575.

Джонва, -ви, ж. Дятель. Вх. Зн. 14. См. **Жонва, I. Жовна**.

Джорелистий, -а, -е. Богатый источниками.

Джорелитися, -люся, -лишся, гл. Бить ключемъ, струиться.

Джерело, -ла, с. и пр. = **Джерело и пр.**

Джоя, джої, ж. = **Джеджора**. Ум. **Джойка**. Вх. Зн. 14.

Джуган, -на, м. = **Джоган**.

Джугля, -лі, ж. Зимняя шапка. Вх. Зн. 14.

Джуклити, -клю, -лиш, гл. Жадно пити. *Оце риби наївся, а потім джуклив, джуклив воду.* Київск. у.

Джулий, -а, -е. Безухій. *Джулі віці.* О. 1862. V. Кух. 37.

Джумак, -ка, м. = **Чумак.** Чуб. I. 178.

Джумачиха, -хи, ж. Жена чумака. Рудч. Чп. 122.

Джумига, -ги, ж. Осадокъ на днѣ со суда съ водой, на днѣ самовара. *Вже нема води в самоварі, на дні сама джумига.*

Джумиха, -хи, ж. = **Джумачиха.** *Пішов джумак топитися, а джумиха дивитися.* Чуб. I. 178.

Джунджовий, -а, -е. ? *Божая Мати в положі лежит, в положі лежит, сина повиваю: ей повивачойки з самого злата, а пеленочки та джунджовії.* Гол. II. 39.

Джупельце, -ця, с. Ум. отъ джупло.

Джупло, -ла, с. Дырочка въ чемъ нибудь мягкомъ. Ум. **Джупельце.** Аф. 376.

Джур, -ру, м. Кушанье: непросьяннуо овсяную муку разводятъ водой и ставятъ на ночь, что-бы вскисло, затѣмъ варятъ и ѣдятъ съ коноплянымъ масломъ. НВолын. у. КС. 1885. VII. 419, 1889. VII. 43. Kolb. I. 52. *Баламутна вода як кисіль, як джур.* Ном. № 12420.

Джура, -ри, м. Козацкій слуга-товарищъ, оруженосецъ, ходившій вмѣстѣ съ козакомъ въ походы и битвы. *Тоді ж то не могли знати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькїї, що наш пан гетьман Хмельницький.... задумав.* Мет. 391. *Ой сідлай, джуро, ой сідлай, малий, мені буланого, собі ж сідлай другого — гнідого старого.* Мет. 401. *Ой як оглянешься та Перебийніс на джуру малого, й аж кладе (= бьетъ враговъ) джура, кладе малий ще лучче від його.* Мет. См. **Чура.** Ум. **Джуронька.**

Джурга, -ги, ж. Множество (людей, скота на дорогъ). Шух. I. 84.

Джурджа, -жі, ж. Муть, густая мутная жидкость. Мнж. 179.

Джуронька, -ки, м. Ум. отъ джура.

Джурчати, -чу, -чиш, гл. = **Дзюрчати.** *А між юрами тими узенька річка прозора й глибока джурчить.* МВ. II. 74.

Джусь! меж. Прочь!

Джут, -та, м. = **Джгут.** Котл. Ен. I. 23.

Джуфо, -фа, м. Парень, хорошо играющій на губахъ. Шух. I. 33.

Джяворонок, -нка, м. = **Жайворонок.** Вх. Пч. II. 8.

Дзбан, -ну, м. = **Джбан.** *У мене грошів дзбан.* Чуб. V. 920.

Дзбанок, -нку, м. Банкъ. *Біда велика в тім; що немає дзбанків для позички, де б можна було у всяку пору без великого клопоту і на малий процент позичать гроші.* Осн. 1861. VIII. 89.

Дзвеніння, -ня, с. Звукъ (звенящій). *Мелодії лилися як слъози, то тихо, тихо, шо разом заливали всю залу й сповняли її дзвенінням гарного рояля.* Левиц. Пов. 264.

Дзвеніти, -ню, -ніш, гл. 1) Звенѣть, звучать. *Тільки дзвеніло шкло у вікнах.* МВ. I. 132. *Голос дзвенить.* МВ. I. 110. *Чи буде лад, чи не буде: в якому у мене усі дзвенить?* Ном. № 13397. 2) Жужжать. *Дзвенять трутні.* Черкас. у.

Дзвенкач, -ча, м. Пт. Зеленушка, *Fringilla chloris.* Вх. Пч. II. 10.

Дзвенячий, -а, -е. Звенящій, звонкій. *Чутно її голосок дзвенячий.* МВ. I. 97.

Дзвизнути, -ну, -неш, гл. 1) Взвизгнуть. Він улучив камінцем у собаку, а та аж дзвизнула. 2) Ударить. Як дзвизну тебе, так перекотишся не раз.

Дзвізчати, -чу, -чиш, гл. Жужжать (о пчелахъ, стрѣлахъ, волчкахъ и пр.).

Дзвін, дзвону, м. 1) Колоколь. Бубонів, як міський дзвін. МВ. I. 105. У неділю рано задзвонили в дзвони. Мет. 95. 2) Звонъ. Дати на дзвони. См. Давати. 3) Родъ дѣтской игры. О. 1861. XI. Св. 37. 4) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 37. Ум. **Дзвінок, дзвоник**.

Дзвінець, -нця, ж. Раст. *Rhinantus minor* и *R. major*. Вх. Пч. I. 12. Шух. I. 20.

Дзвіниця, -ці, ж. 1) Колокольня. Як в Кийові на дзвіниці черні в дзвони дзвонять, так в Полтаві перекупи на місті гуторять. Ном. № 13445. 2) = **Вежа 3**. Гол. I. Объясн. кь рис. 21. О. 1861. XI; Св. 36. Ум. **Дзвіничка**.

Дзвіничний, -а, -е. Относящійся кь колокольнѣ. *Дзвіничний хрест*. Васильк. у.

Дзвінка, -ки, ж. Бубновая масть въ картахъ. КС. 1887, VI. 463. **Йому дзвінка світить**. Ему везеть.

Дзвінкий, -а, -е. Звонкій, звучный. *Горщик дзвінкий*. Черкас. у. *Голос дзвінкий*. Черкас. у. *Дзвінкий регіт такий чути, що пит і роскочується*. МВ. II. 182.

Дзвінковий, -а, -е. Бубновый.

Дзвінкоголосий, -а, -е. Звучный. К. МХ. 40.

Дзвінний, -а, -е. Колокольный.

Дзвінник, -ка, м. Колокольный мастеръ. НВолын. у.

Дзвінок, -нка, м. 1) Колокольчикъ, звонокъ. Греб. 361. Сама як схопить дзвінок — по всіх покоях дзінъ-дзінъ. МВ. I. 14. 2) мн. **Дзвонки**. Раст. *Convolvulus sepium*. ЗЮЗО. I. 119. 3) Названіе рослаго красиваго веселаго вола. КС. 1898. VII. 46. 4) = **Дзвенкач**. Вх. Пч. II. 10. Ум. **Дзвіночок**.

Дзвіночок, -чка, м. 1) Ум. отъ дзвінок. О. 1861. XI. 10. 2) мн. **Дзвіночки**. Раст. *Linaria genistaefolia* Mill. ЗЮЗО. I. 126.

Дзвонариха, -хи, ж. Жена звонаря.

Дзвонарів, -рева, -ве. Звонаревъ.

Дзвонарівна, -ни, ж. Дочь звонаря.

Дзвонарський, -а, -е. Относящійся кь звонарю.

Дзвонарь, -ря, м. Звонарь. Чуб. V. 1154. Ум. **Дзвонарчик**.

Дзвонець, -нця, м. 1) = **Дзвінок 1**. 2) = **Дзвенкач**. Вх. Пч. II. 10.

Дзвоник, -ка, м. 1) = **Дзвінок въ 1 знач.** *Коні помчали, дзвоники задзвеніли*. Кв. 2) мн. **Дзвоники**. Раст. Колокольчики, *Campanula persicifolia*, *Campanula trachelium*, *Convolvulus sepium* L., *Linaria genistaefolia* Mill. См. **Дзвінок, дзвіночок**. Ум. **Дзвоничок**. Ком. II. 81.

Дзвоніти, -ню, -ниш, гл. 1) Звонить. *Ще не дзвонено до церкви*. Г. Барв. 156. *Буркочуть-говорять, мов у дзвони дзвонять*. К. Досв. 127. 2) Звенѣть, бряцать. *Іще таки і послі Хмельницького не раз дзвонив старий Шрам шаблею*. К. ЧР. 14. *Ой ключа мої, срібні золоті, ой не дзвоніте, не голосіте*. Чуб. 3) Разглашать. *А жіночки лихо дзвонять, матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують*. Шевч. 67. 4) **Дзвонити по кому, — по душі**. Звонить по усопшему. Ном. № 8322. *По дівчинонці дзвони дзвонили*. Мет. 96.

Дзвониця, -ці, ж. и пр. См. **Дзвіниця и пр.** К. ЧР. 84. Чуб. III. 22.

Дзвоничок, -чка, м. Ум. отъ дзвоник.

Дзвяга, -ги, ж. = Звяга.

I. Дзвяк, -ку, м. Металлическій звукъ.

II. Дзвяк! меж. для выраженіи металлическаго звука. *Було тільки сонця краечок засвітитъ, уже й бряк і дзвяк по селу.* МВ. I. 44.

Дзвякало, -ла, с. Чавкающій чловѣкъ.

Дзвякати, -каю, -каєш, одн. в. дзвякнути, -ну, -неш, гл. 1) Звякати, звякнутъ.

Дзвякнув дзвоник. МВ. I. 52. 2) Чавкати. *Їж бо вже зіга не дзвякай.* 3) Произносить звукъ дз. *Кортить литвина, поки не дзвякне.* Ном. № 5012.

Дзвякнутися, -нуся, -нешся, гл. Упасть на землю, шлепнуться, брякнуться.

Дзвякотіти, -кочу, -тиш, гл. = Дзвякати. МВ. (О. 1862. III. 41).

Дзеленець, -нця, м. Зеленый (о вѣнкѣ). *Віншуємо ті (дівчину) вінцем-дзеленцем.* КоІв. I. 106.

Дзелений, -а, -е = Зелений. Подольск. г.

Дзеленка, -ки, ж. Насѣк. = **Зеленяк.** Вх. Пч. I. 5.

Дзелень! меж. для выраженіи звона. *Коли трохи згодом дзвоник дзелень, дзелень!* Рудч. Ск. I. 76.

Дзеленькати, -каю, -єш, гл. Звенѣть. Угор. *Як грюкне грім, то аж вікна дзеленькають.* Каменец. у.

Дзеленькотіти, -чу, -тиш, гл. Звенѣть.

Дзеленьчати, -чу, -чиш, гл. = Дзеленькати. Зміев. у. Новомоск. у.

Дзенгель, -лю, м. Раст. *Archangelica officinalis Hoffm.* ЗЮЗО. I. 112.

Дзендзелик, -ка, м. Въ загадкѣ: пламя фитиля. *Червоний дзендзелик, чорна тіточка (каганець).* Чуб. I. 309.

Дзендзелія, -лії, ж. Раст. Золототысячникъ. *Erythraea Centaurium.* ЗЮЗО. I. 122.

Дзень! меж. для выраж. звона. О. 1861. VIII. 8. *Туп, туп ніженьками! Дзень, дзень підківками!* Нп. *Червінці дзелень-дзелень... так і посипались.* Грин. II. 184.

Дзенькати, -каю, -єш, одн. в. дзенькнути, -ну, -неш, гл. Звонить, венѣть, преимущественно прерывисто, звякати. *Ото ж, мабуть, тоді ключик упав, як я казала, що щось дзенькнуло.* Новомоск. у.

Дзеня, -ні, ж. Все, что звенить, преимущественно деньги, (дѣтск. слово). О. 1862. XII. 119.

Дзер, -ру, м. Сыворотка (молочная). Шух. I. 213.

Дзера, -ри, ж. = Дзер. Вх. Зн. 24.

Дзеренчати, -чу, -чиш, гл. = Деренчати. Мир. ХРВ. 68.

Дзерівний, -а, -е. Относящійся къ молочной сывороткѣ. Шух. I. 213.

Дзеркало, -ла, с. Зеркало. Кв. Ном. № 5227. Ум. **Дзеркальце.** Ком. II. 41. МВ. I. 25.

Дзеркальний, -а, -е. Зеркальный. *Дзеркальні вікна.* Мир. ХРВ. 68.

Дзеркальня, -ні, ж. Зеркало. *Здохла в його кобила: буде з шкури спідниця, а з ребер карета возить дівок до пекла, а з голови лихтарня, а із... дзеркальня.* Чуб. V. 1163.

Дзеркальце, -ця, с. Ум. отъ дзеркало.

Дзерно, -на, с. и пр. См. **Зерно и пр.**

Дзекало, -ла, с. Название бѣлорусса, по причинѣ употребленія имъ въ своей рѣчи звуковъ дзе.

Дзе́кання, -ня, с. Употребленіе дзе вмѣсто де.

Дзекати, -каю, -еш, одн. в дзекнути, -ну, -неш, гл. Говорить дзе вмѣсто де (о бѣлороссахъ). *Ну, а литвинок, хиба лихо його нападе, щоб не дзекнув.* Г. Барв. 329.

Дзема, -ми, ж. Кушанье: отваръ картофеля, фасоли и бобовъ, въ который кладутъ кусочки обыкновеннаго или кукурузнаго хлѣба. Шух. I. 142.

Дззз! меж., выражающее жужжаніе.

Дзибнути, -ну, -неш, гл. Ударить, хватить. *Він як дзибнув мене по руці, то я й не стямивсь.* Полт. г.

Дзиг, меж. Правильнѣе: **дзиг** (см.). Выражаетъ быстрое движеніе; у МВ. употреблено какъ существ. *Я за нею.... а вона в мене попід рукою дзиг знов у хату, та на дзигу шторх мене у плечі.* МВ. (КС. 1902. X. 148).

Дзиготіти, -чу́, -тиш, гл. Стрекотать, жужжать. *Гудуть бжілки, дзигочуть копит,* О. 1862. VI. 90.

Дзиг! меж. Звукоподражаніе свисту кнута, волчка, тиканью часовъ.

Дзига, -ги, ж. 1) Волчекъ, юла. *Крутиться як дзига.* Ном. № 5756. *Біга як дзига.* ЗОЮР. I. 147. 2) Вертлявый, рѣзвый человекъ, непосѣда. Ум. **Дзижка.**

Дзигар, -ра, м. = Годинник. Чаше въ уменьшит. формѣ: **дзигарок** (см.).

Дзигарі, -рів, м. мн. Часы стѣнные или башенные. Черк. у. Котл. Ен. (Слов.). **Дзигарі б'ють** — Сердце стучить отъ испуга. Ном. № 4350.

Дзигармайстер, дзигармістер, -стра, м. Часовой мастеръ. Котл. Ен. (Слов.).

Дзигарний, -а, -е. Часовой. *Дзигарна стрілка.* Біл.-Нос.

Дзигарок, -рка, дзигар, -ра, м. = Годинник. Чаше во мн. ч.: **дзигарки.** *Знає ту високу з дзигарками дзвіницю.* К. ЧР. 81.

Дзигати, -гаю, -еш, дзигатися, -гаюся, -ешся, гл. Юлить, вертѣться. *Годі тобі дзигати.* Староб. у. *Що ти тут дзигаєшся — геть відсіля.* Староб. у.

Дзиглик, -ка, м. Стулъ, табуретъ, треножникъ. *Одягну тебе, обую, посажу як паву на дзиглику, як гетьманшу та й дивитись буду.* Шевч. 144. *Царя на дзиглик посадили.* Котл. Ен. Ум. **Дзигличок.**

Дзигликовий, -а, -е. Относящійся къ стулу, табурету.

Дзигличок, -чка, м. Ум. отъ **дзиглик.**

Дзигльований, -а, -е. Кокетливый, бойкій. *Дзигльований парубок, дівка.* Черкас.

Дзиглятко, -ка, с. Стульчикъ. Ум. **Дзигляточко.**

Дзигнути, -ну, -неш, гл. Прожужжать.

Дзидзикати, -каю, -еш, гл. Говорить, какъ выговариваютъ евреи. *Бо й правда, що сей Юдун дзидзикав мов справжній жид.* Кв. II. 172.

Дзижчання, дзижчати. См. **Дзизчання, дзизчати.**

Дзиз, -за, м. Оводъ. *Січеться в вічі дзизом.* **Він дивиться на мене дзизом.** Онъ волкомъ на меня смотритъ, непріязненно смотритъ. *Чи не наробив я часом якого бешкету в хаті під п'яну руч, бо щось дзизом усі дивляться на мене.* Грин. II. 179.

Дзизкучий, -а, -е. Жужжащій.

Дзизнути, -ну, -неш, гл. О полетѣ пули, камня: издать звукъ, свиснуть. *Камінь поуз голову дзизнув.* МВ. (О. 1862. I. 86).

Дзизчання, дзижчання, -ня, с. Жужжаніе.

Дзизчати, дзижчати, -чу, -чиш, гл. Жужжать. *Бжолі, метелики, осі, бабки, чмелі гудуть, дзижчать.* Осн. 1862. VIII. 15.

Дзингель, -ля, м. 1) Пт. щегленокъ, *Fringilla carduelis*. Вх. Пч. II. 10. 2) Раст. *Angelica silvestris*. Вх. Пч. I. 8. См. **Дзенгель**.

Дзиндзик, -ка, м. Висящая и качающаяся кисточка или что либо подобное.

Дзиндзикати, -чу, -чеш, гл. = **Дзижчати**. Желех.

Дзиндзоокый, -а, -е. Близорукий. *Та в нас дівка була дзиндзоока*. Полт. у.

Дзинчати, -чу, -чиш, гл. = 1) **Дзижчати**. 2) = **Брязчати**. *Голосно дзинчали чарочки*. Мир. Пов. II. 61.

Дзирчати, -чу, -чиш, гл. = **Деренчати**. *У коміні гуло, вікна дзирчали, у хаті все ходором заходило*. Стор. МПр. 37.

Дзичати, -чу, -чиш, гл. = **Дзизчати**. *Комарь дзичить*. Харьк. у.

Дзігерай, -раю, м. = **Нежить**. Вх. Зн. 15.

Дзіндзівер, -ру, м. 1) Раст. *Malva mauritiana*. ЗЮЗО. I. 128. 2) Дзіндзівер-зух. *Удалець, хватъ. Стор. I. 184. Бо Турн і сам дзіндзівер-зух! Коли чи н'є — не пропиває, коли чи б'є — то вже влучав, йому людей давить — як мух*. Котл. Ен.

Дзіндзора, -ри, ж. = **Джінджура**. Вх. Зн. 14.

Дзміїв, -ва, -ве = **Зміїв**.

Дзмій, -мія, м. дзміїха, -хи, ж. = **Змій, зміїха**.

Дзуга, -ги, ж. Крючекъ, удерживающій **навій** на ткацкомъ станкѣ. Вас. 165.

Дзудзуриха, -хи, ж. = **Джиджуруха**. МВ. (КС. 1902. X. 147).

Дзус, дзуски! меж. 1) Прочь! Пошелъ! Нельзя! *А дзуски, поганий!* Кв. II. 268. *Правда, й туди вашому брату... дзус*. К. ЧР. 243. *А дзуски не хочеш?* Козелец. у. 2) Брысь! (на кошекъ).

Дзьоб, дзьобати и пр. = **Дзюб, дзюбати и пр.** Нволын. у. Харьк. г. **Дзьобом сісти**. *Остаться на мѣстѣ, не подвинуться. Дзьобом сидиш, — ні за що рук зачепити, ніде заробити*. Кролев. у. *В кого є худібка, до той якось виборсається, того й на заробітки пустять, а голиш все таки дзьобом сяде*. О. 1862. IV. 106.

Дзьобавка, -ки, ж. Родъ каши изъ пшеницы, которую ѣдятъ съ медомъ, сахаромъ. Шух. I. 143.

Дзьобань, -ня, м. = **Оскард** (съ острыми концами). Мик. 481.

Дзьобенка, -ки, ж. = **Дзьоблинка**. Kolb. I. 36. Гол. Од. 68.

Дзьоблинка, -ки, ж. Сумка (четыреугольная шерстяная) у гуцуловъ, родъ котомки, надѣваемой черезъ плечо. Федьк.

Дзьобня, -ні, ж. = **Дзьоблинка**. Шух. I. 124. Гол. Од. 68.

Дзьобро, -ра, м. Ребро. *Коп'єм дзьобро пробивали*. Чуб. III. 408.

Дзьопа, -пи, ж. 1) = **Дівчина**. *Юж дзьопа оддати*. Вх. Лем. 409. Вх. Уг. 236. 2) Старый платокъ. Вх. Лем. 409.

Дзьоркач, -ча, м. = **Дзенкач**. Вх. Пч. II. 10.

Дзьоха, -хи, ж. О женщинѣ: вертушка? болтунья? *Се вже мабутъ тобі та дзьоха набрехала*. Новомоск. у.

I. Дзюб, -ба, м. Клювъ. Угор. Ум. **Дзюбик, дзюбок**.

II. Дзюб! меж., выражающее клеваніе. *На макові сиділа, дрібен мачок дзюбала: дзюб, дзюб, дзюбанець!* Маркев. 74.

Дзюба, -би, ж. Дѣвушка съ лицомъ, изрытымъ оспой. *А що кому до того, що я дзюбу люблю; а я дзюбі, моїй любі, черевички куплю*. Нп. Ум. **Дзюбка**.

Дзюбак, -ка, м. = **І. Дзюб.** Вх. Лем. 409.

Дзюбанець, -нця, м. См. **Дзюб ІІ.** Маркев. 74.

Дзюбаний, -а, -е. 1) Поклеванный. 2) Рябый отъ оспы. *Дзюбана дівка.* Ум.

Дзюбаненький.

Дзюбань, -ня, м. = **Дзюбатий.**

Дзюбастий, -а, -е = **Дзюбатий.**

Дзюбати, -баю, -еш, одн. в. дзюбнути, -ну, -неш, гл. Клевать, клюнуть. *Пшениці не дзюба, водиці не п'є.* Бал. 82. *Пане-господару, на вашім дворі да три голуби, пшеницю дзюбають.* Чуб. ІІІ. 417. **Дзюбати насіння.** Вылуцывая, Ђсть сЪмячки (о людяхъ).

Дзюбатий, -а, -е. 1) Съ большимъ клювомъ. *Яструби дзюбаті.* К. Досв. 99. 2) =

Дзюбаний. *Дзюбата дівка. Був русявий, вусатий, дзюбатий.* Св. Л. 275. Г. Барв. 447.

Дзюбик, -ка, м. Ум. отъ **І. Дзюб.**

Дзюбка, -ки, ж. 1) Клювь. Борз. у. 2) Ум. отъ **дзюба.**

Дзюбнути. См. **Дзюбати.**

Дзюбок, -бка, м. 1) Ум. отъ **дзюб.** 2) См. **Гельгів.** Шух. І. 175.

Дзюбун, -на, м. Ключоцій.

Дзюндзя, -зі, ж. Vulva? *Ходила я в річку по раки, викусили дзюндзю собаки.* Нп.

І. Дзюр, -ра, м. Ключъ, источникъ.

ІІ. Дзюр! меж. Звукоподражаніе для выраженіи теченія струи. *Чарочко серебрянька, в тобі горілочка солоденька. А ні сучка, а ні задирочка, як дзюр, так дзюр до донечка.* Чуб. V. 1096. *Хоч дзюр, та не кап! — казав циган, як заховався від дощу під дерево.* Мнж. 115.

Дзюра, -ри, ж. и пр. = **Діра и пр.** *То так потрібне, як дзюра в мості.* Ном. № 9817. Ум.
Дзюрочка.

Дзюрити, -рю, -риш, гл. Течь тонкой струей. Рудч. Чп. 247. *Кров дзюрить, булькотить з спина.* Ном. № 8173. Рудч. Чп. 247. *Так за шию й дзюрить.* О. 1862. VI. 57.

Дзюркнути, -ну, -неш, гл. Политься струей. *Раз цюкнув, кров дзюркнула.* Млр. л. сб. 229.

Дзюрком, нар. Струей. Уман. у. *Вода біжить дзюрком.*

Дзюркотати, -чу', -чеш, дзюркотіти, -чу', -тиш, гл. Течь съ шумомъ, журчать. *Дзюркотіла з гори вода, збігаючи ринвою між кущами.* Левиц. Пов. 276. *А срібная хвиля.... дзюркотить.* К. Досв. 70.

Дзюркотливий, -а, -е. Журчашій. *А пт. водо дзюркотлива, течи із ставка.* К. Досв. 159.

Дзюркотонька, -ки, ж. Журчащая вода. *Передай їй, дзюркотонько, плач довічний мій.* К. Досв. 160.

Дзюрочка, -ки, ж. Ум. отъ **дзюра.**

Дзюрчання, -ня, с. Журчаніе.

Дзюрчати, -чу, -чиш, гл. Журчать. *Дзюрчить біжить криниченька, наповня ставок.* К. Досв. 157.

Дзяб, -би, ж. = **Зяб.**

Дзябканистий, -а, -е. Пестрый, пѣгій. Вх. Зн. 15.

Дзябра, -бер, мн. = **Зябра.** Угор.

Дзяв! меж. Звукоподражаніе для вы раженія лая щенка: Тявъ! *Сюди гав, туди дзяв.* Ном. № 3018. *Собачка лежить на присні та: дзяв, дзяв!...* Рудч. Ск. ІІ. 67.

Дзявкало, -ла, с. Постоянно лающій щенокъ.

Дзявкання, -ня, с. Лай щенка, тьяканіе.

Дзявкати, -каю, -еш, гл. одн. в. дзявкнути, -ну, -неш, гл. Тьякати, тьякнути.

Дзявкотіти, -чу, -тиш, гл. = Дзявкати. Сучечка біга коло хати та й дзявкотить. Чуб. II. 101.

Дзявкун, -на, м. = Дзявкало.

Дзяволити, -лю, -лиш, гл. = Дзявкати. Чи чуєте, цуценя дзяволить? Г. Барв. 7. Ой не ходи коло хати та не драгуй цуценяти, бо цуценя дзяволить. Мил. 103.

Дзяма, -ми, ж. Говяжій отваръ. Угор.

Ди, сокр. диви. А ди-но. Смотри-ка. А ди-но, який не побіг. Каменец. у. См.

Дивитися.

Диб! меж. отъ глаг. **дибати.** Говорится маленькимъ дѣтямъ, когда они становятся на ноги. *Диб, диб, доню!* Харьк. у. Также и о взрослыхъ. *Я на місті була, я горілку пила: диб, диб на село, кив, морг, на його.* Ном.

Диба, нар. Дыбомъ. *Як скочить Лев — аж диба стала грива.* Гліб. 21.

Дибання, -ня, с. 1) Хожденіе на ходуляхъ. 2) Медленное и неловкое хожденіе (о людяхъ съ длинными ногами или о дѣтяхъ).

Дибати, -баю, (-блю), -баеш, (-блеш), гл. 1) Ходить на ходуляхъ. 2) Ходить медленно и неловко; ходить, вытягивая ноги (о людяхъ съ длинными ногами, о дѣтяхъ и пр.). *Близько видати, далеко дибати.* Ном. № 11423. *Диба, мов муха по сметані.* Ном. *Диба, мов журавель.* Ном. *Та мала пташка, та невеличка по билиноці дибле.* Лавр. *На дворі під тополями дибали Ова журавлі.* *Диба, мов не своїми ногами.* Стор. II. 44.

Дибби, -бів, ж. мн. 1) Ходули. Левиц. Пов. 90. 2) Колодки, деревянныя бревна съ отверстіями внутри, куда вкладываются ноги арестантовъ. КС. 1885. X. 231. *Забилі їх у дибби.* Рудч. Ск. I. 210. *Будем літо літувати в Станікові на риночку, в тяжких диббах, в залізочку.* Ум. **Дибки, дибци, дибці.** К. Досв. 107. *Ой дубові дибки, залізні кайдани! по степах ви, по комишах наших розганяли.* К. Досв. 107. *Ой на нот дибби, на руки дибци, — оце тобі, вражий сину, славні молодци.* Лавр. 61.

Дибитися, -битися, безл. Становиться дыбомъ. *Волосся почало дибитись.*

Дибци, -биць, ж. мн. Ум. отъ дибби.

Дибка, -ки, ж. 1) Ножка у стола. 2) Подставка подъ что-нибудь. 3) мн. Ум. отъ дибби.

Дибка, нар. На дыбы. *Дибка став.* Ном. № 3392.

I. Дибки, нар. = Дибка. *Дали бабі рибки, стала баба дибки.* Ном.

II. Дибки, дибоньки, дибуні, дибуночки, дибусі, дибусеньки. О дѣтяхъ: ходить (= дибати). О. 1862. IX. 119. — **стати, ходити.** О дѣтяхъ: стать, ходити: о взрослыхъ: стать, ходити на цыпочкахъ. *Івась або Василько прилізе, стає дибки коло матері, спинається їй на руку.* Мир. ХРВ. 71. *Інша скочить та почне вистрибувати дибки-дибки, щоб пані не почула.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Дибом, нар. Дыбомъ. *Бувало покійний Окрім як стане розказувати, царство йому небесне, — дак волос дибом становиться.* Рудч. Ск. I. 24. *Пропадає, мов порошина з дула, тая козацька слава, що по всьому світу дибом стала.* Макс. (1849) 59. *Сивиллу тут замордовало і очі на лоб позганяло, і дибом волос став сідий.* Котл. Ен.

Дибошки. Въ выраженіи: **На дибошках.** На цыпочкахъ. *Підходить на дибошках, щоб не чути було.* Екатер. у. См. II. **Дибки.**

Дибу, дибу, меж. Прип'євъ въ п'єснѣ. *Ой нас вівці да на Бондарівці, положив бурдюх да на могильці. Дибу, дибу!* Чуб. V. 1086.

Дибулі, нар. = **Дибки**. *Дай бабі цибулі, стане баба дибулі.* Лубен. у.

Дибуль, меж., виражающее, что человекъ медленно идетъ. *Ох я з корчми дибуль, дибуль, бочулочку тимуль, тимуль.* Чуб. V. 1088.

Дибуляти, -ляю, -єш, гл. Идти очень медленно. *Ондечки старий дибуля.* Черниг. г.

Дибуні, дибуночки, дибусеньки, дибусі. См. **Дибки**.

Дибці, -ців, ж. мн. Ум. отъ **диби**.

Див, -ва, м.? *Щоб на тебе див прийшов.* Ном. № 3743. КС. 1890. X. 58.

Диван, -ну, м. Диванъ, турецкій государственный совѣтъ. *Іде султан, покинувши в дивані башів та визирів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.

Дивація, -ціі, ж. Удивленіе, диковина. Киевск. г.

Дивдерев, -ва, м. = **Дивдерево**. Льв. 98.

Дивдерево, -ва, с. Раст. Дурманъ, *Datura stramonium*. ЗЮЗО. I. 121.

Дивенний, -а, -е. Очень удивительный. Желех.

Дивень, -вця, м. Хлѣбъ въ видѣ толстаго кольца: его пекуть на свадьбу для невѣсты, которая должна сквозь него посмотреть на гостей. Полт.

Дивидло, -ла, с. Видѣ? Славний козак Максим Залізняк славного дивидла, — не буде на Україні ні ляха, ні жида. Лукаш. 54.

Дивизія, -зіі, ж. = **Диво, дивовижа**. *Оттака дивизія!* Лебедин. у. **Дивизія та й годі**. Удивительно! Осн. 1862. IX.

Дивий, -а, -е. Дикій. *Ніби дивії звіра зубами скреготали.* Чуб. I. 180.

Дивина, -ни, ж. 1) Удивленіе, диковина. *Бач, якої дивини наростло на отій вербі.* Лохв. у. 2) Раст. Царскій жезль, *Verbascum Lychnitis*. ЗЮЗО. I. 140. *Да посадю я дивину, да зеленую елину, червоную калину.* Чуб. III. 321. *Сім миль мосту, а на кінці мосту дивина, а на тій дивині цвіт на весь світ.* Ном. стр. 290, № 14. Ум. **Дивинка**.

Дивити, -влю, -вищ, гл. = **Дивувати**. *Хто дивить, нехай собі так чинить.* Ном. № 7814.

Дивитися, -влюся, -вищся, гл. Смотрѣть, глядѣть. *Треба якось у очі дивитися.* Ном. № 3177. *Дивиться, як кошеня в каганець.* Ном. № 9242. *Тепер і хата її дивиться якось сторч.* Хата. 103. **Диви-но**. **Смотри-ка**. *Диви-но, вже сонце сідає.* Ном. стр. 289, № 10057.

Дивка, -ки, ж. Диковина. Въ выраженіи: **Нема дивки**. Не удивительно. *Нема дивки на свої гроші, а чужі все важкі.* Ном. № 4811.

Дивний, -а, -е. 1) Удивительный, дивный, чудный. *Скажу я тобі диво дивное, що о Петрі Дунай замерзав.* Чуб. III. 317. 2) Станный. *Дивний чоловік Хведь! Чи він планетник, Бог його знає.* Каменец. у. *То представиться Алкану-пашаті, трапезонському княжаті, молодому паняті, сон дивен, барзо дивен на прочуд.* Макс. (1849) 33. Ум. **Дивненький, дивнесенький**. *Приснився мені сон дивненький, що приїхав мій миленький.* Чуб. V. 3. *Приснився козакові дивнесенький сон.* Млр. л. сб. 212.

Дивниця, -ці, ж. Удивленіе. **Дивниця кому**. Удивительно кому. *Ото мені дивниця, що де воно з хати ся поділо.* Каменец. у.

Дивно, нар. Удивительно, странно. *Дивно мені та чудно. Якось так дивно ся називає.* Каменец. у. **Дивно здаватися**. Казаться страннымъ, удивительнымъ. *Дивно тільки здалось йому, що Черевань про те а ні гадки.* К. ЧР. 103. Ум. **Дивненько**.

Диво, -ва, с. 1) Диво, чудо; странное, удивительное или рѣдкое явленіє. *Кілько світа, тільки й дива.* Ном. № 2385. *Такі дива руками його робляться.* Єв. Мр. VI. 2. *Таку пісню чорнобрива в стєпу заспівала: зїлля дива наробило — тополею стала.* Шевч. 18. *Велике диво — опеньки!* Ном. № 5536. *Там дива такого на ярмарку, що й за тиждень не передивишся.* Лебедин. у. **Диво!** Удивительно. *Диво, що добре вбрався, коли такий багач!* **На диво.** На диво, на удивленіє. *На диво була в Череваня дочка.* К. ЧР. 48. **Не в диво.** Не въ диковину. *Твоє пиво та й не в диво, дивні мені слова твої.* Лавр. 111. **Дивом дивуватися.** Сильно удивляться, изумляться. Драг. 3. *То тогді то у городі у Лебедені царі і князі великим всі дивом дивували.* Макс. (1849) 88. *Тоді б кругом уста веселі піснями Бога прославляли, а чужеземній народи великим дивом дивували.* К. Псал. 294. *То всі тоді козаки дивом дивували, що по якому Чорному морю, по бистрій хвилі потопали, а ні одного козака з межи війська не втерпали.* Макс. (1849) 52. 2) Родъ хоровада. Грин. III. 114. Ум. **Дивце.** О. 1862. X. 31.

Дивовижа, -жі, ж. 1) Замѣчательное зрѣлище; замѣчательное или странное явленіє. Уман. у. *Чого ти, зятю, на мій двір поглядаєш? На моїм дворі ніякої дивовижі не маєш.* Рк. Макс. 2) Диковина. *Чумаки усе слухали дивовижу московську да аж роти роззявляли.* Рудч. Ск. II. 172. **На-в-дивовижу.** На удивленіє. *Що вже за хороше дівча було, всім на-в-дивовижу.* Васильк. у. **В дивовижу.** Въ диковину, удивительно. *В дивовижу була їм ця загадка.* Грин. II. 274. **Не в дивовижу.** Не въ диковину. *Йому не в дивовижу дівчат цілувати, мов оріх лускати.* Кв.

Дивовижний, -а, -е. Удивительный, странный. *Казки дивовижні казали.* К. МХ. 14.

Дивовизія, -зії, ж. = **Дивовижа.** Харьк.

Дивовисько, -ка, с. 1) Зрѣлище. *З иншими приятелями на дивовисько пішов.* 2) Удивительное явленіє.

Дивоглядний, -а, -е = **Дивовижний.** *Величезний, дивоглядний замок ся простер.* Млак. 68.

Дивоглядь, -ді, ж. = **Дивовижа.** *Як на дивоглядь, дивлються на мене.* Каменец. у.

Дивосил, -лу, м. = **Дев'ясил.**

Дивота, -ти, ж. 1) Удивленіє. 2) Удивительная вещь. *То не дивота, що до чарки охота.*

Дивуваннє, -ня, с. Удивленіє. *Онисько не показував дивуваннє.* Левиц. Пов. 283. Ум. **Дивуваннєчко.**

Дивувати, -вую, -єш, гл. 1) Удивлять. 2) Удивляться. *Ви йому не дивуйте: в його така повичка.* НВолын. у. *Нема чого дивувати, така була й її мати.* Мет. 235. **Дивом дивувати.** См. **Диво.**

Дивуватися, -вуюся, -єшся, гл. Удивляться. Кв. II. 324. *Довго, довго дивувались на її уроду.* Шевч. 30. *Хто великого не бачив, той і малому дивується.* Ном. № 4908. *Від дурня чую, то ся не дивую.* Ном. № 6280. *Багатий дивується, як убогий годується.* Ном. № 1606. *Дивуватися з чого. Удивляться чому.*

Дивце, -ця, с. Ум. отъ **диво.**

Дик, -ка, м. Дикій кабань. Чуб. Вх. Пч. II. 7.

Дикарь, -ря, м. Родъ камня. *Камінь-дикарь.* Славяносерб. у.

Дикий, -а, -е. Дикій. *На печерській горі росла тоді дика пуща.* К. ЧР. 91. *Обізветься хлопство дикими степами.* К. Досв. 25. *Дикий кабан.* Рудч. Ск. I. 186. **Д. бузина.** Раст. Бузина. *Sambucus nigra.* ЗЮЗО. I. 135. **Д. вишня.** Раст. *Дикая вишня, Prunus*

Chamaecerasus, ЗЮЗО. I. 132. **Д. голуб.** Пт. Горлиця, *Columbus turtur*. **Д. груша.** Раст. Лѣсная груша. *Rugus communis*. *Зайшли вони на такий пустирь, що бур'яни аж у чоловіка, і на тім пустирі стоїть дика груша, а на ній груші та такі терпки.* Рудч. Ск. II. 24. **Д. коноплі.** Раст. *Stachys recta*. ЗЮЗО. I. 168. **Д. льон.** Раст. *Linum perenne*. ЗЮЗО. I. 129. **Д. Цибуля.** Раст. *Allium oleraceum*. ЗЮЗО. I. 168. **Д. чорнушка.** Раст. *Nigella arvensis*. ЗЮЗО. Т. 129.

Дикість, -кости, ж. Дикість.

Диковина, -ни, ж. 1) Дикое мѣсто, необроблюване. *На збої жито краще, ніж на диковині.* НВолын. у. 2) **Диковина = Дивовижа.** *Яка диковина, що собака некована.* Ном. № 5541.

Диковинний, -а, -е = Дивовижний. *Сталось щось надзвичайне, диковинне, таке, чого ніколи не буває.* Ном. стр. 288. № 7910.

Диктувати, -тую, -єш, гл. Диктовать. Левиц. Пов. 226.

Диктура, -ри, ж. 1) Диктовка. *Прокаже в диктуру децицю.* Ном. Од видавця I. 2) Вата, положенная въ чернильницю, чтобы не разливались чернила. *Чорнила просить. Навіть «диктурою» не відмовишся. Щоб не розливалось чорнило, дитвора напиха бавовни в каламар і вже робить пером, що видушить, наче б і вмочив. Отсе й єсть «диктура».* Св. Л. 164.

Дикція, -ції, ж. Дикція, чтеніє. *Розмовляв Шевченко широко про свою поему «Ів. Гус», почитуючи гарною дикцією своєю деякі місця.* К. XII. 21.

Диль, -ля, м. Имѣть и множ. число (**дилі**), но употребляется и какъ собират. Толстые брусья, изъ которыхъ складываютъ стѣны хаты, колодца и пр., пластины. НВолын. у. МУЕ. III. 31. КС. 1883. I. 216. *Ой у полі криниченька дильом дильована.* Чуб. V. 157.

Дилювати, -люю, -єш, гл. Строить изъ бревенъ. *Ой у полі корчма дильом дильована.* Нп.

Дим, -му, м. Дымъ. *Стид не бим, очей не виість.* Ном. № 3206. *Хто вітру служить, тому димом платять.* Ном. № 7166. *Намітка як дим тоненька.* МВ. I. 122. *По за лугами дими стовпами. Ой то не дими, то з коней пара.* Чуб. III. 308. **Димом пішло** (Ном. № 1904), — **взялося.** *Сгорѣло. Взались димом гостроверхі шляхецькі будинки, виглядають із за печиц білії хатинки.* К. Досв. 123. Ум. **Димок, димочок.** К. ЧР. 235. Чуб. V. 704. *Вітер повіває, димок пошибає, а між тим димочком ластівка літає.* Чуб. V. 1026.

Дима, -ми, ж. Родъ тонкой прозрачной полосатой ткани, канифась. Чуб. VI. 114, 403. Гол. Од. 21. Ум. **Димка.**

Диман, -ну, м. 1) Раст. *Betonica officinalis*. ЗЮЗО. I. 114. 2) Названіє вола темно-коричневого цвѣта. КС. 1898. VII. 41.

Димановий, -а, -е. ? *Ньо, ньо, урагова! ньо, ньо, диманова!* О. 1862. VI. Кост. 63.

Димаревий, димарний, -а, -е. Относящійся къ дымовой трубѣ.

Димарик, -ка, димаричок, -чка, м. Ум. отъ **димарь.**

Димарь, -ря, м. Печная труба. Грин. II. 158, 102. *А Максим на пожарище та на попелище подивився.... Нема ради! Тільки вітер свище у димарі та в комені.* Шевч. 590. Ум. **Димарик, димаричок.**

Димати, -маю, -єш, гл. Дуть мѣхомъ. Як піджарити треба, то коваль кричить: димай! димай! НВолын. у. За циганом, за його сином тра рано встати. мішком димати. Гол. II. 688.

Диминиці, -ць, ж. мн. Родъ опухоли Диминець, вця, м. = **Димарь**. Вх. Зн. 15. въ паху, подъ мышками. Каменец. у. См. **Дімениця**.

Димитися, -млюся, -мишся, гл. Дымиться.

Диміти, -млю, -миш, гл. Дымить, испускать дымъ.

Димка, -ки, ж. 1) Ум. отъ дима. 2) Выбойчатая полосатая юбка. НВолын. у. Чуб. VII. 429. Гол. Од. 49. 3) = **Димна**. Вх. Лем. 410.

Димкаръ, -ря, м. Выбойщикъ, набивающій выбойку. Гол. Од. 58.

Димковий, -а, -е. Сдѣланный изъ димки.

Димна, -ни, ж. Родъ небольшихъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 410.

Димний, -а, -е. 1) Дымный, курной. Не видно було ні димних печей, ні бочок, ні возів з припасами. К. ЧР. **Димна хижка**. Курная изба. Вх. Лем. 410. 2) Дымчатого цвѣта. *Мак повний усякий: червоний, перістий і димний*. О. 1862. IV. 72.

Димник, -ка, м. = **Димарь**.

Димниця, -ці, ж. 1) = **Димарь**. 2) = **Димна**. Ум. **Димничка**. Вх. Лем. 409, 410.

Димно, нар. Дымно. Не топила, не курила, — по сінечках димно. Мет. 16.

Димоватий, -а, -е. Дымный, задымленный. *Димовата кузня*. Г. Барв. 21.

Димовий, -а, -е. 1) Дымовой. *Що се, що серед пустині стовпом димовим знялося?* К. МБ. III. 254. 2) Сдѣланный изъ дими. *Що я приїду пишно та красно, а ти ще краще — сивою паровицею у намітках димових*. МВ. I. 89.

Димовище, -ща, с. Пожарище, пепелище.

Димок, -мку, димочок, -чку, м. Ум. отъ дим.

Димтянка, -ки, ж. Проститутка.

Димува́ти, -му́ю, -є́ш, гл. Дымиться. *Принизь, о Господи, ти небо над землею. зійди, коснися гір, нехай горять, димують*. К. Псал. 319. *В руках його мушкет димує*. Греб. 354.

Динда, -ди, м. Шатунь.

Диндати, -даю, -єш, гл. 1) Шататься. 2) Качать ногами.

Диндерево, -ва, с. = **Дивдерево**. Бердич. у.

Диндилиндати, -даю, -єш, гл. = **Теліпатися 1**. Вх. Зн. 14.

Динище, -ща, с. Мѣсто, засѣянное дынями.

Динник, -ка, м. Грядка съ дынями.

Диня, -ні, ж. Раст. Дыня. *Cucumis Melo*. ЗЮЗО. I. 120. *Бодай твої кавуни та побили табуни, бодай твої дині та поїли свині*. Чуб. V. 1177. Различн. породы дынь: **дрислівка, дубівка**. Кв. II. 239, **зімівка, качанка, липівка, татарка** (см.). Ум. **Динька**. Рудч. Ск. II. 9. *І як що єсть було насіннячко, ягідки які, динька, — посипле, положить на могилу*. Сим. (Хата, 215).

Диняка, -ки, ж. Большая дыня.

Динятко, -ка, с. Маленькая дыня. Ум. **Диняточко**.

Динячий, -а, -е. Дынный. *Диняче бадилля*. Левиц. Пов. 370. *Динячі кабачки*. Мнж. 170.

Дипоть, -птю, м. Ударъ. **Дати диптю**. Поколотить. *Дав доброго диптю: одвохрив добре*. Ном. № 3961.

Диптянка, -ки, ж. = **Димтянка.** Мандрьохы, хльорки і диптянки, що продають себе на час. Котл. Ен.

Дирза, -зи, ж. Раст. Bromus arvensis.

Дирзина, -ни, ж. Одинь екземплярь раст. дирзи. Ум. **Дирзинка.** дирзинонька.

Диркало, -ла, с. Родь трещетки, употребляющейся при игрѣ въ деркача. Ив. 43.

Диркати, -каю, -еш, гл. = **Дирчати 2.** Деркач диркає, дирчить: дир, дир. Вх. Пч. II. 10.

Диркатися, -каюся, -ешся, гл. Спорить, противорѣчить. *Шо ж він, диркався? — Ні, так віддав. Шо там йому диркатись, як він скрізь винен.* Мирг. у. Д. Эварн.

Диркач, -ча, м. = **Деркач.**

Дирлига, -ги, ж. = **Гирлига.**

Дирчати, -чу, -чиш, гл. 1) = **Деренчати.** Коли слуха, — щось дирчить за стіною; оглядується: затичка (у шибці) так і лізе на двір, тягне, видно, хтось. Сим. 215. 2) **О** коростелѣ: кричать. Вх. Пч. II. 10.

Дискос, -су, м. Дискось.

Дистанція, -ції, ж. ? *Нехай би де у дистанції так розташувались, дали б їм зараз перцю, хоч би й перечорт був.* Кв.

Дитина, -ни, ж. 1) Ребенокъ, дитя. *Тоді мама біду знає, коли малую дитину має.* Ном. № 9189. *Він мені за дитину рідну став.* МВ. I. 22. *Знайти дитину. Родить дитя.*

Нарядити дитину. Родить дитя — преимущественно помимо брака. 2) Сынъ или дочь, хотя бы и взрослые. *Чи я в тебе, мати, не твоя дитина, коли моя мука тобі дуже мила.* Мет. 70. **Батькова дитина.** Ном. № 7485, **мамина дитина.** Любимчикъ отца, матери. 3) **Продавати дитину.** Родь игры. О. 1861. XI. 30, 51. Ум. **Дитинка,**

дитинонька, дитиночка. *Аби дружинна, дасть Бог дитинку.* Ном. № 9181. *Ой кіт буде воркотати, дитиночка буде спати.* Макс. (1849), 103.

Дитинець, -нця, м. 1) Родимчикъ, дѣтская болѣзнь. 2) Деревянный полъ; ящикъ на днѣ колодца. Борз. у.

Дитинин, -на, -не. Принадлежащій ребенку.

Дитинитися, -нюся, -нишся, гл. 1) Ребячиться, корчить изъ себя дитя. Лебед. у. *Ось не дитинься та приймай гроші за теля.* Каменец. у. 2) Впадать въ дѣтство.

Дитинка, -ки, ж. Ум. отъ дитина.

Дитинний, -а, -е. Дѣтскій, рябчій.

Дитинник, -ка, м. Матка, Uterus. Каневск. у.

Дитинонька, -ки, дитиночка, -ки, ж. Ум. отъ дитина.

Дитинський, -а, -е = **Дитинний.**

Дитинча, -ча́ти, с. = **Дитиня.** Грин. II. 314.

Дитиня, -няти, с. Ребеночекъ. *Дитиня вмерло.* Каменец. у. Ум. **Дитинятко,** **дитиняточко.** Мкр. Г. 22.

Дитинячий, -а, -е. = **Дитячий.**

Дитя, -гяти, с. *Як дитя не плаче, у матері думки нема.* Ном. № 4481. Ум. **Дитятко,** **дитяточко, дитятонько, дитятонько.** О. 1862. IV. 29, 35. *Пастушки з ягнятком перед тим хлоп'ятком навколішки припадають, Бога вихваляють.* Чуб. III. 330.

Дитяточко, -ка, с. Ум. отъ дитя.

Дитячий, -а, -е. Дѣтскій. *Згадали наші забавки давні, дитячі, — пригадали й дівочі безсумні часи.* МВ. II. 179. **На дитячий розум перейшов.** Впалъ въ дѣтство. Ном. № 6248.

Дихавиця, -ці, ж. 1) Удушье, одышка. 2) Запалъ у лошадей. 3) Болотистое мѣсто. Вх. Лем. 410.

Дихавичний, -а, -е. 1) Удушливый, страдающій одышкой. *Дихавичний чоловік.* НВолын. 2) Больной запаломъ (о лошади). *Дихавична конячка.* НВолын. у.

Дихало, -ла, с. Дыхательное горло. Ум. **Дихальце.**

Дихальний, -а, -е. Дыхательный.

Дихальце, -ця, с. Ум. отъ **дихало.**

Дихання, -ня, с. Дыханіе. К. Псал. 329. *І создав Господь Бог чоловіка із пилу і ввітхнув йому в нідра дихання жизни; і став чоловік душа жива.* К. Св. П. I. кн. М. II. 7.

Дихати, -хаю, -еш, а также: дишу, дишеш, гл. 1) Дышать. *Гадина в його словах дихає.* Ном. № 2932. *Мовчи та диш!* Ном. *Над ним воли своїм духом дихали.* Чуб. III. 323. *Горе ж мені на чужині, — аж мій дух не дише.* Мет. 78. **Важким духом дихати на кого.** Злобствовать, имѣть непріязненныя чувства къ кому либо. МВ. (О. 1862. III. 48). *Важким духом дише.* Ном. № 3360. *Мищане вже давно на городове козацтво да на старшину важким духом дихали.* К. ЧР. 68. 2) Вѣять. *Ой у полі вітер дише, билину колише.* Гол. I. 12.

Дихи, -хів, м. мн. = Здуховина. Вх. Зн. 14.

Дихнути, -ну, -неш, гл. 1) Дохнуть. *Мороз — дуже старий чоловік; він Як дихне помалу, то й мороз не великий.* Чуб. I. 32. 2) Повѣять. *Ні вітер не дихне, і ніщо не колихнеться.* Кв. II. 305.

Дихтіти, -чу́, -тиш, гл. Скоро и тяжело дышать (въ жаркое время). *Дихтять віці.* НВолын. у. *Дихтить чоловік.* НВолын. у. *Лес вивалив язик і зачав дихтіти.* Вх. Лем. 410.

Дихтувати, -тую, -еш, гл. Составлять (о письмѣ, офиц. бумагѣ и пр.). Испор. **диктувати.** Черниг. у.

Дича, -чі, ж. Дикарство, одичалость; дикіе, одичалые люди. *Ваші замки, займища й осади козацька дича під мечем держала.* К. ЦН. 188. *Замчано кобзаря на край світу, між азіяцьку дичу.* К. XII. 130.

Дичавіти, -вію, -еш, дича́ти, -чаю, -еш, гл. Дичать.

Дичак, -ка, м. Дикій звѣрь. *На людей позира як дичак який.* Св. Л. 262.

Дичина, -ни, ж. Дичь. *Не ловилася, бач, мені риба, та й дичини, було, не гурт то потраплю піймати.*

Дичка, -ки, ж. Дикое плодовое дерево. Каменец. у. Угор.

Дичко, -ка, м. Дикій конь. *Тут сього дичка, то було встаровину!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Дичок, -чка, м. 1) = **Дичка.** 2) Залетѣвшій изъ чужого пчельника и собранный въ улей рой пчель. 3) Дикая лошадь. О. 1862. I. 17. 4) = **Вівсюг.** Вх. Лем. 410.

Дишель, -шля, м. Дышло. НВолын. у. *Без дишля, без дуги: куди захочем, туди й поїдем — я і ти.* Ном. стр. 302. № 431.

Дишельний, -а, -е. Дышельный.

Дишкант, -ту, м. Дискантъ.

Дишкала, -ли, ж. = Дишкант.

Дишлевий, -а, -е = Дишельний. Чуб. VII. 401.

Диявол, -ла, м. Дьяволь. *А в третій день Христос із труни устав і нам жизнь вічну дарував і сам диявол посоромлений став.* Чуб. III. 25.

Дияволенний, -а, -е. Дьявольській, чертовській. *Дияволенний сину!* Черкас. у. (Брань).

Дияволів, -ова, -ве. Приналежачій дьяволу. *Не по правді, дияволів сину, живеш із мною.* Черкас. у.

Диявольський, -а, -е. Дьявольській. *Тоді повів Ісуса дух на спокусу диявольську.* Єв. Мт.

IV. 1. *Бачить диявольський син, що бісова баба гаразд таки засмутила чоловіка.* Стор. I. 3.

Диякон, -на, м. и пр. = **Дякон и пр.** *Оглядісь — стоїть дякон, книгу розципає і по книзі слово Боже голосно читає.* Млр. л. сб. 55.

Диямент, -ту, м. = **Діамант.**

Діамант, -ту, м. Алмазь. Ум. **Діамантик.**

Діамантовий, -а, -е. Алмазний.

Діб, доби, ж. 1) *Время, пора. А молодиця наша саме у цю діб... постерегла злодія.* Київ. г. *Тепер нічна діб, — не дорого збиться з шляху.* Київ. г. *Вже оця діб береться, мало не північ, а його й досі нема.* Київ. г. **На всяку діб.** *Во всякое время.* 2) *Возрасть, лѣта.* **Сей чоловік у вашу діб.** *Этотъ человекъ вашихъ лѣтъ.* Лебедин. у. *Коли старий чоловік, — буде мені батьком; коли середній, — буде мені братом, а коли у мою діб, — буде мені милий.* Мнж. 51. См. **Доба.**

Дібрівка, дібрівонька, -ки, ж. Ум. оть **діброва.**

Діброва, -ви, ж. Дубрава. *Ой ночують чумаченьки в степу край дороги, розпустили сірі воли по зелені діброві.* Бал. 28. Ум. **Дібрівка, дібрівонька.** Чуб. V. 4. *Ой зелена моя дібровонька, ой бідна ж моя головонька, ой рано ж тебе спустошено, на сіно траву покошено.* Чуб. *Шумить, гуде дібрівонька.* Чуб. V. 4.

Дібровистий, -а, -е. Богатий дубравами.

Дібровний, -а, -е. Дубравний, относящійся къ дубравѣ.

Діва, -ви, ж. Дѣва. *Послав Бог ангела до діви.* Єв. Л. I. 27. *Вибрав діву чорнобриву.* Мет. 171.

Ум. **Дівонька, дівочка.** *Шиеш, дівонько? — Шию. — А пороти скоро будеш? — Тільки ниточки дошию.* Ном. № 10435. *Виляй — не виляй, молодая дівочко, виляй — не виляй, по рушничку давай.* Мет. Ув. **Дівака, діваха.** *Дівака здорова.* Змієв. у.

Дівасенька, -ки, ж. Ум. оть **дівася.**

Дівася, -сі, ж. Ласк. оть **діва.** Ум. **Дівасенька.**

Діва́ти, -ваю́, -еш, сов. в **діти, діну, дінеш, гл.** Дѣвать. Рудч. Ск. II. 142. *Бандуро моя мальованая, де ж мені тебе діти?* Млр. л. сб. 122. *І де вони гроші дівають?* Васильк. у.

Діва́тися, -ваю́ся, -ешся, сов. в **ді́тися, -ну́ся, -нешся, гл.** Дѣваться, дѣться. *Де той хміль дівався! Дитя моє, де дінусь з тобою?* Шевч. 87. *А маненький брат зостався, та не знаю, де дівався.* Млр. л. сб. 134. *Великий світ, та нема де ді́тися.* Нос. № 2101. **Не де дінеться!** *Не пропадетъ! цѣло будетъ.*

Діваха, -хи, ж. Ув. оть **діва.**

Дівенна, -ни, ж. Раст. *Verbascum thapsus.* Лв. 102. См. **Гадинник.**

Дівер, -ра, и діверь, -ря, м. Деверь, мужнинь брать. *Живе баба за дівером, лиха прикупивши.* Ном. № 7507. Ум. **Діверко.** *Ой як мені діверка братіком назвать.* Мет. 159.

Діверів, -рева, -ве. Приналежачій деверю, девернинь.

Діверка, -ки, ж. Жена деверя.

Діверко, -ка, м. Ум. отъ дівер.

Дівина, -ни, ж. Раст. *Oenothera biennis*. Лв. 100.

Дівин-вечір, -чора, м. = **Дівич-вечір**. Мет. 156.

Дівиця, -ці, ж. = **Дівчина**. *Зоря зоряниця, красная дівиця*. Ном. стр. 292, № 53. *Пішов у світлицю дак знайшов дівицю*. Лавр. 21. *Озвася царь до дівиці*. Єв. Мр. VI. 22.

Дівич-вечір, -чора, м. Дѣвичникъ. Чуб. 99. КС. 1883. II. 372. *Невеселий дівич-вечір у нашої молодой*. МВ. I. 41.

Дівич-вечіровий, -а, -е. Относящійся къ дѣвичнику. *Крім цих пісень співають ще на оченаші деякі з дівич-вечірових*. Грин. III. 479.

Дівище, -щі, ж. = **Дівчище**. Желех.

Дівка, -ки, ж. Дѣвка, дѣвушка. *Гарна дівка, як засватана*. Ном. № 4816. *Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше*. Мет. 14. **Дівка у заплітках, — у бовтицях**. Взрослая дѣвушка, могущая уже выходитъ замужъ. Шух. I. 32. 2) = раст. **Медунка**. Вх. Пч. I. 10. 3) Одно изъ созвѣздій. Мнж. 148. Ум. **Дівонька, дівочка**. Мет. 125. Ув. **Дівчище**. *Ач, яка здоровенна дівчище!* Екатер. г.

Дівнян, -ну, м. Раст. *Ononis hircina*. Лв. 100.

Дівойник, -ка, м. Раст. *Onobrychis sativa*. Лв. 100.

Дівока, -ки, ж. Раст. *Sephalanthera bifolia*. Лв. 97.

Дівонька, -ки, ж. Ум. отъ діва.

Дівоснуб, -ба, м. = **Дівошлюб**. «Посредники эти въ дѣлахъ жениха получаютъ названіе.... старость, боярь, пословъ, дівоснубовъ». Чуб. IV. 56.

Дівоснубний, -а, -е. Относящійся къ Сватовству. **Дівоснубний сир**. Обрядовое кушанье во время сватовства въ Бѣльскомъ у. Съдл. губ. Чуб. IV. 64. См. **Дівоснуб**.

Дівота, -ти, ж. соб. Дѣвушки. Сим. 234.

Дівоха, -хи, ж. = **Дівуля**.

Дівоцтво, -ва, с. 1) Дѣвичество; дѣвство. Левиц. Пов. 45. *І дівоцтво своє, і худобу хочеш занастити за таким харцизякою*. Кв. II. 210. *Кохалась я з одним козаком і записягалась нікому більш, як йому одному віддати моє дівоцтво*. Стор. I. 34. 2) = **Дівота**.

Дівоцький, -а, -е = **Дівочий**. Грин. III. 224. *Жаль мені русої коси і дівоцької краси*. Мет. 152.

Дівочий, -а, -е. Дѣвичій. *Єсть серце єдине, серденько дівоче, що плаче, сміється, як він того хоче*. Шевч. 133. *Проливав кров червону річками. То не кров, аж дівоча краса*. Чуб. V. 7. **Дівочий манастирь**. Шевч. **Дівоча гімназія**. Женская гимназія. О. 1861. I. 321. *Дівчата з дівочої гімназії*. О. 1862. II. 52. **Дівоча кров**. Раст. *Amygdalus nanna* L. ЗЮЗО. I. 111.

Дівочити, -чу, -чиш, гл. = **Дівувати**. *І я навчусь по сьомій дитині дівочити*. Ном. № 5301. Св. Л. 79, 128. Ном. стр. 102. *Дівочили удвох з Мариною*. Каменец. у.

Дівочка, -ки, ж. Ум. отъ діва.

Дівошлюб, (дівослюб), -ба, м. 1) Сватъ. 2) Названіе обряда сватовства въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ, напр. въ Кобр. у. Гродн. губ. Чуб. IV. 658. *Дай мені, Боже, од батенька вийти, до свекорка прийти, — бо вже мені докучили части дівошлюби столи устилаючи, кубочки сповняючи*. Рк. Макс. См. **Злюбини**.

Дівощина, -ни, ж. Імущество, придобане во время дівичества. *Дівощина зосталась.* Черкас. у.

Дівування, -ня, с. Дівичество, дівичья жизнь. *А жаль мені дівування, дівочького прибірання.* Чуб. V. 42. **Дівування здавати.** Покидає дівичество, виходить заміж. Маркев. 133. *Ой у садочку, у садочку там голубка гуде, ой там Маруся дівування здає: Натє ж вам, дівочки, дівування моє! А вже ж я піду в жіночу раду, жінкам на пораду.* Мет. 231. Ум. **Дівуваннячко.** Г. Барв. 40. Грин. III. 478.

Дівувати, -вую, -єш, гл. Дівувать, жить в дівувствѣ. *Дідова дочка пішла заміж, а бабина і досі дівує та гордує.* Рудч. Ск. II. 61.

Дівуля, -лі, ж. Грубо-ласк. Дівушка. *Не для тебе я зросла красная дівуля.* Гол. I. 209.

Дівунка, -ки, ж. Раст. Gallium verum. Лв. 98. См. **Бобачик.**

Дівуся, -сі, ж. Ласк. оть дівача.

Дівуха, -хи, ж. = **Дівуля.** *Купила Олена сережечки зелені: як уділа у вуха — славно була дівуха.*

Дівця, -ці, ж. = **Дівчина.** *У мене гарна дівця.* НВолын. у.

Дівча, -чати, с. Молодая дівушка; дівочка. Св. Мр. V. 39. Грин. III. 176. *Сидить дівча край віконця при великім смутку: покидає козак дівча, як голуб голубку.* Мет. 41. Ум. **Дівчатко, дівчатонько, дівчаточко.** Мн. **Дівчата, дівчатка, дівчатонька, дівчаточка.** Дівушки, дівочки. *Що по нас, пане, старі баби стануть в полі свистіти; а по тобі, пане, молодії дівчата зачнуть голосити.* Макс. (1849) 61. *Коли родяться більш хлопчачки, ніж дівчатка — війна буде.* Ном. № 13407.

Дівчачий, -а, -е = Дівочий. *Чого ж голосиш там? чого нявчиш дівчачим голоском?* Сніп. 21. *Ой хлоп'яча біда — у некрути брати, а дівчача біда — нерідная мати.* Чуб. III. 892.

Дівчачий бог. Шуточное названіє аиста. Лохв. у.

Дівчин, дівчинин, -на, -не. Дівушкинь. *Що любив і кохав, собі дівчину мав як зіроньку ясну, та за дівчиними та за ворогами покидаю нещасну.* Мет. 24. *Ой ішов же я через дівчинині сіни.* Чуб. III. 174.

Дівчина, -ни, ж. 1) Дівчица, дівушка, дівочка. *Під тією калиною стоїть козак з дівчиною.* Мет. 79. *Дівчино моя зарученая, чого ж ти така засмученая?* Мет. 72. *Погуляла дівчиною років зо три.* МВ. I. 7. 2) Також: **Красна дівчина.** Названіє дівушки, стоящей около матері вь игрѣ вь ворона. Маркев. 71. 3) **Дівчина з відрами.** Одно изъ созвѣздій. Дещо. 37. Ум. **Дівчинка, дівчинонька, дівчиненька.** Грин. III. 388. *Ой у полі криниченька, — орли воду п'ють, а вже ж мою да дівчинку до шлюбу ведуть.* Чуб. *Кохав козак дівчиноньку, як батько дитину.* Мет. 78. Мн. ч. не имѣть, а вь необходимыхъ случаяхъ употребляется мн. ч. оть **дівча: дівчата** (см. **Дівча**).

Дівчинка, -ки, ж. Дівочка. *І дитинка в їх була, дівчинка як ясочка, свіжа й повна як гурочок.* МВ. I. 8.

Дівчище, -щі, ж. Ув. оть дівка.

Дівчур, -ра, м. 1) Волокита, любитель дівушекъ. Харьк. 2) Гермафродита женскаго рода. Е. 3. VIII. 112.

Дігнати = Догнати.

Діготь, -гтю, м. Деготь. *Лучче пропить, ніж дігтю купить.* Ном. № 11718. К. Дз. 120.

Дігтевий, дігтяний, -а, -е. Дегтярный.

Дігтяр, -ра, м. Дегтярникъ. *Дігтяр і смердить дігтем.* Ном. № 7161.

Дігтяренко, -ка, м. Сынъ дегтярника.

Дігтярівна, -ни, ж. Дочь дегтярника.

Дігтярка, -ки, ж. 1) Жена дегтярника. 2) Торговка дегтемъ.

Дігтярня, -ні, ж. Дегтярный заводъ. *У бору була дігтярня, де наш чоловік дьоготь гнав.* Харьк.

Дігтярство, -ва, с. Промысль и торговля дегтемъ.

Дігтярувати, -рую, -еш, гл. 1) Заниматься дегтярнымъ промысломъ. 2) Торговать дегтемъ.

Дігтярчук, -ка, м. Мальчикъ лавочникъ у торговца дегтемъ.

Дід, -да, м. 1) Дѣдъ. *То ж мій дід — материн батько.* Васильк. у. 2) Старикъ. Стор. МПр. 77. Чуб. III. 109. *Сердилась баба на діда, а дід того не знав.* Ном. № 3473.

Вѣжливость сельская требуетъ, чтобы всякій молодой и среднихъ лѣтъ человекъ называлъ **дідом** каждого старика. Чуб. VII. 355. 3) Нищій. *Захтів у діда випросить хліба.* Ном. № 4792. 4) Чучело на огородахъ, чтобы отпугивать птицъ; то-же

баштанний дід — на бахчѣ. Сим. 200. 5) Родъ танца. *Дай хліба — поскачу діда.* Ном. № 12296. 6) Раст. *Cirsium lanceolatum* Scop. 7) Снопъ соломы или камышу,

сложенный такъ, что половина вершками в одну сторону, а половина въ другую. О. 1862. V. Кух. 29, 37. МУЕ. III. 56. 8) Родъ кушанья, приготовляемаго изъ пшена и муки; то-же, что и **лемішка** изъ ржаной муки. О. 1862. V. Кух. 37. 9) **Діди.** а) Предки,

дѣды. б) Поминовение усопшихъ на Ѳоминой недѣлѣ. в) Тѣни по угламъ комнаты. *Невеселі ті коротенькі пилипівчані дні... День похожий на вечір, а вечір на ніч. По закутках зрана до вечора стоять діди.* Левиц. Пов. 42. Связанные попарно початки кукурузы, висящіе, какъ украшеніе, въ гуцульскихъ хатахъ подъ образами. Шух. I. 100. Ум. **Дідок, дідочок, дідунь, дідуньо, дідунечко, дідусь, Шевч. 206, дідусик, дідусьо, дідусечко.** Ув. **Дідище, дідуга, дідуган.** *Еней заснув і бачить снище: пред ним стоить старий дідище.* Котл. Ен. V. 7.

Дідизна, -ни, ж. Имѣніе, наслѣдованное отъ предковъ; въ частности — наслѣдство отъ дѣда. *Дідизни було доволі — вічний покій предкам і дідам.* ЗОЮР. I. 65. (Дворяне) *кидають отчизну і свою дідизну, свої пасіки і левади.* АД. II. 18.

Дідизний, -а, -е. 1) Унаслѣдованный отъ предковъ, родовой. *Що ж було за добре, що ж було за любо у старій дідизній Морозовій хаті.* К. Досв. 126. 2) Очень старый. *А той Грива був старий дідизний чоловік.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 201).

Дідик, -ка, м. 1) = **Дідунь.** 2) Ручная метелка изъ соломы, травы, стружекъ и т. п. 3) Раст. Крестовая трава. 4) Насѣк. Медвѣдка обыкновенная. *Gryllotalpa vulgaris.* Ум.

Дідичок.

Дідинець, -нця, м. Дворъ. *А взяв я їй за рученьку, взяв я їй за обі, запровадив чрез дідинець до покою к собі.* Гол. III. 26.

Дідич, -ча, м. Помѣщикъ, владѣтель. *Коли хочеш дідичем на Вкраїні сидіти, то перше всього вези сюди огненну бронь да сип замочок кругом будинків.* Хата. 136. *Оттам стояв дворець красний, а в ньому роскоші, там жив дідич дуже добрий — все роздає гроші.* ЗОЮР. II. 85.

Дідичка, -ки, ж. Помѣщица, владѣтельница.

Дідичний, -а, -е. Доставшійся отъ дѣда, наслѣдственный, помѣщичій. К. ЦН. 290.

Дідичок, -чка, м. Ум. отъ **дідок.**

Дідичка, -ки, ж. Помѣщица, владѣтельница.

Дідичний, -а, -е. Доставшійся отъ дѣда, наслѣдственный, помѣщичій. К. ЦН. 290.

Дідичок, -чка, м. Ум. отъ **дідок.**

Дідище, -ща, м. Ув. отъ дід.

Дідів, -ова, -ве. Дѣдовъ, принадлежащій дѣду. *Дідова дочка. Дідового сусіда молотники.* Ном. № 9350. *Пан глянув на дідів город. Чуб. Зробила дідовій дочці так, щоб вона позою побігла.* ЗОЮР. II. 24.

Дідівський, -а, -е. 1) Дѣдовській, предковській. *Спом'яни на них дідівську, прадідівську славу.* Хата. 108. *Твій рід на срібло проміняв звичай дідівський, старосвітський.* Сніп. 98. 2) Нищенській.

Дідівщина, -ни, ж. 1) Дѣдовщина, наслѣдіе, оставшееся послѣ дѣда. 2) Время, въ которое жили дѣды. *Свідок слави дідівщини з вітром розмовляє, а внук косу несе в росу, за ними співає.* Шевч. 48.

Дідко, -ка, м. = **Дідько.** *Нехай тебе не несе дідко, де людей рідко.* Ном. № 5894.

Дідо, -да, м. 1) Дѣдъ. 2) То-же, что **песик** въ ткацкомъ станкѣ. МУЕ. III. 24. Ум.

Дідонько.

Дідова, -ви, ж. соб. 1) Старики. 2) Нищіе.

Дідовин, -на, м. Нищій. *За дідовином, за його сином тра рано вставати, торби латати.* Гол. II. 688.

Дідовід, -вода, м. Тотъ, кто водить слѣпыхъ нищихъ. НВолын. у. Шух. I. 33.

Дідовник, -ку, м. Раст. *Arctium Lappa L.* ЗЮЗО. I. 112. *Cirsium lanceolatum Scop.* ЗЮЗО. I. 118.

Дідок, -дка, м. 1) Старичекъ. Рудч. Ск. II. 108. Чуб. I. 155. 2) Жгутъ соломы, обмотанный валом и прибиваемый по краямъ дверей отъ холода. Мнж. 179. 3) Деревянный шаръ, величиною въ куриное яйцо, употребляемый въ игрѣ, которая также называется **дідок**. Ив. 25. Ум. **Дідочок.** Чуб. V. 844. *Задумав дідочок, задумав жениться.* Нп.

Дідонько, -ка, м. Дѣдушка. Ум. отъ **дідо**. *Ой, дідоньку, дідоньку, шовковая борода.* Нп.

Дідочок, -чка, м. Ум. отъ **дідок**.

Дідувати, -дую, -єш, гл. 1) Быть дѣдомъ; жить дѣдомъ. *Ми будемо дідувати по пасіках тихо.* К. Досв. 125. 2) Нищенствовать. 3) Быть сторожемъ на бахчѣ. *Оце ти дідуєш у Грицька на бакші?* Волч. у. *Оце я на баштані дідуу.* Лебед. у.

Дідуга, -ги, дідуган, -на, м. Ув. отъ **дід**. *Ой ти — старий дідуга, зігнувся як дуга.* Нп. *Старий уже був дуже дідуган той Грива.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 201). *Зустрічає по дорозі діда. Такий сивий дідуган, а борода зовсім біла аж до пояса.* Рудч. Ск. II. 79.

Дідунь, дідуньо, -ня, м. 1) Дѣдушка. Св. Л. 274. *Помолись, дідуню, за умершого татуня.* Чуб. III. 28. Ум. **Дідунечко.** Чуб. V. 1130. 2) Дідунь. Насѣк. *Dorcadion bolosericeum.* Вх. Зн. 78.

Дідусенько, дідусечко, дідусик, -ка, м. Ум. отъ **дідусь**.

Дідусів, -сева, -ве, Дѣдушкинъ.

Дідусь, дідусьо, -ся, м. = **Дідунь**. К. ЧР. 4. Ном. № 5677. *Дідусь ще гуляє, а батько вже вмер.* Шевч. 205. Ум. **Дідусенько, дідусечко, дідусик.** Мет. 472.

Дідух, -ха, м. или **дідуха, -хи, ж.** 1) Солома, которую стелять въ хатахъ наканунѣ Рождества Христова. О. 1861. XI. Св. 60. Чуб. I. 44. III. 437. 2) Фитиль, напитаанный остатками отъ перечистки воску. 3) Пробка изъ соломы. 4) Связка тростника или соломы, употребляемая для загорожи или обшивки стѣнокъ куреня и т. п. Чуб. VII. 379.

Дідчий, -а, -е. Чертовъ, чертовскій. Гол. III. 343. I. 252. *Санна їзда — ангельська їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433. *Дідчая мати видала, щоб сова зайця імала.* Ном. № 6889.

Дідче ребро. Раст. *Valeriana officinalis* L. ЗЮЗО. I. 140.

Дідько, -ка, с. Чортъ, дьяволь, домовой. Грин. III. 385. *Дівчинонько, приніс тебе дідько, розсіяв я пшениченьку рідко.* Мет. 28. *Який би враг примусив мене жартувать із гетьманом, коли б сам куций дідько не засів мені в серці.* К. ЧР. 164. *Дідько не дідько, а й людей таких рідко.* Козел. у. **Дідька мати.** Не имѣть ничего. В кишені дідька має. Рудч. Чп. 122.

Дієвий, -а, -е. Дѣйствующій. **Дієві особи, д. люде.** Дѣйствующія лица въ сценическихъ произведеніяхъ. К. Бай. 5.

Дієписання, -ня, с. = **Дієпись.**

Дієписний, -а, -е. Историческій.

Дієпись, -сі, ж. Исторія. Закр.

Дієта, -ти, ж. Ландтагъ, рейхстагъ (въ Венгрії). Гол. III. 261. *Повідають люде, же дієта буде.... Найяснійший краль наш рачил дозволити, жеби всі народи зишилися радити.* Гол. III. 257.

Діж, -жа, м. Кадка, имѣющая нечетное число клепокъ. (Кадка съ четнымъ числомъ ихъ называється **діжою**). Славяносерб. у. *Купуючи діжку лічуть тростки, кажучи на першу: «діж», на другу: «діжа», на третю знову: «діж» і так усі переберуть. Як на останню прийдеться сказати: «діжа», то купують, бо хліб добрий буде, а як «діж», то не купують.* Славяносерб. у.

Діжа, -жі, ж. 1) Квашня, кадка, въ которой приготавливають тѣсто. *Хоч і діжу з тістом оддай, то ще буде клясти, що важко нести.* Ном. № 4831. *Питай, чи діжу замісить.* Мет. 238. **Діжу виробляти.** Валять хлѣбы. Мнж. 179. 2) Круглая ямка въ землѣ, выриваемая среди другихъ меньшихъ при дѣтской игрѣ въ місяць. Ив. 36. Ум. **Діжка.** *А мій милий діжку місить, а він мене і тим тішить.* Грин. III. 314.

Діждати, -ся. См. **Дождати, -ся.**

Діжечка, -ки, ж. Ум. отъ діжка.

Діжистий, -а, -е. Похожій на діжу.

Діжка, -ки, ж. 1) Ум. отъ діжа. 2) Кадка. *Який батько, такий син — викрав з діжки сир.* Ном. № 7137. Ум. **Діжечка.** К. ЧР. 273, Вас. 145. См. **Діж, діжун.**

Діжковий, -а, -е. Относящійся къ кадкѣ.

Діжкуватий, -а, -е. Кадкообразный; толстий. *То діжкуватий чоловік.*

Діжма, -ми, ж. Извѣстная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр.

Діжниця, -ці, ж. Небольшая діжа. О. 1862. V. Кух. 37.

Діжун, -на, м. = **Діж.** КС. 1884. IV. 698.

Діжчина, -ни, ж. Плоховатая кадка, п. квашня. *Дівчина як дівчина, а черево як діжчина.* Посл.

Дізнавати, -наю, -еш, сов. в. дізна́ти, -на́ю, -еш, гл. 1) Узнавать, разузнавать, провѣдывать. *Коби моя матінка не дізнала: бо як моя матінка дізнає, то зараз мене за нелюба віддає.* Чуб. V. 391. 2) Узнавать, извѣдывать, испытывать. Єв. Мр. V. 25. *Дізнає злющій злої муки.* К. Псал. 8. См. **Дознавати.**

Дізнаватися, -юся, -ешся, сов. в. **дізнатися, -наюся, -ешся**, гл. Узнавать, узнать.

Грин. II. 117. *А як ся дізнали, — пану дали знати.* Гол. I. 62. *Дізнався я про землю.* Ком. I. 18. См. **Дознаватися**.

Дізріти. См. **Дозирати**. Вх. Лем. 410.

I. Дій! меж. Выражаєть удивленіє и досаду. *Дій його батькові! Хата. Дій його чести! Дій його кату!* Котл. *Смотри пожалуйста! Экая диковина! Усе свої люде, а є між нами злодій! Дій його чести! на кого б то подумати?* Кв. II. 281.

II. Дій, дою, м. Доєніє, удой. *Чи буде ж у нас корова добра, як запрягять її? От німець держе корову для дою тіки, то й добра буде.* Канев. у.

Дійво, -ва, с. 1) Удой. *Корова добра на дійво.* Ромен. у. Полт. г. 2) Молоко, молочные продукты. *Хата 182. Дитина з колиски випаде, — дивись! Дай їй дійва.* Екатер. г. Ум. **Дійвечко**.

Дійка, -ки, ж. 1) Сосокъ у коровы. 2) = **Дійниця**. *Як надоїла повну дійку, взяла з неї молока і позамазувала корт дійки.* ХС. VII. 452.

Дійливо, -ва, с. = **Дійво 2**. *Я коло дійлива ходила.* Г. Барв. 259, 369.

Дійма, -ми, ж. Предчуствіє, вѣсть, догадка? *Венгер Руса не боявся, не мав тої дійми, бо він не чюв, шьо йде москаль вороними кіньми.* Гол. II. 461.

Діймати, -маю, -єш, сов. в. **дійняти, (дойняти), -дійму, -меш**, гл. 1) Донимать. *Його а ні пуга, ні кій не діймають. Ганьбою не візьмеш, так силою діймеш.* Ном. № 3893. 2) Понимать. *Торочиш йому, аж піт тобі котить, а він нічого не діймає.* 3) Добирать, добрать, дополучать, дополучить. *Сам купив кобилу за шістьдесят, а продав за сорок, — цілих двадцять рублів не дойняв.* Кобел. у. См. **Донімати**. 4) **Діймати віри, правди**. *Вѣрить, довѣрять. А козак добре дбає, на жінку не потурає, жінці віри не діймає.* ЗОЮР. I. 216. *Хиба ти йому доймаєш правди?* Полт.

Дійна, прил. Дойная. *Купити.... дійну корову з телям.* Кв. II. 163. *І дійна корова у роскошь купається.* Шевч. 103.

Дійнарка, -ки, ж. Загорода, гдѣ доять коровъ, овець, козъ. Вх. Зн. 15.

Дійник, -ку, м. 1) = **Дойняк**. Шух. I. 109, 212. 2) = **Дійниця**. Вх. Лем. 410.

Дійниця, -ці, ж. Подойникъ. Грин. I. 146. *Щоб дійниця не текла, а хазяйка весела була; щоб хазяйка не засипала, до корови рано вставала; щоб корова стояла та багато молока давала. (Замочування дійниці в Петрівку, в 1-й понеділок).* Ном. № 254. Ум. **Дійничка**. Ном. № 334.

Дійняти, гл. См. **Діймати**.

Дійсне, нар. Дѣйствительно, именно.

Дійсний, -а, -е. Дѣйствительный.

Дійсність, -ности, ж. Дѣйствительность.

Дійсно, нар. = **Дійсне**.

Дійти, -ся, гл. См. **Доходити, -ся**.

Дійшлий, -а, -е. Зрѣлый, созрѣвший. *Ще ти дитя молоде, розумом не дійшле.* Мет. 419.

I. Діл, долу, м. 1) Низъ, долина. *Як летіла ворона догори, то й кракала, а як на діл, то й крила опустила.* Ном. *Нет мене, сивий коню, горами, долами.* Грин. III. 677. 2) Польъ земляной. Сим. 2. *Як мертва на діл повалилась.* Шевч. 72. **До-долу**. На польъ, на землю, до землі. *Зсади хлопця до-долу. До-долу верби гне високі.* Шевч. 26. *Склонив головочку низько до-долочку.* Чуб. *Крикнув Швачка та на осаулу: із коней до-долу!* ЗОЮР. *Долина*

глибока, калина висока, аж до-долу віття гнеться. Мет. Ісус, нахилившись до-долу, писав пальцем. Єв. І. VIII. 6. Ум. **Долок, долонько, долочко.**

II. Діл, -лу, м. Часть, доля. В діл Матвієві пішла пасіка. Черниг. у.

Ділання, -ня, с. Дѣйствие.

Ділати, -лаю, -єш, гл. 1) Дѣйствовать. 2) = **Діяти.** Бог знає, що ділає. Ном. № 33.

Діленіна, -ни, ж. Дѣлежъ. МУЕ. III. 169.

Діленниця, -ці, ж. Часть, пай, доля. См. **Дільниця.** К. Св. П. І. кн. М. XIV. 24. *Господь — пай мій, займанщина, діленниця моя чиста.* К. Псал. 30.

Ділетка, -ки, ж. Мѣра хлѣба, четверикъ. *Вона свої сороківці ділеткою міряє.* Федьк.

Ділечко, -ка, с. Ум. отъ діло.

Ділина, -ни, ж. Половица, доска въ полу или въ заборѣ.

Ділити, -лю, -лиш, гл. 1) Дѣлить. *Нам батьківщини не ділить.* Ном. № 3313. 2) Сдавать карты. *Ось я ділитиму, а ти здіймай.* Лубенск. у.

Ділитися, -люся, -лишся, гл. Дѣлиться. *Як пожали вони просо, то почали ділитися, да й не помирилися.* ЗОЮР. II. 31.

Ділій, -лія, м. Выборный отъ общества для совершения раздѣла общественнаго сѣнокоса. *На луках ділії ділять траву.* Волч. у.

Діління, -ня, с. Дѣленіе, раздѣленіе.

Дільний, -а, -е. Рабочій, занятый. *Дільний час тепер. Тепер жнива, времня дільне.* Лебед. у.

Дільник, -ка, м. Дѣлець. *Дільника і діло боїться.* Ном. № 10418.

Ділниця, -ці, ж. Рабочая женщина.

Діло, -ла, с. 1) Дѣло, работа. *Діла не робиш і од діла не 'дходиш.* Ном. *А в черницях добре жити, діла не робити.* Лавр. 46. **Діла не скільки!** Немного дѣла. 2) Поступокъ. *Добре діло вчинила на мені.* Єв. Мр. XIV. 6. *Терпів еси рани за діла чоловіка.* Чуб. III. 16. 3) = **Справа.** 4) Надобность, нужда. *Є дільце, дядечку, до вас.* Гліб. 77. **До діла, у діло.** *Какъ слѣдуєть; кстати; къ дѣлу.* ХС. IV. 18. *Хиба він постелєть як до діла? Де упав, там і заснув.* Мнж. 8. *Жупанина по коліна, пошита до діла.* Мет. *Так до діла, як свиня штани наділа.* Ном. *Отся річ до-діла.* Кв. *Я твоїй ненці не вгожу:.... Помажу колін — не біло, помию ложки — не в діло.* ХС. III. 37. Ум. **Ділечко, дільце.** *Чом не хочет, паняночко, ділечка робити? Нп. Хто в мене по сінечках ходив? Хто в мене ділечко поробив.* Мет. 232.

Діло́вання, -ня, с. Заборѣ. К. ЧР. 424. *Двір у його обгорожений ділованням.* Новомоск. у. *Ой ти дівчино, моє мальовання, подай мені ручку через діловання.* Чуб. V. 1204.

Діль, -лі, ж. Пучекъ нитокъ (для сѣтей). Стрижевск.

Дільба, -би, ж. Дѣлежъ.

Дільний, -а, -е. Низменный.

Дільниця, -ці, ж. 1) Надѣль. *Наші дільниці отам над шляхом.* Черниг. у. 2)

Отдѣленная часть для работы въ полѣ. Черк. у. 3) Полевья ворота за деревнею на выѣздѣ (Уманск. у.), а также канава вокругъ села для отдѣленія царини. Лохв. у.

Слов. Д. Эварн. О. 1861. X. Св. 47. 4) Канава пограничная.

Дільце, -ця, с. Ум. отъ діло.

Дільчий, -а, -е. Раздѣльный. *Дільчий акт, реєстр.*

Діля, пред. = **Для.** *Бога діля.*

Діляниця, -ці, ж. Дѣлежъ. Рк. Левиц.

Ділянка, -ки, ж. 1) Половина мички льну, пеньки. 2) Часть, участокъ. *Ділянка в лісі.*

Дім, дому, м. Домъ. Згода дім будує, а незгода руйнує. Ном. № 3280. **Божий дім.** Церков. 6. Чужі, брате, сестри з дому Божого йдуть. Макс. (1849). 10. **До-дому.** Домой. Ум. **Дімок, домик, домок, домичок, домочок.** Мав собі домочок і садок. МВ. I. 17. Домичок в неї біленький. Чуб. V. 328.

Дімениця, -ці, ж. Нарывъ подкрыльцовой впадини. Екатер. у. Слов. Д. Эвар. См. **Диминиці.**

Дімок, -мка, м. Ум. отъ дім.

Дінниця, -ці, ж. Огорожа. I. 73, 76, 187.

Діправди, нар. Вь самомъ дѣлѣ. Чи Калина любить діправди мого брата? Федьк. Пов.

Діптянка, -ки, ж. Проститутка. Мандрьохы, хльорки і діптянки, що продають себе на час. Котл. Ен. III. 48.

Діра, -ри, ж. Дыра. Забий діру — собака не полізе. Ном. № 5903.

Діравий, -а, -е. Дырявый. Дірава верета все поле закрила. Ном. стр. 300, № 371. Діравого горшка не наллеш. Ном. № 4756.

Діравити, -влю, -виш, гл. Дырявить.

Діравка, -ки, ж. = Друшляк 1. Вх. Уг. 236.

Дірка, -ки, ж. Дырка. Будь мудрий: налатай маленьку латку на велику дірку. Ном. № 9909. Ум. **Дірочка.** Мет. 298. Без мене і дірочки малої нікому затулить. Ном.

Діркуватий, -а, -е. Имѣющій много дыръ, дырчатый, ноздреватый. НВолын. у. Дуже діркуватий хліб з сеї муки, — не знати, чого воно так. Каменец. у.

Дірочка, -ки, ж. Ум. отъ дірка.

Дірчавіти, -вію, -єш, гл. Ноздреватѣть. Сніг мнякшає, лід дірчавіє.... весною дише. Мин. ХРВ. 292.

Дірявий, -а, -е = Діравий. Пазуха була дірява. Грин. III. 655. Рудч. Ск. I. 153.

Діскуватися, -куюся, -єшся, гл. Искать, хлопотать. Пропав віл, не дуже за ним і діскуються. Черкас. у.

Дісне, нар. = Дійсне. (Дѣйствительно, именно). Так воно дісне єсть, як вони тобі сказали. МВ. II. 12.

Дісний, -а, -е = Дійсний.

Діставати, -таю, -єш, сов. в. дістати, -тану, -неш, гл. Доставать, достать, добывать, добыть. Найшла відьму і трути дістала. Шевч. 22. Не дістане він язика. Ном. № 6547. Ой перестань до мене ходити! — Ой не перестану, доки не дістану білих рук, чорних брів, дівочого стану. Каменец. у. 2) Получать, приобрѣтать. **Дістати жінку.** Взять жену. Дістав собі добру жінку. Каменец. у. **Дістати в лице.** Получить ударъ по лицу. Сьогодні йому і не наводи таки нічо, бо можеш ще й в лице дістати. Федьк. Пов.

Дістати ласки. Приобрѣсть, найти расположение, милость. Сеї ласки я і в жида дістану. Ном. № 4768. Такої ласки дістану і в Параски. Ном. № 4770.

Діставатися, -юся, -єшся, сов. в. дістатися, -нуся, -нешся, гл. 1) Доставаться, достаться. Закаблукам лиха дам, дістанеться й передам. Шевч. 2) — до. Добираться, добратися, доїзжать, доїхать. Через вороги тяжко до пекла дістатися. Ном. Як би його дістатися додому? Могил. у.

Дістати, -ся. См. Діставати, -ся.

Дітва, -ви, ж. соб. = Дітвора. К. ПС. 48.

Дітвак, -ка, м. Мальчуганъ. Мн. Дітваки. Дѣтишки. Нема у нього дітваків. Лебед. у.

Дітваччя, -чя, с. соб. Подростки, дѣтворя. Вх. Зн. 15.

Дітвора, -ри, ж. соб. Дѣти, ребятишки. К. Досв. 158. *Лихо з дітворою та ще з малою.* Васильк. у. *Дітвора сокоче, дітвора клекоче, а мати раденька дітвораї маленькій.* Хата. 19.

Діти, -тей, с. мн. отъ дитя. Дѣти. *Діти! діти! Добре з вами в літі, а зімувати — горювати.* Ном. № 557. *Прийми, мила, хоч малії діти! — Ой не хочу я дітей приймати, будеш, милий, і сам годувати.* Мет. 266. **З дітей виходити.** Виходить изъ дѣтскаго возраста. *Діла небагато в Насті: ще тоді вона з дітей виходила.* МВ. II. 36. Ум. **Дітки, дітоньки, діточки.** *Твої дітоньки плачуть, їстоньки хочуть.* Ном. № 337. *Дітки, ще короткий час я з вами.* Єв. I. XIII. 33. *Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд і діточками втішатися.* МВ. II. 17.

Діти, -ся. См. **Дівати, -ся.**

Дітки, -ток, с. Ум. отъ діти.

Діткнутись, -нуся, -нешся, гл. *Дотронуться.* *Думаю собі: приступлю до неї, — не смію діткнутися ручки білої.* Гол. I. 365.

Дітлахи, -хів, м. мн. = **Дітваки.** Мнж. 179. Св. Л. 198.

Дітолюбний, -а, -е. Любящій дѣтей.

Дітоньки, -ньок, діточки, -чок. Ум. отъ діти.

Дітонько, діточко, -ка, с. Ласк. отъ дитя. *Дѣточка. Захотілось моему діточку....* Ном. № 9302.

Дітопродавець, -вця, м. Продающій дѣтей. *Нехай Бог тебе поб'є, дітопродавець.* Шевч. 292.

Дітчий, -а, -е = **Дитячий.** *А як я се ба й оженив, та став сі журити: треба ложки, треба миски, дітчеї колиски.* Шух. I. 204.

Дітячий, -а, -е = **Дитячий.**

Діхтяр и пр. См. **Дігтяр и пр.**

Діцтво, -ва, с. = **Дитинство.** МВ. I. 14. *Левиц. Пов. 174.*

Діцький, -а, -е. Дѣтскій. *Повідбрав худобу і її й діцьку.* Кв. I. 17. *Ой роди, Боже, сю пшениченьку яру, на діцькую долю, а на людську славу.* Циссь, Ятрівка. 101.

Дія, дії, ж. 1) Дѣйствіє, дѣяніє. 2) *Актъ, дѣйствіє (въ драматическомъ сочиненіи).*

Діакон, -на, м. = **Дякон.** *Священники-діякони повелять дзвонити, тоді об нас перестануть люди говорити.* Чуб. V. 152.

Діяльний, -а, -е. Дѣятельный.

Діяльність, -ности, ж?. Дѣятельность. Г. Барв. 347.

Діяльно, нар. Дѣятельно.

Діянка, -ки, ж. Дѣловое время, время дѣйствія.

Діяниє, -нія, с. Дѣянія св. апостоловъ. *Ударили в великий дзвін до церкви на діяниє.* Кв. II. 177.

Діяння, -ня, с. Дѣланіє.

Діяти, -дію, -єш, гл. Дѣлать. *Що тут у Бога діяти? ЗОЮР. I. 291. Не зрятъ Бога над собою, не знають, що діють.* Шевч. *Живе слово ви сієте, — яке ж лихо тим дієте! К.* Досв. 128. *Що ж я буду, бідний, діяв, що я жита не посіяв.* Гол. I. 214.

Діятися, гл. безл. 1) Дѣлаться, происходитъ. *Не так то діється все скоро.* Котл. Ен. *Чудно якомсь діється між нами.* Шевч. 102. *Давно колись те діялось у нас на Вкраїні.*

Шевч. 19. *То ще тоді діялось, як шкуряні гроші були.* Ном. №. 6855. **Дійся божа воля!** Что Богъ дастъ!, Какъ Богу угодно! Федьк. 2) Длиться, тянуться. *Лягаймо спати, бо вже давно вечір діється.* Лебедин. у. **Чи давно діється?** Рано еще или уже поздно? Ном. стр. 149. 3) **Добре діється.** Хорошо живется, хорошо на душѣ. *Кому добре діється, той і співає.* Ном. 4) — **чим.** Зависѣть отъ чего, происходитъ отъ чего. *Що орють гарно, те діється не скотиною, а справою.* Харьк. у. *Бог його святий знає, чим воно діється, що земля, здається б, однакова, а жито росте не однакове.* Волч. у. *Не багатством тут діється.* Г. Барв. 349.

Діяч, -ча, м. Дѣятель. Левиц. Пов. 119. *Дле, пред. = Біля.* *Ой, чи можно, тестю, дле Марусі сісти?* Лавр. 148.

Длубати, -баю, -єш, гл. 1) Ковырять. *Чого ти все в носі длубаєш?* 2) = **Длубатися 2.** **Длубатися, -баюся, -єшся, гл.** 1) Копаться въ чемъ-либо. 2) Медленно дѣлать что, копаться. *Коло чого він там длубається?*

Для, пред. 1) *Для.* Любисточок — для дівочок, василечки для пахощей, а м'яточка — для любощів. Мет. 311. *Не для пса ковбаса, не для кицьки сало.* Ном. № 4721. *Для малого монастиря, мала й милостина.* Ном. № 4537. 2) **По.** *Діти тяли, кров ілляли для розказу твого.* Чуб. III. 378. 3) **Потому, поєтому.** *Ти думаєш, що ти красна і для того така щасна.* Млр. л. сб. 325.

Длятися, дляюся, -єшся, гл. Мѣшкать, возиться. *Ми й не длялися: днів через три й прислали.* Г. Барв. 183.

Дмухання, -ня, с. 1) Дутьє. 2) Пыхтѣніє.

Дмухати, -хаю, -єш, одн. в. дмухнути, -ну, -неш, гл. 1) Дуть, подуть. *Не дмухай проти вітру.* Ном. № 1100. *Хто спарився на окропі, той і на холодну воду дмухне.* Ном. № 5792. *Попіл в вічі дмухати. Не дам у кашу собі дмухати.* Не позволю вмѣшиваться въ мое дѣло. МВ. (КС. 1902. X. 147). 2) **Только въ несов. в. Пыхтѣть.** *Росердився та так дмуха, що й не приступай.* Черкас. у. **Въ слѣдующихъ значеніяхъ** употребляется только **однокр. в.:** 3) **Ударить, хватить.** *Як дмухнув мене по пиці, так у мене й голова замакітрилась.* Лебедин. у. 4) **Выпить, осушить.** *Дмухнув чарчину мов тую воду.* Катерин. г. 5) **Побѣжать, поѣхать, махнуть.** *Дмухнім лиш братці, ми до неї.* Котл. Ен. *Буйволи на сонці помліли; як угляділи воду, так до води й дмухнули.* Драг. 3.

Дмухнути драла. Быстро уйти, удрать. Ном. № 4413.

Дмухач, -ча, м. Вѣтеръ. **Дмухача дати.** Удрать. Ном. № 4413.

Дмухнути, см. Дмухати.

Дмухнути, -ну, -неш, гл. Сильно подуть, ударить, побѣжать. *Дмухонув на весь рот.* Ном. стр. 285, № 3151.

Дмучка, -ки, ж. Скопленіє вѣтровъ въ животѣ запоръ. Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Дневник, -ка, м. Загородка въ полѣ для загона овецъ во время жары.

Днедавній, -я, -є. Очень давній. *І вдвох тихенько заспівать ту думу сумнюю днедавно про лицаря того гетьмана, що на огні ляхи спекли.* Шевч. 551.

Днесь, нар. = Сьогодні. *Днесь мені, а завтра тобі.* Ном. 2360. Ум. **Днеська, днеськи.** Гол. III. 453. Вх. Зн. 15. *Я днеська берізка зелена а завтра буду зрубана.* Гол.

Днешній, -я, -є. Сегодняшній. Вх. Уг. 236.

Дниіна, -ни, ж. День. Г. Барв. 246. Грин. III. 302. *Яка весняна днина, а він цілий день не їв.* Каменец. у. *Ой не хвалися, не ти ж їх кохала: кохала ненька старенька ясного сонця*

прошив віконця, ясної днини против кватири. Чуб. III. 299. Ум. Днинка. В суботу на годинку, в неділю на всю днинку. Гол. II. 99.

Днити, дню, дниш, гл. Вставлять дно. Сумск. у. *Як би той бондарь, що торік днів. Могилев. у.*

Дниця, -ці, ж. Поперечная доска въ колесѣ водяной мельницы, — такими досками покрита вся внутрєнная часть обода колеса. Галиц. Мик. 480.

Днище, -ща, с. 1) Ув. отъ дно. 2) Донце, дощечка, на одномъ концѣ которой садится пряха, вставляя въ другой гребень или кудель. *Побігла до сусіди, позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прости, аж веретено хурчить.* Рудч. Ск. I. 178. Ум. **Днищечко.**

Дніти, днів, гл. безл. Свѣтать. *Стало вже дніти, як ми рушили.* НВолын. у. *Іде козак од дівчини — починає дніти.* Чуб. V 53. *Уже дніє.* НВолын. у.

Дніпер, Дніпро, -пра, м. Рѣка Днѣпръ. *Роби, як Дніпер робить.* Чуб. I. 247. *Дніпробатько.* Ном. № 725. *Ой як будеш же ти, серденьтко моє, Дніпром-водою плисти.* Мет. 24.

Дніпровий, дніпряньський, -а, -е. Днѣпровскій. К. Досв. 179. *Ой ріки ви, каже, ріки низовії, помошниці Дніпровії.* Мет. 380. *Дніпряньські пороги.*

Дніпрянщина, -ни, ж. Мѣстность при Днѣпрѣ.

Дністер, Дністро, -стра, м. Рѣка Днѣстръ. Мет. 392. К. Досв. 102. *А ти прощай, Дністер, ой ти річко мутная, вже ж нам більше з тебе води не пити.* Грин. III. 603. Ум. **Дністрочок.** Чуб. V. 82.

Дністровий, дністряньський, -а, -е. Днѣстровскій. *Над сагою дністровою лежить Хведір безрідний.* Мет. 440.

Дністрочок, -чка, м. Ум. отъ Дністер.

Дністрянщина, -ни, ж. Мѣстность при Днѣстрѣ.

Дно, -дна, с. Дно. *Ходить, як лин по дну.* Ном. № 3238. *Ой там плавало судно, позолочуване дно.* Лавр. 145. Ум. **Денце, денечко.** *Сопілочка з барвіночку, калинове денце.* Гол. *Хам тільки на денці... гуца зосталася... пів чарочки.* Рудч. Ск. *Ой у полі та озеречко, там плавало та відеречко, соснові клепки, дубове денечко.* Мет. Ув. **Днище.**

Днювання, -я, с. Дневаніє.

Днювати, -днюю, -єш, гл. Дневать, проводить день. *По-під тинню сіромаха і днює й ноче.* Шевч. 7. *Там будете дні днювати.* Лукаш. 116. **Днювали собі?** *Привѣтствие, равносильное вираженіямъ: Какъ провели день? Какъ ваше здоровье? Также и въ болѣе полномъ видѣ: Чи здорові днювали?* О. 1862. V. 84.

До, пред. 1) До. *Не учишся розуму до старости, але до смерти.* Ном. № 6003. *Верболіз б'є до сліз.* Ном. *Дійшов до села. До меду ласий.* Грин. I. 141. 2) Къ. *Говори до стовпа.* Ном. *Піти до голови по розум.* Ном. № 5831. *Піду до річеньки.* Мет. *Він пішов до Остапа.* **До хреста понести (дитину).** *Понести крестить (ребенка).* Г. Барв. 276. **До душі сказати.** *Съ большой искренностью, съ чувствомъ сказать.* Г. Барв. 362. **Пити до кого.** *Пить за чье здоровье. Не до тебе п'ють, не кажи: дай, Боже, здоров'я.* Чуб. I. 271. **Поздоровкатись до кого.** *Обратиться къ кому съ привѣтствиемъ, сказать кому: здравствуй. Чоловік їхав і поздоровкався до мене.* Рк. Левиц. 3) Въ. *Ходи зо мною до кімнати.* Мет. *Приймати до рук. Ішов до церкви.* Грин. I. 153. *Запріг до плуга волів.* ЗОЮР. II. 30. *Своїй матері рідненькій, удові старенькій до ніг упадімо.* Мет. 346.

Хмельницькому королевські листи до рук добре оддав. Мет. 388. 4) На. Половину козаків до опачин посади. Дума. Важкий до ходу. НВолын. у. 5) Для. Слова до ради, руки до звади. Ном. Любі, милі до розмови. Мет. Дам тобі пораду до життя. Шейк. 6) Съ. Цвіт калину ламала та в пучечки в'язала, до личенька рівняла. Лавр. 1. Тим на світі хліб не родить, що брат до сестриці не говорить. Чуб. о панів — пан, до мужиків мужик. Ном. № 5879. 7) За. Узятися до роботи. Бояре до шабель! Грин. III. 546. До науки бралися. О. 1861. I. 322. 8) До въ соединеніи со многими словами образуєть вираженіи, означаюція неопредѣленно большое количество. **До біса** (Ном. № 12304), **до стобіса**, **до стобісового батька**, **догаспида**, **до гемона**, **до греця**, **до злидня**, **до ката**, **до лихої години**, **до напасти**, **до праса**, **до сина** (Млр. л. сб. 81), **до хріна**, **до чорта** и т. д. Очень много. Тут їх до стобіса. Шевч. 178. Та вас до стобісового батька набереться, а вас годуй! В мене ім'я не одно, а єсть їх до ката. ЗОЮР. У нашій слободі москалів до напасти. Екатер. г. Та в нас, паничу, до праса цієї жидови. Павлогр. у. 9) **До аж-аж**. До неможливости терпѣть, до высшей степени. 10) **До-віку**. Повѣкъ, никогда. Трудяща копійка годує до-віку. Ном. № 9941. До-віку й до-суду тебе не забуду. Не сподівайсь, мати, сина з походу довіку. Нп. 11) **До-гурту**. Ко всѣмъ остальнымъ. Зношу свою копійчину до гурту. Кв. 12) **До-діла**. Какъ слѣдуєть, кстати. Так до-діла, як свиня штани наділа. Ном. 13) **До душі**. По душѣ. Той мені не до душі, що приходив у кожусі. Лавр. 4. 14) **До загину**. До смерти. К. Досв. 121. Будем битись до загину. К. Досв. 130. Любить до загину. Млр. л. сб. 59. 15) **До ґрунту**. Совершенно, до основанія. 16) **До крихти**. До крошки, все рѣшительно. Посип курчатам пшінця, не пропаде, — вони до крихти все визбірають. Васильк. у. 17) **До-купи**, **до-купки**, **до-купоньки**, **до-купочки**. Въ одно мѣсто; вмѣстѣ. Хоч чорт ланті подрав, та до-купи зібрав. Ном. № 9023. Усе військо своє до-купи у громаду скликають. Макс. Вершечки докупи схилились. Млр. л. сб. 215. Зібратися до-купи. От раз, до-купоньки зібравшись,.... вони згадали.... 18а) **До-ладу**. Кстати. До-ладу, як ложечка по меду. 18б) **До любови**: а) = **До сподоби**. Весілле одгуляли тихо, да до любови. Г. Барв. 96. б) Съ любовью. Кріпко до любови поцілувались. Г. Барв. 80. 19) **До міри**. а) По мѣркѣ. Оті вікна пороблено до одній міри. Лубен. у. б) Умѣренно. Як питимеш до міри, то й гаразд буде. Лубен. у. 20) **До-міста**. Въ одно мѣсто. 21) **До ноги**. Дочиста, совершенно. Вкупі з жидами до ноги вирізували. К. Хм. 60. 22) **Донизу**. Внизъ. Одно долонями до-гори, а друге до-низу. Чуб. III. 103. 23) **До пари**. Подъ пару; подъ стать. МВ. I. 7. 24) **До послідку**. Окончательно, до конца. 25) **До-прикладу**. Кстати. Не до-ладу, не до-прикладу. Ном. № 13066. Не до-прикладу хавчить. Гліб. 36. 26) **До-пуття**. Какъ слѣдуєть. 27) **До-решти**. Окончательно, совсѣмъ, совершенно. Сховайте, бо вони до-решти поламають. 28) **До сподоби**. По вкусу, по сердцу. 29) **До цури**. До тла, до основанія, до послѣдняго кусочка. Усе згоріло до цури. Харьк. Усе позабірали до цури. 30) **До цяти**. До малѣйшей подробности. 31) **До часу**. На время. Багацтво до часу, а бідність до-віку. Ном. № 1450. 32) **До-чмиги**. По вкусу, кстати. Тобі там буде не до чмиги, як піднесуть із оцтом фіги, то зараз вхопить тебе лунь. Котл. Ен. 33) **До-щенту**. До основанія. Недостаюція здѣсь вираженіи подобнаго образования см. на коренное слово. **До**, сз. = **То**. Ой як прийду додомоньку, до всі мене лають. Мет. 85. Як прийде пора, до я вийду сама. Лавр. 33. **До-б** = **То-б**. Як би я не манила, до-б я боса ходила. Лавр. Коли б мені, да Господи, повечоріло, до-б на моєму серденьку поздоровіло. Чуб.

Доба, -би, ж. 1) Сутки. Угор. *Дві добі лежав я в ліжку. Як я умру, до візьмеш мене на три доби до церкви, і дяк нехай три ночі читає надо мною псалтиру.* Чуб. I. 201. 2) Пора, время. Нічної доби з неволі утікали. Дума. *Ув обідню добу там і опинивсь.* Стор. *В таку добу під горою щось біле блукає.* Шевч. 26. 3) Возрасть. *Два молодці так вашої доби.* Змієв. у. См. **Діб.**

Добавити. См. **Добавляти.**

Добавка, -ки, ж. Прибавка. *Без добавки і борщ не смашний.* Ном. № 10589.

Добавляти, -ляю, -єш, сов. в. добавити, -влю, -виш, гл. Добавлять, добавить, прибавлять, прибавить.

Добажатися, -жаюся, -єшся, гл. Желать до тѣхъ поръ, пока..

Добазарувати, -рую, -єш, гл. Окончить торговать на базарѣ.

Добазаруватися, -руюся, -єшся, гл. Доторговаться да базарѣ до чего.

Добалакати, -каю, -єш, гл. Договорить. *Чи ти вже своє добалакав?* Харьк. у.

Добалакатися, -каюся, -єшся, гл. Договориться до чего. *Бач, до чого добалакавсь! ізлякав справді бідну дитину.* К. ЧР. 129.

Добасуватися, -суюся, -єшся, гл. Добѣситься, доигратися.

Добачати, -чаю, -єш, сов. в. добачити, -чу, -чиш, гл. Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить. *Старі очі не так добачають, як бачили давно колись.* Млр. л. сб. 77. *А Катря стоїть коло стіни... бачу — зомліває. Добачає те й мати.* МВ. II. 148. **Не добачати.** Дурно видѣть; не замѣчать. *І ноги не держуть, і не дочуваю, і не добачаю.* Стор. I. 135. *А зо мною зустрінуться, мов не добачають.* Шевч. *Ти, як дитина, свого лиха не тямиш, не добачаєш.* МВ. II. 81.

Добенькетувати, -тую, -єш, гл. Допировать.

Добенькетуватися, -туюся, -єшся, гл. Допироваться.

Доберегати, -гаю, -єш, сов. в. доберегти, -режу, -жеш, гл. Приберегать, приберечь; досматривать, досмотрѣть. *Тепер уже доберегайте одно 'дного.* Г. Барв. 515.

Добивання, -ня, с. Добиваніє.

Добивати, -ваю, -єш, сов. в. добити, -б'ю, -б'єш, гл. 1) Добивать, добить. *Не добити нам сього вола й обухом.* К. ЧР. 278. 2) Домолачивать, домолотить хлѣбъ. 3) — **віку.** *Доживать, дожить. Так то я й добиваю свого молодого підкошеного віку.* Г. Барв. 60.

Добиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. добитися, -б'юся, -б'єшся, гл. 1) Добиваться, добиться; достигать, достичь чего либо. *Багато й Юрусъ погубив земляків, добиваючись того права, щоб над обома берегами гетьманувати.* К. ЧР. 396. *Як в биком не биться, а все молока не добиться.* Ном. № 2664. 2) Добираться, добратися; доходить, дойти; достигать, достичь чего. *До преосвященного добийтесь, то буде і в вас благочестие.* ЗОЮР. I. 262. *Добився він до раю.* Чуб. I. 218. *Не загине наша слава, доб'ємося до Варшави.* К. Досв. 130. *Міст тріщить, лист осипається: змії додому добивається.* Мнж. 16. *І аж в середу у Хрестці к вечеру добились.* Мкр. Н. 39.

Добити, -ся. См. **Добивати, -ся.**

Добиток, -тку, м. Грабежъ, добываніє. *А гайдаки приїхали з добитків, аж нема того чоловіка; дуже вони здивувались.* Рудч. Ск. II. 148.

Добих, -ху, м. Встрѣчається въ слѣдующемъ вираженіи: **Він вернувся не з добихом.** *Онъ возвратился не добившись своего, безъ добычи.* Змієв. у.

Добич, -чі, ж. 1) Добыча. Рудч. Ск. I. 145. Мкр. Г. 14. *Ми з тобою, Лебеденьку, пили та гуляли, ми з тобою, Лебеденьку, одну добич мали.* Чуб. V. 962. 2) Скоть. Желех. Ум. **Добиченька**. Макс. (1849) 30.

Добичник, -ка, м. Разбойникъ. *А з байраку сорок і чотири добичників виїздило.* Чуб. V. 1052.

Добиччаний, -а, -е. Скотный, скотській. МУЕ. III. 45. *Як воробець нап'єся в Воведенію в добиччанім сліду води, то сл напасе худоба до Їр'я трави.* МУЕ. III. 51.

Добігати, -гаю, -єш, сов. в. **добігти, -біжу, -жиш**, гл. Добѣгать, добѣжать. *Швидкий сам добіжить, а смирного Бог донесе.* Ном. № 1968. 2) **Добігти чого**. Приобрѣсти что, добыть что; о болѣзни: захватить. *Мабуть чи не сухоти добігла й кров'ю стала хряпати.* Г. Барв. 454.

Добігатися, -гаюся, -єшся, гл. Добѣгаться. **Добігатися чого**. Достичь чего. Борз. у. **Добігти**. См. **Добігати**.

Добігтися, -біжуся, -жишся, гл. Добѣжаться. *Хто біжить, той і добіжеться.* Ном. № 7090.

Добіддя, -дя, с. Дообѣденное время.

Добідній, -я, -є. Дообѣденный.

Добілити, -ся. См. **Добіляти, -ся**.

Добіляти, -ляю, -єш, сов. в. **добілити, -лю, -лиш**, гл. Добѣливать, добѣлить.

Добілятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **добілитися, -люся, -лишся**, гл., Добѣливаться, добѣлиться. *Добіляються полотна розстелені по землі.* МВ. II. 134.

Добір, -бору, м. Отборъ; подборъ.

Добірання, -ня, с. Подбираніе, выбираніе. *З таким добіранням ти нічого не купиш.*

Добірати, -раю, -єш, сов. в. **добрати, -беру, -реш**, гл. 1) Добирать, добрать. *Коло броду беру воду, не доберу до дна.* Грин. III. 61. *Як послала мене мати по рудую глину, а я глини не добрала, — привела дитину.* Чуб. «*Иди, невісточко, в поле брати льону: не вибереш льону, — не вертайсь додому!*» *Ой, брала, брала, да й не добірала, у чистому полі тополею стала.* Чуб. V. 705. *Треба добрати трьох аршин на спідницю.* 2) Подбирать, подобрать, выбирать, выбрать. *До рота добрав (ложку), та в миску не ввійде.* Ном. № 12221. *Водять уже до його із простих дівчат: кого вже він полюбить. Водили вже їх там, водили...., — не доберуть.* Рудч. Ск. I. 81. *Добірає що найгірших слів. Не добере Самсониха невістки до мислі.* Мил. 98. 3) Доѣдать, доѣсть. **Добірайте кашу!** Змієв. у. *Достав телятини, поснідав, аж цілу чвертку зразу вбрав; на другий день ще пообідав, на третій вже теля добрав.* 4) Догадываться, догадаться, соображать, сообразить. *Я не питала його і сама не добірала, як він прочитував ті книжки: чи раз тільки, чи усю нп пам'ять.* Павлогр. у. **Добірати розуму, ума**. Смекать, соображать, додуматься. *Не добере розуму. Москалі умні, москалі розумні — розуму добрали: ой наперед Швачку із осаулою до-купи зв'язали.* ЗОЮР. I. 135. *Не доберу свого ума.* К. ПС. 121. **Добрати способу**. Изыскивать, находить средство. К. Гр. 31. *Добрали способу, як без коней їздити.* Канев. у. *Якого б способу добрати, щоб ізнов усе до згоди довести?* Г. Барв. 336. **Добрати хисту**. Ухитриться, умудриться. *Е, ні ти добери хисту при великому дристу, щоб штанів не закаляти.*

Добіратися, -раюся, -єшся, сов. в. **добратися, -беруся, -решся**, гл. Добираться, добраться. *Ой я з броду беру воду, — не доберусь до дна.* Лавр. 111. *Ось добірається він до*

Сомкової глибки. К. ЧР. 393. *Хто добереться до моєї дочки і зніме з неї перстінь*. Грин. І. 175. **Йому літ до двадцятка добіралояся**. Ему было около двадцати лѣтъ. Мир. ХРВ. 4.

Добірний, -а, -е. Отборный. *Добірними словами дорікає*. Черном. *Та се ж добірна пшениця*. Київ. у. *Там п'ють молодці все добірній*. О. 1861. XI. Св. 55.

Добрання, -ня, с. Выборъ. *А вона, мамо, добрала собі найкращого намиста в коробейника і найкращих серег та скиндячок*. — *Нікчемне то, дочко, добрання!*

Доблагати, -гаю, -єш, гл. Допроситься, упросить, умолишь. *Благав Бога, щоб дівчину хоч свою побачить, — не доблагав*. Шевч. 1883. 33.

Доближатися, -жаюся, -єшся, сов. в. доблизитися, -жуся, -жишся, гл.

Приближаться, приблизиться. Доближаюся до клуні. Г. Барв. 278.

Доборотися, -рюся, -решся, гл. Окончить бороться, — борьбу. *Доборолась Україна до самого краю*. Шевч. II. 69.

Добре, нар. Хорошо; порядкомъ. *Добре тому дати, хто не хоче брати; а той хто бере, як по душі дере*. Ном. № 4710. *На Водохрищі риба табунами ходить, то на рої добре буде*:

Чуб. III. 4. Бийте його добре киями, щоб знав; по чому ківш лиха. Ном. № 4954. *Добре побив*. *Циган уже їсти добре хоче*. Грин. І. 120. **Добре каже**. Дѣльно говорить; красно

говорить. Каменец. у. **Гаразд-добре**. Достаточнo, вполнѣ хорошо. *Будем радиться, чи гаразд-добре на славній Україні проживати*. Мет. 381. Ум. **Добренько, добречко**.

Добрезний, добренний, -а, -е. Очень добрый, хорошій, очень вкусный и пр. См.

Добрий. *Така добренна патериця з срібною головою*. Мнж. 107.

Добрести, -бреду, -деш, гл. Перейти черезъ воду. *Бреди, старий, за Дунай по калину, як не добредеш, на твою душу згину*. Чуб. V. 846.

Добрехати, -брешу, -шеш, гл. Доврать. *Або перебрехати, або не добрехати*. Кв. 11. 221.

Добрехатися, -брешуся, -шешся, гл. Довратъся. *До такої добрешишь*. Ном. *Нехай брешуть, нехай брешуть, добрешуться лиха*. Мет. 16.

Добречко, нар. Ум. отъ добре.

Добривечір, добридень, добридосвіток. См. **Добрий 9, 10 и 11**.

Добрий, -а, -е. 1) Добрый, благой. *Дуже се добре діло. Добре словом до його озивався*.

Лихий доброму поспе. Ном. № 5983. *Говорить добрее*. Ном. № 5829. 2) Добрый,

отличающийся добротой (о человекѣ). *Добрий дуже чоловік: кожному запоможе,*

пособить. Будь для того, мати, добра, що я полюбила. Метл. 3) Хорошій. *Він добрий був*

син і щирий козак. К. ЧР. 234. *Темного луку калина, доброго роду дитина*. Нп. 4)

Хорошій, доброкачественный. Кожне дерево, що не дає доброго овочу зрубують та й в

огонь кидають. Єв. Лк. III. 9. *Добрі чоботи. Добра горілка*. 5) Искусный. *Злодіяка був*

добрий. Кв. II. 193. *Добрий з його коваль*. 6) Вкусный. *Та й сирівець добрий, — аж губи*

злипаються. Полт. *І того, було, не їсть, і того не п'є. Все хотілося їй ласенького та*

добренького. Левиц. Пов. 113. *Доброго борщу наварила, — в смак попоїв*. 7)

Благоприятный (о времени). Ой добрая ж годинонька, не цуралась родинонька. Нп. *В*

недобру час-годину почав се. 8) Порядочныхъ размѣровъ, большой. *Цей кухлик з добру*

діжку. Гайку, гайку, дай гриба й бабку! Сироїжку з добру діжку, красноголовця з доброго

молодця. Ном. № 370. 9) **Добри-вечір!** (привѣтствие) *Добрий вечерь! Ой прийшов він*

під віконце, добри-вечір, серце! Чуб. III. 154. 10) **Добри-день!** (привѣт.) *Добраго дня!*

Добраго утра! Добри-день же, тату, в хату. Шевч. 129. **Давати на добри-день**.

Здороваться, желать добраго утра. *Шапку зняти, на добри-день дати.* Уман. у. *По воду йде, добридень дає, з водою йде, жалю завдає.* Бал. 98. 11) **Добри-досвіток!** Добраго утра! Привітствие, употребляемое только раннимъ утромъ, на разсвѣтъ. Основа. 1861. 51. Сам. 148. 12) **Добре мило.** Всякое туалетное мыло. Лебедин. у. 13) **Добре намисто.** Кораловья мониста. Чуб. VII. 426. *Усі груди так і обнизані добрим намистом з червінцями.* Кв. I. 6. 14) **Добраніч, на добра-ніч.** Добрай ночи, спокойной ночи. *Ой добра-ніч, широкее поле, жито ядренее.* Мет. 322. *На добра-ніч, усі блохи на ніч! Спать до півночі витріщивши очі.* Ном. (Шутка). 15) **Добрий розум.** Здравый смыслъ. *Да хоч хожу пізнесенько, — добрий розум маю: ой я ж тому ледачому віри не доймаю.* Чуб. III. 141. *Держи сама розум добрий в своїй головонці.* Метл. 16) **Доброго здоров'я зичу (жичу).** Желая здравствовать. *Боярину, красний паничу! Доброго здоров'я жичу.* Мет. 202. *Доброго здоров'ячка, пані!* Ном. №6417. 17) **З доброго дива.** Ни съ того, ни съ сего, на здорово живешь. *Вилаяв ні з доброго дива.* Васильк. у. Ум. **Добренький, добресенький, добріненський.** *Чоботи ще добрісенькі.* НВолын. у.

Добрина, -ни, ж. Хорошее качество. *Купуйте, добродію, дрова, тут така добрана.*

Добрити, -рю, -риш, гл. 1) Задабривать. *А вона вже і всміхається до його і стравою що найкращою його добрить, так ні! сидить, насупившись, мов той сич.* Змієв. у. 2) Хвалить. *Тільки й добрить, що той світ, ніби вже в сьому світові нема ні добра, ні краси.* МВ. I. 44. 3) Удобрять. *Ні вже, коли ґрунт пісковитий, то хоч чим, мовляв, добри, а хліба не їстимеш.* Змієв. у.

Добритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Поддабриваться, подлащиваться. *Як стали мужики-лизуні добритися до панів та навчати їх хазайнувати, то у панів стало погано жити.* Волч. у. 2) Удаваться, хорошо идти. *От таки мені не добриться: ізнов поковзнулась і впала. Це сьогодні вже вдруге.* Черниг. у. 3) **Щось мені не добриться.** *Что то плохо себя чувствую.* Волч. у.

Добрі, нар. Едва. *Добрі мене собаки не з'їли.* Гол. III. 407.

Добріненський, -а, -е. Ум. отъ добрий.

Добрість, -рости, ж. Доброта. *На, та знай мою добрість!* Ном. № 4531. *Добрості і милосердію Його і міри нема.* Кв. II. 1. *Я по доброті даю тобі.* НВолын. у. **Мати добрість.** Быть добрымъ. *А вже в нас отець і матери все добрість собі мали б та в чистее поле вони вихожали б.* Мет. 439. **У доброті жити з ким.** Быть въ хорошихъ отношеніяхъ. *Мировий у доброті живе з паном.* НВолын. у. **По доброті.** Добромъ. *Почала його по доброті просить.* Грин. II. 100.

Добріти, -рїю, -еш, гл. Становиться добрымъ, добрѣть.

Добрішати, -шаю, -еш, гл. Становиться добрѣе.

Добро, -ра, с. 1) Добро, благо. *Лихо не без добра.* Ном. № 4900. *Добра твого (Боже) язык переказати не може.* Чуб. III. 17. *За мов добро — штовх мене в ребро.* 2) Имущество. *Заснув він смачно так, як сплять всі добрі люде, що щиро стережуть добра своїх панів.* Г.-Арт. (О. 1861. III). *Стали пани-ляха спосіб прибірати: од козацьких, од мужицьких комір ключі одбірати, над козацьким, над мужицьким добром господарувати.* Макс. (1819). 75. Мн. **Добра.** Имѣнія. *Не має привлащати добр військових. Не осягли мої варязькі добра князькі підлизи.* К. Бай. 28. 3) Довольство. *Ой мандрував молодий козак та мандрував зтиха: він не з добра, не з роскошів, а з великого лиха.* Нп. *В добрі ся не чує. З тебе добра*

не буде. Изъ тебѣя ничего хорошаго, порядочнаго не вийдетъ. *Ой казали мені люде, що добра з тебе не буде.* Ном. № 2907.

Добробут, -ту, м. Благосостояніе. К. XII. 7. *Буде на сторожі добробуту народнього стояти.* К. Бай. 64.

Добровільний, -а, -е. Доброжелательный. *Да чи він (батько женихів) добрий, да чи добровільний, да чи такий, як мій рідний.* Мет. 147.

Добровільно, нар. Доброжелательно.

Доброгласний, -а, -е. Благозвучный. *Страдания мученика Степана прославляємо, у тимпані доброгласнім піснь йому воспівано.* Чуб. III. 180.

Доброграй, -рая, м. Хорошій музыкантъ.

Доброграйка, -ки, ж. Хорошая музыкантша.

Добродбай, -бая, добродбач, -ча, м. Стяжатель имущества.

Добродієчко, -ка, м. Ум. отъ добродій.

Добродієчка, -ки, ж. Ум. отъ добродійка.

Добродій, -дія, м. 1) Благодаритель. *Писало і нікому, ані своєму добродієві, не показувало.* Хата. 63. Т. Шевченко — наш перший добродій народній. К. (О. 1861. VI. 32). 2) (ударъ (титулъ) Правда, правда, добродію мій любий. К. ЧР. 6. *Кланяюсь, прошу: не остаєте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 113. 3) Господинъ (извѣстное лицо). *Добродій N написав нову повість.* 4) **Шановний добродію! Високоповажний добродію!** Милостивый государь! Правда, 1867, № 10. Лист. П. Куліша. Ум. **Добродієчко.** *А де ж він, добродієчку?* Кв.

Добродійка, -ки, ж. 1) Благодарительница. 2) Сударыня. *"Так ти на тім світі була?" — Була, моя добродійко. — «Що ж ти там бачила?» — Усе бачила, добродійко, що діється з грішними душами.* ЗОЮР. I. 304. 3) Госпожа. *Добродійка N сіми днями виїхала звідси.* 4) **Шановна добродійко! Високоповажна добродійко.** Милостивая государыня! Ум. **Добродієчка.**

Добродійний, -а, -е. Благодарительный.

Добродійство, -ва, с. 1) Благодарѣніе. *Ой виходьте в поле, вельможне жовнірство! Буде вам велика дяка за все добродійство.* К. Досв. 26. 2) Соб. Господа! Милостивые Государи! *Я повинен сказати, любе добродійство земляки, що се остання річ моя.* К. Ваше добродійство. Ваша милость. *Як би то, ваше добродійство, ви нам своїми руками милостиню подали.* ЗОЮР. II. 76.

Добродіяти, -дію, -єш, гл. Благодарствовать.

Доброкваска, -ки, ж. Сортъ кислосладкихъ яблоскъ. Вх. Зн. 15.

Добромовний, -а, -е. Краснорѣчивый.

Добросердий, -а, -е. Благодушный, добросердечный. *І ви ще, одолівши нас, як добрі нас милуєте. О, ви добросерді.* Сніп. 87.

Добросердо, нар. Благодушно, добросердечно.

Добрословне, нар. Миротлюбиво. *Ми ділимося з сестрою без суда добрословне.* Подольск. г.

Добростливий, -а, -е = Добротливий. *Пане милостивий, пане добростливий, пожертвуйте!* Черк. у.

Доброта, -ти, ж. Все хорошее, хорошія свойства, доброкачественность. *Доброта погубила, а чорзна що осталось.* Мил. 13. *Освіти мене, рабу Божу, перед усім миром*

добротою, красою, любощами і милощами. Чуб. І. 93. Въ слѣд. свад. пѣснѣ доброта — добрая нравственность новобрачной, сохранившей до замужества дѣвство. Будем гулять і в середу, а за твою, Парасютко, доброту розійдемося в суботу. Мил. 164.

Добротворець, -рця, м. Благодѣтель.

Добротливий, -а, -е. Добродушный, благодушный.

Добротливість, -вості, ж. Добродушіє. благодушіє.

Добротливо, нар. Добродушно, благодушно.

Добротний, -а, -е. Прочный, плотный, надежный. Чоботи шкапові добротні.

Добротна кожушина. Черном.

Добротність, -ности, ж. Хорошее качество, прочность, плотность, надежность.

Черном. и Прилуц. у.

Добротно, нар. Прочно, плотно, надежно.

Доброхитний, -а, -е. Добровольный.

Доброхить, нар. Добровольно. *Не підеш доброхить — силою поведемо. МВ. І. 73. А він то (Сомко) не таківський, щоб оддав доброхить булаву. К. ЧР. 329.*

Доброчинець, -нця, м. = Добродій 1. *Пів світа сходи, — другого такого доброчинця не надібаєш. Кост. 7. 80.*

Доброчинити, -ню, -ниш, гл. Благодѣтельствовать, благотворить.

Доброчинний, -а, -е. Благодѣльный, благотворительный.

Доброчинність, -ности, ж. Благодѣяніє, благотворительность. *За мою доброчинність така мені дяка. НВолын. у.*

Добряга, -ги, м. Добрый человекъ, добрякъ. *А сі добрі люде найдуть тебе етюде: і на тім світі, добряги, тебе не забудуть. Шевч. 539.*

Добряче, нар. Очень хорошо. *Усе воно було собі добряк, тільки що ж? жінка сього чоловіка вередлива була. Рудч. Ск. ІІ. 174.*

Добрячий, -а, -е. Очень добрый, очень хороший. *Всі царства Божого йому жадають, такий добрячий був чоловік. МВ. Т. 27. Добрячі були люде покійнички. МВ. І. 15. Каміння ще добряче. Добрячий таки ярмарок був. Добрячу таки бійку спинили.*

Добрящий, -а, -е = Доброжий. *Що за добрящі колеса. Левиц. Пов. 195.*

Добуванка, -ки, ж. = Добування. 1) *«А як твоя, сину, добувачка в батька?» — Еге, ляца по потилиці дав. Черном.* 2) *Та не легка й добуванка. Двадцять літ служив-проклинав, а ся п'ятолітня добуванка, так гірша од пекла здається. Черном.*

Добування, -ня, с. 1) Добывание, приобрѣтение. *Піти на добування. Черном.* 2) *Доживаніє, дожитіє до срока.*

Добувати, -ваю, -єш, сов. в. добути, -буду, -деш, гл. 1) Добывать, добыть; доставать, достать, приобрѣтать, приобрѣсти. *От лисичка змерзла, то й побігла в село вогню добувать, щоб витопить. Рудч. Ск. ІІ. 6. Чи у свахи сорочки немає, чи чобіт добуває? Мет. Панували, добували і славу, і волю. Шевч. 48. Буде з нас, — не діти в нас; а діти будуть, то сами добудуть. Ном. № 9898.* 2) Брать, взять (городъ во время войны). *Добувати міста.* 3) Вынимать, вынуть (саблю изъ ноженъ). 4) Доживать, дожить до срока. *Мушу году добути. Г. Барв. 247. Іще тиждень добуду. Бона вже останні години добуває дома. Добувати віку. Доживать.*

Добуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. добутися, -будуся, -дешся, гл. 1) Добываться, добыться, быть добываемымъ, быть добытымъ. *Золото добувається з землі.* 2)

Добираться, добраться, стараться войти, проникнуть. МВ. (О. 1862. III. 56). Злодій добувавсь до хати, до комори, до скрипі. НВолын. у. Щоб вийшов з хати хто небудь, у двері стукав, добувався. Котл. Ен. Похова Миниха хліб і все в стрісі в хлівці, щоб собаки не добулись. Сим. 203. 3) Раздобывать, раздобыть, добывать, добыть. Він бідний чоловік на заробітках добувається. Лебедин. у. Грошей бо нема, не добувся. Кв. З пальця меду не добудешся. Ном. Добувся, як швед під Полтавою. Ном. № 1796.

Добудитися, -жуся, -дишся, гл. Добудиться. Сонливого добудишся, лінивого дошлешся. Ном. № 10842.

Добудча, -чати, с. Незаконнорожденный ребенокъ. Черкас. у.

Добути, -ся. См. Добувати, -ся.

Добутний, -а, -е. Благоприобрѣтенный. **Добутний чоловік.** Незаконный мужъ. Та то не її чоловік, то добутний: вона десь його нагубала, та й живе з ним. Лебедин. у.

Добутна дитина. Незаконнорожденный ребенокъ. Лебед. у.

Добуток, -тку, м. Приобрѣтеніе. **Добутки.** Приплодъ (ягнята, телята). Шух. I. 36.

Добуття, -тя, с. = Добування. Черном.

Довада, -ди, ж. Досада, тоска. Та коли б ти знала, мамо, яка то довада, то ти б мене й оженила, щоб була одрада. Черном.

Довадити, -важу, -диш, гл. 1) Досадить. До того мені доводив, що вже й вадити більш ні в чім. Змієв. у. 2) Приучить. Доводив хлопця до горілки. Харьк.

Довадлиий, довадний, -а, -е. Досадный, тошный.

Довадно, нар. Досадно, тошно. Як усе недоладно, то й жити довадно. Змієв. у.

Доважити. См. Доважувати.

Доважок, -жку, м. Довѣсокъ.

Доважувати, -жую, -єш, сов. в. доважити, -жу, -жиш, гл. Довѣшивать, довѣсить, оканчивать, окончить взвѣшивать. Важили до заходу сонця, та ще й смерком доважували. Черном.

Довалити, -ся. См. Довалювати, -ся.

Довалювати, -люю, -єш, сов. в. довалити, -лю, -лиш, гл. Приваливать, привалить.

Довалюватися, -лишся, -єшся, сов. в. довалитися, -люся, -лишся, гл. 1) Добираться, добраться, дотаскиваться, дотащиться. Коли б же нам до города довалитися, ой час гному отаману поклонитися. Чуб. V. 1011. Як нам до пекла досолитись? Котл. Ен. 2) Набрасываться, наброситься на їду. Ото доваливсь до миски, як свиня до корита. Доваливсь, як віл до браги. Ном. № 12199.

Доварити, -ся. См. Доварювати, -ся.

Доварювати, -рюю, -єш, сов. в. доварити, -рю, -риш, гл. 1) Доваривать, доварить. Доварити борщ треба, а то сирий. 2) Придѣлывать, придѣлать (о кузнечной работѣ). Адже ви знаєте Олексія?» — Якого не? — «Ковалю... що доварив вам кочергу, а оце недавно чаплію зробив. Кв.

Доварюватися, -рююся, -єшся, сов. в. доваритися, -рюся, -ришся, гл. Довариваться, довариться. Довариться сироті в животі. Ном. № 10706.

Довба, -би, об. Рябой. Діжа вже давня була, погана, ряба... її довбою звано. Осн. 1862. VIII. 8.

Довбало, -ла, м. 1) Долбящій что нибудь. Черном. 2) Дятель. Вх. Пч. II. 13.

Довбальна, -ні, ж. Станокъ для выдалбливанія въ ступицѣ дыръ для спицъ. Сумск. у.

Довба́ння, -ня, с. Долбленіє.

Довба́ти, -баю, -єш, гл. 1) Долбить. *Вода і камінь довба.* Ном. № 1097. 2) Ковырять.
Довбати в носі.

Довба́тися, -баюся, -єшся, гл. 1) Ковыряться. 2) Копаться, рыться. *Все в кишені довбавсь.* Кв. I. 9.

Довбач, -ча, м. 1) = **Довбало 1 и 2.** Вх. Пч. II. 13. Шух. I. 23. 2) Человѣкъ, твердящій одно и то же. Черном.

Довбенька, -ки, ж. Ум. отъ **довбня** = **Довбешка.** Довбенькою выбоищикъ прибиваєть намазанную краской форму къ полотну. Гол. Од. 58.

Довбе́ха, -хи, довбешка, -ки, ж. 1) Колотушка. Чуб. III. 13. Вас. 175. *Пристань, пристань до вербунки, будеш їсти з маслом булки; будеш їсти, будеш пити, довбешкою воші бити.* Ном. № 12511. 2) Тупица, тупая голова.

Довбиш, -ша, м. Литаврщикъ. *Серед базару став коло стовпа довбиш та й почав бити в бубни.* К. ЧР. 373.

Довбишка, -ки, ж. Жена литаврщика.

Довбіння, -ня, с. = **Довбання.**

Довбня, -ні, ж. Большой деревянный молотъ. *Носитья, як дурень з довбнею.* Ном. № 2592. *Ідіть по довбню, — нехай іде волів битъ, бо не хочуть води питъ.* Рудч. Ск. I. 47.

Довбняк, -ка, м. Болванъ, глупый, какъ довбня. Черном.

Довбом, нар. Долбля. *Узяв ніж та так довбом і б'є у голову чоловіка.* Волч. у.

Довбти, -бу, -беш, гл. = **Довбати.** *Нужда і камінь довбе.* Ном. № 9770.

Довбтися, -буся, -бешся, гл. = **Довбатися.**

Довбун, -на, м. = **Довбач.**

Довг, -гу, м. Долгъ. *Узяв його дідько за старий довг.* Ном. № 8314. *Голод мутить, а довг крутить.* Ном. № 10654. Ум. **Довжок.** Чуб. V. 1095.

Довгавий, -а, -е = **Довгастий.** Вх. Лем. 411.

Довгаль, -ля, м. 1) Высокій и худой человекъ. Черном. 2) Кузнецкій молотокъ съ острымъ и длиннымъ носомъ.

Довганастий, -а, -е = **Довгастий.**

Довгань, -ня, м. = **Довгаль 1.**

Довганя, -ні, ж. = **Веретільник.** Вх. Пч. II. 16.

Довгастий, -а, -е. Продолговатый. *Довгастий кінь.* НВолын. у. Ум. **Довгастенький.**
Довгастенькі груші. Черк. у.

Довгасто, нар. Продолговато.

Довгела, -ли, довгеля, -лі, об. = **Довгаль 1.** Черном.

Довгелезний, -а, -е = **Довжезний.**

Довгелючий, -а, -е = **Довжелезний.** Харьк. у.

Довгенний, -а, -е. Очень длинный. *Довгенні вуси.* К. С 1883. XI. 500.

Довгий, -а, -е. 1) Длинный. *У вола язик довгий, та говорить не може.* Ном. № 5388. *Чеше довгі коси.* Шевч. 25. 2) Долгий, продолжительный. *Не за довгий час це зробилося.*

НВолын. у. *Дай дні довгі нам жити, щоб тебе хвалити.* Чуб. III. 332. **У віку довгий.**

Долговѣчный. *Да бувай же здоров і у віку довгий не сам собою, з своєю жоною.* Мет. 330.

Довга лоза. Игра мальчиковъ, состоящая въ прыганіи черезъ товарищей. О. 1861.

XI. 35. (Св.). Ив. 66. Скакати в довгої лози. Левиц. **Дівоча довга лозі**. Родъ хороводной
 игры. О. 1861. XI. С. 35. Ум. **Довгенький, довгесенький**. Левиц. Пов. 11.
Довгість, -гости, ж. Долгота, длина.
Довго, нар. 1) Длинно. 2) Долго, продолжительно. *Добро довго пам'ятається, а зло ще
 довше.* Ном. № 4434. Ум. **Довгенько**. *І довгенько ви жили з ним.* МВ. II. 35.
Довгообразий, -а, -е. Длиннолицый. Левиц. КС. 4. *Лице довгообразе.* Мир. ХРВ. 4.
Довговастий, довговатий, -а, -е. Продолговатый. Канев. и Черкас. у. *Ставочок
 довговастий.*
Довговійий, -вія, -віє. Съ длинными рѣсницами.
Довговік, -ка, м. Долговѣчный, многолѣтній. *Дуб-довговік.* Ном. стр. 292, № 59.
Довговічний, довговішний, -а, -е. Долговѣчный, долголѣтній. МВ. II. 174. НВолын.
 у. *Буде довговішний і на війні щасливий.* К. ЧР. 41.
Довговічно, нар. Долговѣчно, долговременно.
Довгововний, -а, -е. Длинношерстный (объ овцахъ).
Довговолосий, -а, -е. Длинноволосый.
Довговусий, -а, -е. Длинноусый. *Обізветься Гуня довговусий.* К. Досв. 110.
Довгов'язий, -а, -е. Длинношей. Харьк. у.
Довгогривець, -вця, м. Конь съ длинной гривой. *На довгогривця сіла і погнала.* Млак.
 105.
Довгогривий, -а, -е. Долгогривый. *Сідлай мені, пан кошовий, коня мого довгогривого.* К.
 Досв. 181.
Довгоклюгий, -а, -е. Съ длиннымъ остріємъ (о копьѣ). *Спис довгоклюгий.* К. Юв. 94.
Довголітній, -я, -є. Долголѣтній. *Будьте щасливі і довголітні.* Черниг. у. *Нехай їй вічне
 царство мені же довголітне панство.* Котл. Ен.
Довголіття, -тя, с. Долголѣтіе, многолѣтіе. *Благословила мене мама на довголіття.*
 Стор. I. 260.
Довгомуд, -да, м. Сказочное существо. По одной сказкѣ — полу-звѣрь, полу-
 челоуѣкъ: *«Довгомуд — це колись такі люде були: чоловік — не чоловік, вовк — не вовк:
 руки у нього були такі, як і в чоловіка, а тіло усе в волоссі, а на голові шапка — хто її зна,
 якої масти.* Чуб. II. 95. *Летить довгомуд.* Чуб. II. 96. По другой сказкѣ: хорь. Мнж. 1.
 Ум. **Довгомудик**.
Довгомудиків, -кова, -ве. Приналежащій **довгомудикові**. *Довгомудикова хатка.*
 Мнж. 1.
Довгомудів, -дова, -ве. Приналежащій **довгомудові**. *Прийшли вони всі до
 довгомудової хати.* Чуб. II. 96.
Довгоніг, -нога, м. Длинноногий. Черном.
Довгоногий, -а, -е. Длинноногий. *Довгоногий як чапля.* Ном. № 8622.
Довгоносий, -а, -е. Длинноносый. *Полетіли мов ті гуси до ирія чайки довгоносі.* Млр. л.
 сб. 64. Ум. **Довгоносенький**. Харьк. г.
Довгоносик, -ка, м. Насѣк. Носатикъ. Закр.
Довгополий, -а, -е. Длиннополюй. *Довгополий сіртук.* Левиц. Пов. 30.
Довгоп'ятий, -а, -е. Длинноногий. *Хотіла мене мати за п'ятого дати, а той п'ятий —
 довюп'ятий.* Гол. III. 473. *Узяв би я ворону, так довго п'ята.* Мет. 469.

Довгота, -ти, ж. Долгота. *Тисяча літ, як дня довгота супротив вічного живота.* Чуб. III. 19.

Довготелесий, -а, -е. Длиннотѣлый. Черном. *Высокій человекъ. Яких я бачив там звірюк, довготелесих та страшних гадюк.* Гліб. 44.

Довготелесість, -сости, ж. Длиннотѣлость. Черном.

Довгоусий, -а, -е = Довговусий. *Старий, довгоусий дідуган.* К. ЧР. 223.

Довгоух, -ха, м. = Заець. Вх. Пч. II. 6.

Довгохвостий, -а, -е. Длиннохвостый.

Довгохвостя, -ті, ж. Длиннохвостое существо. *У гості до довгохвості (= до чортяки).* Ном. № 14106.

Довгочхун, -на, м. Долго чихающий.

Довгошерстий, -а, -е. Длинношерстный.

Довгоший, -шия, -шиє. Длинношей. Васильк. у.

Довгоший, -шия, м. Съ длинной шеей.

Довгошийка, -ки, ж. Съ длинной шеей. *Там така довгошийка! Як у гуски шия.* Васильк. у.

Довезти. См. **Довозити.**

Довеликий, -а, -е. Подростокъ. *Як ми були довеликі, то в нас була земля, а як повиростали, то мати продала.* Переясл. у.

Довендитися, -джуся, -дишся, гл. Домѣшкаться. *Уже ладналась, ладналась іти, та бач до чого довендилась.*

Довередуватися, -дуюся, -єшся, гл. 1) Добиться капризами чего. *Та вона ж не панянка! Нехай вже ті вередують, поки довередуються свого.* Кв. 2) Докапризничаться.

Довернутися, -нуся, -нешся, гл. Поворотиться, повернуться до известной степени. *Не довернешся — б'ють, перевернешся — б'ють.* Ном. № 8050.

Довершити. См. **Довіршувати.**

Довести, -ся. См. **Доводити, -ся.**

Довечерювати, -рюю, -єш, сов. в. довечер'яти, -ряю, -єш, гл. Оканчивать, окончить ужинъ. Аф. 378.

Довж, -жі, м. Встрѣчается въ выраженіи: **У всю довж.** Во всю длину. *На високому чолі морщина у всю довж лягла.* МВ. II. 166.

Довжанка, -ки, ж. 1) Продольная вспашка. 2) Высокій горшокъ, молочный горшокъ, молочникъ. Угор.

Довжезний, довжелезний, довженезний, довженний, -а, -е. Очень длинный. *Довженний цибух.* Левиц. Пов. 150.

Довжикові ягоди = Деречі. *Деречі по конотопській, а по нашому довжикові люди.* Ном. № 14035.

Довжина, -ни, довжиня, -ні, ж. Длина. *Гоней трое довжини.*

Довжиником, нар. Въ длину, вдоль. *Моя десятина йде довжиником відсі.* Лебедин. у.

Довжити, -жу, -жиш, гл. 1) Длеть, удлинять. *Старе, старе, що само й з міста не зведеться, а ще йому Бог віку довжить.* Черном. 2) Довжити. Проходить ралом по нивѣ въ длину ея. Нѣжин. у. НВолын. у. Чуб. VII. 400.

Довжник, -ка, м. 1) Должникъ. Єв. Л. VII. 41. *Довжник весело бере, а смутно віддає.* Ном. № 10623. 2) Раст. *Euphrasia officinalis.* Лв. 98.

Довжок, -жку, м. Ум. отъ довг.

Довива́ти, -ваю, -єш, сов. в. довити, -в'ю, -в'єш, гл. Довивать, довить, окончить вить, свивать. *Ой прошу вас, дружечки, до хати моїй донечці віночок довивати.* Грин. III. 458.

I. Довід, -воду, м. 1) Доказательство, доводъ. *Доводами доведений. Що казати перед громадою, які доводи давати.* Мир. Пов. I. 160. *Тиха Кирилова мова, щира та тепла порада, розсудливі доводи не раз спиняли гіркі батькови скорботи.* Мир. Пов. II. 42. 2) **Довід дати чому.** Управиться, сладить. *Не дав доводу ділові.* Черк. у. *Він готовому доводу не дав, а то щоб придбав ще.* Черк. у.

II. Довід, -ду, м. = Довідки. *Поїхав на довід.* НВолын. у. *Та й пустивсь слідком за нею на розгляд і довід.* Мкр. Н. 11.

Довідати, -ся. См. Довідувати, -ся.

Довідки, -док, ж. мн. Развѣдки. *Піду на довідки, що там вони роблють.* Харьк. г. *Оце саме під чергу на Чорноморію йти. Піду туди на довідки: роздивлюся, розбачусь, як там.* Черк. у. *Прийшов же я на довідки, чи дівчина дома.* Мил. 102.

Довідне. См. Довідно.

Довідний, -а, -е. Доказательный.

Довідно, довідне, нар. Навѣрное. *Довідно ніхто не скаже, що дав йому.* Каменец. у.

Довідувати, -дую, -єш, сов. в. довідати, -даю, -єш, гл. Навѣщать, навѣстити, провѣдывать, провѣдать. *Зайшов гостей довідать.* Шевч.

Довідуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. довідатися, -даюся, -єшся, гл. 1) Узнавать, узнать, разузнавать, разузнать. Рудч. Ск. II. 12. *Ой питається, довідується від батька.* Лукаш. *Піди ти до тієї хати та довідайся, хто там живе.* Чуб. *Тепер же я довідалась, яке мені горе.* *Довідавшись, що довгий час нездужає, рече.* Єв. I. V. 6. 2) — **до чого.**

Навѣдываться, навѣдаться, приходить, придти, узнавать, узнать. Мир. ХРВ. 9. *Тільки ік Спасу там, чи що, довідується до меду, аж йому пчоли наносили ще менше.* ЗОЮР. II. 41. 3) *Навѣдываться, навѣдаться, навѣщать, навѣстити.* *До сусід я не вчащаю і до мене одна Катря частіш довідується.* МВ. *А довідаюсь до Химки — чи жива вона?* Рудч. Ск. I. 57.

Довіжуватися, -жуюся, -єшся, гл. = Довідуватися 1. *Вже я довіжуюся, прочуваю, добродію мій! Якесь хороше та веселе діло моємо.* МВ, (О. 1862. I. 94).

До-віку, нар. Повѣкъ. См. До.

Довікува́ти, -кую, -єш, гл. Дожить. *Не довікуєш ти так віку.* Хата, 165.

Довільний (-ній), -а (-я), -е (-є). 1) Довольный. *Я довільний вашим словом, кохані судці.* НВолын. у. 2) Доступный для пользования каждому. — «*Чи можна з цієї криниці коня напоїти?*» — *Чому ж, не можна: вода довільня.* Харьк. 3) Имѣющийся въ достаточномъ количествѣ. *Довільні дрова у нас.* Харьк. у. 4) Произвольный.

Довільно, нар. 1) Всѣмъ доступно для пользования. 2) Въ достаточномъ количествѣ. *Тут таки й на землю довільніш, та й хлопцям буде кращій заробіток.* КС. 1885. VI. 345. 3) Произвольно. *Він поводитьсь собі довільно, — як заманеться йому.* Бердич. у.

Довінча́ти, -чаю, -єш, гл. Довѣнчать.

Довірити. См. Довіряти.

Довіритися, -рюся, -ришся, гл. Навѣрное узнать. *Так от батько вже довіривсь, хоч люде й кажуть, що нема.* Грин. I. 32.

Довіршовувати, -вую, -еш, сов. в. довіршувати, -шую, -еш, гл. Дописувать, дописать стихи, дописать стихами.

Довіршування, -ня, с. Выведете верха (стога, крыши и пр.).

Довіршувати, -шую, -еш, сов. в. довершити, -шу, -шиш, гл. Заканчивать, закончить верхъ (стога, крыши). *Довіршують уже стіжок.* Черн. у.

Довірянний, -а, -е. Дознанный, испытанный, несомнѣнный. *Що є відьми — се довіряна річ.* НВолын. у.

Довіряння, -ня, с. Довѣріє.

Довіряти, -ряю, -еш, сов. в. довірити, -рю, -риш, гл. 1) Довѣрять, довѣрять. К. Псал. 178. *І батькові не довіряв.* Котл. Ен. 2) Испытывать, испытать. *Я довірив попа, який він.* НВолын. у.

Довірятися, -ряюся, -ешся, сов. в. довіритися, -рюся, -ришся, гл. Довѣряться, довѣряться. *І той, хто хліб мій їв, кому я довірявся, приятель щирий мій підняв п'яту на мене.* К. Псал. 100.

Довічний, -а, -е. Вѣчный, которому конца не будетъ. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450. *Засни, серце, довічним сном!* К. Досв. 50. *Довішня отрута.* Мет. 89.

Довічно, нар. = Доочне.

Довіяти, -вію, -еш, гл. 1) О вѣтрѣ: достигнуть, долетѣть. *Туди вітер не довіє і сонечко не догріє.* Мил. 182. 2) Окончить вѣять. *Коли б Біг поміг довіяти сьогодні ячмінь.* Харьк. у.

Довкола, нар. Вокругъ. *Обступили ковані коні довкола.* О. 1862. IV. 31.

Довмитися, доумитися, -млюся, -мишся, гл. Додуматься, сообразить, смекнуть. *Коли б було не довмився, що робить, то тяжкее б лихо сталося.* Лебедин. у. *Він довмився, що посіяти.* Черк. у. *Добре ви собі довмилися.* НВолын. у.

Доводець, -дця, м. Доказатель.

Доводження, -ня, с. Доказательство, доказываніє. Каменец. у.

Доводити, -джу, -диш, сов. в. довести, -веду, -деш, гл. 1) Доводить, довести. *От як раз дід довів гайдамаку до тиеї хати.* Рудч. Ск. II. 149. 2) Допускати, допустить, доводить, довести. *Нехай Господь скарає того, хто довів до того.* Ном. № 4109. *Бог його зна, до чого мене Бог доведе.* ЗОЮР. I. 11. *А чи довго матір та ще й доору довести до того, що повірить усьому, що їй стануть розказувати.* Кв. Не довести. Не допустить, не привести. *Не доведи мене до сього, Господи!* К. ЧР. 267. 3) Только несов. в. Предводительствовать. *Швачка їми доводив.* ЗОЮР. I. 135. 4) Доказывать, доказать. *Галілей став доводити, що Коперник не дурень і не еретик.* Ком. I. 56. *А я йому довожу, що все одно.* МВ. *Прокіп мене розважає, доводить мені, що се лихо дочасне.* МВ. (О. 1862. III. 76). 5) **Довести до згуби.** Погубить, довести до гибели. *Одарка заплакала слізьми та й почала розказувати все: як її замикали на ніч саму у горницю, як страхали і били, як до згуби довели.* МВ. I. 72. 6) — **до краю, д. краю.** Окончить, довести до конца. *Доведу уже до краю, доведу, — спочину.* Шевч. 206. *Треба краю доводити.* Шевч. 1) — **до пуття.** а) Сдѣлать какъ слѣдуетъ. б) = **Доводити до розуму.** *Не довів тебе до пуття.* Св. Л. 99. 8) **Доводити до розуму.** Воспитывать. *Батько щоб навчав та до розуму доводив.* Кв. *Не той тато, що сплотив, а той, що до розуму довів.* Ном. № 7236. 9) **Довести свого.** Поставить на своемъ. *Жене б він такеньки не обійшов: я б йому довела свого, побачив би він.* МВ. 11. 80. 10) — **сорома.** Надѣлать сраму, пристыдить. *Се чужа сторона доведе сорома.* Мет. 196.

Доводитися, -джуся, -дишся, сов. в. **довестися, -дуся, -дешся**, гл. 1) Приходиться, придтися, случаться, случиться, випадати на долю (безлично). *На довгим віку усього доведеться.* Ном. № 9893. *Не довелось свині на небо дивиться.* Ном. № 5329. *Так нам довелось.* НВолын. у. *Чує, чує материне серце, яка доля доні доведеться.* К. Досв. 121. *Чаруй, чаруй, дівчинонько, коли довелось, — уже твоє біле личко з моїм понялося.* Мет. 12. *Доведеться ледачому всю правду сказати.* Чуб. V. 28. 2) Слѣдовать (къ полученію). *Заплатив два рублі, а ще доводиться йому шість.* 3) Доставаться, достаться. *А їй довелась запаска гарна. Сама, дівко, не вгадала, кому доведешся.* Грин. III. 212. Чуб. I. 246. 4) Приходиться, придтися, стоить. *Бідна козацька голово! Оттак то завжди доводиться нам та честь та слава! Збоку дивляться люде, дивуються, що блищить, сияє, а в серце ніхто не загляне.* К. ЧР. 312. 5) Только несов. в. Приходиться (какимъ либо родственникомъ). *А Сомко.... доводиться Юрасеві дядьком.* К. ЧР. 28.

Доводливий, -а, -е. Доказательный, убѣдительный.

Доводливість, -вості, ж. Доказательность, убѣдительность. Черном.

Доводливо, нар. Доказательно, убѣдительно. *Та вже так доводливо викладає.* Черном.

Доводний, -а, -е = Довідний.

Доводник, -ка, м. Доносчикъ; доказатель. См. **Доводець.**

Довозити, -вожу, -зиш, сов. в. **довезти, -зу, -зеш**, гл. Довозить. *Найнявся мужик довести двох жидів у містечко на ярмарок.* Рудч. Ск. II. 193.

Доволити, -лю, -лиш, гл. Довольствовать, содержать въ довольствѣ.

Доволі, нар. Довольно, достаточно. *Доволі буде з тебе й карбованця.* НВолын. у. *І вовк на волі та й вие доволі.* Ном. № 1328. *На волі — плачу доволі.* Ном. № 1332. *А дідизни було доволі, — вічний покой предкам і дідам.* 1С ЧР. I. 65. У Мирн. употреблено какъ сущ. въ значеніи: довольство. Мир. ХРВ. 331. *Замолоду натерпівся всього, — поживи хоч зо мною в доволі.* Мир. ХРВ. 347.

Доволікати, -каю, -єш, сов. в. **доволокти, -чу, -чеш**, гл. Доволакивать, доволочь, дотаскивать, дотащитъ. *Ледве ноги доволік.* Шевч. 532. *Насилу доволік шкуру до криниці.* Рудч. Ск. II. 189.

Доволочити. См. **Доволочувати.**

Доволочитися, -чуся, -чишся, гл. Дошляться. *Було собі дві волоцюги і доволочились до того, що вже їсти нічого.* ЗОЮР. 11. 96.

Доволочувати, -чую, -єш, сов. в. **доволочити, -чу, -чиш**, гл. Оканчивать, окончить бороновать послѣ посѣва. *Моли б, Господи, до дощу доволочити.* Харьк. у.

Довольний, -а, -е. Удовлетворенный. *А що ви, свати, довольні? — Ні, не довольні.* Мет. 190.

Довольніти, -ню́, -ниш, гл. Удовольствовать пищей и питьемъ. *Спасибі, довольнив нас кум.* Черк. у.

Довольнітися, -нюся, -нишся, гл. Удовлетворяются вообще, а также въ частности нищей и питьемъ. *Та вже ми й довольнилися у свата.* Черк. у. *І тим сердега доволнивсь (що бачив), як Чорне бовваніло море.* Мкр. Г. 11. *Ти часто їв у нас і пив, татусь у тебе доволнився.* Мкр. Г. 33.

Довольність, -ности, ж. Довольствіе, довольство, удовлетворенность. *Чого ж, чого, Домашенько, од пана втікаєш? Чи ти собі довольности ніякої не маєш?* Грин. III. 615.

Доволяти, -ляю, -єш, гл. = **Доволити.**

Довомина, -ни, ж. = **Домовина.** Зроби.... довомину, а я піду до попа, щоб прийшов завтра поховати. Чуб. 11. 541.

Довоюватися, -воююся, -єшся, гл. Довоеваться. Вони воювали, та й довоювались, що ляхам та недоляшкам в неволю достались. К. Досв. 11.

Довшати, -шаю, -єш, гл. Удлиняться, становиться длиннѣ. Великі світлиці (здавалось у сні) ширшали, довшали. Левиц. Пов. 539.

Довше, нар. 1) Длиннѣ. 2) Дольше. Скрипуче колесо довше ходить. Ном. № 8157. Ум. **Довшенько.** Я б і довшенько посиділа, так мати лаятимуть. Васильк. у.

Довший, -а, -е. Ср. ст. отъ довгий. Хороша (пісня), коли б трохи довша. Ном. № 13854. Ум. **Довшенький.**

Дов'язати. См. **Дов'язувати.**

Дов'язувати, -зую, -єш, сов. в. дов'язати, -жу, -жеш, гл. Оканчивать, окончить связывать. Ми дов'язували сьогодні пшеницю. — А ми свою ще вчора дов'язали. Змієв. у.

Догавкатися, -каюся, -єшся, гл. Долаяться.

Догад, -ду, м. Догадка. Аби погад, то вийде й догад. Посл. **Не в догад.** Невдомекъ. І не в догад йому, що святий отець думав, мабуть, заробити собі яку сотнягу. К. ЧР. 26. **На догад знати.** Догадываться. Ще соколенько не долітає, а батенько на догад знає. Мет. 150. **На догад казати.** Говорить намеками. **На догад давати.** Намекать. Дає тому на догад. Мнж. 109.

Догадати, -даю, -єш, гл. Догадаться. А Мішка Самійло чогось догадав, за бідного невольника ланцюгами втрое себе приняв, полуночної години дожидав. Дума.

Догадатися. См. **Догадуватися.**

Догаджати, -джаю, -єш, гл. Угождать. Подольск. г.

Догадка, -ки, ж. Догадка. Треба якось одвернути оці його догадки. Рудч. Ск. І. 133. Ум. **Догадочка.** МВ. 11. 99. См. **Догад.**

Догадливий, -а, -е. Догадливый, смѣтливый. Тоді ляхи, мостивії пани, догидливі бували, усі по лісах, по кущах повтікали. ЗОЮР. Оттоді то вдова недогадлива бувала, ще у другого козака правди питала. Мет. 423.

Догадочка, -ки, ж. Ум. отъ догадка.

Догадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. догадатися, -даюся, -єшся, гл. 1)

Додумываться, додуматься, домыслиться. Вкупі працювали, брат із братом брався; що одна в нас мати, ти не догадався. К. Досв. 137. На злеє не учи нікого, — і сам догадається. Ном. № 2873. 2) Догадываться, догадаться, смекать, смекнуть, соображать, сообразить. Мела хату, мела сіни, да й засміялася, вийшла мати води брати, да й догадалася. Мет. 72. Ой вийду я та гукну я, а ти догадайся: як зачуєш мій голосок, хутишій потішайся. Чуб. III. 148.

Догаїти, -гаю, -єш, гл. = **Догаяти.** Сами себе до ночі догаїте. Грин. III. 432.

Догаїтися, -гаюся, -єшся, гл. = **Догаятися.**

I. Доган, -ну, м. = **Догана.** К. Псал. 106.

II. Доган, -ну, м. = **Дуган.** Желех. Ум. **Доганець.** Желех.

Догана, -ни, ж. 1) Порицаніє, хула; упрекъ. **Догана** мудрого більше стоїть, як похвала дурного. Ном. № 5686. 2) Недостатокъ, порокъ. А що мені за догана, що я руда та погана — за те мій батько багач. Чуб. V. 1139. **Догану дати.** Осудить, охудить, упрекнутъ, найти недостатокъ. Козаченько за дівчину та три копи дав та щоб її ніхто не займав,

ніхто не займав, за ручку не взяв, перстеня не зняв і догани не дав. Мет. 317. Що Лукенька у батенька дитина була, усім вона парубочкам догану дала. Чуб. V. 1157. Свита добра, ніхто догани не дасть. Борз. у. Ум. **Доганка, доганонька, доганочка.** Любить тебе отець, любить тебе мати, тільки тобі доганочки, що ти небагатий. Чуб. V. 118. Тільки тобі доганочки, що ти не чорноброва. Чуб.

Доганець, -нця, м. Ум. оть П. Доган.

Доганка, доганонька, доганочка, -ки, ж. Ум. оть догана.

I. Доганяти, -няю, -єш, сов. в. догнати, дожену, -неш, гл. 1) Догонять, догнать, нагонять, нагнать. *Запрягайте коні в шори, коні вороний; доганяйте літа мої, літа молодії.* Мет. 106. *Швидко іди ти, — доженеш лихо; іди тихо, — тебе дожене лихо.* Ном. № 8048. 2) Догонять, догнать, пригонять, пригнать. *Та як догнав до Смілянської греблі, вони й вскочили у Смілу.* ЗОЮР. I. 135. 3) Въ какой либо работъ, сопряженной съ прохожденіемъ пространства (напр. косьба): доходить, дойти до конца. *Батько не догнав постаті, занедужав.* Г. Барв. 232.

II. Доганяти, -няю, -єш, гл. Укорять, находить недостатки, порицать. *Горнець котлові доганяє, а обое смільні.* Ном. № 8006.

Догарикатися, -каюся, -єшся, гл. = Догарюкатися. *Ніяк не догарикаєшся, щоб прибив заціпку до дверей.* Богод. у.

Догарцюватися, -цююся, -єшся, гл. Допрыгаться, доскакаться. *А що, догарцювався, що й ногу вибив!* Харьк. у.

Догарювати, -рюю, -єш, гл. Догорать. *Одно перегарує, а друге не догарує.* НВолын. у.

Догарюкатися, -каюся, -єшся, гл. Добиться чего частымъ напоминаніемъ.

I. Догаряти = Догоряти.

II. Догаряти и догоряти, -рюю, -єш, гл. 1) Интересовать, сильно занимать, затрогивать. *Дівка засватана, то її не догаряють вечерниці.* Звягел. у. *Більш нікому не догоря, як тобі, родичеві.* Новомир. 2) Допекать, донимать. *Його нічого не догаряє, то що йому.* НВолын. у. *Жінка йому групо догаряє за свою худобу.* Волын. г.

Догаяти, -гаю, -єш, гл. — кого. Задержать до извѣстнаго времени. *До вечора мене догаяв і таки не віддав грошей.* Харьк. г.

Догаятися, -гаюся, -єшся, гл. Замедлить до извѣстнаго времени. *Догаявся, що вже й ніч.* Харьк. г.

Догинання, -ня, с. Догибание.

Догинати, -наю, -єш, сов. в. догнути, -ну, -неш, гл. Догибать, догнуть.

Догідний, -а, -е. Пригодный, годный. *Таке догідне, що тільки на смітник повикидять.* Ном. № 6548.

Догін, -гону, м. Погоня. *Що сили в їх стало, побігли в догін.* Сніп. 161.

Догладжувати, -джую, -єш, сов. в. догладити, -джу, -диш, гл. Доглаживать, догладить.

Догледати, догледіти = Доглядати, доглядіти. Стор. I. 258. *Вона і зробить усе і догледить усього.* МВ. II. 19. *Або ти не мав часу догледіти?* НВолын. у.

Догледатися, догледітися = Доглядатися, доглядітися.

Доглупатися, -паюся, -єшся, гл. Съ трудомъ сообразить, понять что либо.

Догляд, -ду, м. Присмотръ, надзоръ; попечение, уходъ. Чуб. I. 271. Левиц. Пов. 119.

Доглядання, -ня, с. Присматривание. Ум. **Догляданнячко.** Грин. III. 279.

Доглядати, -даю, -єш, сов. в. доглядіти, -джу, -диш и доглянути, -ну, -неш, гл.

Присматривать, присмотрѣть; надзирать, стеречь; заботиться, позаботиться о чемь.

Будеш ти в мене хату помішати, малих діток доглядати. Мет. 346. *Господи моєї доглядає Елизар із Дамаска.* К. Св. П. I. кн. М. XV. 2. *Нащо вас кохав я, нащо доглядав?*

Шевч. 3. І я цілу ніч не спала та його доглядала, та й не доглянула: побіг мов божевільний.

Рудч. Ск. II. 152. Дітки дрібненькі, — треба його доглядіти. Хата. 102. *Де оком не доглянеш, там калиткою доплатиш.* Ном. № 9969. **Доглядати душі, доглядати смерти.** Присматривать за умираючимь и совершать все въ этомь случаѣ необходимое. *Ой я буду, брате, в степену помірати, та нікому буде, брате, смерти доглядати.* Мет. 447. *Занедужав чумаченько, задумав умерти, та нікому чумакові доглядати смерти.* Мет. 458. *Ой не дай же, Боже, в поході умерти, там нікому доглянути жовнірської смерти.* Чуб. V. 1006.

Доглядатися, -даюся, -єшся, сов. в. доглядітися, -джуся, -дишся, гл.

Присматриваться, присмотрѣться, досматриваться, досмотрѣться. *Як до дна доглядатся, так за Дунай убіратся.* Ном.

Доглядач, -ча, м. Надзиратель, надсмотрщикъ.

Доглядачка, -ки, ж. Надзирательница, надсмотрщица. *Левиц. Пов. 123, 254. От чортова доглядачка! Таки й вздріла.* Кв.

Доглядіти. См. **Доглядати.**

Доглядник, -ка, м. = Доглядач. *Доглядник древньої будівлі.* К. ПС. 16.

Доглянути. См. **Доглядати.**

Догмат, -ту, м. *Догматъ. І нам сліпим передали свої догмати.* Шевч.

Догнати. См. **Доганяти.**

Догнивати, -ваю, -єш, сов. в. догнити, -нию, -єш, гл. *Догнивать, догнить. Над ним і хрест зогнувшись стоїть, догниває.* Млр. л. сб. 96.

Договір, -вору, м. 1) *Договоръ, условіе. Напишемо листи, вічні договори, гострими шаблями.* К. Досв. 153. 2) *Попрекъ. Я ж тобі сказала при твоєму роду, щоб не було послі мені договору, бо в мене худоби не буде, візьмуть мене, серце, й так люде.* Мет. 47.

Договірний, -а, -е. *Заключающійся въ договорѣ, причитающійся по договору.*

Договорити, -ся. См. **Договорювати, -ся.**

Договорювати, -рюю, -єш, сов. в. договорити, -рю, -риш, гл. *Договаривать, договорить, оканчивать, окончить рѣчь. Ще він не договорив слова.* К. Іов. 4.

Договорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. договоритися, -рюся, -ришся, гл.

Договариваться, договориться. Хто мовчить, той двох навчить, а хто говорить, той договориться. Ном. № 5954. *Договорились до синього пороху.* Ном. № 13092.

Догода, -ди, ж. 1) *Угодливость, угождєніе. Вона все сподівалась, що своєю покірністю, своєю догодю чоловікові і його гостям вона верне його любов.* *Левиц. I. 501.* 2) *Удобство, довольство.* Рк. *Левиц.*

Догоджати (догожати), -джаю (-жаю), -джаєш (-жаєш), сов. в. догодити, -джу (-жу), -диш, гл. *Угождать, угодить. Вернулось бурлацтво шляхті догожати.* К. Досв. 25; *Господь не може людім догодити: то дощу просять, то кажуть — багато вже.* *Каменец. у.*

Догодити. См. **Догоджати.**

Догодитися, -жуся, -дишся, гл. Доугождать. *Не день, не два, як панові, Микиті годила. Догодилась титарівна до самого краю.* Шевч. 570.

Догодлиий, -а, -е. Угодливый, услужливый.

Догодне, нар. Удовлетворительно, какъ слѣдуетъ; удобно. *Вона нічого не вміє, а ні плаття вигладить, а ні вслужити догодне.* МВ. I. 25.

Догодний, -а, -е = Догідний.

Догодовувати, -вую, -еш, сов. в. **догодувати, -дую, -еш**, гл. 1) Докармливать, докормить. *Догодуй бжолу до Івана (19 апр.), то вона наряде тебе як пана.* Ном. № 432.

2) Довоспитывать, довоспитать. *А мене пан взяв догодувати. Я виросла, викохалась у білих палатах.* Шевч. 356.

Догожання, -ня, с. Утожденіє.

Догожати = Догоджати.

Догождати, -даю, -еш, гл. = **Догоджати.** *Догождає, як чирякові на роті.* Ном.

Догоїти, -гою, -їш, гл. Долѣчить, заживить рану, нарывъ и т. п.

I. Догонити, -ню, -ниш, гл. = **I Доганяти.** 1) *Ой ти зоре та вечірняя, чом нерано зіходила, чом місяця не догонила?* Лавр. 2. *Вже погоня її догонила.* Млр. л. сб. 283. 2) *От став той хлопець гнать позу. Тільки що став до воріт догонити, а вже стоїть той дід на воротях.* Рудч. Ск. I. 43.

II. Догонити, -ню, -ниш, гл. = **II. Доганяти.** *Ніхто нічим тобі не дожене. Як узяв мені догонить.* Черк. у. *Він кожному догонить.* Каменец. у. *Він не повинен догонити.*

Каменец. у.

Догонь, -ні, ж. = **Догін.** *Змій як прокинеться, як пішов у догонь; нагнав, одняв.* Рудч. Ск. I. 86.

Догоня, -ні, ж. = **Догонь.** Рудч. Ск. I. 88.

Догори, нар. Вверхъ. *Як летіла ворона догори, то й крякала; а як на діл, то й крила опустила.* Ном. № 1462. *Колос повний до землі гнеться, а пустий, догори стирчить.*

Ном. № 2472. **Догори ногами.** Вверхъ ногами. Ном., стр. 63. **Догори черева.**

Навзничъ. Крутнувсь догори черева. Ном. № 1833. **Лягти догори черева.** *Лечь на спину. Підеш собі у сад, ляжеш долі догори черева під грушею.* Греб. 402.

Догорілий, -а, -е. Догорѣвший.

Догоріти. См. **Догоряти.**

Догорювати, -рюю, -еш, гл. *Дожить съ горемъ пополамъ. І коли вже я свого віку гірко догорюю?* Славяносерб. у.

I. Догоря́ти, -ряю, -еш, сов. в. **догоріти, -рю, -риш**, гл. *Догорать, догорѣть.* Децо. 60. *Сосонка горить, дівчина говорить; сосна догоряє, дівчина вмірає.* Чуб. V. 394.

II. Догоряти. См. **Догаряти.**

Дограбки, -ків, мн. Конецъ сгребанія, уборки сѣна. Вх. Лем. 410.

Догравати, -граю, -еш, сов. в. **дограти, -граю, -еш**, гл. *Доигрывать, доиграть.* *Дід до вечора дограв, а увечері став іти додому.* Грин. II. 59.

Дограватися, -граюся, -ешся, сов. в. **догратися, -граюся, -ешся**, гл. *Доигрываются, доиграться.*

Догребти, -ся. См. **Догрібати, -ся.**

Догріба́ти, -баю, -еш, сов. в. **догребти, -бу, -беш**, гл. *Догребать, догребть.*

Догріба́тися, -баюся, -ешся, сов. в. **догребтисся, -буся, -бешся**, гл. Догребатьсся, догрестьсся.

Догріва́ти, -ваю, -еш, сов. в. **догріти, -грію, -еш**, гл. Достигать, достигнуть своїмъ тепломъ. *Та татонька (труна) без дверей і без віконць: туди вітер не довіє і сонечко не догріє.* Мил. 182.

Догріма́тися, -маюся, -ешся, гл. Докричатъся на кого нібудь. *Догрімаєшся ти, що й я на тебе грімну.*

Догріти. См. **Догрівати.**

Догромаджувати, -джую, -еш, сов. в. **догромадити, -джу, -диш**, гл. Оканчивать, окончить сгребать (сѣно).

Догромаджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. **догромадитися, -джуся, -дишся**, гл. Сгребать, догрести до чого либо.

Догряка́тися, -каюся, -ешся, гл. Достучатьсся, а въ переносномъ смыслѣ: добитъсся, достичь, добыть. *Де ж то він догрякався? Бач, прохав, і таки здобувся.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Догукатися, -каюся, -ешся, гл. Дозва́тсся, докричатъсся. *А ні достукаєшся, а ні догукаєшся.* Київ. *Насилу догукався хлопця.* Васильк. у.

Догулювати, -люю, -еш, сов. в. **догуля́ти, -ляю, -еш**, гл. Догуливать, догулять. *Що у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти.* Грин. III. 122.

Догулюватися, -лююся, -ешся, сов. в. **догуля́тися, -ляюся, -ешся**, гл. Догуливаться, догуляться. *Вже козачка в корчмі догулялась, що шинкарка в потилицю виганяла. Догуляються так до четверга.* Грин. III. 453.

Догуляти, -ся. См. **Догулювати, -ся.**

Догуркатися. См. **Догуркуватися.**

Догуркоті́тися, -чуся, -тишся, гл. = **Догуркатися.**

Догуркуватися, -куюся, -ешся, сов. в. **догуркатися, -каюся, -ешся**, гл.

Достукиваться, достучаться. *Їде милий на коні, під вікно він під'їжжає та й достукується, та й догуркується.* Лавр. 26.

Дога, -ги, ж. = **Клепка** (въ деревянной посудѣ). Шух. I. 249.

Догедзгати́ся, -гаюся, -ешся, гл. Докапризничатьсся.

Доглеба́ти, -баю, -еш, гл. Доплестись, дотащиться. *Осе нам треба ше якомь доглебати додому, ше верстив буде з п'ять.* Брацл. у.

Додава́ння, -ня, с. Прибавленіє.

Додавати, додаю, -еш, сов. в. **додати, -дам, -даси**, гл. Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить; придавать, придать. *До цього кожуха він мені додає п'ять карбованців. Сей мені хміль не буде заважати, а буде моему серцю смілости додавати.* Макс. (1849) 85. **Додавати ради.** Совѣтоватьсся. *Стали ради додавати, відкіль Варни доставати.* Гол. I. 3. — **решту.** Доконать. *Піп йому додав регату: аж у Сібір завдано.* Лебедин. у. — **рук.** Употребить усилиє, приложить стараніє. *Додай рук, то вимиеш до-діла.* Полт. у. — **словами.** Донимать рѣчами. *Нажене Немерівну, то й не б'є, та все її словечками додає: чи ти в мене служаночки не маєш?* Чуб. V. 894.

Додаватися, -даюся, -ешся, сов. в. **додатися, -дамся, -дасися**, гл. Прибавиться, приложиться. *Лучше шукайте царства Божого, а се все додасться вам.* Єв. Лк. XII. 30.

Додавитися, -влюся, -вишся, гл. Давя, дійти до кого, чого. Вь сказкѣ. *Кит давай зараз миші давити, давай давити, та додививсь до самого їхнього (мишачого) царя.* Мнж. 56.

Додатковий, -а, -е. Прибавочный.

Додаток, -тку, м. Прибавленіє, добавленіє, прибавка. *Нум міняться на коні! Кілько додатку хочете?* Каменец. у. В додаток. Вь додачу; кь тому же, при томь. *Удався він високий, здоровий та ще в додаток був великий характерник.* Стор. I. 97. Ум.

Додаточок. *І курочку дарую, а півничка в додаточку — люби мене, мій батечку.* Млр. л. сб. 345.

Додбати, -баю, -єш, гл. Дополнить. *Ніхто його не додбає, а ні розруйнує.* Шевч.

Додержати, -ся. См. **Додержувати, -ся.**

Додержування, -ня, с. Соблюденіє.

Додержувати, -жую, -єш, сов. в. додержати, -жу, -жиш, гл. 1) Додерживать, додержать, придерживать, придержать. *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене додержала з вечора до світа.* Мет. 45. 2) Соблюдать, соблюсти. *Фарісеї і всі жиди, поки по локіть не помиють рук, не їдять, додержуючи переказу старших.* Єв. Мр. VII. 3. 3) Придерживаться, придержаться. *Додержуй корчми!* (Иронія). Ном. № 11666. 4) **Додержати слова.** Сдержать слово. *Додержав таки Кирило Тур свого слова, що все хваливсь тою чорною горою.* К. ЧР. 417. *Постіль буде шовкова, додержить ляшок слова.* Мет. 9. 5) **Додержувати вірности.** Оставаться вѣрнымъ. *Додержав їй вірности 24 роки.* К. МХ. 5. 6) **Додержувати варти.** Сторожить, быть на часахъ, держать сторожу. *Бенькетує шляхта, краючи в карти, а козаки лейстровики додержують варти.* К. Досв. 10.

Додержуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. додержатися, -жуся, -жишся, гл. 1) Сохраняться, сохраниться. *Додержалося до нашого часу воно.* 2) Соблюдаються, соблюстися.

Додзвонітися, -нюся, -нишся, гл. Дозвониться.

Додзьобати. См. **Додзьобувати.**

Додзьобувати, -бую, -єш, сов. в. додзьобати, -баю, -єш, гл. Доклевывать, доклевать. *Грушку додзьобав.* К. Дз. 140.

Додибати. См. **Додибувати.**

Додибатися, -баюся, -єшся, гл. Ходить (о старикѣ), пока случится бѣда.

Додибувати, -бую, -єш, сов. в. додибати, -баю, -єш, гл. Доходить, дійти сь трудомъ. *А я ледве додибала до вашої хати.* Шевч. 112.

Додивлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. додивитися, -влюся, -вишся, гл. 1)

Присматриваться, присмотрѣться. *А дячки додивляються, читать книги помиляються.* Чуб. V. 1166. 2) Досматриваться, досмотрѣться, замѣчать, замѣтить. *Ольга додивилась, що на тому молодому лиці не видко було й сліду сміху.* Левиц. Пов. 137.

Додівчити, -чу, -чиш, гл. Сохранить дѣвственность, пробыть дѣвушкой до самого выхода замужъ. Вх. Лем. 410.

Додільна сорочка. Рубаха цѣльная изъ односортнаго полотна безъ підточки. Чуб. VII. 426.

Додлятися, -дляюся, -єшся, гл. Домедлить, домѣшкаться. *Додлялись таки, поки дощ пішов.* Черниг. у.

Додмухатися, -хаюся, -ешся, гл. Дуть до чого нібудь, до якого нібудь случая.

Додмухнути, -хну, -неш, гл. Додуть до чого-либо.

Додолу. Єв. I. VIII. 6. См. **Діл.** Ум. **Додолку, додолоньку, додолочку.** Чуб. Т. 364.

Додомку, додомоньку, додомочку, нар. Ум. **отъ додому.**

Додому, нар. Домой. *Іде додому мій миленький.* Мет. *Прихожу я додому, — нема мого пана.* Чуб. V. 1. *Уже сонце на лану, я додому полену.* Чуб. III. 248. Ум. **Додомку,**

додомоньку, додомочку. *Вернись, сину, додолоньку, змию тобі головоньку!* Бал. 30.

Кличе мати сина з коршми додомочку. Чуб. V. 33. *Вони напасуться, водиці нап'ються і додомку притрясуться.* Мил. 41.

Додрібушитися, -шуся, -шишся, гл. Дѣлать быстро слѣдующія одно за другимъ движенія до якого либо времени, случая. *Взяв москаль цїпа і почав швидко-швидко ним дрібушити.... Добрібушився москаль, що батьків бич та зачепив москалевого.* Грин. II. 207.

Додружбити, -блю, -биш, гл. Пробыть дружбою (см. **Дружба** во 2-мъ знач.) до якого либо случая. *І ти дружбо, і я дружбо, оба сьмо сі дружби, ой вже ми ся додружили вояцької служби.* Гол. II. 803.

Додумати, -ся. См. **Додумувати, -ся.**

Додумувати, -мую, -еш, сов. в. додумати, -маю, -еш, гл. 1) Окончить думать. *Ще й не додумала Христя своїх думок.* Мир. Пов. I. 158б. 2) Придумывать, придумать. *Пішов... додумать, як би то скувать кайдани на римлян.* Шевч. 642.

Додумуватися, -муюся, -ешся, сов. в. додуматися, -маюся, -ешся, гл.

Додумуватися, додуматися. *Думаю, не додумаюсь.* Г. Барв. 390.

Дожартуватися, -туюся, -ешся, гл. Дошутитися. *От ви й дожартувалися з своєю унією.* Хата. 154.

Дожати, -ся. См. **Дожинати, -ся.**

Дождати, -жду, -деш, гл. = Діждати. *Ой як дождеш до осені, буду я твоя.* Чуб.

Дождатися, -ждуся, -дешся, гл. = Діждатися. *Ждав, ждав змії, та й не дождався.* Рудч. Ск.

Дожеврїти, -рію, -еш, гл. Дотлѣть, догорѣть безъ пламени.

Доживати, -ваю, -еш, сов. в. дожити, -живу, -веш, гл. 1) Доживать, дожить. *Бог його зна, як мені й віку доживати.* ЗОЮР. I. 9. 2) Доживать, дожить до чого, дожdatься. *Може доживу я, що на Україні людську воленьку побачу.* К. Досв. 168.

Доживатися, -ваюся, -ешся, сов. в. дожитися, -живуся, -вешся, гл. Доживатися, дожитися. *Бачимо, бачимо, вразький сину, — дармо, що ти гетьман, — до чого ми в тебе дожилися.* К. ЧР. 375.

Дождидання, -ня, с. Ожиданіе. *Бранці у їх весіллячко, кінець дождидання.* Млр. л. сб. 145. *Помертвіють люде від страху та дождидання.* Єв. Л. XXI. 26.

Дождидати, -даю, -еш, сов. в. ді(о)ждати, -жду, -деш, гл. Дождидать, дожdatься, ожидать, подждидать. *Добре роби, доброго й кінця дождидай.* Ном. № 7178. *Ой я тебе, козаченьку, що-дня дождидаю.* Мет. 7. *Щоб ти не діждав сонечка праведного побачити!* Ном. № 3770. *Не діждуть вони сього, невірні душі!* К. ЧР.

Дождидатися, -даюся, -ешся, сов. в. ді(о)ждатися, -ждуся, -дешся, гл. Дождидатися, дожdatься, ожидать. *Дождидайся ж мене, серденьтко моє, гей, та до себе в гості.* Мет. 23.

Ой діждуся я вечорини, та й піду я до дівчини. Лавр. 144. Коли б Марка діждатися! Шевч. 112.

Дожин, -ну, м. Конець жатвы.

Дожина́ння, -ня, с. Дожинаніє.

Дожина́ти, -наю, -єш, сов. в. **дожати**, **дожну**, -неш, гл. Дожинать, дожать. *Та щоб дожать до ланового, ще копу дожинать пішла.* Шевч.

Дожинатися, -наюся, -єшся, сов. в. **дожатися**, -жнуся, -нешся, гл. Дожинать, дожать до извѣстнаго предѣла. *Пішла в поле жать. Дожалася до долини, — сіла спочивать.* Грин. Ш. 314.

Дожируватися, -рююся, -єшся, гл. Дошались. *Дожирувалися, що й миску з столу звалили.* Харьк. г.

Дожити. См. **Доживати**.

Дожитися. См. **Доживатися**.

Дозбірати, -раю, -єш, гл. Окончить собирать. *Підожди, ось дозбіраю остатні яблука, то й підемо.*

Дозвідуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **дозвідатися**, -даюся, -єшся, гл. Навѣдываться, навѣдаться, посѣщать, посѣтити. *Сивий орле, сивий орле, ти всюди літаєш, ачей ти ся до милого мого дозвідаєш.* Гол. Ш. 391.

Дозвіл, -волу, м. Позволеніє, разрѣшеніє. *То прошу ж у вас дозволу бувати в гостях у ваших рідних.* Левиц. Пов. 329.

Дозвілля, -ля, с. 1) Досугъ, свободное время. *Троянці покотом лежали і на дозвіллі добре спали.* Котл. Ен. *Так на дозвіллі добре виспавсь.* Черк. у. 2) Привольє. *У лісі на дозвіллі, то добре волам пастись.* Черк. у.

Дозвільний, -а, -е. Привольный.

Дозволити. См. **Дозволяти**.

Дозвоління, -ня, с. = **Дозвіл**. Левиц. І. 310. *За господським дозволінням, за риб'ячим приказанням, щоб було гризище, кісілице і бухан хліба.* Рудч. Ск. II. 86.

Дозволя́ти, -ляю, -єш, сов. в. **дозволити**, -лю, -лиш, гл. Позволят, позволить, дозволят, дозволить, разрѣшать, разрѣшить. *Не дозволяв говорити бісам.* Єв. Мр. І. 34. *Не дозволю кров людськую марне розливати.* К. Досв. 218.

Доземний, -а, -е. Длинной до земли. *Борода, коси та доземна одежина вже свідчили, що не проста людина йде, а батюшка.* Св. Л. 10.

Дозирати, -раю, -єш, сов. в. **дозріти (дізріти)**, -рю, -риш, гл. 1) = **Доглядати**, **доглянути**. Вх. Лем. 410. *Не будеш діток моїх дозирати.* Мет. 351. *Треба пильно тих лукавих ходів дозирати.* К. Досв. 201. 2) Видѣть, увидѣть. Вх. Уг. 236.

Дозиратися, -раюся, -єшся, гл. = **Доглядатися**. Г. Барв. 523. *Набере та й несе: хто там хиба дозирається.* Лебедин. у. *Ти до моєї пелени не дозирайся.* Черниг. г.

Дозімува́ти, -мую, -єш, гл. 1) Дозимовать, дожить зиму. 2) Докормить до конца зимы скотъ. *Шкапина здихає і нічим дозімувати, — позичте хоч в'язку сіна.* Грин. II. 208.

Дозір, -зору, м. Досмотръ, присмотръ, надзоръ. Стор. МПр. 70.

Дозірній, -я, -є. Бывающій до зари, ранній. *Я вмивала своє личко раннею дозірньою росю.* Левиц. І. 37.

Дознавання, -ня, с. 1) Узнаваніє, развѣдываніє. 2) Испытаніє, изслѣдованіє.

Дознавати, -наю, -єш, сов. в. **дозна́ти, -на́ю, -єш**, гл. 1) Узнавать, узнать, разузнавать, разузнати. *Треба піти до кузні дознати, чи віз уже готовий.* Змієв. у. *Ніхто не може дознати Божої тайни.* Чуб. III. 366. *Ой коли б же я дознала свою гірку долю, не пішла б же я і заміж, не пішла б ніколи.* Мет. 307. **Дати мудрости дознати.** *Исполнить мудростью. Святого Бога просить-хвалить, щоб дав їм мудрости дознати, — гетьмана доброго обрати.* Шевч. 234. 2) Узнавать, узнать, испытывать, испытати, извѣдывать, извѣдати. *Дознавали наші предки тяжкої наруги.* К. Досв. 16. *Ми родимось турботи дознавати.* К. Іов. 11. *Під час пригоди дознати приятеля.* Ном. стр. 289, № 9528. См. **Дізнавати.**

Дознаватися, -наюся, -єшся, сов. в. **дознатися, -наюся, -єшся**, гл. Узнавать, узнать. *Ледве лихо дозналося, де люде живуть.* Ном. № 2009. *Думав, що вона його любить так, як він її. А далі й дознавсь, що вже щось непереливки з жінкою.* Рудч. Ск. I. 172. См.

Дізнаватися.

Дозолити. См. **Дозоляти.**

Дозолотити. См. **Доволочувати.**

Дозолочувати, -чую, -єш, сов. в. **дозолотити, -чу, -тиш**, гл. Оканчивать, окончить позолоту. *На дворі просо молотят, а в хаті косу золотят; на дворі домолочують, а в хаті дозолочують.* Грин. III. 509.

Дозоля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **дозолити, -лю, -лиш**, гл. Допекать, допечь кому нібудь. *Хиба я не знаю, як їм (вівцям) оцей дощ дозоля?* Мир. ХРВ. 51.

Дозорець, -рця, м. Наблюдатель, надсмотрщикъ, дядька.

Дозорний, -а, -е. Наблюдоающій, надсматривающій.

Дозорця, -ці, м. = **Дозорець.**

Дозривати, -ваю, -єш, гл. Видѣть, узрѣвать. *І сонця правди дозривать в німецькі землі, у чужій претеса знову.* Шевч. 211.

Доїдати, -даю, -єш, сов. в. **доїсти, -їм, -їси, -їсть, -їмо, -їсте, -їдять**, гл. 1) Доѣдать, доѣсть. 2) Ъсть въ достаточномъ количествѣ, насыщаться. *Чого ізмарніло твое личенько? Чи не допивала, чи не доїдала?* Чуб. V. 928. *Як не доїси, то й святого продаси.* Ном. № 9803. *На ж тобі, милий, вечеру з обідом, не доїси стравую, то намагай хлібом.* Чуб. III. 127. 3) Наскучать, наскучить, досаждать, досадить. *Ну та й доїда клята корова, що все втікає.* Каменец. у. *Мені Найбільше доїдає Рутульський Турн, собачий син.* Котл. Ен. *Чи я тобі, матінко, доїла, що я в твоїй світлонці сиділа.* Свад. п. Також и безлично. *Виведь мене од батенька: вже мені у батенька доїло.* Свад. п.

Доїдливий, -а, -е. Докучливый, надоѣдливый. *Слухати доїдливих річей.* Мир. Пов. II. 53.

Доїжний, -а, -е. Сытний.

Доїжно, нар. Сытно, достаточно ѣды. *Чи доїжно, чи доліжно тобі?* Ном. № 10387.

Доїжджати, -джаю, -єш, гл. = **Доїздити.** 1) *Ой став коник приставати, до дівчини доїжджати.* Нп. 2) *Пан-отець у нас доїжджає, а живе на парафії вдовиця.* Св. Л. 193.

Доїздити, -джу, -диш, сов. в. **доїхати, -їду, -деш**, гл. 1) Доѣзжать, доѣхать, подѣзжать, подѣхать. *Не доїздячи верстов зо дві чи зо три до Києва, взяли вони у ліву руку.* К. ЧР. 3. *Не доїздячи Солодьків, коршма стоїть.* Св. Л. 169. 2) Наѣзжать, наѣхать. *Ой як узняли наші чумаченьки з під байраку виходити, ой як узняли вражі здобишники*

частом до нас доїздити. Мет. 454. 3) **Доїхати кінця**. Насолить. А вже я тобі доїду кінця! Ном. № 3651.

Доїльниця, -ці, ж. Доильщица. Така з неї доїльниця, що боїться й до корови приступитись, а не то щоб потягти як слід. Харьк. у.

Доїння, -ня, с. Доеніє. Змієв. у.

Доїсти. См. **Доїдати**.

Доїстися, -їмся, -їсися, гл. Доссориться. Зпершу почали жартувати, а потім доїлися до того, що один другому і очі захаркали.

Доїти, -дою, -їш, гл. Доить. Дівка пішла корови доїти. Рудч. Тоді іде Петрусичок, як доють овечки. Чуб. Дій ті корови, що од батька нагнала. Мет. 49.

Доїтися, доюся, -їшся, гл. Доиться. Приспоряй, Господи, Божу росу, щоб коровки доїлися. Ном. № 11577.

Доїхати. См. **Доїжджати**.

Дойда, -ди, ж. Охотничья собака, ищейка. Закр. Лис хвостом виляє, як дуже дойда налягає. Котл. Ен. IV. 10.

Дойка, -ки, ж. Мамка, кормилиця в Угорщині. Вх. Уг. 236.

Доймати, -маю, -еш, сов. в. доїняти, дойму, -меш, гл. = Діймати.

Дойна, прил. = Дійна.

Дойник, -ку, м. = Дойняк. Гол.

Дойниця, -ці, ж. = Дійниця. Мет. 212. Млр. я. сб. 269. Мет. 341. Ум. **Дойничка.**

Дойняк, -ку, м. Дойный скотъ. Та ще к тому убогий: сорок тисяч дойняку, яловнику без ліку. Чуб. V. 415.

Дойняти. См. **Доймати**.

Дойнячка, -ки, ж. Корова-дойнячка. Дойная корова. О. 1861. X. 133.

Дойок, -йка, м. = Дійка 1. Шух. I. 193, 194.

Дойти, -ду, -деш, гл. = Дійти.

Дойчити, -чу, -чиш, гл. Быть кормилицею, кормить грудью. Угор.

Док. См. **Доки**.

Доказ, -зу, м. Явная улика, обвиненіє. Доказ маю, хто вкрав. Каменец. у. На кого маєте пеню, — скажіть; я брата рідного не пожалію, аби б по правді доказ був, — так сказав голова. Кв. По доказу то було трусять горілку, а нападьом справник не дозволяв трусить так здря, ні, було за це й дрюка. Харьк.

Доказати. См. **Доказувати**.

Доказка, -ки, ж. Оговоръ. Раз тільки був на допросі по доказці. Екатер. г.

Доказування, -ня, с. 1) Договариваніє до конца. 2) Дѣланіє, совершеніє чого либо. 3) Попреки.

Доказувати, -вую, -еш, сов. в. доказати, -жу, -жеш, гл. 1) Договаривать, договорить. «Оттут з муштри виглядала, оттут розмовляла, а там.... а там.... сину, сину!...» та й не доказала. Шевч. 69. 2) Показывать, показать, дѣлать, сдѣлать, продѣлывать, продѣлать. Котл. НП. 388. К. ЦН. 219. О. 1861. XI. 104. МВ. (О. 1862. III. 41). Дай нам, мати, доказати, що ми — рідні діти тих великих, що за правду гинули на світі! К. Досв. 33. Чого прозьба не докаже, те докажуть буки. Ном. Бачить Бог, що москаль такі штуки доказує над смертю, — велів йому іти, куди хоче. Чуб. I. 319. 3) — кому.

Укоряють, укорить кого; попрекати, попрекнати; грубо говорити, грубо сказати. Коли б

мені на чужині хоч одна людина, — ніхто б мені не доказав, що я сиротина. Мет. 58. Було старий і стане доказувати жінці: на яку ми його (сина) радість вигодували? Який з його хазяїн буде? Стор. І. 60. Вона мені щодня добре докаже. Того ж бо я й тужу: твоїй матері не вгожу... Постелю постіль — не ляже, — моему серденьку докаже. Мет. 264. 4)

Обвинять, обвинить, уличать, уличить. «Що ж роблять у Білій Церкві наші гетьмани Потоцький та Калиновський?» — Одібрав і од їх листи: один на другого доказує, — видно, що нема між ними доброї згоди. Стор. МПр. 89. 5) Быть въ состояніи, умѣть, сьумѣть сказать, рассказать, пояснить. От про камінь тіки я не докажу, чи взяв його хто, чи він там. Драг. 11. Чи на сій худобі жив, чи, може, й на другій, — сього тобі не докажу. О. 1861. X. 26.

Доказчик, -ка, м. Уличитель. Хоть його і під суд отдадуть, та як доказчиків нема, то так він і надіється, що йому все так і минеться. Кв.

Доказчиця, -ці, ж. Уличительница.

Доканати, -наю, -єш, гл. 1) = Доконати. 2) Окончиться. Ет, вісім докачає літ, як часто, часто цілі ночі без сну мої морились очі. Мкр. Г. 58.

Докандибити, -блю, -биш, гл. Дотянуть до извѣстнаго времени, скупо пользуясь чѣмъ. Чи стане, чи не стане нам хліба докандибити? Змієв. у.

Докатати, -таю, -єш, гл. Спѣшно окончить что-либо дѣлать. Докатав до самого краю. Ном. № 1823.

Докачати. См. Докачувати.

Докачувати, -чую, -єш, сов. в. докачати, -чаю, -єш, гл. Докатывать, докатать бѣлье.

Доквасити, -ся. См. Доквашувати, -ся.

Доквашувати, -шую, -єш, сов. в. доквасити, -шу, -сиш, гл. Доквашивать, доквасить. Треба доквасити огірки.

Доквашуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. докваситися, -шуся, -сишся, гл. Доквашиваться, докваситься.

Докепкатися, -каюся, -єшся, докепкуватися, -куюся, -єшся, гл. Дошутиться, доиздѣваться до того, что..

Доки и док, нар. 1) Доколѣ, до какихъ поръ. Доки тобі пустувати? Доки буду мучить душу і серцем боліти? Шевч. 2) Пока. Доти лях мутив, доки не наївся. Ном. Доти-м я тебе вірно кохала, доки-м нещирість твою дознала. Чуб. V. 386. **Доки теплий.** До полусмерти (бить). (Бив) доки теплий. Св. Л. 161. **Не доки.** Не безъ конца же. «Пора б уже їх в хату звати», — сказав я старостам своїм, — «та молодих за стіл сажати, — не доки тут стояти їм!» Добре було нашим батькам на Вкраїні жити, док не знали наші батьки панщини робити. Гол. І. 20.

Докидати, -даю, -єш, гл. Добросать.

Докидати, -даю, -єш, сов. в. докинути, -ну, -неш, гл. Добрасывать, добросить. Кругленьким, маленьким до неба докинеш. Ном. стр. 297, № 228.

Докисати, -саю, -єш, сов. в. докиснути, -ну, -неш, гл. Докисать, докиснуть.

Доків, нар. = Докіль. Доків була я в мамочки, куди йшла, — співала. Гол. І. 122.

Докіль, докіля, нар. = Доки. Дещо. 119. Вража ж тебе мати знає, докіль тебе, молодице, ждати. Чуб. V. 549.

Докінчання, -ня, с. Окончание, довершение.

Докінча́ти, -чаю́, -єш, гл. = **Докінчи́ти**. Чи мені по тобі сумом сумувати, чи твою роботу взяти докінчати? Докінчаю, брате, не загину марне! К. Досв. 137. А докінчав Бог дня сьомого діло своє, що зробив. К. Св. П. 1 кн. М. П. 2.

Докінчи́ти. См. **Докінчува́ти**.

Докінчува́ти, -чую́, -єш, сов. в. **докінчи́ти, -чу́, -чиш**, гл. Оканчивать, окончить. К. (О. 1861. VI. 33).

Докі́р, -кору́, м. Укоръ, укоризна. Докі́р тому, хто при лихові вдається до шинку. Ном. № 922. Докором серця не вражає. В словах її почувся докі́р. Левиц. Пов. 69.

Докі́рливий, -а, -е. Укоризненный.

Докі́рливо, нар. Укоризненно.

Докі́рний, -а, -е = **Докі́рливий**.

Докі́рник, -ка, м. Укоритель.

Докла́д, -ду́, м. Докладъ, добавочные матеріали. Як добрий доклад до тіста, то й паляниці добрі будуть. Лебедин. у. Нема докладу, тим і не роблю.

Докла́дання, -ня, с. 1) Докладывание. 2) Прибавление. 3) Изложение. 4) Насмѣшка.

Докла́дати, -даю́, -єш, сов. в. **докла́сти, -ду́, -деш**, гл. 1) Докладывать, доложить, прилагать, приложить. **Докла́дати праці́, докла́дати рук**. Прилагать трудъ, прилагать старанія. Люде, що в науці кохаються, що звикли не тільки очима дивитися, а ще й докла́дати розумної праці́, щоб вияснити собі усе те, на що дивляться. Дещо. 17.

Докла́дати воза́. Отколотить, убить. Ном. № 13185. Солдагъ. Бываеъ и на старуху проруха. Не потачь, хозяинъ: у каждово естъ свои блохи. (О женѣ Михайла Чупруна).

Михайло. Борони, Боже! як би я свою підстеріг в чім, — тут би їй і доклав воза. Котл.

Моск. Чар., явл. X. 2) Прибавлять, прибавить, дополнять, дополнить. Инчий розважає, а инчий тугу докладає. Черк. у. До книжок докладає своє розумне слово. 3)

Излагать, изложить обстоятельно, съ доказательствами. (О терпимыхъ отъ поляковъ и евреевъ притѣсненіяхъ). Козаки и мужики у неділю рано. Богу помолившись, листи писали, і в листах добре докладали, і до пана Хмельницького у Полонне послали. Дума. Начне їй докла́дять, бо розумна таки й голова була у його. Стор. М. Пр. 153. 4) **Докла́дати кому́**. Насмѣхаться надъ кѣмъ. Чує, як сміються з його, чує, як докладають йому. Кв.

Докла́дка, -ки, ж. Острота насмѣшка. Стіпний на докладки. Ном. № 12899. Почну... глузувати... Вже на докладки я лихий. Кв.

Докла́дненько, нар. Ум. отъ **докла́дно**.

Докла́дний, -а, -е. Обстоятельный, подробный, точный.

Докла́дність, -ности, ж. Обстоятельность, точность; подробность въ изложеніи.

Докла́дно, нар. Обстоятельно, подробно, точно. Ум. **Докла́дненько**. Він на все докла́дненько з ласкою одвітував. Г. Барв. 151.

Докла́сти. См. **Докла́дати**.

Доклика́тися, -чуся́, -чешся́, гл. Дозваться. Кликала батенька, не докликалася. Чуб. V. 101.

Докля́, нар. Пока. Не женися, Шугайку, доклясь молоденький. Гол. III. 403.

Доковувати, -вую́, -єш, сов. в. **докува́ти, -кую́, єш**, гл. 1) Доковывать, доковать. 2) Оканчивать, окончить кукованье (о кукушкѣ).

Доколи́, нар. = **Доки**. Доколи, Господи, забудеш мене в напасті до кінця. К. Псал. 26.

Доколишній, -я, -є. По какое время существовавший; когда то бывший.

Доколінниці, -ниць, ж. мн. Родъ длинныхъ чулокъ у гуцуловъ. Гол. Од. 72.

Доколінчитися, -чуся, -чипся, гл. Побить до того, что... *Колінчив я, колінчив дурне порося, да й доколінчивсь, що там і здохло.* Г. Барв. 315.

Доколоти, -ся. См. **Доколювати, -ся.**

Доколювати, -люю, -єш, сов. в. доколоти, -лю, -леш, гл. Докалывать, доколоть. ЗОЮР. I. 76.

Доколюватися, -лююся, -єшся, сов. в. доколотися, -люся, -лешся, гл.
Докалываться, доколоться.

Докомпоновувати, -вую, -єш, сов. в. докомповувати, -ную, -єш, гл. Оканчивать, окончить сочиненіе, произведете. *Я докомпоновував «Чорну Раду.»* К. XII. 10.

Доконати, -ваю, -єш, гл. 1) Довести до послѣдней крайности, доканать. *Я знаю, братці, рознеслась чутка, що вороги Лисенка доконали, закатували голодом в темниці.* Сніп. 45. 2) — **свого.** Добиться, достигнуть какой либо цѣли. *Та вже бим рачки ліз, а свого доконав.* Ном. № 3332. *Мушу доконати свого.* НВолын. у. 3) — **свого слова.** Сдержать свое слово. *А чому ж ти свого слова не доконала? Казала, що зробиш та й ні.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Ти, Марусю, неправду сказала, свого слова та й не доконала.* Грин. III. 2.35.

Доконатися, -наюся, -єшся, гл. Убѣдиться, испытать- *Я вже цім доконався.* НВолын. у. *Я вже тебе доконався, який то ти.* НВолын. у.

Доконечне, нар. Обязательно, непремѣнно. *А той dokonечне щоб співати.* Чуб. *Та він dokonешне був у селі.* Уман. у. *Доконечне треба.* О. 1861. VI. 77.

Доконечний, -а, -е. Обязательный, непремѣнный.

Доконтетува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Докормить, прокормить до какого либо времени. *Віл той, шо встав, каже.... «Хазяїн наш шось дуже мало паші має. До весни ще далеко, — чим він нас доконтетує до весни?»* Драг. 3.

Доконча́ти, -ча́ю, -єш, гл. = Докінчати.

Доконче, нар. = Доконечне. Дещо. 99. *Доконче привезу (книжок).* Левиц. Пов. 209.

Докопати, -ся. См. **Докопувати, -ся.**

Докопувати, -пую, -єш, сов. в. докопа́ти, -па́ю, -єш, гл. Докапывать, докопать. *Ями докопаю.* Мет. 2.

Докопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. докопатися, -паюся, -єшся, гл. Докапываться, докопаться. *Силою води не докопаєшся.* Ном. № 1088.

Докора, -ри, ж. = Докір. Мир. ХРВ. 269.

Докорити. См. **Докоряти.**

Докорище, -ща, с. Упреки, укоры. Канев. у. *От як опізниться прийти, то вже й єсть йому докорище од батька. Як зачнуть: ти до гульні проворний, а до роботи так ні. Та всяко, всяко.* Пирят. у.

Докоротати, -таю, -єш, гл. Дотянуть, довлачить. *Насилу ніч ту докоротала. Де мені смерти своєї дождати, альбо віка свого докоротати.* Мет. 349.

Докоряння, -ня, с. Укоры, упреки; упреканіе. Грин. III. 383.

Докоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. докорити, -рю, -риш, гл. Укорять, укорить, упрекать, упрекнутъ. *Як будеш ти мені сими словами докоряти, не зарікаюсь я тобі самому з пліч голову як галку зняти.* Мет. 390. *Прийшов докорити світові за гріх.* Єв. I. XVI. 8.

Докорятися, -ряюся, -єшся, гл. = **Докоряти.** *Тепер докоряється, що не роблю нічого.* НВолын. у.

Докосити, -ся. См. **Докошувати, -ся.**

Докотити, -ся. См. **Докочувати, -ся.**

Докохатися, -хаюся, -єшся, гл. Люба достичь желанного. *Ой він її кохав, та не докохався, — вона його осудила, він не сподівався.* Мет. 78.

Докочувати, -чую, -єш, сов. в. докотити, -чу, -тиш, гл. Докатывать, докатить, прикатывать, прикатить.

Докочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. докотітисся, -чуся, -тишся, гл. Докатываться, докатиться, прикатываться, прикатиться. Мил. 214. *Не докотившись, застигали слъози.* К. XII. 52.

Докошувати, -шую, -єш, сов. в. докосити, -шу, -сиш, гл. Докашивать, докосить. *З одного кінця докошували, а з другого гребці гребли.* Г. Барв. 146.

Докошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. докоситися, -шуся, -сишся, гл. 1)

Докашиваться, докоситься. 2) *Косить до чегонибудь. Докосивсь до ночі. Докосивсь, поки й косу увірвав.* Аф. 382.

Докравати, -ваю, -єш, сов. в. докряти, -раю, -раєш, гл. 1) Докраивать, докроить. *Крають, шевці, крають, та вже й докравають.* Чуб. V. 1086. 2) Дорѣзывать, дорѣзать.

Докрасуватися, -суюся, -єшся, гл. Докрасоваться.

Докраювати, -краюю, -єш, гл. = **Докравати.**

Докряти. См. **Докравати.**

Докривати, -ваю, -єш, сов. в. докрити, -крию, -єш, гл. Оканчивать, окончить крыть. *Докривши клуні, вернувсь я до діда.* Г. Барв. 178.

Докроїти, -крою, -кроїш, гл. = **Докряти.**

Докрутити. См. **Докручувати.**

Докрутітисся, -чуся, -тишся, гл. Довертѣться, докружиться, докрутиться.

Докручувати, -чую, -єш, сов. в. докрутити, -чу, -тиш, гл. Докручивать, докрутить, доверчивать, довертѣть.

Докувати. См. **Доковувати.**

Докуватися, -куюся, -єшся, гл. 1) Доковаться. 2) Докуковаться.

Докуди, нар. = **Доки.** Закр.

Докука, -ки, ж. Досада, хлопоты, надоѣдливость. *Докука мені з дітьми.* Черк. у.

Докука з свинями — допіру погодувала, — знов кричать. Черк. у.

Докуль, нар. = **Докіль.** *І докуль чорт очі зав'язав, то дубину приготував.* Рудч. Ск. I. 64.

I. Докупати. См. **Докупувати.**

II. Докупати, -паю, -єш, сов. в. докупити, -плю, -лиш, гл. Докупать, докупить, прикупить. *Трохи не стане деревні на хату, треба докупити.*

Докупатися, -паюся, -єшся, гл. Докупаться. *Докупався до того, що мало не втопився.*

Докупи, нар. Вмѣстѣ. Ком. I. 50.

Докупити. См. **Докупати.**

Докупитися, -плюся, -пишся, гл. Употребляется преимущественно съ отриц. не. Не імѣть возможности купить. *Таке все дороге стало, — не докупишся.* Васильк. у. *Тяжка-важка чужа сторона: сіна-вівса не докупишся, хліба-соли не допросишся.* Грин. III. 627.

Докупляти, -ляю, -єш, гл. = **Докупувати.**

Докупувувати, -вую, -еш, гл. Докупать, прикупать.

Докупувати, -пую, -еш, сов. в. докупати, -паю, -еш, гл. Докупывать, докупать.

Докурити, -ся. См. **Докурювати, -ся.**

Докурювання, -ня, с. Докуриваніє.

Докурювати, -рюю, -еш, сов. в. докурити, -рю, -риш, гл. Докуривать, докурить.

Докурюватися, -рююся, -ешся, сов. в. докуритися, -рюся, -ришся, гл.

Докуриваться, докуриться.

Докуча, -чі, ж. = Докука. *Стали раду радити, кого в некрути взяти; взяли би-сьмо багача, буде пану докуча.* Чуб. V. 977.

Докучання, -ня, с. Надоѣданіє, неотступныя просьбы. *За-для докучання його вставши дасть йому.* Єв. Л. XI. 8.

Докучати, -чаю, -еш, сов. в. докучити, -чу, -чиш, гл. Надоѣдать, надоѣсть, докучать, докучить, досаждать, досадить. Шевч. 448. *Мухи йому не докучають, бо тоді ще ніяка мужа не буває.* Осн. 1862. V. *А старший хлопчик лазить, голосить та докуча матері.* Кв. *Та вже ж мені та докучила та чужая та сторононька.* Лукаш. 11. *Біда докучила.* Мет. 66. *Я стала докучати своїй матері, щоб дула мені їсти.* Рудч. Ск. I. 79. Также безлично. Чуб. V. 10. *Повернусь на другий бік, або що, бо вже докучило одним боком лежати.* Рудч. Ск. II. 92.

Докучливий, -а, -е. Надоѣдливый, причиняющій безпокойство. Мир. Пов. I. 134.

Докучливі діти у Григора. Каменец. у. *Докучливе допитування.* Мир. Пов. I. 140.

Докучливо, нар. Надоѣдливо. МВ. II. 196.

Долагоджувати, -джую, -еш, сов. в. долагодити, -джу, -диш, гл. Оканчивать, окончить починять что, долаживать, доладить. *Чи ти скоро долагодиш воза?*

Доладжувати, -джую, -еш, сов. в. доладити, -джу, -диш, гл. = Долагоджувати.

Доладне. См. **Доладно.**

Доладній, -я, -є. 1) Пристойный, красивый. *Який Микола доладній парубок.* Васильк. у.

Багатих та доладніх уборів. Левиц. I. 430. 2) Порядочный. *Доладній чоловік.* 3)

Разумный, подходящій, хорошій. *Доладня рада.* Гліб. 52.

Доладно, доладне, нар. Красиво, порядочно, разумно, хорошо, основательно. *Чи то ж можно того назвати христіянином, хто не знає навіть доладне про життя й діла Христові?* Децо. 9. *Отак буде доладній.* НВолын. у.

Доладу, нар. Какъ слѣдуетъ, кстати. *Доладу, як ложечка на меду.* Ном. № 6476. *Що зробите, то все не доладу.* МВ. I. 25. **Казати доладу.** Говорить дѣльно, толково. *Хто каже доладу, то ухо наставляй, а хоч і без ладу, то й тож не затикай.* Ном. № 6119.

Долажувати, -жую, -еш, гл. = Доладжувати.

Долазити, -лажу, -зиш, сов. в. долізти, -зу, -зеш, гл. 1) Долазить, долѣзть. 2)

Добираться, добратсья, дотаскиваться, дотащиться. *От і долізла до якогось писарчука у тяжиновому халатику.* Кв. *Як хан долізе до Криму.* Ном. № 5635.

Долапати. См. **Долапувати.**

Долапувати, -пую, -еш, сов. в. долапати, -паю, -еш, гл. Дощупываться, дощупаться.

Полапають його за боки: чи багато поросло сала; як до маслака долапають, то значить худий. Драг. 2.

Доласити, -ся = Доласувати, -ся.

Доласувати, -сую, -еш, гл. Долакомиться.

Доласуватися, -суююся, -єшся, гл. Долакомитися.

Долатати. См. Долатувати.

Долататися, -таюся, -єшся, гл. Ставить заплати до извѣстнаго предѣла. *Долатався до того, що латка на латці.* Пирят. у.

Долатувати, -тую, -єш, сов. в. долатати, -таю, -єш, гл. Дочинивать, дочинить, оканчивать, окончить нашиваніе заплатъ. *Долатати кожуха.* Лубен. у.

Долегати, -гаю, -єш, гл. 1) Донимать, досаждать. См. **долітати.** 2) Настаивать, упираться на. *Дак старий же долежав на те, щоб мерції одружити сана.* Черном.

Долегливий, -а, -е. Донимающій, настойчивый. См. **долігливий.**

Долегливість, -вости, ж. Досада, неприятность.

Долежати, -ся. См. Долежувати, -ся.

Долежка, -ки, ж. Плодъ, которому необходимо нѣкоторое время полежать, чтобы дозрѣть.

Долежування, -ня, с. Долеживаніе.

Долежувати, -жую, -єш, сов. в. долежати, -жу, -жиш, гл. Долеживать, долежать. *Тепер ніч довга, як до ранку долежати, то й боки заболять.* Черниг. у.

Долежуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. долежатися, -жуся, -жишся, гл. 1)

Долеживаться, долежаться. Долежалась таки торбина, настала й їй щаслива година: хазяїн взяв, повнісіньку червінцями й напхав. Гліб. 47. 2) Дозрѣвать, дозрѣть отъ лежанія на солнцѣ, будучи уже сорваннымъ (о яблокахъ, грушахъ).

Долезмати, -заю, -єш, гл. Доплестись. *Така моя хідня: насилу долезмала до вас.* Богодух. у.

Доленька, долечка, -ки, ж. Ум. отъ доля.

Долетіти. См. Долітати.

Долива́ння, -ня, с. Доливаніе.

Долива́ти, -ваю, -єш, сов. в. долити, доллю, -ллеш, гл. Доливать, долить. *Не допивай, не доливай — не будеш п'яний.* Ном. № 11449. *А моторна господиня кухлів доливає.* К. Досв. 113.

Доливатися, -ваюся, -єшся, сов. в. долитися, -ллюся, -ллешся, гл. Доливаться, долиться.

Долигатися, -гаюся, -єшся, гл. Доѣсться, дожраться до чего либо.

Долизати, -ся. См. Долизувати, -ся.

Долизувати, -зую, -єш, сов. в. долизати, -жу, -жеш, гл. Долизывать, долизать.

Долизуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. долизатися, -жуся, -жешся, гл. Долизываться, долизаться.

Долина, -ни, ж. Долина. Мет. 79, 69, 102. Єв. Л. III. 5. *Ой по горах, по долинах, по широких українгах, ой там козак похожає, у бандуру виграває.* Мет. 73. Ум. **Долинка, долинонька, долиночка.** Ном. № 14228. Стор. I. 89. Мет. 79. Шевч. 262.

Долинистий, долинача(с)тий, -а, -е. Низменный.

Долинка, -ки, ж. Ум. отъ долина.

Долинкуватий, -а, -е. = Долинистий.

Долинний, долиновий, -а, -е. Относящійся къ долинь.

Долинонька, долиночка, -ки, ж. Ум. отъ долина.

Долинути, -ну, -неш, гл. Долетѣть.

Долиняник, -ка, м. Житель долинь.

Долити, -ся. См. **Доливати, -ся.**

Долище, -ща, с. Увел. отъ **доля?** Чи таке долище, чи таке дворище? Ном. № 2134.

Долі, нар. Внизу, на землѣ, на полу. *Долі посідали.* Млр. л. сб. 83. *Хоч долі, аби в своїй волі.* Ном. № 8915. *А гайдамаки положили Дригу долі та насипавши йому на голу спину пороху, запалили і драли греблом.* ЗОЮР. I. 248.

Долів, нар. 1) На землю, внизъ. *Нераз мі ся долів оком слъози покотили.* Гол. IV. 453. 2) Внизъ по теченію. *Ой пустимо ж ся на тихий Дунай, долів Дунаєм під Царгород.* АД. I. 1.

Долівка, -ки, ж. Земляной полъ, вымазанный глиною. Вас. 194. Сим. 2. Чуб. VII. 383. *Скриня... одчинена, розбитий замок лежить коло неї на долівці.* Кв. Ум. **Долівонька, долівочка.**

Долівлиць, нар. = **Долілиць.** Шух. I. 211.

Долівонька, долівочка, -ки, ж. Ум. отъ **долівка.**

Долігати, -гаю, -єш, гл. = **Долегати.** *Кінь знає, як му сідло долігає.* Ном. № 2358. *До кого долігає, там рукою сягає.* Ном. № 9750.

Долігливий, -а, -е = **Долегливий.** *А вже батько у позивах долігливий: поти гроті тратить, поти пнеться, поки свого доб'ється.* Черном. *Нужда доліглива, що їсти нічого.* Валк. у.

Долігливість, -вості, ж. = **Долегливість.**

Доліжно, нар. Возможно вволю лежать. *Чи доіжно, чи доліжна тобі? (питає наймичка наймичку).* Ном. № 10387.

Долізти. См. **Долазити.**

Долілиць, нар. Лицомъ къ землѣ, внизъ.

Долініж, нар. Ногами внизъ къ землѣ.

Доліпити. См. **Доліплювати.**

Доліплювати, -люю, -єш, сов. в. доліпити, -плю, -пиш, гл. Оканчивать, окончить лѣпить. *Тим часом пирогів доліпили.* Г. Барв. 158.

Доліський, -а, -е. Нижній, внизу находящійся. Kolb. I. 92. Шух. I. 36.

Долігати, -таю, -єш, сов. в. долетіти, -чу, -тиш, гл. Долетать, долетѣть. *Хоть високо, невисоко, треба долітати.* Мет. 7. *Долетіти до сонця.* Ком. I. 23.

Долітце, -ця, с. Ум. отъ **долото.**

Долічити, -ся. См. **Долічувати, -ся.**

Долічувати, -чую, -єш, сов. в. долічити, -чу, -чиш, гл. Досчитывать, досчитать. *Нас волів та все лічив (зорі), а перед світом заснув, то й не долічив.* ЗОЮР. I. 231.

Долічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. долічитися, -чуся, -чишся, гл. Досчитываться, досчитаться. *Однієї дружечки, однієї квіточки, однієї маківочки та й не долічаться.* Г. Барв. 208.

Долішній, -я, -є. Внизу лежачій, нижній. См. **доліський.**

Долягти, -ляю, -єш, гл. = **Долити.** *Що надцідять, то й доляють.* Херс. *Долник, ку, м.* Мѣра жидкости въ двѣ осьмушки. Мнж. 179.

Долов, нар. Низомъ. *Ой долов, долов на полонині.* Гол. II. 38.

Доловити. См. **Доловлювати.**

Доловлювати, -люю, -єш, сов. в. доловити, -влю, -виш, гл. Долавливать, доловить.

Доложити, -жу, -жиш, гл. 1) = Докласти. Рук добре доложитъ. Ном. № 9959. 2) Доложитъ. Щоб туди люде не ходили, із криниці води не носили, Івася та й не розбудили і батеньку та й не доложили. Бал. 68.

Долок, -лку, м. Ум. отъ І. діл.

Доломина, -ни, ж. = Домовина. Чуб. II. 69. Мил. 168.

Долонечка, -ки, ж., Долонька, -ки, ж. Ум. отъ долоня.

Долонько, -ка, м. Ум. отъ І. діл.

Долоньковий, -а, -е. ? Долоньковий табак. Черкас. у.

Долоня, -ні, ж. Ладонь. Свербить долоня проти чогось. Ном. № 306. Тоді, як на долоні волосся поросте. Никогда. Ном. № 5489. Ум. **Долонечка, долонька, долошка.** І в долонечки вже плеще. МВ. I. 98. Вони такі раді, що аж у долошки плещуть. Федьк.

Долото, -та, с. Долото. Ув умілого і долото рибу ловить. Ном. № 6019. Довбав долотом на дриветні. Левиц. Пов. 150. Покочу я долото, всі дівочки в болото. Млр. л. сб. 351. Ум. **долітце.** Шух. I. 277, 284.

Долочко, -ка, м. Ум. отъ І. діл.

Долошка, -ки, ж. Ум. отъ долоня.

Долубай, -баю, м. и Долубайка, -ки, ж. Огурецъ, выѣденный курами. НВолын. у.

Долубати, -баю, -єш, гл. = Длубати. Почав долубать. Продолюбав таку вже дірочку, шо й кулак улізе. Грин. III. 336.

Долубатися, -баюся, -єшся, гл. = Довбатися, длубатися.

Долузати, -ваю, -єш, гл. Долузитъ (семечки). Долузати насіння. Васильк. у.

Долупати, -паю, -єш, гл. Окончить отковыриваніе, отдѣленіе слоевъ или отламываніе чего.

Долупатися, -паюся, -єшся, гл. Окончиться — объ отковыриваніи, отдѣленіи слоевъ или отламываніи чего.

Долупити, -плю, -пиш, гл. Окончить сдираніе чего-нибудь.

Долупитися, -плюся, -пишся, гл. Дошелушиться.

Долупуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. долупатися, -паюся, -єшся. Доискиваться, докапываться. Люде й не долупуються, куди то гроші йдуть. Каменец. у.

Долучати, -чаю, -єш, сов. в. долучити, -чу, -чиш, гл. Прибавлять, прибавить.

Долушити, -ся. См. Долущувати, -ся.

Долущування, -ня, с. Окончаніе вылущиванія.

Долущувати, -щую, -єш, сов. в. долушити, -щу, -щиш, гл. Оканчивать, окончить вылущиваніе. Осъ квасолі долущу та й піду. Богодух. у.

Долущуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. долушитися, -щуся, -щишся, гл. Оканчивать, окончить вылущиваться, шелушиться.

Дольній, -я, -є. Нижній. Рад я жить над горою, кину дольню персть. Чуб. III. 18.

Долюблювати, -люю, -єш и долюбляти, -ляю, -єш, гл. Долюбливать. Е, не долюблювала жидова тих казенних. Стор. I. 237. Не долюбляв тільки батько удови. МВ. II. 79.

Доля, -лі, ж. 1) Участь, удѣль, жребій, судьба. Моя доля терпіти. Така тобі, доню, доля судилася. Метл. Горе горе, несчастная доле, — виорала дівчинонька мислоньками поле. Чуб. V. 6. 2) Счастливая судьба. Пошли йому, Господи, щастя й долю. К. ЧР. 67. В того доля ходить полем, колоски збірає, а моя десь ледащиця за морем блукає. Шевч. 41. Нема йому

щастя-долі. Мет. 461. 3) Раст. *Sempervivum globiferum*. L. ЗЮЗО. I. 136. Ум.
Доленька, долечка. Чуб. V. 555. *Бідна моя головонька, доленька нещасна!* Мет. 65. *А я, доленько, в неволі помолюся Богу.* Шевч.

Дом, -му, м. = Дім. Чуб. III. 177.

I. Дома, -ми, ж. = Дім. *Своя дома.* Рк. Левиц. *Занесеш до моєї дома.* Грин. II. 81.
Прийшов.... до своєї дома. Грин. III. 369.

II. Дома, нар. *Дома.* *Чом не хочеш ти робити і дома сидіти?* Чуб. III. 148. *Батько й мати поїхали до родичів..., дома zostалися хлопці.* Ком. II. 68.

Домагання, -ня, с. = Домогання.

Домагатися, -гаюся, -єшся, гл. = Домогатися. Ном. № 5342.

Домазати. См. **Домазувати.**

Домазувати, -вую, -єш, сов. в. домазати, -жу, -жеш, гл. *Домазывать, домазать.* *Ось долівку домажу та й піду.* Харьк. г.

Домальовувати, -вую, -єш, сов. в. домальювати, -люю, -єш, гл. *Дописывать, дописать красками.* Шевч. 196.

Домальюватися, -лююся, -єшся, гл. *Дописать красками до чегонибудь.*

Доманіти, -ню, -ниш, гл. *Приманить.* *Ніяк теляти до рук не доманиш.* Черк. у.

Домарити, -рю, -риш, гл. *Быть, находится дома.* *Чи єс сама домарила, чи єс мала гості?* Шух. I. 201.

Домаритися, -риться, гл. безл. *Находиться дома.* *Як сі домарило?* Шух. I. 201.

Домарь, -ря, м. *Хозяинь, домохозяинь.* Вх. Зн. 5. Шух. I. 217, 218.

Домаха, -хи, ж. 1) *Жилище, домъ, мѣстопробываніе (у рыбаковъ).* Браун. 43. 2)
Первый уловъ, ближайшій къ стоянкѣ рыбаковъ. Левиц.

Домацатися. См. **Домацуватися.**

Домацуватися, -цююся, -єшся, сов. в. домацатися, -цаюся, -єшся, гл.
Дощупываться, дощупаться. *Ти така гладка стала, що мабуть і ребер не домацаєшся.*
 Васильк. у.

Домашній, -я, -є. = Домовий. *Домашнього злодія не встережешся.* Ном. № 11096.
 Левиц. I. 173.

Домаювати, -маюю, -єш, сов. в. домаяти, -маю, -єш, гл. *Оканчивать, окончить развѣваться, колыхаться и пр.* См. **маяти.** *Що у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти.* Грин. III. 122. *(Конопелькам) да не дали вітри да достояти, зеленому листю да домаяти.* Грин. III. 122.

Домелювати, -люю, -єш, сов. в. домолоти, -мелю, -мелеш, гл. *Домалывать, домолоть.*

Домести. См. **Долітати.**

Домець, -мця, м. *Дворецъ.* *Я чув, що у Київі domeць царський строїться.* Лубен. у.

Домивати, -ваю, -єш, сов. в. домити, -мию, -єш, гл. *Домывать, домыть.* *Ще трохи пшениці не домила.* Богодух. у.

Домиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. домитися, -миюся, -єшся, гл. *Домываться, домыться, быть въ состояніи вымыть, вымыть до чиста.* *Огірки збірала, а тепер рук не домиюся.* Богодух. у. *Невісточка так запустила діжу, що мию, мию, та й не домиюся.*
 Богодух. у.

Домина́ти, -наю́, -єш, сов. в. **домняти и дом'яти, -мну, -неш**, гл. 1) Доминать, домять, оканчивать, окончить мять. 2) Оканчивать, окончить растирать, измельчать. *Доминай бо швидче перець!* Київ. у. 3) До́дять, уписувать. *Кухарь кота лає, а він курча уминає.*

Домирити, -рю, -риш, гл. Окончить мирить.

Домиритися, -рюся, -ришся, гл. Помиритися.

Домисел, -слу, м. Догадка, предположеніє.

Домислитися. См. **Домислятися.**

Домислюватися, -слююся, -єшся и домислятися, -ляюся, -єшся, сов. в.

домислитися, -люся, -лишся, гл. Догадываться, догадаться. *Сама собі домислююся що мені робити.* Г. Барв. 234. *Усяке зараз домислилось, куди вони простують.* К. ЧР. 3.

Домити. См. **Домивати.**

Домичок, -чка, м. Ум. отъ дім.

Домишлятися, -ляюся, -єшся. = **Домислятися.**

Домів, нар. = **Додому.** *Жид з порожніми бербеницями верне домів.* Федьк.

Домівка, -ки, ж. 1) Домъ — не въ смыслѣ зданія, а въ смыслѣ вообще жилья. *Бідна вдова, старая жона у своїй домівці з діточками маленькими гомоніла.* Мет. 345. *Чуже дитя клене-проклинає... за хліб, за сіль нарікає, з домівки зганяє.* Чуб. V. 849. 2) Мѣсто жительства. *Де твоя домівка? — У Красному. Наступив 1650 рік; посунули пани з Польщі до домівок, почали свої добра осягати, почали людей на роботу кликати.* К. Хмельн. Ум. **Домівонька, домівочка.**

Домівник, -ка, м. Домочадець. *І перед власними домовниками моїми.* Закр.

Домівниця, -ці, ж. Домочадець-женщина. *Ти у нас в хаті не домівниця, нашому добру не кукібниця.* Нп.

Домівство, -ва, с. Домъ. *Там домівства повибудовувано такі, що ну!* Каменец. у.

Здибують мня кумове і зо мнов ся вітають, і за жену питають: «Ми то собі кумівство, — ходім трохи в домівство!» Гол. I. 216.

Домівський, -а, -е. Домашній, домовой.

Домізкуватися, -куюся, -єшся, гл. Додуматься, сообразить. *Домізкувалися, що у вдови Загірньої суть не один син, а іменно... два.* К.

Доміркуватися, -куюся, -єшся, гл. Додуматься. Ком. I. 48.

Домірний, -а, -е. Соразмѣрный. Черк. у.

Домітати, -таю, -єш, сов. в. **домести, -мету, -теш**, гл. Домотать, домести. *Не домела до порога й кинула сміття серед хати.*

Домліва́ти, -ваю́, -єш, сов. в. **домліти, -лію, -єш**, гл. Довариваться, довариться. М'ясо домліває.

Домняти, -ну, -неш, гл. = **Дом'яти.**

Домовий, -а, -е. Домашній. *Домового злодія не встережешся.* Ном. № 11096. *На домовій раді в гетьмана.* К. ЧР. 27. *Збували... скот і рухомість домовую.* Мкр. Г. 62. **Господарь домовий.** *Хозяинъ дома. Сидять мужні жони, господарі домові.* Рк. Макс. **Домовий дідько.** = **Домовик.**

Домовик, -ка, м. Домовой. *Стука раз-по-раз, мов його домовик душить.* Ном. № 3142.

Домовина, -ни, ж. 1) Гробъ. Шевч. 47. *Ой же казав пан Каньовський дерницю накупити, молоді Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428. 2) Гробница. *Стоїть в селі Суботіві на*

горі високій домовина України широка, глибока. Шевч. Ум. **Домовинка**. От уже і домовинку принесли новеньку. МВ. I. 101.

Домовини, -вин, ж. мн. Обрядовий предъ свадьбой уговоръ относительно числа свадебныхъ гостей, подарковъ и пр. Чуб. IV. 560. Мет. 165.

Домовинка, -ки, ж. Ум. отъ **домовина**.

Домовити, -ся. См. **Домовляти, -ся**.

Домовляти, -ляю, -єш, сов. в. домовити, -влю, -виш, гл. 1) Договаривать, договорить. *Сльози лились, лилися козацькі, тугу домовляли.* Шевч. 56. 2) Договаривать, договорить, нанимать, нанять. 3) Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *«Не сором тобі в коршмі сидіти? Маєш ти дома жінку і діти».* — *«На, пий горівку та не домовляй, або іди к бісу, нас не забавляй!»* (Говорить пьяница укоряющей его женѣ). Чуб. V. 1099. *Бач, ти об мені й не думаєш!* — *домовля йому.* МВ. (О. 1862. III. 47).

Домовлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. домовитися, -влюся, -вишся, гл. 1) Договариваться, договориться до чего. 2) Договариваться, договориться, уславливаться, условиться, наниматься, наняться. *Може домовитися, коли за рушниками прислати.* Кв. *Тільки домовся з нею так, щоб вона про мене не знала.* Шевч. 301.

Домовний, -а, -е. Условленный.

Домовник, -ка, м. 1) = **Домівник**. 2) = **Домовик**. *Відьма не ходить туди, де єсть домовник: він її зараз укладе.* ЗОЮР. II. 37.

Домогання, -ня, с. Требование, домогательство, притязаніе на что.

Домогатися, -гаюся, -єшся, сов. в. домогтися, -жуся, -жешся, гл. Требовать, добиваться, добитися, настойчиво просить. *Поки було доможемось молока у пана, або тарані, то краще сами собі купимо.* Лебедин. у.

Домодержавець, -вця, м. Домовладѣлецъ, домохозяинь. *Сьому домодержавцю хазяїну і хазяїці подай, Боже, на многа літа!* Мет. 395.

Домолити, -лю, -лиш, гл. Умолить. *Не домолив його: хоче таки правити довг.*

Домолитися, -люся, -лишся, гл. До молитися. *Та вже вдова Богу домолилася: синів поженила і дочок заміж пооддавала.* Мет. 349.

Домолоти. См. **Домелювати**.

Домолотити. См. **Домолочувати**.

Домолочувати, -чую, -єш, сов. в. домолотити, -чу, -тиш, гл. Домолачивать, домолотить. (Просо) *на дворі домолочують.* Грин. III. 509.

Домонтарство, -ва, с. Сидѣніе дома, хозяйничанье дома. *Краще.... було Грицькові домонтарство з любим його подружжям.* Г. Барв. 146.

Домонтарь, -ря, м. Домосѣдъ. *Будуть мене козаки за хліб, за сіль поважати, тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем величати.* Дума.

Доморобний, -а, -е. Домашняго издѣлія.

Доморослий, -а, -е. Доморощенный, дома выросшій. НВолын. у. *Простий собі був (півень), доморослий.* Сим. 211. *Та се моя кобила, навіть усі скажуть, шо вона доморосла, а не купована.* Київ. у.

Доморядник, -ка, м. = **Доморядця**. Посл. Кор. I. IV. 1.

Доморядця, -ці, м. Домоправитель.

Домостити, -ся. См. **Домощувати, -ся.**

Домотканий, -а, -е. Домашнього тканья. Сим. 227. *Домоткане полотно.*

Домотур, -ра, м. = **Домонтарь.** *Будуть мене пани й козаки на підпитку зневажати, полежієм, домотуром, гречкосієм узивати.* Мет. 415.

Домочити. См. **Домочувати.**

Домочок, -чка, м. Ум. отъ дім.

Домочувати, -чую, -еш, сов. в. **домочити, -чу, -чиш,** гл. Домачивать, домочить. *Своїх конопель домочу та й вам трохи поможу.* Славяносерб. у.

Домощувати, -щую, -еш, сов. в. **домостити, -щу, -стиш,** гл. Домащивать, домостить.

Домощуватися, -щуюся, -ешся, сов. в. **домоститися, -щуся, -стишся,** гл. Домащиваться, домоститься.

Домування, -ня, с. Пребываніе дома.

Домува́ти, -му́ю, -еш, гл. 1) Быть, находится дома. *Наша пані домує, вечеряти готує.*

Чуб. III. 235. 2) Домосѣдничать, сидѣть дома. *Годі вам, панове-молодці, домувати! ідіте зо мною на Черкень-долину гуляти.* Макс. (1819), 82.

Домуватися, -муюся, -ешся, гл. = **Домувати** въ І-мъ знач. *Сини в його чумакують, а старий домується собі.* Харьк.

Домудруватися, -друюся, -ешся, гл. Додуматься до чего-либо, выдумать. *Хитрий жидок мудрував та й домудрувався.* Рудан. I. 63.

Домуровувати, -вую, -еш, сов. в. **домурува́ти, -ру́ю, -еш,** гл. Достраивать, достроить каменную постройку. *Чи вже домурована ваша церква?* Васильк. у.

Домуровуватися, -ровуюся, -ешся, сов. в. **домуруватися, -руюся, -ешся,** гл. 1)

Достраивать, достроить до чего. 2) Быть достраиваемымъ, достроеннымъ.

Домчати, -чу, -чиш, гл. Домчать, быстро довести, донести. *Кінь як поніс, як поніс, — домчав.* Мнж. 35.

Домчатися, -чуся, -чишся, гл. Домчатся.

Дом'яти. См. **Доминати.**

Дон, -на, м. = **Донець.** *Якийсь дон кашу міша в казанах ложкою.* О. 1862. I. 76.

Доненька, -ки, ж. Ум. отъ доня.

Донести. См. **Доносити.**

Донехочу, нар. По горло, досыта. *Було що їсти й пити донехочу.* Ном. № 11888.

Донець, -нця, м. Донской козакъ. Лавр. 145. Ум. **Дончик, дончичок.** *Молодая удова двох дончиків любила.* Чуб. V. 921. *Став дончичок розмовлять.* Чуб. V. 952.

Донечка, -ки, ж. Ум. отъ доня.

Донігатися, -гаюся, -ешся, гл. Умориться, устать до известной степени, доходить до утомленія. *Оце так донігався, що аж тіло труситься.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Донімати, -маю, -еш, сов. в. **доняти, дійму, -меш,** гл. = **Діймати.** *Він йому віри не донімає.* ЗОЮР. *Я б старість продала, — ціни не доняла, молодість купила, — ціни б доложила.* Г. Барв. 411.

Донін, -на, -не. Приналежащій дочери.

Донка, -ки, ж. Дочь донского козака. Черк. у.

Доносити, -ношу, -сиш, сов. в. **донести, -су, -сеш,** гл. 1) Доносить, донести до какого-либо мѣста. *Ложки до рта не донесе.* Ном. № 11742. **Донести ряду.** Окончить

потчивать водкой рядъ гостей. Ряду... донести не стало, — долийте пляшку. 2)
Сообщать, сообщить. *І було після сіх прилук, що донесено Оврамові так: он і Мелха породила сини братові твоєму Нахорові.* К. Св. Пис., кн. I. Мус. XXII. 20. **Донести вісти.** Известить. *Ох пошлімо галку, ой пошлімо чорну аж до Січі рибу їсти, ох нехай донесе, ох нехай донесе до кошового вісти.* ЗОЮР. I. 136. **Донести у вуха.** Довести до свѣдѣнія. *Як (хто) донесе татові у вуха, то зараз їй смерть.* Уман. у.

Доносити, -ся. См. **Доношувати, -ся.**

Доношати, -шаю, -єш, гл. 1) = **Доношувати.** 2) Приносить, подавать. *Казав його до келії взяти, казав слугам їсти доношати.* Мет. 360. *Ой вже ж тобі, галко, а вже ж тобі, чорна, вісти та й не доношати.* Доношана дитина. Своевременно родившийся ребенокъ. НВолын. у.

Доношатися, -шаюся, -єшся, гл. = **Доношуватися.**

Доношіння, -ня, с. Поднесеніє, подаваніє. *Встаньте, бояре, встаньте, честь, хвалу дайте, наперед Богу і господарю, і куховарці за хліба поставління, за страви доношіння.* Рк. Макс.

Доношувати, -шую, -єш, сов. в. доносити, -ношу, -сиш, гл. 1) Донашивать, доносить, оканчивать, окончить ношеніє. *Це ще материну юпку доношую.* Черниг. у. 2) Донашивать, доносить, износить одєжду. **Віночка доносити.** Сохранить дѣвство. *Либонь, козаченьку, віночка не доношу!... Треба, козаче, три серпанки купити: одним серпанком мале дитя сповити, другий серпанок бабусенці дати, а третій серпанок самій треба надіти.* Лавр.

Доношуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. доноситися, -шуся, -сишся, гл.

Обнашиваться, обносится. Доносилаь до того, що зв'язує рубець до рубця. Рудч. Ск. I. 176.

Дончик, -ка, дончичок, -чка, м. Ум. отъ донець.

Дончиця, -ці, ж. Донская козачка.

Донщица, -хи, ж. = **Дончиця.** *Донщица йшла в Ярусалим.* Черк. у.

Донька, -ки, ж. Ум. отъ доня.

Доньчин, -на, -не. Приналежащій дочки.

Донюхатися. См. **Донюхуватися.**

Донюхуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. донюхатися, -хаюся, -єшся, гл.

Донюхиваться, донюхаться. Собаки донюхались та й ззіли. Стор. I. 27.

Доня, -ні, ж. ласк. Дочь. *Не стій, доню, з нелюбим, не дай ручки стискати.* Чуб. III. 36.

Іди, доню! каже мати, не вік дівувати! Шевч. 14. Ум. **Донька, доненька, донечка.** У сусіда доньок сім, та й є доля всім, — у мене єдна, та й тій долі нема. Ном. № 1738.

Доненько моя, рідная моя! Мет. *Там тобі... добре буде, як тій донечці у матінки.* Мет. 301.

Доняти. См. **Донімати.**

Донятися, доймуся, -мешся, гл. Дотронуться, прикоснуться. *Болить палець, не можна донятись.* НВолын. у.

До-обід, нар. До обѣда. *До-обід ложка, а після обід не треба.* Ном.

Дообідати. См. **Дообідувати.**

Дообідній, -я, -є. Бывающій до обѣда. *Дообідня година.* О. 1862. I. 81.

Дообідувати, -дую, -єш, сов. в. дообідати, -даю, -єш, гл. Дооббѣдывать, дооббѣдать.
Дообідуйте бо швидче! Богодух. у.

Доокола, нар. Вокругъ. *У синє море сонце яснє тоне і своє світло, ніби кров червоне, по всій країні доокола сіє. Федьк.*

Доорати, -ся. См. Доорювати, -ся.

Доорювати, -рюю, -єш, сов. в. доорати, -рю, -реш, гл. Допахивать, допахать. *Чи доорете сьогодні? — Дооремо. Харьк. г.*

Доорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. дооратися, -рюся, -решся, гл. Допахиваться, допахаться. *Доорався до сухого лану. Чуб. V. 365.*

Доостанку, доостану, нар. Вконецъ, совершенно, окончательно. *Не було добра малку, не буде й доостанку. Ном. I сам я, хлопці, перестану, коли поб'ю всіх доостану. Сніп. 188.*

Доочне, нар. Лично, самолично. Полт. г.

Допадати, -даю, -єш, сов. в. допасти, -паду, -деш, гл. 1) Захватывать, захватить. 2) Очень желать, пожелать. Безличн. *Коли допадає вам, — загубить мою душу. МВ. (О. 1862. I. 104).* 3) Допасти коня. Вскочить на лошадь.

Допадатися, -даюся, -єшся, сов. в. допастися, -дуся, -дешся, гл. Набрасываться, наброситься на что-либо съ жадностью. *Допався як муха до меду. Ном. № 4836.*

Допалати, -лію, -єш, гл. Догорѣть. *Четверта свічка допалала, нім договорили. Гол. I. 62.*

Допалити, -ся. См. Допалювати, -ся.

Допалювати, -люю, -єш, сов. в. допалити, -лю, -лиш, гл. 1) Дожигать, дожечь. 2) Докуривать, докурить.

Допалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. допалитися, -люся, -лишся, гл. 1) Дожигаться, дожечься. *Зліпили довгу свічку і почали палить осичину. Допалились до половини. Грин. I. 70.* 2) Докуриваться, докуриться. 3) Догорать, догорѣть.

Допаніти, -нію, -єш, гл. — до чого. *Сдѣлається бариномъ до того, что..., стать такимъ бариномъ, что.... Допаніли до того, що й хати підмести не зумієте. О. 1862. У. 47.*

Допанувати, -ную, -єш, гл. 1) Окончить барствовать. 2) Окончить царствовать.

Допануватися, -нуюся, -єшся, гл. Дожить бариномъ до разоренія, до несчастія.

Годино моя нещаслива! До чого ж се я допанувалася? Хата. 155. Позводилося панів багато: хотять, панувати, та ні з чого, бо допанувалися до краю. Змієв. у.

Допарок, -рка, м. Приналежачій парѣ, одинъ изъ пары. Ум. **Допарочок.**

Допарувати, -рую, -єш, гл. Подобрать пару. Могил. у.

Допаса́ти, -саю, -єш, сов. в. допасти, -су, -сеш, гл. Оканчивать, окончить пасти.

Допасатися, -саюся, -єшся, сов. в. допастися, -суся, -сешся, гл. Оканчивать пастись.

I. Допасти, -ся. См. Допасати, -ся.

II. Допасти. См. Допадати.

Допастися. См. Допадатися.

Допатрати, -раю, -єш, гл. Окончить ощипывать птицу. *Допатруй швиденько курчата. Васильк. у.*

Допацикува́ти, -кую, -єш, гл. Окончить вздорные рассказы.

Допацикуватися, -куюся, -єшся, гл. Договориться до чего-либо, говоря вздоръ.

Допацикувалася, поки батько з хати вигнали. Харьк. г.

Допевне, нар. Навѣрное, точно. Желех.

Допевнення, -ня, с. Увѣреніє.

Допевнити, -ся. См. **Доповняти, -ся.**

Допевняти, -няю, -єш, сов. в. **доповнити, -ню, -ниш,** гл. Увѣрять, увѣрить.

Допевнятися, -няюся, -єшся, сов. в. **допевнитися, -нюся, -нишся,** гл. 1)

Удостоувѣряться. 2) Домогаться, добиваться, добиться, требовать. Грин. І. 293. Г.

Барв. 368. *На два золоті і більше не допевняйся.* НВолын. у. *Допевняйся, плати.* НВолын.

у. *Иди допевняйся, нехай тобі віддасть.* НВолын. у. 3) Добиваться, добиться, достигать,

осуществлять. *І рече Господь: ось один народ і одна в його мова; оце почали вони свою*

роботу і ніщо їм не перебиває допевнитись усього, що задумали. Св. П. 1 кн. Мус. XI. 6.

Допекти. См. **Допікати.**

Допорати, -раю, -єш, сов. в. **доперти, -пру, -реш,** гл. Дотаскивать, дотащить. *Пишона мішок.... коли б хто поміг доперти до хутора.* К. ЧР. 356.

Допоратися, -раюся, -єшся, гл. Домогаться. *Іван доперається землі.* НВолын. у.

Доперво, нар. = **Допіро.**

Доперти. См. **Допорати.**

Допертися, -пруся, -прешся, гл. Дотащиться.

Допивати, -ваю, -єш, сов. в. **допити, -п'ю, -п'єш,** гл. 1) Допивать, допить. *Не допивай, не доливай, — не будеш п'яний.* Ном. № 11449. *Чом ви.... пива не допиваєте?* ЗОЮР. І.

224. 2) Пити сколько хочется. *Сестро ж моя, сестро, перепеличенько, чого ізмарніло білее*

личенько? Чи не допивала, чи не доїдала, чи темної нічки та й не досипляла? Чуб. V. 928.

Сама не ззість і не доп'є, — його нагодує. Шевч. 105.

Допиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **допитися, -п'юся, -п'єшся,** гл. Допиваться, допиться. *Допився вже..., що усю чисто худобу пропив.* Рудч. Ск. II. 21.

Допильновувати, -нову, -єш, сов. в. **допильнувати, -ную, -єш,** гл. Досматривать, досмотрѣть, достерегать, достеречь. *Допильную діток моїх. Знають німці, як хутче збирати збожжя і як допильнувати його.* Дещо, 11.

Допилювати, -люю, -єш, сов. в. **допиляти, -ляю, -єш,** гл. Допиливать, допилить.

Допина́ння, -ня, с. Дотягиваніє.

Допина́ти, -наю, -єш, сов. в. **допнути и доп'ясти, -пну, -неш,** гл. 1) Оканчивать, окончить натягиваніє. 2) — **чого.** Добиваться, добиться чего. 3) Тибрить, стибрить,

красть, украсть. *А таки допне щось.* НВолын. у. 4) Допекать, допечь, притискивать,

притиснуть, поставить въ безвыходное положеніє. *Сю весну як доп'яло, так і не дай*

Боже! Нема ні клаптя сіна й купити ніде. Волч. у.

Допинатися, -наюся, -єшся, сов. в. **допнутися и доп'ястися, -пнуся, -нешся,** гл. 1)

Дотягиваться, дотянуться до чего-либо. *Пнеться, пнеться та й допнулось ручкою до*

квітки. 2) Домогаться, добиваться, добиться. *Попоп'явшись добренько, свого можна*

таки доп'ястись. О. 1862. І. 69.

Допис, -су, м. Корреспонденція.

Дописати. См. **Дописувати.**

Дописувати, -сую, -єш, сов. в. **дописати, -пишу, -шеш,** гл. 1) Дописывать, дописать.

2) Корреспондировать.

Дописуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **дописатися, -шуся, -шешся,** гл. Дописываться, дописаться. *Приходе він у пекло і давай хрести писати та до того дописавсь, що усіх чортів ув один куток збив.* Мнж. 129.

Допит, -ту, м. Допрось. *І силою, і правдою великий, нікому він на допит не відкаже.* К. Іов. 83.

Допитати, -ся. См. **Допитувати, -ся.**

Допити, -ся. См. **Допивати, -ся.**

Допитки, -ків, м. мн. Вопросы. *Тоді питай, відказувати буду, або мені на допитки відкажуй.* К. Іов. 29.

Допитливий, -а, -е. Пытливый. *Мати все те бачила допитливим оком.* Левиц. Пов. 257.

Допитливо, нар. Пытливо.

Допитувати, -тую, -еш, сов. в. допитати, -таю, -еш, гл. 1) Допрашивать, допросить. 2) Разспрашивать, расспросить. *Глухий не дочує, так допитая.* Ном. №8565.

Допитуватися, -туюся, -ешся, сов. в. допитатися, -таюся, -ешся, гл. 1) Узнавать, узнать, выпрашивать, выпросить. *Царь допитується: чого ти, дочко, журишся?* Рудч. Ск. II. 32. **Допитатись слова.** *Узнать рѣшеніе. Поїхали до свата слова допитатись.* НВолын. у. 2) Находить, найти кого либо при помощи расспросовъ. *Скоро козак нетяга Насті Горової, кабашиці степової допитався, зараз у світлицю вбрався.* ЗОЮР. I. 201. *Допитався до того багатого купця.* Грин. II. 326.

Допів-, Полу-

Допівзруйнований. Полуразрушенный.

Допізна, нар. До поздней поры. *Він сидів допізна.*

Допікати, -каю, -еш, сов. в. допекти, -чу, -чеш, гл. 1) Допекать, дожаривать.

Допікати хліб, курку. 2) Допекать, донимать, досаждать. *Чумак чумака таранею допіка, а сам у його з воза потягує чабака.* Ном. № 13571. *А ніхто мені так не допікав, як та капосна баба Палажка Солов'їха.* Левиц. Пов. 336. *Щирий і незлобивий був рицарь, да вже як допечуть йому, то стережись тоді кожен.* К. ЧР. 311.

Допіра́ння, -ня, с. Достирываніе бѣлья.

Допірати, -раю, -еш, сов. в. допрати, -перу, -реш, гл. Достирывать, достирать бѣлье. *Поможіть мені сорочок допрати.* Славяносерб. у.

Допіро, допіру, нар. Теперь только, лишь только, только что. Драг. 44, 45. Грин. III. 360. Чуб. II. 45. *Чого я тужу, чого я нужуся? Чого я допіро плакати учуся?* Чуб. 450.

Радий, наче допіро народився. Рудч. Ск. II. 160. *Повів їх до клуні і дав їм по копі: Богові копу, Петрові копу і Павлові копу, та й допіру дає їм пообідати.* Чуб. III. 157. *Ми оце допіро приїхали.* Уман. у.

Доплазувати, -зую, -еш, гл. Доползти. *Доплазував до самого верха.* Черк. у.

Доплатити. См. **Доплачувати.**

Доплачувати, -чую, -еш, сов. в. доплатити, -чу, -тиш, гл. Доплачивать, доплатить, приплачивать, приплатить. *Де оком не доглянеш, там калиткою доплатиш.* Ном. № 9969.

Доплентатися, -таюся, -ешся, гл. Добраться, дотащиться, доплестись. Харьк. у. *Я міркував собі йдучи, поки доплентавсь до хатини.* Шевч.

Доплести. См. **Доплітати.**

Доплив, -ву, м. Притокъ. Желех.

Доплива́ти, -ваю, -еш, сов. в. допливти и доплисти, -пливу, -веш, гл. Доплывать, доплыть. Чуб. V. 345. *Пливе, допливає, руки простягає.* К. Досв. 70.

Доплигувати, -гую, -єш, сов. в. **доплигнути, -ну, -неш**, гл. Доскакивать, доскочить, допрыгивать, допрыгнуть. *Розгнівався кінь, як стрибнув, — на сажень до царівни не доплигнув.* Грин. І. 173.

Доплітати, -таю, -єш, сов. в. **доплести, -лету, -теш**, гл. 1) Доплетать, доплесть. 2) Довязувать, довязать, надвязувать, надвязать. *Допліта панчішку.* К.

Доплуганитися, -нюся, -нишся, гл. Дотащиться, добраться. *Ледве доплуганився до міста.* Ком. І. 52.

Доплутатися, -таюся, -єшся, гл. = **Доплентатися.** *Аж опівночі хиба додому доплутаєшся.* К. І. 4.

Допнути, -ся. См. **Допинати, -ся.**

Доповзати, -заю, -єш, сов. в. **доповзти, -зу, -зеш**, гл. Доползать, доползти. *Мов рачки доповзла до города.* Кв.

Доповідати, -даю, -єш, сов. в. **доповісти, -вім, -віси**, гл. 1) Оканчивать, окончить, рассказывать. 2) Сообщать, сообщить, докладывать, доложить. *Скоро ввиділи, пану доповіли.* АД. І. 36. *Наймичка доповіла їй, що се все Тупотун так веселить беседу.* Г. Барв. 311.

Доповідно, нар. Основательно, точно. *Були у нього гроші, але доповідно не можу сказати скільки.* Ольгоп. у.

Доповісти. См. **Доповідати.**

Доповнити, -ся. См. **Доповняти, -ся.**

Доповнювари, -нюю, -єш, гл. = **Доповняти.** *Усього достачає і хлібом святим доповнює.* Г. Барв. 180. *Вам і чаші не доповнювані.* Грин. ІІІ. 147.

Доповняти, -няю, -єш, сов. в. **доповнити, -ню, -ниш**, гл. Дополняют, дополнить. *З тії хмари дощик накрапає та синього моря доповняє.* Мет. 446. АД. І. 99. *Слізьми моря не доповниш.*

Доповнятися, -няюся, -єшся, сов. в. **доповнитися, -нюся, -нишся**, гл. Дополняются, дополниться.

Доповчити, -чу, -чиш. Достроить, дополнить. *Хата введена була по вікна, а то вже я її укубила й доповчила.* Харьковъ.

Допоки, нар. До тѣхъ поръ пока. *Не оженюся, допоки вік віков.* Гол. І. 344. *Співатиму йому допоки віку, допоки тху хвалитиму на струнах.* К. Псал.

Допомагати, -гаю, -єш, сов. в. **допомогти, -можу, -жеш**, гл. Помогать, помочь. *Вже й сини Шрамови підросли і допомагали батькові у походах.* К. ЧР. 14. *Як міг, так допоміг.* Ном. № 4540. *Роби, небоже, то й Бог допоможе!* Ном. № 68.

Допомагатися, -гаюся, -єшся, гл. Добиваться, домогаться. *Пише було син, що йому не дуже добре допомагаться за дохід з наслідства.* Левиц. І. 68.

Допомиання, -ня, ср. Домогательство.

Допоминати(-ся), -наю(-ся), -єш(-ся), гл. Добиваться, домогаться. *Хто припоминав, той допоминає.* Ном.

Допоміжний, -а, -е. Вспомогательный.

Допомога, -ги, ж. Помощь, пособие. Грин. ІІ. 38. *Тільки озвешся, руку потягне і допомогу дасть.* К. ЧР. 398. *Я тобі буду в допомозі.* Грин. ІІ. 32.

Допомогти. См. **Допомагати.**

Допорати, -раю, -єш, гл. Докончить прибирать. Тут усе недопоране, завтра святки, а вона хурк! пішла до матері — от і добре! Канев. у.

Допотиль, нар. До сихъ поръ, до этого мѣста. Вх. Лем. 411.

Доправди, нар. Дѣйствительно. Я таки доправди дуже втомилась. Чуб.

Доправити. См. Доправляти.

Доправляти, -ляю, -єш, сов. в. доправити, -влю, -виш, гл. 1) Дослуживать, дослужить церковную службу. Піп доправив службу. 2) **Доправити довг.** Взыскать долгъ. 3) Доводить, довести. Одведи отцих людей та гляди мені, прямо доправ до красної дівиці — ясної зірниці. Мнж. 19.

Доправлятися, -ляюся, -єшся, гл. 1) Требовать, добиваться. Свого доправляйся, роду не чужайся. Ном. № 9033. 2) — **за що.** Требовать уплаты. Стахова ка доправляється за курчата. НВолын. у.

Доправуватися, -нуюся, -єшся, гл. Требовать. І горівки ся напиває, і їсти ся доправує, і на войну ся збірає. Гол. І. 11.

Допрати. См. Допірати.

Допривати, -ваю, -єш, сов. в. допріти, -прію, -єш, гл. Свариваться, свариться вполнѣ. Каша пріла, не допріла. Мил. 72.

Допрік, -ку, м. Упрекъ, укоръ. Якими допріками палкими, якими гіркими його дорікала. МВ. II. 144.

Допрікати, -каю, -єш, гл. Упрекать.

Допріти. См. Допривати.

Допроваджувати, -джую, -єш, сов. в. допровадити, -джу, -диш, гл. Доводить, довести. К. ЧР. 380.

Допрошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. допроситися, -шуся, -сишся, гл. Допрашиваться, допроситься. І не допрошуйся до мене в хату, бо не допросишся.

Допрядати, -даю, -єш, сов. в. допрясти, -ряду, -деш, гл. Допрядывать, допрясть. Осъ допряду мички, та й будемо вечеряти. Харьк. у.

Доптати, -пчу, -чеш, гл. = Топтати. Грин. III. 518. Взулася в черевички та й по хаті допче. Чуб. V. 156. Ми півроку допчемо, нім осьмак найдемо. Гол. І. 128.

Допускати, -каю, -єш, сов. в. допустити, -щу, -стиш, гл. Допускать, допустить. Боже, як приїде час умерти, не допускай довго лежати — кажи прийти смерти. Ном. № 8304. Тільки допусти його до коша, а сам не рад будеш. Ном. № 4840.

Допускатися, -каюся, -єшся, гл. Допускаться.

Допуст, -ту, м. Попущеніє, допущеніє. Перш було, як ідуть некрути, а просто їх жид іде: взяли роспрягли коней і віз перевернули й пропало. От який допуст був. Каменец. у.

Допустити. См. Допускати.

До-пуття, нар. Какъ слѣдуетъ.

Допхатися, -хаюся, -єшся, гл. Дойти съ съ трудомъ, дотащиться. Сяк-так до слобідки хоч з горем допхався. Сніп. 162.

Доп'ясти, -ся. См. Допинати, -ся.

Дора, -ри, ж. = Паска. Шух. I. 106, 251.

Дорадець, -дця, м. Совѣтникъ.

Дораджувати, -джую, -єш, сов. в. **дорадити, -джу, -диш**, гл. **Совѣтовать, посовѣтовать**. *Дорадила вража вдова, як жінку забити, — тепер порадь, вража вдово, где її подіти*. Чуб. V. 630.

Дорадниця, -ці, ж. **Совѣтница**. *Мати моя, дорадниця в хаті, дорадила, як жінку карати, тепер дорадь, де її сховати*. Чуб.

Дораз, доразу, нар. **Сразу**. *Той і стихнув доразу*. МВ. I. 133. *А мати як ся дознала, дораз на гору біжала*. Гол. II. 712.

Доразісінько, нар. **Вдругь**. *Гадка прояснилася мені доразісінько*.

Дорахуватися, -хуюся, -єшся, гл. **Досчитаться**.

Дорвати, -ся. См. **Доривати, -ся**.

Дореготатися, -точуся, -чешся, гл. **Дохохотаться**.

Дорекання, -ня, с. и пр. = **Дорікання и пр.** *Занедбали паненята дорекання мого брата*. К. Досв. 48.

Доречі, нар. **Кстати**.

Доривання, -ня, с. **Дорываніе**. **Богодух**. у.

Доривати, -ваю, -єш, сов. в. **дорвати, -ву, -веш**, гл. **Дорывать, дорвать**. *Дорву відра (вишень) та й ітиму в хату*. Богодух. у.

Дориватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **дорватися, -вуся, -вешся**, гл. **Дорываться, дорваться**.

Дорипатися. См. **Дорипуватися**.

Дорипуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **дориватися, -паюся, -єшся**, гл. **Отворять и затворять** дверь до тѣхъ поръ пока... *Дорипався, що зовсім вихолодив хату*. Харьк. у.

Дорібок, -робку, м. **Зарботокъ, прибытокъ**. *Щоб ти дорібку не мав*. Чуб. III. 89.

Дорід, -роду, м. **Урожай**.

Дорідливий, -а, -е = **Дорідний**. *Сльози такі дорідливі, як дощ перед грядом*. Св. Л. 98.

Дорідний, -а, -е. 1) **Урожайный**. *Хвалить Бога, тепер дорідний год на всячину*. Васильк. у. 2) **Рослый, крупный**. *Дорідне жито*. Канев. у. 3) **Прирожденный, врожденный**. *Дорідна відьма, а єсть відьми роблені, — мати дочці так поробе, то вона й відьмою стане*. **Александрійск.** у. **Слов. Д. Эварн.**

Доріженька, доріжечка, -ки, ж. **Ум. отъ дорога**.

Доріжка, -ки, ж. 1) **Ум. отъ дорога**. 2) **Родъ узорной рѣзьбы**, которой украшается ярмо. *Чумак у дорозі, гуляючи, вирізує (на ярмі) складаним ножом то доріжки, то кривульки, то зубчики*. Чуб. VII. 406. **Также у гончаровъ — узоръ при раскраскѣ мисокъ: трехцвѣтная полоска**. Вас. 184.

Доріжний, -я, -є. **Дорожный**.

Дорізати, -ся. См. **Дорізувати, -ся**.

Дорізування, -ня, с. **Дорѣзываніе**.

Дорізувати, -вую, -єш, сов. в. **дорізати, -ріжу, -жеш**, гл. **Дорѣзывать, дорѣзать**. **Сніп.** 161. *Барило дорізував тих, що, ще хрипіли*. **Стор. М. Пр.** 123.

Дорізуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **дорізатися, -жуся, -жешся**, гл. **Дорѣзываться, дорѣзаться**.

Дорікання, -ня, с. **Укоризна, упреканіе, упрекъ**. *Сміливі дорікання і горді протести Іова здавались би сучасникам Вздри і Неемії богозневагою*. К. Іов. VII. *Було не витерпе її дорікання за ту горілочку і надає їй бєбєхів*. **Стор. М. Пр.** 153.

Дорікати, -каю, -єш, одн. в. дорікнути, -ну, -неш, сов. в. дорікти, -речу, -чеш, гл.
Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *З світу Божого жене, дорікає, що я батькова дочка.* МВ. I. 123. *Дорік парубок гірко.* Федьк. *Мені за вас люде дорікають.* Мнж. 104. *А вороги, мог буяють, гірким докором дорікають.* К. Псал. 230. «*Катре!*» — дорікнула мати. МВ. II. 120.

Дорікливий, -а, -е. Укоризнений.

Дорікливо, нар. Укоризненно.

Дорікнути, дорікти. См. Дорікати.

Дорнінка, -ки, ж. Топоръ на длинномъ топорищѣ для срубыванія деревьевъ, названный по мѣсту (Дорна-Ватра) изъ. котораго такіе топоры доставляются. Шух. I. 175.

Доробити, -ся. См. Доробляти, -ся.

Доробковий, -а, -е. Заработанный. *Батько нічого нам не лишив, ніякої дідівщини, зосталося од матері доробкове, заробляне.* Могил. Под.

Дороблювати, -люю, -єш, гл. = Доробляти.

Доробляти, -ляю, -єш, сов. в. доробити, -блю, -биш, гл. 1) Додѣлывать, додѣлать. *Ішов робить, доробляти, щоби дали вечеряти.* Чуб. V. 1014. 2) Дорабатывать, доработать, доканчивать, докончить. *Не ївши і дня, доробив.* Мнж. 127.

Дороблятися, -ляюся, -єшся, сов. в. доробитися, -люся, -бишся, гл. 1)

Дорабатываться, доработаться. *Доробився, що й руки не зведе.* 2) Приобрѣтать, приобрѣсть работой что-нибудь. Чуб. I. 272. *Роблю, роблю, та й не можна ніяк доробитись.* НВолын. у. *Хто робить, той ся доробить.* Ном. № 9951. *Силуваним конем не доробишся.* Ном. № 1086. *Чужим волом не доробитися.* Ном. № 9663 *Злиднями не доробишся.* Ном. № 1579.

Доров, -ва, -ве. Сокращенное изъ здоров! Здравствуй! Грин. II. 178. *Доров був, дядьку!* Рудч. Ск. II. 154.

Дорога, -ги, ж. 1) Дорога, путь. *В поход у дорогу славні компанійці до схід сонечка рушали.* Шевч. *Смерть — неминующая дорога.* Ном. № 8243. *Проста до Христа у світі дорога.* Чуб. III. 17. **Божа дорога** (Ном. № 8229), **чумацька дорога.** Млечный путь.

Бути на божій, останній дорозі. Быть при смерти. Г. Барв. 361, 434. **Куди вам дорога?** Куда вамъ путь лежитъ? 2) Дорога, путешествие. *Ой ти, козаче, ти, хрещатий барвіночку, хто ж тобі постеле у дорозі та постілочку.* Мет. 81. 3) Въ гончарной печи арка, образуемая козлом и стѣной печи. Вас. 180. 4) У ткачей: а) то же, что и сказ. МУЕ. III. 20; б) въ основѣ: мѣсто, сквозь которое продѣвается челнокъ. Шух. I. 258. Ум. **Дорі(о)жка, дорі(о)женька, дорі(о)жечка, дорожейка.** Мет. 32, 22, 229. К. Досв. 19. Чуб. III. 240.

Дорогий, -а, -е. 1) Дорогой. *Де ж твої, доню, дорогі коралі?* Чуб. III. 144. 2) Дорогой, любимый. *Любов дорога, — розлука тяжкая.* Мет. 93. **З дорогою душею.** Очень охотно, отъ всего сердца. *Невже ви хочете, щоб за вашого вйтенка отець силував одним одну дочку? — Який.... враг просить його силувата? вона з дорогою душею пійде!* К. ЧР. 297. Сравн. ст. **дорогший** и **дорожчий, дорожший.** К. ЧР. 57. Грин. III. 595. Ум. **Дорогенький, дорогесенький.** Г. Барв. 363. *Моя порадиця дорогесенька.* Мил. 204.

Дорогісінкий, -а, -е. Въ высшей степени дорогой. *Моя й матінко, моя й дорогісінька.* Мил. 200.

Дорого, нар. Дорого. Ном. № 10500. *Тепер усе дорожше стало.* МВ. I. 112. *Дорожше очей нема нічого в світі.* ЗОЮР. II. 100. Ум. **Дороженько, дорогесенько.**

Дороготова, -ви, ж. Дорогая цѣна. *Для дороготови і батька продать готови.* Ном. № 10518.

Дорогоцінний, -а, -е. Драгоцѣнный. *Каміння дорогоцінне.* Рудч. Ск. II. 32.

Дорогшати, -шаю, -еш, гл. = **Дорожчати.**

Дородний, -а, -е = **Дорідний 2.** Макс. (1849), 84.

Дорожиній, нар. Ближе дорогой, болѣе по дорогѣ, съ руки. *Я живу по цей бік села, так мені й дорожиній, як би й пайка по цей бік випала.* Черниг. г.

Дорожити, -жу, -жиш, гл. Цѣнить. *Нас дорожят більш, аніж їх, дарма, що вони пани.* Харьк.

Дорожитися, -жуся, -жишся, гл. Дорожиться, дорого запрашивать. Грин. II. 333. *Будьте ласкаві, не дорожітьсѣ: адже ж і горілка відрами дешевиша, як квартами.* Стор. I. 240.

Дорожнета, -ти, дорожнеча, -чі, ж. Дороговизна. *Ото дорожнета на рибу, — не докупишся.* Харьк.

Дорожник, -ка, м. Раст. *Plantago lanceolata.* ЗЮЗО. I. 131.

Дорожній, -я, -є. Дорожный, находящійся въ дорогѣ.

Дорожня, -ні, ж. = **Дорожнета.** *Теперки дорожня на всім стала.* Каменец. у.

Дорожчати, -чаю, -еш и **дорожшати, -шаю, -еш**, гл. Дорожать. *Усе вже дорожшає на базарі.* Черниг. у.

Дорозумітися, -міюся, -ешся, гл. Додуматься, сообразить, догадаться. Дещо. 32. *Дорозумівся і я як зробить.* Черк. у.

Дорозумовуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. **дорозумуватися, -муюся, -ешся**, гл. (= **Дорозумітися**). Додумываться, додуматься, сообразить. *Усяке по своєму дорозумовується.* О. 1862. X. 115. *Чи ти зажурився, чи ти загадався, — хто ж би то по тобі дорозумувався?* К. Досв. 149.

Дорослий, -а, -е. 1) Взрослый. *Вже дівчина доросла, а хороша та пишна, як королева.* МВ. I. 136. 2) Дорослый. *Доросле жито.* НВолын. у.

Доростати, -таю, -еш, сов. в. **дорости, -ту, -теш**, гл. Дорастать, дорости. *Ріс, ріс, не доріс, своїй неньці води не приніс.* Чуб. III. 183. **Дорости літ.** Достичь совершеннолѣтія. *Меншая сестра літ не доросла.* Мет. 32.

Дорубати, -ся. См. **Дорубувати, -ся.**

Дорубити. См. **Дорублювати.**

Дорублювати, -люю, -еш, сов. в. **дорубити, -блю, -биш**, гл. Оканчивать, окончить обрубать (въ шитьѣ). *Ти ще й рубця не дорубит, я вже й звернусь.* Кв.

Дорубувати, -бую, -еш, сов. в. **дорубати, -баю, -еш**, гл. Дорубывать, дорубить. *Дорубай оті дрова та повкидай у хлівець, щоб не мокли на дощі.* Харьк. у.

Дорубуватися, -буюся, -ешся, сов. в. **дорубатися, -баюся, -ешся**, гл. Дорубываться, дорубиться. *Сокира свого дорубається.* Ном. № 4090.

Доручати, -чаю, -еш, сов. в. **доручити, -чу, -чиш**, гл. Поручать, поручить.

Доручення, -ня, с. Порученіє.

Дорщ, -щу, м. и пр. = **Дощ и пр.** Грин. III. 390. *Не проси у Бога дорщу, а проси урожаю.* Ном. № 7270. Ум. **Дорщик.** МУЕ. III. 118.

Досада, -ди, ж. Неприятность, досада. *Чужа хата — велика досада.* Ном. № 9626. *Досада скребе, як кішка лапою.* Ном. № 3665. Ум. **Досадонька**. Чуб. V. 448.

Досадити. См. **Досаждати**.

Досадний, -а, -е. 1) Неприятный. *Досадній звістки.* Грин. III. 588. 2) Вредный. *Поганому животу досадні й пироги.* Харьк. Ум. **Досадненький**.

Досадно, нар. Неприятно. МВ. I. 24. Ум. **Досадненько**. *Шо в черницях добре жити, легче ділечко робити, тільки, ненько, досадненько, шо в черні ходити.* Грин. III. 376.

Досадонька, -ки, ж. Ум. **оть**. досада.

Досаждати, -даю, -ещ, сов. в. **досадити**, -джу, -диш, гл. Досаждать, досадить.

Скільки ворогів запеклих мені досаждають. К. Псал. 4. «Так чим же я вам досадив?» *ягнятко, плачучи, питає.* Гліб. 34.

Досватати, -таю, -ещ, гл. Досватать.

Досвататися, -таюся, -ещся, гл. Досвататься до чегонибудь.

Досвід, -ду, м. Опытъ. *Знаючи з історичного досвіду, як уставали нації.* К. XII. 131.

Досвідчати, -чаю, -ещ, сов. в. **досвідчити**, -чу, -чиш, гл. 1) Свидѣтельствовать, посвидѣтельствовать, засвидѣтельствовать. 2) Испытывать, испытать, узнавать, узнать по опыту. (Шевченко) *добре на самім собі досвідчив усього, що сердешний люд терпів під тим ярмом.* Передм. до Кобз. Шевч. 1867. 3) Доказывать, доказать.

Досвідчатися, -чаюся, -ещся, сов. в. **досвідчитися**, -чуся, -чипся, гл. Ссылаются на чье либо свидетельство до какого либо времени. *Досвідчився циган жінкою й дітьми, поки забрали всіх у тюрму.* Васильк. у. 2) **Убѣждатися**, **убѣдиться** по опыту; узнать. *Перемагала свій жаль як тільки мога, щоб люде не досвідчились.* Г. Барв. 168.

Досвідчення, -ня, с. Убѣждение.

Досвідчити, -ся. См. **Досвідчати**, -ся.

Досвіт, -ту, м. Разсвѣтъ. *І прийшов я із панщини вже перед досвітом.* Грин. III. 633. *У вікно полився тихий досвіт.* Левиц. I. 463. **У-досвіта**. На разсвѣтъ, передъ разсвѣтомъ. *У-досвіта встав я... темно ще на дворі; де-не-де по хатах ясне світло сяє.* К. Досв.

Досвітковий, -а, -е. Предразсвѣтный. *Темнота досвіткова.* Левиц. I. 271.

Досвіткування, -ня, с. Пребывание на досвітках.

Досвіткувати, -кую, -ещ, гл. Быть на досвітках.

Досвітній, -я, -є. Предразсвѣтный. *Моя зоре досвітняя.* Шевч. 240.

Досвіток, -тку, м. Предразсвѣтное время. *Чорт би й не оддав, та на лихо йому досвіток захватив.* Рудч. Ск. II. 25. *Темним досвітком усі трое вийшли з села.* Г. Барв. 543. **У досвіток**. До разсвѣта. 2) Во мн. ч. **Досвітки**. Вечернія собранія неженатой моложежи осенью и зимою, посидѣлки. Чуб. VII. 451. КС. 1889. X. Сумцовъ. № 89. *Ой маєш ти, моя мати, іще дочок п'ять: не пускай їх на досвітки, нехай дома сплять.* Чуб. V. 891. *Сестри дома немає, на досвітках гуляє.* Млр. л. сб. 343.

Досвітчаний, -а, -е. 1) Предразсвѣтный. Сим. 185. 2) Сдѣланный во время досвіток. *Це ранішня робота, а це досвітчана.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **Досвітчана мати**. Женщина, въ домѣ которой собираются досвітки. Борз. у.

Досвітчанин, -на, м. Парень, ходящій на досвітки. **Досвітчане**. Парни и дѣвушки, ходящіє на досвітки. Константиногр. у.

Досвітчанка, -ки, ж. Дѣвушка, ходящая на досвітки. *Торішньої зими аж три досвітчанки ходило до нашої баби на попрядки, на досвітки.* Васильк. у. *Саме глупої ночі*

пішли ми з підотаманчим досвіток разганяють, але на досвітках було тільки чотири дівчат досвітчанок та й годі. Васильк. у.

Досиджувати, -джую, -єш, сов. в. досидіти, -джу, -диш, гл. Досиживать, досидѣть. *Досиділи трохи не до півночі.* Левиц. Пов. 278.

Досиджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. досидітися, -джуся, -дишся, гл. Досиживається, досидѣться. *До того досиділась, що й сорочки на хребті нема.* Рудч. Ск. I. 177.

Досилати, -лаю, -єш, сов. в. дослати, -шлю, -леш, гл. Досылають, дослать. *Коли він мені дошле решту? І козацьке на Вкраїні серце залунало і луну із серця в серце аж до нас дослало.* К. МБ. XI. 142.

Досинити, -ся. См. **Досинювати, -ся.**

Досинювання, -ня, с. Досиниваніє.

Досинювати, -нюю, -єш, сов. в. досиніти, -ню, -ниш, гл. Досинивать, досинить.

Досинюватися, -нююся, -єшся, сов. в. досинітися, -нюся, -нишся, гл.

Досинивається, досиниться.

Досипання, -ня, с. Досыпаніє.

I. Досипати, -паю, -єш, сов. в. досипати, -плю, -плеш, гл. Досыпать, досыпать. *Досип мішка, щоб повний був.* Харьк.

II. Досипати, -паю, -єш, сов. в. доспати, -плю, -пиш, гл. Досыпать, доспать. *Чи не допивала, чи не доїдала, чи темної нічки та й не досипала.* Чуб. V. 928. *А вже ж мої очі не доспали ночі.* Нп. Млр. л. б. 277. *Доспав до обід.*

I. Досипатися, -паюся, -єшся, сов. в. досипатися, -плюся, -лешся, гл. Досыпаться, досыпаться.

II. Досипатися, -паюся, -єшся, сов. в. доспатися, -плюся, -пишся, гл. Досыпаться, доспаться. *До білого волоса доспався.* Стор. I. 67. *Ой поспи, поспи, красная дівко, та доспишся до горя.* Грин. III. 262.

Досипка, -ки, ж. Досыпка. Ум. **Досипонька.**

Досипляти, -ляю, -єш, гл. = II. Досипати. *Молода дівчина нічки досипляє.* Мет. 362.

Досипонька, -ки. Ум. отъ досипка.

Досипувати, -пую, -єш, гл. = I. Досипати.

Досита, нар. Досыта. *Ми їмо з корита, та до сита, а ви з блюда, та до худа.* Ном. № 1614.

Доситішати, -шаю, -єш, гл. Пожирѣть, потолстѣть. *Я все буду пастись, та й доситішаю.* Рудч. Ск. I. 1.

Досить, нар. Достаточно, довольно. *Мудрій голові досить дві слові.* Ном. № 5912. *У мене добра досить.* Борз. у.

Досихання, -ня, с. Досыханіє.

Досихати, -хаю, -єш, сов. в. досохнути и досхнути, досохти, -сохну, -неш и -схну, -неш, гл. Досыхать, досохнуть. *Хліб уже досихає.* Васильк. у. *Викинь сорочки на тин, нехай досохнуть.* Харьк. у.

Досі, нар. 1) До сихъ поръ, до этой поры. *Чужі люде полуднують, ми й досі не їли.* Мет. 321. 2) Уже, въ настоящее время. *Та годі сидіти та пора летіти, досі плачуть та маленькії діти.* Мет. 257. *Я думав, що досі вже й пороблено все.* 3) До сего мѣста.

Досівання, -ня, с. Досѣваніє.

Досівати, -ваю, -єш, гл. = Досіювати.

Досіль, нар. = Досі.

Досіпати, -паю, -єш, гл. 1) Додергати. 2) Достати, добыть. *А що, синку, досіпав де грошенят? — Досіпаєш!... таке тепер і стало!* О. 1862. IX. 5.

Досіпатися, -паюся, -єшся, гл. Додергаться.

Досіювання, -ня, с. и пр. = Досівання и пр.

Досіювати, -сіюю, -сіюєш, сов. в. досіяти, -сію, -єш, гл. Досѣвать, досѣять. *Не досіяв пшениці до краю.* Мет. 27.

Доскакати. См. Доскакувати.

Доскакувати, -кую, -єш, сов. в. доскакати, -каю, -єш, гл. Доскакивать, доскакать. *Доскакує Сомко із Шрамом до провалля.* К. ЧР. 169.

Доскіпатися. См. Доскіпуватися.

Доскіпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. доскіпатися, -паюся, -єшся, гл. 1)

Придираться, придраться. *Він доскіпувався до неї: то чому вона не хоче... те та друге.* Мир. ХРВ. 392. 2) Дорываться, дорваться, наброситься. *Доскіпається до горілки, що й не встане.* Змієв. у.

Досклепити, -плю, -пиш, гл. Окончить арку, сводъ. «А що досклепили?» — *Ні, ще й на завтра до обід осталося.*

Досконалий, -а, -е. 1) Совершенный. 2) Настоящий, дѣйствительный. *Хто тут досконалий хазяїн?* Черк. у.

Досконалість, -лости, ж. Совершенство.

Доскональний, -а, -е = Досконалий 2. *Звісно, той там у школах, потім у віську, хазяїна досконального нема.* Сим. 217.

Доскороджувати, -джую, -єш, сов. в. доскородити, -джу, -диш, гл. Оканчивать, окончить бороновать передъ посѣвомъ.

Доскоцький, -а, -е. Прыткій, умѣющій добывать. *Бач, який доскоцький, перший вихопився.*

Доскочистий, -а, -е. Живой, веселый (о музыкѣ). *А ну йому марш! — І втяли такого доскочистого, аж волосся їжиться.* Св. Л. 231.

Доскочити, -чу, -чиш, гл. 1) Подпрыгнуть до, допрыгнуть. *Не доскочиш, бо дуже високо. Доскоче конем до царівни (а царівна сиділа у високому терему).* Грин. I. 171. *Свого одбіг, чужого не доскочив.* Г. Барв. 92. 2) Дойти, достигнуть. *По чарці, по другій, та так може й до десятка, чи й лучче, доскочило.* Грин. II. 179. 3) Достати, приобрѣсть, Взять въ добычу. *Оттоді то й Черевань доскочив собі нечисленного скарбу.* К. ЧР. 4. *Добре, кажуть, що шовкові брови удались, хода павлина да вид королівський, — дак і козака доскочила.* Осн. 1862. VIII. *Вовка... живцем доскочили.* К. ДС. 7. **Доскребти.** См.

Доскрібати.

Доскрипіти, -плю, -пиш, гл. Доскрипѣть. *А що, доскрипіло, поки не луснуло: я казав, що обід лясне.*

Доскрібати, -баю, -єш, сов. в. доскребти, -бу, -беш, гл. Доскребывать, доскресть, доскабливать, доскоблить.

Доскрібувати, -бую, -єш, гл. = Доскрібати.

Доскрібуватися, -буюся, -єшся, гл. Доскребываться, докапываться, добираться. *Він доскрібується вже до мене.*

Доскромаджувати, -джую, -еш, сов. в. **доскромадити, -джу, -диш**, гл. Доскребать, доскресть. *А ми вже доскромалили буряків. Богодух. у.*

Дослати. См. **Досилати.**

Дослатися, дошлюся, -шлешся, гл. Быть въ состояніи послать. *Сонливого добудишся, лінивого дошлешся.* Ном. № 10842.

Дослід, -ду, м. Изслѣдованіе. *Лінивий до історичного досліду розум.* К. XII. 37.

Досліджувати, -джую, -еш, сов. в. **дослідити, -джу, -диш**, гл. Изслѣдовать.

Дослідник, -ка, м. Изслѣдователь. *Вельми поважний дослідник польської старосвіщини.* К. XII. 65.

Дослужити, -ся. См. **Дослужувати, -ся.**

Дослужувати, -жую, -еш, сов. в. **дослужити, -жу, -жиш**, гл. Дослуживать, дослужить. *Дослужу місяця та й піду додому.* Васильк. у.

Дослужуватися, -жуюся, -ешся, сов. в. **дослужитися, -жуся, -жишся**, гл.

Дослуживатися, дослужитися. Дослужитись до великого чина. Левиц. I. 66. *В кого ж ми ся, рідні браття, цього дослужили?* Бал.

Дослухати, -ся. См. **Дослухувати, -ся.**

Дослухатися, -хаюся, -ешся, гл. = **Дослухуватися.** *Еней похнюпивсь, дослухався — Сивила що йому верзла.* Котл. Ен.

Дослухувати, -хую, -еш, сов. в. **дослухати, -хаю, -еш**, гл. 1) Дослушивать, дослушать до конца. *Диво та й тільки, каже гайдамака, дослухавши сотниківну.* Стор. I. 35. 2)

Слышать, услышать. Що дослуха — наче крізь воду проточну. МВ. (О. 1862. I. 81). *Як річ таку суддя дослухав, низенько поклонивсь, потилицю почухав.* Греб. 380.

Дослухуватися, -хуюся, -ешся и дослухатися, -хаюся, -ешся, гл. сов. в.

дослухатися, -хаюся, -ешся, гл. *Прислушиватися, прислушаться. Цсс... засичав Загнибіда, і знову почав дослухатись.* Мир. Пов. II. 73. *Прочитав батюшка вдруге. Баба дослухалася і вгадала, що так воно й єсть.* Левиц. I. 70.

Досмалити. См. **Досмалювати.**

Досмалювати, -люю, -еш, сов. в. **досмалити, -лю, -лиш**, гл. = **Дошмалити.**

Досмеркатися, -каюся, -ешся, гл. *Досидѣться въ гостяхъ до сумерекъ. От я й досмеркалася.* Гадяч. у.

Досмикати, -каю, -еш, сов. в. **досмикати, -каю, -еш**, гл. *Додергивать, додергать.*

Досмикатися, -каюся, -ешся, гл. *Додергаться.*

Досмикування, -ня, с. *Додергиваніе.*

Досмикувати, -кую, -еш, гл. = **Досмикати.**

Досмолити. См. **Досмолювати.**

Досмолитися, -люся, -лишся, гл. *Досмолиться.*

Досмолювати, -люю, -еш, сов. в. **досмолити, -лю, -лиш**, гл. *Досмаливать, досмолить.*

Доснитися, -снюся, -снишся, гл. *Окончиться сну. Сей сон мені, Заїро, не доснився.* К. МВ. XI. 145.

Доснідати. См. **Доснідувати.**

Доснідатися, -даюся, -ешся, гл. *Дозавтракаться.*

Доснідувати, -дую, -еш, сов. в. **доснідати, -даю, -еш**, гл. *Оканчивать, окончить завтракать. Доснідуй уже швидче, бо день не стоїть.* Харьк.

Досновигати, -гаю, -єш, гл. Доплестись.

Досновигатися, -гаюся, -єшся, гл. Дошляться, дошататься.

Доснувати, -ную, -єш, гл. Окончить основу (въ тканьѣ).

Доснуватися, -нуюся, -єшся, гл. Оканчиваться основѣ (въ тканьѣ). 2) =

Досновигатися.

Досовдати(-ся), -даю(-ся), -єш(-ся), гл. = Досовкатися.

Досовкатися, -каюся, -єшся, гл. Доплестись, добраться. *Та вже й нерано. Поки то досовкаюся додому.* Осн. 1862. VI. 31.

Досолити, -ся. См. **Досолоювати, -ся.**

Досолоджувати, -джую, -єш, сов. в. досолодити, -джу, -диш, гл. Добавлять, добавить сладкаго куда нибудь.

Досолоювати, -люю, -єш, сов. в. досолити, -лю, -лиш, гл. Досаливать, досолить. *Не досолить, — не доїсть.* Ном. № 12379. *Треба досолити огірки.* Васильк. у.

Досолоюватися, -дююся, -єшся, сов. в. досолитися, -люся, -лишся, гл. Досаливаться, досолиться.

Досох(ну)ти. См. **Досихати.**

Доспати, -ся. См. **Досипати, -ся.**

I. Доспівати. См. **Доспівувати.**

Доспівувати, -вую, -єш, сов. в. доспівати, -ваю, -єш, гл. Допѣвать, допѣть.

II. Доспівати, -ваю, -єш, сов. в. доспїти, -пїю, -єш, гл. Дозрѣвать, дозрѣть. *Доспїла еси, моя ясочко, як повний колос на ниві.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 200). *Нехай цвіте, нехай тим часом доспїває.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Доспїлий, -а, -е. Спѣлый, созрѣвший. *Доспїле яблуко.* Левиц. Пов. 290.

Доспїти. См. **II. Доспівати.**

Доспїх, -ху, м. Успѣхъ, успѣшность. *А в ділі все нема доспїху, — куди ні глянеш, — все не те.* Алв. 9.

Доспорожнятися, -няюся, -єшся, гл. Все опорожнить до того, что.... *Доспорожнялася уже: затого і на кашу нічого.*

Доста, нар. = Досить. Гол. III. 219.

Доставати, -стаю, -єш, сов. в. доставати, -ну, -неш, гл. 1) = Дїставати. *У такого й чорт ладану не доставане.* Ном. *Ой хто мені царь зілля доставане, той зо мною на рушничку стане.* Мет. 104. *Ідїть зо мною на Черкеню долину гуляти, слави лицарства козацькому війську доставати.* Макс. (1849), 82. *Над річкою над Дунаєм орли загравали, а козаки отамана з неволі доставали.* Мет. 429. *У недїлю города доставали.* 2) **Доставать, доставать, достигать, достигь.** *До пліч доставати.*

Доставатися, -стаюся, -єшся, сов. в. доставатися, -тануся, -нешся, гл. = Дїставатися.

1) *Пїшла душа по руках, та й чортові доставалась.* Ном. № 8836. *Не попущу тебе, мила, иншому доставатся.* Мет. 40. 2) *Стоїть над морем: няк на острів не доставатся.* Рудч. Ск. Як доставанусь у столицю, то я вас нагороджу. Рудч. Ск. II. 160. ЗОЮР. II. 28.

Доставляти, -вляю, -єш, гл. Доставлять. *Під тую свічку шість волів запрягли, під Почаєвську гору в манастир доставляли.* Чуб. I. 162.

Досталь, нар. = Доволі. Черк. у.

Достарчати, -чаю, -єш, гл. Доставлять. *Коням достарчали вволю сіна й вївса.* Левиц. I. 504.

Достатечність, -ности, ж. Достаточность, достатокъ. *Достатечність показує статеchnість*. Ном. № 1363.

Достатне, — ньо, нар. 1) Достаточно, зажиточно. *У роскошах жили, не так щоб уже дуже, а достатньо таки*. Лебедин. у. 2) Вдоволь. *У його усього достатньо*. НВолын. у.

Достатній, -я, -є. Достаточный, зажиточный. *На все достатній і на лихо не жаден*. Ном. № 2013. *Достатня одежа*. Шевч. (О. 1861. X. 4). 2) Обильный. *Достатня паша*. Шух. I. 78.

Достаток, -тку, м. Достатокъ, довольство, изобиліє, средства. *Достаток чинить статок*. Ном. *Тоді любва бере, як достаток є*. Ном. № 8921. *Він при достатку*. Черк. у. *Достаток добрий у його*. Черк. у. *Як би у мене достатки, то я б учився*. Ромен. у. *Хто буде ховати (мерця)? На які достатки?* Мир. Пов. II. 115. *У достатку живе. Живеть безбѣдно. Въ твор. пад. употребляется въ видѣ нарѣчія, въ значеніи: достатчно, вдоволь. Аби хліба було достатком, а про яблука жити можно*. Каменец. у. Ум. **Достаточен**. Сим. 227.

Достача, -чі, ж. 1) Часть, слѣдуемая мельнику за помоль? 2) Изобиліє. 3) Необходимый для работы матеріаль. *Аби ваша достача, а ми хоч який віз, то зробим*.

Достачання, -ня, с. Доставка, поставка.

Достачати, -чаю, -єш, сов. в. **достачити, -чу, -чиш**, гл. 1) Доставлять въ нужномъ количествѣ. *Аби достачали, я зроблю як слід А мед-вино поплачу, сіно-овес достачу*. Мет. 46. *А ви думали, грошей у мене нема? Достачу, не бійтесь!* Лебедин. у. 2) Быть достаточнымъ доставать. *Не достача на сорочку*.

Достачування. См. **Достачання**.

Достачувати. См. **Достачати**.

Достеменісінький, -а, -є. Точнехонько такой. *Достеменісінько такий віл, як у мене*. Черк. у.

Достеменісінько, нар. Точнехонько такъ.

Достемено, нар. Точно, точь въ точь. *Достемено так робиш, як той баран*. Рудч. *Отак достемено і у нас*. Шевч. (О. 1861. X. 5).

Достерегти. См. **Достерігати**.

Достерігати, -гаю, -єш, сов. в. **достерегти, -режу, -жеш**, гл. Слѣдить, выслѣдить, наблюдать. *Я достерігаю всяку річ*. НВолын. у. *Таки достеріг вовка*. Радомысл. у. *Я достеріг, де воно дівається*. НВолын. у. *Про що мене що дня достерігати і цілитись на мене що години*. К. Юв. 17.

Достигати, -гаю, -єш, сов. в. **достигти, -гну, -неш**, гл. Созрѣвать, созрѣть. *Надійшли жнива, достигла Василева пшениця*. МВ. I. 124.

До-сто-біса, нар. Очень много. См. **До**.

До-сто-бісового батька = **До-сто-біса**. См. **До**.

Достогнатися, -гнуся, -нешся, гл. Достонаться.

Достойний, -а, -є. Достойный. *Чи достойні ж сі вепри Дніпровії, щоб трактувать з ними по людськи?* К. ЧР. 336.

Достойність, -ности, ж. Достоинство. Башт. 12.

Достойно, нар. Достойно. *За віру християнську достойно і праведно стати*. Мет. 418.

Достотній, -я, -є. Точь въ точь, совершенно похожий.

Достотно, нар. Точно, точь въ точь. Черк. у.

Достоту, нар. Точь въ точь. Вона дивилась на жовте й підсиняне батьківське лице.... і злякалась, думаючи, що колись такий достоту буде її чоловік. Левиц. Пов. 279.

Достоювання, -ня, с. Достаиваніє.

Достоювати, -тоюю, -єш, сов. в. **достояти, -тою, -їш**, гл. 1) Достаивать, достоятъ. І в церкві достояла мов спокійна. МВ. І. 102. 2) Дозрѣвать, дозрѣть. (Конопелькам) не дали вітри да достояти. Грин. ІІІ. 122.

Достоятися, -юся, -їшся, гл. Достоятъся. Достоялася з кумою, що вже й корова з череди прийшла. Черниг. у.

Дострибати. См. Дострибувати 1.

Дострибатися, -баюся, -єшся, гл. Допрыгаться.

Дострибувати, -бую, -єш, гл. 1) сов. в. **достриба́ти, -баю, -єш**, гл. Допрыгивать, допрыгать до чого либо. 2) сов. в. **дострибнути, -бну, -неш**. Допрыгивать, допрыгнуть до чого либо.

Достригати, -гаю, -єш, сов. в. **достригти, -жу, -жеш**, гл. Достригать, достричь. Стриже стрижій чоловіка, достриг до вуха. Мнж. 121.

Достригатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **достригтися, -жуся, -жешся**, гл. Достригаться, достричься.

Достругати, -ся. См. Достругувати, -ся.

Достругувати, -гую, -єш, сов. в. **достругати, -гаю, -єш**, гл. Достругивать, достругать.

Достругуватися, -гуюся, -єшся, сов. в. **достругатися, -гаюся, -єшся**, гл.

Достругиваться, достругаться.

Достукати, -ся. См. Достукувати, -ся.

Достукування, -ня, с. Достукиваніє.

Достукувати, -кую, -єш, сов. в. **достукати, -каю, -єш**, гл. Достукивать, достучать.

Достукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **достукатися, -каюся, -єшся**, гл.

Достукиваться, достучаться. Під вікно він під'їзжає та й достукується. Лавр. 26.

Доступ, -пу, м. Доступь. Прозьба доступ має. Ном., стр. 286, № 4466.

Доступати, -паю, -єш, сов. в. **доступити, -плю, -пиш**, гл. Приступать, наступить, подходить, подойти. Що мені тепер на світі робити? Як мені тепер до жінки доступити? Хата. 69. Відьми скільки будуть мучиться..., а до тебе не доступлять. Грин. І. 69.

Доступатися, -паюся, -єшся, сов. в. **доступитися, -плюся, -пишся**, гл. Доступаться, наступиться, подходить, подойти, добираться, добратися, приближаться, приблизиться. Чого зблідла? Чого боїшся? Сюди не доступляться. К. (Хата, 165). Обридло вже мені жити на селі. Надумавсь я до царя доступитись: хочу подивитись на царя й на царицю. К. (О. 1861. ІV. 39). Коли б мені знайти оселю Божу, і до його престолу доступитись. К. Іов. 51.

Доступний, -а, -е. 1) Доступный. Люде живуть доступні такі, привітні. МВ. ІІ. 96. 2) Умѣющей легко ко всякому проникнуть, втереться въ довѣріє. Се провідала та Катря, облетавши села: жінка хитра, доступная, гарна і весела; хоть до кого підлеститься і що хоче знає, тайну з серця, слово з рота, де бажа, виймає. Мкр. Н. 7 — 8.

Достягати, -гаю, -єш, сов. в. **достигти, -гну, -неш**, гл. = **Досягати 1 — 3**. АД. І. 258.

КС. 1883. ІІ. 391. Грин. ІІ. 113. 1) Коло броду беру воду, не достягну до дна. Чуб. V. 224. 2)

Нехай найменший брат добре дбає, хоч навколішки вставав і військову суремку в головах досягає. Макс. (1849), 18.

Досування, -ня, с. Придвиганіє.

Досувати, -ваю, -еш, сов. в. **досунути, -ну, -неш,** гл. Додвигать, додвинуть.

Досуватися, -ваюся, -ешся, сов. в. **досунутися, -нуся, -нешся,** гл. Придвигатися, придвинуться.

Досутий, -а, -е. Престарѣлый. *Це дуже досуга жінка: літ з вісімдесят.* Кременч. у.

Досукати. См. **Досукувати.**

Досукування, -ня, с. Досучиваніє.

Досукувати, -кую, -еш, сов. в. **досукати, -каю, -еш,** гл. Досучивать, досучить. *Оце сяду та ниток досукаю.* Богодух. у.

Досунути, -ся. См. **Досувати, -ся.**

Досушити, -ся. См. **Досушувати, -ся.**

Досушувати, -шую, -еш, сов. в. **досушити, -шу, -шиш,** гл. Досушивать, досушить.

Досушуватися, -шуюся, -ешся, сов. в. **досушитися, -шуся, -тишся,** гл.

Досушиватися, досушиться.

Досхнути. См. **Досихати.**

До-схочу, нар. Вволю, сколько угодно. Ком. I. 21.

Досхти. См. **Досихати.**

Досягати, -гаю, -еш, сов. в. **досягти, -гну, -неш,** гл. 1) Доставать, достать до чего, хватать, хватить до чего. *І кривавими руками мене ловлять, досягають.* К. Псал. 133. *Б'ють так, як і великі паничі, аби рука досягла.* МВ. I. 99. *Один чумака сало став їсти, із лаганця досявши, а другий люлька запалив.* Рудч. Ск. II. 171. 2) Достигать, достичь чего. 3) Достать, брать, взять. 4) Доставать, достать, добывать, добыть. *Молока досягти.*

Досяяти, -сяю, -еш, гл. Окончить сіять. *Що й у батька да й одна дочка, да не дали люде да, догуляти, русою косою да домаяти, червоним косничком да досяяти.* Грин. III. 122.

Дотанцьовувати, -вую, -еш, сов. в. **дотанцювати, -цюю, -еш,** гл. 1) Дотанцювувать, дотанцювать. *«Твій батько емері» — Постій трохи, дотанцюю.* Ном. № 10078. 2) Дойти, танцюя. *Дотанцював аж до брами.* Шевч. 270.

Дотанцюватися, -цюю, -ешся, гл. 1) Танцюя дойти до чего. 2) Дотанцюватися до чего.

Дотарабанити, -ню, -ниш, гл. Дотащить, донести. *Насилу дотарабанила мішок, — дуже важкий.* Богодух. у.

Дотарабанитися, -нюся, -нишся, гл. Дотащиться. *Очі завидющі: набірала кислиць стільки, що всилу дотарабанилася з їми додому.* Богодух. у.

Дотаскати, -ся. См. **Дотаскувати, -ся.**

Дотаскувати, -кую, -еш, сов. в. **дотаскати, -каю, -еш,** гл. 1) Дотаскивать, дотащить. Мнж. 40. *Насилу дотаскав його, такий великий.* 2) Истаскивать, истаскать, донашивать, доносить (объ одеждѣ).

Дотаскуватися, -куюся, -ешся, сов. в. **дотаскатися, -каюся, -ешся,** гл.

Дотаскиватися, дотащиться, съ трудомъ доходить, дойти.

Дотекти. См. **Дотікати.**

Дотеп, -пу, м. Остроуміє, искусство.

Дотепа, -пи, ж. 1) Спосібність, умѣньє. Гуляти часто до півночі в пісні, в пари, у лави, в жгут; кому ж із них була дотепа, то в гроші грали в сім листів. Котл. Ен. 2) Спосібний чоловік.

Дотепер, нар. До настоящего времени, до сей поры. Бідив я, та й дотепер бідую.

Каменец. у. Як тримав я поїдинка (11 десятин) тоді, та й дотепер тримаю. Каменец. у.

Дотепний, -а, -е. Спосібний. Дотепна до всякого діла. Шевч. 296. А в нас такого дотепного коваля ізроду не було. К. ЧР. 331.

Дотепник, -ка, м. Спосібний мужчина, дока, молодець.

Дотепниця, -ці, ж. Спосібная женщина.

Дотепність, -ности, ж. Спосібність, дарованіє. Так даремне потратив свої сили чоловік з наукою, з щирою охотою, та й не без дотепности. Драгом. Передм. Пов. Федьк. Не було дотепности самому додуматись. Ком. I. 48.

Дотепно, нар. Спосібно, искусно.

Дотепре, нар. = Дотепер.

Дотерпіти. См. Дотерплювати.

Дотерплювати, -плюю, -єш, сов. в. дотерпіти, -плю, -пиш, гл. 1) Вытерпливать, вытерпеть. Я знаю, він не дотерпить. НВолын. у. 2) Выносить, вынести, претерпевать, претерпеть. Дотерпіла лиха в походах. Левиц. Пов. 24.

Дотерти, -ся. См. Дотирати, -ся.

Дотесати, -ся. См. Дотісувати, -ся.

Доти, дотиль, дотіль, нар. До тѣхъ поръ, до того времени. Доти лях мутив, доки не найвся. Ном. № 876. Доти ходив, доки не наклав головою. Ном. № 10050.

Дотик, -ку, Осязаніє.

Дотика, -ки, ж. Укорь.

Дотикання, -ня, с. Прикосновеніє.

I. Дотикати, -каю, -єш, сов. в. доткнути, -кну, -неш, гл. 1) Дотрагиваться, дотронуться, прикасаться, прикоснуться. 2) Колоть, уколоть, уязвлять, уязвить словами.

I. Дотикатися, -каюся, -єшся, сов. в. доткнутися, -нуся, -нешся, гл. = Дотикати 1. Єв. Л. XXIV. 39.

II. Дотикати, -каю, -єш, сов. в. доткати, -тчу, -чеш, гл. Дотыкать, доткать, оканчивать, окончить тканіє. Уже небагато дотикать Ярошисі.

II. Дотикатися, -каюся, -єшся, сов. в. доткатися, -тчуся, -чешся, гл. Дотикаться, доткаться.

Дотина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. дотнути и дотяти, -тну, -неш, гл. 1) Дорѣзывать, дорубливать. 2) Досаждать, допекать, пилить. Він мені дотинає за матір. НВолын. у. Хоць ти не скажеш, то скаже твоя мати да буде мені що-ранку дотинати: «вставай, невістко, бодай ти здорова не встала. Чуб. I. 696. Він почав дотинати моему чоловікові, що мене треба в острог за те, що я колись дотинала його жінці чамайданом.

Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.). Словом дотина. К. Бай. 49.

Дотинятися, -няюся, -єшся, гл. Дослоняться, дошататься.

Дотирати, -раю, -єш, сов. в. дотерти, -тру, -треш, гл. Дотирать, дотереть.

Дотиратися, -раюся, -ешся, сов. в. дотертися, -труся, -решся, гл. Дотираться, дотерѣться.

Дотичний, -а, -е. Касающійся чого.

Дотікати, -каю, -еш, сов. в. дотекти, -течу, -чеш, гл. 1) Дотекать, дотечь, оканчивать, окончить течь. 2) Дотекать, дотечь до какого либо мѣста. 3) Хватать. *У вас на це толку не дотече.* Змієв. у. 4) Сравниваться, сравниться. *Харьків проти Київа не дотече, бо менший.* Змієв. у.

Дотіль, нар. = Дотя.

Дотіпати, -ся. См. Дотіпувати, -ся.

Дотіпувати, -пую, -еш, сов. в. дотіпати, -паю, -еш, гл. Дотрепывать, дотрепать, оканчивать, окончить очистку льна или пеньки отъ кострики.

Дотіпуватися, -пуюся, -ешся, гл. Оканчиваться очисткой (о льнѣ, пенькѣ).

Дотісувати, -сую, -еш, сов. в. дотесати, -тешу, -шеш, гл. Дотесывать, дотесать.

Дотісуватися, -суюся, -ешся, сов. в. дотесатися, тешуся, -шешся, гл. Дотесываться, дотесаться.

Доткати. См. II. Дотикати.

Доткливий, -а, -е. 1) Рѣзкій, говорящій колкости, обидныя вещи. *Усе робила і слухалась як матір рідну (свекруху); дотклива вона була, да що, — думаю, — мені з їм жить, а не з нею.* Г. Барв. 60. 2) Колкій, рѣзкій, обидный (о словахъ).

Доткливість, -вості, ж. Колкость.

Дотжливо, нар. Колко, рѣзко, обидно. *Не кажіть бо так дотжливо, пані, не говоріть так зрізна до мене,* Г. Барв. 344.

Доткнення, -ня, с. Прикосновение.

Доткнути, -ся. См. Дотикати, -ся.

Дотлівати, -ваю, -еш, сов. в. дотліти, -лію, -еш, гл. Дотлѣвать, дотлѣть. *Тліла іскра, тихо дотлівала на роспутті широкому, та й гаснути стала.* Шевч. 236.

Дотля, нар. = Доти. *Дотля собі погуляю, поким молоденька.* Гол. II. 410.

Дотовкти, -вчу, -чеш, гл. Дотолочь.

Дотовктися, -вчуся, -чешся, гл. 1) Дотолочься. 2) Довозиться.

Дотовп, -пу, м. Доступъ. **Дотовпу немає.** За тѣснотой, давкой нельзя протиснуться, пробратъся. Черк. у. *А далі, далі, спасибі людям, як розвередувались та розібрались добре та пустили на всі заставки, так і дотовпу нема в пеклі.* Кв. II. 187.

Дотовпитися. См. Дотовплюватися.

Дотовплювання, -ня, с. Дотискивание.

Дотовплюватися, -ляюся, -ешся, сов. в. дотовпитися, -плюся, -пишся, гл.

Протискиваться, протиснуться, пробираться, пробратъся. *Дивіться на його сьогодні, бо завтра не дотовпитесь.* Ном. № 9238.

Дотовплятися, -ляюся, -ешся, гл. = Дотовплюватися.

Дотопити, -ся. См. Дотоплювати, -ся и дотопляти, -ся.

Дотоплювати, -ляю, -еш, сов. в. дотопити, -плю, -пиш, гл. 1) Оканчивать, окончить расплавку чого на огнѣ. 2) — **піч.** Оканчивать, окончить топить въ печкѣ

Дотоплюватися, -ляюся, -ешся, сов. в. дотопитися, -плюся, -пишся, гл. 1)

Оканчиваться, окончиться (о расплавкѣ). 2) Дотапливаться, дотопиться (въ печи).

Дотопляти, -ляю, -еш, сов. в. дотопити, -плю, -пиш, гл. = Дотоплювати.

Дотоплятися, -ляюся, -ешся, гл. = Дотоплюватися.

Доторгувати, -гую, -еш, гл. Доторговать, окончить торговлю.

Доторгуватися, -гуюся, -ешся, гл. 1) Доторговаться. *Доторгувався, що вже ні краму, ні грошей нема.* Харьк. 2) Сторговаться.

Доторкати, -каю, -еш, сов. в. доторкнути, -ну, -неш, гл. = Доторкатися. *Перенесу ключі не побрязкаючи, пробужу малого не доторкаючи.* Мет. 26.

Доторкатися, -каюся, -ешся, сов. в. доторкнутися, -нуся, -нешся, гл. — чого, до чого. *Дотрогиваться, дотронуться, касаться, коснуться, прикасываться, прикоснуться. Колесо бурчить і льоду не доторкається.* Св. Л. 40. *Ходи тихо, як лін по дну, що ні до кого не доторкається.* Ном. № 3285. *Кінь його несе повище комишу, так що до землі не доторкається.* Рудч. Ск. Т. 107. *Я й не доторкнуся до тебе.* МВ. I. 30.

Доторкуватися, -куюся, -ешся, гл. = Доторкатися. Левиц. Пов. 433.

Доточити, -ся. См. **Доточувати, -ся.**

Доточка, -ки, ж. Кусокъ чего-либо (ткани, веревки, доски и пр.), прибавляемый для удлиненія. Рк. Левиц.

Доточувати, -чую, -еш, сов. в. доточити, -чу, -чиш, гл. 1) Дотачивать, доточить (о жидкости), доцѣлить. 2) Прибавлять, прибавить, увеличивать, увеличить. *Чим Бог світлость доточив? — Огнем.* Ном. № 403. *Як почав я лізти і короткий мотузок не сягав аж до землі, то я візьму вгорі урву, а внизу доточу.* Чуб. I. 215.

Доточуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. доточитися, -чуся, -чишся, гл. 1)

Дотачиваться, доточиться (о жидкости). 2) Прибавляться, прибавиться.

Дотримати. См. **Дотримувати.**

Дотримувати, -мую, -еш, сов. в. дотримати, -маю, -еш, гл. Додерживать, додержать. — слова. Сдерживать, сдержать слово. *Хто багато обіцяє, той рідко слова дотримає.* Ном. № 4520. *Перестань, милий, долі нарікати, старайся тільки слова дотримати.* Гол. I. 344.

Дотулити, -лю, -лиш, гл. Приставать.

Дотулитися, -люся, -лишся, гл. Прижаться, коснуться. *А я дуба перескочу, що й не дотулюся.* Грин. III. 210.

Дотьопати, -паю, -еш, сов. в. дотьопкати, -каю, -еш, гл. Добрести. *Поки то дотьопкається до села.*

Дотягати, -гаю, -еш, сов. в. дотягти, -гну, -неш, гл. Дотягивать, дотянуть, дотаскивать, дотащить.

I. Дотягатися, -гаюся, -ешся, сов. в. дотягтися, -гнуся, -нешся, гл. Дотягиваться, дотянуться, дотаскиваться, дотащиться.

II. Дотягатися, -гаюся, -ешся, гл. 1) Дотягаться, тянуть, тащить до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Тягав на собі важке та й дотягався, що тепер лежить.* Харьк. у. *Він усе їх (гроші з гамана) тягав і дотягався, шо коло їх і вмер.* Грин. L 88. 2) Дотаскаться.

Дотягти, -ся. См. **Дотягати, -ся.**

Дотяти. См. **Дотинати.**

Доумитися, -млюся, -мишся, гл. = Дорозумітися.

Дохазяйнуватися, -нуюся, -ешся, гл. Хозяйничать до якого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Дохазяйнувались до такого, що в хаті й шматка хліба не було.* Грин. II. 253.

Дохапатися, -паюся, -ешся, гл. Дохвататься.

Дохід, -ходу, м. 1) Плата, зароботоць. *Вставай та дохід давай, бо вже ти, козаченьку, зовсім здоров.* (Слова знахарки пацієнту). КС. 1882. X. 28. 2) Вознаграждение (натурой или деньгами), даваемое колядникам. *Виносьте дохід паляницю й хліб.* Грин. III. 32. *Боже, дай вечір добрий та давайте дохід довгий.* Мет. 333. См. **Недохід**. 3) Платье и обувь для слуги (наймита). НВолын. у.

Дохлий, -а, -е. Дохлый. Стор. I. 66.

Дохлина, -ни, ж. Дохлятина.

Дохнути, -ну, -неш, гл. Издыхать,дохнуть. *Під стогом вовки дохнуть.* Ном., стр. 299, № 308.

Дохнути, -ну, -неш, гл. Вздохнуть. *Подививсь на мене,дохнув і його не стало.* Черниг. г.

Доховати, -ваю, -еш, гл. Сохранить,сберечь.

Доховатися, -ваюся, -ешся, гл. 1) Прятаться до чего либо. *Усе ховавсь та й доховавсь, що далі вже й нікуди.* 2) Вскормить, воспитать. *З чужого чортяти не доховаєшся свого дитяти.* Чуб. I. 302.

Доходжати, -джаю, -еш, гл. = Дохожати.

Доходжувати, -джую, -еш, гл. 1) Кончатъ, кончить хождение. 2) Донашивать. *Доходжували свої сіртуки, то що, щоб по жнивях (= по экзаменах у семинарії) надіти рясу й підрясник.* Св. Л. 130.

Доходителька, -ки, ж. Всезнайка, опытная. *Вона така доходителька: все у городі знає, то й мені показувала.* Змієв. у.

Доходити, -джу, -диш, сов. в. **дійти (дойти), -дійду, -деш**, гл. 1) Доходить, дойти, подходит, подойти. *Став (вовк) доходити до лисиччиної хатки.* Чуб. *Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся (брань).* Ном. № 3766. **Доходити до серця**. Трогать. *І чую, що говорять, і бачу їх, а до серця ніщо мені не доходить;* МВ. II. 12. **Дійти до зросту**. Вырасти. Рудч. Ск. I. 99. 2) Приходить, прийти, заходить, зайти къ кому. *Чом ти ніколи до нас не дійдеш?* Харьк. *Доходили молодиці знакомі навідати.* МВ. (О. 1862. I. 81). 3) — **чого**. Достигать, достигнуть чего либо. *Святого він дійти заміру хоче.* К. ЦН. 259. *От був мій пан-отець князь, великого чину дойшов.* МВ. II. 32. — **добра**. Быть счастливымъ, добиться счастья. *Дай тобі, Боже, щоб ти добра дійшла.* Св. Л. 114. — **кінця**. Оканчивать, окончить. *То сьак, то так і дійшов кінця.* Св. Л. 134. — **літ**. Вырастать, вырасти. *Тільки що діти літ стали доходити, що вже матері і втіха, і поміч.* МВ. I. 45. *Маєш сина, брате, я — дочку єдину; як дійдуть літ, іспаруй їх у добру годину.* К. Досв. 105. — **розуму**. Созрѣвать, созрѣть умственно. ЗОЮР. I. 20. *Став розуму доходити, — сам побачив, що треба робити.* Мир. ХРВ. 46. *Яка ще з нею мова? вона ще дурна, — нехай перше розуму дійде.* МВ. — **ручки**. Кончатъ покость. Г. Барв. 145. — **сором**. Осрамляться, осрачиться. *Ой там чужая сторона, — щоб нам не дійти сором.* Мет. 181. 4) Добиваться, добиться, узнавать, узнать, вникать, вникнуть, изслѣдовать, выслѣдить. *Вони доходяють по книжках гир від чого взялось.* Ромен. у. *Знайшли путо у Семена та по тому й дійшли, хто коня вкрав у Йвана.* Волч. у. *Чи не дійдемо, які там у неї думки.* МВ. (О. 1862. III. 36). **Він до всього доходе**. Онъ во все

вникаєть. Харьк. 5) Кончатся, кончиться. *Через тиждень мені місяць дійде, як тут живу.* Пирят. у. 6) Кончатся, кончиться, умирать, умереть. *Там лежить такий хворий, що скоро мабуте дійде.* Лебед. у. *Уже доходе дитина.* Лебед. у. *Як би були води не дали, то я б дійшов уже.* (Стрижевск). *Из лошаги й дійшла кобила.* НВолын. у.

Доходитися, -ходжуся, -дишся, сов. в. ді(о)йтися, дійдуся, -дешся, гл. 1)

Приходить, прийти, доходить, дойти до чого, кого. **Дійдеться ряд.** Придеть чередь.

Константиногр. у. 2) — **до кого.** Дойти, доходить до свѣдѣнія кого. *До царя те*

дійшлось. Рудч. Ск. I. 82. 3) безл. Приходиться. *Як мені доходилось — він знає.* Черк. у.

Поки там ще до чого дійдеться! Пока еще что будеть. Кв. II. 100.

Доходитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Доходиться. *Доходився, що й хвоста збувся.* Ном.

№ 8780. 2) Находиться, уходить. *Доходились ніжки, доробились ручки.* Ном. № 8234.

3) — **чого.** Доходиться до бѣды, нажить бѣду. *Не ходи, мій синоньку, доходишся лиха.*

Млр. л. сб. 339.

Дохожалий, -а, -е. Взрослий, въ лѣтахъ. О. VII. 39. *Дохожалий таки був парубок, та й*

умер. Канев. у. *Дівка вже дохожала, не сьогодні — завтра заміж піде.*

Дохожалість, -лости, ж. Пожилыя лѣта. *Не вважаючи на свою дохожалість, вона любила*

молодитись. Левиц. Пов. 168.

Дохожати, -жаю, -єш, гл. = Доходити. 1) *Нехай би нас стали козаки зачувати, до нас*

дохожати, смерти нашої доглядати. Макс. (1849), 18. 2) *Я до тебе, дівчинонько, я до тебе*

дохожав, я до тебе, серце моє, чорну стежку утопав. Млр. л. сб. 310. *Слічная панна да*

там дохожала, злото позбірала, золотару дала. Чуб. III. 391. 3) **До розуму дохожати.**

Созрѣвать умственно. Стали тіі сини до розуму дохожати, стали собі молодії подружжя

знахожати. Мет. 347.

Дохождати, -даю, -єш, гл. = Дохожати. *До отця, до матки дохождати.* АД. I. 120.

Дохожий, -а, -е = Дохожалий. *Дівка вже дохожа, пора сватати.* Борз. у.

Дохожувати, -жую, -єш, гл. = Дохожати.

Дохтор, -ра, м. Докторъ, врачъ. *Добривечір, путе дохтор, я то з жінкою приїхав; сорок*

рублів положу, викуруй мі, я тя прошу. Чуб. V. 1085.

До-худа, нар. Їсти до худа. Їсть такъ, что ѣда не идетъ впрокъ. *Ми їмо з корита*

досита, ви ж їсте з блюда до-худа. Ном. № 1614.

Доцарювати, -рюю, -єш, гл. Доцарствовать. *По всьому царству постинать малих*

дітей, а то погані нам не дадутъ доцарювать. Шевч. 638.

Доцикатися, -каюся, -єшся, гл. Договориться ци (зовь козы). Употреблено въ

вертепной драмѣ въ слѣд. сценѣ: *Клим: Ци-ци! Коза: Меее! Клим: Ци-ци! Козо: Меее!*

Прячется подъ Иродовъ тронъ. Клим: Отеж доцикався! й козу загубив. Маркев. 63.

Доціджувати, -джую, -єш, сов. в. доцідити, -джу, -диш, гл. Доцѣживать, доцѣдить.

Доціджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. доцідитися, -джуся, -дишся, гл.

Доцѣживаться, доцѣдиться.

Доцупити. См. Доцуплювати.

Доцуплювання, -ня, с. Дотаскивание какого-либо предмета.

Доцуплювати, -люю, -єш, сов. в. доцупити, -плю, -пиш, гл. Дотаскивать, дотащить

что-либо.

До-цури, нар. Все до-цури. Все рѣшительно. **Згоріло до-цури.** Сгорѣло до тла.

Харьк.

Доця, -ці, ж. Ласк. оть дочка. *Ох, доцю, ти моя голубко!* Котл. Ен. I. 13.

Доцяцьковувати, -вую, -єш, сов. в. **доцяцькува́ти, -кую, -єш**, гл. Оканчивать, окончить разукрашивание чего.

Доч, дочері, ж. = **Дочка**. *Жени сина, коли хоч — коли можеш, давай доч.* Ном. № 9330.

Дочапати, -паю, -єш, гл. Добратся, волоча ноги, съ трудомъ. *Присмерком дочапали до хутора.* МВ. (О. 1862. III. 52).

Дочапатися, -паюся, -єш, гл. = **Дочапати**. *Ходити ще не вміє, а до помийниці як дочапається, дак так і вихлюпоще всю.* Г. Барв. 6.

Дочасний, -а, -е. Временный. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450.

Дочасність, -ности, ж. Временность.

Дочасно, нар. Временно.

Дочастовувати, -вую, -єш, сов. в. **дочастува́ти, -тую, -єш**, гл. Оканчивать, окончить потчивать.

Дочастува́тися, -туюся, -єшся, гл. Доугощаться.

Дочвалати, -лаю, -єш, гл. Доплестися, добрести. *Вулкан, до кузні дочвалавши, будить зачав всіх ковалів.* Котл. Ен. V. 20.

Дочекання, -ня, с. Ожидание. *А не дочекання твоє, щоб я тобі кланявся.* Волын. г.

Дочекати, -каю, -єш, гл. Дождаться. *Бодай ніхто не дочекав в чужім кутку сидіти.* Ком. № 1867. *Щоб усі святки пересвяткували, другого року дочекали з миром, покоєм, добрим здоров'єм.* Чуб. III. 356.

Дочекатися, -каюся, -єшся, гл. Дождаться. *Так тяжко добра дочекатися, як з каміня.* Ном. № 2028. *Коли то того дочекається.* Ном. № 5622.

Доченька, -ки, ж. Ум. оть дочка.

Дочер, -рі, ж. = **Дочка**. *Коли б я знав, чий то син воював, то б я за його свою дочер оддав.* Чуб. III. 278.

Дочесати, -ся. См. **Дочісувати, -ся**.

Дочечка, -ки, ж. Ум. оть дочка.

Дочимчикува́ти, -кую, -єш, гл. Дойти куда нибудь скоро.

Дочиста, нар. Совершенно все. *Ззіли цілого кавуна дочиста.* Левиц. Пов. 229. *Накинемо злишку по копі, чи й по рублю, то, ей, розберуть дочиста.* Кв. II. 13. *Забрав усе дочиста.*

Дочистити. См. **Дочищати**.

Дочитати, -ся. См. **Дочитувати, -ся**.

Дочитувати, -тую, -єш, сов. в. **дочитати, -таю, -єш**, гл. Дочитывать, дочитать. *Той, стоя перед образом, дочитував своїх молитов.* К. ЧР. 53. *Дочитавши, Єремія зобгав у жмені лист.* Стор. М. Пр. 88.

Дочитуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **дочитатися, -таюся, -єшся**, гл. Дочитываться, дочитаться. *Стійте у церкві та слухайте: ніч не довга, не забаряться до Христа дочитатись.* Кв. II. 179.

Дочісувати, -сую, -єш, сов. в. **дочесати, -шу, -шеш**, гл. Дочесывать, дочесать. *Оттаке щастя було і в батька, — промовила ганя, вертаючись у хату і дочісуючи косу.* Левиц. I. 196.

Дочісуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **дочесатися, -шуся, -шешся**, гл. Дочесываться, дочесаться.

Дочка, -ки, ж. Дочь. *І появив він (Адам) сини і дочки.* К. Св. П. I кн. М. V. 4. *Вона князька дочка.* МВ. II. 32. *Не веліла мати вдовиної дочки брата.* Мет. 81. Ум. **Доченька, дочечка.** Чуб. II. 69. Кв. I. 15. *Встань, моя дочечко, встань, моя галочко.* Млр. л. сб. 125.

До-чмиги, нар. = **До-шмиги.** *Тобі там буде не до-чмиги.* Котл. Ен. III. 17.

Дочувати, -чуваю, -єш, сов. в. **дочути, -чую, -єш,** гл. Хорошо слышать, хорошо услышать. *Кличу тебе серденьтком, ти не дочуваєш.* К. Досв. 131. *І ноги не держуть, і не дочуваю, і не добачаю.* Стор. I. 135. *Глухий не дочує, то вигадє.* Ном. № 8564.

Дочуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **дочутися, -чуюся, -єшся,** гл. Слышать, услышать. Рудч. Ск. II. 206. К. ЧР. 138. ЗОЮР. I. 116. *Уранці дочуваємся, аж коні наші у пана: на житі занято.* НВолын. у. *Як дочується старшина, що ми його лаємо, — буде нам.* Волч. у. *Нептун дочувсь в скляних будинках, що пробу закричав Еней.* Котл. Ен.

Дочумакувати, -кую, -єш, гл. Окончить чумачество.

Дочумакуватися, -куюся, -єшся, гл. Заниматься чумачеством до какого либо времени, до каких либо послѣдствій. *Отак чумак дочумакувався.* Ном. № 1756.

Дочути, -ся. См. **Дочувати, -ся.**

Дочутний, -а, -е. Чуткій. *Які ви дочутні!* Новомоск. (Залюбовск.).

Дочухна, -ни, ж. Дочь.

Доччин, -на, -не. Дочерній, дочеринь.

Дошарувати, -рую, -єш, гл. Домыть (мочалкой). *Чи вже дошарувала підлогу?* Васильк. у.

Дошаруватися, -руюся, -єшся, гл. Домыться (о вымываніи при помощи тренія щеткой, мочалкой и т. п. твердой поверхности, напр. стола).

Дошвендяти, -дяю, -єш, гл. Добрести. *Не вам кажучи, нагрів трохи чуба, поки дошвендяв до вас.* Кв.

Дошвендятися, -дяюся, -єшся, гл. Добродить, дошляться до какого либо времени, до каких либо послѣдствій.

Дошептати. См. **Дошіптувати.**

Дошивати, -ваю, -єш, сов. в. **дошити, -шию, -єш,** гл. Дошивать, дошить.

Дошиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **дошитися, -шиюся, -єшся,** гл. Дошиваться, дошиться.

Дошимрати, -раю, -єш, гл. Докопаться, добратся, узнать, догадаться. *Та я се тільки вам призналась, що не знаю, а чужі зроду того не дошимрають, нехай хоч цілий день питають.* МВ. (О. 1862. III. 37).

Дошіптувати, -тую, -єш, сов. в. **дошептати, -пчу, -чеш,** гл. Дошептывать, дошептать.

Дошка, -ки, ж. 1) Доска. *Не тра, мати, не тра, мати, попа турбувати: чтирі дошки, сажень землі, то й буду лежати.* Чуб. III. 154. 2) Родъ скамьи въ водѣ возлѣ берега, на которой женщины моють бѣлье и пр. *Ой на річці та на дощечці, там дівчина та полощеться.* Мет. 118. 3) Лопастъ руля у плота. См. **Керма.** Шух. I. 181. 4) Судна дошка? *Пам'ятатиме до нових віників і до судної дошки, покуль аж пороху на очі насиплють.* Ном. № 3645. Ум. **Дощечка.** Ном. № 5227.

Дошкандибати, -баю, -єш, гл. Дойти, хромая.

Дошкандибатися, -баюся, -єшся, гл. Доходить, хромая, до извѣстнаго времени, до какого либо случая.

Дошкварити. См. **Дошкварювати.**

Дошкварювати, -рюю, -єш, сов. в. **дошкварити, -рю, -риш,** гл. *Дожаривать, дожарить (о жирѣ).*

Дошкребти, -бу, -беш, гл. и пр. = **Доскребти и пр.**

Дошкулити. См. **Дошкуляти.**

Дошкульний, -а, -е = Дошкульний. *Нагачека-доротяночка не вельми дошкулька: де ударить та по тілі, — розсядеться шкурка.* Рк. Макс.

Дошкульний, -а, -е. *Донимающій, дающій себя чувствовать. Дошкульний вітер.* Черк. у.

Дошкульно, нар. *Больно. Так, братця, б'є дошкульно, що коли б були не держали, то сам був би не видержав.* Ном. № 2346 на стр. 284.

Дошкуляти, -ляю, -єш, сов. в. **дошкулити, -лю, -лиш,** гл. *Донимать, донять, допекать, допечь. Боли б було знаття, що гаспидська дрючина так дуже дошкуля, то песька я дитина, коли б я так робив.* Г. Арт. (О. 1861. III. 110. *Що ти з ними (запорожцями) вдієш? коли живого не дошкулиш, а то щоб мерлого.* Стор. I. 110. *Дошкулив, мов пугою по воді.* Ном. № 3938.

Дошкуркий, -а, -е. = Дошкульний. *Я ж думала, що нагаєчка не дошкурка, — як ударить, то розсядеться тіло й шкурка.* Чуб. V. 598.

Дошмалити, -ся. См. **Дошмалювати, -ся.**

Дошмалювати, -люю, -єш, сов. в. **дошмалити, -лю, -лиш,** гл. *Оканчивать, окончить, обжиганіє, опаливаніє.*

Дошмалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **дошмалитися, -люся, -лишся,** гл. *Обгорать, обгорѣть до конца.*

До-шмиги, нар. *Кстати, кѣ дѣлу, умѣстно (употребляется преимущественно съ отрицаніємъ). Тут щось не до-шмиги. Здѣсь что то да не такъ.*

До-шнису, до-шниса, нар. *Совершенно, дочиста. Усе до-шнису забрали у двір. Вона видрала з-за нігтя все до шнису, все йому розказала.* Полт. См. **Шнис.**

Дошпаровувати, -вую, -єш, сов. в. **дошпарувати, -рюю, -єш,** гл. *Домазывать, домазать при обмазкѣ хаты глиной, при замазваніи щелей. Дошпаровуй уже швидче, а то ж воно висхне.* Харьк.

До-шпенету, до-шпенту, нар. = **Доценту.** *З'їла худоба до-шпенту.* Вх. Лем. 411.

Дошпиговуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **дошпигуватися, -гуюся, -єшся,** гл. *Доискиваться, доискаться, добратися, довѣдаться. Оце ледві дошпигувавсь, де воно ділося.* Київ. у.

Дошукатися. См. **Дошукуватися.**

Дошукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **дошукатися, -каюся, -єшся,** гл. *Доискиваться, доискаться. Заховає кінці так, що ні жоден чоловік не дошукається до правди.* Кв. 279. *Що ти гріхи мої перебіраєш, переступу дошукуєшся грізно.* К. Іов. 22.

Дощ, -щу, м. *Дождь. З малої хмари великий дощ буває.* Ном. № 3842. *Мокрий дощу не боїться.* Ном. № 1477. *Червона калино, чого почорніла: чи вітру боїшся, чи дощу бажаєш?* Мет. 93. **Дощ аж пищить, дощ як відром ілле, дощ як з коновки.** *Сильный дождь.* Мнж. 164. Ном., стр. 13. **Дощ — як крізь сито.** *Мелкій дождь.* Мнж. 164.

Курячий дощ, з сонцем дощ, свинячий дощ, сліпий дощ. *Дождь сквозь солнце.* Ном. № 570. Ум. **Дощик, дощикок.** *Дощику, дощику! зварю тобі борщику в*

новенькому горщику, поставлю на дубочку: дубочок схитнувся, а дощик линувси — цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою. Ном. № 334. Ой дощику-накрапайчику, крапай! Ном. № 13389. Ув. **Дощище**.

Дощаний, -а, -е. Досчатый. Павлогр. у. Дощана крита. О. 1862. I. 76.

Дощевий, -а, -е = Дощовий 2.

Дощево, нар. Дожливо. На дворі дощево та холодно. Шух. I. 189.

До-щенту, нар. До основанія, до тла, совершенно. О. 1862. VI. 63. *І тільки що простяг своє в багаття рило, а полом'я його до-щенту обсмалило.* Греб. 386. *Налетить, як той вихор нагальний, до-щенту викорчує.* МВ. I. 138.

До-щерця, нар. До дна, до остатка. *До-щерця повибірали воду в колодязі.* Харьк. *І що визнаю, добродії, все до-щерця розкажу.* Сніп. 107.

До-щети, нар. = До-щенту.

Дощечка, -ки, ж. 1) Ум. отъ дошка. 2) Инструментъ у ткачей: дощечка съ рукоятью и съ просверленными въ равныхъ разстояніяхъ отверстиями, сквозь которыя проходятъ нити при снованіи ихъ на снувалку. МУЕ. III. 16.

Дощик, -ка, дощикок, -чка, м. Ум. отъ дощ.

Дощина, -ни, ж. Небольшая доска, дощечка. Ум. **Дощинка**. Мик. 480.

Дощистий, -а, -е = Дощуватий.

Дощище, -ща, м. Ув. отъ дощ.

Дощовий, -а, -е. 1) Дождевой. *За хмарами дощовими горить, сяє ясне сонечко.* К. Досв. 181. *Заміж іти — не дощову годину перестоять.* Ном. № 8851. *А як стане дощик крапати, то знай, що твоя жінка дощовою росою умивається.* Рудч. Ск. II. 102. 2) Дожливый. *Дощове літо.* Кролев. у. *Вода дощова не солонна.* Ком. I. 16.

Дощовитий, -а, -е = Дощуватий. *Цей місяць увесь дощовитий.* Змієв. у.

Дощомір, -ру, м. Дождемѣръ.

Дощуватий, -а, -е. Дожливый. *Дощувате літо.* Черк. у.

Доюн, -на, м. Удай? *По два доюни 'дбувать.* Ном. № 13739. *Такий доюн, що куди.* Ном. № 1628.

Доянка, -ки, ж. Время доенія.

Дояр, -ра, м. Доильщикъ овецъ. Херс. г.

Доярка, -ки, ж. Доильщица. *Стала за доярку до корів.* Св. Л. 322.

'Дперти, -ся, гл. Сокращ. изъ одперти, -ся при предшествующей гласной.

Драб, -ба, м. 1) Оборванецъ, бѣднякъ. босовикъ, босякъ. *Мене мамка годувала, в папер обвивала, за богача 'ня строїла, а за драба дала, за пана ей обіцяла, — за жебрака дала.* Гол. III. 233. 2) Раст. *Viola arenaria* Dec. ЗЮЗО. I. 141.

Драбастий, -а, -е = Драбинчастий 2. *Оддав Чіпці старого-старого драбастого гусарського коня.* Мир. ХРВ. 364.

Драбина, -ни, ж. 1) Переносная лѣстница. Вас. 195. Чуб. VII. 388. *Нема тії драбини, щоб до неба достала.* Ном. № 394. 2) = **Драбки.** Чуб. VII. 402, 403. Kolb. I. 67. *Занедужав чумаченько, на драбину похилився.* Мет. 458. 3) Рѣшетка возлѣ яслей. Ум. **Драбинка, драбиночка.**

Драбинастий, -а, -е = Драбинястий.

Драбинник, -ка, м. Кузовъ телѣги, обѣ Драбини. (Залюбовск.).

Драбинчастий, -а, -е. 1) = **Драбчастий.** *Драбинчастий віз.* Чуб. VII. 404. 2) Въ переносн. смыслѣ о скотинѣ: худой до такой степени, что видны ребра. *Мені віддайте тільки отту драбинчасту кобилу.* Стор. I. 39.

Драбиняк, -ка, м. 1) = **Драбчастий віз.** КС. 1882. IV. 93. 2) Очень худая лошадь. НВолын. у.

Драбинястий, -а, -е = **Драбинчастий.**

Драбки, -ків, м. мн. Рѣшетки, составляющія боковыя стороны телѣжнаго ящика и имѣющія видъ небольшой лѣстницы.

Драбчастий, -а, -е. О возѣ: **драбчастий віз.** Возѣ, въ ящикѣ котораго боковыя стороны состоятъ изъ **драбків.**

Драгва, -ви, ж. Топь, топкое мѣсто. См. **Дрягва.**

Драгленький, -а, -е. Ум. отъ **драглий.**

Драглий, -а, -е. 1) Студенистый. 2) Переносно: слабый, безсильный. Ум. **Драгленький.** *Як маєш у руці що драгленьке, то пустити мусиш.* МВ. (О. 1862. I. 85).

Драглина, -ни, ж. Топь, трясина. См. **Драгва.**

Драглинастий, -а, -е. Топкій. *Драглинаста лука.* Васильк. у.

Драгли, -лів, м. мн. 1) Студенистое вещество. **Драглями взялось.** Отъ разложенія превратилось въ полужидкую массу. *Картопля зімою померзла, а не весну так драглями і взялась.* Мир. Пов. II. 88. *Той самий туман угорі видається нам хмарою, а не так, як думають, що ніби то хмара схожа на драгли.* Дещо. 2) Кушанье: студень. Чуб. VII. 444. 3) Раст. *Tremella mesenterica* Retz. ЗЮЗО. I. 139.

Драглити, -лію, -єш, гл. 1) Превращаться въ студенистое вещество, дрожать подобно студенистому веществу. 2) Нависнуть (о тучахъ). *Чи не буде снігу: там такі білі хмари драглиють.* МВ. II. 121.

Драгно, -на, с. Грязь, болото. *В сіни раз-у-раз вода з стелі натікає, то там вже таке драгно.* Черк. у.

Драговина, -ни, ж. = **Дряговина.** *Там колись болото було, а тепер така драговина, аж страшно, як ідеш.* Канев. у.

Драголюб, -ба, м. Раст. а) *Mentha arvensis*, полевая мята, б) *Lycopus europaeus* L. ЗЮЗО. I. 127. Ум. **Драголюбчик.** Мил. 96. *Ти, Одарко, ти, голубко моя, що ти мені та за зілля дала? Дала тобі драголюбчику, ти Іванку, мій голубчику.* Чуб. V. 34.

Драгоман, -на, м. Переводчикъ при посольствѣ, миссії. *А также пхнув він драгомана і до латинського султана.* Котл. Ен.

Драгонія, -нії, ж. Наемная конница, служившая въ Польшѣ. *Наряжайте драгонію, лаштуйте гармати.* К. Досв. 145.

Драгуля, -лі, ж. Въ загадкѣ: лошадь. *Хороша драгуля біжить як куля.* ХС. III. 65.

Драгун, -на, м. Драгунь. *Чому рано не була? — Боялася драгуна.* Чуб. III. 102.

Драгунський, -а, -е. Драгунскій. *У їх драгунська совість.* Ком. № 3170.

Дражливий, -а, -е. Щекотливый. *У сьому дражливому ділі спустись на мене.* К. XII. 17.

Дражніти, -ню, -ниш, гл. Дразнить, сердить. *Пусти мене, моя мати, на юлиці погуляти; пусти мене, моя мати, я не забарюся, тільки хлопців подражню да й назад вернуса.* Мет. 302. *Собак дражнили на дворах.* Котл. Ен. 2) Прозывать, называть. *Пішли ми вп'ять по сліду і як раз у се село зайшли, як його дражнять, — не знаємо.* Шевч. 288.

Дражні́тися, -ню́ся, -ни́шся, гл. — з ким. Дразнить, подразнювати кого. Він дрознився з Лекерою Петровою. Левиц. Пов. 237.

Дракон, -на, м. Драконь. *А ті були фараони, кесарі — то погань! Погань люта, безъ Бога, сказано, — дракони.* Шевч. II. 169. *Дракон огнекрилатий.* К. МБ. II. 137.

Драла, нар. Бѣгомъ. *Так я від його драла, одбіг з півгонів та й став.* Стор. I. 148. *Оттут то вітри схаменулись, і ну всі драла до нори, до ляса, мов ляхи, шатнулись.* Котл. Ен. I. 11. **Драла дати.** *Убѣжать, удрасть. Дав од неї драла не оглядаючись.* Стор. I. 54. *І до плуга, і до рала, і до хлопців дала драла.* Ном. № 8807. **Драла дмухнути, дряпнути.** *Удрасть. Спалив оселю у Калиновського та й дряпнув драла.* К. ЦН. 172.

Драли, -лів, м. мн. Шутливо: заячьи ноги. Вх. Пч. II. 6.

Дралимона, нар. = **Драла.** Харьк.

Драма, -ми, ж. Драма. «*Колії. Українська драма.*» Хата, 113.

Драматичний, -а, -е. Драматическій.

Драмований, -а, -е. У Кулиша: драматическій. *Драмована трилогія.* К.

Драмувати, -мую, -єш, гл. Драматизировать, сочинять драми. *Драмована історія життя обози поетів.* К. XII. 21.

Дранджоли, -жол, м. мн. Салазки, полозьями для которыхъ служатъ двѣ доски. Ум. **Дранджолята.** Чуб. VII. 575. См. **Гринджоли.**

Драненький, -а, -е. Ум. отъ **драний.**

Дранець, -нця, м. Оборванець.

Драний, -а, -е. 1) Драный, порванный, въ дырахъ. *Пізнають хлопці і в драній сорочці.* Ном. № 11245. *Шинкарочко молода! Повірь меду й вина. Не повірю, не продам, бо на тобі каптан дран.* Чуб. V. 201. 2) Ободранный, облупленный. *Я коза ярая, пів бока драная, пів бока луплена.* Ном. № 9267.

Драниця, -ці, ж. Драница, тонкая доска отколотая или отщепленная отъ дерева (употребл. для кровель и пр.). Ум. **Драничка.**

Драничина, -ни, ж. = **Драниця.** Загадка. *Драничина хоть яку купу звалить.* Черниг. Губ. Вѣд. 1859, № 29, стр. 209.

Драничка, -ки, ж. Ум. отъ **драниця.**

Дранка, -ки, ж. 1) Изношенное бѣлье, изношенная одежда. *Сорочечка — дранка.* Грин. I. 79. *Била мене мати зранку, що порвали хлопці дранку, а я сіла та й латаю, та й на хлопців поглядаю.* Мил. 103. 2) = **Драниця.** Вх. Лем. 411. Ум. **Драночка.** *Не було в його ні хати, нічого, тільки сорочка-драночка на хребті.* Г. Барв. 353.

Драння, -ня, с. соб. Лохмотья. Чуб. V. 1092.

Дрант, -ту, м. = **Дрантя.** Вх. Лем. 411.

Дрантавий, -а, -е. = **Дрантивий.** Гол. II. 466.

Дрантивий, -а, -е. 1) Изорванный, рванный. 2) Дрянной, негодный. *Дрантива коновка. Дрантива свита. Дрантиві колеса.* Каменец. у.

Дрантина, -ни, ж. = **Дранка.** *Лежить Ганна на старій дрантині, прикрита старою рядниною.* Левиц. I. 75.

Дрантогуз, -за, м. Оборвышъ. *На городі кукуруза; нема мого дрантогуза, нема його і не буде, він поїхав межилюде.* Чуб. V. 1180.

Дрантя, -тя, с. 1) Ветошь, старья вещи, лохмотья. Св. Л. 91. *Ні в'їв, ні впив, а дрантям світить.* Ном. № 1869. *Жид каже: «ти не знаєш, що купуєш», і справді жид замість*

доброто — дрантя продає. Ном. № 10519. *Яка там свита — дрантя саме.* Канев. у. 2)
 Дрянъ, негодная вещь. *Ет, дрантя ті колеса! Старі. Побіжи, то й розсиплються.*
 Каменец. у. *Як би добра кобила, то б варт дати 30 карб., а то дрантя.* Каменец. у. Ум.
Дрантячко. *Оттой жид, що дрантячко збірає, купує.* Каменец. у.
Дрань, -ні, ж. 1) = **Дрантя.** *Як люде дрань, то така їх Ордань.* Ном. №7126. 2) =
Драниця. Левиц. І. 92.
Драп, меж. См. **Дряп.**
Драпак, -ка, м. См. **Дряпак.**
Драпати, драпнути, драпнути, гл. См. **Дряпати и пр.**
Драпатий, -а, -е. О вышивкѣ: **драпаті уставки.** Kolb. І. 48.
Драпач, -ча, м. Шерстобой, употребляющій для очистки шерсти проволочныя
 щетки. Вас. 202.
Драпачка, -ки, ж. Звѣздаті драпачки. Родъ вышивки. Kolb. І. 48.
Драпіжник, -ка, м. 1) См. **Дряпіжник.** 2) У гуцуловъ: ночной церковный сторожъ.
 Шух. І. 119.
Драпіка, -ки, об. = **Дряпіка.** О. 1861. XI. 28.
Драпкати, -каю, -еш, гл. = **Дряпати.** Вх. Уг. 237.
Драпкатися, -каюся, -ешся, гл. = **Дряпатися.** Вх. Уг. 237.
Драпуста, -ну, м. Раст. *Asalea pontica* L. См. **Штанодран.** ЗЮЗО. І. 113.
Драпцювати, -цюю, -еш, гл. Удирать. Вх. Зн. 16.
Драпцем, нар. — **побігти.** Скоро побѣжать, скоро убѣжать. Вх. Зн. 16.
Драта, -ти, ж. Притѣсненіе, поборъ. Закр.
Дратва, -ви, ж. Дратва. ЗОЮР. II. 92. *Що шилом приколе, дратвою прив'яже.* Грин. III.
 300. Ум. **Дратвиця, дратовка.** *Загадав швець шевчисі дратовки спрясти.* Чуб. V 818.
Драти, деру, -реш, гл. = **Дерти.**
Дратися, -деруся, -решся, гл. = **Дертися.**
Дратливий, -а, -е. Раздражительный.
Дратливість, -вості, ж. Раздражительность.
Дратований, -а, -е. Раздраженный.
Дратовка, -ки, ж. Ум. отъ дратва.
Дратування, -ня, с. Раздраженіе.
Дратувати, -тую, -еш, гл. Раздражать, дразнить. К. ЦН. 179. *Буде з вас, що шляхту
 дурно дратували і з лукавим Острианином в степи повтікали.* К. Досв. 203. *Кожен лист,
 що читав він, дратував його.* Стор. М. Пр. 88.
Дратуватися, -туюся, -ешся, гл. 1) Дразнить. *Та ну вже не дратуйся: давай дітям
 гостинця, а мені очіпка.* Рудч. Ск. II. 168. 2) Раздражаться.
Драч, -ча, м. 1) Шомполь. Ромен. у. 2) Пильщикъ. *Уже драчі поприходили з лісу від
 драчки.* Волин. г. 2) Обдирало, сборщикъ податей. *Воно б добре жилось, та драчі
 прокляті: двадцять п'ять карбованців за п'ять душ подушного заплати.* Лебед. у. 4)
 Колючій кустарникъ. (Добруджа). КС. 1883. І. 59. 5) Родъ удочки для крупной рыбы
 при ловлѣ зимой: оловянная гирька съ крючковъ на шнуркѣ. Вас. 189.
Драча, -чі, ж. 1) Обирательство, вымогательство, поборы, взятки. *Нема життя: великі
 драчі.* Лебед. у. КС. 1882. IX. 568. 2) Ссоры. *Як менший брат оженився, то почалась між
 ними драча за худобу.* Екатериносл. у.

Драчка, -ки, ж. 1) Лѣсопильный заводъ. (Примѣръ см. при словѣ **драч 2**). 2) Доска. **Драчку різати.** Пилять доски. Волын. г. 3) Плотн. инструменты ресмусь. 4) Расположеніе къ ссорѣ. *Оттак і посердились, неначе хто між їми драчку вкинув.* Київ. у.

Драчкувати, -кую, -еш, гл. Обивать стѣны новаго дома передь обмазкою драницами. Рк. Левиц.

Древина, -ни, ж. = **Деревина.** Шевч. 436.

Древко, -ка, с. Ум. отъ **древко.** Деревцо. Чуб. V. 850.

Древній, -я, -є. Престарѣлый, старый. Сим. 230. *Була то жена вельми древня і немошна.* МВ. II. 74.

Древо, -ва, с. = **Дерево.** Грин. III. 690. *А зузуля стрепенула, в темний луг полинула, сіла собі на високім дереві.* Мет. 256. *Над водою посажене древо зеленіє.* Ум. **Древко.** Помости гніздечко й у садочку, на високім деревку, на яворку. Чуб. V. 850.

Древоруб, -ба, м. Сарай для дровъ. Шух. I. 106.

Дрегли, -лів, м. мн. = **Драгли.** Вх. Зн. 16.

Дрегло, -ла, с.? Всякое дрегло, разниє квіти. Чуб. III. 336.

Дрегнути, -ну, -неш, гл. = **Дремнути.** *А наймит справді мов божевільний дрегнув із поля додому. Не глядів і дороги.* Г. Барв. 198.

Дрегота, -ти, ж. = **Дрігота.** *Все на бідного дрегота.* Ном. № 1577.

Дрегес, -са, м. = **Дригез.** *Він кладе дрегес за губу.*

Дременути, -ну, -неш, гл. Быстро побѣжать, уйти. Мир. Пов. I. 158б. *А кобила як дремене, аж курява встала.* Рудч. Ск. I. 1.

Дремлик, -ка, м. Раст. *Orchis morio.*

Дремлюга, -ги, ж. Птица козодой, *Sarrimulgus europaeus.* Черк. у.

Дренути, -ну, -неш, гл. = **Дременути.** *До корчми дренув.* НВолын. у.

Дренчати, -чу, -чиш, гл. = **Деренчати.** *Голос їй дренчить.* Св. Л. 103. *Панотець давно хріп, аж вікна дренчали.* Св. Л. 13.

Дрепенути, -ну, -неш, гл. = **Дременути.**

Дрешпак, -ка, м. У овчинниковъ: когтеобразный желѣзный гребешокъ, которымъ расчесывають шерсть на обработанной уже овчинѣ. Вас. 153.

Дриветня, дривітня, дривотня, -ні, ж. = **Дрівітня.** Чуб. VII. 387.

Дривотень, -тня, м. = **Дрівітня.** Екатеринос. у. (Залюбовск.).

Дригавиця, -ці, ж. и пр. = **Дрігавиця и пр.**

Дригли, -лів, м. мн. = **Драгли.** Вх. Зн. 16.

Дригтіти, -гчу, -тиш, гл. = **Драгліти.** О. 1862. VIII. 49.

Дриг, меж., выражающее быстрое одноразовое движеніе ногой. *Дриг ногою! круть ріжками!* Г. Арт. (О. 1861. III. 104).

Дригавка, -ки, ж. Руль. Ровен. у. Волын. г.

Дриганія, -ня, с. Быстрое движеніе ногою; судорожное подергиваніе членовъ.

Дригати, -гаю, -еш, одн. в. **Дригнути, -ну, -неш, гл.** Дѣлать быстрое движеніе ногою; судорожно подергиваться. *Тут уміра, а ногою ще дрига.* Ном. № 3340. *Не рад лях, що взяв по зубах, а він ще і ногами дригає.* Ном. № 868. *А Потоцький ще гірш сміється: аж ніжками дрига та регочеться.* Стор. I. 192. *І старому собаці дригають жили.* Ном. № 8695. *Тепер вони сплять з перепною, не дригне ні один ногою.* Котл. Ен.

Дригатися, -гаюся, -ешся, гл. Дѣлать судорожныя движенія, содрогаться. *Зарівав барана, — і не дригався.* НВолын. у.

Дригез, -зу, м. Изгарь табачная, остающаяся въ трубкѣ и которую потомъ кладуть себѣ за нижнюю губу.

Дригнути. См. **Дригати**.

Дригнути, -ну, -неш, гл. То-же, что и **дригнути**, но обозначаетъ движеніе болѣе сильное. «*Бісові груші! пробубонить: які спілі і над самісінькою головою висять, а ні одна ж то не впаде у рот!*» І щоб то дригнути ногою та штовхнуть об цівку, то і посипались би. Стор. I. 63.

Дригулька, -ки, ж. Фигура, сдѣланная ногами, какъ бы въ танцѣ. *Заdere голову (півень)... і витупцьовує-витупцьовує дригульками! Ніби й справді танцює.* Сим.

Дриженець, -нця, м. = **Драгли 2**. Вх. Зн. 16.

Дриженіна, -ни, ж. = **Дриженець**. Желех.

Дрижифіст, -фоста, м. Пт. горихвостка, Phoenicurus. Вх. Зн. 16.

Дриз, -за и -зу, м. Хворость. **Нема ні дрiza, -зу**. Нѣтъ ни прутика. Мнж. 179; нѣтъ ничего. Мнж. 162.

Дриза дати. Побѣжать, убѣжать. *Як дав дрiza, дак так тільки п'ятами залопотів.*

Дризнути, -ну, -неш, гл. Побѣжать, ударить. *Злякавсь Хома... та кинувши москаля (що вів на мотузці), як дризне, так тільки й бачили Хому.* Рудч. Ск. II. 176.

Дриль, -ля, м. Снарядъ для сверленія.

Дрилювати, -люю, -еш, гл. 1) Сверлитъ **дрилем**. 2) Очищать крыжовникъ, смородину и т. п. отъ косточекъ.

Дриля, -лі, ж. Дырка, просверленная **дрилем**.

Дримба, -би, ж. 1) Пружинный музыкальный инструментъ изъ желѣза: его во время игры держать въ зубахъ, производя звукъ ударами пальца. 2) Неряха. 3) Женщина легкаго поведенія.

Дримбати, -баю, -еш, гл. Танцовать, подплясывать. *Найду собі цимбали, щоб ніженьки дримбали.* Чуб. V. 1155.

Дриндати, -даю, -еш, гл. О лошади: бѣжать рысью. Вх. Уг. 237.

Дриндом, нар. Рысью. *Дриндом іде кінь.* Вх. Уг. 237.

Дрипи, -пів, м. мн. и **дрип'я, -п'я**, с. Тряпье. *Ти б своє дрип'я узяв, нехай не валяється отут.*

Дрискуля, -лі, ж. = **Дрислівка 2**. Желех.

Дрисливий, -а, -е. Часто страдающій поносомъ.

Дрисливиці, -виць, ж. мн. = **Дрисля**. *На твого сина плаксивиці, дрисливиці... і вся нечистота, а на мою дочку чистота, красаота зо всіх сторон.* Чуб. I. 118.

Дрислівка, -ки, ж. 1) Дыня, имѣющая много жидкости въ срединѣ и вообще мягкая. 2) Слива скороспілка. Аф. 394.

Дрисля, -лі, ж. 1) Поносъ. Закр. 2) Раст. См. **Пшінька**. Лебед. у.

Дрислявка, -ки, ж. = **Дрислівка 2**. Желех.

Дрислячий, -а, -е. Относящійся къ поносу.

Дрисня, -ні, ж. = **Дрисля**.

Дристати, -щу, -щеш, гл. Страдать поносомъ.

Дристокоз, -зу, м. Раст. *Crocus reticulatus*. ЗЮЗО. I. 120.

Дристун, -на, м. 1) Страдающий поносомъ. 2) Раст. *Polygonum lapalifolium*. Шух. I. 22. Ум. **Дристунець, дристунчик.**

Дристуха, -хи, ж. 1) Страдающая поносомъ. 2) Разжиженный слой земли, встрѣчающийся при копаніи, напр., колодца на большой глубинѣ. 3) = **Дрислівка 1.**

Дрись! меж., выражающее звукъ при испражненіи поносомъ.

Дришля, -лі, driшня, -ні, ж. = **Дрисля.**

Дріб, дробу, м. 1) = **Дрібок.** Чуб. V. 1158. 2) Дробь ружейная. Аф. 394.3) = **Дробина.** 4) Недойныя овцы. Шух. I. 190.

Дрібен, прил. = **Дрібний.** *А не піде дрібен дощик без чорної хмари.* Мет. 85.

Дрібка, -ки, ж. = **Дрібок.** *Соли дрібка.* Рк. Левиц. **Дрібку.** Немного. *Дрібку постояти і поговорити.* Вх. Зн. 16.

Дрібковий, -а, -е. Большими крупинками, въ кусочкахъ (о соли и т. п.). См. **Дрібчатий.**

Дрібний, -а, -е, усѣч. форма: **дрібен.** 1) Мелкій, дробный, небольшой, маленькій. *Дрібні речі у кошик поклала.* НВолын. у. *А я ж тую дрібну ряску зберу у запаску.* Мет. 8. *Заганяла дрібні пташки до бору.* Чуб. III. 251. *Сію конопельки дрібні зелененькі.* Нп. *Шкода як умре, бо дрібні діти має.* Каменец. у. 2) Мелкоузорчатый. *Вийди, вийди, дівчинонько, під вербу густую, нехай же я подивлюся на плахту дрібную.* Мет. 241. 3) Густой, частый. *Дрібен дощик іде.* Нп. *За дрібними слізеньками світеньку не бачу.* Мет. 21. *Когда говорится о слезахъ, существительное часто опускается. Дрібними вмився. Покотились дрібненькі з очей.* О. 1862. X. 2. **Дрібний лист.** Мелко и густо исписанное письмо. Грин. III. 677. Ум. **Дрібненький, дрібнесенький, дрібнюній.** *Та й знов мережать захожусь дрібненьку книжечку.* Шевч. 549. *Листячко дрібнесеньке.* Кв. II. 163. *Дрібнюні, як пишно, червоні квіточки.* Константиногр. у.

Дрібнистий, -а, -е = **Дрібний.**

Дрібніти, -ню, -ниш, гл. Рѣзать, крошить, разбивать, раскалывать мельче, чѣмъ нужно. *Не дрібни бо так сахарю: хай більші грудочки будуть.* Харьк. *Не дрібни локини: я дуже дрібної не люблю.*

Дрібнітися, -нюся, -нишся, гл. Раздробляться, измельчаться. *Сахаръ дрібниться на маленькі грудочки.* Кролев. у.

Дрібниця, -ці, ж. 1) Мелочь, пустякъ. 2) — **плахта.** Мелкоузорчатая плахта. *Вийди, вийди, молодиче, з відром по водицю, нехай гляну, подивлюся на плахту дрібницю.* Чуб. V. 675. *Виткала молода дівчина дві плахти дрібниці.* Лавр. 162. 3) мн. **Дрібниці.** Мелко заплетенныя косы. Св. Л. 2. *Росчесала русу косу, заплела в дрібниці.* Гайсин. у. 4) Родъ сѣти для ловли рыбы въ Днѣстрѣ. Браун. 12. Ум. **Дрібничка, дрібниченъка.** Ном. № 14029. *Ой плахотка-дрібниченъка по тросточці червцю.* ЗОЮР. II. 241.

Дрібнісінький, -а, -е. Очень мелкій, очень маленькій, очень густой и пр.

Дрібнісінько, нар. Очень мелко, очень густо, очень подробно и пр.

Дрібніти, -нію, -еш, гл. Мельчать.

Дрібно, нар. Мелко; густо, часто. *Понабивано каміння дрібно-дрібно, неначе горохом вислано.* Стор. I. 146. *Багатий дрібно крає.* Ном. № 1451. *Бий та й дрібно, щоб знали, чий син.* Ном. № 9297 на стр. 289. *Як музика дрібно грає, — я слухати люблю.* Гол. VI. 447. 2) Подробно. *Потім все дрібно розказала, кого до некла провожала.* Котл. Ен. III. 37. Ум. **Дрібненько, дрібнесенько.** *Дрібно, дрібнесенько русу косу заплела.* МВ. I. 134.

Дрібненько ходити. Ходить мелкими шажками. *Може ту, мамо, сватать, що дрібненько ходить?* Мет. 238.

Дрібногляд, -ду, м. Микроскопъ. *Микроскоп по нашому можна назвати дрібногляд.* Ком. II. 88.

Дрібноголовий, -а, -е. Пустоголовый, ограниченный. *Дрібноголове панство кепкує з рідної мови.* К.

Дрібнолистий, -а, -е. Мелколистый. *Дрібнолиста груша.* МВ. II. 74.

Дрібнота, -ти, ж. Мелюзга, мелочь. *Тоді то вже орда значних людей у полоне залюбки брала, а дрібноту панів без жалю стинала.* К. Хмельн. 66. *Дрібна дрібнота.* К. Кр. 23. Ум.

Дрібнотка, дрібнотонька.

Дрібнюній, -я, -є. Ум. отъ дрібний.

Дрібняки, -ків, м. мн. Мелкія деньги. Вх. Зн. 16.

Дрібок, -бка, м. Кусочекъ, крупинка (о соли, напр.). *І не раз, і не два траплялось, що в хаті не було ні дрібка соли, ні сухого сухаря.* Левиц. I. 73. Ум. **Дрібочок.**

Дріботання, -ня, с. Неразборчивая болтовня скороговоркой. *Таке якесь дріботання в його, що я й не розберу, що він і розкажує.* Новомоск. у.

Дріботати, -бочу, -чеш и дріботіти, -бочу, -тиш, гл. 1) Говорить очень скоро. *Оце було й дивиться він на тебе і дріботить тобі, а дума певно о чімсь другим.* Сим. 199. *Мовчки слуха, що дріботить йому вона.* Греб. 357. 2) Мелко ступать, частить ногами. *Цей кінь щось не дурно ногами дрібоче. Як було вдарять музики в струни, Марина не встоїть і не втерпить! Вже й б'є тропака і дріботить.* Левиц. I. 12.

Дріботун, -на, м. Говорунъ, много и быстро говорящий, болтунъ. *Дивиться він на тебе й дріботить тобі (дріботун був старий).* Сим. 199.

Дріботуха, -хи, ж. Говорунья, болтунья. *Що вже й дріботуха вона, то й Боже! Усе дрібоче, усе дрібоче!* Новомоск. у.

Дрібочок, -чка, м. Ум. отъ дрібок.

Дрібошити и дрібушити, -шу, -шиш, гл. Дѣлать быстро слѣдуюція одно за другимъ движенія. *Взяв москаль цїпа і почав швидко-швидко ним дрібушити.* Грин. II. 207. *Поэтому дрібошити = дріботати 2. Кінь.... дрібошив ристю.* Левиц. I. 484.

Дрібушечки, -чок, ж. мн. Ум. отъ дрібушки.

Дрібушити. См. Дрібошити.

Дрібушки, -шок, ж. мн. 1) Родъ игры: берутся вдвоемъ за руки и поставивъ носки къ носкамъ, кружатся, приговаривая: «дрібу-дрібу, дрібушечки!» 2) Танецъ, также мелкія па въ танцахъ. *Ті «дрібушки» танцювали, ті садили гопака.* Сніп. 136. *Настя вийшла у танець.... виробляла дрібушки.* Левиц. Пов. 111. 3) Мелко заплетенныя косы. Гол. Од. 60. *Поплела коси у самі маленькі дрібушки і вінком на голову поклала.* Кв. I. 50. *Не плети кісоньки утрое, заплети кісоньку в дрібушки.* Мет. 205. Ум. **Дрібушечки.** Ів. 77.

Дрібцювати, -цюю, -єш, гл. Дѣлать мелкія па, частить танцюя. *Який там він прудкий? Дробцює й ноги вкупі, і тільки гупотить, товче мов просо в ступі.* О. 1861. VIII. 50.

Дрібчатий, -а, -е. Большими крупинками (о соли и т. п.). Рк. Левиц. См. **Дрібковий.**

Дріб'язкий, дріб'язковий, -а, -е. Мелочной.

Дріб'язок, -зку, м. 1) Мелочь, мелкія вещи. *Оце забув купити олії. Стілько дріб'язку було, що як його й не забути: купи соли, купи риби, меду, мила, олії, — от і забудеш що*

небудь, випаде з голови. Київ. у. 2) Маленькія дѣти. Там того дріб'язку повен запічок. 3) Мелкій скотъ. В мене овець ватага, а дійнику без ліку, а дріб'язку як піску. Лавр. 77. 4) **На дріб'язок, на дріб'язки побити.** Побить на мелкіє кусочки. Грин. II. 243.

Дривітня, дривотня, дривутня, -ні, ж. Бревно, на которомъ рубяць дрова, а также и мѣсто, гдѣ оно находится. Хлопці щось робили та й покинули сокиру, устроивши у дривотню. Кост. (О. 1862. VI. 46). На дривітні дров ні поліна. ЗОЮР. I. 220. А турки, що тріски на дривітні, валяються кучами. ЗОЮР. I. 291. Чи пересуне що, чи переложить, а сама зирк із комори на дривотню. Кв. II. 160.

Дривця, -вєць, с. мн. Ум. отъ дрова.

Дрігавиця, -ці, дрігва, -ви, ж. Студенистая масса или что либо подобное ей. Ще за старих панів віці такі вже ситі були, що як ідуть — аж дрігавиця дріготить. Лубен. у. Там і віці сиш, як дрігва, аж шкура ходором ходе. Лубен. у.

Дрігота, -ти, ж. Дрожь.

Дріготіти, -чу́, -тиш, гл. Дрожать. Дріготиш, як зімою хорт. Ном. № 651.

Дріжаки, -ків, м. мн. Дрожь. **Дріжаки їсти.** Трястись отъ холода. Пархім ходить та, голодний, дріжаки їсть по холодній зорі, не маючи у віщо й одягтись. Кв. О, та й змерз же я цупко!... Та й дріжаків найвся! Кв. I. 5. **Дріжаки скачуть у душі.** Страшно становиться, нападаєть страхъ. Йдуть хлопці... в душі дріжаки скачуть. Господи, Господи! що то буде?... Кожному в голові був той екзамен. Св. Л. 215.

Дріжання, -ня, с. Дрожаніє, дрожь. Ком. II. 34. Насупляні брови, чорні, гострі очі, твердий погляд, товстий голос, — все те обсипало її спину дріжанням. Левиц. I. 332.

Дріжати, -жу, -жиш, гл. Дрожать. Стор. I. 84. Дріжить як мокрий хорт, зубами знай цокоче. Греб. Гей як вискочив козак Нечаєнко сам кониченька сідлати, гей під кониченьком, гей під вороненьким стали ніженьки дріжати. Нп.

Дріжджити, -джу, -джиш, гл. Класть дрожди (въ тѣсто и т. п.). Загадав Іван ся женити, з м'якини пиво варити, кропивою хмелити, а глиною дріжджити. Рк. Макс.

Дріжджі, -джів, дріжчі, -чів, м. мн. Дрожди. Росте, як на дріжджах. Ном. № 8611. Пішов, як рак по дріжджі. Ном. № 10981. Пухла така, наче на дріжджах зійшла. МВ. I. 113. А тут, не тобі кажучи, ростуть дочки як на дріжджах. Левиц. I. 140.

Дріжова, -ви, ж. Трясина.

Дріжчі. См. Дріжджі.

Дрізд, дрозда, м. = Дрозд. Вх. Пч. II. 15.

Дрізки, -зок, мн. Щепки, черепки, кусочки, дребезги. Ум. **Дрізочки.** Строжити на дрізочки. Ном. № 3866.

Дрійнути, -ну, -неш, гл. Толкнуть, лягнуть. Не підходь до коня близько, а то ногою дрійне. Херс. у.

Дрік, дроку, м. 1) Раст. дрокъ, *Genista tinctoria*. Лв. 99. А в городі чистоколі два кущики дроку. Мет. 70. Оці квітоньки так, каже, звуться, а оця травиця так.... оце березка, оце чебрець, оце дрік. Сим. 2) Оводъ.

Дріма, -ми, ж. Родъ весенней хороводной игры.

Дрімак, -ка, м. Соня. З дрімаком ся вітає. Онъ дремлетъ, спить. Вх. Лем. 411.

Дрімання, -ня, с. Дреманіє. Хилив її сон якийсь, якесь невпокійне дрімання. МВ. (О. 1862. I. 91).

Дрімати, -маю, -єш, гл. Дремаць. Як спить, то не їсть, а як їсть, то не дрімає. Ном. № 5742. Зирнув місяць тихесенько з-за чорної хмари: дрімай, дрімай, Туреччино, до нової кари. Морд. (Млр. л. сб. 66). Стали спочивати, став Марко дрімати. Мет. 100.

Дріматися, -мається, гл. безл. Клонить ко сну. Став кунь вороний спотикатися, мені молодому да дріматися. Млр. л. сб. 242. Дрімається мені. Федьк.

Дрімки, -ків, мн. Дремота. Соньки-дрімки в головоньки. Мил. 36.

Дрімливий, -а, -е. Наводящий сонь. Мил. 37. Ой спи, дитя, без сповиття, поки мати з поля прийде та принесе три квіточки: одна буде дрімливая, друга буде сонливая, а третя щасливая. Макс. (1849), 95. Вітрець дрімливий якийсь паше. МВ. II. 78.

Дрімливиці, -виць, ж. мн. Расположение къ дремотѣ, дремота. На мого сина дрімливиці, сонливиці і сплячки. Чуб. I. 112.

Дрімлюх, -ха, м. = **Дрімух**. Подольск. г. См. **Дремлюга**.

Дрімлючий, -а, -е. Сонливый, расположенный къ дремотѣ.

Дрімнивиці, -виць, ж. мн. = **Дрімливиці**. Мил. 34.

Дрімниці, -ниць, ж. мн. = **Дрімки, дрімливиці**. А соньки в головоньки, а дрімниці в очиці. Мил. 36.

Дрімота, -ти, ж. Дремота. Левиц. I. 9. Ой ходить сон коло вікон, а дрімота коло плота. Мет. 2. Ой. на ката воркота, на дитину дрімота. Макс. Цвіти ж собі, живи собі самотою, самотою, втішай себе солодкою дрімотою, дрімотою. К. Досв. 49.

Дрімух, -ха, м. Пт. Козодой, *Sarprimulgus eugoraeus*. Вх. Пч. II. 9. См. **Дрімлюх**.

Дрімучий, -а, -е. Объятый дремотой, дремлющий. Тихенько дрімучий Прут далі тече. Млак. 3.

Дріпа, -пи, ж. = **Задріпа?** Уродиться ж дріпа, мов червива ріпа. Ном. № 8499.

Дріпло, -ла, с. об. Дрянь, оборвышъ. Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши вихорошуются; старе дріпло — і те шубу яку напірять. Г. Барв. 33.

Дріт, дроту, м. Проволока. Вас. 199. Єсть у мене нагаєчка з кінця дротом шита. Млр. л. сб. 337. Ум. **Дротик**. Драг. 79. **Дроточок**. Я ж думала, що нагаєчка з платочка, аж то вона із проклятого дроточка. Нп.

Дрітарь, -ря, м. Проволочникъ. Вх. Уг. 237.

Дрітовач, -ча, м. = **Дрітарь**. Вх. Уг. 237.

Дріть, дроти, ж. Сплетенная вдвое мѣдная проволока, употребляющаяся въ гуцульскихъ издѣліяхъ. Шух. I. 275, 312.

Дрічний, -а, -е = **Гречний**. Lutskay, Grammatica slavoruthena, 168. Вх. Уг. 237. Ой дівчата, ой сестриці, приходять м'ясниці, як нас возьмуть дрічні хлопці, — будем молодиці. Гол. II. 431.

Дробелява, -ви, ж. = **Дрібнота**. Вх. Лем. 411.

Дробелячів'я, -в'я, с. соб. Овцы и козы. Вх. Лем. 411.

Дробина, -ни, ж. соб. 1) Домашнія птици. Сим. 137, 142. К. Дз. 214. 2) Мелкія пресмыкающіяся, также черви. Хай йому дробині сниться! — нехорошее пожелание мертвому. Мнж. Ск. 179. 3) Дрова изъ тонкихъ вѣтокъ. Каменец. у. 4) Мелкія вещи. НВолын. у. 5) Мелькія деньги. НВолын. у. 6) Мелкіе куски. Посікли Ігнатка, посікли братка на.... дробину. Молодик. (1843), 141.

Дробинник, -ка, м. 1) Пастухъ гусей. 2) Дворъ и хлѣвъ, гдѣ содержатъ домашнюю птицу.

Дробинниця, -ці, ж. Жінщина, присматриваюча за домашній птицею.

Дробити, -блю, -биш, гл. Різати на мелкіє куски. *А мій милий тісто дробить, а я рада, що й то робить.* Грин. III. 314. 2) = **Дріботіти 2.** Шух. I. 80.

Дробитько, -ка, м. Говорящий скоро и невнятно.

Дробівниця, -ці, ж. Дробница (мѣшокъ или сосудъ для хранения дроби). *І пистоль, і дробівниця, і мушкет важучий.* Щог. В. 98.

Дробовик, -ка, м. Охотничье ружье. Аф. 394. Ум. **Дробовичок.**

Дробуватий, -а, -е. Большими крупинками (о соли и т. п.). *Дробувата сіль.*

Дроб'ята, -б'ят, с. мн. Овцы. Желех. Шух. I. 84.

Дрова, дрів и дров, с. мн. Дрова. *У пеклі все тепло, а пойді в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. Ум. **Дривця.** Рудч. Ск. II. 7. *А ну, синку, розкидаймо хлівець та нарубаймо дривець.* Ном. № 10289. *Василь на всі празники нарублює дривець.* Кв. II. 160.

Дровина, -ни, ж. Полѣно дровъ. *Треба, щоб гола піч ніколи не була, класти на ніч у неї дровину.* ХС. III. 50.

Дровиняка, -ки, ж. Большое полѣно дровъ, бревно. *Дві дровиняки, чотири колики, вісім дір, дев'ята щіль.* (Загадка: ярмо). ХС. III. 64.

Дровітник, -ка, м. Дровникъ. Радодомысл. у. (Рк. Левиц.).

Дровітня, -ні, ж. = **Дривітня.** *Пішов дрова рубати, на дровітню ліг спати.* Нп. *Як тріски літають-скачуть з під сокири на дровітні, розсипають лихі люде наші кості беззащитні.* К. Псал. 315.

Дровник, -ка, м. Дровяной сарай.

Дровно, -на, с. = **Дровина.** Вх. Лем. 411.

Дрововоз, -за, м. Работникъ на сахарномъ заводѣ, возящий дрова. НВолын. у.

Дроворуб, -ба, м. Дровосѣкъ.

Дроворубня, -ні, ж. Мѣсто, гдѣ рубяць дрова. Міус. окр.

Дров'яний, -а, -е. Дровяной, изъ дровъ. *Дров'яний жар у печі.* Константиногр. у.

Дрожачка, -ки, ж. Раст. *Briza media.* Шух. I. 20.

Дрозд, -да, м. Пт. Дроздъ, *Turdus vulgaris.*

Дроковистий, -а, -е. Капризный, раздражительный.

Дроковиця, -ці, ж. Жаркое время въ маѣ и іюнѣ, когда скотъ подвергается нападенію оводовъ и мечется изъ стороны въ сторону (дрочиться). *Чого ти головою крутиш, мов той цап у дроковицю?* О. 1861. XI.

Дропак, -ка, м. Родъ танца, трепака. *Ой пішла б я на музики.... да вдарила дропака.* Нп. *Дропака діти. Убѣжать. Чим дуж дав відтіль дропака.* Котл. Ен. II. 16.

Дротик, -ка, м. Ум. отъ дрѣт. 2) Прутокъ чулочный. МВ. (1862. I. 40).

Дротина, -ни, ж. Проволока.

Дротовий, -а, -е. = **Дротяний.** *Доротова струнка.* КС. 1882. VIII. 282. *Нагайка дротовая, чорним шовком шита.* Чуб. V. 621.

Дроточок, -чка, м. Ум. отъ дрѣт.

Дротяненкоий, -а, -е. Ум. отъ дротяний.

Дротяний, -а, -е. Проволочный. Рудч. Ск. I. 60. *Озьми, сину, дротяній віжки, зв'яжи милий рученьки і ніжки.* Млр. л. сб. 209. **Дротяна запаска.** Запаска съ вотканной въ нее канителью. Шух. I. 132. Ум. **Дротяненкоий.** *Нагаєчка дротяненкоя, а я молоденька, у тіло вліпає, кров'ю залітає.* Чуб. V. 494.

Дротянка, -ки, ж. Нагайка дротянка. Нагайка, сдѣланная изъ проволоки. *Не питайся, брате, чи дужа-здорова, запитайся, брате, яка моя доля: шовкая хусточка в руках моїх стліла, нагайка-дротянка кров'ю обкипіла.* Мет. 281. 2) Раст. *Juncus trifidus.* Лв. 99. Ум. **Дротяночка.** Чг. 26. *Нагаєчка-дротяночка у три дроти звита.* Чуб. III. 111.

Дрохва, -ви, ж. Драхва. Грин. II. 158, 157. О. 1861, XI. 100. *Зосталась цариця серед степу одним одна. Однак не покида її Господь: підійде до неї дика коза, от вона подоїть молочка та й нап'ється; поналітають до неї дрохви, хохітва і нанесуть яєчок.* Стор. I. 74. *По кущах між дерезою ходять дрохви табунами.* Щог. В. 53.

Дрохвеля, -няти, с. Драхва-дѣтеньшъ. Ум. **Дрохвенятко.** Аф. 394.

Дрохвин, дрохвиний, -а, -е. Приналежащій драхвѣ, относящійся къ драхвѣ. *Дрохвині яйця.* Сим. 233.

Дрохвич, -ча, м. Самецъ драхва. Стор. II. 23.

Дрохвичка, -ки, ж. Самка драхва.

Дрочити, -чу, -чиш, гл. Дразнить, сердить, раздражать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* Ном. № 5871. *Пусти мене, мати, я й не забаруся, тільки хлопців подрочу та й назад вернуся.* Лавр. 32.

Дрочитися, -чуся, -чишся, гл. 1) Метаться изъ стороны въ сторону отъ укусовъ оводовъ (о скотѣ). 3) Сердиться, бѣситься, капризничать. *Оханиця ж, не дрочися, не басуй, Панаску!* Мкр. Н. 9. 3) Дразниться. *Ти дрочишся з мене.* Драг. 51.

Дрочливий, -а, -е. Легко раздражаемый укусами оводовъ и мечущійся подѣ вплиніємъ ихъ (о скотѣ). См. **Дрочитися.** *Як корова отелиться, то приніси теля у хату, зараз затуляють одежою, або чим другим, пічку, щоб не дрочливе було після.* Чуб. I. 50.

Друбак, -ка, м. = **Гробак.** Шух. I. 23.

Друбен, -бна, -не = Дрібен. *В полі, могти, друбен дощик іде, ой той мені раноньки промиє.* Чуб. V. 876. Ум. **Друбненький.** *Бодай же вам, панове-молодцове, да три літа боліти, а що ви мене посиротили і друбненькі діти.* Млр. л. сб. 191.

Друбок, -бка, м. = **Дрібок.** *Мені небагацько треба: соли друбок, хліба шматок та горілки чарка.* Ном. № 12175. Ум. **Друбочок.** *Нема соли друбочка.* Чуб. V. 496.

Друбунки, -шок, ж. мн. = Дрібунки 3. Стор. М. Пр. 9.

Друг, -га, мн. друзі, м. 1) Другъ. *Без вірного друга великая туга.* Ном. №9021. *Годі тобі жити за тихим Дунаєм: ми на тебе, друже, давно вже чигаєм.* К. Досв. 28. *Разом, друзі! крикнув Карпо.* Левиц. Пов. 350. *Не так тії сто братів, як сто друзів.* Ном. Рече Христос до Івана, свого друга. Чуб. III. 21. 2) Мужъ (пѣсняхъ) *Ой пійду я, не берегом — лугом: чи не зострінуся з несуженим другом.* Мет. 94. *Слала Маруся до Юрочка: мій Юрасеньку, мій друже вірний!* (Свад. пѣсня о новобрачныхъ). Мет. 184. Ум. **Дружок.** Чуб. V. 1004.

Другак, -ка, м. 1) Теленокъ или жеребенокъ на второмъ году жизни. 2) Второй рой, вышедшій въ то-же лѣто изъ одного и того-же улья.

Другий, -а, -е. 1) Другой; иной. *Один сидить конецъ столу, мед-вино кружає, другий сидить біля його, на скрипочку грає.* Мет. 8. *Але він тут собі другий, ніж у нашому селі.* Кв. II. 296. *В місті добре тільки кому небудь калач купувати. а не що друге.* Ном. № 10484. 2) Второй. *Уже й другого сина діждали собі.* Харьк. **Другого дня.** На другой день. Каменец. у.

Другиня, -ні, ж. Подруга. *За царицею другині до царя в гостину серед radoщів весільних як голубки линуть.* К. Псал. 110.

Другорядний, -а, -е. Второстепенный. Желех.

Другар, -ра, м. Рукоятка рулевого весла у плота. См. **Керма.** Шух. I. 181.

Дружба, -би, 1) ж. Дружба. *Услужіте мені службу, покажіте дружбу.* Кв. I. 34. 2) об.

Одинъ изъ супруговъ; замужня женщина иди женатый мужчина. *Позбірались судді-сенатори, присудили йому жениться, тому молодому князеві, і їде він шукати собі дружби, а за їм великий поїзд.* ЗОЮР. II. 61. *І ти дружба, і я дружба, — оба 'сьмо сі дружби, ой вже ми ся додружбили вояцької служби.* Гол. II. 803. Въ одной сказкѣ употреблено въ устахъ дѣвушекъ о молодомъ царевичѣ повидимому въ смыслѣ: молодой человекъ, могущій быть женихомъ: *Приходить він до будинок, аж вийде три дочки тиеї баби на рундук.... Який ти, кажуть, дружбо, хорошиий, да уб'є тебе наша мати.* ЗОЮР. II. 51 — 52. 3) м. Товарищъ жениха на свадьбѣ, приглашенный имъ изъ числа парней; шаферъ. Чуб. IV. 95 — 96. Иногда это значить тоже, что и дружко. Чуб. IV. 182. Гол. IV. 432. Ум. **Дружбонько, дружбиненько.** Маркев. 132. Грин. III. 498. *Поглянь, Марусю, на поріг: то йде дружбонько воріг твій, та несе коровай на віці, білее завивало на тарільці.* Мет. 207.

Дружбарт, -та, м. Родъ игры въ карты. *Давай різати в мар'яша, в дружбарта, а хто і просто в візка.* Св. Л. 222.

Дружбиненько, -ка, м. Ум. отъ дружба.

Дружбити, -блю, -биш, гл. Быть друбною, шаферомъ на свадьбѣ. Вх. Лем. 411. *Було б тобі не дружбити, було б тобі свині пасти.* Насмѣшл. свад. пѣсня. Рк. Макс.

Дружбів, -бова, -ве. Принадлежащій дружбі. Грин. III. 506. *Дружка за столом надіває дружбову шапку.* О. 1862. IV. 18.

Дружбонько, -ка, м. Ум. отъ дружба.

Друженька, дружечка, -ки, ж. Ум. отъ дружка.

Друженько, -ка, м. Ум. отъ дружко.

Дружина, -ни, 1) об. Каждый изъ супруговъ — какъ мужъ, такъ и жена. *Да поможи, Боже, на рушничку стати: тоді не розлучить ні батько, ні мати, ні чужая чужина, коли судилася дружина.* Мет. 53. *З великою худобою битись да сваритись, з хорошою дружиною на світі нажитись.* Мет. 83. *Ой як буду, моя матусенько, да я в війську помірати, приймай мою вірную дружину да за рідну дитину.* Мет. 241. *Чоловіче мій, дружино моя, завіз ти мене, де роду нема.* Мет. 246. 2) ж. Товарищи, дружина, слуги. *Хвалиться стрілкою перед дружинкою: да нема у дружини такої стріли, як у самого пана Івана.* Чуб. III. 288. Ум. **Дружинка, дружинонька, дружиночка.** Чуб. III. 288. Маркев. 136. Грин. III. 429. Мил. 205. *Що білая лебедина Дунай сколотила, невірная дружинонька жалю наробила.* Чуб. III. 137. *Негідня дружиночка молодому світ зав'яже.* Чуб. V. 31. *Борейкова дружинонька волає долами: один каже до другого: «Вже пана не мами».* Гол. I. 14.

Дружити, -жу, -жиш, гл. 1) Дружить. *З москалем дружи, а камінь за пазухою держи.*

Ном. № 819. 2) Поступать по дружески. *Другу дружи, а другого не гніви.* Ном. № 9531.

3) Женить или отдавать замужъ. Мил. 218. *Тому сина женити.... тому дочку дружити.*

О. 1861. XI. Св. 30. 4) — **собі.** Брать въ жены. *В тебе сини в царя служать, царівочку собі дружать, в царя дочку заручили та й додому пригостили.* Гол. IV. 551. Ум.

Дружитоньки. *Мої любі вечерниченьки! Вже ж бо мі на вас не ходитоньки, з панянками не дружитоньки.* О. 1862. IV. 4.

Дружитися, -жуся, -жишся, гл. 1) = **Дружити 1.** *Слабий з дужим не борись, голий з багатим не дружись.* Ном. № 1417. 2) **Женитися.** *Не хтів а ні дружитись, а ні дома жити — чумакував.* МВ. I. 65.

Дружитоньки. Ум. отъ дружити.

Дружка, -ки, ж. 1) Молодая дѣвушка изъ приглашенныхъ невѣстой быть на свадьбѣ; одна изъ дружок носить названіе **старшої.** *Завтра заплети кісоньку в дрібушки, та вже ж тобі не ходити в дружки!* Мет. 206. *Ой брязнули на дворі цимбали, озвалися у сінях бояри, заспівали дружки у світлиці, забилося серце у вдовиці.* К. Досв. 120. 2) Подруга. *Ой хвалилася гречная панна своїми косами перед дружками.* Чуб. III. 299. Ум. **Друженька, дружечка.** Грин. III. 496, 433, 476. *Сідайте сюди, дівчата... от же вам і ложечки, брусуйте, друженьки, брусуйте.* Кв. *Есть у мене служечка, старшая дружечка.* Мет. 193. *Усі дружечки по лавах сіли, а Ганнуса на посаді.* Нп.

Дружків, -кова, -ве. Приналежачій **дружкові.**

Дружко, -ка, м. Приглашенный родителями жениха женатый мужчина; онъ распоряжается свадьбой. МУЕ. III. 93. Сим. 11. КС. 1883. II. 380. *На тарілку положить рушник і дадутъ дружкові, піддружому і старостам.* Мет. 190. *Аж ось крикнув дружко: «старости, пани підстарости! благословіте молодих вивести з хати на двір погуляти.* Кв. I. 14. Ум. **Друженько, дружонько.** Грин. III. 436. *Одчиняйте сватам хату, друженькам пивницю.* Нп.

Дружкувати, -кую, -єш, гл. Быть дружком или дружкой на свадьбѣ. Грин. III. 437. Алв. 64, 96. *Було б тобі, дружку, не дружкувати, було б тобі свині пасти.* Грин. III. 457. *Чи ти вже дружкувала коли?* Полт.

Дружній, -я, -є. 1) Дружественный, дружный. Г. Барв. 138. *Дружня розмова.* К. Досв. 93. *Дружній череді вовк не страшний.* Ном. № 10747. 2) Приналежачій другу. *Дружню жінку взяв до себе.* Ум. **Дружненький.**

Дружність, -ности, ж. Дружная жизнь, дружелюбіє. *Та то тільки кажуть, що у них дружність, а вони дома їдяться, як ті собаки.* Канев. у.

Дружно, нар. Дружно, въ согласіи. *З хазяїном я жив дружно.* Стор. I. 228. Ум.

Дружненько. *Жили дружненько ті дві жінки, мов би куми або ятрівки.* Сніп. 207.

Дружонько, -ка, м. Ум. отъ дружко.

Дружчити, -чу, -чиш, гл. Быть дружкой. *Дружечка пишненька... не дружила нікому, перший раз ся придало і то ся не вдало.* О. 1862. IV. 6. См. **Дружкувати.**

Друзки, (ків? м.) мн. = **Дрізки.** *Галери в друзки порозлітались.* К. Бай. 93.

Друзь, -зя, м. = **Друг.** *Чи не вб'єте або чи не скараєте вірного мого друга.* Мет. 403.

Друзяка, -ки, м. Другъ, пріятель, услужливый. *Що, як би таких друзяк приплыло хоч дві чайки до Кермана, як я пропадав там у неволі? К. ЧР. 7. Є ви товариші, друзяки? Собаки, а не товариші.* Мир. ХРВ. 276 *Парень молодий, друзяка, роботящий, смирний, не п'ющий і вже ні з ким не залається.* Кв. I. 167.

I. Друк, -ку, м. Печать, печатаніє. *Подали до друку у «Основу».* К. (О. 1862. III. 30).

Писав, щоб я слав йому до друку. А що тепер не перейшло через редакцію до друку, мусить зоставатись до иншого часу. Передм. до Кобзаря Шевч. вид. Кожанчикова, стр. 1.

П. Друк, -ка, дручок, -чка, м. = **Дрюк, дрючок.** Бив, бив, та ще й друк кинув. Ном. № 4023. Вирубав дручка та й подає чортові в яму, щоб його.... витягти. Рудч. I. 57. Ум.

Дручяга.

Друкарня, -ні, ж. Типографія. Позбірав, що було у мене писаного по нашому... одніс у друкарню, — от вам і книжка. Греб. 407. Ось нехай лиха Господь нам допоможе зложити докупі обидва береги Дніпрові, тогді ми позаводимо усюди правнії суди, школи, академії, друкарні, — підніmemo Вкраїну вгору. К. ЧР. 132. А при школах споружалися друкарні, щоб і книжками свою віру боронити, а унію і католицтво зневажати. К. Хмельн., 47.

Друкарський, -а, -е. Типографській.

Друкарь, -ря, м. Типографщикъ.

Друкваниця, -ці, ж. Юбка изъ синей выбойки. Вх. Лем. 411.

Друківля, -ля, с. Шрифть? Як се ті книжки друкують? Там є друківля таке, що його прикидають, чи що? Брацл. у.

Друкований, -а, -е. Печатный. Друкована словесність. К. XII. 114. Як же піднялися братства церковні свою... віру од Унії наукою церковною, книжками друкованими та школами братськими боронити. К. Хмельн. 123. 2) Учений (иронично). Такі, бачте, люде: все письменні, друковані, сонце навіть гудять. Шевч. 122. Люде письменні й друковані К. (О. 1861. II. 230). Иногда употребляется умышленно въ двузначномъ смыслѣ: можно понять, что дѣло идетъ и о тѣлесномъ наказаніи друком (дрюком) — т. е. палкою. Вчений, та не друкований (дрюкований) т. е. недоученный — подразумевается: при помощи дрюка, палки, почему въ вариантахъ этой пословицы бываетъ и такъ: вчений, та не довчений, — не провчений, — не товчений. Ном.

Друкування, -ня, с. Печатаніе.

Друкувати, -кую, -єш, гл. Печатать.

Друкуватися, -куюся, -єшся, гл. Печататься. Друкується тепер усе, що можна було знайти і надрукувати. Передмова до Кобзаря Шевченкового вид. Кожанчикова, стр. 1.

Друлити. См. Друляти.

Друлівник, -ка, м. Инструментъ, котрымъ гуцульськіе **мосяжники** вирізываютъ при орнаментировкѣ металла круговыя лінії. Части: цилиндрической стержень **било**, въ нижнемъ концѣ стержня вставленъ стальной **писачок** съ двумя (какъ въ вилахъ) остріями, при прорѣзываніи круга одно изъ нихъ — **сердешник** — находится въ центрѣ, другое — **околичник** — очерчиваетъ окружность; выше стержень проходитъ сквозь горизонтально лежащій дискъ, — **кочало**, а еще выше сквозь планку — **валок**, отъ котораго идетъ веревочка — **мотузок**, выше проходящій сквозь стержень; движеніемъ **валка** вверхъ и внизъ приводится во вращеніе стержень, а потому и **писачок**. Шух. I. 277.

Друляти, -ляю, -єш, одн. в. друлити, -лю, -лиш, гл. Толкать, толкнуть. Миються люде і друляють одні других в воду. МУЕ. III. 39.

Друхна, -ни, ж. = Дружка. Любл.

Друхніти, -нію, -єш, гл. = Трухніти. Вх. Зн. 16.

Дручина, -ни, ж. = Дрючина.

Дручок, -чка, м. Ум. отъ друк.

Друччя, -чя, с. соб. = Дрюччя.

Дручяга, -ги, ж. Ув. отъ П. Друк.

Друшляк, -ка, м. 1) Родъ металлическаго или глинянаго ситца, сосудъ съ дырочками въ днѣ, чрезъ который сцѣживаютъ воду съ варениковъ, лапши, макаронъ и т. п. 2) Родъ шубки-безрукавки или длиннаго суконнаго жилета. Вх. Лем. 412.

Дрюк, -ка, м. Толстая падка, дубина. Ном. № 7094. *Ой ви хлопці, ви добрі молодці, та беріте дрюки в руки, бийте, бийте, бийте і в'яжіте, на нові вози кладіте.* Мет. 453.

Кинувсь ляшок до канчука, а козак до дрюка: «оце ж тобі, вражий сину, з душею розлука».

Нп. Ум. **Дрючок, дрючечок.** Ув. **Дрючище.** Чуб. V. 1124.

Дрюкарня, дрюкований, дрюкування, дрюкувати = Друкарня, друкований, друкування, друкувати.

Дрючечок, -чка, м. Ум. отъ дрюк.

Дрючина, -ни, ж. Дубина. *Ой хапайте, браття, хто кий, хто дрючину на вельможну спину! Вирятуймо, браття, з тяжкої неволі свою рідну Україну.* К. Досв. 175. *Добра каша: крупина за крупиною гониться з дрючиною.* Ном. № 12321.

Дрючище, -ща, с. Ув. отъ дрюк.

Дрючок, -чка, м. Ум. отъ дрюк. *Там тебе ждуть — з двома дрючками за дверима на порозі.* Ном. № 14263. **Дрючок ваговий.** Рычагъ, котрымъ, опирая его на «важницю», подымають тяжело нагруженный возъ. Чуб. VII. 404.

Дрюччя, -чя, с. соб. Толстыя палки. **Щоб тебе на дрюччі винесли!** — Пожеланіе смерти. Г. Барв. 225.

Дрябчак, -ка, м. Раст. *Cirsium lanceolatum.*

Дрягва, -ви, ж. = Дряговина. Вас. 207. См. **Драгва.**

Дряглий, -а, -е. Ветхій, подгнившій, изношенный. *Дерево дрягле. Грубка дрягла.* Лубен. у. См. **Драглий.**

Дрягнути, -ну, -неш, гл. Просыхать, высыхать. Угор.

Дряговина, -ни, ж. Болотистое мѣсто, трясина, болото. Сторож. (Желех.). Левиц. Перші к. князі, 5. См. **Драговина.**

Дряготіти, -гочу, -тиш, гл. Дрожать. *Як біжить хто конем по греблі, то аж дряготить гребля вся.* Волч. у. См. **Дрягтіти.**

Дрягтіти, -гчу, -тиш, гл. = Двигтіти, дряготіти. *Ходять сім коров по піску і такі ситі, що сало на їх так і дрягтять.* Мил. 4.

Дряп! меж. 1) Царапъ! *А кішка дряп його кігтями, так і передрала щоку.* Харьк. 2) *Хвать! Брат собі драп, сестра собі несла.* Ном.

Дряпа, -пи, ж. Родъ проволочной неподвижной щетки для расчесыванія объ нее шерсти. Шух. I. 151.

Дряпак, -ка, м. 1) Царапина, 2) Машина-экстирпаторъ. 3) Истрепавшійся вѣтникъ. 4) мн. = **Ожина.** Шух. I. 18.

Дряпанина, -ни, ж. 1) Царапанье. Говорится преимущественно о плохомъ писаньѣ. 2) Грабежъ. *Черкеси... йдуть скоріше на дряпанину.* О. 1862. II. 64.

Дряпання, -ня, с. Царапаніе.

Дряпати, -паю, -єш, гл. 1) Царапать. *Штовхають її, дряпають, щипають.* МВ. I. 76. *Дивись, кіт як дряпає.* Харьк. (Собаки) заскіглили і стали дряпати лапами. Стор. М. Пр. 112. 2) Царапать, плохо писать.

Дряпатися, -паюся, -єшся, гл. 1) Царапаться. 2) Карабкаться. *Аж страшно було дивитись, як та дика степова животи́на дряпається копитами на кручу.* К. ЧР. 92. *Дряпатися на гору.*

Дряпач, -ча, м. 1) = **Дряпак**.

Дряпець, -нця, м. Хорошо, легко вскарабкиваючийся на висоту. *Нехай він лізе на вишню — він дряпець.* Елисаветгр. у.

Дряпіжний, -а, -е. Хищный, разбойничій. Стор. М. Пр. 26.

Дряпіжник, -ка, м. 1) Хищникъ, грабитель. Стор. М. Пр. 29. 2) Взятчикъ, обдирало. Мир. ХРВ. 85.

Дряпіжство, -ва, с. 1) Хищничество, грабительство. 2) Лихоимство, взяточничество.

Дряпіка, -ки, м. Обдирало, лихоимецъ. Ум. **Дряпічка**. *Нептун із давна був дряпічка.* Котл. Ен. I. 10.

Дряпливий, -а, -е = **Дряпучий**.

Дряпнути, -ну, -неш, гл. Царапнуть.

Дряпня, -ні, ж. 1) Царапаніє. 2) Сдираніє, обдираніє.

Дряпнути, -ну, -неш, гл. 1) Сильно царапнуть. *Ведмідь як дряпоне його.* Мнж. 112. 2) Сильно побѣжать, ударить. *Ото дряпонув! аж потилиця лиска!* Ном.

Дряпота, -ти, ж. Обдираніє.

Дряпотіти, -чу́, -тиш, гл. Царапать (говорится только о звукѣ). Змієв. у.

Дряпуга, -ги, об. = **Дряпіка**.

Дряпучий, -а, -е. 1) Любящій царапаться. *Кіт дряпучий.* 2) Задорливый. *Ти його тільки займи — він такий дряпучий, що зараз і битися буде.* Київ. у.

Дряп'я, -п'я, с. = **Дрантя**.

Дрясен, -ну, м. Раст. *Polygonum hydropiper*. Вх. I. 12.

Дрясувати, -сую, -єш, гл. Топтать. *Ой як же вийшла Божая мати да на крижові стала: кулі вертала, кіньми дрясувала, воювати не дала.* Млр. л. сб. 188. См. **Грасувати**.

Дуб, -ба, м. 1) Раст. дубъ, *Quercus robur*. *Як ми з тобою спознавалися, сухі дуби розвивалися.* Мет. 69. *Ой ти, дубе кучерявий, голля твоє рясне.* Мет. 107. 2) Большая лодка, выдолбленная изъ дерева. Вас. 150. Описаніє ея: Мнж. 179. *Чоловік десять їх плило по Дніпру та й пристали дубом коло Черкас.* ЗОЮР. 260. *Я раз стояла на тім камені і брала воду, а гетьман їхав дубом.* Левиц. Пов. 268. *Ой пустились наші запорожці через море дубами.* КС. 1883. I. 43 3) Дубильное вещество, жидкость изъ тертой дубовой или вербовой коры, употребляемая для чинки кожи. Вас. 158. См. **Дубило**. *Я шевчика не люблю, за шевчика не піду: шевчик шкури чиняє, а він дубом воняє.* Чуб. V. 1087. 4) Названіє одного изъ играющихъ въ игръ стовп. Ив. 48. 5) **Зелений дуб**. Родъ дѣтской игры. Ив. 68. 6) **Високий дуб**. Родъ игры въ мячъ. Ив. 28. 7) **Горю-дуб**. Игра въ горѣлки. *Гуляти в горю-дуба.* 8) **Дуба дати**. Умереть. *Дав йому дуба.* Убилъ его. 9) **Дуба ставати**. а) Становиться на дыбы. *Кінь дуба стає.* Каменец. у. б) — **стати**. Остолбенѣть. См. **Дубала, дубора**. 10) **По сей дуб миля**. Дальше ни шагу, конецъ дѣлу. Ум. **Дубок, дубочок, дубонько, дубчик, дубчичок**. *Аби дубки, а берізки будуть (аби парубки, а дівчата будуть).* Ном. № 8868. *Ой у лісі на дубочку зозуля кувала.* Гол. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 62. *Я присалив кониченька до дубонька зеленого.* Чуб. V. 947. *Ой не видно його дому, тільки видно дубчик.* Мет. 7. I

спинається він та на дубчичок і зриває з дубка м'яжке листячко. Сніп. 102. Ув. **Дубище**. Чуб. V. 1169.

Дубала, нар. Дыбомъ, вверхъ ногами. Дубала стати. См. **Дубора**.

Дубарь, -ря, м. Большой дубъ. Дубарі товстелезні. Константиногр. у.

Дубас, -са, м. Большой ножъ. Вх. Уг. 237.

Дубасити, -шу, -сиш, гл. Дубасить, колотить.

Дубелець, -льця, м. = **Туболець**. НВолын. у.

Дубельт, -та, м. Бекасъ, дупель Scolorax major. Вх. Пч. II. 14.

Дубельтівка, -ки, ж. Двустволка. Пан Цибульский... в одній руці держав пенькову люльку, а в другій дубельтівку; у ногах вертівся пудель і гавкав на сільських собак. Стор. I. 233.

Дубець, -бця, м. 1) Молодой дубъ. Ой у лісі під дубцем стоїть дівка з молодцем. Грин. III. 168. 2) Прутъ, палочка. Треба назламувать дубців з усякого дерева. Грин. I. 180.

Поэтому также — розга. Не дубцем, так лозиною. Ном. Треба його дубцем бить. Грин. III. 553. Ум. **Дубчик**, **дубчичок**.

Дубило, -ла, с. а) Дубильное вещество. б) Отваръ ольховой коры и пр., въ которомъ вымачиваютъ сукно или нитки. Шух. I. 152, 254. См. **Дуб 3**.

Дубина, -ни, ж. 1) Дубовое дерево. Сюди туди дубину стрепену, — посипались жолудочки в пелену. Чуб. III. 176. От кріпка дубина, — сокира як од заліза одскакує. Харьк. 2) Дубовый лѣсъ. Сим. 26. КС. 1883. I. 34. Ой з-за гори високої та з зеленої дубини ідуть ляхи на три Шляхи за півтори милі. Нп. Як були ми молодими, то ходили по дубині у червоних запасах і сивизна на висках. Ном. № 8709. 3) Дубовая палка. От козаки до його з дубинами. ЗОЮР. 284. Ум. **Дубинка**, **дубинька**, **дубиночка**. Грин. III. 682. Сим. 26. Між дубинки та ліщинки шматок шкуратинки. Ном., стр. 301, № 379. Ой піду я в дубиньку спати. Млр. л. сб. 346. Пойду в ліс, вирубаю дубинку. Ном., стр. 295, № 155.

Дубити, -блю, -биш, гл. 1) Драть, сдирать (о деньгахъ). Суча жидова за кожну службу по півдесятка злотих дубить. Сніп. 18. 2) Вымачивать сукно въ отваръ ольховой коры. Шух. I. 152. Дубить, выдѣлывать кожу. Вх. Лем. 412.

Дубитися, -блюся, -бишся, гл. 1) О penis: быть въ эрекции. Радом. у. 2) Коробиться.

Дубище, -ща, м. Ув. отъ дуб.

Дубівка, -ки, ж. 1) Родъ дыни. Пішов на свій базарь, купив хліба, огірків, пшенички, диню дубівку. Кв. II. 293. 2) Чернильный орѣшекъ. Каменец. у. Вх. Лем. 412.

Дубіти, -бію, -єш, гл. Коченѣть отъ холода. Желех.

Дубкати, -каю, -єш, гл. Топать, производитъ топаньемъ шумъ. Вх. Зн. 208.

Дубленець, -нця, м. Выдѣланная дубленая кожа. Вх. Уг. 237.

Дублений, -а, -е. 1) Вымоченный въ дубилі. Шух. I. 254. О кожѣ: выдѣланный. 2)

Одеревенѣлый, окоченѣлый. Один тільки мови між їми не вів, нікуди й не гляне, зовсім мов дублений. Сніп. 160. Не ворог, хто уже дублений, не супостат, чий труп нікчемний на полі без душі лежить. Котл. Ен.

Дубленистий, -а, -е. Красножелтоватый, цвѣта дубленой кожи. Квіток дубленістий. Вх. Уг. 237.

Дубля, -ля, с. соб. Дубье, дубы. Там дубля таке, що одна деревина варт шість карбованців. Каменец. у.

Дубник, -ка, м. 1) = **Дубняк**. 2) Чань для дубленія кожъ. Вас. 157. Ум. **Дубничок**.
Мет. 196.

Дубнити, -ню, -ниш, гл. = **Дубкати**. Кінь дубнить ногами. Вх. Зн. 16.

Дубняк, -ка, м. Дубовый лѣсь. Роскинули тенета, загавкали собаки, коли ж і летять у тенета карасі, окуні, щуки, — так із дубняка й сиплють. ЗОЮР. II. 37. Ум. **Дубнячок**.
Йшла баба дубнячком. Ном. № 12535.

Дубовий, -а, -е. Дубовый. Щоб тобі дубовий хрест. Ном. № 3783. Високим валом воно (село) обсипалось і по валу дубовими палями опарканилось. К. Хмельн. 97. **Дубова лапа**.
Раст. *Sticta pulmonacea*. ЗЮЗО. I. 137. **Дубові листки**. Родъ вышиванья на женскихъ сорочкахъ. Чуб. VII. 427.

Дубовик, -ка, м. 1) Хозяинь лодки дуба. 2) = **Вернидуб**. Грин. I. 181.

Дубовина, -ни, ж. = **Домовина**.

Дубок, -бка, м. Ум. отъ дуб.

Дубом, нар. Дыбомъ. Дубом стає волос. Чуб. III. 328.

Дубоніти, -ню, -ниш, гл. = **Дубкати**. Вх. Зн. 16.

Дубонько, -ка, м. Ум. отъ дуб.

Дубонька, -ки, ж. = **Дубочка**.

Дубора, нар. Дыбомъ. Волосся на голові дубора пішло. Стор. См. **Дубала**.

Дубочка, -ки, ж. То-же, что и дуб? Що під дубом та під дубочкою сидів голуб із голубочкою. Чуб. V. 1122. См. **Дубонька**.

Дубочок, -чка, м. Ум. отъ дуб.

Дубрівка, -ки, ж. Ум. отъ дуброва.

Дубрівний, -а, -е = **Дібрівний**. Вона мов квітка та дубрівна, що тільки стала розцвітать. Греб. 318. Дубрівная зазуля. Гол. У самій гущавині дубрівній, там, де липина і горобина і дуб кучерявий поспіталися вітами зеленими. МВ. II. 97.

Дубрівник, -ка, м. Раст. а) *Tormentilla erecta*. Лв. 102. б) *Tormentilla vulgaris*. Лв. 102.

Дубрівонька, -ки, ж. Ум. отъ дуброва.

Дуброва, -ви, ж. 1) Дубовый лѣсь. Шух. I. 177. 2) = **Діброва**. Ум. **Дубрівка, дубрівонька**. На дубрівці пасу віці, в долині не був єм. Гол. IV. 456. Зелена дубрівонько! чого в тебе пеньку много, зеленого да ні одного? Мет. 155.

Дубровина, -ни, ж. = **Дуброва 1**. Шух. I. 177.

Дубувати, -бую, -єш, гл. Мерзнуть отъ холода. Встрѣчено только въ пѣснѣ о Паліѣ, повидимому фальсифицированной. Той, душу заклавши, свиту, бач, гантує, а той по Сібіру мов в лузі дубує.

Дубцювати, -цюю, -єш, гл. Колотить, бить.

Дубчак, -ка, м. = **Дубець 1**. Бив мене муж три рази юж з віника дубчаком. Чуб. V. 1140.

Дубчик, -ка, м. 1) Ум. отъ дуб. Ночувала нічку під дубчиком з тобою, козаче, голубчиком. Мил. 91. 2) Ум. отъ дубець. Ум. **Дубчичок**.

Дуб'я, -б'я, с. соб. Дубы. Наворочав їй повну яму дуб'я. Мнж. 4.

Дуб'як, -ка, м. = **Дубняк?** Гайда, гайда, дівча, гайда! де ж я тебе завтра знайду: чи в дуб'яках, чи в кропиві? Чуб. V. 97. Ум. **Дубячок**. Рк. Макс.

Дуб'янці, -ців, м. мн. Родъ кожанныхъ лаптей изъ дубленой кожи. Вх. Зн. 72.

Дуб'ячок, -чка, м. Ум. отъ дуб'як.

Дуван, -на, м. Дѣлежь, раздѣль. Ум. **Дуванець**.

Дуванити, -ню, -ниш, гл. Дѣлать. Мкр. Г. 60. Орли грають, орли клекчуть, козака дуванять: чорні очі козацькїї з лоба винімають. Морд. (Млр. л. сб. 112).

Дуванитися, -нюся, -нишся, гл. Дѣлаться. А инші вже за военні луни татарські змагаються, як то вони в татар рабунки пооднімають і як мають їми дуванитись. К. Хмельн. 65.

Дуга, -ги, ж. Дуга — согнутая линия или согнутый дугою предметъ; часть различныхъ снарядовъ. Шух. I. 98, 199, 224, 225, 228, 278. Также дуга въ упряжи. Ой ти старий дідуга, ізгнувся як дуга. Нп. Гне з лози дугу. Дід за дугу, а баба вже й на возі. Ном. № 5768. Ум. **Дужка, дужечка**.

Дуган, -ну, м. Сортъ табаку. Желех. Вх. Лем. 428.

Дуганчак, -ка, м. = **Кисет**. Вх. Лем. 412.

Дуганяр, -ра, м. Торговецъ табакомъ. Вх. Лем. 412.

Дуда, -ди, ж. Пошлина за право окрестить дитя. Віднялися за оранди, за жидівські дуди, що терпіли — не стерпіли убогїї люди. К. Досв. 13.

Дуда, -ди, ж. Музыкальный инструментъ, родъ свирѣли. Біда як дуба: куди йде, то реве. Ном. № 2369. Ні швецъ, ні мнецъ, ні в дуду грець. Ном. № 2965. Заграй мені, дуднику, у дуду. Чуб. III. 176. Ум. **Дудка, дудочка**.

Дударенько, -ка, м. Ум. отъ дударь.

Дударик, -ка, м. Ум. отъ дударь.

Дударитися, -рюся, -ришся, гл. Чваниться. Прил. у.

Дударка, -ки, ж. Чванливая. Вона тата дударка, що і ні приступу. Прил. у.

Дударський, -а, -е. Относящийся къ дударю 1 и 2. Подай дударським рогом троїсте гасло. К. Псал. 149.

Дударчик, -ка, м. Ум. отъ дударь.

Дударь, -ря, м. 1) Мастеръ, дѣлающій дудки. 2) Играющій на свирѣли, 3) Родъ хороводной игры. Ив. 70. Ум. **Дударик, дударчик, дударенько**. Заграй мені, дударіку, на дуду, тепер же я свое горе забуду. Чуб. V. 1110. Доньку видала за дударчика. Гол. III. 463. Ой сину, мій дудареньку, ти ж було селом ідеш, ти було в дуду граєш. Чуб. V. 1143.

Дудва, -ви, ж. 1) = **Дудла**. Вх. Лем. 412. 2) Раст.: а) *Conium maculatum* L. Вх. Зн. 16. б) *Ghaerophyllum*. Вх. Зн. 16.

Дудек, -ка, м. 1) Название старинной польской монеты (18 коп.). 2) Плата въ давней Польшѣ арендатору отъ поселянь при рожденіи дѣтей.

Дуделка, -ки, ж. Ум. отъ дудла.

Дуди, дуд, ж. мн. Обшлага на рукавахъ рубахи. Гол. Од. 13, 20, Шух. I. 153, 161.

Дудик, -ка, м. Небольшой камешекъ въ глинь. Ця глина, то вона нездобна на цеглу, — в ній дудиків багато. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Нехай дудика ззість = Хай дулю ззість. Мир. ХРВ. 374.

Дудило, -ла, м. Пт. удовъ.

Дудина, -ни, ж. ? Гей ти, коршмо, ти, дудине! праця моя в тобі гине. ЗЮЗО. II. 595.

Дудити, -джу, -диш, гл. Играть на свирѣли. Дудить на сопілці. О. 1862. VIII. 18.

Дудиця, -ці, ж. 1) Соломинка изъ пшеницы или ржи для плетения шляпъ. Уман. у. 2) мн. = **Дуди**. Гол. Од. 20, 57.

Дудка, -ки, ж. 1) Ум. отъ дуда. *Наші козачки танцювали під польську дудку.* К. ЧР. 219. 2) Трубка. 3) Стебель, стволь растенія, польый въ срединѣ. *Як чорт улізе в очерет, то в котру схоче дудку грає.* Стор. М. Пр. 154.

Дудко, -ка, м. = **Одуд.** Вх. Лем. 412.

Дудла, -ли, ж. = **Дудло.** Вх. Лем. 412. Ум. **Дуделка.** Вх. Уг. 237.

Дудлавий, дудливий, -а, -е = **Дуплавий.** *Дудлаве дерево.* Вх. Лем. 412.

Дудлик, -ка, м. = **Дудник.** *Заграй мені, дудлику, на дуду.* Чуб. V. 1110.

Дудлити, -лю, -лиш, гл. Питъ съ жадностью. *Оце дудлить! аж у горлі клекотить.* Ном. № 14127. *Як допавсь до води, так і дудлить.* О. 1861. V. 70.

Дудло, -ла, с. = **Дупло.** Вх. Лем. 412.

Дудник, -ка, м. = **Дударь 1 и 2.** *За три копи жолудики продала, а за копу дудника наняла: заграй мені, дуднику, у дуду.* Чуб. III. 176. Ум. **Дудничок.** *Заграй, дудничку, — танцюй, дурничку.* Ном. № 12519.

Дудніти, -ню́, -ніш, гл. Гудѣть, гремѣть, шумѣть. *Доков була у мамочки дівкою, то греміла, то дудніла земля підо мною.* Гол. I. 222. *На довгогривця сіла і погнала.... Шлях дуднить.* Млак. 105. *Камінь буде дудніти.* Гол.

Дудок, -дка, м. = **Одуд.** Вх. Пч. 15. *Який дудок — такий чубок.* Ном. № 7110.

Дудочка, -ки, ж. Ум. отъ дудка. 1) *Маленькая свирѣль. Вийди, Грицю, на улицю і ти, коваленку, заграй мені у дудочку стиха помаленьку.* Чуб. III. 125. **Вони всі в одну дудочку грають.** *Всѣ однимъ заняты, всѣ одинаковы.* Грин. I. 233. 2) Трубочка. *У тоненьку скляну дудочку... налиймо води і нагріймо її, то вода підійметься вгору.* Дещо. 54. 3) Родъ танца. Алв. 21. *Тут инчі журавля скакали, а хто од дудочки потів.* Котл. Ен. I. 23.

Ду-ду! Припѣвъ въ пѣснѣ. *Сидить голубца і нарікає, лихого орла проклинає; що через нього пари не має: «ой ду-ду, ду-ду, як же я буду?»* Нп. *Ду-ду-ду, ду-ду-ду, вродилася на біду.* Нп.

Дудуватий, -а, -е. Ймѣюцій толстый стебель. *Дудувате жито.*

Дудуритися, -рюся, -ришся, гл. Топыриться, упираться со страху. Вх. Зн. 16.

Дуж, -жа, -же. 1) = **Дужий.** Ном. № 8792. 2) **Чим-дуж.** *На сколько силъ хватить. Другий раз як прісне, то чим-дуж тікай у віттар.* Чуб. I. 202.

Дужак, -ка, м. Силачъ. *Там і дужак отой чумак: не швидко б з моці збивсь.* Лубен. у.

Дужатися, -жаюся, -ешся, гл. Бороться. Вх. Зн. 16.

Дуже, нар. 1) *Очень.* *Да чиста панна сина породила, да в Офлейовим місті дуже рано.* Чуб. III. 328. *Ні, братця, тепера дуже й дуже лучче стало нашому братові.* Харьк. 2) *Сильно, очень.* *Ой, милий друже, люблю тебе дуже.* Мет. 239. *І росли води, і прибували дуже на землі.* К. Св. П. 1 кн. Мус. VII. 18. *Його дуже вдарено.* Харьк.

Дуженний, -а, -е. *Очень сильный.*

Дужень, -ня, м. = **Дужак.** Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Дуженький, -а, -е. Ум. отъ дужий. *Довольно сильный.*

Дуженько, нар. Ум. отъ дуже. *Довольно сильно.*

Дужечка, -ки, ж. Ум. отъ дужка.

Дужий, -а, -е. 1) *Сильный, мощный.* *Не дужий б'є, а сміливий.* Ном. № 7259. *Ой Дніпре, мій Дніпре, широкий та дужий!* Шевч. 165. **Дужий, не дужий зробити щось.** *Въ*

состоянні, не въ состоянні сдѣлать что либо. *Криве дерево не дужо випрямитись*. Ном. № 3216. 2) Здоровый. *Дужим не треба лікаря*. Єв. Мт. IX. 12. Ум. **Дуженький**.

Дужинь, -жені, ж. = **Дужість**. Вх. Зн. 16.

Дужість, -жости, ж. 1) Сила, мощь. 2) Здоровье.

Дужка, -ки, ж. 1) Ум. отъ дуга. 2) Ушко у сосуда. 3) У ведра, лагунки: веревка или металлическій пруть, которымъ соединены его уши. Сим. 250. 4) У корзины — ручка, соединяющая ея бека. 5) Анат. ключица. Терск. обл. 6) **Напитися по дужку**. Напиться вволю, до невозможности еще пить. *Я сам, напившись по дужку, гукнув...* Алв. 42. Ум. **Дужечка**. *Ой я в броду воду беру, вода не береться; яворовий коромисел у дужечку гнеться*. Мет. 50.

Дужний, -а, -е. Дугообразный, сводообразный. *Дужна стеля*. Радом. у.

Дужо, нар. 1) Сильно, мощно. 2) Здорово.

Дужчати, -чаю, -еш, гл. 1) Дѣлаться сильнѣе. 2) Выздоровливать, оправляться. Черк. у.

Дужче, нар. 1) Сравн. ст. отъ **дуже**. *Сонце тепер дужче гріє на землю, ніж зімою*. Ком. II. 45. *Хто вище злізе, — дужче пада*. Посл. 2) Громче. *Кажіть дужче — не чую*. Полт. *На музику знай покрикує, щоб дужче грала*. Кв. II. 233. Ум. **Дужченько**. Немного сильнѣе.

Дуймом подути. Быстро побѣжать. Вх. Зн. 16.

Дуйний, -а, -е. Сильно дующій (о вѣтрѣ). *Дуйні вітрове, дрібні дожджове*. Гол. II. 3.

Дуйнути, -ну, -неш, гл. одн. в. отъ **дути** = **Дмухнути** и въ значеніи подуть, и въ значеніи побѣжать. *Ой а в той час матуненька заснула, — Мариненька з Івасем дуйнула*. Гол. III. 17.

Дук, -ка, м. 1) Ямка, вырытая въ землѣ для игры, которая тоже называется **дук**. Ив. 14. 2) Огражденное пространство, гдѣ находится кругъ въ видѣ стола, вокруг котораго парни собираются съ дѣвушками весной. Мил. 59.

Дука, -ки, м. Князь, знатный господинъ, богачъ. ЗОЮР. I. 21. *Пани й панята, дуки, княжата з'їхались труну провозати*. К. Досв. 141. *Аж ніхто не радиться, не поражається на славную Україну гуляти, тільки радяться три дуки сребраники до Насті кабашиної меду да оковитої горілки підпивати: первий дука сребраника ніженьський Войтенко, а другий черніговський Попаденко, а трейтій Грицько Коломієць*. Мет. 383.

Дукарь, -ря, м. Богачъ. *Такому дукареві бувши, та не зарятуватъ чоловіка грішми*. Лубен. у.

Дукат, -та, м. 1) Червонецъ. *От тобі сто дукатів*. Рудч. Ск. II. 202. *Набив дукатами гаман*. К. МБ. III. 241. *Як доживе було которий запорожець до великої старости, що воювати більш не здужає, то наб'є черес дукатами.... да іде в Київ бенкетувати*. К. ЧР. 84. 2) Жетонъ или монета, носимая женщинами на шеѣ. Гол. Од. 22.

Дукач, -ча, м. 1) = **Дукарь**. К. Псал. 22. *Іде багач, та йде дукач, п'ян валяється, з козацького отамана насміхається: за що тая голотонька напивається?* Мет. 449. *Чужі пани дукачі держать людей до ночі*. Чуб. III. 237. 2) = **Дукат 2**. Чуб. VII. 426. Гол. Од. 22. Сим. 10. Ум. **Дукачик**. *І внучатам із клуночка гостинці виймала: і хрестики, й дукачики, й намиста разочок Ориночі*. Шевч. 112.

Дуксати, -саю, -еш, гл. Бить, пихать кулаками въ бока и грудь. *Як почала вона мене дуксати, та все не б'є по голові, або по морді, а все дуксає в груди*. Екатериносл. у.

Дулевина, -ни, ж. Сильно закаленная сталь. КС. 1887. III. 584. *Нічого, друже, не журися: в ду левину себе закуй.* Шевч. 581.

Дудей, -лея, м. Подстилка или логовище, которое мостится въ мокрую осень вокруг стада овецъ, чтобы собаки знали свое мѣсто. *Отара на ніч тирлується, а круг неї по дудеях розміщаються собаки; добре як найдеться з чого поробити дудеї.* О. 1862. V. Кух. 31.

Дулечка, -ки, ж. Ум. отъ дуля.

Дулівка, -ки, ж. 1) Наливка на грушахъ-дуляхъ. *Була й вишнівка, й тернівка, й дулівка.* Кв. II. 184. *Набалакавшись за дулівкою й медом, вже брався він за шапку.* Стор. I. 239. 2) Родъ плахты. Черниг. у. Ум. **Дулівочка.** *Поліз у погріб я дулівки ще вточити; дулівочка-первак така смашна була.* Гліб. 44.

Дуло, -ла, с. Дуло. К. Досв. 215. *Пропаде, мов порошина з дула, тая козацька слава.* Макс. (1849), 59.

Дульети, (єт?, ж.) мн. Родъ женской одежды. *Були в свитках, були в охвотах, були в дульетах і капотах. Були всі грішні жіночки.* Котл. Ен. III. 51.

Дулька, -ки, ж. Ум. отъ дуля.

Дуля, -лі, ж. 1) Порода грушъ. 2) Кукишъ, шишъ. *Ти думаєш, дурню, що, я тебе кличу, а я тобі, дурню, круз тин дулі тичу.* Чуб. V. 1114. Ум. **Дулька, дулечка.** Грин. III. 224. *Сидів голуб на дубочку, голубка на дульці.* Лавр. 133. *Хоть минулися в саду яблучка, не минаються дульки.* Мет. 12.

Дум, -му, м. Мысли. *Думу, думу в його було, як того шуму на морі, та все об дівчині.* МВ. (О. 1862. I. 76). *Чого се ти все думаєш? Коли вже ти перестанеш того думу?* МВ. (О. 1862. I. 97). *Не прийде мі на дум.* Вх. Уг. 237.

Дума, -ми, ж. 1) Мысль, дума. *За думою дума роєм вилітає, одна давить серце, друга роздирає, а третя тихо, тихесенько плаче у самому серці — і ніхто не бачить.* Шевч. 2) Эпическая пѣсня, исполняемая подъ звуки кобзы или бандуры; отъ прочихъ народныхъ украинскихъ пѣсень отличается неравномѣрнымъ стихомъ (отъ 4 до 40 слоговъ), преимущественно глагольной риемой и простымъ напѣвомъ — мелодическимъ речитативомъ.

Думання, -ня, с. Мышление. К. Кр. 34.

Думати, -маю, -єш, гл. Думать, полагать; предполагать. Ном. № 8880. *Коника сідлав і думки думав, бо Чхав далеко аж за гіроньки.* Чуб. III. 290. *Ох не думали ж мої старі очі вбачати пана Шрама.* К. ЧР. 7. *Вони думали, що се мара.* Єв. Мр. VI. 49. *Що ти, милий, думаєш-гадаєш, либонь мене покинути маєш.* Мет. 282.

Думатися, -ється, гл. безл. *Так я міркував, так думалося мені про усе отсе.* Ком. I. 20.

Думка, -ки, ж. Мысль; намѣреніе, замысль. *Рукою (на молитві) махаєш, а думкою скрізь літаєш.* Ном. № 177. *А думка край світа на хмарі гуля.* Шевч. 9. **Така в його думка.** Онъ такъ думаєть, предполагаєть. *Така в його думка була, щоб дівчина йому жінка була.* Мил. 97. **На думці стояти.** Не сходить съ ума, быть на умѣ. **На думку спасти.** Придти въ голову. Стор. М. Пр. 51. **Думка б.** Предполагается. *Думка б завтра вже їхати.* **Думка така, що....** Можно думать, что... **думку взяти.** Вознамѣрится, рѣшить. *Узяла собі таку думку: покину їх.* МН. I. 10. **На мою думку.** По моему мнѣнію. 2) Родъ лирическаго стихотворенія (элегическаго характера). Ум.

Думонька. *Голос як сурмонька, т'але ж чортова домонька.* Ном. № 2984. *Слова твої прекрасні, превражая думка.* Мет. 107.

Думний, -а, -е. 1) Задумчивый, мыслящий. *І думнее чоло похмарніло.* Шевч. (1883) 127.

2) Гордый. *Чого ж ти така думна? Чого ти погорджаєш поповичами?* Св. Л. 124.

Думно, нар. 1) Задумчиво. *Шкода здоганяти, шукати, гукати! Пішла луна по гаєві сумно. Ніхто не озвався, а ні засміявся, зоставсь козак сам собі думно* К. Досв. 67. 2)

Гордо.

Думонька, -ки, ж. Ум. отъ думка.

Дунаєнько, Дунаєчко, -ка, м. Ум. отъ Дунай.

Дунай, -наю, м. 1) Разливъ воды, вообще большое скопление воды. *Ой за горами вода дунаями, ой там козаченько коня напуває.* Чуб. V. 760. *По-над дунаями вода стоянами, ой там козаченько коня напуває.* Чуб. V. 329. 2) Р'єка Дунай. О. 1в62. V. 103. Ум.

Дунаєнько, дунаєчко. *Течуть річеньки, течуть бистренькі із тихого Дунаєньку.*

Грин. III. 526. *Текла вода з Душечка, а другая з моря.* Грин. III. 558.

Дундук, -ка, м. 1) Индѣйскій пѣтухъ. 2) Насмѣшл.: старый хрычъ. *Но сей плачу того байдуже, на прозьби уважав не дуже: злий з сина був старий дундук.* Котл. Ен. III. 33.

Дунути. См. Дути.

Дупа, -пи, ж. Задница. Вх. Уг. 237. *Хорошенько в три берези по дупах затинаяте.* ЗОЮР. I. 320. Ум. Дупка.

Дупедичко, -ка, с. Ум. отъ дупельце.

Дупельце, -ця, с. 1) Ум. отъ дупло. 2) Задній проходъ, Netur loch. *Поцілуй мене в дупельце, мое серце.* Ум. Дупеличко.

Дупка, -ки, ж. 1) Ум. отъ дупа. 2) **Курячі дупки.** Раст. Anchusa officinalis. Вх. Пч. I. 8.

Дуплавий, -а, -е. Дуплистый. *Дуплавий бересток. Дуплава груша* Каменец. у.

Дупластий, -а, -е = Дуплинастий.

Дуплинавий, дуплинастий, дуплинатий, -а, -е. Дуплистый. О. 1862. XI. 71. Грин. II. 310. *Великий дуб, та дуплинатий, порошокню напхатий.* Ном. № 6342. *Чому дуба не рубати, бо дуб дуплинатий.* Чуб. V. 901. *Вона й сіла коло вербового кореня дуплинастого.* МВ. I. 144.

Дупло, -ла, с. Дупло. Чуб. II. 72. *Тю! з дупла того дуба сич вилетів.* Ном. № 13067.

Заснула Вкраїна, бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла, в калюжі, в болоті серце прогноїла і в дупло холодне гадюк напустила. Шевч. 668.

Дуплуватий, -а, -е = Дуплавий. *Великий дуб, та дупловатий.* Ном. № 5409. *Був він (дуб) дуже товстий, дуплуватий.* Стор. М. Пр. 105.

Дупляк, -ка, м. Дуплистое дерево. Вх. Уг. 237.

Дупний, -а, -е. Заднепроходный. *Дупна кишка.* Вх. Уг. 239.

Дупчастий, -а, -е = Дуплинастий. *Стояв дуб дупчастий.* Мнж. 151.

Дур, -ру, м. 1) Глупость. *З великого рузуму у дур заходить.* Ном. № 6359. *Панський дур.* О. 1861. XI. 109. 2) Одуреніє. *До дуру всі тоді пили.* Котл. Ен. *Дур напав від хмелю.* Мкр. Н. 36.

Дурак, -ка, м. = Дурень. *Піди ж ти, чумака, піди ж ти, дурак, піди ж та проспий, із умом ізберись.* Мет. 459.

Дуракуватий, -а, -е. Дураковатый, глуповатый. *Один дуракуватий челядник розказував, що як він їздив у Крим по сіль, дак хоча ж і соли найвсь уволю.* Грин. I. 230.

Дуранляси, -сів, м. мн. Глупости, глупые поступки. *Дуранляси виробляє.* Рудч. Ск. І. 75.

Дурбас, -са, м. Дуракъ. Черк. у. *Дурбас! мабуть очі в його випали із лоба.* Мкр. Н. 21.

Дурень, -рня, м. 1) Дуракъ. *Скоріш дурень одурить розумного, як розумний дурня на розум наведе.* Ном. № 6155. *Ти думаєш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами голублю.* Чуб. V. 1114. *Хто скаже: «дурню», на того буде огонь пекельний.* Єв. Мт. V. 22. **Уманьський дурень.** Человѣкъ ссбѣ на умѣ. *Уманьський дурень: з чужого воза бере та на свій кладе.* Посл. **З дурнем зчепитись, — дурнем зробитись.** Сь дуракомъ сваяжись, — самъ дуракомъ будешь. Ном. № 6170. 2) Дурачки, родъ игры въ карты; разновидности: **простий дурень, невірний, підкидний.** КС. 1887. VI. 465.

Дурепа, -пи, ж. Дура, дурища. КС. 1883. II. 389.

Дурець, -рця, м. Раст. *Lolium temulentum.* Шух. І. 21.

Дурило, -ла, м. 1) = **Дурень.** Харьк. г. 2) Раст. *Angelica archangelica.*

Дурилюд, -да, дурилюдок, -дка, м. 1) = **Дурисвіт 1.** 2) Пт. Красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Дурина, -ни, ж. Придурь. *Чи він трохи бува не з дуриною?* Харьк. **Дурину строїти = Дурнину строїти.** Константиногр. у.

Дурисвіт, -та, м. 1) Обманщикъ, шарлатанъ. Ком. І. 29. Грин. І. 212. 2) = **Дурилюд 2.** Вх. Пч. II. 12.

Дурисвітка, -ки, ж. Обманщица.

Дурисвітство, -ва, с. Обманъ; шарлатанство. *Та тепер скрізь таке дурисвітство! Нема й по судах правди.* Лебед. у.

Дурити, -рю, -риш, гл. Обманювать, дурачить. *Що день Бога хвалить і що день людей дурить.* Ном. № 3060. *Не дуріте дітей ваших, що вони на світі на те тільки, щоб панувать.* Шевч. 212.

Дурість, -рости, ж. Глупость. См. **Дуроці.**

Дуріти, -рію, -єш, гл. 1) Глупѣть, дѣлаться дуракомъ. *Як волосся сивіє, то чоловік дурів.* Ном. № 8692. *Як парубкував, — поведе чорними бровами, — дівчата сохнуть і дуріють.* МВ. І. 108. 2) Дѣлать глупости, шалить. *А дуріти нам негоже.* МВ. І. 88. *Чого ти дурієш? де твій розум?* Шевч. 298.

Дурк, -ку, м. Стукъ. Вх. Уг. 237. **Дурки робити = Дуркати.** Вх. Лем. 412. См. **Туркіт.**

Дурка, -ки, ж. Глупая, дурочка.

Дуркати, -каю, -єш, гл. Стучать. Вх. Лем. 412.

Дурман, -ну, м. Раст. *Datura stramonium.* **Об'ївся дурману.** Ошалѣль. *Запінилась, посатаніла, неначе дурману іззіла.* Котл. Ен.

Дурнас, -са, м. = **Дурбас.** Вх. Лем. 412.

Дурнеча, -чі, об. Дуракъ, дура. *Чи ти принесеш нам таганки, чортова дурнеча?* Чуб. II. 491.

Дурний, -а, -е. 1) Глупый. *Заткне тебе за шапище, за дурную головище.* Чуб. III. 146. *Хто дурніший — чи пани, чи прості люде? — Пани сами по собі дурні, а ми сами сами по собі.* Ном. № 13473. *Лучче з розумним згубити, як з дурним знайти.* Посл. *Да дурна була дівчинонька, що так ісаказала.* Чуб. V. 7. **Дурний розум.** Глупость; глупая голова. *Дурний свій розум проклинаю, що дався дурням одурить.* Шевч. *Ти, козаче молоденький,*

дурний розум у тобі. Мет. 15. **З дурного розуму.** По глупости. **Дурне балака.** Глупости говорить. Змієв. у. **Дурне колесо.** Весення игра. Маркев. **По дурному.** Напрасно. 2) Бѣшенный (о собакѣ). Грин. II. 20. *Дурна собака наших собак покачала.* Харьк. у. Ум. **Дурененький, дурнесенький.** *Раденький, що дурненький.* Ном.

Дурник, -ка, м. Дурачекъ; шутъ. *Брат був дурник.* Чуб. *Пошився у дурники.* Ном. № 6245. *Яким передражнював бабу так химерно, що всі потішалися із його, як із дурника.* Левиц. I. 523. *Що ти з Мене смієшся та підманюєш, мов дурника якого?* Рудч. Ск. II. 131. Ум. **Дурничок.** *Заграй, дудничку, — танцюй, дурничку.* Ном. № 12519.

Дурніна, -ни, ж. = **Дурниця 1 и 2.** *Хиба тільки горілкою вп'єшся? Дурнину можна зробити й з вина.* Змієв. у. *Лежить цюра в дубині, не кланяється дурнині.* Грин. III. 608. **Дурнину строїти.** Говорить или дѣлать чепуху. Змієв. у.

Дурниця, -ці, ж. 1) Пустяки, вздоръ. *Він дума, що дурниця се. Се дурниця, що мара сниться, а перехрестись та певно й спи.* Ном. № 5155. *А чоловік дивиться на жидівську щирість, що вони так просять, укинув тії дурниці у голову, про усе забувся, сидить собі та мед горілку попиває.* Рудч. Ск. II. 130. 2) Глупый или нехороший поступокъ. *Не хапайсь дурниці, — не будеш сидів у темниці.* Ном. № 7068. *Чоловіка вік любила, не неслась в дурницю.* Мкр. Н. 35. *Ой Грицю, Грицю, Грицю, не вдавайся у дурницю, бо дурниця тебе зрадить, що й матінка не порадить.* Чуб. V. 1118. 3) Даровщинка. **Дурницею, дурничками, на дурницю.** На даровщинку, даромъ. *Що перш дурницею доставалось, то тепер або випросити треба, або купити.* Котл. НП. 348. *Йому б усе дурничками.* Ном. № 4632. *Ізвик на дурницю.* Ном. № 4631. 4) Раст. Vaccinium Myrtillus. ЗЮЗО. I. 740. Ум. **Дурничка. Дурнички** (какъ нарѣчіе). 1. Попусту, безъ дѣла. *Наймити вештались у дворі, одникували од роботи, все діялись дурнички, а воли дурнички, стояли в загороді.* Левиц. ПЙО. II. 221. 2. Даромъ. *Наїдяться, нап'ються дурнички.* КС. 1883. XI. 505.

Дурнісінький, -а, -е. Совершенно глупый. Рудч. Ск. II. 174. **Дурний дурнісінький.** До крайности глупый.

Дурнісінько, нар. 1) Совершенно глупо. 2) Совершенно напрасно. *Так дурнісінько вилаяла мене.* Харьк. 3) Совершенно даромъ. *Утік панич, выкормивши коні дурнісінько.* Хата, 95. *Оце помилилась, не переміряла добре різи та й нажала отій грапині дурнісінько півкопи жита.* Левиц. Пов. 337.

Дурність, -ности, ж. Глупость. *А все то дурність робе.* Каменец. у. *Молодість — буйність, а буйність — дурність.* Ном. № 8717.

Дурніти, -нію, -єш, гл. Глупѣть.

Дурнішати, -шаю, -єш, гл. Дѣлаться глупѣе. О. 1861. VI. Слов.

Дурно, нар. 1) Даромъ, безплатно, безвозмездно. *Усім дівкам продає, своїй Домні дурно дає.* Чуб. III. 210. 2) Напрасно, да ромъ. *Жаль мені дівчиноньки, що журиться дурно.* Мет. 22. *Не дурно Івася Вдовиченка кінь по степу гуляє, видно нашого першого лицаря на світі немає.* Мет. 421. Ум. **Дурненько, дурнесенько.**

Дурноверхий, -а, -е. Глупый, полуумный. *Та й жахається вночі, мов дурноверхий.* Черк. у.

Дурновіс, -су, м. = **Дармовіс 2.** О. 1862. VIII. 33.

Дурноголовий, -а, -е = **Дурноверхий.**

Дурнолобець, -бця, м. Дуракъ. Сказано — святі отці карбованці: з дурнолобця зроблять розумовця. Харьк.

Дурноляп, -па, м. Говорящий наобумъ, не подумавъ.

Дурноляпський, -а, -е. Глупый, высказанный наобумъ. Дурноляпські речі шкода й слухать.

Дурноп'ян, -ну, м. Раст. *Datura stramonium* L. ЗЮЗО. I. 121.

Дурносміх, -ха, м. Смѣющийся безъ повода. Константиногр. у.

Дурнота, -ти, ж. 1) Глупость. 2) Соб. Дураки. *Аж там сліпа дурнота сидить по застіллю та горілку п'є. Коли ж орда про тебе брехні меле, ти на дурну дурноту мовчки плюй.* К. Дз. 107.

Дурноха, -хи, ж. Нервная лихорадка, тифъ. Вх. Зн. 16.

Дурнувати, -ную, -єш, гл. 1) Дурачиться, шалить. *Люде до божого дому йдуть, а ми дурнуємо та пустуємо.* Харьк. 2) Быть безъ употребленія. *Яке любе місце, та й дурнує: віддали б кому на ґрунт.* Каменец. у.

Дурнуватий, -а, -е. Глуповатый. Желех. *Чому дуба не рубати, бо дуб дуплинатий; чому хлопців не дурути — вони дурнувати.* Чуб. V. 901. Ум. **Дурнуватенький.**

Дурнячка, -ки, ж. = **Дурноха.** Желех. Вх. Зн. 16.

Дуросвітка, -ки, ж. = **Дурисвітка.** *Серце радіє, бо оживає в йому дуросвітка-надія.* Мир. Пов. II. 41.

Дуросвітство, -ва, с. = **Дурисвітство.** К. ПС. 8. К. ДН. 287. *Мое добро брехнею руйнували, мені в'язали дуросвітством руки.* К. Дз. 200.

Дуросвітщина, -ни, ж. 1) = **Дуросвітство.** К. ПС. 30. 2) Соб. Обманщики, шарлатаны. *Хотів би правду людям говорити, — ведмедем дуросвітщина реве.* К. Дз. 196.

Дуроці, -щей и -щів, ж. мн. Глупости. *Йому все дуроці в голові.* Ном. № 10804. *З серця чоловіка виходять дуроці.* Єв. Мр. VII. 22.

Дурування, -ня, с. Сумасбродство, глупое поведеніє. *Не Боже карання — своє дурування.* Ном. № 7044.

Дурчати, -чу, -чиш, гл. Урчать, бурчать. *І отесу можна в кишку затягнуть, аби не дурчала.* Ном. № 12172.

Дусатися, -саюся, -єшся, гл. Дуться, сердиться. *Ото вже та Параска: сказала їй трохи правди, — вже й дусається і не дивиться на тебе.*

Дусеня, -няти, дусенятко, дусеняточко, -ка, с. Ум. отъ дуся.

Дуся, -сі, ж. Душка, душенька. Чг. 33. *Марусю, дусю, мийся, чешися.* Ном. № 11261. *А в Марусі дусі чотирі подусі.* Чуб. V. 11.

Дутель, -ля, м. Пустой орѣхъ. *Дутеля взяв. Черк. у. Дутеля ззісти.* Умереть. Паллант Евандрович наскоком як раз Гібсона і насів, шпигнув в висок над правим оком, Гібсон і дутеля із'їв. Котл. Ен. VI. 27.

Дути, -дму, -дмеш, одн. в. дунути, -ну, -неш, гл. 1) Дуть, дунуть. *Як такий (горішній) вітер дме по снігу або з снігом — ото хуга.* Черном. *Дунув вітер по-над ставом.* Шевч. 88. 2) Только несов. в. Надувать, пучить. *Мовчанка.... черева не дме.* Ном. № 1117. *Багатство дме, а нещастя гне.* Ном. № 1592. См. **Дуйнути.**

Дутися, -дмуся, -дмешся, гл. 1) Надуватися, дуться. *«І де вже, сестро, нам (жабам) рівняться (до вола)», казатъ їй друга почала. А та не слуха.... дметься.... дметься....* Гліб. *Дмись — не дмись, волом не будеш.* Ном. № 2506. 2) Спесивиться. *Багатая, губатая вона*

к чорту дметься, а вбогая хорошая хоча засміється. Грин. III. 186. Ой як мені не дутися, що нівощо обутися. Радом. у. Дметься, як шкура на огні. Ном. № 13533.

Дух, -ха и -ху, м. 1) Воздухъ. Паляниця як пух, як дух, як милее щастя. Ном. № 12332.

2) Запахъ. Куриць для духу яловець. Котл. Ен. I. 19. Дух вовчий обмили. О. 1861. VI. 164.

3) Теплота. Шух. I. 263. Тепера солома — ні духу з неї, ні що. 4) Духъ, диханіє. Глянула, усміхнулась, — та й духу не стало. Й мати вмерла, в одній ямі обох поховали. Шевч.

Захопило дух. Так йому дух затьягне, дише, дише, поки оддише. Ото мороз, аж дух захвачує. Ном. Над ним воли своїм духом дихали. Чуб. III. 323. **Боюся твого сина й**

духу. Очень боюсь твоего сына. Грин. I. 149. **Дух ледві зводитьь.** Едва дышетъ. Мкр.

Н. 5. **Важким духом дихати на кого.** Гнѣваться, сердиться на кого. Ном. № 3360.

Нечистим духом дихати на кого. Быть неискреннимъ къ кому, обманывать кого.

Король на нас нечистим духом дише, універсали езуїтські пише. К. ЦН. 180. **Що духу.**

Изо всѣхъ силъ. Пан, що було в його духу, пригнався. МВ. (О. 1862. III. 70). **Що духу є**

зіпає. Кричить во все горло. **Без духу прибігти.** Запыхавшись отъ быстрого бѣга,

испугавшись сильно, прибіжати. Драг. 48. **Духом.** Мигом. *Духом збігає і принесе.*

Васильк. у. *Кинулись духом і, не справивши нічого, похапцем звінчалися, щоб ще не*

розлучила нас пані. МВ. (О. 1862. III. 68). 5) Духъ, мужество, смѣлость. *Набравшись духу,*

мовляв. **Нагнати духу.** Напугать. Ном. №4181. 6) Духъ, душа. *Малі тілом, та великі*

духом. Ном. № 7332. **Нема ні духа.** Нѣтъ рѣшительно никого, ни души. Мнж. 31.

Нема нікого, аж ні духа, а ні тобі лялечки. Мнж. 130. 7) Духъ. *Із Отця, із Отця Дух*

святий виходить. Чуб. III. 11. *І Дух Божий вітав над водами.* К. Св. П. 1 кн. Мус. I. 2. 8)

Духовъ день (праздникъ). До Духа не знімай кожуха. Ном. 9) Прорубъ для ловли

рыбы, закрывающаяся конусообразною кучею снѣга. Сим. 146. 10. — **земляний.**

Паутина, которой земляные пауки выстилають свои норы. Мнж. 156. Ум. **Душок.**

Духан, -на, м. = **Духопел.** *Духанів я їм надаю.* Константиногр. у.

Духати, -хаю, -еш, одн. в. духнути, -ну, -неш, гл. Дуть на чтонибудь, подуть,

дунуть. *Вітер як духнув.* Рудч. Ск. II. 126. *Ходім, каже, товаришу, ще до моря: хто*

більше води видме. — Ходім. От пішли. От Прало як духне, то чуть риби за хвоста не

вхватить — аж до сухого. Рудч. Ск.

Духвалий, -а, -е. Самонадбъянный, самоувѣренный. *Який ти дуже духвалий.* Київ. г.

Духвати, -хваю, -еш, гл. Надбъяться, полагаться. *Він духває на своє багатство. Та й на*

дядька не дуже духвайте. Св. Л. 248.

Духівниця, -ці, ж. Духовное завѣщаніє. Мил. 165.

Духівня, -ні, ж. = **Духівниця.** Екатеринос. у. (Залюбовск.).

Духнути. См. **Духати.**

Духовенство, -ва, с. Духовенство. Левиц. КС. 6.

Духовий, -а, -е. Духовный, къ духу относящійся. *Якась незвичайна сміливість і духовна*

міць. Мир. ХРВ. 4.

Духовик, -ка, м. Ливеръ. Ком. II. 3.

Духовина, -ни, ж. Незамерзающее мѣсто на прудѣ или на рѣкѣ. Черк. у.

Духовитий, -а, -е. Душистый, ароматный.

Духовний, -а, -е. 1) Духовный, къ духовенству относящійся. *Духовний стан.* Св. Л. 104.

На кого не глянь, хоч на панів, хоч на духовних, то такої праці не побачиш. О. 1862. IV. 57.

2) = **Духовий**. Ваш образ духовний через моє слово ніколи не забудеться. К. Оп. 125. *Боронючи народню Гіппокрену, духовну зброю без устанку носим.* К. Бай. 7.

Духовниця, -ці, ж. = **Духівниця**. Г. Барв. 169.

Духопел, -ду, м. Употр. вь выраженіи: **духопелу давати, дати**. Бить, поколотить. *Такого духопелу дам.* Ном. № 3639. *Як почала давати йому духопелу, то він уже й не встав: поперебивала руки й ноги.* Грин. II. 126. У Мирнаго ум. духопелик вь знач. ударь рукой. Мир. ХРВ. 34.

Духопелити, -лю, -лиш, гл. Бить, дубасить.

Духота, -ти, ж. 1) Зной, жара, духота. *А сонце все пече та пече, духота душить, сохне в горлі, в роті, в грудях.* Левиц. I. 83. 2) Спертый воздухъ.

Дуча, -чі, ж. = **Дучайка**. Мик. 481.

Дучай, -чаю, м. = **Дучайка**. МУЕ. III. 54.

Дучайка, -ки, ж. Отверстіе вь верхнемъ мельничномъ жерновѣ. Мик. 481.

Дучейка, -ки, ж. Дыра вь бочкѣ, сквозь которую льется пиво. Вх. Зн. 16.

Дучечка, -ки, ж. Ум. отъ дучка.

Дучійка, -ки, ж. = **Дучайка**. Вх. Зн. 16.

Дучка, -ки, ж. Вообще дыра, отверстіе, ямка. Ном. № 14006. Чуб. III. 107. Небольшая ямка вь землѣ при различныхъ дѣтскихъ играхъ: **в свинку, в масла, в гльога**. Ном. № 12570. Ив. 14. Лунка, вь которой вращается конецъ веретена вь гончарномъ кругѣ. Вас. 179. **Думки** — мелкія отверстія вь сводахъ гончарной печи для пропуска огня. Вас. 180. **Дучка = дучайка**. Вх. Зн. 16. Ум. **Дучечка**.

Дучковий, -а, -е, — м'яч. Родъ игры вь мячъ, иначе: **земляний м'яч, високий дуб**. Ив. 28.

Душа, -ші, ж. 1) Душа. *Тіло потішається, як чоловік зап'є, а душа погибаеть.* К. ЧР. 44. *Чує щось душа, та мені не каже.* Ном. *Люблю як душу.* Мет. 62. **Богу душу віддати**. Умереть, отдать Богу душу. *За час, за годину милосердному Богу душу оддав.* Макс. (1849), 22. **З душі**. Искренно. *Ой чорнявую з душі люблю, — на біляву залицяюся.* Лавр. **Сам душею**. Одинь-одинешенекъ. Ном. № 10680. *Лежала собі сама душею.* МВ. (О. 1862. I. 81). **Чого душа забажає**. Чего бы ни захотѣлось, — все. Кв. II. 331. **По душі дзвонити**. Звонить по мертвомъ. 2) Человѣкъ, душа. *Забере з собою приятелів душ тридцять або й сорок, да й іде з ними в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. *Йому треба над п'ятьма душами бутъ ураз, то тепер йому ніколи.* Лубен. у. *Вони у дві душі робили.* Кролев. у. 3) Вь скрипкѣ: **душка**, подставка внутри, распорка. *Здоров, скрипалю! — Здоров, чорте! — Ну, давай душу! — А скрипаль трісь об дуба скрипку, та й дав чортові душу з скрипки.* Грин. I. 41. 4) Мѣсто внизу горла спереди. *Не застебнулася до шиі, мені й надуло в душу.* Рк. Левиц. 5) Опухоль на шеѣ. ЗЮЗО. II. 389. 6) — **татарська**. Пт. Чайка. Вх. Пч. II. 15. Ум. **Душка, душенька, душечка, душеньтко, душеньточко, душиця**. Кромѣ послѣдняго слова, употребляются преимущественно какъ ласкательныя имена для любимыхъ, дорогихъ людей. *Ой кріп та ромен та петрушечка... кучерявий Іван, моя душечка.* Нп.

Душарка, -ки, ж. и **душарь, -ря, м.** Вь заговорѣ отъ **душі** (опухоли на шеѣ) повидимому вь значеніи душительница, душитель. *Мав душарь дев'ят синов, мала душарка дев'ят доньок.* ЗЮЗО. II. 389.

Душевний, -а, -е. Душевный. *Тепер я тебе рішена, радість моя душевна!* Чуб. III. 15.

Душенина, -ни, ж. Душеное мясо. *Душенини доволі ї їсти ніколи.* Чуб. V. 1081.

Душенька, душечка, -ки, ж. Ум. отъ душа.

Душеньячко, душеньягонько, душеньяточко, -ка, с. Ум. отъ душа.

Душистяй, -а, -е = Духовитий. Душистяй богун. Раст. *Daphne Sneorum.* ЗЮЗО. I. 121. **Душисті васильки.** Раст. *Ocimum basilicum.* ЗЮЗО. I. 129. **Душисті гвоздики.** Раст. *Dianthus Caryophyllus.* ЗЮЗО. I. 121. **Душистяй горошок.** Раст. *Lathyrus odoratus.* ЗЮЗО. I. 126. **Душиста нехворощ.** Раст. *Artemisia annua.* ЗЮЗО. I. 112. **Душиста фіялка.** *Viola odorata.* ЗЮЗО. I. 141.

Душити, -шу, -шиш, гл. 1) Душить, давить. 2) Давить, жать. *Взяла за маленький палець та й душить його помаленьку.* 3) Давить, притїснять. *Поки ляхи да недоляшки душили Україну, туди (на Запоріжжа) втікав щонайкращий люд з городів.* К. ЧР. 89. 4) **Душити копійчину.** Беречь деньги, скупиться. *Батьки в поповичів народ все скупенький, що душать копійчину.* Св. Л. 136.

Душитися, -шуся, -шишся, гл. Задыхаться.

Душиця, -ці, ж. Ум. отъ душа.

Душівка, -ки, ж. Полоса землі въ надїлї, приходящаяся на одну ревизскую душу. Нїжин. у.

Душїти, -шу, -шиш, гл. Издавать запахъ, нести запахомъ. *Любисточку вїрвала, — у голови положу, щоб душїло.* Г. Барв. 80. *Вона чорт зна чим ї душить.*

Душка, -ки, ж. 1) Ум. отъ душа. Ном. № 4573. Кв. II. 237. 2) Платье для дївочекъ — безъ рукавовъ, съ прорїхою назади, зашнуровывающейся на спинї. Гол. Од. 23.

Душкувати, -кую, -єш, гл. Объ овцахъ: во время жары, сбившись въ кучу, тяжело и усиленно дышать. *Вївці душкують.* Каменец. у.

Душман, -на, м. Притїснитель, угнетатель. К. НС. 70. *Пресвітлий князю, ти всього не знаєш, що в тебе коять душмани козацькі... бо дуки ці голоту зобїждають.* К. Бай. 57.

Душний, -а, -е. Жаркій, знойный, душный. *Яке б душе літо не було, а роскидай цю соломку, то зараз де не возьмешься і мороз, і сніг.* Рудч. Ск. II. 81. *Лїтом день гарячий, душний.* МВ. II. 14. Ум. **Душненький.**

Душно, нар. Жарко, душно. Ном. № 10288. *Душно мені, — ходїм, дочко, до ставка купатись.* Шевч. 22. Ум. **Душненько.**

Душогуб, -ба, м. = Душогубець.

Душогубець, -бця, м. Душогубець, убійця. *Твій рїд хороший і величний не плодив ні злодїїв, ні душогубцїв.* МВ. I. 27. *Перш було як який грішний попаде сюди, так і то навдивовижу; та й то бували все то душогубцї, то харцизяки.* Кв. II. 187. *Той був душогубець.* Єв. I. VIII. 44.

Душогубка, -ки, ж. 1) Душегубка, убійця. *Ой помалу, малу, душогубку, грай, да не врази ж мого серденька вкрай: ти ж мене, сестро, з свїту згубила, ніж у серденько да ї устромила.* ЗОЮР. II. 22. 2) Маленькая лодка, преимущественно выдолбленная изъ одного дерева. Вас. 152. Сим. 152.

Душогубний, -а, -е. 1) Убїйственный. 2) Душу погубляющїй. *Ради душогубної користи.* К. ПС. 15.

Душогубник, -ка, м. 1) = Душогубець. 2) Душу погубляющїй. (Сатана) душогубник. К. ПС. 75.

Душогубниця, -ці, ж. = Душогубка 1. *Душогубниця вїйна.* К. Дз. 94.

Душогубство, -ва, с. Душегубство. Багато там людей погубля свої душі то лайкою, то скнаростю, то душогубством безбожним. ЗОЮР. 311. З серця.... виходять лихі думки, перелюб, душогубство. Єв. Мр. VII. 21.

Душок, -шка, м. Ум. оть дух.

Душокват, -та, м. Уловляющій душу. К. ДС. 52. Не попусти мене в тяжку наругу лихому душоквату сатані. К. ПС. 87.

Дуявиця, -ці, ж. = **Завірюха**. Вх. Лем. 412.

Дхнути, дхну, дхнеш, гл. Дохнуть. См. **Тхнути**. Такий був лицарь, що тільки дхне, то од самого духу не встоїш на птах. ЗОЮР. I. 141.

Дхнутися, дхнеться, гл. безл. Вздохнуться. Нехай мойму миленькому легесенько дхнеться. Чуб. V. 570.

Дьогнути, -гну, -неш, гл. Толкнуть, кольнуть. Дьогнуло в серце. Вх. Зн. 14.

Дьоготь, -гтю, м. = **Діготь**. Тхне смолою та дьогтем. Левиц.

Дьогтьовий, -а, -е = **Дігтевий**. Люде бочки дьогтьові палють. Грин. II. 234.

Дьогтяр, -ра, м. = **Дігтяр**. Дьогтяр і смердить дьогтем. Ном.

Дьокуд, -ла, м. Дятель. Вх. Пч. II. 13.

Дьор, -ру, м. Въ выраженіи: **дьору дати**. Удрать. Кв.

Дьорка, -ки, ж. Въ выраженіи: **дьорки дати** = **дьору дати**. Їх звелів ще кріпше держати, щоб не дали бува дьорки. Мир. ХРВ. 248.

Дьюндзя, -зі, ж. Раст. Malva mauritiana. См. **Дзіндзівер**. ЗЮЗО. I. 128.

Дюдінька, дюдічка, дюдька, -ки, ж. Ум. оть дюдя.

Дюдя, -ді, ж. Дѣтск. холодъ, холодно. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Дюдька, дюдінька, дюдічка**.

Дюк, -ка, м. Гусеница насѣкомаго deilephila euphorbiae. Вх. Пч. I. 6.

Дюрка, -ки, ж. = **Дірка**. Юрку, Юрку, наплюй в дюрку. Ном. № 12718.

Дя, меж. Дѣтск. Благодарить, поклониться головой. О. 1862. IX. 119.

Дябель, -бля, м. = **Дявіл**. Ти його медом масти, а він дяблем воня. Ном. № 7292.

Дявіл, дяволенний, дяволів, дявольський = **Диявол, дияволенний, дияволів, диявольський**.

Дяволяка, -ки, м. Ув. оть дявіл.

Дягель, -лю, м. Раст. а) Angelica sylvestris. ЗЮЗО. I. 111. б) Archangelica officinalis. ЗЮЗО. I. 112.

Дяглиця, -ці, ж. Раст. = **Яглиця?** У неділю по шевлію, в понеділок по барвінок, а в вівторок снопів сорок, а в середу по череду, а в четвер по щавель, а в п'ятницю по дяглицю, у суботу на роботу. Ном. № 14137.

Дядечко, -ка, м. Ум. и ласк. оть дядько.

Дядик, -ка, м. Отець. Гол. I. 198. Ум. **Дядичок**. Желех.

Дядин, -на, -не = **Дядьків**. Дядин двір. Чуб. III. 429.

Дядина, -ни, ж. Жена дяди, не родная тетка. Чуб. III. 476. Подай чорт у дядька служив, а до дядини за платою ходив. Ном. № 7614. Ум. **Дядина, дядиночка**. Чуб. III. 429.

Дядини, -дин, ж. мн. Вторникъ на первой недѣлѣ послѣ пасхи, въ который поминають дядей и тетокъ. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Дядинин, -на, -не. Приналежащій дядині. Г. Барв. 87.

Дядинка, дядиночка, -ки, ж. Ум. оть дядина.

Дядьків, -кова, -ве. Дяди́нь. *Справа коло дядькового воза.* Ном. *А в дядька й у нас коробка ковбас. Дядькові поїмо, своїх не дамо.* Чуб. III. 436. **Дядькова хіта.** Тюрма. Грин. I. 112.

Дядько, -ка, м. 1) Дядя. 2) Человѣкъ среднихъ лѣтъ. Изъ уваженія малороссіяне називають такъ всякого старшого себя лѣтами. Чуб. VII. 355. *Не впадає москаля дядьком звати.* Ном. № 850. 3) — **собачий.** Волкъ. *Як собаки гавкають! Чи не пробірається до овець собачий дядько?* О. 1861. V. 71. 4) **Дядька накласти.** Перепутать основу во время снованія. *А я слухаю, що вона балака, та й наклала дядька. Оксана в мене сьогодні снувала, так аж двох дядьків наклала. Одного ж я змотала, а другий зостався. За дядьків ткачі лають, як направляють полотно.* Черниг. у. Ум. **Дядечко.** *Охрїме дядечку! будь ласкав схаменись!* Хата, 54. *Що ж мені, дядечку, по тіх грошах?* МВ. I. 107.

Дядьо, -дя, м. 1) Дядя (дѣтск.). О. 1862. IX. 119. 2) Отець. Желех.

Дядьчин, -на, -не = Дядьків.

Дядюсь, -ся, м. Ум. отъ дядя.

Дядюшка, -ки, м. = Дядько. *До Дмитра дівка хитра, а по Дмитрі то стріне собаку та й питає: «дядюшка, чи ви не з сватами?»* Ном. № 497.

Дядя, -ді, м. Дядя. *Бігла теличка та з березничка та до дяді в двір. «Дай, дядю, пиріг!»* Чуб. III. 479. *Зробив дядя, на себе глядя.* Ном. № 10429.

Дяк, -ка, м. Дьячокъ. *Прийшли попи — почитали, прийшли дяки — поспівали.* Чуб. III. 442. *Притайлись попи й дяки, що папству служили і по панській неписьменну голоту дурили.* К. Досв. 212. Ум. **Дяченько.** *Ой мандрували два дяченьки з микільської школи.* О. 1861. XI. Ніс. 9.

Дяка, -ки, ж. 1) Благодарність. *Не сподівайся дяки від прибудної псяки.* Ном. № 4604. **Дяку віддавати.** *Приносить благодарність, благодарить. Пішов... Богу дяку оддавати, що жив у ворога зоставсь.* Мкр. Г. 23. 2) Охота, желаніє. *Як маш дяку, то зроб.* Вх. Лем. 413.

Дяків, -кова, -ве. Приналежащій дьячку, дьячковській. *Оттак чини, як я чиню: люби дочку аби чию, хоч попову, хоч дякову, хоч хорошу мужикову.* Нп.

Дяківна, -ни, ж. Дочь дьячка. Ном. № 7079.

Дяківнин, -на, -не. Приналежащій дочки дьячка.

Дяківня, -ні, ж. Домъ дьячка. Угор.

Дяківство, -ва, с. 1) Должность дьячка. 2) Соб. Дьячки. *Наїхало до попа того дяківства та попівства повен двір.* Рк. Левиц.

Дяківський, -а, -е. Свойственный дьячку. *Не кидавсь дяківської натури.* Кв. II. 213.

Дякон, -на, м. Діаконъ. Морд. (Млр. л. сб. 124).

Дяконенків, -кова, -ве. Приналежащій сыну діакона.

Дяконенківна, -ни, ж. Внучка діакона.

Дяконенко, -ка, м. Сынъ діакона.

Дяконенченко, -ка, м. Внукъ діакона.

Дяконенчиха, -хи, ж. Жена сына діакона.

Дякониха, -хи, ж. Жена діакона.

Дяконишин, -на, -не. Приналежащій женѣ діакона.

Дяконів, -нова, -ве. Приналежащій діакону.

Дяконівна, -ни, ж. Дочь діакона.

Дяконівнин, -на, -не. Приналежачій дочки діакона.
Дяконувати, -ную, -єш, гл. Діаконствовати.
Дяконча, -ча́ти, с. Ребенок діакона. Ум. **Дякончатко, дякончаточко.**
Дякування, -ня, с. Благодареніє, благодарность. *Яке частування, таке дякування.*
Ном. № 7121.
Дякува́ння, -ня, с. Пребываніє дьячкомъ.
Дякувати, -вую, -єш, гл. Благодарить. *Дякує красно. АД. І. 16. Дякую тобі, мати, да що ти породила, тільки не дякую, що не оженила. Чуб. Чого сидиш, Марусенько, чом не дякуєш батеньку? Мет. 225. Ой не дякуй мені, брате. К. Досв. 84. Дякувати Господові. Благодаря Бога.*
Дякува́ти, -кую, -єш, гл. Быть дьячкомъ. *При понірскій церкві щось довго і дякував. О. 1861. Х. 30.*
Дятел, -гла, м. Дятель. *Чорт би дятла знав, як би не його ніс. Чуб. І. 250.*
Дятини, -тин, ж. мн., также ум. **дятинки.** Обычай: на третій день Христова Воскресенія, послѣ обѣдни раздавать бѣднымъ куски освященныхъ пасхи, мяса, колбасъ и яйца. О. 1862. І. 55. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.
Дятлина, -ни, ж. = Дятловина.
Дятлів, -лова, -ве. Приналежачій дятлу.
Дятловина, -ни, ж. Раст. трилистникъ, *Trifolium pratense.* ЗЮЗО. І. 139. *Сіно — сама чиста дятловина та зелене, зелене.*
Дяченків, -кова, -ве. Приналежачій сыну дьячка.
Дяченківна, -ни, ж. Внучка дьячка.
Дяченко, -ка, м. Сынъ дьячка.
Дяченько, -ка, м. Ум. отъ **дяк.**
Дяченя, -няти, м. Ребенокъ дьячка. Мкр. Н. 25. *Душенини доволі, а їсти ніколи: потерпіте, дяченята, до божої волі. Чуб. V. 1081.*
Дяченятин, -на, -не. Приналежачій ребенку дьячка.
Дячити, -чу, -чиш, гл. = Дякувати. *Не знав, чим дячить сироту. Мкр. Г. 22.*
Дячиха, -хи, ж. Жена дьячка. *Ой, пробі! Очіпка хочу!... Пробі такого хочу, як на дячисі. Кв. П. 328.*
Дячишин, -на, -не. Приналежачій женѣ дьячка.
Дячків, -кова, -ве. Приналежачій дьячку. *А я хлопець, дячків син. Грин. Ш. 169.*
Дячно, нар. Охотно, съ радостью. Угор.
Дячок, -чка, м. Дьячокъ. *А ти, дячку учений, над школами вибраний, скажи мені, дячку, що то єсть іден? Чуб. V. 1080.*

Е.

- Е, меж.** Э. *Е, ні, пані, не дам.* Рудч. Ск. I. 68. *Е, вже на мене зуби гострять.* Ном. № 9557.
- Еге, нар.** 1) *Да. Віддав ти їй? — Еге. Еге, як би то так.* Ном. № 5372. 2) *Въдь. Еге, ти прийдеши до нас сьогодні ввечері? Еге, так? Въдь такъ? У вас, здається, ні перед собою, ні за собою? Еге, так?* Левиц. Кож. 49. 3) *Да, какъ-бы не такъ. «Оце, каже, увесь скот зганяю та поб'ю та їсти буду.» — Та буде з нас і одного, — змій йому каже. — «Еге! ти наїсися, а я ні».* Рудч. Ск. II. 189. *«Ходім, Рярко!» — Еге, ходім! Не дуже квапся, сам принеси сюди!* Г. Арт. (О, 1861. III. 84). 4) *Выражаєть тщетность ожидания чего либо или удивление по поводу обнаружившагося. Еге, побігли вже кози в лози!* Ном. № 1942. *Еге, ся на обидві кована.* Ном. № 3326.
- Егекати, -каю, -єш, гл.** Говорить еге. Мир. ХРВ. 181.
- Едек, -ку, м.** Длинная бичова, которой, при безвътріи, тянуть лодку вдоль берега. МУЕ. I. 50. (Добруджа). *Наловили риби руснаки, тягнуть її в човнах на едеку, йдучи берегом.* МУЕ. I. 35.
- Ей, меж.** 1) *Выражение неудовольствия и угрозы. «Ей, Хведьку вчись! ей, схаменись!» Так панотець казав своїй дитині: «Шануйсь, бо, далєбі, колись тму, мну, здо, тло спишу на спині!»* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). 2) *Эхъ, нѣтъ. Ей, де там! Желех. Оттепер же я тебе з'їм, кобило! — Ей, вовчику, голубчику, не їж мене!* Рудч. Ск. I. 7. 3) *Эй. Ей, нуте, беріться!* Ном. № 10892.
- Екзамен, -ну, м.** Экзамень. Левиц. Пов. 265.
- Екзаменувати, -ною, -єш, гл.** Экзаменовать. *Шевченко заходився екзаменувати її з рідних пісень.* К. XII. 25.
- Економ, -ма, м.** = **Оконом.** *Посіпака економ.... нарід катував.* Гн. II. 174.
- Економичний, -а, -е.** 1) *Экономическій. Великий економичний кризис.* О. 1861. XI. 107. 2) = **Окономичний.**
- Економія, -мії, ж.** 1) *Экономія.* 2) = **Окономія.** *Грин. II. 257. Одвозив з економії у город до панів индики, качки і усяку всячину.* О. 1862. I. 41. *Стоїть така превелика економія. Він увиходить у двір у економію.* Грин. II. 122.
- Елегія, -гії, ж.** *Элегія. Як би ви знали, паничі, де люде плачуть живучи, то ви б елегій не творили.* Шевч. II. 152.
- Електрика, -ки, ж.** *Электричество. Покрутив за ту корбу, шо там є електрика і спустив електрику дротом до них.* Гн. II. 227.
- Електрія, -рії, ж.** = **Електрика.** Переясл. у.
- Емблема, -ми, ж.** *Эмблема.* К. Бай. 105. *Коли б уже мені заманулось такої емблеми, то змалював би я собі двоглавого, або хоть укоронованого орла.* К. XII. 33.
- Емблемувати, -мую, -єш, гл.** *Изображать въ видѣ эмблемы, символически. Коли вже емблемувати Росію....* К. XII. 33.
- Епнтафія, -фії, ж.** *Эпитафія. Шрам, розглядаючи ту горорізьбу да читаючи епнтафії, засмутився душею.* К. ЧР. 101.
- Ерлець, -ця, м.** *Клеймо на ухъ скотины: вырѣзка въ ухъ въ виде прямого угла. Екатериносл. у. (Залюбовск.). Черк. у. То-же въ видѣ остраго угла.* Мнж. 182.
- Естик, -ка, м.** *Часть бороны: каждый изъ поперечныхъ брусевъ, въ мѣстахъ скрещенія которыхъ съ продольными забиты зубы бороны.* Шух. I. 166.

Ет, меж. 1) = **Ат!** *Посидьте, каже чоловік, у мене на лаві, поки я хоч з жінкою та з дітьми попрощаюсь. — Ет, ще вигадав прощатися! Ходім!* Рудч. Ск. II. 23. 2) *Въдь, вотъ. Ет вісім доканав літ, як часто, часто цілі ночі без сну мої морились очі.* Мкр. Г. 58. *Ет тямииш же, як я і ти, що тут стежки і всі дороги черкеські обняли залози.* Мкр. Г. 25.

Етнограф, -фа, м. Этнографъ.

Етнографичній, -я, -є. Этнографическій. *Позирали скрива на етнографичню Україну.* К. XII. 125.

Етнографія, -фії, ж. Этнографія.

Етнографувати, -фую, -єш, гл. Заниматься етнографією. *Як вільно ще було етнографувати проміж народом на Вкраїні, я записав її (пісню) в рідній околиці Хмельницького.* К. Кр. 21.

Ех! меж. Эхъ! *Ех, говорить, мало! Хоть би ще трошки дали.* Рудч. Ск. II. 83. *Чого ти, жінко, плачеш? — Ех, чоловіче, чого я плачу! А зробиш мені те, що я тебе буду просити?* Рудч. Ск. I. 80. *Ех, як би то!... Та що й казати! Кебети не маю.* Шевч. II. 3.

Еч! меж. = **Ач**. *Еч, який гарний! Сам геть, а мені не дає.* Харьк.

Є.

- Є.** 3-є лице ед. ч. н. вр. отъ гл. **бути**. Есть. *Є в мене криниця під перелазом.* Лавр. 35.
Добро у кого є господа, а в тій господі є сестра, чи мати добрая. Шевч. 439.
- Єва, -ви, ж.** Пт. Иволга. Вх. Пч. II. 13.
- Євангеліє, -лія, с. и євангелія, -лії, ж.** Євангеліє. *Не змоглись на євангелію, цілуйте псалтирїю.* Ном. № 12026.
- Євангельський, -а, -е.** Євангельській. Стор. II. 153.
- Євдошка, -ки, ж.** Рыба Umbra Krameri. Браун. 29.
- Євза, -зи, ж.** Въ заговорѣ: лихарадка. *На золотому мосту три євзи. — Куди ж ви йдете? — На мир хрещений.... сипать і кидать, і трясти, і пекти, і знобить, і глобить.* Мил. М. 64.
- Євірниці, -ниць, ж. мн. = Порічки.** Шух. I. 109.
- Євка, -ки, ж.** Пт. Пѣночка. Вх. Зн. 14.
- Європа, -пи, ж.** Европа. *Ми кланяємося новим гуманним ідеям, які давно розійшлись по Європі й ледві оце добіраються до нас.* Левиц.
- Європеець, -пейця, м.** Європеець. *Ми вже стали європейцями.* Левиц.
- Європейський, -а, -е.** Європейській. *Європейська культура. К. Європейські ідеї.* Левиц.
- Єгерь, -ря, м.** Стоянь въ постройкѣ. МУЕ. I. 86. (Черниг.). См. **Стоян.**
- Єгипет, -пту, м.** Єгипеть.
- Єгипетник, -ка, м.** Єгиптянинь. Переносно: притѣснитель, подобный єгипетскимъ притѣснителямъ євреємъ. *Панич.... об'явив, що як козачка за його крестянина пійде, то на панцину не ходитиме; так і то не йдуть. Думка така: поки ти жив, так добре, а як часом помреш, да якому небудь єгипетнику достанемось, тогді — що? О.* 1862. V. 109.
- Єгипетський, -а, -е.** Єгипетській. Переносно: злой. **Єгипетська баба, єгипетська мума.** Злая баба. Ном. № 2901, 2902.
- Єгня и пр.** См. **Ягня и пр.**
- Єдамашка, -ки, ж. = Адамашка.** *А де ж твої, пане Саво, сукні-єдамашки, що ти нажив, вражий сину, з козацької ласки? Чуб. V. 966. Знімали з себе жупани-лудани, блаватаси й єдамашки.* К. ЧР. 358.
- Єдамашковий, -а, -е = Адамашковий.** *Цариця ж сіла на ослоні в єдамашковому шушоні.* Котл. Ен. IV. 26.
- Єдамашок, -шку, м. = Адамашок.**
- Єдваб, -ба и -бу, м.** Родъ шелковой матеріи. *Ладна баба без єдваба.* Ном. № 7516.
Оксамитом шляхи стеле і єдвабом застилає. Шевч. 368.
- Єдвабний, -а, -е.** Изъ єдваба, шелковый. *Ой возьми, мати, єдвабну хустиноньку.* Гол. III. 144. *Панчішечки єдвабнії.* Чуб. III. 212.
- Єдеман, -на и -ну, м.** Родъ шелковой ткани? = **Єдамашок.** *Которії козаки, то і мужики не хотять по ролі спотикати, жовтого саф'яна каляти, чорного едемана пилом набивати.* Лукаш. 37.
- Єдин, єдна, -не, числ. = Один.** *Єдин гроші складає, а другий мішок шиє.* Ном. № 1696.
- Єдинак, -ка, м.** 1) Единственный сынъ, то-же, что и **одинак, одинець 1.** *Засмутила мене мати, єдинака-сина.* Гол. I. 305. 2) Старый дикій кабань, живущій въ одиночествѣ. Вх. Пч. II. 7. См. **Одинець 3.** Ум. **Єдиначок.**

Єдиначка, -ки, ж. Единственная дочь, то-же что и **одиначка 1**. *Нехай дочка-єдиначка трохи погуляє.* Нп. Рк. Макс. *Пещена була така, бо, сказано, — єдиначка.* МВ. I. 130.

Єдинець, -нця, м. = **Єдинак 1**. Ум. **Єдиничок, єдинчик.** КС. 1882. XII. 513. *Бодай же море не процвітало, вічними часи висихало та що мого сина єдиничка, єдиничка у себе взяло.* АД. I. 246.

Єдиний, -а, -е. Одинъ, единый, единственный. *Покидаю тебе, серденьтко моє, гей єдиному Богу.* Мет. 23. *Друже мій єдиний!* К. Досв. 108. *Його єдина дитина покинуть хоче.* Шевч. 251.

Єдиниця, -ці, ж. Единственная дочь, то-же, что и **єдиниця 2**. *Ой у вдови єдиниця та ще не віддана.* Чуб. V. 363. Ум. **Єдиничка.**

Єдиничок, -чка, м. Ум. отъ **єдинець.**

Єдиність, -ности, ж. Единство. *Двох церков єдиності служити.* К. ЦН. 207. *Стояли на сеймах опіром против політичної системи єдиности віри в Польщі.* К. XII. 115.

Єдиноматерній, -я, -є. Единоутробный. *Вони прийшли з Веніамином, його єдиноматернім братом.* Оп. 77.

Єдинчик, -ка, м. Ум. отъ **єдинець.**

Єдинчук, -ка, м. = **Єдинак 1**. *Оба багацькі сини, оба єдинчуки.* Федьк.

Єднак, нар. = **Однак.** *Боже, єднак не маєш що робити, то хоць тепер зроби світ.* Чуб. I. 142.

Єднакий, -а, -е = **Однаковий.** *Приїхали два козаки, обидва єднакі.* Чуб. V. 103. *Раду радили не єднакую, не єднакую, а троякую.* АД. I. 1.

Єднаків, -кова, -ве и однаковий, -а, -е = **Однаковий.** *Хоч я піду і за Краків, всюда буду я єднаків.* Гол. I. 364. *Однаково, нар. 1) = Однаково. 2) Однако.* *На Олімпських положися, вони все злее оддають... єднаково ж сам не плошайся, з аркадянами не братайся, — вони латинцям вороги.* Котл. Ен. V. 8.

Єднанка, -ки, ж. 1) Примиреніє. Вх. Зн. 84. *Также и во мн.: їднанки.* Шух. I. 34. 2) *Вознагражденіє за причиненный убытокъ.* Желех.

Єднання, -ня, с. 1) Соединеніє, соглашеніє. 2) Договариваніє.

Єднанщина, -ни, ж. Мировая, могорьчъ при мировой сдѣлкѣ. Рк. Левиц.

Єднати, -наю, -єш, гл. 1) Соединять, объединять. *Єднай, батьку, Україну.* К. ЧР. 299. *І єднає людські князі з ізраїльським родом.* К. Псал. 112. 2) *Склоняють къ себѣ, приобрѣтать чье расположение, соглашать.* *Таки у нашому селі назнав я дівчину. Вчащаю і матір удову єднаю.* Шевч. *Гетьмане Потоцький, що в тебе розум жіноцький: ти за дорогими напитками, бенкетами уганяєш — чом ти Хмельницького не єднати?* АД. II. 104. *Ісус учеників єднає.* Єв. I. IV. 1. *Стала мати гадати та зятя єднати.* Шевч. 268. 3) *Договаривать.* *Не страшно женитись, а страхано пона єднать.* Ном. № 7260. — *за кого дочку.* *Уговариваться о выдачѣ дочери замужъ за кого.* «Чого в'янеш, моя доню?» *мати не спитала, — за старого, багатого нищечком єднала.* Шевч. 11.

Єднатися, -наюся, -єшся, гл. 1) Соединяться. *І прийшли ви єднатися з ним чистою сльозою.* О. 1861. III. 12. 2) *Договариваться, подражаться.* *А що, Опанасе, — єднайся на год!*

Єдність, -ности, ж. Единство, єдиненіє. *Кожен сам про себе дбає. Немає єдности.* Мир. ХРВ. 87.

Єднорал, -ла, м. Генераль. *Раді ж ми ся додому вернути, нас єднорал не пускає.* Чуб. V. 999. *Вийшли муштруватись перед паном єдноралом.* Федьк. III. 121.

Єдноральський, -а, -е. Генеральській. *Раді ж ми ся. додому вернути, нас єднорал не пускає. Ей не так єднорал, як єдноральська мати.* Чуб. V. 999.

Єднус, -са, м. = **Дукач 2.** *Поверх такої то шиї, на чорній бархатці, широкій, так, що пальців може у два, золотий єднус, і у кільці зверху камінець червоненький.* Кв. I. 6.

Єзвіро, -ра, с. Глубокая рывина въ горахъ, наполненная водой, глубокая водомоина въ горахъ. Шух. I. 178, 210.

Єзуїт, -та, м. Езуитъ. *Болить сердце, як згадаєш: старих слав'ян діти впились кров'ю. А хто винен? Ксьондзи, єзуїти.* Шевч. 175.

Єзуїтство, -ва, с. Езуиты, а также образъ дѣйствій, подобный езуитскому. К. ПС. 8. *Волів лучче тихо попувати, ніж з ляхами бучно панувати, єзуїтству в ноги себе слати.* К. МБ. X. 2. *Та се ж гірше того єзуїтства проклятого.* Морд. Пл. 124.

Єзуїтський, -а, -е. Езуитській.

Єй, меж. Ей. Єй Богу, єй же Богу, єй же ти Богу! *Ей Богу. Єй Богу немає.* Шевч. 137. *Він усе не дає діла робити, ей же Богу.* МВ. II. 22.

Єлечко, -ка, с. Ум. отъ ельце.

Єлина, -ни, ж. и пр. = **Ялина** и пр. МУЕ. III. 75.

Єлиниця, -ці, ж. Названіє воды въ заговорѣ. *Помагай Біг, водице-єлинице.* ЕЗ. V. 99.

Єлівник, -ка, м. Хлѣвъ, помѣщеніє для молодого и недойнаго рогатаго скота. Шух. I. 185.

Єловега, -ги, ж. Двухлѣтняя овца, не имѣющая ягнятъ. Вх. Зн. 7.

Єлом, -му, м. Конической формы баранья шапка. Канев. у. Чуб. VII. 413.

Єлочер, -ра, м. 1) Пастухъ барановъ и недоиныхъ овецъ. Шух. I. 190. 3) = **Єлівник.** Шух. I. 185.

Єльце, -ця, с. = **Вильце.** Ум. **Єлечко.** *І де ж наше єлечко, що в п'ятницю вили?* Мет. 210.

Єма, -ми, ж. = **Яма.** См. **Яма 3** и **4.**

Ємкий, -а, -е. 1) Хваткій. Желех. 2) Ловкій, проворный, быстрый, скорый.

Ємко, нар. 1) Хватко. 2) Ловко, проворно, быстро, скоро. 3) **Ємко їсти.** Жадно їсть. Желех.

Єнерал, -ла, м. Генераль. *Там сидять поло неї пани-єнерали.* Чуб. V. 778.

Єнеральний, -а, -е. Генеральный.

Єнеральство, -ва, с. Генеральство. Желех.

Єнеральський, -а, -е. Генеральській. Желех.

Єниченько, -ка, м. Ум. отъ яничар? *Турки-єниченьки.* АД. I. 148.

Єнчий, єнший, -а, -е = **Інший.** Желех. *Ой чув же я через люде, що єнших кохаєш.* Грин. III. 228.

Єпархія, -хії, ж. Епархія. *Викарій їздив по єпархії.* Левиц. I. 148.

Єпархіяльний, -а, -е. Епархіальный. Левиц. I. 155.

Єпископ, -па, м. Епископъ. *Хто приїхав? — рознеслось по залі. — Ректор академії! єпископ! митрополіт.* Левиц. Пов. 317.

Єпископія, -ції, ж. Епископство.

Єпископський, -а, -е. Епископській.

Єрем, єрма, м. 1) = **Ярмо**. Шух. I. 16г5. 2) = **Ключ 5**. Шух. I. 194. 3) Часть ступи походючої. Шух. I. 162. 4) Часть самотоки. Шух. I. 150. 5) Часть мельниці. См. **Млин**. Шух. I. 103, 104, 113.

Єрепуд, -да, м. Малорослий, но тяжелый человекъ.

Єрепудин, -на, -не. Бранное слово: плохой, проклятый. *Я ж так ухоркався, поки вибрався із єрепудиної балки, що аж сорочка мокра*. О. 1862. II. 38.

Єресь, -сі, ж. Ересь.

Єретенний, -а, -е = **Єретичий**. *Єретенний сину!* КС. 1883. I. 46.

Єретик, -ка, м. Еретикъ. *Констанський єретик великий*. Шевч. 239. *Клене олимпських, єретик*. Котл. Ен.

Єретицтво, -ва, с. Ересь. К. Кр. 19.

Єретицький, -а, -е. Еретическій.

Єретиця, -ці, ж. Еретичка. КС. 1883. VII. 586.

Єретичий, -а, -е. Еретическій. Бранное слово. *Єретичий син, єретича дочка*. Чуб. V. 1052. *Єретичі черкеси*. О. 1861. XI. Кух. 9.

Єретичка, -ки, ж. = **Єретиця**. Полт.

Єрик, -ка, м. Небольшой и узкій протокъ рѣки или озера. Браун. 6. КС. 1883. I. 39. Небольшой каналъ (шириной отъ 4 до 6 метровъ) между небольшими лиманами, болотами, плавнями. МУЕ. I. 41. (Добруджа).

Єрусалим, -ма и -му, м. Іерусалимъ. *Як іти, каже, у Єрусалим, то буде тобі море велике*. О. 1862. V. 78.

Єрусалимський, -а, -е. Іерусалимскій. *Всі святії київські, печерські, почаєвські, єрусалимські*. Чуб. I. 134.

Єрка, -ки, ж., **єрче, єрчук** и пр. См. **Ярка и пр**. Шух. I. 210.

Єси (єсь), єсть, єсте, гл. Отъ гл. **бути** н. вр. 2 и 3 лица ед. ч. и 2 лицо мн. ч. *Добре єси робиш*. Шевч.

Єтір, -ра, м. **єтіро, -ра**, с. а) з прутя = **верша**. Шух. I. 226. б) — з крилами = **ятір**. Шух. I. 226, 227.

Єхида, -ди, ж. 1) Змѣя **єхидна**. 2) об. Ехида, злой и лукавый человекъ. *Єхида! Аби підвести чоловіка, аби шкоди другому наробити*. Мир. Пов. II. 71.

Єхидкуватий, -а, -е. Ехидненный, злой и лукавый. *Хто врозуміє єхидкувату простоту*. Греб. 323.

Єхидний, -а, -е. Ехидный. К. Бай. 137. К. Кр. 12, 27.

Єхидно, нар. Ехидно. *Єхидно усміхаючись*. Стор. М. Пр. 104.

Єхидство, -ва, с. Ехидство. Мкр. Н. 37. К. Бай. 89.

Єщір, -ра, м. Зоол. *Salamandra maculata*. Шух. I. 22.

Єщірка, -ки, ж. = **Ящірка**. Шух. I. 22.

Ж.

Ж, *сз.* Употребляется послѣ предыдущей гласной. *Горе ж мені, горе, нещасная доле!*
Чуб. V. 1.

Жаба, -би, ж. 1) Лягушка; жаба. *І жаба риба, бо в воді сидить.* Ном. № 8249. *Пнеться, як жаба на купу.* ЗОЮР. I. 147. **Жаба цицьки дасть (кому).** Утонеть, вообще — умереть (кто). Греб. 386. Ум. **Жабка, жабонька, жабочка.** Ув. **Жабище.**

Жабалуха, -и жабелуха, -хи, ж. Большая лягушка. Аѳ. 399.

Жабарь, -ря, м. Лужа или болото, гдѣ водится много лягушекъ.

Жабеня, -няти, с. Лягушенокъ. *Туди, — аж там жабенята.* Грин. I. 32. Ум.

Жабенятко, жабенятчко.

Жаберина, -ни, ж. 1) Лягушечья икра. Угор. 2) = **Жабуріння 1.** Вх. Лем. 413.

Жаберовина, -ни, ж. = **Жаберина.** Вх. Уг. 237.

Жабини, -бин, ж. мн. = **Жаберина.** Вх. Лем. 413.

Жабиний, -а, -е = **Жаб'ячий.**

Жабинський, -а, -е = **Жабиний.** *Родила вона. Баба.... сина золотокудрика взяла, укинула в криницю, а жабу пудкинула. Іде царевич додому, а вона і стрічає. Кажала.... що буду синів золотокудриків водить, а тепер привела жабинського.* Чуб. II. 42.

Жабище, -ща, с. Ув. отъ жаба. *Сидить жабище на пні, як копиця.* Ворон. г. *Мов жабище з багна, на світ вона дивилась.* К. Дз. 46.

Жабій, -б'я, -б'є = **Жаб'ячий.** Вх. Лем. 413.

Жабійка, -ки, ж. Порода грибовъ. Вх. Уг. 237.

Жабка, -ки, ж. 1) Ум. отъ жаба. *А це скаче жаба та й каже: Хто, хто у цій рукавиці? — Я мишка шкряботушка, а ти хто? — А я жабка скрекотушка.* Рудч. Ск. II. 2)

Регуляторъ въ плугѣ, служащій для подниманія и опусканія **леміша**. Вас. 199. «Съ передней стороны между **граділем** и **чепігами** подкладываютъ дощечку — **жабку**; это дѣлается для того, чтобы **граділь** не опускался внизъ». Чуб. VII. 398. — Часть **рала**. «Чтобы **кописть** по подвигалась по стовбѣ къ жерткѣ, между ними оставляется изъ крѣпкаго дерева распорка, которая называется **жабка**». Чуб. VII.

400. Я) Въ блокѣ: двѣ щеки, между которыми обращается каточекъ, колодка съ

вырѣзомъ для каточка. Полт. г. Шух. I. 256, 162. Подобный же снарядъ въ гончарномъ кругѣ: между щеками помѣщается **веретено** круга. Шух. I. 260 — 262.

4) Палочка, употребляемая въ дѣтской игрѣ того же имени. Ив. 35. 5) Название одного изъ играющихъ въ **крейманьки**. Ив. 39. 6) Ракета. К. ЦН. 175.

Жабник, -ка. Раст. а) *Caltha palustris*. Вх. Пч. I. 9. б) *Alisma plantago*. Вх. Уг. 237.

Жабня, -ні, соб. Лягушки.

Жабовина, -ни, ж. и **жабовиння, -ня, с.** = **Жабарь.**

Жабоїд, -да, м. Листъ. *Жабоїд прилетів — щастя приніс, геть піднявсь — горе ввалило.* Донск. обл.

Жабоколець, -льця, м. Колящій жабъ. Употребляется какъ насмѣшка дѣвушекъ надъ парнями въ купальской пѣснѣ: *Наші хлопці — жабокольці: скололи жабу на колодці.* Чуб. III. 221.

Жабокряківка, -ки, ж. Болото, наполненное жабами. *В жабокряківці як на ярмарці, — тут жінки бубонять, а там жабки скрегоцуть.* Ворон. г.

Жабоніти, -ню́, -ніщ, гл. Разговаривать, перешептываться тихо и невнятно, подобно неопределенному шуму, производимому иногда лягушками (без громкого кваканья). Говорится преимущественно о женщинах.

Жабонька, -и жабочка, -ки, ж. Ум. отъ жаба.

Жаборіння, -ня, с. = **Жабуріння**.

Жабрик, -ка, м. Раст. = **Жабрій лісовий**. ЗЮЗО. I. 123.

Жабрій, -рія, м. 1) Раст. а) жабрей, *Galeopsis ladanum* L. ЗЮЗО. I. 123. и **лісовий жабрій**. *G tetrahit*. ЗЮЗО. I. 123, б) осоть, *Cirsium arvense*? ЗОЗО. I. 118. 2) Жадный? прожорливый? *Вони такі жабрії, що ніколи не наїдяться*. Змієв. у.

Жабрь, -рів, ж. Жабры. *Риба зітхнула жабрами і простяглася*. Левиц.

Жабський, -а, -е = **Жаб'ячий**. Желех.

Жабука, -ки, ж. = **Жабалуха**.

Жабуніти, -ню́, -ніщ, гл. = **Жабоніти**.

Жабур, -ру, м. = **Жабуріння**. (Болото) *поржавіло, від жабуру зелене*. Греб. 369.

Жабуріння, -ня, с. 1) Водоросль: водяной мак, *conferva*. 2) Лягушечья икра. 3) Внутренности дыни.

Жаб'ячий, -а, -е. Лягушечій; жабій. *Пошитий із самих жаб'ячих спинок*. Ном. № 5713.

Жаб'яча губа. Родъ несъдобнаго гриба. **Жаб'яча цибуля**. Раст. *Scirpus Tabernaemontani* Gmel. ЗЮЗО. I. 135. — **зілля**. Раст. Лютикъ, *Anemone ranunculus*.

Жавкий, -а, -е = **Жалкий 2**. *Обізвався милий з глибокої долини жавкими словами до своєї дівчини*. Чуб. V. 431.

Жавряти, -ряю, -єш, гл. = **Жевріти**.

Жага, -ги, ж. 1) Жажда. 2) Горячее желаніе. *До жаги приспіло*. Ном. № 5026.

Жагнути, -ну, -неш, гл. Ужалить. *Чорненьке маленьке увесь світ жагнуло (заг: блоха)*. Ном., стр. 295, № 149.

Жада, -ди, ж. Жажда желаніе.

Жаданий, -а, -е. Желанный. *Наступив довго жаданий день*. Стор. *Пани мої кохані та жадані!* НВолын. у. *Е, мій жаданий, де ж я візьму стільки грошей?* Камен. у.

Жаданка, -ки, ж. Желанная. *Да Невіхно наша жаданко, да не вік ми тебе жадали, за один вечір діждали*. Рк. Макс.

Жадання, -ня, с. Желаніе. *Коли б Господь спевнив мое жадання і дав мені, чого я сподіваюсь*. К. Іов. 13. *Прийшла у наш монастирь і зосталася, маючи велике жадання черницею бути*. МВ. II. 164.

Жадано, нар. Желанно.

Жадати, -даю, -єш, гл. Желать, жаждать. *Не той убогий, що мало має, а той, що багацько жадає*. Ном. № 1617. *Вставай, вірний козаче, давно мое серденько тебе жадає*. Чуб. V. 54.

Жадатися, -дається, гл. безл. Желаться. *Сумно мені було і перемовити щире слово жадалось*. МВ. II. 34.

I. Жаден, -дна, -е = **Жадний**.

II. Жаден, -дна, -е = **Жадний**. *Не жаден ні хліба, не жаден ні грошей*. НВолын. у. *На копійку не жаден*. Св. Л. 188.

Жадібка, -ки, ж. Ум. отъ жадоба. 1) Жажда. *Циган з великої жадібки сьорбнув шевсьького квасу*. Ном. № 934. 2) Желаніе. **У жадібку, не в жадібку (кому)** хочеться, не хочеться

(кому). *Чи побачимо ми там Чайченка?... А в жадібку його побачити.* МВ. II. 94. **Се вам не в жадібку.** Этого вамъ не хочеться. Ном. № 4534. 3) Жадность.

Жадібний, -а, -е. 1) Жаждущій. 2) Желающій, вождельющій. *Хто спогляне на жінку жадібним оком, той уже вчинив перелюб.* Єв. Мт. V. 28.

Жадливість, -вості, ж. = Жадання.

I. Жадний, -а, -е. 1) Каждый, всякій. *Та ми тут жадне літо літуємо.* Лубен. у. *Жадній свашці по ковбасці.* Ном. № 3528 *Звенигород був колись козакий город: од жадного двора козак виходив.* ЗОЮР. I. 105. 2) При отрицательныхъ выраженіяхъ: Никакой. *Жадна пташка без товариша не пробуває.* Ном. № 8859. *Ласкаве телятко дві матки ссе, а лихе жадної.* Ном. № 3302. *Пані не має жадного права на нас.* МВ. II. 46. **Жадним способом, побитом, жадною мірою.** Никакимъ образомъ, отнюдь не, никакъ. *Не можна було жадним побитом протиснутись.* К. ЧР. 337. *Ні жадним способом не можна.* Рудч. Ск. I. 78. *Жадною мірою не вдержиш їх.* К. ЧР. 84.

II. Жадний, -а, -е. 1) Желающій, жаждущій. *У сусіда доньок сім, та й доля всім, у мене одна, та й долі жадна.* Ном. № 1739. *Убогий чоловік на лихо не жадний.* Ном. № 1609. 2) Жадный.

Жаднісінький, -а, -е. 1) Рѣшительно каждый, каждый безъ исключения. *Хиба ж не жаття попові? Жаднісінький йому несе й везе.* Єкат. у. 2) Рѣшительно никакой.

Жадність, -ности, ж. Жадность.

Жадно, нар. 1) Желательно. *Що на людях видно, то і собі жадно.* Ном. № 4804. 2) Жадно. *Ні, не плаче: змія люта жадно випиває його сльоза.* Шевч. 178.

Жадоба, -би, ж. 1) Жажда, сильный аппетитъ. *Десь у жадобу ззів та вода напивсь, та з того й сталося.* Черк. у. 2) Желаніе. *Все вона світом нудить, все ні до чого у неї нема охоти, ні до чого жадоби.* МВ. II. 158. *Велика жадоба у простих людей до освіти.* О. 1862. III. 30. *О неситая жадоба старшинування! тепер то я побачив тебе в вічі.* К. ЧР. 186. 3) Жадность. *До ласоців жадоба наглая напала.* Мкр. Н.

Жадота, -ти, ж. = Жадоба.

Жаждивий, -а, -е = Жадібний. Гол. III. 523.

Жаждувати, -дую, -еш, гл. = Жадати. *Хворий жаждує того й того.* Черк. у.

Жайвір, -вора, м. = Жайворонок. Вх. Пч. II. 8.

Жайворінка, -ки и жайворінок, -нка, м. Жаворонокъ. Мнж. 172. *Собака жайворінка ловив, та й господаря загубив.* Ном. № 14149. Ум. **Жайворіночок.**

Жайворінячий, -а, -е = Жайворонків. Аф. 399.

Жайворонник, -ка, м. Клѣтка для жаворонковъ. Харьк.

Жайворонків, -кова, -ве. Приналежачій жаворонку. *Згори лине жайворонкова пісня.* Мир. ХРВ. 3.

Жайворонок, -нка, м. 1) = **Жайворінок.** *Поле зеленіло, як оксамит зелений, сонечко зіходило, жайворонки співали.* МВ. III. 9. 2) Испеченная изъ тѣста булочка въ видѣ птички, — такія булочки пекуть въ день сорока мучениковъ (9 марта), когда, по народному повѣрью, прилетаютъ жаворонки, предвѣстники весны. Маркев. 2.

Жайвороня, -няти, с. Птенець жаворонка. Ум. **Жайворонятко.**

Жайворонячий, -а, -е = Жайворінячий.

Жак, -ку и -ка, м. 1) Расхищеніе, грабежъ, расхватъ. *На жак кидати.* 2) Работа всѣмъ обществомъ при условіи, что каждый получаетъ добываемаго продукта (напр. сѣна

при косьбѣ общественнаго сѣнокоса) столько, сколько за одинаковое для каждого время успѣеть добыть. *Косять, було, так: от як поспіє трава.... осавула.... з вечора того дня, що мається бутъ косовиця, дає повістку.... Тоді вже годі висипатъся.... Инчий летить чуть світ на громадський жак.... Кожний норовив так справить косу як бритву, щоб не треба було вже завтра клепать, бо там так: одвихнись на саму малу годину, вже й програв, звичайно, як на жаку. Драг. 243. 3) Школьникъ, бурсакъ. К. ПС. 70. А такъ какъ школьники въ то же время и пѣли въ церковномъ хорѣ, то отсюда у лемковъ **жак** — церковный пѣвчій. Вх. Лем. 413. Отсюда-же и выраженіе: **битий жак** — бывалый человекъ, тертый калачъ. *О, то битий жак!* Ном. № 5701. *Продасть і викупить і гроші пощитає (битий жак).* Ном. № 13740. 4) Рыболовный снарядъ, разновидность **ятіра**. *Жак на обручах, крил сажень два, три п'яла на крило. — Жак-полежак: положить (його рибалка), а сам і ляже спать, а за сіткою вже не буде спать.* Черн. Губ. Вѣд. 1853, № 9, стр. 62. 5) Насѣкомое = **Бомок**. Вх. Пч. I. 7.*

Жаків, -кова, -ве. Принадлежащій школьнику, пѣвчему. **Жакова хижа** = **Жаківка**. Вх. Лем. 413.

Жаківка, -ки, ж. Помѣщеніе для церковныхъ пѣвчихъ. Вх. Лем. 413.

Жакуваннѣ, -ня, с. Разграбленіе, расхищеніе. *Збагатили хижу силу жакуванням-лупом.* К. МБ. X. 13.

Жакувати, -кую, -ещ, гл. Грабить, расхищать. *Зараз і почали вози своїх старшин жакувати.* К. ЧР. 345. *Прийшли москалі Січ жакувати.* ЗОЮР. I. 141. *Пожакували всі крамні коморі, як жакували з ним у бусурман.* К. ПС. 102.

Жалива, -ви, ж. Крапива, *Urtica urens* L, *Urtica dioica* L. Каменец. у.

Жалити, -лю, -лиш, гл. Жалить, кусать. *Як пішла я у кропиву спати, пожалила собі литки і п'яти.* Нп. *Їх хвала жалила як гостра кропива.* Левиц.

Жалитися, -люся, -лишся, гл. 1) Жаловаться. *Ніколи не жалитья, і не бачила зроду я, щоб вона плакала.* МВ. II. 151. *Жалься, Боже! Сохрани, Богъ! Помилуй, Богъ! Будь милостивъ, Боже! Жалься, Боже, чого доброго.* Ном. № 7602. *Жалься, Боже, старенької неньки, що з дочкою ще не нажилася, слізюньками гірко облилася, що дочкою ще не навтішалась, сиротою у хаті зосталась.* К. Досв. 2) Съ измѣнен. удар.: жалитися. Жалитъся, жалить. *Кропива жалитья.*

Жалиця, -ці, ж. Насѣк. Жигалка, *Stomoxys*. Вх. Пч. I. 7.

Жаліб, -лобу, м. Скорбѣ. *Стали в тузі її питати: Ой чи не приймеш гостей до хати? Вона їм каже: Жаліб великий, що ся не хоче вже знати з ніким.* Чуб. V. 238.

Жалібний, -а, -е. 1) Жалобный, грустный, тоскливый. *Вдова тее забачала, жалібнії слова промовляла.* Макс. (1849), 87. *Заспівали вони тих жалібних пісень, що молода прощається з чорною косою, дівочою красою, з батьком та матіррью.* Левиц. I. 21. 2) Минорный (въ музыкѣ). КС. 1892. III. 384. Ум. **Жалібненький, жалібнесенький.** *Ой ти, соловей, ти, манесенький... а на голосочок жалібнесенький.* Чуб. V. 759.

Жалібник, -ка, м. Сострадательный человекъ. *Та бийся, коню, вибивайся, та до мого братіка-жалібника.* Чуб. V. 799. *Як нездужаєш.... тоді ніхто тебе не бачить, а як на помер душі, дак назбігаються; де тії жалібники, де тії родичі візьмуться!* Г. Барв. 435.

Жалібниця, -ці, ж. Сострадательная женщина. *І жалібниці, і порадниці образилися, покинули Марусю: нехай же терпить, коли така.* МВ. II. 181. Это слово является въ поэзіи обычнымъ эпитетомъ любящей матери или сестры. *Братчики роздяглії*

Кирила Тура, а в Петра аж мороз пійшов по-за шкурою, як побачив він білу його сорочку, що сестра-жалібниця шила й мережила, усю в крові, ще й поприкипала до ран. К. ЧР. 281. Та батькові й неньці поклоняйся, та моїм же братікам-порадничкам, та моїм же сестрицям-жалібницям. Чуб. V. 370. Матері-жалібниці у його не було. Г. Барв. 453. Ум. **Жалібничка**. До отця, до неньки поклоняйся.... до моїх сестричок-жалібничок. Чуб. V. 316.

Жалібно, нар. Жалобно, грустно. І дуже жалібно стогнав. Котл. Ен. II. 24. Княгиня зійшла з рундука назустріч гостям, веселенько всміхаючись, тільки дивилась якось так жалібно, що аж чудно усім здалось. К. ЧР. 211. Ум. **Жалібненько, жалібнесенько**. Сама стала, подумала, жалібненько заплакала. Чуб. V. 43. Сива зозуленько, не куй жалібненько. Мет. 251. Смутненько-жалібнесенько грає-виграває. ЗОЮР. I. 188.

Жалізний, -а, -е и пр. = **Залізний** и пр.

I. Жаління, -ня, с. Жаленьє.

II. Жаління, -ня, с. 1) Сожалѣніє, соболѣзнованіє. Усі до Марусі молодиці з питаннями та з жалощами, усі старі баби з радами та з науками. Тільки Маруся на усі питання і на ради усі: «він мені добрий і любий....» МВ. II. 181. 2) Жалоба. Як став підростати, так уже не дуже й докучав жалінням Горпині, а тільки було все Івзі розказує, що він страждає. Кв.

Жалісливець, -вця, м. = **Жалібник**. Найдуть люде, найдуть жалісливиці і поховають як слід. Мир. Пов. II. 115.

Жалісливий и жалісний, -а, -е. 1) Сострадательный, сердобольный. Матусенька жаліслива добре пестувала мене. Кв. 159. Оком жалісним на них дивитись стали. К. Псалт. 247. 2) Жалобный, грустный. Жалісливі пісні. КС. 1882. X. 185. 3) Возбуждающий сожалѣніє, достойный сожалѣнія. (Іродови воїни) діти стинали, ні жодному не пробачали. Жалостніі матки плачуть. Чуб. III. 374.

Жалісливо, жалісно, нар. 1) Сострадательно, сердобольно. 2) Жалобно, грустно. Сидить голубка, жалосно гуде. Чуб. V. 310. Ум. **Жалісненько**. (Зозуленька) жалісненько закувала. Чуб. V. 756.

Жалісний. См. **Жалісливий**.

Жалість, -лости, ж. 1) Состраданіє, жалость. В їх нема ні трохи жалости. К. ЧР. 252. 2) Грусть, тоска. Куди піду, повернуся, не маю радості, тільки в очах завше сльози, а в серці жалости. Чуб. V. 476. Твоя мила лежить дома із жалости хора. Гол. III. 391. Ум. **Жалостонька**. Желех.

Жаліти, -лію, -єш, гл. 1) Жалѣть, сожалѣть. Хто любить ревне — жаліє певне. Ном. № 8781. Жалій мене, мій батеньку: милий покидає. Чуб. V. 99. 2) Беречь, хранить, жалѣть. Не жалій ухналя, бо підкову загубиш. Ном. № 4674. Хто чужого не жаліє, той і свого не іміє. Ном. № 14053.

Жалітися, -ліюся, -єшся, гл. Жаловаться. Жаліються молодиці, що ти шкоду робиш. Мет. 240. Школи й не жалілась, щоб що в неї боліло. Стор. Оп. II. 37.

Жалка, -ки, ж. = **Жатка**. НВолын. у.

Жалкий, -а, -е. 1) Жалящий, жгучій, рѣзкій. І на жалку кропиву мороз буває. Ном. № 3824. Жалка кропива. Ном. № 3363. Жалкий батіг. Жалкий вітер потягає. Могилев. у. 2) Жалобный. Плач жалкий та болезний. МВ. I. 100.

Жалко, нар. 1) Жаль, жалко. В матері дітки — нарівно жалко. Ном. № 9217. Як поїдеш з України, буде комусь жалко. Мет. 39. 2) Жгуче, больно. Як же жалко укусила мене муха. Ср. ст. Жалчіше.

Жалкування, -ня, с. Сожалѣніе. МВ. (О. 1862. I. 91). I прийде час німого жалкування. К. ПС. 151.

Жалкува́ти, -ку́ю, -єш, гл. 1) Сожалѣть, жалѣть. Возьми, а то будеш послі жалкувати. ЗОЮР. II. 45. Дав я тебе до школи, та й жалкую: між панськими дітьми і ти, бачу, нахапався панського духу. Левиц. I. 252. 2) — **за ким, чим**. Оплакивать кого, что, сожалѣть о потерѣ кого, чего. Вона жалкує ще й досі за змієм. Рудч. Ск. I. 129. I що то жалкували за ним і хазяїн, і всі! А що вже дівчата, так і міри нема. Кв. 287. 3) — **на кого**. Пенять, сѣтовать на кого. Живи ж, доню, в свою волю, так, як полюбила, не жалкуй на свою матку, що тебе згубила. Мет. 12. Не жалкуй, куме, на Бога: од квасу діти померли. Ном. № 933. 4) Жалѣть, беречь. Свого доброго та не жалкувать. Ном. № 10779.

Жалкуватися, -куюся, -єшся, гл. 1) Жаловаться. Жалкується на ногу. НВолын. у. Де ти, синку, ходиш? що ти, синку, робиш? жалкуються молодиці, що ти шкоду робиш. О. 1861. II. 7. Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю. Макс. (1834), 131. 2) Плакаться, сѣтовать, От як стала вона жалкуватись: що мені робити? Нема слуги. МВ. II. 33. От життя моє! жалкується. МВ. II. 43. 3) Пенять. Будуть на мене жалкуватися люде. Н.-Волын. у.

Жалливий, -а, -е = Жалкий 1. Ой ти, кропивко жалливая, у мене свекруха журливая. Чуб. V. 707.

Жалля, -ля, с. = **Жаль**. Батько бив, батько бив, нагай увірвався, а я низом по-під хмизом в зілля заховався. Батько йде, батько йде, на грудку споткнувся, а я з жалля, з запечалля з батька усміхнувся. Чуб. V. 653.

Жалнощі, -щей и -щів, ж. мн. лощі. Жалнощі узяли його. Черк. у.

Жало, -да, с. 1) Жало насѣкомаго, языкъ у змѣй. I гади з гострими жалами шипіли, корчилися, повзли. Котл. Ен. 2) Остріе иголки. 3) Лезвее ножа, топора, косы. Сим. 24. Я ризонув, дак жало так і завернулось. Ум. **Жальце**.

Жалоба, -би, ж. Трауръ, траурная одежда. Гол. Од. 27. По правді, нам би слід одягтись у жалобу. Левиц. I. 451. Сестрам Маса також жалобу посправляла. Св. Л. 113.

Жалоба, -би, ж. = **Скарга**.

Жалобний, жалобно = **Жалібний, жалібно**.

Жалобний, -а, -е. Траурный.

Жалосливий, жалосливо = **Жалісливий, жалісливо**.

Жалосний, жалосно = **Жалісний, жалісно**.

Жалосник, -ка, м. = **Жалібник**. Ном. № 4823.

Жалостонька, -ки, ж. Ум. отъ жалість.

Жалоці, -щей, и -щів, ж. мн. 1) Скорбъ, печаль. Прийми, матінко, віночок з ярої рути, з сердечок. — За жалощами не прийму, за слізоньками не бачу. Свд. п. Никла трава жалощами, гнулось древо з туги: дознавали наші предки тяжкої наруги. К. Досв. 2) Соболѣзнованіе, сожалѣніе. Тоді усі до Марусі: молодиці з питаннями та з жалощами, усі старі баби з радами. МВ. II. 181.

Жалування, -ня, с. 1) Сожалѣніе, соболѣзнованіе. *Питання та жалування було доволі в дому, а ще більш вбожества та суму.* МВ. III. 107). 2) Заботливість, вираженіе любви. 3) (Съ великорусок.). Жалованье. *Царь йому жалування дав.* Рудч. Ск. II. 185.

Жалувати, -лую, -єш, гл. 1) Жалѣть, сожалѣть о комъ, чѣмъ. *А мати і спиняє, й жалує спиняти сина.* Левиц. I. 64. *Ой поїхав мій миленький за буковиною, — ой чую ж я через люде — жалує за мною.* Чуб. V. 383. 2) Жалѣть кого, состраданіе къ кому чувствовать. *Шрам Паволоцький, жалуючи згуби паволочан, сам... приняв усю вину на одного себе.* К. ЧР. 411. *А то ж я з чого тсе говорю, як не з приязні моєї?... Тебе жалуючи говорю, тебе люблячи.* МВ. II. 81. *Жалуй мене, подружечко: жених покидає.* Чуб. V. 182. 3) Относиться къ кому съ заботливостью, съ любовью, любить, ласкати. *Ой ідеши ти, доню, між чужії люде: ой хто ж тебе, доню моя, жалувати буде?* Макс. (1849), 113. *Батько наш був дуже добрий: жалував нас обох рівно, і брата й мене.* МВ. I. 7. *От баба свою дочку й жалує, а дідову все лає, все лає.* Рудч. Ск. II. 43. *Чи добре тобі тут, сину? Чи жалують тебе?* Левиц. I. 61. *Лихого нічого жалувати.* Ном. № 3889. *Був у чоловіка собака; покіль молодим був, дак він його і жалував, а як ізстарівсь, дак він його проганяє.* Рудч. Ск. I. 13. *Кинулась нас цілувати, жалувати Катря.* МВ. II. 100. 4) Жалѣть, беречь, скупиться. *З чужої торби хліба не жалують.* Ном. № 4618. *Біжи, біжи, королевичу, не жалуй коня.* Чуб. V. 767. *Ганна грошей не жалувала.* Левиц. I. 57.

Жалуватися, -луюся, -єшся, гл. Жаловаться. *Чоловік якось побив жінку — от вона й побігла до сотника жалуватись.* Рудч. Ск. I. 189. *Живи, дочко, на чужині, не жалуйсь мені.* Чуб. V. 333.

I. Жаль, -лю, м. 1) Скорбѣ, горе, горесть. *Ой настала жаль туга да по всій Україні.* К. ЧР. 20. *Такий уже сум мене візьме, такий жаль обійме, що й світ мені не милий.* МВ. I. 8. *Ой тепер наше Запорожжя у великому жалю.* Нп. *Піду до річеньки, з жалю утоплюся.* Мет. 17. **Жалю завдавати, завдати, наробити, начинити, жаль чинити, робити.** *Причинять, причинить скорбѣ, печаль, горе.* *Тепер мене покидаєш, серцю жалю завдаєш.* Мет. 15. *Як я тебе в військо дам, собі жалю я завдам.* Макс. (1849), 96. *Ой Галю, Галю, не роби жалю!* Мет. 84. *Молодії да козаченьки да жалю начинили.* Лукаш. 68. 2) Жалость, состраданіе, сожалѣніе. *І до мого горя ти жалю не маєш.* Котл. Н. Полт. *Ти не маєш жалю до рідної своєї дитини.* Шевч. 293. *Панська ляхівська сокира без жалю облупила, обголила милі гори нашої України.* Левиц. I. 203. **Жаль бере, взяв, обняв.** *Охватила скорбѣ, жалость, сожалѣніе.* *Бере живий жаль, як згадаєш старовину.* Ном. № 680. *Взяв її жаль, як почувла вона, що Ганна плаче.* Левиц. I. *Візьме матір жаль, вона й пошле останні гроші (синові).* Левиц. I. 68. **Жалю по кісілю!** *Пустяки! не стоить жалѣть.* Ном. Ум. **Жальок.** *Ой ішов я лісом теменьким, надибав мене жальок тяженький.* Гол. I. 295.

II. Жаль, нар. Жаль, жалко. *Жаль багатому корабля, а бідному кошеля.* Ном. № 4716. *Ой не так мені жаль за півста кіньми, ой як мені жаль за моім конем.* Чуб. III. 289. *Жаль його та й на його, що таке погане діло вчинив.*

Жалько, нар. = **Жалко.** *От тоді хоч і жалько було йому свого лошачка, та нічого робить.* Рудч. Ск. I. 90.

Жальний, -а, -е. Печальный, грустный. Желех.

Жально, нар. = **Жаль.** *Мені городини жальніш, як твого сала.* Рудч. Ск. I. 194. *Сина жаль, а дочки ще жальніше.* Харьк.

Жальнощі, -щей и -щів, ж. мн. = **Жалощі**. Желех.

Жальок, -льку, м. Ум. отъ жаль.

Жальце, -ця, с. Ум. отъ жало.

Жальчливий, -а, -е = **Жалісливий**. Жальчливий народ ці жінки: уже п'ятнадцять год, як умер (козак), а вони й досі оплакують. Куб. обл.

Жаля, -лі, ж. Жница. Желех.

Жалячка, -ки, ж. = **Жалива**. Желех.

Жандар, -ра, м. Жандармъ. Там жандари ходили, Марусеньку водили. Чуб. V. 981. Ум. **Жандарик**. Як побігла Бондарівна темними лугами, а за, нею жандарики з гострими шаблями. Грин. III. 613.

Жандарка, -ки, ж. Жена жандарма.

Жандарський, -а, -е. Жандармській.

Жар, -ру, м. 1) Жаръ. Тільки що ввійшли вони в баню, аж жар такий, що не можна. Рудч. Ск. II. 84. Так мене жар ухопив. Ном. № 8192. 2) Раскаленные тлѣющіе угли. Одсадила, мов горщик од жару одставила. Ном. № 3506. Так, як на мене жаром сипнуло. Ном. № 4388. Зося сиділа червона, як жар. Левиц. I. 312. Ум. **Жарок, жарочок**.

Жара, -ри, ж. = **Спека**. Сонце світило стиха, без жару. К. ЧР. 4.

Жарений, -а, -е. Жареный. Не вставай ще ізза обіду, ще в печі долото жарене. Ном. № 5557.

Жареня, -ні, ж. Жаркое. Да заглянув я йа три голубочки, да і уб'ю царю на вечерю і на печеню, на жареню. Грин. III. 583.

Жариво, -ва, с. Тлѣющій костеръ. Київ.

Жарина, -ни, ж. Раскаленный уголекъ. Кадив, кадив (піп), а це якось жарина з кадильниці й упала да попові в халяву. Рудч. Ск. II. 197. Ум. **Жаринка**. Став ті жаринки вигрїбать. Мнж. 139.

Жаристий, -а, -е. Тлѣющій, горящій безъ пламени. Желех.

Жарити, -рю, -риш, гл. 1) Жарить, печь, жечь. Жарять в печах. Хата, 188. Як піднялось сонечко, що то вже жарило. Кв. 305. 2) Быстро бѣжать. Як же він прудко жарє на гнідому. 3) Сильно бить, сѣчь. Давай діда жарити поліном. Рудч. Ск. II. 184.

Жаріння, -ня, с. Тлѣніє, горѣніє безъ пламени. Що ростє без коріння, а що цвіте без насіння, а що горить без жаріння? Чуб. III. 315.

Жаркий, -а, -е. 1) Жаркій, горячий. День був дуже жаркий. Стор. Оп. II. 17. Не жарке вугілля. Черк. у. 2) Алыї. Ой коли б я такая, як калина жаркая. Нп. 3) = **Жалкий 1**. Кропива така жарка, — аж дим іде після дощу, — я думаю — се од жаркості. — По слідочку жарку кропиву садила. Чуб. V. 488. Ум. **Жаркенький**. Накладу я вогню жаркенького та наварю я пива п'яненького. Чуб. V. 916.

Жаркість, -кості, ж. Жгучість? Кропива така жарка, аж дим іде після дощу, — я думаю — се од жаркості.

Жарко, нар. 1) Жарко, горячо. Жарко горить у печі. Харьк. у. А змії як огонь горить, — так йому жарко. ЗОЮР. II. 30. 2) — **хропти**. Сильно сь испугу и пр. храпѣть (о лошади). (Кінь) заглянувши в провалля, як там рине вода, аж затрусивсь да й посунув назад, жарко хрочучи й водючи очима. К. ЧР. 162.

Жарливий, -а, -е = **Жалкий 1**. Ой у полі кропивишка жарливая. Чуб. V. 707.

Жарливість, -вості, ж. Жгучість?

Жарнівка, -ки, ж. Раковий жерновокъ.

Жарок, -рку, жарочок, -чку, м. Ум. отъ жар.

Жарота, -ти, ж. Жара, зной. *Вдень жарота припікала.* Мкр. Н. 27. *Спасівська жарота.* Стор. М. Пр. 1.

Жарт, -ту, м. Шутка. *З жарту і біда часом буває.* Ном. № 12665. *Як не прийме Бог гріха за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108. *Смішками та жартами і одмовилась, а правди не сказала.* МВ. I. 89. **Казати на жарт, жартом.** *Говорить въ шутку, шутя. Да я жартом на вас казав, а ви справді подумали. Чи ти жартом, чи навспражки так говориш?* Котл. М. Ч. (1874), 387. *Не в жарт. Не на шутку. Деякі тужать не в жарт.* Г. Барв. 207. Ум. **Жартик.** Желех.

Жартівливий, -а, -е. Шутливый. Н.-Волын. у. *Вигадували витребеньки, бо жартівливі вже собі повдавались.* О. 1862. IX. 71.

Жартівливо, нар. Шутливо.

Жартівник, -ка, м. Шутникъ.

Жартівниця, -ці, ж. Шутниця.

Жартливий, -а, -е = Жартівливий. *Я з Петром моїм щаслива і весела, і жартлива.* Котл. Н. Полт. 345.

Жартливість, -вості, ж. Шутливість. *Дівочька жартливість.* Мир. Пов. I. 145.

Жартливо, нар. = Жартівливо.

Жартовливий, жартовливо = Жартівливий, жартівливо. МВ. II. 19.

Жартовне, нар. Шутливо, шутя. Бер.

Жартовник, жартовниця = Жартівник, жартівниця.

Жартування, -ня, с. Шутки. *Оддала ж мене мати, учинила мою волю, тепер мені жартування з великою бідою.* Чуб. V. 606.

Жартувати, -тую, -єш, гл. 1) Шутить. *З Богом нічого жартувати.* Ном. Москаль любить жартуючи, жартуючи кине. Шевч. 65. 2) Проявлять любовні ласки. *Жартувала дівчина до зорі, поки стало видно вже на дворі: «Іди, іди, козаченьку, додому, не хвалися, серденько, нікому. Нп. Коли любиш — люби дуже, а не любиш — не жартуй же!* Мет. 69. *Стала вона ночувать коло його, він давай з нею жартувать.* Рудч. Ск. I. 211.

Жартуватися, -туюся, -єшся, гл. Шутить другъ съ другомъ. *Ідуть дівчата, парубки, співають, жартуються.* Рудч. Ск. II. 157.

Жартун, -на, м. = Жартівник.

Жартушки, -ків, м. мн. Шутки. *Кому жартушки, а мишиці смертушки.* Ном. № 2351.

Жаруха, -хи, ж. = Жалива. Желех.

Жарьоха, -хи, ж. Трепка, побои. Алв. 86.

Жас, -су, м. = Жах. Желех.

Жаса́ти, -саю, -єш, гл. Пугать. Вх. Зн. 17.

Жаско, нар. Страшно. *Боюся, бо вже ніч, — жаско мені буде додому йти.* Ковельск. у.

Жасмин, -ну, м. Жасминъ, *Philadelphus coronarius* L. ЗЮЗО. I. 131. *Цвіли куці рожі, бузку, жасмину.* Левиц. Пов. 20.

Жасминний, -а, -е. Жасминный. *Жасминними пахощами пахне.* МВ. III. 52.

Жасний, -а, -е. Страшный. Желех.

Жасно, нар. = Жаско.

Жаснути, -ну, -неш, гл. Пугнуть. Вх. Зн. 17. Желех.

- I. Жати, жну, жнеш, гл.** Жать. *Пора, мати, жито жати, — колос похилився.* Мет. 21. *Жало два женці.* Ном., стр. 298, № 256. **Жати на один сніп.** Жить въ согласіи. Забудь свою кривду і сим робом нахилиш свою сем'ю до одного діла, до одних думок і будете всі жати на один сніп. Г. Барв. 343.
- II. Жати, жму, жмеш, гл.** Жать, сжимать. *Як є, так жму, а нема, так жду.* Ном. № 13744. *Снопочок нажала, к серденьку прижала.* Жми, жми, моє серденько. Чуб. III. 250.
- Жатий, -а, -е.** Сжатый (серпомъ). *Ой де буде жито жате, то там будем ночувати.* Чуб. V. 191.
- I. Жатися, жнуся, жнешся, гл.** Жаться, быть пожинаемымъ. *Рутульці з криком в город пруться, як од серпа колосся жнуться.* Котл. Ен.
- II. Жатися, жмуся, жмешся, гл.** Жаться, сжиматься. *Жметься, гнеться, — як кургузий дядько.* Ном. № 3053.
- Жатка, -ки, ж.** Жатвенная машина. О. 1861. IX. 178.
- Жаття, -тя, с.** Жатіє, сжинаніє, жатва. *Од жаття рука болить.* Канев. у. *Пішов дощ та вже й по жаттю.* Каменец. у.
- Жах, -ху, м.** Ужась, страхъ. *Тоді латинців жах напав: утратили і дух, і силу, побігли, хто куди попав.* Котл. Ен. VI. 63. *Стара мати сливе що стратила розум з горенька та з жаху, з ляку.* МВ. III. 21.
- Жаханка, -ки, ж. = Жахання?** Харьк. г.
- Жахання, -ня, с.** 1) Пуганіє. 2) Страхъ, испугъ. *Чуток було чимало для нашого жахання і сподівання.* МВ. II. 163. *Я пізнаю з їх жахання, що ти, Боже мій, зо мною.* К. Псал. 129.
- Жахати, -хаю, -еш, гл.** 1) Пугать, страшить, ужасать. *Твій гнів мене жахає.* К. Псал. 203. 2) Вырываться (о пламени). *Полум'я так і жахає з коміна. Жахнуло полум'я з груби.*
- Жахатися, -хаюся, -ешся, гл.** 1) Пугаться, страшиться. *Жахається і втікає, ні слова не сказавши парубкові.* Кв. I. 23. *Про Київ не жахайсь, Волиня пригортайсь, а Покутя тримайсь.* Ном. № 722. *Отце жахається, як жид Христа.* Ном. № 4371. 2) Съ испугу вздрогнуть, особенно во снѣ. *Зо сну жахається.* Ном. № 11352. *І страху не раз набрався, аж крізь сон жахався.* Св. Л. 37. *Улюбився у дівчину, що й зо сну жахаюсь.* Чуб. V. 25.
- Жахливий, -а, -е.** Пугливый. *Яка ж ти жахлива, Меласю, каже Михайло, всміхаючись.* МВ. III. 142. Ум. **Жахливенький.**
- Жахливість, -вості, ж.** Пугливість.
- Жахливо, нар.** Пугливо. *Озираючись жахливо, вибігла його дівчина.* МВ. (О. 1862. I. 92).
- Жахний, -а, -е.** Страшный. Харьк. Ум. **Жахненький.**
- Жахно, нар.** Страшно.
- Жахнути, -ну, -неш, гл.** Одн. в. отъ гл. **жахати.** 1) Пугнуть. 2) Броситься, побѣжать. *Вовк так і жахнув у лозняк. Тоді запорожці як жахнули! так чисто все забрали, а татар на гамуз порубали.* КС. 1882. XII. 591. 3) Вспыхнуть, вырваться (о пламени) *Солома в сінях так і жахнула.* Г. Барв. 458.
- Жахнутися, -нуся, -нешся, гл.** Одн. в. отъ **жахатися.** *Вздрогнуть, кинуться съ испугу.* *Ой мені лишечко! жахнулась Катря обік мене.* МВ. II. 90. *Пані так і жахнулась, аж одскочила, ніби вкололась, або опекалась.* Левиц. I. 334. *Се твій прийшов до тебе батько, то не сполохайсь, не жахнись.* Котл. Ен. 53.
- Жахота, -ти, ж.** Ужасы, страхи.

Жахтіти, -хчу, -хтиш, гл. Пышать, испускать сильный жаръ, раскаляться, рдѣть.
Куна жару, та аж жахтить, червоніє. Г. Барв. 45S. *Натопив піч, аж жахтить.* Харьк. А серденько, немов той жар, жахтіло. К. Бай. 15. *Не знаю, як вам і сказати, панієчко, про своє дівоцтво. Цвіло воно — аж жахтіло.* Г. Барв. 526.

Жачка, -ки, ж. = Жатка. Це кошено жачкою: бачите, як одмітно од того, де косою кошено. Полт. г.

Жбан, -ну, м. = Джбан. До пори жбан воду носить. Ном. № 7771. *Усип мені меду жбан, а я тобі заплачу як пан.* Чуб. V. 921. Ум. **Жбанець, жбанок, жбанчик, жбанчикок.**

Жбановий, -а, -е = Джбановий.

Жбанок, -нка, жбанчик, -ка, жбанчикок, -чка, м. Ум. отъ жбан.

Жбанячий, -а, -е = Жбановий.

Жбир, -ру, м. Скала, гора, возвышенность. Вх. Лем. 413. См. **Жбирь.**

Жбирь, -рі, ж. 1) Нанось въ рѣкѣ, мель. Мнж. 180. 2) Сѣнокось, порослій кочками и кустами. Вх. Зн. 17.

Жбурити, -рю, -риш и жбурляти, -ляю, -єш, одн. в. жбурнути, -ну, -неш, гл. = Шпурляти, шпурнути. Жбурляє чорт дідьком. Посл. Як жбурне книжкою під поріг. Св. Л. 230.

Жбух! меж. обозначающее вливание чего-либо сразу въ большомъ количествѣ. Желех.

Жбухати, -хаю, -єш, одн. в. жбухнути, -ну, -неш, гл. Сразу много вливать, влить, налить. Желех.

Жжавий, -а, -е. Живой, бойкій, рѣзвый, подвижной, энергичный, бравый. *Жжавий Савка, аж шкура на йому горить.* Ном. № 5765. *Такий жжавий, як рак на греблі.* Ном. № 10995. *Жжавий, як ведмідь до корита.* Ном. № 6550. *Жжавий, як рибка в річці.* Ном. № 5761. *Запанував над ляхами Понятовський жжавий.* Шевч. 123. Ум. **Жжавенький, жжавесенький.** І Галя своїми жжавенькими оченяточками у їх питалася: чи її правда. МВ. III. 84.

Жжавість, -вості, ж. Живость. *Зоя дивувалась, де набралось стільки жжавості, спритності в того Тараса.* Левиц. I. 353. *Вилучили всю жжавість з дитини.* Св. Л. 159.

Жжаво, нар. Живо, подвижно. *Жжаво метнулись до роботи.* Полт. г. *Дивиться жжаво.* МВ. II. 81. Ум. **Жжавенько, жжавесенько.**

Жжавота, -ти, ж. = Жжавість.

Жвака, -ки, ж. = Жуйка.

Жвакання, -ня, с. Чавканіє, жеваніє.

Жвакати, -каю, -єш, гл. Чавкати, жевати.

Жвакнути, -ну, -неш, гл. Брякнуться, шлепнуться.

Жвакота, -ти, ж. Жеваніє, чавканіє.

Жвакування, -ня, с. Глоданіє.

Жвакувати, -кую, -єш, гл. 1) Глодати. *Вовки сіроманці набігали, тіло козацькеє рвали, по балках, по тернах жовту кість жвакували.* Макс. (1849), 23. 2) = **Жвакати.**

Жвакун, -на, м. Чавкающій, чавкунь. Ум. **Жвакунець.**

Жвакуня, -няти, с. Маленькій чавкунь. Ум. **Жвакунятко, жвакуняточко.**

Жвати, -жую, -єш, гл. Жевати. Угор.

Жвахтати, -таю, -єш, гл. = Жвакати.

Жвачка, -ки, ж. Згарь изъ трубки, которую жуютъ во рту или кладутъ за губу.

Жвякати, -каю, -єш, гл. = **Жвакати.**

Жвяхтіти, -хчу, -тиш, гл. Обь обуви: шлепать, будучи наполненнымъ водой.
Жвяхтіли мокрі личаки. Котл. Ен. V. 53.

Жгут, -та, м. = **Джгут.**

Жґринджатіся, -джаюся, -єшся, гл. Ссориться. *Жґринджаться отець і мати.* Вх. Лем. 413.

Жгут, -та, м. = **Джгут.**

Жданий, -а, -е. Ожидаемый. *На жданого гостя багато треба.* Ном. № 11922.

Жданики, -ків, м. мн. = **Жданки.** Ном. № 5627.

Жданки, -ків, м. мн. Ожиданіе. *Чи таки ви сами не бачите, що мені не до жданків, не до обітницъ.* МВ. II. 133. **Жданки розгубити, поїсти.** Не дождається. *Ждали, ждали, та й жданки розгубили... поїли.* Ном. № 5627.

Ждання, -ня, с. Ожиданіе. *Ждали, ждали, та й ждання погубили.* Ном. № 5627.

Ждати, жду, ждеш, гл. Ждать, ожидать, чаять. *Бог не рівно ділить: жде, щоб сами ділилися.* Ном. № 81. *Якого прасунка ждатимеш.* Ном. № 5623. *Не жди свого миленького із чужого краю.* Мет. 11. *Я щастя ждав, — на злигодні здобувся: я світу ждав, — у темряві зостався.* К. Іов. 65. **Ждати на кого.** Ждать кого. *Ждав уже на нас увесь рід Ілашів.* Федьк. Пов. 29. *Час не жде на нас.* Св. Л. 295.

Жджок, -ка, м. Землеройка, Sorex. Вх. Лем. 413.

Же, сз. Же. Употребляется послѣ предыдущей согласной и й. *Та й дурний же який ти, пане брате.* Ном. № 6215. См. **Ж. 2)** = **Що.** *Добре того страшить, же ся боїть.* Ном. № 4401. **Та таки а ні же.** Положительно ничего, нисколько. Ном. № 4971.

Жеб, жеби, сз. 1) = **Щоб.** *Чоловік не ангол, жеб не согрішив.* Ном. № 100. *Немає злого, жеби на добре не вийшло.* Ном. № 4899. 2) Если-бы. *Жеби, вибачайте, свині роги, то б усіх поколола.* Ном. № 3827.

Жебоніти, -ню, -ниш, гл. Лепетать. *Будемо жебоніти, як маленькі діти.* Чуб. V. 37.

Жебрак, -ка, м. Нищій. *Не пішла дівка за козака, тільки пішла за жебрака.* Чуб. V. 915.

Жебран, -на, м. = **Жебрак.** *Жебран ходить, хліба просить.* Чуб. V. 433.

Жебраний, -а, -е. Нищенскій, добытый нищенствомъ, выпрашиваніемъ. **Піти на жебраний хліб.** Обнищать, сдѣлаться нищимъ. *Врешті пан той пішов на жебраний хліб, а через кого? Через жида.* Подольск. г.

Жебранина, -ни, ж. 1) Нищенствованіе, выпрашиваніе. 2) Милостыня. Желех.

Жебрати, -раю, -єш, гл. = **Жебрувати.**

Жебрацтво, -ва, с. 1) Нищенство. 2) Соб. Нищіе. Желех.

Жебрацький, -а, -е. Приналежащій нищему.

Жебрачий, -а, -е = **Жебрацький.**

Жебрачка, -ки, ж. Нищая. *Де що було в мене, то позабірала — добра жебрачка!* Черк. у.

Жебри, -рів, м. мн. Нищенствованіе, попрошайничество, прошеніе милостыни.
Піти на жебри. Пойти нищенствовать. *Пішов дід на жебри, та не мав у що хліба класти.* Ном. № 9871.

Жебрій, -рію, м. Раст. *Galeopsis versicolor.* Вх. Пч. I. 10. См. **Жабрій.**

Жебрувати, -рую, -єш, гл. Нищенствовать, просить милостыни. Радом. у. *Пішов уже жебрувати.* Ном. № 14292.

Жевжик, -ка, м. 1) Воробей. 2) Вѣтренникъ, вертопрахъ. *Чортів жевжик.* Ном. № 3256.
Жевжики, що дівчат обдурювали. Кв. II. 421. Ум. **Жевжичок.**

Жевжикувати, -кую, -єш, гл. Вѣтрогонить. Харьк. г.

Жевжичок, -чка, м. Ум. отъ жевжик.

Жерій, -рію, м. Синее пламя надъ. горящими угольями.

Жевріти, -рію, -єш, гл. Горѣть безъ пламени, рдѣть. *Жар червоним золотом жевріє.* Г. Барв. 458. *Зоря жевріє. Там зроду жевріє любов.*

Жеврітися, -ріюся, -єшся, гл. = **Жевріти.**

Жегнання, -ня, с. Прощаніє.

Жегнати, -наю, -єш, (кого), гл. Прощаться съ кѣмъ. *Тещенька зятя жегнала, колдрами двір застинала.* Гол. VI. 290.

Жегнатися, -наюся, -єшся, гл. Прощаться.

Жежель, -ля, м. Мѣсто, открытое для вѣтра. Борз. у. *І сів же на жежелі.* Прилуц. у.

Жежко, нар. Горячо, жарко. *Їдуть, вже недалеко й пекло. — «Ей, каже вуйт, вертаймось, чоловіче, додому, мені вже дуже жежко».* Чуб. II. 403.

Жезл, -ла, м. Жезль. *І Божий жезл минає окаянных.* К. Іов. 46.

Жезло, -ла, с. = **Жезл.**

Желізний и пр. = Залізний и пр.

Желіпало, -ла, м. 1) Медленно ядущій. 2) Крикунъ.

Желіпання, -ня, с. 1) Медленная ѣда. 2) Крикъ, оранье.

Желіпати, -паю, -єш, гл. 1) Медленно ѣсть. 2) одн. в. **Желіпнути, -ну, -неш.** Сильно закричать, заорать. *Бач, трясця його матері! — желіпнув Грицько.* Мир. Пов. I. 156.

Желонка, -ки, ж. Дятель. Зміев. у. См. **Жовна.**

Жельман, -на, м. Родъ игры, родъ весеняго хоровода. *А ми як колись малими гуляли з вами і в жельмана, і веснянок співали.* Левиц. Пов. 106.

Жемериння, -ня, с. Жмыхи.

Жемчуг, -гу, м. Жемчугъ. *Ой там Ганно чка гуляла, жемчуг намисто порвала.* Чуб. III. 188. Ум. **Жемчужок.**

Жемчужина, -ни, ж. Жемчужина.

Жемчужний, -а, -е. Жемчужный. *Золотее коріннячко, жемчужнее насіннячко.* Чуб. III. 125.

Жемчужок, -жка, м. Ум. отъ жемчуг.

Женавий, -а, -е. Живой, проворный. Вх. Зн. 37.

Женило, -ла, м. Насмѣшливо: парень, котораго пора женить. Сим. 177. *То таке женило аж під стелю.* Рудч. Ск. II. 107.

Женіти, -ню, -ниш, гл. Женить. *Женить би вас, щоб не брикали.* Ном. № 10229. *Ой стара нене, чом не жениш мене? На що тебе, сину, молодим женити?* Макс. (1849). 160.

Женітися, -нюся, -нишся, гл. Жениться. *Як сироті женитися, то й ніч мала.* Ном. № 10699. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею?* О. 1861. XI. Кух. 15. *Не хочу я женитися з тією, що ви мені засватали.* Грин. II. 188. *Оженився з Палажчиною дочкою.* ПЙО. Левиц. I. 366.

Жених, -ха, м. Молодой человекъ, ухаживающій за дѣвушкой и пользующійся ея взаимностью; это названіє имѣеть мѣсто только до формальнаго сватовства, послѣ котораго онъ называется уже **молодим.** *Жалуй мене, подружечко; жених покидає. —*

Не журися, подружечко, — рута зелененька, — сей покине, другий буде, ще й од сього кращий. Мил. 81. А я тобі, подружечко, жениха дарую. — Брешиш, брешиш, подружечко, як ти подаруєш, що ти його вірно любиш і з ним помандруєш. Мил. 79. Мій первий женише! Мил. 68. А дівчина листи пише: приїдь, приїдь, мій женише. Чуб. III. 466. Ум. **Женишенько, женишок.** Стривай, мати, погуляю: женишки настигли. Чуб. V. 10. Ой то мені женишенько, що три годи ходить. Мил. 72. Ув. **Женишище.**

Женихання, -ня, с. Ухаживанія (любобвня). Чи Бог не дав, чи сам не взяв, чи зраили люде, ой щось з мого женихання нічого не буде. Нп. Не жаль мені вишивання, як вірного женихання. Чуб. V. 796. Ум. **Жениханячко.** Ой хто не знає того жениханячка, той не знає лиха. Чуб. V. 197.

Женихатися, -хаюся, -єшся, гл. Ухаживать. Часто ходив, вірно любив, вірно женихався. Мет. 85. Чи се тая дівчинонька, що я женихався? Мет. 69.

Женихівський, -а, -е. Относящійся къ жениху. Не один запитувався займати її, так знаєте, на женихівське діло... так куди ж! — ні приступу! Кв. II. II. 101.

Женихливий, -а, -е. Любящій ухаживать за жєнщинами. Гол. II. 254.

Женихливість, -вости, ж. Наклонность къ ухаживанію за жєнщинами. Желєх.

Женишенько, -ка, м. Ум. отъ жених.

Женишина, -ни, об. Одинъ изъ двухъ любящихъ: дѣвушка или парубокъ. Та чогось моя женишина смутна, невєсєла. Мет. 98. Ой є в мене женишина не до тебе чорта. Чуб. III. 161. І на шлях теплицький справив сина Опанаса, щоб побачив і сподобав лубу женишину. Мкр. Н. 39. Лежить моя женишина як квітка в'яла. Мет. 98.

Женишище, -ща, м. Ув. отъ жених.

Женишок, -шка, м. Ум. отъ жених.

Жєніння, -ня, с. Жєнитъба. Мнж. 164. Продам кобилу на жєніння та куплю горілки. Лебєд. у. Ум. **Жєніннячко.** В мєно брати — на жєніннячко. Грин. III. 27.

Жєнничка, -ки, ж. Жатвенная машина. Борз. у. Нѣжин. у.

Жєнтиця, -ці, ж. Сыворотка (молочная). Шух. I. 37.

Жєнтичник, -ка, м. Употребляющій въ пищу сыворотку. Вх. Зн. 17.

Жєнців, -цева, -вє. Принадлежачій жнецу.

Жєнчик, -ка, м. Ум. отъ жнець.

Жєнчиха, -хи, ж. Жница. НВолын. у.

Жєнчуг, -гу, м. = Жємчуг.

Жєнь, -ні, ж. Сжинь, ужинь. Моєї жєні снопів не дали. Канєв. у. Жєнь не пов'язана, покидана гуком лежить. Г. Барв. 233. 2) Снарядъ, посредствомъ котораго взлѣзають на дерево для осматриванія бортей. Радом. у.

Жєнькиня, -ні, ж. = Жници. Вх. Лєм. 414.

Жєньчар, -ра, м. = Жнець. Вх. Лєм. 413.

Жєньчарка, -ки, ж. = Жници. Вх. Лєм. 413.

Жєньчуги, -гів, м. мн. (вмѣсто: жємчуги). Бѣлыє стеклянныє бусы у гуцулокъ. Гол. Од. 71.

Жєрбій, -бію, м. Раст.: а) = Осот, *Cirsium arvense* Scop. ЗЮЗО. I. 118. б) *Cirsium canum*. ЗЮЗО. I. 118.

Жєрва, -ви, м. Злая собака. Шух. I. 107.

Жєрдедя, -лі, ж. Абрикосъ.

Жердина, -ни, ж. = **Жердка.** Ум. **Жердинка.**

Жердка, чаще жертка, -ки, ж. 1) Вѣшалка для платья въ сельскихъ хатахъ: жердь, за оба конца веревками подвѣшенная къ потолку вдоль задней стѣны надъ полом (нарами для спанья). Жердка бываетъ и въ **коморі**. Вас. 192. Чуб. 382, 386. Я музикантів для простору на піл під жертку помістив. Алв. 22. Стала доставати собі в коморі з жертки що мали кращого про велике свято. Г. Барв. 165. 2) Часть ткацкаго станка. МУЕ. III. 16. См. **Верстат**. 3) Въ ралѣ: жердь, къ переднему концу которой прикрѣплено ярмо, а къ заднему (съ разохой) — колода съ зубьями. Чуб. VII. 400. Ум. **Жердочка.**

Жердь, -ді, ж. Дышло въ вѣтряной мельницѣ, которымъ ее поворачиваютъ. Полт. г.

I. Жердя, -ді, ж. Жердь.

II. Жердя, -дя, с. соб. Жерди. *Поклав же жердя все срібнее.* Грин. III. 11. *Суть то росохи, на росохах кадовбець, на кадовбці драбинка, на драбинці гірка, а на гірці жерддя, по тім жерддю дикі пташки літають, але крилець не мають.* (Загадка на челоуѣка, жердя — волоса). Ном. с. 297, № 220.

Жердяний, -а, -е. Относящійся къ жерди.

Жереб, -ба, м. 1) Жребій. *Ходім, браття, у ліс темний, вирубаєм три жереби та положим в три городи: кому, браття, припадеться.* Чуб. V. 984. Ум. **Жеребок.** *Гей зібрались в город наші парубки до призиву розбірати жеребки.* Щог. 2) = **Жеребець.** *Прилетить нечистий... а ти тпрукнеш, — і він зробиться жеребом.* Грин. II. 120. 3) Раст. *Pinus pumilio.* Шух. I. 18.

Жеребець, -бця, м. Жеребець. *Ірже паче жеребець на стані.* Ном. № 8843. Ум. **Жеребчик.**

Жеребитися, -блюся, -бишся, гл. Рожать (о кобылѣ). *Кобила жеребится.*

Жеребна, прил. Жеребая (о кобылѣ).

Жеребцювати, -цюю, -еш, гл. Быть жеребцомъ. Употреблено Котляревскимъ въ рассказѣ о превращеніи различныхъ народовъ въ животныхъ. *Звіркує шведин вовком там, датчанин добре жеребцює.* Котл. Ен. IV. 12.

Жеребчик, -ка, м. Ум. отъ **жеребець.**

Жереб'я, -яти, с. Жеребенюкъ. *Їхала Пречиста Мати на осяті, Сус Христос на жереб'яті.* Грин. II. 35. Ум. **Жереб'ятко.** Чуб. III. 452.

Жереб'ячий, -а, -е. Жеребинный.

Жерелатий, -а, -е. Съ большимъ отверстіемъ, съ большимъ жерломъ. *То ж товста нитка, — намисто на неї не налізе. — Налізе: воно жерелате дуже.* Черн. у.

Жерело, -ла, с. и пр. = **Джерело и пр.** *Під горою криниченька, там жерело б'є.* Нп. Ум. **Жерельце.**

Жерелуха и жерлуха, -хи, ж. Раст. *Lepidium Sativum.*

Жерельце, -ця, с. 1) Ум. отъ **жерело.** 2) Горлышко бутылки. Черниг. у.

Жереп, -пу, м. 1) Родъ горной сосны, *Pinus mughus.* *З жерепу роблять ручки до кіся.* Вх. Зн. 17. 2) Можжевельникъ, *Juniperus communis.* Вх. Зн. 17.

Жерепмик, -ка, м. Лѣсъ изъ жерепу. Вх. Зн. 17.

Жеретій, -тія, м. Обжора, ненасытный. Аф. 401. Ув. **Жеретіяка.** *Чоловік зажеркуватий: йому все мало. Жеретіяка!*

Жеретія, -тії, ж. 1) Обжора. Аф. 401. 2) Зм'я лаящая по деревьямъ. *Неначе холодна жеретія обвилась і здавила йому серце.* Стор. М. Пр. 5.

Жеретіяка, -ки, м. Ув. отъ жеретій.

Жерех, -ха, м. Мелкій ледъ на р'бкѣ. Ворон.

Жерецький, -а, -е. Жреческій.

Жерібна = Жеребна.

Жерлига, -ги, ж. Большая удочка.

Жерлистий, -а, -е = Джерелистий.

Жерло, -ла, с. = Жерело. *Знахарі жерло забили у криниці — тепер нема де напитись холодної водиці.*

Жерлянка, -ки, ж. Родъ маленькой рыбки. Цысь, Ятр. 39. Ум. **Жерляночка.** *Лети, лети до озера, а в озері жерляночка: бери її вражу дочку, щоб не пила води-роси.* Цысь, Ятр. 38.

Жерниця, -ці, ж. = Стерня. *Повели їх по жерниці, а жерниця ніжки коле.* АД. I. 85.

Жернівка, -ки, ж. = Жарнівка.

Жерства, -ви, ж. 1) = Жорства. 2) Родъ зм'їи? Шух. I. 232.

Жерстина, -ни, ж. Листъ жести. Ум. **Жерстинка.**

Жерстити, -рцу, -стиш, гл. Покрывать жестью.

Жерсть, -ти, ж. Жесть.

Жерстяний, -а, -е. Жестяной. *Купив собі самуварчик отой білий жерстяний.* Харьк. *Затрубили у жерстяний р'г у гетьманськ'м дворі.* Мет. 436.

Жерстянка, -ки, ж. Жестянка. Харьк.

Жертва, -ви, ж. Жертва. *Звелів з бичні волів пригнати, цанів з вів'ями готувати — Плутому в жертву принести.* Котл. Ен.

Жертвувати, -вую, -єш, гл. Жертвовать.

Жерти, жеру, -реш, гл. Жрать, пожирать. *Дереться горло — чи би спало, чи би жерло.* Ном. № 11316. *І вороги нові розкрадають як овець нас і жеруть.* Шевч. 230.

Жертівня, -ні, ж. Жертвенникъ. К. Псал. 195.

Жертка, -ки, ж. См. Жердка.

Жертовник, -ка, ж. Жертвенникъ (въ алтарѣ). Черк. у.

Жерть, -ти, ж. = Жердь.

Жеруха, -хи, ж. 1) = Жерелуха. 2) — лісна. Раст. Bursa pastoris. Лв. 97.

Жерцем, нар. Алчно. *Ненавидять, гонять, б'ють, жерцем пожирають.* Чуб. V. 448.

Жерявий, -а, -е. Горящій, палящій, пламенный. Угор.

Жестер, -ру, м. = Жостір.

Жес, жесати и пр. = Жас, жасати и пр.

Жибець, -бця, м. Раст.

Жибрій, -рію, м. = Жабрій. ЗЮЗО. I. 168.

Жив! меж. Звукоподраж. чириканью воробьевъ. Ном. № 10260.

Живати, -ваю, -єш, гл. Поживать. *Праведно в миру живали.* Котл. Ен.

Живетень, -тня, м. Подпочва. Любеч. См. **Живець 2.**

Живець, -вця, м. 1) Сила, жизненная сила. *Ще єсть для всякої незгоди живець у вожая твого.* Мкр. Г. 35. 2) Молодое, дикорастущее деревцо, выкопанное для окулировки; также новые поб'ги, отростки садового дерева. Канев. у. 3) Въ деревѣ: живая

древесина. 4) Источникъ, ключъ. 5) Пульсъ. 6) Живая мелкая рыба, которую надѣвають на удочку, какъ приманку. 7) Подпочва. *Не можна дуже глибоко пускати плуга, бо можна живцю достати.* Винниц. у. 8) Отличающійся въ разрѣзѣ темнымъ цвѣтомъ, плотный слой выдѣланной на подошвы кожи. 9) Ремешекъ съ деревянной палочкой на концѣ. Онъ прикрѣпляется къ неводу и свободнымъ концемъ съ палочкой накручивается на канатъ, когда его нужно тянуть. *Як тільки мережа наближалась до берега, ті, що стояли на кінці кодоли, розкручували живці.* Левиц. 10) Ремешекъ, около котораго плетется кнутъ. Мнж. 180. 11) Желѣзное кольцо посрединѣ верхней части ярма, — въ него проходитъ дышло экипажа, плуга. Шух. I. 165.

Живжик, -ка, м. = **Жевжик.**

Живжикувати, -кую, -єш, гл. = **Жевжикувати.**

Живий, -а, -е. 1) Живой. *Не кидай живого, не шукай мертвого.* Ном. № 5847. *Лучче живий хорунжий, ніж мертвий сотник.* Ном. № 7291. **Чи живі-здорові?** Какъ ваше здоровье. (Обычная форма привѣтствія). **До живих печінок допекти.** (Рудч. Ск. II. 55); **вразити до живого.** (Федьк.). Сильно допечь, досадить. **Живий жаль бере.** Очень, въ высшей степени жаль. *Живий жаль бере, як згадаєш про старовину.* Ном. № 680. **Вєяна жива душа.** Каждый. *Всяка жива душа з гаю, з поля пішла до села, або прилягла на спочинок під зорями.* Левиц. I. 207. **Ні живої душі.** Рѣшительно никого. *Час пшеницю жати; а женців не видно нігде, нігде ні живої душі.* Левиц. I. 82. **В живії очі бреше.** Прямо въ глаза вретъ. Ном. № 6950. **Живе зілля.** Бальзаминъ. **Живе срібло.** Ртуть. *Живе срібло зразу збіжитьсь.* Дещо. 66, 45. Свѣжій, недавній. *Дивилась, поки не осталося живого сліду на воді.* Шевч. Ум. **Живенький, живесенький.**

Живило, -ла, с. Оживляющее средство. *Не плачте, я вам його оживлю: в мене є живило.* Рудч. Ск. II. 184.

Живина, -ни, ж. Животное, животины. Вх. Лем. 413. *Зосталам ся нещаслива, як живина в полю.* Гол. I. 297.

Живити, -влю, -виш, гл. 1) Оживлять, Оставляют живымъ. *Мов свята небесна сила, вона серце нам живила.* К. Досв. 115. *Тих куркоїдів, як жидів, не живили.* Ном. № 874. 2) Питать, кормить, продовольствовать. *Хазяйське око товар живить.* Ном. № 9972.

Живитися, -влюся, -вишся, гл. 1) Питаться, кормиться. *Багатий дивиться, як убогий живиться.* Ном. № 1606. *Коло віттару служивши, з віттару й живися.* Ном. № 10422. *Три дні не живився, а красно дивився.* Ном. № 12567. *Летить орел сизокрилий у поле живиться.* Мет. 42. 2) Живиться, поживляться, пользоваться. *Те іде молиться, а те живиться (красти).* Ном. № 174.

Живиця, -ці, ж. 1) Живица, смола выступающая отъ жары на соснѣ. 2) Канифоль. 3) Название водки. *Вареники, знаєте, парують на столі.... От і живицю принесли.* Св. Л. 222. Чаще: **ледащиця-живиця.** *А охрипну — чарочку, другу тії ледациці-живиці, як то кажуть, та й знову.* Шевч. 160. Ум. **Живичка.**

Живичний, -а, -е. 1) Смольный. 2) Канифольный. Желех.

Живичуватий, -а, -е. Смолистый. *Живичувата сосна.* Мнж. 180.

Живісінський, -а, -е. Совершенно живой.

Живісінько, нар. 1) Очень живо. 2) Очень быстро. 3) Точь вь точь, какъ разъ такъ.

Таки що вздрить, так з його патрет і вчеше; хоть би тобі відро, або свиня, — таки живісінько воно й є. Кв. I. 123.

Живіт, -вота, м. 1) Животъ. *Живіт товстий, а лоб пустий.* Ном. № 6358. **Бере, хапає за живіт.** Говорится о боли вь животъ, а также и для обозначенія зависти, скупости, горя обь утратъ и пр. Ном. № 8159. *Бере як багатого за живіт.* Ном. № 13886. **Будь здорова з животом!** Привітствіе отца дочери, когда онъ придетъ къ ней на родини. Мил. 21. **Бабини животи.** Трясина, болото. Ном. № 13430. 2) Жизнь. *Даруй мене животом.* Черк. у. За живота. При жизни. *Даю ще за живота свого на діти децо з худоби своєї. Те станеться за нашого ще живота.* К. XII. 14. **Мати бога в животі.** Имѣтъ совѣсть. *На таку людину хто ж таки стане ремствувать, коли вона має Бога в животі.* Хата, 184. *Чи в тебе Бога в животі нема, що... ти все по тих шинках тягаєшся?* Рудч. Ск. II. 22. **К животу зболити.** Пощадить, не убить. *Дам я тобі... старшого сина на послугу, — він тобі колись пригодиться за те, що ти мене (вовчицю) к животу зволив.* Рудч. Ск. I. 134. Ум. **Животик, животок, животочок.** Ув. **Животище.**

Живіття, -тя, с. = Життя. *Поки й живіття мого — не забуду.* Ном. № 4088. **За живіття = За життя.**

Живкий, -а, -е. Живой, проворный, энергическій. *Ярош живкий чоловік.* Н.-Волин. у.

Живко, нар. Живо, проворно, быстро. Вх. Зн. 17.

Живло, -ла, с. Все живое, живущее. *За сонцем усе живло прокинулось.* Мир. ХРВ. *Усе живло тремтіло його духу.* Мир. ХРВ. 359.

Живлющий, -а, -е = Живущий. *Тільки де не де зостається пам'ять живлюща.* МВ. III. 41.

Живність, -ности, ж. Пища, продовольствіе, припасы. Мкр. Н. 31. *Як полетів старий сокіл на чужу україну живности доставати.* КС. 1882. XII. 493.

Живняк, -ка, м. Щетина, собранная съ живыхъ свиней. Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Живо, нар. 1) Живо. *Давно те діялось..., а здається — неначе вчора минуло, — так воно живо перед очима.* Стор. II. 2) Быстро, скоро. *Було як вишле нас четверо жати, дак живо ниву знесемо.* Хата, 103. Ум. **Живенько, живесенько.** *Став у Марусі на дворі живенько.* Грин. III. 235.

Живоїд, -да, м. Живьемъ съѣдающій, — говорится о зломъ, безжалостномъ человекѣ. *Чому мене не віддали куди инше, а в сю прокляту свинарію, під сих живоїдів?* Св. Л. 261.

Живокіст, -косту, м. и живокість, -кости, ж. Раст. а) Окопникъ, *Symphutum officinale* L. ЗЮЗО. I. 168. б) *Trifolium ochrolecum*. Шух. I. 22. *Пахуча берізка коло сухого дуплинатого пенька повилась і сліпий живокіст, і кружево червоної смілки.* МВ. I. 157.

Живолуп, -па, м. Живодеръ (ругат.).

Живопихом, нар. Сильно спѣша, насильно. *Ми огірки збірали яко мога швидче, живопихом.* Новомоск. у.

Живопліт, -плоту, м. Живая изгородь. Желех.

Живоробка, -ки, ж. Річка-живоробка. Сказочная чудотворная рѣчка. *Чуєш у казках — то змії, то річки були живоробки, то цілюща, то мертваща вода.* Рудч. Ск. I. 130.

Живосилом, нар. Насильно. Схотів мене, моя матінко, живосилом на оберемок та й потаскав у куці. Харьк. Я вже живосилом одволокла Катрю од дверей хатніх. МВ. II. 111. Живосилом не повінча.

Животвір, -твору, м. Живая природа, все имѣющее жизнь. I тут безодня живо твору, і тут премудрість без кінця. К. XII. 110.

Животворити, -рю, -риш, гл. Оживлять.

Животворний, -а, -е. Животворный, оживляющій. К. (О. 1861. III. 6).

Животик, -ка, м. Ум. отъ живіт.

Животина, -ни, ж. 1) Животъ. 2) Животное. Кінъ пасся на волі округ хати. Розумна була животина: зараз прибігла, зачувши хазяйський посвист. К. ЧР. 248.

Животинник, -ка, м. Гуртовщикъ, скупщикъ скота на убой. Із крамарями, із щетинниками, із животинниками балакаєш. Греб. 406.

Животиння, -ня, с. Внутренности. З дині треба викинути животиння. Лебед. у.

Животище, -ща, м. Ув. отъ живіт.

Животіти, -тію, -єш, гл. Жить, быть живымъ, существовать. Чую, чую, мої діти, що мені не животіти. Ном. № 5300. Так моїй Марусі не животіти? — аж скрикнув Наум. Кв. I. 95. Прощайся з ким хочет: вже тобі не животіти. Рудч. Ск. I. 99.

Животок, -тка, животочок, -чка, м. Ум. отъ живіт.

Живоття, -тя, с. = Живіття. До живоття. До смерти, пожитенно. Це вже земля до живоття її буде. Н.-Волын. у.

Живти, -живу, -веш, гл. = Жити. Тут колись добре було живши нашим, батькам, а нам уже ніколи не прийдеться живти так. Кобел. у.

Живучий, -а, -е. Живучій. Невгамовані, живучі діти Ізраїля і в воді не тонуть, і в огні не горять. Левиц. I. 92.

Живучість, -чости, ж. Живучість. Желех.

Живушечка, -ки, ж. Живое существо. Живая живушечка на живій колодочці живе м'ясо їсть. Заг.: дитя и грудь матери. Ном. с. 297, № 248.

Живущий, -а, -е. 1) Живой, живуцій. Такеньки тижні сходили, що вона, живуца, була наче мертва. МВ. II. 147. Трохи одпочила стара мати недобита; живуцюю силу сила ночі оживила. Шевч. 615. 2) Оживляющій, животворный. Було там дерево живуце, таке, що чоловік, годуючись його овочами, не вмер би ніколи. Опат. 6. **Живуца й сцілюца вода**. Сказочная живая и мертвая вода. Ох підпалив дрова, наймита спалив.... углину сприснув живуцюю водою, — наймит знов ожив. Рудч. Ск. II. 109. I немощну мою душу за світ посилаю сцілющої й живущої води пошукати. Шевч. 263. 3) Вѣчно живой. Усе тінъ минуца, одна річ живуца: світ з Богом. Ном. № 393.

Живцем, нар. Живьемъ. Живцем у яму лягай. Ном. З пліч головку як галку зняв, жону його й дітей живцем забрав. Мет. 390. Скажу соколові живцем вас поїсти. Чуб. V. 35.

Живчик, -ка, м. 1) Ум. отъ живець 2 — 5. 2) Рѣзвый мальчикъ. Веселий (або стрибкий) як живчик. Ном. № 8470.

Жигавка и жигалка, -ки, ж. Крапива, *Urtica dioica, — urens*. ЗЮЗО. I. 140. Вх. Пч. I. 13. Жигалков напарена. Гол. IV. 530.

Жигало, -ла, с. Желѣзный пруть для прожиганія отверстій въ деревѣ. А він як роспече житло, так і штрика у вічі. Запалився купецъ, немов його жигалом шпигнули. Чуб. II. 666. Ум. Жигальце.

Жигаль, -ля, м. 1) Сухая жила. Вх. жила. Вх. Уг. 238. 2) Въ капустномъ листѣ: листочный нервъ. Вх. Уг. 238.

Жигальце, -ця, с. Ум. отъ жигало.

Жигун, -на, м. = Джигун.

Жигучка, -ки, ж. = Жигавка. Вас. 140.

Жид, -да, м. 1) Еврей, жидъ. 2) = насѣк. Гук. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Жидок, жидочок, жидунъ, жидик.** Ув. **Жидюга.** Шевч. 133. **Жидяка.** Мнж. 147.

Жидва, -ви, ж. = Жидова.

Жидел, -дла, м. Мѣра жидкости въ Галиціи. *Подъ до карчми, напіймесь! галву вина, жидел пива.* Гол. III. 244.

Жиденя, -няти, с. Жиденокъ. *Жиденята і жиди так і хватають та їдять, аж за ушима лящитъ.* Рудч. Ск. II. 128.

Жидик, -ка, м. Ум. отъ жид.

Жидів, -дова, -ве. Приналежащій єврею.

Жидівка, -ки, ж. Еврейка, жидовка. *А хто хоче меду пити — ходім до жидівки, а в жидівки чорні брівки, високі підківки.* Макс. (1849), 32. Ум. **Жидівонька, жидівочка.**

Жидівочка, -ки, ж. 1) Ум. отъ жидівка. 2) = Птица Синюк. Вх. Пч. II. 13.

Жидівство, -ва, с. Еврейство, жидовство.

Жидівський, -а, -е. Еврейській, жидовській. *Попихач жидівський, виріс у порогу; а не клене долі, людей не займа.* Шевч. 133. **Жидівське богомілля.** Молитвенныя принадлежности євреевъ. **Жидівські групі.** *Physalis Alkekengi L.* ЗЮЗО. I. 131. **Жидівські яйця.** *Alkekengi chalicocubus.* **Жидівські лепехи.** *Asorus calamus.* ЗЮЗО. I. 109.

Жидівча, -чаги, с. = Жиденя. *Жидівчата висипали купою, инші зовсім голі.*

Жидівчин, -на, -не. Еврейкинъ.

Жидова, -ви, ж. соб. Еврей. *Стала жидова ліси рубати, Христа шукати.* Чуб. III. 343.

Жидовин, -на, м. = Жид. *Ішла Марія крутим бережком, зостріло її три жидовини.* Чуб. III. 343.

Жидовина, -ни, ж. = Жидівка. *Ой жид іде, коня веде, а за жидом жидовина.* Чуб. III. 181.

Жидовіти, -в'ю, -єш, гл. Ожидовливаться. *Жидовіти нам.... ні, се не по нашій натурі.* К. (О. 1861. I. 312).

Жидок, -дка, м. 1) Ум. отъ жид. *Жидки сидять та кравцюють руками швидкими та сухими як кість.* Левиц. I. 95. 2) Птица *Lusciola tithys.* Вх. Пч. II. 12. 3) Насѣк. *Naupalus ruficornis.* Вх. Пч. I. 6. 4) Муравей маленькой породы, свѣтлый, водящійся въ домахъ. К. С. 1883. III. 669. 5) мн. **Жидки.** Раст. *Agaricus vernalis.*

Жидолюбець, -бця, м. Другъ євреевъ, юдофиль. Желех.

Жидочок, -чка, м. Ум. отъ жид.

Жидувати, -дую, -єш, гл. Быть євреемъ, жидовствовать. *Покинь, жиде, жидувати, ходім хліба заробляти.* Нп.

Жидюга, -ги, м. Ув. отъ жид.

Жидюк, -ка, м. Жидокъ, єврейчикъ. *Заклинає жидюка.* Рудан. I. 62.

Жидя, -дяти, м. Еврейській ребенокъ, жиденокъ. *Ідуть малеча-жидки з свічками і по боках вулиці тож жидята.* Св. Л. 294.

Жижа, -жі, ж. 1) Все горячее и горящее (дѣтск. сл.). *Дитина хукає на жижу.* Котл. Ен. VI. 25. *З огнем не жартуй, бо то жижа.* Ном. 2) Возбужденіє, пыль. *Тут саме жижа така, що ну!* Сказано, жінка молода, а він старий, аж сідий. Лебед. у. Ум. **Жижка.**

Жижаки, -ків, м. мн. = Дріжаки.

Жижель, -лю, м. = Жежель. *Я буду в кибиточці, а він на жижелі.*

Жижка, -ки, ж. 1) Ум. отъ жижа. 2) Подколѣнокъ, поджилка. *Як глянув на неї дід, то аж жижки в його затрусилась.* Стор. I. 101. *Аж жижки дріжать.* Ном. № 5040. *В обох підківки забряжчали, жижки до танців задріжали.* Котл. Ен. I. 20. **Кресати в жижку.** *Танцюя, пяткою касаться икры.* Ном. № 14133. 3) Раст. Жигавка. ЗЮЗО. I. 140.

Жижкати, -каю, -еш, гл. Жить, существовать. *Не довго вже мені жижкати, не сьогодні — завтра смерть.* Черк. у.

Жижкий, -а, -е. Жгучій. *І на жижку кропиву мороз буває.* Ном. № 3825.

Жижло, -ла, с. 1) = Жигало 2. 2) Палка, которой мѣшають соломѹ, когда смалят кабана.

Жижуха, -хи, ж. = Жерелуха.

Жизний, -а, -е. 1) Жизненный. 2) Плодородный, плодоносный. *Жеби земля була жизная, і збожа великий достаток родила. А де очерети, там люде сідали, а де житні поля — москалі стояли.* Гол. I. 27.

Жизність, -ности, ж. 1) Жизнь, жизненность. *Не попустимо ляхові Польщі, поки нашої жизности.* Мет. 400. *Мені казав один чоловік, що в цім году буде кінець жизности, а як инакше сказать — страшний суд.* Грин. Изъ усть, 205. 2) Плодородность, плодоносность.

Жизнь, -ні, ж. 1) Жизнь. *Ой, Боже, Боже! яка моя жизнь тяжка!* Мил. 223. 2) = Життя. *Хто ляшка рубатиме, той козацьку жизнь знатиме.* Ном.

Жизняний, -а, -е. Жизненный. *Се воля жизняних непохибних законів, що сила силою із віка в вік була.* К. Дз. 177.

Жила, -ли, ж. 1) Жила, кровеносный сосудъ. *Будьмо живі, щоб з наших ворогів повитягало жили.* Ном. № 11580. **Жила кидається.** *Вьется пульсъ. Береться лікаръ за руку, — ото дивиться, чи ще кидається жила.* Полт. г. 2) Сухожиліє. **Нап'ясти жили.** *Понатужиться. Троянці нап'яли всі жили та вмиг пролом і заложили.* Котл. Ен. 3) Жила минеральная, жила воды подземная. *В землі вода тече по жилах, як в чоловікові тече кров.* Дещо, 80. 4) **Стяжательный человекъ, скряга.** Ум. **Жилка, жилонька, жилочка.** *Жінка як жилка: коли схоч — потягнеш.* Ном. *Усяка жилочка неначе слухає, а він сердешний і дух притаїв.* Кв.

Жилавий, -а, -е. 1) Жилистый, мускулистый. *Жилава рука.* Левиц. I. 302. 2) Твердый, жесткій. *Жилавий хліб. Жилавий тиждень.* *Первая недѣля великаго поста. — понеділок. Первый день великаго поста.* Драг. 22.

Жилавити, -вію, -еш, гл. Дѣлаться тугимъ, жесткимъ, жилистымъ. Желех.

Жилба, -би, ж. Житьє. *Добра жилба, коли сварки нема.* Ном. №3277. Ум. **Жилбонька.**

Жилетка, -ки, ж. Жилеть. *Ковнір по уші, жилетку надув (джиджулитесь).* Ном. № 11177.

Жилище, -ща, с. Мѣсто жительства. *Ото гайдамаки узяти того багатирия і понесли на своє жилище.* Рудч. Ск. II. 147.

Жилка, -ки, ж. Ум. отъ жила.

Жилля, -ля, с. Заселенное мѣсто, мѣсто, занятое поселеніємъ. *У полі дорога добра ще, а як по жиллю, то не добре.* Волч. у.

Жилляр, -ра, м. Крестьянинъ-земледѣлецъ, не имѣющій земли, бобыль. Угор.

Жиллярити, -рю, -риш, гл. Жить въ чужомъ домѣ. Угор.

Жилний, -а, -е. См. **Жилавий.** *В жилний четвер купаються від чорної хороби.* Ном. № 8407. См. **Жилник.**

Жилник, -ка, м. Первый понедѣльникъ великаго поста. *Як прийде жилник, то не мине й винник.* Волын. г. См. **Жилавий, жилний.**

Жило, -ла, с. = **Жало.**

Жилочка, -ки, ж. Ум. отъ жила.

Жидуватий, -а, -е = **Жилавий 1.** Н.-Волын. у.

Жилявий, жиляний, -а, -е = **Жилавий.**

Жиляник, -ка, м. Прѣсный коржъ изъ ржаной муки на водѣ, который пекутъ въ первый понедѣльникъ великаго поста. Харьк. и Кіев. г.

Жим, -му, м. = **Задава 2.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн. Драг. 22.

Жимоїдник, -ка, м. Обжора. Вх. Зн. 17.

Жимолость, -ти, ж. Раст. жимолость, *Lonicera Xylosteum* L. ЗЮЗО. I. 127.

Жинзівер, -ру, ж. = **Дзіндзівер** и **Зінзівер.**

Жир, -ру, м. 1) Жиръ. *То з жиру дуріють; собаки з жиру казяться.* Ном. № 10800. 2) Кормъ, пропитаніе, добыча (у дикихъ звѣрей). *Качки полетіли на жири.* 3) Орѣшки изъ дерева букъ. Каменец. у. 4) Трефовая масть (въ картахъ). К. С. 1887. VI. 463. Ум. **Жирок.**

Жиркувати, -кую, -еш, гл. Пастись, кормиться (объ уткахъ и гусяхъ). *Міся, де дикі качки жиркують.* Черк. у.

Жирненький, -а, -е. Ум. отъ жирний.

Жирний, -а, -е. Откормленный, жирный. *Диво, що жирний бик до роботи привик* Волын. г. Ум. **Жирненький.**

Жирно, нар. Жирно. *Сі в сірці і в смолі кипіли за те, що жирно дуже їли.* Котл. Ен. III. 48.

Жирнючий, -а, -е. Очень жирный. *Жирнючі та слиняві губи.* Мир. Пов. II. 66.

Жирований, -а, -е. 1) Избалованный, шалунъ. 2) Инкрустированный.

Жированє. См. **Жирування.**

Жировий, -а, -е. 1) Незаконнорожденный, прижитый. Мнж. 180. *Жаль хлопця доброго, він жирову бере дочку.* 2) Трефовый (о масти въ картахъ). К. С. 1887. VI. 466. *Очі витріщив, як жировий туз.* Ном. № 6596.

Жировитий, -а, -е. Прожорливый. *Жировитий чоловік.* Н.-Волын. у. *Корній жировитий — сам цілий хліб ззість.* Н.-Волын. у.

Жировиця, -ці, ж. Муха, надѣваемая на удочку для приманки. *Жировицу намкнеся на удку і ловит пструги.* Вх. Зн. 17.

Жировлина, -ни, ж. = **Журавлина.** *Поїхав мій милий по журавлини, погубив коники, Боже мій милий!* Чуб. V. 257.

Жироїд, -да, м. Кровопійца, живодеръ. *Нівечили мене прокляті жироїди, поки не виперло з мене духу.* Стор. I. 154.

Жирування, -ня, с. 1) Кормежка (дикихъ животныхъ). 2) Шалости, заигриванье парней съ дѣвушками и наоборотъ. 3) Въ формѣ: **жироване**. Инкрустація, инкрустированіе металломъ. Шух. I. 273, 280.

Жирувати, -рую, -еш, гл. 1) Добувать нищу (о дикихъ животныхъ). *Зайці на зорь жирують. Найкраще бити качок, як вони жирують.* 2) Шалить, дурачиться, играти. *Не жируй з ведмедем, а то він тебе задавить.* Ном. О парняхъ съ дѣвушками: заигривать. *Посходились на улицу дівчата й хлопці, зачали жирувать.* Грин. I. 69. *Забравсь до дівчат під п'яну руку та й жирує з ними.* Харьк. 3) = **Роскошувати**. *Жирували та панували пани.* Змієв. у. *Коли жирувать, то жирувать: бий, жінко, друге яйце в борщ.* Ном.

Жируватися, -руюся, -ешся, гл. Роскошествовать. *Жируешься, як нірка в салі.* Ном. № 1722.

Жирун, -на, м. Шалунъ.

Жируха, -хи, ж. Шалунья.

Жируха, -хи, ж. = **Жерелуха**.

Жирушка, -ки, ж. = **Жорнівка 2**.

Житво, -ва, с. Мѣсто жительство, жилье. Мир. ХРВ. 143.

Жительний, -а, -е = **Житяний**. *Да зрабила пужку жительну.* Грин. III. 49.

Житець, -тця, м. 1) Житель, обитатель. *Німі та мовчазні вони (оселі) не кажуть... чи щасна доля доглядає сон їх житців.* Мир. Пов. I. 127. 2) Раст. *Bromus mollis* L. Ан. 71. *Як уродить в житі метлиця, так буде хліб і паляниця; а як уродить житець, так і хлібу копець.* Ном. № 10138.

Житечко, -ка, с. Ум. отъ жито.

Житечний, -а, -е. Житейскій. *Ведуть розмову про хазяйство, про свої втрати та користи, — завсідні житечні турботи.* Мир. ХРВ. 350.

Жити, -живу, -вещ, гл. 1) Жить, существовать. *Добре в світі жити попові, лікареві та котові.* Ном. № 8069. *Живи правдою святою.* Ном. № 14193. 2) — **з чого**. *Жить чѣмъ, имѣть средства къ существованію. Піп живе з олтаря, а писар з каламара.* Ном. 3) *Жить, обитать. Ой не видно його дому, тільки видно дубчик, коло його недалеко живе мій голубчик.* Мет. 7. 4) — **з ким**. *Жить съ кѣмъ. Він з братом добре живе. Ой не по правді, мій миленький, ти зо мною живеш.* Мет. 67. *Скажуть воріженьки, що я жив з тобою.* Мет. 93. **Жити як риба з водою**. Согласно жить. *Я б жив з тобою, як риба з водою.* Ном. №9526.

Житина, -ни, ж. 1) Ржаной стебель. Мнж. 145. *Бач, житина як добра очеретина.* 2) Ржаное зерно. *В'язь на огірках завбільшки з житину.* Черк. у. *Запорошив око житиною.* Г. Барв. 315.

Житися, живеться, гл. безл. *Житься. Як йому живеться?* Рудч. Ск. I. 192. *Усім людям хороше живеться.* Чуб. V. 525.

Житка, -ки, ж. Образъ жизни. *Хиба ти на його житку завидуєш.* Радам. у.

Житло, -да, с. 1) Житье, жительство. *Не буде тобі ні добра, ні житла.* Ном. № 13633. *Чорноморці на житло пішли собі, чи їх погнали, на гряницю.* Черк. у. *Ідуть люде на житло в степ. Київ. г. Коротке сватання! Таке й житло швидке й коротке: як нитка порвалось ув один мент.* Г. Барв. 434. 2) Жилье, жилище, обитель. *В глухій глуші пошукати, там де людського житла, а ні садиби не знайти.* МВ. III. 63. *Осядеться чужий*

в його наметі, його житло засипле з неба сірка. К. Іов. 40. О, пом'яни, мій Боже, їх у житлах праведних своїх. Щог. Сл. 90.

Житний, -а, -е. Ржаною. Житне барошно. житна солома.

Житник, -ка, м. 1) Жукъ, появляющійся, когда наливається рожь въ колосѣ. 2)

Человѣкъ, крестьянинъ (въ загадкѣ): Підбігла лепетя: вставайте, житники, сідайте на вівсяники, доганяйте шурду-бурду, однімайте штрики-брики (собака, люде, коні, вовк, вівця). Ном. № 294, № 122.

Житнисько, -ка, с. = **Житнище.** Вх. Зн. 17.

Житниця, -ці, ж. Ржана солома. Н.-Волын. у.

Житнище, -ща, с. Поле гдѣ была посѣяна рожь. Вас. 196.

Житняк, -ка, м. Ржаною хлѣбъ.

Житняний, -а, -е = **Житний.** Вх. Лем. 413.

Житнянка, -ки, ж. Ржана солома. Вх. Лем. 413.

Жито, -та, с. Рожь. Не вважай на врожай, а жито сій, то хлѣб буде. Ном. №5845. Жита.

Всходы, засѣяння рожью поля. І повіявся генъ поміж житами, тільки шапка та поверх колосся. Хата. 179. Іде полями та житами до матері в гості. Рудч. Ск. І. 209. Ум.

Житечко, житце. Загнали в клуню поросючку і восьмеро поросят, там і житцем їх підготовуємо. Г. Барв. 244.

Житов'я, -в'я, с. 1) Житьє. Левч. 40. 2) = **Жилище.** На усю садибу їх, на усе житов'я пала пустиня. МВ. (О. 1862. І. 97).

Життевий, -а, -е. Жизненный. Желех.

Життепис, -су, м. Біографія.

Життеписний, -а, -е. Біографическій. Желех.

Життечко, -ка, с. Ум. отъ життя.

Життя, -тя, с. Жизнь, житьє. Чи годиться в суботу житте спасати, чи погубляти. Єв.

Мр. ІІІ. 4. Звання козаке, а життя собаче. Ном. № 790. Яке життя, така й смерть.

Ном. № 7101. **За життя = За живота.** У Люборацьких він таки не раз був, — ще за життя покійного о. Гервасія. Св. Л. 117. Ум. **Життечко.** Болить серце в животочку на чужому життечку. Чуб. V. 463.

Житце, -ця, с. Ум. отъ жито.

Житяний, -а, -е. 1) Сдѣланный изъ ржаною соломы. Дала йому мати житяную

пужку. Чуб. ІІІ. 321. **Житяна квітка.** Букетикъ изъ колосковъ ржи. КС. 1897. VІІ. 79.

2) Съ примѣсю ржи. Гарна була в його пшениця (на полі), тільки житяна. Черк. у.

Жихлий, -а, -е. Подобный, похожий. Вх. Зн. 17.

Жихунець, -нця, м. Раст. чистотѣль, *Chelidonium majus* L.

Жиця, -ці, ж. = **Ложка.** Вх. Лем. 413. Ум. **Жичка.** Вх. Лем. 413.

Жичати, -чаю, -єш, гл. = **Позичати.** Угор.

Жичечка, -ки, ж. Ум. отъ І. Жичка.

Жичити, -чу, -чиш, гл. = **Зичити.** Тим не жичу тобі лиха, розкажи, будь ласкав, зтиха.

Ном. Боярину, красний паничу, доброго здоров'я жичу. Мет. 202.

І. Жичка, -ки, ж. 1) Красная шерстяная нитка, нитка гаруса. Побачивши первий цвіт на огірках, або на гарбузах, перев'язують червоною жичкою, з пояса висмикнутою. Ном. 2)

Шерстяная или гарусная тесемка, ленточка. Гол. Од. 47, 54. Ум. **Жичечка.**

ІІ. Жичка, -ки, ж. Ум. отъ жиця.

Жичливий, -а, -е = Зичливий. Доле моя нещаслива, коли будеш мі жичлива. Гол. III. 396.

Жичливість, -вості, ж. = Зичливість. Желех.

Жінва, -ви, ж, соб. Женщины, бабье. У тому Кодаці (слобода) жінва так чирінями й сидить.

Жінка, -ки, ж. 1) Женщина. Жінки довге волосся мають, а розум короткий. Ном. № 9034. І жінка одна була у кровотечі років дванадцять. Єв. Мр. V. 25. 2) Жена. Єсть у мене батько і рідная мати, єсть у мене жінки і малії діти. Мет. 94. Ум. **Жінонька, жіночка.** А жіночки лихо дзвонять, матері глузують. Шевч. 67.

Жінота, -ти, ж. = Жіноцтво 1. В останню квадру жінота ні за віщо ні садитиме нічого, ні сіятиме. Ном. № 13148.

Жінотва, -ви, ж. = Жінота = Жінва. Волч. у.

Жіноцтво, -ва, с. соб. 1) Женщины. Жіноцтво щєбече, усі разом розказують і ні одна не слухає. Кв. I. 138. 2) Замужняя жизнь. В жіноцтві вона зовсім не така стала, як була дівкою.

Жіноцький, -а, -е = Жіночий. Гетьмане Потоцький, що в тебе розум жіноцький. Мет. 41.

Жіночий, -а, -е. Женскій. Жіноча річ поло припічка. Ном. № 9039. Натє вам, дівочки, дівування мое! А вже ж я піду в жіночу раду. Мет. 231. Жіночі примхи. МВ. I. 38.

Жіночка, -ки, ж. Ум. оть жінка.

Жінощина, -ни, ж. соб. = Жінота. А государиня, — сказано жінощина, — вона йому те і простила. ЗОЮР. I.

Жінчин, -на, -не. Женинь, принадлежащій женѣ. Він в жінчиних мотнувсь патинках. Котл. Ен. Хома з того часу зарікся коней купувати та жінчине вередування сповняти. Рудч. Ск. II. 177.

Жлокта́ння, -ня, с. и пр. = Жлуктання и пр.

Жлукта́ння, -ня, с. Питье воды съ жадностью.

Жлуктати, -кчу, -чеш, гл. Нить съ жадностью.

Жлуктечко, -ка, с. Ум. оть жлукто.

Жлуктити, -кчу, -тиш, гл. Бучить бѣлье въ жлукті.

Жлуктій, -тія, м. Пьющій съ жадностью. Аф. 402. Ув. **Жлуктіяка.**

Жлуктіяка, -ки, ж. Пьющая съ жадностью.

Жлуктіяка, -ки, м. Ув. оть жлуктій.

Жлукто, -та, с. Родъ кадки, выдолбленной изъ цѣльнаго дерева, какъ улей- безъ дна; служить для бученія бѣлья или полотна. ХС. IV. 55. Жінка приводить його (чорта) до жлукта та й каже: «ставай раком у жлукто!» Чорт уліз у жлукто. Рудч. Ск. I. 56. Ум. **Жлуктечко.**

Жмак, -ка, м. Охапка, пучекъ. Дай, хлопче, жмак сіна коневі. Жмаком, жмачком. Въ скомканномъ видѣ. Жмачком кинув одѣжу. Черк. у. Жмачком не зв'язуй. Черк. у.

Жмакання, -ня, с. 1) Жеваніє. 2) Комканіє.

Жмакати, -каю, -єш, гл. 1) Жевать. 2) = **Жмакувати 2.**

Жмаки, -ків, ж. мн. Выжимки. Жмаками з буряків добре годувати худобу.

Жмакувати, -кую, -єш, гл. 1) = **Жвакувати.** Одна мие, друга шиє, а третя втирає, а четвєрта пече, варить, п'ята жмакує. Гол. I. 253. 2) Мять, комкать.

Жменя, -ні, ж. 1) Горсть, часть руки. *Лучше синиця в жмені, ніж журавель в небі*. Ном. № 7295. *Сім'ю свою треба хазяйці так тримати, як мак у жмені*. МВ. II. 84. 2) Пригоршня, горсть, количество сыпучихъ тѣлъ, пеньки, льна и пр. которое можетъ помѣститься въ горсти. Вас. 200. Чуб. VII. 408. *Саме менше, а жмїнь шість* (конопель) *пропало*. ЗОЮР. I. 11. *Візьми, сестро, піску жменю*. Макс. *Висипав їй жменю дукатів*. Стор. М. Пр. 41. *Укинув попелу жменю*. Рудч. Ск. I. 106. 3) Какъ обозначеніе малаго количества: немного, малость. *За старого Хмеля* (Богд. Хмельницького) *людей було жменя*. Ном. № 666. *Оглянувся Сомко, аж при йому тільки зо жменю старшини*. К. ЧР. 340. *Стоїть хатина, коло неї жменя города*. Левиц. I. 100. 4) Часть полотика, полотьщицкой кирки: желѣзная треугольная пластинка, — посредствомъ уха она надѣвается на рукоять. Шух. I. 164. Ум. **Жменька, жмїнька, жмїнечка**. *Чуже візьмеш жмїнькою, то чорт твоє міркою*. Ном. № 9677. Ув. **Жменище**.

Жмикати, -каю, -еш, гл. = **Жмакати 2**. *Жмикати сорочку*. Вх. Уг. 238.

Жмикрут, -та, м. Кулакъ, скряга.

Жмикругня, -ні, ж. Кулачество.

Жмикругський, -а, -е. Кулаческій.

Жмиток, -тка, м. = **Жмуток**. Угор.

Жмихи, -хів, м. мн. Выжимки изъ свеклы на сахарныхъ заводахъ. См. **Жмаки**.

Жміль, -ля, м. = **Джміль**. Грин. III. 203.

Жмїнечка и жмїнька, -ки, ж. Ум. отъ **жменя**.

Жморнути, -ну, -неш, гл. Швырнуть. *Аби тобов під лаву жморнуло*. Гол.

Жмуком = Жмаком. См. **Жмак**. *Жмуком кинув свиту*. Н.-Волын. у.

Жмури, -рїв, м. мн. Мелкая зыбь (на водѣ) образующаяся если бросить что-либо въ воду, а также пузырьки, вскакивающіе при этомъ на водѣ или получающіеся при взбалтываніи жидкости. *Плигнув у воду — тільки жмури пішли*. **Борщ, — аж жмури встають**. Плохой борщъ. Мнж. 164. Ум. **Жмурки**. *Тільки жмурки встають, як камінь кинеш у воду*. Екатер. г.

Жмурити, -рю, -риш, гл. Щурить. *Рання пташка зубці теревить, а пізня очиці жмурить*. Ном. № 11309.

Жмуритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Щуриться. 2) Играть въ жмурки. *Щетину із свиней смалили, або жмурились по кутках*. Котл. Ен.

Жмурки, -ків, м. мн. 1) Ум. отъ **жмури**. 2) = **Піжмурки**. Вх. Зн. 17.

Жмурко, -ка, м. Человѣкъ, постоянно щурящій глаза.

Жмут, -та, м. Пучекъ, пачка, охапка. *От вам цілий жмут соломи*. Уман. у. *На тобі жмут веретін та напряди всі*. Грин. I. 48. *Держав у руці жмут грошей* (папіряних). Новомоск. у. *Шовку жмут*. Мкр. Н. 19. Ум. **Жмутик, жмуток**. *Дикий хміль начіплявся за те коріння і колишеться кудлатими жмутками*. К. Оріся. (ЗОЮР. II. 203).

Жмуття, -тя, с. соб. отъ **жмут**. *Округ мене багато в'ялих квіточок жмуттям лежить*. Г. Барв. 352.

Жнець, женця, зв. **женче**, м. Жнецъ. *Ой, на горі та женці жнуть*. Макс. 105. Ум. **Женчик**. *Наша пані пишна проти женчиків вийшла*. Чуб. III. 234.

Жнива, жнив, ж. мн. 1) Жатвенный сборъ. *Тільки зворуши землю уміючи да посій до ладу, — будуть колись добрі жнива на Україні*. Хата. XV. 2) Жатвенная пора. *В жнива*

швець шиє, а вона ходить на поле жать. Рудч. Ск. У жнива той чоловік і жінка вийшли у поле жать. Рудч. Ск. 3) Доходное время. Тепер у мірошника жнива: води багато по дощеві, є чим молоти. Каменец. у.

Жниварь, -ря, м. = Жнець. Вх. Лем. 414. Ум. **Жниварик.**

Жнивний, -а, -е. Жатвенный.

Жниво, -ва, с. Жатва. *Ой вже ж бо ми біле личко запалили, ой ходячи ранесенько та на жнива.* Чуб. III. 251.

Жнивовий, -а, -е = Жнивний. *Жнивового часу тяжко у нас наняты женців.* Н.-Волын. у.

Жниця, -ці, ж. = Жнія. Ум. **Жничка.** МВ. I. 125.

Жнійка, -ки, ж. Ум. *отъ жнія.*

Жнія, жнії, ж. Жниця. *Крешуть, мов блискавиця, серпи у добрих жнії.* Ном. № 14406. *Приберися, наша господинько, перед нами жніями.* Чуб. III. 236. Ум. **Жнійка.** *Вже сонечко зійшло, росиця опала, а моя жнійка не бувала.* Чуб. III. 241.

Жовдак и пр. = Жовнір и пр.

Жовклий, -а, -е. Пожелтѣвшій.

Жовкляк, -ка, м. = Жовтяк. Ум. **Жовклячок.**

Жовкніти, -нію, -єш, гл. = Жовкнути. *Ой у саду на горбочку трава все жовкніє.* Гол. I. 267.

Жовкнути, -кну, -неш, гл. Желтѣть, становиться желтымъ. *Без милого дівча жовкне як трава без роси.* Чуб. V. 298.

I. Жовна, -ни, ж. Пт. а) Иволга. Лебед. у. б) Дятель зеленый. Вх. Пч. II. 13. в) — зелена. Дятель зеленый. Вх. Лем. 414. г) — **тарчаста.** Пестрый дятель. Вх. Лем. 414. д) — **чорна.** Черный дятель. Вх. Лем. 414.

II. Жовна и жовни, с. мн. Опухоль железъ на шеѣ, желваки, антиномикозъ.

Росхристана, простоволоса і як в намисті вся в жовнах. Котл. Ен. III. 11. *Обсіли його жовни, то й повалювся мало не два роки.* Св. Л. 303. *Жовна викладаються.* Богод. у.

Жовнір, -ра, м. Солдаты. *Про ідного жовніра війна буде.* Ном. № 833. *Пішов милий в жовніри, я я іду в черниченьки.* Чуб. V. 54. Ум. **Жовнірик, жовніронько, жовнірочок.**

Жовнірство, -ва, с. соб. Солдаты. *Приїхав до Січі, аж там стоїть жовкірство і бере од козаків десяту рибу.* ЗОЮР. I. 275.

Жовнірський, -а, -е. Солдатскій. *Нікому доглянути жовнірської смерти.* Чуб. V. 1006.

Жовнірування, -ня, с. Солдатская служба.

Жовнірувати, -рую, -єш, гл. Служить солдатомъ.

Жовнірщина, -ни, ж. Солдатчина.

Жовнуватий, -а, -е. Большой антиномикозомъ, желвастый. Св. Л. 303.

Жовняний, -а, -е. Относящійся къ жовні.

Жовняр, -ра, м. и пр. = Жовнір и пр.

Жовтавий, -а, -е. Желтоватый. Желех.

Жовтачка, -ки, ж. = Жовтяниця. Вх. Уг. 238.

I. Жовтень, -тня, м. Сентябрь. Съ этимъ значеніемъ въ словаряхъ Левченка, Уманця і Спілки, Тимченка, въ «Основѣ» 1862, № 9, въ новѣйшихъ календаряхъ: «Рідного

Краю» на 1907, «Просвіти» на 1908, «Промінь» на 1908. У галичань — октябрь, а для сентября у нихъ — вересень. Желех.

II. Жовтень, -ні, ж. У гончаровъ: желтая краска для раскрашиванія посуды. Шух. I. 264.

Жовтизна, -ни, ж. = Жовтина.

Жовтий, -а, -е. Желтый. *Ходім, сестро, степами, розсіємось цвітами! Ой ти будеш жовтий цвіт, а я буду синій цвіт.* Чуб. V. 201. *Посадили Морозенка на жовтім пісочку.* Мет. 75. *Жовтиє воски Богу на свічку.* Чуб. III. 39. *Тогді орли налітали, з лобу очі висмикали, тогді ще й дрібна птиця налітала, коло жовтої кості тіло оббірала.* Мет. 12. *Голови старих жидівок і жидів з страшенними худими жовтими обличчами.* Левиц. I. 90. *І вже мені не подоба по рілях спотикати, жовтих чобіт каляти.* Мак. (1849). 83. *Висока малодиця в жовтім очінку.* Левиц. I. 100. **Жовта акація.** Раст. *Caragana arborescens* L. ЗЮЗО. I. 115. **Жовтий буркун.** Раст. *Melilotus officinalis* Lam. ЗЮЗО. I. 128. **Жовті глечики.** Раст. Водяные кувшинчики, *Nuphar luteum* Smith. ЗЮЗО. I. 129. **Жовті зозульки, — зязюльки,** Раст. *Corynepedium Calceolus* L. ЗЮЗО. I. 120. **Жовта лілія.** Раст. *Neemerocallis fulva* L. ЗЮЗО. I. 124. **Жовта лобода.** Раст. *Atriplex gortensis* L. ЗЮЗО. I. 113. **Жовтий хробуст.** Раст. Осотъ желтый, *Cirsium oleraceum* Scop. ЗЮЗО. I. 118. **Жовтий чистик.** Раст. Чистотѣль. *Chelidonium majus* L. ЗЮЗО. I. 116. Ум. **Жовтенький, жовтесенький.**

Жовтило, -ла, с. 1) Раст. а) *Anthemis tinctoria* L. ЗЮЗО. I. 111. б) *Serratula coronata* L. ЗЮЗО. I. 136. в) *Statice tatarica* L. ЗЮЗО. I. 137. 2) Желтая краска, приготовляемая изъ коры дикой яблони, для окраски пасхальныхъ яицъ. Н.-Волынск. у.

Жовтина, -ни, ж. Желтизна.

Жовтинці, -ців, м. мн. Сапоги изъ желтаго сафьяна. *Чоботи одні жовтинці, а други юхтові.* Мкр. Н. 19.

Жовтити, -тю, -тиш, гл. Желтитъ, окрашивать въ желтый цвѣтъ. *Жовтятъ яйця на Великдень.* Н.-Волын. у.

Жовтільниця, -ці, ж. = 1) Жовтяниця. Вх. Зн. 17. 2) Раст. *Scabiosa arvensis*. Вх. Пч. I. 12.

Жовтісінький, -а, -е. Совершенно желтый, очень желтый.

Жовтість, -тости, ж. = Жовтина.

Жовтіський, -а, -е = Жовтісінький. Желех.

Жовтіти, -тію, -ещ, гл. Желтѣть. *Від Лиману до Єсмани жовтіє пшениця.* К. Досв. *Мати дивиться на неї, од злости німіє, то жовтіє, то синіє.* Шевч. 21.

Жовтішати, -шаю, -ещ, гл. Дѣлаться болѣе желтымъ. *Жовтішає листя на дереві.*

Жовтка, -ки, ж. Желтая краска. *Писанки кидають спочатку в жовтку, а потім по жовтому і пишуть.*

Жовтковина, -ни, ж. Желтокъ въ яйцѣ. *Хиба пісну їдять без соли траву і що за смак в яйці без жовтковини?* К. Досв. 13.

Жовтлявий, -а, -е = Жовтявий.

Жовтляк, -ка, м. = Жовтяк. *Огірки-жовтляки.* Грин. III. 102.

Жовтневий, -а, -е. Сентябрьскій.

Жовто, нар. Желто. *Сади роскішні, доріжки помеж деревом ніби жовто помальовані.* Левиц. Г. 214. *Голова морочиться, в очах мені жовто.* Левиц. I. 73.

Жовтобокий, -а, -е. Желтобокій.

Жовтобрюх, -ха, м. 1) Родъ змѣи. 2) Пт. Желтая стрепатка, золотой подорожникъ, *Emberica citrinella*. Вх. Пч. II. 10. Ум. **Жовтобрюшок.**

Жовтобрюха, -хи, ж. Пт. Желтобрюшка, овсянка, *Motacilla citreola*. Ум. **Жовтобрюшка.**

Жовтобрюшок, -шка, м. Ум. отъ жовтобрюх.

Жовтогарячий, -а, -е. Оранжевый. *Веселка... має такі цвіти: червоний, жовтогарячий, жовтий, блакитний, синій і вишневий.* Дещо, 96.

Жовтогарячка, -ки, ж. Раст. = **Жовтушка.** ЗЮЗО. I. 124.

Жовтогрудий, -а, -е. Желтогрудый.

Жовтогрудка, -ки, ж. Пт. = **Жовтобрюх 2.** Вх. Пч. II. 10.

Жовтожар, -ру, м. Оранжевый цвѣтъ.

Жовтозелений, -а, -е. Желтозеленый.

Жовтозілля, -ля, с. Раст. *Senecio erusaefolius* L. Анн. 326.

Жовток, -тка, м. Желтокъ. *Жовте, як жовток.* Ном. № 13155.

Жовтокрилий, -а, -е. Желтокрылый. *Ой не ходи коло води, жовтокрилий кобче.* Чуб. V. 266.

Жовтолиций, -а, -е. Желтолицый.

Жовтоногий, -а, -е. Желтоногий. *Ой не ходи ж ти до мене, жовтоногий кобче.* Нп.

Жовтопуз, -за, м. = **Жовтобрюх 1.**

Жовтоцвіт, -ту, м. Раст. Желтоцвѣтъ, *Adonis vernalis?* *Польові пахощі: чебрець, жовтоцвіт.* Мир. Пов. II. 76.

Жовточеревий, -а, -е. Желтобрюхий. *Кокотить, як Бойко жовточеревий.* Ном. № 1289.

Жовточниця, -ці, ж. = **Жовтяниця 2.** ЗЮЗО. I. 116.

Жовтушка, -ки, ж. Раст. *Helichrisum arenarium*. ЗЮЗО. I. 124.

Жовтюх, -ха, м. Пт. *Lusciola rubecula*. Вх. Пч. II. 12.

Жовтявий, -а, -е. Желтоватый. *Жовтяве якесь полотно.*

Жовтяк, -ка, м. 1) Перезрѣлый огурецъ. *Огірки жовтяки — збирайтеся парубки. Огірочки зелененькі — збирайтеся молоденькі.* Нп. Ум. **Жовтянок.** Ув. **Жовтячище.** 2) Человѣческое испражнение. Вх. Зн. 17.

Жовтяниця, -ці, ж. Желтуха (болѣзнь). Мил. 32. *Та чого се ви такі на виду жовті? Чи не жовтяниця?* МВ. II. 203. 2) Раст. *Chrysosplenium alternifolium* L. ЗЮЗО. I. 116.

Жовтячище, -ща, м. Ув. отъ жовтяк.

Жовтячок, -чка, м. Ум. отъ жовтяк.

Жовч, -чі, ж. Желчь. *На мід, не на жовч люде мух ловлять.* Ном. № 3083.

Жовчок, -чка, м. = **Жовток.** Вх. Уг. 238.

Жоден, жодний, -на, -не = Жаден, жадний 1. *Ту пшеницю жоден год старцям і роздавали.* ЗОЮР. II. 283. *Поділились так, що жодному упало кожного звіра по одному.* Мнж. 31. 2) *Школи ні жодної душі не обидив.* ЗОЮР. I. 307.

Жолдак, -ка, м. и пр. = **Жовдак** и пр.

Жолдашня, -ні, ж. соб. 1) Солдаты. 2) Мальчики. *Жолдашня біга.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Жоліб и жолоб, -ба, м. 1) Желобъ, желобокъ. 2) Корыто. Шух. I. 185. *Візьме тебе за повода і приведе до жолоба, ой дасть тобі вівса-сіна.* Нп. *Жолоби викотили з нової комори.*

Шевч. 112. *Насипали три жолоби грошей.* Рудч. Ск. II. 142. 3) Выдолбленный дубовый пень, въ который вдѣлано дно, но въ днѣ пробиты дыры; вставляется въ полевой родникъ: вода изъ послѣдняго проходитъ сквозь дыры въ днѣ и стоитъ въ пнѣ, не смѣшиваясь съ иломъ. Черниг. у. 4) Въ ручной мельницѣ гончара: желобокъ, по которому размолотый матеріалъ падаетъ изъ подъ жернова. Шух. I. 261. 5) Въ терлиці: пространство между боками въ которое опускается мечик. Шух. I. 147. 6) Глубокая и узкая долина. *Їдьмо жолобом.* Н.-Волын. у. Ум. **Жолобок, жолобочок.** *Кринички-жолобки.* Левиц. I. 197. *У коморі стоять три жолобки.* Рудч. Ск. II. 142.

Жолоб, -ба, м. См. **Жоліб.**

Жолобець, -бця, м. Желобокъ. Шух. I. 357, 280.

Жолобина, -ни, ж. Долинка между двумя возвышеніями. Лубен. у. Шух. I. 178. Ум. **Жолобинка.** См. **Жоліб б.**

Жолобитися, -блюся, -бишся, гл. Коробиться.

Жолобиця, -ці, ж. Продолговатое углубленіе, желобокъ, выемка. Шух. I. 94.

Жолобкуватий, -а, -е = Жлобуватий.

Жолобниця, -ці, ж. Желобина, продолговатое и узкое углубленіе. Шух. I. 91.

Жолобовий, -а, -е. Относящійся къ жолобу.

Жолобок, -бка, жолобочок, -чка, м. Ум. отъ **жолоб.**

Жолобуватий, -а, -е. Выемчатый, желобчатый.

Жолобчастий, -а, -е. Желобчатый, въ видѣ желобка. *Жолобчасте долото.*

Жоломіга, -ги, ж. Шутл. vulva. Вх. Зн. 17.

Жоломійка, -ки, ж. Ум. отъ **жоломія.**

Жоломіковий, -а, -е. Относящійся къ свирѣли, сыгранный на свирѣли. *Чути козацький жоломіковий марш.* К. ЦН. 185.

Жоломія, -мії, ж. Свирѣль. *Гусак грає в жоломію возбранний музика.* Нп. Ум. **Жоломійки.** *У труби ковані трубите, у жоламійки грайте.* К. Псал. 225. *Бойові жоломійки.* К. ЦН. 181. *А тут усюди в труби та в жоломійки жалібно вигравають.* ЗОЮР. I. 121. *В барабани да повибивали, в жоломійки да повигравали.* Чуб. V. 151.

Жолопати, -паю, -єш, гл. Жрать. *Коли ти наїсися вже? Од самого ранку все жолопає та й жолопає.*

Жолуддя, -дя, с. соб. Желуди.

Жолуденька, -ки, ж. = Жолудь. *Летіла соя в кінець села, упустила жолуденьку: «рости, рости, дубе, тонкий, високий».* Чуб. III. 473.

Жолудик, -ка, м. Ум. отъ **жолудь.**

Жолудистий, -а, -е. Изобилующій желудями. *Дуб жолудистий.* Аф. 403.

Жолудовий, -а, -е. Желудовой. *Жолудовий персток.*

Жолудь, -дя, м. Желудь. *Сюди-туди дубину стрепену — посипались жолуді в пелену.* Нп. Ум. **Жолудяк.** Мнж. 1. Ув. **Жолудяна.**

Жона, -ни, ж. 1) Женщина. 2) Жена. *Чужі жони хорошії як макув цвіт.* Чуб. V. 215. *Ти не будеш мені мужем, я тобі жоною.* Мет. 70. 3) Название хороводной весенней игры. Грин. III. 104. Ум. **Жонухна.** *Ой жоно ж моя, жонухно, ревнивеє серце моє.* Грин. III. 105.

Жонва, -ви, ж. = І. Жовна.

Жоних, -ха, м. = Жених.

Жонота, -ти, ж. = **Жінота.**

Жоноха, -хи, ж. = **Жінка.** *Взяв я жоноху — чисту водоху, взяв я сватове — з моря ракове.* Чуб. III. 116.

Жоноцький, жоночий, -а, -е = **Жіночий.**

Жонухна, -ни, ж. Ум. отъ жона.

Жоренця, -ців, с. мн. Ум. отъ жорна.

Жоржина, -ни, ж. Раст. георгина, *Dahlia variabilis*. ЗЮЗО. I. 120. Мил. 13. *Нема цвіту світлішого над жоржину.* Чуб. V. 440.

Жорілка, -ки, ж. Кружокъ изъ сплетенной лозы, служащій ошейникомъ для телятъ, а также связью на воротахъ. *Пора теля узять на жорілку.* Сосн. у.

Жорна, -рен, с. мн. См. **Жорно.**

Жорнавка, -ки, ж. = **Жарнівка 2.**

Жорнівка, -ки, ж. 1) = **Жарнівка 2.** 2) Часть ручной мельницы. См. **Жорно.** Шух. I. 261. См. **Млин.**

Жорно, -на, с. Ручная мельница. *В їх було жорно.* Рудч. Ск. I. 35. *О, які ж зуби! Усе молола ними як жорном добрим.* МВ. II. 200. Болѣе употр. во мн.: **жорна.** *Добрі жорна все перемелють.* Ном. № 12015. *Мав жорна, що руками хліб мелють.* Чуб. II. 382. Части **жорен:** **лаби** — ножки (4) поддерживающія **колоду** — толстую доску, на которой въ углубленіи лежитъ **спідник** — неподвижный жерновъ, а на немъ, въ **обичайці**, — **поверхник** — верхній жерновъ; надъ нимъ переклада на двухъ столбикахъ (въ видѣ буквы П), что называется **кросна**; сквозь отверстие перекладины проходитъ **погонач** — шесть, упирающійся нижнимъ концемъ въ **каганецъ** — круглую ямку въ верхнемъ жерновѣ, — **погоначем** вращаютъ жерновъ; зерно всыпается въ **прогорницю** — круглую дыру въ центрѣ верхняго жернова, мука проходитъ **мучником** изъ подъ жернова и подаютъ въ **корито**. Что-бы верхній жерновъ хорошо вращался на нижнемъ, черезъ послѣдній проходитъ желѣзное **веретено**, конецъ котораго входитъ въ углубленіе (**каганецъ**) **порклиці** — полосы желѣза, проходящей черезъ центръ **прогорниці** и утвержденной концами въ верхнемъ жерновѣ. Шух. I. 146. Въ гончарскихъ **жорнах** нѣтъ **лаб** и **колоди**, а **камінь** лежитъ въ **обичайці**, надъ нимъ **кросна** и **жарнівка** (= **погонач**), масса всыпается въ **горло** (= **прогорниця**) и выходитъ изъ подъ жернова **жолобом**. Шух. I. 261, 264. См. еще **Млин ручний.** Ум. **Жоренця.**

Жорновий, жорняний, -а, -е. 1) Относящійся къ ручной мельницѣ. 2) — **хліб.**

Хлѣбъ изъ муки, смелотой на ручной мельницѣ. Желех.

Жорость, -ти, ж. Бревно, употребляемое для связки плота. Радом. у.

Жорства, -ви, ж. Гравій. *Скрізь доріжки жорствою висипано.* Черк. у.

Жорсткий, -а, -е. Жесткій. *Загортає плахту, щоб не намулив цюки об жорстку одежину.* Стор. Чуб *жорсткого волосся.* См. **Шорсткий.**

Жорстокий, -а, -е. 1) Жестокій, свирѣпый. *А первий імператор такий жорстокий був, що тільки збреши, то й голову зніме.* ЗОЮР. I. 124. *О, голови сліпії і жорстокі... заводите криваві чвари.* К. ЧР. 299. 2) Рѣзкій, язвительный, жесткій. *Слово жорстоке воздвигаетъ гнів.* Ном. № 3300. *Чи вже скінчив жорстокі речі?* К. Іов. 35. 3) Страшный. *Йому приснився сон жорстокий.* Чуб. V. 768.

Жорстокість, -кости, ж. Жестокость, свирѣпость.

Жорстоко, нар. 1) Жестоко. Помстись над дуками срібляниками, помстись над їх заступником жорстоко. К. Бай. 129. 2) Язвительно, р'язко.

Жостір, -ру, м. Раст. крушина, *Rhamnus cathartica*. Мил. 35. ЗЮЗО. I. 133.

Жость, -ти, ж. Раст. *Ligustrum vulgare*.

Жребува́ти, -бу́ю, -єш, гл. Метать жребій. Поділили моє плаття, про одєжу жребували. К. Псал. 52.

Жрець, жерця, м. Жрець. Жерці і ликторі стоять. Шевч. 607.

Жриця, -ці, ж. Жрица. А жриця Киприди, оргії цариця, поникла. Шевч. 605.

Жубелиця, -ці, ж. Навозний жукъ, *Scarabeus stercorarius*. Вх. Зн. 17.

Жубовіти, -вію, -єш, гл. Жужжать.

Жубровий, -а, -е. Зубровый. Третя трубонька та жубровая. Чуб. III. 291.

Жувати, -жую, -єш, гл. Жевать. Живуть і хліб жують, постолом добро носять. Рудч. Ск. II. 43.

Жуватися, -жуюся, -єшся, гл. Щось цей хліб не жується, — черствий. Харьк.

Жугало, -ла, с. = Жигало.

Жужелитися, -люся, -лишся, гл. Давать нагарь. Свічка... неясно горіла: знай гніт нагоряв — жужелився. Мир. ХРВ. 408.

Жужелиця, -ці, ж. Окалина, шлакъ. Це не камінь, а жужелиця. Катеринодарь.

Жужель, -лі, ж. = Жужелиця. Земля така суха, як жужель. Радом. у.

Жужмитися, -млюся, -мишся, гл. Комкаться. Не купуйте полотна (застилати підлогу), бо воно за ногами тягнеться і жужмиться, а купіть дві плахти: розпорете та й будете застилати. Київ.

Жужмом, нар. Скомкавши. Так жужмом і поклав одєжу, не хоче гаразд згорнути. Черк. у. Переносно: безпорядчно. Ну бігать, гомоніть, гайнувати, аж усе піде жужмом. МВ. II. 10.

Жуйка, -ки, ж. Жвачка. Тихо в оборі, худоба лягла на спочивок, жує собі жуйку. Драг. 3. Віл жуйку жує. Н.-Волын. у.

Жук, -ка, м. 1) Жукъ, *Scarabeus*. Жуки у голові (у кого). Глупъ. Нехай, дурні, собі пустують; у них, видно, жуки у голові. Гліб. 2) Кличка черной собаки. Аф. 403. Ум. **Жучок, жучечок**. Ув. **Жучище**.

Жуковина, -ни, ж. ? Ой через воду, та й через Дунай... стоять, мостоньки калиновії, калиновії, покощенії, попощенії жуковинами. Гол. II. 27 — 28.

Жукуватий, -а, -е. Очень смуглий. МВ. II. 31, 32.

Жумрати, -раю, -єш и **жумрити, -рю, -риш**, гл. Ёсть, уплетать, жевать. (Коняка) почала на ввесь рот жумрати, аж за ушима лящить. Грин. II. 210.

Жупа, -пи, ж. 1) Соляная копь. Галиц. 2) Связка соломы для кровли. Угор.

Жупан, -на, м. Кафтанъ, верхняя мужская одєжа. Гол. Од. 16. КС. 1893. V. 280; XII. 447. Хоч і надів жупан — все не цурайся свитки. Ном. № 1274. Ум. **Жупаник, жупаничок, жупаниченько, жупанок, жупаночок, жупанчик**. Де узявся козаченько на вороному кониченьку та в голубому жупаниченьку. Мил. 91. Одягнутий він був у китайчатий синій жупанок. Стор.

Жупанець, -нця, м. Кафтанишко. Жупанець на йому блакитної китайки, ледаченький. О. 1862. IX. 60.

Жупанина, -ни, ж. Кафтанишко. *Ходить панич по долині в червоній жупанині.* *Ном. с. 296, № 179. Ум. Жупанинка.*

Жупаниченько, -ка, м. Ум. *отъ жупан.*

Жупанний, -а, -е. Носящий жупан. (Писарь) *все поглядає, як кіт на сало, тільки на жупанних.* *Кв. П. 208.*

Жупання, -ня, с. соб. *отъ жупан. На що ж ти, моя доню, вважала, що ти того запорожця сподобала? На жупання, моя мати, на жупання.* *Чуб. V. 340.*

Жупанок, -нка и жупаночок, -чка, м. Ум. *отъ жупан.*

Жупанчик, -ка, м. Ум. *отъ жупан.*

Жупел, -ла, м. = Джупел.

Жупити, -плю, -пиш, гл. Крыть крышу связками соломы. Угор.

Жупище, -ща, с. Яма, гдѣ была соляная копь.

Жупнок, -ка, м. Куль снопь соломы. Угор.

Жур, -ру, м. = Джур. *Мати жар варила.* *Гол. П. 197.*

Жура, -ри, м. = Джура. *Сідлай, жура, коня вороного, а під мене гнідого старого.* *Мет. 403.*

Жура, -ри, ж. = Журба. *Мамі на журу взяли сина у москалі.* *Камен. у. Мислять люде, що я не журуся, а я таку журу маю — лиш не подаюся.* *Гол. П. 759. Ум. Журка. Вх. Зн. 17.*

Журабки, -ків, м. Шерстяные носки.

Журав, -ва, м. 1) = Журавель 1. *Журав грає, журав грає, журавочка скаче.* *Чуб. V. 52. 2) = Журавель 2.* *Вх. Лем. 414. Ум. Журавчик.*

Журавель, -вля, м. 1) Журавль, *Grus.* *Лучче синиця в жмені, ніж журавель в небі.* *Ном. № 7296. 2) Очепъ, подъемный рычагъ у колодца.* *КС. 1883. IX. 223. Стеся пішла, а я за журавля, щоб витягти води.* *Г. Барв. 382. 3) Грудныя внутренности. 4) Родъ танца. Тут инші журавля скакали, а хто од дудочки потів.* *Котл. Ен. I. 23. Ум. Журавлик, журавличок. Ув. Журавлице, журавлюка.*

Журавець, -вця, м. 1) = Журавель. *Вх. Лем. 414. 2) Раст. Hypericum perforatum L.*

Журавина, -ни, ж. 1) = Журавель 2. 2) = Журавлина. *ЗЮЗО. I. 130. Ум. Журавиночка. Я не царівна ке королівни: батькова дочка як ягодошка, матчина дочка журавиночка.* *Чуб. III. 396.*

Журавка, -ки, ж. Самка журавля. *Над річкою, над бистрою там журавка купалася.* *Мет. 447. Ум. Журавочка. Був собі журавель та журавочка.* *Г. Барв. 38.*

Журавлевий, -а, -е = Журавлиний. — горошок. *Раст. = Журавлиний горох. ЗЮЗО. I. 126.*

Журавлик, -ка, м. Ум. *отъ журавель.*

Журавлина, -ни, ж. *Раст. Клюква.*

Журавлиний, -а, -е. Журавлиный.

Журавлинний, -а, -е. Клюквенный.

Журавлиця, -ці, ж. = Журавка.

Журавличок, -чка, м. Ум. *отъ журавель.*

Журавлице, -ща, м. Ув. *отъ журавель.*

Журавлюка, -ки, м. Ув. *отъ журавель.*

Журавочка, -ки, ж. Ум. *отъ журавка.*

Журавчик, -ка, м. Ум. *отъ журав.*

Журат, -та, м. Судья. Угор.

Журах, -ха, м. Испорченне жу́ра. См. **Журашин**. АД. II. 63.

Журахвина, -ни, ж. = **Журавлина**.

Журашин, -на, м. = **Журах**. *Ой гукнув же та козак Нечай та й на журашина: «Та сідлай, журах, та сідлай, малий, коня вороного».* АД. II. 63.

Журба, -би, ж. 1) Печаль, кручина, горесть, грусть, тоска: забота. *Журба не матінка.* Ном. № 2259. *Журба сорочки не дасть.* Ном. № 2260. *Уже лужечки, бережечки вода поняла, молодую Марусю журба обняла.* Мет. 135. *От журба йому твій кінь Н.-Волын. у. Ой є в мене, мати, ищи журби у хаті: перва журба — дитина малая, друга журба — свекруха лихая, третя журба — милий покидає.* Нп. *Козак журби не має.* Ном. № 717. *Журба сього світу і инші жадоби входять і глушать слово.* Єв. Мр. IV. 19. 2) Траурный платокъ (черный съ бѣлымъ). Борз. у. Ум. **Журбонька, журбочка.** *З старим життя — сухота моя, з малим життя — журбонька моя.* Чуб. V. 700.

Журбовий, -а, -е. Печальный. *Хиба ж се (сватання) журбова річ?* Г. Барв. 312.

Журбота, -ти, ж. = **Журба**. *Нехай спить, нехай лежить, та нехай не встане, нехай твоя бідна головонька од журботи одстане.* Чуб. V. 624.

Журбочка, -ки, ж. Ум. отъ журба.

Журина, -ни, ж. = **Жур**. *У селянина борщу нема, а в міщанина з перцем журина.* Чуб. III. 472.

Журити, -рю, -риш, гл. Печалить, озабочивать. *Не лихо журить, а чужа сторінка та невдала жінка.* Чуб. *Не журь мене, кажу, моя матінко, моя квітонько! Ти бачиш, я й сама в журбі потопая.* Г. Барв. 527.

Журитися, -рюся, -ришся, гл. Печалиться, грустить, сокрушаться. *Не журима, дівчинонько, ще ж ти молоденька.* Мет. 26. *Журилась мати, плакала дуже жінка, а нічого робити: провели свого Трохима аж у губерню.* Кв. 289. *Як дівчині не журиється, — козак покидає!* Мет. 79. *Журитися ким. Заботиться о комъ, принимать къ сердцу чью участь.* *Ой ти, братіку-жайворонку, не журися ти нами: годує Господь малі мої діти дрібними кришечками.* Подол. г. *Журитися за ким, по кому.* *Грустить, печалиться по комъ.* *Ти не знаєш, моя мати, за ким я журюся.* Нп. *Ой умру я, умру, та буду дивиться, ой чи будеш, мій миленький, по мені журиється?* О. 1862. VI. 85. *Ой чи журиється отець-мати по мені?* Мет. 450. *Журитися за чим, — чим.* *Заботиться о чемъ, хлопотать о чемъ.* *Журился за м'ясом, а м'ясо само йде.* Рудч. Ск. I. 124. *Дурень нічим ся не журить: горілку п'є і люльку курить.* Ном. № 6207. *Не журіться життям вашим.* Єв. Мт. VI. 25.

Журиця, -ці, ж. = **Жура, журба**. Вх. Зн. 17.

Журіння, -ня, с. Печаль, тоска. *Єсть у мене, братіку, із хмелю похмілля, — коло мого серденька велике журіння.* Мет. 249.

Журка, -ки, ж. Ум. отъ жура.

Журливий, -а, -е. 1) Склонный къ печали, часто грустящий. *Я собі вдалася журлива, а Параска ніколи не зажуриється, все регочеться.* Славяносерб. у. 2) Печальный, грустный. *А Настя йде біла як хустка, ні журлива, ні весела, — от мов з каменю.* МВ. II. 52. 3) Заботливый, постоянно заботящийся. *Гей не журливая та не клопотливая бурлацькая голова! Куди гляну, подивлюся: все чужая чужина.* Канев. у.

Журливість вости, ж. Склонность къ грусти, печали. Желех.

Журливо, нар. *Печально, грустно. Важко, сумно, журливо.* Мир. ХРВ. 298. *Всі журливо дивились на Кобзу, куди поділись жарти й сміхи.* Стор. М. Пр. 53.

Журнал, -лу, м. *Журналь, періодическое издание. При університеті почав издаватись журнал «Українській Вѣстникъ».* К. Гр. Кв. XIV.

Журналист, -та, м. *Журналистъ, литераторъ, пишуцій въ журналахъ. Глузували журналисти незгірше й над Шевченком.* К. Гр. К. XXI.

Журнальний, -а, -е. *Журнальный. З наради приятелів, писав романи на кшталт журнальних.* К. Гр. Кв. XVIII.

Журний, -а, -е. *Печальный. Вона не сердита, а така вона журна. Сама вона журна дуже, а Катрю вговоряє: «Не печалься».* МВ. II. 121.

Журно, нар. *Печально, грустно. Чудно мені те, що пита він ні журно, ні весело, наче за хліб-сіль подяку складає.* МВ. II. 115. *Журилася удівонька, журилася журно.* Нп.

Журовець, -вця, м. = **Журавель 2.**

Жученя, -няти, с. *Маленькій жукъ.*

Жучина, -ни, ж. *Ходъ, проточенный въ деревъ жукомъ? Самка жука? Желех. А hraj ziczy ro ziczèni, a ziczyna ro doléni.* Kolb. I. 156. *Ходить жучок по жучині, а жучина по деревині.* Чуб. III. 80.

Жучиха, -хи, ж. *Жукъ-самка. Як поїхав жук по сіно, а жучиху щось насіло.* Чуб. III. 164.

Жучище, -ща, м. *Ув. отъ жук.*

Жучок, -чка, м. *Ум. отъ жук.*

3.

З, пред. 1) Сь. Як з лихим квасом, так ліпше з водою, аби не з бідною. Ном. № 7307. Без Божої волі й волос з голови не спаде. Ном. № 27. Гайку, гайку, дай гриба й бабку, сиріюжку з добру діжку, красноловця з доброго молодця! Ном. № 340. Показав з-на аршин від землі. Св. Л. 122. **З ким женитися.** На комъ жениться. Не хочу я женитися з тією, що ви мені засватали. Грин. II. 188. Потім будеш нарікати, що з бідною оженивсь. Нп. Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею? О. 1861. XI. Кух. 15. Оженився з Палажчиною дочкою. Левиц. Пйю. I. 366. 2) Изъ. Вийшов з води. Єв. М. I. 10. Доц лє, як з бочки. Ном. № 574. Не роби з губи халяви. Ном. № 6867. Не дай, Боже, з Івана пана, з кози кожуха, з свині чобіт. Ном. № 1263. Вони приймали усякого: де хто з-під пана утече, приймуть. КС. 1883. XI. 499. З-межи всіх найкраща. Св. Л. 205. Кукуруза з жовта-зелена. Св. Л. 138. 8) Отъ, по. З щастя не мруть. Ном. № 1710. Ото був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду. Рудч. Ск. I. 1. Аж страшна стала з плачу. Г. Барв. 114. Дякуєм тобі з душі! Г. Барв. 420. Я з того не винен, що така причина впала. КС. 1883. III. 671. Як не даси з прозьби, то даси з принуки. Ном. № 1059. **З лиця.** Лицомъ. І що ж то за хороша з лиця була! МВ. (О. 1862. III. 35). 4) Надъ. З Зевеса добре глузувала. Котл. Ен. II. 23. Не з Микити кптити. Ном. № 12659. З другого ся насміває, а за себе забуває. Ном. № 12686. Смішки з попової кішки, а як своя здохне, то й плакатимеш. Ном. 12687. Не смійся, Іванку, з мойого припадку. Ном. № 12693.

За, пред. 1) За. Пливе човен води повен, а за ним весельце. Мет. 16. На в-городі вишня, за в-городом дві. Мет. 47. Продав сестрицю за тарель, русу косу за шостак. Мет. 195. Виплакала карі очі за чотирі ночі. Мет. 6. Ой паничу, паничу, я вас за чуба посмичу. Ном. № 1162. За сєе Бог не повісить. Ном. № 114. Заїхав за Дунай, та й додому не думай. Ном. № 708. Тоді салдат за лопату та до грошей (закопаних). Грин. I. 127. 2) По причинъ; изъ-за. Рада б тебе одвідати, да не можу за темними лугами, за широкими степами, за бистрими ріками. Дума. За лихими людъми та за ворогами гуляти не вільно. Нп. Їхав у Крути сина відвідати, бо на Різдво його за холодом не привозили. Св. Л. 94. 3) — **чим, ким.** При чемъ, комъ; при помощи, содъйствіи, работъ кого. За дурною головою та й ногам лихо. Ном. № 6682. Думала бути за ним пані. Мет. 237. За хорошим чоловіком жінка молодіє. Нп. Без мене ти не зробиш, любий царю, не так то зробиш, може, і за мною. К. ЦН. 205. За нею й скотина плодиться, за нею й дробина водиться. Г. Бар. 371. **Вся работа за (ким).** Вся работа на (комъ). Свекруха тільки піч випите, а то вся работа за мною. Черн. у. **Жаль за ким, чим.** Жаль кого, чєго. Мені жаль за сином. Св. Л. 322. **Говорити за ким.** Говорить вь зашиту кого. Говорим на вовка, але за вовком щось треба сказать. Ном. № 6737. 4) При (о времени), во (время). Не за нас се стам, не за нас і перестане. Ном. № 687. За Хмельницького Юрася пуста Україна звелася, а за Павла Тетеренка — не поправиться й теперенька. Ном. № 13440. Дай же, Боже, — козаки промовляли, — за гетьмана молодого жити як за старого. АД. II. 124. За мене, то вже в дворі жили ми спокійненько. МВ. (О. 1862. III. 34). За тепла ще попорав усе в дворі. Харьк. За години покосили сіно. Харьк. Наш господарь дозорця, вижав жито за сонця. Грин. III. 671. Ми старі, та ще помремо: тебе треба за доброго ума оженити. Г. Барв. 201. 5) Черезъ (о времени); вь теченіє. За тиждень — Великдень. Марк. 4. Мати дочку за рік не пізнала, мати дочку старою назвам. Нп. Вже не скоро, мало не за рік, бачу в церкві вдову. Г. Барв. 377. За тиждень замість чорних стогів жовтіли високі ожереди

соломи. Мир. Пов. I. 111. 6) О, обѣ. *За вовка помовка, а вовк у хату.* Ном. № 5769. *Не скажу тобі за корови нічого.* Мет. 264. *За любощі спом'янули.* Лавр. *Я за тебе й забуду.* Лавр. *А козаченьки за віру дбають.* Млр. л. сб. 181. *Коли б там не огляділись іще за мене.* МВ. (О. 1862. III. 43). 7) По. *Дурна дівчина нерозумная за козаченьком плаче.* Лавр. 51. 8) По, вслѣдъ, (о водѣ) по теченію. *Пішло за вітром.* Ном. № 1906. *Та дав мені таку долю, та й та пішла за водою. Иди, доле, за водою, а я піду за тобою дівчиною молодю.* Мет. 57. 9) На. *Що в дівчат ума й за шеляг нема.* Лавр. 121. Иногда переводится безъ предлога родительнымъ падежемъ. *Старий оселедьку, не стоїш за редьку.* Нп. *Такий молодші, що не варт і за старого.* 10) При сравнительной степени: чѣмъ, нежели (или же переводится родительнымъ падежемъ). *Що солодче за мед?* Чуб. *За нас розумніший.* Чуб. *Твоя Наталка краща за всіх.* Мет. 303. *Лети, лети, соколоньку, поперед нас, занеси там вістоньку перше за нас.* Мет. 171. 11) Переводится творительнымъ падежемъ: вмѣсто, какъ, въ качествѣ. *У мене дванадцять літ за джуру пробував.* Мет. 413. *Чужої дитини не май за свою.* Ном. № 1196. *Черешину за крижа уткнули.* Чуб. *Я втомилась, хиба ти йди за мене.* Чуб. *Ляха-бутурлака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового зоставляйте.* АД. I. 215. *Хочу тебе за дружину взяти.* Мир. Л. сб. 220. *Скриня моя за стіл провить.* Г. Барв. 435. *Порається всюди за видющу.* Г. Барв. 370. *Одяглась за старчиху.* Грин. II. 177. *Чужая біда за играшку.* Ном. № 2341. *За короля обібрали.* 12) **За руки дати гроші.** См. **Рука.** 13) **За все гаразд, добре.** Все хорошо. *За все гаразд, пане Саво, тільки одно страшно: виглядають гайдамаки із-за гори часто.* Млр. л. сб. 198.

Заарештувати, -тую, -єш, гл. Арестовать, заарестовать. *Як тобі село покинути, коли в тебе ніякого паперу немає? Да тебе всяка судова погань заарештує.* К. Дів. С 15.

Забабіти, -бію, -єш, гл. Обабиться.

Забабувати, -бую, -єш, гл. 1) Начать акушерствовать. 2) Заработать акушерствомъ.

Забабити, -блю, -биш, гл. = Забабувати.

Забава, -ви, забавка, -ки, ж. 1) Забава, игрушка; розвличеніе. *Рости, сину, в забаву, козачеству на славу.* Макс. 1849. 97. *Людям дівчину дарю і всі свої забави, беру люльку і тютюн та й іду в гусари.* Чуб. V. 61. *Положу деревинку в колисочку та буду колихати: буде мені забавка.* Рудч. Ск. II. 38. *Зірвала квітку з голови, кинула мені на забавку.* Г. Барв. 352. *Ой наступив, наступив чорний віл на ноги, одкинувши всі забави, хватайся за роги.* Грин. III. 295.

Забавити, -ся. См. Забавляти, -ся.

Забавка. См. **Забава.**

Забавляти, -ляю, -єш, с. в. Забавити, -влю, -виш, гл. 1) Забавлять, развлекать, развлечь. *Уродються великії віти забавляти маленькії діти.* Мет. 271. 2) Замедлять, замедлить, задерживать, задержатъ.

Забавлятися, -ляюся, -єшся, с. в. Забавитися, -влюся, -вишся, гл. 1) Забавляться, забавиться, развлекаться, развлечься. *Прийде нічка осіння, — ні з ким забавлятишся.* Чуб. V. 26. 2) Замедляться, замедлиться, задерживаться, задержатъся, замедлить. *Прощай, милий мій синочку, да не забавляйся, за чотирі неділоньки додому вертайся.* Нп. *Пусти, мати, погуляти, я не забавлюся, — тільки хлопців потуманю і назад вернуся.* Чуб. V. 685. *Воно ще не світа, але день не забавиться.* Каменецк. у.

Забавний, -а, -е. = Забарний. Черн. у.

Забагати, -гаю, -єш и **забагатися, -гаюся, -єшся**, гл. = **Забажати, забажатися**. *Бач, чого забагається*. Св. Л. 124.

Забагатіти, -тію, -єш, гл. *Разбогатѣть. Він тим не забагатіє, а ми не завбожієм*. Ном. № 4859. *Ой захотіла баба та й забагатіти, підсипала курочку, щоб вивела діти*. Чуб. V. 1130.

Забагніти, -ся. См. **Забагнувати, -ся**.

Забагнути и **заба́гти, -гну, -неш**, гл. *Пожелать, захотѣть. Антосьо забাগ: іхати та й іхати*. Св. Л. 174.

Забагнувати, -нюю, -єш, с. в. **забагнити, -гну, -ниш**, гл. *Загрязнять, загрязнить*. Аф. 404.

Забагнуватися, -нююся, -єшся, с. в. **забагнитися, -нюся, -нишся**, гл. *Загрязняться, загрязниться*. Аф. 404.

Забагтися, гнется, гл. безгл. *Захотѣться. Забаглось дівчині подивитись на свою вроду*. Св. Л. 13. *Забаглось води: наче ж і солоного не їв*. Каменец. у. *От забাগлось тобі не знати чого*. Камен. у.

Забажа́ти, -жаю, -єш, гл. *Захотѣть, пожелать. Забажав неначе перед смертю*. Ном. № 2692. *Заморського зілля забажала*. Мет. 104.

Забажатися, жається, гл. безгл. *Захотѣться. Забажалося в Петрівку мерзлого*. Ном. № 5340. *Якої вам хаточки забажалося смутної та невеселої*. Мил. 183.

Забазікатися. См. **Забазікуватися**.

Забазікуватися, -куюся, -єшся, с. в. **забазікатися, -каюся, -єшся**, гл. *Заговариваться, заговориться, заболтаться. Оце ж як я забазікалась*. Г. Барв. 56.

Забайти, -баю, -іш, гл. *Заворожить*. Вх. Лем. 414.

Забайдуже, нар. = **Байдуже**. *А як він випас нам луки, мак те забайдуже?* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забайдужитися, житься, гл. безгл. *Потерять желаніє, охоту, охладѣть. Мав іхати, та щось забайдужилось*. Лубен. у. *Так воно й забайдужилось, а думав зробити*. Черк. у.

Забалакати, -ся. См. **Забалакувати, -ся**.

Забалакувати, -кую, -єш, с. в. **забалакати, -каю, -єш**, гл. *Заговаривать, заговорить. Зараз підсіла до чоловіка та й ну Сюю забалакувати*. Мнж. 96. *Забалакує до його так люб'язненько*.

Забалакуватися, -куюся, -єшся, с. в. **забалакатися, -каюся, -єшся**, гл. 1) *Заговариваться, заговориться, долго проговорить. Яюсь у полі ми зострілись та й забалакались*. Шевч. 415. 2) *Только несов. в.: заговариваться, бредить. Далі уже став забалакуваться і драться на стіну*. Грин. I. 107.

Забаламкати, -каю, -єш, гл. *Зазвонить (о бубенчикахъ, о маленькомъ церковномъ колоколѣ)*.

Забаламу́тити. См. **Забаламучувати**.

Забаламучувати, -чую, -єш, с. в. **забаламутити, -мучу, -тиш**, гл. *Дурачить, одурачивать, отуманивать, отуманить, обманывать, обмануть. Та вже як не забаламучуй, а не забаламутиш його*. Харьк.

Забалувати, -лую, -єш, гл. *Запировать*. Аф.

Забалуватися, -луюся, -єшся, гл. *Запироваться*. Аф.

Забалюндра́сити, -шу, -сиш, гл. *Начать болтать. Як защебече, як забалюндрасить, так усім весело*. Кв. I. 158.

Забамкати, -каю, -єш, гл. = Забаламкати.

Забанду́ритися, -рюся, -ришся, гл. = Загутатися. Вх. Уг. 238.

Забандю́ритися, -риться, гл. безл. Захотѣться, придти фантазиі. З нею собі зробитися ріднею: не сина з нею поеднать, а забандюрилось старому самому в дурнях побувать. Шевч. 493.

Забанити. См. **Забанювати.**

Забану́тися, -нуся, -не́шся, гл. Затосковать. *Ней ю колька візьме, ней ся забанує.* Гол. І. 337.

Забанювати, -нюю, -єш, сов. в. забанити, -ню, -ниш, гл. 1) Дурно вымывать, вымыть. Аф. 2) Терять, утерять при мытьѣ. *Понесла плаття на річку та один рушник десь і забачила.* Аф.

Забара, -ри, ж. 1) Задержка; замедленіє. **Не в забарі.** Вскорѣ. *Не в забарі буде у нас дитина.* Борз. у. 2) Медлительный человекъ. Залюбовск.

Забарабанити, -ню, -ниш, гл. Забарабанить. *Зробіть барабан та забарабаньте, то він вийде.* Рудч. Ск. І. 71.

Забарвити. См. **Забарвляти.**

Забарвля́ти, -ляю, -єш, сов. в. забарвити, -влю, -виш, гл. Окрасить, придать окраску, придать цвѣтъ.

Забарити, -ся. См. **Забаряти, -ся.**

Забарній, -а, -е. 1) Медлительный. *Забарній гості забарилися в хаті.* Мет. 215. 2) Требующій много времени. *Малі миски робити — то забарна робота; великі краще.* Канев. у.

Забарність, -ности, ж. Замедленіє, остановка. *Забарність, що поки коней погодуєш.* Черн. г.

Забарно, нар. Медлительно.

Забаряти, -ряю, -єш, сов. в. забарити, -рю, -риш, гл. Замедляютъ, замедлить, задерживать, задержать. *То у Івасечка ласкавий панотченько, забарив нас ласкавими словами.* Лукаш. 95. *Жидам довжок забарила.* Грин. III. 326.

Забаря́тися, -ряюся, -єшся, сов. в. забаритися, -рюся, -ришся, гл. Замедляютъ, замедлить, замѣшкиваться, замѣшкаться, опаздывать, опоздать, засиживаться, засидѣться. *Пусти, мати, погуляти, — я не забарюся.* Чуб. V. 2. *Поїхав царевич на охоту та там і забарився аж три дні.* Рудч. Ск. І. 97.

Забаскалитися, -чуся, -чишся, гл. Заупрямитися. *На залицяння молодих забаскаличившись мовчала.* Греб. 321.

Забасува́ти, -сую, -єш, гл. 1) О лошади: начать бить ногами, становиться на дыбы. 2) Закабаливать. *Забасували хлопця у чужі руки аж на три годи.* Змієв. у.

Забатува́ти, -тую, -єш, гл. Связать лошадей рядами.

Забахурува́ти, -рую, -єш, гл. Пуститься въ развратъ. *Ти поїдеш, а жінка забахурує з молодчими.*

Забача́ти, -чаю, -єш, сов. в. забачити, -чу, -чиш, гл. Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтитъ. *Стали бідні невольники на собі кров християнську забачати.* Макс. 1849, 12. *Ой дай, Боже, такую годину, щоб забачити світ хоч на часину.* Мет. 324.

Забачення, -ня, с. Видѣ. Встрѣчается только въ фальсифицированной думѣ «Битва чигиринская», напечатанной впервые въ Запор. Стар. Срезневскаго. I. 89. *Три хоругви на забаченъе ляхам становили.*

Забачити. См. **Забачати.**

Забачитися, -чуся, -чишся, гл. 1) Увидѣть себя. *Коли на тѣм злиденнѣм полѣ забачуся в щасливѣй долѣ?* Грин. III. 632. 2) Увидѣться. *Забачимося в кушнѣра на жердцѣ.* Ном. № 10247.

Забгати, -гаю, -єш, гл. 1) Загнуть. *Забгавши — загнувши зелѣзем один копець дрота, вкладають його у ямку.* Шух. I. 280. 2) Запрятать. *Куди ти забгав сокиру?* Волч. у.

Забегга, -ги, ж. = **Забѣг 3.** НВолын. у.

Забезвинно и забезневинно, нар. Безъ вины. *Забезвинно душа пропада.* Грин. I. 70.

Забезпека, -ки, ж. Обезпечиваніе, обезопасиваніе.

Забезпечати, -чаю, -єш, гл. = **Забезпечувати.**

Забезпечити. См. **Забезпечувати.**

Забезпечувати, -чую, -єш, сов. в. **забезпечити, -чу, -чиш**, гл. Обезпечивать, обезпечить, обезопасить. *Тим я путь свій забезпечу серед грѣшників завзятих.* К. Іов. 14. *Справдѣ земля вже його і він вертається додому забезпечений.* Мир. ХРВ. 179. *Ви тѣльки городи знали освітою забезпечувати.* К. (О. 1861. I. 312).

Забейкати, -каю, -єш, гл. Замочить, заболтать. *Бач як штани забейте.* Харьк.

Забелькотати, -чу́, -тиш и **забелькотіти, -чу, -чеш**, гл. Заговорить невнятно, скороговоркой. *Як забелькотить по своєму, то й святий не зрозуміє його.*

Забендюгувати, -гую, -єш, гл. О возѣ съ снопами, сѣномъ: придавить сверху положенной жердью (рублѣм). *Понакладали вози (снопами), забендюгували, ушнурували.* Мир. ХРВ. 229.

Забенкетувати, -тую, -єш, гл. Запировать.

Забенкетуватися, -туюся, -єшся, гл. Запироваться. Аф.

Забербѣрити, -рю, -риш, гл. Обмочить.

Забербѣритися, -рюся, -ришся, гл. Обмочиться.

Забережень, -жня, м. Ледъ возлѣ берега. *Рѣчка ще не замерзла, а забережні вже є.* Мѣусск. окр.

Забережжа, -жа, с. Забережье.

Забесѣдувати, -дую, -єш, гл. Заговорить. Вх. Уг. 238.

Забиванка, -ки, ж. Въ женскомъ полушубкѣ: кантъ по таліи. Вас. 155.

Забивати, -ваю, -єш, сов. в. **забити, -б'ю, -б'єш**, гл. 1) Забивать, забить, вбивать, вбить, вколачивать, вколотить. *Греблі гатили, кілля забивали.* Макс. 1834. 23. 2) Забивать, забить, заколачивать, заколотить. *Забити дірку.* 3) Ушибать, ушибить, зашибить. *Впав та так забив коліно, що й ногою не поворухне.* Харьк. *Не лізь на колодку, бо заб'єш головку.* Макс. 1849. № 26. 4) Убивать, убить. *Ой упала Бондарівна близько перелазу: забив, забив пан Каньовський з рушницѣ одразу.* Чуб. V. 427. *Я нікого не забив, бо сам душу маю.* Чуб. V. 963. 5) Забивать, забить, запугивать, запугать. *Так забивали бідну дитину, що вона вже всього боїться.* Харьк. 6) О запахахъ: заглушать, заглушить. *Пижмо хоць едло, та усі зілля забиває.* Подол. г., 7) Объ огнѣ: тушить, затушить. *Чабани забивають огонь свитами.* О. 1862. V. Кух. 31. 8) Только сов. в. О поклонахъ: положить. *Забий десять поклонів.* КС. 1882. X. 57. 9) — **баки.** Заговорить, сбить съ

толку. *Не забивай баки!* Мир. Пов. II. 106. *Він йому ні в чому не повірить і баки йому заб'є.* Кв. II. 202. 10) — **в кайдани, в коло́дку, в диби, в скрепицю.** Заковувать, заковать въ кандалы, въ оковы. *Взяли його в неволеньку, забили в кайдани.* Чуб. V. 1018. *Да узяли Харькка, да узяли батька, да забили в колоду.* Мир. Л. сб. 191. *Забили їх у диби.* Рудч. Ск. I. 210. *І вдовиченка-ледащицю забили в скрепицю та й повели до прийому.* Шевч. 591. 11) — **дорогу, шлях.** Заносить, занести снѣгомъ. *Гудили дорогу, забиту та занесену снігом.* Мир. Пов. I. 118. 12) — **памороки.** См. **Памороки.**

Забивати, -ся, -ваюся, -ешся, сов. в. **забитися, -б'юся, -б'єшся,** гл. 1) Забиваться, забиться. *Коли серце молодев, від ласки заб'ється.* Мир. Л. сб. 101. 2) Ушибаться, ушибиться, удариться. *Ой поламалася колисонька нова, ой забила дитинонька мала.* Гол. III. 460. *Впав та так забився, що й досі нездужа.* Харьк. 3) Забираться, забратся. *Дике утя... забилось собі між ситняг.* Греб. 402. *Питайте, чого ми до вас забилися?* ХС. VII. 420. *Забилась у чужу сторону. Пустуючи, дурне ягня само забилось до річки.* Гліб. 22.

Забивний, -а', -е́. Неукатанный (о дорогѣ). Черк. у.

Забигач, -ча, м. Складной карманный ножъ. Шух. I. 291.

Забигачкий, -а, -е. Могущій быть сложеннымъ, согнутымъ такъ, что одна часть складывается къ другой. — **ніж.** Складной ножъ. Вх. Зн. 17.

Забий-круча, -чі, ж. Раст. *Clematis integrifolia* L. ЗЮЗО. I. 118.

Забийство, -ва, с. Убийство.

Забийця, -ці, ж. Убийца.

Забильняк, -ка', м. 1) Лишний воль у чумаковъ. Мнж. 180. 2) Лишний человекъ. Мнж. 180.

Забірзати, -заю, -еш, гл. = **Забриндзати.** *Дивись, забирзани, як вівиці.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забірзатися, -заюся, -ешся, гл. = **Забриндзатися.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Забиркувати, -кую, -еш, гл. = **Закарбувати.**

Забити, -ся. См. **Забивати, -ся.**

Забитний, -а', -е́. О пути, дорогѣ: занесенный снѣгомъ. Черк. у. *Дорога забитна... снігу валява.* О. 1861. V. 71.

Забиття, -тя', с. Убийство.

Забіг, -гу, м. 1) Набѣгъ. Драг. 228. 2) Убѣжище, пристанище. **Удатися в забіги до.** Убѣжать, укрыться въ. *Шляхта позосталася, удавшись в забіги до кріпких своїх фортець.* 3) Закатъ снѣжный, скользкая покатость, куда сани съѣзжаютъ. Полт. и Харьк. г. Міус. окр. *І казав, не їдь туди, там великі забіги.* Кобел. у. 4) — **чому.** Предупреждение. 5) мн. Старанія, усилія. *Як уже він не підходив до неї, як не підлащувався, то вона на всі його забіги наче й не дивиться.* Харьк. у.

Забіга, -ги, об. Бродяга, пришелець. *Та се мабуть якийсь забіга.* Харьк.

Забігайло, -ла, м. Лыстець, заискивающій человекъ.

Забігання, -ня, с. 1) Забѣганіе. 2) Предупреждение.

Забігати, -гаю, -еш, гл. Забѣгать, начать бѣгать. *Заворушились, забігали люде.*

Забігати, -гаю, -еш, сов. в. **забігти, -біжу, -жиш,** гл. 1) Забѣгать, забѣжать. *Туди до Лимана та до Очакова, або ще й ближче забігаеш.* Мир. Л. сб. 48. *Забігайте з усіх боків.* ЗОЮР. I. 6. *В село із лісу вовк забіг.* Гліб. 49. 2) Забѣгать, заходить на короткое время.

Та він забігав на одну хвилину. Полт. г. *Забіжиш до Марусі у робочу хвилину, — от скучиш, так словце яке нашивидку перемовити.* МВ. II. 83. 3) О саняхъ: скатываться, съѣзжать. Харьк. *Цілу дорогу сани забігали.* Полт. г. 4) Предупреждать, предупредить. 5) Набѣгать, набѣжать, нападаты, напасть (на кого). *Як на чайках забігали на тих лютих ворогів.* Грин. III. 609. 6) Заставать, застать. *Я не забіг уже запорожців.* (Слова старика при упоминанні о запорожцахъ). Стрижевск. 7) **Най ті язик не забігає.** Не говори глупостей. Вх. Зн. 17.

Забігатися, -гаюся, -єшся, гл. Запыхаться отъ бѣганія. *Забігався, ледве дише.* Харьк.

Забіглий, -а, -е. Забѣжавшій. *Забігли душі* (з України за Дунай). КС. 1883. IV. 770.

Забігматися, -маюся, -єшся, гл. Забожиться, употребляя выражение: «Бігме». Вх. Зн. 21.

Забігти. См. **Забігати.**

Забідіти, -джу, -диш, гл. Нанести ущербъ, обидѣть матеріально. *Я тим не забідив його багато, що взяв у його трохи сього та того.* Екат. у.

Забідкатися, -каюся, -єшся, гл. Начать жаловаться на свое положеніе.

Забідніти, -нію, -єш, гл. Обѣднѣть. *Буває, що бідний забагатіє, а багатий забідніє.*

Забіжний, -а, -е. **Забіжне крило (у неводі).** Нижнее крыло невода. Вас. 187.

Забій, -бою, м. 1) Убой, убіеніе. **Бий його до забою.** Бей его до смерти. **Як у забій бити.** Дѣлать что-либо не переставая, безпрестанно. *Як у забій б'є мороз (день у день).* Ном. № 683. *Жалілися на проклятуций мороз, що як у забій забив — день у день.* Мир. ХРВ. 283. *Перепели хававкали та як у забій били.* Мир. ХРВ. 40. 2) ? **Великі забої були на шляху.** Екатер.

Забійниця, -ці, ж. Снарядъ для убиванія хорька. НВолын. у.

Забійня, -ні, ж. У колесниковъ при гнутїи ободовъ: столбъ возлѣ пенька, — между нимъ и **пенькомъ** закладывается комлевая часть обода при его загибанїи вокругъ пенька. Вас. 147.

Забіл, -ду, м. То, при помощи чего жидкая пища получаетъ бѣлый цвѣтъ: сметана, молоко. *Сметана у борщі... забіл.* О. 1862. I. 72.

Забілити, -ся. См. **Забілювати, -ся.**

Забіліти, -лію, -єш, гл. Забѣлѣть. *Забіліли сніги.* Чуб. V. 806. *День забілів.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Забілка, -ки, ж. = **Забіл.** Желех.

Забілювати, -люю, -єш, забіляти, -ляю, -єш, забілити, -лю, -лиш, гл. 1) Забѣливать, забѣлить. 2) Подбѣливать, подбѣлить, приправлять, приправить молокомъ или сметаной кушанье.

Забілюватися, -лююся, -єшся, забілятися, -ляюся, -єшся, сов. в. забілітися, -люся, -лішся, гл. 1) Подбѣливаться, подбѣлиться молокомъ, сметаной (о кушаньи). 2) = **Забіліти.**

Забір, -бору, м. 1) Заборъ, забирање. У забір іти. Идти изъ дому на заработки для отработка неуплаченныхъ податей или забранныхъ впередъ денегъ. Вас. 208. *Є такі вбогі, що не спроможуться казенні віддати. Оттож такі йдуть у забор. Голова, бачите, поєднається з яким небудь паном, котрому треба косарів або женців, записує тих, що не заплатили податей та й висилає їх з села на роботу.* О. 1861. XI. 111. 2) Вышивки на концахъ **перемітки.** Kolb. I. 38. Шух. I. 132, 160.

Забірати, -раю, -єш, сов. в. **забрати беру, -реш**, гл. Забирать, брать, забрать, захватывать, захватить, уносить, унести. *Король війну замишляє, дівки, жінки зоставляє, самих хлопців забірає*. Мог. 147. *Нехай криваве забірає*. Ном. № 13677. *Забірай турка! бий турка!* ЗОЮР. I. 6. *Він же мене підмовляє і з собою забірає*. Лавр. 70. *Всього світу не забереши*. Ном. № 4851. — **в неволю**. *Братъ въ плѣнь*. — **в москалі**. *Братъ въ солдаты*. Лавр. 124. *Хлопців в москалі забрали*. Шевч. 662. — **силу**. *Пріобрѣтатъ значеніє, вліяніє. Таку силу забрали запорожці*. Стор. М. Пр. 43. 2) **Перегораживать, перегородить** стѣною.

Забіратися, -раюся, -єшся, сов. в. **забратися, -беруся, -берешся**, гл. 1) **Забираться, забратъся, заходить, зайти, залѣзати, залѣзть**. *Зозуля вороженька в кущі забірається*. Млр. л. сб. 54. *Еней на піч забрався спати*. Котл. Ен. I. 21. *Наросказував міх, що і в торбу не забереється*. Ном. № 1345. *Забравсь у чужу солому, та ще й шелестить*. Послов. 2) **Убираться, убратъся**. *Геть, забірайся звідси!* Харьк. у. 3) **Перебираться, перебраться**. *Я заберусь у хату, а татко тут житимуть*. Каменец. у. 4) **Братъся, взятъся** руками. *Забратися в боки. Заберітъся за ручечки*. Мил. 220. 5) — **на тепло**. *Начинать теплѣтъ (о погодѣ)*. Вх. Лем. 414.

Забірняк, -ка, м. **Взявшій авансомъ плату (деньгами или натурой) за будущую** роботу. Вас. 208.

Забіснуватися, -нуюся, -єшся, гл. **Забѣсноваться**. *Та він деколи як забіснується, то всіх з хати порозганя*. Харьк.

Забісований, -а, -е. Упорный, упрямый. *Був з нього козарлюга забісований. Що скаже, те й зробить, удача міцна в чолов'яги*. Г. Барв. 448.

I. Забіч, -бочі, ж. 1) **Укромное мѣсто. У забіч**. **Въ сторону, въ сторонѣ**. 2) **Укромный заливъ, бухта съ спокойнымъ теченіємъ**. Вас. 206.

II. Забіч, нар. **Въ сторону, въ сторонѣ, стороною**. *Нашого хутора не зачепила буря, пішла мимо, наш зостався забоч*. Новомоск. у.

Забічи, -біжу, -жиш, гл. = **Забігти**.

Забіяка, -ки, м. **Убійца, разбойникъ**. *Ти сучий син волоцюга, забіяка, злий катюга, нічого о собі не дбаєш, о розбою помишляєш*. Чуб. V. 233.

Заблага́ти, -гаю, -єш, гл. **Умолить**.

Заблаговістити, -щу, -стиш, гл. **Заблаговѣститъ**.

Заблимати, -маю, -єш, гл. 1) **Замерцати, тускло засвѣтитъ**. 2) **Заморгать**. *Заблимала очима*.

Заблискати, -каю, -єш, гл. **Засверкати**. *Серце в них розлютувалося, очі заблискали*. Мог. 133. *Як блискавка заблище — знай, що твоя жона в дороге убрання прибірається*. Рудч. Ск. II. 102.

Заблицати, -щу, -щиш, гл. **Заблестѣть, засверкати**.

Забліяти, -лію, -єш, гл. **Объ овцѣ: заблєять**. *Вівця забліє*. Шух. I. 89.

Заблуда, -ди, об. **Заблудившійся**.

Заблудіти, -джу, -диш, гл. **Заблудитъся, сбитъся съ пути**. *Заблудив, не попаду на свою дорогу*. Рудч. Ск. II. 101.

Заблудітися, -джуся, -дишся, гл. **Заблудитъся**. *Ой либонь моя дівчинонька та й у лісі заблудилася*. Чуб. V. 24.

Заблудний, -а, -е. Заблудившийся. *Рідний твій батенько... цурається тебе, мого цуценяти заблудного.* Г. Барв. 478.

Заблукати, -каю, -еш, гл. 1) Зайти куда нибудь, блуждая. 2) Пуститься в бродяжничество.

Забльовувати, -вую, -еш, сов. в. заблювати, -люю, -еш, гл. 1) Начинать, начать блевать, рвать. Аф. 2) Выпачкивать, выпачкать блевотинами. Аф.

Забльовуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. заблюватися, -блююся, -ешся, гл. Выпачкиваться блевотинами. Аф.

Забобони, -нів, м. мн. Суевѣрія, различныя суевѣрныя примѣты. Сим. 188. К. ПС. 120.

Забобонний, -а, -е. Суевѣрный. *Блукав би й я в химерах забобонних.* К. ПС. 81.

Забобонність, -ности, ж. Суевѣрность. Желех.

Забовваніти, -нію, -еш, гл. Завиднѣться вдали. *Де-де забованіли і люде.* Мир. ХРВ. 141.

Забовкати, -каю, -еш, гл. Начать звонить.

Забовтанка, -ки, ж. Имѣющая замоченное, забрызганное платье, замараха.

Забовтати, -таю, -еш, гл. Замочить, запачкать мокрой грязью.

Забовтатися, -таюся, -ешся, гл. Замочиться, запачкаться жидкой грязью.

Забовтюха, -хи. = Забовтанка.

Забогарадити, -джу, -диш, гл. Помочь (ради Бога). *Підіть хиба до Грицька Скакуна; той коли й не забогарадить, то хоч доброю радою порадить.* Грин. II. 208.

Забожитися, -жуся, -жишся, гл. Забожиться. *Хоч, як козак забожиться, — не йми, дівко, віри.* Мет. 53.

Забойстий, -а, -е. Снѣжный (о зимѣ), занесенный снѣгомъ (о дорогѣ). *Зіма була тоді забойста — понамітало скрізь.* Екатерин. у.

Забойсто, нар. Много снѣгу, сугробовъ. *Забойсто було тоді (на шляху) дуже, великі забої були.* Екатер. у.

Забойний, -а, -е. = Забойстий. *Забойна зіма.* Лебед. у.

Забойство, -ва, с. Убийство. *За ним злий діявол ходить, на гріх, на блуд, на забойство призводить.* КС. 1894. IX. 442.

Заболіти, -лю, -лиш, гл. Заболѣть. *Заболіла голова, сама не знаю чого.* Чуб. 123.

Заболотітися, -чуся, -тишся, гл. Забрызгаться грязью, испачкаться в грязи. Желех.

Заболотний, -а, -е. Находящийся, живущій за болотомъ. Желех.

Забондарювати, -рюю, -еш, гл. 1) Начать бочарничать. *Мій кум попереду колеса робив, а тепер забондарював.* Аф. 2) Заработать бочарствомъ. *Забондарював копу, та й є гроші на святки.* Аф. 3) Затерять, не возвратить при бондарской работѣ. *Се такий бондарь, що як оддаси що, то він і забондарює.* Аф.

Забондарюватися, -рююся, -ешся, гл. О бочарѣ: заработать. Аф.

Забора, -ри, ж. 1) На днѣпровскихъ порогахъ: рядъ, гряда камней, прорѣзывающихъ русло поперегъ теченія. Драг. 229. *Карпо знав добре всі пороги, всі забори, знав кожний камінь.* Левиц. ПЙО. I. 138. 2) У рыболововъ: камышевая стѣнка, перерѣзывающая рѣку (употребляется при ловлѣ рыбы котцѣм). Браун. 16.

Заборка, -ки, ж. Під заборку (пошитий). О шубѣ: съ нѣсколькими складками сзади у таліи. КС. 1893. XII. 447.

Забормотати, -чу, -чеш, гл. Забормотать. *Часом усміхнеться, то насупиться, то забормоче.* Кв. I. 108.

Заборозєнник, заборозник, -ка, м. Часть плуга: каждый изъ клиньевъ, вбиваемыхъ около чересла: забивая ихъ то съ той, то съ другой стороны чересла, можно поднимать и опускать его или подвигать въ стороны. Чуб. VII. 398.

Заборо́ло, -ла, с. Забрало.

Заборо́на, -ни, ж. 1) Защита. 2) Запрещєніє.

Забороніти, -ся. См. **Заборонити, -ся.**

Забороняти, -няю, -єш, сов. в. заборонити, -ню, -ниш, гл. 1) Защищать, защитить. *Я працював один за трьох і заборонив від нужди матір с сестрою.* Стор. М. Пр. 34. *Господи Боже!... заступи мене, заборони мене від усякого злого.* Шух. I. 38. 2) Запрещать, запретить. *Ми бачили, що во имя Твоє виганяв біси, і заборонили йому.* Єв. Л. IX. 49.

Заборонятися, -няюся, -єшся, сов. в. заборонітися, -нюся, -нишся, гл. 1) Защищаться, защититься. *Вкривали отаманів курінь і свої халабудки, щоб заборонитися від дощу.* Стор. М. Пр. 129. 2) Быть запрещаему, быть запрещену.

Заборотати, -таю, -єш, гл. Затормошить, сбить съ толку. *Ви мене забортаєте, як будете хапати та з одного, а та з другого боку. Вас багато, а я один.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заборо́татися, -таюся, -єшся, гл. Запутаться (въ прямомъ или переносномъ смыслѣ). *Вік заборонився, та вже не знає що в робить.* Волч. у.

Заборошніти, -ся. См. **Заборошнювати, -ся.**

Заборошнювати, -нюю, -єш, сов. в. заборошніти, -ню, -ниш, гл. Запачкивать, запачкать мукою. Константиногр. у.

Заборошнюватися, -нююся, -єшся, сов. в. заборошнітися, -нюся, -нишся, гл. Запачкиваться, запачкаться мукою. Борз. у.

Заборсати, -ся. См. **Заборсувати, -ся.**

Заборсувати, -сую, -єш, сов. в. заборсати, -саю, -єш, гл. Завязывать, завязать, перепутывая (веревку) напр. *волоками од постолів заборотують на ногах капці.* Гол. Од. 67. *Коси заборсані в мичку, немов жінка збиралася сховати їх під очінок та зав'язала на тім'ї, а вони й розсипались.* Мир. ХРВ. 180. Вообще перепутывать, перепутать (нити). *Глянь, як заборсала нитки, як їх тепер росплутувати?* Харьк. г.

Заборсуватися, -суюся, -єшся, сов. в. заборсатися, -саюся, -єшся, гл. 1) Перепутываться, перепутаться. 2) Только сов. в. Заметаться, начать бросаться изъ стороны въ сторону. Аф. 3) Только сов. в.? Устать отъ суеты, отъ хлопотливой работы. *За день такєчки заборсається чоловік.* Полт. г. Г. Слов. Д. Эварн. 4) Заборсатися з виплатою. Не уплатить, остаться должникомъ. Желех.

Заборя́нин, -на, м. Работникъ, идуцій по принужденію на работу для уплаты податей. См. **Забір.** *Пішли застряне купою на степи.* О. 1861. XI. 111.

Заборя́нство, -ва, с. Хожденіє на заработки по принужденію, съ цѣлью добыть денегъ для уплаты податей. См. **Забір.** О. 1861. XI. 111.

Забости́, -боду, -деш, гл. Заколоть. Вх. Уг. 238.

Забоцєнь, -цня, м. Сотъ, кусокъ сотоваго меда. *«Давай, діду, меду!»... Пішов, одрізав йому забоцєнь такого вже гарного, гречаного.* ЗОЮР. I. 134.

Забочі́тися, -чу́ся, -чи́шся, гл. Косо смотрѣть (непривѣтливо, утрюмо), коситься на кого. Угор.

Забра́ння, -ня, с. Взятіє, захватъ.

Забра́ти, -ся. См. **Забірати, -ся**.

Забрезкнути, -кну, -неш, гл. 1) Обрюзгнуть. Сим. 36. 2) Сдѣлаться водянистымъ; покрыться слизью (о квашеньѣ и пр.). *Буряк який, та й той у льоху забрезкне. Отто і діжка забрезкла.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забреніти, -ню́, -ни́ш, гл. 1) Зажужжать. *У полі пчілка забреніла.* Чуб. V. 387. 2) Загремѣть, зазвенѣть, зазвучать. *Зашуміли луги, забреніли ріки.* Грин. III. 681. *Одні двері зашуміли, другі забреніли.* Чуб. V. 1085. 3) Красоваться, заблистать, засіять. *Квітки забреніли на полі. Гаремі мусульманські забреніли дівчатами вродливими й жінками.* К. МБ. XI. 152.

Забренькати, -каю, -еш, гл. Зазвенѣть, забренчать. *Став братъ ту скрипочку та якось і забренькав струнами.* Рудч. Ск. I. 154.

Забре́нькнути, -кну, -неш, гл. = **Бре́нькнути**. *Ще раз забре́нькли струни всі.* Млак. 73.

Забрести́, -реду́, -деш, гл. 1) Забрестъ, зайти. *Ой ти брив, чорнобрив, чом до мене не забрив?* Чуб. V. 1126 — в голову. *Взбрести на умъ. Робе, що в голову йому забреде.* Харьк. 2) Зайти въ водѣ (напр. во время ловли рыбы неводомъ). Аф.

Забреха́ти, -шу́, -шеш, гл. Залаять (о собакахъ). *От же собака забрехала.* Кв. 259. *Собаки забрехали. Всі в хаті кинулись до вікон.* Левиц. Пов. 203.

Забреха́тися, -шу́ся, -шешся, гл. Завратъся, залгаться. *Та він деколи як забрешеться, то й сам не зна, що меле.* Харьк.

Забри́зкати, -ся. См. **Забри́зкувати, -ся**.

Забри́зкувати, -кую, -еш, сов. в. **забри́зкати, -каю, -еш**, гл. *Забризкав кров'ю.... матір.* Стор. М. Пр. 139. 2) Запрыскивать, запрыснуть, закроплять, закропить. *У малихъ дітей (очі, як болять) мати забризкує покормом.* Грин. II. 318. 8) Начинать, начать брызгать. *Здається, і хмар нема, а дощик забризкав.* Аф.

Забри́зкуватися, -куюся, -ешся, сов. в. **забри́зкатися, -каюся, -ешся**, гл. Забрызгиваться, забрызгаться. *Забризкався, захлюстався.* Кв. I. 138.

Забриндзати, -дзаю, -еш, гл. = **Забрѣохати**. *Іч, як забриндзала спідницю.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забри́ндзатися, -дзаюся, -ешся, гл. = **Забрѣохатися**. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забринжати, -жу, -жи́ш, гл. Зажужжать. *Кулька забринжала.* Федьк.

Забринькати, -каю, -еш, гл. Забреньчать. Вх. Уг. 238.

Забрити, -рию, -еш, гл. Забрить, взять въ солдаты. — **лоб**. Взять въ солдаты. *Ще два дні до заручин, як йому лоб забрили.* Чуб. V. 243.

Забри́шкати(-ся), -каю(-ся), -еш(-ся), гл. Заважничать, зачваниться; закапризничать.

Забрі́д, -ро́ду, м. 1) Уходъ изъ дому на заработки; бродяжничество. *Це б то ми покинемо сем та пустимось въ забрі́д.* О. 1862. V. 106. У Макаровскаго в **забрід** **пуститися** имѣеть переносный смыслъ. *Там з роду жевріє любов, і як порою запалає, то з толку хоч кого збиває, і мозок напутить і кров. Се і Знеможенко дознав: еть як мудривсь, стерігся, штився, а все таки в забрі́д пустився, на муки сам себе оддав.* Мкр. Г. 17. 2) Рыбный заводъ.

Заброда, -ди, об. 1) = **Задріпа**. 2) Бродяга. *Та він у нас заброда: усе десь блука — чи на роботі де, чи й так, — хто його зна й де він.* Александров. у.

Забродіти, -джу, -диш, гл. Замочить вь водѣ, запачкати вь грязі.

Забродітися, -джуся, -дишся, гл. Замочитися вь водѣ, запачкаться, ходя по грязі. Ном. № 7252. *А дівчина з лісу йде та й заросилась, та й забродилась.* Мил. 110.

Забродчик, -ка, м. Роботникъ, занимающійся рыбной ловлей сѣтями на заводахъ. Черном.

Забрость, -сти, ж. На плодовыхъ деревьяхъ: почки цвѣтовья. *На яблуні багато забрості, багато яблук буде.* Рк. Левиц.

Забрудіти, -джу, -диш, гл. Запачкати.

Забрудітися, -джуся, -дишся, гл. Запачкаться. *Заросився, забрудився.* Гол. I. 180.

Забруднити, -ню, -ниш, гл. = **Забрудити**.

Забрукатися, -каюся, -ешся, гл. Запачкаться вь грязь. *Забрукається свита як довга.* НВолын. у.

Забрѡха, -хи, об. Забрызганный грязью. См. **Задріпа**. *Так і швендя куди попало бісів забрѡха.* Харьк.

Забрѡхати, -ся. См. **Забрѡхувати, -ся**.

Забрѡхувати, -хую, -еш, сов. в. забрѡхати, -хаю, -еш, гл. Замачивати, замочити, забрызгивати, забрызгати грязью (платье).

Забрѡхуватися, -хуюся, -ешся, сов. в. забрѡхатися, -хаюся, -ешся, гл. Загрязняться, загрязниться мокрою грязью, замачивати, замочити себѣ края платья.

Забрюхнатіти, -тію, -еш, гл. Забеременѣти. *Забрюхнатіла дівчина, мені молодцю біда.* Грин. III. 683.

Забрызкати, -каю, -еш, гл. Зазвенѣти, забряцати, забрякати. *Пан грішми забрызкав.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). *Хай парка забрызка, хай весело буде.* Греб. 392. *Стукни в браму копитами, та й забрызкай поводами.* АД. I. 271.

Забрызкотіти, -кочу, -тіш, гл. = **Забрызкати**. Аф.

Забрызчати, -зчу, -зчіш, гл. = **Забрызкати**. *Криві шаблі забрызчали.* Мет. 436. *Угору руки підіймали, кайданами забрызчали.* Макс. 1849. 11.

Забубнити, -бню, -ниш, гл. Ударити вь литавры. *Ой заграно мені і забубнено, бояри побужено.* Нп.

Забубони, -нів, м. мн. = **Забобони**. *Не дуже люблю сільське понеділкування і всякі сільські забубони.* Левиц. Пов. 170. *Бабські забубони.* Ном. № 253.

Забубоніти, -ню, -ниш, гл. Невнятно заговорити, глухимъ голосомъ заговорити. *Забубонів, як старий дяк.* Ном. № 12892.

Забува́ння, -ня, с. Забываніе, забвеніе. Левиц. Пов. 303.

Забува́ти, -ваю, -еш, сов. в. забути, -буду, -деш, гл. Забывать, забыть. *Таку собі, моя мила, натуроньку маю, що як сяду близько тебе, то все забуваю.* Мет. 64. *Тоді я тебе забуду, як очі заплющу.* Мет. 62. *Забув віл, коли телям був.* Ном. № 1044. *Пішла кудись: сіней забула замкнутъ.* Рудч. Ск. I. 20. *Забувим латини.* Чуб. III. 353. **Забути на що, на кого.** Забывать о чемъ, о комъ. *Що б то й було, як би всі багатіли! то б і на Бога забули!* Ном. № 1448.

Забува́тися, -ваюся, -ешся, сов. в. забутися, -дуся, -дешся, гл. 1) = **Забувати**. *Прощай же! швидко убірайся, обіцянки не забувайся.* Котл. Ен. IV. 11. *З ким любилаь,*

розлюбилась, мушу забуватись. Чуб. V. 156. Ой за яром брала дівка льон, та забулась пов'язати. Мет. 60. Забувсь, відкіля й двері відчиняються. Ном. № 5811. Забувся на його. 2) Забуватись, забутись, приходить, придти въ забвеніе. Минулося — забулося. Посл. Забудеться горе. Шевч. 67.

Забудінок, -нку, м. = Забудування. Вийдеш на пусте місце, де ні однісінької хатки; а там ізнов починаються забудинки і всі на другий штиль: де двірок стоїть, де просто як сільська зато. Св. Л. 24.

Забудівля, -ля, с. Строеіне, постройка. Дзвіниця коло тієї ж церкви ще дивніша: стоїть підмурок... на підмурку по краях... стовпи... на тих стовпах мурований піддашок, як червоний поясок; на піддашку забудівля з дірами замість вікон. Тут дзвони висять... Стоїть собі дзвіниченька, і хрест на ній наче питається, наче йому величнійше стояти на такому пишнім забудівлі. Св. Л. 26.

Забудовувати, -вую, -еш, сов. в. забудува́ти, -дую, -еш, гл. Застраивать, застроить. Инде замість улици майдан і ніхто його не забудовує і нічого на йому нема. К. ЧР. 63.

Забудовуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. забудуватися, -дуюся, -ешся, гл.

Застраиваться, застроиться. Великий був майдан, та вже забудувався багато. Черниг. г.

Забудування, -ня, с. Строеіне, постройка. Якись невидані місця, якесь пишне забудування. Левиц. I. 213.

Забудувати, -ся. См. **Забудовувати, -ся.**

Забудька, -ки, ж. = Забудьок 2. Озьми хліб, забудьку, той, що як виймаєш із печі ти забудеш винять. Драг. 32.

Забудько, -ка, м. Забывчивый человекъ. Який же з тебе забудько, хлопче. Подольск. г.

Забудькуватий, -а, -е. Забывчивый. Могил. г.

Забудьок, -дька, м. 1) Забытый предметъ. Черк. у. 2) Забытый въ печи хлѣбъ. Як забудька ато ззість, то все буде забувати. Подол. г. 3) Раст. чернобыль. *Arthemisia vulgaris* L. Наївся забудьків. Сталъ забывчивъ. Ном. № 13742.

Забужавіти, -вію, -еш, гл. Загрязниться. Ото вікна забужавіли — нічого не видно.

Забужувати, -жую, -еш, гл. Опалить перья и пухъ (у птицъ). Я вже курча забужувала. Лебед. у.

Забузанити, -ню, -ниш, гл. Заговорить, попести (чепуху)? Вона йому нісенітницю як забузанила, то він і рукою махнув.

Забузувати, -зую, -еш, гл. Забить, заполнить, засыпать, залѣпить сыпучимъ тѣломъ, грязью. Борода йому забузована снігом. Греб. 404. Банька скляна, та забузована, та й не видно, що у їй. Кан. у.

Забулькати, -каю, -еш, гл. О жидкости: забульчатъ, забулькати, забултыхать.

Забулькотати, -чу, -чеш, и забулькотіти, -чу, -тиш, гл. Сильно забульчатъ.

Шубовсть у воду! тільки забулькотіло. Харьк. Чоп як відіткнувся, вода й забулькотіла у човен. Стор. I. 82.

Забундючитися, -чуся, -чишся, гл. Заважничать.

Забунтувати, -тую, -еш, гл. Взбунтоваться. На Господа вони забунтували. К. Пс. з.

Забуритися, -рюся, -ришся, гл. Обмочиться.

Забуркотати, -чу, -чеш и забуркотіти, -чу, -тиш, гл. Заворковать.

Забуркукати, -каю, -еш, гл. = Забуркотати. Озвись, голубко, забуркукай стиха. К. Дз. 191.

Забурний, -а, -е. Буянь. Він як п'яний, — страх який забурний. Міус. окр.

Забуртати, -таю, -єш, гл. Зарыть. Вх. Уч. 238.

Забуртатися, -таюся, -єшся, гл. Зарыться. Вх. Уг. 238.

Забуртіти, -рчу, -тиш, гл. 1) Забить, засыпать, залїпить. Вікна забуртило (снігомъ), — нічого не видко. Мнж. 130. 2) Воткнуть, вонзить. У серце ніж забуртила. АД. I. 304.

Забурувати, -рюю, -єш, гл. Забурлить. Харьк.

Забурунний, -а, -е. = Забурний. Я як п'яний, то забурунний. Міус. окр.

Забурхати, -хаю, -єш, гл. Забушевать (о водѣ, вѣтрѣ).

Забурчати, -чу, -чиш, гл. Заворчатъ, заурчатъ. Уже старий забурчав — сердиться. 2) Зашумѣть, зажурчатъ. По хвилі весельця гули. Пливають — аж вітри забурчали. Котл. Ен. IV. 8. В рівчакі струмочок забурчав. МВ. (О. 1862. I. 71).

Забути, -ся. См. Забувати, -ся.

Забутіти, -чу, -тиш, гл. Загудѣть. Загудів, забутів сивий голубонько по зеленій ліщині. Гол. I. 131.

Забутковий, -а, -е. Вызывающий забвеніе. Треба тобі дати забуткової. Ном. № 5820.

Забутний, -а, -е и Забутній, -я, -є. 1) Забывчивый. Забутний чоловік. Черк. у. Ніяк от не згадаю, як його прозивати; я такий забутний став — так зараз і забуду. Верхнеднѣпр. у. 2) Вызывающий забвеніе. Чи мені дано такого зілля забутного, чи що? Г. Барв. 351.

Забуток, -тку, м. 1) Остатокъ, памятникъ. Забуток старшини. О. 1862. X. 1. 2) Забвеніе. Павлогр. у.

Забуття, -тя, с. 1) Забвеніе. Продаємо чортяці тіло й душу за нещасливу забуття хвилину. К. ЦН. 217. 2) Забытье. Усе кругом спало, мов зачароване, в тихім забутті теплої ночі. Мир. ХРВ. 19.

Забухикати, -каю, -єш, гл. Закашлять глухо и сильно.

Забучавіти, -вію, -єш, гл. Затвердѣть (о почвѣ).

Забуюти, -яю, -єш, гл. Роскошно разростись, вирости; во множествѣ появиться. Як поле в них буяє бодяками, так забуюли серед Царяграда невольницькі базарі козаками. К. МБ. XI. 52. Густо забуюв наш нарід на руїні. К. Дз. 16.

Завабити, -ляю, -єш. См. Заваблювати.

Заваблювати, -ляю, -єш, сов. в. завабити, -блю, -биш, гл. Приманивать, приманить.

Завага, -ги, ж. Отягощеніе; помѣха. Ось підписуйте лишені! — каже писарь старшині. — Зібралось ціх бамаг скільки! Хоч би швидче здихаться цієї заваги, — їх стільки не бувало. Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Завагітніти, -нію, -єш, гл. Забеременѣть. От вона вже як завагітніла, що от-от родини будуть... Рудч. Ск. II. 90.

Завагоніти, -нію, -єш, гл. = Завагітніти. А та чи зляглась, чи не зляглась з ужакою, вже й завагоніла. ЗОЮР. II. 33. От як його жінка завагоніла, так теща і каже йому: привези ж її до мене рожать. ЗОЮР. II. 38.

Заваготіти, -тію, -єш, гл. = Завагітніти. Мнж. 37, 25.

Завада, -ди, ж. Препятствіе, помѣха, затрудненіе. То завада є йому, що воно не зійшло. Камен. у. Бути на заваді. Служить помѣхою, мѣшать. Йому й муха на заваді. Ном. № 2890. Поганому животіві й пироги на заваді. Посл. Стати на заваді. Помѣшать.

Заваджати, -джаю, -єш, гл. = І Заважати.

Завадити. См. І Заважати.

- I. Заважа́ти, -жаю́, -єш**, сов. в. **Завади́ти, -джу́, -диш**, гл. 1) Препятствовать, мѣшати, помѣшати, быть помѣхой. *Сей хміль мені не буде заважати, а буде моему серцю смілости додавати.* Макс. 1849, 85. *Ет, геть звідце, не заважай, нема часу з тобою ту балакати!* Камен. у. 2) Подѣйствовать дурно (на желудокъ). *Поганому животові і пироги завадять.* Ном. № 7159. **Завадило.** Затошнило. Мені з самого ранку завадило. Аф. 406.
- II. Заважа́ти, -жаю́, -єш**, гл. **Заважува́ти.** А в кишені три шеляги, та й ті заважають. Грин. III. 652. *Бачця, нічого не заважають слова, а Леся, да й сама Череваниха, насилу змогли дивитись без сліз на ту нещасливу невісту.* К. ЧР. 221.
- Заважити.** См. **Заважува́ти.**
- Заважний, -а́, -е́.** Вѣскій, тяжелый, тяжеловѣсный. Левч. 165. *Продажне — заважне.* Ном. № 10523.
- Заважні́ти, -нію́, -єш**, гл. = **Завагітні́ти.** *Жінка в його давно вже заважніла.* Рудч. Ск. II. 114.
- Зава́жувати, -жую́, -єш**, сов. в. **заважити, -жу́, -жиш**. 1) Вѣсити, имѣть вѣсь. *Скільки пудів вона заважить?* Ком. II. 72. 2) Имѣть значеніе, быть важнымъ. *Тут початок діла більше заважить, аніж великі гроші.* К. (О. 1862. III. 23). *А що? Багато твій заважив розум?* К. ЦН. 296.
- Заважува́тий, -а, -е.** Неповоротливый. Мнж. 180.
- Завала, -ли, ж.** 1) Заваль, набросанная масса чего, загроможденіе. *У хаті така завала, що нема де сісти.* НВол. у. 2) Заносы снѣжные. *Завала снігу велика.* НВол. у. *Лелет з зимі як кричить — то на завалу.* Вх. Лем. 414. 3) Грозовая туча; буря. *Від запад-сонця прийшла завала.* Вх. Зн. 18.
- Завали́й, -а, -е.** Неповоротливый, увалень. Мнж. 180.
- Завали́стий, -а, -е.** Многоснѣжный (о зимѣ). *Завалиста зіма.* НВол. у.
- Завалисто, нар.** Больше сугробы снѣга, глубокой снѣгъ. *Як у долині, то завалисто, а полем ні.* НВол. у. *Снігу не дуже завалисто.* Черк. у.
- Завалити.** См. **Завалюва́ти.**
- Завалува́ти, -лую́, -єш**, гл. Сильно залаять (о многихъ собакахъ). *Загавкають собаки, завалують на вовка.*
- Завальковий, -а, -е.** = **Завали́стий.**
- Завалькува́ти, -кую́, -єш**, гл. Замазать глиной стѣну.
- Завалькува́тий, -а, -е.** Лѣнливый? неповоротливый? *Потім як роздивилась ближче, дак і завалькува́тий, і лемехува́тий (дід).* Г. Барв. 498.
- Завальний, -а́, -е́.** = **Завали́стий.** *Завальна зіма.* НВол. у.
- Завалюва́ння, -ня, с.** Обваливаніе.
- Завалюва́ти, -лую́, -єш**, сов. в. **завалити, -лю́, -лиш**, гл. 1) Заваливать, завалить. *Сніг завалить по степену усі шляхи, ні вийти, ні виїхати.* Греб. 404. 2) Обрушивать, обрушить. *Прийшла додому, піч завалила.* Нп. 3) Переносно — закатывать, закатить. *Він як завалив! Онъ какъ закатилъ (о ѣздѣ).* *Йому як завалили, то мабутъ сот кілька.* *Завалив пити.* Запиль.
- Завалюва́тися, -лую́ся, -єшся**, сов. в. **завалі́тися, -лю́ся, -лишся**, гл. 1)
- Обваливаться, обвалиться, обрушиваться, обрушиться, заваливаться, завалиться.

Була завалилася стеля, трохи людей не побила. 2) Заваливатися, завалитися, забираться, забратися. Було завалитися на піч.

Заваляти, -ляю, -єш, гл. 1) Завалять. 2) Напачкати.

Завалятися, -ляюся, -єшся, гл. 1) Заваляться. *Десь завалалося у коморі.* 2) Запачкаться.

Заваляцій, -а, -е. Завалявшійся, плохой, мало пригодный.

Завар, -ру, м. = **Заварювання 2.** Кв. II. 289.

Заварити. См. **Заварювати.**

Заварка, -ки, ж. Кушанье, сваренное изъ молочной сыворотки и сыра или **вурди.** Вх. Зн. 18.

Заварувати, -рую, -єш, гл. Обезпечить, упрочить; сохранить. *Заваруй нас, Христе пане!* Гол. II. 95.

Заварювання, -ня, с. 1) Завариваніє. 2) Лѣченіє сухими банками при боляхъ живота.

Заварювати, -рюю, -єш, сов. в. заварити, -рю, -риш, гл. 1) Заваривать, заварить. *Варвара заварить, а Сава засолить.* Ном. № 507. 2) Печь, запечь (о боли). *Що це, сестро, да й за пиво, поло серця заварила.* Чуб. V. 432. 3) — **соняшниці.** Ставить, поставитъ сухія банки при боляхъ живота. *Вона й язичок підняти, і соняшниці заварити, ось така то вона.* Кв. Драм. 57).

Заватра, -ри, ж. У гуцульскихъ пастуховъ въ полонинах: родъ шалаша среди загороди, въ которой ночують животныя: съ покатою крышею изъ луба и открытыми боками, чтобы спящій тамъ пастухъ могъ всегда видѣть животныхъ. Шух. I. 185, 188.

Завбільшки, нар. Великоною. *Камінь такий завбільшки, як де є хата велика.* Рудч. Ск. I. 105. *Так мабуть з теля завбільшки буде.* Харьк.

Завбожіти, -жію, -єш, гл. Обѣднѣть. Лебед. у. Камен. у. *Він тим не забагатіє, а ми не завбожієм.* Камен. у.

Завважити, -жаю, -єш, сов. в. завважити, -жу, -жиш, гл. Замѣчать, замѣтить, подмѣчать, подмѣтить, усмотрѣть, соображать, сообразить. *І пішов собі, наче він не завважив і не чув слова її благащого.* МВ. II. 117. *Я вже завважив мирового, який він.* НВол. у. *Їдь-но, а там далі завважимо, куди нам повертати.* НВол. у. *Уже й сих слів Христових досить, щоб завважити, як противні слова п. Аскоченскаго науці християнській.* Костом. (О. 1862. VI. 10). 2) Дѣлать, сдѣлать замѣчаніє кому.

Заввищ, заввишки, нар. Вышиною. *Кров із ями свистала вгору заввишки з чоловіка.* ЗОЮР. I. 302. *Де хата стояла, — кропива та бур'ян заввишки з мене поросло.* Г. Барв. 176. Ум. **Заввійпечки.**

Завволити, -лю, -лиш, гл. Пожелать, захотѣть. *Як завволите, сестро Меланів, — одказала Катря.* МВ. II. 199.

Завгарити, -рю, -риш, гл. — кому. Затруднить кого; задержать кого. *Ще й не вечір, а вже шпарування тільки побілити... О, це їй не завгарить! Поті сонце сяде, вона і побіле.* Мир. Пов. II. 80.

Завгеть, нар. Исключая, кромѣ. Хар.

Завглиб и Завглибки, нар. = **Завглибшки.** *Кінь як стрибне, — так усіма чотирма ногами по копцю й вибив, у коліно завглибки.* Драг. 253.

Завглибшки, нар. Глубиною. *В ній кручі завглибшки буде сажнів півтора.* Черк. у.

Завго́дно, нар. Угодно. *Извертаєшся і чоловікомъ, і свинею, і к'пикою, і чим завгодно*. Рудч. Ск. II. 176.

Завгодя́, нар. Заблаговременно, заранѣе. *Треба завгодя лагодитись з своїм добром у город на ярмарок*. О. 1861. IX. 176. *Збіралися завгодя, завгодя скуповувалися, пекли, варили*. Мир. Пов. II. 56.

Завгоро́дній, -я, -є. Находящийся за огородомъ. Аф.

Завго́рити. См. **Завгорювати**.

Завго́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **Завго́рити, -рю, -риш**, гл. 1) Причиняють, причинить горе, неприємність. *Та хоч бий себе, хоч ріж, — сим нікому не завгориш*. Харьк. 3) Переносн. заперещать, заперетить. *Нехай брешуть: людім не завгориш*. Харьк.

Завгру́бшки, нар. Толщиною. *Намисто було завгрубшки як моє*. Харьк.

Завдаванка, -ки, ж. Согре́тое молоко съ примѣсью сметаны. Каменец. у.

Завдавати, -даю́, -єш, сов. в. **завдати, -дам, -даси**, гл. 1) Давать, дать. *Як Бог дасть, то й тут завдасть*. Ном. № 13. 2) Задавать, задать (урокъ). О. 1862. I. 54. 3) Отдавать, отдать, закабаливать, закабалить. *Мій батенько мене прокляв і зміяці завдав аж на три годи на послуги*. Рудч. Ск. II. 106. *З дочкою ліг спати, завдав сипа у лакеї*. Шевч. 349. *Ждала мати, ждала мати (дочки), та вже й зажурилася. Доню моя, доню, доню-одинице, та й безталаннице! чи тебе завдано, а чи запродане?* Чуб. V. 744. 4) Засылать, заслатъ, ссылать, сослать, упрягивать, упрягать. *А на дворі коня взято, за Дунай завдато*. Мет. 213. *На вічну каторгу завдав*. Макс. 1849, 91. *Семена Палія на Сібір завдав*. Макс. 1849, 88. *Далеко десь були вони завдаті*. МВ. II. 34. 5) Причиняють, причинить кому что-либо, какой-нибудь вредъ, сдѣлать что-либо неприємное, — въ слѣдующихъ выраженіяхъ: — **жалю**. Причиняють скорбь, печаль, горе. *Тепер мене покидаєш, серцю жалю завдаєш*. Мет. 15. *Як я тебе в військо дам, собі жалю завдам*. Макс. 1849, № 22. — **жаху, страх, страху**. Наводить страхъ, устрашать. *Щоб більше жалу їй завдатель, і щоб усяк боявся так робити, — у річці вражу шуку утопити*. Гліб. *А буде нашу тисячу шати й рубати, буде нам, великим панам, великий страх завдавати*. Макс. 1849, 89. — **муки**. Причиняють страданія. *Не завдавай мені молодому смертельної муки*. Мет. 210. — **парла, прочухана, прочуханки, хлосту, чосу**. Задать трепку, отколотить. Ном. № 3860 — 3862. *Завдавши носу татарві, січовики одпровадили загін проти черкесів*. Стор. М. Пр. 27. — **сорома**. Пристыдить. *Світилка-шипильки при стіні, в неї сорочка не її, в неї сорочка кумина, — завдайте, буяре, сорома!* Грин. III. 486. — **туги**. Причиняють тоску, горе. *Ой не завдавай, чорнявая, мому серцю туги*. Чуб. V. 55. 6) — **брехню, неправду**. Обвиняють во лжи. *Що обізваюсь, то завдають неправду*. К. Іов. 74. 7) — **думки**. Заставить думать, беспокоиться. *Я боржій тима додому, бо грім і блискавка, і дощ завдали домашнім про мене думки*. Г. Барв. 221. 8) — **дурня**. Ставить въ глупое положеніе, выставляють дуракомъ. *Вони добре бачили, якого дурня завдав усім Колумб*. Ком. I. 55.

Завдалеки, нар. = **Завдальшки**.

Завдальшки, нар. Разстояніемъ. *Так завдальшки, як до тії греблі, сиділи в очеретах дикі качки*. Черк. у. *Завдальшки як до того сухоставу од'їхали чумаки од села*. Черк. у.

Завда́ння, -ня, с. Задача; урокъ. Башт. 22.

Завда́рім, нар. Задаромъ, за безцѣнокъ. *Татарин, братіку, татарин, продав сестрицю завдарім, та взяв завдатку калину*. Нп.

Завдати. См. **Завдавати**.

Завдаток, -тку, м. Задатокъ. *Добре слово стоїть за завдаток.* Ном. № 10674. *Я трохи дам завдатку, а там зароблю в кого майструючи та й оплачусь.* Г. Барв. 186.

Завдача, -чі, ж. Задатокъ. *Я вже взяла три карбованці на завдачу.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Завдóвж, Завдовжки, нар. Длиною, въ длину. *Роги по аршину завдовжки, коли не більш.* Стор. І. 41.

Завдовіти, -вію, -єш, гл. Овдовѣть. *Малою заміж пішла, та ще й молодою завдовіла.* Мил. 91. *Чом ви, цвіти, рано забіліли, я молода завдовіла.* Чуб. V. 806.

Завдру́ге, нар. = **Вдру́ге.** *А він його завдруге як заціде у вухо!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Завдяки, нар. Благодаря. *Завдяки доброму чоловікові, що порятував мене шматком хліба, я, поснідавши, спромігся переваги-ваги додому доплентатись, а то пак нездужав уже і ступіня ступити.*

Завдяча́ти, -чаю, -єш, гл. Благодарить, приносить благодарність.

Завдя́чений, -а, -е. Благодарный. *Завдячений постові, що він квітками душі своєї уквітчав його щастя, ... просив його до себе.* К. ХП. 23.

Заве́дений, -а, -е. 1) Принятый, установленный. 2) Явленный. *Він казав, що наш контракт незаконний, бо не заведений у нотаруса.* Павлогр. у.

Заведення, -ня, с. Обычай, обыкновеніе. *У них таке вже заведення, що всі брати, хоть вони й жонаті, живуть і роблять укупі. У нас таке заведення, що жінки не молотять.*

Заве́дено, нар. Разумѣтся, конечно. Борз. у.

Заведенці́я, -ціі, ж. = **Заведення.** *Ич, думаю, яка в їх заведенція! Треба й собі, щоб не подумали, що я мужик, дак нічого й не знаю.* Драг. 52. *Се вже така буде усюди заведенція.* Кв. Драм. 34.

Заведі́світок, -тка, м. = **Дурисвіт.** Желех.

Заведі́я, -діі, м. Обманщикъ? Гол. II. 508.

Завезі́ско и заве́зліско, -ка, с. Мѣсто, гдѣ почва глубоко запала. Вх. Лем. 414.

Завезті́. См. **Завозити.**

Завейка́ти, -каю, -єш, гл. Закричать «вей-мир». *«Яку торбу, якого баранця?» — завышали жиди.* Рудч. Ск. II. 132.

Завелича́тися, -чаюся, -єшся, гл. Заважничать. *Завеличався, як жид на родинах.* Ном. № 2490.

Заверба, -би, ж. и **Завербник, -ка, м.** Родъ раст. изъ породы Salix. Вх. Зн. 18.

Завербува́ти, -бую, -єш, гл. Завербовать. *Другу половину завербували собі в товариство ті шмаровози.* Стор. І. 109.

Заверга́ти, -гаю, -єш, сов. в. завергнути, -ну, -неш и завергти, -вержу, -жеш, гл. Забрасывать, забросить, закидывать, закинуть. *Прала дівойка хусти на леду, прийшов до неї красний молодець: ... «Я ті, дівойко, хусти розмечу». — Як ти розмечеш, я сі позберау. «Я ті, дівойко, праник завержу». — Як ти завержеш, а я сі найду.* Гол. II. 73 — 74.

Завередити, -дить, гл. безл. Почувствовать дурноту. *Щось мені завередило.*

Завередува́ти, -дую, -єш, гл. Закапризничать, заприхотничать, начать привередничать.

Заверетени́тися, -нюся, -нишся, гл. Завертѣться, закружиться. *Усе заверетенилось у мене в очіх.* Г. Барв. 398.

Заверещати, -щу, -щиш, гл. Громко и рѣзко закричать. *Як увійшла в хату, як заверещить, як засичить!* Левиц. Пов. 343.

Заверніголова, -ви, об. Человѣкъ, морочащій другого, сбивающій съ толку.

Завернути, -ся. См. **Завертати, -ся**. **Заверт**, ту, м. 1) = **Завертень**. *Нічим вовкові бловати, так завертами*. Ном. № 2823. 2) **Заворотъ, поворотъ**. *Отой Шпак живе на заверті*. Каменец. у.

Завертайло, -ла, м. Производящій кастрацію. *Оцей мій кум завертайло на нашому селі*.

Заверта́ти, -таю, -еш, сов. в. **заверну́ти, -ну́, -неш**, гл. 1) Заворачивать, заворотить; поворачивать, поворотить. *Дике утя... завернуло під крильце головку та й куняє на озерці*. Греб. 402. *Уже коники запряжені і возики завернуті*. МУЕ. III. 139. 2) Заходить, зайти по дорогѣ. *Хто б не завернув на двір, або не зайшов у хату, — є кожному горілки чарка*. Стор. М. Пр. 153. *І в хутір лихо завернуло, і сліз чимало принесло*. Шевч. 106. 3) Ворочать, воротить. *Завертіла миленького, завертала: ой вернися, мій миленький, завернися*. Мир. Л. сб. 295. *Там пасла гуси дівчина молода. — «Покинь, дівчино, гусоньки завертати»*. Гол. I. 72. *Жолніри, що йшли слідком, завернули собак*. Стор. М. Пр. 112. 4) Приглашать, пригласить зайти, запрашивать, запросить. *Оттоді-то удова не убогою себе мала, всіх козаків у двір завертала*. Мет. 424. 5) Возвращать, возвратить что. *Заверну все твоє*. Грин. II. 99. 6) Оскопляют, оскопить (животное). О. 1862. V. Кух. 39. 7) — **голову, мозок (кому)**. Оглушают, одуряют (кого). *Не тієї освіти, що серце сушить і голову завертає*. О. 1861. XI. 104. Чаще безлично: **завернуло голову, мозок (кому)**. Одурѣль (кто). Чуб. III. 131. 8) **Завернути ніс**. Заважничать. Ном. № 2467.

Заверта́тися, -таюся, -ешся, сов. в. **заверну́тися, -ну́ся, -не́шся**, гл. 1) Заворачиваться, завернуться, поворачиваться, повернуться. 2) Ворочаться, воротиться, возвращаться, возвратиться. *Біжи, біжи, дитя моє, не барися: на сінечному порозі завернися*. Мет. 150. *Тебе, серце, не покину, хоть покину, — завернуся, до серденька пригорнуся*. Чуб. V. 262. *Заверніться, тату, додому, — я й сама піду*. Рудч. Ск. II. 55.

Завертаха, -хи, ж.? — *Який буде обід твій... — Не журися ти, дівчино, єсть там в полі соломаха, козацькая завертаха*. Лукаш. 12.

Завертень, -тня, м. Веревка или деревянное кольцо, которыми прикрѣпляютъ оглоблю къ санямъ. Сим. 37. *Нічим вовкові бловати, так завертнями*. Ном. № 2823.

Завертіти, -ся. См. **Завірчувати, -ся**.

Завертка, -ки, ж. 1) Пукъ стеблей стоящаго на корню хлѣба, свернутый узломъ. По народному повѣрью, завертка дѣлається съ злымъ умысломъ и имѣеть силу причинить болѣзнь сорвавшему ее или съѣвшему хлѣбъ изъ зеренъ тѣхъ колосьевъ, которые были въ **завертці**. К. С. 1889. XII. 597. См. **Завивка, завитка, завиття, закрутень, закрукта**. 2) Родъ деревяннаго запора у дверей: проходящій сквозь дверной косякъ стержень, на внутреннемъ концѣ котораго деревянная пластинка, прикрѣпленная къ стержню посрединѣ и при горизонтальномъ положеніи захватывающая своею половиною внутрь отворяющуюся дверь; вращая стержень, а съ нимъ и пластинку, можно отпирать и запираеть дверь. Чуб. VII. 383. *Христя кинулась до надвірніх дверей... зачинила й закруктила заверткою*. Мир. ХРВ. 216.

Завершати, -шаю, -еш, сов. в. **завершіти, -шу́, -шиш**, гл. Завершать, завершить, заканчивать, закончить (крышу, стогъ, копну). Чуб. III. 390. *Здорові та гарно завершені*

стоги пшениці та жита. О. 1862. Х. 113. Иногда употребляется и вообще въ смыслѣ заканчивать, закончить, довершить. *Бреши, бреши, гаразд заверши, під конецъ правду скажи та й забожись*. Мнж. 166. *Було, було, погано, а сей год завершило* (т. е. дошло до высшей степени): *ні хлїб не вродив, ні огородиня*. Волч. у.

Заверюха, -хи и пр. = Завірюха и пр.

Заверяйка, -ки, ж. Родъ запора деревяннаго. Вх. Лем. 414.

Завеселитися, -люся, -лишся, гл. Отдаться веселью.

Завести, -ся. См. **Заводити, -ся.**

Завечеріти и завечоріти, -ригть, гл. безл. Повечерѣть.

Завештатися, -таюся, -ешся, гл. 1) Засуетитися. *Вона завешталась по хаті, — дивлюсь, несе й черв'яка заморити*. 2) Начать шляться. *Парубок сидів удома, а це завештався по містах*. 3) Засидѣться, загуляться. *На току завештався: там молотять та віють*. Харьк. *У пасіці завештався*. Харьк.

Завжде, нар. Всегда. *Ой де то ангели та пісню співають, Всевишняго Бога завжде вихваляють*. Чуб. III. 384.

Завждєнний, -а, -е. Всегдашній, постоянный. *Треба їх до діла призвичаїти. От і почалось завждєнне призвичаювання*. Мир. ХРВ. 127.

Завжди, нар. = Завжде. *Чи що зроблю, куди піду, завжди серце в тузі*. Чуб. V. 277.

Завждішній, -я, -є. = Завждєнний. *То було завждішне змагання*. Мир. Пов. I. 149.

Завздалегідь, нар. = Заздалегідь.

Завздовж, завздобьжки, нар. = Завдовжки.

Завзятий, -а, -е. Стойкій въ преслѣдованіи своей цѣли, упорный, неуступчивый; ожесточенный, неукротимый, злобный. *Завзяте як перець, покіль не вийде на герець. Наш отаман Гамалія, отаман завзятий*. Шевч. 60.

Завзятися, візьмуся, -мешся, гл. 1) Задаться цѣлью, упорно стремиться къ чему. *Завзялись ляшки ще й багатіі люде забігать, забрати тих бідних сирот*. Чуб. V. 973 — 974. 2) — **на ко́го**. Взъѣться, ожесточиться, напасть на кого. *Писарь завзявся на мене*. Каменец. у. *Три селі завзялися на старшину*. НВолын. у.

Завзятість, -тости, ж. Отвага, стойкость въ преслѣдованіи цѣли, упорство, ожесточеніе, злоба. *Военна буря закрутила, латинське серце замутила, завзятість всякого бере*. Котл. Ен. IV. 63. *Завзятістю сповняє Україну*. К. ЦН. 201. *В завзятості страшний*. К. МБ. XI. 144. *Господарство своє позаводили вони не так доглядом, як завзятістю. Їх усяке боїться, чи сусіда, чи наймит; з убогого вони уміють здерти своєю запомогою і з поденника викрутять останню краплю поту*. Г. Барв. 162.

Завзято, нар. Стойко; упорно, неуступчиво; сильно. *Попились завзято*. Шевч. 454.

Завзяток, -тку, м. Враждебныя чувства, неприязнь, злобное отношеніе къ кому. *Має на мене завзяток*. Вх. Зн. 18.

Завзяття, -тя, с. Энергія, отвага, стойкость, неуступчивость, упорство. *Колихали (отамана) на руках, вихваляючи його лицарське завзяття*. Стор. М. Пр. 148. *А в братів твоїх козаків багато завзяття*. Макс. 1834. 86.

Завивайка, -ки, ж.? *Бо на нас (дівчатах) плаття — все шовк та китайка, червона окрайка*. А въ варіантѣ вмѣсто послѣдняго стиха: *зверху завивайка*. Мил. 51.

Завивайлечко, -ка, с. Ум. отъ **завивайло**.

Завивайло, завивало, -ла, с. 1) Бѣлая намітка или вообще кисея, которой повязывають новобрачную поверхъ очіпка. *Ой білее завивайло да вічнеє покривайло.* Нп. 2) Чалма. *Сам на чердак виступав, турецьким білим завивалом махав.* Ад. I. 216. Ум. **Завивайлечко.**

I. Завива́ння, -ня, с. 1) Завиваніє, свиваніє. 2) Обмотываніє, обертываніє. 3) = **Завивайло.** *Глянъ на поріг, діво, несуть твоє дім: білее завивання, вішне покривання.* Свяд. п. Грин. III. 488. *Ой твій братецъ із віком іде і біле завивання у віці несе.* Мет. 208. Ум. **Завиваннячко.** Грин. III. 435.

II. Завива́ння, -ня, с. Завываніє. Левиц. Пов. 331.

I. Завива́ти, -ваю, -єш, сов. в. завити, -в'ю, -єш, гл. 1) Завивать, завить, свивать, свить. *Ой зав'ю вінки та на всі святки.* Чуб. III. 190. 2) Заворачивать, завернуть, обматывать, обмотать, обертывать, обернуть, повязывать, повязать; налагать, наложить повязку. *Скину опончу, зав'ю ніжки.* Чуб. V. 115. *Молодії молодиці, завивайте головиці.* Чуб. III. 47. *Рани мої смертельній промивав, м'якенькою бавовною закладав, червоною китайкою завивав.* Ад. I. 250. 3) То же, что и **покривати, покрити** новобрачную, а также дѣвушку, имѣющую ребенка. Переносно: **покріти дівчину** — обольститъ дѣвушку. Желех.

II. Завива́ти, -ваю, -єш, сов. в. завити, -вию, -єш, гл. Завывать, завыть. *Завив як вовк.* Ном. 2382. *По козакові вовченьки завивили.* Чуб. *Сердитий вітер завива.* Шевч. 26.

Завива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. завитися, -в'юся, -єшся, гл. 1) Завиваться, завиться. *Заплітайся, плетінь, заплітайся, завивайся труба золота.* Мет. *На їм кучері завиваються.* Чуб. V. 874. 2) Заворачиваться, завернуться, обматываться, обмотаться, повязываться, повязаться. *Русинки там завиваються в намітки.* Св. Л. 2. 3) То-же, что покриватися (новобрачной), а покритися з ким — быть обольщенной кѣмъ (о дѣвушкѣ). Желех.

Завивка, -ки, ж. = Завертка I. Чуб. III. 193.

Зави́да, -ди, об. Завистникъ, завистница. Аф.

Зави́дити, -джу, -диш, гл. Позавидовать. *Хто завидишь, той мене сиротоньку зобидить.* Мет. 293.

Зави́діти, -джу, -диш, гл. Увидѣть. *Ой заплакала та Морозиха, ох ідучи на місто.* *Завиділи козаченьки да мед-вино п'ючи: «Годі, годі, Морозихо, по Морозенку голосить».* Мет. 410.

Зави́дка, зави́дко, нар. Засвѣтло. *Коли б мені завидка додому прийти.* Каменец. у. *Вечеряй, козаче, сю вечеру завидка.* Чуб. V. 47.

Завидки, -ків, мн. Зависть. **Зави́дки беруть.** Завидно. *Завидки беруть, що нам не дають.* Посл.

Завидливий, -а, -е. Завистливый. *Дівчата завидливі.* О. 1861. X. 57.

Завидна, нар. Засвѣтло. Аф.

Завидний, -а, -е. Замѣтный, примѣтный. *Тоді межа завидна була, а тепер кат його зна й непримітно стало.* Павлогр. у.

Зави́дник, -ка, м. Завистникъ. К. Бай. 152. *Завиднику пирожок, а жалоснику рожок.* Ном. № 4823. *Весело позирає згорда забісована дівчина на своїх завидників.* Г. Барв. 464.

Зави́дниця, -ці, ж. Завистница.

Зави́дно, нар. Завидно. МВ. II. 158. *Завидно, що в шось видно.* Ном. № 4803.

Завидощі, -щів и -щей, ж. мн. Зависть. Ном. № 4808.

Завидувати, -дую, -єш, гл. Завидовать. *Ой у броду, ой у броду брамі дівчини воду, там козаченько коня напуває, завидує на її броду.* Нп.

Завидуший, -а, -е. Завистливий. *Завидуші очі.*

Завидько, -ка, м. = Завидник. *Завидько з заздности нудився.* Мкр. Н. 37.

Завидющий, -а, -е = Завидуший.

Завикати, -каію, -єш, сов. в. зави́кнути и зави́кти, -кну, -неш, гл. = Звикати звикнути.

Зави́лювання, -ня, с. Заискиваніє, виляніє около чего нибудь.

Зави́лювати, -люю, -єш, гл. Заискивать, вилять передъ кѣмъ нибудь.

Зави́ляти, -ляю, -єш, гл. Завилять. *А Прус хвостом не завиляв, як знаєш лис хвостом виляє.* Котл. Ен.

Зави́на, -ни, ж. Вина, погрѣшность. МВ.

Завини́тель, -ля, м. Обвинитель. МВ.

Завинити, -ню́, -ни́ш, гл. 1) Задолжать. *А цибулька ся не вродила, а я довжок завинила.* Чуб. V. 1095. *Завинив я йому тридцять карбованців.* Каменец. у. 2) Провиниться. *А що ж бо я кому завинила, за що ж мене ала доля побила?* Гол. I. 358.

Завини́ння, -ня, с. Свитокъ, свертокъ. *Зносили свої скриньки, свої завиніння, свої торбинки.* Левиц. I. 505.

Завиновати́тися, -чуся, -тишся, гл. Задолжаться, войти въ долги. *Завиноватився я людям багато.* Канев. у.

Завиновати́ти, -тію, -єш, гл. Задолжать. *Багато грошей засиноватів Петро.* Каменец. у.

Завинпе́ритися, -рюся, -ришся, гл. Заупрямиться. *Худоба завинперилася, везучи віз на гору.* Кременч. у.

Завинува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Обвинить. *Завинували жінку.* Каменец. у.

Завину́ти, -ну́, -не́ш, гл. = Завити 2. *Купи, мати, шовку завинуть головку.* Нп. *Відказала вона, взявши грушу і завинула її в хустку.* Св. Л. 204. *Знайшла дитину, — ні в віщо завинуті.* Г. Барв. 529.

Завину́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. 1) = **Завитися 2.** 2) О цвѣтахъ: свертываться, складывають лепестки. *Завинулась калинонька, та й не роспускає.* Рудан. I. 15.

Завиня́тко, -ка, с. Узелокъ, свертокъ. *Вештатись по Божому світові із палицею в руках, а завинятком на плечах.*

Зави́ритися, -рюся, -ришся, гл. Разсердиться, разгнѣваться. Вх. Зн. 18.

Зависа́ти, -саю, -єш, сов. в. зависнути и зависти, -сну, -неш, гл. 1) Вѣшаться, повѣситься; повиснуть. *Ой у лісі на горісі сорока зависла.* Чуб. III. 133. *Червоне намисто в шинкарки зависло.* Чуб. V. 582. *Мертвець за ним і собі у дзвіницю, та в дірці, що перехрещена, і завис на хресті.* ХС. III. 57. *На віях, мов дві перлини, сльози зависли.* Г. Барв. 223. 2) Оставаться, остаться неуплаченнымъ, накопляться, накопиться (о платежахъ, недоимкѣ, долгахъ). *Я й платив, щоб подать не зависала.* 3) — **на кому.** *Лежать на комъ, лечь на кого.* *На твоїй голові все зависло, бо ти староста.* Каменец. у.

Зави́ска, -ки, ж. Недоимка, просроченный платежъ. *Це на вас зависка зосталась, а ми всі дали подушне.* НВолын. у.

Завискоти́ти, -кочу, -тиш, гл. Завизжать, взвизгнуть. *І з реготом завискотіла — і мов лихий її злизав.* Греб. 358.

Завісливий, -а, -е. = **Завидливий.** *Зависливі очі.* Ном. № 4817. *Зависливі багатирі.* Грин. І. 193.

Зависнути и зависти. См. **Зависати.**

Зависть, -сти, ж. *Зависть. Вам на зависть, а їй на користь.* Ном. № 11593.

Завита́ння, -ня, с. = **Завітання.**

Завита́ти, -таю, -єш, гл. = **Завітати.** *Завитав я до веселої козачої хати попасувати коні.*

Хата. 95. Січові гості завитали таки до нас. Хата. 115.

І. Завити, -ся. См. **І. Завивати, -ся.**

ІІ. Завити. См. **ІІ. Завивати.**

Завитка, -ки, ж. 1) = **Заверка І.** Чуб. ІІІ. 193. 2) **Завитка** = **Покритка.** Вх. Зн. 18.

Завиття́, -тя́, с. 1) Женская повязка, имѣющая видъ полотенца, обматываемаго вокругъ головы и шеи. Гол. Од. 27. *Якась жінка у завиття прийшла.* Каменец. у. 2) = **Завертка І.** Ч. Г. В. 1858, № 17, 129.

Завихіль, -холі, ж. *Мятель, вьюга.* Черк. у.

Завіхоритися, -рюся, -ришся, гл. *Закружиться вихремъ. Думка його закаламутилась, завихорилась.* Мир. ХРВ. 51.

Завихри́ти, -рю́, -риш, гл. *Поднять шумъ. Поки нема його, то й тихо, а як прийшов, так і завихрив.* НВолын. у.

Завіхтуритися, -риться, гл. *безл. Захотѣться сильно и чтобы скоро сдѣлалось желаемое. Завихтурилося іти в наймички.* Вас. 213.

Завічити, -чу, -чиш, гл. *Пріучить. Завичили так, що голова ваша все свербить, хоч і нічого нема.* Лебед. у.

Завичка, -ки, ж. = **Звичка. Брати завичку.** *Привыкать, имѣть обыкновеніе. Я й завички не брала удень спати.* Змієв. у.

Завища́ти, -щу, -щиш, гл. *Завизжать. Як запищить, як завищить! та й побігла в ліс.* Рудч. Ск. ІІ. 20.

Завіва́ти, -ваю, -єш, сов. в. завіяти, -вію, -єш, гл. 1) *Вѣять, повѣять. Холодом завіє. Туди (в труну) й вітер не завіє і сонечко не загіє.* Мил. 183. 2) *Заносить, занести, завѣять. Снігом дорогу завіяло. Ой зірву я листочок та закрию слідочок, щоб не завіяв, щоб не засипав буйний вітерочок.* Нп.

Завід и завод, -воду, м. 1) *Начало, то, съ чего что-либо началось, завелось. Ще й заводу нема, ще й не починали.* Ном. № 7801. **Нема й заводу.** а) *Не было и заведено, и не было никогда. Гребня чорт-ма й заводу, бо не пряла, каже, зроду.* Нп. б) *Исчезло все, нѣтъ и слѣда. Уже й заводу нема того нічого, що там було.* 2) *Начало, причина ссоры. Я знаю цей завід між ними.* НВолын. у. *Знайду собі другу милу, щоб не мала роду, щоб не було, як з тобою, жадного заводу.* Чуб. V. 255. *Завод зробився з того, що той не хтів платити за горілку.* НВолын. у. *Не роби заводу: як в грошіх — віддай податок.* НВол. у. 3) *Заводъ. А мій милий у неволі, у неволі — на роботі, він на сахарнім заводі.* Грин. ІІІ. 563. *Там недалеко рибні заводи запорозькіі.* ЗОЮР. І. 111. 4) *Заведеніе, учрежденіе.* 5) *Звукъ плача, плачь. Почулися важкі заводи плачу.* Мир. ХРВ. 49. *Мирний употребляетъ это слово вообще въ смыслѣ протяжнаго звука. Дикі заводи реву (бугаевого) розлягались по околиці.* Мир. ХРВ. 129. *Вітер покривав їх своїми жалісливими заводами.* Мир. Пов. І. 118. *Вітер доносив до них заводи дзвонів.* Мир. ХРВ. 142. **На всі заводи кричати.** *Во все горло кричать. Слушайте мене! — на всі заводи,*

кричав Уласович, — адже я сотник. Кв. II. 94. 6) Домашній праздникъ (крестини, свадьба и т. п.). Який же там завід? — Хрестини. На заводі був. Підем на завід. Черк. у. 7) Верхній край плавной сѣти, къ которому привязываются поплавки. Вас. 188. 8) Родъ понятыхъ или экспертовъ, въ количествѣ пяти и болѣе человекъ, которыхъ потерпѣвшій убытокъ отъ потравы хозяинъ приглашаетъ (**заводить завід**) для освидѣтельствования на мѣстѣ размѣровъ, причиненныхъ убытковъ; **завід** можетъ самостоятельно постановить рѣшеніе. Чуб. VI. 79. 9) **У заводи**. Во весь карьеръ. А брат уже летить у заводи тих двох гостей зустрічати. Федьк.

Завідати. См. **Завідувати**.

Завідка, -ки, ж. Въ пловучей сукновальнѣ, помѣщаемой на лодкахъ: передняя, меньшей величины лодка, на которую упираются валы колесъ. Вас. 173.

Завідній, -я, -є. 1) Захожий. *Хиба я завідня? я тугейша*. НВолын. у. 2) = **Забіжний**. Вас. 187.

Завідня, -ні, ж. Бревно, котрымъ поворачивають вѣтряную мельницу. Полт. г.

Завідомити. См. **Завідомляти**.

Завідомляти, -ляю, -єш, сов. в. **завідомити, -млю, -миш**, гл. 1) Заявлять, заявить.

Мого хлопця можна прийняти й тепер до школи, бо він завідомлений, дарма що прийому нема тепер. Черк. у. 2) Извѣщать, извѣстить.

Завідування, -ня, с. 1) Провѣдываніе. 2) Отвѣдываніе.

Завідувати, -дую, -єш, сов. в. **завідати, -даю, -єш**, гл. 1) Навѣщать, навѣстить, провѣдывать, провѣдать. *Нехай мене той завіда, що в полі обіда*. Чуб. V. 13. *Як но ту ж пеню і стара Чайчиха не завідає нас*. МВ. II. 122. 2) Отвѣдывать, отвѣдать. *Або води завідаю, або петлі на шию*. Ном. № 4086.

Завідця, -ці, м. Завѣдывающій, руководитель; подрядчикъ. *Властитель такого ліса наймає собі завідцю — чоловіка, який би усю роботу у лісі (рубати ліс) на себе перебрав; завідця годить собі легінів*. Шух. I. 173.

Завідь, -воді, ж. Въ выраж.: **чоботи зшити під завідь**, т. е. такъ, что каблукъ пришить **дратвою**, образующею рубецъ сверху надъ каблукомъ. Черном.

Завідьмувати, -мую, -єш, гл. Околдовать. *Дочку завідьмувала якась ледащиця*.

Завіжкати, -каю, -єш, гл. Завозжать. *Завіжжав коні*. НВолын. у.

Завіз, -возу, м. Привозъ, подвозъ зерна на мельницу; также подводы, привезшія зерно, и тѣснота, ими производимая. *Вперше бачу, щоб такий завіз був*. НВол. у. *Коло млина вештались люде, зносили з возів мішки млива, пірнали в темноті дверей і знов вертались до возів. Завозу стояло дуже багато*. Левиц. I. 373.

Завізненько, нар. Ум. отъ **завізно**.

Завізний, -а, -є. Имѣющій много дѣла, работы. *Чи ви завізні? може б мені чоботи пошили?* НВолын. у.

Завізник, -ка, м. Привозящій зерно на мельницу для помола.

Завізно, нар. Много привоза зерна въ мельницу. *На нашому млині так завізно, що не поспішишися молоти*. Употребляется также и въ значеніи много работы вообще. *Їздили наші коні кувать, та кажуть, — завізно*. Мнж. *Прийшов пізно, аж завізно*. Ном. № 1802. Ум. **Завізненько**. Аф.

Завій, -вою, м. Повязка: чалма.

Завійка, -ки, ж. = **Намітка**. Гол. Од. 70. Въ Буковинѣ это также и дѣвичье покрывало. Гол. Од. 71.

Завійна, -ни, ж. 1) Болѣзнь: сильная рѣзь въ животѣ. *Перша каже: у небоги пристрітні уроки; друга плеще: їй завійна всунулася в боки*. Мкр. Н. 4. 2) Мятель. Мнж. 180.

Завійниця, -ці, ж. = **Завійна 1**. *Бодай тебе взяла завійниця!* Ном. № 3724. *Троянські плакси тут ридали, як на завійницю кричали*. Котл. Ен. VI. 43.

Завійтуватися, -туюся, -ешся, гл. Зазнатися, будучи **війтом**.

Завікувати, -кую, -ещ, гл. Остатися навѣки, навсегда, закончить жизнь. *Не вернусь уже на свої краї, тут уже десь завікую. В покритках мабуть вона й завікує*. Харьк.

Завількуватий, -а, -е. О деревѣ: съ волнистыми извилинами. Вас. 145.

Завірити. См. **Завіряти**.

Завірки, -рок, ж. мн. Огорожа изъ колышекъ или древесныхъ вѣтвей. Вх. Лем. 414.

Завірчування, -ня, с. Обвиваніе, обворачиваніе, закуtywаніе.

Завірчувати, -чую, -ещ, сов. в. завертіти, -верчу, -тищ, гл. 1) Обвивать, обвить тканью, бумагой и пр., заворачивать, завернуть, обертывать, обернуть. *Не лїзь на колодку, бо заб'еш головку, та буде боліти, нічим завертіти*. Макс. (1349) 103. *Мені, дівко, та пришиють квітку, тебе, дівко, завертять в намітку*. Мет. 15. 2) Завертывать, завертѣть, завинчивать, завинтить.

Завірчуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. завертітися, -чуся, -типся, гл. 1) Обвивать, обвить тканью, обматываться, обмотаться. *З гарної дівки гарна і молодиця: гарно (в намітку, напр.) завертїться, любо подивїться*. Ном. № 9004. 2) Только сов. в. закружиться, завертѣться. *Коло сусїди завертївся чоловік якийсь незнайомий*. Новомоск. у.

Завірюха, -хи, ж. Вьюга, мятель. *Аж гульк, — зіма впала, свище полем завірюха*. Шевч. 84. *Завірюха — треба кожуха*. Ном. № 626. Ув. **Завірюшице**.

Завірюшливий, -а, -е. Вьюжный. Желех.

Завіряти, -ряю, -ещ, сов. в. завірити, -рю, -рищ, гл. Увѣрять, увѣрить. *Мене завірили люде, що тебе нема вже на сім світі*. Стор. М. Пр. 54.

Завіс, -су, м. = **Круча**. Вх. Зн. 18.

Завіса, -си, ж. 1) Завѣса, занавѣсь. Левиц. Пов. 52. *У церкві на-двоє роздерлась завіса*. Чуб. III. 16. *Над вікнами висїли з оксамиту та ще з чогось завіси*. Стор. М. Пр. 74. 2) Тесемки, которыми связывается опушка мѣховой шапки (у галицк. мѣщань). *Шапка на завісах*. Гол. Од. 19. 3) Дверная петля. 4) Родъ жерди для развѣшиванія бѣлья. Вх. Зн. 18. 5) = **Завіс**. Вх. Уг. 238.

Завісити, -ся. См. **Завішувати, -ся**.

Завіска, -ки, ж. Передникъ, фартукъ. Міусск. окр.

Завіскритися, -рюся, -рипся, гл. Распустить сопли, запачкаться соплями. *Прийшла Венера іскривившись, заплакавшись і завіскрившись*. Котл. Ен. I. 12.

Завісок, -ска, ж. Желѣзный брусокъ въ возу, прибитый къ плечу, чтобы колесо не терло плеча, на которомъ стоить ящикъ воза. НВолын. у. Рудч. Чп. 249.

Завістїти, -щу, -стищ, гл. — **кого**. Сообщить (кому). *Думали-думали, як йога лучче Катрю завістїти про те, що чули*. МВ. II. 138.

Завісь, -сі, ж. = **Завіс**. Вх. Зн. 18.

Завіт, -та и -ту, м. Завѣтъ. Єв. Мр. XIV. 24. *Ковчег завіта. Чуб. III. 340. А що, доню, пам'ятаєги мій завіт тобі?* МВ.

Завітальник, -ка, м. Посѣтитель. *Мучать Тетяну завітальники. Хто не зайде, то все одно кажуть, що Василь до иншої ходить.* Г. Барв. 541.

Завітанія, -ня, с. Посѣщення, заходження.

Завітати, -таю, -єш, гл. Посѣтити, зайти. *Люде, бачивши, що вони нікуди не завітають, також одступились од них.* Г. Барв. 160.

Завітритися, -рюся, -ришся, гл. Заѣхати, забратися. *Нема мого панича — аж у Чернігів завітритися.* Харьк.

Завітування, -ня, с. 1) Завѣтъ. 2) Завѣщаніе духовное. Желех.

Завітувати, -тую, -єш, гл. Завѣщати. *Духом високим... жив та й нам його завішував наги батько Тарас.* О. 1862. III. 25.

Завіть, -ті, ж. Проволока на задникѣ сапога.

Завіхолитися, -литься, гл. безл. Начатися мятели.

Завіхтирити, -рю, -риш, гл. Схватитися вихремъ. *Загуло, завіхтирило.* МВ. (К. С 1902. X. 155).

Завічати, -чаю, -єш, гл. Предвѣщати. *Ой голубе, голубе! завічаєш щось доброго для нашого молодого.* Гол. IV. 438.

Завічно, нар. При жизни. *Ірод собі завічно пекло готував.* Чуб. III. 356.

Завішальник, -ка, м. Повѣсившійся. Каменец. у.

Завішати, -ся. См. **Завішувати, -ся.**

Завішувати, -шую, -єш, сов. в. завісити, -шу, -сиш и завішати, -шаю, -єш, гл. 1) Вѣшати, повѣсити. *Такого дітей, що й гілля не здержало б (як би завісив).* Ном. № 13871. *А його мила не злюбим, гей повела його въ сад та й завішала.* Чуб. V. 804. 2) Завѣщивати, завісити; увѣщивати, увѣсити, обвѣщивати, обвѣсити чѣмъ-либо. *Він усе просив завісити вікна.* Левиц. Пов. 81. *Купалочка з купа вийшла та й кропом очі завішала.* Мет. 312.

Завішуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. завіситися, -шуся, -сишся, гл. 1) Вѣшатися, повѣситися. *Піду завішуся, нехай усі люде знають, як чумаки умірають.* Гол. *До осичини прийшов і завішався на осичині.* О. 1861. X. 53. 2) Завѣщиватися, завіситися, увѣщиватися, увѣситися, обвѣщиватися, обвѣситися чѣмъ-либо.

За-віщо? За что? *За-віщо він її убив?*

Завіякуватий, -а, -е. Разгульный. *Один завіякуватий чоловік та піячив у шинку.* Грин. II. 171.

Завіяти. См. **Завівати.**

Завкри(в)дно, нар. Обидно. *Завкридно йому, що в нього нема.* Каменец. у. *Тому завкридно, що він сіяв, а той узяв хліба дві копи.* НВолын. у.

Завладати, -даю, -єш, гл. Завладѣтъ. *Якось то ними князь той жуковатий неправдою завладав.* МВ. II. 34.

Завладіти, -дію, -єш, гл. = **Завладати.**

Завліканий, -а, -е. Вышитый. *А в нашій Бондарівни завлікані плічки.* Чуб.

Завляги, -ляг, ж. мн. Время наступлення сна. *До завляг ще далеко. У добрі завляги (дуже пізно) приїхав.* Каменец. у.

Завмерти, -мру, -реш, гл. Упасть въ обморокъ. Уман. у.; замереть.

Завовтузітисся, -жуся, -зішся, гл. Завозиться надъ чѣмъ нібудь.

Завод. См. Завід.

Заводити, -джу, -диш, сов. в. **завести, -ду, -деш**, гл. 1) Заводить, завести куда-либо.

Завів його на таку кручу, що страшно й глянути вниз. Завів дівчину в чуже село. Вона до нас діток своїх завела, покинула, а сама знов таки пішла туди до його. МВ. II. 190. —

пером. Повести куда нібудь лінію пером. *Що заведе пером, того не виволочеш волом.*

Ном. № 7383. 2) Заводить, завести за что-либо. *Завів його за хату, щоб не бачили, та й каже нишком... А брат сестру за стіл завів.* Грин. III. 512. **Заводити на посад**

(молоду). Свадебный обрядъ: сажать новобрачную за стіль въ красномъ углѣ. *В неділю після обіда завели Ганну на посад.* Левиц. I. 21. *Молоду заводить за стіл брат хусточкою.* Грин. III. 429. 3) Отводить, отвести. *Завела коня до стаєньки.* Чуб. III. 393.

Дівчино моя, напій мі коня і заведи до кірниць, де зімни вода. Чуб. V. 108. *Я заведу тебе до нас.* Г. Барв. 241. 4) Вставлять, вставить, вдѣлювать, вдѣлать во что, всовывать, всунуть. **Заводити цурки.** При постройкѣ дуба (лодки изъ цѣльной колоды):

распоровъ колоду, вставлять въ щель распорки для распиранія боковъ. Вас. 151. — **у рійки, у шохти.** У ткачей: пропускать нити основы сквозь отверстія названнихъ

снарядовъ. См. **Варстат.** Вас. 166, 167. — **в палітурки.** Переpletать (книгу). Славяносерб. у. — **під скло.** Вставлять въ рамку подъ стекло (картину). 5) Вносить, внести (въ книгу запись). *Та ще в метрики як заведе Марусею...* О. 1861. XI. Кух. 34. 6)

Класть, положить на ноты. *Він все записував пісні народні... і навіть самі мелодії пісень і заводив у ноти.* Левиц. Пов. 225. 7) Прикрѣплять, прикрѣпить сапогъ къ колодкѣ

гвоздями или веревочкой (у сапожниковъ). Сумск. у. 8) Начинать, начать. *Товариш мій давний заводить з нею танець.* Федьк. 9) Заводить, завести; устраивать, устроить;

основывать, основать. *Завели собі деяку городину.* Рудч. Ск. I. 131. *Пішла вона звичайненько прохати, щоб лев в дуплі дозволив їй... хазяйство завести маленьке.* Гліб. 58.

Ти, козаче, ти, бурлаче, не хороше робиш, що зарання п'єш, гуляєш, бенкети заводиш. Чуб. V. 1020. *Як би у нас на селі школу завести.* Ком. I. 23. **Завести подушне.** Завести

недоимку въ уплатѣ подушной подати. НВолын. у. 10) Запѣвать, запѣть, затягивать, затянуть, начинать, начать пѣсню. *Без мене не знаєш як і взятъся, як і пісню завести.*

Стор. I. 133. *Завели вдвох пісеньку.* Г. Барв. 198. *Онде дівча йде по воду, думку йкусь завело.* Федьк. I. 24. 11) Голосить, плакать. *Не чує, як заводить сиротина.* Млак. 76. 12)

Так заведено. Такъ принято, таковъ обычай. Вас. 212.

Заводитисся, -джуся, -дишся, сов. в. **завестисся, -дуся, -дишся**, гл. 1) Вводиться,

вестисся, отводиться, отвестисся. *У їх коні не заводяться на ніч у хлів.* 2) Вставляться, вставиться. *Уже хто й зна відколи все заводиться в його ся картина під скло, та й досі ніяк не заведе.* 3) Вноситься, ввестисся (въ книгу, запись). 4) Быть полагаемымъ,

положеннымъ на ноты. 5) Заводиться, завестисся, появляются, появиться; входитъ, войти въ обычай; устраиваться, устроиться; основываться, основаться. *Як заведуться злидні на три дні, то чорт їх і довіку викишкає.* Ном. № 1518. *Тоді саме заводивсь*

універсітет у Харькові. К. Гр. Кв. XVI. *Хиба ж чорноморцеві за службою було коли заводиться спражнім хазяйством?* О. 1862. X. 112. 6) Начинаться, начаться. *Вже заводиться дощ.* Каменец. у. *І завелась на ставі геркотня.* Греб. 363. **Ще на світ не**

заводилось. Еще и не начинало свѣтатъ. Св. Л. 69. 7) Начинать, начать состязаніе, споръ, ссору, заспорить, ссориться. *Стали ділитъся... і завели споритъся.* Рудч. Ск. I.

196. *Дуമാв, от заведуться за ту віру, так ні...* Стор. М. Пр. 44. *Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий — бо-зна й за віщо вже.* Ном. № 3514. *Як поп'ються горілки, то й заведуться битися.* ЗОЮР. І. 110. *Як би ти не заводивсь, то й не смуткував би тепер, і не стидно б було, що тебе попобито.* МВ. ІІ. 10.

Заводійка, -ки, м. Зачинщикъ. Васильк. у.

Заводня, -ні, ж. Хлопотливое дѣло, — заведешь его, да и не оберешься хлопоть. *Я не хочу робити млина, не хочу цієї заводні.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заводський, -а, -е. Заводской, относящийся къ заводу. *А заводський лежень не хоче робити.* Грин. ІІІ. 214.

Заводця, -ці, м. Зачинщикъ.

Заводь, -ді, ж. Заливъ. Левч. 42.

Завозити, -жу, -зиш, сов. в. завезти, -зу, -зе́ш, гл. 1) Завозить, завезти куда нібудь далеко. *Чоловіче мій, дружино моя! завіз ти мене, де роду нема, де роду нема, та все чужина.* Мет. 246. *Він не хотів його убивать, да завіз його в ліс.* Рудч. Ск. І. 25. *Почали дорікати Колумбові, що завіз їх ка-зна куди.* Ком. І. 54. 2) Привозить, привезти. *Степом іду, — степ широкий, дорога смутненька, — завези мене, сивий коню, де моя миленька.* Чуб. V. 241. 3) Ввозить, ввезти во внутр чого-либо. *Завези воза в возівню.* 4) Доставлять, доставить, завозить, завезти что по пути. *Із Одеси преславної завезли чуму.* Шевч. 535.

Завозити, -жу, -виш, гл. Затаскать, загрязнить.

Завозитися, -жуся, -зишся, гл. Затаскаться, загрязниться.

Завозянин, -на, ж. Привезшій для помола хлѣбъ на мельницу.

Завоїстий, -а, -е. Воинственный, задорный. *Він був у нас хоч і малий на зріст, так завоїстий: було кожного зачепить.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовс.).

Завойовник, -ка, м. Завоеватель. Башт. 137.

Завойовничий, -а, -е. Завоевательный. Башт. 105.

Завойовувати, -вую, -еш, сов. в. завоювати, -воюю, -еш, гл. Завоевывать, завоевать. *Хоче завоювать у цього царя старшу дочку.* Рудч. Ск. І. 106.

Завола́ння, -ня, с. Призывъ, зовъ.

Завола́ти, -лаю, -еш, гл. 1) Позвать, пригласить. *Заволав у шинок на могорич до поради.* Полт. *Вже ї мати заволала.* Гол. ІІІ. 67. *Ось вам Степана в хату заволала.* Черн. у. 2) Воскликнуть, завопить. *Тоді жиди рандарі горким голосом заволали.* Нп.

Заволіка́ння, -ня, с. 1) Затягиваніе, завлеченіе. 2) = **Заволо́чування.**

Заволіка́ти, -каю, -еш, гл. 1) сов. в. **заволокти, -лочу, -чиш.** Затягивать, затянуть; завлекать, завлечь. *Мужик той послі заволік його въ тросник.* Рудч. Ск. І. 200. *Е, чоловік! чорт заволік!* Ном. № 2896. *Я було ніякам кажу: «Пийте, та його не заволікайте».* Г. Барв. 290. 2) сов. в. **заволочити, -чу, -чиш.** См. **Заволо́чувати.**

Заволіка́тися, -каюся, -ешся, сов. в. заволоктися, -лочу́ся, -чешся, гл. 1) Затягиваться, затянуться; завлекаться, завлечься. *Заволочи його за хату! — Коли ж не заволікається: важке.* 2) Бороноваться послѣ посѣва. 3) Забредать, забрести куда. *Він покинув там усю свою родину, заволікся на козацьку Україну.* К. МБ. X. 2. *Інший заволочеться з Москви.* Г. Барв. 329.

Заволі́кування, -ня, с. = **Заволі́кання.** Левиц. Кайд. С. 186.

Заволі́чка, -ки, ж. 1) = **Волі́чка.** *Капшук повен тютюну, гарно вишитий заволічкою по оксамиті.* Св. Л. 234. 2) Ремешекъ или веревочка, которыми въ ярмѣ прикрѣплены

вверху снізки кь **чашовин'ѣ**. Рудч. Чп. 250. 3) Гвоздь, котрымъ стянута оковка обода (вірвант) въ колесѣ воза. Рудч. Чп. 250.

Заволо́ка, -ки, об. 1) Захожіи изъ чужой страны, бродяга чужестранный. *Горе мені на чужині: зовуть мене заволокою*. Чуб. V. 198. 2) Бревно, котрымъ закладывають въ плотинѣ прорванное мѣсто, чтобы успѣшнѣе его задѣлать. Мѣусск. окр.

Заволо́ком, нар. О посѣвѣ: безъ предварительнаго вспахиванія, посѣявъ по жнитву и потомъ забороновавъ зерно. *Заволоком — уродиться як нароком*. Ном. № 7169.

Заволокти. См. **Заволікати**.

Заволонча́ти, -чаю, -ещ, гл. Затянуть. *Я таки й не хотів, та як зачали, то й заволончали таки*. Кобел. у.

Заволоть, -ті, ж. Родъ рыболовной сѣти. Вх. Уг. 238.

Заволочити. См. **Заволочувати**.

Заволо́чування, -ня, с. Боронованіе послѣ посѣва. См. **Заволікання**.

Заволочувати, -чую, -ещ, сов. в. заволочити, -чу, -чиш, гл. Бороновать, забороновать послѣ посѣва. *Посіяла та й заволочила, а заволочивши, та й Бога просила: зроди, Боже, ту яру пшеницю*. Мет. 357.

Завоні́тися, -нюся, -нишся, гл. Заводяться, провоняются. *Коза... здохла. А іди та облупи, щоб не завонилася*. Вх. Зн. 18.

Завоня́ти, -няю, -ещ, гл. Завонять. *Не воружи, бо завоняє*. Ном. № 3289.

Завора, -ри, ж. Бревно для задвижки воротъ.

Заворити, -рю, -риш, гл. Загородить. См. **Вір'я**.

Заворіння, -ня, с. = **Ворота**. Шух. 87.

Заворітниця, -ці, ж. См. **Розлоги**. Шух. I. 86.

Заворітній, -я, -є. 1) Находящійся за воротами. 2) Сторожъ при воротахъ, запирающихъ село кь полю. *Як приїхали під самий коливорот, паніматка поспитала в заворітнього*. Св. Л. 77.

Заворіття, -тя, с. Мѣсто за воротами.

Заворкота́ти, -чу, -чеш, гл. Замурлыкать. *Не ззіть пес, поки не поваля, а кіт, поки не заворкоче*. Ном. № 12270.

Заворожі́ти, -жу́, -жиш, гл. 1) Заворожить, заколдовать, заговорить. *Чого се ти сидиш як заморожений? Ти не втомився?* МВ. (О. 1862. I. 99). 2) Поворожить, начать ворожить. *Заворожи мені, волхве, друже сивоусий!* Шевч. 264. *Ой заворожи, да превражая бабо, де козацькій гроші?* Грин. III. 598.

Заворот, -ту, м. 1) Заливъ. Александров. у. 2) Головокруженіе. Борз. у. 3) Попоротъ, колѣно, изгибъ. *На завороті річка глибока*. НВолын. у. *Рот без заворот*. Ном. № 2849. 4) **В завороті**. По дорогѣ. *Заходила в Д. Хоть і не в завороті мені була, та дуже бажала я побачити своїх перших господарів*. МВ. I. 22.

Заворотень, -тня, м. 1) Колѣно, изгибъ рѣки. Павлогр. у. 2) Холощеный, оскопленный бычокъ. Мнж. 180.

Заворотич, -ча, м. Конецъ обода въ колесѣ телѣжномъ. Рудч. Чп. 250.

Заворотъ, -ті, ж. 1) = **Заворотень 1**. Мнж. 180. 2) Круговоротъ, водоворотъ, поворотъ воды противъ теченія. *Там заверить: вода тече вниз, а то назад угору*. Кобел. у. (Залюбовск.).

Заворсити, -ршу, -сиш, гл. Нахмурить. **Заворсеній**. Нахмуренный. Вх. Зн. 18.

Заворситися, -ршуся, -сишся, гл. Нахмуриться. **Заворсилося на дворі**. Небо въ тучахъ. Вх. Зн. 18.

Завору́ха, -хи, ж. 1) Движеніе (въ толпѣ). 2) = **Заверюха**.

Заворушіти, -щу́, -шиш, гл. Зашевелить.

Заворушітися, -шуся, -шишся, гл. Зашевелиться. Котл. Ен. III. 22. Ком. I. 54.
Затуркотіла і заворушилась підо мною земля. Стор. М. Пр. 42.

Заворча́ти, -чу́, -чиш, гл. Заворчатъ. *У вас, у жінок, усе з очей! заворчав Наум*. Кв. I. 25.

Завоціти, -щу́, -щійш, гл. Забрызгать воскомъ.

Завоюва́ння, -ня, с. Завоеваніе.

Завоювати. См. **Завойовувати**.

Завперше, нар. Прежде всѣхъ. *Ой мій пане, пане Іване, десь то ти забгався, що на ляхів став завперше, да й не сподівався*. Макс.

Завсе(і)гда и завсігди́, нар. = **Завсіди**. Желех. *Зевсегда будемо укупі*. Кв. Драм. 302.
Невіра завсігда невіра. Ном. № 896.

Завсіди, нар. Всегда. *У скупого завсіди по обіді*. Ном. № 4667. *Голодному завсіди полудня*. Ном. № 12097.

Завсідний, -а, -е. Всегдашній. Левиц. Правда, 1868. 448. Шух. I. 120. Въ значеніи обычный. *Зрушили завсідній спокій життя*. Мир. ХРВ. 256. *Завсідні житечні турботи*. Мир. ХРВ. 350.

Завсю́ди, нар. = **Завсіди**. *Не роблять що вечора, завсюди*. Чуб. I. 103. *І завсюди, як тільки вони вкупі, — все оттак заведуться ласкавими (ловами одно 'дного шпигати*. МВ. Н. 82.

Завто́вш, завто́вшки, нар. Толщиною. *Ударив кулаком у стіну, — так стіна й провалилась, дарма, що була така завтовшики, як у мужика хата*. Рудч. Ск. I. 104.

Завторува́ти, -рую, -еш, гл. Завторить. *Завторує в срібні нути, аж ю звізди муся чути*. Федьк.

Завтра, завтре, нар. Завтра. *Сьогодні пан, а завтра пропав*. Ном. № 1152. На завтра(е). На слѣдующій день, на другой день. *Щоб на завтре на ранок рушники виткала*. Рудч. Ск. II. 100. По завтрьюму. Послѣзавтра. *Як сьогодні, так і завтра, як завтра, так і по завтрьюму*. Мир. ХРВ. 171.

Завузлити, -лю, -лиш, гл. Завязать узломъ. *Натяг вірвовку і став зав'язувати. Не вспів він удруге завузлити, як просунулась рука*. Стор. М. Пр. 107.

Завушниці, -ць, ж. мн. Опухоль за ушами.

Завчас, нар. = **Завчасу**.

Завчасний, -а, -е. Заблаговременный. Желех.

Завчасто, нар. Зачастую. *Тепер завчасто доводиться чувати*. О. 1862. III. 31.

Завчасу, нар. Заблаговременно, заранѣе. Мкр. Г. 4.

Завча́ти, -чаю, -еш, сов. в. **завчити, -чу, -чиш**, гл. Заучивать, заучить.

Завше, нар. = **Завжде**. *У мене чари завше готові: білее личко, чорні брови*. Чуб. V. 75.

Завшир, завширки, завширшки, нар. Шириною. *А завширшки він ширший океану*. К. Іов. 24.

Зав'язати, -ся. См. **Зав'язувати, -ся**.

Зав'язка, -ки, ж. Завязка, веревочка, которой завязывають. *Коло сього мішка й зав'язки нема. Утяв по саму зав'язку*. Ном. № 7569. 2) Завязъ на фруктовыхъ деревьяхъ. Каменец. у. 3) Въ плотничьей и столярной работѣ: связъ, сцѣпленіе двухъ концовъ

дерев'яв, сходящихся подъ угломъ. Шух. I. 91, 98. 4) Зачатокъ, начало, причина, источникъ. *Разом роз'язка і зав'язка, і зле й добре докупі.* Ум. **Зав'язочка.**

Зав'язник, -ка, м. Раст. *Tormentilla erecta.*

Зав'язнути и зав'язти, -зну, -неш, гл. Завязнуть. *Пішла вона (овечка) собі пастиись, та й зав'язла у хмелі.* Рудч. Ск. I. 40.

Зав'язок, -вку, м. Почка растенія. Вх. Пч. I. 14.

Зав'язочка, -ки, ж. Ум. отъ зав'язка.

Зав'язування, -ня, с. Завязуваніє.

Зав'язувати, -зую, -еш, сов. в. зав'язати, -жу, -жеш, гл. 1) Завязувать, завязать.

Зав'язав вовка в мішку. Рудч. Ск. *Великої треба хустки, щоб зав'язати усти.* Ном. № 6988.

2) Связувать, связать. *Гріх не личком зав'язати та під лавку сховати.* Ном. № 101.

3) Повязувать, повязать. *Не росплете довгу косу, хустку не зав'яже.* Шевч. 27.

Переносно: **зав'язати голову.** Вьдти замужъ. *Зав'язала головоньку, — не розв'яжу довіку.* Чуб. V. 4) Закладывать, заложить (зданіє). *Зав'езує хату.* Шух. I. 88. 5) — **вік.**

Испортить жизнь. *Я і твоїй вік зав'язала.* Кв. Драм. 326. 6) — **дорогу.** Преградить путь, стать на пути. *Гуси, гуси, зав'яжу вам дорогу, щоб не втрапили додому.* Ном. № 327. 7) — **світ.**

Сдѣлать жизнь безотраднoй, горестнoй, несчастнoй. *Зеленая ліщинонька проти сонечка зав'яла, молодая дівчинонька козаку світ зав'язала.* Нп. *Що вже тобі, дитя моє, зав'язаний світ.* Мет. 138. 8) — **язик.**

Заставить молчать. *Людям язика не зав'яжеш.*

Ном. № 6984.

Зав'язуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. зав'язатися, -жуся, -жешся, гл. 1) Завязуваться, завязаться.

2) Завязуваться (о плодахъ), завязаться. 3) Начинаться, начаться,

зарождається, зародиться, виникать, виникнуть. *Треба трошки полежать, щоб сало зав'язалось.* Ном. № 12260.

Зав'ялий, -а, -е. Завялый, завявший, увядший. Мир. Пов. II. 76.

Зав'ялити, -лю, -лиш, гл. = Зв'ялити. *Не зав'ялив би свої літа молодії, як тепер в'ялить.*

О. 1862. X. 13.

Зав'янути и зав'яти, -в'яну, -неш, гл. Завянуть, увянуть. *Може він таку пісню знає, що як би заспівав, то й волос би зав'яв.* ЗОЮР. I. 146. *Одно зацвіла, а друге зав'яло, навіки зав'яло.* Шевч. 121.

Зага, -ги, ж. Изжога. *Зага пекла.* Канев. у. МУЕ. III. 55.

Загавкати, -каю, -еш, гл. Залаять. *Собаки де-де по Вільшані загавкають.* Шевч. 149.

Загавкотіти, -кочу, -тиш, гл. Залаять (о многихъ). *Бісова собачня донюхалась і загавкотіла.* Стор. М. Пр. 123.

Заговоронитися, -нюся, -нишся, гл. Зазѣваться. Прилуц. у.

Загагакати, -каю, -еш, гл. Заготовать, захохотать. Харьк. у.

Загад, -ду, м. 1) Затѣя. 2) Заказъ. 3) Приказаніє, распоряженіє. *Загад діло справує.* Ном. № 1082. *Чи тобі загад був у поле йти?* Черниг. г.

Загадати, -ся. См. **Загадувати, -ся.**

Загадка, -ки, ж. 1) = **Загад 3.** *Загадав мені мій миленький загадки в дорогу: ідна загадочка, — щоб вишита сорочка; друга загадочка, — щоб вишит синій мундир.* Грин. III. 629. 2)

Загадка. *Така ваша загадка, що нема й розгадки.* Ном. № 13055. 3) Раст. *Erigeron canadensis L.* ЗЮЗО. I. 121. Ум. **Загадонька, загадочка.**

Загадування, -ня, с. 1) Задумываніє. 2) Приказываніє, распоряженіє. 3) Загадываніє.

Загадувати, -дую, -єш, сов. в. загадати, -даю, -єш, гл. 1) Задумувать, задумать, затѣвать, затѣять. *Загадали козаченьки в похід опівночі.* Чуб. V. 1006. *Чого не загадає! І гомонить, і пугає.* МВ. II. 9. 2) Приказывать, приказать дѣлать, сдѣлать распоряженіє, заказывать, заказать. *Загадай дурному Богу молитися, він і лоб розіб'є.* Ном. № 6576. *Загадав татарин татарці пару коней сідлати. Хиба я тобі загадав море випити?* Ном. № 13722. *Загадали йому хорошенько грати, а парубку з дівчиною скакати.* Мет. 161. *Штирі хлопці варти дали, ще й коників загадали.* Чуб. V. 983. 3) Загадывать, загадать. *Загадують, чия (вишня) зацвіте, той житиме рік.* Грин. I. 15. **Загадати загадку.** Предложить, задать загадку. *Загадаю загадку, закину за грядку: нехай моя загадка до літа лежить.* Ном. стр. 376. *Загадаю тобі три загадочки, як угадаєш — до батька пуцу.* Чуб. III. 190.

Загадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. загадатися, -даюся, -єшся, гл. Задумуватися, задуматися. *Закуркають кречети сизі, загадаються орлики хижі.* Макс. 59. *Говорить, було, говорить, да й загадається.* Г. Барв. 109.

Загаждати, -даю, -єш, гл. = Загоджувати. Вельможная пані слуги загаждала: кожному слугині по золотому дала. Чуб. V. 1017.

Загаїти, -гаю, -єш, гл. 1) = Загаяти. 2) Заставить чѣмъ либо пространство. *Загаїли стаю бербеницями.* Вх. Зн. 18. 3) Загородить, положить преграду. Вх. Уг. 238.

Загай, -гаю, м. 1) Проволочка, замедленіє. *Не стілько того діла, як один загай.* Лубен. у. *Аби б загаю не було, а то я не баритимусь.* Лубен. у. 2) Заросль; чаща. *В тебе лани як загай, в тебе хліби як Дунай.* Гол. IV. 552.

Загайка, -ки, ж. Замедленіє. НВолын. у.

Загайкати, -каю, -єш, гл. Закричать: «гай! гай!».

Загайко, -ка, м. Медлитель. *Загайки, дружбоньки, загайки, загаялися в коморі.* Грин. III. 439.

Загайний, -а, -е. Медлительный, кропотливый, нескорый. *Загайна робота.* Черк. у.

Загайно, нар. Медлительно, кропотливо, нескоро.

Загайство, -ва, с. Замедленіє, задержка. Борз. у.

Загакливець, -вця, м. Заика. Вх. Лем. 414.

Загакливий, -а, -е. Заикающійся. Вх. Зн. 238.

Загакуватися, -куюся, -єшся, гл. Заикаться. Вх. Лем. 415.

Загал, -лу, м. 1) Цѣлость, все, общая сумма. 2) Общество, публика. 3) **В-загалі.** См. Узагалі.

Загалаванитися, -нюся, -нишся, гл. Зазѣваться. *Загалаванився, та й віжки впустив.* Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Загаласува́ти, су́ю, -єш, гл. Закричать, завопить. Аф.

Загалом, нар. 1) Оптомъ, гуртомъ. *На вибір десяток сороковець, а загалом золотий.* Каменец. у. 2) Сплошь. *З неділі піду тобі робити три дні загалом.* Каменец. у. *Масти загалом усю стіну.* Каменец. у. *Попереду було той на нити, той на одрібок, а потім пішли всі загалом на викуп.* НВолын. у.

Загалунити, -ся. См. Загалунювати, -ся.

Загалунювати, -нюю, -єш, сов. в. загалунити, -ню, -ниш, гл. Вымачивать, вымочить или прокипятить въ растворѣ квасцовъ (яйца передъ окраской). Харьк. Аф.

Загалу́нюватися, -нююся, -єшся, сов. в. загалунитися, -нюся, -нишся, гл. 1) Вымачиваться, вымочиться въ растворѣ квасцовъ. Аф. 2) Переносно: выпивать, выпить лишнее. *Ще добрі люде з церкви не вишили, а він уже й загалунився.* Аф. *Оце якось я в шинку був загалунивсь, то й против чимало грошви.* Екатер. г.

Загальмувати, -кую, -єш, гл. Затормозить. *З гори їхавши, треба загальмувати воза.*

Загальний, -а, -е. 1) Общій, всеобщій. *Загальна розмова.* Левиц. Пов. 254. *Загальний рахунок.* 2) — **тиждень.** Всеѣдная недѣля (3-я передъ великимъ постомъ). Каменец. у.

Загальник, -ка, м. Общее мѣсто (въ рѣчи), банальная фраза. Желех.

Загальниця, -ці, ж. = **Загальний тиждень.**

Загальність, -ности, ж. Все вообще; всеобщность; совокупность. Желех.

Загамкати, -каю, -єш, гл. Закричать: **гам-гам!**

Загаморитися, -рюся, -ришся, гл. Заговориться, увлечься разговоромъ. *Я загаморився в корчмі, а кінь і втік.* НВолын. у.

Загамува́ння, -ня, с. Обузданіе, укрощеніе, усмиреніе.

Загамува́ти, -му́ю, -єш, гл. Успокоить, укротить, обуздать, усмирить, придержать.

Загамуватися, -муюся, -єшся, гл. Успокоиться, утихнуть; удержаться. *Не руш її (дитини), — тільки що загамувалась.* Черк. у.

Заганити, -ню, -ниш, гл. Охулить.

Заганьбіти, -блю́, -биш, гл. Застыдить, устыдить. Вх. Лем. 415.

Заганя́ти, -няю́, -єш, сов. в. загна́ти, -жену́, -не́ш, гл. Загонять, загнать. *Боярам свині пасти, молодому заганяти.* Мет. 195. *Ходить голуб сивий волохатий, — ні загнати, ні зазвати.* Мет. 10. 2) Вбивать, вбить, вколачивать, вколотить. *Коло колодязя дванадцять стовпів загнано въ землю.* Рудч. Ск. I. 135.

Заганятися, -няюся, -єшся, сов. в. загна́тися, -жену́ся, -не́шся, гл. 1) Быть загоняему, быть загнану. *Теляточка напасуться, въ хлівець заженуться.* 2) Вбиваться, вбитися, вколачиваться, вколотиться, вганяться, втыкаться, воткнуться. *Глибоко загнався клин у колоду. Загналася тобі в серденько стрілка.* Чуб. 3) Забѣгать, забѣжать слишкомъ далеко. 4) Увлекаться, увлечься.

Загапкати́ся, -каюся, -єшся, гл. Зазѣваться. Желех.

Загаптува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Покрыть вышивкой (преимущественно золотомъ или серебромъ).

Загара, -ри, ж. Усердіе, горячность въ работѣ. *Нема загари робити.* НВолын. у.

Зага́рбання, -ня, с. Захватъ, незаконное присвоеніе. Левиц. Правда, 1868. 437.

Загарба́ти, -баю, -єш, гл. 1) Захватить, заграбить. *Хмельницького в руки свої загарбали.* Стор. II. 13. *Чесні люде: своє оддали та чужого не загарбали.* Стор. II. 13. 2) Закопать. *Мене загарбають, як умру.* Уман. у.

Загардува́ти, -ду́ю, -єш, гл. Запрудить. Ейскъ.

Загарі́кати, -каю, -єш, гл. Заворчать.

Загаркати́ся, -каюся, -єшся, гл. Заговориться. *Загаркався з людьми, та й забув, ню теща жде.*

Загарли́вий, -а, -е. Усердный, горячій въ работѣ. *Загарливий до роботи.* НВолын. у.

Загарто́увати, -вую, -єш, сов. в. загартува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Закалять, закалить. *Тільки крицю треба загартувати.* Ком. II. 57.

Загартовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. загартуватися, -туюся, -єшся, гл.

Закаляться, закалиться. Левиц. Правда, 1868, 437. *В коші він і виріс, тут і загартувався.* Стор. II. 11.

Загарувати, -рую, -єш, гл. Запросить (цѣну). *Загарував за їх аж п'ять рублів.* Змієв. у.

Загарцюватися, -цююся, -єшся, гл. Устать, гарцюя.

Загарчати, -чу́, -чиш, гл. Заворчать (о собакѣ). *У бур'яні бровко муругий... він на Енея загарчав.* Котл. Ен. III. 38.

Загарь, -рю, м. и загарь, -рі, ж. Угарь отъ горящихъ углей. Вх. Зн. 18.

Загасати, -саю, -єш, сов. в. загаснути, -ну, -неш, гл. 1) Потухать, потухнуть, угасать, угаснуть. Мнж. 34. *Куй залізо, покуль не загасло.* Ном. № 5927. 2) Переносно: прекратиться. *Загаснув рід.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Загасити, -шу́, -сиш, гл. 1) Потушить, загасить. 2) Утратить. *Де ти дів? Уже мабудь загасив?* (яку там річ). Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Загаснути. См. **Загасати.**

Загата, -ти, ж. 1) Насыпь изъ навоза у канавы, служащая вмѣсто забора. Нѣжин. у. 2) Стѣнка хлѣва, состоящая изъ двухъ параллельныхъ плетней на четверть или полъ аршина другъ отъ друга, промежутокъ между которыми набить соломой. Чуб. VII. 393. 3) Вѣтви терновника или другого колючаго дерева, положенныя сверхъ плетня, чтобы препятствовать перелѣзати черезъ него. О 1861. VIII. 93.

Загати́вода, -ди, м. Сказочное существо, могущее удерживать, запруживать воду. Драг. 257, 259.

Загатистий, -а, -е. Загатиста земля. Земля, содержащая корни и пр. мѣшающее свободному движенію плуга. Черк. у.

Загатити. См. **Загачувати.**

Загачувати, -чую, -єш, сов. в. загатити, -чу́, -тиш, гл. Запруживать, запрудить; дѣлать, сдѣлать плотину, запруду. *Ні один не переплив, усі камнем лягли по дну, аж річку загатили.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 204). *Інгул що-зіму замерзає — Богун не встане загатить шляхетським трупом.* Шевч. 160. *Все пани та пани, а греблі нема кому загатити.* Ном. № 1173.

Зага́чувати, -чую, -єш, сов. в. загачити, -чу, -чиш, гл. Захватывать, захватить крюкомъ; зацѣплять, зацѣпить, задѣвать, задѣть, завлечь, привлечь. *Хлопці його у свою компанію загачили хитрощами.*

Зага́ювання, -ня, с. Замедленіе, задержка.

Загаювати, гаюю, -єш, сов. в. загаяти, -гаю, -єш, гл. Задерживать, задержать. *Щоб не загаять тебе, а я ще піду коня запрягать.* Канев. у. — *Постривайте, каже, я напою воли, а тоді й вам витягну. — Ви ж мене загаєте. Я перш собі витягну.* Г. Барв. 382.

Загаюватися, -гаююся, -єшся, сов. в. загаятися, -гаюся, -єшся, гл. Замѣшкиваться, замѣшкаться, замедлить. *Пора, брате, ни виступці, бо вже ми й так загаялись. Не загайся на підмогу.* К. Псал.

Загвинтити, нчу, тиш, гл. = Загвинтити.

Загві́здок, -дка, м. 1) Въ продѣтомъ сквозь отверстіе концѣ (болта, бруска и пр.) колышекъ пли гвоздь, препятствующій концу обратно выдвинутся изъ отверстія. Напр. въ возу верхніе бруски в полудрабку продѣты своими концами въ отверстія

крижівниць и закрѣплены сзади **загвіздками**. Рудч. Чп. 250. 2) Чека, деревянный или желѣзный гвоздь, удерживающій колесо. Рудч. Чп. 250.

Загвозджувати, -джую, -єш, сов. в. **загвоздіти, -джу́, -диш**, гл. 1) Забивать, забить гвоздемъ. Переносно: заморозить. *Варвара заверить, Микола загвоздить, а на Гальки сїдай в санки*. Ном. № 507. 2) Сказать рѣзкость, колкость. *Енею в батька загвоздила, щоб довго не базікав тут*. Котл. Ен.

Загейкати, -каю, -єш, гл. Закричать: гей!

Загеркотати, -кочу, -чеш, гл. Закричать (о гусяхъ).

Загиб, -бу, м. Погибель. Вх. Зн. 18.

Загиба, -би, ж. = **Загиб**. *Чи нема у вас чого ад поганки? Жаден день поганка; та вічна загиба та й годі*. Лубен. у.

Загибання, -ня, с. Погибаніе.

Загибати, -баю, -єш, сов. в. **загибнути, -ну, -неш**, гл. Погибать, погибнуть, пропадать, пропасть. *Горе з жінкою-бідною вік каратами — що маю робити! — мушу загибати!* Каменец. у.

Загибель, -лі, ж. Погибель. *На загибель буде тому, хто бере багачку з дому*. Чуб. V. 217. Ум. **Загибелька**. *Бо вже мені за дівчинов загибелька буде*. Гол.

Загибно, нар. Гибельно, губительно. *Загибно робити в заводі*. НВолын. у.

Загибнути. См. **Загибати**.

Загибок, -бку, м. = **Загиб**. Вх. Зн. 18.

Загиджувати, -джую, -єш, сов. в. **загидіти, -джу, -диш**, гл. Запакощивать, запакоститъ.

Загилити. См. **Загилювати**.

Загилювати, -люю, -єш, сов. в. **загилити, -лю, -лиш**, гл. 1) Ударять, ударить палкою (гілкою) мячъ, бросал его. 2) Ударять, ударить (человѣка), заѣхать. *Як загилив по потилиці, так аж каганці в вічу засвітились*. Ном. № 3982.

Загин, -ну, м. Погибель, гибель. **До загину**. До смерти.

Загинати, -наю, -єш, сов. в. **загнути, -гну́, -не́ш**, гл. 1) Загинать, загнуть. *Оце штука: загнув пальці та й карлючка*. Ном. Прич. стр. **загнений**. НВолын. у. 2) — **крючки**. Крюкотворствовать. 3) — **матюки**. Бранить по матушкѣ. 4) — **сухого вовка**. См. **Вовк**. 5) — **чортові ковбасу**. = **Заломити чортові ковбасу**. См. **Заломити**. Грин. I. 236.

Загинатися, -наюся, -єшся, сов. в. **загнутися, -ну́ся, -не́шся**, гл. Загинаться, загнутъся.

Загинути, -ну, -неш, гл. Погибнуть. *Не загинув еси у неволі, не загинеш із нами, козаками, на нозі. Дума. Наша дума, наша пісня не вмре, не загине*. Шевч. 46. *Ратуй мене, мій батеньку, ратуй, не дай мені да й загинути*. Мет. 128.

Загиржати, -ржу, -жиш, гл. = **Заржати**. *Загиржав по-кінськи*. Грин. II. 100.

Загірити, -рю, -риш, гл. Утратить, растратить. *Напірне маєток*. Вх. Зн. 18.

Загівляти, -ляю, -єш, сов. в. **заговіти, -вію, -єш**, гл. Заговляться, заговѣться.

Загін, гону, м. 1) Загонъ, пашенная полоса. Угор. 2) Отрядъ. *А козаки тим часом гунули з України повагом, свої загони до купи скликаючи*. К. Хмельн. 3) Мѣсто на рѣкѣ, гдѣ вода течеть тихо. Шух. I. 225. Ум. **Загінець, загоночок**. *Добрий жнець не питається, чи широкий загінець*. Ном. № 7856.

Загінчай, -чая, м. = **Погонич** (при плугѣ). Вх. Зн. 18.

Загірній, -я, -є. Находящийся за горами.

Загір'я, -р'я, с. Мѣстность за горою. Ум. **Загір'ячко.** *Ой кіт-воркіт по загір'ячках скік, перепелочки ловив.* Мил. 40.

Загладжувати, -джую, -єш, сов. в. загладити, -джу, -диш, гл. 1) Заглаживать, загладить, приглаживать, пригладить. *Та вмий біле личко, та загладь головочку.* Чуб. III. 39. 2) Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. *Загладжують безбожники границі.* К. Іов. 52. *Він хоче загладити наше обличчє серед народів.* К. ХП. 132.

Загледіти и заглядіти, -джу, -диш, гл. Увидѣть, завидѣть. *Як загледить да козаченька на морі.* Мет. 101. *Загледівши, що її доганяють, побіжить, як полетить на крилах.* МВ. II. 45. *Загледіла рибалочку, що хороший на вроду.* Чуб. V. 560. *Вареників не дали. Він і заглядів, що вони на полиці стоять.* Мнж. 110.

Заглеме́дзок, -дзка, м. Грубо сдѣланный предмет. *Воно таке, ніщо: заглемедзок.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заглеме́здий, -а, -е. = **Завалий.** Мнж. 180.

Заглеме́зий, -а, -е. Неуклюжий, аляповатый. *Ич, яка заглемеза! (о глиняной посудѣ).* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заглитну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Поперхнуться, подавиться. Аф.

Заглобіти, -блю, -биш, гл. = **Заплішити.** Вх. Лем. 415.

Заглотіти, -лочу, -тиш, гл. Захватить мѣсто, вытѣснить. *Заглотит лісом поле.* Вх. Зн. 19.

Заглузува́ти, -зу́ю, -єш, гл. Начать насмѣхаться.

Заглуша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. заглушіти, -шу́, -ши́ш, гл. Заглушать, заглушить. *Ой як же я затужила, весь сад заглушила.* Мет. 257.

Заглушувати, -шую, -єш, гл. = **Заглушати.** *Усякий чоловік заглушує своє горе: хто п'янством, хто скнаростю, а сей, бач, казками.* Г. Барв. 311.

Заглярґати, -гаю, -єш, гл. Приготовить гляганий сыр. См. **Гляганий.** Марк. 158.

Загляда́ння, -ня, с. Засматриваніє, заглядыванье.

Загляда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. заглянути, -ну, -неш, гл. 1) Заглядывать, заглянуть, засматривать. *Пильно в вічі козакові заглядали.* Макс. *У світлоньку заглядає та ранесенько.* Мет. 133. 2) Видѣть, увидѣть. *Да заглянув я й а три голубочки.* Грин. III. 583.

Загляда́тися, -даюся, -єшся, сов. в. заглядітися, -джуся, -дишся, гл. Засматриваться, засмотрѣться. *Не заглядайся на його чорні брови.* Г. Барв. 271.

Заглядіти. См. **Загледіти.**

Загляну́ти. См. **Заглядати.**

Загморозди́ти, -джу́, -диш, гл. Глубоко воткнуть въ землю.

Загнати, -ся. См. **Заганяти, -ся.**

Загне́сти, -нету, -теш, гл. — **тісто.** Замѣсить тѣсто. Вх. Лем. 415.

Загнибіда, -ди, об. Скупецъ. *Все мене скупую зве: ти вже, каже, така загнибіда!* Змієв. у.

Загнива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. загнисти и загнити, -нию, -єш, гл. Загнивать, загнить. Чуб. V. 388.

Загнива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. загинатися и загнітися, -нишся, -єшся, гл. Загниваться, загниться. *Стояча вода найчастіше зострічається в болоті; тут то загниваються останки ціх тварів.* Децо, 72.

Загнилий, -а, -е. Загнивший.

Загнилість, -лости, ж. Начало гніенія.

Загнисти́, -ся, загнити, -ся. См. **Загнивати, -ся.**

Загніватися, -ваюся, -єшся, гл. Разсердиться. *Ой загнівався мій миленький без причини на мене.* Гол. I. 275.

Загніздитися, -джу́ся, -ди́шся, гл. Сдѣлать себѣ гнѣздо. *Татари..... степові орлята, що загніздилися по-над морем Чорним.* К. МБ. XI. 154.

Загніт, -ту, м. Горящіе угли, солома или щенки, употребляемые для того, чтобы хлѣбъ **загнітився.** (см.) *Рубайте сосону здорову та беріте тріски на загніт, — щоб славний коровай був на ввесь світ.* Грин. III. 473.

Загнітити, -ся. См. **Загнічувати, -ся.**

Загнітиця, -ці, ж. Болѣзнь ногтя, ногто́да.

Загніток, -тка, м. Угнетенный. *Там такий загніток, всякий ним послуговує.* Брацл. у.

Загнічувати, -чую, -єш, сов. в. загнітити, -чу́, -тиш, гл. Зарумянить, запечь хлѣбъ (пирогои и пр.) такимъ образомъ, чтобы его корка приняла обычный ей красно-коричневый цвѣтъ, — для этого къ посаженному въ печь хлѣбу подгребають горящіе угли или зажигаютъ тонкія щепки или солому. *До двору, дружечки, до двору! ламайте сосонку додому, да коліть її на загніт, да загнічувать коровай.* МУЕ. III. 90 — 91. *Спали соломи три крутені під челюстями, щоб загнітити, як хлѣб гнітять.* Чуб. I. 123.

Загнічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. загнітїтися, -чу́ся, тишся, гл.

Зарумяниваться, зарумяниться, принимать, принять красно-коричневый цвѣтъ (о коркѣ печенаго хлѣба). *Пирогои добре загнітилися.*

Загноїти, -ною, -їш, гл. Унавозить. *Як би загноїв добре землю, то б вирости здорові коноплі.* Прил. у. *Загноїт собі білший або менший кусник поля.* МУЕ. III. 48.

Загнуздати. См. **Загнуздувати.**

Загнуздувати, -дую, -єш, сов. в. загнузда́ти, -даю́, -єш, гл. Зауздывать, зауздать.

Пінську голову на дорозі найди, тай ту загнуздуй. Ном. № 10236. *Вона сіла на його, загнуздада його.* Рудч. Ск. I. 53.

Загнути, -ся. См. **Загинати, -ся.**

Загнущатися, -щаюся, -єшся, гл. Пренебречь. *Чи батьками отті німці загнущались, що чуприни вражі діти одцурались.* Мог. 49.

Загова́, нар. Заранѣе, заблаговременно. Вх. Зн. 18. Желех.

Заговіни, -він, ж., мн. . Заговѣнье, канунъ поста.

Заговір, -вору, м. = **Замова.**

Заговіти. См. **Загівляти.**

Заговорити, -ся. См. **Заговорювати, -ся.**

Заговорювати, -рюю, -єш, сов. в. заговорі́ти, -рю́, -риш, гл. Єв. Мр. XVI. 17.

Заговорять всі вороги, що ся любим ми убогі. Чуб. V. 97. *Настане суд, заговорять і Дніпро, і гори.* Шевч. 212. 2) = **Замовляти.**

Заговорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. заговорі́тися, -рю́ся, -ришся, гл. =

Замовлятися. *Запікайся кров, заговоруйся кров, замовляю тебе.* Чуб.

Заготіти, -гочу, -тиш, гл. Загудѣть глухо. *Заготів якийсь підземний глас.* Греб. 373.

В печі заготіло. Св. Л. 121.

Загоджувати, -джую, -єш, сов. в. загодити, -джу́, -ди́ш, гл. Задабривать, задобрить, располагать, расположить въ свою пользу. *Загоджує судців.* НВолын. у. *Старшина побив мене та загодив справника — півсотні карбованців одвіз.* Канев. у. *Щоб і ту загодить, і мене не розгнівить.* НВолын. у. См. **Загаждати.**

Загоді, нар. Заранѣе, заблаговременно. *Гляди ж, приходь загоді.* Черном.

Загодівувати, -вую, -єш, сов. в. загодувати, -ду́ю, -єш, гл. 1) Начинать въ первый разъ что-либо ѣсть. *Як що уперве (того року) починають їсти (курча, яблуко, огірок), то перегинають за голову руку і загодовують отак: «нова новина, щоб не болів ні живіт, ні голова» (і тоді їдять).* Грин. І. 253. 2) Начинать откармливать.

Загодя, нар. = Загоді.

Загоїти, -ся. См. **Загоювати, -ся.**

Загойдати, -даю, -єш, гл. Закачать, заколыхать.

Загойдатися, -даюся, -єшся, гл. Закачаться. *Золоті сережки загойдались.* Левиц. Пов. 180.

Загоклівий, -а, -е. Заикающійся.

Загокуватися, -куюся, -куєшся, гл. Заикаться. Угор.

Заголити, -ся. См. **Заголювати, -ся.**

Заголовний, -а, -е. Заглавный.

Заголовок, -вку, м. 1) Съ удареніемъ на первомъ слогѣ: подушка. Угор. **Заголовки мурянчані.** Муравьиныя яйца. Вх. Уг. 253. 2) съ удар. на третьемъ слогѣ: заглавіе. О. 1862. І. 77. Ум. **Заголовочок.**

Заголосіти, -шу, -сиш, гл. Громко заплакать съ причитаніями. Єв. Мр. ІХ. 24.

Прийшла його мила, китайку відкрила, китайку відкрила та й заголосила. Мет. 104.

Заголубіти, -бію, -єш, гл. Сдѣлаться, стать голубымъ. *Зажовтіє, заголубіє і зачервоніє квітами.* Стор. М. Пр. 1.

Заголювати, -люю, -єш, сов. в. заголити, -лю, -лиш, гл. 1) Обнажать, обнажить. 2) Забривать, забривать. *...сина в салдати позаторік заголили.* Шевч. 479.

Заголюватися, -лююся, -єшся, сов. в. заголітися, -люся, -лишся, гл. Обнажаться обнажиться снизу, поднять платье вверхъ.

Загомоніти, -ню, -ниш, гл. Заговорить. *Ой цюкнув раз перший — вона зашуміла, ой цюкнув раз другий, та й загомоніла.* Чуб. V. 710. *А ні поспитати, а ні загомоніти до неї.* МВ. II. 98. Иногда употребляется въ смыслѣ: прикрикнуть, строго и съ укоромъ заговорить съ кѣмъ. *Батько аж загомонів тогді на його: «Та чи довго ти гави тут ловитимеш?»* Г. Барв. 387. Въ прилож. къ толпѣ, значить: загадѣть. *То тихо було, а то як загомоніла вся громада, — такого крику!*

Загонистий, -а, -е. 1) Требовательный. *Він чоловік не загонистий, зайвого не просить, а тільки своє бере.* 2) Вспыльчивый. *Там такий загонистий, що не можна й слова сказати, так і схопиться на ноги.* 3) Увлекающійся.

Загоніти, -ню, -ниш, гл. = Заганяти.

Загонючка, -ки, ж. Родъ игры въ свинку (см.), при которой играющій долженъ загнать свинку до извѣстной черты. Ив. 13.

Загорбатіти, -тію, -єш, гл. Сдѣлаться горбатымъ. *На сій роботі не забагатієш, а загорбатієш.* Ном. № 10371.

Загордітися, -джуся, -дишся, гл. Загордиться. Опат. 9.

Загорідка, -ки, ж. Ум. отъ загорода.

Загорілець, -льця, м. Фанатикъ. Желех.

Загорілий, -а, -е. 1) Горячій, пылкій, вспылчивый. 2) Фанатическій. 3) Загорѣвшійся. 4) Загорѣлый (отъ солнца).

Загоріти, -ся. См. Загоряти, -ся.

Загорнути, -ся. См. Загортати, -ся.

Загорода, -ди, ж. 1) Загорода. Огорожа, огороженное мѣсто. 2) загорода. Базъ (не крытый), огороженное мѣсто, куда заганяють скоть. Чуб. VII. 394. Шух. I. 185. *Воли високорогі половії дивляються з загороди у двір поважно.* МВ. II. 134. *В чужій загороді овець не росплодиш.* Ном. № 9659. *Шукають його ляхи, щоб стратити, — то він до зятя, та й жив там з місяць, поки все втихомирилось.* ЗОЮР. I. 264. 3) Садъ; огородъ. Вх. Лем. 415. Ум. **Загорідка.** Вх. Лем. 415. Загородка. *Вийшов батюшка на двір, а скот повилазив із загородок.* Грин. II. 155.

Загороджувати, -джую, -еш, сов. в. **загородити, -джу́, -диш,** гл. Загораживать, загородить, огораживать, огородить. *Рот не город — не загородиш.* Ном. № 6990. *На твоїй гнів не загорожений хлів.* Ном. № 3480.

Загородище, -ща, м. Мѣсто, гдѣ была загорода (см.) Черк. у.

Загородка, -ки, ж. Ум. отъ загорода.

Загорожа, -жі, ж. = **Загорода 1.** *Задумали та снітинці город городити, щоб нікуди литвяківцям гуляти ходити. Не поможе, милий Боже, ваша загорожа.* Мил. 78.

Загоробувати, -жую, -еш, гл. = **Загороджувати.**

Загортати, -таю, -еш, сов. в. **загорнути, -ну́, -неш,** гл. 1) Заворачивать, заворотить. *А скину я опанчу та ніжки загорну.* Чуб. 2) Загребать, загрестъ. *Загортай, мати, жар, жар!* О. 1862. IV. 36. *Кладуть у яму і загортають землю.* ХС. IV. 40.

Загортатися, -таюся, -ешся, сов. в. **загорнутися, -ну́ся, -нешся,** гл. 1) Заворачиваться, заворотиться. 2) Загребатися, загрестися.

Загорти́на, -ни, ж. Верхнее женское платье. Желех.

Загортка, -ки, ж. = **Загортина.** Угор. Вх. Зн. 18.

Загорьований, -а, -е. Заработанный тяжелымъ трудомъ. *А як вечір прийде, — на вулицю вийде: та в позиченому, та в добуваному... Ой вийди ж ти, вражий сину, у своєму загорьованому.* Грин. III, 215.

Загорювати, -рюю, -еш, гл. Сь трудомъ заработать. *Загорюй смажно та й їж смашно.* Ном. № 9967. *А що загорюєш, то все прогайнуєш.* Чуб. V. 478.

Загоря́нин, -на, м. Живущій за горой. Аф.

Загоря́ти, -ряю, -еш, сов. в. **загорі́ти, -рю́, -риш,** гл. Загорать, загорѣть (отъ солнца). *На те мені мати платок дала, щоб не загоряла.* Грин. III. 180. *Закривай личко од сонечка, чорні брови од полом'ячка, щоб твої видок не загорів, чорних брівок не посмалив.* Нп.

Загоря́тися, -ряюся, -ешся, сов. в. **загорі́тися, -рюся, -ришся,** гл. 1) Загораться, загорѣться. *Юрка одного впустили, а вся хата загорілася.* Ном. № 14109. 2) Только сов. в. Вспылить. *Як коли загориться, то й хата мала.* Г. Барв. 107.

Загосподарювати, -рюю, -еш, гл. Начать хозяйничать. *Загосподарював Хведірко.* О. 1862. VIII. 23.

Загострити, -ся. См. Загострювати, -ся.

Загострювати, -рюю, -еш, сов. в. **загостри́ти, -рю́, -риш,** гл. Заостривать, заострить.

Загострюватися, -рююся, -ешся, сов. в. загостритися, -рюся, -ришся, гл.

Заостриватися, заостритися.

Загостити, -щу, -стиш, гл. Прибыть въ гости. *Рад би я, мое дитячко, до тебе загостити, сирая земля двері прикрила, — не можу відчинити.* Рк. Макс.

Загостювати(-ся), -тюю(-ся), -еш(-ся), гл. Загоститься. *Оце було як наша Катря де загостює, то мати дивують: що се доні нема!* МВ. II. 84. *Така вже доля моя, що в мене не загостюється щастя.* Г. Барв. 56.

Заготувати, -тую, -еш, гл. Заготовить.

Заготуритися, -рюся, -ришся, гл. = Загутатися. Вх. Уг. 238.

Загоювати, гоюю, -еш, сов. в. загоїти, гою, -їш, гл. Залѣчивать, залѣчить, заживлять, заживить (рану). *Всі його рани загоєє своїм розумним словом.* Г. Барв. 163. *Його рука поранить і загоїть.* К. Іов. 12.

Загоюватися, -гоююся, -ешся, сов. в. загоїтися, -гоюся, -їшся, гл. Заживать, зажить (о ранѣ). *Загоїтьсья, поки весілля скоїтьсья.* Ном. № 5305.

Заграбати, -баю, -еш, гл. = Загребти. *Що ж, татуню (до попа), чи підете ховати мерця, чи ні? — Піду, як дасьте 8 злотих... — Та вже, проше татуня, не турбуйтеся йти: ми й сами заграбаєм. Бог вибачить нам, бо ми бідні.* О. 1862. IX. 53.

Заграбувати, -бую, -еш, гл. Заграбить, отнять. *Заграбував волика.* О. 1862. I. 43.

Заграва, -ви, ж. Зарево. НВолын. у.

Загравати, -раю, -еш, сов. в. заграїти, -раю, -еш, гл. 1) Начинать играть, заиграть.

Звелів вже він музикам заграйти. Мет. 105. 2) Начинать, начать двигатися: бѣжать, летать и пр. рѣзвыми, бойкими движеніями. *Гей коню мій, коню, заграй підо мною! Над річкою, над Дунаєм орли загравали.* Мет. 429. 3) О морѣ: начать волноватися. *Ой заграй, заграй, синесеньке море, та під тими байдаками.* Шевч. 56. О свѣтѣ: начинать играть, заиграть. *Заграло сонечко.* Чуб. III. 219. 4) О винѣ, наливкѣ: начать бродить.

Заграда, -ди, ж. Огорожа, ограда. *Загрію сонечко на стіну, на заграду зелену.* Год. I. 211.

Загракатися, -каюся, -ешся, гл. Зазѣваться. *Мене... послано, що вже не зап'ю, не забалакаюсь, не загракаюсь, та й не злякаюсь.* Г. Барв. 443.

Загранічити, -чу, -чиш, гл. Опредѣлить, указать границу.

Загранішний, -а, -е. Заграничный.

Заграти. См. Загравати.

Заграїтися, -раюся, -ешся, гл. Заигратися. *Не засидитсья, не заграєтьсья ніде.* МВ.

Загреба, -би. 1) Загребаніє; мѣсто, гдѣ что-либо загреблено, закопано. *Знає він кошечу загребу.* Ном. № 13776. 2) Родъ хлѣба (**коржа**), который при печеніи загребається въ горящіє угли. *Притомилися од далекої дороги й посідали під лісом одпочити та тим часом і загребу спекти, щоб сили підкрепити. Замісили кісто, зробили з того кіста коржа й загребли його пектись у те огнище.* Грин. II. 182. *Поставили нам знатну вечерю: тетерю з загребами... (Такі коржі, що печуть їх, загрібаючи у жар: од того й загребами звуться).* Стор. II. 16. У Милорадовича: свадебный длинный хлѣбъ. Мил. 121. 3) Жадный человекъ. *Забере усе бісів загреба.*

Загребелля, -ля, с. Мѣсто за плотиною. *На загребеллі живе.* Черк. у.

Загребельний, -а, -е. Находящийся за плотиною. *До загребельної могили прибувайте.* Мет. 396.

Загребти, -ся. См. Загрібати, -ся.

Загребущий, -а, -е. Жадный, старающийся все забрать. *Очі завидючі, руки загребущі.* Посл.

Загремхтѣти, -хчу, -тиш, гл. Загремѣть, загромыхать. *Як застукотить у сінях, загремхтить.* МВ. I. 69.

Загрімѣти. См. Загрѣмати.

Загривий, -а, -е. Имѣющий бѣлую масть вокругъ шеи (о птицахъ и четвероногихъ животныхъ). *Загривий гусак.* Харьк. *Загрива гуска.* *Загрива вівця — біла, а шиворот чорний.* О. 1862. V. Кух. 37.

Загризати, -заю, -еш, сов. в. загризти, -зу, -зеш, гл. Загрызать, загрызть.

Загризатися, -заюся, -ешся, сов. в. загризтися, -зуюся, -зешся, гл. Начинать споръ, ссору, заспорить. *Загривався з братом.* Мир. ХРВ. 138.

Загризкуватий, -а, -е. Сварливый, задира.

Загризти, -ся. См. Загризати, -ся.

Загримати. См. Загрѣмати.

Загримотѣти, -чу, -тиш, гл. Приїхала, загримотѣла кобиляча мов голова. Котл. Ен. II. 40.

Загрибати, -баю, -еш, сов. в. загребти, -бу, -беш, гл. 1) Загребать, загрести. *І кури б загребли, если б не ратував.* Ном. № 4582. 2) Сгребать, сгрестъ. *Огонь каже: загреби мене.* Чуб.

Загрибатися, -баюся, -ешся, сов. в. загребтися, -буюся, -бешся, гл. Загребаться, загрестъся.

Загрибачка, -ки, ж. Кочерга. *Ухопила горнець з печі, та й шпурнула в груди. Та бо я ся від череп'я зачяв обтрисати, вна захопила загрибачку: «Рушай, гицлю, з хати!»* Гол. III. 215.

Загрибок, -бка, м. Неудавшийся, испорченный въ печенья хлѣбъ. Екатер. у.

Загривати, -вию, -еш, сов. в. загриѣти, -рию, -еш, гл. 1) Согрѣвать, согрѣть. *А чортяка до парубка, давай загривати його.* Г. Барв. 190. *Та прихили своє личко, най мое загриє.* Гол. IV. 452. 2) Проникнуть со своимъ тепломъ. *Туди (в труну) й вітер не завіє, і сонечко не загриє.* Мир. 183.

Загриватися, -ваюся, -ешся, сов. в. загриѣтися, -риуюся, -ешся, гл. Согрѣваться, согрѣтъся.

Загрилий, -а, -е. Согрѣвшійся.

Загрѣмати, -маю, -еш, сов. в. загрѣмѣти, -млю, -миш, гл. Начинать гремѣть, загремѣть. *Грім ун'ять загрѣмає.* Констант. у. *Ой загреми, громику, над моєю кімнатою.* Мет. 259. *Заревіло, загреміло, застугоніла земля.* Стор. М. Пр. 143.

Загрѣмати и загрѣмати, -маю, -еш, гл. 1) Загремѣть, застучать. 2) — **на кого.** Закричать на кого. *Батько часом на нього загрѣма.* О. 1862. VIII. 19. 2) — **кого.** Постоянными криками, бранью отупить кого. *Ще в сповиточку загрѣмають тебе.* МВ. I. 45.

Загрѣмотѣти, -мочу, -тиш, гл. Загремѣть. *Як загрѣмотить грім.* Рудч. Ск. II. 102.

Загриѣти, -ся. См. Загривати, -ся.

Загриток, -тку, м. Теплота. Желех.

Загромаджувати, -джую, -еш, сов. в. загромаджити, -джу, -диш, гл. Загребать, загрестъ, закапывать, закопать. *Живцем в землі їх загромадили.* Котл. Ен.

Загромаджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. загромаджитися, -джуюся, -дишся, гл. Загребаться, загрестись, закапываться, закопаться.

Загронитися, -нюся, -нишся, гл. Покритися гроздьями, кистями.

Загрузати, -заю, -єш, сов. в. загрузнути и загрузти, -зну, -неш, гл. Вязнуть, завязнуть, увязнуть. *Не громадь, дудку, сіна, бо загрузнеш по коліна.* Ном. № 4305. *А в той гарбуз москаль загруз.* Чуб. V. 1070.

Загрузити, -жу, -зиш, гл. = Згрузити. Черк. у.

Загрунтувати, -тую, -єш, гл. 1) Загрунтовать. 2) Утвердить.

Загрути, -рую, -єш, гл. Закричать (о воронѣ). Встрѣчається только въ фальсифицированной думѣ, напечатанной Срезневскимъ. *Закряче ворон, загруе, зашумуе.* Запор. Стар. I. 105.

Загрюзїтисѣя, -жуся, -зишся, гл. Увязнуть въ грязи. *Треба їм десь через дуже калну балку їхати, — вони й загрюзились.* Мнж. 121.

Загрюкати, -каю, -єш, гл. Застучать, хлопнуть (дверью).

Загрюкотїти, -чу, -тиш, гл. 1) Застучать сильно и часто. 2) Загромыхать.

Загрякотїти, -чу, -тиш, гл. = Загрюкотїти. Стор. М. Пр. 143.

Загрянїшнїй, -а, -е. = Загранишнїй. *Пов'язує її хустками... загрянїшнїми.* О. 1862. I. 74.

Загуба, -би, ж. 1) Потеря. *Як у нього ячмінь, то но грошам загуба.* Уман. у. 2) Пагуба.

Загубити, -блю, -биш, гл. 1) Потерять, затерять. *Загубив черевик, а я йшов та й найшов. Загубиш, то не смутись, знайдеш, то не веселись.* Посл. 2) Погубить; казнить, убить. *Не топись, козаче, бо душу загубиш.* Мет. 17. *Ой не орла, не сокола збіраються вбити, ой то ж пана та Супруна ведуть загубити.* Мет. 430. *Загубила свого мужа та поповича жінка.* Гол. I. 51.

Загубитисѣя, -блюся, -бишся, гл. Потеряться. *Ой либонь моя дівчинонька та й у полі загубилася.* Чуб. V. 24.

Загубіль, -лі, ж. = Загуба. Драг. 191.

Загугнїти, -гну, -ниш, гл. Заговорить въ носъ, загнусить. *Аж ось пан Олексїй покинув читати та як загугнїть з своїми школярами.* Кв. I. 244. *І мені Господь послав побратима, — загугнив Кривонїс.* Стор. М. Пр. 133.

Загугнївіти, -влю, -виш, гл. = Загугнїти. *Солоха загугнївіла: соїзволяю.* Кв. II. 148.

Загуготїти, -чу, -тиш, гл. = Загоготїти.

Загуда, -ди, ж. Порицаніє. *Яку ж загуду сім дровам зробите?*

Загудити, -джу, -диш, гл. Начать порицать, находить недостатки. *Дивувалась, що се сталося старому, що разом загудив Василя.* Кв. I. 58.

Загудїти, -ду, -дєш, гл. = Загустити. Стор. М. Пр. 106. *Загудїли голуби.* Чуб.

Загукати, -каю, -єш, гл. 1) Закричать. *Феся загукала, голос по дубині аж ся розлягає.* Чуб. V. 69. 2) — на ко́го. Позвать, зазвать кого. *Загукай на його, — нехай іде в хату.*

Загуляти, -лю, -лиш, гл. Завести, запрятать. *І в край світа їх загулиш.* Федьк. II. 76.

Загуляти, -ляю, -єш, гл. 1) Закутить. *Загуляв Іван, загуляв, не до мислі жінку взяв.* Чуб. V. 790. 2) Заглушить, осилить при помощи кутежей (свою бѣду, горе и пр.). *Не втекла... таки од свого лиха: і не загуляла, й не заспївала, й не затанцювала його.* Левиц. I. 86.

Загулятисѣя, -ляюся, -єшся, гл. Закутить. *А хазяїн так загулявся, що й усі можна бочки повивозить, — то й не чутиме.* Рудч. Ск. II. 151.

Загумєннїй, -а, -е. Находящїйся :;а гумномъ.

Загумення, -ня, с. Мѣсто за гумномъ. *Там на загуменню тополя стояла.* Гол. I. 285.

Загуменок, -нку, м. = Загумення.

Загупати, -паю, -єш, гл. 1) Начать ударять, начать глухо стучать, сильно стучать. 2) Пойти тяжелой поступью.

Загурити. См. Загуряти.

Загуритися, -рюся, -ришся, гл. Развлечься чѣмъ-либо и забыть о нужномъ, задержаться, замѣшкаться изъ-за этого. Вх. Зн. 18.

Загуркотати, -чу, -чеш и загуркотіти, -чу, -тиш, гл. 1) Загремѣть раскатами. Ком. II. 34. *Буря повстала, загуркотіло.* Мет. 58. 2) Застучать, загремѣть. *Гур! гур! гур! щось страшно загуркотіло по-під вікнами й стихло. То підкотилась карета.* Левиц. Пов. 317. *Заскреготали зубами відьми й загуркотіли з хати.* Грин. I. 68.

Загурчати, -чу́, -чіш, гл. 1) Загремѣть, застучать, затрещать, почти то-же, что и загуркотіти 2; иногда просто зашумѣть сильно. *Зашумить садок, стемніє світ і загурчить дощ об землю.* МВ. (О. 1862. III. 42). 2) Упасть, скатиться съ шумомъ, стукомъ, а иногда и просто упасть съ высоты. *Так він і загурчав з кручі!*

Загуряти, -ряю, -єш, сов. в. загурити, -рю, -риш, гл. Занимать, занять, развлекать, развлечь чѣмъ-либо, напр. разговорами, заставивъ забыть прежнее. *Загури дитину.* Вх. Зн. 18.

Загурятися, -ряюся, -єшся, сов. в. загуритися, -рюся, -ришся, гл. Развлекаться, развлечься чѣмъ-либо и забыть о нужномъ, задержаться, замѣшкаться изъ-за этого. Вх. Зн. 18.

Загусати, -саю, -єш, сов. в. загуснути, -ну, -неш, гл. Сгущаться, сгуститься. *Насипала багато води, а мало борошна, та мішала, мішала, а воно не загуса.* Грин. II. 164. *Як загусне глина, тоді не зробиш горщика.* Канев. у. *На чуже пшінце горшка не підставляй, бо кипітиме, кипітиме, та й не загусне.* НВолын. у.

Загустити, -гуду́, -де́ш, гл. 1) Загудѣть. *Під землею щось загуло страшно.* ЗОЮР. II. 31. *Загула Хортиця з Лугом: «чую, чую!»* Шевч. 57. *А загув — аж сумно слухати — неначе бугай у болоті.* Рудч. Ск. I. 64. *Мов дзвони, загули кайдани на неофітах.* Шевч. 611. 2) Упасть съ большой высоты (подразумѣвается: съ гуломъ). *Так з конем і загув у провалля.* Вообще куда нибудь съ силой, съ гуломъ двинуться, броситься, напр. въ сказкѣ: *Одну овечку хіп за ніжку та у лантух, — так уся отара і загула туди.* Мнж. 55. *Була ложка, помело, та й те з дому загуло.* Нп. Г. Барв. 288. Отсюда: **Було, та загуло**, равносильно русскому: было, да сплыло. 3) О голубяхъ: заворковать. *Ходить голуб коло хати сивий волохатий, як загуде жалібненько, — на серцю тяженько.* Мет. 11.

Загутати, -таю, -єш, гл. 1) Ошеломить, оглушить. Желех. 2) Укротить, угомонить. Желех.

Загутатися, -таюся, -єшся, гл. Зазѣваться; забыть объ окружающемъ при видѣ чего. *Загутався, як таку красоту побачив.* Вх. Зн. 19.

Загавити, -влю, -виш, гл. — **кого́.** Отвлечь вниманіе чье. *Я (злодій) піду їх загавлю,.. ти і бери.* Мнж. 110.

Загавитися, -влюся, -вишся, гл. Зазѣваться, засмотрѣться. Мнж. 29.

Загвалтувати, -тую́, -єш, гл. Поднять шумъ, крикъ. *Загвалтувало село від краю до краю.* Мир. ХРВ. 249.

Загеготати, -гочу, -чеш, гл. Закричать (о гусяхъ). *Гуси по ставах замотали*. Г. Барв. 544.

Загедзѣлити, -лю, -лиш, гл. Понести чепуху.

Загѣдзкаться, -каюся, -ешся, гл. 1) = **Задрочитися**. 2) Закапризничать.

Загѣлгати и загѣлкати, гаю (каю), -еш, гл. Закричать (о гусяхъ, индѣйскихъ пѣтухахъ). Аф. *Загелкали гуси*. Шевч. II, 35. *Загелкали мов индики*. Мир. ХРВ. 98.

Загеро́увати, -вую, -еш, сов. в. **загерувати, -рюю, -еш**, гл. 1) Загинать, загнуть. *Почали загерувати ногу за голову; аж кістки їй тріщать, а вона їй суверделить угору*. Грин. II. 167. 2) Запрашивать, запросить дорого. *Загерував ти з його багато*. Лохв. у.

Загерготати и загерготіти, -гочу, -чеш и -тиш, гл. = **Загелкати**.

Загрундзю́увати, -вую, -еш, сов. в. **загрундзюва́ти, -дзюю, -еш**, гл. Завязывать, завязать узломъ такъ, что трудно развязать. Черк. у.

Загудзлити, -лю, -лиш, гл. Завязать узелъ. Вх. Лем. 415.

Зад, -ду, м. 1) Задъ, задняя часть. 2) Задъ; задница. *Голова — кість, а зад, вибачте, м'ясо: в голову цілують, а в зад б'ють*. Ном. № 1288. Ум. **Задок, задочок**.

Зад, нар. Вслѣдъ за, позади. *Я вскочив у хату зад їх; вона вже лежала на лаві*. Екатер. у.

Задава, -ви, ж. 1) = **Кужба**. Вас. 147. 2) Рычагъ для зажиманія дерева при увязкѣ его на саняхъ для перевозки. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задавати, -даю, -еш, сов. в. **задати, -дам, -даси**, гл. 1) Задавать, задать. *Задам я тобі бурду*. Ном. № 13602. 2) = **Завдавати**. *В неволю всіх задала*. Гол. I. 4.

Задаватися, -даюся, -ешся, сов. в. **зада́тися, -дамся, -дасіся**, гл. Вознамѣриваться, вознамѣриться, рѣшить сдѣлать. *Вона ще літом, як сонечко сипало теплим промінням, задалась, виходячи з церкви, понести колись попові рунце на розжиток*. Г. Барв. 155 — 156.

Задавити, -влю, -виш, гл. Задушить, задавить. *Таки Бог похотив, вовк кобилу задавив*. Чуб. V. 1151. *Не жируй з ведмедем, а то він тебе задавить*. Ном. № 1213. *Нудьга його задавила на чужому полі*. Шевч. 214.

Задавійко, -ка, м. Душитель; міроѣдъ, кулакъ. *То хиба пан? То задавійко. Він скільки людей згубив тими процентами*. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задавля́чка, -ки, ж. Медич. Жаба, angina. Вх. Зн. 19.

Задавнений, -а, -е. Пришедшій въ давность; застарѣлый, запущенный (о болѣзни). *Задавнена хвороба*.

Задавнення, -ня, с. Давность, застарѣлость. Желех.

Задавнити, -ся. См. **Задавнювати, -ся**.

Задавнювати, -нюю, -еш, сов. в. **задавнити, -ню, -ниш**, гл. Запускать, запустить (болѣзнь). *Еге, так воно задавлено, то й важко загойть*. Канев. у.

Задавнюватися, -нююся, -ешся, сов. в. **задавнитися, -нюся, -нишся**, гл. Застарѣвать, застарѣть.

Задання, -ня, с. = **Завдання**. *Яке важке задання бути діячем на далекій стороні*. Левиц. Пов. 120.

Задар, нар. Даромъ. Вх. Лем. 415.

Задарі́ти. См. **Задарювати**.

Задарь, нар. = **Задар**. Вх. Зн. 19.

Задарювати, -рюю, -еш, сов. в. **задарі́ти, -рю́, -риш**, гл. Задаривать, подарить.

Задати, -ся. См. **Задавати, -ся.**

Задаток, -тку, м. = **Завдаток.**

Задача, -чі, ж. Задача. К. Гр. 102.

Задвигтіти, -гчу́, -тіиш, гл. Задрожать. *Як ступив... на ті підмости, то вони аж задвигтіли й загули.* Левиц. Пов. 330.

Задвижа́ти, -жу́, -жиіш, гл. = **Задвигтіти.**

Задвірко́вий, -а, -е. Виходящий на дворъ позади дома. *Дочка на задвіркові двері рип!* Чуб. IV. 557.

Задвірок, -рку, м. Дворъ позади дома. *Схопилась, вискочила на задвірок.* Г. Барв. 237.

Задво́який, -а, -е. Двухъ родовъ. *Астрияби суть задво́які: астрияб великий і мавий.* Вх. Лем. 415.

Задекретува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Приказать, дать указъ. *Як ваше лукаве серце поверне справою, так він бідаха (царь) і задекретує.* К. ХП. 32. *Одно тільки наше зосталось при нас — живе українське слово. І тому задекретовано згинути.* К. ХП. 128.

Заденчи́ти, -чу́, -чіиш, гл. = **Заднити.** *Діжку ще не заденчено.* Екатер. у. (Залюбовск.).

Задера, -ри, ж. Лучина, щепка. Вх. Лем. 415.

Задерака, -ки, ж. = **Задирака.**

Задера́чка, -ки, ж. Задравшаяся кожа надъ ногтемъ, заусеница. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задереві́ти, -вію, -єш, гл. Одеревянѣть, окоченѣть (отъ холода, смерти). *Руки мені задеревіли — чи воно з холоду, чи хто його знає.* Камен. у. *Як побачила чоловіка, так і задеревіла.* Камен. у. *Прийшов п'яний, та як заснув, так і задеревів.* Камен. у.

Задерев'яні́ти, -нію, -єш, гл. = **Задеревіти.**

Задержати, -ся. См. **Задержувати, -ся.**

Задержувати, -жую, -єш, сов. в. задержати, -жу, -жиш, гл. 1) Задерживать, задержать. 2) Удерживать, удержать. *Не то господарь, що збереть господарство, — то, що готове задержить.* Ном. № 10108.

Задержуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. задержатися, -жуся, -жишся, гл. 1) Задерживаться, задержаться. *Чує він, що плуг його за щось задержався.* О. 1861. XI. 29. 2) Удерживаться, удержаться, сохраняться, сохраниться. *Де-не-де задержались старі шапки.*

Задерика, -ки, об. = **Задирака.**

Задерикуватий, -а, -е. Задорный. Харьк.

Задерихвіст, -воста, м. Въ выраженіи: **задерихвоста дати.** Удрать безъ оглядки.

Задерій, -рія, м. = **Задерика.** *Андрій-задерій.* Ном. № 12702.

Задернува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Заложить дерномъ. *Вони викопали яму, насипали грошей, поклали того, що обібравсь грошей стерегти, та й знов засипали й задернували.* Канев. у.

Задерну́ти, -ну́, -неіш, гл. Задѣть, оцарапать. *Чеши дідька зрідка, щоб не задернути.* Ном. № 1212.

Задерти. См. **Задирати.**

Задесенець, -нця, м. Житель мѣстности, за Десной находящейся. Ном. № 13617.

Задесенський, -а, -е. За Десной находящийся.

Задесенщина, -ни, ж. Мѣстность за Десной.

Задешеві́ти, -вію, -єш, гл. Подешевѣть. *Скрізь задешевіла горілка.*

Заджерготати, -чу, -тиш, гл. Заговорить на непонятномъ языкѣ (преимущественно о евреяхъ).

Заджеркотіти, -кочу, -тиш, гл. = **Заджерготати.** Як заджеркотіли жиди, то аж у вухах лящить. Славяносерб. у.

Заджижчати, -жчу, -чиш, гл. Зажужжать. См. **Заджижчати.**

Задзвеніти, -ню, -ниш, гл. Зазвенѣть.

Задзвонити, -ню, -ниш, гл. Зазвонить. Котл. Ен. II. 30. В неділеньку рано задзвонили дзвони. Мет. 95.

Задзвонітися, -нюся, -нишся, гл. Зазвенѣть, зазвонить самому. Самі дзвоники задзвонилися. Грин. III. 117.

Задзеленьчати, -чу, -чиш, гл. Зазвонить (о бубенчикахъ); зазвенѣть, забренчать.

Задзеленькотіти, -кочу, -тиш, гл. = **Задзеленчати.** Рудан. I. 77. Пан виняв, дав гроші. Той кинув в кишеню, аж задзеленькотіли. Драг. 54.

Задзѣкати, -каю, -ещ, гл. Начать дзѣкати. Аф.

Заджижчати и задзичати, -чу, -чиш, гл. = **Заджижчати.** Коли не коли заджижчить... роботяща бджола. Греб. 402. А мухи разом задзичали: «Ось годі, не кажіть!» Гліб. 114.

Задзігоріти, -рю, -риш, гл. Быстро заговорить. Так задзігоріла язиком, що він ледві встиг розібрати ті слова. Левиц. Пов. 67.

Задзюріти, -рю, -риш, гл. Политься струей. Харьк.

Задзюркотати и задзюркотіти, -чу, -чеш и -тиш, гл. Зажурчать. Домонтовиченко влучив Війтенка по лівій руці, — кров так і задзюркотала. К. ЧР. 306.

Задзюрчати, -чу, -чиш, гл. Зажурчать. Тане сніг, задзюрчали по улицах струмочки. МВ. I. 28.

Задибати, -баю, -ещ, гл. Начать ходить (о дѣтяхъ).

Задивитися. См. **Задивлятися.**

Задивлятися, -ляюся, -ещся, сов. в. задивітися, -влюся, -вишся, гл. Засматриваться, засмотрѣться. Прийшло до неї мале пахоля, вона на його задивилася. Чуб. III. 419.

Задивувати, -вую, -ещ, гл. Удивиться. Й аж сі панове задивували. Kolb. I. 109.

Задивуватися, -вуюся, -ещся, гл. Задивиться, засмотрѣться съ удивленіємъ. Як би ви іхали надворсклянською низиною... то задивувались би. О. 1861. XI. 101.

Задимаіти, -маю, -ещ, гл. Задувать, тушить. Каганецъ горить добре і його ніщо не задими. Дещо, 52. См. **Задувати.**

Задимити. См. **Задимлювати.**

Задімка, -ки, ж. Снѣжный вихрь, метель. Вх. Лем. 415.

Задимлювати, -люю, -ещ и задимляти, -ляю, -ещ, сов. в. задимити, -млю, -миш, гл. Заканчивать, коптить, закоптить. Повісив задимлювати. НВолын. у. Стояла... сахарня з високим задимляним стовпом. Левиц. Пов. 370.

Задимувати, -мую, -ещ, гл. Задымить. Коснеться гір — і гори задимують. К. Псал. 238.

Задинати, -наю, -ещ, сов. в. задніти, -дню, -ниш, гл. Вставлять, вставить дно. Як роблять липівку на мед, то намоче попереду той край, де дно повинно бути, а тоді й задинає. Волч. у.

Задирак, -ка, м. Пт. турухтанъ, Tringa rugosa. Вх. Пч. II. 15.

Задирака, -ки, об. Задорливый человекъ. Нептунів син сподарь Мезап, боець, ярун і задирака. Котл. Ен. Ум. **Задирачка.**

Задиракуватий, -а, -е. = Задерикуватий. О. 1861. Х. 37.

Задира́ти, -раю́, -єш, сов. в. **заде́рти и задрати, -деру́, -ре́ш,** гл. 1) Задирать, задрать, поднимать, поднять вверхъ. *Біда вмерла і ноги задерла.* Посл. *Ворона літає, а дурень голову задирає.* Ном. № 6404. 2) Задирать, задрать, начинать, начать ссору. 3) О коростелѣ: начинать, начать кричать. *Як деркач котрого году задерє поперед перепілки, то сіно буде дороге.* Грин. І. 15.

Задира́тися, -раю́ся, -єшся, сов. в. **заде́ртися, задрати́ся, -деру́ся, -ре́шся,** гл. 1) Задираться, задраться, подниматься, подняться вверхъ. *Чуприна задралась утру.* Рудч. Ск. II. 126. *Ніс... задрався догори.* Стор. М. Пр. 83. 2) Начинать, начать ссориться, поспориться, повздорить.

Заді́рга, -ги, заді́рка, -ки, ж. 1) Задоръ; ссора. *Кіндрат на задиргу йде.* Нволинск. у. 2) Заусеница. Камен. у. Ум. **Задирочка.**

Задиркуватий, -а, -е. = Задерикуватий.

Задирливий, -а, -е. = Задерикуватий. Греб. 409.

Задирчастий, -а, -е. О деревѣ: задирающійся. *Задирчасте обіддя: ти його так теши, а воно он як задирається.* Каневск. у.

Задих, -ху, м. Удушье, астма. Вх. Лем. 415.

Задиханий, -а, -е. Запыхавшійся. *Прибігла шинкарка, задихана вся, до мене.* МВ. II. 186.

Задихатися, -хаю́ся, -єшся, гл. Запыхаться. *Задихавсь, як віл в борозні.* Ном. № 1404.

Задихатися, -хаю́ся, -єшся, гл. Задыхаться. *Трясуци головою і задихаючись, переказує.* Стор. М. Пр. 155.

Задихливий и задишливий, -а, -е. Удушливый (о человекѣ). Вх. Лем. 415. Желех.

Задіва́ти, -ваю́, -єш, сов. в. **задіти, -діну, -неш и -дію, -єш,** гл. 1) Вдѣвать, вдѣть. Вх.

Зн. 89. 2) Дѣвать, дѣть. *Ой знаю я, товаришу, де я їх задію: занесу їх в Чорногору, та там їх посию.* Шух. І. 201.

Задіва́тися, -ваю́ся, -єшся, сов. в. **задітися, -ну́ся, -нешся,** гл. 1) Вдѣваться, вдѣться.

2) Дѣваться, дѣться; пропасть, исчезнуть. Вх. Зн. 19.

Заділі́тися, -лю́ся, -лишся, гл. Ошибиться при сдачѣ картъ. *Шкода, хлопче, заділивсь! Перемашуй, лишень, гаразд, та не заділивсь.* Лубен. у.

Заділувати, -лую́, -єш, гл. Обнести заборомъ.

Задіти, -ся. См. Задівати, -ся.

Задіяний, -а, -е. О полевой землѣ: истощенный, много разъ пахавшійся и потерявшій плодородіе. *Земля задіяна.* Лубенск. у.

Задки, нар. Задомъ (идти). Мнж. 181. *Я до його, а він задки, задки.*

Задкува́ти, -кую́, -єш, гл. 1) Идти задомъ, пятиться. *Дивлюсь: задкує-задкує — та в двері.* Мнж. 2) Идти сзади, слѣдовать. *Іде султан; за ним наші задкують небоги.* Млр. л. зб. 82.

Задля, пред. Ради, для. *Виросте на йому щасливиш доля задля людей.* Стор. М. Пр. 49. *Це вона мене задля того й привела, щоб іззісти у своїй норі.* Рудч. Ск. II. 20. *Задля його звертають каравани.* К. Іов. 14.

Задля́тися, -ляю́ся, -єшся, гл. Замедлить, пробыть долго; протянуть. *Прочула я, що в неї чоловік умер, — де вже з нею на світі задляється.* МВ. II. 143.

Задмухати, -хаю́, -єш, гл. Задуть.

Задні́ти. См. **Задинати.**

Задниця, -ці, ж. То же, что и запаска 1, называемая задницею въ тѣхъ случаяхъ, когда этотъ кусокъ сукна, надѣваемый сзади, противопологается сопровождающему его переднему куску, фартуху, носящему название: попередниця. *Заськи тобі, почитухо, заськи, без задньої запаски... на порозі зачепилася і задниця загубилася.* Мил. 156.

Задній, -я, -є. 1) Задній. *Оглядайсь на задні колеса.* Ном. № 4305. 2) Задню пасти. Оставаться сзади, не успѣвать, быть послѣднимъ. 3) Задня кишка. Заднепроходная кишка. Вх. Уг. 239.

Задніпров'я, -в'я и задніпря, -ря, с. Заднѣпровье. О. 1862. VII. 63. *Вес Задніпров'я, мов грім його ударив, запалало.* Сніп.

Задніпрянець, -нця, м. Житель заднѣпровья. Черк. у. Шевч. 574.

Задніпряньський, -а, -е. Заднѣпровскій. *Вони дивились на темний задніпряньський бір.* Левиц. Пов. 24.

Заднянка, -ки, ж. Прямая кишка. Черк. у.

Задобід, нар. Въ предобѣденное время. О. 1862. I. 81.

Задобіддя, -дя, с. Предобѣденное время. *Город Сороку у неділю рано (в) задобіддя взяв.* Мет. 393.

Задобідній, -я, -є. Предобѣденный. *Задобідня година.* О. 1862. I. 81.

Задобре, нар. Очень хорошо.

Задовбати. См. **Задовбувати.**

Задовбувати, -бую, -єш, сов. в. задовба́ти, -баю, -єш и задовбти́, -бу, -бе́ш, гл. Вдалбливать, вдолбить. Чуб. VII. 403.

Задовжатися, -жаюся, -єшся, гл. = Завиноватитися. *Ой ходи сюда, дівко молода, викупи мене, задовжався я.* Лавр. 46.

Задовжитися, -жуся, -жишся, гл. = Задовжатися. *Да ми уже всім задовжилися! Ні в кого вже й позичати.* Г. Барв. 523.

Задовіл, -волу, м. Удовлетвореніе. *Держаться жаданням неситим своїм... задоволю неситої страсти.* К. Дз. 135.

Задоволення, -ня, с. = Задовіл. *Се вона говорить із якимсь задоволенням.* Г. Барв. 218.

Задовольнити. См. **Задовольняти.**

Задовольняти, -няю, -єш, сов. в. задовольнити, -ню́, -ниш, гл. Удовлетворяють, удовлетворить. *Такс вже серце Бог дав матері, що коли її дитина жива і здорова, то щоб була і щаслива, тоді тільки його і задовольниш.* Стор. М. Пр. 56.

Задоїти, -дою́, -їш, гл. О коровѣ: испортить неаккуратнымъ доеніемъ.

Задок, -дка, м. 1) Ум. отъ **Зад.** 2) Заднее сидѣнье экипажа. Рудч. Чп. 250. *Сами сіли в передочку, а некрутика в задочку.* Чуб. V. 986.

Задосить, нар. Совершенно достаточно, больше чѣмъ достаточно. *Торік було садовини задосить.* НВолын. у.

Задощитися, -щуся, -щійся, гл. 1) Замокнуть отъ дождя. *Задощилося сіно.* Константиногр. у. 2) Задощиться, безл. Наступить дождливой погодѣ. *Задощимся: вже третій день дощ.* Константиногр. у.

Задратувати, -ту́ю, -єш, гл. Задразнить. *Задратував турчина.*

Задрати, -ся. См. **Задирати, -ся.**

Задригати, -гаю, -єш, гл. Заболтать ногами. *Коли вліз у ту яму — тільки трошки ноги зверху, — да як задригає ногами.* Рудч. Ск. II. 195.

Задриста́ти, -щу, -єш, гл. Запачкати поносомъ.

Задристатися, -щуся, -єшся, гл. Запачкаться поносомъ.

Задріботі́ти, -чу́, -ти́ш, гл. 1) Быстро заговорить, засыпать скороговоркой. *Я не хочу нічого знати, слухати, бачити! — задріботіла пані.* МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Засеменить (ногами). *А хлопці, взявшись у боки, задріботять ногами, то вдарять тропака.* Левиц. I. 16.

Задріжати, -жу, -жіш, гл. Задрожать. К. Іов. 19. Шевч. 118. *Та повели до прийому — задріжали ніжки, ручки йому.* Чуб. V. 1003.

Задрімати, -наю, -єш, гл. Задремать. *То це що задрімає та поголиться, то його колючки і вколять.* Рудч. Ск. I. 156. *К череді йшла — задрімала.* Чуб. III. 203. *Ледве вспів він задрімати, а йому вже снились страшні сни.* Опат. 88.

Задріматися, -лося, гл. безл. Вздремнуться. *Добре задрімалось.* Мнж. 130.

Задрімну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Вздремнуть. Радомысл. у.

Задріпа, -пи, об. Забрызгавшийся грязью.

Задріпанець, -нця, м. Забрызгавшийся грязью, неряха. Черк. у.

Задріпаний, -а, -е. Запачканный, забрызганный грязью; неряшливый. *Моя хазяйка замітає мене задріпаним віником.* Чуб. I. 45.

Задріпанка, -ки, ж. Забрызганная грязью; неряха. *А ти, задріпанко, шинкарко, перекупко п'яна.* Шевч. 621.

Задріпати, -ся. См. **Задріпувати, -ся.**

Задріпувати, -пую, -єш, сов. в. задріпати, -паю, -єш, гл. Забрызгивать, забрызгать грязью нижнюю часть платья. *Де це ти так задріпала спідницю?* Харьк.

Задріпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. задріпатися, -паюся, -єшся, гл. Забрызгиваться, забрызгаться грязью. *Оце я поки до вас дійшла, так здорово задріпалася. Коли ж грязько дуже на дворі.* Екатер. у.

Задробити, -блю, -биш, гл. Чи се таки до діла робиш, що й досі тута загулявсь? *Та швидко і не так задробиш; Зевес не дурно похвалявсь.* Котл. Ен. I. 29.

Задрочі́тися, -чу́ся, -чи́шся, гл. 1) Побъжать подъ вліяніемъ укусовъ насѣкомыхъ (о рогатомъ скотѣ). 2) Закапризничать, взбѣситься. *Мовчіт!.. чого ви задрочились?* Котл. Ен. II. 22.

Задруге, нар. Вторично. *Задруге посіяв буряки, бо то кузка, то мороз побив.* Черк. у.

Задрьо́паний, -а, -е. = Задріпаний. *Ой як би ти, дівчинонько, не задрьопана така.* Грин. III. 683.

Задубі́ти, -ся. См. **Задублювати, -ся.**

Задубіти, -бію, -єш, гл. Окоченѣть. *Задубів чоловік на морозі.* Черк. у.

Задубти, -бну, -неш, гл. = Задубіти.

Задублювати, -люю, -єш, сов. в. задубіти, -блю́, -биш, гл. 1) Выдѣлывать, выдѣлать, выдубить (кожу). Гол. Од. 66. 2) О животныхъ: поднимать, поднять вверхъ хвостъ. *Задубили коні хвости.* О людяхъ: поднимать, поднять одежду, обнаживъ нижнюю часть тіла.

Задублюватися, -лююся, -єшся, сов. в. задубітися, -блю́ся, -бишся, гл. Обнажать, обнажить нижнюю часть тѣла.

Задува́ти, -ваю́, -єш, сов. в. задути, -дму, ме́ш, гл. Задувать, задуть. *На ніч стануть світло задувати.* Макс. (1834), 158.

Задувка, -ки, ж. Мятель. Вх. Уг. 239.

Задудніти, -дню́, -ниш, гл. Глухо загремѣть. *Ой задудніли ковані вози на дворі.* Грин. III. 524.

Задум, -му, м. Замысль, намѣрєніє. *Душа в великих задумах каталась.* К. МБ. *Чи знаєш ти закони рівноваги і задуми того, хто ввесь — премудрість?* К. Іов. 83.

Задума, -ми, ж. Задумчивість. *Гадюк хотів піймати на її лиці хоч крапельку задуми, хоч крапельку того смутку.* Левиц. Пов. 298.

Задуманий, -а, -е. Задумчивый. *Він бачив її не такою задуманою й мовчазною тепер, яка вона була недавно.* Левиц. Пов. 298. *Блакитні задумані очі.* Мир. Пов. II. 76.

Задуманість, -ности, ж. Задумчивість. Желех.

Задумати, -ся. См. **Задумувати, -ся.**

Задумливий, -а, -е. Задумчивый. Левиц. Правда, 1868. 461.

Задумувати, -мую, -єш, сов. в. задумати, -маю, -єш, гл. Задумывать, задумать. *Голова задумала, а ноги несуть.* Ном. № 6680. *Задумав козак жениться.* Мет. 78. *Задумала мишва вчинить велике діло.* Гліб. 10.

Задумуватися, -муюся, -єшся, сов. в. задуматися, -маюся, -єшся, гл. Задумываться, задуматься. *Задумавсь, як собака в човні.* Ном. *Насильно над квітками та зіллями сидить, задумався.* МВ. II. 16.

Задумшливий, -а, -е. Задумчивый. *Був якийсь задумшливий змалку.* МВ. II. 18.

Задунайський, -а, -е. Находящийся за Дунаємъ, на правомъ его берегу. *Нехай мене не ховають ні попи, ні дяки, нехай мене поховають задунайські козаки.* К. С. 1883. IV. 739.

Задурити. См. **Задурювати.**

Задуркати, -каю, -єш, гл. Застучать. *Прийшли вони перед небо, задуркали в царські врата.* Гол. I. 234.

Задурювати, -рюю, -єш, сов. в. задурити, -рю́, -риш, гл. Забивать, забить голову, пригупить умственные способности. *Мене, такого пана, сюди задурювать прийшла.* Гліб. 59. *Чоловік дурний, бо (жінка) задурила.* Грин. II. 159.

Задуги. См. **Задувати.**

Задугий, -а, -е. Одутлый, обрюзглый. *Дивися на його задугу пику.* Мир. Пов. II. 78.

Задугитися, -дмуся, -дмешся, гл. Опухнуть отъ сна, пьянства, болѣзни. *Аж задугся від гульні та недоспаних ночей.* Мир. ХРВ. 233.

Задуха, -хи, ж. 1) Сильный, удушливый запахъ. *Шпигнула у ніс хрінова задуха.* Полт. у. 2) Спертый, удушливый воздухъ. 3) Засореніє дымовыхъ проходо́въ въ печкѣ. *Задуха десь зробилася, та й курить того.* НВолын. у. 4) Удушье, астма. Вх. Зн. 19.

Задушити, -шу́, -шиш, гл. Задушить. *Сірко ліг на вовкові, наче хоче задушити.* Рудч. Ск. I. 12.

Задушитися, -шу́ся, -шишся, гл. Задохнуться. *Такий сморід, що й задушитися можна.* Дещо, 53.

Задушний, -а, -е. 1) О воздухѣ: спертый. 2) Заупокійный, поминальный. — **день.** *День всеобщаго поминовєнія, родительская суббота.*

Задушний, -ка, м. = **Сердак.** Вх. Уг. 239.

Задушниця, -ці, ж. Панихида по усопшимъ. Вх. Лем. 415.

Задуявка, -ки, ж. = **Задувка.** Вх. Уг. 239.

Задьор, -ру, м. Причина къ ссорѣ, дракѣ. *Задьор між їми є.* НВолын. у.

Задьорний, -а, -е. = **Задирливий.** *Таке задьорне було, що до всякого так у вічі й лізе як тая оса.* Кв. I. 234.

Задякувати, -кую, -єш, гл. Слишкомъ много благодарить. Константиногр. у.

Заєдно, нар. 1) Вмѣстѣ. *Що ж, — каже — або живі будем, або заєдно загинем.* Волч. у. 2) Постоянно. *Один чоловік купив собі хату... пожив там трохи, нічого не було, а потім того почала являтися оказія така: заєдно стеля кричить: «Ой упаду, ой упаду!».* ХС. IV. 29.

Заєць зайця, м. 1) Заяць. *Бігає, як солоний заєць.* Ном. № 6677. *Боїться, щоб йому заєць дороги не перебіг.* Ном. № 303. 2) Названіе вола съ прямими толстыми и приподнятыми вверхъ рогами. К. С 1898. VII. 44. 8) Дѣтскія игры: а) охотники охотятся за зайцемъ. Ив. 60. б) то-же, что и **сіра кішка.** Ив. 47. Ум. **Зайчик, зайчикок, заїнько.** *Зайчикок-стрибайчикок обгризує молоді пагонці на вишнях.* О. 1861. V. 74.

Заєчка, -ки, ж. Зайчиха. Вх. Зн. 20.

Зажадати, -даю, -єш, гл. Пожелать, потребовать.

Зажаліти, -лію, -єш, гл. Пожалѣть. *Не зажалієш батька в наймах.* Мир. ХРВ. 343.

Зажалкувати, -кую, -єш, гл. = **Зажаліти.**

Зажарити, -рю, -риш, гл. Начать быстро дѣлать что-либо. *Як же воно зажарило (замололо дуже), то чорти його батька зна — ну прямо ж страшно і в млині сидіти.* Грин. I. 39.

Зажарітися, -ріюся, -єшся, гл. 1) Заалѣть. 2) Сдѣлаться яркимъ. *По дощові як ся зажиріла озимина.* Каменец. у.

Зажартий, -а, -е. Ожесточенный, озлобленный.

Зажартість, -гости, ж. Ожесточеніе, злоба.

Зажартувати, -тую, -єш, гл. Подшутить.

Зажати. См. **Зажинати.**

Зажхтіти, -хчу, -тиш, гл. Завышать, распалиться, начать испускать сильный жаръ, зардѣть (о горящихъ угольяхъ). *Зажхтитъ як жар.* К. Дз. 151.

Зажвакати, -каю, -єш, гл. Зачавкать.

Заждати. См. **Зажидати.**

Зажевріти, -рію, -єш, гл. Заалѣть, разгорѣться. *Але ж оце чого, як тільки сонечко зажевреіє, то по всякому дереву і по всякій билині роса і виступає.* Рудч. Ск. I. 138.

Заженихатися, -хаюся, -єшся, гл. — з ким. Увлечься ухаживаніємъ. *З дівчатами заженихався.* Котл. Ен. I. 8.

Зажерливість, -вості и пр. = **Зажирливість и пр.**

Зажерти. См. **Зажирати.**

Зажив, -ву, м. = **Зажинок 2.** *Инші думаютъ,.. що в нашій землі мало заживу.* О. 1861. IV. 34.

Заживаний, -а, -е. Бывшій въ употребленія.

Заживання, -ня, с. Употребленіе. *Все на частім заживанню належить.* Ном. № 5785.

Заживати, -ваю, -єш, сов. в. зажити, -живу, -вєш, гл. 1) Употреблять, употребить, вкушать, вкусить. *Будуть до тебе козаки заїзджати, будуть у тебе хліба-соли заживати.* К. С 1884. I. 36. *Я горілки не заживаю.* Черк. у. *Зажиймо табаки.* Чуб. V. 1146. *Гей, гості, що єсть — заживайте.* Гол. IV. 505. 2) Испытывать, испытать. *Жила в батька не рік, не*

два, — не зажила добра. Грин. III. 220. **Роскоші зажити**. Пожить въ роскоши, богатствѣ. Гей, хто хоче роскоші зажити, — гей, нехай іде до двора служити. Чуб. V. 344.

3) Приобрѣтати, приобрѣсти; зарабатывать заработать въ наймѣ. Мізерний був, хтілось то копійки зажити. Драг. 83. Скільки це вже я в вас грошей зажила? Полт. г.

Слави зажити. Приобрѣсти извѣстность, славу. Ой не знав козак, да не знав Супрун, да як слави зажити: ой зібрав військо славне запорожське та й пішов орду бити. Грин. III. 585. Зажили вона собі ще того щасливого часу слави доброї панночки. Г. Барв. 333. 4) — **вік**. Жить, пожить на счетъ чужого вѣка. Ти чужий вік заживаєш. Стор. I. 232.

Заживатися, -ваюся, -єпся, сов. в. **зажитися, -живуся, -вѣпся**, гл. 1) Заживаться, зажитися, долго прожить гдѣ. Зажилась Улита у родичів. Левиц. I. 406. 2) Богатѣть, разбогатѣть. З чого ти, брате, так заживсь? Був бідний, а тепер нема багатчого від тебе. Грин. II. 250.

Заживитися, -влюся, -вишся, гл. Наѣсться, насытитися. Зажививсь, як собака мухою. Ном. № 4763.

Зажівний, -а, -е. L) Питательный. 2) Крѣпкій, плотный. Заживші це у вас дійниця. Харьк. у.

Зажівок, -вку, м. 1) Зародышъ. Пропало просо: морози заживок побили. Луб. у. В єї ще з замолоду заживок (хвороби) у середині, в животі. Черк. у. 2) Питаніє. Як гноювата земля, то корень кращій заживок має, тим хлїб добрий роде. Кам. у. 8) Зажитое, заработанное наймомъ имущество. Я не чужу телицю взяв, а свою: вона мій заживок. Прил. у. 4) Внутренняя, самая крѣпкая часть снятой съ животного кожи, лежащая между наружнымъ слоємъ — личком и внутреннимъ — нїздрею. Мнж. 180.

Зажигати, -гаю, -єп, гл. = **Запалювати**. Нехай свічі воскові зажигає. Мет. 170.

Зажигатися, -гаюся, -єпся, гл. Ячмені зажигаются, — солов'ї щебетать забувають; ячмені позажигались, — солов'ї щебетать позабувались. Мил. 93.

Зажидати, -даю, -єп, сов. в. **заждати, -ду, -дѣп**, гл. Ждать, подождать, обождать. *Зажди трохи!* — Мамо, мамо! яково мені заждати? МВ. II. 110. Обіцяв Бог дати, тіко казав заждати. Ном. *Зажди, серце дівчино, та напій мі коня*. Чуб.

Зажімки, -мок, ж., мн. Складки отъ неправильнаго покрою одежды. Павлогр. у.

Зажіи, -ну, м. Начало жатвы, — родъ обряда, совершеніє котораго составляетъ обязанность старшихъ въ семьѣ.

Зажина́ти, -наю, -єп, сов. в. **зажати, -жну, -нѣп**, гл. 1) Дѣлать, сдѣлать начало жатвы, начинать, начать жать. Родъ обряда, совершеніє котораго составляетъ обязанность старшихъ въ семьѣ. *Ми, старії, тільки поїдемо поле зажати* — молодіж заохотити. *Станем удвох, по постаті прійдемо, нажнем удвох снопок, поблагословимо своїх робітників, та й додому з снопом первачком*. Г. Барв. 16. 2) Зарабатывать, заработать жатвой. Я зажала торік штирі карбованці. Каменец. у. *Зажнемо якого снопа*. Г. Барв. 435. 8) При жатвѣ захватывать, захватить часть чужой нивы. *Рядом жала удова, та все в його десятину і зажина*. Драг. 71.

Зажинки, -ків, м., мн. Начало жатвы.

Зажіра, -ри, об. 1) Обжора. 2) Любостяжательный, алчный къ богатствамъ, ненасытный.

Зажирака, -ки, об. = **Зажира**. *О, з Грицька зажирака добрий! Оremo й сіємо вкупі, а ділитись почнемо, то він усе собі яко мога більше бере*. Волч. у.

Зажиракуватий, -а, -е. 1) Обжорливый, прожорливый. 2) Любостязательный, алчный къ богатству, ненасытный. *Ото у нас чоловік Рогуля — зажиракуватий: йому все мало!* Волч. у.

Зажира́ти, -ра́ю, -еш, сов. в. **зажертти, -жеру, -реш,** гл. 1) Ёсть, поёсть. *Хліб тиждень печений, та такий, що й зажерти не можна.* Лебед. у. 2) Пожирать, пожрать, сожрать. *Зажер усе, нічого не зіставив.* К. Іов. 44. *І жадав неситим духом увесь світ зажерти.* К. Псал. 256. *Неправда увесь світ зажерла.* ЗОЮР. II. 102.

Зажирливий, -а, -е. 1) Прожорливый. *Старенький панотець толкував одному панові, од чого то є такі інші зажирливі.* Ном. № 9763. 2) Алчный, любостязательный. *До дітей своїх був зажирливий.* Г. Барв. 464. См. **Зажиракуватий.**

Зажирливість, -востт, ж. 1) Прожорливость. 2) Любостязательность, алчность. *Нехай його Бог судить за його зажирливість.* Г. Барв. 468.

Зажі́рливо, нар. Прожорливо.

Зажирний, -а, -е. 1) = **Зажирливий.** К. XII. 56. 2) О буравѣ: забирающій при сверленіи много дерева. Волч. у.

Зажирува́ти, -ру́ю, -еш, гл. Заиграть, зашалить.

Зажити. См. **Заживати.**

Зажі́тий, -а, -е. Зажиточный. Міусск. окр.

Зажитися. См. **Заживатися.**

Зажма, зажмагом, нар. Сколько рука хватить, сколько можно захватить рукой (рвать). *Вибрали льон зажма.* НВолын. у. *Рву щавель зажмагом, щоб пан не піймав.* НВолын. у.

Зажмурити, -рю, -риш, гл. Зажмурить (о глазахъ).

Зажнивний, -а, -е. Относящійся ко времени жатвы. **Зажнивні пісні.** Пѣсни, которыя поють во время жатвы.

Зажовклий, -а, -е. Пожелтѣвшій. *Де-не-де зазеленіє бліде зажовкле стебло.* Мир. Пов. II. 85. *Бліда та зажовкла, наче зав'яла квітка.* Мир. Пов. II. 51.

Зажовтити, -вчу, -тиш, гл. Сдѣлать желтымъ.

Зажовтілий, -а, -е. Зажелтѣвшій.

Зажовтіти тію, -еш, гл. Зажелтѣть. *Ой чие ж то поле зажовтіло, стоя? Чуб.* III. 242.

Зажога, -ги, ж. Поджогъ. *Без жоги й дрова не горять.* Ном. № 3298.

Зажон, -ну, м. = **Зажин.** Сим. 204.

Зажохатися, -хаюся, -ешся, гл. Заболѣть отъ жары (о жирныхъ животныхъ). *Зажохавсь віл.* Каменец. у.

Зажохнутися, -нуса, -нешся, гл. Издохнуть отъ жары (о жирныхъ животныхъ). *Як добре вгодована свиня, а спека та далеко гнати, то й зажохнется.* Камен. у. Иронически говорится и о толстомъ челоѣкѣ.

Зажурити, -ся. См. **Зажурювати, -ся.**

Зажурювати, -рюю, -еш, сов. в. **зажури́ти, -рю́, -риш,** гл. Опечаливать, опечалить. *Зажури́в того Івана.* Рудч. Ск. II. 120.

Зажурюватися, -рююся, -ешся, сов. в. **зажури́тися, -рю́ся, -ришся,** гл. Опечаливаться, опечалиться, пригорюниваться, пригорюниться. *Ото зажурилась! Та така ходить, як туміа.* Ном. № 2268. *Вже було як зажури́ться чим, то аж занедужав.*

МВ. II. 37. *Зажурився, що в мене грошей нема, — незабавно і в тебе не буде.* Ном. № 6465. *Молодий козаче, чого зарурився? Чуб. V. 27.*

Зазбірувати, -рую, -єш, гл. Собрать. *Же богачеві з устів спадало, тее ж бо тії пси зазбірували.* Гол. III. 264.

Зазвати. См. **Завивати.**

Зазвеніти, -ню́, -ниш, гл. Задзвеніти. *Якимове поле зазвеніло стоя.* Чуб. III. 228.

Заздалегідний, -а, -е. Заблаговременный, предварительный. «Заздалегідне словце до другого типу «Досвіток». (Київ, 1876).

Заздалегідь, заздалегоди и заздалигоди, нар. Заблаговременно. *Готовили заздалегідь багацько всякого снаряду.* Котл. Ен. IV. 57. *Не дбайте заздалегідь, що казатимете.* Св. Мр. XIII. 11. *Дід заздалегоди піднявсь, палічку взяв, шкандибає.* Г. Барв. 189. *Тобі до сього діла заздалигоди привикати.* О. 1861. XI. Кух. 10.

Заздоровний, -а, -е. Заздравный, за здоровіє. *Молитви заздоровні.*

Заздрений, -а, -е. Завистливый. НВол. у.

За́дрити, -дрю, -риш, гл. = Заздросити. — **очима.** Завистливо, съ завистью смотрѣть. *Як побачить було, що хто небудь їздить на коняці, то так і заздрить очима.* Рудч. Ск. II. 174.

За́дритися, -рюся, -ришся, гл. — на що. Завидовать, зариться на что. *На велику худобу, батьківщину її заздрились.* Г. Барв. 462. *В нас той невеличкий шматок, скільки то очей заздриться на його.* Мир. Пов. I. 153.

Заздрівий, -а, -е. = Заздрісний. *Заздрівому боком вилізе.* Ном. 4821.

Заздрісний, заздросний, -а, -е. Завистливый. *Заздрісні очі.* Каменец. у. *Заздросний чоловік.* Каменец. у.

Заздрісно, нар. 1) Завистливо. 2) Завидно. *Щасливі, думаю, люде на світі!.. І стане мені якось і заздрісно, і жаль мет бере.* Левиц. ПЙО. I. 493.

За́дрість, -рости, ж. Зависть. *Нема щастя без заздрості.* Ном. № 1713. *Завидько з заздрости нудився.* Мкр. Н. 37. — **мати на кого.** Завидовать кому. *Заздрість має на його.* НВолын. у.

За́дріти, -рю́, -риш, гл. 1) Увидѣть, завидѣть; замѣтити. *Заздріла роззяву на порозі.* О. 1861. III. 96. *Заздріла що у дворі багато людей.* Константиногр. у. 2) Заглянуть. *Вони судять, як нас видять, не заздрівши в груди.* Федьк. II. 80.

Заздро, нар. Завидно. НВолын. у. *Треба крам, брата крови, бо заздо, що в брата є в коморі і на дворі, і весело в хаті.* Шевч. 182.

Заздросити, -щу, -стиш, гл. — на. Завидовать. *Заздросить, на воли його.* НВолынск. у.

Заздросці, -шей и -щів, ж., мн. Зависть, завистливість. Ком. I. 54. *Що вже сестри з заздросців не вигадували на меншу, а царевич з нею одружився.* Стор. I. 70.

Заздрувати, -рую, -єш, гл. — на. = Заздросити. *Чого бо ти заздруєш на мою худобу! Хиба в мене скарби які, чи що?* Екатер. г.

Зазеленити, -ню́, -ниш, гл. Сдѣлать зеленымъ, выпачкать въ зеленую краску.

Зазеленіти, -нію́, -єш, гл. Зазеленѣть. *Діраве радно все поле закрило, Бога просило, щоб ся зазеленіло.* Ном. стр. 300. *От весна настав: хліба скрізь походили, — зазеленіло.* Рудч. Ск. II. 194.

Зазелень, нар. Незрѣлымъ, зеленымъ. *Садовини не продавай зазелень.*

Зазя́ти, -зяю, -єш, гл. = **Засяти.** *Зазяляли стовпи все золотії.* Грин. III. 11.

Зазі́в, -ву, м. *Зазывъ, приглашение.* Прилуц. у.

Зазива́ти, -ваю, -єш, сов. в. зазвати, -ву, -веш, гл. *Зазывать, зазвать.* *У світлиці кам'яниці зазивала.* Дума.

Зазивни́й, -а́, -е́. **Воззывный.** **Зазивни́й лист.** *Воззвание.* *Зазивний лист до української інтелігенції.* К. ХП. 113.

Зазир, -ру, м. = **Зазі́р.** *Виралили стародавні гроші, що й зазиру їм тепер нема.* Васильк. у.

Зазира́ти, -раю, -єш, сов. в. зазирну́ти, -ну́, -не́ш, гл. *Заглядывать, заглянуть.* *Бодай умірати і в свій горищок зазирати.* Ном. № 9616. *Срібнорогоий в воду зазирає.* К. Досв. 67. 2) = **Зазі́хати.** *Хоч би мені дали моргів два, бо де ж мені на більше зазирати.* Могил. у.

Зазі́рити, -рю, -риш, гл. *Увидѣть, завидѣть.* *Все наше, що кругом зазирить око.* К. ЦН. 189. *І знов далі пійшов, поки свого рідного краю зазирне.* Г. Барв. 412.

Зазирни́й, -а́, -е́. *Яркій (о цвѣтахъ).* Київ. у.

Зазирнути. См. **Зазирати.**

Зазича́ти, -чаю, -єш, сов. в. зазі́чити, -чу, -чиш, гл. = **Позичати, позичити.** *Ті гроші, що твій чоловік зазичив у Загнибиди, хай твоя дочка одслуже.* Мир. Пов. I. 170.

Зазі́мки, -ків, м. мн. *Начало зимы, заморозки, первые холода.* Екатер. у. Берд. у. У Мнж., 180: *послѣдніе заморозки.*

Зазі́мкуватий, -а, -е. *Который зимой тощаает; болѣеть, а весной поправляется.* *Зазі́мкуватий віл.* Черк. у. *Мо' я ще довго проживу, мо' я така зазі́мкувата.*

Зазі́мований, -а, -е. *Отощавший за зиму.* *І зазі́мовану свиню вивозять (на Юрія) на лубку на степ пастиць.* ХС. I. 76.

Зазі́мува́ти, -му́ю, -єш, гл. 1) *Зазимовать.* 2) *Истощить дурнымъ кормомъ за зиму.*

Зазі́р, -зору, м. 1) *Замѣтность, примѣтность.* *А що іде без прогону, а що світить без зазору? Човен іде без прогону, місяць світить без зазору.* Мет. 364. 2) **Нема й зазору, — зазором.** *Нельзя и увидѣть, нѣтъ и слѣда, нѣтъ и признака.* *Нема й зазору, де був посіяний ліс.* Звенигор. у. *У його курей і зазору нема.* Черк. у. *Ге-ге! та його тут і зазором нема! він чорти батька зна де — в Бесарабії.* Каменец. у. *Тепер неправда з панами в світлиці і всюди, а правди й зазором не видать, як торішнього снігу.* Св. Л. 283.

Зазі́хання, -ня, с. *Жадничание, зависть.* Чуб. I. 253.

Зазі́ха́ти, -хаю, -єш, гл. — **на що.** *Льститься на что, жадничать.*

Зазли́ти, -злю́, -лиш, гл. *Очень разсердить, озлобитъ.* *Зазлив батька.* НВолын. у.

Зазлі́стно, нар. — **стало комусь.** *Разсердился кто-либо, зло взяло кого.* *Зазлі́стно йому стало.* Драг. 89.

Зазлі́сть, -лости, ж. *Вражда, ненависть.* **Зазлі́сть на кого мати.** *Враждовать съ кѣмъ, ненавидѣть кого.* Желех.

Зазлості́ти, -щу, -стиш, гл. *Надѣлать зла, насолить.* *Він так зазлостив громаді, що вона йому нічого не зробить, чого б він хотів.* Черк. у.

Зазмага́тися, -гаю́ся, -єшся, гл. *Вступить въ споръ, заспорить.* *Зазмагалися за той город, та й сваряються, та й позиваються й досі.*

Зазнава́ння, -ня, с. 1) *Испытание.* 2) *Знакомство.* 3) *Близкія, любовныя отношенія.* *А жаль мені дівування, ню прежнюю зазнавання: ой як же ми любилися.* Мил. 117.

Зазнава́ти, -наю, -єш, сов. в. зазна́ти, -наю́, -єш, гл. 1) *Помнить, знать, узнать.* *Тепер яка тут глибиня, а прежні годи, скільки я й зазнаю, то тут так тільки поплюски були*

води. Кобел. у. Батька й матір ледві зазнаю. МВ. II. 35. На таку виїхав гору, що мій батько й я — от уже й постарівся, а не зазнаємо тут води. Рудч. Ск. I. 117. В хаті... що ступнею, то й спіткнешся, — уже й не зазнать, коли долівку мазано. Г. Барв. 31. 2) Испытывать, испытать, извѣдывать, извѣдать. Я роскоші не зазнала, а літа минають. Мет. 59. Ідуть твої марне літа, не зазнаєш свого світа. Чуб. Зазначала я за свій вік усього: і доброго й лихого. Харьк. Наші діди зазнали біди, наші внуки зазнають муки. Ном. 699.

Зазнаватися, -наюся, -єшся, сов. в. **зазна́тися, -наюся, -єшся**, гл. 1) Знакомиться, познакомиться. *Їздить, та вже з такими кралями та царями зазнається.* ЗОЮР. II. 51. *З купцями всякими зазнався в своїй і дальній стороні.* Мкр. Г. 61. 2) Сходиться, сойтись, стать въ близькія любовныя отношенія. *Одколи зазнався з нею мій Яків, — ні до чого опав парубок.* МВ. II. 141. *Пішов би я до иншої, — зазнався з тобою.* Мет. 50. *Перше дали нам зазнаться, тепер розлучили.* Грин. III. 186.

Зазнайбіда, -ди, об. Горемыка. Волын. г.

Зазнайомити, -ся. См. **Зазнайомлювати, -ся**.

Зазнайомлювати, -люю, -єш, сов. в. **зазнайомити, -млю, -миш**, гл. Знакомить, познакомить.

Зазнайомлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **зазнайомитися, -млюся, -мишся**, гл. Знакомиться, познакомиться. *Ходімо до його... там і зазнайомишся.* Г. Барв. 178.

Зазнаки́, нар. Завѣдомо.

Зазнако́митися, -млюся, -мишся, гл. = **Зазнайомитися**. Змієв. у.

Зазначити, -ся. См. **Зазначувати, -ся**.

Зазначка, -ки, ж. Знакъ, помѣтка.

Зазначувати, -чую, -єш, сов. в. **зазначити, -чу, -чиш**, гл. Обозначать, обозначить, намѣчать, намѣтитъ. *Зазначи сього дуба, щоб ізнайти потім.*

Зазначуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **зазначі́тися, -чу́ся, -чи́шся**, гл. Обозначаться, обозначиться; быть намѣчиваемымъ, намѣченнымъ. *Буяння се зазначитъся кривавими боями.* К. Бай. 18.

Зазнобка, -ки, ж. Огорченіє. *Ой у домівці невелику зазнобку зчинили: матку стареньку з двора вигонили.* ЗОЮР. I. 20.

Зазовини, -вин, ж. мн. Пирушка у свадебныхъ гостей послѣ свадьбы. Лебед. у. *Цілу ніч пили, гуляли; на другий день вранці приступили до зазовин; на рідні пустились; ходять, п'ють: од гуку, крику Хресці затрусились.* Мкр. Н. 40.

Зазолити, -лю, -лиш, гл. Досадить. *Ти зазолив мені.* НВолын. у.

Зазолоті́ти, -чу́, -тиш, гл. Зазолотить.

Зазолоті́тися, -чу́ся, -тишся, гл. Зазолотиться. *Зазолотились і верхів'я дерев по лісах.* Кв. I. 30.

Зазолотіти, -тію, -єш, гл. = **Зазолотитися**.

Зазорений, -а, -е. Заподозрѣнный. Левч. 44.

Зазоріти, -рю, -риш, гл. Заподозритъ. Левч. 44.

Зазоріти, -ріє, гл. безл. Показаться зарѣ. *Лишень зазоріло, — я устав та й пішов.* Каменец. у. *Засвѣтитъ, засіять (какъ звѣзда).*

Зазоря́ти, -ряю, -єш, гл. = **Зазоріти**. *Темна нічка проминула, Божим світом зазоряло.* Млак. 77. *І надія нова красна, як та ясна зоря... зазоряє нещасному.* Федьк. II. 108.

Зазоря́тися, -ряюся, -єшся, гл. Свѣтатъ, загоратъ зарѣ.

Зазріти, -рю, -риш, гл. = **Заздріти**. Вх. Лем. 415.

За́уб, -ба, м. 1) Зазубрина, зарубка. Шух. I. 180, 281. 2) Родъ ловушки для лисиць. См. **Пасть**. Шух. I. 236.

Зазубелити, -лю, -лиш, гл. Взнуздать. Угор.

Зазубень, -бня, м. 1) Тупикъ, глухой заулукъ, изъ котораго нѣтъ выхода. Леб. у. 2) = **Зазубець**.

Зазубець, -бця, м. Зазубрина; острый косою зубець для зацѣпы — на крючкахъ удочекъ, на баграхъ и пр. Шух. I. 223, 226.

Зазубити. См. **Зазублювати**.

Зазублювати, -люю, -еш, сов. в. **зазубіти, -блю, -биш**, гл. 1) Загинать, загнуть крючкомъ. 2) Дѣлать, сдѣлать зазубрины (на лезвіѣ и пр.), зазубривать, зазубрить. *Ніж зазубив*. 3) — **зуби**. Выставить зубы? оскалиться? Встрѣчено только въ нар. поговоркѣ: *Лізе кусіка з-за сусіка, зуби зазубила, очі заочила, руки заручила, ноги заножила*. Зоря, 1883, стр. 323.

Зазублюватися, -лююся, -ешся, сов. в. **зазубитися, -блюся, -бишся**, гл. 1) Покрываться, покрыться зазубринами. *Ніж зазубився*. 2) Впиваться, впиться (зубами). Желех.

Зазуванець, -нця, м. Каждый изъ пары сапогъ, такъ сдѣланный, что его можно надѣвать безразлично на обѣ ноги. Вх. Зн. 19.

Зазувати, -ваю, -еш, сов. в. **зазути, -зую, -еш**, гл. Обувать, обути. *Черевички везе: зазувай, захищай*. Гол. II. 190.

Зазувистий, -а, -е. Обѣ обуви: просторный. *Зазувисті чоботи*. Гол. Од. 49.

Зазуленька, -ки, ж. Ум. отъ **зазуля**.

Зазулька, -ки, ж. 1) Ум. отъ **зазуля**. 2) Насѣк. То-же, что и **сонечко**, божья коровка, *Coccinella septempunctata*. Вх. Пч. I. 5.

Зазуля, -лі, ж. = **Зозуля**. Гал. Употребляется также какъ названіе коровы. Kolb. I. 65. — **жидівська**. Пт. удожд. Вх. Пч. II. 15. Ум. **Зазуленька, зазулька**.

Заїдання, -ня, с. 1) Заѣданіе (чѣмъ). 2) Заѣданіе, загрызеніе (кого). 3) Погубленіе (кого). 4) Захватываніе (чужого добра). К. ЦН. 243.

Заїдати, -даю, -еш, сов. в. **заїсти, -їм, -їси**, гл. 1) Заѣдать, заѣсть. *Любоощів ні заїсти, ні запити, ні заспати*. Г. Барв. 449. 2) Заѣдать, заѣсть, загрызть (кого). 3) Губить, погубить, не дать жить. *Чи я в тебе, моя мати, увесь хліб поїш, що ти мене, моя мати, та навік заїла*. Мет. *Старий став я: літа мої вороги заїли*. К. Псал. *Світ мені зав'язав, заїв мій вік рожевий*. Г. Барв. 4) Захватывать, захватить (чужое добро). *Одні в одних достатки заїдають*. К. ЦН. III. *Он мого полтинника заїла... А мого карбованця...* Мир. Пов. I. 131.

Заїдатися, -даюся, -ешся, сов. в. **заїстися, -їмся, -їсися**, гл. Грызться, кусать другъ друга. *Бджоли заїдається*. О. 1861. XI. Свид. 69. 2) Ссориться, поспориться, поспорить. *Заїлись із гетьманом пани — порубають*. ЗОЮР. II. 167. *Заївся писарь з старшиною*. Канев. у. 3) Сильно нападать, лаять (о собакѣ).

Заїди, -дів, м. мн. 1) Язвинки по угламъ рта. 2) Желтая кожица въ углахъ клюва молодыхъ птицъ. *Пташки цвірінькали, роздявляючи червоні роти з жовтими заїдами*. Левиц. Пов. 150. 8) Хищеніе, пользование чужимъ. *А і тогді не без заїдів було: не дали нам за третью года жалованья*. ЗОЮР. I. 70. *Усюди не без заїдів*. Ном. № 10627.

Заїдки, -ків, м. мн. Закуска, десертъ. Солоденькі заїдки.

Заїдливий, -а, -е. 1) Злой, привязчивый. *Часом у руках і ціпок є, може б декотру заїдлившу (собаку) зачепив би чи по морді, чи по боку.* Греб. 408. 2) Ссорливый, сварливый. *Безумний сам гнівом себе вбиває, заїдливий від думок своїх сохне.* К. Іов. 11.

Заїдня, -ні, ж. Ссора, грызня. *В хаті заїдня, колотнеча: содома піднялась, що й не сказати: Мася з матіррю зуб на зуб стинається.* Св. Л. 278.

Заїжджати, -жаю, -еш, гл. = **Заїздити**. *Ото та дівчина росте, а царевич усе заїжджає, як на охоту приїде.*

Заїжджий, -а, -е. Заїзжій, прїїзжій. *Заїжджому розказувала бабуся про убогі вжитки.* Ном. стр. 284, № 1509.

Заїжка, -ки, ж. Закуска, заїданье чѣмъ. *Чарку вип'є для заїжки, та й більше ніяк не п'є.* Слов. Д. Эварн.

Заїзд, -ду, м. Наїздъ. *Було б то тобі меншого брата на заїзди висилати.* Мет. 451. 2) Прїїздъ (на базаръ, на ярмарку). *Нема тепер заїзду ніякого.* 3) Постоялый дворъ. *Де б тут найти заїзд, щоб переночувати?* Грин. II. 124. *От приїжджає той царенко в той город і став собі у заїзді.* Рудч. Ск. I. 126.

Заїздити, -джу, -диш, сов. в. **заїхати, -їду, -деш**, гл. 1) Заїзжать, заїхать. *Заїхав на чужину. Їхав козак із війни, та заїхав до вдови.* Чуб. V. 66. *Заїхав за Дунай, та й додому не думай.* Ном. № 708. 2) Успївать, успїть доїхать. *Ми ще засвітла заїдемо у Горовицю.* Уман. у.

Заїздити, -джу, -диш, гл. Заїздить, изнурить їздой. *Заїздив коника, заїздив другого...* Скажи, серце, правду, чи що буде з того. Чуб. V. 116.

Заїздний, -а, -е. Заїзжій, постоялый. *Заїздний двір. Пан звелів коней зупинити коло заїздного двору.* МВ. (О. 1862. III. 51).

Заїка, -ки, м. и ж. Заика. *Бог дав чоловіка: і сопливый, і заїка.* Нп. Аф. Ум. **Заїчка**. Ув. **Заїчище**.

Заїкатися, -каюся, -ешся, сов. в. **заїкнутися, -нуся, -нешся**, гл. Заїкаться, заїкнуться. Аф.

Заїкуватий, -а, -е. Заїкливый. Аф.

Заїнько, -ка, м. Ум. отъ заецъ.

Заїржавіти, -вію, -еш, гл. Покритъся ржавчиной, заржавѣть. *Була колись правда, та заїржавіла.* Посл.

Заїржати, -жу, -жеш, гл. = **Заржати**. *А кінь заїржав, аж лїс задрїжав.* Грин. III. 216.

Заїскрити, -крю, -риш, гл. Заїскриться. *Засвітили зорі, замиготіли, заїскрили.* Мир. ХРВ. 31. *Кришталем заїскрила роса по зеленій траві.* Мир. ХРВ. 39. *Очі в неї заїскрили, заграли.* Мир. ХРВ. 7.

Заїскритися, -рюся, -ришся, гл. = **Заїскрити**. *Затокотіло у Кобзи серце, заїскрилися очі.* Стор. М. Пр. 77.

Заїхати. См. **Заїздити**.

Заїчище, -щі, м. и ж. Ув. отъ заїка.

Заїчка, -ки, ж. Ум. отъ заїка.

Зайвий, -а, -е. Лишний. *Левиц. Пов. 22. Давай вони зерном ділиться. От одно зерно та зайве було.* Рудч. Ск. I. 141. *Зайва мова. Лишнія слова. О, я зайвої мови не люблю.* Черк. у. *Зайва година. Свободное время. Як матиму зайву годину, — зайду.*

Зайвина, -ни, ж. 1) Излишекъ, избытокъ. *Слава Богу, що хліба є у зайвину.* Борз. у. *Нема ладу ні раз! казав же ж їй: не напикай паляницъ у зайвину.* Васильк. у. *За батька багато було зайвини, а це вже звівся з худоби.* Васильк. у. 2) Запасъ. *А він тії гроші сховав на зайвину в кишеню. Се в вас про зайвину.* Козел. у. Ум. **Зайвинка.** *Тому добре жить, у кого є з зайвинки, та трохи свого приробить.* Васильк. у.

Зайво, нар. Излишне, напрасно, тщетно. *Ні, нічого я не чув на його недоброго, — нічого зайво й кохати.* Павлогр. у.

Зайворонок, -нка, м. = **Жайворонок.** Ум. **Зайвороночок.** *Ой ти, братіку зайвороночку, пусти мене у сусіди.* Чуб. V. 860.

Зайда, -ди, об. 1) Захожій человекъ. Желех. 2) Родъ большого мѣшка? *Широкий великий мѣх і довгий, на кроснах.* Вх. Лем. 415. Ум. **Зайдочка.**

Зайдей, -дея, м. = **Зайда І.** Шух. I. 33.

Зайдений, -а, -е. Захожій. *То чоловік не наш: він зайдений відкілясь.* Екатерин. у.

Зайдея, -деї, об. = **Зайдей.** Желех.

Зайдиголова, -ви, об. 1) Мудрствующій, умствующій фантазеръ. 2) Сумасбродъ.

Зайдикати, -каю, -еш, гл. Начать повторять: іди! йди! *Иди собі! іди, йди! зайдикав Порох.* Мир. ХРВ. 180.

Зайдисвіт, -та, м. Бродяга, авантюристъ. *Пройдисвіте, зайдисвіте, всі дороги знаєм.* Гол. I. 261.

Зайдочка, -ки, об. Ум. отъ **зайда.**

Займання, -ня, с. 1) Троганіе. 2) Затрагиваніе, задѣваніе. *Займаєш людей, — вилізе тобі Колись те займання боком.* Харьк. 3) Занятіе (чего) 4) Захватъ. *У полон займання.* 5) Загоняніе, заарестовываніе домашнихъ животныхъ, пойманныхъ на потравѣ. *Краще б я й не займав тих волів, а шо з того займання тільки клопоту мені та сварки з людьми.* Харьк.

Займанщина, -ни, ж. Земля, приобрѣтенная правомъ пернато занятія (ju primaе occupationis). *Благослови, пане гетьмане, заняти займанщину! — Та й займе, скільки оком закине, спиту, гаїв, сіножатей, рибних озір, і вже це його родова земля.* К. ЧР. 199. *Мусив проганяти черкесів з їх стародавніх займанщин.* О. 1862. X. 111.

Займань, -ні, ж. 1) = **Займанщина.** *По займані, пліндровині шляхетській живе народ.* К. Дз. 100. *Була у нас у займані на Галах береза суховерха... Чия вона? Нічия, так як сама займань — громадська.* Г. Барв. 468. 2) **У займані бути.** *О домашнихъ животныхъ: быть заарестованными послѣ поимки на потравѣ. Кабан твій у займані, викупи, то й візьмеш!* Левиц. К. С 198. *Вже наші телята два дні в займані у Кисляка: у житі ка' піймав.* Канев. у.

Займати, -маю, -еш, сов. в. зайняти, заняти, -йму, -меш, гл. 1) Трогать, тронуть. *Козак дівку вірно любить, — заняти не сміє. Тим я її не займаю, що сватати маю, тим до неї не горнуся, що слави боюся.* Мет. 105. *Та гуляє козак Голота, та гуляє, ні города, ні села не займає.* ЗОЮР. I. 15. *Гайдамаки не займали замкових козаків і козаки їх не займали.* ЗОЮР. I. 249. **Словом займати кого.** *Заговаривать съ кѣмъ. Чужі, брате, сестри з дому Божого ідуть, всі як бджілочки гудуть, на хліб, на сіль людей закликають, мене ж, брате, словом не займають, мов в вічі не знають.* Макс. (1849) 10. 2) Затрагивать, затронуть, задѣвать, задѣть. *Хоч той його й ударив, дак сей же попереду заняв.* 3) Занимать, занять. *Підеш, матюнок, у поле та земного жита жати, та займеш*

широкую постать. Мет. 224. 4) Захватывають, захватить. Пани ввесь світ заняли. Чуб. III. 417. Полю́, — займаю не тільки бур'ян, да й буряки, і все... так і оголила. Г. Барв. 80. У полон заняти. Взять въ плѣнь, захватить въ неволю. Чи її убито, чи в полон занято? Чуб. V. 628. 5) Загоняють, загнать (домашнихъ животныхъ). Займи й нашу на пашу, — нехай напасеться. Ном. № 12095. Заняла я коровиці, на росу погнала. Грин. III. 685. Чаще употребляется въ болѣе тѣсномъ значеніи: захвативъ животныхъ на потравѣ, запереть ихъ впредь до выкупа хозиномъ. Займи скотину і візьми за спаш. Сим. 217. «А ми проса насієм, насієм». — А ми коні пустимо, пустимо. — «А ми коні займемо, займемо». — А ми коні викупим, викупим. Чуб. III. 67. 6) О людяхъ: прогоняють, прогнать. Прийшла тут до мене мяться! я як заняв її з двору, дак не знала куди тікати. Полт. г. Як займе з шинку, дак аж спотикаєшся! Г. Барв. 322. 7) О душевнихъ движеніяхъ: трогать, тронуть, затрагивать, затронуть (душу, сердце). Сі приказки займають душу зглибока. Хата, 41. Тихо так усюди, тільки соловейки співають... так душу твою й займає. Г. Барв. 136.

Займатися и заніматися, -маюся, -єшся, сов. в. зайнятися и занятися, -ймуся, -мешся, гл. Загораться, загорѣться, воспламеняться, воспламениться. Дмеш, дмеш, — ніяк не займається. Дров нарубав гнилих, то вони підсохнуть трохи та й займуться. Рудч. Ск. I. 124. Еге, гаси тепер, як занялось! Хата, 138. **На зорю, на світ займатися.** Свѣтять. Почина на світ займатись. МВ. II. 61. Іще й на зорю не займається — імла. МВ. I. 13. 2) Краснѣть, покраснѣть отъ гнѣва, вспыхивать, вспыхнуть. А він як відкаже добре панові, то той так і займеться. Черк. у. Очі горіли, вся зайнялась і уші почервоніли. Г. Барв. 218. 3) **Дух занявся.** Дыханіе захватило. Руки й ноги затрусилась, у животі похолонуло, і дух занявся, а сама ні з місця. Кв. I. 31.

Займина, -ни, ж. = Займанщина. Черниг. г.

Займи́ти, -млю, -миш, гл. = Зайняти. Послiдню корову з загороди займив. Федьк.

Займище, -ща, с. Занятое мѣсто вообще, въ частности то-же, что и **займанщина**. Не буде він багатий, а ні щасний, і займище його ушир не піде. К. Іов. 34.

Зайня́ти, -ся. См. **Займати, -ся.**

Зайо́лзаний, -а, -е. = Заялзений. Мир. ХРВ. 92.

Зайоло́зити, -жу, -зиш, гл. = Заялзити.

Зайо́м, -йму, м. Первоначальное завладѣніе землей. Черниг. Рід його благий осягне займом землю. К. Псал. 57.

Зайти, -ся. См. **Заходити, -ся.**

Зайці́в, -цева, -ве. Принадлежащій зайцу. — **льон.** Раст. *Linaria vulg.* Желех.

Зайча, -чати, с. Зайченокъ.

Зайчати́на, -ни, ж. Мясо зайца.

Зайчачий, -а, -е. Относящійся къ зайцу.

Зайчєня, -няти, с. = Зайча.

Зайчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **заець**. *Зайчик-лапанчик*. Рудч. Ск. II. 1. *Зайчик-побігайчик*.

Рудч. Ск. II. 2. 2) Часть снаряда для пряденія шерсти, состоящая изъ двухъ вертикальныхъ параллельныхъ столбиковъ, прикрѣпленныхъ къ постаменту изъ доски. Каждый столбикъ имѣетъ кожаную петлю, въ которую вкладывается прядильное веретено. Вас. 153. 3) Движуціяся солнечныя пятна, отблескъ отъ воды, зеркала, движуціяся по стѣнѣ и пр. *Сонце ускоче у вікно, забігає зайчиками по стінах,*

по долівці. Мир. Пов. II. 120. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 72. 5) Раст. *Lepidium ruderales* L. ЗЮЗО. I. 126.

Зайчиха, -хи, ж. Самка зайца.

Зайчиця, -ці, ж. = **Зайчиха**. Рудч. Ск. I. 139. *Зайчиця з зайченятами*. Мнж. 30.

Зайчикок, -чка, м. Ум. отъ заець.

Зайшлий, -а, -е. Захожий. *Це чоловік зайшлий*. НВолын. у.

Зак, нар. = **Заки**.

Закаблі, -лів, м. мн. Задники сапога. *Дам лиха закаблукам, дам лиха закаблам, достанеться й передам*. Шевч. 369.

Закаблук, -ка, м. 1) Задникъ (въ сапогѣ). *Од Полтави до Прилуки заламала закаблукки*.

Нп. 2) **Хата закаблукком**. Домъ, построенный въ видѣ буквы Г. Лебед. у. Ум.

Закаблучок. *Купив мені черевички, — закаблучки риплять*. Грин. III. 654.

Закаблучити. См. **Закаблучувати**.

Закаблучувати, -чую, -еш, сов. в. закаблучити, -чу, -чиш, гл. Загибать, загнуть. Желех.

Закавраш, -ша, м. = **Закарваш**. К.С. 1893. XII. 447. Сим. 206.

Закавчати, -чу, -чиш, гл. Запищать.

Закав'ядити, -дило, гл. безл. Затошнить. Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Закадити, -джу, -диш, гл. 1) Закадить (о каждені ладонемъ). 2) Задымить. *Витяг з кишені гаманець з своїм тютюном і закадив махоркою*. Левиц. Пов. 232.

Заказ, -зу, м. 1) Приказъ, распоряженіе. *А тут уже й заказ есть: бігають по селах осаули на конях і всі громади, чоловіків, жінок, дітей виганяють, щоб на ранок у Василівщині стали привітати круля*. О. 1862. Н. 59. 2) Запрещеніе. *Вийшов з палати заказ, щоб не рубали лісу*. Прилуц. у.

Заказаний, -а, -е. Запрещенный, заповѣдный.

Заказати. См. **Заказувати**.

Заказник, -ка, м. 1) Приказывающей, распоряжающей; приказчикъ. 2) Заповѣдный лѣсь. Харьк. Ум. **Заказничок**. Ув. **Заказнице**. *Заказнице (осаул), вставши рано, кричить під віконце, щоби вийти на панщину*. Грин. III. 634.

Заказувати, -зую, -еш, сов. в. заказати, -кажу, -жеш, гл. 1) Приказывать, приказать, наказывать, наказать, дѣлать, сдѣлать распоряженіе. *Ой заказано і загадано всім козаченькам у військо йти*. Маркев. 24. *Поховали його, як він заказав*. Мнж. 36. *Тепер закажу світові всьому: нехай не вірить ніхто нікому*. Нп. 2) Запрещать, запретить. *Як я в матері гуляла, — мати не спиняла, а тепера іспинила чужая дитина, і світ мені зав'язала, гуляши, заказала*. Грин. III. 86. *Ой мені мати заказала, щоб я з тобою нігде не стояла*. Мет.

Закайок, -йку, м. = **Закальок**.

Закакати, -каю, -еш, гл. Дѣтск. запачкать экскрементами.

Закал, -ду, м. и закала, -ли, ж. 1) Въ хлѣбѣ: закаль, нерыхлый слой хлѣба надъ нижней коркой. 2) Трещина, скважина. *Направо ся тягне широкий мур, а в мурі щось чути, шепоче, вендровник звертає там очі, аж тутки в закалі, гей срібний шнур, збігаються нори в студений чур*. Федьк. I. 93. Ум. **Закалець**. *Такий хлѣб удався, що кіт би за шкуру сховався: закалець на палець*. Ном. № 12283.

Закаламутити. См. **Закаламучувати**.

Закаламучувати, -чую, -єш, сов. в. закаламутити, -чу, -тиш, гл. Возмуцать, возмутить, замутиць, сдѣлать мутнымъ.

Закалатати, -таю, -єш, гл. 1) Застучать въ калатало (колотушка); зазвонить въ колоколь учащенными ударами.

Закалець, -льця, м. Ум. отъ закал.

Закалічити, -чу, -чиш, гл. = Скалічити. Желех.

Закалічити, -чію, -єш, гл. Сдѣлаться калѣкой. *Закалічив він давненько вже.* Черк. у.

Закальок, -ка, м. = Закалець.

Закалюжений, -а, -е. Испачканный въ жидкой грязи. *Свиня закалюжена.* Змієв. у.

Закаляти, -ляю, -єш, гл. Запачкать. *Він оставсь на дворі, закаляв чобіт.* Рудч. Ск. I. 67.

Закамарок, -рку, м. Закоулокъ. *Раз, як ховався він по закамарках, нахопився на його якийсь чоловік.* Стор. I. 54.

Закаменіти, -ню, -ниш, гл. Превратить въ камень. Желех.

Закаменіти, закам'яніти, -нію, -єш, гл. Окаменѣть. *А всім безбожникам уста закаменіють.* К. Псал. 252. *Закаменій ти, мій язичу!* Рудан. I. 28.

Закандзюбитися. См. **Закандзюблюватися.**

Закандзюблюватися, -лююся, -єшся, сов. в. закандзюбитися, -блюся, -бишся, гл. Загинаться, загнуться (крючкомъ). *Ніс закандзюбився як у кобця.* Стор. М. Пр. 4. **Воно такій на діло закандзюбилось.** Ном. № 10010. Похоже, какъ будто что-то изъ этого и выйдетъ.

Заканудити, -дило, гл. безл. Затошнить. Харьк. у.

Заканючити, -чу, -чиш, гл. Заключить.

Закапати, -паю, -єш, гл. = Закрапати. *Червона кров закапала з пучки.* МВ. II. 66.

Закапелок, -лку, м. Мѣсто за печкой, печурка, закоулокъ. *Той їх і в хату уведе, і в комору, і на горище, і де є який закапелок усюди.* Кв. II. 285. *Сиділи б отам тихенько по своїх закапелках.* Канев. у.

Закарбувати, -бую, -єш, гл. Сдѣлать зарубки.

Закарваш, -шу, м. Обшлагъ, отворотъ рукава.

Закарлюка, -ки, ж. Крючекъ, загибъ. Ум. **Закарлючка.** О. 1862. I. 79.

Закарлючистий, -а, -е. Со многими загибами, поворотами. *Пішов собі знову блукати по закарлючистих улицах московських.* О. 1861. Шевч. X. 4.

Закарлючити, -ся. См. **Закарлючувати, -ся.**

Закарлючка, -ки, ж. Ум. отъ закарлюка.

Закарлючувати, -чую, -єш, сов. в. закарлючити, -чу, -чиш, гл. Загинать, загнуть крючкомъ.

Закарлючуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. закарлючитися, -чуся, -чишся, гл. Огинаться, согнуться крючкомъ.

Закасати, -ся. См. **Закасувати, -ся.**

Закастріти, -рю, -риш, гл. Загромоздить, заставить пространство вещами. *Сіни там невеликі, то ще так закастрено, що й повернуться ніде, — настановлено всього.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Закасувати, -сую, -єш, сов. в. закасати, -саю, -єш, гл. Засучивать, засучить, заворачивать, заворотить. *Рукава в неї за білі лікті закасовані.* МВ. II. 176.

Закасувати, -су́ю, -єш, гл. 1) Превзойти. *Мін буланий навзаходах закасував його мишатового.* 2) Уничтожить, исключить. *Колись до війська людей вербували, а тепер їх закасували.*

Закасуватися, -суюся, -єшся, сов. в. закасатися, -саюся, -єшся, гл. Подбирать, подобрать, поднимать, поднять платье, полы шубы и пр. Гол. Од. 28.

Закатний, -а, -е. Звѣрскій, свирѣпый.

Закатований, -а, -е. 1) Замученный истязаніями, пытками. 2) Неуступчивый, упрямый. *Він закатований та упертий.* Левиц. Пов. 106.

Закатувати, -ту́ю, -єш, гл. Замучить.

Закахикати, -каю, -єш, гл. Закашлять сухимъ кашлемъ.

Закахкати, -каю, -єш, гл. Объ уткѣ: закричать. *Знялись з води утята, закахкають і ну степом круглять.* Греб. 387.

Закацюбнути, -бну, -неш, гл. = Закацюбнути.

Закацюбнути і закацюбти, -бну, -неш, гл. Окоченѣть отъ холода, затвердѣть отъ мороза. *Мороз добрий, бачу: оце допіру повісила на плоті сорочки, а вже й закацюбли.* Черк. у.

Закачати, -ся. См. **Закачувати, -ся.**

Закачатися, -чаюся, -єшся, гл. Закачываться. *Ясна зіронька закачається, мене матінка сподівається.* Чуб. V. 747.

Закачувати, -чую, -єш, сов. в. закачати, -чаю, -єш, гл. 1) = **Закасувати, закасати.** 2) — глину. У горшечниковъ: смоченную водой глину смѣшивать такъ, чтобы обратить ее въ тѣстообразную массу. Вас. 178.

Закачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. закачатися, -чаюся, -єшся, гл. = Закасуватися, закасатися. *Очеретом качки гнала, високо м ся качали.* Чуб. V. 1180.

Закачурити, -рю, -риш, гл. — хвіст. Спить кольцомъ хвостъ. *Пес закачурит Хвіст як обарянец.* Вх. Лем. 415.

Закашляти, -ляю, -єш, гл. Закашлять.

Закашлятися, -ляюся, -єшся, гл. Закашляться. *Батюшка сів проти неї та й закашлявся.* МВ. II. 203.

Заквакати, -каю, -єш, гл. Заквакать.

Заквасити, -ся. См. **Заквашувати, -ся.**

Заквасувати, -су́ю, -єш, гл. Запереть, посадить. *Закували хлопця молодого та в тюрму заквасували.* Шевч. 454.

Заквашувати, -шую, -єш, сов. в. заквасити, -шу, -сиш, гл. Заквашивать, заквасить. *Вона швидче ті невдалі булочки знов у діжу та й заквасила.* Мнж. 97.

Заквашуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. закваситися, -шуся, -сишся, гл. Закисать, закиснуть.

Заквилити, -лю́, -лиш, гл. Жалобно застонать, заплакать. *Заквилито два соколоники, на воротях сидячи.* Рк. Макс. *Заквилить дитячко, схилиться до його Маруся гойдати.* МВ. II. 180.

Заквитати, -та́ю, -єш, гл. Внести въ списокъ, въ запись. *Піп но лейстрах заквитав, що Савка, прозвищем Знемога... для шпиталю той двір оддав.* Мкр. Г. 63.

Заквитувати, -тую, -єш, гл. = Заквитати.

Заквіта́ти, -таю, -еш, сов. в. **закві́тнути, -ну, -неш,** гл. Зацвѣтати, зацвѣсть. *Які то́ті квітки красні, котрі заквітають.* Гол. II. 797. *Ой заквітли хвіялочки, заквітла.* Гол. I. 335.

Закві́тчаний, -а, -е. 1) Убранный, украшений цвѣтами, лентами и пр. **Закві́тчана дівчина.** Дѣвушка съ цвѣтами на головѣ. 2) **Закві́тчаний вік.** Счастливая жизнь. *Оттакий, панієчко, наш закві́тчаний вік!* Г. Барв. 399.

Закві́тчати, -ся. См. **Закві́чувати, -ся.**

Закві́чувати, -чую, -еш, сов. в. **закві́чати, -чаю, -еш,** гл. Убирать, убрать, украшать, украсить цвѣтами (преимущественно голову), а также и цвѣтными ягодами, матеріями и пр. *Покладе косу на голову поверх скиндячок вінком та закві́чча квітками.* Кв. I. 75. *Иноді труну закві́чують калиною.* Ном. № 13427.

Закві́чуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. **закві́чатися, -чаюся, -ешся,** гл. Украшатися, украситися цвѣтами (преимущественно о головѣ дѣвушекъ), а также и вообще чѣмъ-либо цвѣтнимъ. *Квітки рвала, закві́чалася.* Чуб. III. 406.

Закві́чати, -чу́, -чіш, гл. = **Заку́вкати.**

Закво́кта́ти, -кчу́, -чеш, гл. О насѣдкѣ: закудахкати.

Заке́пкува́ти, -ку́ю, -еш, гл. — з ко́го. Посмѣяться надъ кѣмъ; начати надъ кѣмъ смѣяться, насмѣхаться.

Заки, нар. Пока. *Велю коням оброк дати, возниченькам постояти, заки мати прийде з саду.* Мет. 226. *Заки я схаменулась, — його вже й немає.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Закива́ти, -ваю́, -еш, гл. 1) Закивать. 2) **П'ятами закивати.** Убѣжать. *Закивали п'ятами скілько видно.* Кв. II. 269. 3) **П'ятами закивати на ко́го.** Бросить, покинуть ко́го.

Закигика́ти, -каю́, -еш, гл. О чайкѣ: закричать. *Тільки закигикала чайка.* Стор. I. 206.

Заки́д, -ду, м. Упрекъ, укорь; указаніе недостатка. *Сердиті закиди про те, як тепер сталося.* Мир. ХРВ. 127.

Закида́ти, -даю́, -еш, сов. в. **заки́нути, -ну, -неш,** гл. 1) Забрасывать, забросить. *Один дурень закине у воду сокиру, а десять розумних не витягнутьі.* Ном. № 6179. *Закидай мати дрова! (у піч).* Мет. 227. *На Юрія сіна кинь, та й вилки закинь.* Ном. № 440. *Невід закидали й досі не піймали.* Мет. 366. *О. Мойсей притулився в однім кутку канани, а о. Хведір розлігся в другому, закинувши голову на спинку канани.* Левиц. I. 134. 2) Забрасывать, забросить, класть, положить такъ, что потомъ не найдешь, потерять. *Десь капосні діти закинули батіг: шукаю, шукаю — ніяк не знайду.* 3) Садить, посадить куда-либо: въ яму, тюръму и пр. *Люде його (Карпа) аж на тиждень у пашенну яму закинули були.* Хата. 143. *Закинув старшина чоловіка в холодну. Ой заливши його у кайдани, закидайте в темницю.* К. С. 1882. III. 615. *Закинули в дамку неволю.* Шевч. 448. *Ей, мірошники, закидайте собаки в хліви, бо жидівське військо йде.* Грин. II. 222. 4) Выпивать, выпить. *Видно, чисто він закидасть буде, — не раз уже я його п'яним бачила.* О. 1862. X. 4. То же значить и **заки́нути в голову.** О. 1862. VIII. 13. 5) Заговаривать, заговорить, намекать, намекнуть. *Шило-мотовило по-під небесами ходило, по-німецькі говорим, по-турські закидало.* Ном. стр. 293, № 87. *Так бо почервонила, як я її став закидати, що її полюбив.* Кв. I. 22. **Закидати на догад, — слова.** Намекать, намекнуть. *Закинув Марусі на догад, що се він її любить.* Кв. I. 22. *Почне слова закидати, воду, як то кажуть, каламутити.* МВ. II. 80. 6) — **на ко́го.** Намѣчать, намѣтити въ мысляхъ.

Став дівки шукати. Вже на яку то він не думав? Зараз на чернігівську протопопівну закинув, та й сам злякався од нерівні. Кв. П. 53. — **оком (куди, на ко́го)**.

Посматривать, посмотрѣть, взглядывать, взглянуть. *Лесь гарно жонатому, що усі ж то, усі, куди оком закинеш, усі женються.* Кв. Дран. 185. *І мати, бачу, на нас карим оком закидає.* МВ. І. 129. — **гадючку (на кого)**. Дѣлать злостные намеки (на кого). *Се так на мене закида гадючку, а я... наче мені не втямки.* МВ. (К. С. 1902. X. 146). 7) Сов. в. **закидати, -даю, -єш**. Забрасывать, забросать. *Ой не ходи ж, козаченьку, низом, бо закидаю доріженьку хмизом.* Чуб. V. 389. *Вони дивились на пишну картину тихого Дніпра, закиданого барками, байдаками і плотами.* Левиц. Пов. 24.

Закидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **закинутися, -нуся, -нешся**, гл. 1) Забрасываться, заброситься. *Закидається невід у воду.* 2) Забрасываться, заброситься такъ, что потомъ не найдешъ, затеряться. *Деся закинулася шапка, — ніяк не знайду.* 8) Сов. в. **закидатися, -даюся, -єшся**. Заброситься, забросаться. *Все викидають та й викидають сюди, — аж поки закидався ввесь город.*

Закидний, -а', -е'. Многоснѣжный. *Зіма закидна.* Мнж. 168.

Заки́м, нар. = **Заки**. *Заки́м сонце зійде, роса очі виїсть.* Ном. № 5679. *Заведу тебе в чужу (хату), заки́м свою збудую.* Чуб. V. 121.

Закинути, -ся. См. **Закидати, -ся**.

Закипа́ти, -паю, -єш, сов. в. **закипіти, -плю, -пиш**, гл. 1) Закипать, закипѣть. *Казаночок закипає.* Хата, 6. *Закипіло сине море.* Шевч. 48. 2) — **кров'ю**. **Серце кров'ю закипає**. Употребляется для выраження високой степени мучительныхъ душевныхъ страданій. *Що в козака серце замірає, а в дівчини кров'ю закипає.* Чуб. V. 135. 3) Начинать сердиться, разсердиться, разгнѣваться. *Закипів же й я тоді: «Да ти, кажу, Якове, говори доладу!»* МВ. І. 107. То же значеніе — **гнівом**. *Злякаються усі правдиві люде і закиплять гнівом на нечестивих.* К. Іов. 38. 4) **Так шкура на тобі й закипить!** Будешъ вся избита. Г. Барв. 287.

Закипілий, -а, -е. 1) Закипѣвший. 2) — **кров'ю**. Покрытый запекшейся кровью. *Кров'ю закипілий.* Хата. XXI.

Закипіти. См. **Закипати**.

Заки́ркати, -каю, -єш, гл. О курицѣ: закудахтать, закричать: *кир, кир!* Кв.

Заки́сати, -саю, -єш, сов. в. **заки́снути, -ну, -неш**, гл. Закисать, закиснуть. *Очі заки́сатимуть.* Мнж. 166.

Заки́слити. См. **Заки́слювати**.

Заки́слювати, -ляю, -єш, сов. в. **заки́слити, -лю, -лиш**, гл. 1) Дѣлать, сдѣлать кислымъ; пропитывать, пропитать посуду кислымъ содержимымъ. *Заки́слив мені своїм борщем горщик.* Константиногр. у. *Не буду макітри заки́слювати.*

Константиногр. у. 2) — **душу**. Съѣсть чего-либо кислаго (натоцкакъ передъ выпивкой). *Треба хоч душу заки́слити.* Мнж. 167.

Заки́снути. См. **Заки́сати**.

Заки́хкати, -каю, -єш, гл. **Зака́хкати**.

Заки́хкати, -каю, -єш, гл. Засмѣяться сдержанно.

Заки́шкати, -каю, -єш, гл. Закричать: **киш!**

Заки́вець, -вця, м. Металлическая скрѣпа, оковка на деревянныхъ предметахъ. *Те ярмо було з заки́вцями залізними.* Новомоск. у.

За́ківка, -ки, ж. 1) Металлическая оковка конца палки, **ке́лефа, топі́рця**. Шух. I. 275.
 2) См. **Коса**. Шух. I. 169.

За́кіль, нар. Пока. *Світи, зоре, на все поле, закіль місяць зійде*. Мет. 37. *Я в школі аж у трьох дяків учивсь, закіль навчивсь читання да писання*. К. Дз. 232.

Закі́м, нар. = **Заким**. *Закі́м багатий стухне, то убогий опухне*. Ном. № 5678.

Закі́н, -кону, м. Причастіє, св. дары. *Є й такі стрільці, — але се вже дуже грішні, — що коли заколюються (причащаються), то не проковтнуть закін*. Шух. I. 234, 224.

Закі́нча́ння, -ня, с. 1) Окончание. *Чом же оце нема в мене сили до закінчання?* К. ЧР. 384.
 2) Конецъ, заключение.

Закі́нча́ти и закінчи́ти, -чу́, -чи́ш, гл. Закончить, окончить. *Весілля вже, бачте, закінчали*. Г. Барв. 4. *Люде живуть і бідніше, і живуть же якось! — закінчила вона тими словами свою річ*. Левиц. Пов. 280.

Закі́нчитися и закінчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, гл. Закончиться, окончиться. *А тисяча годів у тебе — день єдиний, вчорашній ніби день, що сю ніч закінчився*. К. Пс. 24. *День закінчився весільним бенкетом*. Стор. М. Пр. 73.

Закі́п, -ко́пу, м. Окопъ, окопанное мѣсто. Черк. у.

Закі́птіти, -пчу, -тиш, гл. 1) Закоптитъ. 2) Поднять пыль.

Закі́пчитися, -чуся, -тишся, гл. Окончить работать. Угор.

Заклад, -ду, м. 1) Основание, фундаментъ. 2) Учреждение, заведение. 3) Количество неваленного сукна, какое можно положить въ валушку въ одинъ разъ. 4) Закладъ, пари. *Давай у заклад на гроші*. Грин. I. 213. **Битись, заходити, іти у заклад**. Держать пари. *Не заходи з дідьком у заклад*. Ном. № 12593. *Спор як хоч, а в заклад не бийсь*. Ном. № 12595. *Боже борони йти в заклад*. Ном. № 12594. 5) **На заклад робити підлогу**. Дѣлать полъ такъ, чтобы одна половица заходила за другую. НВолын. у. 6) **Закладом**. Тихо, не спѣша. **Закладом робити**. Работать медленно, не спѣша. *Ти все закладом: другий би се зробив до полудня, а ти до півночі*. О лошадахъ: тихой ровной рысью. *Не шарпай коней, пускай їх закладом*. Уман. у. **Закладом косити**. Брать косою при самой землѣ. НВолын. у.

Заклада́нка, -ки, ж. Названіє сорта плахти. Черниг. у.

Заклада́ти, -даю, -єш, сов. в. закласти, -ладу, -дѣш и заложі́ти, -жу, -жиш, гл. 1) Закладывать, заложить чѣмъ что-либо, или что-либо за что. *Рани мої смертельніі промивав, м'якенькою бавовною закладав*. Мет. 440. *Заклав він сокиру за пояс*. Грин. I. 188. *Молода... закладає молодому хустку за пояс*. Грин. III. 515. 2) Накладывать, наложить. *Закладають царський вінець: тепер ти моя*. Чуб. V. 205. 3) Закладывать, заложить, запрягать, запрещъ. *Господарь волоський пару коней у колясу закладав*. Мет. 393. 4) Класть, положить. *Коня тобі напою, овса, сіна закладу*. Чуб. V. 8. 5) Основывать, основать. 6) Учреждать, учредить. 7) Вносить, внести за кого-либо деньги. *А заложить же за тебе багато треба?* Сим. 195. 8) — **по́зов**. Вчинать, вчинить искъ, начать судебное дѣло. Котл. НП. 344.

Закладатися, -даюся, -єшся, сов. в. закластися, -дуся, -дешся и заложі́тися, -жу́ся, -жишся, гл. 1) Закладываться, заложиться. 2) Закладываться, основываться, основаться. 3) Учреждаться, учредиться. 4) Рѣшаться, рѣшиться твердо, дать обѣтъ. *Заложився їсти усе пісне*. Левиц. 5) Держать пари, побиться объ закладъ. Левиц. Пов. 102. *Мужики заклалися, що не прийде вона, на сто рублів*. Рудч. Ск. I. 215.

Закладини, -дин, ж. мн. Закладка, основаніє (зданія), также и пиршество по этому поводу. Чуб. VII. 376. *Нехай піде позве людей на закладини.* Рудч. Ск. I. 92.

За́кладка, -ки, ж. 1) Отрѣзокъ отъ другого колеса, надѣваемый на ось, если колесо коротко въ рукавъ. НВолын. у. 2) Складка. 3) Закладка (въ книгѣ). Ум. **За́кладочка.**

Закладний, -а, -е. Урочный. *Закладна робота.* Брацл. у. *На закладного робочого дозорці не треба.* Брацл. у.

Закладочка, -ки, ж. Ум. отъ закладка.

Закладчанин, -на, м. Гость, приглашенный на празднество по поводу закладки зданія. Чуб. VII. 376.

Закладчини, -чин, ж. мн. = **Закладини.** *Як положить зруб на хату..., то п'ють закладчини.* ХС. III. 39.

Закладщини, -щин, ж. мн. = **Закладини.** Канев. у. ХС. III. 39.

Закласти. См. **Закладати.**

Заклацати, -цаю, -єш, гл. Застучать зубами.

Заклебучений, -а, -е. Загнутый, закривленный. Шух. I. 284. *Носи (у постолах,) суть завше менше або більше догори заклебучені.* Шух. I. 121.

Заклекотати, -чу, -чеш и заклекотіти, -чу, -тиш, гл. 1) Заклокотать. *Щоб твоя й путь заклекотіла!* Ном. № 3695. *Проклятіє, равняющеся пожеланію смерти.* 2) Объ орлѣ: закричать. *У святу неділю не сизі орли заклекотали, як то бідні невольники у тяжкій неволі заплакали.* Чуб. V. 933. *Заклекчи (орле) з-під хмари.* Щог. Сл. 135. 3) Заговорить (о шумномъ говорѣ толпы). *«Обділяй мерщій!» заклекотіла мертвецька громада.* Кв. I. 259. *Село закричало, заклекотало тисячею усяких голосів.* Лев. Пов. 101.

Заклепіти, -плю, -пиш, гл. Закрыть. *Ох і рада ж би я, дитя мое, до тебе встати, тобі порядок дати, — да сирая земля двері залягла, оконечка заклепила.* Мет. 150.

За́клик, -ку, м. Призывъ, зазовъ, воззваніє. *А за тим удруге, втрете заклик оддається.* Мл. л. сб. 139.

Заклика́льник, -ка, м. Зовущій, зазывающій.

Закликальниця, -ці, ж. Зовущая, зазывающая. *Курица говорить о кухаркѣ: Казала я півням і курам-кумонькам, щоб закликальниці мов кобця стереглися.* К. Дз. 139.

Заклика́ння, -ня, с. Зазываніє, приглашеніє.

Заклика́ти, -каю, -єш, сов. в. закликати, -чу, -чеш, гл. 1) Приглашать, пригласить, зазывать, зазвать. *На хліб, на сіль людей закликають.* Макс. *Я шавлію пересію, руту перстачу, — кого люблю та кохаю, — до себе закличу.* Лавр. 156. *Як у лісі була хата, то вона боялась сама ночувати і пішла в село, щоб закликати дівчат.* Рудч. Ск. I. 202. 2) Произносить, произнести божбу, клятву, обѣтъ. *Крім постів, уставлених церквою, закличе собі гуцул по перебутій хоробі або з иншої нагоди осібну божку (піст) в скоромний день.* Шух. I. 41.

Заклі́н, -ну, м. Заклятіє. *Гроші ті (скарб) заклинені, бо той, що клав, казав: котра рука поклала, то та най їх озме. Отже той заклин мусить вигоріти.* Шух. I. 44.

Заклина́ння, -ня, с. Заклинаніє. *Заклинане, як гадина укусить.* МУЕ. III. 53.

Заклина́ти, -наю, -єш, сов. в. закласти, -клену, -неш, гл. Заклинать, закласть, проклинать, проклясть. *Заклинаю тебе Богом, не муч мене.* Єв. Мр. V. 7. *Заклинаю тя іменем Божим.* МУЕ. III. 53. *Десь ти мене, моя мати, в барвінку купала, купаючи заклінала, щоб долі не мала.* Мет. *Заклінала вона гроші ті... ось як.* Грин. II. 143.

Заклина́тися, -наю́ся, -ешся, сов. в. **закля́стися, -клянуса, -не́шся**, гл. Клястися, поклястися. *Заклялась і забожилась, що не прийде до хати.* Чуб. V. 656. *Мотря заклиналась, що бачила холеру.*

Заклина́ч, -ча, м. Заклинатель.

Заклинцювати, -цюю, -еш, гл. 1) Набить стѣну клинышками передь обмазкой глины. 2) — **в кайдани**. Заковать въ кандалы. *Лихі люде закинули його в куну, та ще й заклинцювали в кайдани.* О. 1862. VII. 47.

Закліпати, -паю, -еш, гл. Замигать. *Бубна тільки очима закліпав і нічого не сказав.* Левиц. Пов. 184.

Закло, -ла, с. Кусокъ земли, вдающійся въ чужую землю. Козелец. у.

Заклопотати, -чу́, -чеш, гл. Причинить много заботъ, хлопотъ. *Бо свекруха й лепетуша, сварливая голова, вона ж мене заклопоче, — я ж дівчина молода.* Чуб. V. 535.

Заклопотатися, -чус́я, -чешся, гл. Быть въ хлопотахъ, заботахъ. *Ей, зажуриться заклопочеться Хмельницького старая голова, що при йому ні сотників, ні полковників нема.* Дума. *Вмер в їх хазяїн, — дівчина трохи заклопоталася, поки його поховали.* МВ. II. 196.

Закльовок, -вку, м. Надклеванное яйцо, изъ котораго долженъ выйти цыпленочекъ. НВолын. у.

Закльовувати, -вую, -еш, сов. в. **заклювати, -кляю́, -е́ш**, гл. Заклеивать, клеивать. *Тепер її і кури заклюють.* Ном. № 2089.

Закльовуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. **заклюнутися, -нуся, -нешся**, гл. 1) Зарожда́ться, зародитися, заводитися, завестися. *Черва заклунулась у мнясі. Кропива заклунулась у вишняку, так треба вибавить.* Ном. № 13231. 2) Начинатися, начатися. *Добре бути заздалегідь на місті, як тільки закльовується ярмарок: одбірай собі де схоч притулок.* О. 1862. IX. 69. *Чи то давне яке лихо прокинулось в хаті? Чи вчорашне задавлене знов заворушилось, чи ще тільки заклунулось?* Шевч. 100.

Заклюбачений, -а, -е. = **Заклебучений**. Вх. Уг. 239.

Заклювати, -ся. См. **Закльовувати, -ся**.

Заклю́кання, -ня, с. Запутываніе, запутанность. (Самборщина въ Галиц.). Вх. Зн. 26.

Заклю́кати, -каю, -еш, гл. Запутать, спутать. (Самборщ. въ Галиц.). Вх. Зн. 26.

Заклюнути, -ся. См. **Закльовувати, -ся**.

Закля, нар. = **Закі́ль**. *Розвеселяй мамоньку, закля ся повернем.* Гол. IV. 374.

Закляка́ти, -каю, -еш, сов. в. **закля́кнути и закля́кти, -кну, -неш**, гл. Окоченѣвать, окоченѣть; отвердѣвать, отвердѣть. *Доглядали смерти, доглядали — не догляділи, одвернулись на часок, — до його, а він уже й закляк. — Зімою якось запізнився, закляк сердега в хуртовині.* Мог. 111. *Продержало з тиждень морозом, — земля заклякла як кістка.* Мир. Пов. I. 111.

Закля́клий, -а, -е. Окоченѣлый, окостенѣлый. *Навіщо те тепло, оте ясне сонечко, коли воно вже не гріє... закляклого серця.* Мир. Пов. II. 41.

Закля́кнути, закля́кти. См. **Заклякати**.

Закля́сти, -ся. См. **Заклинати, -ся**.

Закля́тий, -а, -е. !) Заклятый, закоддованный. *З того часу ставок чистий заріс осокою; не купують дівчата, обходять горою; як углядають, то христяться і зовуть заклятим.* Шевч. 24. *Закляті гроші хоч і знайдеш, то аби як і не візьмеш.* Грин. II. 143. 2) Упорный;

жестокій. Вони на тебе ворогують, — я буду ворог їм заклятий. К. Псал. 312. *Ой приїхав чоловік додому заклятий, бив же мене, волочив до самої хати.* Чуб. V. 680.

Заклячуваний, -а, -е. ? Шило заклячуване. У сапожниковъ: шило для подшивки лубковъ. Вас. 161.

Закметіти; Закмітити. См. **Закмічувати.**

Закмічувати, -чую, -єш, сов. в. закметіти, -мечу, -тиш и закмітити, -мічу, -тиш, гл. *Замѣчать, замѣтить, запоминать, запомнить. Я й закметив їх (слова з книжки) зараз, скоро почув, як він читав.* Г. Барв. 177. *Закмітити у голові собі.* Сосницк. у.

Закнявчати, -чу́, -чіш, гл. = Занявчати. Св. Л. 222.

Заков, -ву, м. Оковы. *Бути мені у неволі, у некрутському наборі, у залізі, у закові.* Бал. *Одиноким дає сем'ю, із закову визволяє.* К. Псал. 150.

Заковезітися, -жуся, -зишся, гл. = Закомезитися. Аф.

Заковерзувати, -зу́ю, -єш, гл. *Закапризничать.*

Заковізнути и заковізти, -зну, -неш, гл. 1) *Застыть, ооченѣть. Такий п'яний, що де упав, там і заковиз.* Мнж. 180. *Так, як його корчило, бідного хлопця, перед смертю, — так він і заковиз.* 2) *Залечь, запасть. Коханья мабуть йому далеко у серці заковизло.* Полт. у.

Зако́втати, -таю, -єш, гл. *Постучать. Із ловів приїхав і в двері заковтав.* Гол. I. 90.

Зако́вувати, -вую, -єш, сов. в. закувати и закути, -кую, -єш, гл. 1) *Заковывать, заковать. Часто бо заковувано його в кайдани.* Св. Мр. V. 4. *Бистрі ніженьки закували, білі рученьки зв'язали.* Макс. 159. *Та Травина зав'язали, та в кайдани закули.* Чуб. V. 1027. 2) *Зарабатывать, заработать кузнечной работой. А мій Коваленко кує помаленьку; що закує, то проп'є в неділю раненько.* Грин. III. 661. 3) *Только сов. в. О кукушкѣ: закуковать. Прилетіла зозуленька з темного лісочку, сіла, пала, закувала в зеленім садочку.* Чуб. III. 188.

Закозакувати, -кую, -єш, гл. *Начать вести жизнь козака.*

Закозакуватися, -куюся, -єшся, гл. *Долго пробыть гдѣ козакомъ.*

Зако́їти, -ко́ю, -їш, гл. *Начать дѣлать дурное. Спусти їм, то таке закоють, і власть твою собі присвоить.* Котл. Ен. V. 37.

Заколатати, -таю, -єш, гл. *Постучаться. Заколатав в двері.*

Заколесник, -ка, м. 1) *Чека, колышекъ для задержанія колеса на оси.* Каменец. у. Kolb. I. 66. *Заколесник загубили і колесо зліта.* Св. Л. 74. 2) = **Колісник.** *Хто з них чоботар, той латає чоботи, хто заколесник, той лагодить коло воза, хто ткач — тче полотно.* Шух. I. 146.

Зако́ли, -лів, м. мн. *Изломы. Видно було, що недавно гілку ту відломано: свіжі заколи.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Заколива́ти, -ва́ю, -єш, гл. *Закачать, заколебать.*

Заколисати. См. **Заколисувати.**

Заколисувати, -сую, -єш, сов. в. заколисати, -лишу, -шеш, гл. = Заколі́хувати, заколихати.

Заколихати, -ся. См. **Заколихувати, -ся.**

Заколі́хувати, -хую, -єш, сов. в. заколиха́ти, -шу́, -шеш, гл. *Закачивать, закачать. І укрие й перехриститъ, тихо заколише.* Шевч. 105.

Заколихуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. заколихатися, -шүся, -шешся, гл.
 Закачатся, заколыхаться. *Опівночі запомнилась і затурготіла під ним земля.* Стор. М. Пр. 42.

Заколо́джувати, -джує, сов. в. заколо́дити, -дило, гл. безл. Сдѣлаться запору. *Як заколодило, так який уже день і на двір не ходє.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Заколоситися, -шүся, -сишся, гл. Выбросить колось. *Пишениця розрослась і заколосилась навдивовижу.* Стор.

Заколот, -ту, м. Ссоры, раздоръ, смута. *На землі буде переполох народів у заколоті.* Св. Л. XXI. 25.

Заколо́та, -ти, ж. 1) Похлебка для животныхъ. Аф. 2) Пренебрежительное названіе для плохо изготовленнаго жидкаго кушанья. Аф.

Заколо́ти, -лю́, -леш, гл. 1) Заколотъ. *Занудило коло серця, закололо в боку.* Шевч. 68. *Злякався — аж у п'яти закололо.* Ном. № 4386. 2) Заколотъ, убить колющимъ оружіємъ. 3) Зарѣзати (о свиньяхъ). *Прийди, серце Миколю, поросятко заколю.* Чуб. V. 11.

Заколотися, -лю́ся, -лешся, гл. Заколоться.

Заколотити. См. **Заколочувати.**

Заколотитися, -чүся, -тишся, гл. 1) Забитися. *Серце заколотилось.* 2) Задрожать отъ волненія. *Аж заколотилась уся, як побачиш.*

Заколо́ток, -тка, м. Яйцо безъ зародыша. Каменец. у.

Заколочувати, -чүю, -єш, сов. в. заколотити, -лочу, -тиш, гл. 1) Намѣшивать, намѣшать, наболтать, разболтать, — напр. муку въ водѣ и пр. *Висівок там заколотити.* Хата, 178. 2) Только сов. в. Произвести ссору, раздоръ, смуту.

Заколупіти, -плю́, -пиш, гл. Ковырнуть. *Як глянули на його, то аж серце їх заколупило.* ЗОЮР. I. 119.

Заколядувати, -ду́ю, -єш, гл. 1) Запѣть колядку. *Ой я тобі, дядьку, заколядую.* Чуб. III. 427. 2) Заработать пѣніємъ коля́дки.

Закомезітися, -жуся, -зишся, гл. Заупрямиться, закапризничать.

Закомешітися, -шүся, -шишся, гл. Зашевелиться, закишгѣть. *Троянці всі заворушились, завештались, закомешились.* Котл. Ен.

Закомірок, -рку, м. Огороженное мѣсто за амбаромъ. Аф. Также вообще всякій закоулокъ. *Всі закоморочки, куточки гуже не первий знаю изд.* Котл. Кн. III. 24. Ум.

Закомірочок.

Закон, -ну, м. 1) Зародышъ. Константиногр. у. *Там його й закону нема.* Нѣтъ его тамъ и зародыша, нѣтъ и слѣда. Константиногр. у. 2) Загонъ. *Де ж такий закон є, щоб чоловіка нівечити.* Харьк. 3) Исповѣданіе, обрядъ, предписаніе религіи, обычая. *Хитрий закон, що не зна ні чорт, ні піп, ні дякон.* Посл. Аф. 419. *Князь ісповідував православну віру і кріпко тримався свого закону.* Стор. М. Пр. 69. *Поховали громадою, як слід, по закону.* Шевч. 32. *Як раз по нашому закону пред нею шапочку ізняв.* Котл. Ен. III. 56. *Ждіть від нас людей по закону увечері.* Кв. Драм. 173. **В законъ увести:** а) Сочетать законнымъ бракомъ. *Нехай нас звінчає, та тоді вже явимось до матері. Вона, побачивши, що ти вже у закон уведена, не так буде на тебе жалкувати.* Кв. I. 219. б) Окрестить. *Вже три дні, як дитина не хрещена... Не дай, Боже, якого случаю — і вмре не*

введена в закон. Мир. ХРВ. 23. У закон уступити. Вступити въ законный бракъ. Маркев. 114. См. еще Закін.

Законити, -ся. См. **Законя́ти, -ся.**

Зако́нный, -а, -е. Законный. **Зако́нне слово, зако́нні речі.** Обрядовыя выраженія, обязательныя при народныхъ обрядахъ, напр. свадебныхъ. *Говорили старости законні речі про куницю.* Кв. I. 76. *Поки староста се законне слово казав, Маруся у кімнаті все поклони біла, щоб батько оддав її за Василя.* Кв. I. 54.

Законність, -ности, ж. Законность. Желех.

Законова́лити, -лю, -лиш, гл. Залѣчить, заморить лѣченіємъ.

Законодавець, -вця, м. Законодатель.

Законтракува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Принять по контракту.

Зако́нюватися, -нююся, -єшся, гл. = Законя́тися. Є й такі стрільці, — але се вже дуже грішні, — ща коли заколюються (причащаються), то не проковтнуть закін. Шух. I. 234.

Законя́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. законити, -ню, -ниш, гл. Зараждать, зародить. *Яке його Господь законне, таке воно й є.* Зміев. у.

Законя́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. законі́тися, -нюся, -нишся, гл. 1) Зараждаться, зародиться. *Законяється дитина.* Константиногр. у. *Бог його знає, як воно дитина законяється у жінки.* Волч. у. *Ба! зерно яке довге! значиться велике бути законилося, та запекло сонце.* Волч. у. 2) Приобщаться, приобщиться св. таинь.

Зако́панець, -нця, м. Что-нибудь краденое и закопанное. Черк. у.

Закопати, -ся. См. **Закопувати, -ся.**

Закопирити. См. **Закопирювати.**

Закопирювати, -люю, -єш, сов. в. закопирити, -лю, -лиш, гл. 1) Приподнимать, приподнять кверху, заворачивать, заворотить, отворотить (кверху). *Вітер закопирив очерет на стрісі.* Міусск. окр. 2) **Закопирити губу.** Надуться, разсердиться; заважничать. Ном. № 5084. *Хоче б то всміхнутись, та здержується, щоб невістка не закопилила губи.* Кв. II. 177.

Закопирса́ти, -са́ю, -єш, гл. 1) Заковырять. 2) Негладко, нехорошо зашить.

Закопирчувати, -чую, -єш, гл. = Закопирювати.

Закопоті́ти, -чу́, -ти́ш, гл. 1) О дѣтяхъ: побѣжать мелкими шажками. 2) О лошадахъ: побѣжать съ быстрымъ топотомъ. *Закопотіли коні.* К. ЧР. 154. *Ущухло поле. Тільки коні закопотіли там то там.* Греб. 343.

Закопоши́тися, -шу́ся, -ши́шся, гл. Зашевелиться, закопошиться. Стор. I. 150. *Чогось конотопський народ загомонів і закопошився.* Кв. II. 90.

Закоптити, -ся. См. **Закопчувати, -ся.**

Закоптіль, -а, -е. Закопченный.

Зако́пування, -ня, с. Закапываніе.

Закопувати, -пую, -єш, сов. в. закопа́ти, -па́ю, -єш, гл. 1) Закапывать, закопать, зарывать, зарыть. *Убили його та й закопали під яблунею.* Рудч. Ск. I. 157. *Нехай в'яне, поки закопають.* Шевч. 12. *Бодай тебе, мій миленький, в землю закопали!* Лавр. 107. *А під котрою ж то вербою ви, діду, закопали гроші?* Левиц. I. 99. 2) Вкапывать, вкопать, врывать, врыть. *Скажімо ся поховати, ще й хрест закопати.* Чуб. V. 209.

Зако́пуватися, -пуося, -ешся, сов. в. **закопати́ся, -паюся, -ешся**, гл. Закапываться, закопать, зарываться, зарыться. *Дашкович все глибше й глибше закопувався в книжки.* Левиц. Пов. 87.

Зако́пчувати, -чую, -еш, сов. в. **вико́птити, -пчу, -тиш**, гл. Закапчивать, закоптить.

Зако́пчуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. **зако́птїтисся, -чу́ся, -ти́шся**, гл. Закапчиваться, закоптиться. *Від диму закоптишся.* Ном. № 5994.

Закордо́нець, -нця, м. Заграничный житель.

Закордонний, -а, -е. Заграничный.

Закордо́нник, -ка, м. = **Закордонець.**

Закорени́ти, -ся. См. **Закоре́нювати, -ся.**

Закоре́нювати, -нюю, -еш, сов. в. **закоренити, -ню́, -ниш**, гл. Укоренять, укоренить.

Закоренюватися, -нююся, -ешся, сов. в. **закоренітисся, -ню́ся, -ні́шся**, гл. Укореняться, укорениться. *Закореняться наші внуки в дарованій нам займанщині.* К. Псал. 159.

Закоржавіти, -вію, -еш, гл. Закорявѣть.

Закоростявіти, -вію, -еш, гл. Заболѣть коростой.

Закортіти, -тіть, гл. безл. Сильно захотѣться. *Аж труситься, так йому закортіло напиться тієї помсти.* Стор. І. 187. *Закортіло чоловіка зайти у шинок.* Рудч. Ск. II. 129.

Закорча́віти, -вію, -еш, гл. Покривиться.

Закорю́чити, -чу, -чиш, гл. Загнуть крючкомъ. *Банькатий, з закорюченим носом.* Стор. М. Пр. 156.

Закосити. См. **Закошувати.**

Закосичити, -ся. См. **Закосичувати, -ся.**

Закосичувати, -чую, -еш, сов. в. **закосичити, -чу, -чиш**, гл. Убирать, убирать, украсить цвѣтами голову или головной уборъ. *Ой зроблю я косиченьку саму бервінкову, закосичу кресанину свому миленькому.* Гол. IV. 448.

Закосичуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. **закосичитисся, -чуся, -чишся**, гл. Украшать, украсить, убирать, убирать себѣ голову или головной уборъ цвѣтами. То же, что и **заквітчатися.** *Закосичилася дівка.* Вх. Зн. 28. Иногда прилагается и къ другимъ украшеніямъ головы, могущимъ играть роль цвѣтовъ. *Ой упала зоря з неба, та й розсипалася, а Марця ю позбірала, закосичилася.* Гол. Значить также и вообще украшаться, украситься цвѣтами. Напр. гуцулы говорятъ, что весною полонина **закосичиться**, т. е. покроется цвѣтами. Шух. I. 184.

Закосок, -ску, м. Заливѣ рѣки.

Закостричитися, -чуся, -чишся, гл. Заартачиться. *Я до його рідним братом, — а він як закостричитися, так куди тобі.* Лебед. у.

Закося́нин, -на, м. Въ свадебномъ ритуалѣ **закося́нами** называются тѣ лица, которыя отвозятъ новобрачную къ новобрачному — **за косою їдуть.** Черниг. у.

Зако́т, -ту, м. Отворотъ. *Чоботи з червоним закотом.* МВ. III. 94. *Одягання з закатами, а коміра нема.* Борз. у.

Зако́та, -ти, ж. = **Закот.** **Комірі съ закотою** носять дівчата. Чуб. VII. 427.

Зако́тистий, -а, -е. Отложной. *Комір закотистий.* НВолын. у.

Закотити, -ся. См. **Зако́чувати, -ся.**

Закоханець, -нця, м. Влюбленный. МВ. (К.С. 1902. X. 151).

Закоханий, -а, -е. 1) Влюбленный. *Закоханий хлопець.* Г. Барв. 147. 2) Выхоленный, взлелѣянный. *Закоханий чоловік.* Черк. у.

Закоханнѣя, -нѣя, с. 1) Любовь. *Не я, милий, осудила, судять же нас люде, що з нашого закоханнѣя нічого не буде.* Мет. 78. *Хто не знає закоханнѣя, той не знає лиха.* Мет. 31. 2) Возлюбленный возлюбленная. *А десь моє закоханнѣя до вечери сиділо.* Гол. III. 329. *Вернися, любе закоханнѣя, перестань ся гнівати.* Грин. III. 228.

Закохати, -ся. См. **Закохувати, -ся.**

Зако́хувати, -хую, -єш, сов. в. **закоха́ти, -хаю, -єш,** гл. 1) Влюбляться, влюбиться, полюбить. *І гостинців брать не хоче, не хоче й пана закохать.* Шевч. 526. 2) = **Викохувати, викохати.** *Сім літ силки закохати, — мої двері вилупити.* Гол. I. 153. *Чи воно закохувано оті ліси, що вони такі хороші.* Черниг. г.

Закохуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **закохатися, -хаюся, -єшся,** гл. 1) Влюбляться, влюбиться. *Бодай же я був перше в гробі, ніж я закохався в тобі.* Чуб. V. 235. *Закохалися обидві в одного Івана.* Шевч. 473. *Закохався, як чорт в суху вербу.* Ном. № 8749. *Що зо мною закохався, а з иншою повинчався.* Нп. 2) — **в чо́му.** Пристращаться, пристраститься кь чому. *Ще його батько чумакував, і бере, було, його з собою малого, то ще тоді він закохався у дорогах.* МВ. II. 75. *Ходив він більш для того, що вже в чумацтві закохався.* МВ. II. 76.

Закоцю́рбитися, -блюся, -бишся, гл. Загнуться.

Закочистий, -а, -е. = **Закотистий.** *Пошила сорочку Юхимові, з закочистим коміром, а він і не хоче надівати.* Васил. у.

Зако́чувати, -чую, -єш, сов. в. **закоти́ти, -чу́, -тиш,** гл. Отворачивать, отвернуть; засучивать, засучить. *Закоти комір! Дідова дочка закотила рукава.* Рудч. Ск. II. 55. *Закотив сі щиглик штанці по колінця.* Чуб. V. 1145.

Зако́чуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **закоті́тися, -чу́ся, -тишся,** гл. Закатываться, закатыться. *Закотилось сонечко за зеленіш сад.* Мет. 316. *Очі йому аж під ліб закотились.* Кв. II. 205. *Упустила копійку, а вона закотилася аж під піч.*

Закоштува́ти, -тую, -єш, гл. Попробовать. Левиц. I. 166.

Закошувати, -шую, -єш, сов. в. **закосити, -кошу, -сиш,** гл. 1) Начинать, начать косить. 2) Скашивать, скосить. *А за мною молодою ходе смертонька з косою, хоче мене умертвити, ще й косою закосити.* Грин. III. 142. 3) Зарабатывать, заработать косьбою.

Закощавіти, -вію, -єш, гл. Сильно исхудать.

Закрадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **закрастися, -дуся, -дешся,** гл. Прокрадываться, прокрасться, подкрадываться, подкрасться, закрадываться, закрасться, вкрадываться, вкрасться. *Оцей ліс колись наш був, а теперка як злодій закрадайся, як вужевки треба.* Каменец. у. *Паня ся закрала, курчаток покрала.* Чуб. V. 1124. *Кругом, бачите, вода, так не закрадеться туди кішка.* Стор. II. 66.

Закрайок, -йку, м. Край, окраина.

Закра́пати, -паю, -єш, гл. 1) Закапать, начать капать. *Потанув сніг, із стріх закрапало.* МВ. II. 77. 2) Закапать, накапать на что. *Закрапати треба березівкою у виразку.* Константиногр. у.

Закрасити, -ся. См. **Закрашати, -ся.**

Закрасти, -ду, -деш, гл. Укрась. *Коли не закрадуть у похорон, то понаходиш усе.* Федьк.

Закрастися. См. **Закрадатися.**

Закрасуватися, -суюся, -єшся, гл. 1) Начать красоваться. 2) О хлѣбахъ: зацвѣсти.

Жита закрасувались. Г. Барв. 147.

Закрашати, -шаю, -єш, сов. в. **закрасити, -шу, -сиш**, гл. Украшать, украсить. *Мак у городі всі квітки закрашає*. К. Ор. (ЗОЮР. II. 262). *Ой у лузі калина увесь луг закрasila*.

Мет. 260. *Ой что, чого усі могилки корогвами закрашено?* К. Досв. 141. *Скрипки й цимбали закрasila шовком*. Мкр. Н. 24. *Тільки його закрasila брівоньки чорненькі*.

Мил. 74. *Хата рушниками закрашена*. Г. Барв. 180. *Хатки, садочками закрашені*. Мир. ХРВ. 99. *Одна чорнобрива, та всіх закрasila*. Грин. III. 475.

Закрашатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **закраситися, -шуся, -сишся**, гл. Украшатся, украситься. *Чим же той світ закрашається? чи горами, чи долинами, чи великими могилами?* Чуб. V. 943. *Рум'янцем закрasilaся живим*. МВ. II. 200.

Закраяти, -раю, -єш, гл. Откроить.

Закректати, -кчу, -чеш, гл. Закряхтѣть. *Цибелла перше закректала, а послі кашлять почала*. Котл. Ен. V. 36.

Закрепа, -пи, об. Крѣпышь. *Там діти закрепи, хоч якого коня, то вдерже, а лоб йому як у вола*. Лебед. у.

Закрепити, -плю, -пиш, гл. = Закріпити.

Закрепитися, -плюся, -пишся, гл. = Закріпитися.

Закривання, -ня, с. Закриваніє.

Закривати, -ваю, -єш, сов. в. **закрити, -рию, -єш**, гл. Закривать, закрыть, укривать, укрыть. *І то не наш корх землі, що нам очі закривють*. Ном. № 1499.

Закриватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **закритися, -ришся, -єшся**, гл. Закриваться, закрыться, укриваться, укрыться. *Стоїть дівка з молодцем, закрилася рукавцем*. Чуб. V. 87.

Закривдити, -джу, -диш, гл. Обидѣть.

Закривити, -влю, -виш, гл. Закривить, загнуть, искривить.

Закривітися, -влюся, -вишся, гл. 1) Закривиться, искривиться. 2) — **на ко́го**. Начать походить на кого, начать дѣлаться кѣмъ. *Хоч буцім, Грицьку, ти на пана закрививсь, та з пантелику ти, так як другі, не збивсь*. Гул. Арт. (О. 1861. III. 87).

Закривіти, -вію, -єш, гл. Стать хромимъ. Черк. у.

Закрильщик, -ка, м. Крайній облавщикъ. Черк. у.

Закрити, -ся. См. Закривати, -ся.

Закритний, -а, -е. 1) Укромный. *Отам у лісі місце закритне, то вони й гайдамачили собі, та й ніхто не знав, де вони ховались*. Канев. у. 2) Скрытний. *Я не закритний був: як що таке, то зараз усе поросказую*. Константиногр. у.

Закричати, -чу, -чиш, гл. Закричатъ. *Лучче замовчиш, ніж закричиш*. Ном.

Закришити. См. Закришувати.

Закришка, -ки, ж. То, что крошать въ борщъ. Каменец. у. (Закришка) — *бутвиння що кришать в борщ: петрушка, цибуля та крпн, то що*. Св. Л. 5.

Закришталюватися, -лююся, -єшся, гл. Кристаллизоваться. *Сироп вже закришталився*. Черк. у.

Закришувати, -шую, -єш, сов. в. **закришити, -шу, -шиш**, гл. Положить въ борщъ и пр. зелень. *Гарбуз, мамцю, варю, цибулькою закришила*. Грин. III. 387.

Закрівавити, -влю́, -виш, гл. Окровавить. *Жінка мертва лежить посеред хати, а він сидить на печі закрівавлений.* Грин. II. 128.

Закрівавитися, -влю́ся, -вишся, гл. Окровавиться. Константиногр. у.

Закріпа, -пи, ж. Скрѣпа. *Указ за скріпою Гурчева.*

Закріпити, -ся. См. **Закріпляти, -ся.**

Закріпляти, -ляю, -єш, сов. в. закріпити, -плю́, -пиш, гл. Скрѣплять, скрѣпить.

Закріплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. закріпитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Скрѣпляться, скрѣпиться. 2) Смыкаться, сомкнутися (о губахъ). **Закріпились речі.** *Замолкли слова. Заніміли твої губочки, заплющились твої оченьки, закріпились твої реченьки.* Мет. 293.

Закріпостити, -ся. См. **Закріпощати, -ся.**

Закріпощати, -щаю, -єш, сов. в. закріпостити, -щу, -стиш, гл. Закрѣпощать, закрѣпостить. *І як степи запорозські тоді поділили і панам на Україні люд закріпостили.* Шевч. 260.

Закріпощатися, -щаюся, -єшся, сов. в. закріпоститися, -щуся, -тишся, гл.

Закрѣпощатся, закрѣпоститься. *Нехай вільна козачка не закріпощається, людям на сміх, а своєму селу на сором.* МВ. I. 42.

Закрoвлений, -а, -е. Окровавленный. *Була дуже закровлена — весь вид у неї був у крові.* Новомоск. у.

Закропити. См. **Закропляти.**

Закропляти, -ляю, -єш, сов. в. закропити, -плю́, -пиш, гл. 1) Окроплять, окропить. *Закропляйте доріженьки, щоб ся не курили.* Чуб. V. 994. 2) Омочать, омочить, освѣжать, освѣжить влагою. *Ой дай, дівко, води пити, смажні уста закропити.* Мл. л. сб. 237.

Закруглити, глю́, -лиш, гл. Округлить. *Вікно зверху трохи закругляне.* Левиц. Пов. 19.

Закружити, -жу, -жиш, гл. Закружить, начать двигаться (летать и пр.) кругами. *Борон смерти де закружить.* Федьк. I. 60.

Закрукати, -каю, -єш, гл. Закаркать. *Закрукають кречети сизі.* Стор. II. 143.

Закрут, -ту, м. Попороть, завороть. Шух. I. 179.

Закруть, -тня, м. = Завертка 1. *Вся нива закрутьнями унизана.* Мир. ХРВ. 25.

Закрутити, -ся. См. **Закручувати, -ся.**

Закрутка, -ки, ж. 1) = **Завертка 1.** Маркев. 93. 2) Завертка, закрутка для запиранія вороть. Шух. I. 87. См. **Завертка 2.** 3) Часть ручной мельницы. См. **Млин ручний.** Шух. I. 104. 4) Колокь у скрипки для натягиванія струнь. Вх. Лем. 415.

Закруто́си, -сів, м. мн. Лабиринты, запутанныя улицы, переулки. *Виходив усі закрутоси у місті.* Каменец. у.

Закручуваний, -а, -е. 1) Закрученный. *Не тільки парубоцький чорний закручуваний ус моторний чарує молодих дівчат.* Греб. 320. 2) О деревѣ: съ извилистыми слоями, непригодное для раскальвания вдоль, — кругом так млинком і колеться. Вас. 146.

Закручування, -ня, с. Закручиваніє.

Закручувати, -чую, -єш, сов. в. закрутити, -кручу, -тиш, гл. 1) Накручивать, закрутить, завертѣть. *Козак сього не злюбив, тільки усок закрутив.* Мет. 115. *Закрутив носом, як тертого хрину понюхав.* Ном. № 3396. *Закрутив веремія.* Ном. № 3928. 2) Закручивать, закрутить (о вѣтрѣ). *Як повіяв вітер, посіяв сніг зверху і низу, далі як*

закрутило! О. 1802. IV. 87. 3) Зарабатувать, заработать пряденіємъ. А Ганна грошей не жалувала... посилала, що було закрутити веретенем. Лев. I. 57. 4) Сов. в. Закутити. Шо за тиждень заробе, усе у неділю прогуля. От раз... узяв він у хазяїна плату, та як закрутив. Мнж. 142.

Закручуватися, -чуюся, -єшся, гл. Закручиваться, закрутиться, закруживаться, закружиться, завертѣться. *Закрутилася круто зелена хмелина, звившись на тичину.* К. Досв. 173. *В Хими і в очах усе закрутилось.* МВ. II. 65. *Мозок закрутився. Закружилась голова, одурѣль. Мозок всім їм закрутився, дур напав од хмелю.* Мкр. Н. 36.

Закрюкати, -каю, -єш, гл. Заквакати. *Жаби закрюкали.* Грин. I. 33.

Закрючка, -ки, ж. Извилина. Харьк.

Закрякати, -чу, -чеш, гл. Закаркати. *Закряче ворон степом летючи.* Макс. (1849), 59. *Закрякали чорні кроки, виймаючи очі.* Шевч. 54.

Закувати. См. **Заковувати.**

Закувікати, -каю, -єш, гл. 1) О свиньѣ: закричать, завизжать. *Сів (вовк) на свиню, прибіга в село; вона як закувіка — аж вовк перелякавсь.* Рудч. Ск. I. 3. 2) О совѣ: закричать. *На чий хижі кувік (сова) заковіче, того до гробу кліче.* Вх. Уг. 248.

Закудикувати, -кую, -єш, гл. Спрашивати куда идешь или ѣдешь. *Не закудикуй!* Мнж. 173.

Закудлати, -лаю, -єш, гл. Взъерошить, запутати (волоса). *Заспаний, закудланий.* О. 1861. VI. 77.

Закуйовдити, -джу, -диш, гл. 1) Перепутати, взбити (волоса). 2) Сдѣлаться мятели. *Оце б'є яке! Оце закуйовдило!* Мир. Пов. I. 115.

Закуйовдитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Спутаться, запутаться; начати путаться. 2) Зашевелиться, начаться безпорядкамъ, начати безпорядки. *В Польщі знов закуйовдилось.* ЗОЮР. I. 70. *Під той саме час ляхи закуйовдились (повстали).* Мир. ХРВ. 91.

Закукурікати, -каю(-чу), -каєш (-чеш), гл. Закукурекати. *Опівночі закукурікали півні.* Стор. II. 68.

Закульга́ти, -гаю, -єш, гл. Захромати.

Закуня́ти, -няю, -єш, гл. Задремати. *Коли б сьогоднішню був ніч хоч закуняв.* Гул. Арт. О. 1861. III. 83.

Закупати, -паю, -єш, сов. в. закупі́ти, -плю, -пиш, гл. 1) Закупати, закупити. *Ніби з паном повінчалась, закупила села.* Шевч. 107. 2) — **кого́.** Подкупати, подкупити. *Закупила батька, щоб горілки не пив.* Ном. № 6479. 3) **Закупити славу божу.** Дати при сборѣ пожертвованій въ церкви во время служенія. Вх. Лем. 415.

Закупень, -пня, м. Покупатель, скупщикъ. *Пан где закупня того й не дає наділу на відробіток.* Каменец. у.

Закупі́ти. См. **Закупати.**

Закупний, -а, -е. **Закупні куми = Окупні куми́.** Мил. 22.

Закупня, -ні, ж. Покупка. *Потім і закупня пішла... Роспродав усі села.* ЗЮЗО. I. 301.

Закурв́ити, -влю, -виш, гл. Заработати проституцією. Сосниц. у.

Закурити, -ся. См. **Закурювати, -ся.**

Закуріти, -рію, -єш, гл. Задымиться, подняться пыли; побѣжать такъ, что пыль поднимается. *Чорт сам не свій. «Ой, пропав же я, каже, пусти мене, пусти!»... Чоловік тоді його зсадив з груші, — чорт аж закурів.* Рудч. Ск. II. 25.

Закуркувати, -кую, -єш, гл. Закурлыкать (объ орлахъ). Встрѣчено въ фальсифицированной думѣ «Походъ на поляковъ». *Закуркують кречети сизі.* Макс. (1849). 59.

Закурнікати, -каю, -єш, гл. Замурлыкать, забормотать.

Закурювати, -рюю, -єш, сов. в. закуріти, -рю, -риш, гл. 1) Задымливать, задымить. *Затопила, закурила сирими дровами.* Чуб. V. 262. 2) Закуривать, закурить. *Люльки з пожару закурили.* Шевч. 60. 3) Заканчивать, закоптить. 4) Запыливать, запылить что. 5) Только сов. в. Быстро побѣжать, быстро поѣхать. *Закурился з Кам'янця вже парафіяльним попом.* Св. Л. 134. 6) Начинать, начать курить водку, закурить. Отсюда **закурити** — запить, загулять. *Продав усю худобу, та як закурился!*

Закурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. закурітися, -рюся, -ришся, гл. 1) Начинать, начать дымить, задымиться. *Занялось хати, перекинуло вогонь на другу, — он уже й та закурилася. Бодай тобі закурилось.* Бранное пожелание пожара. *Що не по їх, зараз: «щоб і подзвонилось, щоб і закурилось».* Г. Барв. 438. 2) Закуриваться, закуриться. *Ні як не закурюється люлька, — тютюн вохкий.* 3) Закапчиваться, закоптиться, потемнѣть отъ дыму. *Увесь дім закурился і почорнів од диму.* Стор. МПр. *Огнище розложив таке, що аж небо закурилось, аж до Бога дим дойшов.* Драг. 17. 4) Начинать, начать пылить, запылить. *Не жаль мені доріженьки, що закурилася.* Гогорится также и о снѣгѣ. *От схопилась хуртовина, закурилася долина.* Щог. В. 30. 5) Запыливаться, запылиться, покрыться пылью.

Закусити. См. **Закущувати.**

Закуска, -ки, ж. Закуска. Стор. М. Пр. 74. *Спасибі за закуску, що ззів курку й гуску.* Ном. № 12073. Ум. **Закусочка.**

Закустраний, -а, -е. Взъерошенный, всклокоченный. *Одутлуватий, закутраний, він стояв серед хати, понуро оглядаючи кругом себе.* Мир. Пов. II. 76.

Закустрати, -раю, -єш, гл. Взъерошить, растрепать волосы.

Закут, -та, м. Закоулокъ, уголь. *Ой з-за гори чорні хмари в закуті.* Чуб. V. 1004. Ум.

Закуток, закуточок. Въ этой формѣ употребляется въ смыслѣ: убѣжище, пріютъ. *В її серці знайшовся добрий, теплий закуточок для милого хлопця.* Левиц. Пов. 383.

Закута, -ти, ж. Канура, хлѣвъ. *Сім закут, одна свиня.* Ном. № 11789.

Закутати, -ся. См. **Закутувати, -ся.**

Закутень, -тня, м. Уголокъ, глухое мѣсто. *Село наше у закутні такому, що ніхто туди не зайде.* Каменец. у.

Закути, -кую, -єш, гл. = **Закувати.**

Закутий, -а, -е. Закованный. *Закуті в пуга неофіти.* Шевч. 612.

Закуток, -тка, закуточок, -чка, м. Ум. отъ **закут.**

Закутувати, -тую, -єш, сов. в. закутати, -таю, -єш, гл. Закутывать, закутывать. *Закутавъ їх сніг білий.* Мог. 158.

Закутуватися, -туюся, -єшся, сов. в. закутатися, -таюся, -єшся, гл. Закутываться, закутываться.

Закутуля́ти, -ляю, -єш, гл. Задвигать ртомъ, плохо пережевывая пищу или перемѣщая во рту напитокъ. *Налив чарку і знову вилив у рот, закутуляв, ковтнув.* Мир. ХРВ. 178.

Закухарювати, -рюю, -єш, гл. Занятися стряпней.

Закушпеліти, -лю, -лиш, гл. Запылится, подняться пыли, мятели. *Закрутило, закушпелило шляхом.* Мир. ХРВ. 169.

Закуштра́ти, -раю, -єш, гл. = **Закустрати.** Черк. у.

Закуштува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Испробовать, отве́дать. *Закуштувала якось луччого життя.* Левиц. І. 233.

Закушувати, -шую, -єш, сов. в. закуси́ти, -шу́, -сиш, гл. Закусывать, закусить. Ном. № 6001. *Уже закушував смачненько, хто добре пінної лигнув.* Котл. Ен. V. 21. *По одній не закушують.* Ном. № 11527.

Залагодити. См. **Залагоджувати.**

Залагоджувати, -джую, -єш, сов. в. залагодити, -джу, -диш, гл. 1) Починять, починить, поправлять, поправить. 2) Улаживать, уладить.

Заладнати́, -наю, -єш, гл. = **Залагодити.** *Стри́ха в його добре попрогнивала і мохом пообросала: треба заладнати.* Г. Барв. 14.

Залазити, -жу, -зиш, сов. в. залі́зти, -лі́зу, -зеш, гл. 1) Залѣзть, залѣзть, забираться, забраться. *Пусти чорта в хату, то він і на піч залізе.* Ном. № 2809. *Заліз, як муха в патоку.* Ном. № 1642. 2) Только несов. в. Запачкать, лазая.

Заламати. См. **Заламлювати.**

Зала́млювати, -люю, -єш, сов. в. залама́ти, -ма́ю, -єш и заломі́ти, -млю́, -миш, гл. 1) Заламывать, заломить. *Заламав білі руки, став собі думати.* Чуб. V. 428. *Молодая дівчинонька заломила руки, чогось мені тяжко-важко да з теї розлуки.* Волч. у. *Попереду отаман заломить бриль на бакір.* Греб. 401. **Заломити чортові ковбасу.** Сдѣлать крюкъ (въ пути). Грин. І. 236. 2) — **кого.** Взять верхъ надъ кѣмъ, быть лучше кого въ какого либо отношеніи. *Всіх дівчат заломила своїм станом і красою.* Г. Барв. 542. *Заломив би козакуванням він і Бинду.* К. ЦН. 226.

Залапити. См. **Залаплювати.**

Залаплювати, -люю, -єш, сов. в. залапити, -плю, -пиш, гл. У плотниковъ: соединять концы бревень. *Оце тільки ми підвалини залаплювали, а тепер візьмемось за дошки.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заласний, -а, -е. Лакомый, привлекательный, заманчивый, упоительный. *Козак та воля — заласна доля.* Ном. № 766.

Залатати. См. **Залатувати.**

Залатувати, -тую, -єш, сов. в. зала́тати, -та́ю, -єш, гл. Заплатывать, заплатать, ставить, поставить заплату. *Дай мені смоли обідраний бік залатати.* Рудч. Ск. II. 14.

Залаштува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Задѣлать; починить, исправить. *Годилося б залаштувати сю между, де плуг переорав.* Лубен. у.

Залащитися, -щуся, -щися, гл. О собакѣ: начать ласкаться. *То собаки гавкали, наче кого за поли ведуть, а то залащились зразу і перестали гавкати.* Верхнеднѣпр. у.

Залаяти, -лаю, -єш, гл. Ругнуть, обругать. *Він залаяв мене.* Уман. у. *Запінилась, посатаніла, неначе дурману іззіла, залаяла Енея так.* Котл. Ен. І. 32. *Засвистав, залаяв: чорти б вашу ма!* Чуб. III. 426.

Залаються, -лаюся, -єшся, гл. Побранитися. *Я ні з ким не заведуся, ні залаюся.* Кв. Драм. 216.

Залєвчник, -ка, м. Чека въ оси экипажа. Угор. Вх. Зн. 19.

Залеглий, -а, -е. 1) Залегалый. 2) Недоплаченный.

Залеглість, -лости, ж. Недоплата, недоборъ, недоимка.

Залегши́ти, -шу́, -ши́ш, гл. Облегчить. *Залегши трохи, а то важко.* Константиногр. у.

Залєдащіти, -щю́, -єш, гл. Облѣниться. *Залєдвє, нар.* Едва лишь.

Залєжалий, -а, -е. Залегалый. *Залєжалий хліб.* Мл. л. сб. 175.

Залєжати, -жу, -жиш, гл. Зависѣть. Залєжати́ся. См. **Залєжувати́ся.** Залєжити́ся, гл. безл. = **Залєжати.**

Залєжний, -а, -е. 1) Зависимый. 2) Залєжавши́ся, запасной. *О, в того є залєжні гроші.* Каменец. у.

Залєжність, -ности, ж. Зависимость. Чуб. I. 253.

Залєжувати́ся, -жуюся, -єшся, сов. в. **залєжати́ся, -жуюся, -жишся**, гл. Залєживати́ся, залєжати́ся. *Грицько собі був хазяїн хороший... було і на вбогого старця. Лишки тільки не залєжувалися.* Г. Барв. 136. *Залєжався куций в соломі.* Ном. № 14088.

Залєментувати́, -ту́ю, -єш, гл. Поднять крикъ, плачь. *Христя припала до труни і страшенно залєментувала.* Мир. Пов. II. 121.

Залєпетати́, -печу́, -чеш, гл. Залєпетать.

Залєпетати́ся, -чу́ся, -чешся, гл. = **Залєпетати.** *Тільки губонька залєпечеться... твое горе настане* (о неговорящемъ еще ребенкѣ). Рудан. I. 22.

Залєскотати́, -чу́, -чеш, гл. = **Залоскотати.**

Залєскотіти, -чу́, -ти́ш, гл. Запищать (о кобчикѣ). *Кібчик залєскотів, спускаючись на березу.*

Залєсливий, -а, -е. Лъстивый.

Залєтити. См. **Залітати.**

Залєтуха, -хи, ж. Залєтная птица.

Залива, -ви, ж. 1) Разливъ, наводненіє. Угор. 2) Проливной дождь. Рк. Левиц. *Залива йшло.* НВолын. у.

Залива́ння, -ня, с. Заливаніє.

Залива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **залити и залля́ти, -ллю, -лєш**, гл. 1) Заливать, залить.

Св. Мр. IV. 37. *Заливає Дунай бережечки, та нікуди обминути.* Мет. 61. *На сирє коріння, на біле каміння ніжки свої козацькїї посїкає, кров'ю слїди заливає.* Дума. *Залив... огонь.*

Рудч. Ск. I. 37. **Залити очі.** *Напитися пьянымъ. Спївав, хто мав на те охоту, заливши очі наперед.* Мкр. Г. 48. **Заливати за шкуру сала.** *Сильно допекать.* Ном. № 5850.

Шевч. 586. Котл. Ен. II. 22. 2) — **в кайдани.** *Заковувать, заковать. Ой залили сотника Хорька Шамраївці у кайдани.* Мет. 426. *Ой узявши істиха під руки, залийте в кайдани, а заливши та у ті кайдани, закидайте в темницю.* К. С 1882. III. 614.

Залива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **залитися и залля́тися, -ллюся, -лєшся**, гл. 1)

Заливатися, залитися. Заливається сльозами. Чуб. V. 67. **Заливатися реготом.**

Сильно смѣяться. Заливався заливним реготом. Мир. ХРВ. 130. 2) **Захлебывати́ся,**

захлебнуться. Поринаєш, — не дай, Боже, заллєшся водою. К. Досв. 61. **Залитися**

кров'ю. *Умереть отъ прилива крови. Люде, що живуть по-під нами, не падають з землі і не заливаються кров'ю.* Ком. I. 8.

Заливний, -а, -е. 1) О смѣхѣ: сильный, перекастистый. *Почувся її заливний... регіт.* Мир. ХРВ. 52. 2) О дождѣ: проливной. *Заливний дощ був у нас позавчора.* Волч. у.

Залигати. См. **Залигувати.**

Залигувати, -гую, -єш, сов. в. **залига́ти, -гаю, -єш,** гл. 1) Надѣть веревку (налигач) на рога вола. *Сірі воли залигає.* Чуб. V. 1034. 2) Переносно: схватить, лишити свободи. *Мене залигали того ж дня і держали під арештом і до сьогодні.* Новомоск. у.

Залижник, -ка, м. Полка, гдѣ кладуть ложки. Вх. Зн. 19.

Зализаний, -а, -е. 1) Зализанный. 2) Прилизанный. *Вертить лисою зализаною головою перед хлопцями.* Левиц. ПЙО. I. 363.

Зализати. См. **Зализувати.**

Зализувати, -зую, -єш, сов. в. **заливати, -жу, -жеш,** гл. Зализывать, зализать. Чуб. I. 122. *Як корова зализала.* Ном. № 11202. *Укусивши, не залижеш.* Ном. № 4126.

Залиманити, -ню, -ниш, гл. Выманить, занять. *Два карбованці залиманив та й не дає.*

Залину́ти, -ну́, -неш, гл. Залетѣть.

Залипа́ти, -паю, -єш, сов. в. **залипнути, -ну, -неш,** гл. Облипать, облипнуть. *Нагаєчка дротяненко, а я, молоденька: у тіло влипає, кров'ю залипає.* Мл. л. сб. 282.

Зали́скати, -каю, -єш, гл. Заблистать, блеснуть; засверкать. *Блискавицями залискав.* К. Псал. 37.

Залисні́ти, -нію, -єш, гл. Заблестѣть, залосниться. *Залисніли чорні кучері.* Левиц. I. 85.

Залити, -ся. См. **Заливати, -ся.**

Залицьований, -а, -е. Обтянутый шиной. *Колеса залицьовані.* Екатериносл. (Залюбовск.).

Залиця́йник, -ка, м. Ухаживатель. *До себе нікого не підпускає... зараз прізвище залицяйникові й приложить.* Г. Барв. 447.

Залиця́ння, -ня, с. Ухаживание, любезничание. *Не до козацького залиця́ння було убогому бурлаці.* Хата. 159. *Дівчатам до любого повабу, а молодим козакам до залиця́ння.*

Залиця́тися, -цяюся, -єшся, гл. 1) — **до кого, на кого.** Ухаживать за кѣмъ (о любовномъ ухаживаніи). *Не ходи, не люби, не залиця́йся, — не пойду за тебе, ти ж не сподівайся.* Чуб. III. 144. *Чи ти, милий, впився, чи з коника вбився, чи на другу залиця́вся, мене одцурався.* Мет. 104. 2) — **на ко́го.** Имѣть виды на кого, желать кого. *А на того Середенка старий дукач залиця́вся: ходить дукач по ярмарку, собі наймита шукає.* Грин. III. 624. 3) Намѣреваться, собираться. *Через тебе, вражий сину, мене мати била. Не била, не била, залиця́лась бити.* Подольск. г. *Хлопці... вже залиця́лись бити мене.* Уман. у.

Зали́чки, -чок, ж. мн. Шелевочная обивка стѣнъ, сложенныхъ изъ бревень. *Залички поробив добрі.* НВолын. у.

Заличкочувати, -вую, -єш, сов. в. **заличкува́ти, -кую, -єш,** гл. Прикрывать, прикрыть, замаскировать, закрыть плохое лучшимъ. *Чи ви бува не заличкували льону: він зверху гарний, а насподі який? Лебед. у. Другий бік у каністасеві аж ніже ж тобі не заличкочований: зіздочки тобі та горитічки на видлі.* Катерин. г.

Залиша́ти, -шаю, -єш, сов. в. **залиши́ти, -шу́, -шиш,** гл. Оставляют, оставить, покидать, покинуть. *А тепер я чумачина, дак ти мене й залишила.* Лавр. 70. *Ніхто не залишить свого кохання.* МВ. II. 158. *Дівчинонька мила перш мене любила, тепер залишила.* Чуб. V. 168.

Залишатися, -шаюся, -єшся, сов. в. залиші́тися, -шүся, -ші́шся, гл. Оставаться, остаться. Грин. III. 92.

Залишити, -ся. См. **Залишати, -ся.**

Залишній, -я, -є. Излишний. Змієв. у. *Випило залишив, нехай оддише.* Ном. № 11650. *Тільки щоб пропитатись, а не залишне.* Кв. II. 12.

Залишок, -шку, м. Излишекъ. *На малу міру сот зо три з залишком.* Кв. II. 13.

Залишто́вник, -ка, м. Въ оковкѣ крышки крестьянскаго сундука: каждая изъ короткихъ желѣзныхъ полосъ, идущихъ отъ шпугъ къ угламъ сундука и захватывающихъ собою лиштву. Вас. 150.

Заліг, -ло́гу, м. Препятствіе, препона. *Став залогом ізміждо нами: ні того не пуска, ні того.* Канев. у.

Заліжка, -ки, ж. Закладъ, пари. *Виграв заліжку.* Шух. I. 219.

Заліззя, -зя, с. Желѣзные части плуга. *Купив плуг, лишень деревинь, а заліззя треба ще.* Каменец. у.

Залізко, -ка, с. Утюгъ. *Одна насилу володіла руками, прасуючи залізком мушлинову сукню.* Левиц. I. 178.

Залізний, -а, -е. 1) Желѣзный. *Мишко, на тобі кістяні зуби, дай мені залізні.* Ном. № 263. 2) Переносно: чрезвычайно крѣпкій, могучій. *Сумно, сумно гайдамаки залізною силу поховали.* Шевч. 220. 3) **Залізна трава.** Раст.: черный лѣсной горохъ.

Залізник, -ка, м. Инструменты желѣзные (у плотниковъ). Шух. I. 87.

Залізник, -ка, м. 1) Торговецъ желѣзомъ. *Лебед. у.* 2) Желѣзный котель. 3) Желѣзная руда. 4) Кирпичъ, выжженный сильно, до расплавки песку. Харьк. у. 5) Порода раковъ: рѣчной сѣрый, съ широкими клешнями. Браун. 32. 6) Название вола темно-красной масти. К. С. 1898. VII. 42. 7) Раст. а) — **козацький.** *Phlomis pungens* Wild. ЗЮЗО. I. 131; б) — **червоний.** *Lytrum Salicaria* L. ЗЮЗО. I. 127.

Залізо, -за, с. 1) Желѣзо. *Їсть, як іржа залізо.* Ном. № 2723. 2) *мн.* Цѣпи, оковы. *На суд твої праведний прийти, в залізах руки принести.* Шевч. 58. *Навіть залізами ніхто не міг його зв'язати.* Єв. Мр. V. 3. Ум. **Залізде.** Ном., стр. 284, № 1858.

Залізовина, -ні, ж. Желѣзная руда? *То то червона земля, то іржа, бо повинно є тут залізовина.* Могил. у.

Залізти. См. **Залазити.**

Залізде, -ця, с. 1) Ум. отъ залізо. 2) **Залізця каркові, лютрові.** См. **Лютрові залізця.** Вх. Пч. II. 7.

Залізяка, -ки, ж. Обломокъ, кусокъ желѣза. *Як покладеш залізяку на тому припічку, що в комені, до ніколи не буде вовк нападуть на скотину.* Чуб. I. 48. *Виколов око залізякою.* Левиц. Пов. 341. Ум. **Залізячка.**

Залізяний, -а, -е. Желѣзный. *Де твоя лопатка залізяка?* Екатер. у. (Залюбовск.). *Загадка: Вовчок залізяний, хвіст конопляний (голка).* Грин. II. 310.

Залізянка, -ки, ж. Желѣзная дорога. *Їхав там, де проходить ота залізянка, що бігають прудко.* Екатер. у. (Залюбовск.).

Залізячка, -ки, ж. Ум. отъ залізяка.

Залім и залом, -ло́му, м. 1) Изгибъ, кривизна. 2) Поворотъ (рѣки, дороги). Черк. у. Мнж. 180. 3) Переломъ. 4) Карнизъ. 5) = **Завертка 1.** *Це залом у житі. Бог його знав, хто оце наробив?* Заломило, — ми й лишили. Черниг. у. 6) Залом. Мѣсто въ лѣсу, гдѣ

лежить буреломь. Корови і воли пасуть... у за́ломах — лісах, де лежить поламане дерево. Шух. I. 211.

Залінуватися, -нуюся, -єшся, гл. Залѣнитися.

Заліпити, -ся. См. **Заліплювати, -ся.**

Заліплювати, -люю, -єш, сов. в. заліпити, -плю́, -пиш, гл. Залѣпливать, залѣпить.

Заліплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. заліпитися, -плюся, -пишся, гл. 1)

Залѣпливаться, залѣпиться. 2) Слѣпливаться, слѣпиться. *Заліпилися мої карі очі, не можу я розняти.* Чуб. V. 950.

Залісок, -ску, м. Опушка лѣса. *Приходить на залісок, — аж вовчиця з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Залітати, -таю, -єш, сов. в. залетіти, -лечу́, -тиш, гл. Залетать, залетѣть. *В чужий край не залітай, щоб крилечка мати.* Ном. № 9421. *За сто миль залетіла.* Ном. стр. 303.

Заліток, -тку, м. Лѣтній выпась скота. *Брав на заліток воли, то через те й було в мене багато скотини чужої.* Верхнеднѣпр. у. 2) Употребительнѣ во мн. ч. **залітки.** Начало лѣта. **На залітки зоставляти.** Оставлять до начала будующаго лѣта. *Не заставляйте сіно на залітки, а то бува миші перегризуть, затече.* Волч. у.

Залітошній, -я, -є. Позапрошлый. *Се було чи літошній, чи залітошній год.* Черниг. у.

Залітувати, -тую, -єш, гл. 1) Остаться на лѣто. 2) Хватить до новаго урожая.

Повитрачувились з хліба, з сіна, з соломи, — не залітує, доведеться купувати. Конотоп. у.

Залічити, -чу, -чиш, гл. 1) Зачесть. 2) Залѣчить. *Левиц. Пов. 176. Залічили в серцях наших великую рану.* Макс.

Залічитися, -чүся, -чишся, гл. Засчитаться, ошибиться въ счетѣ.

Залляти, -ляю, -єш, гл. = Залити. *Лучче було мене, мати, в купелі залляти, ніж такую нещасную на світ видавати.* Чуб. V. 361.

Залог, -гу, м. = Заклад 4. Уман. у.

Залога, -ги, ж. 1) Гарнизонь. *Сей город був султанський; стояла в йому турецька залога.*

К. (Правда, 1868, стр. 53). 2) Охранительная стража. Ой Бог знає, Бог відає, де мій милий ночує: чи у полі, чи у полі, чи в великій дорозі, чи у пана гетьмана да стоїть на залозі. 3) Засада. *Черном. Стежки і всі дороги черкеські обняли залози.* Мкр. Г. 25. 4)

Собраніє, сборище людей. Не ночує дівчинонька дома, на досвітках велика залоза, там

ночує дівчинонька здорова. Мил. 95. 5) Землянка? См. Мкр. Г. 19 и 23. *Виходить часом із залози, на сонці гріється, співи.* Мкр. Г. 23.

Заложатися, -жаюся, -єшся, гл. Битися обѣ закладѣ. Черк. у.

Заложити, -ся. См. **Закладати, -ся.**

Залоза, -зи, ж. Железа, гланда. Ум. **Залозка.** Ув. **Залозяка.**

Залозувати, -зую, -єш, гл. Страдать гландами, опухолью слюннихъ железъ. *Мої воли тепер залозують.* Прилук. у.

Залозуватий, -а, -е. Страдающій гландами.

Залозяка, -ки, ж. Ув. отъ залоза.

Залоїтися, -лоюся, -їшся, гл. 1) Засалиться. НВолын. у. 2) Облѣпиться чѣмъ. *Залоївся камінь, бо зерно було сире, то мов тістом замазав хто.* Канев. у.

Залоктати, -кчу́, -чеш, гл. = Залоптати. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Залоктати, -кчу́, -чеш, гл. = Залоптати. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Залом. См. **Залім.**

Залом. См. **Залім.**

Залома, -ми, ж. Верхня конусообразная часть стога. *Я оце снопи на залому кидав.*

Черк. у.

Зало́мистий, -а, -е. Изгибистый, излучистый.

Заломити. См. **Заламлювати.**

Залопом, нар. Быстро, стремительно. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Залопотіти, -чу́, -тиш, гл. 1) Захлопать. *Як засміється та залопотить у долоні.* Грин. II. 95. 2) Затопотать, побѣжавъ, побѣжать съ топотомъ. *П'ятами накивав, аж залопотіло.* Ном. № 4418. *Вовки як залопотіли, так їх більш ніхто й не бачив.* Грин. II. 244. *Которі в плач, а хто в ноги, — тільки залопотіло.* МВ. (О. 1862. III. 69).

Залоптати, -пчу, -чеш, гл. Защемить. *Сіль зайшла у виразку, — так залоптало.* Харьк.

Залоскота́ти, -чу́, -чеш, гл. Защекотать. *Може вийшла русалонька матері шукати, а може где козаченька, щоб залоскотати.* Шевч. 26. *Панночка загадочок не вгадала, русалочка панночку залоскотала.* Чуб. III. 190.

Залубиці, -ць, ж. мн. Сани съ кузовомъ.

Залубка, -ки, ж. = **Залубиці.**

Залубний, -а, -е. О саняхъ: съ кузовомъ.

Залубниці, -ць и залубні, -бень, ж. мн. = **Залубиці.** *Подивлюся на подвір'є, — лише слід, де ковані залубниці стояли, де вороні коники ірзали, то ті ж мою Марусеньку взяли.* Гол. II. 112.

Залубуватіти, -тію, -еш, гл. О хлѣбѣ: затвердѣть. *Залубуватів хлѣб.* Каменец. у.

Залулукати, -каю, -еш, гл. О ночныхъ хищныхъ птицахъ: закричать. *Залулукала сова. Залулукав леліт.* Вх. Зн. 33.

Залунати, -наю, -еш, гл. О звукѣ: раздаться, огласиться. К. МБ. XI. 142.

Залу́па, -пи, ж. Залу́па.

Залупати, -паю, -еш, гл. Захлопать (глазами).

Залупіти, -ся. См. **Залуплювати, -ся.**

Залуплювати, -люю, -еш, сов. в. залупіти, -плю, -пиш, гл. Отворачивать, отворотить (кожу), залупливать, залупить. *Свашка-неліпашка: шишок не ліпила, та всі залупила.* Грин. III. 547. — **о́чі.** Выворотить вѣки. *Залуплює очі.* Каменец. у.

Залуплюватися, -лююся, -ешся, сов. в. залупитися, -плю́ся, -пишся, гл.

Залупливаться, залупиться.

Залупчистий, -а, -е. О сапогѣ: съ отворачивающимся голенищемъ? *Залупчисті чоботи.* Гол. Од. 67.

Залускати, -каю, -еш, гл. Затрещать.

Залускотіти, -кочу, -тиш, гл. Усиленно затрещать.

Залуча́ти, -чаю, -еш, сов. в. залучіти, -чу́, -чиш, гл. 1) Завербовывать, завербовать, затащить въ свою компанію, залучать, залучить. *І веселились у чернечих душах, що Конашевича до себе залучили.* К. МБ. II. 135. *На зіму хто небудь залучить мого дідуся скотину порати, віршовки плести.* Г. Барв. 355. 2) Загонять, загнать домой домашнее животное (изъ стада). *Кожне своїх овець залучало додому.* Мир. ХРВ. 45. *Залучав скотину.* Мкр. Г. 55. *Гусей або утятюк з річки залучити.* Мкр. Н. 35. 3) Доставать, достать, получать, получить. *Оце було, як залучить собі яблучко въ кишеньку, дак і закличе мене в хлівець: «На, мамо!»* Г. Барв. 433. — **слави.** Приобрѣсти славу,

прославиться. *Ой не схотів та пан Сива козакам служити, він пішов же до ляшеньків слави залучити.* Макс.

Залучник, -ка, м. Раст. *Xanthium Strumarium* L. ЗЮЗО. I. 142.

Залуцати, -щу́, -щійш, гл. = **Залускати.**

Зальоги, -гів, м. мн. Засада. *Вони обидва лежали тоді в зальогах з киями — один з одного боку, а другий з другого; ми туди, а вони до нас.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Зальопати, -паю, -еш, гл. = **Задріпати.**

Зальоти, -гів, м. мн. Ухаживаніє, волокитство. *До дівки Санджаківни на зальоти поспішали.* АД. I. 211. *Він удівець, бачте, так на зальоти ходє до тії удови-молодиці.* Каменец. у.

Зальотний, -а, -е. 1) Любящій ухаживанія, волокитство. *Там така удалась зальотна: хоч як мати лає, а вона таки вискочить на вулицю.* 2) Удалий. *Стояло військо тут зальотне, волове, кінне і піхотне.* Котл. Ен. IV. 27; Словарь.

Зальотник, -ка, м. Ухаживатель.

Залюбити, -ся. См. **Залюблювати, -ся.**

Залюбки, нар. Сь удовольствием; охотно. *Ну там вода! залюбки напиться.* Черк. у. *На Наталю молодую залюбки дивились.* Мкр. Н. *Як перше було, коли йду куди, то весело й залюбки.* МВ. I. 17.

Залюблювати, -люю, -еш, сов. в. залюбити, -блю́, -биш, гл. Любить, полюбить.

Вовки, бачте, вовкулаку не залюблюють..., бо вовкулака їсти падло гидує. Г. Барв. 451.

Тепер уже сама не промовляє слова, не за любила і других чути, як говорять. МВ. II. 97.

Він залюбив, не залюбив. Ему понравилось, не понравилось. *На добрий ум научали, — ти не залюбив.* Грин. III. 142. *Не залюбив небіжчик кулі.* Греб. 353. *Одкинула вашу масть од чиряка — не залюбив: дуже почав сіпати.* Харьк.

Залюблюватися, -лююся, -ешся, сов. в. залюбитися, -блю́ся, -бишся, гл.

Влюбляться, влюбиться, полюбить. Чи не було річки утопитися, чи не було кращих залюбитися? Чуб. V. 540. *Не вірю, щоб так швидко й дуже залюбитись можна було.*

Котл. НП. 344.

Залюднення, -ня, с. Заселенность.

Залюднити, -ся. См. **Залюдняти, -ся.**

Залюдніти, -нію, -еш, гл. = **Залюднитися.** *Залюдніла Україна.* К. Грам. 32.

Залюдняти, -няю, -еш, сов. в. залюднити, -ню, -ниш, гл. Заселять, заселить.

Залюднятися, -няюся, -ешся, сов. в. залюднитися, -нюся, -нишся, гл. Заселяться, заселиться.

Залюляти, -ляю, -еш, гл. Убаюкать. *Заколишу, залюляю, сама піду погуляю.* Мил. 37.

Залюпатися, -паюся, -ешся, гл. Замочиться, забрызгаться сильно. Вх. Уг. 239.

Залютий, -а, -е. = **Лютий.** *Зімонька-зіма та залюта була.* Нп. Волч. у. Слов. Д. Эварн.

Залютувати, -тую, -еш, гл. 1) Запаять. 2) Засвирѣпствовать. *Уже осінь; незабаром зіма залютує.* Шевч. II. 163.

Залютуватися, -туюся, -ешся, гл. Прійти вь ярость.

Залягання, -ня, с. 1) Указываетъ дѣйствие по значенію глагола **залягати.** 2) Засада. *Залягання на гординця.* К. ЦН. 170.

Залягати, -гаю, -еш, сов. в. залягти, -ляжу, -жеш, гл. 1) Занимать, занять мѣсто, покрывать, покрыть собою. *Геть! бач мое місто залягла.* Мнж. 143. *Сиві кабани усе*

поле залягли. Ном. стр. 292. № 54. Великая худобонька все подвір'я заляже. Чуб. V. 163. 2) Полечь. Не одного тепер ляха голова заляже. Макс. (1834). 123. 3) Заваливать, завалить. Сирая земля двері залегла. Мет. 150. 4) Залегать, залечь. Заліг, як собака в грубі. Ном. № 11762. Заляжу до завтрього. К. ЧР. 286. 5) Засѣдять, засѣсть (въ засадѣ). Мнж. 141. Залягли вони на нас у балці. К. ЦН. 191. Та ж за ордою пан Хмельницький вгнався. Він у Ведмежих Лозах залягав. К. ПС. 110. 6) Затихать, затихнуть (о вѣтрѣ). Вітерець заліг десь, тиша. МВ. II. 49. 7) Оставаться, остаться безъ обработки. Ця нива ще торік залягла. Борз. у.

Залякати. См. **Залякувати.**

Залякатися, -каюся, -єшся, гл. Испугаться. А я молоденька залякалася, та в нову світлоньку заховаляся. Чуб. V. 19.

Залякувати, -кую, -єш, сов. в. **залякати, -каю, -єш,** гл. Запугивать, запугать. Наскакуєш, щоб дух мій залякати. К. Іов. 23.

Залямувати, -мую, -єш, гл. Окаймить. Черк. у.

Залямчитися, -чуся, -чишся, гл. Сбиться (о волосахъ). Але ж то як у тебе залямчилось волосся, трудно й гребінцем потягти. Брацл. у.

Заляпати, -паю, -єш, гл. 1) Захлопать. Заляпа деркачами (півень крилами) і «ку-ку-рі-кууу!». Сим. 212. 2) Забрызгать грязью.

Заляпотіти, -почу, -тиш, гл. 1) Захлопать (быстро, учащено). 2) Закапать (учащено).

Заляскати, -каю, -єш, гл. 1) Захлопать, защелкать. 2) Зарукоплескать. Публіка... заляскала в долоні. Левиц. Пов. 136.

Заляскотіти, -кочу, -тиш, гл. 1) Учащено захопать, защелкать. 2) Быстро заговорить; чаще: закричать рѣзкимъ голосомъ. Як заверещить, заляскотить на мене. Г. Барв. 300.

Залячи́, -жу, -жеш, гл. = **Залягти.**

Залячися, -жуся, -жешся, гл. Вгнѣздиться, расположиться въ норѣ. Скверцонок заляжеся в нових будинках. Вх. Лем. 415.

Залящати, -щу, -щиш, гл. = **Заляскотіти.** Як закричить, залящити! Кв. I. 125. Козаки зареготались, аж луна по лісу залящала. Стор. МПр. 104. Як крикне не своїм голосом: кукуріку!... аж у вухах залящало! Стор. I. 236.

Замага́ти, -гаю, -єш, гл. Одолѣвать. Робота замагає. Ольгопольск. у.

Замазати, -ся. См. **Замазувати, -ся.**

Замазка, -ки, ж. Замазка.

Замазувати, -зую, -єш, сов. в. **замазати, -жу, -жеш,** гл. 1) Замазывать, замазать. Не йди туди, де ликом зав'язано, а калом замазано. Рудч. Ск. I. 102. 2) Запачкивать, запачкать. 3) Покрывать, покрыть въ слѣд. примѣрѣ: Густі хмари замазали небо. Мир. ХРВ. 238.

Замазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **замазатися, -жуся, -жешся,** гл. 1) Замазываться, замазаться. Від смерти і в печі не замажешся. Ном. № 2247. 2) Запачкиваться, запачкаться. Сидить дід під лавою, замазався сметаною. Ном., стр. 301. № 385.

Замазу́ра, -ри, об. Замарашка. Замазури мої ще мені й усміхаються, і не мислять про те, що мати журитьсь. Г. Барв. 285.

Замазу́рити, -рю, -риш, гл. Запачкать.

Замазу́ритися, -рюся, -ришся, гл. Запачкаться.
Замазуха, -хи, ж. Замарашка.
Замазчи́ти, -чу́, -чиш, гл. Окровавить.
Замазчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, гл. Окровавиться.
Замаїти. См. **Замаювати.**
Замайструва́ти, -рюю, -еш, гл. Приня́ться мастери́ть.
Замайструва́тися, -рююся, -ешся, гл. Увлечься мастертвомъ.
Замакі́тритися, -рюся, -ришся, гл. Закружиться. *Щоб тобі світ замакітривсь.* Ном. № 3707. *Так у його в голові замакітрилось і в очу позеленію й потемніло.* Г. Барв. 514.
Замали́м, замалом не, нар. Чуть не; безъ малаго. *Оце замалом не впала.* Ном. № 6639. *Замалом не піймав зайця.* Черк. у. *Замалим не двісті.*
Замалюва́ти, -люю, -еш, гл. Закрасить. *«Заший, серце, роспорочку въ мому черевичку!»* — *Зашию, зашию, іще й замалюю.* Чуб. V. 1174.
Замалюва́ти, -рюю, -еш, гл. 1) Заня́ться живописью. 2) Заработать живописью.
Замандю́ритися, -рється, гл. безл. = Заману́тися. *Замандюрилось йому іти спати на леваду.* Богодухов. у.
Заманити, -ню́, -ниш, гл. Заманить. *На погибель вас у замок заманили.* К. Досв. 209.
Заманка, -ки, ж. Приманка. *Оттепер же то саме й пора, панове товариство, кожному з нас чужі звичаї кидати, панські цяцьки занедбовувати, на городянські заманки не вважати.* К. (О. 1862. III. 24).
Заману́тися, -неться, гл. безл. Захотѣться. *Заманулось як серед зіми криги.* Ном. № 5336. *Заманулось їсти старенькій.* Г. Барв. 370.
Заманя́чити, -чу, -чиш, гл. = Зама́ячити. *З жита заманячила дівоча постать.* Мир. ХРВ. 6.
Замарити, -рю, -риш, гл. Возмечтать.
Замаритися, -рюся, -ришся, гл. Замечтаться, забрать себѣ въ голову.
Замарму́зити, -жу, -зиш, гл. Запачкать.
Замарму́зитися, -жуся, -вишся, гл. Запачкаться, засалиться.
Замару́дити, -джу, -диш, гл. 1) Утомить скучнымъ. 2) Защекотать. *Муха їм у носі замарудила.* О. 1862. IX. 66.
Замаслю́нити, -ню, -ниш, гл. Замаслить.
Замастити. См. **Замашувати.**
Замах, -ху, м. 1) Взмахъ, розмахъ. *У правій руці кращий замах, ніж у лівій.* НВолын. у. **Одним, за одним замахом.** *Сразу. Вона випила її не по-жіночи, — прикуштовуючи, а одним замахом.* О. 1862. VII. 33. **Під сей, той замах.** *Въ этотъ, въ тотъ разъ. Тоді саме, під той замах, мабуть і її зачеплено.* Верхнеднѣпр. у. 2) Покушеніе, посягательство. *Лядський замах на благочестіє.* К. Кр. 15.
Замахайло, -ла, с. Въ загадкѣ: хвостъ четвероногого животного. *Штири тики, два патики, сьоме замахайло.* (Віл). Чуб. I. 306.
Замахати, -хаю, -еш, гл. 1) Замахать. 2) — **п'ятами.** Побѣжать. *Грицько... уже п'ятами замахав, тільки видно.* Цыссь, Сват. 115.
Замахну́ти(-ся), -хну́(-ся), -не́ш(-ся), гл. Замахнуться. *Вихватила у його з-за халяви ножа і замахнула, і одрубала гайдамаці голову.* Рудч. Ск. II. 153. *Замахнись, та не вдарь.* Ном. № 3810.

Замаховий, -а, -е. Маховой. Для ліпшого замаху всаджене на кінець колодки замахове колесо. МУЕ. III. 15.

Замачати, -чаю, -єш, гл. Омочить. Тонку спідниченьку дуже замачала. Гол. I. 64.

Замашний, -а, -е. Тяжелый, увѣсистый, чѣмъ удобно замахнуться. Качалка замашна. Рк. Левиц. Подай сюди щось замашне забити кілок. Рк. Левиц. А там смерть страшна і коса замашна. Чуб. III. 435. 2) Быстрый, скорый, прыткій. Замашний хлопець. Ном. № 8751.

Замашно, нар. Далеко. Замашно йти. НВолын. у.

Замашувати, -щую, -єш, сов. в. замастити, -щу, -стиш, гл. 1) Замазывать, замазать. Глина... замастити ніч. МУЕ. III. 51. 2) Замасливать, замаслить.

Замаювати, -юю, -єш, сов. в. замаїти, -маю, їш, гл. Украшати, украсить зеленью: вѣтвями деревьевъ, травами. Вінці закладають худобі на роги... Так замаєна худоба іде вечером домів. МУЕ. III. 46.

Замаюсити, -юшу, -сиш, гл. Зажилить, присвоить. Еге, то це ти хочеш замаюсити мій ніж. Харьк. у. Слов. Д. Эварн. См. **Заміюсити.**

Замаяти, -маю, -єш, гл. Заколыхаться отъ вѣтра. Замаяють коври все шовковії, загоряться свічі все восковії. Чуб. III. 441. Позіхнула такеньки, що в мене рукава замаяли. МВ. II. 202.

Замаячити, -чу, -чиш, гл. Показаться вдали.

Замгнути, -гну, -неш, гл. Вздремнуть, задремать. Сим. 185. «Ну лишень, жінко, я трошки заміну, а ти мені піськай». Ліг ото собі й заснув. Драг. 60. Чи спали люде, чи ні, а наш крамарь як що замінує, то й гаразд. О. 1862. IX. 67.

Заме́кати, -каю, -єш, гл. Заблеять.

Замекеке́кати, -каю, -єш, гл. = Замекати. Москаль бодай би не козою замекекекав. Котл. Ен. IV. 10.

Заме́д, -лу, м. Смолотый зерновой хлѣбъ, мука. Той замел, що я вранці приніс зерно, зостався у млині. Новомоск. у.

Заме́луватий, -а, -е. Завирающійся; много попусту болтающій. Константиногр. у.

Замелювати, -люю, -єш, гл. Закатываться; сходить въ сторону. Сани замелюють. Женці почали замелювати з правого боку, та й поламали постать.

Заме́люватися, -лююся, -єшся, гл. Завираться. Він уже замелюється. Харьк. у.

Замере́жити, -жу, -жиш, гл. Покрыть узорами, рѣзьбой.

Замерза́ння, -ня, с. Замерзаніє.

Замерза́ти, -заю, -єш, сов. в. замерзти, -зну, -неш, гл. Замерзати, замерзнуть. А виглядай мене, сестро, як будуть о Петрі сині озера замерзати. Мет. 435. Болото сю зіму не замерзала. Хата, 169. Так замерзло, що хоч тури гони. Ном. № 645.

Замерзлий, -а, -е. Замерзшій, мерзлый. Знайшли у снігу замерзлого. Мир. Пов. I. 122. На замерзлу землю як упаде сніг хочень і великий, то хлібові тее не шкодить. Каменец. у.

Замерзляки́, -ків, м. мн. Ледяныя сосульки на вѣтвяхъ деревьевъ. Вх. Лем. 416.

Замерзти. См. **Замерзати.**

Замеркотіти, -кочу, -тиш, гл. Заблестѣть, замерцать.

Замерлий, -а, -е. 1) Замершій. 2) Находящійся въ летаргическомъ снѣ.

Замертвіти, -вію, -єш, гл. Замереть, обмереть (отъ испуга и пр.). *Як глянув, а вона лежить в крові, — я так і замертвів.* Александров. у. (Залюбовск.).

Замерти. См. **Замірати.**

Замерха́ти, -хаю, -єш, сов. в. замерхнути, -ну, -неш, гл. Покриваться тонкимъ слоємъ льда, слегка замерзать (о водѣ). *Уже й морози маленькі, уже й вода в калюжах трошки замерха зверху.* Константиногр. у.

Замести, -ся. См. **Замітати, -ся.**

Заме́т, -ту, м. 1) Сугробъ, заносъ снѣжный. *Через пеньки, заметами біжить, ледве дише.* Шевч. 88. 2) Плоскія, горизонтально лежачія бревна, которія обоими кінцями вставляються в гари двохъ столбовъ, составляя такимъ образомъ часть стѣны. Київск. и Подольск. г. 3) **В-замет.** Подрядъ. *Питались всяких знахурок, так зрадниці в — замет брехали і тільки боки напихали, та заливались од чарок.* Мкр. Г. 11.

Заме́та, -ти, ж. 1) = **Замет і.** Черк. у. 2) = **Завірюха.** Шух. I. 107.

Заме́тина, -ни, ж. Отдѣльное бревно въ заметі 2.

Заметистий, -а, -е. О зимѣ: снѣжная, съ заносами. *Цього року дуже заметиста зіма була.* Канев. у.

Заме́титися, -чуся, -тишся, гл. Заразиться. *Була в його скотинка, та так заметилася і пропала.* Новомоск. у. *Заметився страшною пошестю.* Левиц. Пов. 327.

Заметі́ль, -лі, ж. Мятель. *Заметі́ль замела шляхи.* Лев. I. 512.

Заметлі́читися, -чуся, -чишся, гл. = **Замотиличитися.**

Заметуша́ти, -шаю, -єш, гл. Замять. *Писарь гроші громадські узяв, та як громада пристала, він горілки поставив, да так діло й заметушав.* Київ. у.

Заметуші́тися, -шуся, -шишся, гл. Засуетиться.

Замешкати, -каю, -єш, гл. Занять подъ жильє. *Ніхто не замешкав спустілого обійстя.* Св. Л. 71.

Замива́ти, -ваю, -єш, сов. в. замити, -мию, -єш, гл. Замывать, замыть.

Замива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. замі́тися, -миюся, -єшся, гл. Замываться, замиться.

Замиг(о)тїти, -чу́, -тиш, гл. 1) Засверкать, замерцать. *Зійшов на небо місяць, і зорі замигтіли на небі.* Опат. 5. 2) Замигать, замелькать. *Так мені в очі і замигтіли білі хати.* МВ. I. 13.

Замі́зкати, -каю, -єш, гл. Объ одеждѣ: заносить, затаскать, истрепать. *Тобі хоч яку гарну одєжу дай, то зараз замізкаєш.* Черниг. у.

Замика́ння, -ня, с. 1) Запирание. 2) Заключение (въ тюрьму).

Замика́ти, -каю, -єш, сов. в. замкну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Запирать, запереть.

Замикайте, діти, двері. Шевч. *Як коня вкрали, він тоді станю замкнув.* Ном. № 6625.

Прич. стр. **Заминаний.** *Церква замикана.* Чуб. III. 40. 2) Заключать, заклучить, запирать, запереть. *Замикали Настю, — вона було таки втече.* МВ. II. 47. 3)

Заграждать, заградить, преграждать, преградить. *Замкло їм мову.* 4) — **губу,** уста.

Зажать ротъ, принудить замолчать. *Людям губи не замкнеш.* Ном. № 6986. *Як би вона знала, що я приїхала до неї з жалю над її долею нещасливою, то се замкнулоб їй уста.* Г.

Барв. 378. 5) — **очі.** Сомкнуть, закрыть глаза. *Замкну я очі ворогам.* Мл. л. сб. 300.

Замикатися, -каюся, -ешся, сов. в. **замкнутися, -нуся, -непся**, гл. 1) Запираться, запереться. 2) Заключаться. *Який Гнат тихий, а що у йому замикається.* Черк. у. *Чоловік, здається, нічого собі, але хто-й-зна, що в йому в середині замикається.* Рк. Лев.

Замилитися, -люся, -липся, гл. Покритися п'бною.

Замилітися, -люся, -липся, гл. = Помилитися.

Замилувати, -лую, -еш, гл. Полюбить. *А мій милий замилував иншу.* Вх. Лем. 416.

Замилуватися, -луюся, -ешся, гл. Залюбоваться. *Карпо глянув на тих людей і трохи злякався і здивувався ї за милувався: такі вони були високі, рівні, дужі.* Левиц. Пов. 354.

Замімірити, -рю, -риш, гл. Забормотать. *Замімірив тихим голосом.* О. 1861. IV. 41.

Заміна́ти, -наю, -еш, сов. в. **замня́ти и зам'я́ти, -мну́, -непш**, гл. 1) О кушаньях: заправлять, заправить, напр., растертымъ пшеномъ. *Замняти борщ.* 2) — **розмову.** *Заминать разговоръ. Почала заминати розмову.* Левиц. Пов. 316.

Замінаха, -хи, ж. = **Лемішка.**

Замі́нка, -ки, ж. 1) Мука или отруби, разведенные съ водой для корма домашнихъ животныхъ. Вх. Зн. 19. Желех. 2) = **Замняток.** Вх. Зн. 19.

Замирення, -ня, с. Примиреніе. *Скоро після сього письма почули і про замирення.* Стор. II. 85.

Замири́ти, -рю́, -риш, гл. 1) Заключить миръ, примириться. *Ей чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький учинив, що з ляхами, мостивими панами, у Білій Церкві замірив.* Дума. 2) — **кого́.** *Помирить. Замірив він їх.* Змієв. у.

Замі́ршавий, -а, -е. = **Миршавий.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Замі́скрити, -рю, -риш, гл. = **Замімірити.**

Замисл, -ду, м. Нам'реніе, умысль, замысль. *Луччий розмисл, як замисл.* Ном. № 5835.

Замислити. См. **Замішляти.**

Замислитися, -слюся, -липся, гл. Задуматься. *Замислився козак, і йому досталось покрутити вуса.* Стор. I. 36.

Замі́сник, -ка, м. = **Мисник.** Kolb. I. 58.

Замити, -ся. См. **Замивати, -ся.**

Замішлі́вка, замішля́нка, -ки, замішля́ниці, -ці, ж. Прихотливая женщина. *Як був собі Сава, та не їв сала, та все паляниці, не любив дівок-замішлівок, та все молодиці — замішляниці.* Ном. № 12509. *Комарь... оженився та взяв собі замішлянку.* Чуб. V. 1169.

Замішля́ти, -ляю, -еш, сов. в. **замислити, -лю, -лиш**, гл. 1) Замышлять, замыслить, задумывать, задумать. *Тільки Бог святий знав, що він думав, гадав, замішляв.* Макс. (1849) 53. 2) Только не сов. в. Командовать, распоряжаться. Грин. III. 84. Мил. 223. *Ким же я буду, мій синочку, тепер замішляти?* Мил. 213. *Годувала дітки да й ким замішляти?* Чуб. III. 157. *Узяли собі гарну невістку, — тепер буде ким замішляти.*

Замі́ж, нар. Замужъ. *Хапається, як попівна заміж.* Ном. № 3159. *Мене заміж дайте.* Чуб. III. 37. *Візьму заміж (тебе) за себе.* Чуб. V. 87.

Замі́жжю, нар. Замужемъ. *Мати вже тоді були, кажуть, заміжжю.* Пирят. у. *Вона в чужому селі заміжжю.* Пирят. у.

Замі́жжя, -жя, с. Замужество. *Та шо з того заміжжя? Як була дівкою, то було гуляєш, кільки хочеш, а тепер нема вже того.* Лебед. у.

Замі́жний, -а, -е. = **Заможний.**

Заміжній, -я, -є. Во время замужества происходивший, замужній, который бываетъ замужемъ. *Вона тепер більше раділа і кохалась у всьому, що вбачали очі, ніж із початку життя свого заміжнього.* Г. Барв. 144. **Заміжня.** Замужня. *Збунтувала проти мене... мою заміжню дочку.* Левиц. ПЙО. I. 378.

Замізувати, -кую, -єш, гл. Задумать.

Заміль, -лі, ж. Отмель.

Заміна, -ни, ж. 1) Замѣна, обмѣнъ. *Даси на заміну.* Черк. у. 2) Подмѣнъ.

Замінка, -ки, ж. = **Заміна 1.** *Дам в замінку.* Грин. III. 610.

Замінний, -а, -е. 1) Замѣнительный. 2) — лист. Мѣновая записъ. Борз. у.

Заміняти, -няю, -єш, гл. Промѣнять. *Боїться, щоб не заміняли його поля на чуже.* О. 1862. I. 62. *Мужик мужика заміняв на бика.* Ном. № 13242. *Вона мене заміняла на свекруху.* МВ. II. 175.

Замінятися, -няюся, -єшся, гл. Обмѣняться. МВ. I. 84.

Замір, -ру, м. 1) Намѣреніе, умыселъ; цѣль; планъ. *Тільки матері призналась про свої заміри.* Г. Барв. 528. *Маючи деякі заміри, розділив своє військо на три часті.* Стор. II. 132. *У кожного одна була думка, одні заміри: оддячить лютим ворогам.* Стор. МПр. 59. 2) Отдѣленное, отмѣренное поле. *Пан замір відпуска на випас худоби, за це ми усеньке сіно йому збіраємо.* Радом. у.

Заміра́ння, -ня, с. Обмираніе, летаргія. Левиц. (Правда, 1868, 460).

Замірати, -раю, -єш, сов. в. **замерти, мру́, мре́ш,** гл. Замирать, замереть, обмирать, обмереть. *Серце б'ється, замірає.* Чуб. V. 25. *Не дай спати ходячому, серцем замірати.* Шевч. 224. *В мене серце наче замерло.* МВ. II. 12. 2) Впадати, впасть въ летаргію. *Як їй не вірити, коли вона, заміравши, бачила, яке на тому світі є мучення і злодіям, і табашникам.* Кв. II. 87.

Заміристий, -а, -е. ? *Звичаї, паничу, запорожців були дуже чудні і замірсті, бо народ був з біса хитрий і спритний.* Стор. II. 166.

Замірити, -ся. См. **Заміряти, -ся.**

Замірка, -ки, ж. Палка съ нарѣзками для измѣренія жидкости.

Заміркуватий, -а, -е. О хлѣбномъ зернѣ: щуплий, мелкій. Мнж. 180. *Але сюю року заміркувате жито: таке дрібне, шо не знаю, шо то копа й видасть.* Брацл. у. *Заміркувата пшениця.* Рк. Лев.

Замірок, -рка, м. Заморышъ. *Та дитина — замірок.* НВолын. у.

Заміря́ння, -ня, с. 1) Намѣреніе. 2) Замахиванье, намѣреніе ударить. *Ні лайка, ні заміряння Максимове нічого їм не подіяли: він заміриться — утечуть, а там зирк! — уп'ять ідутъ і дратують його.* Чуб. II. 665.

Заміряти, -ряю, -єш, сов. в. **замірити, -рю, -риш,** гл. = **Замірятися.** *Із-під бока шабельку витягає, да на тую калиноньку заміряє.* Мет. 182.

Заміря́тися, -ряюся, -єшся, сов. в. **заміритися, -рюся, -ришся,** гл. 1) Вознамѣриваться, вознамѣриться. 2) Замахиваться, замахнуться. *Дід підійшов до дуба і вже заміривсь, щоб його рубати.* Рудч. Ск. I. 97. *Замірься, та не вдарь.* Ном. № 3810.

Заміс, -су, м. Количество взятой муки, глины и т. п. для замѣшиванья. *Дає жінці борошно на заміс.* Мнж. 132.

Замісіти, -шу́, -сиш, гл. Замѣсить. *Замісила яйцем борошно.* Рудч. Ск. II. 2. *Сватай, синку, і людей питай, чи діжу замісить.* Мет. 238.

Замісто, замість, замісьць, замісь, нар. Вмѣсто. Дала ж мене моя мати заміж за старого і казала шанувати замісто молодого. Чуб. V. 225. Ой не стеле чумаки собі постіленьку, а зелену травицю, а у головки замість подушечки кленьчасту важницю. Чуб. V. 1038. *Замісьць доброго, дрантя продає.* Ном. № 10519. *Замісь полу помощена велика купа комишу.* Рудч. Ск. II. 20.

Замістя, -тя, с. Загородье, предмѣстье. КС. 1887. VI. 485.

Замісьць, замісь. См. **Замісто.**

Заміський, -а, -е. Загородный.

Заміт, мету, м. = **Замет.**

Замітавка, -ки, ж. 1) Сь удар. на предпосл. слогѣ. Половая щетка. Желех. 2) Лопата для горящихъ углей. Шух. I. 97.

Замітати, -таю, -єш, сов. в. **замести, -мету, -теіш,** гл. Заметать, замести; сметать, смести. *Не замітай чужої хижі, — смотри чи твоя заметена.* Ном. № 9587. *По улиці вітер віє, та сніг замітає.* Шевч. 479. *Так у тиждень і замело і худобу, і дітей, — ей Богу моему!* НВолын. у.

Замітатися, -таюся, -єшся, сов. в. **заместися, -туся, -теішся,** гл. 1) Заметаться, заместися, выметаться, виместися. 2) Переносно: исчезать, исчезнуть, убѣжать. *Скоро сонечко з-за хмари виграло, вони (діти) так і замелись із хати.* МВ. (О. 1862. III. 43.).

Замітити. См. **Замічати.**

Замітка, -ки, ж. 1) Замѣтка. 2) — **давати.** Давать понять. *Кішку б'ють, невістці на замітку дають.* Ном. № 3901. 3) **Брати на замітку.** Принимать къ свѣдѣнію.

Заміткій, -а, -е. Примѣтный.

Замітливий, -а, -е. Наблюдательный. *Панич Павлик у нас дуже замітливий.* Лохв. у. *Один кивне, другий моргне, третій засміється, а мій милий замітливий, — мені не минеться.* Грин. III. 311.

Замітник, -ка, м. Отрубленный древесный стволъ длиною около пяти саж. Шух. I. 183.

Замітниця, -ці, ж. = **Замітник?** *Замітниця довге і тонке дерево, що сплавляють.* Вх. Зн. 19.

Заміття, -тя, с. соб. Сугробы снѣга. *Понаганяло заміття. Брез того заміття не преїдеш.* Вх. Лем. 416.

Замітувати, -тую, -єш, гл. 1) Забрасывать, закидать. 2) Забрасывать, оставлять, не употреблять. *Сей звичай тепер замішують.* МУЕ. III. 44.

Заміть, меті, ж. = **Замет 2.** *Заміть добра у магазині.* НВолын. у. *Хата у заміть зроблена.* НВолын. у.

Замічати, -чаю, -єш, сов. в. **замітити, -чу, -тиш,** гл. Замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить. *Тільки замітиш свою сторону, дак і кажи: тпру!* Рудч. Ск. I. 72.

Замішанець, -нця, м. Малороссь изъ окрестностей Коросно, живущій среди мазуровъ. Вх. Лем. 416.

Замішаніна, -ни, ж. Замѣшательство.

Замішання, -ня, с. Смятеніе, замѣшательство.

Замішати. См. **Замішувати.**

Замішатися, -шаюся, -єшся, гл. 1) Затеряться, замѣшаться, примѣшаться. *Замішався, як полоник межи ложками.* Ном. № 7936. (Овечка) в отарі замішалась і загинула по сен день. Г. Барв. 202. 2) Смѣшаться, смутитися. Котл. Ен. V. 73. *Ті вжахнулись, замішались.* К. Псал. 46.

Замішка, -ки, ж. 1) Замѣшательство, путаница, неурядица. Драг. 242. *Замішка зробилась. Багато буде замішки.* Черк. у. 2) Помѣха. Пішки — нема замішки. Ном. № 11371. 8) Родъ мучнаго кушанья. Угор. *Замішка житна на молоці.* Вх. Лем. 416.

Замішувати, -шую, -єш, сов. в. **замішати, -шаю, -єш**, гл. Замѣшивать, замѣшать, размѣшивать, размѣшать. *Борошенця туди усипать і замішать.* Рудч. Ск. II. 56. *Хліб на тій воді замішувала.* Г. Барв. 157.

Заміюсити, -юшу, -сиш, гл. = **Запроторити I.** Мнж. 180. См. **Замаюсити.**

Замкнений, -а, -е. 1) Запертый. 2) Заключенный (въ тюрьму).

Замкнення, -ня, с. Заключение; затворъ.

Замкнути, -ся. См. **Замикати, -ся.**

Замковий, -а, -е. Замковый, принадлежащій замку. *Приїхали вони під замкову браму.* ЗОЮР. I. 242. *Замкова брама не одчинилась сіромам і голоті.* Стор. МПр. 73. *Пожаром обсмалив замкові мури.* К. ЦН. 166.

Замковище, -ща, с. Мѣсто, гдѣ былъ замокъ. *Колись замок там був... Він їден собі там жив... на замковищі.* Драг. 80. *По замковищі бузина поросла.* Драг. 81.

Замлівати, -ваю, -єш, сов. в. **замліти, -лію, -єш**, гл. 1) Ослабѣвать, ослабѣть, изнуряться, изнуриться. *Ой я ж терпіла да вже замліла.* Чуб. III. 250. *То він дуже знать замлів, що він свою зброю не ніс, що він свого коня не вів.* Гол. I. 12. 2) Отерпать, отерпнуть, онѣмѣть (о тѣлѣ). *Нога замліла.* Г. Барв. 223.

Замлілий, -а, -е. Вялый, ослабѣвшій, изнуренный. *Вони були худі, замлілі.* Левиц. Пов. 369. *Хотів бігти, — не зміг ухитнутись з ручок її замлілих.* МВ. (О. 1862. I. 83). *Замлілі, пригнічені душі.* Мир. ХРВ. 258.

Замліти. См. **Замлівати.**

Замняти, -мну, -неш и пр. гл. = **Зам'яти** и пр.

Замнятня, -ні, ж. = **Зам'ятня.**

Замняток, -тку, м. = **Зам'ятня.** Вх. Зн. 19.

Замняхкиїнитися, -нюся, -нишся, гл. = **Замакітритися?** *Чогось мені світ замняхкиїнився.* Подольск. г.

Замова, -ви, ж. Заговоръ, заклинаніе. *Замова від гадюки.*

Замовини, -вин, ж. мн. = **Замова.** *Він каже: я начальства не боюсь. Знає замовини.* Г. Барв. 335.

Замовити. См. **Замовляти.**

Замовкати, -каю, -єш, сов. в. **замовкнути** и **замовкати, -кну, -неш**, гл. Замолкать, замолчать, умолкать, умолкнуть, замолкнуть. *Не замовкне вовіки твій голос між нашим народом.* О. 1861. III. 7. *Зумилися! всі четверо замовкли, проти мене ні слова не пробовкнуть.* К. Іов.

Замовляння, -ня, с. Заговариваніе, заговоръ. Ном. стр. II.

Замовляти, -ляю, -єш, сов. в. **замовити, -влю, -виш**, гл. Заговаривать, заговорить. *Та не замовляйте зуби — не болять.* Ном. № 14189. *Кров замовляти.* Грин. II. 315.

Замовний, -а, -е. Заговоренный. *Ой у тебе, отамане, замовна рушниця.* К. Досв.

Замовчати, -чу́, -чи́ш, гл. Замолчать. *Да й усі мовчки замовчали.* Макс. (1849). 29. *Лучче замовчим, ніж закричим.* Ном. 3495.

Замогати, -гаю, -єш, сов. в. **замогти́, -жу, -жеш**, гл. 1) Осилить, осилить, одолѣвать, одолѣть. *Дужчий заміг би багато декого, та се не закон.* Каменец. у. 2) Быть въ состояніи.

Замогильний, -а, -е. Загробный, замогильный. *Прорицав людям Божі замогильні тайни.* К. Гр. Кв. XXIII.

Замогоричити, -чу, -чиш, гл. У гостить магарычемъ, напоить пьянымъ при сдѣлкѣ. Шух. I. 85.

Замогти́. См. **Замогати.**

Замодлувати, -лую, -єш и **замодлювати, -лую, -єш**, гл. У плотниковъ и столяровъ: примѣрить, пригнать, размѣрить. Прилуц. у.

Заможненький, -а, -е. Ум. отъ **заможний.**

Заможний, -а, -е. Зажиточный, состоятельный. *Родич мій був хазяїн заможний, хлібороб.* МВ. II. 75. *Зізвав к собі панів вельможних, старих, чиновних і заможних.* Котл. Ен. IV. 49. Ум. **Заможненький.** *Заможненька була дівчина.* Г. Барв. 449.

Заможність, -ности, ж. Зажиточность, состоятельность. *Яка заможність, така й скупість.* Ном. № 12089.

Замо́жніти, -нію, -єш, гл. Разживаться, богатѣть.

Замозолити, -лю, -лиш, гл. Заработать тяжелымъ трудомъ. *Свое замозолене носить людям.* Г. Барв. 484.

Замок, мку, м. Замокъ. К. Досв. 25. Стор. МПр. 61. *А на що ж ти мене покидаєш у мурованім замку?* Мет. 14. *Лучче б ти в замку зоставсь з козаками.* О. 1861. XI. Кух. 18.

Замок, -мка, м. 1) Замокъ. *Вона звірів зачинила у льох за дванадцятю дверей, за дванадцять замків.* Рудч. Ск. II. 70. У гуцуловъ замокъ бываетъ **бганий, лавчастий (лавчестий), одноручний, сліпий** (см.) Шух. I. 93, 94. 2) Замок. Замокъ у ружья. Шух. I. 229. 3) При деревянной постройкѣ соединеніе бревень въ замокъ. Чуб. VII. 388. Шух. I. 90. 4) = **Каганець 7.** Шух. I. 235. Ум. **Замо́чок.**

Замокати, -каю, -єш, сов. в. **замокнути** и **замо́кти, -кну, -неш**, гл. Замокать, замокнуть.

Замокріти, -рію, -єш, гл. Сдѣлаться мокрымъ; вспотѣть. *Аж замокріла йому чуприна од поту.*

Замокоти. См. **Замокати.**

Замолити. См. **Замолювати.**

Замолитися, -люся, -лишся, гл. Начать молиться. *Люде, зачувши дзвонів, захрестились, замолились.* Мир. Пов. II. 121.

Замолодикувати, -кую, -єш, гл. Начать жизнь парня, холостого человекъ.

Замолоду, нар. Въ молодости. *Вони замолоду услужали людім, а тепер, звісно, постаріли, немочні тепер стали.* Катериносл. у. *Чи ти хочеш замолоду м'ясо їсти, чи на старість кістки гризти?* Рудч. Ск. I. 162. *Не дав їм Бог замолоду діток.* Г. Барв. 188.

Замолот, -ту, м. Плата за молотьбу. Черк. у. **По замолотах ходив.** Ходилъ заробувать молотьбой.

Замолоти, -мелю, -леш, гл. 1) Замолотить. *Млин замолов.* 2) Заработать молоньемъ. 3) Обмолотить. *Замолов каменя.* 4) Заболтать, замахать. *Ліг на землю та й замолов руками й ногами.* 5) Замолотить, понести вздоръ.

Замолотити. См. **Замолочувати.**

Замоло́чувати, -чую, -єш, сов. в. замолоті́ти, -чу́, -тиш, гл. Зарабатывать, заработать молотью. *Піде замолотити коробку, а ще й заждемо якого снопа.* Г. Барв. 435. *Чи зажала, чи замолотила?* Мкр. Н. 21.

Замолювати, -люю, -єш, сов. в. замолити, -лю, -лиш, гл. Замаливать, замолить.

Замомсати, -саю, -єш, гл. Съ трудомъ кое-какъ завязать. *Хомут був порвався. Уже замомсав.* Новомоск. у.

Заморга́ти, -гаю, -єш, гл. Заморгать, зашевелить бровями. *Оддай мене за такого, що чорнії уси: він до мене заморгає, а я засміюся.* Чуб. V. 561.

Замордува́ння, -ня, с. Убийство, смертоубийство.

Замордува́ти, -ду́ю, -єш, гл. 1) Замучить на смерть. *А титара того... усяк мордували. Оце коноплями обмотають та смолою обмажуть та й запалють. А потім, замордувавши, голову йому одрубали.* ЗОЮР. I. 265. *Тисячі ще других замордували лютими муками.* Стор. МПр. 49. 2) Измучить. *Кінь замордований стоїть.* Шевч. 32.

Заморити, -ся. См. **Заморяти, -ся.**

Заморожувати, -жую, -єш, сов. в. заморозити, -жу, -зиш, гл. Замораживать, заморозить.

Заморозень, -зня, м. Ледь подъ грязью (во время весенней распутицы). *От і болото, а сани як гурчать: то певно є ще й досі заморозень. Як би не було заморозня, то вода б у землю увійшла, а то як море.* Каменец. у.

Заморо́зити. См. **Заморожувати.**

Заморозок, -зку, м. Первый осенній морозъ.

Заморозь, -зі, ж. Снѣгъ, намерзшій на оконномъ стеклѣ. *Дивиться в поле, через царину, прохухавши заморозь на склі.* Г. Барв. 167.

Заморока, -ки, ж. Помрачение, а переносно: одурение, ошеломление, приведение въ безпамятство, мучение. *Ну, це діти! заморока світа.* Подольск. г. *Оце мені чиста заморока з тими дітьми.* Подол. г. **Заморо́ки на него упали.** Онъ лишился сознания. Вх. Зн. 19. Употребляется въ приложеніи къ человекѣ, способному **заморочити** — сбить съ толку, одурить, вскружить голову. *Котрий хлопець заволока, то то моя заморока.* Грин. III. 649. *Ой дівчино-замороко, не йди замуж сюю року.* Грин. III. 653.

Заморочити, -чу, -чиш, гл. Помрачить, омрачить, а переносно: заморочить, ослѣпить, одурить, ошеломить. *Дівчинонька козаченька та й заморочила.* Чуб. V. 1207. **Заморочило голову.** Закружилась голова.

Заморочитися, -чуся, -чишся, гл. 1) Потерять голову, сбиться съ толку. 2) О головѣ: закружиться. Житом. у. *Глянула я вниз, голова моя заморочилась і я прокинулась.* Левиц. I. 397.

Заморський, -а, -е. Заморскій. *Заморського зілля забажала.* Мет. 104.

Замор'я, -р'я, с. Земля за моремъ, заморскій край. Федьк.

Заморя́ти, -ряю, -єш, сов. в. заморі́ти, -рю́, -риш, гл. 1) Замаривать, заморить, изнурить. *Вона повинна умерти на той час і заморити все в домі.* Левиц. Пов. 14. 2)

Приводить, привести вь безпамятство, лишить чувствъ. *Молодиці різали ногу, — вона казала, що слабого спершу заморяють, а тоді ріжуть.* Київ. г. *Що ми того меду поїли! Було батько як. заморить колодок три, або й більш, як надбають його, — та і їсти вже не хочеться.* Грин. II. 88. 3) **Заморити дідка.** Вь дѣтской игрѣ вь **дідок**: ударить палкою на лету деревянный шаръ (**дідок**). Ив. 25.

Заморятися, -ряюся, -єшся, сов. в. заморі́тися, -рюся, -ришся, гл. Уставать, устать, утомиться. *Аж заморився від натуги, а все таки не зворухнув торби.* Стор. МПр. 7.

Замостити. См. **Замощувати.**

Замостовий, -а, -е. Находящийся за мостомъ. *Бодай здорові були замостові люде.* Чуб. III. 159.

Замота́ти, -ся. См. **Замотувати, -ся.**

Замотили́чити, -чу, -чиш, гл. Обь ульѣ пчель: дать проникнуть вь улей вощинной моли. Желех.

Замотили́читися, -чуся, -чишся, гл. Обь ульѣ пчель: имѣть вь себѣ вощинную моль. Желех. Переносно: *Семинарія, бачте, замотиличилася, треба підчистити.* Св. Л. 297.

Замоторі́тися, -рюся, -ришся, гл. Заспѣшитъ. *Замоторився він, як у школу йти.* Константиногр. у.

Замотувати, -тую, -єш, сов. в. замота́ти, -таю, -єш, гл. Загатывать, замотать, наматывать, намотать. *Замотай собі на ус.* Ном. № 5829. *Замотати, зав'язати, та й нікому не казати.* Ном. № 5946.

Замотуватися, -туюся, -єшся, сов. в. замота́тися, -таюся, -єшся, гл. 1) Обматываться, обмотаться, закутываться, закутаться. *Замотався у кирею, ліг на дворі спати.* 2) Запутываться, запутаться. *Ой ішов я з вечерниць через ті городи: замотався в гарбузіння, наробив я шкоди.* Грин. III. 674.

Замощуватися, -цююся, -єшся, гл. Укрѣпиться, сдѣлаться болѣе крѣпкимъ. *Тютюн замощувався від неї (горілки).* Шух. I. 36.

Замочи́, -жу, -жеш, гл. = Замогти. *Може бис заміг ще одну ручку скосити.* Вх. Зн. 19.

Замочити, -ся. См. **Замочувати, -ся.**

Замочок, -чка, м. 1) Ум. отъ замо́к. 2) *мн.* См. **Ритки.** МУЕ. III. 20.

Замочування, -ня, с. Замачиваніе.

Замочувати, -чую, -єш, сов. в. замочи́ти, -чу́, -чиш, гл. 1) Намачивать, замочить, обмачивать, обмочить. *І риби не зловив, собі штани замочив.* Чуб. III. 326. 2) Намачивать, намочить вь воду деревянную бочарскаго издѣлія посуду, чтобы она разбухла и не давала течи. 3) — **намітку.** Обрядъ вь концѣ крестинь. *Погуляли, вже б слід іти намітку замочувати, а Семен просить, щоб ще по чарці.* О. 1862. VIII. 2.

Замочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. замочи́тися, -чу́ся, -чишся, гл. 1) Замачиваться, замочиться, обмачиваться, обмочиться. *Через річку брела — да й замочилася, зайшла до сестри — пересушилася.* Чуб. V. 107. 2) Шутливо: выпить водки. *Замочмесь!* Вх. Лем. 416.

Замощувати, -щую, -єш, сов. в. замости́ти, -щу́, -стиш, гл. 1) Замачивать, замостить, закладывать, заложить. *Треба позламувать дубців з усякого дерева та й замостить, тоді вже ніщо не розірве греблі.* Грин. I. 180. 2) Покрывать, покрыть. *Хмарами пів неба замостило.* Греб. 367.

Замріти, -рію, -єш, гл. Показатися неясно вдали. *Замрів місяць між хмарами.* Щог. В. 21. *Мрії далекі осяйні мені веселкою замріють.* Г. Барв. 535.

Замружити, -жу, -жиш, гл. Зажмурить, закрити, смежить (глаза). *Нема такого а ні дня, а ні ночі, щоб не плакали мої чорні очі. І спання на них нігди не буває, хоць я їх замружу, смуток пробуджає.* Чуб. V. 16.

Замрячіти, -чить, гл. безл. Заморосить, пойти мелкому дождю.

Замугикати, -каю, -єш, гл. Зап'ять тихо, под'ять нось.

Замудрувати, -рую, -єш, гл. Замудрить, замудрствовать. *Отце Нептун замудрував.* Котл. Ен. II. 7.

Замужжю, нар. Замужемъ. *Се вже я вдруге замужжю.* Г. Барв. 433.

Замужжя, -жя, с. = Заміжжя.

Замужній, -я, -є. = Заміжній. *Замужній хліб добрий, да не пожиточний.* Чуб. III. 121. *Ох, як би я знала замужнее лихо, то гуляла б у матінки тихо.* Грин. III. 297.

I. Замулити, -лю, -лиш, гл. = Замуляти.

II. Замулити, -ся. См. Замулювати, -ся.

Замулювати, -люю, -єш, сов. в. замулити, -лю, -лиш, гл. Заносить, занести иломъ.

Замулюватися, -лююся, -єшся, сов. в. замулитися, -люся, -лишся, гл. 1) Заноситься, бытъ занесеннымъ иломъ. 2) Только сов. в. Зам'шаться, замяться.

Замуляти, -ляю, -єш, гл. Начать давить, тереть, мозолить. *Чоботи так замуляли, що мусив скидати.*

Замуравитися, -влюся, -ви'шся, гл. Зарости, покрытъся травою. *Криниця й замуравилась.* Грин. I. 148.

Замурза, -зи, об. Съ запачканнымъ, замусленнымъ лицомъ.

Замурзаний, -а, -е. Замусленный, испачканный. *Замурзана така! сказано — дитина: чи їсть, чи п'є, то по грудях тече; а там мокре таке полізе на двір і бавиться в поросі.* Св. Л. 99. *Киргизя замурзане.* Шевч. (О. 1862. III. 4).

Замурзати, -ся. См. Замурзувати, -ся.

Замурзувати, -вую, -єш, сов. в. замурзати, -заю, -єш, гл. Замусливать, замуслить, испачкать.

Замурзуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. замурзатися, -ваюся, -єшся, гл. Замусливаться, замуслиться, испачкаться. *Стоїть котик під лавкою, замурзався сметанкою.* Грин. II. 310. *Замурзались в крові і гризлились як собаки.* К. Дз. 11.

Замуркотати, -чу', -чеш, гл. 1) Замурлыкать. 2) Забормотать. *Той щось замуркотав, — чуть, лається ще.* О. 1862. VIII. 27.

Замурмотати, -чу', -чеш и замурмотіти, -чу', -тіш, гл. Троянці всі замурмотали. Котл. Ен. I. 16.

Замуровувати, -вую, -єш, сов. в. замурувати, -рую, -єш, гл. 1) Закладывать, заложить, зад'лявать, зад'лять камнемъ, кирпичемъ. *Бог знайде, хоч і в печі замуруйся.* Ном. № 50. 2) Зал'плять, зал'пить (сн'гомъ окна). *Як підніметься завірюха... замурує тобі вікна, засипле снігомъ двері.* Греб. 404. *Бач, у шинку як замурувало вікна.* О. 1861. V. 70.

Замуровуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. замуруватися, -руюся, -єшся, гл. Заложиться камнемъ, кирпичемъ. *Пійду в черниці, замуруюсь по шию.* Г. Барв. 248.

Замурчати, -чу', -чиш, гл. Загорчатъ.

Замусо́лити, -лю, -лиш, гл. Замуслить, запачкати. *Ото як ти корсетку замусолила.*

Замусува́ти, -су́ю, -єш, гл. Зап'бнитися.

Замути́ти, -чу́, -тиш, гл. 1) Замутить, возмутить. *Воно у нас таке тихе та любе, що сказано й водою не замутисть.* 2) — **тищу.** Нарушити тишину. *Навспинячки Христя ходила, щоб не замутити тієї тиші, що панувала в хаті.* Мир. Пов. I. 121.

Замути́тися, -чуся, -типся, гл. 1) Найти предлог. *Заходе дяк, — нічим замутисться, — так: розміняйте, куме, п'ятака! Лебед. у. замутився шмаровіз, либонь то до коней, як уносить на дяченько товстенський грабовий.* Чуб. V. 674. 2) Развлечься. *Інші вишукують того кохання так, аби замутисться.* МВ. II. 131.

Заму́цкуватий, -а, -е. Затверд'блий. *Де сичавиця була, то замуцкувате поле.* Черк. у.

Замучи́ти, -чу, -чиш, гл. Замучить. *Ви, жидове, Христа замучили.* Чуб. III. 353.

Замучи́тися, -чуся, -чипся, гл. Измучитися.

Замучи́тися, -чуся, -чипся, гл. Покриться мукою, также: забиться мукою (об' отверстіяхъ сита). *Як сито замучиться, то не треба його оббивати.* Мнж. 154.

Замча́ти, -чу́, -чіш, гл. Замчати, занести. Мир. ХРВ. 24. *Козацькі суда на три часті розбивало! Першу часті оббивало, в тихий Дунай замчало.* Лукаш. 61. *О, нещаслива доле ти звеліла орді в турецину мене замчати.* К. ЦН. 214. *Вхоплено й замчано кобзаря на край світу, між азіяцьку дичу.* К. ХП. 130.

Замчісько, -ка, с. = Замчище. Драг. 85.

Замчище, -ща, с. М'бсто, гд'б стояль замокъ, также и развалины замка. *Про це замчище... у церковних записах, кажуть, є переписано про все: і коли ті вали повисипувані, і хто тії мури мурував, що тепер од їх тільки цегла та каміннячки валяються.* Драг. 224. *Як Си то ти, Богдане п'яний, тепер на Переяслав глянув та на замчище подививсь.* Шевч. 686.

Зам'яти. См. **Заминати.**

Зам'ятися и замня́тися, -нуся, -не́шся, гл. 1) Замяться. *Як не той став хлопець, оставивсь з панянками: зам'явся зараз, закахикав.* Св. Л. 121. 2) Начать чувствовать себя больнымъ. *Чогось мале наше зам'ялось, головка гаряча і невеселе таке. Коли б ще не занедужало.* Черниг. у.

Зам'ятня, -ні, ж. Зам'бшательство, суматоха, суета. *Така була зам'ятня тоді!* Екатериносл. у.

Зам'яття, -тя, с. = Зам'ятня. *Здається, велике зам'яття затлумило їм голови, бо мов наввипередки, один одного збиваючи з ніг, ганяють по ярмарку.* О. 1862. IX. 65.

Зана, -ни, ж. Раст. Головня зерновая, *Uredo segetum.* *Дивись лишень... скільки Бог дав сьому чоловікові пшениці, та яка ж гарна, та чиста, нема в неї ні зани 1), ні кукілю. — 1) Зана — таке зілля, що як доспіє, то неначе сажа з квітки сиплеться і темнить пшеницю.* Стор. I. 23.

Зана́дити, -джу, -диш, гл. Завлечь, заманить. Вх. Зн. 19.

Зана́дитися, -джуся, -дишся, гл. Понадितься. *Заносились кури та й позгризали пуп'яночки.* Каменец. у. *В той садок до яблук занадився сокіл і кожної ночі об'їда яблука.* Рудч. Ск. I. 158. *Занадився мелник та до мелнички.* Грин. III. 654.

Зана́дто, нар. Слишкомъ, черезчуръ. *Глядіть, щоб часом уже занадто великою не була.* Рудч. Ск. II. 96. *Не вже занадто солодкий буде.* НВолын. у.

Занапа́стити. См. **Занапащати.**

Занапащати, -щаю, -єш, сов. в. занапастити, -щу, -стиш, гл. Погублять, погубить.
Занапастив худібчину через свою дівчину. Чуб. V. 295. Степ широкий, край веселий та й занапастили. ЗОЮР. II. 254. Збавив я тобі віку, занапастив долю. Стор. МПр. 22.

Занапрасно, нар. Безь вини. *Прости мене..., шо я тебе занапрасно ударив. Мнж. 33.*

Занатужитися, -жуся, -жишся, гл. Заупрямиться. *А хоч і чує коли, то занатужиться та й мовчить. Черк. у.*

Занату́ритися, -рюся, -ришся, гл. Заупрямиться.

Заневільний, -а, -е. Лишений воли, свободи, подневольный. *Плаче та ридає, що долі немає, заневільний світ. Чуб. V. 603.*

Заневірнити. См. **Заневірняти.**

Заневірніти, -нію, -єш, гл. Подурнѣть, известись, истощиться. *Гак молодиця заневірніла, наче з домовиті встала. 2) Сдѣлаться дурнымъ, гадкимъ.*

Заневірняти, -няю, -єш, сов. в. заневірнити, -ню, -ниш, гл. Загаживать, загадить, загрязнять, загрязнить. *Гладишкою помий виносила, та так заневірніла, що й не думай уже на молоко її брати.*

Заневолений, -а, -е. = Заневільний. *Плаче, ридає, що долі немає, заневолений світ. Нп.*

Заневолити. См. **Заневолювати.**

Заневолювати, -люю, -єш, сов. в. заневолити, -лю, -лиш, гл. 1) Лишать, лишить свободи; приневолить; стѣснять, стѣснить. *Заневолив своєю роботою. Заневолять жінку, як понасходяться, що й до печі не можна доступити. Черк. у. 2) Принуждать, принудить. На городі терлиця, чогось милий сердиться, сердиться, не говорить, чорт його зиневолить. Грин. III. 659.*

Заневидніти, -нію, -єш, гл. Потемнѣть, омрачиться. Вх. Зн. 19.

Занегодитися, -диться, гл. безл. Наступить дурной погодѣ. *Занегодилось: все дощ та дощ. Черк. у.*

Занедбаня, -ня, с. 1) Пренебрежете, оставленіє безь вниманія, нерадѣніє. *Защеміло серденько в моєї Лесі од того занедбаня. К. ЧР. 134. Рідна мова, мова великих предків, пійшла в неї у занедбаня. К. ХП. 114. 2) — себе само́го.* Самоотверженіє. *Дух повен жертви, повен занедбаня себе самого для добра людського. К. Бай. 144.*

Занедбати. См. **Занедбовувати.**

Занедбовувати, -вую, -єш, сов. в. занедба́ти, -баю, -єш, гл. Оставлять, оставить безь вниманія, пренебрегать, пренебречь, не заботиться о чемъ. *Занедбовуючи роботу в пекарні, постішалася боржій до молотників. Г. Барв. 316. І дитя своє зовсім занедбала, — пропадає дитя. МВ. II. 49. Людей і слави занедбала. Котл. Ен. I. 35.*

Занедужати, -жаю, -єш, гл. Занемочь, заболѣть. *Сталась йому пригодонька не вдень, а вночі: занедужав чумаченько, з Криму ідуци. Макс. (1849) 175.*

Занездоровіти, -вію, -єш, гл. **Занедужати.** Вх. Зн. 19.

Занепа́д, -ду, м. Упадокъ, упадокъ силъ. *Воздвигнути рідну націю з духовного занепаду. К. ХП. 133. Народній дух з занепаду підняти. К. Бай. 7.*

Занепада́ти, -даю, -єш, сов. в. занепа́сти, -ду, -де́ш, гл. 1) Приходить, придти въ упадокъ. 2) Надрывать, надорвать здоровье, ослабѣвать, ослабѣть, обезсилѣть. *І сього часу, як занепав о. Гервасій, то до півроку так висох. Св. Л. 90. Занепав од ран наш батько. К. СП. 106. Ти так занепав, синку, з своєю чумачкою, що й не пізнаєш тебе, тільки одні*

очі блищать. Харьк. г. Мій хлопець чогось занепав: каже, голова болить і на світ не можна ся дивити. Каменец. у.

Занепа́лий, -а, -е. Слабаго здоров'я, съ надорваннимъ здоров'ємъ. Я убогий, занепалий од самої молодости. К. Псал. 203. Його жінка така замліла та занепала. Мир. Пов. II. 53.

Занепасти. См. **Занепадати.**

Занести́, -ся. См. **Заносити, -ся.**

Занеха́ння, -ня, с. Пренебрежете, оставленіе безъ вниманія, недосмотръ, нерадѣніе.

Занеха́ти, -хаю, -єш, гл. Оставить, покинуть, пренебречь. Любив же я дівча змалу, а тепера занехаю, бо вже иншу милу маю. Грин. III. 681. А я таку занехала матусину волю. Гол. IV. 445. Нещасливе закохання треба занехати. Гол. I. 297.

Занехаювати, -хаюю, -єш, сов. в. занехаяти, -хаю, -єш, гл. 1) = Занехати, занедбати. Так ти, доню, занехаяла того, що любили? Одвезли дитину да й занехаяли. Не годувала собаки, занехаяла, а він хоч і старий, а все таки поміч дає. Рудч. Ск. I. 13.

Занехлюювати, -хлююю, -єш, сов. в. занехлюїти, -люю, -єш, гл. Загрязнять, загрязнить, привести въ неряшливий, нечистый видъ. К. Кр. 24. Добра хазяйка, — так занехлюїла хату, що сміття по коліна!

Занехтувати, -тую, -єш, гл. = Занехаяти.

Занечуяти, -чую, -єш, гл. Потерять слухъ, оглохнуть.

Занив, -ву, м. То-же, что и **толока** (пастбище для скота), но находящаяся за полями. Вх. Зн. 19.

Занива́ти, -ваю, -єш, сов. в. занити, -нию, -єш, гл. Изнывать, изныть. Ние, ние, заниває моє серце без тебе. Мет. 61. Згадаю Бога, засумую, подумаю, — заніє серце. К. Псал. 174.

Занидіти, -дію, -єш, гл. Зачахнуть.

Зани́зування, -ня, с. Способъ вышиванья, при которомъ нитка продѣвается сквозь полотно постоянно въ одномъ направленіи и узоръ получается съ обѣихъ сторонъ ткани. Вас. 193.

Занизувати, -вую, -єш, гл. Вышивать **занизування**. (см.)

Зани́кнути, -кну, -неш, гл. Заглянуть, зайти, посмотреть. Він уже туди заникнув, у ліс, так і знає, хто там. Черниг. у.

Зани́куватися, -куюся, -єшся, одн. в. заникну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Заикаться, заикнуться. Як говорить, то все заникуюється. Харьк.

Занити. См. **Занивати.**

Занишкнути, -ну, -неш, гл. Утихнуть, умолкнуть. Гомоніли, гомоніли, а далі й занишкли. Черк. у. Занишкніть, уха наставляйте і слухайте, що я скажу. Котл. Ен. VI. 14.

Зани́шпорити, -рю, -риш, гл. Зашарить. Коло дверей щось занишпорило. Мир. Пов. I. 140.

Зани́шпоритися, -рюся, -ришся, гл. Закопаться, углубиться во что.

Зані́вечити, -чу, -чиш, гл. Испортить, погубить. Я сам занівечив свій вік. Шевч. 415.

Зані́з, -нозу, м. Палка, продѣваемая въ концы ярма и запирающая шею вола. Рудч. Чп. 250. Чуб. VII. 405. Kolb. I. 67. Поробили ярма кленові, поробили занози дубові. Нп. Ум. **Занозик.** Аф. Ув. **Занозяка.** Аф.

Занізка, -ки, ж. = Заніз. Угор. Шух. I. 194. Ум. **Занізочка.** *Занізочки все мідянії.* Гол. II. 17.

Заніколитися, -литься, гл. безл. Сдѣлаться некогда. *От ж, бач, матері заніколилось, вона й не пішла.* Харьк. *Так заніколилось, що Боже! а він кличе на хрестини.* Канев. у.

Занікчёмніти, -нію, -єш, гл. Сдѣлаться ничтожнымъ, негоднымъ.

Заніма́ти, -ся. = Займати, -ся.

Занімити, -млю́, -ми́ш, гл. Сдѣлать нѣмымъ. **А бодай тя занімило!** (Каменец. у.) — пожеланіе равносильное: *типунъ тебѣ на языкъ!*

Заніміти, -мію, -єш, гл. 1) Занѣмѣть, онѣмѣть. *Занімили твої губочки.* Мет. 293. 2) Потерять чувствительность. *У мертвого зуби ніколи не болять, кости задубіли, зуби занімили.* Чуб. I. 125.

Заніска, -ки, ж. = Занізка.

Занісно, нар. То-же, что и **завізно.** *В млині дуже занісно.* Вх. Зн. 19.

Занітува́ти, -ту́ю, -єш, гл. = Занютувати.

Зановать, -ті, ж. Раст. *Sotus corniculatus.* Шух. I. 21.

Заново, нар. Заново, наново, опять. *Так з неї нечиста сила й вийшли, мов охрестили її заново.* Рудч. Ск. II. 32.

Заногтиця, -ці, ж. Заусеница.

Заножи́ти, -жу, -жи́ш, гл. — ноги. Двигать ногами съ цѣлью идти? Встрѣчено въ народной поговоркѣ: *Лізе кусіка з-за сусіка, зуби зазубила, очі заочила, руки заручила, ноги заножила.* Зоря 1883, стр. 223.

Зано́за, -зи, ж. = Заніз.

Занозина, -ни, ж. = Заніз. *Що на волики все занозини, а на коники пуга.* Чуб. V. 276.

Занорі́ти, -рю́, -ри́ш, гл. О мышахъ: заскрестись въ норѣ. *Занорили миші під помостом.*

Занорі́читися, -чуся, -чи́шся, гл. Упасть лицомъ внизъ. *Він підскочив ти пихиць її! так і заноричилась!* Черниг. у.

Заносити, -шу, -си́ш, сов. в. занести́, -несу́, -се́ш, гл. 1) Заносить, занести кого или что куда. *Забери, занеси всі любові мої.* Мет. 30. *Занесеш голову на чужу сторону, занесеш очиці на турецькі гряниці.* Мет. 434. *Бодай тая річка кошуром заросла: вона мого товариша за Дунай занесла.* Макс. (1849) 169. *Аж де ся взяв буйнесенький вітрець, заніс той вінець аж на Дунаєць.* Чуб. III. 301. *Ой обсади, мила, голубонько сива, вишеньками двір, ой щоб не заходив, вітер не заносив мого голосочку в двір.* Мет. 67. *Якось їх клятих і до мене вночі на хутір занесло.* Шевч. 434. *Яка нечиста мати тебе сюди занесла?* Стор. МПр. 78. **Мислоньки заносять.** Осаждають разня мысли. *Говорили мені люде, що ти иншу маєш. — Ой я иншої не мию, — мислоньки заносять, бо й сама ж ти, мила, бачиш, що всі мене просять.* Мет. 64. 2) Заносить, занести за что, мимо чего. *Ложки за ухо ме занесеш.* Ном. № 3082. 3) Заносить, занести чѣмъ (пескомъ, снѣгомъ и пр.). *І занесе піском-снігом курінь — мою хату.* Шевч. 447. *Твої білі ребра піском занесу, у мул поховаю.* Шевч. 57. 4) Относитъ, отнести. *Заніс вовну до ткача.* НВолын. у. *Змій... узав той баркасик, заніс ураз до берега.* Мнж. 40. 5) Продолжаться, продолжиться. *Штирі дні занесе весіля.* Вх. Лем. 416.

Заноситися, -шуся, -си́шся, сов. в. занестися, -суся, -сешся, гл. 1) Заноситься, занестись. 2) Важничать, зазнаваться. 3) **На дощ заноситься.** Собирается дождь.

Заночувати, -чую, -єш, гл. 1) Заночевать, остаться на ночь. *Добре, остануся, заночую в тебе.* МВ. II. 87. 2) О дѣвушкѣ или парнѣ: лечь спать съ кѣмъ (на посидѣлкахъ). *Я з тобою вечерую, з другим заночую.* Чуб. V. 165. 3) Принять на ночлегъ. *Чи спиши, серце, та чи чуєш, чи Добоша заночуєш?* Гол. I. 153.

Зануда, -ди, ж. Тоска. *Як осліп я, тик зануда така, не дай Боже!* Ум. **Занудна.** *В тебе жінка голубка, а нам гірша занудна: вона тебе голубить, а нас гірше занудить.* Гадяч. у.

Занудіти, -джу́, -диш, гл. 1) Навести тоску, скуку. *Вона в мене не полуднала, тільки мені та занудили.* Мет. 290. *Се ти себе, занудиш, дитино моя.* Г. Барв. 197. 2) безл. *Затошнить. Занудило коло серця.* Шевч. 68.

Занудітися, -джуся, -дишся, гл. 1) Затосковать, заскучать. *Од болести прохожуся, од любови занужуся.* Лавр. 141. 2) **Лихом занудітися.** *Напасть тоскѣ, хандрѣ. Десь моему панові лихом занудилось, що з Хмельницьким гуляти схотілось.* Макс. (1849). 66.

Занузд, -ду, м. Взнуздка. **На занузді бути.** *Быть взнузданнымъ. Ой наші узди в конях на занузді.* ЗОЮР. I. 186.

Зануздати, -даю, -єш, гл. Взнуздать. *Кінську голову найди та й ту зануздай.* Ном. № 12235.

Занурити, -ся. См. **Зануряти, -ся.**

Зануряти, -рю, -єш, сов. в. занурити, -рю, -риш, гл. Погружать, погрузить въ воду. Угор.

Занурятися, -ряюся, -ешся, сов. в. зануритися, -рюся, -ришся, гл. Погружаться, Погрузиться въ воду. Угор.

Занютувати, -тую, -єш, гл. Заклепать (о гвоздѣ или винтѣ). Рк. Левиц. *Та не крути, нічого не буде: бачиш, тут не гайка, а занютовано.* Брацл. у.

Занюхати, -хаю, -єш, гл. Почуять носомъ. *Занюхає ковбасу в борщі.* Ном. № 5723.

Занявкати, -каю, -єш и занявчати, -чу́, -чи́ш, гл. Замякуть.

Заняти, -ся. См. **Займати, -ся.**

Заоблогувати, -гую, -єш, гл. О полѣ: остаться невоздѣланнымъ. Чуб. VI. 62.

Заодітися, -нуся, -нешся, гл. Одѣться. Вх. Зн. 20.

Заопирувати, -рюю, -єш, гл. Заупорствовать. *Піди, кажу, піди!.. так він заопирував, вражий син, таки не пішов!* Канев. у.

Заорандарювати, -рюю, -єш, гл. Начать быть арендаторомъ. *Ще Богу дяка, що голова держить: усе таки й нам зваляє трохи з нашого плеса поживитись; а вже як би жид заорандарював, то нашим бідолахам і у велике свято не прийшлося би покуштувати тієї риби.* О. 1861. XI. 114.

Заорандувати, -дую, -єш, гл. Заарендовать, взять въ аренду. *Іще ж то жиди-рандарі у тому не перестали: на славній Україні всі козацькі торги заорандували.* АД. II. 21.

Заорати. См. **Заорювати.**

Заори, -ор и забрини, -рин, ж. мн. Края пахатнаго поля съ трудомъ запахиваемые и дающіє огріхи вслѣдствіе твердой уѣзженной почвы. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заорудити, -джу, -диш, гл. = Заорудувати. — **в свої руки.** Прибратъ къ рукамъ. Чуб. I. 171.

Заорудувати, -дую, -єш, гл. Завладѣть, закомандовать, начать распоряжаться. *Шинкарка ним так уже заорудувала, що він у неї під тином шинковим днює й ночує.* МВ. II. 181.

- Заорювання, -ня, с.** 1) Запахиваніє. 2) Начало пахоты. *Тот день найліпший до заорюваня.* МУЕ. III. 37.
- Заорювати, -рюю, -єш, сов. в. заорати, -рю, -реш, гл.** 1) Запахивать, запахать. **Носом заорати.** Упасть лицомъ внизъ. *Упав так, що аж носом заорав.* Ном. № 6634. 2) Начинать, начать пахать. *В той день ідуть заорювати.* МУЕ. III. 38. *Заорювати (в понеділок) не можна.* МУЕ. III. 33.
- Заохоґа, -ти, ж.** Поощреніє. Желех.
- Заохати, -хаю, -єш, гл.** Заохать. *Тільки пані зоаха, або хто з дівчат на ухо за чим озветься.* МВ. (О. 1862. III. 35).
- Заохотити.** См. **Заохочувати.**
- Заохочування, -ня, с.** Поощреніє, привлечете къ какому-либо дѣлу. Желех.
- Заохочувати, -чую, -єш, сов. в. заохотити, -хоґу, -тиш, гл.** Возбуждать, возбудить желаніє, привлекать, привлечь, поощрять, поощрить. *Роздмухували огонь на Україні, заохочуючи благочестивих до Унії.* Левиц. (Правда 1868, 485). *Він, щоб нас удруге заохотити, давав нам на обід баранини і кашу молошну.* Грин. II. 233. *Ми, старії, тільки поїдемо поле зажати, молодіж заохотити.* Г. Барв. 16.
- Заочіти, -чу, -чиш, гл. — очі.** Уставиться глазами? Смотрѣть не сводя глазъ? Примѣръ см. при словѣ **заножити.**
- Заочний, -а, -е.** Заочный. *Заочного купця пугами б'ють.* Ном. № 10497.
- Запад, -ду, м.** 1) Въ выраженіи: **запад-сонце** — западъ. *Від запад-сонця прийшла завала.* Вх. Зн. 18. 2) См. **Єтір.** Шух. I. 226.
- Западати, -дою, -єш, сов. в. запасти, -паду, -деш, гл.** 1) Проваливаться, провалиться. *Та бодай тая степовая могила запала.* Мет. 98. **Бодай їх слід запав!** Пожеланіє смерти. МВ. (О. 1862. III. 48). 2) Вваливаться, ввалиться. *Пий до дна, щоб очі не запали.* Ном. № 11550. 3) Западывать, запасть за что, напр. о щеколдѣ, запирающей дверь. **Запала клямка.** Кончилось. *Вже по всьому, вже клямка запала.* Ном. № 1841. 4) О солнцѣ: заходить зайти за что-либо. *Сонечко вже запало за гору.* МВ. (КС. 1902. X. 143). 5) Впадать, впасть во что. *Та як коханка сльозу проливає, сльоза ти в могилу мою западає.* Мог. 151. — **в голову.** Засѣсть въ головѣ. *Все сидить, рукою підпершися, все думає... наче думка яка важка запала їй в голову.* О. 1862. V. 84. — **в душу, в око, в серце.** Произвести впечатлѣніє, понравиться. *Олена знає того парубка, що їй так у душу запав.* Кв. I. 17.
- Западатися, -даюся, -єшся, сов. в. запастися, -дуся, -дешся, гл.** Проваливаться, провалиться; обваливаться, обвалиться. *Новая хата нехай западеться.* Чуб. V. 792. *Через письменних світ западеться.* Ном. № 6044.
- Западень, -дня, м.** Углубленіє. Черк. у.
- Западенька, -ки, ж.** 1) Ум. отъ **западня.** *Мов голубок у западеньці бився.* К. Дз. 87. 2) Та часть дверной щеколды, которая, падая на крюкъ, запираетъ тѣмъ дверь. Волч. у.
- Западина, -ни, ж.** Впадина. *Під одною горою, коло зеленої левади, в глибокій западині стояла хата.* Левиц. КС. 4. *В зерні саме посередині була западина через те, що в дно щось точило те зерно, провертіло дірку.* Александров. у. *Очі позападали і блищали в западинах іскрами.* Г. Барв. 18.
- Западистий, -а, -е.** Впавшій, впалый. *Широкі груди, хоч і западисті.* Г. Барв. 22.

Западний, -а, -е. Впадистый. **Западне озеро.** Озеро, лежащее въ глубинѣ плавні и не имѣющее сообщенія съ рѣкой. Браун. 4.

Западниця, -ці, ж. Ловушка для звѣрей: яма съ вращающейся крышкой, опускающейся подъ ногами звѣря. Шух. I. 235.

Западня, -ні, ж. 1) Глубокая долина, западина. 2) Западня, ловушка. *Раз, чатуючи з десятком козаків у полі, попавсь був я у таку западню.* К. ЧР. 112. Ум. **Западенька.**

Западок, -дка, м. = **Западня.** Мнж. 180.

Западъ, -ді, ж. Глибокій снѣгъ. *Того року западъ велика була.* Черк. у.

Запазушний, -а, -е. О ребенкѣ: грудной. *Ще мале дитя, запазушне.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Запако́увати, -вую, -еш, сов. в. запакува́ти, -ку́ю, -еш, гл. 1) Укладывать, уложить, упаковывать, упаковать. 2) Заключение, запереть, сослать. *Крав, поки такі запакували в острог.* Харьк. *Я його запакую в Сібір.* Кв. II. 210. 3) Задѣвать, задѣть, заложить куда-либо вещь такъ, что и найти ее трудно.

Запал, -лу, м. 1) Жаръ, горячность; пыль, пыльность; воодушевление. *В такім запалі він був і справді трохи похожий на героя Ілляди.* Левиц. Пов. 16. *В запалі налетѣ на Маса, як на мале курча шулік.* Котл. Ен. VI. 32. *Мов з запалу до забави, все грав, словом не озвався.* Мкр. Г. 15. 2) — **у горлі.** Воспаленіе въ горлѣ. Вх. Зн. 20. 3) Затравка у ружья. (Черном.). Въ слѣд. стихахъ пѣсни употр. повидимому въ значеніи: выстрѣль. *Вдарили разом з самопалов в седмі — п'ятдесят запалов.* АД. I. 246.

Запала, -ли, ж. Поношеніе, позоръ. *Нігде о кобитах з позору не судіте, пам'ятайте, що ви їх діти. Бо очерниш маму, жінку і дитину і не здоймиш запали з них до згину.* Чуб. II. 557.

Запала́ти, -ла́ю, -еш, гл. Запылать. *Земля затрясється, небо запалає.* Шевч. 156.

Запалахкоті́ти, -чу́, -ти́ш, гл. О пламени: запылать сильно. *Сухих дрів наклав, ти як запалахкотіло в грубі. Борода над свічкою запалахкотіла.* Рудан. I. 43. *І в очах стома́ свічками запалахкотіло.* Рудан. I. 77.

Запалені́ти, -ні́ю, -еш, гл. Покраснѣть (отъ смущенія, стыда — о человекѣ). Желех.

Запалення, запаління, -ня, с. 1) Воспаленіе. *Це у мене було запалення ока.* Терск. обл. 2) Воспламененіе; пыль. *Замши ня серця трудно угасити.* Чуб. V. 69.

Запалій, -а, -е. Впалый, ввалившійся. *Запалі щоки.* Левиц. Пов. 279. *Запалій рот з сухими тоненькими губами.* Мир. ХРВ. 189.

Запалистий, -а, -е. Запальчивый. *Він чоловік смирніш, а як був отто у нас пан, так такий же запалистий, що крий мене Мати Божа.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Запалити, -ся. См. **Запалювати, -ся.**

Запали́хвіст, -хвоста, м. Пт. = **Горихвіст.** Вх. Пч. II. 12.

Запалка, -ки, ж. Спичка. *Чи нема у вас запалки? Нічим люльки запалити.* Черниг. у.

Запальний, -а, -е. Воспламеняющійся, горючий.

Запальо́ний, -а, -е. Запальчивый, часто гнѣвающійся. *Там батько й мати такі запальонії, що хоч би тиждень той приймак вижив.* Черниг. у.

Запальчастий, -а, -е. Запальчивый, вспылчивый. *Як зійдуться брати, а запальчасті обидва, то без сварки не обійдеться, а то ще й будуть ся бити.* Каменец. у.

Запальчасто, нар. Запальчиво.

Запальчовувати, -вую, -еш, гл. Нарѣзывать шипы на концахъ колесныхъ спиць.

Сумск. у.

Запалювати, -люю, -еш, сов. в. запалити, -лю, -лиш, гл. Зажигать, зажечь. Єв. Мт. XXII. 7. *Запалю я куль соломи, не горить — палає.* Чуб. III. 134. *Запалила свічку.* Чуб. V. 59. — **у грубі, у печі.** Затопить печку. *Запали в печі і заткни комін.* Чуб. — **люльку.** Закурить трубку. *Козацьтво запалило люльки.* Стор. МПр. 117.

Запалюватися, -лююся, -ешся, сов. в. запалітися, -люся, -лишся, гл. 1) Загораться, загорѣться, воспламеняться, воспламениться, зажигаться, зажечься. *Губка запалилася і почала горіти.* Ком. II. 88. 2) Разгорячаться, разгорячиться, вспылить. *Я запалився та й ударив.* НВолын. у. 3) Загорать, загорѣть. Уман. у. *І од сонця не запалилася (Ганя).* Левиц. I. 26. 4) Краснѣть, покраснѣть. *Я ще й більш запалилася з сорому.* Г. Барв. 381.

Запаморочити, -чу, -чиш, гл. Заморочить. *Запаморочив себе думками на вік: злигався з пльохою.* Полт. г.

Запаморочитися, -чуся, -чишся, гл. Потерять сознание. *Я тоді запаморочився і не знаю, як ударив її і чим ударив.* Катериносл. у.

Запам'ятати, -таю, -еш, гл. 1) Запомнить, удержать въ памяти. *Мати вмерла — я ще малесенькою була, добре й незапам'ятаю.* МВ. Весною була дуже велика вода в Росі, що й люде насилу таку воду запам'ятають. Левиц. I. 127. 2) Забыть. Вх. Зн. 20.

Запам'ятування, -ня, с. Запоминание. Ном., стр. II.

Запам'ятувати, -тую, -еш, гл. = Запам'ятати. *Школяр добре запам'ятував кожне слово.* О. 1862. I. 75.

Запанібрата, нар. Фамиллярно.

Запанібрататися, -таюся, -ешся, гл. Вступитъ въ фамиллярныя отношенія.

Запанілий, -а, -е. 1) Усвоившій барскія привычки. 2) Загордившійся.

Запаніти, -нію, -еш, гл. Забарствовать. *Недавно я запаніла.* Чуб. V. 1095. *Мася думала собі: мабуть я, хоч і запанію, а не буду погорджати простими дівчатами.* Св. Л. 62. *Що ти запанів, що і на роботу не йдеш?* Новомоск. у.

Запанувати, -ную, -еш, гл. Загосподствовать, воцариться. *Запанував над ляхами Понятовський жвавий.* Шевч. 131. *Знов смерть запанувала там, де недавно був гарמידер і колотнеча.* Левиц. Пов. 86.

Запара, -ри, ж. Опара. Полт. Ум. Запарка.

Запарити, -ся. См. Запарювати, -ся.

Запарі, -рів, м. мн. = Зашпори. *Запарі в пальці зайшли.* Желех.

Запарка, -ки, ж. 1) Ум. отъ запара. 2) Пойло для скота изъ запаренныхъ отрубей. 8) **Запарки дати.** Высѣчь.

Запарторити, -рю, -риш, гл. = Запроторити.

Запаршивіти, -вію, -еш, гл. 1) Покрыться паршами. 2) Подурнѣть.

Запарювати, -рюю, -еш, сов. в. запарити, -рю, -риш, гл. 1) Запаривать, запарить. *Молодиця запарила в п'ятницю на ніч квашу.* Левиц. (Правда, 1868, стр. 12). *Добрий бич запарив.* Мнж. 105. 2) — **чай.** Заварить чай.

Запарюватися, -рююся, -ешся, сов. в. запаритися, -рюся, -ришся, гл. Пускать, пустить пары. *Як розігрілось, зашипіло, запарилось, заклекотіло.* Котл. Ен.

Запас, -су, м. 1) Запасъ. *Запас біди не чинить.* Ном. № 9927. 2) Запасъ провизіи. *Ой над Лиманом, над Сап'яном запаси держали.* Грин. III. 604. *Стали пекти сухарі, різать*

кабанів на сало і усі ті запаси розвозили по лісах. Стор. МПр. 60. 3) Приналежности для стрѣльбы изъ огнестрѣльнаго оружія. Зеленої неділоньки орда наступає, гей, панове, уступімо! запасу не має. Макс.

Запаса́ти, -саю, -єш, сов. в. **запасти, су́, се́ш**, гл. Запасать, запасти. Чуб. I. 201.

Запасатися, -саюся, -єшся, сов. в. **запастися, -суся, -сешся**, гл. Запасаться, запастись. З Катеринославу поїхав я на село Михайлівку, щоб запастись там бувалим чоловіком. Стор. II. 95.

Запаска, -ки, ж. 1) Женская одежда, замѣняющая юбку: кусокъ черной домотканной шерстяной матеріи, надѣваемый такъ, чтобы концы его сходились спереди; поверхъ этого куска, спереди, въ видѣ передника, надѣвается другой кусокъ такой же матеріи, синяго цвѣта; оба куска вмѣстѣ подвязываются краснымъ шерстянымъ поясомъ. Задній кусокъ называется просто **запаска** или **задниця**, передній — **попередниця**. Чуб. VII, 427, 428. Вас. 170. КС. 1893. V. 282. Мил. 156. 2) Родъ женскаго передника: а) полотнянаго бѣлаго, надѣваемого къ юбкѣ. Гол. Од. 21, 50. б) шерстяного зеленого или краснаго, надѣваемого поверхъ **плахти** или **опіінки**. Чуб. VII. 428. Kolb. I. 37. *А я ж тую дрібну ряску заберу в запаску.* Мет. 8. Ум. **Запасонька, запасочка.**

Запаскуджувати, -джую, -єш, сов. в. **запаскудити, -джу, -диш**, гл. Загадить. *Як чорзна-що — не чепать, щоб і посуду не запаскудить.* Ном. № 3288.

Запаскудніти, -нію, -єш, гл. Подурнѣть, исхудать.

Запасльонити, -ню, -ниш, гл. Запачкати въ паслін.

Запасній, -а, -е. Запасливый. *Ось у Цвіляка можна купити: се люде запасні; а більш нема ні в кого.* Каменец. у.

Запасонька, -ки, ж.; Запасочка, -ки, ж. Ум. отъ **запаска**.

Запасти, -су, -сеш, гл. 1) Пася затерять. *Ледачий пастух запасе вівцю.* 2) Заработать въ пастухахъ. *Що запасе (вівчарь), то несе жінці.* Гол. IV. 459.

Запастися, -суся, -сешся, гл. Начать пастись. *Як розійдеться (отара) так, що одна одній не мішає пастись, то вівці і запасуться на місці.* О. 1862. V. Кух. 34.

Запасти, -ся. См. **Западати, -ся.**

Запасчаний, -а, -е. Относящійся къ **запаск'ѣ**, принадлежащій ей.

Запасчіна, -ни, ж. = **Запаска, плоховатая запаска.** *У мами ходила в старій запасчині.* Чуб. *Так собі, в запасчині, в сорочечці і в очіпку: звісно, — дома.* Г. Барв. 15.

Запах, -ху, м. 1) Запахъ. *Хрещатий барвінок сади устилає, запашний васильок три запахи має.* Чуб. V. 487. 2) Родъ желтыхъ грибовъ. Вх. Уг. 239.

Запахнути и запахти, -хну, -неш, гл. Запахнуть. *Запахли груші.* Рудч. Ск. II. 64.

Запахущий, -а, -е. = **Запашний.** Желех.

Запашіти, -шію, -єш, гл. 1) Пахнуть. *З печі запашіло полум'я.* 2) Издать теплоту. *Земля так нагрілась, що аж запашіло від неї.*

Запашний, -а, -е. Душистый, пахучій, ароматный. *Запашний васильок три запахи має.* Чуб. V. 487.

Запашно, нар. Пахуче, съ запахомъ. *Хто ж тобі головочку змиє, м'яткою та любистечком, щоб і тепло, щоб і запашно... тобі бум?* Г. Барв. 125. *В хаті стало, як у садочку: і земно, і запашно.* Св. Л. 273.

Запащекувати, -кую, -єш, гл. 1) Заговорить быстро. 2) Начать говорить дерзости.

Запéвне, нар. Навѣрное; безъ сомнѣнія. *Запевне не забудь.* Котл. НП. 383. *Присвідчиш ти мені, що мене любиш, запевне тим серцем нігди не зблудиш.* Чуб. V. 137.

Запевнити. См. **Запевняти.**

Запевня́ти, -няю, -єш, сов. в. **запевнити, -ню, -ниш**, гл. Увѣрятъ, увѣритъ. *Не можна теж запевняти, що і в таких людей, як М. Вовчок, не різнить дещо з народньою мовою.* О. 1861. IV. 33.

Запекати, -каю, -єш, гл. = **Запроторити.** *Десть її далеко запекав.* Змієв. у.

Запеклий, -а, -е. Зачерствѣлый, закоренѣлый, упрямый; отчаянный. *Окунь запеклих не пече.* Шевч. 60. *Запеклий ворог. Є такі запеклі, що й на кладовище уночі не бояться тобі йти.* Канев. у. *Стельмах сей був чолов'яга запеклий собі, такий, що купить на торгу оселедця, сам їсть, а жінці... ї діткам не дасть, і зожре сам перед їх очима.* Г. Барв. 458.

Запéклуватий, -а, -е. = **Запеклий.**

Запекти, -ся. См. **Запéкати, -ся.**

Запéкуватий, -а, -е. Очень строгій. *Запекуватий пан був! Що було загадає кому, то вже слухай!* О. 1862. V. 106.

Запереджуватися, -джуюся, -єшся, гл. Надѣвать передникъ? «Жінки завиваються в намітки, а въ платкѣ срамъ вийти межи люди; запереджуються большими платками, складывая ихъ по діагонали въ треугольникъ». О. 1861. XI. Свидн. 27.

Заперезати, -ся. См. **Заперізувати, -ся.**

Заперізувати, -зую, -єш, сов. в. **заперезати, -жу, -жеш**, гл. Опоясывать, опоясать.

Заперізуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **заперезатися, -жуся, -жешся**, гл.

Опоясываться, опоясаться. *Напередовець, красний молодець, заперезався чорною ожиною.* Чуб. III. 291.

Заперти, -ся. См. **Затрати, -ся.**

Заперцювати, -цюю, -єш, и **заперчіти, -чу', -чіш**, гл. Приправитъ перцемъ.

Запетлювати, -люю, -єш, гл. 1) Завязать петлей, затянуть петлей; связать. 2) переносно: лишитъ свободи, забрать въ руки. *А шо, запетльовано тебе?* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Запетлюватися, -лююся, -єшся, гл. 1) Завязаться петлей. 2) Переносно: закабалиться, нанятъся на тяжелую службу. *Та це запетлювався на цілий рік.* Екатериносл. у. Слои. Д. Эварн.

Запéцькати, -каю, -єш, гл. Запачкать.

Запечалити, -лю, -лиш, гл. Опечалить. *Лона в мене не вечеряла, тільки мене запечалила.* Мет. 290.

Запечалитися, -люся, -лишся, гл. Опечалиться. *Вийду я за гай, гляну на свій край, та й жажурюся, запечалюся.* Лавр. 8.

Запечалля, -ля, с. Печаль. *Батько бив, батько бив, нагай увірвався, а я низом, попід хмизом в зілля заховався; батько йде, батько йде, на грудку споткнувся, а я з жалля, з запечалля з батька усміхнувся.* Чуб. V. 653.

Запечатати. См. **Запечатувати.**

Запечатувати, -тую, -єш, сов. в. **запечатати, -таю, -єш**, гл. 1) Запечатывать, запечатать. *Візьми шматочок сургучу, що листи запечатують.* Ком. I. 14. *Писав, писав, та чим иншим запечатав.* Ном. № 6082. 2) Закрывать, закрыть для погребенія

(гробъ). *Запечатати* (труну) *батюшка* *обіцяв* *зайти* *на* *цвинтарь*. Мир. Пов. II. 120. Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Галиціи **запечатати** — похоронить. *Піп* *запечатав* *дитину*. Вх. Зн. 20.

Запечений, -а, -е. Опаленный. *Несхожа* *була* *на* *селянок*, *часто* *запечених* *сонцем*. Мир. ХРВ. 6.

Запечи, -чу, -чеш, гл. = **Запекти.** Желех.

Запивайло, -ла, м. Пьяница. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Запива́ти, -ваю, -еш, сов. в. запити, -п'ю́, -п'еш, гл. 1) Запивать, запить чтонибудь. *Запий* *водою*, *бо* *гірке*. Харьк. *Любоців* *ні* *заїсти*, *ні* *запити*, *ні* *заспати*. Г. Барв. 449. 2) Запивать, запить, начать пить, предаваться пьянству. *Запив* *Іван*, *загуляв*, *не* *до* *мислі* *жінку* *взяв*. Чуб. V. 790. 3) Выпивать, выпить. *Могорич* *запили*. Чуб. V. 963. *Запили* *сватання*. Г. Барв. 183.

Запика́тися. См. **Запикуватися.**

Запикну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. = **Запикатися.** *Він* *не* *запикнеться*. НВолын. у.

Запикуватися, -куюся, -ешся, сов. в. запика́тися, -каюся, -ешся, гл. Заминаться, замяться въ рѣчи, заикаться, заикнуться. *Він* *став* *казати* *та* *й* *запинавсь*. Черк. у. *Вибачайте*, *будьте* *ласкаві*, *що* *я* *знехотя...* *не* *навмисне...* *розсипав* *ваші* *вишні...* *промовив* *Радюк*, *запикуючись*. Левиц. Пов. 200.

Запили́ти. См. **Запилювати.**

Запили́тися, -лю́ся, -ли́шся, гл. Запылиться. *А* *вже* *хустиночка* *та* *й* *запилилась*. Чуб. V. 289.

Запи́льнува́ти, -ну́ю, -еш, гл. Подстеречь, подмѣтить.

I. Запилювати, -люю, -еш, сов. в. запи́лити, -лю́, -лиш, гл. Запыливать, запылить.

II. Запилювати, -люю, -еш, сов. в. запи́ляти, -ля́ю, -еш, гл. 1) Приниматься, приняться пилить. 2) Пиливши, сходить, сойти съ намѣченной черты.

Запина, -ни, ж. Преграда, помѣха. *А* *Дніпро*, *як* *кажуть*, *татариніві* *не* *запина*. Стор. II. 161.

Запина́ло, -ла, с. 1) Все то, чѣмъ можно завѣситься, закрыться, напимѣрь, платокъ. *З* *землі* *вставала* *важка* *пара*, *закутувала* *все* *в* *своє* *вохке* *запинало*. Мир. ХРВ. 297. 2) Черный капюшонъ у монахинь. Рудч. Чп. 248.

Запина́ння, -ня, с. Завѣшиваніе, закрываніе.

Запина́ти, -наю, -еш, сов. в. запнути и зап'ясти́, -пну, -неш, гл. Завѣшивать, завѣсить, накрывать, закрыть. *Запинає* *вікно* *хусткою*. *Пішла* *пані* *така* *зап'ята*, *що* *й* *очей* *не* *видно*. Лебед. у. *Очі* *мої* *козацькі* *молодецькі* *червоною* *китайкою* *запніте*. АД. I. 178.

Запина́тися, -наюся, -ешся, сов. в. запнутися и зап'ястися, -нуся, -не́шся, гл. 1) Завѣшиваться, завѣситься, закрываться, закрыться, 2) Повязываться, повязаться (платкомъ). *Я...* *зап'ялась* *білою* *хустиною*. Г. Барв. 239. 3) Застегиваться, застегнуться. *Салдат* *на* *всі* *гудзики* *запинається*.

Запи́начка, -ки, ж. Покрывало, кусокъ ткани, которой что-либо завѣшиваютъ, покриваютъ. Константиногр. у.

Запиндю́читися, -чуся, -чи́шся, гл. Заважничать, задрать носъ.

Запини́ти, -ся. См. **Запиняти, -ся.**

Запи́нка, -ки, ж. Запинка, остановка.

Запиня́ти, -няю́, -еш, сов. в. **запини́ти, -ню́, -ниш,** гл. Останавлюва́ть, остано́вить. *Ой виїхало вражих здобишників сорок коней, ще й чотирі, ой як стали вони наперед возів, а всі вози затінули.* Мет. 454. *І нігде ні садочка, ні квіток, нема на чому запинити ока.* Левиц. ПЙО. I. 475.

Запиня́тися, -няю́ся, -ешся, сов. в. **запини́тися, -ню́ся, -нишся,** гл.

Останавлюва́тися, остано́виться. *Через дощ запинилася робота.*

Запи́рс(ь)кати, -каю́, -еш, гл. Запрыска́ть.

Запи́рхатися, -хаю́ся, -ешся, гл. Запы́хаться.

Запис, -су, м. Запись. Ном., стр. 283, № 890. *На останці не стало шкури на запис (грішників записувати) і почали ті два чорти зубами ростягати тую шкуру.* Грин. II. 154.

Записати, -ся. См. **Записувати, -ся.**

Записка, -ки, ж. 1) Запись. 2) Записка. *Присилає Максим козака з запискою до замку.* ЗОЮР. I. 244. У гребенщикова записку **писати** значить проводить по динь гребенки, вь видь украшенія, тонкія параллельныя лінії. Вас. 163. Ум. **Записочка.** *На, брате коте, тобі отсю записочку: ти в хаті, в сухому сидиш, то й запи сочка ніколи не помокне.* Грин. I. 8.

Запискотати, -чу́, -чеш и **запискотіти, -чу́, -тиш,** гл. Запища́ть. *В один голос так і запискотіли: спасибі вам, дядечку Кирило, за вашу ласку.* Стор. I. 112.

Записочка, -ки, ж. Ум. отъ **записка.**

Записувати, -сую́, -еш, сов. в. **записа́ти, -шу́, -шеш,** гл. 1) Записыва́ть, записа́ть. В **ко́мені записати.** Остави́ть безъ внима́нія. Ном. 2) Записыва́ть, записа́ть куда-либо. *Записали в салдати.* Чуб. V. 968. 3) Завѣща́ть. 4) Уступать, уступить по записи, по писанному документу. *Здумав чортові душу записати.* Драг. 55.

Записува́тися, -сую́ся, -ешся, сов. в. **записа́тися, -шу́ся, -шешся,** гл. Записыва́ться, записа́ться.

Запит, -ту, м. Вопрось. Чуб. III. 108.

Запита́ння, -ня, с. Вопрось. *Я й відповім йому на його запитання.* Федьк.

Запитати, -ся. См. **Запитувати, -ся.**

Запи́тувати, -тую́, -еш, сов. в. **запитати, -тію́, -еш,** гл. Спрашива́ть, спроси́ть.

Прийшли, запитуємо попа — що візьме за вінчання. Г. Барв. 183. *Запитай, матінко, усіх нас, де твоє дитячко бувало.* Мет. 171.

Запитува́тися, -тую́ся, -ешся, сов. в. **запита́тися, -таю́ся, -ешся,** гл. = **Запитувати.**

Запитайся, брате, яка моя доля. Чуб. V. 764.

Запити. См. **Запивати.**

Запи́тяний, -а, -е. О болѣзни: приобрѣтенный отъ питья чого-нибудь. Чуб. I. 134.

Запи́ха́ти, -хаю́, -еш, сов. в. **запахати, -хаю́, -еш,** гл. Запихива́ть, запихну́ть.

Петрушкою рот захала. Чуб. III. 113.

Запиха́тися, -хаю́ся, -ешся, сов. в. **запахатися, -хаю́ся, -ешся,** гл. 1) Забираться, забратися, влѣзть. *Тільки прийшов до світлиці, в кімнату запхався.* Чуб. V. 1081. 2) Только не сов. в. Ёсть съ жадностью. *Гризне і закрийється кулаком, щоб не всі бачили, як він запихається.* Св. Л. 219. *Галушкою запихалася.* Канев. у.

Запи́шатися, -шаю́ся, -ешся, гл. Заважничать. *Запишався, як кошеня в попелі.* Ном. № 2473.

Запишнітися, -нюся, -нишся, гл. = **Запишатися.** *І геть то честію такою запишнівся.* Греб. 362.

Запишніти, -нію, -єш, гл. = **Запишатися.** Аф. 432.

Запищати, -щу, -щиш, гл. *Запищать. Як запищить, як завищить! та й побігла в ліс.* Рудч. Ск. II. 20.

Запідпідьомкати, -каю, -єш, гл. *О перепелѣ: закричать. Закигикала над ним чайка запідпідьомкала перепілочка.* Стор. I. 206.

Запізвати, -зву, -веш, гл. *Привлечь къ суду. Запізвав мене Степан. Каменець. у.*

Запізнавати, -наю, -єш, сов. в. запізна́ти, -наю, -єш, гл. = **Зазнавати, зазнати.** *Запознайте світа, поки служать літа.* Чуб. I. 269.

Запізнаватися, -наюся, єшся, сов. в. запізна́тися, -наюся, -єшся, гл. = **Зазнаватися, зазнатися.** 1) *З козацѣтвом нашим добре запізнавсь.* К. ПС. 120. 2) *Хоть з котрою ся запізнаю, взаємности не дознаю.* Гол. I. 215.

Запізнитися, -нюся, -нишся, гл. *Опоздать. Запізнений відгомін гайдамацького гомону.* Г. Барв. 27.

Запікана, -ної и запіканка, -ки, ж. *Водка, сваренная съ пряностями.* Маркев. 171. *Чуб. VII. 447. На запікану корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69. *Учасувала запіканкою і тернівкою.* Стор. I. 117.

Запікати, -каю, -єш, сов. в. запекти, -чу, -чеш, гл. *Запекать, запечь. Неначе згага запекла.* Шевч. 402. *Запікають товсті стегна (теличі), обід спорадили.* Рудан. I. 75.

Запікатися, -каюся, -єшся, сов. в. запектіся, -чуся, -чешся, гл. *Запекаться, запечься. Запеклися уста кров'ю — не промовлю.* Мет. 129. *Запеклося мое серце.* Чуб. V. 958.

Запіклуватися, -дююся, -єшся, гл. *Озаботиться, позаботиться о комь. Нема кому тебе пожалувати, а ні тобою запіклуватися.* МВ. III. 65.

Запіл, -по́лу, м. *Пола одежды, завернутая такъ, чтобы въ нее можно было что-либо положить. У запіл набрати. У заполі принести.* О. 1862. I. 55. *Цілісінький тиждень переносив (золото) у заполі.* Кв. II. 165.

Запілка, -ки, ж. *Передникъ. Желех.*

Запілля, -ля, с. *Полы. Тернові вітки в запілля рубайте, мені признаку покидайте.* Макс. (1849). 21.

Запілок, -по́лку, м. ? МУЕ. III. 119, 123, 124. *Молода стоїть у заполку, ждучи, поки увійде молодий.* МУЕ. III. 96.

Запільчіна, -ни, ж. = **Запілка.** Желех.

Запінити, -ню, -ниш, гл. *Покрыть пѣной.*

Запінитися, -нюся, -нишся, гл. *Покрыться пѣной, запѣниться. «Грай же, море!» — заспівали. Запінулись хвилі.* Шевч. 47. *А кабан таки справді запінивсь.* О. 1862. IV. 83.

Запіперечитися, -чуся, -чишся, гл. *Заупрямиться, заартачиться. Запіперечилася кобила.* Вх. Лем. 416.

Запір, -по́ру, м. 1) *Запоръ (у двери и пр.).* 2) *Задержка, преграда. Вчинився запір на ріці.* Вх. Зн. 20. 3) *Рулевая часть байдака.* Черк. у. 4) *Проклятіє, бранное слово.* Вх. Лем. 416.

Запірати, -раю, -єш, сов. в. заперти, -пру, -реш, гл. 1) *Запирать, запереть. Скриплять ворітонька — не можу заперти.* Чуб. V. 123. **Людам губа не заперта —**

равнозн. русському: На чужой ротокъ не накинешь платокъ. Ном. № 6982. 2) Всаживать, всадить (такъ, что трудно вынуть); затаскивать, затащить куда. *Запер таки затичку в пляшку. Як поперли сани, то й не знаю, куди б заперли, як би люде не зупинили.*

Запіра́тися, -раю́ся, -єшся, сов. в. **запе́ртися, -пру́ся, -решся**, гл. Запираться, запереться. *Зійшло сонце; Україна де палала, тліла, а де шляхта, запершися, у будинках мліла.* Шевч. 174.

Запісоч, -чі, ж. Небольшая отлогая насыпь песку возлѣ рѣки. Кременчугск. у.

Запісяти, -сяю, -єш, гл. Дѣтск. обмочить.

Запіти, -пію́, єш, гл. Запѣтъ (преимущественно о пѣтухѣ). *Мала вродитися сатана, та півні запіли — вродилася дитина.* Ном. № 2917. *Ой рано, рано кури запіли.* Маркев. 25.

Запітнілий, -а, -е. Вспотѣвший.

Запітніти, -нію, -єш, гл. Вспотѣть.

Запічкуритися, -рюся, -ришся, гл. Привыкнуть, лежать за печкой. Харьк.

Запічний, -а, -е. Находящийся за печью, лежащий на печи. *Бийтеся, котки, в лапки до запічної бабки, щоб ся догадала да нам вечеряти дала.* Рк. Макс.

Запічок, -чка, м. Мѣсто на печи (гдѣ лежать). Чуб. VII. 384. Вас. 194. МУЕ. I. 89.

Сидить собі баба на запічку. Чуб. V. 150. *Такий убогий, що й кошеняти нічим з запічка виманити.* Ном. № 13496.

Запішва, -ви, ж. Рубецъ въ шитьѣ.

Запія́чити, -чу, -чиш, гл. Запить, запьянствовать. *Я не загуляю, не запіячу, не засплюсь.* Г. Барв. 193.

За́пко, нар. Страшно, жутко. *У лісі так запко.* НВолын. у.

Заплав, -ву, м. = **Заплава 2**. *Ми таки їздили човником, де більший заплав хворосту, гілочок, що вода зносила по весні, — там ми й збирали його.* Новомоск.

Заплава, -ви, ж. 1) Поемный дугъ. Харьк. у. 2) Плавающіє на рѣкѣ въ половодье дрова, камышъ, щепки и пр. Мнж. 180.

Заплавець, -вця, м. = **Заволока**. Вх. Зн. 20.

Заплазува́ти, -зую́, -єш, гл. 1) Начать ползать, заползать. 2) Запачкать ползая.

Заплазуватися, -зуюся, -єшся, гл. Запачкаться, загрязниться ползая.

Заплакати, -чу, -чеш, гл. 1) Заплакать. *Заплач, дурню, по своїй голові.* Ном. № 2374.

Козак з біди не заплаче. Ном. № 776. 2) Заплакать что. *Заплакала чорні очі, заплакала брови.* Федьк. I. 50. 3) — **кого́**. Причитаньями и плачемъ какъ по мертвому уморить.

Встрѣчено у Г. Барвинокъ: *Раз, так жартувавши, на вечерницях дівку заплакали.*

Жартували, жартували, а послі й кажуть: «Умри, Галю, ми по тобі голоситимем». Та́ з

сміхом і лягла. Вони зложили їй руки... (і стали голосити). Далі дівчата вже й годі, стали

її будити — не встає... а у їй і духу нема. Г. Барв. 57.

Заплакатися, -чуся, -чешся, гл. = **Заплакати**. *Стелешь білу постіль та заплачеться.* Чуб. V. 26.

Заплакну́ти, -ну, -не́ш, гл. Всплакнуть. *Иноді було й заплакне.* Сим. 210.

Заплата, -ти, ж. Плата; вознаграждение. *Яка заплата, така й робота.* Чуб. I. 283. *Хоч у ката, аби заплата.* НВолын. у. *Роздай робітникам заплату.* Єв. Мт. XX. 8. *Бо Бог правдивий всіх нас діла знає: як хто заслужить — так заплату дає.* Чуб. V. 450.

Заплати́ти, -чу́, -тиш, гл. Заплатить, уплатить. *Він тобі заплатить багато грошей.* Рудч. Ск. і. 58.

Заплатно, нар. За деньги, платно. Змієв. у.

Запле́катися, -каюся, -єшся, гл. Забрести, забратися. *По глибоких лісах, далеко від людських осель, заплакався і заложив собі гайно медвідь.* Шух. I. 22. См. **Заплентатися.**

Заплéнтати, -таю, -єш, гл. Заплести, заболтати. *Щось таке заплентав, що й не розбереш.*

Заплéнтатися, -таюся, -єшся, гл. Забресть.

Заплеска́ти, -щу, -щеш, гл. 1) Заплескати. *Заплескала в долоні.* Левиц. I. 352. 2) См. **Запліскувати.**

Заплести́, -ся. См. **Заплітати, -ся.**

Заплеухи, -ух, ж. мн. Родъ дѣтской игры въ прятки. Ив. 51.

Запливанець, -нця, м. = **Постіл.** Вх. Зн. 20.

Заплива́ти, -ваю, -єш, сов. в. **запливти, -ву, -веш**, гл. Запливать, заплыть. *Де ж ти водою, доле, запливла?* Чуб. V. 504.

Заплигати, -гаю, -єш, гл. Запрыгать.

Заплід, -лоду, м. 1) Оплодотвореніє. 2) Расплодь. *Купила курочку на заплід.*

Запліскувати, -кую, -єш, сов. в. **заплескати, -щу, -щеш**, гл. 1) Прибивать, прибить поверхность почвы дождемъ. 2) Расплющивать, расплюснуть конецъ чего-либо.

Запліснявий, -а, -е. Покрытый плѣсенью. Кв. II. 188.

Запліснявіти, -вію, -єш, гл. Заплесневѣть, покритися плѣсенью. Котл. Ен.

Заплітан́ня, -ня, с. Заплетаніє. *А жаль мені дівування, субітнього заплітання.* Чуб. V. 545.

Запліта́ти, -таю, -єш, сов. в. **заплести, -ту, -теш**, гл. Заплетать, заплесть. *Чи се той двір, що мій милий заплітає сіни?* Чуб. III. 161. *Дрібушка за дрібушку та все сама собі заплітає.* Кв. *На твоїй гнів не заплели хлїв.* Ном. № 3480.

Запліта́тися, -таюся, -єшся, сов. в. **заплестися, -туся, -тешся**, гл. Заплетаться, заплесться. *Заплітайся, плетїнь, заплітайся.* Мет. 295. *Не буду більше так заплітаться.* Св. Л. 15.

Заплітка, -ки, ж. Косоплетка. Гол. Од. 60. О. 1862. IV. 8. См. **Кісник.** Ум. **Запліточка.**

Запліття, -тя, с. Мѣсто за плетнемъ, куда обыкновенно выбрасывают соръ. Вх. Лем. 416.

Заплітувати, -тую, -єш, гл. = **Заплітати.**

Заплішечка, -ки, ж. Ум. отъ заплішка.

Заплішити. См. **Заплішувати.**

Заплішка, -ки, ж. Заклинокъ, клинышекъ для заклинки, закрѣпы топорюща, ручки молотка и пр. Ум. **Заплішечка.**

Заплішування, -ня, с. Заклиниваніє.

Заплішувати, -шую, -єш, сов. в. **запліши́ти, -шу́, -шиш**, гл. 1) Заклинивать, заклинить, закрѣпляютъ, закрѣпляютъ ручку топора, молотка, ножку въ скамѣѣ и пр., вбивая въ конецъ, входящій въ отверстіє, клинышекъ. Чуб. VII. 403. *Заплішив ніжку в ослоні.* Константиногр. у. *Запліши щабель у драбині, а то хитається.* Харьк. у. 2) Переносно, преимущєств. въ сов. в.: сказать въ заключеніє, закончить рѣчь. «*Та вже*

не що, становіться!» заплішив соцький. О. 1862. IX. 64. 3) Заслать (въ ссылку), засадить (въ тюрьму). Заплішили його аж у Сібіряку. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Заплішувати, -шую, -еш, гл. = **Заплішити**. Росплішувалося мов ліжко, — треба заплішувати. Черниг. у.

Заплоджувати, -джую, -еш, сов. в. заплодіти, -джу, -диш, гл. Расплаживать, расплодить, разводить, развесть.

Заплутати, -ся. См. **Заплутувати, -ся.**

Заплутувати, -тую, -еш, сов. в. заплутати, -таю, -еш, гл. Запутывать, запутать.

Заплутуватися, -туюся, -ешся, сов. в. заплутатися, -таюся, -ешся, гл. Запутываться, запутаться. Як стояла, так і впала, заплуталася в плахтину. Чуб. V. 378.

Заплювувати, -вую, -еш, сов. в. заплюва́ти, -люю́, е́ш, гл. Заплевывать, заплевать.

Заплювиця, -ці, ж. Насѣк.: мясная муха, *Sarcophaga carnaria*. Вх. Пч. I. 7.

Заплюскати, -каю, -еш, гл. Заплескать (о водѣ).

Заплюснути, -ну, -неш, гл. Заплеснуть. У човен хвиля заплюснула.

Заплющити, -ся. См. **Заплющувати, -ся.**

Заплющувати, -щую, -еш, сов. в. заплющити, -щу, -щиш, гл. Закрывать, закрыть (глаза), зажмуривать, зажмурить. Заплющує очі від сонця. Переносно: **заплющити очі** — умереть. Тоді я тебе забуду, як очі заплющу. Чуб. V. 177.

Заплющуватися, -щуюся, -ешся, сов. в. заплющитися, -щуся, -щишся, гл. Закрывать, закрыть глаза, зажмуривать, зажмурить.

Запляміти, -млю́, -миш, гл. Запятнить, запятнать.

Заплямітися, -млю́ся, -мишся, гл. Запятнаться, запятниться. Прокинулась, не стямилась, як спідничка заплямилась. Нп.

Заплямкати, -каю, -еш, гл. Зачавкать губами.

Запно, нар. Досадно, неприємно, обидно. Он за що йому запно! ЗОЮР. I. 22. Йому, бач, запно, що моя жінка краща, ніж його. Запно бува, як дитина в хаті наробить. Лебед. у. Як було за панщини заставляють у неділю робити, то й запно, а тепер сами собі роблять і байдуже. Волч. у.

Запнути, -ся. См. **Запинати, -ся.**

Запобіга́ти, -гаю́, -еш, сов. в. запобігти, -біжу, -жиш, гл. 1) Предупреждать, предупредить, предварять, предварить. 2) Добывать, добыть, получить, достать; пользоваться чѣмъ. Неприступна панна сама запобігла Четвертинського. Стор. МПр. 70. Запобігай світа, поки служать літа. Ном. № 5931. Запобіг лиха. Ном. № 1834. Запобіжиш його як золота, а не збудеш як ворога. Г. Барв. 271. Чого ти хотіла, того й запобігла. Чуб. V. 826. 3) Заискивать, заискать. Менший перед більшим запобігає. Сами люде мене запобігали. Г. Барв. 175. — **ласки**. Приобрѣтать, снискивать, снискать расположение. То голота п'яна, мужичії діти, що не хочуть у вельможних ласки запобігти. К. Досв. 28. Такої ласки можна і в цигана запобігти. Ном. № 4769.

Заповзати, -заю, -еш, гл. Заползать, начать ползать.

Заповза́ти, -заю́, -еш, сов. заповзти́, -зу́, -зе́ш, гл. Заползать, заползти.

Заповзатися, -заюся, -ешся, гл. Запачкаться, ползая. Глянь, як дитина заповзалася. Харьк. у.

Заповідання, -ня, с. Завѣть. Та не хотіли й тут коритись його волі і заповідання Господне занедбали. К. Псал. 182.

Заповідати, -даю, -єш, сов. в. заповісти, -вім, -віси, гл. Завѣщать. *Вміраючи, заповідала причепити її (хустку) тобі, як будуть її ховати.* Кв. I. 112.

Заповідь, -ді, ж. Заповѣдь. *Боже милий, вони ж твоєю заповідь чинили.* Хата, 107. *А Настуся з богословом заповіді вчиться.* Шевч. 499.

Заповісти. См. **Заповідати.**

Заповіт, -ту, м. Завѣтъ, завѣщаніє. Шевч. 666.

Заповітрити, -рю, -риш, гл. 1) Заразити (воздухъ). 2) Завоняють.

Заповітритися, -рюся, -ришся, гл. Запропаститися.

Заповнити. См. **Заповняти.**

Заповняти, -няю, -єш, сов. в. заповнити, -ню, -ниш, гл. Наполнять, наполнить, заповнять, заполнить. *Вода... заповняла завбільшки з його місце.* Децко. 71.

Запоганити. См. **Запоганювати.**

Запоганювати, -нюю, -єш, сов. в. запоганити, -ню, -ниш, гл. Загаживать, загадить, осквернять, осквернить. *Паршива віця все стадо запоганить.* Ном. № 5987.

Заподіти, -діну, -неш, гл. Задѣвать. *Ой де ж мужа заподіла?* Чуб. V. 839.

Заподіяти, -дію, -єш, гл. 1) Сдѣлать, причинить. *Ні, ні, Господь не заподіє злого!* К. Іов. 75. *Віця! Що вона кому заподіє?* Мир. ХРВ. 41. — **смерть собі.** Наложить на себя руки. *Сам собі смерть заподію.* Кв. Драм. 190. *Смерть би собі заподіав, як би гріха за те не було.* Г. Барв. 209. 2) Подѣлать (колдовствомъ). *Це їй так було заподіяно.*

Запозавчора, нар. Третьяго дня. Волч. у.

Запозива́ти, -ваю, -єш, гл. Разорить тяжбами.

Запозива́тися, -ваюся, -єшся, гл. Начать судиться, завести тяжбу. *Не запозивається ж йому з магнатом.* Стор. I. 189.

Запозі́чити, -чу, -чиш, гл. Призанять, занять.

Запоїни, -ін, ж. мн. Обрядовое угощеніє отъ жениха родителей невѣсты и другихъ родственниковъ послѣ заручин и сопровождаемое положенными для этого пѣснями. Глуховск. у. МУЕ. III. 76. — **дівоцькі = Дівичвечір.** Чуб. IV. 214.

Запоїти, -пою, -їш, гл. Упоить.

Запо́ла, -ли, ж. Подоль женской рубахи. *Дід і кинув їй у заполу жменю жару... Баба одійшла трошки... а дай по дивлюсь, що воно тут за жар в пелені. Коли подивилась, аж воно повна жменя грошей.* ХС. IV. 23.

Заполіскувати, -кую, -єш, сов. в. заполоскати, -лощу, -щеш, гл. 1) Заполаскивать, заполоскать, замывать, смыть. *Жінка пішла заполіскувати рядно, бо в болото трохи закалялось.* НВолын. у. *Заполіскував у ставку конотопських молодниць та старих баб, мов плаття, та з півдесятка їх на смерть утопив.* Кв. II. 152.

Заполі́тати, -таю, -єш, гл. Залетать впередъ; забѣгать мысленно впередъ. *Чи їстимете... — Ні, ні! — А що ж я вам даю хиба? — Та я знаю що. — А що? — Молоко. — Еге, мовляли! Яблуко даю! — То давайте, їстиму! — То-то! не заполітайте ж ніколи!* Канев. у.

Заполовіти, -вію, -єш, гл. Зажелтѣть, зарыжѣть. *Жито заповіло — жнива надходять.*

Заполоніти, -ню, -ниш, гл. Плѣнить, взяти въ плѣнь. *Душу мою заполоніш.* Млак. 8. *Думка, як би заполонити Четвертинського.* Стор. МПр. 71.

Заполоскати, -щу, -щеш, гл. 1) О парусахъ: обвиснуть, опастъ. *Вітер стих, то й паруси заполоскали.* Херс. г. 2) См. **Заполіскувати.**

Заполю́ти, -лю́, -леш, гл. 1) Заполоть. 2) Заработать половши.

Заполю́ха, -хи, ж. Пугало. *Ей городе, городе Сороко! ще ти моїм козакам не заполюха.* Мет. 393.

Заполоч, -чі, ж. 1) Цвѣтныя бумажныя нитки, употребляемыя для вышиванья. Чуб. VII. 427, 415. *Ходила Катря у Любчики, ніби то заполочі позичати червоної.* МВ. II. 102. *Шила-пошила три шириночки... третю пошила та заполоччу.* Чуб. III. 397. 2) Раст. = **Чаполоч**. ЗЮЗО. I. 125.

Заполочній, -а́, -е́. Изъ цвѣтныхъ бумажныхъ нитокъ; вышитый цвѣтными бумажными нитками. *Тепер шийте заполочний стовпчик. Це більова лиштва, а це заполочна.* Черниг. у.

Запомага́ння, -ня, с. Помощь, вспомоществованіе. К. МБ. XI. 153.

Запомага́ти, -гаю́, -єш, сов. в. **запомогти, -можу, -жеш**, гл. Помогать, помочь, поддерживать, поддержать, давать, дать помощь. *Я запоміг їх худобою, землею.* НВолын. у. *Запомагав зубожене козацтво.* К. ЦН. 173. *Вони мене не допоможуть.* Ном. № .

Запомагач, -ча, м. Дающій вспомоществованіе, помогающій.

Запомийнити, -ню, -ниш, гл. Наполнить помоями, занять для помой, испачкать помоями. *Запомийнив чавун: узав та помий налив.* Константиногр. у.

Запо́мин, -ну, м. Забвеніе. *Усе запомином і нетямом окрилось.* К. МБ. II. 130. **В** **запомин пустити.** Забыть. К. Дз. 154.

Запомина́ти, -наю́, -єш, сов. в. **запо́мнити, -ню, -ниш**, гл. Забывать, забыть. *Тепер иншого буду кохати, о тобі завше запоминати.* Чуб. V. 386. *Хоч лучиться печаль на єдну годину, запомнить і милу родину.* Ном. № 2232.

Запомога, -ги, ж. Вспомоществованіе, помощь. *Запомога моя в Бозі: правих серцем Він спасає.* К. Псал. 13.

Запомогті. См. **Запомагати.**

Запомогті́ся, -жуся, -жешся, гл. 1) Помочь себѣ. *Він тим не допоможеться.* НВолын. у. 2) Разбогатѣть, разжиться. *Запомігся дуже Н: має теперка з тисячу карбованців.* Каменец. у.

Запо́на, -ни, ж. 1) Пологъ, занавѣска. *На вікнах... запони.* Мир. Пов. II. 56. *Чорною запоною застилає очі.* Мир. Пов. I. 120. 2) Застежка. *Срібній запони.* Лукаш. 46. 3) Препятствіе, помѣха. Каменец. у. Ум. **Запо́нка.** *Одчини! — Не одчиняє. Він як суне двері ногою... У хату, — аж він там за запонкою.* ЗОЮР. I. 160.

Запопада́ти, -даю́, -єш, сов. в. **запопасти, -паду, -де́ш**, гл. 1) Ловить, поймать, захватывать, захватить, схватить. *Де ж це він коняку запопав?* Мнж. 131. *Хоче, бач, Марко запопасти його і дати йому доброго прочухана.* Стор. МПр. 169. *Як би запопасти її так, щоб вона вже не вирвалась з його лапок.* Мир. Пов. I. 165. 2) Попадаты, попасть. *Пішли, куди хто запопав.* Котл. Ен. I. 15.

Запопадливий и запопадний, -а, -е. Ревностный, трудолюбивый, старательный. *Гаврило чоловік запопадний: знайшов собі притулок у пані на економії та й розбагатів.* Черк. у.

Запопасти. См. **Запопадати.**

Запо́ра, -ри, ж. Запоръ.

Запорати, -раю, -єш, гл. 1) Закончить работу; убрать. *Гм! що робив! біля скотини порався, грубу заповрав. Лебед. у. Піч файно заповрайте. Вх. Зн. 20.* 2) Заборонувати посли посіва; вообще: обработать и засеять поле. *Уже засіяв, тра заповрати. НВолын. у. Харченкови десятини були вже заповрані. Г. Барв. 347. Скільки ви заповрали поля торік? — Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес. Г. Барв. 306.* 3) Загрязнить. *Заповрав двері, що гидко й глянути. Змієв. у.*

Заповратися, -раюся, -єшся, гл. Засуетиться, хлопотаться. *Заповралася коло печі, що й не вгледіла, як собака м'ясо вхопила.*

Заповра́ти, -ву, -веш, гл. Захватить. *Ховай, невісточко, в свою скриню, що заповреш. Левиц. КС. 72.*

Заповрожець, -жця, м. 1) Заповрожець, козакъ заповрожской Сѣчи. 2) На свадебномъ пиршествѣ, во время раздачи коровай, заповрожцями называються посѣтители, стоящіе за порогомъ хаты. *На самім останку дають коровай на заповрожця... А як нема заповрожців, то староста виходить за поріг і бере той коровай, которий полагається заповрожцям. Грин. III. 521. Чи усім сватового хліба достало? — Ні, ще заповрожцям не давали. Маркев. 133. Ой ви, славні заповрожці, не лякайтеся, за пороги, за високі не ховайтеся! Просимо вас до хати короваєм дарувати. Св. п. КС. 1883. II. 399.*

Заповрожецький, -а, -е. = Заповрожський. *Се все були заповрожецькі землі. О. 1862. V. 101. Земля, мати, земля, мати, заповрожецькая. Чуб. V. 951.*

Заповрожжя, -жя, с. 1) Заповрожье. *Славний козак Максим Залізник, славнішее заповрожжя! Ном. № 674.* 2) На свадебномъ пиршествѣ посѣтители, стоящіе за порогомъ хаты, — они получаютъ свою часть при раздѣлѣ коровай. *На заповрожже (коровай) подають тречі. Грин. III. 437.*

Заповрожнити. См. **Заповрожнювати.**

Заповро́жнювати, -нюю, -єш, сов. в. заповрожнити, -ню́, -ниш, гл. О посудѣ, мѣшкѣ, вообще о какомъ-либо вмѣстилищѣ: занимать, занять чѣмъ. *Не заповрожнюй миски, бо вона не наша.*

Заповро́жський, -а, -е. Заповрожскій. *Що дід, а що жид, а що й заповрожський козак. Ном. № 7919.*

Заповро́жчик, -ка, м. Заповрожскій козакъ. *Чи заступляться ж то за хрещений люд наші заповрожчики? Стор. МПр. 50.*

Заповросіти, -сію, -єш, гл. О свиньѣ: забеременѣть. *Тричи инча свиня на рік заповросіє. Черниг. у.*

Заповроти, -рю́, -реш, гл. 1) Распороть. 2) **Носом заповроти землю.** Упасть ничкомъ, уткнувшись носомъ въ землю. *Добре його приняв, що аж носом заповров землю. Ном. №4173.*

Заповроток, -тка, м. Яйцо-болтунъ, изъ котораго не можетъ вывестись цыпленокъ. *Мнж. 117.*

Заповро́ха, -хи, ж. Пылинка, попавшая въ глазъ. *Заповрохою в оці муляє. Константиногр. у. Й Солоха не заповроха. Ном. № 13222.*

Заповрошити, -ся. См. **Заповрошувати, -ся.**

Заповро́шувати, -шую, -єш, сов. в. заповроші́ти, -шу́, -шиш, гл. 1) Начинать, начать пылить, сыпать (о снѣгѣ и пр.). *Сніг то заповрошить, то перейде, то знов заповрошить. МВ. (О. 1862. I. 92).* 2) Запыливать, запылить, заповрошить. *Перед нею став і сам*

Опанас, але не запорошеним ратаєм. Г. Барв. 347. 3) О глазѣ: засорять, засорить. *Не дивись високо, бо запорошиш око.* Ном. №2551.

Запорошуватися, -шуюся, -ешся, сов. в. запорошитися, -шуся, -шишся, гл. 1)
Пылиться, запылиться. 2) О глазѣ: засориться.

Запорощати, -щу́, -щи́ш, гл. 1) О дождѣ: застучать каплями. *Дощ у вікно запорощав.* 2)
Заговорить быстро. *На його грізно закричала, залаяла, запорощала.* Котл. Ен. III. 59.

Запорток, -тка, м. = Запороток. Употребляется какъ бранное слово въ приложеніи
къ дѣтямъ и въ смыслѣ заморышъ. Мир. ХРВ. 26.

Запоручити, -чу́, -чи́ш, гл. Поручить.

Запоряд, нар. Одинъ за другимъ. Вх. Лем. 416.

Запорядити, -джу́, -ди́ш, гл. — запорядок. Распорядиться. Вх. Зн. 20.

Запорядкувати, -кую́, -еш, гл. Начать распоряджаться.

Запосідати, -даю́, -еш, сов. в. запосісти, -ся́ду, -деш, гл. Завладѣвать, завладѣть,
занять. *Молодий богослов запосів парохвію, що митрополіт зоставив за моею дочкою.* Рк.
Левиц.

Запосудити, -джу, -диш, гл. Занять чѣмъ. *Запосужена та бочка буряками.* Черк. у.

Запосягати, -гаю́, -еш, сов. в. запосягти́, -гну́, -неш, гл. = Засягати, засягти. Показуе
*хлопчика гарненького та сліпенького на обидва ока — і воно само одно очко кіхтиком
продирає, щоб світу божого запосягти.* Г. Барв. 513.

Запотілишник, -ка, м. Подзатыльникъ.

Запохмурений, -а, -е. Нахмуренный, мрачный. Вх. Зн. 20.

Започати. См. **Започинати.**

Започина́ти, -наю́, -еш, сов. в. започати, -чну́, -неш, гл. Начинать, начать. *Мусимо,
любі земляки, заходитись укупі всі живі коло тієї праці, що започали наші предки.* К. ХП.
134.

Започіти, -чину́, -неш, гл. Отдохнуть.

Запошива́ти, -ваю́, -еш, сов. в. запошити́, -шию́, -еш, гл. Запошивать, запошить.
Одна шила, друга запошивала. Мнж. 150.

Запоясник, -ка, м. Запоясный ножъ, кинжалъ. *Блиснув перед очима турецьким
запоясником.* К. ЧР. 158.

Заправа, -ви, ж. 1) Запросъ (при пропродажѣ). 2) Начинаніе, приготовленіе къ чему,
матеріаль для чего-либо приготовленный. *Пропала вся справа! Черном. І вже! шкода
й заправи! Лебед. у. 3) Приправа.*

Заправди, заправжки, нар. Въ самомъ дѣлѣ, дѣйствительно.

Заправжній, -я, -е. = Справжній. *Встав заправжній мертвець.* Драг. 62.

Заправити, -ся. См. **Заправляти, -ся.**

Заправки, (вок? ж.) мн. У гончаровъ: посуда, оказавшаяся послѣ обжиганія съ
небольшими трещинами, которыя подлежатъ задѣлыванію глиной, послѣ чего
посуда вновь обжигается. Вас. 181.

Заправлявати, -люю́, -еш, гл. = Заправляти.

Заправля́ти, -ляю́, -еш, сов. в. заправити, -влю́, -ви́ш, гл. 1) Приправлять,
приправить. *Заправляла борщ олією. Медову кипучу силу словом заправляе.* К. Досв. 113.

Заправлена горілка. Водка, приготовленная съ кореньями, травами и пр. *Прибуди
же, мій милий, в неділю уранці, — заправлю горілки в кришталевій пляшці.* Мет. 250. 2)

Запрашивають, запросить, продавая. *Заправив як за батька.* Ном. № 10504. 3) Дрессировать, выдрессировать, приучать, приучить, упражнять. *Біда тій курці, що на ній сокола заправляють на лови.* Ном. № 1301. 4) Заряжать, зарядить, приготавливать, приготовить къ стрѣльбѣ. *Стрілочки струже да в лучок кладе, а з лучка бере да й заправляе.* Чуб. III, 275. *Старший брат кониченька сідлає, а підстарший ружжо заправляе, хотять тую зозуленьку вбити.* Мет. 257. 5) Задѣлывать, задѣлать. *І ворота того саду кіллями заправив.* Мкр. Н. 12. 6) Вставляют, вставить. *Викрутив діаменти і заправив зо скла другі.* Вх. Уг. 239. 7) — носу. Точить, отточить косу. Желех.

Заправлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. запра́витися, -влюся, -вишся, гл.
Приправляються, приправиться (о кушаньї). **Заправлятися хріном.** Шутливо: Їсть хрѣнь съ квасомъ и постнымъ масломъ въ первый день великаго поста. Маркев. 164.

Запрага́тися, -гаюся, -ешся, сов. в. запрагті́ся, -гнуся, -нешся, гл. Желаться, пожелаться, захотѣться. *Що тобі ся запрагне?* Вх. Зн. 20.

Запранцюва́ти, -тію, -еш, гл. Покрыться сифилитическими язвами, сдѣлаться сифилитикомъ.

Запрацьовувати, -вую, -еш, сов. в. запрацювати, -цюю, -еш, гл. Зарабатывать, заработать, приобрѣтать, приобрѣсть трудомъ. *Вес, думаю, що небудь запрацюю собі. Роботи не боюсь.* МВ. I. 24. *Я запрацювала корову.* НВолын. у.

Запрелю́тий, -а, -е. Очень злой. Вх. Зн. 34.

Запрет, -ту, м. 1) Удержъ. *Віють вітри в степу, запрету не мають.* Нп. 2) Запоръ. *Зробився у неї запрет у трунку, то й на двір не ходила.* Новомоск. (Залюбовск.).

Запретити, -ся. См. **Запрещати, -ся.**

Запрещати, -щаю, -еш, сов. в. запрети́ти, -щу, -тиш, гл. Удерживать, удержать. *Людямъ языка не запретиш.* Ном. № 6984.

Запрещатися, -щаюся, -ешся, сов. в. запрети́тися, -чуся, -тишся, гл. Отрекається, отречься. *Оддай три карбованці! Так він запретивсь: ні, каже, я не брав та й годі!* Харьк.

Запрі́дух, -ху, м. Очень крѣпкая водка. Желех.

Заприду́ха, -хи, ж. Очень крѣпкій табакъ.

Запримі́тити, -чу, -тиш, гл. Примѣтитъ, замѣтитъ. *Я вже давно запримітила, що полюбила його.* Кв. Драм. 265. *Запримітила, що у Пилипа і очі карі, і вуси шовкові.* Мир. Пов. I. 124.

Запринді́тися, -джуся, -дишся, гл. Заприхотничать.

Запрі́скати, -каю, -еш, гл. Забрызгать. *Огневими стрілами на німців заприскали.* Мог. 133.

Заприсягати (-ся), -гаю (-ся), -еш (-ся), сов. в. заприсягти (-ся), -гну (-ся), -неш (-ся), гл. Клясться, поклясться. *Свята присяга передо мною, заприсягавесь бути слугою.* Чуб. V. 386.

Запричастити, -ся. См. **Запричащати, -ся.**

Запричащати, -щаю, -еш, сов. в. запричасті́ти, -щу́, -стиш, гл. Приобщать, приобщить св. даровъ. *Просив хворого запричастити.* Г. Барв. 151. *В четвер уже не вставав, а в п'ятницю його запричастили.* Стор. I. 259.

Запричащатися, -щаюся, -ешся, сов. в. запричасті́тися, -щуся, -стишся, гл.
Приобщаються, приобщиться, принимать, принять причастіє.

Заприщити, -щу, -щиш, гл. Покрыть прыщами.

Заприщитися, -щуся, -щишся, гл. Покритись прыщами.

Заприятелювати, -люю, -єш, гл. Подружитись, сдѣлаться друзьями. Г. Барв. 372.

Запроводжати, -джаю, -єш, сов. в. запровадити, -джу, -диш, гл. 1) Заводить, завести; отводить, отвести; относить, отнести. *У нову комірочку запровадять.* Чуб. V. 304. *Попові пишу сіру корову, щоби мене запровадив гарно до гробу.* Грин. III. 285. 2) Заводить, завести, учреджати, учредити. *Запровадив школи і дрюкарню в Ракові і Білгороді.* Стор. МПр. 44. *Нового не запроважай, старовини держись.* Ном. № 685.

Запровадження, -ня, с. Заведеніє, учредженіє.

Запровторити, -рю, -риш, гл. = Запроторити. *Нехай куди запровторить так, щоби тільки миші та пацюки про те знали.* Гул. Арт. О. 1861. III. 102.

Запроданець, -нця, м. Человѣкъ, продающійся кому, предающійся изъ-за корыстныхъ выгодъ. Желех.

Запроданка, -ки, ж. Женщина, предающаяся кому изъ-за корыстныхъ расчетовъ.

Запродати, -ся. См. **Запродувати, -ся.**

Запродувати, -дую, -єш, сов. в. запродати, -дам, -даси, гл. Запродавать, запродать, продавать, продать окончательно. *Ой коню мій, коню, коню вороненький, я ж тебе запродав за Дунай бистренький.* АД. I. 271. *Ой мене не взято і не запродато, тільки ж мені світ не вілен ні в будень, ні в свято.* Чуб. V. 334. *Чи тебе завдано, а чи запродано?* Чуб. V. 744.

Запродуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. запродатися, -дамся, -сися, гл. Продаваться, продаваться кому; предаться на чью либо сторону изъ корыстныхъ побуждений. *Чорт каже до нюю: запродайся мені.* Драг. 56.

Запропадати, -даю, -єш, сов. в. запропасти, -паду́, -де́ш, гл. Совершенно пропадать, пропасть. *Бодай тії гуси марно запропали.* Чуб. V. 258.

Запропадатися, -даюся, -єшся, сов. в. запропастися, -падуся, -дешся, гл. Пропадать, пропасть. Вх. Лем. 416.

Запропаде, нар. Напрасно. *Ти служиши нам не запропале, тобі я добре заплачу.* Котл. Ен. V. 47.

Запропалий, -а, -е. Напрасный, тщетный. *Дурному про розумне балакати — запропала праця.*

Запропасти, -ся. См. **Запропадати, -ся.**

Запропастити. См. **Запропащати.**

Запропащати, -щаю, -єш, сов. в. запропастити, -щу́, -сти́ш, гл. За твоєю головою запропастила свій вік молодю. Ном. № 9147.

Запросини, -син, ж. мн. Приглашеніє.

Запросити. См. **Запрошувати.**

Запротестувати, -тую, -єш, гл. Запротестовать. *Його муза запротестувала з усією енергією своєю против ледарства сильних мира сього.* К. XII. 12.

Запротівити, -влю, -виш, гл. Повредить, подѣйствовать вредно. *Лік запротівив.* Вх. Лем. 416.

Запрохання, -ня, с. = Запросини.

Запрохати. См. **Запрохувати.**

Запрохувати, -хую, -єш, сов. в. запроха́ти, -хаю, -єш, гл. = Запрошувати, запросити. *Просимо до хати! — запрохує Чіпка.* Мир. ХРВ. 365. *Хоч не нагодували, аби запрохали.* Ном. № 11919.

Запрошувати, -шую, -єш, сов. в. запроси́ти, -шу́, -сиш, гл. Приглашать, пригласить. *Запросила дівчинонька трьох козаків пізно.* Мет. 89. *А хто тебе тут запросив? — Просила Ганнуся.* Чуб. V. 678.

Запрута, -ти, ж. 1) Палка въ плетнѣ. 2) Палка, употребляемая при стягиваніи связаннаго. См. **Запручувати 2.**

Запрутити. См. **Запручувати.**

Запруча́тися, -чаюся, -єшся, гл. Начать сопротивляться, освобождаться. *Хотів узяти дитину, а воно так запручалось, що я й пустив.*

Запручувати, -чую, -єш, сов. в. запрути́ти, -пручу, -тиш, гл. 1) Заплетать, заплесть, задѣлывать, задѣлать дыру въ плетнѣ. 2) = **Зацурувати.**

Запряганий, -а, -е. Бывшій въ упряжи. *Не вміє, кажеш, возить: та він уже тричі запряганий.* Канев. у.

Запряга́ти, -гаю, -єш, сов. в. запрягти, -жу, -жеш, гл. Запрягать, запрячь. *Учений, а кобили не запряже.* Ном. № 6058. *Запріг коня вороного та й одвідав.* Чуб. V. 661.

Запряга́тися, -гаюся, -єшся, сов. в. запрягти́ся, -жу́ся, -жешся, гл. Запрягаться, запрячься. *Трое разом запряглись.* Гліб. 88.

Запряда́ти, -даю, -єш, сов. в. запрясти, -ду, -деш, гл. 1) Зарабатывать пряденіємъ. *Як запряде стара шматок хліба, то й їм.* О. 1862. II. 39. *Хоч буду запрядають, та буду тютюн купувать.* Ном. № 12606. 2) Покрывать, покрыть нитками (при пряденіи). **Запрясти скалку.** Напрясть столько, чтобы вся шпулька покрылась нитками. Константиногр. у.

Запрядач, -ча, м. *Мені знов дала премудру дзвоблинку міцкову та й запрядач делікатний.* Федьк. Пов. 14.

Запря́дувати, -дую, -єш, гл. = Запрядати. По народн. вѣрованіямъ можно запрядувати дорогу кому нібудь, т. е. отъ того, что женщина прядеть, кому-либо не будетъ удачи въ промыслѣ, на который онъ отправляется. *Коли стрілець або рибар вибіраєся на ловлю, тоді у хаті не сміє челядина прясти, бо она запрідує ему дорогу.* Шух. I. 239.

I. Запряжка, -ки, ж. = Засмажка. Вх. Лем. 416.

II. Запря́жка, -ки, ж. Въ выраж. **У запряжці бути.** Быть запряженнымъ. Зміев. у.

Запрясти. См. **Запрядати.**

Запрятка, -ки, ж. Мѣсто, гдѣ прячуть или прячутся. Угор.

Запрячи́, -ряжу, -жеш, гл. = Запрягти. Желех.

Запсува́ти, -сую́, -єш, гл. = Зопсувати. Мет. 373. *Старий віл ніколи борозни не запсує.* Ном. № 8919.

Запузати́ти, -тію, -єш, гл. 1) Отростить брюшко. *Скільки не їж, то не забагатієш, а запузатієш.* Мнж. 165. 2) Забеременѣть.

Запукати, -каю, -єш, гл. Застучать.

Запукуватися, -куюся, -єшся, гл. Свертываться (о цвѣтахъ). *Над вечір перед заходом сонця майже усі квітки запукуються, схиляють свої головки додолу.* Подольск. г.

Запусканка, -ки, ж. Яйцо, изъ котораго сквозь небольшую дырочку выпущено содержимое, а затѣмъ скорлупа наполнена смолой или воскомъ; употребляется при игрѣ навбитки. Черк. у.

Запуска́ти, -каю, -еш, сов. в. **запусти́ти, -щу́, -стиш,** гл. 1) Впускать, впустить куда; вгонять, вогнать (о скотѣ). *А ми просо засієм, засієм! — А ми стадом запускам, запускам.* Мет. 297. 2) Пускать, пустить въ ходъ. *Мое діло, як кажуть, мірошницьке: запусти та й мовчи.* Ном. №3114. 3) Запускать, запустить, погружать, погрузить; вонжать, вонзить. *Як на ляха козак налітав, в нюю спис запускав.* Мог. 87. 4) — **чим що.** Подбавлять, подбавить во что какой-либо жидкости. *Горілка була у пляшці наче запущена перцівкою.* Новомоск. у. 5) Запускать, запустить, оставить безъ присмотра, въ небреженіи. *Одна ка запустила діжу, шо вона й на діжу не похожа: около і в середині... позасихало тісто.* Грин. 1. 77. *Байрачок той колись, видно, і хорошенький був, тільки потім запустили.* Сим. 217. 6) **Теревені запустити.** Начать болтать. Ном. № 12968.

Запуски, -ків, м. мн. = II. Запуст. *На запуски як зав'язано.* Ном., стр. 282. № 524.

Запускна ополонка. При ловлѣ рыбы неводомъ зимою та прорубъ, въ которую первоначально опускается неводъ. Вас. 187. Браун. 11.

I. Запуст, -ту, м. 1) Густо выросшій лѣсъ, густая молодая заросль. Желех. Канев. у. 2) Живая изгородь. Вх. Зн. 20.

II. Запуст, -ту, м. и **запусти, тів, м. мн.** Заговѣны. *Латин прибрався мов на запуст.* Котл. Ен. IV. 24.

Запустити. См. **Запускати.**

Запутати(-ся), -таю(-ся), -еш(-ся), гл. = Заплутати, -ся.

Запуха́ти, -хаю, -еш, сов. в. **запухти, -хну, -неш,** гл. Запухать, запухнуть.

Запухлий, -а, -е. Опухшій.

Запхати, -ся. См. **Запихати, -ся.**

Запхикати, -каю, -еш, гл. Захныкать.

Зап'ясти, -ся. См. **Запинати, -ся.**

Зап'ястник, -ка, м. Манжета (шерстяная). Вх. Лем. 416.

Зап'ястя́, -ців, мн. Желѣзные бруски на внутреннихъ сторонахъ оси.

Зап'яток, -тку, м. Тылъ пятки (въ ногѣ), задникъ, закаблучье (обуви). НВолын. у. Гол. Од. 15. (Когда явились водки) — *Тут вибігло собак з десяток, із хати вийшло душ із п'ять: «Тютю! бери! рви за зап'яток!» Усі гуртом на них кричать.* Алв. 78. Ум.

Зап'яточок. *Ще й горошок не зійшов, тільки лободочки, витоптала ж черевички, тільки зап'яточки.* Чуб. III. 95.

Зарабува́ти, -бую, -еш, гл. Начать грабить.

Заради, нар. Ради, изъ-за. *Треба миритися заради дітей.* Г. Барв. 342.

Зарадити, -джу, -диш, гл. 1) Посовѣтывать, помочь совѣтомъ. *Ви нас за те своєю радою зарадите.* О. 1861. IV. 31. 2) Пособить, помочь. 3) — **чим.** Употребить съ пользой, дать толкъ. *Літа ж мої молодії, жаль мені за вами, а що ж бо я не уміла зарадити вами.* Мл. л. сб. 262.

Зарадитися, -джуся, -дишся, гл. 1) — **кого.** Посовѣтоваться, попросить совѣта. *Він повинен мене зарадитися.* НВолын. у. 2) Помочь себѣ.

Зараз, нар. Сейчась, немедленно. *Зараз не вішають, а поперед розсудять.* Ном. № 7445.
Чи так, то й так, каже він, та зараз до хвоста. Рудч. Ск. I. 1. Скажи, що зараз прийду.
 Харьк. *Зараз Івана зв'язали, вивели його в чисте поле.* Чуб. V. 930.

Зараза, -зи, ж. 1) Зараза. *Не злякають тебе стріли, що летять удень на тебе, а ні болість в темну добу, ні зараза ополудні.* К. Псал. 213. 2) Раст. *Orobanche Epithimum* Des. ЗЮЗО. I. 130.

Заразити, -жу́, -зиш, гл. Заразить. *Паршива віця все стадо заразить.* Ном. № 5987.

Заразитися, -жуся, -зишся, гл. Заразиться.

Заразиха, -хи, ж. = **Зараза** 2. ЗЮЗО. I. 130.

Заразічки, нар. Сію минуту, сейчась. Вх. Лем. 416.

Заразливий, -а, -е. Заразительный. *Скажене, хрانی Боже, лише сліпе заразливе.* Ном. № 8167.

Заразливість, -вості, ж. Заразительность.

Заразний, -а, -е. = **Заразливий**. *Холера дуже заразна.* Волч. у.

Заразом, нар. Сразу, вь одно время, вь одинь пріємь. *Славу козацьку виславляли, заразом похорон і весілля одправляли.* Дума. *Хто на яблуні ізоб'є десять яблук заразом.* Рудч. Ск. I. 20. *Не всі бо заразом.* Ном. № 13732.

Заралити, -лю, -лиш, гл. Пройти раломъ. — *Чи зараляно? — Заралано. — Чи заволочено? — Заволочено.* Чуб. III. 49.

Зараненька; Зараненько, нар. Ум. отъ зарані.

Зарані, нар. 1) Рано утромъ. *Посію шевлію зарані в неділю.* Чуб. V. 601. 2) Пораньше. *Ну вже ж, мамо, сьогодні зарані упораюся, зарані пообідаємо, та піду хоч раз погуляю.* Мир. Пов. I. 167. Ум. **Зараненька, зараненько.** *Я зараненька рушив у поле.* Черниг. у. *Зараненько витопила піч та й пішла в поле.* Леб. у.

Зараній, -я, -є. Утренній. *Вже на дворі світ зараній.* Лавр. 24.

I. Зарання, -ня, с. Утреннее время. *Півень співа поки з зарання, а далі спить, аж потіє.* Ном., стр. 298, № 292.

II. Зарання, нар. = **Зарані**. *Іде милий додому зарання.* Чуб. V. 576. *Ото, Рябко, шануйся, добра своїх панів як ока стережи, зарання спатъ не квапсь, в солому не біжи.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 84). *Старі зарання повмірали.* Шевч.

Зарано, нар. Слишкомъ рано. *Жінка його уданенька вмерла зарано.* Г. Барв. 509.

Заранок, -нку, м. = **I. Зарання**. *На розсвіті, на заранці іще спали бусурманці.* Мет. 374.

Заранше, нар. = **Зарані**. *Коли б пан Феб од перепою заранше в воду не заліз.* Котл. Ен. VI. 64. *Паси, та й заранше пригонь.* Ном. № 12096.

Заратувати, -тую, -єш, гл. Помочь, поддержать. Прилуц. у. *Заритуй, та й сам себе затратуй.* Посл.

Заратунок, -нку, м. Помощь, поддержка, пособие. Прилуц. у.

Зарахувати, -хую, -єш, гл. 1) Просчитатъ. 2) Зачестъ.

Зарахуватися, -хуюся, -єшся, гл. 1) Обсчитатъся. 2) Углубитъся вь счеты.

Зарачкувати, -кую, -єш, гл. Полѣзть на четверенькахъ.

Зарва, -ви, ж. Обрывъ, глыба земли. Угор.

Зарвати, -ся. См. **Зариватися**, -ся.

Заревти, -ву, -веш, гл. 1) Заревѣть, издать ревъ. *Лев заревів.* Гліб. *Арена звірем заревла.* Шевч. 613. *Ой заревло на порозі телятко.* Чуб. V. 49. *Пекельнее свято по всій Україні сю*

ніч зареве. Шевч. 171. Море повстало і заревло. Мог. 91. Зашуміла вода й заревла. Левиц. Пов. 351. Заревла страшенна буря. Кв. II. 307. Заревли великі дзвони. Хата, 87. І знову ліри заревли. Шевч. 565. 2) Заревѣть, заплакати. *Пройшла уже й Покрова, — заревла дівка як корова.* Ном. № 492.

Зареготати(-ся), -чу(-ся), -чеш(-ся), гл. Захочотати. *Мертвий би, здається, зареготав.* Ном. № 12628.

Заректи, -ся. См. **Зарікати, -ся.**

Зарепетува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Закричати, загорланити. *Зарепетувала не своїм голосом Зося.* Левиц. I. 365.

Заречи, -чу, -чеш, гл. = **Заректи.** Желех.

Зарештува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Арестувати.

Заржавіти, -вію, -єш, гл. Заржавѣть. *Та вже шаблі заржавіли.* Нп. *Була колись правда, та заржавіла.* Ном. № 6835.

Заржа́ти, -жу́, -же́ш, гл. Заржать. *Ой заржи, вороний коню, та під круту гору йдучи.* Мет. 55.

Зарза́ти, -за́ю, -єш, гл. = **Заржати.** *Він зарзає.* Шух. I. 89.

Зарибалити, -лю, -лиш, гл. Заработати рыбной ловлей. *Що зарибалимо, тим ділимось.* Азовск. (Стрижевск.).

Зарибити, -блю, -биш, гл. Развести, напустити рыбы в прудъ. *Треба б купити пудів два риби та зарибним ставок.* Могил. у.

Зарибок, -бку, м. Рыба, впуценная в воду для расплода. Могил. у.

Зарива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. зарити, -рию, -єш, гл. Зарывати, зарыть. *Узяв того сина і вбив та й зарив під корито.* Рудч. Ск. I. 43. *Упав так, що аж носом зарив.* Ном. № 6634.

Зарива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. зарвати, -рву, -веш, гл. Затрагивать, затронуть. *Що за диво отсей Люборацький, — думали його соучні: з ким не зарви, все знакомый, все дружить.* Св. Л. 266.

I. Зарива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. зарі́тися, -ріюся, -єшся, гл. Зарываться, зарыться. *Зарився, як свиня в шині.* Ном. № 13784.

II. Зарива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. зарватися, -рвуся, -вешся, гл. 1) Начинати, начати рватися. *Катря як скричить, зарветься до хати, — я її за поперек вхопила, у сіни назад одкинула.* МВ. II. 112. 2) Порываться. *Вже Катря сама до їх бігати заривалася.* МВ. II. 126. 3) Начинати, начати споръ, ссору. *Не заривайся з багатиром, бо він судців підкупе.* НВолын. у.

Заривкуватий, -а, -е. Сварливый, заводящий ссору. НВолын. у.

Зарига́ти, -га́ю, -єш, гл. 1) Начати отрыгивати. 2) Запачкати рвотой.

Заригувати, -вую, -єш, сов. в. заригувати, -гую, -єш, гл. Сметывать, сметать (о шитьѣ). Придуц. у.

Зарида́ти, -да́ю, -єш, гл. Зарыдати. *Ой зачула мати... заплакала, заридала.* Чуб. V. 152.

Зарика́ти, -ка́ю, -єш, гл. Зарычати. *І мов ті леви голодні з усіх боків зарикали.* К. Псал. 51.

Зарина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. заринути и зарну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Погружаться, погрузиться в воду, потопати, затонуть. *Ті (Петро й Павло) перейшли поверх води, а ніп почав заринати, заринув по пахи.* Чуб. I. 158. *Нехай тут зарне́ на дно моря.*

Зарипі́ти, -плю́, -пиш, гл. Заскрипѣть.

Зарити, -ся. См. **Заривати, -ся.**

Зарича́ти, -чу́, -чи́ш, гл. Заревѣть. *Корова... прийшла домів та й заричала.* Ном., стр. 304. № 496. *Вів зариче.* Шух. I. 89.

Зарі́чити, -чу, -чиш, гл. ? Встрѣчено въ загадкѣ: *Із вечора заюрив, ік повночі захандричив, ік світу заричив.* (Загадка: *хліб вчинить і замісить, і в піч посадить*). Грин. II. 312.

Зарі́б, -робу, м. См. **Зарі́бок.**

Зарі́бкувати, -кую, -єш, гл. Зарабатывать, имѣть зароботки, ходить на зароботки. *Він зарібкує.* Вх. Лем. 416.

Зарі́бний, -а, -е. Живущій зароботками; нанимающійся. *Я чоловік зарібний.* НВол. у.

Зарі́бник, -ка, м. Чоловѣкъ, живущій зароботками, робочій, работникъ. Желех.

Зарі́бниця, -ці, ж. Женщина, живущая зароботками, работниця. Желех.

Зарі́бок, -бку и зарі́б, -робу, м. Зароботокъ. *Більше зарібку матимеш.* Ном. № 10660. *Чи не однаковий хліб, де його заробити, — аби зарібок був чесний.* Г. Барв. 142. *Як ото ж він правуватиме та хазяйнуватиме, то ніякого зароби не буде ні йому, ні людям.* Лубен. у.

Зарі́вна и зарі́вно, нар. Поровну, ровно, наравнѣ; одинаково; все равно. *Укупі грались (панич та лакей — діти) і усе у них зарівна.* Мнж. 70. *Каждого зілля узяти зарівно. Вона ділить все зо мною — зарівно щастя з бідою.* Чуб. V. 519. *Йому зарівно, чи дома, чи ні.* Каменец. у. *Коли не Галя, то хай і... Варвара буде, а я зарівно пропав, бо не буду любити.* Св. Л. 319.

Зарі́внювати, -ною, -єш, сов. в. зарі́вняти, -няю, -єш, гл. Равняютъ, сравнивать. *Благородним нашим трупом рови зарівняєм.* К. Досв. 179.

Зарі́д, -роду, м. Зародышъ. Желех.

Зарі́дливий, -а, -е. Урожайный. *Сей рік зарідливий буде.* МВ. О. 1862. I. 74.

Зарі́док, -дку, м. = Зарі́д. К. ЦН. 316.

Зарі́жок, -жку, м. У кожевниковъ: при разрѣзванні кожи поперечними кусками на семь кусковъ (начиная отъ хвоста) **зарі́жок** — послѣдній кусокъ, находящійся передъ рогами. Сумск. у. (Ефименко).

Зарі́з, -зу, м. Убой. **На зарі́з.** На убой, чтобы зарѣзать. *Півня на зарі́з несуть, а він каже: кукуріку!* Ном. № 6187. *Як овечок ти нас, Боже, на зарі́з роздав неситим.* К. Псал. 106.

Зарі́за, -зи, зарі́зака, -ки, м. Убийца, людорѣзь, рѣзникъ. *Піймали одного зарізу.* Котл. Ен. V. 54. *Заюшився мазкою, мов лютий зарізака.*

Зарі́зати, -жу, -жеш, гл. Зарѣзать. *Хоч зарі́ж, то не хоче.* Ном. № 2636.

Зарі́затися, -жуся, -жешся, гл. Зарѣзаться. *Вийшов я з ножем в халяві з броварського лісу, щоб зарізатися.* Шевч. 420.

Зарі́зяка, -ки, м. = Зарі́зака. *Як несли покійника біля тюрми, то виводили і зарізяку черкеса.* О. 1861. VII. 5.

Зарі́к, -року, м. Зарокъ, обѣтъ. *Зарі́к положив не женитись.* Г. Барв. 14.

Зарі́каний, -а, -е. Давшій зарокъ, обѣтъ. *Ті, що постять в понеділок, зовуться «зарікані».* МУЕ. III. 33.

Зарі́кання, -ня, с. Зарокъ. *Не вважаючи на своє зарікання, він мусив після вечері знов танцювати.* Левиц. Пов. 56.

Зарікати, -каю, -єш, сов. в. **заректи, -речу, -чеш**, гл. Заклинать, клясть, просить. Княгиня Раїна, вміраючи, зарікала сина не піддається католицтву. Стор. МПр. 63.

Зарікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **заректися, -чуся, -чешся**, гл. Давать, дати зарокъ, обѣтъ. Я не зарікаюсь з бусурманами ще лучче побиться. Макс. (1849). 85. Не зарікайся всього робити, тільки свого уха вкусити. Ном. № 2620. Зарічуся та й не піду до чужої жінки. Чуб. V. 673.

Заріння, -ня, с. = **Зарінок**. Желех.

Зарінок, -нку, м. Берегъ, покритый мелкими камешками.

Зарінче, -ча, с. = **Зарінок**. Желех.

Зарість, -рости, ж. Рубецъ, слѣдъ бывшей раны, поврежденія (на деревѣ). Каменец. у.

Зарічаний, -а, -е. Любящій противорѣчить. *Добре, що ви такі собі на натуру плохі, — байдуже, мовчите собі; а як мій син, то лихо! Йому слово чи дві, а він тобі десять, — такий зарічаний, усе насупроти йде.* Васильк. у.

Зарічанин, -на, ж. Житель зарѣчья. *Превражії тії зарічане, — вони живуть за водами.* Лавр. 43.

Зарічанка, -ки, ж. Живущая за рѣкой. *Як напало на мене сім зарічанок, а я сама, то насилу відгризлась.* Ном. № 3343.

Зарічанський, -а, -е. Приналежащій зарѣчнимъ жителямъ.

Зарічний, -а, -е. Зарѣчный.

Зарічок, -чка, м. Рѣчної рукавъ. Канев. у.

Зарічча, -ча, с. Зарѣчье.

Зарішати, -шаю, -єш, сов. в. **зарішити, -шу, -шиш**, гл. Окончательно рѣшать, рѣшити. *Видно їм (панам) наші руки подобались, — зарішає сивоголовий дід.* Мир. ХРВ. 57.

Зармутитися, -чуся, -тишся, гл. = **Засмутитися**. Угор. Гол. III. 490.

Зармуток, -тку, м. = **Смуток**. Угор. Гол. III. 132.

Зарно, нар. Завидно. *Чи вже йому зарно стам на той стіжок?* Рудч. Ск. II. 209.

Зарнути. См. **Заринати**.

Заробити, -ся. См. **Заробляти, -ся**.

Заробітний, -а, -е. 1) Дающій зароботокъ. *Край заробітний.* 2) Заработанный. Кв. II. 304.

Заробіток, -тку, м. Зароботокъ. *Пішов він на заробітки, заробив грошей рублів мабуть із сто, — приніс додому.* Рудч. Ск. I. 164. *Наймит жде тяжкого заробітку.* К. Іов. 11. *Ой гіркі ж мої заробітки, плачуть дома мої дітки.* Чуб. V. 789.

Заробітошно, нар. Можно заработать, есть зароботокъ. *Тепер заробітошно не тільки у Харькові, але й на селі.* Харьк. у.

Заробітчанин, -на, м. Работникъ, идущій на зароботки. Мир. ХРВ. 68.

Заробленіна, -ни, ж. Заработанная плата, заработавши деньги. Желех.

Заробляти, -ляю, -єш, сов. в. **заробіти, -блю, -биш**, гл. 1) Зарабатывать, зарабатывать. МВ. II. 7. *Тиждень козак заробляє, за один день пропиває.* Макс. *Що заробила? — Кусок сала.* Чуб. III. 108. 2) Заслуживать, заслужить. *А хто мене поцілує, заробить спасіння.* Чуб. V. 9. 3) Задѣлывать, задѣлать. *Кінці основи, що були прив'язані до куснів полотна у*

воротил, не можуть бути зароблені, вони полишаються як тороки. Шух. I. 259. 4)
 Опачкивать, опачкать. *Заробиш, сорочку ззаду!* Лебед. у.

Зароблятися, -ляюся, -єшся, сов. в. заробитися, -блюся, -бишся, гл. Запачкиваться, запачкаться. *Заробився як чорт.* Ном. № 6649.

Зароблящий, -а, -е. Живущий зароботками. *Я зароблящий чоловік.* НВолын. у.

Заробок, -бку, м. = Зарібок. Гол. I. 351.

Зароботящий, -а, -е. Могущий хорошо зарабатывать, имѣющій хорошіе зароботки. *Найшовсь чоловік у прийми. Люде кажуть — добрий і зароботящий: і тесля, й столяр, і чоботарь, — до всього здатний.* Г. Барв. 264.

Зародіти, -джу, -диш, гл. Уродить. *Зароди, Боже, жито, пшеницю, всяку пашницю!* Мет. 344. *Добра пшениця зародила.* Мнж. 83.

Зародітися, -джуся, -дишся, гл. 1) Зародиться, зачатися. *Курчата в яйцях через тиждень уже й зародились на лежанці під квочкою.* Рк. Левиц. 2) Родиться, уродиться. *Катря не в матір зародилася — палка, прудка дівчина.* МВ. II. 76.

Зародок, -дку, м. Зародышъ, embryo. *Стоїть стовп до неба, на нім 12 гнізд, в кождім гнізді по 4 яйця, в кождім яйці по 7 зародків.* (Загадка: рік). Чуб. I. 314. Ум. **Зародочок.**

Зарожедний, -а, -е. Урожайный. **Зарожедно, нар.** Урожайно. *Цього году зарожедніш було на хліб, як торік.* Екатеринос. у.

Зарожений, -а, -е. Имѣющій зародышъ. *Зарожене яйце.* Лебедин. у.

Зароїтись, -роюся, -їшся, гл. Зароиться. Кв. I. 165. *Рече — і хмарами з'явилися пеські мухи, і скнипи навкруги роями зароїлись.* К. Псал. 241.

Заросіти, -шу, -сиш, гл. Оросить, замочить въ росѣ (одежду, обувь).

Зароситися, -шуся, -сишся, гл. Измачиваться въ росѣ. *Де ти в чорта волочився? Заросився, замочився?* Чуб. V. 472.

Зарослий, -а, -е. Зарослій. Левиц. Пов. 192.

Зарослі, -лів, ж. мн. Заросль. *Проміж тії зарослі на полянах і пролісках росла висока трава.* Стор. II. 118.

Заросся, -ся, с. Мѣстность за р. Росью. Желех.

Заростаіти, -таю, -єш, сов. в. зарости, -сту, -теш, гл. Заростать, зарости. *Двір заріс бур'яном.* МВ. II. 70. *Бодай тая річка очеретом заросли.* Чуб. III. 123.

Заростка, -ки, ж.? Ум. **Заросточка.** *Тепер же я заросточка, не бачила ні виросточка.* Чуб. V. 1116.

Заросянський, -а, -е. Находящийся за р. Росью. Желех.

Зарохкати, -каю, -єш, гл. Захрюкать. *Зарохкаємо по свинячій.* Хата. 130.

Зарощений, -а, -е. Зарослій. *Стоїть яблунька така зарощена бур'яном, що й не видно.* Рудч. Ск. II. 55. *Стоїть криниченька така зарощена.* Рудч. Ск. II. 58.

Зарощаний, -а, -е. Покрытый росой. *Зарощана гречка.* Рудан. I. 51.

Заруб, -ба, м. = Зарубка. Шух. I. 171.

Зарубати. См. Зарубувати.

Зарубина, -ни, ж. = Зарубка. Ум. **Зарубинка.** *У зарубинки гряді поналазило, так ніяк не витирається.* Черниг. у.

Зарубка, -ки, ж. Зарубка, насѣчка. Сумск. у. Ном., стр. 300, № 348. Рудч. Чп. 249. Ум. **Зарубочка.**

Зарубувати, -бую, -єш, сов. в. **заруба́ти, -ба́ю, -єш**, гл. 1) Зарубливать, зарубить, убить рубящимъ орудіємъ. *Коня візьмуть і попружечку, тебе зарубають, мою душечку.* Чуб. V. 95. 2) Дѣлать, сдѣлать зарубку, насѣчку. 3) — **язик**. О лошади: раниць языкъ травою. Шух. I. 211. 4) — **себе**. Ограждаться, оградиться, защититься. *Ой піду я в полонину та в зелену пуцу, там я себе зарубаю, нікого не пуцу.* Шух. I. 203.

Заружжа, -жа, с. Солончакъ. *По заружжах скот гризе землю.* Радом. у.

Зару́ка, -ки, ж. Поручка, поручительство. *Паші молодії мрії знайшли в Шевченкові... заруку своєї будущини.* К. ХП. 14. *Змовлена Марусенька... положила білу руку на заруку.* Мет. 124.

Зарукований, -а, -е. Обрученный. *Черкай, милий, черкай до білого рана: я к тобі не вийду, бо'м зарукована.* Гол. II. 234.

Зарумати, -маю, -єш, гл. 1) Заплакать. *Годі вже, годі, а то й я зарумаю.* МВ. (О. 1862. III. 49). 2) Заплакать (глаза). *Ой сіла, задумала, карі очі зарумала.* Мет. 114.

Зарумсати, -саю, -єш, гл. = **Зарюмсати**. *Чого се, дурню, плачеш?.. зарумсав очі.* К. ПС. 67.

Зарум'янити, -ню, -ниш, гл. Зарумянить.

Зарум'янитися, -нюся, -нишся, гл. Зарумяниться. Хата, 189.

Зарусявіти, -вію, -єш, гл. Сдѣлаться русымъ.

Зару́ти, -рюю, -єш, гл. Заревѣть? *Заруй, туре, буйний туре, буковинський туре!* Федьк. (Ватра, 104).

Заручання, -ня, с. = **Заручини**. *Там сиділо аж два янголі, вони собі раду радили: «Та й полинем на заручання, де Галочка заручається».* Грин. III. 470.

Заруча́ти, -чаю, -єш, сов. в. **заручити, -чу́, -чиш**, гл. 1) Обручать, обручить. *А вже ж твою дівчиноньку заручили люде.* Чуб. V. 111. 2) Только сов. в. *Наставить руки?* Примѣръ см. при словѣ **заножити**.

Заруча́тися, -чаюся, -єшся, сов. в. **заручи́тися, -чу́ся, -чишся**, гл. 1) Обручаться, обручиться. *Галочка заручається, од матінки одрізняється... Од батенька од рідненького до свекорка неймовірненького.* Грин. III. 470. 2) Ручаться, поручиться. Константиногр. у.

Заручини, -чин, ж. мн. Обрученіе. О. 1862. IV. 6. МУЕ. III. 74. *Летім, браця, на заручини: там Маруся зарумається, од батенька одлучається, до свекорка прилучається.* Мет. 127.

Заручити, -ся. См. **Заручати, -ся**.

Зарю́мати, -маю, -єш, гл. = **Зарумати**. *Сама сіла задумала, карі очі зарюмала.* Мет. 75.

Зарюмсати, -саю, -єш, гл. = **Зарюмсати**.

Зарю́мсатися, -саюся, -єшся, гл. Имѣть заплаканные глаза.

Зарябіти, -бію, -єш, гл. Зарябить, запестрѣть. *У Христі... зарябіло у очіх.* Мир. Пов. II. 51.

Заря́д, -ду, м. Правленіе, у правленіе. Жел.

Заря́джувати, -джую, -єш, сов. в. **заря́діти, -джу́, -диш**, гл. 1) Преимуц. сов. в. Управлять, завѣдывать. 2) Приправлять, приправитъ, сдобритъ (кушанье, напр. сметаной). Желех. Вх. Зн. 20. 3) — **брагу**. Заваривать, заваритъ брагу. *Брагу зараз зарядили.* Мкр. Н. 20. См. **Заряжати**.

Зарядити. См. **Заряджувати и заряжати**.

Зарядка, -ки, ж. Сметана. Желех. Вх. Зн. 20.

Заряжа́ти, -жаю, -єш, сов. в. зарядити, -жу, -диш, гл. Заряжать, зарядить.

Заряжайте ясне ружжо чорним порошком. Чуб. V. 1011. *Узяв джура, та узяв малий пістолі зарядити.* Мет. 401.

За́рязь, -зі, ж. Раст. *Hieracium aurantiacum*. Лв. 99.

Заря́сніти, -нію, -єш, гл. 1) Густо покритися плодами, листьями. 2) Переносно:

запестрѣть красивими одеждями. *Пожакуймо заставщину козацьку, — нехай круг нас голота зарядніє.* К. ЦН. 223.

Зарято́вувати, -вую, -єш, сов. в. зарядува́ти, -тую, -єш, гл. Помогать, помочь, давать,

дать помощь вѣ бѣдѣ, поддерживать. *Спасибі тобі... що це ти мене послухав та зарядував.* Мнж. 142. *Грішми зарядуйте на подушне.* О. 1862. IX. 7. *Всякого зарядовували, чим хто побідкається.* ЗОЮР. II. 285. *І сам голоду й холоду не знає, бо й його люде зарядовували, як чим треба.* Г. Барв. 137.

Зарятовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. зарядува́тися, -туюся, -єшся, гл.

Одолжаться, одолжить, получать, получить матеріальную поддержку, занять. *Се я у чоловіка зарядувався, та й оплатив податі.* Екатеринос. у.

Засада, -ди, ж. 1) Основание, основа. 2) Заключение; тюрьма. *Десь моя дружина сидить у засаді, сидить у засаді в великій досаді.* Чуб. V. 342.

Засадець, -дця, м. = Засадьок. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Засадчик, засадчикок.**

Жінка вибере із діжі тісто та маленький засадчикок посадить. ЗОЮР. II. 32.

Засаджувати, -джую, -єш, сов. в. засадити, -джу, -диш, гл. 1) Засаживать, засадить.

Кукол наробили, куток засадили. Макс. (1849), 104. 2) Засаживать, засадить (огородъ, садъ и пр.). 3) Засаживать, засадить, посадить, заключать, заключить. *Засадили у темну темницю.* Чуб. V. 396. 4) Втыкать, воткнуть, всовывать, всунуть. *Ніж в черево і засадив.* Котл. Ен. III. 23. *Засадило руку та й витягло гадюку.* Гліб. 56.

Засадистий, -а, -е. Плотный, дюжий. Вх. Лем. 417.

Засадити. См. **Засаджувати.**

Засадич, -ча, м. = Засадьок.

Засадний, -а, -е. 1) Объемистый, большой. *Це засадні кулі: більше двадцяти кулів не візьмеш на воза. Засадні вуліки, хоч по три рої накидай.* Брацл. у. *Не треба, казано, дуже засадні снопи в'язати, бо не висадиш і на вила.* Могил. у. 2) Крепкій. *Засадні коні.*

Каменец. у. 3) Солидный. *Безпешна будь: чоловік засадний, не ледащо яке.* Брацл. у. 4)

Засадна зима. Продолжительная и постоянная зима. НВолын. у.

Засадчик и засадчикок, -чка, м. Ум. отъ **засадець.**

Засадьок, -дька, м. Хлѣбъ изъ остатковъ тѣста, послѣднимъ сажаемый вѣ печь;

обыкновенно онъ меньше другихъ.

Засакраментува́тися, -туюся, -єшся, гл. Приобщиться св. таинъ. Черк. у.

Засалабо́нити, -ню, -ниш, гл. = Засандричити. *Оце так засалабонив, що його і чортяка тепер не витягне.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Засалити, -ся. См. **Засалювати, -ся.**

Засалювати, -люю, -єш, сов. в. засалити, -лю, -лиш, гл. Засаливать, засалить,

вымазывать, вымазать саломъ. *Глянь, як засалив рукава.* Харьк.

Засалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **засалитися, -люся, -лишся**, гл. Засаливаться, засалиться, вымазываться, вымазаться саломъ. *Ой їж, кумо, горобця, не засалюйся!* Грин. III. 695.

Засандричити, -чу, -чиш, гл. Всадить, всунуть, воткнуть. *Так засандричив коляку в землю, що й чортяка не витягне.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Засандричитися, -чуся, -чишся, гл.? Въ загадкѣ: *Звечора заяричилось, а к світові засандричилось.* (Діжа з кістом). Мнж. 174.

Засапатися. См. **Засапуватися.**

Засапуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **засапатися, -паюся, -єшся**, гл. Запихиваться, запыхаться. *Втомивсь, засапавсь, спотикався.* Котл. Ен. III. 20. — *Чого ж ти так засапалась? — Я мовчу: не здишусь.* Г. Барв. 397.

Засатарити, -рю, -риш, гл. = **Запроторити**. 1) *Оце так засатарив, шо й сам не знайду шапки.* Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн. 2) *Засатарив мене чоловік сюди, у ліс, а сам геть і подавсь.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Засваритися, -рюся, -ришся, гл. Поссориться.

Засватати, -таю, -єш, гл. Посватать. *Того ж дня, як Катря їм згордувала, засватав другу дівчину.* МВ. II. 132. *А кого за тебе засватаєм?* Грин. I. 205. *Прийшов Євхимка, заплакав: «хтось мою Марійку засватав».* Чуб. III. 207.

Засвататися, -таюся, -єшся, гл. Посвататься. *Поздоровляю тебе засватавшись.* Кв. Драм. 188.

Засвашкувати, -кую, -єш, гл. Начать исполнять обязанности свашки.

Засвербіти, -бить, гл. безл. Зазудить, зачесаться. *Венери серце засвербіло од жалю, що Еней стогнав.* Котл. Ен. VI. 73.

Засвистати, -щю, -щеш и засвистіти, -щю, -стиш, гл. Засвистѣть, засвистать.

Засвистали козаченьки в поход з полуночі. Макс. (1849), 140. *Вітер буйний знявсь, засвистів.* Мог. 124.

Засвідчення, -ня, с. Засвидѣтельствовање, свидѣтельство, удостовѣреніе. Черк. у.

Смутна пісня є историчне засвідчення важкого минушого життя. Левиц. (Правда, 1868, 484). *Піди, хай піп дасть засвідчення.* НВолын. у.

Засвідчити. См. **Засвідчувати.**

Засвідчувати, -чую, -єш, сов. в. **засвідчити, -чу, -чиш**, гл. Свидѣтельствовать, засвидѣтельствовать.

Засвітати, -таю, -єш, гл. Свѣтать. *Ще і на моїх воротах сонце засвітає.* Ном. № 4886.

Межи двома світлоньками там рано засвітало. Рк. Макс.

Засвітити, -ся. См. **Засвічувати, -ся.**

Засвітла, нар. Засвѣтло. *Несуть страву, де що запопали, щоб засвітла повечерять.* Шевч. 180.

Засвічувати, -чую, -єш, сов. в. **засвітіти, -чу, -тиш**, гл. 1) Зажигать, зажечь. Шевч.

257. *Засвічу я свічку, перебреду річку до моєї миленької хоть на одну нічку.* Мет. 113. 2)

Тільки сов. в. Засвѣтить, засіять. *Колись і в наше віконце засвітить сонце.* Ном. № 4886.

Місяць у віконечко засвітить. МВ. ТІ. 9. *Засвіти, Боже, з раю нашому короваю, щоб було виднесенько краяти дрібнесенько.* Маркев. 101. **Аж зірниці засвітили.** Искры изъ

глазъ посыпались. Ном. № 6628. 3) **Тілом засвітити.** Показать голое тѣло.

Волоссям засвітити. Открыть волоса (о замужней женщинѣ). Ном. № 3994.

Засвічуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. **засвітітися, -чуся, -тишся**, гл. 1) Зажигаться, зажечься. *Чом ти досі не світиш? — Та ніяк лампа не засвічується.* 2) Только сов. в. Освітяться, засвітяться, засіять. *Ой чому, чому у сьому дому так рано засвітилося?* КС. 1883. II. 371. *Він як угледів дівчину, аж очі йому засвітилися.* МВ. *Город, мов на свято, засвітився. Мені тепер саме на веселу жизнь засвітилось.* Г. Барв. 10. **Каганці в очах засвітилися.** Искры изъ глазъ посыпались. Ном. № 3982.

Засвоїти. См. **Засвоювати.**

Засвоювати, -воюю, -еш, сов. в. **засвоїти, -вою́, -їш**, гл. Присваивать, присвоить. *Велику материзну мала, а з тим добра вона не знала... Брат все, що лучче, засвоїв.* Мкр. Г. 18.

Засвяткува́ти, -ку́ю, -еш, гл. Запраздновать. *Засвяткували вже оці жиди.* Черк. у.

Заселити, -ся. См. **Заселювати, -ся.**

Заселище, -ща, с. Заселенное мѣсто.

Заселювати, -люю, -еш и **заселя́ти, -ля́ю, -еш**, сов. в. **заселити, -лю́, -лиш**, гл. Заселять, заселить. Аф.

Заселюватися, -лююся, -ешся и **заселя́тися, -ля́юся, -ешся**, сов. в. **заселі́тися, -лю́ся, -лишся**, гл. Заселяться, заселиться. *Я зазнаю сей край, як він тільки що заселявся.* Стор. II. 9.

Засе́ра, -ри, об. Нечистоплотный человекъ.

Засі́вити, -вію, -еш, гл. 1) Посѣдѣть. 2) Засѣрѣть. Аф. 434.

Засиджувати, -джую, -еш, сов. в. **засидіти, -джу, -диш**, гл. 1) Просиживать, просидѣть. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. 2) Насидѣть. *Засиджене яйце.*

Засиджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. **засиді́тися, -джуся, -дишся**, гл.

Засиживаться, засидѣться. *Як тільки було почує дзвін, то вже ні заграється, ні засидиться. Зоя звеліла не давати багато пляшок на стіл, щоб духовенство не засиджувалось.* Левиц. I. 395.

Засилати, -лаю, -еш, сов. в. **заслати, -шлю́, -шлеш**, гл. 1) Засылатъ, заслатъ. 2)

Ссылать, сослать. *Туди тебе зашлють, де козам роги правлять.* Ном. № 3631. 3)

Посылать, послать, присылать, прислать. *Засилай, посилай, серденьячко моє,*

частенькїї листи. Мет. 24. *Москалів заслав царь, та й припинили.* Черк. у. **Старостів засилати.** Сватать. *Заслав він старостів та й хустки побрав.*

Засилити. См. **Засилювати.**

Засилювати, -люю, -еш, сов. в. **засилити, -лю, -лиш**, гл. 1) Усиливать, усилить, подкрѣплять, подкрѣпить. *Вона тебе ні в чому за руку не веде, вона тільки твій розум засилює, щоб сама ти свій шлях пізнала.* К. Д. Серце. 29. 2) Вдѣвать, вдѣть; всовывать,

всунуть. *Засилити нитку в голку.* Желех. Вх. Зн. 39. *Дірка була викопана в стіні невелика: так тільки можно було руку туди засилити і витягти що-небудь поблизу.*

Новомоск. у. 3) Прикрѣплять, прикрѣпить, привязать (веревку, цѣпъ и пр.). Желех.

I. Засилка, -ки, ж. Пицца, что-либо подкрѣпляющее силы — пицца или напитокъ. Желех.

II. Засі́лка, -ки, ж. Ушко, отверстие для вдѣванія нитки, сурка и пр. (въ иглѣ и пр.). Желех. Вх. Зн. 20.

Засі́лок, -лку, м. Помощь, подкрѣпленіе, поддержка. Желех.

Засина́ти, -наю́, -еш и **засипати, -паю́, -еш**, сов. в. **заснути, -сну́, -неш**, гл. 1)

Засыпать, заснуть. *Серед миру я лягаю, тихо засинаю.* К. Псал. 7. *Ходила, блудила та й заснула, приїхав Гриць мій, — я й не чула.* Лавр. 55. *Заснули думи, серце спить.* Шевч. 224.

Засині́ти, -ню́, -ниш, гл. Засинить.

Засинитися, -ню́ся, -нишся, гл. Сдѣлаться синимъ. *Засинилось полотно.* Нволянск. у.

Засині́ти, -нію́, -еш, гл. Засинѣть. *Засиніли понад Дніпром високі могили.* Шевч. 30.

Засині́тися, -нію́ся, -ешся, гл. = Засиніти. *Сине море засинілося.* Чуб. V. 985.

Засип, -пу, м. и **засіпа, -пи, ж.** = Приспа. Вх. Уг. 359.

I. Засипати, -паю́, -еш. 1) = Засинати. 2) Сов. в. **Заспати, -сплю́, -спиш**. Засыпать, заспать, подолгу спать. *Щоб хазяйка не засипала, до корови рано вставала.* Ном. № 254.

3) Сов. в. **Заспати, -сплю́, -спиш**. Забывать, забыть что-либо за сномъ, послѣ сна. *Любощів ні заїсти, ні запити, ні заспати.* Г. Барв. 449.

II. Засипа́ти, -паю́, -еш, сов. в. **засипати, -плю́, -плеш**, гл. 1) Засыпать, засыпать.

Засипав їй очі борошном. Грин. II. 337. *Його житло засипле з неба сірка.* К. Іов. 40.

Поховали. Засипали домовину. Г. Барв. 208. 2) **Всыпать, всыпать.** *Засипав у ступу проса і заставив товкти москаля.* Рудч. Ск. II. 166. *Чиє, пане, засипано, того й мелеться.* Мнж. 120.

3) Только сов. в. Быстро заговорить. *Засипав, як горохом в бочку.* Ном. № 12894.

Засипатися, -паю́ся, -ешся, сов. в. **заспатися, -сплю́ся, -спи́шся**, гл. Засыпаться, заспаться, спать слишкомъ долго. *Нема в мене свята, — каже чорт: — я не загуляюсь, не запіячу, не засплюсь і на Великдень.* Г. Барв. 193.

Засипатися, -паю́ся, -ешся, сов. в. **засипатися, -плю́ся, -лешся**, гл. Засыпаться, засыпаться. *Нехай мені гарячим піском очі засиплються.* МВ. II. 63. *Засипалась криниченька золотим піском.* Чуб. V. 204.

Засипля́ти, -ляю́, -еш, гл. Просыпать какое-либо событие, явление. *Зелена діброво, скажи мені правду: хто такий у світі зору засипляє?* Чуб. V. 486.

Засі́рнити. См. Засирнювати.

Засі́рнювати, -нюю́, -еш, сов. в. **засі́рнити, -ню́, -ниш**, гл. Запачкивать, запачкать сыромъ.

Засироті́ти, -чу́, -тиш, гл. Осиротить.

Засироті́ти, -тію́, -еш, гл. Осиротѣть. *Дитя ж моє коханеє, чого рано засиротіло? а я молода завдовіла.* Чуб. V. 807.

Засиса́ти, -саю́, -еш, гл. 1) Засасывать. 2) Жалить, кусать (о змѣяхъ). *Хто буде цю молитву знати... Не буде звір його поїдати, не буде гад його засисати.* Грин. III. 151.

Заситарити, -рю́, -риш, гл. = Засатарити. *Де ти заситарив коня?* Мнж.

Заситі́ти, -чу́, -тиш, гл. Вогнать, загнать. *Заситить оце кілок у землю.* Лебед. у.

Заситі́тися, -чу́ся, -тишся, гл. Всосаться, увязнуть, завязнуть. О. 1861. XI. 116.

Засиха́ти, -хаю́, -еш, сов. в. **засохнути** и **засо́хти, -хну́, -неш**, гл. Засыхать, засохнуть. *Як та билина засихала.* Шевч. 567. *Впали карі очі, засохли губи.* Шевч. 558.

Засича́ти, -чу́, -чіш, гл. Зашипѣть (о змѣѣ). *Гадюка хоч не вкусить, то засичить.* Ном. № 2878.

Засія́ти, -сіяю́, -еш, гл. = Засяяти. *І світ над ним не засіяв во́віки.* К. Іов. 7.

За́сіб, собу, м. Средства матеріальныя, силы. *В мого батька засіб невеликий, середній: він не багатий і не вбогий.* Рк. Левиц. *Які маємо до сього часу грошові засоби і звідкіля ще*

їх добути, про те иншим часом рахуватимем. К. (О. 1862. III. 23). На сю... боротьбу тратять вони останні сили, останні свої засоби. К. Кр. 31.

Засібний, -а, -е. 1) Зажиточный, со средствами. *Хиба котрий засібний, то не купував голодного року хліба.* Каменец. у. 2) Обь одеждѣ: просторный. Гол. Од. 18.

Засібно, нар. Зажиточно, со средствами.

Засів, -ву, м. Посѣвъ. *Оця рука у нас сього року під засівом.* Черк. у. *Даютъ плуги, воли сірі, ще й до того всі засіви.* Чуб. V. 216.

Засівальник, -ка, м. Поздравляющій съ новымъ годомъ и посыпающій при этомъ въ комнатѣ хлѣбными зернами. Прилуц. у.

Засіва́ти, -ва́ю, -еш, сов. в. засіяти, -сію, -еш, гл. 1) Засѣвать, засѣять. *Почав... пшеницю сіять і засіяв нею цілих дві десятині.* Грин. II. 47. *Радимось, як городи засіваємо.* МВ. II. 206. *Чого ви лаєтесь! Хиба вас поле засіяно?* Ном. № 9230. 2) Посыпать комнату зернами при поздравленіи съ новымъ годомъ. Прилуц. у. 3) Только сов. в. Затанцевать. *Потім горлиці засіяв Гарасим Калина.* Мкр. Н. 29.

Засіва́тися, -ва́юся, -ешся, сов. в. засіятися, -сіюся, -ешся, гл. 1) Засѣваться, засѣяться. *Узяло тоді хлоп'я жменю жита та й посіяло навхрест, от усе поле й засіялось житом.* Грин. I. 72. 2) О волосахъ: пробиваться, пробиться. *Ще молоденький: борідка тільки стала засіва́тися.* Екатериносл. у. *Не піду ж я за старого, — бороною коле; но я піду за такого, що вус засіявся.* Грин. III. 195.

Засіда́тель, -дя, м. Засѣдатель. *Вибрали мене в засідателі.* Стор. I. 161.

Засіда́тельський, -а, -е. Засѣдательській. *Накинув голова засіда́тельські мітки прясти.* О. 1862. II. 39.

Засіда́ти, -да́ю, -еш, сов. в. засісти, -сяду, -деш, гл. 1) Садиться, сѣсть. *Просимо до гурту (до вечері)! привітали мене і вклонились. — Може б поруч зо мною така краля засідала, га? каже Назар.* МВ. (О 1862. III. 57). 2) Засѣдать, засѣсть, присутствовать. *Засідав серед громадських мужів.* К. Іов. 61. 3) Быть въ засадѣ, подкарауливать изъ засады. *Ой не лети, сивий орле, на Волиння пити, засідають вражі ляшки, хочять тебе вбити.* Чуб. V. 133. 4) О мѣстѣ: занимать. *Війшов нелюб в хату, засів усю лаву.* Чуб. V. 345. 5) Засѣдать, засѣсть гдѣ-либо. *Та й засядем по пасіках на весь літ остаток.* К. Досв. 109.

Засіди, -дів, м. мн., засідка, -ки, ж. Засада, подстереганіе. **Ходити, піти на засіди, засідку.** *Залегать, залечь на дичь. Охотники... підуть на засіди.* Мнж. 156. *Ходив я на засіди на котки.* Екатериносл. у. *Пішов на засідки на вовків.* Канев. у. *На серни та оленя виходить стрілець на засідку.* Шух. I. 235.

Засіда́ти, -ла́ю, -еш, гл. Осѣдлатъ. *Засідав собі коника гетьманського.* Чуб. III. 294.

Засідо́к, -дку, м., Яйцо, пролежавшее нѣкоторое время подъ насѣдкой.

Засі́к, -ка, м. засі́ка, -ки, ж. Закромъ. Чуб. VII. 388. *Він узяв, розкрив один засі́к.* Рудч.

Ск. II. 141. *Засіли в законах, як миші въ засіці.* К. Гр. К. XXX. *Подивився він у своїм обійсті, — аж у нього все жито в засіках.* Рудч. Ск. I. 8. Ум. **Засі́чок, засі́чка.** *Прийшли в будчину, подивились у засічку, аж там та пляшка, що вкрадено.* Новомоск. у.

Засіка́ти, -ка́ю, -еш, сов. в. засікти, -чу, -чеш, гл. Засѣкать, ранить (о ногѣ лошади). *Кінь засіка ногу.*

Засі́лля, -ля, с. Выселокъ, хуторъ за селомъ.

Засіно́к, -нку, м. Загородка у сѣней.

Засіпати, -паю, -єш, гл. Задергати. *Засіпали, як циган сонце.* Харьк. у.

Засіпатися, -паюся, -єшся, гл. 1) Задергаться. 2) Сильно умориться отъ хлопотъ, бѣготни. *Наймички аж засіпались, пораючись: та́ локшину кришитъ, та вареники ліпитъ.* Кв. II. 212.

Засіріти, -рію, -єш, гл. Засѣрѣть, начать сѣрѣть; разсвѣтати.

Засіркувати, -кую, -єш, гл. При обмазкѣ стѣнь слегка побѣлить бѣлою глиной (худшимъ сортомъ) по сѣрой. Новомоск. (Залюбовск.).

Засісти. См. **Засідати.**

Засічи, -чу, -чеш, гл. = **Засікти.** Желех.

Засіяти, -ся. См. **Засівати, -ся.**

Заскаба, -би, ж. Заноза.

Заскабити. См. **Заскаблювати.**

Заскаблювати, -люю, -єш, сов. в. заскабіти, -блю, -биш, гл. Занозить.

Заскавучати, -чу, -чиш, гл. Завизжать. *Заскавучали... собаки.* Стор. МПр. 111. *Нехай тільки руки зложу, заскавучиш ти, як цуцик.* Ном. № 3594.

Заскакати, -каю, -єш и -качу, -чеш, гл. Запрыгать. *Ніхто не баче, як сирота плаче, а як заскаче, то всяк побаче.* Ном. № 10698.

Заскакувати, -кую, -єш, сов. в. заскочити, -чу, -чиш, гл. 1) Вскакивать, вскочить, попасть куда. *Заскочила баба в нерет: ні назад, ні наперед.* Ном. № 10086. 2) Захватывать, захватить, застигать, застичь. *Гайдамаки напали на двір Олексійця у Білозер'ї, а самого не заскочили.* ЗОЮР. I. 249. *Де ти його спобіжиш, де ти його заскочиш?* Чуб. I. 92.

Заскалити, -лю, -лиш, гл. Занозить. *Заскалив палець.* Каменец. у.

Заскалка, -ки, ж. Заноза.

Заскалля, -ля, с. При тесаніи дерева оставшіяся на немъ острыя щепки. Каменец. у.

Заскаратися, -раюся, -єшся, гл. Забожиться, поклясться словами: *Скаръ ня, Боже! Вх.* Лем. 417.

Заскаржити, -жу, -жиш, гл. Принести жалобу.

Заскварчати, -чу, -чиш, гл. = **Зашкварчати.** ЗОЮР. II. 18.

Заскепіти, -плю, -пиш, гл. Занозить. Левч. 44.

Заскиглити, -глю, -лиш, гл. Жалобно застонать, завить, завизжать, залаять. *Одна гонча заскиглила і стала дряпати лапами і скребти землю.* Стор. МПр. 112. *Аж гульк! із-за байраку татарва! як заскиглять, мов собаки.*

Заскімлити, -лю, -лиш, гл. Заскиглити. *Заскімле по собачий.* Полт. г.

Заскіпати, гл. Встрѣчено въ безличной формѣ въ слѣд. бранномъ выраженіи: *А в голові би ти заскіпало!* — т. е. чтобы заболѣла тебѣ голова такъ, какъ будто бы ее кололи. Шух. I. 34. См. **Скіпати.**

Засклепити, -плю, -пиш, гл. 1) Вывести сводъ. 2) Запереть, замкнуть, заключить. 3) Закрывать плотно. *Ми воду так засклепили (у водянци).* Александров. у. 4) Окаменить, сдѣлать твердымъ. *Засклепило, що не можна орати.* Каменец. у.

Засклити, -лю, -лиш, гл. Вставить стекло. *Заскли оте вікно.*

Заскліти, -лію, -єш, гл. Замереть. *Заскліла-сь була, замліла, що вже й болю не чула... Тоді дали трохи ульги, — ... віджилась краси набралась.* Св. Л. 301.

Заскорбіти, -блю́, -біш, гл. Опечалить. *Увійде в хату з молитвою — не звеселить, а заскорбить*. Г. Барв. 149.

Заскородити. См. **Заскороджувати**.

Заскороджувати, -джую, -еш, сов. в. **заскородити, -джу, -диш**, гл. Бороновать, забороновать. *Зорали, посіяли... заскородили*. Рудч. Ск. II. 194.

Заскреготати, -чу́, -чеш, и **заскреготіти, -чу́, -тіш**, гл. Заскрежетать. *Назирає грішний правих і зубами заскрегоче*. К. Псал. 87. *Сорока заскреготить*. Шух. I. 89. *Скрикнув він, заскреготівши зубами*. Стор. МПр. 99.

Заскрипіти, -плю́, -пиш, гл. Заскрипѣть. *Заскрипіли ворітоньки, бо були заперті*. Мет. 161.

Заскубати, -баю́, -еш, сов. в. **заскубти, -бу, -беш**, гл. 1) Часто и много драть за волосы; вообще подвергать постоянному дурному обращению: побоямъ, преслѣдованіямъ и пр. 2) Хватить за волосы. *Кільки заскуб чуприни, тільки і вирвав*.

Заскубувати, -бую, -еш, гл. = **Заскубати**.

Заскучати, -чаю́, -еш, гл. Заскучать. *Отже мій Андрійко хутко і заскучає*. МВ. II. 9.

Заслабіти, -бію́, -еш, гл. Заболѣть. *А в суботу заслабім, а в неділю лежала, в понеділок умерла*. Чуб. V. 794.

Заслабнути и заслабти, -бну, -неш, гл. = **Заслабіти**. *Як заслаб, то спокійно дожидав смерти*. Левиц. Пов. 80. *Заслаб чумак, заслаб молоденький*. Рудч. Чп. 136.

Заславлений, -а, -е. Прославленный. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Засланець, -нця, м. Ссылный. Желех.

Заслання, -ня, с. Ссылка. Желех.

Засластьонити, -ню́, -ниш, гл. Замаслить, засалить.

Засластьонитися, -нюся, -нишся, гл. Замаслиться, засалиться.

I. Заслати. См. **Засилати**.

II. Заслати, -ся. См. **Застилати, -ся**.

Заслебезувати, -зую, -еш, гл. Начать читать невнятно, по складамъ. Аф. 435.

Заслинити, -ся. См. **Заслинювати, -ся**.

Заслинювати, -нюю́, -еш, сов. в. **заслинити, -ню, -ниш**, гл. Заслюнивать, заслюнить, испачкать слюной.

Заслинюватися, -нююся, -ешся, сов. в. **заслинитися, -нюся, -нишся**, гл.

Обслюниваться, обслюниться. Прийшла Венера іскривившись, заслинившись і завіскривившись. Котл. Ен.

Заслідити, -джу́, -диш, гл. Запачкать слѣдами (грязной обуви).

Заслінка, -ки, ж. Доска для закрытія отверстія въ кухонной печи. *Одслонила заслінку, виняла з печі... і поїла*. Рудч. Ск. II. 41.

Засліпити, -ся. См. **Засліпляти, -ся**.

Засліпляти, -ляю́, -еш, сов. в. **засліпити, -плю́, -пиш**, гл. Ослѣпить. *Молода княгиня всіх засліпила своєю красою*. Стор. МПр. 76. *Її краса засліпила йому очі*. Левиц. КС. 86.

Йому засліпило очі. Онъ ослѣпѣ. Переносно: закрылъ глаза, пересталъ видѣть

(ночью, во снѣ). *Сієї ночі, як ворогам засліпить очі*. Мкр. Г. 38. Переносно: ослѣпить,

лишить правильного взгляда на вещи. *Нехай і турчин... Байди золотом не засліпляє*. К.

Бай. 29. *Пам'ять посмертна твоя засліпляла manoю нам очі*. Костом. (О. 1861. I. 94).

Покиньте... засліплених латиною панів. К. ПС. 134.

Засліплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **засліпитися, -плюся, -пишся**, гл. Ослѣпляться, ослѣпиться. *І блиск їх саяв так, що очі засліплялись.* Щог. Сл. 70.

Заслона, -ни, ж. 1) Занавѣсь. НВолын. у. 2) = **Заслінка**. *Швидче лїзьте під припічок. Я заставлю вас заслоною, а як усі поспнуть, тоді випущу.* Котл. МЧ. 364. 3) Защита. *Моя ти радість і одрада, моя заслона і ограда.* Котл. Ен. V. 60.

Заслонити, -ся. См. **Заслоняти, -ся**.

Заслонка, -ка, ж. = **Заслінка**.

Заслоня́ти, -няю, -єш, сов. в. **заслонити, -ню́, -ниш**, гл. Заслонять, заслонить, закривать, закрыть, завѣшивать, завѣсить. *Сирая земля двері залегла, віконця заслонила.* Мет. 151. *Укинув її в піч і заслонив.* Рудч. Ск. II. 40. *Я гірко плакала, що не довелося їй очі заслонити.* Г. Барв. 95.

Заслонятися, -няюся, -єшся, сов. в. **заслонитися, -ню́ся, -нишся**, гл. Закриваться, закрыться, заслоняться, заслониться. *Най ся люде наговорять, ніхто їм не боронить. Ой прийде тая годиночка, що ся їм очі заслонить.* Чуб. V. 125.

Заслуга, -ги, ж. 1) Заслуга. *Котюзі по заслугі.* Ном. № 7089. 2) Вознаграждение, жалованье. *Що я в свого пана служив і заслуги не получив.* Чуб. V. 1014. *Мари вкрити червоною китайкою, заслугою козацькою.* К. Досв. 48. Ум. **Заслуженька**.

Заслужені́на, -ни, ж. = **Заслуга 2**. Желех.

Заслужені́ник, -ка, м. Заслуженный человек? Ум. **Заслужені́ничок**. *Сину мій, кавалерочку, і сину мій заслуженничку, сину мій страдальничку!* Похорон. причитаніє. Мил. 216.

Заслуженька, -ки, ж. Ум. отъ заслуга.

Заслужина, -ни, ж. = **Заслуга 2**. *Ой нетяго, нетяго, нетяженько моя, де заслужина твоя?* Чуб. V. 1023.

Заслужити. См. **Заслужувати**.

Заслужувати, -жую, -єш, сов. в. **заслужіти, -жу́, -жиш**, гл. Заслуживать, заслужить, зарабатывать, заработать. К. Досв. 148. *Як заслужиш пару волів, а пару жупанів, тоді сядеш коло моїх вишитих рукавів.* Мет. 42. *Бог правдивий всіх нас діла знає, як хто заслужить — так заплату дає.* Чуб. V. 450. *Заслужував гетьманства він криво.* К. ЦН. 304. *Матір не купити, не заслужити.* Ном. № 9359.

Заслужчина, -ни, ж. = **Заслуга 2**. *Нетяженько моя, де заслужчина твоя?* Грин. III. 206.

Заслухатися. См. **Заслухуватися**.

Заслухуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **заслухатися, -хаюся, -єшся**, гл. Заслушиваться, заслушаться. *Як стане розказувати, то я й заслухаюся.* Кв. Драм. 265.

Засльозити, -жу, -зиш, гл. 1) Обмочить слезами. *Засльозив подушку.* 2) Прослезиться.

Засльозі́тися, -жуся, -зишся, гл. Облиться слезами. *Плакала дівчина, засльозилася.*

Засльотитися, -тїться, гл. безл. Наступить дождливой погодою. *Уже засльотилось, не можна молотити.* НВолын. у.

Засмагнути, -ну, -неш, гл. Загорѣть. *Засмаг так.* Г. Барв. 209.

Засмажити. См. **Засмажувати**.

Засмажка, -ки, ж. Жиръ, пережаренный съ мукой для заправки кушанья.

Засмажувати, -жую, -єш, сов. в. **засмажити, -жу, -жиш**, гл. Поджаривать, поджарить въ маслѣ. *Засмаж грибоків на снідання.*

Засмакува́ти, -кую, -єш, гл. Найти по вкусу, попробовать.

Засмалити, -ся. См. **Засмалювати, -ся.**

Засмальцьовувати, -вую, -єш, сов. в. **засмальцювати, -нюю, -єш,** гл. Засаливать, засалить, запачкати жиромъ.

Засмалювати, -люю, -єш, сов. в. **засмалити, -лю', -лиш,** гл. Обжигать, обжечь; опаливать, опалить.

Засмалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **засмалитися, -лю'ся, -лишся,** гл. 1)

Обжигатися, обжечься. *Іванова хата запалилася, Іванова голова засмалилася.* Чуб. III. 205.

Засмачіти, -чу', -чіш, гл. Приправити (кушанье). *Куліш пісний. Чом же ти його не засмачила?* Грин. II. 177.

Засмердіти, -джу, -діш, гл. Завонять. *В повітрі засмердім смалятиною.* Левиц. Пов. 188.

Засмердітися, -джуся, -дишся, гл. Провоняться. *Вже весь світ засмердівся ним (тютюном).* Грин. II. 14.

Засмикати. См. **Засмикувати.**

Засмикувати, -кую, -єш, сов. в. **засмикати, -каю, -єш,** гл. 1) Задерживать, задержать. *Засмикали, як циган сонце.* Ном. № 10057. 2) Сбивать, сбить съ толку.

Засмітити. См. **Засмічувати.**

Засмічувати, -чую, -єш, сов. в. **засмітити, -чу', -тиш,** гл. Засорять, засорить.

Засмішити, -шу', -шиш, гл. Уморить со смѣху. *Засмішив мене.* Константиногр. у.

Засміяти, -мію', -єш, гл. Осмѣять, засмѣять. *Люде чужій їй засміють.* Шевч. 28.

Засміятися, міюся, єшся, гл. Засмѣяться. *Як погляне, засміється, душа замірає.* Чуб. V. 25.

Засмоктаний, -а, -е. 1) Засосанный. 2) Плохо уродившийся, болѣзненный. *Жито... ледві од землі одлізло, — низеньке, жовте, засмоктане.* Мир. ХРВ. 5.

Засмоктати, -ся. См. **Засмоктувати, -ся.**

Засмо́ктувати, -тую, -єш, сов. в. **засмокта́ти, -кчу', -чеш,** гл. 1) Засасывать, засосать. 2) Сплачивать, сплотить (о водѣ въ землѣ). *Вода засмоктала землю у кургані: зробила її твердою.* Черном.

Засмоктуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **засмоктатися, -кчу'ся, -чешся,** гл. 1)

Засасыватися, засосатися. 2) Впиваться, выпиться. *Олег мови не кінчає, скочив як на муках, — йому в ногу засмокталась чорная гадюка.* Рудан. IV. 31.

Засмолити. См. **Засмолювати.**

Засмолювати, -люю, -єш, сов. в. **засмолити, -лю', -лиш,** гл. Засмаливать, засмолить. *Коли ти смолою засмолений, каже вовк, то дай і мені засмолити бік, а то собаки обідрали.* Рудч. Ск. II. 14.

Засмутіти, -ся. См. **Засмучати, -ся.**

Засмуткуватися, -куюся, -єшся, гл. Загрустити.

Засмутніти, -нію, -єш, гл. Опечалиться.

Засмутува́ти, -тую, -єш, гл. Опечалиться. *Засмутувала на чужій стороні.* Г. Барв. 410.

Засмуча́ти, -чаю, -єш, **засмучувати, -чую, -єш,** сов. в. **засмутіти, -чу', -тиш,** гл.

Опечаливать, опечалить. *Не тиш мої воріженьки, не засмучай мене.* Гол. I. 289. *Не засмучуй мене тяжко.* К. Псал. 102. *Вона ж його не звеселила, тільки гірше засмутила.* Мет. 145. *Господь засмутив, Господь и потішить.* НВолын. у.

Засмуча́тися, -чаюся, -єшся, засмучува́тися, -чуюся, -єшся, сов. в. засмути́тися, -чу́ся, -тишся, гл. Опечаливаться, опечалиться. *Загубив гроші та так ся, небоженько, засмутив.* Каменец. у.

Засні́вка, -ки, ж. Родъ шитья. *Все пообшивані (рушники) заснівками.* Кв. I. 111. Ум.

Засні́вочка.

Засні́жити, -жу, -жиш, гл. Покрыть снѣгомъ.

Засні́житися, -жуся, -жишся, гл. Покрыться снѣгомъ. *Уже й сніг почав сіятись із неба, і гілля засніжилось мов заячим пухом.* Мл. л. сб. 175.

Засні́т, -ту, м. Головня зерновая, *Ureda Segetum.* *Люде купують жито з заснітом, бо воно дешевше.* Ковел. у.

Засні́тити, -ся. См. Засні́чувати, -ся.

Засні́ток, -тку, м. Зародышъ. *Який куц не вирви, то й заснітку навіть картоплі нема.* Могил. у.

Засні́чувати, -чую, -єш, сов. в. засні́тити, -чу, -тиш, гл. 1) Засыпать, засыпать, забить (чѣмъ-либо сыпучимъ). *Побігла б по його сліду стежками, перелазами, да снаги не маю, наче хмелиною ноги спутано, очі заснічено — т. е. засыпано землею въ могиляхъ.* Г. Барв. 78. 2) — **о́чі.** Отвести глаза, отуманить, одурачить. *Та вони, прокляті цигани, так тобі заснітятъ очі, шо ти й сам не зчуєшся, як і гроші їм викинеш.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Засні́чуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. засні́титися, -чуюся, -тишся, гл. 1) Зарождається, зародиться. **І не засні́тилось на це (кому).** Нѣтъ этого и признаковъ, и не начиналось. *Минуло їх (років) аж п'ять, а на щастя сиротам і не заснітилось.* Св. Л. 112. 2) Покривається, покрыться головней зерновой (*Uredo segetum*). *Збіжжя засмітилося.* Вх. Пч. I. 13. 3) Закупоривається, закупориться (о гнойной ранѣ), забиться гноемъ. *Оце рана заснітилася, так гній і не витіка.* Лебед. у. *Нарве палець, витече трохи гною, знов заснітиться та й болить.* Лебед. у. *Засмітився гній Увусі.*

Засно́вання, -ня, с. Закладка (постройки) и угощение по поводу этого. Шух. I. 89.

Засно́вигати, -гаю, -єш, гл. Засновать, забѣгать.

Засно́вувати, -вую, -єш, сов. в. заснува́ти, -ну́ю, єш, гл. 1) Засновувать, засновать, затыкать, заткать. *Заснуєм ліси все поворозками.* Нп. *Павук заснував усе вікно.* 2) Основувать, основать. *Нову Січ на Чортотлику заснувати.* К. Бай. 114.

Засно́вуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. заснува́тися, -ну́юся, -єшся, гл. 1) Засновуваться, засноваться, затыкаться, заткаться. *Паутинням заснувалось.* Кв. II. 196. 2) Основуваться, основаться.

Засно́зити, -жу́, -зиш, гл. 1) Затянуть перекладины въ ульѣ. 2) Вставить въ ярмо сноси.

Засну́лий, -а, -е. Уснувшій. *Заснулий на зіму бабак.* Ном. № 5491.

Засну́ти. См. Засинати.

Засо́бок, -бку, м. 1) Сборки на спинѣ подушубка вверхъ отъ таліи. См. Засівний 2. 2) Задняя часть рубашки. Вх. Зн. 20.

Засо́в, -ва, м. Засовъ, задвижка. Ум. **Засове́ць.** *Трьома засовцями засувала (двері).* Мил. 85.

Засо́ватися, -ваюся, -єшся, гл. Засоваться, задвигаться. *Стара засовалася на місті, мов її що вкусило.* Мир. Пов. II. 47.

Засовгати, -гаю, -єш, гл. Зашаркати (ногами).

Засовень, -вня, ж. = Засов. Звенигор. у.

Засовець, -вця́, м. Ум. отъ засов.

Засовка, -ки, ж. Родъ деревяннаго засова или задвижки у дверей, запираемой и отпираемой снаружи при помощи особаго ключа. КС. 1889. V. 489. Чуб. VII. 383.

Засокота́ти, -чу́, -чеш, гл. Закричать, закудахтати (о курахъ). *Півень засокотав, заляпав крилами і заспівав.* Левиц. I. 45.

Засолити, -лю́, -лиш, гл. Посолити. *Варвара заварить, а Сава засолить, а Микола поставить кола.* Ном. № 507.

Засолоджувати, -джую, -єш, сов. в. засолоди́ти, -джу́, -диш, гл. Подслащивать, подсластить.

Засольщик, -ка, м. Занимаючийся солєніємъ рыбы на заводахъ. Черном.

Засопти́, -пу́, -пеш, гл. Засопѣть. *А Ничипір мав щось сказати та й не здужав і тільки дужче засіп.* Кв. I. 240.

Засопти́ся, -пу́ся, -пешся, гл. = Засапатися. *Оддиш бо трохи, Остапе! бач, як засіпся.* К. ЧР. 204.

Засоромити, -ся. См. Засоромлювати, -ся.

Засоромлювати, -люю, -єш, сов. в. засоромити, -млю, -миш, гл. Пристыжать, пристыдить.

Засоромлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. засоромитися, -млюся, -мишся, гл. Конфузиться, сконфузиться, застыдиться. *А вона і всміхнеться, і засоромиться.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Засохлий, -а, -е. Засохшій. *Дрібні сльози по пожарищу на засохлу землю роняє.* Мл. л. сб. 90.

Засохляний, -а, -е. = Засохлий. *Тісто зверху не засохляне.* НВолын. у.

Засохнути и засохти. См. Засихати.

Заспаний, -а, -е. Сонный. Левиц. Пов. 17. *Ой очі мої заспані.* Мет. 263.

Заспати. См. Засипати 2.

Заспатися, -сплю́ся, -пишся, гл. Обрюзгнуть отъ сна, имѣть сонный видъ. Чуб. V. 106.

Заспів, -ву, м. Запѣвъ, прелюдія. К. Дз. 5.

Заспівати. См. Заспівувати.

Заспівувати, -вую, -єш, сов. в. заспівати, -ва́ю, -єш, гл. 1) Запѣвать, запѣть. *Заспівайте пісеньки ой хоч одній.* Мет. 114. **Заспівало по́ле** — говорится о шумѣ зрѣлаго хлѣба. *Ой чие ж то поле заспівало стоя, заспівало нам, хорошим женцям?* Мет. 394. 2) Убаюкивать, убаюкати колыбельной пѣсней. *Над колісками дітвору немовлят заспівуєм котками.* К. Дз. 238. 3) Заглушать, заглушить при помощи пѣнія (горе, бѣду и пр.). *Не втекла... таки од свого лиха: і не загуляла й не заспівала й не затанцювала його.* Левиц. I. 86.

Заспіль, нар. Сплошь, подрядъ. Мнж. 180.

Заспокоїти, -ся. См. Заспокоювати, -ся.

Заспокоювати, -ко́юю, -єш, сов. в. заспокоїти, -ко́ю, -їш, гл. Успокаивать, успокоить. *Ой ти вміла заспокоїть лякане серденько.* К. Досв. 140. *Галя його заспокоювала, голубила.* Мир. ХРВ. 389.

Заспокоюватися, -коююся, -єшся, сов. в. **заспокоїтися, -коюся, -їшся**, гл.

Успокаиваться, успокоиться. *Зінько! заспокойся, я од щирого зерця тебе прощаю.* Стор. МПр. 58. *Знов, заспокоївшись, сидить коло криниці.* К. МХ. 41.

Заспоритися, -рюся, -ришся, гл. Заспорить. *Заспорились орел та муравка, хто дужчий.* Мнж. 147.

Зассати, -ссу, -ссеш, гл. Начать сосать.

Зассатися, -ссуся, -ссешся, гл. Засосаться, сосать слишкомъ долго. Желех.

Застав, -ву, м. 1) = Заставка 2. Грин. I. 25. 2) = **Застава 1.** *Будь, братчику, ласкав, лишаєм ті застав: коника вороного, Іваня молодого.* О. 1862. IV. 32.

Застава, -ви, ж. 1) Залогъ. *Шинкарочко мила, усип меду-вина, бери на заставу коня вороного.* Чуб. V. 29. *А тут ще нема чого шинкариці і в заставу оддати.* Рудч. Ск. II. 21. *Положившії нову свиту і кожух в заставі.* Мкр. Н. 3. 2) **Застава**, пограничная стража. *А у Тендрові острові Семен Скалозуб з військом у заставі стояв.* АД. I. 217. *Застави хоть стояли, та не густо, сторожа не пильнувала так, як от тепер по Збручеві, чи що.* МВ. *Ще недавно по тій річці застави стояли, по заставах орандарі мито з людей брали.* К. Досв. 122. 3) **Хоругвь.** *Зійди, Господи, з неба, бо нам тя ту треба — заставу вишивати.* Гол. IV. 423. 4) **За́става.** *Ловушка для лѣсного звѣря.* Шух. I. 235. Ум. **Заставонька.** *Не веліла мати заставоньки брати.* Чуб. V. 89.

Заставати, застаю, -єш, сов. в. **застати, -стану, -неш**, гл. Заставать, застать. *Буду бігти, коня гнати, щоб дівку застати.* Чуб. III. 134. *Іди, корови дій, що від батька нагнала. — Я ті подюю, що в тебе застала.* Чуб. V. 118.

Заставити, -ся. См. **Заставляти, -ся.**

Заставка, -ки, ж. 1) Заслонка, заставка. Шух. I. 174. 2) **Вешнякъ**, ставень для удержанія воды въ плотинахъ и запрудахъ. *З млина вийшов мірошник заставку заставлять.* Грин. II. 160. **На всі заставки.** *Изо всѣхъ силъ, во всю ивановскую, во всѣ лопатки и пр. Сі баби ніяк не збагнуть, що сьогодні можна з чоловіком рубатись на всі заставки, а завтра гуляти вкупі по братерськи.* К. ЧР. 242. *Стьожка довгими кінцями так і має на всі заставки.* О. 1862. IX. 60. *Гей, ріжте на всі заставки музики.* К. ПС. 24. *На всі заставки лає.* Ном. № 3534. Ум. **Заставочка.** *У лотоках заставочки мельник заставляє.* Чуб. III. 178.

Заставляти, -ляю, -єш, сов. в. **заставити, -влю, -виш**, гл. 1) Закладывать, заложить. *Оце кожух заставила та купила борошна.* Харьк. 2) Заставлять, заставить, загоразивать, загородить. 3) Уставлять, уставить. *І стравами столи твої заставить.* К. Іов. 80. 4) Заставлять, заставить, принуждать, принудить. *Заставила мене мати тонку пряжу прости.* Лавр. 66. 5) Опускать, опустить шлюзний ставень. *У лотоках заставочки мельник заставляє.* Чуб. III. 178. б) — **діло ким.** *Поручать, поручить кому дѣло, ставить кого на роботу какою нібудь. Въ похорон. причитаніи матъ обращается къ умершей дочери: Ким я буду те ділечко заставляти, як тобою заставляла?* Мил. 220.

Заставлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **заставитися, -влюся, -вишся**, гл. 1)

Закриваться, закрыться. *Вовірка заставляється хвостом.* Вх. Лем. 417. 2) *Биться, побиться обь закладъ.* Вх. Лем. 415. 3) *Закладывать, заложить себя.* *Хоч застався, а постався.* Ном. № 11932.

Заставний, -а, -е. Положенный, отданный подъ залогъ, заложенный, закладной.

Заставник, -ка, м. Закладчикъ, залогодатель.

Заставонька, -ки, ж. Ум. отъ застава.

Заставочка, -ки, ж. Ум. отъ заставка.

Заставщина, -ни, ж. Отданное въ залогъ, заложенное. *Нехай сей козак, бідний нетяга, не мається в тебе сеї заставицини викупляти.* ЗОЮР. I. 206.

Застайка, -ки, ж. Жилище пастуха гуцула въ полонинах. См. **Стайка.** Шух. I. 215.

Засталітисся, гл. Встрѣчено въ выраженіи: **застелитисся на сояшно.** Проглянуть солнцу. *Погода оце засталитисся на сояшно, та й знову хмарки.* Ном. № 337.

Засталятисся, -ляюся, -єшся, гл. Заискивать. *Еней з Палантом обнімався і в його приязнь засталявся.* Котл. Ен. V. 11 и Словарь 11.

Застанова, -ви, ж. = **Застава 1.** *Поніс чоловік до жида ціп на застанову, щоб навірів горілки.* Лебед. у. *Жидові клади застанову як позичаєш, а йому не треба.* НВолын. у. *Кожух у застанові.* НВолын. у.

Застановити, -ся. См. **Застановляти, -ся.**

Застановляти, -ляю, -єш, сов. в. застановіти, -влю, -виш, гл. 1) Закладывать, заложить. *Запаску свою до жидівки однесла, застановила.* Г. Барв. 277. *А третій пив і не платив та коня, зброю застановив.* Чуб. V. 672. 2) Заставлять, заставить, загромоздить. 3) Ставить, поставитъ, во что-либо, напр. въ печь. *Обід застановила, хліб посадила.* Г. Барв. 80.

Застановлятисся, -ляюся, -єшся, сов. в. застановітисся, -влюся, -вишся, гл. Останавливаться, остановиться, задерживаться, задержаться. *Через спеку орання застановилося.* Каменец. у.

Застарений, -а, -е. Преждевременно состарѣвшійся. *Не так стара, як застарела молодиця.* Мир. Пов. I. 112.

Застарцювати, -цюю, -єш, гл. 1) Занищенствовать, начать ходить по міру. 2) Заработать нищенствомъ.

Застаршинувати, -ную, -єш, гл. Заначальствовать.

Застаткувати, -кую, -єш, гл. Порядочно повести себя. *Перше все по коршмах вештався, а як оженився, так і застаткував.*

Застати. См. **Заставати.**

Застебнути, -бну, -неш и пр. гл. = **Застібнути** и пр.

Застелити, -ся. См. **Застеляти, -ся.**

Застеляти, -ляю, -єш, сов. в. застелити, -лю, -леш, гл. = **Застилати, заслати.** *Достала скатірку, стіл застеляє.* МВ. II. 20. *Білу постіль застелю.* Чуб. V. 48.

Застелятисся, -ляюся, -єшся, сов. в. застелитисся, -люся, -лешся, гл. 1) = **Застилатисся, заслатисся.** 2) — **шалею, хусткою.** *Надѣть на плечи шаль, платокъ.* *Люборацька вже і шалею застелилась.* Св. Л. 78. 3) Начать дуть (о вѣтрѣ)? *Та він (вітер) зранку застелився був он-який, а тепер — сказано, така тиша, що й Господи!* Кобел. у.

Застига́ти, -гаю, -єш, сов. в. застигти, -гну, -неш, гл. 1) Застывать, застыть. **Аж йому в литках застигло.** Испугался. Ном. № 9336. 2) Застигать, застичь. *Терпи, доню, неволеньку, поки смерть застигне.* Чуб. V. 629.

Застиглий, -а, -е. Застывшій. *Застигле холодне повітря.* Мир. Пов. I. 145.

Застигти. См. **Застигати.**

Застидіти, -джу, -диш, гл. = **Засоромити.**

Застилати, -лаю, -еш, сов. в. заслати, -стелю, -леш, гл. 1) Застилать, заслать. Столи застилали. *Мет. Око застила слъозою.* МВ. (О. 1862. I. 76). 2) **Заслати очі.** Закрывать глаза, переносно: умереть. *Иноді, як прийдеться, так тяжко стане на серці, що й молю Бога, щоб мені очі заслати.* Г. Барв. 101.

Застилатися, -лаюся, -ешся, сов. в. заслатися, -стелюся, -лешся, гл. Застилаться, заслаться.

Застіба́ти, -баю, -еш, сов. в. засті́бнути, -бну́, -не́ш, гл. Застегивать, застегнуть. *Застіба повагом гудзик.* Сим. 230.

Застіба́тися, -баюся, -ешся, сов. в. засті́бнутися, -ну́ся, -не́шся, гл. Застегиваться, застегнуться. *Гудзями застібався.* Лавр. 4.

Засті́бка, -ки, ж. = Засті́жка. *У нашої Одарки на застібці стрічка.* О. 1861. X. 82. *Двоє дітей... в якихсь ганчірках замість сорочок, котрі вони якось соромливо позовдили на грудях чорними рученятами, бо застібок не було.* Мир. ХРВ. 186.

Засті́жечка, -ки, ж. Ум. отъ засті́жка.

Засті́жи́на, -ни, ж. = Засті́жка. *На бідній дівчинонці синя застіжина.* Грин. III. 531.

Засті́жка, -ки, ж. Застежка, снурокъ или ленточка для завязыванія воротника рубахи. Чуб. VII. 415. Сим. 182. Гол. Од. 54. *Подарую миленькому на застіжку стрічки.* Чуб. V. 194. Во мн. ч. **засті́жки** значить петли, въ которыя продѣвается застежка. *В його червона стьожка гарна в застіжках.* Ном. № 11181. *Як тобі, козаченьку, угодить, яку тобі та стьожину купить? Червону, дівчино, червону, щоб висіла з застіжок додолу.* Мил. Ум. **Засті́жечка.** *Сукню шили да й покоротили... остаточки на подарочки, обрізочки на застіжечки.* Грин. III. 46.

Засті́лля, -ля, с. Мѣсто за столомъ. Колб. I. 109. МУЕ. III. 126. Мнж. 59. Гол. IV. 539. *Пусти, пусти, Івасеньку, із застілля, та погляжу я по надвір'ю.* Мет. 175. *Сидять по застіллю.* Мил. 156. Ум. **Засті́ллячко.** *Сами сидять по застіллячку.* Грин. III. 481.

Засті́лок, -дку, м. Постель. Вх. Лем. 417.

Засті́льний, -а, -е. Застольный. *Розговорились, трапезуючи... Постановили громадою застільною так...* К. Д. Серце, 19.

Застовбу́рчитися, -чуся, -чишся, гл. Стать вверхъ, дыбомъ (о волосахъ, шерсти).

Застогна́ти, -ну, -неш, гл. Застонать. *Марко застогнав і почав рвать на собі волосся.* Стор. МПр. 23. *Застогнали, заплакали церковній мури.* К. Досв. 211. *Загула, застогнала земля під козацькими підківками.* Левиц. I. 16.

Застолі́тній, -я, -є. Имѣющій болѣ ста лѣтъ. *І сідая, і горбата, мабуть застолітня.* Мкр. Н. 32.

Засторо́нок, -нку, м. Боковое отдѣленіе въ **клуні**, въ комнатѣ, въ амбарѣ, боковой придѣлъ въ церкви и пр. Чуб. VII. 397. *Показав засторонки, повні пшениці арнаутки.* Левиц. Пов. 194.

Засторцо́вати, -цюю, -еш, гл. = Запроторити. 1) *Куди це ти засторцювала мою ложку?* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. 2) *Та я його засторцював у наймити.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Засторчи́ти, -чу́, -чи́ш, гл. = Застро́мити. *В болото вершу засторчив.* Греб. 369.

Застоюва́ти, -тоюю, -еш, сов. в. засто́яти, -стою, їш, гл. — чергу. Стоять, ожидая очереди. *Паничі мусили застоювати коло неї чергу навіть на польку.* Левиц. Пов. 40.

Застоюватися, -тоююся, -єшся, сов. в. **застоя́тися, -стою́ся, -ї́шся**, гл. Застаивать, застояться. *Кінь на стані трохи застоявсь, треба його проїздити.* Грин. II. 12.

Застояний, -а, -е. Застоявшийся. *Застояні стіжки, аж погнила солома.* Каменец. у.

Застоя́ти, -ся. См. **Застоювати, -ся.**

Застрахати, -хаю, -єш, гл. = **Застрашити.** Мир. ХРВ. 127.

Застраши́ти, -шу́, -ши́ш, гл. Устрашить, испугать, запугать. *Та не всіх же хижа сила людодством застрашила.* К. Досв. 112.

Застраши́тися, -шу́ся, -ши́шся, гл. Испугаться, устрашиться. Драг. 61.

Застрекота́ти, -чу́, -чеш и **застреко́тїти, -чу́, -ти́ш**, гл. Застрекотать. *Застрекотїли коники, заспївали пташечки.* Стор. МПр. 22.

Застрелити, -лю, -лиш, гл. Застрѣлить. *Застрель сина свого Сачка.* Чуб. I. 154.

Застриба́ти, -баю, -єш, гл. Запрыгать.

Застрива́ти, -ваю, -єш, гл. Повременить, обождать немного.

Застромити, -млю́, -миш, гл. Воткнуть, вонзить. *Застромили ножа у стїл.* Рудч. Ск. I. 148. *Змії перекинувся голкою. Вона взяла, застромила його в стїну.* Рудч. Ск. I. 22. *Та виломлю калинову вітку, та застромлю за білу намітку.* Мет. 234.

Застругати. См. **Застругувати.**

Застругувати, -гую, -єш, сов. в. **застругати, -жу, -жиш**, гл. Застратегивать, застрогать, заострить.

Заструпі́тися. См. **Заструплюватися.**

Заструплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **заструпитися, -плю́ся, -пи́шся**, гл. Струпѣть, заstrupѣть, покрыться струпьями.

Застрявати, -ряю, -єш и **застряга́ти, -гаю, -єш**, сов. в. **застря́ти, -ря́ну, -неш** и **застрягти, -гну, -неш**, гл. Застрявать, застрячь, завязнуть. *Жартувала баба з колесом, та спиця застряла.* Ном. № 12665. *Як то нам застряти у неволі вічній?* МВ. II. 46. 3... *лоба лилися краплі поту й застрягали в густих сивих кудлатих бровах.* Левиц. I. 162. *Піде собі у двір, та там і застрягне.* Св. Л. 246.

Застря́мина, -ни, ж. Часть ткацкого станка. См. **Верстат.** Вас. 165.

Застря́ти. См. **Застрявати.**

Застування, -ня, с. Заслонение свѣта.

Застувати, -тую, -єш, гл. Заслонять свѣтъ, застить. Ном. № 12740.

Застугоніти, -ню́, -ниш, гл. Глухо застучать. *Під вікном застугонїло.* Св. Л. 222.

Засту́да, -ди, ж. Простуда. Аф. 438.

Застуджувати, -джую, -єш, сов. в. **вастуді́ти, -джу́, -диш**, гл. Простуживать, простудить. Аф. 438.

Застуджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **застуді́тися, -джу́ся, -ди́шся**, гл. Простуживаться простудиться. Аф. 438. *Трошки застудився та й занедужав.* Стор. I. 189.

Застужа́ти, -жаю, -єш, гл. Затрудняют, утруждать, принуждать. *Ми вас не застужаєм, щоб ви сами приїздили до нас.* Екатеринос. у. (Залюбовск.).

Застукати, -каю, -єш, гл. 1) Застучать. 2) Застичь, захватить, поймать. *Застукав, як сотника в горосї.* Ном. № 3927. *Колись щука застукала в'юна у такїм куточку, що не було куди йому утікати.* Рудч. Ск. I. 46.

Застукотіти, -чу́, -ти́ш, гл. 1) Учащено застучать. *Шось застукотіло у вікно.* Мнж. 129. 2) Забитися (о сердці). *Серце в батька й матері швидче застукотіло.* Левиц. Пов. 156.

Застум, -ма, м. Укромное мѣсто, пустынне глухое мѣсто. *Сховалась ти на відпочинок, як лебідь в тихі застуми води.* К. ПС. 130. *І засвітився світ по застумах московських.* К. Дз. 15. *Чи не сором тобі покидати нас і по застумах цього ліса блукати без нас?* Нп.

Заступ, -па, м. Заступь. *Лихого справить заступ та лопата.* Ном. № 3230. *Візьми заступ та викопай отут ямку.* Харьк. Ум. **Заступе́ць, заступочок.** Грин. III. 56.

Заступа, -пи, ж. Защита. Левч. 47.

Заступати, -паю, -еш, сов. в. **заступіти, -плю́, -пиш**, гл. 1) Закрывать, закрыть, становиться между. *Рада б зірка зійти, чорна хмара заступає.* Мет. 81. *То не чорнії хмари ясне сонце заступали.* Макс. (1849), 80. *Рад би я вітати та й привід дати своєму дитяточку, — сира земелька заступила тенька, прилягла мі ручку.* О. 1862. IV. 40. *Люде б сонце заступили, як би мали силу.* Шевч. 80. *Так мені світ і заступило.* 2) Занимать, занять, преграждать, преградить (дорогу). *Де не візьметься вогонь, — увесь шлях заступив.* Рудч. Ск. II. 75. *Йому калина дорогу заступила.* О. 1862. IV. 27. *А тяжкії воріженьки заступили доріженьки.* Чуб. V. 248. 3) Заходить, зайти за что. *Як хто їде, або їде було мимо, то він заступить за, коморю, чи за двері, щоб не здоровкатись.* Г. Барв. 160. *Шкода від нас за мури заступати, на козаків гармати риштувати.* К. ЦН. 174. 4) Начинаться, начаться (о днѣ и пр.). *Заступало свято, настав багатий вечір.* Мир. Пов. I. 136. 5) Вступать, вступить (въ должность). *Тільки старостою заступив, а ти вже мене й старшиною робиш.* Грин. II. 245. 6) Замѣнять, замѣнить, замѣщать, замѣстить. 7) Защищать, защитить. Мил. 196. *Хто мене (без матері) буде тепер заступать?* Мил. 201. *Було б кому заступити дочку від силоміття.* Г. Барв. 509. *Заступи мене, Боже, при лихій годині! Заступи, Господи, заборони хрестінську худібку.* Шух. I. 192.

Заступатися, -паюся, -ешся, сов. в. **заступитися, -плюся, -пишся**, гл. 1) Покриваться, покрыться. *Улиця у-продовж людьми заступилася.* МВ. (О. 1862. I. 101). 2) Заступаться, заступиться. *Чоловік заступився, став пана просити, що його жінка не сповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Заступень, -пня, м. Древо, ручка къ заступу. Каменец. у.

Заступе́ць, -пця́, м. 1) Ум. отъ заступ. 2) мн. Родъ узора для вышивки сорочки. КС. 1893. V. 278.

Заступі́льно, -на, с. = **Заступень.** Канев. у.

Заступити, -ся. См. **Заступати, -ся.**

Заступник, -ка, м. 1) Замѣститель, заступающій мѣсто другого, исправляющій должность. Черниг. у. 2) Защитникъ, заступникъ, ходатай за кого. Мир. Пов. I. 161. *Хто в нас Бог, опріч Єгови? Хто заступник, опріч Бога?* К. Псал. 39.

Заступниця, -ці, ж. 1) Замѣстительница. 2) Защитница, заступница. Чуб. III. 255.

Заступо́чок, -чка, м. Ум. отъ заступ.

Застьо́д, -ду, м. Покривало, то, чѣмъ заслано (диванъ, кровать, сто́ль). *Він до кроваті, шугнув рукою під засты́л, — там і гроші підкинута.* Александр. у. (Залюбовск.).

Застьо́да, -ди, ж. Полотно, которимъ накривають, застилають возъ, когда на него нагужають хлѣбъ. Александр. у. (Залюбовск.).

Засув, -ва, м. 1) = **Засов.** Ном. № 503. 2) Часть лавчастого замка. См. **Лавчастий.** Шух. I. 93. 3) Часть **отримача.** Шух. I. 249.

Засувати, -ваю, -еш, сов. в. **засунути, -ну, -неш,** гл. Насовывать, засунуть, задвигать, задвинуть. *Ой вигострю товариша, засуну в халяву.* Шевч. 534.

Засуватися, -ваюся, -ешся, сов. в. **засунутися, -нуся, -нешся,** гл. 1) Задвигаться, задвинуться, засовываться, засунуться. 2) Осыпаться, засыпаться, засыпаться (землей). *Вже й криниця тая засунулась і висохла.* Шевч.

Засувка, -ки, ж. 1) Задвижка. 2) Дощечка въ ложѣ гуцульскаго ружья, которой задвигается полое мѣсто, гдѣ хранятся пули. Шух. I. 229, 230. 3) Часть **риток** (см.) МУЕ. III. 20.

Засудити, -джу́, -диш, гл. Осудить, приговорить. *Ой вже тебе, молодий козаче, в салдати засудили.* Чуб. V. 948.

Засудити, -джу, -диш, гл. Стянуть, свести. *Судорга засудила руку.* Борз. у.

Засукати, -ся. См. **Засукувати, -ся.**

Засукувати, -кую, -еш, сов. в. **засука́ти, -ка́ю, -еш,** гл. Засучивать, засучить. *По локоть руки засукав.* Котл. Ен. II. 19.

Засукуватися, -куюся, -ешся, сов. в. **засукатися, -каюся, -ешся,** гл. 1) Засучиваться, засучиться. *Оце ще! не засукується ніяк рукав!* 2) — **самій в собі.** О ниткѣ: скручиваться, скрутиться. Шух. I. 149.

Засу́лля, -ля, с. Мѣстность за рѣкой Сулой. Желех.

Засуміти, -мію, -еш, гл. Опечалиться. *Засумів Ірод.* Єв. Мт. XIV. 9. *Іде сумний, понурий... Дивно так засумів.* К. ЦН. 250.

Засумувати, -му́ю, -еш, гл. Затосковать, загрустить. *Старий Таволга часом тяжко, тяжко засумує.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 200).

Засунути, -ся. См. **Засувати, -ся.**

Засурміти, -млю́, -ми́ш, гл. Затрубить. *А всі дзвони задзвонили, а всі сурми засурмили.* Нп. *Ой у городі у Черкасі сурми засурмили.* АД. I. 159.

Засурпеліти. См. **Засурпелювати.**

Засурпелювати, -люю, -еш, сов. в. **засурпеліти, -лю, -лиш,** гл. Всаживать, всадить съ силою. Аф. 438.

Засуха, -хи, ж. 1) Засуха. *Покарав Господь людей превеликою засухою.* Стор. I. 150. 2) Высохшее озеро. Одесск. у. (Браунеръ).

Засушечок, -чка, м. Ум. отъ засушок.

Засушити, -ся. См. **Засушувати, -ся.**

Засушка, -ки, ж. Сорть луку. *Цибулю-засушку годиться сховати до Покрови на піч, щоб у стовбурі не йшла.* Грин. II. 21.

Засушок, -шка, м. Сухарь. Ум. **Засушечок.** *Дала йому засушечок хліба.* Рудч. Ск. I. 88.

Засушувати, -шую, -еш, сов. в. **засуші́ти, -шу́, -шиш,** гл. Засушивать, засушить. *Доставши рибу, одріж голову, засуши і сховай.* Чуб. I. 75.

Засхну́ти, -ну́, -неш, гл. = **Засохти.** *Загинеш, серденько, загинеш, мов ряст весною у ночі засхнеш.* Шевч. 327.

Засцика, -ки, об. Обмоченный уриной.

Засцика́ти, -ка́ю, -еш, сов. в. **засця́ти, -сцю, -циш,** гл. Замачивать, замочить (уриной). *Чорний чорне більмо засцяв, білий біле більмо засцяв.* Чуб. I. 139.

Засцика́тися, -каюся, -єшся, сов. в. **засця́тися, -цю́ся, -цишся**, гл. Замачиваться, замочиться (уриной).

Засця́нка, -ки, ж. Замочившаяся уриной.

Засця́ти, -ся. См. **Засцикати, -ся.**

Зась! меж., виражаюче заперещенє: нельзя! не смѣть! *Що попові можна, то дякові зась!* Ном. № 1004. *Очима їж, а рукам зась!* Ном. № 3822. *Горілка, кажуть, не дівка, а козакові зась.* Мл. л. зб. 47. *Я з хорошим постояла, тобі зась, тобі зась!* Чуб. V. 1114.

Иногда употребляется въ видѣ существительнаго: *Нить, бо пику натовчу!... А зася до пики ти не знаєш?* Грин. II. 165.

Засябрува́ти, -рюю, -єш, гл. Стать въ сосѣдскія, товарищескія отношенія. *З сусідою, охтирським крамарем, вони засябрували.* О. 1862. IX. 70.

Засяга́ти, -гаю, -єш, сов. в. **засягти, -гну, -неш**, гл. 1) Захватывать, захватить. 2)

Охватывать, охватить. *Було видко усе, скільки засягло око.* Ком. I. 10. *(Думки) од билинки перелітали до птиці, од птиці до скотини, од скотини до чоловіка, поки не засягли всього світа.* Мир. ХРВ. 29. 3) Добывать, добыть. *Роботою засягне собі щастя.*

Мир. ХРВ. 4) Заимствовать, позаимствовать, почерпнуть.

Зася́ти, -сяю, -єш, гл. Засіять. *Так в хаті засяло, що ніби свічки горіли.* Рудч. Ск. I. 113. *І світ ясний, не вечірній тихенько засяє.* Шевч. 217.

Зася́ти, -сяю, -єш, гл. = **Засяти.** *Засяяли шаблі, як сонце з хмари.* Чуб. III. 278.

Зата́їти, -ся. См. **Затаювати, -ся.**

Затака́ти, -каю, -єш, гл. Начать поддакивать.

Заталанити, -ню, -ниш, гл. Приобрѣсть по счастливой случайности. *Що вдень загорюєш, то за ніч прогайнуєш, а що заталаниш, — то музики наймаєш.* Чуб. V. 479. *Він і швець добрий, тільки що заталанить, то все й прогайнує.* Г. Барв. 272.

Заталапати, -паю, -єш, гл. Забрызгать, запачкать жидкой грязью одежду. Желех.

Заталапатися, -паюся, -єшся, гл. Зашлепаться въ грязи, забрызгаться грязью. *Глянь, як заталапалась, і тварі не знать.* Брацл. у.

Затамува́ти, -мую, -єш, гл. 1) Задержать, остановить, унять. *Затамувати кров.*

Житом. у. Гріх розмножався на землі і нічим було вже його затамувати. Опат. 12. 2)

Остановить течение воды, запрудить. 3) Подождать, замедлить, протянуть.

Затамував два дні, не заплатив. Черк. у.

Затамуватися, -муюся, -єшся, гл. Задержаться, замедлить. *Пішов і затамувавсь там.*

Черк. у.

Затанцюва́ти, -цюю, -єш, гл. 1) Затанцевать. 2) Заработать танцами. 3) Заглушить, осилить при помощи танцевъ (горе, печаль и пр.). *Не втекла... таки од свого лиха і не загуляла й не заспівала, й не затанцювала.* Левиц. I. 86.

Затанцюватися, -цююся, -єшся, гл. Увлечься танцами. *Катря до впаду не затанцюється, не росердиться до сварки.* МВ. II. 83.

Затанчити, -чу, -чиш, гл. = **Затанцювати.**

Затарабанити, -ню, -ниш, гл. 1) Забарабанить; застучать. *Здалось, що як неначе ложками на лаві затарабанило; думаю, певно кіт.* Драг. 63. 2) Задѣвать, затащить.

Затарасува́ти, -сую, -єш, гл. 1) Завалить хворостомъ (топь). 2) Преградить (путь). *В болоті загрузла і заднім путь затарасувала.*

Затарасуватися, -суюся, -єшся, гл. Ув'язнуть въ грязи. *Оттут їхала пані у кареті та як затарасувалась у багні, то насилочку двома парами волів витягли.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Затаскати. См. Затаскувати.

Затаскувати, -кую, -єш, сов. в. затаска́ти, -ка́ю, -єш, гл. 1) Затаскивать, затащить, куда-нибудь. *Собаки десь уже і ягня (зарізане) затаскали.* Мнж. 134. 2) = **Запроторити**
2. *Тимоху (попа, за кару) затаскали в манастир, та ще й на дев'ять місяців.* Св. Л. 300.
3) Занимать, занять притащенными предметами известное мѣсто. *Затаскав цареві дровами увесь двір.* Мнж. 41.

Затасувати, -сую, -єш, гл. 1) Задѣвать, заложить неизвестно куда, забросить, запропаститъ. *Куди се ти віника затасувала?* 2) Замять, затереть. *Там у волості й затасували моє діло.* Черк. у.

Затахлувати, -лую, -єш, гл. Запропаститъ. *Затахлував усю худобу і кінця не знайдеш.*

Затаювати, -таюю, -єш, сов. в. затаїти, -таю́, -їш, гл. Скрывать, скрыть, утаивать, утаить, притаить. *Породила Діва сина, хтіла затаїть.* Чуб. III. 368. *І дух від ляку затаїв.* Котл. Ен. *Затаївши дух, пильно на неї дивився.* Стор. МПр. 76.

Затаюватися, -таююся, -єшся, сов. в. затаїтися, -таюся, -їшся, гл. 1) Скрываться, скрыться, укрываться, укрыться. *Затаївся духом і тілом.* НВолын. у. 2) Отпираться, отпереться, не признаваться, не признаться. *Затаїться, та й що хоч йому роби.* НВолын. у.

Затверджувати, -джую, -єш, сов. в. затвердіти, -джу́, -диш, гл. Утверждать, утвердить.

Затверділий, -а, -е. Загрубѣлый, затвердѣвший. *Серце бо їх затверділе.* Єв. Мр. VI. 52.

Затвердіти, -дію, -єш, гл. Затвердѣть.

Затверднути, -ну, -неш, гл. = **Затвердіти.** *Затвердло поле й не вореш.* Каменец. у.

Затеклий, -а, -е. Затекший.

Затекти. См. Затікати.

Зателенькати, -каю, -єш, гл. = **Задзеленькати.** *Тут бо саме зателенькав дзвінок. Хата, 95. Загуб великий дзвін з дзвіниці і розкотився в повітрі. За ним тихо зателенькали маленькі дзвоники.* Мир. Пов. II. 129.

Зателепа, -пи, об. Неряха. МВ. (КС. 1902. X. 152). *Осе ше зателепа, все в неї чорт знає як: сорочка от-от опаде, запаска теж, пояс аж по землі волочеться.* Брацл. у. *Уже й вечір минає; а як вечір проминув, — зателепа прилинув.* Грин. III. 652.

Зателепанка, -ки, ж. Неряха. Желех.

Зателепати, -паю, -єш, гл. = **Заталапати.** Желех.

Зателепатися, -паюся, -єшся, гл. = **Заталапатися.** *Так зателепався, як жид.* Ном. № 11273.

Зателіпкуватий, зателіпуватий, -а, -е. Неряшливый. Каменец. и Брацл. у.

Зателіпати, -паю, -єш, гл. Закачать, заболтать.

Зателіпатися, -паюся, -єшся, гл. 1) Заболтаться, закачаться. 2) = **Заталапатися.** *Зателіпалась як свиня.* Змієв. у.

Затемнення, -ня, с. Затемнение, помрачение. *Затемнення історії.* К. Кр. 23.

Затемніти. См. Затемняти.

Затемніти, -нію, -єш, гл. Ослѣпнуть.

Затемнювати, -ною, -єш, гл. = **Затемняти.** *Затемнює євангельський завіт.* К. ПС. 62.

Затемняти, -няю, -єш, сов. в. затемнити, -ню́, -ниш, гл. Затемнять, затемнить. *Та хмара надулась і річ таку веде: «що вже мені се сонце надоїло!... Я здужаю його собою затемнить.* Греб. 367. *Хто ти такий, що хочеш затемнити небесний суд словами без науки?* К. Іов. 84.

Затемперува́ти, -рюю, -єш, гл. Очинить перо.

Затем́ритиси, -рюся, -ришся, гл. Потемнѣть, стемнѣть. *То вияснилося було, а то знов затемрілося.* НВолын. у. *Вийшли увечері, а у ліс прийшли — затемрілося, нічого не видно.* Каменец. у.

Затенѣ́тити, -чу, -тиш, гл. 1) Поста вить сѣти. 2) Слегка прикрить.

Зате́пла, нар. Пока тепло.

Зате́пліти, -лію, -єш, гл. 1) Потеплѣть. 2) безл. Стать теплѣе (о погодѣ).

Затер́пнути, -ну, -неш, гл. Отерпнуть, онѣмѣть. *Богослов куриє та й куриє, аж язик йому затерп.* Св. Л. 122.

Затерча́ти, -чу́, -чиш, гл. О поющемъ соловѣѣ: дробью разсыпаться. (Соловейко) *защебече, затерчить.* Кв. І. 29.

Затесати. См. **Затісувати.**

Затика́ти, -каю, -єш, сов. в. заткну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Затыкать, заткнуть (отверстіє). *Я такими дурнями верхи затикаю.* Чуб. V. 76. *Проїв дірку у бичка, з середини все виїв, а туди горобців напустив і соломною заткнув.* Рудч. Ск. II. 8. 2) Затыкать, заткнуть за что либо. *Заток сопілку за пояс.* Федьк. 8) Втыкать, воткнуть, водружать, водрузить. *Затикають з одного боку на човні бунчук, з другого прапор.* К. Бай. 92.

Затикати, -тичу, -чеш, гл. Украсить цвѣтами, заткнувъ ихъ въ волоса, головной уборъ. *Та й вирвемо квіточку зелененьку, та й затичем Марусю молоденьку.* Мил. 134. *Затичу біжник запашним зіллям.* Г. Барв. 278.

Затикатися, -каюся, -єшся, гл. Украситься цвѣтами и пр., заткнувъ ихъ въ волоса, головной уборъ. *В саду була, рожу рвала та й затикалася.* Чуб. V. 51. *Ой упала зоря з неба та й розсипалася; мила зорю позбірала та й затикалася.* Чуб. V. 1174.

Зати́лля, -ля, с. Задняя, не лицевая сторона. *А у Стрию на затиллю мальовані сіни, а там мої, товаришу, кучері посіли.* Гол. IV. 445.

Зати́лок, -лку, м. Задняя стѣна въ домѣ.

Затильний, -а, -е. Задній. НВолын. у. *Вийшла стара пані на затильні двері.* Гол. III. 207. *Утікала Бондарівна затильними дверми.* Грин. III. 616.

Зати́н, -ну, м. Родъ перегородки изъ камыша, ставящейся въ рѣкѣ, чтобы задержать рыбу, которая, ища выхода, попадаетъ въ поставленную вершу. О. 1861. XI. 116. *Отце ж ми робим затин — з очерету, пускаємо ворітця, а біля них спускаємо у воду вершу проти води; через день і набіжить окунь і плітка.* О. 1861. XI. 115.

Затина́ти, -наю, -єш, сов. в. затнути и затяти, -тну, -не́ш, гл. 1) Ударять, ударить. *Скоро Лях-Бутурлак тее зачуває, Кушку Самійла у щоку затинає.* Макс. 37. *Як до ліса доїжджає, дубиною затинає.* Чуб. V. 933. *Затяла її в пику.* НВолын. у. 2) Ударять, ударить рубящимъ или рѣжущимъ орудіємъ, начинать, начать рубить, рѣзнуть. 3) — **кому.** Допекать, допечь, укорять, укорить. *Хазяйка смика діда за рукав, щоб він уважив панотцеві, а хазяїн уговорює попа, щоб він не затинав старенькому.* Стор. І. 240.

4) Дѣлать, сдѣлать что съ энергіей, съ жаромъ. *Сопілка зуба затинала.* Котл. Ен. I. 19. *На вигоні дівчата затинаять веснянки.* Греб. 401. *Затинаяє по-лядськи.*

Затинатися, -наюся, -ешся, сов. в. затну́тися и затягтися, -тнуся, -не́шся, гл. 1)

Цѣпляться, зацѣпиться, задѣвать, задѣть. *Се видно ж усякому, що сей замок скручено, бо ключ затинаяється.* Екатериносл. г. 2) **Задерживаться, останавливаться,**

остановиться, приостановиться. *Як повів я рештанта, то він спершу йшов як слід, а далі все затинаявся йти, а то й побіг од мене та й утік.* Новомоск. у. 3) **Останавливаться,** остановиться въ разговорѣ, заикаться; замолкать, замолкнутъ. *Хто? хто?!*

затинаячись скрикнув він. Мир. ХРВ. 52. *Друге на речі дається, а як я... Якось Улита затнулася.* Г. Барв. 226. *Дівочий клекіт на хвилину затнувся.* Мир. Пов. I. 144. 4) **Только**

сов. в. Упорно стоять на своемъ; упорно продолжать что либо дѣлать. *Не хочу, не поїду!... і затялась на сьому.* Г. Барв. 531. *Затялись в одну шкуру: давай роцот!* Мир.

ХРВ. 259. *Доц затявся.* Мир. ХРВ. *В гаремах тільки нуд затявся: там кралі нищечком ридали, як ніч наступить, сна не мали, а вечір карою здавався.* Мкр. Г. 16. 5) **Только** сов.

в. **Удариться.** *Чоловік розігнався, в одвірок затявся.* Чуб. V. 1080.

Затиніти, -ню́, -ниш, гл. Обгородить плетнемъ. Вх. Зн. 20.

Затинка, -ки, ж. Нижняя треть, нижняя утолщенная, послѣ зарубки, часть веретена. Шух. I. 148.

Затинчивий и затинчливий, -а, -е. Не поддающійся, неуступчивый, упрямый. *О, яка ж бо ти затинчива! Почастуй же нас, коли сама не хочеш.* О. 1862. II. 33. *Ну, це й колода затинчлива, — як от дитина буває.* Волч. у.

Затирати, -раю, -еш, сов. в. затерти, -тру, -реш, гл. Затирать, затереть, стирать, стереть. *Ой ходімо, дівчинонько, слідок затирати.* Чуб. III. 174. **Переносно:**

заглаживать, загладить, стараться скрыть. *Як ні затирала свій смуток шуткуванням... він раз-по-раз допитувався.* Г. Барв. 152. 2) — **руки.** Потирать руки. *А там, затираючи руки... потяг доріженькою до хати.* Св. Л. 205. 3) **Дѣлать заторъ.** *Із ляхами пиво варити затирайте: лядський солод, козацька вода, лядські дрова, козацькі труда.* Макс. (1849), 67.

4) **У бочаровъ:** прорѣзывать на нижней части клепокъ полосу или вырѣзку для вставки дна. Сумск. у. Шух. I. 250. 5) **Только** несов. в. **Бѣсть съ аппетитомъ.** *Панотець затирав сметану з свіжим сиром, випивши чарку оковитої.* Св. Л. 16. *Тимоха тим часом затирав печену курку, що на стіл подали.* Св. Л. 198. 6) — **борщ. = Заправляти 1.**

Затираха, -хи, ж. Названіє соломахи. *Соломаха — затираха, як затрем — поїмо.* Грин. III. 195.

Затирач, -ча, м. Инструментъ, которымъ прорѣзываютъ бочары въ клепкахъ углубленіє для вставки дна. См. **Затирати 4.** Шух. I. 250.

Затирити. См. **Затирювати.**

Затиркотати, -чу́, -чеш, гл. = Заторохтіти. *Як горошок затиркоче.* Гол. III. 458.

Затирлимати, -рличу, -чеш, гл. Запиликатъ. *Музыка що затирликав, то й пролите.* Посл.

Затирювати, -рюю, -еш, сов. в. затирити, -рю, -риш, гл. Затаскивать, затащить куда-либо, занести куда-либо.

Затиска́ти, -каю́, -еш, сов. в. затиснути, -ну, -неш, гл. 1) Сжимать, сжать, стискивать, стиснуть. *Впірнув Сатанайл у самую безодню... бере він той пісок..., а вода йому той пісок*

так і ізмиває; той так затискає жменю. О. 1861. VI. 59. 2) Запихать, засунуть. Затис за пазуху. Сосниц. у.

Затиха́ти, -хаю́, -еш, сов. в. **затихнути, -хну, -неш,** гл. Затихать, затихнуть. *Затихло все... Тільки дівчата та соловейко не затих.* Шевч. 395.

Затичка, -ки, ж. 1) Пробка, то, чѣмъ закупоривають, затыкають. *Чоловік скоренько заткнув пляшку, перехрестив затичку, та знов у воду.* Ном. № 1254. 2) Цвѣтокъ, который втыкается въ волосы дѣвушекъ для украшенія. Вх. Зн. 20.

Затишина, -ни, ж. = **Затишок 1.** Вх. Уг. 239.

Зати́шитися, -шуся, -шишся, гл. = **Затихнути.** *Затишивсь уже грім — не грімить.* Константиногр. у.

Зати́шний, -а́, -е́. Уютный, укромный. *Затишний ярк отой, — бджолі добре стояти.* Волч. у. *Я говорив: умру в гнізді затишнім, і в старості лічить года забуду.* К. Іов. 62.

Зати́шно, нар. Уютно, укромно; тихо. *Захотів пишно! аби затишно.* Ном. № 9890.

Зати́шок, -шку, м. 1) Мѣсто, закрытое отъ вѣтра. *Затишком ішли, то воно не так холодно.* Лебед. у. 2) Уютное, укромное мѣстечко. *Піймав собі мишку да ззів у затишку.* Макс. 105.

Заті́ва, -ви, ж. Затѣя.

Заті́ва́ти, -ваю́, -еш, сов. в. **затія́ти, -тію́, -еш,** гл. Затѣвать, затѣять. *Як затіє дурень молитись, то і лоб собі розквасить.* Ном. № 6576. *Затіяв жениться, сам не знаєш нащо.* Чуб. V. 491.

Заті́ва́тися, -ваю́ся, -ешся, сов. в. **затія́тися, -тію́ся, -ешся,** гл. Затѣваться, затѣяться. *Ніхто не сподівався і гадки не мав, що тее затівається.* О. 1861. VII. 6.

Заті́ка́ти, -каю́, -еш, сов. в. **затекти́, -течу́, -чеш,** гл. Затекать, затечь. *Дайте йому молотить з тієї скирти, що затекла.* Стор. I. 19.

Заті́нити. См. **Заті́няти.**

Заті́нок, -нку, м. 1) Мѣсто находящееся въ тѣни. *В затінку стане за дівку.* Ном. № 7517. *Плаче баба, плаче та сіла в затінку.* Чуб. V. 1131. 2) Тѣнь. *Дивиться кожний на свій затінок на стіні.* МУЕ. III. 55.

Заті́няти, -няю́, -еш, сов. в. **заті́нити, -ню́, -ниш,** гл. Затѣнять, затѣнить, покрывать, покрыть тѣнью, затемнять, затемнить. *Твою головоньку весною калина не затінить.* О. 1861. III. 17. *Що то, Боже, хмара! сонце затінить.* Лебед. у.

Заті́пати, -паю́, -еш, гл. Начать трепать.

Заті́патися, -паю́ся, -ешся, гл. Затрепетать, задрожать. *Губа затіпалася. У Пороха руки затіпались.* Мир. ХРВ. 180. *Серце затіпалось, немов хто доторкнувся до його.* Мир. ХРВ. 5. *Затіпалось розшматоване тіло Речі Посполитої, як тіпається индик після того, як голова одрубана.* Мир. ХРВ. 91.

Заті́р, -тору, м. Углубленіє въ клепкахъ деревянной посуды, въ которое бочарь вставляеть дно. Шух. I. 250.

За́тірка, -ки, ж. Родъ мучнаго кушанья: мелкіє шарики изъ тѣста, варимые въ водѣ или молокѣ. Чуб. VII. 440. Маркев. 153. *М'яка була затірка, біла мене матінка.* Лавр. 25. **Да́ти за́тірки.** Задать трепки. *Я тобі дам затірки! Попадешся ти в мої лежата!* О. 1861. XI. Кух. 20.

Заті́снити. См. **Заті́снити.**

Заті́сно, нар. Тѣсно. Мнж. 180.

Затісняти, -няю, -єш, сов. в. **затіснити, -ню́, -ниш**, гл. Тѣснить, стѣснять. Мнж. 180.

Затісувати, -сую, -єш, сов. в. **затесати, -тешу, -шеш**, гл. 1) Обтесывать, обтесать, заострять, заострить. 2) Только сов. в. Начать тесать.

Затіяти. См. **Затівати**.

Заткалка, -ки, ж. Пробка. НВолын. у.

Заткално, -на, заткало, -ла, с. Затычка изъ тряпокъ, которой затыкають дымовую трубу вмѣсто вьюшекъ. Чуб. VII. 381. Вас. 193. *Бо на парубках шмаття — то міх, то ряднина, з заткала шапка, з клочча пояси.* Чуб. III. 34. *Мій верх і заткало.* Ном. № 2575.

Заткати, -тчу, -чеш, гл. 1) Начать ткать. 2) Заработать тканіемъ. 3) Покрывать, покрыть тканымъ узоромъ. *Були ті жупани сребром заткані.* АД. I. 261. 4) = **Заткнути**. *Та й заткав я йому боржій рану.* Федьк. *Не можна всім губи заткати.* Ном. № 6986. *З-під коріння, з-під верби джерело било, що й кулаком не заткати.* Св. Л. 307.

Заткатися, -тчуся, -чешся, гл. Покрываются, покрыться тканымъ узором. *Зазеленіло поле й луки, мов заткались травою та квітками.* О. 1861. IX. 175.

Заткнути. См. **Затикати**.

Заткнутися, -ну́ся, -не́шся, гл. Заткнуться.

Затлітися, -ліюся, -єшся, гл. Затлѣться.

Затлуміти, -млю́, -миш, гл. Подавить.

Затнути, -ся. См. **Затинати, -ся**.

Затоваришувати, -шую, -єш, гл. Вступить въ товарищескія отношенія. *Вони ще дужче затоваришували.* Мир. ХРВ. 353.

Затовкмачувати, -чую, -єш, гл. = **Затокмачувати**.

Затовкувати, -кую, -єш, сов. в. **затовкти, -вчу, -чеш**, гл. Приправлять, приправитъ толченымъ саломъ и зеленью. *Жінко, вари, лишень, гречані галушки та сито їх із салом затовчи.* Рудч. Ск. I. 11. *Затовчений свіжим салом з зеленою цибулею і кропом куліш.* Левиц. Пов. 109.

Затобмистий, -а, -е. Тупоугольный. *Затовмистий клин.* НВолын. у.

Зато́го, нар. Вотъ-вотъ, того и гляди, скоро уже. *Сидить у хаті, а зато́го хата повалиться.* *Час зато́го й жати.* Хата. 110. *От-от упаде зато́го.* ЗОЮР. II. 20. *Зато́го сивий волос проб'ється.* Г. Барв. 248. *Твоє море слав'янськее, нове, зато́го вже буде повне і попливе човен.* Шевч.

Зато́ка, -ки, ж. 1) Заливъ. *За селом блищать течії, затоки й озера Мжі.* Стор. I. 90. 2) Скользкое мѣсто на дорогѣ, гдѣ закатываются сани. Канев. у. *Біда, як прийдеться їхати нашими дринджолами, що все забігають в затоки.* О. 1862. IV. 92.

Затокарити, -рю, -риш, гл. Дѣвать, запрягать. *Затокарив десь мого ножики.* Київ. у.

Затокма́чити. См. **Затокмачувати**.

Затокмачувати, -чую, -єш, сов. в. **затокма́чити, -чу, -чиш**, гл. Втискивать, втиснуть, всовывать, всунуть куда.

Затокотіти, -чу, -чеш, гл. О сердцѣ: забиться. *Дуже затокотіло в його грудях серце, глянувши на рідне село.* Стор. МПр. 51.

Затолочити, -чу, -чиш, гл. Затоптать.

Затоміти, -млю́, -миш, гл. Истомить, изнурить. *Учепися ти йому за серце, затоми ти його, зануди, запали ти його.* Чуб. I. 92.

Зато́мість, нар. Вмѣсто того. *Хай вона й вам, тільки я собі Чіпку візьму зато́мість*. Мир. ХРВ. 352.

Зато́млюватий, -а, -е. О гребешкѣ: съ толстыми зубцами, не проходящими въ волоса. *Затомлюватий гребінець*. Константиногр. у.

Затон, -ну, м. Разливъ, вода затопившая землю. *І хоч затони вод усю країну піймуть, не дійдуть до його, стоятиме на суші*. К. Псал. 72. *Настала ж провесень і воду скрізь пустило... По-над затонами зібралось село*. К. Дз. 153. *Ховавсь по пуцах, нетрях і затонах*. К. ЦН. 293.

Затону́ти, -ну́, -неш, гл. Утонуть. *Мостовиночка полонила, вірний дружок затонув*. Чуб. V. 370.

Затопити, -ся. См. **Затопляти**, -ся.

Затопля́ти, -ляю, -еш, сов. в. **затопити**, -плю́, -пиш, гл. 1) Затоплять, затопить, потопить, утопить. *Затоплю долю дрібними сльозами*. Шевч. 77. *Хвиля човен затопила*. Гол. I. 184. *Чи його вода затопила?* Чуб. 2) Погружать, погрузить, вонзять, вонзить. *Затопив йому ніж у серце*. 3) — **о́чі**, **погляд**. Вперять, вперить, устремлять, устремить глаза, взоръ. *В далеку даль затоплює зірниці*. К. Іов. 90. *Ти затопиш очі в очі*. Рудан. I. 31. 4) Бить, ударить. *Підскочив до його та як затопить у вухо*. Св. Л. 288. *Січовик справді хотів було затопить по гамалику*. Стор. МПр. 7. 5) Затоплять затопить (въ печи). *Затопила сирими дровами*. Гол. I. 12. *Затопила свою хату пізно*. Мет. 90. 6) Закабаливать, закабалить. *Затопила свою голову*. О. 1862. I. 73. *Ти мене, моя мати, за бурлаку затопила*. О. 1861. X. 83. *Молодим не женила, в вічну службу затопила*. Чуб. V. 954.

Затопля́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. **затопитися**, -плюся, -пишся, гл. Погружаться, погрузиться въ воду, утонуть. *А змія тоді в море, — так і затопилась*. Рудч. Ск. II. 97.

Затопоті́ти, -чу́, -тиш, гл. Затопать ногами, быстро побѣжать.

Затопта́ти. См. **Затоптувати**.

Зато́птувати, -тую, -еш, сов. в. **затоптати**, -пчу, -чеш, гл. 1) Затаптьвувати, затоптати. *Затопчу неволю босими ногами*. Шевч. 77. *Кинув між коні, щоб його затоптали*. Рудч. Ск. I. 36. 2) Засыпать, засыпать рану и пр. (чѣмъ либо сыпучимъ напр.) ХС. VII. 417. *Як собака вкусить, затоптують рану шерстю з тієї собаки, перепаленою*. Грин. II. 320. Мнж. 155.

Заторгувати, -гую, -еш, гл. Заторговать.

Заторкотати, -кочу, -чеш, гл. Забарабанить. *Та чекає барабана заким заторкоче*. Рудан. (КС. 1882. VI. 558).

Заторопі́ти, -плю́, -пиш, гл. Сбить съ толку. *Напались на мене, заторопили зовсім*. О. 1862. VII. 44.

Заторо́плений, -а, -е. Сбитый съ толку. *Жидівка затороплену дівчину ще й на инший путь наведе*. О. 1862. I. 74.

Заторохкоті́ти, -кочу, -тиш, гл. Загрохотать, застучать.

Заторохті́ти, -чу́, -тиш, гл. 1) = **Заторохкотіти**. *Заторохтів возом по бурку*. 2) Быстро и громко заговорить. *«Січовик! січовик!» заторохтіли молодиці*. Стор. МПр. 52. *Тіточко, голубочко! — заторохтіла та, — пустіть її*. Мир. Пов. I. 139.

Заторочити, -чу, -чиш, гл. 1) Затараторить, заговорить скороговоркой. *Люде заторочили: «Чого се, чого?»* Г. Барв. 89. 2) — **світ**. = **Зав'язати світ**. Вх. Зн. 20.

Заторочити, -чу́, -чи́ш, гл. Обшити бахромою, опушкою. *Тра рукавиці заторочити.* НВолын. у.

Заторочка, -ки, ж. Враждебныя отношенія. *Уже є з вами заторочка.* НВолын. у.

Заточити, -ся. См. **Заточувати, -ся**.

Зато́чувати, -чую, -єш, сов. в. **заточити, -чу́, -чи́ш**, гл. 1) Закатувать, закотить. *Ой деж твої, Нечаєнку, кованії вози? Під містечком Берестечком заточені в лози.* Нп. *Заточи воза в клуню.* НВолын. у. 2) — **в пику**. Ударить по лицу, дать въ морду.

Заточуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **заточитися, -чу́ся, -чи́шся**, гл. 1) Пошатуватися, пошатнутися. *Ой оре міщанин та й заточується.* Чуб. V. 1075. *Одного ранку Трохим устав з ліжка і ноги його заточилися.* Левиц. I. 370. 2) О саняхъ: забѣгать въ сторону. *Заточуються сани.* НВолын. у.

Затрата, -ти, ж. 1) Потеря, утрата, уронъ. 2) Уничтоженіе, истребленіе.

Затратити. См. **Затрачувати**.

Затрачувати, -чую, -єш, сов. в. **затратити, -чу, -тиш**, гл. Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. *Затративши личко чуже, ремінцем мусиш оддати.* Ном. № 9688.

Затрембітати, -таю, -єш, гл. Затрубить, заиграть в трембіту. *Ой піду я в полонинку, там затрембітаю, щоби мене було чути на дев'їту стаю.* Шух. I. 198.

Затремтіти, -мчу, -тиш, гл. Задрожать. *І серце в них од ляку затремтіло.* К. Псал. 3. *Над ставками, над садками затремтіло ясне марево.* Левиц. I. 9.

Затримання, -ня, с. Задержка.

Затримати, -маю, -єш, гл. Задержать. *Кохання... затримало і руку Вожу, щоб покарати грішників.* Стор. МПр. 34. *Лучче чорта затримати, ніж ледачу жінку.* Ном. № 9108.

Затрімати, -маю, -єш, и пр., гл. = **Затримати и пр.**

Затріпати, -паю, -єш, гл. Замахать учащенно, затрясти. *Затріпала маленькими ручками.* Левиц. Пов. 216.

Затріпатися, -паюся, -єшся, гл. Затрепетать, забиться. *Його серце дуже, дуже затріпалось у грудях.* Левиц. Пов. 192.

Затріпотати, -почу, -чеш, гл. = **Затріпотіти**. *Затріпотало... серце.* Млак. 99.

Затріпотітися, -почуся, -чешся, гл. *Затріпоталось серденько.* Млак. 101.

Затріпотіти, -почу, -чеш, гл. Затрепетать. Стор. II. 172. *Вона як жар почервоніє і затріпотить.* Стор. МПр. 33. *Квіточки затріпотіли.* Г. Барв. 219.

Затріщати, -щу, -щи́ш, гл. Затрещать. *І затріщить намет небесний громом.* К. Іов. 81. *Нап'явсь, за гілочку смикнув, аж дерево те затріщало.* Котл. Ен. III. 21.

Затрою́дити, -джу, -диш, гл. Отравить. *Затроюжене нещастям серце.* Мир. ХРВ. 204.

Затрубити, -блю́, -би́ш, гл. 1) Затрубить. *Тепер, дівчино, затруби собі в кулак.* Чуб. V. 408. *Та як затрубить та в роговицю.* Чуб. III. 291. 2) Завьить. *Не затрубить так пес, як вовк.* Ном. № 7345. *За козаком всі звіри затрубили.* Гол. I. 105.

Затруд, -ду, м. Трудъ, усиліе. *Шкода, мамо, затруду твого: не найдеш ти віночка мого.* Гол. I. 285.

Затруїти. См. **Затруювати**.

Затрусити. См. **Затрушувати**.

Затруситися, -шуся, -сишся, гл. 1) Затрястись. *Затрусився мов у трясці.* Ном. 2) Задрожать. *Земля затрусилось.* ЗОЮР. I. 166. *Мов Каїн затрусивсь увесь.* Котл. Ен. I. 30. *Ото подививсь вовк і увесь затрусивсь.* Рудч. Ск. II. 18.

Затрухлявіти, -вію, -єш, гл. Сдѣлаться трухлымъ.

Затрушувати, -шую, -єш, сов. в. затрусіти, -шу́, -сиш, гл. 1) Посыпать, насыпать чѣмъ, засыпать чѣмъ. *Як де попріло, — затрушують гречаним борошном.* Грин. II. 320. *Як докопаю, — хворостняком затрушу.* Мнж. 2. *О, як затрусить зеленим маком, то тільки держись берега!* — О человекѣ, который насыпаетъ укорами, бранью и пр. Ном. № 3359. 2) Только сов. в. Затрясти. *З'їхали на грудувату дорогу, то так затрусило.*

Затруювати, -юю, -єш, сов. в. затруїти, -рую́, -їш, гл. 1) Отравлять, отравить (кого). 2) Отравлять, отравить, напивать, напиться ядомъ. 3) Заражать, заразить. *Я не хочу, щоб вона в нас ночувала, бо одно дереться, як шкури на собі не порве: ще й нас вошами затруїть.* Чернигов. у.

Затрюхати, -хаю, -єш, гл. Побѣжать мелкой рысцой.

Затрясти, -су, -сеш, гл. Затрясти. *Його трясця затрясе.* Стец. 42. *Дух затряс ним.* Єв. Мр. IX. 20.

Затрястися, -суся, -сешся, гл. = **Затруситися.** *Пекло затряслося.* КС. 1882. IV. 171. *Щоб над тобою земля затряслась!* Ном. № 3796. *Не біймось, хоч би світ затрясся і гори провалились в море.* К. Псал. 110.

Затугавіти, -вію, -єш, затугну́ти, -гну, -неш, гл. Загустѣть, затвердѣть; уплотниться. *Болото затугавіло, що й ноги не витягнеш.* Каменец. у. *Трохи хай глина затугне, тоді можна ще замазати.* Канев. у. См. **Затужавіти.**

Затужавілий, -а, -е. Загустѣлый, затвердѣлый, уплотнившійся.

Затужавіти, -вію, -єш, гл. = **Затугавіти.** *Затужавіла капуста.* Змієв. у.

Затужіти, -жу́, -жиш, гл. 1) Затужить, загоревать, затосковать. *Затужила дівчина за мною.* Чуб. V. 259. 2) Заплакать горестно съ причитаньями. *Як же заридає Катря, як затужить!* МВ. II. 145. Въ болѣе тѣсномъ значеніи: заплакать надъ мертвымъ, произнося обычныя въ этомъ случаѣ причитанія. *Умер козак та й лежить, та й нікому затужить.* Ном. № 787.

Затула, -ли, ж. Защита, прикрытіе. К. ЦН. 255. Г. Бар. 299, 221, 488, 97. *Чоловіченьку, ти затуло моя: я за тебе затулюсь, да й нічого не боюсь.* Нп. *Гордували мною люде, а ти був моя затула.* К. Псал. 160. 2) Капюшонъ въ верхней одеждѣ. *Підніми затулу, то воно затишніше буде од вітру.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Затулочка.** *Батечку, мій голубчику! Мій оборонничку, моя затулочко, оборони мене від лихої години, від невірної дружини.* Г. Барв. 274.

Затулити, -ся. См. **Затуляти, -ся.**

Затулка, -ки, ж. Заслонка въ печи. Черк. и НВолын. у.

Затулок, -дка, м. Отдѣлка полушубка по борту смушкомъ. Вас. 154.

Затулочка, -ки, ж. Ум. отъ затула.

Затульщина, -ни, ж. Пошлина съ котла на винокуренномъ заводѣ.

Затуляти, -ляю, -єш, сов. в. затулити, -лю́, -лиш, гл. 1) Закрывать, закрыть (отверстіе), заслонять, заслонить. *Без мене й дірочки малої нікому затулити.* Ном. № 4581. *Зінька затулила хусткою очі і гірко заплакала.* Стор. МПр. 54. 2) Удовлетворяють,

удовлетворить претензію. *Не таке діло, що ще парою волів і не затулите, як пожаліється.* Павлогр. у.

Затуля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. **затули́тися, -лю́ся, -липся**, гл. Закривається, закритися; заслоняться, заслонитися. *Не плач, мила, миленька, не журись, хоть обома долонями затулись.* Чуб. V. 669. *Дівчина, затулившись руками, ридає.* МВ. II. 41. *Хоч і н'є і б'є, та менше. Я візьму, та дитиною й затулюся.* Г. Барв. 283.

Затуманити, -ся. См. **Затуманювати, -ся.**

Затумані́ти, -нію, -єш, гл. Затуманитися, омрачитися. *Зроду бравий запорожець ні слезинки не пролив, а тепер стоїть понурий, вид його затуманіє.* Щог. Сл. 29.

Затуманювати, -ною, -єш, сов. в. **затуманити, -ню, -ниш**, гл. 1) Затуманювати, затуманити. *Не переступлять його волі, не затуманяють його слави.* К. Псал. 327. 2) Обмануть, обморочити.

Затуманюватися, -ноюся, -єшся, сов. в. **затумані́тися, -нюся, -нишся**, гл.

Затуманюватися, затуманитися. *Затуманився туман, край доріженьки припав.* Чуб. V. 997. *Зійди, хто світ видав, на горн ті величні, що по-над хмарами затуманились.* К. МХ. 32.

Затупити, -ся. См. **Затуплювати, -ся.**

Затуплювати, -люю, -єш, сов. в. **затупі́ти, -плю́, -пиш**, гл. Притуплять, притупіть, иступлять, иступити, затупити.

Затуплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **затупитися, -плюся, -пишся**, гл.

Притуплюватися, притупитися, иступлятися, иступитися, затупитися.

Затупоті́ти, -чу́, -тиш, гл. Затопати, застучать копытами. *Коли так одного вечора затупотіло в дворі; вибігла стара, а Данило коня прив'язує.* МВ.

Затурбува́ти, -бу́ю, -єш, гл. Обезпокоїть.

Затурбуватися, -буюся, -єшся, гл. Захлопотатися, засуетитися.

Затурготі́ти, -чу́, -тиш, гл. Застучать. *Частенько було уночі затурготить у віконце.* Стор. I. 207.

Затуркати, -каю, -єш, гл. 1) О голубях: заворкотать. *Гілля до гілля прихилилось, затуркали горлиці.* Стор. I. 100. 2) Заговорить быстро. *От як затуркали, затуркали, бо, звісно, як наші молодіці, скільки їх не буде, та як заговорять разом усі в один голос, так нічого і не второпаєш.* Кв. I. 134. 3) — **голову.** Сбить сь полку, затуманить (голову).

Затуркоті́ти, -чу́, -тиш, гл. = **Затурготіти.** *І не схаменулась небога, як лихо затуркотіло у віконце.* Стор. I. 4. *Затуркотів барабан.* Мир. ХРВ. 144.

Затурча́ти, -чу́, -чіш, гл. = **Затуркати I и 2.** *Затурчить у вухо горлицею.* Стор. Т. 90.

Затушкати, -ся. См. **Затушковувати, -ся.**

Затушко́увати, -ко́вую, -єш, сов. в. **затушкати, -каю, -єш и затушкувати, -ку́ю, -єш**, гл. 1) Закутывать, закутать, закривать, закрити со всѣх сторонѣ. Кв. III. 177.

Навіщо ти хату заштурмуєш, затушковуєш? Константиногр. у. 2) Приправити, прибавити для вкуса. *Юшку салом затушкую.* Г. Барв. 356.

Затушковуватися, -ко́воюся, -єшся, сов. в. **затушкатися, -каюся, -єшся, и затушкуватися, -куюся, -єшся**, гл. Закутываться, закутаться.

Затушкувати, -ся. См. **Затушковувати, -ся.**

Затхну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Получить дурной запах, провоняться. *Яйця затхнулись.* Лебед. у.

Затьмити, -млю́, -ми́ш, гл. Затемнить, затмить. *Як летіла сарана, то світ затьмила, — така її була сила.* Каменец. у. — **очі.** Зав'язать глаза. *Очі мої козацькі молоденькі червоною китайкою затьміте.* О. 1862. VIII. 22.

Затьон, -ну, м. 1) Упрямый, неподатливый человекъ. Черк. у. 2) Зарубка. *Нурка з затьонами на кінцях.* О. 1862. V. Кух. 39.

Затьопа, -пи, об. = **Задріпа.**

Затьопатися, -паюся, -ешся, гл. = **Задріпатися.**

Затьор, -ру, м. 1) Скопление льда во время ледохода. *Тут на березі, саме на Ненаситці, стояв водяний млин якогось купця; та знесло його, як був затьор.* Екатериносл. у. 2) **Давати затьору.** Колотить, бить сильно. *Пану Геленору смертельного дали затьору, і той без духу тут зоставсь.* Котл. Ен. V. 67.

Затьорач, -ча, м. = **Затирач.** Сумск. у.

Затьохкати, -каю, -еш, гл. 1) Запѣть (о соловѣ). *Затьохкав у садку соловейко.* 2) Забитъся (о сердцѣ). *Серце затьохкало, як не вискоче.* О. 1862. X. 12.

Затюкати, -каю, -еш, гл. 1) Закричать: тю! 2) Запугать крикомъ на кого.

Затюпати, -паю, -еш, гл. Побѣжать маленькой рысцой.

Затяг, -гу, м. Навербованный отрядъ войска. КС. 1883. IV. 751; II. 298. *Ой деж твої, пане Саво, битії таляри, що їх набрав по Вкраїні водячи затяги!* Нп.

Затягати, -гаю, -еш, сов. в. затыгти, -гну, -неш, гл. 1) Затягивать, затынуть. *Не можна затыгати нитку на ший, бо нечистий задавить.* Грин. II. 25. *Нуте, хлопці чорнобривці, затыгайте неводи.* Чуб. III. 123. *Бери воли та затыгай вози.* Грин. III. 571. 2) Затаскивать, затащить. *Під білою березою козаченька вбито, ой убито, вбито, затыгнуто в жито.* Чуб. V. 375. 3) Затягивать, затынуть, завлекать, завлечь; приглашать, пригласить. *Суд не затыга, та суд і не одпуска.* Ном. № 7372. *Дівка Санджаківна на зустрічу вихожає, Алканапашу в город Козлов зо всім військом затыгає.* АД. I. 211. — **на хліб.** Приглашать на угощение. *Буду панів і козаків на хліб, на сіль затыгати.* Мет. 415. 4) Вербовать, наwerben. КС. 1883. IV. 751. **Затыгли затыг.** Навербовали отрядъ, шайку. КС. 1883. II. 298. 5) Приобрѣтать, приобрѣсть, получить. *Забув Грицько про великий посаг, який думав затыгти за жінкою.* Мир. ХРВ. 77. *За жінкою яку худобу затыг!* Мир. ХРВ. 349. *Затыг таки, заробив грошей.* Харьк. у.

Затыгатися, -гаюся, -ешся, сов. в. затыгтися, -гнуся, -нешся, гл. 1) Затягиваться, затынуться. 2) Затаскиваться, затакаться. 3) Вербоваться, наwerben. КС. 1883. IV. 751.

Затыгач, -ча, м. Ремень для укрьплення снізки у ярма. Рудч. Чп. 250.

Затыготніти, -нію, -еш, гл. Забеременѣть. *Затыготніла жінка.* НВолын. у.

Затыгти, -ся. См. **Затыгати, -ся.**

Затыжець, -жця, м. Завербованный въ войско, участникъ вольнаго военного отряда, — напр. такъ называли гайдамаковъ. ЗОЮР. 153, 154.

Затыжити, -жу, -жиш, гл. Обременить, отяготить. *Хліб в дорозі не затыжить.* Ном. № 11378.

Затыжний, -а, -е. Набранный, наwerbenный (о войскѣ). 2) Продолжительный, хроническій. *Затыжна хвороба.* 3) Затягивающійся. *Затыжний хомут.*

Затыжок, -жку, м. = **Затыг.** *Ходив по Вкраїні, водячи затыжки.* Гол. I. 19.

Затымити, -млю, -миш, гл. Запомнить.

Затягти, -ся. См. **Затинати, -ся.**

Затятий, -а, -е. Упрямый, упорный, неуступчивый. НВолын. у. *Коли він такий затятий, то й я буду затятий.* Каменец. у.

Заубо́жати, -жаю, -єш, гл. = Завбожіти. *Господа милостиві! не заубожаєте, як дасте копійчку.* Рк. Левиц.

Зауважа́ти, -жаю, -єш, гл. = Завважати.

Заужа́ти, -жаю, -єш, гл. Взять на веревку. *Черкес із-за Онапа арканами його як цапа зв'язав, опутав, заужав.* Мкр. Г. 7.

Зауздати, -даю, -єш, гл. = Загнуздати.

Зауллок, -лка, м. Глухой переуллокъ. *Хожу, хожу, тільки улиці й заулки перехрещую.* МВ.

Заупиня́ти, -няю, -єш, гл. = Зупиняти. *Іздалека кониченька заупиняє.* Мет. 182.

Заутеріти, -ріє, гл. безл. Разсвѣсть. *Так вже заутеріло, як ми увійшли у хату.* Любечь.

Заухати, -хаю, -єш, гл. Закричать: **ух!**

Заушник, -ка, м. = Заушниця 1. Гол. Од. 26, 27. *І чоботи, і літники і коралі, заушники.* Гол. III. 382.

Заушниця, -ці, ж. 1) Серьга. *Купив козак Олені заушниці зелені да й почепив до уха. Яка ж гарна псяюха!* Борз. у. 2) Лента, перевязываемая отъ одной серьги къ другой и опускаемая на груди. Гол. Од. 73. 3) Заушица, опухоль позади уха. *Кому чи трястю одігнати, од заушниць чи пошептати, або і волос ізігнать.* Котл. Ен. III. 13. 4) мн. Жабры (у рыбы). Вх. Лем. 417.

Зафактува́ти, -тую, -єш, гл. Представитъ какъ фактъ, какъ доказанное фактами. *Багацько зафактованого (в історії) тоді, з'явилось нам тепер легендованим.* К. Досв. (1876). Заздалег. словце.

Зафарбува́ти, -бую, -єш, гл. Закраситъ.

Зафундувати, -дую, -єш, гл. 1) Основать, заложитъ. 2) Купить и угоститъ. *Зафундуї мені пляшку пива.*

Захакатися, -каюся, -єшся, гл. Запыхаться.

Захандрі́чити, -чу, -чиш, гл. ? *Із вечора заюрив, ік повночі захандричив, ік світу заричив.* Загадка: *хліб учинить і замшіть, і в піч посадить.* Грин. II. 312.

Захапати. См. **Захапувати.**

Захапатися, -паюся, -єшся, гл. Заторопиться, заспѣшитъ.

Захапувати, -пую, -єш, сов. в. захапа́ти, -паю, -єш, гл. Захватывать, захватить.

Константиногр. у. *Вітер раз-у-раз хапає з собою пару й односить її.* Дещо, 55.

Захарамаркати, -каю, -єш, гл. Забормотать.

Захарастрити, -рю, -риш, захарастити, -щу́, -стиш, гл. Забросать, заложитъ, заставить чѣмъ-либо въ безпорядкѣ. *Захарастрено у хаті.* Черк. у.

Захарастритися, -рюся, -ришся, захараститися, -щуся, -стишся, гл. Засориться, забиться. *В горлі захарастилось, треба промочитъ. Люлька захарастилась, треба витеребити.* НВолын. у.

Захаркати, -каю, -єш, гл. Захаркать, начать харкать. Драг. 1.

Захарла́ти, -лаю, -єш, гл. Зажилить, взять на время и не отдать. Ном. № 11699.

Захарча́ти, -чу́, -чиш, гл. Захрипѣть. *Єдного і другого ударив під бік ножем, — так вони і захарчали.* Рудч. Ск. I. 199.

Захарчувати, -чую, -єш, гл. Заморить голодомъ.

Захаяти, -хаю, -єш, гл. = Занехаяти.

Захвабрувати, -рую, -єш, гл. Захрабриться.

Захвалити. См. **Захвалювати.**

Захвалювання, -ня, с. Расхваливание, рекомендація.

Захвальщувати, -шую, -єш, гл. Заплутовать.

Захвалювати, -люю, -єш, сов. в. захвалити, -лю', -лиш, гл. Хвалить, захвалить, расхваливать, предлагая хвалить.

Захваляти, -ляю, -єш, гл. = Захвалювати. *Овсій захваляв, що добрий кінь.* Канев. у.

Захвата́тися, -та́юся, -єшся, гл. = Захапатися. *Він ся хватав.* МУЕ. III. 57.

Захвати́ти. См. **Захвачувати.**

Захватич, -ча, м. Клинь въ плугѣ. Чуб. IV. 17.

Захвачувати, -чую, -єш, сов. в. захвати́ти, -чу, -тиш, гл. = Захоплювати, захопити.

Не хапайсь в пекло: може ще й син захватить. Ном. № 5599.

Захвилювати, -люю, -єш, гл. Заволноваться.

Захвирсува́ти, -су́ю, -єш, гл. Задосадовать, запечалиться. *Іуда Христа жидам продав, і о том вельми захвирсував.* О. 1862. VI. 49.

Захвойдати, -даю, -єш, гл. Загрязнить. *Де це ти захвойдала спідницю?*

Захвойдаха, -хи, об. Неряха, постоянно забрызганный грязью, запачканный. *Де цс ти так зателіпалася, як свиня закалюжена? От захвойдаха!* Змієв. у.

Захворіти, -рію, -єш, гл. Захворать. Мнж. 28, 131. Чуб. V. 482.

Захвортунити, -нить, гл. безл. Повезти, посчастливиться.

Захвоста́ти, -та́ю, -єш, гл. Заострить (о клиняхъ). *Треба захвостати тини, щоб бува злодій не переліз.* Брацл. у.

Захвостати, -таю, -єш, гл. Защелкать, хлопнуть кнутомъ въ воздухъ. Липов. у.

Захвостуватий, -а, -е. Суживающійся кверху и кончающійся остриємъ. *Ціпок був захвостуватий.* Новомоск. у.

Захвоськати, -каю, -єш, гл. = Захвойдати. *Ото захвоськала як рукав.*

Захвоцатися, -щаюся, -єшся, гл. Заторопиться, засуетиться. *Чого він так захвоцався сьогодні їхати? Ну, завтра б і їхав.* Змієв. у.

Захекатися, -каюся, -єшся, гл. = Захакатися.

Західний, -а, -е, прил. Западный. *И вы схи́дни, и вы захи́дни, И вы, що по горахъ пышныхъ.* К. Псал. 172.

Захід-сонця, нескл. 1) Западъ. 2) Закатъ. *Цыганъ пишовъ на закладъ, що буде косыты до захид-сонця.* Ном. 10057.

Західъ, оду, м. 1) Заходъ, закатъ. *Щобъ я до заходу сонця дитей не бачывъ.* Ном. 931. 2) Западъ. *Ой куды ты полынешъ, сывый соколоньку, Чы на-в-схидъ, чы на захидъ, чы на Вкраиночку.* Чуб. V. 381. Употр. во мн. ч.: **Повернутися на заходи сонця.**

Повернуться къ западу. Змієв. у. 3) Хлопоты, приготовления. *Ніяк того діла в один день не скінчиш, — багато заходу.* Мир. Пов. II. 119. *Тры дни заходу, а день празныку.*

Ном. **Дурный захидъ.** Неудачныя старанія. Ном. 7597. **Шкода й заходу!**

Напрасныя старанія. Ном. 7597. **За однимъ заходомъ.** За однимъ разомъ. *За*

однимъ заходомъ забратъ вже й тее. Уман. у. 4) **Заходомъ бытяться.** Усиленно биться.

Серце що-години заходомъ бється: не дїждусь його. Г. Барв. 78. 5) **У заходы йты.** Идти зигзагами. *Кинь въ горахъ у заходы йде.* Гуцул.

Захімлыты, -млю, -лыш, гл.? *Захімлили хімлушечку, Як у полі грушечку Сьому, тому хімлушечка, А Юрасю як душечка.* Свад. п. Мет. 209.

Захланний, -а, -е, прил. Жадный. Убогому мало-що бракує, а захланному всього. Ном. 1564.

Захланник, -ка, м. Жадный человек. Желех.

Захланність, -ности, ж. Жадность. Желех.

Захлынатыся, -наюся, -ешся, с. в. захлынутыся, -нуся, -нешся, гл. *Захлебываться, захлебнуться, поперхнуться. Не встала збрехаты — захлынулася.* Уман. у. Пекельний цербере! гарчи і захлинайся. К. Дз. 57.

Захлыпаты, -паю, -ешь, гл. *Заплакать, начать всхлипывать. Ты молодыци, що спивалы и казылысь, захлыпалы.* Стор. МПр. 55.

Захлыпатыся, -паюся, -ешся, с. в. захлыпнутыся, -пнуся, -нешся, гл. =
Захлынатыся, захлынутыся. *Аж пирхає, аж захлипається проклятий.* ЗОЮР. II. 30.
Положи бо шапку!... захлопнувшись з горя... говорить бабуся. Г. Бара 504.

Захлыстувати, -тую, -ешь, гл. *Захлебывать Сватання горілкою захлыстувать.* Стец. 18.

Захлы́стуватися, -туюся, -ешся, гл. *Захлебываться.*

Захлюндытыся, -рюся, -рышся, гл. = **Захлюпатися.**

Захлюпаты, -паю, -ешь, гл. *Забрызгать, замочить (платье).*

Захлюпатыся, -паюся, -ешся, гл. *Забрызгаться, замочиться.*

Захлюпостаты, -таю, -ешь, гл. = **Захлюпотаты.** *Стали брести, а коні в воді як захлюпостали.* ЗОЮР. I. 301.

Захлюпотати, -чу, -тышь, гл. *Заплескать. Лыны захлюпоталы у води у горшку пидь лавкою.* Рудч. I. 166.

Захлюстаты, -стаю, -еш, гл. = **Захлюпаты.**

Захлюстатыся, -таюся, -ешся, гл. = **Захлюпатися.** *Забрызъкався, захлюпався.* Кв. I. 138.

Захлющытыся, -шуся, -щишся, гл. = **Захлюстатыся.**

Захлянути и захлясты, -ну, -нешь, гл. *Отощать, ослабѣть. Захляла молодецька сила.* Греб. 354.

Захляпатыся, -паюся, -ешся, гл. = **Захлюпатися.** Вх. УГ. 239.

Захлясты. См. **Захлянути.**

Захмарити. См. **Захмарювати.**

Захмарювати, -рюю, -еш, с. в. захмарити, -рю, -рышь, гл. *Покрывать, покрыть тучами, затмить, затемнить. Захмарывъ прежню його славу.* К. Псал. 209.

Захмарюватися, -рююся, -ешся, с. в. захмаритися, -рюся, -ришся, гл. *Покрываться, покрыться тучами. На двори захмарылося. Сонечко мое ясненьке!... тепер ти захмарылось.* Г. Барв. 386. *Захмарылось обличчя Грицькове.* Г. Барв. 153.

Захмелити, -лю, -лышь, гл. *Охмелѣть.*

Захмызувати, -зую, -еш, гл. *Загородить хмизом.* Славяносерб. у.

Захмулений, -а, -е. *О колосѣ и пр.: пустой, больной. Як великодну п'ятницю ясно, то пшениця не буде захмулена.* МУЕ. III. 43. *Оріхи захмулені.* МУЕ. III. 46.

Захмурытыся, -рюся, -ришся, гл. *Нахмуриться. Що ся на 'ня захмурыла Ты, бидо, чорненька.* Гол. IV. 491.

Захова, -вы, ж. = **Заховъ.**

Заховання, -ня, с. *Сохранение.* Левиц.

Заховати, -ваю, -ешъ, гл. 1) Спрятать, запрятать. *Украдешъ одежу и заховаешъ.* Рудч. 2) Сохранить, уберечь. *Видъ урокивъ и Богъ не заховае.* Ном. 8395. *Захováй носъ одъ сього лыха!* Стор. МПр. 89. 3) Похоронить. *Заховае хотъ и пиць Абы грошей сорокъ кинъ.* Чуб. V. 461. *Сама хоче мене маты в землю заховаты.* Шевч. 17.

Заховатыся, -ваюся, -ешся, гл. 1) Спрятаться, запрятаться, скрыться. *А, а, коточокъ, Заховався въ куточокъ!* Макс. 1849. 105. *Старий заховався В степену на могилі, щоб ніхто не бачив.* Шевч. 6. *Въ новую комору заховаюся, Золотимы замкамы замикаюся.* Чуб. III. 129. *Нема ни тьмы, ни схованкы такои, Щобъ заховався ледачий зъ своимъ диломъ.* К. Іов. 76. 2) Сохраниться, удержаться.

Заховстаты, -таю, -ешъ, гл. Зануздать. *Кацани кажуть — зануздай, а ми — заховстай кони, а воно все йидно.* Камен. у.

Заховъ, -ву, гл. Скрытное мѣсто, сокрытие. *Той кинъ стоявъ у його десь три дни у захови.* Верхн. у. *Даю гроші батькові у захов, то вони у його в скрині лежать.* Новомоск. у.

Заходень, -дня, м. Прищлецъ. *Під пальмамаи ховався мовчазливий, Скитавсь по кам'яній пустині одинокий, мов заходень, стратенець нещасливий, Серед чужих людей безлюдник боязливий.* К. МХ. 17.

Заходенькы, -кивъ, мн. Уголки. *Вси заходеньки обходыла, И смитнычкы, И суточки, А доброго німого тамъ не вздрила.* Гліб. 30.

Заходжуватыся, -джуюся, -ешся, гл. (потім закреслено і подано далі — після **заходытыся**, але наступне слово **заходжый** лишилося на місці. — О. Т.).

Заходжый, -а, -е, прил. Захожий. Н. Вол. у.

Заходыты, -джу, -дышъ, с. в. зайты, -йду, -деш, гл. 1) Заходитъ, зайти (куда). *Отъ вона заходить въ ту хату.* Рудч. *Та йшов козак до дивчыни, зайшов до вдовыци.* Мет. 53. 2) — **за що.** Заходитъ, зайти за что-либо. *Уже зайшла за лис, — не видко вже.* 3) О солнцѣ: заходитъ, зайти, закатываться, закатыться. *Не заходъ, сонце, не заходъ.* Чуб. III. 232. 4) Заходитъ, зайти; уходитъ, уйти. *Брехнею не далеко зайдеш.* Ном. *Спасибі Богу, що зайшла десь, а то б уже давно досі скребла моркву.* О. 1862. II. 24. 5) Доходитъ, дойти, достигать, достигнуть. *Напиламся на меду та додому не зайду.* Гринч. III. 326. *Не заходить матінчин та до мене голосок.* Чуб. *Ой обсади, мила, голубонько сива, вишеньками двір, ой щоб не заходив, вітер не заносив мого голосочку в двір.* Мет. 67. *Заходять негарнії звісти.* КС. 1882. V. 361 6) Застигать, застигнуть, заставать, застать. *Заночуйте, добрі люде, Бо мя нічка зайшла.* Гол. *Я грала Розумовського не зайшла затим, що спрежду в другій слободі жила.* Харьк. г. *Заходять нас вісти: Хотять нам дати їсти.* О. 1862. IV. 14. 7) Въ карточной игрѣ: ходитъ, пойти. Харьк. у. 8) Начинаться, начаться. Употр. только въ выраж.: **Свято, празник заходить, зайшов. Свято заходить.** Наканунѣ самого праздничного дня сейчас послѣ заката солнца, — только относительно этого вечера и употребляется настоящ. выраженіе. 9) — **з ким.** Водитъ съ кѣмъ компанію, знаться съ кѣмъ; начинать, начать что-либо дѣлать съ кѣмъ. *Се злидні, бідота! Що тобі з такими заходити.* МВ. (О. 1862. III. 45). *Не хочу... з мужиками заходити.* Св. Л. 158. *Я з поганою не зайду.* Св. Л. 235. *З дурнем зайди, сам дурнем будеш.* Ном. 6170. 10) Доставать, хватать, хватить, быть въ достаточном количествѣ. *Малярі, малярі, красную змалюйте: За мої гроші фарбу не шкодуйте! Кед той вам не зайде, я еще докуплю.* Гол. III. 438. 11) Беременѣть, забеременѣть. *Изваріть ту щуку, із'їжте, то ви зайдете. Вона так і зробила: зайшла і цілий год ходила Котився*

год — родила ужа. Рудч. Ск. I. 81. То-же значеніе: **зайти дитям, — на дитину**. Зачать ребенка. *Параска зайшла на дитину*. Волч. у. 12) — **сльозами, кров'ю**. Наполняться, наполниться слезами (о глазах), затекать, затечь кровью. *Сльозами очі заходять*. Желех. 13) — **між ким**. Случаться, случиться, произойти между кѣмъ. *Зайшло щось межи нами*. Желех. 14) — **у голову**. Съ ума сходить, сойти, одурѣть. *Миш у голову зайшла заким зерно знайшла*. Ном. 1518. 15) **Заходьты в речі, — розмову**. Вступать в разговоръ. *Не дуже в речі захожу: роспитаюсь дороги... та й далі*. МВ. I. 14. *З Варкою щодня Павло бачився на-швидку. В розмову вона не заходила*. МВ. (О. 1862. I. 83). *З Марусею вона про се не заходила в розмову*. МВ. II. 158. 16) — **у сварку**. Ссориться, затѣвать ссору. *Нехай-же мене Господь милосердний боронить, щоб я з тобою в сварку заходила*. МВ. I. 12. 17) — **у хмару**. Начинать, начать говорить что-то непонятное. *Отже и бачу, що ви... в хмару заходите*. О. 1862. II. 30.

Заходьты, -джу, -дышь, гл. 1) Начать ходить, приняться ходить, заходить. *Вставь и заходьвь по хати*. **Ходоромъ заходьты**. Задрожать, задвигаться. *Въ його земля ажъ ходоромъ заходить, И задрижать йїи стовпы-пидпоры*. К. Іов. 2) Обносить. *Нови чоботи треба заходити по сухому*.

Заходитися, -джуся, -дышся, с. в. зайтыся, йдуся, -дешся, гл. 1) Заливаться, заливаться плачем, смѣхомъ (преимущественно о дѣтяхъ). Мил. 33. *Чи ти глуха? Аж заходиться дитина кричучи, а вона не чує! — Як зайшлось дитя, дак насилу одхлинуло. — Требашвидче до господи: дитина зайшлась*. Г. Барв. 361. *То засмієсь, аж зайдеться. То знов заголосить*. Федьк. 2) Начинаться, начаться. *Од чого-то воно зайшлось, що ти його везла?* Рудч. Ск. I. 181.

Заходьтыся. См. Заходжуватися.

Заходжуватися, -джуюся, -ешся, с. в. заходьтыся, -джуся, -дышся, гл.

Приниматься, приняться за что, затѣять что. *Та й заходився хорошенько М'ясце пидъ дубомъ умынать*. Гліб. *Губы та опеньочки — заходьвь старый коло ненечкы*. Ном. *Жилка заходьлась — наварыла галушокъ*. Рудч. *Заходивсь коло неї з батогом*. Г. Барв. 322.

Захожалый, -а, -е, прил. Захожій.

Захожаты, -жаю, -ешъ и захождаты, -ждаю, -еш, гл. = Заходьты. *Из ряду до ряду захожайте (захождайте)*. Чуб. V. 933. КС. 1882. VIII. 267. *Ой ставъ мисяць захожаты*. Мет. 74.

Захожуваты, -жую, -ешъ, гл. = Захожаты.

Захожуватися, -жуюся, -ешся, гл. = Заходжуватися. *Наглядів раз п. гарненьку молодичку та й давай біля неї заходжуватись*. Мнж. 93.

Захожий, -а, -е, прил. Захожій. *Чужи вони булы, заложи въ тій краини*. К. Псал. 239.

Захолітаты, -таю, -еш, гл. Заколебать, зашатать. Желех.

Захолітатися, -таюся, -ешся, гл. Заколебаться, зашататься. Желех.

Захолод, -ду, м. Студень, заливное. *Дев'ятнадцять самих баранячих голів до захолоду сама посмалила*. Г. Барв. 425. *І порося свячене, і паска заввишки з козацьку кучму, і захолоди, і всякі страви*. Г. Барв. 179.

Захолода, -ды, ж. Прохлада. Желех.

Захолоджуваты, -джую, -ешъ, с. в. захолодыты, -джу, -дыш, гл. Застуживать, застудить. *Було й замочу ноги, і захолоджу, а кочу на батьківських до дітей*. Г. Барв. 504.

Захолоджуватися, -джуся, -ешся, с. в. захолodyтыся, -джуся, -дышся, гл.
Простуживатися, простудитися. *Захолodyлась дитина та й умерла.* Канев. у. *Де взявся вітер, буря, дощ лившій — захолодилася вона та й занедужала.* МВ. О. 1862. І. 81).

Захолodyты, -дію, -ешь, гл. = Захолонуты.

Захолodka, нарѣч. Пока прохладно.

Захоложуваты, -жую, -ешь, гл. = Захолodжуваты.

Захолонуты, -ну, -нешь, гл. Простыть. *Добре буде, якъ захолоне.* Ном. Винъ такъ и *захоловъ.*

Захоп, -пу, м. Захватъ.

Захоплювати, -люю, -ешь, с. в. захопыты, -плю, -пышь, гл. Захватывать, захватить.
Захоплював потужний людську землю. К. Іов. 49. *Дух їй захопило.* К. ДС. с. П.

Захоробрытыся, -рюся, -рышся, гл. Расхрабриться.

Захорона, -ны, ж. Защита. Желех.

Захоронний, -а, -е. Защитный. Желех.

Захороныти. См. **Захороняты**.

Захороняты, -няю, -ешь, с. в. захороныты, -ню, -нышь, гл. 1) = Поховаты.
Выкопайте дилъ глыбокый, схоронить мене. Выкопалы и захоронылы. Чуб. V. 1054. Рудч. 160. 2) Защитить.

Захорошты, -шію, -ешь, гл. Похорошѣть.

Захоруваты, -рую, -ешь, гл. Заболить. Камен. у. Міус. окр. *Пославъ Богъ йимъ лыхо: захорувавъ Господарь та хутко и вмеръ.* МВ.

Захотінка, -нкы, ж. Капризное желаніе. Желех.

Захотиты, -чу, -чешь, гл. = Захтиты. *Захотила вража баба молодою буты.* Мет. 471.

Захотітыся, -хочеться, гл. безл. = Захтитыся. *Сыдивъ, сыдивъ, ажъ спаты захотилося.* Ка Др. 207.

Захрабруваты, -рую, -ешь, гл. = Захоробрытыся. *И іюнь же якъ захрабрувалы, Жыви сюды прымандрувалы.* Котл. Ен.

Захрестыты, -хрещу, -стыш, гл. Перекрестить. МВ. (КС. 1902. X. 154). Мнж. 129.
Чоловік побіг поперед його та скрізь хрести понаписував, аж по усьому світові От чорт де не поткнеться, — усе захрещене. Мнж. 128.

Захрестытыся, -хрещуся, -стышся, гл. Перекреститься. *Люде, зачувши дзвонів, захрестились, замолились.* Мир. Пов. II. 121.

Захрыпнуты, -пну, -неш, гл. Охрипнуть. *Співаю, аж поки не захрипну.* Левиц. I. 121.

Захропты, -плю, -пышь, гл. Захрапѣть. *Захропла на всю хату.* Ка II. 122.

Захрумкаты, -каю, -ешь, гл. Захрустѣть (на зубахъ).

Захрумтіти, -мчу, -мчыш, гл. Захрустѣть. *Він йому так одважив кием по плечах, що аж кістки захрумтіли.* К. ЧР. 276.

Захрупаты, -паю, -ешь, гл. 1) = Захрумкаты. 2) = Захрущаты.

Захрупостіты, -щу, -стыш, гл. Захрустѣть, затрещать; о снѣгѣ: заскрипѣть.
Захрупостів сніг. Г. Бара 167.

Захрущаты, -щу, -щышь, гл. = Захрупостіти. *Зомліє, було, нога, захрущыть кістка.* Левиц. I. 7. *Як заломить свої руки, аж пальці захрущали.* Мир. ХРВ. 317.

Захрюжаты, захрюкаты, -каю, -ешь, гл. Захрюкать.

Захрясыты, -хрящу, -сыш, гл. Загромоздить, запрудить, покрыть. *Так і захрясять воду гуси, — таких їх тут!* Н. Вол. у.

Захряснути, -сну, -нешъ, гл. 1) Запрудиться, наполниться; засыпаться. *Тамъ въ одного майстра хлопцивъ, якъ высыпляютъ, то такъ улыця й захрясне.* Лебед. у. *Гналы быкивъ, та такъ улыця й захрясла.* Лебед. у. *Тамъ людей, людей: шляхъ захрясь.* Черк. у. *Такъ базаръ и захрясь возамы.* Зміев. у. *Не кладіть соломи до дров, бо захрасне попілом та й не будуть горіти дрова* Н. Вол. у. 2) Застряты. Св. Л. 287. *Якъ захрясне въ горла, ніякъ не одкашляешъ. Пішов та й захряс там. Довелося б мені і в Москві захряснути на безгріш'ї.* Шевч. (КС. 1883. II. 406).

Захтиты, -хочу, -чешъ, гл. Захотѣть. *Захтивъ у дида выпросыты хлиба.* Ном. *Гуси води захтіли. На Дунай полетіли.* О. 1862. IV. 34.

Захтитыся, -хочеться, гл. безл. Захотѣться. *Захтилося — запрягайте, видхтилося — выпрягайте.* Ном. 4974. *А воно жъ солоне — пыты захочеться.* Рудч. I. 2.

Захудіты, -дію, -ешъ, гл. Исхудать.

Захудыты, -джу, -дышъ, гл. Довести до худобы. *Захуджени волы.* Черк. у.

Захукаты, -каю, -ешъ, гл. Подуть в ладони (для согрѣванія).

Захурчаты, -чу, -чышъ, гл. Покатиться съ шумомъ. *Дныще захурчало ажъ на горнице.* Левиц. I. 47.

Захилій, -а, -е. Хилый, изнуренный. Шевч. 437.

Захилити, -ся. См. **Захиляти, -ся.**

Захиляти, -ляю, -еш, сов. в. захилити, -лю́, -лиш, гл. 1) Загинать, погибать, загнуть. 2) Закрывать, закрыть, прикрывать, прикрыть.

Захилятися, -ляюся, -ешся, сов. в. захилитися, -лю́ся, -лишся, гл. Укрываться, укрыться за кѣмъ или чѣмъ-либо. *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка: я за його захилюсь, захилюсь, та й нікого не боюсь, не боюсь.* Нп.

Захимерити, -рю, -риш, гл. Закапризничать.

Захирілий, -а, -е. Болѣзненный, захирѣвший.

Захиріти, -рію, -еш, гл. Захирѣть. *Захирів так, що й голови не підведу.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 99). *Оце й захиріє дитина.* Левиц. I. 139.

Захист, -ту, м. 1) Мѣсто, защищенное отъ вѣтра; пріютъ, пристанище. *Да як же мені зійти з сую села? Де мені знайти той захист?* Г. Барв. 394. *Гори, що роблять кораблям захист од бурі.* Дещо. 69. *Нема чоловікові захисту на широкому степу.* Стор. МПР. 2. 2) Защита, покровительство. *Посередник... повинен бути захистом для крепаків, боронити їх.* О. 1862. IX. 125. Ум. **Захисток, захисточок.**

Захистити, -ся. См. **Захищати, -ся.**

Захистній, -а́, -е́. Защищенный отъ вѣтра; укромный; уютный. У М. Вовчка о вечерѣ въ смыслѣ: тихій, вмѣсто **затишній**. *Як то вже я того вечора захистного, темного дожидаю.* МВ. (О. 1862. III. 61).

Захистник, -ка, м. Защитникъ. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Захистя, -тя, с. = Захист 1. *Захистя инше ти знайшов.* Щог. Сл. 105.

Захитати, -таю, -еш, гл. Заплатать, закачать. *А дочка захитала головою так, що сережки затіліпались.* Гацц. Аб. 39.

Захитатися, -таюся, -єшся, гл. 1) Зашататися, заколебаться. *Захиталась, відчинилась мертвецькая хата.* К. Досв. 209. 2) Поколебаться. *Положи печаль на Бога, підкрепить він твою неміч і не дасть серед напасти захитатися святому.* К. Псал. 128.

Захихикати, -каю, -єш, гл. Захихикать. *Підняв угору коротеньку борідку і захихикав.* Левиц. І. 135.

Захищ, -щі, ж. = **Захист І.** У Вас. (19.5), вь хатѣ безь сѣней: родѣ шалаша изь камыша или соломы, — временно замѣняеть сѣни.

Захищати, -щаю, -єш, сов. в. захистити, -щу́, -стищ, гл. Прикрывать, прикрить, захищать, защититъ. *На зіму нічим хліва захистити.* Хата, 169. *Од татарви безбожної землю захистили.* К. Досв. 20. *Багатих захищають, а з убогих деруть.* Лебед. у.

Захищатися, -щаюся, -єшся, сов. в. захиститися, -щуся, -стишся, гл. Прикрываться, прикрыться, захищаться, защититься. *Возами захистились од вітру.*

Зацаринський, -а, -е. Находящийся за цариною. *У нас аж три ватаги: низяньська, горяньська й зацаринська.* Луб. у.

Зацарювати, -рюю, -єш, гл. Зацарствовать.

Зацвєнькати, -каю, -єш, гл. Иронически: заговорить. *Наші хлопці і дівчата швидко зацвєнькали по ляхівській.* Левиц. І. 159.

Зацвиліти, -лю, -лиш, гл. = **Заквилити.** *Райські пташечки як не зацвилять.* Грин. III. 24.

Зацвірінькати, -каю, -єш, гл. Зачирикать. *Горобці прилетять, зацвірінькають.* МВ. II. 193.

Зацвіріньчати, -чу, -чищ, гл. = **Зацвірінькати.** Употребляется также, когда рѣчь о дѣтскомъ говорѣ: *Христос воскрес! — зацвіріньчала дівтора.* Сим. 206.

Зацвірчати, -чу́, -чищ, гл. О сверчкѣ: застрекотать.

Зацвісти. См. **Зацвітати.**

Зацвітати, -таю, -єш, сов. в. зацвісти, -ту, -тещ, гл. 1) Зацвѣтать, зацвѣсть. *Зацвіла калинонька в лузі.* Чуб. V. 63. 2) Плесневѣть, заплесневѣть. *Цвіллю зацвіла.* Шевч. 668.

Зацвяхувати, -хую, -єш, гл. Обить гвоздиками.

Зацирувати, -рюю, -єш, гл. Заштопать.

Зацитькати. См. **Зацитькувати.**

Зацитькувати, -кую, -єш, сов. в. зацитькати, -каю, -єш, гл. 1) Заставлять, заставитъ замолчать. *Цить! цить, моя дитино! — зацитькувала Мотря.* Мир. ХРВ. 413. 2) Заминать, замять. *Так це діло й зацитькали.* НВолын. у.

Зацідіти, -джу́, -диш, гл. Сильно ударить, хватить. Грин. II. 172. Мир. ХРВ. 94. *Турн перший зацідив Енея, що з плеч упала і керя.* Котл. Ен. VI. 86. *По потилиці й заціде.* Г. Барв. 275.

Зацілувати, -лую, -єш, гл. Зацѣловать.

Заціпеніти, -нію, -єш, гл. Окоченѣть. Желех.

Заціпити, -пить, гл. безл. Отнять языкъ. *Бодай тобі заціпило.* Ном. № 3718. *Просить батько й мати на хліб, на сіль і на весілля, — та й заціпило їй сказати: і я прошу.* Г. Барв. 391.

Заціпкуватий, -а, -е. Затвердѣвший. *Пройшов дощ, а далі зразу сонце, то земля зробилась така заціпкувата, що їй і зубами не вгризеш.* Полт. у. Слов. Д. Эварн.

Заціпнути, -ну, -неш, гл. Оцѣпенѣть. *Наглою смертю умерла... Я так і заціп.* Г. Барв. 211. *Як ударить грім, як хрясне! так усі й заціпли.* Г. Барв. 220.

Зацмокати, -каю, -еш, гл. Зачмокать. *Аж руки догори підняли, аж зацмокали.* Стор. І. 45.

Зацокотати и зацокотіти, -кочу, -тіш, гл. 1) Застучать учащенно. 2) Заговорить скороговоркой и громко. *А бач, бач! зацокотала пані.* МВ. (О. 1862. III. 54). *Ми йшли побіля вашого двору, — зацокотіли дівчата.* Стор. II. 31.

Зацупити, -плю, -пиш, гл. 1) Затащить. 2) Ударить, хватить. *В морду хоть зацупиш.* Маркев. 51.

Зацупіти, -пію, -еш, гл. Одеревенѣть, лишиться гибкости. *Від холоду пальці зацупіли.*

Зацурати, -раю, -еш, гл. Оставить, бросить. *Твою дочку хоче брати, мене, бідну, зацурати.* О. 1861. XI. Кух. 30.

Зацуратися, -раюся, -ешся, гл. Чуждаться кого.

Зацурувати, -рую, -еш, гл. 1) Связать что-либо при помощи палки (цурки), которая, скручивая веревку, укорачивает ее и затягивает таким образом связку. 2) Запросить (дорого). *Як що не дуже багато будуть гарувати... там рублів п'ять, ну, хоть і десять, то вже давайте, а як що зацурують як дурень за батька, то йдіть у друге місто.* ХС. VII. 421.

Зацькувати, -кую, -єш, гл. — кого. Затравить кого, натравить на кого (собак). *Оце колись зацькували були його поповичі собаками, — як же курнув од них, дак ні одна собака і не догнала.* О. 1862. II. 25.

Зацюкати, -каю, -еш, гл. Начать слегка рубить топором.

Зацюцяти, -цяю, -еш, гл. Обмочить уриной.

Зачавити, -влю, -виш, гл. Задавить, раздавить. — **курча.** Зарѣзати цыпленка. Левиц. Пов. 106.

Зачавліти, -лію, -еш, гл. Захирѣть, заболѣть.

Зачадити, -джу, -диш, гл. Начать угарить.

Зачадіти, -дію, -еш, гл. Угорѣть.

Зачаклувати, -лую, -еш, гл. Заколдовать.

Зачалити, -лю, -лиш, гл. Затянуть, завязать, связать веревку, сплести ее концы. *Оце ж та петля, — я сам її зачалив.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зачало, -ла, с. Начало. *Треба усе з зачала і доладу вам розказати.* МВ. (КС. 1902. X. 142).

Зачапати, -паю, -еш, гл. Пойти разбитой походкой.

Зачаровувати, -вую, -еш, сов. в. зачарувати, -рую, -еш, гл. Очаровывать, очаровать, обворожить. *А тихо коло тебе, як зачаровано.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Зачати, -ся. См. **Зачинати, -ся.**

Зачатія, -тія, с. Праздникъ 9 декабря.

Зачаток, -тку, м. Начало. НВолын. у.

Зачатувати, -тую, -еш, гл. 1) Начать сторожить, начать караулить. 2) — **що.** Поставить гдѣ-либо, при чемъ либо караулы. *Нехай густо зачатують битую дорогу, щоб ніхто не зміг чинити князеві тревогу.* К. Досв. 234.

Зачахти, -хну, -неш, гл. Простыть, остыть. *Уже й борщ зачах, поки ти хліба приніс.*

Зачвакати, -каю, -еш, гл. Зачавкать.

Зачвалати, -лаю, -еш, гл. Забрести.

Зачванитися, -нюся, -нишся, гл. Зачванитись. *Як тут не росприндитись і не зачванитись.* Стор. І. 55.

Зачвіркати, -каю, -єш, гл. Забрызгать, заплевать.

Зачебёрхнути, -ну, -неш, гл. Зачерпнуть, загресть очень много.

Зачека́ти, -каю, -єш, гл. Подождать. *Хто хоче питлювати, мусить зачекати, а хто нараз, буде зараз.* Ном. № 5596. *Зачекай посилать у Прилуцину.* Стор. МПр. 100.

Зачелядкува́ти, -кую, -єш, гл. Пойти вь слуги, вь услуженіе.

Заченцюва́ти, -цюю, -єш, гл. Сдѣлаться монахомъ.

Зачеп, -пу, м. Затрагиваніе. *Заманеться йому... пожартувати з жінкою.* Сумно (жінка) *дивиться на його зачепи.* Мир. ХРВ. 251.

Заче́па, -пи. 1) ж. Зацѣпа. 2) об. Задирщикъ, задирщица. *Одсувається... щоб бува з п'яних очей не креснув зачеп.* Мир. ХРВ. 260.

Зачепити, -ся. См. **Зачіпати, -ся.**

Зачервівити, -вівлю, -вівиш, гл. Завести червей.

Зачервивіти, -вію, -єш, гл. Покриться червьями.

Зачервонити, -ню, -ниш, гл. Окрасить вь красный цвѣтъ.

Зачервоніти, -нію, -єш, гл. Покраснѣть; заалѣть. *Та й задріма, поки неба край зачервоніе.* Шевч. 19. *Тим часом на валу зачервоніли кармазини.* Хата. 156.

Зачервонітисся, -ніюся, -єшся, гл. Раскраснѣться, зардѣться. *Зачервонілася, як та квіточка.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 201).

Зачереватіти, -тію, -єш, гл. 1) Отростить брюхо. *Доки їж, то не забагатієш, а зачереватієш.* Ном. № 12045. 2) О женщинѣ: забеременѣть.

Зачере́ти, гл. = **Зачерпнути.** Вх. Зн. 20.

Зачерпну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Зацѣпить, задѣть. *Водицю бере і вас зачеркне, і вас зачеркне, мене спом'яне.* Чуб. III. 434.

Зачерпну́тисся, -ну́ся, -не́шся, гл. Зацѣпиться, задѣть. *Та й побіг я через тин, ще й не зачеркнувся.* Мет. 468.

Зачерпа́ти, -паю, -єш, сов. в. зачерпну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Зачерпать, зачерпнуть. *Піди на річку, зачерпни води.* Драг. 26.

Зачерствіти, -вію, -єш, гл. Зачерствѣть. *Була колись правда, та зачерствіла.* Ном. № 6835. *Довго хліб їмо, уже аж зачерствів.* Харьк.

Зачеря́пити, -плю, -пиш, гл. = **Зачерпнути.** *Сорока-білобока тоді злетіла в колодязь, зачеряпила там води да й винесла Іванові.* Рудч. Ск. I. 136.

Зачесати, -ся. См. **Зачісувати, -ся.**

Зачесно, нар. Вь чести? *І мені б зачесно було, як би у дітей було.* Ном. № 9227, 12041.

Зачин, -ну, м. Начало, начинаніе, починь. *Так лиха година й ходе по людіх; усе з дітей зачин.* Харьк. у.

Зачинан́ня, -ня, с. Начинаніе.

Зачина́ти, -наю, -єш, сов. в. зачати, -чну, -не́ш, гл. 1) Начинать, начать. *То ж козаки із ляхами пиво варить зачинали.* Дума. *Зачало світати.* Мл. л. сб. 314. *Як приїхав приймачище, зачав тещу бити.* Чуб. III. 128. 2) Начинаться. *Як зачинає звада, не поможе й рада.* Ном. № 3510.

Зачина́тися, -наюся, -ешся, сов. в. **зачатися, -чнуса, -нешся**, гл. Начинаться, начаться. *Як світ зачався, то люде так Богу молились*. О. 1862. V. 79. *Нове життя зачалось*. Мир. Пов. I. 142.

Зачинити, -ся. См. **Зачиняти, -ся**.

Зачиняти, -няю, -еш, сов. в. **зачинити, -ню́, -ниш**, гл. Затворять, затворить. *У свого батька і хлів зачиняв, а в нашого не хоче й хати*. Ном. № 2539.

Зачи́нятий, -а, -е. Затворенный. *Як би віконниці у хаті не зачиняті, то я б подивилась*. О. 1862. VII. Кост. 52.

Зачиня́тися, -няюся, -ешся, сов. в. **зачині́тися, -ню́ся, -нишся**, гл. Затворяться, затвориться. Кот. Ен. V. 20. *Зачиняються царські врата для нашого брата*. Ном. № 4782.

Зачиркати, -каю, -еш, гл. Зачирикать. *Соловейко защебетав, залящав, зачиркав*. Кв. I. 29.

Зачита́ти, -таю, -еш, гл. Зачитать, начать читать. *Письма принесли і всі тихенько зачитали*. Шевч. 439.

Зачита́тися, -таюся, -ешся, гл. Начать читаться. *Да сами свічі посвітилися, да сами книги зачиталися*. Чуб. V. 837.

Зачіля́бити, -блю, -биш, гл. Ударить, треснуть. *Він його як зачілябив у вухо*. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Зачіля́пнути, -ну, -неш, гл. Захватить, заграбастать, забрать. *У мене всіх трьох синів зачіляпнули у службу*. Харьк. у.

Зачіпа́ти, -паю, -еш, сов. в. **зачепити, -плю́, -пиш**, гл. 1) Цѣплять, зацѣпить, задѣвать, задѣть. *Чи витягнеш з води Левиахвана, гачком його, як рибу, зачепивши*. К. Іов. 92. **Ні за що рук зачепити**. Ном. № 9870. *Не съ чѣмъ начать, нѣтъ средствъ для начала (о хозяйствѣ, заработкѣ). За що б тут руки зачепити? За яке ремесло взятись? Чуб. II. 17. Хиба тебе возом зачепили? Чѣмъ тебя особеннымъ затронули, обидѣли?* Ном. № 4040. 2) Трогать, тронуть, затрагивать, затронуть. *Міг би йому листи визволені писати, щоб не міг ніхто нігде зачіпати*. Макс. (1849), 33. *Мене вовки і не зачепили*. Грин. I. 165. *А сусідиці перстень даєш, — нащо ж мене зачіпаєш?* Чуб. V. 200.

Зачіпатися, -паюся, -ешся, сов. в. **зачепитися, -плю́ся, -пишся**, гл. Цѣпляться, зацѣпиться, задѣвать, задѣть. *Біда, та й за біду зачепилася*. Ном. № 2162. *Та йшла баба п'яна, на порозі впала, а дід зачепився, та й сам повалився*. Циссь. Св. 45. *Хоч голий біжи, то ніде нема нікого, не зачепишся*. Ном. № 1918. *Нічого так не хотілось тімасі, як зачепитись на життя в Києві*. К. XII. 17.

Зачіпенька, -ки, ж. Предлогъ. *Зачіпенька у мене на тім кутку*. Черк. у.

Зачіпка, -ки, ж. 1) Зацѣпка. 2) Недоразумѣніе, споръ. *Він зачіпку має з дядьком за гроші*. Могил. у. 3) Препятствие, помѣха. *Змієв. у.* 4) Поводъ, предлогъ. *Змієв. у.* *Він їй перед очима як усього її лиха непогамованого зачіпка*. МВ. (О. 1862. I. 100). *Хотіла їхати до бабусі, та було б се по панському їхати просто з цікавості. Мусила якусь зачіпку до того знайти*. Г. Барв. 378. 5) Претензія, придирка. *Гляди лиш, зачіпка тобі буде, бо ти в його служив, як сталась пожежа*. Новомоск. у.

Зачіси, -сів, м. мн. Прическа. МВ.

Зачіска, -ки, ж. = **Кичка 1**. Мет. 208.

Зачісувати, -сую, -єш, сов. в. **зачесати, -чешу, -пеш**, гл. Зачесувать, зачесать, причесувать, причесать. *Чи зуміє ж хто з вас мене зачесати?* МВ. (О. 1862. III. 38). *Усі дівочки, як маківочки, зачесані йдуть.* Грин. III. 273.

Зачісуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **зачесатися, -чешуся, -пешся**, гл. Зачесуваться, зачесаться, причесуваться, причесаться.

Зачмелити, -лю́, -ли́ш, гл. Оглушить, ошеломить. Угор.

Зачмихати, -хаю, -єш, гл. Зафыркать. *Зачмише як кабан.* О. 1862. Н. 64.

Зачмутувати, -ту́ю, -єш, гл. Начать ласкатися? *Зачмутувала кумася коло свого Івася.* Ном. № 12648.

Зачов'гати, -гаю, -єш, гл. Зашаркати (ногами).

Зачопувати, -пу́ю, -єш, гл. Сд'їлать шип'ї, стержень в'ї бревн'ї для соединен'ї его с'ї другим'ї. *Зачопуї стовпа, а я викопаю тим часом яму.* Волч. у. (Лободовск.).

Зачорнити, -ню́, -ни́ш, гл. Зачернить.

Зачорніти, -ні́ю, -єш. Зачерн'їть. *Ледве-ледве зачорн'їв ус.* О. 1862. IV. 75.

Зачортований, -а, -е. = **Забісований**. Полт. у.

Зачубитися, -блюся, -бишся, гл. Зат'їять драку, вц'їпитися в'ї волоса друг'ї другу.

Зачувати, -ва́ю, -єш, сов. в. **зачути, -чую, -єш**, гл. Слышать, слышать, услышать. *То удова тее зачуває.* Чуб. V. 848. *Заржи, заржи, сивий конику, рано на пашу йдучи, чи не зачує серце-дівчина, а в саду вінки в'їючи.* Чуб. III. 118. 2) **Чують, почують.** *Хутко зачує кішка, де сало.* Ном. № 5741.

Зачуватися, -ва́юся, -єшся, гл. **Чуються, чувствоваться.** *Її не зачувалось, що вона где усе низче та низче.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Зачудувати, -ду́ю, -єш, гл. Удивить.

Зачудуватися, -дуюся, -єшся, гл. Удивиться.

Зачужа, нар. Вчуж'ї. *Зачужа жаль.* Ном. № 2255.

Зачумакувати, -ку́ю, -єш, гл. 1) Начать чумачить. 2) Заработать чумачеством'ї.

Зачуміти, -млю́, -ми́ш, гл. Зачумить, заразить.

Зачуміти, -мі́ю, -єш, гл. Очум'їть.

Зачумлений, -а, -е. 1) Зараженный чумой. 2) Одур'ївшій. *Чіпка стояв як зачумлений.* Мир. ХРВ. 236.

Зачути. См. **Зачувати.**

Зачуханий, -а, -е. Безпризорный, оставленный без'ї попечен'ї. *Як би прибрати, то й дитина була б гарна, а то нема рідної матері, то й ходить зачухане.* Змієв. у.

Зачухатися, -хаюся, -єшся, гл. Зачесаться, начать чесаться всл'їдств'їе зуда (о д'їйств'їи, но не об'ї ошущен'їи).

Зачухрати, -ра́ю, -єш, гл. 1) О шерсти: растрепать. *Зачухрала кужіль, що й прясти важко.* 2) Быстро поб'їжжать. 3) Зас'їчь (розгами). *Улучай, каже, Іродів сину, а не то до смерти зачухраю.* Стор. I. 137.

Зачучверіти, -рі́ю, -єш, гл. Зачахнуть, закоряв'їть.

Зачха́ти, -ха́ю, -єш, гл. Зачихать.

Зашавкати, -каю, -єш и **зашавкотіти, -кочу, -тиш**, гл. Зашавкати, зашамкати. Св. Л. 303. *Зашавкотів старий.* Св. Л. 309.

Зашалювати, -лю́ю, -єш, гл. Обить шалевками.

- Зашамота́тися, -таюся, -єшся, гл.** Засуетитися, зашевелитися. *Зашамотались люди.*
Черк. у.
- Зашамоті́ти, -чу́, -тиш, гл.** Зашелестѣть, зашуршать. *В сінях щось зашамотіло.* Мир. Пов. I. 158б. *Зашамотіла дітвора.* Сим. 193. *Вінок той трусується, мов усі квіточки зашамотіли.* Г. Барв. 83. *Жита зашамотіли.* Мир. ХРВ. 64.
- Зашари́тися, -рюся, -ришся, гл.** Зардѣться, зарумянитися, закраснѣться. *Енея очі запалали, уста од гніву задріжали, весь зашаривсь мов жар в печі.* Котл. Ен. VI. 89.
- Зашарпати, -паю, -єш, гл.** Принятися рвать, терзати.
- Зашарудіти, -джу, -диш, гл.** Зашелестѣть, зашуршать. Аф. *Зашаруділа миша.*
- Зашастува́ти, -тую, -єш, гл.** *На дворі тихо все було... ніщо нігде не зашастує, осика листом не жартує.* Греб. 335.
- Зашати́рити, -рю, -риш, гл.** Замотати. *Він у мене гроші зашатиририв.*
- Зашахра́тися, -раюся, -єшся, гл.** Замотатися. *Припливло мені у думку: еге, був він багатир над усе село, одже зашахрався: де млини, де воли, де коні, де яка худоба, де що було, усе геть чисто поцінували.* Васильк. у.
- Зашварго́тати, -гочу, -чеш, гл.** 1) Заговорить быстро (о евреяхъ и пр.). 2) Зашелестѣть, зашуршать. *Як жбурнув книжкою під поріг! аж листки зашварготали.* Св. Л. 230.
- Зашвѣ́ндяти, -дяю, -єш, гл.** 1) Заходить. 2) Загрязнить ходивши.
- Зашелестіти, -щу, -стиш, гл.** Зашелестѣть, зашумѣть. *Коли щось зашелестіло: рипнули двері, увійшла наша Одарка.* МВ. I. 71. *Важко зітхнув, аж листя зашелестіло.* Стор. I. 107.
- Зашепну́ти, -ну, -неш, гл.** Шепнуть. *А сторожик як почув, зараз мені зашепнув.* Гол. I. 144.
- Зашепота́ти и зашепоті́ти, -чу́, -тиш, гл.** Зашептати. *Зашепотіли люде.* Г. Барв. 542.
- Заше́птувати, -тую, -єш, гл.** Зашептывать. *Батюшка усе зашептував і записував.* МВ. II. 204.
- Зашеретува́ти, -тую, -єш, гл.** 1) О зернахъ: размолоть на крупу. 2) О льдѣ: затереть. *Сього року під Вознесенським льодом зашеретувало.*
- Зашеретува́тися, -туюся, -єшся, гл.** Врѣзаться во что и увязнуть. *Оце їхав та й зашеретувавсь у грязюку.* Слов. Д. Эварн.
- Зашерха́ти, -хаю, -єш, сов. в. зашерхнути, -хну, -неш, гл.** Подергиватися, подернутися, покритися тонкимъ слоємъ чого-либо, напр. льда. *Уже вранці, то й водиця у кориті, де напувають товар, зашерхає.* Греб. 403. *Прийшов Петрусь, і слѣози, що ще не зашерхли, зараз і висохли.* Г. Барв. 501. *Се він говорить, аби горло не зашерхало.* Г. Барв. 316.
- Зашива́ти, -ваю, -єш, сов. в. зашити, -шию, -єш, гл.** Сам чобіт заший, коли розірвався. Ном. № 11265.
- Зашива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. заші́тися, -шіюся, -єшся, гл.** 1) Зашиватися, зашитися. 2) Запрятыватися, запрятатися, залѣзати, залѣзти. *Бісове порося, куди зашилось! Нехай би вже парубки, а то й оті жевжуни зберуться, та зашиються десь у хаті та й гуляють у карт.* Пирятин. у.
- Зашийо́к, -йку, м.** Шиворотъ, тыль шеи. *Дай не дай, а в зашийок не пхай.* Ном. № 4585.
- Зашинкува́ти, -кую, -єш, гл.** Занятися продажей спиртныхъ напитоковъ.
- Зашипі́ти, -плю́, -піш, гл.** Зашипѣть. *Зашиплять як гадюки.* Стор. II. 254.

Зашипотіти, -почу, -тиш, гл. = **Зашипіти.** *Зашипотять мов гадюки.* Кв.

Зашити, -ся. См. **Зашивати, -ся.**

Зашкалубина, -ни, ж. Скважина, щель. *Коло самої стіни десь знайшлася зашкалубина між дошками. Перстінь закотився туди і зник.* Левиц. I. 516.

Зашкалубити, -блю, -биш, гл. Сдѣлать щель, углубленіє.

Зашкандиба́ти, -баю́, -єш, гл. Захромать. *То затюпає, то знов зашкандибає.* Кв. II. 164.

Зашкарубнути, -бну, -неш, гл. Засохнуть, отвердѣть сверху, покрыться какъ бы коркой. Сим. 197. *Виверни кожуха, а то як змочить дощ та зашкарубне, буде такий, як луб.* Уман. у. *Як нападе нежидь, то й у носі зашкарубне.* Лебед. у. *Земля зашкарубла.*

Зашкарупитися, -плюся, -пишся, гл. = **Зашкарубнути.**

Зашкарупіти, -пію, -єш, гл. = **Зашкарубнути.** Желех.

Зашкварити. См. **Зашкварювати.**

Зашкваркотіти, -чу, -тиш, гл.; **Зашкварча́ти, -чу́, -чиш, гл.** Зашипѣть на огнѣ.

Зашкварювати, -рюю, -єш, сов. в. зашкварити, -рю, -риш, гл. 1) Сильно жарить, сильно нагрѣвать, нагрѣть. 2) Зажаривать, жарить. 3) Приправлять, приправитъ поджареннымъ саломъ. Въ ироничной пѣсенкѣ: *Гарбуз варю, гарбуз печу, гарбуз, мамцю, варю, цибулькою закришила, редькою зашкварю* (т. е. вмѣсто сала). Грин. III. 387. 4) Дѣлать что-либо съ силой, съ напряженіємъ.

Зашкодити, -джу, -диш, гл. Повредитъ; помѣшать. *Слабому животові і пиріг зашкодить.* Чуб. I. 251. *Півкварта горілки зашкодила мені.* Левиц. I. 124. *Вовк кине́ться на того чоловіка, котрий йому зашкодить догнати чорта.* Чуб. I. 52. *Бог як нам уродить, то буде нам і всім, і злодій не зашкодить.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 95).

Зашкруміти, -мію, -єш, гл. = **Зашкарупіти (отъ тепла).** Желех. Шух. I. 163.

Зашкрѣбати, -баю, -єш, гл. Заскрѣсть.

Зашкулити, -лю, -лиш, гл. Пронять, донять.

Зашкурній, -а, -е. 1) Подкожный. *Вся кров скипілася зашкурна.* Котл. Ен. VI. 30. 2) — вода. Подпочвенная вода. Могил. у. *В сій криниці зашкурна вода, а не джерельна, то в сухе літо пересихає.* Подольск. г.

Зашлюбити, -блю, -биш, гл. Сочетать бракомъ. *Ах мати, не знати, чи рада тому, може тя зашлюбить кому иншому.* Чуб. V. 137.

Зашлюбитися, -блюся, -бишся, гл. Обвѣнчатися, жениться, вѣйти замужъ. *Зашлюбитись, не дощик перечекати.* Ном. № 8851.

Зашмага́ти, -гаю́, -єш, гл. Засѣчь, забить. *До полусмерти зашмагав канчуками.* Стор. I. 191.

Зашмалі́ти, -лю́, -лиш, гл. Подвергнуть загару, обжечь.

Зашморг, -гу, м. 1) Затягиваніє петли. **Зав'язати зашморгом.** Затянуть петлей. 2) **Дивитися зашморгом.** Непріязненно смотрѣть. Ном. № 3044. *І косо, зашморгом дививсь.* Котл. Ен. VI. 63.

Зашморгнути, -ся. См. **Зашморгувати, -ся.**

Зашморгувати, -гую, -єш, сов. в. зашморгну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Затягивать, затянуть (петлю и пр.). Мнж. 61. *Зашморгни калитку. Зашморгнув на шії він аркан.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84).

Зашморгуватися, -гуюся, -єшся, сов. в. зашморгну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Затягиваться, затянуться (о петлѣ и пр.).

Зашну́рува́ти, -рую, -єш, гл. Зашнуровать. *Чому шнуровка не зашнурована?* Чуб. III. 149.

Зашолудивіти, -вію, -єш, гл. Запаршивѣть. Стор.

Зашпига́ти, -гаю, -єш, гл. Заколоть. Левиц. I. 515.

Зашпилити, -лю, -лиш, гл. 1) Приколоть булавкой. 2) Засадить, пригвоздить.
Зашпилили мене на три роки у винницю. Черк. у.

Зашпінкува́ти, -кую, -єш, гл. Застегнуть при помощи пряжки. *Зашпінкує ременятко жовтими пряжками.* Гол. II. 411.

Зашпори, -рив, мн. Острая боль въ поверхности рукъ отъ мороза. *Оце зашпори зайшли.* Ном. № 635. Переносно: боль, страданія. *Великі зашпори загняло життя у серце Присьці.* Мир. Пов. I. 117. *Ще он зашпори не одійшли (після похорону), а тобі співи та жарти в голові.* Мир. Пов. I. 139.

Зашпо́татися, -таюся, -єшся, гл. Споткнуться. Желех.

Зашпувати, -пую, -єш, гл. Заволноваться, запѣниться. *Заграє море й зашпує.* Мкр. Г. 5.

Зашпунтува́ти, -тую, -єш, гл. Закупорить, заткнуть.

Зашпунтува́тися, -туюся, -єшся, гл. Закупориться, крѣпко запереться. *В замку Корсунськім зашпунтувались.*

Зашрубувати, -бую, -єш, гл. Завинтить.

Заштабувати, -бую, -єш, гл. Забить желѣзными полосами. Желех.

Заштовха́ти, -хаю, -єш, гл. 1) Затолкать, начать толкать. 2) Затолкать, забить толчками (съ удареніемъ на второмъ слогѣ).

Зашто́кати, -каю, -єш, гл. 1) Начать говорить «что». 2) Сбить съ толку, поставить въ тупикъ. *Я його як заштокав, так він не знав шо й казати.* Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Зашто́куватися, -куюся, -єшся, гл. Употреблять въ разговорѣ «что» (о великоруссахъ). *Отто воно (Псковська) губерня. А говорять так, шо заштокуються.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заштрика́ти, -каю, -єш, гл. 1) Начать колоть, заколоть. *Як застудив голову, в ушах заштрикало.* 2) Заколоть, исколоть.

Заштурмовувати, -вую, -єш, гл. = **Затушковувати.** Константиногр. у.

Зашубортати, -рчу, -тиш, гл. Зашумѣть, застучать. Вх. Зн. 20.

Зашуга́ти, -гаю, -єш, гл. Залетать, разсѣкая воздухъ. *Зашугали сірі орли, літаючи над трупами.*

Зашукувати, -кую, -єш, гл. Подыскивать. *Вівчарь, що нас громадську отару, зашукував хлопців у поміч.* Мир. ХРВ. 37.

Зашудити, -лю, -лиш, гл. Въ игрѣ въ шуль: бросить палку такъ, чтобы она концемъ подсунулась подъ лежащую на землѣ палку. КС. 1887. VI. 477.

Зашуміти, -мяю, -миш, гл. Зашумѣть. *А в городі та у Львові зашуміли верби.* Макс. 80.

Зашумотіти, -мочу, -тиш, гл. Зашумѣть (въ головѣ). *Випили ми по чарці і по другій... зашумотіло у його.* О. 1862. I. 48.

Зашумува́ти, -мую, -єш, гл. Запѣниться.

Зашушукати, -каю, -єш, гл. Зашептать.

Защавити, -влю, -виш, гл. Ударить. *Защавив його по пиці, що ну-ну!* Екатеринос. г.

Защєбетати, -чу́, -чеш, гл. 1) *Защєбетать. *Защєбетав жайворонок, угору летючи.* Шевч. 30. *Защєбече соловей уночі, розвеселить мої чорні очі.* Чуб. III. 147. 2) *Заговорить быстро и весело. *Повеселішала наша Феська, защєбетала до баби.* Г. Барв. 198.**

Защєдрувати, -рую, -єш, гл. *Пропѣть щєдрівку. А я тобі защєдрую.* Чуб. III. 456.

Защєкнути, -ну́, -нєш, гл. *Защємить, ущємить. *Росколов дуба та й защєкнув його там бородою.* Мнж. 44.*

Защєміти, -млю́, -міш, гл. *Заболѣть острой болью. *Як шабелька задзвенить, то й серденько защємить.* Чуб. V. 981. *Засмутилась його душа і защєміло серце.* Стор. МПр. 39.*

Защєпіти. См. **Защїпляти.**

Защїпувати, -пую, -єш, сов. в. защїпнути, -ну́, -нєш, гл. *Залѣплять, залѣпить (пирогъ, вареникъ). *Варила дружечка пиріжки, защїпувала їх в три ріжки.* О. 1862. IV. 35.*

Защїта, -ти, ж. *Защїта. *Дізнала Божої защїти.* К. Псал. 113.*

Защїтити. См. **Защїцати.**

Защїцати, -щаю́, -єш, сов. в. защїтити, -щищу, -тиш, гл. *Защїцать, защїтить. *Защїтив його перед судом.* Кв. Драм. 321.*

Защїпати, -паю́, -єш, сов. в. защїпнути, -ну́, -нєш, гл. *Защєпать, защєпнуть, брать, взять на крючекъ. *Защїпни, кажу, двері, та не пускай.* Кв. Драм. 260. *Защєпнеш же двері на защїпку, як я піду.* Харьк. г.*

Защїпка, -ки, ж. *Крючокъ дверной. *Мене мати гулять не пускала, да в комору да зачиняла, трома защїпками да защїпала.* Чуб. III. 132. Ум. **Защїпочка.** Мил. 84. *Защїпочка, хороша.* КС. 1883. II. 291.*

Защїпляти, -ляю́, -єш, сов. в. защєпити, -плю, -пиш, гл. *Прививать, привить. *Защїпляти віспу.* НВолын. у.*

Защїпнути. См. **Защїпати.**

Защїкати, -каю́, -єш, гл. *Начать говорить що.*

За-що-раз, нар. *Постоянно, всякій разъ. *За-що-раз дощ починається з тії закутини.* Каменец. у.*

Заюдови́ти, -влю́, -виш, (= зайюдови́ти), гл. *Сдѣлаться вдовимъ. *Не єсть ти мені мати — лютая змія, мене молодого заюдовила.* Чуб. V. 706.*

Заюк, -ка, м. = Заєць. Желех.

Заюри́ти, -рю́, -риш, гл. *Зашалить. *Дідона кріпко заюрила, горщок з вареною розбила.* Котл. Ен. I. 20.*

Заюртува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. *Придти въ волненіе, возбужденіе, смятеніе. К. Желех.*

Заюхтори́тися, -рюся, -ришся, гл. 1) *Закапризничать. *От і заюхторились — годі косить.* 2) Безл. **Заюхторилося.** *Захотѣлось (о капризномъ желаніи, нѣсколько презрительно). *От, заюхторилося їй у город.* Богодух. у.**

Заюши́ти, -шу́, -шиш, гл. 1) *Политься (о крови). *Луснув він його по голові герлиманом і зразу заюшилася кров.* Новомоск. у. 2) *Окровавить. *Увійшов старий у хату обшматований, побитий, заюшений.* Грин. II. 171.**

Заюши́тися, -шу́ся, -шишся, гл. *Окровавиться. *Заюшився кров'ю.* Черк. у.*

Зая́ва, -ви, ж. *Заявленіе.*

Заявити. См. Заявляти.

Заявляти, -ляю, -єш, сов. в. **заявити, -влю, -виш,** гл. Заявлять, заявить, об'являть, об'явить. *Моя любая дитино, заявляю тобі мою волю.* Стор. МПр. 71. *Треба, мати, людям заявляти.* Чуб. V. 734.

Заякати, -каю, -єш, гл. Заговорить, закричать: «Я! я!» *Братця! хто хоче горілку панську пити? — Я! я! я! так усі й заякали.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заякоритися, -рюся, -ришся, гл. Согнуться. *Дивись, як якорь заякорився.* Борз. у.

Заяловіти, -вію, -єш, гл. О коровѣ: быть безъ теленка (въ данномъ году). *Як заяловіє корова, то продам.* Черк. у.

Заялозений, -а, -е. Засаленный.

Заялозити, -жу, -зиш, гл. Засалить.

Заялозитися, -жуся, -вишся, гл. Засалиться.

Заян, -на, м. Сказочный герой, зачавшийся отъ полученнаго отъ зайца яблока. Грин. II. 260.

Заянець, -нця, м. = Заєць. Вх. Пч. II. 6.

Заяринитися, -нюся, -нишся, гл. Въ загадкѣ: *Звечора заяринилось, а к світові засандричилось.* (Діжа з кістом). Мнж. 174.

Заяр'овувати, -вую, -єш, гл. Вкладывать, вдѣлывать (полки въ шкафѣ). Київ.

Заяр'овуватися, -вуюся, -єшся, гл. Вкладываться, вдѣлываться (о полкахъ въ шкафу). *Полочки в миснику заяр'овуються.* Київ.

Заясля, -ля, с. Ясли. *Купи та купи коняку... «А годувати чим я буду? Тебе в заясле положу?»* Рудч. Ск. II. 174.

Заятрення, -ня, с. 1) О ранѣ: нагноеніе, воспаленіе. 2) Раздраженіе.

Заятрити, -рю, -риш, гл. 1) Растравить (рану). 2) Раздражать, разсердить.

Заятритися, -рюся, -ришся, гл. 1) О ранѣ: загноиться. *До тих же ран, которі заятрились і дуже пекли, прикладував розрізаних жаб.* Стор. МПр. 166. 2) Раздражиться, прійти въ ярость.

Заяць, зайця, м. 1) Заяць. 2) Часть олійниці: родъ толкача, песта, давлениємъ котораго выжимается постное масло. Шух. I. 163. Ум. **Зайчик.**

Заяча́ти, -чу́, -чиш, гл. Закричать (о лебедяхъ и людяхъ). *Випливала лебедочка по воді,... заячала, в воду вдарила крилом.* Щог. 47.

Заячий, -а, -е. 1) Заячий. *На новий рік прибавилось дня на заячий скік.* Ном. № 513. 2)

Раст.: а) **заячий горох.** Астрагонь широколистый. б) — **капуста.** *Sedum Telephium*

L. ЗЮЗО. I. 168. в) — **квас.** *Oxalis.* Шух. I. 22. г) **Заяча кривця, заячий кривець.**

Hypericum perforatum L. ЗЮЗО. I. 125, 168. д) — **кров.** *Majanthemum bifolium* L.

ЗЮЗО. I. 128. е) — **чі лапки.** *Eriophorum angustifolium* Roth. ЗЮЗО. I. 121, E.

latifolium Hoppe. ЗЮЗО. I. 122. ж) — **орішки** *Amygdalus nanna* L. ЗЮЗО. I. 111. з) —

салата. *Ranunculus Ficaria* L. ЗЮЗО. I. 133. и) — **ухо.** *Verbascum Lychnitis* L. ЗЮЗО. I.

140. i) — **холодок.** *Asparagus officinalis.* ЗЮЗО. I. 113. к) — **щавель, щавух.** *Oxalis*

Acetosella L. ЗЮЗО. I. 130.

Заячина, -ни, ж. Мясо зайца. *Оскоромитися хоть заячиною.* О. 1862. II. 25.

Збабити, -блю, -биш, гл. Обабить.

Збабіти, -бію, -єш, гл. Обабиться. *Коли дівці сходить на вінці, то збабів.* Ном. № 8998.

Збабратися, -раюся, -єшся, гл. Выпачкаться въ грязи. *Збабрався в болоті.* Вх. Лем. 417.

Збабчений, -а, -е. Сморщенний. *Горох збабчений.* Вх. Лем. 417.

Зба́ва, -ви, ж. Порча. Ум. **Збавка.**

Збави́тель, -дя, м. Спаситель. *Перестань тужити, зачни бламати Збавителя.* Чуб. V. 119.

Збавити, -ся. См. **Збавляти, -ся.**

Збавле́ння, -ня, с. 1) Лишення. 2) Избавлення. *Трудиться до кривавого поту за збавлення своїх безмірних гріхів.* Стор. МПр. 166.

Збавля́ти, -ляю, -єш, сов. в. збавити, -влю, -виш, гл. 1) Лишать, лишити. *Нехай тебе, чужий батько, синопку, не лає, щастя твого козацького навек не збавляє.* Макс. (1849), 7. — **віку, життя́.** *Лишить жизни, погубить. Чому мені злої долі, чом віку не збавиш?*

Шевч. 95. *Ой чи вдариш, чи не вдариш, тільки мені життя збавиш.* Чуб. V. 130. 2)

Губить, погубить. *Ой лежить же п'яний сотник Харко та тепер його збавляйте.* Мет. 527. *Нехай буду один погибати, козацького війська не збавляти.* АД. I. 186. 3) Портити,

испортити, искалѣчить; подорвать. *Збавив же ти кобилу сиву.* Грин. III. 652. *Боюсь... щоб ти мене не зрадила, моєї русої кісочки не збавила.* Мил. 84. *Нащо ти нам чорта ізбавив? Щоб зараз його вилічив!* Рудч. Ск. I. 56. *Силу втратила, здоров'я збавила.* Мир. ХРВ. 35. 4) Истрачивать, истратить попусту. *Матінка кричить, а батенько ще гірше:*

«щоби-сь не ходив до дівчини більше. Нащо ж тобі, синку, ніченьки збавляти? Коли її любиш, то позволяю ті взяти». Грин. III. 258. 5) Избавлять, избавить. *Не чисть мене до живого, то збавлю тебе од всього злого.* Ном. № 282.

Збавля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. збавитися, -влюся, -вишся, гл. Уменьшаться, уменшитися, убавляться, убавиться. *Нещасливість світа — збавилося літа, прийшла зіма, то й хліба нема.* Ном. № 10179.

Збагати́ти, -чу, -тиш, гл. Обогащать. *На землю глянеш — і напоїш, і збагатиш її даремно.* К. Псал. 144.

Збагати́тися, -чуся, -тишся, гл. Обогащаться. *Як розжився, збагатився, — ніхто не зазнає.* К. Досв. 170. *Черевань був тяжко грошовитий... пан із козацтва, що збагатилось за десятилітню війну з козаками.* К. ЧР. 4.

Збагати́ти, -тію, -єш, гл. Разбогатѣть. К. Досв. 170. *З того часу цареве царство побільшало і збагатіло.* Стор. I. 84.

Збагнітува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Втоптать в грязь; испортити; обезчестити. *Збагнітував мою велику славу, ізняв з мене вінець мій осіянний.* К. Іов. 41. *Нащо я його надіну, щоб збагнітувати одразу? Ну що ж з того, що ми збагнітуємо чоловіка? Ну, завдамо його в Сібір, ну, збагнітуємо його, а потім плати за його подушне, а жінка, діти... Лебед. у.*

Збагну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Постичь, проникнуть, догадатися, вспомнить. *Господньої сили ніхто не збагне.* НВолын. у. *Не на всього того жадним розумом збагнути.* ЗОЮР. I. 311. *Щем нікого не любила — люде вже збагнули.* Гол. II. 820. *Цих казок так багацько є, що йї Богу, їх і не збагнеш усіх.* Рудч. Ск. I. 130.

Збайдужіти, -жію, -єш, гл. Сдѣлаться равнодушнымъ. Климкович. (Желех.).

Збалакатися, -каюся, -єшся, гл. Разговориться о чемъ-либо, коснутися в разговорѣ чего-либо. *Збалакалися про попів.* Константиногр. у.

Збаламутити, -мучу, -тиш, гл. 1) Возмутить. 2) Смутить. *Тоді жінку збаламутять, що й не подивиться.* Чуб. V. 1066.

Збан, -ну, м. = Дзбан. *Ішов красний пан, ніс води збан.* Чуб. I. 68. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 415.

Збандірувати, -рюю, -єш, гл. Разгромить? *Пушками збандірували турчина.* О. 1862. II. 62.

Збанка, -ки, ж. = Збан.

Збанкру́титися, -кручуся, -тишся и збанкрутува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Обанкрутиться. Желех. *У Кованька згорів свічний завод, і він трохи не збанкрутився.* Левиц. Пов. 332.

Збанок, -нку, м. 1) = Збан. *Коби мені зранку горілочки в збанку.* Гол. I. 387. 2) Перекладина въ ткацкомъ станкѣ, на которую ткачъ упирається грудью. Харьк. у. Мнж. 180 3) Раст. *Nuphar luteum* Smith. ЗЮЗО. I. 129. Ум. **Збаночок.**

Збаночок, -чку, м. 1) Ум. отъ збанок. Грин. III. 530. 2) мн. Раст. *Nymphaea alba.* Вх. Пч. I. 11.

Збанту́рити, -рю, -риш, гл. = Збадамутити. *Збантурити воду.* Харьк. у.

Збанува́ти, -ну́ю, -єш, гл. 1) Затосковать. *Мовлять мені добрі люде, що я схорувала, а я тако й за миленьким дуже збанувала.* Гол. II. 773. — **на очі.** *Ослѣпнуть. Уже третій рік, як збанував на очі й німого не бачить.* Уман. у.

Збаня́, -ня́ти, с. 1) Маленькій жбань. Ум. **Збанятко.** Каменец. у. 2) мн. Раст. *Campanula ranunculoides.* Вх. Пч. 1. 9.

Збармувати, -мую, -єш, гл. Снять пѣну съ варящейся пици. Черк. у.

Збахта́ти, -та́ю, -єш, гл. Высоко подняться? *А рутка ся збахтала, аж по вікна достала.* Гол. II. 279.

Збача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. збачити, -чу, -чиш, гл. 1) Извиняють, извинить. *Нехай тобі Бог звидить і збачить.* Ном. № 4129. *От же Господь їй, лиходійці, сього й не збачив: хоч не скірен, та влучен.* Г. Барв. 52. 2) Замѣчать, замѣтить, увидѣть. Вх. Уг. 240.

Збаяти, збаю, -єш, гл. Сказать, рассказать. *Що таке, дідусю? — Ні, сього не збаю, — не можу — не силуй!* Кузьменко (О. 1861. II. 44). *Неборята молодиці, збайте за мя, збайте, мене курва зчарувала, — радиці мі дайте.* Гол. IV. 498.

Збезу́митися, -млюся, -мишся, гл. Одурѣть, обезумѣть. *Як нап'ється горілки — збезумиться чоловік.* Черк. у. *Прости, батеньку, не гнівайся, я вчора п'яний був, збезумився.* Чуб. III. 87.

Збезчестити, -чещу, -стиш, гл. Обезчестить. *Той Карній Заволока збезчестив мене.* КС. 1883. VII. 501.

Збенте́жити, -ся. См. **Збентежувати, -ся.**

Збентежувати, -жую, -єш, сов. в. збентежити, -жу, -жиш, гл. 1) Обезкураживать, обезкуражить, смущать, смутить. *Збентежила ся річ Латина.* Котл. Ен. VI. 55. 2) Ругать, обругать, обезчестить. *Вони ж його збентежили: узяли та й вигнали.* Змієв. у. *Нащо мою збентежив дочку?* Алв. 64.

Збентежуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. збентежитися, -жуюся, -жишся, гл.
Смущаться, смутиться.

Зберегти. См. **Зберігати.**

Зберіга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. зберегти, -режу, -же́ш, гл. Сберегать, сберечь. *А ще і для мене Бог на світі радість зберіг.* Мог. 85.

Збершні́ти, -ні́ю, -єш, гл. = Зрешіти. Вх. Уг. 240.

Збесідувати, -дую, -єш, гл. Сказать. Вх. Лем. 417.

Збива́ння, -ня, с. 1) Сбиваніє, сколачиваніє. Шух. І. 182. 2) Сбиваніє, сшибаніє.

Збиванням тільки дерево збавиш, — труси яблука. Харьк. 3) Возмущеніє (води). 4) Пахтаньє (масла).

Збива́ти, -ва́ю, -еш, сов. в. **збити, зіб'ю, б'еш**, гл. 1) Сбивать, сбить, сколачивать, сколотить. *Молодої Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428. *Од хвіртки до ганку й до комори лежали по землі стежкою збиті докупи дві дошки.* Левиц. Пов. 20. Вь приложеніи къ людянь **збити докупи** — собрать, соединить. *Буде кому люд той збити докупи, що вештається по острову.* Стор. МПр. 134. У Гребинки о составленіи книги: *Що ж то роблять земляки отсіми довгими зімніми вечорами? Давай, зіб'ю їм книжку.* Греб. 407. Вь значеніи собирать, собрать (о деньгахъ, имуществѣ): *Ік Великодню збігли півтора карбованці, хотіли, хоч поросятко купити.* Г. Барв. 503. *А яку худобу збив велику покійний.* О. 1861. X. 38. 2) Сбивать, сбить, сшибать, сшибить. *Збий оцей обруч з діжки. Ой коню ж мій вороненький, ой де ж твій пан молоденький? Чи ти його в Дніпрі втопив, чи ти його під себе збив?* Грин. III. 632. *Збив десять яблук.* Рудч. Ск. I. 20. *Як ударе його чоботом, а пеньок був гнилий, — так він його ногою і збив.* Грин. I. 209. 3) О лошади: осаживать, осадить. *Оце заїхав, — і завернуться ніяк: треба мабуть збити коня.* Черниг. у. *Чуеш, хлопче, збий мені воли.* Черниг. у. 4) Ссадину дѣлать, сдѣлать, ссаднить. *А правою чого ж ти не береш? — Та збив палець.* Грин. I. 175. **Збити шию (волові).** Натереть шею (волу). 5) Смолачивать, смолотить. *Коло клуні пашня потрушена; з півсніпка чи збито, чи не збито, а забуто й покинуто.* МВ. (О. 1862. I. 98). 6) Вытаптывать, вытоптать. *Дивляться: стійло збито коло дуба; що воно за знак, що коло дуба так стопцьовано?* О. 1861. V. 67. 7) Выбивать, выбить (градомъ). *Збило ту пшеницю (грядом), зосталась сами стерня.* Грин. II. 147. 8) Возмущать, возмутить, взбивать, взбить. Єв. I. V. 4. *Чого вода каламутна? Чи не хвиля збила?* Чуб. V. 126. *Пилу не збивайте, шмаття не валяйте.* Чуб. III. 34. — **бучу.** Поднять шумъ, крикъ, скандалъ, тревогу. *Жінка аж під стелю, — таку бучу збила.* Рудч. Ск. II. 22. 9) Пахтать, напахтать (масла). *Збити масла.* Левиц. I. 483. 10) Сбивать, сбить, смуцать, смутить. *Ви Іова не збили, не вмiли ви йому одвітувати.* К. Іов. 70. — **з пантелику, з пливу, з плігу.** Сбивать, сбить съ толку. *Бісові дівчата і жіночки... збивають його з пантелику.* Стор. II. 243. *Усі осінню зіб'ють з пливу.* НВолын. у. 11) — **з статку.** Довести до потери, разорить. Вх. Уг. 240. 12) Только сов. в. — **крилами.** Захлопать крыльями. *Когут збив крилами.* МУЕ. III. 43.

Збива́тися, -ва́юся, -ешся, сов. в. **збитися, зіб'юся, -б'ешся**, гл. Сбиваться, сбится, скучиться, слѣпиться; собратися. *Казав Хома: душа моя, де ти забарилась? У собачинім хвості та в ковтуни збилась.* Ном. № 10973. *На майдані збилось багацько народу.* Стор. МПр. 50. *Подме Господь — і льодом стануть води, загуснувши, збиваються у камінь.* К. Іов. 82. — **на що.** Собрать денегъ на что. *Збився Пилип і на хату.* Мир. Пов. I. 125. *Ти на свою худобу тим часом збився б.* Г. Барв. 179. 2) Быть сбиваемымъ, сбитымъ, сшибленнымъ. *Збий оту грушу з гілки. — Коли ж не збивається!* 3) Сбиваться, сбится; спутаться, ошибиться. *Ми збились того сліду, що їхали, та не знать де й опинились.* Новомоск. у. (Залюбовск.). — **з пантелику.** Сбится съ толку. *Хоч буцім, Грицьку, ти на пана закрививсь, та з пантелику ти, так як другі, не збивсь.* Г. Арт. (О. 1861. III. 87). 4) Подниматься, подняться вверхъ. *Знов зірвався, збився та й полетів.* Федьк. III. 141. 5) Возмущаться, возмутиться, взволноваться. *Чоловіка не маю, щоб, як зіб'ється вода,*

вкинув мене в купальню. Св. І. V. 7. — **бучі**. Подняться шуму, крику, скандалу. Така буча збилася, ща ледві розняли їх. МВ. II. 185.

Збивач, -ча, м. Скопидомъ, скряга. Вх. Лем. 417.

Збит, -ту, м. = **Збитки**. Каменец. у.

Збити, -ся. См. **Збивати, -ся**.

Збиткувати, -кую, -еш (кого), гл. Обижать кого, жестоко обходитися; издѣваться надъ кѣмъ. Челядь Бога допросила, щоби ей не бити, аби челяді не бити, та й не збиткувати. Гол. Мене у тому війську ніхто не збиткував. Федьк.

Збиткуватися, -куюся, -ешся (над ким), гл. = **Збиткувати (кого)**. Не збиткуйся, чужа мати, не збиткуйся надо мною. Чуб. V. 548. Най ся ляхи не збиткують, мое тіло не чвертують. Гол. І. 155. Теперка, дякувати Богу, вже не збиткуються над нами, як за кріпацтва була. Каменец. у.

Збитний, -а, -е. 1) Излишний, чрезмѣрный. 2) — **чоловік**. = **Збитошник**. Вх. Лем. 417.

Збитниця, -ці, ж. ? Збитниця б тебе побила! Грин. II. 166.

Збиток, -тка, м. Чаще во мн. ч.: **збитки**. 1) Изобиліе, излишество. Живуть пани у збитках і горя не знають. Берд. у. Великі збитті усякого добра. Левиц. І. 466. 2) — **робити**. Проказничать. Оті шалихвости паничі зробили мені збитки, взяли коняку та й знатурили. Берд. у. Бо ти тут збитки робиш. Каменец. у. 8) **На збитки**. На зло. Це він на збитки отак робить. Каменец. у. Я просив його заждати на мене, а він узав та й на збитки поїхав. Бердич. у. На збитки не загину. Федьк.

Збитошник, -ка, м. Проказникъ, пакостникъ. Нема гірших збитошників, як молоді хлопці, за ними дівчатам хоч не виходь на улицю — зараз збитка якого небудь зроблять. Берд. у.

Збіг, м. 1) — **га**. Бѣглець, дезертирь. 2) — **гу**. Бѣгство. **Збіг Богородиці**. Названіе дня 26 декабря. МУЕ. III. 37.

Збігати, -гаю, -еш, гл. Сбѣгать. Збігала — свічечку купила. МВ. II. 50.

Збігати, -гаю, -еш, сов. в. збігти, -біжу, -жиш, гл. 1) Убѣгать, убѣжать. Царя оставляет, ко шведом збігаеш. Гол. І. 36. 2) Сбѣгать, сбѣжать съ чего. Бо я стою зовсім не там, де треба пити вам, та ще й вода од вас сюди збігае. Гліб. 23. 3) Попадать, попасть на дорогу (бѣжа). Дурів-дурів, та таки й збіг на свою стежку. Мир. ХРВ. 294. 4) О времени: проходить, пройти, пролетѣть. Час збігав, туга якось потроху втихла. МВ. II. 147. Півроку збігло за водою. МВ. (О. 1862. III. 59). 5) О жидкости: уходитъ, уйти; закипѣть и политья черезъ верхъ. Як молоко на огонь, збіжить, то дійки у корови порепаються. Грин. І. 18. 6) Только сов. в. Сравнятья въ бѣгѣ. Куди тобі протів мене збігти? Рудч. Ск. І. 68. 7) Только сов. в. — **кого**. Напасть врасплохъ на кого. Тепер ляхи збіжать нас п'яних. К. ЦН. 285.

Збігатися, -гаюся, -ешся, гл. Проситъся искать; засуетитъся, забѣгать. Говори швидче, бо за мною зараз збігаються. Котл. (1874), 331. За Оксаною, як її викрали, то зараз пан збігався. МВ. І. 133. Взяла да й утекла... Як збігались пани, Бо' храни! трусу такого на все село. О. 1862. VI. 62.

Збігатися, -гаюся, -ешся, сов. в. збігтися, -жуся, -жишся, гл. 1) Сбѣгатися, сбѣжаться. Швець із гори, пес із долини та збіглися до кобили. Чуб. V. 1173. 2) Сжаться, сжинатъся; о матеріи: сдѣлатъся короче послѣ мойки. Роздимаються (речі) од тепла, а збігаються од холоду. Ком. II. 54. Штанці... збіглись. Св. Л. 310.

Збігленя́, -ня́ти, с. Выкидышъ. Вх. Зн. 20. Желех.

Збіглий, -а, -е. Бѣглий.

Збіговисько, -ка и **збіговище, -ща**, с. Сборище, скопище, толпа. *Сьогодні буде збіговище у Миколи*. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Збігти, -ся. См. **Збіга́ти, -ся**.

Збідкатися, -каюся, -єшся, гл. Прикинутъся бѣднымъ, начать жаловаться на бѣду. *Як збідкається: що се я, дурний, наробив!* О. 1861. X. 23.

Збіднити. См. **Збіднити**.

Збіднитися. См. **Збіднюватися**.

Збідніння, -ня, с. Обѣднѣніе. Левиц. I. 296.

Збідніти, -нію, -єш, гл. Обѣднѣть. *А син з невісткою так з того часу збідніли, що й хата рака стала*. Г. Барв. 371. *Збідніли люде*. Каменец. у.

I. Збіднюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **збіднитися, -нюся, -нишся**, гл.

Притвориться бѣднымъ. Черк. у. *Увійшла баба в хату, збіднилась, хлипа*. Стор. I. 4.

II. Збіднюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **збіднитися, -нюся, -нишся**, гл. = **Збідніти**.

Сак збіднився. НВолын. у.

Збідняти, -няю, -єш, сов. в. **збіднити, -ню, -ниш**, гл. Дѣлать, сдѣлать бѣднымъ.

Будем їх двори сповняти, а свої збідняти. Г. Барв. 86.

Збіжжя, -жя, с. 1) *Зерновой хлѣбъ*. *Курка збіжжя розгрібає, а в сміттю зерно шукає*.

Ном. № 5849. 2) *Имущество (движимое)*. *Три злодії у коморі одбили засов і забрали збіжжя і скриню витягли*. Мил. 6. *Зносили всяке збіжжя, злидні, і отдавали все на рать*. Котл. Ен. IV. 60.

Збій, збою и **збо́я**, м. 1) *Утоптанная земля*. *Пшеницю сіють на збої*. 2) *Разбойникъ*.

Няхай она знає, збоев синів має. Гол.

Збійник, -ка, м. *Разбойникъ*. Вх. Уг. 240. Ум. **Збійничок, збійниченко**. Гол. I. 172.

Збілілий, -а, -е. *Побѣлѣвшій*. *А вона й не скричала, тільки зітхнула тихо й скотилася з лавки, як сиділа, з тими шитками у ручках збілілих*. МВ. (О. 1862. I. 89). *Обличчя збіліле*. МВ. (О. 1862. I. 88).

Збіліти, -лію, -єш, гл. 1) *Побѣлѣть*. 2) *Побѣднѣть*. *Побачила труночку, іздрігнулась, збіліла*. МВ. II. 50. *Чого так збіліла?* Чуб. III. 121.

Збін, збо́ну, м. *Амвонъ*. *У нашій слободі дуже є голосний діякон. У неділю оце у церкві як вийде на збін та як почне вигукувати з св. евангелів, то так луна й розляга*. МВ.

Збір, збору, м. 1) *Собраніе*. *Збір людей*. НВолын. у. *Ой великий двір, та маленький збір, — чом не вся родинонька?* Нп. 2) *Молочные продукты, получаемые отъ молока (сметана, масло и пр.)*. *Який же там збір буде, коли ніде корові нападися, — тільки глечик молока надоїла*. Змієв. у. *Збір поганий, бо молока мало*. Змієв. у. 3) *Мн.* **Збори**. *Сборки*. *Свита... з маленькими зборами*. О. 1862. VIII. 33.

Збіраний, -а, -е. 1) *Собранный*. *Збіранием колосом не напхаєш рота*. Ном. № 5244. 2) *О молокоъ: збіране*. *Снятое*.

Збірانیна, -ни, збірانیця, -ці, ж. 1) *Собирание, сбирание*. 2) *Собранное; собранное отовсюду*. *Тут усякі діти: і мої, і сусідини — збірانیця*. Змієв. у.

Збіранка, -ки, ж. = **Збіранина I**.

Збірати, -раю, -єш, сов. в. **зібрати, -зберу, -ре́ш**, гл. *Собирать, собрать*. Єв. Мт. II. 4. *А за нею голуби літали, вони тее піррячко збірали*. Лавр. 82. *А я ж тую дрібну ряску зберу*

у запаску. Мет. 84. *Ярь наша отець і мати: хто не посіє, не буде збирати.* Ном. № 548.
Зібрав троянську всю громаду. Котл. Ен. II. 10.

Збіратися, -раюся, -ешся, сов. в. зібратися, зберуся, -решся, гл. 1) Собираються, собраться. *Збіралася кривная родина, мене в військо випроводили.* Мет. 241. *Весь город зібрався до дверей.* Св. Мр. I. 33. 2) Собираються, собраться, готовиться, приготуваться. *Голий підперезався та й зовсім зібрався.* Ном. № 1468. *Збіраюсь колядувати, як вже й щедруватъ пора.* Ном. № 512.

Збіржа, -жі, ж. Извощичья биржа. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Збіржаник, -ка, м. Извозчикъ. Хар. у. Слов. Д. Эварн.

Збірка, -ки, ж. 1) Сходка, собрание. *Збірка хлопців, дівчат. Уже зібрав збірку; там уже збірка зібралася.* Черк. у. 2) Собрание чего-либо. Константиногр. у. 3) Мѣстныя овчины, скупаемыя на полтавскихъ ярмаркахъ. Вас. 154.

Збірний, -а, -е. 1) Сборный. 2) — тиждень. Первая недѣля поста.

Збірник, -ка, м. Сборникъ. Ум. **Збірничок.**

Збірниця, -ці, ж. 1) Метла. ЗЮЗО. II. 180. 2) Сборище. Котл. Ен. IV. 71.

Збірничок, -чка, м. Ум. отъ збірник.

Збірня, -ні, ж. Комната, гдѣ собираються на сходку. Нѣжин. у.

Збіросвіт, -ту, м. Фокусъ, точка, въ коей сходяться лучи свѣта. *Проміння збірається в однім місті, котре називається фокус (збіросвіт).* Ком. II. 87.

Збірослов, -ву, м. Словарь. Встрѣчено у Номиса на первой страницѣ его предисловія къ «Українськимъ приказкамъ».

Збіса, нар. Много; очень. *Збіса грошей має. Збіса розумний.* Чрезвычайно умень.

Збіч, збочу, м. Склонъ (горы). *Наближився він до збочу гори Оливної.* Єв. Л. XIX. 37.

Збічи, збіжу, -жіш, гл. = Збігти. Жел.

Зближати, -жаю, -еш, сов. в. зблизити, -жу, -виш, гл. Приближать, приблизить.

Зближатися, -жаюся, -ешся, сов. в. зблизитися, -жуся, -вишся, гл. Приближаться, приблизиться. *Літечко минає, лист опадає, холодні зближуються ночі.* К. Досв. 64. *Він близько до мене зближився.* МВ. II. 104.

Зблизька, нар. 1) Вблизи. *Славні бубни за горами, а зблизька шкурятяні.* Ном. № 2623. 2) Изнедалека. *Ой прилітає сім пар голубів зблизька.* Чуб. V. 238.

Зблідлий, -а, -е. Поблѣднѣвшій. *Сонце викотилось з-за Дніпра й освітило їх зблідлі лиця й трохи червоні очі.* Левиц. Пов. 38. *Тонкі та зблідлі уста.* Мир. Пов. II. 61.

Збліднути, -ну, -неш, гл. Поблѣднѣть. *Княгиня з переляку зблідла як стіна.* Стор. МПр. 81.

Зблудіти, -джу, -диш, гл. 1) Заблудиться, сбиться съ дороги. *Широкая доріженька, коли б не зблудити.* Чуб. V. 880. 2) Ошибиться. *Присвідчиш ти мені, що мене любиш, запевне тим серцем нігди не зблудиш.* Чуб. V. 137.

Зблужатися, -жаюся, -ешся, сов. в. зблудітися, -джуся, -дишся, гл. Сбиваться, сбиться съ дороги. *Та йде батько та з шляху зблужається.* Чуб. I. 173.

Зблукати, -каю, -еш, гл. Исходить блуждая.

Зблукатися, -каюся, -ешся, гл. Заблудиться. *Я зблукалась у житі як у лісі.* Г. Барв. 353.

Зблякнути, -ну, -неш, гл. = Зблякувати.

Зблякувати, -кую, -еш, гл. Поблекнуть. *Біле личко не зблякує, а ні чорні брови.* Гол. I. 314.

Збогарадітисся, -джуся, -дишся, гл. Выпросить, вымолить. *Чи не збогараджусь у вас пшонця?*

Збогатіти, -чу, -тиш, гл. = Збагатити.

Збоєцький, -а, -е. Разбойничій. *По шляхетській гордували, по збоєцькій жартували.* К. Досв. 115.

Збожевільніти, -ню, -ниш, гл. = Збожеволіти. *Чи ти здурів, чи збожевільнів?* Ном. № 1380.

Збожеволілий, -а, -е. Безумний, сумасшедший. *Збожеволілими очима прикро дивилися на Грицька.* Мир. Пов. I. 122.

Збожеволіти, -лію, -єш, гл. Съ ума сойти. Котл. (1874), 341. ЗОЮР. II. 206. *Чоловік дивиться, — чи не збожеволів наймит.* Г. Барв. 198.

Збо́жжя, -жя, с. = Збіжжя.

Збожілля, -ля, с. Хлѣбъ на корню. *Збожілля шелестіло.* Св. Л. 308. См. **Збіжжя.**

Збоїни, -їн, ж. мн. Мелко перебитая солома.

Збоїч, -ча, м. = Качка 3. МУЕ. III. 24.

Збо́ку, нар. 1) Сбоку. *У жупані, кругом пані і спереду й збоку.* Шевч. 18. 2) Со стороны. *Ти мене не хвали, нехай люде збоку похвалять.* Ном. № 13329. *Зараз збоку всі побачать, що де яка мила.* Чуб. V. 37.

Зборгувіти, -гую, -єш, гл. Раздать въ долгъ. *Увесь крам зборгував, а грошей кат-ма.*

Збороніти. См. **Збороняти.**

Збороня́ти, -няю, -єш, сов. в. збороні́ти, -ню́, -ниш, гл. 1) Запрещать, запретить, воспрещать, воспретить; помѣшать. *Коли не дали нам з собою жити, то не зборонять в гробі ся любити.* Чуб. V. 117. 2) Защищать, защититъ. *Не зборонить тебе ні отець, ні мати.* Мл. л. сб. 297.

Збороти, -рю́, -реш, гл. Побороть, одолѣть. *Добра та корова, що й людей зборола.* Посл.

Збо́рчий, -чого, м. Сборщикъ податей.

Збочі́ти, -чу́, -чиш, гл. 1) Уклониться въ сторону. Павлогр. у. *Козак бачив (дівчину край долини), конем збочив.* Гол. I. 120. 2) Покривить душою, сдѣлать несправедливость. Зміев. у.

Збочі́тисся, -чу́ся, -чи́шся, гл. Лечь на бокъ, прилечь. *Я не сплю, а так збочився, бо нема що робити.* Канев. у.

Збоя́тисся, збою́ся, збої́шся, гл. Убоятся, испугаться. *Не лякайте, бо не збоюсь.* Грин. II. 307. *Як п'ян, то копитан; а як проспався, то й свині збоявся.* Ном. № 11484.

Збрататісся, -таюся, -єшся, гл. Сдружитисся.

Збреніти, -ню́, -ниш, гл. = Забреніти. *На городі маківка збреніла.* Грин. III. 236.

Збрéсклий, -а, -е. О молокъ: начинающій киснуть. Вх. Лем. 418.

Збрести, -ду, -деш, гл. Сбрести, уйти. *Скотина збрече з дому.* Чуб. I. 48.

Збреха́ти, -шу́, -шеш, гл. Солгать, соврать. *Чи справді так було, чи може хто збрехав.* Гліб. 217.

Збри́днути, -ну, -неш, гл. Опротивѣть. Желех.

Збри́зкати, -каю, -єш, гл. Побрызгать.

Збри́знути, -ну, -неш, гл. Брызнуть, побрызгать. *Дощик збризнув тільки раз.* О. 1862. VI. 45.

Збродити, -джу, -диш, гл. 1) Выбродить, исходить. 2) Запачкати слѣдами, оставити слѣды на чемъ; истоптати, вытоптати. *Буду закривати милого слѣдочок, щоби пташки не збродили.* Чуб. V. 212. *Худоба збродила луку.* Вх. Лем. 418.

Зброїти, -рою, -їш, гл. Вооружати. Желех.

Зброїтися, -роюся, -їшся, гл. Вооружатися. Желех.

Зброїця, -ці, ж. = **Зброя.** Гол. IV. 55.

Збройний, -а, -е. Вооруженный. *Чи в мене військо не збройне?* Макс. (1849), 90.

Збройниця, -ці, ж. Арсеналь, оружейная палата. Желех.

Збройно, нар. Съ оружіемъ. *Як виїдеши збройно грядичить грядиці.* К. Досв. 151.

Зброя, -рої, ж. Оружіе. *То старшая сестра коника виводить, а середульша зброю вносить.* Макс. (1849), 7. *Хто не має зброї, най не йде в бої.* Ном. № 4208.

Збрудити, -джу, -диш, гл. Загрязнить, запачкати. *А він мені рантух-полу кров'ю да збрудив.* Федьк. II. 71.

Збрудіти, -нію, -еш, гл. Загрязниться.

Збруя, -руї, ж. Сбруя. *Постав коня у станочку, повісь збрую на кілочку, а сам іди у нову світлочку.* Лавр. 64.

Збрязкнути, -ну, -неш, гл. Скиснуть (о молоко). *Як через ніч постое (молоко), то збрязкне.* Каменец. у.

Збування, -ня, с. Сбываніе, продажа.

Збувати, -ваю, -еш, сов. в. збути, збуду, -деш, гл. 1) Сбывать, сбыть. *Важко нам убогим своє добро збувати.* МВ. II. 7. 2) Избавляться, избавиться отъ чего. *Не збуду смутку, а ні вдень, ні вночі.* Чуб. V. 358. 3) **Не збувати.** Всегда быть, всегда находится, имѣться. Чг. 27. *Що нагаєчка, що дротяночка, із колочка не збуває.* Чуб. V. 220. *А в жінок не збуває до розмови: то дівування згадають, то се, то те, то про лиху долю не наговоряться.* Св. Л. 5. *Сьому не збувало на сльози.* Св. Л. 110. **На розум не збувати (кому).** Быть умнымъ. *Людина добра і на розум йому не збувало.* Св. Л. 129.

Збуватися, -ваюся, -ешся, сов. в. збутися, -дуся, -дешся, гл. 1) Избавляться, избавиться. *Біда здибає легко, ти трудно її збутись.* Ном. № 2171. *Збувся тато клопоту: жито змолотив і гроші пропив.* Ном. № 10826. 2) Сбываться, сбыться, исполняться, исполниться. *Уже ся все те збуло, що визнано було.* Чуб. III. 327. 3) Лишатся, лишиться. *З добрим думцею князь високого стола додумаеться, а з лихим думцею і малого стола збудеться.* Ном. № 946.

Збуджувати, -джую, -еш, сов. в. збудити, -джу, -диш, гл. Пробуждать, пробудить, будить, разбудить. *Його сонного будили, не збудили.* Макс. (1849) 27.

Збуджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. збудітися, -джуся, -дишся, гл. Пробуждаться, пробудиться, просыпаться, проснуться.

Збудування, -ня, с. Построеніе.

Збудувати, -дюю, -еш, гл. Построить; соорудить, создать. *Збудуй хату з лободи, та в чужую не веди.* Нп. *Ой коли б я знала, що буду емірати, то б я сказала труну збудувати.* Чуб. III. 155. *Чоловік збудував башту.* Єв. Мр. XII. 1. *Еней збудує сильне царство.* Котл. Ен. I. 13.

Збудь-вік, -ка, об. Отжившій, очень старій, дряхлий отъ старости. *Перша збудь-вік Пріська Чирянка, змолоду не раз сиділа в куні, позводила на той світ аж трьох мужиків.* Кв. II. 87.

Збудо́к, -дька, м. Малоцѣнный предметъ, продаваемый такъ — лишъ бы сбытъ съ рукъ. *Молоді воли — на роботу, а ціна — збудок.* Хорольск. у.

Збуй, збуя, м. = **Збій 2.** *Ой горе, чорний збую, поб'є тя наша кров.* Федьк. I. 86.

Збуй-вік, -ка, м. 1) = **Збудь-вік.** Волян. г. *Як що баба стара, то кажуть на неї: ця вже баба збуй-вік; він збуй-вік.* Подольск. г. 2) мн. Мелкое или малоцѣнное имущество. *Жидівські збуй-віки погоріли.* Луб. у.

Збуйнува́ти, -ною, -єш, гл. Забушевать. *Де взялись буйні вітри — збуйнували, та комаря на поміст ізвалили.* Чуб. V. 1169.

Збунтува́ти, -тую, -єш, гл. Взбунтовать. *Зробилося діло, жидів збунтувало.* Чуб. V. 1160.

Збунтува́тися, -туюся, -єшся, гл. Взбунтоваться. *Збунтувалась Україна, пани і ляхи.* Макс. (1834) 125.

Збур, -ру, м. Трипперъ. Вх. Зн. 20.

Збурення, -ня, с. 1) Разрушеніє, ниспроверженіє. 2) Волненіє, возмущеніє.

Збурити, -ся. См. **Збуряти, -ся.**

Збурлакува́ти, -тію, -єш, гл. Сдѣлаться бурлакою, т. е. бездомнымъ. Аф. 447.

Збурма́ти(-ся), маю(-ся), -єш(-ся), гл. Собраться. *А в неділеньку вранці да бояри збурмали, да на море стріляли, на білу да лебедочку.* Мет. 175. *Збурмались вони під рясні дуби, чекаючи отамана на раду собі.* Нп.

Збурник, -ка, м. Раст. *Tormentilla erecta.* Лв. 102. См. **Курече зілля.**

Збур'янува́ти, -тію, -єш, гл. О травѣ: засориться сорными травами. Аф. 447.

Збуря́ти, -ряю, -єш, сов. в. збури́ти, -рю, -риш, гл. 1) Разорять, разорить, разрушать, разрушить, повалить. *Мов городи, що ти збури́в, пам'ять його зникла.* К. Псал. 17. 2) Волновать, взволновать, возмущать, возмутить. *Та дума блискавкою мигнула в його голові, збурила всю кров.* Левиц. I. 249.

Збуря́тися, -ряюся, -єшся, сов. в. збури́тися, -рюся, -ришся, гл. Возмущаться, возмутиться, взбунтоваться. *Збурились люде.* НВолын. у.

Збут, збуту, м. Сбытъ. *Оце ж який на них збут великий.* Гацц. Аб. 62.

Збутвілий, -а, -е. Стнившій, испортившійся.

Збутвіти, -вію, -єш, гл. Испортиться, стнить.

Збути, -ся. См. **Збувати, -ся.**

Збуток, -тку, м. 1) = **Збут.** О. 1862 IX. 72. 2) Исполненіє.

Збутяно, нар. Сбыто съ рукъ. *Продав, аби збутяно.* НВолын. у.

Збучавіти, -вію, -єш, гл. Одеревенѣть. *Старі кості не ворущаться і серце збучавіло.* О. 1861. XI. Свид. 30.

Зваба, -би, ж. Приманка, обольщеніє.

Звабити. См. **Звабляти.**

Звабливий, -а, -е. Обольстительный, прелестный.

Звабля́ти, -ляю, -єш, сов. в. звабити, -блю, -биш, гл. Приманивать, приманить, привлекать, привлечь, прельщать, прельстить. *Не могла звабити калачем, а потім тяжко було відбити бичем.* Ном. № 8771.

Звага, -ги, ж. Отвага, смѣлость.

Зваго́м, нар. Медленно, нескоро. *Не біжи, не йди швидко, звагом.* НВолын. у.

Звада, -ди, ж. Ссора, распря, раздоръ. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* Ном. № 3279. Ум. **Звадка.** *Нема тії хатки, де б не було звадки.* Ном. № 3320.

Звадитися, -джуся, -дишся, гл. Ссоритися. *У кого вийде яка звада на новий рік, — цілий рік зводитиметься.* Ном. № 13411.

Зва́дка, -ки, ж. Ум. оть звада.

Звадли́вий, -а, -е. Вздорливий, сварливый, бранчивый.

Звадли́во, нар. Досадно, неприємно. К. ЧР. 25.

Зва́дник, -ка, м. Спорщикъ, забіяка.

Звадни́ця, -ці, ж. Спорщица, любящая ссоритися.

Зважа́ти, -жаю, -єш, сов. в. вважити, -жу, -жиш, гл. Обращать, обратити внимание.

Не зважала вона, що темная ніч, пішла вона в чистее поле річ. Чуб. V. 896.

Зважити, -жу, -жиш, гл. 1) Свѣсить. *О, хто б узяв та зважив мое горе.* К. Іов. 13. 2)

Взвѣсить, размыслить, понять. Зважила громада, як би то воно було добре. К. (О. 1862.

III. 22). 3) См. **Зважати.**

Зважитися, -жуся, -жишся, гл. Отважиться, осмѣлиться, рѣшиться. *Не зважилась розлучати, поблагословила.* МВ. II. 21.

Звакува́ти, -кую, -єш, гл. Потерять время, побыть празднымъ. *Ось я піду в жнива пшениці й жита жать, то, часу марне щоб, мовляв, не звакувать, скошу і свій горох.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Звал, -ду, м. Сваливание, упадь. *Бий мати до звалу.* Подольск. г.

Звалаши́ти, -шу, -шиш, гл. Выхолостить. Константиногр. у.

Звалити, -ся. См. **Звалювати, -ся.**

Звалище, -ща, с. Развалины. *Ворони з граками по звалищах літають.* К. Досв. 221.

Звалі́ння, -ня, с. = **Звал.** *Впиваються до зваління з ніг.* Левиц. (Правда, 1868, 556).

Звалови́тий, -а, -е. Неповоротливый, медлительный. *Зваловитий кінь.* Вх. Зн. 21.

Звалувати, -дую, -єш, гл. Удалиться, уйти, улетѣть (о многихъ). *Е, чого тут, у ціх степах і не було? Птиці тієї, звіру!.. Звалувало десь у чужі краї.* Мелитоп. у. Слов. Д. Эварн.

Звалювати, -ляюю, -єш, сов. в. звалити, -лю, -лиш, гл. 1) Сваливать, свалить. *Хапає кожного за ноги і звалює.* О. 1862. IV. 89. *Звалять дуба в кручу.* Хата, 67. 2) Сбивать, сбить, свалить. *Звалили сукно на валютах.* Харьк. у.

Звалюватися, -ляюся, -єшся, сов. в. звалі́тися, -лю́ся, -лишся, гл. Сваливаться, свалиться, повалиться. *Не дай, Боже, звалитися під тином.* Ном. № 8302. *Прийшов Василь додомоньку, на постіль звалився.* Чуб. V. 434.

Зваля́ти, -ляю, -єш, гл. = **Звалити.**

Звалятися, -ляюся, -єшся, гл. 1) = **Звалитися.** 2) Пропасть безъ пользы, валяясь.

Звандрува́ти, -рюю, -єш, гл. = **Змандрувати.** *Звандрували одно поле.* Чуб. V. 631.

Зва́ння, -ня, с. 1) Званіє. *Звання козацьке, а життя собацьке.* Ном. № 790. 2) Въ ариѳметикѣ: наименованіє. Менше, старше звання. Меншее, большее наименованіє. К. Грам. 125, 123, 113.

Зварі́ти, -рю, -риш, гл. 1) Сварить. *Иди, иди, дощукі, зварю тобі борщукі.* Чуб. III. 107.

2) Сковать вмѣстѣ (два куска желѣза). *Треба залізо зварити докупи.* Черк. у.

Зваритися, -рюся, -ришся, гл. Свариться.

Зварія́ти, -тію, -єш, звар'юва́ти, -р'юю, -єш, гл. Сойти съ ума. *Зваріятів Максим.*

НВолын. у. Чи не звар'ював він зовсім, чи не здурів він? Левиц. I. 528.

Зваря́льня, -ні, ж. = **Жлукто.** См. **Зваряти.** МУЕ. III. 34.

Зваря́ти, -ряю, -єш, гл. = Золити. Зваряти, деінде в горах повідають: золити шмате. Перепране, чи відіпране шмате кладуть до зваряльні, або якого цебра, посипують попелом, наливають кип'ячою водою і кидають розпалене на огні каміне. МУЕ. III. 33. А в п'ятницю рано хусти зваряли. Нп. Левиц. (Правда, 1868, 12). Звати, зву, звещ, гл. 1) Звать, називать. Нехай мати буде знати, хто зятем звати. Чуб. III. 125. 2) Призивать.

Зватися, -звуся, -звешся, гл. Звуться, називаться. В тім городі жило Дідони, а ирод звався Карфаген. Котл. Ен. Був собі чоловік, — Остапом звався. Рудч. Ск. I. 63. Поки Рось зоветься Россю, Дніпро в море меться, поти серце українське з панським не зживеться. К. Досв. 17.

Зведениця, -ці, ж. Обольщенная мужчиной дѣвушка, имѣвшая ребенка. Вх. Зн. 21.

Зведенник, -ка, м. Сводчикъ, посредникъ при сдѣлкѣ; сводникъ. Давай, батьку, гроші, — каже прихожий зведенник: упустимо сюю коня, — другого не знайдеш такого. Кух. (О. 1861. X. 22).

Зведенюк, -ка, м., зведеня, -няти, с. Одинъ изъ сводныхъ дѣтей. Та й діти між собою часто б'ються — надто бабина дочка: звичайно, як зведенята. Рудч. Ск. II. 54.

Звезти, -ся. См. Звозити, -ся.

Звеличити, -чаю, -єш, гл. Почтить, оказати честь; восхвалить. Грин. III. 495. Як же ж можна щоб не звеличати його. НВолын. у. Ми ж тебе, Оксанко, звеличаємо. Грин. III. 48.

Звеличити. См. Звеличувати.

Звеличувати, -чую, -єш, сов. в. звеличити, -чу, -чиш, гл. Дѣлать, сдѣлать великимъ, возвышать, возвыситъ. Здобудеш, хлоню, слави, зміркувавши, чия тебе звеличує держава. К. ЦН. 257.

Звеліти, -лю, -лиш, гл. Велѣть, приказать. Звеліла мені мати ячменю жати. Чуб. III. 249.

Звеніти, -ню, -ниш, гл. = Дзвеніти. Текла річенька, звеніла. Чуб. III. 150.

Звенькотіти, -чу, -тиш, гл. Звенѣть. У Кременці звенькотить, як по каменю їдеш. НВолын. у.

Звербувати, -бую, -єш, гл. Завербовать. В Бердичеві славнім місті звербували хлопців двісті. Макс. 161.

Зверга́ти, -гаю, -єш, сов. в. звергнути, -ну, -неш, гл. Извергать, извергнуть. Багацтво він чуже пожер і звергне, бо поведить йому Господь блювати. К. Іов. 44. Померші діти, недоноски, що мати звергла. Г. Барв. 350.

Звереснути, -ну, -неш, гл. Вскрикнути. Як звереснули люде — не хочемо! НВолын. у. Звереснув та й побіг. НВолын. у.

Зверетенитися, -нюся, -нишся, гл. Закружиться, завертѣться. Таку ману пустив, шо я так на місці й зверетелась. Черк. у.

Зверзти, -зу, -зеш, гл. Сказать чепуху, смолоть. Приїхали з борозни та чорзна-що й зверзли.

Зверта́ти, -гаю, -єш, сов. в. зверну́ти, -ну, -неш, гл. 1) Сворачивать, своротить, поворачивать, поворотить. Прошу вас, братця, на праву сторону звертаться. Макс. (1849). 20. Як кіньми звернув, аж Львів ся здвигнув. АД. I. 15. **В'язи звернути.** Свернуть шею. Г. Барв. 112. **Увагу звернути на.** Обратить внимание. Що б він мені не розказував, а все було увагу зверне на те, що який гріх чіпати що чуже. Г. Барв. 360. 2) Сворачивать, своротить на кого (вину). Не звертай на людей, коли сам нашкодів.

Харьк. Звикли усе на інших звертати, а себе неповинними в своїй біді чинити. К. Гр. Кв. ХХХІІ. 8) Возвращать, возвратить. 4) Только сов. в. Скинуть, сбросить. Кобила хоче лошя звернуть. НВолын. у.

Зверта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. вверну́тися, -ну́ся, -нешся, гл. 1) Возвращаться, возвратиться. *Я ще... звернусь, поки ви приїдете.* Г. Барв. 34. *Пішов козак в Запорожжя, — коли б не звернувся.* Чуб. V. 940. 2) Обращаться, обратиться. *Звертається до козаків понуро і з грімною мовою.* Стор. МПр. 161. 3) Гнуть, согнуться, свернуться (о лезві). *Звернулася сокира.* НВолын. у. 4) Наклоняться, наклониться, искривиться. *Хата звернулася.* Радомysl. у.

Звертіти. См. **Звірчувати.**

Звертї́тися, -чу́ся, -тишся, гл. Свертѣться. *Куций Степанко скрутився, звертївся, та й по хаті скаче — чик! чик! (Загадка: віник).* Ном., стр. 300, № 335.

Зверх, нар. Поверхъ, сверхъ. *Не попав же я в двері, та в стовп головою, господня те все чула — та зверх коцюбою.* Чуб. V. 1126. *Один зверх одного.* Рудч. Ск. I. 4.

Зверхдуба, -ба, м. Названіє сказочнаго богатыря, жившаго на деревьяхъ. Грин. II. 344, 345.

Зверхник, -ка, ж. Начальство, старшій, власть имущій. *Нові там зверхники запанували.* К. МБ. II. 132.

Зверхність, -ности, ж. 1) Верховность. *Гаряча моя прихильність до них давала мені право їм дорекати і присвоювати собі ніби якусь над ними зверхність.* К. ХП. 11.

Зверху, нар. Сверху. *В вербі корень підмиває, зверху вершок усихає.* Чуб. III. 205. *Нехай ваше зверху буде. Пусть будетъ по вашему.* Ном. № 4963. Ум. **Звершечку.** Ном. № 4671.

Зверші́ти, -шу́, -ши́ш, гл. 1) Насыпать верхъ. *Насипав мірку жита та ще й звершив.* 2) Миновать верхове. *Звершити балку.* Александров. у.

Звеселити, -ся. См. **Звеселяти, -ся.**

Звеселіти, -лію, -єш, гл. Повеселѣть. Шевч. 410. *А як коли то було звеселіємо не знать чого.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Звеселя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. звеселити, -лю, -лиш, гл. Развеселять, развеселить. *То пан Хмельницький добре учинив: Польщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину звеселив.* Макс. (1849), 73. *Мое серце звесели.* КС. 1882. XII. 496.

Звеселя́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. звеселі́тися, -лю́ся, -ли́шся, гл. Радоваться, обрадоваться, возликовать. *Як зрадувалася та звеселилася Петрикова мати: як діждемо літа та вродить жито, — буде з ким жито жати.* Грин. III. 549. *Нехай предки звеселяться у забутих трунах.* К. Досв. 89.

Звести, -ся. См. **Зводити, -ся.**

Звечеряти, -ряю, -єш, гл. Поужинать. Вх. Лем. 418.

Звечора, нар. Наканунѣ вечеромъ. *Хто звечора плаче, той уранці буде сміятись.* Ном. № 2400.

Звечоріти, -рію, -єш, гл. Повечерѣть.

Звива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. звити, зів'ю, -єш, гл. 1) Свивать, свить. *Чи ти звелів орлові підійматись на висотах гніздо собі звивати.* К. Іов. 90. 2) Сматывать, смотать. *Основу зачинає... звивати на клубки.* МУЕ. III. 13. 3) Сплетать, сплести. *На свою головоньку*

вінка не звилла. Грин. III. 273. 4) *Завивать, завить. А вмієш ти волосся звивати?* МВ. (О. 1862. III. 38).

Звива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. звитися, зів'юся, -єшся, гл. 1) Извиваться.

Звивається коло мужа еше гірше того ужа. Коцип. 19. 2) *Вергѣться около чего; хлопотать заботиться.* *Швидкі, в'юнкі (жиди) звиваються коло покупців, як ті в'юни.* Левиц. I. 107. *Звивається проміж гостями, як та ластівка.* Г. Барв. 180. *Баба звивалась миттю всюди.* Г. Барв. 486. 3) *Взвиваться, взвиться. Звивавсь огонь понад землю.* К. Псал. 176. *Звилась стріла нижче хмари.* Рудч. Ск. II. 99. *Та ще хміль, та ще зелененький на тичину не звився.* Макс. 60. *Над хатами звивавсь угору дим.* Г. Барв. 122.

Звивистий, -а, -е. Извивистый. К. ЦН. 293.

Зві́дити, -джу, -диш, гл. Простить, извинить. *Нехай тобі Бог звидить і збачить.* Ном. № 4129.

Звидитися, -диться, гл. безл. Показаться. *Се тобі... звидилось, що я хмурний.* О. 1862. VIII. 11.

Звик, -ку, м. Привычка, обыкновение. Вх. Лем. 418.

Звика́ння, -ня, с. Привыкание.

Звика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. звикнути и звикти, -ну, -неш, гл. Привыкать, привыкнуть. *Хто не звик правди поважати, той завше ласий панувати.* Ном. № 1132.

Звикатися, -каюся, -єшся, сов. в. звикнутися и звиктися, -нуся, -нешся, гл.

Свыкаться, свыкнуться. *Галя сперва жахалась його, а далі звиклась.* Рудч. Ск. I. 132.

Звиклий, -а, -е. Привыкший. *Я не звиклий був з дітьми.* Драг. 63.

Звикнути, -ся и звикти, -ся. См. **Звикати, -ся.**

Звильну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Увильнуть, уклониться. *Не звильнувши дивиться у вічі.*

Звинува́тити, -чу, -тиш, гл. Обвинить. *Наїхали судці; судили, судили та й звинуватили того старосту.* О. 1862. I. 61.

Звину́ти, -ну́, -неш, гл. = Звити. *Земля мов риза обветшав і небо як одежу звинеш.* К. Псал. 232.

Звину́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Успѣть (сдѣлать, возвратиться). *Я звинувся і все зробив.* НВолын. у.

Звиня́ти, -няю, -єш, гл. = Вибачати. *На те просили, що в рїт носили, — звиняйте.* Ном. № 12085.

Звиса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. звиснути, -ну, -неш, гл. 1) *Нависать, нависнуть.* *Ой звисли чорні хмароньки, звисли.* Чуб. V. 34. 2) *Отвисать, отвиснуть.* *Тут то страва, тут то люба! покуштуєш — звисне губа.* Маркев. 48. 3) *Съ отрицаніємъ: не переставать висѣть.* *Нагаєчка дротяночка з кілка не звисає.* Чуб. V. 578.

Зві́сник, -ка, м. Обрывистый берегъ. Угор.

Звиснути. См. **Звисати.**

Звисока, нар. 1) *Высоко, на возвышенномъ мѣстѣ.* *Ой як мені тих дружечок позбирати, ой де мені їх звисока посажати.* Мет. 158. 2) *Съ вышины.* *Твій престол во віки вічні звисока сіяє.* К. Псал. 108.

Звита́тися, -та́юся, -єшся, гл. Поздороваться. *Ой виїди, матінко, звитайся, свого дитяти спитайся: де твоє дитятко бувало.* Грин. III. 516.

Звити, -ся. См. **Звивати, -ся.**

Звитяга, -ги, ж. Побѣда.

Звितяжити, -жу, -жиш, гл. Побѣдить. Великий князь Роман Ростиславович, звитяживши литвинів 1173 року, впрягав бранців до плуга. Ном. № 663.

Звितяжний, -а, -е. Побѣдний.

Звितяжество, -ва, с. Побѣда, одолѣніє. КС. 1885. VII. 444.

Звих, -ху, м. Вывихъ. Звихнуту руку чи ногу потягують, то звих і проходить. Чуб. I. 130.

Звихатися, -хаюся, -ешся, гл. = **Звиватися 2**. Ой матінко-вутко, звихай же ся хутко, бо ми ся звихали, все село звоювали, чикмани поросили, на весілля спросили. Грин. III. 511.

Звихну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Свихнуть, сдѣлать вывихъ. Ручку й ніженьку звихнула. Чуб. V. 668. 2) Измѣнить. Не женись із цією дівкою, — вона звихнетъ, вона любе другого. Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Звич, -чі, ж. Обычай. Шух. I. 134.

Звичаевий, -а, -е. Обычный. Не маємо ні свого українського трибуналу, а ні свого звичаєвого права. К. ХП. 127.

Звичаек, -чайка, звичаєчок, -чка, м. Ум. отъ звичай.

Звичаїтися, -чаюся, -ешся, гл. Привыкать другъ къ другу, знакомиться. День по дню минає, вечір по вечері, а вони собі усе сходяться та говорять та усе лучче звичаються. МВ. (О. 1862. I. 78).

Звичай, -чаю, м. 1) Обычай; обыкновеніє. А я такий звичай маю, що по повній випиваю. Чуб. V. 1096. **Своім звичаєм**. По обыкновенію, по своему обыкновенію. Сходились люде і своїм звичаєм навчав їх. Єв. Мр. X. 1. 2) Приличіє. І дітки звичай знають. Ном. № 2850. Слово неправдиве звичаю не знає. Лавр. 123. 3) Нравъ. Ум. **Звичаек, звичаєчок**. Поміж людьми помоталася, звичаєчків та набралася. МУЕ. III. 160.

Звичайненький, -а, -е, звичайненько, нар. Ум. отъ звичайний, звичайно.

Звичайний, -а, -е. 1) Обыкновенный. 2) Вѣжливый, приличный. Була звичайна, поважала людей і гріха боялась. Хата, 166. Труби на пса — на чоловіка звичайне слово. Ном. № 3500. Ум. **Звичайненький**.

Звичайність, -ности, ж. Вѣжливость, приличіє. Звичайного звичайністю вітаю, хто входе гордо, — згорда зустрічаю. К. ЦН. 184. Для звичайности. Изъ вѣжливости. Левиц. Пов. 32.

Звичайно, нар. 1) Обыкновенно. 2) Вѣжливо, прилично. 3) Конечно, разумѣется, само собой, по обыкновенію. Звичайно, крадене. Шевч. 585. Було, як почне хто казку казати, звичайно про змія, то так його наче і ввижаю перед себе. Рудч. Ск. I. 130. Ум. **Звичайненько**. Бабуся йому на те звичайненько одмовила. МВ. (О. 1862. III. 55).

Звичений, -а, -е. Приученный. У неї потно діти звичені. Черниг. у. Вони до сього звичені. МВ. (О. 1862. III. 52).

Звичити, -чу, -чиш, гл. Приучить. Це ви так цуцика до рук звичили. Лебед. у. Звичили корову доїтися на налигачі. Борз. у. То він звичений так. Черк. у.

Звичитися, -чуся, -чишся, гл. Приучиться, привыкнуть. Щипне або штовхне стиха... та й сама почервоніє, як жар, — засоромиться. Поки ж тільки не звичилася; а як оговталася, обжила, то пізнали ми тоді, де воно в світі лихо живе. МВ. (О. 1862. III. 41).

Звичка, -ки, ж. Привычка. Така звичка бісова. Мир. Пов. I. 116.

Звичме, нар. = **Звичайно 3**. Звичме, московська напастъ. Ном. № 847.

Звичний, -а, -е. 1) Привычный. *До роботи не звичний.* Рудч. Ск. II. 62. 2) Обычный. *Кожне стало оглашати звичний подарунок (на весіллі).* Мкр. Н. 37.

Звично, нар. 1) Привычно. 2) Обычно, въ обычаѣ. К. ЦН. 301.

Звиш, нар. Выше; свыше.

Звишки, нар. Высотой.

Звід, зводу, м. 1) Уничтоженіе, разореніе. *Так їм на звід пішлось; не один пан у нас звівся; поживе оце, поживе, та й спустує, бур'яном поросте й двір.* 2) Обмань. *Чи її щиро любиш? Бо як єї держиш у зводі, долю її загубиш.* Гол. III. 392. 3) Очень (въ колодезѣ). *Ой у полі криниченька на чотирі зводи.* Чуб. V. 102. 4) Родъ ловушки съ пружиной для ловли лисиць, волковъ и пр. Шух. I. 237.

Звідати, -ся. См. **Звідувати, -ся.**

Звіди, -дів, м. мн. Вывѣдки, развѣдки. *Піти на звіди.* Аф. 449.

Звідки, звідкіль, звідкіля, нар. Откуда. *Звідки тебе, серце, виглядати?* Лавр. 39. *Хилилися густі лози, звідкіль вітер віє.* Чуб. V. 240. *Хто він такий і звідкіля він?* Рудч. Ск. II. 20.

Звідколи, нар. Съ какихъ поръ. Желех.

Звідник, -ка, м. Обманщикъ.

Звідниця, -ці, ж. Обманщица.

Звідніти, -нію, -єш, гл. Сдѣлаться водянистымъ такимъ образомъ, что вода отдѣлится отъ всего прочаго (въ кушаньяхъ и пр.). *Кутя звідніла через те, що в хаті держали, у теплі.* Новомоск. у. *Не бери ямою капусти, бо звідніє.* Черк. у.

Звідня, -ні, ж. 1) Очная ставка. *Чи то раз звідня ця була?* НВолын. у. 2) Обмань.

Звідси, звідсі, звідсіль, звідсіля, нар. Отсюда. *Шкода ж тя, козаче, звідси відсилати.* Гол. I. 104. *Иди собі звідсі!* Рудч. Ск. I. 70. *Пусти мене звідси додому на Вкраїну.* Чуб. V. 344.

Звідомлення, -ня, с. Отчетъ. Записано (въ Кіевск. губ.?) проф. А. Е. Крымскимъ въ фразѣ: *Пішов на звідомлення до хазяїна.* Літер.-наук. Вістник. 1901, X, 46.

Звідтам, звідти, звідтіль, звідтіля, нар. Оттуда. *Як я звідтам повертався, послухайте, з ким пізнався.* Грин. III. 611. *Це все вислухав, що його тітка говорила, та швидче звідти.* Рудч. Ск. Н. 94. *Та не звідтіль місяць сходе, звідкіль ясна зірка.* Чуб. V. 675. *Син узяв, вив'язав звідтіля невістку, а ув'язав сучку.* Рудч. Ск. I. 16.

Звідувати, -дую, -єш, сов. в. звідати, -даю, -єш, гл. Узнавать, узнать. *Будемо питати а звідувати.* Гол. II. 49. *Піду звідаю, чи піп дома.* Каменец. у. *Як звідаєш, то зміряєш.* Ном. № 6831.

Звідуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. звідатися, -даюся, -єшся, гл. Узнавать, узнать, освѣдомляться, освѣдомиться, спрашивать. *Не звідаєшся, що мя болить, а ся звідаєш о товарі.* Гол. I. 141. *Сидять ткачі на варштані, звідуються о свім браті.* Гол. I. 207.

Звідукіль, нар. = **Звідколи.** *Дивись же ти, звідукіль його нема: пішов — ше сонечко не сідало, а й досі нема.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Звідусіль, звідусіля, звідусюди, нар. Со всѣхъ сторонъ, отовсюду. *Який тепер чорт скаже тобі ясно, коли звідусюди нахмарило?* К. ЧР. 239.

Звідци, звідциль, звідциля, нар. = **Звідсіль.** *Ой звідци гора, а звідти друга.* Чуб. V. 230. *Як я маю, козак Нечай, звідциль утікати, славу свою козацькую під ноги топтати.* Макс.

Звізда́, -ди, ж. Звѣзда. *Аби місяць на мене світив, а звізди хоч і так.* Ном. № 5422. Ум.
Звіздочка.

Звізда́рь, -ря́, м. Астрономъ. Вх. Лем. 418.

Звіздатий, -а, -е. Звѣздообразный. Желех. **Звіздаті дропачки́** и пр. Родъ вишивки.
 Kolb. I. 48, 49. **Звіздатий кінь.** Лошадъ съ бѣлымъ пятномъ на лбу. Желех.

Звіздовий, -а́, -е́. Звѣздный. *Срібная грива груди покриває, звіздові очі далеко вадять.* Чуб.
 III. 289.

Звіздочка, -ки, ж. Ум. отъ звізда.

Звіздяне́нький, -а, -е. Ум. отъ звізданий.

Звіздяний, -а́, -е́. Звѣздный, усѣянный звѣздами. Ум. **Звіздяне́нький.** *Чим небо менше? Всюди рівненьке, всюди рівненьке та звіздяне́ньке.* Гол. II. 32.

Звій, звою, м. = Сувій. *Звій полотна.* Каменец. у.

Звіку, нар. Съ отриц. не при глаголѣ. Никогда. *Зроду-звіку козак не був і не буде катом.*
 Ном. № 767.

Звікува́ти, -кую́, -єш, гл. Провести жизнь. *Звікував я вік мій довгий, та й не бачив того змалку.* К. Псал. 89.

Звід, зволу, м. 1) = **Зволення.** 2) До зволу, по зволу. Сколько угодно. *Взялися їсти 1 запивати, варенухи-веселухи довелось до зволу, три глеки її стояло рядом поверх полу.*
 Мкр. Н. 38. *Гуляв по зволу, веселився.* Мкр. Г. 33.

Звільжити, -жу, -жи́ш, гл. О морозѣ: ослабѣть. *Як звільжить мороз, тоді поїду у ліс.*
 Каменец. у. *Вже звільжив мороз.* Каменец. у.

Звільна, нар. Медленно, понемногу. *Солодъки... звільна вирізувались з-за гори.* Св. Л. 309.

Звін, звону, м. и пр. = **Дзвін и пр.**

Звінка, -ки, ж. 1) Карта бубновой масти. 2) Раст. *Sampanulae.* Вх. Пч. I. 9.

Звінок, -нка, м. 1) — **риби.** Поперекъ отрѣзанный кусокъ рыбы. *Ой поставив козак Нечай та сторожу в місті, а сам пішов до кумоньки звінок риби їсти.* АД. II. 58. 2) Раст. *Rhinanthus crista galli.* Лв. 101. См. **Звонець.**

Звіночки, -ків, м. мн. Раст. *Rinanthus minor.* Вх. Пч. I. 12.

Звінуватися, -нуюся, -єшся, гл. Лишиться приданого. *Бо ся уж звікувала з козачками поїхала.* Гол. II. 722.

Звінча́ти, -чаю́, -єш, гл. Обвѣнчать. *А у тій церковці святий Спас, звінчай діточок в гожий час.* Мет. 167.

Звінча́тися, -чаю́ся, -єшся, гл. Обвѣнчатися. *Я з дороги повернуся та й з тобою звінчаюся.* Чуб. V. 62.

I. Звір, звору, м. Оврагъ, лощина, ложбина. *Не навчила я ся корчима ходити, з звора воду пити, з торби хлібом жити, з торби хлібом жити, на камені спаті.* Гол. I. 156.

II. Звір, -ра, -ру, м. 1) Звѣрь. *З теї тучи в темний ліс, — нехай мене звір іззість.* Чуб. V. 180. 2) Волкъ. Ум. **Звірик, звірок.** *Звірок утішний білка.* Сим. 210. Ув. **Звірюка, звіря́ка.**

Звірак, -ка, м. = II. Звір 2. Шух. I. 22.

Звірик, -ка, м. Ум. отъ II **Звір.**

Звірина, -ни, ж. 1) = II. **Звір.** *В кущах чатують на звірину.* К. Іов. 87. Св. *Юрій почав скликати до себе усяку звірину.* Грин. II. 72. 2) соб. *Звѣри, звѣрье.* *Зібралася звірина до*

своєї громади. Гол. III. 499. 3) Звѣрина, звѣриноє мясо. А в селянина в борщі свинина... А. в дворянина з перцем звірина. Грин. III. 540. Ум. **Звіринка**.

Звіринець, -нця, м. Звѣринець. Добув іще всяких звірів: зайця, ведмедя й лиса — цілий звіринець у себе завів. Рудч. Ск. II. 68.

Звірний, -а, -е. Звѣриний. Не наділив його умом звіриним. К. Іов. 89.

Звіринка, -ки, ж. Ум. отъ звірина.

Звірити, -ся. См. Звіряти, -ся.

Звіривнік, -ка, м. Звѣринець. Александров. у.

Звірість, -рости, ж. Повѣрка. Кажуть, що там двадцять кіп — ходім на звірість. Сквир. у.

Звіркувати, -кую, -єш, гл. Быть звѣремъ. Кротом же лазе португалець, звіркує шведин вовком там. Котл. Ен. IV. 12.

Звіркуватий, -а, -е. Звѣрообразний, звѣроподобний.

Звірній, -а, -е. Богатий звѣрями.

Звірник, -ка, м. Звѣринець. Вх. Лем. 418.

Звірно, нар. Много хищныхъ звѣрей, преимущ. волковъ. Звірно у лісі цьому. Лебед. у. Колись було звірно, а тепер людно. Пирятин. у.

Звірня, -ні, ж. соб. Звѣрье. А що там звірні було, — Господи!

Звірок, -рка, м. Ум. отъ II. Звір.

Звірокруг, -гу, м. Зодіакъ. Желех.

Звірота, -ти, ж. соб. Звѣрье.

Звірря, -ря, с. соб. Звѣри. Звірря в ліс ховається. Грин. I. 192.

Звірчувати, -чую, -єш, сов. в. ввертїти, -рчу, -тиш, гл. 1) Скручивать, скрутить. Усі на його і напали, на смерть звертіли і зім'яли. Котл. Ен. 2) Соединять, соединить двѣ доски, планки и пр., просверливъ дыры и вставивъ въ нихъ соединительные шипы. Канев. у.

Звірювання, -ня, с. Звѣрскіє поступки. К. Краш. 17.

Звірюватий, -а, -е. Нѣсколько похожий своими поступками на звѣря. Гайда, воле, в Дике поле, воле звірювата! К. МБ. III. 297.

Звірюка, -ки, ж. Большой звѣрь. Злодій обганяй та гавкай на звірюку. Г. Арт. (О. 1861. III. 84). Синє море, звірюкою то стогне, то виє. Шевч. 49. Ум. **Звірючка**. Рудч. Ск. I. 22.

Звіря, -ряти, с. Животное. Опам'ятайся: чи ми ж тобі звірята, німий язык, що розуму не має. К. Іов. 39. Ум. **Звірятко**.

Звіряка, -ки, м. = Звірюка. Я ще не бачив, як чоловік звірякою перекидається. Кв. Драм. 241. Із чоловіка став звіряка. Алв. 74.

Звіряти, -ряю, -єш, сов. в. ввірити, -рю, -риш, гл. 1) Провѣрять, провѣрить, вивѣрять, вивѣрить. Я його вже звірила за того карбованця. Н. Волын. у. Я звірив на собі, що нема й гірше, як води вип'єш з холоду. О. 1861. V. 70. 2) Довѣрять, довѣрить. Він на ню звіряв усе своє добро. Змієв. у.

Звірятися, -ряюся, -єшся, сов. в. ввіритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Удостоверяться, удостовериться. Як побачив, тоді тільки звірився, що то брехня. Брацл. у. 2) Довѣряться, довѣриться, положиться. Мали пани на Вкраїні добрі оборонці, звірилися сотникові уманському Гонті. Макс. 126. 3) Терять, потерять довѣріє. Сим. IV.

Звірячий, -а, -е. Звѣрскій, звѣриний.

Звісен, -сна, -не, звісний, -а, -е. 1) Извѣстный. *Звісна тобі печаль моя.* Грин. III. 149. *Грицько звісний п'яниця.* 2) **Ти звісен.** Ты знаешь, тебѣ извѣстно. *Ти звісен, — між курми суддею я була.* О. 1861. VII. 119.

Звісити, -ся. См. **Звіщувати, -ся.**

Звісний. См. **Звісен.**

Звісно, нар. 1) Извѣстно. *Здавна звісно, що він добрий чоловік.* 2) Извѣстное дѣло, конечно. *Звісно, чужі люде: хоть і добрі, та не знатимуть.* МВ. I. 13. *На бесѣді, вже звісно, попились.* Гліб. 43.

Звістити. См. **Звіщати.**

Звіститися, -щуся, -стишся, гл. Узнать. *Що нас Бог у купу зводить, вчора я звістився.* Мкр. Н. 28.

Звістка, -ки, ж. Извѣстіе, вѣсть. *Прийшла звістка до милої, що милого вбито.* Мет. 103. Ум. **Звістонька, звісточка.**

Звість, -ти, ж. = **Звістка.** *Ходять негарнії звісти.* КС. 1882. V. 362. *Не вийшла Галютонька, вийшла його свість, ой винесла королевичу да невеселу звість.* Чуб. V. 771.

Звітати, -тію, -єш, гл. Привѣтствовать. *Звітали пана пастирі, звітали миром і кадилом.* Чуб. III. 328.

Звітатися, -таюся, -єшся, гл. Поздороватися, сказати привѣтствіе при встрѣчѣ. *Ввійшли вони до хати, не уміли ся звітати.* О. 1862. IV. 17.

Звітки, звіткіль, звіткіля, нар. = **Звідки.**

Звіток, -тку, м. Пучекъ расчесаннаго льна. Вх. Уг. 249.

Звітріти, -рію, -єш, гл. Вывѣтриться. *Коли сіль звітріє, то чим приправити?* Єв. Л. XIV. 34.

Звітти, звітгіль, звітгіля, нар. = **Звідти.**

Звітци, звітціль, звітціля, нар. = **Звідци.**

Звічний, -а, -е. Старинный. *І погані звичаї часто тримаються через те тільки, що вони звічні.*

Звіщати, -щаю, -єш, гл. = **Звісити.** *Сіла при Кубані над кручею і ноги звіщала.* (О. 1861. XI. Кух. 37).

Звіщувати, -шую, -єш, сов. в. звісити, -шу, -сиш, гл. Свѣщивать, свѣсить.

Звіщуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. звіститися, -щуся, -сишся, гл. Свѣщиваться, свѣситься.

Звіщати, -щаю, -єш, сов. в. звістити, -щу, -стиш, гл. Извѣщать, извѣститъ. Каменец. у.

Звіювати, звіюю, -єш, сов. в. звіяти, -вію, -єш, гл. Свѣивать, свѣять, сдувати, сдуть. *Я покрила свого миленького слідочок, щоб вітер не звіяв, пташки не склювали.* Чуб. V. 46.

Звіяшки, -шок, ж. мн. У ткачей: снарядъ, на которий надѣваються нитки для наматыванія ихъ на катушку челнока. Части ихъ: квадратная подставка — **підніже**, на двохъ противоположныхъ сторонахъ вдолблены два столбика — **стояки**, на нихъ сверху лежить валикъ — **валок**, на каждый конецъ валика, у самыхъ столбиковъ и внутри ихъ, надѣвается по три дощечки — **ліствиці**: въ центрѣ (гдѣ ихъ проникаеть валикъ) онѣ шире, а къ концамъ сходятся подъ острымъ угломъ; раздвинутая **ліствиці** составляютъ двѣ шестиугольныя звѣзды; концы противоположныхъ **ліствиць** соединены между собою **качками**; **качка** — тонкая

узкая дощечка, къ обоимъ концамъ которой прикрѣплены шворки, другимъ концемъ своимъ захватывающія концы листвиць, не позволяя имъ расходиться. МУЕ. III. 14.

Звладати, -даю, -ещ, гл. Совладать. *З сердцем не звладая, коли Петро не мій буде, то смерть загадаю.* Котл. (1874). 336.

Звогнитися, -нюся, -нишся, гл. У гончаровъ, при обжиганіи глиняныхъ издѣлій: начинать поливъ расплавляться. Вас. 180.

Зводи, -дів, м. мн. Очная ставка. **Зводи зводити.** Давать очную ставку. Екатериносл. у.

Зводини, -дин, ж. мн. 1) Свадебный обрядъ, состоящій въ томъ, что послѣ первой свадебной ночи сваха, **дві приданки і дружкó весільний** входятъ у **коморю** и заставляють новобрачныхъ встать (**зводять молодих**), затѣмъ одѣвають новобрачную, удостовѣряя по знаку на сорочкѣ ея невинность до брака. Чуб. IV. 611, 612. 2) = **Зводи.** Вх. Зн. 21.

Зводитель, -ля, ж. 1) Обольститель. 2) Пт. Крапивникъ, *Troglodytes parvulus*. Вх. Лем. 418.

Зводити, -джу, -диш, сов. в. звести, -веду, -деш, гл. 1) Сводитъ, свести. *Зводъ помалу дитину з рундука. З поклоном низесеньким панну з коня зводить.* К. Досв. 129. *Катерина з болящої і очей не зводить.* Шевч. 120. — **з розуму, з ума.** Сводитъ съ ума. *Чоловік не дасться, — лише раз з розуму звести.* Ном. № 3076. *Дайся мені, дівча, на підмову, — виведу тя з гаю на дорогу. — Жебим мала день і ніч блудити, то ся не дам з розуму зводити.* Гол. I. 107. *Нема впину вдовиному сину, що звів з ума дівку сиротину.* Мет. 14. *Аж він мене молодую із умочка зводить.* Лавр. 14. — **з світу.** Погубить. *Поки будуть у його оці хорти, поти Івана ми не зведемо з світу.* Рудч. Ск. I. 136. — **з хазяйства.** Сдѣлать бѣднымъ, разстроить чье-либо хозяйство. *Дивиться баба збоку, як дідові щастить, та аж розривається з досади. Стала думати, як би звести його з хазяйства. «Видушу йому курей!»* Г. Барв. 195. 2) **Взводити, взвести.** *Звів його на високу гору.* 3) **Поднимать, поднять.** *До вас не встане, голови не зведе.* АД. I. 217. *Не посмів і очей звести на Зіньку.* Стор. МПр. 55. *Без трепету зведеш на його очі.* К. Юв. 50. *Як шабелькою звів, — Львів ся поклонив.* АД. I. 15. *Звів корогву.* АД. I. 17. *Лисий віл усіх людей звів.* Ном. стр. 291, № 43. 4) **Сводитъ, свести вмѣстѣ, соединить.** *Дякую тобі, що звів мене з Марком.* Стор. МПр. 56. *А зведи їх очі на очі. Слава ж тобі Шафарику во віки і віки, що звів еси в одно море слав'янськіг ріки.* Шевч. 238. **Звести брови.** Нахмуриться. Сим. 99. 5) **Обманывать, обмануть, обольщать, обольстить, искушать, искусить.** *Та вже третій вечір, як дівчина зводить, казала: вийду, а тепер не виходить.* Мет. 54. *Чорт не спить, але людей зводить.* Ном. № 194. *Так ви мене звели в моїй надії.* К. Юв. 14. **Звести дівку.** Обольстить и бросить дѣвушку. 6) **Портить, испортить.** *Бо треба дати у полі раду, щоб діла не звести.* Гліб. 8. **Звести ві нащо.** Погубить. *Чи се і ти пустивсь в ледащо, що хочеш нас звести ні на що?* Котл. Ен. II. 6. **Зводити пісню.** Сбиваться въ мелодіи. Уманск. у. 7) **Истреблять, истребить.** *Не можна сарани зводить... гріх за се.* О. 1862. II. 54. *Тільки готове зводить.* Г. Барв. 322. 8) — **дух.** Переводить, перевести духъ, дышать. *Припадає к сирій землі, теплий зведе дух.* Макс. 175. *А ви дайте мені дух звести.* МВ. I. 87. 9) — **очима.** а) **Взглядывать, взглянуть, бросить взглядъ, посмотреть.** *Ой не видно того села, тільки видно хрести, туди мені любо-мило*

оченьками звести. Чуб. V. 200. б) Смыкати, сомкнути глаза. Як звезду очима, а воно як шпигне, то аж крикну. Каменец. у. 10) — **на очі**. Обращати, обратити чье внимание на что. Звожу на очі їй чимало таких, що любили та й покинули. МВ. II. 130.

Зводитися, -джуся, -дишся, сов. в. **звестися, -дўся, -дєшся**, гл. 1) Сводиться, свестися. — **з ума**. Сходить съ ума. *Ой синочку мій, дитино моя! Не пий рано горілочки, — зведешся з ума.* Нп. — **з хазяйства**. Об'єднати, разстроити свое хозяйство. *Козачі Марусі Горбоносисі не пійшли в руки свині. Звелась вона з свиней.* Г. Барв. 417. 2) **Взводиться, взвестися**. 3) **Підніматься, піднятися**. *Рука на тебе не зведеться.* Макс. О лошади: **підніматься, піднятися на дыбы**. *Як звівся кінь, то так і перекинув воза.* Лебед. у. 4) **Становиться, стать хуже, приходит, прийти въ упадокъ, вырождаться, выродиться, истребляться, истребиться; б'єднати, об'єднати**. *Чим рік, то вже зводиться пшениця.* Каменец. у. *Велетні тепер звелись.* Г. Барв. 423. *Були в моїй хаті таркани, та звелися, тепер немає. Бодай його корінь звівся!* Ном. № 3787. *Звелось у нюю хазяйствечко. За Хмельницького Юрася пуста стала Україна, звелась.* Лукаш. 35. *До нитки звівся мій козак усе на панщині проклятій.* Шевч. 526. *Усе позбував, усе попропивав, — звівся ні на що.* Кв. Драм. 163. **Звестися ні нащо**. *Придти въ совершенный упадокъ, совершенно испортиться и пр.* К. Краш. 21. Св. Л. 128. **Нехай воно зведеться**. *Пропади оно! Не прядеться, нехай воно зведеться!* Грин. I. 240.

Зводник, -ка, м. = **Звідник**.

Зводніти, -нію, -єш, гл. = **Збідніти**. *Під лавкою капусточка, тиждень, як кипіла; ой їж, коли хоч, коли не зводніла.* Нп.

Звожай, -жая, м. *Возка хлїба съ поля. Дай же ті, Боже, в полі урожай, в полі урожай, а в гумно звожай!* Гол. II. 37.

Звоздик, -ка, м. Раст.: а) *Saponaria officinalis*. Вх. Пч. I. 12. б) *Dianthus compactus*. Шух. I. 21. в) — **білий = Терлич**. Вх. Пч. I. 13. г) — **пільський**. *Betonika officinalis*. Шух. I. 21.

Звозити, -жу, -виш, сов. в. **звезти, -зу, -зеш** и **звозити, -жу, -виш**, гл. *Сваживать, свезти въ одно мѣсто. Кілько в небі зірочок, тільки на полі кіпочок. Суди, Боже, звозити, в велику скирту зложити.* Чуб. III. 246. *Волів обробила, пшеницю звозила.* Чуб. V. 824.

Звозитися, -жуся, -зишся, сов. в. **звезтися, -зуся, -зешся** и **звозитися, -жуся, -вишся**, гл. *Сваживаться, свозиться. Ще дівчина Богу не молилась, козакова пшениця звозилась.* Мет. 28.

Зволєння, -ня, с. *Соизволение. Як панське зволення.* Ном. № 4948.

Зволити, -ся. См. **Зволяти, -ся**.

Зволікати, -каю, -єш, сов. в. **зволікти, -лочу, -чєш**, гл. *Стягивать, стянуть, совлєкати, совлєчь. Зволік дошки ув їдне місце.*

Зволікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **зволіктися, -чўся, -чєшся**, гл. *Підніматься, піднятися съ трудомъ, вставать, встать съ трудомъ. Довго спав на сїні в клуні, аж над вечір зволікся і потяг до церкви.*

Зволок, -ка, м. *Спускъ съ горы.* Міус. окр.

Зволікти, -ся. См. **Зволікати, -ся**.

Зволочити, -чу, -чиш, гл. 1) *Стянуть, стащить, собрать. Та хочять байраки рубати, їзрубавши, зволочити, зволочити й запалити.* Мет. 367. *Ой я ж тії співаночки з жита зволочила.* Гол. IV. 466. 2) — **що**. *Таскати по чєму. Чоловік (цигана бивши) двір ним*

увесь зволочив. Мнж. 115. 3) Совратить, развратить. *Говорять люде, що ти дівчину зволочив. Не я її зволочив, но мої чорні брови.* Чуб. V. 237.

Зволяти, -ляю, -єш, сов. в. **зволити, -лю, -лиш,** гл. Соизволят, соизволить, позволять, позволить. *Покохав я дівчину, а батько не зволяв брати її.* О. 1862. VIII. 11. *Ох, вовче братіку, зволь же нам хоч пісню заспівать.* Рудч. Ск. I. 5. *Нащо ж Бог звалив серце дати, коли ся бідним не вільно кохати.* Чуб. V. 117.

Зволятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **зволитися, -люся, -лишся,** гл. 1) Изволить. *Уже зволялися читати, що в голові у них гуло.* Котл. Ен. IV. 64. 2) Звольтеся! Сдѣлайте одолженіе, пожалуйте. Кв. Драм. 268.

Звомпити и звонпити, -плю, -пиш, гл. Оробѣть, пасть духомъ, смутиться, потеряють надіжду. *Пандар погибель бачив брата, злякався, звомпив, змішавсь.* Котл. Ен. V. 73. *Не звомпив же й січовик, на п'ядь не одступив і сміло дивиться чоловікові в вічі.* Стор. МПр. 10. *Всюди про козацьке щастє звонпили.* К. ЦН. 277.

Звонець, -нця, м. Раст.: а) *Rhinanthus crista galli.* Лв. 101. б) *Rhinanthus minor,* в) *Campanula ranunculoides.* Лв. 97. *Як в житі кукіль, то хлібові покій, а як звонець, то му кінець.* Ном. № 10139.

Звонки, -ків, м. мн. Бубны, бубновая масть.

Звоник, -ка и пр. = Дзвоник и пр.

Звонок, -нка, м. 1) = **Звоник.** 2) Раст. *Campanula persicifolia.* Лв. 97.

Звоночок, -чка, м. 1) Ум. отъ **звонок.** 2) мн. Раст. *Campanula sibirica.* Лв. 97.

Звоньпити, -плю, -пиш, гл. = **Звомпити.** К. ЧР. 371.

Зворот, -ту, м. 1) Поворотъ. *А де рубав? — питають стрівши кого з дровами, або з деревом. Як скаже: на зворотах, то се украв десь; де звернув з дороги, там і вирубав.* Грин. I. 232. 2) Оборотъ. **На зворот.** На оборотъ. *І все робили на зворот: що стріють треба, те ламали.* Котл. Ен. IV. 64. 2) Возвращеніе.

Зворота, -ти, ж. Межа, оставляемая на полѣ для проѣзда.

Зворочати, -чаю, -єш, гл. = **Звертати.** *Я на його накричав, щоб з доріжки зворочав.* Чуб. V. 739.

Зворухнути, -ну́, -не́ш, гл. Сдвинуть съ мѣста, пошевелинуть. *Аж заморивсь від натуги, а все таки не зворухнув торби.* Стор. МПр. 7.

Зворухнутися, -ну́ся, -не́шся, гл. 1) Тронуться съ мѣста, шевельнуться. 2) Всколыхнуться; засуетиться. *Мати Божа! Увесь будинок зворухнувся: білити, мити, прибірати... Панночки сподіваємось!* МВ. (О. 1862. III. 35).

Зворушити, -шу́, -шиш, гл. 1) **Зворухнути.** *Хотіли удвох скотить на віз того кабана, — та й не зворушать з місця.* Рудч. Ск. I. 157. 2) — **землю.** Поднять, вспахать. *Зворуши землю уміючи та посій доладу.* Хата. XV. 3) Всколебать, всколыхнуть. *Як махнемо хусткою..., то ми зворушили на тому місці воздух.* Децо, 75. 4) — **людину, серце.** Встревожить, взволновать, растрогать. *Одного прегарного літнього дня громаду села Кукуріківщини зворушив випадок надзвичайний.* Г. Барв. 350. *Як вона зворушила моє серце! Як давно не зазнавав я почування такого високого.* Г. Барв. 496.

Зворушитися, -шу́ся, -шишся, гл. 1) Зашевелиться. *Сонечко вставало. Уже вбогі зворушились, на труд поспішали.* Шевч. 2) Всколыхнуться. 3) Встревожиться, взволноваться; растрогаться. *Настусине й Марусине серце дуже зворушилося від сієї поголоски.* Г. Барв. 454.

Звохчіти, -чію, -єш, гл. Отсырѣть. Шух. I. 162.

Звоювати, звоюю, -єш, гл. Завоевать, одолѣть. *Хтіли Почаєв звоювати.* Мл. л. сб. 188.
Да іще він думає, гадає, щоб козака Голоту звоювати. Мет. 446.

Звужати, -жаю, -єш, сов. в. звузити, -вужу, -зиш, гл. Сьуживать, сьузить.

Звужатися, -жаюся, -єшся, сов. в. звузитися, -вужуся, -зишся, гл. Сьуживаться, сьузиться.

Звузити, -ся. См. **Звужати, -ся.**

Звук, -ка, м. = Гук.

Зв'яга, -ги, зв'яка, -ки, ж. 1) Лай. *Не боїться вовк собаки, але його зв'яги (зв'яки).* Ном. № 7253. 2) Брань, ругня, ссора. *Така зв'яга йде в дому.* Г. Барв. 536.

Зв'ягель, (гля?), м. Раст. *Vicia silvatica.* Льв. 102.

Зв'ягливий, -а, -е. Любящій лаять. *Зв'ягливого не бійся, а кусливого.* Ном. № 7256.

Зв'язати, -ся. См. **Зв'язувати, -ся.**

Зв'язень, -зня, м. Узель, узелокъ съ чѣмъ-либо, связка. Мнж. 181.

Зв'язка, -зки, ж. Связь. Вх. Лем. 418.

Зв'язкий, -а, -е. Вяжущій. *Галун зв'язкий.* Волч. у. (Лободовск.).

Зв'язок, -зку, м. 1) Связь. *Зв'язок до вічного товариства з Галею.* Мир. ХРВ. 353. 2) мн. **Зв'язки.** Родъ прически дѣвушекъ въ два пробора. Чуб. VII. 422.

Зв'язувати, -зую, -єш, сов. в. зв'язати, -жу, -жеш, гл. 1) Связывать, связать, обвязывать, обвязать. *Возьми ж, сину, нагаечку і віжки, зв'яжи жінці рученьки й ніжки.* Чуб. V. 425. *Зв'яжи мені головоньку, най не болить дуже.* Чуб. V. 145. 2) Вѣнчать, обвѣнчать. *Мені ще тоді п'ятнадцять літ було, що тепер ніп не зв'язав би.* Г. Барв. 264.

Зв'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. зв'язатися, -жуся, -жешся, гл. 1) Связываться, связаться чему. 2) Связываться, связаться съ кѣмъ. *Зв'язись з дурнем, то й сам дурнем будеш.* Ном. № 6170.

Зв'язь, -зі, ж. 1) Архитект. Связь, соединеніе. Черк. у. 2) Крѣпость, прочность. *Хоч в семрязі, аби в добрі зв'язі.* Ном. № 11250.

Зв'яка. См. **Звяга.**

Зв'ялити, -лю', -лиш, гл. Сдѣлать вялымъ; обезсилить.

Зв'ялітися, -люся, -лишся, гл. Увянуть, завянуть. *Серце моє зсохло, зв'ялилося за сином, що у москалі віддано.* Каменец. у.

Зв'янути, -ну, -неш, гл. Завянуть. *Травою зв'яло моє тіло.* К. Псал. 230.

Зга, згага, -ги, ж. 1) Изжога. Ном. №8163. *Неначе згага запекла.* Шевч. 401. 2) Жажда. *Будеш серед бою згагою томитись, — я подам тобі з криниці водиці напитись.* К. Досв. 132.

Згад, -ду, м. 1) Воспоминаніе. 2) Напоминаніе. **Ні згаду, ні спогаду.** *И не вспомнить. Про гроші чоловікові ні згаду, ні спогаду.* Грин. II. 144.

Згадати, -ся. См. **Згадувати, -ся.**

Згадка, -ки, ж. Воспоминаніе. Шевч. (КС. 1883. II. 407). *Почали ми тиху розмову-згадування.* МВ. II. 179.

Згадувати, -дую, -єш, сов. в. згадати, -даю, -єш, гл. 1) Вспоминать, вспомнить. *Нема гірше, як в неволі про волю згадувати.* Хата, 80. *Дарувала шиту шовками хустину, щоб згадував на чужині.* Хата, 87. *Згадай, який прийшов до мене, що ні сорочки не було.* Котл.

Ен. І. 32. *Згадала баба дівера, що добрий був.* Посл. 2) — **гадку**. Думать, подумать. *Не згадаю гадки, не змишлю я мислі.* Рудан. І. 13.

Згадуватися, -дуюся, -ешся, сов. в. **згадатися, -даюся, -ешся**, гл. Вспоминаться, вспомниться.

Згаку́, нар. Зря, необдуманно. *Дурню ти божий! Хиба там шлях, чи що, що тебе згаку понесла лиха година у яку яругу.* Харьк.

Згальмуватися, -муюся, -ешся, гл. Сбитися съ толку, свихнутися. *Далі що йому робити? Зовсім згальмувався: як ні за що стало пити — гавкати нанявся.* Грин. ІІІ. 661.

Згамкати, -каю, -ещ, гл. Дѣтск. Съѣсть, проглотить. *І лиш гляди, то і влучає, щоб згамкати мене, як блин.* Котл. Ен. V. 13.

Зганити, -ню, -нищ, гл. Охудить, осудить. *А її зганили й обідили і з покоїв вигнали.* МВ. І. 52. *Так було невістка зганить мене, що я в неї стану чорнійша від землі.* Г. Барв. 224.

Зганьбіти, -блю́, -биш, гл. Опозорить, обезчестить, осрамить.

Зганя́ти, -няю, -ещ, сов. в. **зігнати, зжену, -неш**, гл. 1) Сгонять, согнать съ чего, прогонять, прогнать откуда. *Послухай ти, чуро: чи то гуси кричать, чи лебеді ячать?.. Коли гуси кричать, або лебеді ячать, то зжени.* Макс. (1849), 26. *Свою матір рідненьку, удову стареньку, зневажали ти з домівки зганяли.* Мет. 346. 2) Сгонять, согнать въ одно мѣсто. *Бігає за скотом, зганя докупи всіх.* Рудч. Ск. ІІ. 188. 3) — **з світу**. Губить, погубить, лишить жизни, убить. *Чи ж я кого з світу зігнав, чи я в кого одняв?* Чуб. V. 233. 4) — **тирсу**. У гребенщикова: соскабливать, соскоблить ножемъ и сгладить шероховатую поверхность гребня. Вас. 163.

Згарбати, -баю, -ещ, гл. 1) Отнять насильно. 2) Схватить. *Згарбали злодія у коморі.* НВолын. у.

Згарен, згарний, -а, -е = Зугарний. *Він не згарен, він не здатен мене цілувати, тіки згарен, тіки здатен мене роззувати.* Грин. ІІІ. 613.

Згарець, -рця, м. Вызженное поле. *Бігме, цілий згарець вам скошу.* Федьк.

Згарище, -ща, с. Пожарище.

Згарний, -а, -е. См. **Згарен**.

Згарцювати, -цюю, -ещ, гл. Истоптать бѣгая, скача. *Де сам подав, усе видко, і видко, що сніг згарцюваний.* Мнж. 136. *Коні баштан згарцювали.* Мнж. 181.

Згарь, -рі, ж. 1) Гарь. *Ти хоч би згарь з люльки видовбав.* Полт. 2) Пригарь въ водкѣ. *Пінної без згарі січ відерок опалила суще коропської.* Мкр. Н. 20. 3) Выгорѣвшій лѣсь. *Кози пасуть у згарах — вигорілих лісах.* Шух. І. 211. 2) Искры, отлетающія при ковкѣ желѣза. Волч. у. (Лободовск.).

Згарячу, нар. Сгоряча. *Прости мене, я згарячу забувся.* Шевч. 293.

Згаса́ння, -ня, с. Угасаніе. Щог. Сл. 6.

Згаса́ти, -саю, -ещ, сов. в. **вгаснути, -ну, -неш**, гл. 1) Тухнуть, потухнуть, гаснуть, угаснуть. *Цілую нічку свічі не згасали.* Чуб. V. 732. *Свічечка згасне, батенько засне, то й вийду.* Мет. 117. *Очі згасли, і всю душу темрява покрила.* К. Псал. 92. *Дуже помилиться той, хто думатиме, що в українському народіві згасло всяке життя.* Левицк. (Правда, 1868, 416). 2) Исчезать, исчезнуть. *У нас на Україні зараз після татар і слід їх згас.* Левиц. (Правда, 1868, 557). *Гості хліба не цурались: вже не стало сала. Пирогів стояла миска, но мов не бувала; згас і борщ.* Мкр. Н. 17.

Згасити. См. **Згашати**.

Згаснути. См. **Згасати.**

Згацькати, -каю, -єш, гл. — **ко́ні.** Изморить лошадей, гнавши ихъ. Вх. Лем. 418.

Згашати, -шаю, -єш, сов. в. згасіти, -шу́, -сиш, гл. Гасить, погашать, погасить, тушити, потушити. *А тепер нехай не зарікається Барабаш, гетьман молодий, на славній Україні огнів та тернів згашати.* Мет. 388. *Хиба тоді, дівчинонько, мої мислі згасиш, коли твою білу ручку та з моєю зв'яжеш.* Коцип.

Згаяти, -гаю, -єш, гл. О времени: по терять, пропустить. *Не дооремо сьогодні, бо пів-дня згаяли, поки плуг поладнали — поламався.* Харьк.

Згвалтувати, -гу́ю, -єш, гл. = Згвалтувати. Побачили, згвалтували, та за ним (на здогін). Драг. 51.

Згедзкатися, -каюся, -єшся, гл. = Згедзкатися.

Згібати, -баю, -єш, гл. Найти, встрѣтити. *Сидітимеш, Ірина, поки тебе чорт згиба.* Ном. № 8892.

Згібель, -лі, ж. Погибель.

Згіблий, -а, -е. Погибший.

Згіб(ну)ти, -бну, -неш, гл. Погибнуть, пропасть. *Як би поїхав, — а метелиця така була, що й світу не видко! — то був би згіб.* Канев. у.

Згідити, -джу, -диш, гл. Изгадить, испачкати. *Згидив уже весь папір, давайте ще буду писати.* Канев. у.

Згидувати, -ду́ю, -єш, гл. Побрезгать.

Згина́ти, -наю, -єш, сов. в. зігнути, -ну, -неш, гл. Сгибать, согнуть. *Негріте залізо не зігнеш.* Ном. № 3887.

Згина́тися, -наюся, -єшся, сов. в. зігну́тися, -ну́ся, -нешся, гл. Сгибаться, согнуться. *Під віконцем зігнувся, чи не вийде Маруся.* Чуб. V. 67. *Як ударить ватаг молоденький чумаченька списом у груди. Ой той же спис удвоє зігнувся.* Мет. 459.

Згинути, -ну, -неш, гл. Погибнуть. *Не силуйте мене за нелюба, да нехай же він згине.* Мет. 243. *Біда біду перебуде — одна згине, десять буде.* Ном. № 2165.

Згінці, нар. Согнувшись. *Злодій згинці перебіг попід тином.*

Згіддя, -дя, с. Имущество, домашнія вещи, все добро. *Перед великодним святом до нас зо всім згіддям і перебрався.* О. 1862. VIII. 23.

Згідливий, -а, -е. 1) Пригодный, полезный. *Вона згідлива: нею підкурюють корову, як захвора.* ХС. IV. 56. *Се зілля згідливе: його п'ють од кашлю.* Волч. у. 2) Покладистый, стоворчивый, миролюбивый.

Згідний, -а, -е. 1) Пригодный, годный. *Згідна на одно сміхотворство.* К. Гр. Кв. XX. *До того дожурюся, що не згідна буду ні людям, ні собі.* Г. Барв. 268. 2) Согласноый.

Згідно, нар. 1) Согласно. *Виховувала б (школа) наших дітей згідно з духом нації.* К. ХП. 127. 2) Пригодно.

Згін, зго́ну, м. 1) Сгоняние въ одно мѣсто, напр. сгоняние скота въ одно стадо на одно пастбище. *Якось вставши до овечок рано та раненько, поділа, в згін прогнала.* Мкр. Н. 7. 2) Сгоняние съ мѣста, изгнание.

Згінний, -а, -е. Згінні дні. Дни, въ которые все сельское рабочее население сгонялось на барщину. О. 1862. IV. 94.

Згірклий, -а, -е. Прогорыслый.

Згіркнути, -ну, -неш, гл. Прогорькнутъ, сдѣлаться горькимъ.

Згірний, -а, -е. Нагорный.

Згірок, -рку, м. Холмикъ. *Збігла прудко на згірок.* Мир. ХРВ. 7. Ум. **Згірочок.** *Веде його на згірочок.* МВ. (О. 1862. I. 77).

Згірря, -ря и згір'я, -р'я, с. Холмикъ; взгорье. Левч. 27. См. **Згірок.** *Східці по згір'ю направляли (у хату).* МВ. (О. 1862. I. 72). *Не згір'ях лісових знайшли його оселю.* К. Псал. 299.

Згірш, згірше, нар. Хуже. *Молодець не згірш старої баби.* Ном. № 8504. *Грай, співай, кобзарю! Не про дідів, бо не згірше й ми ляхів карали.* Шевч. 182.

Згірший, -а, -е. Худший. *Не так добра, не так добра, як згіршого лиха.* Лавр. 111.

Згір'я. См. **Згірря.**

Згладити, -джу, -диш, гл. Сгладить. *Рівніш згладиш, тісніш ляжеш.* Ном. № 7202.

Згламати, -маю, -єш, гл. Проглотить, пожратъ, сожратъ. *От бабі й нудно, що чого сей дід на світі живе. Приміла б, — його згламала.* Г. Барв. 188.

Зглевіти, -вію, -єш, гл. Дѣлаться слизистымъ. *Сир зглевів.* См. **Сня діти.**

Згледіти, -джу, -диш, гл. = **Зглядіти.** *Жита які, гречки! і оком не згледіш.* Г. Барв. 102.

Зглибити, -блю, -биш, гл. Понять, постигнуть до глибини. *Добре зглибив дитську натуру.* О. 1862. I. 74.

Зглибока, нар. 1) Изъ глибини. 2) Глубоко. *Сі приказки займають душу зглибока.* Хата, 41.

Зглобити, -блю, -биш, гл. Сплотить.

Зглота, -ти, ж. Толпа, скопленіе народа, давка. Вх. Зн. 21.

Зглотітисся, -чуся, -тишся, гл. Столпиться, собратъся толпой. Вх. Зн. 21.

Зглузувати, -зую, -єш, гл. Осмѣять. *Осміяне, зглузоване йде.* Г. Барв. 286.

Згляд, -ду, м. 1) = **Погляд.** 2) Контроль, досмотръ, присмотръ. *Тоді не було згляду такого, як теперечки.* НВолын. у.

Зглядати, -даю, -єш, сов. в. зглянути, -ну, -неш, гл. Взглядывать, взглянуть. *Зглянь на Христа єдина.* Чуб. III. 19. *Тільки зглянути на твої очі, той знать, скільки вони сліз вилили.* Г. Барв. 280. — **оком.** *Охватить взглядомъ. Коло її хати був великий луг, скільки оком зглянуть.* Рудч. Ск. I. 145.

Зглядатися, -даюся, -єшся, сов. в. зглянутися, -нуся, -нешся, гл. 1)

Переглядываться, переглядуться. З корчми ідуть, — зглядаються, з бурлаки сміються.

Чуб. V. 1013. *Навіки zostавсь у моєму серці з тієї годиночки, як зглянулись із ним на цвинтарі.* Г. Барв. 67. 2) — **на кого.** *Преимущественно въ сов. в. Смилоствивиться, умилосердиться надъ кѣмъ. Бог на його зглянувсь.* Ном. № 4926. *Зглянься на дитину бідну, друже мій!* МВ. II. 149. *І Бог зглянувсь на ті слъози і на Україну.* Шевч. 366.

Зглядіти, -джу, -диш, гл. Увидѣть. *Закричали, задрожали, як Христа згляділи.* КС. 1882. IV. 170. — **оком.** *Охватить взглядомъ.*

Згядуватися, -дуюся, -єшся, гл. = **Зглядатися.** *Ізгядуємось, а сміх нас так і бере.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Зглядь, -ді, ж. Вниманіе, уваженіе. *Шануй кожного, то будуть люде зглядь мати.* Каменец. у.

Зглянути, -ся. См. **Зглядати, -ся.**

Згнивати, -ваю, -єш, сов. в. згнити, -нию, -єш, гл. Стгивать, стгнить. Ном. № 9468.

Згнітити. См. **Згнічувати.**

Згнічувати, -чую, -еш, сов. в. згнітити, -чу́, -тиш, гл. 1) Сжимать, сжать, сдавливать, сдавить. *Оживає згнічений морозом, непозичений у німця, український розум.* К. ХП. 2) — **серце.** *Скрѣпя сердце. Все переймав, згнітивши серце, чого там його учено.* К. Д. Серце. 18.

Згноїти, -ною́, -їш, гл. Дать сгнить. *Вже на тоці згноїв хліб Семен.* Каменець. у.

Згнуцатися, -щаюся, -єшся, гл. = Знуцатися. *Да вже ж мені з твої доньки згнуцатися годі.* Чуб. V. 422. *Тяжко плакала Ганнуса і не знала, защо, защо мати згнуцається.* Шевч. 21.

Зговорини, -рин, ж. мн. = Змовини 2. КС. 1883. II. 309.

Зговоріти, -рю, -риш, гл. Проговорить, сказать. *Хата, як покришка: що зговориш, то в хаті повинно пропасти.* Ном. № 5998. *А що я тобі казатиму, дочко, — зговорила Чайчиха похмуро.* МВ. II. 42. *Як сее зговорили, так барзо й учинили.* Мет. 441.

Зговорітися, -рюся, -ришся, гл. Разговориться. *Зговорились удівці, а сидячи в кабаці: лучча жінка первая, а ніж тая другая.* Гадяч. у.

Зго́да, -ди, ж. 1) Согласіє; миръ. *Пригоди учать згоди.* Ном. № 1751. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* Ном. № 3279. 2) Соглашеніє, примиреніє. *Пани, тее зрозумівши, згodu учинили, підкинувшись під Умань, Гонту ізловили.* Макс. (1834). 126.

Згоджатися, -джаюся, -єшся, и згоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. згодитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Соглашаться, согласиться. *«Сідай з нами!» — І той згодивсь — сів та й полетіли.* Рудч. Ск. II. 81. *А я хлопець гарний був, до жінки згодився.* Чуб. V. 655. 2) Уговариватися, уговоритися, условитися. 3) Миритися, помиритися, жити въ мирѣ, согласіи. *Невістки якомь між собою добренько згоджаються, а се в нас рідко бува, щоб мирились.* Г. Барв. 410. 4) Пригодиться. Чуб. V. 934. *Не плюй у колодязь: згодиться води напиться.* Ном. № 4478.

Зго́дити, -джу, -диш, гл. 1) — **кого́.** Условитися съ кѣмъ, пригласить или нанять кого. *«Затѣється въ сельь свадьба; прежде всего заботятся о томъ, чтобы згодити попа».* О. 1862. IX. 52. *Згодили якогось москаля з міста за куховара.* МВ. (О. 1862. III. 64). 2) Погодити, обождать. *Ой, синочку, згоди годиночку, та таки я зберу свою родиночку.* Чуб. V. 873. *Згодивши днів зо три, приїдемо на роботу.* Змієв. у.

Згодитися. См. Згоджатися.

Згодливий, -а, -е. = Згідливий.

Згодний, -а, -е. = Згідний.

Зго́дно, нар. Выгодно. *Згідніше купити у місті, ніж у селі.* НВолын. у.

Згодом, нар. Спустя нѣкоторое время, погода. *Коли трохи згодом дзвонок — дзелень! дзелень!* Рудч. Ск. I. 76.

Згодува́ння, -ня, с. Вскормленіє. К. (Желех).

Згодувати, -ду́ю, -еш, гл. Вскормить. *Мати сина да народила, а народивши, згодувала.* Чуб. III. 270.

Згодя́, нар. = Згодом. *Дивись згодя: гуляє неборак в Охримовій куценькій свитці.* Гліб. 48.

Зго́дяний, -а, -е. Договоренный. *Ми ще не згодяні.* Черк. у.

Згожа́тися, -жаюся, -єшся, гл. = Згоджуватися.

Зго́жий, -а, -е. Годный. *Поздоров Боже — твое нам згоже.* Ном. № 9705.

Зго́жуватися, -жу́юся, -єшся, гл. = Згоджуватися.

Згоїти, -го́ю, -їш, гл. Залѣчить.

Згоїтися, згоюся, -їшся, гл. Залѣчиться. *Не так хутко згоїться, як біда скоїться.* Ном. № 2158.

Зго́ла, нар. Совершенно, дочиста, вполнѣ.

Зголити, -лю́, -лиш, гл. 1) Сбрити. *Перший раз, як живу на світі, довелося мені зголити вуси.* Стор. І. 170. 2) Оголити, обнажити. Переносно: сдѣлать бѣднымъ, нищимъ. *Та бодай же ти, корчмо, ... та й у пень згоріла, та як ти ж мого сина, та як ти молодого, та навіки зголила.* Грин. III. 286.

Зголо́джений, -а, -е. Проголодавшійся. *Зголоджена голота.* К. ЦН. 298.

Зголодні́ти, -нію́, -єш, гл. Проголодаться. МУЕ. III. 47. *Вже й коні потомили і зголодніли сами.* Рудч. Ск. II. 62. *Чого той мировий не где? — люде зголодніли вже.* Каменец. у. *Лис зголоднів так, що вже їсти хоче.* Грин. II. 5.

Зголодрабі́ти, -бію́, -єш, гл. Обнищать, обѣднѣть.

Зголосі́тися. См. **Зголошуватися.**

Зголошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. зголосі́тися, -шуся, -сишся, гл. Отзываться, отозваться, выражать, выразить желаніе. *Хто мене молоду додому проведе? — Зголосився козак.* Гол. III. 432.

Зголубити, -блю́, -биш, гл. Взлелѣять. *Було тобі знати: вороним конем їздити, хлопця собі зголубити.* Гол. I. 2.

Згомони́ти, -ню́, -ниш, гл. Проговорить. *Маруся їй осьміхнулась: «ні за віщо дякувати», згомонила: «я правду свою тобі кажу».* МВ. II. 125.

Згон, -ну, м. = Згін. *І я був у Тихлісі: колись гонив згон їдного тут купця, — було волів сорок у згоні.* Терск. обл.

Згонини, зго́нин, ж. мн. Части колосьєвъ и соломы, падаючіє вмѣстѣ съ зерномъ при вѣяніи послѣдняго, сметаємыє обыкновенно метлой. *Зганяй бо мерці з зерна оті згонини, не спи.* Брацл. у.

Зго́нити, -ню́, -ниш, гл. 1) = **Зганяти.** *Бідний брат став їх згонити, — вони не встають.* Рудч. Ск. II. 135. *Біжать згонити овець, що ростеклися по всій царині.* Мир. ХРВ. 39. 2) Очищать зерно, уже провѣянное, отъ кусочковъ колоса, соломы и пр. *Та він то навіяв і велику купу, та ше не згонив.* Брацл. у.

Зго́раний, -а, -е. Сгорѣвшій. *Згорана хата.* НВолын. у.

Згорбаті́ти, -тію́, -єш, гл. Сдѣлаться горбатымъ. Черк. у.

Згорбити, -блю́, -биш, гл. Сгорбить, согнуть. *Мене вже давно горе згорбило.* Г. Барв. 298.

Згорбитися, -блюся, -бишся, гл. Сгорбиться. *Згорбилась, мовляв, старенька бабуся.* Хата. 178.

Згорбулитися, -люся, -лишся, гл. = Згорбитися. Ив. 71.

Згорда, нар. Гордо, високомѣрно. *Марусенька пишна в черевичках вийшла; на воротах стала, згорда одказала.* Чуб. V. 243.

Згорджа́ти, -джаю́, -єш, сов. в. зго́рдити, -джу́, -диш, гл. Пренебрегать, пренебречь. *Не раз еси, не два добримми людьми згордила.* Гол. IV. 275.

Згордувати, -ду́ю, -єш, гл. = Згордити. *Як Катря їм згордувала, засватав другу дівчину.* МВ. II. 139.

Згоржа́ти, -жаю́, -єш, гл. = Згорджати.

Згори́, нар. 1) Сверху. 2) Впередѣ. *Згори гроші дає.* Каменец. у.

Згористий, -а, -е. Покатый, наклонный. *Двір був згористий, і до ганку треба було під'їжджати трошки під гору.* Левиц. I. 457.

Згористо, нар. Погато. НВолын. и Каменец. у.

Згорівка, -ки, ж. = **Горівка.** Вх. Лем. 418.

Згоріти, -рю́, -риш, гл. 1) Сгорѣть. *Вкинь його в піч, — нехай згорить!* Рудч. Ск. I. 37. *Згоріла хижка, згоріла книжка — нічим ворожити.* Ном. № 1811. 2) Покраснѣть. *Щось у віконце стук-стук!.. так я й згоріла!* МВ. (О. 1862. III. 56). *Уразив її zarazом двічі в серце. Вона так і згоріла, та й каже...* Г. Бар. 106.

Згорнути, ся. См. **Згортати, -ся.**

Згородіти, -джу́, -диш, гл. 1) Загородить. *Не одна баба город згородила.* Ном. № 2586. 2) Соорудить, воздвигнуть. *Бо хочать же нас поглотити, піч огненну згородити.* Чуб. I. 169.

Згорта́ти, -гаю́, -єш, сов. в. **згорну́ти, -ну́, неш,** гл. 1) Складывать, сложить, свертывать, свернуть. *Все б тільки сиділа, згорнувши ручки.* Рудч. Ск. II. 44. *Мати їй убрання хороші та пишні купує, — вона ледві подивиться: згорне та й забуде.* МВ. II. 158. 2) О кни́г: закрывать, закрыть. *Згорнувши книгу, віддав слугі.* Єв. Л. IV. 20. 3) Сгребать, сгресть. *Згорни жар докупи.*

Згорта́тися, -таю́ся, -єшся, сов. в. **згорну́тися, -ну́ся, -нешся,** гл. 1) Складываться, сложиться, свертываться, свернуться. *Як мої ручки згорнуться, то тоді твої роскоші минуться.* Чуб. V. 517. 2) Сгребаться, сгресться.

Згостріти, -рю́, -риш, гл. Сточить.

Зготовити. См. **Зготовляти.**

Зготовля́ти, -ляю́, -єш, сов. в. **зготовіти, -влю́, -виш,** гл. = **Готувати, зготувати.** *Ягідочки рвала, цибульку щипала, — я ж тому хлопчині снідять зготовляла.* Мил. 110.

Зготува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Состряпать, изготовить. *А я йому ранесенько снідати зготую.* Маркев. 68. *Зготувати обід.* Рудч. Ск. II. 204.

Зграсува́ти, -су́ю, -єш, гл. Уничтожить до основанія. Аф. 451.

Згряя, -раі́, ж. Толпа, скопи ще; шайка. К. Досв. 82. *За ним, було, ціла згряя людей: і охотничі, і псарі, і доїжджачі.* Рудч. Ск. II. 202. *Кидав п'яній згряї золоті червінці.* Мир. ХРВ. 92.

Згребло, -ла, с. Скребница.

Згребти, -ся. См. **Згрібати, -ся.**

Згриз, -зу, м. **згри́за, -зи,** ж. = **Згризота.** Вх. Зн. 21. Вх. Лем. 418.

Згриза́ти, -заю́, -єш, сов. в. **згризти, -зу, -зе́ш,** гл. 1) Сгрызать, сгрызть. *Там його лисиці і згризуть на смерть.* Рудч. Ск. 133. 2) Изгрызать, изгрызть.

Згризота, -ти, ж. = **Гризота 1.** *Не лежала ні дня, ні години: лиш сухоти да згризати на личку змарнілії.* Чуб. V. 210.

Згризти. См. **Згризати.**

Згріба́ти, -баю́, -єш, сов. в. **згребти, -бу, -бе́ш,** гл. Сгребать, сгресть.

Згрібатися, -баю́ся, -єшся, сов. в. **згребтися, -буся, -бешся,** гл. 1) Быть сгребаемым, сгребаться, сгрестися. *Чоловікові коситься легко, утрое само ляга, само і згрібається, само і в'яжеться.* Мнж. 127. 2) Быть вь силахъ грести. *Бач, який вітер, як грає Дніпро, — тепер не згребешся.* Черк. у.

Згрібшій, -а, -е. О полотнѣ: болѣе толстое. Полотно грубше називався згрібнѣ, а тонше чесане. Шух. I. 259.

Згріб'я, -б'я, с. Паля, охлопки (болѣе грубые). Вх. Уг. 249.

Згрізна, нар. Грозно. *Не говоріть згрізна до мене.* Г. Барв. 344.

Згрізність, -ности, ж. Строгій видь. *Старшині тра згрізність мати.* НВолын. у.

Згрізнутися, -нуся, -непся, гл. Строго прикрикнуть, погрозить. О. 1861. X. 39.
Згрізнувсь пан на Дирика, тупнувши ногою: «А ти, каже, плут, п'яниця! я въ тебе слугою?» ЗОЮР. II. 86.

Згріти, -рію, -еш, гл. Согрѣть. *Та не вітер його не звіє, ні сонце його не згріє.* Грин. III. 488.

Згрішати, -шаю, -еш, сов. в. згрішити, -шу, -шиш, гл. Согрѣшати, согрѣшити.
Чоловік шо ступить, то згрішить. Ном. № 99. Коваль згрішив, а шевця повісили. О. 1862. X. 34.

Згромаджувати, -джую, -еш, сов. в. згромадити, -джу, -диш, гл. Сгребать, сгrestь, собирать, собратъ. *Він згромадив усі води у моря великі.* К. Псал. 74.

Згромаджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. згромадитися, -джуся, -дишся, гл.
Сгребатися, сгrestись; собиратися, собратися. *Звелить — і суд згромадиться на злого.* К. Іов.

Згрошити, -шу, -шиш, гл. Обратитъ въ деньги. *Як їхатимуть вже відсіль на Капказ на житло, то сей садок згрошять.* Черк. у.

Згрузити, -жу, -виш, гл. — дорогу. Размокшую отъ дождя дорогу испортить ѣздой, ходьбой. *Так згрузять дорогу, що треба бичувать, щоб витягти воза.* Черк. у.

Згрязити, -жу, -зиш, гл. = Згрузити. Згряжена дорога. Черк. у.

Згуба, -би, ж. 1) Потеря. *Чия згуба, того гріха повна губа.* Ном. № 7452. 2) Гибель, погибель. *Оцей дощ — згуба.* НВол. у. *На згубу людей не можна в завод гнати.* НВолын. у. *Де він робе мені на сухоту та на згубу.* НВолын. у.

Згубити, -блю, -биш, гл. 1) Потерять. *Лучче з розумним двічі згубити, як з дурнем раз найти.* Нос. 2) Погубить. *Ой стій, не топися, марне душу згубиш.* Чуб. V. 212.

Згубитися, -блюся, -бишся, гл. Потеряться. *Лихе не згубиться.* Ном. № 3229.

Згубний, -а, -е. Гибельный.

Згуда, -ди, ж. Осмѣяніе, посрамленіе. *Закохався я тяжко в тобі. Тепер я готов присягати, що не вийду з тої хати; нехай ведуть мене на згуду, а без тебе жити я не буду. Нехай мене виганяють, кийом боки облатають, а я буду з того сміятись.* Грин. III. 159.

Згук, -ку, м. Звукъ. КС. 1882. IV. 166.

Згукнути, -ну, -неш, гл. 1) Крикнуть. *Що ж, як він згукне нам отте свое «годі!» та й нагадувать не звелить?* МВ. II. 110. 2) Позвать. *Згукнув його, — він обізався і прийшов до мене.* Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Згукуватися, -куюся, -ешся, сов. в. згукнутися, -нуся, -нешся, гл. Перекликатися, перекликнуться. *Ходять по лісу та згукуються, бо погубились.* Лебед. у.

Згуляти, -ляю, -еш, гл. 1) Прогулять безъ работы. *Увесь день робить і часиночки не згуляє. Ох рад би я, моя мати, середу згуляти.* АД. I. 260. 2) Погулять. *Ой ледащо невісточка, — не хоче робить: тільки спати та гуляти.* Мет. 322. *Скажи ти, зозуле, скажи ти, сивенька, хто в світі найлучче згуляє?* Чуб. V. 487. 3) Поиграть, сыграть. *А згуляєм, брате, в переваги? — Згуляєм!* Ном. № 14095.

Згуртітися, -чуся, -тишся, гл. Собратися вмѣстѣ. Змієв. у.

Згуртувати, -ту́ю, -єш, гл. Сгруппировать, собрать въ одно місто. *Згуртував людське поле, а своє все до села.* Каменец. у.

Згуслий, -а, -е. Сгустившийся. Желех.

Згуснути, -ну, -неш, гл. Сгустѣть. *Пара від холоду згусне.* Дещо. 89.

Згуста, нар. Въ выраж. Зчаста-згуста. Часто. Вх. Зн. 22.

Згустити, -щу́, -стиш, гл. Сгустить. *Як сир згустив, упорав, приспособив.* К. Іов. 22.

Згусуватися, -суюся, -єшся, гл. Заупрямиться, заартачиться. *Згусувалися коні.* Вх. Лем. 418.

Згучатися, -чуся, -чишся, гл. Испугаться. *Кінь згучався.* Галиц. Вх. Зн. 21.

Згарда, -ди, ж. Родъ ожерелья изъ монета или крестиковъ. Шух. I. 130, 137.

Згвалтувати, -ту́ю, -єш, гл. 1) Изнасиловать. (Згряя) *вбила рандаря старого, дочок згвалтувала.* К. МБ. III. 247. 2) Разгласить, разнести. Въ этомъ значеніи употреблено только въ одной фальсифицир. пѣснѣ: *Згвалтували лиху чутку наші хуторянци.* Мет. 373.

Згедзатися, згедзкатися, -аюся, -єшся и згедзитися, -джуся, -дзишся, гл.
Заупрямиться, заартачиться. *Гляди ж, Наталко, не згеджайся, як старости прийдуть.* Котл. НП. 377. *Жінка твоя згедзкалась.* Левиц. I. 366. *О, вже згедзився!* Каменец. у.

Згігнути, гну, -неш, гл. Околѣть. Вх. Уг. 245.

Зглігатися, -гаюся, -єшся, гл. Створожиться. *Зглігалося молоко.* Черк. у.

Згоя, згої, ж. Пт. сойка, *Carrulus glandarius.* Шух. I. 23.

Згрунтувати, -ту́ю, -єш, гл. Достать дно. *Місця того ніхто не згрунтує.* Нволинск. у.

Здавати, здаю, -єш, сов. в. здати, здам, здаси, гл. 1) Сдавать, сдать. *Ой у саду, у садочку там голубчик гуде, там Юрочко парубоцтво здає; ой у саду, у садочку там голубка гуде, ой там Маруся дівування здає.* Мет. 230. 2) Давать, надавать. *Подій корівки, що 'д батенька нагнала, та прогонь і овечки, що ненька здавала.* Чуб. V. 695. 3) — **екза́мена.** Выдерживать, выдержать экзамень. Левиц. Пов. 5.

Здаватися, здаюся, -єшся, сов. в. здатися, здамся, здасися, гл. 1) Сдаваться, сдаваться, поддаваться, поддаться, уступать, уступить. *Ти дівчино, ти подобна, не здавайся на підмову, будеш добра.* Чуб. V. 355. 2) Полагаться, положиться на. *Та на волю Божу здайся.* Грин. III. 359. *Ти по сім боці, я по тім боці, передайся до мене, ти чорнява, кучерява, не здавайся на мене.* Мет. 12. *Я оце здався на мого Форнагія, чи не налагодить він того діла.* Стор. МПр. 44. 3) Ссылаться, сослаться. *Здався циган на свої діти.* Посл. *Що сьому правда, — здаюсь на людей.* О. 1862. III. 33. 4) Казаться, показаться. *Ой здається, моя мила, иншого кохаєш.* Мет. 8. *Ой здається, мое серце, що ти мальована.* Чуб. V. 157. 5) Годиться, пригодиться, быть нужнымъ. *Про що мені здались нікчемні руки? К. Іов. 63. Нащо він мені здався? Рудч. Ск. I. 23. Що я вам на сміх здався, чи що?.* Ном. № 3478.

Здавити. См. **Здавлювати.**

Здавлювати, -люю, -єш, сов. в. вдавити, -влю́, -виш, гл. 1) Сдавливать, сдавить, давить, задавить. *Не грай, кітко, з медвідем, бо тя здавить.* Ном. № 1213. *Здавив за руку, аж хруснуло.* Харьк. у. 2) **Здавити оком на кого.** Подмигнуть. *Здавив на мене оком, я й замовк та й край.* Черк. у.

Здавна, нар. Издавна. *Люд здавна коверзує, з того лихо і плазує.* Ном. № 2456.

Здавній, -я, -є. Давній. *Попід гаєм зелененьким здавня стежечка.* Рк. Макс.

Здавніти, -нію, -єш, гл. Устарѣть.

Здавну, здавня, нар. = **Здавна.** Вона мене здавну знає. Чуб. V. 1033. Мири вічністю ся здавна називають. Ном. № 390.

Здалека, здалеку, нар. Издали, издалека. А то лихо, що боюсь, хоч здалека подивлюсь. Лав. 42. Здалеку най ся гріє квасоля, бо пригорить. Каменец. у.

Здалиий, -а, -е. = **Здатний.** Желех.

Здалити, -лю, -лиш, гл. ? Сюди, сюди, парубочки, ми вам раді будем: бочку спалим, другу здалим — ми вам роздобудем. Грин. III. 88.

Здалі, здаля́, нар. = **Здалека.** Вх. Лем. 419. То ж сестриця з братом здалі розмовляла. Чуб. V. 928.

Зданий, -а, -е. = **Здатний.** Желех.

Здання, -ня, с. Мнѣніе.

Здарити, -рю, -риш, гл. = **Подарувати.** Що не здарить можність наша, най покрие ласка ваша. Гол. III. 505.

Здармувати, -мую, -еш, гл. Истратить попусту. Здармувати час. Вх. Лем. 419.

Здарувати, -рюю, -еш, гл. Подарить, надавать подарковъ. Здарували йому на весіллі чотири карбованці. Черк. у. Чорниці, які милостиві, здарували їй що мога. МВ. II. 164.

Здати, -ся. См. **Здавати, -ся.**

Здатний, -а, -е. 1) Способный. На хитрощі дівчата здатні. Котл. Ен. VI. 75. До чого здатний Петро? Каменец. у. 2) Годный, пригодный. Ми його приймили у своє село, бо він нам здатний: коваль, бачите, добрий з його. Каменец. у. Мені ці халяви не здатні, бо малі. Каменецк. у.

Здатність, -ности, ж. 1) Способность. 2) Пригодность.

Здатно, нар. Пригодно. Хоч не ошатно, та здатно. Ном. № 11251.

Здача, -чі, ж. Сдача. Дають мені шага грошей, ще й копійку здачі. Грин. III. 402.

Здвиг, -гу, м. 1) Стечение, скопленіе. В Почаєві на Зелені свята — такий здвиг! Могил. у. 2) Праздникъ Воздвиженія Креста Господня, 14 сентября. МУЕ. III. 48.

Здвига́ти, -гаю, -еш, сов. в. здвигну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Сдвигать, сдвинуть. Бачу, що він здвигає брови. МВ. II. 26. 2) = **Здвигнутися 2.** Ударив кулаком по столу — аж вікна здвигнули. Мир. ХРВ. 195.

Здвига́тися, -гаюся, -ешся, сов. в. здвигну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. 1) Сдвигаться, сдвинуться, двинуться. Здвигніться, брати, від сну прокиньтесь. КЦН. 240. 2) Вздрагивать, вздрогнуть, дрогнуть, содрогнуться, всколыхнуться. Здвигнулися сіни, як бояре сіли, ще й не так здвигнуться, як горілки нап'ються. ХС. VII. 429. Ввесь Київ здвигнувся. К. МБ. III. 243.

Здвигува́ти, -гую, -еш, гл. = **Здвигати.** Брати тільки плечима здвигують. Рудч. Ск. II. 102.

Здвиж, -жу, м. Трясина. НВолын. у.

Здви́ження, -ня, с. Здвиг 2. ХС. I. 78. **Ракове здви́ження.** Такъ отвѣчають тому, хто доискивається праздника тогда, когда его нѣтъ. Грин. I. 242.

Здви́жжя, -жя, с. = **Здвижовина.** Полтавок. г.

Здвижовина, -ни, ж. Трясина. НВолын. у. См. **Здвиж.**

Здви́нути, -ну, -неш, гл. Шевельнуть. Зайчик... дух притаїв, оком не здвине, а пильно дивиться. Греб. 403.

Здебела, нар. 1) Толсто, плотно. 2) **Чоловік здебела**. Человѣкъ дюжій, плотный. Черном.

Здебільша, здебільшого, нар. Большею частію; болѣе-менѣе. *Поприбірав у хаті здебільшого*. Сквир. у.

Здекретувати, -тую, -еш, гл. Опредѣлить, назначить. *Яку б кару ледачому пакостникові декретувати?* К. ЧР. 272.

Здекуційник, -ка, м. Эзекуторъ, исполнитель судебного приговора. Галиц. Желех.

Здерати, -раю, -еш, сов. в. **здерти, здеру, -реш**, гл. Сдирать, содрать. *Шкіру з нього здер*. Ном. № 4029.

Здератися, -раюся, -ешся, сов. в. **здертися, -руся, -решся**, гл. 1) Сдираться, содраться. 2) Взбираться, взобраться, вскарабкиваться, вскарабкаться. *Як кіт здерся на скелю*.

Здеревіти, -вію, -еш, гл. Превратиться въ дерево, одеревянѣть. *Відро скаменіло мармором біленьким, дівча здеревіло явром зелененьким*. Рудан. I. 34.

Здерев'янілий, -а, -е. Одеревенѣлый.

Здерев'яніти, -нію, -еш, гл. Одеревенѣть.

Здержати, -ся. См. **Здержувати, -ся**.

Здержувати, -жую, -еш, сов. в. **здержати, -жу, -жиш**, гл. 1) Удерживать, удержать, сдерживать, сдержать. *Та до такого доліз, що й дерево не здержало*. Рудч. Ск. I. 25. *Не міг здержати сліз*. Опат. 76. *А я його все здержую, як стане зриватися до жидівки*. Г. Барв. 283. 2) Выдерживать, выдержать. *Не дійдеш ти до пекла, не здержиш того пекельного вогню*. Стор. МПр. 41.

Здержуватися, -жуюся, -ешся, сов. в. **здержатися, -жуся, -жишся**, гл. Удерживаться, удержаться. *І хочу здержатись, та не впинюсь*. Г. Барв. 283.

Здерти, -ся. См. **Здерати, -ся**.

Здешевити, -влю, -виш, гл. Сдѣлать дешевымъ. *Здешевили хліб*. Черк. у. *Здешевила свекорка, здешевила, рідного батенька не купила*. Чуб. III. 204.

Здешевіти, -вію, -еш, гл. Подешевѣть. *Здешевіли огірки*. НВолын. у. *Вже воли здешевіли, бо орання пройшло вже*. Каменец. у.

Зджолгати, -гаю, -еш, гл. Щелкать, давать щелчки. Мнж. 181.

Здибати, -баю, -еш, сов. в. **здибати, -баю(-блю), -баеш(-блеш)**, гл. Встрѣчать, встрѣтить. *Костю, чи не здибали-сте де мого Михаська?* Камен. у. *Ідуть, ідуть, здибають пана*. Рудч. Ск. I. 162. *Як вас (літа) здибле лиха доля, будьте коротенькі*. Гол. I. 273. *Біда здибав легко, а трудно їй збутися*. Ном. № 2171. *Він нас здибав за селом*. Каменец. у.

Здибатися, -баюся, -ешся, сов. в. **здибатися, -баюся, -ешся**, гл. Встрѣчатися, встрѣтяться. *Ой здибається сива голубонька та з сивими соколами*. Лукаш. 143. *Бігла Гандзя, бігла густими лозами, здибалася она з трома соколами*. Чуб. V. 722.

Здибочки, -чок, ж. мн. Употребл. въ выраженіи: **на здибочках ходити**. Ходить на пальцахъ. *Як спить, то ходять на здибочках*. Г. Барв. 441.

Здивітися. См. **Здивлятися**.

Здиво, -ва, с. = **Диво**. Вх. Лем. 419.

Здивлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. **здивітися, -влюся, -вишся**, гл. 1) Засматриваться, засмотрѣться. *На неї всі дивлялись*. Подольск. г. 2) Спohватываться, спohватиться,

замѣчать, замѣтити. *І не здивишся, як опинишся у бабів на запічку, та ще добре, коли не в цебрі.* Подол. г.

Здивовіжений, -а, -е. Сильно удивленный. *Лев?! — вимовив здивовижений Грицько. — Що ж то воно за лев?* Мир. ХРВ. 69.

Здивувати, -вую, -єш, гл. 1) Удивить. *Далекий вік здивує його доля.* К. Іов. 40. *Вона подивилась на його здивованими очима.* Левиц. Пов. 246. 2) Удивиться. *Не здивуйте на сирітські дарунки.* Г. Барв. 330. *Не здивуйте, що вороном крячу: хмара сонце заступила, я світа не бачу.* Шевч. 263. **Дивом здивувати.** Очень удивиться изумиться.

Здивуватися, -вуюся, -єшся, гл. Удивиться. *Там дівчина й умивалася, в люстечко й видивлялася, красою здивувалася.* Чуб. V. 580.

І. Здима́ти, -маю, -єш, сов. в. здиня́ти, здиму́, -меш, гл. = Здіймати, здійснити.

Здима́й, жінко, хоть намітку, неси її за горілку. Чуб. V. 579. *Не дай ручки стискати і персника здиняти.* Чуб. III. 36.

ІІ. Здима́ти, -маю, -єш, гл. = Здувати.

І. Здима́тися, -маюся, -єшся, сов. в. здиня́тися, здиму́ся, -мешся, гл. = Здійматися, здійснитися.

ІІ. Здима́тися, -маюся, -єшся, гл. = Здуватися.

Здиміти, -мію, -єш, гл. Обратиться въ дымъ, разсѣяться какъ дымъ. *Пропав, як здимів.* Ном. № 1871.

Здиняти. См. І. Здимати.

Здира́ти, -раю, -єш, гл. = Здерати. *Ловить вовк, ловить вовк, а як вовка піймають, то шкуру здирають.* Ном. № 4092.

Здира́тися, -раюся, -єшся, гл. = Здератися.

Зди́рливий, -а, -е. Грабительській.

Здирник, -ка, м. = Здирця. *Народ не любить багачів, каже, що вони здирники.* О. 1862. V. 12.

Здирок, -рка, м. У кожевниковъ: жировой слой на внутренней сторонѣ кожи, срѣзываемый во время обработки ея. Вас. 157.

Здирство, -ва, с. Грабежъ, обирательство; вымогательство. *Метнувся на здирство і душегубство ляхів та жидів.* Стор. МПр. 143, 144.

Зди́рця, -ці, м. Обдирало, взяточникъ, вымогатель, мздоимца.

Зди́рщина, -ни, ж. = Здирство. Мир. ХРВ. 394.

Здискредитува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Дискредитировать. *Силкуються здискредитувати мене тим, що до «Крашанки» я не давав доказу моїх історичних виводів.* К. Краш. 37.

Здитинитися, -нюся, -нишся, гл. = Здитиніти.

Здитиніти, -нію, -єш, гл. Впасть въ дѣтство. Екатериносл. г.

Здих, -ху, м. Издыханіе. *Нема на вас здиху.* Ковел. у.

Здихави́читися, -чуся, -чишся, гл. Получить удушье. *Здихавичилась коняка.* НВолын. у.

Здиха́нка, -ки, ж. Вздохъ. Ум. **Здиханочка.** *Тяжкі здиханочки.* Гол. II. 419.

Здихання, -ня, с. 1) Воздыханіе, вздохъ. *Ой не кажи, орле, що я тут бідую: але скажи, орле, що я тут працюю: моє працювання — тяженьке здихання, мої любі роскошоньки — дрібненькі слезоньки.* Чуб. V. 325. 2) Издыханіе. Ум. **Здиханнячко.**

Здиханочка, -ки, ж. Ум. отъ здиханка.

Здихати, -хаю, -еш, гл. 1) сов. в. **здихнути, -ну, -неш, гл.** Вздыхать, вздохнуть. *Все чогось скучає, важенько здихає.* Мет. 113. 2) Сов. в. **здохнути, -ну, -неш, гл.** Издыхать, издохнуть. *Ой як би то сталося, щоб ви не вертались, щоб там і здихали, де ви поросли.* Шевч. 212. *Був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1.

Здихатися, -хаюся (шуся), -хаєшся (шешся), гл. 1) Перевести духъ. *Аж не здишусь.* Г. Барв. 397. *Не здишусь — так набігався.* 2) Избавиться, отдѣлаться. *Не можна здихатися цього лихого чоловіка.* Рк. Левиц. *Не здихався біди.* Рк. Левиц.

Здихнути. См. **Здихати 1.**

Здичавіти, -вію, -еш, гл. = Здичіти. *Кота як завезти в ліс, то він зовсім здичавіє і не приступайсь до його.* Волян. г. *Здичавів хлопець.* Св. Л. 158.

Здичіти, -чію, -еш, гл. Одичать. *Здичіли гуси, що їй додому не хтять.* Каменец. у. *Здичіє свиня в лісі, що горе їй додому загнати.* Каменец. у.

Здіб, здобу, м. Внѣшний, наружный видъ, внѣшность, фигура. **Вона на такий здіб, що і...** Она такова же по внѣшному виду, какъ и... Вх. Зн. 21.

Здібний, -а, -е. Пригодный, годный; способный. К. ХП. 16. Г. Барв. 384. *Здібний, як віл до корита.* Ном. № 6549. *На тобі сукні дуже прибірні, а до роботи не здібні.* Чуб. V. 1127.

Здібність, -ности, ж. Пригодность, годность; способность. *Постеріг я в нім тогді велику здібність до поетичного критицизму.* К. ХП. 21.

Здігнати, здожену, -неш, м. = Здогнати. *Від одного втік, а другого не здігнав.* Ном. № 7635.

Здідькатися, -каюся, -ешся, гл. Стать похожимъ на чорта, взбѣситися.

Здіжитися. См. **Здіжуватися.**

Здіжуватися, -жуюся, -ешся, сов. в. здіжитися, -жуся, -жишся, гл. О квашнѣ: сдѣлаться плохою, негодною для употребленія. *Чи діжа здіжилась, чи хазяйка казилась.* Ном. № 1282. *Діжа здіжилась, чоловіче, всього двоє хліба виходе... Стала вона тоді знати, що діжі казати, щоб не здіжувалась.* Мнж. 99.

Здіймати, -маю, -еш, сов. в. здійснити, -йму, -меш, гл. 1) Снимать, снять. *За рученьку візьме, золот перстень здійсме.* Мет. 299. *Не здійсмай з мене, дідусю, шкури.* Рудч. Ск. II. 15. *На поріг ступає, шапочку здійсмає.* Лавр. 109. 2) Поднимать, поднять. *Гуки до Бога здійсмає, Господа з небес благає.* Мет. 417. *Ой казав Криворук, що не здійсме орда рук. Орда руки ізняла і козака заняла.* Нп. *Здійміть очі ваші.* Єв. I. IV. 35.

Здійматися, -маюся, -ешся, сов. в. здійснитися, -муся, -мешся, гл. 1) Сниматься, сняться. 2) Подыматься, подняться. *Сиві голубочки, здіймітеся вгору.* Чуб. V. 998.

Здійміти, -му, -меш, гл. Здійняти.

Здіймітися, -муся, -мешся, гл. = Здійнятися.

Здійняти, -ся. См. **Здіймати, -ся.**

Здір, здору, м. Внутреннее сало. *Палець так би їй загруз, як у кабанячому здорі.* Левиц. ПЙО. I. 379.

Здіяти, здію, -еш, гл. = Вдіяти.

Здіятися, -ється, гл. безл. Произойти. *Ось як воно здіялось, слухай.* Стор. МПр. 40.

Здмухнути. См. **Здмухувати.**

Здмухувати, -хую, -еш, сов. в. здмухнути, -ну, -неш, гл. Сдувать, сдутъ. *Здмухни порох з стола.*

Здоба, -би, ж. 1) = Здобич. *Тоді то козаки у городі Полоному пили-гуляли, здобу хорошу собі коло жидів-рандарів мали.* Дума. 2) = **Здіб.** Вх. Уг. 240.

Здобаритися, -риться, гл. безл. Случиться. Вх. Лем. 419.

Здобіток, -тку, м. = Здобуток. *На здобитки, підв'язавши литки.* Ном. № 10320. *Тепер півник сидить дома, а котик ходить за ковбасами на здобитки.* Рудч. Ск. I. 27.

Здобич, -чі, ж. Добыча. Рудч. Ск. II. 148. МВ. I. 144. *Ділили поміж собою здобич і гроші, що добули од жидів.* Стор. МПр. 145. Ум. **Здобиченька.** *Козацькая здобиченька марне пропадає.* Макс. (1849) 62.

Здобичний(-ній), -а(-я), -е(-є). 1) *Доставшійся въ добычу. Ви здобичні гроші пропиваєте.* К. ЦН. 220. 2) *Хищническій. Скликать мусите ви все козацтво, нехай воно здобичню путь покине.* К. МБ. II. 125.

Здобичник и здобишник, -ка, м. Разбойникъ, хищникъ. Рудч. Чп. 100. *Ой як взяли наші чумаченьки з під байраку виходити, ой як узяли вражі здобишники частом до нас доїздити.* Нп.

Здобіль, нар. *Въ изобиліи. I корсеток здобіль, і плахот, і спідниць... Всього в мене здобіль. Скриня як налита.* Г. Барв. 227.

Здобритися, -рюся, -ришся, гл. Умилосердиться, проявить доброту. *Підпроси... щоб не дуже бив, а може здобриться, по кожушку тільки буде ляпати.* О. 1862. VIII. 18.

Здобріти, -рїю, -єш, гл. 1) Подобрѣть. 2) Удовольствоваться, удовлетвориться. Рудч. Ск. II. 86. *Здобрій тим, що тобі волость присудила.* Левиц. КС. 170.

Здобуванина, -ни, ж. = Здобуток.

Здобувати, -ваю, -єш, сов. в. здобути, -буду, -деш, гл. Добывать, добыть, раздобывать, раздобыть, приобрѣтать, приобрѣсть. *Надвое баба ворожила: або здобути, або дома не бути.* Ном. № 5616. *Царство небесне здобувається силою.* Єв. Мт. XI. 12. *Що за користь чоловікові, коли здобуде світ увесь? Св. Мр. VIII. 36. Розуму за гроші не здобудеш.* К. Іов. 60.

Здобуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. здобутися, -будуся, -дешся, гл. Добывать, добыть что, раздобывать, раздобыть, разжитися на что. *Здобувся добре сіромаха.* Ном. № 4028. Употребл. по большей части съ предл. *на: на краці почуття і задуми здобутись.* К. ХП. 71.

Здобути, -ся. См. **Здобувати, -ся.**

Здобуток, -тку, м. 1) Приобрѣтеніе. 2) Разжива. *Виряжаються козаки на здобуток.* МВ. I. 140.

Здовга, нар. *Длинно. Орїт же, синки, а здовга нивки, а здрібна скибки.* Гол. II. 17.

Здовжити, -жу, -жиш, гл. Сдѣлать длиннымъ. Аф.

Здовольнити, -ню, -ниш, гл. Удовлетворить, удовольствовать. *Розуму, — чув не раз я од учених, — ніяк не можна здовольнить.* О. 1861. VII. 15. *Нічого Бот гнівити, — усім Бог здовольнив.* Г. Барв. 424.

Здогад, -ду, м. Догадка. Г. Барв. 308. **Давати на здогад.** Давать понять.

Здогадати, -ся. См. **Здогадувати, -ся.**

Здогадувати, -дую, -єш, сов. в. здогадати, -даю, -єш, гл. Вспоминая, вспомнить. *Як я собі здогадаю, як ми ся любили.* Гол. II. 749.

Здогадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. здогадатися, -даюся, -єшся, гл. Догадываться, догадаться. *А соцький ся здогадав, штирі хлопці варту дав.* Чуб. V. 977.

Здоганяти, -няю, -єш, сов. в. **здогнати, здожену, -неш**, гл. *Догонять, догнать. Жінка за їм у погоню вози здоганя, воли заверта. Чуб. V. 527.*

Здогін, -го́ну, м. *Доганка, погоня. На здогін. Вь догонку, вь погоню. Я за ним на здогін, — на тобі макогін. Чуб. V. 1160.*

Здогнати. См. **Здоганяти.**

Здого́нити, -ню, -ниш, гл. = **Здоганяти.** *Хто два зайці гонить, жадного не здогонить. Ном. № 483.*

Здогонки, -нок, ж. мн. = **Здогін.** *Петро... зараз верхи та на здогонки за Иваном. Грин. II. 282.*

Здоїння, -ня, с. *Доеніє. Шух. I. 192.*

Здоїти. См. **Здоювати.**

Здойма, -ми, ж. *Крючокъ при ловлѣ рыбы зимою неводом. Полт. г.*

Здоймити, -млю, -миш, гл. = **Здійняти.** *Шапку з голови здоймити. Федьк. I. 74.*

Здола́ти, -лаю, -єш, гл. 1) *Одолѣть.* 2) *Быть вь силахъ, вь состоянні мочь. Яків усе хорів... Давно вже він не робив нічого, не здолав. МВ. Н. 206.*

Здолинок, -нку, м. *Углубленіє почвы. Каменец. у.*

Здоліти, -лію, -єш, гл. = **Здолати.** *Я або втоплюся, або що! Я так жити не здолію. МВ. II. 126. Хто не здоліє озватись ділами, хай обізветься німими сльозами. К. ХП. 43.*

Здоптати, -пчу, -чеш, гл. *Стоптать. Сім пар черевиків я здоптала, а осьму пару в скринечку сховала. Чуб. V. 157.*

Здоров, здоровий, -а, -е. 1) **Здоровый.** *Не треба здоровим лікаря. Єв. Мр. II. 17. Дасть він мені раду, бо сам здоров знає, як то тяжко блукать в світі сироті без роду. Шевч. Будь великий як верба, а здоровий як вода. Ном. № 348. Чи живі ж вони, чи здорові? — подумав Кобза. Стор. МПр. 51. Пожеланіє быть здоровымъ являється обычнымъ привѣтствиемъ: здоров, здоров був, здорові були! Здравствуй, здравствуйте. Здорова, вдівонько, дай води напитись. Чуб. V. 903. Здорова була, дівчино моя! Мет. 71. Боже поможи! — Здорові були! МВ. II. 24. Бувай здоров, бувайте здорові! Прощай, прощайте, будьте здоровы. 2) **Сильный.** 3) **Большой, очень большой.** *Він знає, яке сонце здорове. Ком. I. 19. Ум. Здоровенький, здорове(і)се(і)нький. Ув. Здоровезний, здоровенний, здоровлючий. Серед моря стоїть здоровезний млин. Рудч. Ск. I. 137. Аж суне вовк — такий страшенний та здоровенний! Гліб. 23.**

Здоровань, -ня, м. *Здоровякъ. Тоді роблю, як здоров'я змагає, а ви сучої віри здоровані. Васильк. у.*

Здоровезний и здоровенний, -а, -е. Ув. **отъ здоровий.**

Здоровенький и здоровесенький, -а, -е. Ум. **отъ здоровий.**

Здоровець, -вця, м. *Здоровякъ. Левч. 47.*

Здоровецький, -а, -е. = **Здоровезний.** *Позносив на ту ж гору здоровецьке каміння. Стор. МПр. 167.*

Здоровій. См. **Здоров.**

Здоровило, -ла, м. = **Здоровець.** Левч. 47.

Здоровіти, -влю, -виш, гл. *Поздравлять. Желех.*

Здоровіти, -вію, -єш, гл. *Выздоровливать. Желех.*

Здоровкання, -ня, с. *Привѣтствие, здравствование.*

Здорóвкати, -ваю, -єш, гл. Желать здоровья при привѣтствіи, при випиваніи водки и пр. Вх. Зн. 21.

Здорóвкатися, -каюся, -єшся, гл. Здороваться. *Не здоровкайся, коли ніхто тобі не кланяється.* Ном. № 2754.

Здоровлю́чий, -а, -е. Большущій. Змієв. у. Ув. отъ здоровий.

Здорóвля, -ля, с. = Здорóв'я. *А як молодий, хороший на вроду, — щоби йому Бог здоровля дав.* Чуб. V. 12.

Здо́рово, нар. 1) Здорово. 2) Сильно, очень. *Перестав і мишей ловить, а колись здорово ловив.* Рудч. Ск. I. 25. *Здорово боялись.* ХС. IV. 37.

Здорóв'я, -в'я, с. Здоровье. *Стали ото пити на. здоров'я молодой.* Стор. МПр. 86. *На добридень дає, на здоров'я питається.* МВ. II. 141. **Чоловік при здоров'ю.** *Здоровый человекъ, крѣпкій.* Харьк. г. Ум. **Здорóв'єнько, здоров'ячко.** *Час мене дарувати... Не великим посагом, а щастямъ, здоров'єньком.* О. 1862. IV. 22. *Лай Боже здоров'ячко!* Рудч. Ск. I. 14.

Здорóжити, -жу, -жиш, гл. Изнурить дорогой. *Здорожив худобу. Чи воно здорожені воли, чи хорі?* Каменец. у.

Здорожити, -жу, -жиш, гл. Поднять въ цѣнѣ. *Здорожили хлѣб.* Черк. у.

Здорожитися, -жуся, -жишся, гл. Истомиться, чувствовать себя разбитымъ послѣ дороги. *Здорожився, усе тіло болить.* Канев. у.

Здорожіти, -жію, -єш, гл. Вздорожать. Вх. Уг. 241.

Здохлени́на, -ни, ж. Дохлятина, мясо дохлой скотины. Желех.

Здо́хлий, -а, -е. Дохлый, издохшій. *Я бачила там дохлого барана, ходімо приволочимо.* Рудч. Ск. I. 22.

Здохлина, -ни, ж. = Здохленина. Вх. Зн. 21.

Здохля́к, -ка, м. и здохля́ка, -ки, об. 1) Издохшее животное. 2) Болѣзненный, едва живущій.

Здохля́тина, -ни, ж. = Здохлина.

Здо́хнути и здо́хти. См. Здохати.

Здо́ювати, здо́юю, -єш, сов. в. здо́йти, здо́ю', здо́їш, гл. Выдаивать, выдоить, сдаивать, сдоить. *Царенко зараз здоїв молока.* Рудч. Ск. I. 121.

Здрабисувати, -су́ю, -єш, гл. Изрыть. *Кури увесь мій город здрабисували.* Черк. у.

Зрада, -ди, ж. и пр. = Зрада и пр.

Здри́ги, здриг, ж. мн. Дрожь. Левч. 36.

Здригну́ти(-ся), -гну(-ся), -не́ш(-ся), гл. = Здригнути(-ся).

Здрі́бна, нар. Мелко. *Оріт же, синки, а здовга нивки, а здрібна скибки.* Гол. II. 17. Ум. **Здрі́бне́нка.**

Здрі́бніти, -нію, -єш, гл. Измельчать. Аф. 452.

Здри́гати(-ся), -гаю(-ся), -єш(-ся), сов. в. здригнути(-ся), -ну(-ся), -не́ш(-ся), гл. *Вздрагивать, вздрогнуть.* *Троянці всі здригнули.* Котл. Ен. III. 59. *Здригнувся сердешний Яків, почувши це.* Стор. I. 7.

Здри́жати(-ся), -жу(-ся), -жи́ш(-ся), гл. Задрожать. *Вони собі говорили, що ся не бояли, як уздрили тверду ровту, вони ся здрижали.* Гол. I. 175.

Здри́к, здроку, м. = Дрик 2. *І ну корпять очі чоловікові своєму, неначе здрик її кусає.* Рудч. Ск. II. 174.

Здрімати, -маю, -еш и здрігатися, -маюся, -ешся, гл. Задремать. *Хто програв, той чорта (не тепер на споминки) здрімає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 83). *Нігди би-м ся не здрімала, хоць би й день біленький, коби сидів коло мене хлопець молоденький.* Чуб. V. 125. *А здрімавшись, — заснув кріпко.* Млак. 77.

Здрімнути, -ну́, -не́ш, гл. = Здрімати. *Тільки оце здрімну, і сниться мені, неначе я у брата мого.* О. 1862. X. 6.

Здрінка, -ки, ж. Зрачокъ. Вх. Лем. 419.

Здріти, -рю, -риш, гл. 1) Видѣть. *Не здрів нічого пред собою.* Котл. Ен. Н. 12. 2) = **Скліти.** *Сиди тут та здрій (склій).* Ном. № 5634.

Здрочітися, -чу́ся, -чи́шся, гл. Вспылить, взбѣситься. *Той і здрочивсь за кожух.* О. 1862. VI. 36.

Здрубцювати, -цюю, -еш, гл. Истоптать полъ ногами, оставляя слѣды грязныхъ ногъ. *Бач як здрубцювали (поміст) собаки — тільки що змила, та хоч уп'ять мий. Звісно, на дворі мокро, а двері відчинені, — вони й набігли.* Екатериносл.

Здружити, -жу, -жи́ш, гл. 1) Сочетать бракомъ. 2) Подружить. *Наука здружила і з'єднала всіх.* О. 1861. VII. 5.

Здружитися, -жу́ся, -жи́шся, гл. Подружиться.

Здря́нка, -ки, ж. Зрачекъ, зѣница. Вх. Пч. I. 15.

Здубітися, -блю́ся, -би́шся, гл. Одубѣть. *А щоб ти каменем став, а щоб ти здубився!* Чуб. I. 89.

Здувати, -ваю, -еш, сов. в. здути, зду́ю, -еш, гл. 1) Сдувать, сдутъ. *Ой насіяв козак гречки на дубові на вершечку; узялася шура-бура, козакові гречку здула.* Чуб. V. 1170. 2) Вздымать, вздутъ.

Здуватися, -ва́юся, -ешся, сов. в. зду́тися, зду́юся, -ешся, гл. 1) Сдуваться, сдутъся. 2) Вздыматься, вздутъся.

Здудніти, -нію, -еш, гл. Загудѣть, зазвучать. *Сіла-м собі в темнім лісі, трохи-м спочивала, аж ту разом щось здудніло, — я ся споглянула.* О. 1862. IV. 7.

Здужати, -жаю, -еш, гл. 1) Быть въ силахъ. *Мати стара, сестра мала, — не здужають прати.* Чуб. V. 300. 2) Одолѣть, осилить. *Ні здужа, ні подужа.* Ном. 14273. 3) Быть здоровымъ. *Добре я здужала тоді.* НВолын. у.

Здумати, -ся. См. **Здумувати, -ся.**

Здумітися, -мяюся, -ми́шся, здуміти, -мію, -еш, гл. Изумиться. *Аж люде здуміли. Каменец. у. Калина пігнулася, дівчина здушилася, де воля поділася.* Чуб. V. 503.

Здумувати, -мую, -еш, сов. в. здумати, -маю, -еш, гл. 1) Вздумывать, вздумать, затѣвать, затѣять. *Єдин здумав женитися, щоб була чим журитися.* Чуб. V. 519. 2) Вспоминать, вспомнить, припомнить. *Сказав би веремію, та здумав, що говію.* Ном. № 3583. 3) Воображать, вообразить, представлять, представить.

Здумуватися, -муюся, -ешся, сов. в. здуматися, -маюся, -ешся, гл. Надумывать, надумать. *Я ся здумам инакше.* Вх. Лем. 419.

Зду́плати, -вію, -еш, гл. Сдѣлаться дуплистымъ (о деревѣ). Желех.

Зду́платити, -тію, -еш, гл. = Зду́плати. *Груша зду́платіла.* Черк. у.

Здури́ти, -рю, -риш, гл. Обмануть. *Сим-тим баба ляха здурила.* Ном. № 3104.

Здуріти, -рію, -еш, гл. Одурѣть; съ ума сойти. *Виведь єї в чисте поле — скажуть, що здуріла.* Чуб. V. 630.

Здурніти, -нію, -єш, гл. Поглупіть, сдѣлаться глупымъ. Вх. Лем. 419.

Здурняти, -няю, -єш, гл. Одурачить, оставить въ дуракахъ. *Петро здурняв мене.* НВолын. у.

Здуру, нар. Сдуру. *Так инший здуру неборак над Божим ділом вередує.* Гліб. 70.

Здути. См. **Здувати.**

Здухвина, -ни, ж. и **здухи, -хів**, м. мн. = **Здуховина.** *Так здухи й ходять у вола.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Здуховина, -ни, ж. У четвероногого животного: часть между ребрами и сѣдалищными костями. Черк. у.

Здякуватися, -куюся, -єшся, гл. Наблагодариться. *Не здякуюсь.* Ном. № 12052. *Так ті люде не здякувались.* ЗОЮР. I. 231.

Здячитися, -чуся, -чишся, гл. Отблагодарить. *Вона лиш одповіла: здячить вам ся мати.* Федьк. I. 99.

Зезюльки, -льок, ж. мн. Раст. *Orchis Morio.* L. ЗЮЗО. I. 130.

Зелемизелоня, -ні, ж. = **Земизеленя.** Вх. Пч. I. 9.

Зеленастий, -а, -е. Зеленоватый. Закр.

Зелененький, зеленесенький, -а, -е. Ум. отъ **зелений.**

Зелененько, зеленесенько, нар. Ум. отъ **зелено.**

Зеленець, -нця, м. 1) Незрѣлый плодъ. См. **Зеленцем.** 2) Раст. *Ой на горі мак сіють, під горою зеленець.* Грин. III. 107.

Зеленій, -а, -е. 1) Зеленый. *Ой ти, козаче, зеленим барвінку!* Мет. 43. *Ой піду я молоденька зеленою долиною.* Мет. 96. *Одступись, зелена жабо.* Ном. № 3833. 2) Незрѣлый. 3) **Зелені свята.** Недѣля пятидесятницы. *Раз, на Зелені свята зібралось парубоцтво шукати скарба.* Стор. I. 65. **Зелена неділя.** Воскресенье, которымъ начинается недѣля пятидесятницы. *До зеленої неділі в байраках білили сніги білі.* Шевч. 592. Ум. **Зелененький, зеленесенький.** *Гнеться явор зелененький.* Мет. 96.

Зеленіти, -ню, -ниш, гл. Зеленить. *Холод зеленить старе жовте лице.* Мир. Пов. I. 142.

Зеленісе(і)нько, нар. Ум. отъ **зелено.**

Зеленість, -ности, ж. 1) Зеленый цвѣтъ. 2) Незрѣлость. *Зеленість — буйність, а молодість — дурність.* Ном. № 8715.

Зеленіти, -нію, -єш, гл. Зеленѣть. *Тільки степом-полем трава зеленіє.* Мет. 244.

Зеленка, -ки, ж. Сортъ дыни.

Зеленкуватий, -а, -е. 1) Зеленоватый. 2) Немного незрѣвший. *Ячмінь був зеленкуватий, а він покосив.* Новомоск. у.

Зелено, нар. 1) Зелено. 2) Незрѣло. Ум. **Зелененько, зелене(і)се(і)нько.**

Зеленоокий, -а, -е. Съ зелеными глазами. *Гойдаються на зелених вербахъ зеленоокі русалки.* Левиц. I. 97.

Зеленочок, -чка, м. Почка, завязь. *Не розів'єшся, дорогий мій квіте, ізов'янеш у зеленочку.* МВ. I. 45. *Плоди свої погубить в зеленочку.* К. Іов. 34.

Зеленуватий, -а, -е. = **Зеленкуватий.** *Зеленувате жито.* Черк. у.

Зеленуха, -хи, ж. 1) Древесная жаба, *Rana viridis.* 2) Порода мухъ. *Я тієї мухи-зеленухи полюбовничок.* Грин. III. 666. 3) Въ загадкѣ: огурецъ. *Кубушечка-зеленушечка, не хліб, не сіль, не вода, а добра їда.* ХС. III. 66. Ум. **Зеленушка, зеленушечка.**

Зеленце́м, нар. ВЪ незрѣломъ видѣ. *Ей, обскубуть горох наш зеленцем? Арт.*(О. 1861. III. 99). *Саме погане діло, як ото зеленцем що небудь з огородини їсти — зараз почне тебе в отрунку різати.* Харьк. г.

Зѣлень, -ні, ж. 1) Зелень, растеніє. *Скажи мені правду, моє серденьтко, которая зелень найперш процвітає.* Мет. 361. 2) Краска зеленая: ярь, мѣдянка. Шух. I. 264.

Зеленява, -ви, ж. Зеленая рвота. *Блювала аж зеленявою.* НВолын. у.

Зеленя́к, -ка, м. 1) Насѣк. золотой жукъ, *Setonia aurata*. Вх. Пч. I. 5. 2) Пт. зеленушка. *Fringilla chloris*. Вх. Пч. II, 10.

Зелепуга, -ги, ж. и зелепуш, ша, м. 1) Незрѣлыя вишни. Вх. Зн. 21. 2) Порода зеленеватыхъ сливъ. Желех.

Зелі́зні́к, -ка, м. Желѣзные инструменты плотника или столяра. Шух. I. 87. 252.

Зелі́зня́к, -ка, м. Желѣзный горшокъ. Вх. Уг. 241.

Зелі́зо и пр. = Залі́зо и пр.

Зелі́нка, -ки, ж. У горшечниковъ: зеленая мѣдная краска. Канев. у.

Зело́, -ла, с. Зелень, травянистое растеніє. *Тихая роса сідала над зелом і дровом.* Мкр. Н. 35. *Стало їх подвір'я зелом і дровом заростати.* КС. 1884. I. 32. *Багато зела на цім огороді, то тяжко буде полоти.* НВолын. у.

Зельман, -на, м. Родъ гаївки. Kolb. I. 166, 177, 183.

Зем, зе́ми, ж. Поль въ домѣ, преимущественно вымощенный кирпичемъ. *Він сам розорив хату свою, а брат його зем розібрав. Зем була цеглою виложена в хаті, так він цеглу повикопував.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Земена грань, — но́ї — ні, ж. Растен. исландскій мохъ, *Cetraria islandica*. Шух. I. 21.

Земизеленя, -ні, ж. Раст. *Chelidonium majus*. Вх. Пч. I. 9.

Земледух, -ха, м. Насѣк. медвѣдка обыкновенная, *Grullotalpa vulgaris*. Вх. Пч. I. 6.

Зе́мленька, -ки, ж. Ум. отъ земля.

Землепі́сний, -а, -е. Географическій. Желех.

Земле́пис, -су, м., земле́пись, -сі, ж. Географія. Желех.

Земля́, -лі, ж. 1) Земля. *Сирая земля, — ти ж мати моя.* Мет. 19. *Будь багатий, як земля.* Маркев. 4. *Де проїдуть — земля горить, кров'ю підпливає.* Шевч. 196. *На тій землі ростиме инше древо.* К. Іов. 18. **Зе́млю робити, управляти.** Обробувать землю. *Ой там будуть нашими костями землю управляти.* Чуб. V. 1004. **Ударити лихом об землю.** Забыть горе, оставить печалиться. *Козацтво, ударивши лихом об землю, садило гайдука.* Стор. М. Пр. 126. 2) Земля, страна. *Ги, земле турецька, віро бусурменська.* Дума. *Був у землі Уць чоловік на ймення Іов.* К. Іов. 3. *Встає шляхецькая земля.* Шевч. 131. *Виходила до його вся земля.* Єв. М. I. 5. I. 3) Земля, земной шаръ. *На місяці, як і на землі, єсть гори та долини.* Ком. I. 90. *Земля у поясі має 37000 верстов навкруги себе.* Ком. I. 16. Ум. **Земелька, земленька.** Грин. III. 302.

Земля́к, -ка, м. 1) Землякъ. 2) Жаба, *Bufo*. Вх. Пч. I. 16.

Земля́ний, -а́, -е́. 1) Земляной. *Хиба нас розлучить сирая земля, заступ, лопата, земляна хата.* Чуб. V. 81. 2) Земной. *Честь Богу, слава на високім небі, а людям спокій на землянім подолі.* Чуб. III. 380. 3) Владѣющій значительнымъ количествомъ земли. *Земляний чоловік.* Борз. у. 4) **Земляне́ вугілля.** Каменный уголь. Міус. окр. 5) **Земляні́ груші.** Раст. *Helianthus tuberosus* L. ЗЮЗО. I. 124. 6) **Земляне масло.** Раст.

Aetaliium Septicum Fries. ЗЮЗО. I. 110. 7) **Земляна олія**. Нефть, керосинь. 8)
Земляний рак. Медв'їдка.

Землянин, -на, м. Постійний житель в сільському обществі. *Славне село Любчики, веселе... Та ми сюди на селище прийшли, в земляне пишемось любчівські*. МВ. II. 96.

Землянка, -ки, ж. 1) Землянка. *Вириєм землянку, введем сяку-такую оселю та й будем жити*. Рудч. Ск. I. 131. 2) В п'єсах іноказательно: могила. 3) Картофель (возл' Бучача в Галиції). Вх. Зн. 21. Ум. **Земляночка**. *Узяв собі паняночку, у чистім полі земляночку*. Чуб. V. 800.

Земляцький, -а, -е. Земляцькій.

Земляцтво, -ва, с. соб. Земляки.

Землячка, -ки, ж. Землячка.

Земний, -а, -е. Земной. Шух. I. 43. *З мудростей земних до небесної слави*. Чуб. III. 20.
Земна смола. Асфальт. Шух. I. 12.

Земно, нар. До землі. *Поклоняється земно*. К. Псал. 19.

Земняк, -ка, м. Картофель. Вх. Пч. I. 13.

Земозелець, -льця, м. Раст. *Chelidonium majus*. Лв. 97.

Земство, -ва, с. Земство.

Земський, -а, -е. 1) Земській. 2) Земной. *Прийшов царь земський до царя Будимира*. Ном. стр. 294. № 125.

Зем'яний, -а, -е. = **Земляний**. — **серце**. Раст. *Tuber cibarium*. Шух. I. 22.

Зенджул, -ла, м. Родь растенія. *Засієм степи синім зенджулом*. Чуб. III. 419.

Зеренце, -ця, с. Зернышко. Ум. оть зерно.

Зеріпати, -паю, -еш, гл. = **Зіпати**. Вх. Зн. 21.

Зеркало, -ла, с. = **Дзеркало**. *То йому так потрібно, як сліпому зеркало*. Посл.

Зернаїстий, -а, -е. = **Зернистий**. Мнж. 181.

Зернатий, -а, -е. = **Зернистий**. Аф. 453.

Зернечко, -ка, с. Ум. оть зерно.

Зернина, -ни, ж. Одно зерно, зернышко. Ум. **Зернинка**. *Ні одної зернинки не осталось*. Рудч. Ск. II. 126.

Зернистий, -а, -е. Имбюцій много зерень, имбюцій большія зерна, зернистий. *Сей льон зелененький на стебло стеблестий, на зерно зернистий*. Грин. III. 82. *Жито зернисте*. Черк. у. *Сей пісок зернистий*. Лебед. у. *Жито на вигноєній землі зернистіце*. Волч. у. (Лободовск.).

Зерніця, -ці, ж. Плодовое дерево, выросшее изъ зерна (а не посадкой). НВолын. у.

Зерно, -на, с. Зерно. *Трахвилося, як сліпій курці бобове зерно — і тим ся удавила*. Ном. № 1769. Ум. **Зеренце, зернечко**. Ном. № 9907. Чуб. I. 245, Мил. 212. *Як ми любилися, як в горосі зеренце*. Грин. III. 251. *Що мені по пшениці — в ній зеренця нема*. Чуб. V. 4. *Тобі яблучко, мені зернечко*. Грин. III. 336.

Зерновий, -а, -е. Зернистий, зерновой. **Зерновий вивід**. Родь вышивки. Г. Барв. 216.

Зерня, -няти, с. 1) Маленькое зернышко. *Я солому прогортаю, зерняти шукаю*. Грин. III. 166. **На макове зерня, зернятко**. Немножко. *Підсунеться хлоп'я на макове зерня*. О. 1762. V. 54. 2) мн. **Зернята** = **Скраклі (часть ткацк. станка)**. См. **Скраколь 3**. Вх. Уг. 247. Ум. **Зернятко, зернячко**. Янміннее зернячко. Чуб. III. 250.

З'єговдуватися, -дуюся, -ешся, гл. Стиратися. Шух. I. 278.

З'єднати, -наю, -єш, гл. 1) Соединить. 2) Отдать замужъ. *Мати та з'єднала дочку за нелюба.* О. 1862. II. 58. *Я з'єднала доню за султана.* К. МБ. X. 12. 3) Договорить. *З'єднала го пасти Угельское стадо.* Гол. 4) — **собі.** Приобрѣсть, снискать, расположить къ себѣ. *Бо ти й суху з'єднаєш собі землю і всяка тварь прихилитья до тебе.* К. Іов. 13.

З'єднатися, -наюся, -єшся, гл. 1) Соединиться. 2) Договориться, условиться. *Давав по сороківці од хури, а з його правила по дві: торгувався він два дні, а на третій з'єднались за золотого.* О. 1862. III. 78.

З'єдник, -ка, м. Соучастникъ, соучастникъ въ предварительномъ соглашеніи, заговорѣ. *Хиба ми які з'єдники, хай Бог милує, хиба ми змовилися, що ви нам віри не ймете.* Лубен. у. (В. Леонтов).

З'єдночення, -ня, с. Соединеніе.

З'єдночити, -чу, -чиш, гл. = **З'єднати 1.** *Будеш лежати, Тарасе, на рідній Україні, на узбережжі славного Дніпра, — ти ж бо його ім'я з своїм ім'ям навіки з'єдночив.* К. (О. 1861. III. 6).

З'єзуїтити, -чу, -тиш, гл. Сдѣлать подобнымъ іезуиту. *З'єзуїчені попи.* К. ПС. 97.

З'єретичити, -чу, -чиш, гл. Сдѣлать еретикомъ. *З'єретичені пани.* К. ПС. 91.

З'єхидствувати, -вую, -єш, гл. Поступить єхидно. *На світі все так іде, що писарь з'єхидствує, так йому й нічого.* Кв. II. 149.

Зжалитися, -люся, -лишся, гл. Разжалобиться. *Зжалився, як вовк над поросям: від'ів ніжки та й плаче.* Ном. № 4692.

Зжати, -ся. См. **Зжинати, -ся.**

Зжахнутися, -нуся, -нешся, гл. Испугаться. *Ледве промовив писарь, зжахнувшись.* Кв. II. 274.

Зжентичитися, -чуся, -чишся, гл. Створожиться (о молокѣ). Вх. Лем. 419.

Зжерти. См. **Зжирати.**

Зжидовіти, -вію, -єш, гл. Сдѣлаться алчнымъ. *Всі зжидовіли б і за гроші рідних батьків попродали.* К. (О. 1861. I. 317).

Зжиловатіти, -тію, -єш, гл. Сдѣлаться жесткимъ.

Зжинати, -наю, -єш, сов. в. зжати, зіжду, -неш, гл. Сжинать, сжать. *Зжав менший брат свою пшеницю.* Стор. I. 22. *Наш Господар рано встав, зо всіх полів жито зжав.* Грин. III. 671.

Зжинатися, -наюся, -єшся, сов. в. зжатися, зіждуся, -нешся, гл. Сжинаться, сжаться. *Ще дівчина спатоньки не клалась, козакова пшениченька зжалась.* Мет. 28.

Зжирати, -раю, -єш, сов. в. зжерти, -ру, -реш, гл. Пожирать, пожрать, сожрать.

Зжити, живу, -веш, гл. Прожить. *От затого місяць живе у нас, а ще не привикне. Ми з тобою вік зжили.* Ном. № 11523.

Зжитися, живуся, -вешся, гл. Сжиться. *Поки Рось зоветься Россю, Дніпро в море леться, поти серце українське з панським не зживеться.* К. Досв.

Зжовтіти, -вчу, -тиш, гл. Пожелтить.

Зжовтіти, -тію, -єш, гл. Пожелтѣть. *Хоч як мак червонів, а я швидко зжовтів.* Мог. 175.

Зжолобити, -блю, -биш, гл. Покоробить. *Так його й зжолобило, аж носом закрутив.* Стор. I. 176.

Зжолобитися, -блюся, -бишся, гл. Покоробиться. *Зжолобились двері.*

Зжувати, зжую, -єш, гл. Сжевать. Сим. 99.

Зжурити, -рю́, -риш, гл. Изсушить печалью. *Журба мене зжурила.*

Зжуритися, -рюся, -ришся, гл. Запечалитися, истомитися печалью. Константиногр. у.

Зза, пред. Изъ-за. *Вилітали орли зза крутої гори.* Нп. *Баба сім миль зза пекла.* Ном. № 242.

Ззаду, нар. Сзади. *Кусь мене, вовче, ззаду, бо я зубів не маю.* Ном. № 4006.

Ззамолоду, нар. Съизмолоду. *Полись танцював ззамолоду.* Левиц. Пов. 54.

Ззивати, -ваю, -еш, сов. в. **зі(о)звати, зізву, -веш**, гл. Сзывать, созывать, созвать. *Усіх некрутів ззивав, отцю, неньці жалю завдавав.* Чуб. V. 975.

Ззиратися, -раюся, -ешся, сов. в. **ззирну́тися, -нуся, -не́шся**, гл. Переглядываться, переглянутися. *Усі люде ззираються, сміються шпиком, що з того буде.* Кв. II. 273. *Ззирались тоді між собою ученики.* Єв. I. XIII. 22.

Ззиркнутися, -нуся, -не́шся, гл. Просить взглядь другъ на друга, переглянутися. См. **Ззирнутися.** *Латинські послы ззиркнулись.* Котл. Ен. VI. 48. **Ззирнутися.** См. **Ззиратися.** *Ззіжа, жі, ж. = З'їжа.* *Святися б гурток, коли б не чортова ззіжа.* Ном. № 10733.

Ззісти, ззім, ззісі́, гл. Съѣсть. *Адам ззів кислечку, а у нас оскома на зубах.* Ном. № 125.

Ззувати, -ваю, -еш, сов. в. **ззути, ззуу, -еш**, гл. Снимать, снять обувь.

Зибком, нар. — **кипіти.** Безъ всего, ни съ чѣмъ кипѣть (о водѣ для кушанья). *Окріп зибком кипить.* Борз. у.

Зіз, -за, м. 1) Косой, косоглазый. *Лис, зиз, кутернога: як удасться що доброго — велика ласка пана Бога.* Ном. № 8546. **Зізом дивитися.** Искоса посматривать.

Зизати, -заю, -еш, гл. *Летіли гуси зизаючи, за їми другі слухаючи.* Чуб. III. 161.

Зізій, -а, -е. = **Зизоокий.** **Зізим оком дивитися.** Искоса посматривать. *День-у-день наїздять до нас, одно одного попережаяючи та зизим оком накриваючи.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Зизоокий, -а, -е. Косоглазый. *На Спаса дивиться, а Богородицю бачить (на зизоокого).* Ном. № 8545.

Зизуля, -лі, ж. = **Зозуля.**

Зик, -ку, м. Крикъ. *Зареготались нехрещені... Гай обізвався; галас, зик.* Шевч. 29. **Зиком-**криком босий дід гукає. К. МБ. II. 136.

Зикати, -каю, -еш, сов. в. **зикнути, -ну, -неш**, гл. Кричать, вскрикнуть. *Дядько не схотів — ще став зикати на його.* Чуб. II. 8. *Як не крикне, як не зикне.* НВолын. у. *Реве, лютує Византія, руками берег достає; достала, зикнула, встає.* Шевч. 60.

Зима и пр. = **Зіма и пр.**

Зимарка, -ки, ж. Зимняя хата въ полонинах, безъ печи, — въ ней живутъ работники, убирающіе сѣно, а также кормящіе стоящій тамъ скотъ. Шух. I. 54, 189, 111.

Зимець, -мця, м. Фронтонь (у гуцуловъ). Вх. Зн. 21. Желех.

Зімки, мок, ж. мн. Снѣга. Шух. I. 202. *Ой шов я в полонину, — тіжки зимки вбили.* Шух. I. 198.

Зимушка, -ки, ж. Яблоко, созрѣвающее къ зимѣ. Вх. Уг. 241. См. **Зімниця.**

Зимушній, -я, -е. Зимній. Вх. Уг. 241.

Зирк! меж. Глядь! **Зирк!** *Горпина стоїть на хатньому порозі.* МВ. II. 27.

Зиркнути, -ну, -неш, гл. Глянуть, бросить взгляд, быстро взглянуть. МВ. II. 43. *На землю з неба не зиркнеш*. Котл. Ен. II. 31. *Він зиркнув на мене*. Черк. у.

Зірно, нар. Зорко. *Крізь туман письменства клятий зирно прозирнула*. К. ХП. 49.

Зирну́ти, -ну́, -не́ш, гл. = **Зиркнути**. *Сюди-туди, де дитина? Зирне під піч, аж воно там залоскотане*. Г. Барв. 376.

Зиск, -ку, м. Прибыль, выгода, выигрыш, барыш. *Чи зиск, чи страта, — одна заплата*. Чуб. I. 233. *Тільки зиску, що в писку*. Ном. № 10565. *Без ями гребля, а без накладу зиск не буде*. Ном. № 10576.

Зиска́ти, -щу, -щеш, гл. Приобрести; заработать, добыть; выиграть, получить прибыль. *На голому, як на святому — нічого не зищеш*. Ном. № 1479.

Зичити, -чу, -чиш, гл. Желать, хотеть. *Нехай ті плачуть, що нам зле зичуть*. Ном. № 2393. *Старий Гуня доброго тобі здоров'я зичить*. Стор. МПр. 140.

Зичли́вець, -вця, м. Доброжелатель.

Зичливий, -а, -е. Доброжелательный. *Доле ж моя нещаслива, чом ти мені не зичлива*. Гол. I. 307.

Зичливість, -вості, ж. Доброжелательность.

Зичливо, нар. Доброжелательно.

Зичний, -а, -е. Зычный, громкий, звучный. *І замірив у дуків зичний голос*. К. Іов. 61.

Зічно, нар. Громко, звучно. *Громада зично загула*. Шевч. 558.

Зі, пред. = **З**. *Хуртовина зі сходу на їх найде*. К. Іов. 58.

Зібга́ти, -гаю́, -еш, гл. 1) Скомкать. 2) Согнуть; свернуть. 3) — **коровай**. Слѣпить изъ тѣста свадебный хлѣбъ. *Час тебе, пшенице, почати, Андрійкові коровай зібгати*. Нп. 4) — **гніздо**. Свить гнѣздо.

Зібга́тися, -гаю́ся, -ешся, гл. 1) Скомкаться. 2) Согнуться, свернуться.

Зібрати, -ся. См. **Збірати, -ся**.

Зів, -ву, м. 1) Въ пловучей, на лодкахъ, мельницѣ: пролетъ между двумя лодками для водяной струи, приводящей въ дѣйствіе мельничныя колеса. Вас. 173. 2) мн. **зіва** и **зіви**. а) Ротъ. *Свої ж слова та їй у зіва!* Ном. № 7029. б) Жабры. в) Въ плугѣ: отверстие между лемішем и череслом. *Як у плуг у зіви набереться багато трави, як ореш, то плуг погано одвертає скибу*. Волч. у. (Лободовск.).

Зівака, нар. — **дати**. Прозѣвать. *Такий то з тебе стрілець, уже й зівака дав*. Волч. у.

Зіва́ти, -ваю́, -еш, гл. Раскрывать и закрывать ротъ. *Здорова щука припливла... та ротом і зіва*. Мнж. 141.

Зівка, нар. = **Зівака**. *Зівка дати*. Харьк.

Зів'янути и **зів'яти, -в'яну, -неш**, гл. Завянуть, увянуть. *Лежить моя мила, як рибонька зів'яла*. Чуб. V. 79.

Зігна́ти. См. **Зганяти**.

Зігнути, -ся. См. **Згинати, -ся**.

Зігріти, -рію, -еш, гл. Согреть.

Зідрати, здеру, -ре́ш, гл. = **Здерти**.

Зіждати, -жду́, -ждеш, гл. Подождать. *Та як же мені було тебе не зіждати*. МВ. (О. 1862. I. 87).

Зізвати. См. **Ззивати**.

Зізволити. См. **Зізволити**.

Зізволяти, -ляю, -єш, сов. в. зізволити, -лю, -лиш, гл. = Зволяти, зволити. П'яний на все зізволяє. Ном. № 11481.

Зізнаватися, -наюся, єшся, сов. в. зізнатися, -наюся, -єшся, гл. Свѣдываться, свѣдаться, знакомиться, познакомиться, входитъ, войти въ пріятельскія отношенія; слюбитъся. Коли ж се ви зізналися, брате? МВ. (О. 1862. I. 64). Зізнався мировий з попом. НВолын. у. Спочатку й добре жив; а далі, як зізнався там з одною, то геть добро розвіяв. Канев. у.

Зійти, -ся. См. **Зіходити, -ся.**

Зікратий, -а, -е. Бѣлоглазый. Зікратий кінъ. Черк. у. І на зікратого сам сівши, на штурм їх не веде, а мчить. Котл. Ен. V. 30.

Зіліна, -ни, ж. Былинка, травка. Усе проходить, як дим, усе минає, як зілина. МВ. II. 151. В руках у його була якась зілина, що я її не знаю. Ущиц. у. Ум. **Зілінка, зілиночка.** Хто топиться, той і за зілиночку хопиться. МВ. (КС. 1902. X. 150). Повалилась так, як зілиночка підкошена. Г. Барв. 206.

Зіленько, -ка, с. Ум. отъ зілля.

Зілля, -ля, с. 1) Злаки. 2) Лекарственная трава, зелье, волшебное зелье. Ой є в мене таке зілля близько перелазу; як дам тобі напитися, забудеш одразу. Мет. 62. Марисенька в недузї лежала, аж зза моря зілля забажала. Гол. I. 112. **Чар-зілля.** Волшебныя травы, собранныя въ день и въ ночь на Ивана Купала. О. 1861. II. 206. 3) Названіе различныхъ растений: **Болотне зілля.** Ranunculus. Вх. Пч. I. 12. **Гадече** —. Gnaphalium canadense. Лв. 99. **Гоюче** —. Astrantia major. Вх. Пч. I. 9. **Квасне** —. Valeriana tripterys. Лв. 102. **Кіняче** —. Circaea luteliana. Вх. Пч. I. 9. **Криве** —. Polygonum bistorta. Лв. 100. **Куряче** —. = **Збурник.** Лв. 102. **Ластів'яче** —. = **Земзеленя.** ВХ. Пч. I. 9. **Масляне** —. = Sedum telephium. Вх. Пч. I. 12. **Міцне** —. = Centaurea jacea. Вх. Лем. 436. **Святоянське** —. = **Іванюк.** Вх. Пч. I. 10. **Сіре** — ? О. 1861. XI. Свидн. 29. **Страпате** — ? О. 1861. XI. Свидн. 29. **Татарське** — = **Шувар.** Вх. Пч. I. 8.

Зілляти, -ллю, -ллеш, гл. = Злити. Желех.

Зільжити, -зку, -жиш, гл. Уменьшиться, облегчиться. Мороз капку зільжив. Вх. Лем. 420.

I. Зільник, -ка, м. = **Золільник.** Вх. Зн. 22.

II. Зільник, -ка, м. Огородъ, содержащій зелень. Ум. **Зільничок.** Не пади, косо, на камінь, ой пади, косо, в зільничок. Гол. IV. 313.

Зільниця, -ці, ж. = **Жлукто.** Камен. у.

Зільничок, -чка, м. Ум. отъ II. **Зільник.**

Зіма и зима, -ми, ж. 1) Зима. Зімо, зімонько, зімо лютая, ой прошу тебе, не морозь ти мене. Чуб. V. 874. — **впала.** Аж гульк — зіма впала. Шевч. 81. 2) Лихорадка. **Зіма б'є (кого).** Пароксизмъ лихорадки (у кого). Вх. Уг. 241. Ум. **Зімонька.**

Зімівка, -ки, ж. Поздно созрѣвающая дыня.

Зімівля, -лі, ж. 1) Зимовка; содержание животныхъ зимою. І знову пасіку на зімівлю в погріб. Сим. 202. Журавель каже: «прийми мене, лисичко, на зімівлю». Рудч. Ск. I. 30. 2) Кормъ на зиму для скота. **Зімівлі мало.** Харьк. у.

Зімкнути, -ся. См. **Змикати, -ся.**

Зімлість, -лости, ж. Обморокъ, слабость тѣлесная. Вх. Зн. 22.

Зімліти, -лію, -єш, гл. = Зомліти.

Зімненький, зімне́сенький, -а, -е. Ум. отъ **зімний**.

Зімний, -а, -е, зімній, -я, -є. 1) Зимній. *Зімне сонце, як мацушине серце.* Ном. № 619. 2)

Холодный. Козак зімної води просить. Гол. I. 106. *Парубоцькая краса, як зімня роса.*

Чуб. III. 81. Бо зімна роса, як дівчина боса. Чуб. V. 32. Ум. **Зімненький, зімне(і)се(і)нький.** *Росла я при криниці, при зімненької водиці.* Чуб. V. 49.

Зімнік, -ка, м. Раст. *Aster animus* L. ЗЮЗО. I. 168.

Зімникуватий, -а, -е. О фруктахъ: поспѣвающій къ зимѣ. *Зімникуваті груші, яблука.*

Волч. у. (Лободовск.).

Зімніця, -ці, ж. 1) = **Зімівка.** Черном. 2) Фруктъ, созрѣвающій поздно осенью.

Кислиці — зімниці. Грин. III. 200. *Обтрусять у саду зімниці.* Греб. 403. 8) Лихорадка.

Вх. Уг. 241.

Зімнічуватий, -а, -е. Созрѣвающій поздней осенью.

Зімно, -на, с. Холодъ. *А Сус Христос в Давидовій шопі зімно терпить і дрожишь.* Чуб.

III. 384.

Зімно, нар. Холодно.

Зімняк, -ка, м. Зимняя дорога. Черк. у.

Зімняти, -ся. См. **Зім'яти, -ся.**

Зімовий, -а, -е. Зимній. Каменец. у. *Вечір зімовий.* МВ. (О. 1862. I. 92).

Зімовик, -ка, м. 1) Погребъ, куда на зиму кладуть ульи съ пчелами. *Уже останнії дикі гуси в вирії полетіли, пасіку в зімовик поставили.* Г. Барв. 160. 2) = **Зімовник.** *Наш таки січовик Печина привіз його з якогось зімовика.* Стор. II. 11.

Зімовище, -ща, с. = Зімовник.

Зімовнік, -ка, м. Зимнее жилище запорожца внѣ Сѣчи. *Сидів він зімовником серед дикого степу на Низу.* К. ЧР. 13.

Зімовчак, -ка, м. Козакъ, живущій въ зімовнику. *Козак зімовчак.* К. Бай. 5. КЦН. 276.

Зімогрій, грія, м. Названіе шубы. *Зімогрій кожух.* К. Дз. 225.

Зімодра, -ри, ж. Раст. *Lysimachia vulgaris* L. ЗЮЗО. I. 127.

Зімонька, -ки, ж. Ум. отъ **зіма**.

Зімський, -а, -е. = Зімовий. *Зіма зімська.* Ном. № 7790. *Такеньки уся зіма зімська перезимувалась.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Зімувати, -мую, -єш, гл. 1) Зимовать. *Діти, діти! добре з вами вліті, а зімувати то горювати.* Ном. № 557. — **зіму.** Проводить зиму. *Де ж ти, хмелю, зіму зімував ?* Чуб.

V. 67. 2) Содержать зимой. *Ой прийде зіма, лихая годионька, нічим волів тобі зімувати буде.* Грин. III. 569.

Зімуватися, -муюся, -єшся, гл. 1) = **Зімувати I.** *Ой убірайтесь, славні чумаченьки, зімуватись до Лугу.* Грин. III. 571. 2) Содержаться зимой, кормиться зимой.

Зім'яти и зімняти, -мну, -неш, гл. 1) Смять. 2) Стереть, растереть; истолочь. *Зімну всього я на кабаку.* Котл. Ен. II. 18. *Зімни трохи маку. Зім'яв сіль.*

Зім'ятися и зімнятися, -мнуся, -нешся, гл. 1) Смяться. 2) Растереться, истолочься.

Зіниця, -ці, ж. Зрачекъ.

Зіновка, -ки, ж. Раст. *Origanum vulgare* L. ЗЮЗО. I. 130.

Зіновать, -ті, ж. Раст. *Cytisus biflorus* L. ЗЮЗО. I. 120. *C. austriacus.* ЗЮЗО. I. 120.

Зінське щеня, -няти, м. Живот. в) Кротъ, talpa; б) слѣпецъ, Spalax typhlus. *Підскакує, як зінське щеня.* Ном. № 3406.

Зіньківка, -ки, ж. 1) Сортъ деревянныхъ курительныхъ трубокъ: небольшая круглая трубка съ короткой шейкой. Вас. 148. 2) Островерхая высокая барашковая шапка. Вас. 156.

Зіпа, -пи, ж. Крикунья.

Зіпака, -ки, об. Крикунъ, крикунья. Мир. ХРВ. 124.

Зіпа́ти, -паю, -єш, гл. 1) Кричать, орать. О. 1862. I. 42. *То піп дурний — нащесерце зіпає.* Ном. № 12464. 2) = **Зіхати 2 и 3.** *Куретко туй-туй здохне; от іще зіпає ледві.* Вх. Зн. 22.

Зіпнути, -ся. См. **Зіп'ясти, -ся**.

Зіпону́ти, -ну́, -не́ш, гл. Заорать, загорланить, закричать. Мир. ХРВ. 264. *Криком... зіпонує гайдамака.* Мир. ХРВ. 251.

Зіпрáтися, зперу́ся, -ре́шся, гл. Смыться, порваться отъ частаго мытья.

Зіпріти, -рію, -єш, гл. Вспотѣть.

Зіпсувати, -сую́, -є́ш, гл. Испортить. *Я ті шкури не зіпсую, свою пайку відбатую.* Чуб. V. 1173. См. **Запсувати, Зопсувати.**

Зіпсуватися, -суюся, -єшся, гл. Испортиться.

Зіпхнути. См. **Спихати.**

Зіп'ясти и зіпнути, -пну, -не́ш, гл. Поставить.

Зіп'ястися и зіпнутися, -пнуся, -не́шся, гл. = **Сп'ястися.** *Учора собака зіп'явся, хапнув хліб.* НВолын. у. *Дитина на селі — поміч. Аби зіп'ялось на нот, — зараз у поле.* Мир. ХРВ. 127.

Зір, зору, м. Взоръ, взглядъ. *Гляне, — в'яну як від зору злої чарівниці.* Млак. 4.

Зіра, -ри, ж. Звѣзда. *Не зіра то зійде, — Бог із неба снійде.* Грин. III. 33. См. **Зірка.**

Зірва́ти, -ся. См. **Зривати, -ся.**

Зірк! меж. = **Зирк!**

Зірка, -ки, ж. 1) Звѣзда, звѣздочка. *Візьму тебе саму, як зірку на небі.* Мет. 47. 2) — з мітлою. Комета. Харьк. 3) мн. **Зірки.** а) Раст. Tagetes p. ЗЮЗО. I. 18. б) *Lychnis Chaeredonica.* ЗЮЗО. I. 127. Ум. **Зіронька, зірочка.**

Зіркатий, -а, -е. Большеглазый. *Зіркатий чоловік.* Каменец. у. **Зіркатий мак.** = **Зіркач.** Желех.

Зіркач, -ча, м. Дикій макъ. Желех.

Зіркий, -а́, -е́. Зоркій. *Говірка, зірка, моторна.* Мкр. Н. 12. *Оченьта продирають дитині, щоб було зірке.* Мил. 27.

Зіркнути, -кну, -неш, гл. = **Зиркнути.**

Зірко, -ка, с. Зернышко. *Зірко до зірка, то буде мірка.* Ном. № 9907.

Зірко, нар. Звѣздная ночь. НВолын. у.

Зірниця, -ці, ж. Звѣзда. *В мене батенько — ясний місяць, в мене матінка — ясне сонячко, в мене сестриця — ясна зірниця.* Грин. III. 16. *Ой ішов я до дівчини, як зійшла зірниця.* Нп. **Аж зірниці засвітили.** *Искры изъ глазъ посыпались (отъ удара).* Ном. № 6628. 2) Молодыя дерева, выросшія изъ сѣмянъ. *Я насіяв торік груш та яблунь, так тепер зірниці в аршин.* Лебед. у. Ум. **Зірни́чка.** *Ясна зірничка барз ясно світила.* Гол. IV. 524.

Зірно, нар. = **Зоряно.** Г. Барв. 207.

Зірнути, -рну, -не́ш, гл. = Зорнути.

Зіронька, зірочка, -ки, ж. Ум. отъ зірка.

Зірочний, -а, -е. Звѣздный. Еф. 13.

Зіскакувати, -кую, -єш, сов. в. зіско́чити, -чу, -чиш, гл. Соскакивать, соскочить.

Зіслати. См. Зсилати.

Зіспити, -плю, -пиш, гл. = Зуспіти. Я його зіспив під лісом. Каменец. у.

Зіставати(-ся), -таю(-ся), є́ш(-ся) сов. в. зістати(-ся), -тану(-ся), -неш(-ся), гл.

Оставаться, остаться. *Все мине, а гріх зостане́.* Ном. № 103. **Зістатися од кого.**

Отставать, отстать отъ кого.

Зіставити. См. Зіставляти.

Зіставляти, -ляю, -єш, сов. в. зіставити, -влю, -виш, гл. Оставлять, оставитъ. *Зажер усе, нічого не зіставив.* К. Іов. 44.

Зістарити, -рю, -риш, гл. Состарить.

Зістаритися, -рюся, -ришся, гл. Состариться.

Зістрінути, -ну, -неш и зістрі́нутися, -нуся, -нешся, гл. = Зострінути, -ся.

Зісхнути, -хну, -не́ш, гл. Ссохнуть, засохнуть. *В сухар зісхне.* Чуб. I. 64.

Зітерти, -тру, -треш, гл. Стереть.

Зіткати, -тчу, -тче́ш, гл. Соткать. *Стьожки, зіткані́ з кришталевих ниток.* Стор. МПр. 74.

Зіткнутися, -кнуса́, -нешся, гл. Столкнуться.

Зітліти, -тлію, -єш, гл. Истлѣть. *Шовкова хусточка від слюзів зітліла.* Гол. I. 191.

Зітнути, -тну, -не́ш, гл. = Стяти. *Як дерево зітнуть, кожний тріски збірає.* Ном. № 1249.

Зітнутися, -тнуса́, -не́шся, гл. = Зтятися. *Сам на сам із перевертнем зітнуса́.* К. ЦН. 244.

Зітха́ння, -ня, с. Вздохъ. *Не хлібом я, зітханьями годуюсь.* К. Іов. 9.

Зітха́ти, -хаю, -єш, сов. в. зітхнути, -хну, -не́ш, гл. 1) Вздыхать, вздохнуть. *Зітхнув тяжко я до Бога.* Чуб. № 1088. 2) — духа. Испустить духъ. *Се промовивши, зітхнув духа.* Єв. Л. XXIII. 46.

Зіха́ти, -хаю, -єш, сов. в. зіхнути, -хну, -не́ш, гл. 1) Разѣвать, разинуть (ротъ). *Своє звів, та й на моє зіхаєш.* Ном. № 10827. 2) Зѣвать, зѣвнуть. *Лежить та зіхає на все горло.* Мир. ХРВ. 308. *Вилазе відтіля (з труни) мертвець: зігнув, потягся і подався на слободу.* ХС. III. 56. 3) Испускать, испустить духъ (объ умирающемъ). *Як лежала я хвора дуже, то діти все ждали: ось зіхне! ось зіхне мати.* Волч. у. (Лободовск.).

Зіхідний, -а, -е. Вскожий, годный для посѣва (о сѣменахъ). *Пшениця... умолотна... зіхідна.* Чуб. III. 456.

Зіхнути. См. Зіхати.

Зіхо́дити, -джу, -диш, сов. в. зійти, -йду, -деш, гл. 1) Сходить, сойти, нисходить, низойти. *Зійди з хреста, утіш мене єдину.* Чуб. III. 17. *Захотілось води напитись, — от вун і зійшов униз.* Рудч. Ск. II. 107. *Дрібен дощик зійде.* Чуб. V. 144. *Зійшов голос із небес вв. М. I. 11.* 2) Уходить, уйти. *Після обід ми з Катрею зараз зійшли з хати.* МВ. II. 111. *Піде на тік, щоб з очей зійти.* Св. Л. 158. *Як же мені зійти з сього села?* Г. Барв. 394. *У чужу землю десь зійшли (запорожці).* Мнж. 133. 3) Расходо́ваться, израсходо́ваться, выйти. *Зійшов увесь хліб, уся страва.* Черк. у. 4) Попадать, попасть, выйти. *А щоб ти*

на добрий путь не зійшов! Ном. № 3693. 5) О водѣ: спадать, спасть. Вода зійшла, колеса стали. Гліб. 6) Входить, взойти. Рада б зірка зійти, — чорна хмара наступає. Мет. 81. Зійди на могилу та не тужи дуже. Мет. 92. Ой зійду ж я, зійду на гору крутую. Мет. 59. Зійде твоя пшениченька густо. Мет. 28. 7) — **на чий розум**. Поступать какъ кто. Я на твій розум не зійду. НВолын. у. Зійшов на дитячий розум. НВолын. у. 8) — **на що**. Обратиться во что. І ми колись були добрі, а ось же довелось зійти на ледащо. МВ. І. 71. Тепер який багатир, а питиме горілку — зійде на ка-зна-що. НВолын. у.

Зіходитися, -джуся, -дишся, сов. в. **зійтися, йдуся, -дешся**, гл. 1) Сходиться, сойтись вмѣстѣ. Чи не зійдемося, чи не зострінемося хотя голосочком. Мет. 60. Кому на горі ідеться — велика дірка, та мала латка: і туди тягни, і туди тягни, — не зіходиться. Ном. № 1692. 2) Подниматься, подняться. Зараз ся зійшла вітровая хвиля. Гол. І. 183.

Зіхожати, -жаю, -еш, гл. = **Зіходити**. ЗОЮР. І. 26.

З'їддя, -дя, с. = **З'їди**. Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

З'їдень, -дня, м. Съѣденіє. Употребл. въ выраженіи: **На з'їдень**. На съѣденіє.

З'їди, -дів, м. мн. и **з'їдини, -дин**, ж. мн. Остатки корма травоядныхъ домашнихъ животныхъ. Чуб. VII. 394.

З'їднати, -наю, -еш, гл. и пр. = **З'їднати** и пр.

З'їдун, -на, м. Ъдунъ, ъдокъ, объѣдало. Мало своїх з'їдунів, іще он якис лентюх іде. Шух. І. 34.

З'їжа, -жі, ж. Ъда, потребление, съѣденіє. На з'їжу чимало дечого купили. Да там з'їжі, Господи! таки ж п'ять душ прогудуй що дня.

З'їжджати, -джаю, -еш, гл. = **З'їждити**. З твого двора з'їжджаю. Макс. З'їжджайте в чужу дальню сторону. Чуб. V. 505.

З'їжитися, -жуся, -жишся, гл. Наежиться, нахохлиться. Вх. Уг. 241.

З'їжка, -ки, ж. = **З'їжа**. Хиба мала з'їжка? Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

З'їзд, -ду, м. Съѣздъ. Аж там такий з'їзд — повен двір. Рудч. Ск. II. 208.

З'їдини, -дин, ж. мн. Съѣздъ.

З'їздити, -джу, -диш, гл. 1) Изъѣздить. З'їздили ми Польщу і всю Україну. Шевч. 221. 2) Заѣздить, утомить ѣздой. З'їздив коника, з'їздив другого. Гол. І. 383. 3) Ударить. З'їздив добре по губах. Котл. Ен. V. 67.

З'їздити, -джу, -диш, сов. в. **з'їхати, з'їду, -деш**, гл. 1) Съѣзжать, съѣхать, выѣзжать, выѣхать. Инколи трапиться гора, так з неї знов з'їдеш на рівне. Ком. І. 7. 2) Уѣзжать, уѣхать. Паки під той час з'їхали у гостину кудись на чужу сторону. МВ. (О. 1862. І. 97). З'їду я од вас, мамо. Мнж. 38. 3) **З'їхати з глузду**. Рехнуться. Скажений, ти з глузду з'їхав! Шевч. 300. 4) **З'їхати ні на що**. Разориться, обѣднѣть. Ном. № 1850.

З'їздитися, -джуся, -дишся, гл. Изъѣздиться. Був кінь та з'їздився. Ном. № 1898. Не тільки що, але й зелізо з'їздиться. Ном. № 2728.

З'їздитися, -джуся, -дишся, сов. в. **з'їхатися, з'їдуся, -дешся**, гл. Съѣзжаться, съѣхаться. Тим ся кажу поховати, де ся пани з'їздя. Гол. І.

З'їмати, -маю, -еш, гл. Поймать. Хотіли дівчиноньку з'їмати. Гол. І. 186.

З'їсти, з'їм, з'їси, гл. = **Ззісти**.

З'їхати, -ся. См. **З'їздити, -ся**.

Зк... Всѣ слова, починаюціяся на **зк**, см. на **Ск**.

Злагідливий и злагідний, -а, -е. Согласный, мирный. *Ненька старенька злагідлива була.* Грин. III. 386.

Злагідливо и злагідно, нар. Согласно, мирно. *Злагідно живуть собі з жінкою.* Каменец. у.

Злагода, -ди, ж. 1) Согласіє, миръ. *Буде злагода, буде, кедь Марька добра буде.* Гол. IV. 433. *Спасибі Богу, живемо в злагоді.* Харьк. 2) Устройство, приспособленіє. *У нас уже така злагода, шо бодай би її! Ні виїхати в люди, ні виїхати за ворота.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Злагоджувати, -джую, -єш, сов. в. злагодити, -джу, -диш, гл. 1) Дѣлать, сдѣлать, ладить, сладить, устраивать, устроить, мастерить, смастерить, приготовить. *Злагодь мені меча острого.* Чуб. III. 274. 2) Нанимать, нанять, условиться въ цѣнѣ.

Злагоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. злагодитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Собираться, собраться, приготовить, приготовиться. *Злагодивсь Ілько їхати у город.* О. 1862. IV. 87. 2) Мириться, помириться, соглашаться, согласиться, приходит, прийти къ соглашенію, уладиться. *А як злагодили-сте-ся за ті чичуги?* Каменец. у. *От взялись за діло. Зговорились, злагодились.* Федьк. II. 79.

Злагодити, -ся. См. **Злагоджувати, -ся.**

Злагожуватися, -жуюся, -єшся, гл. = Злагоджуватися. *От злагожується зять на весні вже, чи коли там, іти орать.* Рудч. Ск. I. 180.

Злада, -ди, ж. = Злагода 2. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зладна́ти, -наю, -єш, гл. = Злагодити. Алв. 79.

Зладна́тися, -наюся, -єшся, гл. = Злагодитися. *Якось доля її зладнається.* К. Д. Серце. 20.

Злазити, -жу, -зиш, сов. в. злізти, -зу, -зеш, гл. 1) Слазить, слѣзать, слѣзть; сползать, сползти. *З чужого коня серед дороги злазь.* Посл. *Із неба злізла чорна ніч.* Котл. Ен. III. 22. 2) Взлѣзать, взлѣзть, вползать, вползти. *Був собі дід та баба, та злізли на граба.* Чуб. III. 186.

Злазитися, -жуся, -зишся, сов. в. злізтися, -зуся, -зешся, гл. Сползаться, сползтись. *Гадюки злазяться докупи. Щоб на тебе вся біда злізлась!* Желая тебѣ всего худого, всѣхъ бѣдъ. Чуб. I. 90.

Злакомити, -млю, -миш, гл. Соблазнить.

Злакомитися, -млюся, -мишся, гл. Польститься, соблазниться. *Злакомився на калитку, взяв собі багатирку.* Чуб. V. 215. *Злакомився на гроші та й не сказав нікому, що старшина вбив Оверка.* НВолын. у.

Зламаний, -а, -е. Сломленный. **Хай іде (іде) на зламану го́лову!** Вранное выражение: пожеланіє сломать голову уходящему. Св. Л. 124.

Зламати. См. **Зламувати.**

Зламок, -мку, м. Отломокъ. *Коса поламалась, так я один зламок потребив, а другий ще є.* Черк. у.

Зламувати, -мую, -єш, сов. в. злама́ти, -маю, -єш, гл. 1) Сламывать, сломать. 2) Нарушать, нарушить. *Зламати слово, присягу.* К. Досв. 66. *Був зламаний закон Мойсеїв.* Єв. I. VII. 23. *Байда... не зламав своєї віри.* К. ЧР. 83.

Злапати, -паю, -єш, гл. 1) Поймать, схватить. Котл. Ен. I. 17. *Собака мене злапав за запащину, добре пошматував.* Г. Барв. 236. *Ой злапали Морозенка, назад руки зв'язали.*

Гол. *Тікай, тікай, козаченьку, хочать тя зпанати*. Чуб. V. 127. 2) — **ляпаса**. Получить пощечину. Ном. № 3976.

Зласка́витися, -влюся, -вишся, гл. Умилостивиться, умилосердиться.

Злати́нити, -ню, -ниш, гл. 1) Латинизировать. 2) Окатоличить. *Златинена ляхва*. К. ПС. 90.

Златкува́ти, -ку́ю, -ещ, гл. Покрыть многими заплатами. *Уся свитина була златкована чорними і рудими латками*. Г. Барв. 21.

Злато, -та, с. и пр. = Злото и пр.

Златогла́в, -ву, м. = Злотоглав. *Паювали... златосинії киндяки на козаки, златоглави — на отамани, турецькую білу ю габу — на козаки на біляки*. АД. I. 219. *Оksamити, златоглави будемо носити*. К. МБ. X. 5.

Златоглавий, -а, -е. = Злотоглавий. *Кармазин златоглавий гаптуванням шитий*. К. МБ. X. 12.

Златограний, -а, -е. Искрящийся золотомъ. *Златограний промінь*. Чуб. I. 179.

Златокований, -а, -е. = Златоскований. *І на храмах його чесний хрест златокований поставили*. Шевч. II. 168.

Златомальований, -а, -е. Позолоченный, раскрашенный золотомъ. *Хрест високий на кладовищі, трохи збоку, златомальований стоїть*. Шевч. 600.

Златосиній, -я, -є. Синій съ золотомъ. *Ой із города Трапезонта виступала галера трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана, — златосиніми киндяками побивана*. Макс. (1849), 31.

Златоскований, -а, -е. Выкованный изъ золота. *Златоскована сурма*. Чуб. I. 179.

Злаяти, злаю, -ещ, гл. Обругать. *Ти ж мене не збив, не зляв, догани не дав*. Чуб. V. 31.

Зле, нар. 1) Зло. 2) Дурно, плохо, нехорошо. *Зле без дружини жити*. Лукаш. 115. Чуб. V. 22.

Злебеда́ти, -да́ю, -ещ, гл. Застигнуть, накрыть. *Хочуть вони тебе узнать, тебе край мене злебедать*. Лавр. 33.

Злебедіти, -джу, -диш, гл. Начать жалобно пѣть. Желех.

Злебеніти, -ню́, -ниш, гл. Попастъ, схватить. *Зараз жид злебенів його та й заправив у поштарі*. Мир. ХРВ. 4.

Злеген́ька и злегесенька, нар. Ум. отъ злѣгка.

Злѣгка, нар. Слегка. *Накинувши злегка свитину за плечі, іде до дівчини*. Хата, 14. Ум. **Злеген́ька, злегесенька**. Кв. II. 295. *Пригортає злегесенька*. Чуб. V. 1180.

Злѣглий, -а, -е. Слежавшийся.

Злѣгтися, -гнуся, -нешся, гл. Слежаться.

Злегчи́ти, -чу́, -чиш, гл. Облегчить. Желех.

Злегчи́тися, -чу́ся, -чишся, гл. Освободиться отъ бремени, родить. *Я бачив, що вона була важкою, а тепер злегчилася, стала вже порожня*. Новомовк. у. (Залюбовск.).

Зледацілий, -а, -е. Ухудшившийся, пришедший въ негодность, упадокъ. 2) Разлѣннвійся.

Зледаціти, -щію, -ещ, гл. 1) Ухудшиться, испортиться, придти въ негодность: ослабѣть отъ старости. *Зледаціла, не здужаю і на ноги встати*. Шевч. 120. 2) Избаловаться, разлѣниться. *Хто дома зледаців, тому не жаль домівки*. Гліб. 45. *Але Еней наш зледаців*. Котл. Ен. I. 27.

Злежатися, -жуся, -жишся, гл. Слежаться. *Та на що ж тобі, доньку, та зеленії сукні? Та як буде та твій милий та ревливий, то зеленее суконечко ізлежиться.* Мет. 140.

Злежень, -жня, м. Шпала. *А скільки то йде дерева на ті злежні, що під рейками.*

Злекшити, -шу, -шиш, гл. Облегчить. *Теперка все краще як за панів було: злекшив, облекшив царь.* Каменец. у. *Ми на тебе злекшимо.* НВолын. у.

Зленути, -ну, -неш, гл. = **Злинути.** *Там козак приленув, з коня вже зленув.* Федьк. I. 67.

Злепкуватий, -а, -е. О печеномъ хлѣбѣ: слипающійся, во время печенія, съ другимъ.

Злепок, -пка, м. Мѣсто сбоку, которымъ одинъ хлѣбъ слипся, во время печенія, съ другимъ.

Злестити, -шу, -стиш, гл. — **кого.** Подольститися къ кому, обойти кого лестью. *Ти хочеш мене злестити, а потому одурити.* О. 1862. IV. 18.

Злива, -ви, ж. Проливной дождь. *Злива йде добра.* Каменец. у.

Зливання, -ня, с. 1) Сливаніе; поливаніе. 2) = **Зливки 2.** Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Зливати, -ваю, -еш, сов. в. злити, зілля, зіллеш, гл. 1) Сливать, слить изъ разныхъ мѣсть въ одно. *Йому мила з усіх мисок вечерю зливає.* Чуб. III. 127. 2) Лить, полить на что. *Зливати на руки. Зливши миро се, на погребення зробила.* Єв. Мт. LXXVI. 12. 3) Поливать, полить, обливать, облить; заливать, залить. *Треба злити долівку, щоб пилу не було.* Харьк. у. *Зілля весь сад слізьми. Так гляне, неначе холодною водою зілле.* МВ. I. 35. *Ріка зливає поберіжже.* К. Іов. 31.

Зливатися, -ваюся, -ешся, сов. в. злитися, зілляся, зіллешся, гл. 1) Сливаются, слиться вмѣстѣ. Ком. I. 50. *Як оливо злилося, не здвигнеться.* К. Іов. 94. 2) Обливаются, облиться.

Зливки, -ків, мн. зливини, -вин, ж. 1) Сливаніе, обливаніе. 2) Обрядовое омовеніе роженицы и рукъ повивальной бабки послѣ крестинъ. Мил. 25. 3) Слитое изъ разныхъ сосудовъ въ одинъ.

Злигати, -гаю, -еш, гл. 1) Сожрать. *З тетками чорт тебе злигає.* Котл. Ен. II. 18. 2) Привязать одно къ другому нѣсколькихъ рогатыхъ животныхъ, при помощи веревки, надѣваемой на рога.

Злигатися, -гаюся, -ешся, гл. Сойтись, связаться. Котл. Ен. III. 57. *Він непотрібно злигався з жидівкою.* Стор. МПр. 146. *Злигався я з діаволом.* Шевч. 284.

Злигодні, -нів, м. мн. Невзгоды, бѣдствія. *Всі злигодні на мене обернулись.* К. Іов. 9. *Хай йому злигодні!* О. 1862. VI. 90.

Злигодній, -я, -е. Бѣдственный. *Ой у нашій славній Україні бували колись престрашній злигодні бездольні години.* Макс. (1849). 53.

Злиг(ну)ти, -гну, -неш, гл. Спасть, смягчиться. *Уже злиг мороз.* НВолын. у.

Злидарик, -ка, ж. Ум. отъ злидарь.

Злидарити, -рю, -риш, гл. Выпрашивать, попрошайничать. Аф. 455.

Злидарь, -ря, ж. Бѣднякъ. Бор. 35. *Має своє поле, худоду таку, а по людях робить поденно, мов який злидарь.* Г. Барв. 186. *Злиденні злидарі.* К. ПС. 13. Ум. **Злидарик.** Ув. **Злидарюка.** Аф. 455.

Злидарька, -ки, ж. Бѣдная женщина. *Пробі доріка все: ти злидарька: прийшла від злиднів, так і підеш, нічого не. получит.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Злидарюка, -ки, ж. Ув. отъ злидарь.

Злиде́нний, -а, -е. 1) Бѣдний, несчастный. Вони люде злиденні. Ном. № 1536. Життя злиденне. К. Досв. 37. 2) Жалкій. А ну лиш, лицарю мізерний, злиденний, витязю нікчемний, виходь сто лих покуштувать. Котл. Ен. VI. 38. 3) Скрыга, скупой. Багатий, а такий злиденний, що над копійкою аж труситься.

Злиде́нник, -ка, м. = **Злидарь.** Ото злиденник! Ном. № 2880. Г. Барв. 455, 357. Шкода про се казати, щоб із злиденником та безземельником дочку мені звінчати. К. МБ. X. 4.

Злиде́нність, -ности, ж. Бѣдность; бѣдственное положеніе. Желех.

Злиденно, нар. 1) Бѣдно; бѣдственно. Злиденно живуть. Одягнений злиденно. К. ПС. 85. 2) Жалкимъ образомъ. І так злиденно іскривився. Котл. Ен. VI. 81.

Злидень, -дня, м. 1) Бѣднякъ, голышъ. Скоро в злидні мене зведете, як не перестанете гулять у шинку. Канев. у. 2) = **Злиденний 3.** Бісовий злидень за копійку труситься. Канев. у. 3) К злидню. Къ чорту. Жидівочка к злидню дметься, із бурлаченька сміється. Чуб. V. 1012. 4) Во мн. ч. Бѣдность, нищета, злосчастіе. Чуб. I. 254. К. Іов. 63. Насміхаються сусіде з наших злиднів та неволі. К. Псал. 154. Щастя дочасне, а злидні довічні. Ном. № 1450. **Злидні осіли.** Бѣдность одолѣла. **Бодай вас злидні побили!** — пожеланіе несчастья, бѣдности. Бодай же вас, цокотухи, та злидні побили. Шевч. 68.

Злиднувати, -днюю, -ещ, гл. Бѣдствовать. Не кажи, коню, що я злиднюю, а кажи, коню, що я паную. Гол. I. 74.

Зли́дяний, -а, -е. = **Злиденний 1.** Потіш злидяне серденько. Млак. 89.

Злизати. См. **Злизувати.**

Злизнути, -зну́, -не́ш, гл. Исчезнуть. Тьху! злизни, пропади! НВолын. у. Лиха искра поле спале й сама злизне. НВолын. у.

Злизувати, -зую, -ещ, сов. в. злизати, -жу, -жеш, гл. Слизовать, слизать. **Як віл злизав.** Ном. стр. 284, № 1894. **Мов корова злизала язиком.** Рудч. Ск. II. 176. Исчезъ, неизвѣстно гдѣ дѣлся. То-же значеніе: **як лиз його злизав.** Мир. ХРВ.

Злий, -а, -е. 1) Злой. МВ. II. 175. Зняли з нього головоньку злії басурмани. Мет. 79. 2) Дурной, нехорошій. Хто чинить хоч добрее, хоч злее в первий раз, не буде таково, як не першина. Ном. № 105. Ой не їдь, рідненький, бо дороженька злая. Мет. 32. Ой, дитино моя мила, що ти злого учинила? Чуб. III. 356. Як я тобі вина дам, коли на тобі злий жупан? Чуб. V. 920.

Зли́нка, -ки, ж. Раст. Erigeron canadensis. ЗЮЗО. I. 121.

Зли́нути, -ну, -неш, гл. Слетѣть; взлетѣть. Злину з дуба. Гол. IV. 446. З дерева злинула голубка, сіла мені на плече. Левиц. Пов. 17. Побачив він Духа Божого, що спустився, як голуб, і злинув на него. Єв. Мт. III. 16. Злинув на дерево.

Зли́няти, -няю, -ещ, гл. Слинять, полинять. Біле личко, чорні брови повік не злиняють. Чуб. V. 19.

Злипатися, -паюся, -ещся, сов. в. зли́п(ну)тися, -пнуся, -нешся, гл. Слипаться, слипнуться. К. Іов. 87. Спілі вишні злипались китяхами. Левиц. Пов. 192. Кого люблю, — поцілую, аж губоньки злипаються: Мил. 101.

Злити, -ся. См. **Зливати, -ся.**

Злихосло́вити, -влю, -виш, гл. Выбраниться, сказать дурное слово. Я питаюсь: що тобі треба? А він злихословив мені зразу. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зли́чний, зли́шний, -а, -е. Прекрасный, красивый. Гарне й зличне да не вічне. Ном. Бувай здоров, злишний паничу. Чуб. III. 275.

Злишнього, нар. Слишкомъ. *То Катря усе хвалить, то Катря усе ганить; то усе в неї вже й злишнього славне, то усе в неї ні до чого не згарне і не докладне.* МВ. II. 94.

Злишок, -шку, м. Излишекъ. *Накинемо злишку по копі, чи й по рублю.* Кв. II. 13.
Будуть злишки — убогшому подаси. Г. Барв. 428.

Злізти, -ся. См. **Злазити, -ся**.

Злінуватися, -нуюся, -єшся, гл. Полѣнитъся.

Зліпити, -ся. См. **Зліплювати, -ся**.

Зліплювати, -люю, -єш, сов. в. **зліпити, -плю́, -пиш**, гл. 1) Лѣпить, слѣпить, вылѣпить. *Біг сказав чортові зліпити з глини вовка.* Чуб. I. 52. 2) Слѣплять, слѣпить, склеить липкимъ. *Зліпила (розбите) яйце.* Рудч. Ск. I. 144. 3) Связувать, связать (слова въ рѣчи). *Вона насилу, велику силу змогла зліпити докупн кілька польських словець.* Левиц. I. 209.

Зліплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **вліпитися, -плюся, -пишся**, гл. Слѣпляться, слѣпиться, склеється липкимъ.

Зліпок, -пка, м. = **Злепок**. МУЕ. III. 72.

Злісливий, -а, -е. Злой, сердитый. *Ну, та й зліслива у мене жінка, сохрانی Боже!* Канев. у. *А пані, куди далі, то все злісливши, усе лютіша.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Злісливо, нар. Зло, сердито.

Злістниця, -ці, ж. Злая женщина. *Він вибрав собі жінку дуже велику злістницю.* Чуб. II. 548.

Злість, злості, ж. 1) Злость. К. Іов. 48. Чуб. III. 356. *І од злості зубами скрегоче.* Шевч. 21. *Зо злості болять кості.* Ном. № 2934. *На злість моїй жінці нехай мене б'ють.* Ном. № 2813. 2) Зло. — **учинити**. Сдѣлать зло. *Ой ви, чумаченьки, ой ви, молоденькі, не вчиніте злості: поховайте моє тіло, щоб не розніс ворон кості.* Нп.

Злітати, -таю, -єш, сов. в. **злетіти, -лечу́, -тиш**, гл. 1) Слетать, слетѣть. *Сивою зозулею до роду злетіла.* Год. I. 195. *Ти з неба злетіла.* Шевч. 144. *Гусята, качата гречку поїли, на панів ставочок нишки злетіли.* Чуб. III. 208. 2) Взлетать, взлетѣть. К. Досв. 31. *До тебе, Господи, душа моя злітає.* К. Псал. 56. *Злетів півень на ворота, сказав: кукуруіку!* Чуб. V. 37.

Злітатися, -таюся, -єшся, сов. в. **злетітися, -чу́ся, -тишся**, гл. Слетаться, слетѣться. *Сокіл з орлом та й злітається, сокіл орла та й питається.* Чуб. V. 943. *Злетілись дрібні пташенята.* МВ. II. 70. *На полі, на роздоллі зліталися по волі сичі.* Шевч. 582.

Злітеплитися, -плюся, -лишся, гл. Согрѣться (о жидкості). *Мабуть у сінях вода вже злітеплілася.* Черк. у.

Зліти, злію, -єш, гл. Дѣлаться болѣе злымъ. *Сидить вона сто тисяч літ, не молодіє, не старіє, а тільки де далі зліє.* Шевч. 309.

Злітки, -ків, мн. **На злітки оддавати (теля́та)**. Отдавать телятъ на выкормку, на четыре года. Вх. Лем. 420.

Злітній, -я, -є. Среднихъ лѣтъ. *Злітній чоловік.* Звенигор. у.

Злітце, -ця. Ум. отъ злото.

Злічити, -ся. См. **Злічувати, -ся**.

Злічувати, -чую, -єш, сов. в. **злічити, -чу́, -чиш**, гл. 1) Сосчитывать, сосчитать. Опат. 27. *Ти в коморі, я на дворі, вийди, серце, злічим зорі.* Мет. 10. *Не можна далєбі злічити, які народи тут плелись.* Котл. Ен. IV. 70. *Хто воїнство його злічити може.* К. Іов. 53. 2)

Вылѣчивать, вылѣчить. Як би од Бога болізнъ, то Бог би й злічив. Грин. II. 314. 3) О разбитой посудѣ: склеивать, склеить. Злічила макітру, та вже год десять живе. Злічуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. злічітисся, -чуся, -чипся, гл. Сосчитываться, сосчитаться.

Зло, зла, с. Зло. Хто сіяв зло, той пожинав скорботу. К. Іов. 10. Чи годиться в суботу добро робити, чи зло робити? Єв. Мр. III. 4. Ну, брате, — кажуть: — як ти жив? Добро чи зло робив? Гліб. 14.

Злоба, -би, ж. Злоба. К. Іов. 12. Чернеча злоба до гроба. Ном. № 202. У жінки злоба така люта. Міус. окр. **Злобу́ взяти на ко́го.** Озлобитися.

Злобитель, -дя, м. Недоброжелатель. Злобителей старшина поодавав у москалі, та тепер що зна, те й робе. Канев. у. Є такі злобителі, що його підпалюють. Міус. окр.

Злобителька, -ки, ж. Недоброжелательница. Волч. у.

Злобливий, -а, -е. Злобный. Царю Христе, Спасителю мира! ти був зранку не злобливий. Чуб. III. 21.

Злобний, -а, -е. = Злобливий. Помилуй, пані благородна! не дай загинуть головам, будь милостива, будь не злобна. Котл. Ен. I. 17.

Злобствувати, -вую, -еш, гл. = Злобувати. Злобствує на мене. Черк. у.

Злобувати, -бую, -еш, гл. Злобствовать. Черк. у.

Зловжиток, -тку, м. Злоупотребление. Башт. 39.

Зловити, -влю́, -виш, гл. Поймать. Зловив зайця за хвіст. Ном. № 1800. Та зловили Морозенка, рученьки зв'язали. Нп. Ходімо, я зловлю гусочку. Рудч. Ск. I. 23.

Зловитися, -влю́ся, -вишся, гл. Пойматься.

Зловістний, -а, -е. Зловѣщій. Желех.

Зловіщуватий, -а, -е. = Зловістний. Се справді страшний, зловіщуватий ворог. К. Кр. 38.

Злоги, -гів, м. мн. 1) Роды. Балт. у. 2) Сидіти на злогах. Сидѣть подпершись локтями. Черк. у.

Злодарний, -а, -е. Нечестивый, безбожный. Син злодарний — о сынѣ, вигнавшемъ мать. Гол. III. 197.

Злодієнко, -ка, м. Сынѣ вора. О. 1861. IV. 156.

Злодій, -дія, м. 1) Ворѣ. Казали їй руки ізв'язати; посадили між злодіями, між убійниками, молоду та добру. МВ. II. 193. Не так лютує голий злодій, коли не має що украсть, як наш латин тут розгнівився. Котл. Ен. IV. 48. Хто перелазить в кошару, той злодій. Не піймавши, не кажи злодій. Посл. 2) Раст. = **Гречка дика.** Вх. Пч. I. 9. 3) Нас. короѣдъ, *Bostrychus*. Вх. Пч. I. 5.

Злодійка, -ки, ж. Воровка.

Злодійкуватий, -а, -е. Вороватый.

Злодійство, -ва, с. Воровство. Коли не злодійство, то разбійство в нашім селі. НВолын. у.

Злодійствувати, -вую, -еш, гл. Писарь... п'янствує, розбишує і, стидно добрим людям казати, злодійствує. Цись, Сват. 97.

Злодійський, -а, -е. Воровской. Постава свята, а сумління злодійське. Ном. № 178. Злодійські гроші. НВолын. у.

Злодіяка, -ки, м. Большой ворѣ. Злодіяка такий, що ні з чим не розминеться. Кв. I. 233. Поночі блукає злодіяка. К. Іов. 53. Ум. **Злодіячка.** Воришка. Мир. ХРВ. 119. Якийсь лихий злодіячка. Мир. ХРВ. 202.

Злодіячити, -чу, -чиш, гл. Воровать, займатися воровствомъ.

Злодіячка, -ки, м. Ум. отъ злодійка.

Злодюга, -ги, м. = **Злодіяка.** Один злодюга крав. Гліб. 81. Ум. **Злодюжка.** Злодюжка був на все сем. Драг. 66. Не був злодієм, а злодюжкою був. Г. Барв. 313.

Зложити, -жу, -жиш, гл. = **Скласти.** Зов'ю я віночка й а в штирі грядочки, зложу на головку. Чуб. III. 121. Аж його гречка стоїть у стіжку зложена. Рудч. Ск. II. 208. **Руки зложити.** Умереть. Г. Барв. 95. Ручки зложу, очки сплющу та ще слово скажу. Чуб. V. 232. **Неславу зложити на кого.** Обезславить. На мене неславу зложили. Гол. IV. 459. **Кожух зложити.** Сшить шубу. Нічим гаразд заплатитъ кравцям, щоб там свитину або кожух зложили. Сим. 199.

Зложитися, -жуся, -жишся, гл. = **Скластися.** Зложімося, пане брате, на сто злотих битих. Гол. I. 189.

Зломити, -млю, -миш, гл. 1) Сломать, сломить. Из дерева сього зломити ти мусиш гільку хоть одну. Котл. Ен. III. 19. Ой зломлю я і стопчу я рожу з калиною. Мет. 96. Ми перстенчик зломимо, тобі жони не дамо. Чуб. III. 70. Прудко гонить, голову зломить. Ном. № 5572. 2) Нарушить. Не зломлю... закону. Г. Барв. 95.

Зломитися, -млюся, -мишся, гл. Сломатися, сломиться. Бодай сіно огнем пішло і коса зломилась. Чуб. V. 86. Тризубець щоб тобі зломивсь. Котл. Ен. II. 31.

Зломок, мку, м. Обломокъ. Ум. **Зломочок.** Шаблю поламали недавно та поробили ножі, а один зломочок товщенький такий брали на весілля. О. 1862. V. 87. Се мабутъ невеличкий зломочок якогось давнюю широкого оповідання. О. 1862. V. 91.

Зломча, -чати, с. Пт. Крапивникъ, Troglodytes parvulus. Вх. Лем. 420.

Злопати, -паю, -єш, гл. Сожрать.

Злопотіти, -почу, -тиш, гл. Захлопать. П'ють голуби зімню воду. Напилися та й злетіли, крилоньками злопотіли. Гол. I. 265.

Злоріка, -ки, гл. Злословящій. К. Псал. 50. Блажен... хто стежку грішників минає, серед злоріків не сідає. К. Псал. 1.

Злорічити, -чу, -чиш, гл. Злословить, говорить дурное. Ти устами знай злорічиш. К. Псал. 119.

Злороб, -ба, м. Злодѣй. Встрѣчено только у Кулиша. К. ЦН. 318.

Злосливий, -а, -е. = **Злісливий.** Герод злосливий. Kolb. I. 90.

Злосливість, -вості, ж. Злость, злоба, злобность.

Злосливо, нар. Зло, злобно, злостно. На мя злосливе чом поглядаєш? Гол. I. 362.

Злословити, -влю, -виш, гл. Злословить. І хто твое ім'я злословить. К. Псал. 155.

Злосник, -ка, м. Недругъ, недоброжелатель. Бо вже мої всі злосники взяли мене на язики. Мл. л. сб. 260.

Злосопротівний, -а, -е. Враждебный; о вѣтрѣ, волнѣ: противный. Злосопротивна... хвиля вставав, судна козацькі-молодецькі на три масти розбиває. АД. I. 177.

Злоститися, -щуся, -стишся, гл. = **Злостувати.** Він на мене злостився. НВолын. у.

Злостувати, -тую, -єш, гл. Злиться, сердиться. Злостує та й злостує жінка моя цілісінький ранок. Канев. у. Ще дужче злостує. НВолын. у.

Злот, -та, м. Монета въ 15 коп.

Злотарник, -ка, м. Золотыхъ дѣль мастеръ. Виламала гіллячку з самого вершечку, понесла її до злотарників: «ой, злотарники, мої братіки, іскуйте мені золотого перстника». Чуб. III. 404.

Зло́течко, -ка, с. Ум. отъ злото.

Злотий, -ого, м. = Злот. Сто злотих не гроші, а мужик не брат. Ном. № 1278. А той чоловік дав йому золотого грошей. Рудч. Ск. II. 154.

Злотистий, -а, -е. Золотой. Моя квітка злотиста. Грин. III. 507.

Злотіти, -чу, -тиш, гл. Золотить. Грин. III. 48. Ширинку шила, золотом злотим. Гол. IV. 535.

Злотківець, -вця, м. = Злот. Здурили ж ми попа: дали йому два злотківці, а він думав, що червінці. Чуб. IV. 278.

Зло́тник, -ка, м. 1) = Злотарник. КС. 1882. IV. 93. А злотнику-голубоньку, зроби мені золотий килих. Чуб. III. 471. 2) Свѣтлякъ, Ивановъ червячокъ.

Зло́то, -та, с. 1) Золото. Привезе мені віночок з чистого злата. Чуб. V. 207. А в чім тее дитя? — У сріблі та в злоті. Чуб. III. 39. 2) Ласкательное названіє любимаго чоловіка. Ой вийду я за ворота, — нема мого злата, тільки стоїть той нескреба, що мені не треба. Мет. 38. Ум. **Злітце, зло́течко.** Грин. III. 13. Зробив ворітця із щирого злітця. Чуб. III. 295.

Злотоглав, -ву, м. Парча, газеть, матерія, тканая или шитая серебромъ или золотомъ. Пани та князі в жупанах-злотоглавах. Чуб. V. 847.

Злотоглавий, -а, -е. Парчевой, газетный.

Злотокрилий, -а, -е. Съ золотыми или золотистыми крыльями. Бжілка злотокрила. Федьк. I. 25.

Злототканий, -а, -е. Тканый золотомъ. А ті кирви злототкані всю світлицю укривають. Федьк. I. 125.

Злочестивий, -а, -е. Злочестивый. К. ЦН. 276.

Злочин, -ну, м. = Злочинство. Желех.

Злочинець, -нця, м. Злодѣй, преступникъ. Мир. ХРВ. 55. Мкр. Г. 5. Злочинцеві всі дні сповняє туга. К. Іов. 33.

Злочинний, -а, -е. Злодѣйскій, преступный.

Злочинство, -ва, с. Злодѣяніє, злодѣйство, преступленіє.

Злува́ти, злу́ю, -ещ, гл. Быть злымъ, сердиться. На кого ж ти, мій миленький, злуєш, що мою білу постіль гайнуєш? Чуб. V. 553.

Злузнути, -зну, -неш, гл. Исчезнуть.

Злузнутися, -нуса, -нешся, гл. Слушиться. Удряпнув — дак оце присохло та трохи злузнулось.

Злука, -ки, ж. Соединеніє.

Злукавити, -влю, -виш, гл. Слукавить, схитрить. Тобі єдиному згрішив я, перед тобою я злукавив. К. Псал. 120.

Злукавіти, -вію, -ещ, гл. Сдѣлаться лукавымъ, хитрымъ. Запаніє, злукавіє, то все одно що і вмерла. Св. Л. 63.

Злукавнувати, -ную, -ещ, гл. = Злукавити. Не можна було йому злукавнувати. Кв. I. 72.

Злуктечко, -ка, с. Ум. отъ злукто.

Злукто, -та, с. = Жлукто. На паличку спіткнулася, на злуктечко впала. Мет. 14.

Злупати, -паю, -єш, гл. 1) Грабить. *Церков злупали, Христа взяли.* Чуб. III. 349. 2) Сковирять, сколоть, снять слой. *Сяде на спід крохмаль, а він його злуна, налле води та змиє.* Лебед. у.

Злупіти, -плю, -пиш, гл. Содрать, слупити, ободрать. *Тільки в тебе худобоньки, що сива кобила: тую злупив, жупан купив.* Чуб. III. 161. *Та він би з рідного батька злупив.* Ном. № 4828.

Злупитися, -плюся, -пишся, гл. Содраться, слущитися. *Я ж думала, що нагаєчка шуточка, як ударе, то злупиться шкурочка.* Чуб. V. 598.

Злупок, -пка, м. 1) Отрубкох дерева, изъ котораго выдѣлывается курительная трубка. Вас. 148. 2) У гребенщиковъ: пористая масса подъ периферіей рога. Вас. 163.

Злускати, -каю, -єш, гл. Слущить, сгрызть (о сѣмячкахъ, орѣхахъ).

Злучати, -чаю, -єш, сов. в. злучити, -чу, -чиш, гл. Соединять, соединить. *Левец. (Правда, 1868, 497). Лежить мертвий, що-м його любила, не злучили нас, то злучить могила.* Чуб. V. 117. *Що Бог злучив, чоловік нехай не розлучає.* Єв. Мр. X. 9.

Злучатися, -чаюся, -єшся, сов. в. злучитися, -чуся, -чишся, гл. Соединяться, соединиться. *Горить що небудь тільки через те, що кислорід з їм влучається.* Дещо, 80.

Злучення, -ня, с. Соединеніє. *Злучення України з Москвою.* Левец. (Правда, 1868, 448).

Злучити, -ся. См. влучати, -ся.

Злущити. См. Злущувати.

Злущувати, -щую, -єш, сов. в. злущити, -щю, -щииш, гл. Сдирать, содрать, счистить.

Злюбини, -бин, ж. мн. Названіє обряду сватовства въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ (напр. въ Кобринскомъ у.) Чуб. IV. 658. См. **Дівошлюби.**

Злюбіти, -блю, -биш, гл. 1) Полюбить. *Його козаки злюбили.* ЗОЮР. I. 216. *Бодай тебе мій миленький инша не злюбила.* Мет. 64. *Голубонька вбив, голубку злюбив.* Лавр. 81. 2) **Він злюбив, вона злюбила.** Ему, ей понравилось. *Дали Христу ім'я Петро, — Божа Мати не злюбила.* Гол. IV. 549. *Не злюбив собі місця.* Ном. № 10248.

Злюбитися, -блюся, -бишся, гл. 1) Полюбить (взаимно). *Злюбилося дівчинонька з другим козаком.* Чуб. V. 204. 2) Понравиться. *А більш за те їй не злюбився, що, бачиш, в Трої народився.* Котл. Ен. II. 10.

Злюдніти, -нію, -єш, гл. Обезлюдѣть. *Він житиме на хуторі, поки є люде на стегу, а як злюдніє, то він утече.* Міус. окр.

Злюка, -ки, об. Злой человекъ. К. Іов. 50. Гліб. 116. *Чи він добрий, чи він злюка, ой що вам до того.* Макс. (1834), 79. Ум. **злючка.**

Злюлятися, -ляюся, -єшся, гл. Напиться пьянымъ. *На radoщах так злюлявся, аж очі заплющив.* Подольск. г.

Злюпатися, -паюся, -єшся, гл. Разсвирѣпѣть, сильно разсердиться. Драг. 100.

Злючий, злющій, -а, -е. Ув. отъ злий 1. Очень злой. *Злючих собак держала.* Хата, 99. *Дізнає злющій злої муки.* К. Псал. 8.

Злючка, -ки, об. Ум. отъ злюка.

Злющій. См. Злючий.

Зляганий, -а, -е. Слегшійся. *Як зляганий сніг, то вітер не вдерє.* НВолын. у.

Злягання, -ня, с. Совокупленіє, сношенія половня. Харьк. у.

Злягати, -гаю, -єш, сов. в. злягти, -жу, -жеш, гл. 1) Склоняться, склониться на что либо, опереться на что либо. *Зліг на лісу, постояв.* О. 1861. VIII. 20. (Пані) *сунула з*

горниці, злягаючи на руки двох хороше зодягнених дівок. Мир. ХРВ. 104. 2) Разрѣшаться, разрѣшиться отъ бремени. Уже Дарина злягла. Жінка злягла. КС. 1893. VII. 74. Одному чоловікові злягла вночі жінка. Федьк.

Злягатися, -гаюся, -ешся, сов. в. злягтися, зляжуся, -жешся, гл. Совокупляться, вступать, вступить въ связь любовную. *А та, чи зляглась, чи не зляглась з ужакою, — вже й завагоніла.* ЗОЮР. II. 33. *Ходив чоловік у чумацьтво, а жінка тим часом із салдатом зляглась.* Мнж. 95. *Злігся свекор, з невісткою.* НВолын. у.

Злягчи́, зля́жу, -жеш, гл. = Злягти. Желех.

Злякати, -каю, -еш, гл. Испугать. *Не вір, то звір, хоч не вкусе, то зляка.* Ном. № 4309. *Запитала вона зляканим голосом.* Мир. ХРВ. 17.

Злякатися, -каюся, -ешся, гл. Испугаться. *Жінка, злякавшись, упала перед ним.* Єв. Мр. V. 33. *Еней, пожар такий уздрівши, злякався, побілів як сніг.* Котл. Ен. II. 30. *Злякався хлопчик, аж поблід.* Гліб. 56.

Злякнути(-ся), -кнү(-ся), -не́ш(-ся), гл. = Злякатися. *Вона злякнулася його.* Павлогр. у. *Ти, Ляше, злякнеш і з коня впадеш, сам присиплешся землю.* Мет. 400.

Зля́ку, нар. Съ испугу. *Не втямиш зляку, де б сховався.*

Зля́пати, -паю, -еш, гл. Сдѣлать неаккуратно, неумѣло. *Іх (великі млини) німці будувать уміють, а вже не зляпає наш брат.* Греб. 384.

Зля́патися, -паюся, -ешся, гл. Забрызгаться грязью. Вх. Лем. 420.

Злячи́, -жу, -жеш, гл. = Злягти. Желех.

Зля́шити, -щу, -шиш, гл. Ополячить.

Зля́шити, -шію, -еш, гл. Ополячиться. *Була вона звичайна Прісьма... за літ скільки запаніла, зляшіла і стала зватися... Фрузиною.* Св. Л. 65.

Зма́га, -ги, ж. Спорь, препирательство. НВолын. у. *Иди, сину, пріч од мене: через тебе що-дня змага в мене.* КС. 1882. XII. 442. Ум. **Змажка.** Грин. III. 610. *Як своє лихо, так Соловейків обминала, щоб тільки не було між нами тієї гризі, тієї змажки та лайки.* Левиц. Пов. 339.

Змага́ння, -ня, с. Препирательство, ссора. *Коли б мене покинули ледачі, щоб я їх кривд, змагання їх не бачив.* К. Юв. 37.

Змага́ти, -гаю, -еш, гл. Быть въ силахъ, въ состояніи. *Поки руки змагають, то як небудь по світу плентався б.* Г. Барв. 416. *Ой косити, молотити — я то не змагаю.* Гол. IV. 446. **Чи ти здоров'ям змагаєш? Здоровь ли ты? Здоров'я змагає.** *Здоровь, — ва. Як здоров'я змагає, то добре б робити.* НВолын. у.

Змага́тися, -гаюся, -ешся, гл. Спорить. Чуб. III. 221. *Не в правді братік кохався, що за сестрицю змагався.* Мет. 194. *Ой добре, добре чуже дитя бить, що ні свариться, ні змагається.* Чуб. V. 700. *Змагались тоді між собою.* Єв. I. I. 52. *Змагається з нами, що нема у світі ані добрих людей, ані правди у людей.* МВ. II. 152.

Змагли́вий, -а, -е. Спорливый, задорный. *Він трохи змагливий був.* О. 1862. V. 35.

Змагну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Возразить, заспорить. *Всяке обіждає, корить, а вона і не змагнеться.* Г. Барв. 14.

Змажка, -ки, ж. Ум. отъ змага.

Змазати, -ся. См. **Змазувати, -ся.**

Змазувати, -зую, -еш, сов. в. вмазати, -жу, -жеш, гл. Смазывать, смазать. *Чоботи здорові і добре змазані.* МВ. I. 115.

Змазуватися, -зуюся, -ешся, сов. в. змазатися, -жуся, -жешся, гл. Смазуватися, смазатися.

Змазуритися, -рюся, -ришся, гл. Запачкаться, испачкаться. Вх. Лем. 420.

Змайнути, -ну, -неш, гл. Мелькнуть, улетѣть.

Змайструвати, -рюю, -еш, гл. Смастерить. *Вже так змайструю, як самому собі.* Г. Барв. 186. *Чи ти вже, Ярино, змайструвала нам що небудь?* Шевч. 246.

Змаленьку, зма́лечку, нар. Ум. отъ змалку.

Змалитися, -люся, -лишся, гл. Умалиться, сдѣлаться маленькимъ; дѣлать какъ маленькій. *Не казав би то — мала, а то велика та змалилась.* Ном. № 6493. *Ото змалилася — зазмагалася з дитиною.* Харьк.

Змаліти, -лію, -еш, гл. Сдѣлаться меньше, уменьшиться. Желех.

Змалку, нар. Сь малолѣтства. *Як не дав Бог талану змалку, то й не буде до останку.*

Ном. № 1749. *Був якийсь задумливий змалку.* МВ. II. 8. *Один ще змалку вдатний шпак у щиглика співає навчився.* Гліб. 85. Ум. **Змаленьку, змалечку.** *При мені вона й зросла, бо сиротою зосталася змалечку.* МВ. II. 19. *Оттак нам довелося йти ще змалечку колючу ниву.* Шевч. 634.

Змалюва́ння, -ня, с. Изображеніе (красками или словомъ). *Не хутко спроможеться яка б ні була початкова громада на змалювання себе писаним словом.* К. ХП. 124.

Змалювати, -ляю, -еш, гл. Списать, написать, изобразить (красками, словомъ, мыслію). *Та коли б була знала та з тобою не стояла, то б я собі була малярика мала, я б своє личенько тоді змалювала.* Чуб. V. 100. *Поки Бога змалюєм, то чорта звоюєм.* Ном. № 10427. *Була чорнява, в рум'янцях, уста червоні... змалювати б таку та дивитись.* МВ. II. 182. *Ізмалювавши себе в своїй голові на поштарських, тільки погукував: «торкай!»* Св. Л. 170.

Змандрува́ти, -рюю, -еш, гл. Уйти сь мѣста жительствова. *Гей, Орфію-небораче! Де ти змандрував від нас?* Котл. (1844). 40.3.

Зманити. См. Зманювати.

Змантіти, -нчу, -тиш, гл. Обмануть, обмошенничать. Шух. I. 85.

Зманювати, -нюю, -еш, сов. в. зманіти, -ню', -ниш, гл. Сманивать, сманить.

Змарніти, -ню', -ниш, гл. = Змарнувати. *Змарнив худобу.* Вх. Зн. 22.

Змарнілий, -а, -е. Исхудалый (въ лицѣ).

Змарніти, -нію, -еш, гл. Исхудать. *Невістка скаржитись, а на лиці не змарніла.* Ном.: № 6899. *За довгий час змарнів, борода одросла.* Рудч. Ск. II. 162.

Змарнува́ти, -ну́ю, -еш, гл. Безъ толку потратить, растратить; испортить. Могил. у. **Змастити, змащу, стиш, гл.** 1) Смазать. *Ой надибав дубового сала, як змастив милу, аж шкура відстала.* Чуб. V. 576. 2) Переносно: опорожнить тарелку, миску, сьбвв кушанье. *І коряк той спорожнили, і миски: змастили.* Мкр. Н. 31.

Змаститися, змащуся, -стишся, гл. Оскоромиться. Вх. Зн. 22. **Зматчитися, чуся, чишся, гл.** Объ ульѣ: лишиться матки.

Зматчілий, -а, -е. Объ ульѣ: лишившійся матки.

Змахнути. См. Змахувати.

Змахувати, -хую, -еш, сов. в. змахну́ти, -ну', -неш, гл. Смахивать, смахнуть, сметать, сместь. *А що, змахнула пил з місяця?* Шевч. 302.

Змеж, змежи, пред. = Зміж.

Змеженіти, -нію, -єш, гл. Снасть (о водѣ). Як змеженіе вода, тоді треба її гатити. Міус. окр.

Змежи. См. **Зміж.**

Змелений, -а, -е. Смолотый.

Змельну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Смигнуть, сморгнуть. А Загнибідиха ж то і не змельне нікуди: як уп'яла свої блакитні очі у ясне світло сонця, та там вони і потонули. Мир. ХРВ. II. 76.

Зменчати, -ся и пр. = Зменшати, -ся и пр. Менший син так зметається перед батьком, а старший, так той не мовчить ні трохи. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зме́ншати, -шаю, -єш, гл. Уменьшиться. Добрий дощ ішов та вже зменшав трохи. НВолын. у.

Зменшати, -шаю, -єш, гл. = Зменшувати.

Зменшатися, -шаюся, -єшся, гл. = Зменшуватися. Моя прабаба яка, а перед чоловіком зменшалась, корилась йому. Г. Барв. 430. Тихо піднявся він (місяць) у гору, зменшаючись і ясніючи. Левиц. I. 19.

Зменшення, -ня, с. Уменьшение.

Зменшити, -ся. См. **Зменшувати, -ся.**

Зменшування, -ня, с. = Зменшення. НВолын. у.

Зменшувати, -шую, -єш, сов. в. зменши́ти, -шу́, -ши́ш, гл. Уменьшать, уменьшить. Не няли віри, що бачив сто вовків, так зменшував-зменшував, а далі ото каже — чув, мов, що щось шелеснуло. Ном. № 4356.

Зменшуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. зменшитися, -шуся, -шишся, гл. 1) Уменьшаться; уменьшиться. Левиц. Пов. 69. 2) Покоряться кому, уступать старшому.

Змервиги, -влю, -виш, гл. Истереть, измять (солону). Вх. Лем. 420.

Змережити. См. **Змережувати.**

Змережування, -ня, с. 1) Испещрение узоромъ и пр. 2) Расшиваніе **мере́жками.** 3) Соединеніе **мере́жкою** двухъ частей рубашки, двухъ кусковъ ткани. *Змережування бува: косе, стовпчиками і кругле.* (Залюбовск.).

Змережувати, -жую, -єш, сов. в. змережити, -жу, -жиш, гл. 1) Испещрять, испещрять узорами и пр. *Тонесеньку хустку сріблом мережиш; та як змережила, слъозами зросила.* Федьк. I. 106. 2) Расшивать, расшить **мере́жками.** 3) Соединять, соединить **мере́жкою** двѣ части рубашки, два куска ткани.

Змережуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. змережитися, -жуся, -жишся, гл. 1) Испещряться, испещряться узорами и пр. 2) Расшиваться, расшиться **мере́жками.** 3) О двухъ частяхъ рубашки, двухъ кускахъ ткани: соединяться, соединиться **мере́жкою.**

Змерзлий, -а, -е. Смерзший.

Змерзлю́х, -ха, м. Мерзлякъ, зябкій чело́вѣкъ. Желех.

Змерзлю́ка, -ки, ж. Зябкая женщина. Желех.

Змерз(ну)ти, -гну, -неш, гл. Смерзнуть, озябнуть. *Шолудиве порося і в Петрівку змерзне.* Ном. № 1582. *О, та й змерз же я цупко!* Кв. Драм. 5. *Зняв шапку, привітався... «Змерз», каже.* МВ. II. 26. *Дайте нам пироги, бо ми змерзли в ноги.* Чуб. III. 431.

Змерлий, -а, -е. Умерзший.

Змертвіти, -вію, -єш, гл. Помертвѣть, обмереть, сильно испугаться. *Оксана так і змертвіла.* Кв. I. 204.

Змерти. См. **Змірати.**

Змести. См. **Змітати.**

Зметюхкати, -каю, -єш, гл. Скомкать, смять, набросать въ безпорядкѣ. Вх. Лем. 420.

Змивання, -ня, с. 1) Смываніе. 2) Вымываніе. Ум. **Змиваннячко.** *Суботнее змиваннячко, недільнее прибіраннячко, що в суботу ізмиюся, а в неділю приберуся.* Мил. 131.

Змивати, -ваю, -єш, сов. в. змити, змию, -єш, гл. 1) Смывать, смыть. *Ой ви сльози, дрібні сльози, ви змиєте горе.* Шевч. 171. *Як водою змито — нема й нема.* Г. Барв. 78. 2) Вымывать, вымыть. *Голову йому змила і поськала.* Рудч. Ск. II. 43. *Пасітеся, сірі воли, не бійтеся вовка, а я піду до дівчини, — чи змита головка.* Чуб. V. 57.

Змиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. змитися, змиюся, -єшся, гл. 1) Смываться, смыться. *Білі рученьки змиваються, а персики постираються.* Чуб. V. 591. 2) Вымывать, вымыть голову. *Ой як прийде субітонька, — я змиюся й росчешуся.* Мет. 76.

Змиг, -гу, м. Мигъ.

Змигнути, -ну́, -не́ш, гл. Мигнуть. *І оком не змигнуть, як... звалився з дуба чоловік.* Стор. МПр. 107.

Змигну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Промелькнуть. *Так от як блискавка мигне, так моя доля змигнулась.* Г. Барв. 403. *Съ отрицаніемъ: пройти незамѣтно (о времени). І час не змигнеться.* Ном. № 7739. *З хорошою нічку ночувати, то й ніченька не змигнеться.* Чуб. V. 1021. *З тобою, хлопчино, вечір не змигнеться.* Мет. 37. **І час нам не змигнеться.** *Время летить.* МВ. I. 30.

Змізерніти, -нію, -єш, гл. Сдѣлаться хилымъ, худымъ. *А його жінка дуже подалася, змізерніла, зблідла.* Левиц. Пов. 155.

Змізкати, -каю, -єш, гл. Истаскать, истрепать. *Тобі хоч яку гарну одержу дай, то зараз змізкаєш.* Черниг. у.

Змийовина, -ни, ж. Раст. *Scorponera rosea.* Шух. I. 21.

Змикати, -каю, -єш, сов. в. зімкнути, -кну, -неш, гл. 1) Сводитъ, свести судорогой. Ном. № 456, стр. 282. *Зомкнуло пальці.* Славяносерб. у. 2) Закрывать, закрыть. *Зомкнула очі.* Гроб. 319. 3) О водѣ: покрывать, покрыть. *А вже дідові по шию вода забірає... А вже дідові чупер вода зімкнула.* Гол. 1. 204.

Змикатися, -каюся, -єшся, сов. в. зімкну́тися, -ну́ся, -нешся, гл. Сводитъ, свести судорогой. *Як підняв руку, так вона і зомкнулась, так і залякла.* Эварн. Запор. I. 14.

Змикитити, -ки́чу, -тиш, гл. Обмануть, не исполнить обязательства. Желех.

Змикну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Увернуться, отскочить въ сторону, убѣжать. *Хотів ударити чорта, а тий (= той) змикнув, і кий ударився об камінь.* Чуб. I. 46.

Змілини, -лин, ж. мн. Обмылки. Черк. у.

Змилити, -ся. См. **Змилювати, -ся.**

Змилитися, -люся, -лишся, гл. Съ отрицаніемъ: сдѣлаться немилымъ. *Як побачила тебе, світ мені не змілився, усім я нудила, усюди я скучала.* Кв. I. 37.

Змілка, -ки, ж. Ошибка. Угор.

Змілок, -дка, м. 1) Смыленный кусокъ мыла. 2) мн. **змілки.** = **Змилини.**

Змилосердитися, -джуся, -дишся, гл. Умилосердиться. Котл. Ен. V. 36. *Поки прут знайшов та й одсердився, та на свою миленькую змилосердився.* Чуб. V. 581. *Крий, Боже, щоб над ним хто з вас змилосердився.* Греб. 380. *Ісус же, змилосердившись, простяг руку.* Єв. Мр. I. 41.

Змилоститися, -щуся, -стишся, гл. = **Змилосердитися**. *Стали тоді люде Бога просить, щоб послав на їх лучче смерть. Тоді Бог змилоститися і послав на їх смерть з косою.* Драг. 2.

Зми́лування, -ня, с. Милость, милосердіє, состраданіє, пощада. *Нема Божого змилування — спека та й спека.* Каменец. у.

Змилюватися, -луюся, -єшся, гл. Сжалиться. *Змилуйсь, Боже, надо мною з високого неба!* Чуб. V. 362. *Ой пустить мене, пустить!... Змилуйтеся!* МВ. II. 49. *Змилювався Бог над раком та ззаду очі дав.* Ном. №4684.

Змилювати, -лую, -єш, сов. в. **змилити, -лю', -лиш**, гл. 1) Ошибаться, ошибиться. *Вага не змилить.* Валк. у. *От і змилила вже.* Каменец. у. 2) Смыливать, смылить. *Половину змилила мила.* НВолын. у.

Змилюватися, -луюся, -єшся, сов. в. **змилитися, -люся, -лишся**, гл. 1) Ошибаться, ошибиться. *І вже книга не змилиться.* Лебед. у. 2) Смыливаться (о мыльѣ).

Зми́мрити, -рю, -риш, гл. Пробормотать.

Змири́ти, -рю', -риш, гл. Помирить. Змієв. у.

Змиршавіти, -вію, -єш, гл. Сдѣлаться худымъ, болѣзненнымъ, плохимъ.

Змирщина, -ни, ж. Мирова сдѣлка; примиреніє. *Простила мені теща та й змирщину пити.* Грин. II. 179.

Зми́сел, -слу, м. Чувство. *У чоловіка змисли: очима дивиться, ушима слуха и т. д.* Радом. у.

Зми́слений, -а, -е. 1) Подуманный; придуманный; выдуманный. 2) Чувственный, видимый. *Світ змислений, де ся родив, з Діви Марії проісходив.* Чуб. III. 370.

Зми́слити, -лю, -лиш, гл. Подумать; придумать; выдумать. *А грішачи, змислив собі, що ще я млад; покаюся преже смерти, не піїду і в ад.* КС. 1883. II. 470. *Покажеш праведне слово так, як воно вийшло з праведних уст, сами ви дивуетесь, як то воно в таку далеку старовину так ясно та сміливо змишлено.* К. (О. 1861. II. 230). *Змислили п'яним собором.* К. ПС. 126.

Зми́сний, -а, -е. Ловкій, смышленный, догадливый.

Зми́ти, -ся. См. **Змивати, -ся**.

Змі́дніти, -нію, -єш, гл. Принять металлическій вкось отъ мѣди. Аф. 457.

Змі́ж, пред. Изъ среды. *І викинуть зміж себе його люде.* К. Іов. 40.

Змі́зкува́ти, -кую, -єш, гл. Выдумать, измыслить.

Змі́їв, -ва, -ве. Приналежащій змію. *Недалеко од змієвого логва.* Грин. II. 235.

Змі́їний, -а, -е. Зміиный. *З того часу острів той зветься зміїним.* Стор. МПр. 113. *Зміїне сало.* Грин. I. 157. **Змі́їний корінь**. Раст. Vincetoxicum officinale L. ЗЮЗО. I. 141.

Змі́їха, -хи, ж. Сказочное существо: змії-самка, жена змія, драконъ женскаго рода. *У тій хатці та жила зміїха з трьома головами, тому змієві.... мати.* Мнж. 29.

Змі́й, змія, м. Змії, драконъ. *Змії робиться з простої гадини, тільки їй треба так де-небудь побути, щоб вона сім год не чула ні дзвона, ні чоловічого голосу. Тоді у неї почнуть*

рости крила... і летить. Мнж. 9. І був коло Києва змій, і кожного году посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину. ЗОЮР. II. 27. Ум. **Змійок**. Рудч. Ск. II. 187.

Змійка, -ки, ж. 1) Ум. оть **змій**. Змѣйка. 2) Названіє козырної шестерки при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 465.

Змійок, -йка, м. Ум. оть **змій**.

Зміна, -ни, ж. 1) Перемѣна, измѣненіє. Левиц. (Правда, 1868, 496). *Ой тому барвіночку нема цвіту зміни*. Чуб. V. 104. 2) Смѣна.

Змінити, -ся. См. II. **Зміняти, -ся.**

Змінний, -а, -е. Измѣнчивый, измѣняющійся. Желех. Змінне. Плата за промѣнь денегъ. *Від сотки треба жидові дати тільки а тільки змінного*. Вх. Зн. 22.

Змінчик, -ка, м. Работникъ, пришедшій на смѣну другому. Черк. у.

I. Зміняти, -няю, -єш, гл. Обмѣнять, промѣнять. *Дали мені мужа — невірного друга, що його не змінять, що його не продать*. Мет. 254.

II. Зміняти, -няю, -єш, сов. в. змінити, -ню, -ниш, гл. Измѣнять, измѣнить, перемѣнять, перемѣнить. *Лицеміри змінють лица свої*. Вв. Мт. I. 16. *Коли хочу змінити, то зміню*. Рудч. Ск. II. 159.

I. Змінятися, -няюся, -єшся, гл. Помѣняться. ЗОЮР. I. 72. *А ну, зміняймося!* НВолын. у.

II. Змінятися, -няюся, -єшся, сов. в. змінитися, -нюся, -нишся, гл. Измѣняться, измѣнитися, перемѣняться, перемѣнитися. *Чого ж ти, синочку, з личенька змінився?* Чуб. V. 661. *Ой час мене заміж дати, бо голос змінився*. Мл. л. сб. 290.

Змірати, -раю, -єш, сов. в. змерти, зімру, -реш, гл. Умирать, вымирать, вымереть. *Люде змірають*. О. 1862. VIII. 34. *Вся сім'я зімре*. Київ. у.

Змірити, -рю, -риш, зміряти, -ряю, -єш, гл. Смѣрить, измѣрить. *Не увіриш, поки сам не зміриш*. Ном. № 6831. *Добре чуже лихо міряти — зміряй своє*. Ном. № 2354.

Зміркувати, -кую, -єш, гл. Сообразить. К. Іов. 45. *Зміркували, зрахували, що з козака буде*. К. Досв. 163.

Зміркуватися, -куюся, -єшся, гл. Сообразить, собраться съ мыслями. *От мов і хочуть спитаться та не зважуться; хочуть говорити, не зміркуються*. МВ. II. 120.

Змірок, -рка, м. Мѣрка. *Змірок з чобота*. Міус. окр.

Зміряти. См. **Змірити**.

Змісити, -шу, -сиш, гл. Смѣсить. *Кров з піском змісили*. Чуб. I. 161.

Змістити, -ся. См. **Зміцати, -ся.**

Змітати, -таю, -єш, сов. в. змести, змету, -теш, гл. Сметать, сместь. *Як мітлою зметено*. Ном. № 1908. *Вітер пил з землі змітає*. К. Псал. 2.

Змітка, -ки, ж. Кобыла, у которой постоянно бывають выкидыши.

Змітки, -ків, м. мн. = Обметиця 1.

Зміток, -тка, м. Изношенный лапоть. Вх. Зн. 22. Желех.

Зміцнити. См. **Зміцняти**.

Зміцнити, -нію, -єш, гл. Укрѣпитися, сдѣлаться сильнымъ.

Зміцнювати, -нюю, -єш, зміцняти, -няю, -єш, сов. в. зміцнити, -ню, -ниш, гл. Укрѣплять, укрѣпить. *Ти зміцнював коліна слабосильні*. К. Іов. 9. *Вже б і помер, та зміцняє мене надія вас побачити*. МВ. I. 49.

Змішання, -ня, с. Смѣшеніє.

Змішати, -ся. См. **Змішувати, -ся.**

Змішувати, -шую, -єш, сов. в. **змішати, -шаю, -єш,** гл. Смѣшивать, смѣшать. Ном. № 1039.

Змішуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **змішатися, -шаюся, -єшся,** гл. Смѣшиваться, смѣшатся. Левиц. Пов. 108. Дещо. 44. *Змішався щавій з лободою.* Чуб. V. 576.

Зміщати, -щаю, -єш, сов. в. **змістити, -щу, -стиш,** гл. Помѣщать, помѣститъ. *Їх змістили докупи.* Павлогр. у.

Зміщатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **зміститися, -щуся, -стишся,** гл. Помѣщатся, помѣститься. *Добре ся нестити, коли ся є де змістити.* Ном. № 1399. *То б не змістилися на землі люде, як би не вмірали.* НВолын. у. *Таке й у голові не зміщаєшся, а не то, щоб його одним словом вимовити.* Св. Л. 300.

Зміюк, -ка, м. Самець-змѣя. Желех.

Зміюка, -ки, ж. Змѣя, большая змѣя. *Жила стара баба така, що вміла зміюк іскликати.* Грин. II. 46.

Змія, змії, ж. Змѣя. *А під тим каменем да люта змія лежить.* Чуб. III. 440. Ум. **Змійка.**

Зміястий, -а, -е. Змѣвидный. *Отари нівечив зміястими стрілами.* К. Псал. 181.

Змлоїти, -лою, -їш, гл. Истомить. *Зима, ді, мя зморозила, а літо змлоїло.* Гол. II. 425.

Змова, -ви, ж. 1) Уговоръ. *Удовиця змови їх не знає.* Мкр. Н. 15. *А все таки в моім немудрім слові була якась недовідома сила, бо з правдою було воно у змові.* К. ХП. 12. 2) Заговоръ.

Змовини, -вин, ж. мн. 1) Уговоръ. *І погуби їх серед ради, серед їх змовин нечестивих.* К. Псал. 9. 2) Сговоръ. *Зробили змовини, а там і весілля справили.* МВ. I. 117.

Змовити, -ся. См. **Змовляти, -ся.**

Змовка, -ки, ж. = **Змова.** *У нас була змовка наперед, то й пішли вдвох красти.* Новомоск. у. (Залюбовск.)

Змовкати, -каю, -єш, сов. в. **змовк(ну)ти, -ну, -неш,** гл. Смолкать, смолкнутъ. *Спи! — кажу йому. Він і змовкне.* МВ. II. 9.

Змовленник, -ка, м. Заговорщикъ. Желех.

Змовляти, -ляю, -єш, сов. в. **змовити, -влю, -виш,** гл. 1) Говорить, проговорить, промолвить. *І риба річ премудру твою змовить.* К. Іов. 26. *Змов мені одно словечко.* Г. Барв. 72. 2) Сговаривать, сговорить. *Мене змовили за багатого одинця.* Г. Барв. 475. *Як змовляють, то сто коней дають, а як змовлять, то чортма і одного.* Лебед. у. *В суботоньку змовляли, в неділеньку звінчали.* Маркев. 87. 3) Заговаривать, заговорить (о знахаряхъ). *Баба пристрїт змовляє.* КС. 1893. VII. 76.

Змовлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **змовитися, -влюся, -вишся,** гл. Уговариваться, уговориться, условливаться, условиться. Кв. Драм. 310. *Змовлялись, завтра як до бою достанеться їм приступити.* Котл. Ен. V. 44. *Почали ми змовлятися, як двері відчинити Катрі і як їй вийти.* МВ. II. 103. *Так змовлялися три товариші.* Чуб. III. 411. 2) Сговариваться, сговориться (свадебн, обрядъ). *У суботу змовлялись, а в неділю вінчались.* Чуб. V. 201.

Змовчати, -чу, -чиш, гл. Смолчать. *Брат змовчав, тільки по голові дівчину погладив.* МВ. I. 12.

Змога, -ги, ж. Возможность. *Терпіла я, терпіла, так уже змоги не стало: взяла та й покинула його, живи собі сам.*

Змогти, зможу, -жеш, гл. 1) Смочь, быть в состоянии. *Бо ти будеш сварити, а я ся журити, то не зможу, молоденька, по світі ходити.* Чуб. V. 529. *А вже мені старенькому без коня пропадати, не зможу я по степах чвалати.* Мет. 444. *Не зміг одвести очей од молодої.* Стор. МПр. 77. *Коли хочеш, зможеш мене очистити.* Св. Мр. I. 40. 2) **Одолѣть.** Котл. Ен. V. 18. *Божевілля-кохання змогло безщасну.* Г. Барв. 399. *Два дні не спить і сон його не зможе.* Харьк.

Змогтіся, -жуся, -жешся, гл. 1) Собраться с силами. *Я тебе доведу, голубко. Зможися, щоб іще гірше тобі не бут.* МВ. (О. 1862. III. 43). *Не змоглись на євангелію, цілуйте псалтирь.* Ном. № 12026. *Ух, і ззіла обух! коли б змоглись, та ще поволоктись — катав чоловік, маку дам.* Ном. № 4841. 2) **Устать, утомиться.**

Зможність, -ности, ж. = **Можність.** Ном. № 12025.

Змока́ти, -каю, -еш, сов. в. змо́кти, -кну, -неш, гл. 1) Мокнуть, смокнуть. *Лінивiш в своїй хаті змокне.* Ном. № 10838. 2) **Иносказательно: горѣть, сторѣть.** См. **Мокти.**

Змоклий, -а, -е. Промокший.

Змокра́вiти, -вію, -еш, гл. Сдѣлаться влажнымъ, сырымъ, мокрымъ. Желех.

Змокріти, -рію, -еш, гл. = **Змокра́вiти.** Константиногр. у. Дещо. 66.

Змо́кти. См. **Змокати.**

Змолоди́кува́ти, -кую, -еш, гл. Прожить холостымъ.

Змолодіти, -дію, -еш, гл. Помолодѣть. *Все у природі немов змолоділо.* Щог. Сл. 61.

Змолоду, нар. Смолоду. *Привикай до господарства змолоду, не будеш знать на старість голоду.* Ном. № 10100. *Старий з першого молоду був кришив.* Харьк.

Змолоти, змелю, -леш, гл. Смолоть. *Принесе зерно, змелють у братовім млині.* Рудч. Ск. II. 12. *Змели мені пшениченьку.* Чуб. V. 17.

Змоло́тіся, змелюся, -лешся, гл. Смолоться. *Без мене і хліб не змелеться.* Ном. № 2523.

Змолоті́ти. См. **Змолочувати.**

Змоло́чувати, -чую, -еш, сов. в. змолоті́ти, -чу́, -тиш, гл. Смолачивать, смолотить. *Він сам у день змолочував більш як десять чоловіка.* Грин. II. 270. *У його на виду чорт сім кіп гороху змолотив.* Ном. № 8521. *А в вівторок снопів сорок пшениці нажала, а в середу повозила, в четверг змолотила.* Чуб. V. 1098.

Зморгну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Мигнуть.

Зморгну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Перемигнуться. *Поставим вона йому вечерю, зморгнулись одно на одно: є мов.* Рудч. Ск. II. 165.

Змордувати, -ду́ю, -еш, гл. Измучить, изнурить. *Ой не їдь, рідненький, бо доріженька злая: коня змордуєш.* Мет. 32.

Змордува́тися, -ду́юся, -ешся, гл. Измучиться, изнуриться.

Зморіти, -рю́, -риш, гл. Утомить, изнурить. *Барабаш, зморений кріпкими трунками од Хмельницького.*

Зморитися, -рю́ся, -ришся, гл. Утомиться, умориться, изнуриться. *Да як же ти зморчлась! посидь трошки.* Г. Барв. 91.

Зморозити, -жу, -зиш, гл. Заморозить. *Ой морозе, морозику, добрий чоловіче, зморозь того когутика, хай не кукуріче.* Мл. л. сб. 308. *Ой зіма, зіма, морозовая, прошу я тебе, не зморозь мене.* Лавр. 120.

Зморозувати, -кую, -еш, гл. Выдумать. *Ходив собі по вулиці, та ось що зморозував.* Кв. Драм. 228.

Зморх(ну)тися, -нуся, -нешся, гл. Сморщиться.

Зморшка, -ки, ж. 1) Морщина. *На лобі... зморшки.* Мир. ХРВ. 219. *Омелько п'є та сунуться, аж зморшки понабігали йому на лобі.* Левиц. ПЙО. I. 372. 2) Сборка у б'їля. 3) Грибъ: сморчокъ.

Зморшкуватий, -а, -е. Морщинистый.

Зморщити, -щу, -щиш, гл. Сморщить. Рудч. Ск. II. 108.

Зморщитися, -щуся, -щишся, гл. Сморщиться. *Згорбився, зморщився ще й зажурився.* Чуб. V. 1147.

Зморщка, -ки, ж. = Зморшка. *На виду такі зморшки вже, як у мене.* Павлогр. у.

Змоскалілий, -а, -е. Обрусѣвший. О. 1861, XI. Св. 44.

Змоскаліти, -лію, -еш, гл. Обрусѣть. Жел.

Змоскалювати, -люю, -еш, гл. Отбыть солдатчину. *Ти спарубкував, змоскалював, а такої свити не носив.* Васильк. у.

Змостити, -ся. См. Змоцувати, -ся.

Змотати, -ся. См. Змотувати, -ся.

Змотувати, -тую, -еш, сов. в. змотати, -таю, -еш, гл. Сматывать, смотать. *Я оці мички спряла і змотала.* Рудч. Ск. II. 44.

Змотуватися, -туюся, -ешся, сов. в. змотатися, -таюся, -ешся, гл. Сматываться, смотаться. *Прийдеться ниточка до клубочка, та не змотається.* Ном. № 4092.

Змотузити, -жу, -зиш, гл. Связать веревкой. Овруц. у.

Змочі, зможу, -жеш, гл. = Змогти. Желех.

Змочити. См. Змочувати.

Змочувати, -чую, -еш, сов. в. змочити, -чу, -чиш, гл. Смачивать, смочить, измачивать, измочить. *Змочувала холодною водою засмажені Прісчині уста.* Мир. Пов. I. 170. *Який Бог змочив, такий і висушить.* Ном. № 78. *Ні дощик його не змоче.* Мет. 208.

Змоцувати, -щую, -еш, сов. в. вмостити, -щу, -стиш, гл. 1) Намащивать, намостить, настилать, настлать. *Жінка не злюбим й високу кровать змостила.* Чуб. V. 668. 2) Свивать, свить гнѣздо.

Змоцуватися, -щуюся, -ешся, сов. в. змоститися, -щуся, -стишся, гл. Взбираться, взобратъся и сѣсть. *На сідало кури змостились.* К. ЦН. 308.

Змрік, -року, м. Сумракъ. Желех.

Змружити. См. Змружувати.

Змружувати, -жую, -еш, сов. в. змружити, -жу, -жиш, гл. Закрывать, закрыть (глаза). *Ще й очко змружить.* Грин. III. 163.

Змудрувати, -рую, -еш, гл. 1) Измыслить. *Та ба! не всякий так змудрує, як сам Вергілій намалює.* Котл. Ен. VI. 49. 2) Перехитрить. *Бабу і чорт не змудрує.* Ном. № 9074.

Змудити. См. Змудювати.

Змудювати, -люю, -еш, сов. в. змудити, -лю, -лиш и змудляти, -ляю, -еш, гл. Натирать, натереть, надавить.

Зму́нити, -ню, -ниш, гл. Померкнуть. *Сонце то засяє, то змуне.* Левч. 113. *Сонце майорить між ними (хмарами) — то засяє, то овсі змуне.* О. 1862. IX. 62.

Змурувати, -рюю, -єш, гл. Построить (изъ камня, кирпичча); соорудить. *Змурував високу башту.* Грин. I. 128. *Оце змурував Спаса.* Ном. 14223.

Змусити. См. **Змушати.**

Змусува́ти, -су́ю, -єш, гл. Придумать. *Сивиллу лайте безтолкову, її се мізок змусував.* Котл. Ен. IV. 6.

Змусува́тися, -суюся, -єшся, гл. Перебродить, перепѣниться.

Змуті́ти, -чу, -тиш, гл. Возмутить; помутить. *Надлетіли гуси з чистого броду, змутили мені студену воду.* Чуб. V. 325.

Змучити, -чу, -чиш, гл. Измучить. *Левиц. Пов. 37.*

Змучитися, -чуся, -чишся, гл. 1) Измучиться. *А джміль впився, з чорногузом бився, почав бійку велику, чорногуз змучився.* Чуб. V. 1144. 2) Прожить въ мукахъ, страданіяхъ. *Бідна, Гапчина сестра не зжила, а змучилась.* О. 1861. X. 32.

Змуша́ти, -шаю, -єш, змушувати, -шую, -єш, сов. в. зму́сити, -шу, -сиш, гл. 1) Принуждать, принудить. *Чи змусиш ти до послухання тура?* К. Юв. 88. *Ой я тебе, не змушаю, но щире кохаю.* Гол. I. 239. 2) Съ отрицаніємъ. Не быть въ состоянні. *А що ж я буду робити, що не змушу ворогів пережити.* Чуб. V. 595.

Зм'якчи́ти, -чу́, -чи́ш, гл. Смягчить. *До півночі Сухобрус молився Богу за свою Марту, щоб Господь зм'якчив її серце.* *Левиц. Пов.*

Зм'якши́ти, -шию, -єш, гл. Стать мягче; присмирѣть. *Треба полити, щоб зм'якшила земля.* *Волч. у. (Лободовск.). Уже тепер старшина зм'якшив.* *НВолын. у.*

Зм'я́ти, зі́мну, -неш, гл. = Зі́мняти. Чуб. V. 1185. *Да покуль батеньку я в'єднав, я свою шапочку стер та зм'яв.* *Мет. 179.*

Знабо́читися, -чуся, -чишся, гл. Искривиться. *Чоботи знабочились.* *Мнж. 181.*

Знавати, гл. Знавать, знать. *У титаря, коли знавав. То козаки тее зачували, усі замовчали, бо в гріхав себе не знавали.* *Макс. (1834), 15.*

Знаве́ць, -вця́, гл. Знатокъ. Желех.

Знавіди́тися, -джуся, -дишся, гл. = Знавісніти. *От, знавідився, чи що?* *НВолын. у.*

Знавіснілий, -а, -е. Взбѣсившійся, сошедшій съ ума.

Знавісні́ти, -нію, -єш, гл. Взбѣситься, сойти съ ума. *Рярко! ти знавіснів!* *Г. Арт. (О. 1861. III. 83).*

Знагла, нар. Внезапно.

Знагоді́тися, -джуся, -дишся, гл. Случиться. *Закр.*

Знадві́рній, -я, -є. Внѣшній. *Левиц. (Правда, 1868, 557).* *Левиц. I. 205.*

Знадво́ру, нар. Со двора, извнѣ, снаружи. *Воно його взяло до батенька і посадило на причілку знадвору, а само полетіло.* *Рудч. Ск. II. 43.* *Знайшли ося прив'язане коло дверей знадвору.* *Єв. Мр. XI. 4.*

Знаджувати, -джую, -єш, сов. в. знадити, -джу, -диш, гл. Привлекать, привлечь, приманивать, приманить.

Знаджува́тися, -джуюся, -єшся, сов. в. знадитися, -джуся, -дишся, гл. Идти, пойти на приманку, увлекаться, увлечься, приманиваться. *Константиногр. у. Желех.*

Знадний, -а, -е. Привлекательный. *Знадний з усмішкою погляд.* *Мир. ХРВ. 8.*

Знадоба, -би, ж. Надобность. **В знадобі бути.** Быть нужнымъ. *Наша дівка в знадобі.* Грин. III. 96.

Знадобитися. См. **Знадоблятися.**

Знадоблятися, -ляюся, -ешся, сов. в. знадобитися, -блюся, -бишся, гл. Надобиться, понадобиться, пригодиться. *В хазяйстві все знадобиться.* Ном. № 10110. *Мені з жінкою не возиться, а тютюн та люлька козаку в дорозі знадобиться.* Нп. *Ісус Христос народився, всьому світу знадобився.* Чуб. III. 321. *Знадобилась вона тепер бідолашній Химі.* МВ. II. 65.

Знадоб'я, -б'я, с. Снарядъ. *Рибалки бачуть, що волок подертий, та кажуть: «хай тобі гаспид з твоїм знадоб'ям.* Харьк. у.

Знадтом, нар. Слишкомъ. *Узяв п'ятнадцять кіп знадтом з десятини.* НВолынск. у.

Знаємість, -мости, ж. и пр. = Знайомість и пр.

Знайда, -ди, об. Найденышгъ.

Знайдибіда, -ди, м. Авантюристъ, искатель приключеній.

Знайдух, -ха, м. = Знайда. Желех.

Знайко, -ка, м. Знающій, свѣдущій. *Знайко біжить, а незнайко лежить.* Ном. № 6018.

Знайомий, -а, -е. Знакомый. *А пані перелякалася: то за тим знайомим гале, то за другим.* МВ. II. 53. *Сей звичай був не тільки між товариством і знайомими, а й між чужими.* Стор. II. 181.

Знайомісінький, -а, -е. Совершенно знакомый, совершенно извѣстный. *Що мені там кожна стежечка, кожний кущик знайомісінькі.* МВ. I. 13.

Знайомість, -мости, ж. Знакомство. Чуб. I. 255.

Знайтися. См. **Знаходитися.**

Знак, -ку, м. 1) Знакъ. *Дон же зрадник його знак їм.* Єв. Мр. XIV. 44. *Телятко шукаю, десь ся загубило, а червоним знаком назначено було.* Чуб. V. 69. 2) **Давати в знаки.**

Показывать видъ, давать понять, обнаруживать. 3) **Датися в знаки.** Дать себя знать.

Татари й турки дались в знаки й поспільству й шляхті. К. ЦН. 208. *Але ж дався він у знаки!* Ном. № 2764. 4) **По знаку.** Знакомый, знакомая, знакомое, извѣстный,

извѣстная, извѣстное. *Чи по знаку кому цей Оглав білохатий?* Шевч. 492. *По знаку*

чоловік, лице по знаку. Змієв. у. 5) **Що воно за знак?** Что бы это значило? *Що воно за*

знак, що твоя дочка приїздила в гості? Рудч. Ск. II. 67. 6) **Знаком.** Видно; очевидно.

Знаком, що ліпше. Вх. Зн. 22.

Знакімець, -мця, ж. Знакомый. Змієв. у. *Се ж його знакімець; вони здавна знаються.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Знакімля, -ля, знакім'я, -м'я, с. Знакомство. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Знакомий, -а, -е. Знакомый, извѣстный. К. Псал. 203. *До порогів недалеко, знакома*

дорога. Морд. *Знакомі люде доходили улицею.* МВ. II. 104. *Як города — так знакомих: де поїду, то випхнуть.* Ном. № 9482.

Знакомитель, -ля, м. Знакомый. *У мене є в Охтирці знакомителі.* Харьк. у.

Знакомітій, -а, -е. Примѣчательный, достопримѣчательный, примѣтный,

извѣстный. *Це знакомитій буде стовпець, бо сучків дуже багато.* Черниг. г. *Це свита*

знакомита. НВолын. у. *Сусіди, сусідоньки, не бачили моєї жінки? Моя жінка*

знакомита: підтикана ззаду свита, на ніжку налягає, ще й на плечах горбок має. Ном. №

9116. *Прийми* (Гомере) нас під свою опеку знакомиту. К. ХП. 70. Був альфа і омега знакомитого товариства святих братів Кирила і Неводі я. К. ХП. 11.

Знако́мість, -мости, ж. = **Знакімля.** Маркев. 52.

Знамені́тий, -а, -е. = **Знакомитий.** Миколай імня знамените. Чуб. I. 169.

Знамено, -на, с. 1) Знакъ, знаменіє. *Мій меч? Це знамено святої правди.* К. ЦН. 208. 2) Знамя. Шевч. 233. *Вже військo пішло, знамена мають.* Чуб. V. 503. *Наше національне знамено.* К. ХП. 133. 3) Печать, клеймо. Левиц. (Правда, 1868, 449).

Знаменуватися, -нуюся, -єшся, гл. Прикладуватися ко кресту и др. священнымъ предметамъ.

Знаменя́та, -нят, с. мн. Значки или клейма на рогатомъ скотѣ, налагаемые на него гуцулами предъ выгономъ въ полонину. *Кождий кладе своїй маржині свої знаменьїта.* Шух. I. 196, 197.

Знамірні́тися. См. **Знаміря́тися.**

Знаміря́тися, -ряюся, -єшся, сов. в. знамірї́тися, -рюся, -ришся, гл.

Вознамірїваться, вознамірїться. О. 1862. VIII. 22. *Знамірївся тікати додому.* О. 1862. VIII. 17.

Знаний, -а, -е. Извѣстный. *Добре знані нам речі.* Єв. Л. I. 1. *Знана на весь світ Баба Борець.* Г. Барв. 426. *Не дивиться на знаних і великих, не дивитися на вбогих і багатих.* К. Іов. 75.

Знаник, -ка, м. = **Знатник.** Еф. 60.

Знаннї́я, -нїя, с. Знаніє. Левиц. Пов. 266.

Знарок, -ку, м. 1) Умысль. 2) Случай. *Як на той знарок і в шинку на сей час нікого не лучилось.* Дорош., На Укр. 8.

Знарошне, нар. Нарочно, умышленно. *Він дав мені знарошне серце мляве, знарошне він лякає мене страхом.* К. Іов. 52. *Не знарошне він занедбав Квітчин способ малювання наших селян.* Хата, X.

Знаряддїя, -дїя, с. Орудіє. *І Господь його ізбавить од ловецького знаряддїя.* К. Псал. 212. *Котляреський... був тільки знаряддїям українського світогляду.* К. ХП. 123.

Знарядити. См. **Знарязкати.**

Знаряжа́ти, -жаю, -єш, сов. в. знарядї́ти, -джу́, -диш, гл. *Снаряжать, снарядить.* *У наряді доброго коня купувала, мене молодого в поход знаряжала.* Макс. (1849), 83.

Знаскока, нар. Наскочивши, налетомъ.

Знати, -знаю, -єш, гл. 1) Знать. *Хто ж в світі знає, що Біг гадає!* Ном. № 29. *Знаю тебе, хто еси.* Єв. Мр. I. 24. *Десь ви не знаєте любощів ізроду.* Мет. 93. 2) Видно, замѣтно. *Знати, Марусю, знати, в котрій вона хаті.* Мет. 234. *З ким стояла, говорила — підківоньки знати.* Чуб. III. 112. *Знати милу по личеньку, що не спала всю ніченьку.* Лавр. 115. 3) Видно. *Знать не дуже добачали старі очі.* Левиц. I. 2. 4) Съ отрицаніємъ. *Неизвѣстно. Не знати, щоб то значило.* О. 1862. VI. 96. *Не знать, де ділось.* ЗОЮР. II. 34. *Чоловік не знать куди і подавсь.* Стор. МПр. 59. *Не знать по якому говорять. Се я не знать чого злякалася.* Г. Барв. 195. *Послѣднее выраженіє имѣеть также значеніє; пустяка испугалась. Выраженія не знати що (чого, чому и пр.), не знати за що — значать не только неизвѣстно что, за что, но также имѣють смыслъ: ничтожная вещь, маловажная причина, пустякъ, изъ-за пустяка. Чого тобі смутитись не знати чим?* МВ. (О. 1862. III. 63). *Бідкається не знати чим.* Ном. № 13685. *Не знати за що*

засмагались. 5) **Знай**. Будто, какь будто. *Стара верба похилилась над ним, знай та ненька рідна над своїми діточками.* Федьк. Пов.

Знатий, -а, -е. Видный, замѣтный. *Знаті були міщане раз уже з того, що не носили шабель, — тільки ніж коло пояса: одні пани да козаки ходили при шаблях.* К. ЧР. 63.

Зна́тися, -знаюся, -єшся, гл. 1) Знатся, водить знакомство. *Бодай ніхто не дждав з багатими знатся.* Ном. № 1416. *Розійшлися, мов не знались.* Шевч. 483. *Прощайте! Дай, Боже, знатся!* Г. Барв. 43. 2) — **на чому**. Смыслить въ чемъ, знать толкъ въ чемъ, имѣть въ чемъ-либо познанія. *Теля не знається на пирогах.* Ном. № 6510. *Знався на пасіці добре.* Сим. 202.

Знатний, -а, -е. Замѣтный.

Знатник, -ка, м. Знахарь, колдунь. Мнж. 72. *Сей Бондарь знатнік великий був.* О. 1862. V. 102.

Знатниця, -ці, ж. Знахарка, колдунья. *Занедужала Пилипиха. Покликали ми до неї усіх знатниць і лікарюк.* МВ. II. 178.

Знатно, нар. Замѣтно, видно. *Сієї тички не знатно буде, бо билка тонка, не видно буде здалеку.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Знаття, -тя, с. Знаніє. *Бува там, у громаді, якесь знаття потайне, що прочуває непевну правду доразу.* МВ. (О. 1862. I. 96). **Коли б, як би знаття**. Если бы было извѣстно. *Як би знаття, що в кума пиття, то б і дітей забрав.* Ном. № 5407.

Знату́рити, -рю, -риш, гл. Снаровить. *Знатури́в коня.* НВолын. у.

Знату́ритися, -рюся, -ришся, гл. Снаровиться. *Знатури́всь кінь.* НВолын. у.

Знаха, -хи, ж. Знающая, мастерица. Мкр. Н. 36.

Знахарка, -ки, ж. = **Знатниця**. *Од пристрїту знахарка бере шклянку чи кухлик води, кида туди жарину, витира хворого сіллю, шпуге тією водою і дає ї хлиснути її.* Ном. № 13927.

Знахарство, -ва, с. Знахарство.

Знахарський, -а, -е. Знахарскій.

Знахарь, -ря, м. = **Знатник**. *Став я шукать знахарів та усяких характерників.* Стор. МПр. 41. *Знахарі і знахарки, замість «воистину воскрес», кажуть: «по болоту хожу, чайок беру», або що инше, що думають заподїять чарами.* Ном. № 289, стр. 282.

Знахарювати, -рюю, -єш, гл. Занимається знахарствомъ. *Що не тільки та пан Сава церков та руйнує, із бісами став за право й дуже знахарює.* Макс. (1834). 91. *А його жінка ще к тому й знахарювала, та таки так, що декому і помагала.* Мог. 111.

Знахід, -ходу, м. Нахожденіє; находка. Желех.

Знахідка, -ки, ж. Находка.

Знаходити, -джу, -диш, сов. в. **знайти, -йду, -деш**, гл. 1) Находить, найти; обрѣтать, обрѣсти. *Хоч ти знайдеш з русою косою, та не знайдеш з такою красою.* Мет. 111. *Посилала пані шукати. Шукали, шукали — не знайшли.* МВ. II. 52. *Не знайду я такої дружини.* Хата, 35. *Там грішники перестають буяти, там томлені знаходять опочивок.* К. Іов. 8. *Знайшли Ентелла сіромаху, що він під тином гарно спав.* Котл. Ен. II. 17. 2) **Знайти** дитину. Родить ребенка. *А її уже й не турбую, моєї бідної Папірусі, щоб уже благополучно знайшла.* Г. Барв. 298.

Знаходитися, -джуся, -дишся, сов. в. **знайтися, -дуся, -дешся**, гл. 1) Находиться, найтись, отыскиваться, отыскаться. *Як ножем пробито, то знайдуться ліки, а як*

закоханя — пропала навіки. Чуб. V. 3. Побить, то й абихто знайдеться, — от инше діло пожалувать! Ном. № 4072. 2) Только сов. в. Родиться. Дитина знайшлася. КС. 1893. VII. 74.

Знахожа́ти, -жаю́, -еш, гл. = **Знаходити.** Стала тії сини до розуму дохожати, стали собі молоді подружжя знахожати. Мет. 347.

Знахожати́ся, -жаю́ся, -ешся, гл. = **Знаходитися.**

Знахорка, знахурка, -ки и пр. = **Знахарка** и пр.

Знахорови́тий и знахурови́тий, -а, -е. Умбюощій знахарствовать. А його жінка та була якась знахоровита. Чуб. II. 12.

I. Значити, -чу, -чиш, гл. Значить, означать. Що значить, що ти лучче за мене вдариш? Рудч. Ск. I. 50.

II. Значи́ти, -чу́, -чиш, гл. 1) Мбтить, намбтить, дблать на чемь-либо мбтки, знаки. Уже я й значив шапку, так все таки крадуть. Лебед. у. Узяв заступ та лопату, пішов ямки значити. ЗОЮР. Н. 87. 2) Показывать признаки беременности (о животных). Ся корова вже значить. Замбтно, что эта корова стельная, скоро отелится. Аф. 458.

Значи́тися, -чу́ся, -чи́шся, гл. Мбтяться, намбчатся, обозначиться.

Значі́ння, -ня, с. Значеніе. К. Кр. 20.

Значі́ння, -ня, с. Дбланіе мбтокъ, наложеніе знаковъ.

Значка, -ки, ж. Мбтка, (Кіев. у.), значекъ. Подивись, он у воротах шапка комишина. К. МБ. X. 7.

Значки́й, -а́, -е́. Мбченый, замбтний. имбюощій знакъ.

Значковий, -а, -е. — товариш. Въ старомъ малорускомъ войскъ прапорщикъ. Котл. Ен. (1874). 204. Після полкової канцелярії служив він значковим товаришем. О. 1861. X. 28.

Значний, -а, -е. 1) Значительный. Значная шість війська. 2) Видный, замбтний. Був сей чоловік значний між усіма на сході сонця. К. Іов. 3. 3) Знатный. Значні пани і шляхетство. Стор. МПр. 67. Чоловік значного роду. Єв. Л. XIX. 12. 4) = **Значкий.** Значні гроші, значний віл. НВолын. у.

Значні́сть, -ности, ж. 1) Значительность. 2) Знатность. Науку і талант над значні́сть прекладали. К. Дз. 13.

Значно, нар. 1) Значительно. 2) Видно, замбтно. Значно, що господарь. Федьк. II. 80. Все ж тото буде на мому личеньку значно. Грин. III. 558. 3) Знатно.

Значо́к, -чка, м. Значокъ. Веліли вони тобі сії значки до рук приймати, а мені листи королевські оддати. Дума.

Знаю́ка, -ки, об. Знатокъ. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Знаю́чий, -а, -е. Знающій. От волохи: ті знаючі! усяке зілля зна від чого воно, нащо — знаючі дуже! Канев. у.

Знебачки, знебашки, нар. Неожиданно. НВолын. у. Знебашки приїде пан, пожив тижнів зо два та й поїхав, а окомон своє. Каменец. у.

Знебо́житися, -жуся, -жишся, гл. Прикинуться ббднимъ. У иншого (землі) й так день на тридцять; ні, сього мало: йде, щоб ще виплакати. Приїде до пана, знебожиться: «Дайте, пане, землі, бо в мене зовсім мало». О. 1862. V. 109.

Знебути, -буду, -деш, гл. Лишиться, потерять. Я свою силу знебув. НВолын. у.

Знебутися, -будуся, -дешся, гл. Изнемочь, устать. *Я з ним не нажилась, а тіки знебулась.* Черк. у.

Зневага, -ги, ж. Неуваженіе, пренебрежете, непочтеніе. *Побачив Турн собі зневагу: не мед дають тут пить, а брагу.* Котл. Ен. VI. 28. **Зневагу дати.** Оказати неуваженіе. *Дали зневагу матері.* НВолын. у.

Зневажати, -жаю, -ещ, сов. в. зневажити, -жу, -жиш, гл. Не уважати, оказувати, оказати неуваженіе, пренебрежете, оскорбляти, оскорбити. *Свою неньку зневажав, з двора її виганяє.* Макс. (1849). 100. *Будуть мене пани і козаки на підпитку зневажати.* Мет. 415.

Зневажливий, -а, -е. Неуважительный, пренебрежительный.

Зневажливо, нар. Неуважительно, пренебрежительно. К. Бай. 18.

Зневажний, -а, -е. = **Зневажливий.** Желех.

Зневажно, нар. = **Зневажливо.** Левч. 83, 121.

Зневіжити, -жу, -жиш, гл. Обмануть, поддѣть. *І щоб зневіжить, збити з толку...* Мкр. Н. 9.

Зневіра, -ри, ж. Недовѣріе, сомнѣніе. *А нині жаль, зневіра серденько облягли.* Млак. 17.

Зневіритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Потеряти вѣру, извѣритися. 2) — **кому.** Утратити довѣріе. *Ти мені зневірився.* НВолын. у. *Йї уже тепер усе зневірилося.* Мир. Пов. II. 110. *Тобі... зневірились люде.* К. ЧР. 305.

Зневолювання, -ня, с. Лишеніе свободи; принужденіе.

Зневолити. См. **Зневолювати.**

Зневолювати, -люю, -ещ, зневоляти, -ляю, -ещ, сов. в. зневолити, -лю, -лиш, гл. Лишати, лишити свободи; принуждати, принудити. *Убогого зневолюють.* К. Іов. 52. *Зневоляєш мене до того.* КС. 1883. VII, 519.

Знегіддя, -дя, с. Невзгоды, тяжелое время. *Тяжко, тяжко мені з дому тебе одправляти, а ще тяжче біля себе в знегідді держати.* Макс. (1849). 7.

Знегода, -ди, ж. = **Знегіддя.**

Знежитися, -живуся, -вешся, гл. Лишитися чувствъ. *Ударився так здоров?, що аж знежився був.* Київ. у.

Знезнімки, нар. Вдругъ, неожиданно. Константиногр. у.

Знелюдіти, -дію, -ещ, гл. Сдѣлаться нелюдимымъ, одичати.

Знемага, -ги, ж. Изнеможеніе, утомленіе. *В мене була дуже працьовита кобила, — чи на гору там, чи що — ї знемаги її нема.* Харьк. См. **Знемога.**

Знемаганий, -а, -е. — на. Изнеможенный чѣмъ. *Постреляний, порубаний на рани смертельні знемаганий.* Мет. 440.

Знемагати, -гаю, -ещ, гл. — на. Изнемогать отъ. *То тим вони спочивали, що на рани постреляні да порубані дуже знемагали.* Макс. (1849). 17. **На сон знемагати.** Сильно хотѣть спати. *А которії хмельні бували, на сон знемагали.* Макс. (1849), 39.

Знемилити, -лю, -лиш, гл. Сдѣлать неприятнымъ. *Світ мені знемила.* Г. Барв. 72.

Знемилитися, -люся, -лишся, гл. = **Знемилити.**

Знемилити, -лію, -ещ, гл. Сдѣлаться неприятнымъ.

Знемога, -ги, ж. Изнеможеніе, слабость. Мир. ХРВ. 56. *Знов у знемозі впала Тетяна на траву.* Г. Барв. 540. См. **Знемага.**

Знемогати, -гаю, -ещ, гл. **Знемагати.**

Знемогти́ся, -жуся, -жешся, гл. Утомиться, устать, изнемоць, выбитися изъ силъ.
Погасли очі, знемоглися руки. К. ХП. 53. *Знемігся ж мов і задрімав.* Котл. Ен. II. 36.

Знемочи́, -жу, -жеш, гл. = **Знемогти́ся**. Желех.

Знемо́щити, -щію, -єш, гл. Изнемоць, обезсилѣть. *Стане навколішки і молитъся собі, аж поки знемощіє.* Грин. II. 153.

Зненавидіти, -джу, -диш, гл. Возненавидѣть. Рудч. Ск. I. 138. *Мати сина та оженила, молоду невістку та зненавиділа.* Мл. л. сб. 236.

Зненавистити, -щу, -стиш, гл. = **Зненавидіти**. *Зненавистили люде старшину та й не хотіли його вдруге вибірати.* Волч. у. (Лободовск.).

Зненазнімка, нар. = **Знезнімка**. Харьк.

Зненапа, нар. = **Зненацька**. Шух. I. 180.

Зненацька, нар. Неожиданно, внезапно. Київ. у. *Напасть на ворогів збірався, зненацька копоті їм дасть.* Котл. Ен. V. 28. *Зненацька ударили на всі московські сили.* Гол. I. 32.

Знеобачка, нар. Неожиданно. *Коли знеобачка Настин регіт почувся.* МВ. II. 46.

Знеохотити. См. **Знеохочувати**.

Знеохочувати, -чую, -єш, сов. в. **знеохотити, -хочу, -тиш**, гл. Обезкураживать, обезкуражить, лишить охоты, желанія. Желех.

Знесення, -ня, с. 1) Снесеніє. 2) Уничтоженіє, упраздненіє, отмѣна. Левиц. (Правда, 1868, 485).

Знесиліти, -лію, -єш, гл. Обезсилѣть. *Знесилів я духом.* Г. Барв. 411.

Знеславити. См. **Знеславлювати**.

Знеславлювати, -люю, -єш, знеславля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **знеславити, -влю, -виш**, гл. Обезславливать, обезславить. Желех.

Знести, -ся. См. **Зносити, -ся**.

Зне́стямка, нар. Въ безпамятствѣ.

Зне́тельки, нар. = **Зненацька**. *Знетельки шурхнула маленька сіренька пташка.* О. 1862. VII. 48, 49.

Зне́тушити, -шу, -шиш, гл. Испортить. *Знетушив мій сіряк чисто.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зне́хотя, зне́хочу, нар. Нехотя, противъ воли, неохотно. *Давно! — знехотя промовив Сухобрус і замовк.* Левиц. Пов. 42. *Знехочу баба порося ззіла.* Посл.

Зне́хтати, -таю, -єш, гл. = **Знехтувати**. *Знехтали став, та й нема тепер.* НВолын. у.

Знехтування, -ня, с. 1) Небреженіє; порча отъ небрежнаго обращенія. 2) Пренебрежете.

Знехтувати, -тую, -єш, гл. 1) Испортить, небрежно обращаясь. 2) Пренебръчь, оставить безъ вниманія, забросить. *Підійметься угору, кого знехтували люде.* К. Псал. 26. *Знехтували мене сірому.* Г. Барв. 196.

Знечев'я, нар. Неожиданно. *Як ось знечсв'я вбіг Меркурій, засапавшись, до богів.* Котл. Ен. II. 20. *Собака знечев'я як кинеться на мене.* См. **Нечевля**.

Зниділий, -а, -е. Зачахнувшій, исхудалый.

Знидіти, -дію, -єш, гл. Зачахнуть, исхудать. *Аж знидів, ждучи грошей.* Черк. у. *Зниділо дитячко, зниділо, на гору воду носячи.* Чуб. III. 178. *Аби зниділи як віск на огні, піна на воді, роса на траві; так аби зниділи уроки от...* Гол. IV. 539.

Знижати, -жаю, -єш, сов. в. знизити, -жу, -виш, гл. 1) Понижать, понизить, опускати, опустити. *Я ні перед ким очей не знизив.* К. Бай. 12. 2) Унижати, унизити. *Не хочеться рід свій поважний знизити.* Г. Барв. 423.

Знижатися, -жаюся, -єшся, сов. в. знизитися, -жуся, -вишся, гл. 1) Понижатися, понизитися. *Горо моя, горо, то єсь ся знижала.* Гол. І. 336. 2) Унижатися, унизитися.

Знизати. См. **Знизувати.**

Знизити, -ся. См. **Знижати, -ся.**

Знизнути(-ся), -зну'(-ся), -неш(-ся), гл. — плечима. Пожати плечами. *Знизнув(сь) плечима та й пішов.* НВолын. у.

Знизу, нар. Снизу. *Ном., стр. 284. № 1545. Подай нам. Господи, з неба дрібен дощик, а знизу буйний вітер.* Чуб. V. 933.

Знизувати, -зую, -єш, сов. в. знизати, -жу, -жеш, гл. 1) Снизывать, снизати. *Знижи мені оце намисто.* 2) Натыкати, наткнути на что острое, пронзати. *Возміте Байду, повісите і на острій гак знижіте.* АД. І. 149. 3) — **плечима.** Пожимати, пожати плечами.

Знийти, -йду, -деш, гл. Снизойти, сойти. *Дар нині пребогатий од небес прийде, яко жалля каплющая на землю знийде.* Чуб. III. 383

Зника́ти, -каю, -єш, сов. в. зник(ну)ти, -ну, -неш, гл. Исчезати, исчезнути, пропадати, пропасть. *Що гинуть без сліду, що мов сон зникають.* К. Досв. 53. *Щоб ти не зросло більше — таке і зникло.* *Ном. № 8713. Удень її не бачили: робила при панії, а ввечері знов зникла.* МВ. II. 44. *Не знала, чого й куди Василь її дивався; чи на довго він зник; чи вернеться і коли ще то буде.* Кв. І. 65. *І в той час скирти і клуня зайнялись і зорі зникли.* Шевч. 335.

Зникнути. См. **Зникати.**

Зни́мець, -мця, м. Льстець, подлипало. Подольск. г.

Зни́мка, -ки, ж. Льстивая женщина, подлиза. Подольск. г.

Знирну́ти, -ну́, -неш, гл. Вынырнуть, всплыть. *Адже не знирнула, так вона й не відьма.* Кв. II. 94.

Зни́титися, -чуся, -типся, гл. = **Зні́титися.** *Прийшов, знитившись до волости.* Черк. у. *Прийшов до старшини, знитивсь, ніби зіправди вбогий, слабій.* Каменец. у.

Зни́шка, нар. Изподтишка, украдкой. *Знишка мішки рве: то це такий чоловік.* Черк. у. *Як ниця собака — знишка рве.* *Ном. № 3039.*

Зни́шкнути, -ну, -неш, гл. Притихнуть, смолкнуть.

Знищення, -ня, с. Уничтоження, истреблення.

Зни́щити. См. **Знищувати.**

Зни́щити, -щю, -єш, гл. Обѣднѣть, сдѣлаться нищимъ. *Як Василь збіднів, так і Онисько знищів.* Мир. ХРВ. 138.

Знищувати, -щую, -єш, сов. в. знищити, -щу, -щиш, гл. Уничтожати, уничтожить, истребляти, истребить. *Знищу, — каже, — його з землі, знищу усе, од чоловіка до скотини.* Опат. 15.

Зні́вечити, -чу, -чиш, гл. Испортити; изуродувати, искалѣчити. *Знівечив чоловіка.* *Ном. № 4021. Десять літ неволі... знівечили, убили мою віру і надію.* Шевч. (О. 1861. X. 8).

Знівечитися, -чуся, -чишся, гл. Искалѣчиться, изуродоваться. *Я ще не дуже зостарівся, та знівечився.* Шевч. (О. 1861 X. 9).

Знігатися, -гаюся, -єшся, гл. Устать, обезсилѣть. *Ходив до Хотиня та так ся знігав.* Каменец. у.

Зніжити. См. **Зніжувати.**

Зніжувати, -жую, -єш, сов. в. **зніжити, -жу, -жиш**, гл. Изнѣживать, изнѣжить. Желех. *Десь мабуть за пана думала мати тебе оддати, що так зніжила.* Харьк.

Знікчемнілий, -а, -е. Сдѣлавшийся ни кѣ чому негоднымъ.

Знікчемніти, -нію, -єш, гл. Сдѣлаться ничтожнымъ, негоднымъ. *Наші предки знікчемніли.* К. Гр. Кв. XXXIV.

Знімати, -маю, -єш, сов. в. **зняти, зніму, -меш**, гл. 1) Снимать, снять. *І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67. *Пішов коток на торжок, купив собі кожушок. Треба з кота зняти та дитині дати.* Макс. (1849). 103. *Із правої рученьки перстень зняв.* Мет. 168. *Зняли з нього головоньку.* Мет. 77. *Вернися, милий, з чужої сторононьки, зніми журбу з моєї головоньки.* Чуб. V. 861. 2) Поднимать, поднять. *Лучче мені, мати, важкий камінь зняти.* Мет. 259. *Зняв руки до Бога.* Левиц. ПЙО. I. 263. *До тебе очі я знімаю, небесний жителю і царю.* К. Псал. 291. *Филю зо дна моря знімає.* АД. I. 192. 3) — **бучу.** Поднять шумъ, крикъ. *Зняла ж бучу Пилипиша, як визналась батькова подія.* МВ. II. 118. 4) — **го́лос, річ.** Начинать, начать говорить. МВ. II. 96. *Знявши одна жінка зміж народу голос, каже.* Єв. Л. XI. 27. 5) — **щот.** Считать, сосчитать. *Неможна з цього маку нікому щоту знімати.* Чуб. I. 85.

Зніматися, -маюся, -єшся, сов. в. **знятися, знімуся, -мешся**, гл. 1) Сниматься, сняться, быть снятымъ. 2) Подниматься, подняться съ мѣста, вставать, встать, двинуться, взлетать, взлетѣть вверхъ. *Хоче знятись з лави, та не сила — наче прикипів.* МВ. (КС. 1902. X. 147). *Знялися всі і пішли.* Св. Л. 86. *Султан турецький з янчарами на Русь і Польщу знявся.* К. ЦН. 211. *Знялись з води утята.* Греб. 387. *Козак — як той голуб: знявся та й полинув.* Ном. № 785. *Коли б ми не так думали, то й не знялись би вгору до великого задуму.* К. ХП. 9. **Знятись на но́ги.** Подняться, стать, а въ переносномъ значеніи: вырасти. *Люде якомь її вигодували, закіль знялась на ноги.* Г. Барв. 175. **Пузирем знятися.** О тѣлѣ: покрыться пузыремъ (напр., отъ обжога). *Мале... до половини пузирем знялося.* Г. Барв. 53. 3) — **бурі, вітрові, бучі.** Подниматься, подняться (о бурѣ, вѣтрѣ, шумѣ или крикъ).

Зніміти, -мію, -єш, гл. Онѣмѣть.

Знімчити, -чу, -чиш, гл. Онѣмечить. Желех.

Знімчитися, -чуся, -чишся, гл. Онѣмечиться. Желех.

Знісок, -ску, м. 1) Послѣднее, самое маленькое яйцо, снесенное курицею. 2) Послѣдній ребенокъ у матери.

Зніт, -ту, м. — **дівочий.** Раст. Epilobium palustre. Лв. 98.

Знітийник, -ка, м. — **хлопський.** Раст. Epilobium angustifolium. Лв. 98.

Знітитися, -чуся, -тишся, гл. 1) Притаиться, прижаться робко, съезжиться, стараясь быть какъ можно менѣ замѣтнымъ; переносно: уничтожиться, представиться ничтожнымъ. *Усякому дає дорогу, а сам знітиться тик, мов той цуцик, усковивши в хату.* К. ЧР. 263. *Зігнувся, знітився.* МВ. I. 115. *Він никне, мовкне, знітившись тайтсья, як серце кволе в нещасливій долі.* К. Дз. 229.

Знічів'я, нар. = **Знечев'я**. Гліб. 3.

Знов, нар. Снова, опять. *І знов увійшов у Капернаум.* Єв. Мр. II. 1. *Та йди, нене, знов до мене.* Макс. (1849), № 24.

Зновити. См. **Зновляти**.

Зновля́ти, -ляю́, -еш, сов. в. **знові́ти**, -влю́, -виш, гл. Возобновлять, возобновить. Левч. 14.

Знововірений, -а, -е. Обращенный въ новую вѣру. Встрѣчено только у Кулиша. К. ПС. 139.

Зно́ву, нар. = **Знов**. Ном. № 12010. *Знову закипіло сине море; вздовж байдака знову похожає пан отаман.* Шевч. 50.

Знос, -су, м. Въ выраженіи: **до зносу** — до износу. *Сорочечку до зносу носить.* Шевч. 331.

Зносати́ти тію, -еш, гл. О лошадахъ: заболѣть сапомъ. *Зносатів кінь.* Камен. у.

Зносити, -шу, -сиш, сов. в. **знести**, -су, -сеш, гл. 1) Сносить, снести съ чего либо внизъ или съ какого либо мѣста. «*Зносьте худобу!*» *А добра ж то повнісінький віз, іще й намисто товсте. Стали зносить.* Рудч. Ск. II. 58. *Тиха вода, тиха, бережечки зносить.* Мл. л. сб. 329. *А далі і знесло млинок.* Хата. 51. 2) Снашивать, снести изъ разныхъ мѣсть въ одно. *З нечистою силою збірає і зносить людям гроші.* Стор. МПр. 169. 3) Сносить, снести снизу вверхъ. *Зніс на горище мішок з половою. Зносять на віз скриню.* Грин. III. 546. 4) Поднимать, поднять, возносить, вознести. *Високо к небу очі свої зносять.* Гол. I. 34. *Як знесете вгору сина.* Єв. I. VIII. 28. 5) Рубить, срубить, срѣзать, снить. *Так живо ниву знесемо.* Хата, 103. *Тобі голову знесу по самі плечі.* Рудч. Ск. I. 45. 6) Переносить, перенести, выносить, вынести, вытерпѣть. *Ой як важко сплисти море, то так тяжко знести горе.* Мл. л. сб. 260. *Гаразду знести не може, а біду терпить.* Ном. № 2208. 7) Уничтожать, уничтожить, упразднять, упразднить, отмѣнить. *Мало не тів села пожежа знесла.* Г. Барв. 456. *Їхній приговор знесуть.* Павлогр. у. *Хвалиться знести всю шляхту й панство.* К. ЦН. 256. 8) Только сов. в. О яйцахъ: снести. *Та була в їх курочка ряба, та злізла на поличку, та знесла яечко.* Чуб. III. 107. 9) **Зносити мислі, зносити мислям**. *Думать. Я до тебе не говорю, тільки мислі зношу.* Чуб. V. 327. *Мислоньки мене зносять.* Грин. III. 246. 10) — **головою**. Быть въ состояннн по своему уму сдѣлать что-либо, соображать, сообразить, уразумѣть. *Чи він би ж громадське діло зніс головою.* Киев. у. *Що ж вам, свату, вражу я? Їй Богу й головою не знесу.* Грин. II. 208. 11) **Охота зносе**. Охота есть, берегъ. *Як зносе його охота ковалювати, най учиться.* Каменец. у.

Зноси́ти, -шу́, -сиш, гл. Износить. *І в жупанах не ходила, доброї свити не зносила.* Мет. 237. *Вона тії сережечки про буддень зносила.* Чуб. III. 131. *Без роскоші, без любови зношу свої чорні брови.* Шевч. 475.

Зноситися, -шуся, -сишся, сов. в. **внести́ся**, -суся, -сешся, гл. 1) Возносится, возвестись, подыматься, подняться. *Нехай лихий знесеться хоч до неба.* К. Іов. 43. *Уже качки зносяться.* Каменец. у. 2) Только сов. в. О птицахъ: снести яйцо.

Зноситися, -шуся, -сишся, гл. Износится. *Зносилася свити. І краса була — не знать коли зносилася.* Мир. Пов. I. 117.

Зно́сок, -ска, м. = **Знісок**. *Куряче яйце, зносок називаємое. Воно маленьке, таке як гороб'яче.* Драг. 57.

Зночі, нар. Вчора вечеромъ. А я зночі пряла клочче, а сьогодні волос. Гол. III. 377.

Зношати, -шаю, -еш и зношувати, -шую, -еш, гл. = **Зносити**. Вх. Лем. 420.

Знудіти, -джу, -диш, гл. 1) Истомить. Зсушив мене, знудив мене як билину. Чуб. V. 557.
2) — чим. Почувствовать, что надоѣло, опротивѣло что. Ти весела, світом рада, тобі милий світ!.. Живо, живо світом знудиш, тяженько здихнеш. Рудан. I. 30.

Знудітися, -джуся, -дишся, гл. Затосковать. Як би була поїхала, то знудилася б. Могила. у. Тяжко ж мені на серденьку, трохи ся не знуджу. Гол. I. 293. Знудившися життям своїм мертвецьким, жадали ми у вирви полетіти. К. ХП. 96.

Знудіти, -дію, -еш, гл. Соскучиться, затосковать. Я аж знудів, ждучи вас. НВолын. у.

Знуцання, -ня, с. Издѣвательство.

Знуцатися, -щаюся, -ешся, гл. Издѣваться. Що уже не робили, як з неї не знуцались. Рудч. Ск. II. 55. Слуги знуцались із його. Єв. Мр. XIV. 65.

Знюхати, -хаю, -еш, гл. Почувать носомъ. Не ковбаса — не знюхаєш. Ном. № 5558. Гав-гав! за вітром щось мені її не чути. Не знюхаю. К. Дз. 48.

Знюхатися, -хаюся, -ешся, гл. Снюхаться, сойтись. Жіноче плем'я лукаве, що тільки з ким знюхається, то вже певно готове збрехать. Рудч. Ск. I. 132.

Зняти, -ся. См. **Знімати, -ся**.

Зо, пред. = **З**. Було їх тисяч зо дві. Єв. Мр. V. 13. Отцева й матчина молитва зо дна моря виймає. Дума. Чайченко танцював зо всіми. МВ. II. 22.

Зобати, -баю, -еш, гл. = **Дзюбати**. Калину зобає, тяженько здихає. Чуб. V. 854.

Зобачати, -чаю, -еш, сов. в. **зобачити, -чу, -чиш**, гл. Видѣть, увидѣть. Грин. III. 162, 181. О. 1862. IV. 21. Як я його не зобачу, то не раз заплачу. Чуб. V. 5.

Зобачення, -ня, с. Свиданіє. Желех.

Зобачити. См. **Зобачати**.

Зобгати, -гаю, -еш, гл. = **Зібгати**. Чоловік ніс під плечем зобганий кожух. Екатериносл. у. (Залюбовск.). Дочитавши, Єремія зобгав у жмені лист. Стор. МПр. 88. Не бгай же гнізда у діброві, а зобгай же гніздечко в степу край дороги. Чуб. V. 1087.

Зобгатися, -гаюся, -ешся, гл. = **Зібгатися**.

Зобідити. См. **Зобіжати**.

Зобіжати, -жаю, -еш, зобіждати, -даю, -еш, сов. в. **зобідити, -джу, -диш**, гл. Обижать, обидѣть. Ніколи не зобіжав її. Мир. Пов. 123. Він і спершу її не поважав, а тепер буде зовсім таки зобіждати. Опат. 48. Хиба мене зобідила людина? К. Іов. 45. Як же ти міг так зобідить чоловіка? Грин. II. 72.

Зобрати, зберу, -реш, гл. и пр. = **Зібрати и пр.**

Зоброкувати, -кую, -еш, гл. — **обрік**. Исполнить данный обѣтъ, наложенную на себя эпитимію. Колись спокутую (гріх) або кривавою войною, або роботою на монастирську важкою. Хвалити Бога, задержались іще в нас монастирі благочестиві: є де оброчникові свій оброк зоброкувати. К. ЦН. 220.

Зобува, -ви, ж. Обувь. Черк. у. Ном. № 7334.

Зобувати, -ваю, -еш, сов. в. **зобути, -бую, -еш**, гл. Обувать, обути. КС. 1883. II. 379. Мнж. 13. Посилає рано по воду не зобуту, не зодягну. Чуб. V. 765.

Зобуватися, -ваюся, -ешся, сов. в. **зобутися, -буюся, -ешся**, гл. Обуваться, обути. З сем'єю вигодувався, зодігся і зобувся. Сим. 196.

Зовзіля, зовзуля, -лі, ж. = Зозуля. Прилетіла зовзіля кувати. Зовзуля рабая раненько встала. Зенькевичь.

Зовиця, -ці, ж. Золовка. Ой як мені сії суми пересумувати, ой як мені та зовицю сестрицею звати. Мет. 159. Ум. **Зовичка.** Зовичко-сестричко, порятуй мене молоденьку. Грин. III. 308. *Хоть діверко пустить, — завичка не пустить.* Чуб. III. 140.

Зовсі и зовсім, нар. Совсѣмъ, вовсе. Був я там, де люд зовсі не такий, як у нас. О. 1862. IV. 81. *От пробі — Великдень, а він зовсім не великий.* Ном. № 430.

Зовухна, -ни, ж. = Зовиця. Желех.

Зов'ялий, -а, -е и пр. = Зів'ялий и пр.

Зоглядати, -даю, -еш, гл. Созерцать, смотрѣть на. Бо як тебе зоглядаю, отця й неньку споминаю. Мл. л. сб. 134.

Зоглядатися, -даюся, -ешся, сов. в. зоглядітися, -джуся, -дишся, гл. Осматриваться, осмотрѣться, оглядываться, оглянуться. А за мене люде брешуть, всі на мене заглядаються. Грин. III. 673. *Якось зоглядівся і не знайшов книжок.* Левиц. Пов. 79. *Випив чарку, випив другу, випив третю, а далі й не зоглядівся, як і гроші вкрали.* КС. 1882. X. 186.

Зогнати, зжену, -неш, гл. = Зігнати. Ми свою матусю рідненьку, вдову стареньку, прогнівили, із двора зогнали. КС. 1882. XII. 498.

Зогнілий, -а, -е. Сгнившій, гнилой. Зогнилої (картоплі) нема й однії. Каменец. у.

Зогніти, -нию, -ниеш, гл. Сгнить. Учора жив, а сьогодні зогнив. Ном. № 8262.

Зогнути(-ся), -ну(-ся), -неш(-ся), гл. = Зігнути(-ся).

Зогріток, -тку, м. Пріють, притонь. Угор.

Зогріти, -рію, -еш, гл. = Зігріти. Синку, іди ж собі до тої хатки, зогрієш собі ручки. Чуб. I. 112.

Зогрішати, -шаю, -еш, сов. в. зогрітити, -шу, -шиш, гл. = Згрішати, згрішити.
Чоловік не ангел, щоб не зогрішив. Ном. № 100.

Зодівати, -ваю, -еш, гл. = Зодягати.

Зодіжний, -а, -е. Имѣющій достаточну одежы. Зодіжний чоловік. Черк. у.

Зоднювати, -нюю, -еш, гл. — день. Провести день. *Поможи, Господи, днину зоднювати всему народові православному та й мені!* (Утренняя молитва гуцула). Шух. I. 38.

Зодяга, -ги, ж. = Одіж. Найнялася на хазяйській зодязі. Пирят. у. *Заробити на зодягу.*

Зодягати, -гаю, -еш, сов. в. зодягти, -гну, -неш, гл. Одѣвать, одѣть. МВ. II. 42. *Та свої скринечки наповняю, та своїх діточок зодягаю.* Мет. 370. *І не зодіг його з мого достатку.* К. Іов. 67.

Зодягатися, -гаюся, -ешся, сов. в. зодягтися, -гнуся, -нешся, гл. Одѣваться, одѣться. *Купались, аж померзли, тоді... повилазили з води і почали зодягатися.* ХС. VII. 458. *З сем'єю вигодувався, зодігся і забувся.* Сим. 196. *Не журіться тілом вашим, чим зодягтися.* Св. Мт. VI. 25.

Зодягний, -а, -е. Хорошо одѣтый. *Дивітесь, люде добрі, який я зодягний та ошатний.* Г. Барв. 346.

Зождати, -жду, -деш, гл. Подождать. *Зожди ж мені хоч годину.* Чуб. I. 217.

Зожолобкастити, -тію, -еш, гл. Сдѣлаться желобоватымъ; о доскѣ: покоробиться. Вх. Лем. 420.

Зозвати. См. Ззивати.

Зозволити. См. Зозволяти.

Зозволяти, -ляю, -єш, сов. в. **зозволити, -лю, -лиш**, гл. = **Зізволяти, зізволити**.

Зоздріти, -рю, -риш, гл. Увидіть. *В полі і в домі нічого не зоздріли*. КС. 1884. I. 33.

Зозла, нар. Сердито, зло. *На слуги свої, на турки, на яничари зозла гукає*. Чуб. V. 933.

Зознава́тися, -наю́ся, -єшся, гл. = **Зізнаватися**.

Зозначи́ти, -чу, -чиш, гл. Отмітити, покрити значками, мѣтками. *Чи не обиськали б нам такої швачки молодому князю квітку пришити, бо у нас усе військо зозначене, а за ким п'єм да гуляєм (на весіллі), до тому й знака немає*. Маркев. 125.

Зозуленька, зозулечка, -ки, ж. Ум. отъ зозуля.

Зозуленько, -ка, м. Ум. **Кукушка-самець**. *Мій братіку, мій зозуленьку!* Мил. 220.

Зозуленя́, -ня́ти, с. Дѣтенышъ кукушки. Ум. **Зозуленя́тко**. *Птахи між своїми,.. годують тих зозуленяток*. О. 1862. IX. 107.

Зозулин, -на, -не. 1) Кукушкинъ. 2) Раст. а) **зозулині рушнички**. *Listera ovata* В. ЗЮЗО. I. 127; б) — **сльози**. *Listera ovata* В. ЗЮЗО. I. 127, *Orchis militaris* L. ЗЮЗО. I. 130; в) — **черевички**. Раст.? г) — **чоботи**. Раст. *Orchis ustulata*. Шух. I. 22.

Зозулька, -ки, ж. 1) Ум. отъ зозуля. 2) *мн.* Раст. а) *Viola tricolor* L. ЗЮЗО. I. 169; б) *Viola hirta*. ЗЮЗО. I. 169; в) *Orchis militaris* L. ЗЮЗО. I. 130. См. **Зезюльки**; г) — **жовті**. *Cypripedium Calceolus* L. ЗЮЗО. I. 120; д) — **рябі**. *C. guttatum schwarz*. ЗЮЗО. I. 120; е) — **красні**. *C. macranthon schwarz*. ЗЮЗО. I. 120.

Зозуля, -лі, ж. 1) Кукушка. Котл. Ен. VI. 40. *Зозуля сива, сивесенька. Жує зозуля на високій березі*. МВ. II. 78. *Знать, добре спить, що не чує, як кує зозуля*. Шевч. 31. *Ой став козак царь-зілля копати, стала над ним зозуля кувати*. Мет. 104. **Щоб ти зозулі не чув!** Пожеланіє смерті. Ном. № 826. 2) — **нічна**. Пт. Козодой, *Caprimulgur europaeus*. Вх. Пч. II. 9. 3) Названіє вола очень темно-сѣрой масти. КС. 1898. VII. 42. Ум. **Зозулька, зозуленька, зозулечка**. *Сива зозуленько, не куй жалібненько!* Мет. 251. Употребляється какъ ласкательное слово для женщины, преимущественно матери. *Матусенько ріднесенька, зозуленько милесенька*. Кв. Драм. 218.

Зозулястий, -а, -е. Пестрый, въ черныхъ и бѣлыхъ пятнышкахъ. Козел. у. *Уже зозуляста курка не дурно мов півень співає*. Хата, 67.

Зозулячий, -а, -е. Кукушкинъ, свойственный, принадлежащій кукушкѣ.

Зойк, -ку, м. Вопль, стенаніє, стонъ. *А у касарні гомін, зойк*. Федьк. Пов.

Зойкати, -каю, -єш, одн. в. зойкнути, -ну, -неш, гл. Вопить, стонать, застонать. Желех.

Зоклю́чений, -а, -е. Загнутый крючкомъ. *Дзюбак зоключений у орела*. Вх. Лем. 420.

Зо́кола, нар. Снаружи. Мнж. 181.

Зола, -лі, ж. 1) Зола. *Лучче їсти хліб з золою, та не жити з чужиною*. Ном. № 14198. 2) Щелочь. 3) Сырой холодный вѣтеръ осенью или весной. *Вітер з золою*. НВолын. у.

Зо́лза, -зи, ж. Железа. Вх. Пч. I. 14.

Зо́ливо, -ва, с. Букъ, бученъе, щелоченъе. *Попілу тра на золиво; з гречаної соломи попил добрий до золива*. Каменец. у.

Золити, -лю, -лиш, гл. 1) Бучить, щелочить. Вас. 169, 157. *Золиш полотно*. Грин. I. 17. 2) Грызть голову. Мир. Пов. II. 48. *Золить тебе, та й золить (жінка); доки ти мене золитимеш?* Канев. у.

Золитися, -лю́ся, -лишся, гл. Бучиться, щелочиться. *«Золись-золись! на більш не надійсь! (як золять плаття)»*. Ном. № 13384.

Золільник, -ка, м. Большой горшокъ для бученья, щелоченья. Вас. 181. Сим. 130.

Золінний, -а, -е. Относящійся къ бученію. Аф. 460.

Золінник, -ка, м. = **Золільник.** Аф. 460. Ум. **Золінничок.**

Золова́то, нар. Пасмурно, холодно и вѣтряно. *Загонь вівці, бо на дворі золоовато.* Острож. у.

Золотавий, -а, -е. Золотистый. *Прегарні золотаві сні.* Млак. 95.

Золотаренко, -ка, м. Сынъ золотыхъ дѣлъ мастера.

Золотари́ха, -хи, ж. Жена золотыхъ дѣлъ мастера. Желех.

Золотарівна, -ни, ж. Дочь золотыхъ дѣлъ мастера. Желех.

Золотарь, -ря, м. 1) Золотыхъ дѣлъ мастеръ. *Золотарь, золотарик, скуй мені персник.* Чуб. III. 394. *Сусіди кажуть, що нема вдома, що пішов до золотаря.* Чуб. III. 326. 2) Насмѣшливое названіе очистителя отхожихъ мѣсть. Харьк. Ум. **Золотарик.**

Золотастий, -а, -е. Золотистый. *Не ховайсь, моя рибонько золотастая.* Г. Барв. 74.

Золоте́ць, -тця, м. Червонецъ. *То ж не піп купував і не дяк торгував, а чернець-молодець та за свій золотець.* Грин. III. 552.

Золотий, -а, -е. 1) Золотой. *Ой іскиньте золот перстінъ із мизинця з пальця.* Мет. 19. 3 *золотими перснями на руці.* МВ. II. 31. 2) Золотого цвѣта; золотистый. *Золота бджілка над квіткою в'ється.* Хата, 2. Ум. **Золотенький, золотесенький.** *Стрів мене козак молоденький, схопив з мене вінок золотенький.* Чуб. III. 170.

Золотий, -того, м. = **Злот.** *Купи мені, моя мати, за копійку голку, за чотири золотії червоного шовку.* Мл. л. сб. 304.

Золоти́ло, -ла, с. Матеріаль для позолоты: краска, шумиха и пр. Гол. IV. 402.

Золотіти, -чу, -тиш, гл. Золотить, позлащать. Федьк. I. 79. *Сонечко гай золотило.* Шевч. 410.

Золоті́тися, -чу́ся, -тишся, гл. Позлащаться; казаться золотымъ. *Ще сонечко не піднялось, хмарний Кавказ не золотився.* Мак. Г. 37.

Золотісінький, -а, -е. Совершенно золотой. Употр. какъ ласкательное. *Моя матінко, моя золотісінька!* Мил. 200.

Золотіти, -тію, -єш, гл. 1) Блестѣть какъ золото. *На токах золотіють скирти.* О. 1861. XI. 100. *Глина така жовта, аж золотіє.* Волч. у. 2) Обогащаться. *Доля йому щиро служила, — так і золотів, так і золотів.* МВ. I. 65.

Золотко́вий, -вого? = Злот? *Не хочу я червоного, дайте мені золоткового (о деньгахъ).* Чуб. IV. 198.

Золотник, -ка, м. 1) = **Золотарь 1.** *Ой ходімо ж ми до ковальчика, до ковальчика, до золотника, покуймо ж собі мідяні човна, мідяні човна, золоті весла.* АД. I. 1. 2) Раст. а) *Potentilla tormenloides.* Вх. Пч. I. 12; б) *Geranium sanguineum.* Шух. I. 21. 3) **Золотникъ.** *Лихо приходить пудами, а сходить золотниками.* Ном. № 1968. 4) **Матка.** Желех. *Примовляння, як підбірають животи, коли осунуться: «Золотий золотничку, стань собі на містечку; де поставив тебе отець і мати, тут тобі довіку стояти».* Грин. II. 17. Ум. **Золотничок.**

Зо́лото, -та, с. Золото. Гліб. 30. *Князі, що золотом чертоги і сріблами світлиці наповняють.* К. Іов. 8. *Шовком шила, шовком шила, золотом рубила.* Мет. 26. *Піднесли йому дари: золото, ладан і миро.* Єв. Мт. I. 11. Ум. **Золотце.** Чуб. III. 286.

Золотобережний, -а, -е. Золотообрѣзный.

Золотоверхий, -а, -е. Золотоглавий, съ золотымъ верхомъ. *Золотоверха церква.* Левиц. Пов. 4. *Золотоверха скринька.* Грин. II. 246.

Золотоголо́сий, -а, -е. Сладкогласный. *Геній народній создав Шевченка з його стихом золотоголосим.* Хата. XI.

Золотогри́вий, -а, -е. Имѣющій золотую или золотистаго цвѣта гриву. *Сів на золотогривого коня... і приїхав до царя.* Рудч. Ск. I. 109.

Золотоко́ваний, -а, -е. Окованный золотомъ. *Біжить ридван золотокован.* Гол. IV. 535.

Золотокорі́й, -а, -е. Съ золотой корою. *На морі, на окіяні, на річці на Ордані дуб золотокорій.* Драг. 30.

Золотокри́лий, -а, -е. Съ золотыми или золотистаго цвѣта крыльями. *Полинула, заспівала ти, золотокрила (муза).* Шевч. 619.

Золотому́шка, -ки, ж. Пт. Королекъ, *Regulus.* Вх. Поч. II.

Золотопе́ра, -ри, ж. Раст. *Junceus effusus.* Шух. I. 21.

Золотоперий, -а, -е. Съ золотыми перьями. Желех.

Золотопо́лий, -а, -е. Съ золотыми нивами, полями. *Удвох дивитися з гори на Дніпр широкий, на яри та на лани золотополі.* Шевч. 55Р. *Лани золотополі.* Хата, 84.

Золотопу́тий, -а, -е. Съ золотыми цѣпями, оковами. *Пилипко золотопутій, той, що в погрібі замурувався.* Драг. 38.

Золоторо́гий, -а, -е. Съ золотыми или вызолоченными рогами. *Був собі пан такий багатий... мав собі шість волів, сьомого золоторогого.* Рудч. Ск. I. 211.

Золототися́чник, -ка, м. Раст. *Erytreum centaureum.*

Золототканий, -а, -е. Тканый золотомъ. Шевч. О28. *Парча золототканая.* К. ЧР. 58.

Золотохвилі́й, -я, -є. Съ золотыми волнами. *Лани золотохвилі.* Шевч. II. L51.

Золоття, -тя, с. соб. Золотыя нити? Золотыя вещи? *Ой просо, просо — волоття, ой косо, косо, золоття.* Мет. 206.

Золотуха, -хи, ж. 1) Золотуха. *Зовсім був ослін од золотухи.* К. Гр. Кв. 9. 2) = **Золотушник 2.** Вх. Пч. II. 12. 3) Раст. а) *Solidago Virgaurea* L. ЗЮЗО. I. 137. б) *Thalictrum flavum* L. ЗЮЗО. I. 138.

Золотушний, -а, -е. Золотушный.

Золотушник, -ка, м. Раст. а) *Inula britannica.* б) = **Золотуха 3 а.** ЗЮЗО. I. 137. 2) Пт. Пчеловоръ, *Meropsapiaster.* Вх. Пч. II. 12.

Золотце́, -ця́, с. 1) Ум. отъ **золото.** 2) Шумиха. (Шишки з короваю) *великі з золотцем.* Алв. 35.

Зольни́ця, -ці, ж. = **Зільниця.** Чуб. I. 103.

Золянік, -ка́, м. 1) Покупающій золу на мыльные заводы. Мнж. 2) Чанъ для щелоченія кожъ въ золѣ и извести. Вас. 157.

Зомкнути, -ся. См. **Зімкнути, -ся.**

Зомліва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зомліти, -лію, -єш,** гл. *Обомлѣть, упасть въ обморокъ. Головонька змита, кошуленька біла, а молода дівчина із жалю зомліла.* Чуб. V. 354. *Катря стоїть коло стіни, сама як стіна біла: бачу — зомліває.* МВ. II. 148.

Зомлілий, -а, -е. *Обомлѣвший.* Шевч. 148. *Її зомліла душа.* Мир. Пов. I. 158.

Зомня́ти и зом'я́ти, -мну, -неш, гл. = **Зімняти.** *Зомняв на кабаку.* Ном. № 3960.

Зона́, -ни, ж. = **Зана.**

Зопа́к, нар. **На зопа́к**. Вь обратную сторону. Коли сонечко на зопа́к зйде, тоді, сестрице, гостьом в вас буду. Мл. л. сб. 232.

З-опалу, нар. Сгоряча. З-опалу і не примітне далєбі, чи він буц там, чи ні. Верхнеднѣпр. у.

Зопаріти, -рію, -єш, гл. Заболѣть воспалєніємь мочевого пузыря. Зопарів віл. Черк. у.

Зопиніти, -ню, -ниш, гл. = **Зупинити**. Кв. Драм. 250.

Зопочи́нок, -нку, м. = **Спочинок**. Чорним очам спання нема, ніжкам зопочинку. Мл. л. сб. 328.

Зопсіти, -сію, -єш, гл. Испортиться. Віл у мене зопсів, нема чим і поїхати. Міус. окр.

Зопсува́ти, -су́ю, -єш, гл. = **Зіпсувати**. Зовсім бісова собака сало зопсувала. Канєв. у. Доброго корчма не зопсує, а лихого і церква не поправить. Ном. № 3232. См. **Запсувати**.

Зопсува́тися, -сую́ся, -єшся, гл. = **Зіпсуватися**.

Зопхну́ти, -ну́, -неш, гл. = **Зіпхнути**. З кроватоньки зопхнула. Чуб. V. 668.

Зоп'ясти(-ся), -пну(-ся), -неш(-ся), гл. = **Зіп'ясти**, -ся. Гліб. 89. Левиц. I. 103.

Зоп'ятитися, -чуся, -тишся, гл. Остановиться. Тоді віл зоп'ятився і не став іти до його. Новомоск. у. Як скажеш, пісні він тобі віддав, то пан і зоп'ятиться. НВолын. у.

Зорати, -рю, -реш, гл. Вспахать. Зорав приймак-приймаченько зо три десятини. Чуб. III. 127.

Зорвати(-ся), -рву(-ся), -рвеш(-ся), гл. = **Зірвати**, -ся. Що маковку зорву — друга буде, а матінка умре, — я й загину. Чуб. V. 439. Як з гіллі зорвався. Ном. № 3150.

Зорганізуватися, -зуюся, -єшся, гл. Організоваться. Моє о Христі браттє зорганізувалось у якесь товариство. К. ХП. 27.

Зорені́ця, -ці, ж. = **Зори́ця**. Козел. у.

Зорешливий, -а, -е. = **Зоряний**. Піч зорешлива та тиха. МВ. I. 141.

Зорешливо, нар. = **Зоряно**. А на дворі зорешливо та тихо. Федьк.

Зори́на, -ни, ж. Звѣзда. Ум. **Зори́нка**, **зори́ночка**. А мила сидить — як свіча горить, а дитиночка — як зориночка. Грин. III. 365.

Зори́ти, -рю́, -ри́ш, гл. Слѣдить глазами за кѣмь, смотрѣть пристально. Так і біга за їм, так і зорить. Змієв. у. Зорить праведного грішний, щоб зігнати його з світу. К. Псал. 90. Чого зориш на нас очима дико? К. Іов. 33.

Зори́ця, -ці, ж. Звѣзда. Оце тобі провідниця — ясная зори́ця. Мет. 225.

Зоріти, -рію, -єш, гл. Свѣтиться, свѣтить, сіять. Місяць світить, зоря зоріє. Чуб. V. 474. Серце моє, зоре моя, де це ти зоріла? Шевч. 143. См. **Зоряти**.

Зорні́ця, -ці, ж. = **Зірни́ця**. Тоді козак од дівки йде, як зйде зорні́ця. Чуб. V. 93.

Зорні́й, -я, -є. Заревой. Як ліпшім ранком зчервоніють хмари над сонечком, що весело встає, ... поети, мов боги, ні нащо не вважають і пісню зорнюю про долній світ співають. К. Дз. 214. **Зорнути**. См. **Зринати**.

Зорудувати, -дую, -єш, гл. Справиться, сдѣлать что. Не зорудує ніяк із Настусиним батьком. Г. Барв. 448. Що задумав, то вже зорудує. Г. Барв. 520.

Зоружіти, -жу, -жи́ш, гл. Соорудить. Уже зоружили зруб. НВолын. у. Зоружив чобота. НВолын. у.

Зорювати, -рюю́, -єш, гл. Спать на открытомь воздухѣ. Роспитують, хто з чим і відкіля і куди йде, і де зорювали, і де вода краща. Кв. II. 41. Літом у нас товар у полі зорює. Борз. у. Отара отирлувалась і зорює, і чабани поснули. О. 1862. V. Кух. 34.

Зоря́, -рі́, ж. 1) Звѣзда. *Чи це тая зоря зійшла, щоб я додому йшла? Чи це тая вечірняя, щоб я погуляла?* Грин. III. 198. *Ой ти зоре, моя зоре, зіронько вечірняя.* Лукаш. 161. 2) **Заря́**. *Чи то зоря розсвітає?* Чуб. V. 2. **На зорю займається**. Свѣтаеть. *Уже зоря занялася, вже й сонечко зійшло.* МВ. II. 110.

Зорявий, -а, -е. = **Зоряний**. *Зорява стяга рожева зорялася.* МВ. (О. 1862. I. 90). *Зоряве небо миготить.* К. (О. 1861. IV. 151).

Зоряво, нар. = **Зоряно**. *На небі зоряно, і золотим серпом підбився молодик угору по над хмарки.* К. Дз. 141.

Зоряний, -а, -е. 1) Звѣздный. *Ніч місяшна, зоряна.* МВ. (О. 1862. III. 53. 2) **Зоряна вода**. По нар. повѣрью: вода съ лѣкарственной силой для короны, простоявшая ночь при звѣздахъ. *Коли корова дає мало молока (як хто поробе), треш давати їй зоряну воду пити. А ту воду роблють так: ясної ночі ставляють на видноті, супроти зірок, дійницю з водою, то вона повинна простояти всю ніч.* Грин. II. 46, 320.

Зоряниця, -ці́, ж. Звѣзда. Ном. №53, стр. 291.

Зоряно, нар. Много звѣздъ. *А зоряно так, що, здається, зорями в вічі силе.* МН. (КС. 1902. X. 148).

Зоряти, -ряю́, -еш, гл. Свѣтиться, сіять. *Що то була за дівчина! Зайде в хату, то мов зоря зоряє.* Г. Барв. 103, 237. *Там квітки як в божім раю... зорями ч траві зоряють.* К. Дз. 221. *Ой вийду на гірку та гляну на зірку, — що зоря зоряє, а вся челядь гуляє.* Грин. III. 61. См. **Зоріти**.

Зорятися, -ряється, гл. безл. Показуватися зарѣ. *Там зоряється, займається.* Чуб. III. 475. *Вже й зоряється. Вже сонце — день.* МВ. II. 149. *Зза дубків молоденьких зорява стяга рожева зорялася.* МВ. (О. 1862. I. 90).

Зоряшний, -а, -е. = **Зоряний**. *Ач яка зоряшна ніч! Хоч голки збірній.* Староб. у.

Зосібна, нар. Порознь, каждое отдѣльно. *Єсть же і иншого багато, що зробив Ісус, що, коли б писати зосібна, то думаю, що й сам світ не помістив би писаних книг.* Єв. I. XXI. 25.

Зослати, -шлю́, -шлеш, гл. = **Зіслати**.

Зосмілити. См. **Зосмілювати**.

Зосмілитися, -люся, -лишся, гл. Осмѣлиться, ободриться. *Іосиф, зосмілившись, увійшов до Пилата.* Св. Мр. XV. 43. *Я раз ізнов зосмілився матері натякнути.* Г. Барв. 201.

Зосмілювати, -люю́, -еш, сов. в. **зосмілити, -лю́, -лиш**, гл. Ободряють, ободрить. — *Кажі мені всю правду, Опанасе, — зосмілювала його майорша.* Г. Барв. 334.

Зоставати(-ся), -таю́(-ся), -єш(-ся), сов. в. **зостати(-ся), -ну(-ся), -неш(-ся)**, гл. = **Зіставати(-ся), зістати(-ся)**. *То був волом, а то не хочеш зостатися конем.* Ном. № 1865. — **кого**. *Отставать, отстать отъ кого. Іди та не гайсь, щоб нас не зоставсь.* Мнж. 129.

Зоставити. См. **Зоставляти**.

Зоставляти, -ляю́, -еш, сов. в. **зоставити, -влю́, -виш**, гл. = **Зіставляти, зіставити**. *Ляха-Бутурлака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового зоставляйте.* АД. I. 215.

Зостановити, -влю́, -виш, гл. = **Зоставити**. *Його сонного будили, не збудили, там його в неволі й зостановили.* АД. I. 127.

- Зостанок, -нку, м. = Останок.** *Мабуть ше здужав би на зостанку віку вам заграти.* Гацц. Аб. 65.
- Зостарити, -рю, -риш, гл. = Зістарити.** *Синів не женила, дочок не 'ддавала: зостарило мене, що я заробляла.* Чуб. V. 927.
- Зостарітися, -ріюся, -ешся, гл. Состарѣться.** Шевч. 101. *Як багато будеш знать, то скоро зостарієшся.* Ном. № 5948. *Вже старі, зостарілися.* Рудч. Ск. I. 210.
- Зостати(-ся).** См. **Зоставати(-ся).**
- Зо́страх, -ху, м.** Испугъ. Мнж. 181.
- Зо́стрівати, -ваю, -еш, сов. в. зо́стріти, -ріну, -неш, гл.** Встрѣчатъ, встрѣтитъ. *Пішла моя дівчинонька понад берегами, та зо́стріла рибалочок з трьома неводами.* Мет. 18. *Зо́стрів мене козак молоденький, схопив з мене вінок золотенький.* Чуб. III. 170.
- Зо́стріватися, -ваюся, -ешся, сов. в. зо́стрітися, -рїнуся, -нешся, гл.** Встрѣчатъся, встрѣтятся. *Да піду я селом, улицею, та зо́стрінуся з молодю дівчиною.* Чуб. V. 154.
- Зо́стріти, -рію, -еш, гл.** Сдѣлаться острымъ, болѣе острымъ. **Зима зо́стріла.** *Зима сдѣлалась болѣе холодною.* Вх. Лем. 420.
- Зотлілий, -а, -е.** Истлѣвшій.
- Зотлі́ння, -ня, с.** Тлѣніе, истлѣніе. *Моїм костям зотлі́ння я бажаю.* К. Іов. 16.
- Зотліти, -лію, -еш, гл.** Истлѣть. *Моє біле тіло під нагайкою зотліло.* Гол. I. 196. *Хусточка зотліла.* Мл. л. сб. 277. *Пішла вона (надія) на той світ в преісподню, коли ще й там знайду впокій, зотлівши.* К. Іов. 38.
- Зотну́ти, -ну́, -не́ш, гл. = Зітнути.** Шевч. 382. Чуб. III. 270.
- Зотну́тися, -нуся, -нешся, гл. = Зітнутися.** К. Досв. 172.
- Зотрива́ти, -ваю, -еш, гл.** Подождать. *За ворітьми я ще довгенько зотривала.* МВ. II. 105.
- Зотру́хнути, -ну, -неш, гл. = Струхнути.** *Там і зотрухла.* Руд. Ск. I. 141.
- Зотха́ти, -хаю, -еш, сов. в. зотхну́ти, -ну́, -не́ш, гл. = Зітхати, зітхнути.** *Вийди на могилу та й зотхни тяженько.* Чуб. III. 117. *Зотхнув до Бога, далі занімів.* Федьк. I. 29.
- Зотхну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл.** Вздохнуть. *Кінь спіткнувся, тяженько зітхнувся: «Чого ти, коню, зотхаєш?»* Грин. III. 237.
- Зоха́бити, -блю, -биш, гл.** Оставить, бросить. *Вийшло дівча (жито) жати, не могло го в ручку взяти. Пішло оно до крамниці купувати рукавиці, рукавиці не купим, в полю жито зохабило.* Гол. I. 339.
- Зо́хматися, -маюся, -ешся, гл.** Пожелать. *Мати собі міркувала, що як піде на розглядини, що й своє, мовляв, тягло, і велика ікона від покійної жінки дітям зосталась, то я й зохмаюсь (заміж).* Г. Барв. 231. *Почула, що чоловік до свата збирається, та й собі зохмалась туди ж іти.*
- Зо́хотитися, -чуся, -тишся, гл.** Почувствовать охоту, желаніе. Харьк. у. *Зо́хотився до школи хлопець.* Черк. у.
- Зо́чити, -чу, -чиш, гл.** Увидѣть. *На що ж і очі в лобі, коли не зо́чити кого треба.* МВ. (О. 1862. III. 56, 35).
- Зошма́рити, -рю, -риш, гл.** Сбросить, скинуть. *Зошмар з воза сіно.* Вх. Лем. 421.
- Зп... = Сп..**
- Зрабува́ти, -бую, -еш, гл.** Ограбить. *Ідуть турки на рабунки, зрабують тя молодого.* Чуб. V. 1087. *Зрабували той город, забрали в йому всіх коней.* Опат. 25.

Зрада, -ди, ж. Измѣна, вѣроломство. *Чи ти мене вірно любиш, чи на одну зраду?* Мет. 43. *Сестру кликнула (Дідона) на пораду, щоб горе злее розказать, Енеєву оплакать зраду.* Котл. Кн. I. 35. *Співав він, що любив колись щиро та вірно, а йому зрада сталась несподівано.* МВ. II. 113. Ум. **Зрадка, зрадонька, зрабочка.** О. 1862. IV. 30.

Зрадецький, -а, -е. Измѣнническій. *Зрадецькі речі супротив пана.* Хата. 153.

Зраджати, -джаю, -єш и зраджувати, -джую, -єш, сов. в. зра́дити, -джу, -диш, гл. МВ. II. 62. *Красні лиця часто зраджають.* Гол. I. 362. *Часто ходив, вірно любив, з нею женихався, вона ж мене ізрадила, — я ї не сподівався.* Мет. 86. *Ой Палію, Палію Семене, ти не зрадиш ти мене?* Макс. (1834), 98.

Зрадзілля, -ля, с. Раст. *Agrimonia Eupatorium.* Шух. I. 21.

Зрадити. См. **Зраджати.**

Зрадитися, -джуся, -дишся, гл. 1) *Посоветовавпись, рѣшити. Зрадились, інію піти до попа.* О. 1862. VI. 59. 2) Измѣнить себѣ. Слово встрѣчено только въ «Ужинку» Гатцука (стр. 360. Ном. № 8772): *Хоч кохання не зрадиться, та череві (?) завадиться.*

Зраділий, -а, -е. Обрадованійся. *Боже, гарно!... токоче її зраділе серце.* Мир. Пов. II. 84.

Зрадіти, -дію, -єш, гл. Обрадоваться. Єв. Мр. XIV. 11. *«Вже козак твій назад іде».* А козачка тому зраділа. Чуб. V. 1171. *Пані зраділа.* МВ. II. 40. *Як вгляділо я вас, так аж зраділо.* Гліб. 1.

Зрадітися, -діюся, -єшся, гл. = Зрадіти. *Той чоловік зрадівся.* ХС. IV. 16.

Зрадливий, -а, -е. Измѣнчивый, склонный къ измѣнамъ. *Мое серце зрадливсе звичаю не знає.* Мл. л. сб. 312. *Ой хортуно зрадливая, що ж ти виробляєш? Дала серцю зазнатися, з милим розлучаєш.* Чуб. V. 418.

Зрадливість, -вості, ж. Вѣроломность, предательство. К. Кр. 17.

Зрадливо, нар. По-измѣннически. *Мессап, забігши збоку, зрадливо, зо всього наскоку, пустив в Енея камінцем.* Котл. Ен. VI. 76.

Зрадний, -а, -е и зрадній, -я, -є. = Зрадливий. *Гей-гей! не надь, рибалко молоденький, на зрадний гак ні щуки, ні лина.* Г. Арт. (О. 1861, III. 109). *Зрадня ваша рада.* О. 1861. IV. 31.

Зрадник, -ка, м. Измѣнникъ, предатель. Чуб. V. 57. *Вибрав Юду Іскаріоцького, що стався зрадником.* Св. Л. VI. 16.

Зрадниця, -ці, ж. Измѣнница, предательница. *Ой ти, дівице, моя зраднице, зрадила мене молодого.* Чуб. V. 410.

Зра́дній. См. **Зрадний.**

Зраді́ти, -нію, -єш, гл. = Зрадіти. *Небозі сонечко мріється, — воно ж зраділо, та ї справді гріється.* Ном. № 6102.

Зра́док, -дка, м. Зрадник. *Плини. плини, майстрова, від кладки до кладки, щоби знала й пам'ятала, які шевці зрадки.* Чуб. V. 1086.

Зрадувати, -дую, -єш, гл. Обрадовать.

Зрадуватися, -дуюся, -єшся, гл. Обрадоваться. *Та зрадується, звеселиться Марусина матінка.* Мет. 146.

Зраз, -зу, м. 1) Черенокъ для прививки къ дереву. Желех. 2) Образецъ: колодка (у сапожниковъ). Желех. Вх. Зн. 22.

Зра́зи, зраз, ж. мн. Кушанье изъ говядины: родъ свернутого битка съ начинкой.

Зразко́вий, -а, -е. Образцовый. Желех.

Зразовий, -а, -е. Къ зразам относящійся. (Понесли) зразову до ріжків печінку. Котл. Ен. II. 9.

Зразок, -зка, м. 1) Образецъ, обозчикъ, примѣръ. *Перекривля... дочку й жінку, зтягаючи жалібним голосом на зразок жіночого голосіння.* Левиц. I. 208. *Похвалює Чіпку, другим на зразок ставить.* Мир. ХРВ. 291. Мнж. 181. 2) Узоръ. *А ну лишень зразок зніму з мережки.* Лебед. у. *Покажіть, будьте ласкаві, ваші шитки, зразки. Мені треба сорочку вимережити і лиштвою пошити.* Г. Барв. 216. 3) Выкройка.

Зразу, нар. Сразу, вдругъ; съ самага начала. *Захоч — і вродиться все зразу.* Котл. Кн. VI. 85. *Ми тільки що наткнулись, він так таки зразу і почав лаятись.* Новомоск. у.

Зралити, -лю, -лиш, гл. Вспахать ралом.

Зрана, нар. Поутру, съ утра. *По закутках зрана до вечора стоять діди.* Левиц. I. 42.

Зранити, -ню, -ниш, гл. Изранить.

Зранку, зрання, нар. = **Зрана.** *Приходили люди зранку.* Рудч. Ск. II. 168. *Орав же я зрання до полудня, доки не прийшла на серденьку туга.* Чуб. V. 157.

Зратитися, -чуся, -тишся, гл. 1) О волахъ, когда они, будучи въ ярмѣ, тянутся въ противоположныя стороны: расходиться. *Зратилися воли.* Каменец. у. 2) *Поссориться, разойтись.* *От зратилася та й не живе з чоловіком, бо він ню бив, чи мара їх знає.* Каменец. у.

Зрахувати, -хую, -еш, гл. 1) Сосчитатьъ. *Наїхали купці з Варшави, того коника сторгували, ще за його гроші врахували.* Чуб. V. 782. 2) Разсчитатьъ, сообразить. *Зміркували, зрахували, що з козака буде.* К. Досв. 163. *Твое враховане премудре слово.* К. ЦН. 205.

Зреєструвати, -рую, -еш, гл. Сдѣлать реестръ чему.

Зрекатися, -каюся, -ешся, сов. в. зректися, -чуся, -чешся, гл. = **чого.** Отрекатся, отречься отъ; отказываться, отказаться отъ. *Невинности моєї не зречуся.* К. Іов. 57.

Зрѣтисися, -чуся, -тишся, гл. = **Зратитися.** *Попереду жили нічого, а далі зронилися, зрѣтилися, що-дня сварка та колотня, та й розійшлися.* Каменец. у. *Ге-ге! уже ся зрѣтили, то шкода і вмовляти.* Каменец. у.

Зречі, -чу, -чеш, гл. Сказать. Желех.

Зречися, -чуся, -чишся, гл. = **Зректися.** Желех.

Зрешілий, -а, -е. Трухлый. *Дерево зрешіле.* Вх. Лем. 421.

Зрешіти, -шію, -еш, гл. Сдѣлаться трухлымъ. Вх. Лем. 421.

Зривання, -ня, с. Срываніе.

Зривати, -ваю, -еш, сов. в. зірвати, -рву, -веш, гл. 1) Срывать, сорвать. К. Досв. 57. Рудч. Ск. II. 60. *Квітку зірвала, за голову клала.* Чуб. III. 303. 2) — **бунт.** Поднять бунтъ, возмущеніе. *Звели нам під москалів тікати, або звели нам з ляхами великий бунт зривати.* Макс. (1849). 76. 3) **Зірвати бики.** Выпречь быковъ изъ ярма. Вх. Зн. 22. 4) — **спину, мишки.** Лѣчение поясницы посредствомъ оттягиванія руками кожи отъ спины. Миргор. у. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн. 5) **Зірвана дорога.** Дорога съ замерзшею на ней грязью, изрѣзанною раньше колесами. НВолын. у.

Зриватися, -ваюся, -ешся, сов. в. зірватися, -рвуся, -вешся, гл. 1) Срываться, сорваться. *Ой як тая черешенька сама не зірветься, так до мене дівчинонька сама не пришлеться.* Чуб. 2) *Вскакивать, вскочить, быстро подняться.* *Зривається ніби куди бігти.* МВ. II. 54. *Справді? — покрикне панночка, зірвавшись з місця.* МВ. (О. 1862. III.

48). *Встав, зірвався, пішов з шумом.* Гол. І. 37. **Зірватися на ноги.** Вскочить. Св. Л. 106.

3) *Трогаться, тронуться съ мѣста, двинуться. Раз март апріля звав у гості до себе. Апріль зорвався їхать возом.* Драг. 16. *Мати було як зірветься хоч на один день куди...* Г. Барв. 62. *Пішла заміж та не так, пішла раз — не гаразд, не зірвуся другий раз.* Грин. III. 357. 4) *Подниматься, подняться (о бурѣ и пр.) Зірвалася шуря-буря.* Нп.

Зрівки, -вок, ж. мн. Деревья съ полуснятыми плодами. *Ще нарвала ягід (вишень) на зривках — де-не-де зосталось, — поки ту ягідку піймаєш.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зрина́ти, -наю, -єш, сов. в. зо(і)рнути, -рну, -не́ш и зринутьи, -ну, -неш, гл. 1) Выплывать, выплыть на поверхность воды, вынырять, вынырнуть. *Уже ж сьому синьому каменю на верх не зринать, а павиному піру на дно не тонуть.* Чуб. V. 607. *Утопленный сам зринув.* Харьк. у. 2) сов. в. Спрыснуть, сорваться, выскользнуть. *Покинути відьму тим очкуром, — допіру не втече вона... з очкура не зрине.* Драг. 73. *Колесо зірнуло. Кінь з недоуздка зірнув.* Харьк. г.

Зри́нутися, -нуся, -нешся, гл. Хлынуть. *Зринулася водиця з Дунаю, з Дунаю тихого, бережку крутого.* Мет. 294.

Зриштува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Соорудить. *От, зриштували байдаки.* Рудч. Ск. II. 28.

Зрівка, -ки, ж. = Здрінка. Вх. Уг. 242.

Зрівна, нар. Ровно? Поровну? *Зрівна, дружбоньку, зрівна, край коровай здрібна.* Гол. IV. 329.

Зрівноважити, -жу, -жиш, гл. Уравновѣситъ. К. ЦН. 185.

Зрівняти, -няю, -єш, гл. Сравнять. *Зрівняв землю, покрив дерном.* Шевч. 204. *І з землею зрівняють тебе.* Єв. Л. XIX. 44. *Смерть усіх зрівняє.* Харьк.

Зрівня́тися, -няюся, -єшся, гл. 1) Сравниться, сравняться. *Турчин у воду покотивсь, вода зрівнялась.* Мл. л. сб. 87. 2) *Поровняться. Скоро зрівнявсь із ними, зараз поздоровкавсь із тим братом Якимом.* Рудч. Ск. I. 206.

Зрідка, нар. Рѣдко, не часто, не густо. *Ох і гаю мій, гаю, розсаджений зрідка.* Чуб. V. 647.

Зрідно, нар. Урожайно. *Дай тобі, Боже, щоб у полі зрідно, щоб у полі зрідно, а у дворі плідно.* Чуб. III. 365.

Зрізати. См. Зрізувати.

Зрізна, нар. Отдѣльно.

Зрізнитися, -нюся, -нишся, гл. Отдѣлиться, раздѣлиться.

Зрізок, -зка, м. 1) Обрѣзокъ. НВолын. у. 2) Срѣзь, перерѣзь.

Зрізувати, -зую, -єш, сов. в. зрізати, зріжу, -жеш, гл. Срѣзывать, срѣзать. *Їх зрізують, як спілий колос в полі.* К. Іов. 54. *Зріжу голову, вийму серце.* Ном. стр. 303, № 473.

Зрікатися, -каюся, -єшся, гл. = Зрекатися.

Зрілко, -ка, с. = Здрінка. Вх. Лем. 421.

Зрінка, -ки, ж. и зрінко, -ка, с. = Здрінка. Вх. Лем. 421.

Зріст, зросту, м. 1) Ростъ. *Сама красна, чепурная, хорошого зросту.* Мл. л. сб. 203. **На зріст.** Ростомъ. **Шити на зріст.** Шить такъ, чтобы пошитое годилось и тогда, когда вырастетъ тотъ, для кого шито. 2) **Возрасть.** *З малих літ до великого зросту кохала, годувала.* ЗОЮР. I. 19. 3) **Проросшее зерно, снопы.**

Зрість, зрости, ж. Знакъ отъ сростанія на стволѣ дерева разрубленнаго мѣста. НВолын. у.

Зріти, зрію, -єш, гл. 1) Зрѣть, созрѣвать. *Пшениця зріє на ниві.* Стор. I. 128. *І вітер не віє, сонце не гріє, калина не зріє.* Мет. 134. 2) Выростать, дѣлаться взрослымъ. *Ти на літі і Ярина зріє.* Шевч. 245.

Зріти, зрю, зриш, гл. Видѣть. *Мусить всяк чоловік зріти, що недовго тут жити.* Чуб. III. 19.

Зроб, зроби, м. 1) Совершеніє, исполненіє работы. **Довести до зроби.** Исполнить, сдѣлать. *Тоді аж зароблять вони велик спасибі, як доведуть до зроби, до пуття тую роботу.* Васильк. у. **Прийнятися до зроби.** Приняться за дѣло, за исполненіє работы. *Як приймуться до зроби, у той час оддамо гроші.* Васильк. у.

Зробити, -блю, -биш, гл. 1) Сдѣлать, произвести. *Хата, 164. Зроби, милий, золоті удила, щоб я твого коня до води водила.* Мет. 112. *Гуси зробили великий крик.* Грин. II. 239. — **своім богом.** По своему. *Не куди й дів ті гроші, а купив дзвін; та вже й тим скривдив громаду, що зробив своїм богом.* Св. Л. 287. 2) Повредить кому колдовствомъ. *Чоловік з голоду сохне, а дурні брешуть, що це йому зроблено.* 3) — **волю кому, чію.** Исполнить чье желаніє. *Ой чумаченьки, ой ви молоденькі, зробіть мою волю.* Чуб. V. 1031. 4) — **ласку.** Сдѣлать одоженіє. *Велику ласку лині зроби, послухай.* МВ. II. 112. 5) — **собі смерть.** Наложить на себя руки. *Ах волю сими собі смерть зробити, як в багацтві з нелюбом жити.* Чуб. V. 117.

Зробитися, -блюся, -бишся, гл. Сдѣлаться. *Зробився мов несамовитий.* Котл. Ен. II. 15. *Усе зробилось, як бажали езуїти.* Стор. МПр. 72.

Зробка, -ки, ж. **Брати гроші на зробку.** Врать деньги подь отработокъ. *Землі в його нема, — бере гроші на зробку: уперед даєш, а послі він одробля.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зробляти, -ляю, -єш, гл. Обрабатывать. *Ой я тобі не наймичка все поле зробляти.* Гол. IV. 538.

Зробок, -бка, м. Истощенный работою, негодный уже къ работѣ человекъ. Желех.

Зрода, зроду, зроду-звіку, нар. 1) *Вона зрода й у церкві не була.* Мнж. 104. *Чи був у тебе батько зроду?* Ном. № 10505. *Ой я зроду лишенька не знала.* Чуб. V. 594. *Зроду я заміж не піду.* Лавр. 155. **Зроду-віку.** Никогда еще. *Зроду-віку не бум такого, а тепер: ось тобі, на!* Подольск. г. 2) **Никакъ, никоимъ образомъ.** *Такі капосні люде, що мені не можна зроду-звіку на селі вдержатись.* Левиц. Пов. 348.

Зродити, -ся. См. **Зрожати, -ся.**

Зроду. См. **Зрода.**

Зрожай, -жаю, м. Урожай. *Зрожаю нема, тільки зродила трава шовкова.* Мет. 465.

Зрожати, -жаю, -єш, сов. в. зродити, -джу, -диш, гл. 1) Рожать, родить. *Так його мати зродила.* Ном. № 2918. *Ти учора ізвечора дитя зродила.* Грин. III. 273. 2) Родить, уродить. *Як будуть сестро... ягоди зрожати.* О. 1861. X. 89. *Прошу ж тебе, не цвіти красно, прошу ж тебе, не зроди рясно.* Мет. 176. *Добра нивонька була: сто кіп жита зродила.* Чуб. III. 240.

Зрожатися, -жаюся, -єшся, сов. в. зродитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Рожаться, родиться. 2) Родиться, уродиться. *Посіяла, мамко, жито, — зродився барвінок.* Гол. III. 403.

Зрозумілий, -а, -е. Понятный. Левиц. Пов. 237.

Зрозуміість, -лости, ж. Понятность. Желех.

Зрозуміло, нар. Понятно.

Зрозуміння, -ня, с. Пониманіє. *Великоздібна до зрозуміння такого, що буває втає не од премудрих і розумних.* К. ХП. 16.

Зрозуміти, -мію, -єш, гл. Понять. *Поки, тее зрозумівши, згоду учинили.* Макс. (1834), 126. *Ви так зписьменна говорите, що я того не зрозумію.* Котл. НП. 344.

Зрок, -ку, м. Зрѣніє. *Бог дав усім люлям однаковий зрок.* Дещо, 36.

Зронити. См. **Зроняти.**

Зроняти, -няю, -єш, сов. в. **зронити, -ню, -ниш**, гл. Давать, дати упасть; терять, потерять, утратити. Желех. *Ой лісе, лісоньку, зронив ес красоньку.* Вх. Лем. 421.

Зросити, -ся. См. **Зрошати, -ся.**

Зросли́вий, -а, -е. Даю́щій ростъ. *Та принеси три квіточки: ой первую зросливу, а другу сонливу.* Мет. 1.

Зро́слий, -а, -е. Выросші́й. Левч. 10.

Зроста́ння, -ня, с. Ростъ, ви́ростаніє.

Зроста́ти, -таю, -єш, сов. в. **зрости, -сту, -теш**, гл. Выростать, вирости. *Єсть у мене сестра менша, без мене зросла.* Мет. 32. *Без щастя Зросла, а без долі вродилася.* Мет. 80. *При мені вона й зросла, бо сиротою зосталася змалечку.* МВ. II. 19.

Зрості́ся, -туся, -тешся, гл. Сростись. *Ой у полі дві тополі докупи зрослися.* Чуб. V. 4)3.

Зрості́ти, -щу́, -сти́ш, гл. Выростить. *Нехай їм Бог зростить.* Ном. № 375. *Як я тебе зростила, сама себе звеселила.* Чуб. V. 681.

Зростни́й, -а, -е. Взрослы́й. Левч. 10.

Зроша́ти, -шаю, -єш, сов. в. **зросі́ти, -шу́, -сиш**, гл. Орошать, оросить. К. Досв. 26. *Дрібненькими слізоньками все поле зросила.* Мет. 274. *Припав він до землі та й зросив її слізьми.* МВ. II. 70.

Зрошати́ся, -шаюся, -єшся, сов. в. **зросі́тися, -шуся, -сишся**, гл. Орошаться, ороситься, обливаться, облитися. *Слізьми так і зрошається.* МВ. I. 57.

Зру́б, -ба и -бу, м. 1) Срубка. *Знайшовся чоловік, що купив на зруб гай.* Стор. I. 47. *Также мѣсто, гдѣ срублень лѣсь.* Вас. 206. *З липового зруба молоді паростки пустились.* МВ. I. 156. 2) Срубъ — при постройкѣ, въ погребѣ, колодезѣ и пр. Чуб. VII. 377. *Як положать зруб на хату..., то п'ють закладчини.* ХС. III. 41. Колв. I. 56. *Був колодязь і такий низький зруб у тому.* Грин. II. 338.

Зрубань, -ні, ж. Рубка лѣса. Вх. Уг. 242.

Зрубати. См. **Зрубувати.**

Зрубина, -ни, ж. Одна пластина въ колодезномъ срубѣ. Харьк. у.

Зрубі́ти, -блю́, -биш, гл. Сдѣлать срубъ. *Зрубив хату.* НВолын. у.

Зрубувати, -бую, -єш, сов. в. **зрубати, -баю, -єш**, гл. Срубывать, срубить. *Кожне дерево зрубують.* Єв. Л. III. 9. *Зрубай, батеньку, високу яворину, збудуй, батеньку, широку домовину.* Чуб. V. 372.

Зруйнува́ння, -ня, с. Разореніє, разрушеніє. Стор. II. 137.

Зруйнува́ти, -ну́ю, -єш, гл. 1) Разрушить, разорить. *Зруйнували Запорожжя.* Лукаш. 66. *Не зостанеться тут камінь на каміні, щоб не зруйновано.* Єв. Мр. XIII. 2. *Зруйновано життя моє на світі.* К. Іов. 37. 2) Разорить (о потерѣ имущества).

Зруйнуватися, -нуюся, -єшся, гл. 1) Разрушиться, разориться. *Зруйнувався зовсім будинок.* 2) Разориться, потерять имущество. *Пан не зруйнується, як скількись кліток поля перелітує пустирем.* О. 1862. IV. 105.

Зрукований, -а, -е. Обрученный. Вх. Лем. 421.

Зрунтати, -таю, -єш, гл. Испортить, сдвинуть съ мѣста, почти разрушить. Подольск. г.

Зрухнутися, -нуся, -не́шся, гл. = **Зрушитися.** *З місяця й не зрухнешься.* Грин. II. 310.

Зруч, нар. Изъ руки, рукой держа. *Хтось буде шанувати: коли не зруч, то навкидя.* Ном. № 11971.

Зруча́ти, -чаю, -єш, гл. Поручать.

Зручний, -а, -е. Ловкій; удобный. Левиц. Пов. 141.

Зручність, -ности, ж. Ловкость. Левиц. Пов. 237.

Зручно, нар. Ловко; удобно. Ком. I. 39.

Зрушити, -шу, -шиш, гл. 1) Сдвинуть. *Насилу зрушив з місяця.* 2) Тронуть, взволновать. *Дуже батька слова її зрушили.* МВ. II. 149. 3) Встревожить. *Всю діброву крилечками вкрили, голосочком діброву зрушили.* Чуб. V. 315.

Зрушитися, -шуся, -шишся, гл. Дрогнуть, сдвинуться. **Зрушилась земля** — нар. повѣрье, по которому земля при первомъ весеннемъ громѣ какъ будто вздрагиваеъ. *Зрушилась земля, то тепер усе буде рвота.* НВолын. у.

Зрущик, -ка, м. Въ ловушкахъ для звѣрей: палочка, толчокъ въ которую со стороны звѣря заставляеъ дѣйствовать ловушку. Шух. I. 236, 237. См. **Пасть**.

Зрябіти, -бію, -єш, гл. Сдѣлаться рябымъ, пестрымъ. *Шия так зрябіла дуже; хто його зна й що воно.* Канев. у.

Зряджа́ти, -джаю, -єш, сов. в. **врядіти, -джу́, -диш**, гл. 1) Наряжать, нарядить; убирать, убрать. *Шо в суботу кісоньку чесала, а в неділю головку зряжала.* Мил. 148. *Не за для тебе ся калинонька сажена, а за для тебе дівка Галочка зряжена.* Грин. III. 487. *Блищить шабля козацькая від срібла та золота, зрядив його пан ласкавий як рідного брата.* К. Досв. 154. 2) Снаряжать, снарядить. *Зрядили його (в дорогу) і він пішов.* Мнж. 74. *Треба синів на чужину зряжати.* МВ. II. 52. *Зряджають молодіж на нове хазяйство.* МУЕ. III. 169.

Зрядник, -ка, м. Раст. *Gladiolus imbricatus* L. ЗЮЗО. I. 124.

Зряси́ти, -шу, -сиш, гл. Усѣять. *Зрясять на віці коровай, у піч посадять із віка.* Мет. 164.

Зрятува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Спаси. *Зрятуй його!* Греб. 341.

Зряхатися, -хаюся, -єшся, гл. Собраться; сговориться. Мнж. 181. *Свати уже зряхались іти додому.*

Зря́чий, -а, -е. Видящій, зрячій.

Зсаджувати, -джую, -єш, сов. в. **зсади́ти, -джу́, -диш**, гл. 1) Ссаживать, ссадить, снимать, снять. *Чоловік тоді його зсадив з груші.* Рудч. Ск. 25. **З хазяйства зсадити.** Разорить. *Миші... нас із хазяйства зсадять.* Мнж. 66. 2) Смѣщать, смѣститъ, увольнять отъ должности, отрѣштитъ отъ должности. *Громада його (голову) давно б зсадила.* О. 1861. VIII. 95. *Гляди, царю, бо сей Мазепа тебе з царства зсадить.* КС. 1882. III. 611. 3) Встаскивать, встасцитъ, взваливать, взвалитъ. *Узяли його в хату та й зсадили на піч.* Мнж. 95. *Зсадити дерево на віз.* Зміев. у.

З-серця, нар. Разсердившись. *Турн з-серця скрипотів зубами.* Котл. Ен.

Зсівіти, -вію, -єш, гл. Посѣдѣть. Аф. 262.

Зсидіти, -джу, -диш, гл. Высидѣть, просидѣть. *Мати ще й удушливенька була: було всю нічку зсадить, усе бухикає.* Г. Барв. 61.

Зсила́ти, -лаю, -єш, сов. в. зіслати, -шлю, -шлеш, гл. 1) Ниспосылатъ, ниспослатъ. *Моя думка — єсть то ангел од Бога зісланий.* Мл. л. сб. 137. 2) Высылать, выслать, отсылать, отослатъ. *Стали вдову стареньку зневажати, на чуже подвірря зсилати.* Мет. 347. *Зослав хлопця з хати.* Новомоск. у.

Зсині́ти, -ню́, -ниш, гл. Побить до синяковъ. *Зсинив її так, що й Боже!* Лебед. у.

Зсиніти, -нію, -єш, гл. Посинѣть.

Зсинобе́житися, -жуся, -жишся, гл. Прикинутъся бѣднякомъ, несчастнымъ. *Зігнувсь, зсинобоживсь і почав прохати.* Грин. II. 183.

Зсіпа, -пи, ж. Родъ корзины для зерна, стоящей въ амбарѣ: дѣлается съ крышкой въ формѣ большой, сверху расширенной бочки изъ пучковъ соломы, связанныхъ шворками или лыками. Kolb. I. 59.

Зсипа́ти, -паю, -єш, сов. в. зсипати, -плю, -плеш, гл. Ссыпать, ссыпать. *Прошу вас, добре дбайте, борошно зсипайте.* Мет. 396. *Хотів у мішок зсипати.* Кв.

Зсипатися, -паюся, -ешся, сов. в. зсипатися, -плюся, -лешся, гл. Ссыпаться, ссыпаться. *Тії бруньки зриваються, зсипаються в пляшку.* Чуб. I. 130.

Зсиха́ти, -хаю, -єш, сов. в. зсо́хнути и зсо́хти, -хну, -неш, гл. Изсыхать, изсохнуть.

Зсідани́на, -ни, ж. Створожившаяся часть молока, творогъ, образовавшийся при окисаніи молока. Вх. Лем. 421.

Зсіда́ти, -даю, -єш, сов. в. зсісти, ізся́ду, -деш, гл. 1) Возсѣдать, возсѣсть. *Як чорт на його зсяде.* Ном. № 3382. 2) Вставать, встать, сойти (съ лошади, напр.) *Зсісти з коня.*

Зсідатися, -даюся, -ешся, сов. в. зсістися, зся́дуся, -дешся, гл. О молокъ: скисать, скиснуть, створаживаться, створожиться. *Молоко зсілось.* Г. Барв. 369.

Зсілий, -а, -е. Скисшій (о молокъ). *Зсіле молоко.* Вх. Зн. 22.

Зсісти, -ся. См. **всідати, -ся.**

Зскакувати, -кую, -єш, сов. в. вскочити, -чу, -чиш, гл. 1) Соскакивать, соскочить. *Жінка... так з печі і скочила.* Ном. № 4007. *Сотничиха зскакує з ліжка.* Стор. II. 241. 2) Вскакивать, вскочить. *Зскочив на драбину.*

Зслизнути, -зну, -неш, гл. Исчезнуть, пропасть. *Бодай наїло злиз!* Ном. № 3781.

Зсмутні́ти, -нію, -єш, гл. Опечалиться. *Чого так змутніла!* Чуб. III. 121.

Зсовувати, -вую, -єш, сов. в. всунути, -ну, -неш, гл. Сдвигать, сдвинуть. *Давай зсовувать з себе пояс.* ЗОЮР. I. 247.

Зсовуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. зсунутися, -нуся, -нешся, гл. Сдвигаться, сдвинуться. *З глузду зсунутися. Рехнуться. Стара з глузду зсунулась, мов собака з соломи.* Ном. № 6332.

Зсохнути и зсохти. См. **Зсихати.**

Зсподу, нар. = Зісподу. *Накладем стіжок зсподу широкий.* Чуб. III. 465.

Зстарити, -рю, -риш, гл. Состарить. *Нужда мене зстарила і зв'ялила.* МВ. I. 30.

Зстаріти(-ся), -рію(-ся), -єш(-ся), гл. Состариться. *Зстаріли ви, ненько!* МВ. II. 15. *І зстарівся воюючи, по корчмах ночуючи.* Ном. № 1700.

Зстародавна, нар. Издревле.

Зступатися, -паюся, -ешся, сов. в. **вступитися, -плюся, -пишся**, гл. 1) Сходиться, сойтися вмѣстѣ, сближаться, сблизитися. *Передні... зступаються ближче один до одного.* Мир. ХРВ. 262. 2) Осѣдаты, осѣсть, сойтись, сдвинуться. *Зступилась хата.* Канев. у. *Ввійшов Іван до Остапа в гріб і слідком за ним земля зступилась.* Грин. І. 288. 3) Сжиматься, сжаться. *Як зступляться черевики, то ще й кісні будуть.* Канев. у.

Зсува́ти, -ваю, -еш, гл. = **Зсовувати**.

Зсува́тися, -ваюся, -ешся, гл. = **Зсовуватися**.

Зсувати. См. **Зсукувати**.

Зсукувати, -кую, -еш, сов. в. **зсука́ти, -каю, -еш**, гл. Ссучивать, ссучить. *Зсукав мотузок.* Чуб. І. 162. — **свічку**. Сдѣлать свѣчу (изъ воску). *Зсукали свічку із ярого воску.* Чуб. І. 162. *А ще раніше пан Василько встав, три свічки зсукав.* Чуб. ІІІ. 285.

Зсукуватіти, -тію, -еш, гл. Сдѣлаться сучковатымъ. Аф. 462.

Зсунути, -ся. См. **Зсовувати, -ся**.

Зсуропити, -плю, -пиш, гл. Смѣшати различнаго рода зерновой хлѣбъ. *Зсуропив мішок пшениці та кукурузи та й змоллов.* Міус. окр.

Зсутеніти, -нію, -еш, гл. Стемнѣть. *Вже гарненько зсутеніло.* О. 1862. ІV. 104.

Зсуши́ти, -шу́, -пиш, гл. 1) Высушить. *Зсушу я ще трохи ягід на зиму.* 2) Насушить. *Невірная дружина зв'ялила, зсушила.* Мет. 260.

Зсуши́тися, -шу́ся, -пишся, гл. 1) Высушиться. *Чи вже зсушилися груші?* 2) Насушиться. *Зсушилася, зв'ялилася, як нитка тоненька.* Чуб. ІІІ. 168.

Зт... См. **Ст..**

Зуб, -ба, м. 1) Зубъ. *Добрі ті зуби, що кісіль жують.* Посл. *А вона тільки зуби зціпила.* МВ. ІІ. 38. *Адам зів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. № 125. **Взяти на зуби кого́**. Злословить о комъ. *Вас щось на зуби взяли.* 2) Зубъ — часть снаряда: зубецъ колеса, валька для катанья бѣлья, зубъ бороны, рала и пр. МУЕ. ІІІ. 17. Шух. І. 154, 228. Чуб. VII. 400. 3) **Вовчі зуби**. Названіе рода писанки. КС. 1891. VI. 379. 4) Родъ пѣсни. Маркев. 34. *Сопілка зуба затинала.* Котл. Ен. І. 19. Ум. **Зубик**.

Зубань, -ня́, м. Человѣкъ съ большими выдающимися зубами. Черк. у.

Зубатий, -а, -е. Зубастый. *З себе худий, жовтий, очі ямкуваті, зубатий такий.* МВ. ІІ. 191.

Зубе́ла, -ли, ж. Узда. Угор.

Зубелити, -лю, -лиш, гл. Взнуздывать. Угор.

Зубе́ць, -бця́, м. 1) Зубецъ — какъ фигура и какъ часть снаряда (напр. **зубці у грабля́х**. Шух. І. 166); сдѣланный изъ матеріи и пр. какъ украшеніе одежды. Шух. І. 122. Гол. Од. 56. 2) Зубокъ, часть чесночной луковицы, распадающейся на части. МУЕ. ІІІ. 39. 3) мн. **зубці**. Кушанье изъ очищенныхъ зеренъ ячменя — сваренныхъ или поджаренныхъ. Чуб. VII. 440. Маркев. 153. *На закуску куліш і кашу, лемішку, зубці, пугрю, квашу.* Котл. Ен. І. 18. Ум. **Зубчик**.

Зубик, -ка, м. Ум. отъ **зуб**.

Зубило, -ла, с. Остроконечный молотокъ, которымъ рубятъ желѣзо кузнецы. НВолын. у. Грин. ІІ. 3.

Зубі́ч, нар. = **Узбі́ч**. НВолын. у.

Зубка, -ки, ж. Порода лука съ маленькими продолговатыми луковичами. Вас. 203.

Зубний, -а́, -е́. Зубной. *Прилипла вже до кости моя кожа, зостався я із яслами зубними.* К. Іов. 42.

Зубова́тий, -а, -е. О картофели, фасоль: недоваренная, еще твердая. *Квасоля ще не вкипіла, ще зубовата.* Черниг. у.

Зубовий, -а, -е. 1) = **Зубний.** *Святий Антонію, зубовий цілителю, поможи мені.* Чуб. I. 125. 2) — **часник.** Обыкновенный чеснокъ съ луковицей, распадающеюся на зубки. Вас. 203.

Зубо́жений, -а, -е. Приведенный въ бѣдность, сдѣланный бѣднымъ. *Коли ми зійдемося знову на сій зубоженій землі?* Шевч. 383.

Зубо́жити, -жу, -жиш, гл. Обѣднить, привести въ обѣднѣніе.

Зубо́житися, -жуся, -жишся, гл. Обѣднѣть. *Зубожився так, що нічого не має.* Рудч. Ск. II. 202.

Зубо́жіння, -ня, с. Обѣднѣніе. Желех.

Зубо́жіти, -жію, -єш, гл. Обѣднѣть. *І чи я ж сьогодні всиротіла? Чи се тепер тільки зубожіла.* МВ. II. 105.

Зубо́к, -бка, м. = **Зубець 1 и 2.** *Наступив на зубки в граблях.* Грин. II. 207. *Зубки в ритках.* МУЕ. III. 20.

Зубо́ча, нар. Искоса. *Гляне зубоча.* Сосниц. у. Слов. Д. Эварн.

Зубо́чистий, -а, -е. = **Згористий.**

Зубр, -ра, м. Зубръ. Вх. Пч. II. 5.

Зубро́вий, -а, -е. Зубровый. *Друга трубонька та мідяная, третя трубонька та зубровая.* Гол. II. 61.

Зубря́, -ряти, с. Зубренокъ. Вх. Пч. II. 5.

Зубцо́ваний, -а, -е. Имѣющій зубчатый орнамента.

Зубчастий, зубчатий, -а, -е. Зубчатый. *Під прозорчатою, чистою як слюза водою, зеленіло якесь баговіння зубчасте, тонесеньке, дрібне.* Левиц. I. 63. *Зубчасті стіни.* Левиц. Пов. 165. **Зубчастий проділь.** Особый приборъ при прическѣ дѣвушекъ въ колокілки. Чуб. VII. 423.

Зубчик, -ка, м. Ум. отъ зубецъ.

Зуверіти, -рію, -єш, гл. Покоробиться. *Зуверіли дощки.* Вх. Лем. 421.

Зугарний, -а, -е. Способный, мастеръ. *А ми доженемо. — Зугарні! Заплутаєтесь у своїх полах та й попадаєте.* Мир. Пов. I. 149. *Зугарний теревені правити.*

Зугле́діти, -джу, -диш, гл. Замѣтить, подмѣтить.

Зужиткува́ти, -кую, -єш, гл. Потребить, израсходовать. Подольск. г.

Зужмом, нар. = **Жужмом.** *Коло її хустина зужмом лежить.* Подольск. г. *Поночі крало та зужмом усе в коморі й забрало.* Черв. у. *Нащо отак зужмом несеш вірвовку?* Черк. у.

Зужувати, -жую, -єш, сов. в. **зузити, зужу, -зиш,** гл. Суживать, сузить. *То ширить їм, то зужує гряниці.* К. Іов. 27.

Зуздріти, -дрю, -риш, гл. Увидѣть, узрѣть. *Стрілець такий, що аби зуздрів на око, то вже й його.* ЗОЮР. II. 203. *Шукатимеш — не зуздриш мене оком.* К. Іов. 16.

Зуздрітися, -рюся, -ришся, гл. Оглянуться, осмотрѣться. Лубен. у. (В. Леонтов.).

Зу́зити. См. Зужувати.

Зузули́на, -ни, ж. = **Зозуля.** *Закувала зузулина в саду на паду.* Мил. 137.

Зузу́ля, -лі, ж. и пр. = **Зозуля и пр.**

Зукрасити. См. **Зукрашати.**

Зукрашати, -шаю, -єш, сов. в. **зукрасити, -шу, -сиш,** гл. Украшать, украсить. Вони його любили, мов жертву ідолюську квітками зукрашали. К. МБ. III. 257. Султанські зукрашені кіосками сади. К. ПС. 126.

Зумати, -маю, -єш, гл. Сойти съ ума. Вх. Зн. 22.

Зумисне, нар. Умышленно, нарочно. *Всі гори були ніби зумисне заквітчані зеленим деревом.* Левиц. Пов. 4.

Зумитися. См. **Зумлятися.**

Зуміти, -мію, -єш, гл. Съ ума сойти. *Чи ти зуміла, чи дурману наїлася?* Київ. Подольск. г.

Зуміти, -мію, -єш, гл. Сумѣть. *Як зуміла, так і спіла.* Ном. № 1054.

Зумітися, міюся, мієшся, гл. 1) = **зуміти.** *А щоб ти зумілася!* Ковел. у. 2) Поразитися, изумитися. *Дівчина зумілася, де доля поділася.* Чуб. V. 119.

Зумлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **зумітися, -млюся, -мишся,** гл. Изумляться, изумиться, поразитися. *Зумлялися усі величчєм Божим.* Єв. Л. IX. 43. *Зумілася ж я!* МВ. II. 124. *Йосип зумівся, що Христос народився.* Грин. III. 33.

Зумогті, -можу, -жеш, гл. = **Змогти.** *Я би так не зуміг жити на світі.* Федьк.

Зумрати, -раю, -єш, гл. Съѣсть, уплестъ. *Так цілого хліба і зумрав.* Козелецк. у. Слов. Д. Эварн.

Зумствувати, -вую, -єш, гл. Придумать. *Я б зумствувала, як робити.* Змієв. у.

Зуніятити, -ячу, -тиш, гл. Сдѣлать уніятюмъ. К. ПС. 139.

Зуноватися, -нуюся, -єшся, гл. Надоѣсть, опротивѣть. Вх. Лем. 421.

Зупи́н, -ну, м. Удержъ. *Гуля собі, — нема йому на світі зупину.* О. 1862. VIII. 54. *Зупину не було їй ході кривавій.* К. Псал. 181.

Зупинити, -ся. См. **Зупиняти, -ся.**

Зупинка, -ки, ж. 1) Остановка. 2) Знакъ препинанія. Ном. № 11807.

Зупиняти, -няю, -єш, сов. в. **зупиніти, -ню, -ниш,** гл. Останавлювать, остановить, удерживать, удержать. *Да гуляла, гуляла, мати не спиняла, да тепер зупинила.* Чуб. V. 542. *Підбігли до його і зупинили коня.* Стор. МПр. 52.

Зупинятися, -няюся, -єшся, сов. в. **зупинітися, -нюся, -нишся,** гл.

Останавлюваться, остановиться, удерживаться, удержаться. Такий бенкет задали, що аж до неба дим пішов та на хмарі зупинився. Рудч. Ск. II. 85.

Зуповний, -а, -е. Полный. *Треба, кажуть, ізозвати зуповную раду, щоб і військо з Запорожжя було на раді.* К. ЧР. 26.

Зури́вочний, -а, -е. Непрочный, шаткій. Слово сомнительное, встрѣченное лишь въ пѣснѣ о Саввѣ Чаломѣ, видимо подправленной кѣмъ-то и напечатанной въ «Запорожской Старинѣ» Срезневскаго: *Хоч спісивий, не спісивий, пани кажуть, Сава, да недобра, зурівочна стала його слава.* (Часть I, стр. 63).

Зури́тити, -чу, -тиш, гл. — **собі кого́.** Почувствовать къ кому отвращеніє. Шух. I. 45.

Зурка, -ки, ж. Раст. Synoglossum. Вх. Пч. I. 9.

Зурочення, -ня, с. Сглазь. Гол. III. 4.

Зурочити, -чу, -чиш, гл. Сглазить. *Дівчатам годиться иноді вмиватися з помийниці, щоб хто не зурочив.* Грин. II. 31. *Лихе око зурочило наше щастя.* О. 1862. VIII. 21.

Зусилля, -ля, с. Подвигъ, усилие. *Тільки святий Бог наших не забував: на великі зусилля, на одповіддя держав.* Макс.

Зусім, нар. Совсѣмъ. *Нехай, нехай, — та й зусім занехай.* Ном. № 11011.

Зуски, нар. = **Дзуски.**

Зуспитися, -плюся, -пишся, гл. Встрѣтяться. Змієв. у.

Зуспіт, нар. Назадъ, вспять. *Оце пливли ми до острова Чортомликом, а тепереньки зуспіт Підпільною.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Зуспіти, -пію, -еш, гл. Встрѣтити. *Ми першого очима зуспіли Чайченка.* МВ. II. 95. *І не чулась, як зуспіли дніпрові дівчата.* Шевч. 359.

Зустрівати, -ваю, -еш, сов. в. зустріти, -ріну, -неш, гл. Встрѣчать, встрѣтити. *Не зможу я по степах чвалати, будуть мене вовки-сіроманиці зустрівати.* Мет. 444. *Зустрів його один чоловік з города.* Єв. Л. VIII. 27.

Зустріватися, -ваюся, -ешся, сов. в. зустрітися, -нуся, -нешся, гл. Встрѣчатся, встрѣтяться. *Прощай, розуме, як з горілкою зустрівся.* Ном. № 11468. *Думав, доля зустрінеться, спіткалося горе.* Шевч. 38.

Зустріч, -чі, ж. Встрѣча. *Ой поїхав козаченько до свого двора, вийшла йому на зустріч сама менша світль.* Чуб. V. 769.

Зустрічати, -чаю, -еш, гл. = **Зустрівати.**

Зустрічатися, -чаюся, -ешся, гл. = **Зустріватися.**

Зустрічний, -а, -е. Встрѣчный. *А зустрічний каже: як же ми розійдемося, коли місточок узенький?* Кв. II. 40.

Зух, -ха, м. Молодець, молодчина, удалець. *Дали мені капелюх, уже тепер вояк зух.* Гол. I. 143.

Зухвалий, -а, -е. Дерзкій.

Зухвальство, -ва, с. Дерзость, наглость. Стор. МПр. 82.

Зуховатий, -а, -е. Молодецькій, хватській. *Над річкою стоїть хата, там дівчина зуховата.* Мл. л. сб. 324. *Гуляй, доню, ізводь хлопців, но вибірай все молодців; чи убогий чи багатий, аби був зуховатий.* Чуб. V. 685.

Зучати, -чаю, -еш, сов. в. зучити, -чу, -чиш, гл. Приучать, приучить. *Зучай дитину чистенько коло себе ходити. Ви його не зучайте курити.* Константиногр. у.

Зучатися, -чаюся, -ешся, сов. в. зучитися, -чуся, -чишся, гл. Приучаться, приучиться. *Бо під батьковськими крильми я зучивсь до бою.* К. МБ. III. 246.

Зцапіти, -пію, -еш, гл. Глупымъ сдѣлаться, одурѣть (какъ козелъ). Желех.

Зціджувати, -жую, -еш, сов. в. зцідити, -джу, -диш, гл. Отцѣживать, отцѣдить, сливать, слить (напр., настойку съ ягодъ).

Зцілення, -ня, с. 1) Соединеніє въ одно цѣлое. 2) Исцѣленіє. *Исцїлення душі і тілес.* Чуб. I. 165.

Зцілити, -ся. См. **Зціляти, -ся.**

Зціліти, -лію, -еш, гл. Остаться въ цѣломъ видѣ, остаться цѣлымъ. Черк. у.

Зцілющий, -а, -е. Цѣлебный, цѣлительный. *Як зцілющий вітер від долин подише, хворі мої лоні міччу заколише.* Щог. Сл. 6. **Зцілюща й живуца вода.** Мертвая и живая вода (въ сказкахъ). *Набрала води зцілющої, попорськала, — так лежить зовсім так, як чоловік, тільки неживий. Набрала вона живущої води, дала йому в рот, — він і ожив.* ЗОЮР. II. 56. См. **Цілющий.**

Зціляти, -ляю, -еш, сов. в. зціліти, -лю́, -лиш, гл. 1) Дѣлать, сдѣлать цѣлымъ, соединить въ одно цѣлое. Черк. у. НВол. у. *Ти розбила, а я зцілю.* 2) Исцѣлять, исцѣлитъ. *Мали силу зціляти недуги.* Єв. Мр. III. 15.

Зцілятися, -ляюся, -ешся, сов. в. зцілітися, -лю́ся, -лишся, гл. 1) Соединяться въ одно цѣлое; срастатися, срастися. *Взяв ту воду, помазав нею шматки царенка, — вони й зцілились.* Рудч. Ск. I. 128. 2) Исцѣляться, исцѣлитися. *Почула вона в тілі, що зцілилась від недуги.* Єв. Мр. V. 29.

Зціпити. См. Зціплювати.

Зціпіти, -пію, -еш, гл. Оцѣпенѣть, одеревенѣть. *Зціп мов пенъ.* Млак. 84.

Зціплювати, -плюю, -еш, сов. в. зціпити, -плю, -пиш, гл. — **зуби, руку.** Стискивать, стиснуть, сжимать, сжать.

Зцупити. См. Зцуплювати.

Зцуплювати, -плюю, -еш, сов. в. зцупити, -плю, -пиш, гл. Стаскивать, стащить, стянуть. *Зцупити з печі.* Г. Арт. (О. 1861. III. 111).

Зцуратися, -раюся, -ешся, гл. = Відцуратися. *Зцуралась роду як чуми.* Мкр. Г. 46.

Зцяцькувати, -кую, -еш, гл. Украсить, напр. украсить орнаментировкой. *Лушні мережані, колеса штучно повиточувані, ярма зцяцьковані, як на відданню у дівки сорочка.* Г. Барв. 137.

Зчалити, -лю, -лиш, гл. Соединить, связать. Харьк. у.

Зчарувати, -рую, -еш, гл. Околдовать. *Треба брата зчарувати.* Гол. I. 207. *Вона ж мене зчарувала.* Рудан. I. 18.

Зчаста, нар. Часто. *Щоб ти в мене, донько, зчаста не бувала.* Гол. I. 195.

Зчезати, -заю, -еш, сов. в. зчезнути, -ну, -неш, гл. Исчезать, исчезнуть. *Марко повернув у гущину і зчез за кущами.* Стор. МПр. 125.

Зчепити, -ся. См. Зчіплювати, -ся.

Зчепури́ти, -рю́, -риш, гл. Убратъ красиво, украсить. *Обмазали хату, зчепурили так, як молоду.* Г. Барв. 249.

Зчервоніти, -нію, -еш, гл. Покраснѣть. *Що слово Улита промовить, так і зчервоніє.* Г. Барв. 217. *Як літнім ранком зчервоніють хмари над сонечком, що весело встає.* К. Дз. 214.

Зчесати. См. Зчісувати.

Зчинити, -ся. См. вчиняти, -ся.

Зчиня́ти, -няю, -еш, сов. в. зчиніти, -ню́, -ниш, гл. Дѣлать, сдѣлать, производить, произвести, совершать, совершить. *Всіх козаків поїла, кормила, по Івасю Вдовиченку похорон і весілля зчинила.* Мет. 424. — **бучу.** Поднять шумъ.

Зчинятися, -няюся, -ешся, сов. в. зчинітися, -ню́ся, -нишся, гл. Происходить, произойти, совершиться, подняться.

Зчи́стити. См. Зчищати.

Зчи́сток, -тка, м. Послѣдь у родившей коровы. *Як корова отелиться, озьми зчисток, закопай.* Мнж. 156.

Зчищати, -щаю, -еш, сов. в. зчи́стити, -зчищу, -стиш, гл. Счищать, счистить.

Зчіплювати, -люю, -еш, сов. в. зчепити, -плю, -пиш, гл. 1) Сцѣплять, сцѣпить. 2) — **руку з рукою.** Взятися за руки. *Ручку з рукою зчепивши, йшли із церкви молодії.* Мкр. Н. 37.

Зчіплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. зчепитися, -плюся, -пишся, гл. Сціплюються, сціплюються.

Зчісувати, -сую, -єш, сов. в. зчесати, зчешу, -шеш, гл. 1) Расчесывать, расчесать. *Иди, сину, додомоньку, змию, зчешу тобі головоньку.* Чуб. V. 937. 2) Срубить. *Нема вже шаблі, що не одну татарську голову зчесала.* Стор. I. 15.

Зчорніти, -нію, -єш, гл. Почернѣть. *Зчорнів я, змарнів я, по полю ходячи.* Гол. I. 247.

Зчо́хом, нар. Съ избыткомъ.

Зчудуватися, -ду́юся, -єшся, гл. Удивиться.

Зшивати, -ваю, -єш, сов. в. зшіти, зшію, зшієш, гл. Сшивать, сшить. *Зшивали лантухи на сухарі.* Стор. МПр. 126.

Зши́лити, -лю, -лиш, гл. — губи. Выпятить, сжавъ въ одну точку. *Та ще й губи зшилить, кепкувать би то, бридкий, з старої людини.* Сим.

Зшіти. См. **Зшивати.**

Зшиток, -тку, м. Тетрадь. Желех.

Зшпор́тати, -таю, -єш, гл. Смастерить, сдѣлать. «*А ну лишень*», каже, «*свої линтварі, або там сукно*» (він і кравецьке діло вмів) і *зшпорта* (свитину або кожух). Сим. 199.

Зшукати. См. **Зшукувати.**

Зшукати́ся, -каюся, -єшся, гл. Хватиться, начать искать. *Зшукалася сьогодні заполочі — нема, а знаю добре, що була.* Харьк.

Зшукувати, -кую, -єш, сов. в. зшукати, -каю, -єш, гл. Отыскивать, отыскать предметы, находящієся въ разныхъ мѣстахъ. Аф. 463. *Зшукою овець, що пастухи порозгублювали.*

Зшумати, -маю, -єш и зшумувати, -мую, -єш, гл. Собрать пѣну при кипѣнні. Вх. Зн. 22.

Зюбрій и Зябрій, -рія, м. Раст. = **Жабрій.** Вх. Пч. I. 10. Шух. I. 21.

Зю́зник, -ка, м. Раст. *Lycopus europaeus* L. ЗЮЗО. I. 127.

Зюзя, -зі, ж. 1) Дѣтск.: букашка и вообще все крошечное. О. 1861. VIII. 8. 2) ? *Змерз, як зюзя. П'яний, як зюзя.*

Зю́рити, -рю, -риш, гл. = Дзюрити.

З'юртува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. = Загартуватися. *На дворі з'юртувались і на щось дивились, до сіней як хмара ринуть, товпляться, гукають, Харитину, всю беседу й молодих лякають.* Мкр. Н. 26.

Зяб, -би. Пахоть на зиму, поле, вспаханное осенью подъ яровой хлѣбъ. *На зяб орати.* Вас. 196. *Скільки ви запорали поля торік? — Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес.* Г. Барв. 306.

Зябля́, -лі, ж. = Зяб.

Зябра, -бер, ж. мн. 1) Жабры. 2) Крючья в остях. Шух. I. 223.

Зябрій. См. **Зюбрій.**

З'я́ва, -ви, ж. Явлення.

Зя́ви, -вів, м. мн. = Зябра. Вх. Пч. I. 14. См. **Зів 2.**

З'яв́итися. См. З'являтися.

З'явля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. з'яв́итися, -влю́ся, -вишся, гл. Являются, явиться. Грин. III. 33. *Там, де його ніхто не сподівався, там він з'являвсь.* КС. 1882. X. 185. *Нова*

рада, нова рада світу ся з'явила. Чуб. Ш. 328. Перед гетьманом козаки з'явилися. К. МБ. II. 139.

З'язувати, -вую, -еш, сов. в. з'язати, -з'язу, -жеш, гл. = Зв'язувати, зв'язати. *З'язала снопів зо два та й кинула. Харьк. З'язувати б уже це, та нема мотузків. Харьк.*

З'язуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. з'язатися, -в'язуся, -жешся, гл. = Зв'язуватися, зв'язатися. Харьк.

З'ясірити, -рю, -риш, гл. *Взять въ неволю, въ плѣнь. А я з'ясирю панну. К. ПС. 112.*

З'яструбіти, -бію, -еш, гл. *Сдѣлаться подобнымъ ястребу. Коли сова з'яструбіє, то вище сокола літає. Ном. № 4225.*

З'ясувати, -сую, -еш, гл. *Выяснить, обнаружить. Не смів я вам, що думав, з'ясувати. К. Іов. 70.*

Зяте́нько, -ка и зяте́чок, -чка, м. Ум. отъ зять.

Зя́ти, зя́ю, -еш, гл. = Зяяти. Вх. Лем. 421.

Зятів, -тева, -ве. *Зятевъ. Уже й христитъся й молитьсѣ, що вирвалася із рук зятевих. Рудч. Ск. I. 181.*

Зя́тній, -я, -є. *Приналежащій зятю. Прибулося тещі зятній діти колихати. Ном. № 4910.*

Зять, -тя, м. *Зять. Хвали, мати, того зятя, що я полюбила. Мет. 72. Ум. Зяте́нько, зяте́чок. Я ж тобі, зяте́нку, рідная свість. Грин. Ш. 485.*

Зя́тько, -ка, м. *Ласк. отъ зять. Укрийсь, зя́тьку, укрийсь та на негоді не мочись. Грин. Ш. 498.*

Зя́яти, зя́ю, -еш, гл. *Зіять. Щоб тобі так рот зяв, як ото двері зяють. (Як хто не зачинить дверей).*

И.

- Ива, -ви, ж.** Ива. *Salix Caprea* L. ЗЮЗО. I. 134.
- Иверень, -рня, м.** 1) Щепка, отрубленная поперегь дерева. Канев. у. *В однім селі рубають, а в другім иверні літають.* (Загадка: дзвін). Грин. II. 310. 2) Комокъ земли, вылетающей изъ подъ копытъ скачущей лошади. См. **Виверень.**
- Иверь, -ря, м.** Зарубка поперегь дерева. НВолын. у.
- Ивина, -ни, ж.** Одно дерево иви. Кролевец. у.
- Иви́лга, -ги, ж.** Раст. омела бѣлая. *Viscum album* L. ЗЮЗО. I. 141.
- Ивка, -ки, ж.** 1) Пт. = **Евка.** Вх. Пч. II. 14.
- Идол, -ла, м.** 1) Идолъ. Шевч. 603. 2) Чортъ. Ув. **Идоля́ка.** *Так і загув угору той идоляка.* Грин. II. 12.
- Идолів, -лова, -ве.** Идолу принадлежащій. Бранное слово. *А, идолового сина дитино, якого наробила!*
- Идолопоклонство, -ва, с.** Идолопоклонство. К. Бай. 150.
- Идольство, -ва, с.** = **Идолопоклонство.** К. ПС. 130. *Идольство борола наша віра.* К. МБ. XI. 145.
- Идольський, -а, -е.** Идольській, языческой. *В римській идольській землі.* Шевч. 602.
- Идоля́ка, -ки, м.** Ув. отъ **Идол.**
- Ижиця, -ці, ж.** Названіе буквы V. **Ижицю прописати.** *Высѣчь. Треба б йому ижицю прописать.* Ном. № 13637.
- Икавка, -ки, ж.** 1) Икотка. Ном. № 13390. 2) Раст. *Berteroa incana.* Дес. ЗЮЗО. I. 114. Ум. **Икавочка.** ЕЗ. V. 191.
- Икати, -каю, -еш, одн. в. икнути, -ну, -неш, гл.** Икать, икнутъ.
- Ика́тися, ика́ється, одн. в. икнутися, икне́ться, гл. безл.** Икаться, икнуться. *Як важно икається, так хтось судить.* Грин. II. 313. *Не легенько икалось тому, кого вони хвалили.* Левиц. I. 474. *Хай їй легенько икне́ться.* Г. Барв. 210.
- Иле́ць, ильця́, м.** = **Ивка 2,** *Equisetum arvense.* Вх. Пч. II. 31.
- Илкій, -а́, -е́.** 1) О маслѣ: прогорѣлый. *Не покуштувала масла, як купувала, а воно илке.* Харьк. г. 2) О щелокаѣ: ѣдкій. Константиногр. у.
- Имбе́рець, -рцю, м.** Ум. отъ **имберь.**
- Имберь, -рю, м.** Инбирь. *Положила туди яечок, имберю, бобків.* Ум. **Имбе́рець.** *Намочу горілки у зеленій пляшці з имберцем і з перцем, з своїм щирим серцем.* Нп.
- Импет, -ту, м.** Стремительность, сила, натискъ. *Аби нам битий шлях переп'ятити і первий импет ляцький зупинити.* К. ЦН. 242. *Яким импетом їй до сього пхнув?* Г. Барв. 543.
- Инак, нар.** Иначе. *З почину світа було якось инак.* Рудч. Ск. I. 130.
- Инакий, -а, -е.** Иной. *В таких і инаких розмовах проїхали вони день і другий.* Св. Л. 305.
- Ина́ко, нар.** = **Инак.** *Не можна инако.* МВ. II. 103.
- Ина́ковий, -а, -е.** = **Инакий.** *Єсть речі, що в однім місці таке для їх мення, а в другім инакове.* О. 1862. I. 70.
- Инаково, нар.** = **Инак.** *Трошки инаково розказано.* Ном. № 12251.
- Инакше, нар.** = **Инак.** *Инакше на.* Рудч. Ск. I. 126.
- Инакший, -а, -е.** Иной. *Зовсім инакша сцена.* Левиц. Пов. 249.
- Иначе, нар.** = **інак.** *Дяче, не буде иначе.* Ном. № 1070.

Ина́чий, -а, -е. = **Инчий.** *Треба иначий купити хамут, бо сей тісний коневі. Що все тут не по нашому, що все тут по иначому.* Грин. III. 493.

Инбирець, -рцю, м. Ум. отъ инби́рь.

Инбирівка, -ки, ж. Инбирная настойка.

Инби́рь, -рю, м. = **Имбер.** Ум. **Инбирець.**

Инде, нар. Въ иное, въ другое мѣсто, въ другомъ мѣстѣ. *Ходім, ринде, куди инде, там нас не знатимуть та й риндею не зватимуть.* Лебед. у. *Хто не входить в кошару дверима, а перелазить де инде, той злодій.* Єв. I. X. 1. *В Жаботині родилося, инде не привикну.* Чуб. III. 137.

Инджибаба, -би, ж. Баба-яга. Угор.

Индик, -ка, м. Индюкъ, индѣйскій пѣтухъ. *Ходить, як индик переяслівський.* Ном. *Посип индикам, гусям дай.* Шевч. 132. *Надуся, як индик.* Котл. Ен. II. 35.

Индича, -чати, индиченя́, -ня́ти, с. Птенець-индюкъ. *Та пропив чоловік индика, а жінка индичку й индиченя.* Чуб. V. 636.

Инді́чий, -а, -е. Приналежащій, свойственный индюку или индюшкѣ.

Инді́чина, -ни, ж. М'ясо индѣйки, индюка.

Инді́читися, -чуся, -чишся, гл. Важничать. *Ти якого гаспида индичишся?* Ном. № 3546. *А вже що отті калістратори всякі!... знаєте, які вони иноді в нас: і чванитися, индичитися.* Сим. 230.

Инді́чка, -ки, ж. Индѣйка. Чуб. V. 636.

Инді́чня, -ні, ж. Помѣщеніе для индюковъ.

Индичня́, -ні́, ж. соб. Индюки.

Индор, -ра, м. = **Индик.** Вх. Лем. 421.

Индута, -ти, ж. Испорч. **индукта** — пошлина на ввозные товары. *Так було тогді тільки два перевози. Заплатив було индуту, то й пропустять.* ЗОЮР. I. 263

Индюр, -ра, м. = **Индор.** Вх. Лем. 421.

Иней, -нею, м. Иней. Ком. II. 25. *Будуть твої карі очі инеем уростати.* Чуб. V. 603.

Инжі́р, -ру, м. Винныя ягоды. О. 1862. IX. 64.

Иний, -а, -е. = **Инший.** *Мав хтось иний родитися, та кури запіли.* Посл.

Инколи, нар. Иногда, по временамъ.

Инкуди, нар. Куда нибудь. *Поїхали ми не инкуди, а у саму університетську церкву.* Морд. Оп. 70.

Инний, -а, -е. = **Инший.** *Не розмовившись з головою, до чогось инного не важся.* Ном. № 5837.

Иноді, іноді, нар. Иногда. *Иноді б'ють Хому за Яремину вину.* Ном. № 4062. *Гайдамаки приходили в Черкаси разів може п'ять, — иноді в день, а иноді вночі, иноді в великій, а часом в невеликій купі.* ЗОЮР. I. 246.

Иноземний, -а, -е. Иноземный, иностранный. *Заводить усе в своїх домах по иноземному.* К. Гр. Кв. VII.

Иноземщина, -ни, ж. Иноземщина, иностранные обычаи, порядки. *Иноземщина заливає наші народні низини.* К. Гр. Кв. XXVI

Иномовний, -а, -е. Иноязычный. *Иномовні чудні слова.* Левиц. I. 243.

Инсли́за, -зи, ж. = **Інклюз.** Чуб. III. 23.

Инч, і́нче, нар. = **Инше.**

Инчий, -а, -е. = **Инший.** *Поведу, каже... у инче царство.* Рудч. Ск. II. 108.

Инша́к, нар. = **і́нак.** Вх. Уг. 242.

Иншакий, -а, -е. = **Инакий.** Вх. Лем. 421.

Инше, нар. = **і́накше.** *Може як инше це зробити? Куди инше. Въ другое мѣсто. Ішов бідний чоловік у Степанівні на ярмарок, а може куди инше.* Рудч. Ск. II. 25.

Инший, -а, -е. 1) = **і́накший.** Шевч. 152. *Милий покидає, иншої шукає.* Нп. *Дві в однаковому убранні, а третя в иншому.* Грин. I. 112. 2) **Иной, нѣкоторый.** *Инший легко робить та хороше ходить.*

Ин'як, нар. = **і́нак.** *Однаковісінько йому, чи так, чи, може, ин'як.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Ин'який, -а, -е. = **Инакий.** *Ин'якої ночі то є роса.* Черк. у.

Ирга, -ги, ж. Раст. *Cotoneaster vulgaris* Linde. ЗЮЗО. I. 120.

Ирджок, (джка?), м. Землеройка, *Sorex.* Вх. Уг. 242.

Иржа, -жі, ж. = **Ржа.** *Було так і їсть, як иржа залізо.* МВ. I.

Иржавець, -вця, м. = **Ржавець.**

Иржавий, -а, -е. = **Ржавий.**

Иржавина, -ни, ж. Мѣсто со ржавой водой. *Отам на луках та є иржавини, то тим і трава иржава, неїдома.* Волч. у.

Иржавіти, -вію, -єш, гл. = **Ржавіти.**

Ириця, -ці, ж. 1) Животное, водящееся въ водѣ, въ частности Triton. Вх. Пч. II. 17. 2) Птица, возвратившаяся изъ зимняго отлета. *Вже ириця проявилась, скоро тепло стане.* Борз. у. *Птице, ирице, ходи до нас вечерю їсти.* 3) Очень старая женщина, старая вѣдьма. *Тут якась старая баба, знахурка всесвітня і сідая, і горбата, мабуть застолітня, прислухалась, примінялась і, як став, сказала... Одспівавши, зацімила, очі протирає, а за сью така ж другая ириця казала.* Мкр. Н. 33.

Ирид, -рода, м. См. **Ирод.**

Ирій, -рію, м. = **Вирій.** *Гуси, гуси білі в ирій полетіли.* Шевч. 519. *Пташки, що влітку так співали, у ирій вже поодлітали.* Греб. 387.

Ирод и Ирид, -да, м. 1) Иродъ. *Ирод-царь за Христом ганявся.* Колядка. 2) Злодѣй. *А він мене і побачив, ирод.* 3) Чортъ. *А ирид його відає.* Ном. № 3576. *З шуму став ирод-чорт.* Гн. II. 217. У Шевченка повидимому въ значені: чортъ-змѣй. *Знову люта гадина впила в саме серце: кругом його тричі обвилася, як той ирод.* Шевч.

Иродів, -дова, -ве. Иродовъ. Бранное слово. *Иродове кодро.* Ном. № 895. *Иродів сину.* Ном. № 3572.

Ирстенин, -на, м. Христіанинъ. *Ішов раз бідний ирстенин дитину ирстити, та не міг найти кумів.* Гн. II. 32.

Ирстити, -рщү, -стиш, гл. = **Хрестити.** Шух. I. 181.

Ирститися, -рщуся, -стишся, гл. = **Хреститися.** Шух. I. 38, 212.

Ирха, -хи, ж. 1) Выдѣланная овечья или козья шкура. Желех. 2) Кантъ въ сапогахъ, гдѣ сшиваются половинки голенища. НВолын. у. 3) **Нам'яти ирху.** Надрать хохоль.

Ирховий, -а, -е = **Иршаний.** Желех.

Ирчок, -чка, м. = **Ирджок.** Вх. Уг. 242.

Иршаний, -а, -е. Изъ овечьей или козьей выдѣланной шкуры. **Иршані штани́.** *Кожаные мѣховые штаны, обращенные шерстью внизъ, — носятъ пастухи въ*

Новоросійськомъ краѣ и Черноморіи зимою. Чабанам видається на зіму одежа: сорочки, штани хрящові, штани иршані. О. 1862. V. Кух. 34.

Ирша́нки, -нок, ж. Кожаные, мѣховые штаны. Мнж. 181.

Ирши́ни, -шин, мн. = **Хрестини**. Желех.

Иршли́ця, -ці, ж. Оторочка на тулупѣ изъ смушка или суркового мѣха. Вас. 155.

Ирщіння, -ня, с. = **Иршини**. Желех.

Искорка, -ки, ж. Ум. отъ **Искра**.

Искорник, -ка, м. Раст. Ranunculus acris. Вх. Уг. 242.

Искра, -ри, ж. Искра. З малої искри великий вогонь буває. Ном. Палкий як искра. Мкр. Н. 12. Ум. **Искорка**.

Искри́стий, -а, -е. Искристый. (Сонце) обсипає своїм искристим світом. Мир. Пов. II. 76. За ними йде міжа искриста піни. К. Іов. 94. Искристий погляд. Мир. ХРВ. 61.

Искри́ти, -рю́, -риш, гл. Бросать искры. Сонце... искрило світом. Мир. Пов. I. 158. Схиливсь до своєї жінки, оком искрить. МВ. II. 184. **Ко́мін искри́ть** — черезъ дымовую трубу вылетаютъ искры. Херс. у.

Искроватий, -а, -е. Блестящій. Вх. Лем. 422.

Искрявий, -а, -е. = **Искристий**. По блискучій искрявій росі від них лягає тінь. Г. Барв. 245.

Искряній, -а, -е. Искрящійся. Искряні очі. Левиц. I. 84.

Искря́стий, -а, -е. = **Искристий**. МУЕ. III. 87.

Ит, меж. = **Ет**. 1. *Ит, не знать чого ти турбуєшся*. Рудч. Ск. II. 119. **Ич, меж.** = **Ач**. Ном. № 11185.

І, ї.

Всѣ слова, починаючіяся приставками **із, іс** и не находячіяся здѣсь, см. на букви **З** и **С**.

І, сз. П. *Був собі чоловік, і все його жінка слабувала.* Рудч. Ск. І. 168. *Як Бог дасть, то і в вікно подасть.* Посл. *І вітер не віє, і сонце не гріє.* Нп. *І виходила до його вся земля.* Єв. М. І. 5. *І де ті люде тут возьмуться.* Шевч. 339. Между двумя гласными и послѣ гласной сокращается въ П. *Як не зароблю, то лежатиму поки й опухну.* ЗОЮР. І. 11. *Стала їсти й пити.* Шевч. 352. *Далі вже й під Київ підступав.* ЗОЮР. І. 3.

І, меж. 1) Выражаетъ удивленіе. *І, матінко моя! Я бачив в городі такеє, що тільки в казці розказать.* Гліб. *І! що тепер із ним зробилось! Де в біса й сила тая ділась.* Гліб. *А жіночку свою любив і Господи єдиний!* Шевч. 526. 2) **І** вже! Выражаетъ печаль, отсутствие надежды: *Эхъ! увы! Йди, доню, гуляти!...* — *І вже, моя мати, мені не гуляти.* Хата, 11. *І вже, не справить горбатого могила.* Ном. № 3221.

Ібиска, -ки, ж. Пт. Чайка. Вх. Пч. II. 15.

Їбунка, -ки, ж. Раст. Veronica Beccabunga. ЗЮЗО. І. 140.

Іван-зілля, -ля, с. Раст. а) Nysopus offic. Шух. І. 21. б) — **пільське.** Echium vulgare. Шух. І. 21.

Іванішній, -я, -є. Относящийся къ дню св. Ивана. **Сіно іванішне.** Сѣно, скошенное въ день св. Ивана. Шух. І. 170.

Іванова мушка, -ки, ж. Насѣк. = **Світун.** Вх. Пч. І. 6.

Іванок, -нка, м. 1) Раст. Hypericum perforatum. Вх. Пч. І. 10. 2) Пт. = **Водомороз.** Вх. Пч. II. 8.

Іванчик, -ка, м. — **золотий.** Раст. Galium luteum. Шух. І. 21.

Івасик, -ка, м. Раст. Trifolium montanum L., T. pratense L. ЗЮЗО. І. 139.

Івилга, -ги, ж. Раст. омела бѣлая. Viscum album L. ЗЮЗО. І. 141.

Їволга, -ги, ж. Пт. иволга. *Їволга, їволга! свиню ссала, порося вкрала! (кажуть їволзі). А ти кобилу!* — *ніби каже їволга.* Ном. № 10261.

Ігва, -ви, ж. = **Ігла 1.** Вх. Лем. 421.

Ігде, нар. = **Де.** *Ігде родилась, ігде пригодились.* Ном. № 8997.

Ігі, меж. — **на кого.** Тѣфу (на кого). Желех. *Іги на тя! стара каже.* Гол. І. 222.

Ігиги, меж., выражающее ржаніе.

Ігі, ігій, меж. = **Іги.**

Ігіне, меж. Крикъ гуцульскаго пастуха на лошадей, чтобы остановились и возвратились. Шух. І. 211.

Ігла, -ли, ж. 1) = **Голка.** Шух. І. 153. 2) Пт. = **Іговна.** Вх. Пч. І. 16.

Іговка, -ки, ж. = **Ігва.** Вх. Лем. 421.

Іговна, -ни, ж. Иволга, Oriolus galbula. Вх. Уг. 242.

Іговник, -ка, м. Игольникъ. Шух. І. 284, 154.

Ігола, -ли, ж. = **Іговна.** Вх. Лем. 421.

Іголий, -лия, м. **іголийка, -ки**, ж. = **Іговна.** Вх. Лем. 421.

Ігра, -ри, ж. = **Гра.** Ном. № 12591.

Ігранка, -ки, ж. Игра. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Іграти, -раю, -єш, гл. = **Грати.** *Так танцюю — як іграють.* Ном. № 5876.

Іграч, -ча, м. = **Грач.**

Іграшечка, -ки, ж. Ум. отъ іграшка.

Іграшка, -ки, ж. Игрушка, забава. *Чужая біда за іграшку.* Ном. № 2341. *Кішці іграшка, а мишці сльози.* Ном. **За іграшки робити що.** Съ легкостью, какъ бы играя, шутя дѣлать что. *Зберуться дівчата да гуртом на сіножаті да днів у два, в три за іграшки і повгребають.* О. 1861. VIII. 18. *Під високою скелею блищав на сонці новий гарний панський млин...* Четверо коліс неначе залюбки та за іграшки крутились на ясному сонці. Левиц. КС. 81. Ум. **Іграшечка.**

Ігрець, -ця, м. 1) = **Грець 1.** 2) Вихрѣ. *Закрутився перед царицею ігрець, піднявся до неба стовп пилу, вхопив царевича і помчав у зелений гай.* Стор. I. 74.

Ігрище, -ща, с. = **Грище.** Грин. III. 441. *Дівочі ігрища незабутні.* К. ДС. 21. *На ігрищах ніхто як я перед вела.* Стор. I. 133.

Ігронько, -ка, м. Музыкантъ. *Приїхали подоляне з подолу, ой привезли свої ігроньки з собою; ой загадали хорошенько іграти.* Мет. 161.

Ігумен, -на, м. Игумень. *Що ігуменові можна, то братії зась.* Ном. № 1004.

Ігуменя, -ні, ж. Игуменя.

Ід, пред. Къ. *Ївга заробила в мене грошенят на байбарак ід Великодню.* Г. Барв. 251.

Їд, їду, м. Ядѣ. Вх. Лем. 421.

Їда, -ди, ж. = **Їжа.** *Хліб та вода, то козацька їда.* Ном. № 12276. *Той його гостит їдами, питєм.* Гн. II. 177.

Ідак, -ка, м. = **Їдець.** Желех.

Їдало, -ла, с. 1) **Їдало.** Шутливо: желудокъ. Желех. 2) **Їдало.** Широкая часть ложки, та, которой набирається пища. Шух. I. 247.

Їдальний, -а, -е. = **Їстовний.** Желех.

Їдання, -ня, с. Ъденіе. *Трепав з роботи, з сухоти, з їдання.*

Їдати, -даю, -єш, гл. Ъдатель, съѣдатель. *Як я молодою бувала, по 40 вареників їдала, а тепер хамелю-хамелю, насилу 50 умелю.* Ном. № 8146.

Ідеал, -лу, м. Идеаль. *Все, що чужі краї прозвали ідеалом, сияло перед ним в небесній красоті.* К. Дз. 162.

Ідеалізувати, -зую, -єш, гл. Идеализировать. Желех.

Ідеальний, -а, -е. Идеальный. *Ваш образ ідеальний.* К. ХП. 74.

Їдєн, їдна, -не. Одинь. *Чи раз, чи два — їдна біда.* Ном. № 4290. Ум. **Їднєнький.** *Їднєнке дитятко маю.* НВолын. у.

Ідєник, -ка, м. = **Єдинак 1.** Рк. Левиц.

Їдениця, -ці, ж. = **Єдиниця.** *Ой була я у батенька та їдною їденицею.* Грин. III. 681.

Їдєння, -ня, с. Ъда, кушанье. *Послав йому усякого питення, їдення і горілок усяких.* Ном. № 14007.

Їдєць, -дця, м. Ъдокъ. Рудч. Ск. I. 2.

Ідєя, ідеї, ж. Идея. *Європейські ідеї.* Левиц. Пов. 153.

Їдження, -ня, с. = **Їдення.** Чуб. II. 582. Драг. 281. *За сидження нема їдження.* Ном. № 10846.

Їдїме, -мого, с. Съѣстное. *Позоставалось і питиме й їдиме.* Рудч. Ск. II. 157.

Їдиначїтїся, -чуся, -чїшся, гл. Быть въ хорошихъ отношенїяхъ, дружить. *Їдиначїтїся з Лавром не можна.* НВолын. у.

Їдіння, -ня, с. = **Їдення.** Там тобі питіння, там тобі ідіння, там тобі одпочивання. Мил. М. 90.

Їдкий, -а, -е. 1) Рѣзкій (о вѣтрѣ). *Їдкий вітер.* Каменец. у. 2) Съѣдомый. *Земна, солома ідкіша скотині.* Черниг. у.

Їдло, -ла, с. Пища, їда. Драг. 307. Вх. Уг. *А Прокіп наче ніч темна ходить, і вже тоді ні до їдла, ні до питва, ні до розмови.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Їднак, нар. = **Однак.** *Я їднак приїхав.* Чуб. V. 137.

Їднаковий, -а, -е, їднаково, нар. = **Однаковий, однаково.** Ном. № 643.

Їднанкі, -но́к, ж. мн. См. **Єднанка 2.** Шух. I. 34.

Їднати, -ся, -наю, -ся, -еш, -ся, и пр. гл. = **Єднати, -ся и пр.**

Їдненький, -а, -е. Ум. отъ їден.

Їднолітці, -ців, м. мн. Ровесники. *Мій Григор, а братів Кость, то вони собі їднолітці.* Каменец. у.

Їдовитий, -а, -е. Ядовитый. *Їдовитий гад.* Вх. Лем. 421.

Їдом, нар. Поѣдомъ. *Їдом тебе їсть.* Ном. № 12225.

Їдомий, -а, -е. Съѣдобный. *Їдома річ.* Черк. у. *Полова хто-й-зна як їдома.* Славянос. у. *Молоте та потрапляє, щоб солома їдоміша була скотині, не дуже вимолочує зерно.* Грин. I. 299.

Їдосі, нар. = **Досі.**

Їду́ха, -хи, ж. Охотница поѣсть.

Їдце́м, нар. = **Їдом.** *Їдцем їсти.*

Їдьма, нар. = **Їдом.** *За панцини пани їдьма їли людей.* НВолын. у. *Невістка їдьма їсть бабу й діда.* Г. Барв. 487.

Їешня, -ні, ж. = **Яешня.**

Їжа, -жі, ж. Ѓда. Рудч. Ск. I. 3, 29, 115.

Їжак, -ка, м. 1) Ежъ. Котл. Ен. I. 11. Ном. № 6388. 2) Родъ намордника съ колючками, надѣваемый на телятъ, чтобы они не могли сами сосать корову. Каменецк. у.

Їжако́вий, -а, -е. Ежовый. *Їжаковим салом треба мазати, так і погоїтья.* Харьк.

Їжакуватий, -а, -е. Взъерошенный, съ торчащей шерстью. *Їжакуватий віл.* Черк. у.

Їжачиха, -хи, ж. Ежъ-самка. Лубен. у.

Їжачич, -ча, м. Ежъ-самецъ. *Чи воно їжачич, чи їжачиха?* Лубен. у.

Їжик, -ка, м. = **Їжак.** Чуб. II. 367.

Їжитися, -жуся, -жишся, гл. 1) Щетиниться. Харьк. у. *О волосахъ: подниматься. Аж серце хлопцеві завмірало, аж волосся їжилось.* Св. Л. 217. 2) Важничать. *Чого воно (школяр) їжитья? чого дметься, як шкурлат на жару? — думав собі хурман.* Св. Л. 168.

Їжно, нар. Сытно, достаточно пиши. *Хоч не їжно, так уліжно.* Ном. № 10387.

Із, пред. = **З.** Ставится между двумя согласными или послѣ согласной, иногда въ началѣ фразы, если слѣдующее слово начинается согласной; въ стихахъ иногда для соблюденія размѣра. *Збіглось вовків щось із тисячу.* Рудч. Ск. I. 32. *Із нехочу ззів три миски борщу.* Ном. № 5060. *Із славного Запорожжя наїхали гості.* Шевч. 221.

Їз, їзу, м. Запруда рѣчки для ловли рыбы. Ном. № 14145. См. **Яз.** Ум. **Їзок.** Сим. 146.

Ізб... См. **Зб.**

Ізв... См. **Зв.**

Ізг... См. **Зг.**

Ізд... См. Зд.

Їзда́, -ди, ж. Їзда. Рудч. Ск. II. 171. Санна їзда — ангельска їзда, але дідчий виворот. Ном. № 11433.

Їзде́ць, -дця́, м. Їздохъ. К. ЧР. 92. Вчора увечері приїхав їздець. МВ. I.

Їджа́лий, -а, -е. О лошадыхъ: їжалый. Сим. 153. Бідкається, де б йому купити на старість їджалого смирного коня. О. 1861. X. 21.

Їзди́ти, -джу, -диш, гл. Їздить. Дарованим конем не їздити. Ном. № 4615. У Київ їздить всякий год. Шевч. 463.

Їздитися́, -джуся, -дишся, гл. Постоянно їздить, раз'їзжать. Їздиться усюди з ім. Змієв. у.

Їздня́, -ні, ж. Постоянная їзда. Подольск. г.

Їздун, -на́, м. Їздохъ. А чи довго туди їхати верхи? — Хто його зна, — як який їздун. Александров. у. Екатериносл. г.

Із'є... См. З'є.

Ізж... См. Зж.

Ізз... См. Зз.

Із-за, пред. = За. Употребл. подобно предлогу із. Из-за гори вітер віє, березоньку хилить. Мет. 20.

Їзи́ти, їжу, -зиш, гл. Перегораживать р'їку для ловли рыбы. Їж їзити.

Ізк... = Іск. См. Ск...

Ізл... См. Зл...

Ізм... См. Зм...

Ізн... См. Зн...

Ізо, пред. = Зо. Василько буде хоч цілечку ніч ізо мною сидіти. МВ. II. 9.

Ізо... См. Зо...

Їзок, -зка, м. Ум. отъ їз.

Ізп... = Ісп... См. Сп.

Ізр... См. Зр.

Ізс... См. Зс.

Ізт... = Іст... См. Ст.

Ізу... См. Зу... Ізх... = Ісх... См. Сх.

Її, їй, м'їст. Родит., винит. и дат. пад. отъ вона.

Їй-бо, їй-Богу = Єй-Богу. Ном. № 4356, 6298.

Їйон, меж. Вишь, вишь ты. Котл. Ен. Слов. Їйон, їйон же, вража мати! але Еней наш зледащів. Котл. Ен. I. 27.

Їйти, їйду́, -де́ш, гл. = Іти. Аж їйшов я мимо його. К. Псал. 90.

Ік, пред. = К. Аж ік вечору вже знову приходить. Рудч. Ск. II. 161.

Ікластий, іклатий, -а, -е. Им'їющій больше клыки, клыкастый. Харьк. у.

Ікло, -ла, с. Клыкъ. Як піймав вовк іклом за хвіст, так і распоров хвіст. Черк. у.

Іко́на, -ни, ж. Икона, образъ. Загадай дурному Богу молиться, він і ікони поб'є. Ном. № 6575.

Іконний, -а, -е. Иконный. МВ. III. 91.

Іконостас, -су, м. 1) Иконостась. ЗОЮР. I. 281. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 371.

Ікра, -ри, ж. 1) Ікра; сѣмя грены. *Як будеш загодувувать пчоли, то зотри тую ікру (з шуки) і змішай з медом, з перцем і барсуковим салом.* Чуб. I. 75. 2) Вымя у коровы. Шух. I. 193. Ум. **Ікорка.** *Коровка ма'т ікорку добру.* Вх. Лем. 421.

Ікратий, -а, -е. Имбющій ікру. *Ікрата риба.* Черк. у.

Ікрець, -ця, м. Самка рыбы. Вх. Пч. II. 21. См. **Ікровиця.**

Ікриця, -ці, ж. = **Ікра 1.** Вх. Пч. II. 21.

Ікровиця, -ці, ж. Рыба-самка. Вх. Зн. 37. См. **Ікрець.**

Ікряний, -а, -е. = **Ікратий.** *Ікряна риба.* Лебед. у.

Ілем, -ма, м. Раст. вязъ. *Ultus montana.* ЗЮЗО. I. 140.

Ільм, -му, м. ільма, ми, ж. = **Ілем.** ЗЮЗО. I. 140.

Ільмак, ільм'як, -ка, м. = **Ілем.** Валк. у. ЗЮЗО. I. 140.

Ільмаковий, -а, -е. Вязовый, берестовый.

Ільміна, -ни, ж. Вязовое дерево. ЗЮЗО. I. 140.

Ільм'як. См. **Ільмак.**

Ільнування, -ня, с. = **Льнування.** О. 1861. X. 62.

Ільнувати, -ную, -еш, гл. = **Льнувати.**

Ільняк, -ка, м. = **Ілем.** ЗЮЗО. I. 140.

Ільняний, -а, -е. = **Лянний.** *Ільняни сорочка.* Чуб. V. 189.

Ільтиця, -ці, ж. 1) Оголенная отъ шерсти овечья кожа. Вас. 154. 2) Кантъ изъ оголенной отъ шерсти овечьей кожи вокругъ полушубка внизу. Вас. 155. 3) Кантъ, вшиваемый между двумя кусками кожи или матеріи. Черк. у. Харьк. г. Мнж. 181.

Ільчастий, -а, -е. = **Лянний.** *А що нам були скатерті? все ж то нам були ільчасті.* Гол. II. 110.

Іманка, -ки, ж. Поимка. Угор.

Імати, -маю, -еш, сов. в. іміти, іму', ме́ш, гл. 1) Брать, взять, поймать, хватать, схватить. Ном. № 6889. *Наперед невода риби не імати.* Ном. № 2603. *Як заверли мрежі, імили двіста штири риб.* Гн. I. 124. *Ой казав пан круль Варвару імити.* МУЕ. III. 52. 2) — **віри.** = **Няти віри.**

Іматися, імаюся, -ешся, сов. в. імітися, іму́ся, іме́шся, гл. 1) Ловиться; держаться; браться. *Імайся, рибко, велика й маленька.* Ном. № 1650. *Мокрого поліна вогонь не йметься.* Посл. *Хотіли го спалити, але огонь не ймавсі тіла.* Гн. I. 124. *Куля го ся не імат.* Гн. I. 36. 2) То-же, что и **займатися, занятися,** — загораться, загорѣться. *Тот му верг у полу вогня три рази, тот відтам пустився іти, вітер як подув, імілося на нім шматя, сірак і не доніс домів, згорів.* Гн. II. 14.

Імела, -ли, ж. = **Івилга.** ЗЮЗО. I. 141.

Імельга, -ги, ж. Камышъ съ травою. Одес. у.

Іменини, -нін, ж. мн. Именины. *Прийшли іменини Потоцького.* Рудч. Ск. II. 203.

Іменинник, -ка, м. Именинникъ. Шевч. (О. 1862. III. 17).

Іменитий, -а, -е. Именитый, знатный. *Миколай імня знаменито, побіждає всіх іменитих.* Чуб. I. 169.

Імення, -ня, с. Имя. *Дали вони їм імення: сину Іван, а дочці — Ганна.* Рудч. Ск. I. 131.

Імено, -на, с. = **Імення.** *Не забудь імена Господа Бога.* Гн. II. 251.

Іменування, -ня, с. Именованіе, называніе. Г. Барв. 426.

Іменувати, -ную, -єш, гл. 1) Именовать. *Мій син хрещений, порожений, іменований.* Чуб. I. 112. 2) Назначать, определять. Галиц.

Іменуватися, -нуюся, -єшся, гл. Именоваться. *Нехай ваші хутори іменуються слободою Михайлівкою.* Стор. II. 102.

Імжити, імжу, -жиш, гл. = Мжити. *Ой у саду дрібен дощик імжить.* Мет. 270. *Ой на горі сніжок імжить.* Нп. Рк. Левиц.

Імити. См. **Імати.**

Іміти, імію, -єш, гл. = Мати. *Єдиного тільки у себе сина імала.* Чуб. III. 15.

Імкий, -а, -е' = Ємкий. Волч. у.

Імла, -ли, ж. = Мла. *Ой імла, імла по полю лягла.* Мет. 193. *Шо на нашій сестрі на русій косі білая імла пала.* Мил. 158.

Імня, імени, с. = Ім'я. Грин. II. 345. *Прибери пня, дай йому імня і з нюю буде чоловік.* Ном. № 11173.

Імовірний, -а, -е. Довѣрчивый. *Є й такі, що вимагають щирости, не скажи — для того тільки, щоб зоставити повік нещасливими імовірних.* МВ.

Імовірність, -ности, ж. 1) Довѣрчивость. Ном. 9521. 2) Вѣроятность.

Імовірно, нар. Довѣрчиво.

Імховий, -а, -е. = Моховий. *Три подушок імхових.* Лукаш. 163.

Імшєдь, -ді, ж. 1) Мохъ. Шух. I. 18. 2) = **Мшєдь.** Вх. Зн. 28.

Імшити, -шу, -шиш, гл. 1) Мшити. *Імшити хату.* Шух. I. 92. 2) — **горшки.** Вкладывать горшки одинъ въ другой, перекладывая соломой. Черк. у.

Ім'я, імени, с. Имя. *Ось же і я, що хороше ім'я.* Ном. № 2525.

Інженір, -ра, м. Инженеръ. *Французький інженір Боплан.* К. Кр. 18.

Інклюз, -за, м. По народн. повѣрью: неразъмнная серебряная монета, которая, данная въ уплату, возвращается обратно къ своему хозяину. Ез. V. 255. См. **Анталюз, инслиза.**

Іно, нар. Только, лишь. Чуб. II. 50. Грин. III. 203. *Все може нагородитися, іно страх ніколи.* Ном. № 4399. *Не прийшла ні снідати, ні обідати, іно пришила роду одвідати.* Чуб. III. 124.

Іносе, інось, нар. Согласенъ, ладно, хорошо, пусть такъ; разумѣется. Греб. 376. *«Іносе! сількісь, як мовляла», Юноні Юпітер сказав.* Котл. Ен. VI. 86. *«Чи ти підеш на улицю?» — Іносе.* Борз. у.

Інститут, -ту, м. Институтъ. *Панночка поїхала вчитись до институту.* Г. Барв. 333.

Інститутка, -ки, ж. Институтка. (О. 1862. III. 34).

Інститутський, -а, -е. Институтскій. *Вони в'їхали на інститутське подвір'я.* Левиц. Пов. 116.

Інституція, -ції, ж. Учреждение. *Вірують у правду нової інституції і вбачають у мирових посередниках правдивих судей.* О. 1861. XI. 106.

Інтерес, -су, м. Выгода, польза, интересъ. Ном. № 1381.

Інфіма, -ми, ж. Второй изъ семи классовъ духовн. училищъ и семинарій. Сим. 175.

Інфиміст, -та, м. Ученикъ інфими. Сим. 175.

Ір, -ру, м. = Аір. = Гав'яр. Мил. М. 20.

Їр, їра, м. Названіє букви Ъ (въ Галиціи.) Желех.

Ірвант, -та, м. Желѣзное кольцо на ободѣ экипажнаго колеса.

Ірва́ти, ірву́, -веш, гл. = Рвати. *Ірви тісто та в молоко кидай.* Ном. № 13220.

Ірва́тися, -вуся, -вешся, гл. = Рватися. *Як риба в притузі, так розум ірветься.* Харьк. г. *Ой ірветься нам на душі, що всі дівчата хороші.* Чуб. III. 139.

Ірвону́ти, -ну́, -неш, гл. = Рвонутти. *Воно ж за чуб як ірвоне.* Алв. 61.

Іржати, -жу, -же́ш, гл. Ржать. *А кінь ірже, води не п'є, доріженьку чує.* Чуб. V. 15.

Їрований, -а, -е. Шитий тонкими нитками мелкими стежками. МУЕ. I. 76.

Іск... См. Ск.

Існий, існісінький, існісінько. См. Істний, істнісінький, істнісінько.

Іста, -ти, ж. Капиталь, основной капитал. Чуб. VII. 575. *Купимо (хліба)... й станемо продавати... Як виручимо свою істу та й мотнемось, купимо у Рассеї подешевше та вп'ять з баришем будемо продавати.* Кв. I. 148. *Як так робити, то гроші потратимо, а не тільки прибили не буде, та й істу утеряємо.* Кв. I. 149.

Їство́, -ва, с. Кушанье. *І де ті в Господа взялися усякі штучні іства.* Шевч. 528.

Істе, -того, с. 1) = Іста. Кв. 2) Ство́ль дерева? Ум. **Істечко.** *Ой жаль мені тій тополі, що на чистому полі. Де я буваю, де я літаю, на тополі спочиваю. А тепер істечко і гілечко забрато, нігде сісти й одпочити.* Нп.

Їсти, їм, їси́, їсть, їмо́, їсте, їда́ть, гл. Ъсть. *Ходить, неначе не ївши.* Ном. № 10991. *Їло б ся сласно, а робити страшно.* Ном. № 12185. *Хто їдячи співає, буде мати дурну жінку.* Ез. V. 255.

Їстівний, -а, -е. = Їстовний. 1) *Тут і їстивне і випити.* Шевч. 278. 2) *Сіно у мене їстивне.* Канев. у.

Їство, -ва, с. Ъда, кушанье, все съдобное. *Посвятив ніп паски та друге їтиво.* Грин. II. 334.

Їстик, -ка, м. Палочка съ желѣзнымъ наконечникомъ для очистки плуга отъ прилипшей земли. Козелец. у. Рудч. Ск. I. 170. Чуб. VII. 399. КС. 1883. IX. 223.

Істина, -ни, ж. 1) = Іста. *Я істину віддав, а проценту ще не віддавав.* Каменец. у. 2) Істина. Шевч. 602. О. 1862. I. 71. *Пресвята Діва мовит: «О, істина, же воскрес».* Гн. I. 117.

Істиний, -а, -е. 1) О деньгахъ: **істині гроші.** Основной капиталъ, деньги безъ процентовъ. 2) Истинный. Шевч. 617. *Єсть цьому істина правда.* Грин. III. 150.

Їстися, їмся, їсися, гл. 1) Безл. Ъсться. *В гурті і каша їсться.* Ном. № 10731. *Дай, Боже, щоб пилось та їлось.* Ном. № 14301. 2) Ссориться. *Їдяться за землю.* Черк. у.

Істичильно, -на, с. Рукоятка істина.

Їстки, гл. Ум. отъ їсти. *Питочки вона не хоче, їстки не береться.* Мкр. Н. 4.

Істній, -я, -є и існий, -а, -е. Настоящий, истый, заправській. *Зараз мого чоловіка приручили дядькові, москалеві істньому.* МВ. (О. 1862. III. 72).

Істнісінький и існісінький, -а, -е. 1) Дѣйствительный, дѣйствительно настоящий. *Чи то ж сподівався чоловік оттакої зневаги? Він може з існісінької щирости обернутись до людей... а тут йому ще й халена.* О. 1862. IX. 66. 2) *Точь въ точь такой.*

Істнісінько и існісінько, нар. Точнехонько.

Їство́вець, -вця́, м. Болѣзненный аппетитъ. *Се в його їство́вець.* Ном. № 12224.

Їстовний, -а́, -е́. 1) Съдобный. *Жінки всього їстовного назносили.* Г. Барв. 532. 2) Сытний, питательный. *Який ваш хліб їстовний.*

Істовність, -ности, ж. 1) Съдобность. 2) Сытность, питательность. *А що воно (сіно) до гстовности, — то Боже мій!*

Їстоньки, гл. Ум. отъ їсти. *Твої дітоньки плачуть, їстоньки хочуть.* Ном. № 337. *Йому ненечка їстоньки носить.* Чуб. III. 389.

Істота, -ти, ж. Существо. К. Іов. 54, 73. *Зроду-віку не чули, щоб кого обмовила, чи осудила; така вже люб'яча істота була.* МВ. I. 2) *Натура. Панську 'стоту не переробиш.* МВ. I. 99.

Істотне, нар. Дѣйствительно; точь-въ-точь. *Я не зрікаюсь: коні істотне були в шкоді.* Могил. у.

Істотний, -а, -е. Дѣйствительный, настоящій, точь-въ-точь. *На обличчя істотний Степан, але не він.* НВолын. у.

Історик, -ка, м. Историкъ. К. Гр. Кв. I. *Ім'я своє потомкам на погорду, історикам на ганьбу не подаймо.* К. ЦН. 262.

Історичний, -а, -е, історичній, -я, -є. Историческій. *Велика історична робота.* О. 1861. I. 319. *Книги історичні.* К. Гр. Кв. XIII. *Хто ж із них прозирнув глибше в історичню правду?* К. XII. 40.

Історично, нар. Исторически.

Історія, -рії, ж. История. К. Гр. Кв. III. Шевч. 214.

Їсточки, гл. = Їстоньки. *Божая Мати їсточки носить.* Kolb. I. 99. *Носила їсточки і пить.* Мкр. Г. 21.

Ісх... См. **Ох...**

Італійський, -а, -е. Итальянскій. Левиц. Пов. 124.

Італія, -лії, ж. Италия. Федьк. I. 55.

Іти, іду́, іде́ш, гл. Идти. *Ідемо містом.* МВ. II. 22. *Ось іди, сядь коло мене.* МВ. II. 24. *Іди слідом за мною.* Єв. Мр. II. 14.

Ітися, іде́ться, гл. безл. 1) Везти, удаваться. *Ідеться, то й на скіпку прядеться.* Ном. № 1668. *На добро йдеться.* *Ідеть кь добру.* Ном. № 1692. 2) *Клониться, идти.* *Скажіть мені, до чого це йдеться.* Мир. ХРВ. 86. *Студенти... постерегли до чого воно йдеться.* Левиц. Пов. 39. *Йшлося вже до осени.* Мир. ХРВ. 140.

Їх, мѣст. Ихъ, имъ принадлежащій. *Коли б мене покинули ледачі, щоб я їх кривд, змагання їх не бачив.* К. Іов. 37.

Їхави́ця, -ці, ж. Ъзда. Ум. **Їхавичка**. *Де під'їхатъ, де пішки, — хоч би погана їхавичка.* Черном.

Їхати, -їду, -деш, гл. Ъхать. *Хто їде, той не йде, хто робить, — не гуляє.* Посл. Сивим конем їде. *Їхав верхи пан хорунжий.* Стор. МПр. 112. *Така зіма, що не знаєш, чи возом, чи саньми їхати.* *Спершу машиною їхати, а далі вже кіньми до села.* *Морем три дні їхали.*

Їхатоньки, гл. Ум. отъ їхати. *Марисини три брати коники сідлають, гдесъ їхатойки мають.* Нп.

Їхній, -я, -є. = **Їх**. *Стає їм (звірам) їхнього розуму тільки на те, щоб вимостити гарне кубельце.* Дещо. *Перейшов у їхню віру.* Мнж. 122.

Іще, нар. = **Ще**. *Може Господь милосердний не все лихо роздасть, іще останеться.* Ном. № 2011.

Й.

Й, сз. = **I**, сз. (см.).

Ймяти, ймовірний и пр. См. **імати, імовірний и пр.**

Йно, нар. = **Іно**. *Не буду казати, йно дуду мовчати.* Грин. III. 397.

Йо? меж. Выражаєть удивленіє: неужели? въ самомъ дѣлѣ? *Йо? щоб то оце запорожець та почав до жінок липнути?* К. ЧР. 331. *То не живий солдат, а то кого парсуна. — Йо!* гукнули дівчата і підбігли розглядати. Кв. I. 22.

Його́, йому, мѣст., родит. и дат. пад. отъ **він**.

Йой! меж. Ой! ай! *Водиці, люде, хоть дробину — водиці — йой — мій Боже, тну!* Федьк. I. 54.

Йойк, -ку, м. Плачь, вопль, стенанія.

Йойкати, -каю, -єш, одн. в. **йойкнути**, -ну, -неш, гл. Плакать, вопить, вскрикнуть. *А на зуб собі йойкай!* ЕЗ. V. 183. *Ні плаче, ні голосить, бо відай не може, лиш часом, часом йойкне: Боже милий. Боже!* Федьк. I. 67.

Йойкотіти, -кочу, -чеш, гл. = **Йойкати**. Желех.

Йойкотня, -ні, ж. Крики йой! *А попід горою в корчах крик, галас, йойкотня: тут полювання якийсь пан справляв.* Св. Л. 95.

Йойлик, -ка, м. Плакса. Шух. I. 32.

Йойчати, -чу, -чиш, гл. = **Йойкати**. Вх. Уг. 242.

Йойчик, -ка, м. Пт. Пѣночка обыкновенная. Желех.

Йоло́м, -ма, м. Смушковая высокая шапка съ закругленнымъ верхомъ. Вас. 156.

Йоло́мка, -ки, ж. = **Наголовок**. Гол. Од. 57.

Йоло́мчик, -ка, м. Мерлушковая шапка съ нѣскольکو заостреннымъ верхомъ, загибаемымъ внутрь. Вас. 156.

Йо́лоп, **йо́луп**, -па, м. Олухъ, дуракъ, глупецъ. Котл. Ен. IV. 18. Желех. *Чом ти, йолопе, не кланяєшся пану Возному?* Котл. НП. 386.

Йолоповатий, -а, -е. Глупый. *Йолоповатому хліб попадається, та не вміє їсти.* Лебед. у.

Йолупега, -ги, об. Ув. отъ **йолоп**. Желех.

Йор, -ра, м. Названіє буквы Ъ (въ Галиціи). Желех.

Йорданка, -ки, ж. = **Йордань 2**. *Хлеснула біла Йорданки — неудача.* Нои. № 1816.

Йорданський, -а, -е. 1) Относящійся къ р. Йордану. 2) Относящійся къ освященію воды 6 января. **Йорданська вода**. Вода, освященная 6 янв. *Достав йорданської води та й звелів Насті, щоб нею натирала Марусі бік, де болить.* Кв. I. 94.

Йордань, -ні, ж. 1) Рѣка Йордань. 2) Мѣсто на рѣкѣ, гдѣ святятъ воду въ день Богоявленія Господня 6 января. *Вийшли попи й дяки на Йордань води святити.* Чуб. I. 116.

Йорж, -жа, м. Рыба ершъ. *Понадувались мов йоржі.* Котл. Ен. II. 19.

Йори, -рив, м. мн. Названіє буквы Ы (въ Галиціи). Желех.

Йорка, -ки, ж. Очистки отъ чищення уже выдѣланной кожи. Волч. у. Ум. **Йорочка**.

Йочати, -чу, -чиш, гл. = **Йойчати**. Вх. Уг. 242.

Йти, **йтися**. См. **іти**, **ітися**.

К.

К, *пред.* Къ. Съ дат. падежемъ обозначаетъ: а) указаніе мѣста или предмета, къ которому направляется дѣйствіе. *Иде к лісу. Ну тебе к бісу!* б) опредѣленіе времени, къ которому близится дѣйствіе. *Сподівайся мене, серденьтко моє, ой к перині Пречистім; як не буду я к первій Пречистій, сподівайся к Миколі.* Мет. 25. *К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька.* Ном. Переходить въ нѣкоторыхъ случаяхъ в г. Если предыдущее оканчивается, а слѣдующее за к (г) слово начинается согласной, то слогъ принимаетъ предъ собою і: *ідутъ ік лісу*; часто то-же бываетъ и для пополненія стиха. Вообще же к (г) употребляется не часто (вмѣсто него употребляется до) и преимущественно въ указанномъ опредѣленіи времени и въ бранныхъ выраженіяхъ. *Иди к нечистій матері! Туди к лихій годині!* и пр.

Ка'. 1) См. **Казати**. 2) Сокращ. изъ кат въ выраженіи **ка'зна** употребляющемся также и въ полной формѣ. См. **Кат. Ка'-зна-що**. Чортъ знаетъ что, дрянъ; чепуха. *Нами парубок — дівка нічого, а вийшло ка'-зна-що.* Ном. № 7557. Употребляется иногда какъ существительное: **Таке ка-зна-що' говорить**. Такою чепуху говорить. *Прийде ка'-зна-що, ка'-зна-звідки, та й грукотить, як воріт не розламає.* К. ЧР. 5. **Ка'-зна-який робітник**. Плохой работникъ. **Ка'-зна-куди**. Чортъ знаетъ куда. **Ка'-зна-чого, Ка'-зна-нащо**. Чортъ знаетъ зачѣмъ. **Ка'-зна-звідки**. Чортъ знаетъ откуда и т. д.

Кабак, -ка, м. 1) Тыква. Чуб. I. 309. *Ішов же я через тин, через три городи, потолочив кабаки, наробив я шкоди.* Нп. **Піднести кабака**. Отказать жениху. *Наталка многим женихам піднесла печеного кабака.* Котл. НП. 352. 2) Кабакъ, питейный домъ. *Тоді то козак, бідний нетяга, по кабаку походить, квартиру одчиняє.* ЗОЮР. I. 207.

Кабак, -ки, ж. 1) Нюхательный табакъ. *«Мерці ісхопився, протерся, кабаки понюхав. Сніп. 16. Натрусив з ріжка катки, раз, другий понюхав. Мкр. 11. 9. Мовчи, по я тебе на кабаку зотру!»* Ном. № 3618. **Кабаки діти кому**. Наказать кого. Желех. Закр. 2) Penis.

Кабаковий, -а, -е. Тыквенный.

Кабала, -ли, ж. Гаданіе по картамъ. Желех. **Класти кабаки**. Гадать по картамъ. Желех.

Кабалик, -ка, м. Безпокойство, хлопоты, кутерьма, суматоха. Желех. См. **Калабалик**.

Кабалка и Кабелка, -ки, ж. Тонкій просмоленный канатикъ, употребляемый при укрываніи построекъ камишемъ. Херс.

Кабан, -на, м. Кабанъ; вепрь. *Не бурли, як кабан у кориті.* К. ЧР. 132. Ум. **Кабанець, кабанча, кабанчик**. Ув. **Кабанюга**.

Кабанник, -ка, м. 1) Торгующій свиньями. Подольск. г. 2) Свинобой, рѣжущій свиней.

Кабановий, -а, -е. См. **Кабанячий**.

Кабанувати, -ную, -єш, гл. Валяться, лежать подобно кабану. *Не хочеться мені уставать, — щось я утомився, — так би й кабанував цілісінький день.* Аѳан. Чужб., Восп. о Шевч. 19.

Кабанча, -чати и Кабанчик, -ка, м. Ум. отъ кабан.

Кабанюга, -ги, м. Ув. отъ кабан. Желех.

Кабанятина, -ни, ж. Мясо кабанье. *Розговілись і стали ласувать кабанятиною.* Грин. I. 105.

Кабанячий, -а, -е. Кабаній. *Бийте його, кабанячу тушу.* К. ЧР. 341.

Кабарда, -ди, ж. Кабарга? *Гасав і я, як божевільний, по степах за кабардою.* К. ЧР. 94.

Кабардинка, -ки, ж. Шапка изъ мѣха кабарди? *Чоботи сап'янці, пояс шалевий і шапка кабардинка кругла.* Стор. (изд. 1897). 305. У Вас. иначе: Шапка съ барашковымъ околышемъ и шестиугольнымъ верхомъ, отдѣланнымъ перекрещивающимся позументомъ или цвѣтными шерстяными снурками. Вас. 156.

Кабась! меж. Призывъ свиней.

Кабаськати, -каю, -еш, гл. Кричать: **кабась! кабась!** сзывая свиней.

Кабат, -бата, м. 1) Куртка, солдатскій мундиръ. *Ой вийду я з хати та й стану гадати: коби то не зброя, не білі кабати.* Федьк. I. 43. *Ой маю я кабат, зброю, — буде в чім ходити.* Счас. 66. 2) У женщинъ — юбка. Гол. Од. 75, 76. 3) **Кабата пійти.** Перекувыркиваться. *Пострілений заець кабата пійшов.* Вх. Зн. 23. Ум. **Кабатик.** Гол. Од. 59, 81.

Кабатя, -тя, с. соб. = **Кабатиння.** Федьк. Желех.

Кабатик, -ка, м. Ум. отъ кабат.

Кабати́на, -ни, ж. 1) То же, что и **кабат**, но только одинъ экземпляръ. *Подиви ж ти ся, мати, на жовнярські кабати: вся кабатина кров і калина.* Федьк. 48. 2) **Кабати́на.** Длинное шелковое или перкалевое женское платье, зимой на ватѣ (у галицкихъ мѣщанокъ). Гол. Од. 24.

Кабати́ня, -ня, с. соб. Солдатская одежда. Федьк. Желех.

Кабати́рка, -ки, ж. Табакерка. Кв.

Кабатувати, гл. безл. **Кабатує мені.** Мнѣ досадно, мнѣ жаль. *Кобись мені не кумочка, була би съ мі фрайрочка, лем мі тото кабатує, що мі мовиш: «Пане куме!»* Гол. II. 237.

Кабацький, -а, -е. Кабацкій. *Була і вишнівка, і тернівка й дулівка, було й пиво кабацьке, так дешевеньке.* Кв. II. 184.

Кабачки, -ків, м., мн. 1) Раст. Реро L. var. citriformis. ЗЮЗО. I. 120. 2) Тыквенныя сѣмена, сѣмячки. **Достанеться на кабачки.** Достанется на орѣхи. Ном. № 3613.

Кабашний, -а, -е. Кабацкій. *Гей, каже, ти, шинкарко молода, ти Насте кабашина.* Мет. 378.

Кабашник, -ка, м. Сидѣлецъ въ кабацѣ.

Кабашниця, -ці, ж. Продавщица водки или содержательница кабака. *Гей Насте Горовая, шинкарко молода, кабашинице степовая.* ЗОЮР. I. 319.

Кабащина, -ни, ж. соб. Кабаки. *Якось московщиною дивиться: замість шинків — проклята кабащина, постоялі двори на московський звичай.* Стор.

Кабелка. См. **Кабалка.**

Кабза, -зи, ж. Кошелекъ. *Кабза грошей добра.*

Кабзан, -на, м. Ходатай. Желех.

Кабзува́ти, -зу́ю, -еш, гл. 1) Портить. Вх. Зн. 23. 2) Бранить, порицать. Вх. Зн. 23.

Кабинет, -ту, м. Кабинета. *Восьма хата — мій кабинет.* Левиц. I. 219.

Кабинетний, -а, -е. Кабинетный. *То велика помилка кабинетних людей, польських політиків.* Правда, 1868, 437.

Кабі́ця, -ці, ж. 1) Очагъ въ землѣ (въ сѣняхъ или на дворѣ) для приготовления пици. Вас. 194. *Онуци инші полоскали, другії лежа розмовляли, а хто трудився у кабиць.* Котл. Ен. VI. 20. *Горить огонь тихенько на кабиці.* Шевч. 2) Круглая или четырехугольная яма, въ которой помѣщается гончарная печь. Вас. 180.

Кабіш, -ша, м. Шуточное названіє солдата и вообще великоросса за часто употребляемое ими выраженіє: «кабы-жь». Сим. 45.

Кабіж, -жу, м. = Шкода 1. Він став і стереже, щоб іще кабіжу не нарobili. ЗОЮР. II. 66.

Кабка, -ки, ж. = Кобка? О. 1861. XI. Свидн. 26.

Каблі, -лів, м., мн. Вилы съ тремя остріями. Канев. у.

Каблук, -ка, м. 1) Дуга, часть окружности. 2) Снарядъ для спугиванія рыбы, состоящій изъ дуги, концы которой соединены доской, оканчивающеюся зубьями въ видѣ гребня; бороздя дно, эти зубцы спугиваютъ мелкую рыбу, попадающую въ поставленную раньше сѣть. Дуга наз. **каблук**, доска съ зубьями — **гребінь**. Шух. 1. 228. 3) Лука въ сѣдлѣ. См. **Облук**. Шух. I. 252.

Каблука, -ки, ж. 1) Кольцо вообще какое бы то ни было. 2) Кольцо, перстень. Вони твої біліі руки поламають, вони твої срібні каблуки поздіймають. Чуб. V. 304. Ум. **Каблучка**.

Каблукуватий, -а, -е. Дугообразный.

Каблук, -ча, м. Обручъ изъ нѣсколькихъ сплетенныхъ прутьевъ.

Каблучка, -ки, ж. Ум. отъ **каблука**. 1) Кольцо вообще какое-бы то ни было — металлическое или изъ иного матеріала. 2) Кольцо, перстень. Подарував золоту каблучку. Грин. III. 69. Од'їзжаючи приказував Онилці, надіваючи на палець каблучку. Г. Барв. 204. Не гарбузом тут пахне, коли сама дала війтенкові каблочки. К. ЧР. 297, 298. 3) Сплетенное изъ дерева кольцо, которымъ прикрѣпляются ворота къ столбу въ глухомъ концѣ, а также то, которымъ запираются ворота на другомъ концѣ путемъ набрасыванія **каблочки** на столбъ и на ворота. Чуб. VII. 392. Коли ходиш у ворота, — накидай каблучку. Мил. 81. 4) Сплетенное изъ дерева или изъ сыромятной кожи, иногда желѣзное кольцо, которымъ **ярмо** прикрѣпляется къ дышлу. Чуб. VII. 405, 406. Мнж. 121. Чудч. Чп. 250. 5) Такое же кольцо, охватывающее средину **війя** въ томъ мѣстѣ, гдѣ **війя** раскалывается на двѣ части. Рудч. Чп. 250. 6) Въ повозкѣ: кольцо, связывающее **підтоки** съ **підгерстю**. Рудч. Чп. 249.

Кабурх! меж. Швырь! Кабурх той хліб у ніч! Харьк. у.

Кабутати, -таю, -еш, гл. Бросать палку такъ, чтобы она ударялась о землю то однимъ, то другимъ концомъ.

Кабутка, -ки, ж. Игра, во время которой бросаютъ палку такъ, чтобы она ударялась то однимъ, то другимъ концомъ о землю.

Кав! меж. Выражаетъ пискъ ребенка, щенка, мяуканье кота, крикъ галки и пр.

Кава, -ви, ж. 1) Кофе. Та готуй їй чай, та готуй їй каву. Левиц. I. 318. 2) Сивая ворона. Чорні кави, чорні врани круту гору вкрили. 3) м. Родъ пугала. Часом Галя жакнеться і пошептом питає: — «Що ж як кава прийде?!» — Не прийде, — одказують їй усі. — «А як вовк присуне?» МВ. III. 68. Пішла б вона гуляши того таки самого вечора, коли б не той вовк невірний з лісу, а що гірш — турбував їй той кава навісний, що не знає вона навіть, де він і сидить у світі — чи у лісі, чи під горою на луці, чи у Дніпрі у нурті. МВ. III. 72. Ум. **Кавка, Кавонька, Кавочка**. За дівчиною всі звони зазвонили, а за козаченьком всі, кавки закавчили. Гол. I. 106. Ой ви, павоньки, ой ви, голубоньки, піднесіться вгору. Нп. Ой кавочки вороночки усе поле вкрили. Нп. Не жаль мені на кавочку, як на тую на ворононьку. Чуб. V. 458.

Кавал, -ду, м. Кусокъ, часть. *Нема нігде кавал землі.* Гол. Ум. **Кавалець, кавалок, -кавальчик**. *Не порубаний я дуже: головонька на четверо, а ніженьки на шестеро, білі палці на кавалці, а рученьки на штученьки.* Гол. Ш. 90. *За кавалок кишки сім миль пішки.* Ном. № 6473. *Треба працювати, щоб кавалок хліба мати.* Чуб. I. 147. *Ой не руш же, наймитоньку, та хліба цілого, — ой там лежить на полиці кавалок цвілого.* Грин. Ш. 556. *Рвали тіло по кавалку, пускали на воду.* Гол; I. 9.

Кавалер, Ковалір, -ра, м. Кавалеръ, мужчина. *Сама знаю, що не маю кавалера близько.* Грин. Ш. 185. *Плачуть мами зи синами, жінки за мужами, а дівчата ластів'ята за кавалерами.* Галич. 1867. 2) *Холостякъ. Бувай, бувай, Касю, здорова, я їду кавалір, а ти вдова.* Чуб. V. 355. 3) *Кавалеристъ. І без тебе ся нам жало королеві і полякам, кавалірам і козакам.* Pauli. Ум. **Кавалерочок**. Мил. 216.

Кавалерія, -рії, ж. 1) *Кавалерія. З молоду служив я в военній, в кавалерії ще.* Стор. 2) *Орденъ. Дав звістку, що почепили йому кавалерію.* Стор.

Кавалерочок, -чка, м. Ум. отъ кавалер.

Кавалерський, -а, -е. Относящійся къ кавалеру. Желех.

Кавалець, -лця, м. Ум. отъ кавал

Кавалір. См. Кавалер.

Кавалірувати, -рую, -еш, гл. Жить холостякомъ.

Кавалок, -лка, м. Ум. отъ кавал.

Кавальцювати, -цюю, -еш, гл. Дробить, крошить, р'язать на куски. Желех.

Кавальчик, -ка, м. Ум. отъ кавал. Желех.

Кавдун, -на, м. Брюхо. *Козак не гордун, що обірве, то й в кавдун.* Ном. № 12166.

Кавелок, -лка, м. = **Кавалок**. Употреблено въ значені: комокъ, безформенный кусокъ. *Хиба ж це пампушки? Це кавелки якісь.* Катериносл. г.

Каверза, -зи, ж. Проказа, продѣлка. *Ось як жінок я укараю: пошлю вас в запорожську Січ; там ваших каверз не вважають, жінок там на тютюн міняють.* Котл. Ен. VI. 7.

Каверзник, -ка, м. Проказникъ. *І старий був, кажуть, каверзник великий. А який каверзник? Посадять у клітку, а він і втече.* ЗОЮР. I. 73. *Оттак тії каверзники змовлялись у-очевидьки на гвалтовний учинок.* К. ЧР. 96.

Каверзниця, -ці, ж. Проказниця. *Пішла по хаті вихилятись, а за нею й друга каверзниця — Секлета. Де й слъози поділись — усі в сміху.* Г. Барв. 47.

Каверзувати, -вую, -еш, гл. Проказить.

Каверз'якати, -каю, -еш, гл. Говорить чепуху. *Що там він каверз'яка? Каверз'яка таке, що й не слухав би його.* Лебед. у.

Кавза, -зи, ж. 1) *Порицаніе, брань.* Желех. 2) *Ссора.* Желех.

Кавзувати, -зую, -еш, гл. 1) *Порицать, бранить.* *Кавзує мене межі люди.* Вх. Зн. 23. См. **Кабзувати** 2. 2) *Жаловаться, роптать, виражать свое неудовольствіе.* Вх. Зн. 23.

Кавід, -вода, м. Родъ, порода. Левч. *Дід його, батько і мати, та і весь їх кавід такий закатований.*

Кавка, -ки, ж. Ум. отъ **кава**. *За дівчиною всі звони зазвонили, а за козаченьком всі кавки закавчили.* Гол. I. 106.

Кавкати, -каю, -еш, гл. Кричать по вороньему. *Кавкає як ворона, а хитрий як чорт.* Ном. № 2978. *Аби чим кишку напхати, щоб не кавкала.* Ном. № 12171.

Кавкнути, -кнун, -неш, гл. Однокр. в. отъ **кавкати**.

Кавний, -а, -е. = **Калний.** *Ой Олена прибілена, Василина кавна, а Маричка пишна чічка, бо то любка давна.* Гол. II. 362.

Кавонька, Кавочка, -ки, ж. Ум. отъ **кава.**

Кавпіти, гл. Терпѣть нужду, нуждаться. Желех.

Кавратити, -рачу, -тиш, гл. Смуцать, смутянить, возбуждать людей. *Нічого не робе, та ще й усіма кавратить.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Кавратка, -ки, ж. 4) Кружка. *А всипте мені кавратку меду!* 2) Церковная кружка для сбора пожертвованій.

Кавсікнути, -кнун, -неш, гл. Умереть. Желех.

Кавтан, -на, м. Родъ полукафтання съ откиднымъ воротникомъ, — женская праздничная одежда галицкихъ горожанокъ. Гол. Од. 23. Ум. **Кавтаник.**

Кавувати, -вую, -єш, гл. Распивать кофе.

Кавук, -ка, м. Мѣшокъ. Желех. Закр.

Кавуля, -лі, ж. Названіе кукушки. *Зозуле-кавуле! чи довго ще мені у батенька, у матінки жити?* Новц.

Кавун, -на, м. 1) Арбузь. *Cucumis citrullus.* *Ой ти ходиш по горі, а я по долині, ой ти садиш кавуни, а я сажу дині.* Нп. *Родючий баштан жовтіє динями, зеленіє кавунами.* МВ. I. 104. Отличаютъ **кавун** отъ **кавуніці** и **кавунки**: у **кавуна** сѣренькій кружокъ, гдѣ былъ цвѣтокъ, меньше, чѣмъ у **кавунки**; послѣдняя вкуснѣе **кавуна**. Аванасевъ-Чужбинскій. Поѣздка въ Ю. Россію, I. 410. 2) мн. Дѣтская игра. Ив. 44. Ум. **Кавунецъ, кавуник, -кавунчик, -кавунчикок.**

Кавунецъ, -нця, кавуник, -ка, м. Ул. отъ **кавун.**

Кавуніця, -ці, ж. = **Кавунка.**

Кавунка, -ки, ж. См. **Кавун.**

Кавунник, -ка, м. Торговецъ арбузами.

Кавуновий, -а, -е. Арбузный.

Кавунчик, -ка, кавунчикок, -чка, м. Ум. отъ **кавун.**

Кавунячий, -а, -е. Арбузный. *Одкрилося поле, неначе заслане картатими хустками, де зеленіло дрібненьке... кавуняче огудиння.* Левиц. Пов. 227.

Кавуняччя, -чя, с. Собираетельное отъ **кавун.** *І як уродився ж той баштан! то кавуняччя оттаке, а дині оттакі!* Рудч. Ск. II. 9.

Кавурник, -ка. Большой палець (въ загадкахъ). Желех.

Кавчати, -чу, -чиш, гл. Кричатъ, пищать. *Тут змії тільки що в хату, а вони скакають та кавчать.* Рудч. Ск. II. 190.

Кав'яр, -ру, м. Икра соленая рыбья. *Вина з Царіграду відер трое у барилі, кав'яру з Дону, — всього везе.* Шевч. 116. (Тут були): *тараня, ще по весні з Дону навезена, суха й солоня, кав'яр, оселедці.*

Кав'ярка, -ки, ж. Прислужница въ кофейной. Желех.

Кав'ярник, -ка, м. Варящій кофе. Желех.

Кав'ярня, -ні, ж. Кофейная. Желех.

Кагал, -лу, м. 1) Кагаль — еврейская община. *Жидівські кагали, ярмарки були йому замість телеграфів.* Левиц. I. 180. 2) Презрительно: вообще какая-нибудь община, груша, кружокъ людей. *Що там ні коять по ворожих кагалах, що ні видумують, як би те життя зупинити, — воно ширше та ширше виявляється.* О. 1862. III. 26. 3) У Гулака-

Артемовського **кагалом** названо общество чертей, вообще населеніе ада: *В письмі стоїть (чапиш сміло): на кагал бісовський з начинкою душу й тіло одписав Твердовський.* О. 1861. III. Г. Арт. 104. 4) Шумное, крикливое собрание.

Кагала, -ли, ж. = **Кагал 4.** *Тим уже кагала така дітей.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кага́ловий, -а, -е. Кагальный.

Кагальний, -а, -е. 1) = **Кагаловий.** Желех. 2) Старшина кагала.

Каганець, -нця, м. 1) Плошка, ночникъ. Вас. 182, 196. *Гляне, посвічуючи по глибці каганцем.* К. ЧР. 394. *Дріжить, зігнувшись над каганцем, лічить гроші.* Шевч. 135. *Живе, як каганець без лою.* Посл. 2) Переносно: искры мелькающія въ глазахъ послѣ удара. *Як заїхав по потилиці, так аж каганці в вічку засвітились.* Ном. № 3982. 3) Полка ружейная. Шух. I. 229. 4) Изоляторъ на телеграфѣ. Желех. 5) Шуточно: рюмка. *«Давай по чарці нам скоріш!» Я добрий каганець підправив та сам і випив наперед.* Алв. 54. 6) Вообще углубленіе или гнѣздо, въ которое вставляется шипъ, пятка столба и пр. Напр., въ глухомъ концѣ воротъ то гнѣздо, въ которомъ вращается нижній конецъ воротнаго столбика; въ дверяхъ въ него входитъ шипъ дверной пяты; въ снарядѣ для подвѣшиванія котелка надъ огнемъ (см. **Верклюг**) въ немъ ходитъ пятка столба. Шух. I. 87, 93, 187. 7) Въ устроенной для ловли звѣрей ямѣ (см. **Западниця**) послѣднюю покрываетъ досчатая крышка, вращающаяся на валу, приходящемся посредин крышки; углубленія въ бокахъ ямы, въ которыя вставлены концы этого вала, также называются **каганцями**. Шух. I. 235. 8) Въ ручной мельницѣ въ верхнемъ жерновѣ углубленіе, въ которое входитъ шестъ, двигающій жернова. См. **Жорна**. Шух. I. 146. Ум. **Каганчик.** *Каганчик стоїть... на віконці.* К. ЧР. 393.

Каганцевий, -а, -е. Плошечный.

Каганчик, -ка, м. Ум. отъ **каганець**.

Кагат, -ту, м. Куча. *Кагат кавунів, кагат соли.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. То-же о рыбѣ: куча рыбы, особымъ образомъ сложенной и прикрытой камышемъ (на Дону).

Кагла, -ли, ж. Отверстіе дымовой трубы, закрывающееся для удержанія теплоты.

Послала жінка чоловіка каглу затикати, та й каглянка вбила. Ном. № 9165. Шух. I. 96.

Каглярний, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ **кагли**.

Каглянка, -ки, ж. Ветошная затычка для закрыванія печной трубы. *Послала жінка чоловіка каглу затикати, та й каглянки вбила.* Ном. № 9165.

Кадження, -ня, с. Кажденіе. *Множество народу молилось із надвору під час кадження.* Єв. Л. 10.

Кад и Кадивай, нар. = **Куди.** Сяноцк. у. въ Галиціи. Вх. Зн. 23.

Кадило, -ла, с. 1) Кадильница. *Дяк співа, попи з кадилами, з кропилом.* Шевч. *З кадила дим по церкві пішов.* 2) Оиміамъ, ладонь. *Дурному персвазія, а умерлому кадило, то все єдно.* Ном. № 12967. 3) Раст. *Melittis Mellisophyllum* L. ЗЮЗО. I. 128. 4) — **дик**. Раст. *Lamium maculatum*. Лв. 99.

Кадильний, -а, -е. Кадильный. *Вознесу я жерви тучні із кадильними димами.* К. Псалт. 147.

Кадильниця, -ці, ж. Кадильница. *Піп почав кругом ріки ходитъ з кадильницею.* Рудч. Ск. 174. Ум. **Кадильничка**.

Каді́на, -ни, ж. Втрое сплетенный якорный канатъ при рыболовной лодкѣ на Азовскомъ морѣ. Стрижевск.

Каді́ти, -джу́, -диш, гл. Кадить, курить. *Пі світила, ні кадила, як тебе смерть вхопила.* Ном. № 4054.

Каді́тися, -джуся, -дишся, гл. Подвергаться кажденію. *Василева мати ходила щедрувати. По церкві ходила, чесний хрест носила, золотії кадила: кадітєся люде, бо к нам Христос буде.* Чуб. III. 446.

Каді́б, -доба и Каді́вб, -довба, м. 1) Большая кадка, употребляющаяся для хранения зерна или муки, капусты и пр. *Наше просо в кадобі.* Грин. III. 96. *На городі капуста росла, в стозі насічена, в кадовбі наквашена.* Грин. III. 539. 2) Квасильный чанъ для обработки кожъ. Вас. 145, 153. 3) Часть древеснаго пня, пустая въ срединѣ и вставляемая въ родникъ вмѣсто колодезнаго сруба. Шух. I. 9. Ум. **Каді́бець, кадовбець.**

Каді́ння, -ня, с. = Кадження. *Жахає кадилом, а з його кадіння диму нема.*

Кадка, -ки, ж. 1) = **Каді́б 2.** Шух. I. 253. 2) Большой чанъ въ винокурнѣ. *Тут у винницькій кадці місять тісто трое разом ногами.* К. ЧР. 258. 3) Футляръ надъ жерновомъ въ водяной мельницѣ. Мик. 481.

Кадний, -а, -е. Дымный, закоптѣлый. Желех. Закр.

Кадовбина, -ни, ж. Небольшая прорубь.

Кадри́ль, -лі, ж. Кадриль. *Боярин насилу розігнав гурт, щоб поставити молодих до першої кадрили.* Левиц. I. 187.

Кадуб, -ба, м. = Каді́б. Ном. № 12888.

Кадук, -ка, м. 1) Родъ болѣзни. *За твое добро кадук тобі в ребро.* Посл. Закр. 2) *Дьяволь, чортъ. «Народъ называетъ чертей слѣдующими именами: кадук, дідько, болотяник»...* Чуб. I. 191.

Кажан, -на, м. Летучая мышь. *Людей не чутъ; через базар кажан костокрилий перелетить.* Шевч. 150. *Як миш іззість шматочок чого свяченого, то в неї виростуть крила і зробиться з неї кажан.* Чуб. I. 55. Ум. **Кажанок.**

Кажане́к, -нка, м. 1) Ум. отъ **кажан.** *Замиготіли кажанки, наче хто перекидав грудками.* Левиц. I. 109. 2) Мѣховая или кожаная куртка. Сим. 138. *Дома в себе вони, кажу, ходять було у дьогтяних сорочках да в дірявих кожухахъ — кажанках.* К. ЧР. 87. *А на йому був кажанок, то з під того кажанка кров так і леться.* ЗОЮР. I. 133.

Кажне́сенький, -а, -е. Ум. отъ **кажний.**

Кажний, -а, -е. = Кожний. *Та за се по три поклони кожному святому покладав.* Срезн. Запор. Стар. Ум. **Кажнесенький.** См. **Кажніненький, кажнісінький.**

Кажніненький, -а, -е. = Кажнісінький. *Кажніненький у селі знає про те.* НВолын. у.

Кажнісінький, -а, -е. Ум. отъ **кажний.** Каждый безъ исключенія.

Каз, -зу, м. Бѣшенство. *Нехай на тебе каз найде.* Ном. № 5127.

Казальниця, -ці, ж. Амвонъ, каеэдра. *Оце ж то вона, та дьявольська спокуса, що про неї було нам отець Дем'ян з казалниці глаголе.* К. ЦН. 220.

Казан, -на, м. Котель. *Нехай наш казан закипить іще і з другого боку.* К. ЧР. 108. *Як у казані кипить.* Посл. Ум. **Казано́к, -казаночок, -казанчик.** *Наймит розпалив багаття, повісив казанок і почав варити кашу.* Левиц. *Пойди ти до річки Самарки, до*

криниці Салтанки, казанок у руки взявши. Мет. 442. Вітер віє, повіває, казаночок закипає. Щог.

Казаніна, -ни, м. Одинъ котель, плоховатый котель.

Казанія, -ня, с. 1) Говореніє. 2) = **Казань**.

Казанок, -нка, казаночок, -чка, казанчик, -ка, м. Ум. отъ казан.

Казань, -ні, ж. Слово, рѣчь, проповѣдь. *Якусь тобі він (Плутон) казань скаже, дорогу добру в Тим покаже.* Котл. Ен. II. 38. *Попи тільки раз у год кажуть казань перед постом.* О. 1862. I. 71.

Казарма, -ми, ж. Казарма. *Із казарми нечистої чистою, святою пташечкою вилетіла.* Шевч. 619.

Казателъ, -ля, м. Ораторъ, витія. Желех.

Казати, -кажу, -жеш, гл. 1) Говорить. *Ой казав єсь, присягав єсь: не покину я тебе.* Чуб. V. 180. *Хоч будуть питати, не буду казати.* Нп. *Ти казане кажеш, а мій батько під корчмою чув.* Посл. *Не при нас кажучи.* Ном. № 8365. Вь наст. времени вмѣсто

обычной формы: **кажу, кажеш** и пр. вь нѣкот. мѣстностяхъ сокращ.: **кау(-ку), каеш, кае(-ка), каемо.** *А я йому й ку: не бачиш, — ку, — роззявляко, куди їдеш?* Грин. II. 310. *Чую я, кае, вчора пани поносять якусь політику.* Рудч. Ск. II. 209. *Ми усім наготовили, а тепер він один да ще ка': мало.* Рудч. Ск. I. 26. Эта форма вь частномъ употребленія у Квитки. *Намалювавши та й кае нам: «Тепер, хлопці, дивітеся, що за кумедія буде?».* *А ми каемо: «а ну, ну, що тим буде?»* Кв. I. 7. (Изд. 1887). **Не вам кажучи.** Извините за выраженіє. *Та тут, не вам кажучи, така хвороба прикинулася: чиряками обкидало всього Казати з уст.* Говорить изустно. Каменец. у. 2)

Приказывать, велѣть. *Казав єси нас пан наказний додому одпускати, а тепер єси наказуєш землянки копати.* Рк. Макс. *Кажіть мені, панове. само хлопця до себе узяти; я буду й ростити і подушне за його платити.* О. 1861. VIII. 17. *Скачи, враже, як пан каже.* Ном. *Обтяв Бог дати, тіко казав заждати.* Ном. № 157.

Казатися, -жуся, -жешся, гл. 1) Быть сказану. *Казатиметься й те, що зробила оця.* Єв. Мр. XIV. 9. 2) Показываться, являться. *Чи сам пан дома? Хоч же він дома, та не кажеться, к коню в шубочку прибірається.* Чуб. III. 457.

Казенний, -а, -е. Казенный. *Москаль казенна вещь.* Ном. № 799. *Були і панські, і казенні.* Котл.

Казень, -ні, ж. = **Казань**. *Прочувши ж казень, любувались уряду всякого жінки.* Мкр. Г. 8. *Що це, яку сьогодні писарь казень казав?* Новц.

Казіти, кажу, -зиш, гл. Искажать, портить. *Гостець пазить йому вид.*

Казитися, -жуся, -зишся, гл. 1) Бѣситься. *Собаки з жиру казяться.* Ном. № 10801. 2)

Бѣситься, проказить. *Як же були на самоті, то молитовники ховали, казились, бігали, скакали.* Котл. Кн.

Казінка, -ки, ж.? *Колись у дяків і... в школах, кара школярам за казінку, що не вміли штиха і д. — і така була...* Ном. № 3632.

Казіння, -ня, с. Бѣснованіє.

Казка, -ки, ж. Сказка. *В пісні правда, а в казці брехня.* Посл. Ум. **Казочка.** *От вам казочка.*

Казковий, -а, -е. Сказочный. Желех. *Кулишъ.*

Казна, -ні́, ж. Казна, деньги. (Заимствовано изъ русскаго языка). *Їздив наш бурмистер до князя Ромодановського з грошима у московську казну.* К. ЧР. 185. *Є казна, та ніхто не зна.*

Казочка, -ки, ж. Ум. отъ **казка**.

Казус, -са, м. Случай. *Казус сей так налякав усіх людей, що більше вже ніхто із глузду не скрутився.* Гліб. 65.

Казусний, -а, -е. Казусный. *Казусне діло, обізвася таки писарь.* Кв. I. 157.

Казю́ка, -ки, ж. 1) Козьявка. *Казюка повиїдала хліб у полі. Метелики і казюки усякі дружно пречисту душу з неї випивають.* Кул. 2) Змб'я. Ум. **Казючка**.

Кайдани́, -ні́в, м. мн. Кандалы, оковы, цѣпи, колодки. *Возьміть Палія Семена та забийте в кайдани.* О. 1862. VIII. 26. *Часто бо заковувано його в кайдани.* Св. Мр. *Ой дала ж, дала славним запорожцям та цариця заплати: ой понабивали на ноги кайдани, дали в руки лопати.* Новц. *Угору руки підіймали, кайданами забряжчали.* АД. I. 88. Ум.

Кайданики, кайданочки. *Кайданики на ноженьки, а скрипонька у рученьки.* Андр. *Ой будемо зімувати в Станіславі на риночку, в кайданочках, в залізочку.* Лукаш.

Кайданиці, -ць, ж. мн. = **Кайдани**. *Вбрали б ноги в кайданиці, а руки а скрипиці! Тото тобі, легінику, за чужі ягниці.* Шух. I. 204.

Кайданки, -нок, мн. Ручныя цѣпи. *Ой злапали (вдовиного сина), назад руки зв'язали, ще в кайданки оковали.* Гол.

Кайданник, -ка, м. Закованный въ кандалы.

Кайдання, -ня, с. соб. Кандалы. Ум. **Кайданнячко**. *Наділи на руки і на ноги кайданнячко гостре.* Федьк.

Кайданочки, -ків, м. мн. Ум. отъ **кайдани**.

Кайла, (м.?) Венгерській быкъ съ большими рогами. Желех.

Кайлак, -ка, м. 1) Короткій обрубокъ дерева, стоймя поставленный и употребляющийся какъ скамеечка для сидѣнья. Шух. I. 96. 2) мн. Обрубки дерева кривые, годные только какъ дрова, сучье, домъ древесный. Вх. Зн. 23.

Кайленя́, -ня́ти, с. Бычекъ? теленокъ? *Ой зайняла файна рибка сиві кайленята у зелену полонину, — тамъ отава мнята.* Гол. III. 232. См. **Кайла**.

Кайма, -ми, ж.? *Ой увійди, батеньку, увійди, з кайми віночок іздійму.* Мил. 130.

Кайман, -на, м. Въ артели гуцульскихъ дровосѣковъ тотъ изъ нихъ, на обязанности котораго лежитъ топить печь, варить пищу, вообще наблюдать за порядкомъ въ помѣщеніи дровосѣковъ. Шух. I. 175. См. **Кальман**.

Кайора, -ри, ж. Плоскодонная лодка. Вас. 151.

Кайстра, -ри, ж. Мѣшокъ. *От зробив (кіт) собі скрипочку й молоточок і писану кайстру. Прийшов до (лисициної) нори — як заїра... «Піду я, подивлюся: хто там грає». От вона (лисиця) й пішла, а він її цок да в лобок, да в писану кайстру.* Рудч. Ск. і. 28.

Кайстровий, -а, -е. *Кайстрові капелюхи.* Гол. Од. 19.

Кака, -ки, ж. Дѣтск. 1) Испражнения. 2) Все дурное, нечистое, грязное. О. 1861. VIII. 8.

Какати, -каю, -еш, гл. Испражняться. *На ледачій ниві трава не росте, а тільки собаки какають.* Ном. № 6156.

Какабат, -та, м. = **Кабат**? *Лучшая кошуля, ніж какабат.* Ном. № 11147.

Какарікати, -каю, -еш, одн. в. какарікнути, -кну, -неш, гл. Кукарекать, кукарекнуть. См. **Кукурікати**.

Какаріку! меж. Крикъ пѣтуха. *Куриць як чорт од какаріку!* Ном. № 4420. *Летів півень через ріку, казав: какаріку!* Нп. См. **Кукуріку**.

Какарішник, -ка, м. Пѣтухъ, постоянно поющій. *Казка про півня какарішника.*

Каки. Дѣтск. Говорять дѣти, когда хотятъ испражняться.

Кал, -лу, м. 1) Грязь. *Ой гей, воли, та гей помалу, та витягніть мене із калу, та поставте мене на суши.* Грин. III. 367. *Як посієш ячмінъ та овес у кал (= поки земля ще мокра), так вони тебе нарядять і в жупан.* ХС. I. 75. *Земля взялась од крови калом.* Котл. Ен. *Бодай мої сльози сину, на кали не впали.* Нп. **Посадив на кал (кого)**. Поставилъ въ безвыходное положеніе. Ном. 2) У Кулиша употреблено въ значеніи: калъ, пометъ. *І зчезне він, мов кал його, без сліду.* К. ЮВ. 43.

Калабайка, -ки, ж. Зарубка на деревѣ для добыванія сока.

Калабалик, -ку, м. Суматоха, кутерьма. Гм. кабалик.

Калабаня, -ні, ж. Лужа. *Аж калабані стоять, такий дощ був.* Камен. у.

Калабатина, -ни, ж. Топкое мѣсто. Ум. **Калабатинка**.

Калабач, -ча и **Калабаш, -ша**, м. = **Калабаня**. Желех. Miklosich, Vergleich. Grammatik. d. sl. Sprachen. II. 291.

Калабуха, -хи, ж. = **Калабаня**. Желех.

Калаверці, -ців, мн. Сапоги съ вивороченными голенищами. Kolb. I. 44.

Калавур, -ра, м. Заимствов. изъ русскаго языка. 1) Карауль. *Ой кругом церини січової калавури стали.* Нп. *Для ночі вдвоє калавури на всіх поставили баштах.* Котл. Ен. V. 40. 2) Крикъ: карауль! *А він гукає: пробі! калавур!* Гліб. 16.

Калавурити, -рю, -риш, гл. Заимств. изъ русск. яз. Караулить. *Оце за ким ходимо, калавуримо.* ЗОЮР. I. 78.

Калавурний, -а, -е. Заимств. изъ русск. яз. Караульный. *Біля дьогтярної лавки стоїть з оружжом калавурний.* Кв.

Калакалуша, -ші, ж. Раст. Черемуха. ЗЮЗО. I. 133.

Каламайка, -ки, ж. Ткань: коломенка. Котл. Кн. Словарь, 13. *Юпка в її була з байки, а спідниця з каламайки.* Сніп. 129. *Шунті на ньому синій і китаєва юпка, поясом і аглицкої каламайки підперезаний.* Кв. П. I. 85.

Каламайковий и **Каламайчатий, -а, -е**. Изъ **каламайки**. *Каламайковий пояс.* Кв. П. I. 33. *Червоні або зелені каламайкові пояси.* О. 1862. IX. 68.

Каламанка, -ки, ж. Презрительно: водка. Вх. Зн. 23.

Каламарок, -рка, м. = **Каламарь 1**.

Каламарчик, -ка, м. Ум. отъ **каламарь**.

Каламарь, -ря, ж. 1) Чернильница. *Піп жне з олтаря, а писарь з каламаря.* Ном. № 212. 2) Пузырекъ. 3) Сосудъ, въ которомъ гуцульскіе плотники держать разведенную въ водѣ сажу. Шух. I. 88. Ум. **каламарчик**.

Каламітний, -а, -е = **Каломутний**.

Каламут, -та и **-ту**, м. 1) = **Баламут**. 2) Ссора, раздоръ; смута, волненіе. *Прийшов сюди, — ну вже й буде каламут. Досі як хороше було, тихо, поки його не було.* Павлоградъ. См. **Каломут**.

Каламута, -ти, ж. = **Каламут 2**. Мир. ХРВ. 86.

Каламутити, -мучу, -тиш, гл. 1) Мутить, возмущать. *А що се ти, собачий сину, тут каламутитиш берег мій?* Гліб. 2) Смутить, смутьянить, возмущать людей.

Каламутитися, -мучуся, -тишся, гл. 1) Мутиться (о водѣ). 2) Возмуцаться, безпокоитися, тревожитися. *Каламутиться наряд, почувши від ного такс.*

Каламутний, -а, -е. 1) Мутный, взбаламученный. *Каламутна вода як кісіль.* Ном. № 12420. *Над Летою бездонною та каламутною.* Шевч. *Чого вода каламутна? чи не хвиля збила?* Нп. 2) Смутный. *Щоб під каламутний час людським добром поживатись.* К. ЧР. 191.

Каландек, -ка, м. = **Полукіпок**. Вх. Зн. 23.

Каланиця, -ці, ж. Яма или ящикъ для разведенія извести. НВолын. у.

Каланник, -ка, м. Бѣднякъ. Шух. I. 73.

Калантарити, -рю, -риш, гл. Калякать, болтать громко. *Знають гості й сами, що вони нудні, — а то чого б вони калантарили.* Ном. № 11905.

Калантір, -ра, м. Карантинъ. Закр. Желех.

Калап, -па, м. Черная шляпа съ низкимъ круглымъ верхомъ и широкими полями, загнутыми внизъ. Угор. Гол. Од. 79. *Лем мене спізнала моя фраєрочка, що мі закладам за калап пірочка.* Гол.

Калатайло, -ла, с. Колокольчикъ изъ дерева, который вѣшаютъ воламъ на шею, колотушка. *Тільки десь далеко в гаю стукало калатайло на шиї ватажка вола.* Левиц. I. 206. *Як був Сидір та Михайло та зробили калатайло: куди ідуть, калатають, та нікого не питають.* Нп. *Піп у дзвін, а чорт в калатайло.* Ном. № 2650.

Калатало, -ла, с. = **Калатайло**.

Калатати, -таю, -єш, одн. в. калатнути, -тну, -неіш, гл. 1) Бить, колотить, ударить. *Калатнув батька.* НВолын. у. 2) Стучать, стукнуть. 3) Звонить. *Ото калатають, ще й дзвони поб'ють.* Харьк. г. 4)хлопотать, прилагать усилія, битися. *Треба довго калатати, щоб бабу ошукати.* Ном. № 9075. 5) Молотить, не развязывая снопа (о ржи). 6) Шевелить? тормошитъ? *Не счулась, як воно й народилось, — так мені стало негарно. Дивлюсь — воно лежить біля мене мовчки. Я його калатала, так ноно вже неживе, то я й закопала.* Новомоск. у. Залюбовск.

Калач, -ча, м. 1) Калачъ. *За багачем сам чорт з калачем.* Ном. № 1423. *Чужим діткам дулі, а нашому калачі, щоб спало уночі.* Мет. 3. *Вип'є коряк меду чи горілки, калачем закупить.* К. ЧР. 273. 2) Дѣтская игра, въ которой лежащій внизъ лицомъ ребенокъ, имѣя на своей спинѣ пальцы сидящихъ вокругъ дѣтей, угадуваетъ по счету словъ пѣсни, на чьемъ пальцѣ остановилось кольцо. Чуб. III. 99. Ум. **Калачик**.

Калачик, -ка, м. 1) Ум. отъ **калач**. 2) Раст. просвирки, *Malva rotundifolia* L. ЗЮЗО. I. 128. *Воли... пішли собі... і де не вздрять калачики, або ромен і всякий бур'янець, то там і пасуться.* Кв. II. 83.

Калачити, -чу, -чиш, гл. Стучать, брэнчать. *Під моєю кобилою підкови калачуть.* Гол.

Калашник, -ка, м. Пекаръ, дѣлающій калачи.

Калашниця, -ці, ж. Пекущая калачи или продавщица бѣлаго хлѣба. *Як не піду за Івана, піду я за Гриця, а у Гриця все пшениця, — буду калашниця.* Чуб. V. 175.

Калган, -ну, м. Раст. калганъ, *Maranta galanga*. Баба Параска заправляла горілку міцним калганом. Левиц. I. 522. *На запікану корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Калганівка, -ки, ж. Настойка на калганѣ. *Наготуй нам снідання, та щоб більш було настоек, запіканок, наливок і м'ятної, і кардимоновки, і калганівки.* Стор. Ум.

Калганівочка.

Калганка, -ки, ж. = **Калганівка.** *І кубками пили слив'янку, ... горілку просту і калганку.* Котл. Ен. I. 19.

Калгановий, -а, -е. Калгановый.

Калдани́, -нів, м. мн. Мѣста, на которыхъ осталась прошлогодня трава. Левч. Желех.

Калѣ́ка, -ки, ж. Налимъ. Желех.

Календарь, -ря, м. Календарь. *Вищував календарь, та в помийницю впав.* Ном. № 13438.

Калѣ́ник, -ка, м. Хлѣбъ съ калиновыми ягодами. *Чого то з сього святого хліба не зробиш? Усячину: діда, братки, рябка, сучку, каленика, натикана.* О. 1861. XI. Кухар. 27.

Калениця, -ці, ж. Посуда, въ которой приготавлиють глину для мазанья. Вх. Зн. 23.

Калило, -ла, с. Грязь. Мнж. 181.

Калина, -ни, ж. 1) Раст. калина, *Viburnum opulus* — дерево и ягоды. *Та висит же, мила, високу могилу, та посади, мила, червону калину.* Мет. 93. *Ой у лузі на калині зозуля кувала.* Мет. 97. 2) Дѣвство, а также кровавый знакъ на сорочкѣ послѣ перваго совокупленія. *Темного лугу калина, доброго батька дитина: хоть вона по ночах ходила, та калину при собі носили: купували купці — не продала, прохали хлопці — вона не дала, шовком ніженьки зв'язала, за всіх тому Іванку держала.* Чуб. IV. 451. **Калину ламати** — въ свадебныхъ пѣсняхъ: терять дѣвство. **Калину стратити.** Потерять дѣвственность. 3) Названіе вола или коровы темнокрасной масти. КС. 1898. VII. 41. Kolb. I. O5. Ум. **Кали́нка, калино́нька, калино́чка.** *За шуміла шабелька, як в лузі калинка.* Нп. *Ой у лузі калинойка, там дівчина походила, калинойку поломил.* Чуб. III. 472. *Зацвіла калинонька в лузі.* Чуб. V. 63. *Будуть пташки прилітати, калиноньку їсти.* Нп. *Ой припну я коня коло калиночки.* Год. *Ла зацвіла калинонька к Роздву... У нашої Мар'юхни на подолі.* Чуб. IV. 445.

Калини́на, -ни, ж. Калиновое дерево.

Калині́вка, -ки, ж. Настойка на калинѣ.

Кали́нка, -ки, ж. Ум. отъ калина.

Калинник, -ка, м. 1) Пирогъ или хлѣбъ спеченный съ калиною. Маркев. 166. 2) Кисель изъ калины.

Калинонька, Калино́чка, -ки, ж. Ум. отъ калина.

Калиновий, -а, -е. Калиновый, изъ калины. *Калинова вітка як рідная тітка.* Ном. *Догнав голуб сивую голубку на калиновій вітці.* Грин. III. 362. *З-за темного дуба то калинова вітка витягнеться, то червоний кетяг горить як жар.* МВ. *Калиновий кисіль.* Чуб. VII. 442.

Калита, -ти, ж. 1) Мѣшокъ съ деньгами. *За сиротою Бог з калитою.* Ном. № 10703. 2) Лепешка, смазанная медомъ и употребляемая для гаданія въ день св. Андрея. *Їду калити кусати.* Чуб. III. 259.

Калитина, -ни, ж. = **Калита.** Желех.

Калитка, -ки, ж. 1) Кошелекъ кожаний. *Скупий збірає, а чорт калитку гние.* Ном. 2) Писанка съ изображеніемъ калитки. КС. 1891. VI. 380. Ум. **Калиточка.** *Узяла я ті гроші в калиточку.* МВ. *Лікарям — поможись чи не поможись, а калиточка розв'яжись.* Ном.

Калі-буд-буд! Крикъ русалокъ. *Калі-буд-буд! дайте мені волосинку зарізати та дитинку.* Нар. пов.

Калі дати. Запачкати умышленно грязью во время купання. Дѣти, шая во время купання, пачкають другъ друга грязью, крича: «**Калі! калі!**».

Каліво, -ва, с. 1) Кустъ картофеля. *Картопля сеє літо не вродила: потроху пуд калівом.* Черниг. у. *Оце три каліва викопала.* Черниг. у. 2) О коноплѣ, льнѣ: половина повісма. Черниг. у.

Каліка, -ки, об. Калѣка, увѣчный. *Каліка не родиться — робиться.* Ном. № 4663. *Була колісь Гандзя каліка небога, божилася, молилася, що боліли ноги.* Шевч. 138. Ум.

Каліченька, калічка. *Ой не бий, мати, і не лай, мати, не роби каліченьки.* Чуб. V. 146.

Калікуватий, -а, -е. Уродливий, съ тѣлесними недостатками, увѣчный. Чигир. у. *Калікуватий трохи хлопець.* Зміев. у.

Каліфактор, -ра, м. Сторожъ при духовныхъ учебныхъ заведеніяхъ. Подольск. у.

Каліцтво, -ва, с. Калѣчество, увѣчье. *Спінило, звернуло їй, руку — не дай Бог каліцтва.* Харьк. г. *Спасеть вас Біг, що й нас при каліцтву не забуваєте.* Лебед. у. *Хиба яке каліцтво знайдуть докторі, то не піде в москалі.* НВолын. у.

Каліч, -чі, ж. соб. 1) Калѣки. *Попродав увесь скот — зосталась сама каліч.* Лохвиц. у. 2) Все искалѣченное, испорченое. *Знов піднімали в його головиці на другий лад — покручені фантазії, якусь каліч образів.* Левиц. I. 244.

Калічений, -а, -е. Искалѣченный... *Підняв руки калічені до святого Бога.* Шевч. 529.

Каліченька, -ки, об. Ум. отъ каліка.

Калічити, -чу, -чиш, гл. 1) Увѣчить, калѣчить. *Скинь їй (свиту) зараз, скинь!.. Ти себе покалічиш. — А селяне носять та й не калічать же себе.* Левиц. Пов. 159. 2) Уродовати, искажати, извращати. *Не з щиростю... приступає до рідного слова, та і почне його калічити.* О. 1861. IV. 34.

Калічитися, -чуся, -чишся, гл. Увѣчитися. *Калічитися бідна дитина.* Мирг. у.

Калічка, -ки, об. Ум. отъ каліка. 1) Немного калѣка или маленькій калѣка. 2) Вторая ручка на косовицѣ, — въ концѣ его. Шух. I. 109. 3) Родъ съѣдобнаго гриба. Вх. Зн. 23.

Калічний, -а, -е. Увѣчный. *Царь уп'ять послав сказати: щоб збірались до його... усі: і старе й мале й калішне.* Грин. I. 174.

Калія, -лії, ж. Индиго, синяя краска. Вас. 170. *Синій як калія.* Ном. № 13150. *Так було б'є, що під очима як калія сине.* Лебед. у.

Калкій, -а, -е. = Кальний.

Калко, нар. = Кально. *Сів би, та калко.* Ном. № 13323.

Калмічити, -чу, -чиш, гл. Смачивати снопы въ жидкой глинѣ предъ покриваніемъ ими крышъ.

Калмічіння, -ня, с. Смачиваніє сноповъ въ жидкой глинѣ предъ покриваніемъ ими крышъ.

Калний, -а, -е. = Кальний. *Пізнають хлопці і в калній сорочці.* Ном. № 11245. *Треба їм десь через дуже калну балку їхати.* Мнж. 121.

Кално, нар. = Кально. *І снігу нема і води, і в полі не кално, а сухісінько всюди.* Кв. II. 38.

Каломут, -та, -ту, ж. = Каламут.

Каломутити, -мучу, -тиш, гл. = Каламутити.

Каломутитися, -мучуся, -тишся, гл. = Каламутитися.

Каломутний, -а, -е = Каламутний. *Каломутна річка.* К. Досв.

Калугирь, -ря, м. Монахъ. *Калугирю, каже (до ченця): що то це ти робиш?* Рудч. II. 201.

Кальбуки, -бук, ж. мн. См. **Цапар**. Шух. I. 171.

Кальвінець, -нця, м. Кальвинисть. (Українські пани), приподобляючись до панів ляхів, робились римськими католиками, кальвинцями, лютеранами. К. ХП. 114.

Кальвінський, -а, -е. Кальвинисткій. У XVI-му ст. лютеранська та кальвинська колотнеча за віру. К. Кр. 9.

Кальман, -на, м. = **Кайман**. Шух. I. 175.

Кальний, -а, -е. Грязный, нечистый. В ремесника золота рука, та кальний рот. Ном. № 410. Як загнали ляхів в кальній болота. Лукаш. 57. Шлях кальний, — коні ледве-ледве сунуть. Мир. ХРВ. 298. См. **Калний**.

Кальник, -ка, м. Хлѣбная лепешка. Желех. и Лунов. у.

Кальність, -ности, ж. Грязь, нечистота.

Кально, нар. Грязно. Ой шинкарочко Ганно, чого в тебе в сінях кально? То бурлаченьки були і горілочку пили: вони танці водили, вони грязі наносили. Нп. См. **Кално**.

Калювати, -люю, -єш, гл. (оріхи). Калить (орѣхи). Лебед. у.

Калюжа, -жі, ж. Лужа, грязь. Не шукай моря, у калюжі втопишся. Ном. № 1982. Зараз, чи калюжку вбачать де на дорозі, — так у калюжу і лізе в кармазинах. К. ЧР. 87. Ум. **Калюжка**. Калюжка після вчешнього дощуку. Кв. II. 156.

Калюжити, -жу, -жиш, гл. 1) Дѣлать лужи. 2) Пачкать, грязно что либо дѣлать. Вас. 211.

Калюжитися, -жуся, -жишся, гл. Купаться въ лужѣ. Ти його (порося) святити несеш, а воно ще таки калюжитьсья. Черк. у.

Калюжка, -ки, ж. Ум. отъ калюжа.

Калюжний, -а, -е. Болотистый, грязный, нечистый. Пити... калюжну воду. Левицк.

Калюка, -ки, ж. Большая, сильная грязь. Мнж. 121. Тепер дощ, калюка, — покаляеш свої білі ноженята. Мир. ХРВ. 306. Калюка на всі боки розбігалась од прудкої їзди. Мир. ХРВ. 301.

Калюх, -ха, м. 1) Брюхо, собств. задній проходъ, а во мн. ч. — **кишки**. Желех. Вх. Зн. 23. 2) Желудокъ молодого ягненка или теленка, который не употреблялъ еще никакой пищи, кромѣ молока матери. Шух. I. 213.

Калюхатий, -а, -е. Выгнутый наружу. На бербениці та барівки треба калюхатих — вигнених догів, бо ті судини у середині ширші. Шух. I. 250. **Калюхата пила**. Пила, пластинка которой съ того края, гдѣ зубья, дугообразна. Шух. I. 175.

Калябура, -ри, ж. Лужа. З чужого коня і серед калябури вставай. Ном. № 9691.

Каляніця, -ці, ж. Деготь, стекающий изъ колесъ. Черниг. у.

Каляння, -ня, с. Маранье, пачканье.

Каляріпа, -пи, ж. Раст. кольраби, Brassica oleracea caulogara.

Калярувати, -рую, -єш, гл. Окончательно полировать гребенку посредствомъ тренія между ладонями рукъ, слегка покрытыхъ золой. Вас. 163.

Каляти, -ляю, -єш, гл. 1) Пачкать, марать, грязнить. І вже мені не честь не подоба по ріллях спотикати, жовтих чобіт каляти. Макс. (1849). Глядіть, діти, слави своєї не каляйте. Г. Барв. 293. 2) Испражняться. Мил. 31. А теля стало, каля та й каля; да таку купу накалят здорову. Рудч. Ск. I. 39.

Калячѣти, -чу, -чиш, гл. Быть невнимательнымъ, разсѣяннымъ? зѣвать? ротозѣйничать? *Піддружий, ти там що калячиш? про тебе так усе дарма! буяри роблять що — не бачиш? дичись, уже шишок нема.* Алв. 36.

Кам, нар. Чѣмъ. Угорек. Желех. Вх. Зн. 23.

Камата, -ти, ж. Процентъ. Желех. и Бессар. *Я жилові вироблю, ще й камату йому заплачу.*

Камаші, -шів, м. мн. Гамаши. *Дают мені камаші, заплакали всі наші.* Pauli.

Камбрат, -та, м. Товарищъ. *Той (семинарист) пісню насвистує, той таки співа стиха, той гука до камбрата...* Св. Л. 218.

Камбраття, -тя, с. соб. Товарищи. *Ні Антосьо, ні його камбраття й не думали чванитися родом.* Св. Л. 169.

Каменистий, -а, -е. Каменистый. *Інше ж (зерно) упало на каменистому.* Єв. Мр. IV. 5.

Камениця, -ці, ж. 1) Каменная постройка. Козел. у. 2) Раст. костяника, *Rubus saxatilis* L. ЗЮЗО. I. 134.

Каменіти, -нію, -єш, гл. Окаменѣвать. *Я мов камінь той каменію.* МВ. *Вона каменіла, дивлячись на все те.* Мир. Пов. I. 128.

Каменний, -а, -е. Каменный. *Попід гору каменную покопали шанці.* Коцип.

Каменування, -ня, с. Побієніе камнями. Желех.

Каменува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Побивать камнями. *Єрусалиме, що каменуєш посланих до тебе.* Єв.

Камень, -ню, м. = Камінь.

Каменюка, -ки, ж. = Камінюка. *Якби мені попалась каменюка.* Кв.

Каменя́р, -ра, м. Каменоломъ. Желех.

Каменя́рський, -а, -е. Приналежащій каменяреві. Желех.

Каменя́стий, -а, -е. = Каменистий. *Господь сорок літ не допускав їх до обітованої землі..., а водив по камінястій пустині.* К. Грам. 60.

Камза, -зи, ж. = Кабза. Мужикъ, не зная, что въ постолахъ папоротникъ, согласился продать ихъ за цѣлую камзу денегъ. Чуб. III. 198. *Мабуть не мала й камза перепала? — питає хтось. — Та Суде з нас, — одказує Чіпка, витягаючи гаман з кишені.* Мир. ХРВ. 303.

Камилавка, -ки, ж. Камилавка. *Кафедральний протоєрей високий, чорний і чорнявий, з високою камилавною на голові.* Левиц. Пов.

Камилики, -ків, мн. Обрѣзки кожи, которые идутъ на подборы. Чуб. VII. 575.

Камізе́лок, -лка, м. Жилетъ. Гол. Од. 15.

Камізе́лька, -ки, ж. = Камізелок. *На паничу камізе́лька, пристав панич до серденька.* Чуб. V. 1168.

Камізе́льковий, -а, -е. Жилетный.

Камізе́льчаний, -а, -е. = Камізелковий.

Камінець, -нця́, м. Ум. отъ камінь. 1) Камышекъ. 2) Косточка у косточковыхъ плодовъ. *Сливу зів, а камінець кинув.* 3) **Синій камінець = Камінь 6.** Мил. 31.

Камі́нний, -а, -е. Каменный. *Всюда гори кимінні, всюда ріки водянні.* Гол. *Антосьо сидів як камінний.* Св. Л. 312.

Камі́ння, -ня, с. соб. 1) Камни. *На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькій посікає.* Дума про братів озівських. *Зможе Бог з каміння свого підняти дітей Авраамові.* Єв. Лк. III. 8. 2) Жернова.

Камінь, -меню, м. 1) Камень. *Трудно вийти з біди, як каміню з води.* Ном. № 2757. *Возьми ти, сестро, піску у білу ручку, посій ти, сестро, на каміню: коли той буде пісок на білому камені зіхожати, синім цвітом процвітати, хрещатим барвінком біленький камінь устилати...* ЗОЮР. I. 26. **Стояти як у камені.** *Стоять какъ окаменѣлому.* *Выраженіе встрѣчено только у М. Вовчка: І засоромилась, і злякалась, — стою як у камені, онімїла.* МВ. (О. 1862. III. 54). То же значеніе имѣеть и выраженіе: **Як з каменю тесаний.** *Сижу, мов з каменю тесаний.* Г. Барв. 211. 2) Драгоцѣнный камень. *От де, люде, наша слава, слава України: без золота, без каменю.* Шевч. 46. 3) Жерновъ какъ въ обыкновенной, такъ и въ ручной мельницѣ, а также и въ гончарскихъ жорнах. *На добрий камінь що ні скинь, то все змельеться.* Посл. *Млин на два камені.* Желех. Шух. I. 261. **Млиновий камінь.** Жерновъ. 4) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 255. 5) Въсь въ 24, 30, 32, 36 фунтовъ. *Камінь воску.* *Купила цукру камінь.* *Тютюну каменей сто.* Закр. Гол. Од. 39. 6) **Синій камінь.** Мѣдний купорось. Ум. **Камінець, каміньо́чок, -каміньчик.** *Ой дзвеніте, перстенці, з дорогими камінці.* Рк. Макс. *Пост ти при дорозі та на каміньочку.* Нп. *Бодай пани при дорозі каміньчики били.* Нп.

Камінюка, -ки, ж. Камень (одинъ). *Чи бачиш, у неї є серце, і ти замість його кладеш камінюку.* Шевч. 293. См. **Каменюка.**

Каміню́ччя, -чя, с. соб. Камни. *Нав'язали їй на руки і на ноги камінюччя.* Кв.

Каміня́ччя, -чя, с. соб. = **Камінюччя.** *Шо Бог создав, те рівне, чисте; а вже що идолове, там саме каміняччя і гори, і всякі викрутаси.* Драг. 15.

Камка, -ки, ж. 1) Головной женскій уборъ. *Зелена сукня слід замітає, золотий перстень на руці сьє, перлова камка голову клонить.* Чуб. III. 318. 2) Морская трава. Левин.

Камрат, -та, м. Товарищъ. *А як прислав свое військо і свої гармати, аж тоді се урадовали всі наші камрати.* Галиц. *Я співаю, а мій камрат Саданюк сміється з мене.* Федьк.

Камратисько, -ка, м. = **Камрат (ув.).** *А чекайте, камратиська, горілки нап'ємся.* Гол.

Камса, -си, ж. Родъ морской рыбки, величиной въ палець, просоленной; варять въ борщѣ. Мнж. 181.

Камужельський, -а, -е? *Черевики камужельські.* Гол. III. 252.

Камуз, -зу, м. Мелкіе куски. *Зухвальцу на камуз роспасти.* Федьк. См. **Гамуз.**

Камчуг, -га, м. Раст. *Thlictrum minus* L. ЗЮЗО. I. 138.

Кам'яний, -а, -е. = **Каменний.** *Жінка і кам'яну гору пересіче.* Ном. № 9080. *Стояло ж там шість кам'яних водників.* Єв. Іо. II. 6. *І жив він... у кам'яній горі.* МВ. I. 99. *Десь у тебе, мати, кам'янеє сердечко.* Мет. 203.

Кам'янистий, -а, -е. = **Каменистий.** *Як ішов ти, Боже, з нами кам'янистими степами.* К. Псалт. 150. *Там гори... кам'янисті.* Грин. III. 482.

Кам'яниці, -ниці, ж. мн. = **Камениця 2.**

Кам'яниця, -ці, ж. 1) Каменное строеніе. *Де-не-де стояли по подолу кам'яниці, а то все було дерев'яне.* К. ЧР. СЗ. *Алкана-башу за білу руку брала, у світлиці-кам'яниці зазивала.* АД. I. 211. 2) Ловушка для вороб'євъ, сдѣланная изъ четырехъ кирпичей, прикрываемыхъ пятымъ, а этотъ послѣдній поддерживается небольшою палочкою.

Кам'яничин, -на, м. Обитатель города, каменного дома. *Ой земле, земле, ти справді ж проклятая! Тільки турчину-кам'яничину на сrebro, на золото весьма багатая.* ЗЮЗО. I. 11. (Прилож.).

Кам'яничний, -а, -е. Приналежачій кам'яниці, замковий.

Кам'янище, -ща, м. Каменоломня. Донск. обл.

Кам'яніти, -нію, -єш, гл. = **Каменіти.** Мнжр. 29. *Серце кам'яніє — таке мені горе.* НВолын. у.

Кам'янка, -ки, ж. 1) Банная печь для паровъ. 2) Каменная посуда. 3) = **Камениця 2.** 4) Шоссе. *Кам'янкою їхати.* Миргородъ. (В. Горленко). Ум. **Кам'яночка.** *Там Маруся молода ходила, кам'яночки на віночок ламала.* Рк. Макс.

Кам'янцанин, -на, м. Житель города, замка. *Пустили в гармати як грім по небі... Щоб ся паркани поздрігали, щоб ся міщане полякали, а всі міщане-кам'янциане.* Колядка. См. **Кам'яничин.**

Канава, -ви, ж. 1) Канава, ровъ. *Од села Ситників до города Корсуня канавою перекопайте Потоцького піймайте.* 2) Каналь. *Ой обізався козак молоденький воеводі за плату, — ой набили на ноги кайдани, дали в руки лопату, ой послали на вішню роботу та канави копати.* Грин. III. 595.

Канал, -ду, м. Каналь. Желех. *Вся (країна) обсажена садами, виноградом і лісами, вся облита ріками й каналами, з багатими городами й селами.* Левиц. Пов. 175. *Од послали ж його у сibirну роботу, ще й канали копати.* Грин. III. 596.

Каналія, -лії, об. Каналья.

Канальський, -а, -е. 1) Тяжелый, каторжный. *Канальська работа.* Ном. № 12844. Первоначальное значеніе этого слова: канальный, относящийся къ каналу.

Канальський похід — похід козаковъ въ 1721 и 1722 гг. къ Ладогъ для рытья канала; но такъ какъ эта принудительная работа оказалась крайне тяжелой (въ первомъ году умерло уже 2461 чел.), то слово и получило указанное значеніе. 2) Шельмовскій (отъ слова **Каналія**). *Канальський шпак так умудрився, що як почне було співать, диковина й казати.* Гліб.

Канапа, -пи, ж. Диванъ. *Сидів о. Хведір Чепурковський на канапі в своїй світлиці.* Левиц. I. 131. Ум. **Канапка.** КС. 1882 X. 61.

Канапчик, -ка, м. Диванчикъ. *Славенький такий канапчик.* Лебед. у.

Канареечок, -чка, м. Ум. отъ канарейко.

Канарейко, -ка, м. Самецъ-канарейка. *Як задумав горобейко женитися та й узвав дружка канарейка.* Грин. III. 662. Ум. **Канареечок.** *Мій таточку, мій канареечку.* Мил. 184.

Канарка, -ки, ж. Канарейка. Ум. **Канарочка.** *А в нашої канарочки сіра свита й піджачок.* Грин. III. 667.

Канарок, -рка, м. Канарейка-самецъ.

Канарочка, -ки, ж. Ум. отъ канарка.

Канархати, -хаю, -єш, гл. 1) Пѣть на клиросѣ. Бил. Нос. 2) Говорить невнятно, въ носъ.

Канархист, -та, м. Клирошанинъ. Бил. Нос.

Канастас, -су, м. Иконостасъ. *І на канастасі святі, і скрізь по стінах святі.* Стор. I. 148. *Канастас новенький, церква веселенька.* О. 1862. IX. 64.

Канати, -няю, -еш, гл. Гибнуть. Люде мруть, капають в тюрмах голі, босі. Шевч. 160.

Канделябр, -ра, м. Канделябрь. Ольга вхопила канделябр, Катерина вхопила другий і всі побігли в коридор на зустріч Турманші. Левиц. Пов. 313.

Кандзюба, -би, ж. Кривизна, крючекъ. Мнж. 181.

Кандиба, -би, ж. Плохая лошадь, кляча. Желех. Бачили, яку кандибу Криженко купив у ярмарку? Там же й кандиба! Висока така, що й під повітку не підійде, а сама така, що так їй кістки й повилазили. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Кандибити, -блю, -биш, гл. Скарєдничать. Як що купив, то їж відразу та й не кандиб. Змієв. у.

Кандидат, -та, м. Кандидата. Кандидатам до академії були видані скарбові гроши. Левиц. Пов. 4. Побіжи-но мені до Платона-брата, нехай мені призве Марка-кандидата. Грин. Ш. 566.

Кандійка, -ки, ж. Миска съ вогнутыми нѣскольکو краями. Вас. 181.

Кандьор, -ру, м. Жидкая кашица изъ крупъ или пшена. = **Куліш**. Як наварить кандьору, — і собакам уволю. Грин. Ш. 562.

Каниця, -ці, ж. 1) Дѣтская игра съ камешками. Желех. 2) Раст. Chrysanthemum leucanthemum L. Вх. Зн. 23.

Канка, -ки, ж. 1) Раст. Scirpus lacustris. Вх. Пч. I. 12. 2) Головной женскій уборъ. Вх. Зн. 23.

Кановця, -ці, ж. = **Коно(і)вка**. Ганця ся дознала, кановцу порвала, коновцу порвала, на воду біжала. Гол. II. 711.

Канона, -ни, ж. Пушка. Гей скажи мі, красний улан, ци не тут канони ліпше знають зазвонити, як удома звони. Федьк.

Канонада, -ди, ж. Канонада, пушечная пальба. К. Бай. 90.

Канонадити, -джу, -диш, гл. Стрѣляютъ изъ пушекъ. На турчина бив нею, канонадив. К. ПС. 65.

Канонірка, -ки, ж. Пуговица канонирскаго мундира. Шух. I. 286.

Кантабал, -лу, м. = **Кантабас**. Як напився кантабалу, — ляшок нетверезий. Нп.

Кантабас, -су, м. Родъ опьяняющаго напитка. Як нап'ється кантабасу, стане нетверезий. Чуб. V. 1161.

Кантар, -ру, м. 1) Узда, недоуздокъ. Чуб. VI. 111, 403. Сивий коник, — кантаръ на нем. Гол. III. 436. 2) Родъ ручныхъ небольшихъ вѣсовъ. Ум. **Кантарок**. См. **Кантуръ**.

Кантарок, -рка, м. = **Кантар**.

Кантонист, -та, м. Кантонистъ. Він, бач, ніби солдатський син, значить кантонист. Левиц. I. 59.

Кантопля, -лі, ж. = **Картопля**. У городах чого там, немає?... Капуста, морквини, огірочки, стрючечки, квасоля, кантопля. О. 1862. IX. 111.

Кантора, -ри, ж. Кондратович... пішов у кантору. Стор.

Кантоха, -хи, ж. = **Картоха**. Сумск. у. Наберуть мішків п'ять кантохи. Грин. I. 99.

Кантуръ, -ря, м. = **Кантар 2**. Безмена ти не положиш у кишеню, а кантуръ положив та й ходи. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Канудити, -дить, гл. безл. Тошнить. Наїлась цих опеньків, так аж канудить. Харьк. у.

Канун, -ну, м. Медъ, который варять къ храмовому празднику. Пішов по канун, та там і втонув. Ном. № 10929.

Канупер и Канупір, -ру, м. 1) Калуферъ, Tanacetum balsamita. Вх. Пч. I. 13. 3-за плота виглядали чорнобрівчики, васильки і канупер. Стор. 2) **Канупирь пільний.** Раст. *Salvia pratensis*. Лв. 101. Ум. **Кануперець.** Грин. III. 539.

Канути, -ну, -неш, гл. 1) Капать, течь. *Держить палаш в правій руці, а з палаша кровця кане.* Гол. *Ой зоре, зоре! — і слъози кануть, — чи ти зійшла вже на Україні?* Шевч. 403. 2) Исчезать. *Зірочка покотилась, далі друга, третя — і поховались у синьому небі, мов у море канули.* Кв. I. 28. *Бідна ж моя голівонько! всі надії мої канули.* Г. Барв. 85.

Канцелюра, -ри, м. Ув. отъ канцелярист. Св. Л. 242.

Канцелярист, -та и Канцеляриста, -ти, м. Канцеляристь, канцелярській чиновникъ. *Зачав водити бенькети з повитчиками, з канцеляристами, з купцями.* Котл. Нп. 356. Ув. **Канцелюра.**

Канцелярія, -рії, ж. Канцелярія. *Пішов я у канцелярію, дав писарю четвертака.* Стор. II. 89.

Канцілюга, -ги, ж. Бранное слово. *Аже поти коїла, поки розвела чоловіка з жінкою, канцілюга така.* Кобелякск. у.

Канціляжка, -ки, м. Чиновничешко, презрительное названіе канцеляриста. *Достається од неї деколи, як поприїзджають, оттим цвентюхам, канціляжкам.* Котл. МЧ. 471.

Канцур, -ра, м. Отрепье, кусокъ. До канцура. До остатка, дочиста, до конца, совершенно. *Витоптала бісова душа увесь овес до канцура.* Черном. Онучи чвахтили, хоч викрути, — до канцура помочились. *Покрали усе до канцура. Забув усе до канцура.* Черк. у. Ум. **канцурок.** *Так той меч на канцурки і розсочивсь.* Мнж. 10.

Канцурря, -ря, с. Лохмотье, отрепье. *Превеликий п'яниця, обшарпаний, в канцуррі.* Ном. № 4625.

Канчук, -ка, м. Плеть, нагайка. *Знайшли його повішеного за ноги й зашмагованого канчуками.* Стор. МПр. 96. *Під'їжджає пан окном, канчук розпускає.* Нп.

Канюка, -ки, об. 1) Попрошайка. 2) Ув. отъ **каня.** Вх. Пч. I. 16. *Летіла канюка, постріляна з лука.* Чуб. V. 833. *Канюкою сидить.* Ном. № 2768.

Канючити, -чу, -чиш, гл. Клянчить. *Ото канючить.* Ном. № 2769.

Каня, -ні, ж. 1) Четырехугольное углубленіе, выдолбленное долотомъ въ **підвалині,** своло въ которое входитъ **чїп** столба. Кіев. и Подольск. г. 2) Родъ коршуна. *Ой летіла сива каня по полю.* Чуб. III. 251. *Нищить як каня.* Ном. № 2770. *Виглядає, як каня дощу.* Чуб. I. 256.

Канянка, -ки, ж. Раст. повилика, *Cuscuta*. Хотинск. у.

I. Кап! меж. Капъ! *А в Улити слъози тільки кап, кап!..* Г. Барв. 223. *Наче і всміхається вразький запорожець, а слъози в ложку тільки кап!* К. ЧР. *Тут горілка кап, а там хап! (з кишені).* Ном.

II. Кап, -пу, м. **Волосовий кап.** Родъ шерстяного мѣшка, въ которомъ пережаренное копоплянное сѣмя кладеться въ маслобойню для выжиманія масла. Шух. I. 163.

Капа, -пи, ж. 1) Покрывало, попона. 2) Копюшонъ. 3) Капоръ, шапка. 4) Въ ножной толчеѣ (въ маслобойнѣ) желѣзный листъ, которымъ покрыто дно выдолбленной для песта лунки, ступи. Шух. I. 161.

Капама, -ми, ж. Родъ греческаго пирожнаго. Котл.

Капаний, -а, -е. Вышитый, испещренный вышивками в видѣ розеты. Гол. Од. 74. *Як ідете, хлопці, в танець, — повмивайте пальці, та щоби сте не зваляли капані рукавці.* Гол. II. 397.

Капанина, -ни, ж. 1) Капаніе постоянное. Желех. 2) Небольшой доходъ по мелочамъ. *Сяка-така капанина буде з парафії: то за треби, то з приносів.* Св. Л. 112.

Капар, -ра, м. 1) Обѣднѣвшій, обпитавшій. В капар, на капар переходити. Приходить вѣ бѣдность, вѣ упадокъ. Желех. 2) — **ру.** Насось. 3) Снарядъ для забиванія свай. НВолын. у.

Капаран, -на, м. Родъ верхней козацкой (у задунайскихъ сѣчевиковъ) одежды съ откидными рукавами. *А він (кошовий Гладкий) у штанях широких, у шапці смушевій, капаран на йому з чотирма рукавами.* К. С. 1883. II. 285.

Капарис, -су, м. Кипарисъ, *Cipressus Angustifolia.*

Капарисовий, -а, -е. Кипарисовый.

Капарити, -рю, -риш, гл. 1) Худо дѣлать, кропать, пачкать. Желех. 2) Жить вѣ нищетѣ. *Свій вік капарить.* Желех.

Капарка, -ки, ж. Обѣднѣвшая, обнищавшая.

Капарний, -а, -е. Жалкій. Желех.

Капарник, -ка, м. 1) Презрѣнный. 2) Медлитель. 3) Кропатель, плохой работникъ.

Капарниця, -ці, ж. 1) Презрѣнная. 2) Медлительница. 4) Неряха, плохая работница. *Лучче було дівчиною, як теперки хазяйкою: стоять ложка під лавкою, поросята в печі риють, а собаки горшки миють, коти хату замітають, хлопці в вікна заглядають. Це котора капарниця, то з її сміються.* Уман. у.

Капарства, -ви, ж. = **Капестра.** Вх. Зн. 24.

Капарство, -ва, с. 1) Жалкая жизнь. 2) Плохая работа. Желех.

Капати, -паю, -єш, и -плю, -плеш, с. в. ка́пнути, -пну, -неш, гл. Капать. *Хомиха слухала, а сльоза за сльозою капали з лица на руки.* Левиц. I. *Дав Бог весну, віє теплом, із стріх вода капле.* МВ. *Капле кровця у кирницю.* Рус. Дн.

Капелечка, -ки, ж. Ум. отъ капля.

Капелина, -ни, капелинка, -ки, капелиночка, -ки, ж. Ум. отъ капля.

Капелиста, -ти, м. Музыкантъ. *А ви, пани капелисти, танцю мі заграйте.* Гол. А *заграйте, капелисти, та не дуже дрібно.* К. С. 1883. XI. 521.

Капелія, -лії, ж. Капелла, оркестръ. *У містечку Берестечку капелія грала, молодая Бондарівна з хлопцями гуляла.* Грин. III. 612.

Капель, -пля, м. Одинъ изъ двухъ длинныхъ наушниковъ у **капелюхи**. Находясь безъ употребленія, **каплі** отворочены вверху шапки и концы ихъ связаны; во время употребленія они опускаются внизъ и завязываются подъ подбородкомъ. Харьк. г.

Капелька, -ки, ж. 1) Уменьш. отъ **капля**. *Ні кришечки, ні капельки.* Ном. *Бігла через гребельку, та вхватила водички капельку, — тільки й пила.* Рудч. Ск. *Капельку там було сиру.* 2) **мн. капельки.** Вѣ раскрашиваньѣ глиняной посуды: рисунокъ, состоящій изъ точекъ, расположенныхъ группами по нѣсколько вмѣстѣ. Вас. 184.

Капельмайстер, -стра, м. Капельмейстеръ. Ум. **Капельмайстерчик.** *Доньку віддала за дударчика за годного тверезого капельмайстерчика.* Гол. III. 463.

Капелюх, -ха, м. 1) = **Капелюха.** Чуб. VII. 413. Котл. Ен. (Слов.). 2) Иногда капелюхами называются только наушники вѣ такой теплой шапкѣ. Вас. 156. У

зайчика шкурка м'якенька, тепленька, — будуть мені на зіму рукавички і капелюхи. Рудч. Ск. II. 15. См. **Капель**. 3) Шляпа. Гол. Од. 48, 75. Мут зілечко ізривати, за капелюх класти. Гол. Ум. **Капелюшокъ**. Желех.

Капелюха, -хи, ж. Зимняя теплая шапка съ отворачивающимися наушниками, концы которых завязываются подъ подбородкомъ. См. **Капель**. *Иде зіма проти літа у кожусі і червоних чоботях, в капелюсі, в рукавицях.* Чуб. I. 13.

Капелюш, -ша, м. Шляпа. *Ходили в капелюшах, а тепер босенькі ходять.* Ном. 2) мн. Листья растения *Nuphar luteum* Smith, а также *Nymphaea alba* L. ЗЮЗО. I. 129.

Капелюшанка, -ки, ж. Кусокъ старой шляпы. Желех.

Капелюшок, -шка, м. Ум. отъ **Капелюх**.

Капелян, -на, м. Капелланъ.

Капелянець, -нця, м. Музыкантъ. *Поки стали капелянці різать походної, і весілля до Покрови ринулось святої.* Мкр. Н. 25.

Капестра, -ри, ж. Уздечка. Шух. I. 79. Kolb. I. 65.

Капець, -пця, м. 1) Кожаная обувь безъ голенищъ, опорки, туфли. *Від злого давця бери й капця.* Ном. *А дід бабці купив капці, та короткі були, то втяв пальці.* О. 1861. XI. 68. (Нп.). 2) Родъ суконныхъ шитыхъ носковъ. Гол. Од. 67. Иногда къ нимъ пришивается продолженіе, охватывающее икры ногъ. Шух. I. 125. 3) Переносно: конецъ, смерть. *Як де нагрюкають якого жида, там йому й капець.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн. См. **Капут**.

Капи, -пів, м. мн. Союзы у сапогъ.

Капирь, -ря, м. Мужикъ? *А шо ви капирі, чи запорожці?* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капитал, -ду, м. Капиталь. *Наша плодюча країна бідна на гроші, бо... капитали постягали туди десь за Оку.* О. 1861. IX. 181.

Капиталиста, -ти, м. Капиталистъ. *Покористуються тільки деякі капиталисти.* О. 1861. IX. 181.

Капитан, -на, м. 1) Капитанъ въ войскѣ. *Вона на солдатів не дуже й доглядалась, все дивилась на капитана.* Кв. 2) Капитанъ корабля. (Матрос) *на вахті стоя, журився сам собі чогось, та й заспівав, звичайне тихо, щоб капитан не чув.* Шевч. 576. Ум.

Капитаник. *Вона, обнімаючи, пестувала його: і капитанику мій, і соколику, і голубчику.* Кв. I. 177.

Капитановий, -а, -е. Капитанскій. *За капитанового денщика.* Кв. I. 188.

Капитанський, -а, -е. Капитанскій. *Стане панеєю, як буде капітанська теща.* Кв. I. 196.

Капиця, -ці, ж. 1) = **Капець 1**. *Панищанні та поединкові, що на едній нозі капиця, а на другій чобіт.* Ном. № 1309. 2) Кожаная связь, прикрѣпляющая въ цѣпѣ **бич** къ **ціпилну**. 3) мн. Гребень крыши на избѣ. Вх. Зн. 24. 4) Бранное слово.

Капище, -ща, с. Капище. *Росердили його (Бога) своїми капищами.* К. Псалт. 182.

Капів, -пова, м. Охотничья собака. Шух. I. 235.

Капка, -ки, ж. 1) Капля. *Капками роса бренисть та миготить.* Св. Л. 295. 2) Крапинка, пятнышко, точка. Камен. у. 3) Вышивка въ видѣ розеты. Гол. Од. 73. Ум. **Капочка**.

Капкан, -ну, м. Канканъ. *Капкан її (лисицю) за хвіст.* Мнж. 2) Ум. **Капканець**. Желех.

Капканистий, -а, -е. Испещренный крапинками. Вх. Зн. 24.

Капкач, -ча, м. Деревянная крышка къ котлу. О. 1862. V. Кухар. 38.

Каплавух, каплаух, м. Вислоухій.

Каплавухий, -а, -е = Капловухий. Чи ба який капловухім! Полт. г.

Каплина, -ни, ж. = Капелина.

Каплиця, -ці, ж. Часовня. *І в віфліємськую каплицю пішов молитися вірний Гус.* Шевч. II. 33. *Ой ходімо у каплицю, Богу помолюся. У нас каплиця, а не церква.* О. 1861. XI. 108.

Ум. **Капличка.** *На пригорі, ніби капличка, козацька церква невеличка.* Шевч. 407. *Чи ти знаєш ту капличку, що в кінці парку?* Стор. I. 182.

Капличка, -ки, ж. Ум. отъ каплиця.

Каплі. См. Капель.

Капловухий и каплоухий, -а, -е. 1) Вислоухій. *Хоч каплоуха, та до двора сторожка.*

Ном. Обыкновенно употребляется, когда говорят о свиньѣ. *По толоці капловухі тільки трюх-трюх одна за 'днією. Каплоуху хоч родзинками годуй, а все буде каплоуха.*

Ном. № 2832. 2) **Каплоуха шапка = Капелюха.** *Були кожухи, усякі пояси, шапки — і козацькі, і каплоухі.* Кв.

Каплун, -на, м. 1) Кладеный, холощенный пѣтухъ. *У містечку Берестечку десять кур, а десята чубата, ще й каплун.* Нп. (О. 1861. II. 6). *В маслі каплунів зготувати.* ЗОЮР. I. 321. 2) Названіе хитраго вола. КС. 1898. VII. 46.

Каплунити, -ню, -ниш, гл. Выколашивать. Черниг. Желех.

Каплуновій, -а, -е. Относящійся къ каплуну.

Капля, -лі, ж. 1) Капля. *Лисиця од дощу під борону ховалась: не всяка, казала, капля капне.*

Ном. № 6462. *По каплі виточу з його діявольську кров.* Стор. МПр. 136. 2) Немного, небольшое количество. Ум. **Капелечка, капелька, капелина, капелинка,**

капелиночка, каплина. *Адже ж у тебе в роті ні капелиночки квасу не було.* Ком. *Тільки капелиночка там була.*

Капнік, -ка, м. Въ плугѣ то-же, что и ужва. *Придолоб плуга причіплений капником до колісниць.* Шух. I. 165.

Капнути. См. Капати.

Каповий, -а, -е. Капові пси. Охотничьи собаки. Вх. Зн. 24. См. **Капів.**

Капосний, -а, -е. Пакостный, вредный, злой, дрянной. *Цить, капосний! Либонь не знає... ще й огризається, щеня!* Гліб. *І в хату капосна баба не пусте.* Канев. у.

Капосник, -ка, м. Пакостникъ.

Капосниця, -ці, ж. Пакостница.

Капостити, -пощу, -стиш, гл. Пакостить.

Капостіти, -тію, -еш, гл. Дѣлаться гадкимъ.

Капость, -сти, ж. Пакость. *На тобі мішок грошей, тільки не роби цієї капости для нас.*

Рудч. Ск. I. 68. *Капости мені робив.* Гліб. **На капость робити.** *На зло. Усе на капость робить. То все на капость!* Ном. № 3117.

Капота, -ти, ж. Верхнее одѣяніе. У галиц. мѣщанъ, — мужское: суконная верхняя одежда длинѣе и просторнѣе жупана. Гол. Од. 16. У Котл. это — женская одежда: *Були в дульетах і капотах, були всі грішні жіночки.* Котл. Ен. III. 51.

Капотіти, -почу, -тиш, гл. Капать сильно, часто. *Дощик, дощик аж із стріхи капотить.* Нп. *Затулила руками очі, а слъози між пучки так і капотять.* К. ЧР. 129. *Піт так і капотить із лоба.*

Капочка, -ки, ж. Ум. отъ **капка**. 1) Капелька. Капочку чогось. Немножко. Желех. 2) Родъ дѣвичьяго головного убора. *Всі дівчата в капочках і в рутяних віночках.* Грин. III. 346.

Каправий, -а, -е. Съ гноящимися глазами.

Каправіти, -вію, -вієш, гл. Гноиться (о глазахъ). Угор.

Капралик, -ка, м. Ум. отъ **капраль**.

Капраль, -ля, м. Капраль. *Позволь, позволь, пане капраль, на мед, вино пойти.* Гол. Ум. Капралик. *Чого би ми, капралики, від вас утікали?* Гол.

Капровокий, -а, -е. = **Каправий**. Вх. Зн. 24.

Капса, -си, ж. = **Кабза**.

Капса́н, -на, м. Бранное слово для евреевъ.

Капсель, -сля, м. 1) Пистонъ (ружейный). 2) Пистонъ, мѣдная оправка для отверстий въ кожѣ или матеріи, черезъ которыя проводится шнурокъ (въ обуви, одеждѣ и пр.). Шух. I. 287.

Капслевий, -а, -е. Пистонный (о ружьѣ). Шух. I. 229.

Каптан, -на, м. Кафтанъ. *Искинув чумак із себе каптан.* Нп. *Міщане в личаках і в синіх каптанах.* К. ЧР. *Парубок... у синьому сукняному каптані.* Мир. Пов. I. 138. Ум. **Каптане́ць, каптано́к, -каптаночок, -каптанчик.** *На йому свитина неначе той німецький каптанець.* Гліб. Сим. 18, 133. *Коли ж приходить ще один (гайдамака) у жидівському каптанку.* ЗОЮР. I.

Капта́нка, -ки, ж. 1) Верхняя одежда въ родѣ кофты. 2) Пиджакъ изъ выбойки. НВолын. у.

Каптанник, -ка, м. Шьющій кафтаны.

Каптано́к, -нка и Каптаночо́к, -чка, м. Ум. отъ **каптан**.

Каптанчик, -ка, м. Ум. отъ **каптан**.

Капти́ти, -пчу, -тиш, гл. Капать. *З носа каптить.* О. 1861. XI. Свидн. 68. См. **Капотіти.**

Каптій, -тій, м. Скрыга. Зміев. у.

Капти́ти, -пчу, -тиш, гл. Скрыжничать. *Гроші все збіра, каптить.* Зміев. у.

Каптур, -ра, м. 1) Клобукъ, капюшонъ монашескій. *Хиба схотілось знову під чорний каптур?* 2) Капюшонъ у верхней одежды. Чуб. VII. 419. См. **Капа, богородиця, відлога.** 3) Женскій головной уборъ съ круглымъ дномъ изъ цвѣтной матеріи, разновидность очіпка. *Накладають (молодій на голову) каптур, як у других серпанок чи очіпок.* Мет. 208. О. 1861. XI. 27. Гол. Од. 59. 4) Родъ наказанія женщинъ: держа въ лѣвой рукѣ надъ головой наказываемой всѣ ея одежды, правой сѣкутъ розгами. Новц. Ум. **Каптурець, каптурик, -каптурок, -каптурчик.** *Моя жінка знакомите: задрьопана ззаду свита... Ляга спать у рові, прокинеться, як та курка, — нема платка і каптурка.* Чуб. V. 1639.

Капту́рка, -ки, ж. Мужской головной уборъ: шерстяной колпакъ въ видѣ усѣченного конуса. Гол. Од. 48.

Каптурник, -ка, м. Монахъ, какъ носящій капюшонъ. К. МБ. II. 134.

Каптуро́вий, -а, -е. Относящійся къ каптуру.

Капту́рок, -рка, м. Ум. отъ **каптур**.

Каптуроно́сець, -ся, м. = **Каптурник**. К. МБ. II. 134.

Каптурчик, -ка, м. Ум. отъ каптур.

Капуза, -зи, ж. = Капелюха. Гол. Од. 18.

Капурис, -са, м. Конецъ. Говорится о еврейхъ, когда они умирають. *От Мошкови ѝ капурис.* Новц.

Капусняк, -ка, м. Родъ щей.

Капусняковий, -а, -е. Относящійся къ капусняку.

Капуснячий, -а, -е. = Капусняковий.

Капу́ста, -ти, ж. 1) Капуста. *І межі капустою доброю буває багато гнилих качанів.* Ном. № 2449. **На капусту сікти.** Въ куски рубить. *Як узав ляхів, як узав панів на капусту сікти.* Лукаш. 33. **Качанна капуста.** См. **Качанний.** 2) **Заяча капуста.** Раст. а) *Sedum Telephium L.* ЗЮЗО. I. 136. б) *Menyanthes trifol.* Шух. I. 21. 3) Густые щи изъ рубленной кислой капусты. Ум. **Капустиця, капустонька, капусточка.** *Поливайте капустицю, то буде родити.* Чуб. V. 147. *Щоб моя капустиця була із кореня коренистая, із листу головистая.* Ном. № 261.

Капустина, -ни, ж. Одинъ кочень капусты, одинъ листокъ капусты.

Капустиця, -ці, ж. Ум. отъ капуста.

Капустійник, -ка, м. Горшокъ для варки капусты 3. *Верни, любко, капустійник, що'сь украла з ночі.* Гол. II. 299.

Капу́стниця, -ці, ж. = Капу́ста 3. *Кусок хліба на полиці киця не доїла, капустниця під лавкою іще не скисліла.* Грин. III. 327.

Капустонька, -ки и капусточка, -ки, ж. Ум. отъ непуста.

Капустяний, -а, -е. 1) Капустный. *Набрав капустяного листя.* Рудч. Ск. II. 12. 2) Глупый. *Ви, голови капустяні: думаєте, може, що я плачу.* Федьк.

Капустянка, -ки. 1) Кадка для капусты. 2) Мѣсто, съ котораго снята уже капуста. Вх. Зн. 24.

Капу́т, несклоняемое. Конецъ, смерть, гибель. *Там йому ѝ капут.* Ном. *Присягайте мені на послушенство гетьманське, а не присягнете, то тут вам і капут.* К. ЧР. 300. **Дати капут.** *Убить. Ми йому дамо капут!* Рудч. Ск. I. 26.

Капуш, -ша, м. Насѣк. *Melophagus ovinus.* Вх. Пч. I. 7.

Капцан, -на, м. Голякъ, бѣднякъ. Желех.

Капцаніти, -нію, -єш, гл. Бѣднѣть. Желех.

Капці. См. Капець.

Капцювати, -цюю, -єш, гл. **Сніг капцює.** Снѣгъ идетъ большими хлопьями. Желех.

Капчу́ри, -рів, м. мн. Родъ зимнихъ штановъ у гуцуловъ. Вх. Зн. 24.

Капшівий, -а, -е. Неряшливый, грязный. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капші, -шів, мн. ? *Чортови капші.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капшук, -ка, м. 1) Кошелекъ. *Повнісінький капшук золота і срібла.* Стор. **Брязнути капшуком.** *Дать денегъ, раскошелиться. Брязнув капшуком перед владикою, — той і вимудрував щось на Сомка.* К. ЧР. 26. 2) мн. Раст. Земляника, *Fragaria vesca L.*, а также и клубника, *Fragaria collina L.* Подольск. г. ЗЮЗО. I. 123. Ум. **Капшучок.** *Не находив ти часом у себе... капшучка із грішми? Де ж то! Найшла моя жінка... ми гроші забрали, а капшук викинули.* Рудч. Ск. II. 144.

Капшуковий, -а, -е. Кошельковый.

Капшучок, -чка, м. Ум. отъ капшук.

Капшушкі́, -ків, м. мн. Раст. *Campanula glomerata*. Шух. I. 21.

Ка́пщина, -ни, ж. Пошлина съ напитоковъ. Желех.

Кара, -ри, ж. 1) Наказаніе. *Стоять Гонта з Залізняком, кричать: «Ляхам карі! Карі ляхам, щоб каялись».* Шевч. 187. *Се кара божа на нас.* Мет. 263. 2) Гнѣвъ, немилость. *А я живу в божій карі: не дав мені Господь пари.* Мет. 57. Ум. **Каронька**. *Яку б же нам, славним запорожцям, та кароньку дати?* Нп.

Карабѣль, -бля, м. = **Корабель**. Ум. **Караблик**.

Карабѣля, -лі, ж. Изогнутая сабля. *Біля боку моталась карабеля, обсажена самоцвітами.* МПр. 76.

Карабін, -ну, м. Карабинъ, короткое ружье. *Ой той же то козак Зарвай а він бистрого ока: ой як затопив із карабина, вивернув Шамрай бока.* Мет. Ум. **Карабінок**. *В руках карабинок, на плечах кишкетик, на плечах кишкетик, при боку багнетик.* Гол. I. 149.

Карабинѣр, -ра, м. Карабинеръ.

Карабінок, -нка, м. Ум. отъ карабин.

Карабін, -на, м. = **Карабин**. *Стан солдатський, вус козацький, карабін до того.* Федьк. Ум. **Карабінчик**. *Вже ж мому рідну сину карабінчик дали.* Гол. I. 137.

Карабунитися, -нюся, -нишся, гл. Лѣзть, карабкаться. *Куди воно карабунитися ще!*

Караван, -ну, м. 1) Большая повозка, фургонъ. 2) Траурныя дроги. Желех. 3) *Винокуренный заводъ. Збудував караван і жене таку горілку, що люде зо всіх слобід ідуть до його купувати.* Стор. 4) *Караванъ. За для його звертають каравани, ідуть степом і марне погибають.* К. Юв. 14. 5) *Толпа людей, ищущихъ работы.* 6) *Отдѣль конскаго табуна изъ одного жеребца и нѣсколькихъ кобыль.* 7) *Нѣсколько рѣчныхъ судовъ, идущихъ въ товариществѣ.*

Каравати, мн.? *Ой як мене, моя мамко, в рекрути ловили, пам'ятаю, моя мамко, ще й котрої днини, записали в нову барму, в тоті каравати; кажут, кажут, моя мамко, шоби не втікати. Записали в нову барму, в тоту оделію.* Гол. I. 150, 151.

Каразіювий, -а, -е. Сдѣланный изъ простого толстаго сукна.

Каразія, -віі, ж. Простое сукно. *Вбіраєте... каразіями своїх слуг.* Левиц. (Правда, 1868, 485). *Козацьку каразію та кожухи.* К. ЦН. 238.

Караїмка, -ки, ж. Низкая баранья шапка съ плоскимъ верхомъ. Вас. 156.

Карака́ти, -тів, м. Короткіе сапоги. Желех.

Караки, -ків, мн. Мѣсто, гдѣ стволъ дерева раздѣляется на двое. *Як насіла у літі сарана, ню де гілля, або караки, то геть усе поламала.*

Каракуватий, -а, -е. Суковатый, съ наростами (о деревѣ) Черк. у.

Каракуля, -лі, ж. = **Картопля**. Вх. Пч. I. 13.

Каракуцьки, -цьок, ж. мн. Раст. *Cucurbita pepo* L. Var *citriformis*. ЗЮЗО. I. 120.

Карадуш, -ша, м. Клинь, которымъ сбиваютъ плоть. Вх. Зн. 24.

Караман, -на, м. Названіе черного вола. КС. 1898 VII. 42.

Кара́ння, -ня, с. Наказаніе. *Не боже карання, своє дуровання.* Ном. № 7044.

Карапавка, -ки, ж. = **Коропавка**. Вх. Зн. 24.

Карапаня, -ні, ж. = **Карапавка**. Желех.

Карапудитись, -джуся, -дишся, гл. = **Харапудитися**.

Карапудливий, -а, -е. Пугливый (о лошади). Чигир. у.

Карапуз, -за, м. Карапузикъ. *Діток сплотив двойко: карапузика хлопчика та скверуху дівчинку.* К. ЧР.

Карапузка, -ки, ж. Родъ круглой дыни.

Карасик, -ка, карасичок, -чка, м. Ум. отъ карась.

Карасір, -ру, м. Керосинъ. Харьк. и Полт. г.

Карасірниця, -ці, ж. Керосиновая лампа, преимущественно безъ стекла. Вас. 196.

Карась, ся, м. 1) Карась, *Carassius vulgaris.* *Не всі старі щуки карасів хватають.* Макс. *Ой лин та карась у ятері трепетавсь.* Нп. 2) Названіе вола цвѣта оперенія куропатки. КС. 1898. VII. 41. Ум. **Карасик, -карасичок.** *За пережками подали печені карасики.* Левиц. 395. *Ліз карасик через перелазик, та у воду плюсь!* Ном.

Карасьча, -чати, с. = Карася.

Карася, -сяти, с. Молодой карась, караси къ. Ум. **Карасятко, карасяточко.**

Карасяччя, -чя, соб. Караси. *Карасяччя як макогін завдовшки.* Константиногр. у.

Каратаіти, -таію, -еш, гл. Коротать. *Тільки з нелюбом свій вік каратати.* Мет. *Дев'ятий десяток каратам* (бабуся). Сим. 235.

Каратель, -ля, м. Каратель. *Бог один каратель грішних.* К. Псалт. 172.

Караіти, -раію, -еш, гл. Наказывать, карать. *Було тобі знати, як Байду карати: було Байді голову істяти.* Нп. *Доля карає і вельможного, і неможного.* Ном. № 1729. *Мене, браття, милосердний Господь б'є й карає: хлібом і сіллю, скотиною і дитиною.* Грин. III. 693. *Кого Бог кара на світі, то й вони карають.* Шевч. 80. **Словом карати.** Корить, бранить. *Він не б'є мене, не лає, він мене словом карає.* Мет. 263. **На горлі карати.** Предавать смертной казни. КС. 1885. VII. 448.

Каратись, -юся, -ешся, гл. Мучиться. *Я каралась ввесь вік в чужій хаті.* Шевч. 123. *Караєшся ти страхом та бідю.* К. Іов.

Караул, -лу, м. (Заимств. изъ русск. языка) = **Калавур.** *Як опанували Умань, то й поставили усюди свій караул.* ЗОЮР. I. 299. *Ой кругом церкви, церкви січової караули стали.* Нп.

Караулити, -лю, -лиш, гл. (Заимств. изъ русск. яз.) = **Калавурити.** *Голова послав, щоб коло того зарізаного караулили.* Кв. II. 313.

Карафа, -фи, ж. Графинь. Ум. **Карафка, Карафочка.**

Карафковий, -а, -е. Графинный.

Карафочка, -ки, ж. Ум. отъ карафа.

Карахвѣт, -та, м. Карась. *Бач, які гарні карахвети ловляться.* Екатерин. г.

Карахонька, -ки, ж. Родъ маленькой тыквы. О. 1861. IV. 34.

Караяч, -чу, м. Раст. Черноклень. Терск. обл.

Карб, -бу, м. 1) Нарѣзка, зарубка, рубецъ, мѣтка. Подольск. г. *Переносно: слѣдъ, воспоминаніе перенесеннаго.* *В короткий вік мій багато карбів лягло на мойму серці.* Г. Барв. 99. 2) Вырубка въ бревнѣ поперегъ, на половину толщины, для закладки въ нее другого бревна. Каменец. у. 3) Бирка, счетная палочка. **На карб узяти.** *Поставить въ счетъ.* Ум. **Карбѣць, карбик, -карбичок.**

Карба, -би, ж. Борозда. Уманск. и Гайсин. у.

Карбас, -су, м. Большая весельная лодка для прибрежнаго плаванія въ морѣ. Левч.

- Карбач, -ча, м.** 1) Кнутъ, плетъ, нагайка. *А козаченько оглядається, карбачем оббивається.* Макс. *Карбачем по спині затинає.* ЗОЮР. I. 218. 2) Жгутъ въ игрѣ. Мил. 56.
- Карбець, -бця́, м.** Ум. отъ карб.
- Карбик, -ка, карбичок, -чка, м.** Ум. отъ карб.
- Карбівка, -ки, ж.** 1) Нарѣзываніе мѣтокъ. 2) Чеканъ, чеканка. 3) Сушеная рыба съ нарѣзками.
- Карбівник, -ка, м.** = **Карбівничий 1.**
- Карбівничий, -чого, м.** 1) Кладущій клейма. 2) Полѣсовщикъ. *Вийшов з хати карбівничий, щоб ліс оглядіти.* Шевч. 84. *Я тут у лісі карбівничим.* КС. 1882. X. 187.
- Карбіж, -жа, м.** Нарѣзки на деревѣ для счета, для отмѣтки предмета и пр. Вас. 155, 174. *По пальцях тож не розлічу... Над карбіжем тож не трудилась.* Котл. Ен.
- Карбованець, -нця, м.** Рубль — первоначально серебряный, затѣмъ всякій. *Далебі дав би карбованця, як би не пропив учора.* Шевч. Ум. **Карбованчик.** *Ми щоразу де карбованчика заробимо або позичимо, то й обішлемо.* Г. Барв. 499. *Пехай протрусить батькови карбованчики.* Кв. II. 139.
- Карбований, -а, -е.** 1) Испещренный нарѣзками, покрытый рѣзбой. *Сволок карбований.* 2) Изрѣзанный, израненный. *Купив чабака карбованого.* Харьк. **Карбована риба.** Рыба, изъ которой вынуты внутренности и сдѣланы по ней разрѣзы для соленія. 3) Изукрашенный карнизамы и пр. (о зданіи). *Ой на дворі дворець карбований.* Гол. 4) Серебряный (о рублѣ). *За чотирі карбовані рублі оддав.*
- Карбованчик, -ка, м.** Ум. отъ карбованець.
- Карбовка, -ки, ж.** = **Карбівка 3.** *Оседлиців щось не беруть люди, а рибою карбовкою ми визволились.* Сумск. у.
- Карбувати, -бую, -єш, гл.** 1) Нарѣзывать, дѣлать нарѣзы. Харьк. г. 2) Рѣзать, сѣчь. *І тих двох братів порубали, тіло козацьке карбували.* 3) Анатомировать. *На другий день лікаръ її карбував, — каже: вмерла.* О. 1861. VII. 3. 4) Замѣчать, ставить въ счетъ. *Дивиться господарь скалубиною, що робить жовнір з господинею; дивиться, дивит, а все карбує, на свою жіночку дрючок готує.* Гол. I. 147. Отсюда переносно: давать въ долгъ. *Мусить гаспедська Настя (шинкарка) карбувати тобі.* К. Бай. 39.
- Карбуляти, -ляю, -єш и карбучати, -чаю, -єш, гл.** = **Кабутати.** Kolb., Rokucie, I. 196. Желех.
- Карвасарь, -рю, м.** Словесный судъ, помѣщавшійся въ прежнія времена въ городахъ и селеніяхъ на ярмарочныхъ площадяхъ въ палаткѣ. Котл. Ен., также и словарь къ ней.
- Карватка, -ки, ж.** = **Кавратка.** *Повна карватка ще торішньої дулівки.* Кв. *Старий, дуже вже старий! Як візьме в руки карватку, щоб напиться води, то і в руках не здоліє держать.* Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн.
- Карваш, -ша, м.** Обшлагъ. См. **Закавраш.**
- Карда, -ди, ж.** Желѣзная щетка, которою расчесываютъ шерсть или ленъ.
- Кардинал, -ла, м.** Кардиналь. *Як тая Ченчіо колись убили батька — кардинала.* Шевч. 335.
- Кардований, -а, -е.** = **Кордований.** *Ой увидів би ти мої красні строї: кардовані чижми землицю точ'ят, ройова сукня тереми зміта'т.* Гол. II. 81.

Кардо́вник, -ка, м. Раст. *Sparganium simplex* L. и *Sparganium ramosum* L. ЗЮЗО. I. 137.

Карета, -ти, ж. Карета. *Вивели йому коники в сідлі, шабельку в сріблі, панну в кареті.* Pauli.

Кари, кар, ж. мн. Водовозные дроги. *Колеса, бендюги і кари, і самії церковні мари.* Котл. Ен.

Карий, -а, -е. 1) Карій. *Єсть карії очі, як зіроньки сяють.* Шевч. 131. *Нащо мені чорні брови, нащо карі очі?* Шевч. 40. 2) Вороной. *Коню сивий, коню карий.* Федьк. *Ой у нашім та заводі єсть коняка кара.* Грин. III. 565. Ум. **Каренький**. *Очи мої каренький, горе мені з вами.* Чуб.

Кари́га, -ти, ж. = Карета. *Вийшов він із карити.* О. 1862. II. 59.

Карк, -ка, м. 1) Затылокъ, загривокъ. *Єдин веде за чуприну, другий у карк б'є.* Новц. **Карка вломити.** Сломать шею. Ном. № 4318. **Карка вигинати.** Земно кланяться, низкопоклонничать. Александровск. у. 2) Верхняя часть шеи у вола. Мнж. 181.

Карковий, -а, -е. Затылочный.

Карлик, -ка, м. Карликъ. Ум. **Карличок**.

Карлуватий, -а, -е. Приземистый.

Карлю́жа, -жі, ж. Маленькій уродъ.

Карлю́ка, -ки, ж. Крючокъ, загибъ на концѣ палки. Кв. II. 170. Ум. **Карлючка**.

Карлю́чити, -чу, -чиш, гл. Кривить, искривлять.

Карлю́читися, -чуся, -чишся, гл. Кривиться, искривляться.

Карлючка, -ки, ж. Ум. отъ карлюка. О. *Мойсей зігнув шию карлючкою, а голова звисла на груди.* Левиц. I. 142. *Кожда ручка собі карлючка.* Ном. № 9718. **Загнути карлючку кому.** Задать трудный вопросъ кому, поставить въ затруднительное положеніе кого.

Карлючкуватий, -а, -е. Крючковатый, съ изгибомъ, изломомъ. *Ніс довгий та карлючкуватий.* Кв. II. 170. *Писання карлючкувате.*

Кармазин, -ну, м. 1) Сукно малинового цвѣта. Ном. № 13159. 2) Платъе изъ кармазину. *Будуть куми у жупанах, побратими у луданах, сусідоньки в кармазині.* Макс. *Взяли зняли з Морозенка кармазин, сап'янци.* Мет. 411. *Не важились ходити у кармазинах.* К. ЧР. 64.

Кармазинка, -ки, ж. Родъ яблоскъ съ темнокрасною кожею. Харьк. г.

Кармазинник, -ка, м. Носящій кармазини, вообще богатый человекъ. Желех.

Кармазиновий, -а, -е. 1) Сдѣланный изъ кармазину. (Скидає) *жупани кармазинові з себе.* К. ЧР. 2) Малиновый цвѣтъ.

Кармак, -ка, м. Рыболовный снарядъ, для ловли подо льдомъ: волосяная веревка, къ которой прикрѣплены 5—6 удочекъ. Вас. 189. Въ Добруджѣ снарядъ этотъ дѣлається въ большихъ размѣрахъ: онъ состоитъ изъ многихъ переметів (отъ 200 до 400 штукъ), т. е. осмоленныхъ канатовъ, на каждомъ канатѣ по 60 крючковъ. МУЕ. I. 40.

Кармалю́к, -ка, м. Биллиардъ. *З'їхалися комисари в кармалюка грати.* ЗЮЗО. I. Матеріали, 56, 60.

Карма́н, -на́, м. 1) Карманъ. *Ті каптани, та не ті кармани.* Ном. № 7921. 2) Небольшой изукрашенный мѣшечекъ, пришитый къ поясу и носимый женщинами. Харьк. у.

Кармаш, -ша, м. = Карман? Білаш — іди в кармаш, а чорниш — біжи в комиш. Ном. № 4643.

Карнавка, -ки, ж. Церковная кружка для сбора денег. *Всі... клали в карнавку по копійці. Стор. Люде гроші кидали до карнавки церковної. О. 1861. VI. 75. Ум.*

Карнавочка.

Карнавочний, -а, -е. Кружечный. *Є їх чимало церковних грошей: самих, мовляв, карнавочних я кладу більш як дев'ятдесят карбованців, а знов свічкових, кошилевих. Васильков. у.*

Карниз, -зу, м. Карнизъ. *Стояла палата хороша, висока, убрана в карнизи. Левиц.*

Карний, -а, -е. Наказуемый, уголовный.

Карність, -ности, ж. Наказаніє. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти. Ном. № 152. За злодійство йому сієї карности мало. Донск. Об. А хоч коли й мине день без карности, — то все неспокійно... все горя та лиха сподівайся. МВ. I. 45.*

Карно, нар. Наказуємо.

Карноухий, -а, -е. Съ маленькими ушами.

Карноушка, -ки, ж. Съ маленькими ушами. *А ягнички картушки поскакали коло грушки. Чуб.*

Карок, -рку, м. = Карк. *Казав орел закликати крука до росправи: крука ведут, в карок го б'ють, не дают поправи. Гол. 11. 502.*

Каронька, -ки, ж. Ум. отъ кара.

Кароокий, -а, -е. Имбьющій каріє глаза. *Белолиця, кароока і станом висока. Шевч. Грицько був парубок високий, чорнявий кароокий, — парубок як орел. МВ.*

Карпїтка, -тки, ж. Носокъ (надѣваемый на ноги).

Карпульці, -ців, м. мн. Блокъ въ ткацкомъ станкѣ. МУЕ. III. 19. См. **Начиння.**

Карсет, -ту, м. Карсетка, -ки, ж. Женская верхняя одежда: короткая безрукавка. *Корсет розщепнувся, сорочка розхрісталась. Кв. Заялозена корсетка на плечах розлізлася. Мир. Пов. II. 56.*

Карта, -ти, ж. 1) Четырехугольникъ, четырехугольная площадь, клѣтка. Употребляется, когда говорится о полевой землѣ, о рисункѣ клѣтчатой матеріи. 2) Листокъ бумаги. *І взявши карту, щоб на їй писать споминник дорогий. Щог. Паперу пів карти. О. 1861. III. Гул.-Арт. 104.* 2) Игральная карта. *Балакають, у карти грають, співають. К. В карт грають. Мнж. 133.* 4) Билетъ. 5) Письмо. 6) Указъ, предписаніє. *Чоловіче біснுவатий, нащо жінку продавати? Прийшла мені карта з неба, на податок грошей треба. Гол. Пала карта від цісаря з самої Верони, а щоби ми, молоденькі, ступали до війни. Гол. Ум. **Картка, карточка.***

Карта́ти, -таю, -еш, гл. Упрекать, корить, выговаривать. *Ой догнав він Лемерівну, та й не б'є, тільки ж її словечками картає. Мет. 285. Такий гнівний, крий мати божа! Почав її словами картати. МВ. I. 99. Мене матінка зроду не била, все словом картала. Гол. Він у церкві їх картав словами, соромив ледачими ділами. К. МВ. X. 3.*

Картатий, -а, -е. Клѣтчатый. *Картату плахту червоною окравкою підперезала. ЗОЮР. II. 290. А де твої, дочко, картатії плахти? Чуб. V. 582.*

Картацький, -а, -е. = **Картатий.** Плахта на їй картацька, червчата, ще материнська придана; тепер уже таких не роблять. Кв. I. 6. Плахти, знаєте, все хороші, партацькі, старосвітські. Г. Барв. 63.

Картіна, -ни, ж. 1) Четырехугольникъ. 2) Небольшой листокъ бумаги. 3) Картина. Так як на картині змалював той монастирь печерський. К. ЧР. А як сяде кінець стола та обіпреться рукою, — як та картина. Левиц. I. 4) Изображеніе словесное въ образахъ. Як би почав я виставляти в картинах да в речах, як той Тетеря обліг Паволоч, як хотів достать і вистинать усе місто... і як старший Шрам головою своєю одкупив полковий свій город, та не скоро б ще тончив своє оповідання. К. ЧР.

Картінуватий, -а, -е. Четырехугольный. **Картінуватий камінь.** Камень, порѣзанный ровными плитками. Донск. Обл.

Картівнік, -ка, м. = **Картник.** І п'яниця, і картівник, — козак забіяка. Нп. Уподобав картовника і костура п'яного. К. Бай. 32.

Картівніцтво, -ва, с. Картежъ. К. ХП. 20.

Картівниця, -ці, ж. = **Картниця.**

Картка, -ки, ж. Ум. отъ карта. 1) Листокъ книги. Мудрацію сю шановний читець швидко і сам розбере, прочитавши дві-три картки. Ном. VI. 2) Паспортъ. Магдусю, Магдусю, маю таку картку, що з'їдемо всю Польшу, ше й землю цісарську. Нп.

Картник, -ка, м. Картежникъ. Желех. КС. 1892. I. 152.

Картниця, -ці, ж. Картежница.

Картопеліна, -ни, ж. = **Картоплина.**

Картопелька, -ки, ж. Ум. отъ картопля.

Картоплина, -ни, ж. Картофелина. (Свиня) ханала картоплину і зараз кидалась до другого (куща). Левиц. I.

Картоплиця, -ці, ж. = **Картоплище.**

Картоплище, -ща, с. Мѣсто, съ котораго снятъ картофель, а также и вообще мѣсто, употребляющееся для посадки картофеля. Київ. г. Вас. 196.

Картопління, -ня, с. Картофельные стебли.

Картопля, -лі, ж. Картофель. А чиєю кров'ю тая земля напоена, що картоплю родить? Шевч. Тут же був хрін, ріпа, картопля, що вже швидко хліб святий з світа божого зжене. Кв. Ум. **Картопелька.** А на Січі мудрий німець картопельку садить. Шевч. II. 69. См. **Бараболя, бульба, буришка, мандибурка.**

Картопляк, -ка, м. Мѣра картофеля, равна 4 четверикамъ. Радом. у.

Картопляний, -а, -е. Картофельный.

Картопляник, -ка, м. = **Картоплище.**

Картоха, -хи, ж. = **Картопля.** Ум. **Картошка.** Не жалій хазяїна: їж картошку з лушиною. Ном.

Картохля, -лі, ж. = **Картопля.** Желех.

Карточка, -ки, ж. Ум. отъ карта. 1) Маленькая четырехугольная площадь, клѣтка. 2) Листокъ бумаги, бумажка. Така маленька карточка, що ніде й писати. 3) Письмецо. Приманив до себе голубка, аж під крильцем карточка. Він за карточку. Читає, аж дочка пише: так і так. ЗОЮР. II. 28. Та напишу карточку, та пошлю ік батечку. Грин. III. 81. 4) Билетикъ. 5) ми. Родъ узора въ вышивкахъ на рубахъ. КС. 1893. V. 278.

Карточний, -а, -е. Карточный. *Встаючи з-за карточного стола, сміялись.* Левиц. Пов. 57.

Карто́шка, -ки, ж. Ум. отъ картоха.

Картува́ти, -тую, -єш, гл. — **по́ле.** Разбивать поле на полосы. Богод. у.

Картуз, -за, м. Картузь, фуражка. Вас. 156. Чуб. VII. 413. *Хто ходить у картузі, так у того чорти у пузі.* Ном. Ум. **Картузик.** *Взялось за картузик та й прощається.* О. 1862. V. 58.

Картузний, -а, -е. = Картузовий.

Картузовий, -а, -е. Картузний.

Карувати, -рую, -єш, гл. Значеніе неясно. Потєбня (К исторіи звуков. III. 37)

переводить на основанія нижеприводимой пѣсни, — чаровать. См. еще

накарувати. *Навчи, навчи, бідная вдова, да свогого сина! Як не будеш научати, будем карувати: окаруєм руки й ноги і чорнії брови, щоб не ходив до дівчини молодой. Окаруєм руки й ноги і карії очі, щоб не ходив до дівчини опівночі.* Мет. 214.

Карук, -ка, м. и пр. См. **Карюк и пр.**

Карунка, -ки, ж. 1) Позументъ. *Аж зирк — Палантова лядунка і золота на ній карунка у Турна висить на плечі.* Котл. Ен. VI. 89. 2) Карнизъ. Черниг. и Харьк. г.

Кару́пір, -ру, м. = **Канупір.** Вх. Пч. I. 13.

Карус, -са, м. Осока, *Carex hirta.*

Каруца, -ци, ж. 1) Карета. *Я тобі подарую... і оціх коней, і каруцу.* Чуб. II. 565. 2)

Гуцульській ґэкипажъ: глубокій ящикъ на двухъ колесахъ, въ который собирають навозъ, а затѣмъ вивозять на поле. Шух. I. 106. *Вивозить каруцями гній.* Шух. I. 145.

Карчи́ло, -ла, с. Затылокъ.

Карюк, -ка, м. Столярный клей. *Насилу моргав сонними очима, що злипалися, наче карюком примазані.* Левиц. I. 235.

Карюковий, -а, -е. Принадлежащій карюкові.

Карю́чений, -а, -е. Склеенный столярнымъ клеємъ. *Ой на столі тарілочка карюченая.* Нп.

Карю́чити, -чу, -чиш, гл. 1) Клеить столярнымъ клеємъ. 2) Коробить, кривить.

Каса, -си, ж. Касса.

Касарня, -ні, ж. Казарма. *Мене вимінила з касарні рекрута.* Гол.

Касір, -ра, м. Кассиръ.

Каскет, -та, м. Фуражка. *Плаче жовнір, плаче, каскет в руках носить.* Желех.

Касп'яга, -ги, ж. Четырехугольный деревянный сосудъ, употребляемый для солєнія рыбы. Черном.

Кастрат, -та, м. Кастратъ. Шевч. II. 168.

Касува́ти, -сую, -єш, гл. Отмѣнять, уничтожать. *Ну то як же воно буде, старшино: касуете мое слово, чи най буде, як кажу?* Камен. у.

Кас'янів рік. Високосный годъ. *Чи у нас оце кас'янів рік, чи ні?* Лебед. у.

Кат, -та, м. 1) Палачъ. *В понеділок рано Марусяка ймлено, а ві второк рано по ката послано, а в середу рано ката привезено, а у четвер рано Марусяка згублено.* Гол. *Що то, що він мовчить! Кажуть, що й кат не говіркий, а голову він одтинає...* МВ. II. 80.

Переносно: мучитель, извергъ. **Кат-зна.** Чортъ знаеть. *Воно, бач, і робота москалям кат-зна яка.* Левиц. I. **Кат-ма, — має.** Нѣтъ, не имѣется. *Багато ума, та в кишені кат-*

ма. Ном. На йому шапка-бирка, ізверху дірка, соломною шита, а вітром підбита, а коло околиці нічогісінько кат-має. Мет. 445. **До ка́та.** Очень много. У нас ворогів до ката. Левиц. І. В мене ім'я не одно, а єсть їх до ката. ЗОЮР. Ув. **Катюга.** Вів їх стрепенний князя, найлютіший катюга з челядинців Єремії. Стор. МПр. 83. А все таки катюзі, як кажуть, буде по заслuzі. Гліб.

Катакомби, -ко́мб, ж. мн. Катакомбы. І за апостолом пішли у катакомби. Шевч. 605.

Катанка, -ки, ж. 1) Куртка суконная. КС. 1893. ХП. 447. Тут Василь вступив у хату в новій чорній катанці з фабрицького сукна. Левиц. І. 27. 2) Солдатській мундирь. Скидай свої сіраки, бери наші катанки. (До рекрута після прийому). Гол. І. 143. 3) Родъ женской кофты, обыкновенно суконной, надѣваемой сверхъ одежды. Волянь. Гол. Од. 51, 76, 23.

Ка́таржний, -а, -е. = Каторжний. Я дуже боявся катаржної лози. Левиц. І.

Ката́ти, -таію, -єш, гл. Бить. Горілку, мед не чаркою, — поставцем кружає, а ворога, заплющившись, ката, не минає. Шевч.

Ката́тися, -таюся, -єшся, гл. Кататься. Изробимо санчата, запряжемо коня та будемо кататься. Рудч. Ск.

Катедра, -ри, ж. 1) Каѳедра. Наука по катедрах кульгала або дрімала. Левиц. І. 257. 2) Каѳедраальный соборъ. О. 1861. II. Слов.

Кателі́к, -ка, м. Католикъ. Іще не заржавіла і шабля, моя сваха... Таки вона й тепер як би розозлилась, то не один кателік лобом догори стане. ЗОЮР. І. 318.

Кателі́ків, -кова, -ве. Приналежачій католику.

Кателі́цький, -а, -е. 1) Католическій. 2) Употребляется какъ бранное слово въ смыслѣ: злой, дурной. Хай тобі кателіцький батько!

Кателі́цтво, -ва, с. Католичество. Теперечки тільки мені і надії, що на те кателіцтво і патерів. Стор.

Кателі́чий, -а, -е. = Католицький.

Кателі́чка, -ки, ж. Католичка. Ти думаєш, що я мав би кателічку за жінку? К. ЧР. 220.

Катервак, -ка, м. = Тетервак. Вх. Зн. 24.

Катерга, -ги, ж. = Каторга. Мучився 54 годи в турецькій катерзі. К. ЧР.

Катержний, -а, -е. = Каторжний. Уже вона мені отут сидить в печінках, ся річка катержна. Греб. 388.

Катеринка, -ки, ж. 1) Шарманка. В шинку голосить, та вже не своїм голосом катеринка. Левиц. Чути: катеринка грає. Св. Л. 293. 2) Вороть для притягиванія якоря на плоту. Канев. у.

Катері́нщик, -ка, м. Шарманщикъ. Катеринка грає... іде катеринщик. Св. Л. 294.

Катері́щиця, -ці, ж. Шарманщица.

Катерка, -ки, ж. Катеръ. Гей, катерко розбитая. Чуб. V. 954.

Катехизис, -са, м. Катехизисъ. Народ прикладає до Бога ті властивости, котрі звичайне прикладуються до його в катехизисові. Левиц. Дітей малих збірають, катехизиса учать. О. 1862. II. 58.

Катир, -ра, м. Селезень. Ой ходила дівчина по полю да гонила катира додому. Нп. См. Качур.

Кати́ха, -хи, ж. Жена палача.

Катів, -това, -тове. 1) Приналежачій палачу. *Пекла — бодай катових рук не втекла.* Ном. № 12284. 2) Бранное слово, употребляемое подобно слову **чортів, бісів.** *Той же козак... один шостак розгадав, да й той к катовій матері у корчмі прогуляв.* Макс. **Иди собі к катовій матері!** *Иди кь чорту!*

Катівка, -ки, ж. Мучительница. *Петрівка — на хліб катівка.* Ном. № 463. Значеніє слова ясно изъ слѣдующаго мѣста письма Мазепы кь М. Кочубей: «Тяжко зафрасовалемся, почувши же тая катувка не перестаетъ в. м. мучити». Костомаровъ. Мазепа, 360.

Катівня, -ні, ж. Пытка, истязаніє. Харьк. у. Лободовск. См. **Катування.**

Катівський, -а, -е. Палачевъ. *Щоб тебе не минули катівські руки.* Ном. № 3690.

Катлама, -ми, ж. Прѣсныя лепешки, жаренія въ бараньемъ жирѣ (чабанское кушанье). Мнж. 181.

Катований, -а, -е. Наказанный палачемъ; пытанный; измученный.

Католик, -ка, м. = **Католик.** *Я прощаю, що ви католики.* Шевч. 204.

Католиків, -кова, -кове = Католиків, *Гаспедську католикову Явдоху б'ють.* Кв.

Католицький, -а, -е. = Кателицький. 1) *Католицькі пани з нашими перевертнями усиловувались унію прищепити К. ЧР.* 2) *Будьте ласкаві, зведіть з нашого місця отого навіженного, католицького, бусурменського москаля.* Кв.

Католицтво, -ва, -е. = Кателицьтво.

Католичка, -ки, ж. = Кателичка. *Чом матір не вбили, ту прокляту католичку, що вас породила?* Шевч. 199.

Каторга, -ги, ж. 1) Гребное турецкое судно, галера. АД. I. 91. *Подай нам, Господи, із неба дрібен дощик, а знизу буйний вітер! хочай-би чи не встала на Чорному морю бистрая хвиля, хочай-би чи не повиривала якорів з турецької каторги.* АД. I. 89. *Бо як стане Чорнее море согравати, то не знатиме отець, либонь мати, у которій каторзі (невольника) шукати: чи у пристані Козловської, чи у городі Царьграді на базарі.* АД. I. 94. *Визволь, Господи, всіх бідних невольників з тяжкої неволі турецької, з каторги бусурменської на тихі води, на ясні зорі.* АД. I. 89. 2) Каторга, каторжнія работы. *Живцем на вічну каторгу завад.* Нп.

Каторжний, -а, -е. 1) Каторжникъ. *В кайдани забиті із нор золото виносять, щоб пельку залити неситому — то каторжні.* Шевч. 2) Каторжний. *Втік уже може в десятый раз з каторжної тюрми.* КС. 1882. XI. 245. 3) Употребляется какъ бранное слово въ смыслѣ: злой, дурной. *Каторжні собаки, — од їх не втечеш.* Стор. МПр. *Зроби, діду, сільце, то ти його, каторжного, піймаеш.* Рудч. Ск.

Каторжник, -ка, м. Каторжникъ.

Катрага, -ги, ж. 1) Шалашъ; шалашъ или хижина въ пчельникѣ или надъ погребомъ. 2) Стропила для шатра. Ум. **Катражка.** *Хлопці, як ідуть на ніч коні пасти, то часом роблять для захисту катражку.* Волч. у. *Хто на сонці спать ліг і од сонця катражку зробив, з свити або з рядна, на триніжках нап'яв, або снопи поставив і на снопи накинув.* Закр.

Катран, -ну, м. 1) Раст. *Bunias orientalis L.,* а также *Srambe tatarica Jacq.* ЗЮЗО. I. 115, 120. 2) Передникъ. Гол. Од. 61. Ум. **Катранець.** *Єдній съ купив чоботята, а другий катранець.* Гол. III. 231.

Катрановий, -а, -е. Приналежачій катрану.

Катраночка, -ки, ж. = Катран? У городі катраночка, ходить Галя як панночка. Нп.

Катри́га, -ги, ж. = Катрага 1. Чуб. VII. 347.

Катря́га, -ги, ж. = Катрага. На току був льох, а над ним катряга чи половник. Св. Л. 206.
Варять на таганах та на катрягах кашу. К. ЧР. 259.

Катува́ння, -ня, с. 1) Наказаніє через палача. 2) Пытка. 3) Истязаніє, мученіє.

Катува́ти, -тую́, -ещ, гл. 1) Казнить, наказувать плетью рукой палача. Уже ж тую Яковову жінку три попи ховають, а Якова з тею удовою три кати катують. Грин. III. 354. 2) Пытати. 3) Истязати, бити, мучити сильно. Буду бити, буду катувати. Нп. Ще день Украйну катували ляхи скажені. Шевч. 162. Катувала, мордувала, та не помагало: як маківка на городі Ганна розцвітала. Шевч. 22. Колись (пани) били, катували, посторонками в'язали. Нп.

Катува́тися, -тую́ся, -ещся, гл. Мучитися, страдати. Нема сем'ї, немає хати, немає брата, ні сестри, щоб не заплакані ходили, не катувалися в тюрмі. Шевч. 606.

Катун, -на, м. 1) Солдаты. Як піду я у катуни, катуником буду. Гол. III. 122. 2) Раст. *Gipsophila paniculata* L. См. **Перекотиполе**. ЗЮЗО. I. 124.

Катуша, -ші, ж. Мученіє, пытка. У п'ятницю порубали, в суботу завили, а в неділю до Драгіри в катушу трутили. Гол.

Катюга, -ги, м. Ув. отъ кат.

Катю́жний, -а, -е. Приналежащій **катюзі**. Не ти, розбійнику, а тільки катюжні руки твої. Кв. II. 206.

Катя! меж. Крикъ на зайца. Дивись, дивись, заець, заець! От же дорогу перебіг! Катя, катя! га-га, га-га!.. Бач, і перебіг! О. 1861. V. Ніс. 66.

Ках! меж., выражающее утиный крикъ. А він селехом плова і тільки ках, ках, ках! Рудч. Ск.

Кахель, -хля, м. = Кахля. Вас. 182.

Кахельний, -а, -е. Изразцовый. Од кахельної грубки до другої стіни йшла перегородка. Стор. II. 110.

Кахельник, -ка, м. Мастеръ, дѣлающій изразцы. Вас. 177.

Кахи́, меж., выражающее кашель. Ой ти, старий, кахи-кахи, я, молода, хихи-хихи! Нп. Знов біжить москаль поз двір та: кахи! А вона й собі: кахи! Рудч. Ск. II. 165.

Кахи́кати, -каю́, -ещ, с. в. кахикнути, -кну, -неш, гл. Кашлять, кашлянуть. Кахикав писарь, кахикав, покручував уси. Кв. Раз кахикнула, — трьох ляшків прикликнула; вдруге кахикну, — п'ятьох прикликну.

Кахкати, -каю́, -ещ, с. в. кахнути, -хну, -неш, гл. Кричать (объ уткѣ). На морі качки кахкали. Мнж. 56. Кахнула утка — на морі чутка. Ном. № 290.

Кахльовий, -а, -е. = Кахельний. Кахльова грубка. Подольск. г.

Кахля, -лі, ж. Изразецъ. Принеси цеглинку або кахлю з груби. Шевч. 310.

Кахля́ний, -а, -е. = Кахельний.

Кахнути. См. Кахкати.

Кахоль, -хля, м. = Кахель. Мені все одно — що кахоль, що пічка. Ном.

Кахольний, -а, -е = Кахельний.

Кацалап, -па, м. Презрительное отъ цацап. Грубый великоруссь, великорусскій мужикъ. Св. Л. 249.

Кацап, -па, м. 1) Великороссіянинь. *Тут дивляться, аж виходить кацап.* Руд. КС. 1901. XII. 472. 2) У галицкихъ дровосѣковъ: куча дровъ вишиною въ 1 1/2 метра, длиною 2 и шириною 1 метръ. МУЕ. III. 28. Ум. **Кацапчик.** Ув. **Кацапюга.** Св. Л. 192.

Кацапеня́, -ня́ти, с. Великорусскій ребенокъ.

Кацапка, -ки, ж. Великороссіянка. *Приїхав в одно село — дивиться, кацапка кричить.* Рудч. Ск.

Кацапня́, -ні́, м. Соб. отъ **кацап.**

Кацапський, -а, -е. Великорусскій.

Кацапчик, -ка. Ум. отъ **кацап.**

Кацапщина, -ни, ж. Великороссія. *Лаяв кацапів і кацапщину.* Мир. ХРВ. 141.

Кацапюга, -ги, м. Ув. отъ **кацап.**

Кацарівна, -ни, ж. Царевна. *Ой одчиняй ворітечка, кацарівно!* (Говорится къ царевнѣ). ЗОЮР. II. 14.

Кацубнути, -ну, -неш, гл. Замерзать, застывать. Мнж. 181.

Каця, -ці, ж. Длинная хворостина съ крючкомъ на концѣ, — зацѣпивъ имъ за шерсть овцы, ловять послудною, если ее нельзя удержать обычнымъ способомъ при помощи гирлиги. Кубань. О. 1862. V. Кухар. 38.

Кач! Слово, употребляющееся при дѣвичьей игрѣ въ Бердовичко и означающее приказъ бѣжать: *Кач дале, кач!* Гол. IV. 527.

Кача, -чати, с. (мн. **качата** и **качата**. Каменец. у.). Утенокъ. *Гусята, качата гречку поїли.* Нп. *Качка качат вивела.* Мнж. 36. Ум. **Качатко, качаточко.** *Хлюпоцуться качаточка поміж осокою.* Шевч. 660.

Качаванка, -ки, ж. Сортъ овчины: крымская бѣлая, грубошерстная и крупная. Вас. 154. См. **Волошка.**

Качалка, -ки, ж. 1) Скалка для раскатыванія тѣста и бѣлья. *На річці попрапа, качалкою покачала.* Чуб. 2) Катокъ для укачиванія полей.

Качалковий, -а, -е. Относящійся къ **качалк'ѣ.**

Качалкувати, -ку́ю, -єш, гл. Бить скалкой. *Як ухоне качалку та й давай його качалкувати.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Качало, -ла, с. Кружокъ деревянный. Желех.

Качальня, -ні, ж. Катокъ для бѣлья. Радом. у.

Качальце, -ця, с. Свертокъ, напр., лентъ.

Качан, -на, м. 1) Кочень капусты. *І межі капустою доброю буває багацько милих качанів.* Ном. № 2449. 2) Кочерыжка капустная. 3) Початокъ кукурузы. Kolb. I. 51. 4) мн. Мѣста въ борту лодки, гдѣ помѣщаются весла, когда ими гребутъ. Ум.

Качанчик. *Були три синки, мов три качанчики.* О. 1861. X. 37.

Качанистий, -а, -е. Съ большимъ кочнемъ (о капустѣ). *Капуста моя качанистая.* Грин. III. 229.

Качанка, -ки, ж. Порода дыни. Черномор.

Качанний, -а, -е. Относящійся къ кочню имѣющій кочень. **Качанна капуста.** Капуста, *Brassica oleracea L. Var. capitata.* Дс. ЗЮЗО. I. 114.

I. Качанья, -ня, с. 1) Катанье, перекачыванье. 2) Катанье бѣлья, раскатыванье тѣста.

II. Качання, -ня, с. Соб. отъ **качан.** Ум. **Качаннячко.** *Капуста моя ще й качаннячко.* Грин. III. 229.

Качановий, -а, -е. Приналежачій кочню, кочерыжкѣ.

Качаня́, -ня́ти, с. Маленькій кочень, початокъ, маленькая кочерыжка. *Покотив качаня капусты з чіегось воза.* МВ. III. 93.

Кача́ти, -чаю́, -єш, гл. 1) Катать. *Вони і ну його качати да вертіти, поки аж прочунявся він.* Рудч. Ск. I. 136. 2) Катать бѣлье. *Старша сестра коня сідлала, а середульша хустку качала.* Макс. (1834) 117. 3) Раскатывать тѣсто. *Хомиха качала корж.* Левиц. I. 5. 4) Повалить и грызть (о собакахъ). *Скажена собака нашого Рябка качае. Свої собаки шкодить стали: з овечок перше вовну драли, а далі мнѣса забажали та й ну що дня овець качать.* Гліб. 118.

Качатина, -ни, ж. Утиное мясо. *Та казала собі снідання дати, снідання дати все гусятину, єї подружечки — все качатину.* Чуб. III. 403.

Кача́тися, -чаю́ся, -єшся, гл. 1) Качаться. *Качається Нечаєва голова по ринку.* Нп. 2) Кататься. *Качавсь колесом і виробляв такі викрутаси.* К. ЧР. 3) Валяться. *Попід дверима качаються купами замурзані, обстрьопані, закудлані, трохи не голі жиденята.* Левиц. I. 90. 4) Бѣгать въ разныхъ направленіяхъ. *І внучечка качається по садку білим клубочком.* МВ. 5) Кольхаться. *Туман по полю качається.* Мет. 243. *Дніпро синій шумів і легенький туманецъ качавсь по над ним.* МВ. III. 90.

Качатко, -ка, с. Ум. отъ кача.

Качатник, -ка, м. Помѣщеніе для утокъ. Мнж. Ск. 181.

Кача́точко, -ка, с. Ум. отъ кача.

Качачий, -а, -е. Утиный.

Каченя́, -ня́ти, с. Утенокъ. *Роспалався, як жаба до каченяти.* Ном. № 3411. *Білії гуси потішаються на воду з гори, а чорно-рябі каченята, крякаючи, у двір садком беруться.* МВ. Ум. **Каченятко, каченяточко.**

Качер, -ра, м. = Качур.

Качество, -ва, с. (Заимств. изъ русск. яз.). Недостатокъ. *Усі в один голос сказали, що за ним (Левком) ні одного качества.* Кв.

Качечка, -ки, ж. Ум. отъ качка. 1) Уточка. *Ой на ставу, на ставочку качечка ночує.* Грин. III. 227. Употребляется какъ ласкательное слово къ женщинамъ: *моя ж ти, качечко!* 2) = **Коник 4.** Чуб. VII. 410.

Качильці, -ців, м. мн. = Карпульці. МУЕ. III. 24.

Качиний, -а, -е. Утиный. *Це качине яйце.* Канев. у.

Качка, -ки, ж. 1) Утка. *На бистрому на озері геть плавала качка.* Мет. 2) Часть снаряда для мотанія нитокъ. См. **Звіяшки и Самотока.** МУЕ. III. 14. Шух. I. 150. 3) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 16. Ум. **Качечка.**

Качкова́д, -ду, м. Родъ овечьяго сыра.

Качконо́гий, -а, -е. Ходящій по утиному, переваливаясь. *Ач, яка качконога.* Харьк. у.

Каччин, -а, -е. Приналежачій уткѣ.

Качну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Одн. в. отъ качатися. *Покотиться. Той чоловік... як качнеться по траві.* Грин. I. 173.

Ка́чор, -ра, м. 1) = Качур. 2) мн. = **Качористі вилочки.** Kolb. I. 49.

Качори́стий, -а, -е. Качористі вилочки. Названіе особаго рода вышиванья въ Галиціи. Kolb. I. 48.

Качуле́я, -ле́ї, ж. Головка маку. *Качулея маку.* Вх. Зн. 24.

Качулка, -ки, ж. = **Качулея.** Желех.

Качуляти, -ляю, -єш, гл. Ковылять. Будемо ся качуляти із хор на долини. Гол. II. 440.

Качур, -ра, м. 1) Селезень. Хлюпоцуться качаточка поміж осокою. А качечка впливає з качуром за ними, ловлять ряску, розмовляють з дітками своїми. Шевч. 660. Дикий качур все на воді і днює, й ноче. Чуб. V. 265. 2) Рабочій, перевозящій грузь на тачкѣ. Ростовъ-на-Дону. Ум. **Качурик.** Зморозь того качурина, нехай качка кваче. Нп. Ув. **Качурина.** Заріж, сину, качурину, нехай качка кваче. Чуб.

Качня, -ні, ж. соб. Утки. О. 1861. II. Ревяк. 51.

Каша, -ші, ж. 1) Каша. Борщ без каші вдовець. Канев. у. Так і дурень каші наварить. Это всякій сдѣлаєть. Не дасть собі в кашу наплювати. Не дасть собою помыкать. 2) Березова каша. Розги. 3) Родъ игры въ мячъ. Чуб. IV. 43. КС. 1887. VI. 461. 4) Пятая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой стінка. КС. 1887. VI. 463. Ум. **Кашка, кашечка.** Горщечок кашечки. Грин. III. 657.

Кашево́к, -вка, м. Зоол. *Nurpidaeus arvalis*. Шух. I. 22.

Кашель, -шлю, м. Кашель. Старість не приходе з добром: коли не з кашлем, то з горбом. Ном.

Кашечка, -ки, ж. Ум. отъ каша.

Кашиця, -ці, ж. Родъ быка, составленнаго изъ двухъ, сбитыхъ изъ обрубковъ дерева, стѣнокъ, поставленныхъ параллельно одна другой, приче́мъ пространство между ними наполнено камнями; употребляются при постройкѣ ризей. Шух. I. 179.

Кашка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **ка́ша.** Кашка. Мовчи, язичку, кашки дам. Посл. 2) Раковая или рыба́я икра. *Ото, що товста шийка, то рачиха з кашкою.* Уманск. у. 3) Внутренности насѣкомыхъ. 4) Различныя растенія: *Spiraea Ulmaria* L, *Trifolium repens*, *Capsella Bursa Pastoris*, *Lycium flos cuculi* (кашка червона), *Galium verum* (кашка жовтенька). ЗЮЗО. I. 123, 137. Желех. Вх. Пч. I. 11. 5) **Березова кашка.** = **Березова каша.** *Хведько не вчивсь і скоштував березової кашки.* Гул. Арт.

Кашке́т, -та, м. = **Каскет.** Чуб. VII. 413. На голові кашкет добрий. Св. Л. 303. Ум. **Кашке́тик.**

Кашке́товий, -а, -е. Фуражечный.

Кашлю́к, -ка, м. Коклюшъ. Желех. Харьк. г.

Ка́шляти, -ляю, -єш, гл. одн. в. **кашляну́ти, -ну́, -не́ш, гл.** Кашлять, кашлянуть. *Хтось за ворітьми почав кашляти.* К. ЧР. Коли ведмідь кашлянув, — ждати, що зареве. МВ. III. 141.

Ка́шний, -а, -е. Икростый. Кашна риба. Чигир. у.

Кашник, -ка, м. Горшокъ для каши. Наставила кашник з водою. Кв. Ум. **Кашничок.** Мнж. Ск. 181.

Кашовар, -ра, м. Кашеваръ. Є в рукописах оповідання Івана Цалібала, кашовара запорожського. Ном. *Кашовар, почепивши на вили свитку, зійшов на могилу та знай маха, щоб ішли вечерять.* Греб. 401.

Кашоварі́сть, -рости, ж. Кашеварство. Да возьмемо, братця, по семеро молодців, а по восьмому, братця, за для кашоварости. Рудч. Чп. 83.

Кашова́рка, -ки, ж. Кашеварка. Желех.

Кашоварник, -ка, м. = **Кашовар.** Ум. **Кашоварничок.** КС. 1882. XI. 231.

Кашоварни́ця, -ці, ж. = **Кашоварка.**

Кашоварський, -а, -е. Приналежачій кашевару.

Каштан, -на, м. 1) Каштань. *Fagus castanea*. 2) **Кінський каштан.** Раст. *Aesculus hippocastanum*. ЗЮЗО. I. 110. Желех.

Каштановий, -а, -е. Каштановий.

Каштанчик, -ка, м. Раст. *Dianthus barbatus*. ЗЮЗО. I. 121.

Каштелян, -на, м. 1) Кастелянь, управитель замка. 2) Сановникъ, засѣдавшій въ сенатѣ въ Польшѣ. *Ті вельможніи каштеляни і старости... пійшли в неволю до Криму.* К. ЧР. 38. *Він каштелян і райця королівський.* К. МБ. II. 120.

Каштелянство, -ва, с. Достоинство кастеляна. *Владики роздавали монастирські маєтності, землі, дивлячись на їх, як на свої каштелянства.* Левиц.

Каштелянський, -а, -е. Кастелянській.

Каювання, -ня, с. Деревянные рубленные замки, для связи, напр., въ закромѣ. Мнж. 181.

Каювати, -каюю, юєш, гл. Рубить въ деревѣ замки для связи. Мнж. 181.

Каюк, -ка, м. Родъ лодки; въ различныхъ мѣстахъ различной величины и устройства: на Днѣстрѣ и Днѣстровскомъ лиманѣ до трехъ сажень длины, сдѣланная изъ досокъ, рыболовная лодка. Браун. 19; въ Полтав. г. — килевая лодка изъ цѣльной колоды, поднимающая груза до 30 пуд. Вас. 151; въ Харьк. у. — небольшая рыболовная лодка для одного человекa. Въ думѣ «Про Кішку Самійла» каюки имѣются у запорожцевъ: когда Самійло Кішка подѣхалъ къ о. Тендрову на турецкой галерѣ, — *тоді козаки у каюки скакали, тую галеру за мальовані облавки брали та на пристань стягали.* АД. I. 218. Ум. **Каючок.** *Разів з чотирі погребнувся і з каючком причалив.* Котл. Ен.

Каюта, -ти, ж. Задняя часть днѣпровской лодки — дуба, то-же, что и **корма.** Мнж. 179.

Каючок, -чка, м. Ум. отъ **каюк.**

Каюшина, -ни, ж. Раст. 1) *Trifolium montanum* L. ЗЮЗО. I. 169. 2) *Trifolium alpestre* L. ЗЮЗО. I. 169.

Каяний, -а, -е. Раскаявшійся. *Бог любе грішника, але каяного.* НВолын. у.

Каяння, -ня, с. Раскаяніе. *По смерті нема каяння.* Ном. № 2237. *До світу плач її по хаті, до світу каяння.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Каянський, -а, -е. Первоначально: принадлежачій Каину, но теперь употребляется просто какъ бранное слово: *мовчи, відьмо, — каянська ти дочка!* О томъ, что вѣдьмы — изъ семьи Каина — см. нар. рассказъ въ «Черниг. Губ. Вѣдомостяхъ». 1853, стр. 388.

Каятися, -каюся, -єшся, гл. 1) Каяться. *Вони проповідували, щоб каялись.* Єв. Мр. VI. 12. *Роскажи людям... нехай пам'ятають на праведний суд Божий, бо вже мученик Іван у Києві, в печерах, по шию в землі стоїть; а як увійде зовсім у землю, тогді ніколи буде каяться.* ЗОЮР. 2) Раскаиваться, сожалѣть о сдѣланномъ. *Не потурай їй, жінко, бо каятися будеш.* МВ. *Не кайся, рано вставши, молодо оженившись.* Ном. 3) Каятися на кому. Перестать грѣшитъ при видѣ наказанія, постигшаго за грѣхи кого-либо. Ном. № 3910.

Ква-ква! меж., выражающее крикъ лягушки. *Мов жаби квакають: ква-ква!*

Квадра, -ри, ж. Четверть (фазы луны). *В остатню квадрю жінота ні за віщо ні садитиме нічого, ні сіятиме, ні солитиме угірків.* Ном. № 13418.

Квадранець, -нця, м. Четверть часа. Котл.

Квадрат, -ту, м. Квадратъ.

Квадратовий, -а, -е. Квадратный. *Я воліла б собі збудувати... три великі зали: довгу, квадратову і круглу.* Левиц. I. 297.

Квадратувати, -тую, -еш, гл. Превращать въ квадратъ.

Квадровий, -а, -е = Квадратовий. *Вся хата була зложена з липових квадратних брусів, гладко витесаних.* Стор. Ум. **Квадровенький.** НВолын. у.

Квак, -ка, м. 1) Родъ птицы. *Стирчить, мов у квака чубик.* Сим. 230. 2) Дѣтск. игра: плюють сквозь согнутые кольцомъ пальцы и оплевашій ихъ долженъ ловить остальныхъ играющихъ. Мил. 55. См. **Квач.**

Квакання, -ня, с. Кваканье.

Квакати, -каю, -еш, гл. 1) Квакать (о лягушкѣ). *Сіла жаба та й квакає.* Кв. 2) — **квачу, квачеш.** Крякать (объ уткѣ). *Заріж, сину, качурину, — нехай кача кваче.* Чуб. V. 883. 3) **Квакати!** — **кажуть кармазини.** — *Побачимо ось, чия візьме.* К. ЧР. 298.

Кваку́н, -на́, м. = **Квак.**

Кванька, -ки, ж. Родъ жидкаго кушанья. *Добра кванька, та нема лоньки, — хіба буду пальком.* Ном. № 11968. Употребляется только въ поговоркѣ?

Квап, -пу, ж. Поспѣшность, торопливость.

Квапити, -плю, -пиш, гл. 1) Торопить. Желех. 2) Совать. *Та квапиш ніс поганий свій у чистую оцюю воду.* Гліб.

Ква́питися, -плюся, -пишся, гл. 1) Спѣшитъ, торопиться. *Не квапся против невода рибу ловити.* Ном. № 2603. *Не квапся поперед батька в пекло.* Ном. *Ходім, Рябко! — Еге, ходім! Не дуже квапся!* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 84). 2) Стремиться. *Мирських забавок, до которых молода душа його, не згірш, як і в інших людей, квапилась.* К. Г. Кв. XII. *Хлоп'ята вже квапляться чумакувати.* Г. Барв. 11. 3) Льститься, зариться. *Ти не квапся на мою дочку, бо вона не твоя: ти безштанько, наймит, а вона хазяйського роду.* Каневск. у.

Кваплення, -ня, с. 1) Торопливость, поспѣшность. 2) Прельщение.

Квапливий, -а, -е. 1) Поспѣшный, торопливый. 2) Склонный. *Чоловік квапливий тільки до злого, лихого.* Левиц. (Правда 1868, 508).

Квапливість, -вості, ж. Поспѣшность.

Квапливо, нар. Поспѣшно.

Кваплятися, -ляюся, -ешся, гл. Спѣшитъ торопиться. *Квапляється-хапається, як попівна заміж.* Гатц. 337. Ном. № 4833.

Квапний, -а, -е. 1) Спѣшний. 2) Охочій до чого. 3) Соблазнительный. *Гроши квапні! що кожне на їх квапиться.* Чигир. у.

Ква́пно, нар. 1) Спѣшно. **Мені ква́пно.** *Я спѣшу. Так тото мені квапно діялося.* Федьк. 2) Соблазнительно.

Ква́рта, -ти, ж. 1) Кварта, мѣра жидкостей. *Три кварта не простої горілки, оковитої взяли.* ЗОЮР. I. 218. *Смиренна правда одкупується од смілої нахаби квартою горілки.* К. Г. Кв. *Въ Полт. губ. квартами продають сѣмена лука.* Вас. 203. 2) Кварта — посуда.

Чуб. VI. 112. *Він сьому випивши осьмуху, послідки з кварти виливав.* Котл. Ен. Ум. **Квартонька, кварточка.** *Ой піду я до шинкарочки, возьму меду й да дві кварточки.* Чуб. V. 533. См. еще: **Кватирка, кватирочка, квартирка, квартуга.**

Квартал, -лу, м. 1) Четвертая часть. 2) Четвертая часть года. 3) Сборы, подать, собиравшаяся по четвертимъ года въ прошлое время въ Украинѣ: *зникли збори, вже... не правлять кварталу.* КС. 1882. IX. 568. 4) Кварталь. *Оселя... ворітьми виходила з другого боку кварталу на другу вулицю.* Левиц. Пов. 18. 5) Извѣстная часть земли, получаемая домохозяиномъ-крестьяниномъ при общественномъ передѣлѣ. Ефименко. Черниг. г.

Квартина, -ни, ж. = **Кварта.** Ум. **Квартиночка.** Чг. 77.

Квартира, -ри, ж. 1) Квартира. *Гордо і пишно переступив поріг своєї панської квартири.* Левиц. I. 219. 2) Форточка въ окнѣ. *Одсунь, господарє, квартиру, поглянь на небо й на ниву.* Грин. III. 671. Ум. **Квартирка, квартиронька, квартирочка.** *Одчиню я кватирочку, подай, мила, білу ручку.* Чуб. См. **Кватира.**

Квартирка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **кварта.** *Небольшая мѣра водки. Любив неборак і яку кватирку в горлянку вилити.* Св. Л. 169. 2) Ум. отъ **квартира.**

Квартиронька и квартирочка, -ки, ж. Ум. отъ **квартира.**

Квартувий, -а, -е. 1) Вмѣстимостью въ одну квартиру. 2) **Квартува цибуля.** Лукъ, оставляемый на сѣмена; послѣднія продаются квартами, отчего и получилось названіе. Вас. 203.

Квартонька и кварточка, -ки, ж. Ум. отъ **кварта.**

Квартуга, -ги, ж. Ув. отъ **кварта.** *Взяли б квартугу та сіли б кошом, та й пили б.* Ном. № 14091.

Кварцяний, -а, -е. О войскѣ, солдатѣ: содержащійся на четвертую часть доходовъ съ королевскихъ имѣній старой Польши. *Біля замку стояли курені на три тисячі кварцяного війська.* Стор. МПр. 67.

Квас, -су, м. 1) Кислота. 2) Квасъ. Чуб. VII. 446. *Знайте нас: ми кислиці, із нас квас.* Ном. № 2524. 3) Закваска. *Остерегайтесь квасу фарисейського.* Єв. Мр. VIII. 15. 4) Также **квас шевський.** Квасъ для выдѣлки кожъ. Шух. I. 253. Вас. 157. Ум. **Квасо́к.**

Квасець, -сця, ж. Раст. *Rumex acetasella.*

Квасиво, -ва, с. Квашеньє (квашеные бураки, капуста, яблоки и пр.) *Закупила я яблук на квасиво.* Чигир. у.

Квасило, -ла, с. Плохой, спитой квасъ. *Як був квас, то не було вас, а як настало квасило, то й вас розносило.* Ном. № 4579.

Квасина, -ни, ж. Квашеньє. НВолынск. у.

Квасити, -шу, -сиш, гл. 1) Квасить. 2) Окислять. 3) — **губи.** Имѣть кислую мину. *Жінкам та дітям можно квасить губи.* Сніп. 22.

Кваситися, -шуся, -сишся, гл. Имѣть кислую мину, хныкать, брюзжать. Желех.

Кваскуватий, -а, -е. Кисловатый.

Квасліна, -ни, ж. 1) Иногда только во мн. ч.: **квасліни.** **Квасная гуца.** Черниг. 2) Хлѣбная гуца, употребляемая при выдѣлкѣ овчинъ. Сумск. у.

Квасній, -а, -е. Кислый. *Оце вигині квасні, а це — солодкі.* Каменец. у. **Квасне́ тісто.** Кислое тѣсто, а также небольшое количество тѣста, оставляемого въ квашнѣ для слѣдующаго раза. Каменец. у.

Квасник, -ка, м. 1) Погребъ для квашеныхъ овощей. Киев. г. 2) Кадка для квашенія. Екатериносл. г. Мнж. 181. 3) Дубильный чанъ. Сумск. у.

Квасниця, -ці, ж. 1) Дикое яблоко. *Носив хлопець молоденький до дівчини ябка, носив перше солоденькі, а послі квасниці.* Чуб. V. 122. 2) = **Гусянка.**

Квасність, -ности, ж. Кислота.

Квасніти, -нію, -єш, гл. Киснуть.

Квасно, нар. Кисло.

Кваснути, -сну, -неш, гл. = **Квасніти.** *Шиплять, як кваснуть, буряки.* Котл. Ен. III. 33.

Квасок, -ску, м. Ум. отъ **квас.** 1) Квасокъ. 2) Щавель. 3) Родъ кушанья. *Варють борщі, локшину, квасок.* Кв. 4) Раст. *Rumex acetosella.* Вх. Пч. I. 12.

Квасолечка, -ки, ж. Ум. отъ **квасоля.**

Квасолина, -ни, ж. Одно зерно фасоли.

Квасолюватий, -а, -е. О барашковомъ мѣхѣ: съ завитками въ фасольное зерно. Вас. 198.

Квасоля, -лі, ж. Фасоль. *Phaseolus vulgaris.* *У нашого дядька квасолі грядка, та все біла.* Ном. стр. 297. *Оттут було із-за тину виласть квасоля по тичині.* Шевч. 492. Ум.

Квасолечка. *Посадила квасолечку.* Грин. III. 350.

Кватера, -ри, ж. = **Квартира.** Мет. 378. Шевч. 346.

Кватира, -ри, ж. 1) Квартира. *До Хотії прибував, у старшого копитана на квартирі став.* Макс. (1849). 72. *Тутечки недалечко... й на квартирі стали.* Стор. 2) Оконное стекло. *Подивися, моя доню, в вишнюю квартиру: спускаються козаченьки з гори на долину.* Лукаш. 3) Форточка въ окнѣ. *Ой одсунув козак Нечаєнко квартиру од ринку.* АД. 74. 4) Фаза луны. Чуб. I. 10. Ум. **Кватирка, кватиронька, кватирочка.** *Поїдемо у Москву на кватироньки стояти. Відчинила кватироньку.* Грин. III. 308. *А я шовком вишиваю, в кватирочку виглядаю.* Шевч. 196. *Подай, подай крізь кватирочку руку!* Мет. 7. *Ой одсуне спідню кватирочку.* АД. II. 73. См. **Квартира, кватера, кватиря.**

Кватирант, -та, м. Квартиранта. Лебединск. у.

Кватирантів, -а, -е. Приналежащій квартиранту.

Кватирка и квати́рка, -ки, ж. Ум. отъ **кватира.** 1) Квартирка. 2) Стекло въ окнѣ. *Подивився козак Нечай у нову кватирку.* Макс. 3) Форточка въ окнѣ. Вас. 149. *Хтось одсунув знадвору кватирку і гукнув на всю світлицю: Пугу!* К. ЧР. 221. *Ой відсунув та пан Нечаєнко кватирку од ринку.* АД. II. 71. 4) Часть шапки (какая)? *Дуже гостра кватирка: на його шапку треба крутішу.* Лебед. у. По объясненію Василенко, часть фуражки между околышемъ и верхомъ. Вас. 156. 5) Небольшое отверстие, вырѣзанное въ арбузѣ, чтобы узнать, спѣль-ли онъ. *Нехай наріже кавун на кватирку, так я покуштую, який він.* Черниг. у. 6) Ум. отъ **кварта.** *Мені молодиці купують горівки. Їдна купить кватирочку, друга пів кватирки.* Грин. III. 281.

Квати́рний, -а, -е. Квартирный.

Квати́ронька, -ки, ж. Ум. отъ **кватира.**

Кватирочка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **кватира.** 2) Ум. отъ **кварта.** *Гей поставлю я кватирочку меду, таки тебе з розумоньку звезду.* Чуб. V. 347. *Возьми собі кватирочку та йди додомочку, та й вдома напийся та й не волочися.* Грин. III. 323.

Кватирува́ння, -ня, с. Квартированное, стоянка.

Кватирувати, -рую, -еш, гл. 1) Квартировать. В його кватирував о. Яким ще семинаристом. Св. Л. 216. 2) Стоять постоемъ. В неділю рано стало світати, стали ся жовніри кватирувати. Гол. І. 147. Москаль, що кватирував у нас. Г. Барв. 425.

Квати́р'ька. См. Кватирка.

Квати́ря, -рі, ж. = Кватира. Да й іди, мати, поскорій із хати! Да что й, мати, на ворота поглядаєш? Да чому й, мати, да кватири не шукаєш? Грин. ІІІ. 379. Мені звелів капраль іти на квартиру. Федьк. Виглядає в квартиру, чи не йде ще мужик з поля. Федьк.

Квацюва́ти, -цюю, -еш, гл. Сильно намазывать какою-либо жидкостью, напр., краской.

Ква́цяти, -цяю, -еш, гл. Размазывать. Ото не їсть, а тільки квацяє.

Квач, -ча, м. 1) Мазилка для смазки колесъ дегтемъ. (Продавався) дьоготь і в ширітвасах, і в мазницях, і самі квачі. Кв. П'я́ний як квач. Пьянь какъ стелька. Ном. № 11755. 2) О человекѣ переносно: безхарактерний, тряпка. Не буде з його (з пана) нічого... я одразу побачив, що квач. МВ. (О. 1861. ІІІ. 60). 3) Родъ дѣтской игры. См. Квак. КС. 1887. VI. 481. Ив. 48. Мил. 55. Ум. **Квачик.**

Квачик, -ка, м. Ум. отъ квач. 1) Мазилочка. 2) Кисточка (для мазанія).

Кваша, -ші, ж. 1) Вареное жидкое кисло-сладкое тѣсто. Чуб. VII. 440. Куди тобі грішному кісіть їсти, коли ти й кваші не вкусиш. Посл. 2) Переносно: плакса. Ум. **Квашка.**

Квашений, -а, -е. Кислый, скисшій. Квашене молоко на сир зсілося. Чигир. у.

Квашення, -ня, с. Квашеніє.

Квашія, -шіі, ж. Длинная полоса кожи. Як коняка, або инша скотина здохне, її обдеруть, шкура висохне, потім її мочать, далі воголять, складають у четверо, або й більш і надавлюють на день (не більш), а потім б'ють (ріжуть) на квашії (длинныя полосы). Черноморія. Ув. **Квашія́ка.** Хто кому скаже брешеш, так тому од с... до потиляки вирізати на три пальці шкури квашіяки. Мнж. 124.

Квашка, -ки, ж. Ум. отъ кваша.

Кви́знути, -ну, -неш, гл. Хныкать. І чого кви́зне? Екатериносл. г.

Кви́лина, -ни, ж. Плачъ, стенаніє. Ненько моя, ненько, мала-сь мя єдину, — дала-сь мене, ненько, навіки в квилину. Гол. ІІІ. 319.

Квилити, -лю́, -лиш, гл. 1) Плакать, стонать. І квилить-плаче Ярославна. Шевч. І росло ж воно трудно та болезно: усе нездужає та квилить. МВ. ІІ. 48. 2) Кричатъ, преимущественно жалобно (о звѣряхъ, птицахъ). Вовки-сіроманці набігали, по тернах, по балках жовту кість жвакували, жалібненько квилили — проквильали. Макс. (1849) 23. Не ясний сокіл квилить-проквильає, як син до батька, до матері з тяжкої неволі в городи християнські поклон посилає. АД. І. 95.

Кви́ля, -ля, с. 1) Стонъ, стенаніє, плачъ (о людяхъ). 2) Вой вѣтра.

Кви́ль, -лю́, м. Стонъ, жалобный крикъ. Желех.

Кви́т, -ту, м. 1) Расчетъ, полученіє рабочими денегъ. Черк. у. 2) Квитанція, расписка въ полученія. 3) Расписка, дающая право на полученіє чего-либо. Надів... рясу та й пішов до його (пана). Думаю: і познакомлюсь, і поговорю за квит на дрова. Бо то ж, бач, пани давали нам дрова з свого лісу. Левиц. І. 4) Запись, реєстръ. Записати її в листи, щоб її були такі й сестри; записати її в квити, щоб були такі її й діти. Мет. 235.

Квиток, -тка, м. 1) = **Квит** 2. 2) Билетъ на входъ. *Чи зараз дають квитки на пароход?* Харьк. 3) = **Квит** 3. Чуб. VI. 123.

Кві, меж., виражающее крикъ свиньи.

Квік, -ку, м. Визгъ поросенка. *Не мала баба клопоту, купила порося: порося у квік, а баба у крик.* Ном. № 10058.

Квікало, -ла, с. Визжащее существо.

Квікати, -каю, -еш, однокр. в. **квікнути, -кну, -неш,** гл. Визжать (о свиньяхъ).

Мудрість Грицькова свиней ізлякала — хрукнули, квікнули, далі з лігва драла. Март. См. **Кувікати.**

Квіт, -ту, м. 1) Цвѣтокъ. *Зацвіла калина у лузі та пустила квіти.* Макс. *Діточки мої, квіти мої! пов'яли ви у зеленочку.* МВ. I. 46. 2) **В квіти** = **Квітка** 4. *Зав'язала голову новою хусткою, все чорною і краї в квіти.* Св. Л. 76.

Квітень, -тня, м. Апрѣль. *Коли на Мартина (14 квітня) буде хороша година, то буде хороше на людей і на урожай.* Ном. № 431.

Квіти́на, -ни, ж. Одинъ цвѣтокъ. *Ось я принесла тобі сорочечку і тую квітину з стьожок..., сьогодні моє вінчання.* О. 1862. VIII. 25. Ум. **Квітиночка.** *А дитиночка — як квітиночка.* Грин. III. 337.

Квітка, -ки, ж. 1) Цвѣтокъ. *А без долі біле личко, — як квітка на полі: пече сонце, гойда вітер, рве всякий по волі.* Шевч. 70. *Процвітає в саду квітка... О, траво висока! Закрий її, сховай її від людського ока.* К. Досв. *Ой вирву я з рожі квітку та й пуцу на воду: пливи, пливи, з рожі квітку, та й до мого роду.* Нп. 2) **мн.** Вѣнокъ изъ искусственныхъ цвѣтовъ, который носить дѣвушка, преимущественно просватанная. 3) Цвѣтної бантъ, пришиваемый къ шапкѣ на свадьбѣ жениху и боярам. *Беруть шапки у бояр і пришивають квітки, співають так само, як і тоді, коли пришивають квітку молодому.* Чуб. IV. 567. *Пійду з села, — зараз оженюся: мені, дівко, та пригніють квітку, тебе, дівко, завертять в намітку.* Мет. 15. Переносно: **квітку пришити (кому).** Осмѣять кого острымъ словомъ, мѣткимъ отвѣтомъ и пр. *Се така, що кожному квітку пришиє. Эта каждого осмѣеть. (Уміла) квітку хоть кому пришити, хитро насміяться.* Мкр. Н. 85. *Обізветься який парубок, — він зараз і пришиє квітку: дівчатам регот, парубкові бором.* О. 1861. VIII. 19. 4) Букетикъ изъ калины или цвѣтовъ, подносимый на крестинахъ повивальной бабкой гостямъ. КС. 1893. VII. 79. 5) Особый родъ вышивки на сорочкѣ. Залюбовск. Чуб. VII. 427. 6) **У квітки.** О матеріи: съ рисункомъ въ видѣ цвѣтовъ. *Жілетка шовкова в квітки.* Св. Л, 174. Ум. **Квітонька, квіточка.** *По садочку йшла, квітойки рвала.* Чуб. V. 6. *Квітоньками гарненько рожа розцвіла.* Сніп. *У хаті в її — як у віночку, хліб випечений — як сонце, сама сидить — як квіточка.* ЗОЮР. I. 145. *Дівчинонька, як квіточка, з нею рай.* Гліб.

Квітневий, -а, -е. Апрѣльскій.

Квітний, -а, -е. Цвѣтущій. *Можна розгуляться в лугах зелених, на квітних луках.* Левиц. (Правда, 1868, 520).

Квітнік, -ка, м. Цвѣтникъ. *Як багато квіток в нашім саду! промовив Дашковим, заглядаючи в вікно на квітник.* Левиц. Пов. 33. *Зеленіли... хутірські сади, як роскішні квітники.* Мир. ХРВ. 8. Ум. **Квітничок.** *Ходимо ми з нею по садку, робить вона квітнички і я їй помагаю.* О. 1862. X. 8. *З обох боків ланку був квітничок, де панські*

квітки перемішувались з зеленим зіллям. Левиц. Пов. Степи з невеличкими хуторами, що як квітнички (здавались). Мир. ХРВ. 140.

Квітнути, -ну, -неш, гл. Цвѣсти.

Квітнучий, -а, -е. Цвѣтущій.

Квітонька и квіточка, -ки, ж. Ум. отъ квітка.

Квіття, -тя, с. соб. Цвѣты. Угор.

Квітувати, -тую, -еш, гл. Цвѣсти (о хлѣбныхъ злакахъ). *Жито квітує.* Ном. № 10162.

Квітущій, -а, -е. Цвѣтущій. *Весна пришила теплая, свіжая, квітуща.* МВ. I. 115.

Квітчаний, -а, -е. 1) Цвѣточный. *Тепленький вітрець зо всього степу несе йому квітчані запахи.* Стор. I. 206. 2) Украшений цвѣтами. *Квітчаною головою схилився до ньеньки.* К. Досв.

Квітчання, -ня, с. Убраніє цвѣтами. *Жаль мені дівування і дитячого квітчання.* Чуб. V. 44.

Квітчастий, -а, -е. 1) Цвѣтистый, усѣянный цвѣтами. *Радуйся, ниво неполитая!*

Радуйся, земле, не повитая квітчастим лаком! Шевч. 628. *Ми знайдемо, мій голубе, зелені діброви і долини квітчастії.* О. 1861. II. 49. 2) Разноцвѣтний, цвѣтної (о матеріяхъ). *Квітчастий пояс.* Чигир. у. *В'ються по вітру стрічки дівочі різноцвітні, квітчасті.* МВ. I. 93.

Квітчати, -чаю, -еш, гл. 1) Убирать, украшати цвѣтами. *І барвінком, і рутотою, і рястом квітчає весна землю.* Шевч. 252. 2) Украшати. *І волоцюгам помагали рогами людський лоб квічать.* Котл.

Квітчатися, -чаюся, -ешся, гл. Украшати́ся цвѣтами. *Сухій вишні не квітчатися.* Посл. *Квітчалася Настечка.* Грин. III. 79.

Квітючий, -а, -е. Цвѣтущій. *Квітюча лука.* Мир. ХРВ. 65.

Квічати, -чу, -чиш, гл. Визжать. *Свиня квічить, а в пліт лізе.* Ном. № 2740.

Квічення, -ня, с. = Клечання. *Коли побачиш, що гроші горять, то зроби квіченням хрест на тому місці, — гроші так і вийдуть з під землі.* Подольск. губ.

Кво-кво! меж., виражающее клохтанье насѣдки. *Ой ходила квочка вдоколя кілочка, кво-кво-кво, вдоколя кілочка.* Чуб. III. 194.

I. Квок! меж. = **Кво.** *Ходить квочка коло кілочка та все квок, квок!* Загад.

II. Квок, -ка, м. Въ сказкѣ: крестьянинъ, который брался высиживать цыплятъ. Мнж. 117.

Кво́кати, -каю, -еш, гл. = Квоктати. Угор.

Квокта́ти, -кчу́, -чеш, гл. 1) Клохтати (о насѣдкѣ). 2) Квакати глухо (о лягушкѣ). *Тільки квокче усе жаба здорова.* 3) Постоянно охати, стонати, жалуюсь на болѣзнь, несчастье и пр. (о человекѣ).

Квоктуха, -хи, ж. Насѣдка.

Кво́лий, -а, -е. Слабый, хилый, болѣзненный, больной.

Кво́литися, -люся, -лишся, гл. 1) Быть больнымъ, хирѣть. *Вона й кволитися вже, — нездужає.* ЗОЮР. II. 53. 2) Жаловаться на боль. *Перед товариством сором кволитися, а дома заляжу до завтраго.* К. ЧР. 266. *Почав кволитися, що в боку болить.* Г. Барв. 110.

Кво́лість, -лости, ж. Слабость, хилость.

Кволіти, -лію, -еш, гл. Хворати, хирѣть, болѣть. *Буде спати — не плакати, буде рости — не боліти, на серденько не кволіти.* Нп.

Кво́чечка, -ки, ж. Ум. отъ **квочка**.

Кво́чка, -ки, ж. 1) Насѣдка. *А з курчатами квочка... кублилась у моркві.* Левиц. I. 28. 2) Созвѣздіе плеяды. Мнж. 148. Созвѣздія имѣють слѣдующія найменованія: *Віз, Квочка, Чепіга, Косарі...* Чуб. I. 14. 3) Названіе играющаго ребенка въ игрѣ въ пиш. Ив. 37. Ум. **Кво́чечка**.

Кв'як, -жа, м. = **Квак 1?**

Ке (для ед. ч.), **кете** (для мн. ч.). Дай, подай, подайте. *Ogon. 165 — 166. Що воно за сопілка, що вона так гарно грає?.. А ке, я заграю.* ЗОЮР. II. 21. *Коли не вмієш пирога ззісти, ке його сюди.* Ном. № 6204. *Кете лиш кресало та тютюну.* Шевч. 78.

Кеба, -би, ж. = **Кебета**. *Нема кеби зробить.* Київ. г.

Кебета, -ти, ж. Дарованіе, умѣніе, способность. *Ех, як би то!.. Та що й казать! Кебети не маю.* Шевч. 46.

Кебѣтливий, -а, -е. Способный, даровитый, талантливый. *Дуже кебетлива дитина.* Харьк. г.

Кебѣтний, -а, -е. = **Кебетливий**. *Кебетний чоловік.* Київ. г.

Кебітливий и кебітний, -а, -е. = **Кебетливий и кебетний**. Левч. 30. Мнж. 182.

Кевкнути, -кну, -неш, гл. Екнуть. *Як махнув під бік, то стара й зуби стяла, лиш кевкнуло.* Св. Л. 286.

Кед, нар. = **Кедь**. *Тоді співала, кед єсь сина колихала.* Гол. I. 172.

Кедзі-кедзі! меж. Призывъ козь. Вх. Зн. 24.

Кеді, нар. Когда. Подражаніе языку бѣлоруса въ анекдотѣ о послѣднемъ: *Він мене кеді чи не кеді обухом, а я його шосту та пошасту кашельом.* Ном. № 745.

Кедр, -ра, м. Кедръ, Pinus сembra. *Як ливанський кедр високий гілля широко пускати.* К. Псалт.

Кедра, -ри, ж. = **Кедр**. *Ще на його дворі там стояла кедра, що на тій кедрі три святії щедрі.* Грин. III. 5.

Кедрина, -ни, ж. Кедръ; кедровое дерево. *Треба браття товаришу кедрину тесать.* Федьк. *Ой умру, мій миленький, умру, — зроби мені кедровую труну! — Ой де ж, мила, кедрини достати? Будеш, мила, і в сосновій лежати.* Мет. 267.

Кедровий, -а, -е. Кедровый. *Зроби мені кедровую труну.* Мет. 267. *Застель столи кедровії.* Гол.

Кедруша, -ші, ж. Зоол.: кедровка пестрая, Corvus caryocatactes. Желех. Вх. Зн. 24.

Кедь, нар. = **Коли**. *Як би я го зчарувала, кедь я чари не видала? Голов. Кедь не прийду за рік, за два — не чекай м'я, мила, нігда.* Гол. I. 83.

Кежінь, -ня, м. Тяжесть, бремя. *Єкий кежінь мі на душі, головки не зведу.* Гол. III. 11.

Кей = Ке. *Кей сюди.* Харьк. у.

Кейло, -ла, с. = **Кійло**. *Одна гора траву родить, а другая кейло.* Гол.

Кейловий, -а, -е. 1) Ковылевый. 2) Волнующійся подобно ковылю. *Шовковим фостом (кінь) сліди заметає, кейловоє гривков все поле застелає.* Гол. IV. 357.

Келарь, -ря, м. Инокъ, завѣдывающій всѣми монастырскими имѣніями.

Келєв, -ва, м. = **Келеп 2**. Гол. Од. 70, 80.

Келєнька, -ки, ж. Ум. отъ **келія**.

Келєп, -па, м. 1) Чеканъ. (Голота) до його прибуває, келепом міжи плечи грімає. ЗОЮР. I. 18. *Чи не розкололи ляхи мені голови шаблями да келепами?* К. ЧР. 116. 2) Палка съ

рукояткою, переважно в роді молотка. *Взявши келеп в руки... потягну і доберуся сяк то так в Теплиці.* Мкр. Н. 14. 3) Черепаша. Мнж. 182. Ум. **Келепець**. *Із під поли позлотистий келепець виньмає, по столу три рази затинає.* ЗОЮР. І. 319.

Келеф, -фа, м. = **Келеп 2**. Шух. І. 128, 274.

Келех и келіх, -ха, м. 1) Чаша церковная. 2) Кубокъ, чара, бокаль.

Келиця, -ці, ж. Кисть, украшающая шляпу парня галицького Покутья. Kolb. І. 30.

Келієчка и келійка, -ки, ж. Ум. отъ **келія**.

Келішок, -шка, м. Рюмка. Св. Л. 58.

Келія, -лії, ж. Келія. *Отець Залізо з келії вийшов.* Чуб. І. 162. *Перевезти із келії в хату на помості.* Шевч. 194. Ум. **Келенька, келієчка, келійка**. *Велю слугам келеньку зробити, велю старцю у келенці жити.* Нп. *Сидить (чернець) у себе в келійці, чита боже слово.* Рудч. Ск. ІІ. 201. *Ой построю келієчку на крутій горі.* Нп.

Келтувати, -тую, -єш, гл. = **Глитати**. Вх. Зн. 24.

Кельбух, -ха, м. = **Тельбух**. *Знайшов там десь задріпане теля, облупив його, бандури випустив, кельбух на голову нап'яв.* Мнж. 13.

Кельня, -ні, ж. 1) Лопатка у штукатуровъ. 2) Каретный кузовъ.

Келюх, -ха, м. = **Келех 2**. *Столи заставлені туровими рогами, келюхами і чарками.* Стор.

Кемзувати, -зую, -єш, гл. *Думать, розмішлять. Що він там собі кемзує?* Харьк. у.

Кендериця, -ці, ж. Кукуруза. Вх. Зн. 25.

Кенді. См. **Кендя**.

Кендюх, -ха, м. Желудокъ четвероногихъ животнохъ. Сим. 142. Чуб. VII. 443. *І виняв (у вода) тельбухи з кишками і пильно кендюх розглядав.* Котл. Ен. Ум. **Кендюшок**.

Кендюховий, -а, -е. Относящийся къ желудку.

Кендюшок, -шка, м. Ум. отъ **кендюх**.

Кендя, -ді, ж. Чаше во мн. ч. **Кенді, -дів.** 1) Валенки, валенныя калоши. Чуб. VII. 575. Сим. 71, 72. 2) Въ насмѣшку такъ называють большіе сапоги. Чуб. VII. 575.

Кеп, кепа и кпа, м. 1) Дуракъ, глупецъ. *Було не кпнати з Микити, бо Микита і сам кеп.* Ном. № 6815. *Не таким кпам, пане-брате, в Польщі крулювати.* О. 1863. II. 54. 2) Карточная игра въ дураки. *Які ж були до карт охочі..., — гуляли часто до півночі... у памфіля, в візка і в кепа.* Котл. Ен. III. 9.

Кепень, -пня, м. = **Кепеняк**.

Кепеняк, -ка, м. 1) Одежда угорскихъ украинцевъ-горожанъ: родъ венгерской че — мерки съ особаго рода вышивками и съ большимъ количествомъ пуговиць. 2) Верхняя суконная кофта, носимая украинскими мѣщанками въ Угорщинѣ. Гол. Од. 81.

Кепкування, -ня, с. Насмѣшка. *Аж ось посипались кепкування і нарікання і на Павлюгу.* Стор. МПр. 148.

Кепкувати, -кую, -єш, гл. 1) Смѣяться надъ кѣмъ, насмѣхаться. *Кепкують з його, як із блазня, та тільки за боки беруться.* К. ЧР. 139. *Ой косить хазяїн зелену діброву, аж пїт з його лиця лється, а чумак під возом сидить в холодочку та з хазяїна кепкує, сміється.* Грин. III. 569. 2) Пренебрегать. Въ такомъ значені слово это находится въ одной пословиць, по всѣмъ признакамъ фальсифицированной, появившейся сперва въ

«Ужинку» М. Г(атцука), а затѣмъ перепечатанной Номисомъ: *Пани правдою кепкують, про теж у світі панують*. Гатц. 345.

Кепотво, -ва, с. Глупость. *Сховай кепство на господарство*. Ном. № 2838. *Щоб не робив кепства, то поклади три карбованці*. Черк. у.

Кепський, -а, -е. 1) Глупый. *Лучче з добрим загубити, як з кепським найти*. Посл. 2) Плохой, дурной. *Грицько забачив, що то кепська справа, мацнув ся ззаду, сукмана дірява*. Гол. *Кепські вісті засмутили і роздратовали князя*. Стор. МПр.

Кепсько, нар. Худо, плохо. *То кепсько, що не купив соли*. НВолын. у.

Кептар, -ра, м. Родъ короткаго полушубка безъ рукавовъ (у гуцуловъ). Шух. I. 121. Kolb. I. 41, 42. Ум. **Кептарик**.

Керва, -ви, кервавий и пр. = **Крив, кривавий** и пр.

Кервель, -лю, м. Раст. *Scandix Cerefolium L.* ЗЮЗО. I. 135.

Керез, пред. 1) Черезъ. *Москаль... пошов навпрямець керез став*. Рудч. *Утоптав стежечку керез тещин двур*. Чуб. 2) Изъ-за. *Керез тебе, жено, своїх будем страхати*.

Керēja, -реї, ж. = **Кирея**. *Уповала, мамцю, на керēju, — думала бути попадею*. Мет. 237.

Керинница, -ці, ж. = **Киринница**. Шух. I. 34.

Керлиба, -би, ж. = **Сиворотка**. Шух. I. 213.

Керма, -ми, ж. Весло, которымъ правяць, руль. Желех. Руль у плотовъ; состоитъ изъ дошки (лопасть) и друга (рукоятка), котрый вращається на **сворені** (шипѣ), вдѣланномъ въ **стілець**. Шух. I. 181.

Керманич, -ча, м. Рулевой, кормчій на суднѣ, плотѣ. Шух. I. 37. *Досвідчений керманич, що знає усі закрути ріки, усі плиткі місця, на яких би дараба могла осісти, всі скоки у воді, о які розбитися може дараба, держить керму при передній тальбі*. Шух. I. 183. *Пишні керманичі кедровими весельцями плюскають*. Федьк. Пов.

Кермек, -ку, м. 1) Раст. *Statice Gmelini Willd.* ЗЮЗО. I. 137. 2) *Statice tatarica L.* ЗЮЗО. I. 137.

Кермецький, -а, -е. Относящійся къ кермеку. *Сей ремінь не хлібної чиньби, а кермецької*. Конст. у.

Керпець, -пця, м. 1) = **Личак**. Желех. 2) = **Постіл**. Гол. Од. 75.

Керсет, -та, м. = **Керсетка**. *Та продала дівчина керсет, та купила чумакові кисет*. Нп.

Керсетка, -ки, ж. Верхняя женская одежда безъ рукавовъ.

Кертіна, -ни и **кертіця, -ці, ж.** Кротъ. Желех.

Кертічина, -ни, ж. Холмикъ, поднятый кротомъ. Желех.

Кертовиння, -ня, с. соб. Холмики, поднятые кротомъ. Желех.

Керування, -ня, с. Управление. Желех.

Керувати, -рую, -еш, гл. Направлять, управлять. *Чоловік мислить, а Бог керує*. Ном. № 82. *Попереду Гамалія байдаком керує*. Шевч. 57. *Коня керують уздом, а чоловіка словом*. Посл.

Керунок, -нку, м. Направление.

Кесарик, -ка, м. Ум. отъ кесарь.

Кесарів, -а, -е. Кесаревъ, кесарскій. *Непевне видумали свято патриції-аристократи і мудрий кесарів сенат*. Шевч. 607.

Кесарський, -а, -е. = **Кесарів**.

Кесарь, -ря, м. Кесарь, імператорь. *Та заразом щоб докапати, вони на раді ї присудили, щоб просто кесаря назвати самим Юпитером.* Шевч. 608. *Война настала од кесаря пана уже виволана.* Ум. **Кесарик.** *Загадала Наталія кесарика вбити.* Нп.

Кете. См. **Ке.**

Кетяг, -гу и кетях, -ху, м. = **Китяг.** *З-за темного дуба... калинова вітка витягнеться і червоний кетяг ягід горить, як жар.* МВ. I. 156. *Ягоди на калині, на бузині кетягами, а на тернові, на вишні — порівці.* НВолын. у.

Кефала, -лі, ж. Кефаль.

Кецка, -ки, ж. = **Кицка.** *На місці, з якого вирізав кецку, закопує хрест так завеликий, аби застав вирізану кецку.* Шух. I. 213.

Кець-кець! меж. Зовь свиней. Радом. у.

Кешеня, -ні, ж. = **Кишеня.**

Кзамент, -ту, м. Экзамень. Зміев. у.

Кзаментувати, -ту́ю, -єш, гл. Экзаменовать. Зміев. у. *Школярі кзаментовані.* Зміев. у.

Кибалиця, -ці, ж. = **Кибалка.** *Дівки вінки погубили, молодиці кибалиці.* Чуб. V. 1113.

Кибалка, -ки, ж. Родь головного женского убора. Гол. Од. 27. *Впрягла в гринджолята павичку, сховала під кибалку мичку, щоб не світилася коса.* Котл. Ен. (В старовину молода) *в понеділок не очінок, а кораблик мала, або білу кибалку любо надівала.* Мкр. Н. 34. Ум. **Кибалочка.** *Крають китаєчку, шиють кибалочку та на твою головочку.* Мет. 158. *Он глянь на поріг, діво, несуть твоє діло: чіпчикок, кибалочку на твою головочку.* Грин. III. 499.

Кибета и пр. = **Кебета и пр.**

Кибисть, -сти, ж. = **Кебета.** *Нема кибисти у його.* НВолын. у.

Кибіт, -біту, м. = **Кебета.** *Кибіт є співати, то ї гарно співає, — краще, ніж у кого голос є.* Лебед. у.

I. Кив! меж. *Выражает кивание. Вона йому кив оддалеки головою.* Г. Барв. 461. *Кив-морг на його!* Нп.

II. Кив, -ва, м. Кивокь, мимическій знакь. *Хто не слухає кива, той послухає кия.* Ном. *Там такий, що все на кивах та на мигах.* Ном. № 5774. *Підсунувши вгору шлика кивом.* К. ЦН. 173.

Кива, -ви, с. об. = **Кивун, кивуха.**

Кивання, -ня, с. Киваніє. *Кивання головою за кожним поклоном.* Левиц. (Правда, 1868. 557).

Кивати, -ва́ю, -єш, одн. в. кивнути, -вну́, -неш, гл. 1) Кивать. *Хоч поміра, а таки пальцем кива.* Ном. № 3339. *Кива головою, наче кобила в спасівку.* Ном. № 2418. *Не кивай на мене чорними бровами.* Мет. 16. 2) Махать. *Кивнув на чуру і чура сів коло його.* К. ЧР. 248. **Кивати дзвонами.** *Звонить. За шинкаром молоденьким дзвонами кивають, а шинкарку Явдосеньку кіньми ростягають.* Гол. **Кивати п'ятами.** *Шляться, шататься. П'ятами киває, бо діла не має.* Ном. № 11049.

Киватися, -ва́юся, -єшся, гл. Качаться. Шух. I. 256. *Покачиваться. Ой п'є Байда та ї кивається, та на свою цюру поглядається.* АД. I. 145.

Кивач, -ча, м. = **Кивень.**

Кивень, -вня, м. Мѣсяць іюль, когда лошади мотають головою оть укуса насѣкомыхъ. Каменец. и Чигирин. у.

Кивер, -ра, м. Киверть. Китель білий, кивер чорний, хлопець гарний і моторний. Нп. Там козак виїзжає на конику вороному..., а в жупані голубому, а в кивері золотому. Чуб. V. 8.

Кивнути. См. Кивати.

Кивун, -на. Любящій кивать.

Кивуха, -хи, ж. Любящая кивать, преимущественно изъ кокетства. Кв. Жел.

Киги! меж. Выражаетъ крикъ чайки. Ой біда чайці, чайці небозі, що вивела дітки при битій дорозі. Киги! киги! злетівши вгору. Лукаш. 85.

Кигі́к, -ку, м. Крикъ чайки. Чайка... пронеслась з кигиком по над Дніпром. МВ. II. 117.

Кигикання, -ня, с. Крики чайки. Желех.

Кигикати, -гічу, -чеш, одн. в. кигикнути, -кну, -неш, гл. Кричать, крикнуть (о чайкѣ). Чайка кигиче — згинь ти куличе. Лукаш. 85. (Чайка) літала над його могилою і кишкам. Чуб. I. 62.

Кигі́тка, -ки, ж. Чайка. Желех.

Кигі́ця, -ці и кигі́чка, -ки, ж. = Кигитка. Желех.

Кидальник, -ка, м. Рабочій, подающій снопы или сѣно при укладкѣ его. Мій синочку, мій голубчику! Мій молотнику, мій косарику і мій копілнику, і мій кидальнику! Мил. 215.

Кидати, -даю, -еш, одн. в. кинути, кіну, -неш, гл. 1) Бросать, кидать. Та й почав мені кидати у пазуху п'ятаки з обох кишень. ЗОЮР. I. 250. Не стій на могилі, не кидай пісочку. Мет. 92. Ой взяли го за реберні та й кинули через дверці. Гол. 2) Оставлять, бросать, переставать. Москаль любить жартуючи, жартуючи кине. Шевч. 65. Ой не кидай же мене та на чужій чужині. Мет. 78. Кидай... вечеряти: час на коня сісти. Макс. 3) — **воду.** Качать насосомъ. 4) — **кров.** Дѣлать кровопусканіе. 5) — **сіно.** Подавать сѣно при укладываніи его въ стоги. Я вам лучче так чого поможу днів три робить за процент — косить там, чи сіно кидать. О. 1862. IX. 7. 6) — **лихом об землю.** Забыть о горѣ, пренебречь имъ. Кинь лихом об землю та давай погуляем. 7) **Кинути оком.** Взглянуть, завидѣть. Скільки оком кинути — гора мріла. Кинула оком матери на його вбрання, та й відвернулася. Св. Л. 170. 8) **Кидати хлящѣм.** Бросать въ безпорядкѣ, какъ попало. На току повно свиней, а в хаті такий гармидер: миска з водою перекинута, кури поваляли горшки з полиць, а він кинув так хлящѣм усе хазяйство, а сам пішов на улицю. Кіевск. у.

Кидатися, -даюся, -ешся, одн. в. кинутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Бросаться. Кинувсь до Шрама і поцілував його. К. ЧР. Кидається і сірою собакою, і білою собакою, та ради не дасть. Ном. № 1766. Кинулася до Ганнусі і в коси впилася. Шевч. 22. 2) Обращаться. Вже й на прощу ходили, і до знахарів кидались — не пособляє. О. 1862. VIII. 1. 3) Впадать. Там, де Слuch з Горином кидається у Припець, — звідти ми пригнали. Черниг. 4) Битися (о сердцѣ, пульсѣ). А серце моє кидається, кидається. Г. Барв. 397. Мил. 166. 5) **Не кидатися чого.** Придерживаться, не оставляють. До Св. Духа не кидайся кожуха. Ном. № 458. Цілий вік він брехав, дак того хліба не кинеться, поки і вмере. **Першого купця не кидайся.** Не упускай перваго покупщика. Чуб. I. 298. Чи стала ціна, чи не стала, а ти перваго торгу не кидайся. Кв. I. 130.

Кидик, -ка, м. 1) Маленькій человекъ. Вх. Зн. 25. 2) Замарашка. Вх. Зн. 25.

І. Кидь, -ді, ж. Разстояніе, на которое можно что-нибудь бросить. А він був од мене не більше, як на одну кидь. Харьк.

П. Кидь! меж. Выражаєть бросаніє. Ухопив та кидь його об землю!

Кизлик, -ка, м. Родъ льдины изъ замороженнаго кизяка, на которомъ катаются съ горки вмѣсто саней. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Грімак**.

Кизяк, -ка, м. = **Кізяк**.

Київ, -ва, м. Кієвъ.

Київський, -а, -е. Кієвскій.

І. Кий, кія, м. 1) Палка, трость. Язык доведе до Київа і до кия. Ном. № 1125. Один тільки мій Ярема на кий похилився. Шевч. 207. 2) Дубина, палка, на концѣ которой шаровидное утолщеніє отъ оставленной части корня. Приходить багато народу з мечами й киями. Єв. Мр. XIV. 43. Ум. **Кийок, кийочок**. Которий козак не міє в себе шаблі булатної, пищалі семип'ядної, той козак кийка на плечі забірає, за гетьманом Хмельницьким ув охотне військо поспішає. Мет. 391, 392. Ув. **Кюора, кияка, кияра**. Як сім раз одважить киякою, то хліба більше не їстимеш. К. ЧР. 273.

П. Кий, мѣст. сокращенное изъ **який** въ выраж. **Кий біс!** Гліб. **Кий чорт!** Мнж. 61.

Кийкуватий, -а, -е. = **Кияхуватий**. Просо кийкувате. О. 1861. IX. 192.

Кийовий, -а, -е. Палочный. **Кийове карання**. Наказаніє палками (у запорожцевъ). К. ЦН. 237.

Кийок, кийка, м. Ум. отъ **І. Кий**.

Кийочок, -чка, м. 1) Ум. отъ **І. Кий**. 2) Небольшая палочка, обв'язанная вишневыми ягодами сверху до низу, кромѣ кончика, за который держить рука. Богодух. у.

Кіка, -ки, ж. Дѣтск. слово. М'ясо. О. 1862. IX. 119. Як дає дитині м'яса, то каже: *на кики! на кики!* Уманск. у. и Харьк. г.

Кікати, -каю, -еш, гл. Куковать. Ой кикала зозуленька. Гол. IV. 497.

Кікить, кікоть, -ктя, м. Остатокъ отрѣзаннаго пальца, руки, ноги, а также недоразвитая рука, нога. Желех. Ум. **Киктик**.

Кікнути, -кну, -неш, гл. = **Гигнути**. Желех.

Кила, -ли, ж. Грыжа. Грин. II. 121. Пот. III. 32.

Кілавець, -вця, м. Человѣкъ больной грыжей. Желех.

Килавий, -а, -е. 1) = **Килавець**. 2) **Килаві уставки**. Уставки съ извѣстнаго рода вышивкой. Kolb. I. 48.

Киликати, -лічу, -чеш, гл. Щебетать. Так жалісно, як пташенятчко, киличе — пустить. МВ. I. 78. Вона як пташка киличе.

Килим, -ма, м. 1) Коверъ. Будем жити, вино пити, яничара бити, а курені килимами, оксамитом крити. Шевч. 61. 2) Ковровая скатерть. Килимом стіл застеліте. Алв. 12. Стояв стіл під турецьким килимом. К. ЧР. 334. А в тіх наметах все столи стоять, позастилані все килимами. Мет. 338. Ум. **Килимець**. К. ЧР. 38. Килимок.

Килимниця, -ці, ж. Дѣлающая ковры. Жінка — ткаля, дочка — килимниця. Сим. 196.

Килимок, -мка, м. Ум. отъ **килим**.

Кимак, -ка, м. Обрубокъ дерева. Дубовий кимак. Ум. **Кимачок**. Ув. **Кимачище, кимачісько**. Вх. Зн. 25.

Кимачіна, -ни, ж. = **Кимак**. (Небольшой). Вх. Зн. 25.

Кимачісько, -ка и кимачище, -ща, с. Ув. отъ **кимак**.

Кимачок, -чка, м. Ум. отъ **кимак**.

Кимаччя, -чя, с. соб. Обрубки дерева, части жердей и пр. Вх. Зн. 25.

Кимня́х и ким'я́х, -ха, м. = Кімнях, кім'ях.

Кинджал, -лу, м. Кинжалъ. *А є у нас, коли хочеш, турецькі запоясники, кинджали, однакі завдовжки і одного майстера.* К. ЧР. 168.

Кинді, -дів, мн. = Кенді. *Надів на ноги кинді нові і рукавиці взяв шакапові.* Котл. Ен.

Киндя́к, -ка́, м. Ленга? Родъ матеріи? Въ Думѣ про С. Кишку употреблено, повидимому, въ значеніи флага: *Ой із города, із Трапезонта виступала галера, трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана, — златосиніми киндяками побивана; а другим цвітом процвітана, — гарматами арештована.* АД. I. 208. (Паювали) *златосині киндяки на козаки, златоглави на отамани.* АД. I. 219. **Кинути.** См. **Кидати.**

Кинутися. См. **Кидатися.**

Кіпа, -пи, об. Неповоротливый человекъ, толстая женщина. *Оце ще кипа сидить.* Чуб. VII. 575.

Кипарис, -су, м. Кипарисъ. *Біжить у сад меж кипариси чорні.* К. МХ. 42.

Кипарисовий, -а, -е. Кипарисный, кипарисовый. *Роздаю всім кипарисові хрестики та пляшечки з почаєвською водою.* Левиц. ПЙО. I. 387.

Кипень, -пню, м. Кипятокъ. *Кипнем її... спарив.* О. 1862. V. 85.

Кипі́ння, -ня, с. Кипѣніе. Дещо.

Кипі́ти, -плю́, -пиш, гл. 1) Кипѣть. *В печі палає полум'я... кипить вечеря.* Левиц. I. 5. *У тих казанках киплять грішники.* Стор. **Як у казані кипіти.** *Сильно і волноваться, шумѣть; сильно ссориться. На ярмарку — як у казані кипить, — такого народу.* Харьк. *Під'їхав Іванець із своїми запорожцями, і пійшло усе як у казані кипіти.* К. ЧР. 312. *У їх у хаті що-дня як у казані кипить: невістки не помиряться, а за їми й чоловіки — така сварка.* 2) Волноваться. *Як кипів ти в молодому вікові і як тугував на старости.* Кв. *Голова горить і серденько кипить, і тіло болить.* Вовч. III. 15. *Кипи, кипи, мое серденько, на ножі.* Нп.

Киплячий, -а, -е. = Кип'ячий.

Кіпоть, -птю, м. Копоть, сажа. *Аж заплакали: змили той кіпоть, що за сім літ на серці осів.* Г. Барв. 96.

Киптар, -ра, м. = Кептар. Гол. Од. 67.

Киптюга, -ги, ж. = Кіптяга. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кипучий, -а, -е. Кипучій. *Нащо мені жити на світі! крикнув Карпо і скочив у білу кипучу хвилю.* Левиц. Пов. 352.

Кип'яч, -чу, м. Кипятокъ. Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Кип'ячий, -а, -е. Кипящій. *Кланяється дьяволу! Він тебе кип'ячою смолою напоїть.* Шевч. 294. *Потім ставлять тепломір у кип'ячу воду, то живе срібло піднімається вгору.* Дещо.

Кирга́н, -на, м. Большой, изъ камыша, съ трубой, шалашъ, въ которомъ живеть и хранитъ свои снаряды артель рыболововъ на Днѣстрѣ. Одесск. у.

Кирд, -да, м. Стадо овець. Ум. **Кірдик.**

Кірдик, -ка, м. Ум. отъ **Кірд.** 1) Небольшая часть овечьяго стада. Мнж. 184. 2) Стадо котныхъ овець. Мнж. 184.

Кире́я, -реї, ж. Плащъ, длинная суконная верхняя одежда; большая свита съ капюшономъ. Чуб. VII. 421. *Козацьке панство походить в киреях чорних, як один.* Шевч.

152. *І шабля й булава з бунчуками, і горностаєва кирея поляжуть колісь поруч із мертвими кістками.* К. ЧР. 101.

Кири́нити, -ню, -ниш, гл. 1) Вскапывать, взрывать. Желех. 2) Приводить в безпорядокъ. 8) Пачкать, марать. Желех.

Кири́нний, -а, -е. Грязный, испачканный. Желех.

Кири́тник, -ка, м. 1) Безпорядочный человекъ. Желех. 2) Пачкунъ, маральщикъ. Желех.

Кири́нниця, -ці, ж. 1) Пачкунья, маральщица. Желех. 2) Помойная лохань. Желех. У гуцуловъ употребляется какъ ругательное слово относительно женщинъ. Шух. I. 34.

Кири́ння, -ня, с. 1) Безпорядочно набросанная куча, груда. Желех. 2) Пачканье, маранье. Желех.

Кири́ня, -ні, ж. Прозваніе водки. Желех.

Ки́ркати, -каю, -ещ, одн. в. ки́ркнути, -кну, -неш, гл. Рѣзко пронзительно кричатъ, крикнуть (о курицѣ). Желех. *Пипоть у курей після ячменю робиться, — вони тоді киркають.* Грин. I. 253.

Кир-китайка, -ки, ж. Родъ ткани. *Один на собі дорогий каптан має, та з під того кир-китайку видирає.* КС. 1882. XII. 501.

Кирни́ця, -ці, ж. = Кри́ниця. *У лузі при кирниці, при студеной водиці.* Гол. Ум. **Кирниченька, кирничка.**

Кирничний, -а, -е. = Кри́ничний.

Кироман, -ну, м. Раст. *Stalice latifolia* Lm. ЗЮЗО. I. 137.

Кирпа, -пи, ж. 1) Вздернутый носъ. *Лічить Енея приступає, очками кирпу осідлав.* Котл. Ен. VI. 72. **Кирпу гнути.** *Задирать носъ. А як закуштує школи, вже й одвертає пику, вже й кирпу гне.* Левиц. I. 277. *Стара не страшна, так молода кирпу гне.* Котл. НП. 353. 2) = **Кирпатий.** Ум. **Кирпонька.** МВ. (КС. 1902. X. 143).

Кирпа́тий, -а, -е. Курносый. *Перехрести ніс, щоб великій ріс, а то кирпатий.* Ном. № 5447. Ум. **Кирпатенький.** *Моя (дівчина) он бач русява, що трошки кирпатенька.* Кв. I. 15.

Кирпи́ч, -чу, м. Плиты навозу для топки вь печахъ. Харьк. г. Екатериносл. г.

Кирпичина, -ни, ж. Плитка кирпичу. Ум. **Кирпичи́нка.**

Кирполо́ї, -їв, м. мн. Деревянные вилы съ тремя зубьями. Херс.

Ки́рпонька, -ки, ж. Ум. отъ **ки́рпа.**

Кирр! *меж.* Выражаетъ пронзительный крикъ испуганной курицы. *На сідало тихе́ чиясь рука жорстка сягає помацьки і курицю хапає... «Кирр! кирр! кудах!».* К. Дз. 145.

Ки́ршава, -ви, ж. Волоса? *Ну, в нас і батько: тільки проти них що небудь скажи, так зараз за киршаву й ловлять.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Кис, кис! *меж.* Уськанье собакъ. *Джий! кис, кис! джий! Уджга, рябко! уджга! — цькував дід.* Левиц. Пов. 227.

Киса́, -си, ж. 1) Мѣшокъ, кошелекъ, мошна. *В кого віл та коса, в того й грошей киса.* Ном. № 10207. *За кису світ увесь не мирить.* Г. Барв. 448. 2) Веревоchnый мѣшокъ. Чуб. VI. 403.

Киселик, -ку, м. Ум. отъ **кисі́ль.**

Киселиця, -ці, ж. Родъ киселя, варимаго изъ сливъ и кукурузныхъ крупъ (Шух. I. 143) или изъ муки кукурузной гречневой или ржаной. (Kolb. I. 54), ячменной или овсяной. Желех.

Кисели́чник, -ка, м. Сосудъ, въ которомъ приготавливается киселиця. Желех.

Кисет, -та, м. Кисеть. *Плели з ниток якісь кисети на тютюн.* Левиц. I. 506.

Кисети́на, -ни, ж. = **Кисет.** *Кладе чапко гроші в кисетину.* О. 1861. XI. Кух. 23.

Кисі́рь, -ря, м. Овцы съ новонарожденными ягнятами. О 1862. V. Кух. 38.

Кисі́ль, -лю, м. Кисель. *Добрі зуби, що й кисі́ль їдять.* Ном. № 2048. *Правда Сидорова!* киселем млинці помазані, на паркані сушаться. Ном. № 6883.

Кислий, -а, -е. Кислый. *Кисле в рот тисне.* Ном. № 5086. *Борщ кислий, оскомистий, чорт зна колишній.* ЗОЮР. I. 217. **Кисле молоко.** Простокваша. *Дак мати все було любить молоко парене, а ми все кисле.* ЗОЮР. I. 229. Ум. **Кисленський.**

Кислиця, -ці, ж. 1) Яблоко съ дикой яблони. *Знай нас! ми кислиці, з нас квас!* Ном. № 2524. а) **Наговорив на вербі груші, на осиці кислиці.** Наговорилъ несообразностей, навралъ. б) **Хто кислиці поїв, а на кого оскома напала.** Въ чужомъ пиру похмѣлье. Ном. № 4068. 2) **Яблоня дичка.** 3) Название необузданного, непослушнаго вола. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Кисличка.**

Кисличка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **кислиця.** *Адам зів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. № 125. 2) Дубовые орѣшки. Про хвороби, 14. 3) *мн.* Раст. *Ryrola secunda* L. ЗЮЗО. I. 169.

Кисли́ччя, -чя, с. соб. Дикія яблони, дикія яблоки. Зміев. у.

Кіслище, -ща, с. (Кішлище?). Стадо, гнѣздо, сборище рыбъ, насѣкомыхъ. Мнж. 184.

Кісли́сть, -лости, ж. Кислота. *Велику кісли́сть має.* НВолынск. у.

Кисло, нар. Кисло. *Хоч кисло, хоч прісно — усе умісто.* Посл.

Кислоокий, -а, -е. Съ гноящимися глазами. *Був тонкий, сухий, високий і гунявий й кислоокий.* Сніп. 135.

Кислота, -ти, ж. Кислота. Кислотою взятись. Покрыться кислымъ. *Як не вимиеш довго глечика після молока, то він через день кислотою візьметься.* Волч. у.

Кіслоці, -щей и -щів, ж. мн. Кислота. *Щоб не заводилось кіслоців.* Чигир. у.

Кисляк, -ка, м. 1) Хлѣбъ кислый. *Їж прісняки, заким будуть кисляки.* Ном. № 12288. 2) Простокваша. Шух. I. 215.

Киснути, -сну, -неш, гл. 1) Киснуть. *Не можна вже юшки їсти: почала киснути. Учинила вчора хлѣб, — кисне, кисне, та ніяк не сходе.* Харьк. *Чи не той то хміль, хміль, що у пиві кисне?* ЗОЮР. I. 273. **Кисне, як солоний огірок.** Постоянно плачетъ. Ном. № 2380. **Гляне — молоко кисне.** Сдѣлаеть очень кислую фізіономію. Ном. 3041. 2) Долго мокнуть. *Чи ти коли пооджимаєш ті сорочки? Доки їм киснути?* Харьк. 3) Хандрить, киснуть, плакать. *Та вже мабуть вас так Бог создав, щоб усе киснути.* К. ЧР. 290. *Часом чоловік не купить на базарі своїй жінці шматок драпани, а вона киснутиме цілий день.* Левиц. I. 499. 4) — **у шинку.** Пьянствовать часто. *Стали тільки по шинках киснути.* Мир. ХРВ. 119.

Кісти, -сну, -неш, гл. = **Кіснути.** *Ох і кис той кисі́ль да тринадцять неді́ль. Наварю я борщизу: будем борщик їсти — перестанем кисти.* Ном. 334.

Кит, -та, м. Китъ. *Його кит-риба зараз і вхопила.* ЗОЮР. II. 60.

Кита, -ти, ж. 1) = Кітиця. Въ слѣдующ. примѣрѣ употреблено, повидимому, въ значеніи: султанъ, перья на головномъ уборѣ: *Кита біла, кивер чорний, хлопець гожий і моторний.* Раулі. (Но см. этотъ-же примѣрѣ при словѣ **китель**). 2) Хвостъ лисицы. Вх. Пч. II. 5. См. **Китюх**. 3) = **Китайка?** *Один на собі каптан має та з під того жовті та чорні кити видирає.* АД. I. 121. (Въ друг. вар. здѣсь: *китайку видирає.* АД. I. 116, 125.

Китаєвий, -а, -е. Изъ китайки. *Жупан китаєвий.* Гол. *Жупан на йому синій і китаєва юпка.* Кв. I. 9. *Китаєві штани.* О. 1862. IX. 68.

Китаєчка, -ки, ж. Ум. отъ **китайка**.

Китай, -таю, м. 1) Китай. 2) = Китайка. *Приніс китаю на дві спідниці.* Нп. *Будем драти, пане брате, з китаю онучи.* Гол. I. 14. 3) Родъ музыкальнаго инструмента. *Можний пан лежить й а в китай грає, ой грає, грає, краще співає.* Kolb. I. 113.

Китайка, -ки, ж. Матерія китайка. *Із кишені китайку виймає, поцілував мертвих в очі, хрестить, накриває червоною китайкою голови козачі.* Шевч. 214. Ум. **Китаєчка.** *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене додержала до білого світа.* Мет. 45.

Китайський, -а, -е. Китайській. Желех.

Китайча, -чати, с. Маленькій китаецъ. Желех.

Китайчаний и китайчастий, -а, -е. = Китаєвий. *В китайчаних штанях.* Сніп. 134. *Взяв штани я китайчасті.* Сніп. 124.

Китвиця, -ці, ж. Деревянный цилиндръ, подкладываемый подъ рычагъ, которымъ поднимають мельничный жерновъ дляковки послѣдняго. Мык. 481. См. **Кітвиця**.

Китель, -ля, м. Китель. *Китель білий, кивер чорний, хлопець гарний і моторний.* Рк. Макс.

Китиги, -кичу, -тиш, гл. Дѣлать кисти. *Та шила хусточки з китаєчки, лишила китиці з заполочі.* Мил. 88.

Китиця, -ці, ж. 1) Кисть (у платья, ковра, сбури и пр.) Вас. 160, 170. Шух. I. 128. 2) Кисть изъ сросшихся вмѣстѣ нѣсколькихъ орѣховъ. Камен. у. 3) Снопъ соломы, связанный съ того конца, гдѣ колосья, и употребляемый для соломенныхъ кровель. Чуб. VII. 379. См. **Кулик**. 4) Букетъ цвѣтовъ. Желех. 5) Гора, только на вершинѣ покрытая снѣгомъ. Шух. I. 73. Ум. **Китичка.** *Хусточка у пояса мережувана і з вишитими орлами і ляхівка з під плахти вимережувана і з китичками.* Кв. I. 7.

Китичний, -а, -е. Относящійся къ кисти. **Китичний сотник.** *Китишний тим звався сотник, що китиця в його була коло шаблі.* О. 1861. XI. Кух. 29.

Китки, -то́к, ж., мн. Косы, положенныя надъ ушами. Гол. Од. 72.

Китча́стий, -а, -е. Украшенный кистями. Желех.

Китюх, -ха, м. Лисій хвостъ. Вх. Пч. II. 5. См. **Кита 2**.

Кітяг, -гу и кітях, -ху, м. 1) Гроздь, кисть. *Спілі вишні злипались китяхами, як бджоли кругом матки.* Левиц. Пов. 192. *Вишні так і висять китяхами.* Харьк. г. 2) Комокъ. А сніг ліпив у шибки, набивався китяхами, блищав через скло. Левиц. I. 515. 3) Метелка проса. Мнж. 184.

Ких! меж. Выражаетъ смѣхъ. *Ких-ких-ких! — засміялись чумаки.* О. 1861. X. 22.

Кіхкати, -каю, -еш, гл. Смѣяться. *І почали кихкати усі чотирі.* Св. Л. 196. *І старі на печі, вовну скубучи, пихкають, а вона й не всміхнеться.* Г. Барв. 103.

Киці-баба. Игра въ родѣ жмурокъ. *Хто баби не веде, того киці-баба поведе.* Ном. № 12573. *А колись, каже, ви так з ними вигравали в хрещика та в киці-баби.* Левиц. I. 276.

Кицька, -ки, ж. Кусокъ дерна; комъ земли, глыба, вывороченная плугомъ. Вх. Зн. 25. Шух. I. 165.

Киць, киць! меж. Зовъ кошекъ.

Кицька, -ки, ж. Ум. отъ **киця**.

Кицюня, -ні и кицюнечка, -ки, ж. Ум. отъ **киця**.

Киця, -ці, ж. 1) Кошка. *Пішла киця по водицю, та й упала у криницю.* Нп. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 36. Ум. **Кицька, кицюня, кицюнечка.** *Як до тебе ходити?. В тебе кицька лиха.* Чуб.

Киця́, -ця́ти, с. Маленькій горшечекъ. Желех. Ум. **Кициня, киця́тко.**

Киця́ти, -ця́ю, -єш, гл. Въ игрѣ въ жмурки: дотрагиваться до кого либо изъ прятавшихся, который послѣ этого начинаетъ жмурить. О. 1861. XI. Свидн. 37.

Ки́чера, -ри, ж. Гора, покрытая лѣсомъ, кромѣ вершины. Желех. Шух. I. 73. Ум. **Ки́чірка.** Вх. Зн. 25.

Ки́чка, -ки, ж. 1) Прядь льна, заплетенная въ косу новобрачной. *Беруть трошки льону і завивають їй (молодій) разом з косою, щоб більше було коси; хоть і великі коси, то завше треба той льон, і то називається зачіска та кичка.* Метл. 208. 2)

Кольцеобразный валикъ изъ пакли, шерсти или гарусу, иногда обшитый холстомъ, который носится замужними женщинами на головахъ подъ головнымъ уборомъ (очіпком, чепцем). Kolb. I. 38. 3) Хомутина, подушка валькомъ, кишкой, поджатая подъ клешни хомута. Вас. 159. *Лимарь кичку зашиває.* Шевч. 540. 4) Пучекъ соломы или камыша, употребляемый для крытья крыши. Желех. 5) Часть воротъ, дверей: кусокъ дерева съ вырѣзаннымъ въ немъ съ одной стороны углубленіемъ, — этой стороной онъ прибивается къ столбу или стѣнѣ, тогда углубленіе даетъ отверстие, въ которое входитъ верхъ вертикальнаго столбика глухого конца воротъ пли шипъ дверей. Шух. I. 87, 93. 6) Оставшійся въ землѣ послѣ срубленнаго дерева его пень или корень. *А наші кички викопують.*

Кичматися, -юся, -єшся, гл. Копаться, возиться. *Кичмався дома то над сим, то над тим.* Кременч. у.

Кичувати, -чую, -єш, гл. Корчевать. *Отто ліс, — щоб же ви мені вирубали його, викичували, зорали, пишениці насіяли!.. А ті як ухопляться: той рубя, той деревню вивозить, той кичує.* Рудч. Ск. II. 120.

Киш! меж., которымъ отгоняють птицъ. *Позгоним вас: киш-киш!*

Кишенька, -ки, ж. Ум. отъ **кишеня**.

Кишеня, -ні, ж. Карманъ. *Спасибі в кишеню не ховають.* Ном. № 4137. *Шага з кишені панської виймає. Дума. У латаній свитині і без чобіт, а грошей носив повні кишені.* К. ЧР. 20. **Чортова кишеня.** Родъ брани. *Отто дочка, а то батько — чортова кишеня.* Шевч. 134. **В кишені гуде.** Пусто въ карманѣ, нѣтъ денегъ. Ном. № 1485. Ум.

Кишенька. *Бере люльку у кишеньку, йде до корчми пити.* Чуб.

Кишечка, -ки, ж. Ум. отъ **кишка**.

Кишіти, -шу, -шіш, гл. Кишѣть. *Аж кишить невольника у Сиракузах.* Шевч. 606.

Кишка, -ки, ж. 1) Кишка. *Чи мох, чи вовна, аби кишка повна.* Ном. 12173. *Треба думать та гадать, чим кишки напхать.* Ном. 2) Колбаса, начиненная кашей. Маркев. 154.

Дайте мені кишку, ізнім у затишку. Чуб. 3) Красный наростъ на головѣ индѣйскаго пѣтуха. 4) **Ходити без кишни.** Ходить безъ пояса. Гол. Од. 48. Ум. **Кишечна.**

Кишкати, -каю, -еш, одн. в. кишнути, -шну, -неш, гл. Прогонять, прогнать птицу криком **киш!** *Прилетіла тетерочка... Не кишкайте, не лякайте: нехай привикає.* Нп.

Кишкати́й, -а, -е. Съ краснымъ наростомъ на головѣ (объ индѣйскомъ пѣтухѣ).

Индик кишкати́й! говорится о спесивомъ чело́вѣкѣ. О. 1861. XI. Кух. 16.

Кишковий, -а, -е. Кишечный; сдѣланный изъ кишекъ. *Кишкова струна.* КС. 1882, VIII. 282; 1892. III. 383.

Кишкун, -на́, м. Кабанъ съ однимъ ядромъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Гилун.**

Кишло, -ла, с. Жилище, гнѣздо.

Кишнути. См. **Кишкати.**

Киюра, -ри, ж. Ув. отъ **кий.**

Кия́к, -ка́, м. = Киях.

Кияка, -ки, ж. Ув. отъ **кий.**

Кияне́ць, -нця́, м. Нога съ ляжкой въ мясной тушѣ. Лебед. у.

Кия́нин, -на, м. Кіевлянинъ. *Ой кияне, кияне, панове громада!* ЗОЮР. I. 4.

Кия́нка, -ки, ж. 1) Кіевлянка. 2) Богомолка, идущая на богомолье въ Кіевъ, или возвращающаяся оттуда. *Понеділкує, черничить, киянок годує.* Мкр. Н. 30. 3) Небольшой деревянный молотокъ у столяра. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Ум.

Кия́ночка. *Я з Києва швачка, я з Києва кияночка, а з города городяночка.* Мет. 197.

Кия́нський, -а, -е. Кіевскій. *В хаті мило та любо глянути: лавки й столи липові, образи киянські, хороше помальовані.* МВ. I. 84.

Кия́ра, -ри, ж. = Киюра. Мнж. 60.

Кия́х, -ха, м. 1) Кисть, початокъ кукурузы. *За цілий день я зів тільки два кияхи пшенички.* Сквир. у. 2) Раст. *Thurpha angustifolia* L. ЗЮЗО. I. 169. 3) Метелка проса. Мнж. 184. Ум. **Кияшо́к.**

Кияхувати́й, -а, -е. О просѣ: **Кияхувате просо** — то просо, кисть котораго собрана вмѣстѣ, всѣ вѣточки прижаты. Мнж. 184. См. **Кийкувати́й.**

Кияшо́к, -шка, м. Ум. отъ **кिया́х.**

Кібець, -бця, м. 1) Кобчикъ. *Ой намостив кібець гніздо на високій тополі.* Нп. 2) Название одного изъ играющихъ въ дѣтской игрѣ въ перепелицю. Ив. 25. Ум.

Кібчик. *Летять спастись в лісах обширних од злого кібчика когтей.* Котл. Ен.

Кібчити, -чу, -чиш, гл. Бить, колотить. Мнж. 61.

Ківетора, -ри, ж. Половина тальби. Шух. I. 182.

Ківкі́, -ків, м. м. = Лядобі́йці. МУЕ. III. 24.

Ківна́та, -ти, ж. = Кімната. *Ой деж тебе порубали? В ківнаті на блаваті.* Гол. I. 82.

Ківш, ковша, м. 1) Совокъ для насыпки зернового хлѣба, муки и пр. 2) Плата мельнику мукою за помоль. *Ковша брати.* 3) Ковшъ, сосудъ съ рукоятью для черпанья и питья жидкостей. *Чи чарка то, чи ківш буде, — не глядить переміни: гладко п'ють, як з лука б'ють, до ночної тіни.* ЗОЮР. I. 317. **Випити ківш лиха.** Претерпѣть много горя. *Не один ківш лиха підсунула йому злая доля, — випив їх бідолашний.* Стор. I. 231. *Бийте його добре киями, щоб знав почему ківш лиха.* Ном. № 4954. Ум. **Ківшик.**

Сивушки зараз ковтонули по ківшуку і не здрігнули. Котл.

Кіготь, гтя, м. Коготь. *Здається й мала пташка, та кігті гострі.* Посл.

Кіз, кізу, м. Каль животныхъ. *Сердитий та недужий — кізові рівня*. Ном. № 3349.
Посадити в кіз (в тепле нутро убитої скотини — дитину од сухот). Ном. № 8402.
Стільки кізу лежить, що у віз не забереши. См. **Кізяк**.

Кізівер, -ра, м. Крутое взгорье, которое можно пахать сверху внизъ, возвращаясь съ плугомъ порожнякомъ. Вас. 205.

Кізій, -я, -є. Козій. Желех. **Кізе молоко** = **Кітче молоко**. Вх. Уг. 244.

Кізка, -ки, ж. Ум. отъ кова. 1) Козочка. *Коли б кізка не скакала, то б і ніжки не зламала*. Ном. № 7066. 2) Кнутъ, придѣланный къ козьей лапкѣ. Кізли. См. **Ковел**.

Кізлик, -ка, м. Отгородка на чабанской арбѣ для топлива. Мнж. 182.

Кізлини, -лин, мн. 1) Подставки, на которыхъ лежитъ конецъ вала въ мельницѣ. Лебед. у. 2) Колышки, забытые по бокамъ **кізлин** для того, чтобы лазить по нимъ вверхъ для смазки вала. Лебед. у.

Кізя, -ляти, с. Козленокъ. *Почали плодити рябих ягнят і кізлят*. Опат. 53.

Кізонька и кізочка, -ки, ж. Ум. отъ коза.

Кізь-кізь! меж. Зовъ козь.

Кізяк, -ка, м. Пометь, каль домашнихъ животныхъ. *До нашого берега ніщо добре не припливе — не кізяк, то тріска*. Ном. № 2137. Ум. **Кізячок**. Мнж. 1.

Кійло, -ла, с. Ковыль, *Stipa pennata*. О. 1862. V. Кух. 38. *Ой по горі, по горі, там Грицюхно ходить, там біле кійло косить та коню свойму носить*. Грин. III. 462.

Кіл, кола, м. Колъ. *Дурному хоч кіл на голові теши*. Ном. № 6185. Св. Микола не поставитъ кола. Ном. № 453.

Кілаш, -ша, м. Родъ горшка около 5 вершковъ вышиною, то-же, что кашник. Вас. 181.

Кілець, -льця, м. Ростокъ въ зернѣ. Каменец. у. Глазокъ въ картофелѣ. *Кепська справа, коли люде почали вже кільцями картоплю садити. Це лихо ріже на кільці бараболю*. Подольск. г. **Кільці пускати**. Проростать. Ум. **Кільчик**.

Кілки, кілко, мѣст. = **Кільки, кілько**.

Кілкий, -а, -є. Колючій. Зеленими споришами і кілками будяками. Нп.

Кілля, -ля, с. соб. отъ кіл. 1) Колья. *Прославився на Вкраїні ще козак і Гонта, що сажав жидів на кілля рядом поверх плота*. Ном. № 672. *Инший на ярмарок брався, инший у гай по кілля*. К. ЧР. 67. 2) Приготовленныя для постройки части ствола дерева — самыя верхнія, длиной но 5 — 6 метровъ. Шух. I. 88.

Кіло́к, -лка, м. 1) Колышекъ. 2) Колъ въ плетнѣ. *На перелазі, вхопившись руками за два кілки, з'явилась, як з землі виросла, Ганна*. Левиц. I. 26. 2) Деревянный гвоздь. *Гива тим червива, що кілками з неї Христа мучили*. Ном. № 315. 4) Вѣшалка въ видѣ колышка, вбиваемаго въ стѣну. *До півдня буде вбіратись та начіпляє на себе всього... як на кілок у коморі*. МВ. I. 28. 5) Въ дверяхъ крестьянскихъ построекъ: ручка въ видѣ колышка, за которую берутся при отворяніи дверей. Kolb. I. 57. 6) Колышекъ, вкладываемый у запора вмѣсто замка. *Пивниця на колку*. Ном. № 1259. 7) = **Заніз (у ярмі)**. Kolb. I. 67. 8) Одинъ изъ двухъ деревянныхъ шиповъ, которыми прикрѣпленъ къ оси задній насадъ крестьянской повозки. Рудч. Чп. 249. Ум. **Кіло́чок**.

Кіло́чок, -чка, м. Ум. отъ кіло́к. 1) Употребляется какъ уменьшительное отъ кіло́к во всѣхъ указанныхъ выше значеніяхъ. *Отут ще кілочок треба забити. — Та цей тин довго не стоятиме: кілочки поганенькі — як же воно держатиметься? — Одріже од*

жмутка два шматочки та зв'яже до купи та й повісить на кілочку. ЗОЮР. І. 308. Два кілочки у стіні... на їх нічого не висить. МВ. ІІІ. 2) = **Чека**. Рудч. Чп. 249, 250. 3) Въ сновальницѣ: колышки, на которые надѣвається пряжа. Вас. 202. 4) Колокъ у струннихъ музыкальныхъ инструментовъ для укрѣпы струнъ.

Кілька, кільки и кілько, нар. 1) Сколько. *Кілько смаку, тільки й гріху*. Ном. № 110. *Хоч кільки молися, з біди не вимолишся*. Ном. № 159. 2) Нѣсколько. *Од вулиці поодрізнявались кілька пар хлопців та дівчат*. Левиц. І. 18. *Я кільком казав — коли не хотять*. НВолын. у. *То хустку купила, то сорочок справила кільки*. МВ. І. 28. *Сила одного чоловіка або кількох людей*. Левиц. (Правда 1868, 415).

Кількадѣсять, числ. Нѣсколько десятковъ.

Кількалітній, -я, -є. Существующій нѣсколько лѣтъ. Желех.

Кільки. См. **Кілька**.

Кількись, нар. Нѣсколько. *Минуло кількись часу* Г. Барв. 510.

Кількість, -кости, ж. Количество. Желех.

Кілько. См. **Кілька**.

Кільконадцять, числ. Сверхъ десятка. *Круг сонця ходять кільконадцять планет*. Дещо. *Розгорює де небудь дівчина кільконадцять шагів*. О. 1862. І. 74.

Кількораз, нар. Нѣсколько разъ. Вх. Зн. 25.

Кількоро, нар. Нѣсколько. *Як таракне в стадо гусей, так разом кількоро їх і вб'є*. О. 1861. ХІ. 73.

Кільце, -ця, с. 1) Кругъ, кружокъ. *Ой у місці в крайній хаті кільцем танець ходить*. Гатц. 296. 2) Кольцо вообще, за исключеніємъ носимаго на пальцѣ. *Ведмідь здоровий, та кільце в носі*. Ном. № 4228. *Хто старцям милостину подавав, то все перед ним і лежить: чи шматок хліба, чи кільце ковбаски*. ЗОЮР. І. 306. 3) Звено. *Біда за біду чепляється, як у ланцюзі кільце за кільце*. Ном. № 2164.

Кільчик, -ка, м. Ум. отъ кілець.

Кільчитися, -чуся, -чишся, гл. Пускають ростки, проростать. *Вже кільчиться гречка, пшениця*. Каменец. у. *Він злиденний господарь: у його в коморі геть покільчилась пшениця*. Подольск. г.

Кілювати, -люю, -єш, гл. Задѣлывать, забирають стѣну вертикально поставленими жердями. *Кілювати хату*. Каменец. у.

Кіля, пред. = **Біля**. *Сотворив з того ребра Єву і положив кіля Адама*. Чуб.

Кімлач, -ча, м. Сѣть въ видѣ верши для ловленія рыбы. То-же что **ятір** (см.), но безъ крыльевъ. (Александровск. у. и Мнж. 182) и безъ **суятрика**. Вх. Пч. ІІ. 22.

Кімлашня, -ні, ж. соб. Калмыки. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Кімлік, -ка, м. Калмыкъ.

Кімліцький, -а, -є. Калмыцкій. **До кімліцьких заговін ждати**. Никогда не дождається. Ном. № 5633.

Кімлічка, -ки, ж. 1) Калмычка. 2) Деревянная курительная трубка съ длинной шейкой и выпуклой крышкой. Вас. 148.

Кімля, -лі, ж. Сѣтка для ловли рыбы. Желех. и Лебед. у.

Кімната, -ти, ж. Въ малорусскихъ хатѣ, домѣ — небольшая комнатка, отгороженная въ большой общей комнатѣ; служитъ обыкновенно спальней. Вас. 195. *У вдовиці дві світлиці, а третя кімната*. Мет. 53. *Поставлю хату і кімнату*. Шевч. *Піду я до*

кімнати постіль білу слати. Чуб. V. Мати собі стрівожилась, устала з-за стола і одвела її в кімнату. К. ЧР. 129. Ум. **Кімнатка, кімнаточка**. Він любив свою світличку з кімнаткою. Г. Барв. 143. Сам Сухобрус жив в сусідній кімнатці. Левиц. Пов.

Кімняхъ, -ха, м. = **Кім'ях**.

Кімса, -си, ж. 1) Кусокъ, комъ, напр., землі. Ном. № 10466. 2) Кусокъ хлѣба. *Пастух за ворота, кімса в його коло рота*. Ном. № 10466.

Кім'ях, -ха, м. Комокъ слипшихся ягодъ, гроздь. *Вишні так і висять кім'яками*. Харьк. у.

Кін, ко́ну, м. 1) Публичное мѣсто, гдѣ стояли присужденные къ тому въ видѣ наказанія. *Коси різали блудяжкам, в погріб запірали, другі у кона стояли, год не причащались*. Мкр. Н. 35. 2) Мѣсто игры. 3) Сцена.

Кінатов! Воскликаніє гуцульськихъ деревосѣвковъ: когда съ горъ спускають внизъ по деревянному желобу срубленное дерево, верхніе рабочіе кричать стоящимъ внизу вдоль желоба: *клейгов!* — крикъ, предостерегающій объ опасности отъ летящаго съ страшной силой дерева; когда послѣднее достигнетъ конца желоба и рабочіе отбросять его въ сторону, они кричать: **кінатов!** Крикъ этотъ передается, отъ одного къ другому все выше и, достигнувъ стоящихъ на высотахъ рабочихъ, служить для нихъ знакомъ, что путь свободенъ для новаго дерева. Шух. I. 179.

I. Кінва, -ви, ж. 1) Деревянная кружка. *Кухарі ставлять по всіх столах дерев'яні ваганки з потравою, а між ними у великих кінвах, теж дерев'яних, горілку, мед, пиво...* Стор. II. 150. *Взяв раз покуштував, удруге напився (пива), а втретє як узав ту кінву за ухо, то зробив у тій конівці сухо*. ЗОЮР. I. 204. 2) Ведро. *Молодичка кароока... бігла з кінвами по воду*. Федьк. Ум. **Конівка**.

II. Кінва, -ви, ж. соб. Лошади. *Бач, скілько кінви пасеться*. Змієв. у.

Кінець, -нця, м. 1) Конецъ, окончаніє, заключеніє. *Кінець — ділу вінець*. Посл. *Царству його не буде кінця*. Єв. Л. I. 33. **На при кінці**. Въ концѣ, напоследокъ. *На при кінці всього й каже... До кінця*. До конца, до окончанія. *До кінця там досидів*. **Кінець віку**. а) Окончаніє жизни. *Оце вже кінець мого віку*. б) Конецъ міра. *Мабуть кінець віку оце приближився: хоч рідного брата тепер стережися*. ЗОЮР. II. **Дійти кінця**. Окончить. Св. Л. 134. **А вже ж я тобі доїду кінця!** *Ужъ я тебя доканаю!* Ном. № 3651. 2) Конецъ (предмета). *Попустила низько кінці стрічок*. *Устролив кілок гострим кінцием у землю*. *Кінцем ножа копирсає*. **Кінці в край**. Нѣтъ выхода, безвыходное положеніє. *Таке мені прийшлося тоді: прямо кінці в край, — нічого їсти*. *Пішов та й украв*. Новомоск. у. Залюбовск. 3) Кожаная часть кнута. *На пугу ремінний кінець*. Маркев. 64. 4) Край, предѣлъ. *Позбірав вибраних од кінця землі до кінця неба*. Єв. Мр. XIII. 27. Употребляется какъ нарѣчіє съ родительнымъ падежемъ: **кінець стола, кінець села**. *На концѣ стола, села*. *Сидить батько кінець стола*. Шевч. 71. Тоже значить и **кінці стола**. *Сидить собі, сердека, у великій хаті, на лаві, кінці стола*. Кв. II. 69. 5) Окончаніє книги. *Кінець Чорній Раді*. К. ЧР. 422. Ум. **Кінчик, кінчичок**. *Бачив купку зірочок, або ріжок місяцевий, кінчичок*. МВ.

Кінний, -а, -е. Конный. *Найменший брат піший піхотою за кінними братами уганяє*. *Дума*. *Покотились по базару кінні пародові*. Шевч. 197. *Тут військо кіннее валилось*. Котл.

Кіннік, -ка, м. = **Кінниця**. Шух. I. 185.

Кінниця, -ці, ж. Конюшня. *Коники іржуть у кінниці.* Нп. Ум. **Кінни́чейка, кінниченька, кінни́чка.** *Коничка вставте до кінничейки.* АД. І. 37. *Коники возьте до кінничейки.* Год. ІІ. 82. *Суть в вас коники у три кіннички.* Год. ІІ. 3.

Кінно, нар. На коняхъ. *Слуги їдуть кінно округ воза.* К. ЧР. 357.

Кінцевий, -а, -е. Конечный; послѣдній въ концѣ. *На кінцевій тальбі кладе керманич... лише одну керму.* Шух. І. 182.

Кінцьовий, -а, -е. = Кінцевий. Кінцьовий гребінець. Гребень изъ верхушки (конца) рога. Вас. 164.

Кінчак, -ка, м. Мечъ съ узкимъ лезвіемъ.

Кінчанія, -ня, с. Окончаніе.

Кінча́стий, -а, -е. = Кінчатий.

Кінча́ти, -чаю, -еш, с. в. кінчи́ти, -чу́, -чиш, гл. 1) Оканчивать, кончать, кончить. *Кінчаючи своє слово до шановного читця, повинен додати...* Ном., стр. VII. *У роскоші кінчають вік щасливий.* 2) Добивать. *Розійшлися гайдамаки... з ножем у халяві жидів кінчать.* Шевч. 208. *Було тобі жидів кінчать, ляхків не займати.* Нп.

Кінчатий, -а, -е. Остроконечный. *Кінчатий ніж.*

Кінча́тися, -чаюся, -ешся, с. в. кінчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, гл. 1) Оканчиваться, окончиться, приходит, придти къ концу. *От уже і третій день кінчався, ніп і сам не знає, що робить.* Рудч. Ск. ІІ. 159. *Кінчивсь рік.* Рудч. Ск. ІІ. 56. *Вони знали одно: чим суд кінчився і по тому судили.* Мир. Пов. І. 165. *Служба божа кінчалась.* Левиц. І. 13. 2) Умирать, умереть.

Кінчик, -ка и кінчичок, -чка, м. Ум. отъ кінець.

Кінчити, -ся. См. **Кінчати, -ся.**

Кінь, коня́, м. 1) Конь, лошадь. *Коваль коня кує, а жаба й собі ногу дає.* Ном. № 2548. *Ідуть вони поле, їдуть і друге, а на третє поле став кінь спотикаться.* Мет. 2) Дѣтская игра въ мячъ, когда поймавшій мячъ садится на бросавшаго и кричить: *продай коня!* Каменец. у. О 1861. XI. Свидн. 36. 3) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.**

Кіньський, -а, -е. Лошадиный, конскій. *Уже почав він землю кіньським копитом орати.* Макс. *Шкуратяні подушечки, напхані кіньським волосом.* Ком. І. **Кіньська м'ята.** Раст. а) Полевая мята. *Mentha arvensis*; б) *Lamium amplexicalle.* L. ЗЮЗО. І. 126. **Кіньський щавель.** Раст. *Rumex obtusifolius.* ЗЮЗО. І. 178.

Кіп, -пу, м. **Яким кіпом ти міг то учинити?** *Какимъ образомъ, какъ ты могъ. это сдѣлать? Желех.*

Кіпка, -ки, ж. Ум. отъ копа.

Кіпний, -а, -е. **Кіпна доро́га.** Грязная отъ растаявшаго снѣга? *Як упаде пошпай (свіжий сніг), та дорога стане кіпною.* Шух. І. 81.

Кіпніна, -ни, ж. Кучка земли, поднятая кротомъ. *Кіпнини повказувалися.* Вх. Уг. 244.

Кіпніти, -нію, -еш, гл. Таять. Желех.

Кіпно, нар. Потеплѣло, оттепель на дворѣ; грязно (отъ растаявшаго снѣга). Желех.

Кіпочка, -ки, ж. Ум. отъ копа.

Кіптїти, -пчу, -тиш, гл. Дымиться. *Не туман то в полі кіптить, не грїм грїмить.* Год.

Кіптюга, -ги, ж. = Кіптяга.

Кіптяга́, -ги́, ж. Пыль. *Кіптягу збили діти у хаті. Кіптяга така, що й світу не видно.* Черк. у. *Збив таку кептягу коло землянки.* Мир. ХРВ. 83.

Кір, -кору, м. Корь. *А піднялася на ноги — кір, гвіздочки та кигили, страшні заливні кашлі підкошували дитячі сили.* Мир.

Кірець, -рця, м. = **Корець.** *Возьми ж кірець та напийся... квасу.* Грин. І. 207.

Кірка, -ки, ж. Ум. оть **кора.** 1) Кожица, корка плодів. *На запіканку корінкову купив кубеби, калгану... і свіжу кірку із лимон.* Мкр. Г. 69. 2) Сандаль. *Крашанки галунють, а тоді варють у кірці.* Константиногр. у. 3) Подборь, каблукъ. *Убере було мене дядина, в дрібушки поплете, стьонжки до кірок попустить.* Г. Барв. (О. 1861. VI. 19).

Кірмак, -ка, м. = **Кироман.** ЗЮЗО. І. 137.

Кірря, -ря, с. соб. оть кора. Вх. Зн. 25.

Кірх, корху, м. = **Корх.** *Підіймись (= підрости) на кірх.* Г. Барв.

Кірчик, -ка, м. Ум. оть **корець.** Вх. Лем. 424.

Кіс, коса, м. Дроздь черный, *Turdus morula.* Желех. **Кіс гривкастий.** Дроздь ошейниковый, *Turdus torquatus.* Вх. Лем. 424.

Кіска, -ки, ж. Ум. оть **коса.** 1) Употребляется какъ уменьшительное въ указанныхъ при словѣ коса значеніяхъ, преимущ. 1 и 2. *Дівки гуляють, кісками мають.* Грин. III. 85. 2) Ножъ изъ куска косы; употребляется какъ обыкновенный ножъ, а иногда служитъ и вмѣсто бритвы. *Пороблю було кіскою колеса млинові і п'ятірні, точнісінько, як у млині.* Левиц. І. 102. 3) Родъ огорожи изъ хворосту. О. 1861. XI. Свидн. 63. О. 1862. V. Кух. 38. 4) Въ гуцульскихъ хатахъ в ѣшають, въ видѣ украшенія подь образами соединенные попарно початки кукурузы, для чего покрывающіе ихъ листья сплетаются въ кіску. Шух. І. 100. 5) Родъ вышивки. Шух. І. 157, 158.

Кісний, -а, -е = Тісний. *Кісній улиці, кісній, — їхали бояре пишній.* Грин. III. 534.

Кісник, -ка, м. 1) Косоплетка; лента, вплетенная въ косу. Чуб. VII. 422. *Захотіла гиря нових кісників.* Ном. *А чому ти й досі ніколи не влетеш кісники оті, що тітка привезла?* Шевч. 494. 2) Торговецъ косами для косьбы, раз'їзжающій по селамъ. Константиногр. у. Ум. **Кісничок.** *Бач, чого гирі забажалось — кісничків!* Ном. № 5343.

Кісниця, -ці, ж. Родъ рыбы. *Кісниця — широкий писк, пера червені, пляската.* Вх. Уг. 244.

Кісничок, -чка, м. Ум. оть **кісник.**

Кісно, нар. = **Тісно.** *Та його ще не кісно треба.* Да его еще не безотлагательно, не очень нужно. Зміев. у.

Кісно́та, -ти, ж. = **Тіснота.** *На пороні й ломка зробиться через те, що кіснота.* Каневск. у.

Кісонька и кісочка, -ки, ж. Ум. оть **коса.**

Кісся, -ся, с. Рукоятка у косы, косовище. Шух. І. 169.

Кістка, -ки, ж. Кость. *Чортюк, чортюк, не полічи моїх кісток.* Ном. № 275. *Кістки у могилі, сам в Господа Бога.* Рк. Макс. *Кістка мертва. Болѣзнь, наростъ на тѣлѣ.* Чуб. III. 15.

Кістлявий, -а, -е. Костлявый. *Хто тільки кістлявим пальцем проштрикує у носі ямки, замість табаки.* Кв. І. 243. *На кістлявих її плечіх сіріє сорочка.* Мир. Пов. І. 121.

Кістняк, -ка, м. = **Кістяк 1.** *Возила, возила (коняка), а тепер кістняк тліє.*

Кісто, -та, с. = **Тісто.** *Знать мою матір, що хліб пекла, бо на воротях кісто.* Ном. № 10793. *Діжа з кістом.* Мнж. 174.

Кісточка, -ки, ж. Ум. отъ кістка. 1) Косточка (животнаго). *Казав пан дяк, що гусей не їсть, а повна стеля кісточок.* Ном. № 6893. 2) *Анат.* Лодыжка, Malleolus. *З річки нашої куди влітку дівається вода, так що й горобцеві по кісточки перейти.* Ком. I. 22. *Там керви по кісточки.* Гол. 3) Гнѣздо въ срединѣ яблока или груши для зерень. Черк. у.

Кістриця, -ці, ж. = **Костриця.** Вас. 200.

Кістричитися, -чуся, -чишся, гл. = **Костричитися.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кість, кости, ж. 1) Кость. *Кайдани-залізо ноги повривало, біле тіло козацьке-молодецьке коло жовтої кости пошмугляло.* Дума. 2) Игральная кость. *Програвав чумак вози й воли в кости.* Нп. Ум. **Кістка, кісточка.**

Кістяк, -ка, м. 1) Скелеть или часть его. *Кістяки тлітимуть собі в домовині до страшного суду.* Г. Барв. 460. *Вирветься злющий з домовини та й задушить живу людину руками-кістяками.* Г. Барв. 459. *Кінську голову, кость на порозі положить.* ЗОЮР. II. 17. 2) Греческій орѣхъ. 3) Сѣрый рѣчной ракъ съ широкими клешнями. Браун. 32. См. **Залізник.**

Кістяний, -а, -е. Костяной. *Мишко, мишко! на тобі кістяні зуби, дай мені залізні.* Ном. № 263.

Кіт, -кота, м. 1) Котъ. *Є сало, та не для кота.* К. ЧР. 92. 2) Кіт і мишка. Родъ дѣтской игры. Ив. 54. Ум. **Котик, котичок, коток, коточок, котусь.**

Кітва, -ви, ж. Якорь. Ум. **Кітвиця.**

Кітвиця, -ці, ж. 1) Ум. отъ кітва. 2) Доски, по которимъ скатывають возъ, чтобы поставить его на дуб при перевозкѣ на другую сторону рѣки. Чигир. у. См. **Китвиця.**

Кітка, -ки, ж. Кошка. *Рано пташка заспівала б, як би кітка не ззіла.* Ном. № 1950. *Не грай, кітко, з медвідем, бо тя здавить.* Ном. № 1213.

Кітлик, -ка, м. Горшокъ, въ которомъ варится кулешъ. См. **Кулешінник.** Шух. I. 96.

Кітловина, -ни, ж. Котловина? Воли (в полонинах) пасуться низом жолобами-долинами поміж двома горбами та кітловиною. Шух. I. 211.

Кітляр, -ра, м. Мѣдникъ. Котл. Ен. (Слов.).

Кітлярка, -ки, ж. Жена мѣдника. Ум. **Кітлярочка.** *Моя мати не кітлярочка, я не кітлярчина дочка. Я кітлів не латала, щобим по грошу брала.* О. 1862. IV. 18.

Кітлярчин, -а, -е. Принадлежащій женѣ мѣдника. О. 1862. IV. 18. См. **Кітлярка.**

Кітний. Употребляется только въ жен. родѣ: **кітна.** *Барани валують вівиці, від чого ті стають кітні.* Шух. I. 210.

Кіто́к, -тка, м. Обмотанный веревочками жгутъ соломы, прибываемый по краямъ дверей для защиты отъ холода. Мнж. 179.

Кітчій, -а, -е. = **Кошечій.** Вх. Уг. 244. **Кітче молоко.** Раст. Молочай, Euphorbia. Вх. Уг. 244. Кітча сова. Вх. Лем. 425.

Кіть-кіть! меж. Катится. *І перекинулась клубочком, кіть-кіть з Олимпа як стріла.* Котл. Ен. IV. 37.

Кітька, -ки, ж. Игра состоящая въ катаніи яиць. *І в кітьки крашанками грались.* Котл. Ен.

Кіхоть, -хтя, м. Коготь. *Розгреба (курча) своїми кіхтями пісок на греблі.* К. *На неї уже давно чорти кіхті гострять.*

Кіш, коша, м. 1) Корзина большая стоячая для хранения муки или зерна. *Ой пійду я до коша, — муки ні пиліни!* Нп. *У сінях стоїть кіш із борошном.* Г. Барв. 435. 2) Корзина передвижная. *Держу на голові три коші з хлібом.* Опат. 64. 3) Садокъ для рыбы въ видѣ поставленной въ воду плетеной цилиндрической корзины. Чуб. VI. 107. *Хоч риби нема — на́те вам кіш на рибу.* Ном. № 4777, 4) Деревянный коробъ въ мельницѣ надъ жерновами, куда высыпается зерно. *Меле гречку, на кіш посипае.* Чуб. VI. 153. 5) Лагерь, стоянка. *Гайдамаки повертілись попід частоколом та й вернулись до коша. А кошем вони стояли тогді цілі сутки у Великих курганів.* ЗОЮР. I. 252. *Козаки вночі утікали і на тихому Дунаї новим кошем стали.* Шевч. 6) Запорожская Сѣчь. *Низове товариство закликало мене до коша, бо я всі гірла, як свої п'ять пучок, знаю.* К. ЧР. 23. **Дати від коша.** Прогнать, отразить. **Остаться на кошу.** Сѣсть какъ ракъ на мели.

Кіша́стий, -а, -е. Пѣгій, двуцвѣтний. *Боцан кішастий.* Вх. Уг. 244.

Кішка, -ки, ж. 1) Кошка. 2) Небольшой якорь. Левиц. ПЙО. I. 3) **Сіра кішка.** Родъ дѣтской игры. Ив. 47.

Кішкарь, -ря, м. Название одного изъ играющихъ у плаза. Ив. 19.

Кішниця, -ці, ж. Сѣнокосное мѣсто въ полонинах, огороженное; тамъ складывается сѣно въ стоги и тамъ-же находится лѣтнее жилище для приходящихъ туда рабочихъ, съ сараями для овецъ. Шух. I. 168, 189.

Кіявкати, -каю, -еш и кіявчати, -чу, -чиш, гл. Кричатъ (о галкахъ). *Кивки кіявкают або кімнат.* Вх. Уг. 244.

Кла, м. мн. = Ікла. См. **Ікол.** Желех.

Клад, -ду, м. **Кладу дати.** Поколотить, побить. *Він старших не займав, бо вони йому доброго кладу дадуть.* Радомысл.

Кладіжка, -ки, ж. Укладываніе.

Кладій, -дія, м. = Кладільник. *Кладієві найважче, бо той скидав снопи, той пхав, а я один.* Канев. у.

Кладільник, -ка, м. Укладывающій снопы въ скирды. Ум. **Кладільничок.** *Зберемо женці — дівки — панянки, а носільнички — хлопці-молодці, а кладільнички — середні люде.* Гол. II. 17.

Кла́дка, -ки, ж. Мостокъ, мостки. *Ой у степу річка, через річку кладка.* Макс. *То було люблять прати на самій бистрині, положивши кладку з каменя на камінь.* Куліш. Ум. **Кладочка.** *Край гребельки млиночок, край млиночка кладочки.* Чуб.

Кладня, -ні, ж. Копна хлѣба на полѣ въ 15 — 20 сноповъ. Шух. I. 166.

Кла́довисько, -ка, с. = Кладовище. О. 1861. XI. Свидн. 41.

Кладовище, -ща, с. Кладбище. *На шлях дивлюся та на поле, та на ворону на хресті, на кладовищі.* Шевч. *Опівночі дивиться — йде з кладовища гурба мерців.* ЗОЮР. II. 43.

Кла́дочка, -ки, ж. Ум. отъ **кладка.**

Кладь, -ді, ж. **Кладі да́ти = Кладу дати.** *Ну, наші парубки дали йому такої кладі, що не скоро вичухається.* Харьк. у.

Клак, -ка, м. 1) = Клоччя. *Хунта клаків не варт.* Ном. *Клаки йдуть на підкиння в рядних.* НВолын. у. *Ніякий дружбонька, ніякий, — має квіточку з клаків.* О. 1862. IV. 17. 2) Клыкъ (свиной). Вх. Лем. 425.

Кламцати, -цаю, -єш, гл. = **Клацати.** Між двома дубами кламцає баба зубами. *Ном., стр. 300, № 360.*

Кландати, -даю, -єш, гл. Упрашивать. *Вхопив гроші у його з рук та й заховав. Давай вони його кландать, щоб оддав.* Новомоск. у.

Кланцати, -цаю, -єш, гл. = **Клацати.** Желех.

Кланцатий, -а, -е. Зубастый. Желех.

Кла́нці, -ців, м. мн. Клыки звѣрей и зубы. Вх. Зн. 25.

Клань, -ня, м. и **кла́ня, -ні, ж.** Полкопны, 30 сноповъ. *А на тих ланах пшениця в кланях, в кланях, не в кланях, в сто оборогах.* Желех. Могил.-Под.

Кла́няння, -ня, с. Поклоны. Ум. **Кляняненько.** *Останнє кляняненько, навіки мешканенько.* О. 1862. IV. 36.

Кла́нятися, -няюся, -єшся, гл. 1) Кланяться. *Инший в ноги кланяється, а за п'яти кусає.* *Ном. № 3047 Кляняюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. 2) Покланяться. *І ми ся тобі кланяєм, ім'я твоє узиваєм.* Гол. 3) Привѣтствовать. *Кляняюсь їм низьким поклоном, приятним словом.* Мил. 221.

Клап, -па, м. 1) Родъ зубца въ одеждѣ. Гол. Од. 22. 2) = **Капель.** Гол. Од. 69. 8) мн. Объяушахъ свиньи. Ум. **Клапоньки.** *Прийшла свиня до коня та й каже: «Ось бо й я румак!».* *А кінь одказав: «І ніженьки коротенькі, і ушеньки клапоньки, і сама як свиня».* *Ном. № 7931.*

Клапан, -на, м. 1) Клапанъ. *Внизу дудочки прироблюються два клапани, котрі одкриваються і зачиняються.* Ком. I. 70. 2) = **Клап I.** Гол. Од. 22.

Клапа́ня, -ні, ж. = **Клепаня.** Kolb. I. 41, 48.

Клапати, -паю, -єш, гл. Болтать. Желех.

Клапатий, -а, -е. Неуклюжий, большой. *Бо ми його не раз вчили то лихо клапате.* Федьк. II. 58.

Клапач, -ча, м. 1) Прозвище собаки (съ большими ушами?). Вх. Зн. 25. 2) Болтунъ. Желех. 3) Родъ кривого ножа. Вх. Уг. 244. Ум. **Клапачик.**

Клапачка, -ки, ж. 1) Родъ трещетки, стукалки. *Клапачки робит з ялового дерева і ними клапкат.* Вх. Лем. 424.

Клапкати, -каю, -єш, гл. Стучать. *Клапкат в двері.* Вх. Уг. 224.

Клапотъ, -птя, м. 1) Клочекъ, кусокъ (кожи, ткани, бумаги). *Ото клаптів скільки позоставалось!* 2) мн. **Клапті.** Обшлага на рукавахъ опанчі. Гол. Од. 18. Ум. **Клаптик.**

Клапоухий, -а, -е. Каплюхий. *Клапоуху хоч родзинками годуй, а все буде клапоуха.* *Ном.*

Клаптик, -ка, м. Ум. отъ **клапотъ.**

Клаптош, -ша, м. Складной ножъ. *Порізав клаптошом.* Вх. Лем. 425.

Клас, -су, м. 1) Классъ въ учебномъ заведеніи. *І Антосьо вже був у четвертім класі.* Св. Л. 135. 2) Класная комната. *Чого ти тут стоїш? — Учитель вигнали з класу, що не слухав.* Харьк. г. *Він увійшов у сіни і заглянув у клас.* Левиц. Пов. 177. 3) Классъ (на желѣзной дорогѣ, пароходѣ). *Поїдемо третім класом.*

Класик, -ка, м. Классикъ.

Класичний, -а, -е. Классическій. *Згадав класичні Афини й пишні береги Мореї.* Левиц. Пов. 13.

Класний, -а, -е. Классный. Левиц. Пов. 124.

Класти, -кладу, -деш, гл. 1) Класть. *Як тя баба в купіль клала, на груди ті іскра впала.* Рус. Дн. 2) Ставить. *Виходят коло воріт і кладут столик маленький, а на столик хліб і чекают молодого.* Грин. III. 517. *Як уже проспіваят, — кладут вечеряти.* Грин. III. 522. 3) Прикладывать. *У руку бере (китайку), к серцю кладе, словами промовляє.* Дума. 4) Раскладывать. *Тяжкий огонь підо мною клали.* Нп. 5) Вить (гнѣздо). *Ой ремезе, ремезоньку, не клади гнізда близько над Десною.* Нп. 6) Убивать. *Ой як зачав ляшків-панків як снопики класти.* 7) — **вариво**. Солить на зиму капусту, бураки, огурці. *Батько старий, ні матері, ні сестри нема, сами собі й обідати варять, хліб печуть, вариво кладуть.* Г. Барв. 87. 8) — **копу**. Копнить. 9) — **межу**. Проводить межу. Мнж. 26. 10) — **нитку**. Забрасывать неводъ. Вас. 189. 11) — **присади**. Прививать прищепы. Шух. I. 110. 12) — **скирту**. Метать скирду, стогъ. 13) — **хату**. Строить избу, домъ. Шух. I. 145. 14) — **честь на собі**. Изъ уваженія къ себѣ самому не дѣлать. *Давно я потоптав би сю ледарь, та тільки честь на собі кладу.* К. ЧР. 106. 15) — **до міри**. Мѣрять. *Пригнали мя у Яблонів, кладуть мя до міри, там же й забігали молоді жовніри.* Нп. 16) — **у голову**. Догадываться, думать, ожидать. Чуб. I. 273. *Бідна наша ненька і в голову собі не клала, щоб між нами стався такий великий гріх.* Стор. МПр. 34. *Лягли і в голову не клали, що вже їм завтра не вставать.* Шевч.

Кластися, -дуся, -дешся, гл. 1) Быть положеннымъ, класться. *Умірають, — не на віз кластись.* Чуб. I. 294. 2) Ложиться. *Ще дівчина спатоньки не клалась, козакова пшениченька зжалась.* Мет. 28. 3) Готовиться, собираться. *Дощик сььогодні клався, клався, та й не зірвався.* Чуб. I. 301. *Кладеться на годину.* Змієв. у. *Се мені дорога кладеться.* Ном. № 11358. *Як на добро кладеться, то й на скіпку прядеться.* Ном. 4) — **за кого**. Выдавать себя за кого. *Ти кладешся за доктора.* Вх. Зн. 25.

Клатати, -таю, -еш, гл. Шелестѣть, стучать. *При тім боці, при толоці, там смерека клата.* Гол. IV. 502. См. **Калатати**.

Клац! меж. Шелкъ! (зубами) *А пакінь клац її зубами.* Рудч. Ск. II. 12.

Клацання, -ня, с. Щелканье зубами.

Клацати, -цаю, -еш, гл. Щелкать зубами. *Зубами клацав мов би пес.* Котл. Ен. VI. 59. *Так те дерево й оступили, так зубами й клацають.* Рудч. Ск.

Кле, пред. Возлѣ. *Жив колись кле Чепелихи відьми.*

Клебан, -на, м. = **Клебаня**. Угор.

Клебанина, -ни, ж. = **Клебаня**. Ум. **Клебанинка**. *Загубив я клеванинку та й дарабчик свічки.* Гол. IV. 498.

Клебанка, -ки, ж. = **Клебаня**.

Клебаня, -ні, ж. 1) Шляпа. Угор. Желех. 2) = **Клепаня**. Желех.

Клевак, -ка, м. 1) Кирка для разбиванія глины. Радом. у. 2) Клыкъ (свиньи). Вх. Пч. I. 14.

Клеветатися, -вечуся, -чешся, гл. Болтать, много говорить; спорить. *Та з нуди — що робити? Давай людей морочить, щоб опісля того цілу неділю об тім тільки й клеветаться.* О. 1862. IV. 87.

Клеветуха, -хи, ж. Болтливая или сварливая женщина? Молодая жена говорить мужу: *Я тобі, милий, миленька і голубонька сивенька, а твому батеньку — медведиця, а твоїй матері похмурниця... твоїм братам — клеветуха.* Чуб. III. 211, 212.

Клевець, -вця, м. 1) Молотокъ. *Доле, доле, ліпше сповить, чи клевцем убити, як так коротати.* Федьк. *Цигане в лузі в два клевиці ковали.* Федьк. Поэз. I. 18. 2) Молоточекъ для клепанія кость. Мнж. 182. Шух. I. 169. Kolb. I. 64. Ум. **Клєвчик.**

Клевцур, -ра, м. Неуклюжій и неповоротливый человекъ большаго роста. Чуб. VII. 575.

Клєвчик, -ка, м. Ум. отъ клевець.

Клевчи́ха, -хи, ж. Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Клезну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Ударить по лицу. *Инший паном уродивсь, паном охрестивсь, паном і зріс, а далєбі і мужика клезнуть не вмїє.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 99.

Клєїти, клєю, клєїш, гл. Клеить.

Клей, клєю, м. Клей, клейстеръ, все клейкое.

Клейгов! меж. Восклицаніе гуцульскихъ древосъковъ: берегись! Шух. I. 179. См. **Кінагов.**

Клейніти, -ню́, -ні́ш, гл. Клеймить, налагать клеймо, тавро. *Клейнити вівиці. Щєпи у мене клєїнеті, — от я ї пізнав, хто вкрав у мене п'ять щєп.* Волч. у.

Клєйно́, -на, с. Клеймо, тавро на животныхъ. Черк. у. Мнж. 182.

Клейно́д, -да, м. 1) Драгоценность. 2) Атрибуты власти, регалии. *Не на тєє, милє браття, я Січ руйнувала, ой щоб я вам ваші землі, клєйноди вертала.* ЗОЮР. I. 322. *Возьміть мої отаманські клєйноди, панове, та однесіть москалєві.* Шевч. 573.

Клейно́дець, -дця, м. Слово встрєчено только одинъ разъ въ стихотворныхъ переложєніяхъ народныхъ повѣрій, сдѣланныхъ А. Корсуномъ и значитъ, повидимому: торговецъ драгоценностями, ювелиръ. *Польські клєйнодці сиділи... купці замїжнєнські із крамом багатим; перстні золотїї, жемчужні сережки вони продавали.* Сніп. 215.

Клєйтух, -ха, м. Пыжь. Харьк. г.

Клекавка, -ки, ж. Насѣк. *Acridium stridulum.* Вх. Пч. I. 5.

Клекацка, -ки, ж. Крыжовникъ. Вх. Лем. 425.

Клєкіт, -коту, м. 1) Шумъ, гамъ. *Вони всі говорили разом, та так голосно, що од того клєкоту не було чути ні одного слова.* Левиц. Пов. 110. *Ишов мимо шинку, слухаю — клєкіт, і собі зайшов — коли там лайка така!..* Верхнеднѣпров. у. 2) Крикъ орла.

Клекотати, -кочу́, -чєш, гл. Кричатъ (объ орлахъ). *Не орли чорнокрильці клєкочуть і під небєсами літають.* Мет.

Клекотіти, -кочу, -ти́ш, гл. 1) Клокотать, бурлить, шумѣть. *Смола там в пєклї клєкотіла.* Котл. Ен. III. 74. *Перед їми морє милє гомонить і клєкотить.* Шевч. 62. *Оце дудлить, аж у горлі клєкотить.* Ном. № 14127. 2) Квакать шумно (о лягушкѣ). *Жаби клєкотять.* Чуб. I. 65.

Клект, -ту, м. = **Клєкіт.** *Клект злячий з під хмар чути.* Ном. № 999.

Клектанія, -ня, с. = **Клєкіт 2.** Орлине чути здалєку клєктанія. К. МБ. II. 134.

Клектати, -кчу́, -ти́ш, гл. = **Клекотати.** *Кричить-клєктить, орлят на бенкет звучи.* К. МБ. II. 134.

Клен, -ну, м. Кленъ, *Acer platanoides L.* *Рости, рости, клєн-дєрево!* Грин. III. 318. Ум. **Кленок.** *Ой у ліску на клєнку повісила колєсочку на шнурку.* Чуб. III. 486.

Клєнина, -ни, ж. Кленовое дерево.

Клєниця, -ці, ж. = **Клен.** Шух. I. 18. Лв. 96.

Кленовий, -а, -е. Кленовый. *Тут їли розній потрави... з нових кленових тарілок.* Котл. Ен. I. 18. *Бігла через місточок та вхватила кленовий листочок.* Рудч. Ск. I. 43.

Кленок, -нка, м. Ум. отъ клен.

Клень, -ня, м. Рыба *Squalus ephalus*. Шух. I. 24.

Клепайло, -ла, м. Тотъ, который клепле. См. **Клепати.**

Клепак, -ка, м. Доска, которую сапожникъ кладеть къ себѣ на колѣни и разбиваетъ на ней молоткомъ кожу. Вас. 161.

Клепало, -ла, с. 1) Колотушка, било. *Били під двором в клепало, як в панських водиться дворах.* Котл. Ен. *Піп у дзвін, а чорт у клепало, та й каже, що його голосніше.* Ном. № 2650. 2) Молотокъ для отбиванія косы. *Ми взяли бруски й клепала... Гострим коси, в ручку йдем.* Щог. Вор. 86. 3) Съ измѣн. удар.: клепало. Токованье тетерева. *Готурів стріляють лише в часі клепала.* Шух. I. 235, 238.

Клепа́ння, -ня, с. 1) Кованіє. 2) Отбиваніє молоткомъ косы.

Клепа́ня, -ні, ж. = **Капелюха.** Гол. Од. 69. Шух. I. 137.

Клепа́ти, -паю, -єш и клеплю, клеплеш, гл. 1) Ковать. *Коваль клепле, поки тепле.* Посл. 2) Отпускать косу. *Тне косарь, не спочиває. Не клепає коси.* Шевч. 381. *Де тее ще у Бога літо, а він уже косу клепа.* Ном. № 2614. 3) Бить, звонить в колотушку. 4) Бить. *Як почав він мужика то в той висок, то в сей — клепа, клепа — йому, сердешному, аж очі помутились, а той клепа.* Рудч. Ск. о) Клеветать. *Поніміють, що клепали, гордим серцем промовляли.* К. Псал. 25. 6) **Клепати язиком.** Говорить вздорь.

Клепач, -ча, ж. 1) Молотокъ. Угор. 2) = **Клепачка.** Чуб. VII. 575.

Клепа́чка, -ки, ж. 1) Лопатка для отгачиванія косы. Радом. у. 2) = **Клесачка.**

Клепе́ць, -пця́, м. 1) = **Клепач 1.** Желех. 2) Рыба. *Abramis sapa* (Pall). Браун. 26.

Клепка, -ки, ж. Клепка. *Ой у полі озерце, там плавало відерце. Соснові клепки, а дубове денце.* Чуб. V. 81. *Торох відра об землю, аж клепки забряжчали.* Рудч. Ск. II. 124. **У його клепки не стає в голові. Немає третьої клепки в голові.** Онъ глуповать. У него голова не въ порядкѣ. Ном. № 6254. Чуб. I. 249. **Орати клепкою.** Идти на перекорь. Ном. № 3308. Ум. **Клепонька, клепочка.** *Соснові клепоньки, дубове денце.* Грин. III. 242. *Щоб твої обручі погоріли у печі, щоб твої клепочки розносили діточки.* МУЕ. III. 159.

Клепта́ти и клепті́ти, -пчу, -чеш, гл. Много разъ одно и то-же говорить. Желех.

Клесачка, -ки́, ж. Сапожный инструментъ для разглаживанія швовъ. *Як би в шевця не клесачка, швець пропав би як собачка.* Харьк. у.

Клесува́ти, -сую, -єш, гл. Разглаживать клесачкою шовъ обуви. *Клесує чобіт.*

Клець, -ця, м. Чурбанъ, обрубокъ столба. Київ. и Подольск. г. Вх. Зн. 25. Ум. **Клецьок.**

Клечальний, -а, -е. Троицкій. **Клечальна неділя.** Троицынъ день, воскресенье троицкой недѣли. **Клечальна субота.** Канунъ Троицына дня. Чуб. III. 186.

Кле́чаний, а е. Украшенный вѣтвями деревьевъ въ Троицынъ день; троицкій, то-же, что и **клечальний.** *Ото ж у клечану неділю їх і повинчано обох.* Шевч. 418. **Клечані святки.** Праздникъ Троицы. *На первый день, на клечаних святках дівчата плетуть вінки.* Ном. № 459.

Клечані́на, -ни, ж. Одно дерево изъ клечання. *Закопай і осичиною з клечанини пристроми.* Мнж. 156.

Кле́чання, -ня, с. Срубленныя небагышыя деревья и древесныя вѣтви съ листьями въ домахъ и на дворахъ на Троицу. Чуб. III. 185.

Клешня, -ні, ж. = **Клішня**.

Клешоно́гий, -а, -е. = **Клішоногий**. *Уже наші поїхали... кобилою клешоногою*. МУЕ. III. 172.

Клива́к, -ка, ж. Клыкъ.

Клик, -ку, м. Зовъ. *Троянство, знаєш, все голодне сипнуло ристю на той клик*. Котл. Ен. IV. 19.

Кликання, -ня, с. Зовъ, призывъ.

Кликати, кличу, -чеш, одн. в. кликнути, -кну, -неш, гл. 1) Кричать, подавать голосъ. *Володарь, володарьку, одчинь ворота! Чого хочете, чого кличете?* Нп. *Кликне-покликне Филоненко, корсунський полковник*. Дума. 2) Звать, призывать, сзывать. *Чи ти чула, дівчинонько, як я тебе кликав?* Мет. 9. *Кличе мати вечеряти, а донька не чує*. Шевч. 66. *Не прийшов я кликати праведників*. Св. Л. V. 32. *Клич громаду!* Шевч. 208. Употребляется также съ предлогомъ на: *от брат приостав трохи та й кличе на мене*. Федьк. Съ измѣненнымъ удареніемъ: **кликнути**. Позвать. *Пійдіть, гінця мені кликніте!* Котл. Ен. I. 27. 8) Называть (по имени). *Ой ти дівчино, ти мила моя! як же тя кличе мати твоя?* Гол.

Кликотіти, -кочу, -чеш, гл. = **Клекотіти**.

Климат, -ту, м. Климать. *Одежа... примінялась до климату*. О. 1862. VIII. 29.

Клин, -на, м. 1) Клинь. *Клин клином виганяй*. Ном. № 3886. Является составною частью различныхъ снарядовъ, напр., ткацкаго станка, (Вас. 171), маслобойни (Шух. I. 163) и пр. 2) Кусокъ ткани въ видѣ треугольника, какъ составная часть одежды. Шух. I. 153. Вас. 155. 3) Родъ рыбы. Ум. **Клинець, клинок, клинчик**.

Клинець, -нця. Ум. отъ **клин**. 1) Клинышекъ — отдѣльно или какъ часть различныхъ снарядовъ. Шух. I. 99, 249. Также какъ часть одежды. 2) Клинь, подкладываемый мельниками подъ рычагъ, которымъ поднимается жерновъ дляковки послѣдняго. Мик. 481. 3) Вѣшалка въ видѣ деревяннаго колышка въ стѣнѣ. *Новеньке ситце на клинці, а старе під лавою*. Ном. № 5316. *Ой мій коник тобі стайні не загнойть, а золота зброя клинців не полонить*. Pauli. II. 23. 4) Гвоздь, подковный гвоздь. Вх. Уг. 244. 5) Различнаго рода орнаменты, въ которые составною частью такъ или иначе входитъ треугольникъ или фигура на него похожая: въ размалевкѣ глиняной посуды — рядъ сегментовъ по краю тарелки. (Вас. 184), въ писанкахъ — рисунокъ изъ 24 треугольниковъ. (КС. 1891. VI. 364), въ вишивкахъ: **овескові, реп'яшкові клинці**. (Залюбовск.) и пр.

Кли́ння, -ня, с. соб. отъ **клин**. *Рубай, сину, яворину, — добре клиння буде*. Чуб. V. 883. *Розлетілися, як липове клиння*. Ном. № 1882. (Въ сорочці) з боків вишито клине. Шух. I. 153. Вас. 155.

Клино́к, -нка, ж. Ум. отъ **клин**. = **Клинець 1, 3**. Чуб. VII. 432. *Забивають з осики клинком*. Сніп. 160. *Канчук (висить) на клинку!* Гол. III. 310.

Кли́нтух, -ха, м. Пыжь.

Клинува́тий, -а, -е. 1) Клинообразный. 2) Человѣкъ съ однимъ ядромъ. Черк. у.

Клинцюва́ння, -ня, с. Клинышки, забитые въ стѣну передъ обмазкой ея, клинцовка. *Глина по стінах давно облупилась, стирчало саме клинцювання*. Г. Барв. 19.

Клинцювати, -цюю, -єш, гл. 1) Забивать клинь. Харьк. г. 2) Набивать стѣну для обмазки глиной. Чуб. VII. 380.

Клинчастий, -а, -е. Клиновидный. **Клинчасті** — о вышивкахъ въ Галиціи. Kolb. I. 48.

Клинчик, -ка, м. Ум. отъ клин.

Клинчук, -ка, м. = **Клин 3.**

Клич, -ча, м. Репутація. *То вже ж один козак доброго клича і луччой руки один шостак розгадав.* Макс. (1849). 75.

Клі́ша, -ші, об. Человѣкъ, на ходу задѣвающій ногою за ногу въ косточкахъ. Борз. у.

Клішавий, -а, -е. Косолапый. *Клишавий кінь.* НВолын. у.

Клішаво, нар. Косолапо. *Клишаво йде.* НВолын. у.

Клишоногий, -а, -е. Косолапый.

Клін, кло́ну, м. = **Кльон.** Желех.

Клінно, нар. Кланыся; покорно. *Просили деді і нені і я вашеці прошу, бисьте були ласкаві на коровай, корне покорно, клінно поклінно.* Kolb. I. 226.

Кліпавка, -ки, ж. Вѣко глаза. Каменец. у. Вх. Пч. I. 14.

Кліпайка, -ки, ж. = **Кліпавка.** Вх. Уг. 224.

Кліпати, -паю, -єш, гл. Моргать, мигать, хлопать глазами. *Бувайте здорові, мої чорноброві! Кліпайте очима, коли ласка ваша.* Ном. № 11882. *Сидить та очима кліпає.* Левиц. I. 496.

Кліпка, -ки, ж. = **Кліпавка.** Угор.

Кліпкати, -каю, -єш, гл. = **Кліпати.**

Кліпко́, -ка, м. Мигающій глазами.

Клітка, -ки, ж. 1) Клѣтка. *Лучче птиці на сухій гільці, ніж ся в золотій клітці.* Ном. № 1336. 2) Участокъ земли въ 6 десятинъ. Вас. 197. 3) Полоса въ рисунокѣ плахти. Вас. 170. 4) *мн.* Родъ дѣтской игры. Ив. 24. Ум. **Кліточка.** *Посадили солов'я у новуу кліточку.* Чуб. V. 302.

Клітчастий, -а, -е. **Клітчаста плахта = Плахта з клітками?** См. **Клітка 3.** О. 1861. XII. 112.

Кліть, -ті, ж. 1) Клѣтка. *Та неволять нас у клітях, як тих бідних птахів.* Нп. 2) = **Комора.** Шух. I. 105. *Узяла сестру попід силу та веде в кліть.* Федьк.

Клішня, -ні, ж. 1) Клешня. *Куди кінь з копитом, туди й рак з клішнею.* Ном. 2) *мн.* Раздвоенная часть **війя.** Черк. у.

Клішоне́гий, -а, -е. = **Клишоногий.** *Плугаторі клишоногі.* Чуб. V. 1177.

Кліщ, -ща́, м. Насѣк. Клещь. *Кліщі з дуба попадали, головоньку покусали.* Нп. **Кліщ вівчий.** Овечій клещь. *Melophagus ovinus.* Вх. Лем. 425.

Кліщик, -ка, м. Насѣк. Уховертка, *Formicula.* Вх. Пч. I. 6.

Кліщі, -щів, мн. 1) Щипцы, клещи. *Коли не коваль, то й кліщів не погань.* Ном. 2) Деревянный овалъ у хомута. Вас. 159. *Там такий кінь, що колінцями кліщі достає.* 3) Клешни (у рака). Ум. **Кліщики.**

Кло, кла, с. 1) Ребро, грань, гребень предмета. *Доги (= клепки) клон — боками щільно приставали до себе.* Шух. I. 249. 2) Клыкъ (свиной). Болѣе употр. во мн. ч. **кла.** Желех. Вх. Лем. 425. 3) Ростокъ. *Цибуля пуцат кла.* Вх. Лем. 425.

Клобук, -ка, м. Клобукъ. *Надів клобук, взяв патерицю.* Шевч.

Клобука́рь, -ря, м. Войлочникъ. Желех.

Клобучаний, -а, -е. Войлочный. Желех.

Клобучі, мн. Валенки. Желех.

Клобучіна, -ни, ж. Войлокъ. Желех.

Клобучити, -чу, -чиш, гл. Дѣлать войлокъ. Желех.

Кловак, -ка, м. Клыкъ. У кнура кловаки які гострі.

Клокічка, -ки, ж. 1) Деревянный колокольчикъ, вѣшаемый скоту на шею. Ковель. 2) Раст. *Staphylsa pinnata* L. ЗЮЗО. I. 137. Клокічки. У гуцульскихъ женщинъ: монисто, сдѣланное изъ нанизанныхъ круглыхъ зеренъ этого растенія. Шух. I. 130.

Клокуша, -ші, ж. Дощечка, обдѣланная въ видѣ ложки, употребляемая при ловлѣ сома: отъ удара ею по водѣ получается звукъ, подобный кваканью лягушки, что приманиваетъ сома. Браун. 30.

Клонити, -ню, -ниш, гл. 1) Клонить, наклонять. *Клонить і в дощ, і в погоду зелені віти додолу.* К. ЧР. *Лежу собі та й думаю, а сон мене так і клонить.* МВ. I. 111. *Ой сон, мати, ой сон, мати, сон головоньку клонить.* Мет. 88. 2) **Клонити голову.** Кланяться. *І не прохались, бо такий невірний був немилосердний, що дурно й голову було клонити.* МВ. I. 46.

Клонітися, -нюся, -нишся, гл. Кланяться. *На сіделечку козаченько низенько клонітися.* Нп. *Богу ся молим, а всім ся клоним.* Гол. *Чи кому клонітися, чи кого прохати?* Полт. г.

Клопінтися, -плюся, -пишся, гл. Ссориться. Вх. Лем. 425.

Клопінт, -пону, м. Забота, хлопоты; безпокойство. *Не мала баба клопону, та купила порося.* Ном. № 10058. *З клопону голова болить.* Ном. № 10038. *І хазяйка з неї добра, роботяща. Як дійшла вона літ, своїх, то я без клопону хліб їла.* МВ. II. 19. **От мені великий клопінт!** А мнѣ какое дѣло? Ном. № 4987.

Клопінтний, -а, -е. 1) Заботливый. *Я їй довожу гарненько, беруся розсудливо... та шкода люю розуму клопінтного.* МВ. II. 131. 2) Безпокойный, хлопотунъ, надоѣдливый (о человекѣ). *Іван клопінтний чоловік, о) Хлопотливый, безпокойный (о дѣлѣ).* *Зареклися, що сами з роду-віку у таке клопінтне не вберемось.* МВ. III. 49.

Клопінтно, нар. Безпокойно, хлопотно; хлопотно.

Клопота, -ти, ж. = **Клопінт.** *Гроші невеликі, але клопота.* Камен. у. Ум. **Клопоточка.** *Та троє дітей покинула, а четверте в сповиточку та на мою клопоточку.* Чуб. V. 786.

Клопотати, -почу, -чеш, гл. 1) Безпокойть, утруждать, надоѣдать. *Не тра стару клопотати: стара знає, кому дати.* Ном. № 2711. *Та чого тужиш, та чого плачеш, головоньку клопочеш?* Гол. I. 131. *Ще не час голівку молоденьку на господарстві клопотати, — нехай погуляє дівчиною.* МВ. I. 35. **Не клопочи мені голови.** *Не надоѣдай мнѣ! Не приставай ко мнѣ!* 2) Озабачиваться о чемъ. *Клопочуть нянькою, так я й пришила.*

Клопотатися, -чуся, -чешся, гл. 1) Заботиться, хлопотать о чемъ. *А що хазяйствечком будеш клопотатися, того не бійся.* МВ. I. 36. *Повеселішала панночка, клопочеться своїм посагом.* МВ. (О. 1862. III. 50). *Усе мабуть про гетьманство клопочеться, так от і зозвав раду ще в Батурині.* К. ЧР. 208. 2) Тревожиться, безпокойться. *Збула добро, клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі.* МВ. II. 7. *Уже і мати почали примічати та клопотатися.* МВ. I. 86. *Вона потім клопочеться... де, де ділося?* Г. Барв. 405. 3) Размышлять. *Про інші речі клопочеться він із старим Шрамом.* К. ЧР. 135.

Клопотія, -тії, ж. = **Клопота.** Камен. у.

Клопотлівий, -а, -е. = **Клопітний.** *А тим часом, як в одній хаті весела молодість пісень співає, в другій хаті клопотлива старість раду радить.* Левиц. І. 175.

Клопотний, -а, -е. = **Клопітний.**

Кло́потно, нар. = **Клопітно.**

Клопотня́, -ні́, ж. Хлопоты. *Не думаючи прогнівити Бога, перемішував слова молитви з хазяйською клопотнею.* Левиц. І. 246.

Клопоточка, -ки, ж. Ум. отъ клопота.

Клопотун, -на, м. Хлопотунь.

Клопотуха, -хи, ж. Хлопотунья. *Як та бідна курка-клопотуха, що знайде зернятко да й те оддасть своїм курчаткам, так і я усе до останнюю жупана пороздавав своїм діткам.* К. ЧР. 266.

Клотити, клочу, -тиш, гл. = **Колотити І.** Мнж. 182.

Клохтіти, -хчу, -тиш, гл. Сильно кипіть. Вх. Уг. 245.

Клочаник, -ка, м. Кустарь плетельщикъ сѣтей. Такъ называються они въ Лохвицкомъ и смежныхъ уу., потому что закупають на окрестныхъ ярмаркахъ клочанку. Вас. 187.

Клочанка, -ки, ж. Пряжа изъ пакли, охлопьевъ, оческовъ. Вас. 187.

Клочкуватий, -а, -е. Клоковатый, клочковатый. *Почав чухати... довгу клочкувату бороду.* Мир. ХРВ. 239.

Кло́ччя, -чя, с. Пакля, охлопки. *Чоловік мій вдався вже геть то гнучкий, як батіг з клоччя.* Левиц. Пов. 886. **У його в голові клоччя.** *Онъ глупъ. Мені памороки забито киями, а в вас мабуть ізроду в голові клоччя.* К. ЧР. 283. Ум. **Клоччячко.** *У неї очіпок штопненський, тільки вже постарів, клоччячко видно.* Ном. № 8454. *Я думала, що нагаєчка з клоччячка, а вона, проклята, з протичка.* Чуб. V. 596.

Клоччяний, -а, -е. Изъ пакли.

Клуб, -ба, м. 1) Клубокъ. *Побачила відьму, що клубом котилась.* Кв. І. 182. *Попід мостом трава ростом да й стелеться клубом.* Грин. III. 75. 2) мн. Бедро (у скота). Рудч. Чп. 254.

Клубатий, -а, -е. Съ широкими бедрами. *Клубата коняка.*

Клубетува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Спиваться, свертываться (о червѣ). Вх. Лем. 425. См. **Клюбачитися.**

Клубок, -бка, м. Клубокъ. *По нитці й клубка можна найти.* Ном. № 7425. Ум.

Клубочок. *Придється ниточка до клубочка.* Ном. № 4092. *Мати Божа панчішку плете, а вони перед нею золоті клубочки держать.* ЗОЮР. І. 305.

Клуботати́ся, -чу́ся, -чешся, гл. Клубиться. *Дим почав клуботатися.* Мир. Пов. І. 114. *Вже нема, далеко, тільки пил слідом клубочеться.* МВ. І. 47.

Клубо́чок, -чка, м. Ум. отъ клубок.

Клубук, -ка, м. Круглый, куполообразный навісь надъ гончарной печью. Вас. 180.

Клумакуватий, -а, -е. Толковый. *Він чоловік клумакуватий — розкаже тобі, як, ща і до чого.* Київ. г.

Клумя, -лі, ж. Рыболовный снарядъ — сѣть, напаянная на прутья, соединенные въ видѣ трехгранной призмы. Радом. у.

Клунище, -ща, с. Мѣсто, гдѣ стоить клуня. *А на той час Антін гній із клунища возив.* Г. Барв. 310.

Клунок, -нка, м. Подмѣшка; котомка; узелъ. *Півдесяток сомини і клунок тарані.* Полт. г. *Одчинила вона скриню, виймала Василеві сорочки і вклала в клунок.* Левиц. І. 37. *Зоставив він їй клунок з харчами.* Стор. МПр. 28. *Вийняв клунок з просом.* Подольск. и Харьк. г. Ум. **Клуночок.** *І внучатам із клуночка гостити виймала.* Шевч. 112. *В'їхала в двір коняка, вступили богомольці з клуночками.* Левин. І. 38.

Клунька, -ки, ж. Ум. отъ клуня.

Клуня, -ні, ж. Рига, гумно, овинь, житница. *Мокрий апріль, а сухий май, то буде в клунях рай.* Ном. № 446. *Спогляньте на птаство небесне, що не сіють і не жнуть, а ні збирають у клуню.* Св. Мт. VI. 26. Ум. **Клунька.** *Побачила наших воликів та клуньку повну збіжжя.* Г. Барв. 258.

Клус, -са, м. Рысь. *Коні біжать клуса (клусом).*

Клусувати, -сую, -єш, гл. Гнать рысью. *Клусує коня.* НВолын. у.

Кльоб, -ба, м. Пучекъ связанныхъ послѣ очистки отъ кострики пеньки или льна. Шух. І. 147.

Кльок, (ка?), м. *Сьогодні врочище ярмарку (= послѣдній день), сьогодні ж йому Суде й кльок.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кльока, -ки, ж. = **Квочка.** *Когут топче курку, від чого вона зносить покладки, стає клюкою, яка кльоче.* Шух. І. 238.

Кльокати, кльочу, -чиш, гл. = **Квокати.** См. **Кльока.** Шух. І. 238.

Кльо́мзати, -заю, -єш, гл. = **Цюкати.** Лубен. у.

Кльон, -ну, м. Проклятіє. *То не огонь наше, то лице Мотрине; то не искри сиплються, — то її кльони й прокльони.* Мир. ХРВ. 34.

Кльоф, -фа, м. Кирка (съ клювомъ). Вх. Лем. 425.

Кльо́чити, -чу, -чиш, гл. О тетеревѣ: токовать. *Готур на весну кльочит.* Вх. Зн. 25.

Кльо́чка, -ки, ж. = **Кльока.** Вх. Зн. 25.

Клюба, -би, ж. 1) Выкопанное съ корнемъ дерево, которое возягъ на галярах. Вх. Зн. 25. 2) Тиски. Вх. Зн. 25. Желех.

Клюбака, -ки, ж. = **Ключ 3.** Вх. Уг. 245.

Клюбачитися, -чуся, -чишся, гл. 1) Извиваться. *Сліпец (= anguis fragilis, мѣдяница) клюбачится.* Вх. Зн. 26. 2) Взъерошиваться. Вх. Зн. 26.

Клюва́к, -ка, ж. 1) Клювь. Вх. Лем. 425. 2) Полукруглое большое долото для выдалбливанія древесины внутри колоды. Вас. 151. 3) Поклеванный плодъ. *Огірки клюваки.* Харьк. у.

Клювати, -клюю́, -єш, одн. в. клюнути, -ну, -неш, гл. 1) Клевать, клюнуть. *Їдять шляхту, клюють очі.* Шевч. 174. *Списав спину, що й курці нігде клюнути.* Ном. № 4016. 2) Биться (о пульсѣ). *Вже жили не клюють.* Ном. № 8233.

Клюга, -ги, ж. Металлическій наконечникъ копья. *Чи не носить хто клюги в кишені? — Я ношу! У мене й ратища постругані... — І в мене клюга за халявою... — Не гаразд, братці, як пан із надвірними наскочить. Колоти їх порано ще... Кете сюди, позасовуємо під сіно. — Люде достають із кишень і з-за халяв клюги тисовії.*

Клюй-дерево, -ва и клюй-дуб, -ба. Дятель. ХС. VII. 419. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

- I. Клюк!** *меж.* 1) Выражаетъ клеваніе. Мнж. 4. 2) = **Цюк.** Сокиркою все клюк та клюк. Грин. I. 225.
- II. Клюк, -ка, м.** Родъ деревяннаго крюка, колышекъ или деревянный гвоздь, загибающійся подъ прямымъ угломъ; употребляется при постройкахъ для прикрѣпленія жердей, на него запираются ворота и пр. Шух. I. 91, 87.
- Клюка, -ки, ж.** 1) Палка съ крючкомъ, крюкъ. *Коли жиди Христа мучили, на роспятію гей роспинали, клюков за ребра гей розбивали.* Гол. II. 23. 2) **Клюкі робити = ключкувати.** Вх. Уг. 245.
- Клюкати, -каю, -ещ, гл.** 1) Клевать. *Якіл сів на дуба та й клюка.* Мнж. 4. 2) Ниться (о пульсѣ). *Вже жили не клюкають.* Ном. № 8233. 8) Выпивать, пьянствовать. *Клюкнули вже з ранку добри К. ЧР.*
- Клюкѡва, -ви, ж. = Ключина 2.** Вх. Зн. 26.
- Клюпа, -пи, ж.** 1) Боекъ, пестъ въ ножной ступѣ, толчеѣ. Шух. I. 161, 162. 2) Обыкновенная ступа, толчея. Шух. I. 104.
- Клюпати, -паю, -ещ, гл.** 1) Стучать. Вх. Зн. 26. 2) = **Клюкати 1.** *Жонва клюпає дзьобом в дерево.* Вх. Зн. 26.
- Клюпа'ч, -ча', м.** Рычагъ, на которомъ ходитъ въ ножной ступѣ боекъ. Шух. I. 161.
- Клюсак, -ка, ж.** Кривой ножъ, рѣзакъ. Вх. Зн. 26.
- Клюска, -ки, ж.** Родъ кушанья: вареные кусочки тѣста съ творогомъ и масломъ. Хотин. у.
- Клюхта, -ти, ж.** Паяльная трубка (у трубочниковъ). Вас. 149.
- Клюцак, -ка, м. = Ключак.** Вх. Зн. 26.
- Ключ, -ча, м.** 1) Ключъ для запиранія и отпиранія замка — металлическій или деревянный. Kolb. I. 57. *Мати до церкви вихожає, срібними ключами хату замикає.* Нп. 2) Брусокъ, вдѣланный въ ось **колішні** (плуга), посредствомъ котораго къ **колішні** прикрѣпляется дышло. Чуб. VII. 399. 3) Шестъ съ крючкомъ для опусканія въ колодезь и вытягиванія ведра. *Чи це ж тая криниченька і ключ і відро?* Чуб. V. 203. 4) Снарядъ для ношенія сѣна, то-же, что и **цапар**, по съ четырьмя **наріжниками** — палками, придавливающими сѣно подъ **роскопом**. Шух. I. 171. 5) У гуцульскихъ пастуховъ въ **полонинах**: столбъ, къ которому прикрѣпленъ приборъ, подобный половинѣ ярма, — въ него запирается шея теленка, пока пастухъ доить корову. Шух. I. 194. 6) Тупой стругъ, при помощи котораго мнуть и растирають овчину, — деревянный (Вас. 153) или желѣзный. Послѣдній у гуцуловъ состоитъ изъ слѣдующихъ частей: деревянная **колодка** (рукоятка), къ ней подъ угломъ прикрѣпленъ самый **ключ**, имѣющій видъ плоскаго крюка, болѣе остраго съ наружнаго ребра, **вістря** (внутреннее, болѣе тупое, наз. **тіле**); отъ **колодки** внизъ идетъ желѣзный **прут**, оканчивающійся **ланцем** (короткой цѣпью), имѣющимъ на концѣ **стрѣме**, въ которое работающій вкладываетъ ногу въ то время, когда правой рукой держитъ **колодку**, а лѣвую имѣетъ на кожѣ, лежащей подъ **ключем**. Шух. I. 253. 7) Стая птицъ, летящихъ другъ за другомъ, составляя фигуру, подобную острому углу, одна сторона котораго короче другой. *А журавлі летять собі додому ключами.* Шевч. *Гусей... цілий ключ.* Сим. 218. 8) Въ весеннихъ играхъ: рядъ дѣвушекъ, стоящихъ одна за другою и взявшихъ за таліи; также называется и одна весенняя игра. КС. 1887. VI. 483. Мил. 52. 9) Нѣсколько деревень или хуторовъ,

составляющих одну общину или одно имѣніе. 10) **Кипіти у ключ.** Кипѣть, волнуясь. *Уже окріп у ключ кипить.* Г. Барв. 502. *Закипіли казани у ключ.* Рудч. Ск. II. 59. *Засичав окріп у печі, збігаючи ключем на черинь.* Мир. ХРВ. 171. Ум. **Ключенько, ключик.** *Золотій ключеньки в коморі.* Нп. *Золотий ключик до кожних дверей придасться.* Ном. № 7393.

Ключа, -чи, ж. 1) Деревянный крюкъ. См. **Ключка 2.** Шух. I. 109. 2) Въ пѣснѣ о Свирговскомъ, очевидно, кѣмъ-то испорченной поправками, неправильно употреблено вм. ключ — стая птицъ: *воронів ключа набігала.* См. Макс. (1834), 71. Ад. I. 161.

Ключарь, -ря, м. Ключникъ, ключарь. *Не було нікого коло неї, тільки старіш недужий ключарь панський сидів у хаті.* МВ.

Ключенько, -ка, м. Ум. отъ ключ.

Ключечка, -ки, ж. Ум. оп. ключка.

Ключик, -ка, м. Ум. отъ ключ. 1) См. **Ключ.** 2) *мн.* Раст. *Primula veris.* Вх. Пч. I. 12.

Ключина, -ни, ж. 1) Жердь. *У нас так гарно колиску вішають: парубки ключин чотирі вирубають, ужівками зв'яжуть та батогів два, та на батогои прив'яжуть дошку та й гойдаються.* Г. Барв. 64. 2) Жердь, которой прикрѣпляется солома на крышѣ. *Ой загув, загув сизий голубочок, сидя на ключині.* Мет. 24.

Ключиння, -ня, с. соб. Жерди, связанныя по двѣ подъ угломъ и лежащій по обѣ стороны соломенной крыши. Могил. у.

Ключиця, -ці, ж. = **Ключина 2.**

Ключівник, -ка, м. У кожевниковъ: веревка на крюкъ, вбитомъ въ потолокъ, служащая для подвѣшиванія кожи. Шух. I. 253.

Ключка, -ки, ж. 1) Крюкъ. 2) Деревянный крюкъ, употребляемый для подвѣшиванія чего-либо, напр., дѣтской люльки, ведра (двѣ **ключки** висятъ на веревкахъ на каждомъ концѣ коромысла) и пр. Чуб. VII. 384. Гол. Од. 61. 3) Деревянный крюкъ въ видѣ острого угла, съ длинной рукоятію, употребляемый для вытаскиванія чего-либо, напр., *ключкою смичуть сіно з стогу*; а рыболовы галицкаго Покутья **ключкою** вытаскиваютъ изъ воды поставленные для ловли рыбы **вентери, верші.** Kolb. I. 73. 4) = **Кілок 4.** *На ключку почепила рушник.* Константиногр. у. 5) Крючекъ для вязанія рукавиць изъ шерсти. Гол. Од. 69. 6) Крючекъ для протягиванія нитей сквозь **начиння и блят** (у ткачей). Константиногр. у. 7) Родъ деревяннаго крючка у колесника, которымъ прихватывается ступица съ одной стороны и сверху, когда въ ней пробиваютъ отверстія для спиць. Сумск. у. 8) У гребенщика: деревянный крючекъ съ подвязанною веревочкою подножкой или педалью для прижиманія палки съ нарѣзками, придерживающей при работѣ пластинку рога. Вас. 164. 9) Петля, образованная ниткою, снуркомъ, веревкой. Шух. I. 151. Гол. Од. 21, 23. 10) Ростокъ. **Ключки пускати.** Проростать (о сѣмени). 11) Переносно. Хитрость, зацѣпка; придирка. Каменец. у. Желех. **Ключки собі шукати.** Искать предлога. **Ключку закинути.** Намекнуть. 12) Родъ дѣтской игры. Ном. № 12577. Ум.

Ключечка.

Ключкувати, -кую, -еш, гл. 1) О зайцѣ: метать петли, умышленно запутывать дорогу, убѣгая, чтобы сбить гонящихся за звѣремъ собакъ. Желех. 2) Дѣлать увертки, увертываться. Желех.

Ключник, -ка, м. Ключникъ.

Ключниця, -ці, ж. Ключница.

Ключува́ти, -чую, -єш, гл. У овчинниковъ и кожевниковъ: мять кожу при помощи ключа. См. **Ключ 6.** Шух. I. 254.

Клюшник, -ка, м. 1) = **Ключник.** *Правда, добродію мій любий, каже старий клюшник.* К. ЧР. 6. *Лях-Бутурлак клюшник галерський.* АД. I. 210. 2) Въ цехъ: помощникъ цехмистра. 3) Въ рыболовной артели: хранитель одного изъ двухъ ключей отъ денежнаго сундука (на Азовскомъ морѣ).

Клюшниця, -ці, м. = **Ключниця.** *Ракша — клюшниця од вирію.* Ном. № 14029. *У нас невістка не робітниця, нашому добру не кукібниця, і нашим коморам не клюшниця.* Чуб.

Кляк, -ка, м. 1) Заломъ на деревѣ, камышѣ, стебляхъ хлѣба, дѣлаемый обыкновенно съ цѣлью обозначить нужное; зарубка на деревѣ съ той-же цѣлью. 2) Межевой знакъ, состоящій въ обозначенномъ чѣмъ-либо (обыкновенно — зарубами, а иногда просто заломомъ) деревѣ или граничномъ столбѣ. К. ЧР. 424. *Оборе плугом, обнесе копцями, ровом обкопає, або огреничить кляками (землю)* К. ЧР. 199. 8) Во внѣшнемъ колесѣ водяной мельницы каждый изъ двухъ деревянныхъ круговъ, ограничивающихъ колесо и связывающихъ лопатки. Черниг. у. 4) Ледяная сосулька. 5) Родъ дѣтской игры. Ив. 22.

Кляка́ти, -каю, -єш, с. в. клякнути, -кну, -неш, гл. Становиться, стать на колѣни. *Ой як дівча ся уякло, на коліна пред ним клякло.* Гол. I. 237. *Клякни, клякни, жено моя, буде стята гловка твоя.* Гол. I. 172.

Кляковий, -а, -е. Клякове дерево. Дерево, отмѣченное знакомъ для обозначенія мѣста межи. См. **Кляк, клячити.** Левч. 48.

Клямати, -маю, -єш, гл. 1) Стучать щеколдой. 2) Чавкать. *Клямаєш як свиня.* НВолын. у.

Клямба, -би, ж. = **Клямбра 2.** Угор.

Клямбра, -ри, ж. 1) Родъ скрѣпы или деревянныхъ тисковъ, употребляющихся для удержанія вмѣстѣ сколачиваемыхъ досокъ. *Перш треба у клямбри взяти, а потім вже шпуги заганяти.* Подольск. г. 2) Скоба, скрѣпа желѣзная. Угор.

Клямка, -ки, ж. Щеколда. *Коли чує, — хтось лапає біля клямки; відчинив двері.* Стор. Клямка запала. Дѣло кончено, поздно ужъ. Ном. № 1840, 1841. Ум. **Клямочка.** *Вона зараз притягне залізу клямочку з гвіздочком.* Ком. II. 67.

Клямра, -ри, ж. = **Клямбра I.** Шух. I. 88.

Кляння, -ня, с. Брань. Вх. Лем. 425.

Кляннути, -ну, -неш, гл. Хлынуть. *А кров так і клянула з його.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн. См. **Хлянути.**

Кляпа, -пи, ж. Старая корова. Вх. Лем. 425.

Кляскати, -каю, -єш, одн. в. кля́снути, -сну, -неш, гл. 1) Хлопать, хлопнуть. *Біс перістий свиснув, кляснув.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 106). 2) — **языком.** Щелкать, щелкнуть языкомъ. Вх. Лем. 425.

Клясти, клянну (клену), -неш, гл. 1) Проклинать. *Не співає чорноброва, кляне свою долю.* Шевч. 69. *Любіть ворогів ваших, благословляйте, хто клене вас.* Св. М. V. 44. 2) Поносить, ругать. *Хоч і діжу з тістом оддай, то ще буде клясти, що важко нести.* Ном. № 4831.

Клятий, -а, -е. 1) Проклятий. *Нехай кляті бенкетують.* Шевч. 53. *Жидюга... лічить гроші коло ліжка, клятий.* Шевч. 135. 2) Переносно: упорный, упрямый.

Кляття́, -тя́, с. Проклятіє. *Ой згадай про мене, здійми кляття з мене, горлице сивенькая.* Гатц.

Клятьба́, -би, ж. 1) Проклятіє. *Слухайте, панове-молодці, як то жіноцька клятьба дурно йде.* ЗОЮР. I. 217. 2) Заклятіє. *Як німа клятьба, то візьмеш скарб, а то, кажуть, ні.* Канев. у.

Кляч, -ча, м. Каждая изъ двухъ палокъ на концахъ рыболовной сѣти (**гонишно́ї сітки**), невода; къ **клячу** привязанъ капать, за который вытягивается сѣть. Браун. 12. *Біля кляча на сподах камінь, щоб сторч кляч ішов.* Азовск. побережье.

Кляча́ти, -чу́, -чи́ш, гл. 1) Стоять на колѣняхъ. 2) Дѣлать родъ плетня въ лѣсу, подрубивъ тонкія деревья, наклонивъ и нерепутавъ ихъ между собою. Чигир. у.

Клячити, -чу, -чиш, гл. 1) Заламывать стебли растений для обозначенія чого-либо; вообще дѣлать кляк (см. **Кляк 1 и 2**). *Клячатъ комиш: охвативши в оберемок стоячого на пні комишу і стиснувши його кріпко руками, переломлють: комиш... покаже признаку.* О. 1862. II. Кух. 65.

Кляч(ш)нік, -ка́, м. = **Кляч.** Вас. 186.

Кляштор, -ра, м. Католическій монастирь. *Будувать кляштори і костьоли.* Стор. МПр. 45.

Кмети́ня, -ні, ж. = **Кметиця.** *В рям'я б одяглася я, наче та кметиня.* Щог. Вор. 36.

Кмети́ти, кмечу, -ти́ш, гл. Смекать, понимать; замѣчать, примѣчать. *Уже дитина кметить.* НВолын. у.

Кмети́ця, -ці, ж. Крестьянка, жена крестьянина. *Коб мі Бог дав такі косоньки, годна ж бим бути за кмітським сином, за кмітським сином кметицьов бути.* Гол. IV. 77.

Кметли́вий, -а, -е. Понятливый.

Кме́тський, -а, -е. Крестьянскій, принадлежащій **кме́теві.** *На кмітським сином кметицьов бути.* Гол. IV. 77.

Кметува́ти, -тую́, -єш, гл. Думать, раздумывать. *Так чоловік кметував, поглядаючи.* Св. Л. 160.

Кметь, -тя, м. 1) Крестьянинъ, хлѣбопашецъ. *Два кметі, пан третій.* Ном. № 1175. 2) Смѣтливый человекъ, находчивый, хитрецъ. Подольск. г.

Кміти́ти, кмітливий, кмітувати. = **Кметити, кметливий, кметувати.** *Кмітливий хлопець, то й швидко навчиться.* Канев. у.

Кнап, -па, м. Ткачъ. Вх. Лем. 425.

Книга, -ги, ж. 1) Книга. *Листоньки пише, книги читає.* Чуб. III. 306. *Ой хто б мої слова списав у книгу.* К. Іов. 42. 2) Томъ, часть сочиненія. 3) Чайка (птица). Волын. г. Ум.

Книжечка, книжка. *Зроблю маленьку книжечку.* Шевч. 376. *Письменному — книжка в руки.* Ном. № 6016. *Троянське плем'я все засіло коло книжок та аж потіло і по латинському гуло.* Котл. Ен. IV. 21.

Книгарня, -ні, ж. Книжный магазинъ.

Книгарський, -а, -е. Книгопродавческій.

Книга́рь, -ря, м. Книжный торговецъ, книгопродавецъ. *За помічку ш. п. Кожанчикова, що не тільки яко книгарь, але яко правдивий... приятель покійників прийнявся за сю справу, друкується тепер усе.* Передмова до Кобз. Шевч. 1867.

Книгогриз, -за, м. Презрительно: книжникъ, вѣчно возящійся съ книгами. *Ти написав томів із сотню, книгогризе.* К. Дз. 52.

Книгозбір, -збору, м. Библиотека. *В книгозборі батька Тараса.* Ном. II.

Книжечка, -ки, ж. Ум. отъ книга.

Книжка, -ки, ж. Ум. отъ книга.

Книжковий, -а, -е. Книжный. *Залюбовський прислав власного збору приказки: 127 книжкових і 585 записаних в Катеринославщині.* Ном. I.

Книжник, -ка, м. Книжникъ, любитель книгъ; большой грамотей. Одно изъ пожеланій на крестинахъ новорожденному: *Щоб був великий книжник!* Мил. 27. *З мене не великий книжник.* О. 1862. VIII. 9.

Книжницький, -а, -е. Книжничій. *Тепер займаймо книжницьку голоту (бурсаків), що висипала з Брацтва в личаках.* К. ПС. 69.

Книжній, -я, -е. Книжный. *Вибачайте, люде добрі, що козацьку славу так навманя розказую без книжньої трави.* Шевч. 206.

Книп, -па, м. 1) = **Гнип.** 2) Неотеса, мужикъ. *Там ходило два: подивиться — книпи, а як загра!* Лебед. у.

Книпець, -пця, м. = **Гнипець.**

Книш, -ша, м. 1) Родъ хлѣба съ заворочеными внутрь краями и смазаннаго свинимъ саломъ или коноплянимъ масломъ. Чуб. VII. 444. *Повна піч паляницъ, посередині книш.* Ном. У гуцуловъ въ книш кладеться смѣсь изъ варенаго картофеля, овечьяго сыру, смѣшаннаго съ петрушкою, чеснокомъ и пр., а сверху масло или солонина. Шух. I. 143. 2) Пренебрежительное прозвище священниковъ и дьячковъ. 3) Камковый верхъ мѣховой шапки галицкаго міщанина, выдающійся надъ опушкою въ формѣ книша. Гол. Од. 18. 4) *мн.* Родъ вышивокъ на рубахъ. Чуб. VII. 427. Ум. **Книшик.**

Кнорос, -са, м. Кабаній самецъ, не кладеный. Шух. I. 212.

Кнур, -ра, м. Боровъ. *Кнур у берлозі.* К. ЧР. 372.

Кнуроватий, -а, -е. Похожій на борова.

Кнуровіна, -ни, ж. Мясо борова.

Кнурячий, -а, -е. Принадлежащій, свойственный борову. *Волосся жорстке, як кнуряча щетина.* Стор. МПр. 129.

Кнюх, -ха, м. Увалень, неповоротливый человекъ.

Кнюхятий, -а, -е. Брюхастый. Борз. у.

Княгинечка, -ки и княгинька, -ки, ж. Ум. отъ княгиня.

Княгиня, -ні, ж. 1) Княгиня, жена князя. *У його жінка княгиня, з Волині ляшка.* К. ЧР. 46. 2) Новобрачная. *Ой вийди, мати, огляди, що тобі бояре привезли: привезли скриню й перину і молодую княгиню.* Нп. *Ні, молода княгине, не піду я до тебе на весілля.* МВ. I. 42. 3) Родъ весеняго хоровада съ пѣснями. Грин. III. 114. Ум. **Княгинечка, княгинька, княжейка.** *Засватав собі княгинечку.* Нп. *Жінка княгинька, а хата неметена.* Ном. № 9118. *Яворові сінці, тесові стільці, а на тих стільцях красна княжейка.* АД. I. 45.

Княгівна, -ни, ж. Вмѣсто общераспространеннаго князівна встрѣчено у Стороженка: *Ольгерда Гедеминовича, народженного од тверської княгівни Уляни.* Стор. МПр. 62.

Княгня, -няти, с. = **Княжя.** *А в танці ходить княгня Іванко, на головоці сокола носить, в правій ручейці коничка водить.* АД. I. 36.

Княжа(я), -жа(я)ти, с. Молодой князь; сын князя. *То в тій галері Алкан-паша, трапезонське князя.* АД. I. 208. *В ридвані сидів князь із княжам.* К. ЧР. 212.

Княжевський, -а, -е. Княжескій. *Княжевські челядинці вештались по містечках, селах і хуторах.* Стор. МПр. 65.

Княжейка, -ки, ж. Ум. оть княгиня.

Княженецький, -а, -е. Княжескій. *Княженецькі замки.* К. ЧР. 220.

Княженецтво, -ва, с. Достоинство князя. К. ЦН. 280.

Княжество, -ва, с. Княжество. *Було в якомусь княжестві три княжецькі дочки.* Рудч. Ск. II. 89.

Княжецький, -а, -е. 1) = **Княженецький.** *Було в якомусь княжестві три княжецькі дочки.* Рудч. Ск. II. 89. 2) *Относящійся къ новобрачнымъ. Вже й коровай спекли, княжецький калач на столі.* О. 1862. VIII. 24.

Княжий, -а, -е. Княжескій. *Лютує голод в Україні, лютує в княжому селі, скирти вже княжі погнили.* Шевч. 332.

Княжити, -жу, -жиш, гл. 1) *Княжить.* 2) *Быть женихомъ или невѣстою. Буду ж бо я в суботу княжити, будуть мені бояри служити.* Рк. Макс. *Устань, Марусенько, не княжи, відсунь кватирочку, погляди, чи всі бояри на дворі.* Рк. Макс.

Княжна, -ни, ж. Княжна. *І княжні своїй маленькій сорочечки шила.* Шевч. 328.

Князик, -ка, м. Ум. оть князь.

Князів, -зева, -зеве. Приналежащій князю. *Князева перва жінка.* Рудч. Ск. II. 93.

Князівна, -ни, ж. Княжна. *Кирило, вбивши змія, визволив князівну і оддав князю.* ЗОЮР. II. 30. *Чи воно яка князівна, чи королівна?* Рудч. Ск. II. 46.

Князівство, -ва, с. Княжество.

Князівський, -а, -е. = **Княженецький.** *Ми роду князівського.* Мил. 96.

Князь, -зя, м. 1) Князь (государь или особа княжескаго титула). *Тогді то у городі Лебедині царі і князі великим всі дивом дивували.* Макс. *Стереглись вони, проходячи побіля замку князя Вишневецького.* Стор. МПр. 61. 2) *Новобрачный, женихъ. Слушайте, бояре, що князь бреше.* Ном. № 12778 *Молодії князя зараз будуть (= молодий з молодою).* МУЕ. III. 128. Ум. **Князин, князюк.** *Мій орлику, мій князику!* Г. Барв. 495. *На білому острові живе собі... якийсь князюк.* Рудч. Ск. II. 93. Ув. **Князюка.** К. ЦН. 223.

Князький, -а, -е. 1) = **Княжецький 1.** *Обернемо в хліві князькі чертоги.* К. ЦН. 241. 2) = **Княжецький 2.** *Підходити під князький вінець. Вьнчатъся. Щоб ти під князький вінець не підійшла! Желая тебѣ остаться въ дѣвкахъ!* К. ЦН. 201.

Князюк, -зюка, м. Ум. оть князь.

Князьство, -ва, с. = **Князівство.**

Князьський, -а, -е. = **Князький.** *Всякому розкаже, що вона князьська дочка.* МВ. II. 32.

Князювання, -ня, с. Княженіє.

Князювати, -зюю, -еш, гл. 1) *Княжить, быть княземъ. Але то ще за Батия, як князювали колись князі.* Васильск. у. *Не перестане, мабуть, князь... князювати.* К. Бай. 39.

Князю́ка, -ки, м. Ув. оть князь.

Ко. Неотдѣлимая частица, употребляющаяся при повелит. наклоненіи, подобная русскому ка. *Ходи-ко, дай-ко!* Вх. Зн. 26.

Коб и Коби, *сз.* 1) Если-бы, когда-бы. *Коб хліб та одежа, то їв би лежа.* Ном. *Ой коби я зозуленька, щоб я крильця мала, я ж би тую Україну кругом облітала.* Чуб. V. 5. 2) Какъ. *Сухий марець, мокрий май, — буде жито коби гай.* Ном. № 446. 3) Какъ-бы. *Пливе човен... коби не схитнувся.* Гол. III. 299. 4) Пусть, лишь-бы. *Легіні, коби здорові, не конче і жураються про це.* Федьк. *Коби зуби, то хліб буде.* Посл.

Коба, -би, ж. 1) Капюшонъ въ верхней одеждѣ (**в опанчі, кобеняку**). Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Здорові! привітався він, скидаючи разом з кобою й шапку.* Мир. Пов. I. 115. 2) Рыба: *Golio fluviatilis.* Вх. Лем. 425.

Кобеля, -лі, ж. 1) Корзина. Вх. Зн. 26. *Постав, мати, кобелю, де я мала постелю.* Гол. 2) Сумка, котомка. *Набірають калачів-гусочок в кобелі (торбинки) скільки спроможуть.* О. 1862. IV. 30. 3) Рыболовный снарядъ, похожий на сак. Чигирин. у.

Кобеніти, -ню́, -ніш, гл. Ругать, поносить. *Кричав буцім то навіжений і кобенив народ хрещений, як водиться в шинках у нас.* Котл. Ен.

Кобень, -ня, ж. Капюшонъ у бурки. *Надів даху... ззаду кобень так і грає.* ЗЮОР. I. 175.

Кобеняк, -ка, м. Суконная длинная верхняя одежда съ капюшономъ. Чуб. VII. 422. *Чоловік в чорному кобеняку і татарській кучмі.* Стор. МПр. 107. *Під'їзжає якийсь чоловік до куріня, — кобеняком нап'явся, у простій одежині.* Рудч. Ск. II. 206.

Кобёр, -бра, м. Коверъ. Левч. 58. Ум. **Коберець.** *Постелю я коберець.* Нп.

Кобець, -бця, м. = **Кібець.** *Страхопуда гріх драти, бо він за курами тягне — кобил б'є.* Чуб. I. 60.

Кобза, -зи, ж. 1) Струнный музыкальный инструментъ. *Сидить на могилі козак старесенький, у кобзу грає-виграє, голосно співає.* Мет. 443. *Він усюди вештається та на кобзі грає.* Шевч. 7. *На речах — як на кобзі.* Ном. № 2989. 2) Рыболовный снарядъ изъ тонкихъ прутьевъ. Сим. 148. Ум. **Кобзонька, кобзочка.** *В кобзоньку грає, гарно співає.* Грин. III. 21.

Кобзарів, -рева, -ве. Принадлежащій кобзарю. *Шанували пам'ять кобзареву.* О. L861. III. 25.

Кобзарство, -ва, с. соб. Кобзари. К. Кр. 112.

Кобзарь, -ря́, м. 1) Пѣвецъ, акомпанирующій себѣ на кобзѣ. *Кобзарі швендяють поміж людьми, грають на кобзах, на бандурах да співають усяких пісень.* К. ЧР. 259. *І про неї добрим людям кобзарі співають.* Шевч. 2) Поэтъ. *Кобзарю! не дивись ні на хвалу темноти, ні на письменницьку огуду за пісні.* Куліш.

Кобзарьський, -а, -е. Принадлежащій кобзарю.

Кобзарювання, -ня, с. Бытіе кобзаремъ. Желех.

Кобзарювати, -рюю, -єш, гл. Быть кобзаремъ. Желех.

Кобзіна, -ни, ж. = **Кобза.** *Узяв кобзину в руки та й зачав співати.* Федьк. Поез. I. 4. *Ой далеко чути козака Ворла, що іде з кобзиною.* Гол. I. 272.

Кобзонька, -ки, ж. Ув. отъ кобза.

Кобзура, -ри, ж. Ум. отъ кобза. *Глянь, Орфію, глянь із неба, дай кобзури мні своєї.* Котл. Ен.

Коби. См. **Коб.**

Кобила, -ли, ж. 1) Кобыла. *Норовиста як кобила.* Ном. № 2672. *Старій кобилі не брикаться, сивій бабі не цілуваться.* Ном. № 8888. 2) Скамья на високихъ ножкахъ, употребляемая при мазаньѣ стѣнъ и потолоковъ. 3) Скамья или подмости, на

которыхъ наказывають кнутами преступниковъ. 4) Бревно, на которомъ кожевники развѣшиваютъ кожу для выработки и для сушки. Вас. 157. 5) У горшечниковъ: круглый или кубическій комъ глины, вѣсомъ отъ 8 до 30 пудовъ, составленный изъ слѣпленныхъ вмѣстѣ отдѣльныхъ шаровъ мокрой глины. Вас. 178. 6) Название шестерки трэфъ при игрѣ въ цигана. КС. 1887. VI. 466. Ум. **Кобилка**.

Коби́лина, -ни, ж. Кони́на, кобылье мясо. *Ікавко-ікавко, де була? — У Київі. — Що їла? — Кобилину. — Де діла? — Покинула.* Ном. № 13390.

Кобили́нець, -нця, м. Конскій пометъ. Вх. Уг. 245.

Кобилиця, -ці, ж. 1) Кобыла. *Він нанявся в її... три кобилиці пасти.* Рудч. Ск. I. 87. 2) Козлы, подпорки, подмости. 3) Столбикъ на дорожкахъ и мостикахъ съ вертящимся крестомъ. 4) Отрубокъ дерева, на который натягивается кожа для очистки отъ мездры. Сумск. у. 5) Часть вѣтряной мельницы: балка, въ которую упирается веретено шестерни верхнимъ концомъ. Есть еще и **кобилиця нижня**. (Залюбовск.). 6) *мн.* Перила. Лохвиц. и Гадяч. у. 7) Насѣк.: родъ полевыхъ кузнечиковъ. Шух. I. 23.

Кобилка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **кобила**. *Тарадайка торкоче, кобилка бігти не хоче.* Ном. № 11439. 2) У гребенщиковъ: инструментъ для нарѣзки зубьевъ гребня. Вас. 164. 3) Ручка весла (гребки), перпендикулярная къ **лопаті** (на днѣпровскихъ лодкахъ, дубахъ). Мнж. 179. 4) Часть лука, употребляемаго шерстобитами. См. **Лук**. Черниг. у. 5) Подставка для струнь у скрипки, бандуры. КС. 1882. VIII. 282. 6) Грудная кость у птицъ (*sicada*). 7) Палка, употребляемая въ дѣтскихъ играхъ **дідо́к** і **матка**. Ив. 25, 29. 8) Часть **начиння**. См. **Начиння 3**. Шух. I. 256. МУЕ. III. 18. 9) Насѣк. *Arthropora*. Вх. Пч. I. 5.

Кобильо́ха, -хи, ж. = **Кобилярка**. Вх. Лем. 425.

Кобильчи́на, -ни, ж. Плоховатая кобыла.

Кобиля́, -ляти, с. Лошонокъ женскаго пола. Вх. Лем. 425.

Кобиля́нка, -ки, ж. 1) = **Кобилярка**. Вх. Уг. 245. 2) = **Кобилинець**. Вх. Лем. 426.

Кобиля́рка, -ки, ж. Порода большихъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 426.

Кобилячий, -а, -е. Кобылій. *Вештаюсь, як кобиляча голова. Кобилляча голова дурніша за курячу.* Ном. № 10234.

Кобло, -ла, с. Кустъ камыша, возвышающійся надъ окружающимъ; обыкновенно это кусокъ оторваннаго во время половодья, пловучаго камыша, гдѣ нибудь снопа остановившагося. Днѣстръ.

Ковадло, -ла, с. Наковальня. Вас. 148. *Вліз між молот і ковадло.* Ном. № 1817. *Казав положити їх на ковадло і ну дути молотами.* Чуб. I. 155.

Кова́лдо, -да, с. Молотъ для передвиженія шпаль. Борз. у.

Коваленко, -ка, м. Сынъ кузнеца. *Ой ніхто ж так не заграє, як той коваленко.* Чуб.

Иногда — просто кузнецъ. *Ой де ж тії коваленки живуть, що хороші черевички кують?* Чуб.

Ковале́нька, -ки, ж. Маленькая наковальня для отбивки кость, имѣющая видъ четырехугольной пирамиды, вершина которой обращена внизъ и вставлена въ деревянную подставку. Константиногр. у.

Ковалик, -ка, м. Ум. отъ **коваль**.

Ковалисько, -ка, м. Ув. отъ коваль. У коваля того був старий батько... От ковалисько посилав... по свого батька. Чуб. І. 155.

Ковалиха, -хи, ж. Жена кузнеца. Аби коваль та ковалиха, — а того буде лиха. Ном. № 5426.

Ковалів, -ле́ва, -ве. Приналежачій кузнецу. Проїжджаючи мимо ковалеву хату. Шрам одрізнівсь. К. ЧР. 203. **Ковале́ва горілка.** Названіє водки, которую пьють на крестинахъ. Мил. 24. См. **Коваль 3.**

Ковалівна, -ни, ж. Дочъ кузнеца. Оце ж тобі, ковалівно,... опівночне обнімання. Нп.

Коваль, -ля, м. 1) Кузнецъ. У кузні коваль, забувши про залізо в горні, балакав з хуторянами про чорну раду. К. ЧР. Коваль коня кує, а жаба і собі ногу дає. Ном. № 2548. 2) **Холодний коваль.** Слесарь. Жінка старого холодного коваля. Стор. МПр. 155. 3) Названіє отца новорожденного (на крестинахъ). Мил. 24. 4) Названіє плохого въ ходу вола. КС. 1898. VII. 46. 5) Насѣк.: щелкунъ, Elater. Вх. Пч. І. 6. 6) = **Коваляк.** Вх. Уг. 245. 7) Насѣк.: тараканъ. Вх. Уг. 245. 8) Кусокъ сала, даваемый лучшему гонцику берлинъ и плотовъ. Він добре жене — коваля дістане. Любечъ. Ум. **Ковалик, ковальчик. Ковалики в паністарій кують.** Страшно. Ном. № 13650.

Ковальний, -а, -е. Для ковки употребляющийся (о молоткѣ). Вас. 148.

Ковальня, -ні, ж. Кузница. Левч. 63. КС. 1889. V—VI, прилож. 75.

Ковальство, -ва, с. Кузнечество, кузнечное ремесло. Батько знов його вибив і оддав ковальства вчитись. Рудч. Ск.

Ковальський, -а, -е. Кузнечный. Роздусь, як ковальський міх. Ном. № 3377. Сопе, наче ковальський міх. Левиц. Пов. 346.

Ковальчик, -ка, м. 1) Ум. отъ коваль. 2) Птица: пищуха, *Certhia familiaris*. Вх. Лем. 480.

Ковальчук, -ка, м. = **Коваленко 1.** 2) Ученикъ кузнеца.

Ковалювати, -люю, -єш, гл. Занимається кузнечнымъ мастерствомъ. (Цигани) ковалюють та кіньми мінжують. Стор. МПр. 170.

Коваляк, -ка, м. Навозный, лошадиный жукъ. *Geotrupus stercorarius*. Вх. Уг. 245».

Кований, -а, -е. 1) Подкованный. Ой стукнули ковані коні на дворі. О. 1862. IV. 31. **Ся на обидві кована.** Этой не проведешъ. Ном. 2) Окованный. Ой де ж твої, Нечаєнку, кованії вози? Макс. Старосвітська скриня на коліщатах, кована залізом вся. Левиц. І. 193. 3) Мощеный. Як поїдете у місто, то шукайте кованої вулиці; вона тільки одна там і є. Звенигор. у. 4) Чеканенный. Достав мальовану тацю, сріблом ковану. К. ЧР. 42. 5) Съ измѣненнымъ удареніемъ: **кований.** Пятнистый (о масти свиней). Кабана будут смалить... и смалять **кованого** или **білого**. Сим. 142. Від мого кованого кабанця не втече ні один заєць. О. 1862. II. 25.

Кованка, -ки, ж. Кованье. Кованка коней одна що стоїть.

Ковання, -ня, с. = **Кування.**

Ковати, кую, -єш, гл. = **Кувати.**

Ковач, -ча, м. = **Коваль.** Вх. Зн. 26.

Ковбан, -на, м. 1) = **Ковбиця 2.** Желех. 2) Короткій толстий обрубокъ дерева, употребляющийся вмѣсто табурета. Вх. Зн. 26.

Ковбанитися, -нюся, -нишся, гл. Валяться въ грязи. Ковбаняються свині в грязюці. Харьк. у.

Ковбанька, -ки, ж. Ум. отъ **ковбаня**.

Ковбанюга, -ги, ж. Ув. отъ **ковбаня**.

Ковбаня, -ні, ж. Котловина или глубокая яма, наполненная водой. Вас. 200, 207. *Не шукай моря, — і в ковбані втопишся.* Чуб. I. 294. 2) Яма въ рѣкѣ, морѣ. Ум.

Ковбанька. Ув. **Ковбанюга.** *Він згромадив усі води у моря великі і на дні їх ковбанюги поховав навіки.* К. Псалт. 74.

Ковбаса, -си, ж. Колбаса. *Як би ковбасі да крила, то вже б луччої птиці й на світі не було.* Ном. Ум. **Ковбасна.** *Кожній свищці по ковбасці.* Ном. № 3528.

Ковбаситися, -шуся, -сишся, гл. Возиться въ грязи.

Ковбаска, -ки, ж. Ум. отъ **ковбаса**.

Ковбасний, -а, -е. Колбасный. *Ковбасні кишки.*

Ковбасник, -ка, м. Колбасникъ.

Ковбасниця, -ці, ж. 1) Колбасница. 2) = **Ковбасянка.** Вх. Лем. 426.

Ковбасня, -ні, ж. 1) Колбасная лавка. 2) Мѣсто, гдѣ дѣлаються колбасы.

Ковбасяник, -ка, м. = **Ковбасник.** Вх. Зн. 26.

Ковбасянка, -ки, ж. Кишка для колбасъ.

Ковбатка, -ки, ж. Кусокъ. *Дали ковбатку свинини, що була в борщі.* Алв. 50. *Чоловік кабана смалив, циган і нарипився: дай та й дай йому м'яса. Той дав йому ковбатку.* Ном. № 938.

Ковбах, -ха, м. = **Кубах.**

Ковбір'я, -ря, м. Мѣсто на рѣкѣ глубокое, съ тихой водой. Шух. I. 6.

Ковбиця, -ці, ж. Печь, переднее отверстие печи. Желех. *Шанувавши ковбиці, лавиці, коцюбу, помело, пікну лопату, ступу й перехрестя і вас, яко гречних.* (Знахарській приговоръ). Ном. № 8372. 2) Чурбанъ, на которомъ рубяць дрова. Вх. Зн. 26.

Ковбок, -бка, м. Болѣе толстая часть дерева, уже отрѣзанная отъ вершины. Шух. I. 88. 177. Ум. **Ковбчик.** Вх. Зн. 26.

Ковбота, -ти, ж. Яма въ болотѣ, рѣкѣ. См. **Ковбаня.** Сим. 145.

Ковбур, -ра, м. 1) Яма въ водѣ, выбитая паденіемъ послѣдней. *Під першим ускоком був ковбур, его вибила вода.* Шух. I. 316. 2) = **Ковбаня.** Желех.

Ковбчик, -ка, м. Ум. отъ **ковбок.**

Ковган, -на, м. 1) Кусокъ льда или облитого водой и замороженного кізьяка, на которомъ дѣти катаються съ горь. 2) Кабанъ. Мнж. 89. Харьк. г.

Ковганка, -ки, ж. 1) Деревянная ступка для толченія сала. *Ковганка салу переводчиця.* Ном. № 10297. *Сала... чорт-ма в ковганці.* К. МБ. III. 241. 2) = **Ковган 1.** КС. 1887. VI. 482.

Ковдоба, -би, ж. Озерцо.

Ковдובина, -ни, ж. = **Колодубина.** Левч.

Ковдра, -ри и ковдря, -рі, ж. Одѣяло. Котл. Ен. Слов. Г. Барв. 363. Въ крестьянскомъ быту очень плотное **рядно**, служащее одѣяломъ или подстилкой вмѣсто тюфяка. Вас. 168.

Ковѣр, -вра, м. 1) Коверъ. Вас. 171. *Од свата до свати доріжка услата шитими коврами.* МУЕ. III. 102. 2) Одѣяло. Мил. 162. Ум. **Ковѣрець.** *На віз посадила та коверцем заслала.* МУЕ. III. 159. *Ночувало, моя матінко, під коверцем.* Мил. 162.

Коверза, -зи, ж. 1) Раздумье, размышление. *Об миленькій своїй дитині водив по мізку коверзу.* Котл. Ен. III. 68 и Слов. 2) Чепуха. *Лемішка хотів і собі закидати по московській... але замолов таку коверзу, що тільки сам махнув рукою.* Левиц. I. 332.

Коверзувати, -зую, -еш, гл. 1) Умствовать, измышлять, стараться. *Розумом мирським гріховно коверзує.* К. М. Х. 18. *Як уже він не коверзував, щоб вирятувать його, а нічого не здужав вигадать.* Стор. 2) Привередничать, капризничать. *Навісноголовий Васюта коверзував-коверзував, далі таке вигадав, що ледві й сам не пропав.* К. ЧР. 300. *Було шляхта знай чваниться, день і ніч гуляє та королем коверзує.* Шевч. 130. 3) — **над ким.** *Издѣваться, помыкать. Отак уранці жид поганий над козаком коверзував.* Шевч. 132. *Ще гірш надо мною коверзує вона, ще гірш варить з мене воду.* МВ. (О. 1862. III. 68).

Коверцовий, -а, -е. Ковровый. *Коверцові (барвні) лежники.* Шух. I. 98.

Ковзалка, -ки, ж. Катокъ на льду. Мил. 55.

Ковзати, -заю, -еш, гл. Дѣлать скользкимъ, гладить, тереть. *Не ковзай підлоги ногами.*

Ковзатися, -заюся, -ешся, гл. Скользить, кататься по льду. *Не ковзайся, бо підошви в чоботях попротираєш.*

Ковзелиця, -ці, ж. Гололедица. *От ковзелиця, — насилу до хлівчика дійшла.* Черниг. у.

Ковзкий, -а, -е. Скользкій. *Реміняка плавка, ковзка, до дерева не пристає.* Чигир. у.

Ковзко, нар. Скользко.

Ковзу́н, -на, м. Ползаючий ребенокъ.

Ковзь! меж. Скользь!

Ковиза, -зи, ж. Бочарный инструментъ для стибанія обручей. Сумск. у. Ум. **Ковизка.**

Ковизитися, -жуся, -зишся, гл. = **Комизитися.** Сим. 213.

Ковизка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **ковиза.** 2) Палка съ загнутымъ концемъ, разновидность кийка. *От ідутъ льодом, а дід ходе з ковизкою... Як учеше (по льоду) ковизкою, так селезень і вкитів.* Мнж. 119. *Въ игрѣ въ свинку ея гоняють свинку.* Мнж. 182.

Ковила, -ли, ж. = **Тирса.** *Ковила, що стелеться по широким степам.* О. 1862. IV. 90.

Ковінька, -ки, ж. 1) Палка съ загнутымъ концемъ. Родъ дѣтской игры, въ которой **ковінькою** гоняється обрубокъ дерева или камешекъ. Сим. 6. Отъ этой игры вираженіе: **на руку ковінька.** *Какъ разъ того и надо. Какъ разъ кстати.* Сим. 6. *Нашому Нечипору на руку ковінька.* Ном. *Марусі на руку ковінька, — мерщій з хати.* Кв. I. 49.

Ковмір, -ра, м. Воротникъ. *У його на сертуці був червоний ковмір.* Ком. II.

Ковмо, -ма, с. Вязка конопли или льна.

Ковнір, -ра, м. = **Ковмір.** *Козак звик червону стрічку в ковнірі носити.* К. ЧР. 327. Ум. **Ковнірець.** *А в нашого Василя... вишиваний ковнірець.* Чуб. V. 1115.

Ководка, -ки, ж. Позвонокъ (спинной). Вх. Лем. 426.

Коворот, -ту, м. 1) Коловоротъ. *Язык як на ковороті гуляє.* Ном. № 12972. 2) Ворота, которими запираються виходнимъ улицы изъ села для охраненія полей отъ домашнихъ животныхъ. КС. 1893. V. 275. Рудч. Ск. II. 171.

Ковпак, -ка, м. 1) Колпакъ, шапка. *От тепер я козак, що на мені червоний ковпак.* Мет. 194. 2) Родъ посуды? *Як я була в свого батька дівкою, то вмивалася з ковпака орілкою, а втиралася білою хустиною.* Грин. III. 358. Ум. **Ковпачок.** *Ізігнувся і підскочив, ще й поправив ковпачок.* Чуб. V. 20.

Ковта́ти, -та́ю, -єш, одн. в. ковнути, -ну, -неш, гл. Глотать, глотнуть. *Мовчав він, мовчав, тільки знай слъози ковтає.* Кв. I. 57. *Бідна Леся мабуть добре ковтнула захарчиного зілля од переполоху.* К. ЧР. 156. **Слинку ковтати.** Видѣть, какъ другіе ѣдять, а самому не имѣть возможности. *Нашому теляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. Употребляется и въ болѣе широкомъ значеніи: не имѣть возможности сдѣлать желаемаго въ то время, какъ другіе дѣлають.

Ковтки, -ків, мн. 1) Серьги. О, 1861. XI. Свид. 29. Гол. Од. 60. Шух. I. 130. *В стьожках, в намисті г ковтках тут танцювала викрутасом.* Кот. Ен. 2) Сбившіеся комья шерсти. *Диви, які ковтки он на собаці.* Канев. у.

Ковнути. См. **Ковтати.**

Ковто́к, -тка, м. Глотокъ. *Кричить: Енея ледащицю злигаю я в один ковток.* Котл. Ен. VI. 27. *От він ізійшов на низ, щоб ковткув ізо три води ковнути.* Рудч. Ск. II. 171.

Ковтону́ти, -ну́, -не́ш, гл. Сильно глотнуть. *Сивушки зараз ковтонули по кілишку.* Котл. Ен.

Ковтрушко́вий, -а, -е. Сдѣланный изъ простой, недостаточно очищенной шерсти, (о сукнѣ).

Ковтун, -на, м. 1) Медиц. Колтунъ, *Plica polonica.* *Лучче відразу ковтун з голови збути.* Ном. № 4285. *І довгі коси в реп'яхах о поли бились в ковтунах.* Шевч. 340. 2) Вообще сбившіеся въ комья волосы. 3) Комокъ овечьей шерсти, попадающійся при разбира́ніи ея для чесанія. Вас. 152.

Ковть! меж., выражающее глотаніе. Сосниц. у.

Ковтьоба, -би и ковтьобина, -ни, ж. Оставшееся на лукахъ послѣ половодья углубленіе въ землѣ, наполненное водою и заросшее осокою. *А вже кабана то шукай де небудь біля ковтьоби.* Черном. и Крем. у. *Там така твань та такі ковтьоби, що й волами звідтіля не виїдеш.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ковтю́х, -ха, м. Карликъ. Вх. Зн. 26.

Ковтя́х, -ха, м. = Ковтун 2. *В головах ковтяхи.* К. МБ. XII. 276.

Ковчег, -га, м. Ковчегъ. *Увійшов Ной у ковчег.* Єв. Л. XVII. 27.

Ко́гут, -та, м. 1) Пѣтухъ. *Два когути, два дима, дві господині ніколи не погодяться.* Ном. 2) Тетеревъ (у гуцуловъ). Шух. I. 237. 3) Пѣтушье перо на шляпѣ гуцула. Шух. I. 128. Ум. **Когутик.** Ув. **Когутище.** *Є у мене когутище, що всю нічку кукуріче.* Нп.

Когутик, -ка, м. Ум. отъ **когут.** 1) *Ой морозе, морозоньку, добрий чоловіче! Зморозь того когутика, нехай не кукуріче.* Чуб. V. 113. 2) Самый верхній конецъ смереки. Шух. I. 176. 3) Узелъ на перевязи снопа. Вх. Зн. 26. 4) Курокъ ружья. Шух. I. 229. 5) Порода продолговатыхъ кислыхъ яблокъ. Вх. Лем. 426. 6) Раст. *Convallaria bifolia.* Лв. 97.

Когутище, -ща, м. Ув. отъ **когут.**

Когути́й, -я, -є. = Когутячий. Вх. Лем. 426.

Когутячий, -а, -е. Пѣтушій. Желех.

Кода́ш, -ша, м. Исполняющій обязанность возницы на свадьбѣ (въ Буковинѣ). *Скиньтєся по грошеві, купіть коня кодашеві.* ЗЮЗО. II. 486.

Коді́й, -дія, м. Названіе вола съ толстыми ногами. КС. 1898. VII. 46.

Коді́льничий, -чого, м. Тянущій канатъ при вытягиваніи невода. Желех.

Кодкати, -каю, -єш, гл. Кудахтать. Вх. Зн. 26.

Кодкодати, -ко́джу, -диш, гл. = Кодкати. Вх. Уг. 245.

Кодло, -ла, с. 1) Родъ, племя. *Іродове кодло. Ном. А тих може перевелось і кодло, що сими гербами величались* К. ЧР. 54. *Кодло твоє пропаде і сам изведешся. Щоб твоє кодло зведось! Щоб тебе з кодла звело!* (брань). Пусть твой родъ погибнетъ. Ном. № 10202. 2) Порожденіе, выводокъ. *Рече до людей: кодло гадюче!* Єв. Л. III. 7.

Кодловатий, -а, -е. Многосемейный. *Усі чопи кодловаті, бо книшами годовані.* Подольск. г.

Кодо́ла, -ли, ж. Канать. *А ну, хлопці, до кодоли порон тягти.* Канев. у. **Кодоли,** привязанныя къ крыльямъ невода, имѣють названія по имени завѣдывающихъ каждой: **отамана** и его помощника **крилаша** — **отаманська кодо́ла** и **крилашська кодо́ла.** Браун. 9.

Кодря, -рі, ж. = **Ковдра.** *Укриетесь кодрями.* Кобеляк. у.

Ко́ець, койця, м. Клѣтка для курей, плетеная или обтянутая сѣткою. ЗЮЗО. I. 288.

Ко́жа, -жі, ж. Кожа. *Вловить ту щуку та потіль битъ, покіль та щучина кожа облізе.* Рудч. Ск. II. 53.

Кожан, -на, м. = **Кажан.**

Кожанець, -нці́, м. Башмакъ, сдѣланный изъ цѣльнаго куска кожи. *Господи благослови стару бабу на постолі, а молоду на кожанці.* Ном. 8663.

Кожанок, -нка, м. Родъ кожанаго короткаго полушубка, родъ кожаної куртки. *Найстаріший кожушок був у Тупотуна. Він звав його кожанком.* Г. Барв. 304.

Ко́ждий, -а, -е. = **Кожний.** *Кожда пригода — до мудрости дорога.* Ном. № 1752. *То не можна жінку бити, жінка кожда вгідна.* Гол.

Кождісенький и кождіський, -а, -е. = **Кожнісенький.**

Кожен и кожний, -а, -е. Каждый, всякій. *Набожний! як би такий кожний, то б увесь світ догори ногами перевернули.* Ном. № 175. *У кожної купи був свій ватажок.* К. ЧР. 355. **Кожній сващці по ковбасці.** *Посл. Всѣмъ сестрамъ по серьгамъ.*

Кожнісінький, -а, -е. Каждый безъ исключенія. *І приходила б туди кожнісінький ранок бесідувати з Богом.* Левиц. I. 27.

Кожнярь, -ря, м. Овчинникъ. Гол. Од. 10.

Кожом'я́ка, -ки, м. Кожевникъ. *А як вийде на Дніпро мочить кожу (бо він кожом'яка), то не одну несе.* ЗОЮР. II. 28.

Кожом'я́ківна, -ни, ж. Дочь кожевника. *Везе на батьківщину башту кожом'яківну.* Г. Барв. 253.

Кожом'я́цький, -а, -е. Кожевницкій.

Кожом'я́цтво, -ва, с. Кожевенное ремесло.

Кожух, -ха, м. Тулупъ, шуба. *Казав пан — кожух дам, та й слово його тепле.* Ном. № 4517. *Трудно літом без корови, а зімою без кожуха.* Ном. № 560. Ум. **Кожушок.** Ув. **Кожушище.** *Тільки зосталось старее волище, дране кожушище.* Рк. Макс.

Кожухарь, -ря, м. Портной, шьющій кожухи. Хотин. у.

Кожуша́нка, -ки, ж. 1) Женская шуба, покроемъ подобная свиті. КС. 1893. V. 28Н. Чуб. VII. 433. *Тільки баба випровадила чорта, зараз натягла на себе кожушанку та й побігла до церкви.* Стор. I. 2. 2) Шапка-кожушанка. Шапка (изъ овчины?). Сим. 198. Ум. **Кожушаночка.** *Якось принесла до нас Пилипи́ха кожушаночку — хвалимся, що добра.* МВ. II. 153.

Кожушаний, -а, -е. Относящийся, свойственный козуху. *Кожушана латка за рідного батька.* Ном. № 11162.

Кожушаночка, -ки, ж. Ум. отъ кожушанка.

Кожушина, -ни, ж. Тулупъ болѣ легкій. Вас. 154. *Ой загину, дівчино, загину, викинь мені вікном кожушину.* Чуб. 5. 57. *То ви, діду Панасе, вмієте й кравцювати?.. Пошиєте ж мені кожушину, як прийде зіма.* Левиц. I. 101.

Кожушище, -ща, с. Ув. отъ козух.

Кожушка, -ки, ж. = **Кожушанка.** *Думаю потегти свою кожушку черкасином.* Черниг. у.

Кожушно, -на, с. = **Козух.** Извѣстно только въ слѣдующей пословицѣ: *Душно! — Скинь кожушно.* Ном. № 14266.

Кожушок, -шка, м. Ум. отъ козух. 1) *У новеньких кожушках, у сивеньких тапочках, — так гарно повдягані дітки.* Харьк. у. *Послі собі й кожушок справимо.* МВ. 2) Кожа, внѣшняя оболочка нѣкоторыхъ животныхъ. Въ сказкѣ — лягушечья кожа у женщины, превращенной въ лягушку. *Взяла кожушок з себе скинула, вийшла. Знову кожушок наділи і стала такою жабою, як і була.* Рудч. Ск. II. 101. *Кожушок у воші.* Константиногр. у. 3) — **на орісі.** Листоватая плюска у орѣха. Желех. 4) Тонкая кожаца поверхъ молока, киселя и пр. Желех. 5) *мн.* Рас. *Echinospertum lappula.* ЗЮЗО. I. 121.

Коза, -зи, ж. 1) Коза, Сарга. *На похиле дерево і кози скачуть.* Ном. № 4075. **Пішов туди, де козам роги правлять.** Пошелъ въ Сибирь. **Кози в золоті показувати.** Прельщать обманчивыми обѣщаніями. *Не кидайтесь ви на ту оману городянську, котора вже тисячу років кози в золоті вам показує.* К. (О. 1861. II. 229). 2) Музыкальный инструментъ, волынка. Мнж. 182. Ном. № 7130. 3) Бурдюкъ. 4) Весенняя игра, состоящая въ томъ, что дѣвушку, изображающую козу, дразнятъ остальные, она за ними гоняется и какою поймаешь, та становится козою. Чуб. III. 84. 5) Святочное представление на рождественск. святк., преимущественно подъ Новый годъ, состоящее въ томъ, что компанія парней, изъ которыхъ одинъ одѣвается козою, ходитъ по хатамъ, коза танцуетъ подъ музыку, причеми поютъ особыя пѣсни. Это называется **водити козу.** Чуб. III. 265. О. 1861. XI — XII, 61. «Черниг. Губ. Вѣд.» 1859, № 16. Переносно: **козу водити** — значить пьянствовать долгое время, нѣсколько дней. Грин. I. 237. 6) Тюрьма. *У нас скоро чоловіка спантеличить мирська суета, то в куну або до кози не сажать.* К. ЧР. 138. *Чоловіка та старшого сина за крадіж у козу посаджено.* Г. Барв. 252. 7) Переяславское названіе семинариста. К. 1887. VI. 485. 8) Выглядывающая изъ носа засохшая сопля. **Кози гнати.** Чиститъ носъ. Кремен. у. 9) Полоса, которую пропальваетъ полотьщица. *Як полють, так кожна полотьщиця жене козу; змагаються, коли яка вузеньку дуже козу жене.* Харьк. 10) **Коза сікавка.** Рыба *Sobitus taenia.* Шух. I. 29. Ум. **Кізка, кізонька, кізочка, козуня.** *А я тую кізоньку пасла та пасла, та моя кізонька добра до масла.* Чуб. V. 1105. *Гоп, гоп, козуню! гоп, гоп, сіренька!* Чуб. Ув. **Козяка.** *Ходім, жінко, у нас десь козяка була.* Маркев. 63.

Козак, -ка, м. 1) Казакъ, воинъ, рыцарь. *Висипали козаченьки з високої гори: попереду козак Хмельницький на воронім коні.* АД. II. 107. *То велю я вам между собою козака на гетьманство обірати, буде между вами гетьманувати, вам козацькі порядки давати.* АД. II. 120. *О милій Боже України, не дай пропасти на чужині в неволі вольним козакам!*

Шевч. 58. 2) Какъ идеаль рыцаря, прекраснаго въ нравственномъ и физическомъ смыслѣ, слово козакъ прилагается въ народной поэзіи ко всякому молодому челоуѣку. *Ой ти, козаче, ти хрещатий барвінку!* Мет. 87. *Під тією калиною стоїть козакъ з дівчиною.* Мет. 79. 3) — **чорноморський**. Казакъ Кубанскаго казачьяго войска 4) Членъ вольнаго сословія казаковъ въ Черниговск. и Полтавск. губ. МВ. 5) Танецъ. *Парубки... розганяли дівчат як полохливих лебедів і починали козака.* Левиц. I. 15. 6) Названіе красиваго, но хитраго вола. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Козаченько, козачок, козуря**. *Зібрав Тарас козаченьків поради, прохати.* Шевч. *Буде тобі, моя доню, лихая година, що ти того козаченька щиро полюбила.* Мет. 72. *Козаченьку-барвіночку!* Мет. 8. Ув. **Козарлюга, козачище**. *Васюринський козарлюга все п'є та гуляє.* ЗОЮР. I. 322. *Козарлюга дуже ручий, жвавий.* Мкр. Н. 30. *Славного війська козачище.* Нп. *Первий запорожець був здоровенний козарлюга.* К. ЧР.

Козакин, -на, м. Козакинь. *Вийняла жінка з скрині мій милиціонний козакин, що порвалось — позашивала.* Стор. I. 161.

Козаків, -кова, -ве. Приналежачій козаку. *Ще дівчина дверей не одчинила, козакова пшениця поспіла.* Мет. 28.

Козакоман, -на, м. Любителъ козаковъ. Слово, введенное Кулишемъ: *Присвят усіх моїх творів землякам-козакоманам.* К. Дз. 100.

Козакуваннѣя, -ня, с. Козацкая жизнь. *Господь наустив тебе взятись ізнов до козакуваннѣя.* К. ЧР. 22.

Козакувати, -кую, -єш, гл. Жить, бытъ козакомъ. *Не козакувать Миколі, бо не буде у його коня ніколи.* Ном. № 6291.

Козакуватий, -а, -е. Имѣющій козацкій нравъ. Желех. *Козакувата руська шляхта.* К. Кр. 14.

Козарлюга, -ги, м. Ув. отъ козакъ.

Козарня, -ні, ж. Казарма для разсылныхъ казаковъ въ панскихъ имѣніяхъ. *У тій козарні живуть самі козаки, там сідла козацькі, уздечки, то що.* Черк. у.

Козарь, -ря, м. Пастухъ козъ. Шух. I. 190.

Козарька, -ки, ж. Загонъ, сарай для козъ. Вх. Зн. 26.

Козацтво, -ва, с. 1) Казаки. *З Смілянщини, з Чигирина, просте козацтво, старшина на певне діло налетіли.* Шевч. 151. 2) Званіе казака. *Ти свою сиву голову пошануй, коли не шануєш козацтва.* МВ. 8) Молодые люди. *Нашому козацтву хотілося побачити того дива.*

Козацький, -а, -е. 1) Казацкій, принадлежачій козаку. *Не китайкою покрились козацькій очі.* Шевч. 2) Казацкій, рыцарскій, воинскій. *Ой засію я надії і думи високі у козацькій, у лицарській натурі широкій.* К. Досв. **Козацьке море.** Черное море. *Чорне, або по старосвітському Козацьке море.* О. 1862. III. 34. **Козацьке сонце.** Луна. *Козацьке сонце високо підбилось угору; зорі вкрили все небо як ризу* К. ЧР. 147. **Козацький залізник.** Раст. *Phlomis pungens Wild.* ЗЮЗО. I. 131.

Козача, -чати, с. Дитя казацкое. Желех.

Козаченько, -ка, м. Ум. отъ козакъ.

Козачизна, -ни, ж. = **Козаччина.** *Не вернеться козачизна, не встануть гетьмани.* Шевч. II. 2.

Козачий, -а, -е. Казацкій. *Сонце гріє, вітер віє на степу козачім.* Шевч.

Козачина, -ни, ж. 1) Молодой человекъ, молодець. 2) Казакинъ. *Мати хотіла одягти його в козачину, в нові крамні штаниці.* Левиц. I. 245.

Козачище, -ща, м. Ув. отъ коза́к.

Козачка, -ки, ж. 1) Козачка. *Та хто таке чув, щоб вільна козачка за крепака піддавалась?* МВ. *Скоро стам козачка козацький голос зачувати.* ЗОЮР. 2) Родъ верхней мужской суконной одежды. Чуб. VII. 419. 3) — **піскова.** Насѣк. *Cicindela sylvatica.* Вх. Пч. I. 5.

Козачо́к, -чка, ж. Ум. отъ коза́к. 1) Маленькій казакъ. *Я не царенко, не короленко, я ж отецький синок да панок козачок.* Чуб. III. 281. 2) Прислуга комнатная изъ крѣпостныхъ въ прежнее время. 3) Насѣк. *Serambux.* Вх. Пч. I. 5. *Червоні козачки... воруються по землі.* Г. Барв. 541. 4) мн. Прутики, употребляемые въ дѣтской игрѣ того-же имени. Харьк. г. Ив. 38.

Козаччина, -ни, ж. Казатчина. *Хто не пізнав би тут потомків старого Запорожжя, старої козаччини, одягнутої в мундири.* Левиц. I. 258.

Козгирь, -рю, м. = **Козирь 3.** Терск. обл. Пятигорск. окр.

Козе́л, -зла, м. 1) Козель. 2) Мальчикъ, состоящій въ качествѣ прислуги и пастуха. Азовск. побережье. 3) Название растений: *Boletus luteus L., Heracleum sibiricum L., Pimpinella Saxifraga L.* ЗЮЗО. I. 114, 124, 131. 4) Родъ игры. **Козла водити.** Играть въ масляничную хороводную игру съ пѣснями о козлѣ. Харьк. Ив. 78. 5) Четырехугольный столбъ или подставка для **черіня** гончарной печи. Вас. 180. 6) мн. **Козла.** Козлы. *Стали вряд, а ратища в козла поставили.* ЗОЮР. I. 254. 7) мн. **Кізли.** Въ гуцульскихъ хатахъ то-же что и **крокви**, стропила. Шух. I. 91. Kolb. I. 55.

Козелець, -льця, м. 1) Козель. *Вибіг козелець... наставив рожок.* Грин. III. 52. 2) Стативъ въ **витушці.** 3) Снарядъ, подкладываемый мельниками подъ рычагъ при подниманіи жернова съ цѣльюковки послѣдняго. Галиц. Мик. 481. 4) = **Козелок.**

Козелок, -лка, м. Раст. *Tragorogon majus L.* ЗЮЗО. I. 139.

Козельок, -лька, м. = **Козелок.** *Павлик... бігав по степу, гуляв там в гілки, в цурки... їв козельки, щавель.* Левиц. Пов. 150.

Козеня́, -няти, с. Козленокъ. *Одна козочка з козеням.* Чуб. Ум. **Козенятко.** *Дала мені моя мати козу з козенятком.* Чуб. V. 1105.

Козинець, -нця, ж. Болѣзнь колѣнъ переднихъ ногъ лошади, отъ чего эти ноги въ колѣняхъ всегда согнуты. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Козиний, -а, -е. Козиный. *Козиний кожух, а вербові дрова, то й смерть готова.* Грин. I. 237.

Козі́нячий, -а, -е. = **Козиний.**

Козі́рити, -рю, -риш (ушима), гл. Прясти ушами, насторожить уши (о лошади). О. 1861. V. Слов.

Козирі́тися, -рю́ся, -ришся, гл. 1) безл. Идти картамъ. *Не буду дивиться, нехай козиріться.* Мнж. 165. 2) Принимать бравый видъ. *Коло дівки парубонько півнем козиріться.* Чуб. III. 178.

Козирь, -ря, м. 1) Козырь. *До всякої масти козирь.* Ном. № 13551. 2) Картузь (головной уборъ). *Паробічка в жупанині, на голові козір.* О. 1861. VIII. 19. 3) Желѣзная лопата. Терск. обл. Пятигорск. окр. 4) Бойкій, бравый человекъ. *Вже козирь-дівка — не вам рівня.* Шевч. 310. 5) **Козирем стояти, дивитися.** Стоять въ вызывающей позѣ,

имѣть вызывающій, задорный видъ. *А то ж як? кажуть, стоячи козирем, міщане.* К. ЧР. 72. Ум. **Козирьок**.

Козирька, -ки, ж. Картузь, шапка съ козырькомъ.

Козирьок, -ка, м. Ум. отъ **козирь**. 1) Маленькій козырь въ картахъ. *Не буду дивиться, нехай козириться; як під тим козырьком сидить чорт з молотком, він іде і кує, мені козири дає.* Мнж. 165. 2) Козырекъ (головного убора). Вас. 156. 3) Картузь (головной уборъ). *Виходить з могили якийсь пан... Він у козырьку, і той козырьок так і горить, так і горить на йому.* СХО. VIII. 316. *На йому був московський мундір з червоним коміром, козирок з червоною стрічкою навкруги.* Левиц. I. 10. 4) Названіе вола съ рогами, расходящимися въ противоположныя стороны почти горизонтально, кончики которыхъ загнуты внутрь. КС. 1898. VII. 45. Ум. **Козирьочок**. *То я б свого миленького по шапці пізнала. Хоть по шапці, не по шапці, то й по козирочку.* Грин. III. 177.

Козиряти, -ряю, -еш, гл. 1) Ходить съ козыря (при игрѣ въ карты). 2) Храбриться, козырять. *Однаке як не козыряв, утратив силу над собою.* Мкр. Г. 19.

Козиця, -ці, ж. 1) Коза. 2) Родъ духового инструмента. Гол. II. 458. 3) Насѣк. *Pelor blaroides.* Вх. Пч. I. 7.

Козій, -зія, м. Названіе вола съ расходящимися въ стороны рогами, концы которыхъ закручены наружу. КС. 1898. VII. 45.

Козлик, -ка, м. Ум. отъ **козел**. 1) Козликъ. *Козлик ускочив у капусту, і вона у капусту.* Рудч. Ск. I. 41, 2) Весенняя игра. Играющіе, взявшись за руки и составивши кругъ, поють про козлика. Чуб. III. 89. 3) *мн.* Раст. *Pimpinella Saxifraga.* L. ЗЮЗО. I. 131.

Козлина, -ни, ж. 1) Козье мясо. 2) Козья кожа. *З козлини пошила чоботи.*

Козлиний, -а, -е. Козлиный. *Яка в тебе, дідусеньку, козлиная борода.* Чуб. V. 843.

Козловий, -а, -е. Козловый.

Козлонегий, -а, -е. Съ козлиными ногами. *...козлоногий п'яний дід.* Шевч. 604.

Козлуватий, -а, -е. Съ короткимъ хвостомъ. *Той віл був козлуватий: хвіст одкручено йому колись.* Екатер. у.

Козля, -дяти, с. = **Кізля**. *Не прийму тельців од тебе, ні козлят з отар твоїх.* К. Псалт. 118.

Козлячий, -а, -е. Козлиный. *Хиба ж їм я те м'ясиво, або ж п'ю кривцю козлячу.* К. Псалт. 118.

Козонька, -ки, ж. = **Кізонька**.

Козоріз, -за, м. Мясникъ, рѣжущій козъ. Желех.

Козуб, -ба, м. Лубочная коробка, лукошко. *Коли ти мені муж, то будь мені дуж, а як не гриб, то не лізъ у козуб.* Ном. № 9131. **Козубом ста́ти.** *Замерзнуть, сдѣлаються твердымъ какъ кора (о мокрой одеждѣ). Поки до санок дійшов, (мокрый) підрясник козубом став.* Св. Л. 96. Ум. **Козубець**. Вх. Зн. 26.

Козубенька, -ки, ж. Ум. отъ **козубня**.

Козубня, -ні, ж. = **Козуб**. *Гиря-мокотиря, собаки дражила; собаки за нею, вона з козубнею.* Ном. № 9281. Ум. **Козубенька**. *Да й забрала той овес козубенькою увесь.* Нп. *Із лик плетені козубеньки, з якими ходять по опеньки.* Котл. Ен. IV. 58.

Козубка, -ки, ж. = **Козубня**. *Ото ви мабуть і несли картуз в козубці.* Лебед. у.

Козулька, -ки, ж. 1) Ум. отъ **козуля**. 2) Раст. *Gentiana germanica.* Лв. 99.

Козуля, -лі, ж. 1) Маленькая корова съ загнутыми назадъ рогами. Желех. Kolb. I. 65. 2) Насѣк. Serambux. Желех. 3) Двойной крючекъ для ловли рыбы. Ум. **Козулька.**

Козуня, -ні, ж. Ум. отъ коза́.

Козуря, -рі, м. Ум. и ласк. отъ **козак.** *Лучче б, козурю, могли мої очі на потилиці опити, так би я міг із-за річки Висли на Україну поглядати.* Макс. (1849). 77.

Козухна, -ни, ж. = **Коза.** *Ой ти, козухна, ой ти, матухна, ти росходися, розвеселися, старому пану у ноги поклонися.* Чуб. III. 266.

Козьодри́ст, -ту, м. Раст. *Galanthus nivalis.* Вх. Пч. I. 10.

Козя́, -зяти, с. Козленокъ. Вх. Пч. II. 5.

Козя́ка, -ки, ж. Ув. отъ коза.

Козячий, -а, -е. = **Козиний.** *Борони, Боже... від козячого кожуха.* Чуб. I. 231.

Коїти, -кою, -їш, гл. Дѣлать, творить (преимущественно дурное). *Се воно коїть не хто, як проклятуций Іванець.* К. ЧР. 75. *Лихо коїти.* Ном. № 2874.

Коїтися, -їтсья, гл. безл. Происходить, дѣлаться (преимущественно о дурномъ). *На дворі таке коїтсья, що і виглянути ж можна.* Канев. у. *Якесь іще лихо коїтсья.* МВ.

Кой, сз. Когда, если. *Заплатит ті пан Бог з неба, кой ті найбарже буде треба.* Гол. **Так як кой.** *Какъ. Зійди, місячку, зійди, місячку, так як кой млинське коло.* Гол.

Койлити, -лю, -лиш, гл. У днѣстров. скихъ рыбаковъ: складывать канать кругами.

Ко́кати, -каю, -ещ, гл. Стричь (преимущественно овецъ). Мнж. 182.

Кокі́н, -на, м. Пѣтухъ кохинхинской породы. Вх. Уг. 245.

Кокі́ня, -ні, ж. Курица кохинхинка. *Кокиня мат оброснуті ноги.* Вх. Уг. 245.

Кокиня́к, -ка, м. = **Кокин.** Вх. Уг. 245.

Кокі́ль, -ко́лю, м. = **Кукі́ль.** *Не вродила мні пшениця, но кокіль і метлиця.* Чуб. V. 168. *Ходила дівочка по полю, звилла собі віночок з коколю.* Мет. 138.

Кокі́рчики, -ків, м. мн. Раст. *Corydalis cava Schweigg.* ЗЮЗО. I. 120.

I. Ко́ко, меж. Выражаетъ клохтанье курицы. *А курочка коко да коко.* Чуб. V. 113.

II. Коко, -ка, с. дѣтск. Яйцо.

Кокору́ддя, -дя, с. соб. Шишки (сосны и пр.). Вх. Уг. 245.

Кокору́дка, -ки, ж. Шишка (сосн. и пр.) Вх. Уг. 245.

Ко́косом, нар. Злобно, искоса. *Дивиться кокосом.* Канев. у.

Ко́кот, -та, м. Шалунъ, рѣзвое дитя. *Менши кокот, менше клопот.* Ном. № 13591.

Ко́котень, -тня, м. = **Кокот.** *Мій ти кокотень маленький.* Ном. № 9252.

Кокоті́ти, -чу́, -тиш, гл. Лепетать, болтать. *Кокотить, як бойко жовточеревий.* Ном. № 12891.

Ко́кош, -ша, м. Пѣтухъ. *Два кокоші жито молотили, дві курочки чернушечки у млин поносили. Баран меле, баран меле, а цап мірки бере.* Гол. II. 558.

Кокошитися, -шуся, -шишся, гл. Важничать, пѣтушиться. Вх. Зн. 26.

Коко́ші, кокіш, ж. мн. Ноги. *Підгорни свої кокоші, щоб не наступила.* Харьк. г.

Кокошка, -ки, ж. 1) Курица. 2) — **Зелена, зеленоно́га.** Пт. *Gallinula chloropus.* Желех. *Ой на горі, на горі кукала кокошка.* Гол. II. 204. *Гей во моем городчику зелена кокошка.* Гол. II. 422.

Коко́шний, -а, -е. Кичливый, спесивый. Вх. Зн. 26.

Ко́кус, -су, м. 1) Коксъ. Славяносерб. у. 2) Раст. *Potentilla verna. L.* ЗЮЗО. I. 132.

Ко́ла, -ли, ж. Телѣга. *Вийди, мила, з коли, покажи личенько родові.* Гол. IV. 302.

Колаба́тина, -ни, ж. = **Калабатина.** *Двори такі великі, буцім це яка колабатина, де баби коноплі пряжать.* Федьк.

Колак, -ка, м. Клык свиной. Вх. Лем. 426. См. **Кло, кловок.**

Колат, -ту, м. Стукъ. Kolb. I. 82.

Колата́ти, -чу, -чеш, гл. = **Калатати.** О сердцѣ: битися, колотиться. *Тота скаче, тота плаче, а в тамтої серце колаче.* Гол. III. 56.

Колач, -ча, м. 1) Калачъ, крендель, вообще бѣлый хлѣбъ. Желех. Kolb. I. 52. 2) — **сиріний.** Кушанье: овечій творогъ лѣпится въ формѣ круглаго хлѣба съ отверстіемъ по срединѣ и затѣмъ варится въ маслѣ. Шух. I. 100 216. 3) Родъ посуды: глиняная труба, согнутая въ видѣ кольца, съ горлышкомъ; употребляется для водки и носится на шнуркѣ черезъ плечо. Шух. I. 270. 4) Свясло, витень изъ сѣна длинный, которымъ обматывается на верху стога конецъ **остреві**, чтобы дождь не проникалъ внутрь стога по **остреві**. Шух. I. 170. Ум. **Кола́чик.** *Та він мі принесе колачик біленький.* Гол. I. 337.

Кола́чини, -чин, ж. мн. Четвертый день свадьбы (въ Галиціи), когда новобрачные получаютъ подарки. Kolb. I. 311.

Колачиння, -ня, с. = **Колачини.** *У тиждень було у нас колачиння.* Федьк.

Колдра, -ри, ж. = **Ковдра.** *Тещенька зятя жегнала, колдрами двір застирала.* Гол. IV. 290.

Колейка, -ки, ж. Ум. отъ **колія.**

Колесниця, -ці, ж. Колесница. *І на возах, на колесницях із Колізея, із різниці святій вивезли тіла.* Шевч. 616.

Колесня, -ні, ж. 1) Станокъ для навода спиць въ ободѣ. См. **Стелюга.** 2) Колесная мастерская.

Колесо, -са, с. 1) Кругъ. *Колесом сонечко вгору йде.* Грин. III. 533. 2) Колесо въ экипажѣ, машинѣ, мебели. *А вони окаянні коней зупиняють, у колесах спиці рубають.* К. ЧР. *Дивися, які баюри колісьми повироблювано.* Харьк. *Скрині такі на колесах, що було перехилилися та й дна рукою не достанеш.* МВ. **Колесо млинове, колесо млинське** (Галиц.). Мик. 480. Колесо водяной мельницы. **К. водяне.** Наружное колесо водяной мельницы. Мик. 480. То-же значитъ и **надвірне колесо.** Черниг. у. **К. палечне (палешне).** Внутреннее колесо водяной мельницы, приводящее въ движеніе шестерню. Мик. 480. Черниг. у. **К. замахове.** Часть ткацкого станка. МУЕ. III. 24. 3) Люди, ставшіе въ кружокъ (на сходкѣ, въ собранія казацкой **ради** и пр. *Увесь поїзд із музиками йде за молодим і стає коло діжи кругом — колесом.* МУЕ. 113. *Посеред колеса, — а колесо одзначили таке, що з одного краю до другого ледві можно було що почути... — стояв стіл під турецьким килимом. На столі лежала булава Брюховецького з бунчуком і корогвою.* К. ЧР. 334. **Віщове колесо, судне колесо.** Собраніе запорожскихъ казаковъ для суда надъ товарищами. *Курінне отамання і всяка старшина кінчали первий обід віщового колеса.* К. ЧР. 270. *Посеред суднього колеса стояв Кирило Тур.* К. ЧР. 269. **Радне колесо.** То-же собраніе для рѣшенія дѣлъ. *Кругом раднього колеса крик і гомін.* К. ЧР. 335. 4) Рядъ вѣтвей, идущихъ вокругъ ствола дерева приблизительно на одинаковой высотѣ. Шух. I. 224. 5) Игра. Также: **колесо дурне.** Игра состоитъ въ томъ, что взявшіяся за руки дѣти составляютъ вращающійся кругъ, постоянно выворачивающійся то внутрь, то наружу. Ив. 48.

Маркев. 73. Ум. **Колесонько, колісце, колісна, колісчатко**. *А з мене, березоньки, колесонька будуть*. Чуб. 5. 111.

Колесувати, -сую, -єш, гл. Колесовать. *Відьом же тут колесували і всіх шептух і ворожок*. Котл. Ен.

Колечко, -ка, с. Ум. отъ коло.

Колешня, -ні, ж. Каретный сарай; также и для скота подъ одной крышей съ хатой. Шух. I. 106, 189. Иногда — пристройка при хатѣ, гдѣ рубятъ и складывають дрова. Волян. г.

Коли, нар. и сз. 1) Когда. *Сину мій, коли приїдеш до нас?* Макс. *Коли хліб, тоді й розум*. Ном. № 1364. *Коли б же се було? Єсть мені коли!* Мнѣ некогда. 2) Если. *Коли ти будеш вірно пробувати, будуть тебе козаки повожаті*. Макс. *Стоїть вода у кубочку, коли хоч — напийся*. Макс. 3) Вдругъ. *Коли виводять мого чоловіка*. МВ. (О. 1862. III. 72). 4) **Коли-б**. Какъ-бы. *На мене він не нарікатиме, а от коли б ви його не зневажили*. К. ЧР. 5) **Коли-б**. Пусть, чтобъ. *Коли-б же ви, воронії коні, а походу не сходили, як ви мою головоньку навіки втопили*. Макс. 6) **Коли ось**. Какъ вотъ. *Коли ось лежить дві дороги*. 7) **Коли не**. Какъ. *Кабан коли не розбіжиться з перестрашу, коли (не) вдариться об дуб*. Рудч. Ск. I. 23. 8) **Колі-не-коли**. Изрѣдка. *Сонце темніє в ряди-годи, коли-не-коли*. Ком. II. 9) **А коли, то**. А иногда. *Добрі люде її не забували: то стара тітка приїде, розважить, то дівчатка прибіжать нащобечуть, а коли, то й за собою витягнуть*. МВ. 10) **Коли разом**. Какъ вдругъ. *Живемо ми оттакеньки собі приятенько та любо. Коли разом я помічати стала, що Порося щось сама собі думає*. МВ.

Колиба, -би, ж. 1) Пастушій шалашъ. Желех. 2) Зимнее жилище древорубовъ-гуцуловъ; строится въ формѣ восьмиугольника, безъ оконъ и потолка, съ отверстіємъ въ верхушкѣ пирамидальной крыши для прохода дыму. Шух. I. 173, 174. Ум. **Колибочка**. *Добре тому то Бог дає, що на горі конарь має, а в долині колибочку, серед села фраєрочку*. Гол.

Коливання, -ня, с. Колебание, качание.

Коливати, -ваю, -єш, гл. 1) Колебать, качать. *Стоїть дід над водою, коливає бородою*. Ном., стр. 296, № 207. *Верби та садовина поперехилилялись через тини та коливають віттям, куди вітер віє*. О. 1862. IX. 60. 2) Идти медленно; идти переваливаясь. *Стара пані немов одужала: коливає з кімнати до кімнати, виглядає у кожне віконт*. МВ. (О. 1862. III. 35).

Коливатися, -ваюся, -єшся, гл. Колыхаться, качаться. *Ой у полі билиночка коливається*. Нп.

Коливо, -ва, с. Кутья, канунъ. *Царство небесне, пером земля!.. (примовляють, як їдять коливо)*. Ном. № 252.

Коліворот, -ту, м. = **Коловорот**. *Коліворот — ще й помальований зеленим — на ланцюгах ходив, обкований був. І на стовпі бляшане півпівника: куди вітер, туди й він обертався та чергинькав*. Св. Л. 77.

Колисанка, -ки, ж. = **Колиска 1**. Ум. **Колисаной(нь)ка**. *В тих яворах висить скобойка, а в тій скобойці колисанойка, в тій колисанці сам милий Господь*. Гол. II. 41.

Колисати, -шу, -шеш, гл. 1) Колыхать. 2) Качать въ люлькѣ. *Теща дитя колисала*. Гол. I. 43. *Колисала мама сина, свого чорнобривця*. КС. 1893. VII. 82.

Колиса́тися, -шу́ся, -шешся, гл. Колыхаться. *Усе чу́тніш плескавсь та колисавсь Дніпро*. МВ. III. 98.

Колиска, -ки, ж. 1) Люлька, колыбель. *Яке в колиску, таке в могилку*. Ном. № 3212. 2) Качели. *Хочете... гуляти, ідіть до колиски, та тільки сами не колишітьсь*. Кв. I. 75. Ум. **Колисочка**. *Мальована колисочка, засни мала дитиночка*. Макс. (1849). 105.

Колись, нар. 1) Когда-то, нѣкогда, прежде. *Буж колись шляхетчина*. Шевч. *Колись і ти був в такій неволі, як ми тепера*. Макс. *Щоб народ дививсь та не забував, як колись за батьків та за дідів діялось*. К. ЧР. 2) Когда-нибудь. *Нароблять вони колись нам до сто чортів лиха*. Стор. 3) Какъто разъ. *Колись прихожу, а він такий гнівний*.

Колихалочка, -ки, ж. Та, которая качаетъ колыбель (няня). *І до печі куховарку найняв, і до пива пивоварочку, до колиски колихалочку*. Чуб. V. 1122.

Колиха́ння, -ня, с. Колебание, качание.

Колиха́ти, -шу́, -шеш, одн. в. колихнути, -хну, -неш, гл. 1) Качать, качнуть, колебать. *Як тії струни колихнеш*. Руд. 2) = **Колисати 2**. *Прийшлося тещі зятній діти колихати*. Ном. № 4910. *Там я буду ночувати, дитиночку колихати*. Мет. 8) Качать на качеляхъ.

Колиха́тися, -шу́ся, -шешся, одн. в. колихну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. 1) Колыхаться, качаться. *Ой у полі билиночка колихається*. Нп. *Кладочка така хистка, що вся так і колишеться*. 2) Качаться въ люлькѣ. 3) Качаться на качеляхъ.

Колі́шній, -я, -є. Прошедшій, бывшій когда-то. *Згада козак колишнее, згада та й заплаче*. Шевч. *Оповідая дещо про колишніх крєпаків*. О. 1862. I. 61. **Бо-зна-колі́шній**. *Давно прошедшій. Бо-зна колишній звичаї в душі своїй перебіраю*. Шевч. **Чорт-зна-колі́шній**. *Очень давній. Борщ оскомистий, чорт-зна-колішній*. ЗОЮР. I. 217.

Колішнійсь, -няясь, -неєсь. = **Колішній**. *Озвалась, блиснувши очима, колишнясь краля*. Г. Барв. 426. Левиц. Пов. 174.

Колі́ївщина, -ни, ж. Гайдамаччина. *Батько діда просить, щоб той розказав про коліївщину, як колись бувало, як Залізник, Гонта ляхів покарав*. Шевч. 205.

Колі́й, -лія, м. 1) Мясникъ, рѣжущій свиней. Херсон. г. 2) Эпитетъ гайдамакъ. *А коліям нічим стрілять — куль нема*. К. ЗОЮР. I. 135.

Колі́мажарь, -ря, м. Продающій мазь для колєсь, деготь. Вх. Уг. 245.

Колі́нечко, -ка, с. Ум. отъ коліно.

Колі́нкуватий, -а, -є. Колѣнчатый.

Колі́но, -на, с. 1) Колѣно. *Жупанини по коліна, пошита до діла*. Мет. 38. 2) Родъ, происхождение. *Одно — що вона пані великого коліна, а друге — що з прадіда ляшка*. К. ЧР. 317. 3) Поколѣніє. *Через тебе і твого потомка благословлятимуться усі коліна на землі*. Опат. 49. 4) Изгибъ (рѣки и пр). *Коліно трохи бум: так іти прямо, а потім повернуть у бік коліном*. Екатер. у. 5) Переходъ голоса при пѣнні. *Не попадеш пісні: на коліна крута*. Харьк. г. Ум. **Колі́нечко, колі́нце**. *Первий раз ступив (у воду) по колі́нечка, другий раз ступив — як під рученьки*. Грин. III. 279.

Колі́ння, -ня, с. соб. Колѣни. *На коління падають, владиці Богу честь дають*. Чуб.

Колі́нуватий, -а, -є. 1) Колѣнчатый. 2) Извилистый. *Колінувата річка*.

Колі́нце, -ця, с. 1) Ум. отъ коліно 1 и 4. *Посип пшінця по колінця, водиці по крильця*. Мет. 23. *Рось вирвалась з неволі, як гадючка тричі зверстенилась колінцями на зеленій*

траві. Левиц. І. 93. 2) Колѣнце въ стеблѣ односѣменодольныхъ растений, изъ котораго починається листъ. Харьк. г.

Колінчастий, -а, -е. Колѣнчатый.

Колінчик, -ка, м. Колѣнце въ стеблѣ. *Ой стерегла я жита, пшаниці... Щоб з колосочки не видзьобало, щоб колінчика не виломило. Чуб. III. 454. См. Колінце 2.*

Колінчити, -чу, -чиш, гл. Бить (колѣномъ?) *Ну, вже він мене колінчив, колінчив після снюю. Г. Барв. 302. Звалив його, колінчив уже, колінчив, стільки йому схотілось. Мнж. 91.*

Колір, -ру, м. Цвѣтъ. *Санько розмалював той кружок усякими колірами. Ком. II. 85.*

Колісник, -ка, м. Колесникъ. Чуб. I. 258. Вас. 146.

Колісництво, -ва, с. Ремесло колесника. О. 1862. I. 52.

Колісниця, -ці, ж. 1) Колесниця (только въ литературномъ языкѣ). См. Колесниця. 2) и мн. **Колісниці = Колішня.** Шух. I. 165.

Колісня, -ні, ж. 1) = **Колішня.** 2) мн. **Колісні.** Родъ вышивокъ. Kolb. I. 48.

Колісце, -ця, с. Ум. отъ **колесо.** 1) Вообщє маленькій кружокъ, маленькое колесо въ значеніяхъ 1 — 4 слова **колесо.** *Колісце у млині. Одчинітєся, ворітця, одкотітєся, колісця. Мет. 171. Колесцем, бояре, колесцем! МУЕ. III. 118. 2) Въ блокѣ: каточекъ съ углубленіємъ для веревки. Шух. I. 162, 256.*

Колісча, -чати, с. = **Колісце.** Костантиногр. у. Ум. **Колісчатко.**

Колісчастий и колісчатий, -а, -е. 1) Круглый. *Сонце круглобоке як кавун, а не як корж; бо коли б воно було тільки колісчастє, а не опуклє, то ми б побачили завжди повний круг. Ком. I. 22. 2) На колесахъ. Колісчата скриня. Левиц. I. 184. 3) Узорный. Запасочка ж моя колісчаста... стрічєчки мої блакитніі. Кв. II. 15. Були і в... картацьких плахтах з колісчастими запасками спереду. О. 1862. IX. 62.*

Колісчатко, -ка, с. Ум. отъ **колісча.** 1) Рѣзецъ для тѣста. 2) мн. Родъ прошвы или вышивки на бѣльѣ. Чуб. VII. 415.

Коліш, -ша, м. Колесо на валу (надъ колодеземъ)? *Колішем тягнуть воду. Вх. Зн. 27.*

Колішенний, -а, -е. (О волахъ). **Колішенні воли.** Первая пара воловъ въ плугѣ, идущая возлѣ колєсь. *Запріг він п'ять, — нема шостого колішенного, борознього. Рудч. Ск. I. 182.*

Колішня, -ні, ж. Двухколесный передокъ плуга. Чуб. 7. 398, 399.

Колія, -ліі, ж. 1) Колея. *Держи по коліі.* 2) Желѣзная дорога, рельсы. *Так і прєтєся машина по коліі.* Ромен. у. 3) Порядокъ, очередь. *Тєпер прийшла колія, так треба йти.* Ум. **Колійка.** *Ой пійду я, пійду дорогою широкою, ой гляну я, ой паду я в колійку глибокую. Мет. 65.*

I. Коло, -ла, с. 1) Кругъ. *Ой колом, колом до гори місяць (сонце) іде. Рк. Макс. 2) Колесо. Ой зійди, зійди, ясний місяцю, як млиновеє коло. Чуб. 3) Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что и колесо у передняго **навоя.** См. **Навій.** Вас. 165. 4) Поставъ (мельницы). *Млин з двома колами. Черниг. у. КС. 1883. VII. 508 — 517. 5) = Колесо 3. Дівчата стали у коло. Мир. Пов. 144. Ум. Колечко. Желєх.**

II. Коло, пред. 1) Около, вокругъ. *Чи не той то хміль, що коло тичини в'єтєся? Макс. (1849). 96. Кайдани-залізо ноги повривало, білє тіло козацькє-молодецькє коло жовтої кости пошмугляло. АД. I. 89. 2) Возлѣ, подлѣ. *Заховаю змію люту коло свого серця. Шевч. Звелів їх садвити куна коло купи. Єв. Мр. VI. 39. 3) Коло чоґо ходити.**

Заниматься чѣмъ либо. Коло ко́го ходити. Заботиться о комъ, присматривать за кѣмъ.

Колоба́тина, -ни, ж. = **Калабатина.** Як попав я в колобатину, то й не міг вилізти. Чуб. I. 215.

Коловий, -а, -е. Круговой. Колова. Въ шлеѣ: круговой ремень, къ которому пришиты откосные ремни. **Колова́ свита.** См. **Свита.** Вас. 154.

Коловодник, -ка, м. Птица: лонзикъ. Totanus. Вх. Зн. 27.

Ко́ловоріт и коловорот, -роту, м. = 1) = Коворот 2. 2) Верхняя подвижная (вращающаяся) подушка на передней оси телѣги. Kolb. I. 67. 3) Бревно, которымъ поворачивается вѣтряная мельница. Залюбовск.

Колода, -ди, ж. 1) Колода, бревно. Чи на полі під копою сина забавляє, чи в діброві з під колоди вовка виглядає. Шевч. 77. На колоді сиділи музики з скрипками, цимбалами. Левиц. I. 15. 2) См. **Ревап.** Шух. I. 209. 3) Составная часть **п'ял.** Шух. I. 254. См.

П'яла. 4) = **Дибби.** Запишався, як Берко в колоді. Ном. № 2474. 5) Въ ручной мельницѣ: толстая доска, на которой, въ углубленіи лежатъ жернова. Шух. I. 146. 6) Ступа. Колода съ выдолбленнымъ углубленіемъ или углубленіями, въ которыя бьютъ песты, — въ различныхъ снарядахъ: въ ступѣ, толчеѣ, въ сукновальнѣ, маслобойнѣ и пр. Шух. I. 161, 162, 163. Мик. 481. Вас. 172. 7) Длинное корыто у колодезя — выдолбленное или изъ досокъ. Приверни коней до колоди. Харьк. 8) Улей. 9) Колода картъ. 10) У горшечниковъ: партія мисокъ, до 35 штукъ, вложенныхъ одна въ другую; ставится бокомъ въ гончарную печь. Вас. 180. 11) Стадо овецъ, идущее тѣсно. Колода — отара, як іде тісно, не в роспаш. О. 1862. V. Кух. 38. Ум. **Колодка, колодочка.**

Колобо́к, -бка, м. Лепешка круглой формы. Баба... витопила в печі, замісила яйцями борошно... спекла колобок. Рудч. Ск. II. 2.

Колобро́дити, -джу, -диш, гл. Куралесить. Еней тут добре колобродив і всіх на чудо потрошив. Котл. Ен. Цілу нічку колобродить, за собою челядь водить. Нп.

Колова́тень, -тня, м. Отдѣльно выросшій и потому вѣтвистый, развѣсистый стебель конопли. Желех.

Колова́тиця, -ці, ж. 1) = **Коловатень.** 2) Вертячка, веретенница (овечья болѣзнь). Желех.

Колова́тниця, -ці, ж. = **Коловатень.** Гол. Од. 35.

Ко́ловатній, -я, -е. Ко́ловатне зілля. Раст. Silybum Marianum. Шух. I. 22.

Коловертень, -тня, м. = **Коловерть.**

Ко́ловерть, -ті, ж. Водоворотъ.

Колода́ч, -ча, м. Большой ножъ. КС. 1887. VII. 474. Ножъ, носимый въ ножнахъ на поясъ. Чуб. VII. 418. Ум. **Колодачик.** Вх. Зн. 27.

Колоддѣ, -дѣ, с. соб. отъ колода. Я закладав комори й хату з віковічного дубового колоддѣ на два людські віки. Левиц. I. 374.

Колоди́тися, -джуся, -дишся, гл. = **Кородитися.** Вона ще звечора стам колодитися на поперек, що болить. Зѣньк. у. Залюбовск.

Колоди́ця, -ці, ж. Ступица въ колесѣ. Вас. 147. См. **Колодка.**

Колоді́й, -дія, м. 1) Колесникъ. Левч. Ходи, ходи, колодію, зо мнов ночувати. Гол. II. 470. 2) = **Колодач.** Я йому такого колодія викував, що хоч куди. Хата, 122. 8) Понедѣльникъ

сырної недѣли, когда привязывають **коло́дку** 2. Ном. № 528. **Справляти колодія́**. Пировать, выпивать на деньги, полученные какъ выкупъ отъ **коло́дки**. О. 1861. X. Свидн. 62.

Колодка, -ки, ж. Ум. отъ **коло́да**. 1) Небольшая колода. *А-а, котку! не лізь на колодку, бо заб'єш голову.* Макс. (1849). 103. Сложенныя у дворовъ на улицѣ бревна обыкновенно служатъ мѣстомъ собранія крестьянъ (преимущественно молодежи) въ праздничный день; поэтому — *усі хлопці на колодці, а мого не має.* Мет. 10. *Гриць... устав з колодки.* Г. Барв. 451. 2) Обрубокъ дерева, привязываемый женщиной неженатому мужчинѣ въ понедѣльникъ сырной недѣли; мужчина долженъ **волочити колодку**, пока не откупится. Маркев. 2. О. 1861. X. Свидн. 63. **Віддавати колодку**. Обычай, по которому въ день Пасхи дѣвушка, христосуясь, не обмѣнивается съ парнемъ писанкой, а только даетъ ее ему, за что парень долженъ ей **найняти танецъ**, т. е. музыку къ танцамъ. О. 1861. X. Спид. 60, 62. 3) = **Колода 4**. *Скручують йому руки і забивають у колодку.* Левиц. I. 41. 4) = **Колода 8**. *Тутечки у його велика пасіка була, — колодок з двісті.* Стор. 56. 5) Ступица въ колесѣ. Рудч. Чп. 250. б) У кожевниковъ: рукоять **шкафі**, скребка для кожъ. См. **Шкафа**. Шух. I. 253. 7) У гребенчиковъ: часть рога, соотвѣтствующая охвату рукой. Вас. 163. 8) Висячій замокъ. 9) Кадыкъ, головка дыхательнаго горла. Вх. Уг. 246. Ум. **Коло́дочка**.

Коло́дник, -ка, м. Арестанта. *Посадив Іосифа в темницю, де сиділи царські колодники.* Опат. 62.

Колодóвбина, -ни, ж. Выбой, ухабъ. Желех.

Колодочка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **колодка** въ указанныхъ значеніяхъ. 2) Черенокъ ножа. Г. Барв. 463. 3) Подборъ деревянный, обтянутый кожей. Чуб. VII. 431. *Ввійшов молодий парубок в крамній сіренькій козачині, в чоботях на колодочках.* Левиц. Пов. 181. 4) Деревянная выпуклая часть сѣделки, — къ ней прикрѣплены металлическія дужки для пропуска черезсѣдельника. Вас. 160.

Колодрочка, -ки, ж. Ум. отъ **ко́дра**. *Ходи ж, моя доню, до хати: час тобі на посаг сидати! — Постелить колодрочку, — я війду.* Гол. II. 100.

Колодо́х, -ха, м. Раст. *Rubus caesius*. Лв. 101. См. **Деринник**.

Колодязний, -а, -е. Колодезный. *Замигтіли хати, колодязні цямриння, садки і городи.* МВ. I. 13. *Високо агору піднімалися колодязні журавлі.* Левиц. Пов. 144. *Колодязна вода.*

Колодязь, -зя, м. Колодець. *В яру бачила вона колодязі з високими журавлями.* Левиц. I. 514.

Колодязчя, -чя, с. соб. = **Колоддя**. *Все те мертвим сном спить, пороскидане як колодязчя.* Мир. ХРВ. 269.

Колокіл, -ко́лу, м. 1) Колоколь. *Он чия ж тут бесѣда тут вечеряє весела? Бийте коли, все колоколи, колоколи кованіи у нас гости проханіи.* ХС. VII. 425. 2) Звонокъ на шеѣ коровы, козы. Вх. Зн. 27. Ум. **Колокілок**.

Колокілокъ, -лка, м. 1) Ум. отъ **колокіл**. 2) мн. Родъ прически дѣвушекъ съ зубчастим проборомъ. Чуб. VII. 423.

Колокільце, -ця, с. Бубенчикъ? *А-а люлечки! шовковій вірвечки, золотій бильця, срібні колокільця, мальована колисочка: засни, мала дитиночка!* Макс. (1849). 105.

Коломазник, -ка, м. = **Колімажарь**. Угор.

Коломазь, -зі, ж. Деготь, скопляющійся на осяхъ; вообще деготь и мазь для колесъ.

Коломиєць, мийця, м. 1) Житель Коломыйскаго округа. 2) Добывающій соль. *Ой чи ти козак, чи ти чумак, чи ти коломиєць? передай мені хоть сухарь на гостинець.* Нп. Значеніе слова видно изъ слѣдующихъ стиховъ Климентія: *Торяники велику працю подиймають, паче коломийцов, що гуски виробляють.* О. 1861. I. 226.

Коломийка, -ки, ж. 1) Жительница Коломыйскаго округа. *Ой славная коломийка по дворі ходила.* Чуб. IV. 492. 2) Особый родъ пѣсенъ въ Галиціи, Буковинѣ и Угорской Руси, получившій свое названіе отъ г. Коломыи, гдѣ онѣ наиболѣе распространены; каждая пѣсня состоитъ изъ 2-6 стиховъ въ 14 слоговъ каждый, съ цезурой послѣ 8-го стиха. *Як я тую коломийку зачую, через тую коломийку дома не ночую.* Гол. См. Сумцовъ. Коломийки. КС. 1886. IV. 3) Танецъ въ Галиціи и Угорск. Руси. Де-Волланъ, Угро-русскія пѣни. 16. 4) = **Клепаня**. Шапка эта такъ называется въ Галиціи по той причинѣ, что ее носятъ въ Коломыйскомъ округѣ. Гол. Од. 69. 5) Родъ сумки шерстяной, носимой гуцулами-мужчинами черезъ плечо. То-же, что и **дзьобенка**. Kolb. I. 37.

Коломиийський, -а, -е. Коломыйскій.

Коломиія, мій, ж. 1) Глубокой выбою, наполненный водой. 2) Городъ Коломыя.

Коломитний, -а, -е. = **Каломутний**.

Колонизувати, -зую, -еш, гл. Колонизовать. *Колонизують Кавказ козаками.* О. 1862. X. 111.

Колонист, -та, м. Колонистъ. *Тут тих колонистів німців багато.* Херс. На гетьманських могилах колоністи німці насадили картоплі. Левиц. Пов. 367.

Колонія, -нії, ж. Колонія. *Він по німецьких колоніях у наймах жив.* Херс. г. Біля Москви хотіли нашкодить усім німцям, — ціла б то їх колонія завелось там. О. 1862. V. 45.

Колопéнник, -ка, м. Конопельник. Вх. Зн. 27.

Колопéня, -ні, ж. = **Коноплі**. Шух. I. 137. Въ Лохвицк. у. только во мн. **Колопні**. Ум. **Колопéнька**. *Ой дала-сь мня моя матенька, дала, як би тую колопéньку в болотонько вихала.* Гол. I. 275.

Колос, -су, м. 1) Колось. *Колос повний гнеться до землі, а пустий догори стирчить.* Ном. № 2472. *Шумить золотим колосом пшениця.* Левиц. I. 77. 2) Часть косы (орудія), находящаяся передъ ея концомъ, носкомъ. Шух. I. 169. Ум. **Колосо́к**.

Колосі́на, -ни, ж. и колосі́ння, -ня, с. Оторванные отъ стеблей колосья, колосья послѣ молотьбы. Вх. Зн. 27.

Колосистий, -а, -е. Колосистый. *Широке, поле, жито густее, ... колосистее, ядренистее.* Чуб. III. 385. *Хвилюються жовті ниви житом колосистим.* К. Досв. 6.

Колоситися, -шуся, -сишся, гл. Колоситься, выбрасывать колось. *То ячмінь колоситься.* МВ. I. 14.

Колосій, -сія, м. О раст.: Колосистый. *І овес самосій, і ячмінь колосій.* Чуб. III. 266. *Овес-колосій.* Грин. III. 55.

Колосіти, -сію, -еш, гл. Колоситься; виднѣться своими колосьями. *Там дивлюсь — жита колосіють, волошки блакитніють.* Г. Барв. 352.

Колосо́к, -ска, м. Ум. отъ **ко́лос**. *В того доля ходить полем, колоски збирає.* Шевч. 2) Родъ орнаментики въ видѣ колоса. Шух. I. 303.

Колосся, -ся, с. соб. Колосья. *Лежить як жива, у пшениці, аж колосся над нею похилилось.* МВ. *Молоде колосся з жита зриваю.* Г. Барв. 353.

Колосування, -ня, с. = **Колосина.** *А ні гречки, ні полови, ні колосування.* Чуб. V. 674.

Колосувати, -сую, -єш, гл. Перемолачивать колосья?

Колот, -ту, м. Ссора, спорь, сумятица. *Як Чаюна взяли у острог, так і колоту не стало на селі; а то було що-вечора то крик на вулиці, то бійка, — без колоту не обійдеться.*

Екатер. у. *Колот такий підняли, що хоч з хати тікай. Боялась, щоб не вийшло якого колоту через сей случай.* Г. Барв. 154. *За ту бражку зчинили козаки з ляхами превелику дражку, за той молот зробили козаки з ляхами превеликий колот.* АД. II. 33.

Колотвиця, -ці, ж. Лучина, дрань. Вх. Зн. 27.

Колоти, -лю, -леш, одн. в. кольну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Колоть. *В серце коле.* Шевч.

Голкою колов. Піде вогонь од ноги по тілу, — кольне аж у голові. Левиц. 2) Бодать. *Рогата скотина вдасться, то всіх коле.* Ном. *Коли б свині роги, то б усіх поколола.* Посл. 3)

Убивать, закальвать. (Гайдамаки) *прибігли туди, давай колоть орендаря і всіх жидів.*

ЗОЮР. 4) Р'язать (свиной). 5) Раскальвать. *Тріски колоти.*

Колотися, -люся, -лешся, гл. 1) Колоться, производить уколы. *Ячмінь колеться.* 2)

Раскальваться. Не колеться дровенят.

Колотити, -чу́, -тиш, гл. 1) Мутить. *Два голуби воду пили, а два колотили.* Мет. 2) Масло

сбивать. 3) Ссориться. *Як у клуні не молотить, то в хаті колотить.* Ном. № 10131. 4)

Помыкать; распорядяться ч'ємь. Так колотить всіма, як вир водою. Ном. № 3429. *Оце колотить, як чорт лозою.* Ном. № 3422. *Поснули й ви, що світом колотили.* К. НС. 7.

Колотитися, -чу́ся, -тишся, гл. 1) Мутиться. 2) Сбиваться (о маслѣ). *Щось масло довго*

не колотиться. 8) Биться (о сердці). *Душа її уся порушилась, серденько колотилося.*

МВ. 4) Дрожать. *Чи змерзла, чи з трівоги вся колотилась.* Г. Барв. 168. 5) Ссориться,

браниться, спорить. Як на току молотиться, то і в хаті не колотиться. Ном. № 10131.

Коло́тиця, -ці, ж. = **Колотвиця.** Желех.

Колотівка, -ки, ж. Мутовка. Вх. Зн. 27.

Колотне́ча, -чі, ж. Ссора, спорь, драка, свалка. *Тіки на пори, аж там така смертенна*

бійка та колотнеча діється. Харьк. *Смерть запанувала там, де недавно буц гармідер і колотнеча.* Левиц. *Добра та ладу не було, а були тільки бучі, колотнеча та сваволя.* Мир.

ХРВ. 87.

Коло́тник, -ка, м. Забіяка, сварливый.

Коло́тниця, -ці, ж. Сварливая женщина, заводящая ссоры.

Колотня́, -ні́, ж. = **Колотнеча.**

Колотов, -тви, ж. = **Колотівка.** Вх. Уг. 246.

Колотовця, -ці, ж. Раст. Galium aparine. Вх. Уг. 246.

Колоття́, -тя́, с. 1) Закальвание многих (преимущественно о свиньях). 2)

Раскальвание.

Колотуха, -хи, ж. 1) Сварливая женщина? *Радуйся, мати, — іде невістка до хати:*

добрая роботуха, а ліпша колотуха. Чуб. IV. 669. 2) Ряжанка, искусственная сметана.

Колотуша, -ші, ж. = **Колотуха 2.** О. 1862. VI. 98. Ум. **Колотушка.**

Колотушка, -ки, ж. 1) Ум. отъ колотуша. 2) = **Колотівка.** Вх. Зн. 27.

Колоть, -ті, ж. О дорогѣ: замерзшая комками грязь. Харьк.

Коло́ша, -ші, ж. = **Холоша.** Ном. № 7225.

Колошкати, -каю, -еш, гл. Тревожить, вспугивать. *За те (б'ють), — сказав один Рябкові з наймитів, — щоб не колошкав ти вночі своїх панів.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 82. *Я гнав овець до старости, а вони два перебігли та й давай мені колошкати овець: кишкають на вівці, одбивають од мене Я кричу: не полохайте, а вони колошкають.* Павлогр. у.

Колошні, -нів, мн. Зимніе сукожные штаны.

Колубаха, -хи, ж. Ковбаня. Желех.

Колування, -ня, с. Об'їздъ кругомъ, вмѣсто прямой дороги.

Колува́ти, -лую, -еш, гл. 1) Идти кругомъ, идти по круговой линіи. *Горою сонечко колує.* О. 1862. IV. 23. 2) Кружить, колесить, дѣлать об'їзды. *Хто колує, той вдома ночує.* Чуб. I. 248. *Волю колувати, як просто їхати та бідувати.* Ном. № 11409.

Колу́драбок, -бка, ж. Часть сновальницы: каждая изъ двухъ поперечныхъ пластинъ, въ которыхъ укрѣплены колышки. Шух. I. 150, 151. См. **Оснівниця.**

Колупа́ти, -паю, -еш, одн. в. колупнути, -пну, -не́ш, гл. Ковырять. **Піч колупати** — обрядовое дѣйствие невѣсты во время сватовства. *Стала коло печі та й колупає її пальцем.* Кв. I. 76. **Колупнуло за серце.** *Защемило серце. Колупнуло Антося за серце, — аж заплакав.* Св. Л. 160.

Колька, -ки, ж. 1) Колика, колотье. *Русин каже: «іди в поле!» Полька каже: «колька коле».* Грин. III. 314. *Марині неначе колька заколе в саме серце.* Левиц. I. 40. 2) Колючка; игла (у ежа). *Їж ма кольки.* Вх. Лем. 426.

Колькій, -а', -е. Колючій. *Сіли твої діти на високім дереві. На якому дереві? На колькому терні.* Чуб. V. 852.

Колько, нар. Колко. *На стерні колько.* Київ. г. *Чи й у вас, як у нас, на леваді колько?* Грин. III. 648.

Кольо, -ля, м. Дѣтск. Хлѣбъ. Вх. Лем. 426.

Кольокатор, -ра, ? м. *Після смерти кольокатора зосталось шість хлопців і одна дочка, обійстя і трохи землі і одним оден підданий.* Ном. № 1174.

Кольфарба, -би, ж. Клеевая краска. *Під кольфарбу золотити.*

Кольюватина, -ни, ж. Щель. *Є колюватини у стіні.* Волч. у.

Колью́ки, -к, ж. мн. Раст. *Datura stramonium* L. ЗЮЗО. I. 121.

Колью́х, -ха, м. Колючее растение. *Взяв, наламав колюхів, обтикався да й сидить.* Рудч. Ск. I. 159.

Колью́ча, -чі, ж. Раст. *Salsola Kali* L. ЗЮЗО. I. 134.

Колью́чий, -а, -е. 1) Колючій. *І стежечка, де ти ходила, колючим терном поросла.* Шевч. 387. 2) Легко раскалывающійся. *Дуб колючіший, ніж грушина.* Волч. у. 3) Гѣзкій. *Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен.

Колью́чка, -ки, ж. 1) Шипъ растенія. *Кольючка залізла в ногу.* 2) Колючее растение вообще. *Бува і чоловік сьому колючці (будякові) пара.* Греб. *Прийшов у садок, намостив на дереві колючок і сів на їх.* Рудч. Ск. 3) мн. Названіе растеній: *Echium vulgare* L, *Tribulus terrestris* L, *Xanthium spinosum* L. ЗЮЗО. I. 141. *Будяки, колючки стремлять на просторі та глуха кропива купчиться.* МВ. (О. 1862. I. 96). 4) = **Колька.** *П'ять ніч не спала: колючка колола.* Константиногр. у. *Я стара людина: або ногу підколю, або колючка нападе, то й опізнюся.* Г. Барв. 497.

Колью́шенний, -а, -е. = **Колішенний.** Мнж. 92.

Колью́щий, -а, -е. = **Колючий.** *Помостимо вам кладочки з колючого глоду.* Мил. 65.

Коляда, -ди, ж. 1) Різдвянський празник, кога поюць колядки. *Будьте здорові з колядою!* Ном. № 343. 2) Пѣсни въ вечерь 25 декабрия. *Пусти́ть його до хати, він вам буде коляди співати.* Чуб. III. 425. 3) Вознагражденіе колядникамъ за пѣсни. *Он і пан іде, коляду несе: коробку вівса, наверх ковбаса.* Нп.

Колядин, -на? м.? Встрѣчено только въ началѣ шуточной колядки. *Коляд, коляд, колядин, а я в батька один.* Грин. III. 36.

Коля́дка, -ки, ж. Різдвянська пѣсня, исполняемая на первый день різдвянскихъ святокъ сельской молодежью, которая ходитъ для этого отъ хаты къ хатѣ и получаетъ за пѣніе вознагражденіе.

Коля́дний, -а, -е. Относящійся къ різдвянскимъ святкамъ. *На колядному попелі поставила горщик.* Нп.

Коля́дник, -ка, м. Поющій колядки. *Під вікном колядник цовіється.* Чуб. Ум. **Коля́дниченько, коля́дничок.**

Коля́дниця, -ці, ж. Поющая колядки.

Коля́дниченько, -ка и коля́дничок, -чка, м. Ум. отъ **коля́дник.**

Колядува́ння, -ня, с. Пѣніе колядок въ різдвянській вечерь (25 декабрия).

Колядува́ти, -дую, -еш, гл. Ходитъ по хатамъ и пѣть колядки. *Збіраюсь колядувати, як вже й щедрувати пора.* Ном. № 512.

Коля́дчаний, -а, -е. Относящійся къ колядкамъ. Желех.

Коля́к, -ка, м. Раст. *Xanthium Spinosum.* Вх. Пч. I. 14.

Коля́ка, -ки, ж. = **Кіа.** *У иншого сокира за поясом, у того коса на плечі, а другий притяг із колякою.* К. ЧР. 258.

Коля́ндра, -ри, ж. Раст. Кишнець, *Coriandrum sativum.* Анн., 109.

Коля́р, -ра, м. 1) = **Колі́сник.** Вх. Лем. 426. 2) Мясникъ, рѣжущій свиней. Желех. См. **Колій.**

Коля́са, -си, ж. Экипажъ, коляска. *Ой пізнала мила вороні коні, а ще пізнавай новую колясу.* Чуб. V. 742. *Їхала, кажуть, одна скупа пані... і попалася розбійникам: обступили колясу.* МВ. III. 24. Ум. **Коляска, колясонька, коля́сочка.** *Ласка не коляска: сівши, не поїдеш.* Ном. № 4488. *Вже кучері молодії на колясоньках стоять і віječки шовковії в білих рученьках держать.* Чуб. V. 536. *Уже кониченьки позапрягані, і колясочки позавертані, тільки сісти та поїхати.* Грин. III. 548.

Коля́стра, -ри, ж. = **Молозиво.** Подольск. г.

Ко́ма, -ми, ж. Запятая. *Читайте од слова до слова: не минайте а ні титли, а ні тії коми.* Шевч. 214.

Комана́, -ні, ж. = **Команиця.**

Команда, -ди, ж. 1) Команда. 2) Отрядъ, команда. *А тогді у нас у Черкасах команда стояла.* ЗОЮР. I. 264. 3) Кружокъ, товарищи. *Вже Оксана і зібрала свою команду: шатнулась, метнулась з кінця в кінець, веде низку дівчат.* Кв. I. 161.

Командерство, -ва, с. Начальство военное. *Господа москаль! а скажіть, будьте ласкаві, вашому командерству, коли треба вівса, або якого борошна, то нехай прийдуть.* Кв. I. 131.

Командувати, -дую, -еш, гл. Командовать. *Сами кільки солдат воюються, а тих, що командують, і немає.* Рудч. Ск. I. 107.

Комани́ця, -ці, ж. 1) Трилистникъ, клеверъ, дятлина. *На сім боці на толоці жовта команиця.* Гол. II. 418. 2) Раст. *Viola tricolor.* Лв. 102.

Команка, -ки, ж. = **Команиця.** Желех.

Комарик, -ка, м. Ум. отъ **комарь.**

Комаристий, -а, -е. Изобилующій комарами.

Комари́ця, -ці, ж. = **Комарь.** Вх. Зн. 27. Желех. Ум. **Комари́чка.**

Комарище, -ща, м. Ув. отъ **комарь.**

Комарів, -ре́ва, -ре́ве. Приналежащій, свойственный комару. *Шевчиха не злюбило, загадала шевцю черевики шити з комаревої шкури.* Нп. **З комаре́ву ніжечку.** Немножко, очень мало. *Дайте мені з комареву ніжечку, з Антонову слізочку.* Ном. стр. 283. **Комаре́ві носики.** Раст. = **Сокирки.**

Комарнік, -ка, м. Родъ шалаша для пастуха овець. Вх. Зн. 27.

Комарня́, -ні́, ж. Соб. отъ **комарь.** *Комарня так і лізе у вічі.*

Комарь, -ря, м. 1) **Комарь.** *Не лучше б нам з ляхами, мосцівими панами, мирно пробувати, аніж пійти лугів потирати, своїм тілом комарів годувати.* Дума. 2) Названіе тощаго вола. КС. 1898. VII. 46. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 27. Ум. **Комарик, комаронько.** *І нас Бог не оставить, коли й комарика й малюсеньку комашинку доглядає.* Кв. *Вилетіла муха з хати комарика рятувати.* Нп. Ув. **Комарище.** *Ой се ж лежить комарище, славного війська козачище.* Лукаш.

Комаха, -хи, ж. 1) Насѣкомое. Вх. Пч. і. 6. 2) Муравей. Ум. **Комашечка, комашка.** *Ой летіла комашечка да по сонцю, припадала комашечка ік віконцю. Комашки! комашки! ховайте подушки, бо татаре йдуть.* Ном. № 339.

Комашина, -ни, ж. Одно насѣкомое, одинъ муравей. См. **Комаха.** *Чоловік проти землі менше, аніж сама менша комашина проти чоловіка здається.* Дещо. Ум. **Комашинка.** *Здалеку рій комашинок зразу побачиш, а кожну комашинку нарізно побачиш тільки зблизька.* Ком. II.

Комаши́тися, -щуся, -шишся, гл. Копопи́тися.

Комашка, -ки, ж. Ум. отъ **комаха.**

Комашни́ця, -ці, ж. Муравейникъ. Канев. у.

I. Комашня, -ні, ж. 1) Пирушка. 2) Поминальний обѣдъ послѣ похоронь. Угор.

II. Комашня́, -ні́, ж. соб. 1) Муравьи. *Де не взялась та комашня і, чуючи труп, лазила по його виду.* Стор. 2) Муравейникъ. *Як би таку жінку та мені, — я б її у комашню втрутив.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Коме́дія, -дії, ж. Комедія. *Почав він... писати... комедії на театр.* К. Гр. Кв. XVIII.

Коме́діянський, -а, -е. Смѣшной, комедіантській. *В їх фігурах, в їх уборі було щось комедіянське, німецьке.* Левиц. I. 491.

Коме́ль, мля́, м. Толстый конецъ отрубленнаго древеснаго ствола. *Як узав колоду за комель, підвів проти себе, як свічку, та як ударе комлем у землю, — так вона на сажень у землю ввійшла.* Мнж. 9.

Коме́нда, -ди, ж. 1) Команда, отрядъ. *В славнім місті Берестечку коменда стояла.* Гол. I. 67. 2) Начальство. *Молоденький козаченько в коменди ся просить: пусти ж мене, коменданте, з обозу додому.* Чуб. V. 332.

Комендант, -та, м. Комендантъ. Рудч. Чп. 103. *Пусти ж мене, коменданте, з обозу додому.* Чуб. V. 332.

Комендерувати, -рую, -еш, гл. Начальствовать, командовать. *А пан майор молоденький на воронім коню, ворон конем вигріває та й комендерує.* Федьк.

Комета, -ти, ж. Комета. *Є зорі, що зуться кометами, або мітлами чи віхами.* Ком. I. 50.

Комети, нар. = Коміть. *Голуб в лету комети паде.* Вх. Зн. 27.

Коміз, -зу, м. Капризь. *Ач як на його комиз напав. Ось я тобі!* Полтавск.

Комиза, -зи, ж. 1) = **Комиз.** 2) Капризный, привередливый человекъ.

Комизитися, -зюся, -зишся, гл. Капризничать, упрямиться. *Коли б вона та не бісилась, замовкла і не комизилась.* Котл. Ен.

Комин, -на, м. 1) Передняя часть варистой печи, устроенная для прохода дыма въ трубу. Чуб. VII. 381. *Забілів комин, зачорнів рядок горшків на полиці.* Левиц. 1. 2) Дымовая труба на крышѣ. 3) Полка кремневаго ружья. Шух. I. 231. Ум. **Коминок.**

Коминне́, прил., употребляемое какъ сущ. ср. р. Подымная подать. *Та заплатиш коминного півкопи грошей.* ЗОЮР. I. 143.

Коминок, -нка, м. 1) Ум. отъ **комин 1 и 2.** 2) Цилиндръ въ ружьѣ, куда накладывається пистонъ. Уман. у. Шух. I. 229.

Коминотрус, -са, м. Трубочистъ. Полтавск. г.

Коминя́р, -ра, м. = Коминотрус. Гайсинск. у.

Комисар, -ра, м. 1) Комиссаръ. *Чого вже не робили тії старости й комисари з городовими козаками.* К. ЧР. 12. 2) Исправникъ. *Добре було жити, поки не писали пани комисари хлопців у некрути.* Нп. *Я бачив сам таких і може б показав, да цур йому! боюсь: росержу комисара.* Греб. 368. Ум. **Комисарчик.** *Приїхали комисарчики, зі Львова писарчики господу записати, де має король стати.* О. 1862. IV. 19.

Комиш, -шу, м. Тростникъ. *Жили по комишах і очеретах.* ЗОЮР. I. 75.

Комишитися, -шуся, -шишся, гл. Мелькать? *А то що за світ комишиться у малій хатині?* Мир. Пов. II. 55.

Комі́н, -на, м. = Комин. *З верху криші по ріжках шпилі, а наверх коміна вертиться по вітру залізний півень.* К. ЧР. 209. Ум. **Комінок, коміночок.** *Щоб ліжка там було і коміночок, і огонь щоб горів.* Рудч. Ск.

Комі́р, -ра, м. Воротникъ. *Не до нашої ший ті коміри шили.* Левиц. Ум. **Комірець.** *У лисички, каже, гарна шкурка... на комірець.* Рудч. Ск. II. 15.

Комі́рка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **комє́ра.** *Відчиняй, пане, комірку, давай гребцям горілку.* Нп. 2) См. **Бердо и Блят.**

Комі́рне, прил., ср. р. Наемная плата за квартиру. **Приняти кого́ в комі́рне.** *Пустить, прийнять на квартиру кого.* Чуб. I. 4. **В комі́рнім сидіти.** *Нанимають квартиру.* Желех. *Нажилась в комі́рнім.* Св. Л. 245. **Піти в комі́рне.** *Сдѣлаться квартирантомъ.* Желех.

Комі́рник, -ка, м. 1) Жилецъ, постоялецъ. Уман. V. Вх. Зн. 27. 2) Сборщикъ пошлинь на таможенѣ. Ум. **Комі́рниченько.** *Там на долині стоїть дві ялині: там наша пані ягідки рвала, комі́рниченька ісподобала.* Нп.

Комі́рницький, -а, -е. 1) Квартирантскій. *Хазяйська наука комі́рницькій корові ногу переломала.* Ном. № 2817. 2) Таможенный.

Комі́рниця, -ці, ж. Квартирантка. Вх. Зн. 27.

Комі́рниченько, -ка, м. Ум. отъ **комі́рник.**

Коміронька, -ки, ж.; **Комірочка, -ки, ж.** Ум. оть комора.

Комірчи́на, -ни, ж. Небольшая комора. *Через сіни була пекарня з комірчиною.* Левиц. I. 192.

Коміть, нар. Внизъ. **Коміть-головою.** Внизъ головою. Вх. Зн. 27.

Комли́к и пр. См. **Кімлик и пр.**

Комні́р, -ра, м. = Комі́р. Панство в голові, а воші за комніром. Ном.

Комо́д, -ду, м. и комо́да, -ди, ж. Комодъ. *Воздвиженський... одпер комод, витяг гроші і одніс жінці.* Левиц. *Коло стола стояла комода, а перед канапою стіл.* Левиц.

Комо́лий, -а, -е. Безрогий. *Комолий віл і гулю б'є.* Ном. № 3364.

Комо́нний, -а, -е. Конный. *Комонне військо.*

Комонник, -ка, м. Всадникъ, кавалеристъ. *За ними ще півдесятка комонників.* К. ЧР. 169. *Піхота з пицаллю поміж гарматами, а комонник по крилах.* К. ЧР. 343. *Въ дѣтской игрѣ въ кашу такъ называється тотъ изъ играющихъ, который ѣдетъ верхомъ на товарищѣ.* КС. 1887. VI. 461.

Комо́нниця, -ці, ж. 1) Раст. Трилистникъ полевой, *Trifolium arvense.* Вх. Лем. 426. См. **Команиця.** 2) Бесплодная кобыла. Желех.

Комо́нно, нар. Конно.

Комо́нь, -ня, м. Конь. *Ой як тяжко комоневі против води плисти, ой так тяжко кохатися, не мавши користи.* Нп.

Комора, -ри и Комо́ря, -рі, ж. 1) Амбаръ, кладовая. *Виніс із комори казан. ...Заздро, що в брата є в коморі і на дворі, і весело в хаті.* Шевч. *Служить также для ночевки взрослой дочери или женатому сыну. Ти в коморі, я на дворі, — вийди, серце, злічим зорі.* Мет. 10. 2) Лавка. *Сомко має в Переяславі свої крамні коморі в ринку.* К ЧР. 25. 3) Таможня. Гайсин. у. 4) См. **Ритки.** Ум. **Комірка, коміронька, комірочка.** *Ой в мене коморонька новая, в тій коморонці постілонька тісовая.* Чуб. *Да мати гуляти да не пускала, да й у комірочку да й зачиняла.* Чуб. V. 9. *Крамарю, крамарочку, одчиняй комірочку та сип перець та канаперець.* Грин. III. 539.

Комо́рити, -рю, -риш и коморува́ти, -рюю, -єш, гл. Жить на квартирѣ. Желех. *Він коморит у мене.* Вх. Зн. 27.

Комо́рячий, -а, -е. Амбарный. *Василь зирк на коморячі двері.* Кв.

Компані́ст, -та, м. Товарищъ. *Хоч старий, а не цурається давніх компаністів.* Св. Л. 38.

Компані́єць, -нійця, м. Казакъ легкоконнаго войска въ XVIII вѣкѣ. *В поход у дорогу славні компанійці до схід сонечка рушали.* Шевч. 361. *Ой над Богом над рікою, на турецькій границі, там стояли пикиніри, з ними компанійці.* Макс.

Компані́йський, -а, -е. Относящийся къ компанійцю. *Полковник компанійський.* Шевч. (1883) 235.

Компанія, -нії, ж. 1) Общество, компанія. *Злі компанії і доброго чоловіка зопсують.* Ном. № 5982. 2) Отрядъ войска. *Чому сь мене, моя мамо, з ранку не збудила, коли тота компанія з міста виходила.* Гол. I. 145.

Компанува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Водить компанію. *Грицько з Іваном компанували.* Волч. у.

Компанчик, -ка, м. Солдатъ. *Полюбила компанчика, гей за їм тужила.* Гол. I. 145.

Компас, -су, м. Компась. Ком. II. 90.

Комперя, -рі, ж. и компі́р, -ра, м. = Конфе́ря. Вх. Уг. 246. Вх. Лем. 426.

Комперя́нка, -ки, ж. 1) Стебель картофля. Желех. 2) Вода, въ которой варилъся картофель. Желех.

Компли́к, -ка, м. Обрѣзки кожи, склеенные между собой и крѣпко сбитые въ бруси; употребляются также для каблукѡвъ. Вас. 162. Въ Сумск. у. такъ называется низкій каблукъ.

Компонува́ння, -ня, с. Сочиненіе. *У євреїв... писателі мали свій взоровзір компонування.* К. Іов. XI.

Компонува́ти, -ну́ю, -єш, гл. 1) Составлять, сочинять. *Отой дід і співав, і компонував пісні й думки.* Стор. *Дуже письменний був і вірші компонував.* Стор. 2) Выдумывать, интриговать. *Пане осауле полковий, побійся Бога! Мені здається, що ти щось недобре на нашого пана полковника компонуєш.* К. ЧР. 323.

Компонува́тися, -нуюся, -єшся, гл. Составляться, сочиняться. Шевч. 1883, 140.

Комфорт, -ту, м. Комфортъ. *Занедбавши свої прості звичаї, вкинулись у той комфорт.* К. (О. 1861. I. 317).

Кона́нійко, -ка, с. Ум. отъ конання.

Кона́ння, -ня, с. Агонія, умираніе. Ум. **Кона́нійко.** МУЕ. III. 35.

Кона́ти, -наю, -єш, гл. 1) Умирать, кончатъся, отходить. *Не один бідаха, конаючи в крові, тужить, що не поліг під Берестечком.* К. ЧР. 358. *Уже твоя, козаченьку, дівчина конає.* Нп. 2) Мучиться. *Сам не соромитья конать в ярмі, у ляха.* Шевч. *Або в пана у кайданах у склепу конає.* Шевч.

Конвалія, -лії, ж. Ландышъ. *Васильки, папороть, шевлію, Петрів батіг і конвалію.* Котл. Ен. *З великого лугу віяло холодком і пахло конвалією й барвінком.* О. 1862. VIII. 16.

Конво́й, -вою, м. Конвой. *Руки і ніжки закують в кайдани, конвоєм приведуть.* Чуб.

Кондак, -ка, м. Кондакъ. *Тропарі з кондаками.* Ном.

Кондѣйка, -ки, ж. Ендова; церковный сосудъ, въ которомъ святять воду.

Кондри́читись, -чуся, -чишся, гл. Капризничать. Мнж. 182.

Конду́ри, -рив, мн. Родъ сапогъ у жителей Покуття галицкаго. Kolb. I. 44.

Кондя́к, -ка, м. Дьячекъ и учитель церковной школы. *А, дай Боже пану бакаляру! ти наш таки, кондяче...* Маркев. 62.

Коненько, -ка, м. Ум. отъ кінь.

Коненя́, -няти, с. Ум. отъ коня́.

Конецъ, -нця́, м. = **Кінець.** *Як ся зійде Стрий і Ломець, то буде світу конецъ.* Ном. № 392.

Конечне, нар. 1) Непремѣнно, неизбѣжно. *Вони почули, що за пшеницею треба конечне йти в двір фараонів.* Опат. *Любилося двоє дітей сердечне, присудив Господь розлучити конечне.* Грин. III. 251. 2) **Не конечне.** Не совсѣмъ, не очень. *Не конечне вона влюбляла, як до чоловіка трапитъся гість.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Конеч́ний, -а, -е. Непремѣнный, неизбѣжный, безотлагательный.

Конечно, нар. = **Конечне.**

Ко́ник, -ка, м. Ум. отъ кінь. 1) Лошадка. *Під явором коник стоїть, на нїм козак молоденький.* Мет. 2) Насѣк. Кузнечикъ, Locusta. Вх. Пч. I. 6. *В траві ворухився і тріщав цілий мир коників і всяких кузок.* Левиц. Пов. 97. 3) Пряникъ или глиняная игрушка въ формѣ коня. *І внучатам із клуночка гостинці виймала... А Карпові соловейка та коників пару.* Шевч. 112. 4) мн. Родъ узора для вышивокъ на рубашкахъ.

Гол. Од. 73, 5) Конская голова, выдѣльваемая какъ украшеніе разныхъ предметовъ, напр., рукояти гуцульскаго **кѣлифа**. Шух. I. 275. **Стіл на кониках**. Столъ на ножкахъ съ украшеніемъ въ видѣ конской головы? Сим. 227. 6) Часть гончарнаго **круга**: деревянная дощечка, прибитая однимъ концомъ къ скамьѣ, съ выемкой на другомъ концѣ, въ которую входитъ веретено. Вас. 179. 7) Пластинка, вертикально стоящая на каждомъ изъ четырехъ концовъ креста **витушки**, съ загнутыми концами; на **ко́ники** надѣвается пряжа. Чуб. VII. 410. Вас. 202. 8) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат**. 9) Часть **начиння**. См. **Начиння 3**. 10) *мн.* **Сорочі коники**. Раст. *Delphinium consolida*. Вх. Пч. I. 10.

Кони́на, -ни, ж. 1) Лошадь, конь. *Та купуй уже, купуй, — славная конина*. Рудан. IV. 18. 2) Кони́на, лошадиное мясо.

Кони́ти, -ню, -ниш, гл. Класть извѣстнымъ образомъ палку на кону при игрѣ въ плаза. Ив. 18.

Конич, -ча, м. = **Конюшина**. Вх. Лем. 426.

Кониченько, -ка, м. Ум. отъ **кiнь**.

Кони́чок, -чка, м. Ум. отъ **кiнь**.

Кони́вка, -ки, ж. Ум. отъ **кiнва**. 1) Кружка деревянная или металлическая. Шух. I. 250, 251. *Як узав ту кiнву за ухо, то зробив у тій конiвці сухо*. ЗОЮР. I. 204. *Зачепила рукавом срібну коновку, повну вишнiвки*. К. ЧР. 229. 2) Ведро. (Дош) *ле, як з коновки*. Ном. № 575. *Посилаю з коновками по воду*. Гол. Ум. **Кони́вонька**. конiвочка. *Зашли козакові пива коновочку*. Чуб. *Сосновая коновочка, а дубове денце*. Грин. III. 613.

Конклав, -ву, м. Конклавъ. Шевч. (1883), 199.

Ко́нов, -ва, м. Кружка. *На морозі стояти, конов меду держати*. Гол. См. **Кiнва**.

Коновал, -ла, м. Коноваль. *Сюди шевці й кравці, шаповали й коновали*. Левиц. I. *Такий коновал, що через шкуру бачить*.

Коновальство, -ва, с. Ремесло коновала. Желех.

Коновальський, -а, -е. Коновальській. *Цехи: різницький, коновальський, кушнірський, ткацький, шаповальський*. Котл. Ен.

Коновід, -во́да, м. 1) Приводящій на ярмарку для продажи лошадей? *Коноводи, воловоди, люлешники, шабашники, шилники, милники, селяне, городяне, міщане... добрі люде! А сходьтесь, сходьтесь, сходьтесь!.. Я шось скажу*. Изъ выкликанія на базарѣ. КС. 1882. III. 600. 2) Конокрадъ. *А вже циганів, отих коноводів... що обдурюють народ, так і не розминешся*. Кв. II. 323.

Коновой, -вою, м. = **Конвой**. *Як піду я у чужу країну, — коновоем приведуть*. Рудч. Чп. 85.

Конов'язь, -зі, ж. Столбъ или жердь, или кольцо, къ которымъ привязывають лошадей. *Позлізали і поприв'язували коней... у конов'язей*. ЗОЮР. I. 254.

Конозити, -жу, -зиш, гл. 1) Корчить, морщить (въ работѣ). Мнж. 2) *безл.* Знобитъ? *корчать? Бачу, що так його конозить*. Уман. у.

Конокрад, -да, м. Конокрадъ. *Ті жидки були всім завідомі конокради*. Левиц. I.

Конопелька, -ки, ж. Раст. *Galeopsis pubesceas*. Лв. 98.

Конопельки, -льок, ж. *мн.* Ум. отъ **коно́плі**.

Конопельний, -а, -е. Пеньковий. *Конопельна нитка*. Ком. II.

Конопельник, -ка, м. Птица: коноплянка, *Fringilla cannabina*. Шух. I. 23.

Коноплина, -ни, ж. Стебель конопли. Утопила мене мати як коноплину в воду. Грин. III. 329. Ум. **Конопли́нка, коноплино́нька, коноплино́чка.** Ой у городі конопличка, на тій коноплиці... роса. Чуб. III. 394. Ой як же тій конопличоньці у ставу вимокати. Грин. III. 330.

Коноплиця, -ці, ж.? П'ять сорочок, що дві ув іржиці, а дві в коноплиці. Чуб. IV. 458.

Коноплице, -ща, с. 1) М'єсто, бывшее подъ коноплею. Яка паша на коноплиці? Як брали конопли, то й повіривали погану травичю. Канев. у. 2) М'єсто, годное для пос'єва конопли.

Коно́плі, -пел'ь, ж. мн. 1) Раст. Конопля. Вирвався, як Пилип з конопель. Ном. 2) Пенька. Оце коноплями обмотають та смолою обмажуть, та й запалють. К. Набрала Ганна у людей конопель та льону і почала прядсти. Левиц. Ум. **Конопельки.** Сію конопельки дрібні зелененькі. Чуб.

Конопляний, -а, -е. Конопляный. Залізний вовк, конопляний хвіст. (Голка). Заг. Ном. № 352.

Конопляник, -ка, м. = Конопельник. Вх. Лем. 426.

Конопля́р, -ра, м. и конопля́рка, -ки, ж. = Конопельник. Вх. Уг. 246.

Коноплястий, -а, -е. Покритый веснушками. Чорти мабудь гречку сіяли на пиці — такий коноплястий з себе. Волч. у.

Конотува́ти, -ту́ю, -еш, гл. Зам'єчать. Я буду співатоньки, а ти коготуй сі: як же нам ся розходити, сама поміркую сі. Гол.

Консисте́нт, -та, м. Употребляется бол'є во мн. ч. **Консисте́нти.** Польськія войска, стоявшія постоемъ въ Украинѣ. Безбожний глум польських консистентів і урядників над українцями. К. ЧР. 9.

Консисторія, -рії, ж. Консисторія. Шевч. (1883). 197.

Консисторський, -а, -е. Консисторский. Св. Л. 134.

Консистува́ти, -ту́ю, -еш, гл. Стоять постоемъ. Почали жолніре, консистуючи по городах і селах, беззаконні окорми од людей вимагати. К. ЧР. 9.

Консоля́ція, -ції, ж. Утощєніє. Обіцяв о. Яким кого не кого (з консисторських) повести на «консоляцію», се б то... на могорич. Св. Л. 134.

Ко́нсул, -ла, м. 1) Консуль. З Россіи... втікло три чоловіки... От — що робить? У Палац, до німецького консула. КС. 1883. IV. 738. 2) Въ старинной бурсѣ: родъ надзирателя за учениками. Втікайте з бурси: вас тепер не знайде ні консул, ні трибун. К. ПС. 68.

Конт, -ту, м. Продовольствіє, съѣстные припасы. Хліба не купуємо; конту з обох нас доволі. Г. Барв. 438.

Конте́нтій, -а, -е. Довольный. Чим же ми контенті, як не грошима?

Контентува́ти, -ту́ю, -еш, гл. Кормить, пропитывать; содержать. Жінки обіцянку дали глину місити, воду носити, людей контентувати. Г. Барв. 171. Нехай даремне всякого прочанина й захожого і проїзджачого контентує. К. (О. 1861. IV. 156).

Контентува́тися, -ту́юся, -ешся, гл. Кормиться, питаться, їсть; угощаться. Контентуйтеся, люде добрі!

Контетува́ти, -ту́ю, -еш, гл. = Контентувати. Тею соломою хазяїн нас (волів) буде контетувати до нової паші. Драг. 3.

Контетува́тися, -ту́юся, -ешся, гл. = Контентуватися. Контетуйтеся, люде добрі! О. 1861. XI. Кух. 27.

Контіна, -ни, ж. Храмъ. *А священник старецъ ходить по святій контині, молитъ слави Запорожу, щастя Україні.* Федьк.

Контора, -ри, ж. Контора.

Контосити, -шу, -сиш, гл. = Кундосити. *Нехай коси Дунай носить, та нехай нелюб не контосить.* Чуб.

Контракт, -ту, м. Контрактъ. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36.

Контроверсія, -сії, ж. Возраженіє (въ судебномъ процесѣ). *Кому хочеш позов заложу і контроверсію сочиню.* Котл. НП. 358.

Контувати, -тую, -єш, гл. = Контентувати.

Контуватися, -туюся, -єшся, гл. = Контентуватися. *Ми ж контуємось із своїх ручок та з пучок.* Г. Барв. 438.

Конфедерат, -та, м. Конфедератъ. *А конфедерати знай гукають: «жиде! меду!»* Шевч. 138.

Конфедерація, -ції, ж. Конфедерація. *Встає шляхетська земля, і — разом сто конфедерацій.* Шевч. 131.

Конферя, -рі, ж. Картофель. Вх. Уг. 246.

Конферяник, -ка, м. Родъ лепешки изъ картофеля и сыра. Вх. Уг. 246.

Конче, нар. Безотлагательно, непремѣнно, именно. *Нащо се вам його так конче треба?* МВ. II. 188. *І треба ж було сім паничам потрапити перелізти конче в мій садок.*

Кончина, -ни, ж. 1) Край, кінець. *Я не бороню йому стояти при престолі Божому й до кончини його віку.* МВ. I. 16. 2) Смерть. *Ідїть, діти, кланяйтесь батькові, бо недалеко його кончина.* ЗОЮР. II. 284.

Кончити, -ся. = Кінчити, -ся. Конюх, -ха, м. Конюхъ. *Я конюха ж люблю, за конюха не піду: конюх коні ганяє, він гноєм воняє.* Чуб.

Конюхарити, -рю, -риш, гл. Быть конюхомъ. Вх. Зн. 28.

Конюший, -шого, м. Конюшій. *Служив у Потоцького конюшим.* Стор.

Конюшина, -ни, ж. Клеверъ, *Trifolium pratense.* Волин. г. ЗЮЗО. I. 139.

Конюшня, -ні, ж. Конюшня. *Як коня вкрали, він конюшню замкнув.* Ном.

Коня, -няти, с. Лошенокъ, а также плохая лошадека. *Чуже коня — паня.* Ном. Ум. **Коненя.** *На зирив він коненя на ярмарку.* Рудч. Ск. II. 175.

Коняка, -ки, м. и ж. Ув. отъ **кінь.** *Ой у мене був коняка, був коняка розбишака.* Щог. *Вовк був з добру коняку.* Чуб. Ум. **Конячка.** *Бодай тебе волами возили, а мене хоч коростявою, та конячкою.* Ном.

Конянка, -ки, ж. Лошадиный пометъ, лошадиный навозъ. Вх. Уг. 246.

Коняр, -ра, м. Конюхъ; пастухъ лошадей. Радом. у. Вх. Уг. 246.

Конярка, -ки, ж. Конюшня. Вх. Лем. 426.

Конятина, -ни, ж. Лошадиное мясо. *Вийняв ковбасу... німецьку, от що і свининою, і кошатиною, і конятиною начинена.* Кв.

Конячина, -ни, ж. Дрянная лошадека. *Найняв я конячину та потягся аж на довгопільський ярмарок.* Левиц. I.

Конячка, -ки, ж. Ум. отъ **коняка.**

Копа, -пи, ж. 1) Міръ, сельское общество, сходка для рѣшенія судебныхъ дѣлъ; судебное засѣданіє (въ старину). *Копа перемаже й попа.* Ном. № 10742. *Позови й копи страх надіоли.* Котл. НП. 342. 2) 60 штукъ чого-либо. *Тепер давай мені хоч копу таких*

дівчат. — Сидить курка на копi, знесла яець три копи. Нп. 3) Копна хлѣба (въ ней 60 сноповѣ). Жито жали, в копи клали. Шевч. 61. Де ж Катрусю пригорнула? (нiч) Чи в лiсi, чи в хатi? Чи на полi под копою сина забавляє. Шевч. 77. Хто iде з копами, — у двiр завертає. ЗОЮР. II. 90. Наплюю я шпану: свою копу молочу. Ном. № 2559. **У копи власти.** Побить сильно. Так мене, синку, у копи вклали, що й не приведи Мати Божа. Харьк. 4) 50 копеекъ. Ой нате вам, рибалочки, мiдну копу грошей. Мет. Нанялася носить воду, бо грошей не стало... кiп iз вiсiм заробила. Шевч. 109. 5) Счетная единица у оконщиковъ: кола рядова заключаєть въ себѣ 14 оконъ; кромѣ нея, єсть копа шiснадцятка (16 оконъ), двадцятка (30), сорокiвка (40) и шестидесятка (60 оконъ). Вас. 150. Ум. **Кiпка, кiпонька, кiлочка.** Поставлю женцiв сiмсот, молодцiв, поставлю кiпок — що на небi зiрок. Грин. III. 19. Сюди хiп, туди хiп, — за смiттячко дев'ять кiп, а десята кiпка, що вимела тiтка. Грин. III. 493. В снопочки в'язала, в кiпочки складала. Грин. III. 414.

Копальник, -ка, м. Землекопѣ. Лебед. у. и Желех.

Копальниця, -цi, ж. Копающая женщина. Лебед. у. и Желех.

Копаний, -а, -е. Выкопанный. Ой у полi край дороги копана кирниця. Нп.

Копанина, -ни, ж. Копанье постоянное.

Копаниця, -цi, ж. 1) Заступѣ. 2) Родѣ мотыги для копанiя глины. Шух. I. 260. 8) Искривленное дерево, идущее на полозѣ, выкопанное съ корнемъ изъ земли. Kolb. I. 68.

Копанка, -ки, ж. 1) Копанiє, выкапыванiє. 3) Родѣ маленького колодезя безъ вѣнца. Узяв хлiба шматочок, а води таки не брат була там у лiсi копанка. Грин. I. 4. 3) Выкопанный прудикѣ, сажалка. Вас. 200. 4) Расчищенное подѣ посѣвѣ мѣсто въ лѣсу, которое еще нельзя пахать, можно лишь копать. Желех. Вх. Зн. 27. Ум. **Копаночка.** Пишла пошукать води, аж найшла маленьку копаночку. Руч. Ск. II. 64.

Копання, -ня, с. Копанiє.

Копань, -нi, ж. 1) = **Копанка 3.** А як далеко рiчка, то щоб був колодязь або копань при кошi. З них (отара) напиваєтьсѣ щоденно. О. 1862. V. Кух. 30. 2) = **Копанка 4.**

Копаня, -нi, ж. Деревянная заслонка къ печи. Вх. Зн. 28.

Копательний, -а, -е. Усердный рабочий. Щирi були покiйники... до хазяйського добра копательнi. Сим. 206.

Копатень, -тня, м. = **Копитень.** Ли. 97.

Копати, -паю, -єш, одн. в копути, -ну, -нєш, гл. 1) Копать, рыть. Тодi козаки шаблями суходiл копали. Макс. I свяченим (ножем) копа яму. Шевч. **Копати яму под ким.** Подкапываєтьсѣ подѣ кого, злоумышляєть. Копають вороги яму подо мною. Мет. 2) Выкапывать. А там знов копають буряки та возять до сахарнi. Левиц. I. Ой став козак царь-зiлля копати. Мет. 3) Раскапывать, разрыхляєть. Копай грядку! 4) **Копати ногами.** Бить ногами; унижать, отталкивать. Змилуй еси, Христе-Боже, над нами панами, а щоб нас не копали москалi ногами. Нп. Як хороший, — не жаль грошей, а як поганий, — копну ногами. Ном. № 8474.

Копатися, -паюся, -єшся, гл. 1) Копатьсѣ, рытьсѣ. На улицю не пiду i дома не всижу, хиба пiду подкопаюсь до дiвчини в хижу. Бодай тебе копаласѣ лихая година!.. Мет. 2) Рытьсѣ (въ вещахѣ). Одiмкнули скриню, копалисѣ, копалисѣ — нiчого не взяли. ЗОЮР.

Копач, -ча, м. 1) Землекопъ. *Де копачі копали, там і гроші пропали.* Ном. № 11717. 2) Могильщикъ. *А вам, копачі, рябую корову, а щоб несли мене молодую з дому до гробу.* Грин. III. 284. 8) Заостренная палка, которою роють землю. 4) Родъ зимней шапки у лемковъ. Гол. Од. 75. Ум. **Копачик.**

Копачик, -ка, м. 1) Ум. отъ **копач.** 2) *мн.* Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что жердка. МУЕ. III. 24.

Копачкий, -а, -е. = **Копательный.** *Дід Юрко замолоду був копачкий.* Волчан. у.

Копень, -пені, ж. Ледяная сосулька. Вх. Уг. 246.

Копер, -пра, м. = **Кріп.** Вх. Лем. 426.

Копецъ, копця, м. 1) Межевой знакъ. *Оборе плугом, обнесе копцями, ровом обкопає.* К. ЧР. 199. 2) Инструментъ для долбленія меду.

Копівка, -ки, ж. = **Копилиця.** Вх. Лем. 426.

Копил, -ла, м. 1) Сапожная колодка. *Швець копилом перекинув.* Ном. №301. 2) Столбики (отъ 4 до 6), связывающіе полозья съ ящикомъ саней. Kolb. I. 67. Шух. I. 180. *Копили поробив на сани.* 3) Незаконнорожденное дитя. Вх. Зн. 28. Ум. **Копилецъ.** Ном. № 14299.

Копилити, -лю, -лиш, гл. — **губи.** Отдывать, оттопыривать (губы). Переносно: важничать, относиться къ чему съ пренебреженіемъ; дуться. *Не копильте, каже, дітки, губок, не копильте! Їжте, воно смашне!* Сим. 231 — 232. *Не будете ви в нас копилить губу, як ті запорожці, що всі в них рівні.* К.

Копилитися, -люся, -лишся, гл. Родить внѣ брака ребенка. Угор.

Копилиця, -ці, ж. Незаконная жена, наложница. Вх. Зн. 28.

Копилля, -ля, с. соб. 1) Сапожныя колодки. *Розгубивсь, як швець з копиллям.* Ном. № 6622. 2) Столбики въ саняхъ. См. **Копил 2.**

Копилча, -чати, с. = **Копил 8.** Угор. и Желех.

Копильчаки, -ків, м. мн. Родъ саней. Желех.

Копильчук, -ка, м. = **Копил 3.** Вх. Зн. 28.

Копиля, -ляти, с. = **Копил 3.** Вх. Зн. 28.

Копиляк, -ка, м. = **Копил 3.** Вх. Лем. 426.

Копирсаги, -саю, -еш, одн. в. копирснуги, -ну, -неш, гл. 1) Ковырять, ковырнуть. *Сів на присні, похилив голову і все щось по піску паличкою копирсає.* Кв. *Знай копирсає сліпуючи то очіпки, то рушники.* Кв. 2) Только с в. Полетѣть, упасть куда. *Пошлю Енея до Плутона, або і сим в ад копирснугу.* Котл. Ен. VI и Слов.

Копирстка, -ки, ж. = **Копистка.** Екатерин. у. Ум. **Копирсточка.**

Копиряги, -ряю, -еш, гл. Ковырять. *Сніг ногами копиряє.* Харьк. г.

Копистка, -ки, ж. 1) Веселка, деревянная лопатка для мѣшанія тѣста. 2) Лопаточка. Мнж. 182. 3) Презрительно — о плохомъ оружїи: шпагѣ, саблѣ. *На дуель! Вихопивши свою копистку, ну нею вихрять чоловікові.* Ном. *Соснові копистки стругали і до боків поначепляли* (о каррикатурномъ вооруженїи). Котл. Ен. IV. Ум. **Кописточка.** *Руки як кописточки.* Ном.

Копистник, -ка, м. = **Копистка.** Ум. **Копистничок.** *Сіли тато під мисничком, мамка татка копистничком.* Чуб.

Кописточка, -ки, ж. Ум. отъ **копистка.**

Кописть, -ти, ж. Клинообразный зубъ въ земледѣльческомъ орудіи рало. Чуб. VII. 400.

Копит, -та, м. 1) = **Копито.** *А у мого коня золота грива, золота грива, сребраний копит.* Чуб. III. 309. *Не дба про те, що їх нога роздавить, або копит звіряти польового.* К. Іов. 89. 2) *мн.* Копити. Раст. = **Копитень.** Ум. **Копито́к, копіто́нько.** *Пінь мій сивий, золотій гриви, копитоньки золотій.* МУЕ. III. 116.

Копитал, -ду, м. = **Капитал.**

Копитальний, -а, -е. Богатый, съ капиталомъ. *Копитальні люде.* Вас. 210.

Копитан, -на, м. = **Капитан.** *Їхав пан копитан, став, дівчини попитав.* Ном.

Копитанський, -а, -е. = **Капитанський.** Левиц. Пов. 207.

Копитанша, -ші, ж. Капитанша. Левиц. Пов. 206.

Копитаха, -хи, ж. Сортъ плахти. КС. 1893. XII. 448.

Копитень, -тня, м. Раст. *Asarum europaeum.* ЗЮЗО. I. 113.

Копиткі, -ків, м. *мн.* = **Копитень.**

Копитник, -ка, копитник, -ка, м. = **Копитень.** Лв. 97.

Копито́, -та, с. Копыто. *Вороний коню, чом води не п'єш, копитами сиру землю б'єш?* Нп. Ум. **Копитце.**

Копито́к, -тка, м. Ум. отъ **копит.**

Копіто́нько, -ка, с. Ум. отъ **копіт.**

Копитце, -ця, с. 1) Ум. отъ **копито́.** *Юнь вовк не п'є, копитцями б'є.* Чуб. I. 2) Родъ инкрустації изъ мѣди въ формѣ подковы. Шух. I. 278. 3) *мн.* Родъ вышивки. Kolb. I. 49. 4) *мн.* = **Копитень.** ЗЮЗО. I. 113.

Копиця, -ці, ж. 1) Копна травы. *Дівчата на луці гребли, а парубки копиці клали.* Шевч. *Погоріло в степу сіно, нема ні копиці.* Нп. 2) Куча чего-либо. *А в лагері знайшли різниці: лежали битих м'яс копиці.* Котл. Ен. Ум. **Копичка.** *А ввечері холодками клали в копички рядками.* Мет. *Кілько грачів у «короля» кладуть... руки долонями вниз, одна рука на другу, щоб стала копичка.* Чуб. III. 45.

Копичастий, -а, -е. Копичасті уставки. Уставки съ особаго рода вышивкой. Kolb. I. 48.

Копичення, -ня, с. 1) Складываніє, сваливаніє въ кучу. Желех. 2) Складываніє въ копны. Желех.

Копі́чити, -чу, -чиш, гл. 1) Складывать, сваливать въ кучу. Желех. 2) Складывать въ копны. Желех.

Копі́чка, -ки, ж. Ум. отъ **копи́ця.**

Копі́ш, -ша, м. Палочка, заостренная въ видѣ лопаточки, — для копанія земли (у дѣтей). *Зробив копти, — он шо діти на вулиці пічки копають, та й ходе кругом криниці, підкопує її.* Мнж. 90.

Копі́шитися, -шуся, -шишся, гл. Копошиться.

Копишник, -ка, м. = **Коповик.** Богодухов. у.

Копия, -пій, ж. Пика, копье. *Іде козак улицею, копиєю упірається.* Нп.

Копі́чка, -ки, ж. Ум. отъ **копі́йка.**

Копій, -пія, м. Копейка. *Нема ні копія.* Харьк. *Копій камінь довбе.* Ном. № 1392.

Копі́йка, -ки, ж. 1) Копейка. *У Попівці хліб по копі́йці, у Перекопі хліб по копі.* Ном. 2) Деньги, капиталъ. *Скотинку попродала і стала собі з копі́йки жити.* Кв. *Як стали*

хазяйнувать, так де та й копійка набралась! Зараз і почав скуповувать землю. О. 1861. Х. 29. Ум. **Копієчка**. А я оддала братові всі до копієчки, що взяла за худобу. МВ.

Копійчаний, -а, -е. Копеечный, стоящій копейку. Ми громадяне, а то все сучча копійчане, бадилля світове. Гліб. Копійчані бублики.

Копійчина, -ни, м. 1) Копейка. Перепадає було там сяк так копійчина за копійчиною. Левиц. 2) Деньги. Та вже став і на свою копійчину збиватись. Кв.

Копільник, -ка, м. Складавающій въ копны. Мій синочку, мій голубчику! Мій молотнику, мій косарику і мій копільнику і мій кидальнику! Мил. 215.

Копіт, -поту, м. 1) Пыль (въ воздухѣ). Наче череда йде — такий копіт зіб'ють. Св. Л. 91. За коником став копіт. Чуб. 2) Топотъ. З копитом і ржанням коней табунових. К. МБ. XI. 42.

Копія, -пії, ж. Копія. Хто в Шевченковій Катерині, або хоч і в Марусі Квітчиній, бачить ескіз, копію з людини? Хата.

Копіяшний, -а, -е. = **Копійчаний**.

Копки, гл. Ъхать верхомъ. Дав же він йому копки! Оттрепаль его, побиль.

Копний, -а, -е. = **Коповий**.

Копно, нар. Много. Як густо, то й копко. Ном. № 1367.

Копнути. См. **Копати**.

Коповий, -а, -е. Общественный, мірской. Вічовий, каповий, громадський суд. К. ПС. 24. См. **Копа 1**.

Коповик, -ка, м. Полтинникъ, 50 копеекъ. Заплати мені коповика, а я тебе сластьонами нагодую. Ном. № 11988. Тиць йому в руки коповика, а він подивився на мене та й каже: Ні, за півкарбованця не можно. О. 1862. I. 42.

Коповиця, -ці, ж. Время сгребанія конецъ, сгребаніє копень. Коповиця була, люде мов бджоли гудуть да мед збірають, так люде нагребли, копи возять. Г. Барв. 339.

Коповіз, -возу, м. = **Возовиця**. Як зайде коповіз, багато роботи волам буде. Черниг. г. У коповіз. Во время перевозки конецъ.

Коповозиця, -ці, ж. = **Коповіз**. Ночі не досина, сам і скотина день і ніч тягає, — от як у жнива, або в коповозицю. О. 1862. VI.57.

Копотіти, -чу, -тиш, гл. Стучать, топать, бѣжать мелкими шагами. Ой ще зілля не кипить, а вже милий копотить. Чуб. V. 417.

Копошитися, -шуся, -шишся, гл. Копошиться. Люде, як та комашня, копошяться. МВ.

Копра, -ри, ж. Гной въ глазахъ. Угор.

Коправий, -а, -е. = **Каправий**. Угор.

Коприва, -ви, ж. = **Кропива**. Вх. Уг. 246.

Копривник и копривняк, -ка, м. Травникъ, Sylvia. Вх. Уг. 246. Вх. Лем. 427.

Коптити, -пчу, -тиш, гл. Копить деньги, скряжничая. Гроші все збіра, коптить. Змієв. у.

Коп'як, -ка, м. Большая копна, стогъ (сѣна) Вх. Зн. 28. Коп'як чортів тобі! Канев. у. Ум. **Коп'ячок**. Нема сіна, хиба десь-не-десь коп'ячок побачиш. Черк. у.

Кора, -ри, ж. Кора. Короста ні велика, ні мала, як дубова кора. Ном. № 8163. Ум. **Кірка**.

Корабелъ, -бля́, м. Корабль. *Жаль багатому корабля, а вбогому кошеля.* Ном. № 1597. *До самої хмари з щоглистими кораблями палає Скутара.* Шевч. 59. Ум. **Кораблик, корабличок.** *Одвів милу на корабличок.* Грин. III. 337.

Кораблевий, -а, -е. Корабельный. *Попереду на морі видно тільки верх щогли кораблевої.* Ком. I.

Кораблик, -ка, м. 1) Ум. отъ **корабелъ.** *А на синім морі пливуть кораблі, а в тих корабликах сидять козаки.* Мет. 2) Головной женській уборъ. *В понеділок не очіпок, а кораблик мала, або білу ю кибалку любо надівала.* Мкр. Н. 34.

Корабличок, -чка, м. Ум. отъ **корабелъ.**

Коралики, -ків, м. мн. Ум. отъ **коралі.**

Коралі, -лів, м. мн. 1) Коралль. *Глибоко в морі ростуть коралі.* О. 1862. III. 51. 2) Мониста, ожерелье изъ коралловъ. *Були коралі, та пішли далі, були перли, та ся стерли.* Ном. № 1560. Ум. **Коралики.** *Начипляє кораликів на білу ю шию.* Нп. *Ой сусіди, сусідоньки, шо за молодиця, шо різані коралини, шовкова спідниця.* Грин. III. 529.

Коралевий, -а, -е. = Коралловый. *Перериваючись де-не-де, як порване коралеве намисто.* МВ.

Корба, -би, ж. Ручка, рукоятка (къ пороту, къ колесу въ машинѣ, къ круглому смычку **ліри**). Шух. I. 103. *Корбу крутить, ліра грає.* Ном. № 12484.

Коргіта, -ти, ж. Вырубленное съ корнемъ дерево, употребляющееся для постройки галяр. Вх. Зн. 28.

Кордобан, -ну, м. = **Кордован.** Желех.

Кордобанецъ, -нця, м. Башмакъ изъ козловой кожи. Желех.

Кордован, -ну, м. 1) Сафьянъ, козловая кожа. 2) Сафьянный сапогъ. Гол. Од. 75, 80. *Купив чижми-кордовани. Я ся в чижми та обую.* Гол. II. 551.

Кордований, -а, -е. Сафьянный, козловый (о кожѣ). Желех.

Кордонъ, -ну, м. Граница, кордонъ. *Від цісарського (астріяцького) кордону ідуть підзамчем... а далі мостом.* Св. Л. 214. *Ой звідкіль ти? — З-за кордону.* Грин. III. 673.

Кордюк, -ка, м. = **Дюк.** Вх. Пч. I. б.

Коректа, -ти и коректура, -ри, ж. Корректурa. Желех. *Так потно видержена коректура, шо цур йому.* О. 1862. V. Шевч. 4.

Коренастий и коренатий, -а, -е. Коренастый. *Петро укладе Тури, дармо, шо Тур такий коренастий.* К. ЧР. 169. *І в огород загородив козак аж сім дубів високих, старих, коренатих.* МВ. III. 134.

Кореніти, -ню́, -нішч, гл. 1) Укоренять. 2) Бранить сильно, ругать. *Не коренила ж вона його ні трохи.* Кв. II. 19. *Кого попало і корениш, і ганить.* Стор. I. 53.

Коренітися, -ню́ся, -нішся, гл. Укореняться. *Рости, рости, орішеньку, рости, коренися.* Нп. *Усе тее пригодиться, шо на полі корениться.* Ном. № 10135.

Корець, -рця́, м. 1) Мѣра сыпучихъ тѣлъ. *Способом, способом 12 жидів насилу корець хмелю витаскали на гору.* Ном. № 924. *З'їхалася Марусина родина, зvezла, знесла сім кірців муки на коровай.* О. 1862. IV. 13. 2) Желѣзный или деревянный ковшъ. *І в корці води напій маєш.* Ном. № 3020. *Корець меду у рученьках держу чи. Поїхали в лис, вирубали на ківш і одтяли на корець.* ЗОЮР. II. 57. *Що це ти, бабо, ополоником їси? — Десь діти корець занесли.* Ном. № 12220. 3) Каждая пара соединенныхъ подъ угломъ (по длинѣ) поперечныхъ досокъ на окружности колеса водяной мельницы, — въ

нихъ ударяеть вода, поворачивая колесо. См. **Коречний, корчак**. Шух. I. 113. 4)
 Насѣк. уховертка; клещакъ, *Forficula auricularia*. Вх. Зн. 28. Ум. **Кірчик**.

Коречний, прил. м. Коречний млин. Водяная мельница съ наливнымъ колесомъ.
 Kolb. I. 61.

Коречник, -ка, м. = **Коречний млин**. Мнж. 481.

Корж, -жа, м. Родъ лепешки. Чуб. VII. 445. *Я б спекла собі коржа*. Рудч. Ск. I. 123. Ум.
Коржик. *Коржик мені спечи*. Рудч. Ск. I. 168.

Коржавий, -а, -е. Высохшій и жесткій (о кожѣ).

Коржавіти, -вію, -еш, гл. Жесткимъ, твердымъ дѣлаться. Желех.

Коржик, -ка, м. Ум. отъ **корж**.

Корзати, гл. Плести, морщить (въ работѣ). Мнж. 182.

Корзити, гл. = **Корзати**. Мнж. 182.

Кори́на, -ни, ж. Древесная кора. Ум. **Коринонька**. *Ва яворі коринонька*. Гол. III. 101.

Користне, нар. = **Користно**.

Користний, -а, -е. Полезный, выгодный. *Щось оці дрова не дуже користні: витопили — ні хуху, ні духу*. Харьк. г. *Спориш дуже корыстна трава*.

Користність, -ности, ж. Полезность.

Користно, нар. Полезно, выгодно. *Чай користніше пити, ніж горілку*. Канев. у.

Користонька, -ки и користочка, -ки, ж. Ум. отъ **користь**.

Користування, -ня, с. Пользованіе.

Користувати, -тую, -еш и користуватися, -туюся, -ешся (в чого), гл. Пользоваться (чѣмъ). *Як би ми вмiли користувать з города, як німці*. О. 1862. IV. 108. *І благо тому чоловікові, которий користується з сього світла*. К. Гр. Кв. XXIX.

Користь, -ти, ж. 1) Польза, выгода, прибыль. *Любив козак три дівчини, та не мав користи*. Мет. 108. *Іванець для своєї корнети роздуває старе огнище*. К. ЧР. 200. 2) Добыча. *У тому саду три користи: перша користь — орішечки, друга користь — красні вишеньки*. Мет. 340. *Не було в лісі жадної корнети*. НВолын. у. *Впарта коза — вовку користь*. Ном. № 2630. Ум. **Користонька, користочка**. *Ристю, коники, ристю, ми ідемо з ристю, ми веземо да хористочку, молодую да невісточку*. Грин. III. 491.

Коритарь, -ря, м. Дѣлающій корита. Шух. i. 248.

Коритарство, -ва, с. Выдѣлка корит. Шух. I. 248.

Коритечко, -ка, с. Ум. отъ **корито**.

Корити, -рю, -риш, гл. 1) Покорять. *Річ твоя тиха, а корила всю Україну*. О. 1861. III. 16. 2) Упрекать, укорять. *Зміев. у. Прислухайся — що старі про мене казатимуть: чи будуть хвалити, чи корити*. Кв. I. 49.

Коритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Подчиняться, покоряться. *Того не роби, рибочко, а корись твоєму батькові*. Федьк. *Бачить, що корюся, та ще й гірш мене зневажає, а далі й бити вже порвались*. МВ. I. 29. 2) Повиноваться. *Біси коряться нам в ім'я Твоє*. Єв. Л. X. 17.

Коритко, -ка, с. Коробокъ, прикрѣпленный подъ кошѣм надъ жерновами, сквозь который высыпается въ жернова зерно. Мик. 481.

Коритний, -а, -е. 1) Относящійся къ кориту. 2) **Коритна жаба = Коритнячка**. Вх. Уг. 246.

Коритнячка, -ки, ж. Черепаха. Вх. Уг. 246.

Корито, -та, с. 1) Корыто, изъ котораго кормятъ животныхъ. Сим. 19. *Корита не ходять до свиней, а свині до корита.* Ном. У гуцуловъ **корито = ночви.** Шух. I. 248. **Під корито підвернути.** Одолѣть. *Підвернемо тепер ми під корито ваших полковників та гетьманів.* К. ЧР. 285. 2) Въ ручной мельницѣ: ларь, въ который падаетъ мука. Шух. I. 104, 146. 3) Русло рѣки. *Частина ґрунту, по котрій тече річка, зветься річище, або корито.* Дещо. 68. 4) Продолговатая ямка въ землѣ, выкапываемая дѣтьми при игрѣ въ **місяць.** Ив. 36. 5) Панцырь черепахи. Вх. Уг. 246. Ум. **Коритечко, коритце.**

Коритце, -ця, с. 1) Ум. отъ **корито.** 2) = **Коритко.** Шух. I. 104. Черниг. у.

Коритча, -чати, с. 1) Маленькое корыто. Ном. № 13964. 2) = **Коритко.** Лебед. у. (Залюбовск.).

Коричуватий, -а, -е. Корытообразный, усѣянный рытвинами. *Дорога в лісі коричувата.* Харьк. г.

Корівка, -ки, ж. Ум. отъ **корова.** 1) Коровка. *Покидали й хати, і маленьких діток, і поросяток, і птицю, і корівок.* Кв. II. 85. 2) Самка жука носорога (oryctes). Мнж. 183.

Корівне, -ного, с. Молочные продукты. *Вареників!.. Моя дитино, нема корівного, нема сирку!* Г. Барв. 501.

Корівниця, -ці, ж. Коровница. *Одну дочечку мала, та й ту утеряла: із поля робітницю, од печі топільницю, од коров корівницю.* Нп.

Корівняк, -ка, м. Коровій пометъ.

Корівонька и корівочка, -ки, ж. Ум. отъ **корова.**

Корівчина, -ни, ж. Плоховатая корова. *Корівчина була та стара, дак і загинула.*

Корінець, -нця, м. Ум. отъ **корінь.**

Коріністий, -а, -е. Съ крѣпкимъ и большимъ корнемъ. *На городі бузина коріністая.* Чуб. V. 9.

Корінище, -ща, с. Ув. отъ **корінь.**

Корінний, -а, -е. 1) Корневой, относящійся къ корню. 2) Пряный. Желех. **Корінна.** *Водка, настоянная на кореняхъ. В приставках стояла брага, а в бутелях пінна і перцівка, і кропкова, і густа корінна.* Мкр. Н. 23.

Коріння, -ня, м. соб. 1) Коренья. *На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькїі посікає.* Дума. *В Лесі тільки й було роботи, що копати коріння, варити зілля.* К. ЧР. 2) Пряности. Желех. Ум. **Коріннячко.** *Щоб ті сади висохли аж до коріннячка.* Чуб.

Корінчастий, -а, -е. = **Коріністий.** *Хрін корінчастий.* МВ. II. 80.

Корінчик, -ка, м. Ум. отъ **корінь.**

Корінь, -ня, м. Корень. *Камінь росте без коріня.* Ном. Ум. **Корінець, корінчик.** *Схотілась буря і зломил деревце бідне з корінцем.* Гліб. *Хрину корінчик.* Г. Барв. 66. Ув. **Корінище.** *Истовк собі головище об дубове корінище.* Нп.

Коріньковий, -а, -е. 1) Сдѣланный изъ корня. *Корінькова люлька.* 2) О водкѣ: настоянная на кореньяхъ. *Була і пінна... і запікана, і полинькова, і корінькова.* Кв. II. 185. *На запікану корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Коркобець, -бця, м. Радуга. Вх. Зн. 28.

Корковенький, -а, -е. Ум. отъ **корковий.**

Корковий, -а, -е. Съ каблуками, на каблукахъ. *Против бички невеличкі, проп'еш мої черевички, черевички коркові.* Чуб. V. 1093. *Бере чоботи коркові.* Грин. III. 650. Ум.

- Корковенький.** *Я маленька дівочка, як у полі квіточка, черевички корковенькі, — будьте з празником здоровенькі.* Чуб. III. 43.5.
- Корм, -му, м.** Кормъ. *В той час безчасному вовкові не послав Бог корму.* Рудч. Ск. I. 5.
- Корма, -ми, ж.** Въ лодкѣ: задняя часть, корма. Мнж. 179. Вас. 151.
- Кормига, -ги, ж.** Иго, ярмо, власть. *Ми тільки тоді кумпанія кармазінам, як треба виручати їх із під кормиш лядської.* К. ЧР. 68. **Під кормигу підгорнути.** Подчичинить подъ власть. *Хотіла невістку під свою кормигу підгорнути, але не вдалося таки.* Канев. у.
- Кормило, -ла, с.** (Заимств. изъ русск.). Кормило. *І попливе човен з широкими вітрилами і добрим кормилом.* Шевч. 238.
- Кормилюд, -да, м.** Въ загадкѣ: мельница. *Біжить обходисвітка, з шумом крутить кормилюда руки.* ХС. III. 65.
- Кормити, -млю, -миш, гл.** Кормить. *Хлібом кормлють, а стеблом очі колють.* Ном. № 4589.
- Кормитися, -млюся, -мишся, гл.** Кормиться. Ном. 10105.
- Кормний, -а, -е.** Откормленный. *Ситі пришли придали: з'їли вола кормного і кормну корову.* Гол. IV. 397.
- Корне, нар.** Покорно. *Просили деді і нені і я вашеці прошу, бисьте були ласкаві на коровай, корне-покорне, клінно-поклінно. бардзо покорне!* (Одно изъ свадебныхъ приглашеній). Kolb. I. 226.
- Корноз, -за, м.** = **Кнур.** Вх. Лем. 427.
- Короб, -ба, м.** Родъ корзины, ящика изъ дуба или прутьевъ. *Коробом Сонце, спіном дощ.* Ном. № 571.
- Коробейник, -ка, м.** (Заимств. изъ русск.). Коробейникъ, великорусскій разнощикъ мелкаго товара. *Не сват ситник коробейникові.* Чуб. I. 292.
- Коробѣн, -бна, м.** Коробокъ. Гол. III. 23.
- Коробка, -ки, ж.** 1) Родъ корзины изъ липоваго луба или дерева. 2) Деревянная мѣра, преимущ. для сыпучихъ тѣлъ. *Дають мені, матусенько, жита по коробці.* Нп. 3 коробки молотити. *Молотить, получаю какъ плату часть вымолоченнаго зерна.* Сим. 196. *Нехай же він іде до старшого брата і попросить хліба; як не дасть, то нехай у нього молотить з коробки.* Стор. *Иди до попа та ставай на жито, шоб скосити, перевезти і змолотити; та не ставай за гроші, або з коробки.* Мнж. 127. Ум.
- Коробочка.**
- Коробочка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ **коробка.** *Ой я свій крам у коробочку склав.* АД. II. *Чи зробиш луб'яну коробочку?* Г. Барв. 324. *А до мене Яків приходив, коробочку раків приносив.* Нп. 2) Въ водяной мельницѣ чугунное гнѣздо для веретена шестерни. Черниг. у.
- Корова, -ви, ж.** Корова. *Піди до льоху, до корови, пт швидче, хаме!..* Шевч. 132. *Вийшло сім корів.* Опат. Ум. **Корівка, корівонька, корівочка.** *Корівонька, рику-рику!* Рудч. Ск. I. 50.
- Короваець, -вайця, м.** 1) = **Коровай.** *Благослови, Боженьку, короваець місити!* О. 1862. IV. 12. 2) Блинь изъ пшениной муки. Лебед. у.
- Короваїв, -а, -е.** Приналежащій **короваю.** *Короваєве тісто не замісилося вмісто.* Нп.

Коровай, -ваю, м. Свадебний хлѣбъ. Через тиждень молодиці коровай місили на хуторі. Шевч. 108. **Коровай бгати.** Дѣлать коровай. Хороші коровайниці хороший коровай бгають. Ном. № 7156.

Коровайний, -а, -е. = Короваїв. Замість весільних медяничків, або коровайних шишечок дає вам мати... воскові свічечки. Кв. I. 110.

Коровайниця, -ці, ж. Женщина, приготівляючая **коровай.** Хороші коровайниці хороший коровай бгають. Ном. № 7156. Ум. **Коровайничка.** Чи тут тії коровайнички, що шитії та рукавочки? Мет. 162.

Коровіна, -ни, ж. Корова, плоховатая корова.

Коровиця, -ці, ж. 1) Корова. Пасла ж бо я коровиці, пригнала додому. Грин. III. 685. 2) Насѣк. *Oryctes nasicornis.* Вх. Пч. I. 7. 8) — **рогата.** Насѣк. *Hammaticherus cerdo.* Вх. Пч. I. 6.

Короволітник, -ка, м. Раст. *Veronica agrestis.* Вх. Пч. I. 13.

Коров'як, -ку, м. Раст.: а) Царській скипетръ, *Verbascum phlomooides L.* и *V. Tapsus L.* ЗЮЗО. I. 140. б) *Hypericum perforatum.* Лв. 99. См. **Деревій.** в) *Linaria vulgaris.* Лв. 99.

Коров'яка, -ки, ж. Корова. *Коров'яку продали та п'ять овечат.* Г. Барв. 446.

Коров'янка, -ки, ж. Коровій пометъ. Вх. Уг. 246.

Коров'яр, -ра, м. Пастухъ коровъ. Вх. Лем. 427.

Коров'ярка, -ки, ж. Хлѣвъ для коровы. Вх. Лем. 427.

Коров'ярня, -ні, ж. = Коров'ярка. Вх. Лем. 427.

Коров'ячий, -а, -е. Коровій. *Одівуться вовкові коров'ячі слізки.* Ном. № 4099.

Коров'яче зілля. Раст. *Orobanche epithimum.* Шух. I. 22.

Корогва, -ви, ж. 1) Знамя. *Із за гори козацькі корогви видко. Дума. У запорожців на білих корогвах тільки червоні хрести, а в городових — орли і всяке малювання з золотом.* К. ЧР. 328. *Тоді Кішка Самійло, гетьман запорозькім, чогось одгадав, сам на чердак виступав, червоній хрещатії давній корогви... винімав, роспустив...* Дума. 2) Церковная хоругвь. *Поміж возами попи з кропилами пішли; за ними корогви несли.* Шевч. 159. 3) Красный флагъ, вивѣшиваемый на утро послѣ свадебной ночи, если невѣста оказалась непорочной. *Біля червоної корогви казились п'яненкокі молодиці.* Ум. **Короговка, короговця.** *Над річкою, над Дніпром короговка в'ється.* Мет. 430. *Ой військо йде, короговці мають.* Нп. *А в нашій церковці три короговці, а в тих короговцях три зірочки ясних.* Чуб. III. 215. *Значить также флагъ, значокъ. А за ним (Залізняком) усе по два, усе по два з ратищами і у передніх пар, може, у трьох, ратища з короговками двойчатими, так що оце... половина жовта, а половина чорна, або червона, або синя.* ЗОЮР. I. 253.

Корогид, го́ду, м. = Перезва. *Прийшовши з корогода, танцюють по лавках, батько дає горілки.* Грин. III. 444, 445.

Корогов, гви, ж. и Корогов, гву, м. = Корогва. *Полковник Корсунський на ринок вихожає, хрещату корогов роспускає.* Мет. *Хвилон, корсунський полковниче... хрещатий корогов на ринку поставляв.* Мет. 414. *І на корогов до церкви двісті подарую.* Мкр. Н. 14.

Короговка, -ки, ж. Ум. отъ корогва.

Короговний, -а, -е. Относящийся къ знамени, хоругви, флагу.

Короговця, -ці, ж. Ум. отъ корогва.

Коро́да, -ди, ж. Сильно сучковатое дерево. Шух. I. 176.

Короді́тися, -джуся, -дишся, гл. Жаловаться на боль. *Як прийшла косовиця, то й жінка породиться.* Ном.

Кородки́й, -а, -е. Вольной, хилый, слабый. *Цей віл кородкий на ноги: як горяна дорога, — верстов 20 пройшов, — уже й кульгає.* Донск. обл.

Коро́дливий, -а, -е. Чувствительный къ боли.

Корої́да, -ди, м. Насѣк. Короѣдъ, *Bostrychus*. Вх. Пч. I. 5.

Коро́к, -рка, м. Каблукъ. Чуб. VII. 431. *Один чобіт на підкові, а другий на корку.* Нп. *Чоботи на височенних корках пошиє, щоб не швидко зносились.* Г. Барв. 516. Ум.

Коро́чок. Черевички на корочках височеньких. МВ. II. 77.

Королева, -ви, ж. Королева. *Королева іспанська Ізабелла.* Ком. I. 53. Ум.

Короліво́нька. *Запишалась еси, королівонько ти наша, не озвешся до нас.* Г. Барв. 208.

Короле́венко, -ка, м. = Короленко. *Ой поїхав та королевенко на погуляння.* Г. Барв. 492.

Королевич, -ча, м. Королевичъ. *Ой поїхав королевич на прогуляння.* Чуб. V. 758.

Короленко, -ка, м. = Королевич. *Дасть тобі король червоний корогов, а королиха — полумисок червонців, а короленко — вороного коня.* Чуб. III. 281.

Коро́лик, -ка, м. 1) Ум. отъ коро́ль. 2) Зоол. Крапивникъ, *Motacilla troglodytes*. Вх. Лем. 427.

Короли́ха, -хи, ж. Жена короля. *Дасть тобі король червоний корогов, а королиха — полумисок червонців.* Чуб. III. 281.

Короли́ця, -ці, ж. = Королева. *Ззіла царя й царицю, короля й королицю.* Грин. I. 249. *Була гарна вбога панна, краля-королиця.* К. МБ. X. 4.

Коро́лів, -ле́ва, -ве. 1) Королевскій. *Я шукав, я питав королевого двора.* Чуб. 2) **Коро́лів цвіт.** Раст. *Phaseolus multiflorus*. ЗЮЗО. I. 131.

Королі́вна, -ни, ж. Королевна. *Ой ходять вони по риночку, як ті королівни.* Чуб. V. 88. *Чи воно яка князівна, чи королівна.* Рудч. Ск. II. 46.

Короліво́нька, -ки, ж. Ум. отъ королева.

Коро́лівство, -ва, с. Королевство.

Коро́лівський, -а, -е. Королевскій.

Коро́лівщина, -ни, ж. Жалованная королеми земля. *За службу королівщин дотевнявся.* К. Бай. 32.

Коро́ль, -ля, м. 1) Король. *Сейми, сеймики ревіли, сусіде мовчали, дивилися, як королі із Польщі втікають.* Шевч. 130. *То король ниверсали писав, самому Барабашу до рук подавав.* Дума. 2) Названіе вола самой свѣтлой масти. КС. 1898. VII. 42. 3) Весенняя хороводная игра молодежи, существующая въ двухъ видахъ. Опис. у Чуб. III. 42 — 46, Ив. 74, Маркев. 70. *Ну лиш у хрещика, або в короля.* МВ. 4) Король (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. 5) Преимущ. во мн. Родъ игры въ бирюльки; изъ употребляющихся при этомъ 36 палочекъ, четыре, болѣе толстыя, также называются **королями**. КС. 1887. VI. 478. Ум. **Коро́лик**.

Коро́льство, -ва, с. Королевство. *Як найдеш ти мені де-небудь дівку таку, щоб мені за жону була, то я оддам половину свого корольства.* Чуб.

Коро́льський, -а, -е = Коро́лівський. *Іде він проз корольський двір.* Чуб.

Королюва́ння, -ня, с. Пребываніе королеми.

Королювати, -люю, -єш, гл. Быть королемъ. *Ой ти будеш, Семене Палію, королем королювати.* КС. 1882. III. 613.

Короя, -ляти, с. Маленькій король, дитя король. **Короя́тами** называли козаки польскихъ и украинскихъ магнатовъ. ...*Поки зрадники поспільства будуть великими достатками пишатись, нам правди, ситости, впокою від лядських королят не сподіватись.* К. ЦН. 241.

Коромисел, -сла, м. и коромисло, -сла, с. 1) Коромысло. *Несе дівка воду з броду, коромисло гнеться. Чуб. Ой із броду несу воду, — коромисел гнеться.* Мет. 50. 2) Рычагъ, котрымъ приводятся въ движеніе при звонѣ языки маленькихъ колоколовъ. Сим. 170. 3) Дѣтская игра: двое дѣтей становятся другъ къ другу спиной, переплетаются руками и поочередно каждый нагибается впередъ, отчего другою подымается на воздухъ. Мил. 55. КС. 1887. VI. 479.

Коромо́ла, -ли, ж. Крамола, заговоръ. *Князі кують коромоли.* О. 1861. III. Костом. 30.

Коромо́дувати, -люю, -єш, гл. Учинять заговоръ. *Коромолує з ним на Данила владика.* О. 1861. III. Костом. 30.

Корона, -ни, ж. Корона. *Являлась перед ним в золотій короні, як малюють святих на образах.* Левиц. I. 271. Ум. **Коронка, короно́нька, короночка.** *А за нею Мати Божа, зложила корононьку на її головоньку.* Рк. Макс.

Коронний, -а, -е. Коронный, государственный. *Гетьману коронному узять себе за шию не давали.* К. ЧР. 11.

Короно́вка, -ки, ж. Вѣнецъ при вѣнчаніи супруговъ. *Де ж ти підеши, Марисенько, під Божий вінок стати?.. Підемо до церквці порушити коронової.* Гол. IV. 383.

Короно́нька и короночка, -ки, ж. Ум. оп. корона.

Коронува́ння, -ня, с. 1) Коронованіе. 2) Обрядъ принятія поваго члена въ общество парубків, состоящій въ поднятїи принимаемаго на рукахъ, пѣніи обрядовой пѣсни и затѣмъ угощенїи. КС. 1887. VIII. 767 — 768.

Коронува́ти, -ную, -єш, гл. 1) Короновать. Желех. 2) Принимать новаго члена въ общество парубків. См. **Коронування 2.**

Коронуватися, -нуюся, -єшся, гл. Короноваться. Желех.

Коро́п, -па, м. Карпъ, *Surpinus harbus.* *І риба не аби яка, — все веризуб, корони, карасі.* Стор.

Коро́па, -пи, ж. Жаба. Вх. Зн. 28. Ум. **Коро́пка.**

Коропавий, -а, -е. Шероховатый, въ бугоркахъ. Желех.

Коропавиця, -ці, ж. = Коропа. Желех.

Коропавка, -ки, ж. = Коропа. Вх. Зн. 24.

Коропатва, -ви, ж. = Коропа. Вх. Лем. 427.

Коропатий, -а, -е. = Коропавий. **Коропата жаба = Коропа.** Вх. Уг. 246.

Коропатниця, -ці, ж. -Корона. Вх. Уг. 246.

Коро́пка, -ки, ж. Ум. отъ коропа.

Коро́ст, -ту, м. Корни и пр. на полѣ. *Коросту багацько на полі.* Чигир. у.

Короста, -ти, ж. Чесотка. *Короста не велика й не мала — як на дубові кора.* Посл.

Коро́ставий, -а, -е. 1) Чесоточный. 2) Шероховатый (о твердой поверхности). Шух. I. 284.

Коро́ставка, -ки, ж. 1) Жінщина, больная чесоткой. Употребляється какъ бранное слово. Шух. I. 34. 2) = **Коропа.** Вх. Зн. 28.

Коростій, -тія, м. Имѣющій **коросту**. *Коростій, коростій! веди бабу на постіль!* Нп.

Коростовий, -а, -е. = **Короставий.** *Не тиш теці коростовим зятем.* Ном. № 5611.

Коростуватий, -а, -е. **Коростувате по́ле.** Поле, на которомъ много всякихъ корней. Чигир. у.

Коростявий, -а, -е. = **Короставий.** *Бодай тебе волами возили, а мене хоч коростявою, та конячкою.* Ном. № 3254. *Коростява чухмариться.* Грин. III. 652.

Коростявити, -вію, -єш, гл. Заболѣвать чесоткою.

Коростяний, -а, -е. = **Коростявий.** *Обізвався коростяний до шолудивого.* Посл.

Коротати, -таю, -єш, гл. Коротать, проводить. *Дітей годувать, свій вік коротать.* Ном. № 9200.

Коротенький, -а, -е. 1) Коротенькій. *І ніженьки коротенькі, і ушеньки клапоньки, і сами як свиня.* Ном. № 7931. 2) Краткій.

Коротенько, нар. 1) Коротко. 2) Кратко. *Скажемо хоч коротенько, з яких частин вода складається.* Дещо.

Коротесенький, -а, -е. 1) Самый короткій. *А сама жінка маленька, коротесенька.* МВ. II. 132. 2) Самый кратній.

Коротеча, -чі, ж. — **на тебе! Чтобъ ты пропаль! Желая тебѣ смерти!** Вх. Зн. 28. См. **Коротка година.**

Коротити, -чу́, -тиш, гл. Укорачивать.

Коротитися, -чуся, -тишся, гл. Укорачиваться. *Коротився вже ж вік мій: давайте мі свічки в руки.* Колб. 1. 220.

Короткий, -а, -е. 1) Короткій. *Короткий той веселий вік дівочий.* Левиц. *Пристав з короткими гужами.* Ном. 2) Краткій. 8) **Коротка година, короткий час.** Въ виражені: **Бодай на тебе коротка година (короткий час)! = Бодай на тебе коротеча!** Вх. Зн. 28. Ум. **Коротенький, коротесенький.**

Короткість, -кости, ж. Краткость. *Короткость часу.* Желех.

Коротко, нар. 1) Коротко. *Гарно, та коротко.* Ном. *Коротко жити. Быть недолговѣчну.* 2) Кратко. *Тепер скажемо коротко, що Шрам Паволоцький... сим удавсь до Тетері.* К. ЧР. 411. Ум. **Коротенько.**

Короткозоркий, -а, -е. Близорукий. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Короткомовність, -ности, ж. Лаконизмъ. *Знаходимо в їй (у книзі) усі прикмети старосвітського стилю: короткомовність, нахил до загадки.* К. Іов. IX

Коротконогий, -а, -е. Съ короткими ногами. Желех.

Короткорогий, -а, -е. Съ короткими рогами. Желех.

Коротуха, -хи, ж. Малорослая жінщина. Ум. **Коротушечка, коротушка.** *Ой жінко моя, коротушечко! Чи нічого повочерять. моя душечко?* Чуб. V. 686.

Коротушка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **коротуха.** 2) Короткая свитка.

Коротюха, -хи, ж. = **Коротуха.** *Най тя бере зла тетюхи, таки будеш коротюха.* Гол. I. 320.

Корочок, -чка, м. Ум. отъ **корок.**

Корпати, -паю, -еш, гл. Ковырять. **Корпати очі.** Укорять, попрекати. Як побачить було, що хто где на коняці, то так і заздрить очима, і ну корнати очі чоловікові своєму. Рудч. Ск. II. 174.

Корпатися, -наюся, -ешся, гл. Копаться. Антосьо все корпавсь у капшуці. Св. Л. 178.

Корписати, -саю, -еш, гл. = Копирсати. Палічками землю копирсали. Св. Л. 174.

Корписочка, -ки, ж. О лисиць (въ пѣснѣ): хлопотунья? постоянно копающаяся? Ой не знала удівонька, як у світі жить, та наняла ведмедика за плугом ходить... А лисичку-корписочку обідати носить. Чуб. V. 812.

Корпус, -са, м. Корпусь, стань. Лемішка робив своїм огрядним корпусом і ростом великий контраст. Левиц. I. 883.

Корса, -си, ж. Полозь саней. Шух. I. 180.

Корсатка, -ки, ж. 1) Раст.? 2) — **гірська.** Рас. Hieratium aurantiacum. Шух. I. 20.

Корсет, -ту, м. и корсетка, -ки, ж. = Керсет, керсетка. Гол. Од. 22. КС. 1893. V. 282. Плахта ни їй шовкова ...корсет зелений. МВ. II. 77.

Кортити, кортить (кого и кому), гл. безл. Не терпѣться, тянуть къ чему, хотѣть и желать чего нибудь. Кортить литвинка скоринки. Ном. № 5013. Хто язик держить за зубами, то того нічого не кортить. Ном. № 1106. Як ріжуть птицю, то аж дріжу, так мене кортіло котиться тієї крови. Стор. МПр. 30. Кортить таки тобі домівка.

Кортячка, -ки, ж. Нетерпѣливое, сильное желаніе.

Коругов, -гви, ж. = Корогов. Щоб військо йшло під коругов. Котл. Ен.

Корх, -ха, м. 1) Мѣра длины въ ширину ладони или въ четьре пальца. В старі годи бач на цін міряли корхами. Харьк. г. Виріс як ячменик на корх, що тільки на голу косу косити. Черниг. у. Виріс на три корхи вгору. Г. Барв. 317. 2) Щепотка (земли). І то не наш корх землі, що нам очі закривють. Ном. № 1499.

Корцівка, -ки, ж. = Корчівка 2. Kolb. I. 61.

Корч, -ча, м. 1) Пень. 2) Кусть. Тільки при долині дви корчі калини. Чуб. V. 32. Ум. **Корчик.** Ой на городі дві лободі, третій корчик бобу. Грин. III. 219.

Корчага, -ги, ж. Глиняный сосудъ съ узкимъ горлышкомъ для водки. Вх. Зн. 28.

Корчак, -ка, м. Водяная мельница съ наливнымъ колесомъ. Левч. См. **Коречний.**

Корчастий, -а, -е. Кустистый, густой. Садочок вишневий корчастий. Грин. III. 527.

Корчемний, -а, -е. 1) Принадлежащій корчмѣ. 2) Кабацкій, непотребный, непристойный. Підла чернь корчемна. К. ЦН. 245.

Корчик, -ка, м. Ум. отъ **корч.**

Корчистий, -а, -е = Корчастий. Корчисте жито. Подольск. г.

Корчити, -чу, -чиш. 1) Корчить, гнуть. Як берест од огню корчиться, так... місячного відьмача, або відьму, щоб корчило і ломило. Чуб. I. 85. Хлопці сиділи, постоліки корчили. Грин. III. 103. 2) Кривить. Батько як зачав корчити лице. Ном. № 2346. 3) = **Корчувати.** Вх. Лем. 427.

Корчитися, -чуся, -чишся, гл. Корчиться. Берест од огню корчиться. Чуб. I. 85. Барило вихопив із-за пояса пистоль, навів на ляха, що од мук корчився на палі. Стор. МПр. 131.

Корчів, -чова, м. = Корчага. Вх. Зн. 28.

Корчівка, -ки, ж. 1) Выкорчеванное мѣсто. Се корчівка: тут були колись грабки — він вирубав, після викорчував та й почав сіяти. Брацл. у. 2) Нижняя доска въ **корці** колеса водяной мельницы. Мик. 480.

Корчій, -чія, м. Судороги.

Корчма, -ми, ж. Корчма. *А козак сидить у корчмі та мед-вино кружає.* Дума. Корчму робити. Значить у лемковъ устраивать забаву съ музыкой и угощеніемъ. Вх. Лем. 427. Ум. **Корчо́мка, корчо́мочка.** *Ой крикнули молодці да сидючи в корчомці.* Макс. *А всі дівки прийдуть до корчомочки гуляти.* Чуб. V. 114.

Корчوماха, -хи, ж. Толстая, кривая палка. Козелецк. у.

Корчо́мка, корчо́мочка, -ки, ж. Ум. отъ **корчма.**

Корчува́ння, -ня, с. Корчеваніе.

Корчувати, -чую, -ещ, гл. Корчевать. Чигир. у.

Корчуватися, -чуюся, -ещся, гл. Куститься (о хлѣбѣ). Херс.

Корчуга, -ги, ж. Преимуц. во мн. Короткій сани съ толстыми и высокими полозьями, у потребляющіеся для перевозки срубленныхъ деревьевъ. Шух. I. 180.

Корчуля, -лі, ж. = **Корчага.** Вх. Зн. 28.

Коршак, -ка, м. Коршунъ. *Нехай коршак на ваші кури насядеться.* Чуб. I. 286.

Коршма, -ми, ж. = **Корчма.** *Доброго коршми не зопсує, а лихого і церков не поправить.*

Ном. № 3232. Ум. **Корше́йка, коршмо́нька, коршомка.** *Иди, сину, до коршемки.*

Грин. III. 322. *Козак ледащиця не хоче робити, іде до коршмоньки мед-горілку пити.* Чуб. V. 39.

Коршми́ця, -ці, ж. = **Коршма.** *Піп каже: ідімо до божниці; а п'яниця каже: ідімо до коршмиці.* Ном. № 11728.

Коршмо́нька, -ки, ж. Ум. отъ **коршма.**

Коршов, -ва и коршовік, -ка, м. Родъ посуды. Вх. Лем. 427. *П'є викис за столиком, мірят собі коршовиком.* Гол. I. 86. См. **Корчів.**

Коршо́мка, -ки, ж. Ум. отъ **коршма.**

Коря́к, -ка, м. 1) Ковшъ. *Святе діло наші січові коряки! У нашому коряці утопиш иншого мізерного ляшка.* К. ЧР. 122. *Льохи, шинки з шинкарками, з винами, медами, закупили запорожці та її тнуть коряками!* Шевч. 369. 2) Плата мельнику мукою за помоль. *Мое діло мірошницьке: підкрути та її сядь, а коряки бери.* Ном. стр. 285, № 3114. 3) = **Корець 3.** Вх. Зн. 28. Ум. **Корячо́к.** *Кожному гостю по корячку і почали частуватися і кружать.* Стор. МПр. 154.

Корячкуватий, -а, -е. Кривой и со множествомъ развѣтвленій (о деревѣ). *Дерево її нарубалось. Таке корячкувате, що її на палицю не вибереш.* Рудч. Ск. II. 7.

Корячо́к, -чка, м. Ум. отъ **коряк.**

Коса, -си, ж. 1) Коса. *От поберуть коси, та її пійдуть ніби-то косить.* ЗОЮР. I. 287.

Части косы: самая полоса называется **полотно́**, обухъ ея — **прут**, носокъ — **писок**, часть около **писку** — **колос**, конецъ острія — **жало**, пятка — **п'ятка**, въ которой находится **пупець**, входящій въ **ямку** косовища; пятку придерживають на косовищѣ желѣзное кольцо — **перстінь**, а сверхъ того еще желѣзная **заківка** и деревянный **пас-клин** (клинъ). Шух. I. 169. 2) Коса, сплетенные волосы. *Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше.* Нп. 3) Только мн. ч. и въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ: **Коси.** Волосы вообще. О. 1862. VIII. 49. *Який він чудний: борода чорна, коси русяві.* Радом. 4) Луковая плетеница, вѣнокъ, въ который вплетены луковицы. Вас. 204. 5) Селезенка. *Коса свиняча, що коло печінки, довгенька.* Ном. № 310. 6) = **Косарь 2.** Вх. Уг. 246. 7) мн. = **Косарь 4.** Вх. Лем. 427. 8) **Коса Богоматерина.** Раст.

Nuregicum, numifusum. Черк. у. Ум. **Кіска, кісонька, кісочка, ко́ска, косонька.** *По тра копи дівочка, по чотирі кісочка.* Маркев. 68. *Що суботи ізмивала і в кісоньку заплітала.* Ув. **Косище.** *В тих багатих панків такі здоровецькі косища, неначе в кожної куделя на голові.* Левиц. Кож. 22.

Косак, -ка, м. Большой ножъ для сѣченія капусты. Вх. Уг. 246.

Косарик, -ка, м. 1) Ум. отъ **косарь.** *Ген нуте, косарі, ви, косарики мої.* Ном. № 9998. 2) мн. Раст. Кавалерскія шпоры, *Delphinium consolida.* Анн. 124.

Косаричок, -чка, м. Ум. отъ **косарь.**

Косарка, -ки, ж. 1) Сѣнокосильная машина. Екатер. у. (Залюбовск.). 2) мн. = **Косарик 2.** Вх. Пч. I. 10.

Косарський, -а, -е. Косарскій. *Рівняє, роботу теслярську до косарської.* Ном. № 10037. *Косарі співали косарських пісень.* Левиц. Пов. 109.

Косарь, -ря, м. 1) Косарь, косець. *Ген нуте, косарі, ви, косарики мої.* Ном. № 9998. *Въ видѣ косаря представляется смерть. Над головою вже несе свою неклепаную косу касирі, непевний.* Шевч. 2) **Насѣк.** Фалангидъ, сѣнокось, *Phalangium orilio.* Вх. Пч. I. 7. 3) Ножъ изъ обломка косы, употребляемый для бритья. Сим. 157. 4) Созвѣздіе Оріонъ. Чуб. I. 14. 5) мн. Раст. *Egodium cicutarium.* Вх. Пч. I. 10. Ум. **Косарик, косаричок.** *Мій синочку, мій косаричку!* Мил. 213.

Косарювати, -рюю, -ещ, гл. Быть косцемъ. *Ми з Петром косарюємо вдвох.* Волч. у.

Косатарь, -ря, м. Эпитетъ селезня: имѣющій **косиці.** См. **Косиця 3.** *Качуре-косатарю, Марусини проматарю, проси своїх гостей.* Чуб. IV. 201.

Косатий, -а, -е. Съ большими косами. *Дві дівки косатих та два парубки усатих.* Чуб. V. 439.

Косатка, -ки, ж. Раст. *Aconitum napellus.* Вх. Лем. 427.

Косибав, -ва, м. = **Косарь 2.** Вх. Лем. 427.

Косий, -а, -е. 1) Косой. *Постіл косиш, а я босий.* Чуб. 2) О столѣ: треугольный. *По під стінами стояло 12 стільців, в кутках, косі столики.* Левиц. I. 133. 3) = **Космина.** КС. 1898. VII. 45.

Косильки, -льок, ж. мн. Раст. = **Сокирки.** Вх. Пч. I. 10.

Косинець, -нця, м. 1) Треугольникъ. 2) Треугольная полка въ углу комнаты. Ум.

Косинчик. *Попід стінами стояли дванадцять стільців, в кутках косі столики, а над ними вгорі косинчики з карнизом на книжки.* Левиц. I. 133.

I. Косиня, -ні, ж. Кривая линия, кривизна. *Наша межа йде рівно, а далі косинею, а від косині знов рівно.* Донск. обл. Міусск. окр.

II. Косиня, -няти, ж. Ум. отъ **коса.** *Роздивлялась ни свої бровинята, лизала пальці і пригладжувала ними свої косинята.* Левиц. I. 199.

Коситень, -тня, ж. Раст. а) Косатикъ, *Iris.* Вх. Пч. I. 10. Шух. I. 20. б) *Aerus calamus.* Шух. I. 21.

Косіти, -шу́, -сиш, гл. Косить. *Ой там по над яром козак сіно косить.* Мет. 17.

Косиця, -ці, ж. 1) Небольшая коса. 2) мн. Начесы на вискахъ у дѣвушки. Харьк. г. 3) Загнутое перо на хвостѣ птицы. *Сизий селезень з чорними косицями.* Маркев. 118.

Сидить півень на криниці, спустив крильця ще й косиці. Грин. III. 53. 1) = **Косниця.** *А в пшениці золоті косиці.* Нп. 5) **Цвѣтокъ,** — говорится преимущ. о тѣхъ цвѣтахъ, которыми дѣвушки украшають голову. Вх. Зн. 28. *Ой зацвіли черешеньки, зацвіли*

косиці. Гол. IV. 514. Въ этомъ стихѣ б. м. **косиця** = Iris, такъ какъ косичка — Iris. Вх. Уг. 246. 6) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. 7) Сортированный (по длинѣ) волосъ изъ конскихъ хвостовъ для сить. Вас. 152. Ум. **Косичка, косиченька.**

Косичити, -чу, -чиш, гл. Украшать цвѣтами или зеленью. Желех.

Косичка, -ки, ж. Ум. отъ **косиця.**

Косище, -ща, с. Ув. отъ **коса́.**

Косінка, -ки, ж. Плетеница изъ неньки въ видѣ косы, — къ ней прикрѣпляютъ цвѣты, изъ которыхъ составляется вѣнокъ невѣсты. *Вінок для княгині плетуть на косініці з прядіва... Дружко прив'язує оцю благословенну квітку (барвінок) до косінки... а доплітають його вже дівчата.* О. 1862. IV. Рус. вес. 2.

Космак, -ка, ж. Космы, косы. *Ось постій, каже, суча дочко: дай мені тебе за космаки піймати.* К. ЧР. 204.

Косматій, -тія, м. Человѣкъ въ космахъ, косматый. Встрѣчено въ пасхальной виршѣ, въ приложеніи къ Іоанну Крестителю: *Іван Косматій його хрестив.* О. 1862. VI. 51.

Косма́читися, -чуся, -чишся, гл. Косматиться. Гол. Од. 35.

Космачки́, -чок, ж. мн. = Агрус. Вх. Уг. 246.

Космашечка, -ки, ж. Косматая. *Овечко-космашечко, хто тебе папаше, моя машечко?* Чуб. III. 170.

Ко́смик, -ка, ж. Ум. отъ **косом.**

Косми́на, -ни, м. Названіе вола съ неправильно посаженными рогами: одинъ имѣеть наклонъ впередъ, другой назадъ. КС. 1898. VII. 45.

Космогрудий, -а, -е. Съ волосатой грудью. Вх. Зн. 28.

Космо́к, сомка, м. Ум. отъ **косом.**

Косни́ця, -ці, ж. Усь растенія? *А в пшениці золоті косниці.* Грин. III. 94.

Косовий, -а, -е. Косовий сажень. Косая сажень. *Щоб під ним і над ним Земля горіла на косовий сажень.* Ном. № 3795.

Косовиця, -ці, ж. Время уборки сѣна. *Коли ще косовиця, а ми вже сіно возимо.* Ном. № 2613. **Під носом косовиця** — употреблено въ пословицѣ въ смыслѣ: усы выросли. *Під носом косовиця, а на розум не орано.* Ном.

Косовище, -ща, с. = Кісся. *Похилились на кий або на косовище.* К. ЧР. 260.

Косогір, го́ру, м. Косогоръ. *Горілка так і потекла з комір по косогору.* ЗОЮР. I. 255.

Косом, -сма, м. Клокъ, клочекъ (перьевъ шерсти). *Сорока в часнок, — вирвала космок... Із того косма напярла кросна.* Чуб. V. 1154. См. **Космок.**

Косонога, -ги, м. = Косарь 2. Вх. Лем. 427.

Косоо́кий, -а, -е. Косоглазый. *Гають йому дві дівчиці: одна косоока, друга сивоока.* Чуб. V. 35.

Косо́рий, -а, -е. Косо́ра вівця́. Овца съ рогами, похожими на косы. Желех.

Косо́рити, -рю, -риш, гл. Наряжать, красиво одѣвать. Желех.

Косо́ритися, -рюся, -ришся, гл. Заявляютъ претензіи; дерзкимъ быть съ кѣмъ либо. Вх. Зн. Желех.

Косоро́гий, -а, -е. Съ рогами, обращенными въ разныя стороны. Павлогр. у.

Костел, -ду, м. Костель.

Костельний, -а, -е. Принадлежащій костелу. *Взивають усе духовенство грецької віри Наливайковою сектою... навіть із костельних казальниць.* К. Кр. 19.

Костельник, -ка, м. Католикъ. *Постельники свою погибель чують.* К. НС. 38.

Костёр, -тра, м. 1) Сажень дровъ. 2) Куча камыша, сложенная изъ 30 кіп камыша, причемъ каждая копа имѣть 60 кулів. Павлогр. у. *Стояв у неї на городі в кострі на зіму очерет.* Котл. Ен. І.

Костерява, -ви, ж. Раст. Festuca. Вх. Пч. І. 10 — овеча. Festuca ovina. Шух. І. 20.

Костірник, -ка, м. Игрокъ въ кости. *Которі п'яниці, которі костирники не хочете в кості програвать, ідіть до мене в охотне військо погулять.* Дума.

Костіронько, -ка, м. Ум. отъ костірь.

Костірство, -ва, с. Игра въ кости. *Добра свого на кабацьких служебок, на костирство, на танці-музики не прогайнували.* К. Бай. 49.

Костірь, -ря, м. 1) = Костирник. О. 1861. II. 4. *Уподобав картовника і костира п'яного, що... в козацьтва вигравав у кості.* К. Бай. 32. 2) Раст. Bromus secalinus. Л. ЗЮЗО. І. 114. Ум. **Костіронько.** *А він шельма костиронько, превеликий п'яниченько.* Грин. III. 380.

Костогриз, -за, м. Птица. Frangilla cossathraustis.

Костогриза, -зи, об. Презрительно: бѣднякъ. *Той волоцюга, костогриза ще дитиною тебе зводив.* Г. Барв. 87.

Костокрилий, -а, -е. Перепончатокрылый. *Через базарь кажан костокрилий перелетить.* Шевч.

Костомара, -ри, ж. Большая кость.

Костомаруватий, -а, -е. Ширококостый. *Широке костомарувате чоло, ніби воляче.* Г. Барв. 22.

Костомаха, -хи, ж. = Костомара. Желех.

Костоправ, -ва, м. Костоправъ. Подольск. г.

Костриця, -ці, ж. Кострика. *Я ж думала, що нагаєчка з костриці, аж то вона з поганой сириці.* Чуб. V. 599.

Костричитися, -чуся, -чишся, гл. Хорохориться, ерошиться. *Блоха усе костричиться.* Ном. № 2461.

Костричуватий, -а, -е. Имѣющій много кострики. *Костричувате прядіво.* НВолын. у.

Коструб, -ба, м. 1) Ястребъ. Мнж. 183. 2) Весенняя хороводная игра дѣвушекъ, описанная у Чуб. III. 77 и Колб. І. 158. 8) Неряха. *Сидів коструб на припічку, я не подивився.* Гол. III. 290. Ум. **Кострубонько.**

Кострубань, -ня, м. Со взѣрошенными волосами, шерстью, перьями. *А кому з нас, небого, ти здоровльом озвалась? — Отому коштрубаневі... що в середині. — А то був вітер.* О. 1861. XI. Свид. 50.

Кострубатий, -а, -е. 1) Косматый, вихристый. *Москалі руді, пикаті, та бородаті, та кострубаті.* Левиц. І. 334. 2) Шероховатый. Лебед. у.

Кострубач, -ча, м. Взѣрошенный. *Оженився кострубач та взяв пелехату.* Гол. II. 438.

Кострубонько, -ка, м. Ум. отъ коструб.

Костур, -ра, м. Клюка, посохъ. — *Діду Сидоре, собак боюся! — А з костуром, бабко, а з костуром, любко, а з костуром, Пархомівно, сивая голубко.* Ном. № 12813. Ум.

Костурець. *Я собак боюся. — Ой з костурцем, бабко.* Грин. III. 659. Ув. **Костуряка.** (Старець) *розбігся, опершися на костуряку.* Ном. № 13663.

Костура, -ри, ж. Ножъ для убиванія животныхъ. Вх. Уг. 246. Ум. **Костурка.**

Костуронька, -ки, ж. Посошекъ. *Дайте мені костуроньки опіратися.* Мил. 149.

Костуряка, -ки, ж. Ув. отъ ко́стур.

Костьо́л, -лу, м. = **Костел.** *Бачте, у Вільшаній у костьо́лі... у титаря.* Шевч. 140.

Костьольний, -а, -е = **Костельний.** К. Досв. 125.

Костю́к, -ка́, м. Рогъ (въ загадкѣ). *Два костюки, два лопухи, чотири ходори, дев'ятий Матвій.* (Загадка о коровѣ). Ном. стр. 293.

Костю́льки, -льо́к, ж. мн. Назв. растеній. *Bromus secalinus L.* и *B. arvensis L.* ЗЮЗО. I. 114.

Костя́к, -ка́, м. = **Кістяк.**

Костяний и косяний, -а́, -е́ = **Кістяний.** *На тобі костяного зуба, а мені дай залізного.* Рудч. Ск. *Баба-Яга — косяна нога.* Ном. № 241.

Костяниця, -ці, ж. = **Камениця 2.** ЗЮЗО. I. 134.

Косухна, -ни, ж. = **Кісонька.** *Живи ти, мой татухна, без мене, без моєї русої косухни.* Чуб. IV. 280.

Кось-кось! меж. Зовъ лошади: *кось, кось, кось!* Ном.

Коська, -ки, ж. дѣтск. = **Кося.**

Коськання, -ня, с. Призываніе лошадей крикомъ: *кось-кось!* *Коськання ночліжне парубоче.* К. Дз. 214.

Коськати, -каю, -ещ, гл. Призывать лошадь крикомъ: *кось-кось!*

Косю́рки, мн. Раст. *Linaria genistaeflora L.* ЗЮЗО. 126.

Кося, -сі, ж., дѣтск. Лошадка. *Ти до неї: кося-кося! а вона і голову дере.* Ном. № 2470.

Косяк, -ка, м. 1) Острый уголъ, клинь. 2) Бревно, которое укрѣпляется между двумя столбами (или діагонально одно, или два такимъ образомъ, что вмѣстѣ со столбами составляютъ букву М) и служитъ для укрѣпленія послѣднихъ. Киев. и Подольск. г. 3) Кусокъ сѣти; изъ шести косяків сшивається бредень. Браун. 39. 4) Канатъ для якоря на днѣпровской лодкѣ. Мнж. 179. 5) Небольшой табунъ лошадей. *Було в його трохи коров і волів та по полю пасся косяк чималенький.* Сніп. 156.

Косяка, нар. Наискось, діагонально. *То взад, то вбік, то косяка.*

Косятінець, -нця, м. Родъ растенія. Черниг.

Кота! меж. Крикъ на кота: *прочь! А коша! бо ты наздопчу.* Ном. № 497.

Котара, -ри, ж. Юрта, шалашъ. *І вибрав за царя раба свого Давида, з кошари його взяв од батьковських овечок.* К. Псал. 183.

Котарь, -ря́, м. = **Кіт?** Колыбельная пѣсня: *Ой ну люлі, котарю, та вимети кошару, а ти, котко рудю, та вимети грубу, а ти, котку волохатий, та й обмети коло хати.* Мил. 43.

Котѣл, -гла́, м. 1) Котель. 2) Литавры. *Приїхали (в Січ), вдарила в котли, зібрались козаки.* ЗОЮР. I. 168. Ум. **Котелок.**

Котелка, -ки, ж. Окалина мѣди, получаемая при выдѣлкѣ мѣдныхъ котловъ. Вас. 182.

Котелок, -лка, м. 1) Ум. отъ **котѣл.** *Докопавсь до грошей да й витяг як сили мога котелок хороший.* ЗОЮР. II. 88. 2) мн. Раст. *Trapa natans L.* ЗЮЗО. I. 139.

Котеня́, -ня́ти, с. = **Кошеня.**

Котѣць, -тця́, м. 1) Камышевая загородъ въ видѣ почти сомкнутого круга, стоящая въ водѣ для ловли рыбы. Браун. 15. *Пішли на озеро, — там наші кітці стояли, на рибу поставили.* Новомоск. у. 2) Родъ пасхальной игры, состоящей въ катаніи яицъ. КС. 1891. V. 207. См. **Котючка.**

Коти, -тів, мн. = **Котець.** Браун. 15.

Котига, -ги, ж. Телѣга, на которой возять необходимые для пастуховъ овецъ припасы. Левч. *Мали вони ще при отарах і котигу... возили харчі, воду і дрова.* Стор. II. 182.

Котигорошок, -шка, м. Сказочный богатырь, мать котораго забеременѣла отъ съѣденной горошинки. Мнж. 30.

Котик, -ка, м. 1) Ум. отъ **кіт.** *Був собі котик та півник та спряглися жить.* Рудч. Ск. I. 27. 2) Родъ женской шубки. *Зап'яті однаковими хустками, в однакових котиках, критих ясно-зеленою матерією, вони були ніби однолітки.* Левиц. Пов. 21. 3) Щетка (на ногахъ лошади); задній коготь (у собаки). Желех. Вх. Пч. I. 14. 4) Кусокъ дерна, употребляющійся въ игрѣ, называемой котики. КС. 1887. VI. 484. 5) Цвѣтъ вербы, лозы, ивы. *Свячена лоза і котики — ліки од трясці.* Ном. № 8401. 6) мн. *Glechoma hedoracea* L. ЗЮЗО. I. 124. 8) Пузырьки, поднимающіеся со дна пруда, болота. *Коли замерза вода, то котики підходять зі дна, то тим і крига як сім, розсипається.* Чигир. у. Ум. **Котичок.** *А котичок няв-няв-няв!* Рудч. Ск. I. 51.

Коти́на, -ни, м. Котъ. *Котино, копнімо! поїдемо по сіно.* Мет. 3.

Котити, -чу', -тиш, гл. Катить. *Лід кріпкий, хоч гармати поти.* Ном. *Реве, стогне хуртовина, котить, верне полем.* Шевч. 82.

Котитися, -чу́ся, -тишся, гл. 1) Катиться. *І по сей бік гора, і по той бік гора, а між тими крутими горами котилась зоря.* Мет. *Піт з його котиться.* 2) Раждать (о кошкѣ, овцѣ и зайцѣ). *Кішка, то вже звір і навіть не несеться, а котиться.* Левиц. Пов. 3) Клубиться (о дымѣ, туманѣ). *Туман ярмом котиться, дівці гулять хочеться.* Нп.

Котичок, -чка, м. Ум. отъ **котик.**

Котище, -ща, м. Ум. отъ **кіт.**

Котіль, -ля, м. Наружная плетеная воронка верши. Шух. I. 226.

Котко, -ка, м. Котись. *Продрав котко стелю.* Грин. III. 492. *За що його дурно бить? Котко буде молотить.* Мил. 44.

Котляр, -ра, м. = **Кітляр.** Котл.

Котляренко, -ка, м. Сынъ мѣдника, литаврщика.

Котлярівна, -ни, ж. Дочь мѣдника, литаврщика.

Котма, -ми, ж. Котомка. Лохвиц. у.

Котовка, -ки, ж. Конура для кота (въ сказкѣ). *Вона построїла йому (котові) котовку і городець чималий дала.* Рудч. Ск. i. 25.

Котовий, -а, -е. Кошачій.

Коток, -тка, м. 1) Ум. отъ **кіт.** *Сама баба злизала і на котка сказала.* Мет. 3. *Ой ну люлі, кітку, украв в баби квітку.* Мил. 44. 2) Колыбельная пѣсня. *Над колискою котка виспівувати.* К. Гр. Кв. XXIV. *Сяду прясти, повкладавши діток та поприсипавши котками.* Г. Барв. 442. 3) Катокъ. 4) Деревянный цилиндръ, подкладываемый подъ ухватъ, чтобы легче было вынимать изъ печи горшки. 5) = **Котючка.** КС. 1891. V. 207. 6) мн. **Котки.** Раст. *Trifolium arvense* L. ЗЮЗО. I. 139. Ум. **Коточок.** *Ой був собі коточок, украв собі клубочок.* Мет. *Колише в запічку маленького внучка, виспівуючи коточка.* Левиц. I. 24.

Котолуп, -па, м. 1) Кошкодеръ. *Хоч і котолуп, та гроші має.* Ном. № 14334. 2) Разносчикъ мелкихъ товаровъ изъ м. Рашевки, Гадяцк. у. ЗЮЗО. I. 228. Вас. 189.

Котолупня, -ні, ж. Мѣсто, гдѣ убивають и обдирають кошекъ, а въ переносномъ смыслѣ — мѣсто пытокъ.

Котора, -ри, ж. Ссора, раздоръ; обида. **Котору завдавати.** Обижать, оскорблять. Вх. Зн. 28.

Которѣгати, -гаю, -єш, гл. Сильно дергать, терebить, тормошитъ.

Которий и котрий, -а, -е. мѣст. 1) Какой. *Три пани — єдні штани: котрий успіє, той і штани надіє.* Ном. № 1180. *Не знаєш, з котрого боку зайти.* Ном. *Которий би міг турчин-яничар сей сон одгадати, міг би йому три гради турецькїї дарувати.* Дума. 2) Какой-нибудь. *Як доживе було которий запорожець до великої старости... то наб'є черес дукатами, та забере з собою приятелів... та й іде з ними в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. *Часом несподівано котора дівчина вбїжить до мене з будинку.* МВ. (О. 1862. III. 43). 8) Иной. *Як которий, то й навчиться, а сей — ніколи.* 4) Нѣкоторый, одинъ, другой... *Та в тій школі так: котрий пише, котрий читає, а котрий то й байдики б'є. — Которих дівчат то матері не пустили в дружки, которі й сами не пішли.* МВ. I. 41.

Котрий. См. **Которий.**

Котрийсь, -рась, -ресь, мѣст. Какой-то, нѣкоторый. *Жие до котрогось часу.* Ном. № 8215.

Котуляти, -ляю, -єш, гл. = **Кутуляти.** Мнж. 182.

Котуна, -ни, ж. Плита съ котломъ, устроенная такимъ образомъ, что дымъ виходить изъ отверстій вкругъ котла въ находящійся сверху комин. Подольск. Св. Л. 27.

Котусь, ся, м. Ум. и ласк. отъ **кіт.** *Котусю-братіку! скажи мені скоріше, хто з хазяїнів оттут усіх добріше?* Гліб.

Котюга, -ги, м. 1) Ув. отъ **кіт.** *Стар як котюга, а бреше як щеня.* Ном. № 6905. *Невже котюга знов думає про сало?* К. ЧР. 289. 2) Собака домашняя (у гуцуловъ). Вх. Пч. I. 16. *Котюга забрехала.* Шух. I. 89.

Котючий, -а, -е. 1) Легко катящійся. *Бач, які котючі гроші — швидко вже й розкотились. — Котючий вітер низався поміж деревом безлистим.* МВ. II. 113. 2) Плодовитый (о животныхъ).

Котючка, -ки, ж. Игра въ катаніє яиць на первый и второй день Пасхи, описан. у Чуб. IV. 43. КС. 1891. V. 207.

Котя, -тяти, с. 1) Котенокъ. 2) Употребляется, какъ ласкательное слово для дѣтей: *Цить, котю, цить! — каже мати, втираючи сльози дитині.* Св. Л. 100.

Котях, -ха, м. = **Кізяк.** *Гава зимою: «руб копіях!» І тому рада.* Мнж. 172.

Котячий, -а, -е. Кошачій. *Котяча шерстина.*

Кофа, -фи, ж. Кружка для воды. Федьк.

Кох, -ху, м. Корзинка? коробокъ? *Дівчата танцюють з парубками — тільки одляски йдуть, а музиці так кох і наскидають грошей.* Г. Барв. 58.

Кохан, -на, м. = **Коханець.** Вх. Лем. 427.

Коханенький, -а, -е. Ум. отъ **коханий.**

Коханець, -нця, м. Бозлюбленный. *Ой хоч ламай, хоч не ламай мизинного пальця, як не було, то й не буде над мене кохання.* Нп.

Коханий, -а, -е. 1) Любезный. *Ляхам своїм коханим розказуйте, а не мені.* Стор. 2) = **Коханець.** *Не жди свого коханого з далекого краю.* Мет. 3) Милый, любимый, дорогой. *Чи я в батька не кохана була?* Нп. *Пан-отченьку ти наш коханий!* К. ЧР. 4)

Обыкновенно съ удар. на первомъ слогѣ: **коханий**. Взлелѣянный, выращенный. Тільки що соняшники не кохані, не прохані ростуть собі. МВ. (1862. I. 96). Ой косо, косо кохана! Сім літ я тебе кохала. Мет. 205. Ум. **Коханенький**. Синочки да кучерявенькій, а дочечки да коханенькій. Грин. III. 442.

Коханка, -ки, ж. 1) Возлюбленная, любовница. Коханко ти моя! Викохав же я тебе не для кого, для себе. Чуб. V. 87. 2) Взлелѣянная, нѣженка, воспитанная въ роскоши. Ой ну люлі-люлі, а коткові дулі, а дитинці калачі... Нашій дитинці коханці. Мил. 42. Мали вони дочку і вона була в їх така коханка, що виросла, вже пора й сватать, а вона не вміла діла робить. Рудч. Ск. I. 179. Ум. **Коханочка**. Вийди, серце-коханочко! Мет. Всі дівочки-коханочки до церквці йдуть. Мил. 120.

Кохання, -ня, с. 1) Любовь, любовная страсть. Чи всім людям із кохання так ся діє? Очі не сплять, серце стогне, душа мліє. Мет. 28. Минулося мое кохання, мое женихання. Левиц. 2) Любимый предмет; возлюбленный или возлюбленная. Кохання мое! така в мене думка, що я тобі світ зав'язав. МВ. 3) Воспитаніє, взлелѣиваніє, возроцненіє (дѣтей, животныхъ, растений). Вони більш куповані, ніж із свого кохання. Київ. Ум. **Коханнячко**. Ой жаль мені коханнячка, дівочого гуляннячка. Мет. Спасибі тобі та, мій батечку, за твоє коханнячко. Чуб. V. 485. То ж тобі, ньенько, за твоє коханнячко, що мене викохала, як утя на воді, та людям — не собі. Чуб. III. 392.

Коханок, -нка, м. = **Коханець**. Розказала гайдамаці, хто вона, і як її пустив старий чоловік до коханка. Стор. I. 35. І сама тобі коханка передам. Сніп. 63. Ум. **Коханочок**. Рибалочки-коханочки та рибку ловили. Мил. 120.

Коханочка, -ки, ж. Ум. отъ коханка.

Коханочок, -чка, м. Ум. отъ коханок.

Кохастий, -а, -е. О растеніи: хорошо выросшее, хорошо выращенное. Кохаєте зілля. Се як полемо в городі, то найдемо роскішне і кажемо: оце кохаєте. Полтав. г.

Кохати, -хаю, -еш, гл. 1) Любить (кого-либо). Ой ти, дівчино, мислоньками блудиш, сама ти не знаєш, кого вірно любиш. Ой знаю, знаю, кого я кохаю, тільки я не знаю, із ким жити маю. Нп. Хто вірно кохає, той часто вітає. Ном. №8757. Батько й мати твої живуть при тобі і дякують... що ти їх при старості й кохаєш і поважаєш. Кв. 2) Взлелѣивать, возроццать, воспитывать (о дѣтяхъ, животныхъ, растенияхъ). Кошару дитину кохала, любила, — крій себе не маю. Макс. Ой косо, косо, кохана, сім літ я тебе кохала! Мет. 205. См. **Викохати**.

Кохатися, -хаюся, -ешся, гл. 1) Любить другъ друга. Нехай же нас поховують і хрест укопають, та щоб люде дивувались, як ми вірненько кохались. Мет. 98. 2) — **з ким, в кому**. Любить кого. Кохайтеся, чорнобриві, та не з москалями. Шевч. Нема тії дівчиноньки, що я в її кохався. Мет. 3) — **в чому**. Заниматься чѣмъ съ любовью, любить что-либо, находить наслажденіє, удовольствіє въ чемъ-либо. Пан дуже кохався в городах. Кв. Кохайтеся в правді! Сніп. У скупощах не кохайся! Ном. № 4675. 4) Воспитываться, нѣжиться. Ти тільки й звикла на чаях та на сахарях кохатись. Куди ж тебе наняти, таку пановиту? Харьк.

Кохітник, -ка, м. Раст. *Rhododendron ferrugineum*. Шух. I. 22.

Кохла, -лі, ж. У рыболововъ: шесть, прикрѣпленный къ веревкѣ, которая другимъ концемъ привязана къ сѣти: во время зимней рыбной ловли этотъ шесть опускается

- въ прорубь и проталкивается подо льдомъ до слѣдующей проруби и т. д., отчего сѣтъ растягивается подо льдомъ въ водѣ. *А сам кохлю попереду гониш.*
- Коцабки зроби́ти.** Перекувыркнуться (о пораженномъ выстрѣломъ зайцѣ). Вх. Уг. 246.
- Коцарка, -ки, ж.** Коверница. Сумцовъ Культ. переж. № 18. Харьковскія коцарки. (КС. 1889. IV. 131).
- Коцарювати, -рюю, -еш, гл.** Дѣлать коври. Желех.
- Ко́цур, -ра, м.** Коть. Желех. **Кіт коцури во́зить.** Коть мурлычетъ. Вх. Лем. 42»).
- Ко́цурник, -ка, м.** Раст. Котовникъ, будра, *Glechoma hederacea*. Вх. Уг. 246.
- Коць, -ця, м.** 1) Коверъ. Вас. 172. *А коць важний з розводами, і посередині великий орел.* Кв. *Ну, тепер, діти, несіть жне до церкви. От ми положили його на коць та й понесли.* Стор. 2) Одѣяло тканое — шерстяное, шелковое. Гол. Од. 82. *Ліжко, заслане мняким шовковим коцем.* Мир. ХРВ. 315.
- Коцький, -а, -е.** Фамилія сказочнаго кота, произведенная отъ слова кіт (**котський**). *Приходить до його лисичка, та й питає його (кота): Що ти таке? А він каже: я пан Коцький.* Рудч. Ск. I. 23.
- Коцюба, -би, ж.** 1) Кочерга. *Мовчи, суко, чорт з тобою! ось я тебе коцюбою!* Чуб. 2) Названіе вола съ выступающими впередъ и расходящимися въ стороны рогами, концы которыхъ загнуты наружу. КС. 1898. VII. 45.
- Коцюбитися, -блюся, -бишся, гл.** Артачиться. *То вже вірь сьому — чого ще ти коцюбишся? То ж не один хто сказав, громада вирекла.* Ном. 10744.
- Коцюрба, -би, ж.** Черемуха, *Rubus radus*. Вх. Лем. 427.
- Коцюрга, -ги, ж.** Палка, клюка. *Добрий собака так аж за коцюргу хапає.* Ном.
- Коч, -ча, м.** Родъ фаэтона, коляски. *Із коча пан мій вилізає і посила за молодим.* Шевч. 515.
- Кочало, -ла, с.** 1) Кругъ. *Оббігає череду три рази в кочало.* Шух. I. 212, 213. 2) Кружокъ деревянный или иной, — входитъ въ составъ различныхъ предметовъ: у рюмки въ него упирается ножка, у **кужівки** оно делить верхнюю часть (**кужівник**) отъ **держака**, оно обхватываетъ **било друлівника** и пр. Шух. I. 148, 277, 307. Ум.
- Кочальце.** Кружокъ, обхватывающій нижній конецъ веретена. Шух. I. 148.
- Кочать, -ті, ж. = Кочеть.**
- Кочевний, -а, -е.** Кочевой. *В жодній кочевній отарі мусить бути: лічман один, чабанів два і гарбачий один... Отари кочують по степах.* О. 1862. V. Кух. 29.
- Кочеди́жник, -ка, м. = Папороть.** «Въ Ивановскую ночь разцвѣтаетъ красно-огненный цвѣтъ папоротника, онъ еще называется **кочедижником**». Чуб. III. 196.
- Кочерга, -ги, ж.** 1) Кочерга. *Підняв морду так, що й кочергою носу не достанеш.* Ном. № 2462. 2) Въ курит, трубка: треугольная металлическая пластинка, посредствомъ которой крышка прикрѣплена къ самой трубкѣ. Шух. I. 276. 3) Кочерга. Въ штанахъ: разрѣзь спереди. Шух. I. 153. Ум. **Кочере́жка.**
- Кочере́га, -ги, ж.** Брюква. Вх. Зн. 29.
- Кочере́жка, -ки, ж.** Ум. отъ **кочерга**.
- Кочережник, -ка, м.** Мѣсто, гдѣ стоятъ кочерги, ухваты. *Да ту (сорочку) із себе та в піч, да стали в кочережнику.* Рудч. Ск.

Кочержильно, -на, с. Древяк кочерги. *Рубай, сину, ясенину, буде кочержильно.* Чуб. V. 879.

Ко́чет, -та и ко́чень, -тя, м. 1) Колышекъ на концѣ **граділя**, на который надѣвается деревянное кольцо, соединяющее плугъ и **колішню**. Чуб. VII. 399. 2) Въ лодкѣ: кочетокъ, каждый изъ двухъ колышковъ, въ которыхъ ходять весло. Мнж. 179.

Кочо́вище, -ща, с. Кочевье. К. МН. XI. 142. К. ПС. 111.

Кочубей, -бея, м. Птица: хохлатый жаворонокъ. *Сорока напряде, а кочубей витче.* Мет. 4.

Кочува́ння, -ня, с. Кочевье, лагерь, временное поселение. Котл. Ен.

Кочувати, -чую, -ещ, гл. 1) Кочевать. *Вже сім день, як під горою ми стоїмо, кочуєм караваном.* К. МХ. 38. *Отари кочують по степах.* О. 1862. V. Кух. 29. *Кочуючи тепер, уже зімою, від куреня до куреня і від будинка до будинка, Шевченко опинивсь на весіллі.* К. ХП. 18. 2) Вести, препровождать. *Я повернувся до бідашки, — два гайдуки ймили, ой імили та кочують гет до отамана.* Шух. I. 199.

Кочуватися, -чуюся, -єшся, гл. Приходить къ кому-нибудь. *Так і завтра почуюся хіба до тебе?* Федьк.

Кош, -ша, м. = Кіш.

Кошалка, -ки, ж. = Кошик 1. Левч.

Кошани́ця, -ці, ж. Скошенный на траву хлѣбъ. *Ой пшениця, кощаниця — товарові наша.* Мил. 80.

Кошар, -ра, м. 1) = **Кошик 1.** Вх. Уг. 246. 2) = **Кошара.** Вх. Лем. 427. Ум. **Кошарик.** Вх. Уг. 246.

Кошара, -ри, ж. Сарай, загорода для овецъ. Чуб. VII. 394. Шух. I. 185. *Чужо кошара овець не наплодить.* Ном. № 9659. *Сімсот овець дам з кошари.* Мет. 9.

Коша́рик, -ка, м. Ум. отъ кошар.

Кошари́ще, -ща, с. Мѣсто, гдѣ стояла кошара. Желех.

Кошарчи́на, -ни, ж. Небольшая кошара. Полт. г.

Кошати́на, -ни, ж. Кошачье мясо. *Винняв ковбасу німецьку, от що і свининою, і кошатиною, і конятиною начинена.* Кв. II. 173.

Кошачки, -ків, м. мн. = Котики 3, б.

Кошва, -ви, ж. соб. Кошки. Брацл. у.

Коше́лик, -ка, м. Ум. отъ кошіль.

Кошеди́на, -ни, ж. = Кошіль. Желех.

Кошени́ця, -ці, ж. = Кошаниця. *Три копиці кошениці.* Ном. № 13874. *Ну, каже кінь, пусти мене... на три зорі, ни пшеницю, на зелену кошеницю.* Мнж. 34.

Кошеня́, -няти, с. Котенокъ. *Запишався, як кошеня в попелі.* Ном. № 2473.

Кошечий, -а, -е = Котячий. *Любить її, наче кошечим мізгом нагодувала його.* Ном. № 8747. **Коше́ча м'я́та.** Раст. а) = **Котики 3, б.** ЗЮЗО. I. 124. б) *Nepeta Catartica L.* ЗЮЗО. I. 129.

Коше́чник, -ка, м. = Котики 3, б. ЗЮЗО. I. 129.

Ко́шик, -ка, м. 1) Корзина. *З кошиком та з грошиком.* Ном. № 10479. *Молодиця йшла з кошиком, дівчина з другим.* МВ. III. 39. 2) Корзина плетеная на телегѣ для перевозки картофеля, бураковъ и пр. Чуб. VII. 403. 3) мн. Раст. *Trifolium montanum.* ЗЮЗО. I. 139.

Кошикарство, -ва, с. Ремесло корзинщика. Желех.

Кошикарський, -а, -е. Корзинщиковъ. Желех.

Кошикаръ, -ря, м. Корзинщикъ. Желех.

Кошиці, -шиць, ж. мн. Раст. *Trifolium montanum?* См. **Кошик 3.** *Он у лісі зацвіли кошиці.* Мет. 278.

Кошівка, -ки, ж. = Кошик 1. Левч. 60.

Кошівниця, -ці, ж. Корзина для хранения зерна = **Кошіль 2.** *Там в кошівниці трохи зернища.* Грин. III. 105.

Кошій, -а, -е, м. 1) Корзинка съ крышкой, которую носятъ въ рукахъ. *Дружко коровай крає, семеро дітей має, та все з кошелями, весь коровай забрали.* Мет. 203.

Кошелі носити за ким. Ухаживать за кѣмъ, подлаживаться къ кому. Под. 2)

Соломенная или изъ прутьевъ большая стоячая корзина для ссыпки зерноваго хлѣба. 3) Плетеныя корзины съ землею, для увеличенія окоповъ на нихъ поставленныя. *Скрізь поверх валу поставили кошелі, сплетені з лози і натоптані землею.* Стор. Ум. **Кошелик.**

Кошіння, -ня, с. Кошеніе, косьба. Шух. I. 169, 189.

Кошланья, -ня, с. Взъерошиванье (волось, шерсти).

Кошлати, -лаю, -ещ, гл. Взъерошивать (волосы, шерсть).

Кошлатий, -а, -е. Мохнатый. *Іде коза рогата, веде діток кошлата.* Гатц. 17.

Кошлатити, -лачу, -тиш, гл. = Кошлати.

Кошлатіти, -тію, -ещ, гл. Взъерошиваться. *Шерсть кошлатіє.* Херс.

Кошниця, -ці, ж. Родъ високаго и узкаго хворостянаго амбарчика, въ который ссыпають кукурузу въ початкахъ. Kolb. I. 62.

Кошовий, -а, -е. 1) Относящійся къ кошу. 2) Только м. р. Кошевой, начальникъ Запорожской Сѣчи. *Ой полети, галко, ой полети, чорна, на Дін риби їсти, ой накажи, галко, ой накажи, чорна, од кошового вісти.* Грин. III. 602.

Кошт, -ту, м. 1) Расходъ, издержки. *Хитро, мудро та невеликим коштом.* Ном. № 3716. 2) Иждивеніе, средства. *Поробивши власним коштом човни.* К. ЧР. 234. *Хрест я вже своїм коштом ставлю.* Св. Л. 311.

Коштовий и коштовитий, -а, -е. Дорогой, цѣнный. Харьк. г. *Ой справ же мені, мати... коштовитий цвіток.* Чуб. V. 748.

Коштовний, -а, -е. 1) Цѣнный, дорогой. *Який я коштовний дом збудував.* Грин. III. 693.

2) Драгоценный.

Коштовність, -ности, ж. 1) Цѣнность. Желех. 2) Драгоценность.

Коштовно, нар. 1) Цѣнно, дорого. 2) Драгоценно.

Коштовня, -ні, ж. Цѣнная, дорогая вещь. *Це вже ви, пане, скупитесь: таку коштовню та чорт-зна чим укривати.* (Пан хотів гарну клуню виривати старою соломою). Полт.

Коштувати, -тую, -ещ, гл. 1) Стоить. *На йому була біла свита, сім кіп коштувала вона.* Котл. *Воно коштуватиме їх не багато.* Канев. у. 2) = **Купшувати.**

Кошуленька, кошулечка и кошулька, -ки, ж. Ум. отъ кошуля.

Кошудя, -лі, ж. 1) Рубаха. *На нім кошуля як біль біленька, як біль біленька, як лист тоненька.* Гол. II. 18. *Ой мати-мати, вчини мою волю, передай коміку білу кошулю.* Чуб. V. 373. 2) Струпья на головѣ ребенка. КС. 1893. VII. 80. Вх. Ян. 29. Ум.

Кошуле[о]нька, кошулечка, кошулька. Головонька змита і кошуленька біла. Мет. 287. *Ой ходить сон по у ланці, в білесенькій кошулоньці.* Макс. В тонких білих кошулечках козака водили. Чуб. V. 306. *Шила кошульку з тонкого рубку.* Мет. 176.

Кошур, -ра, м. = **Куширь.** Бодай тая річка кошуром заросла. Нп.

Кощавий, -а, -е. Костлявий. Високого зросту, кощавий, похпливий, жвавий. МВ. II. 137.

Кощок, -ка, м. Собачка ружейная, спускъ. Шух. I. 229.

Кояшник, -ка, м. Скупщикъ птицъ, ѣздящій для этого съ койцем въ селахъ. ЗЮЗО. I. 288.

Кпини, кпин, ж. мн. Насмѣшки, издѣвки.

Кпити, кплю́, кпиш (з ко́го, з чо́го), гл. Трунить, насмѣхаться. *Було не кпити з Микиті, бо Микита і сам кеп.* Ном. № 7093. *Давно се діялось колись; ще як борці у нас ходили по селах, та дівчат дурили, з громади кпили, хлопців били.* Шевч. 565.

Кпитися, кплю́ся, кпишся, гл. 1) Издѣваться. *Ой знати, знати, хто з кого кпиться, здалека сідає, вкосом дивиться.* Гол. I. 314. *Ледащиця з мене кпиться, — мені соромота.* Нп. 2) Жеманиться. *Не кпиш'я, сванечко, не кпися: візьми чарочку, напийся.* Мет.

Кравальниця, -ці, ж. = **Крамниця 2.** Вх. Зн. 29.

Кравеція, -ціі, ж. Кутерьма. Чуб. VII. 575.

Кравецтво, -ва, с. Портняжество. *Швецъ знай своє швецтво, а в кравецтво не мішайся.* Ном. № 9573.

Краве́ць, -вця́, м. Портной. *Кидають шевці, кравці і ковалі свою роботу.* К. ЧР. 12. *Вражі кравці не вгодили і каптана вкоротили.* Мет. Ум. **Кравчик.** *Первий городок — усе кравчики, другий городок — усе ткачики, третій городок — усе шевчики.* Чуб. III. 387.

Краве́цький, -а, -е. Портняжескій.

Кравнік, -ка, м. Раст. *Odontites rubra.* Вх. Пч. I. 11.

Кравцівна, -ни, ж. Дочь портного.

Кравцюва́ти, -цюю, -еш, гл. 1) Портняжить, шить. *Жидки сидять, кравцюють руками швидкими та сухими як кість.* Левиц. I. 95. 2) Быть портнымъ.

Кравченко, -ка, м. Сынъ портного.

Кравчик, -ка, м. Ум. отъ краве́ць.

Кравчи́на, -ни, ж. Название войска, собраннаго въ концѣ XVI в. С. Наливайкомъ. *Обізвався Наливайко — не стало кравчини! Обізвавсь козак Павлюга — за нею полинув.* Шевч. 52. *Славна стала та кравчина, як на Польщу стала, вовкулакам, католикам мстючи зраду здала.* Срезн., Запорож. Стар. I. 39.

Кравчи́ха, -хи, ж. Портниха или жена портного. Желех.

Краголь, гля, м. 1) Родъ кегля. КС. 1887. VI. 478. См. **Краколь и скраголь.** 2) Родъ скалки для катанья? (Хуста) *качала в краглю на столі.* Чуб. III. 290.

Крагулець, -льця, м. 1) Ястребъ, *Nisus communis.* Вх. Уг. 324. 2) Родъ звонка или бубенчика на шеѣ овцы или козы. Вх. Уг. 247.

Крадемці, нар. = **Крадькома.** Вх. Зн. 29.

Крадений, -а, -е. Краденый. *Не їсть пан дяк гусей, бо крадені.* Ном. № 6893.

Крадіж, -жу, м. Кража, воровство.

Крадіжка, -ки, ж. = **Крадіж.** *Лиха нахідка гірша від крадіжки.* Посл.

Крадіжний, -а, -е. Воровской. *Крадіжні гроші.* НВолын. у.

Крадій, -дія, м. Воръ. Лубен. у.

Крадіння, -ня, с. = **Крадіж.** *Хиба насіння — крадіння? Набрив та й пішов.* Драг. 380.

Крадки, нар. = **Крадькома.** Желех.

Крадці, нар. Крадькома. Желех.

Крадько, -ка, м. = **Крадій.** Желех.

Крадькома, нар. Украдкою. *У наметі поставили образ Пресвятої і крадькома молилися.* Шевч. 365. *З хати не виходив, хиба пізно, крадькома.* МВ. II. 193.

Крадюка, -ки, м. = **Крадій.** Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Крадючий, -а, -е. Крадушій. *Води, Боже, і на трудящого і на крадючого.* Ном. № 10134.

Крадящий, -а, -е = **Крадючий.** *Уроди, Боже, на трудящого, на ледащого, на просящого, на крадящого и на всякую долю.* Грин. I. 16.

Краєвий, -а, -е. Мѣстный. *Широко роскидав він вісти про краєве духовенство.* Левиц. I. 180.

Краєць, -йця, м. Кусокъ. *Хліба не стало, випросив був краєць у чоловіка.* Мир. ХРВ. 216. См. **Окраєць.**

Краєчка, -ки, ж. Ум. отъ крайка.

Краєчок, -чка, м. Ум. отъ край.

Країна, -ни, ж. Край, страна. *Да дивись, дивись, да, бусурмене, на свою країну.* Мет. 179. *Нема в світі, як своя країна!* Рудч. Чп. 248. **Рідна країна.** Родина, отечество. Ум.

Країнка, країнонька, країночка. *Ой пошлю я зозуленьку у чужую країноньку.* Грин. III. 410.

Край, краю, м. 1) Край, кінець. *Суне, суне той кухлик аж на край столу, — поки вправ і розбився.* Харьк. *До краю одежі його приторкнулись.* Єв. Мр. VI. 56. *Нема краю тихому Дунаю.* Мет. 14. *Уразив він моє серце в самий край.* КС. 1882. X. 37. **Од краю до краю.** *Изъ конца въ кінець. Тому доля запродає од краю до краю, а другому оставила те, де заховать.* Шевч. 75. 2) Кінець, кінець. *Він отто переговорив та й край, більш нічого й не промовив.* Екатер. г. *Край уже! більше не хочу сьогодні робити.* Харьк. *Оце ж моему наймитованню край.* Полт. **До краю.** *Окончательно. Він і перш був ледащо, а як прийшов з війська, то вже до краю розлайдачився.* Подольск. **Краю, до краю доводити.** *Оканчивать, приводить къ концу. Треба краю доводити, коли й де вінчати, та й весілля.* Шевч. 107. *Та доведу вже до краю, доведу — спочину.* Шевч. 206. 3) Бортъ (судна). Мнж. 179. 4) Берегъ. *На широкім Дунаю, недалеко від краю козак потопав.* Гол. I. 115. 5) Сторона. *Ой ходімо, товаришу, да на той край помалу.* Мет. 85. 6) Край, страна, область. *Ой визволи, Боже, нас всіх бідних невольників з тяжкої неволі, з віри бусурменської на ясні зорі, на тихі води, у край веселий.* ЗОЮР. I. 214. *Тяжко-важко умірати у чужому краю.* Шевч. **Рідний край.** *Родина, отечество. От і виходили з Запорожжя один за одним гетьмани козацькі... супротив ворогів рідного краю.* К. ЧР. 11. *Треба рятувати рідний край.* Стор. МПр. 57. 7) Кусокъ (хліба). *Як хліба край, то й під вербою рай.* Посл. 8) Употребленное какъ нарѣчіе: а) *Очень, крайне. Тут край треба грошей, а їх нема.* Волч. у. *Мені край треба продати корову, а инчу купити.* Волч. у. б) *На концѣ, на краю. Довго вони на могилі край села стояли.* Макс. *А думка край світу на хмарі гуля.* Шевч. в) *Возлѣ, около, при, надъ. Котору дитину любила-кохала, — край себе не маю.* Макс. *Наплакала карі очі, край козака стоя.* Нп. *Тільки край мого серденька як гадина в'ється.* Грин. III. 220. *По діброві вітер віє, гуляє по полю, край дороги гне*

тополю. Шевч. *Надбав дівчину край долини*. Гол. I. 120. *Моя хата край води*. Нп. Ум.

Краєчок, крайок. З краєчку рожево зорялося од схід сонця. МВ. II. 188.

Крайка, -ки, ж. Кромка. Чуб. VII. 417. Гол. Од. 50. Употребляється жінчинами какъ поясь. Ум. **Краєчка**. *Боржій на себе запаску, краєчку нашвидку підперезала*. Г. Барв. 141.

Крайнебо, -ба, с. Небосклонъ, горизонта. *Схилившись на руку, дивлюся я в вечірне крайнебо далеко й глибоко*.

Крайник, -ка, м. *В нашого пана, пана крайника, писано, ей писано, злотом му терем ткано*. АД. I. 44.

Крайній, -я, -є. Крайній. *Зачну свататися з крайньої хати*. ЗОЮР. I. 309.

Крайок, -йка, м. Ум. отъ край.

Крайчик, -ка, м. Кончикъ. *Бачив крайчик повняка місяця*. МВ. III. 58.

Крак, -ка, м. Кусть. *У нас де крик, там і козак*. Ном. № 772.

Кракати, -каю, -єш, гл. 1) Каркать. *Як летіла ворона до гори, то й кракала*. Ном. 2) Таскать? *Да мене жиди злапали, за чуприну кракали*. Чуб.

Краколь, -кля, м. = **Скраколь**. Желех.

Кракоч, -ча, м. Тараканъ, *Periplaneta orientalis*. Вх. Уг. 247.

Кракун, -на, м. Воронъ. Вх. Зн. 29.

Кралевський, -а, -е. Королевській. *У землі кралевській добра нема*. Мет. 388.

Кралечка, -ки, ж. Ум. отъ краля.

Краль, -ля, м., также пташачий **краль** = **Крілик**. Вх. Уг. 247.

Кралька, -ки, ж. Раст. Златоцвѣтъ, *Chrysanthemum leucanthemum*. Вх. Уг. 247.

Краля, -лі, ж. 1) Королева. *Король каже: потіха моя! Краля каже: погибель моя*. К. ЧР. 43. *Король і краля не знали, як шанувати Колумба*. Ком. I. 2) Красавица. *Таку кралю висватали, що хоч за гетьмана, то не сором*. Шевч. 107. *І що ж то за хороша з лиця була!... Здається, і не змалювати такої кралі*. МВ. (О. 1862. III. 35). 3) Дама (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. Ум. **Кралечка, пральна**. *Не бійсь, моя кралечко, каже дід*. Стор. I. 113.

Крам, -му, м. 1) Товаръ. *На готовий крам найдеться пан*. Ном. № 4622. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 43.

Крамаренко, -ка, м. Сынъ торговца.

Крамарик, -ка, м. Ум. отъ **крамарь**.

Крамари́ха, -хи, ж. Жена торговца. *Висока довгобрана крамариха, товстого крамаря жінка*. Мир. Пов. II. 67.

Крамарівна, -ни, ж. Дочь торговца.

Крамарня, -ні, ж. Лавка. *Завтра день базарний, Петру Лукичеві треба рано в крамарні бути. — Людей труїти гнилою чехонею! подумала Христя*. Мир. Пов. II. 55.

Крамарочка, -ки, ж. Ум. отъ **крамарька**.

Крамарочок, -чка, м. Ум. отъ **крамарь**.

Крамарство, -ва, с. Торговля. *Одначе протисся (до багатства) не крамарством, а більше промислами*. Левиц. I. 239.

Крамарський, -а, -е. Торговый, купеческій. *Говорив про свої крамарські діла*. Мир. Пов. I. 172. *Крамарський віз простугонить*. МВ.

Крамарчук, -ка, ж. 1) Сынъ торговца. 3) Незначительный торговецъ. 3) Приказчикъ.

Крамарь, -ря, м. 1) Купець, торговець, лавочникъ. *Геть к нечистому, переяславський крамарю!.. Се то, бач, що Сомко має в Переяславі свої крамні коморі в ринку.* К. ЧР. 25. Були і крамарі, цехові, чумаки і запорожчики. Стор. МПр. 126. 2) Разнощикъ товара, преимущественно краснаго, коробейникъ. Ум. **Крамарик.** Мил. 95. Крамарочок. Крамаре, крамарочку, прочини кватирочку. Мет. 189.

Крамарька, -ки, ж. Торговка, лавочница. *Та немає тіх крамарок, що продають ріднесеньких маточок.* Мил. 205. Ум. **Крамарочка.** *Ой крамарко, крамарочко, сказки ж мені всю правдочку.* Чуб. V. 910.

Крамарювати, -рюю, -єш, гл. Торговать, быть торговцемъ. *Дядьки сміються з його, яким він товаром дума крамарювать.* Рудч. Ск. II. 28.

Крамина, -ни, ж. Лавочная, покупная матерія. *Исповили та мале дитя в тонку крамину.* Мил. 120.

Крамкати, -каю, -єш, гл. О воронѣ: каркать. Вх. Уг. 247.

Крамний, -а, -е. Лавочный. *Ми з Одаркою за нікольством не понапрядали на рушники та на хустки, то я оце крамне вам покупила.* Г. Барв. 330. *Мати хотіла одягти його в козачину, в нові крамні штанці.* Левиц. I. 245. **Крамна комор'я.** Лавка. *Голота... давай коло крамних комір поратись!* К. ЧР. 360. Ум. **Крамненький.** *Нагайка дротянка з кілка не вбуває, сорочка крамненька кров'ю закипає.* Чуб. V. 494.

Крамнина, -ни, ж. = **Крамина.** *Де ж тобі, мила, крамнини шукати? Будеш, миленька, в плосконній лежати.* Нп. *Навчала її рідная мати... в дорогу крамнину сповиваючи.* Чуб. III. 388. *У тих москалів усяка крамнина є.* Черниг. г.

Крамниця, -ці, ж. 1) Лавка. *Завів крамницю з тютюном.* Левиц. Пов. 6. *Зайшов собі в таку крамницю, де продають фіги-миги і всякі ласощі.* Гатц. 62. 2) Дощечка у сапожниковъ, на которой рѣжуть товаръ и выстругивають гвозди. Константиногр. у. Ум. **Крамничка.**

Крамвий, -а, -е. = **Крамний.** *Скидала плаття все крамовее, а надівала все золотее.* Чуб. III. 396.

Крамък, мку, м. Ум. отъ **крам.**

Крамплі, -лів, м. мн. Щетка для разчесыванія шерсти: деревянная доска съ ручкой, усьянная мелкими проволочными крючками. Гол. Од. 40.

Крамплювати, -люю, -єш, гл. Чесать шерсть чесальными щетками, **крампл'ями.** Гол. Од. 39.

Крампулець, -льця, м. Часть ткацкого станка. См. **Верстат.** Шух. I. 254.

Крамський, -а, -е = **Крамний.** *Крамська сорочка.* Гол. Од. 50. *Свита крамська.* О. 1861. XI. 26.

Крамувати, -мую, -єш, гл. Торговать. *Поїхала Галя крамом крамувати.* Чуб. V. 912. *Крамуюєш на тисячі.* Мир. Пов. II. 71.

Крамчати, -чу, -чиш, гл. = **Крамкати.** Вх. Уг. 247.

Крап, -пу, м. Раст. *Rubia tinctorum* L. ЗЮЗО. I. 134.

Крапати, -паю, -єш, гл. Брызгать, капать. *Дощик крапле.* Рудч. Ск. II. 75.

Крапелина, -ни, ж. = **Крапля.** Ум. **Крапелька, крапелиночка.** *А дощику ніхто і крапельки не бачив.* Кв.

Крапелька, -ки, ж. Ум. отъ **крапля.**

- Краплистий, -а, -е.** 1) Крупный (о дождѣ). *Да пішов дощик краплистий, да уродив черчик черчистий.* Мет. 233. 2) Въ крапинкахъ. *Дві великі подушки у краплистих темних пошивках.* МВ. II. 200.
- Крапля, -лі, ж.** Капля. *Виточить з мене останню краплю крови.* Стор. МПр. 93. *Краплями піт тече.* Св. Л. 11. Ум. **Крапелька.** *Довго держав він чарку коло рота, висмоктовував останню крапельку.* Левиц. I. 137.
- Краповий, -а, -е.** Въ крапинкахъ. *Хто червоного пояса продає, а хто крапового пояса хоче.* МВ.
- Крапчастий и крапчистий, -а, -е = Краплистий.** *Крапчастий дощ.* Мнж. 148. *Дощ не дуже крапчистий, — він дрібний.* Змієв. у.
- Крас, -су, м. = Краса.** *Вдовонька не дівонька, не дівочий крас.* Чуб. V. 71.
- Краса, сі, ж.** 1) Красота. *Дочка в тебе буде на весь світ красою, а зять — на весь світ славою.* К. ЧР. 56. *Ой хоч знайдеш з русою косою, да не знайдеш з такою красою.* Нп. **Краси набіратися.** *Хорошѣть. Поки Явтух ріс та краси набірався, Фрузина ледачила, старілась.* Св. Л. 65. 2) Раст. *Amarantus caudatus L.* ЗЮЗО. I. 111. Ум. **Красонька.** *Свою красоньку утратила, хоть я й молода.* Макс. *Круз нове люстренько виглядалася, сама своїй красонці дивувалася.* Чуб. V. 6.
- Красень, -ня, м.** Красавець. Мир. ХРВ. 131.
- Красивий, -а, -е.** Придаючий красоту. *Прибігли до його трупу, покропили цілющою водою — він сцілився; покропили красивою — то був гарний, а це ще кращій став.* Мнж. 17.
- Красий, -а, -е.** Пестрый, разноцвѣтний. Вх. Зн. 29. **Краса.** Названіє корови. Kolb. I. 65.
- Красило, -ла, с.** Красная краска. *Та й купили білила, ще й чорного чорнила, червоного красила: дідам бороди білити, хлопцям пояси красити, дівчатам запаски чорнити.* Грин. III. 95. Ив. 81.
- Красіти, -шу, сіш, гл.** 1) Дѣлать красивымъ, украшать. *Лихо нікого не красить.* Чуб. I. 263. *Ой рясна красна калинонька в лузі, рясніше-красніше ваш поїзд! Ваш поїзд бояре красять.* ХС. XII. 428. 2) Красить, окрашивать. *Да пішов дощик краплистий, да уродив черчик черчистий, да не вмiла Маруся носити, да не вмiла красити.* Мет. 233. 3) — **рід.** Свадебний обычай въ понедѣльникъ: перевязувать жінщинамъ волоса красними нитками по полученіи извѣстія о цѣломудріи новобрачної. *Красять рід, що хороша молода.* Мил. 125.
- Красітечний, -а, -е.** 1) Очень красивый. Вх. Лем. 428. 2) Очень хорошій. Вх. Лем. 428.
- Красітечно, нар.** 1) Очень красиво. 2) Очень хорошо. *Квіт пахне красітечно.* Вх. Лем. 428.
- Красіти, -сію, -єш, гл.** Красоваться. *Ой там на горі, на красі, красіє кукіль у овсі.* Чуб. III. 139.
- Красітка, -ки, ж. = Красотка.** Желех.
- Красітний, -а, -е.** 1) Красивый. Вх. Лем. 428. 2) Хорошій. *Красітна вода, — можно ся й напити.* Вх. Лем. 428.
- Краска, -ки, ж.** 1) Краска. *Кружок би я розмалював, краски мені подарували.* Ком. II. 2) Цвѣтокъ. Чернигов. *Продай, Кулинко, красочку за шапочку.* Ном. № 13297. *Зійду я на гору, аж красочки грають. Не грайте, красочки... Мені в батьки не жити, мені віночків не*

вити. Чуб. III. 189. 3) Цвѣтъ на хлѣбныхъ растеніяхъ. Краску з жита збило вітром.
Харьк. г. Ум. **Красочка**.

Краснівечко, -ка, с. Румяны? Твоя Мар'юхна хорошенька, без білого білечка біленька, без
красного красивечка красенька. Чуб. IV. 70.

Красний, -а, -е. Прекрасный, красивый, хорошій. Не родися красна, та родися щасна.
Ном. № 1674. За тиждень прийшла в Київ. Красний, Боже який! МВ. I. 23. Ой я знаю, ой
я знаю, чого мила красна: перед нею й поза нею впала зоря ясна. Нп. Ти, козаче
молоденький, слова твої красні. Мет. 107. Хто б мав таке слово пишне да красне, щоб так
як на картині змалював той манастирь. К. ЧР. 99. Красний сей світ! Федьк. **Красна
дівка.** а) Созвѣздіе Дѣвы. б) Радуга. Чуб. VII. 575. Ум. **Красненький,
краснѣсенький**.

Красно, нар. Хорошо, прекрасно, красиво. Красно в садочку. МВ. I. 140. Три дні не
живився, а красно дивився. Ном. № 12567. На гусях грає, красно співає. АД. I. 33.

Красно, красненько дякую. Очень, весьма благодарень. (Галиц.). Ум.

Красненько, краснѣсенько.

Красноголовець, -вця, м. Грибъ, Agaricus emeticus. Гайку, гайку, дай гриба й бабку!
сироїжку з добру діжку, красноголовця з доброго молодця! Ном. № 340.

Краснозірка, -ки, ж. Красная крымская соль. Сумск. у.

Краснокорінь, -ня, м. Раст. а) Echium rubrum L., б) Onosta echioides L. ЗЮЗО. I. 121,
130.

Красномовець, -вця, м. Ораторъ, краснорѣчивый. Іов хоче... довести, що він не згірший
красномовець над Сахвира. К. Іов. 26.

Красномовний, -а, -е. Краснорѣчивый. Левиц. Пов. 52.

Красномовність, -ности, ж. Краснорѣчіє. Нічна доба, чарка горілки додають
красномовності навіть не красномовній речі о. Мойсея. Левиц. I. 138.

Краснописний, -а, -е. Каллиграфическій, красиво написанный. Желех.

Краснопись, -сі, ж. Каллиграфія; чистописаніє. Желех.

Краснопірка, -ки, ж. Рыба: Scardinius erythrophthalmus. Браун. 28.

Красноталь, -лю, м. Раст. Salix acutifolia Willd. ЗЮЗО. I. 134.

Краснюк, -ка, м. Грибъ изъ породы Boletus. Київ. г.

Красовитий, -а, -е. Красивый. Удовине личко красовите. МВ. II. 146. Пані мая, пані
влюбленная, моя красовита! Мет. 122.

Красовиця, -ці, ж. Красавица. Що то вже за молодця була красовиця! МВ. II. 182.

Красоля, -лі, ж. Раст. Настурції. Тгораеolum majus. От примостилась (муха) на
красолі та й думає про те, що як то гарно жить на волі. Гліб.

Красота, -ти, ж. = **Краса.** Ой тяжко жаль мені русої своєї коси, краса дівочької. Мет.
Божою красою людей веселити. Шевч.

Красотворний, -а, -е. Творящій красу. Божий день на землю красотворний приїде.
Костом.

Красотка, -ки, ж. Красавица (о дѣвушкѣ, ребенкѣ). Моя ти красот ко! Вх. Уг. 247.

Красочка, -ки, ж. Ум. отъ краска.

Красти, краду, -деш, гл. Красть, воровать. Телят боїться, а волів краде. Ном. № 3034.

Крастися, крадуся, -дешся, гл. Подкрадываться. Крадеться як вовк. Ном. № 2977. А із
яру в кирей козачій хтось крадеться. Шевч.

Красува́ння, -ня, с. 1) Красованье, состояние того, кто или что красуется. 2) Цвѣтєніє (о хлѣбахъ). Ум. **Красуваннячко**. Грин. III. 404.

Красува́ти, -су́ю, -еш, гл. Красоваться, цвѣсти.

Красуватися, -суюся, -ешся, гл. 1) Красоваться. *Пишається, красується, сонце зустрічає*. Шевч. 219. *Чесна дівка красується косою*. Кв. *Весело йому, легенько і світ йому красується*. МВ. 2) Цвѣсти (о хлѣбѣ). *Жито красується*. Ном. № 10163.

Красулька, -ки, ж. 1) Ум. отъ **красу́ля**. 2) Насѣк. *Karabus nitens*. Вх. Пч. I. 5. 3) мн. = **Красоля**. ЗЮЗО. I. 139.

Красуля, -лі, ж. Насѣк. *Calomosa sycorhanta*. Вх. Пч. I. 5.

Красунок, -нка, м. Родъ хлѣбнаго жучка. Кобел. у.

Красуня, -ні, ж. Красавица. *Й я не молода, але й дячиха красуня — нічого сказати*. Левиц. ПЙО. 372.

Красуха, -хи, ж. = **Красуня**. Загадка: *Прийшов дід (мороз), зробив міст (крига), прийшла дівка красуха (весна), но мосту тупа, — міст розвалився*. Грин. I. 249.

Крась, -сі, ж. = **Крас**. Вх. Лем. 428.

Красю́к, -ка, м. Красавецъ. Желех.

Красючка, -ки, ж. 1) Красавица. 2) = **Красулька**. Канев. у.

Крата, -ти, ж. = **Грата**. *Коли ж вони впадають у кайдани і мучаться за кратами в темниці*. К. Іов. 79.

Крашанка, -ки, ж. 1) Окрашенное пасхальное яйцо. *На великдень, на соломі проти сонця, діти грались собі крашанками*. Шевч. 461. *Де той у Бога великдень, а він уже із крашанками!* Ном. № 2619. 2) Лицо вообще. КС. 1891. V. 191. *Низом у крашанки буде жовток, а верхом буде лушпайка*. Ком. I. Ум. **Крашаночка**. Мнж. 47.

Крашені́к, -ка, м. = **Крашеняк**. Вх. Зн. 29.

Крашени́ці, -ць, ж. мн. Красные суконные штаны у гуцуловъ. Шух. I. 120.

Крашеня́к, -ка, м. Окрашенный въ красную краску сердак. Шух. I. 126.

Кра́щати, -щаю, -еш, гл. 1) Дѣлаться болѣе красивымъ, хорошѣть. 2) Улучшаться.

Краще, нар. Лучше.

Кра́щий, -а, -е. Ср. ст. отъ **красний**. 1) Болѣе красивый. *Така дівка, кажу, що кращої в селі нема: біла, повна, тіло ніжне — як панночка*. Стор. *Хороший, хороший! Був би ще кращий, та вже нікуди*. Ном. № 8467. 2) Лучший. *Я тобі не пара; я в сірії свитині, а ти титарівна. Кращого вітай*. Шевч. 142.

Кра́щити, -щю, -еш, гл. Быть лучшимъ? *Дужче кращіє, як червоно*. Полт. г.

Кра́щити, -шаю, -еш, гл. = **Кращати**.

Кра́щій, -а, -е. Ср. ст. отъ **красний**. *Над Марусю нема й кралі кращійої*. Харьк.

Края́ння, -ня, с. 1) Разрѣзываніє. Желех. 2) Кройка.

Края́ти, краю, -еш, гл. 1) Рѣзать, разрѣзывать. *Яблучко крають*. Грин. III. 10. *Краяти коровай дрібненько*. Мет. *Опанас поставив чарку, оселедець крає*. Мкр. Н. 2) Кроить. *Сукню крайте*. Грин. III. 101. 3) — **серце**. Раздирать, разрывать сердце. *Не край мого серця*. Мет. 12.

Края́тися, краюся, -ешся, гл. О сердцѣ: разрываться. *Крається серденько на дві половини*. Чуб. V. 47. *А в мене ся серце крає, шо'м любив, а не взяв*. Гол. I. 294.

Кревавий и пр. = **Кривавий и пр.** **Кревне и кревно**, нар. До кроваваго пота, усердно; очень сильно. *Ми трудимося кревно, а ви знай лежма лежите.* Харьк. *Роби кревно і ходи певно.* Ном. № 9965. *Почав гірко і кревно ридати.* Мир. Пов. I. 162.

Кревний, -а, -е. Кровный. *Упирь і непевний усім відьмам родич кревний.* Ном. *Кревна родина.*

Кревність, -ности, ж. Родство.

Кревно, нар. См. **Кревне**.

Креденець, -нця, м. Буфеть, посудный шкапъ. Левч.

Крежити, -жу, -жиш, гл. Беречь, скупиться. Мнж. 183.

Крейда, -ди, ж. Мѣль. *Побілів як крейда.* Ном.

Крейдяний, -а, -е. Мѣловой. *Ой ти горо крейдяная.* Чуб. *Викопали печері у крейдяній горі.* МВ. II. 73.

Крейдянка, -ки, ж. 1) Мѣсто, гдѣ добывається мѣль. Суджан. у. 2) Посуда для разбалтыванія мѣлу.

Креймах, -ха, м. = **Крем'ях.** *А Маруся тут же знайшла черепочки та давай у креймахи грати.* Кв. I. 40. Ум. **Креймашок.** Ив. 39.

Крекотень, -тня, м. Крехтунъ, старый, постоянно крехтящій человекъ. Хорольск. у.

Кректа́ти, -кчу́, -чеш, гл. Кряхтѣть. *Цупить із печі горщик, аж крекче.* ЗОЮР. I. 34.

Креля, -лі, ж. Большая льдина. Ва. Зн. 29.

Кремезливий и кремезний. 1) Крѣпкій, здоровый. *Не закутуї дитину, то вона буде кремезлива.* Берд. у. *Старины люде були кремезніші.* Харьк. 2) Твердый, неуступчивый. *Хазяїн був чоловік кремезний и норавливий.* МВ. II. 76.

Кременина, -ни, ж. 1) Кусокъ кремня. *Котилася кременина.* Нп. 2) Кремнистое мѣсто. *Прилетів орел з чорної хмари, убив голубця на кременині.* Мет. 107.

Кременистий, -а, -е. Кремнистый. *Усе порожевіло: кременисті шпилі, грукучий Дніпро.* МВ. III. 125.

Кремєніця, -ці, ж. Раст. Petasites officinalis. Шух. I. 22.

Кремізний, -а, -е = **Кремезний.** *Баба кремізна.* Черк. у.

Кремінець, -нця, м. Ум. отъ **кремінь**.

Кремінний, -а, -е. Кремневый. *Ой ти, горо кремінная!* Мет. 37.

Креміння, -ня, с. соб. отъ **кремінь**. *Я маю вельми дорогий крам: шпильки і голки, креміння і люльки.* Макс. (1849). 70.

Кремінчик, -ка, м. Ум. отъ **кремінь**.

Кремінь, -меню, м. 1) Кремень (минералль). 2) Кремень для высѣканія огня. *Ой продала дівчина гребінь да купила козакові кремінъ.* Нп. *Я, добродію, був колись кремінъ, а тепер і губки не стою.* ЗОЮР. Ум. **Кремінець, кремінчик.** *Лежали губка, кремінець.* Котл. *Погляділа в гаманець, — аж люлечка й кремінець.* Нп. *Крешіть, крешіть, кремінчики.* Чуб. V. 548.

Кремпілець, -льця, м. 1) Косякъ для укрѣпленія полки. Волин. г. 2) Палка для связыванія узломъ концевъ веревки.

Кремпіль, -ля, м. 1) *Узявся за кремпіль добре.* Ном. № 13876. 2) **Кремплі и пр.** = **Крамплі и пр.**

Кремсати, -саю, -еш, гл. 1) Обрубывать, обтесывать. 2) Переносно: плохо, неумѣло дѣлать что.

Крем'ях, -ха, м. Округленный по возможности кремешекъ, просто камешекъ или черепокъ, употребляющийся при игрѣ у **крем'яхи**. Ив. 39. *Нумте у крем'яхи гуляти. Оббивсь як крем'ях.* Ном. См. **Креймах**.

Креніль, -ля, м. Бабка (игральная кость). Шейк. Слов. 15.

Креп, -пу, м. Мощь, крѣпость, сила. *Мій син був таки здоровенький і креп був у руках у його, роботи не боявсь він.* Екат. у.

Крепак, -ка, м. Крѣпостной. *А сей Иван Золотаренко та був крепак.* МВ. I. 37.

Крепацтво, -ва, с. Крѣпостное состояніе. *Такий то виходився хороший, моторний, і не пізнати йот, що в гіркому крепацтві зріс.* МВ. I. 37.

Крепацький, -а, -е. Крѣпостной. *А він був з роду крепацького.* Шевч. Передм. V.

Крепачка, -ки, ж. Крѣпостная. *Ти, дякувать Господеві, не крепачка: твоя праця не згине дурно.* МВ. I. 36.

Креплики, -ків, м. мн. Пирожки съ капустой, сливами или рыбой. Kolb. I. 86.

Кресак, -ка, м. Кремневое ружье. *Кресак стрілецький.* Федьк. I. 19.

Кресало, -ла, с. Огниво. *А тим часом кете лиш кресало та тютюну.* Шевч. *Ти курець? — Курець. — А є люлька, кресало й гаманець?* Рудч. Ск.

Креса́ння, -ня, с. Высѣканіе огня.

Креса́ночка, -ки, ж. Ум. отъ **креса́ня**.

Кресаня, -ні, ж. = **Крисаня**. *На голові кресаня в самих павах.* Федьк. *А брат убереться, кресаню з полами насуне на чом.* Федьк. Ум. **Кресаночка**. *Здоймив, здоймив кресаночку та й перехрестився.* Гол. I. 230.

Кресати, крешу, -шеш, одн. в. креснути, -сну, -неш, гл. 1) Высѣкать, высѣчь огонь. *Один став кресати, щоб кашу варити. Сніп. Щось у полі та за військо йде, шаблями огонь креше.* Грин. III. 463. 2) Бить, колотить, ударить. *Та й став по ребрах ще кресать.* Сніп. 188. *Одсувається... щоб бува з п'яних очей не креснув зачеп.* Мир. ХРВ. 260. 3) Подковами звенѣть. *Пішов козак дорогою, підківками креше.* Грин. III. 376. 4) Быстро дѣлать рядъ однихъ и тѣхъ же движеніи (при работѣ I пр.). *Женці молодії, серпи золотії, — так і крешуть.* Г. Барв. 347. *Ой млин меле, вода реве, а колесо креше, а колесо креше.* Грин. III. 70.

Креса́тися, -шусь, -шешся, гл. Драться, биться. *Штирі воли як соколи рогами ся крешуть.* Гол. IV. 455.

Кресіво, -ва, с. = **Кресало**. Шух. I. 129.

Креснути, -сну, -неш, гл. Таять. *Крига почина креснути.*

Креснути. См. **Кресати**.

Кресь! меж., выражающее звукъ высѣканія огня. *Кресь да й єсть!* Посл.

Крет, -та, м. = **Крїт**. Вх. Лем. 428.

Кретівка, -ки, ж. Кучка земли, поднятая кротомъ. Вх. Лем. 428.

Кречет, -та, м. Кречеть. *Закуркають кречети сизі.* Макс.

Кре́чний, -а, -е = **Гречний**. *Зачекай мя, кречна панно.* Гол. I. 130.

Кривак, -ка, м. 1) Кривое дерево (срубленное). Вх. Зн. 23. 2) Посуда, въ которой жарять поросять. Подольск. 3) Заяць. Вх. Уг. 247.

Криванжа, -жі, об. Хромой, хромая. Мнж. 183.

Кривда, -ди, ж. 1) Несправедливость, обида. *І велів панам ляхам на Україні чотири місяці стояти, а ні козаку, ні мужику жадної кривди чинити.* Макс. 2) Неправда. *Чия*

правда, чия кривда і чий ми діти. Шевч. 46. Чия кривда, нехай того Бог скарає. Ном. № 2293. Ум. Кривдонька, кривдочка.

Кривдити, -джу, -диш, гл. Обижать. *Хто кривдить людей, той кривдить своїх дітей. Ном. № 2296.*

Кривдиця, -ці, ж. = Кривда. Желех.

Кривдний, -а, -е. Обидный, несправедливый. *Цінування, складене українським народом Москві і москалям, не повинно бути кривдне за-для Москви. Левиц. (Правда, 1868, 449).*

Кривдно, нар. Несправедливо, обидно. *Е, братці, так на мене кривдно: у мене п'ятеро дітей, а стіки землі мені дає. Канев. у.*

Кривдонька и кривдочка, -ки, ж. Ум. отъ кривда.

Кривдуватися, -дуюся, -єшся, гл. Обижаться. *Ви, діду, не кривдуйтеся тим, що ми вас не вибрали. О. 1862 V. 7.*

Кривенький и кривесенький, -а, -е. Ум. отъ кривий.

Кривий, -а, -е. 1) Кривой, искривленный. *Кум красно говорить, але кривий писок має. Ном. № 2982. Криве дерево не дужо випрямитись. Ном. № 3216. 2) Хромой. Усім подав вечеряти, а одному старому кривому вовкові нічого було дати. Чуб. I. 51. 3) Ложный, неправый. В моїх словах не знайдете лукавства, я знаю й сам, що просте, що кривее. К. Іов. 15. 4) Криве слово. Противорѣчіе кому. Так уже її поважали, що, мовляв, і кривого слова боялись. Сим. 229. 5) Кривим оком поглядати. Косо смотрѣть. На козацьку Україну кривим оком поглядали. Макс. 6) Кривий танець. Весенняя хороводная игра. Чуб. III. 32. О. 1861. XI. Свид. 40. 7) Криве зілля. Раст. Polygonum bistorta. Шух. I. 22. Ум. **Кривенький, кривесенький, кривісінький.** Така... гарна, тільки трошки кривенька. Рудч. Ск. II. 33. Горобчикок манісінький, на ніженьку кривісінький. Грин. III. 662.*

Кривина, -ни, ж. Кривизна. *Положи дерево кривиною втру. Волч. у.*

Кривити, -влю, -виш, гл. 1) Кривить. 2) Поступать несправедливо. *Він первих вас за кривду покарає, дарма, що ви кривили за для ного. К. Іов. 28.*

Кривітися, -влюся, -вишся, гл. 1) Искривляются. *Чобіт привиться. 2) Кривиться, дѣлать гримасу. Матері, батьки кривились. Мкр. Н. 35. Хто п'є, тон кривиться; кому не дають, той дивиться. Ном. № 11493.*

Кривісінький, -а, -е. Совершенно кривой.

Криво, нар. 1) Криво. *Криво забив кілка. Хоч криво впріг, та поїхав так. Ном. 2) Не такъ, какъ слѣдуетъ, невпопадъ; ложно. Коли нога моя ступили криво. К. Іов. 66. В тім себе милиш і на криво цілиш. ЗОЮР. I. 317. Не свідкуй криво. Єв. Мр. X. 19.*

Кривобедрий, -а, -е. 1) = **Кривоклубий.** Желех. 2) О четырехугольникѣ: косоугольный. Напр. о плотѣ: когда плотъ сплавного лѣса, ударившись о что-либо и скосившись, превратится въ косоугольникъ. Черк. у.

Кривобѣдро, нар. Косоугольно. Напр., о плотѣ говорятъ, что онъ пливе **кривобѣдро**, т. е. его бока не параллельны берегамъ. Черк. у.

Кривобокій, -а, -е. Искривленный. *Дюдей чимало на землі, а доведеться одиноким, в холодній хаті кривобокій, або під тином простяглись. Шевч. 658.*

Кривовірний, -а, -е. Ложно вѣрующій, не правовѣрный. К. Кр. 112.

Кривов'язий, -а, -е. Кривошей. Вх. Зн. 29.

Кривоголовий, -а, -е. Съ уродливой головой. Вх. Зн. 29.

Криводушний, -а, -е. Несправедливый, безсовѣстный. *Родились ви на світ зрадливі, з утроби вийшли криводушні.* К. Псалт. 132.

Кривоклубий, -а, -е. Съ кривыми бедрами. Желех.

Кривомовий, -а, -е. Плохо говорящий, косноязычный. *Тим язикам лихим, калікам кривомовим.* К. Дз. 25.

Кривоніг, -ногу, м. Родъ вышивки. Чуб. VII. 415, 427.

Кривоніс, -носа, м. Съ кривымъ носомъ. *Хоч кривоніс, аби Бог приніс.* Чуб. I. 245.

Кривоногий, -а, -е. Хромой, косолапый. *Були багаті і убогі, прямі були і кривонігі, були видючі і сліпі.* Котл. Ен.

Кривоокий, -а, -е. Косоглазый.

Кривопікий, -а, -е. Съ кривымъ лицомъ, съ кривой рожей. Чуб. VII. 385.

Кривоплєкий, -а, -е. Кривоплечій. *Хотіла мене мити та за третього дати, аж той третій такий кривоплєкий.* Чуб. V. 497.

Кривопрісяга, -ги, ж. Ложная клятва, ложная присяга. Желех.

Кривоприсяжний, -а, -е. Клятвопреступный. *Кривоприсяжний... слуго!* К. Дз. 74.

Кривоприсяжство, -ва, с. Ложная присяга, клятвопреступление.

Кривоп'ятий, -а, -е. Съ кривыми пятками. *Хотіла мене мати за п'ятого оддати, аж той п'ятий стидким, кривоп'ятий.* Чуб. V. 497.

Криворотий, -а, -е. Съ кривымъ ртомъ. *Баба брідка криворота.* Котл.

Криворучка, -ки, об. Человѣкъ съ кривой или увѣчной рукой. Желех.

Кривосудця, -ці, гл. Неправедный судья. *Кривосудця ти, небоже!* Гол. II. 95.

Кривоустий, -а, -е. = **Криворотий.** Жел.

Кривошия, -шиї, об. Кривошей человекъ. Ум. **Кривошийка.**

Кривувати, -вую, -єш, гл. Быть хромымъ. *Я кривуючи живу.* Г. Барв. 226.

Кривулечка, -ки, ж. Ум. отъ **кривуля.**

Кривулька, -ки и кривульця, -ці, ж. Ум. отъ **кривуля.**

Кривуля, -лі, ж. 1) Всякая кривая, ломанная, зигзагообразная линия или полоска. Въ орнаментъ (вышивки, раскраска посуды, рѣзьба по дереву и металлу и пр.) **кривуля** (чаще: **кривулька**) — зигзагъ простой или составленный изъ кружечковъ и пр. Колб. I. 48. Вас. 184. Шух. I. 281, 283. *Любила таки їх (миски) показувать... І білу велику, на вінцях хрещики, по боках пружки, і червону, що паски святять, з кривульками і з зеленими голубами на дні.* Сим. 233. *Чумак у дорозі вирізує (на ярмі) складаним ножом то доріжки, то кривульки, то зубчики.* Чуб. VII. 406. 2) Каракуля, плохо написанная буква. *Хоть би великою кривулею, аби було слово написане. Стулити ту кривулю, — виходить слово.* Г. Барв. 403. 3) Кривой кусокъ дерева, — напр., употребляющийся для полоза и пр. Въ загадкѣ **кривулечкою** названа ложка: *Чотирі чотиречки та п'ятий Макаречко несуть кривулечку через тин та в вуличку.* Грин. I. 249. 4) Въ токарномъ станкѣ: искривленный кусокъ древеснаго ствола, на который опирается лѣвая рука работающаго. Шух. I. 305, 306. Ум. **Кривулька, кривулечка, кривульця. Заецъ робит кривульки або кривульці** — бѣжитъ зигзагами. Вх. Зн. 29. Ув. **Кривуляка.** Желех.

Кривулястий, -а, -е. Зигзагообразный. **Кривуляста плахта.** Плахта съ узоромъ въ видѣ **кривулі.** КС. 1893. XII. 448.

Кривуляти, -ляю, -єш, гл. 1) Искривлять, дѣлать кривыя, ломанныя линіи. Желех. 2) Хромать, ковылять. *Безногий шов, кривуляв, на підсінню простий став.* Чуб. V. 65.

Крига, -ги, ж. Ледъ; пловучій ледъ. *Тричі крию замерзала, тричі роставала.* Шевч. 111. *Холодний, як крига.* Ном. **Крига скресла, крига йде.** Ледъ тронулся. *Скоро отсе крига скресла... Катря уже й веснянки заспівала.* МВ. II. 77. Ум. **Криженька, крижка.** *Ще по гороньках сніженьки лежали, ой ще по долинах криженьки стояли.* Чуб. III. 110.

Кригнати, -наю, -єш, гл. Хирѣть; охать, стонать. *Старий дід кригнає.* Вх. Зн. 29.

Криж, -жа, м. 1) Крестъ. *Ой виступала Матір Вожая, на крижеві стала.* Чуб. I. 161. Крижем. Крестообразно. *Церква збудована крижем.* Лубен. у. *То простягнеться крижем, то кулаком в груди себе стосує.* Стор. **Крижем падати, крижем упадати.** *Падать какъ пласть. Його мати старенькая крижем упадає.* Макс. *Оксана в двері: «Вбили! вбили!» Та й пада крижем.* Шевч. 147. 2) Чаще мн. **Крижі.** Крестецъ, поясница. *Взяв дід бабу за крижі та попе по хижі.* Чуб. V. 1136. *Летів ворон... сів у сірого коня на крижі, з крижа на спину, з спини на гриву.* Чуб. P. 68. 3) Мѣра въ косую сажень. Подольск. г. Ум. **Крижин.** *Виходить мі там золотий крижин, а під тим крижом сам милий Господь.* Гол. II. 7.

Крижавка, -ки, ж. Дикая крыжная утка. См. **Крижень.**

Крижак, -ка, м. 1) Рыцарь тевтонскаго ордена. Желех. 2) = **Крошня.** Желех.

Крижалка, -ки, ж. Цѣлый кочень въ квашеной капустѣ. Kolb. I. 51.

Крижаний, -а, -е. Ледяной. Желех.

Крижанка, -ки, ж. = **Крижавка.** Желех.

Крижастий и крижатий, -а, -е. Широкий въ спинѣ, въ плечахъ. Вх. Уг. 247. *А крижаста яка (дівка)! Мир.* Пов. II. 57.

Крижати, -жаю, -єш, гл. = **Кружати.** *Мед, горілку крижаєш.* Мет. 403. 2) = **Крижувати.** *А на тій горі а клен-дерево стоїть, а на тім клен-дереві крижі крижають, крижі крижають церкву будують.* Чуб. III. 448.

Крижатий. См. **Крижастий.**

Крижацтво, -ва, с. соб. Рыцари тевтонскаго ордена. *Руссю взяв ти, ляше, гору над крижацтвом лютим.* К. Дз. 123.

Крижацький, -а, -е. Относящійся къ крижаку.

Крижевий, -а, -е. Квадратный. Шух. I. 110, 176. **Крижева плахта?** Чуб. VII. 428.

Крижень, -жня, м. Крижовая утка. *Anas boschas. I тільки край ставка оставсь табун утят. Чи крижні то були, чи то були чирята, — про те нам байдуже.* Греб. 387.

Криженька, -ки, ж. Ум. отъ **крига.**

Крижик, -ка, м. Ум. отъ **криж.**

Крижина, -ни, ж. Лыдина. *Дивіться, яка здоровенна крижина пливе!* Слavyносерб. у. Ум. **Крижинка.**

Криживниця, -ці, ж. Часть воза: доска или брусъ, котрымъ соединены вверху dna полудрабка. Рудч. Чп. 250.

Крижка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **крига.** 2) — меду. Пчелиный сотъ. Вх. Зн. 29.

Крижмо, -ма, с. Ризки. Мил. 168. КС. 1893. VII. 77. *А кума одріже полотна на крижмо.*

Крижнистий, -а, -е = **Крижастий.** Вх. Лем. 428.

Крижня, -ні, ж. = **Крижавка.** *Кахне крижня.* О. 1862. VIII. 16.

Крижняк, -ка, м. = **Крижень.** КС. 1887. VI. 458.

Крижоватка, -ки, ж. = **Крошня.** Желех.

Крижовий, -а, -е. Крестообразный. **Крижова дорога.** Перекрестная дорога. *На крижовій доріженці там ся іспіткали.* Год. I. 14. **Крижова церква.** Церковь, построенная въ формѣ креста. Св. Л. 24. См. **Крижевий.** **Крижовий сажень.** Косая сажень. Ново-Ушинк. у.

Крижувати, -жую, -єш, гл. 1) Воздвигать кресты. *На тій землі крижі крижують, ой там вони церков будують.* Чуб. III. 353. 2) Распинать на крестѣ. *Ой, Ісусе мій, Сусе крижований.* О. 1861. X. 92.

Крийма, нар. Закрито вплотную. *По синьому морю як бжолі снували (кораблі), що аж море собою, наче хмарами тими, прийма укривали.* ЗЮЗО. I. 176.

Крик, -ку, м. Крикъ. *Не мала баба клопоту та купила поросля: поросля у квік, а ваба у крик.* Ном. № 10058. *Як ось: трус, галас, крик! Гул.-Арт.* **Криком кричати.** Громко кричать. *Крипом кричала: пробі ратуйте!*

Крикливий, -а, -е. Крикливый. *Ірися... цьохля проклятуща... крикливійша із щебетух.* Котл. Ен.

Крикливиця, -ці, ж. 1) Кликуша. *Була оце, але вмерла жінка крикливиця.* Київ. г. *Як воно на вашу думку: чи то од Бом оті крикливиці, чи воно з дання, чи з нечистою силою накладають? 2) мн.* **Крикливиці.** Болѣзненное состояніе ребенка, когда онъ кричить безъ слезъ. Мил. 33. *Прийшла я до вас з крикливицями і безсонницями. Кури-куриці, нате вам крикливиці.* Чуб. I. 141.

Крикнява, -ви, ж. Крикъ многихъ голосовъ. *Там така крикнява, свиснява.* Харьк. Левч. 62.

Крикнути. См. **Кричати.**

Крикси, -сів, мн. Безсонница ребенка, сопровождаемая плачемъ. Ефим.

Крикуль, -ля, м. Въ загадкѣ: пѣтухъ. *Бігла моргуля (миша), питала крикуля: чи є вдома халуля? (кіт).* Чуб. I. 311.

Крилас, -са, м. Клиросъ. *На два криласи не можна співати.* Ном.

Крилатий, -а, -е. Крылатый. *Його хотять крилаті вовкулаки ззісти.* Чуб. I. 13. *...вітре мій єдиний, легкий, крилатий.* Шевч. 643. *Кого ж він по світах шукає? Орлицю сміливу, крилатишу над орла.* К.

Кри́лаш, -ша, м. Помощникъ рыболовнаго атамана. Левиц. Браун. 9.

Кри́лашський, -а, -е. Приналежащій помощнику рыболовнаго атамана. Браун. 9.

Крилечко, -ка, с. Ум. отъ крило.

Кри́ллячко, -ка, с. соб. ум. Крылья. *Вибрала голубка: таке й криллячко, таке й пір'ячко, така й голова, як в мого була.* Чуб.

Крило́, -ла, с. 1) Крыло (птицы). *Летів орел по над морем, опустивши крила.* Мет. 65. 2) Крыло (вѣтряной мельницы). 3) Сторона, бокъ. *З обох боків старої будівлі прибудував ще по крилу.* Стор. МПр. 65. *Пішла отара; чабани спереду на крилах.* О. 1862. V. Кух. 33. 4) Въ церковномъ зданіи, построенномъ въ видѣ креста — каждый изъ четырехъ концовъ. *Плян церкви се хрест з чотирма рівними крилами.* Шух. I. 115. 5) Бортъ, бокъ лодки. О. 1861. XI. 9. 6) Боковыя полотнища, стѣны невода. Также стоячее полотнище (одно или два) в **ятірі.** Шух. I. 227. 7) Изъ четырехъ полотнищъ, составляющихъ плахту, каждое изъ отвороченныхъ сверху внизъ. Вас. 170. См.

Криси. 8) Часть Ботелева. Шух. I. 214. 9. — **орлине.** Раст. *Astragalus glycyphyllos* L.

ЗЮЗО. І. 113. Ум. **Крилечко, крилонько, крильце**. *Прилетіла пава, коло його впала, крилечками стрепенула та й поцілувала*. Мет. 113. *Возьмуть тя на крилоньки, занесуть тя в чужиноньку*. Ном. *Посип пішінця по колінця, водиці по крильця*. Мет. 23. *Ой пливе човен, води повен да мальовані крильця*. О. 1861. XI. 9.

Криля́, -ля́ти, с. Крылышко. *Гуси, гуси, лебедята, візьміть мене на крилята*. ЗОЮР. II. 19. Ум. **Криля́тко**. *Гуся, гуся, лебедятко, візьми мене на крилятко!* ЗОЮР. II. 20.

Крим, -му, м. Крымъ. *Годі, годі, чумаченьки, в Криму соли брати!* Рудч. Чп. 102.

Кри́мець, -мця, м. Житель Крыма. Желех.

Кри́мка, -ки, ж. 1) Крымская соль. *Несли подарки пред собою: пирії завдовшки із аршин і соли кримки і бахмутки*. Котл. Ен. 2) Шапка изъ крымскихъ барашковъ. Желех. 3) Проказа? *У його матері кримка, — така болість, що й не вигоїть*. Екатеринодарь. (Залюбовск.).

Кримкуватий, -а, -е. Лепрозный? Прокаженный? *У них батько був кримкуватий та й вони такі*. Екатеринодарь (Залюбовск.).

Кри́мський, -а, -е. Крымській. *В кримській степу пропадали (чумаки)*. Рудч. Чп. 105.

Крин, -ну, м. Раст. Кринъ, *Lilium candidum*. *Роспустись, рожевим крином процвіти!* Шевч. *В кринах схована криниця*. К.

Кри́ниця, -ці, ж. 1) Ключъ, родникъ, источникъ. *Піди до криниці; поки півні не співали, умийся водою*. Шевч. 15. *До доброї криниці стежка утоптана*. Ном. № 4471. 2) Одно изъ созвѣздій. *По дорозі (млечный путь), саме в розсохах єсть криниця — чотирі зірки, а від неї пішла дівка з відрами — три зірки*. Мнж. 148. Ум. **Кри́ниченька, кри́ничка**. *Ой у полі криниченька на чотирі зводи*. Мет. 7. *Зайду до тієї кринички, що я чистила, то, може, там нап'юсь*. Рудч. Ск. II. 57.

Кри́ничаний, -а, -е. Родниковый. *В воді тихо плавала криничана червонобока жабка*. Левиц. I. 288. Криничана осока. Раст. *Sagex graesox*.

Кри́ниченька, -ки, ж. Ум. отъ кри́ниця.

Кри́ничка, -ки, ж. Ум. отъ кри́ниця.

Кри́ничний и кри́нишний, -а, -е = Кри́ничаний. *Умиваюся криничною та водицею*. Грин. III. 676.

Кри́ни́човина, -ни, ж. Мѣстность, богатая ключами. *Липина і горобина, і дуб кучерявий поспіталися вітами зеленими над холодною криничовиною*. МВ. II. 98. *Шукає вона очима тих ярків зелених, де буває криничовина, де густа осока покриває долинку, а на долині блищить водиця*. Левиц. I. 83.

Кри́ни́чуватий, -а, -е. О мѣстности: богатый родниками. *Криничувате місто*. Херс. г.

Кри́нишний, -а, -е. См. Кри́ничний.

Кри́са, -си, ж. Крыса. *Вигляда, мов криса з крупів*. Ном. № 13791.

Крисак, -ка, м. 1) = **Крисаня**. Вх. Уг. 247. 2) Оковка на концахъ оси. Желех. Ум. **Крисачок**. Вх. Уг. 247.

Крисанечка, -ки, ж. Ум. отъ **крисаня**.

Крисани́на, -ни, ж. = **Крисаня**. *Ой того я хлопця люблю в жовтій крисанині*. Гол. II. 825.

Крисаня, -ні, ж. Шляпа. *Мій милий в крисані*. Гол. II. 191. Ум. **Крисанечка**. *Іздоймила крисанечку та й поцілувала*. Гол. I. 229.

Крисачо́к, -чка, м. Ум. отъ **крисак**.

Кри́си, -сів, м. мн. 1) Края горшка, миски. *Здавались йому крисами коло горшка, або коло миски.* Левиц. I. 244. 2) Поля шляпы. Рудч. Чп. 248. Чуб. VII. 413. Гол. Од. 69. В солом'яному брилі з широкими крисами. О. 1802. IX. 60. 3) = **Кри́ла 7.** Черниг. у. Ум. **Кри́сочки.** *Взели шепочки по за крисочки.* Колб. I. 109.

Крислатий, -а, -е. Вѣтвистый, развѣсистый. *Бересток крислатий.* Грин. I. 118.

Крисловатий, -а, -е = Крислатий.

Кристалъ, -лю, м. = Кришталъ. *Дівчино-ягодо! який у тебе кристалъ під носом — як московський патрон.* Ном.

Крити, крию, -єш, гл. 1) Крыть, покрывать, укрывать. *Коли стидаєшся, то крий решетою голову.* Ном. № 3200. *А тепера (листонько) падаєш, земельку криєш. Крити хату.* 2) Скрывать. *Криє від матері свою лиху годину, щоб не вразити її серця.* Мир. Пов. II. 88. 3) Сохранять, защищать. Преимущественно въ выраженіяхъ, обращаемыхъ къ Богу и святымъ. *Нехай Бог криє! Г. Барв. 310. Крий, Боже! Сохрани Богъ! Избави Богъ! Не дай Богъ! Часто употребляется въ значеніи: очень сильно. По небу хмари скрізь погнало, і вітер по землі, крий Боже, зареві! Греб. 376. Так важко зітхнула, що крий Мати Божа! Кв.*

Критий, -а, -е. Покрытый, крытый: *Критий кожух, крита хата. Критий віз.* Возъ съ верхомъ, будкой. *Віз критий, палубчастий.* МВ. II. 198.

Критик, -ка, м. Критикъ. *А критиків хиба не страшно, котрі за помилку одну збентежуть так тебе?..* Алв. 6.

Критика, -ки, ж. Критика. *На Стрийковських, Коховських і Грондських нічого було п. Падалиці здаватись без усякої критики.* О. 1861. X. 136.

Критикува́ти, -кую, -єш, гл. Критиковать. *Надрукованого і критикованого нічого не читав.* Шевч. Передм. до Гайдам.

Критися, криюся, -єшся, гл. 1) Покриваться. *У неділю вранці рано поле, крилося туманом.* Шевч. 95. *Улиці, базари крились трупом, пили кров'ю.* Шевч. 168. 2) Скриваться, прятаться. *У сизому тумані крилося село.* Мир. Пов. II. 94. *І позад базару через мертвих переступа, криється в пожарі за костьолом.* Шевч. 202. *Вона од мене, здається б, не крилась.* МВ. *Сама пішла до його, пішла не криючись.* Г. Барв. 399.

Критичний, -а, -е. Критическій. Желех.

Кри́тнік, -ка, м. Кровельщикъ. О. 1862. IX. 8. *Він майстер був — критник.* О. 1862. VIII. 7.

Криття́, -тя́, с. Покровъ, верхъ плаття. *Не знаю, що в криття, що в рукава.* Ном. № 13516.

Криха́, -хи, ж. 1) Кроха. *За тую криху мало гріху.* Ном. № 113. 2) Малость, небольшое количество. Ум. **Кришечка, кришка.** *Кришечкою пасті розговілась.* Г. Барв. 67. *Ні кришечки, ні капельки.* Ном. № 4241. *(Черевань) хоч би кришечку перемінився.* К. ЧР. 21. *Немає хліба й кришки.* Грин. III. 130. *Всѣ эти уменьшительныя употребляются также и какъ ласкательныя слова. Не говори мені сього, Маню, і не думай про се, моя кришечко! Кв. I. 40. Моя душечко, моя кришечко! Мет. 122.*

Крихітка, -ки, ж. Ум. отъ крихта.

Крихкенький, -а, -е. Ум. отъ крихкий.

Крихкенько, нар. Ум. отъ крихко.

Крихкий, -а́, -е́. Хрупкій, ломкій. Вас. 147. Ум. **Крихкенький.**

Крихкість, -кости, ж. Хрупкість, ломкість. Желех.

Кри́хко, нар. Хрупко, ломко. Ум. **Крихне́нько.**

Кри́хта, -ти, ж. 1) Крошка. Голодувала часто, оставляючи дитині і послідню крихту.

Кв. I. 213. 2) Малость. Приніс я тобі грошенят крихту: п'ять карбованців. МВ. (О. 1862.

III. 76). 3) Крошка — ласкательное слово, прилагаемое к людям (употребляется преимущественно в формъ уменьшит.) *Серце моє, крихто моя!* Ум. **Крихітка, крихточка.**

В чужу землю чужі люде мене захивають, а своєї ся крихотка надо мною

ляже. Шевч. 73. *Так гуртом по християнській і поховали мою крихітку.* Г. Барв. 532. *В*

мене в хазяйстві зайва крихточка не пропаде. Левиц. Пов. 63.

Крицевий, -а, -е. Стальной. Шух. I. 276.

Криця, -ці, ж. Чистая сталь. *Роблять дзеркала з міді, срібла, криці, а то й золоті*

роблять. Ком. II. 43. *Криця — не лошиця! пів корня зість, а мірки не доведе.* Ном. №

10226. Иногда криця употребляется вм. кресало. *Взяв губку та крицю, креснув і*

викресав. Рудч. Ск. II. 202.

Крицяний, -а, -е = Крицевий. Шух. I. 192. *Похмуро дивит в крицяну рушницю.* Федьк.

I. 19.

Кричання, -ня, с. Крик. *Кричання не своїм голосом.* Левиц. (Правда 1868, 520).

Кричати, -чу́, -чи́ш, одн. в. крикнути, -ну, -неш, гл. Кричать. *Кричить — на десятій*

вулиці чутно. Ном. № 3452. *Кричать сови, спить діброва, зіроньки сияють.* Шевч. 77.

Ой як крикнув Гамалія. Шевч. 61. *Стара крикнула, кинулась до його і заголосила.* Левиц.

I. 4. **Кричати на пуп.** Кричать благимъ матомъ. *Все море зараз спузирило, водою мов в*

ключі забило, Еней тут крикнув, як на пуп. Котл. Ен.

Кри́чма, нар. Крича. К. ПС. 117.

Криша, -ші, ж. Кровля.

Кришане́ць, -нця́, м. Родъ пряника. *Солодкі кришанці медові.* Мкр. Н. 31.

Кришеник, -ка, м. Ломтикъ, кусокъ. *Чи шматок хліба, чи кільце ковбаски, чи сала*

кришеник, то все так на столах перед ними й лежить. ЗОЮР. I. 306. Чортів кришеник.

Бранное выражение. Ном. № 3563.

Кришеня́, -ня́ти, с. Крохотка. Ум. **Кришеня́тко, кришеня́точко.** Употребляется но

отношенію к дѣтямъ какъ ласкательное: крошка. *Дитинка ще не зовсім одужала, ще*

квилито кришенятко. МВ. II. 180. *Каліки нещасливі, діти кришеняточка, — і ті в неї не*

гуляли. ВМ. (О. 1862. III. 60).

I. Кришечка, -ки, ж. Ум. отъ криха.

II. Кришечка, -ки, ж. Ум. отъ кришка.

Криші́ти, -шу́, -ши́ш, гл. 1) Крошить. *Ой сип сирівець та криши петрушку.* Шевч. *Чого*

не люблю, того і у борщ не кришу. Ном. № 5075. 2) Рубить. *Дід і почне кришить татар,*

як локшину. Стор. 3) Рѣзать, разрѣзывать. *Сало кришене стоїть на столі.* Г. Барв. 201.

Кришка, -ки, ж. 1) Ум. отъ криха. *Кришка на світі чоловіка тримає.* Ном. № 12850. 2)

Крышка, — напр., на трубкѣ, но не въ сундукѣ, гробѣ и пр. Вас. 148.

Кри́шний, -а, -е = Крихий. Голки кришні. Лебед. у.

Криштале́вий, -а, -е. Хрустальный. *Заправляю горілки в кришталевій пляшці.* Мет. 250.

Великі бризки кришталевим стовбом стрибали догори. Стор. МПр. 66. *Срібні, золоті і*

кришталеві кубки. К. ЧР. 38.

Кришта́лик, -ка, м. Ум. отъ кришталь.

Кришталъ, -лю, м. 1) Хрусталь. *Зуби такі, як кришталъ.* Грин. III. 164. *Як кришталъ біла.* Ном. № 13149. *Чиста, як кришталъ, вода стояла вщертъ з кам'яними краями криниці.* Левиц. I. 2) Употребляется какъ ласкательное слово. *Ой ти, Грицю, дорогий кришталю!* Чуб. V. 431. *Я тебе, кришталю, давно дожидаю.* Грин. III. 171. Ум.

Кришталик.

Крив, крови, ж. = **Кров.** Левч.

Кривавий, -а, -е. Кровавый. *Заспівали козаченьки пісню теї ночі, теї ночі кривавої.* Шевч. *Працюєм до кривавого поту.* Ном. 1570. *Заводите криваві чвари.* К. ЧР. 299. *Криваві сльози.*

Кривавити, -влю, -виш, гл. Окровавлять.

Кривавітисся, -влюся, -вишся, гл. Окровавляться.

Кривавиця, -ці, ж. Добытое тяжкимъ трудомъ. *За чужую кривавицю купив у церкву плащаницю.* Ном. № 13556.

Кривавник, -ка, м. Раст. = **Деревій.** Вх. Пч. I. 8.

Кривавниці, -ць, ж. мн. Красныя бусы. Гол. Од. 70.

Криваво, нар. Кроваво. *Криваво за велику здобич бились* К. ЦН. 167.

Кривлявий, -а, -е = Крив'яний.

Кривця, -ці, ж. 1) Ум. отъ **кров.** *Людська кривця не водиця, розливати не годиться.* Ном. № 1283. 2) Раст. Звѣрбой, *Hurpericum.*

Крив'яний, -а, -е. = Кривавий. *Вічка крив'яною стали.* Мнж. 6. *Куди тягли Саливона, — крив'яній річки.* Грин. III. 638.

Кривъ, пред. Чрезъ, сквозъ. *Хоч кривъ землю йди.* Ном. № 2080. *Хоч кривъ сон подивлюся на ту Україну.* Шевч. *Кривъ сльози.* Шевч. **День кривъ день.** *Каждый день. Як таки отак день кривъ день сидіти за роботою, — це можно й захворіти.* Лебед. у.

Кривъкий, -а, -е. Прозрачный. *Воздух прозоріш, кривъкий і проміння соняшне нагріває його дуже мало.* Дещо. 85.

Крив, пред. = **Край.** *Ой там моя хаточка крив води.* Макс.

Кривлик, -ка, м. = **Кропив'янка.** Вх. Уг. 247. См. **Кривль 2.**

Кривличка, -ки, ж. Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Кривль, -кроля, м. 1) Кроликъ. *Зевс моргнув як кривль усами.* Котл. *Котик у його хліві кролів ловить.* Рудч. Ск. 2) = **Кропив'янка.** Вх. Уг. 247.

Крив, пред. Кромѣ. *Крив церков святих.* Ном. № 8373. *Кохав він еще крив мене други.* Гол. I. 203.

Крив'язний, -а, -е = Кривезний. *Та чого ніяк, там такий крив'язний.* Липов. у.

Крив, кропу, м. 1) Раст. Укропъ, *Anethum graveolens.* Лв. 96. *Ой крив та ромен та петрушечка.* Чуб. V. 11. 2) = **Окрив.** Вх. Лем. 428.

Кривак, -ка и пр. См. **Крепак и пр.**

Кривенний, -а, -е. 1) Очень крѣпкій. 2) Очень здоровый, сильный. *Це дід кривенний.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Кривенький, -а, -е. Довольно крѣпкій. *Я ж хоч був собі п'яченький, а в ногах таки кривенький.* Сніп. 138.

Кривенько, нар. Довольно крѣпко. *А рака кривенько держить.* Стор. I. 15.

Кривець, -щю, м. = **Крив.** Вх. Пч. I. 8.

Кріпити, и крепити, -плю́, -пищ, гл. Укрѣплять, усилювать. *Вона мене кріпила своєю радою.* Г. Барв. 287. *Як стали крепить морози... ти такечки більш місяця крепили.* О. 1861. V. 73.

Кріпитися, -плюся, -пишся, гл. Крѣпиться, твердо держаться. *Кріпиться, як диня на морозі.* Ном. № 2444. *Не давши слова — держись, а давши — кріпись.* Ном. № 10675.

Кріпка, -ки, ж. Куропатка. Вх. Зн. 29.

Кріпкєнький, -а, -е = Кріпенький. *Коник він кріпкєнький.* Греб. 403.

Кріпкєнько, нар. = Кріпенько.

Кріпкий, -а́, -е́. 1) Крѣпкій. 2) Здоровый, сильный (о чоловікѣ). *Ище кріпкий чумак був.* МВ. I. 65. *Це ж добре, як дівчина кріпка на вдачу... а инша зовсім розбештується.* О. 1862. I. 74. 3) Сильный. *А зіма вже морозами кріпкими укріпила.* МВ. II. 25.

Кріпко, нар. 1) Крѣпко, сильно. *Тут, обнявшись кріпко, ми загинем вкупі.* Сніп. 2) Очень. *Кріпко стереглись наші дівчата панських парубків.* О. 1862. V. 109.

Кріпость, -пости, ж. 1) Сила, крѣпость. *Ти — Господь моєї кріпости і сили.* К. Псалт. 103. 2) Крѣпость, укрѣпленіє. *Дорош розміряв окопи..., бо знав і кріпости будувать.* Стор. II. 55.

Кріпота, -ти, ж. Прочность, крѣпость. *Для кріпоти роблять стріхи над тином, щоб дощ не набивав.* Донск. обл.

Кріпшати, -шаю, -єш, гл. Крѣпнуть, дѣляться крѣпче. *Мороз не кріпшав.* МВ. I. 81.

Кріпше, нар. Ср. степ. отъ кріпко. Крѣпче. *Жіноче царство стоїть кріпше над усі царства.* К. ЧР. 50.

Кріпший, -а, -е. Ср. степ. отъ кріпкий. Болѣе крѣпкій. *Над жида нема кріпшого в вірі.* Ном. 897.

Кріс, крєса, м. мн. кресі. Ружье (кремневое). Шух. 1. 229. *У нас справа швидка: з креса та в груди.* Федьк.

Кріселко, -ка и крісельце, -ця, с. Ум. отъ крісло.

Кріслатий, -а, -е. = Крислатий. *В середині церква хороша... і малювання дороге... а над кріслатим лихтарем Дух Святий.* Св. Л. 26.

Кріслечко, -ка, с. Ум. отъ крісло.

Крісло, -ла, с. 1) Кресло. *Голова не до ради, а купра не до крісла.* Ном. № 6257. *На чім посажену? На золотих кріслах.* АД. Т. 41. 2) Шесть, идущій сбоку саней отъ головы полоза въ сторону для того, чтобы сани не опрокидывались. Сумск. у. 3) Разрѣзъ въ штанахъ спереди или сзади. КС. 1893. V. 278. XII. 447. Ум. **Кріселко, крісельце, кріслечко.** *У кімнатах у нас було гарно: і кріслечко, і столичок, усе як слід.* МВ. II. 31. *Сядь собі на кріслечку.* Грип. III. 432.

Кріт, крога, м. Крогъ, Тофра еигораеа.

Кров, -ви, ж. Кровь. *Довго, довго кров степами текла-червоніла.* Шевч. 163 *Стали бідні невольники на собі кров забачати.* Дума. *Не пий води — кров нападе.* Радом. у. *Кров видно напала.* *Треба завтра щепія покликати — хай кине кров.* Мир. Пов. I. 163. 3) — **св. Івана.** Раст. = **Іванок.** Вх. Пч. I. 10. Ум. **Кривця, крówka.** *З пальця мизинця крówka канула.* Чуб.

Кровавий, кровавити и пр. См. **Кривавий, кривавити и пр.**

Кроватонька, -ки и крówkaточка, -ки, ж. Ум. отъ кровать.

Кровать, -ті, ж. Кровать, ложе. *І в кімнаті на кроваті спочити лягли.* Шевч. *На моїй кроваті постілька біленька.* Грин. III. 212. Ум. **Кроватонька, кроваточка, кроватька.** *А він їй загадав постіленьку слать на тій кроватеньці.* Чуб. V. 820. В коморонці кроватонька тесова на кроватоньці периночка пухова. Чуб.

Крове́ць, -вця́, м. Скрытое мѣсто; убѣжище; притонь. *Увірка (= білка) наносит оріхи до дупляка, до кривця.* Вх. Уг. 247.

Кровка, -ки, ж. Ум. отъ кров.

Кровні́к, -ка́, м. Раст. 1) *Hypericum quadrangulum.* Шух. I. 21. 2) = **Кривавник.** Вх. Лем. 428.

Кровожерний, -а, -е. Кровожадный. *Були ми кровожерними яструбами-рарогами.* К. Дз. 115.

Кровопивець, -вця, м. Кровопійца. *Становий і волосний кровопивці усі. От і наш кровопивець незгірший.* Канев. у.

Кровопійка, -ки, ж. Глотокъ крови. *Нехай я й жупан, та з своєї праці, а в твоєму каптанці не одна кровопийка.* О. 1861. II. 28. (З нар. уст.).

Кровопій, -пія, м. = **Кровопивець.** *Сказано, — кровопій людський.* Мир. Пов. I. 131.

Кровотіч, -чі, ж. Кровотеченіє. *Жінка одна була в кровотічі років дванадцять.* Св. Мр. V. 25.

Кровува́тий, -а, -е. Многокровный. Мнж. 183.

Кровця́, -ці, ж. = **Кривця.** *Червоная кровця — то дівоча краса.* Чуб. V. 17.

Кров'я́нка, -ки, ж. 1) = **Кров.** *Тільки му ся кров'янки ляло.* Вх. Зн. 25 2) *Кровяная колбаса.* Черниг. у.

Кроїти, крою, -їш, гл. = **Краяти.** *Про те знає швець та кравець, що він буде кроїти.* Ном. № 9577. *Як будуть козаче то тіло кроїть.* Федьк. III. 152.

Кро́к, -ку, м. 1) Шагъ. *Дурному з кроку ступити, — сто днів од пусту доступити.* Ном. № 6212. *Но що ту приходиш кроком зрадливим.* Гол. I. 346. 2) *Часть основы, которую ткачъ можетъ заткать до новаго поворота навоя: заткавъ ее, ткачъ, поворачивая верхній навой, развиваетъ съ него часть основы, навертывая въ то-же время сотканный крок полотна на нижній навой; крок находится между ма́глем і лядою.* Шух. I. 258. МУЕ. III. 20.

Кро́ква, -ви, ж. Стропило. *Яка кроква, така й лата — яка робота, така й заплата.* Ном. № 10403. *Положимо сволоки з зеленої осоки; поставимо крокви з жовтенької моркви.* Нп. Ум. **Кроківка, кроковця.** Грин. III. 155. *Поставлені кроковки.* Мет. 119.

Кроквіна, -ни, ж. Одно стропило. Волч. у.

Кроківка, -ки, ж. Ум. отъ кро́ква.

Крокіс, -косу, м. Раст.: а) *Дикій шафранъ, Carthamus crocos.* б) *Pulmonaria mollis.* Лв. 101. *Квітками сухими то з рожі, то з крокосу обквічали.* ЗОЮР. II. 290. *Та купили крокосу дівочкам у косу.* Грин. III. 95.

Крокіш, -кошу, м. Раст. *Pulmonaria mollis.* Вх. Пч. I. 12. См. **Крокіс.**

Крокодїл, -ла, м. Крокодилъ. *Сокрушаєш крокодила і годуєш сем'ї дикі.* К. Псалт. 170.

Крокус, -са, м. = **Крокіс.** *Ой де Петрусь походив, — червоний крокус походив.* Макс.

Кро́лик, -ка, м. 1) = **Кріль.** *То це прийде кролик, улізе в мішок.* Рудч. II. 12. 2) = **Крїлик.** Вх. Лем. 428.

Кроля́чий, -а, -е. Кроликовый, кроличій. *Червоні кролячі очі.* Мир. Пов. II. 50.

Кро́мка, -ки, ж. — хліба = **Окраєць хліба**. Вх. Уг. 247.

Кро́мкати, -каю, -єш, гл. = **Крамкати**. *Орони кромкавут*. Вх. Лем. 428.

Кромка́ч, -ча, м. Воронь. Вх. Лем. 428.

Кро́пець, -пцю, м. = **Кріп 1**. Вх. Лем. 428.

Кропива, -ви, ж. Раст. Крапива. *І на жалку кропиву мороз буває*. Ном. № 3824. Глуха, біла кропива, мертва кропива. Раст. *Lamium album* L. ЗЮЗО. I. 126. Глуха кропива еще: *Leonopus cardiaca*. Лв. 99. Ум. **Кропивка**. *Там же при долиниці, в зеленій кропивці*. Грин. III. 663.

Кропів'яний, -а, -е. Крапивный. Грин. III. 93. **Кропив'яним сім'ям засипати**. *Забранить, наговорить много попрековъ. Я було піякам кажу: «Пийте, та його (чоловіка-п'яницю) не заволікайте!» А то ще прийдуть під вікно (кликати). До хати вже і не вступують, бо я кропив'яним сім'ям так і засиплю*. Г. Варт. 290.

Кропив'янка, -ки, ж. Птица: крапивникъ, *Troglodytes parvulus*. Константиногр. у.

Кропило, -ла, с. Кропило. *Дяк ства, попи з кадилами, з кропилом*. Шевч. Ум.

Кропи́льце.

Кропити, -плю́, -пиш, гл. Кропить, окроплять. *Сонце світить, дощик кропить*. Ном. № 236. *Кропи нас, мати, свяченою водою*. Грин. III. 510.

Кропівник, -ка, м. У гуцульскихъ дзеворубовъ: рабочій, поливающій водою деревянный желобъ, но которому съ горы внизъ спускается дерево. Шух. I. 179.

Кропко́вий, -а, -е. Настоянный на укропъ (о водкѣ). *В приставках стояла брага, а в бутиях пінна і перцівка, і кропкова, і густа корінна*. Мкр. II. 23.

Кро́пля, -лі, ж. = **Крапля**. *Буду пити, буду пити й кропли не пуцу*. Чуб. V. 252.

Кро́повий, -а, -е. Укропный? изъ укропу? Грин. III. 86.

Кро́сенце, -ця, с. Ум. отъ **кросно**.

Кро́сневий, -а, -е. **Кро́снева пилка**. Столярная нила со станкомъ. Шух. I. 88.

Кро́сно, -на, с. Употребляется преимущественно во мн.: **кросна**. 1) Рама или полная, — напр. въ окнѣ (Желех.), или только изъ трехъ сторонъ; входитъ какъ составная часть въ рядъ снарядовъ и машинъ: **кросна** въ столярной пилѣ — станокъ, (Желех. Шух. I. 88), въ ручной мельницѣ — два столбика съ перекладной сверху (въ видѣ буквы П) надъ жерновомъ: сквозь перекладину проходитъ шесть, при помощи нижнего конца котораго вращается жерновъ (Шух. I. 146, 261). 2) Швальный станокъ у переплетчиковъ, также представляющій изъ себя неполную раму въ видѣ буквы П. Желех. 3) Ткацкій станокъ простой, въ видѣ двухъ стоекъ съ перекладинами сверху и внизу, употребляемый и теперъ для тканья ковровъ (Вас. 171), решетъ и ситъ (Вас. 175), также усложнившійся и существующій въ томъ видѣ, въ какомъ онъ описанъ подъ словомъ **Верстат**. Шух. I. 255. МУЕ. III. 24. Вх. Уг. 247. *Твоя стара мати за кроснами сидить*. Гол. 4) Полотно, холстина. *Поставила і виткала шовковій кросна*. Нп. Г. Барв. 422. Ум. **Кросенце, кросонкі**. *Молодим господилям кросенця ткати*. Чуб. III. 109.

Кросонкі, -но́к, с. мн. 1) Ум. отъ **кросно**. 2) Небольшой станокъ для тканія ситъ. Вас. 152.

Крот, кротъ, нескл. Кратъ, разъ (только въ бранныхъ выраженіяхъ). *Сто сот крот його ма*. Ном. № 3767. *Не зводъ з ума, кротъ твою ма, бо я не дитина*. Чуб. V. 216. *Прийшли жиди воли брати, а я стала не давати, кротъ сот вашу ми*. Чуб. V. 1160.

Кротити, -чу́, -тиш, гл. Рыть землю (о кротахъ). *Кроти накрошили на сіножаті.* Канев. у.

Кротість, -тости, ж. Кротость. *Притчу Христову розкаже, схилиючи буйі душі до кротости та до любви.* К. ЧР. 313. Кротъ. См. **Крот.**

Крохмаль, -лю, м. 1) Крахмалъ. *Робити крохмаль з картоплі.* Г. Барв. 373. 2) Кисель. *Крохмаль, який їдять пани.* Котл. Ен.

Крошня, -ні, ж. 1) Рыболовный сакъ. Вх. Зн. 29. Желех. 2) Верхъ, будка повозки. Вх. Зн. 29. Ум. **Крошенъка.**

Крубочки, -ків, мн. Родъ вышиванья. Kolb. Рок. I. 48.

Круг, -га, м. 1) Кругъ, окружность, круговая линия. 2) Горизонтъ, кругозоръ. **Вже сонце в крузі.** Солнце на горизонтъ. Желех. *Зійшли мої літа, як вихор з круга світа.* КС. 1883. II. 468. *Щоб ти пішов круга світа.* Ном. № 3677. (Проклятіе). *Бодай йому з круга світа повернуло!* Киев. у. (Проклятіе). 8) Кругъ, составленный расположившимися по окружности предметами, людьми. *Тихо виступали в круг дівчата, побравшись по дві попід руки.* Левиц. 4) Кругъ (дороги), объѣздъ. *Хто кругу не боїться, — далі становиться.* Посл. 5) Извѣстная часть (пудовъ до 2 — 3) волокна неньки, льна, намотанная на деревянный обручъ. Вас. 200. Чуб. VII. 408. *Сорт: кругів прядіва.* Мнж. 46. 6) — **коліс.** Комплекта колесъ для воза. 7) Площадь, ограниченная окружностью. 8) Кругъ деревянный, металлическій и пр. — отдѣльный или какъ часть различныхъ снарядовъ, посуды, мебели и пр. Такъ, **кругом** называется дно деревянной посуды, вырѣзанное, но еще не обработанное (Шух. I. 250); **круг** является одною изъ двухъ сторонъ **колиски** (Шух. I. 98), частью **м'яльниці** (Вас. 159). 9) Родъ деревяннаго столика у гуцульской печи, на который выкладывается приготовленная **кулеша**. Шух. I. 96. 10) Въ повозкѣ: каждая изъ двухъ поперечныхъ стѣнокъ кузова. Рудч. Чп. 250. 11) — **гончарський.** Кругъ, станокъ гончара; устройство: вертикально стоящее **веретено**, которое своей пяткой, **спінем**, вращается въ подшипникѣ, лежащемъ на полу; верхній конецъ **веретена** прикрѣпленъ къ высокой скамьѣ, называемой **лавиця**, при помощи **жабки**, дощечки съ выемкой; внизу на веретенѣ нижній кругъ, — **спідняк**, вращаемый ногами, а вверху — **верхняк**, меньшій кругъ, на которомъ формуютъ посуду. Шух. I. 261, 262. Полтавскія названія частей круга: **веретено** — веретено, **п'ятка** — деревянная подставка для круга, **порплиця** — желѣзный подшипникъ для веретена, а **дучка** — лунка въ ней, **лава** = скамья, **коник** = **жабка**, **спідняк**, **сподень**, **кружка** — нижній кругъ, **верхняк**, **голова**, **головка**, **кружалко** — верхній кругъ; **спиці** — большею частью круглыя деревянные трос ти, въ числѣ шести, образующія подпорку для нижняго круга и располагающіяся подъ нимъ въ видѣ круглой клѣтки; **шпеник** желѣзный стержень на верхнемъ кружкѣ, на который накладывается комокъ глины при формовкѣ. Вас. 179. Нѣсколько различаясь по своей конструкціи, **круги** бывають: **шльонський**, **головатий**, **шестерня**, **волоський**. Вас. 179. 12) Тулья шапки. Вас. 156. 13) Темя головы? *Болишь моя головонька від самого круга.* Грин. III. 162. 14) Участокъ поля. *Там же мі стоїть три круга ярини, пішли її жати три красні дівчини.* Гол. *В сьому крузі луччі буряки, аніж на низу.* Киев. г. 15) Переносно: область. *Будем висліжувати, світогляд народа в крузі релігії.*

Левиц. 16) — дугану. Пятьдесятъ пачекъ табаку (курит.). Вх. Лем. 428. Ум.

Кружечок, кружок.

Круг, нар. Вокругъ. *На ріках круг Вавилона, під вербами в полі, сиділи ми. Шевч. Круг його гукають.* К.

Кругав, -ва, м. Ястребъ. *Циганочко-волошечко, я кругава вбив.* Федьк. II. 71.

Круги́, нар. = **Круг**. *Намітивши на ньому (яблуці) яке місце, вести від того місця пальцем круги яблука.* Дещо.

Круги́ня, -ні, ж. Порода круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 428.

Круглий, -а, -е. Круглый. *Грїш круглий — роскотиться.* Ном. № **Круглий хрещик**. *Игра, подобная горѣлкамъ.* Ив. 55. Ум. **Кругленький**.

Круглість, -лости, ж. Круглота, шарообразность. *Про круглість землі я трохи чи не сам доміркувався.* Ком. I. 48.

Кругліти, -лію, -еш, гл. Дѣлаться болѣе круглымъ, округляться. Желех.

Круглобо́кий, -а, -е. Круглый, шарообразный. *Земля круглобока, така точнісінько, як кавун.* Ком. i. 7.

Кругловатий, -а, -е. Кругловатый. *Вся його постать, цілий обвід повного кругловатого лиця виявляло зразу його м'яку натуру.* Левиц. I. 239.

Кругловидий, -а, -е. Круглолицый. Ном. № 13790. *Огрядний собі пан, кругловидий, русявий.* К. ЧР. 104. Ум. **Кругловиденський**. *Була кругловиденська, ясноока, уста рум'яні, як вишня.* МВ. II. 83.

Круглолиций, -а, -е = **Кругловидий**. *Із за лісу, з за туману місяць впливав, червоніє круглолиций, горить, а не сяє.* Шевч.

Круглоокий, -а, -е. Имѣющій круглые глаза.

Круглота, -ти, ж. = **Круглість**. *Давно вже в голові його заклонулась думка про круглоту землі.* Ком. I. 52.

Круглотварий, -а, -е = **Кругловидий**. Вх. Зн. 30.

Круглявій, -а, -е. Круглый. *Ще й на личку круглявіша.* Нп.

Кругляк, -ка, м. 1) Вѣтряная мельница голландской системы. 2) Раст. *Equisetum palustre* L. ЗЮЗО. I. 266.

Круглянча, -чати, с. Маленькій круглый горшокъ. Вх. Зн. 30.

Круглястий, -а, -е. Шарообразный. *Земля кругляста, як кавун.* Ком. I. 6.

Кругляти, -ляю, -еш, гл. Нить круговую. *Да з кумою з Хмельницькою мед-вино кругляє.* Макс.

Кругляччя, -чя, соб. Бревна нераспиленные. *Таки се кругляччя поколи, — з їх дров сила.*

Круговид, -ду, м. Кругозоръ. *Чи ви любите гуляти по сім узгір'ї та любити круговидом.* Левиц. I. 273.

Круговий, -а, -е. 1) Круговой. *Вода, коли в неї кинеш камінь, розходиться круговими хвилями.* Ком. II. 2) Названіє вѣтра. *Иноді так, що вітер круговий подме.*

Кругогляд, -ду, м. = **Круговид**. *Прозорий воздух розширив кругогляд на всі боки.* Левиц. Пов. 97.

Кругойдучий, -а, -е. Поворачивающійся въ видѣ круга. *Над глибоким кругойдучим яром стоїть у руїнах, колись-то пишний замок.* К. (О. 1861. II. 234).

Кругом, нар. 1) Кругомъ, со всѣхъ сторонъ. *Золотоноша кругом хороша*. Ном. № 727. *Кругом його степ як море*. Шевч. 2) Кругомъ, вокругъ. *Кругом дуба русалоньки мовчки дожидали*. Шевч. 30. *Обійшли кругом церкви*. ЗОЮР.

Кругосвіт, -ту, м. = **Круговид**. *Його* (М. Вовчка) *кругосвіт немаленький*. О. 1861. IV. 34.

Кругосвітній, -я, -є. *Всемирный. Дійшовши з прогресом кругосвітньої наукової праці тієї правди...* К. ХП. 135.

Кружалко, -ка, с. 1) Ум. отъ **кружало**. 2) Часть гончарнаго круга. См. **Круг**.

Кружало, -ла, с. Кругъ; дискъ. *Парубки обсіли кружалом її хату*. МВ. *Аж кружало витоптав, танцюючи*. Св. Л. 207. *У коморі воскові кружала*. Кружало является частью различныхъ снарядовъ, напр., ткацкаго станка. Вас. 167. Ум. **Кружалко**, **кружальце**. *Коли б подивитись з місяця на землю удень, вона б здавалась нам біленьким кружальцем*. Ком. I.

Кружанин, -на, м. Участникъ хороводнаго круга. Грин. III. 105.

Кружа́ти, -жаю́, -єш, гл. = **Кружляти**. *Зевес тоді кружав сивуху і оселедцем заїдав*. Котл. Ен. *А козак сидить у корчмі, мед-вино кружає*. ЗОЮР. I. 219.

Кружганок, -нку, м. Галлерей. *Освітилися залі, кружганки і кімнати княжеського замку*. Стор. МПр. 74. *З обох сторон будівлі прибудував ще по крилу покоїв і з'єднав їх кружганками*. Стор. МПр. 65.

Круженя́ти, -няю́, -єш, гл. О птицѣ: кружить, дѣлать круги летая; нарить. *Коршак літає, літає, — чого він так круженняє?* Радомysl. у.

Круже́ць, -жця́, м. Въ прялкѣ для шерсти — катушка, на которую постепенно наматывается спряденная шерсть. Вас. 153.

Кружечок, -чка, м. Ум. отъ **Круг**.

Кружина, -ни и **кружиня́**, -ні́, ж. Окружность. *Чотирі четверті кружині*. Черниг. у. *Се болото верстов із сім кружині*.

Кружівка и **кружілка**, -ки, ж. = **Кужілка?** = **Веретено?** *Буде мати бити щіткою, гребінкою і веретеном-кружівкою*. Грин. III. 72. *Добру свекруху маю, не дасть мя бити, знаю: видре щітку і гребінку, веретена і кружілку*. Грин. III. 92.

Кружка, -ки, ж. Часть гончарнаго круга. См. **Круг II**. Вас. 179.

Кружкама, нар. *Кружкомъ, въ кружекъ. Посідали кружкама*. О. 1862. VIII. 18.

Кружля́ти, -ляю́, -єш, гл. 1) Кружиться, рѣять въ воздухѣ. *Як спускали домовину в яму, то все над нею білі голуби кружляли*. МВ. I. 79. 2) Нить. *Пообідавши, стали кружляти горілку*. Стор. I. 204. *А в тій корчмі два чужоземці: ой їден чужоземець мед-вино кружляє*. Чуб. V. 393.

Кружо́к, -жка́, м. Ум. отъ **круг**. 1) Небольшой кругъ, образованный линіей или расположенными по окружности предметами, людьми. **Ставати, сідати кружка**. *Становиться, садиться въ кругъ. Жонаті чоловіки тим часом стали в раді кружка і обрали з між себе отамана*. Г. Барв. 138. *Сідайте ж бо кружка та й слухайте!* МВ. **Кружка бігати**. *Кругомъ бѣгать*. Херс. **Голова кружка йде**. *Голова кружиться*. Г. Барв. 532. 2) = **Круг 5**. Чуб. VII. 408. 8) — **обичаєк**. *Двадцять штукъ обичаєк для сить*. Вас. 152. 4) Площадь, ограниченная небольшою окружностью. *І квіток цвіте без ліку, все кружками, кружками*. МВ. *Вообще всякій деревянный кружокъ, служащій для различнаго употребленія, напр., вмѣсто тарелки, какъ крышка для различной посуды (напр., кувшиновъ, кадокъ съ квашеной капустой, огурцами,*

кадокъ съ водой) и пр. Чуб. VII. 386. 6) Кругъ въ мельничной шестернѣ. Мнж. 481. Ум. **Кружечок**. *Миттю подала на стіл гарячих млинчиків, сала кусочок положила на кружечку*. К. ЧР. 242.

Крук, -ка, м. = **Крюк**. *Висить пуга на круку, буде жінці і дяку*. Ном. Ум. **Кручок**.

Крулевство, -ва, с. Королевство. *Був обраний на польське крулевство*. Стор. МПр. 64.

Крулевщизна, -ни, ж. Жалованное отъ короля имѣніе. К. Досв. 148.

Крулівна, -ни, ж. 1) Королевна. 2) Родъ игры. Грин. III. 96.

Круль, -ля, м. Король. (Заимствовано изъ польск. языка).

Крулювати, -люю, -єш, гл. Царствовать, управлять. *Не таким кнам, пане брате, в Польщі крулювати*. О. 1862. II. 54.

Кру́мкати, -каю, -єш, гл. = **Крамкати**. Вх. Лем. 428.

Крумкач, -ча, м. Воронь. Киев. г. Вх. Лем. 428.

Крумчати, -чу, -чиш, гл. = **Крумкати**. *Гавран крумчит*. Вх. Лем. 428.

Крупы, круп и крупів, мн. 1) Крупа. *Не сягай через крупы до пшона*. 2) Мелкій градъ. *Гуляє вітер по вулиці, з неба порошить крупами*. Левиц. I. 8) Икра рачья. Икра селедки. Вх. Лем. 428. Ум. **Крупці**. *Еге, крупець! може і м'яся*. Ном.

Крупі́на, -ни, ж. Зернышко крупы. *Добра каша: крупина за крупиною гониться з дрючиною*. Ном. № 12321.

Крупкий, -а, -е. Крупистый, изъ крупинокъ состоящій. *Крупкіща мука (грубиша)*. Шух. I. 104.

Крупній, -а́, -е́ = **Крупкий**. *Знаєши крупного й м'ягкого*. Ном. № 13915.

Крупник, -ку, м. Каша жидкая изъ крупы. Чуб. VII. 439. *Крупник кулішеві брат*. Ном. № 12322.

Крупнистий, -а, -е. Зернистый. Вх. Лем. 428.

Крупняк, -ка, м. Самка селедки. Вх. Лем. 428.

Круподёрник, -ка, м. Дѣлающій крупу. *Оттам, мамо, мельник, оттам круподерник*. Нп.

Круподёрня, -ні, ж. Мельница для приготовления крупы.

Круп'янка, -ки, ж. Колбаса, начиненная кашей. *Дайте ковбасу, я додому понесу; дайте круп'янку, пудкину пуд лавку*. Чуб. III. 477.

Круп'яр, -ра, м. = **Круподерник**. Гол. Од. 11.

Крутай, -тая, м. Раст. *Echinops Rirto* L. ЗЮЗО. I. 121.

Крутанина, -ни, ж. 1) Суетня, хлопоты. *Там така крутанина, що ну: все тільки там підмети, там застели та принеси*. Брацл. у. 2) Путаница.

Крутарь, -ря, м. = **Крутий**. Хотин. у. Вх. Зн. 30.

Крутель, -лю, м. Скрученная изъ соломы веревка. *Пошов до святих просити соломи, щоб скрутити крутеля і по йому спуститись (з неба) на землю*. Чуб. II. 337.

Крутень, -тня, м. 1) Пукъ соломы для топки. *Посади там (у печі) та й спали соїлми три крутні, під челюстами, щоб загнотити*. Чуб. I. 123. 2) Свернутый пукъ соломы для заплетанія между кольями въ стѣнахъ плетеной хаты, **мазанки**. Чуб. VII. 381. 3) Свертокъ сѣна, остающійся по дорогѣ отъ протащенной копны. Канев. у. 4) = **Крутель**. *Що на йому свита соломою шита, крутнем пудперезався да в бояре вбрався*. Грин. III. 438. 5) Маховое колесо (въ машинѣ). Лубен. у.

Круте́нький, -а, -е. Ум. отъ **крутий**.

Круте́нько, нар. Ум. отъ **круто**.

Крутий, -а́, -е́. 1) Крутой. *Буду крутії гори копати.* Мет. 2) Сильно загнутый. *Молодик-звоздик! тобі — на уповня, мені — на здоров'я; тобі круті роги, мені чорні брови.* Ном. № 286. *Поцілуй же мене... у крутий усок.* КС. 1882. X. 27. **Крутий ряд.** Весенняя игра дѣвушекъ, въ которой цѣпь играющихъ извивается заворотами и зигзагами. Kolb. I. 176. 8) Густой. *Наварила каші крутої.* Грин. I. 88. *Круті яйця.* 4) Крѣпкій, твердый. *На круте дерево крутого клина треба.* Чуб. 1. 239. *А взризніте, яка (картопля) крута.* Г. Бар. 428. *Ой маю я, моя мати, нагайку крутую.* Нп. 5) Трудный, тяжелый. *Еге, одвітує Білозерець, крута година наступила.* К. ЧР. 302. 6) Трудно разрѣшимый, трудно усвояемый (о словѣ, напѣвѣ) Уман. у. *Крута загадка. Крута пісня. Круте слово. Не круте ймення, та забула.* Павловгр. у. 7) **Крута голова = крутоголов.** Вх. Лем. 428. 8) **Крута м'ята.** Раст. Курчавая мята, *Mentha crispa.* Вх. Лем. 428. Ум. **Крутенський.** *Крутенську загадку нашим ти задав панам.* Котл. Од. 489.

Крутило, -ла, с. 1) = **Крутіж.** Вх. Зн. 30. 2) **Крутив, крутив, та вже ся і крутило перекрутило.** Всевозможныя усилия, средства оказались неудачными. Желех.

Крутити, -чу́, -тиш, одн. в. **крутну́ти**, -ну́, -не́ш, гл. 1) Крутить, окручивать, свивать. *Чоловік крутить, а Бог розкручує.* Ном. № 84. *Перевесла дівчата в полі крутили.* Сніп. **Крутити мотузи.** Вить веревки. Вх. Лем. 428. 2) Крутить, вертѣть. *В віконце поглядає, чи крутить завірюха.* МВ. *Лисичка... крутнула хвостиком.* Гліб. **Крутити носом.** Быть недовольнымъ. Ном. № 5083. 3) Интриговать. 4) **Крутити веремія.** Дѣлать быстрыя атаки. *Ніхто краще його не ставав до бою, ніхто не крутив ляхам такого веремія.* К. ЧР. 13 и 423.

Крутитися, -чу́ся, -тишся и **крутну́тися**, -ну́ся, -не́шся, гл. 1) Кружиться пливая. *Пливла, пливла з рожі квітка та й стала крутиться.* Мет. 2) Вертѣться. *З дитворою кручусь по дворищу та бігаю.* МВ. *Крутнувся догори черева.* Ном. № 1833. *На те ніп посвятився, щоб по церкві крутився.* Ном. № 210.

Крути́ус, -са, м. = **Прудиус.** *Сотниківна вже кохалась з якимсь крутиусом чи шибай-головою.* Стор. I. 33.

Крутихвіст, -хвоста, м. Изворотливый, фальшивый, перемѣнчивый человекъ.

Крутіж, -жа, м. Водоворотъ, омутъ. Шух. I. 6. *І як у той крутіж упав у ті прокляті чорні очі.* Федьк. II. 66.

Крутий, -тія, м. Плуťь. *О, не дуже водись з ними, гроші не дуже позичай, бо крутії вони добрі.* НВолын. у.

Крутілка, -ки, ж. Родъ зимней карусели на льду. Чуб. IV. 42. Мил. 55.

Крутіль, -телі, ж. Канатный дворъ, крутильня. Вх. Зн. 30.

Крутливець, -вця, м. = **Крутіж.** Вх. Зн. 30.

Крутливиця, -ці, ж. = **Крутливець.** Вх. Зн. 20.

Крутнути, -ся. См. **Крутити**, -ся.

Крутня́, -ні́, ж. 1) Постоянное верчение, вращение. 2) = **Крутанина.**

Круто, нар. 1) Круто. *Круто з'їздити сюдою. Круто спускалась гора.* Стор. 2) Съ сильнымъ загибомъ. *Круто позагинаті роги.* 3) Густо. *Круто наварила, — і ложкою в куліші не повернеш.* 4) Трудно, тяжело. 5) Сильно. *Круто їм буде одвічатъ.* О. 1862. VI. 60. 6) Остро (о взглядѣ). *Сив сокіл сидить, круто ся дивить.* Гол. Ум. **Крутенцько.** *Садив крутенцько гайдука.* Котл. Ен.

Крутоберегий, -а, -е. Съ крутими берегами. *Дніпро крутоберегий.* Шевч. 380.

Крутобере́жжя, -жя, с. Обрывистый высокій берегъ. *В тім місті берег крутий — крутобережжя.* Новомоск. у.

Крутобере́жисто, нар. Обрывисто. *Де ші Міюсі крутобережисто, там добре млин постановити.* Міусск. окр.

Крутобережний, -а, -е. Съ обрывистими берегами. Кв. (Желех.).

Крутобережно, нар. = **Крутобережисто.** *Як же ми роз'їдемоь, коли місточок маленький? Вертай назад! — Еге! перший ізнов каже: як я поверну, коли, бач, крутобережно.* Кв. II. 40.

Крутобо́кий, -а, -е. Обрывистый. *На скелі крутобокій ... палац високий.* Щог. В. 130.

Крутовежа, -жі, ж. Раст. *Dyanthus superbug.* Шух. I. 21.

Круто́вина, -ни, ж. Склонъ, спускъ (въ оврагъ, напр.). Мнж. 183.

Крутоголов, -ва, крутоголо́вач, -ча и крутоголо́вецъ, -вця, м. Зоол. Вертишейка, *Junx torquilla.* Вх. Зн. 30. Желех.

Крутоголо́вчики, -ків, м. мн. Раст. *Prunella grandiflora.* Лв. 101.

Крутогорі́й, -а, -е. Съ обрывистими горами. *Дніпр той дужий крутогорий.* Шевч. 562.

Крутопіп, -попа, м. Шуточно вмѣсто: **протопіп.** Котл. (Изд. Фед.), 77. *Философи, крутопопи набірались страху.* КС. 1882. IV. 169.

Круторогий, -а, -е. Съ большими загнутыми рогами. *Чи не ревуть круторогі, чи не йде чумак з дороги? Шевч. Ой місяцю круторогий, світи надо мною.* Макс.

Крутоя́рий, -а, -е. Съ глубокими обрывами; овражистый. *Повилася з Лубень крутоярих дорога розлога.* К. Досв.

Круть, меж., выражающее быстрый поворотъ. *Хоч круть верть, хоч верть круть.* Ном. № 8037.

Крутько́, -ка, м. 1) Вертунъ, постоянно вертящійся, кружащійся человекъ. Также: непосѣда? непостоянный? 2) Вихрь. *Крутько схопився.* Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн. Вѣроятно **крутькомъ** называется собственно тотъ злой духъ, который, согласно народному вѣрованію, производит вихрь. 3) Употребляется какъ нарѣчіе: **крутька** — кружась. *Ізнов удвох носяться наздибочки і крутька по панськи.* Г. Барв. 341.

Круховий, -а, -е. Крухова сіль. Каменная соль. Вх. Лем. 429.

Круць, -ця, м. Гвоздь. (І. Христа) *жиди мучили, на хрест роспинали, залізними круцями руці і ноги пробивали.* Мил. 15.

Кру́ча, -чі, ж. 1) Крутизна, обрывъ. *Тече річка невеличка, підмиває кручі.* Лукаш. 55. *Ой де кручі високіі, то там броди глибокіі.* Нп. *Кинувся гурт (свиней) із кручі в озеро та й потонув.* Єв. Л. VIII. 33. 2) Глубокое мѣсто въ рѣкѣ. *Попав у кручу та й утоп.* Мирг. у.

Круча́к, -ка, м. Баранъ, большой метлицею, съ червемъ въ головѣ. Анан. у. Маркев. 8.

Кручанка, -ки, ж. 1) Вдвое сплетенный, какъ веревка, ремешекъ или проволока; мѣдная кручанка употребляется для инкрустаціи художественныхъ гуцульскихъ издѣлій изъ дерева. *Крицеве кресало з мосяжною ручкою; при нім висить на крученні, — удвое скрученім ремінці, — протичка.* Шух. I. 276. *Рівніш скручений дріт = крученка.* Шух. I. 281, 280, 291. 2) Свернутые табачные листьа, пропитанные водкой и муравьиной кислотой, дающіе чрезвычайно крѣпкій табакъ. Шух. I. 36.

Круча́ти, -чу, -чиш, гл. Хрюкать. Вх. Лем. 428.

Кручений, -а, -е. 1) Свернутый. 2) Придурковатый. *Ходить, як кручена курка.* Ном. № 10943. **Кручена вівця, кручений баран.** Овца или баранъ, больные метелицею. Желех. См. **Кручак.** 3) Шалунъ, сорванецъ. 4) **Кручені паничі.** Раст. *Ipomoea tubra.*

Крученик, -ка, гл. Табакъ въ свернутыхъ листьяхъ. Вх. Зн. 30.

Кручечок, -чка, м. Ум. отъ **кручок.**

Кручий, -а, -е. Вороновъ. — **син** — бранное слово. *Да вже ж на Україні не одна жінка курку зготувала, тебе, ляха, кручого сина, на ніч чекала.* АД. II. 114.

Кручинка, -ки, ж. Крендель. Вх. Зн. 30.

Кручія, -чії, ж. Водоворотъ подлѣ мели. Канев. у.

Кручкодер, -ра, м. Крючоктворъ; взяточникъ. *Поліцейські кручкодери.* КС. 1882. X. 189.

Кручок, -чка, м. = Крючок. *Коло тії криниченьки кручок і відро.* Чуб. V. 204. *Попробував то так, то сяк закидати оддалеки крупка, щоб вивідать, що в нього на думці.* К. ЧР. З вищого, бач, розуму закидає крупка. Ум. **Кручечок.**

Круш, -ша, м. Руда, металлъ. *Лучче піти, моя мати, в Сібіроньку круш копати, ніж.*

Крушина, -ни, ж. 1) Крушина, *Rhamnus frangula.* *Нема роду-родини, ні вірної дружини, тільки в саду крушина.* Чуб. V. 332. 2) Печаль, кручина. *А на моїй голові штири крушини. Ой перша крушина — отець-мати померла.* Чуб. V. 585.

Крушіти, -шу́, -шіш, гл. Мять, сокрушать. *З старим жити, тіло крушити.* Ном. *Журба мене круше.* Чуб. *Не сушіте, не крушіте моєї молодости.* Гол. I. 232.

Крушітися, -шуся, -шішся, гл. Сокрушаться. *Гляну в перше віконечко — плачу, крушуся, гляну в друге віконечко — Богу помолюся.* Нп.

Крушний, -а, -е. = Кришний. Желех.

Крьо-не! меж. Крикъ, которымъ пастухъ приказываетъ козамъ возвратиться назадъ. *Козар гонить кози покликом: ці! ці! завертає їх — крьо-не!* Шух. I. 211.

Крюк, -ка, м. 1) Крюкъ. *Зачеплені крюком за ребро моталися на шибеницях.* Стор. МПр. 129. 2) Перпендикулярная часть журавля (у колодца), на которой виситъ ведро. 3) Воронъ. *Щоб летіли крюки з поля ляшків-панків їсти.* Шевч. Ум. **Крючок.**

Крюкання, -ня, с. 1) Карканье, крикъ воронъ; курлыкание журавлей. 2) Кваканье лягушекъ.

Крюкати, -каю, -єш, гл. 1) Каркать (о воронахъ); курлыкать (о журавляхъ). *Угорі десь крюкають журавлі.* Мнж. 114. 2) Квакать (о лягушкахъ). *Не крюкайте, рябі жаби, в густім очереті.* Мил. 66.

Крючок, -чка, м. Ум. отъ **крюк.** 1) Крючекъ. **Загинати, закидати крючка.** Заговаривать издали о чемъ-либо съ хитрымъ намѣреніемъ. 2) = **Крюк 2.** 3) Небольшой воронъ. *Налетів крючок.* Грин. III. 142. 4) Деревянная доска съ загнутымъ краемъ, на которой сапожники вытягиваютъ вытяжные сапоги. Сумск. у. 5) Мѣра водки самая малая. Чуб. VI. 333.

Крявчати, -вчу, -чиш, гл. Каркать (о воронѣ); кричать (о *Nucifraga caryocatactes*). Вх. Уг. 248. См. **Кравчати.**

Кряж, -жа, м. 1) Спинной хребетъ. Чуб. VII. 575. 2) Холмъ. Мнж. 4. *З'їхавши на високий кряж, озирнувся Кирило Тур.* К. ЧР. 158. *Давно вже на його грудях лежить широкий кряж сирої землі.* Стор. I. 228. 3) Деревянный отрубокъ цилиндрической формы. Чуб. VII. 575. Вас. 184.

Кряжіти, -жу, -жиш, гл. 1) Усердно работать, не разгибая спины. 2) Заботиться, радѣть. *Лежень лежить, а над ним Бог кряжить*. Ном. № 1682. *Стара, було, так і кряжить за дітьми, щоб ніхто не зобідив*. Канев. у. *За ним кряжили, значить жаліли, що наче він справний, щоб не рощитать його*. Верхнеднѣпр. у.

Кряжувати, -жую, -єш, гл. Обтесывать дерево цилиндрами. Чуб. VII. 575.

Кряк, -ка, м. 1) = **Крак**. Вх. Лем. 429. 2) Порода водной птицы. *Полети ж ти, галко, де мій рідний батько, полети ж ти, кряче, де матюнка плаче*. Чуб. V. 465. Ум. **Крячок**. *Летить крячок на той бочок, да й сів на тичині*. Мет. 463.

Кряка, -ки, ж. Лягушка. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Крячка**.

Крякати, -каю, -єш и крячу, -чеш, одн. в. крякнути, -ну, -неш, гл. 1) = **Кракати 1**. *Убрався між ворони і крякай як они*. Ном. № 5880. *Крякнула ворона на весь рот*. Стор. I. 15. *Сидить сорока коло потока та й кряче, та й кряче*. ЗОЮР. II. 244. 2) Крякать по утиному. *Чорнориби каченята, крякаючи, у двір садком отруться*. МВ. II. 134.

Крянути, -ну, -неш, гл. Ударить. Вх. Зн. 30.

Крятатися, -таюся, -єшся, гл. Быть занятым, хлопотать. Вх. Зн. 30.

Кряч, -ча, м. Жердь, которой поворачивают бревно: при постройкѣ дома, сарая нужно бывает положенную уже на стѣны, но еще не прикрѣпленную, матицу перевернуть; тогда туго обматывают ее веревкой и въ петлю, которой оканчивается она, продѣвают кряч, жердь, при помощи которой бревно переворачивается. *Крячем можно хоч яке дерево криве у сволоці повернути чи так, чи инак*. Волч. у.

Кряча, -чати, с. Утенокъ. *Трапляється, батьку, що кряча малее ловить рыбку краще ніж старее*. Макс. (1849), 84.

Крячастий, -а, -е. Кустистый. *Крячастий барвінок молодій дівчині на вінок*. Гол. IV. 323.

Крячина, -ни, ж. Маленькій кустъ. Вх. Лем. 429.

Крячистий, -а, -е. Покрытый кустами. *Крячисте поле*. Вх. Лем. 429.

Крячитися, -чуся, -чишся, гл. Давать развѣтвляющійся корень. *Перниця крячится*. Вх. Лем. 429.

Крячка, -ки, ж. Утка. *Другі люде гуляють, ходять у гай, а ми крячкою сидимо дома*. Левиц. I. 344. *Як крячка та просиділа трохи не три тижні коло матері*. Мир. Пов. I. 137.

Крячок, -чка, м. = **Кряк**? *Летить крячок по над морем та й летячи кряче*. Макс. *Ой летить крячок через Дунай ручку*. Грин. III. 595.

Ксі! меж. Крикъ на свиней, когда ихъ гонятъ. Вх. Лем. 429.

Ксьондз, -за, м. Католическій священникъ. *В страшно-судную неділю ксьондз казання говорив*. Рудан.

І. Ку, пред. Къ. *Явор ку ней промовив*. Гол. II. 713.

Ку! меж. = **Куку!** *А зозуленька — як ку, так ку! А соловейко — як тьох, так тьох!* Чуб. V. 589.

Куб, -ба, м. 1) Кубъ. 2) Выдолбленный изъ дерева кубокъ. Желех.

Кубай, -бая, м. = **Куб 2**. Желех.

Кубан, -на, м. Взятка. *Кубан все одно, що й хабар*. Св. Л. 164.

Кубанка, -ки, ж. Шапка съ широкимъ барашковымъ околышемъ и остроконечнымъ плисовымъ верхомъ. Вас. 156.

Кубара, -ри (-ря, -і), ж. Снарядъ для снятія роя пчель съ дерева; онъ состоятъ изъ длиннаго шеста и прикрѣпленнаго къ нему мѣшка.

Кубаток, -тка, м. Комъ. Желех.

Кубаття, -тя, с. соб. Комья. Желех.

Кубах, -ха, м. Лунка, круглая ямка въ землѣ, сдѣланная для посадки капусты, картофеля и пр. *Ти кубахи роби, а я капусту садитиму.* Екатериносл. г. Когда картофель выростеть, то **кубахом** называется кустъ картофеля, собственно его корни съ картофелинами въ землѣ. *Піди викопай три кубахи картоплі.* Екатер. г. *Кубахи ростуть.* Г. Барв. 535.

Кубашок, -шка, м. Мѣсто подъ печью для золы. Желех.

Кубеба, -би, ж. Раст. Кубеба, Cubeba. *На запіканку корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Кубелечко, -ка и кубельце, -ця, с. Ум. отъ кубло.

Кубічний, -а, -е. Кубическій. Дещо.

Кубка, -ки, ж. Деревянная посуда для бриндзи. Вх. Зн. 30.

Кублитися, -люся, -лишся, гл. Гнѣздиться, вырывать въ землѣ ямку для гнѣзда. *Бабина куриця на моім подвіррі кублиться.* Ном. № 8967. *Ви мислите: де дівся дім тиранський? Де той намет, що кублилися, ледачі?* К. Іов. 47.

Кублище, -ща, с. Логовище. *По кублищах своїх звірря заляже.* К. Псал. 237. *Кублище сліпого католицтва.* К. Дз. 134.

Кубло, -ла, с. 1) Логовище. *Звіря... в своїм кублі недвижно спочиває.* К. Іов. 82. 2) Гнѣздо, преимущественно вырытое въ землѣ, а затѣмъ и всякое. *На Благовіщення і птиця не несеться й кубла не в'є.* Ном. № 418. 3) Въ переносномъ значеніи также человѣческое жилье. *Да чого ти, Марусе, без кубла?* Мет. 4) = **Водня.** Черниг. г. Ум. **Кубелечко, кубельце.** *Знайшла ж бо я кубелечко, де утка несеться.* Мет. 107. *Туга коло серця як гадина в'ється, ізвила кубельце коло мого серця.* Чуб. V. 473.

Кубок, -бка, м. 1) Кубокъ. *Медом частували з золотого кубка.* Мет. *Що з тих кубків, як повні сліз?* Ном. № 1436. 2) — **на порох.** Пороховница для хранения мелкаго пороху, употребляемаго для подсыпки на полку ружья. Шух. I. 231. Ум. **Кубочок.** *Стоить вода у кубочку, — коли хоч, напийся.* Макс. *Ой десь же ти, козаченьку, з кубочка вмивався.* Чуб. V. 62.

Кубоша, -ші, ж. Верша. Браун. 18.

Кубрак, -ка, м. 1) Зоол. Phryganea (личинка). Вх. Зн. 30. 2) Бѣдняга. Желех.

Кубрик, -ка, м. Боченокъ. Любеч.

Кубушка, -ки, ж. Кубышка. *«Вишнівки квартиру дай сюди!»... Їм повну налили кубушку.* Алв. 43.

Кубцѣм-кубцѣм, нар. Предупредительно, любезно. *Так коло дітей, гостей кубцѣм-кубцѣм, прикукублю їх: і сякі, і такі, сідайте та балакайте, що там у вас доброго.* Канев. у.

Кува! меж. Подражаніе крику грудного ребенка.

Кувакання, -ня, с. Крикъ грудного ребенка.

Кувакати, -каю, -еш, гл. Кричать (о грудномъ ребенкѣ). *Дитина кувака.* Мнж. 45.

Кування, -ня, с. 1) Кованіє. *Кування молотом*. К. Іов. 2) Кукованье кукушки. *Ой жаль мені (зозулі) раннього кування і пізнього літання*. Мет. 152. Ум. **Куваннячко**. *Нехай тобі зозуленька для куваннячка, нехай мені соловейко для щибетаннячка*. Мет. 40.

Кувати, кую́, -є́ш, гл. 1) Конать. *Князь Борис все плуги кував та людям давав*. Ном. № 661. 2) Подковывать (лошадь). *Коваль коня кує, а жаба й собі ногу дає*. Ном. № 2548. 3) Заковывать (въ цѣпи). 4) Чеканить. *Достав мальовану тацю, сріблом ковану*. К. ЧР. 42. 5) Наковывать (мельничный жерновъ). Мнж. 481. 6) Куковать (о кукушкѣ). *Не сивая зозуленька в темнім лісі кувала*. Макс. 7) — **речі недобрїї**. *Злословить. А тим часом вороженьки чинять свою волю: кують речі недобрїї*. Шевч. 8) — **лихо**. *Причинять зло, вредь. От яке лихо сі шинкарі кують*. Г. Барв. 291.

Куватися, кую́ся, -є́шся, гл. Коваться. *Не кується, дак плещеться*. Ном.

Кувік и кувік, -ка, м. Сова. *Кувіки кувічат г ночі*. Вх. Уг. 248.

Куві и кувік, меж., виражающее визгъ поросенка.

Кувікання, -ня, с. Крикъ поросенка.

Кувікати, -каю, -єш, гл. 1) = **Квікати**. *Кричала, гедзалась, качалась, кувікала мов порося*. Котл. Ен. V. 60. 2) Кричать (о совѣ). *Кед кувік кувікат, умре*. Вх. Уг. 248.

Куга, -ги, ж. 1) Водное растение: Турфа? *Посунули по синій хвилі поміж кугою в Сир-Дар'ю*. Шевч. *З чистої річки почнуть підійматься темні пучечки куги*. Щог. В. 35. 2) Деревянный поплавокъ къ неводу или иной сѣти въ видѣ небольшого (1/4 — 1/2 ведра) боченка, а къ **переме́ту** — чурка изъ древеснаго корня. Вас. 186, 188.

Кугава, -ви, ж. Скалистое ущелье, пропасть; обрывъ. Вх. Зн. 30.

Кугач, -ча, м. = **Сич**. *Кугач реготів*. Мил. 10.

Кугик, -ка, м. = **Сова**, *Athene noctua*. Вх. Лем. 429.

Кугікати, -каю, -єш, гл. Кричать: куги! куги! Вх. Лем. 429.

Кугина, -ни, ж. Раст. *Prunus mahaleb*. ЗЮЗО. I. 132.

Кугут, -та, м. 1) = **Півень**. *Наш кугут чорнокрилий*. Грин. III. 138. 2) Названіє вола съ прямыми, расходящимися въ стороны, рогами. КС. 1898. VII. 44.

Куде́лечка, -ки, ж. Ум. отъ **куделя**.

Куде́лити, -лю, -лиш, гл. 1) Прясть. *Коли б ти, приданочко, добра, то б сидім дома; а в тую метелицю куделила б куделицю*. Мет. 236. 2) Таскать за волосы. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Куде́литися, -люся, -лишся, гл. Ерошиться. *Так працює, аж голова йому куделиться*. Черк. у.

Куде́лиця, -ці, ж. = **Куделя**. Вас. 202. *В тую метелицю куделила б куделицю*. Мет. 236. *Ой пряла-б я куделицю, — головка болить*. Нп.

Куде́ль, -лі, ж. = **Куделя**. *Очі як небо сині, а коса як кудель*. Стор.

Куделька, -ки, ж. Ум. отъ **куделя**.

Куде́льний, -а, -е. 1) Относящійся къ **куделі**. 2) **Кудельна хижа**. Помѣщеніє, гдѣ бывають **вечерниці**, на которыхъ прядуть **куделі**. Вх. Уг. 248.

Куде́ля, -лі, ж. 1) Шерсть, а также плохой ленъ или пенька, приготовленные для пряжи и привязанные на **прясницю**. *Куделя вовни*. Левиц. Пов. 339. 2) Насмѣшливо: шиньонъ. *Якійсь мучились там птахи (= жінки) з куделями на головах*. Котл. Ен. III. 49. Ум. **Куде́лечка, куде́лька**. Вас. 152. *Ви, молодички, не їли, не спали, ночі не спали, — куделечки пряла*. Щог. В. 33.

Кудеревенький, -а, -е. Ум. отъ кудеревий.

Кудеревий, -а, -е. = Кудерявий. Ум. Кудеревенький. *Росте деревце тонке-високе, а на вершечку кудеревеньке.* Kolb. I. 118.

Кудерець, -рця, м. Ум. отъ кудерь.

Кудерний, -а, -е. Кудрявый. *Під кудерним деревцем, під зеленим барвінцем.* Нп.

Кудерь, -дря, м. 1) Локонь, кудря. Употребляется болѣе во мн. **Кудері и кудрі.**

Золотою гребіночкою кудрі рощесає. Грин. III. 129. *Від роскоші кудрі в'ються, від журби січуться.* Ном. № 13499. 2) Самый верхній кудрявый или загнутый конецъ верхушки дерева (употребляется больше въ ум. формѣ). Ум. **Кудерець, кудрик, мн.**

кудерьки, кудречки, кудроньки. *Сам верхний конецъ смереки се когутик.... Когутик закривлений се кудрик.* Шух. I. 176. *Росте деревце тонке-високе, а на вершечку кудеревеньке, а в тім кудерці золоте крісельце.* Kolb. I. 118. *Кудерьки чеше.* Чуб. III. 434.

Кудерявий, -а, -е = Кудрявий. Вх. Лем. 429.

Куди, нар. Куда. *Нема куди прихилиться.* Шевч. *Куди кінь з копитом, туди жаба з хвостом.* Ном. № 2547. **Хоч куди.** Куда угодно. Маркев. 63. **Куди видно втікає.**

Убѣгаєть безъ оглядки. Ном. № 4422. **Куди далі.** Чѣмъ дальше. *Чоловік мій куди далі, то все хмурнійший ходить.* МВ. (О. 1862. III. 118). **Куди тобі!** Сокращено изъ **куди тобі до його, до того,** т. е. первоначально: *гдѣ ужъ тебѣ! далеко тебѣ до!...* Теперь **куди тобі** употребляется, чтобы подчеркнуть значительность чего-либо: *такий великий виріс, що куди тобі! Пригодилось мені і куди тобі!* Сим. 203. Чаще употребляется въ цѣломъ рядѣ ироническихъ выраженій. *Куди тобі, який великорозумний! Так запишалась, що куди тобі!*

Кудікало, -ла, м. Человѣкъ, часто предлагающій вопросъ куди?

Кудись, нар. 1) Куда-то. *Заносило його і туди кудись, де і літом, і в жнива — усе зіма.*

Стор. МПр. 168. 2) Куда-нибудь. *Куди ж ми підемо? Та кудись, — аби дома не сидіти.*

Кудівка, -ки, ж. = Куделя. *Ой стояла у портах нова кудівка.* Гол. IV. 495.

Куділка, -ки, ж. Раст. Хвоощъ, Equisetum. Вх. Уг. 248.

Кудкудак! меж., выражающее крикъ курей. *А куриця кудкудак-кудкудак!* Чуб. V. 635.

Кудкудакати, -дачу, -чеш, гл. *Кудахкать. Кто хоче — сокоче, а хто хоче — кудкудаче.* Ном. № 4959.

Кудла, -ли, ж. 1) Всклокоченная голова. 2) Мохнатая собака.

Кудлай, -лая, м. 1) Человѣкъ со всклокоченной головой. 2) Кличка мохнатой собаки.

Кудлати, -лаю, -еш, гл. *Взьерошивать. Магирку зцуплю, волосся кудлаю.* Сим. 210.

Кудлатий, -а, -е. Косматый, мохнатый. *Собака кудлатий — йому тепло, пан багатий — йому добро.* Ном. 1372. *Вус кудлатий.* Левиц. I. 34. *Вхопив за бороду кудлату.* Котл. Ен. V. 49. *Дикий хміль колишеться кудлатими жмутками.* К. Орися.

Кудлач, -ча, м. Съ длиною всклокоченною шерстью или волосами. *Надходить ведмідь: одчини! — Утікай, пане кудлач, бо вже пана Козловського їмо.* Рудч. Ск. I. 22.

Кудля, -лі, ж. Потасовка, взбучка. *Ти бо мені там не дуже пащукуй, бо такої кудлі і валі завдам, що і в дуту не полізе.* Екатер. г.

Кудовчати, -чу, -чиш, гл. *Взьерошивать, спутывать (о волосахъ, шерсти).*

Кудою, нар. Въ какомъ направленіи, какой дорогой. *Ми дивимся, кудою до нори ближче та краще бігти.* Рудч. Ск. I. 18. *Кудою їх обминути? Мет. 61. Кудою мені йти?*

Кудра, -ри, ж. Кудрявая женщина. *Хто ж тобі, кудро, кудрі ізвив?* Чуб. V. 586.

Кудре́во, -ва, с. Кедрь? Як жидова Христа мучила, та на кудреві й роспинала. О. 1861. XI. Свид. 62.

Кудрий, -а, -е. Пѣнистый (о жидкости). Єден напоєць — кудрое пиво, другий напоєць — медок солодкий. Гол. II. 69.

Кудрик, -ка, м. Ум. отъ кудерь.

Кудрі. См. Кудерь.

Кудря́, -ряти, с. Чаще во мн. ч.: **кудря́та**. Ласкательно: **кудри**. Извила кудрята темна нічка. Чуб. V. 586.

Кудря́вець, -вця, м. Названіє нѣсколькихъ растений: *Sisymbrium Sophia* (ЗЮЗО. I. 136), *Chenopodium Botrys* (ib. I. 116), *Pyrethrum millefoliatum* Willd (ib. 133), *Ranacetum vulgare* (ib. 170). На тім кудрявці сив сокіл сидить. Чуб. III. 390.

Кудря́вий, -а, -е. 1) Кудрявий. За те люблю Івана, що голова кудрява. Нп. Було б не топтати кудрявої м'яти. Чуб. V. 160. 2) Пѣнистый. Кудряве пиво людям на диво. Чуб. III. 400.

Кудря́тинка, -ки, ж. ? Ішла дівка грез лозинку, нашла собі кудрятинку: і варена, і печена, і поприком напаярена. Гол. IV. 530.

Ку́єв, [ва, м. ?]. Быстрый каменистый потокъ въ лѣсу. Шух. I. 80.

Кужба, -би, ж. 1) Въ треножникѣ: крюкъ, на который подвѣшивается котелокъ. Шух. I. 186, 187. 2) У колесниковъ: жердь съ привязанною къ ней деревянное) клюкой для прижиманія колеснаго обода, во время гнутья къ **повідні**. Вас. 147. 8) Горбящійся. Желех.

Кужбитися, -блюся, -бишся, гл. Гнуться, горбиться. Желех.

Кужделеба, -би, ж. Старая хижина, старый шалашъ. Угор. Вх. Зн. 30.

Кужелина, -ни, ж. = **Кужіль**. Навинула кужелину, та й не пряла. Грин. III. 325.

Кужелити, -лю, -лиш и **кужелитися, -люся, -лишся**, гл. Клубиться, кружиться. Дивлюсь, коли з-за садка дим кужелить, що й Боже! коли слухаю: бов, бов! Вітер кужелить. Лубен. у. Чад і дим з нори кужелиться. Полт. г.

Кужівка, -ки, ж. Родъ пряслицы, шестика, вставляемаго въ доньшко (**сідєць**), на который привязывается **кужіль**. Части **кужівки**: нижняя половина **держівно**: верхняя, на которую надѣвается **кужіль**, — **кужівнік**: посрединѣ, гдѣ сходятся **держівно** и **кужівнік** — деревянный кружекъ, ободокъ — **ко́чало**. Шух. I. 148.

Кужівнік, -ка, м. См. **Кужівка**. Шух. I. 148.

Кужілець, -льця, м. = **Кужіль**. Грин. III. 379.

Кужілка, -ки, ж. 1) = **Кужівка**. Части **кужілки**: шестикъ — **стебло**, вставляется въ **кружок** или **хрест** (накрестъ сбитые два деревян. бруска); верхняя часть **стебла** называется **шпеньок**; она болѣе тонкая и **кужіль** сперва наворачивается на трубочку, а затѣмъ эта трубочка надѣвается на **шпеньок**. Черниг. у. *Оддай людям жінку, а сам труби в кужілку*. Ном. № 4753. 2) Пѣсня при пряденіи? *Не їж мене, вовчику-братіку, тут, — лучше сідай на мене, то я тобі кужілки заспіваю*. Рудч. Ск. I. 8. Ум. **Кужілочка**. *Зробіть мені, діду, кужілочку і веретенечко*. Рудч. Ск. II. 33. *Нехай вона ранесенько не встає, кужілочка густенько не в'є*. Чуб. V. 800.

Кужіль, -ля, м. и **кужіль, -желі**, ж. Чесанный день, приготовленный для пряденія. *Кужіль м'якого льону на жердці*. МВ. (О. 1862. III. 57). *Дали кужелю прясти*. ЗОЮР. II.

23. *Ой піду я за ворота білу кужіль прясти.* Чуб. V. 76. **Дим кужілем.** Дымъ клубами. Желех.

Кужмарки, -рок, мн. = **Кузьмірки.** Ив. 49.

Кузенька, -ки, ж. Ум. отъ **кузня.**

Кузка, -ки, ж. = **Кузька.** *Напала на капуста кузка.* Черк. у.

Кузня, -ні, ж. Кузница. *Вулкан, до кузні дочвалавши, будить зачав всіх ковалів.* Котл. Ен. V. 19. Ум. **Кузенька.** Чг. 64. *Поміж тими кузеньками ковалі кували.* Чуб. V. 992.

Кузоб и кузуб, -ба, м. = **Козуб.** *Обібрався грибом — лізъ у кузоб.* Ном. № 7077. *Нехай же я подивлюся, хто сидить в запічку — аж там дячок-неборачок у кузуб зігнувся.* Чуб. V. 674.

Кузубе́нька, -ки, ж. = **Козубе́нька.**

Кузька, -ки, ж. 1) Насѣкомое вообще. 2) Хлѣбный жукъ, *Anisoplia austriaca.* *Мале, та й те укмітило, що у просі кузька є.* Звенигор. у.

Кузько́м сидіти. *Сидѣть на корточкахъ, сторбившись. Як сісти навпочіпка та ще згорбитись, то се буде кузьком сидіти.*

Кузьмірки, -рок и рків, мн. Жмурки (игра). Ив. 49. Мил. 54.

Куйна́ра, -ри, ж. Шапка (у черноморських чабанів). О. 1862. V. Кух. 57.

Куйовда, -ди, ж. *Ніч як куйовда стояла на дворі; мела страшна хуґа, заверюха крутила.* Мир. ХРВ. 407.

Куйовдити, -джу, -диш, гл. 1) Всклоковувать. 2) Мести (о мятели). *А що, Петре, чи далеко заїдемо? бач, яка хуртовина! бач, як куйовдить.* О. 1861. V. 66.

Куйовдитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Всклоковуваться. 2) Возиться, рыться. *Як слід свині, в гної куйовдилася.* Гліб.

Кука, -ки, ж., дѣтск. Вошь. Ном. № 4762. О. 1862. IX. 119. **Дати куну в руку.** *Дать взятку.* Чуб. I. 231.

Кукан, -на, м. Тонкая веревочка, на которую рыбаки нанизывают пойманную рыбу. Одесса.

Кукати, -каю, -єш, гл. Куковать. *Двоє кукало, а єдно полетіло.* Ном. № 13788. *Сидить під тином, мов зозуля, та кукає або кричить.* Шевч. 430.

Кукібливий, -а, -е = Кукібний. *Я похвалила кукібливу і працюовиту мою гостю, що... так повела господарство.* Г. Барв. 426.

Кукібний, -а, -е. 1) Рачительный, старательный. *Кукібна молодиця.* Павлогр. у. 2) Опрятный; пріятный на видъ. *Таке було кукібне, таке було охайне.* Г. Барв. 434.

Кукібник, -ка, м. Рачительный, заботливый человекъ. Ум. **Кунібничок.** Черниг. г.

Кукібниця, -ці, ж. Рачительница. *Твоя жінка не робітниця, до нашого добра не кукібниця.* Грин. III. 305. Ум. **Кукібничка.** *До господарства перша кукібничка.* Г. Барв. 540.

Кукібничок, -чка, м. Ум. отъ **кукібник.**

Кукілець, -льця, ж. Ум. отъ **кукіль.**

Кукіль, -колю, м. Раст. Куколь, *Agrostema githago.* Лв. 96. *Нехай радіє, поки надію серце гріє, поки росте з того зерна або кукіль, або пшениця.* Шевч. 554. *Вроди, Боже, жито-пшеницю, всяку пашницю, без куколю, без метлички.* Чуб. III. 451. Ум. **Кунілець, кукільчик.** *Між щирим зерном єсть і кукілець.* О. 1862. I. 65. *Ой стану я, стану на нивці пшеницею... А я біля тебе буйним кукільчиком.* Чуб. V. 574.

Кукільова́тий, -а, -е. Перемѣшанный съ раст. *Agrostema githago*. *б пшеничка, да кукільовата.*

Кукільчик, -ка, м. Ум. отъ кукіль.

Кукла, -ли, ж. 1) = **Лялька**. 2) Свернутое повѣсмо пеньки. Гол. Од. 35. 3)

Искусственная соска для дѣтей. Мил. 30. *Все на панцині, ніколі було годувать... Куклою і вигодувала.* О. 1861. X. 36. Ум. **Куколка**.

Куко́бити, -блю, -биш, гл. 1) Устраивать, заботливо собирать въ одно мѣсто. 2) — **кого́**. Заботиться о комъ, объ его одеждѣ, пищѣ, удобствахъ. *Зовсім знемігся на силах; не мав снаги й себе самого кукобити.* Г. Барв. 247.

Куко́битися, -блюся, -бишся, гл. Гніздиться; устраиваться; хозяйничать; заботиться; возиться.

Куко́блитися, -блюся, -бишся, гл. = **Куко́битися**. *Старенька кукоблится то до тієї паски, то до другої.* Сим. 206.

Куковка, -ки, ж. = **Зозуля**. Вх. Уг. 248.

Куколиця, -ці, ж. Раст. *Lichnis vespertine*. ЗЮЗО. I. 127.

Куколка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **кукла 1 и 2**. Куколкою называется также свертокъ, до 15 арш., шнурка (для обшивки полушубка). Вас. 155. 2) Каждая изъ дополнительныхъ (отъ 3 до 9) ремизокъ въ ткацкомъ снарядѣ при тканіи плахтъ. Вас. 170.

Кукольва́н, -ну, м. Раст. *Кукольванъ, Cocculus suberosus*. *Рибалка, їздячи човном, кукольван розсиає.* К. ЧР. 314.

Кукольва́нити, -ню, -ниш, гл. — **рибу**. Ловить рыбу, отравляя ее высушенными плодами кукольвана (на Днѣпрѣ) Слов. Д. Эварн.

Куко́ночка, -ки, ж. ? *Отака куконочка, оттакий кукунець.* (Загадка о сковородѣ и сковородникѣ). Ном., стр. 301. № 392.

Кукса, -си, ж. 1) Изуродованная рука. *Доконала твою силу болюча кукса.* (Сказано о человѣкѣ съ отрубленной рукой). К. Бай. 124. 2) Человѣкъ съ изуродованной рукой. *Я — кукса, куксою і зватись буду* (говоритъ о себѣ человѣкѣ съ отрубленной рукой). К. Бай. 128. 3) Животное съ изуродованнымъ отъ нароста копытомъ или самое изуродованное копыто. Мнж. 183.

Кукси́н, -ну, м. Фуксинъ. Вас. 171.

Куксоватий, -а, -е. Съ вывороченными копытами.

Куксовати́ти, -тію, -єш, гл. Становиться все болѣе и болѣе куксою (о животныхъ, у которыхъ постепенно уродуются, выворачиваются назадъ копыта).

Куку! меж. 1) Выражаетъ крикъ кукушки. *Вилетіла зозуленька да крикнула куку!* Чуб. V. 364. 2) Употребляютъ дѣти, когда, спрятавшись, подають голосъ, чтобы ихъ замѣтили. *А пуку!* Ном. № 9269.

Кукувакати, -каю, -єш, гл. Кричать (о сычѣ). *Коли сичі кукувакають на хаті, треба чекати мерця в хаті.* Грин. I. 255.

Кукукати, -каю, -єш, одн. в. кукукнути, -кну, -неш, гл. О кукушкѣ: куковать, одинъ разъ крикнуть. Вх. Зн. 34.

Кукуд, -ла, м. Самецъ кукушки. Желех.

Кукули́чка, -ки, ж. = **Зозуля**. Желех.

Кукулі́жка, -ки, ж. = **Кукули́чка**. *Сивая кукуліжка, що на лісі кує.* Грин. III. 649.

Кукулю́х, -ха, м. Улитка. Kolb. I. 54.

Кукулярія, -рії, ж. Раст. *Scrophularia nodosa* L. ЗЮЗО. I. 135.

Кукунець, -нця, м. ? См. **Куконочка**.

Кукурвас, -су, м. = **Купервас**. Драг. 393.

Кукурікання, -ня, с. П'їніє п'їтуха.

Кукурікати, -каю(-чу), -єш(-чеш), одн. в. **кукурікнути, -ну, -неш**, гл. = **Какарікати, какарікнути**. Така робота, що удень спить, а вночі кукурікає. Ном. № 10910. Зморозь того когутика, нехай не кукуріче. Чуб. V. 113. Придави півня, щоб кукурікнув. Грин. II. 96.

Кукуріку! меж. = **Какаріку**. Кукуріку на свою голову. Ном. № 321. А тим часом з-за байраку півень «кукуріку!» Шевч.

Кукурічка, -ки, м. Раст. *Convallaria multiflora*. Лв. 97.

Кукурудз, -дза, м. Шишка хвойного дерева. Вх. Лем. 429.

Кукурудза, -дзи, ж. Кукуруза. Кукурудза сіється, кукурудза родиться. Чуб. V. Ум. Кукурудзка.

Кукурудзайка, -ки, ж. Зоол. Клесть, *Loxia*. Вх. Уг. 248.

Кукурудзіння, -ня, с. Стебли кукурузы. Візьми кукурудзіння бикам. Кам.-Подольск. у.

Кукурудзка, -ки, ж. Ум. оть кукурудза.

Кукурудзяний, -а, -е. Кукурузний.

Кукурудзянка, -ки, ж. Б'їлая мелкая фасоль, растущая между кукурузой. Шух. I. 142.

Кукуручка, -ки, ж. Раст. *Eriactis palustris*. Лв. 98.

Кукуц, -ца, м. Малий хл'їбець, даваемый д'їтямъ в'ї день новаго года. Kolb. I. 125. Шух. I. 144.

Кукучка, -ки, ж. = **Зозуля**. Вх. Уг. 248.

Кулага, -ги, ж. Родъ кушанья изъ муки. *Наварили горщик кулаги*. Грин. I. 123.

Кулай, -лая, м. Кулачище. Він його як затопе кулаєм у пику, так той аж хряпом землі достав. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Кулак, -ка, м. Кулакъ. *Еней, матню в кулак прибравши, садив крутенько гайдука*. Котл. Ен. *Піде було по-за спинами та й давай тебе місити кулаками по спині*. Левиц. I. 7. Ум. **Кулачок**. *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка*. Нп.

Кулача, -чати, с. Кулачекъ. *Ба-ба ... вимовляла невеличка дівчинка Оленка, простягаючи до Пріськи кулачата*. Мир. Пов. I. 140.

Кулачіна, -ни, м. Кулакъ. *А я постелю сірячину, а в головах кулачину*. Чуб. V. 938.

Кулачити, -чу, -чиш, гл. Бить кулаками. *Нікого перше він не бачив; а послі, як прозріє, кулачив рутулян і других врагів*. Котл. Ен. VI. 40.

Кулачки, -чок, ж., мн. уличный бой, драка кулаками для забавы, состязанія в'ї сил'ї. КС. 1887. VI. 485.

Кулачний, -а, -е. 1) Кулачный. 2) Кусками величиной в'ї кулакъ. *Земляне угілля бува плитне і кулашне*. Міусск. окр.

Кулачник, -ка, м. Кулачный боець. *Боець, ярун і задирака, стрілець, кулачник і рубака, і дужий був з його хлопак*. Котл. Ен.

Кулачок, -чка, м. Ум. оть кулак.

Кулаччя, -чя, с. соб. Кулаки. *Три вирви в шию і міх кулаччя*. Ном. № 4761. *А тут так кулаччам у стіл ріже*. Федьк.

Кулеба, -би, ж. Густой переваренный куліш. Мнж. 183.

Кулеша, -ші, ж. Кушанье: сваренная кукурузная мука. Kolb. I. 52. Шух. I. 140.

Кулешня, -ні, ж. = **Колешня.** *Ой вийшов я д гори, д гори та й став за кулешнев.* Гол. II. 360.

Кулешінник, -ка, м. Горшокъ, въ которомъ варять кулешу. Шух. I. 96, 140.

Кулешір, -ра, м. Палочка для размѣшиванія кулеші. Шух. I. 96.

Кулибка, -ки, ж. Родъ печенаго хлѣба. *Скажіть, синки, своїм жінкам, щоб вони напекли кулибок.* Чуб. II. 446.

Кулидка, -ки, ж. Коврига хлѣба. *Побачив на столі цілу кулидку хлѣба.* Грин. Изъ усть, 119.

I. Кулик, -ка, м. Ум. отъ **куль.**

II. Кулик, -ка, м. 1) Куликъ. *І кулик чайку взяв за чубайку.* Лукаш. 25. *Сидить кулик на болоті.* Чуб. I. 260. **Кулика вбити.** *Споткнуться? Здоров був, кулика вбивши (куликнувши, спіткнувшись, не знають де взявшись).* Ном. № 6640. 2) Вареная лепешка изъ гречневой муки. Маркев. 155. Ум. **Куличок.**

Куликів, -кова, -кове. Приналежащій кулику. **Куликів лід.** Поверхность воды, покрытая водорослями. Лохвиц. у.

Кулиця, -ці, ж. Родъ сорной травы. *Ліпша ріля раная та як тота пізня, бо на раній пшевица, а на пізній кулица.* ЗЮЗО. II. 530.

Куличок, -чка, м. Ум. отъ **кулік.**

Куліти, -лію, -еш, гл. Хромать. Желех.

Куліш, -шу, м. Жидкая каша. Чуб. VII. 439. *Хоч куліш, та з перцем.* Ном. № 5072. *Тут з салом галушки лигали, лемішку і куліш глтали.* Котл. Ен.

Кулішарник, -ка, м. Большой кулешінник. Kolb. I. 70.

Кулішівка, -ки, ж. Фонетическое правописание украинского языка, установленное П. А. Кулишемъ. Желех.

Кулішниця, -ці, ж. Патронташь. *Пластуни... на поясі ремінному носять: кинджал з ножем, жарівницю, чабалтас, кулішницю.* О. 1862. II. Кух. 65.

Кулка, -ки, ж. Коса. *Заплелась в кулку (warkocz).* Св. Л. 14.

Куль, -ля, м. 1) Вымолоченный снопь. *Дав йому він в'язочку сіна і куль соломи і міх полови.* Ном. Употребл. для солом, кровель. *Купила дві копи кулів. Батько, де текло, кришу поладив.* Г. Барв. 249. 2) Связка камышу. *В костер кладуть 30 кіп очерету, а в копі — 60 кулів.* Павлогр. у. 3) Палка или конусообразный обрубокъ, употребляемый въ дѣтской игрѣ того-же имени. Ив. 22. 4) Родъ жгута, свернутого изъ свитки, которымъ бьютъ во время дѣтской игры въ **крам.** Ив. 43. Ум. **Кулик.**

Кульбаба, -би, ж. Раст. Одуванчикъ, *Taraxacum Dens Leonis Desf.* Анн. 349.

Кульбавочка, -ки, ж. Раст. *Hieracium alpinum.* Лв. 99.

Кульбанка, -ки, ж. = **Кульбавочка.** Лв. 99.

Кульбака, -ки, ж. Сѣдло. *Який кінь, така й кульбака.* Ном. № 8011.

Кульба́стий, -а, -е. Горбатый; загнутый. **Кульба́стий дзюбок.** Загнутый клювъ. Вх. Лем. 430.

Кульба́чити, -ба́чу, -чиш, гл. Сѣдлатъ. *Кульбач, хлопче, коня собі.* Гол.

Кульба́чний, -а, -е. Сѣдельный.

Кульба́чник, -ка, м. Сѣдельникъ, сѣдельный мастеръ. Желех.

Кульга́, гі, м. Хромой, безногий человекъ. К. Бай. 125.

Кульгавий, -а, -е. Хромой.

Кульгати, -гаю, -єш, гл. Хромать. *На Бога пеняєш, а сам кульгаєш.* Ном. № 89. *Одже дарма, що наука на катедрах культуы або спала.* Левиц.

Кулька, -ки, ж. Ум. отъ куля. 1) Шарикъ, 2) Пулька. *Кулька — не дулька: як уразить, що заболить.* Вас. 214. 3) Массивный глиняный кружокъ съ дырой посрединѣ: раскаленный до красна бросается въ сосудъ съ водой для нагрѣванія послѣдней. Вас. 182. 4) Родъ клейма для овецъ въ видѣ пробитаго въ ухѣ круглаго отверстія. Мнж. 182. 5) Дырочка для застегиванія въ обшлагахъ женской сорочки. Гол. Од. 20. 6) Раст. *Prunus insititia.* ЗЮЗО. I. 132.

Кульмич, -ча, ж. Толстый жирный хвостъ у овцы, курдюкъ. О. 1862. V. Кух. 38.

Кульмичуватий, -а, -е. Объ овцахъ: съ большимъ курдюкомъ. О. 1862. V. Кух. 38.

Кульондра, -ри, ж. Раст. *Seseli coloratum.* Вх. Пч. I. 12.

Культивувати, -вую, -єш, гл. Культивировать. Желех.

Культура, -ри, ж. Культура. *Культура знищила крѣпацтво.* К. ХП. 13. *Се бо (література) вже висока стадія розумової культури.* К. ХП. 124. *Європейська культура.* К. ХП. 115.

Культурний, -а, -е. Культурный. *Культурний свѣт.* К. ХП. 23.

Культурник, -ка, м. Распространитель культуры; культурный человекъ. *Забудь навѣки путь хижацтва скверний і до сем'ї культурників вертайся.* К. ХП. 73.

Кульчик, -ка, м. Сережка. Волынь.

Кульша, -ші, ж. 1) Бедро. 2) Уголь стога сѣна или воза съ сѣномъ. *Осмич кульшу праву у стозі.* Волч. у.

Куля, -лі, ж. 1) Шаръ. *Сподівався колись добути свою законну долю і місце на земляній кулі.* Левиц. (Правда, 1868, 423). 2) Пуля. *Чоловік стріляє, а Бог кулі носить.* Ном. № 83. *Щоб тебе перша куля не минула.* Ном. № 3771. **Кулі лити.** Врать. *Кулі ле.* Ном. № 6939. 3) Ядро. 4) = **Милиця.** *Він на кулі ходє.* Ум. **Кулька.**

Куляга, -ги, ж. = **Куля 4.** Вх. Лем. 430.

Куляс, -са, м. Особого рода желѣзный крючекъ съ деревянной рукояткой для выниманія еще горячей посуды послѣ обжиганія въ горнѣ. Вас. 179.

Кулястий, -а, -е. Шаровидный.

Кулястра, -ри, ж. Молоко коровы, только что отелившейся. Шух. I. 213.

Кум, -ма, м. Кумъ. *То Хмельницький тєє догадав, кумом його до себе прохав.* Дума.

Куми. Кумъ и кума вмѣстѣ. *В кого діти мруть, то треба тому брати кумів стрічних.*

Ном. № 83. *Неси ж в хату, а я верти кинусь за кумами.* Шевч. 102. **Одкупні куми.**

Кумовья, замѣняющіе, послѣ соотвѣтственнаго народнаго обряда, прежнихъ, обыкновенныхъ, кумовьевъ, при чемъ послѣдніе совершенно теряють всѣ права кумовьевъ, — такая замѣна дѣлается только въ случаѣ долгой болѣзни ребенка. См.

Купована мати. Мнж. 183. **Прохані куми.** Обыкновенные воспріемники. Мнж. 183.

Стрічані куми. Встрѣчные кумовья. Мнж. 183. **Рідний кум.** Кумъ-воспріемникъ по

отношенію къ отцу дитяти, послѣдній же — просто кум. Мнж. 183. Ум. **Кумась,**

кумець, кумочок, кумцьо. *Здоров, кумасю мій, Кіндрате! Гліб. Прийде кумець на обідець, а ложки не буде.* Ном. № 11899. *Ой щучечки за для кумочка, а карасі за для кумасі.* Посл. *Та кумцьо таки не випив.* Св. Л. 59.

Кум-кум! меж. Подражаніе крику лягушекъ.

Кума, -ми, ж. Кума. *Багатті шепче з кумою, а вбогий — з сумою.* Ном. № 1594. Ум.

Кумасенька, кумася, кумка, кумонька, кумочка, кумця. *Куди се ти, кумасенько, біжиш? Гліб. Ой щучечки для кумочка, а карасі за для кумасі. Посл. А сам пішов до кумоньки. Лукаш. Вмілисте, кумцю, варити, та не вмілисте давати.* Ном. № 11967.

Кума́к, -ка, м. Зоол. *Vombinator ignaeus.* Шух. I. 22.

Куман, -на, м. 1) Родъ кувшина металлического или глиняного? Убѣгая изъ дому, дѣвушка-черкешенка выбираетъ, что съ собой взять: *Візьмем гроші, намисто, кунтуші хороші, ложки та срібні ку мани, жемчуг, атлас, парчу, сап'ян.* Мкр. Г. 32. Въ Лохвиц. у. такъ называется большая глиняная банка. 2) Большая корзина, сплетенная изъ соломы въ видѣ кадки для хранения муки или зерна. Нѣж. у.

Кума́ння, -ня, с. 1) Вступленіе въ кумовство. 2) Дружба, близкія отношенія съ кѣмъ. *Кумання потайне з мамоною неправди.* К. ХП. 102.

Кумасенька, -ки, ж. Ум. отъ кума.

Кума́сь, -ся, м. Ум. отъ кум.

Кумася, -сі, ж. Ум. отъ кума.

Куматися, -маюся, -ешся, гл. Кумитися. *Кого люде за люде мають, з тим ся кумають.* Ном. № 9493. *Годі нам з ляшками куматись.* Левиц. I. 226.

Кумбук, -ка, м. 1) Пихта, у которой, еще молодой, срубленъ былъ вершокъ, отчего она не растетъ вверхъ, а раскидывается вѣтвями в ширину. Шух. I. 165. 2) Кривое, негодное къ употребленію) дерево. Вх. Зн. 30.

Кумбуч, -ча, м. = Кумбук 2. Вх. Зн. 30.

Кумедія, -дії, ж. 1) Комедія — рѣдко въ значеніи литературнаго произведенія, а преимущественно какъ комическое представленіе и въ частности — театръ маріонетокъ. Чуб. VII. 452. *Туди люде сходяться дивиться ту кумедію. А бачив же ти, пане-брате, цю кумедію? Котл.* 2) Курьезъ, потѣха. *Через тиждень, як усе минулося, розказав Дорош хуторянам про сю кумедію.* Стор.

Кумедіянть, -та, м. Комедіантъ, балаганный актеръ. *А на майдані кумедіянти ямку розіпнули — ото будуть кумедії приставляти.* Черномор. *Чого ти з мене регочеш? Хиба я тобі кумедіянти?* Черномор.

Кумедний, -а, -е. 1) Смѣшной, комическій. 2) Станный, чудной. *Кумедний чоловік! скажи, будь ласкав, наш визволителю, — хто ти такий!* Сніп. 44. *У мене така кумедна натура, — як тільки заговорив про дівчат, то і до завтраго не перестав би.* Греб. 399 — 400.

Кумедно, нар. 1) Смѣшно. *Та кумедно ж і грається він з ляхами — неначе кіт з мишою.* Стор. МПр. 126. 2) Странно.

Кумелѣм піти. Перекувыркнуться. О. 1861. XI. Свид. 35. См. **Комель.**

Кумець, -мця, м. Ум. отъ кум.

Куми́н, -а, -е. Приналежащій кумѣ. *Кумина хата горіла, а твоя тітка руки нагріла — от ми і родичі.* Ном. № 9347. *Не додому вночі йдучи з куминою хати і не спати лягаючи, згадай мене, брате.* Шевч. 446.

Кумі́в, -мова, -ве. Приналежащій куму. *Поночі рвав угірки в кумовому городі.* Ном.

Кумі́вство, -ва, с. Кумовья. *Ми собі кумі́вство, ходім трохи в домі́вство.* Гол. I. 216.

Кумівщина, -ни, ж. Время битвы козаковъ съ поляками подъ Кумейками въ 1637 г. АД. II. 32. *Як од Кумівщини да до Хмельнищини, як од Хмельнищини да до Брянщини, як од Брянщини да й до сього ж то дня, як у землі кралевській да добра не було.* АД. II. 20.

Кумільга, нар. Спотыкаєсь, шатаєсь.

Кумка, -ки, ж. Ум. отъ кума́.

Кумкати, -каю, -єш, гл. О лягушкахъ: квакать монотонно, издавая звуки, подобные: кум-кум. *Кумкають в них жаби рано й вечір.* Мир. ХРВ. 5.

Кумлик, -ка, м. = Комарь. Ум. Кумличок. Вх. Зн. 30.

Кумонька, кумочка, -ки, ж. Ум. отъ кума.

Кумо́чок, -чка, м. Ум. отъ кум.

Кумпанія, -нії, ж. 1) Общество, компанія. *Зібралася кумпанія невеличка, але чесна.* Нп. 2) Компания. *Для кумпанії і циган повісився.* Ном. 10770.

Кумпанство, -ва, с. Компания. *За кумпанство циган повісився.* Ном. № 10770.

Кумство, -ва, с. Кумовство, духовное родство. *Умерла дитина, та й кумство пропало.* Ном. 9497.

Кумувати, -мую, -єш, гл. Быть воспріемникомъ, кумовать. *Ой не того прийшли до тебе да шоб кумувати, а ми того прийшли до тебе, щоб роцтити.* Макс.

Кумцьо, -ця, м. Ум. отъ кум.

Кумця, -ці, ж. Ум. отъ кума.

Куна, -ни, ж. 1) Куница. *Да поїдем, брате, у чистее поле, у чистее поле куну ловити.* Чуб. III. 283. 2) мн. Куній мѣхъ. *Укривайся, зятю, укривайся кунами і соболями, дорогими суконьками.* Макс. *Не в дорогих кунах (т. е. по карману).* Ном. 3) Пробой у дверей. *По сій мові замки пудові у дверей забряжчали, і засови у кунах залізні важкі завищали.* К. МБ. XII. 278. *Въ Камен. у. въ этомъ значеніи только ум. кунка.* 4) Желѣзная скобка, прибитая въ церковномъ притворѣ на шалнерѣ, — въ нее вкладывалась и запиралась потомъ рука женщины, отбывавшей это позорное наказаніе за проступки противъ нравственности. *Перше була куна... в бабинці, до которой припинались покритки, поки вся служба одійде. Се робилось в шість неділь після родин.* Чуб. VI. 20. *Пріська Чирячка не раз сиділа в куні.* Кв. II. 87. Иногда — вообще мѣсто ареста, тюрьма. К. ЧР. 424. 5) У кубанскихъ пастуховъ овецъ: посуда для жира. О. 1862. V. Кух. 37. Ум. **Кунка, куночка.** *Вчора звечора та порошенька пала, а отівночі куночка походила.* Мет. 123.

Кундель, -ля, м. Собака овчарка. *Щирій кундель степовик.* Котл. Ен. 66. *Вівчарки прехорошенько найкращого баранчика взяли та й патрають гуртом, а кунделі мовчать.* Гліб.

Кундосити, -шу, -сиш, гл. Дергать, трепать. *Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кундосити.* Ном. № 4007. *Нехай мою русу косу да й Дунай-вода носить; нехай же той нелюбонько в рученьках не кундосить.* Грин. III. 329. См.

Контосити.

Куніця, -ці, ж. 1) Куница. *Ось як раз попалась мені лисиця, або куніця.* Кв. 2) Куній мѣхъ. *Крийся, зятю, та куніцями, куніцями та лисицями.* Мет. 185. 3) Выкупъ помѣщику за крѣпостную невѣсту (первоначально въ видѣ мѣха, а затѣмъ и денегъ). **Дати куніцю.** *Заплатить такой выкупъ.* Ном. № 1316. 4) Метелка на камышѣ. ХС. VII. 417. Ум. **Кунична.**

- Куніішник, -ка**, м. Раст. *Calamogrostis epigejos* Roth. ЗЮЗО. I. 115.
- Куній, -я, -є**. Куній. *Куній хвіст*. Ном. *А він і зажартував, кунію шубочку попорвав; не журися, моя мила, кунія шубочка зашита буде, ми з тобою жити будем*. Нп.
- Кунка, -ки**, ж. Ум. отъ **куна**.
- Куновий, -а, -е**. Куній. *Кунова шуба*. Чуб. III. 321.
- Куночка, -ки**, ж. Ум. отъ **куна**.
- Кунпанія, -нії**, ж. = **Кумпанія**. К. ЧР. 68.
- Кунтуш, -ша**, м. Кунтушъ, верхняя мужская и женская одежда. *Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий, пішла к Зевесу на ралець*. Котл. Ен. *Коли син женивсь козацький, доня любо бралась, — той в жупан, а ся у кунтуш любо одягались*. Мкр. Н. *Гуляй душа без кунтуша, лиха прикупивши*. Ном. № 12502. *Єремія... був у багатому кунтуші*. Стор. МПр. 76.
- Кунштація, -ції**, ж. Декорації, сценическая обстановка. *Дія третя. Кунштація та ж*. О. 1861. XI. Кух. 29.
- Кунштик, -ка**, м. Рисунокъ, картинка. *І книжечок з куншиками в Ромні накупили*. Шевч.
- Кунштовій, -а, -е**. Художественный, артистическій. *За стіною скрізь виглядали кунштові верхи оранжереї*. Левиц. I. 217.
- Куня, -ні**, ж. = **Куниця 4**. Константиногр. у.
- Куняти, -няю, -єш**, гл. *Дремать*. *Мале дитя коло його на сонці куняє*. Шевч. *Куняє й наливає, наливає — випиває, випиває і куняє, свого віку козацького доживає*. Ном. № 11730.
- I. Куп, меж.** отъ гл. 1) **Купати**. 2) **Купувати**. *На місті так: куп, та й луп*. Ном. № 10478.
- II. Куп, -па**, м. 1) **Купанье**. *Купалочка з куна вийшла*. Мет. 312. 2) **Куп-куп-зілля**. Раст. *Convallaria Polygonatum* L. ЗЮЗО. I. 119.
- Купа, -пи**, ж. 1) **Куча, груди**. *Кров'ю вона (воля) умивалась, а спала на купах, на козацьких вольних трупах*. Шевч. 214. *Турки що тріски валяються купами, а деякі поранені ходять*. ЗОЮР. I. 219. 2) **Толпа, сборище, скопленіє**. *Йшли молодиці з малими дітьми на руках, а коло їх купами бігли невеличкі дівчата*. Левиц. I. 9. *Простували козаки невеличкими купами до Лубень*. Стор. МПр. 60. 3) **Група**. *Заросль до шмиги розставлена купами*. Стор. МПр. 66. 4) = **Купина**. *Хай тебе візьмуть ті, що купами трусять* (т. е. черти). Ном. № 3750. 5) **До купи**. *Въ одно мѣсто. Усе військко своє до купи у громаду скликають*. Макс. *Збився народ до купи і наставляли сотників і тисяцьких*. Стор. МПр. 60. **У купу**. *Вмѣстѣ. У купу скласти*. **У-купі**. См. **Укупі**. Ум.
- Купка, купонька, купочка**. *Треба понасипати по купці жита*. Чуб. I. 101. *Хотів задалегідь пристати до невеличкої купки вірних*. К. ЧР. 337. *Летів сивий голубонько та сів собі на купці*. Лукаш. *Жито половіє, а в житі пупка мону голубо цвіте*. МВ. I. 14. *Чужі матері гуляють купочками*. Мил. 193. *Листи... перечитавши, у купочку склавши*. Мет. 25.
- Купава, -ви**, ж. Раст. *Taraxacum officinale*. Вх. Уг. 248.
- Купавка, -ки**, ж. 1) Раст. *Ranunculus arvensis* L. ЗЮЗО. I. 133. 2) = **Купалка**. Вх. Лем. 430.
- Купайла и купала, -ли**, ж. 1) **Имя женскаго существа, упоминаемаго въ пѣсняхъ въ ночь подъ 24 іюня во время празднества Купала**. *Де Купала ночувала? Упала Купала на*

Івана. Грин. III. 125. Ум. **Купа(й)лиця, купа(й)лочка**. На улиці купайлиці (Чуб. III. 195), — т. е. праздується **Купали**. Купалочка з купа вийшла та й окропом очі завішала. Мет. 312. В Купалочки три дочки. Мет. 311. Ой Купалочка купалася, на бережку сушилася. Чуб. III. 200. 2) Только: купала. Раст.: а) = **Купава**. Вх. Уг. 248. б) *Tussilago farfara*. Вх. Уг. 248.

Купайло и купало, -ла, м. 1) Ночь съ 23 на 24 іюня, обрядъ празднованія, совершаемаго въ эту ночь сельской молодежью. Чуб. III. 193. *Сьогодні Купала, а завтра Івана*. Чуб. III. 205. Иногда такъ называется мѣсто празднованія: *На купалі огонь горить*. Чуб. III. 221. 2) Чучело, употребляемое во время этого празднованія. Чуб. III. 194. 3) Дѣвушка, которая во время празднованія, при обрядѣ гаданія, раздаеть цвѣты. Чуб. III. 195. 4) Употребленное въ среднемъ родѣ и какъ собирательное, обозначаетъ лицъ, участвующихъ въ этомъ празднествѣ. *Сходилось купало із дому до дому*. Чуб. III. 209. Ум. **Купа(й)лочко**. *Час нам, дівчатка, з купайлочка додому*. Чуб. III. 209.

Купайловий и купа́ловий, -а, -е. Относящійся къ купалу, купальській. *Купалове огнище*. К. ДС. 4.

Купа(й)лочка, -ки, ж. Ум. отъ купа(й)ла.

Купа(й)лочко, -ка, м. Ум. отъ купа(й)ло.

Купа́лий, -а, -е. Красивый? *На нашої на вулиці все купалиї молодці. Ой нема, нема найкупавшого над Івана над нашого, бо його дівка скупавіла, дівка Храсина полюбила*. Чуб. III. 201.

Купа́лка, -ки, ж. Свѣтлякъ, Ивановъ червячекъ, *Lamprugis*. Вх. Уг. 248.

Купальний, -а, -е. Купа́ловий. *Купальний попел*. ЗОЮР. II. 38.

Купальник, -ка, м. Купальщикъ. *У нас цей ход купальників багато*. Полт. г.

Купальниця, -ці, ж. Купальщица. Полт. г.

Купальночка, -ки, ж. Купальская ночь. *Тепер нічка-купальночка, — не виспалась наша панночка*. Чуб. III. 212.

Купальня, -ні, ж. Купальня. *У овечих воріт є купальня*. Єв. I. V. 2.

Купани́на, -ни, ж. Безпрестанное купанье.

Купанка, -ки, ж. Купанье. *Пісчане дно світилося й жовтіло. Те місце дуже гарне було для купанки*. Левиц. Пов. 102.

Купа́ння, -ня, с. Купанье.

Купатень, -тню, м. Раст. *Prunella vulgaris*. Вх. Пч. I. 12.

Купа́ти, -паю, -єш, гл. Купать. *Иноді треба буває купати хворого чоловіка в теплій воді. Ком. II. 81. Кучеряві верби купають у воді віти*. МВ. I. 18.

Купатися, -паюся, -єшся, гл. Купаться. *Хто по кладці мудро ступає, той ся в болоті не купає*. Ном. *Душно мені: ходім, дочко, до ставка купатись*. Шевч. 22.

Купе́ка, -ки, ж. Раст. *Convallaria maialis* L. ЗЮЗО. I. 119.

Купер, -пра, м. 1) Хвостецъ и вообще сѣдалищная часть туловища человекѣка. О. 1861. XI. Свид. 35. *У купрах болить*. 2) Хвостецъ (птицы). 3) Концы платка въ женской головной повязкѣ? *Жінки зав'язують голову в хустку із купром — от, трохи так, як київські міщанки*. Св. Л. 2. Ум. **Куприн**. *Приніс нам зять курку, посадивши на бандурку, посадив он є мудре — куприком на полудне*. Гол. II. 673.

Куперва́с, -су, м. Купорось. *Купервасу купувала — чорні брови малювала*. Нп.

Купець, -пця, м. Кучка, толпа. Коло його хлоп'ят і дівчаток купець О. 1861. IV. 147. Употребляється въ творительн. падежѣ какъ нарѣчіе: купцем. Всѣ вмѣстѣ, всѣмъ обществомъ, толпою. Жив він (Квітка) найбільш у городі; купцем горнулось до його найкраще харківське товариство. К. Г. Кв. XV. До мене хлопці з усіх кутків так і купляться купцем. Г. Барв. 223.

Купець, -пця, м. 1) Купець. І по купцях, і по панах пішла про неї слава всюди. Гліб. Осв слухай но, купче! Каменец. у. 2) Покупатель. Найдеться купець і на дірявий горнець. Ном. № 5209. Ум. **Купчик.** Дочку Галю заміж дала, бала ж вона за купчика. Нп.

Купецтво, -ва, с. 1) Торговля. Іде купець на купецтво. МУЕ. III. 33. Сухобрус усе ходив до магазину, не кидаючи купецтва. Левиц. Пов. 50. Отцева-матчина молитва в купецтві, в ремесстві на поміч помагає. Мет. 2) Купечество.

Купецький, -а, -е. Купеческій. Так оце та смиренна, богомільна купецька дочка. Левиц. Пов. 62.

Куп'єваха, -хи, ж. = **Купина.** Нѣжин. у., Богод. у.

Купило, -ла, с. Деньги (шуточно). Купив би, та купило притупим. Ном. № 10495.

Купина, -ни, ж. Зелень на кочкѣ среди воды, а также и самая кочка. Пнеться, як жаба на купину. Ном. № 9245. У тебе борода, як у лузі купина. Козак бідний убит лежить на купині головою. Макс. Ой твоя мила у лузі над водою умивається зілечком-купиною. Чуб. V. 518. 2) = **Купека.** ЗЮЗО. I. 119. Ум. **Купинка.** Пошпотався під Нечаєм коник на купинку, зловив ляшок, скурвий синок, його за чупринку. Гол.

Купинястий, -а, -е. Порослій кустами трави; кустистий. Желех.

Купинясто, нар. Кустисто. Желех.

Купити. См. **Купувати.**

Купитися, -плюся, -пишся, гл. = **Купчитися.** Чужі діти до неї купляться. Г. Барв. 239. А що ти скажеш про постільство, що купиться коло Ніжена? К. ЧР. 305. Куптєсь у полки, кричить у раду. К. ЧР. 355. Кругом цього царя купилась ціла академія писателів. К. Іов. IX. Думка за думкою купиться. Г. Барв. 48.

Купі! гл., дѣтс. Купаться.

Купівля, -лі, ж. = **Купля.** Желех.

Купіль, -пелю и -плю, м. Купель, посуда для купання, также вода для купання. Звелім принести купіль, налити тропів і почала купатись. Левиц. I. 393. Лучче було мене, мати, в купелі заляла, ніж мя таку нещасливу на сей світ пускала. Чуб. V. 316. Що ти мене, моя мати, в куплю не заляла? Гол. I. 239.

Купільник, -ка, м. Ванна. Вх. Зн. 30.

Купільниця, -ці, ж. = **Купільник.** Желех.

Купінка, -ки, ж. = **Купка.** Желех. Купінки — малі копиці сіна. Вх. Зн. 30.

Купка, -ки, ж. Ум. отъ купа.

Купки, гл., дѣтс. = **Купі.**

Купленіна, -ни, ж. Вещи, приобрѣтенныя покупкою.

Купля, -лі, ж. 1) Купля, покупка. Ні дар, ні купля. Ном. Купля руки пече, а продаж гріє. Ном. № 10493. Сей Іваненко напропале закохався у ярмарках, у куплі та в продажі. МВ. II. 136. 2) Покупка, купленный предмет. Ідїть подивіться на мою куплю. Волч. у.

Купляти, -ляю, -єш, гл. Покупать. Що ти, мій Степане, там будеш куплять? Чуб. V. 635. От вони пішли в містечко і почали все куплять. Рудч. Ск. I. 200.

Купний, -а, -е. Покупной. *Купне щупне.* Ном. № 10482. *А ні то воли продажні, а ні то вони купні.* Грин. III. 518.

Купований, -а, -е. 1) Покупной, купленный. *Та роздавав нехай вже свій усім даром, а то вже й купований, що іменно по дорогій ціні купував, і той роздавав.* Кв. II. 27. 2) **Купована мати.** Женщина, которой номинально продають больного (за 2 — 3 коп.), отчего онъ, согласно народному повѣрью, долженъ выздоровѣть. Грин. I. 31.

Купоньки, гл., дѣтс. = Купі. *Купочки-купоньки.* Кв. II. 99.

Купочка, -ки, ж. Ум. отъ купа.

Купочки, гл., дѣтс. = Купі.

Купочок, -чка, м. Кучка. *Стоить купочок молодиць і дівчат.* МВ. I. 23. *Не дав йому Господь діточок купочки, уродилась дівчинка одна одним.* МВ. I. 35.

Купра, -ри, ж. = Купер. *Ти козак, тільки купра не так.* Ном. № 797.

Купражити, -жу, -жиш, гл. Кутить. *Як загуляють, так неділі дві або три купражуть.* КС. 1883. XI. 503.

Купратий, -а, -е. Имбьющій большой задъ (о людяхъ, птицахъ). **Купрата дівка.** Родъ брани.

Куприк, -ка, м. Ум. отъ купер.

Куптитися, -чуся, -тишся, гл.? *Ой куптиться, куптиться, аж коржик котиться.* ЗОЮР. II. 27.

Купування, -ня, с. Купля; покупание. *Купування та перепродування.* Мир. Пов. II. 56.

Купувати, -пую, -єш, сов. в. купити, -плю, -пиш, гл. 1) Покупать, купить. *У наряді доброго коня купувала.* Макс. *Люде знають гірку долю, не йдуть купувати, та й не хочуть купувати, не хочуть питати.* Мет. 13. *І хліба ні за ща купити.* МВ. **Купувати молоду.** Въ свадебномъ обрядѣ давать угощеніе и деньги братьямъ невѣсты и ихъ товарищамъ, которые будто-бы продають послѣднюю. Мил. 123. 2) Брать землю въ аренду. *Чи не можна б на цей год купить де небудь землю на овес?* Нѣжин. у.

Купусі, гл., дѣтс. = Купі. *Купочки-купусі!* Кв. II. 99.

Купцем, нар. См. **Купець.**

Купці, гл., дѣтс. = Купі. О. 1862. IX. 119.

Купцівна, -ни, ж. Дочь купца. *Купцівни не схотіли навіть пити чаю.* Левиц. Пов. 55.

Купцювати, -цюю, -єш, гл. Вести торговлю, быть купцемъ. *Дай, Боже, щоб він і купцював, він нас ніколи не обіжав.* Чигир. у. *Попереду придбай грошей, а тоді вже учи купцювати дітей.* Лебед. у. *Твоя доля — купцювать.* Грин. I. 112.

Купча, -чі, ж. = Купля. *Та я не хочу її й купчі, як вона понароблювала мені отам добра.* Черк. у. *Не навчить купча, а навчить продажа.* Чуб. I. 298.

Купчак, -ка, м. Гвоздика, *Tagetes erecta.* О. 1861. XI. 29. *Василечок, одбившись від свого роду, других василечків, що їх заступили задирливі купчаки, побратався з жменею конопель.* МВ. III. 138. **Купчак дикий, болотний.** Раст. *Videns tripartita.* Вх. Пч. I. 9.

Купчастий, -а, -е. Кучкой собранный; густой; кустистый. Вх. Зн. 30. **Купчаста (лиштва).** Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Купчик, -ка, м. Ум. отъ **купець.**

Купчик, -ка, м. Покупатель. *Учора купчик приходив, — чи не продам меду.* Лебед. у.

Купчина, -ни, ж. = Купка.

Купчити, -чу, -чиш, гл. 1) Продавать. Вх. Лем. 430. 2) Вмѣстѣ, въ кучѣ находится. Вх. Лем. 430.

Купчитися, -чуся, -чишся, гл. Тѣсниться, толпиться, собираться, скопляться. МВ. III. 104. Глуха кропива купчиться. МВ. (О. 1862. I. 96).

Купчи́ха, -хи, ж. Купчиха. Проти його стояв один купець з молодю купчихою. Левиц. Пов. 55.

Купчи́ця, -ці, ж. = Купчиха. Змієв. у.

Куп'я́, я́, с. = Купина. Заріс той шлях куп'ям та болотом. КС. 1882. IV. 169. Не мучте (пропасниці) бідних християн, трясить куп'ями, очеретами і болотами. Чуб. I. 120. Єдин каже: їй богу бачив — не тільки що воду тягла (веселка), але й куп'я перла у хмару. Дещо.

I. Кур, -ра, м. 1) Пѣтухъ. Желех. **Кури піють**. Пѣтухи кричать. Ой рано, рано кури запили, а ще ранійше пан Василько встав. Чуб. III. 285. О курях. Во время пѣнія пѣтуховъ. Опівночі застогнала, а о курях сконала. Гол. 2) **Кур-зілля**, м. Раст.: а) *Potentilla Tormentilla Schrank*. ЗЮЗО. I. 132. б) *Convallaria Polygonatum L.* ЗЮЗО. I. 170.

II. Кур! меж. Зовъ индюковъ. Ти не знаєш, мій миленький, як индичку звати? Кур-кур! прийшов кум, — ми ж будем гуляти. Нп.

Кура, -ри, ж. 1) Пыль. Кура встает шляхом. Мир. ХРВ. 128. **Куру підняти**. Переносно: занести ссору. Чорт батька зна з чого таку куру підняли. Стор. 2) Мятель. В сніжну зіму, як нема кури, отара виходить в степ. О. 1862. V. Кух. 30.

Кура, -ри, ж. Курица. На Юра сховається в житі кура. Ном. № 436. Жура кудкудаче. Вх. Лем. 429. Моя кура жовто-бура, ще й чубок, і на правій ніженьці мотузок. Нп. Кури сокочуть, у міх не хочуть. Ном. Усі кури на сідалі. Мет.

Курай, -раю́, м. Раст. *Salsola koli*. ЗЮЗО. I. 134.

Курайниця, -ці, ж. Веревка, которой въ кубанской степи привязывають на арбѣ собранный для топлива курай и вообще топливо. О. 1862. V. Кух. 38.

Куратор, -ра, м. Лицо при церкви, соответствующее по своимъ обязанностямъ церковному старостѣ. Вх. Лем. 430.

Курах, -ха, м. = Курій. Желех.

Кура́шка, -ки, ж. Курочка. Ум. **Курашечка**.

Курбало, -ла, с. Болѣе глубокое мѣсто въ рѣчкѣ. Шух. I. 81.

Курбѣлити, -лю, -лиш, гл. Вихриться, клубиться; летѣть вихремъ. Желех.

Курбѣли вбивати. Взбивать облака пыли. Желех. См. **Курделя**.

Курбельо́ха, -хи, ж. Мятель, вьюга. Желех.

Курбелювати, -люю, -еш, гл. = Курбелити. Желех.

Курбѣт, -та, м.? Наш брат курбет хліба не втреть, а бублики лупить, як хто купить. Ном. № 12355.

Курва, -ви, ж. Распутница.

Курваль, -ля́, м. Распутный человекъ. Ном. № 11213.

Курвалькуватий, -а, -е. Распутный. *Курвалькувата жінка*. Черк. у.

Курвити, -влю, -виш, гл. Распутничать. Як умер чоловік, давай вона курвити. Харьк. у.

Курвій, -вія, м. = Курваль. Желех.

Курга́н, -ну, м. Кургань. *Ми підемо косити. То ти, як уже буде готова (каша), вийди на такий-то курган да й зови нас.* ЗОЮР.

Курги́кати, -чу, -чеш, гл. 1) Визжать. *Кургиче, як свиня в дощ.* Ном. № 12451. 2) Тихо пѣть. *Гребці і весла положили, та сидя люлечки курили і кургикали пісеньок.* Котл. Ен. *Кургиче собі пісню під ніс.* Черном.

Курго́н, -на, м. Особаго устройства большая телѣга у нѣмецкихъ колонистовъ, фура. *Минули деякі німці на курганах.* О. 1862. IX. 120.

Курде́лиця, -ці і курде́ля, -лі, ж. Сильно идуцій снѣгъ. Конот. у. Желех.

Курдель (ля, м.?) Родъ болѣзни у скота, а также названіе червя, о которомъ народъ думаєть, что онъ причиняєть эту болѣзнь. Вх. Лем. 430.

Курдимо́н, -ну, м. Кардамонь. *Гнав пінную на курдимон.* Мкр. Г. 69.

Курду́пель, -пля, м. Карликъ. Желех.

Курдюк, -ка, м. Болѣзнь языка у скотины. Кіев. у. и Подольс. г.

Куре́виця, -ці, ж. Мятель, вьюга. Желех.

Куреві́ниця, -ці, ж. = Куревиця. Желех.

Куре́во, -ва, с. Дымъ. *То гуляла скажена наша недоля... то розстелеться по степену пекельним чадом і на десятки літ не опам'ятуєтьсѣ народ од того диявольського курева.* Стор. I. 248.

Куре́га, -ги, ж. Абрикосъ. Кременчуг. у. Слов. Д. Эварн.

Курець, -рця, м. Курильщикъ. *Коли ти курець, май свою люльку й тютюнець.* Ном. № 12601. *Ти курець? — Курець, ясновельможний пане!* Рудч. Ск. II. 203.

Куржан, -на, м. = Кажан. Вх. Пч. I. 16.

Курзу(ю)-верзу(ю). Чепуха, безсмысленная болтовня. *Курзю-верзю, Борисихо, дай куті на гречку!* Ном. № 13017. *Курзю-верзю! Горох молочу!* Ном. № 13018.

Кури, -рей, мн. отъ кур и кура.

Кури́ний, -а, -е = Курячий. *Як учистить град з курине яйце, всю пшеницю до стебла вибив.* Стор. I. 21.

Кури́ти, -рю, -риш, одн. в. курну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Курить. *Отто Гонта з Залізняком люльки закурили. Страшно, страшно закурили! І в пеклі не вміють оттак курить.* Шевч. 179. *Дурень нічим ся не журишь: горілку п'є та люльку курить.* Ном. № 6207. 2) Дымить. *Не курила, не топила, — на припічку жар-жар.* Макс. 3) Пылить. *Не кури бо так вимітаючи, — курить, як чорт дорогою!* Мнж. 162. 4) Мчатся, подымая за собою пыль. *Курить, як чорт од какаріку.* Ном. № 4220. *Як ось... із Переяслава до Сомка гонець курить.* К. ЧР. 183. 5) Кутить, пьянствовать. *Троянці добре там курили: дали приманку всім жінкам, по вечерницях всі ходили, просвітку не було дівкам.* Котл. Ен.

Куритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Куриться (о табакѣ). *Чогось у мене не куриться, — чи табак не сухий, чи що.* 2) Пылиться. *Не жаль мені доріженьки, що куриться курно.* Мет. 22. 3) Дымиться. *Зеленая ліщинонько, чом не гориш, та все куришся?* Нп. 4) Куриться, испускать благовоніе. *Куривьсь для духу яловець.* Котл. Ен. *Нате і мій гріш на ладан, щоб і мое перед Богом курилось.* Ном. 6433.

Кури́ця, -ці, ж. = Курка. *Сліпій куриці все пшениця.* Ном. № 6409. *Дарма, що в черепку, аби куриця жарена, куриця варена.* Ном. № 12183.

- Кури́чка, -ки, ж.** Папіроса. *Кожен придивлявся на тютюн, кожен ліпив куричку.* Св. Л. 235.
- Кури́шка, -ки, ж.** Глиняная кадильница для ладона, употребляемая крестьянами. Вас. 183.
- Курище, -ща, с.** 1) Облако дыму, пыли. *Од диму сонце закаптілось, курище к небу донеслось.* Котл. Ен. 2) (Съ удареніемъ на первомъ слогѣ). Дымящійся костеръ. Богуславъ.
- I. Курій, -рія, м.** = Курець. Драг. 13.
- II. Курій, -рія, м.** 1) Гермафродитъ куриной породы. Вх. Пч. I. 14.2) Еврейскій мясникъ, рѣжущій птицу. Желех.
- Курінний, -а, -е.** 1) Шалашный. 2) Относящійся къ запорожскому куріню. **Отаман курінний.** Начальникъ части запорожскаго войска. См. **Курінь 3.** *Хведора Безрідного, отамана курінного постріляли, порубали.* АД. I. 248. Часто вмѣсто, **отаман курінний** говорится просто **курінний**. *Оставили на мої руки товариша — занедужав у їх курінний.* К. ЧР. 207.
- Курі́ння, -ня, с.** Куреніе (табаку). *А аже мені це курі́ння ввірилося! Геть з хати, усю хату запоганив своїм тютюном!* Полт. г.
- Курі́нь, -ня, ч.** 1) Шалашъ, курень. *Кругом мовчки подивилась; бачить — ліс чорніє; а під лісом край дороги либонь курі́нь мріє.* Шевч. 2) Иногда такъ называется вообще жилище или мѣсто жилища. *Спершу жив він ув одній хаті на старому курені, а оце ходів зо два назад, виселився за царину.* О. 1862. VI. 60. Въ Подольск. губ. говорятъ, приглашая войти въ хату: *Хати наші на цвинтарі, а вас прошу до курі́ня.* О. 1861. XI. Свид. 52. 3) Казарма у запорожскихъ казаковъ. *Тебе козаки не злюбили і в курі́нь не пустили.* ЗОЮР. I. 216. У Стороженка употреблено въ значеніи казармы вообще: *Біля мурованого костьоли стояли курені на три тисячі кварцяного війська.* Стор. МПр. 66, 67. 4) Составная часть запорожскаго войска. 5) Часть села или города (имѣеть обыкновенно и особое названіе). Черниг. г.
- Курі́пка, -ки, ж.** 1) Курица. 2) Куропатка. *Певно полює за курі́пками і вже побачите коли яка-небудь не заплутається в його сільце.* Стор. II. 243. Ум. **Курі́понька, курі́почка.** *Курі́почка рябенька сокорить.* К. Дз. 163. *Задумала бабусенька та забагатіти, посадила курі́почку, щоб вивела діти.* Нп.
- Курі́п'я, -п'яти, с.** Цыцленокъ. *Ой погнала бабусенька курі́п'ята пасти, сама сіла на припічку куделицю прясти.* Нп. Ум. **Курі́п'ятко, курі́п'ятчко.**
- Курі́ти, -рію, -рієш, гл.** Быть пыльнымъ, пылить. *Кропить дощик дороженьку, да щоб не курі́ла.* Макс. *Тепер не курі́тима, — дощик пройшов. Знов щось курі́є, тільки не туди, а відті́ль ближче, ближче, пил такий збива.* Г. Барв. 74.
- Курка, -ки, ж.** 1) Курица. *Голодній курці просо сниться.* Ном. № 9475. *Дмитер хитер: ззів курку та й сказав — сама полетіла.* Ном. № 3068. **Курка в шта́нях.** Курица съ оперенными ногами. Херс. 2) Vulva. Ум. **Курочка.**
- Курка́ти, -рчу, -чиш, гл.** Урчатъ. *У череві курчит.* Вх. Уг. 248.
- Куркодім, -ма, м.** Въ загадкѣ: пѣтухъ. *Вийшов царь земляний (= миша) і пита царя Куркодима, чи не бачив царя Цурупала (= ката)?* Грин. I. 249.
- Курко́йд, -да, м.** Пожиратель курь. Употребляется въ значеніи: лакомка. Такъ названы въ старинныхъ стихахъ о желтоводской битвѣ (1648) польскіе паны и

вообще польськіє солдаты: *От же Хмельницький може, — поможи йому, Боже, — тих куркоїдів бити, як жидів не живити! Юж утікають з валів: бояться самопалів.* АД. II. 136. *Тих куркоїдів, як жидів, не жили.* Ном. № 873.

Куркувати, -кую, -єш, гл. Кричать кречетомъ.

Куркуль, -ля, м. Пришлый, захожий изъ другой мѣстности человекъ, поселившійся на постоянное жительство. *Екатер. г. Залюбовск. Слов. Д. Эварн. Въ Чигир. у. — прозвище, даваемое въ насмѣшку мѣщанами казакамъ черноморцамъ.*

Курлапий, -а, -е. Человекъ съ изуродованными на рукахъ и ногахъ пальцами. *Лубен. у.*

Курлапиця, -ці, ж. = Курлапий.

Курлу! *меж.,* выражающее крикъ журавля. *Коли це один журавель: курлу!* Грин. I. 223.

Курлюкати, -каю, -єш, гл. Кричать (о журавляхъ). *Журавлі десь курлюкають на тирлах.* Сим. 204.

Курман, -на, м. = Курмей. Желех.

Курманіна, -ни, ж. Разорванное платье. *Скинув з себе курманину, над ними росняв.* Гол. III. 95.

Курмачья, -чя, с. соб. Отрепья, лохмотья. Желех.

Курмей и курний, -ней, м. Веревка. *Шух. I. 84, 98. Вх. Зн. 30.*

Курний, -а, -е. 1) Дающій много дыму. *Курне угілля.* Міусск. окр. 2) Дымный; курной. *Курна хата.* Шух. I. 96. 3) Пыльный. *Курний шлях.*

Курник, -ка, м. Птичникъ, курятникъ. *То зазирає в курник.* Гул.-Арт.

Курникати, -каю, -єш, гл. Мурлыкать, бормотать. *Один тільки під лавою конфедерат п'яний не здужа встать, а курника, п'яний і веселий.* Шевч. 140. *А за ними сліпий волох... шкандибає, курникає.* Шевч. 161.

Курно, нар. Дымно; пыльно. *Курилася доріженька, курилася курно.* Чуб. V. 164.

Курнути. См. **Курити.**

Курняв! *меж.* Подражаніє мяуканью. Желех.

Курнявка, -ки, ж. Раст. Дождевикъ, *Licoperdon.* Вх. Уг. 248.

Куроїд, -да, м. = Куркоїд. *Лях, по його мислі, то син чортів, вражий, поганий, негідний, куроїд, жабоїд.* Левиц. (Правда, 1861, 437).

Курок, -рка, м. Курокъ. *Да вже шаблі заржавіли, мушкети без курків, а ще серце козацькеє не боїться турків.* Макс. *Одвів курка і вже хотів був стріляти.* Чуб. I. 154.

Курокрад, -да, м. Крадущій куръ. Мир. ХРВ. 256.

Куролап, -па, м. = Курокрад.

Куронька, -ки, ж. Ум. отъ **курка.**

Куронько, -ка, м. Ум. отъ **I. Кур.**

Куропатва, -ви, ж. Куропатка. *Мудрий! Ззів куропатву, а каже, що одгризлась.* Ном. № 3067.

Куропіння, -ня, с. Пѣніє пѣтуховъ. *Учора я довго сиділа, аж до куропіння сидиш, все ждала, та ні, — не діждала.* Сніп. 224.

Куроспів, -ву, м. = Куропіння.

Курохват, -та, м. = Курокрад. *Прибіг к троянцям, засапався, мов з торгу в школу курохват.* Котл. Ен.

Курочка, -ки, ж. 1) Ум. отъ курка. *Нема тієї курочки, що несла золотій яечка.* Ном. № 1843. 2) Куриная слѣпота. *У мене курочка була на очах... Так мені видно стало, наче не було в мене курочки.* Грин. II. 95.

Курта, -ти, ж. 1) Короткое одѣяніе до пояса. КС. 1882. VIII. 385. 2) Короткохвостая овчарка. *Ой ішов чабан дорогою, а курта йшла долиною.* КС. 1882. VIII. 385.

Куртатий, -а, -е. Короткохвостый.

Куртий, -а, -е. Короткій. Вх. Зн. 30.

Куртка, -ки, ж. Короткое мужское одѣяніе: родъ кафтана или родъ казакина съ тальею и узкимъ стоячимъ воротникомъ; возлѣ Львова — полотняная одежда только до пояса. Гол. Од. 17, 54, 44.

Курча, -чати, с. 1) Цыпленокъ. *З курчатами квочка... кублилась у моркві.* Левиц. I. 28. *В запалі налетів на Мага, як на мале курча шулік.* Котл. Ен. VI. 32. **Ходить, як курчата погубив.** Имѣеть растерянный видъ. 2) мн. **Курчата.** Трещины въ кожѣ на рукахъ и ногахъ отъ холода и вѣтра. Ум. **Курчатко, курчаточко.** *Ой висиділа квочка четверо курчаток.* Чуб. III. 194. *Уже яечко наклюнулось, то й курчатко незабаром вилупиться.* Ном. № 4891.

Курча́ти, -чу́, -чи́ш, гл. О голубяхъ: ворковать. *Голуби курчат.* Говорится также и о лягушкахъ, когда онѣ урчатъ. *Жаби курчат.* Вх. Уг. 248.

Курчин, -а, -е. Принадлежащій курицѣ. *Курчина сем'я.* К. Дз. 138.

Куря́, -ря́ти, с. 1) = Курча. 2) мн. **Курята = Курчата** (см. Курча 2).

Курява, -ви, ж. 1) Пыль. *Іде шляхом до Києва берлин шестернею... Опинився против старців — курява лягає.* Шевч. 89. *У степу курява така, наче чия велика панщина почала віяти жито на току.* ЗОЮР. I. 291. 2) Мятель, вьюга. *Не велика курява, та багато людей губить.* Ном. № 13842.

Куря́виця, -ці, ж. = Курява. Желех.

Куря́к, -ка, м. Навозъ для топки.

Куряний, -а, -е. Пыльный. *Ой Із того куряного шляху привертайте к зеленому гаю.* Рудч. Чп. 98.

Куряни́ця, -ці, ж. = Курява 2. Вх. Уг. 249.

Курятина, -ни, ж. Куриное мясо. *Та казала собі снідання дати, снідання дати — все гусятину, єї подружечки — все качатину, єї кухарочки — все курятину.* Чуб. III. 403.

Куря́тник, -ка, м. = Курник. *А ходім, панотці, що там за диво діється в курятнику.* Левиц. I. 189. *По заході сонця іди в курятник, під сідало з нездоровою дитиною.* Чуб. I. 141.

Куря́ч, -ча́, м. = Курець. Вх. Лем. 430.

Курячий, -а, -е. Куриный, пѣтушій. *Поставили собі хатку на курячій ножиці.* Рудч. Ск. I. 27. *Іди собі на очерета, на болота та на дрімучі ліса, де курячий глас не заходить.* Чуб. I. 134. **Куряча голова.** Дуракъ. *Не плачте, курячі голови, вам треба радуватись, а не плакати.* К. ЧР. 416. **Куряча лапка.** Раст. *Trifolium montanum.* Воно і походить на курячу лапку. Черк. у. **Курячі очки.** Раст. Курослѣпникъ, *Anagallis arvensis* L. ЗЮЗО. I. 111. **Куряча сліпота.** а) Болѣзнь глазъ. *Як що перший раз побачиш (горицвіт) та засушиш, то воно добре од курячої сліпоти підкурювати.* Чуб. б) Раст. = Курячі Очки. У Рогов.: *Ranunculus polyanthemus*. ЗЮЗО. I. 133. У Шух. *Ranunculus acris*.

Шух. I. 22. **Куряче стегенце**. Раст. = **Куряча лапка?** *Куряче стегенце в борщ по весні кришуть*. Константиногр. у.

Куря́чка, -ки, ж. Куриный пометъ. Желех.

Кус, -са, м. 1) Кусокъ. *Не тягни, Ониську, уса до Іванового куса*. Ном. *Перший кус усьому голова*. Ном. № 11964. 2) Немного. Желех. *Іде Сава з України, юж кус засмутився*. Гол. II. 123. **Ні кус**. Ничего; ни мало. *Ні кус не помогло*. Вх. Зн. 41.

Куса́к, -ка, м. = **Кусок**. *Кусок сала*. Шух. I. 50.

Кусака, -ки, об. 1) Кусливый человекъ. 2) ж. Водка, настоящая на перць съ прибавкой и иныхъ кореньевъ. Маркев. 171.

Куса́ти, -саю, -еш, одн. в. куснути, -ну́, -не́ш, гл. Кусать, грызть. *Інший в ноги кланяється, а за п'яти кусає*. Ном. № 3047. *Козаки, прислухаючись, тільки уси кусають*. К. ЧР. 314. *Оріх кусає*. Мет. **Кусі його!** Восклицаніе, натравлюющее собакъ.

Кусатися, -саюся, -ешся, гл. Кусаться. *А собаки ж у вас не кусаються?* К. ЧР.

Кусе́нь, -сня, м. 1) Кусокъ. *Відвалив криги кусе́нь оттакий завбільшки*. Харьк. у. 2) Сильно выстриженное мѣсто. *Обстриг так, що скрізь по голові видно кусні*. Лебед. у.

Кусі! См. **Кусати**.

Кусі́ка, -ки, ж. Все кусающееся. Желех. *Лізе кусі́ка з-за сусі́ка, очі заочила, руки заручили, зуби забутила*. Н. пог. (Зоря, 1883, 323).

Кусі́нь, -сня, м. = **Кусе́нь**. *Се мій кусть, не їж, а то будеш на тім світі кусатися*. Уман. у.

Куска, -ки, ж. Все кусающееся, грызущее (мыши), насѣкомое-паразитъ (вошь, блоха, клопъ и пр.). Вх. Зн. 31. Желех.

Кусливий, -а, -е. Кусливий, кусающійся. *Звягливого не бійся, а кусливого*. Ном. № 7256. *Чорна комашня, то ця не кусається, а оця руденька — то клята куслива*. Канев. у.

Кусман, -на, м. Кусище. Міусск. окр.

Кусник, -ка, м. = **Кусок**. Желех.

Куснути. См. **Кусати**.

Кусо́к, -ска, м. Кусокъ. *Бог дав роток, дасть і кусок*. Ном. № 75. *Як хліба край, так і в хліві рай; а як хліба ні куска, так і в горниці туска*. Ном. № 1397. *Ви мене хліба куском тепер дорікаєте*. МВ. I. 10. *Сала кусок положила на кружечку*. К. ЧР. 242. *Но о сахарѣ, соли, льдѣ, говорится не кусок, а грудка*. Ум. **Кусочок**. *Кусочок з воловий носочок та м'якушки з шапку*. Ном. № 12219. *Кинь ці собаці кусочок хліба, то і вона буде за нами йти*. Рудч. Ск. I. 155.

Кустре́ць, -ця́, м. Чирей, прыщъ; струпъ. Вх. Зн. 31.

Кустрі́ця, -ці́, ж. Раст. Занозка; овсяница; *Festuca*. Вх. Уг. 249.

Кусчик, -ка, м. Ум. отъ **кус**. Употребляется въ значеніи: немного. Вх. Зн. 31. *Кусь!* меж. Восклицаніе, натравлюющее собакъ. См. **Кусати**.

Кусючий, -а, -е. = **Кусливий**. *Кусючі мухи*. Чигир. у.

Куся́, -ся́ти, с. 1) Все кусающееся. Желех. 2) Кусливая змѣя. Желех. 3) Названіе злой женщины. Желех.

Кут, -та, м. 1) Уголь. *Запалю я крайню хату на всі штирі кути*. Гол. IV. 448. *Мого Василя поховали за цвинтарем у куті*. Федьк. *Язичок мельне та й у кут, а губу натовчуть*. Ном. № 1122. 2) Пространство земли въ углѣ, образованномъ двумя сливающимися

рѣками. Зробила той кут якась річка самотека, павши у річку Остер. К. ЧР. 257. 3) Свиной хлѣвъ. Вх. Лем. 430. См. **Кутець**. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 46. См. **Куток**. Ум. **Кутик, куток**.

Кутання, -ня, с. Кутаніє.

Кутас, -су, м. 1) Кисть (на одждѣ и пр.) для украшенія. Гол. Од. 18. *На нашій ясній фані кутаси шовкові*. Федьк. Пов. I. 51. 2) Въ гуцульской церкви, имѣющей видъ креста съ четырьмя крыльями: небольшою навѣсъ отъ дождя въ томъ мѣстѣ, гдѣ крыша крыла сходится съ крышей осмірки, составляя уголъ. Шух. I. 118. Ум. **Кутасик**.

Кутасик, -ка, м. 1) Ум. отъ **кутас**. 2) *мн.* Раст. *Silene inflata*. Вх. Пч. I. 13.

Кутати, -таю, -еш, гл. 1) Кутать. 2) Заботиться о комъ, досматривать, воспитывать (дѣтей). Желех. 3) Успокаивать, усмирять. Желех.

Кутатися, -таюся, -ешся, гл. 1) Кутаться. 2) Заниматься; хлопотать съ работой. *Челядь кутаєся — займаєся, літом і зімою то у хаті, де варити їсти... пряде, тче, красить вовну, шие, вишиває, пере шмате, то по за хатою, де доїть віці та корови, ходить коло свиней, обходити городовину...* Шух. I. 145.

Кутатство, -ва, с. Хозяйство? Собственный домъ? *Не будуть тебе при старості літ чужі діти у плечі торкати, будеш ти у своїм кутатстві хліба й соли вживати*. КС. 1882. XII. 498.

Кутач, -ча, м. Кочерга. Желех.

Кутен, -ну, м. = **Кутняк**. Вх. Лем. 430.

Кутерногий, -а, -е. Хромой, косолапый. *Лис, зиз, кутернога: як удасться що доброго — велика ласка пана Бога*. Ном. № 8546.

Кутесик, -ка, м. Треугольникъ съ прямымъ угломъ. Киев. г. Слов. Д. Эварн. См. **Кутас 2**.

Кутець, -тця, м. 1) Пазуха въ сѣти. Браун. 12. 2) Конусообразный глухой конецъ рыболовной сѣти ятіра. Браун. 18. 3) Хлѣвъ. *Свині... до кутця заганят*. Вх. Лем. 429. См. **Кут**.

Кути, -кую, -еш, гл. = **Кувати**. Желех.

Кутий, -а, -е. Закованный. *І спочинуть невольничі утомлені руки, і коліна одпочинуть, кайданами куті*. Шевч. 628.

Кутик, -ка, м. Ум. отъ **кут**. Желех.

Кутиця, -ці, ж. = **Кутя**. Мил. 37.

Кутній, -я, -є. 1) Угловой. *В кутньому углі стояв кіот з образами*. Стор. II. 110. 2) Коренной (о зубахъ). Вх. Пч. I. 15. **На кутні сміятися**. Плакати. Ном. № 12640. *Смійся, смійся! Засмієшся ти в мене на кутні!* К. ЧР. 204. 3) **Кутня кишка**. = **Кутниця**. Канев. у.

Кутниця, -ці, ж. Прямая кишка. *Росомаха запуска скотині лапу під хвіст та видира кутницю*. Радом. у.

Кутняк, -ка, м. = **Кендюх**. Вх. Уг. 249.

Кутнянка, -ки, ж. = **Кутниця**. Желех.

Куток, -тка, ж. 1) Уголъ внутренней. *Душі грішників пищать, як курчата, та ховаються по всіх кутках*. Стор. МПр. 47. *Я оступилась та й сіла в кутку*. МВ. I. 11. 2) Часть, сторона (села). *Ой вечеряй, моя мати, коли наварила, а я піду на той куток, де дівчина*

мила. Мет. 10. *Одна вулиця на однім кутку співала одну пісню, а десь дамко друга й третя.* Левиц. I. 17. Ум. **Куточок**.

Куточок, -чка, м. 1) Ум. отъ **куто́к**. *І ніхто не бачив, що мала дитина у куточку плаче.* Шевч. 206. *І знову на небо, бо на землі горе, бо на їй широкій куточка нема тому, хто все знає, тому, хто все чув.* Шевч. 9. 2) Весенняя игра, которая называется еще и мышкою. Чуб. III. 101.

Кутуляти, -ляю, -еш, гл. Плохо жевать (напр. о беззубомъ). *Вона не їсть, а кутуля, як та баба.* Кобеляк. у. Хліб — як сухарь сухой, насилу кутуляв його Чіпка. Мир. ХРВ. 179.

Кутя, -ті, ж. Обрядовая каша изъ ячменныхъ или пшеничныхъ зеренъ накануне Рождества Христова и Крещенія. Чуб. VII. 441. *Кутя на покуті, узварі, на базарь.* Ном. № 343. **Кутя багата.** Канунъ Рождества, сочельникъ. Сим. 145. **Кутя голодна.** Канунъ Крещенія. **Передати куті меду.** Пересолить (иносказ.).

Куфа, -фи, ж. Бочка. *Горілка, меди, пива так за їми в куфах і їздять — хто стрінеться, усякого частують.* К. ЧР. 85.

Кухаренко, -ка, м. Сынъ повара.

Кухарити, -рю, -риш, гл. = **Кухарювати.** Лебед. у.

Кухарівна, -ни, ж. Дочь повара.

Кухарка, -ки, ж. Повариха; кухарка. *Звідтіль вона побігла до пекарні, переговорила з кухаркою, вислала її на житній базарь.* Левиц. Ум. **Кухарочка.** *Та казала собі снідання дати, снідання дати все гусятину, еї подруженьки все качатину, еї кухарочки все курятину.* Чуб. III. 403.

Кухарство, -ва, с. Поваренное искусство,стряпня. НВолын. у.

Кухарський, -а, -е. Поварской.

Кухарча, -чати, с. Поваренокъ. О. 1861. IV. Слов.

Кухарчук, -ка, м. = **Кухарча.**

Кухарь, -ря, м. Поварь. *Жаба кричить-верещить, а кухарь на рожні її ...тащить.* Ном. № 1222. *В пекарні стукотять ножі — кухарі обід готують.* Левиц. I. 194.

Кухарювати, -рюю, -еш, гл. Быть поваромъ.

Кухва, -ви, ж. = **Куфа.** *Не смійсь, барило, само кухвою станеш.* Ном. № 8007. Ум. **Куховка.**

Кухвет, -та, м. Кисель изъ ягодъ бузины. *Як доїли усю страву, то наостанці подали нам кухвет.* Волч. у.

Кухенний, -а, -е. Кухонный.

Кухлик, -ка и кухличок, -чка, м. Ум. отъ **кухоль**.

Кухля, -ляти, с. Маленькій кухоль. *І лигнув кухля вишнівки.* Сніп. 131.

Кухня, -ні, ж. Кухня. *Жаба кричить, верещить, а кухарь на рожні її да кухні тащить.* Ном. № 1222. *У кухні неначе пекло яке палам).* Стор. МПр. 72.

Кухня ний, -а, -е. Кухонный. *Вона забачила здоровенний кухняний ніж на столі.*

Куховар, -ра, м. = **Кухарь.** *Згодили якогось москаля з мита за куховара.* МВ. (О. 1862. III. 64).

Куховарити, -рю, -риш, гл. = **Кухарити.** *А ви думаєте, що нас в інституті не вчили куховарити?* Левиц. Пов. 128.

Куховарка, -ки, ж. Кухарка. *Треби няньки, треба й мамка і до печі куховарки.* Чуб. V. 667. Ум. **Куховарочка.** *І до печі куховарочку наняв.* Мет. 26.

Куховарня, -ні, ж. Кухня, поварская. К. ПС. 111.

Куховарський, -а, -е. Кухонный, поварской. Почала распитувати Галю про якусь куховарську справу. Левиц. І. 225.

Кухоль, -хля, м. Глиняная, деревянная или металлическая кружка. Чуб. VII. 386.

Будеш, будеш ти лежати, питоньки прохати, та нікому тобі буде і кухля подати. Мет. 86. *Коло неї на лаві череп'яний кухоль з водою.* Левиц. І. 75. *Старі кухлі полив'яні, горілкою наливані.* Щог. В. 4. Ум. **Кухлик, кухличок**. *Брагу кухликом тягли.* Котл. Ен. *На вікнах наставляно в кухликах квіток.* Левиц. *Та подай, Галю, та подай мені і кухличок, і відерце.* Мет. 102.

Кухта, -ти, м. 1) Поваренокъ. *Куди кухті до патини.* Ном. № 13232. 2) Счетная единица у продавцевъ галантерейныхъ товаровъ: нитокъ десять пачекъ, изъ которыхъ въ каждой десять пасом. Вас. 190.

Куцак, -ка, м. Чортъ. *Іде полем... То було й води тут невидно ніякої, а то млини стоять... Аж ось вискакують з усіх млинів мірошники... а то не мірошники, а куцаки.* ЗОЮР. II. 45.

Куцан, -на, м. = **Куцак**. *Чоловік ставив свічки в церкві, а дійшовши до св. Михайла приліпив йому одну, а куцанові другу. — Не ліпи, — кажуть, — там! — Мені наказував батько — і того, мов, не гніви, і того не дражни.* Ном. стр. 287. *Музика да мірошник наче родичі, прости Господи, куцану.* Рудч. Ск. і. 74.

Куцбайка, -ки, ж. Байковая юбка, сшитая съ лифомъ, корсажемъ. Гол. Од. 21.

Куций, -а, -е. 1) Короткій, кургузый. *Козаченьку черноусий, чому в тебе жупан куций?* Мет. 114. 2) Малорослый. *Повибігали якісь панночки, куці та бистрії, як сороки.* МВ. І. 112. *Да й не був він куций, то б то на зріст малий.* Г. Барв. 306. *Куца баба.* См. **Баба**. 3) Короткохвостый, безхвостый. *Такий я добрий куций, як ти з хвостом.* Чуб. І. 260. *Пускати на раду всіх хвостатих, а куцих не пускати.* Гліб. *Далеко куцоному до зайця!* Посл. 4) Чортъ. *Куцим або куцаком звать у нас того, хто в пеклі грішників припікає.* Г. Барв. 306. Ум. **Куценький**. *У других дочки і в двадцять років ходять в куценькій сукні.* Левиц. І. 140. *Дивись згодя: гуляє неборак в Охрімівій куценькій свитці.* Гліб. 48.

Куцик, -ка, м. 1) У древорубовъ-гуцуловъ при распилкѣ дерева на части — болѣе короткіє куски ствола. Шух. І. 177. 2) Короткая куртка. Вх. Зн. 31. См. **Куцина**. 3) Пони, лошади малорослой породы. Желех.

Куціна, -ни, ж. Короткая мужская или женская одежда, родъ свитки, имѣеть три складки, называемыя усами, и низкій воротникъ. Харьк. г. ХС. IV. 50.

Куці-баба. См. **Ваба**. Сим. 192. Мил. 52.

Куцо, нар. Коротко. *Тепер от повелось: куцо ходять.* Ном. № 11140.

Куцопалий, -а, -е. Съ короткими ногами. Подольск. г.

Куцопалий, -а, -е. Съ короткими пальцами.

Куцорѣбрый, -а, -е. О волѣ: съ двумя короткими ребрами, послѣдними къ заду. Волч. у.

Куцорогий, -а, -е. Съ короткими рогами. Желех.

Куцохвостый, -а, -е. Съ короткимъ хвостомъ. Вх. Зн. 31.

Куць, меж. 1) Куць виграв, куць програв. Либо пань, либо пропаль. Ном. № 4274. 2) — **и куць-кой!** Призывъ для свиней. Kolb. І. 65.

Куцю! меж. Призывъ для свиней. Желех.

Куцюруб, -ба, м. 1) Изогнутый палець вслѣдствіе уродства. 2) Названіе танца. *Після сіх други стругали «гусаря», «ой ненько», «материнки», «куцюруба».* Мкр. Н. 30.

Куч! меж. Восклицаніе, которымъ гонять телять.

Куча, -чі, ж. 1) Куча. *Чужую кучу віючи, вочі завсіди запорошиш.* Ном. № 10314. **Мала куча.** Игра, въ которой съ крикомъ «мала куча!» играющіе валять одинъ другого въ кучу. КС. 1887. VI. 480. 2) Клѣть для птиць. *Лисичка прибѣгла і вп'ять украла (курочку); принесла додому, заперла в кучу.* Рудч. Ск. I. 20. 8) Хлѣвъ для свиней. Шух. I. 185. Ум. **Кучечка, кучка.**

Кучанин, -на, м. Житель **кутка**². *Кучане — ті сусіде, що на одному кутку живуть.* Константиногр. у.

Кучер, -ра и кучеръ, -ря, м. Кучеръ. Харьк. г. Г. Барв. 470.

Кучериха, -хи, ж. Жена кучера. *Кучерихи дома не було.* Г. Барв. 470.

Кучеръ, -ря, м. Употребляется преимущ. во мн. ч. 1) **Кучері.** Кудри. *А твій кучеръ... остригли, і рости не хоче.* Федьк. Поез. I. 31. *Голова в кучерях, як у золотому вінку.* К. ЧР. 104. О клубящемся туманѣ: *Туман, мати, по дорозі у кучері в'ється.* Мет. 463. 2) Хвостовыя перья у селезня. *Кучері в качура на хвості.* Левиц. Пов. 183. Галицкіе парни-покутяне украшають ими свои шляпы, гдѣ они называются также кучерями. Kolb. 3) Родъ орнамента съ завитками, употребляемаго въ вышивкахъ, нашивкахъ на одеждѣ, рѣзьбѣ и пр. Kolb. I. 49. Шух. I. 128, 303. 4) Украшенія изъ загнутаго металлическаго листа у крышки курительной трубки. Шух. I. 276.

Кучерявецъ, -вця, м. 1) Кудрявый человекъ, кудрявичъ. Желех. 2) Раст. *Saxifraga aizoon.* Лв. 101. Вх. Зн. 31. Ум. **Кучерявчик.** *Як ідять та п'ють, то й кучерявчиком звать.* Ном. № 2329.

Кучерявий, -а, -е. Курчавый, кудрявый. *Рибалонька кучерявий.* Шевч. 21. *Що Варочка громадила та Василька принадила, і чорнявого й кучерявого.* Грин. III. 131. *Ой ти, дубе кучерявий, широкий лист на тобі.* Мет. 15. *Кучеряві верби купують у воді віти.* МВ. I. 18. 2) Названіе мужчины, сажающаго свадебный коровай въ печь. Маркев. 103 — 104. 3) **Кучеряве зілля.** Раст. *Geranium molle.* Шух. I. 21. 4) **Кучерява капуста.** Цвѣтная капуста. Уманецъ, II. 8. 5) **Кучерява м'ята.** Раст. *Mentha piperita L. Var. crispata.* ЗЮЗО. 128.

Кучерявити, -влю, -виш, гл. Завивать, дѣлать кудрявымъ. Желех.

Кучерявитися, -влюся, -випся, гл. Виться. *Борода біла нижче пояса кучерявиться.* МВ. I. 17.

Кучерявіти, -вію, -єш, гл. Дѣлаться кудрявымъ. Желех.

Кучеряво, нар. Курчаво, кудряво; извиваясь. *Сизий димок виринається з чорного димаря і кучеряво розвивається в прозорчастому повітрі.* Мир. Пов. II. 84.

Кучерявчик, -ка, м. Ум. отъ кучерявецъ.

Кучечка, -ки, ж. Ум. отъ кучка.

Кучити, -чу, -чиш, гл. — кому. Надоѣдать кому, причинять неприятности. Вх. Зн. 31. Вх. Лем. 430.

Кучка, -ки, ж. 1) Ум. отъ куча. 2) мн. **Кучки.** Еврейскій праздникъ куцей, а также и самыя устраиваемыя тогда кущи. *Було ж близько жидівського свята кучок.* Єв. I. VII. 2. *Горобці в очерет, а жиди в кучки.* Ном. № 903.

- Кучма, -ми, ж.** 1) Шапка мѣховая мохнатая. Kolb. I. 43. Гол. Од. 19, 69. Вас. 156.
Благословіть, отче! — каже Василь, знявши кучму. Федьк. Він і по одежі щось не просте: татарська кучма насунулась йому на очі. Стор. 2) Всклокоченна голова. **Кучму да́ти.**
 Причинить хлопоты, насмѣяться. *Хто в Бога вірує, ратуйте!.. А хто ж таку нам кучму дав?* Котл. Ен. Ум. **Кучомка.** Чуб. VII. 414.
- Кучма́тий, -а, -е.** Густой и всклокоченный (о мѣхѣ). Желех.
- Кучомка, -ки, ж.** Ум. отъ кучма.
- Кучопі́р, -перу, м.** = **Кажан.** Вх. Пч. I. 16.
- Кучугура, -ри, ж.** 1) Холмъ. *Дорога то спускалась у байраки, то обходила кудлаті кучугури.* К. ЧР. 91. Употребл. во мн. ч. обозначаетъ холмистую мѣстность. *На таких кучугурах сів, що ніхто не зайде, не заїде.* ЗОЮР. I. 108. 2) Куча. *Яка кучугура з'їдів, — хоч би на топливо брали.* Полт. г. *Кучугура й три оберемки (багато).* Ном. № 7687.
- Куш! или а куш!** меж. Крикъ, которымъ гонятъ овецъ. Kolb. I. 65.
- Кушати, -шаю, -єш, гл.** = **Куштувати.** Подольск. г. О. 1861. I. Слов.
- Куші́рь, -рю́, м.** Водяная крапива. *Seratophillum demersum.* *Сам Дашкович, забувши свою філософію, обома руками вибірав раки й рибу з жабури́ння і куширу.* Левиц. Пов. 109. *Бодай тая річка куширем заросла.* Нп.
- Куші́ль, -лі, ж.** То-же, что и **кошуля**, но употребляется только въ томъ значеніи, что и покраса въ свадебномъ обрядѣ. *«Дружко вносить рубашку молодой для изслѣдованія, приговаривая: Старости, пани-старости! благословіть покрасу (или куші́ль) в хату унести!».* Мил. 124.
- Кушка, -ки, ж.** 1) У косцевъ: родъ деревяннаго стакана, въ который вкладывается точильный брусокъ и мусак — кусокъ отточенной стали; сосудъ этотъ имѣетъ вуха, которое затыкается за поясъ косца. Шух. I. 169, 307. Вх. Зн. 31. Въ Екатер. г. такъ называется ведро, въ которомъ лежитъ въ водѣ брусокъ. Мнж. 184. 2) Нось (на бурсацкомъ жаргонѣ). *А ніс хіба кушка? — У нас кушкою зветься.* (Отвѣтъ бурсака). Св. Л. 49.
- Кушнірка и кушні́рка, -ки, ж.** 1) Промыселъ овчинниковъ, скорняковъ. 2) Жена скорняка. Желех.
- Кушнірня и кушні́рня, -ні, ж.** Мастерская овчинника, скорняка. *Скрізь кидають ремейства, ба й плужки, мовчать кушні́рні, воскобі́йні, ниви.* К. ПС. 111.
- Кушні́рство и кушні́рство, -ва, с.** Скорнячество. Чигир. у. *Найпотрі́бніші для селян ремества підупали, як кушні́рство, чимбарство, колесництво.* О. 1862. I. 52.
- Кушні́рський и кушні́рський, -а, -е.** Скорняческій. *Цехи: різницький, коновальський, кушні́рський, ткацький, шаповальський.* Котл. Ен. III. 44. *Він і кушні́рську роботу знає.* ЗОЮР. I. 48.
- Кушні́рь, -ря́ и кушні́р, -ра́, м.** Овчинникъ, скорнякъ, мѣховщикъ. Вас. 153.
Побачимось у кушні́ра на жертці. Ном. № 1968. *Ідуть у двір, познімавши шапки, ніженські кушні́рі.* К. ЧР. 214. *Він був кравець і кушні́р.* Левиц. I. 101. *Кушні́р чинить лінтвари і смушки на кожухи.* О. 1862. I. 52.
- Кушпела, -ли, ж.** 1) Пыль взбитая. *Піднялася страшенна кушпела. Вихор підхопив її.* Мир. ХРВ. 128. 2) Мятель, вьюга. *Була тоді кушпела велика, — сніг так зараз слід і замете.* Новомоск. у.

Кушпелити, -лю, -лиш, гл. 1) Пылить 2) Дымить. *А він як запале ту гаспидську шпарку та все кушпелить, усе кушпелить, усе смале.* Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Кушпотіти, -чу́, -тиш, гл. = **Кушпелити 1.** *То не кушпела кушпотить, та татарва мчитьсья на наших.* Мир. ХРВ. 128.

Куштельники, -ків, м. мн. Мелкій лѣсъ съ полянами на низинахъ. Вас. 206.

Куштра, -ри, ж. Всклокоченная голова. *Уп'явся руками в свою нечесану куштру. Посипалось волосся.* Мир. ХРВ. 234.

Куштувати, -тую, -ещ, гл. Пробовать, отвѣдывать. *Хто лихом жартує, той його куштує.* Ном. № 1968. **Куштувати борці всякі.** Часто перемѣнять мѣсто жительства или должность. Полт.

Куштунок, -нку, м. Проба; отвѣдываніе. *Оце сотня яблук на продаж, а одно дай на куштунок людім.* Харьк.

Кущ, -ща, м. 1) Кустъ. Коло білої хатки червоніє рясне вишенне, чи високий кущ калини стріху підпірає. МВ. I. 18. *Цвів кущ панської рожі.* Левиц. I. 23. *Тоді ляхи догадливі бували, усі по лісах, по кущах повтікали.* Макс. 2) = **Кущанка.** 8) Группа. *Трохи далі — на белебень — стоїть кущ вітряків, обвішавши крила.* О. 1862. IX. 61. Ум. **Кущик.** *А в городі... два кущики пижма.* Мет. 70. *І кущики вишукує травиці.* К. Іов. 88. *Бере баба грибки, коли дивиться — у кущичу гніздечко.* Рудч. Ск. II. 32.

Кущанка, -ки, ж. Небольшое стадо овецъ, часть отари. *Отара — це як багацько овецъ, а як трошки, так кущанка.* Черномор. *Кущанка — малий шматок овечат.* О. 1862. V. Кух. 38.

Кущик, -ка, м. Ум. отъ кущ.

Кущитися, -щуся, -щишся, гл. Куститься (о хлѣбѣ). Херс.

Кущуватий, -а, -е. Кустистый. *Рідка пшениця, але ж кущувата за те.* Канев. у.

Куя, куї, м. Понура; брюзга, старый ворчунъ. Вх. Зн. 31.

Куява, -ви, ж. 1) Плохая старая хижина. Вх. Зн. 31. Отдаленное жилище. Желех. 2) Малоизвестная страна. Желех. 8) Крутой холмъ. Желех.

Куяга, -ги, м. = **Куя.** Вх. Зн. 31. *Кцьо! меж. Призывъ для козъ. Козар ганить кози покликом: ці! ці! завертає їх: крьо-не! а накликує на них: кцьо-кцьо!* Шух. I. 211.

Кшталт, -ту, м. Образъ, видъ, форма. **На кшталт, кшталтом (чого).** На подобіе, на манеръ. *Почали козаки жити на лядський кшталт із великої роскоші.* К. ЧР. 32. *Ходили голі... на кшталт циган.* Котл. Ен. V. 37. *Викопаето печеру кшталтом зімовника.* К. Бай. 112.

Л.

- Лаба, -би, ж.** 1) = **Лапа**. *Медвідь лежить, догори лаби держит*. Грин. III. 504. 2) **Ножки** въ козлахъ и пр. См. **Ремісник**. Шух. I. 179, 257. Ум. **Лабка**.
- Лабаз, -зу, м.** Раст. *Cirsium Erisithalis*. Вх. Пч. I. 9.
- Лабазник, -ку, м.** Раст. *Spiraea Ulmaria*. ЗЮЗО. I. 137.
- Лабайдак, -ка, м.** = **Лайдак?** *Чоловіче-лабайдаче, на що жінку продаєш?* Чуб. V. 621.
- Лабайстер, -стру, м.** Алебастръ. Харьк.
- Лабатий, -а, -е.** Съ большими лапами. Желех.
- Лабети, -тів, ж. мн.** Лапы. К. ХП. 11. *Попаде він (мрець) і Грицька в кістяки-лабети!* Г. Барв. 464. **Взяти в лабети.** Взять въ ежовыя рукавицы. **Піймався, попався в лабети.** Попался въ лапы. Ном. № 3923.
- Лабза, -зи, м.** Попрошайка.
- Лабзюк, -ка, м.** Попрошайка-мужчина.
- Лабзюкати, -каю, -єш, гл.** Попрошайничать, выпрашивать. *Лабзюкати хліб під вікном.*
- Лабзюкувати, -кую, -єш, гл.** = **Лабзюкати.**
- Лабзюкуватися, -куюся, -єшся, гл.** Заискивать, стараться войти въ милость.
- Лабзючка, -ки, ж.** Женщина-попрошайка.
- Лабиринт, -ту, м.** Лабиринтъ. *Блукав... у лабиринті мрій без вороття*. К. НС. 81.
- Лабка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ **лаба**. 2) **Ножка** въ **ступі**. Шух. I. 161, 162. 3) Одинъ изъ двухъ столбиковъ, деревянныхъ или желѣзныхъ, поддерживающихъ на **припічку комін** въ гуцульской печи. Шух. 1. 95. 4) **Куреча лабка**. Раст. *Lycorodium*. Шух. I. 21.
- Лабуз, -зу, м.** 1) Стебли сорной травы. Желех. 2) Листки, покрывающіе початки кукурузы. Желех.
- Лабуззя, -зя, с. соб.** = **Лабуз І.**
- Лабузіння, -ня, с. соб.** = **Лабуззя**. Черниг. у.
- Лабузнитися, -нюся, -нишся, гл.** Поддѣлываться, подлазить, ласкаться, ухаживать. *Явдошка запала йому в око... Максим почав лабузнитись*. Мир. ХРВ. 164.
- Лабурник, -ка, м.?** *Бач який лабурник: тут не хоче пастись, а ни краще лізе (про коня)*. Харьк. у.
- Лабуштан, -ну, м.** Раст. *Aconitum Sammarum*. Шух. I. 21.
- Лабцювати, -цюю, -єш, гл.** Хватать въ лапы? Тащить? *Хоч старого, хоч малого, — всіх туди лабцюють*. (Чорт і смерть людей в пекло). КС. 1882. IV. 169.
- Лав, -ви, ж.** 1) Неподвижная скамья въ хатѣ вдоль стѣны. Вас. 194. *А ні печі, а ні лави*. Ном. № 1502. *Гість лави не засидить, ліжка не залежиш*). Ном. № 11939. **Лягти на лаву.** Умереть (такъ какъ покойниковъ кладутъ, согласно обычаю, на **лаві**). **Положити на лаву.** Хоронить. Отсюда проклятіе: **Щоб тебе положили на лаву!** **Желаю тебѣ смерти!** Ном. № 3790; также божба: **А щоб мене до вечора на лаві положили!** (коли не так кажу, зроблю). Ном. № 6762. **Кинути під лаву.** Пренебречь, забросить. *Вони свою славу кинули під лаву*. Ном. № 761. *Поглузують, покепкують та й кинуть під лаву*. Шевч. 123. 2) Узенькій мостикъ, бревно, переброшенное черезъ воду для перехода. Угор. Желех. 3) Рядъ, шеренга (людей, предметовъ). *Повернувся козак Нечай од брами до брами, а поставив вражих ляхів у чотирі лави. Ой не вспів же та Нечаєнко на коника спасти, ой як став панів, гей як став ляхів у дві лави класти.* —

Пашня в полі як лова. Ном. № 10159. *А в нашого пана пшениця як шва.* Грин. III. 133. **Іти лавою.** Ідти рядами; ідти сплошної масою. *От, позакручувавши уси, і йдуть лавою.* Кв. I. 147. **Ставати лавою.** Строїться, вистраиватися в рядъ. *У дві лави задніпрянці з москалями стали.* Шевч. 574. 4) Рядъ рыболовнихъ сѣтей, поставленихъ непрерывной стѣной. Браун. 12. 5) Гряда в рѣчномуъ порогѣ. *Кодацький порігъ появився... ввесь білий, вкритий піною та бризками. Байдак загув і полетів з лави на лаву рівно, як стріла. В одну мить його, перенесло через поріг.* Левиц. Пов. 351. 6) Часть снаряда **лисиці** (см.). Вас. 164. 7) Коллегія судей в старомъ малорусскомъ городскомъ судѣ. 8) Родъ карточной игры. КС. 1887. VI. 471. *Які ж були до карт охочі... гуляли часто до півночі, в ніска, в пари, у лави, в жгут.* Котл. Ен. III. 9. Ум. **Лавка, лавонька, лавочка.** *Бідному Савці нема долі ні на печі, ні на лавці.* Ном. 1734. *І жив — не любила, і вмер — не тужила, і на лавці лежить, і не буду тужить.* Ном. № 8331. *Ой привезли Бондарівну до нової хати, положили на лавонці, стали убирати.* Чуб. V. 427. *Не встиг дячок — неборачок на лавочку сісти, — лихо несе шмаровоза ту вечерю їсти.* Чуб. V. 673.

Лаверджет, -та, м. = Левержет. Харьк.

Лавиця, -ці, ж. 1) = Лава I. *Я його кладу на полицю, а він паде на лавицю.* Ном. № 13072. *Въ гуцульской стаї служить постелью.* Шух. I. 187. *У гончаровъ къ ней прикрѣпленъ гончарный кругъ, на ней лежить глина, стоять жорна и пр.* Шух. I. 260 — 262. 2) — **сенаторська.** Сената, собрание сената. *Кати сидять на лавицях в сенаті.* К. ЦН. 208. 3) Подставки для **веретінника.** Шух. I. 149. Ум. **Лавичка.** *Усядь, брате, на лавичку, сьорбай добру наливочку.* Гол. I. 209.

Лавка, -ки, ж. 1) Ум. отъ лава. 2) Доска в ткацкомъ станкѣ, на которой сидитъ ткачиха. Константиногр. у. 3) Ткацкій снарядъ для вязанія **начиння**, то-же, что и **стілець** (см.) Константиногр. у. 4) Одинъ изъ двухъ гладкихъ продолговатыхъ кусочковъ дерева, находящихся внутри **лавчастого замка** (см.), посредствомъ которыхъ происходитъ замыканіе. Шух. I. 9. 5) *мн. Лавки.* Длинный рубанокъ. Шух. I. 87, 249. 6) Лавка (торговая), — заимств. изъ великорусскаго. *Міщане, що лавки в місті тримали, а тепер чи й лавки у хаті є* (т. е. об'єднѣли). Ном. № 10562.

Лавник, -ка, м. 1) Членъ стараго городского малорусскаго суда. К. ЦН. IV. 1. 2) Въ цеховомъ братствѣ (на Волини): низшее должностное лицо цеха, исполняющее второстепенныя обязанности, возлагаемыя на нихъ цехмистромъ. КС. 1890. VII. 92.

Лавниківство, -ва, с. Должность **лавника.**

Лавничка, -ки, ж. То-же в женскомъ цехѣ, что лавник 2 в мужскомъ. КС. 1890. VII. 92.

Лавонька, -ки, ж. Ум. отъ лава.

Лавочка, -ки, ж. 1) Ум. отъ лава. 2) Дощечка, по которой вползають в улей пчелы.

Лавр, -ра, м. Лавръ, *Laugus nobilis* (дерево). Желех.

Лаврик, -ка, м. = Равлик. Желех.

Лавровий, -а, -е. Лавровый. Желех.

Лавуґа, -ти, м. Дуракъ, глупецъ. Вх. Зн. 31.

Лавчастий замок. Въ гуцульскихъ хатахъ одинъ изъ двухъ родовъ деревянныхъ замковъ, которыми запираются входныя двери; называется также **сліпий**.

Лавчестий замок состоитъ изъ **одвірника, засува** и **зубчастого ключа.** **Одвірник**

прибить до одвірок, сквозь него проходить засув съ двумя отверстіями (гарами): въ одвірнику находяться лавки, гладкіе продолговатые куски твердаго дерева, силою своей тяжести падающіе в гари, чѣмъ и производится запираніе; при помощи зубчестого ключа эти лавки поднимаются, засув получаетъ возможность передвинуться и отпереть дверь. Шух. I. 93.

Лавчи́на, -ни, ж. = Лава 1 (но плохая). Желех.

Лаганецъ, -нця, м. Родъ кружки, деревяннаго сосуда съ обручами. Желех.

Лагано́к, -нка, м. Боченокъ изъ выдолбленнаго деревяннаго пня. Харьк.

Лагеръ, -геря, -гря, м. Лагеръ. Максим козак Залізняк з лагря виїзжає, перед донськими козаками він страху не має. Нп.

Лагід, -году, м. Употребл. какъ нарѣчіе: лагодом, ум. лагодиком, лагодком. Кротко, мягко, ласково, миролюбиво. Навчає лагодом. Ном. № 9288. Як набігли на мене, як зачали лаяться!.. Я дивлюсь, що непереливки, — давай біля їх лагодком, лаю — ком, — утихомирилися. Лебед. у. Вона боїться чоловіка та так коло його лагодком. Черк. у.

Лагідний, -а, -е. Кроткій, мягкій, тихій, нѣжний. Щастя, що Господь йому послав за його добру лагідну вдачу. Г. Барв. 148. Ум. **Лагідненький.**

Лагідність, -ности, ж. Кротость, мягкость душевная, миролюбіе. Чого ви хочете? Чи з лозиною прийти мені до вас, чи з любов'ю і духом лагідности? Св. пис. I. Коринѳ. IV. 21.

Лагідно, нар. Мирно, кротко, тихо, мягко, дружелюбно; нѣжно. Через що коти гризуться з собаками і... не живуть лагідно? Грин. I. 7. Покірно вклонився... і відказав лагідно. Г. Барв. 333.

Лагода, -ди, ж. Кротость, мягкость душевная; согласіе, миролюбивыя отношенія. Вони робили... мечем та кулачком, а ми — пером та лагодю. К. ХП. 134.

Лагоджіння, -ня, с. = Лагодіння.

Лагодиком. См. Лагід.

Лагодити, -джу, -диш, гл. 1) Готовить, приготавливать. Іди лишень полуднувать лагодь.

Шевч. 241. За панича лагодила, за немила дала. Гол. 2) Починять, исправлять, приводить въ надлежащій видъ. Лагодили самопали, ратища стругали. Шевч. Шо ви лагодите чересла та лемеші? Лагодьте лучче батьківські списи, бо буде хутко усім робота. К. ЧР. 194. Я її чоловікові колись і чоботи лагодив. Г. Барв. 301. 3) Снаряжать. По вашій оборі сам Господь ходить, ой ходить, ходить та все лагодить: лагодить воли й по три плуги, бички-третьки та й по чотирі. Чуб. III. 346. 4) Улаживать миролюбиво, уговаривать; укрощать, смягчать. Лагодить сварку. Ліки трохи лагодять біль.

Лагодитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Собираться, готовиться. А я оце лагодився до вас іти. Кобел. у. Почали лагодитись, зарані виїхали. МВ. II. 94. Парубки лагодяться у танець. Федьк. 2) Починяться. 3) Мириться. Лагодимось, нівроку, як кіт з собакою.

Лагоджіння, -ня, с. = Лагодіння.

Лагодіння, -ня, с. 1) Сборы, приготовленія. Не така дорога, як лагодіння. Кобел. у. 2) Починка. 3) Улаживаніе, умиротвореніе.

Лагодливий, -а, -е. Сговорчивый, миролюбивый. Харьк.

Лагодний, -а, -е = Лагідний. Будь лагодним, будеш і Богу угодним. Ном. № 4425.

Лагодком, лагодом. См. Лагід.

Лагоми́на, -ни, ж. Лакомство. А на трьох (хурах), самих великих, всякі лагомини: сливи вагові, родзинки, фіґи та маслини. Мкр. Н. 31. Везли з собою лагомини: оливу, мило, риж,

маслини. Котл. Ен. IV. 66. Ум. **Лагоминка**. Книші, вареники і всякі лагоминки. Греб. 383.

Лагомінець, -нця, м. Лакомка, сластолюбець. См. **Лігомінець**.

Лагомінка, -ки, ж. Ум. отъ лагоміна.

Лагузка, -ки, ж. = **Галузка**. І лагузки не випросиш. Черк. у.

Лагун, -на, м. = **Мазниця (чумацкая для запасного дегтя)**.

Лагун, -на, м. Стволь дерева въ **нако́ті**. НВолын. у. См. **Накіт**.

Лад, -ду́, м. 1) Порядокъ, устройство, строй. У полі-полі військо стояло, військо стояло, ладу не знало. Маркев. 26. Пропаде шкапина, то й той лад у хазяйстві погасне, що й був. Грин. II. 208. За діло новим ладом узятись. О. 1861. IX. 181. **В один лад**. Подъ одну стать. Константиногр. у. **Ні ладу, ні по́ладу нема**. Нѣтъ никакого порядка. Ном. № 6653. **Зробити лад**. Привести въ порядокъ. Желех. **Через лад**. Черезчуръ, чрезмѣрно. *Через лад уже брешеш*. Ном. № 6872. **Став на лад**. Достигъ извѣстной прочности своего положенія. Ном. № 4920. **Без ладу живе**. Безпорядочно живеть. Въ рядѣ вираженій употребляється въ смыслѣ: толкъ, смыслѣ. **Чи буде з сього який лад?** Вийдетъ-ли изъ этого толкъ? *З одкладу не буде ладу*. Ном. № 11006. **Без ладу**. Безъ толку, некстати, глупо. *Вбовтнувся в річ без ладу*. Ном. № 3155. **В лад**. Кстати, умѣстно. *Дурень багатий, та й слово його в лад*. Ном. № 1428. *Коли наше не в лад, то ми з своїм назад*. Ном. № 4597. **До-ладу**. а) Кстати, толково, умно, умѣстно. *Хто каже до-ладу, то ухо наставляй, а хоч і без ладу, то й тож не затирай*. Ном. № 6119. *Ити хиба до вас в найми? чи до-ладу буде?* Шевч. 449. *Говорила небіжка до самої смерти, а все не до-ладу*. Ном. № 1506. б) Какъ слѣдуєть, хорошо. *В такій воді, а ні випереш до-ладу сорочки, а ні звариш трави*. Дещо. 88. **Ладом**. Толкомъ. *Та ви ладом кажіть!* Ном. № 2717. 2) Обычай, общепринятая правила приличія. *Ми, хлібороби, — ніколи і в голову пошкрібатись, — не знаєм світові ладу*. Св. Л. 82, 83. *Щоб оце вигадувати (нові убрання), — почала мати, — то воліла дати б ті гроші на молитви. — Ет, що ви знаєте! — грімнула Мاسя... Воли не знаєте світові ладу, то не мішайтеся*. Св. Л. 113. 3) Распоряженіе. *То Хмельницький листи читає, до козаків словами промовляє: «Гей стійте, діти, ладу ждіте!»*. Дума. 4) Ладъ, взаимное согласіе. *Живіть, дітки, в ладу та не забувайте батька!* Полт. г. **Ладом = Лагодом**. *Ладом усе можна*. Ном. № 3303. 5) Стройность, ладъ; тактъ. **Співають в лад**. Поють стройно. Шевч. *О, бодай вас! Що то літа! ні вже не до-ладу... Минулося!.. (время танцевъ)*. Шевч. 244. 6) Образъ, способъ. *Таким ладом се зроблено*. **Нехай іде своїм ладом**. Пусть дѣлаєть по своему. Ном. № 5299. **На всі лади**. Всячески. *Кесаря хвалили на всі лади, що аж остило*. Шевч. 607.

Лада, -ди, ж. Названіе существа, подъ которимъ разумѣють древне-славянскую богиню. В веснянках співають про матір Ладу: «Благослови, мати, ой мати Лада, мати, весну закликати». Левиц. Світ. 7.

Ладан, -ну, м. Ладонь. *Чорт ладану боїться*. Ном. № 197. **На ладан дихати**. Быть близкимъ къ смерти. Ном. № 8222. Ум. **Ладанець**. *Купила свічечку, ладанцю, пришила додому та й накадила у хаті*. Мнж. 104.

Ладаніти, -ню, -ніш, гл. Курить ладокомъ. Александр. у. — *А шо, купила тютюну? — Та ні, — каже (жінка), — купила свічечку та ладанцю, та оце і наладанила трошки. — Ладанила, ладанила! Ладанила б тебе лиха година! Завтра годовий празник, а тютюну ні в зуб!* Мнж. 104.

Ладен, -дна, -не. Готовъ. Я й Богом ладен побожитись, що цього не пам'ятаю. Грин. II. 178. О, та ти ладен лежати, нічого не роблячи. Лебед. у. Ладен не знати що дати, аби мені не робити оцього. Черк. у. **Я вже тепер ладен.** Я ужь наѣлся, ужь не голодень. Желех.

Ладѣнный млин. Мельница на плоту.

Ладити, -джу, -диш, гл. = **Лагодити 1 и 2.** 1) На вдовина сина шибеницю ладять. Чуб. Неня з кухарками ладять страву. Федьк. 2) Ой зацвіла калинонька в лузі, вломилася поличенька в плузі. Ой чи мені поличеньку ладити, чи до дівчини на зальоти іти? Чуб. V. 377.

Ладитися, -джуся, -дишся, гл. 1) = **Лагодитися 1.** Умірають ладься. Ном. № 10128. Став пан у дорогу ладитись. МВ. I. 46. 2) = **Лагодитися 2.** 3) безл. Споритись. Як не ладиться, то й у печі не гориться. Ном. № 1700.

Ладі, нескл. дѣтск. = **Ладки.** Ладі, ладусі, а де були? — В бабусі. Чуб. III. 106.

Ладівниця, -ці, ж. Патронташъ. У ладівниці ні однісінького набою. Мет. 444.

Ладка, -ки, ж. 1) Оладья. Млинець лодку посватав. ЗОЮР. II. 27. 2) Преимущественно во мн. Ладонь, ладоша. (Дѣтск. слово). **Плескати у ладки.** Бить въ ладоши. Сидить баба на березі, лодками сплеснула. Чуб. V. 845. Лодки, ладки, а де були? — В бабки. Ном. № 9264. Ум. **Ладоньки, ладочки, ладошки, ладусі, ладусеньки, ладусики.** А в ніженьки — ходусеньки, а в рученьки — ладусеньки. Мет. 2. Ладки-ладусі, а де були? — В бабусі. Ном. № 9264.

Ладканка, -ки, ж. Свадебная пѣсня.

Ладкання, -ня, с. Свадебное пѣніе, а также и самыя свадебныя нѣсни. Гол.

Ладнати, -каю, -єш, гл. Пѣть свадебныя пѣсни. Вх. Зн. 31. Не все то правда, що на весіллі ладкають. Ном. № 6823.

Ладна́ти, -наю, -єш, гл. 1) Ладить, жить въ мирѣ, въ согласіи. Він з братом ладнає. 2) Договаривать. Пішов майстрів ладнати. 3) Готовить, приготавливать, снаряжать. Ладнайте вози, пора їхати. 4) Поправлять. Діти розмовляли спокійно проміж себе, часом ладнаючи Галі або одна одній квітки. Г. Барв. 127. 5) Исправлять, починають. Ци мені тую полицю ладнати? Гол. III. 163. 6) Улаживать. Поки в Солодьках ладнали діло проти Тимохи, в Кам'янці друге склалось. Св. Л. 290. 7) Соглашать, примирять. Як його ладнати чорне з білим? 8) Прилаживать, уставлять, ставить. Митро коні ладнав до ясел. Св. Л. 76.

Ладна́тися, -наюся, -єшся, гл. 1) Собираться, снаряжаться, готовиться. Прокіп ладнається в дорогу. 2) — з ним. Условливаться, сговариваться. Харьк.

Ладний, -а, -е. 1) Согласный. 2) Красивый. Ладна баба без єдваби. Ном. № 7516. Прибігаю до криниці, — беруть воду молодиці, — беруть воду, дають пити, не жаль ладну зачепити. Чуб. V. 143. Лужко ж мое ладне, мальоване. Чуб. V. 12. Вона йому ладна. Она ему нравится. Пай він любить, а його жадна, най тота зрадить, котра му ладна. Чуб. V. 16. 3) Порядочный, взрослый. Він уже ладний парубіка був, як узяли в москалі. 4) Свѣжій, доброкачественный. Гуцульський кінь стає при достатній паші, ладній і здоровій воді сильний, живий. Шух. I. 78. Ум. **Ладненький.**

Ладність, -ности, ж. Миловидность, благообразность, красота. Довідався о ладности і о її цноті. Чуб. V. 426.

Ладно, нар. 1) Въ согласіи, въ ладу. 2) Красиво. 3) Хорошо. *Оце ладно! три пани, єдні штани: котрий успіє, той і штани надіне.* Ном. № 1180. *Ладно марш вигравші.* Гол. III. 110. Ум. **Ладненько**. *Сідай на мене (коня) ладненько.* Мнж. 34.

Ладо, -да, об. Любовное названіє одного изъ любящихся или одного изъ супруговъ (въ поезіи). — *Царівно, мостіте мости, ладо моє, мостіте мости!* — *Царенку, вже й помостили, ладо моє, вже й помостили!* Чуб. III. 83. *Вітрило, вітре мій єдиний!.. На князя, ладо моє миле, ти ханові метаєш стріли?* Шевч. 643. *Загинув ладо, — я загину!* Шевч. 644.

Ладожник, -ку, м. Бодяга, Srongilla. Мнж. 184.

Ладом. См. **Лад**.

Ладоньки, **ладочки**, **ладошки**. Ум. отъ **ладки**.

Ладування, -ня, с. Нагрузка.

Ладувати, -дую, -єш, гл. 1) Грузить, нагружать. 2) Заряжать. Галиц. 3) = **Ладнати**. Вх. Зн.

Ладуватися, -дуюся, -єшся, гл. Грузиться, нагружаться.

Ладун, -на, м. Вьюкъ? (Хазяїн каравана) *одв'язав ладун од трока, відро оливи наточив.* Мкр. Г. 40.

Ладунка, -ки, ж. = **Ладівниця**. *Як надів ладунку, то взяв і чортову думку.* Ном. № 974. Ум. **Ладуночка**.

Ладусеньки, **ладусики**, **ладусі**, ж. Ум. отъ **ладки**.

Ладянка, -ки, ж. Часть повісма, горсть льна или конопли. Желех.

Лаз, -зу, м. 1) Преимущ. во мн. ч. Лазаніє. *Минулись мої ходи через огороди; минулись мої лози через перелази.* ЮР. Збор. Петренко. 49. 2) Лѣсной проходъ звѣрей. 3) Лѣсная поляна. Желех. 4) мн. Нарѣзки полей, участки. Ум. **Лазок**. Желех.

Лазенька, -ки, ж. Ум. отъ **лазня**.

Лазити, -лажу, -виш, гл. 1) Лазить, ползать. *Лазять діти у запічку голодні і ті.* Шевч. 532. *Лазарь, що по печі лазив.* Ном. № 4075. *По кавуну мухи лазили. Гадина лазила.* 2) Взбираться, взлѣзть, лазить. *На похиле дерево і кози лазять.* Ном. № 4075. *Люде лазили і на такі гори, що верстов шість або сім заввишки.* Дещо. 18. 3) Лазить, лѣзть, перелѣзть. *Наладив дід хижку для бабки: то лазили кішки, а то й собаки стали лазити.* Ном. № 7580. *Через плоти лазив.* Чуб. V. 79.

Лазівка, -ки, ж. Родъ гриба, растущого на лазу (лѣсной полянѣ). Желех.

Лазіння, -ня, с. Ползаніє. Ном. № 975.

Лазнік, -ка, м. Банщикъ. *Ви, грубники, ви лазники, ви винники, ви броварники, годі вам у винницях горілок курити, по лазнях лазень топити.* Лукаш.

Лазніця, -ці, ж. Банщица. Ум. **Лазнічка**.

Лазній, -я, -є. Въ выраженіи: **Лазня піч**. Та часть печи, на которой просушиваютъ зерно, а зимою спять. Киев. у.

Лазнюк, -ка, м. = **Лазник**.

Лазня, -ні, ж. 1) Баня. *Лазня в калу стоїть та людей мие.* Ном. № 11285. *Гаряче як у лазні.* Ном. № 14038. 2) Низенькая хижина съ маленькимъ входомъ, куда можно только пролѣзть. *Хата — так неначе лазня. — Що ж се — лазня? — Кажуть, що є такі дикі люде, що у їх у землянках, чи в курінцях нема дверей, а дірка, і туди лазять рачки.*

Оце тобі й буде лазня. Київ. у. 3) Яма для сохрaненія хлѣба въ зернѣ. Ум. **Лазенька**.
Пристав нові дверці до старої лазеньки. Ном. № 13296.

Лазовий, -а, -е. **Лазове́ сіно.** Сѣно снятое съ лазу, лѣсной поляны. Желех.
Лазок, -зка, м. 1) Грузило металлическое на сѣтяхъ. Лебед. у. 2) Ум. отъ **лаз**.

Лазун, -на, м. Хорошо лазящій по деревьямъ. Желех. Ум. **Лазунецъ**. Пирят. у.
Лазунка, -ки, ж. = **Варяниця**. *Лазунки — ті ж варениці.* Ном. № 975. *На мнишки ладунки, на всрениці лазунки.* Ном. № 975.

Лазуря́ка, -ки, м. Лѣсной разбойникъ? *Були ще лазуряки, грабили, убивали, оббірали гроші і ховали їх у лісі, на степу... сами тож де небудь пропадали в розбоях, а гроші оставались.* ХС. IV. 9.

Лаїстий, -а, -е. Черный (объ овцахъ и ихъ шерсти). Желех. Ум. **Лаїстенький**. *А все баранці лаїстенькі, лаїстенькі, круторогії.* Гол. II. 16.

I. Лай, лаю, м. Брань. *Не купуй лаю.* Ном. № 1671.

II. Лай, ляю, м. = **Лая**. Вх. Зн.

Лайдак, -ка, м. Бездѣльникъ, мерзавецъ. *Дала мене моя мати за лайдака, розійдеться худобонька хоть бы яка.* Чуб. V. 210.

Лайдачка, -ки, ж. Бездѣльница, мерзавка.

Лайка, -ки, ж. Брань, ругань. *Лайка не бійка.* Ном. № 3807. *Не було між ними не тільки бійки, та й ніякої лайки.* Кв. I. 4.

Лайлак, -ка, м. = **Кизяк**. *Кінські лайлаки.* Драг. 54.

Лайливий, -а, -е. 1) Бранный. *Дух вискочив в словах лайливих.* Котл. Ен. VI. 41. 2)
Любящій ругаться, бранчивый. Там — ратуй Боже — який пан лайливий! Харьк.

Лайно́, -на, с. Каль, пометъ, навозъ. *Але з тебе й зух, зараз і осів, як лайно.* Подольск. г.

Лайну́ти, -ну́, -неш, гл. Ругнуть. *Либонь уже десяте літо, як людям дав я «Кобзаря», а їм неначе рот зашиито: ніхто й не гавкне, не лайне, неначе й не було мене.* Шевч. 580.

Лайняк, -ка, м. 1) = **Лайлак**. Харьк. 2) = **Лайняр**. Вх. Лем. 431.

Лайняр, -ра, м. Навозный жукъ. *Geotrupes stercorarius.* Вх. Уг. 249.

Лайтан, -на, м. Испорч. **лейтар**. *Ой як крикнув проклятий Мазепа на свої лайтани: возьмить Палія Семена та забийте в кайдани.* О. 1862. VIII.

Лайтук, -ка, м. Молодой козленокъ. Одесск. у.

Лак, -ку, м. Лакъ. *Чорні кучері блищали проти заходу сонця як наведені лаком.* Левиц. I. 262.

Лакей, -кея, м. Лакей. *Лакеїв гарних і моторних багацько дуже щось було.* Котл. Ен.

Лакейка, -ки, ж. Жена лакея.

Лакейський, -а, -е. Лакейскій.

Лакейча́, -чати, с. Дитя лакея.

Лакейчук, -ка, м. Лакей, лакей-мальчикъ. *Його (хлоп'я) взято за лакейчука до молодого пана.* Мир. ХРВ. 201.

Лакерда, -ди, ж. Порода морской рыбы. Левиц.

Лакеюва́ти, -юю, -еш, гл. Служить лакеемъ.

Лакеюватий, -а, -е. Съ лакейской душой. *Людиці лукаві, лакеюваті.* Хата. XVIII.

Лаки́за, -зи, м. Лакей (презрительно). Ум. **Лаки́зка**. *Будка проїхала оттам шестериком... і лакизка ззаду куняв.* Сим. 203.

Лакітка, -ки, ж. Лакомство, сласти.

Лакований, -а, -е. Лакированный. Херс. у.

Лакодан, -на, м. Въ загадѣ: горшокъ печной. *Був собі пан лакодан, весь світ годував.* Ном. стр. 301. № 389.

Лако́мий, -а, -е. 1) Соблазнительный, заманчивый. *Гроші — лакома річ.* Ном. № 1374. 2) Алчный, жадный. *Ви лакоми на чужі гроші.* НВолын. у.

Лакоми́на, -ни, ж. Лакомство, лакомый кусочекъ. *Там лакомини разні їли, буханчики пшенишні білі.* Котл. Ен. II. 19.

Лако́мити, -млю, -миш, гл. Кормить лакомствами.

Лако́митися, -млюся, -мишся, гл. Жадничать, соблазняться чѣмъ. *Не лакомя, Грицю, на дурницю, бо дурниця тебе зрадить, що й воріжка не порадить.* Ном. № 10805.

Лакомо, нар. 1) Соблазнительно, заманчиво. 2) Алчно, жадно. 3) Усердно. *Підважуй дрючком лакомо (лакомки).* Черк. у.

Лако́мство, -ва, с. 1) Лакомство, чревоугодіє. 2) Утѣхи, чувствєннє наслажденіє. *Потурчився, побусурменився для панства великого, для лакомства нещасного.* Дума. 3) Алчность, жадность.

Лакостки, -ків, мн. Лакомства.

Лакува́ти, -кую, -єш, гл. Лакировать. Херс. у.

Лаку́за, -зи, м. = **Лакиза.** *Оцей мій муж... а цей — показує на того лакея — цей пройдисвіт, лакуза.* Рудч. Ск. I. 128. Ум. **Лакузка.**

Лаку́зитись, -жуся, -вишся, гл. Поддѣльваться, подлаживаться. Мнж. 184.

Лакузка, -ки, м. Ум. отъ лакуза.

Лала, меж.? *Лала, лала! мате біла та вигнала з хати.* Мил. 64.

Ламаний, -а, -е. Ломаный, переломленный. Харьк. *Назбірали останків ламаного (хліба) сім кошиків.* Єв. Мр. III. 8.

Ламани́на, -ни, ж. Ревматизмъ, простудная ломота. Вх. Уг. 249.

Ламани́ця, -ці, ж. = **Ламанка.** Вх. Лем. 431.

Ламанка, -ки, ж. = **Терниця.** Шух. I. 147.

Ламан́ня, -ня, с. 1) Ломъ, разломъ, ломаніє, разламываніє. 2) Нарушеніє, несоблюденіє. *І в ламанні свого слова попадутъся нечестиві.* К. Псалт. 135. 3) Ломота. *Ламаня ма в кістю.* Вх. Уг. 249.

Ламанці, -ців, мн. = **Шулики 1.**

Ламань, -ні, ж. Валежникъ, лѣсные обломки. *Поїде та ламані крадькома назбірає.* Черк. у.

Ламати́, -маю, -єш, гл. 1) Ломать, ломить, преломлять. *Бог ламав, та й нам давав.* Ном. № 12280. *Гамалія по Скутарі, по пеклу гуляє, сам хурдигу розбиває, кайдани ламає.* Шевч. 59. *Вітер в гаї нагинає лозу і тополю, лама дуба, котить полем перекотиполе.* Шевч. 232. *Узявши ж п'ять хлібів та дві риби і поглянувши на небо, благословив їх і ламав, і давав ученикам класти перед народом.* Єв. Л. IX. 16. *Взявши Ісус хліб і поблагословивши, ламав і давав їм і рече: прийміть, їжте: се єсть тіло мое.* Єв. Мр. XIV. 22. 2) Размывать (о водѣ). *Ворскла — річка невеличка, береги ламає.* Ном. № 731. 3) Нарушать; не сдерживать слова. *Не ламав я Божого закону.* К. Іов. 14. *Не то ламле суботу, а ще й отцем своїм зве Бога.* Єв. I. V. 18. *Хто ламає слово, той віру ламає.* Ном. № 7423. 4) — **коноплі.** Бить коноплю при обработкѣ ея. Сумск. у. 5) — **язик.** Коверкать рѣчь, слова. *Ламаючи язик на татарський штиб.* Ном. № 13391.

Ламатися, -маюся, -єшся, гл. 1) Ломаться, разламываться, переламываться. *Віз ламається — чумак ума набірається.* Ном. № 10462. *Хліб чогось не ламається.* У Котл.: *Все зараз ламнеться і гнеться.* Ен. IV. 26. 2) Преломляться (о лучахъ). *В воді світ ламається.* Ком. II. 39.

Ламкий, -а, -е. Ломкій. Харьк.

Лампада, -ди, ж. Лампада. *Перед Пречистою горить лампада уночі.* Шевч. 555. Ум. **Лампадка.** Стор. Оп. II. 110.

Лампаш, -ша, м. = **Ліхтарня 1.** Вх. Уг. 249.

Ламучий, -а, -е = **Ламкий.** *Осика ламуче дерево.* Міусск. окр.

Лан, -ну, м. 1) Мѣра пахатной земли отъ 10 до 30 десятиньъ приблизительно. *Дарує тобі два лани жита.* Чуб. III. 370. 2) Поле, нива. *Ходім на лан жито жати.* Шевч. *Тихесенько вітер віє, степи-лани мріють.* Шевч. 219. **Сонце на лану.** Солнце на горизонтѣ, на заходѣ. *Вже сонечко на лану, я додому долину.* Чуб. III. 248. Ум. **Лано́к.**

Ланва, -ви, ж. Желѣзо или веревка, которыми стельвага прикрѣпляється къ оси. Київ. г. *Погана була їзда: то посторонок урветься, і вони стануть, ув'язують; а тільки рушать, як, дивись, орчик відірвався, або ланва спала.* Св. Л. 74. Также Чуб. VII. 405. См. **Стельвага.**

Ланець, -нця, м. Оборванець, оборвышъ, голякъ, сорванець. *Забравши деяких троянців, осмалених як гиря ланців, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. 5. *Ой, мати моя старая, за що ти мене скарала, за ланця мене оддала?* Мет. 263. Ув. **Ланцюга.** *Ланцюга що дня п'є, прийде додому, мене б'є.* Мет. 263.

Лани́на, -ни, ж. Поле, нива. *Туман, туман по ланині, широкий лист на калині.* Лукаш. 129.

Ланка, -ки, ж. 1) Звено. 2) Низка монисть. Вх. Зн. 31. 3) Каждая изъ ямокъ въ землѣ, по которымъ катають мячъ въ дѣтской игрѣ того-же имени. Ив. 34.

Ланове́, -во́го, с. Подать съ пахатной земли. *Та щоб дожать до ланового, ще копу дожинать пішла.* Шевч.

Лановий, -а, -е. 1) Поземельный. 2) м. Надсмотрщикъ за полевыми работами. *А потім ягнята приснились у житі; лановий біжить та б'є мене добре і ніби, проклятий, свитину здирає.* Шевч. 564. *Дівчата на луці гребли... Найкращая з всього села, давненько вже у яр пішла, узавши глечик, та й не має: а лановий і не шукає, мов і не бачить.* Шевч. 454. 3) Полевой сторожъ. *Тпруу! — став жид під коливоротом. Лановий, постогнуючи, виліз з куріня ворота відчиняти.* Св. Л. 309.

Ланок, -нка, м. Ум. отъ лан.

Лантух, -ха, м. 1) Большое рядно, употребляющееся для ссыпки въ него хлѣбныхъ зерень. 2) Большой мѣшокъ. *Де можна лантух, там торби не треба.* Ном. № 1370. Ум. **Лантушок.** Ув. **Лантушище.**

Лантуховатий, -а, -е. Мѣшковатый, неповоротливый. *Ото ще Андрій лантуховатий!* Черк. у.

Лантуховий, -а, -е. Относящійся къ лантуху.

Лантуши́на, -ни, ж. Плохой лантух.

Лантуши́ще, -ща, м. Ув. отъ лантух.

Лантушка, -ки, ж. Неповоротливая, мѣшковатая женщина. Харьк.

Лантушо́к, -шка, м. Ум. отъ лантух.

Ланц, -ца, м. = **Ланцюг.** Шух. I. 181, 253.

Ланцювати, -цюю, -єш, гл. — **ріку.** Перегораживать р'ьку двумя рядами камней, сближающимися въ направлении теченія воды, образуя уголь, вершина котораго не закончена, — въ этомъ отверстіи ставятъ сѣть или иной снарядъ для рыбной ловли. Вх. Зн. 31.

Ланцюг, -га, м. Цѣпъ. *Біда за біду чіпляється, як у ланцюзі кільце за кільце.* Ном. № 2164. *Ланцюгами за попереk втрое буду тебе (невольника) брати.* Дума. *Несе з України аж у Сібір ланцюг-пути.* Шевч. 455. *Не рвися, як собака на ланцюзі.* Ном. № 3162. *Назад рученьки зв'язали, в ланцюг ніженьки скували.* Чуб. V. 986. Ум. **Ланцюжок.** *Невеличкі лампадки... на тоненьких ланцюжках.* Мир. Пов. II. 56.

Ланцюга, -ги, м. Ув. отъ **ланець.**

Ланцюговий, -а, -е. Цѣпной.

Ланцюжок, -жка, м. Ум. отъ **ланцюг.** Цѣпочка. (Дідона) *взяла кораблик бархатовий... і начепила ланцюжок.* Котл. Ен. I. 21. *На грудях у його гойдався важкий золотий ланцюжок.* Левиц. I. 518.

Ланча, -чі, ж. Копье, пика. *Кривавую ланчу по хаті носили.* Федьк.

Лань и ланя, -ні, ж. Лань. *Чи знаєш ти, коли на скелях серна і тиха лань своїх теляток телять?* К. Іов. 88.

Лап! меж. Хвать. *Пан лип за кешеню, аж і хустки нема.* Рудч. Ск. II. 193. *А ззаду молдаван лап Антося за комір.* Св. Л. 140.

Лапа, -пи, ж. 1) Лапа. *Пише як сорока лапою.* Ном. № 6078. 2) Рычагъ въ валу, подымающій толчею въ ступбъ. 3) Лапчатый ломъ, т. е. съ двумя пальцами. Ум. **Лапка, лапочка.** Ув. Лапище.

Лапай, -пая, м. Съ большими неуклюжими лапами, руками. Золотонош. у.

Лапанина, -ни, ж. 1) Постоянное щупаніе. Желех. 2) Постоянное хватаніе.

Лапаня, -ня, с. Щупаніе, ощупываніе.

Лапанчик, -ка, м. Заяць (въ сказкѣ). *Хто-хто в цій рукавичці? — Мишка-скряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-лапанчик, лисичка-сестричка, вовчик-братік.* Рудч. Ск. II. 1.

Лапати, -паю, -єш, одн. в. лапнути, -ну, -неш, гл. 1) Щупать, пощупать, трогать, тронуть. *Руками дивиться, а очима лапа.* Ном. *Щоб не бояться мерців, треба лапнути старця за торбу.* Грин. II. 24. 2) Хватать, ловить. *Утік соловій мій, — бігаймо, лапаймо!* Гол. III. 344. *Наперед невода риби не лапай.* Ном. № 2603.

Лапатий, -а, -е. 1) Съ большими лапами. 2) О листьяхъ: лаповидный, лапчатый. *А поверх неї лапатий лист кленків та дубів.* Левиц. I. 347. 3) Большими пятнами (объ узорѣ матерій и пр.), большими хлопьями (о снѣгѣ). *Візок був засланий товстим здоровим килимом з червоними лапатими квітками.* Левиц. Пов. 203. *Лице його було якесь руде, бо на червонуватій шкурі було поналяпуване ряботиння, таке лапате, як п'ятаки.* Левиц. Пов. 179. *Лапатий сніг.* Мнж. 184.

Лапатися, -паюся, -єшся, одн. в. лапнутися, -нуся, -нешся, гл. Щупаться, касаться, коснуться, дотрогиваться, дотронуться.

Лапик, -ка, м. Въ загадкѣ: листъ капуста. *Лапик на лапику, а й голки не було.* Ном. стр. 296, № 186.

Лапики, -ків, мн. Раст. *Caltha palustris.* ЗЮЗО. I. 115.

Лапичка, -ки, ж. Кусокъ земли, оставшійся послѣ раздѣла цѣлаго загона. Черниг. г.

Лапка, -ки, ж. 1) Ум. отъ лапа. 2) Подвижной и неподвижный брусокъ въ станкѣ для тесанія. Сумск. у. 3) Поперечная перекладина къ двумъ стойкамъ въ токарнѣ. Сумск. у. 4) Клинообразная дощечка, употребляемая гребенщиками при нарѣзываніи зубьевъ гребней. Вас. 164. 5) Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что и **підніжок**. МУЕ. III. 24. 6) Ловушка. Вх. Пч. II. 7. 7) *мн.* **Лапки**. Родъ узора для вышиванія. 8) *мн.* Кавычки. 9) *мн.* **Котячі лапки**. Раст.: а) Erigeron acre. Лв. 98. б) Trifolium arvense. Лв. 102.

Лапко́, -ка, м. Кличка собаки съ толстыми лапами. Харьк.

Лапнути, -ся. См. **Лапати, -ся.**

Лапоть, -птя, м. 1) Лапоть. *Як маєш кланяється лаптю, то лучше поклонись чоботу.* Ном. № 7303. 2) *мн.* **Лапті**. Обшлага на рукавахъ. Гол.

Лапоць, -пця, м. Лапоть. Бѣлоруссизмъ, употребленный въ слѣдующей пословицѣ: *Потанці-потанці, вліз чорт у лапці.* Ном. № 13288.

Лапочка, -ки, ж. Ум. отъ лапа.

Лапсердак, лапсердик, -ка, м. Родъ длинной верхней еврейской одежды. Левиц.

Лапу-лапу, меж., выражающее: а) ошупываніе съ цѣлью нахождения чего-либо. *Лапу-лапу по лавиці, налала мохнатиці (рукавиці).* Ном. стр. 303, № 457. б) Тяжелые, медленные шаги. *Не знав добрий чоловік та із чого жити: мусив собі волика купити. А воличок лапу-лапу, корівонька рику-рику...* Рудч. Ск. I. 51.

Лапува́тий, -а, -е. — **сніг**. Снѣгъ хлопьями. Золотонош. у. Слов. Д. Эварн. См. **Лапатий**.

Лапуза, -зи, м. Человѣкъ съ широкой расплывшейся фізіономіей.

Лапун, -на, м. Любящій щупаться. *Такий лапун — усе з дівчатами лапається.* Сказано, *непутній чоловік.* Сумск. у.

Лас, -су, м. Вкусъ, влеченіе, желаніе. *Кожний Івасъ ма свій лас.* Ном. № 7938.

Ласа́ч, -ча́, м. Лакомка. Встрѣчается лишь въ разсказѣ М. Вовчка «Ведмідь», гдѣ такъ названъ медвѣдь, лакомящійся медомъ. *А страшний ласач патлатий учища та й учища мед.* МВ. III. 141.

I. Ласий, -а, -е. О масти: чорный или рыжій съ бѣлымъ брюхомъ или грудью. См. **Підласий**.

II. Ласий, -а, -е. 1) Лакомый. *Ласа потрава.* Ном. *На ласий шматочок найдеться куточок.* Чуб. I. 261. 2) — **на що**. Лакомый, охотникъ до чего. *Всякий ласий на чужі ковбаси.* Ном. № 4634. *Ласий, як кіт на сало.* Ном. № 5054. *До грошей я не дуже ласий.* Шевч. 156. *Хто не звик правди поважати, той завше ласий панувати.* Ном. № 1132. *Найму собі цимбали, щоб ніженьки дрімбали; найму ще собі Часа, бо робити не ласа.* Чуб. V. 1155. Ум. **Ласенький**. *Мачуха дала на снідання дітям чогось ласенького.* Ном. № 2041.

Ласити, -шу, -сиш, гл. Привлекать. О. 1862. I. 67.

Ласитися, -шуся, -сишся, гл. Льститься на что, быть охотникомъ до чего. *Ласиться, як кіт на сало.* Ном. № 5010. *Від святого Власа заміж не ласься.* Посл. *А панночка до неї ласиться та просить.* (О. 1862. III. 37).

Ласиця, -ці, ж. = **Ласка 4.**

Ласівка, -ки, ж. Время, обильное лакомой пищей. *Спасівка — ласівка, а петрівка — голодівка.* Ном. № 483.

I. Ласій, -сія, м. Воль, имб'юцій брюхо и кінець хвоста б'їлье. КС. 1898. VII. 42.

II. Ласій, -сія, м. Лакомка.

Ласка, -ки, ж. 1) Любовь, привязанность, ласка. У дівчини стільки ласки, як на тихій воді ряски. Лавр. 1. Утєряла дівчинонька у козака ласку. Мет. Я. Серце рвалося, сміялось, виливало мову, виливало, як уміло, за темній ночі, за вишневий сад зелений, за ласки дівочі. Шевч. 4. Чужа жка сироті Великдень. Ном. № 10702. 2) Милость, благосклонность, благоволеніє, благодать; покровительство. Панська ласки до порош. Ном. № 1200. Бойтьєся ласки втратити. НВолын. у. Я панською ласкою багатий. Шевч. 139. Знайшла бо єси ласку в Бога. Єв. Л. I. 30. Святителю Миколаю, угоднику Божий, помощнику скорий! допоможи мені ласкою своєю небесною! Чуб. I. 114. Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів. МВ. II. 13. І над собакою повинно мати ласку. Ном. № 4498. **З ласки.** Изъ милости, даромъ. Хто служить з ласки, тому милосердием платять. Ном. № 10326. Живу у чужій сем'ї з ласки. МВ. II. 105. **З Божої ласки.** Божією милостью. **Запобігати ласки.** Добиватьєся милости, благосклонности. Такої ласки можна і в цигана запобігти. Ном. № 4769. **Ласку творити.** Быть любезнымъ. На чийм возі їдеш, тому й ласку твори. Ном. 9610. **Коли ласка ваша, твоя.** Пожалуйста! Если возможно. Пусти мене прогулятись, коли ласка твоя. **То по вашій ласці.** Это какъ вамъ будетъ угодно. **То по вашій ласці:** як дасте, — матиме. НВолын. у. **Аби була ласка...** Лишь-бы было угодно... Аби була ласка слухати, — поки не охрип, — співатиму. Шевч. 156. **Те робив, що з ласки вашої звеліли.** Я д'їлалъ то, что вамъ угодно было приказать. Стор. МПр. 45. **Будь ласка, будь ласко!..** Пожалуйста! *Будь ласка, дай мені!..* 3) Одолженіє. 4) Ласочка, ласица. Ум. **Ласочка.** Плаче собі тихесенько... Шелєсть!.. коли гляне: по-під тем, мов ласочка, крадетьєся Оксана. Шевч. 143.

Ласкав. См. **Ласкавий.**

Ласкавець, -вця, м. 1) Любовникъ (въ п'їсн'ї). Тіло несуть, коня ведуть, кінь головку клонить, за ним іде чорнявая, білі ручки ломить... Вєсь світ сходить, та не найде такого ласкавця. Чуб. V. 317. 2) Милостивець, благод'їтель. 3) Раст. *Viviparum rotundifolium*. Шух. Кв. I. 111.

Ласкавий, ласкав, -а, -е. 1) Милостивый, благосклонный, снисходительный. *Прощу, будьте ласкаві, не во тів вам!* Ном. № 13121. *Пані моя ласкавая, я би м тобі щось сказала.* Гол. I. 71. 2) Кроткій, смирний, добрый, ласковый, прив'їтливый, любезный. *Ласкаве телятко дві матки сєє.* Ном. № 3202. *Що в тебе, багачу, кози та. овечки, а в мене, багачу, ласкаві словечки.* Мет. 49. *Вона ж мене сушить, вона ж мене в'ялить все ласкавими словами.* Чуб. V. 81. *Забарив нас ласкавими словами.* **Будь ласкав, будьте ласкаві!** Пожалуйста! *Будь такъ добръ, будьте такъ добры! Та встань, будь ласкав, пане свату!* Котл. Кн. *Пустіть, будьте ласкаві!* Шевч. Ум. **Ласкавєнький.**

Ласкавість, -вости, ж. Кротость, ласковость. *Може ласкавостью своєю та покїрливостью втихомирю її.* МВ.

Ласкаво, нар. 1) Благосклонно, милостиво, снисходительно. *Наш заступнице благий, приникни з неба і споглянь ласкаво з висоти на мене.* К. Псалт. 196. 2) Кротко, ласково, прив'їтливо, любезно. *Вислухає тебе ласкаво і нагороду дастъ.* Стор. II. 8. *Спитай мене, молодичко! — озвалась стара бабуся..., поглядаючи на мене ласкаво.* Ум. **Ласкавєнько.** **Ласний, -а, -е.** Лакомый, вкусный. *На ласний кусок найдетьєся куток.* Ном. № 12011.

Ласно, нар. Вкусно.

Ласнове́нький, -а, -е. Блестящий, лоснящийся? Встрѣчено у Чубинскаго, точность записи, повидимому, сомнительна. *Не пий, синоньку, першої честі в тещі, вилий, синоньку, коненькові на гривоньку, щоб гривонька ласновенька була, щоб наша дівонька прикладненька була.* Чуб. IV. 318.

Ласо, нар. 1) Вкусно, лакомо. *Хто ласо їсть, той твердо спить.* Ном. № 12234. *Ласо їсть, на м'якому спить і така вродилась, що — молодиця хоть куди!* Кв. II. 325. *Ви ласіш їсте, ніж ми.* Харьк. 2) Съ вождельніемъ, съ аппетитомъ. *На неї (торбу з грішми) дивиться усяк так весело та ласо так.* Гліб. Ум. **Ласенько.**

Ласогуб, -ба, м. Лакомка, любящий хорошо покушать. Кремен. у.

Ласочка, -ки, ж. 1) Ум. отъ ласка 4. 2) Родъ игры, въ которой одинъ изъ играющихъ, держа руки подъ ладонями другого, старается ихъ выхватить и ударить по рукамъ противника. Чуб. III. 103.

Ласоц, -ці, ж. Употребляется болѣе во мн. ч. **Ласоці, -щів** и **-щей**. Лакомство. *І уже в Одесі ласоц закупав з крамом.* Мкр. Н. 6. *Чуже лихо за ласоці, а своє за хрін.* Ном. № 12366. *Цурається тоді людина хліба, від ласоців одвернетъся солодких.* К. Іов. 73.

Ласощохлист, -та, м. Слостолубецъ. *Ласощохлисти похожали, всі фертики і паничі.* Котл. Ен. III. 54.

Ластитися, -щуся, -стишся, гл. Ласкаться, лащиться. *І щибече й сміється, і вигадує, і регочеться, і до матері ластиться.* Кв. *Війся не того собаки, що бреше, а того, що ластиться.* Ном. 7284.

Ластівеня, -няти, с. = **Ластів'я**. Ум. **Ластівеня́тко**. Желех.

Ластівка, -ки, ж. 1) Ласточка, *Hirundo urbica*. *Ластівки вилітають, годинку обіцяють.* Ном. № 309. Употребляется какъ ласкательное слово, особенно въ формѣ уменьш., по отношенію къ женщинѣ, которая въ поезіи постоянно сравнивается съ ласточкой. *Дівчино моя, переяслівко, поцілуй же мене, моя ластівко!* Нп. *Челядонько, ластівонько, годуй ти дитину!* Коцип. *Прокинься, моя ластівочко.* Шевч. 317. *Ся як ластівка літала в сінцях і в коморі, прибірала коло столу, поралась на дворі.* Мкр. Н. *Сподівалась невісточки як ластівочки собі на втіху.* МВ. II. 12. *А в нашій стороні красні дівки, як ластівки, а тут — як ворони.* Чуб. V. 20. 2) Четыреугольный кусокъ матеріи, вставляемый въ рубахѣ или другой одеждѣ подъ мышками. 3) Одинъ изъ кусочковъ сукна, преимущественно краснаго, вшиваемыхъ въ свиткахъ у таліи вверху **усів**. КС. 1893. XII. 449. 4) Названіе игръ: а) дѣтской, состоящей въ попаданіи палками въ брошенную вверхъ палку. Камен. у. б) дѣвичьей, съ пѣсней. Грин. III. 115. Ум. **Ластівонька, ластівочка.** *Да ластівочка да купалася, да на бережку да сушилася!* Чуб. V. 9.

Ластівчики, -ків, м. мн. Раст. *Geranium columbinum*. Вх. Пч. I. 10.

Ластів'я, яти, с. Дѣтенышъ ласточки. *Як ластівка з ластів'ятами.* Ном. № 9236. Ум. **Ластів'я́тко, ластів'яточко.**

Ластів'ячий, -а, -е. Ласточкинъ.

Ластка, -ки, ж. = **Ластівка 2 и 3.** Канев. у. *Швориха ходила... зімою у... кожусі під ластки.* О. 1861. X. 30.

Ластовень, -вня, м. Раст. *Asclepias syriaca*. ЗЮЗО. I. 113.

Ластови́ний, -а, -е. Ласточкинь. *Кольб мені ластовине зілля.* Мет. 61. — **зілля.** Раст. *Chelidonium majus.*

Ластовиння, -ня, с. Веснушки. *Хто має ластовиння на виду, то, побачивши вперше весною ластівку,... умивається, щоб не було того ластовиння.* Ном. № 266. *Ото як тебе ластовиння обсіло!*

Ластови́ця, -ці, ж. 1) = **Ластівка 1.** *Райські птиці ластовиці весело співають.* КС. 1882. IX. 568. 2) = **Ластівка 2.**

Ласування, -ня, с. Кушаніє лакомствъ, роскошествованіє; наслажденіє.

Ласувати, -сую, -єш, гл. Ёсть что-нибудь вкусное, лакомиться; роскошествовать. *Лежить та ласує медком.* Гліб. *Поли ласувать, то ласувать, — бий, жінко, ціле яйце в борщ!* Ном. № 5062.

Ласуватися, -суюся, -єшся, гл. Ёститься на кого, на что. *Попоб'ю, щоб не ласувався на мою дівчину.* Полт. г. *Ти не ласуйся на те, що він узяв за ту роботу три карбованці, а тобі тих грошей не дадуть.* Черк. у.

Ласун, -на, м. Лакомка. Ум. **Ласунець, ласунчик, ласунчикок.**

Ласу́ха, -хи, ж. Лакомка. *Цібелла же була ласуха.* Котл. Ен. V. 36. Ум. **Ласушка, ласушечка.**

Ласько́, -ка, м. = **Ласун.**

Лася, -сі, ж. Вь загадкѣ: дорога. *Лежить лося простяглася, як устане, то й неба достане.* Ном. стр. 303. № 458.

Лат, -ту, м. = **Лата 2.** *Там такий обідраний, що аж лат на латові.* Харьк.

Лата, -ти, ж. 1) Длинная жердь, перекладываемая въ горизонтальномъ направленіи поперець стропиль. *Яка кроква, така й лата.* Ном. № 10403. *У причілку його хати на високій латі плахта висіла червона.* 2) Заплата, вставка. *І дівчина його любить, хоч лата на латі.* Шевч. 165. 3) мн. **Лати.** Отрепье, рубище. *Скидай з себе свої лати, вбійрай дорогії итти.* Гол. I. 44. *Наші лати переходять панські шати.* Ном. № 1615. *Багатий на лати та на дрібні сльози.* Шевч. 134. *Коли б ти, сестро, так робила, ти б в таких латах не ходила.* Чуб. V. 916. Ум. **Латка, латочка.** Употребляється почти исключительно во 2-мъ знач. *Свитина вся була в латках.* Котл. Ен. I. 32. *Будь мудрий: натягай маленьку латку на велику дірку.* Ном. № 9009. *Иногда значитъ пятно: Побитий чоловік лежав на землі, під їм і біля його була латка крови чимала, так кружалка така велика.* Екатериносл. у. *Также небольшая грядочка. Посадила маленьку латочку цибулі.* Черниг. у.

Латаний, -а, -е. Покрытый заплатами. *Лучше свое латане, ніж чуже хапане.* Ном. № 9685. *Латану свитину з каліки здіймають.* Шевч. 219. *Батько каже: не поїду: в мене сани не латані.* Чуб. III. 320. **Латаний талан.** Несчастная участь. *Ой тумане, тумане, — мій латаний талане! Чому мене не сховаєш оттут серед лану?* Шевч. 95.

Латани́на, -ни, ж. 1) Постоянное заплатываніє, накладываніє заплатъ. *Докучила мені оця латанина; що день Божий латки латаю.* Богодух. у. 2) Вещь, состоящая изъ заплатъ; рубище.

Латанія, -ня, с. Починка, вставка заплатъ. *Яке тепер латання — неділенька свята.* Богодух. у.

Латанці, -ців, м. мн. Покрытая заплатами одежда. Радом. у.

Лата́ти, -таю́, -еш, гл. 1) Чинить, ставить заплаты, починять. *Так розбагатіла: пот дереу та спину латаю.* Ном. № 1595. *Церкву обдирає, а коршму латає.* Ном. № 11723. 2) Прибивать лати на кровлю. Угор. 8) Бить. *Ой, жінко, як начну Сергієм латати, то вся шкура на тобі буде тріщати!* Маркев. 48.

Лата́тися, -таю́ся, -ешся, гл. Чиниться, починяться. *Пішли наші вгору: в долині ріжуть, а вгорі латаються.* Ном. № 988.

Латач, -ча, м. Раст. *Caltha palustris*. Вх. Пч. I. 9. См. **Жабник**.

Латаття, -тя, с. Раст. а) *Nymphaea alba*. ЗЮЗО. I. 129. б) — **жовте**. *Numphar luteum*. ЗЮЗО. I. 129. в) *Caltha palustris*. ЗЮЗО. I. 115. *Показувала їй ті лози над ставочком, ті листки широкого латаття по воді.* Левиц. 514. Ум. **Лататтячко**.

Латва, -ви, ж. = **Лата**. ЧГВ. 1853. 61.

Латвий, -а, -е. Легкій, нетрудний.

Латвість, -вості, ж. Легкість, легкоисполнимість.

Латво, нар. Легко, безъ затрудненій. *Латвіше брати, ніж повертати.* Ном. № 10624.

Латер, -тра, м. Куча дровъ, кубическая сажень дровъ. Вх. Зн. 31. Млак. 108.

Латина, -ни, ж. Латынь. *Віншувати не вмію, забувши латини.* Чуб. III. 353. *Навчила ми ляхву латину занедбати, польщизною листи й літописі писати.* К. Дз. 16.

Латінець, -нця, м. Католикъ. К. Кр. 9. *Мій отець із русина в латинця обернувся.* К. ПС. 52.

Латі́нити, -ню, -ниш, гл. 1) Латынизировать. 2) Окатоличивать. *Підклонилися латиненій ляхві.* К. Дз. 114.

Латі́нник, -ка, м. 1) Латынисть. 2) Католикъ. *Святих церков і кладовищ отецьких латинникам на глум не подамо.* К. ПС. 99.

Латинський, -а, -е. Латинській. *Латинський віршник.* Шевч. 298.

Латі́нь, -ни, ж. = **Латина**.

Латі́рник, -ка, м. Проїдоха? гуляка? Ювелі́рник-латирник. Ном. № 13615.

Латі́ти, -чу, -тиш, гл. Прибивать къ стропиламъ лати. Каменец. у. *Латитсе хата.* Вх. Зн. 31.

Латиш, -ша, м. Большая заплата? *Латка на латиці, — та й латиш.* Ном. № 11143.

Латка, -ки, ж. 1) Ум. отъ лата. 2) Дѣтская игра, въ которой играющій б'єть ладонью по спинѣ сосѣда и убѣгаєть, а ударенный долженъ кому-либо передать ударъ (латку). Ив. 47.

Латкува́ти, -кую́, -еш, гл. = **Латувати**. Шух. I. 91.

Латник, -ка, м. = **Латовець**. Вх. Уг. 244.

Латовець, -вця, м. Деревянный гвоздь для прибиванія лат на стропилахъ. Угор.

Латочка, -ки, ж. Ум. отъ ла́та.

Латува́ти, -тую́, -еш, гл. Накладывать лати на стропила.

Лату́н, -на, м. Свита съ заплатами. ЧГВ. 1853. 61.

Латунник, -ка, м. Бѣдный поселянинъ. ЧСВ. 1853. 61.

Лату́ра, -ри, ж. Родъ каши, приготовляемой херсонскими пастухами овецъ для собакъ. Херс. г.

Латя́нка, -ки, ж. Одежда съ заплатами. *У нас світилка-панянка, у неї сорочка латянка, буяри крали, латали і в світилки прибрали.* Мил. 155.

Лак, -ху, м. = **Лаха**. Желех.

Лаха, -хи, ж. Отрепье. Желех. У угорскихъ малороссовъ вообще платье. *Святочні лахи*. Вх. Уг. 249.

Лахавий, -а, -е. Оборванный; грязный. Желех.

Лахамѣндрики и лахаміндрики, -ків, м. мн. Тряпье, рубище. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лахачі, -чів, мн. Раст. *Vaccinium uliginosum*. ЗЮЗО. I. 140.

Лахаш, -ша, м. Плохой, изорванный сапогъ? *Скидай свої лахаші, бери наші камаші*. Гол. I. 143.

Лахва, -ви, ж. Раздолье, пожива. Левиц. I. 152. *Спичка в ніс, а вам лахва*. Ном. № 8373.

Лахмай, -мая, м. Оборвышь. *Піди, голяк, піди, лахмай, піди сполощися*. Чуб. V. 1042.

Лахман, -на, м. 1) Отрепье, лоскутье, рубище. 2) = **Лахмай**.

Лахманина, -ни, ж. Рубище, отрепье. *У таку лахманину вдяглася, наче справді старчиха*.

Лахманка, -ки, ж. Отрепье, лоскуть. Вх. Зн. 31.

Лахманник, -ка, м. 1) Тряпичникъ. 2) Ветошникъ. Желех.

Лахманія, -ня, с. Тряпье, рубище. *Заберу своє лахманія та й подамся геть із хутора*. Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Лахмануватий, -а, -е. 1) Медленно ходящій. *Лахмануватий віл*. Черк. у. 2) Оборванный; состоящій изъ лохмотьевъ. 3) Косматый.

Лахманя́р, -ра, м. = **Лахманник**. Желех.

Лахманя́рка, -ки, ж. Тряпичница. Желех.

Лахматий, -а, -е. Косматый. Черк. у. *Лахміття, тя, с.* = **Лахманіяна**. *А сам, вернувшись в будинки, своє лахміття позбірав*. Котл. Ен. I. 30.

Лахмотник, -ка, м. Оборванецъ. Харьк.

Лахта, -ти, ж. Небольшой заливъ. Лахута, ти, ж. = **Лахманка**. Вх. Зн. 31.

Лацний, -а, -е. = **Латвий**.

Лацно, нар. = **Латво**. *Лацно на сім світі що хотіти, те чинити*. Ном. № 1334.

Лашт, -ту, м. 1) Ластъ, 12 четвериковъ (мѣра сыпуч. тѣль). Желех. 2) **Лаштом**. Въ изобиліи. Желех.

Лаштабей, -бѣя, м. Лѣнтяй (такъ браняють дѣтей). Мнж. 184.

Лаштува́ння, -ня, с. 1) Приготовление, снаряжение. 2) = **Лаштунки 1**.

Лаштува́ти, -ту́ю, -ещ, гл. 1) Приготовлять, снаряжать. *Лаштуйте гармати*. К. Досв. 145. 2) Составлять (о книгѣ). Ном., стр. II.

Лаштува́тися, -ту́юся, -ещся, гл. Готовиться, снаряжаться, укладываться, собираться. *Лаштуються чумаки на ночліги*. Грин. I. 293. *Украде коня та продасть та знов лаштується красти*. Волч. у.

Лаштунки, -ків, м. мн. 1) Лѣса, деревянн. подмости. 2) Театральныя кулисы. *За лаштунками чутно голос сотники*. Стор. II. 217.

Лащити, -щу, -щипш, гл. Ласкаться. *Лаще мати дитину*: Харьк.

Лащитися, -щуся, -щипся, гл. Ласкаться. *Чого ж так лащипся тепер до мене, Йване?* Греб. 378.

Лаючий, -а, -е. Любящій ругаться. *Лаюча баба*. Ном. № 13620. *Чоловік був надто смирний, а жінка лаюча*. Г. Барв. 328.

Лая, лаї, ж. Стая собакъ. *Куди панська лая, туди й сучка моя.* Ном. № 1316. *Лая — песе весіле.* Шух. I. 212.

Лаянка, -ки, ж. Брань.

Лаяння, -ня, с. Брань, ругань. *Криком та лаянням нічого не візьмеш.* Котл. МЧ. *Лаяння жіноче та дитський крик аж ув ушах лящить.* К. Дз. 214.

Лаяти, -лаю, -єш, гл. Ругать, бранить. *Ніхто не бив і не лаяв.* Ном. *Дати не дай, а лаяти не лай.* Ном. № 4584. *Лаяла, лаяла, — насилу ціле село переляла.* Ном. № 3341. *Тяжко плакала Ганнуса і не знала защо, защо мати знущується, лає-проклинає.* Шевч. 21.

Лаяти в батька, в матір, лаяти по московському. Ругать матерно. Ном. № 3536.

Лаятися, -лаюся, -єшся, гл. Ругаться, браниться. *Говорить можно, а лаятись нічого.* Ном. 3499.

Ле, нар. = Лем. Желех.

Лебайстер, -стру, м. Алебастръ. Черном.

Лебедаха, -хи, ж. Бѣдняга. *Набігається лебедаха, утомиться.* Кв. II. 326.

Лебеденя, -няти, с. = Лебедя. Ум. **Лебеденятко.**

Лебедець, -дця, м. Ум. отъ лебідь. Чуб. V. 7.

Лебедик, -ка, м. 1) Ум. отъ лебідь. *Біліє, як лебедик на воді проти сонця.* Г. Барв. 135. 2) Родъ игры. *Хоч у хрещика гуляє, хоч у лебедика бігає — усе не довго.* Г. Барв. 374.

Лебедин, -на, м. Лебедь самець. *Шкода того лебедина, що високо літає.* Чуб. V. 567.

Лебедина, -ни, ж. 1) Лебедь-самка. *Ой білая лебедина тихий Дунай сколотила.* Чуб. V. 151. 2) Лебязье мясо. *А в Кирильця вечеря: буде рибка печена... лебедина варена.* Мил. 38.

Лебединий, -а, -е. Лебязій. Стор. II. 25. *Дай тобі, Боже, лебединий вік.* Ном.

Лебедінка, -ки, ж. Сорт груші. Желех. *Груша-лебедінка.* О. 1862. II. 48.

Лебедиця, -ці, ж. Лебедка. Желех.

Лебедій, -дя, -дє. Лебязій. *А у днину припочину на лебедіх грудях.* Федьк. III. 156.

Лебедіти, -джу, -диш, гл. 1) Настойчиво и слезливо просить, клянчить. 2) Напѣвать, пѣть. *Зачав пісню лебедіти слізними словами.* Млак. 92.

Лебедка, -ки, ж. = Лебідка. Ум. **Лебедочка, лебедонька.** *Плавай, плавай, лебедонько, по синьому морю.* Шевч. 17.

Лебедо, -да, с. = Лебідь? *Въ пѣснѣ, поющейся при игрѣ въ шума: Сиди, сиди, ящуре, та ладо мое! Май собі дівчину, лебедо мое.* Грин. III. 102.

Лебедонько, -ка, м. Ум. отъ лебідь.

Лебедочко, -ка, м. Ум. отъ лебідь.

Лебедя, -ді, ж. Лебедь-самка. *Стенька вже була, а хороша та чепурна, як тая лебедя.* МВ. II. 76. Ум. **Лебідка, лебідонька, лебідочка.**

Лебедя, -дяти, с. Лебеденокъ. *Гиля, гиля, лебедята, додому! Горе ж тому лебедєві самому.* Нп. *Там плавала біла лебедонька з маленькими лебедятами.* Ум. **Лебедятко, лебедятчко.**

Лебедяночка, -ки, ж. Ум. отъ лебедя. *Там плавала лебедяночка з маленькими лебеденятками.* Рк. Новц.

Лебедячий, -а, -е. Лебединий. *Гурт лебедячий летів.* Щог. Сл. 142.

Лобеніти, -нію, -єш, гл. *Едва виднѣться, неясно представляться.* Новомоск. у. (Залюбовск).

Лебердаші, мн. Мѣдныя крестики. Вх. Зн. 31.

Лебідка, -ки, ж. Лебедка. Ум. **Лебідонька, лебедочка, лебідочка.** *Ой крикнула лебідонька із за хвилі виринаючи.* Нп. *По бережку ходила, лебідочку ловила.* Чуб. V. 216. Съ лебідкою въ поезіи сравнивается женщина. *Ой вижду я за ворота, гуляю, гуляю, як білая лебедочка по тихім Дунаю.* Чуб. III. 166. Это слово какъ ласкательное прилагается къ женщинѣ: *Ой матінко-лебідочко!* Чуб. V. 833. *Марусенько моя, лебідочко, зірочко моя, рибочко, перепеличко! — приговорював Василь, обнімаючи свою Марусю.* Кв. I. 37.

Лебідь, -бедя, м. Лебедь. *Чи важко вам, лебеді, проти води пливучи?* Нп. Ум. **Лебедець, лебедин, лебедонько, лебедочко.** *Лети, лети, лебедонько сивий, високо з орлами!* Чуб. V. 756. *Через бистрі річки білим лебедонькам переплини.* Чуб. V. 369. Съ лебедемъ постоянно сравнивается казакъ и вообще мужчина. *Вже ж білі лебеді серед ставу (в)пали, ой вже ж козаки в чистім полі стали.* Чуб. V. 46. *Да йшла дівка да яриною да ярина леліє, за нею іде козаченько, як лебідь біліє.* Чуб. V. 23. **Лебедин и лебедочко** употребляются какъ ласкательное названіе по отношенію къ мужчинѣ, подобно тому, какъ въ русскомъ языкѣ слово «голубчикъ». *Мій таточку, мій лебедочку!* Мил. 185. *Не цуройтесь, лебедики!* Шевч. 87. *Чого ж тепер заплакав ти?.. Що серце порване, побите, що ось як жити довелося? Чи так, лебедичку?* — Еге. Шевч. 577.

Лебонь, нар. = Либонь. *Заслаб чумака, заслаб, молоденький, да лебонь хоче вмерти.* Чуб. V. 1044.

Лев, -ва, м. 1) Левъ. *Дома лев, а на війні тхір.* Ном. № 4352. 2) Монета: а) 10 коп. Подол. и Бессар. г. б) австрійській гульдень. Федьк. I. 4. Гол. IV. 532. Ум. **Левин.** *Песика б'ють, а левик боїться.* Ном. № 3902.

Левада, -ди, ж. Окопанное или огороженное мѣсто для сѣнокоса вблизи усадьбы. *За городом левада, де збиралась громада.* Ном. № 9091. *Як би на вашій леваді та мій вітряк.* Ном. 8968. Ум. **Левадка.** *Кушів левадку, поставив вітряк і довіку їв хліб.* Кв.

Левадний, -а, -е. Относящійся къ леваді. Желех.

Левенець, -нця, м. Молодець, рослий парень. *Ой козаченьку, левенце! Не скажу я тобі, серце!* Чуб. V. 319. *То був з Хресців Кононенко Опанас, левенець... Молодий, та ба: мисливець!..* Мкр. Н. 7. *Левенець довго опинавсь і серцю не давав помоли.* Мкр. Г. 18. Ум. **Левенчик.** *Ой левенце, левенчику, вдовин сину, одинчику! Чи знаєш ти степи турецькїі і проходи козацькїі?* Мет. 446.

Левеня, -няти, с. Львенокъ. *І левенят розгублює левиця.* К. Іов. 10. Ум. **Левенятко.**

Левержет, -та, м. Клокъ волосъ, оставленный спереди надо лбомъ на совершенно остриженной головѣ мужчины; въ настоящее время такъ стригуть лишъ дѣтей. Образецъ стрижки см. на портретѣ лубенскаго полковника Максима Ильяшенка. (КС. 1891. I.).

Левиндівий, -а, -е. Изъ лавенды. (Панна) *плете вінки левиндові на тісовім столі.* Гол. I. 81.

Левиний, -а, -е. = Левовий. *О Боже! потрощи їм зуби, криваві щелепи левині!* К. Псал. 132.

Левиха, -хи, ж. = Левиця. *Дивиться, перед їм левиха стоїть.* Рудч. Ск. I. 135.

Левиця, -ці, ж. Львица. К. Іов. 10.

Левіхна, -ни, ж. = Невіхна. *То моя левіхна коханка.* Мет. 232.

Левовий, -а, -е. Львиный. *Навчав Галю послать брата левового молока достать.* Рудч. Ск. 135.

Левурда, -ди, ж. Раст. Polygonum Bistorta L. Черк. у.

Леву́сь, -ся, м. Ум. и ласкат. отъ лев.

Левчук, -ка, м. = Левеня. *Томить лева голод і левчука згаю.* К. Псал. 43.

Лев'я́, я́ти, с. = Левеня. Мнж. 31.

Ле́га, -ги, об. Лежебокъ.

Легат, -та, м. Легать. *Іезуїт Посевин, легат папський, перший начав Унію в Україні.*

Шевч. Гайдам., Приписи, № 13.

Ле́гво, -ва, с. = Лігво.

Легеня, -ні, ж. Легкое (pulmo). *Стали суди судити, комарика ділити: сьому-тому по стегну, а Костеві голова... а Іванові печінка... а Грицькові легені.* Нп.

Легіник, -ка, м. Ум. отъ ле́гінъ.

Ле́гінъ, -ня, м. = Парубок. *Ішов легінъ з полонини на нове подвір'є.* Гол. III. 216. *Приходя до мене молодці-соколи: легіню, на танець, легіню, на поле!* Федьк. I. 44. Ум. **Легіник.** *Ой до мене, легіники!* Гол. II. 421.

Легіон, -ну, м. Легіонъ, отрядъ войска. *В британських гальських легіонах не муштрувались.* Шевч. 606.

Легкий, -а́, -е́. Легкій, легковѣсный; нетрудный. *Нехай йому земля легка (о покойникѣ).* Ном. № 351. *Хліб глевкий, на зуби легкий.* Ном. № 12288. *Іде вовк та й думає: «Який я дурень єсть! Чи я пан, чи що, що ще захотів легкого хліба?»* Рудч. Ск. I. 7.

Ум. **Легенський, легесенький.** *Легеньке суденечко, срібне веселечко.* Чуб. V. 976. *Над широкими сіножатями, над зеленими ярами повстав легесенький туман.* Левиц.

Легкість, -кости, ж. Легкость. *А тобі дай Бог крєпість і легкість.* Чуб. I. 135.

Легко, нар. Легко, легковѣсно; незатруднительно. *Інший легко робить, а хороше ходить.*

Ном. № 1691. *Біда здибає легко, а трудно її збутися.* Ном. № 2171. *Легко йому лежати, пером землю держати.* (Пожеланіе покойнику). Ном. № 356. *Легко йому дихать!*

(Благожеланіе). Ном. № 4552. *Щоб тобі так легко дихать!* (Проклятіе). Ср. ст. **Легше**

и лєкше. Ум. **Легенько, легесенько.** *Піди собі тихенько і легенько з хати.* Чуб. I. 135.

Нехай тобі зозуленька, мені соловейко, нехай тобі там легенько, де моє серденько. Чуб. V.

73. *Нехай йому легенько згадається, де він у світі повертається.* Ном. № 11609. *За помилки Зося легесенько скубла його за вухо.* Левиц. I. 338. *Ой як легесенько перстнику*

да котитися, а ще й легше, легше молодому та женитися. Чуб. III. 142.

Легкобїт, -та, м. Человѣкъ, не занимающійся тяжелымъ трудомъ.

Легковажити, -жу, -жиш, гл. Мало цѣнить, мало придавать значенія, пренебрегать.

Легкодумний, -а, -е. Легкомысленный. Желех.

Легкодумно, нар. Легкомысленно.

Легкодумство, -ва, с. Легкомысліе. *Видавати всякі газети... ради редакторської наживи з людського недосвіду і легкодумства.* К. ХП. 125.

Легкодух, -ха, м. 1) Изнѣженный, слабыйъ человекъ. 2) Малодушный человекъ. *Тільки легкодухам здається, що наша сила ніщо, супротив тієї сили, що рине на нас.* К. ХП. 127.

«Гей, хто зо мною вийде битись, покоштувати стусанів?»... Дарес довгенько дожидався, мовчали всі, ніхто не йшов, з ним всякий битися боявся, собою страху всім задав. « Так ви,

бачу, всі легкодухи, передо мною так як мухи і пудохвети наголо!». Котл. Ен. II. 8.
Легкодухів між ними не буває: ні слово нас, ні діло не злякає. К. ЦН. 159.

Легкодухий, -а, -е. 1) Слабый, изнѣженный. 2) Малодушный, трусливый. *Такі легкодухі, що в radoщах та роскошах немає над їх, а в притузі вони як трава полягають.* МВ. (О. 1862. I. 90). *Чіпка розказував, який йому здався вовк: здоровий, а легкодухий.* Мир. ХРВ. 45.

Легкодушник, -ка, м. Малый хлѣбець для подаяння нищимъ. *Легкодушники... се малі хлібці, які подають за простибіг, аби легше було помершим душам.* Шух. I. 143.

Легкокрилий, -а, -е. Легко летаюцій (о птицахъ). Желех.

Легкота, -ти, ж. Легкость. НВолын. у.

Легку́ша, -ші, ж. Языкъ, дыхательное горло, легкія, сердце и печенка вмѣстѣ.

Леглий, -а, -е. Залежалый, затхлый, прѣлый (о мукѣ).

Легма́, нар. Лігма.

Легмас, -са, м. = Лега.

Легот, -ту, м. Зефиръ, легкий вѣтерокъ.

Легу́шка, -ки, ж. = Легеня.

Легче, легше и легчий, легший, -а, -е. Сравн. ст. отъ легко, легкий. *Нехай тебе Бог прощає та добрії люде; молись Богу та йди собі, — мені легше буде.* Шевч. 73. Ум.

Легш(ч)енько, легш(ч)енький. *Буду я для неї наймичку держати, щоб вона в мене легченько робила, щоб вона в мене хороше ходила.* Чуб. V. 624.

Легшати, -шаю, -єш, гл. Становиться легше. *Оці вірші віршую я для себе, братія моя: мені легшає в неволі, як я їх складаю.* Шевч. 442.

Лега, -ги, об. = Лежень. *Свекор не давав невісті їсти, що лега була.* Ном. № 9984.

Легавий, -а, -е. Лѣнвивый, уклоняюційся отъ работы. Балт. у.

Легарь, -ря, м. 1) = Лігарь. 2) Лѣнтяй, лежебокъ. Мнж. 184.

Легедуватися, -дуюся, -єшся, гл. Довольствоваться. *Бідний легедуєсі (вдовольняєся) стравою, зготовленою або випеченою з кукурудзяної муки.* Шух. I. 36.

Легейда, -ди, м. 1) = Легарь 2. Вх. Зн. 33. 2) Неповоротливый человекъ, увалень.

Легінь, -ня, м. 1) = Легінь. Kolb. I. 68. 2) Раст. пирамидальный тополь, *Rorulus pyramidalis.* Вх. Лем. 431.

Легувати, -гую, -єш, гл. Завѣщать.

Легурний, -а, -е. Медлительный. *Та це чоловік легурний собі. Йому, здається, хоча б і жінка зараз умерла, то й не гайка.*

Легурно, нар. Медленно, медлительно. *Гля', як яструб летить легурно! Чого це він? Чи не голуба несе; а мо й ззів, — важко.* Катерин. г.

Леда, нескл. Всякій, кто-бы ни, что-бы ни (въ презрительномъ смыслѣ). **Леда-хто (леда-кого, леда-кому)...** Всякій, первый попавшийся. **Леда-що (леда-чого)...** Всякій пустаць, всякая бездѣлица. **Леда-як.** Какъ-нибудь, лишь-бы какъ, плохо. Желех. **Леда-біда.** Негодяй, плохой человекъ. *Шкода мене молодой, шкода мого стану, та як я ся леда-біді у руки достаю.* Гол. II. 779.

I. Ледай = Леда. *Ой благодарю Тебе, Господа милосердного, а що не ледай-кому моя худоба буде доставати.* АД. I. 253.

II. Ледай, -дая, м. Бездѣльникъ. Левч. Лѣнтяй. *Сказано, — ледай: і досі скотині не подавано, не позагрібано.* Полт. г.

Леда́ка, -ки, м. 1) Лѣнтяй. 2) Негодникъ, безпутникъ. Желех.

Ле́дарство, -ва, с. Праздність, бездѣльничанье, нерадивость. *Не раз Господь спасав людей своїх з неволі, та ледарством своїм вони його гнівили.* К. Псал. 247.

Ле́дарь, -ря, м. Лѣнтяй, бездѣльникъ, лодарь. *В москалі оцих ледарів!* Левиц. Пов. 184.

Ле́дарь, -рі, ж. соб. Лѣнтяи, бездѣльники, сбродъ. *Давно я потоптав би сю ледарь, да тільки честь на собі кладу.* К. ЧР. 106. *Погуби ледачу ледарь.* К. Псал. 13.

Ледацю́га, -ги, м. Ув. отъ ледака. Ном. № 13663. *Ледацюга, ледацюга, ледачого й батька.* Марк.

Ле́дач, -чі, ж. 1) Дрянъ, плохая вещь. Вх. Лем. 431. *Се вино велика ледач.* 2) = **Ледащо**. *Він до краю розлайдачився; сказано, у ледач записався.* Подольск. г.

Ледаче́нький, -а, -е. Ум. отъ ледачий.

Ледачий, -а, -е. 1) Лѣнвивый; облѣнвившійся. *Ледачому все важко робити. Туркенья дримала. Дримав у харемі ледачий султан.* Шевч. 58. *Ледача шкапа скрізь припинки має.* Ном. № 10848. 2) Дурной, ничтожный, негодный, плохой. *Ледача та дівка, що сама себе хвалить. Посл. Ледачому ледача й смерть.* Ном. № 7100. *З серця беруться ледачі думки.* Єв. Мт. XV. 19. *Ой чумаче, чумаче, життя твоє ледаче.* Рудч. Чп. *Добре далеко чуть, а ледаче ще далі.* Ном. № 4451. *Холодно, вдягнувшись у їдно! — Їднаково в двоє, як ледачі обоє.* Ном. № 643. Ум. **Ледаче́нький**. *Внизу — путній ставок, а через його ледаченський місток.* О. 1862. IX. 62.

Ледачи́на, -ни, об. = **Ледащо, ледащиця**. Гол. II, 427. Вх. Лем. 431.

Ледачо, нар. 1) Лѣнвиво. 2) Плохо, дурно.

Ледащий, -а, -е = **Ледачий**. *Ледащому всюди зле.* Чуб. I. 262.

Ледащиця, -ці, об. Нерадивый, нерадивая, негодникъ, негодница, негодяй, негодяйка. *Ходила б у білому, дак скажуть — чепуриться, ходила б у чорному, дак скажуть — ледащиця.* Мет. 279. Ум. **Ледащи́чка, ледащи́ченька**. *А Нечипорів батько та був собі великий ледащичка: спився і зівся ні на що.* Кв. I. 233. *Аж він самий п'яниченька й великая ледащиченька.* Грин. III. 381.

Ледащіти, -щю, -ещ, гл. Разлѣнвиваться, портиться, дѣлаться негодяемъ.

Ледащо, -ща, с. 1) Лѣнтяй. *Ой роблю я, роблю, — робота ні за що: люде кажуть і говорять: сирота ледащо.* Нп. *Ледащо неробоче.* Котл. Ен. VI. 17. 2) Негодникъ, негодница, безпутный, безпутная. *Добрий доброго слова боїться, а ледащо й побюю не бюїться.* Ном. № 8873. *Люде серця не спитають, а скажуть: ледащо.* Шевч. 65. *Пуститися в ледащо. Сдѣлаться негодникомъ. Чи се і ти пустивсь в ледащо, що хочеш нас, звести ні на що?* Котл. Ен. II. 6. 3) О предметахъ: плохой, негодный, дрянной. *Зіма! кожуха нема, чоботи ледащо і їсти нема що.* Ном. № 561.

Леда́йкий, -а, -е. Дрянной, дурной, плохой, негодный. *Доброму скрізь добре, а ледайкакому скрізь погано.* Каменец. у. *Ледайкакого бортника і мед ледачим пахне.* Ном. № 7160.

Ледве, ле́дві, ле́дво, нар. 1) Едва, чуть, лишь только. *Держались ледве на ногах.* Котл. Ен. V. 16. *Ледве-ледве дише.* Шевч. 67. *Ледві додому прийшов.* Чуб. I. 201. *Та напил м ся, ледво стою.* Чуб. V. 681. *Ледві ми ввійшли, він почти сміється.* МВ. 137. 2) Едва-ли, врядь-ли. *У цій корчмі ледві є пиво?* Каменец. у. *Сьогодні ледві прийде, бо свято.* Каменец. у. *Ледво є він дома.* Каменец. у. *Ледво тямите ви діда, бо були сте малі ще.* Каменец. у. **Ле́дві(о)-не-ле́дві(о)**. *Едва, едва, съ трудомъ. Так упивсь на тій оказії, що*

ледво-не-ледво додому дійшов. Каменец. у. Я ледві-не-ледві забрав, — такі великі. ЗОЮР. І. 229.

Ледиця, -ці, ж. Гололедица. Вх. Уг. 249.

Ледівка, -ки, ж. 1) = **Ледиця**. Вх. Лем. 431. 2) Ледяныя сосульки на деревьяхъ. Вх. Лем. 431. 3) Каменная (кристаллизована) соль. НВолын. у.

Ледінь, -ня, м. = **Легінь**. *Узяв ледінь стару бабу, кайтеся, хрестяне!* Гол. III. 514. *Ой любили два ледіні єдну молодицю.* Гол. Ум. **Ледіник**. *Порубали ледіника у чужої жінки.* Гол. І. 227. *Поставайте, ледіники, до танцю, до танцю.* Гол.

Ледовий, -а, -е. Ледяной. — **сіль**. Кристаллизована соль. *Учини їм оцту з перцем і барсуковим салом і ледової соли.* Чуб. І. 74.

Ледь-не-ледь, нар. = **Ледве-не-ледве**. *Ледь-не-ледь доїхав, таке болото.* НВолын. у.

Ледянка, -ки, ж. = **Ледівка**. *Вписавсь в купці, ямлив товар: ледянку-сіль і добру кримку, мед, віск...* Мкр. Г. 54.

Леестр, -ру, м. Реестръ.

Леестровік, -ка, м. = **Лейстровик**. *Стали недоляшки поруч із ляхами, — обгорнули наливайців леестровиками.* К. Досв. 8.

Лежа, -жі, ж. Лежаніє. *З спання не купить коня, а з лежі не справить одежі.* Ном. № 11299. *Упасти у лежу.* Заболѣть. Шух. І. 97.

Лежайка, -ки, ж. Рыба *Barbus fluviatilis*. Вх. Уг. 249.

Лежак, -ка, м. 1) Горизонтальная часть дымовой трубы на потолкѣ. 2) Валежникъ. Волын. г. 3) Лежащій улей.

Лежаний, -а, -е. Достающійся безъ труда. *У нас грошей лежаних нема.* Грин. І. 244. *Попові а котові лежаний хліб.* Ном. № 8071.

Лежанка, -ки, ж. 1) Лежаніє, ничего не дѣланіє постоянное. 2) Лѣнность. *Лежанка го напала. Онъ сдѣлался лѣнивъ.* Вх. Зн. 32. 3) Сорванная зеленою, но затѣмъ улежавшаяся груша.

Лежанка, -ки, ж. Лежанка. *Стара сидить на лежанці та колише малого внука.* Левиц. Ум. **Лежаночка**.

Лежання, -ня, с. Лежаніє. *За спанням та лежанням і сорочки не будеш мати.* Ном. № 10301.

Лежаночка, -ки, ж. Ум. отъ лежанка.

Ложати, -жу, -жіш, гл. 1) Лежать. *Боже поможи, а сам не лежи.* Ном. № 70. **Легенько ложати.** (Благожеланіє покойнику). 2) Болѣть. *Теща Симонова лежала в пропасниці.* Єв. Мр. І. 30. *Дай, Боже, з який час ложати, а не нагло помірати.* Ном. № 8003. *Крiпко лежали в піст, а ні одна не вмерла, всі повичунювали.* Черниг. у. **Ложати на смертній постелі.** Умирать. Харьк. 3) **Ложати в обозі.** Стоять въ лагерѣ. *Годі, годі, козаченьки, в обозі ложати, ой ходімо під Гусятин жиди рабувати.* Гол. І. 13.

Ложатися, -житься, гл. безл. Лежаться. *Ой не спитьсья, не ложиться і сон мене не бере.* Чуб. V. 36.

Ложачий, -а, -е. 1) Лежащій. *Вовк зайця не дожене, — хиба так, ложачого нагиба.* О. 1861. V. 69. *Під ложачий камінь і вода не тече.* Ном. № 7206. 2) Находящійся безъ употребленія. *Як би він не пив горілки, то досі б ложачі гроші лежали, не то що як тепера позичати по гривні.* Харьк. 3) = **Ложаний**. *Нема ніде хліба ложачого.* М. В. І. 25.

Лежачим хлібом набивають пузо. К. ПС. 82. 4) Лежача худоба. Недвижимое имущество.

Ле́жачки, нар. Лежмя, въ лежачемъ положеніи. Ком. II. 19.

Лежебо́кий, -а, -е. Лѣнивый. Була у чоловіка жінка — лиха, дурна, лежебока. Ном. № 12000.

Лежень, -жня, м. 1) Лежебокъ. *Що дворовый лежень не хоче робити, тільки спати та гуляти та горілку пити.* Мил. 73. **Лежня справляти.** Ничего не дѣлать. 2) Бревно, лежащее на землѣ и служащее вмѣсто фундамента для стѣны хаты. *Тепер становлять хати на стоянах, а перш було на лежнях.* Лебед. у. 3) Боровъ, дымовая труба на потолкѣ, горизонтально лежащая, то-же, что и **Лежак 1.** 4) Лежашій улей. См. **Лежак 3.** 5) Родъ большого калача, обрядовый свадебный хлѣбъ. Чуб. IV. 236. *В п'ятницю до діла лежні з гурту поробили та шишки і перепійці в піч посадили; коровай-же спорядивши з самую суботу, посадить його впростили Кирика Голоту.* Мкр. Н. 21.

Лежіння, -ня, с. Лежаніе. *Через сидіння не впало в лежіння.* Ном. № 10846.

Ле́жма, нар. Въ лежачемъ положеніи. *Попереду сніп лежма б'ють, а потім сторч поставе.* Каменец. у. — **лежати.** Постоянно, не вставая лежать. *Лежма лежу хвора.* НВолын. у.

Ле́жник, -ка, м. 1) Боровъ дымовой трубы? «Любимымъ мѣстопробываніемъ «вихованця» есть «ле́жник», на чердакѣ». Чуб. I. 208. 2) **Ле́жники справляти = Лежня справляти.** О. 1862. III. 20.

Лежню́ха, -хи, об. = **Лежень 1.** Желех.

Лежня́, -ні́, ж. = **Лежа.** *За лежнею ніколи посидіти.* Ном. № 10846.

Лежня́ка, -ки, об. = **Лежень 1.** Желех. Вх. Зн.

Лежун, -на́, м. = **Лежень 1.** Чуб. I. 262.

Лежух, -ха́, м. 1) = **Лежень 1.** Каменец. у. *Лежух лежить, а над ним Бог кряжить.* Ном. № 1682. *Лежухові Бог долю дає.* Ном. № 1683. 2) Упавшее или поваленное бурей дерево. Вх. Зн. 33. 3) Птица козодой, *Caprimulgus europaeus.* Вх. Лем. 431.

Ле́зиво, -ва, с. Лѣстница изъ лыка (у бортник.).

Ле́зо, -за, с. Лезвіе. Уман. у. *Оце, обух, а це лезо (у сокири).* Харьк. Ум. **Лі́зко.**

Лейбик, -ка, м. 1) Родъ жилета у лемковъ. Гол. Од. 75. 2) Родъ женской верхней теплой одежды на ватѣ. Рк. Левиц.

Лейменті́рь, -ря́, м. Рейментарь. Мет. 425.

Лейстер, -стру, м. Реестръ. *Запишіть у лейстри.* Мил. 162.

Лейстро́вий, -а́, -е́. Реестровый. *Тоді сироту Степана, козака лейстрового, отамана молодого, турки-яничари ловили.* Шевч. 255. *Тільки обізався писарь військовий, козак лейстровий.* Дума.

Лейстровик, -ка́, м. Реестровый казакъ. *Бенкетує шляхта, іграючи в карти, а козаки-лейстровики додержують варти.* К. Досв.

Лейта́рь, -ря́, м. Рейтарь. *Скоро лейтарі до його прибували, листи подавали.* АД. II. 123.

Ле́квар, -ру, м. Варенье изъ сливъ. Угор.

Ле́кція, -ці́, ж. Урокъ, лекція. *Не вивчиш лекці́, — професорі слова не скажуть.* Левиц. I. 152.

Ле́кшати, -шаю, -єш, гл. = **Легшати.** Желех.

Ле́кше, нар. = **Легше.** *Лекше говорити, ніж зробити.* Ном. № 5605.

Леле, лелечко! меж. Увы! Горе! Бѣда! *Ой леле, леле! битиме татусь.* Лубен. у. *Ой лелечко, лелечко, болить мое сердечко!* Чуб. V. 1061. *Леле, лелечко мені!* Ном. № 9270.

Леле, меж. ? Припѣвъ въ дѣтской пѣсенкѣ: *Леле, діду, леле, бабо, леле, Коваленку! Та понесім погуляти дитину маленьку.* Ном. № 9262.

Леле́ка, -ки, ж. Аистъ, Ciconia. *Облітав сердега море й землі, як лелека.* Мкр. Н. Ум. **Леле́чка.** Ув. **Леле́чище.**

Леле́кати, -чу, -чеш, гл. Вопить, стонать. *Лелечу-лелечу, — поки то встану.* Вона нездужає — всю ніч лелече. Борз. у.

Леленути, -ну, -неш, гл. Сильно полить, хлынуть. *А після тієї грози як лелене дощ!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Лелеся́ти, -сію, -єш, гл. = **Лелекати.** *Як стали Орла іс грехом ховати, і стала птиця небесна як коза лелесати. Лелеса мов скажений.* Харьк.

Лелета́ти, -чу, -чеш и долетіти, -чу́, -ти́ш, гл. Напѣвать? Вх. Зн. 32.

Лелечий, -а, -е. Свойственный, принадлежащій аисту.

Лелечиня́, -ня́ти, с. Птенець аистъ. Харьк. Ум. **Лелечиня́тно.**

Лелечич, -ча, м. Аистъ-самецъ. *Полетів уже лелечич, полізу до гнізда.* Лубен. у.

Леле́чище, -ща, м. Ув. отъ лелека.

Леле́чка, -ки, м. Ум. отъ лелека.

Лелечко. См. **Леле.**

Ле́лик, -ка, м. = **Лилик.** Вх. Пч. II. 7.

Лелі = **Лельо.** Желех.

Лелієнька, -ки, ж. Ум. отъ лелія.

Лелі́ння, -ня, с. Тихое теченіє. *Тихе лелі́ння... води по камінні.* Левиц.

Леліт, -лета, м. Птица изъ породы совь, сычъ. Вх. Зн. 33.

Леліти, -лію, -єш, гл. 1) Сверкать; струиться блестя, блестятъ; переливаться. *Так і леліють церкви уряжені та золоті.* Змієв. у. *В неї подвір'я сріблом леліє.* Гол. III. 543. *Да йшла дівка да яриною, да ярина леліє.* Чуб. V. 23. *Там вода леліє, на єї дивлюся.* Мет. *А на морі вода леліла.* Нп. 2) Лелѣять. *Та мала собі сина єдиного Івася Вдовиченка, змалку леліла, у найми не пускала.* Мет. 414.

Лелітка, -ки, ж. 1) Металлическая блестя, пришиваемая на одеждѣ, церковн. облачені и пр. Каменец. у. 2) мн. Головное украшеніє гуцулокъ: мелкія бляшечки вкругъ головы. Гол. Од. 73. Ум. **Леліточка.** *Ніхто не вгадає, що на гільцю сяє: золоті корхи верхи, срібні да леліточки.* Рк. Макс. Употребляется какъ ласкательное слово: *Ти ж моя леліточка!*

Леліч, -чу, м. *Alnus viridis.* Вх. Зн. 32.

Лелія, -лії, ж. Лилия. *Насіяла миленькая білої лелії.* Гол. I. 327. *Ой як же ти процвітаєш, як в саду лелія.* Чуб. V. 428. Ум. **Лелієнька.** *Сестро ж моя, лелієнько біла!* Федьк. I. 9.

Леліяти, -лію, -єш, гл. Лелѣять. *Мати сина леліяла, потіхи ся надіяла.* Гол. I. 164.

Ле́лька, -ки, м. = **Лельо.** Гол. I. 223. Желех.

Ле́льо, -ля, м. Батюшка, отецъ. Шух. I. 32.

Ле́льом-поле́льом, нар. *Еле ноги передвигає. Що ти ходиш лельом-полельом, наче тобі ступінь по червінцеві.* Подольск. г.

Леля́, -лі, ж. = **Лея.** *Як пішла леля, то всі городи піском позаносило.* Черниг. у.

Леляк, -ка, м. Козодой, лилокъ. Радом. у.

Лем, сз. 1) Но. *Дівча, дівча, вода чиста, лем ти сама єсь нечиста*. Гол. IV. 522. 2) Лишь только. Гол. I. Вступленіє, 725. 3) Какъ вставка въ рѣчь: вотъ, вѣдь, же.

Лема́к, -ка́, м. Названіє малоросса, живущаго въ Венгріи, въ долинахъ, за Бескидами. О. 1861. I. 265; 1862. I. 79.

Лема́чка, -ки. Малорусска изъ Венгріи, жительница долинь за Бескидами. Желех.

Лембик, -ка, м. Алембикъ, перегонный кубъ.

Леме́, сз. = Лем. Вх. Зн. 32.

Лемѐнт, -ту, м. Плачъ, вопль, рыданіє; крикъ. *Чутно було в Рамі голос, лемент*. Єв. Мт. II. 18. *Из городів встає під небо лемент*. К. Іов. 53. *Коли вихожу з хати, а на вулиці такий галас, такий лемент!* Канев. у. *Ото буде лементу!* Левиц. Пов. 143.

Лементарь, -ря́, м. = Лейментарь. Мет. 425.

Лементіти, -чу, -тиш, гл. Кричать, громко говорить. *Жінки лементіли біля корчми, аби дав жид без грошей горілки*. Каменец. у.

Лементува́ння, -ня, с. Вопль, крикъ. *Охрипле лементування*. Мир. Пов. II. 108.

Лементува́ти, -тую́, -єш, гл. Вопить, кричать. Ном. № 13022.

Лементува́тися, -туюся, -єшся, гл.хлопотать, суетиться. Полт. г.

Лемеха, -хи, ж. 1) = Лемішка. 2) об. Флегматикъ; неуклюжий. НВолын. у.

Лемехуватий, -а, -е. Неповоротливый, медлительный, флегматическій. Черк. у. Нвольшинск. у. Левиц. I. 163. *Стала така лемехувата*. Г. Барв. 365.

Лемешик, -ка, м. Ум. отъ леміш.

Лемзати, -заю, -заєш, гл. Медленно ѣсть.

Лемзіти, -жу, -зиш, гл. Медленно идти, тащиться. Желех.

Леміч, -чу, м. Раст. *Alnus viridis*. Лв. 96. См. Леліч.

Леміш, -ша́, м. 1) Сошникъ, лемехъ (въ плугѣ). *Чому ви, хлопці, не орете? — Да, дядьку, свято — Яке свято? — Чересло й леміш ізнято*. ЗОЮР. I. 146. *Може викую я з його до старого плуга новий леміш і чересло і в тяжкі упруги, може, зорю переліг той*. Шевч. 669. *Зробив з лемеша швайку. Испортилъ дѣло, гора родила мышь*. Ном. № 7613. Ум. **Лемешік**.

Лемішечка, -ки, ж. Ум. отъ лемішка.

Лемішка, -ки, ж. 1) Родъ кушанья изъ муки, саламата. *Галушки та лемішка, а хлібу перемішка*. Ном. № 12339. *Дівер з невісткою розбив горщик з лемішкою*. Чуб. V. 724. 2) Мямля; мягкій и безхарактерный человекъ. Ум. **Лемішечка**. *Чоловіче, наварю я тобі лемішечки*. Грин. II. 164.

Леміщаний, -а, -е. Изъ лемішки. *Леміщані вареники*.

Лемківський, -а, -е. Приналежащій лемку. Желех.

Лемківщина, -ни, ж. Мѣстность, заселенная лемками: погорье Низкаго Бескида отъ р. Сяна по Попрадскую долину, въ Сяндецкомъ у. Желех. Голов. I. Вступл. 725.

Лемко, -ка, м. Галицкій малороссъ, житель Лемківщини. Голов. I. Вступл. 725.

Лемнути, -ну, -не́ш, гл. 1) Удалиться, отступить. Желех. 2) Стибрить, стащить. *Так то він її лемнув, як був тут*. Брацл. у.

Лендерево, -ва, с. Раст. *Larix europaea*. Шух. I. 18.

Леніти, -нію, -єш, гл. = Леліти. *На калину вітер віє, калина леніє*. Мет. 41. *Леніла вода, леніла*. Чуб. III. 162.

Ленний, -а, -е. = **Лянный.** Розточено ленний обрус на столі. Чуб. Розстелено ленні скатерті по столу. Мет. 152.

Лєно, сз. = **Лем 2.** Вх. Зн.

Лента, -ти, ж. Лента (взято изъ русск. яз.). Кв. I. 6. *Куплю собі шаблю золотую, а до шаблі ленту голубую.* Черк. у.

Лентавий, -а, -е. Рваный. Вх. Зн. 32.

Лентюх, -ха, м. Одѣтый въ городскую одежду? горожанинъ? Шух. I. 33.

Ленути, -ну, -неш, гл. Летѣть. Федьк. I. 27. *Леньмо, поленьмо до свого пана.* Чуб. III. 440. *Кину пером, лену орлом, конем поверну, а до свого отамана таки поверну.* Нп.

Леопард, -да, м. Леопардъ. *І леопард із льоху вискочив на сцену... Ступив, зирнув, — і полилась святая кров.* Шевч. 614.

Леп, -пу, м. Нечистота на тѣль, потная грязь. *Лепу на руках багато.* Харьк. у.

Лепеснути, -ну, -неш, гл. Броситься бѣжать. *Тільки пустив мене з рук, а я як лепесну тікати.* Екатер. у.

Лепетайло, -ла, с. Болтунъ, а въ загадкахъ названіе языка. Ном., стр. 297, № 222.

Лепетати, -чу, -чеш, гл. Лепетать, болтать; говорить невнятно. *Не тямить голова, що язык лепече.* Ном. № 12987. *Лепече, як той пустий млин.* Ном. № 12984.

Лепетень, -тня, м. Болтунъ. *Лепетень лепече, а дурень слухає.* Чуб. I. 262.

Лепетиця, -ці, ж. Болтунья. Ном., стр. 294, № 121.

Лепетіння, -ня, с. Болтовня. Левиц. Пов. 84.

Лепетіти, -чу, -тиш, гл. = **Лепетати.** *Та чого лепетиш, як дзвоник?* Черк. у.

Лепетливый, -а, -е. Болтливый. Левиц. I. 399.

Лепетун, -на, м. Болтунъ. Желех.

Лепетуха, -хи, ж. 1) Болтунья; ворчливая женщина. *Бо свекруха, лепетуха сварливая голова, вона ж мене заклопоче — я дівчина молода.* Чуб. V. 535. См. **Лепетиця.** 2) Водка. *Як нап'ється лепетухи, стане не тверезий.* Чуб. V. 1161. 3) **Дати лепетухи.** *Убѣжать, удраць. Баба дождала ночі і дала лепетухи до пана.* Грин. I. 94. Ум. **Лепетушка.** *Захтілося лепетушки, пропила моток і витушки.* Чуб. V. 680.

Лепєтя, -ті, об. Болтунъ, болтунья.

Лепеха, -хи, ж. 1) Раст. Аиръ, *Asperugo calamus.* Также **Жидівська лепеха.** ЗОЮР. I. 109. 2) Раст. *Scirpus sylvaticus.* ЗЮЗО. I. 135.

Лепехуватий, -а, -е. 1) = **Лемішкуватий.** 2) Широколистый? *Ой густий очерет да й лепехуватий.* Чуб. V. 176.

Лепець, -пцю, м. Раст. 1) *Asperugo procumbens.* ЗЮЗО. I. 113. 2) *Galium Aparine.* ЗЮЗО. I. 123.

Лепешнік и лепешняк, -ка, м. Раст. *Scirpus sylvaticus.* ЗЮЗО. I. 135. См. **Лепеха 2.**

Лепістка, -ки, ж. Лепестокъ. Ум. **Лепісточка.**

Лепіх, -ха, м. Раст. *Gluceria spectabilis.* Вх. Пч. I. 10.

Лепішник, -ка, м. Раст. *Carices.* Лв. 97.

Лепок, -пка, м. Раст. *Asperugo Aparine.* ЗЮЗО. I. 113.

Лепорт, -ту, м. Рапортъ. *Іул, як комендант ісправний, Енейві лепорт подав.* Котл. Ен. VI. 34.

Лепортувати, -тую, -еш, гл. Рапортовать, доносити. Харьк.

Лепський, -а, -е. Хороший, красивый. *Жив я собі недалеко од сього лепського города.* Греб. 400.

Лепсько, нар. Хорошо, красиво. *Із кожного куріня везли знамена на конях, лепсько убраних.* Стор. II. 156.

Лепта, -ти, ж. Лепта. *Спасибі, друже мій убогий, — ти, знаю, лепту розділив свою єдину.* Шевч. 561.

Лептиця, -ці, ж. Раст. *Luchnis.* Шух. I. 21.

Лепух, -ха, м. Раст. = **Лопух.** Вх. Пч. I. 8.

Лепуховий, -а, -е. = **Лопуховий.** *Прийде літо красне, — все готове, пошиємо шаровари лепухові.* Грин. III. 325.

Лепчиця, -ці, ж. Раст. а) *Galium Aparine.* Анн. 151. б) *Asperugo procumbeus.* ЗЮЗО. I. 113. в) *Asperugo Aparine.* ЗЮЗО. I. 113.

Лескіт, -коту, м. и пр. = **Лоскіт и пр.**

Лесливий, -а, -е. Льстивый. *Тодос лесливий чоловік.* НВолын. у.

Лесний, -а, -е. = **Лесливий.** *Діявіл лесний.* Чуб.

Лест, -ту, м. Въ выраженіи: **Лестом заходити.** *Обманывать при помощи хитрости.* Желех.

Леста, -ти, ж. Родъ шестерни въ водяной мельницѣ на Днѣпрѣ.

Лестатися, -таюся, -ешся, гл. Едва идти, плестись. ЧГВ. 1853. 61.

Лестець, -тця, м. Льстець.

Лестивий, -а, -е. Льстивый. *Потребитъ Господь лестивих і уста заціпитъ хитрим.* К. Псалт. 25.

Лестивість, -вості, ж. Льстивость. Желех.

Лестиво, нар. Льстиво. *Найгірший народові ворог бува той, хто лестиво вихваляє нас, щоб ми не по правді про себе думали.* О. 1862. IX. 29.

Лестити, -щу, -стиш, гл. Льститъ. *Не лести мене своїми пишними словами.* К. XII. 64.

Леститися, -щуся, -стишся, гл. Подольщатся, подлаживаться. *Леститься, як у пазуху не влізе.* Черк. у. *Хоть як вона буде до тебе леститься, а ти їй усії правди не кажи.* ЗОЮР. II. 71. *Давай уже хоть коло сього леститись: оце, кажуть, пан так пан!* К. ЧР. 74.

Лестівочка, -ки, ж. Ум. отъ **лестка.**

Лестка, -ки, ж. Лестъ, льстивая рѣчь. *Жестки горшей отрутизни.* Ном. № 3072. *Оті шепотинники-окомони чого не допнуть у панів добрим способом, то завсіди доб'ються у них лестками.* Берд. у.

Лестками підійти. Лестью добиваться, льститъ. НВолын. у. Ум. **Лестівочки.** *Як узяли лестівочками підходить.* Ном. 3094.

Лестний, -а, -е. Льстивый, обманчивый. Чуб. III. 26.

Лестоці, -щів, ж. мн. Лестъ. Харьк.

Лестун, -на, м. Льстець. *Поки в коморі єсть і в скрині, лестун потреться в сій хатині.* Мкр. Г. 61.

Лестъ, -ти, ж. = **Лестоці.** Рк. Левиц. *Смерть лести не знає.* Ном. № 8252. *Тобю чоловік великий і у честі, але по всяк час у гріховній лесті на Христа воює.* Чуб. III. 17. **Лестю упадати.** *Поддабриваться. Сидить Гриць на важниці, тяженько здихає, а до його чорнявая лестю упадає.* Чуб. V. 1038.

Лесь = **Єсь, єси.** (2-е лицо наст. вр. отъ гл. **бути**). *Дівча, дівча, вода чиста, лем ти сама єсь нечиста: юж лесь сім мужів мала, а зо жадним шлюб не брала; сім лесь хлопців породила, ні єдному ксту не дала. — Кед лесь хлоп, то не гварь мі то! Кед лесь Бог, — отпусть мі то!* Гол. I. V. 522.

Лет, -ту, м. Леть, полеть. *Туди саме лет (бджолам) через яр.* Черк. у.

Летарг, -гу, м. Летаргическій сонь. *Із сього летаргу пробудила нас рідна мова.* К. ХП. 123.

Летаргичний, -а, -е. Летаргическій. *Були ми довго наче мертві, були нерухомі, в летаргичному сні.* К. ХП. 123.

Летіти, -чу́, -тиш, гл. Летѣть; быстро стремиться, мчаться, нестись. *Летить орел по над морем.* Мет. 64. *Летить літо, як крилами.* Ном. № 550. *Чого летиш як скажений?* Волян. г. *Летить миска до порога.* Нп. *Куля летить.* Дещо, 31. Ум. **Летітоньки.** *Межи ними соколонько крилоньками махає, летітоньки гадає.* Лукаш. 168.

Летючий, -а, -е. Летающий, летучий. *Левиз. I. 226. З пистолю кулею летючу птицю б'є.* Стор. II. 222. *Се летючий горобець.* НВолян. у. *Це летюча птиця, а це піша.* Черк. у.

Летяга, -ги, м. = **Нетяга.** *Ой гуляв, гуляв козак, бідний летяга, сім год і чотирі.* Мет. 377.

Летяжний, -а, -е. = **Нетяжний.**

Летячий, -а, -е. = **Летючий 1.** *Летячу птицю б'є.* Канев. у.

Лехваря, -рі, ж. Невкусный супъ. Вх. Зн.

Лехкий и пр. = **Легкий и пр.**

Леш, сз. Но, только. *Втонув, втонув козаченько, леш хусточка плавле.* Чуб. V. 309.

Лешко, -ка, об. Ласк. Душенька. *Я тебе, лешко, ждала, ждала, а ти й не прийшла.*

Лещата, -т, с. мн. 1) Тиски. **Узяти в лещата.** Стиснуть. 2) Тиски изъ лубковъ или дощечекъ, въ которыхъ сдавливають переломленную кость. 3) Два длинные куска дерева или желѣза, между которыми находится предметъ, который необходимо сжать, а концы ихъ скрѣплены. Напр. а) при дѣланіи короба концы согнутой въ кругъ драни соединяются такъ, что одинъ заходитъ за другой; они помѣщаются между двумя палочками, концы которыхъ связываются и палочки оттого сжимають концы драни такъ, что они не могутъ разойтись; б) при укрѣпленіи плетня два столба забиваются по обѣ стороны плетня одинъ противъ другого и стягиваются насквозь проходящими ихъ планками. *Я тин візьму у лещата.* Лебед. у. 4) Жомы для разминанія кожъ. *В лещатах виминають квашію з сириці.* Черном. 5) Лещетка, употребляемая при кастраціи лошадей. 6) Родъ снаряда, употребляющагося въ игрѣ. *Палили клочча, ворожили, по спині лещатами били, загадували загадок.* Котл. Ен. III. 70.

Ли, сз. Или. *Сядем ми з тобою поснідаєм, ли пообідаєм.* ЗОЮР. I. 207.

Либ, меж. Выражающее толчекъ. *Либ Панька в око, — а він і так сліпий.* Ном. № 6392.

Либавка, -ки, ж. Скотина, сѣдающая только верхушки корма. Желех.

Либак, -ка, м. Работникъ, собирающий нефть съ поверхности воды. Желех.

Либати, -баю, -єш, гл. 1) Медленно пастись. *Там і наша така, що треба скотині по стебельцю либати.* Уман. у. 2) Пастись по росистой травѣ. 3) **Либати очима.** Мигать, моргать. *Так либа, так либа, — от-от заплаче.* 4) Собирать при помощи лошадиного хвоста нефть съ поверхности воды. Желех.

Либачький, -а, -е. Принадлежащій либак'у, относящійся къ нему. Желех.

Либерія, -рії, ж. = **Ліберія.**

Либець, -бця, м. Нищій, собиратель милостыни. Грин. II. 180.

Либити, -блю, -биш, гл. Брать? собирать? *Ходив (торгувати)... та добре либив гроші.* Мкр. Г. 45.

Либой, нар. = **Либонь**. Желех.

Либоніти, -ню, -ниш, гл. = **Либати 2**. Желех.

Либонь, нар. Въроятно, кажись. *Либонь і до гробової дошки щастя не дочекаюся.* Ном. № 8317. *Чорна хмара наступає, либонь дощик буде.* О. 1862. X. *А під лісом, край дороги, либонь курінь мріє.* Шевч. 82.

Либці, -ців, мн. Бичевка съ привязаннымъ мясомъ для ловли рыбы.

Ливень, -вня, м. Ливень, проливной дождь. *Рече — і дощ, і ливень з неба леться.* К. Іов. 82.

Ливний, -а, -е. Проливной (дождь). Мнж. 148.

Ліврити, -рю, -риш, гл. Плохо читать. *Вчився він добре на філософії: в шіснадцять літ письмо мимрив та все по латині ливрив.* КС. 1882. IX. 480.

Лига́ти, -гаю, -еш, гл. 1) Набрасывать веревку на рога вола. *Лигай вола! чого стоїш?* 2) и сов. в. **Лигнути, -ну, -неш**. Хлебать, хлебнуть, глотать, глотнуть, проглотить, жрать. *Він плакав і лише кулешик.* Котл. Ен. *Тут з салом галушки лигали.* Котл. Ен. I. 11. *Купив слив та й лигаю собі.* Лебед. у. *Тільки кусай, кільки можеш лигнути.* Ном. № 5587. *Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588.

Лиги, — дати. Убъжать, наострить лыжи. Ном. № 4411. *Ломаку під руку, да й лиги!* Ном. № 11047. *Та лиги!* Мнж. 95.

Лига́тися, -гаюся, -ешся, гл. Сходиться съ кѣмъ, связываться съ кѣмъ; соединяться.

Лигирь, -ря, м. Нищій. *Там у городі скрізь лигиря сидять попід барканами, просять милостині.* Грин. II. 180. Ув. **Лигиря́ка**. Грин. II. 180.

Лигну́ти, -гну, -неш, гл. 1) См. **Лягати 2**. 2) Ударить, хватить. *Ларченка як хто по потилиці лигнув.* Мир. ХРВ. 263.

Лигну́тися, -нуся, -нешся, гл. Удариться. *Що се в тебе око підбите? — Та се я нахилилась хату мести та як лигнулась об стіл, об ріжок, та й набила.* Верхнеднѣпр. у.

Лигону́ти, -ну, -неш, гл. 1) Хлебнуть, глотнуть большимъ глоткомъ. 2) Поспѣшно убъжать. Мнж. 184.

Лигоми́на, -ни, ж. и пр. = **Лагомина**.

Лигоми́нець, -нця, м. = **Лагоминець**. *І ті були там лигоминці, піддурювали що дівок.* Котл. Ен. III. 43.

Лиджа, -жі, ж. Раст. Ситникъ, *Juncus*. Вх. Уг. 250.

Лижка, -ки, ж. 1) = **Ложка**. *Треба миски, треба ложки.* Грин. III. 678. 2) Ножъ, которымъ вырѣзывается углубленіе въ ложкѣ. Шух. I. 247. 3) — **жаб'я**. Головастикъ. Вх. Лем. 413.

Лижкарство, -ва, с. Выдѣлка ложекъ. Шух. I. 247.

Лижка́рь, -ря, м. Ложечникъ, мастеръ, дѣлающій ложки. *Лижкарі виробляють звичайні ложки з ... дерева.* Шух. I. 247.

Лиза, -зи, об. Прилизанный, прилизованная.

Лизанка, -ки, ж. Кушанье: сваренное молоко съ мукой. Шух. I. 142.

Лиза́ти, -жу, -жеш, одн. в. лизну́ти, -ну, -неш, гл. Лизать, лизнуть. *Собаки лизали рани його.* Єв. Л. XVI. 21. *Дано тобі кісточку: хоч лижи, хоч на далі бережи.* Ном. №

12146. **Лизати губи (собі)**. Облизуватися въ предвкушеніи чого-либо пріятнаго или въ желаніи его получить. *Стриба Рябко, вертить хвостом, неначе помелом, і знай дурненький скалить зуби та лиже губи: «Уже ж бач», дума він... «Мабуть сам пан звелів оддати Рябку печене і що зосталося варене»*. Г.-Арт. Въ переносномъ смыслѣ — хотѣть чого-либо пріятнаго, но еще не имѣть возможности получить. У Макаровскаго описується на свадьбѣ красивый парубокъ, лихой танцоръ, всѣхъ удивившій своей ловкостью: *«Що за удаль, що за сила!»* парубки казали, і дівчата тишкувались і губки лизали. Мкр. Н. 30. **Лизати губи до ко́го**. За кѣмъ ухаживать, зариться на кого. *Лизав до молодой губки, буркотав як голуб до голубки*. К. МБ. Х. 3. **Лиза́ти гу́би (кому)**. Надо́ждать съ поцѣлуями. *Не тоді мені лижи губи, як солодки, тоді мені лижи, як гіркі*. Ном. № 2315. **Лиза́ти халя́ву, чо́боти (кому)**. Пресмыкаться предъ кѣмъ, унижаться. *У Ірода таки самого і у порогу й за порогом стояли ликтори. А царь лизав у ликтора халяву*. Шевч. 637. **Лизнув шилом патоки**. Ничего не получилъ, ничего не достигъ. Ном. № 1814. **Бодай тебе чорт лизнув!** Чортъ бы тебя взялъ! *Оттут тебе лизне і чорт!* Котл. Ен. **Як віл лизнув!** Исчезло. Ном. № 1894. **Нехай тебе лизень лизне**. См. **Лизень**. **Не дам тобі й лизнути!** И попробоватъ не дамъ. *Не діждеш, щоб я тобі й лизнути дав! Ні, сам поїм усе*. Кв.

Лизатися, -жуся, -жешся, гл. 1) Лизаться. 2) Подлизуватися, заискивать. *Він усе коло панів лижеться*. Черк. у. *Хлопець не дурний: котком лижеться біля старих*. Полт. у.

Лизень, -зня, м. Бычачій языкъ. *Телячий лизень*. **Як лизень злизав (кого)**. Исчезъ, какъ въ воду упаль. Ном. № 13512. **Нехай тебе лизень лизне, злиже!** Чтобъ ты пропаль! Ном. № 3739.

Лизкати, -каю, -еш, гл. 1) Лизать, вылизывать. Черк. у. 2) Часто понемногу ѣсть. *Сіло б та найлось одразу, а то й лизкає увесь день*. Черниг. у.

Лизнути. См. **Лизати**.

Лизун, -на, м. 1) Лижущій. 2) Подлиза, льстець. *Стали мужики лизуни добриться до панів*. Волч. у. 3) Миѳическое существо, въ образѣ большого звѣря, живущее въ лѣсахъ и пожирающее людей. Чуб. І. 193.

Лизь, -зя, м. = **Лизень**. **Як його лизь злизав!** = **Як лизень злизав його**. Мир. ХРВ. 116.

Лизькати, -каю, -еш, гл. = **Лизкати**. *Лизькає кров собака*. Славяносерб. у.

Лико, -ка, м. 1) Лыко. *З однієї липи двічи лика не деруть*. Ном. № 7471. *Кричить, мов з його чорт лика дере*. Ном. № 3454. **Не мішайте між чужі лика**. Не мѣшайте не въ свое дѣло. Ном. № 9569. 2) Веревки (изъ лыкъ?), которыми татары въ прежнее время связывали захваченныхъ ими во время набѣга людей. Поэтому: **Бути в татарськихъ ликахъ** — попасть въ неволю къ татарамъ. **В'язати в лина**. Брать въ неволю. *Попереду біжить чавуш великий і грамоту султанову читає: в'язати в лика всіх, або стинати*. К. ЦН. 212. Ум. **Личко**. *Виміняв ремінець на личко*. Посл.

Лікуватий, -а, -е. 1) Мочалистый. *Як поростуть великі коноплі, то волокно буде ликувате*. Волч. у. 2) Волокнистый, жилистый. *Якась ликувата диня та несолодка*. Волч. у.

Ликтор, -ра, м. Ликторъ. *Жерці і ликтори стоять круг капітолія*. Шевч. 607.

Лидик, -ка, м. Летучая мышь. Каменец. у.

Лиліяс, -су, м. Раст. Схилився кущ роскішний лиліясу. К. ПС. 119. Кущ лиліясу і троянди два куці. Г. Барв. 214.

Лиман, -ну, м. 1) Лиманъ, расширенное устье рѣки. Чорна хмара з-за лиману небо, сонце криє. Сине море звірюкою то стогне, то вие. Шевч. 49. Чорним морем далеко гуляли... На лиман-ріку іспали, к Дніпру-Славути низенько уклоняли. Дума. 2) Большое и глубоководное озеро, незаросшее камышемъ. Браун. у. 3) Раст. Ranunculus acris. ЗЮЗО. I. 133.

Лиманний, -а, -е. 1) Относящійся къ лиману 1. 2) Озерный. Браун. 17.

Лиманник, -ка, м. Часть лимана, которая при легкомъ вѣтерѣ попадаетъ въ полосу безвѣтрія и остается неподвижной. Браун. 51.

Лиманський, -а, -е = Лиманний 1. Ой що узав Дніпр та свою волю: свої бережки промиває, а лиманські коси засипає. Грин. III. 592.

Лимаренко, -ка, м. Сынъ шорника. У перетику ходила по опеньки, лимаренка полюбила молоденька. Шевч. 540.

Лимаріха, -хи, ж. = Лимарка. Ой пила, пила лимариха на меду, та й пропила свою дочку молоду. Лис. I.

Лимарів, -рева, -ве. Принадлежачій шорнику.

Лимарівна, -ни, ж. Дочь шорника. Ой хто купить цебер меду ще й вина, того буде лимарівна молода. Лис. I.

Лимарка, -ки, ж. Жена шорника.

Лимарство, -ва, с. Шорное ремесло.

Лимарський, -а, -е. Шорническій. Нін і ремінця лимарського не варт. Посл.

Лимарщина, -ни, ж. Сыромятная кожа. Вас. 158.

Лимарь, -ря, м. Шорникъ. Вас. 159. Оддала дочку та за крамаря, а сама пішла та за лимаря. Чуб. V. 911.

Лимарювання, -ня, с. Занятіє шорничествомъ.

Лимарювати, -рюю, -єш, гл. Заниматься шорничествомъ. Добре Дорошеві: один син лимарює, другий кравцює, а небіж шевцює. Канев. у.

Лимзати, -гаю, -єш, гл. = Лемзати. Полимзав він трошки з мисочки, та й знов ліг, сказано — недужий. Київ. у.

Лимпач, -чу, м. Земляной кирпичъ, битый кирпичъ изъ глины съ мякиной. Херс.

Лимпачевий, -а, -е. Сдѣланный изъ лимпачу. Херс.

Лин, -на, м. Рыба линь, Cyprus tinea. Ходить, як лин по дну. Ном. № 3238. Ум. **Линок, линочок.** Дитиночка, як линочок. Ном. № 8469.

Лина, -ни, ж. = Линва.

Линва, -ви, ж. Толстый канатъ. НВолын. у. Порон на линві ходе, а у вас кажуть на мотузї. Литин. у. Ум. **Линовка.** Шибениця старенькая, линовки новенькі. Шух. I. 199.

Линець, -нця, м. Ракъ во время лишис. Мнж. 185.

Линина, -ни, ж. 1) = **Лин.** Ой ви, рибалочки, ой ви, молодії, та поймайте мені риби линини. Чуб. V. 1072 2) Мясо линя. Нема над рибу линину. Ном. № 7522. Ум. **Лининка.** Просить вона на вечеру і рибку лининку. Чуб. V. 50.

Линити, -ню, -неш, гл. У решетниковъ: снимать слой коры съ предварительно распаренныхъ въ печи липовыхъ стволовъ, обнажая лыковый слой, который потомъ отдѣляютъ отъ стволовъ. Вас. 175.

Линія, -нії, ж. 1) Линія, черта. 2) Погранична черта. *Біля города, біля Килії, на турецькій лінії.* Нп. *Ішов козак на лінію і вельми надувся; ішов козак із лінії, як лихо зогнувся.* Ном. № 792. 3) Линейка.

Линка, -ки, ж. Веревка; корда, на которой гоняють лошадей.

Линкий, -а, -е. Отсырѣлый, влажный. Мнж. 185. *Сіно линке, снопи линкі.* Лубен. у.

Линковатий кінь. Лошадь со впавшей спиной, сѣдлистая лошадь.

Линовище, -ща, с. 1) Сброшенная вылинявшей змѣей старая кожа. *Як нападе кого лихоманка, то треба повісити на шнурочку на шию гадюче линовище.* Кобел. у. 2) Кожура рака, потерянная при линяніи. Мнж. 185.

Линовка, -ки, ж. Ум. отъ **линва.**

Линок, -нка, м. 1) Ум. отъ **лин.** 2) Названіе вола свѣтлорыжей масти. КС. 1898. VII. 41. 3) Раст.: а) *Dianthus deltoides.* Лв. 98. б) *Tragopogon pratensis.* Лв. 102.

Линочок, -чка, м. Ум. отъ **лин.**

Линтваревий, -а, -е. Сдѣланный изъ овечьей шкуры. *Линтваревий кожух.* Сим. 226. — **оправа.** Кожаный переплетъ. Елисаветгр. у.

Линтварець, -рця, м. Ум. отъ **линтварь.**

Линтварик, -ка, м. Ум. отъ **линтварь.**

Линтварь, -ря, м. Шкура годовалаго ягненка. Вас. 154. Ум. **Линтварець, линтварик.**

Линуты, -ну, -неш, гл. 1) Летѣть. *Линув сокіл з України.* Мет. 376. *Ангел линув, слъозу уронив.* Чуб. III. 305. 2) Стремиться. *А я дивлюся і серцем лину в темний садочок на Україну.* Шевч. 403.

Линуты, -ну, -неш, гл. Политься, хлынуть. *Як линув дощ.* Черк. у. *Линув на лоб йому води.* Мкр. Г. 57. *Горщик як брязне об піл, як линуть на мене помий.* Г. Барв. 225.

Линутися, -нуся, -нешся, гл. = **Линуты.** *Вода линулася.* Харьк. у. *Дощик линувся — цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою.* Ном. № 334.

Линча, -чати, с. Маленькій линь.

Линь, (ня? м.). Раст. *Artemisia campestris.* Лв. 97.

Линьба, -би, ж. Время линянія.

Линящий, -а, -е. Линячій, линяющій. *Заполоч линюща.* Черк. у.

Линяты, -няю, -еш, гл. 1) Линять, терять цвѣтъ. 2) Линять, лишаться шерсти, ронять перья. *За тим вовк не линяє, що в комору часто никає.* Ном. № 7208.

Липа, -пи, ж. Дерево липа, *Filia parvifolia.* *З однієї липи двічи лика не деруть.* Ном. № 7471. Ум. **Липка, липонька, липочка.** *Сухая липочка не гнеться.* Грин. III. 460.

Липарка, -ки, ж. 1) Липковиця. Вх. Уг. 250. 2) Глина для кирпича, для печей. Вх. Лем. 432.

Липень, -пня, м. = **Липець 1.** Желех.

Липець, -пця, м. 1) Мѣсяць іюль. *Одного літнього гарячого дня в місяці липці 184... року з города Тули вийшла купка хлопців.* Левиц. Пов. 3. 2) род. пад. — **пцю.** Липовый медъ.

Липина, -ни, ж. 1) Липовое дерево. *Білий як липина.* Ном. № 13147. 2) Липовый лѣсъ. *Пішов у липину.* 3) Щепки, лучина. Вх. Зн. 32. *Потрощити на липину.*

Липиці, -пиць, ж. мн. Сѣмена липы. Черк. у.

Липівка, -ки, ж. 1) Кадка изъ липоваго дерева. *Коли огляділись до липівки, що на горищі з медом була, аж вона перекинута й вилизана.* Драг. 363. 2) Родъ дыни. Ум. **Липівочка.**

Липка, -ки, ж. 1) Ум. отъ липа. *Ой у полі горина, стоїть липка зелена, ой на тій липці... три птахове співають.* Чуб. V. 223. 2) Липовая кора, лубъ? *А моя хата липками шита.* Чуб. V. 412. 3) Раст. *Spiraea Filipendula*. ЗЮЗО. I. 170. 4) = **Липці**. Для сниманія вишень — очеретяна липка. О. 1861. V. 36.

Липкачий, -а, -е. = **Липковатий**. *Липкача роля.* Вх. Уг. 250.

Липкий, -а, -е. 1) Липкій. *Вона мене по тілу маже липким, вонючим, як смола.* Алв. 64. 2) Прилипчивый (о болѣзни). 3) Имѣющій влеченіє къ чему-нибудь. *Левиц. I. 341. До хазяйства липкий такий, вже й ночі не доспить, коли треба.*

Липковатий, -а, -е. Липкій, клейкій, вязкій. **Липковата земля.** Глинистая и оттого вязкая почва. Вх. Уг. 250.

Липковиця, -ці, ж. Глинистая и оттого вязкая почва. Вх. Уг. 250.

Липневий, -а, -е. Іюльскій. Желех.

Липник, -ка, м. 1) и 2) = **Липняк 1 и 2.** 3) Мучной хрущъ, *Melolontha fullo*. Вх. Пч. I. 7. 4) Раст. а) *Silene vissera*. Kolb. I. 202. б) *Galium aparine*. Вх. Лем. 432.

Липнути, -ну, -неш, гл. 1) Липнуть, приставать. *З чим ся обходимо, тоє до нас липне.* Ном. № 5990. 2) Лгнуть. *Всі його люблять, всі до його липнуть.* Котл. НП.

Липняк, -ка, м. 1) Липовая роща, липовый лѣсъ. 2) Липовый медъ. Желех.

Липоватиця, -ці, ж. = **Липковиця**. Вх. Лем. 432.

Липовий, -а, -е. Липовый. *Розлетілись, як липове клиннє.*

Липонька и липочка, -ки, ж. Ум. отъ липа.

Липці, -ців, м. мн. Шість для сниманія фруктово, расколотый на одномъ концѣ на четыре части, раздвинутыя на извѣстное разстояніє, чтобы удобнѣе было снимать фрукты. Полт. г.

Липчик, -ка, м. Раст. *Asperugo procumbens*. Вх. Пч. I. 9. См. **Липчиця**.

Липчиця, -ці, ж. Раст. = **Лепчиця**. *Ув'язавсь до мене, як липчиця.* Г. Барв. 246.

Лип'я, -п'я, соб. Липы.

Лип'янка, -ки, ж. Порода грибовъ. Черк. у.

Лис, -са, м. 1) Лисица. *У вічі як лис, а за очі як біс.* Ном. № 13560. *Продав пса за лиса.* Ном. № 3086. *Старого лиса тяжко зловити.* Ном. № 5791. *Як лис хвостом виляє.* **Лисом підшитий.** Хитрый и льстивый. 2) мн. **Лиси.** *Лисій мѣхъ, шуба. Ми в кожусі, та при своїм дусі, а в лисях та в мислях.* Ном. № 1613. Ум. **Лисок**.

Лис, лисий, -а, -е. 1) Лысый, плѣшивый. *Лис, сиз, кутернога: як удасться що доброго, — велика ласка пана Бот.* Ном. № 8546. *Лисий лисого здалека бачить.* Ном. № 7964. 2) — **гора**. Гора, непокрытая растительностью, — обыкновенно считается притономъ вѣдьмъ. 3) — **дядько**. Чортъ, домовой. 4) — **кінь, віл** и пр. Имѣющій бѣлое пятно на лбу. *Знаються, як лисі коні.* Ном. № 9481. 5) — **хвіст**. Раст. Пѣтушій гребень, *Oponis*. 6) — **яйця**. Раст. *Satyrion*.

Лиса, -си, ж. = **Лисиця**. *Несе мене лиса за кленові ліса.* Рудч. Ск. II. 4. Ум. **Лиска, лисочка**.

Лисак, -ка, м. 1) Плѣшивецъ. Вх. Лем. 432. 2) Животное съ свѣтлымъ пятномъ на лбу. 3) Обнаженный берегъ или возвышенность. Вх. Зн. 32. 4) Птица лысуха, черная, *Fulica atra*. Вх. Пч. II. 11.

Лисан, -на, м. = **Лисак 2 (о лошади)**. Желех.

Лисеня, -ні, ж. Голая гора. Желех.

Лисеня́, -ня́ти, с. Дѣтенышъ лисицы. МВ. (О. 1862. III. 45). Ум. **Лисеня́тко, лисеня́точко.**

Лисий. См. **Лис, -а, -е.**

Лисина, -ни, ж. 1) Плѣшь, лысина. *Не по чім і б'є, як не по лисині.* Ном. № 7367. 2) Бѣлое пятно на лбу у животныхъ. *Як уродиться лоша з лисиною, то так воно й пропаде.* Ном. № 3218. 3) Проталина, прогалина, при снѣжномъ покровѣ мѣсто, свободное отъ снѣга. *Лисина чорної землі на добрій санній дорозі.* О. 1862. IV. 95. 4) Поляна въ лѣсу. Ум. **Лисинка.**

Лисиця, -ці, ж. 1) Лисица (звѣрь). *Зна, де вовк, а де лисиця.* Ном. № 5716. *Лисице, лисице! та й довгий же твоїй хвіст!* Ном. № 13568. **Накривсь, мов лисиця хвостом.** Неудачно скрывалъ свой поступокъ. Въ обрядѣ сватовства, въ обрядовыхъ рѣчахъ сватовъ дѣвушка называется иногда вмѣсто **куниці** — **лисицею**. *У вас лисиця є, нам снилось, котру Тетяною зовуть...* (Изъ рѣчи сватовъ). Алв. 13. 2) Лисій мѣхъ. *Крийся, зятю, та куницями, куницями та лисицями.* Мет. 185. 3) Только во мн. ч. Намерзшіе узоры на оконномъ стеклѣ. 4) Только во мн. ч. Деревянные тиски различной величины и вида, употребляющіеся: а) для сжиманія склеенныхъ досокъ (Мирг. у.); б) для выжиманія воска; в) для сжиманія разламывающагося въ мѣстѣ развѣтвленія дерева. Приборъ состоитъ изъ двухъ досокъ или кусковъ дерева, которые помѣщаются по обѣ стороны развѣтвленія въ деревѣ, послѣ чего концы ихъ сжимаются насквозь проходящими планками. *Треба грушу в лисиці взяти, а то розчахнеться.* Левч. 161. г) для укрѣпленія стѣны: два столба одинъ противъ другого по обѣ стороны стѣны, концы которыхъ скрѣплены, отчего стѣна стискивается. *Хата наша похилилась... Батько хоч і взяв у лисиці, дак облупилася ж кругом, обпала.* Г. Барв. 249. д) для поддержанія **жердки** при работѣ гребенщиковъ. Вас. 164. *Жердка висить на лисиці.* См. **Лещата.** 5) Название вола съ малой бѣлой отмѣтиной на лбу. КС. 1898. VII. 42. 6) Раст. *Gipsophila muralis*. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Лисичка.** Въ сказкахъ обыкновенно съ прибавленіемъ слова **сестричка**. *Лисичка-сестричка і вовк панібрат.* Рудч. Ск.

Лисиченя́, -ня́ти, с. = **Лисеня.** Ум. **Лисиченя́тко, лисиченя́точко.**

Лисичий, -а, -е. Лисій. *Нагибали нору лисичу.* О. 1861. V. 70.

Лисичка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **лисиця.** 2) Раст. *Agaricus Cantharellus*. ЗЮЗО. I. 110.

Лисиччин, -на, -не. Принадлежащій лисичкѣ. *Дак лисиччина дочка й каже...* Рудч. Ск. I. 28.

Лисиччук, -ка, м. Сынъ лисицы. *Лисиччука запер під лавку.* Рудч. Ск. I. 133.

Лисіти, -сію, -єш, гл. Плѣшивѣть, лысѣть. *Дурна голова не лисіє.* Богодух. у.

Лиск, -ку, м. Блескъ; лоскъ, глянецъ.

Лі́ска, -ки, ж. 1) Ум. отъ **лиса.** *Котику-братіку! несе мене лиска по каменю мосту.*

Рудч. Ск. I. 27. 2) = **Лисак 4.** *Ой були ми в ліску та поймали лиску чорную та чубатую.*

3) Животное съ бѣлымъ пятномъ на лбу: корова, собака и пр. Ум. **Лисочка.**

Лискави́ця, -ці, ж. Зарница.

Лискавка, -ки, ж. 1) = **Блискавка.** Желех. 2) Одно зерно блестящихъ бусъ, бусина блестящая. Шух. I. 130.

Лі́скаръ, -ря, м. Кирка. (К. П. Михальчукъ).

Лиска́ти, -каю, -єш, сов. в. **лиснути, -ну, -не́ш**, гл. 1) Блестѣть, блеснуть, сверкать, сквернуть. *Ото драпонує! аж потилиця лиска.* Ном. № 4417. *Козаки шабелями лискають.* К. Досв. 141. *Блискавка між хмарами лискала. Тільки лиснув гострий ніж, червона кров закапала з пучки.* МВ. II. 66. 2) Только одн. в. **лиснути**. *Выпить, хватить. Лиснути мокрухи.* Маркев. 59.

Лискну́ти, -ну́, -не́ш, гл. = **Лиснути**. *Як разом лискне блискавка, так небо мов запала.*

Лиско́, -ка, м. Кличка собаки съ бѣлымъ пятномъ на лбу.

Лискота́ти и пр. = **Лоскотати и пр.**

Лискучий, -а, -е. Блестящій. *З дверей виходилось на широкий ганок з білого мармуру лискучого.* Федьк.

Лисні́ти, -нію, -єш, гл. Блестѣть; лосниться. *Вода лисніє у криниці.* Лебед. у. *Всюди блищало і лисніло по світлицях.* Левиц. I. 298. *(Панок) з круглим червоним лицем, так гладесенько виголений, що воно у його аж лисніло.* Мир. Пов. II. 60.

Лиснитися, -ню́ся, -ні́шся, гл. = **Лисніти**. *Вода по полю лисниться.* Черк. у.

Лиснути. См. **Лискати**.

Лісовий, -а, -е. Лисій. *Лисова шуба слід замітає.* Чуб. III. 313.

Лисови́н, -на, м. Самець лисиці. Мнж. 185. Ум. **Лисови́нчик**.

Лисови́ння, -ня, с. Мѣста въ полѣ, лишеныя растительности. Харьк.

Лисови́нчик, -ка, м. Ум. отъ **Лисови́н**.

Лисок, -ска, м. Ум. отъ **лис**. Желех.

Лісочка, -ки, ж. Ум. отъ **лиска**.

Лист, -ту, м. 1) во мн. им. **листи**. Листъ (растенія). Употребляется также какъ соб. въ значеніи листва: *Як розвернеться на весну лист, то підемо всі в свист (втічемо).* Ном. № 11035. *Тонковерха тополя пахучим листом шелестить.* МВ. II. 74. *Ой піду я в вишнев сад гуляти, де лист опадає.* Грин. III. 243. **Листом стелитись**. *Прикидываться добрымъ, уступать во всемъ, лебезить. Як вибірали, тоді старшина листом стелився, а тепер що!* НВолын. у. 2) во мн. ч. им. **листи** и **листи**. Письмо. *Тільки брат до сестри часто листи пише.* Мет. 244. *Ой як будеш же ти, серденьтко моє, Дніпром водою плисти, засилай, посилай, серденьтко моє, частенькіі листи.* Мет. 24. **Лист визволений**. *Вольная, документъ объ освобожденіи изъ крѣпостнаго или рабскаго состоянія. Которий би міг бідний невольник (сей сон) одгадати, — міг би йому листи визволені писати.* АД. I. 209. **Божий, небесний листъ**. Рукописный листокъ, религіознаго содержания, въ которомъ написано, что носящая или часто слушающая его женщина будетъ имѣть легкіе роды; носится при себѣ беременными женщинами. (Подольк. г.). КС. 1893. VII. 75. **Так каже, як з листу бере**. Свободно и хорошо рассказываетъ. 3) мн. листи. Игральныя карты. КС. 1887. VI. 463. 4) **Лист дубовий, — вишневий**. Родъ писанокъ съ орнаментикой изъ дубовыхъ, вишневыхъ листьевъ. КС. 1891. VI. 373, 374. Ум. **Листо́к, листочок, листонько, листик**. *Листки широкого латаття по воді.* Левиц. I. 514. *В саду листоньки шумлять.* Грин. III. 168. *Ой піду я у садочок та вирву листочок.* Мет. 73. *Писаннячко дрібнесеньке, листочок як сніг.* Федьк. I. 39. *Хоч буду далеко, — буду тебе знати, буду листоньки писати.* Мет. 79. *Листоньки читає, дитину хитає; листоньки малює, дитину годує.* Мил. 39.

Листа, -ти, ж. = **Литка**. Вх. Лем. 432.

Листа́тий, -а, -е. Имѣющій большіе листья. *Бур'ян там поріс такий листатий.* Грин. II. 14. *Сьогорішній очерет такий листатий.* Полт. г. *Тьохнув соловейко на листатому клені.* МВ. II. 78. Ум. **Листатенький.** *Любисток листатенький.* Мил. 89.

Лі́ства, -ви, ж. 1) Часть **берда.** (см.) Шух. I. 256. 2) Часть **снувалки.** (см.) МУЕ. III. 15.

Лі́ствиця, -ці, ж. Часть **звіяшок** (см.). МУЕ. III. 14.

Листик, -ка, м. Ум. отъ **лист.**

Листикові́й, -а, -е. Изъ листьевъ. *Їхав козак морковий, коник бураковий, а шепочка з лопуха, кунтуш листиковий.* Kolb. I. 144.

Листка, -ки, ж. = **Листа.** Вх. Лем. 432.

I. Листовий, -а, -е. Относящійся къ листу растенія, похожій на листъ растенія. *У мого коня золота грива, шовковий хвостик, очі тернові, очі тернові, вушка листові.* Чуб. III. 285.

II. Листові́й, -а́, -е́. Письмовный, письменный. **Листова пошта.** Письменная почта. НВолын. у.

Листовне, листовно, нар. Письменно, письмомъ. Желех.

Листовний, -а, -е. Письменный. Желех.

Листов́ня, -ні, ж. Письмовникъ.

Листо́к, -тка, м. Ум. отъ **лист.**

Листоноша, -ші, м. Почтальонъ.

Лі́стонько, -ка, м. Ум. отъ **лист.**

Листопад, -ду, м. 1) Время опаденія листьевъ съ деревьевъ. *На листопаді родивсь десь твій чоловік, що такий поганий.* Лебед. у. 2) Мѣсяць октябрь. Въ такомъ значеніи употр. издавна, — напр. въ четвероевангелія 1144 г. *Миць октябрь рекомий листопад.* Срезневскій. Матеріалы для словаря др.-русск. языка. II. 23. То-же въ новой литературѣ: Левч., Опытъ р.-укр. слов.; Уманець, Словарь. Основа 1862, X. Такъ-же въ календаряхъ: «Рідного Краю» на 1907, «Просвіти» на 1908, «Промінь» на 1908. Галичане употребляютъ это слово для обозначенія мѣсяца ноября. Желех.

Листопадний, -а, -е. 1) Октябрьскій 2) Гадкій, мерзкій. *Листопадні пісні.* Лебед. у. *Листопадний чоловік.* Лебед. у.

Листоподавець, -вця, м. Податель письма.

Листочок, -чка, м. Ум. отъ **лист.**

Листува́ння, -ня, с. Переписка, корреспонденція.

Листува́тися, -туюся, -ешся, гл. Переписываться, находится въ перепискѣ. К. ЦН. 312.

Листя, -тя, с. соб. 1) Листья растеній, листва. *З верби листя опадає.* Чуб. III. 205. *Шелестить пожовкле листя по діброві.* Шевч. 195. 2) Письма. *Гей сів Сани кінець стола, дрібне листе пише.* Гол. I. 19. Ум. **Листячко.** *У городі бузина, на їй листячко.* Чуб. V. 176.

Листя́стий, -а, -е. Лиственный. *Дуб і інші листясті дерева мають гіля.* Шух. I. 177.

Лі́стячко, -ка, с. соб. Ум. отъ **листя.**

Лису́н, -на́, м. Пльшивецъ. Желех.

Лисуна, -ни, ж. Корова съ бѣлымъ пятномъ на лбу. Желех.

Лисуха, -хи, ж. Пт. = **Лисак 4.** Вх. Пч. II. 11.

Лись, меж. = **Блись.** Черк. у.

Ліся, -сі, ж. 1) = **Лисуна**. Желех. 2) Раст. *Fulicata atra*.

Лисяк, -ка, м. = **Лисак**. Желех.

Лисячий, -а, -е. = **Лисичий**. *Знайшов собі таких хороших кравців, дав їм лисячих... шкурок*. Грин. II. 176.

Литва, -ви, ж. 1) Литва. 2) Бѣлоруссы. Ум. **Литвонька**. *Повінь, повінь, вітроньку, з Подолля на Литвоньку*. Грин. III. 676.

Литвин, -на, м. 1) Литовець. 2) Бѣлоруссь. Ум. **Литвинок**. Г. Барв. 329.

Литвинка, -ки, ж. 1) Литовская женщина. 2) Бѣлорусска.

Литвинок, -нка, м. Ум. отъ **Литвин**.

Литвінський, -а, -е. Бѣлорусскій.

Литвінчики, -ків, м. мн. Раст. *Silent. Arineria*. ЗЮЗО. I. 136.

Литерний віз = **Літерний віз**.

Лити, **ллю**, **ллещ**, гл. 1) Лить, наливать, проливать. *Дощ ллє, як з луба*. Ном. № 573. *Нащо в море воду лить, коли море повно?* Ном. № 1455. *Подруженьки будуть меди-вина пити, а ти слізюньки лити*. Грин. III. 542. 2) Лить, отливать, выливать. *Десь дзвін великий лили*. Ном. № 7807.

Литий, -а, -е. 1) Литой. *Несуть пани есаули козацькую зброю: литий панцирь порубаний, шаблю золотую*. Шевч. 363. 2) Массивный, плотный, цѣльный. **Литий пояс**. Поясь, вышитый золотомъ. Гол. Од. 29.

Литися, **ллюся**, **ллещся**, гл. Литься. *Ні п'ється, ні лється, ні в чарці не остається*. Ном. № 7589. *А в тій дівчини, а в тій молодій аж на землю слъози ллються*. Мет. 80. *Столітні очі як зорі сияли, а слово за словом сміялось, лилось*. Шевч. 205.

Литка, -ки, ж. Икра (у ноги). *Білий, мов циганська литка*. Ном. № 8530. *Що голова, то кість, — що литка, то м'ясо*. Ном. № 1287. **Аж йому в литках застигло**. Сильно испугался. Ном. № 4336. **Литки смалити, присмалювати біля ко́го**. Ухаживать за кѣмъ. Ном. № 8974.

Літкати, -каю, -ещ, гл. Нищенствовать, выпрашивать. Киев. г.

Літкуп, -пу, м. Могорычъ послѣ состоявшейся сдѣлки. Вх. Зн. 32.

Литовка, -ки, ж. = **Литвинка**. О. 1861. X. 32.

Литовський, -а, -е. = **Литвинський**. **Литовський цїп на обидва боки молотить** — говорится о лунахъ. Чуб. I. 262.

Літра, -ри, ж. Фунтъ. *Марія ж, узавши литру мира нардового, правдивого, предорогого, намастила ноги Ісусу*. Єв. I. XII. 3.

Ліхва, -ви, ж. Процентъ, ростъ, прибыль. *Позичив на лихву у жида три карбованці. Каменец. у. Хто, грошима запомігши, лихви не приймає, — оттакий ніколи в світі смутку не дізнає*. К. Псал. 29.

Лихварка, -ки, ж. Ростовщица.

Лихварство, -ва, с. Ростовщичество.

Лихварь, -ря, м. Ростовщикъ. *Він лихварь, дає гроші у позику, бере процент з людей, тим і пожива*. Новомоск. у.

Лихий, -а, -е. 1) Злой. *Помер наш пан, почав молодий господарувати. І старий був недобрый, а сей такий лихий, що нехай Господь боронить!* МВ. I. 114. *Лихий доброго поспе*. Ном. № 5983. *Нещаслива година, як лиха родина*. Ном. № 9335. *Лиха доля і під землею надібає*. Ном. № 1728. **Бути лихої волі, лихим духом дихати (на ко́го)**.

Быть злымъ (на кого). *І пан був лихої волі на його, і всі попи околичні хропли, сопли.* Св. Л. 287. *На дитину лихим духом дише.* Грин. III. 304. **Буде лихий світ (кому).** Будеть бѣда. *Не сміла сказати... бо буде їй лихий світ.* Св. Л. 184. 2) Дурной, худой. *Не можеш збути, як лихого шеляга.* Ном. № 2867. *По ярмарку лихий торг.* Посл. **Бути лихим на що.** Быть плохимъ въ чемъ-либо. *Лихий на шерсть.* Вас. 209. **Лихий на очі.** Съ дурнымъ глазомъ. Мнж. 155. 3) Ветхій. *Лихий сірячок.* 4) Чортъ. *Нехай його лихий візьме.* Шевч. 79. *Лихий їх зна, що там робили.* Котл. Ен. Иногда: **лихий-необачний.** *От, нахилився, а він, лихий-необачний (то б то чорт), взяв мене за бороду та й не пуска.* Рудч. Ск. I. 117. **К лихий матері!** Къ чорту! 5) **Лихе.** Зло. *Що годиться по суботах: добре робити, чи лихе робити?* Єв. Л. VI. 9. *Романе! лихим живеш, литвином ореш.* Ном. № 662. 6) **Лиха година.** Несчастіе, бѣда, дурныя обстоятельства, бѣдствованіе. *При добрій годині й чужі побратими; при лихий годині нема і родини.* Ном. № 2310. **Щоб тебе не минула лиха година!** (Проклятіе). Ном. № 3746. *Буде тепер мені лиха година від моєї пані.* Г. Барв. 314. 7) **Лиха напастъ.** Внезапное несчастье; болѣзнь. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. 152. 8) **Лихі очі.** Дурной глазъ, который, согласно народному повѣрью, есть у нѣкоторыхъ людей, могущихъ однимъ взглядомъ причинить какое-нибудь несчастіе, болѣзнь й даже смерть. *Цур та пек, лихим очам!* Ном. № 8359. 9) **Лихий час.** а) Неблагоприятное, несчастное время. б) Плохое расположение духа. *В добрий час поговорити, а в лихий помовчати.* Ном. № 8362. Ум. **Лихенький, лихесенький.** *Єсть у мене коник вороненький, — перескоче ті чари лихенькі.* Чуб. V. 1197. *К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька, а к Різду хоч сирова, аби нова.* Ном. № 428. *Ой хоть він (чоловік) був лихесенький, та на весь світ славнесенький.* Гол. I. 89. **Ліхо, -ха, с.** 1) Бѣда несчастіе; горе. *Не шукай лиха, — само тебе знайде.* Чуб. I. 263. *Живе баба за дівером, лиха прикупивши.* Ном. № 7506. *Аби танцювати вмів, а робити й лихо навчить.* Ном. № 12478. *Кожна людина своє лихо носе.* Ном. № 1992. *Через тебе і я буду у лисі.* НВолын. у. *Хто не знає закохання, той не знає лиха.* Мет. 31. **На лихо.** На бѣду. **Вдарити лихом об землю.** Стряхнуть съ себя горе. *Козацтво, ударивши лихом об землю, садило гайдюка.* Стор. МПр. 126. **Лихом занудилось.** Охватила сильная тоска. **Лиха набіжиш.** Будеть тебѣ бѣда. Сим. 74. **Лиха набратись.** Испытать горе. *Так то й добуть, лиха не набравшись!* Ном. № 13882. **Лихо спіткало.** Случилось несчастіе. **Лихом торгувати.** Эксплоатировать несчастіе. 2) Зло. *З письменних все лихо встає.* Ном. № 6042. *Піп людей карає, а сам лихо робить.* Ном. № 7031. **Лихо коїти.** Ном. № 2874. Ум. **Лишко, лишенько, лишечко. Оце лишко!** Вотъ бѣда! *Лишко тяжке!* О. 1861. VIII. 3. *Заграй мені, дуднику, на дуду, — нехай своє лишенько забуду!* Шевч. 486. *Ох лишечко! Хтось іде!* Шевч. 281.

Лиховіна, -ни, ж. Несчастный случай.

Лиховодити, -джу, -диш, гл. Злодѣйствовать.

Лиховщина, -ни, ж. Тяжелое, бѣдственное время. НВолын. у.

Лиходій, -дія, м. Злодѣй. *Ведено з ним двох лиходійв на смерть.* Єв. Л. XXIII. 32.

Лиходійка, -ки, ж. Злодѣйка. Желех.

Лиходійство, -ва, с. Злодѣйство. *Гадючий яд він виссав лиходійством.* К. Юв. 44.

Лиходільниця, -ці, ж. Злодѣйка. *Ішла ж вона до церкви, переходить її чарівниця, лиходільниця, що лихо робить.* Чуб. I. 94.

Лихоліття, -тя, с. Бѣдственне время, худыя времена. Як лихоліття було, то прийшов чужоземець татарин і ото вже на Вишгород б'є. ЗОЮР. I. 3. Розказали кобзарі нам про війни і чвари, про тяжкеє лихоліття, про лютії кари. Шевч. 365.

Лихоманка, -ки, ж. Лихорадка. Сама як у лихоманці, так і труситься. Кв. I. 15.

Лихоманник, -ку, м. Раст. *Gentiana cruciata*. ЗЮЗО. I. 124.

Лихомовити, -влю, -виш, гл. Злорѣчить.

Лихороб, -ба, м. Злодѣй. Не можна лихороба (змія) вдержати, бо пече таким огнем пекельним, пече, дере! Чуб. II. 187.

Лихоробство, -ва, с. Злодѣйство.

Лихослов, -ва, м. Ругатель, сквернословъ. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лихословити, -влю, -виш, гл. Сквернословить, браниться. Мнж. 113. Казав, щоб не їли м'ясного, не лихословили, ходили до церкви. Павлогр. у.

Лихота, -ти, ж. Злонравіє; задорливість. Ний горілочку, випивай смакоту, бий жінку, вибивай лихоту. Чуб. V. 1100. У Котл. о Даресѣ, который сперва задорно вызывалъ на бой, а затѣмъ испугался болѣе сильнаго противника. Дарес не рад своїй лихоті. Котл. Ен. II. 19.

Лихтарік, -ка, м. Ум. отъ лихтарѣ.

Лихтарний, -а, -е. Фонарный. Обводе мури лихтарним світлом. К. ПС. 39.

Лихтарня, -ні, ж. = Лихтарня I. Сим. 207. З голови буде лихтарня, з очей буде свічарня. Чуб. V. 1120.

Лихтарь, -ря, м. = Лихтарѣ. Піддружий каганецъ з-за печі, в лихтарѣ поставивши, несе. Алв. 56. Ум. Лихтарик.

Лихтувати, -тую, -еш, гл. Сгружать часть груза для облегченія судна.

Лихувати, -хую, -еш, гл. Злодѣйствовать.

Лихун, -на, м. Лѣнтяй, лежебока. Шух. I. 33.

Лицарія, -рії, ж. 1) Рыцари; рыцарство. 2) Рыцарській уборъ, рыцарскіє доспѣхи. Чи був у тебе отецъ та мати, що могли тобі таку лицарію дати? Рк. Новц.

Лицарство, -ва, с. Рыцарство. Грин. I. 192. Козацькі війни з ляхами, запорожське лицарство, — надали смѣливости народові. Правда, 1867 (?), № 37.

Лицарський, -а, -е. Рыцарській. Сьогодні достане один з нас лицарської слави, а другий лицарської смерти. К. ЧР. 159. Такий же то виріс козак з його хороший! Що до коня, що до зброї, що до звичаїв лицарських. МВ. II. 59.

Лицарь, -ря, м. Рыцарѣ. Котл. Ен. V. 52. А тут Михайлик лицарѣ був. ЗОЮР. I. 3. Громада вибрала гетьмана — преславного Лободу Івана, лицаря старого. Шевч. 234.

Лицарькуватий, -а, -е. Съ рыцарскими замашками. Силач козак лицарькуватий. Котл. Ен. V. 46.

Лицарювати, -рюю, -еш, гл. Рыцарствовать.

Лице́, -ця́, с. 1) Лицо. Гарна, хоч з лица води напитись. Ном. № 8450. До лица. Къ лицу. Ном. № 11169. З лица́ спасти, упасти, на лиці упасти, — змарніти. Похудѣть въ лицѣ. Розважали матусеньку, таки з лица спала. Мет. 22. Невістка скаржиться. а на лиці не змарніла. Ном. № 9899. В лиці мінітись. То краснѣть, то блѣднѣть (о лицѣ). В лиці мінітись, здрігається, труситься. МВ. II. 51. 2) Только во мн. Лиця, лиці. Щеки. Як була я молодиця, — цілували мене в лица. Нп. Як сміється було, то на лицах аж ямочки стають. Св. Л. 103. Одним відром зачерпнула, а за другим утонула, нехай

щуки їдять руки, а плотиці — лілі лиці. АД. І. 313. 3) Лицевая сторона. Грошам лиця нема. Ном. № 11113. Хоч на лице, хоч на виворот, то все однаково. Кобел. у. **Одним лицем вода.** Сплошь вода. Мнж. 169 4) Деревянная матрица узора для набойки холста. Вас. 192. 5) Улика. Так що, як він і бив його, але в його нема ніякого лиця, знаків нема. Брацл. у. Ум. **Личко, личенько.** Бо не довго, чорнобриві, карі оченята, біле личко червоніє, недовго, дівчата. Шевч. 12. Як усаду вишня ягідками рясна, — молоденька дівчинонька на личеньку красна. Чуб. V. 9. Най погляну на ті личка, що палахкотять, на ті очі, очі чорні, що вогнем горять. Рудан. І. 19. У ваших чоботях шкура на личко поставлена. Лебед. у. Вь Галиціи съ измѣн. удареніємъ: **Личко** — верхняя сторона нагольного тулупа. Гол. Од. 18.

Лицемір, -ра, м. Лицемѣръ. Лицеміре, перш вийми в себе самого з ока ломаку. Єв. Мт. VII.

Лицемірний, -а, -е. Лицемѣрный.

Лицемірно, нар. Лицемѣрно.

Лицемірство, -ва, с. Лицемѣріє.

Лицѣрствіє, -вія, с. = Лицарство. Чи не мої би котрий козак собі слави лицерствія достати? Мет. 413.

Лицювання, -ня, с. Перелицовываніє.

Лицювати, -цюю, -єш, гл. 1) Перелицовывать. Сім раз відрізали — довга, сім раз лицювали — нова. Ном. № 11139. 2) = **Личити.** Тобі тоб' не лицює. Желех.

Лиціяння, -ня, с. Ухаживаніє, любезничаніє.

Лиціятися, -ціюся, -єшся, гл. Любезничать, ухаживать. І лицявся то з тією, то з другою любо. Шевч. 473.

Лич, -чі, ж. = **Личчя.** Свині хоч золотое колце управ, а вона не пойдётъ всадити лич у гумно, разві у що иное. Ном. № 2829.

Личак, -ка, м. 1) Обувь изъ лыка, лапоть. А постіл личака да й попережає: ой коли ти постіл, то іззаду постій, ой коли ти личак, то попереду гоп-цак. О. 1861. II. 6. Неси, Боже, в чоботях, — дамо личаки. Ном. № 11806. 2) Веревка изъ лыкъ. Вх. Зн. 33. 3) Простолюдинь, простой человекъ. Ходили тогді в кармазинах тільки люде значні да шабльовані, а міщане одягались синьо, зелено, або у горохв'яний цвіт; убогії носили личакову одєжу. Через те козаки дражнять було міщан личаками. К. ЧР. 64.

Личаковий, -а, -е. Мочальный, лыковый. Убогі носили личакову одєжу. К. ЧР. 64.

Скидають личакову драну свиту. К. ЧР. 70.

Личаний, -а, -е. Лыковый. Погана пуга личана, а й без неї тяжко. Ном. № 9759.

Личина, -ни, ж. 1) Маска. 2) Бранное слово: образина. Дивися, пся його личина. Шевч. 501. Зла личина. Чортъ. О. 1861. II. 206.

Личити, -чить, гл. безл. 1) Приличествовать, слѣдовать. Підпережись, як личить у поході. К. Іов. 84. 2) Быть къ лицу, идти. Ці бинди їй дуже личать. Подольск. г.

I. Ли́чко, -ка, с. Ум. отъ лице.

II. Личко, -ка, с. 1) Ум. отъ **лицо**. 2) *мн.* Личка. Лапти. Ой у твоєї мамі дубовії личка, а в нас двораченьків жовті черевички. КС. 1883. IV. 906.

Личкований, -а, -е. 1) Прикрашенный съ виду. Ви думаете, у мене личкована капуста? Скрізь однакова, тугенька. 2) Шлифованный. Личкований камінь. Міус. окр.

- Личковий, -а́, -е́.** 1) О матеріяхъ: имѣющій лицо съ двухъ сторонъ. Лубен. у. 2) О людяхъ: двуличный. Лубен. у.
- Личкувати, -кую, -еш, гл.** 1) Маскировать; скривать недостатки; прикривать. *Чи й на споді ж такі ягоди, як ото зверху? — А то ж хиба б личкувала? Харьк. Як не личкували льону, то купимо; ось наберіть з-під споду, чи такий буде, як і зверху, гарний.* Изюм. у. 2) Выглаживать поверхность (мельничнаго жернова). *Личкує каміння мірошник.* Канев. у. 3) Подбирать вещи лицомъ, лучшее къ лучшему.
- Личман, -на, м.** 1) Старшій пастухъ, чаще: старшій пастухъ овецъ. О. 1862. X. 45. *Як череді без личмана, так козакам без гетьмана.* Ном. № 752. *Змалечку біля овецъ. Ось уже років з двадцять, як личманом.* 2) Жетонъ, крупное металлическое украшеніе, носимое женщинами на шеѣ. 3) Оплеуха. *Дав му личмана.* Вх. Зн. 33.
- Личний, -а́, -е́.** Аккуратно сдѣланный. *А й личний він!* Зміев. у.
- Личчя, -чя, с.** Морда, рыло. *Із свинячим личчям та в пшенишне тісто.* Ном. № 7595.
- Лиш, нар. = Лише.** *Нашому маляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. 2) = **Лишень.** *Гляди лиш!* Ном. № 13603. *Кете лиш кресало!* Шевч. 78. *Біжи лиш швидче в Карфагену.* Котл. Ен. I. 28.
- Лишай, -шаю, м.** Лишай. Грин. II. 38. *У Марусі на щоці лишай підкинувся.* Кобел. у.
- Лиша́к, -ка́, м.** Названіе малоросса, живущаго въ горахъ въ Венгрії (по часто употребляемому въ разговорѣ слову **лиш**). О. 1861. I. 265.
- Лишанка, -ки, ж.** Женщина, оставившая своего мужа. **Іти, піти в лишанки.** Бросать, бросить мужа. Желех. Вх. Зн. 33.
- Лишати, -шаю, -еш, сов. в. лишіти, -шу́, -ши́ш, гл.** Оставляють, оставить, покидать, покинуть. *Не ті люде тут живуть, яких він лишав, ідучи до брата.* Грин. I. 290. *І вдома мене не лишай, і в поле не бери.* Ном. № 2710. *Все бери, а мене лиши.* Ном. № 9708. *Ти мене можеш лишити, а я тебе не лишу ніколи.* Федьк. *Бійтеся Бога, хазяїне, що ви робите? Лишіть хазяйку живою!* Грин. I. 120.
- Лиша́тися, -шаюся, -ешся, сов. в. лиші́тися, -шу́ся, -ши́шся, гл.** 1) Остататься, остаться. *Наперед не виривайся, а ззаду не лишайся.* Ном. № 5862. **Лишився, як на билині, — як на воді.** Оказался въ безпомощномъ состояннїи. Ном. № 1851 и 2282. *Пішли парубки, лишень шапки видко, лишилися шмаровози — подивиться гидко.* Чуб. V. 458.
- Лишачий, -а, -е.** Лисій. Вх. Лем. 432.
- Лише́, нар.** Только, лишь, но. *Не дивися на уроду, лише на пригуду.* Ном. № 8475. *Не вірь, мужу, своїм очам, лише моїй повісті.* Ном. № 6848.
- Лишень, сз.** Ка, же. *Куди вам! підіть лишень вмийтесь!* Ном. № 5477. *Тривай лишень, Миколу звалиш!* Ном. № 5565. *Геть лишень до ката!* Ном. № 5120. *Стривай лишень! Чи чуєш? щось плаче за ворітьми.* Шевч. 101.
- Лишенько и лишечко, -ка, с.** Ум. отъ лихо.
- Лиши́р, -ра, м.** Лишай. Вх. Зн. 33.
- Лишити, -ся.** См. **Лишати, -ся.**
- Лишівка, -ки, ж.** Раст. *Cantharellus cibarius.* Вх. Лем. 432.
- І. Лишка, -ки, ж.** 1) Нечетъ, нечетное число. *Чи чіт, чи лишка?* Ном. № 12569. Кв. 2) Излишекъ, лишнее. *Діждалась м'ясива, лишку ззіла і завадило.* О. 1862. V. 53.

П. Ли́шка, -ки, ж. Лисица. Вх. Пч. II. 5. Ум. **Ли́шонька.** *Поносяться жовті лишейки, же їх доходять панські хортойки.* Гол. 3.

I. Лишки, -ків, мн. Раст. *Trifolium repens.* ЗЮЗО. I. 170.

П. Лишки, меж. Окрикъ на телятъ. Мнж. 185.

Ли́шко, -ка, с. Ум. отъ **лихо.**

Ли́шніця, -ці, ж. Лишекъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ли́шний, -я, -є = Зайвий. *Господи вишний, чи я в тебе лишній.* Ном. № 11729.

Ли́шок, -шку, м. = **Ли́шка 2.** Мир. Пов. I. 112.

Ли́шонька, -ки, ж. Ум. отъ **П ли́шка.**

Ли́штва, -ви, ж. 1) Вышивка бѣлыми нитками въ видѣ глади. Чуб. VII. 427. Вас. 193. *Ой чи є де дівка пишна, що в поділках лиштва? Чуб. V. 165. А мені хрещена мати лиштву вишивала.* Шевч. 461. 2) Обшлага рукавовъ мужской или женской рубахи. Гол. Од. 13, 20, 28. Вообще обшивка, оторочка въ рубахѣ или юбкѣ. 3) Планка. *На шпарках лиштва.* НВолын. у. Боковыя планки въ крышкѣ сундука. Вас. 150. 4) Наличникъ (въ окнахъ, дверяхъ). 5) Продольный брусокъ створчатого окна. Ум. **Ли́штовка.** Вас. 149.

Ли́ща́ти, -щу, -щи́ш, гл. Блестѣть, лосниться. *Молода кора на яблуні аж лищитъ.* Черк. у.

Ли́щиця, -ці, ж. Раст. *Gypsophila muralis.* ЗЮЗО. I. 124.

Лі́б, лоба, м. = **Лоб.** *Пани чубляться, а в мужиків ліб трищитъ.* Ном. № 1304. *Під носом косить пора, а в лобі й оратъ ні на що.* Ном. № 13766.

Лі́берія, -рії, ж. 1) (Въ сказкѣ). Царское одѣяніе. *Царевич тоді став прохатъ у пара, щоб позволив убраться у його Ліберію і погулять на коні по подвір'ю. Царъ велів дати ліберію. Він убрався... Зняв Ліберію, надів лахмання.* Чуб. II. 21, 218. 2) Общая одежда для шляхты, служившей при дворѣ даннаго магната Рѣчи Посполитой. *Увіходить панцерний боярин... Байда. Хто ж ти єси? Тебе, я вперше бачу, а по твоїй Ліберії вважаю, що службу служиш під щитом Острозьких.* К. Бай. 30. 3) Ливрея.

Лі́вак, -ка, м. Лѣвша (о мужчинѣ). Вх. Зн. 33.

Лі́вар, -ру, м. 1) Ливеръ, орудіе для переливанія жидкостей изъ бочки. Радом. у. 2) Машина съ воротомъ и винтомъ для подыманія повозки при смазкѣ. Радом. у.

Лі́вачка, -ки, ж. 1) Лѣвша (о женщинѣ). Вх. Зн. 33. 2) Хата по лѣвую сторону сѣней (у гуцуловъ). См. **Правачка.** Шух. I. 95.

Лі́верник, -ка, м. = **Лі́рник.** Шух. I. 33.

Лі́вий, -а', -е́. 1) Лѣвый. *Повернувся козак Нечай на лівую руку, не вискочить Нечайв кінъ із лядського трупу.* 2) — **бік.** Въ вышивкѣ: изнанка. Шух. I. 154.

Лі́виця, -ці, ж. Лѣвая рука. *Єдиного сина по правиці, другого по лівиці.* Єв. Мр. X. 37.

Лі́вкунік, -ка, м. = **Лі́вак.** Вх. Зн. 33.

Лі́вкуніця, -ці, ж. = **Лі́вачка.** Вх. Зн. 33.

Лі́вний, -а, -е. Умѣющій хорошо ловить. *Кіт лівний, хлоп мівний — всюди поживиться.* Ном. № 1257.

Лі́вобі́цький, -а, -е. Лѣвобережный. *Лівобіцька й правобіцька Україна — то все один край.* Св. Л. 23.

Лі́воруч, нар. 1) Лѣвою рукою. 2) Налѣво.

Лі́вцун, -на, м. = **Лі́вак.** Вх. Зн. 33.

Лівцунка, -ки, ж. = **Лівачка.** Вх. Зн. 33.

Лівша, -ші, об. Лѣвша. Харьк. *Вона лівша: усе лівою рукою робить, а їсть правою.*

Богодух. у.

Лігвіско, -ка, с. Постель. Вх. Зн. 33.

Лігвище, -ща, с. = **Лігвіско.** Желех.

Лігво, -ва, с. 1) Логовище, логово. *Знай свиня своє лігво.* Ном. № 13463. 2) Постель.

Побрався я до свого лігва. Мир. ХРВ. 187.

Лігма, нар. 1) Лежнемъ. *То на полі, то в господі лігма не лежали.* Мкр. Н. 2) Лігма.

Горизонтально. Шух. I. 74.

Лігарь, -ря, м. 1) Каждая изъ двухъ жердей, которыя, при укладкѣ дровъ въ кубическія сажени, кладутся на землю, подъ дрова. МУЕ. III. 29. 2) Накатина, каждое изъ бревень наката, находящагося подъ деревяннымъ поломъ. Шух. I. 93.

См. **Легарь.**

Лігерка, -ки, ж. Родъ верхней мѣщанской женской одежды.

Лід, леду и льоду, м. Ледъ. *На язиці мід, а під язиком лід.* Ном. № 3055.

Лідниція, -ці, ж. Ледникъ. *Та піди, хлопче, до лідниці та уточи меду.* О. 1862. IX. 4.

Лієчка, -ки, ж. Ум. отъ **лійка.**

Ліженько, ліжечко, -ка, с. Ум. отъ **ліжко.**

Ліжко, -ка, с. Кровать. *По своєму ліжку простягай ніжку.* Ном. № 9883. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. *Не на ліжко, — в домовину сиротою ляжу.* Шевч. 27. Ум. **Ліженько, ліжечко.** *Пішов до ліженька, — постілька біленька, а на тій постільці дитинка маленька.* Чуб. V. 687.

Ліжма, нар. = **Лігма.** *Ліжма треба лягти.* Сим. 236.

Ліжник, -ка, м. Шерстяное одѣяло. Чуб. V. 1143. Вас. 172.

Ліжниція, -ці, ж. 1) Спальня. 2) Ложе, постель. *Після обіда спровожують обох молодих в комору на ліжницію, котру дружби стараються зробити як тільки можна недогодно, щоб погано було лежати.* О. 1862. IV. 37.

Лізиво, -ва, с. Родъ веревочной лѣстниці съ желѣзнымъ крѣпкомъ на концѣ, чтобы лазить по деревьямъ (у бортниковъ и пр.). НВолын. у.

Лізка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **лова.** Желех. 2) Раст. *Salix aurita.* Мнж. 184.

Лізко, -ка, с. Ум. отъ **лезо.**

Лізок, -зка, м. Запруда на водѣ поперегъ теченія, въ которой находятся отверстія для помѣщенія въ нихъ вершъ.

Лізонька, -ки, ж. Ум. отъ **лоза.**

Лізти, -зу, -зеш, гл. 1) Лѣзть, ползти. *Гадюка лізе; муха лізе. Щось лізе вверх по стовбуру.* Шевч. 30. **Рачки лізти.** Ползати на четверенькахъ. *Було таке, що рачки ліз.* Котл. Ен. III. 20. *Та вже бим рачки ліз, а свого доконав.* Ном. № 3338. 2) Влѣзати; вползати во что-либо. *Показує дорогу, а сам в болото лізе.* Ном. 182. *Лізь у воду!* Чуб. I. 142. 3) Лѣзть, стараться проникнуть, надоѣдати. *Живий до Бога лізе.* Ном. № 2110. *І чого б я ліз туди, куди тобі не треба!* Ном. № 2790. *Лізе сліпницею.* Ном. № 2759. — **в вічі.** Навязываться, надоѣдати, приставати. *Як слюта у очі лізе.* Ном. № 2757. *Оттой мене пече, ріже, що не люблю, — в вічі лізе.* Лис. 4) Вылѣзати (о глазахъ, волосахъ). *Аж очі йому рогом лізуть. Коси лізуть.* О. 1862. IX. 115. 5) Вмѣщаться. *Рад би очима їсти, та в пельку не лізе.* Ном. № 12035.

Лій, лою, м. Сало овець и рогатаго скота; свѣчное сало. *Ні се лій, ні се масло.* Ном. № 7660. *Шкода й лою на лемішку.* Ном. № 7600.

Лійка, -ки, ж. 1) Воронка. Вас. 205. Шух. 1. 283, 284. 2) Лейка. 3) Въ различныхъ инструментахъ и снарядахъ та металлическая трубка, въ которую вставляється деревянная ручка, напр., въ лопаткѣ, въ багрѣ и пр. Шух. I. 164, 222, 223. Также въ подсвѣчникѣ та трубка, въ которую вставляється свѣча. Шух. I. 299. Ум. **Лієчка.** Харьк.

Лійкуватий, -а, -е. 1) Воронкообразный. 2) Имѣющій вкусъ лою. *Таке якеєсь лійкувате масло.* Черк. у.

Лійці, -ців, м. мн. Возжи. Правоб. Левч. 13.

Лік, -ку, м. 1) Счетъ, число. *А людей, людей! без ліку.* МВ. 22. *Лічу в неволі дні і ночі і лік забуваю.* Шевч. 548. **Без ліку-міри.** Безчисленное множество. *На морі огрядні кораблі без ліку-міри стоять собі.* Федьк. **Ліком остатись.** Остаться такъ немного, что счесть можно. *Усе сімня (з конопель) визбірали горобці — ліком осталось.* Черк. у. 2) **Лѣкарство.** *Як дасть Бог на вік, то найдеться й лік.* Ном. № 8344. *Хто здоров, той ліків не потребує.* Ном. 8345. *Як ножем пробито, то знайдуться ліки, а як закохання, — пропала навіки.* Чуб. V. 3.

Лікарєнко, -ка, м. Сынъ лѣкаря.

Лікарів, -рева, -ве. Принадлежащій лѣкарю.

Лікарівна, -ни, ж. Дочь лѣкаря.

Лікарка, -ки, ж. Лѣкарка. *Не я лікарка, сам Господь лікар.* Чуб. I. 134. Ум. **Лікаронька, лікарочка.**

Лікарня, -ні, ж. Больница. Славяносербск. у.

Лікарствєнний, -а, -е. Лѣкарственный, цѣлительный, имѣющій лѣчебную силу. *Лікарствєнна горілка. Лікарствєнна вода.* Г. Барв. 339. *Павидло медове і кофій лікарствєнний.* К. МХ. 24.

I. Лікарство, -ва, с. Медицинская наука, медицина. *Єзуїти... вчилиєсь лікарства.* Стор. МПр. 83.

II. Лікарство, -ва, с. Лѣкарство. *Лікар з лікарством, а Бог з поміччю.* Ном. № 8416.

Лікарський, -а, -е. Лѣкарскій; врачебный.

Лікарчин, -на, -не. Принадлежащій лѣкаркѣ, докторшѣ.

Лікарчук, -ка, м. Лѣкаришка, докторишка.

Лікарь, -ря, м. Лѣкарь, врачъ, докторъ. *Добре в світі жити попові, лікарюві та котові.*

Ном. № 8069. *Не треба здоровим лікарю.* Єв. Мр. II. 17. *Лікарю, вилічи себе самого.* Єв. Л. IV. 23.

Лікарювати, -рюю, -єш, гл. Врачевать, заниматься лѣченіємъ. *Потім її стала вчити і лікарювати.* Шевч. 352.

Лікоть, -ктя, м. = **Локіть.** *Правди на ніготь, а прибавиться на лікоть.* Ном. № 7018.

Паночє, чого в вас такий малий лікоть? Ном. № 10552. Ум. **Ліктик.** *Опух пішов за долоню, мало не до ліктика.* Г. Барв. 530.

Лілійовий и ліліовий, -а, -е. Лилейный. Шух. I. 118.

Лілія, -лії, ж. = **Лилея.**

Лім, дому, м. 1) Обломки (послѣ кораблекрушенія). *Гарасько, на талан і диво, якось до берега прибивсь, чи з ломом він туди заплив, чи хвиля верхова прибила?* Мкр. Г. 7. 2)

Валежникъ, буреломъ. Черк. у. Шух. I. 178. *Ой піду я в ліс по дрова та наберу лому.* Нп. Ломом називаються більшія дерева (смереки) съ вѣтвями, поваленныя вдоль границъ земельного участка вмѣсто огорожи. Шух. I. 75, 189.

Лінивий, -а, -е. Лѣнивый. *Лінивий двічі ходить, скупий двічі платить.* Ном. № 4672. — овес. Не скоро созрѣвающій овесъ. Черниг. г. — **пирогі.** Сырники. Ум.

Лінивѣнький.

Лінивіти, -вію, -єш, гл. Дѣлаться лѣнивымъ. Желех.

Ліниво, нар. Лѣниво. *Там ся ліниво працює, де пожитку не чує.* Ном. № 10368. Ум.

Лінивѣнько.

Лінивство, -ва, с. Лѣность, лѣнь. *Допікали його за недбалість, за лінивство.* Левиц. I. 425. *Прогнала жінка його за лінивство.* Г. Барв. 500.

Лінітися, -нюся, -нишся, гл. = **Лінуватися.** *При готовій колоді не лінись вогонь класти.* Ном. № 4623.

Лінка, -ки, ж. Лѣнивая женщина. Вх. (Желех.).

Лінкуватий, -а, -е. Лѣнивый, довольно лѣнивый. *Хлопець лінкуватий був, млявий.* Г. Барв. 223.

Лінний, -а, -е = **Лянний.** *Мене не будить до кужеля лянного.* Гол. I. 191.

Ліннішки, мн. Скатерти? *Посаджу тя за тисові столоньки, за ліннішки тоненькі і за ясні свіченьки.* Гол. IV. 272.

Ліногуз, -за, м. Лѣнтяй.

Лінок, -нка, м. Лѣнь. *Через лінок не йде.* Каменец. у.

Ліноці, -щей и -щів, ж. мн. Лѣнь, лѣность. Левиц. I. 194. *За лінощами Богу не молюся, чим я Богу сподоблюся?* Чуб. V. 442.

Лінтюга, -ги, об. Лѣнтяй, лѣнтяйка. *Ну й лінтюга! — усе б лежав!* Харьк. у.

Лінування, -ня, с. Лѣность.

Лінуватися, -нуюся, -єшся, гл. Лѣниться. «Поможи, Боже!» — *А ти не лінуєсь, небоже!* Ном. № 9943. *Я їй щиро робила, не лінувалась і слухняна була.* МВ. I. 29.

Ліньки, -ків, м. мн. = **Ліноці.** Г. Барв. 498. *За ліньками нічого не зробив.* Харьк. у.

Лінюга, -ги, об. = **Лінтюга.** Желех.

Ліпак, -ка, м. 1) Работникъ, обмазующій глиной стѣны. Желех. 2) Пирогъ. Вх. Зн. 33.

Ліпанда, -ди, ж. Мазь для замазки деревъевъ при прививкѣ, древесная замазка. Вх. Зн. 33.

Ліпар(ь), -ря, м. = **Ліпак.** Желех.

Ліпашка, -ки, ж. Женщина, которая дѣлаєть что-либо изъ тѣста. *Свашка — не ліпашка, шишок не ліпила.* Мил. 155.

Ліпєць, -пця, м. Хлѣбный шарикъ. Желех.

Ліпити, -плю, -пиш, гл. 1) Лѣпить. *Баба вже вареники ліпить.* Левиц. I. 447. *Не святі горшки ліплять.* Ном. № 6054. 2) — **харьки-макогоніки.** *Говорить вздоръ. Ліпи, ліпи харьки-макогоніки, поки хто не скаже годі.* Подольск. г.

Ліпиця, -ці, ж. Раст. *Asperugo procumbens.*

Ліпкий, -а, -е. Цѣпкій.

Ліплянка, -ки, ж. Мазанка, хижина изъ глины, изъ хворосту, облѣпленнаго глиной.

Ліпнік, -ка, м. = **Ліпак 2.** Вх. Зн. 33.

Ліпота, -ти, ж. Красота. *Та не одною ліпотою Маруся звісна стала всім, а більше розумом своїм.* Греб. 318. *Далеко їй було до стародавньої ліпоти.* К. ЧР. 99.

Ліпчитися, -чуся, -чишся, гл. Липнуть. *Ліпчиться тістечко, ліпчиться, не дається у руки вхватиться.* Грин. III. 472.

Ліпш, ліпше, нар. Лучше. *Ой листи писати — будуть люде знати: ліпш самому сісти поїхати.* Чуб. V. 630. *Я милого ліпше люблю, як мама дитину.* Гол. I. 213. Ум.

Ліпшенько.

Ліпшати, -шаю, -єш, гл. Улучшаться, хороше́ть.

Ліпше. См. **Ліпш.**

Ліпший, -а, -е. Лучший. *Ліпші вбогі лати, ніж твої дороги шати.* Лукаш. *Коли люде до тебе добрі, а ти будь ліпший.* Ном. № 4441. Ум. **Ліпшенький.**

Ліп'янка, -ки, ж. = **Ліплянка.** *Отвори, мати, ліп'янку, ведемо ті міщанку.* Гол. IV. 364.

Ліра, -ри, ж. 1) Лира. 2) Музыкальний струнний інструментъ, въ которомъ звукъ вызиваєть смычекъ въ видѣ круга, вправленийъ внутрь **ліри** и вращающійся какъ колесо, приче́мъ исполнитель перебираєть пальцами по клавишамъ. См. ЗЮЗО. I. 315.

Лірви́ст, -та, м. = **Лірник.** *Дуже гарний лірвист.* Харьк.

Лірик, -ка, м. Лирикъ, лирической поэтъ. *Всі лірики об'являються змолоду.* К. Гр. Кв. 17.

Лірика, -ки, ж. Лирика, лирическая поезія. *Сказав, що я в ліриці з кожним німецьким поетом мірятись можу.* Федьк. Пов. XIII.

Ліричний, -а, -е. Лирической. *Не треба ліричному поетові великої словесної науки, щоб явити мирові всю красоту душі своєї.* К. Гр. Кв. 17.

Лірник, -ка, м. Играющій на **лірі**. *Сиділи лірники та грали по шелягу за танець.* Шевч. 565.

Лірників, -кова, -ве. Приналежащій **лірник'у**.

Лірницький, -а, -е. Относящійся, свойственный **лірник'у**. Левиц. Пов. 115.

Ліс, -су, м. Лѣсъ. *Кривого дерева в лісі найбільше.* Ном. № 2454. *В ліс дров не возять.* Ном. № 1456. Ум. **Лісок, лісонько, лісочок.** *За темними лісоньками плаче дівка слізеньками.* Чуб. V. 187. *Прилетіла зозуленька з темного лісочку, сіла, пала, закувала в зеленім садочку.* Чуб. III. 164. Ув. **Лісище.** *Ви, ліси-лісища, ви, бори-борища.* Чуб. I. 135.

Ліса, си, ж. 1) Плетень изъ лозы. Чуб. VII. 392. *Звір лісу пролами та в хлів убереться.* ЧГВ. 1853. 61. 2) Камышевая изгородь между двумя котцями. См. **Котець.** Браун. 15. 3) Рѣшетка изъ деревянныхъ палочекъ, находящаяся въ сушильнѣ для овощей, — на нее насыпаются фрукты. См. **Озниця.** Шух. I. 110. Ум. **Ліска, лісочка.**

Лісистий, -а, -е. Лѣсистый.

Лісиця, -ці, ж. = **Лісунка?** Шух. I. 43.

Лісище, -ща, м. Ув. отъ **ліс**.

Ліска, -ки, ж. 1) Ум. отъ **ліса**. *Усі двори лісками обгороджені.* Черном. *Прилетіла зозуля і сіла на лісці.* Грин. III. 588. 2) Ворота, сплетення какъ плетень. *Отворяй, мати, ліску, ведемо ті невістку.* Гол. IV. 332. 3) Рыболовная плетенка. Угор. 4) Орѣшникъ. *Ліски в сьому лісі багато.* Харьк. у. 5) Прутъ, палка. *Стоїть лісочка, на тій лісочці ні сучечка, ні болячечки.* Ном. стр. 296. № 209. 6) Извѣстное пространство земли (на огородѣ, у

землекоповъ и пр.). *А як у вас грабарі землю гатили, — від ліски, чи ні?* 7) Раст. *Corylus avellana*. Лв. 98. Ум. **Лісочка**.

Лісковий, -а, -е. Изъ орѣшника. *Вирізає ліскову палічку*. Харьк. у. *Лісковий оріх*. Желех. *Загорожу курінь лісковий*. Щог. Сл. 58.

Ліскогряз, -за, м. Ящуръ, *Myoxus avellanarius*. Вх. Пч. II. 6.

Ліскотуха, -хи, ж. Иволга. Константиногр. у.

Ліскулька, -ки, ж. Ум. отъ **ліскуля**.

Ліскуля, -лі, ж. = **Ліскогряз**. Вх. Пч. II. 6. Ум. **Ліскулька**.

Лісний, -а, -е. Лѣсной. *У темряві лісне звіре блукає*. К. Псалт. 237.

Лісниця, -ці, ж. Лѣсная груша или яблоко. Угор.

Лісничий, -чого, м. Лѣсничій. *Бувесь лісничим, а тепер нічим*. Чуб. I. 271. *Плаче бідне... А москалям байдуже, — минули. Воно й добре, та на лихо лісничі почули*. Шевч. 87.

Лісничиха, -хи, ж. Жена лѣсничаго.

Лісно, нар. Много лѣсовъ. *У нас лісно*. Полт. у.

Лісовий, -а, -е. 1) Лѣсной. *Лісова звірина*. **Лісові люде**. По народнымъ повѣр'ямъ — обросшая шерстью особая порода людей, живущая исключительно въ лѣсахъ. Чуб. I. 211. См. **Лісун**. 2) — **вого, м**. Лѣсной сторожъ.

Лісовик, -ка, м. 1) Житель лѣсовъ. НВолын. у. *Може він поїхав до казаків-лісовиків*. Левиц. I. 198. 2) Лѣсникъ, лѣсной сторожъ. *Скіпається до лісовика: нащо ти мою корову заняв? вона не була в шкоді*. Новомоск. у. 3) Лѣшій. Чуб. I. 191.

Лісовіна, -ни, ж. Лѣсное дерево. Каменец. у.

Лісо́к, -ска, лісонько, -ка, лісо́чок, -чка, м. Ум. отъ **ліс**.

Лісочка, -ки, ж. Ум. отъ **ліска**.

Лісу́н, -на, м. По народн. повѣр'ямъ — чело́вкообразное существо, живущее въ лѣсу. *Лісун таки як чоловік, тільки в його нема тіні... В його й жінка є*. **Лісу́н** (также **подісу́н**) — богъ волковъ, заботящійся объ ихъ прокормленіи; кромъ того без його ярмарка ніколи не буде, він на все ціну зводить. Грин. Изъ усть. 13, 10 — 11. См. **Лісові люде**.

Лісу́нка, -ки, ж. Жена лісуна. Грин. Изъ усть. 13.

Літ, -ту, м. Полетъ, летъ. *Цей і на літу хапа*. Ном. № 5720.

Літавець, -вця, м. Метеоръ, который народъ считаетъ за нечистаго духа, летающаго въ видѣ огненнаго змѣя.

Літавиця, -ці, ж. Сказочное женское существо, соблазняющее молодыхъ мужей. Желех. *Мов літавиця пиналась*. Млак. 105.

Літавка, -ки, ж. = **Літайка**. Вх. Лем. 432.

Літайка, -ки, ж. = **Метелик**. Вх. Уг. 250.

Літайча, -ча́ти, с. Маленькая бабочка. Ух. Уг. 250.

Літання, -ня, с. Летаніе. *Ой гиля, сизі голубоньки, на високе літання*. Мет. *Повчу я молодих орлят літання*. К. МБ. XI. 146. Ум. **Літаннячко**.

Літанья, -нї, ж. Латанія, молебствіе. *Літанью співає*. Шевч.

Літа́ти, -таю, -єш, гл. 1) Летать, носиться по воздуху. *Літа орел, літа сизий попід небесами*. Шевч. 155. *Хто високо літає, той низько сідає*. Ном. № 2554. *Думка ген-ген літає*. Ном. № 8270. 2) Быстро бѣгать. *Літає по полю, як навіжений*.

Літепличко, -ка, с. Ум. отъ **літепло**.

Літеплий, -а, -е. Теплий. *Літепла води. Літепле молоко.* Шух. I. 141.

Літепло, -ла, с. Теплая вода. Вас. 169. *Начерпай води холодної і постав на огонь, зогрій літепла, промий мої смертельні рани.* Уж. Літеплечко.

Літера, -ри, ж. Буква. Левиц. I. 243.

Літерат, -та, м. Литераторъ, писатель.

Література, -ри, ж. Литература. *Виставмо, миле браття, на високостях науки й літератури наше національне знамено.* К. ХП. 133. *Українська література.* К. ХП. 124.

Літературний, -а, -е. Литературный. *Літературна мова.* О. 1861. I. 319. *Літературні твори.* К. ХП. 38. *Літературні робітники.* К. ХП. 124.

Літерний віз. Возъ, приспособленный для возки сноповъ.

Літерняк, -ка, м. = Літерний віз. *А попереду всіх їде віз-літерняк чорними волами. Так подояне звуть драбнясті вози, що снопи возити.* Св. Л. 187.

Літечко, -ка, с. Ум. отъ літо.

Літити, лічу, -тиш, гл. Оплодотворять. *Бугай корову літит.* Желех.

Літитися, -чуся, -тишся, гл. Бѣгаться, быть въ расходкѣ (о коровѣ). Вх. Пч. 5.

Літком, нар. Лѣтомъ. *Літком немає Мотрі дома.* Мир. ХРВ. 25.

Літісь, нар. Прошлый годъ. Вх. Зн. 33.

Літішний, -а, -е. = Літошний. Вх. Зн. 33. Желех.

Літненький, -а, -е. Ум. отъ літній. Желех.

Літнік, -ка, м. 1) Родъ верхней женской лѣтней одежды изъ легкой матеріи. Гол. Од. 24. 51. 2) Лѣтняя юбка изъ шерстяной матеріи. Чуб. VII. 429. Kolb. I. 45. *Сидить баба в літнику.* Чуб. III. 164.

Літниця, -ці, ж. = Літник 2. Полт. г.

Літній, -я, -є. 1) Лѣтній. *А в дівчини словце як літнее сонце.* Чуб. V. 890. *Літньої пори, тихими та теплими ночами.* МВ. II. 12. 2) Въ лѣтахъ; пожилой. *Це коні літні.* НВолын. у. *Вона була вже літня бабуся.* Переяс. у. *Уже Йвасеві двадцять років минуло.* Парубок літній. Мир. ХРВ. 89. 3) Тепловатый. *Вода ледъ літня.* Ум. **Літненький.**

Літняк, -ка, м. Лѣтняя дорога. Конот. у.

Літнячка, -ки, ж. = Літник 1. Полт. г.

Літо, -та, с. 1) Лѣто. *Літо на зіму робить.* Ном. № 556. *Летить літо як на крилах.* Ном. № 550. *Я дав би дві зіми за одно літо.* Ном. № 656. **У-літі, у-літку.** Лѣтомъ. *Діти, діти! добре з вами в-літі, а зімувати — то горювати.* Ном. № 557. *Скинеш оком по тому степу, що колись у-літку пишною травою зеленів.* Децко. 34. 2) мн. Лѣта, годы. *Пішли мої літа, як вітри круг світа.* Ном. № 2055. *Уживай світа, поки служать літа.* Ном. № 5931. *Не зазнала я роскоші, — вже й літа минають.* Мет. 106. *Чимало літ перевернулось, води чимало утекло.* Шевч. 106. *Там десь милий чорнобривий по полю гуляє, а я плачу, літа трачу, його виглядаю.* Шевч. 17. *Не мав од рода той царь до своїх старих літ дітей.* Рудч. Ск. I. 115. *Довелось їй на старости літах збідніти.* Федьк. *Меншая сестра літ не доросла.* Мет. 32. *Донка єдина була в його літ дванадцяти.* Єв. Л. VIII. 41. *Кохала козаченька два літі, — сама зосталася у світі.* Мет. 47. **Дійти літ.** Вырости. *Як дійшла вона літ своїх, то я без клопоту хліб їла.* МВ. II. 19. **На літа.** Лѣтами, по лѣтамъ. *В старости берутъ двох родичів молодого, на літа не молодих.* Грин. III. 531. **На літі (бути).** Быть взрослымъ. *Ти на літі і Ярина зріє.* Шевч. 245. **З літ вийти (кому).** Быть уже не въ тѣхъ лѣтахъ, когда... *Роди, бабо, дитину, коли бабі з літ вийшло.* Ном. №

6468. 3) Сѣмя самца. *Корова бере літо від бугая. Желех. Ум. Літечко, літко. Любив же я дівчиноньку та не літечко — два. Чуб. V. 74. ...Літечко моє святе минуло хмарою. Шевч. 584. Кобис, мамко, осідлала коні вороненькі, може би я та здогонив літа молоденькі. Лишень коні вороненькі ноги утомили, літок моїх молоденьких та не здогонили. Шух. I. 199.*

Літовіще, -ща, с. 1) Мѣсто и время лѣтняго перебуванія въ горахъ гуцульскаго скота. Шух. I. 197. 2) Слой деревсины, опредѣляющій возрастъ дерева. НВолын. у.
Літом, нар. = Літком. *Панська ласка літом, гріє. Ном. № 1201.*

I. Літопис, -са, м. Лѣтописець. *Буде їх слава славна поміж земляками, поміж літописами, поміж усіма розумними головами. К. ЧР. 412.*

II. Літопис, -су, м. Лѣтопись.

Літописний, -а, -е. Лѣтописный. *Читаючи про ту незгоду літописню скрижалю, написану слъозами і кров'ю. Стор. МПр. 64.*

Літопись, -сі, ж. = II. Літопис. К. ЧР. 104.

Літопровід, -ду, м. День 1 сентября. Харьк.

Літорка, -ки, ж. 1) Лѣстница. Желех. 2) = **Драбина у возі.** Вх. Лем. 432. См. **Літря.**

Літорослий, -а, -е. Однолѣтній? *Тепер там (де був ліс) лани і проміж пашні пні чорніють та де-де дубки літорослі, або старі голінаті. Св. Л. 306.*

Літорост, -ту, м. = Літоросток. Вх. Зн. 33.

Літоросток, -тка, м. Однолѣтній побѣгъ. Каменец. у.

Літошній, -я, -є. 1) Лѣтній. *Літошній день дуже довгий. Харьк. у. 2) Прошлогодній.*

Треба, як літошнього снігу. Ном. № 13692. 3) Літошній. Въ лѣтахъ, немолодой. Та він уже чоловік літошній, пожив таки на світі! Новомоск. у.

Літошок, -шка, м. Годовалый. *Телят сьоголітніх одинадцять, літошків шість.*

Літря, -рі, ж. Переносная лѣстница обыкновенная. Шух. I. 104.

Літувати, -тую, -еш, гл. Проводить лѣто. *Де літував, там було й зімувати. Ном. № 2714. Під стріхою літечко літувала. Нп. Ми з товаром жадне літо літуємо на хуторі. Харьк. Де твоя пасіка літувала торік? Харьк.*

Літуватися, -туюся, -ешся, гл. = Літувати. Констант. у.

Літюган, -на, м. ? Я вівчарь-літюган. Лавр. 77.

Ліхтарня, -ні, ж. 1) Фонарь. Федьк. III. 165. 2) Въ церковномъ зданіи: цилиндрическая башенка, на которой покоится глава церкви. Шух. I. 115 — 117.

Ліхтарь, -ря, м. 1) = **Ліхтарня.** 2) Подсвѣчникъ. Левиц. I. 506. О. 1861. I. Слов.

Лічба, -би, ж. Счетъ, исчисленіє. *Такий вірний, як лічба жидівська. Ном. № 13829. Он бачиш, по-за зорями ще зорі... Нема їм лічби. Г. Барв. 358. Чи є лічба твоїм неправдам лютим? К. Іов. 48. Не лічбою. Безъ счета. Бере гроші не лічбою. АД. I. 278. Дам ті срібла не вагою, дам ті злата не лічбою. АД. I. 297.*

Лічений, -а, -е. 1) Считанный. *Вовк і лічене хапає. Ном. № 11104. 2) Лѣченный. На ліченому коні не наїздишся. Ном. № 5249.*

Лічилка, -ки, ж. Во время игры въ **кузьмірки** дѣти становятся рядомъ или въ кружокъ, а одинъ виходить изъ ряда и, указывая пальцемъ на каждого, починаєть считати (**лічити**), произнося при этомъ по слову изъ особыхъ фразъ, которыя и называются **лічилками**. На кого упадетъ послѣднее слово, тотъ виходить. *Лічилки, як у кузьмерки граються: а) Одіян, другія, тройцян, царіцян, падан, ладан, сукман,*

дукман, дівен, дикса. б) Бігла вода з винограду до самого спадку, нема попа, нема дяка, не буде й порядку. Чорненькі боти пішли до роботи в красній китайці... Прикусіте пальці! Ив. 49 — 51.

Лічильник, -ка, м. Счетчикъ. Я такий собі лічильник, що й досі ще тії сороківки грошей не налічив. Лебед. у.

Лічильниця, -ці, ж. Счетчица. Я така лічильниця, що й не полічу сама. Лебед. у.

Лічити, -чу́, -чиш, гл. 1) Считать. Лічу в неволі дні і ночі і лік забуваю. Шевч. 548. Де гроші лічать, там не пхайсь. Ном. № 5863. 2) Лѣчить. Лічили, лічили, — поки її безталанну в труну положили. Шевч. 330.

Лічитися, -чуся, -чишся, гл. 1) Считаться. 2) Лѣчиться. Я буду лічитись дома. Левиц. Пов. 112.

Лічіння, -ня, с. Счетъ. Як на моє лічіння, то він належав (въ больницѣ) тільки на дванадцять карбованців. Лебед. у. Лічма, нар. Счетомъ.

Лічозір, -зора, м. Звѣздочетъ. О. 1861. I. Слов. Въ переносномъ смѣслѣ: бездомный бродяга (по ночамъ звѣзды считающій)? Се не лічозір, не пройдисвіт який небудь, се хазяїн добрий, що з срібного кубка своїх гостей почастує. МВ. II. 122.

Ліщаниця, -ці, ж. = Ліщина. Желех. Ба, чому то ліщанице, така не вродлива? Зіма була студененька, мене зморозила. Гол. II. 425.

Ліщаник, -ка, м. = Ліщина. Желех.

Ліщєбник, -ка, м. Орѣшникъ. Сумск. у.

Ліщина, -ни, ж. Орѣшникъ, *Coryllus Avellana* L. Ой гай, гай, шумить гай, зашуміла ліщина. Чуб. V. 111. Куці зеленої ліщини. Левиц. Ум. **Ліщинка, ліщинонька, ліщиночка.** Ти б пішов ти ліщинки де заробив гринджоли, огород би обгородили. Г. Барв. 291. Зашуміла ліщинонька. Чуб. V. 289. Сировая ліщиночко, чом не гориш, тільки куришся? Чуб. V. 812.

Лія, -лії, ж. = Лея. Лія іде. Вх. Лем. 432.

Ляний, -а, -е. Льяной. Ляної кужелі прѣсти. Чуб. V. 712. Поший мені, мати, ляную сорочку. Чуб. V. 261.

Ляти, ллю, ллєш, гл. Литъ. Нащо в кирницю воду ляти, коли вона і так повна? Ном. № 1455. **Кулі ляти.** Вратъ; бояться. Кулі лє. Ном. № 6939.

Лятися, ллюся, ллєшся, гл. Литься. По личеньку слѣози ллються. Чуб. V. 526.

Лоб, лоба, м. = Ліб. Чужий лоб скубши, треба й свого наставити. Ном. № . Ні з того, ні з сього бери за лоб один другого. Ном. № 3517. Ум. **Лобик, лобичок, лобок, лобочок.** А які твої телята? — На лобку лисинка, на шийці мотузочка. Ном. № 12841. Ой ти, котку-коточку, сіренький лобочку. КС. 1893. VII. 82. Ув. **Лобище.**

Лоба, -би, м. Волъ съ большимъ лбомъ и расходящимися рогами. КС. 1898. VII. 46.

Лобанець, -нця, м. Иностранная золотая монета. То не червінці, а лобанці. Змієв. у.

Лобань, -ня, м. Съ большимъ лбомъ.

Лобас, -са, м. 1) Съ большимъ лбомъ. 2) Тупица, остолопъ. Ото ще дурний лобас! Нічого до пуття не зробить. Харьк. г.

Лобатий, -а, -е. Имѣющій большой лобъ. Світилка лобата, а сваха горбата. Маркев. 131. Ум. **Лобатенький.**

Лобідка, -ки, ж. Ум. отъ лобода. ЗЮЗО. I. 113.

Лобко́, -ка́, м. Лобастый человекъ, человекъ съ большимъ лбомъ. У моего батька був великий лоб, ток його і прозвали лобком. Екатер. у. (Залюбовск.).

Лобовий, -а́, -е́. Лобный. Лобова кісточка. Кв. II. 132.

Лобогрійка, -ки, ж. Шуточное названіе примитивнаго устройства жатвенной машины, очень тяжелой въ работъ. Херс.

Лобода, -ди, ж. Раст. а) Лебеда. *Atriplex hortensis* L. б) — дика — собача, *Chenopodium album*. ЗЮЗО. I. 116. Буває лобода свиняча, лобода біла, червона. Харьк. у. Ум. Лобідка, лободенька, лободочка. Желех.

Лободина, -ни, ж. Стебель лебеды. По городу ходила, лободину зломил. Нп. Живе, як сорока на лободині. Ном. № 2115.

Лободочка, -ки, ж. Ум. отъ лобода.

Лободяний, -а, -е. Изъ лободи. Желех. Листя лободяне.

Лободянка, -ки, ж. Родъ каши изъ пшена и молодой лебеды съ свинымъ саломъ. Маркев. 156.

Лобоз, -за, м. = Лобурь. Вх. Лем. 432.

Лобок, -бка, м. Ум. отъ лоб.

Лобочок, -чка, м. Ум. отъ лоб.

Лобузіння, -ня, с. Растенія, остающіяся отъ лѣтнихъ огороднихъ овощей. Позгрібай лобузіння на городі. Харьк. г.

Лобури́сько, -ка, м. Ув. отъ лобурь.

Лобурка, -ки, ж. См. значеніе лобурь по отношенію къ женщинѣ.

Лобурча, -чати, с.? Ой дівчата лобурчата, де ваш розум дівся? Канев. у.

Лобурь, -ря, м. Неотеса, болванъ, грубый человекъ, дубина. Харьк. Ув. Лобуряка. Г. Барв. 240. Лобури́сько.

Ловенький, -а, -е. Ум. отъ ловкий.

Лове́цтво, -ва, с. Охотничій промыселъ. Желех.

Ловець, -вця́, м. 1) Ловець, охотникъ. На ловця і звір біжить. Ном. № 9940. 2) Садовничье орудіе для сниманія фруктовъ съ дерева. Ум. Ловчик.

Ловецький, -а, -е. Охотничій, ловецкій. За лаштунками чутно ловецькі роги. Стор. II. 218. Сплітають сіть ловецькую на нас. К. ПС. 85.

Лови, -вів, м. мн. Ловля; охота, звѣриная ловля. Біда тій куриці, що на ній сокола заправляють на лови. Ном. № 1301. Ой пішло два паничі на лови, на лови, надибало дві панянці в зеленій діброві.

Лови́тва, -ви, ж. Ловля. На ловитву з багачами засів потай миру. К. Псал. 21.

Лови́ти, -влю́, -вищ, гл. 1) Ловить, уловлять. Ловили, ловили та й піймали сома. Ном. № 1827. І рече до Симона Ісус: Не лякайся, від нині людей ловитимеш. Єв. Л. V. 10. 2) Гави, витрішки ловити. Ротозѣйничать. Ном. № 10924. Г. Барв. 388. 2) Дріжаки ловити. Дрожать отъ холода. Ном. № 649. 4) Никони, окуні ловити. Дремать. Ном. № 11321. Хто слухав, а хто і окунів ловить. Кв. 5) Ловити білі метелики. Забавляться какъ дитя, ротозѣйничать. Ном. № 6260. 6) Ловити вітра. Преслѣдовать что либо несбыточное. Ном. № 10928.

Лови́тися, -влю́ся, -вищся, гл. 1) Ловиться. Лови рибку, як ловиться. Ном. № 5920. Оттака ловись! Оттака ловися! Вотъ те на! Вотъ такъ исторія! Этакая бѣда! За Правду б'ють, за брехню віри не дають. Оттака ловися! О. 1861. III. 100. 2)

Соединяться, сходиться. Задньою стороною притикає побій (= криша) до осьмірки, де ловиться (сходиться) з такими ж побоями, поставленими на сусідніх крилах (у церковній будівлі). Шух. I. 118. 3) О молоко́: створаживаться. Шух. I. 213.

Ловище, -ща, с. Мѣсто для охоты.

Ловійво, -ва, с. Ловля, ловитва. Мнж. 184.

Лові́ння, -ня, с. Ловъ, ловля. До лові́ння пшениця краще ніж жито. Канев. у.

Лов́ка, -ки, ж. Добыча. Ловив вовк ловку, поки й сам піймавсь. Ном. № 4093.

Лов́кий, -а, -е. Хорошій; красивый; вкусный. Ловка пісня. Змієв. у. Ловка квіточка. Змієв. у. Ловкий борщ. Сосниц. у. Ум. **Ловке́нький, ловенький.** А були (поросятка) одно в одно, такі ловенькі. Г. Барв. 244.

Лов́ко, нар. Хорошо; красиво.

Лов́ний, -а, -е = Лівний. Харьк.

Ловранкува́ти, -кую, -еш, гл. Поддничать. Угор.

Лов́ранок, -нку, м. Полдникъ. Угор.

Ловучий, -а, -е. 1) Умѣющій ловить. 2) = **Ловецький.** Ловецький посуд. О. 1862. III. 63.

Ловчий, -чого, м. 1) Ловчій. Спаслися ми, як пташки з клітки, як з сіті ловчого пірнаті. К. Псал. 292. 2) Ловитель (сказано было о ловившихъ убѣжавшихъ рекрутовъ).

Ловчик, -ка, м. Ум. отъ **ловець.** Желех.

Логаз, -зи, ж. Родъ каши изъ цѣльныхъ зеренъ обдирного ячменя, иногда съ прибавкой гороха, варящейся съ саломъ или постнымъ масломъ. Каменец. у. О. 1861. XI. Свид. 61. Шух. I. 142. Зразу їли логазу, а як ся запомогли, без вечері лягли. Ном. № 10833.

Лоѓво, -ва, с. = Лігво. Недалеко од змієвого логва. Грин. II. 235. Я застав його на лот. НВолын. у.

Лога, -ги, ж. Животное, лежачее на днѣ въ морѣ. Желех. — Ой ти, мила дочко, та де твої лица? — Ой то мої лица їст в мори плотица, — та най нелюб не цулує! — Ой ти, моя дочко, та де твої ноги? — Ой то мої ноги їда' в мори логи, — та най нелюб не схожає! ЗЮЗО. II. 528.

Логі́н, -на, м. 1) Упавшее или сломленное бурей дерево. Вх. Зн. 33. 2) Лежебока, лѣнтяй. Вх. Зн.

Лодарь, -ря, м. и пр. = **Ледарь и пр.**

Лодва, -ви, ж. Доска. Спит на голих лодвах. Вх. Зн. 33. Ослін, зроблений з лодвів. Шух. I. 97, 95.

Лодді, -дів, ж. мн. = **Лодя.** Черниг. у.

Лодя, -ді, ж. Вымощенное мѣсто подъ наружнымъ колесомъ водяной мельницы. Перед лотоками робиться лодя, щоб вода не підмивала лотоків.

Лодя́к, -ка, м. Водяная пловучая мельница (на лодкахъ). Полт. и Черниг. г.

Лож, -жі, ж. Ложа, прикладъ ружья. Шух. I. 229.

Ло́жа, -жі, ж. Постель, ложе. Вдовиченко буде на білій ложі лежати. Чуб. V. 697. Милого ложа — міх та рогожа, — то мені постіль гожа. Чуб. V. 21. Сонце ся в ложі купає. Солнце зашло. Ном. № 598.

Ложе, -жа, с. = Ложа. Іде Мариня до ложа. О. 1862. IV. 37. Марусенька ходить, ясне біле ложе стеле. Рк. Макс. **Панського ло́жа.** Знатнаго рода. **Неправого ло́жа.** Незаконнорожденный. Желех.

Ложечка, -ки, ж. 1) Ум. отъ ложка. 2) *мн.* Ложечки. Родъ дѣтской игры, въ которой «мать» наказываетъ будто-бы провинившагося въ немѣтїи ложекъ, а послѣдній долженъ убѣждать извѣстнымъ образомъ отъ наказанія. *Ив.* 64.

Ложечник, -ка, м. 1) Ложечный мастеръ. 2) Футляръ для ложки, носившійся запорожцами у пояса. *Підперезувались вони шкуратяним поясом і прив'язували до його гаман... з кресалом і губкою, швайку, — часом налагодить зброю і ложечник з ложкою.* *Стор.* II. 181.

Ложисько, -ка, с. Мѣсто, послѣдъ (у родильниці), Placenta.

Ложити, -жу, -жиш, гл. Класть. *Батько цілує хлїб і ложить на столі.* *Грин.* III. 423. *Діток спати ложити.* *Мир.* ХРВ. 126. *Котре дерево усохле, то не можна його ложити, щоб сад не всихав.* *Чуб.* I. 77. *Я за свиту карбованця ложу.* *Мир.* ХРВ. 195.

Ложитися, -жуся, -жишся, гл. Ложиться. *Бїлу постіль стелила, сама ся спати дожила.* *Чуб.* V. 98.

Ложка, -ки, ж. Ложка. *Коли мед, то й ложкою.* *Ном.* № 4849. *Його і в ложці не піймаєш.* (Очень увертливъ). *Ном.* № 3022. *Приміг би, — в ложці води утопив.* (Такъ сильно ненавидить). *Ном.* № 3434. Ум. **Ложечка.** *Я твоїй матінці не вгожу: помию лавочки — не біло, помию ложечки — не чисто.* *Чуб.* V. 692.

Ложкар, -ря, м. = **Ложечник 1.**

Ложкомій, -мия, м. 1) Моющій ложки. 2) Блюдолизъ. *Котл.* Ен. V. 49.

Ложок, -жка, м. Сухое русло. *Любечь.*

Ложник, -ка, м. = **Лїжник.** *Гол.* Од. 82.

Ложниця, -ці, ж. Спальня. (Молоду) *в ложницю повели.* *К.* Бай. 35.

Лоза, -зи, ж. 1) Раст. лоза. *Їж, козо, лозу, коли сіна немає.* *Ном.* № 2410. *Люде гнуться, як ті лози, куди вітер віє.* *Шевч.* 80. 2) — **цареградська.** Раст. *Elaeagnus hortensis.* *ЗЮЗО.* I. 121. 3) Розга. 4) Весенняя хороводная игра, въ которой играющіе становятся в **ключ**, съ одного конца котораго двѣ дѣвушки поднимають руки, подъ которыми пробѣгаетъ крайняя играющая противоположнаго конца и **тягне за собою увесь ключ**, при чемъ поются принадлежащія этой игрѣ пѣсни. Такія-же точно игры (но съ другими пѣснями) — въ **смородину** и **ключ.** (*Лубен.* у.). *Мил.* 53. **Плести лозу** — варіація этой игры въ *Переяс.* у. *КС.* 1887. VI. 480. 5) **Довга лоза.** Игра, подобная чехардѣ, описанная у *Чуб.* III. 105, *Ив.* 66, *КС.* 1887. VI. 480. Ум. **Лїзка (ло́зка), лїзонька** (*Маркев.* 132), (**ло́зонька**), — *За густими лїзоньками біжить рїчка струечками.* *Чуб.* V. 187.

Лозанки, -нок, ж. Розги. *Ном.* № 975.

Лозина, -ни, ж. Стебель лозы. *Берегом, бережиною загубив хустку під лозиною.* *Чуб.* V. 106. Ум. **Лозинка, лози́ночка.**

Лозиння, -ня, с. *соб.* Лоза. Ув. **Лозиня́чча.**

Лози́ночка, -хи, ж. Ум. отъ лозина.

Лозиня́к, -ка, м. Пт. 1) Пѣночка обыкновенная. *Вх.* Уг. 250. 2) Порода соловья. *Lusciola philomela.* *Вх.* Лем. 432. Ум. **Лозинячо́к.**

Лозиня́чча, -ча, с. *соб.* Ув. отъ лозиння.

Лозівка, -ки, ж. Пт. *Sylvia palustris.* *Вх.* Пч. II. 14.

Лозниця, -ці, ж. Родъ примитивной плодосушки. *Хотин.* у.

Лозовець, -вця, м. = **Лозівка.** *Вх.* Пч. II. 14.

Лозовий, -а, -е. Сдѣланный изъ лозы.

Лозя, -зі, ж. дѣтск. Ложка. О. 1861. IX. 119.

Лозяник, -ка, м. Корзинка изъ лозы.

Лоїти, лою', -їш, гл. Смазывать жиромъ. Желех.

Лойовий, -а', -е'. Сальный, сдѣланный изъ свѣчнаго сала. *Лойова свічка. Лойове світло.* Константиногр. у.

Лойок, лойку, м. 1) Ум. отъ **дїй.** *Як ноги в гнойку, то й губа а лойку.* Ном. 2) Раст. *Ajuga genevensis.* ЗЮЗО. I. 110.

Лойтра, -ри, ж. = **Драбина** (въ повозкѣ).

Лойтрак, -ка, м. Повозка, телѣга. К. МБ. X. 17.

Локи, -ків, м. мн. Локоны. Закр.

Локіть, -ктя, м. 1) Локоть (часть руки). *Близько локіть, та не вкусиш.* Ном. № 5395. 2) Мѣра длины, раньше равнявшаяся третьей части сажня, какъ видно изъ слѣд.: *Пятдесятъ и стьмъ локтей вдовжъ, а виширь тридцять и стьмъ локтей, що чинить девятнадцять сажней вдовжъ, а виширь дванадцять сажней и локоть.* (Отрывки изъ Лѣтоп. Мгарск. мон. КС. 1889. IV. 41). Въ соврем. употребленіи это мѣра, соотвѣтствующая длинѣ руки отъ локтя до конца средняго пальца. *Хто з вас журившись може прибавити до зросту свого один локіть? Єв. Л. XII. 25. Ой дам тобі... локіть полотенця.* Чуб. V. 504.

Локомотива, -ви, ж. Паровозъ, локомотивъ. *Льокомотива свище там.* Млак. 109.

Локтаїти, -кчу, -чеш, гл. = **Лоптати.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Локтьовий, -а', -е'. Локтевой.

Ло́кша, -ші, ж. Лапша. *Локшу кришать.* Г. Барв. 3. Ум. **Локшенька, ло́кшечка.**

Локшина, -ни, ж. = **Локша.** *Свинячу голову до хрїну і локшину на перемїну.* Котл. Ен. I. 18. Ум. **Локшинка.** Харьк. г.

Локшіти, -шу', -шиш, гл. 1) Рѣзать на мелкіе куски. 2) Бить; рубить. *Так в гніві сильно їх локшив.* Котл. Ен. VI. 32. *Як назбігалось людей!.. Хто з сокирою, хто з ціпком, хто з вилами, а жінки з кочергами, — давай локшити того вовка.* Чуб. II. 117.

Лолотїти, -чу', -тиш, гл. Клокотать при теченіи, шумѣть. *Там так лолотить (вода), аж луна в уші б'є.* Лубен. у.

Лом, -ма, м. Ломъ (железное орудіе).

Ломак, -ка, м. Пт. крапивникъ, *Trogloditus parvulus.* Вх. Лем. 432. Ум. **Ломачо́к.**

Ломака, -ки, ж. 1) Дубина, большая палка, сукъ. *Ой у лісі на орїсі сухая ломака.* Чуб. V. 1178. *Великий як ломака, а дурний як собака.* Ном. № 6343. *Не києм — ломакою.* Ном. № 8035. 2) О человѣкѣ: дубина, большого роста. Ум. **Ломачка.** Ув. **Ломацюга, ломачище.**

Ломакуватий, -а, -е. Грубый, неотеса (о человѣкѣ). Желех.

Ломання, -ня, с. Ломка (камня). *Поки докопаєшся до каміння, то грошей піде, а на ломання треба ще.* Каменец. у.

Ломати, -маю, -еш, гл. = **Ламати.**

Ломацюга, -ги, ж. Ув. отъ **ломака.**

Ломачище, -щі, ж. Ув. отъ **ломака.**

Ломачка, -ки, ж. Ум. отъ **ломака.**

Ломачо́к, -чка, м. Ум. отъ **ломак.**

Ломаччя, -чя, с. соб. отъ ломака 1.

Ломе́ць, -мця́, м. 1) Ломота. *Колись і в мене був ломець за молодих літ, то на це лихо ми ймем віри.* Васильк. у. 2) Ломка. *Прийде ломець і на цей ліс, порубають.* НВолын. у.

Ломигати, -гаю, -еш, гл. Бить палкою (ломакою). Вх. Зн. 33.

Ло́мик, -ка, м. = **Ломак**. Вх. Лем. 432.

Ломи́на, -ни, ж. Валежникъ? (См. **Лом 2**). *Ступлю я на ломину.* Чуб. IV. 163.

Ломиніс, -носа, м. Раст. Clematis recta. ЗЮЗО. I. 170.

Ломити, -млю, -миш, гл. 1) Ломать. *Вітер віє, гілля ломить.* Грин. III. 319. *Дурень і м'яло ломить.* Ном. № 3030. *А милая по милому білі ручки ломить.* Чуб. V. 265.

Рядомъ встрѣчаються и слѣдующія форми: *Ходить дівка по бережку, білі руки ломле.* Мет. 18. *Катря аж білі руки ламле.* МВ. II. 13. *Сила ламле вже трухле дерево.* К. Гр. Кв. ХХХІІІ.

Употребляються и форми: Ламніте (= **ломіте**). Грин. III. 540. *Мати ламнить паляниці, кладе на стіл.* Грин. III. 453. 2) О водѣ: *размывать. Тиха вода береги ломить.*

Ном. № 1096. 3) Ломить, производитъ ломоту. *У мене ломить спину.*

Ломитися, -млюся, -мишся, гл. 1) = **Ламатися**. *Щастя на коліні не ломиться.* Ном. № 1711. *Як не намочити обручі, то ломлються.* НВолын. у. 2) Пробиваться сквозь лѣсъ, тростникъ. *Слуха — ломиться щось, ломиться байрачком.* Сим. 217. *Гойдається де небудь поверх очерету гайок. Отто вже Мина начухрав там всячини і так з гіллям і листом і ломиться.* Сим. 200.

Ломіга, -ги, ж. Большая дубина, большая палка.

Ло́мки, ло́мок, ж. мн. **Ло́мки льодові**. Мѣсто, гдѣ бьють ледѣ. *Почали жолніре... людей серед зіми по ломках льодових у плуг запрягати.* К. ЧР. 10.

Ломова́тий, -а, -е. Очень большой, огромный. Вх. Пч. I. 14.

Ло́мок, -мку, м. Одна изъ двухъ подставокъ въ ткацкомъ станкѣ, на которомъ лежить штак. См. **Верстат**. Константиногр. у.

Ломота, -ти́, ж. Ломота.

Ломотати, ломотіти, -тить, гл. безл? Ломить. *Ломотить в костех.* Вх. Зн. 33.

Ло́мус, -са, м. Богатырь, силачъ, сокрушитель. *Такий був ломус, ню поставив пушку на долоні та як стрелив із Быкова, то досяг аж у Остер.* ЗОЮР. I. 118.

Ло́на, -ни, ж. Зарево.

Лоно, -на и ло́ньо, -ня, с. Лоно; грудь. *Молодиця молодая щось до лоня пригортає.*

Шевч. 95. *Харцизники! вони в заклад від лоня беруть дітей у матері вдовиці.* К. Іов. 53.

Ло́нька, -ки, ж. Ложка. Встрѣчается только въ слѣд. пословице: *Добра кванька, та нема лоньки, — хиба буду полькам.* Ном. № 11968.

Лоп! меж. 1) Хлопъ! *Утка дика лоп-ло-лоп крилами.* О. 1861. V. 69. 2) Хватъ! *Але чоловік лоп його за чуприну!* Ном. стр. 282. № 566.

Ло́панка, -ки, ж. ? *Щоб ти лопанки нагнав.* Ном. стр. 286. № 3779.

Лопарь, -ря, м. Лопатка, которой мѣсять глину. Вх. Зн. 33.

Лопата, -ти, ж. 1) Лопата для копанія, пересыпки сыпучихъ тѣлъ. *Ніхто не розлучить, ні світ, ні зоря, хиба нас розлучить сирая земля, заступ, лопата, земляная хата.* Чуб. V. 81. *З одного дерева і хрест, і лопата: хрестові ся кланяють, а лопатою нечисть відкидають.* Ном. №8059. *Лопатами віяли. Лопата дерев'яна або залізна.* 2) Лопата пекарная. *Химка й хазяйка, та лопати нема.* Ном. № 10784. Ум. **Лопатка, лопатонька, лопаточка.**

Лопатень, -ня, м. 1) Широкий буравъ для просверливанія отверстій въ ступицѣ колеса. Вас. 147. *У його язык як лопатень. Онъ болтливъ.* Ном. 2) Большой и широкий зубъ. *Трошки опізнився! — промовив до його Кованько і показав свої лопатні з під губ, сміючись якомсь ніби зубами.* Левиц.

Лопати, -паю, -єш, гл. 1) Стучать, хлопать. Желех. 2) Ъсть, жрать. *Старому чоловікові та лопати у піст скоромне.* Харьк.

Лопати́дно, -на, с. Ручка у лопаты. Гайсин. у.

Лопатися, -паюся, -єшся, гл. Лопаться; трескаться. *Нехай він скільки хоче лопається, а по його таки не буде.* Кобеляк. у.

Лопатка, -ки, ж. 1) Ум. отъ лопата. 2) Въ колесѣ водяной мельницы каждая изъ расположенныхъ по окружности его дощечекъ, на которыя падаетъ вода. Черниг. у. 3) Часть валька, которой колотятъ бѣлье. Шух. I. 154. 4) Лопатка, плечевая кость. 5) Незрѣлый гороховый стручекъ. *Кум не кум — не лизь у горох, не псуй лопаток.* Ном. № 9713. *Знатимеш лопатки в горосі. Будешь помнить!* Ном. № 4331. *Тим часом вже почав (горох) вбиватся й в лопатки, аж тут прийшла пора і на самі стручки.* О. 1861. III. 95. Переносно вбиватися в лопатки значить вырастать. 6) Пластинка разогнутого рога.

Лопатник-жук, -ка, м. Жукъ хлѣбный, *Anisoplia Austriaca*. Константиногр. у.

Лопатонька, -ки, и лопаточка, -ки, ж. Ум. отъ лопата.

Лопаття, -тя, с. = Латагтя. *Шльоп під лопаття, та й до чорта раків!* Ном. № 1877.

Лопать, -ті, ж. 1) Лопастъ весла. Мнж. 179. 2) = Лотай. Лв. 97.

Лопіт, -поту, м. Стукотня. Желех.

Лопітливий, -а, -е. Плохо, неразборчиво говорящій. Шух. I. 33.

Лопкання, -ня, с. Хлопанье. Желех.

Лопкати, -каю, -єш (крыльми), гл. Хлопать (крыльями). Желех. *Каня лопкає крилами, як летить.* Вх. Зн. 33.

Лопнути, -ну, -неш, гл. Лопнуть. *Против вогню і камінь лопне.* Ном. № 3299. *Щоб ти лопнув!* Ном. № 3799.

Лопону́ти, -ну, -не́ш, гл. Дать тягу, улепетнуть. *Лопоне він од мене.* Рудч. Ск. I. 63.

Лопота, -ти, ж. Названіе сита въ загадкѣ (отъ гл. **Лопотати**, т. к. сито **лопотить**, ударяясь о руку). *Прийшла кума до куми: дай, кумо, лопоти, поляпати та й піти.* ХС. III. 62.

Лопота́ти, -чу́, -чеш и лопоті́ти, -чу́, -ти́ш, гл. 1) Шелестѣть (бумагой, лощеной матеріей). 2) Стучать или топать, бѣжа. *Щось лопотить, чи не отаман?* Стор. II. 244. *Тільки що дасть Бог ранок, то всі до його аж лопотять.* Кв. II. 25. 2) Хлопать. *Крилоньками (голуби) лопотали.* Гол. I. 265. *Лопотить у домні.* Грин. II. 95. 3) Болтать безъ умолку.

Лопотня́, -ні́, ж. 1) Шелестъ, хлопанье, трескъ, шумъ. 2) Пустая, вздорная болтовня.

Лопотун, -на́, м. Болтунъ. *Лопотун лепече, а дурень слуха.* Ном. № 6405.

Лопотю́чий, -а, -е. Сильно шуршащій, сильно шелестящій. *Купила собі ситцю на спідницю, та там такий цупкий та лопотючий.* Полт.

Лопта́ти, -пчу, -чеш, гл. Щемить. *Сіль чи горілка зайшла в виразку та й лопче.* Черк. у. *Як приклала мені до рани синього каменю, як почало мені лоптати, то й Боже!* Харьк.

Лоптіти, -пчу, -чеш, гл. = Лопта́ти. Вх. Зн. 84.

Лоптячка, -ки, ж. Щемленіє. Желех. Вх. Зн. 84.

Лопух, -ха́, м. Раст. репейникъ, *Arctium lappa*. **Лови рибу, де лопух є**. Ном. № 5897.
Дметься, як жаба на лопуху. Ном. № 2500. Ум. **Лопушо́к**.

Лопухатий, -а, -е. Похожий на репейникъ, имѣющій больше листья.

Лопуховий, -а, -е. Репейниковый. *Та наросте широкий лист лопуховий*. Чуб. V. 668.

Лопухуватий, -а, -е. Имѣющій нѣкоторое сходство съ репейникомъ, широколистый.
Гречка сей рік удалася лопухувата. Лебед. у.

Лопуцьок, -цька, м. Молодой мягкій стебель растенія, употребляемый въ нищу.
Сим. 135. *Хиба моя душа з лопуцька, — не хоче того, чого й людська*. Ном. № 1588.

Лопушаний, -а, -е = Лопуховий. **Дурень лопушаний** — презрительно о простонародьѣ. *Гордують — от не токмо вельможній, а й так дурні лопушані*. Ном. № 2461.

Лопушина, -ни, ж. Листъ **лопуха́**. *Вирвала лопушину та й потягла спідницю просто по грядках, прохолоджуючи пику лопушиною, неначе справді пані*. Левиц. Пов. 347. Ум. **Лопушинка**.

Лопушиння, -ня, с. соб. Кусты, листья лопуху. Желех.

Лопушистий, -а, -е. Широколистый. *Корнем коренистая, листом лопушистая*. Грин. III. 396.

Лопушник, -ка, м. 1) = **Лопух**. ЗЮЗО. I. 112. 2) — **водяний**. Раст. *Nymphaea alba*. ЗЮЗО. I. 129.

Лопушо́к, -шка́, м. Ум. отъ лопух.

Лопу́штя, -штя, с. соб. отъ лопух. Желех.

Лосенько, -ка, с. Ум. отъ лось.

Лоск, -ку, м. Въ выраженіи: **У лоск лягла пшениця** — въ повалку. См. **Лоском**.

Лоскати, -каю, -еш, гл. Хлопать, щелкать. *Лоскає язиком*. Вх. Зн. 33. *Лоскає батогом*. Вх. Зн. 33.

Лоски́ръка, -ки, ж. Ум. отъ лоскиря.

Лоски́ря, -рі, ж. Рыба: *Vlicca arguroleuca*. Браун. 26. Ум. **Лоски́ръка**.

Лоскіт, -коту, м. Щекотаніє, щекотка.

Лосковитий, -а, -е. Боящійся щекотки. *Не лоскочи мене! — Який ти лосковитий, — зараз уже й боїшся*. Константиногр. у.

Лоском, нар. Наповаль. *Тільки той, хто не був на сватанні, то й не був п'яний, а то всі лоском лежали, аж до другого півдня*. Кв. **Лоском лягло** (про хліб, сіно і т. и.).

Лоскотанія, -ня, с. Щекотаніє.

Лоскотарка, -ки, ж. Щекотунья. Русалка, которая замучиваетъ щекотаньемъ встрѣчающихся ей людей. Ум. **Лоскотарочка**. Щог. Сл. 105.

Лоскотати, -чу́, -чеш, гл. Щекотать. *Наближує пальці ті до дитинки і лоскоче його під ручками, — воно сміється*. Чуб. III. 84.

Лоскотниця, -ці, ж. = **Лоскотарка**. Чуб. I. 206.

Лоскотно, нар. Щекотно. *Дитині лоскотно, воно й сміється*. Чуб. III. 108.

Лоскотуха, -хи, ж. = **Лоскотарка**. Чуб. III. 187.

Лосняти, -няю, -еш, гл. Лосниться, блестять. *Полики шовкові лосняють, літа мої минають*. Чуб. V. 1093.

Лось, -ся, м. Лось. *Здоровий, як лось.* Ум. **Лосенько.** *Чого лосенько, чого душенько меж горами лежить?* Рк. Макс.

Лосьовий, -а, -е. Лосій. *Да в того коня золота грива, золота грива груди покриває, шовковий хвостик слід замітає, лосьові ушка ради слухають, срібні копита камінь лупають.* Чуб. III. 289.

Лотай, -тая, м. Раст. *Caltha palustris.* Вх. Уг. 25. См. **Латагтя.**

Лотаття, -тя, с. = Латагтя.

Лотать, -ті, ж. = Латагтя. Угор.

Лоташ, -ша, м. Раст. = **Латач.** Вх. Пч. I. 9.

Лоти́к, -то́ку, м. = Лотоки. Мик. 380.

Лотоки́, -ків, м. мн. При водяной мельницѣ: каналъ, по которому течетъ вода, мельничный лотокъ. *Не спиниш, мов воду з лотоків.* Ном. № 13884.

Лото́чок, -чка, м. Деревянная трубка, по которой мука идетъ изъ подъ жернова. Черниг. у.

Лото́шити, -шу, -шиш, гл. Быть безъ дѣла. Шух. I. 37.

Лотр, -ра, м. Воръ, разбойникъ, грабитель, бездѣльникъ, плутъ, негодяй. *З такого похнюпи, як той Карпо, та такий лотр учинився.* Хата. 138. Ум. **Лотрик.**

Лотра, -ри, ж. Развратница. *Вона городська лотра.* Черк. у.

Лотрик, -ка, м. Ум. отъ **лотр.**

Лотровський, -а, -е. 1) Разбойничій. 2) Распутный, развратный.

Лох, -ху, м. Раст. *Elaeagnus hortensis.* ЗЮЗО. I. 121.

Лохина, -ни, ж. Раст. *Vaccinium uliginosum.* ЗЮЗО. I. 140.

Лохматий, -а, -е. Названіе вола съ большимъ брюхомъ. КС. 1898. VII. 47.

Лохматний, -а, -е. Изорванный, въ лохмотьяхъ. *Лучче своє лохматне, ніж чуже прохатне.* Ном. № 9685.

Лохнути, -ну, -неш, гл. Быть въ отчаяніи. *Чого ти так лохнеш?* НВолын. у.

Лоцман, -на, м. Лоцманъ. Дещо, 77.

Лоцманський, -а, -е. Лоцманскій. *Лоцманський отаман дуже любив Карпа.* Левиц. Пов. 347.

Лоцот, -та, м. Раст. *Caltha palustris.*

Лоша, -шати, с. Жеребенокъ, *Гойда, гойда, гойдаша!* і кобила, і лоша; ми кобилу продамо, а лоша й так віддамо. (Припѣвъ при подбрасываніи дѣтей). Ном. № 9256. Ум.

Лошатко, лошаточко.

Лоша́к, -ка́, м. Двух- или трехлѣтній жеребенокъ, кастрированный. Вас. 197. *Горе козакові: нема сіна лошакові.* Ном. № 788. Ум. **Лошачок.**

Лошатко, лоша́точко, -ка, с. Ум. отъ **лоша.**

Лошатна, прилагательное, имѣющее лишь ж. родъ. Имѣющая жеребенка. *То твоя кобила лошатна?* Черниг. г.

Лошачок, -чка, м. Ум. отъ **лошак.**

Лошиня́, -ня́ти, с. = Лоша. НВолын. у.

Лоши́ця, -ці́, ж. Кобылица. *Як корова за телям, як лошиця за лошям.* Чуб. I. 92. Ум.

Лошичка. Вас. 197.

Лощина, -ни, м. = Лощовина. *На лощині пасеться стадо турів.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 203). Ум. **Лощинка.**

Лощітисся, -щуся, -щишся, гл. Блестѣть, лоснитъся. *Стільчики, столики — все те новеньке, аж лощиться.* МВ. (О. 1862. III. 53).

Лощовина, -ни, ж. Лощина.

Лоюватий, -а, -е. Салистый. *Масло лоювате.*

Лоюватіти, -тію, -єш, гл. Становиться салистымъ. *Масло лоюватіє.*

Луб, -бу и -ба, м. Лубъ, кора (съ липы и нѣкоторыхъ другихъ деревъ). *Гроші сховані під дубом, накриті лубом.* Ном. № 1485. **Лубом стояти**. Быть твердымъ какъ лубокъ (объ одеждѣ, вообще о тканяхъ). *Воно (одежа) лубом на нас і стоїть, аж тіло дере.* Г. Барв. 173. **Дощ лє як з луба**. Дождь какъ изъ ведра. Ном. № 573. Ум. **Лубок, лубочок**.

Лубарь, -ря, м. Выдѣлывающій короба для рѣшетъ. Радом. у.

Лубка, -ки, ж. Табакерка. Черниг. г.

Лубок, -бка, м. 1) Ум. отъ луб. 2) Въ головномъ дѣвичьемъ уборѣ: родъ картоннаго околыша, обвитаго лентой, къ которому сзади прикалываются другія ленты. О. 1861. Свид. 28.

Лубочок, -чка, м. Ум. отъ луб.

Лубуватий, -а, -е. Похожий на луб. *Лубуваті овчини.* НВолын. у.

Луб'я, -б'я, с. Кора, снятая съ дерева большими кусками. *Ти йому образи, а він тобі луб'я.* Ном. № 13071. **Старе луб'я, а также и просто луб'я**. Старый, старая (о человекѣ). *Та він уже старе луб'я! — А ну, луб'я, йди сюди! (старий до старої, а стара тоді одказує): — Бач, як тепер, то і луб'я, а колись, то й голуб'я.* Ном. № 9127.

Луб'яний, -а, -е. Сдѣланный изъ луба. *На вишневій гіллячці висіла луб'яна коробочка.* Левиц. Пов. 192. **Луб'яний язык**. Плохо выговаривающій (шуточно). *Лавреничків! Який то у вас, москалів, язык луб'яний! Скільки між нами вештаєшся, а й досі не вимовиш: вареників.* Котл. Моск. Чар. VII.

Луб'янка, -ки, ж. 1) Повозка, обшита лубомъ. 2) Осеннее жилище гуцульскихъ дровосѣковъ: родъ шалаша, покрытаго лубомъ. Шух. I. 173.

Луг, -гу, м. 1) Лѣсъ на низменности, низменность, поросшая лѣсомъ. Шевч. 233. *Через темні високі луги ясним соколом перелини.* КС. 1882. XII. 496. *Ой не шуми, луже, зелений байраче.* Мет. 92. *У зеленім темнім лузі червона калина.* Мет. 97. 2) Щелокъ. *У понеділок не можна лугу спускати.* Грин. I. 17. 3) = **Луговина**. Вх. Зн. Ум. **Луженько, лужечок, лужок**. *Дай же мені. Боже, з того луженька вийти, на береженьку стати.* Рк. Макс. *Ой у лісі, у лужечку терен процвітає.* Чуб. V. 254.

Лугарик, -ка, м. Ум. отъ лугарь.

Лугарь, -ря, м. 1) Разбойникъ, скрывавшійся въ степныхъ лѣсахъ (см. луг) и нападавшій на купеческіе и чумацкіе обозы. Рудч. Чп. 51. У Стороженка, МПр., 164, слово это употреблено неправильно въ смыслѣ: житель луговъ. Ум. **Лугарик**.

Лугарювати, -рюю, -єш, гл. Быть лугарем. *Чи він в лузі лугарює, чи він чумакує?* Щог. В. 25.

Луговий, -а, -е. Принадлежащій лѣсу, выросшему на низменности. См. **Луг**. *Верби лугової зашуміли.* АД. I. 248. *По під лужечком стежечка, туди пішла молода Катречка, із луговою водою говорила: ой водо, водо луговая, чого ти стоїш да тихая?* Чуб. V. 722. Ум. **Луговенький**. *Ой водо, водо луговенька.* Рк. Макс.

Луговина, -ни, ж. 1) Мѣсто, гдѣ прежде былъ луг; пастбище. Лебед. у. *Сад Коржів розрісся на луговині неначе ліс.* Стор. II. 100. 2) Родъ лозы. Вх. Зн. 33.

Луда, -ди, ж. Бѣльмо? *Роспадеться луда на очах ваших неситих; побачите славу, живу славу дідів своїх.* Шевч. 215.

Лудан, -на, м. Родъ блестящей матеріи. *Лунили два косяка лудану.* (Марковичъ, Закр.); также кафтанъ, сшитый изъ этой матеріи или расшитый золотомъ. (К. ЧР. 425). *Будуть куми у жупанах, побратими у луданах, сусідоньки в кармазині, а ти, мати, в сірячині.* Грип. III. 381. *Дома у Січі ходять у семряжках да в кажанках, ... а тут жупани на їх будуть лудани, штани із дорогої саєти.* К. ЧР. 85. *З під лудану червону китайку виймає.* АД. I. №; 35.

Лудіна, -ни, ж. Одежда (одна штука). Вх. Зн. 33.

Лудіти, -джу, -диш, гл. Привлекать, приманивать, заманивать. Вх. Зн. Вх. Уг. 250. *До світлиці уступає молодець хороший, жвавий, вус маленький, око каре, волос красний кучерявий, а личенько таки лудить, хоч го трошки снядъ присіла.* Федьк. I. 127.

Лудіння, -ня, с. соб. Платье, одежда. Вх. Зн. 33. Шух. I. 31.

Луженько, -ка и лужечок, -чка, м. Ум. отъ луг.

Лужи́на, -ни, ж. = Луг. Ум. **Лужи́ночка.** *Дай мі ножа остренького, — най я піду в лужиночку вирізати калиночку.* АД. I. 301.

Лужити, -жу, -жиш, гл. Мыть въ щелокѣ, бучить. *Лужити тра нитки.* Могил. у.

Лужок, -жка, м. Ум. отъ луг.

Лузавий, -а, -е. ? *По чім ти пізнала, ща нас так назвала? — По кониках лузавих, сіделечках червоних.* Чуб. V. 965.

Лузане́ць, -нця, м. Ум. отъ лузан.

Лузан, -на, м. Орѣхъ, который самъ вылуцивается. Борз. у. Ум. **Лузане́ць.**

Луза́ння, -ня, с. Луцение, шелушение.

Луза́ти, -заю, -єш, гл. Луцить, шелушить. (Дівчата) *дивляться та тушкують, лузаючи насіння та оріхи.* Чуб. VII. 450. *Ой вийду я за нові ворота, гуляю, гуляю, волоські горішки лузаю, лузаю.* Лавр. 123.

Лузатися, -заюся, -єшся, гл. Луциться. *Сире насіння погано лузається.* Чернигов. у.

Лузга, -ги, ж. Шелуха. *Я ліпила шишки з гречаної лузги, щоб давилися дружки.*

Лузгати, -гаю, -єш, гл. = Лузати.

Лук, -ка, м. 1) Дуга. 2) Лукъ. *Улучив, як стрілою з лука.* Г. Барв. 107. *Та вистрелив молодий козак із тугого лука.* Нп. 3) **Снарядъ шерстобита, которымъ онъ разбиваетъ шерсть.** Части его: собственно **лук** (1) — деревянный брусокъ съ закругленными гранями, конецъ котораго, находящийся по правую сторону работающаго, нѣсколько тоньше; сквозь этотъ конецъ проходитъ клинышекъ съ выемкою, **кобилка** (2); къ лѣвому концу прикрѣплена четырехугольная дощечка — **тарілка** (3), имѣющая посрединѣ круглое отверстие (4) и притянутая къ луку веревочкой, называемой **натягач** (4б); тетива этого лука называется **струна** (5): начинаясь у праваго конца, она проходитъ черезъ **кобилку** до **тарілки** и черезъ **тарілку**. Посрединѣ лука находится (6) крючекъ, за который **лук** прикрѣпленъ къ **чапліі** (7), состоящей изъ деревяннаго брусочка съ веревочками съ обоихъ концовъ: къ нижней веревочкѣ прикрѣпленъ **лук**, а верхняя привязана къ гвоздю въ стѣнѣ. Особымъ снарядомъ **шляхуном** (см.) работникъ дергаетъ за **струну**, лежащую во

время работы на шерсти, которая отъ движенія струны и разбивается. М. Седневъ, Черниг. у. БГ.

Лука, -ки, ж. 1) Лугъ поемный. Вас. 206. *Ой на луці, на луці, на зеленій травиці*. Нп. *А за горами розіслалась широкими подолами зелена лука*. Левиц. I. 93. 2) Крутой изгибъ рѣки, образующій мысь. Харьк. у. Ум. **Лучна, лучейка, лученька, лучечка**. *Взяв він ей за ручейку, повів він ей на лучейку*. Гол. I. 172.

Лукавий, -а, -е. 1) Лукавый, коварный. Ном. № 2877. *Бо ти не любиш злого серця, цураєшся людей лукавих*. К. Псалт. 8. *Як же тебе не проклинать, лукавая доле?* Шевч. 413. 2) Лукавый, чортъ. *Ні Богові свічка, ні лукавому дудка*. Ном. № 6558. *І ти, лукавий, чи ти водяний, чи ти вітровий?* Чуб. I. 111.

Лукавити, -влю, -вищ, гл. Лукавить, фальшивить, хитритъ; кривить душой. *Ти (доля) не лукавила зо мною, ти другом, братом і сестрою сіромі стала*. Шевч. 618. *Побачите, которе з нас лукавить*. К. Іов. 15.

Лукавник, -ка, м. Лукавый человекъ. К. ХП. 83.

Лукавнувати, -ную, -єш, гл. Лукавить. Ном.

Лукаво, нар. Лукаво, коварно. Чуб. I. 163. *І небилиці вимишляєш, народ лукаво вєсь лякаєш*. Котл. Ен.

Лукавство, -ва, с. Лукавство, коварство. Стор. МПр. 46. *В моїх словах не знайдете лукавства*. К. Іов. 15.

Лукань, -ня', м. Лука. Могил. у.

Лукова́тий, -а, -е. Имѣющій углубленіе, кривизну, изогнутый. *Луковата деревина*. Каменец. у. *Луковата береза*. НВолын. у.

Луковина, -ни, ж. Изгибъ, дугообразный выгибъ. Канев. у.

Лудукати, -каю, -єш, гл. Кричатъ (о совѣ, сычѣ). Желех. Вх. Зн. 33.

Лулуснути, -ну, -неш, гл. = **Луснути**. Ном. № 880. *Так і лулусне його ціном*.

Лулусь! меж. 1) Выражаетъ сильный и быстрый трескъ. *Аж ось — лулусь щось під ногами! Загоготів якийсь підземний глас*. Греб. 373. 2) Выражаетъ ударъ. *Лулусь його у лоб!*

Лун, -на, м. = **Лунь**. **Луна піймати**. Умереть.

Луна, -ни, ж. 1) Отраженіе свѣта, отблескъ, зарево. *Базарь горить, а на море луна йде*. Скальков. Ист. Н. Сѣчи, 1846, III. 224. 2) Отраженіе звука, эхо, отголосокъ.

Задзвонили, задзвонили, — пішла луна гаєм. Шевч. 157. *Розпочав нам Шевченко довгу і широку, справді вже рідну пісню, — пішла луна по всій Україні*. Хата IX. *Аж луна пішла (так голосно)*. Ном. № 13893. *Робила як могла, щоб таки добра луна дійшла до того, кого мені треба*. Г. Барв. 270. 3) Куриная слѣпота (болѣзнь)? См. **Лунавий**.

Луна́вий, -а, -е. Больной куриной слѣпотой? *Лунавий вечером нічого не видитъ, бо луна очі його заставить*. Шух. I. 33.

Луна́ння, -ня, с. Отголоски. Желех.

Луна́ти, -наю, -єш, гл. Откликаться (о звукѣ), раздаваться. *Так співає, аж по селу лунає*. МВ. I. 93. *А про мене... лунала луна, що в мене купи, дак усе пійде в руку*. Г. Барв. 418.

Луна́на, -ни, ж. Родимое пятно.

Лунути, -ну, -неш, гл. Умереть. *Щоб я лунув, коли не правду кажу!* НВолын. у. *Як іззів я посмоктаної гадюкою полуниці, то трохи не лунув*. *Я мало не лунула з плачу*. НВолын. у. *Хоч лунь, а їдь!* НВолын. у.

Лунчак, -ка, м. Годовалый барань. Желех.

Лунь, -ня, ж. и **ні**, ж. Птица: лунь, саричь. *Сивий дід, як лунь. Щоб тебе лунь ухопила* (Ном. № 3758), *щоб ти луні нагнав*. (Ном. № 3738). *Чтобъ ты околѣлъ! Лунь його вхопив. О. 1862. X. 45. Як піднесуть із оцтом фіги, то зараз вхопить тебе лунь.* Котл. Ен. III. 17.

Луп, -пу, м. 1) = **Дерун**. *Бодай вас луп облупив*. Харьк. 2) Добыча военная. *Величалися дейнеки будинковим лупом*. К. Досв. 207.

Луп! меж. 1) Хлопъ! мигъ! *А сова із дупла очицями луп-луп!* Нп. 2) Хвать! цап! *Цуп та луп!* — *сховав у кишеню*. Ном. № 11065.

Лупа, -пи, ж. Лупа, увеличительное стекло. Ком. II. 89.

Лупа́, -пи, ж. 1) Перхоть (на головѣ). Харьк. г. 2) Чешуя рыба. Вх. Лем. 433.

Лупавка, -ки, ж. Зазубрина (на косѣ). Лубен. у.

Лупай, -пая, м. Глазъ (въ загадкѣ). *Ой на горі гай, під гаєм мигай, під мигаєм лупай*. Ном. стр. 297, № 222.

Лупа́к, -ка, м. Преим. во мн. **лупаки́**. Шелуха и крупные отруби, остающіеся послѣ просѣиванія муки. Вас. 175.

Лупання, -ня, с. Миганіе (хлопаніе глазами).

Лупа́ння, -ня, с. Откалываніе, отламываніе.

Лупати, -паю, -еш, одн. в. лупнути, -ну, -неш, гл. Мигать, мигнуть. *Зорі на дощ дмуться та лупають*. Ном. № 567. **Лупати очима**. Мигать, хлопать глазами. *Лупа очима*. МВ. (О. 1862. III. 55). *Як дам тобі, — тільки очима лупнеш*. Ном. № 3640. *Лупнеш очима вгору, — над тобою, між темним гіллям... висять спілі груші*. Греб. 402.

Лупа́ти, -паю, -еш, гл. Колотъ, ломать. *Срібні копита кремінъ лупають*. Чуб. III. 293. *Остався він у Криму, лупає сіль вагову*. Рудч. Чп. *Сам Бог хліб лупав, та й нам давав*. Ном. № 12280.

Лупа́тий, -а, -е. Пучеглазый. *Брехня — лупатий чоловік, та не довгий її вік*. Ном. № 14203.

Лупатися, -паюся, -ешся, гл. Трескаться, раскалываться.

Лупень, -пня, м. Ударъ, побои. **Дати лупня**. *Дать потасовку. Дав йому лупня добре, — довго буде джмелів слухати*. Ном. № 3986.

Лупеса́ти, -саю, -еш, гл. Лупить, облупливать, сдирать (кожу, кору, скорлупу). Желех. Вх. Зн. 34.

Лупесі́ння, -ня, с. Снятая кожа, кора, скорлупа. См. **Лупесати**. Желех.

Лупе́ха, -хи, ж. = **Злупок**. Вас. 163.

Лупі́на, -ни, ж. Скорлупа, шелуха, плева (сѣменная), кожа (на кукурузѣ, яблокѣ) и пр. Каменец. у. См. **Лупесиння**.

Лупі́рь, -ря́, м. = **Лупій**.

Лупі́ти, -плю́, -пиш, гл. 1) Лупить, обдирать, сдирать кожу (съ животного), скорлупу (съ яйца), шелуху, корку (съ плода), кору (дерева) и пр. *Лупити смереку*. Шух. I. 177. *Чи ти ж, мати, та гарбуз лупиш?* Чуб. III. 132. 2) Высиживать (о насѣдкахъ). *Щоб квочки сідали й лупили курчат*. Ном. № 13424. 3) Драть, обдирать, грабить. *Що ступить, то лупить*. Ном. № 7414. 4) Ъсть, жрать, убирать, уписывать. *Бублики лупить, як хто купить*. Ном. № 12335. *Лупить, аж ніс гайдука скачеть*. Ном. № 12207.

5) Скоро говорить, читать, бѣгать. *Що кому рупить, той про те й лупить.* Ном. № 9752.

Лупитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Спадать (о корѣ), лупиться (о кожѣ), шелушиться. *Лупляться ноги, що все в воді.* Васильк. у. 2) Выходить изъ яйца (о птенцахъ). Ном. № 13690.

Лупіж, -жу, ж. Куски дерева, съ которыхъ содрана кора. Вх. Зн.

Лупій, -пія, м. Живодеръ. Каменец. у.

Лупійка, -ки, ж. Жена живодера, живодерка. Желех.

Лупкавка, -ки, ж. = **Лускавка.** Желех.

Лупкати, -каю, -еш, гл. 1) Сгинаться на тонкомъ мѣстѣ (о косѣ). Желех. 2) Хлопать. *Лупкати бичем.* Вх. Лем. 433.

Лупління, -ня, с. Сдираніе, обдираніе (кожи, скорлупы, коры, шелухи и пр.). Шух. I. 177.

Лупнути. См. **Лупати.**

Лупцювати, -цюю, -еш, гл. Бить, колотить. *Хворостиною лупцює то по плечах, то по голові.* ХС. IV. 32.

Луск, -ку, м. Трескъ.

Луска, -ки, ж. 1) Чешуя. *Пливе щука з Кременчука, луска на їй сяє.* Чуб. V. 13. *На свиті латок, як на короні луски.* Уманск. у. 2) Лузга; шелуха. Ум. **Лусочка.** Желех. **Лущиця.** Чуб. IV. 369.

Лускавка, -ки, ж. 1) Коса (орудіе), толщина которой не вездѣ одинакова, почему она легко ломается. Желех. 2) Конецъ кнута, придѣлываемый для хлопанья. Желех.

Лусканецъ, -нця, м. Орѣхъ, очень спѣлый, который самъ вылуцчивается изъ плюски. Вх. Зн. 34. См. **Лущик.**

Лускати, -каю, -еш, сов. в. луснути, -ну, -неш, гл. 1) Трещать, треснуть. *Шевська смола на дратві буде лускати.* НВолын. у. 2) Только не сов. в. = **Лузати.** *Кабачки лускати. Узав на шаг насіння і лускаючої пішов за своїм ділом.* О. 1862. IX. 64. 3) Хлопать, хлопнуть. *Прилетіла гуска, крилечками луска.* Грин. III. 656. *Дверима луснути.* 4) Лопаться, лопнуть, трескаться, треснуть. Котл. Ен. VI. 22. *Очкур луснув.* Ном. № 4342. *Морда як не лусне.* Ном. № 8592. *Жартуй, глечику, поки не луснув.* Ном. № 12653. **А бодай ти луснув!** *Чтобъ ты околѣлъ!* 5) Ударять, ударить, хватить.

Лускатися, -каюся, -ешся, гл. 1) = **Лузатися.** 2) Трескаться, лопаться.

Лускач, -ча, м. Шипчики для раздавливанія орѣховъ. *Лускач на горіхи.* Шух. I. 300.

Лускірь, -ря, м. Родъ рыбы.

Лускіт, -коту, м. Трескъ. Желех.

Лусковий, -а, -е. О тканяхъ: вытканный узоромъ въ видѣ чешуи (луска)?

Скатертиночки все лусковіі. Грин. III. 119.

Лускоріх, -ха, м. 1) Пт. кедровка пестрая, орѣховка, *Coryvus caryocatactes.* Вх. Пч. II. 9. 2) = **Лускач.** Шух. I. 291.

Луснути. См. **Лускати.**

Лусом, нар. Огуломъ. *А скільки візьмеш за них не нарізно, а лусом?* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Лусо́нути, -ну, -неш, гл. = **Луснути 5.** *А господарь... як лусоне його.* Ном. 566. стр. 282.

Лусочка, -ки, ж. Ум. отъ луска. Желех.

Луста, -ти, ж. Ломоть, кусокъ. У мене лусты хліба нема. Черк. у. *Луста м'яса*. ЗОЮР. Хоч яшна луста, да пшенишне слово. Ном. № 12920. Ум. **Лустка, лусточка**. Хто лустку дасть на чужині, водицею його напоїть? Не пожинала лусточки хліба, ні ложечки соли. Чуб. V. 124.

Лусь! меж. Выражающее: 1) Легкій трескъ, щелканіе, хлопаніе. *Прилетіла гуска, крилечками луска. Таки лусь! таки лусь! прийди, серце Петрусь!* Грин. III. 656. 2) Ударъ. *Прийшов чоловік до вовка: лусь, лусь! кийком.* Рудч. Ск. I. 21.

Лут, -ту, м. Лыко. *Здоровий як лут.* Ном. № 13946. *Лут з його такий.* Ном. № 13946.

Лутець, -тця, м. Нашивка, которою прикривається сходящаяся подь остримъ угломъ обшивка додей, на которыхъ помѣщается водяная передвижная мельница или сукновальня. Вас. 173.

Лутіна, -ни, ж. 1) Лубъ. Желех. 2) Пруть. Угор.

Лутка, -ки, ж. Оконный косякъ. *Я за луткою коло вікна сиджу.* Г. Барв. 292.

Лутовий, -а, -е. Лыковый. *Постоли лутові.* Мет. 382.

Луток, -тка, м. 1) Молодое липовое деревцо. Черк. у. 2) Лыко молодой липы. *Піти надрати лутків на личаки.* Харьк.

Луття, -тя, с. соб. 1) Вѣтви или прутья лозы, ивы (корзиночной). Вх. Зн. 34. 2) Липовая кора для лаптей, лыко. КС. 1893. XII. 448. См. **Лут**.

Луцак, -ка, луцан, -на, м. Толстолицый человекъ. Александров. у. Ув. **Луцаняга**. Мнж. 184. *Лежить на лаві такий здоровенний луцаняга.* Мнж. 130.

Луципір, -ра, м. = **Люципер**.

Луч-луч! меж. Крикъ доильницы, отгоняющей теленка отъ коровы.

Луча, нар. Въ выраж. **куди луча**. Куда попало, куда зря. *Як та туча, куди луча, так і покотили.* КС. 1882. IV. 171. *Вся піхота (й)шла в ворота, вона — куди луча.* КС. 1882. IV. 171. См. **Лучити**.

Лучай, -чаю, м. Случай.

Лучатися, -чаюся, -єшся, сов. в. лучітися, -чуся, -чишся, гл. Случаться, случиться. *З Богом, Парасю, коли люде лучаються.* Ном. № 4977. *Така нам лучилась пеня.* Котл. Ен. I. 17. *Лучилось бігти їм через дорогу.* Грин. I. 146.

Лучен, лучний, -а, -е = Влучен. Бог не скорен, та лучен. Ном. № 47.

Лучечок, -чка, м. 1) Ум. отъ лук. 2) Ткацкій челнокъ, который употребляютъ, когда в'яжуть начиння. См. **Начиння и стілець**. Константиногр. у.

Лучик, -ка, м. Родъ вѣшалки для шапокъ. *Вирубається щиток з дубка і сучки на йому обрубуються і загинаються покіль сирі, та так і засохнуть. А тоді сей лучик прибивають до полутрямка і шапки на йому вішають. Шапок чотирі, а то й п'ять.* Черниг. у.

Лучина, -ни, ж. Лучина. *Єсть у мене в кешені лучина, засвітимо чорними очима.* Нп. *Я ходила, молода, в темний ліс по лучину.* Чуб. V. 1171. Ум. **Лучінна**. *За лучинку найде причинку.* Ном. № 2795.

Лучити, -чу, -чиш, гл. 1) Мѣтитъ, цѣлить, прицѣливаться. *Лучив в ворону, а попав в корову.* Ном. № 1784. *Наберу я горстку, та й ногою тручу, сама добре знаю, що на біду лучу.* Чуб. V. 3. 2) Соединять.

Лучитися. См. **Лучатися**.

Лучиця, -ці, ж. Раст. *Chara vulgaris*. ЗЮЗО. I. 116.

Лучка, -ки, ж. 1) Ум. отъ лука. 2) Низка, одна нанизанная нить чего-либо (бусь, грибовъ и пр.). Вх. Зн. 34. 3) Узорчатое ожерелье изъ разноцвѣтныхъ монистъ. Чуб. VII. 426.

Лучкова́тий, -а, -е. Дугообразный. — **кінь.** Лошадь съ вогнутой спиной.

Лучний, -а, -е. 1) = **Влучний.** 2) Лучной. 3) Согнутый въ дугу.

Лучний, -а́, -е́. Луговой. *Лучне сіно.* Константиногр. у.

Лучник, -ка́, м. 1) Труба для вывода дыма изъ хаты, при освѣщеніи ея лучиною. НВолын. у. 2) Дѣлающій луки. 3) Стрѣлокъ изъ лука. *Були мізерні лушники, що знали тільки лук та сагайдак, та стріли.* К. Дз. 179.

Лучни́ця, -ці́, ж. 1) Смолистое сосновое дерево. Вх. Зн. 34. 2) Родъ факела изъ смолистаго дерева, употребляемый при багрєніи рыбы. Шух. I. 223.

Лучня́, -ні́, ж. = **Лушня.** Харьк.

Лучо́к, -чка́, м. 1) Ум. отъ лук. 2) Смычекъ. *Лучок живицею помазав, та й до скрипки взявся.* Харьк.

Луччати, -чаю, -єш, гл. Дѣлаться лучше, улучшаться. Желех.

Лучче, нар. 1) Лучше. *Ні, лучче вже мовчімо!* К. Іов. 83. *Лучче кривду терпіти, ніж кривду чинити.* Ном. № 2295. *Іде берегом, шукав, де б то лучче скочити в воду.* Чуб. I. 55. 2) Больше. *Минуло годів десять, чи й лучче.* О. 1861. VIII. 26. *По чарці, по другій, та так... до десятка, чи й лучче доскочило.* Грин. II. 179. Ум. **Лучченько.**

Луччий, -а, -е. Лучшій. *Добрий пес луччий, як злий чоловік.* Ном. № 2856. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* Ном. № 3279. Ум. **Лучченький.** *Житечка, де лучченьке місце, сім кіп узали на десятині.*

Лушник, -ка, м. = **Лучник.** К. Дз. 179.

Лушни́ця, -ці́, ж. = **Лучниця.** Вх. Зн. 34.

Лушня, -ні́, ж. Кривой кусокъ дерева, верхнимъ концемъ упирающійся въ верхнюю связь телѣги, а нижнимъ надѣвающійся на ось, чѣмъ поддерживается полудрабок. Чуб. VII. 403. Рудч. Чп. 250. См. **Лучня.**

Лушпа, -пи, ж. 1) Шелуха, скорлупа (орѣховъ, яйць, картофеля), корка (арбузовъ) и пр. 2) Чешуя (рыбы). *Лушпа на рибі тій велика.* Вх. Зн. 34. 3) Съ измѣненнымъ удареніемъ: **Лушпа. Лушпи да́ти (кому).** Отколотить кого. Константиногр. у.

Лушпайка, -ки, ж. Тоже, что и лушпа, но только съ одного плода. *Понакидали лушпайок з кавуна.* Херс. у. **Скарбова лушпайка.** Презрительное названіе чиновника? *Там як їздять в гостину, то ніп до попа, дяк до дяка, пан до пана; лиш оті скарбові лушпайки лізуть нп світло як тьма. Сіх всюди повно.* Св. Л. 201.

Лушпак, -ка, м. = **Лушпайка.** Желех. Вх. Зн. 34.

Лушпанити, -ню, -ниш, гл. Бить, колотить кого. *Ухопив його та й лушпанить.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лушпели́на, -ни, ж. = **Лушпайка.** Желех. Ум. **Лушпели́нка.**

Лушпи́на, -ни, ж. 1) = **Лушпайка.** *Не жалій хазяїна, їж картоплю з лушиною!* Ном. № 10381. *Горіхові лушпини.* 2) Скорлупа яйць. Ум. **Лушпинка, лушпиночка.**

Лушпиння, -ня, с. соб. = **Лушпина.** *Лушпиння з яець повкидала в піч.* Кв. I. 71. Ум. **Лушпиннячко.**

Лушпи́ночка, -ки, ж. Ум. отъ лушпина.

Лущ, -ща, м. Пт. *Fringilla coccothraustes.* Вх. Пч. II. 10.

Лушак, -ка, м. Вылущенный орѣхъ. Вх. Лем. 433.

Лушати, -щу, -щиш, гл. = **Лусчати**. Коли діжа лушати, — скоро весілля буде. Грин. I. 255. Той луг трищитъ, лушати. Рудч. Ск. I. 145. Лушати, як оріхи під ногами.

Лущик, -ка, м. 1) = **Лусканець**. Глянь, які оріхи — сами лущики. См. **Лушак**. 2) Ленъ-текучка, головки котораго, созрѣвъ, сами лопаются, роняя сѣмя. Черниг. у.

Лущина, -ни, ж. 1) = **Лушпайка**. 2) Оспина. НВолын. у. Ум. **Лущинка**.

Лушити, -щу, -щиш, гл. Снимать кору, шелуху, жицицу (съ плодови, яиць). 2) Колотить. Піймав і давай лушити йому боки кием. О. 1862. X. 36. Запорожці... татар і туркоту лушати. Стор. МПр. 43. 3) Брать (о деньгахъ). Лушитимуть з нас грошики, та й ні гадки! Мир. ХРВ. 386.

Лушитися, -щуся, -щишся, гл. Сходить, слазить (о струпьяхъ, сыпи). Харьк.

Лушиця, -ці, ж. Ум. отъ луска. Ч. IV. 369.

Лушиння, -ня, с. = **Лускання**.

Львів, -вова, м. Львовъ, Лембергъ (городъ въ Галиціи). Львів не всякому здорів. Ном. № 718.

Львівський, -а, -е. Львовскій. Федьк. III. 129.

Львовий, -а, -е. Львиный. А на йому шуба львова. Чуб. III. 457.

Львов'янин, -на, м. Львовянинъ, житель Львова. Желех.

Львов'янка, -ки, ж. Львовянка, жительница Львова. Желех.

Льнування, -ня, с. Собираніе попадьей съ прихожанъ льна и пр. даяній.

Льнувати, -ную, -єш, гл. О попадьяхъ: ходитъ по приходу и собирать ленъ и прочія даянія. О. 1861. X. 62.

Льняний, -а, -е = **Лянный**. Поший мені льняную сорочку. Чуб. V. 365.

Льод, -ду, м. = **Лід**. Од льоду до льоду. Годъ. Ном. № 544. Ум. **Льодок, льодочок**. Бігла кізонька льодком-льодком. Грин. III. 553.

Льодівка, -ки, ж. = **Ледівка**. НВолын. у.

Льодниця, -ці, ж. = **Льодовня**.

Льодовий, -а, -е. Ледяной. Таке холодне, як льодове. Лебед. у.

Льодовня, -ні, ж. Ледникъ. Лубен. у.

Льодок, -дку, м. Ум. отъ льод.

Льокай, -кая, м. Лакей. Чуб.

Льолечка, -ки, ж. Ум. отъ льоля.

Льолька, -ки, ж. Ум. отъ льоля.

Льоля, -лі, ж. дѣтск. Рубашка. О. 1861. VIII. 8. Хоч у одній льолі, аби до любви. Грин. I. 245. Як буде доля, то буде й льоля. Посл. Ум. **Льолька, льолечка**.

Льом, -му, м. Раст. *Ulmus montana*. ЗЮЗО. I. 140.

Льон, -ну, м. 1) Ленъ, *Linum usitatissimum*. L. 2) **Дикий льон**. Раст. *Linum perenne*. ЗЮЗО. I. 127. 3) **Жовтий** —. Раст. *Linum flavum*. ЗЮЗО. I. 127. 4) **Зайців** —. Раст. *Linaria vulgaris*. ЗЮЗО. I. 126. Ум. **Льонок, льоночок, льониченько**. Кидай, Петре, жито жать, йди до мене льонку брать. Грин. III. 260. Ой за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким, ой там брала дівка льоночок дрібненький. Грин. III. 413. Уродився льониченько, унадився козаченько да витоптав льон. Чуб. V. 158.

Льоніць, -нця, м. — **дикий**. Раст. *Linaria arvensis*. Вх. Пч. I. 11.

Льоник, -ка, м. Осевая чека, засовка. Чуб. VI. 112.

Льониченько, -ка, м. Ум. отъ **льон**.

Льонище, -ща, с. Мѣсто, бывшее подо льномъ. Черк. у. *Орали отте льонище*. Київ. г.

Льонний, -а, -е. Льняной. *Льонній обруси на столі*. О. 1862. IV. 21. *Льонна олія*.

Константиногр. у.

Льонок, -нка, м. Часть верстату. Шух. I. 255.

Льонок, -нку, м. 1) Ум. отъ **льон**. 2) Раст.: а) *Linaria vulgaris*. ЗЮЗО. I. 126. б) *Linum catharticum*. ЗЮЗО. I. 126.

Льонток, -тка, м. = **Льонок**. МУЕ. III. 17.

Льоп! меж. Шлепъ! ляпъ!

Льопати, -паю, -ещ, гл. Ляпать, мазать. *Годі вже тобі оту долівку льопати: розводь маслинку, та ставай — вибілиш оцю стінку*. Кобел. у.

Льопи, -пів, м. 1) Пятна отъ разлитой цвѣтной жидкости. 2) Мазня (о картинѣ).

Полт. г.

Льос, -су, м. Жребій; судьба; удѣлъ, участь. *Єдну шату Христову пошарпали, а о другій кидали льоси. Я в тому невинна, льос тому владає, наказує рідний отець і мати не дає. — На що ж, невдачнице, на льос нарікати? Лучче сказать: нехороший, не можу кохати*. Чуб. V. 172.

Льот, -ту, м. = **Літ**. Пізнати сову по льоту. Ном. № 7343. *Здоров'я льотом вилітає, та по воловому вертає*. Г. Барв. 541. *За твоім льотом і ми полетіли і вже не згорнемо крил*. О. 1861. III. 7.

Льоток, -тка, м. Отверстіє въ ульѣ, куда летають пчелы.

Льох, -ху, м. 1) Погребъ, подвалъ. Стор. МПр. 72. *Льох був серед двору*. Грин. II. 155.

Двір гарний з рубленою хатою, коморою, льохом і садком. Котл. НП. 356. *Піди до льоху, до корови, та швидче!* Шевч. 132. 2) Яма, пещера; подземельє. *Як з ним побігла на охоту, та грім загнав їх в темний льох*. Котл. Ен. I. 25. *Ярема з Лейбою прокрались аж у будинок, в самий льох; Оксану вихопив чутъ живу Ярема з льоху*. Шевч. 189.

Льоха, -хи, ж. Свињя. *Десятеро поросят одну льоху ссуть*. Чуб. I. 315. *Одну льоху маємо, та й ту вовки витягнуть з двору*. Левиц. Пов. 183. Ум. **Льошка**. Шух. I. 212.

Льоховиця, -ці, ж. Яма; чаще: волчья яма, западня для поимки волковъ. Лубен. у. У цій Барвінщині чисто якісь льоховиці. Лубен. у.

Льошка, -ки, ж. Ум. отъ **льоха**.

Люб, -ба, м. Милый. *Од Бога — люб, од попа шлюб, од короля весілля*. Рк. Макс. *На що любя любиувала?* ЗОЮР. II. 14.

Люба, -би, ж. Любовь. *Коби нам ся ніч не стало з великої любви*. Гол. III. 394. *Моцний Боже допоможе, дасть з любви користь*. Чуб. V. 2.

Любайстер, -тру, м. Алебастръ. Черк. у.

Любайстровий, -а, -е. Алебастровый.

Любанка, -ки, ж. Возлюбленная. Желех. Ум. **Любаночка**. Гол. II. 465.

Любас, -са, м. Любовникъ. Желех. Вх. Зн. Ум. **Любасок**. Желех.

Любаска, -ки, ж. = **Любанка**. Ум. **Любасонка**. Гол. II. 551.

Любасок, -ска, м. Ум. отъ **любас**.

Любасочка, -ки, ж. Ум. отъ **любаска**.

Любва, -ви, ж. = **Любов**. *Годі любви бере, як достатки є*. Ном. № 8921.

Любезний, -а, -е. Любезный. Кв. II. 232. *Промов мені слово, о любезний сину*. Чуб. III. 16.

Любець, -бця, м. 1) = **Любісток.** *Чи ти мене, моя мати, в любцю не купала, що ти мені, моя мати, долі не вгадала.* Чуб. V. 357. 2) **Милый.** *Ой як любця не любити, коли очки чорні!* Гол. III. 514.

Любжа, -жі, ж. Раст. а) *Orchis incarnata*, дремлик. б) *Orchis latifolia*. ЗЮЗО. I. 130.

Любідра, -ри, ж. Огородная мята, *Thymraeolum uginus*. Мнж. 185.

Любий, -а, -е. 1) Милый; приятный; хороший. *Бжолa летить на любий цвіт.* Ном. № 8732. *Розмова моя любa та мила.* Ном. № 12934. *Любого гостя весною частують медком, а в-осени молочком.* Ном. № 11802. *Така любa рiлля, що дитина вирoсла б, коли б посадив.* Ном. № 10150. 2) **Возлюбленный.** *Ізійшов голос із небес: Ти еси син мій любий, що я вподобав.* Єв. Мр. I. 11. *До любої небоги нема далекої дороги.* Ном. № 8759. 3) **Любовный.** *У любий місяць уродилась (про дівчину, котру всі кохають).* Ном. № 8748. Ум.

Любенський, любесенький. *Тіточко наша любенька, не кидай нас.* МВ. I. 12. *Там така любісінька дитина.* Полт.

Люби-мене. Раст. а) Незабудка. *Myosotis palustris*. б) *Astrantia major*. Лв. 97. в) *Eryngium planum*. Лв. 98.

Люби-мене-не покинь. Раст. 1) *Lathyrus sylvestris*. ЗЮЗО. I. 126. 2) *Orchis Morio*. ЗЮЗО. I. 130.

Любижник, -ка, м. Раст. *Melampyrum pratense*. Лв. 100.

Любіста, -ти, ж. = **Любісток.** ЗЮЗО. I. 126.

Любистина, -ни, ж. Одинь екземплярь растенія любисток.

Любісток, -тку, м. Раст. *Levisticum officinale*. *Чи в любистку ти купався, що ти мені сподобався?* Чуб. V. 75. Ум. **Любисточок.**

Любити, -блю, -биш, гл. Любить. *Кого Бог любить, того й карає.* Ном. № 42. *Козак дівку вірно любить, заняти не сміє.* Мет. 105. *Любiть її, думу правди, козацькую славу, любiть її.* Шевч. 128.

Любитися, -блюся, -бишся, гл. 1) Любить другь друга. *Так любляться, як собака з кішкою.* Ном. № 4147. *Ой за Бугом за рікою любився я з дівчиною.* Чуб. V. 24. *З ким вірно люблюся — не наговорюся.* Мет. 29. *Кохайтесь, любитеся, як серденько знає.* Шевч. 12. 2) **Нравиться.** *А що, хата любиться?* Лебед. у.

Любітки, гл. Ум. оть **любити.** *Уже нам ся сього року любитки не веде.* Гол. IV. 508.

Любісінький, -а, -е. Чрезвычайно милый, ч. приятный, ч. хороший.

Любісінько, нар. Чрезвычайно приятно, ч. мило, ч. хорошо.

Любість, -бости, ж. 1) **Любовь.** *Заміж пішла по любости.* МВ. I. 92. *Не білись, личко біленькеє, будуть к тобі гості, гості не з любости, а од нелюба старости.* Чуб. V. 574. *Нехай о тім увесь світ знає, же з любости смерть буває.* Гол. III. 396. 2) **Приятность; удовольствие.** **До любости бути кому.** **Нравиться.** **Робити до любости.** *Въ свое удовольствие дѣлать, по своему желанію.* *Боклаги з напитками і всякі ласощі. Пий і їж до своєї любости, хто хочеш.* К. ЧР. 85.

Любісько, нар. = **Любісінько.** Желех.

Любка, -ки, ж. 1) Милая, дорогая. *Ой мамко любко! моя мамочко!* Ном. № 7837. 2) **Возлюбленная.** *Добри-вечір, мила, добривечір, любко!* Чуб. V. 139. *Оженися, мій синочку, візьми собі любку, цілуй її, милуй її, як голуб голубку.* Чуб. V. 32. 3) Раст. а) *Orchis latifolia*. ЗЮЗО. I. 130. См. **Любжа.** б) *Orchis sambucina*, — *purpurea*. ЗЮЗО. I. 171. в) **мн. Любки.** Раст. *Orchis militaris*. ЗЮЗО. I. 130. *Зілля таке: любки зветься. Як хоче*

дівчина, щоб парубок любив, так у чому небудь і дає йому тих любок. Черниг. у. Ум. **Любонька, любочка.** О, да який же вінок ваш красний, сестро! да який оке красний! Сестронько-любонько, коли ж ви його візьмете? МВ. I. 171. Діти помітили, жалують мене: тіточко-любочко! чого ви журитесь? МВ. I. 11.

Любко́, -ка, м. Милый, любовникъ. Котра мого любка любить. Гол. III. 453. Не велика поточина луги ізмулила; хвалилася ледачина: любка вітлюбила; так би она дочекала світа біленького, чи в'на буде обнімати мого миленького. Гол. II. 427. Ум. **Любонько.** Ой Романе, Романоньку, що ж тя болють, мій любоньку? Гол. I. 158.

Люблений, -а, -е. Тотъ, кого полюбили. Бере собі Химочку любленую. Грин. III. I. 460. Баба сужена, а кума люблена. Ном. № 8082.

Люблівий, -а, -е. Влюбчивый. Дід мав любливе серце. Стор. (Закох. чорт.). — ЧГВ. 1853. 62.

Люблин, -на, м. 1) Названіє города. 2) Названіє хороводной игры. Грин. III. 113.

Любля́, нар. Нравиться, угодно. Щоб ти мене на шиї возив, та скрізь, де мені любля. МВ. (КС. 1902. X. 151). Ну, хто куди любля! Усюди є об віщо погріти руки! І от — одна куна сюди, а друга туди... К. ЧР. 353.

Люблязний, -а́, -е́ = Люб'язний.

Люблязно́, нар. = Люб'язно. Котл. Ен. VI. 34.

Любля́нка, -ки, ж. = Любанка. Ум. **Любляночка.** Любили ж мене три любляночки. Грин. III. 21.

Любля́та, -ля́т, с. мн. = Люб'ята.

Любо, нар. 1) Пріятно; хорошо; красиво. У людей діти — любо поглядіти. Ном. № 9204. Сіяло сонце в небесах; а ні хмариночки, та тихо, та любо, як у раї. Шевч. 100. Любо й неньці, як дитина в честі. Ном. № 9226. З гарної дівки гарна й молодиця, — гарно завертиться, любо подивиться. Ном. № 9004. 2) Съ насладженіємъ. Не дві ночі карі очі любо цілувала. Шевч. 66. Невольники лежать, простягшись любо. К. Іов. 8. 3) Любовно, въ любви, въ согласіи. Ум. **Любо́нько, любе́сенько.** І досі ще стоїть любенько рядок на вигоні тополь. Шевч. 492. Ходить по хаті..., урядившись як можна гарніш, виголившись чистенько і чуб вистригши любесенько. Кв. Тихенько й любенько день мине. МВ. I. 18. Мені, моя доле, дай на себе подивитись, дай і пригорнутись, під крилом твоїм любенько в холодку заснути. Шевч. 622. Сестро моя, не журись, голубко! Досі жили з тобою любенько, — треба так і звікувати. МВ. I. 12. І за руки любенько взявшись, до ратуші пішли тишком. Котл. Ен. V. 44.

Любов, -ви, ж. Любовь. Любви Божої не маєте в собі. Єв. I. V. 42. Де любов, там сам Бог пробуває. Ном. № 9514. Не завидууй багатому: багатий не має ні приязні, ні любви, — він все те наймає. Шевч. 227. Ой Боже, Боже, що тая любов може! Нп. **До любви.** По любви. Хоч у одній льолі, аби до любви. Ном. № 8898. **Бути до любви.** Вызывать любовь, нравиться; быть пріятнымъ. А ні до любви, а ні до життя. Ном. № 6552. Щоб біле личко, а чорнії брови, — то ж козакові дівка до любви. Чуб. V. 40. Тільки ж мені до любви що чорнії брови. Мет. 18. Ум. **Любовка.** Хоч у одній льольці, аби до любви. Ном. № 8898.

Любове́ць, -вця́, м. Любитель. Козелецк. у.

Любовний, -а, -е. 1) Любимый. 2) Полюбовный. *Могорич — любовна річ.* Ном. № 14063. Ум. **Любовненький.** *Гості ви мої любовненькій, сядьте в мене, побесідуйте.* Чуб. V. 575.

Любовність, -ности, ж. Любовь, согласіє. *Муж із жоною не в любовности, в невірности живе.* ЗОЮР. II. 118.

Любовно, нар. Любовно, въ любви, въ согласіи. *Хороше да пригоже, да любовно живуть.* Чуб. V. 516. *У нас це так любовно.* Лебед. у. Ум. **Любовненько.**

Любомудр, -ра, м. Мудрець. *Ти засвітив, любомудре, світоч правди, волі.* Шевч. 237.

Любонь, нар. = **Либонь.**

Любонька, -ки, ж. Ум. отъ любка.

Любосний, -а, -е. 1) Любовный. К. ЧР. 2) Любезный, пріятный. К. Дз. 182.

Любочка, -ки, ж. Ум. отъ любка.

Любота, -ти, ж. Наслажденіє, удовольствіє. *Любота глянути на молодят, як вони гарненько живуть укупці.*

Любощі, -щів, ж. мн. 1) Любовь, любовныя ласки, вираженія любви, любовное влеченіє. *Любощі та вечерниці заведуть до шибениці.* Ном. № 12563. *Щирії любощі серденьку одрада. Се на мене любощі напали; а матуся казала, що любощі як сон: ні заїси, ні заспиши і що робиши — не знаєши, мов в-ві сні.* Кв. 2) Средство приворожить къ себѣ чью любовь. *Чи ти мені що починила? Чи ти мені любощів дала?* Чуб. V. 92.

Любрик, -ка, м. и **любрика, -ки, ж.** Вапъ (красный карандашъ). Харьк.

Любування, -ня, с. 1) Ласки; любовныя ласки. 2) Удовольствіє, наслажденіє чѣмъ-либо.

Любувати, -бую, -еш, гл. 1) — **кого.** Любить; ласкати, осыпати любовными ласками. *Чужі жонки любувати.* Вх. Уг. 251. *Мій миленький іде тихою ходою з инчою милою, він її цілує, він її любить, а на мене, молоденьку, нагайку готує.* Чуб. V. 621. *На що любва любувала, з броду воду вибирала, кацарівно?* ЗОЮР. II. 15. 2) Выбирать по вкусу. *Любує кобилу.* Лебед. у. 3) — **на.** Любоваться. *Любує на землю, що як писанка красується.* Мир. ХРВ. 354. *Любував на вола.*

Любуватися, -буюся, -ешся, гл. Любоваться. *О пуцьверинку Купидоне, любуйся, як Дідона стогне.* Котл. Ен. I. 36.

Любуня, -ні, ж. Ласк. отъ любка. *Хаюню, любуню, чи любиши ти мене?* Pauli.

Любусь, -ся, м. Милый, любимый (о мужчинѣ). *Серце, дідусю любусю, води хорошенько бабусю.* Чуб. V. 1134.

Любця, -ці, ж. Милочка. *Жінко ж моя, любцю ж моя, іди ти додому.* Чуб. V. 93.

Любчик, -ка, м. 1) Милый, дорогой. *Не їдь, братіку, не їдь, любчику!* Чуб. V. 49. 2) = **Любисток.** Вх. Лем. 433.

Любчіна, -ни, ж. = **Любка.** *Що то за дівчина, що то за любчина?* Чуб. V. 48.

Люб'язний, -а, -е. Любезный, милый, пріятный. *Водишся з люб'язними мені людьми.* Кв. II. 173. *Знаю, чом тобі всі не люб'язні.* Котл. НП. Ум. **Люб'язненький.**

Люб'язно, нар. Любезно, привѣтливо, мило. *Підійшов до неї і спитав так тихенько та люб'язно.* Кв. II. 244. Ум. **Люб'язненько.**

Люб'ята, -ят, с. мн. Милые. Желех. *Мої люб'ята!* (обращеніє).

Люб'ячий, -а, -е. Любящий. *Такий він був люб'ячий до мене.* МВ. I. 2.

Люд, -ду, м. Народъ, людъ; челоуѣчество. *Не все ж Бiг дарує, про що люд мiркує.* Ном. № 71. *Вона стане на користь людовi нашому. Дещо. 15. Люд вже здавна коверзує — з того лихo плазує.* Ном. № 2456.

Люде, -дей, мн. 1) Люди. *Бог Богом, а люде людъми.* Ном. № 170. *Бог судить не так, як люде.* Ном. № 34. *От уже й люде трапляються, — от уже й заміж пора — Які там, мамо, люде? — Харько Кабиця. О. 1861. XI. Кух. 13. З його люде будуть.* Изъ него толкъ будетъ. Ном. № 4866. *Я тоді ще бачив, які з його люде будуть. Вас за людей мають.* Васъ считаютъ за людей, къ вамъ относятся какъ къ людямъ. **В людях.** Публично, при народѣ. *Шануй одежу в дворі, вона тебе в людях.* Ном. № 11128. 2) Простой народъ. *Дивись! пан, а балака, як люде.* Ном. № 1244. *Чи пани, чи люде?* Ном. № 1138. *То пани, а ми люде.* Ном. № 1139. Ум. **Людки.** (Чуб. III. 109), **людоньки, людочки.** *Людоньки! та де в мене гроші взялися? Каменец. у. Людочки! як же я злякалась!* Ув. **Людиська, людища.** *Єсть люде, єсть і людиська (людища).* Ном. № 2450.

Людина, -ни, об. Челоуѣкъ. *Кожна людина своє лихo несе.* Ном. № 1993. *Перша жінка в мене була добра людина. ЗОЮР. I. 9. Якась людина. Шевч. 340. Не годиться потягаться на людину. Чуб. I. 88. З його вийде людина. Миргор. у. Ум. **Людинка.***

Людiний, -а, -е = Людинячий. *Знайшов у полі ногу — дрібнесеньку — та й думаю: чи людина се нога? Чи з людей ся нога? Сосниц. у.*

Людiнка, -ки, об. Ум. отъ **люди́на.**

Людiнячий, -а, -е. Какъ у челоуѣка, челоуѣческой. *Пика людиняча. Полт. у. Що воно ото таке намальовано? Людиняча голова на товаричих ногах. Лубен. у.*

Людiська и людища. Ув. отъ **люде.**

Людкi, -кiв, мн. Ум. отъ **люде.**

Людний, -а, -е. 1) Людской, свойственный челоуѣку. *Одно, та й те не людно (про дитину).* Ном. № 9203. 2) Многолюдный. *Левиц. Пов. 297. К. Псалт. 98.*

Людність, -ности, ж. Населеніє. Желех.

Людніти, -нію, -єш, гл. 1) Начинать походить на челоуѣка, дѣлаться болѣе похожимъ на челоуѣка въ физическомъ или нравственномъ смыслѣ. 2) Наполняться, заселяться людъми.

Людно, нар. 1) По-людски, какъ слѣдуетъ челоуѣку. 2) На людяхъ, публично. *Благословіть нас, тату, людно, та й весіля відгуляймо. Г. Барв. 211. 3) Многолюдно. НВолын. у. Стало трохи людніше. Левиц. Пов. 205. Приїду додому, — весело буде, людно. МВ. (О. 1862. III. 39). 4) Съ людъми, съ войскомъ. Поприставали (пани до Жовковського) людно й оружно. К. ЦН. 277.*

Людoвий, -а, -е. Народный.

Людoжер, -ра, м. Людоѣдъ. *Криваві людoжері. К. ЦН. 314. Змії людoжер. К. МБ. X. 12.*

Людoжерний, -а, -е. Свойственный людоѣду, кровожадный. *Людoжерне панство завдавало (людям) неронiвські iнквiзiційні муки. К. Кр. 25. Почули свіжу кров сі людoжерні птиці. К. Дз. 11. Гучить з гармат стреляння людoжерне. К. ЦН. 268.*

Людoїд, -да, м. Людоѣдъ. *Ах ти людoїд. Ном. № 4082. Колись на світі було так, що багато було, кажуть, людoїдiв, або песиголовцiв. Грин. I. 1.*

Людoїдний, -а, -е. Свойственный людоѣду, кровожадный. Желех. *Ті прославляли війну людoїдну. О. 1861. I. 94.*

Людоїдство, -ва, с. Людоѣдство. К. Досв. 112. Переносно: жестоке, безжалостное отношеніє къ людамъ. *Що далі, то неначе лучче стає... розбійства того менше... людоїдства того нема.* КС. 1883. IV. 773.

Людоїдський, -а, -е. Принадлежачій людоѣду, ему свойственный.

Людоньки, -ків, мн. Ум. отъ люде.

Людоріз, -за, м. Убійца, разбойникъ. Мир. ХРВ. 321.

Людославний, -а, -е. Славный, знаменитый людъми. *Відкіль тебе, брате, виглядати? Чи з Чорного моря, чи з чистого поля, а чи з людославного Запорожжя?* Лукаш. 59. *Людославна запорізька Січ.*

Людство, -ва, с. соб. Люди. *І все те людство навколішки стало.*

Людський, -а, -е. 1) Человѣческой. *Де люде не ходють і людський христіянський глаз не заходе.* Чуб. I. 116. *Напився він не раз людської крови.* Ном. № 1281. *І погляд у його не людський.* Ном. № 2893. 2) Человѣчный, привѣтливый. 3) Порядочный, разумный, смыслящій. *Не попалося кому людському взяти.* МВ. **Півтора людського.** Неразумное, неумѣстное. *Що скаже, то півтора людського.* Ном. № 13031. 4) Народный, простонародный. *То земля панська, а то людська.* Полт. г. 5) Чужой, не свой. *Постаріла мене, брате, людська робітенька.* Грин. III. 400.

Людськість, -кости, ж. 1) Человѣчество. К. (О. 1861. II. 228). 2) Гуманность, человѣчность. Левиц. (Правда).

Людці, -ців, м. мн. Ум. и нѣсколько уничижительное отъ люде. *Трясітєся, рубці, дивітєся, людці.* Чуб. V. 481. *Такі собі людці, — не дуже гарні!.. — Траплялись і хороші людці.* Котл. НП.

Людяка, -ки, ж. Ув. отъ людина. (Харьк.). Человѣчина.

Людяний, -а, -е. Гуманный, привѣтливый въ обращенія. О. *Гервасій... вийшов пан-отцем простим, людяним.* Св. Л. 17. 2) Человѣческой, свойственный порядочному человѣку, настоящій. *У нього і скотини людяної чорт-ма. У багача і одежа людяна.*

Людяність, -ности, ж. 1) Гуманность. Желех. 2) Привѣтливое обращеніє, соединенное съ душевной добротой.

Люз, -зу, м. 1) Свободное мѣсто. Желех. **Люзом.** Какъ нарѣчіє: свободно; въ безпорядкѣ; неукрѣпленно. *Люзом ходити.* Желех. *Кінь... на каменистій дорозі пошнупає (обнюхає) каміне, попробує ногою, чи не лежить воно люзом.* Шух. I. 79. 2) Смѣна караула? Федьк. III. 165.

Люза, -зи, ж. Большая барка на Днѣпрѣ, аршинъ до 30 длины, везущая преимущественно мелкій лѣсь. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Люзний, -а, -е. Свободный, вольный.

Люзняк, -ка, м. Слуга въ военномъ лагерѣ стариннаго польскаго войска? *Люзняк в шляхетському обозі.* К. ПС. 9.

Люзованець, -нця, м. У гребенщикова: названіє верхушки рога. Вас. 163.

Люзувати, -вую, -еш, гл. Смѣнять. *Пішов фрайтер молоденький стойку люзувати.* Федьк. III. 164.

Люзуватися, -зуюся, -ешся, гл. Разшатываться, ослабѣвать въ связи, въ прочности.

Люда, -ли, ж. Большая курительная трубка. См. **Люлька 1.** *Виносе йому циган таку здоровенну люду.* Мнж. 114.

Люлечка, -ки, ж. Ум. отъ люлька.

Люлечки. Ум. отъ люлі.

Люлешний, -а, -е. 1) Трубочный. 2) Любящий курить изъ люльки. Харьк.

Люлешник, -ка, м. Куритель изъ трубки. Ном. № 12603.

Люліна, -ни, ж. = **Люля, колиска.** *Е... е... люлино! Засни, мала дитино!* Мил. 43.

Люлі-люлі, меж. Баюшки баю. Чуб. V. 446. *Ой люлі, люлі, моя дитино.* Шевч. 481. *Ой ну люлі, люлі! Чужим дітям дулі, а нашому калачі, щоб спав і вдень, і вночі.* Мет. 3. Ум.

Люлечки. Люлі-люлечки.

Люлочник, -ка, м. Раст. *Oenothera bienis*. Лв. 100.

Люлька, -ки, ж. 1) Курительная трубка. Вас. 148. *Хто не курить люльки і не нюхає табаки, той не варт і собаки.* Ном. № 12600. У гуцуловъ части трубки называються: **вершок**, въ который набивается табакъ, **сподок** — въ него затыкается **чубук**; они дѣлаются каждый отдѣльно и скрѣпляются **чо́пиком**; надъ **вершком** находится **накривка** или **пишка** (крышка), которая къ **вершку** прикрѣплена **кочергою** — треугольною металлическою пластинкою, въ которой крышка поворачивается на **чопу**; металлическія украшенія крышки (завитки) наз. **кучерями**: **сподо́к** украшается **гребінем**, а гдѣ послѣдняго нѣтъ, тамъ для крѣпости соединяетъ **сподо́к** съ **вершком** проволочная **плетінка**; та часть **чубука**, которая берется въ ротъ, наз. **пищок**. Шух. I. 276, 277. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Люлечка.** *Козак сердега люлечку потягає.* Нп.

Люльок, -лька, м. Раст. *Hyosciamus niger*. Лв. 99.

Люлю-сю! меж. Крикъ на свиней, когда ихъ загоняють. Вх. Лем. 429.

Люля, -лі, ж. = **Колиска.** *Вже твоя дитиночка у люлі кричить.* Грин. III. 302. Ум. **Люлечка.**

Люляння, -ня, с. Баюканье.

Люля́та. Въ колыбельн. припѣвѣ. *Люлі, люлі, люлята.* Мил. 40.

Люляти, -ляю, -еш, гл. 1) Баюкать. *Люляю, люляю, поб'ю котка, полаю.* Мет. 2. 2) Спать (о дѣтяхъ). *А Савиха молоденька дитину колише: «Ой люляй, люляй, вродливий синочку!».* Гол. I. 19.

Лю́нтра, -ри, ж. Узкая длинная лодка. Мнж. 185.

Люну́ти, -ну, -не́ш, гл. = **Лину́ти.** *Дощику, дощику!... люни як з луба!* Ном. № 334.

Люстерко, лю́стеречко, -ка, с. Ум. отъ люстро.

Лю́стро, -ра, с. Зеркало. *Морським милом умивалася, в ясне люстро виглядалася.* Чуб. V. 579. Ум. **Люстерко, лю́стеречко.** *В золотев люстерко видивлялася.* Чуб. V. 19.

Люстри́на, -ни, ж. Люстринь. *Шалевий пояс і люстрини, щоб к празнику пошив каптан.* Котл. Ен.

Люстрино́вий, -а, -е. Люстриновый. *Що за гарну спідницю я їй справив! Люстринову і юпку парчеву.* Кв.

Люстровий, -а, -е. 1) Зеркальный. 2) Люстриновый. *Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий, пішла к Зевесу на ралець!* Котл. Ен. I. 12.

Люсува́ти, -сую, -еш, гл. Шипѣть, кипѣть; гасить известь. *На вапну налили води, то вона й люсує. Вапно люсувати.*

Лют, -ту, м. Гвоздь, которымъ стягивають урванты на ободѣ колеса. Чуб. VII. 576.

Люте́нь, -ня, м. = **Лютий 2.** *Місяць люте́нь питає, чи обутий.* Ном. № 412. *Люте́нь казав: як би я в батькових літах — бикуну третяку ро́ги вирвав би.* Ном. стр. 282. № 412.

Лю́тер, -тра, м. = Лютор. К. МБ. III. 261.

Лю́терський, -а, -е. Лютеранський. Польський міст, лютерський піст, турецьке набоженство — то все блаженство. Ном. № 8108.

Лютий, -а, -е. 1) Свирѣпый, суровый, жестокий, лютий. Збери всіх лютих змії, збери, роспитай, котора люта. Чуб. I. 122. Лютий звір. Мет. 15. Ой боїться ж воно да лютої зіми. Мет. 149. Лютий ворог. Шевч. 256. Люте горе. Шевч. 44. Не бачив кінця моїй лютій муці. Стор. МПр. 40. 2) Крѣпкій (о табакѣ). Лютий тютюн (у гуцуловъ). Шух. I. 36. 3) Февраль (назв. мѣсяца).

Лю́тити, -чу, -тиш, гл. Сердить, подразжать. Желех.

Люти́тися, -чуся, -тишся, гл. = Лютувати. Магнат лютився. Мир. ХРВ. 92. Він лютиться, що я не радивсь його. НВолын. у.

Люти́сть, -гости, ж. Ярость, свирѣпость. Стор. МПр. 61. Котл. Ен. V. 68.

Лютно, нар. Морозно съ холоднымъ вѣтромъ. Лютно на дворі. Каменец. у.

Люто, нар. Свирѣпо, жестоко, люто, звѣрски. Люто помордовано! — О злая доле! за що ти мене так люто караєш? Стор. II. 269.

Лютор, -тра, м. Лютеранинь. Пани лютори й кальвини, дознаючи собі напасти од католиків, наших підірали. К. Хм. 34.

Лютощі, -щів, мн. = Люти́сть. Її тиха мова гасила його лютощі. Мир. ХРВ. 34.

Лютровий, -а, -е. Лютрові залізця. Родъ ловушки для лисиць, куниць, хорей и подобныхъ звѣрей. Вх. Пч. II. 7.

Лютува́ння, -ня, с. Свирѣпствовање. Лютуванням і кров'ю вони наситились уже в доволі. Стор. МПр. 147.

Лютува́ти, -тую, -еш, гл. 1) Свирѣпствовати, злитися. Ревуть, лютують вороги. Шевч. 59. Лютує голод в Україні. Шевч. 332. Стеха дивиться, що з того буде, а сама так і лютує. Кв. II. 18. Лютував старий за те, що ляховку взяв, та вже як Бог дав їм дітей, старий їх простив. МВ. I. 73. 2) Паять.

Лютува́тися, -туюся, -ешся, гл. 1) = Лютувати 1. 2) Паяться.

Лють, -ті, ж. Сильний холодъ. Ном. № 3737. Теперки ще нічого, а як сама лють була, то хочень і три в'язки соломи спали, то холодно. Каменец. у.

Люципер, -ра, м. Люциферъ, дьяволь. Шевч. 592. Чуб. I. 166. Пойде Ірод сам до аду люциперу на пораду. Чуб. III. 359.

Люше́нний, -а, -е. Имѣюцій люшню.

Люшенька, -ки, ж. Ум. отъ люшня.

Люшки, меж. Крикъ на телять.

Люшня, -ні, ж. = Лушня. А оглянься, — люшню згубиш. Полт. Ум. Люшенька.

I. Ля, пред. = Біля. Стоїмо ми ля воріт. Черниг. у.

II. Ля. Употребляется какъ вставка. Я ходив ля до нею. Вх. Зн. 34. П'ять днів ля робив. Вх. Зн. 34.

Лябдати, -даю, -еш, гл. Болтати. Угор.

Лявр, -ру, м. Лавръ. І цвинтаръ озде, як го впарканили, цїприсом, лявром, зіллем насадили. Федьк. I. 75.

Ляга́ти, -гаю, -еш, сов. в. лягти, -жу, -жеш, гл. 1) Ложиться, лечь. Так мені жилося: устаю — плачу і лягаю плачу. МВ. II. 15. Лучче мені та гіроньки копати, аніж мені з нелюбом та спати лягати. Мет. 260. Високії ті могили, де лягло спочити козацькеє біле

тіло. Шевч. 48. *Курява лягає.* Шевч. 89. *Субота — не робота: помий, помаж та і спати ляж.* Ном. № 542. *Еней на ніч забрався спати, зарився в просо, там і ліг.* Котл. Ен. 2) *Тільки сов. в. Умереть. Робила цілий вік панам, та мабуть ляжу як кістка гола.* Ном. № 1520. 3) *Заходить, зайти (о сонці). Лягло сонце за горою, зорі засіяли.* Шевч. 53.

Лягі́, -гів, м. мн. = **Лягови**. *Іде він до неї о пізніх лягах.* Чуб. II. 183.

Ля́ймо, -ма, с. = **Лягови**. *От як у добре ляймо і приліта змій.* Мнж. 9. *Іде селом — а ні телень, хоч би тобі собака гавкнув, а воно були пізні лягма.* Лебед. у.

Ля́гови, -гов, ж. мн. *Время, когда ложатся спать. По Різді сижу я одного вечора, так вже у пізні лягови, пряду.* МВ. II. 14. *Не діло діялось у пізні лягови, — ніде а ні телень.* Лебед. у.

Лягови́тися, -влю́ся, -ви́пся, гл. = **Лягати 1**. *Крутиться, вертиться, під припічком спатъ лявуться.* Грин. I. 248. *Чи договорюсь я тобі, щоб ти покинула прядсти та ляговилась швидче спати.* Кв.

Ля́гома, -м, с. мн. = **Лягови**. *Пізно, об лягома приїхав.* Змієв. у.

Лягі́. См. **Лягати**.

Лягчи́ = **Лягати**.

I. Ля́да, -ди, ж. 1) Опускная дверь: въ потолокъ (на чердакъ), въ погребъ и пр.

Подобное-же у колесниковъ въ **парні**. Вас. 146. 2) Опускная ставня въ прилавкѣ.

Різники у нас продають м'ясиво на штандарах, а в кого крамниця є, то на ляді. Лебед. у.

3) Крышка надъ корытомъ, находящимся у **сажа** (см. **саж**), поднимающаяся и опускающаяся, устроенная съ того цѣлю, чтобы находящіеся на волѣ животныя не могли пользоваться изъ корыта кормомъ, положеннымъ для заключеннаго въ **саж** животнаго. Чуб. VII. 396. 4) Помость? настилка деревянная? *Мені, мій пане, на ляді стояти* (говорить конь). Чуб. V. 871. 5) Часть ткацкаго станка, сквозь которую

проходятъ нити основы и посредствомъ которой прибиваются одна къ другой поперечныя нити. Части **ляди**: два деревянныхъ четырехгранника называются собственно **лядою** (3); сквозь нихъ на концахъ проходятъ два болѣе тонкихъ

четырехгранника — **хвосты** (2), находящіеся по отношенію къ **ляді** въ вертикальномъ положеніи; нижніе концы **хвостів** укрѣплены въ нижнемъ брускѣ

ляди (а), а верхній брусокъ (б) свободно ходитъ по **хвостам** вверхъ и внизъ для того, чтобы можно было между верхнимъ и нижнимъ брускомъ поставить **блят** (5) (см. это слово). Когда **блят** вставленъ въ продолговатое углубленіе въ нижнемъ брускѣ и

сквозь него пропущены уже нити основы, тогда верхній брусокъ (б) придвигается внизъ и, прижимая **блят**, удерживаетъ его въ стоячемъ положеніи, а самъ брусокъ

укрѣпляется двумя клиньями, **клинками** (4); верхніе концы **хвостів** связаны поперечною перекладной, которая называется **ро́спинка** (1). **Ляда** вверху привязывается къ особой перекладинѣ въ **верстаті**, которая называется

жерточкою, такимъ образомъ, чтобы она могла качаться взадъ и впередъ, какъ доска качелей. Константиногр. у. Въ Галиціи **хвосты** наз. **лядобійцями**. МУЕ. III. 18.

У гуцуловъ **ляда**, называется **набівка**, имѣеть слѣдующія названія частей: **стріла** =

ро́спинка, **снизьки** = **хвосты**, **рама** = собственно **ляда**, **бѣрдо** = **блят**. Шух. L 256.

II. Ля́да, -ди, об. = **Ледарь**. *Був би ляда, був би ляда, та й нікуди більше: не хоче робити, аж ніяк не хоче!* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

III. Ля́да, нескл. = **Леда**. Тільки о тім дівки дбайте, ляда кому не довіряйте. Гол. I. 367.
 Ой щось мо ся розлучили через ляда кого. Гол. I. 261. Ляда пліткам не ймай віри. Ном. № 6980. Ляда біс чоловіка удре. Ном. № 13236. Нехай мене ляда дурень в личко не цілує. Чуб. V. 174.

Ляда́щий, -а, -е = **Ледащий**.

Лядая́кий, -а, -е = **Ледаыйкий**. На лядаякого вибий весь ліс, то все їден біс. Чуб. I. 261. Аж виходить, вибігає найменшая свість і виносить козаченькові лядаяку вість. Чуб. V. 777.

Лядвенець, -нцю, м. Раст. Lotus corniculatus. ЗЮЗО. I. 127.

Ля́дер, -ра, м. Верхня сторона нагольного тулупа. Гол. Од. 18.

Ля́дина, -ни, ж. Сосна, расту́щая на ляд'ї. См. **Лядо**. НВолын. у.

Ля́дник, -ку, м. Раст. бобовина, вісія. Вх. Уг. 251.

Ля́до, -да, с. Возвышенное мѣсто въ лѣсу, заросшее строевой сосной. С. Сербы, НВолын. у.

Лядобієць, -бійця, м. Часть ляди. См. **Ляда 5**. МУЕ. III. 18.

Ля́дський, -а, -е. Польській. *Перейшла, як Уляна на лядську віру.* Ном. № 1854.
Лядський сину. — Лядська дочко (лайка). Ном. № 3573.

Лядува́ти, -ду́ю, -еш, гл. Быть ополяченнымъ. *Гей, докіль нам з ляхами лядувати?* К. ПС. 64.

Лядунка, -ки, ж. = **Ладунка**.

Лязурок, -рка, м. Синька.

Ляк, -ку, м. Испугъ. *Чого б ти з ляку не сказав.* Ном. № 4340. *Троянці з ляку задріжали.* Котл. Ен. IV. 8.

Ляка́ння, -ня, с. Пуганіє. *Нічим так не допікали Якімцеві... як ляканням тією школою.* Левиц. I. 242.

Ляка́ти, -каю, -еш, гл. Пугать, страшить. Стор. МПр. 92. Котл. Ен. Шевч. 289. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.* Ном. № 3029.

Лякати́ся, -каюся, -ешся, гл. Пугаться. Шевч. 59. *Не лякайся нас, пане, не багацько нас стане.* Чуб. III. 244.

Лякливий, -а, -е. Пугливый.

Лякучий, -а, -е = **Лякливий**. Левч. 133.

Лялечка, -ки, ж. Ум. отъ лялька.

Ля́лька, -ки, ж. Кукла. Левиц. I. 390. *Була в мене наміточка й ту дітки украли, на ляльки подрали.* Мет. Ум. **Лялечка. Вистроїлась як лялечка.** *Какъ куколка одѣлась.* Ном. № 218. **А ні лялечки не видко.** Ни души не видно. Ном. № 1919.
 Употребляется какъ ласкательное по отношенію къ женщинѣ. *Добридень, моя кралечко, моя лялечко!* Стор. II. 217.

Ля́лько, -ка, с. Зрачекъ въ глазу. Вх. Лем. 433.

Ля́ля, -лі, ж. дѣтск. 1) Маленькое дитя. 2) = **Ля́лька**. 8) Имя главной играющей дѣвушки въ весеннемъ хороводѣ того-же имени, устраиваемомъ 22 апрѣля, накануне Юрьева дня; она сидить въ вѣнкѣ и зелени внутри танцюющаго и поющаго вокругъ нея хоровода, у ногъ ея кладуть вѣнки изъ зелени, а она затѣмъ раздаєть подругамъ молоко, сыръ, масло, вѣнки, и пр. Чуб. III. 29 — 30. Ум. **Ля́лька, ля́лечка.**

Ля́ма, -ми, ж. Лямка, дугообразный деревянный снаряд, охватывающий грудь, кь нему привязана веревка — **повідець** — оканчивающаяся **чинбуркою**. При помощи **ля́ми** тянуть лодку, сьть рыболовную и пр. — люди, иногда волю. Левиц. ПЙО. Сторожевск. В *Тилигул до лями*. Ном. № 3064. Сюди то ходили запоріжці на заробітки до лями. Стор. II. 202. Ум. **Лямка**. Запрягають у лямку волів, лямують. Стрижевск.

Ля́мент, -ту, м. = **Лемент**.

Ляментува́ти, -ту́ю, -єш, гл. и пр. = **Лементувати и пр.**

Лямець, -мцю, м. Войлокъ. Вас. 156. 159. Лямці, *мн.* Валенки. КС. 1893. XII. 448.

Лямівка, -ки, ж. Обшивка, (напр., юпки, очіпка), опушка. Чуб. V. 1120. Вас. 192.

Ля́мка, -ки, ж. Ум. отъ **ля́ма**.

Ля́мпа, -пи, ж. 1) Лампа. Левиц. Пов. 313. *Вже і лямпа догорає і камраття заніміли, коло столу сном присіли.* Федьк. I. 40. 2) Лампада. *Висить під лямпою писанка.* Чуб. I. 23. *Каплиця красна, в ній лямпи палають.* Федьк. I. 75. Ум. **Ля́мпочка**. *Перед образами висіли скляні лямпочки.* Левиц. Пов. 20.

Лямпада, -ди, ж. Лампада. Ум. **Лямпадка**. *Перед образами засвітили лямпадку і свічки.* Левиц. Пов. 47.

Лямпарт, -та, м. Леопардъ.

Лямпартевій, -а, -е. Леопардовый. *Лямпартові дорогі шкури.* К. Хм. 65.

Лямпас, -су, м. Лампасъ. *Шаровари з лямпасом.* Чуб.

Лямува́ти, -мую, -єш, гл. 1) Окаймлять, каймить, обшивать края одежды. 2) Тянуть рыболовную сьть при помощи лямки. *Запрягають у лямки волів, лямують. А тоді й люде до того пристають, тож себе лямують, помагають витягати.* Азовск. (Стрижевск.).

Лямцеві чоботи. Валенки. НВолын. у.

Ля́мчитися, -чуся, -чишся, гл. Сбиваться въ колтунъ. Гайсин. у.

Ля́мщик, -ка, м. Рабочій на рыбныхъ ловляхъ. Браун. 34.

Лянный, -а, -е. Льяной. *Сам рано встає — мене не будить до кужеля лянного.* Ном. № 9138. *Полотенце на станок лянне.* Мкр. Н. 38.

Ляп! меж. Шлепъ, хлопъ. *Не рад лях, що по уху ляп, а він хоче і вдруге.* Ном. № 868.

Ляпавиця, -ці, ж. Слякотъ. *От знов ляпавиця вкинеться.* НВолын. у.

Ляпанець, -нця, м. 1) Оплеуха, пощечина. *По пиці ляпанця дасть.* 2) *мн.* **Ляпанці**. Туфли, шлепанцы.

Ляпани́на, -ни, ж.? *Яка ляпанина, така і хватанина.* Ном. № 7116.

Ляпання, -ня, с. 1) Хлопаніє. 2) Шлепаніє, плесканіє. 3) Бросаніє чьмь-либо липкимъ и мокрымъ. 4) Пачканіє, пятнаніє. 5) Звуки отъ ударовъ рукою. 6) — **язикомъ**. Болтовня.

Ля́пас, -са, м. Пощечина, шлепокъ. *Ляпаса у пику дати.* Ном. № 3853. *Дали по заду ляпаса.* **Ляпаса злапати, ззісти.** *Получить пощечину.*

Ля́пати, -паю, -єш, сов. в. ля́пнути, -пну, -неш, гл. 1) Хлопать, хлопнуть, стучать, стукнуть. *Не годиться по столу ляпать ложкою.* Чуб. I. 108. *Ляпнула дверима.* 2) Шлепать, шлепнуть, плескать, плеснуть. *Життя лящам, мов тім панам, — гуляють, ляпають хвостами.* Гліб. 42. 3) Шлепать, шлепнуть, бросать, бросить что-нибудь липкое и мокрое. *Ляпнув глиною в стіну.* 4) Пачкать, пятнать; капать, капнуть. *Не*

ляпай мені чорнилом книш! Крапля ляпнула на воду. 5) Ударяють, ударить. Ляпаю по ковадлу. Грин. II. 236. Ляпнув його по щоці. 6) Неумѣло говорить, сказать что-нибудь, болтать, сболтнуть. Приневолити короля таке слово ляпнути, що багацько воно лиха наробило. Стор. II. 133. Не ляпай язиком!

Ля́пка, -ки, ж. 1) Пятно. Ляпка на сіряці. Новомоск. у. 2) Болтовня. Вх. Лем. 433.

Ля́пкатися, -каюся, -єшся, гл. Возиться съ мокрою глиною или съ подобной массой. Таврич. г.

Ля́пнути, -пну, -неш, гл. См. Ляпати.

Ля́пота, -ти, ж. Предметъ, которій шлепаєть или по которому шлепають, хлопають; встрѣчаєть въ загадкѣ на сито: Прийшла кума до куми: «дай, кумо, ляпати, поляпати та й пійти. Мнж. 174.

Ля́потіти, -почу, -тиш, гл. Хлопать, шлепать (учащенно); капать. І дощ не йде, і хмар нема, тільки з стріхи ляпотить. Грин. III. 308.

Ля́пoтня́ва, -ви, ж. Хлопаніє, плесканіє. Така ляпотнява у тому млині. Лебед. у.

Ля́пoну́ти, -ну, -не́ш, гл. 1) Сильно хлопнуть, шлепнуть, плеснуть. 2) Съ шумомъ упасть, шлепнуться. Вх. Уг. 251.

Ля́пуна, -ни, ж. Блинъ (въ загадкѣ). Прийшла кума до куми, дай, кумо, бубони, спекти собі ляпуни. ХС. III. 62.

Ля́рва, -ви, ж. Потаскуха. Чуб. I. 90. Ах ти паскудо, лярво безноса! Подольск. г.

Ля́са, -си, ж. 1) Ременная или пеньковая часть кнута (безъ кнутовища). Загадка: Віз без коліс, а батіг без лясси, (човен, весло). Грин. II. 312. 2) = **Ліса 2.** Браун. 15.

Ля́савці, -ців, м. мн. = **Ласочка 2.** Чуб. III. 103.

Ля́си, -сів, мн. Любезности. Кв. I. 192. **Ля́си підпуска.** Любезничаетъ, заговариваете зубы. Ном. № 3091.

Ля́ск, -ку, м. Звукъ хлопанія, щелканія. Що це за ляск? — Це на ставку хтось стріляє. Радом. у. Батіг без ляску. Ном. № 434, стр. 302.

Ля́скання, -ня, с. Хлопаніє, щелканіє.

Ля́скати, -каю, -єш, сов. в. ля́снути, -ну, -неш, гл. Хлопать, хлопнуть, щелкать, щелкнутъ. Батіг ляскав. Ном. № 1276. Прилетіла качка, крилечками ляска. Нп. В руках же довгий був батіг, їм грімко ляскав він із лиха. Котл. Ен. II. 40. Ляснув себе по щоці. Кв. II. 173. Ляснув погонич пугою. К. Орися. Шука... ляснула хвостом по воді та вп'ять на дно пірнула. О. 1862. VIII. 17. **Вони тільки язиком ляскають.** Они лишь попусту болтають. Грин. I. 233.

Ля́скіт, -коту, м. Хлопаніє, щелканіє.

Ля́скотіти, -чу́, -тиш, гл. 1) Учащенно хлопать, щелкать. 2) Быстро говорить, быстро болтать, чаще — крикливымъ голосомъ. Вийде до них, ляскотить по пташиному, привітна, люба. МВ. (О. 1862. III. 44).

Ля́скотня́, -ні́, ж. Хлопаніє, щелканіє, трескотня.

Ля́снути. См. Ляскати.

Ля́сь! меж. Хлопъ! шльопъ! щелкъ! Лясь дверима, аж глина з стелі посипалась. Г. Барв. 89. Хоч лясь, та тільки не цурайсь. Ном. № 3312. Лясь зубами.

Ля́тва, -ви, ж. Дрянь. Лятвою-лятва. Дрянь дрянью.

Ля́ха, -хи́, ж. Гряда. Борз. у. Ум. Ляшка.

Лях, -ха, м. Полякъ. Шевч. 52, 46. Котл. Ен. Чуб. I. 106. Ум. **Ляшенько, ляшок.** Ув. **Лящуга.**

Ляхва, -ви, ж. соб. Поляки. *З нас висисає кров жидова і ляхва.* Левиц. Пов. 161.

Підклонилися латиненій ляхві. К. Дз. 114.

Ляхівка, -ки, ж. 1) Полька. Левиц. I. 161, 209. 2) Прошвенный узоръ въ женской или мужской рубашкѣ, родъ **мережки**; различныя названія ляхівки: **ляхівка на 3, 4, 5, 6, 7, 9 дірочок**, — **ціле коліща**, — **цілий збан**, — **хрестичками**, — **кругла нашиванка**, — **ко́са**, — **кругла**, — **хрещата**, — **рішіточка**. — **прутик**. На рукавахъ мужской сорочки бываетъ мережка з ляхівкою. Чуб. VII. 415. Кв. I. 6, 143.

Ляхівський, -а, -е. Польскій. *Наші дівчата і хлопці швидко зацвєнькали по ляхівській.* Левиц. I. 159.

Ляхопанський, -а, -е. Шляхетско-польскій. Встрѣчено у Кулиша. (Київ) *піймався був у руки ляхопанські.* К. Дз. 156.

Ляхува́ти, -хую, -еш, гл. Жить какъ поляки.

Ляцький, -а, -е = Лядський. *Без... оборони земляків од ляцької нахаби.* Левиц. I. 258.

Ляцька борода. Трава, которая осталась незахваченная косою. Ном. № 10185.

Лячний, -а́, -е́. 1) Страшный. 2) Боязливый. Желех.

Лячно, нар. Страшно. *Туди не ходять люде, там страшно, лячно всюди.* Млак. 71.

Ляшенько, -ка, м. Ум. отъ лях.

Ляшеня́, -няти, с. Ребенокъ полякъ.

Ляши́льник, -ка, м. Человѣкъ, дѣлающій знаки на полѣ, чтобы не было обсѣвокъ. НВолын. у.

Ляшити, -шу, -шиш, гл. Полонизировать. Желех.

Ляши́ти, -шу́, -шиш, гл. 1) Разбить огородъ на грядки. 2) Дѣлать знаки на полѣ, чтобы не было обсѣвокъ. НВолын. с.

Ляши́ха, -хи, ж. = Ляшка 1. *Козак ляха доганяє, списом пробиває, а ляшиха козаченька сильно проклинає.* Грин. III. 591.

Ля́шка, -ки, ж. 1) Полька. К. ЧР. 220. 2) Грядка. Черниг. у.

Ляшкова́тий, -а, -е. Ополячившійся. *Либонь ви, куме, ляшковаті, що так за панів тягнете.* Подольск. г.

Ля́шно, нар. = Лячно. *Ляшно їхати уночі по при той ліс.* Каменец. у.

Ляшо́к, -шка́, м. 1) Ум. отъ лях. Мет. 9. Шевч. 93. 2) Названіе вола масти песочнаго цвѣта, бѣлый съ желтымъ отливомъ. КС. 1898. VII. 41.

Ляшо́та, -ти, ж. соб. = Ляхва. Вх. Лем. 433.

Ляшський, -а, -е = Лядський. *Перейшла, як Уляна у ляшську віру.* Ном. № 1854.

Ляшто́к, -ка, м. Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 20.

Лящу́га, -ги, м. Ув. отъ лях.

Лящ, -ща, м. 1) Рыба лещъ, *Syrpinus brama*. 2) Пощечина. *Дати ляща в пику.* Ном. № 3852. *Як дам тобі ляща я в пику.* Котл. Ен. I. 33. *А що, іззів ляща?* Ном. № 3972. Ум.

Ля́щик.

Ляща́ння, -ня, с. Пронзительный, рѣзкій говоръ, крикъ. *Крики, співи, стоголосє лящання.* Мир. ХРВ. 269.

Ляща́ти, -щу, -щиш, гл. 1) Пронзительно, рѣзко говорить. 2) Отдаваться, раздаваться (о звукѣ). *Аж лящить жіночий регіт.* Шевч. *Не спить рябка та все так гавка, скаучить,*

що сучий син, коли аж в ухах не лящить. О. 1861. III. Г. Арт. 81. Оце їсть! аж по-за ухами лящить. Ном. № 12205. Так уминає, що аж за ушима лящить. Грин. I. 125.
Лящик, -ка, м. Ум. отъ лящ.

М.

- Ма.** 1) Сокращ. изъ сущ. **ма́ти** въ бранчивыхъ выраженіяхъ: *Ой бабо моя! лихо твоїй ма! Темні луги, темні луги, ярая билина, не зводь з ума, кроть твою ма, бо я не дитина.* Чуб. 2) 3-е лиц. наст. вр. отъ гл. **мати** = **має**. **Чорт-ма, катма!** Нѣтъ. *Кат його ма!* Греб. 368. *Катма доли на наше щастя! Жадного ма.* Ни одного нѣтъ. Житом. у. 3) Дѣтск. Нѣтъ. О. 1861. VIII. 8. 4) Сокращ. изъ мѣст. **моя́, мое́**. *Здоров, синашу, ма дитятко!* Котл. Ен. III. 69.
- Мабіть**, нар. = **Мабуть**. *Е-е, дядечку! вона, мабіть, чи не ковшем їх міряє.* МВ. I. 107.
- Мабути, мабуть**, нар. 1) Должно быть, вѣроятно. *А плахта ся тобі мабути по знаку? Мабуть не будь козі на торзі.* Ном. № 5618. *Мабуть у лісі щось велике здохло.* Ном. № 7897. 2) *Да какъ-же! А де це ти взяв хустку таку? — Найшов! — Мабуть! Гляди! — Далєбі!* Канев. у.
- Мавка, -ки**, ж. Дитя женскаго пола, умершее некрещеннымъ и превратившееся въ русалку. Чуб. III. 186. *Мавко, мавко! на тобі полинь та мене покинь.* О. 1862. IX. 31. См. **Навка**.
- Мавпа, -пи**, ж. Обезьяна.
- Мавський, -а, -е.** То-же что и **навський**, но употребляется только относительно **мавок**. **Мавський великдень.** Четвергъ недѣли Пятидесятницы, когда, по народному повѣрью, русалки празднують свой великдень. Чуб. III. 186.
- Магазей, -зею**, м. Хлѣбозапасный магазинъ, амбаръ для хлѣба. *Бачили в пана магазей з хлѣбом, з усим зерном.* Грин. II. 70.
- Магай-бі!** Богъ въ помощь! (привѣтствіе). *Втішно мені було добре слово почути: «Магай-бі!».* МВ. I. 23.
- Магала, -ли**, ж. Часть предмѣстья. *На захід сонця по-за місто йде поперечний яр... Сей яр сходиться з подовжнім, що ділить Круті на дві половини — міську і не міську. Ті кутки, що за містом та за ярами, звуться: ся магала, та магала, — ніби то: ся сторона, та сторона; де хто живе, ту сторону і зве: ся магала.* Св. Л. 24.
- Магірка, -ки**, ж. = **Магерка**. *Дід (бере) новий кобеняк, навет батіг новий і нову магірку і з Богом.* Сим. 206.
- Магистрат, -ту**, м. Городское управление гражданское и судебное. К. ЧР. 214.
- Магистратський, -а, -е.** Относящийся къ магистрату. *Осіли на рангових, або на магистратських та на чернечих ґрунтах.* К. ЧР. 198. *Мовник магистратський.* К. ЦН. 249.
- Магічний, -а, -е.** Магическій. *Радюк ледві видержував магичну силу тих очей.* Левиц. Пов. 252.
- Магівниця, -ці**, ж. Часть ткацкаго станка = **Магіль, маголь**. Вас. 165.
- Магляза, -зи**, об. Имѣющій, имѣющая запачканное лицо.
- Магна́т, -та**, м. Магнатъ. *А магнати палять хати, шабельки гартують.* Шевч. 131.
- Магнатерія, -рії**, ж. соб. Магнаты, высшее дворянство старой Польши.
- Магнитий, -а, -е.** Болѣзненный, слабосильный. *Магнита дитина. Магнитий віл, відей, що не їсть.* Каменец. у.
- Магніт, -ту**, м. Магнитъ. *Магніт має у собі силу притягувати тільки залізо.* Дещо, 20.
- Магнітний, -а, -е.** Магнитный. *Магнитне кресало, що положиш на столі голку або цвяшка та доторкнешся тим кресалом, то так зараз і пристане.* Дещо, 19.

Магометанин, -на, м. Магометанинъ. К. ПС. 61.

Магометанка, -ки, ж. Магометанка. Желех.

Магометанський, -а, -е. Магометанській. Желех.

Маго́ник, -ка, м. Раст. *Ledum palustre*. Вх. Пч. I. 11.

Магура, -ри, ж. Высокая гора.

Магель и магіль, -глю, м. 1) Като́къ (для бѣлья). *На шнурах вішана, на ма́лі тачана.* Гол. 2) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат**. МУЕ. III. 17.

Магельни́ця и магільни́ця, -ці, ж. То-же, что и **рубель**, — вале́къ для катанья бѣлья. Подольск. г. См. **Мегеля 1**.

Магеран, -ну, м. Раст. = **Майран**. Вх. Уг. 251.

Магерка, -ки, ж. Войлочная шапка. О. 1861. I. 265.

Маглі́вни́ця, -ці, ж. = **Магельни́ця**. *Шмате перуть... висушивши навивають на тачівку — валок, і тачають маглі́вницею, у якої є плече, зуби і фіст.* Шух. I. 154.

Маглюва́ти, -люю, -ещ, гл. 1) Катать (бѣлье). *А шестая (дівчина) хусти сушит, съомая ма́лює.* Гол. I. 253. 2) Плохо рисовать, плохо писать.

Магнес, -су, м. Магнитъ. Желех.

Магнесува́ти, -сую, -ещ, гл. Магнитить. Желех.

Маголь, -гля, м. = **Магіль**. Шух. I. 255.

Магро́, -ра, м. Быкъ съ однимъ ядромъ (отъ природы). Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Маджер, -ру, м. Деревянный пестъ для толченія въ ступѣ проса. Вх. Зн. 34. См. **Мажчир**.

Мадзур, -ра, м. 1) Прозваніе малороссовъ, исповѣдующихъ католическую вѣру. Подольск. г. О. 1861. X. Свид. 44. 2) Большая крыса, пасюкъ, *Mus decumanus*. Подольск. г. О. 1861. X. Свид. 44. Вх. Пч. II. 6.

Маєт, -ту, м. = **Маєток**. *Уручаю тобі, брате, всі мої маєти.* Нп.

Маєтний, -а, -е. Зажиточный.

Маєтність, -ности, ж. Имѣніе, помѣстье, имущество. *Наїхали гости з чужої маєтности.* Рк. Макс. *Маєтність рухома і нерухома.* КС. 1883. VII. 508.

Маєток, -тку, м. Имущество; состояніе, имѣніе. *Та нехай мій батько добре дбає, гуртів, великих маєтків нехай не збуває.* Дума.

Мажа, -жі, ж. Чумацкій возъ. *Приганяє дванадцять пар волів: шість маж соли, а шість риби.* Рудч. Ск. II. 143.

Мажара, -ри, ж. Большой возъ.

Мажний, -а, -е. Относящійся къ чумацкому возу.

Мажорка, -ки, ж. Турецкій табакъ. *Чи бач! жид вже насіяв мажорки та вже й пасемкує.* Борз. у.

Мажчір, -ра, м. = **Мужчир**.

Мазальник, -ка, м. = **Мазі́льник**.

Мазальни́ця, -ці, ж. = **Мазі́льниця**.

Мазаний, -а, -е. 1) Мазанный, помазанный. *Мазаний періжок.* 2) Избалованный, избѣженный. *Вона така вже стала мазана.* Змієв. у. *Мазана паляниця хороша, та не дитина.* *Мазана дитина ледача.* Г. Барв. 441. *Дядькови (діти), звісно, мазаніші, — муляться.* Сим. 231.

Мазанка, -ки, ж. 1) Мазаніє. Сим. 130. 2) Изба съ обмазанными глиной простѣнками изъ плетня. Чуб. VII. 381. *Під горами стояли маленькі хатки-мазанки з невеличкими вікнами.* Левиц. 3) Кусокъ хлѣба, намазанный масломъ, бутербродъ. 4) Бѣлье гуцульскихъ пастуховъ, вываренное въ маслѣ и жирѣ (за невозможностью мыть его въ горахъ). Шух. I. 190.

Мазання, -ня, с. Мазаніє.

Мазарня, -ні, ж. Печь для гонки смолы. Черк. у.

Мазати, -мажу, -жеш, гл. 1) Мазать, подмазывать, размазывать. *Моїм салом та по мені й мажуть.* Ном. 4780. *Єдні руки право пишуть, єдні й мажуть.* Ном. № 7384. *Хто може, той і їде.* Ном. № 7400. 2) Облѣпливать глиной, штукатурировать. 3) Бѣлить. 4) Пачкать, марать. 5) Баловать, ласкать. *Мазати дитину.*

Мазатися, мажуся, -жешся, гл. 1) Мазаться. 2) Пачкаться, мараться. 3) — до ко́го, коло ко́го. Ласкаться къ кому.

Мазгливий, -а, -е. Плаксивый. Вх. Лем. 433.

Мазе́па, -пи, об. Первоначально то-же, что и замазура, — зама́раха, а затѣмъ вообще неопрятный, грубоватый и простоватый челове́къ, вахлакъ, простакъ, простофиля, глупецъ. Ном. № 3570. *У нас у селі мазепою лаються: от як дурна людина, чого не зрозуміє, так кажуть: ах ти мазепа!* Черниг. у. (Срав. персидское прилагат. «Мâзепâ», дословно значащее — хребтоногий, а переносно — неповоротливый, неуклюжий. Проф. А. Е. Крымский).

Мазе́пин, -на, -не, м. Приналежащій мазеп'ѣ. Ном. № 3570.

Мазе́пський, -а, -е. Бранное слово: плохой, глупый. *Мазепська дівчина.* Грин. I. 86.

Маззя, -зя, с. Мазь. *Маззя з дьохтю погане.* Константиногр. у.

Мазі́ло, -ла, с. 1) Матерьяль, которымъ мажуть. 2) Снарядъ, которымъ мажуть. См. Квач. Рудч. Чп. 251. *І мазниця, і мазило уже мені надостило.* Чуб. V. 1061.

Мазі́й, -зія́, м. 1) Мазальщикъ. 2) Название вола пепельнаго цвѣта. КС. 1898. VII. 41, 3) = Мазун.

Мазі́йка, -ки, ж. Мазуха, мазунья.

Мазі́льник, -ка, м. Мазальщикъ.

Мазі́льниця, -ці́, ж. Мазальниця.

Мазка, -ки, ж. Металлическая сѣтка для защиты отъ пчель. Лохвиц. и Гадяц. у.

Мазка, -ки, ж. Кровь. Черномор. *Мазкою хоче хто умитись, кому не жаль своїх зубів?* Котл. Ен. II. 15. *Вишептати від чорної мазки.* Мнж. 152.

Мазлю́ка, -ки, об. Некрасивый челове́къ. *От такий мазлюка, а теж до дівчат.* Екатерин. у. Слов. Д. Эварн.

Мазни́ця, -ці́, ж. Лагунка (для держанія дегтя). *Така біла, як мазниця.* Ном. № 2) Презрительное прозвище мужика. *Чи ти ж, мазнице, вчився в школі? чи ти ж тямииш далі од свого носа? — А ти, паскудо! Думаєш, як начепив хустку на шию, та почепив гудзя на груди, то вже маєш право глузувати з нас, дражнити нас мазницями!* Левиц. Пов. 182. 3) Черная большая барашковая шапка съ суконнымъ дномъ. Подольск. и части Волинск., Люблин. и Сѣдлецк. г. Чуб. VII. 414. Ум. **Мазничка.** *Нате і мою мазничку на дьоготь.* Чуб. I. 264.

Мазну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Одн. в. отъ мазати (въ 5-мъ значеніи не употребляется). 2) Ударить, шлепнуть. *Випручавши руку ..., мазнула його по виду.* Мир. ХРВ. 63.

Мазун, -на, м. Баловень, любимець. *Чи батьків синок, чи материн мазун?* Ном. № 9310. Ум. **Мазунець, мазунчик.** *Він у мене один син — мазунець.* Новомоск. у.

Мазунча, -чати, с. Балуючий ребенок, любимець. Ум. **Мазунчятко.**

Мазунчик, -ка, м. Ум. отъ **мазун.**

Мазур, -ра, м. 1) Мазурь, полякъ изъ Мазуріи. 2) Танецъ мазурка. 3) Зоол. *Fringilla montana.* Вх. Пч. II. 11.

Мазуратий, -а, -е. Испачканный (о человекѣ). Вх. Лем. 433.

Мазурок, -рка, м. 1) Сладкое печеніе, приготавливаемое преимущественно к пасхѣ. 2) = **Мазур 3.** Вх. Пч. II. 11.

Мазуха, -хи, ж. Баловница, любимица. *Дідова дочка така роботяща дитина, а що бабина, то така мазуха: все б тільки сиділа, згорнувши ручки.* Рудч. Ск. II. 44. Ум. **Мазушечка, мазушка.**

Мазь, -зі, ж. Смазочный матеріаль, мазь (преимущ. колесная). *І я вмію ворожити, коли язик на мазі.* Подольск. г. **Колеса на мазі, — не на мазі.** Колеса подмазанн्या, не подмазанн्या. Чуб. VII. 576.

Мазя, -зяти, с. Запачканное, неопрятное дитя. Борз. у.

Мазяр, -ра, м. Продавецъ дегтя. Вх. Лем. 433.

Мазярка, -ки, ж. = **Мазниця 1.** Вх. Лем. 433.

Маївка, -ки, ж. Гречиха, посѣянная въ маѣ.

I. Май, маю, м. 1) Зеленъ. *Славне Підгір'є шо ся маєм крило, в шовкові трави спати ся клонило.* Федьк. Поез. I. 17. 2) = **Клечання.** *Колись на сі, свята в жене було весело-весело та зелено-зелено! І за образами май, і по гвіздочках май!* Св. Л. 271, 272. *А тут где віз повен маю — так на Поділлю звуть клечання.* Св. Л. 272. 3) Раст. *Leontodon taraxacum.* Вх. Пч. I. 11. 4) Названіе пятого мѣсяца, май. *Як випадуть в маї три дощі добрих, то дадуть хліба на три годи.* Ном. № 449.

II. Май, нар. 1) Почти. *Стали ми оба май у посліді.* Федьк. 2) Больше. *Вівця... остра... штрикає усюди, де найліпша паша, а від того дає май молока.* Шух. I. 196. При сравнит. степ. прилагат. обозначаетъ усиленіе степени: гораздо. *Май більший, май ліпший.* Шух. I. 28. *Голова май менша у пструга.* Вх. Зн. 34. 3) **Май-май.** Частью — частью. *Риба май велика, май мала.* Вх. Зн. 34.

III. Май-май-май, меж. О быстрыхъ движеніяхъ, когда машутъ или что-либо развѣвается. *Крутиться, вертиться, тільки рукава май-май-май!* МВ. (О. 1862. III. 35).

Майбуць, нар. = **Мабуть.** *У нас ще до якої пори не видно сарани, але вже близько, хутко майбуць добереться і до нас.* О. 1862. X. 110.

Майва, -ви, ж. Флагъ. Волянъ. Слов. Д. Эварн.

Майдалати, -лаію, -ещ, гл. Болтать, махать. *Як налетить орляка на зайця та як ударе його крилом, а той, бідненький, перекинеться доголічерева та лапками майдалає, майдалає, та кричить тобі неначе дитина.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Майдак, -ка, м. ? *Заклинаю, проклинаю, запрещаю тя кізяком, майдаком, гайдуком, і псим хвостом, як воротилом.* (Заклинаніе водки). Ефим. 23.

Майдан, -ну, м. 1) Площадь. *Передо мною дуже широкий майдан.* Левиц. *Де колись на майдані роєм гули на раді запорожці, там тепер наслася німецька череда.* Левиц. Пов. 367. 2) Лѣсная поляна. Вх. Зн. 34. 3) Заводъ для гонки смолы.

Майданний, -а, -е. Относящийся къ майдану. *Майданний дьоготь.* Сумск. у. *Поніміла майданна громада.* Г. Барв. 467.

Майданник, майданчик, -ка, м. Служащій на заводѣ для гонки смолы. *Майданчики-окаянчики, да гірка ваша доля: не вмієте хліба-соли їсти да із чорного поля.* Мет. 466. *Дід служив на майдані майданчиком.* Рудч. Ск. II. 13.

Майдати, -даю, -еш и -джу, -джеш, гл. Вилятъ (хвостомъ). *Пес майдат хвостом.* Вх. Уг. 251. *Пес майдже хвостом.* Вх. Лем. 433. См. **Майдалати.**

Майже, нар. Почти.

Майка, -ки, ж. 1) Шпанская муха. *Lytta visicatoria.* Вх. Пч. I. 7. 2) — **олійна.** Майская букашка. *Meloi proscarabeus.* Желех.

Майкут, майкутник, -ка, м. Лѣвша. Желех.

Майний, -а, -е. Облиственный, богато покрытый листьями.

Майно, -на, с. Имущество. *І рече Господь до сатани: оддаю тобі в руки все його майно; тільки не касайсь його самого.* К. Іов.

Майнути, -ну, -неш, гл. 1) Махнуть. *Вийшла ж вона за ворота хусточков майнула.* Гол. I. 60. 2) Мелькнутъ. *І перед моїми очима майнули, як мрія, картини Макарта.* Левиц. *Щось наче майнуло поуз вікно.* Г. Барв. 299. *Та вже тому діду чуприна майнула, стоїть баба на березі, руками сплеснула.* Нп. *Ще він грімитъ, а вже стріла майнула.* К. Іов. 3) Быстро пойти, быстро уйти, быстро броситься. *І діти майнули по горищах, по коморах, по льохах, — усюди.* Шевч. 168. *Стороженька п'яна була, уснула, я, молода, на улицю майнула.* Чуб. V. 640.

Майовий, майовний, -а, -е. Майскій. *Доцику майового ждали.* О. 1861. III. 14.

Майор, -ра, м. Маіоръ. Ум. **Майорик.**

Майоріти, -рю, -риш, гл. 1) Мелькать, виднѣться слегка, изрѣдка. *Сонце майорить між хмарами. Не вродила овощ: то там, то там майорить слива й груша.* Волч. у. 2) Развѣваться. *Тільки чуприна майорить.* Ном. № 4419. *Табакове листя майорить на вітрі.* Лубен. у.

Майорці, -ців, м. мн. Раст. *Zinnia elegans L.* ЗЮЗО. I. 142.

Майран, -ну, м. Раст. *Origanum majorana.*

Майстер, -тра, м. 1) Мастеръ. *По роботі пізнати майстра.* Ном. № 7338. 2) Пѣвецъ (кобзарь, лірник), обучающій пѣнію отданнаго къ нему въ науку ученика. *Вже того майстра нема, що я пристав, — умер.* Вересай.

Майстерія, -рії, ж. соб. Инструменты, принадлежности мастерства. *У того стельмаха одній майстерії на два вози не забереши. Самих сокир п'ять чи більше либонь.* Канев. у. *Майстерія швецька, столярська, кравецька.*

Майстерний, -а, -е. Мастерской; искусный, способный къ мастерству. *Майстерна людина.* Г. Барв. 435. *Я майстерний до сього діла. Там у Рожеві народ усе майстерний.* Київ. у.

Майстерно, нар. Мастерски.

Майстерня, -ні, ж. Мастерская.

Майстерова, -вої, ж. = І. Майстрова. *Крають кравці, крають да вже й докривають, на молоду майстерову з ока поглядають.* Чуб. V. 1086.

Майстерство, -ва, с. Мастерство. *Нова мурована церква, простого майстерства.* Стор. II. 152.

Майстерський, -а, -е. Приналежачій мастеру.

Майстрат, -ту, м. = **Магистрат.**

Майстрацький, -а, -е = **Магистратський.** *Всі майстрацькі бургомистри.* КС. 1882. V. 353.

Майстро, -ра, м. Мастеръ. Ум. **Майстрочко.** *Становили сіночки майстрочки.* Мил. 154.

I. Майстрова, -вої, ж. Жена мастера, мастерового. *Майстер старий, хлопець малий, майстрова молода.* Чуб. V. 1085.

II. Майстрова, -вої, ж. Мастерская. *Оддаймо його у слюсарі в майстрову, — нехай лишень того хліба спитає.* Васильк. у.

Майстровий, -а, -е. Мастерской. *Майстровий чоловік з його.* Канев. у.

Майстрович, -ча, м. Сынъ мастера. Козел. у.

Майстровня, -ні, ж. = **Майстерня.** *Пішов я шукати свого сина, як у москалі взяли. Прихожу у Київ. Кажуть, що він у майстровні. Прихожу, — мій майстро майструє воза.* Канев. у.

Майстрочко, -ка, м. Ум. отъ майстро.

Майструвати, -рую, -еш, гл. Мастерить, дѣлать. *Ішли майстри на Сіянську гору деревні рубати, церкву майструвати.* Грин. II. 35. *Коло хлівця татусь майструє домовину.* Сим. 224.

Майський, -а, -е. Майській. *І майський ранок веселий, і чорні очі гарні мов гладять по душі.* Левиц.

Майталати и майтолати, -лаю, -еш, гл. Болтать, мотать, болтаються, мотаться. *Ну (дяк) гоцака садити. Тільки борода та коса майтолає.* Мир. ХРВ. 258. См. **Майдалати.**

Майталатися, -лаюся, -ешся, гл. = **Майталати.** *А те помело (хвіст) ззаду тільки ковиль, ковиль!.. Майталається.* Сим. 211.

Мак, -ку, м. 1) Макъ. *Paraver somniferum L.* ЗЮЗО. I. 130. *Сім рік маку не родило, про те голоду не було. Посл. Маки процвітають і білим, і сивим, і червоним квітом.* МВ. I. 102. *З маком медовий шулик.* Котл. Ен. *Пирого з маком. Дурниця — з маком паляниця.* Ном. № 5156. *Дівчина, маком завітчана. Як мак процвітає.* *Расцвѣтаєть въ полной силѣ и красотѣ (о человекѣ).* **Маку наївся.** *Одурѣль.* Ном. № 3асипала як маком дрібненько. *Заговорила скоро, быстро.* Ном. № 12895. **На мак розбити, порубати.** *Разбить въ дребезги, изрубить въ мелкіе куски.* **Маком сісти.** *Погибнуть.* **Маком шити.** *Шить мелкой строчкой. Як шитиме маком, то їстиме борщ з таким.* Вас. 211. **О, як затрусить зеленим маком, так держись берега.** *Подниметь кутерьму разсердившись, — тогда берегись!* Ном. № 3359. 2) — **стоян.** *Обыкновенный макъ.* 3) — **видюк, — самосій.** *Порода маку, зерна котораго сами высыпаются изъ коробочка.* Чуб. I. 81. 4) — **польовий.** *Раст. Paraver argemone L.* ЗЮЗО. I. 130. 5) — **водяний.** *Раст. а) Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129, б) Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129. 6) — самосій.* См. 3. 7) — **сліпий.** *Paraver orientale L.* ЗЮЗО. I. 130. 8) *Весенняя хоропроводная игра дѣвушекъ, женщинъ и дѣтей, описанная у Чуб. III. 47, Грин. III. 107, 108.* Ум. **Мачок.**

Маків, -кова, -ве. *Маковый. Сей світ, як маків цвіт.* Ном. № 8259. **Макові уставки.** *Уставки, вышитыя извѣстнымъ узоромъ.* Kolb. I. 48.

Маківка, -ки, ж. 1) Маковка, головка маку. 2) Цвѣтокъ маку. *Катувала, мордувала, та не помагало: як маківка на городі Ганна росцвітала.* Шевч. 22. *Дівчина почервоніла як маківка.* Левиц. Пов. 107. 3) **М. водяна = мак водяний.** Маркев. 166. 4) **Маківки.** Родъ вышитаго узора на сорочкѣ. КС. 1893. V. 278. 5) Хороводная игра (см. **Мак 8**), а также красивая дѣвочка, которую въ этой игрѣ, подъ конецъ пѣсни, подбрасываютъ вверхъ, представляя тѣмъ отряхиваніе маку. Грин. III. 108. Ум. **Маківочка.** *Її ж дочка, як маківочка.* Рудч. Ск. II. 49.

Маківник, -ка, м. Лепешка изъ меду и маку. Ум. **Маківничок.** *Тая бубличка її дає, друга маківничка.* МВ. I. 48.

Маківочка, -ки, ж. Ум. отъ маківка.

Макітерка, -ки, ж. Ум. отъ макітра.

Макітра, -ри, ж. 1) Родъ большой глубокой глиняной посуды съ круглымъ дномъ и значительно большимъ дна широкимъ отверстіемъ, употребляющейся для помѣщенія муки, тѣста, масла и пр. и для растиранія соли, пшена и пр. У гуцуловъ макітра болѣе наминаетъ глубокую мису. Шух. I. 264. 2) Котловина. 3) Переносно: голова у человекѣ. *І злomu Трої супостату макітру одділив од плеч.* Котл. Ен. V. 49. Ум. **Макітерка.** *Носить дід макітерку, баба сковороду.* Грин. III. 314. Ув. **Макітрище.**

Макітриться, -рюся, -ришся, гл. Въ выраженіяхъ: **голова макітриться, світ макітриться.** Голова кружится. Вас. 211.

Макітрище, -ща, с. Ув. отъ макітра.

Маковець, -вця, м. = Маковинець? Мак? *Ой на горі мак, на долині мак, на горі маковець.* Чуб. III. 48.

Маковий, -а, -е. Маковый; съ макомъ. *Збудуй мені світлоньку з макового цвітоньку.* Чуб. V. 121. *Маковий періжок.* Харьк. у.

Маковик, -ка, м. = Маківник. Ум. **Маковичок.**

Маковина, -ни, ж. 1) Маковый стебель. *Збудуй мені (хату) з лободи, — до чужої не веди; збудуй мені з маковини — для твоєї бідної дівчини.* Чуб. V. 122. 2) Раст. Papaver Rholas. Вх. Лем. 433.

Маковинець, -нця, м. = Маковина 2. Вх. Лем. 433.

Маковиння, -ня, с. соб. Стебли маку. КС. 1893. VII. 80.

Маковиця, -ці, ж. Вершина купола церкви, вершина горы. Гол.

Маковичок, -чка, м. Ум. отъ маковик.

Маковище, -ща, с. Поле, гдѣ былъ посѣянъ макъ.

Маковій, -вія, м. 1) Названіе дня, въ который чтится память муч. Маккавеевъ — 1 августа. ХС. I. 78. Маркев. 17. *Сумно-сумно. Оттак було по всій Україні против ночі Маковія.* Шевч. 150. 2) = **Макопійка.** Вх. Пч. II. 10.

Маковійка, -ки, ж. = Маковій 1. Желех.

Макогін, -го́ну, м. 1) Деревянный пестъ для растиранія соли, маку, пшена и пр. *Лисий як макогін.* Ном. № 8661. **Макогін облизати.** Получить отказъ въ сватовствѣ, то-же, что и **гарбуза захопити.** О. 1862. Русин. **весілля.** IV. 1. 2) Пестъ толчеи для зерна или сукна. Шух. I. 104, 113. 3) У **мосяжник**’овъ: а) при инкрустаціи: родъ деревянной колотушки для вбиванія въ дерево металлическихъ украшеній. Шух. I. 278; б) при выдѣлкѣ глиняныхъ формъ для отливки мѣдныхъ вещей: родъ колотушки, втискивающей модели въ глину для полученія формы. Шух. I. 281, 283.

Макольо́ндра, -ри, ж. и **Макольо́ндрик, -ка, м.** = **Макопійка.** Вх. Пч. II. 10.

Маколя́ндра, -ри, ж. = **Макольо́ндра.** Вх. Пч. II. 10.

Макопійка, -ки, ж. Птица коноплянка, *Fringilla cannabina.* Желех. Вх. Пч. II. 10.

Мако́рже́ник, -ка, м. Коржъ съ макомъ.

Ма́кортетъ, -ти, ж. = **Мако́тертъ.** *Поставила йому макортетъ з варениками.* Кв. I. 240.

Ма́корти, -тів, мн. Котловина. Лохв. у.

Мако́ртик, -ку, м. = **Маки́тра.** Шух. I. 106.

Мако́тертъ, -ти, ж. 1) = **Маки́тра.** Вас. 182. 2) Котловина. Мнж. 185.

Мако́тиря, -рі, ж. Низко остриженная голова. *Полетів татарський баша з коня сторчака бритою макотирею.* Мир. ХРВ. 128.

Мако́трус, -са, м. Время собиранія маку.

Мако́цвітний, -а, -е. Глупый; идіотичный. *Макоцвітний чоловік.* Лебед. у.

Ма́кса, -си, ж. Рыбная печень.

Маку́дуватий, -а, -е. Неповоротливый, увалень. Мнж. 185.

Маку́х, -ха, м. = **Маку́ха.** Шух. I. 164.

Маку́ха, -хи, ж. 1) Сбоина, жмыхи, выжимки изъ сѣмянъ конопли послѣ добыванія масла. 2) Увалень, неповоротливый челове́къ, безхарактерный челове́къ, вялый. *Що ти за чоловік? Ти макуха! сього не обстоїш!* Мир. Пов. I. 123. *А царь був мабутъ не макуха, розлютувався він і злість його взяла.* Греб. 379.

Маку́ховатий, -а, -е. 1) О камнѣ: ноздреватый, пористый. Лубен. у. 2) О камышѣ: съ большими метелками? *Ой густий очерет, да й макуховатий.* Чуб. V. 176.

Маку́шенка, -ки, ж. Кушанье, сваренное изъ конопляныхъ сбоинъ. Вх. Зн. 34.

Мала́й, -дая, м. 1) Хлѣбъ изъ, кукурузы, гороху или проса. Kolb. I. 51. *Малаю, малаю, я тебе за хлѣб не маю.* Ном. № 14115. Иногда — вообще плохо выпеченный хлѣбъ, вязкій. 2) Раст. Просо, *Panicum miliaceum.* ЗЮЗО. I. 130.

Маламу́рити, -рю, -риш, гл. Жрать, трескать. *Як був хлопцем, так цілісінький день сидить та маламуристь.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Мала́та, -ти, ж. = **Кулеша.** Вх. Уг. 251.

Малахає́чка, -ки, ж. Ум. отъ малахайка.

Малахай, -хаю, м. 1) Плеть. *Чи татар бесурменів малахаями як череду у полон заганяете.* Мет. 444. 2) Шапка съ наушниками. ЗОЮР. II. 287.

Малахайка, -ки, ж. = **Малахай 1.** Ум. **Малахає́чка.** *Малахаєчка, що сама січе, сама і крає.* Мнж. 22. *Малахаєчка-дротяночка.* КС. 1882. V. 362.

Мале́зний, -а, -е. Малый, пустячный, ничтожный. Желех.

Мале́нечкий, -а, -е. Ум. отъ малий.

Мале́ньство, -ва, с. 1) Малолѣтство. **З мале́ньства.** Съ малолѣтства. *З мале́ньства він слабів.* НВолын. у. 2) Малютка, крошка.

Мале́сечкий, -а, -е. Ум. отъ малий.

Мале́ча, -чі, ж. соб. Малыя дѣти. Конотоп. у.

Малигува́тий, -а, -е. Съ вогнутою спиною (о животныхъ). *Як здохне, борони Боже, малигувата скотина в дворі: чи овечка, чи свиня, чи корова, до вже не буде добра.* *Малигуватий кінь.*

Мали́зна, -ни, ж. Малость.

Малий, -а, -е. 1) Малий, маленькій, небольшой. *З малої іскри великий огонь буває.* Ном. *Мала дитина. Мала вербочка. Малі чоботи на мене. На їх сем'ю се мала хата. Хоч він малий серед панів чоловік, та великий розум має. Ой гукну я на малою: сідлай коня вороного!* Мет. 73. **Час малий.** Короткое время. *Літа ж мої, літа, та ви молодії, де ж я вас поділа за часи малії.* Г. Барв. 411. 2) У гуцуловъ употребляется для названія различныхъ животныхъ: **малим** называють волка, **малою** — овцу; призивають теленка: **мале! мале!** Шух. I. 22, 211. Kolb. I. 65. Сравн. ст. **Менший. По-малу.** См. **Помалу.** Ум. **Маленечкий, маленький, малесенький, малесечкий, маненський, манесенький, манюній, манюсенький, манюсюсенький, манюсюнечкий.** *Ой ти, галочко чорная, маленькая! Скажи, галочко, де моя миленькая?* Мет. 48. *Ще нема двох маленьких коробочок: одна маленька, а друга малесенька.* Левиц. *Там хатина малесенька, там дівчина гарнесенька.* Федьк. I. 7. *Голівка в його була така малесечка, як зернятко.* МВ. II. 163. *Вилися між деревами якісь сіресенькі пташечки малесечкі.* МВ. (О. 1862. I. 72). *Жінка маненька, коротесенька.* МВ. II. 132. *Горобичок манісенький, на ніженьку кривісенький.* Нп. *Ти ж моя манюсюнечка!* Г. Барв. 100.

Малик, -ка, м. = **Гамалик.**

Маликуватий, -а, -е = **Малигуватий. Маликуватий віл.** Волъ съ ямкой между ребрами.

Малина, -ни, ж. 1) Малина, *Rubus idaeus.* *Під горою малина.* Чуб. *Личко як малина.* Чуб. 2) Красный флагъ на воротахъ свадебнаго двора, выставляемый въ Черниг. г., какъ удостовѣреніе цѣломудрія новобрачной. То-же, что и **корогва** въ свадебномъ обрядѣ. МУЕ. III. 158. Ум. **Малинка, малинонька, малиночка.** Чуб. V. 805. 1047.

Малинівка, -ки, ж. Наливка малиновая.

Малинка, -ки, ж. Ум. отъ **малина.**

Малинник, -ка, м. Малиновый медъ, квасъ.

Малиновий, -а, -е. Малиновый.

Малинонька и малиночка, -ки, ж. Ум. отъ **малина.**

Малиняк, -ку, м. = **Малинівка.**

Маліти, -лю, -лиш, гл. Умалять, уменьшать.

Малітися, -люся, -лишся, гл. 1) Умаляться, становиться меньше. 2) Поступать по дѣтски. *І так звані старші між дитворою хочай би й не повинні вже малитися, бо вуса мали... про те не відрізнялись від дітей... і ласощів забагали і все.* Св. Л. 136.

Малишко, -ка, м. Малютка. Левч. 68.

Малісінський, -а, -е. Чрезвычайно маленькій, крошечный.

Малість, -лости, ж. Дѣтство, дѣтскій возрастъ. *Оддав старий своє... серце малій дитині. Старість побраталась з малістю.* Мир. ХРВ. 90.

Маліти, -лію, -єш, гл. Умаляться, уменьшаться. *Той мусить рости, я ж маліти.* Єв. I. III. 30.

Маліч, -чі, ж. Мелочь, все маленькое, мелкое. Вх. Зн. 34.

Мало, нар. Мало, немного. *Розуму багато, а грошей мало.* Ном. № 1553. *А діти на тоє і мало не дбають.* КС. 1883. II. 469. **Мало не, мало-мало не, мало що не.** *Чуть не, чуть-чуть не, едва не. За ним ідуть мало-мало не три тисячі.* Макс. *Мені мало рук не вломили, а ти мовчиш.* МВ. (О. 1862. III. 70). *Боже мій! мало коромисла не впустила і слова не промовлю — зраділа.* МВ. I. 19. **За мало.** Слишкомъ мало. **Ні мало не.**

Нисколько. *Ой ви ж мені в злій годині ні мало не важкі.* Мет. Сравн. ст. **Менше.** *Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588.

Маловажити, -жу, -жиш (собі щось, когось), гл. Не придавать значенія, не цѣнитъ. Желех.

Маловажний, -а, -е. Не имѣющій значенія, незначительный. Желех.

Маловажність, -ности, ж. Незначительность. Желех.

Маловір, -ра, м. Маловѣръ. *Коли Бог траву так зодягає, то як більше вас, маловіри.* Єв. Л. ХП. 28.

Маловірний, -а, -е. Маловѣрний. *Бог зодягатиме вас, маловірні.* Єв. Мт. VI. 30.

Малодосвідній, -я, -є. Малоопытный. *Діти малодосвідні.* К. ЦН. 192.

Малозем'ля, -ля, с. Малоземелье.

Малоземельний, -а, -е. Малоземельный.

Малоліт, -та, м. = Малоліток. *В мене діти-малоліти не здужають в степ летіти.* Чуб. V. 827.

Малолітка, -ки, об. Несовершеннолѣтній. *На що на горі вродила, малоліткою женила.* Чуб. V. 668.

Малолітній, -я, -є = Малоліток. *Ще малолітній, тільки ще сімнадцять літ.* Г. Барв. 402. Ум. **Малолітненький.** Грин. III. 339.

Малоліток, -тка, м. Малолѣтній, несовершеннолѣтній. *А у вдови дочка росла і син малоліток.* Шевч. 586.

Малолічний, -а, -е. Малочисленный. (Татари) *що-весни по свіжій нашій пускали свої загопи скрізь по наших осадах, хапаючи людей необачних, або малолічних.* К. Грам. 35.

Малолюддя, -дя, с. Малолюдіе.

Малолюдний, -а, -е. Малолюдный. К. Гр. Кв.

Малолюдно, нар. Малолюдно. *Тепер у полі малолюдно.* Волч. у.

Маломовний, -а, -е. Неразговорчивый, молчаливый. Желех.

Маломовність, -ности, ж. Неразговорчивость, молчаливость. Желех.

Маломоцний, -а, -е. Малосильный.

Малорослий, -а, -е. Малорослый.

Малосилий, -а, -е. Малосильный. *І про тебе, старче малосилий, ніхто й слова не промовить.* Шевч. 668.

Малоси́лля, -ля, с. Малосиліе.

Малосильний, -а, -е = Малосилий. *Оженив мене малолітнього, малолітнього, малосильного.* Грин. III. 339.

Мальований, -а, -е. 1) Расписанный, раскрашенный. *В нього хата з сосни, з ялини, вся мальована.* Чуб. III. 416. *Купи ж мені, мати, мальовані п'яльця.* Мет. 2) Цвѣтної, изукрашенный. *Прилетіла пташка — мальовані крильця.* Мет. 103. *Ой із города із Трапезонта виступала галера трьома цвѣтами процвітана, мальована: ой першим цвѣтом процвітана — златосиніми киндяками побивана; а другим цвѣтом процвітана — гарматами арештована; третім цвѣтом процвітана — турецькою білою габою покровена.* Лукаш. 15. 3) Красивый (о человекѣ); выхоленный, красивый. *Іде було собі як мальована: очі у землю спущені, і не дивиться.* МВ. *Та й поберемося, моя крале мальована.* Шевч. 621. *Не пускайте до нас ваших мальованих паничів, що вміють дівочим*

розумом і серцем, як пахущою квіточкою, що-дня міняючи, забавлятися. К. (О. 1861. I. 313). *Мальованим конем не далеко в'їдеш.* Ном. № 5248.

Мальовка, -ки, ж. Раскрашивание, разрисовывание. Вас. 183, 184.

Мальовний и мальовничий, -а, -е. Живописный. *Леонид глянув з човна на ту мальовничу групу і осміхнувся.* Левиц. *Прозою мальовничою нам їх (думки) переказано.* К. (О. 1861. II. 231).

Мальство, -ва, с. Малолѣтство, дѣтство. *Терпіла з мальства всяке зло.* Мкр. Г. 18.

Малювання, -ня, с. 1) Писання красками, рисование. 2) Живопись. *Дивне малювання ожило на полотні.* Левиц. 3) Картина. *Послав гонця до богомаза, щоб малювання накупив.* Котл. Ен. IV. 24. *Гарним малюванням стіни обвішані.* К. Д. Сер. 31. *Ой ти, дівчино, моє малювання!* Нп. 4) Окраска. 5) Изображення, описання (словесное). (Квітка) *почувавсь на силах, що здолає дійти ширишій правди в малюванні.* К. Гр. Кв. XIX.

Малювати, -люю, -єш, гл. 1) Писать (красками), живописать; рисовать. *Не такий страшний чорт, як його малюють.* Ном. № 4233. 2) Красить, малевать, расписывать. *Ой там на горі, малювали малярі, малювали, рисували чорні брови мої.* Чуб. V. 15. 3) Изображать. *Ользі здавалося, що той вечір буде якийсь не простий, буде такий веселий, яким його малювала її молода фантазія.* Левиц. Пов. 141. 4) Оставлять знаки отъ ударовъ. *Нагай малює вдовж жидівську спину.* Шевч. 136.

Малюватися, -лююся, -єшся, гл. 1) Изображаться. *На килимі дуже ясно малювався здоровий лев з густою гривою.* Левиц. 2) Румяниться. *Червоніла як калина, хоть не малювалась.* Мкр. Н. 4.

Малюк, -ка, м. Мальчикъ, маленькій. *Може тепер і не так: я ще малюком туди заглядав.* Св. Л. 24.

Малюнок, -нка, м. Картина; рисунокъ. *Я обіцяла школярці передати при нагоді книжку з малюнками.* Г. Барв. 42. Употребляется также для обозначенія картины природы или словеснаго изображенія. *Мій повоз швидче покотився, малюнок зближувавсь до нас.* Щог. Сл. 103.

Малюсенький, -а, -е = Малесенький. Крошечный. Левч. 62.

Малюта, -ти, м. Малышъ. Стор. II. 112.

Малюхний, -а, -е. Крошечный, очень маленькій. Левч. 62.

Малюцький и мадючкий, -а, -е = Малюхний. Уг. Лем. 433.

Маля, -ляти, с. Малютка, малышъ. *Нашому маляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. Ум. **Малятко.**

Маляр, -ра, м. Живописецъ, художникъ. *Коли б же мені тиї малярі, — вималювала б милого собі.* Мет. 52 *Там маляр продає образи.* Левиц. Ум. **Малярік.** *То я б собі була маляріка мала, я б своє личенько тоді змалювала.* Чуб. V. 100.

Малярєнко, -ка, м. Сынъ живописца, маляра.

Малярік, -ка, м. Ум. отъ маляр.

Маляріха, -хи, ж. = **Малярка 2.**

Малярівна, -ни, ж. Дочь живописца, маляра.

Малярка, -ки, ж. 1) Женщина-живописецъ. 2) Жена живописца, маляра.

Малярня, -ні, ж. Мастерская живописца.

Малярство, -ва, с. Живопись. *Він велику силу у малярстві знає.* Кв.

Малярський, -а, -е. 1) Принадлежащій живописцу. 2) Малярный, малярскій.

Малярувати, -рую, -єш, гл. Заниматься живописью, малярствомъ.

Малярчук, -ка, м. Ученикъ живописца, маляра.

Маляса, -си, ж. Свекловичная патока.

Маляско́вий, -а, -е. Изъ свекловичной патоки. *Маляскова горілка.*

Маля́тко, -ка, с. Ум. отъ маля́.

Мама, ми, ж. Мама. *З бідую, як з рідною мамою.* Ном. № 2226. Ум. **Мамка, мамонька, мамочка, мамунечка, мамуня, мамусенька, мамусечка, мамуся.** *Ой, мамочко, ой, мамочко! ви не бийте мене, ви не лайте мене, — коли я вам докучила, то оддайте мене.* Грин. III. 192. *Ой таточку наш, таточку, де ти подів мамочку?* Грин. III. 366. *Як дочка стелила, легенько здихнула: «щоб моя мамуня здорова заснула!».* Грин. III. 691. *Мамунечко, я коло вас.* Мир. Пов. I. 171. *Мамуню ж мої рідненькі, мамусенько! Дайте ж мені раду!* Грин. III. 375.

Мамай, мамай, м. Каменная статуя въ степи. См. **Баба.** КС. 1882. V. 348.

Мамали́га, -ги, ж. Родъ кушанья изъ кукурузной муки. Чуб. VII. 442.

Мамин, -на, -не. Маминь. *Я маминих (чобіт) не взував, бо без підків і пришов.* Чуб. V. 1126.

Мамій, мій, м. Матушкинь сынокъ. *Нам таких маміів не треба. К. А мовчи, мамію! доки ти ревтимеш?* Черк. у.

Мамка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **мама.** *Люблю, мамко, Івана. Та нема тих городянок, що продають рідних мамок.* Мил. 192. 2) Мамка, кормилица.

Мамкати, -каю, -єш, гл. Часто говорить: «**мама!**» звать мать.

Мамкувати, -кую, -єш, гл. Быть кормилицей. Желех.

Мамонька и мамочка, -ки, ж. Ум. отъ **мама.**

Мамрати, -раю, -єш, гл. 1) Шарить, разыскивать оцупью. *Він мамра, мамра, — так не найде, бо сліпий.* Новомоск. у. 2) Говорить непонятное. **Мамре в гарячці.** Бредить. Вх. Лем. 433.

Мамсик, -ка, м. = **Мамій.**

Мамула, -ли, об. Неповоротливый человекъ, увалень. Мнж. 185.

Мамудити, -лю, -лиш, гл. Пачкать, гадить.

Маму́н, -на, м. Злой духъ, уводящій женщинъ, морочащій людей и пр. Шух. I. 43.

Мамуна, -ни, ж. Закрытая, замаскированная фигура. Вх. Лем. 433.

Маму́нечка, -ки, ж. Ум. отъ **мама.**

Маму́нка, -ки, ж. Кукла. Вх. Лем. 434.

Мамуня, -ні, ж. Ум. отъ **мама.**

Мамусонька и мамусечка, -ки, ж. Ум. отъ **мама.**

Мамуся, -сі, ж. Ум. отъ **мама.**

Мамця, -ці, ж. = **Мамуня.** *Запорожець, мамцю, запорожець водив босу на морозець.* Мет. 238. *Сядай, мамцю, коло мене!* Грин. III. 680.

Мамчин, -на, -не. 1) Маминь. 2) Мамкинъ.

Мамчити, -чу, -чиш, гл. = **Мамкувати.**

Мамчич, -ча, м. Сынъ мамки.

Мана, -ни, ж. Призракъ, обольщеніе, иллюзія. *Се не мана — перед очами твоїми, матінка твоя.* Греб. 342. **Ману пускати, напускати.** Морочить, дурачить, отводять глаза. *Еней пустив на нас ману.* Котл. Ен. I. 16. *Пускають між народ ману.* Греб. 328.

Хвалиться: хазяйка добра людина, а про те — Бог його знає! Може таку ману пуска.
Мир. Пов. II. 89.

Манастирище, -ща, с. 1) Мѣсто, гдѣ былъ монастырь. 2) Мѣсто, принадлежащее или принадлежавшее монастырю.

Манастирський, -а, -е. Монастырскій.

Манастирь, -ря, м. Монастырь. *Посадили на покуту в манастирь. Левиц. Підвести під манастирь.* Одурачить. *Обдуриг геть нас старий; так підвів під манастирь.*

Манатка, -ки, ж. Платокъ. *Втерла чорні очі писанов манатков. Федьк. I. 100.* Манатки, ків. а) Пожитки. *Микола вдосвіта забрав свої манатки і пристав до другої ватаги. Левиц. б) Одежда плохая. Жиди посхоплювались, да піднявши манатки, так і майнули. Рудч. Ск. II. 194.*

Манаття, -тя, с. соб. Лохмотье, тряпки.

Манахвѣйка, -ки, ж. Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 471.

Мандебурка, -ки, ж. Порода картофеля, распространившаяся преимущественно изъ г. Магдебурга. Вх. Зн. 34.

Мандебуряник, -ка, м. Хлѣбъ изъ муки и картофеля, называемаго мандебурка. Вх. Зн. 34. Желех.

Мандель, -длю, м. Мѣра при складываніи сноповъ, горстей конопли и пр. въ 15 (Желех.) или 50 штукъ. (Гол. Од. 35).

Манджак, -ка, м. Насѣк. тараканъ. *Blatta orientalis.* Вх. Пч. I. 5.

Манджа́ти, -жаю, -єш, гл. Поспѣшно идти. *Я п'ять грошей розмінюю, десять пожинаю, на Вкраїні дівчинонька, до неї манджаю. Чуб. V. 1125.*

Мандра, -ри, ж. Раст. ? КС. 1893. VII. 79.

Мандри, -рив, мн. Бродяжничество. *В домівці вже нудяться, за господарство не беруться: мандри пахнуть. Г. Барв. 438. Ще мало у мандрах пропало, мов їх земля проглинула! Мир. ХРВ. 51. Пішов у мандри.*

Мандри́ка, -ки, ж. Лепешка изъ сыру, муки и яицъ, родъ сырника, приготовляемаго на разговѣнье послѣ петровокъ, — 29 іюня. *Зозуля мандрикою вдавилась. Ном. № 471. Ум. Мандричка.*

Мандрівець, -вця, м. Странникъ; путешественникъ.

Мандрівка, -ки, ж. Странствие; путешествие. *Заберу дітей я та піду в мандрівку. Мет. 243. Ум. Мандрівочка. Як узав милий милу да за білу ручку да повів її да в мандрівочку. Грин. III. 263. А нашому Василечку мандрівочка пахне. Мет. 300.*

Мандрівний, -а, -е. Странствующій; заходжій.

Мандрівочка, -ки, ж. Ум. отъ мандрівка.

Мандрівський, -а, -е = Мандрівний. *Примандрує (встаровину піп) не знає вітки, — от було й кажуть: мандрівський піп служив. О. 1861. XI. 8.*

Мандрування, -ня, с. Странствие.

Мандрува́ти, -рую, -єш, гл. 1) Странствовать, путешествовать, ѣздить. *Де то моя Катерина з Івасем мандрує? Шевч. 79. Я гадаю мандрувати.* 2) Отправляться, ѣхать, уходитъ. *Ой не плачте ви, карії очі, од роду мандруючи. Чуб. V. 888. Сватай мене, Марку, чи не оддасть мати. Як не оддасть мати, будем мандрувати. Мет. 99.*

Мандрьо́ха, -хи, ж. Бродяга, потаскуха. *Квартал єсть цілий волоцюг, моргух, мандрьох, ярижниць, п'яниць. Котл. Ен.*

Манити, -ню́, -нищ, гл. 1) Манить, заманивать, завлекать. *Манить, як kota мишею.* Ном. № 3100. *Молода дівчина неначе манила до себе молодого хлопця з другого човна.* Левиц. 2) Обманювати. *Привела сина додому та й не довго втішалась. Попереду манила, хто питає, неначе б то вона одпросила свого сина.* Левиц. I. 64. *А не маните ж? Справді зробите?* Константиногр. у. *Манять брехнями народи.* К. ЦН. 286.

Манівець, -вця́, м. Путь не по проложенной дорогѣ, а минуя ее. *Хоч би спустився я і в смертну долину, з тобою, Боже мій, і там я не загину: і звідти манівець твій жезл мені покаже, і палиця твоя дорогу правди вкаже.* К. Псалт. 54. *Мов божевільний дрегнув із поля додому. Не гледів і дороги, манівцем так і стрибає.* Г. Барв. 198. *Що ти пійдеш да доріжкою, а я піду манівцем.* Чуб. V. 286. *Бери, сестро, срібло-злото та йди манівцями, щоб ми тебе не догнали, щоб ми тебе не вбили.* Чуб. V. 912.

Маніжити, -жу, -жищ, гл. Бить. *Я б її до стовпа на цілий місяць, як ту собаку, прив'язала... що-дня сирицею маніжила.* Мир. Пов. II. 95. *Маніжив-маніжив (вовкулаку) стілко йому схотілось, та тоді вже тільки пустив.* Мнж. 139.

Маніжитися, -жуся, -жишся, гл. Жеманиться; нѣжничать.

Манір, -ру, м. Манеръ, образецъ. *У нас юпки не на такий манір шують.* Київ. у.

Маніра, -ри, ж. Манера? *Не турбуйся, бо то думок пакосна маніра.* Мкр. Н. 12.

Маніритися, -рюся, -ришся, гл. Жеманиться.

Манірний, -а, -е. Манерный. *Наші вельможні пани такі манірні.* К.

Манісінький, -а, -е = Малісінький. Мил. 216.

Манія, -нії́, ж. 1) = **Мана**. *Причепився, як тая манія.* Чуб. I. 196. 2) Кошениль, сурикъ. *Щоки терли манією, а блейвасом і ніс, і лоб.* Котл. Ен. III. 49.

Манливий, -а, -е. Соблазнительный, обманчивый.

Манна, -ни, ж. 1) Манна. Чуб. I. 74. *І манна на народ посипалася грядом.* К. Псал. 178. 2) Раст. *Glyceria fluitans*. ЗЮЗО. I. 124. 3) Молоко? *Як би вівці на сукровищі попасли, зараз би їм уняло манну — вони утратили би молоко.* Шух. I. 210.

Ма́нок, -нку, м. Достояніє, имущество.

Маноцівник, -ка, м. Волшебникъ, колдунъ. *Запорожці маноцівники були, такіі лицарі були — страшне діло! Оце розстелють бурку по воді, та сядуть по вуглах чотирі чоловіка, та й плывуть.* КС. 1882. XII. 591. Ум. **Маноцівничок**. Ів. 592.

Манта, -ти, ж. Родъ суконнаго плаща, свити, спитой мѣшкомъ. Чуб. VII. 420. Шух. I. 138. *Ой сижу я, сижу, на палаш приперся, манта мі широка, полами утерся.* Федьк. I. 42.

Мантачити, -чу, -чищ, гл. 1) Точить косу мантачкою. Мнж. 185. *Косу мантачити.* Черниг. у. 2) Тратить, мотать.

Мантачка, -ки, ж. Родъ узкой лопаточки, намазанной смолою съ пескомъ и служащей для остренія косы. Мнж. 185.

Мантиля́ти, -ляю́, -єш, гл. Болтать, махать. *А він іде та свиткою мантиляє.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Манти́ти, -чу, -тищ, гл. Выманивать, выклянчивать, выпрашивать.

Мантули, -тул, ж. мн. 1) Подачки, собранныя колядниками или нищими. Лебед. у. 2) Родъ пирога изъ кукурузной муки съ сыромъ. Вх. Зн. 35.

Мантулити, -лю, -лищ, гл. Выманивать подачки.

Мантулки, -ків, м. мн. Лакомства, сласти, также баранки, булки, привозимые съ ярмарки и пр. О. 1862. IX. 127. *Було оце на ярмарку та купила дітям мантулків.* Мирг.

у. Слов. Д. Эварн. Иногда употребляется въ значеніи: разнообразный, неоднородный товаръ, преимущественно мелкій. Показує на суздальців, що зайняли (на ярмарку) ряд з образами, ложками, поясами і иншими мантулками. О. 1862. IX. 63. Крамарь з усякими мантулками, склада усе, що лучиться купити по вигоді: вощину, старі чоботи, віск, муку, пір'я, щетину, полотна. О. 1862. IX. 69.

Мантяр, -ра, м. Обманщикъ, мошенникъ. Вх. Зн. 35.

Манурія, -рії, ж. Пожитки? Ну, оце вже всю манурію свою поскладала, то можна й їхати. Хорольск. у. Слов. Д. Эварн.

Манути, -ну, -ниш, гл. Манить, приманивать. Зміев. у.

Манутися, -не́ться, гл. безл. Тянуть (къ чему), хотѣть, хотѣться. Кажє: «як мати схочуть». — Хиба самій не манеться? МВ. II. 101.

Манушечка и манишка, -ки, ж. Малютка. Та воно манушечка, — не бий його. Волч. у.

Манька, -ки, ж. Лѣвая рука, шуйца.

Манько, -ка, м. = Манькут.

Манькут, -та, м. Лѣвша.

Манюній, манюнький, манюсе(і)нький, манюсю́нений и манюсю́нечкий, -а, -е. Ум. отъ малий. Очень маленькій, крошечный.

Маняк, -ка, м. и маняка, -ки, ж. 1) Чучело. А ще б'ють тетерюків на маняки. 2) Вѣха. Багацько снігу, але дарма! Маняки є шляхом, то потраплю. Канев. у. 3) Призракъ, привидѣніє. Боюсь сіх відьом да маняк. ЗОЮР. II. 42. 4) Статуя? Баня (церковна) виведена зкругла — гранчаста, — одна гранка більша, а друга менша, і на кожній більшій гранці вікно, а на меншій — замість вікна, маняк з чорного мармуру. Св. Л. 25.

Манячити, -чу, -чиш, гл. = Маячити. Далеко над Россю манячив якийсь магазин з червоної цегли. Левиц. Образ за образом манячать, минаються, десь зникають. Левиц.

Мапа, -пи, ж. Географическая карта. Гал.

Мара, -ри, ж. 1) Призракъ, привидѣніє. Вони ж, бачивши його, що ходить по морю, думали, що се мара. Єв. Мр. VI. 49. Василина з'явилась і счезла, як мара. Левиц. Що ж се таке? Се не мара, моя се мати і сестра. Шевч. 340. 2) Злой духъ, разновидность чорта, обморочивающій людей, затемняющій имъ разсудокъ, чтобы завести ихъ въ опасное мѣсто. Чуб. I. 196. Туди мене мара несе, де грають музики. Гол. IV. 460. Убрався в сажу, як мара. **А мара його знає, де він ся подів!** А чортъ его знаєть, куда онъ дѣвался! Каменец. у. 3) Сонъ, сновидѣніє, греза. Сон — мара, Бог — віра. Ном. № 11345. Чаще во мн. ч.: **мари.** Ой місяцю-місяченьку! не світи нікому, тільки мойму миленькому, як іде додому. Світи йому вдень і вночі і розганяй мари. ЗОЮР. II. 240. У Левицкаго употребл. въ значеніи: мечты. Не зросла вона в роскоші. Мари об таких хатах раскішних здались їй пустими.

Маранча, -чи, ж. Множество. Марата гусениц на капусті. Вх. Лем. 434.

Мараст, -ту, м. = Мерест 1. Вх. Уг. 251.

Марвавкати, -каю, -еш, гл. Мнявкати.

Марга, -ги, ж. = Маржина. Вх. Зн. 35.

Марево, -ва, с. 1) Сухой туманъ, волнующіяся испаренія. Сонце піднялось височенько, роса висохла; над ставками, над гадками затремтіло ясне марево. Левиц. I. 9. 2)

Миражъ, обманчивое видѣніє. Марево, паноче, увесь світ мороче. Ном. № 3059. Марево мріється, неначе діється. Ном. № 13431.

Марєна, -ни, ж. 1) Чучело, которое дѣлають въ праздникъ Ивана Купала. Чуб. III. 193. 2) Раст. *Rubia tinctorum*. ЗЮЗО. I. 134. Ум. **Маренка. Маренка пахуча.** Раст. *Asperula odorata*. ЗЮЗО. I. 113.

Марець, -рця, м. Мартъ (мѣсяць). *В марець ще змерзне старець.* Ном. стр. 282, №413.

Маржина, -ни, ж. Скотина. Вх. Зн. 35. *Тітка... завела його (пастушка) до багача, чи не взяв би до маржини.* Федьк. Ум. **Маржінка.**

Мари, мар, мн. 1) Носилки (для умершихъ). *Несли труну на марах бояре.* Кв. I. 114. **Щоб тебе на марах винесло! Желая тебѣ смерти.** (Проклятіе). Ном. № 3791. 2) См. **Мара 3.**

Марина, -ни, ж. 1) Раст.: а) *Pyrethrum corymbosum*. ЗЮЗО. I. 133. б) *Anthiems nobilis*. ЗЮЗО. I. 111. 2) Рыба *Barbus fluviatilis*. Браун. 25. Шух. I. 24.

Марити, -рю, -риш, гл. Грезить, мечтать. *Поетична душа марила.* Левиц. Пов. 11.

Маритися, -риться, гл. безл. Грезиться, представляться, сниться.

Маришка, -ки, ж. Раст. *Origanum vulgare* = **материнка.** Лв. 100.

Марище, -ща, с. = **Мара.**

Марім'ята, -ти, ж. Раст. *Tanacetum balsamita*. Вх. Лем. 434.

Маркїтний, -а, -е. 1) Скучный, невеселый, недовольный, огорченный. 2) **Жуткій.**

Маркїтно, нар. 1) Скучно, невесело. 2) **Жутко.**

Марко́та, -ти, ж. Тревога, безпокойство; дурное расположение духа.

Мармазінка, -ки, ж. Шапка изъ синяго или краснаго сукна, съ загнутою мѣховою опушкою. Гол. Од. 70.

Мармиза, -зи, ж. Презрительно о лицѣ: морда, рожа. *Однас уже товсту мармизу!*

Мармор и мрамур, -ру, м. Мраморъ. *З мрамору вироблена постать.* Мир. ХРВ. 388. *Якого там срібла, золота, квіток, мрамору!* Левиц. I. 223. *Широкий ганок з білого мрамору.* Федьк.

Марморовий и мрамуровий. Мраморный. *Ой у полю край дороги стоїть камінь мармуровий.* Ущиц. у. *Цілий день сном мертвим міцним спиши ти в гробі мармуровім.* К.

Мармо́с, -са, м. = **Мармиза = Мармуза.** Ув. **Мармосяка.** Херс. Екатер. Слов. Д. Эварн.

Мармота́ти, -чу, -чеш, гл. Бормотать.

Мармуза, -зи, об. 1) = **Мармиза.** 2) Неотеса, грубый человекъ? *На вгороді гарбузи, — нема мого мармузи* (о парнѣ). Мет. 101.

Мрамур, -ру, м. 1) См. **Мармор.** 2) = **Птица Кропивник.** Вх. Пч. II. 7.

Мрамурник, -ка, м. Раст. *Sathyrus silvestris*. Лв. 99.

Мрамуровий. См. **Марморовий.**

Марму́рок, -рку, ж. Родъ глины. Шух. I. 95.

Марне, нар. = **Марно.** *Ой плачу я, плачу, свої літа марне трачу.* Мет. Ум. **Марне́нько.** *Ой і як нам (літам) не марне́нько йти: нікому нас шанувати.* О. 1862. VI. 30.

Марний, -а, -е. 1) Пустой; тщетный, напрасный. *У мене син марного слова не скаже.* НВолын. у. *Розгнівався мій миленький та за марне діло.* Чуб. *Та я прокляв його оселю марну.* К. Іов. 11. 2) Худой, болѣзненный на видѣ. *Сестро ж моя, сестро, сестро дорогая! Ой чого ж ти, сестро, на личку марная?* Грин. III. 401.

Марник, -ка, м. Бѣсъ. Вх. Лем. 434.

Марніця, -ці, ж. Пустиакъ, ничтожная вещь. Желех.

Марність, -ности, ж. 1) Суета, тщета, суетность. 2) Ничтожность, пустота.

Марніти, -нію, -єш, гл. Чахнуть, худѣть, вянуть. *Марніє та й марніє Парася моя.* МВ. II. 25. *А щоб личко не марніло з чорними бровами, — до схід сонця в темнім лісі умийся слъозами.* Шевч. 81.

Марно, нар. Попусту, напрасно, безъ пользы; тщетно. *Літа мої молодії марно пропадають.* Шевч. 43. *Як марно нажив, так марно й піде.* Ном. № 7213. *Марно перегоріло і перетліло мое життя.* Левиц. Ум. **Марненько.** *Як батька покинеш, марненько загинеш.* Лукаш. 10.

Марновірство, -ва, с. Суевѣріє. Желех.

Марнодумець, -мця, м. Пустодумъ.

Марномовець, -вця, м. Пустословъ.

Марнота, -ти, ж. 1) Суета, суетность. Угор. 2) Малость, ничтожная вещь.

Марнотрав, -ва, м. = **Марнотравець.**

Марнотравець, -вця, м. Расточитель, мотъ.

Марнотравити, -влю, -виш, гл. Мотать, расточать.

Марнотравиця, -ці, ж. Мотовка, расточительница. Гол. III. 167.

Марнотравний, -а, -е. Расточительный.

Марнотравство, -ва, с. Мотовство, расточительность.

Марнотрат, -та, м. Расточитель. Черн.

Марнотрата, -ти, ж. Расточительность, мотовство.

Марнотратити, -чу, -тиш, гл. = **Марнотравити.**

Марнотратка, -ки, ж. Расточительница.

Марнотратний, -а, -е. Расточительный.

Марнотратник, -ка, м. = **Марнотрат.** Вх. Уг. 251.

Марнуванія, -ня, с. Напрасная трата, потеря.

Марнувати, -ную, -єш, гл. Попусту, безъ толку растрачивать, истреблять. *Марнують ліс пани: ще молодий, ріс би та ріс, а вони геть увесь вирубали.* Каменец. у. *Марнує чоловіка: бере великих у гвардію, а вони не вертаються і дітей від них нема.* Каменец. у.

Марнувати час. Попусту теряють время.

Марнуватися, -нуюся, -єшся, гл. Попусту пропадать, приходитъ въ упадокъ. *Господарство марнується.* Левиц.

Мароква, -ви, ж. Трясина, топь, болото. Угор.

Мартин, -на, м. Птица: мартынь, рыболовъ. *В небі крутилися білі мартини і чайки.* Левиц.

Мартовий, -а, -е = **Марцьовий.**

Мартовік, -ка, м. Родившійся въ мартѣ. См. **Марчук.**

Мартопляс, -са, м. Вертопрахъ, фигляръ. *Там мартопляс кричав, сміявся.* Котл. Ен. III. 53.

Мартюк, -ка, м. Заяць, родившійся въ мартѣ. Ум. **Мартючок.**

Маруда, -ди, об. Копотунъ, копотунья, мямля, мѣшкотный.

Марудитися, -джуся, -дишся, гл. Копаться, возиться, мѣшкотно дѣлать.

Марудний, -а, -е. Копотливый, медленный, мѣшкотный.

Марудність, -ности, ж. Копотливость, мѣшкотность.

Марудно, нар. Копотливо, медленно, м'їшкотно.

Маруна, -ни, ж. Раст. Маточная трава. *Matricaria, Pyrethrum parthenium*. Вх. Пч. I. 12.
А маруна походила та пополовила. Гол. I. 290.

Маручати, -чу, -чиш, гл. = **Мурчати**. Вх. Лем. 434.

Марфа, -фи, ж. У гуцульських дроворубовъ: дерево, сбиваемое въ плоты для сплава по р'їк'ї. Шух. I. 181.

Мархотка, -ки, ж. Махорка. Ум. **Мархоточка**. *Ой кури в мархоточку, а тепер лехкий табак*. Грин. III. 244.

Марцизки, -вок, ж. Раст. *Aster chinensis* L. ЗЮЗО. I. 171.

Марципан, -ну, м. Родъ пирожного. *Обійдеться циганське весілля і без марципанів*. Чуб. I. 300.

Марцивікі, -вок, ж. Цыплята, вылупившіся въ март'ї.

Марцьовий, -а, -е. Мартовскій. *Нема з нього нічого, як з снігу марцьового*. Чуб. I. 272.

Марчити, -чу, -чиш, гл. = **Марнувати, марнотратити**. *Він не марчив свого добра, а так з добримми люд'їми прогуляв та пороздарював убожі*. Канев. у. *Марче мое добро*. Канев. у. *Хиба він призведе до добра? Одно худобу марчить та й годі*. Лубен. у.

Марчіти, -чію, -еш, гл. Стариться, дряхл'їть; приходить въ упадокъ. *Вже й дід марчіє й пасіка марчіє*. Вас. 208.

Марчук, -ка, м. Щенокъ, родившійся въ март'ї.

Маршал, -ла, м. 1) Маршаль. 2) = **Маршалок 1**. *Ондрій Степанович ще й маршалом був*. О. 1862. V. 105.

Маршаленко, -ка, м. Сынъ маршала.

Маршалівна, -ни, ж. Дочь маршала.

Маршалкувати, -кую, -еш, гл. Занимать должность маршала.

Маршалок, -лка, м. 1) Предводитель дворянства. *Маршалок повітовий*. К. МБ. II. 121.
 2) Староста въ свадебномъ обряд'ї. *Не дивуйтеся, маршалки, що коротенькі подарки*. Мет. 190. 3) Дворецкій.

Маршляк, -ка, м. Родъ черной краски (у гончаровъ). Канев. у.

Маршувати, -шую, -еш, гл. Маршировать. КС. 1882. V. 353.

Марь, -рі, ж. Раст. *Chenopodium Botrys* L. ЗЮЗО. I. 116.

Марюка, -ки, ж. Ув. отъ **мара**. Призракъ, привид'їніє, злой духъ. *Згинь ти, марюко!* Мир. ХРВ. 10.

Марянка, -ки, ж. — **пахуча**. Раст. Смолка пахучая, *Asperula odorata*. См. **Марена**.

Масалига, -ги, ж. Мотъ, плуть. Змієв. у.

Маслак, -ка, м. Кость. *Хоч рябо на виду, так маслаки до ладу*. Ном. № 7313. *Полапають його за бок: чи багато поросло сала; як до маслака долапають, то значить худий*. Драг. 2. Ум. **Маслачок**.

Маслакуватий, -а, -е. Ширококостный.

Маслачок, -чка, м. 1) Ум. отъ **маслак**. 2) Кость пальца, *Falanga*.

Маслаччя, -чя, с. соб. Кости. *Маслаччя болить після того, як упав*. У одного, кажуть, пана є чоловік, такий мертвяк, що без шкури і без м'яса, саме маслаччя. Лубен. у.

Маслина, -ни, ж. Оливка, плодъ масличного дерева, *Olea europaea* L.

Маслити, -лю, -лиш, гл. Маслить.

Маслично, -ка, с. 1) Ум. отъ **масло**. 2) Родъ игры. Ив. 46.

Масло, -ла, с. 1) Масло (коровье). *Плаває, як вареник у маслі.* Ном. № 1721. **Масло робити.** Пахтать, сбивать масло. *Сонце світить, дощик кропить, чарівниця масло робить.* 2) Елей, муро. 3) **Муравіне масло.** См. **Муравиний.** 4) Родъ игры. Мил. 56. Ив. 29. 5) — **вороняче.** Раст. а) *Convallaria polygonatum.* Лв. 98. б) *Lilium martagon.* Лв. 99.

Масловий м'яч. Родъ игры въ мячъ. Ив. 33.

Маслосвятити, -чу, -тиш, гл. Соборовать, совершать елеосвященіе. *Учора його маслосвятити.* Харьк.

Маслосвяття, -тя, с. Елеосвященіе. *Занедужала небога. Уже й причащали й маслосвятити служили — ні, не помагало.* Шевч. 115.

Маслувати, -дую, -єш, гл. = **Маслосвятити.** *Хто у вас хворий? — Дід, та дуже трудний; так учора маслували.* Канев. у.

Масльони, -льон, ж. мн. = **Сластьони.**

Масльонити, -ню, -ниш, гл. Муслить.

Маслюк, -ка, м. = **Масляк 1 и 2.**

Масляк, -ка, м. 1) Масленикъ (грибъ). Радом. у. Раст. *Boletus luteus.* ЗЮЗО. I. 114. 2) Слизень, улитка, *Limax.* 3) = **Маслянка 5.** Вас. 182.

Масляна, -ної, ж. Масленица. Св. Л. 222.

Масляний, -а, -е. Масляный. **За масляні вишкварки не помирились.** *Поссорились за ничто.* Ном. № 3513.

Масляниця, -ці, ж. = **Масниця.** *Маслянина — баламутка: обіщала масла й сиру та не хутко.* Ном. № 526.

Маслянка, -ки, ж. 1) Пахтанье, творожистая сыворотка, остающаяся послѣ отдѣленія масла. *Не прийшла я до тебе по воду, іно по грубий сир і густу сметану і густу маслянку.* Чуб. I. 56. Также и родъ кашицы, сваренной изъ такой сыворотки. *Іде циган вечеряти... випив піл бляшанки, та як муха до патоки припав до маслянки.* Рудан. I. 68. 2) Пахталка, ручная маслобойня. 3) Маслянка, посуда для масла. *На столі... тарілка з гарячими пирогами і маслянка з маслом.* Левиц. I. 157. 4) Раст. а) *Lilium martagon* L. ЗЮЗО. I. 157. б) *Lathraea squamaria* L. ЗЮЗО. I. 126. 5) Жирная бѣлая мергельная глина. Вас. 182. Ум. **Масляночка.**

Масляно, нар. Много масла. *Сиряно, масляно.* Ном. № 6485.

Масляночка, -ки, ж. Ум. отъ **маслянка.**

Масляр, -ра, м. Продавецъ масла.

Маслярка, -ки, ж. Продавщица масла.

Масній, -а, -е. 1) Масляный. *Масна неділя. Воскресенье на сырной недѣлѣ.* 2) Жирный, пропитанный жиромъ, масломъ (о кушаньяхъ). *Масні пироги.* 3) Замасленный, засаленный. 4) Переносно (о словахъ). *Усиленно ласковый, усиленно привѣтливый, но въ то-же время неискренній. Слова масні, а пироги пісні.* Нп. *Масної бесіди чоловік.* Ном. № 12918.

Масниця, -ці, ж. Масленица. Каменец. у. *Почекайте, вареники, прийде на вас масниця!* Чуб. I. 265. Ум. **Масничка.**

Масничка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **масниця.** *Ой, масничко, яка ти була! Як би тебе сім неділь, а посту одна.* Грин. I. 240. 2) Маслянка (посуда для масла). 3) Кадка съ масломъ. 4) Маслобойка.

Масно, нар. 1) Масляно, жирно. **Масно їсти**. Жирно їсть, їсть скоромное. Желех. 2) (О словахъ). Льстиво, преувеличенно ласково.

Мастак, -ка́, м. = **Мистець**. *От я до жалю не мастак*. Котл. Ен. VI. 49.

Мастило, -ла, с. 1) Кисть для смазки. *І сокира, і мастило, що від воза ся лишило*. Чуб. V. 1061. 2) Мазь; масло. *Піддайте ще трохи до вареників мастила*.

Мастити, мащу, -тиш, гл. 1) Мазать, намазывать, смазывать масломъ и вообще маслянистымъ веществомъ, умащать. *Хто мостить, тому віз не скрипить*. Чуб. I. 280. *Мастити голову*. Мир. Пов. II. 73. *Середа піст, не треба губи мастить*. Ном. № 534. *Моїм маслом та мене й мастить. Чоботи, закурені пилом, дістав... і почав їх мастити добрим дьогтем проти огню*. Г. Барв. 164. 2) Мазать глиной. *Щоб ніколи цього куточка не мастила, то тобі буде добре*. Чуб. I. 4. 3) Пачкати, загризати. *Продай, милий, рабі бички, купи мені черевички, щоб я боса не ходила, щоб ніженьки не мастила*. Грин. III. 684. 4) Тасовать (карты). 5) **Словами мастити**. Услаждати, утїшати, обольщати. *Мої слова мастили людям душу*. К. Юв. *Як стали говорити, словами мастити, мусив же я з коня встати, горілки купити*.

Мастільниця, -ці, ж. Мазальщица. Св. Л. 314.

Масткий, -а́, -е́. Жирный, масляный, маслянистый. *Мастке сало. Мастка глина. Мастке полотно́*. Плотное полотно. Ум. **Мастке́нький**.

Масткословіи, -а, -е. Сладкорѣчивый.

Масткословіти, -влю, -виш, гл. Умасливать, ублажать.

Масть, -ті́ и маць, -ці́, ж. 1) Мазь. *Треба масти шукати від пальця*. Київ. г. 2) *Масть, цвѣтъ животнога*. 3) *Масть (въ картахъ). До всякої масти козирь*. Ном. № 13551.

Масю́енький и масю́сінський, -а, -е. Крохотный, чрезвычайно малый.

Мата, -ти, ж. Родъ толстой рогожи изъ соломы.

Матаржин, -ну, м. Родъ хлѣба изъ кукурузной муки съ зеленью. Шух. I. 144.

Матерба́с, -су, м. Пестрядь (матерія). Гол. Од. 13. *Серед базару торгували жиди стрічками, ситцем, матербасом*. Левиц.

Матерза́нка, -ки, ж. Раст. *Thymus serpyllum*.

Материзна, -ни, ж. Наслѣдство, полученное послѣ матери. *Князь прогайнував усю батьківщину, зоставив їй (жінці) тільки будинок невеличкий у місті з садочком і двором, бо то була її материзна, — того вже не зміг прогайнувати*. МВ. II. 32.

Материзнений, -а, -е. Изъ наслѣдства, доставшагося отъ матери. *Се у мене плахта материзнена*. Волч. у.

Материк, -ка́, м. Подпочва, нетронутая земля подъ почвой. *Докопалися до материка, либонь і вода буде*.

Материн, -на, -не. Материнь. *Отцева і материна молитва зо дна моря рятує*. Ном. № 9373.

Материнка, -ки, ж. 1) Раст.: а) Душица, *Origanum vulgare* L. ЗЮЗО. I. 130. б) *Chenopodium vulgare*. Шух. I. 21. в) *Thymus serpyllum*. Анн. 354. Лв. 102. *Ой у полі нивка, на ній материнка*. Чуб. V. 96. 2) мн. **Материнки** = **Матірка 2**. ЗЮЗО. I. 115.

Материнський, -а, -е. = **Матерній**. *Привернися до мене своїм добрим і материнським серцем*. Чуб. I. 92.

Матерія, -рії́ и мате́рія, -рії́, ж. 1) Матерія, ткань. *То пасмо проміння обливало... крісла, оббиті рябою недорогою матерією*. Левиц. *Так кравець крає, як матерії стає*.

Чуб. I. 259. 2) Вещество, матерія. 3) Предметъ, матерія, содержаніе. Взяв він найнижчу матерію до оповідання. К. Гр. Кв. XX.

Матеріял, -лу, м. Матерьяль. Желех.

Матеркувати, -кую, -єш, гл. Бранить по матери. Вх. Лем. 434.

Матерній, -а, -е. Заматерѣлый. Матерна дівка. НВолын. у.

Матерній, -я, -є. Материнській. Матерне молоко. Мнж. 46. *Обнови у серці матерню радість*. Чуб. II. 16. **Матерня мова**. Родной языкъ.

Матерно, нар. По матери, по матерщинѣ. *Лаяти матерно*.

Матерювати, -рюю, -єш, гл. Быть посаженной матерью. Черк. у.

Матер'янка, -ки, ж. Вѣнокъ изъ разноцвѣтныхъ бумажныхъ цвѣтовъ у дѣвушекъ. Нѣжинск. у. КС. 1893. V. 283.

Мати, -тері, мн. **матері**, ж. Мать. *Есть у мене батько і рідная мати*. Мет. 94. *Тільки в світі правди, що рідная мати*. Нп. **Мати Божа**. Богоматерь. **Головата мати**. Мать на свадьбѣ. Маркев. 108, 109. **Старша мати**. Настоятельница монастиря. К. ПС. 118. **Скарбова мати**. Монахиня, завѣдывающая монастирскимъ хозяйствомъ. К. ПС. 108. Ум. **матка**, **матінка**, **матінонька**, **матіночка**, **матонька**, **маточка**, **матуня**, **матуся**, **матусенька**, **матусечка**. Мил. 200. *Поклонися матоньці низенько у ніжки*. Мет. См. также: **Мама**, **мамка**, **мамуня**, **мамуся**, **мамусенька**, **ненья**, **ненечка**, **ненька**.

Мати, -маю, -єш, гл. 1) Имѣть. *Ой мала вдова сина сокола*. Макс. *І любив, і кохав, собі дівчину мав*. Мет. 25. *Отже матимемо зятя!* Левиц. *Яка коса глас довгий має, здає — она й лучше*. Харьк. у. *Терпи, тіло: маєш, що-сь хотіло*. Ном. № 7073. *Ой мати, мати, ти жалю не маєш!* Мет. 70. *Ой повинь, вітроньку, а з гори в долину, де маю родину*. Мет. 244. *Маєш що їсти? Ну й їж мовчки! Ось, маєш книгу! На, возьми книгу! От тобі й маєш!* *Вотъ тебѣ на! Матимеш із їм клопоту (роботу)!* *Будеть тебѣ съ нимъ хлопоть!* *Дідона ж мала раз роботу, як з ним побігла на охоту*. Котл. Ен. I. 25. **Бог має**. Нѣть. *За Ганною навіть піп не йшов, бо ховати Бог мало защо*. Левиц. I. 76. **Чорт-має, ма**. Нѣть. *Є гроші? Чорт-ма й копійки!* Въ слѣд. примѣрѣ **мати** знач. родить: *Кажуть люде, — чого я така гожа? Мене мати тоді мамі, як зацвіла рожа*. Грин. III. 156. 2) Намѣреваться, быть, намѣреннымъ, предполагать. *Щось маю казати тобі — іди сюди!* *Кому Господь має що дати, то дасть і в хаті*. Ном. *Козак дівку вірно любить, — заняті не сміє: тим я її не займаю, що сватати маю*. Мет. 105. *А се сі воли за що маєте продати?* Каменец. у. *Голуб голубоньку да покинути має*. Мет. 78. *Я мав заколоти свиню, та шкода, бо молода ще*. Черк. у. *Він... зараз постеріг, що то його мають виражати з дому*. Левиц. I. 245. *Через тиждень Леонид Семенович мав виїхати до Київа*. Левиц. *Ой мала я журитися, — нехай на Петрівку*. Макс. 3) Быть должнымъ. *Як вас, паничу, маємо звати?* Харьк. у. *Маєш робити, то роби по правді, не виляй. Чи зійшло сонце? Мало зійти вже*. Каменец. у. 4) Съ неопредѣл. накл. глагола переводится безличной формой: *придется*. *Ой знаю, знаю, кого я кохаю, тільки не знаю, з ким жити маю*. Мет. 78. *А ти маєш з їм укупі робити*. 5) **Мати за кого, за що**. Считать кого кѣмъ, чѣмъ. *Жінка, що сама відбувала б жнива, мала б себе за вдову і народ би ганив за се чоловіка, що він хліба святого вкупі не заробляв із жінкою*. Г. Барв. 147. *Мене люде за дурного мають*. Г. Барв. 343. *Він не має мене за матір*. НВолын. у. **Він не має мене за устїлку**. Онъ считаетъ меня ни во что. НВолын. у. 6) **Має-бути** = **Мабуть**. *Має-бути*

панич простив. МВ. I. 55. 7) **Маючи звичай**. Соблюдая приличіє. 8) **Мати злість на ко́го**. Злобствовать на кого. *Злість на мене має Кость*. НВолын. у. 9) **Мати на мислі**. Предполагать, думать. *Скажи, мені, серце моє, що маєш на мислі?* Мет. 63. 10) **Мати на пеньку**. Помнить, держать въ памяти. *Я на пеньку собі маю, що він казав мені, той ворожбит-циган*. Каменец. у. 11) **Мати на о́ці**. Не спускати съ глазъ. Св. Л. 70.

Матися, -маюся, -єшся, гл. 1) Быть, находится, имѣться. *А третя (частина війська) где ся має? В Чорному морі потопає. АД. Як би так малось, як не мається, так що б то було!* Ном. № 5373. *А малась воля, малась сила!* Шевч. *Як би малась сила!* Шевч. 46. *День той малось свято*. Мкр. Н. 15. 2) Поживать, чувствовать себя. *Здоров, Еоле, пане свату! Ой як ся маєш, як живеш?* Котл. Ен. Иногда вмѣсто ся — себе: *Там сидів сокіл, — смутно себе мав. АД. Матимешся! Будеть тебѣ! Як фельфебер тебе захопить, то матимешся!* Федьк. 3) О матеріальной обезпеченности: **Як він мається?** Насколько онъ состоятеленъ? **Добре мається, зле мається**. Онъ состоятеленъ, онъ не состоятеленъ. *Роспитує про його, як він собі мається, та й напирала, що в його хутір є.* МВ. (О. 1862. III. 48). *А як він собі мається добре, то й бояре... і тії за його тягнуть руку.* К. ЧР. 4) Долженствовать, предполагаться. *Скоро вже й весілля малось бути.* Грин. I. 66. *Подай, мила, білу руку, щоб бачили люде, що малася чужа бути, — тепер моя будеш.* Грин. III. 213. *Малося йти в город, та дощ не пустив.* Змієв. у. 5) Разсчитывать, предполагать. *Нехай сей козак, бідний нетяга, не мається в тебе сеї заставицини викупляти.* ЗОЮР. I. 206.

Матиця, -ці, ж. 1) Матка, Uterus. 2) Дикая свинья. Вх. Пч. II. 7. 3) Пчела-матка. Вх. Уг. 251. 4) *Claviceps purpurea (Sclerotium)*. Вх. Лем. 434. 5) Втулка въ мельничномъ колесѣ.

Матінка, -ки, ж. Ум. отъ **мати**. Матушка. *Журба не матінка*. Ном. № 2259. Въ разговорѣ женщинъ между собою употребляется какъ слово обращенія. *Ох, моя матінко, як утомилась!* Шевч. *Як згадаю, що стояв він гордий та спокійний такий, — матінко!.. ні, не піду!..* МВ. II. 27. Ум. **Матінонька, матіночка**. *А приходить додомоньку, б'є і лає матіноньку.* Грин. III. 380. *А нема роду найвірнішого над ту матіночку.* Мет. 243.

Матінкувати, -кую, -єш, гл. Часто говорить: **ох, матінко!** *Ох, матінко! — тут шепче, оха матінкує (баба-шептуха), а там на здобич погляда.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Матінчин, -на, -не. Матушкинъ.

Матір, -тері, ж. Матерь, мать. *А мені здається, що ви моя матір.* Левиц. *Як родивсь Сус Христос, до Матір Божа поклала Його в яслах.* Чуб. I. 49. *Матері кожної дитини жаль.* Ном. № 9216. *Потребували батька уп'яють на службу, а син остався з матерею.*

Матірка, -ки, ж. 1) Мать. *Оттак всі матірки нападають на дочок.* Кв. II. 178. *Добре, що матірки тут нічого не кажуть.* Федьк. 2) Конопля, дающая сѣмена, замашка, *Cannabis sativa L.* Вас. 199.

Матіркувати, -кую, -єш, гл. Ругаться по матери. *Іде піп, а він матіркує, сказано, п'яний.* Каменец. у. *Став мене матіркувати.* НВолын. у.

Матірний, -а, -е. Сдѣланный изъ **матірки**. См. **Матірка 2**. *Матірне прядиво.* КС. 1893. VII. 80. *Матірне полотно.* Волч. у.

Матірчатий, -а, -е. = **Матірний**. Желех.

Матіхна, -ни, ж. = **Матінка**. *На тобі кошульку, моя матіхно.* Мет. 177.

Матка, -ки, ж. 1) = **Мати.** *Який тепер світ настав, що син матки не пізнав.* Чуб. *На те циган матку б'є, щоб його жінка боялась.* Ном. № 3906. 2) **Пані-ма́тка.** а) Хозяйка дома. б) Попадья, матушка. *А як твоя думка, пані-матко, спитав о.* Хведір у жінки. Левиц. I. 405. 3) Самка, имбющая дѣтей. *Ласкаве телятко дві матки ссе.* Ном. № 3302. 4) Пчела — самка, матка. *А за ним повалило козацтво, як за маткою бжолі.* К. 5) = **Матірна 2.** *Жінкам же треба було ще й коноплі брати, мочити матки, щоб терти за літнього сонця.* Г. Барв. 147. 6) Ум. отъ **мата.** *Давай матки плести, ну запипати вікна, щоб не перся мороз у хату.* Мир. ХРВ. 126. 7) Родъ игры въ мячъ. Ив. 28. КС. 1887. VI. 458. 8) — **житна** = **Матиця 4.** Вх. Лем. 434.

Матковий, -а, -е. **Матковий м'яч, гілка маткова** = **Матка 7.** Ив. 28. КС. 1887. VI. 458.

Матланка, -ки, ж. **Матланки дати.** Выдрать, потрепать за волоса. Грин. I. 238.

Матний, -а, -е. Состоятельный, зажиточный. Вх. Уг. 251.

Матнистий, -а, -е. Имбющий большую матню. Чуб. VII. 416.

Матня, -ні, ж. 1) Средняя часть шароваръ, приходящаяся между ногами, длинная и широкая внизу. *В червоних штанях оксамитних матнею улицю мете — іде козак.* Шевч. 369. 2) Средняя углубленная часть невода. Вас. 186. *Далеко на берег полізла мережа двома рядами, а за нею показалаь з води широка матня.* Левиц. **Попастися в матню.** Очутиться въ безвыходномъ положеніи.

Матовий, -а, -е. Матовый. *Глянуло з дзеркала неначе її широке матове, трохи смугляве лице.* Левиц.

Матонька, -ки, ж. Ум. отъ **мати.**

Маторженик, -ка, м. = **Макорженик.** Желех.

Маточина, -ни, ж. Ступица въ колесѣ. Вас. 147. *Балагула засіла в грязь по самісіньки маточини.* Левиц. Пов. 99. *Ревнув мов у маточину.* Ном. № 12445.

Маточка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **мати.** *Та немає тих крамарок, що продають ріднесеньких маточок.* Мил. 265. 2) Крестная мать. Угор. 3) Пестикъ (у цвѣтка). 4) Ум. отъ **матка.**

Маточник, -ка, м. 1) Ячейка въ сотахъ для вывода матки-пчелы. 2) Приборъ, въ которомъ въ ульѣ помѣщають временно матку-пчелу, пока пчелы къ ней привыкнутьъ. Представляетъ или клѣточку изъ прутьевъ, или цилиндрической кусокъ дерева, нижняя часть котораго снабжена зазубринами, съ помощью которыхъ устанавливается приборъ на перекладинахъ, а въ верхней укрѣплена часть камышины, въ которой и помѣщается матка. 3) Раст.: а) *Petasites vulgaris.* ЗЮЗО. I. 131. б) *Ballota nigra.* ЗЮЗО. I. 114. *Dracocephalum moldavica.* ЗЮЗО. I. 121. *Nepeta nuda.* ЗЮЗО. I. 129.

Матриган, -ну, м. Раст. *Atropa Belladonna.* Шух. I. 21.

Матрос, -са, м. Матросъ. *Що поміж тими кораблями та матроси гуляють.* Нп. Ум. **Матросик.** *Ой, матросики, ви, голубчики, та верніте до броду!* Грин. III. 262.

Матроський, -а, -е. Матроскій.

Мату́зка, -ки, ж. = **Мотузка.**

Матула, -ли, ж. Вся сѣть невода, кромѣ **матні.** Браун. 9.

Матуня, -ні, ж. = **Матуся.**

Матусенька, -ки, ж. Ум. отъ **матуся.** *Матусенька свого сина вечеряти просить.* Мет. 10.

Матусин, -на, -не. Маменькинъ. *Та найшла в полі билину, та матусину й могилу.* Чуб. V. 453.

Мату́ся, -сі, ж. Ласк. отъ ма́ти. Матушка. Ум. **Матусенька**.

Матушечка, -ки, ж. Ум. отъ матушка.

Матушка, -ки, ж. 1) Попадья. *Вона була дуже схожа на сельську матушку.* Левиц. 2) Игуменья, начальница въ монастырѣ. Ум. **Матушечка**.

Матушчин, -на, -не. Принадлежащій попадьѣ, игуменьѣ.

Матчаний, -а, -е. Сдѣланный изъ ма́тірки. См. **Матірка 2**. *Матчана пряжа.* Сумск. у.

Матчин, -на, -не = Материн. *Коли б нас, браття, могла отцева й матчина молитва відсіля визволяти.* Дума. *Тобі уся матчина худоба досталась.* О. 1862. VIII. 8.

Мать, нар. = **Мабуть.** Лебед. у.

Матю́к, -ка, м. Брань въ мать. **Матюки гнути.** Ругаться по матери.

Матюка́ти(-ся), -каю(-ся), -єш(-ся), сов. в. матюкнути(-ся), -ну(-ся), -не́ш(-ся), гл. Ругать(ся), выругать(ся) по матери.

Матюнка, -ки, ж. = **Матінка.** *А донечки хустки на піл, матінці до ніг.* Мет.

I. Мах, маху, м. Взмахъ, размахъ. *За їден мах голову зрубав. Так махнув шапкою, мов душа його з тим махом вилинула.* Г. Барв. 126. *Так зо всього маху і сунув ночви з дяком додолу.* Драг. У мах. Быстро, сразу.

II. Мах! меж. отъ гл. **махати.** *Сюди мах! туди мах! та й вискочив з неї лях!* Правда. 1868. 423.

Маха, -хи, ж. Бревно, вставленное въ валъ вѣтряной мельницы, къ которому придѣлываются крылья. НВолын. у.

Махан, -ну, м. Баранье мясо, мясо вообще. *«Добийте вола того, котрий мучиться, поділіться та зваримо кулішу».* Вони так і зробили: добили вола, поділили його, наварили кулішу з маханом і давай їсти. Драг. 238. *Уже і п'є, і їсть чабан, чого не пив, не їв ізроду: сік з винограду ма за воду, щербу, оладдя і махан.* Мкр. Г. 22.

Маханія, -ня, с. Маханіе. *Маханія за биття не рахується.* Ном. № 3884.

Маха́ти, -хаю, -єш, одн. в. махну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Махать, махнуть. *Він ішов позад їх до клуні, тихо махаючи батоном.* Левиц. *Ой як зійшов серед моря та й став потопати, червоною хустиною на берег махати.* Нп. *Рукою (на молитві) махаєш, а думкою скрізь літаєш.* Ном. № 177. *Летить орел через море, крилечками маше.* Мет. 64. *Мечем махнув.* 2) Быстро бѣжать, побѣжать, ѣхать, поѣхать, плыть, поплыть, мчатся, помчатся, отправиться. *Треба кобилу запрягати та на село махати.* Драг. *Махай додому, бравий мій козаче!* К. МБ. X. 16. *А тоді за греблю оп'ять човнами махають.* О. 1861. XI. 8. *А як же пан Шрам махне за Дніпро?* К. ЧР. *Про диво сее як почули, то люде зараз в степ махнули.* Греб. 372. *І в ростич хто куди махнули.* Котл. Ен. III. 59. *За море махнули.* Грин. III. 601.

Махи́на, -ни и махи́ня, -ні, ж. Громадина, громада. *У нас на хуторі навдивовижу віл: здоровенна махина.* Стор. II. 41. *Церква чимала махія.* Св. Л. 25.

Махітка, -ки, ж. Махотка, малый горшочекъ. Вас. 181.

Махлювати, -люю, -єш, гл. Обманывать, плутовать, мошенничать.

Махля́р, -ра, м. Плутъ, мошенникъ. *Та воно мать є такі махляри, що не тільки таскають гроші з кишень, а й роблять їх.* Лебед. у.

Махля́рити, -рю, -риш, гл. = **Махлювати.**

Махля́рка, -ки, ж. Плутовка, обманщица. Ум. **Махля́рочка.** *Да циганочка-махлярочка тее поробила.* Рк. Макс.

Махнути. См. **Махати.**

Маховий, -а́, -е́. Маховой. **Махові вила.** Длинныя вилы для метанія сѣна на вершину стога. **Маховий сажень.** Мѣра длины, наскільки можно разставить руки въ противоположныя стороны.

Маховік, -ка, м. Маятникъ. Мнж. 185.

Махом, нар. Быстро. *Пришло махом і пішло прахом.* Ном. № 11835.

Махону́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Сильно махнуть. 2) Помчатся.

Махорну́ти, -ну́, -не́ш, гл. = **Махонуті.** *До світа встав та що єсть мочі у довгий ліс і махорнув.* Алв. 91.

Махо́та, -ти, ж. Колебаніє, качаніє.

Мац! меж. Щупть! *Мац-мац по лавиці, найшов мохнавиці.* Чуб. I. 314.

Маца, -ци, ж. Опрѣсноки у євреєвъ.

Мацання, -ня, с. Ощупываніє.

Мацапура, -ри, об. Неуклюжій, неповоротливый человекъ. *Чортова мацапура.* Ном. № 3562.

Мацапурів, -рова, -ве. Принадлежащій мацапурі. *Мацапурова невіра* (брань). Ном. № 3562.

Мацати, -цаю, -єш, одн. в. мацнути, -ну́, -не́ш, гл. Щупать, ощупывать. *Усі кинулись шукати. Мацали-мацали по долівці — нема* (перстіня). Г. Барв. 206.

Мацатися, -юся, -єшся, гл. 1) Ощупывать. *Еней все мацався рукою, щоб не ввалитися куди.* Котл. Ен. 2) Копаться, медленно дѣлать. *Мацався, мацався мацько, доки вечір спобіг.* Черк. у.

Маце́нький, -а, -е = Маці́нький. *Маце́ньке горнятко.* Вх. Зн. 35.

Маценя́, -ня́ти и маці́нча́, -чати, с. Очень маленькій горшокъ. Ум. **Маценятко.**

Маці́ненький, маці́нький, маці́пкий, маці́цький, -а, -е. Крошечный. Желех. Вх. Лем. 434.

Маці́нча. См. **Маценя.**

Маці́пкий. См. **Маці́ненький.**

Маці́пура, -ри, об. = **Мацапура.** К. МБ. II. 123.

Маці́цький. См. **Маці́ненький.**

Мацкува́ти, -ку́ю, -єш, гл. Искать ощупью. *Поночі у хаті, а я по лаві й мацкую.* НВолын. у.

Мацнути. См. **Мацати.**

Мацо́ка, -ки, об. Косноязычный? *От ше хто роскаже, — це Кузьма! Як почне телиться, як почне сюркати та пирхати, та плюватъся!.. — Та він же мацока.* Тамъ-же говорять: *Цока-мацока, борщу не їсти, а каші не дамо.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Мацу, меж. = **Мац!** *Мацу-мацу по лавицю, обмацаю мохнатицю.* Ном., стр. 303.

Мацун, -на, м. Любящій щупать.

Мацу́р, -ра, м. Коть. Гол. II. 559. Вх. Пч. II. 6.

Маць, -ці, ж. 1) Все маленькое. Вх. Лем. 434. 2) Маленькія дѣти, маленькіє люди. Вх. Лем. 434.

Мацько́, -ка, м. Нерѣшительный человекъ, человекъ, идущій ощупью.

Мацю́пе́нький, -а, -е. = **Маці́ненький.** Борз. у. Желех.

Мацюра, -ри, ж. Палка толстая. *Він мене оперезав сучковатою мацюрою по спині, отакою — в руку завтовшки.* Александров. у.

Маця́, -ці, ж. 1) = **Маца.** 2) Недотрога, важная особа. *Дивись, яка маця! Буцім і доторкнутись до неї не можна, пручається.* Подольск. г.

Мацяти, -цяю, -єш, гл. = **Мацати.** Вх. Лем. 434.

Мача, -чати, с. Зернышко мака. **Було того як манат.** Было очень много. Вх. Лем. 434.

Мачанка, -ки, ж. Родъ пици: смѣсь сыра со сметаной. Желех.

Мачати, -чаю, -єш, гл. Мочить, намачивать. *Копай, доню, корінці, мачай, доню, в горільці.* Чуб. V. 417.

Мачатко, -ка, с. 1) Молодая кошечка. Вх. Уг. 251. 2) Сережка дерева (ивы, вербы и пр.). Вх. Уг. 251.

Маченько, -ка, с. Ласк. отъ мак.

Мачіна, -ни, ж. = **Мача.** Ум. **Мачинка, мачіночка.** О. 1861. III. Гул.-Арт. 106.

Ма́чка, -ки, ж. 1) Кошка. Гол. II. 559. Вх. Пч. II. 6. 2) = **Бага.** Шух. I. 277. См. **Омачка.**

Мачка́тий, -а, -е. О дождѣ: мелкій? *Мачка́тий дощ.* Шух. I. 212.

Мачкува́ти, -ку́ю, -єш, гл. 1) Вырывать руками просо, гречу. *Доведеться й йому мачкувати своє просо.* Брац. у. 2) Идти мелкимъ шагомъ (о гуцульской лошади). Шух. I. 80.

Мачкуватися, -куюся, -єшся, гл. Карабкаться. *Перекинулися з возами у яр та й мачкуються там; та поки вимачкувалися, я дамко від'їхав.* Волч. у.

Мачо́к, -чку, м. 1) Ум. отъ мак. 2) Раст. *Paraver Rholas.* ЗЮЗО. I. 130. 3) *мн.* **Мачки.** Вѣнокъ изъ цвѣтовъ мака. *Вбірається в мачки, в добре намисто, в стрічки.* Г. Барв. 205.

Мачоха, -хи, ж. = **Мачуха.** Желех.

Мачу́ла, -ли, ж. 1) Рогожка, мочала. *Ми, бач, не бачили й не чули, а плели мачули. Василева борода манулами увита, а смолою улила.* Мет. 2) об. = **Маштула.** *Там такий манула.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Мачуха, -хи, ж. Мачеха. *Горілка не дівка, а мачуха не мати.* Ном. № 9378. *Добре тому жити, в кого рідная мати, в мене молодой мачуха лихая.* Чуб. V. 565.

Мачухівна, -ни, ж. Дочь мачехи, сестра по отцу, но не по матери. Черк. у.

Мачуше́нко, -ка, м. Сынъ мачехи, братъ по отцу, но не по матери. Черк. у.

Мачушин, -на, -не. Принадлежащій мачехѣ. *Зімне сонце, як мачушине серце, зімне тепло, як мачушине добро.* Ном. № 619.

Машерува́ти, -рую, -єш, гл. Маршировать, идти. Желех. *Въ пѣснѣ о вѣтрѣ въ знач. дуть. З-за гори високої вітер маширує.* Грин. III. 530.

Машина, -ни, ж. Машина. *Директорі заводів мали право од себе ставити до машин робітників.* Левиц. *Є на морі така машина, що сама меж, сама місить, сама пече.* Рудч. Ск. I. 136. Ум. **Машинка.**

Машині́стий, -того, м. Машинистъ. Мнж. 143.

Машинка, -ки, ж. Ум. отъ машина.

Машинник, -ка, м. = **Машинистий.** *Отто есть машини бігають, то ті машинники, шо на їх.* Мнж. 143.

Машка, -ки, ж. Ласкательное названіе женщины. *Кажі, машко! Чого ти соромишся?* О. 1861, XI. Кух. 28.

Машкара, -ри́, ж. 1) Маска. Канев. и Каменец. уу. Мил. 61. *А в нас є машкара. Левиц. Хто ж його обікрав? — Бог його знає. Якись, каже, замурдовані люде. Понадівали машкари, пов'язали гаразденько всіх, та й забрали що знайшли.* Мир. ХРВ. 214. 2) Харя, рожа, уродина. *Бо ти того любиш, що красний із тварі; почкай, може достанеш страшную машкару.* Чуб. V. 253.

Машкера, -ри, ж. Лягушечья шкурка зачарованной царевны, которую царевна может снимать (въ сказкѣ). Радомысл. у.

Машля́к, -ка, м. Смѣсь водяныхъ растворовъ красокъ съ свинцомъ и пескомъ (при раскрашиваніи посуды). Вас. 183.

Машта́к, -ка́, м. = **Мастак.** *Всяк маштак свое зна.* Ном. № 10415. У Мирнаго казакъ называеъ маштаками крѣпостныхъ. Мир. ХРВ. 267.

Машталі́р, -ра, м. Конюхъ; кучеръ.

Машталі́рський, -а, -е. Конюшенный.

Машту́ла, -ли, об. Неотеса (о человекѣ). *Прийшов у банок такий маштула, шо й слова не вміє вимовити, а грошви як витяг, так аж усі члени жахнулисьь.* Херсон. Слов. Д. Эварн. См. **Манула 2.**

Мащений, -а, -е. Масляный, облитый масломъ или саломъ. *Їв там пироги з сиром, картоплю мащену.* Екатерин. г.

Маючий, -а, -е. Состоятельный, зажиточный. Каменец. у.

Маявка, -ки, ж. 1) = **Мавка.** Желех. 2) — **синя.** Раст. *Monilia coeuguba.*

Мая́к, -ка́, м. 1) Призракъ? *Ой іде якийсь маяк; ангели десь то, не люде засвітили так всюди.* Чуб. III. 328. 2) Дерево, оставленное при порубкѣ лѣса. *Ворони... сіли на маяку, що на горі посеред лісу.* Шевч.

Маяння, -ня, с. Развѣваніе.

Маяти, -маю, -єш, гл. 1) Развѣваться. *Через улицю гай, гай, моя кісочка май, май! Чуб. Стрічки мають в синьому небі.* Левиц. 2) Колыхать, колыхаться. *Вітер віє, гілля має.* Рудч. Чп. 216. *Ой високо клен-дерево має.* Мет. 115. 3) Махать. *Соловейко летить, крильцями має.* Грин. III. 410. 4) Виднѣться; мелькать. *Орися росла собі, як та квітка в городі: повна да хороша на виду, маяла то сям, то там по господі в старого сотника.* К. Орися.

Маятися, -маюся, -єшся, гл. 1) Качаться, колебаться отъ вѣтра. *Мається, як горох при дорозі.* Ном. № 2095. 2) О сердцѣ: биться слегка. *Приложила я руку до її серця, — ще трошечки мається.* Г. Барв. 116.

Мая́тний, -а, -е. Замѣтный, видный, цѣнный. *Ото й маятна річ, що стіл, а то все порошокня.* Лебед. у.

Мая́чення, -ня, с. 1) Мельканіе, мерцаніе. 2) Бредъ, галлюцинація.

Мая́чити, -чу, -чиш, гл. Виднѣться вдали; быть на виду. *Ой вийду я на вулицю, — маячу, маячу.* Грин. III. 679. *Нехай мене той забачить, що в полі маячить.* Чуб.

Маячли́вий, -а, -е. Мечтательный.

Мая́чний, -а, -е. Видный, замѣтный. *То вид маячніший, завидніший був, поки не стригсь, а як чуба збув, то таке гостропике стало.* Лубен. у.

Мгі́чка, -ки, ж. Мелкій дождь.

Мгла, -ли, ж. Мгла. *Людей на зеленому полі як мгли: провожають своїх родичів.* Г. Барв. 239.

Ме! меж. Выражающее бляение овцы. *Прийде коза до воза да й скаже: ме!* Ном. № . **Ні гу, ні ме.** Ничего не можетъ сказать. Мнж. 163.

Мебель, -бели, ж. Мебель. *Мебель така гарна, така гарна! Чи й мебель уже купили?* Левиц.

Мед, -ду, м. 1) Медъ. *Нуте ви, бджоли!.. приносьте густій меди і рівній воски.* Чуб. III. 9. На солодкім меду обізватися. Заговорить сладкорѣчиво. *І шумить, і гуде, дрібен дощик іде, — ой хто ж мене молодую та й додому доведе? Обіззався козак на солодкім меду: « Гуляй, гуляй, чорнобрива, я додому доведу»!* Нп. 2) Медъ (напитокъ). *Один сидить копець столу мед-вино кружає.* Мет. 8. Ум. **Медєць.** Грин. III. 106. Медок, медочок. *В першому кубці медок-солодок.* Чуб. III. 416.

Медаля, -лі, ж. Медаль.

Медвєдиця, медвєдник, медвїдь и пр. См. Ведмедиця и пр.

Медеян, -на, м. Ирландская собака, Canis molossus.

Медєць, -дцю, м. Ум. отъ мед.

Мєджи, пред. = Між.

Медитувати, -тую, -еш, гл. = **Метикувати.** *Думаютъ кожен своє. Пан лежить, дивиться на небо та й медитує.* КС. 1883. III. 671.

Медівка, -ки, ж. 1) Подслащенная медомъ водка? 2) Раст. Lotus corniculatus. Лв. 99. Ум. **Медівочка.** *Будем пити медівочку у жида на шеньку.* Гол. II. 438.

Медівник, -ка, м. 1) = **Медяник 1.** 2) Названіе различныхъ растений, а) Galium verum. Вх. Пч. I. 10. б) Galeopsis versicolor. ЗЮЗО. I. 123. в) Dracoscephalum Moldavica. ЗЮЗО. I. 121. См. **Медяник 2.**

Медляк, -ка, м. = **Медеян.** Желех.

Медній, -а, -е. Обильный медомъ; медоносный. *Медний рік.* О. 1861. XI. Свид. 60. *Щоб ваша бджола все медна була.* О. 1861. Свид. 62.

Медовій, -а, -е. Медовый, медвяный. *Браго ж моя, бражечко медовая, з ким я тебе пити буду молодая?* Чуб. V. 51.

Медовік, -ка, м. = **Медівник.**

Медовчік, -ка, м. Пчеловодъ. Закр.

Медок, -дку и медочок, -чку, м. Ум. отъ мед.

Медуниця, -ці, ж. Раст. а) = **Медунка 1.** ЗЮЗО. I. 133. б) Spiraea Filipendula. ЗЮЗО. I. 137. Thalictrum angustifolium. ЗЮЗО. I. 138.

Медунка, -ки, ж. 1) Раст. а) Pulmonaria angustifolia L. ЗЮЗО. I. 133. б) Pulm. azurea Bess. Ibid, в) Pulm. officinalis L. Ibid, г) Cytissus nigricans. Лв. 98. д) Lychnis. Лв. 100. 2) Родъ сладкой груши. Вх. Зн. 36. 3) Ласковая женщина. *Не медунку ведуть, та не медунка й в коноплях сидить* (та злюща, а та ще гірша). Нон. № 2903. **Дівка мідунка.** Хорошая и милая дѣвушка. Вх. Зн. 36.

Медя, -ді, ж. Дѣтс. 1) Медъ. 2) Все сладкое.

Медявник, -ка, м. Раст. Galium verum L. ЗЮЗО. I. 171. См. **Медівник 2.**

Медяний, -а, -е. Медовый. *В нас ріки медяній, в нас верби грушки родять.* Чуб. V. 335.

Медянік, -ка, м. 1) Медовый пряникъ. *Той купує горілку, той медяників.* Левиц. 2) Раст. а) Galium verum L. ЗЮЗО. I. 123. б) Primula officinalis. L. ЗЮЗО. I. 132. — Veris. ЗЮЗО. I. 171. Ум. **Медяничок.**

Медянішній, -а, -е. = **Медяний.**

Медянка, -ки, ж. Берестянка для меду.

Медяно, нар. 1) Сладко. 2) Сладко, легко, принятно. *Та й мені не медяно гроші достаються. Не стало Пилипа, то й Прісіці не медяно прийдеться.* Мир. Пов. І. 141.

Меж, межи, пред. Между. а) Съ родит. и творит. на вопросъ: гдѣ? *Межи білих хаток.* О. 1861. І. 9. *Знаєте нас самих, знайте й меж людьми.* Ном. № 14108. б) Съ винит. на вопр.: куда? *Вліз межі молот і ковадло.* Ном. № 1817. *Ох, ідеши ти, доню, меж чужії люде.* Мет. **Межі очі (вдарити, плюнути).** Въ глаза.

Межа, -жі, ж. Межа, граница, предѣль. *На полю пшениченька через межу похиляється.* Чуб. *Хто розміряв по всій землі грониці, натягував верівку на тіх межах?* К. Псалт. 84. Ум. **Межка.**

Меже, пред. = **Межи.** *Пусті уха меже люде, то чимало почувеш.* Ном. № 6994.

Межений, -а, -е. 1) Средній; обычный; какъ разъ такой, какъ должно быть. *Косарь саме межений.* Харьк. г. *Чи зелений хліб? — Ні, він тепер саме межений.* Лубен. у. *То була присутна, а то вже стала межена вода.* Кременч. у. 2) Лѣтній. *Добич (у рибалок): весняна — до Тройці, межена — до Покрови, просол — до заговін або до Миколах, поки льод стане.* Азовск. побереж. 3) Вяленый? маринованный? *Межені осятри до хрину.* Мкр. Г. 60.

Межень и межинь, -ні, ж. Средина лѣта, лѣто. *Добич (у рибалок): весняна — до Тройці, межена — до Покрови, просол — до заговін, або до Миколая... Настояща добич — то межинь.* Сказано — літо: на все хороше: чи хліб упорать, чи в рибальстві зарибалить. Азовск. побереж. Залюбовск. Въ Хорольск. у.

Межень, -жня, м. Люде казали, що сей год на гречки добрий межень буде, на проси не так, а на гречки добрий.

Межи. См. **Меж.**

Межігірець, -рця, м. Живущій между горами.

Межігірря, -ря, с. Долина между горъ, ущелье.

Межігірський, -а, -е. Находящійся между горами.

Межимір, -ра, м. Землемѣрь. Желех.

Межинародний, -а, -е и -ній, -я, -є. Международный. Желех.

Межиріччя, -чя, с. Водораздѣль, междурѣчье.

Межісітка, -ки, ж. Остатокъ послѣ сѣянія муки, мелкіе отруби. *Сяка-така межисітка.* Ном. № 13868.

Межіти, -жу, -жищ, гл. Мариновать? вялить?

Меживка, -ки, ж. Размежеваніе. Желех.

Межка, -ки, ж. Ум. отъ **межа.**

Межник, -ка, м. 1) Полоса незасѣянной земли между двумя нивами. Харьк. у. 2) Промежность, *reginaeum.* Пятигор. окр.

Межовий, -а, -е. Землемѣрській, межевой. *Межовий шнур. Покладеш їх, звоювавши, густо серед поля і межовий шнур покаже, яка кому доля.* К. Псалт. 49.

Межування, -ня, с. Межеваніе.

Межувати, -жую, -єш, гл. 1) Межевать. *Ой уступив москаль у запорозьку землю та й став межувати, де слободи, де городи добре буде сажати.* Нп. 2) Граничить. *Чернігівська губернія межує з київською.* Черниг. у.

Межуватися, -жуся, -єшся, гл. Размежевываться.

Мезга, -ги, ж. Мягкая кора подъ твердой на соснѣ.

Мезинець, -нця, и пр. См. **Мизинець и пр.**

Мѣкати, -каю, -еш, одн. в. мѣкнути, -ну, -неш, гл. Блеять.

Мекекати, -кечу, -чиш, гл. = Мекати. Або нявчить по котячи, або мекече по ягнячи.

Гліб. 87.

Мекеке! меж. Крикъ ягненка, овцы, козы. *От біжить баран: «мекеке, мекеке!».* Рудч.

Ск. I. 40. *Коли це приходе один вовк та й став біля кози, а вона: «мекеке!».* Грин. I. 116.

Мекекекати, -каю, -еш, гл. Издавать звукъ: «мекеке», блеять. *Дружко аж охрип мекекекаючи.* Кв. 16.

Мѣкнути. См. **Мекати.**

Мекотіти, -кочу, -тиш, гл. = Мекати. Вх. Зн. 35.

Мелай, -лаю, м. 1) = **Малай.** 2) Кукуруза. Угор.

Мелайник, -ка, м. 1) Хлѣбъ изъ кукурузы. 2) Ломкая порода шифернаго камня. Вх. Зн. 35.

Меланка, -ки, ж., также и *мн.* **Меланки.** Канунъ новаго года. **Ходити з Меланкою.**

Компанія парубковъ, среди которыхъ одинъ, называемый **Меланкою**, одѣтъ въ женскую одежду, а другіе переодѣты цыганомъ, старикомъ, козою и пр., ходитъ вечеромъ подъ новый годъ изъ хаты въ хату, поетъ обрядовыя пѣсни и пр. О. 1861.

XI. Свид. 66. См. **Коза 5.**

Мѣливо, -ва, с. = Мливо.

Меликати, -каю, -еш, гл. Издавать звукъ. *Яка там тварь меликае?*

Мелій, -лія, м. Человѣкъ, привезшій хлѣбъ для помола. Міуск. окр.

Мелун, -на, м. Болтунъ, пустомеля. **Утнути мелуна.** Солгать. Ном. № 6930.

Мелькати, -каю, -еш, одн. в. мелькнути, -ну, -неш, гл. Мелькать, мелькнуть. *І хвіст мелькнув.* Ном. № 1890.

Мелькатися, -каюся, -ешся, гл. Касаться, соприкасаться. *Пола з полою мелькається, побратим з побратимом на здоров'є питається.* Лукаш. 61.

Мелькнути. См. **Мелькати.**

Мѣльник, -ка, м. Мельникъ. *Ой мельнику, мельниченьку, змели мені пшениченьку.*

Чуб. Мѣльника піти. Полетѣтъ кувиркомъ. *Я його як ударила (гуся), так воно мельника й пішло.* Ромен. у. Ум. **Мѣльничок, мельничёнько.**

Мѣльничка, -ки, ж. Жена мельника. *Ой мельничко, круподерничко, позич мені ступки, обідрати крупки.* Грин. III. 654.

Мѣльничок, -чка, м. Ум. отъ **мѣльник.**

Мельничук, -ка, м. Сынъ мельника, помощникъ мельника.

Мельнути, -ну, -неш, гл. одн. в. отъ **молоті.** *Язичок мельне, та й у кут, а стіну натовчуть.* Ном. № 1122.

Мельчком, нар. Мелькомъ. *І в голову йому не клалось, щоб з ним так бачитись мельчком.* Котл. Ен.

Мелюс, -са, м. Искаженіе собственнаго имени: Міусъ — рѣка и прилегающее къ ней урочище. Въ думѣ: *І до байраків, до мелюсів добігали, і тернові віття, верхи стинали...*

Далі з байраків, із мелюсів вибігали. АД. I. 108. Въ другихъ вариантахъ: **Міюс** или **Міус.**

Стали вони до Міуса, до байрака добігати и т. д. Потебня. III. 122.

Мелючий, -а, -е. Мукомольный. *Мелючий млин.* Вас. 172.

Ме́ляний и ме́лятий, -а, -е. Молотый. НВолын. у.
Меля́са, -си, ж. Свекловичная патока.
Меля́ти, -ляю, -єш, гл. Вилять, вертѣть. *Мое теля хвостом меля.*
Ме́лятий. См. **Медяний.**
Мемель, -ля, м.? *Бідний батько схватив удруге мемеля од парубків (= побито його) і пішов плачучи додому.* Грин. II. 172.
Мендель, -ля, -ли. Маленькій снопикъ хлѣба. Ум. **Ме́ндлик.** См. **Мандель.**
Менджигува́ти, -гую, -єш, гл. = **Манджувати.** Козел. у.
Менджувати, -джую, -єш, гл. Постоянно мѣняться; барышничать посредствомъ промѣна. *Менджує, як циган кіньми.*
Менджун, -на, м. Барышникъ, занимающійся мѣной лошадей. *Найшов менджуна: продавай, кажу, мого коня аби кому.* Лебед. у.
Мендиве́шка, -ки, ж. Насѣк. вошь. Вх. Пч. I. 7.
Ме́ндлик, -ка, м. Ум. отъ **мендель.**
Мене́ний, -а, -е. Поименованный, названный. *У мененому селі жінка вдова злю билась з парубком.* О. 1862. II. 57.
Мензе́ря, -рі, ж. Дойная овца. Херс. г.
Мензирь, -ря, м. Родъ овечьяго сыра.
Мени́ни, -ни́н, ж. мн. Именины. Мир. ХРВ. 109. *У пана менини.* Мнж. 107.
Мени́нник, -ка, м. 1) Именинникъ. 2) День ангела. *Прийшов менинник багатого; він називав повну хату гостей.* Грин. I. 179.
Мени́нниця, -ці, ж. Именинниця.
Менкет, -ту, м. Манжета. Сборки на рукавахъ женской сорочки у кисти руки. Гол. Од. 20. Желех.
Мення, -ня, с. Имя. **На мення.** По имени. *На мення не знаю, як його звать.* Конотоп. у. Ум. **Меннячко.** *Та два сини зродила, сама меннячко дала.* Чуб. V. 923.
Мення́ти, -няю, -єш, гл. Именоватъ. *Як вони себе менняли, чи святими, чи як, — не знаю.* Павлогр. у.
Мент, -ту, м. Мигъ. **У-мент.** Вмигъ. *Сів на хазяйського коня, в-мент придув із горілкою. Драг. В один мент одно за 'дним переміняється.* Г. Барв. 466.
Мента, -ти, ж. Родъ мѣхового женскаго полушубка, окаймленнаго тесемками. Гол. Од. 81.
Менталик, -ка, м. Родъ медальона у женщинѣ. См. **Дукач.** Гол. Од. 50.
Ментре́га, -ги, ж. Бунтъ, безпорядокъ, замѣшательство.
Ментре́житися, -жуся, -жишся, гл. Волноваться, бунтоваться. *Оттоді то народ почав ментрежитись проти панів.* Київ. у.
Ментуз, -за, м. Рыба налимъ, *Gadus lota.*
Менува́ти, -ную, -єш, гл. Именоватъ.
Менуватися, -нуюся, -єшся, гл. Именоваться.
Менчий, -а, -е = **Менший и пр.** *На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим гнеться, а більший менчого кусає та ще й б'є.* Гліб. 22.
Менчир, -ра, м. Раст. *Erica.* Лв. 98.
Меншати, -шаю, -єш, гл. Уменьшаться.

Менше, нар. *Меньше, менѣ. Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588. Менше з тим. Это не важно! пустяки! *Побила? — Побила! — Менше з тим!* НВолын. у. Ум. **Меншенько**.

Менший, -а, -е. Меньшой; младший. *Менша сестра літ не дійшла.* Нп. *Старший не буде меншим.* Чуб. *Сами, мовляв, і старші, й менші.* Ном. № 10404. Ум. **Меншенький**. Чуб. V. 862. МВ. II. 10.

Меншіти, -шу, -шиш, гл. Уменьшать.

Меншість, -шости, ж. Меньшинство. Желех.

Мень, -ня, м. Рыба налимъ, *Gadus lota*.

Менька, -ки, ж. Рыба: конь, конекъ, *Syngnatus Nupposampus*.

Меньок, -нька, м. = **Мень**. Котл. Ен. IV. 9.

Мерва, -ви, ж. 1) Мятая, тертая негодная солома. *На городі мерва.* Грин. III. 659. 2) Дрянь, негодное. 3) мн. = **Морва**.

Мервістий, -а, -е. Измятый, помятый. *Мервиста солома.*

Мервисько, -ка, с. = **Мерва**.

Мервити, -влю, -виш, гл. Комкать, мять.

Мервіти, -вію, -єш, гл. Приходить въ негодность (о соломѣ).

Мергаснути, -сну, -неш, гл. Стемнѣть, сдѣлаться пасмурнымъ. Вх. Зн. 35.

Мерегий, -а, -е. Бурый съ темными полосами (о масти).

Мережа, -жі, ж. Неводъ съ большими очками. Браун. 11. *Над вечір отаман звелів готувати здорову мережу.* Левиц.

Мережаний, -а, -е. 1) Съ ажурными узорами; узорчатый. *Мережана сорочка, плахта.* 2) Украшенный рѣзьбой. *Старий воли випрягає, занози ховає мережані.* Шевч. 117. *Мережані ярма.* Рудч. Чп. 129. 3) Изукрашенный. *Не для людей і не для слави мережані та кучеряві оці вірші віршую я.* Шевч. 442. *І там степи, і тут степи, та тут не такі: руді, руді, аж червоні, а там голубії, земнії, мережані нивами-ланами, високими могилами, темними лугами.* Шевч. 378.

Мережати, -жаю, -єш, гл. 1) Дѣлать ажурные узоры. *Ой стрічечка до стрічечки, мережаю три ніченьки, мережаю, вишиваю.* Шевч. 375. 2) Украшать рѣзьбой деревянныя вещи. 3) Исписывать, испещрять. *І довелось знов мені на старість з віршами ховатись, мережать книжечки.* Шевч. 376.

Мереже нка, -ки, ж. ? *Угадай, Ганно, приличная панно, на чийй руці на мереженні перстень упав.* Чуб. III. 99.

Мережити, -жу, -жиш, гл. 1) = **Мережати**. 2) Колотить. *Ірода козак мережив києм як собаку.* Мкр. Н. 34.

Мережка, -ки, ж. 1) Ажурный узоръ, получаемый помощью выдергиванія нитей изъ полотна и закрѣпленія оставшихся бѣлыми нитками. Вас. 192. Названіе частей: отверстия — **дірочки**; узкіе полосы полотна, раздѣляющія отверстия, стоящія въ группѣ, — **стовпці**; болѣе широкія полосы, раздѣляющія группы отверстій — **полотѣнця**; рубецъ, который идетъ по краю **мережки** или рядъ мелкихъ отверстій тамъ-же — **прутик**. Харьк. (Залюб.). *У нашої да Ганночки в подолі мережки.* Чуб. III. 131. **Горлата мережка** — съ слишкомъ большими отверстиями, а **сліпа** — съ слишкомъ малыми. Славяносерб. у. Кромѣ того мережки носятъ цѣлый рядъ различныхъ названій, смотря по узору или способу шитья: **безчісна, збан, колісна,**

колісчатка, ко́са, кругла, ля́хівка, московка, переплутаннячко, трійчатка, хрещата, черв'ячок, з чисниціями и пр. Залюбовск. Чуб. VII. 415. Сорочка-мере́жка. Рубаха съ ажурними узорами. *А в нашої бондарівни сорочка-мережка*. Гол. 2) Узорныя украшенія цвѣтными нитками сверхъ канта по таліи полушубка. Вас. 155. 3) Узору въ ожерельи изъ цвѣтныхъ бусъ. «Въ нѣкоторыхъ мѣстахъ, на правой сторонѣ Днѣпра, изъ мелкаго разноцвѣтнаго намиста приготавлиють узорчатое ожерелье, на кот. употребляется больше всего чернаго и бѣлаго намиста: *«чорне для поля, а біле, червоне і голубе, чи там друге яке небудь, для мережок»*. См. **Лучка**. Чуб. VII. 426. 4) Рѣзьба на деревѣ. Чуб. VII. 404. 5) Орнаментъ на металлическихъ частяхъ курительной трубки, а также и стальной шаблонъ для выбиванія его. Вас. 149. Ум. **Мережечка**.

Мере́жуваний, -а, -е = Мережаний.

Мере́жуватий, -а, -е. У кожевниковъ, о кожѣ: покрытый мелкими пятнами, — *«наче горохом побита»*. Вас. 157.

Мере́жчатий, -а, -е. = Мережаний. О. 1862. VIII. 16.

Мереконіти, -ніє, гл. безл. Мерещиться. Угор.

Мерена, -ни, ж. Рыба: многоусачка рѣчная (Угор.), чебакъ, *Syrpinus barbatus*.

Мерендати и мерендзати, -джу, -джиш, гл. Пережевывать, отрыгать жвачку. Угор. *Віл мерендже*. Вх. Зн. 35.

Мерендя, -ді, ж. Приготовленная пища. *У пічках стоїть мерендя (готовий харч)*. Шух. I. 96.

Меренька, -ки, ж. = Мерест 1. Вх. Лем. 435.

Мерест, -ту, м. 1) Лягушечья икра. Вх. Лем. 435. 2) Низкія болотныя травы. Вх. Лем. 435.

Мерза, -зи, ж. Гадость, мерзость. Вх. Зн. 35. Угор.

Мерзененький, -а, -е. Плохой, гадкій. *Мерзененька дорога*. Черниг. у.

Мерзений, -а, -е. Мерзкій, гадкій, отвратительный, омерзительный. *Таке ж бридке, таке мерзене, поржавіло, від жабуру зелене (болото)*. Греб. 369. *Ой на чужій на улиці верба не зелена, ой тим вона не зелена, що челядь мерзена*. Нп. Ум. **Мерзененький**.

Мерзеник, -ка, м. Мерзкій человекъ, мерзавецъ. *Ти, мерзенику!* Вх. Лем. 435.

Мерзено, нар. Гадко, мерзко, омерзительно. *Як вість така прийшла до Турна, то так мерзено іскрививсь, що тварь зробилась нечепурна*. Котл. Ен. VI. 63.

Мерзенитися, -нюся, -нишся, гл. Мараться, пакоститься. *Чи мені треба мерзенитися? Нащо мені сей клопіт?* НВолын. у.

Мерзєнство, -ва, с. Пакость, мерзость. *А мерзєнства скільки!* НВолын. у.

Мерзинець, -нця, м. Плохая, гадкая вещь. *Ой а вінець-мерзинець, а хусточка мати, треба ей шанувати*. Гол. IV. 392.

Мерзіти, -зить, гл. безл. Возбуждать отвращеніе, омерзеніе.

Мерзлий, -а, -е. 1) Мерзлый, замерзшій. *Захотілось мерзлого в Петрівку*. Ном. № 5344.

2) Чувствительный къ холоду. Ум. **Мерзлєнький**.

Мерзлуватий, -а, -е. Немного примерзшій.

Мерзляк, -ка, м. 1) Что-либо замерзшее. 2) Чувствительный къ холоду. Ум.

Мерзлячок.

Мерзлякуватий, -а, -е. Чувствительный къ холоду.

Мерзлячо́к, -чка, м. Ум. отъ мерзля́к.

Мерзосві́тній, -я, -є. Очень мерзкій. *Ах ти мерзосвітня!* Харьк. г.

Мерз(ну)ти, -зну, -неш, гл. Мерзнуть, зябнуть. *Не купив батько шапки, — нехай ухо мерзне.* Ном. № 5911. *Ластівки на зиму не летять у вирій, а мерзнуть у воді.* Чуб.

Ме́рин, -на, м. Меринь, холощений жеребець. *Вернулись із добрим мерином... жеребця такого доскочили, що так і йграє на повіді.* К. ЧР. 115. Ум. **Мерине́ць.** Ном. № 770.

Мерковея, -веї, ж. Раст. *Senecio jacobaea.* ЗЮЗО. I. 136.

Меркнути и ме́рки, -кну, -неш, гл. Меркнуть. *І пожарище не вгасало, і мерк за димом Божий світ.* Шевч. 437. *Вже зорі поперед нього меркнуть.* МВ.

Меркурія, -рії, ж. Ртуть, меркурій. *Як напав курдюк, уже чого не робили: і меркурією терли язик, і ціноброю, і зануздували — згнула таки:* Київ. у.

Ме́рлий, -а, -е. Мертвий. *Не поможе воронові мило, а мерлому кадило.* Ном. № 5668. *Оглянув мерлу.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Мерлини, -ли́н, ж. мн. Отбываніє церемоніи по смерти кого. НВолын. у. Ум. **Мерли́нни.** *Родинки й мерлинки не глядять лихої годинки.* Ном. № 9499.

Мерли́ця, -ці, ж. Шкура дохлой овцы.

Ме́рло, нар. Мертво.

Мерля́к, -ка, м. Трупь, мертвець.

Мерля́тина, -ни, ж. 1) Специфическій запахъ животнога: собачій, козлиный. Мнж. 185. 2) Мездра, мездрина. Мнж. 185.

Мертвець, -ця́, м. = Мрець. *Місяць світе, мертвець іде.* Чуб.

Мертвецький, -а, -е. Мертвецкій. *Прийшов Нечипір на мертвецький великдень.* Кв. I. 263.

Мертвечина, мертвечи́на, -ни, ж. Мертвечина.

Мертвий, -а, -е. 1) Мертвий. *Ні живий, ні мертвий.* Ном. № 4394. 2) Употребляюційся при похоронахъ? траурный? *Понесли: поперед усього хрест святий з корогвами, далі криша з мар сукном мертвим покрита.* Кв. I. 114. 3) **Мертва кропива.** Раст. *Lamium album.* ЗЮЗО. I. 126. 4) **Мертва кістка.** Наростъ на тѣлѣ. Чуб. III. 15.

Мертвити, -влю, -ви́ш, гл. 1) Умерщвлять. (Смерть) *три годи мертвила саме середніх людей.* Мнж. 63. *Старих людей турки мертвили.* Волч. у. 2) Желать смерти кому. *Вона сього сина все мертвила, аж той умер.* Змієв. у.

Мертвіти, -вію, -еш, гл. Мертвѣть. *Старий дожидав — як дожидав! і мертвів, і оживав.* МВ. II. 195.

Ме́ртво, нар. Мертво. *Було якось тихо й мертво на світі, ніби само небо вже дрімало.* Левиц. Пов. 155.

Мертв'я́к, -ка́, м. Мертвець. *Труна розкривається і мертв'як вилазить з труни.* Грин. II. 104.

Мертвяків, -кова, -ве. Мертвецу принадлежацій. *Все тіло мертв'якове було поколото та порізане косою.* Грин. II. 99.

Мертв'я́чка, -ки, ж. Епідемія, морь. *Тоді була мертв'ячка скрізь, люде здорово мерли.* Залюбовск. Екатер. у.

Мертв'я́щий, -а, -е. Умертвляюцій, убиваюцій. **Цілюща та мертв'я́ща вода.** *Живая и мертвая вода (въ сказкахъ).* Рудч. Ск. I. 130.

Мёрти, мру́, мре́ш, гл. 1) Умирать, мереть. *З щастя не мруть*. Ном. № 1710. У Горбоносихи мерли діти. Г. Барв. 421. 2) Замирать. *Чогось сумно і боязно, аж моє серце мре*. МВ.

Меру́щий, -а, -е. Умираю́щій. *Бжолі (сняться)... проти меру́щого*. Мнж. 161.

Мёрхнути и мёрхти, -хну, -неш, м. = **Меркти**. *Зорі мерхнуть*. МВ. II. 44.

Мерцвя́, -вяти, с. Мертвецъ. Встрѣчено только у Гребинки въ переводѣ Пушкинской Полтавы: *І дівка блиснула в подушки зовсім, мовляють, як мерцвя*. Греб. 343.

Мерцвяк, -ка́, м. = **Мертв'як**. Греб. 358.

Мёрча, -чи, мерчачка, -ки, ж. = **Мжа**. Желех. Вх. Зн. 35.

Мёрчик, -ка, м. Маленькій покойникъ, трупикъ. Желех.

Мерчук, -ка́, м. Мертворожденный.

Мерша, -ші, ж. Падалъ. Шух. I. 22. Вх. Зн. 35.

Мершавиця, -ці, ж. Мертвоядъ, Silpha. Желех. Вх. Зн. 35.

Мерша́ник, -ка, м. 1) Быкъ. 2) = **Мершавиця**. Желех. Вх. Зн. 35.

Мерша́нка, -ки, ж. Корова. Желех. Вх. Зн. 35.

Мерщенько, нар. Ум. отъ мерщій.

Мерщій, нар. Скорѣй, поскорѣй. *Діли мерщій!* Кв. Ум. **Мерщенько**. Чуб. VII. 576.

Мерявий, -а, -е. Жесткій, упрямый. Угор.

Мести, мету, -те́ш, гл. 1) Мести. *Піднялось така хуга: світу не видно, — мете*. Рудч. Ск. II. 206. 2) Мести, выметать. *Три дні хати не мела, не вмивалася*. Чуб.

Мѣстний, -а, -е. Мстительный.

Мѣстник, -ка, м. Мститель. *Підпалу жде, як той местник часу дожидає*. Шевч. 236.

Мѣстниця, -ці, ж. Мстительница.

Мет, -ту, м. = **Мент**. *В один мет*. Ном. № 7741.

Мета, -ти, ж. 1) Цѣль. *Я тільки одно мав на меті: щоб книжку видать яко мога скоріше*. Ном. II. *Очевидячки досягла до своєї мети*. Левиц. **На близьку мету**. Въ близькомъ разстояніи. Волын. г. 2) Родъ игры въ мячъ.

Метал, -лу, м. Металль. Дещо. К. Бай. 153. Ком. II. 65.

Металевий, -а, -е. Металлическій. Желех.

Металец, -лця, м. Сказочный змѣй, беру́щій хвостъ въ ротъ и катя́щійся колесомъ и свистя́щій предъ дождемъ. Вх. Лем. 435.

Метали́чний, -а, -е = **Металевий**. *Порфирій... причесав свої коси рідким металічним гребінцем*. Левиц.

Металь, -ля, м. Клинь въ мельничномъ валу для поднятія песта, падаю́щого въ толчею. Лебед. у.

Метальня, -ні, ж. = **Металь**. Лебед. у. Залюбовск.

Метани́на, -ни, ж. Суета. *Настала після сього велика метанина по селу*. Г. Барв. 171.

Метаритися, -рюся, -ришся, гл. Суетиться. *Жидки... метарились, де б набір закупити у панів шльонську вовну*. О. 1861. VII. 6.

Мета́ти, -таю́, -єш, гл. 1) Метать, бросать. *Камнем на Степана метали*. Чуб. 2) Наливать. *Дорогого напитка метає, по два, по три кубки в руки наливає*. Лукаш. 19.

Мета́тися, -таю́ся, -єшся, гл. Бросаться, метаться. *Лютим огнем, яростію палають без міри, метаються ось як на мене, як лютії звіри*. Чуб. V. 448.

Метелик, -ка, м. Мотылекъ, бабочка. **Ловить білі метелики**. Забавляється какъ дитя. Ном. № 6260. 2) Родъ ажурнаго узора **мережки**. КС. 1893. V. 181. Чуб. VII. 427. 3) Гарусное украшеніе въ видѣ кисточки на женскомъ полушубкѣ. Вас. 155. 4) Небольшая брошюрка. 5) мн. **Метелики**. Раст. *Spergula arvensis* L. ЗЮЗО. I. 171. Ум. **Метеличок**.

Метелиця, -ці, ж. 1) Мятель. *Бодай того коваля метелиця замела*. Нп. *Метелиця засипала як піском землю снігом*. Левиц. 2) Родъ танца, также музыка и пѣсня къ этому танцу. 3) Болѣзнь: овечій вертежъ = **Мотилиця 1**. 4) = **Мотилиця 2**. 5) Раст. *Agrostis alba* L. ЗОЗО. I. 110. 6) **Метелиці давати**. Трепать за волосы. *Мужик попав коваля за верхів'я і давай йому метелиці давати*. Грин. I. 109.

Метеличок, -чка, м. Ум. отъ **метелик**.

Метеллюгати, -гаю, -єш, гл. Переносно: вилять, изворачиваться? *Її питають, де діли те, що вкрала, а вона метеллюгає сюди-туди, не каже, де дівала*. Новомоск. у. Залюбовск.

Метелочки, -чок, ж. Раст. *Lepidium rudemale* L. ЗЮЗО. I. 126.

Метений, -а, -е. Выметенный. *Без хазяйки хата не метена*. Ном. № 10098.

Метениця, -ці, ж. Вошинная моль.

Метець, -тця, м. Проворный, мастеръ, мастакъ.

Метикувати, -кую, -єш, гл. Размышлять, соображать.

Метикуватий, -а, -е. Замысловатый.

Метіж, -жу, м. Смятеніе, шумъ. *Метіж пішов, як почали битись, то я й почув, а то не бачив нічого до тієї пори і не чув*. Новомоск. у.

I. Метіль, -телі, ж. = **Метелиця 1**. *Ой на зятя та метіль мете*. Мет. 185. *Не метіль з моря піднімалася, а то гуси сірі, лебеди білі*. Чуб. V. 939.

II. Метіль, -ля, м. 1) = **Метелик**. *Рубанок тільки дж-ж-ж, дж-ж-ж! а стружки як метелі здіймаються*. Г. Барв. 51. 2) Названіе рубля, который дарится новобрачнымъ на свадьбѣ. Борз. у. Грин. III. 454.

Метільник, -ка, м. Метельщикъ. *Метільники хату замітають*. Харьк. у.

Метільниця, -ці, ж. Метельщица. Ум. **Метільничка**. *Я б до хати куховарочку наняв, а до груби та топільничку, а до хати та метільничку*. Харьк. у.

Метка, -ки, ж. Нанизанный рядъ (рыбы, напр.). *В'юнів метками продають*. Богодух. у. Переносно: *У старшого нема дітей, а у меншого ціла метка, аж п'ятірко*. Г. Барв. 130. *Завернув старий Кривинський з цілою меткою старих дочок*. Мир. ХРВ. 108.

Меткий, -а, -е. Шустрый, проворный, ловкій, живой, скорый, бойкій. *Ота смілива меткая Катря немов перелякалась чого*. МВ. II. 91. *А до роботи ж яка метка й берка!* Г. Барв. 448. *О, миша метка!* Каменец. у.

Метко, нар. Скоро, бойко, ловко. *Метко пробігти*. Борз. у. *Там снопи кладу метко, там кубахи ростуть, тільки махну сапою — аж куріе земля*. Г. Барв. 535.

Метла, -ли, ж. = **Мітла**. *Тільки явиться на небі метла, то буде війна*. Чуб. I. 18.

Метластий, -а, -е = **Мітластий**. *Метласта борода*. К. ЦН. 224.

Метлиця, -ці, ж. = **Мітлиця**. *Мої гроші не метлиця*. Чуб. V. 58. Ум. **Метличка**. *А вроди, Боже, жито, пшеницю, всяку папшеницю без куколю, без метлички, щоб родилися бички, телички*. Чуб. III. 451.

Метлице, -ща, с. Палка къ метлѣ.

Метло, -ла, с. Мѣсто удобное для охоты. Лебед. у.

Метлюг, -га, м. Раст. *Arera Spica venti*. P. Beauv. ЗЮЗО. I. 111.

Метля́тися, -ля́юся, -е́шся, гл. Болтаться. *Довга одежа на їй метлялась, як на палічках.* Левиц. Пов. 313. *Аж намітка метляється.* Левиц.

Метну́ти, -ну́, -не́ш, гл. одн. в. оть метати.

Метну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. одн. в. оть метатися. Броситься, устремиться.

Метнулась я та двері всі попричиняла. МВ. (О. 1862. III. 56). *До яса мов ляхи метнулись.* Котл. Ен. *Бог не попустив великого гріха, так ви метнулись тоді старого чоловіка обіжати.* МВ. I. 134.

Мето, -та, с. Шумъ, гамъ. *Собаки таке мето зчинили.* Борз. у.

Метри́ка, -ки, ж. Метрическая запись, метрическое свідѣтельство. *Се купимо попові гостинець, то він у метрику не так буде дозиратись.* Г. Барв. 184. *А тут метрики не позанисувані!* Левиц.

Метричний, -а, -е. Метрический.

Метуши́тися, -шу́ся, -ши́шся, гл. Суетиться. *Як ні лає, як ні кричить на неї пані, — бабуся не лякається, не метушиться: іде тихо, говорить спокійно, дивиться ясно своїми очима ясними.* МВ. (О. 1862. III. 61).

Метчі́й, нар. сравн. ст. оть метко. Скорѣй. *Я метчій до Марусі.* МВ. II. 189.

Меть, -ті, ж. = Мент. *Як заграв (Соломон) в третю сопілку, чорне вісько в одну меть прилетіло.* Драг.

Мецька, -ки, ж. Названіе овцы. Kolb. I. 65.

Меч и міч, меча, м. 1) Мечъ. *Яким мечем махає, такою путтю й погибає.* Ном. *і наш ясен міч твоєї головоньки не йме.* АД. *Голий як міч, гострий як бритва.* Ном. № 1526. *А позад війська мечем махає.* Чуб. **Під меч положити.** *Изрубить. Скочу-поскочу за тими турки, гой як здогоню — під меч положу.* Kolb. I. 101. 2) Сабля, украшенная цвѣтами, шумихой, пучкомъ калины, съ горящей свѣчей, обвязанная платкомъ, — употребляется въ свадебномъ обрядѣ и находится въ рукахъ **світилки**. Иногда сама сабля отсутствуетъ. *Світилощі зробили меч, як таки водиться на весіллі: нав'язали ласкавців, васильків і позолоченої шумихою калини і свічечку ярого воску засвітили і меч обв'язали, і світилочку перев'язали рушниками.* Кв. I. 111. Ум. **Мечик**.

Мечве́док, -дка, м. = Кажан. Вх. Пч. I. 16.

Ме́чет, -ту, м. 1) Печь для хлѣба (у черноморскихъ рыбаковъ). *Поставили мечет, чи піч для хліба.* Левиц. ПЙО. I. 86. 2) Лѣсокъ въ степи. Хорольск. у.

Мечеть, (ти, ж?) = Мечет 1. *Оце викопя (запорожець на землянку) яму, обставє її, чим там попало, обліпе, обмаже, поставє мечеть (хліб пекти), зроби кабицю (страву варити) та й живе.* КС. 1883. XI. 504.

Мечеть, -ти, ж. Мечеть. *Буде наш пан турецький до мечети від'їжджати.* ЗОЮР. I. 212.

Мечик, -ка, м. 1) Ум. оть меч. 2) Деревянный ножъ у **терлиці**; на немъ летають вѣдьмы на лысую гору, откуда выраженіе, обозначающее слишкомъ скорое возвращеніе кого-либо: *Ти, мабутъ, на мечику літав.* Ном. № 5771. 3) Часть п'ял. См. П'яла. Шух. I. 254.

Мечник, -ка, м. Меченосецъ.

Меші́ни, -шин, ж. мн. Кожаные штаны изъ кожуха, шерстью внутрь (у пастуховъ и табунщиковъ). Херсон. г.

Мешканенько, -ка, с. Ум. оть мешкання.

Мешканець, -нця, м. Житель, житець.

Мешканка, -ки, ж. Жительница, жилица.

Мешкання, -ня, с. Жительство, помѣщеніє, жильє; мѣстопребываніє. *У домівці на мешканні.* Грин. III. 693. *Підемо до Бендеру мешкання глядіти.* Гол. I. 79. Ум.

Мешканенько, мешканнячко. *Ой покидаю сивого голубка і дрібненькїї діти, а сама лечу, сама полечу мешканенька глядіти.* Грин. III. 483.

Мешти, мешт, ж. мн. Татарскія туфли, легкіє башмаки. Желех.

Мжа, мжі, ж. Мелкій частый дождь.

Мжити, мжить, гл. безл. Моросить (о дождь).

Мжиця и мжичка, -ки, ж. = Мжа. Вх. Зн. 35.

Ми, мѣст. Мы.

Миг, -га, м. 1) Мигь, мгновеніє. *А Гадюк уже в три мига вилетів на улицю.* Левиц. Пов. 246. 2) мн. Перемигиванія.

Мигавка, -ки, ж. 1) Миганіє. 2) Мельканіє.

Мигання, -ня, с. = Мигавка.

Мигати, -гаю, -еш, одн. в. мигнути, -ну', -неш, гл. 1) Мигать, мигнуть. *Зорі... мигали і бризкали світом в сухому прозорому повітрі.* Левиц. Пов. 165. 2) Мелькать, мелькнуть. 3) Только одн. в. Ударить. *Мигнув попід бороду бурсака.* Св. Л. 220.

Мигатися, -гаюся, -ешся, одн. в. мигнутися, -нуся, -непся, гл. Мерещиться, виднѣться, мелькать, мелькнуть. *Мигається мені та Орлиха, мов у тумані.* МВ. I. 122. *Він хутенько вбіжить. Яка з нас під той час мигнеться: «Здорова була, дівчино!»* МВ. (О. 1862. III. 46).

Мигдалевий, -а, -е. Миндальный. *Три мисочки зроблені взором горіха мигдалевого на одній віті.* К.

Мигдаль, -лю, м. Миндаль.

Мигикати, -чу, -чеш, гл. = Муикати. *Стала буцім то пісеньку мишкати.* Кв. I. 41.

Мигичка, -ки, ж. = Мжа.

Мигкати, -каю, -еш, гл. = Мигіти.

Мигком, нар. 1) Мелькомъ. *Мигком я його бачила.* 2) Мгновенно.

Мигнути, -ся. См. Мигати, -ся.

Мигонути, -ну', -неш, гл. = Мигнути. *Мигонула в мене грішна думка.* Г. Барв. 466.

Миготати, миготіти и мигтіти, -чу, -тиш, гл. Сверкать, мерцать, мелькать. *Над ставками, над садками миготіло, грало, лилося хвилями золоте марево.* Левиц. I. 25. *В очах миготить, а в голові свистить.* Ном. № 6329. *Зірки мигтять собі, блимають.* Подольск. г. *Аж в очах мигтить.* МВ. I. 157. *Миготіла в очах дорога горорізьба.* К.

Миготіння и мигтіння, -ня, с. Мерцаніє, дрожашій свѣтъ. Желех.

Миготіти. См. Миготати.

Миготливий, -а, -е. Блещущій. Желех.

Мигтіння, -ня. См. Миготіння.

Мигтіти. См. Миготати.

Мигунець, -нця, м. Падающа звѣзда.

Мигушка, -ки, ж. Зарница, молнія.

Міга, -ги, ж. Пантомима. *Він йому нічого не казав, а так на мигах, що вони нічого й не думали, а той все знав.*

Мигдалевий, -а, -е = Мигдалевий.

Мигдаль, -лю, м. = Мигдаль.

Мидза, -зи, ж. = Мидза. Лохв. у.

Мигла, -ли, ж. Куча сложенного дерева. Шух. I. 180. См. **Миглювати.**

Миглаш, -ша, м. Сортировщик срубленного дерева, складывающий его в мигли. *Ті що миглюють дерево, називаються миглаші.* Шух. I. 180.

Миглювати, -люю, -еш, гл. Сортировать срубленное дерево и складывать в кучи.

Над рікою бгають (перебірають) і миглюють ковбки, значить складають осібно третяки, осібно четвертячі і т. и. у мигли (купи). Шух. I. 180.

Мидза, -зи, ж. Морда, толстое лицо.

Мидзатий, -а, -е. Сь толстыми отвислыми щеками, мордастый. Мнж. 185.

Мизга́тися, -гаюся, -ешся, гл. Любезничать, повѣсничать. *Женихався, мизгався, бісики пускав.*

Мизгірь, -ря, м. Тарантуль. Левч.

Мизельний, -а, -е = Мизинний. *Ломить ручки і мизельні пальці.* Лукаш. 123.

Мизерія, -рії, ж. 1) Бѣдность, убожество. *Мизерія на сім світі мені молодому.* Гол. III. 374. 2) Имущество бѣдняка, вообще движимое имущество. *У бодні мизерія, а доброго нема.* НВолын. у. *Мизерії наклав дві скриньки.* Котл. Ен. *Як би взятъ і всю мизерію з собою, дідами крадене добро.* Шевч. 211.

Мизерність, -ности, ж. 1) Бѣдность, убожество. 2) Жалкій видѣ. 3) Ничтожество. *Я знав свою мизерність перед Богом.* К. Іов. *Скажи, Господи, чи довго ще на світі мені жити? Дай мені моє безсилля і мизерність зрозуміти.* К. Псалт. 95.

Мизерніти, -нію, -еш, гл. 1) Бѣднѣть, нищать. 2) Худѣть, тощать, приходитъ вѣ болѣзненное состояніе. *Оце й захиріє дитина, стогне, мизерніє. Думаю: от-от умре.* Левиц. I. 139.

Мизерний, -а, -е. 1) Убогий, бѣдный. *Смирненого возносить на високість, мизерного із нужди визволяє.* К. Іов. 12. 2) Жалкій, несчастный, бѣдственный; ничтожный. *Приїхало сюди воно на окономію недавно, таке миршаве, обшарпане, мизерне, замліле.* Левиц. I. 143. 3) Болѣзненный, худой, тощій. *Нігде не видко було ні одного блідоого, мизерного лиця.* Левиц. I. 348.

Мизерно, нар. 1) Убого, бѣдно. 2) Жалко.

Мизерство, -ва, с. 1) Бѣдность, убожество. 2) Имущество бѣдняка. *Єсть у мене деяке хазяйство — мизерство: овечки, свині.* Борз. у. 3) Ничтожество. 4) Бѣдный народѣ.

Мизеряка, -ки, ж. Мелкія вещи? Хламѣ? *Бере сакви, висипає з них мизеряку, знаходить гроші в торбинці.* О. 1861. XI. Кух. 39.

Мизинець, -нця, м. 1) Мизинець, меньшей палець. *Ой іскиньте золот перстень із мизинця пальця.* Мет. 19. 2) Самый младшій ребенокъ. Ум. **Мизинчик.**

Мизинка, -ки, ж. Наименьшая дочь. Харьк. г.

Мизинний, -а, -е. Самый меньшій, младшій, послѣдній. — **палець.** Мизинець. *Ой не ламли, дівчинонько, мизинного пальця.* Чуб. V. 309. **Мизинне дитя.** Младшее вѣ семьѣ дитя. *Що ж ви нам продасте? Мизиннее дитя.* Чуб. III. 39. **Мизинний день.** Суббота. *Мизинний день да суботонька.* Рк. Макс.

Мизинник, -ка, м. = Мизинець 2. Харьк. г.

Мизи́нок, -нка, м. = **Мизинець**. Каменец. у. Була як мизинок і зосталась знов одна як гичечка. Г. Барв. 361.

Мизинча, -ча́ти, с. = **Мизинець 2**. Каменец. у.

Мизинчий, -а, -е. Самый младший. Мизинче, поки буде инче. Каменец. у.

Мизинчик, -ка, м. Ум. отъ мизинець.

Мизка, -ки, ж. Мездра на кожѣ. Сумск. у.

Мизкати, -каю, -ещ, гл. Обѣ одеждѣ: занашивать, затаскивать, употреблять безъ береженія, истрепывать. Мизкай, мизкай одежу! — все мене мати було лають. — Тобі що ні дай, то ти зараз замизкаєш. Хоч і платок новий даси, — зараз і змизкаєш. Черниг. у.

Мизкатися, -каюся, -ещся, гл. 1) Занашиваться, затаскиваться, истрепываться (обѣ одеждѣ). Як усякому свою одежу давати, так вона ж не мовиться, а все мизкається та мизкається. Черниг. у. 2) — з ким. Заигрывать съ кѣмь. См. **Мизгатися**.

Мизя, -зі, об. Плакса.

Мийка, -ки, ж. Тряпка или мочалка для мытья посуды. Уман. и Каменец. у.

Мийниця, -ці, ж. Умывальникъ, умывальный тазъ. Желех.

Мик! меж., выражающее быстрое движеніе. Обступлять удвох барана, а він мик! та й утік. НВолын. у.

Микавка, -ки, ж. Палка съ крючкомъ для выдергиванія сѣна изъ середины стога. Каменец. у.

Миканець, -нця, гл. Расчесанные и надерганные изъ мички части пеньки, которыя наворачинають на кужілку для пряденія. Гол. Од. 36.

Миканка, -ки, ж. Худшій сортъ пряжи.

Микати, -каю, -ещ, гл. 1) Дергать, рвать, таскать; вырывать, выдергивать съ корнемъ. Здається... микав би за коси. Люде бачили, що вони микали пшеницю, та й досвідчили. Каменец. у. Такий уродив маленький ячмінь, що косою не зачепиш, — доводиться микати Анан. у. 2) Мыкать, чесать пеньку или лень для пряжи. Микати мичку. Вас. 200. 3) Микати губами. Шевелить губами.

Микатися, -каюся(-чуся), -каєшся(-чешся), гл. Бросаться. Вх. Лем. 435. 2) Слоняться, шататься, бродить, носиться. На Марусю, що тут микалась то в кімнату, то в хату, то з хати в сіни, то з сіней знов у хату, і не дививсь. Кв. І. 49. Коло рота мичеться, та в рот не попаде. Ном. № 1772. 3) — у що. Лѣзть, соваться. Коли не піп, не микайся у ризи. Ном. № 9571.

Мики́тити, -ки́чу, -тиш, гл. Изворачиваться, искать отговорокъ, нечисто дѣйствовать. Желех.

Микито́н, -ну, м. Демикитонъ.

Микито́новий, -а, -е. Демикитоновый.

Микнути, -ну, -ниш, гл. Умчать, помчать. Москалі микнули його аж до Київа.

Микола́йки, -ків, м. мн. Раст. Eriogonum planum. Вх. Пч. І. 10.

Микола́йці, -ців, м. мн. Раст. Neottia nidus avis. ЗЮЗО. І. 129.

Микола́йчики, -ків, м. мн. Раст. = Миколайки. ЗЮЗО. І. 122.

Микулити, -лю, -лиш, гл. Хитрить, вилять. І чого тобі микулити? Сказав би просто, що винен. Волын. г.

Микулитися, -люся, -липся, гл. Мятся; вилять; хитрить. *Усі бояться, микуляться, — чи йти, чи ні?* Г. Барв. 427. *Ич бісова коняка! шоб же рівно йти по дорозі, — ні, вона микулиться туди та сюди та й край!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Микуляти, -ляю, -еш, гл. — **очіма**. Смотрѣть, избѣгая встрѣчаться глазами, чувствуя себя неловко. *Микуляе очима, як кіт на глині.* Ном. № 3187. Въ другомъ случаѣ: *Не микуляй очима, бо не твоя дівчина.* Слѣдить глазами? Поворачивать глаза слѣдомъ за чѣмъ? Мил. 103.

Милай, -лая, м. Родъ хлѣба. Ном. № 7570.

Милий, -а, -е. 1) Милый, любезный. *Батько милий, мати мила, дівчина милища.* Чуб. V. 110. **По-під сам милий Біг просити кого.** Молить, заклинать. Желех. 2) Милый, возлюбленный. *Милий милу покидає, — вороги раденькі.* Нп. *Нехай милий подивиться, що на серці діється.* Мет. 15. 3) Пріятный, любезный. Ум. **Миленький, милесенький.** *Миленький, милесенький мій!* Мет. *Моя мила милесенька, голубка сивесенька.* Чуб. V. 13.

Мілини, -лин, ж. мн. Мыльная вода, остающаяся послѣ стирки. *У милинах виперу катанку.* НВолын. у.

Милити, -лю', -лиш, гл. Мылить, намыливать. *Їдна шиє, друга миє, третя поливає, а четверта милом милить, п'ята помилив.* Чуб. V. 395.

Милитися, -люся, -липся, гл. 1) Мылиться, намыливаться. *Не милися, бо не будеш голитися.* Ном. № 5479. 2) Ошибаться. *В тім собі милиш.* КС. 1882. X. 23.

Милиця, -ці, ж. Костыль, деревяшка, деревянная нога. *Щоб ти на милицях пішов.* Ном. 3720. *Коло пустки на милиці москаль шкандибає.* Шевч. 398.

Милійо́н, -на, м. = **Миліо́н.** Харьк.

Милін, -на, м. Рукоятка у ручной мельницы. НВолын. у.

Миління, -ня, с. Мыльная вода. *Підмочене у Вислі мило зібрав, роспустив на миління, злив у бочку.* Ном.

Миліо́н, -ну, м. Милліо́нъ. *Сонце завбільшки таке, що з нього можна б зробити сливе півтора миліони наших земель.* Дещо, 25.

Милість, -лости, ж. Пріятность. Левиц. (Пр. 1868, стр. 519).

Милкій, -а', -е'. Хорошо мылящійся.

I. Мило, -ла, с. 1) Мыло. *Чуже й мило голило, а моя бритва не бере.* Ном. 2) — **собаче.** Раст. *Herniaria glabra.* L. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Мильце.**

II. Мило, нар. Мило, пріятно; любезно; хорошо. *На тебе дивитися мило.* Мет. *Не бачила миленького, — і діло не мило.* Мет. 83. *Не там щастя, не там доля, де багаті люде — як злучаться по любови, то все мило буде.* Чуб. V. 141. **Мило вітати.** Любезно принимать. Чуб. III. 356. Ум. **Миленько.** *Миленько Ганна подивлялась на панянку.* Св. Л. 39.

Милованець, -нця, м. Фаворить, любимець.

Милові́д, -да, м. Красавець? Г. Барв. 280.

Милові́ння, -ня, с. = **Милини.** Вх. Зн. 35.

Милодан, -на, м. Возлюбленный. *Сіла б, полетіла на чужую сторонку шукать свого милодана.* Чуб. V. 811.

Милода́нка, -ки, ж. Возлюбленная.

Милолиций, -а, -е. Миловидный, красивый. *Пеклись тут гарні молодичі... чорняві, повні, милолиці.* Котл. Ен. III. 48.

Милосерд(н)ий, -а, -е. Милосердный. *Дав єсь волю серцю мому, милосердий Боже! Чуб.* V. 3. *Приручаю тебе, серденьтко мое, милосердному Богу.* Мет. 25.

Милосердник, -ка, м. Милосердный, сострадательный человекъ. *Смієшся, зробивши милосердника тираном.* К. Бай. 84.

Милосердя, -дя, с. Милосердіє. *Хоч одно ж ви милосердя майте! Дума. Чи схоче він, то покарає грішних, чи схоче він, — покаже милосердя.* К. Іов. 82.

Милостивий, -а, -е. Милостивый. *Господи милостивий.* Ном. № 3544. *Пані милостива! будьте ласкаві, скажить мені, що мій чоловік на чужині, як проживає.* МВ. I. 49. *Блаженні милостиві, бо такі будуть помилувані.* Єв. Мт. V. 7.

Милостинник, -ка, ж. Раздающий милостыню.

Милостинька, -ки, ж. Ум. отъ милостиня.

Милостиня, -ні, ж. Милостыня. *Багато й старцям милостині подавали.* Кв. I. 117. *Який манастирь, така милостиня.* Посл. Ум. **Милостинька.** *Мала милостинька, та варт за велику.*

Милость, -ти, ж. 1) Милость, милосердіє. *Що день хвалили Бога за Його милость.* Кв. I. **Милость на кого класти.** *Миловать кого, прощать кому изъ сожалѣнія. Це ще я милость на його кладу, що не позиваю, а то було б йому.* Константиногр. у. 2) **Любовь.** *О Боже мій несконченний! що ся тепер стало! Як то віра, так то віра, а милости мало.* Нп. *Як бись знала, що то милость може, казала б сь: оженися.* Гол. III. 289. 3) **Ваша милость.** *Ваша милость (титуль). Просимо вашої милости і на обід.* Левиц. 4) **Милость Божа.** *Раст. Myosotis palustris.* Шух. I. 21.

Милоці, -щей и -щів, ж. мн. Ласки, любовныя ласки. *Ні любощам, ні милощам не йму віри.* К. Досв. *Добрідень тобі, сонечко яснее... освіти мене, рабу божу... добротою, красою, любощами й милощами.* Чуб. I. 93.

Милування, -ня, с. Помилуваніє, прощеніє, пощада. *Бог не без милування.* Ном. № 4872. *До милування нема силування.* Ном. № 4979.

Милува́ння, -ня, с. Ласки.

Милувати, -лую, -єш, гл. Миловать, щадить, беречь. *Нас ще Господь до якого часу милує.* МВ. II. 83. *Нехай Бог милує.* Ном. № 8388.

Милувати, -лую, -єш, гл. Ласкать. *Не цілуй, не милуй, коли хисту нема.* Чуб. V. 9. *Як де попаде чужу дитину, то вже цілує і милує.* МВ. I. 97. *Холодок ніби лащився до лиця, милував його.* Левиц.

Милуватися, -луюся, -єшся, гл. 1) Ласкать другъ друга. *Вони собі цілувались, цілувались, милувались.* Мет. 25. 2) **Любоваться.** *Знайшла очима свого сина і милувалась ним.* Левиц. I. 269. *Милувався такою вродливою красою.* Мир. ХРВ. 61.

Милу́н, -на, м. 1) Возлюбленный, любовникъ. 2) Милый, любимецъ. *Удала мама милуна (т. е. родила сына).* Черк. у.

Миль-миль! *меж.* **Выражающее мельканіє.** *Миль-миль, як у Петрівку ягода (де-не-где побачиш).* Ном. № 7697.

Милька, -ки, ж. Ум. отъ мілья.

Мильний, -а, -е. 1) Ошибочный. *Мильна твоя думка. Зведіть його на мильну дорогу.*

КС. 1883. III. 546. 2) Сърый. *Були й свити простого уразівського і мильного сукна.* Кв. I. 137. *Мильна свита.*

Мильник, -ка, м. Банщикъ? *Коноводи, воловоди, люлешники, шабашники, шильники, мильники, селяне, городяне, міщане, крамарі, шинкарі... А сходьтєсь, сходьтєсь, сходьтєсь!.. я щось скажу.* (Формула ярмарочного зазыванія). КС. 1882. III. 600. Ср. стар. Милня, баня (см. Житецкій, Словарь книжной малорусской рѣчи по рукописи XVII в. Прилож. къ «Кіев. Старинѣ» 1888 г.), а также подобную-же формулу стар. казацкаго зазыванія: *Ой ви, грубники, ви, лазники, ви, броварники! Годі вам по винницях горілок курити, по лазнях лазень топити* и т. д. (Уман., Слов., т. I. 14).

Мильон, -на, м. = Милін. НВолын. у.

Мильце, -ця, с. Ум. отъ мило.

I. Миля, -лі, ж. Миля. *Та збудила мене мати в обідню годину, як відійшли козаченьки від села за мило.* Мет. 20. Ум. **Мильна.** Рудч. Ск. I. 119.

II. Миля, -лі, ж. Обрядовое умываніе изъ рѣки или колодца новобрачныхъ въ понедѣльникъ, по возвращеніи новобрачной изъ церкви, гдѣ ее **покривають.** Мил. 124, 125.

Миляр, -ра, м. Выдѣлывающій мыло; торцовець мыломъ. Желех.

Мимика, -ки, ж. Мимика. *Тулъчинський тим часом говорить Катрусі мимикою про любощі.* К. Бай. 13.

Мимикувати, -кую, -єш, гл. Выражать, при помощи мимики, пантомимы. *Ignotus ізнов даремне мимикує.* К. ЦН. 210.

Мимка, -ки, ж. 1) Женщина, имѣющая одну грудь или обѣ съ атрофированными млечными желѣзами. 2) Корова, доющаяся не на всѣ дойки, или совсѣмъ не дающая молока. *Мимка на одну дойку, на дві, на всі.*

Мимо, нар. и пред. Мимо. *Мимо церкву їдьте, а тоді уліво повернете. Мимо церкви святої проїзжали, за гордостю, за пишностю з глави шличка не здіймали. Мимо колодизь ішли.*

Мимоїздом, нар. Проїздомъ. *Ось заїдьмо буцім води напитись мимоїздом до тої вдовиці.* Г. Барв. 12.

Мимохід, -ходу, м. Конвульсії у дітей. КС. 1893. VII. 80.

Мимохідень, -дня, м. Прохожій. *І мимохідень: помагай-бі на діло праведне, не скаже.* К. Псал. 297.

Мимохідний, -а, -е = Мимохідень. К. Псал. 187.

Мимохідь, нар. Мимоходомъ.

Мимрати, -раю, -єш, гл. Медленно дѣлать. Вх. Зн. 36.

Мимрити, -рю, -риш, гл. Говорить невнятно, бормотать. *Було часто... мимрить (уже гласу не було): «Ой хто лиха не знає»... Г. Барв. 357. І слухав я, як мимрило щось тихо.* К. Іов. 10.

Мимрій, -рія, м. Бормотунъ, невнятно говорящій.

Мимря, -рі, об. = Мимрій.

Мина́ти, -наю, -єш, сов. в. мину́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Проходить, пройти, миновать. *Що буває, те й минає. Ном. Минають дні, минають ночі, минає літо; шелестить пожовкле листя.* Шевч. 224. *Як усе світове минає! І кохання, і радощі, і горе — як усе*

минає! МВ. II. 151. *Не зазнаю я роскоші, — вже й літа минають.* Мет. 106. *Минули ті роки, що роспірали боки.* Посл. 2) Проходить, пройти мимо. *Хто йде, то минає, бо роду немає.* Мет. 244. *Минули вже село, — знову поле.* **Не минай корчма** (употребляється какъ существительное). П'яниця. Ном. № 11694. 3) Пропускати, пропустити. *Сього не читай — минай. Богородицю так було поспіль прокажу, не мину й слова.* Г. Барв. 356. *Де був багатий жид і того не минали.* Лукаш. 56. *Бодай мого сина на первій потребі первая куля не минула.* Лукаш. 39. 4) Обноситъ (чаркой). *Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають.* Ном. № 2093. 5) Избѣгать, избѣжать. *Що Бог навіне, того ніхто не мине.* Ном. № 55.

Мина́тися, -наюся, -ешся, сов. в. мину́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. 1) Проходить, пройти, миновать; кончатся, кончиться; исчезать, исчезнуть. *Час іде, минається.* МВ. II. 117. *Минулась котові масничка.* Ном. № 1839. *Ой уже ж наше вірне женихання, вже минається.* Мет. 67. *Розійдеться їх слава як той дим, і панство пишнее минеться.* Гліб. 18. *Уже й літо минулося.* Шевч. 518. *Давно і плем'я те минулось.* Греб. 359. 2) Отходить, отойти (о плодахъ, овощахъ и пр.). *Хоть минулися в садку яблучка, не мішаються дульки.* Мет. 121. *Минаються ягоди полуниці... Минаються Марусі вечорниці.* Мил. 132. *Жита минулись.* 3) Проходить, пройти даромъ, безнаказанно. *Се йому так не минеться. Хто сміється, тому не минеться.* Ном. № 12689. 4) Истрачиваться, истратиться. *Який гріш заробиш, — минеться в дорозі.* Лукаш. 141. 5) Умирать, умереть. *Минаюся з болю.* Млак. 12.

Минерал, -ду, м. Минераль.

Минеральний, -а, -е. Минеральный. Дещо. 71.

Минтус, -са, м. Ломоть, кусокъ хлѣба, полученный нищимъ (Левч. 66), вообще всякая съдобная подачка нищому; отсюда **минтуси** — просто подачки, остатки пици, даваемые нищимъ и пр. *Там би мати минтусами краденими годувала.* Черниг. у. См. **Мантули, мантулки.**

Минува́ти, -ну́ю, -еш, гл. = Минути 4. *Не журися, моя мати, вже того не минувати.* Чуб. V. 864.

Минулий, -а, -е. Прошедшій, минувшій.

Минулість, -лости, ж. Прошлое.

Минута, -ти, ж. Минута. *А хто любить та покине, — не діжде минути.* Мет. 70.

Минути, -ся. См. **Минати, -ся.**

Минути́на, -ни, ж. = Минута. *За одну минутину зладив кочержильно.* Харьк.

Минутний, -а, -е. Минутный. К. Гр. Кв. XVIII.

Мину́шка, -ки, ж. Скоропреходящая. *Грушка — минушка: буде та й минеться.* Ном. № 12396.

Минуций, -а, -е. Скоропреходящій, тлѣнный. *Усе тінъ минуца, одна річ живуца — світ з Богом.* Ном. № 393.

Миня, -ні, ж. Дѣтск. Корова, волъ, теленокъ. О. 1862. IX. 119. *Знай, миня, стійло.* Ном. № 990.

Мир, -ру, м. 1) = **Світ.** *Хто ж тепер буде миром управляти? Драг.* 2) Народъ. *Цілий день у суботу миру-миру до їх приходило прощатся.* ЗОЮР. II. 285. *Одходило й приходило до хати миру — хто хотів.* МВ. (О. 1862. I. 91). *На пристані миру такого, що страх.* Канев. у. 3) Миръ, спокойствие. *Помирились так, що миру не стало й до вечора.*

Левиц. 4) **На миру**. Среди людей, въ свѣтъ. *Не чутъ і на миру*. Ном. № 7872. 5) **Миром**. *Миром і Богу добре молитися*. Ном. № 10734. 6) **Миром!** Привѣтствіе гуцуловъ, обозначающее пожеланіе мира. *Миром! ек ся маеш? чи здоров, братчику? — Дякувать! миром! А у вас, братчику, мирно? — Мирно, Богу дякувать!* Вх. Зн. 36. 7) **Мир-зілля**. Раст. а) *Geranium sanguineum*. ЗЮЗО. I. 124. б) *Dracoscephalum Ruyschiana* L. ЗЮЗО. I. 121.

Мирати, -раю, -еш, гл. = **Мимрати**. Вх. Зн. 36.

Мирдати, -даю, -еш и -джу, -диш, гл. Вилять (хвостомъ). *Пес мирдат олоном*. Вх. Лем. 435.

Мирити, -рю, -риш, гл. 1) Мирить, примирять. 2) Мириться (съ кѣмъ, чѣмъ). Не мирити. Ссориться. *За кису свѣт увесь не мирить*. Г. Барв. 448.

Миритися, -рюся, -ришся, гл. Мириться. *Ми тут сварились і мирились*. МВ. I. 30.

Миріння, -ня, с. Примиреніе. *Видно, яке буде миріння: сьогодні помиримось, а завтра буде вп'ять тієї ж*. Павлогр. у.

Міркання, -ня, с. 1) Бормотаніе. 2) Ропоть. К. ЦН. 259. 3) Попрошайничество.

Миркати, -каю, -еш, сов. в. **миркнути, -ну, -неш**, гл. 1) Говорить невнятно, бормотать, пробормотать. *Миркав, миркав коло його голова з писарем, та бачать, що ні в чім до його присікатись, так і одпустив*. Кв. II. 17. *Плете свого вінка і словечка йому не миркне*. МВ. I. 143. *І слова не промовив, не миркнув*. Борз. у. 2) Только несов. в. Роптать на кого. *За те й козацтво на його миркам, мов на ляха*. К. ПС. 90. 3) Только несов. в. Попрошайничать, клянчить. *Циган коваль, а жінка ходе, миркає: дайте пшонця, сальця*. Лебед. у.

Миркотати, -кочу, -чеш, гл. Бормотать. *Миркоче собі під ніс*.

Миркоти, -кот, ж. мн. Особенный запахъ овецъ во время течки. *Вівчарь вівці ганяє, миркотами воняє*. Чуб. V. 1087.

Мирлуга, -ги, ж. Берлога. Левч. 4. (Черниг.).

Мирна, -ної, ж. Мировая. *Ну, годі, помиримось! — яка ж у нас буде мирна? — Оддай мені гроші мої, то й помиримось*. Верхнеднѣпр. у.

Мірний, -а, -е. Мирный. *Дай же, Боже, щоб ваша спілка була мирна і жила в ладу та в мирі*. Левиц.

Мірність, -ности, ж. Миръ, спокойствіе. *Щоби-сте сі свята відпровадили і других дочекали в мирності, радості і веселості*. Kolb. I. 131. *Люде, що уміють з собою в мирності жити*. Шух. I. 189.

Міро, -ра, с. Мвро. ЗОЮР. I. 161. *Іду меж мир, миром мированая*. Чуб. I. 132.

Мировий, -а, -е. Мировой. *Вже що піп із'язав, того ніхто не розв'яже, — хиба мировий розлуку дасть*. Г. Барв. 498.

Миролубний, -а, -е. Миротлюбивый. *Миротлюбним людям Бог помагає і дома й на полі*. Г. Барв. 345.

Миротворець, -рця, ж. Миротворецъ, примиритель. *Блаженні миротворці, бо такі синами Божими зватимуться*. Єв. Мт. V. 9.

Миротворний, -а, -е. Примиряющий. Желех.

Миротворниця, -ці, ж. Примирительница, носительница мира. *Світи, поки вселенну осияє світило миротворниці-науки*. К. ЦН. 185.

Мирський, -а, -е. Мирской, свѣтській. Тісно було нашому юноші в монастирі і не до вподоби серед мирського товариства. К. Гр. Кв. XII.

Мірта, -ти, ж. Миртъ. Коло тераси цвітуть померанці, мирти. Левиц.

Мирування, -ня, с. Помазані елеємъ, мвромъ.

Мирувати, -рую, -єш, гл. Мазать мвромъ. Другий царь святим миром мирував. Чуб. III. 326.

Мирчати, -чу, -чиш, гл. = Мурчати. Вх. Лем. 435.

Міршавий, -а, -е. Болѣзненный, чахлый, захудалый, невзрачный, паршивый. Миршава голова. Ном. № 5313. Приїхало воно сюди на економію недавно, таке миршаве, обшарпане, мізерне. Левиц. I. 143. Коровки погані, кудлаті, бички миршаві. Левиц.

Миршавіти, -вію, -єш, гл. Принимать болѣзненный, невзрачный видъ; вырождаться; паршивѣть.

Мірявий, -а, -е. Медленно дѣлающій, мѣшкотный, лѣнивый. Желех. Вх. Зн. 36.

Мирянін, -на, м. Мирянинъ. Гаразд дзвонити попереду як миряне зійшлися. Ном. № 13723. Усякому мирянину по семеро жидовинів. Ном. № 900.

Мирянський, -а, -е. Общественный. Всі мирянські знаєш лиха. Котл. Ен. III. 27.

Мирячити, -чу, -чиш, гл. = Мрячити. Дощик мирячить. Змієв. у.

Міса, -си, ж. Миса, родъ большой глубокой тарелки. Винесли йому мису золота, а другу срібла. Гол. II. 54. З полиці миси, миски й мисочки і зелені й червоні, і жовті... викрашаються. МВ. (О. 1862. III. 57).

Миска, -ки, ж. 1) Миска, родъ глубокой тарелки. Хоч того самого, аби в другу миску. Ном. № 2681. Из нехочу зів три миски борщу. Ном. № 5060. 2) Въ маслобойнѣ: посуда, въ которую стекаетъ выжатое конопляное масло. Шух. I. 163. Ум. **Мисочка.**

Мискоробство, -ва, с. Изготовление мисокъ. Промисляють вони мискоробством і зовуться полив'яниками; між ними тільки один гончар. О. 1862. V. 20.

Мисленька, -ки, ж. Ум. отъ мисль.

Мисливець, -вця, м. 1) Охотникъ. Він був мисливець; знай було на охоту їздить. Рудч. Ск. II. 202. 2) Любитель. Він мисливець люльки палити. Борз. у. 3) Умникъ, умница. Молодий, та ба: мисливець. Мкр. Н. 7. 4) Гордець, своенравный. Вона як ганила чоловіків — мисливиць, так ще гірше їй було хазяюку, мовляла, непутящу бачити в сем'ї. МВ. II. 84.

Мисливий, -а, -е. 1) Любящій занимается охотою. 2) = **Мисливець 1.** Гукнув, щоб скоріш мисливі збірлись — на полювання поїде. Рудч. Ск. II. 116. 3) Способный. Мнж. 185. Умный, находчивый. Пилипиша усю пригоду нашу знала, а ради не знаходила, хоч яка була мислива собі. МВ. II. 148. 4) Гордый, неприступный, своенравный. Ум.

Мисливенький. Ні ради в вас, ні поради не спита, не шукає; поводитья, як той пан з підданками. — Що 'тсе ти, любко, що 'тсе? Може він трохи і мисливенький собі вдався, та він же на те і розумний у нас. МВ. II. 80.

Мисливство, -ва, с. Охота на звѣрей.

Мисливський, -а, -е. Охотничій.

Мислити, -лю, -лиш, гл. 1) Мыслить, думать. Чоловік мислить, а Бог рядить. Ном. № 82. Я люблю дівчину та й мислю її взяти. Чуб. V. 137. І дерево якусь надію має: хоч зрубане, ще мислить зеленіти. К. Іов. 30. 2) Добра мислити. Доброжелательствовать.

Добра мисливши й люблячи щиро. МВ. II. 81. Лиха мислити.

Недоброжелательствовать, желать зла. *Свій своєму лиха не мислить.* Ном. № 9443.

Мисліте, *с.* нескл. 1) Церк.-слав. названіє буквы М. 2) **Писати мисліте**. Шататься въ пьяномъ видѣ. *Було на світі все не мило, мисліте по землі писав.* Котл. Ен. II. 32.

Мислонька, *-ки, ж.* = **Мисленька**.

Мисль, **місля**, *-лі, ж.* Мысль. *Мислі до суду не позивають.* Ном. № 5805. *Що з голови, то з мислі.* Ном. № 5804. *Ой думаю та гадаю, а що моя мисля зносить.* Грин. III. 297. **На мислі мати**. Думать, предполагать, намѣреваться. *Скажи мені, серце мое, що маєш на мислі.* Мет. 63. **У мислях**. Въ умѣ. **До мислі, під мислі**. Нравится, по вкусу, по натурѣ. *А як же її любити, коли не до мислі?* Мет. 82. *Вибірай, вибірай, молода дівчино, которий під мислі.* Мет. 114. *Не добере Самсониха невістки до мислі.* Мил. 98. Ум.

Місленька, **мислонька**. *І не до любови, і не до розмови, і не до мислоньки моєї.* Чуб. V. 401. *Ой горе, горе, нещаслива доля, виорала дівчинонька мисленьками поле.* Чуб. V. 243. *Ой я сиджу коло стола, мислоньки мене зносять.* Грин. III. 246.

Місник, *-ка, м.* Полки для посуды, посудный шкафъ, буфетъ. Чуб. VII. 386. *Після вечері вона кинулась до посуду, перемила й перетерла і розставила на миснику.* Левиц.

Мисочка, *-ки, ж.* 1) Ум. отъ **міска**. 2) Блюдце. *Батя... почали виставляти на стіл стакани та мисочки.* Левиц.

Місошник, *-ка, м.* Гончаръ, изготовляющій миски съ глазурью. Вас. 177.

Мистець, *-тця, м.* Мастеръ, мастакъ. О. 1862. I. 65.

Мистецьки, *нар.* Мастерски.

Мистецький, *-а, -е.* Мастерской.

Мистецтво, *-ва, с.* Мастерство, мастерское умѣнье, искусство. О. 1862. I. 66.

Мистюк, *-ка, м.* = **Мистець**. *Він мистюк зайців стріляти.* Лебед. у.

Мисча, *-чати, с.* Маленькая мисочка.

Мисчина, *-ни, ж.* Маленькая или плохая миска. *Вклав пан-отець пів буханця хліба та мисчину сметани з сиром.* Св.

Мисчівка, *-ки, ж.* Синяя глина, изъ которой дѣлаются миски. Шух. I. 260.

Мисюрка, *-ки, ж.* Шлемъ, желѣзная шапка съ кольчатою сѣткою, которая накладывалась на лицо, шею и плечи. К. ЧР. 425. *Усі в панцерах і мисюрках, з шаблями й келепами.* К. ЧР. 335.

I. Міся, *-сі, ж.* дѣтск. = **Миска**. О. 1862. IX. 119.

II. Мися, *-сяти, с.* = **Мисча**. Желех.

III. Мися, *-сяти, с.* Мышенокъ. Ум. **Мисятко**. Вх. Лем. 435.

Мит, *-ту, м.* Болѣзнъ скота: воспаление подчелюстныхъ железъ.

Митель, *-лю, м.* Теплая вода для мытья головы. *Приготуй мені мителю, хочу голову змити.* Конотоп. у. *В ночви налила мителю, щоб змити голову, бо була субота.* Левиц. I. 54. Также щелочная вода для бѣленія полотна. Вас. 169.

Митець, *-тця, м.* = **Метець**. *Рибалонька, митець усе в воді ловити.* Греб. 369. *Хлопець ручий і на всі вигадки митець.* Св. Л. 159.

Мити, *-мию, -єш, гл.* Мыть. *Рука руку мие.* Ном. № 7404.

Митий, *-а, -е.* О хатѣ: съ гладко выструганной внутренней поверхностью стѣнъ, которыя не покрываются глиной, но моются. Шух. I. 93. *Хату митую построїв.* Мкр. Н. 41.

Митикува́ти, -кую, -єш, гл. и пр. = **Метикувати и пр.**

Митися, -миюся, -єшся, гл. 1) Мыться. *Марусю, дусю, мийся, чешися.* Ном. № 11261. 2)

Имѣть регулы. *Що мені робити: більш году, як не миюсь.*

Миті́ль, -лю, м. = **Мятель**. О. 1861. XI. Свид. 59.

Митний, -а, -е. Таможенный, мытный, пошлинный.

Митник, -ка, м. Мытарь; сборщик пошлыны, таможенный сборщикъ. Вх. Лем. 435.

Посідало з Ісусом багато митників. Єв. Мр. II. 15.

Митни́ця, -ці, ж. 1) Мытный дворъ, таможня. *Побачив митника на ім'я Левію,*

сидячого на митниці. Єв. Л. V. 27. 2) Прачка, судомойка. *Ой зоре моя, зоре!.. Тожесь мі присвітила: до дому митницю, до поля робітницю, до комори ключницю.* (Свекровь о невѣсткѣ). Лукаш. 161. Гол. IV. 243.

Мито, -та, с. Пошлина на товары, плата за право торговать. *На славній Україні (жиди) всі козацькі торги заорандовали, да брали мито-промито: од возового по пів-золотого, од пішого пішениці по три денежки мита брали.* АД. II. 21.

Митра, -ри, ж. Митра.

Митрополит, -та, м. Митрополитъ. *Може буде їхать котрий архиерей або митрополит?* Левиц.

Митусь, митусем, нар. О растеніяхъ: комлями внутрь, а верхушками въ противоположныя стороны (лежать). Вас. 176. Мнж. 185. О людяхъ: въ разныя стороны головами (лежать). Мнж. 185. *Ми звечора полягали як треба, а вранці митусем лежали, бо вночі дуже ворочались.* Козел. у.

Митутя, -ті, ж. ? *Отто ще митутя: ні дома, ні тута (дурне і дома, і тута).* Ном. № 6311.

Мить, -ті, ж. Мигъ, мгновение. *Як махнув, так у одну мить і набрав води.* Рудч. Ск. II. 82. *Все змішалось в одну мить і злилось докупы.* Левиц. *Коли хто випалить з рушниці, ти в ту ж мить побачиш світ.* Ком. II. Миттю. Мигомъ. *Миттю подала на стіл гарячих млинчиків.* К. ЧР. 242. *І миттю осідлавши рака, схвативсь на його як бурлака.* Котл. Ен. I. 6. **Говорити миттю.** Говорить скороговоркой. Александров. у.

Митьма, нар. = **Митусь**. Вх. Зн. 36.

Мих, -ху, м. Родъ ядовитого растенія. *Ой спи, діду, ой спи з лихом, я принесу борщу з михом.* Чуб. V. 1134.

Михайлик, -ка, м. Маленькій деревянный ковшикъ для питья водки. *Корячки, по запорозькій михайлики, бо в Січі тіх чарок і шклянок не знали.* Стор. II. 150.

Мицька, -ки, ж. 1) Шерсть молодыхъ ягнятъ. Шух. I. 152. 2) Кусокъ дерна. Вх. Зн. 36. 3) Киска. Желех. 4) Чайка. Вх. Зн. 36.

Мицьковий, -а, -е. Сдѣланный изъ шерсти молодыхъ ягнятъ, **мицьки**. Шух. I. 152.

Мицькови́на, -ни, ж. Сукно изъ шерсти молодыхъ овецъ. *З мицьковини як би пошив опанчу, то носив би.* Каменец. у.

Мицьо, -ця, м. Толстощекое дитя. Вх. Лем. 435.

Мичка, -ки, ж. 1) Связка льну, неньки, приготовленная для пряжи. *Баба сиділа дома, мички пряла.* Рудч. Ск. II. 13. 2) Прядь волосъ, выбившаяся изъ подъ платка. *Сховала під кибалку мичку, щоб не світилася коса.* Котл. Ен. 3) Волосы у лошади надъ заднею частью копыта, щетка. *Коні худі, миршаві, з запалими боками, з сухими ребрами, з*

кудлатими гривами, пелехатими мичками. Левиц. I. 323. 4) Раст. *Naradus stricta* L. ЗЮЗО. I. 129.

Ми́ччу, нар. Нараспѣвъ (говорить). Мнж. 185.

Ми́шч, -ші, ж. = **Миша**. Голий як миш. Ном. № 1519. **Миш виточна**. Лѣсная мышь, *Mus silvaticus*. Вх. Уг. 252. **Миш-пиргач** = **Кажан**. Вх. Пч. II. 7.

Миша, -ші, ж. Мышь. Коли мишей боїшся, на воротах повісся. Ном. № 8767. *Миша у стозі, а піп у селі ніколи не загинуть*. Ном. № 8068. **Годі тобі мишей топтати!** — Говорять тому, хто ходить, топчеться безъ дѣла. Грин. I. 233. Ум. **Мишка**.

Мишак, -ка, м. 1) Лошадь сѣрой масти. 2) Трава тимофеевка. Борз. у. 3) *мн.* Мышиный пометь. 4) Род. п. — **ку**. Мышьякъ. Котл. Ен. III. 48. Ум. **Мишачок**.

Мишар, -ря, м. Мѣсто заросшее сорной травой.

Мишастенький, -а, -е. 1) Ум. отъ **мишастий**. 2) Малорослый, съ мелкими чертами лица (о человекѣ). Мнж. 186.

Мишастий и мишатий, -а, -е. Мышиного цвѣта, пепельный. *Мишатий кінь*. НВолын. у.

Мишати́на, -ни, ж. = **Мишак** 3. Харьковск. г.

Мишачий, -а, -е. 1) Мышиный. 2) — **огонь**. Фосфорическій свѣтъ гнилого дерева. Конотоп. у.

Мишачок, -чка, м. 1) Ум. отъ **мишак**. 2) Зоол. = **Мишокрілик**. Вх. Уг. 252.

Мишва, -ви, ж. соб. Мыши. *Мишва притихла*. Гліб. 80.

Мишеня, -няти, с. Мышенюкъ. *Дивись: миша, миша... Несе у Київ мишенят*. Шевч. 351. Ум. **Мишенятко**. *А мишенятко під вербою почуло, що мнясце пахтить*. Гліб. 62.

Мишина, -ни, ж. 1) Тонкій сафьянъ. Канев. у. Полт. г.: сафьянъ изъ испанскихъ овецъ. Вас. 158. 2) Сафьянные зеленые сапоги. Вас. 162. 3) *мн.* Кожаные штаны изъ овчины молодой овцы. Каменец. у.

Мишій, -шію, м. Раст. а) *Setaria glauca*. ЗЮЗО. I. 136. б) *Setaria viridis*. ЗЮЗО. I. 136.

Ми́шка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **миша**. 2) Непроизвольное подергиваніе мускуловъ. *В Оришки... забігала по егиду мишка*. Мир. ХРВ. 18. *Верхню губу мишка тіпала*. Мир. ХРВ. 52. 3) = **Мишокрілик**. Вх. Лем. 435.

Мишкати, -каю, -ещ, гл. = **Мишкувати** 3. Чуб. VII. 576.

Мишкува́ти, -ку́ю, -ещ, гл. 1) Охотиться на мышей (о лисицахъ). 2) Разыскивать, разнюхивать, стараться добыть. Мнж. 186. 3) Їсть выбирая (преимущественно о скотѣ, выбирающемъ среди негодной травы съѣдобную). *Тепер скотина не їсть, а мишкує*. Чуб. VII. 576.

Мишовій, -вія, м. и **мишовійка**, -ки, ж. = **Мишокрілик**. Вх. Лем. 435.

Мишодав, -ва, м. Названіе кота. *Хвостаті мишодави*. Мир. ХРВ. 112.

Мишо́д, -ду, м. 1) Мышиный объѣдокъ. 2) Орѣхъ изъ зимнихъ запасовъ мышей и бѣлокъ.

Мишокрілик, -ка, м. Зоол. Крапивникъ, *Troglodytes parvulus*. Вх. Лем. 435.

Мишолівка и мишоло́вка, -ки, ж. 1) Названіе кошки. 2) Птица пустельга. *Tinunculus alaudarius*. Вх. Лем. 251. Ум. **Мишоловочка**. *Кішечка-мишоловочка*. Константиногр. у.

Мівний, -а, -е. Рѣчистый, говорливый, многорѣчивый. *Кіт лівний, хлоп мівний всюди поживиться*. Ном. № 1257.

Мід, ме́ду, м. = **Мед**. *На язиці мід, а під язиком лід*. Ном. № 3055. *Та й ми в батька були, мед, горівочку пили*. Нп.

Мідень, -дня, м. Мѣдный котель, мѣдный горшокъ, мѣдный самоварь. *Так в мідні клекотить гарячий*. Котл. Ен. V. 63.

Мідик, -ка, м. Землеройка, Sorex. Желех.

Мідиця, -ці, ж. 1) = **Мідик**. Вх. Пч. II. 7. 2) Зоол. Myoxus avellanarius. Шух. I. 22.

Мідний, -а, -е. 1) Мѣдний. *Знаю, як мідний шеляг*. Ном. № 2887. *Ой нате вам, рибалочки, мідну копу грошей*. Мет. 181. Ум. **Мідненький**. *Кухличок мідненький водиці повненький*. Грин. III. 400.

Мідни́ця, -ці, ж. Мѣдний тазъ. НВолын. у.; 2) Деньги. *Получила вона дару три мідниці (три гривні)*. Драг.

Мідняк, -ка, м. = **Мідень**. Черк. у.

Мідунка, -ки. См. **Медунка 3**.

Міду́шиця, -ці, ж. Раст. Salvia glutinosa. Шух. I. 22.

Мідь, ме́ді и міді, ж. 1) Мѣдь. *І гуляли вони собі день як золото, другий як срібло, третій як мідь, хоч і додому їдь*. Ном. № 11648. *Хто б і не письменний був, так дивлячись... що повироблювано горорізьбою з міді... так і той би догадався*. К. ЧР. *А ворітечка з жовтої меді*. 2) Апоплексическій ударъ у лошади.

Мідя́к, -ка, м. Мѣдная монета. Сим. 208.

Мідя́ний, -а, -е. Мѣдний. *На мідяні гроші слави добували*. Ном. № 7585. *Дзвінить над ним сайдак і лук мідяний*. К. Іов.

Мідя́ниця, -ці, ж. = **Мідянка 2**.

Мідя́нка, -ки, ж. 1) Яръ, зеленая краска. 2) Змѣя мідяница. Anguis fragilis.

Мідя́нчик, -ка, м. Долгоносикъ, Blynychilis cirpeus.

Мідя́р, -ра, м. Мѣдникъ. Желех.

Мідя́рня, -ні, ж. Мастерская мѣдныхъ издѣлій. Желех.

Мідя́рство, -ва, с. Ремесло мѣдника. Желех.

Між, пред. = **Межи**. *Між вовками по вовчій і вий*. Ном. *Инше упало між тернину*. Єв. Мр. IV. 7. **Нема між чим вибрати**. *Не изъ чего выбрать. Нема між чим вибрати: волів мало*. Черк. у.

Міждо, пред. = **Межи**. *Отаке як завелось міждо старшими головами, то й козаки пішли один против одного*. К. ЧР.

Міз, пред. = **Між**. *Горе жити міз ярами, міз лихими ворогами*. Грин. III. 270.

Міздро, -ра, с. и **міздря, -рі**, ж. Мездра. Вас. 157.

Мізерія и пр. = **Мизерія и пр.**

Мизка, -ки, ж. Мездра на кожъ, мякоть во внутрєнности тыквы.

Мізкатися, -каюся, -єшся, гл. = **Мизкатися 2**. *Чи з ким иншим мізкаєшся з нудьги, та з похмілля*. Шевч. 621.

Мізковня, -ні, ж. Черепъ, голова.

Мізкува́ння, -ня, с. Размышленіє. К. ЧР. 237.

Мізкува́ти, -кую, -єш, гл. Соображать, размышлять. *Було їм вольно розмовляти про всякій свої діла і думати, і мізкувати*. Котл. Ен. III. 53. *Я вже й сам не раз про се мізкував*. К. *Чого воно так було, — не мое діло мізкувати*. Г. Барв. 19.

Мізок, -вку, м. Мозгъ. *Курячий же в тебе, пане Петре, мізок.* К. ЧР. *Любить її, наче кошеним мізком нагодувала його.* Ном. № 8747.

Мізчи́ти, -чу́, -чи́ш, гл. Мозжить. *Мізчив мене.* НВолын. у.

Мізька, -ки, ж. Мезга. Шух. I. 252.

Мізю́к, -ка, м. Сосокъ для кормлення дѣтей и маленькихъ домашнихъ животныхъ, рожокъ. Уман. у.

Мій, мого́ (моєго), моєму, (мо́му, мойму́), мѣст. Мой.

Мійсце, -ця, с. = Місце. *Як припече, то він з того мійсця втече.* Ном.

Мійський, -а́, -е́ = Міський. *Я по своїй вдачі мійська людина.* Левиц.

Мілина, -ни́, ж. Мель на рѣкѣ. Каменец. у.

Міліти, -лію, -єш, гл. Мелѣть.

Мілкій, -а́, -е́. Мелкій, неглубокій. Ум. **Міленький.**

Мілко, нар. Мелко. *Наори мілко, а посій рідко, то вродить дідько.* Ном. № 7170. Ум. **Міле́нько.**

Мілкове́ддя, -дя, с. Мелководье. *По мілководді скрізь розляглося широколисте латаття.* Левиц. I. 63.

Міло, нар. = Дрібно. (Порубано) біле тіло, як мак міло. Гол. I. 24.

Мілоч, -чі, ж. Мель. Черномор.

Міль, мо́лі, ж. Моль. *А я лежу, валяюсь порохнею, одежою, що міль попроїдала.* К. Іов. 30. — **пчільна.** Насѣк. *Galleria cerella.* Вх. Пч. I. 6.

Мільга́, -гі́ и мілька, -кі́, ж. Мелюзга, мелкая рыба. *Мільки натяг на двадцять карбованців з озера.* Лебед. у.

Міна, -ни, ж. 1) Мѣна. 2) Предметъ мѣны. *Єдному міна — шовкова хустка, другому міна — золотий перстень, третьому міна — сама молода.* Чуб. III. 300.

Мінджувати и пр. = Менджувати и пр.

Мінити, -ню́, -ни́ш, гл. Мѣнять, промѣнивать. *Що ж ти нам міниш, красная панно? — Єдному міна — шовкова хустка, другому міна — золотий перстень, третьому міна — сама молода.* Чуб. III. 300.

Міні́тися, -ню́ся, -ни́шся, гл. 1) Измѣняться, перемѣняться. *День минав мінився на вечір.* МВ. (О. 1862. I. 82). *Тут я став мінитися... вже в мене (вовкулаки) і шкура вовча виросла.* Грин. I. 46. *Ой має воно (серце) чого ся мінити.* Чуб. *Голова болить, аж світ мені міниться.* Лебед. у. *Сердиться, аж міниться.* Ном. № 14262. *Аж іскри з очей скакнули, на лиці міниться.* МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Затмѣвяться, меркнуть. *Міниться сонце, місяць.* *Як сонце міниться, — не можна на його дивитись: очі болітимуть.* Мнж. 155. *Ой учора ізвечора, як місяць мінився, ішов Яким до вдівоньки, а сусід дивився.* Нп. *Мов сонечко праведне тоді мінилося.* Ном.

Мінливий, -а, -е. Мѣняющійся, измѣнчивий.

Міньба, -бі́, ж. Мѣна, размѣнъ. **Мінька и міньки, нар.** Вь выраж. **Давай мінька! Ходім міньки!** *Давай мѣняться. Давай лишень мінька на одержу та виходь із сії пакосної ямки.* К. ЧР. 396. *Ходім міньки на крашанки.*

Міньма, нар. Мѣнясь, вь обмѣнъ. *Я єму дав тато міньма.* Вх. Зн. 36.

Міняйло, -ла, м. Мѣняло. *Тут всякій були прогнози, ... жиди, міняйли, шинкарі.* Котл. Ен. (Вид. Корейво 1890, стр. 88).

Міня́к, -ка́, м. Зробити міняка. *Помѣняться.* Мир. ХРВ. 364. См. **Мінька, міньки.**

Міня́ти, -няю, -єш, гл. 1) Мѣнять. *Міняли тихо, та й виміняли лихо.* Ном. № 10605. *У Києві не женись, а в Ромні кобили не міняй.* Ном. № 723. 2) О деньгахъ: мѣнять, размѣнивать. *Не буду я міняти сих грошей.* Мир. Пов. II. 102. *Є гроші, та не міняні.* Грин. I. 91.

Міня́тися, -няюся, -єшся, гл. Мѣняться, обмѣниваться. *Кайданами міняються, правдою торгують.* Шевч. 210.

Мір, мо́ру, м. Морь, смертність. *Батько й мати повмірали від якогось мору.* Г. Барв. 172. *Торік був у Києві великий мір на людей.* Київ. у. *Чом воно на панів та на попів мору нема?* Лебед. у.

Міра, -ри, ж. 1) Мѣра. *Якою мірою міряєте, — відміряється вам.* Єв. Мр. IV. 24. *У самого хазяїна ключ... мірою й одсинає.* Г. Барв. 93. *Жартуйте та й міру знайте.* Левиц. **Міри нема.** *Безмѣрно. Вона змалку начулась, що вона хороша — міри нема.* Кв. **До міри.** *Въ мѣру, умѣренно. Як почувашся по силі та п'єш до міри, то горілка панує чоловікові.* Полт. г. **На одній мірі.** *На одномъ уровнѣ. Цього року вода у ставку раз-у-раз на одній мірі.* Київ. г. **Над міру.** *Черезмѣрно; сверхъ силъ. Не в мою міру міряючи.*

Первоначальное значеніє: не ко мнѣ примѣряя. Обыкновенно говорится, когда показывают на своемъ тѣлѣ мѣсто чужой болѣзни, и выражаетъ пожеланіє, чтобы показываемая болѣзнь не случилась у говорящаго. *Аж отак, не в мою міру міряючи, рознесло йому щоку.* Харьк. г. **Жадною мірою.** *Никакъ, никакимъ образомъ. Не одпускають (прощальники) од себе жадною мірою.* К. ЧР. 2) Мѣрка. **Міру брати.** *Снимать мѣрку.* 3) Мѣра длины для полотна; въ Галиціи равна 30 дюймамъ. *А подзвінному дам сім мір полотна, шоби мені дзвонив цілий тиждень до дня; а дякові дам п'ять мір полотна, шоби мені псалтирь читав до дня.* Грин. III. 285. *Вироблене полотно мірить ткач мірою. Є то досить груба, звичайно чотиригранна палиця, що без головки має тридцять цалів.* МУЕ. III. 22. Ум. **Мірка, мірочка.**

Мірити, -рю, -риш, гл. = Міряти.

Мірка, -ки, ж. 1) Ум. отъ міра. 2) Мѣра сыпучихъ тѣлъ въ 8 гарнцевъ, четверикъ. *Він мірку гороху насипав.* Рудч. Ск. I. 86. 3) Плата за помоль зерномъ. Ум. **Мірочка.** *І мірочки не бере, як на крупи подере.* Нп.

Мірко́ваний, -а, -е. Умѣренный, воздержанный.

Міркува́ння, -ня, с. Соображеніє, розмішленіє, расчетъ. *Оце тобі розумне міркування, збагни його, користуйся ним, друже.* К. Іов. 13.

Міркува́ти, -кую, -єш, гл. Думать, соображать, рассчитывать, рассуждать. *Не все ж Біг дарує, про що люд міркує.* Ном. №71. *Міркує той, хто нужду знає.* Гліб. 1. *Сам оце як почну міркувати та й складу до ладу.* Левиц.

Міркува́тися, -куюся, -єшся, гл. 1) Соображаться съ чѣмъ, примѣняться къ чому. 2) Удерживаться, воздерживаться.

Мірни́й, -а, -е. Умѣренный, средній. *Оце мірні огірки — саме добре квасити.* Каменец. у.

Мірни́к, -ка, м. 1) Землемѣрь. 2) Мѣра сыпучихъ тѣлъ въ 4 четверика. Змієв. у.

Мірни́цький, -а, -е. Землемѣрскій.

Мірни́сть, -ности, ж. Умѣренность. Желех.

Мірно, нар. Умѣренно.

Мірочка, -ки, ж. Ум. отъ мірка.

Мірошник, -ка, м. Мельникъ. *Мірошник мав хороший млин.* Гліб. 82.

Мірошниківна, -ни, ж. Дочь мельника.

Мірошникувати, -кую, -єш, гл. Быть мельникомъ.

Мірошницький, -а, -е. Относящійся къ мельнику. *Мое діло, як кажуть, мірошницьке: запусти та й мовчи.* Ном. № 3114.

Мірошниченко, -ка, м. Сынъ мельника.

Мірошничка, -ки, ж. Жена мельника.

Міртук, -ка, м. 1) Родъ ведра, вмѣстимостью около 1 литра, для мѣрня удоа (у гуцульскихъ пастуховъ). Шух. I. 205. 2) Родъ ковша для набирания муки. Шух. I. 251.

Мірчий, -чого, м. 1) Землемѣръ, межевщикъ. Радом. у. 2) Приємщикъ сукна на водяной сукновальнѣ. Вас. 173.

Мірчити, -чу, -чиш, гл. Брать часть зерна за помоль. Вх. Зн. 36.

Мірчук, -ка, м. Мѣра зерна, получаемая за помоль.

Мірянний, -а, -е. Измѣренный. *Мое лихо, мое горювання зовсім иншою мірою міряне.* Г. Барв. 226. *Там не міряні милі.* Чуб.

Міряник, -ка, м. Землемѣръ. Вх. Зн. 36.

Міряти, -ряю, -єш, гл. 1) Мѣрять, измѣрять. *Якою мірою міряєш, такою тобі одміряють.* Ном. № 7069. 2) Цѣлить, прицѣливаться, мѣтитъ.

Мірятися, -ряюся, -єшся, гл. 1) Мѣряться. *Була колись шляхетчина вельможная пані; мірялася з москалями, з ордою, з султаном.* Шевч. 130. *З панами не міряйся чубами.* Ном. № 1204. 2) Силиться, стараться, пытаться. *Коли ж чує — ніби квартиру хтось міряється відсунути.* Г. Барв. 167. *Дитина вже коло неї лазила на траві й дибки мірялась.* Г. Барв. 145.

Місиво, -ва, с. Мѣсиво.

Місити, -шу́, -сиш, гл. Мѣсать. *Прийшов кум до куми, а кума місить тісто.* Чуб. I. 41. *Тихо ходить, та густо місить.* Ном. № 7315.

Міситися, -шуся, -сишся, гл. Мѣсаться. *Нил земний злипався, наче тісто, і оранка місилася як глина.* К. Іов. 87. *Як діжа не міситься, то сім'я біситься.* Ном. № 14117.

Місний, -а́, -е́ = Міцний. *Та й місне сукно.* Харьк. г.

Місно, нар. = Міцно. Рудч. Ск. II. 152.

Міснота, -ти, ж. = Міцнота. *Біли вапною — біле буде полотно, а місноти дазьбі, так і розлізеться.* Лебед. у.

Міст, мо́сту, м. 1) Мостъ. *Оце пропав, як з мосту впав.* Ном. № 1875. 2) Польъ деревянный. *Молодицям по світлицях мости шарувати.* О. 1862. IV. 107. *А в милої ввесь двір на помості. Ой для кого, мила, сі мости мостила?* Грин. III. 263. Ум. **Місток, місточок, мостонько.** *Калиновий мостоньку, гнися, не ломися.* Грип. III. 526.

Містець и пр. = Мистець и пр.

I. Містечко, -ка, с. Ум. отъ місто.

II. Містечко, -ка, с. Мѣстечко (населенный пунктъ). *Круг містечка Берестечка на чотирі милі мене славні запорожці своїм трупом вкрили.* Шевч. 491. *Жив собі в містечку круг своїй родини.* Чуб. V. 328.

Містина, -ни, ж. Мѣсто. Черк. у. *Добряча містина отам на леваді: чи бач яка трава!* Харьк. г. Ум. **Містинка, містиночка.**

Містити, -щу́, -сти́ш, гл. Мѣститъ, помѣщать. *Де він те все містив, — Бог його святий знає.* О. 1862. I. 29.

Міститися, -щуся, -стишся, гл. Помѣщаться. *Та нічого поститись, коли єсть ігде міститись.* Ном. № 11547.

Містище, -ща, с. Дѣтскій послѣдъ, младенческое мѣсто, placenta. Вх. Зн. 36.

Містни́ця, -ці, ж. Доска въ полу, мосту. *Містниця випала.* Черк. у.

I. Місто, -та, с. 1) Мѣсто. 2) Базаръ, торговая площадь, рынокъ. *Ой піду я, мамо, на місто та куплю я, мамо, намисто.* Шевч. 3) Городъ. *Багато сіл, багато міст на Україні минули бурлаки.* Левиц. *Пі до села, ні до міста.* Ном. № 7650. *Пані тим часом село продала та переїхала у місто жити.* МВ. Ум. **Містечко, містонько.** *Іди тепер, матінко, од мене, — нема в мене містонька для тебе.* Грин. III. 376. *А дівочкам усе волечка: за юпочку да на улочку, за намистечко да на містечко.* Чуб. III. 59.

II. Місто, пред. Вмѣсто. *Він бере стовпи: одного повісив на плечіх місто ружжя, а другого повісив коло боку місто шаблі.* Рудч. Ск. I. 109.

Містове́, -во́го, с. Пошлина за право торгівли на базаръ.

Місто́к, містка́, м. 1) Ум. отъ міст. Мостикъ. 2) Средняя часть днѣпровской лодки (дуба). Мнж. 179.

Містонько, -ка, с. Ум. отъ місто.

Місто́чок, -чка, м. Ум. отъ міст.

Мість, пред. = II. Місто.

Містяни́н, -на, м. Горожанинъ. Левч. 28.

Містю́к, -ка, м. = Містець. Мкр. Г. 16.

Місце, -ця, с. Мѣсто. *По тричі в однім місці бідного невольники затинали.* Макс. *Як намальовані встають передо мною всі місця.* Левиц. *Місцем, місцями.* а) Мѣстами, въ нѣкоторыхъ мѣстахъ. *Місцем такі були здоровенні та глибокі байраки, що Боже-світе!* Грин. II. 169. *Місцями й гарна трава — низом, а по су гробках погана.* Змієв. у. б) *Іногда, по временахъ. Місцями й я їм рибу.* Змієв. у.

Місцевий, -а, -е. Мѣстный.

Місцеві́сть, -вості, ж. Мѣстность. Желех.

Місцево, нар. Мѣстно.

Місцина, -ни, ж. = Містина. *Найшли таку місцину, що можно перейти яр.* Змієв. у.

Міськаво, нар. Грязно, топко. Шух. I. 81.

Міський, -а́, -е́. Городской. *Розумніше міське теля, як сільська дитино.* Чуб. I. 242.

Місяцевий, -а, -е. Относящійся къ лунѣ, лунный. *Кватирь місяцевих чотирі.* Дещо.

Місяць, -ця, м. 1) Луна, мѣсяць. *Із-за хмари, з-за байраків місяці, виглядає.* Хата, 16. *Не подоба зірці без місяця та зіходити.* Мет. 81. *Ой місяцю-місяцю! Світиш та не грієш: даремне в Бога хліб їси.* Ном. № 596. Употребляється для ласкательнаго названія возлюбленнаго. *І місяця свого зараз забуду, свого Сергієчка?* Г. Барв. 205. 2) Мѣсяць. *Я ж місяці і дні лічу журбою.* К. Іов. 15. **Що-місяця.** **Московський місяць.** *Долгое время. Попождеши з московських місяць!* 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 36. Ум.

Місяченько, місячно, місячок. Вх. Уг. 252. *Ой місяцю-місяченьку, і ти, зоре ясна, ой світіть там на подвіррі, де дівчина красна.* Чуб. V. 53.

Місячка, -ки, ж. Менструація, мѣсячне.

Місячко, -ка, м. Ум. отъ місяць.

Місячний и місяшний, -а, -е. 1) Лунный, мѣсячный. *Місячна ніч.* 2) Совершающийся въ течение мѣсяца. *Редька маненька — місяшна, а велика — зімня.* Лебед. у. 3) **Місячне.** Регулы (у женщ.). Мнж. 152.

Місячник и місяшник, -ка, м. Лунатикъ. Св. Мт. XVII. 15.

Місячно и місяшно, нар. 1) Мѣсячно, лунно. *Так місячно, хоч голки збирай.* Ном. № 592. 2) Помісячно. *А чи нема тут такої молодиці, щоб місячно згодилась?* МВ. I. 24.

Місячок, -чка, м. Ум. отъ місяць.

Місяшний, місяшник, місяшно. См. **Місячний, місячник, місячно.**

Міта, -ти, ж. Мѣтка, знакъ.

Мітати, -таю, -еш, гл. = **Мести.** *Сива пава літала, крилами двір мітала.* Чуб. III. 251.

Мітець и пр. = Митець и пр.

Міти, -мію, -еш, гл. = **Мати.** *То самий був Сава, котрий мів розбойників на Савур-могили.* Драг. *В лісі було, листя міло.* Чуб. I. 310.

Мітися, міюся, -ешся, гл. = **Матися.**

Мітити, -чу, -тиш, гл. Намѣчать, мѣтитъ.

Міткій, -а, -е. Замѣтний, примѣтний.

Мітла, -ли, ж. 1) Метла. *Ой я тую далекую мітлами помечу, а до сеї близенької соколом полечу.* Чуб. V. 26. 2) Комета. Мнж. 148. 8) Раст. = **Мітлиця ж.** Вх. Пч. I. 8.

Мітластий, -а, -е. Похожий на метлу, широкій (о бородѣ). *Із-за борід, мов куц лози, мітластих.* К. МБ. II. 123.

Мітлиця, -ці, ж. Названіе нѣсколькихъ растений: а) Festuca pratensis. ЗЮЗО. I. 123. б) Dactylis glomerata L. ЗЮЗО. I. 120. в) Avena puresceus L. ЗЮЗО. I. 171. г) Bromus mollis L. ЗЮЗО. I. 171. д) Agrostis vulgaris. Шух. I. 20. е) — **біла.** Agrostis alba. Шух. I. 20. ж) Aira spica venti. Вх. Пч. I. 8.

Мітлицина, -ни, ж. = **Мітлиця, ж.** Вх. Пч. I. 8.

Мітлице, -ща, с. Древо для метлы.

Міток, -тка, м. Мѣра нитокъ въ 40 или 50 пасомъ. Чуб. VII. 408 и Залюбовск. *Мітки бувають круглі, в яких одно пасмо має 60 ниток і чиноваті, в яких одно пасмо має лиш 30 ниток.* МУЕ. III. 13, 24. *Міток із матірнього прядіво.* КС. 1893. VII. 80. *Ізстаріли мене, ненько моя, та чужії мітки.* Чуб. V. 553. *Хто мені буде чужі мітки одпрядать?* Мил. 219.

Міттю, нар. = **Миттю.**

Міть, -ті, ж. = **Мить.** *В одну міть Бога знівите.*

I. Міх, моху, м. = **Мох.** *Стара, старезна, аж її міх покрив.* МВ. II. 65.

II. Міх, міха, м. 1) Мѣшокъ. *Збувся батько лиха: збувся грошей з міха.* Ном. № 1808. *Пішов з пустим міхом по порожні клуні.* Ном. № 11043. 2) Мѣхъ для раздуванія. *Здихнув тяжко та важко, мов ковальський міх.* Ном. № 2277.

Міховіна, -ни, ж. Грубая ткань для мѣшка. Каменец. у.

Міхоноша, -ші, м. 1) Провожатый слѣпца, носящий мѣшокъ съ подаяніемъ. *Хто йде, іде — не минає: хто бублик, хто гроші, хто старому, а дівчата шажок міхоноші.* Шевч. 89. 2) Носящий мѣшокъ при колядованіи и пр. *Василь все за ними ходить та, як той міхоноша у колядці, носить Марусин кошук.* Кв. 1. 34.

Міхуватий, -а, -е. Мѣшковатый. *Ото ще Іван міхуватий.* Черк. у.

Міхур, -ря, м. Волдырь, водяной пузырь отъ обжога и пр. Камен. у. Ум. **Міхурець.**

Міцний, -а, -е. 1) Мощный, сильный, крѣпкій. *Скарай мене, міцний Боже, коли ты забуду.* Чуб. V. 57. *Під сивим волосем притаїлась здорова, міцна, запекла і правдива душа.* Левиц. *Осавула спав міцним сном.* Левиц. *Міцного напитку не питиме.* Єв. Л. I. 15. 2) Прочный. *Міцний, як з клочча батіг.* Ном. № 13135.

Міцність, -ности, ж. Крѣпость, прочность. *Для міцности зашиито двічі.* Константиногр. у.

Міцніти, -нію, -еш, гл. Крѣпнуть. *Міцніє лук в моїй руці потужній.* К. Іов.

Міцно, нар. 1) Крѣпко, сильно. *Він їй пригорнув до серця міцно, поцілував.* Кв. I. 65. *Міцно нездужає.* О. 1862. VI. 109. 2) Прочно.

Міцносердий, -а, -е. Съ твердымъ сердцемъ. *Мій князю й батьку, Байдо міцносердий.* К. Бай. 37.

Міцносилий, -а, -е. Сильный, крѣпкій. *Вона знала, що у неї не такий міцносилий голос.* Левиц.

Міць, моці, ж. Сила, крѣпость, мощь. *Де ж та сила, де ж та міць?* Г. Барв. 411. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мир. ХРВ. 4. **Міць узяти.** *Пріобрѣсть силу, власть. Таку міць узяв наш волосний, що й мирового не слуха.* Канев. у. *Тепер жиди вже панують, бо таку велику міць узяли, що й панів посіли.* Лубен. у.

Міцька, міцьковий и пр. = Мицька, мицьковий и пр.

I. Міч. См. Меч.

II. Міч, мочі, ж. = Міць. *Нема мочи.* Ном. **Стати у ночах.** *Войти въ силу, сдѣлаться сильнымъ. Сидить черв'як у тому гнідечку, а як стане у мочах, то й вилізе.* Волч. у.

Мічник, -ка, м. = Мечник.

Мішаний, -а, -е. Смѣшанный.

Мішаник, -ка, м. Крестьянинъ, даюцій вмѣстѣ съ другими, свои овцы на выпасъ на чужомъ пастбищѣ. Вх. Зн. 36. Шух. I. 197.

Мішанина, -ни, ж. 1) Смѣсь. 2) Сумятица, замѣшательство. *Кинулись шукати його по табору, да не так то його й знайти у такій мішанині.* К. ЧР. 308.

Мішанка, -ки, ж. Смѣсь сѣна съ соломною для корма скота. *Мішанку робили.* Чуб. I. 8.

Мішати, -шаю, -еш, гл. Мѣшать, смѣшивать, перемѣшивать. *Мішай кашу. Пане гетьмане!.. старого пса непристойно мішати в нашу компанію.* К. ЧР.

Мішатися, -шаюся, -ешся, гл. 1) Мѣтаться, смѣшиваться, путаться. *Ох, і в голові мені мішається.* МВ. (О. 1862. I. 90).

Мішечок, -чка, м. Ум. отъ мішо́к.

Мішка, -ки, ж. 1) Палка для мѣшанія жидкості. 2) Смѣсь. *Сіно — так: не чисте, а мішка: було там змішано і степове, і з м'якого нив'я.* Новомоск. у. *Це житце не чисте, то й піде на мішку в дерть з ячменем.* Новомоск. у.

Мішканець и пр. = Мешканець и пр.

Мішма, нар. Въ перемежку, смѣшанно. *Ідуть мішма, — дивіт-но ся: москалі й селяне з ними, а не лишень москалі сами.* Каменец. у.

Мішо́к, -шка, м. 1) Мѣшокъ. *Сьогодні з мішком, а завтра з торбинкою.* Ном. № 4736.

Ум. **Мішечок.** *Пішечком з мішечком.* Ном. № 11373. 2) = **Міх 2.** *Як почнеш розводити огонь у горні, як почнеш мішком подувати та залізо роспикати.* Грин. II. 210.

Міща, -щати, с. Мѣшочекъ.

Міщанин, -на, м. Мѣщанинѣ. *Не пішла б я за селянина, а пішла б я за міщанина.* Чуб. III. 472.

Міщанка, -ки, ж. Мѣщанка. Ум. **Міщаночка.** *Ой ти знав, ни що брав міщаночку з міста.* Нп.

Міщанство, -ва, с. Мѣщанство, мѣщане. Желех.

Міщанський, -а, -е. Мѣщанській. *Тогдішніми часами міщанських і мужичих дітей не приймали в гімназію.* Левиц. I. 241.

Міщанчук, -ка, м. Сынѣ мѣщанина. Левиц.

Мла, мли, ж. Мгла.

Млака, -ки, ж. Топѣ, трясина. *Вилетіло потя з лісу та сім на млаку.* Гол. II. 782. Ум.

Млачка. *Он гдѣ мій милований там долі млачками.* Гол. II. 411.

Млачівка, -ки, ж. Жижка навозная. Вх. Уг. 252.

Млачка, -ки, ж. Ум. отъ **млака.**

Млен, -ну, м. = **Млін.** Вас. 183.

Мливо, -ва, с. 1) Зерно, приготовленное для помола. *І вітер добрий, так млива нема.*

Оце змелю мішок, то усього млива. Канев. у. *У млин я з мливом раз прийшов.* Млак. 41.

2) Мука вообще. *Нема млива, треба до млина йти.* Каменец. у. *У нас і жмені млива немає.* Каменец. у. 3) Молотѣ. *Тепер вітер хороший, мливо гарне.* Г. Барв. 393.

Млин, -на, м. Мельница водяная. *На низу млин крутив усіма колесами. Проти сонця на темних колесах ясно блищали нові приставляні лопатки, хапаючи за кожним покрутом колеса срібні проміння сонця, ніби облиті блискучою водою.* Левиц. I. 373.

Млин коречний, наплавний, підсубійний. См. эти слова. **Ручний млин.** Ручная мельница устройства болѣе сложнаго, чѣмъ **жорна** (см. **жорно**). Названіе частей (сравни **жорна**): на нижнемъ **єрмі корба** для вращанія колеса съ **пальками**, которое вращается на **валі**; надъ колесомъ находятся два жернова: **спідник** и **поверхник**, въ срединѣ **поверхника** желѣзный **веретінник**, проходящій сквозь **спідник**, подъ которымъ есть желѣзное **веретено**; надъ жерновами верхнее **єрмо**, меньшее, называемое **кошеве**, въ которомъ вверху укрѣпленъ **кіш** для зерна, подъ нимъ **коритце** з вухом; колесо, вращаемое при помощи рукоятки (**корби**), цѣпляется пальками за **спиці веретена** (родъ шестерни), которое, при помощи **веретінника**, вращаетъ верхній жерновъ (**поверхник**); **спружина**, имѣющаяся при верхнемъ жерновѣ, толкаетъ **вухо з коритця** и вытряхиваетъ изъ него зерно, падающее въ **прогорницю** (дыру въ центрѣ верхняго жернова); изъ подъ жернова мука проходитъ **мучникомъ** въ **корито**; при помощи **закрутки** можно поднять или опуститъ **кіш**. Шух. I. 103, 104. Ум. **Млинок, млиночок.**

Млинарка, -ки, ж. Мельничиха. *На тім ставку млиночок, а в тім млиночку млинарка.* Чуб. V. 1068.

Млинарський, -а, -е. Мельничій.

Млинаръ, -ря, м. Мельникѣ. *У млині з млинарем спав.* Гол. III. 528.

Млинець, -нця, м. 1) Блинѣ. *Видно, що Ганна млинці пекла, бо й ворота в тісті.* Ном.

№ 7336. *Вона своїм носом чує, як на небі млинці печуть.* Посл. 2) Родъ вѣтряной мельнички съ двумя крыльями для отпугиванія птиць. Шух. I. 167. Ум. **Млинчик.**

Млинісько, -ка, с. = **Млинище.**

Млиніця, -ці, ж. Небольшая водяная мельница. Гол. III. 252.

Млинище, -ща, с. Мѣсто, бывшее подъ мельницею.

Млинівка, -ки, ж. Канава, по которой направлена вода изъ рѣки на мельницу, если послѣдняя помѣщена въ сторонѣ отъ русла рѣки. Каменец. у. Шух. I. 113.

Млинкувати, -кую, -еш, гл. Очищать зерновой хлѣбъ на вѣялкѣ. Винниц. у.

Млинове, -вого, с. Мельничный сборъ.

Млиновий, -а, -е. Мельничный. *Ой зійди, зійди, ясен місяцю, як млинове коло.* Нп.
Млиновий камінь. Жерновъ. *Тоді я, мати, приїду до вас, як павине пір'я на спід потоне, а млиновий камінь на верх виплине.* Чуб.

Млинок, -нка, м. 1) Ум. отъ млин. **Млинком піти.** Вертѣться, двигаясь. (Листочок) *пішов млинком за вітром.* Св. Л. 273. 2) Вѣялка. *У кого є більше збіжа, той має до чищення куплений млинок.* Шух. I. 166. Ум. **Млиночок.**

Млинський, -а, -е. Мельничный. Гол.

Млинчівка, -ки, ж. = **Млін.** Вх. Уг. 252.

Млистий, -а, -е. Мглистый.

Млиця, -ці, ж. Лошонокъ, родившійся во время цвѣтенія ранней гречихи. Вх. Пч. II. 6.

Мліг, (род.?), м. Мигъ. *На мліг ока був рижий розсідланий.* Федьк.

Млійка, -ки, ж.? *Ристю, кониченьки, ристю! Ідемо за користю червоною да млійкою з молодю да невісткою.* Маркев. 135.

Млілий, -а, -е. Хилый, слабый. *Хазяйство, дивлячись на мене, що собі я такий млілий та сухий, не дуже в роботу приймають.* Кв. II. 288.

Млін, мльону, м. Въ ручной мельницѣ: палка, которой врацають жерновъ. Тоже, что и **жорнівка, погонач.** Козел. у.

Млість, млости и пр. = **Млость** и пр. *Мене така млість напала, що аж сам собі важкий зробився.* Київ. у.

Мліти, млію, -еш, гл. 1) Млѣть, замирать, изнывать. *Не житиму тепер, а млітиму.* Г. Барв. 253. *Глянув я направо, там росли і мліли на сонці розкішні сади.* Левиц. *Світить місяць да не гріє, до дівчини серце мліє.* Чуб. V. 24. *Чи всім людям із кохання так ся діє? Очі не сплять, серце стогне, душа мліє.* Мет. 28. *Коли б чого не забути, щоб дитина не мліла голодом.* Св. Л. 60. 2) Прѣть, увариваться. *Каша вже давно мліє.* Богодух. у.

Млоїти, -їть, гл. безл. Тошнить. *Млоїть мене та й млоїть.* Каменец. у.

Млосний, -а, -е. 1) Располагающій къ истомѣ, томительный, душный (о днѣ): *Сьгодні день дуже млосний.* Київ. у. 2) Тошный, обморочный.

Млосно, нар. 1) Располагающе къ истомѣ. 2) Тошно, обморочно, дурно. *Чогось їй стало млосно й нудно.* Кв.

Млостити, -стити, гл. безл. Дѣлаться дурно.

Млость, -сти, ж. Истома, обморокъ, нѣга. *Млость пішла по всьому тілу.* Котл. Ен. V. 9. *Так у млость укине.* **Млості обняли.** *Закружилась голова, упаль въ обморокъ. Як побачив пироги, його млості обняли та й упав.* Чуб. III. 425.

Млява, -ви, ж. Жара, неподвижный воздухъ, паръ. Харьк. у.

Млявий, -а, -е. Вялый, слабый. *Її... организм був зроду нервовий, млявий і втомливий.* Левиц. *Він дав мені знарошне серце мляве.* К. Іов. 52. — **вода.** Неосвѣжающая вода. Каменец. у.

Млявість, -вості, ж. Вялость, слабость.

Мляво, нар. Вяло, слабо.

Мнець, мнеця́, м. Кожемяка.

Мни́ха, -хи, об. Вялый, неповоротливый человекъ. Харьк. г. Мжн. 185. *Иде штрих-мниха з обідом нерано*. Грин. III. 662.

Мни́шки, -шок, ж. мн. Варенья лепешки изъ сыра съ мукой, сырникъ.

Мно́гий, -а, -е. Многій. *Даруй, Боже, многі літа цьому господару*. Чуб. III. 69.

Мно́гість, -гости, ж. Множество, многочисленность.

Мно́го, нар. = Багато. *Да побіжи в чисте поле, чи йде ляхів много*. Макс. **Не у мнозі**. Не во множествѣ. *Не гнівайся, тестю! не у мнозі зять іде*. Мет.

Многобожья, -жя, с. Многобожіе. К. Іов.

Многомовний, -а, -е. Многогъчивый. *Не многомовний, а коли вже розговориться, то паще його кожне слово полон'ям*. МВ. (О. 1861. I. 71).

Множество, -ва, с. Множество. Стор. II. 126. Чуб. III. 323.

Мно́жити, -жу, -жиш, гл. Умножать, множить, размножать. *Було пани множать вівцю шльонку*. Каменец. у.

Множитися, -жуся, -жишся, гл. Размножаться, множиться. Чуб. I. 75.

Мнюх, -ха, м. Рыба *Lota vulgaris*. Шух. I. 24.

Мня, мення, с. Имя. *Давайте з'їмо того, у кого погане мня*. Мнж. 4.

Мня́кати, -каю, -ещ, гл. 1) Мякуать. 2) Невнятно и плохо говорить. *Так що ж бо наш Уласович? Ні пари з уст. Далі принявся, мнякав-мнякав, та й начне про воли, кінчає про голуби...* Кв. II. 56.

Мнякий. См. М'який.

Мнякіна. См. М'якина.

Мнякота. См. М'якота.

Мнялиця. См. М'ялиця.

Мняло. См. М'яло.

Мнясо. См. М'ясо.

Мнята. См. М'ята.

Мняти. См. М'яти.

Мняч. См. М'яч.

Мняшкурити. См. М'яшкурити.

Мо, нар. = Може. *Чорт... ніс ту кобилу, мо ступнів два проніс та запінивсь і покинув*.

Рудч. Ск. I. 69. *Да такий здоровий дуб був, що мо'б і втрох не обняв*. Драг.

Мов, нар. Точно, будто. *Сніг мов з рукава*. Ном. № 625. *Чи чуєш? щось плаче за ворітьми... мов дитина*. Шевч. 101. *Мов гетьманського роду*. Ном. № 8444.

Мо́ва, -ви, ж. 1) Языкъ, рѣчь. *Всі мови слов'янського люду, всі знаєте, а своєї дасть-Біг...*

Шевч. *Квітка первий довів українців до сліз мовою українською... Шевченко, воздвигши з упадку голосну мову українську, назнаменав широкі грядиці нашому духу народньому*. К. Листи з хут. III. «Шекспірові твори з мови британської мовою українською поперекладав П. А. Куліш».

2) Рѣчь; разговоръ. *Умер козак, умер козак і козацька мова*. Лукаш. 123.

Таке личко, така й мова, тільки не татя чорноброва. Мет. 11. *Мова мовиться, а хліб їсться*. Чуб. I. 261. *А далі, після сеї мови, троянцям він так всім сказав*. Котл. Ен. II. 7.

Не про те мова мовиться. Левиц. *Староста... промовляє до їх до трьох раз так... По третій мові, як молода втрете до ніг вклониться, дівчата співають знову*. О. 1862. IV. 10.

Без мови. Молча, безмолвно. **Мову найти.** Разговориться, найти предмет для разговора. *Рідна сестра у гості прийшла, у гості прийшла, ще й мову найшла.* Мет. *Випив чарку й мова найшлася.* НВолын. у. **Мову перебити.** Прервать, перебить кого (вѣ рѣчи). *Вибачайте, мову переб'ю: а ви ж коли бачили його?* НВолын. у. **На мові бути з ким.** Бесѣдовать, разговаривать. **Не до мови бути кому.** Быть кому неприятнымъ собесѣдникомъ. *Пішла заміж до любови, а свекорку не до мови.* Грин. III. 306. Ум. **Мовна, мовонька, мовочка.** *За вовка мовка, а вовк у хату.* Ном. № 5769. *Коли правдива мовонька твоя, так будеш, серденько, на вік ти моя.* Чуб.

Мовдъ, -ді, ж. Раст. Peucedanum Oreoselinum. Moench. ЗЮЗО. I. 131.

Мовити, -влю, -вищ, гл. Говорить. *Мовивши слово, треба бути паном.* Ном. № 10671. *Казала б, та уста не мовлять.* Г. Барв. 72. *Раз то мовить по грецьки, удруге по турецьки.* Лукаш. 43. *Він дожидав, не мовлячи слова, духу не зводячи, блідий.* МВ. II. 190. *З великого жалю, я слова не мовлю.* Лукаш. 83.

Мовитися, -т'ся, гл. безл. Говориться. *Не так швидко робиться, як мовиться.* Ном. № 5603. *Мова мовиться. Ідеть разговоръ, говориться. Батько промовив ті слова так спокійно, неначе мова мовилась про когось иншого, а не про його.* Левиц. Пов. 114. *Мова не мовиться. Разговоръ не клеїтся. Сумно стало, мова не мовилась.* МВ. II. 184.

Мовка, -ки, ж. Ум. отъ **мова.**

Мовкнути, -ну, -неш, гл. Умолкать.

Мовляв, нар. Такъ сказати, моль, дескать. *Прийшлось сусідові, мовляв, хоч сядь та й плач.* Греб. 382. *Хоч спасти, мовляв, аби з доброго коня.* Литин. у.

Мовляти, -ляю, -ещ, гл. Говорить, молвить. *Чи се ж тобі гнівитися на Бога, і до його такі слова мовляти?* К. Юв. *Дидоні низько в ноги впали, а вставши, їй мовляли так.* Котл. Ен. I. 16.

Мовний, -а, -е. Говорливый, разговорчивый, словоохотливый; рѣчистый. Вх. Лем. 436. *Товариш мовний в дорозі стоїть за віз шмаровний.* Ном. № 11383. *Маєш же старости мовній.* Гол.

Мовність, -ности, ж. Словоохотливість, говорливість; рѣчистість.

Мовно, нар. Говорливо, разговорчиво, словоохотливо; рѣчисто.

Мовчазливий, -а, -е' = Мовчазний.

Мовчазливо, нар. = Мовчазно.

Мовчазний, -а, -е. Молчаливый. *Щоб спогадати нам про таку дорогу душу у мовчазній молитві до Бога.*

Мовчазність, -ности, ж. Молчаливість; молчаніє. Мир. Пов. I. 160.

Мовчазно, нар. Молчаливо.

Мовчак, -ка, м. Молчаливый, безотвѣтний человекъ. НВолын. у.

Мовчан, -на, м. 1) = **Мовчак.** О. 1861. Х. Шевч. 16. 2) = **Мовчанка.** **У мовчана грати.** *Молчать. І знов почали ми у мовчана грати, журимось.* Г. Барв. 50.

Мовчанка, -ки, ж. Молчаніє, молчанка. *Мовчанка не пушить, головки не сушить.* Ном. № 1117. *Хоч що вона його питає, він буцім то не дочуває. Мовчанка їй надопекла.* Греб. 881.

Мовчанія, -ня, с. Молчаніє. *Христя і рада тому мовчанню: ніщо їй не забороняє думати.* Мир. Пов. II. 84.

Мовчати, -чу́, -чиш, гл. Молчать. *Хто мовчить, той двох навчить*. Ном. № 5054.
Нужда мовчати не вміє. Ном. № 9772 *Слухає Наталя та мовчки мовчить*. О. 1862. VIII. 24.

Мовчки, нар. Молча, втихомолку. *Стояли мовчки всі смутні*. Котл. Ен. II. 6. *Вийшла мовчки з хати*. Шевч. *Самі в покою сидять мовчки, без гуку, без гомону*. МВ. I. 46.

Мовчливий, -а, -е = Мовчазливий. Черк. у. Вх. Зн. 36.

Мовчок, -чка, м. Молчокъ, молчаніє. *Мовчок: розбив тато горщок; а мати й два, та ніхто не зна*. Ном. № 5949. **Мовчком = Мовчки**.

Мовчун, -на, м. Молчалникъ, неразговорчивый человекъ. Левиц. I. 138.

Мовчущий, -а, -е = Мовчазний. *Мовчущий був такий, тільки зо мною... розмовляє*. Г. Барв. 355. *Мовчущі як земля*. МВ. (О. 1862. I. 98).

Мога, -ги, ж. Возможность. *Скільки нашої моги, дбаємо про добро рідного нашого краю*. О. 1862. III. К. 29. *У Бога все мат*. Ном. № 21. **Як, яко мога**. Насколько возможно, по возможности. *Як лют швидче утікай!* Котл. Ен. *Горілки чарку дають яко мога більшу*. Грин. III. 537.

Могила, -ли, ж. 1) Могильная насыпь надъ похороненнымъ. *Ой викопай, мати, глибокую яму, та поховай, мати, сю славную пару... Та й висип же, мати, високу могилу, та й посади, мати, червону калину, щоб сказали люде: на всю й Україну*. Мет. 96. *Ой робіте труну та широкую, викопайте яму та глибокую, висипте могилу та високу*. Нп. *Ой по тих могилах угору високих, по тих гробовищах, у землю глибоких, лежить мого роду без ліку*. К. Досв. 2) Курганъ. *У полі могила з вітром говорила*. Бал. 51.

Роблені могили. Курганы, насыпанные для сокрытія чого-либо. *Згадав про роблені могили, которі близько слободи... Як Україну воювали татари, різали людей, всі бугаївці там ховали жінок, худобу і дітей*. Алв. 67. 3) У гуцуловъ-древорубовъ: обрубленныя верхушки и вѣтви деревьевъ, сложенныя въ кучу. Шух. I. 178. 4) При отливкѣ предметовъ: двѣ половини глиняной формы, сложенныя вмѣстѣ одна надъ другою. Шух. I. 281. Ум. **Могилка, могілонька, могілочка**. Мн. **Могилки**. Кладбище. *Прийшов Кирик на могилки, ямку зачинає*. ЗОЮР. II. 89.

Могильний, -а, -е. Курганный.

Могильник, -ка, м. Насыпающій насыпь, курганъ.

Могилиці, -ць, ж. мн. = **Могилки**. Чуб. VII. 551.

Могорич, -чу, м. Магарычъ, угощеніє при сдѣлкѣ. *Могорич — любовна річ*. Ном. № 14063. *Пане-отамане, справляй могорич*. Левиц. **Могорич запили**. Окончили сдѣлку и устроили магарычъ.

Могоричити, -чу, -чиш, гл. Угощать для какой-нибудь цѣли, располагать въ свою пользу угощеніємъ. *Треба прохати сусідів... та ще й могоричити*. О. 1862. I. 72. *Могоричив, могоричив, поки сказав*. Ном.

Могоричний, -а, -е. Любящій братъ могорич. *Ох, який ти могоричний!*

Могоричник, -ка, м. Свидѣтель сдѣлки, получающій отъ обѣихъ договаривающихся сторонъ угощеніє и потомъ, въ случаѣ недоразумѣній, судья между ними.

Могти, мо́жу, -жеш, гл. Мочъ. *Ніколи він не міг явно ввійти в город*. Єв. Мр. *Ніхто не може світа пережити*. Ном. № 389.

Могтіся, -жеться, гл. безл. Мочься. *Не так жий, як хочеться, а так, як можеться*. Чуб. I. 251.

Могутний, -а, -е. Могущественный.

Могучий, могутий, -а, -е. Могучий, сильный. *Не завидуй могутчому, бо той заставляє.* Шевч. 227. *Могущий він і мудріш супротивник.* К. Юв. *Могущого чоловіка з десятку не викинеш.* Ном. № 13467.

Могучість, -чости, ж. Могущество. Желех.

Могчі́, гл. = Могти. Желех.

Могуля, -лі, ж. = Гуля. Черном.

Мода, -ди, ж. Мода; обычай. *Що за мода, що за мода — всі шапки рогачки.* Нп. *Чорт плаче, що моди не настає.* Чуб. I. 267. *Купіть мені, бабусічко, по новій моді убрань хороших.* МВ. (О 1862. III. 37). *У мене нема тієї моди, щоб по обіді спати лягати.* Харьк. г. **Брати на моду.** Брать за образець.

Моджера, -ри, ж. Мортира.

Мо́дло, -ла, с. 1) Модель; образець; шаблонь. Мнж. 185. *Криводушної прихильности ви модло.* К. Дз. 57. 2) *мн.* **Модла.** Снарядь, которымь отмбчають пильщики или плотники толщину имбюющей быть выпиленной доски. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Модлува́ти, -люю, -єш, гл. Прилаживать, пригонять, примбрять. *Я модлую перечку в човні.* Павлогр. у. Мнж. 185.

Мо́дній, -я, -є. Модный. *Сукня була дуже дорога й модня.* Левиц. Пов. 56.

Модрень, -ні, ж. = Модрина. Вх. Уг. 436.

Модрина, -ни, ж. Раст. *Larix decidua.* Вх. Уг. 252.

Модря, -рі, ж. = Заполоч. Угор.

Мо́же, нар. 1) Можеть быть, можеть. *Синові може й жалко стило.* Драг. *Треба слухать: може й справді не так сонце сходить, як письменні начитали.* Шевч. 123. 2) *Неужели. Я продав воли за 120 карбованців. — Може? — А Бігме!* Каменец. у.

Можеби́лиця, -ці, ж. Возможное, вброятное. Подольск. г.

Можебний, -а, -е. Возможный. *О, се можебна річ!* К. ПС. 76.

Можли́вий, -а, -е. Возможный. *Неможливе у людей, можливе у Бога.* Єв. Л. XVIII. 27.

Можливі́сть, -вости, ж. Возможность. Желех.

Можливо, нар. Возможно. *Аже знаєш, що се неможливо.* Федьк.

Можна, нар. Можно, возможно. *Де можна лантух, там торби не треба.* Ном. № 1370. *Є сало, та не можна достати: високо висить.* Ном. № 4729.

Можний, -а, -е. 1) Могущественный, сильный. *Можний панонько.* Чуб. *Між иншим злом, яке чинили тоді можні люде, закопували вони межі.* К. 2) Богатый. 3) = **Можливий.** *Се можна, не мо́жна річ.* Это возможно, невозможно.

Можній, -я, -є = Можливий. *Нечожня річ... сталася можньою.* К. ХП. 17.

Можнісе́нько, нар. Ум. оть мо́жно. Совершенно возможно. *Лубны. Можнісе́нько вам без коня бути.* Волч. у.

Мо́жність, -ности, ж. 1) Возможность. 2) Могущество, власть, сила. 3) Средства. *Що не здарить можність наша, най покрие ласка ваша.* Гол. III. 505.

Можніти, -нію, -єш, гл. 1) Дбляться могутственнымь, сильнымь. 2) Богатбть.

Можно, нар. = Можна. *Теперенька дитина підбільшала, то мені можніше буде на роботу йти.* Волч. у.

Можновладець, -дця, м. Вельможа. *Свое давняшне руське княже право оддав король неситим можновладцям.* К. Бай. 73.

Можновладний, -а, -е. Могуственный. Як можновладний пан запанував. К. ПС. I. 30.

Можновладник, -ка, м. Вельможа, аристократъ. Желех.

Можновладницький, -а, -е. Вельможескій, могуственный. К. НС. 39.

Можновладство, -ва, с. 1) Могущество, всевластіе. *Над усяку честь і славу жадала можновладства да скарбів.* К. Пс. 7, 2) Вельможи. *Все католицьке й наше можновладство.* К. ЦН. 168.

Можновладський, -а, -е. = Можновладницький.

Мо́зок, -зку, м. = Мізок.

Мозолений, -а, -е. Мозольный, трудовой, рабочій. *Старенькі що зберуть... од своєї праці, мозолених рук, то й обішлють москалеві, меншому синові.* Г. Барв. 488. *Своїми мозоляними руками надбав те, що має в господі.* Мир. ХРВ. 350.

Мозольований и мозольовий, -а, -е. Заработанный тяжелымъ трудомъ. Рудч. II. 173. *Щирая праця мозольованая.* Ном. № 9982.

Мозо́ля, -лі, ж. Мозоль. *Три ниточки тоненьких напяла, три мозолі на долоні намуляла.* Чуб. V. 669.

Мозо́ляти, -лю, -лиш, гл. Мозолить, утруждать, обременять.

Мо́зуль, -ля, м. = Мозоля. Вх. Лем. 436.

Мо́зулька, -ки, ж. 1) Ум. отъ мо́зуля. 2) Возвышеніе, оставшееся на мѣстѣ срѣзаннаго сучка дерева. *На стеблі мозульки, де були сучки.* Новомоск. у.

Мозуля, -лі, ж. = Мозоля.

Мозчи́ти, -чу́, -чи́ш, гл. = Мізчити. *Мозчили голови і спини.* Котл. Ен.

Моква, -ви, ж. 1) Низменное, заливаемое водою мѣсто. 2) Слякоть, мокрая погода. *Міус. окр. Настала осінь, почалась моква.* Волч. у. 3) Мокрота, сырость. *Ганчар цілий день у мокві робе.* Волч. у.

Мокли́ця, -ці, ж. Раздавленное вшиное яичко.

Мокля́к, -ка, м. 1) Все мокрое. *Солоний мокляк у штанях заляк.* Загадка: огірок. 2) Болотистое мѣсто. Желех. 3) Трухлый предметъ. 4) Пустой орѣхъ. *Сього року нема горіхів, а як є де який, то все мокляки.* Подольск. г. *Лісковий оріх, що нема в нім зерна; коли на Івана дожджъ іде, то вимокне.* Вх. Зн. 36.

Мокнути, -ну, -неш, гл. = Мокти.

Мокоти́ря, -рі, ж. Сильно обстриженная голова. Также **гиря-мокоти́ря.** *Гиря-мокотиря собаки дражнила.* Ном. № 9281.

Моко́тя, -ті, ж. = Мокоти́ря. *Стрига-мокотя.* Чуб. III. 107. *Гиря-мокотя сидить моркотя.* Ном. № 9281.

Мокравина, -ни, ж. = Мокрина. Вх. Лем. 436.

Мокравник, -ка, м. Раст. *Stellaria.* Вх. Пч. I. 13.

Мокрець, -ця, м. 1) Мокрець, болѣзнь лошадей. 2) Мокрыя дрова. Рудч. Ск. I. 140. 3) Раст. а) *Asperugo procumbeus L;* б) *Galium Aparine.* ЗЮЗО. I. 171; в) *Sagina procumbens L.*

Мо́крий, -а, -е. Мокрый. **Мо́крий дощу не боїться.** Голому разбой не страшень. Ном. № **Накрив ко́крим рядом.** Набрисся на кого-либо неожиданно (словесно), огорошилъ кого словеснымъ нападеніемъ. Ном. № 3420. **Робить — як мо́кре горить.** Дѣлаєть медленно и плохо. Ум. **Мокренький, мокре́сенький.**

Мокри́на, -ни, ж. Мокрое мѣсто, болото. Вх. Уг. 252.

Мокрінець, -нця, м. Раст. = **Мокравник**. Вх. Пч. I. 13.

Мокриця, -ці, ж. 1) Раст. *Alsine media*. Лв. 96. 2) = **Мокрина**. Вх. Уг. 252.

Мокрісінький, -а, -е. Совершенно мокрый.

Мокрісінько, нар. Совершенно мокро.

Мокріті, -рію, -єш, гл. Дѣлаться мокрымъ. *Уже мокріє сніг*. НВолын. у.

Мо́кро, нар. Мокро. Ум. **Мокренько, мокресе́нько.**

Мокротеча, -чі, ж. Мокрая погода. Сосниц. у.

Мокруха, -хи, ж. Водка.

Мокрявий, -а, -е. Влажный, сырой. *Земля мокрява, ще не висохла*. Екатер.

Мокряк, -ка, м. 1) Все мокрое. Желех. 2) Сырые дрова. Вх. Зн. 36. 3) Болото, топь. Вх. Зн. 36.

Мо́кти, -кну, -неш, гл. 1) Мокнуть. *Стоїть коник на дощі і сідельце мокне*. Нп. *Була колись собі жаба та мокла у ставку. Мокне, мокне та скік на колоду*. 2) Переносно: горѣть. Въ Подольской губ. существуетъ обычай, согласно которому, при видѣ пожара для ослабленія силы огня слѣдуетъ говорить: «*Онде щось мокне*», а не «*горить*».

Молдава и молдова, -ви, ж. Молдавія. Каменец. у.

Молдаван и молдован, -на, м. Молдаванинъ. *Од молдована аж до фінна на всіх язиках все мовчить*. Шевч. II. 58.

Молдаванський, -а, -е. Молдаванскій, принадлежащій молдаванину. Левиц. Пов. 207.

Молда́вка, -ки, ж. 1) Молдаванка. 2) Названіе овчины, привозной въ Полтавск. губ. изъ Бессарабіи иди Подоліи. Вас. 154.

Молдавський, -а, -е. Молдавскій. *Ей, Василю молдавський, господарю волоський!* АД. II. 100.

Молебень, -бня, м. Молебень. *Дав би на молебень, та й собі потрібен*. Ном. № 4770.

Молебний, -а, -е. Молитвенный, посвященный молитвѣ. *На святий день, ни великдень, або на которий празник раковий, на молебний, люде до церкви йдуть*. Чуб. V. 469.

Молистітисся, -лищуся, -стишся, гл. Проситсья. *Він его бив, а той так молиститсья*. Вх. Зн. 36.

Молитва, -ви, ж. Молитва. *Се то отцева молитва й материна нас видимо карає. Дума. Аж ось за отцевські й материнські молитви дав їм Бог і дочечку*. Кв. I. 5. **Вичитати молитву.** Пожурить, побранить. *Я ж тобі дома вичитаю молитву!* Левиц. Ум.

Моли́твочка. МВ. (КС. 1902. X. 156. **Молитовка.**

Моли́твати, -ваю, -єш, гл. Читати молитву и давати имя новорожденному. *Дитину моли́твати*. Каменец. у.

Моли́твений, -а, -е. Надъ которымъ прочтена очистительная молитва. *Ви дали нам рожденного, не молитвеного, не хрещеного, а ми принесли вам молитвеного і хрещеного*. (Слова кума, отдающего ребенка послѣ крещенія). ХС. VII. 433.

Моли́твеник, -ка, м. Молитель. *Помолись святому Миколаю моли́твенику*.

Моли́твини, -вин, ж. мн. Обрядъ чтенія очистительной молитвы надъ новорожденнымъ и нареченія ему имени. Каменец. у.

Моли́твований, -а, -е = Молитвений.

Моли́твочка, -ки, ж. Ум. отъ молитва.

Молитвувати, -вую, -єш, гл. = Молитвати.

Молитвуватися, -вуюся, -єшся, гл. Подвергаться обряду молитвин.

Моли́твяний, -а, -е = Молитвенний. *Молитвяна дитина.* НВолын. у.

Молити, -лю́, -лиш, гл. Молить. *Ой я б, мамо, не тужила, а Бога молила.* Мет.

Молитися, -лю́ся, -лишся, гл. Молиться. *Богу молись, а до берегу гребись.* Ном. № 160.

Розумний молитися, а дурень плаче. Ном. № 141.

Моли́товка, -ки, ж. Ум. отъ молитва.

Моли́товник, -ка, м. Молитвенникъ. Котл. Ен. III. 47. *Зося... схилила голову над молитовником.* Левиц. 1. 272.

Моли́тов, -тви, ж. = Молитва. *Ой могла б мене отцева-паніматчина молитов на Чорному морі рятувати, уже б я знав, як свою матір шанувати-поважати.* АД.

Моли́твяний, -а, -е = Молитвенний. *Воно у нас молитяне, хрещене.* Васильк. у.

Моли́ння, -ня, с. Моленіе, молитва. *Яке вже там і моління.* Сим. 174.

Молод, -ду, м. Молодость. Только въ выраж. з первого молоду. Въ ранней молодости. *Старий мій ще з первого молоду та був такий, що як скаже слово, або два, то так уже й буде.* Харьк. г.

Молода, -доі, ж. См. Молодий.

Молодан, -на, м. 1) Молодчикъ. *Козаченьку, де ти, молодане?* Мкр. Н. 10. *Ой у мого молодана біле личко, як у пана.* Чуб. V. 15. 2) Молодожень. Черк. у.

Молоде́нь, -дня, м. Раст. *Sedum acre.* L. ЗОЗО. I. 136.

Молоде́нький, молодесенький, -а, -е. Ум. отъ молодий.

Молоде́цтво, -ва, с. Жизнь парня, юношество, состояніе юношества. *Покличте мені найменшого братіка, нех я йому здам молодецтво своє і коника вороного, і сидельце золотев.* Рк. Макс. *Ой слухайте, бояре, де голубець гуде, там наш Андрієчко молодецтво здає.* Маркев. 137.

Молодець, -дця́, м. 1) Юноша, парень. *І рече: молодче, тобі глаголю, встань.* Єв. Л. VII. 14. *Ой удовець не молодець: всі норови знає, — ой він твоє біле личко із своїм зрівняє, ой він твою русу косу під ноги зобгає.* Нп. *Вдовець, чи молодець буде сужений?* О. 1861. XI. Свид. 54. 2) **Молодець. Панове молодці.** Обычное обращеніе къ козакамъ запорожскаго войска. *Не в Синопу, отамани, панове-молодці, а у Царьград, до султана поїдемо в гості.* Шевч. 50. 3) Названіе представляющаго жениха парня въ весенней хороводной игрѣ и названіе этой игры. Грин. III. 108.

Молоде́цький, -а, -е. 1) Юношескій, принадлежащій и относящійся къ парню. *Василь їх (дівчат) попережає: звісно вже, молодецька походка против дівчачої.* Кв. I. 32. *Урочу я тебе й коня твого, коня вороного, тебе молодого, збрую твою да козацькую, красу твою молодецькую.* Чуб. *Молоденька колядка.* О. 1861. XI. Свид. 57. 2) Молодцеватый, удалой.

Молоде́ча, -чі, ж. соб. Юноши, парни, молодежь.

Молодечий, -а, -е = Молодецький. **По-молоде́чи.** По молодецки. *Та по-молодечи будеш Богу молитися, а не по-чернечи харамаркать.* Шевч. 246.

Мо́лоди и мо́лоді, -дів, мн. Небольшіе облачка на небѣ. Мнж. 185. *Молоди встають, а Бог дощу має.* Ном. № 568. *Молоді високо ходять.* (Признакъ хорошей погоды).

- Молодій, -а́, -е́.** 1) Молодой. *Двічі молодим не бути.* Ном. № 13753. *Хоч і молодий ще, а старечий розум має.* Ном. № 5691. *Щука-риба грає, да й та пару має, а я козак молод пароньки не маю.* Мет. 2) **Молодій.** Женихъ и новобрачный во время свадьбы. **Молода́.** Невѣста и новобрачная во время свадьбы. **Молоді́.** Женихъ и невѣста вмѣстѣ, также новобрачные во время свадьбы. Ум. **Молоденький, молодесенький!** *Ой ти, Байдо молодесенький!* Грин. III. 582.
- Молодик, -ка, м.** 1) Молодой неженатый человекъ. *Веселий, ручий молодик.* Мкр. Г. 7. *Чи не лучче було молодиком жити?* Грин. III. 295. 2) Молодой мѣсяць, первая четверть луны, новолуніе. **На молодіку.** Въ новолуніе. *Треба на молодіку вийти на двір і говорить до місяця тричи.* Чуб. I. 92.
- Молодикувати, -ку́ю, -еш,** гл. Жить холостымъ. *Грицько, молодікуючи, був собі ввічливий, моторний, жартовливий з усіма.* Г. Барв. 463.
- Молоділо, -ла.** Раст. *Sedum telephium.* ЗЮЗО. I. 137.
- Молодіна, -ни, ж.** Сливки. Вх. Зн. 37.
- Молодити, -джу, -диш,** гл. Молодить, придавать видъ молодости. *Ні літ вона, ні спеки не боїться, бо молодить її пекельна тьма.* К. ПС. 123.
- Молодітися, -джу́ся, -дишся,** гл. 1) Молодиться. *Не вважаючи на свою дохожалість, вона любила молодитись.* Лев. Пов. 168. 2) безл. Молодиться. Собираются тучи; то тучи, то снова прояснится. *Молодиться на дощ.* НВолын. у. *Молодиться-молодиться, та й дощ не піде.* Ном. № 568. *Воно ся молодить, — може дощ буде.* Каменец. у. 3) Покриваться сыпью красной или пузырчатой. *Дитина цвіте, тільки молодиться.* Мил. 32.
- Молодіця, -ці, ж.** Молодая замужняя женщина. *Коли хочеш з доні молодиці, то держи в іжових рукавицях.* Ном. № 9315. Ум. **Молодичка.**
- Молодичий, -а, -е.** Женскій, замужней женщины. *Гірке молодиче життя за ледачим чоловіком та за старою свекрушиною головою.* Г. Барв. 437.
- Молодичина, -ни, ж.** Молодая дѣвушка. *Заграй мені, музиченько, під осичиною, — нехай же я погуляю з молодичиною.* Грин. III. 648.
- Молодичка, -ки, ж.** Ум. отъ **молодиця.**
- Мо́лодіж, -жі, ж.** Молодежь. *Вся молодіж пустилась у танець.* Левиц. I. 187.
- Молодісінський, -а, -е.** Очень молодой.
- Молодість, -дости, ж.** Молодость. *Молодість-буйність, а старість не радість.* Ном. № 8716.
- Молодіти, -дію, -еш,** гл. 1) Молодѣть. *Питається калинонька, явір молодіе.* Шевч. 660. 2) Быть молодым или молодою въ дни свадебныхъ торжествъ, также отъ дня вѣнчанія и до дня свадебнаго обряда, такъ какъ послѣдній совершается часто черезъ значительный промежутокъ времени послѣ церковнаго вѣнчанія, причемъ обвѣнчанные живутъ отдѣльно и все это время **молодіють.** Мил. 125. *Саме тоді я молодів: уже нас повінчано, та весілля ще не було. — А довго ж ви молоділи? — Ні, тільки тиждень, а як хто, то й довше буває.* Екатер. г.
- Молоднѣча и молодніча, -чі, ж.** 1) = **Молодеча.** *Молоднеча спершу реготалася.* О. 1862. IX. 70, 71. *Хлопці-молоднеча.* 2) = **Молодник.** Константиногр. у.
- Молодник, -ку, м.** 1) Молодой садъ, лѣсъ. *Вирубай старий садок та насади молоднику, то й матимеш користь.* 2) Молодой скотъ, птицы.

Молодніча. См. Молоднеча.

Молодняга́, -гі́, ж. = Молодник 1. Екатер. г. Слово Д. Эварн.

Молодняк, -ку, м. = Молодник.

Мо́лодо, нар. Въ молодости. *Не кайся рано встати, а молодо учитись.* Ном. № 6005.

Молодови́к, -ка́, м. Молодой скоть. Херс. г.

Молодожо́н, -на, м. Молодоженъ. *Старий, та перевернувсь на молодожона.* Черк. у.

Молодо́йка, -ки, ж. Родъ кушанья: кукурузная мука, свареная въ сладкомъ молокъ.
Вх. Зн. 37.

Молодо́щі, -щів, ж. Молодыя лѣта. *Пом'яніте дні нашої слави, наших веселих
молодощів.* Левиц. I. 154.

Молоду́ха, -хи, ж. = Молода. *Ой дайте нам стільця, дайте нам ще й гребінця, дайте ще
й кожуха, щоб сіла молодуха.* Грин. III. 508.

Молодцювати, -цюю, -еш, гл. Молодечествовать.

Моло́дчати и молодшати, -чаю(-шаю), -еш, гл. Дѣлаться моложе.

Моло́дчик, -ка, м. Ум. отъ молодець. *Ой добрий молодчик по уличках сам блукає, ой
він собі радість-дівку викликає.* Чуб. V. 131.

Молодь, -ді, ж. Молодежь. *Нехай гуляє молодь, більш копи лиха не буде.* Ном. № 12565.
А зосталась дома тільки молодь, що літатъ не вміє. К.

Молодю́к, -ка, м. Младенець. *Рисю, рисю, молодюк плаче, молодюк плаче — їсти хоче.*
Рудч. Ск. II. 53.

Молодя́, -дя́ти, с. Юноша или дѣвушка. Употребляется преимущественно во мн. ч.

Молодя́та. 1) Молодые люди. 2) Женихъ и невѣста, молодые; новобрачные, вообще
молодое супружество. *Вік вам довгий і розум добрий, красні молодята.* МВ. *Ой ви
молодя́та, молодята! не довго житимете вкупиці!..* МВ. (О. 1862. III. 75).

Молодя́вий, -а, -е. Молодой, моложавый. ЗЮЗО. II. 452.

Молодя́тник, -ка, м. Волокита, дѣвушникъ. Харьк. у.

Молодя́к, -ка́, м. 1) Молокосось. Желех. 2) Холостякъ, неженатый. Желех. Вх. Зн. 37.

Моло́зиво, -ва, с. Первое молоко послѣ родовъ у женщины, коровы и пр. **Іти́ до
кого на молозиво.** Идти поздравлять съ новорожденнымъ. Полт.

Молоко́, -ка, с. 1) Молоко. *Захотів молока від бика.* Ном. № 4686. 2) **Бугаєве молоко́.**
Название молока, приготовленного изъ коноплянаго сѣмени или маку. Kolb. I. 54. 3)
Песяче молоко́. Раст. Euphorecia. Вх. Пч. I. 10.

Молокосос, -са, м. Молокосось.

Молосувати, -су́ю, -еш, гл. Бить, колотить. *Вони повставали да й його молосувать там,
бить.* Рудч. Ск. I. 40.

Мо́лот, -та, м. 1) Молоть. *Вліз межі молот і ковадло.* Ном. № 1817. 2) Пивная гуща. *Ой
за той пивний молот зробили козаки з ляхами превеликий колот.* Макс. 3)

Свекловичная масса, изъ которой выжать сокъ сахара. Каменец. у. 4) Разваренная
мякоть ягодъ (для киселя). Шух. I. 143. **Посікти на мо́лот.** Очень мелко изрубить.

Молотарка, -ки и молотарня, -ні, ж. Молотилка, молотильная машина. Зміев. у.
Каменец. у. *Цього року багато понаймалось людей до молотарні.* Васильк. у.

Моло́ти, мелю́, -леш, гл. 1) Молоть. *Ой на горі, на Самборі крутий камінь меле. Молов
батько не віючи, пекла мати не сіючи.* Ном. № 6057. 2) Молоть, болтать, нести вздоръ.
Ка-зна що меле, аби не мовчати. Таке меле, що і купи не держиться. Чуб. I. 248. 3)

Молоти хвостом. Махать хвостомъ. *Кабан закопався в землю да й хвостиком меле.* Рудч. Ск. I. 22.

Молотися, мелюся, -лешся, гл. Молоться. *Нехай твоє мелеться, не вибірай.* Ном.

Молотити, -чу́, -тиш, гл. 1) Молотить. *Прийшов брат до брата кликати молотити: «Не здужаю, брате, ціна піднімати».* Чуб. V. 364. 2) Колотить, бить кого. *Губи та опенечки, — заходився старий коло ненечки: як став молотить, так аж пірря летить.* Ном. № 3988.

Молотіння, -ня, с. Молотьба, молоченіє. Мир. ХРВ. 125. *З твоїм молотінням будемо без насіння.* Київ. у.

Моло́тник, -ка, м. Молотильщикъ.

Молотня, -ні, ж. Молотилка. Вх. Зн. 37.

Молотобієць, -бійця, м. Помощникъ кузнеца, бьющій молотомъ. Харьк. г.

Молото́к, -тка, м. Молотокъ. *Добре коваadlo не боїться молотка.* Ном. № 7357. Ум.

Молото́чок.

Молоття́, -тя́, с. Молка, молотье. НВолын. у. *Мука одній пшениці і одного молоття.* Лебед. у.

Мо́лоч горо́довий, м. Раст. *Leontodon taraxacum.* Шух. I. 21.

Моло́ча, -чі, ж. Молотьба. *Молочи у вдови було чимало.* Г. Барв. 305. *У Пилипівну скрізь зайшла молоча.* Київ. у.

Молочай, -чаю́ и молочій, -чію, м. Раст. а) *Euphorbia cyparissias*, б) *E. Esula*, в) *E. procera*, г) *E. villosa*, д) — **степовий.** *E. nicaensis.* ЗЮЗО. I. 122. е) *Sonchus asper.* Шух. I. 22, ж) — **свинський, — горо́дній.** *Sonchus oleraceus.* Шух. I. 22. Вх. Пч. I. 13. з) *Sonchus arvensis* L. ЗЮЗО. I. 171. См. **Молочак, молочка.**

Молоча́к, -ка́, м. Раст. а) *Euphorbia esula* L. б) *Sonchus arvensis* L. ЗЮЗО. I. 122, 137. См. **Молочай.**

Молоча́ник, -ка, м. Рыба-самецъ. Вх. Зн. 37. Желех.

Молочи́на, -ни, ж. Молочное; молочное кушанье. Лебед. у.

Молочій, -чію, м. Раст. а) См. **Молочай,** б) *Leontodon taraxacum.* Вх. Пч. 11. См. **Молоч.**

Молочи́ння, -ня, с. = **Молотіння.**

Молочка, -ки, ж. Раст. а) *Euphorbia cyparissias* L. б) *Euphorbia procera*, в) *Lactuca scariola.* ЗЮЗО. I. 126. См. **Молочай, молоко песяче, молочко котяче.**

Молочко́, -ка́, с. 1) Ум. отъ **молоко.** 2) Женское сѣмя пчель. *У п'ятку матка кладе молочко, а поверх його трутні кладуть назілки.* Лебед. у. 3) Мужское сѣмя рыбъ. 4) Раст. *Lactuca scariola* L. 5) — **котяче.** Раст. = **Молоко песяче.** Вх. Пч. I. 10.

Молочли́вий, -а, -е. Дающій много молока, обильный молокомъ. Чуб. III. 266.

Молочник, -ка, м. Молочаник. Вх. Зн. 37.

Моло́шний, -а, -е. 1) Молочный, изъ молока. *Молошна каша упріла.* Рудч. Ск. 2) Молочный, дающій молоко. *Корівка молошна.* Г. Барв. 258. *Молоко. з усякого звіру, которий молошний.* Мнж. 134. 3) = **Молочливий.**

Моло́шник, -ка, м. 1) Молочникъ. 2) Раст. *Leontodon taraxacum.* Радом. у. См. **Молочай.** Ум. **Моло́шничок.**

Моло́шниця, -ці, ж. Молочница. Левиц. I. 466.

Моло́шничок, -чка, м. Ум. отъ **моло́шник.**

Молошняк, -ка́, м. Лошонокъ или теленокъ и вообще молодое животное, во время питания молокомъ матери. Зміев. у.

Мо́льниця, -ці, ж. Вымоина, водомоина послѣ сильного дождя. Вх. Зн. 37.

Мольфарь, -ря́, м. Злой духъ, разнovidность чорта. *Мольфарі накликають усяке лихо на людей, на їх маржину, на їх майно.* Шух. I. 43.

Мо́мот, -та, м. 1) Заика. 2) Бормотунь.

Момотати, -чу, -тиш, гл. Неясно произносить, бормотать.

Момотливий, -а, -е. Неясно, нечисто выговаривающій. Гол. II. 732.

Момрати, -раю, -єш, гл. = Мимрити. Вх. Уг. 252.

Мо́мсатися, -саюся, -єшся, гл. Возиться, долго что-либо дѣлать. *Чи довго, чи не довго з ногою тею момсалась вона.* Грин. II. 167. *Пішов у комору та й момсається там, — хто його зна що й робить так довго.* Новомоск. у.

Мо́мси́к, -ка, м. Матушкинъ сынокъ, баловень.

Монада, -ди, ж. Монада. *Мудрець же физику провадив і толкував якихсь монадів і думав, відкіль взявся світ.* Котл. Ен. III. 53.

Монарх, -ха, монарха, -хи, м. Монархъ. *Монарха повідав, же все готово. Драг. Звізди бачуть короля далеко від шопи, б'ють поклони монархові, як прості хлопи.* Чуб. III. 352.

Монархія, -ні, ж. Монархія. *А цариця-монархія не могла ся втішити, що її діти, яко квіти, казав Ірод побити.* Чуб. III. 378.

Монасти́рь и пр. = Манасти́рь и пр.

Монах, -ха и монаха, -хи, м. = Чернець. *Очнувсь монах, аж смерть в головах.* Ном. № 6452. *Приїзжающий Гирман, монаха.* Драг.

Монахія, -ні, ж. = Черниця.

Мо́нечка, -ки, ж. Ум. отъ мо́ня.

Мономехія, -хії, ж. Единоборство. К. ЧР. 167.

Монтеля́ти, -ляю, -єш, гл. = Майгалати. *Вітер дерево монтеля.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Мо́нька, -ки, ж. Ум. отъ мо́ня.

Монькати, -каю, -єш, гл. Часто говорить мо́ня, просить молока (о дѣтяхъ).

Мо́ня, -ні, ж. Дѣтск. Молоко. О. 1861. VIII. 8. Ум. Мо́нечка, мо́нька.

Мо́нятися, -юся, -єшся, гл. Мяться, возиться, копаться.

Морави́ця, -ці, ж. = Мурави́ця 2. *І ну щипать лица. Нащипала... на лицах аж синці знати, наче моровиця повиступала.* Св. Л. 14.

Мораль, -лі, ж. Нравственность. Левиц. Пов. 72. *Про мораль багацько по книжках читали.* О. 1861. XI. 101.

Моральний, -а, -е. Нравственный. *Не зупиняймося й моральним занепадом наших українців.* К. ХП. 133. *Од моральної втоми він не зміг стояти.* Левиц. Пов. 68.

Моральність, -ности, ж. Нравственность. Желех.

Морально, нар. Нравственно.

Мо́рва, -ви, ж. Тутовое дерево, *Morus nigra, alba.*

I. Морг, меж. Выражающее миганіе, морганіе. *Кив, морг на його.* Ном. № 8764.

II. Морг, -га, м. Миганіе, морганіе. **На кивах та на мо́ргах розмовляти.** Разговаривать мимикой.

III. Морг, -га и морг, -га, м. Моргъ, межевая мѣра = 0.57546 гектаровъ. *Мав він кілька моргів земельки. Стор. Голка. Чи багато нагорав? — Три морги до полудня. Грин. III. 327.*

Моргавка, -ки, ж. Названіє молнії, данное ей цыганомъ (въ анекдотѣ): *Моргавко, моргавко, моргни ще! нехай я собі огірочка пун'яночка знайду. Ном. № 566.*

Моргай, -гаю, м. Въ загадкѣ: *глазъ. Стоить гай, під гаєм моргай, під моргаєм сопай, під сопаєм хапай.*

Морганина, -ни, ж. Постоянное морганіє, миганіє.

Моргання, -ня, с. Морганіє, миганіє.

Моргати, -гаю, -єш, одн. в. моргнути, -ну', -не́ш, гл. Моргать, моргнуть, мигать, мигнуть. *От зараз світова зірниця на небі зачала моргать. Котл. Ен. VI. 50. Моргни, сліпа, коржа дам. Ном. № 6482. Ніч була темна, хоч око виколи, тільки коли-не-коли моргне блискавка. О. 1862. X. 36. Моргати усами, бровами. Шевелить усами, бровами. І усом не моргне. Ном. № 4220. Зевес моргнув, як кріль, усами. Котл. Ен. VI. 5. Я на тебе моргала і очима, і бровами. Левиц. Моргати на ко́го. Подмигивать кому-либо, кокетничая, строить глазки. Гей хороша молодичка моргала на мене. Лукаш. На петрушку копала, на Петруся моргала. Нп.*

Морговий и морговий, -а, -е. Морговый.

Моргосліпий, -а, -е. Мигающій глазами чаще обыкновеннаго. Новомоск.

Моргулець, -льця, м. Въ загадкѣ: *глазъ. Стоить хапун (рот), над хапуном — сопун (ніс), над сопуним моргульці, над моргульцями — поляна, над поляною ліс. Чуб.*

Моргун, -на, м. 1) Часто мигающій глазами, мигунъ, моргунъ. 2) Волокита.

Моргуха, -хи, ж. 1) Моргунья, часто мигающая глазами. 2) Кокетка, женщина, заигрывающая съ мужчинами. *Латин дочку мав чепуруху, проворну, гарну і моргуху. Котл. Ен. IV. 15. Була моргуха та очиями поводила чи на парубків, чи хоть і на нашого братчика та жодному нищечком признавалась, що тільки його одного любить, а зо всяким женихалась. Кв. I. 253.*

Морг и морговий. См. III. Морг и морговий.

Моргувати, -гую, -єш, гл. Дѣлать на морги.

Моргулька, -ки, ж. Ум. отъ моргуля.

Моргуля, -лі, ж. Шишка; опухоль. Ум. **Моргулька.**

Морда, -ди, ж. Морда, рыло. *Підняв морду так, що й кочергою носу не достанеш. Ном. № 2462. З свинячою мордою у бублишний ряд. Ном. № 1037. Ум. Мордочка. Лисичка і виткнула мордочку. Рудч. Ск. II. 15.*

Мордас, -су, м. Пощечина, оплеуха. *Лясь його по щоці!.. Дав і ще скільки мордасів. Св. Л. 224.*

Мордатий, -а, -е. Мордастый. Ум. **Мордатенький.**

Мордочка, -ки, ж. Ум. отъ морда.

Мордувавець, -вця, м. Мучитель. *Завезуть дитину в чужу сторону і покинуть на Божу волю в руках учителів-мордуваців. Св. Л. 22.*

Мордування, -ня, с. Мученіє, истязаніє, пытка.

Мордувати, -дую, -єш, гл. Мучить, истязать, пытать. *Ляхи його мордували, щоб пристав на унію: жар за халяви сипали і на колесо тягли. ЗОЮР. I. 263. Ріж і бий! Мордуй невіру бусурмана! Шевч. 59. Катувала, мордувала, та не помагало. Шевч. 22. Щоб тобі маму мордувало! (Брань). Чуб. I. 89.*

Мордуватися, -дююся, -єшся, гл. 1) Мучиться, терзаться. Будуть вони довіку мучитися, до суду мордуватися. Мир. ХРВ. 279. А я ї не сказала, як була я людиною, як я мордувалась. Шевч. 2) Силиться, стараться, выбиваясь изъ силъ. Мордувавсь-мордувавсь, — так і покинув воза, не витягти з багнуки. 3) Бѣсноваться. Мордується, як чорт в лотоках. Ном. № 3123.

Морду́ля, -лі, ж. = **Моргуля.**

Мо́ре, -ря, с. Море. Як Божа воля, то вирнеш з моря. Ном. № 18. Ум. **Мо́речко.** А на моречку четверо суден плаває. Грин. III. 382.

Море́левий, -а, -е. Абрикосовий.

Море́ля, -лі, ж. Абрикосъ, мореля, Prunus cerasus juliana. Мкр. Г. 22.

Морему́х, -ха, м. Мухоморъ. Каменецьк. у.

Мо́ренний, -а, -е. Усталый, изнуренный. Моренний кінь.

Мо́речко, -ка, с. Ум. отъ море.

Мориму́ха, -хи, ж. Раст. мухоморъ, Amarita muscaria. Вх. Лем. 436.

Морити, -рю́, -риш, гл. Морить. Бо-знає, коли будуть бити, а тим часом голодом морять. Ном.

Морі́г, -рогу, м. Мурава, трава. На двір, паняночки, на двір, на зелений моріг. Гол. IV. 194. На морозі добре лежати. НВолын. у. В темному лузі моріг зелененький, на морозу явір височенький. Нп. Ум. **Моріжок.** (Вівця) прожогом почесала з шляху до зеленого моріжку вхопити свіжої травиці. Мир. ХРВ. 39.

Мо́ркава, -ви, ж. 1) Морковь, Daucus Carota L. Унадився, як свиня у моркву. Ном. № 2740. **Хатня морква.** Ссора домашня между мужемъ и женой. А там купами капуста, буряки, морква огородня, а хатньої наші жінки не продають, держать про нужду на нашу голову... цур їй! Кв. I. 137. **Моркву скромадити, стругати кому.** Ссориться (о домашнихъ, преимущественно о женѣ съ мужемъ). 2) **Гадюча морква.** Раст. Peucedanum Oreoselinum Moench. ЗЮЗО. I. 131. Ум. **Мо́рквівка.**

Морквасити, -шу, -сиш, гл. Ссориться (о домашнихъ). Подольск. г.

Мо́рквіця, -ці, ж. = **Морква 1.** У городах чого там немає?.. капуста, морквиця, огірочки, стрючечки... О. 1862. IX. 111.

Моркв'яний, -а́, -е́. Морковный. Їхав ляшок моркв'яний, коник буряковий. Чуб. V. 1161.

Мо́рквівка, -ки, ж. Ум. отъ мо́ркава.

Морковій, -а, -е = **Моркв'яний.** Kolb. I. 144.

Моркові́ння, -ня, с. Морковная ботва.

Морко́віця, -ці, ж. = **Морква 1.** Обізвалась морковиця, гарбузова сестриця. Чуб.

Морков'я́ть, -ти, ж. Раст. Achillea millefolium. Лв. 96.

Моркотіти, -кочу, -тиш, гл. Бормотать. Жид хату закладав, то моркотить (Богу все молиться). Ном. № 898.

Морко́тя, -ті, ж. Ворчунья? Ги́ря-моко́тя сидить моркотя. Ном. № 9281.

Моровій, -а́, -е́. Моровой. **Морова губка.** Трутуть для удержання кровотеченія. Подольск. г.

Морові́ця, -ці, ж. Моръ, моровая язва. Мороз, зу, м. Морозъ, стужа, холодъ. Розвивайся, сухий дубе, — завтра мороз буде. Мет. **Мороз з очима, козацький** — , — аж скрипить, аж шелестить, — аж скалки (искри, зорі) скачуть, — аж шпари (зашпари) зайшли. Сильный морозъ. Ном. № 629 — 636. **Морози беруться,**

взялись. Морозъ починається, ударилъ морозъ. **Мороз піде по кому.** Бросить кого въ холодъ. *Що, коли його нема на світі — подумаю собі, а мороз так по мені і піде.* О. 1862. X. 6. Ум. **Морозець, морозонько.** Є морозець, та не цупкий. Мир. Пов. I. 136.

Морозити, -жу, -зиш, гл. Морозить. *Що день пиляти роспинають, морозять, шкварять на огні.* Шевч. 634.

Морозитися, -жуся, -зишся, гл. 1) Морозиться. 2) Мерзнуть, зябнуть.

Морозний, -а, -е. Холодный.

Морозівий, -а, -е. Холодный, обильный морозами, морозный. *Ой зіма, зіма морозова, прошу ж я тебе, — не морозь мене.* Лавр. 120.

Морозок, -зка, м. Иней. *Морозок по травах.* Вх. Лем. 436.

Морозонько, -ка, м. Ум. отъ мороз.

Морозуватий, -а, -е. Серебристый (цвѣтъ).

Морозюк, -ка, м. = птица **Водомороз.** Вх. Пч. II. 8.

Морозяний, -а, -е = Морозовий. *Як будуть морозяні зіми, то це дерево вклякне.*

Морозяно, нар. Морозно, холодно. Харьк. г. Каменец. у. *Сьогодні морозяно.* Волч. у.

Морок, -ку, м. 1) Мракъ. *Обгорнув (Оврама) морок великий.* К. *Густий морок скрізь по хатах, густіший в будинках, що нема душі живої в сестрах українках.* К. Досв. 40. *Нехай його густий обійме морок.* К. Іов. 2) Чортъ, нечистая сила. См. **Морока 2.** Чуб. I. 196.

Морока, -ки, ж. 1) Хлопоты, затрудненіе, возня. *Та й набрались ми мороки коло неї!* Левиц. *Багато мені мороки буде!* 2) Темная сила. *Побила б їх морока!* Ном. № 3741. *Морока його знає.* Ном. № 7843. 3) Игра въ шесть палочекъ, сложенныхъ такъ, что трудно ихъ разнять. 4) мн. **Мороки беруть (кого).** Приходить въ безпамятство. *Мороки вже беруть слабого.*

Мороква, -ви, ж. Трясина. Гол. Вх. Зн. 37.

Морокувати, -кую, -єш (на кого), гл. Сердиться, ворчать на кого. Вх. Зн. 37.

Морокуватий, -а, -е. Затруднительный; хлопотный. *Справа була не морокувата.* К. ХП. 18.

Морокуватися, -куюся, -єшся, гл. = **Морочитися 1.** *Перевернулися з сіном та й морокувалися коло воза, та ото й порушив собі живіт.* Лебед. у.

Морох, -ху, м. Пльсень, мохъ. Мнж. 185. *У москалів так кладуть стіжки, що як піде дощ, постое стіжок, то так морохом і обросте.* Волч. у.

Мороха, -хи, ж. = **Моруха.**

Морочити, -чу, -чиш, гл. 1) Одурять, лишать сознанія. *Марево, паноче, увесь світ мороче.* Ном. № 3059. 2) Забивать голову, надождать приставаніями. *Не мороч мені голови, бо вже й так обертом ходе.* Подольск. г.

Морочитися, -чуся, -чишся, гл. 1) Кружиться (о головѣ). *Чогось моя головонька морочиться.* Чуб. V. 71. 2) Хлопотать, возиться. *Морочивсь, морочивсь, нічого не вдіє.* Драг. *Страх мені не хочеться з старим дідом морочиться.* Шевч. 159.

Морочливий, -а, -е. Хлопотный, затруднительный, головоломный. *Не морочлива праця.* Подольск. г.

Морочний, -а, -е. 1) Темный, мрачный. 2) = **Морочливий.**

Морскати, -каю, -єш, гл. Хлестать, бить. *А тут лях за чуб хватає і скляницею mezi очі морскає.* Макс.

Морскатися, -каюся, -єшся, гл. Шататься, слоняться. *Старий уже встав та по двору морскається.* Змієв. у.

Морснути, -ну́, -не́ш, гл. Одр. в. отъ морскати. *Як морснеш кого, то й ноги задер.* Грин. І. 231. *Ось і мене таки добре морснуло по носі.* Левиц.

І. Морський, -а́, -е́. 1) Морской. *Промиває карі очі морською водою.* Чуб. V. 320. 2) **Морська свиня.** Дельфинь. *Там страшно борсався дельфин, чи морська свиня.* Левиц. 3) **Морське залізо.** Магнить.

ІІ. Морський, -а́, -е́. Хлесткій (о вѣтвяхъ дерева). *Морське дерево.*

Мортира, -ри, ж. Мортира. *Мортира бомбова.* К. Досв. 233.

Моругий, -а, -е. Рыжий или темно-сѣрый съ темными полосами. *Васильк. у. Киця моруга.* ХС. ІІ. 192.

Моруха, -хи, ж. Грибъ дождевикъ. Харьк. у. См. **Морюха.**

Морхлий, -а, -е. Сморщенный, морщинистый (о плодахъ). *Морхле яблуко, морхлі огірки.* Черк. у. **Морхле зерно.** Зерно, засохшее въ колосѣ, недоразвившееся.

Морхнути, -ну, -неш, гл. Покриваться морщинами (о плодахъ)

Моршень, -шня, м. Башмакъ, сдѣланный изъ цѣльнаго куска кожи. Сумск. у.

Моршо́к, -шка, м. Морщинка. *Тоненький морилок між бровами.* Левиц. Пов. 50.

Морща, -щати, с. = **Морщак.** Вх. Лем. 436.

Морщак, -ка, м. = **Порося морське.** Вх. Пч. ІІ. 5.

Морщина, -ни, ж. Морщина. МВ. ІІ. 43. Ум. **Морщинка.**

Морщинець, -нця́, м. = **Моршень.**

Морщинка, -ки, ж. 1) Ум. отъ морщина. *Я йому морщинки розгладжую на лобі.* Г. Барв. 359. 2) Часть рукава женской сорочки у галицкихъ»покутянь»: вставка, вшитая подъ уставкою. Kolb. І. 39.

Морщити, -щу, -щиш, гл. Морщить, сморщивать. *Морщив своє молоде лице.* Левиц. І. 219. *Морщив чоло.* **Морщити постолі.** Дѣлать башмаки (**постоли, моршні**) изъ цѣльнаго куска кожи.

Морщитися, -щуся, -щишся, гл. Морщиться. *Як не морщусь, не стараюсь.* Котл.

Морщун, -на, ж. = **Моршень.** *Дідови морщуні на печі зогнили.*

Морю́ха, -хи, ж. 1) Дождевикъ, *Bovista gigantea.* См. **Моруха.** 2) Гнилушка для подкуриванія пчель.

Мо́сінж, -жу, м. и пр. = **Мосяж и пр.**

Мо́сір, -ру, ж. Солонка, сдѣлання изъ цѣльнаго куска дерева. Вх. Зн. 37.

Москаленко, -ка, м. 1) Сынъ великоросса. 2) Сынъ солдата.

Москаленя́, -няти, с. 1) Ребенокъ-великоруссь. 2) Ребенокъ солдата.

Москалик, -ка, м. 1) Ум. отъ москаль. 2) Родъ морской рыбы. *Потім посипались з матні на берег здорові лakerди... заблищали червоно — золоті москалики.* Левиц. 3) Жучокъ *Coccinella quinquempunctata.*

Москалітисся, -люся, -лишся, гл. 1) Обрусѣвать. *Уже почав москалітисся!* Константиногр. у. 2) Осолдатчиваться.

Моска́личок, -чка, м. Ум. отъ москаль.

Москалів, -ле́ва, -ве. 1) Принадлежащій великороссу. 2) Принадлежащій солдату.

Москалівна, -ни, ж. 1) Дочь великоросса. 2) Дочь солдата. *Чи не москалівна? так же, казали, у москаля дочка вмерла.* Мир. ХРВ. 8.

Москаль, -ля, м. 1) Великороссь. *Москаль ликом в'язаний, у ликах ходе та й всіх у ликах воде.* Ном. № 849. **Підпускати, підвозити москаля.** *Лгать, надувать, обманывать. Не слухайте, батьки, сього ледащиці: підвезе він вам москаля!.. Не москаля я вам підвіз, а роблю все по правді.* К. ЧР. 376. 2) Солдаты. *Пан постановив оддати Миколу в москалі.* Левиц. 3) Сорт льна, с'мя котораго не вылуцивається само собою. Полт. 4) Сорт чеснока. Вас. 204. 5) Нас'к. *Ryrrhocosoris apterus.* Вх. Пч. I. 7. Ум. **Москалик, москаличок, москальчик.** *Роскажіть лиш, дядечку-москаличку, які дива ви бачили.* О. 1862. V. 29. Ув. **Москалюга.** К. Дз. 79.

Москальня, -ні, ж., соб. 1) Великороссы. Желех. 2) Солдаты.

Москальство, -ва, с. 1) Соб. отъ **москаль.** 2) Обрус'єлость. *Українську натуру я добре знаю. Все се москальство лежить на їх, як на волю сідло.* Левиц. I. 313.

Москальча, -чати, с. = **Москаленя.**

Москальчик, -ка, м. Ум. отъ **москаль.**

Москальчук, -ка, м. 1) Ребенокъ-великороссь. 2) Сынъ солдата.

Москалюга, -ги, м. Ув. отъ **москаль.**

Москати, -каю, -ещ, гл. Бить; стучать. *Коваль москає молотком.* Вх. Зн. 37.

Москва, -ви, ж. 1) Москва (городъ). 2) = **Москаль.** *Москаль, що якесь старе залізо продавав... і не чує, що жвавий міщанин у чемерці штовха його: «Москва, москва, чи продаєш залізо?»* МВ. I. 24.

Москвофіл, -ла, м. Сторонникъ великорусскаго языка въ Галиціи. Желех.

Москвофільство, -ва, с. Любовь къ великорусскому языку и пр. Желех.

Москвофільський, -а, -е. Приналежащій москвофилу.

Москівщина и Московщина, -ни, ж. Великороссія. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине, піде в свою Московщину, а дівчина гине.* Шевч. 65.

Моско́вець, -вця, м. = **Москаль 1.** К. Дз. 115.

Моско́вка, -ки, ж. 1) Великороссіянка. 2) Жена солдата, солдатка. 3) Сорт мережки. Ум. **Моско́вочка.**

Московський, -а, -е. 1) Великорусскій. 2) Солдатскій. *Дівчино ягоди! Який у тебе кришталь під носом — як московський патрон.* Ном. **Пеня московська.** Безпричинная придирка; человекъ безъ причины и сильно придирающійся.

Московщень, -няти, с. = **Москаленя.** *Титарівна-Немирівна гаптує хустину та колише московщенья, малую дитину.* Шевч. 655.

Московщина, -ни, ж. 1) = **Московство.** *Московщина вкупі з францущиною прибывали його (українське слово) к землі.* К. ХП. 16. 2) Московщина. См. **Москівщина.**

Моско́та, -ти, ж. Неясный выговоръ. Вх. Уг. 252.

Москотати, -чу, -чеш, гл. Говорить неясно, плохо выговаривая. Вх. Уг. 252.

Мостивий, -а, -е. 1) Милостивый. *Мостивий пане!* 2) Именитый, знатный. *Орудують пани мостиві людьми, як бидлом.* К. МБ. XI. 152. *Не цареві мостивому, не пану в палаті, а тобі, єдиний друже, хочу одспівати мою думу...* Федьк. III. 103.

Мо́стик, -ка, м. Ум. отъ **міст.**

Мостина, -ни, ж. 1) Половица. *Ой зірви, синку, в коморі мостину, сховай, синку, чужую дитину.* Чуб. V. 729. 2) Поль. Гал.

Мостинці, -ців, м. мн. Доски, положення на лодкахъ для составленія парома. Сим. 99.

Мостити, мощу, -стиш, гл. 1) Стлать, настилать, мостить, укладывать. *Ой позволю, пане, землю міряти, землю міряти, мости мостити.* Чуб. III. 295. *Мати почала мостити сіно в кутку ни столі.* Левиц. I. 400. Переносно: стараться уладить дѣло. *Бачить чоловік, що не переливки: уже і сьак, і так мостить, щоб одкоснулась причепа.* Грин. I. 293. Также переносно: твердить то-же самое. «*Розумний не стратить надії*», — я йому, — «*треба сподіватись, живши*». — *Поки не зрадять, — знов мостить він.* МВ. II. 117. 2) Вить, устраивать гнѣздо. *Журку, журку, та малий жайворонку, не мости гнізда кого бистрого Дніпра.* Грин. III. 594. *Ось на липині й гніздечко мостить Божа птвичка.* О. 1861. VIII. 48. *Миша... гніздо мостить.* Грин. I. 254. 3) Колотить, бить. *Як почне мостить, то й місця живого не зоставить.* 4) **Мостити постолои.** Дѣлать постолои, сандаліи. *Сіла собі на столці, мостить собі постолці.* КС. 1884. I. 28. *Ой у тій хижці парубочки сидять, постольці мостять.* Мет.

Моститися, мощуся, -стишся, гл. 1) Моститься, умащиваться, усаживаться, примащиваться, прилаживаться. *Моститься, як то їй сісти.* Св. Л. 14. *Все моститься, щоб поживиться.* Гліб. 75. *Панувати мостяться над нами.* К. ЦН. 190. 2) Вить гнѣзда. *Горобці мостяться під стріхою, а ворони на дереві.*

Мостище, -ща, м. 1) Ув. отъ міст. 2) с. Мѣсто гдѣ былъ мость.

Мостівка, -ки, ж. Жижа навозная. Вх. Зн. 37.

Мостни́ця, -ці, ж. Толстая доска, половица. НВолын. у.

Мостове, -вого, с. Сборъ за проѣздъ по мосту.

Мостовий, -а, -е. 1) Вымощенный досками. *Ой Олено, сестро моя, помий двори мостовій.* Лукаш. 111. 2) Собирающій пошлину за проѣздъ черезъ мость.

Мостовни́чий, -чого, м. Смотритель мостовъ.

Мостовина, -ни, ж. Доска въ мосту, въ полу, въ деревянной настилкѣ. Ум. **Мостови́ночка.** *Мостять мости-мостовиночки за для вірного дружка; мостовиночка полумилася, вірний дружок затонув.* Чуб. V. 370.

Мо́сть, -ти, ж. Милость (употребляется въ титулахъ). Його мость. Его милость.

Мосува́ти, -сую, -єш, гл. Укрѣпляютъ.

Мосцівий, -а, -е. = **Мостивий**. *Не лучче б нам з ляхами, мосцівими панами, мирно пробувати.* Нп.

Мосць, -ці, ж. = **Мость**.

Мося́ж, -жа, м. Желтая мѣдь. Шух. I. 283.

Мося́жний, -а, -е. Изъ желтой мѣди. Шух. I. 285.

Мося́жник, -ка, м. Мастеръ, изготовляющій изъ мѣди различные предметы — отливающій ихъ или выдѣлывающій изъ мѣдной проволоки, мѣдныхъ листовъ; обыкновенно это кресты и небольшіе предметы пряжки, цѣпочки, щипцы, ножи, **топірці, келефи** и пр. Шух. I. 272, 318.

Мося́жництво, -ва, с. Выдѣлка различныхъ вещей изъ желтой мѣди. Шух. I. 272.

Мотани́на, -ни, ж. Суета, бѣганье. *Піднявся крик людський, збіглася дворня... Шатанина-мотанина.* Мир. ХРВ. 130.

Мотати, -таю, -єш, одн. в. мотну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Мотать, наматывать, мотнуть. *Мотати нитки на клубок. На ус мотати.* Замѣчать, принимать къ свѣдѣнію. *Слухає та на ус мотає.* Чуб. I. 289. 2) Болтать, болтнуть, качать, качнуть, махать, махнуть. *Увійде москаль у хату, мотне патлами.* Греб. 405.

Мотатися, -таюся, -ешся, одн. в. мотнутися, -ну́ся, -не́шся, гл. 1) Мотаться, мотнуться, болтаться. *А ти, хвуст, що робив?.. Мотався да чеплявся то за куц, то за пеньок.* Рудч. Ск. I. 18. 2) Шататься, ходять, дѣлая то одно, то другое; хлопотать, суетиться. *Бабуся мотається по своїй хаті, як клубок, да все робить.* Г. Барв. 501. «Світи світло! сип вечеряти!». *Чоловік схопився, мотається, кинувся до печі, горшки витягає.* Грин. I. 295. **Мотнутися** — броситься, то-же, что и **метнутися**.

Моташка, -ки, ж. Мотокъ (нитокъ). Харьк. г.

Мотика, -ки, ж. Кирка. *А ні лопата, а ні мотика їх не розлучить.* Ном. № 9519. Сокира остра, мотика їй сестра. Ном. № 7995.

Мотилиця, -ці, ж. 1) Болѣзнь: овечій вертежъ. См. **Метелиця**. 2) Вошинная моль. *Та й сього року мотилиці багато: котрий ні відкриєш вулій, в кожнім найдеш.* Уман. у.

Мотиличний, -а, -е. Заражений овечьимъ вертежемъ. Угор.

Мотилівка, -ки, ж. Названіе особаго рода плахти. КС. 1893. XII. 448.

Мотиль, -ля, м. Мотылекъ. *Швидкий, як мотиль.* Ном. № 5757. *Щось у тебе буде: хоч мотиль, хоч бабка.* Ном. № 9232.

Мотиля́к, -ка, м. Мотиль. Вх. Уг. 252.

Мотли́ця, -ці, ж. Болѣзнь: Tabes hepatis.

Мотлох, -ху, м. 1) Хламъ, тряпье, обломки, клочки. *М'ясо розварилось на мотлох. Побив змія на мотлох.* Мнж. 22. *Сніп на мотлох побив.* Черк. у. 2) Сбродъ, сволочь. *Зоставайся ж із жидами та з мотлохом панським.* К. Досв. 219. *А то ж добре, що ти там на городі балакаєш із політницями, з усяким мотлохом?* Левиц. I. 485.

Мотлоши́ти, -шу́, -ши́ш, гл. 1) Превращать въ хламъ, въ куски. 2) Колотить. *Мотлошив мене.* НВолын. у.

Мотля́тися, -ляюся, -ешся, гл. 1) Мотаться, болтаться. *Танцює, аж волокни на ногах роспугались, мотляються.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Болтаться, слоняться. *Чумаки мотляються поміж возами.* О. 1862. X. 22.

Мотнути, -ся. См. **Мотати, -ся**.

Мотови́лечко, -ка, с. Ум. отъ **мотовило**.

Мотови́ло, -ла, с. 1) Снарядъ для наматыванія нитокъ съ веретена. Представляетъ изъ себя палку, раздвоенную въ видѣ вилокъ на одномъ концѣ, а другой, болѣе толстый, конецъ оканчивается перекладной. Вас. 201. Чуб. VII. 410. Гол. Од. 36. Части: палка — **держівно**, раздвоеніе — **вилиці з ріжками (ріжки)**. Константиногр. у.), перекладина — **вилок (перехрестя)**. Констан. у.). Шух. I. 150. *Накупив веретен, нема мотовила.* Чуб. 2) Названіе вола, имѣющаго привычку мотать головою во время запряганія. КС. 1898. VII. 47. Ум. **Мотови́льце, мотови́лечко**.

Мотови́льце, -ця, с. 1) Ум. отъ **мотовило**. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 380. Ум. **Мотовилечко**.

Моток, -тка, м. = **Міток**. *Як сестро, такій бути... чужі мітки одпрядаючи.* Чуб. V. 917. Ум. **Моточок, мотошок**. *Мотошок ниток.* Змієв. у.

Моторже́ник, -ка, м. = **Макорженик**. Сим. 209.

Мотори́ти, -рю, -риш, гл. Дѣлать, подѣлывать. *А тим часом місяць пливе оглядять і небо, і зорі, і землю, і море, та глянуть на люде, що вони моторять, щоб Богові вранці про те розказать.* Шевч. 162.

Моторний, -а, -е. Проворний, бойкій, живою, ловкій. *Хоч чорна, да моторна, а біла дуже ніжна.* Ном. № 8534; *З того ледачого парубка та став такий моторний та гарний козак, що не здумать, ні сказать.* Рудч. Ск. II. 109. *Моторнії сини й онуки! читайте байку для науки.* Гліб. Ум. **Моторненький.**

Моторність, -ности, ж. Проворство, бойкість, живість. *Де ж той огонь, де та моторність, жвавість, де ті троянди, що жажтіли-цвіли на її щоках?* Г. Барв. 537.

Моторно, нар. Проворно, бойко, живо. Ум. **Моторненько.**

Моторошно, нар. 1) Не по себѣ, нездорово. *Прокинувся я, — холодно мені так, моторошно.* Змієв. у. 2) Страшно, жутко. *Жінко! мені щось моторошно, — чи пити, чи не пити?* Котл. МЧ. 372.

Моторувати, -рую, -єш, гл. = Моторити. *Покійний наш батько по всяк час моторував собі.* Сказано — *моторяча людина була.* Харьк. г.

Мотору́н, -на, м. Дѣятельный, проворный человекъ.

Мотору́ха, -хи, ж. Живая, дѣятельная женщина, воструха. Константиногр. у.

Моторяка, -ки, м. = Моторун. *Та й моторяка ж з вас! — сміюся.* МВ. (КС. 1902. X. 152).

Моторя́чий, -а, -е = Моторний. *Старий, а моторячий чоловік.*

Мотроші́ти, -шу, -шиш, гл. Порошить. *Проти Варвари почало мотрошити сніжком.* Мир. Пов. I. 112. *На дворі сніжок мотрошить.* Конотоп. у.

Моту́з, -за, м. Веревка. *Стали-сьмо на попас, я коні мотузом добрим до воза прив'язав.* Литин. у. *Слабий, як учетверо мотуз.* Ном. № 8132. *Мотуз въ ткацкомъ станкѣ — см.* Верстат. Шух. I. 256. Ум. **Мотузок, мотузо́чок.**

Мотузарь, -ря, м. Веревочникъ, дѣлающій веревки, бечевки. Угор.

Мотуззя, -зя, с. соб. Веревки. *Гниле мотуззя. Гей, гей, рятуйте і мотуззя готуйте.* Чуб. III. 326.

Мотузити, -жу, -виш, гл. 1) Увязывать, скручивать. 2) Мучить увертками, водить за нось. НВолын. у.

Мотузка, -ки, ж. Веревка, тонкая бичевка. *Зачепила собі мотузкою за шию (гличик) да й понесла топить.* Рудч. Ск. I. 18. Ум. **Мотузочка.**

Мотузник, -ка, м. Веревочный мастеръ, канатный мастеръ. Вх. Зн. 37.

Мотузо́к, -зка, м. = Мотузка. *Смика за мотузок.* Левиц. Ум. **Мотузочок.**

Мотузочка, -ки, ж. Ум. отъ мотузка.

Мотузочок, -чка, м. Ум. отъ мотузок.

Мотузя́ний, -а, -е. Веревочный. *Мотузяна шлея.* Левиц. *Залізна кобила, мотузяний хвіст.* (Заг. голка з ниткою). Ном., стр. 300, № 352.

Мотушати, -шаю, -єш, гл. Шевелить. *І тільки й видно, що живий, бо раз-у-раз руками мотушає.* Ромен. у.

Мотушати́ся, -шаюся, -єшся, гл. = Метуші́тися. *Було ще дуже рано, але вже народ став мотушати́ся.* Новомоск. у.

Мох, -ху, м. 1) Мохъ. *Він такий уже старий, що увесь мохом обріс.* Рудч. Св. II. 61. *Налапав м'який мох, а під мохом твердий камінь.* Левиц. *Вам іти на мха, на темні луги.* Маркев. 89. 2) Очески овечьей шерсти. Гол. Од. 39. Ум. **Мошо́к.**

Мохна́вці, -вєць, ж. мн. = Мохнатиці = Рукавиці въ загадкѣ: *Мац-мац по лавці, найшов мохнавіці.* Чуб. I. 314. См. **Мохнатиця.**

Мохнатий, -а, -е. Мохнатый; пушной. *Звір мохнатий. Яка вона мохната, така невістка багата* О. 1862. IV. 37.

Мохнатиця, -ці, ж. Въ загадкѣ: рукавица. *Мацу-мацу по лавиці, обмацую мохнатиці (мохнатицю).* Ном., стр. 300, № 457.

Мохнатіти, -тію, -єш, гл. Обростать мохомъ, шерстю, волосами. *Лежачи і камень мохнатіє.* Ном. № 10844.

Мохнато́к, -тка, м. — **білавий.** Раст. *Lugula alba.* Шух. I. 20.

Моховий, -а, -е. Моховой. **Мохова вода.** Болотная, тинистая вода. Ном. № 744.

Мохові́к, -ка, м. Раст. *Boletus subtomentosus.* ЗОЮР. I. 114.

Моховитий, -а, -е. Обросшій мхомъ. Вх. Уг. 252.

Мохто́ль, -ля́, м. Мѣра нитокъ въ 10 и 5 пасомъ. (Залюбовск.).

Моху́нка, -ки, ж. 1) Листки, въ которыхъ заключено зерно хлѣбнаго растенія. *Трудно молотить сю осінь пшеницю: дуже туш, не скоро вибивається зерно, дуже сидить у мохунках, бо недорідна, припалена.* Новомоск. у. 2) мн. Раст. *Physalis Alkekengi L.* ЗЮЗО. I. 131.

Моца́к, -ка́ і моцака, -ки, м. 1) Силачъ, крѣпышъ. *Там парубок моцака, ніхто його не зборе.* Черниг. г. 2) Крѣпкое яйцо, битокъ.

Моцарство, -ва, с. Моущество.

Моца́рь, -ря́, м. Силачъ. *Сідлай мі коня, того моцаря.* Kolb. I. 101.

Моцний, -а, -е. и пр. = **Міцний и пр.** *Моцний Боже допоможе, дасть з любви користь.* Чуб. V. 2.

Моцувати́ся, -цююся, -єшся, гл. 1) Стараться, силиться, крѣпиться. 2) — **з ним.** Бороться, мѣряться силами съ кѣмъ. Желех.

Моцу́ля, -лі, ж. = **Моргуля.** *А він таки добряче черкнув тебе по голові: ач, яка моцуля.* Черном.

Моцьо́, -ця́, с. Дѣтск. = **Моня.** Вх. Лем. 436.

Моцюва́ти, -цюю, -єш, гл. Усиливать, напрягать, укрѣплять.

Моцюва́тися, -цююся, -єшся, гл. = **Моцуватися.**

Моцюго́лов, -ва, м. Большой деревянный гвоздь.

Мо́чар, -ра, м. Топь, низменное съ подпочвенной водой мѣсто. *Через мочар до мене йти.* Канев. у. *На мочарі вівці ходять.* Канев. у. *Рузя... трохи не загрязла на мочарі.* Левиц. I. 305.

Мочари́стий, -а, -е. = **Мочаруватий.** Хотинск. у.

Мочаруватий, -а, -е. О почвѣ: болотистый, мокрый. *Мочарувате поле.* Каменец. у.

Моча́ти, -чаю́, -єш, гл. Мокать. *А не хочеш — вибачай: ложечки не мочай.* Чуб.

Мо́чва, -ви, ж. Слякоть. Черниг. у.

Моче́на, -ної, ж. Настоянная водка. *Будем мочену пити.* Змієв. у. Кв. II. 158.

Мочерет, -ту, м. = **Мочар.** Лубен. у.

Мочи́, могу́, -жеш, гл. = **Могти.** Желех.

Мочи́вий, -а, -е = **Мочливий.** *Мочиве літо.* Вх. Зн. 37.

Мочили́нівка, -ки, ж. = **Мочи́ло.** *Покладу я колопеньку та в мочилинівку.* Гол. III. 378.

Мочи́ло, -ла, с. Водой наполненная яма, въ которой мочать коноплю. Шух. I. 147.

Мочи́ти, -чу́, -чиш, гл. Мочить, смачивать. *Треба мочити сорочки. Я вчора мочила коноплі. Не хочу мочити руки. Мочила березівкою виразку, та й загоїлось.*

Мочі́тися, -чу́ся, -чи́шся, гл. Мочиться, смачиваться. *Познімай сорочки, а то мочаться на дощі.*

Мочка, -ки, ж. = **Мачка 2**. Вх. Уг. 252.

Мочли́вий, -а, -е. Мокрый, дождливый. *Мочливе літо було сей год.*

Мочні́й, -а, -е = **Мочливий**. *Мочная весна була.* Сосниц. у.

Моше́нство, -ва, с. Мошенничество. *А на торговиці, де коней та волів продають, — скільки там мошенства, неправди!* О. 1861. VI. 76.

Моше́нський, -а, -е. Мошеннический.

Мошечка, -ки, ж. Ум. отъ мошка.

Мо́шка, -ки, ж. Мошка. *Мошки, комарі, мухи... завелись з попелу.* Ном. № 314. Ум. **Мошечка**.

Мошка, -ки́, ж. соб. Мошки. *Мошки багато на городі, — усі руки й лице покусала.*

Мошна́ч, -ча, м. Раст. *Sedum acre* L. ЗОЗО. I. 136.

Мошнухи, -нух, м. мн. Раст. = **Мохунки**.

Мошо́к, -шку, м. Ум. отъ мох.

Мошо́нка, -ки, ж. Кошелекъ. Желех.

Мощи́рь, -ря, м. = **Муцирь**.

Мо́ці, -цей, ж. мн. Моци, останки. *Ой я ж кажу — в саду лежу, аж я в нехворощі, ізсушилась, ізв'ялилась, тільки мої моці.* Нп.

Мравни́ця, -ці, ж. Топкое, болотистое мѣсто въ лѣсу. Шух. I. 81.

Мрака, -ки, ж. = **Мряка**. *Мрака йшла.* О. 1861. X. 49. *Мраки залягли, мраки йдуть.* Вх. Зн. 37.

Мре́во, -ва, с. = **Марево**. *Та то ще, гляди, мрево.* Ном. № 3058.

Мрець, мерця́, м. Мертвецъ. Єв. I. XI. 41. *Він дуже боявся мерців.* Левиц. *Як у мерця очі не заплющені — на вмірущого.* Ном. 312.

Мри́гати, -гаю, -еш, гл. 1) Моргать (глазами). *Тільки мрига, нічого не говоре.* Новомоск. у. 2) = **Ремигати**. *Не їсть, а тільки мрига.* Черк. у.

Мрійни́й, -а, -е. Мечтательный. *Паші жінки дівоцтво своє вважають більше за якесь невиразне й мрійне русалкування, аніж справжнім життям.* Г. Бар. 377.

Мрійник, -ка, м. Мечтатель. Желех.

Мрійни́ця, -ці, ж. Мечтательница. Желех.

Мріти, мрію, -еш, гл. Чуть виднѣться (вдали), неясно виднѣться. *А під лісом, край дороги либонь курінь мріє.* Шевч. 82. *За могилою могила, а там тільки мріє.* Шевч. 8. *Мріє, мріє ясен місяць у неділю рано.* Нп. *Діти мріли в сутінку.* Левиц.

Мрі́тися, мрію́ся, -ешся, гл. 1) = **Мріти**. *По степу росяному шлях мрівся.* МВ. (О. 1862. I. 77). 2) Мерещиться, грезиться. *Небозі сонечко мріється, — воно ж зрадніло, та й справді гріється.* Ном. № 6402.

Мрі́тно, нар. Чуть-чуть замѣтно вдали. *А там щось мрітно: чи то люде, чи то коні, а може копиці сіна.*

Мрія, мрії, ж. Мечта, греза. *Ох, мрії мої, мрії золотії.* Левиц. *Все те викликали веселі мрії, веселі думи.* Левиц. I. 195. *Пропало мое й дівування, всі radoці, мої мрії, мої надії.* Г. Барв. 223.

Мріяти, -рію, -еш, гл. Мечтать. Желех.

Мружити, -жу, -жиш, гл. Смыкать (глаза), жмурить. *Болить мені головонька, оченьками мружу.* Гол. I. 251. *Хоть я ляжу спати, — сон очей не мружить.* Гол. I. 349.

Мрук, -ка, м. Ворчливый человек. Желех. **Темного мрука грати.** Играть в жмурки. Желех.

Мрука, -ки, м. Мурлыка.

Мрукати, -каю, -еш, гл. Мурлыкать. *Кіт мурий, на сонці потягаючись, мрукає з свого доброго талану.* МВ. II. 134.

Мряка, -ки, ж. Густой туманъ съ мелкимъ дождемъ. *Вночі і ожеледь, і мряка, і сніг, і холод.* Шевч. 657. Ум. **Мрячка.**

Мряч, -чі, ж. = **Мряка.** *Мряч упала.* Вх. Зн. 38. Желех.

Мрячїти, -чу́, -чіш, гл. 1) Моросить. *Дощ став мрячїти.* 2) безл. **Мрячїть.** Стоить туманная, съ мелкимъ дождемъ, погода. *Все мрячїть та й мрячїть.* Каменец. у.

Мрячка, -ки, ж. Ум. отъ **мряка.**

Мрячний, -а, -е. Туманный, дождливый.

Мрячно, нар. Туманно, дождливо.

Мстивий, -а, -е. Мстительный. *Суддя не мстивий, а всім страшливий. Але сі ніжні істоти мстиві. Вони мстяться над людьми за їх лихі почування.* Г. Барв. 400.

Мстивість, -вості, ж. Мстительность. Желех.

Мстиво, нар. Мстительно. *Його серце мстиво якомь стрепенулося у грудях.* МВ. (О. 1862. I. 87).

Мстити, мщу, мстиш, гл. Мстить. Встрѣчено въ фальсифицированной исторической пѣснѣ: *Вовкулакам, кателикам, мстючи зраду здала.* Срезн. Запорожск. Ст. Часть. I. 38.

Мститися, мщуся, мстишся, гл. Мстить за себя, отомщать. *Огонь святий мститися, як його не шануєш.* Ном. № 10305. *Як вийде злодій з тюрми, то ще гірш буде мститися.* НВолын. у. *То вона метиться на Хведорові за дочку.* Мир. Пов. I. 165.

I. Му, меж. Выражаетъ мычаніе коровы.

II. Му, сокр. мѣст. йому. *Най тотя зрадить, котра му ладна.* Чуб. V. 16.

Муикати, -каю, -еш, гл. Пѣть подъ носъ, мурлыкать. *Гуляв собі пренеповинний в саду та арїю якусь муикав стиха.* Шевч. 556.

Мугирь, -ря́, м. Неотеса, грубый простой человекъ, мужикъ. Мнж. 83. *Така завелась смілость у вражих мугирів, що йде значний козак улицею, — ніхто й шапки не ламав.* К. ЧР. 214. Ув. **Мугиряка.** Зміев. у.

Мугирька, -ки, ж. Неотеса, мужичка, грубая женщина.

Мугиряка, -ки, м. Ув. отъ **мугирь.**

Мудёрний, мудёрський, -а, -е. Искусный. Желех. Вх. Зн. 38.

Мудзуля, -лі, ж. Большая мозоль, шишка, наростъ. Мнж. 185.

Мудики, -ків, м. мн. Раст. *Glechoma hederacea.* Вх. Пч. I. 10. ЗЮЗО. I. 172.

Мудник, -ка, м. Раст. *Parnassia palustris.* Лв. 100.

Мудо, -да, с. Ядро (у мужчины, самца). Желех.

Мудрагель и мудрагель, -ля, м. 1) Умникъ, лукавецъ, хитрецъ. *Мудрагель! куроп'я ззів, а сказав, що само вгризлося.* Ном. № 3067. 2) Большая бабочка ночная. *Ой не літай, мудрагелю, попід стелю, не пороши миленькому на постелю.* Нп.

- Мудрак, -ка, м.** Смышленный, разумный человек; мудрствующий. *Е, та він у мене мудрак на всячину.*
- Мудрація, -ції, ж.** Мудренность, замысловатость, искусство. *А ми втнемо рукавця і нові, хиба мудрація велика.* Гліб. 39.
- Мудренець, -нця и мудрень, -ня, м.** Раст. Larix decidua. Вх. Уг. 252. Вх. Лем. 436.
- Мудрець, -ця, м.** Мудрецъ. *Ідумейські Таманці... славні були своїми мудрецями.* К. Іов. V. *Мудрець там физику провадив.* Котл. Ен. III. 53.
- Мудрий, -а, -е.** 1) Мудрый, умный. *Чому чорт мудрий? — Бо старий.* Посл. Мудрий поляк по шкоді. 2) Мудреный, замысловатый. *Невелика штучка, та мудра.* Чуб. I. 268. *Нагиналась, виправлялась, взявшись у боки, голубцями личкувала де-где мудрі скоки.* Мкр. Н. 29. 3) Хороший по своимъ качествамъ: красивый, вкусный и пр. *Росчесав кудрі, росчесав мудрі, і сам до милої пішов.* Чуб. V. 370. *Мудре дерево.* Шух. I. 88. *Мудрого борщу наварила.*
- Мудрик, -ка, м.** 1) = Мудрак. Черниг. г. 2) = Мудренець. Вх. Лем. 436.
- Мудріна, -ни, ж.** Раст. Larix europaea. Шух. I. 18.
- Мудрість, -рости, ж.** Мудрость. *Кожда пригода до мудрости дорога.* Ном. № 1752.
- Мудріти, -рію, -єш, гл.** Умнѣть.
- Мудрішки, -шок, ж. мн.** Выдумки; искусно, мудрено, замысловато сдѣланныя вещи. *Прегарна природа гуцульских гір піддержує його (гуцулову) фантазію і робить його способнішим до усьїких мудрішок.* Шух. I. 294.
- Мудро, нар.** 1) Мудро, умно. *Хто по кладці мудро ступає, той ся в болоті не купає.* Ном. № 5883. 2) Хитро, мудрено. *А сам, говорячи так. збоку якось на неї дивиться мудро.* МВ. II. 81. 3) Искусно, затѣйливо. *Мудро співа.* Шевч. 154. *Два рушники довгих та мудро вишитих.* Кв. I. 77.
- Мудрований, -а, -е.** Замысловатый. *Мова сієї поеми аж геть муарована і випробувана на інших словесних творах.* К. Іов. IV.
- Мудрога, -ти, ж.** = Мудрощі 2. Федьк.
- Мудрощі, -щей и -щів, ж. мн.** 1) Хитроумныя затѣи, хитрые приемы; мудрствованія. *Хитрощі та мудрощі.* Ном. № 2969. 2) Мудреныя вещи, что-либо затруднительное для пониманія или исполненія. *Не великі тут мудрощі.* 3) Заповѣди. *Десять Божих мудрощей.* Київ. г.
- Мудруванія, -ня, с.** Умствованіе, мудрствованіе.
- Мудрувати, -рую, -єш, гл.** Умствовать, мудритъ, мудрствовать. *Будемо якось хитрувати та мудрувати і таки добудемо того щастя.* Левиц. I. 201. *Як не мудруй, а вмерти треба.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 111.
- Мудруватися, -руюся, -єшся, гл.** Быть въ затруднительныхъ хлопотахъ? *Мудрується, як сучка перед перевозом.* Ном. № 10958.
- Мудряха, -хи, ж.** Названіе одного изъ родовъ плахти. Черниг. у.
- Мудь, -дя, м.** 1) Неотеса, грубый человекъ, мужикъ. *Та що й говорить з такими глечиками, з такими мудьями.* Левиц. Пов. 182. 2) = Мудо. *Як я... стягну з коня цього черкеса, так хватайте його прямо за мудя, то він буде наш... Хватили його тільки за мудя, той зараз і ослаб.* СХО. VIII. 315.
- Муж, -жа, м.** 1) Мужъ. *Ой там стояла мужів громада, мужів громада, велика рада.* Чуб. 2) Мужъ, супругъ. *Ги не будеш мені мужем, я тобі жоною.* Мет. 70.

- Мужва, -ві́,** ж. соб. Мужичье. *Якась мужва обідрана.* Рудч. Ск. II. 82. *Сказано мужва — не розчовпе, що піп у церкві скаже, та й торочить, що робити гріх.* Купян. у. *Убірайтесь ік нечистій матері, мужва невмивана.* К. ЧР. 354.
- Мужик, -ка,** м. 1) Простолюдинь, мужикь. *До панів пан, а до мужиків мужик.* Ном. № 5879. 2) Мужь. *Жінка-голубочка пече млинці з полубочка, а мужик, щоб здоров, більш муки намолов.* Ном. № 12359. Ум. **Мужичо́к.** *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка.* Нп. Ув. **Мужичище.** *А той мужичище взявся за бочище.* Чуб. V. 686.
- Мужиків, -кова, -ве.** 1) Мужику принадлежащій. 2) Мужнинь. *Тільки гріє моє здоров'є мужикове подвор'є.* Мет. 332.
- Мужикувата, -кую, -еш,** гл. Быть крестьяниномъ, мужикомъ. *Тут мужикував, там пануватимеш.* Мир. Пов. I. 123. *Ми, мужикуючи по хуторах і селах...* К. (О. 1861. I. 312).
- Мужицтво, -ва.** 1) Крестьянство. *Він, ще оженившись, послухав жінки, од мужицтва одстав і збивався трошки на купецький лад.* Кв. II. 196. 2) соб. Мужики. *А найбільш преться того мужицтва.* К. ЧР. 332. 3) Мужичество, грубыя привычки, замашки.
- Мужицький, -а, -е.** 1) Крестьянській, мужичій. *Бувало дають ляхам одежу мужицьку. Драг. В їх усе по панській, любе й миле, а в нас усе по мужицькому.* МВ. I. 26. 2) Мужескій, мужній. *Очищаєш ти, водо явленная, нарощеного од позору: надуманого, нагаданого, зустрічного, водяного, вітряного, жіноцького, мужицького, парубоцького, дівоцького.* Чуб. I. 132.
- Мужичий, -а, -е.** Крестьянській; мужичій. *Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен. VI. 53.
- Мужи́чити, -чу, -чиш,** гл. *Говорить мужичьимъ языкомъ (объ ученикахъ бурси, употребляющихъ украинській языкъ).* *Кожного, хто «мужичив», записують в журнал і за кару назначають вивчити скілька десятъ латинських слів.* Св. Л. 29.
- Мужичище, -ща,** м. Ув. отъ мужик.
- Мужичка, -ки,** ж. Крестьянка, мужичка. *Де таки сьому статись, щоб пан та взяв мужичку?* Кв. I. 224.
- Мужний, -а, -е = Мужній 3 и 4.**
- Мужній, -я, -є.** 1) Мужній, принадлежащій мужу. *Хто такий у світі зору засипляє: чи молода дівчинонька, чи бідная удівонька, чи мужня жона?* Чуб. V. 486. 2) ж. Замужня. *Сі баришні як би були мужні, то б їм землі треба.* Донск. обл. 3) Мужественный. *З молодого хлопця починає виходити мужній, дорослий чоловік.* Левиц. *Вона почула його гарячу мужню руку під своєю рукою.* Левиц. 4) Мужественный, смѣлый, обладающій мужествомъ.
- Мужність, -ности,** ж. 1) Мужественность. 2) Мужество, смѣлость. Желех.
- Мужно,** нар. Мужественно.
- Мужчір, -ра,** м. = **Моцирь.**
- Муза, -зи,** ж. Муза. *Возлюбленнику муз і грацій.* Шевч. 599.
- Музика, -ки,** 1) ж. Музыка. *Троїста музика йграє що є духу.* Кв. I. 12. 2) м. Музикантъ. *Пропустіть, пропустіть — музики йдуть.* Шевч. 305. 3) м. Охотникъ. *О, я замолоду був великий музика до горілки.* Волин. г. Ум. **Музиченька.** *Наймай музиченьки.* Чуб. V. 304.
- Музикант, -та,** м. = **Музика 2.** *Музиканти мої, ви заграйте мені!* Нп.

Музи́цтво, -ва, с. Игра на музикальному інструменті. *Веселе ремесло музицтво... легким хлібом забавляють.* Ном. № 12467.

Музиченько, -ка, м. Ласк. оть музика 2. Чуб. V. 304. *Заграй мені, музиченько, під осичиною.* Грин. III. 648.

Музи́чка, -ки, м. 1) Плохой музыкант. 2) Жук скрипунь, Dorcadion. Мнж. 185.

Музичний, -а, -е. Музикальний. *Музичні вар'яції.* Левиц. *Музичний і читальний вечір.* О. 1862. III. 26.

Музьки, -зюк, ж. мн. Начеси. (К. 11. Михальчук).

Музюк, -ка, м. = Мізюк. Козелец. у.

Мука, -ки, ж. Мука, мученіє, страданіє. *Він терпів муку од свого кохання.* Левиц. *Жили наші діди — не знали біди; стали жить онуки — набралися муки.* Ном. № 683. **На муки давати.** Мучить, терзати. *Били мене, били, на муки давали.* Гол. IV. 492.

Мука, -ки, ж. = Борошно.

Мука́ти, -каю, -єш, гл. Мычать. *Мукає корова.* Каменец. у. *Чогось телята мукають.* Драг.

I. Мул, -ду, м. 1) Иль. *Твої білі ребра піском занесу, у мул поховано.* Шевч. 58. 2) Урина. *То вельзевул попустив мул, з ляку омочився.* КС. 1882. IV. 170.

II. Мул, -да, м. Муль, лошаць.

Мулистий, -а, -е. Илистый.

Мулити, -лю, -лиш, гл. 1) Жать, давить, тереть. *І червоні чоботи мулять.* Ном. № 1998. *Чобіт мулить ногу, подушка мулить в голову.* Ном. № 11310. 2) Не давати покою. *Се то йому худобина мулить.* Ном. № 10820.

Мули́ти(-ся), -лю(-ся), -ли́ш(-ся), гл. Заносить илом.

Мулитися, -люся, -лишся, гл. Мяться, переминаясь. *Микита довго чогось мулився і не хотів протів ночі виїздити.* О. 1861. XI. 10. *Та оце було мулюсь, мулюсь, а на дворі холодно; треба йти.* Черниг. г.

Мулір, -ра, м. = Муляр. *Там муліри мур мурують.* АД.

Мулкий, -а́, -е́. 1) Илистый. 2) — брус. Мягкій точильный камень. Канев. у.

Мулька, -ки, ж. = Мілька.

Мулькій, -а́, -е́. Жесткій, давящій, жмуцщій, мозоля тій.

Мулько, нар. 1) Жестко. 2) Неудобно, неловко, плохо. *Попереду у їх було по шість десятин, а тепера як поділили подушно, то по одній, — так їм і мулько.* Черниг. г. *І в того (сина) старому хутко стало мулько.* Драг. 178.

Мульникуватий, -а, -е = Мулкий 1. *Мульникувата земля.* Вх. Уг. 252.

Мулювати, -люю, -єш, гл. = Малювати. *Мулює брови синьою ожиною.* Чуб. V. 693. *Мулюваний коромисел гнувся, не вломався.* Чуб.

Муля́вка, -ки, ж. = Мілька. Вас. 188.

Муляний, -а, -е. Мозольный, натертый, нажатый.

Муля́р, -ра́, м. 1) Каменщик. *Муляр додому, а мур додолу.* Канев. у. 2) = **Маляр.** *Треба мені, друг мій, муляра нанять, твоє біле личенько та й намалювать.* Чуб. V. 100.

Муля́рник, -ка, м. = Маляр. Ум. **Муля́рничок.** *Вичорнили брівки да муля́рнички.* Чуб. III. 145.

Муля́рство, -ва, с. Ремесло каменщика. Желех.

Муля́рський, -а, -е. Каменщицкій. Желех.

Мулярчу́к, -ка, м. Ученик каменщика. Желех.

Му́ляти, -ляю, -єш, гл. 1) = Мулити. Муляє чобіт. Щось муляє під коліном: я лап, — і намацав каблучку. Г. Барв. 213. 2) — **очима.** Мигать глазами, то закривать, то откривать глаза. *Ходить та все муляє очима, все заплющає.* Київ. у.

Му́лятися, -ляюся, -єшся, гл. = Мулитися. *Кажі, не муляйся.* НВолын. у.

Мума, -ми, ж. Мумія. Єгипецька мума. Ном. № 2901.

Мунде́р, мундир, -ру и мунду́р, -ра, м. Мундирь. Ум. **Мунде́(-и́, -у)рик, мунде́ (-и́, -у)рчик, мунду́ронько.** *Другий в однім мундеричку дріжить увесь.* О. 1861. XI. 69.

Муни́ця, -ці, муни́ція, -ціі, ж. Амуниція. *Дадуть тобі, синку, солдатську муницю.* Нп. *Москаль закусив, подякував Богу... да за муницю та й пішов собі.* Драг.

Муни́читися, -чуся, -чишся, гл. Церемониться. *Бери бо лускай насіння; ще й муничитьсья.* Черном.

Му́р, -ру, м. Каменная, кирпичная стѣна. Вх. Уг. 253. *Перебігли вони міст, з'їхали на острів, поїхали попід самим садовим муром.* Левиц. I. 218. *Золота швайка мур пробиває.* Ном. № 1394.

Мурава, -ви, ж. 1) = Муріг. *Прикрив ноги осокою, накрив очі муравою, жовте тіло рокитою.* Чуб. V. 942. 2) **соб.** Муравьи. *У дворах, по у лицях, коло церкви, як мурави народу.* Мир. Пов. I. 136. Ум. **Мура́вка, мура́вонька, мура́вочка.** *Кладу я кладку через муравку.* Чуб. III. 209. *В її ложки під порогом заросли мурогом, а тарілочки під лавкою заросли муравкою.* МУЕ. III. 77. *Ой стежка да маленькая, муравочка зелененькая.* Мет. 163. *Найшов купу муравки.* Грин. II. 222.

Мураве́ль, -вля́, м. Муравей. Желех.

Мураве́льний, -а, -е. Муравьиный. Желех.

Мураві́й, -вий, м. Муравей. *Муравії обточат.* Драг. 34.

Мураві́ний, -а, -е. Муравьиный. **Муравине масло.** Раст. *Aetaliium Septicum Fries.*

Мурави́ця, -ці, ж. 1) = Мурава. 2) **Желтя и синія пятна на тѣлѣ умираючого.** Мил. 165. *Коли вже муравиця вийшла на тіло, то вмере дитина.* Каменец. у. *Прихожу, а в неї дитина слаба. Що в неї? Каже: кір. Коли я гляну, аж у єї вже червона муравиця виступила.* *Умре, кажу. Коли так: до вечора й умерло.* Маріуп.

Мурави́ще, -ща, с. = Муравник. *Забрав би в торбу оце муравище, було б на горіхи.* Золотон. у.

Мураві́ння, -ня, с. Муравейникъ. Желех.

Муравка, -ки, ж. Ум. **оть мурава.**

Муравли́ний, -а, -е = Муравиний.

Муравли́ння, -ня, с. = Муравіння. Желех.

Муравник, -ка, м. Муравейникъ. Мнж. 116. *Посади кажана в муравник та тікай, щоб не чув його свисту.* Драг. 34.

Муравча́ний, -а, -е = Муравиний. Вх. Лем. 436.

Мура́ль, -ля, м. = Муравель. Вх. Лем. 436.

Муранді́ль, -ля, м. Муравей. Вх. Зн. 38.

Мура́р, -ра́, м. = Муляр 1. Гол. II. 710.

Мурашва́, -ви, ж. соб. Муравьи. *У Пріськи наче мурашва бігла по тілу.* Мир. Пов. I. 170.

Мураші́нник, -ка, м. = Мурашник.

Мурашка, -ки, ж. Муравей. *Мурашки, мурашки! поховайте подушки, бо татари йдуть.* Ном. № 339.

Мурашківина, -ни, ж. Муравейникъ. Шух. I. 88.

Мурашник, -ка, м. Муравейникъ. НВолын. у.

Мурашня, -ні, ж. соб. = Мурашва. *Люде, що та мурашня, купки собі понагортали і живуть.* Св. Л. 213.

Мурва́нь, -ня, м. Мурашка. Вх. Уг. 252.

Мурга, -ги, ж. Мѣра поверхности: три морга. Кіев. у.

Мургій, -гія, м. Воль почти черной масти. См. **Смаглій.** КС. 1898. VII. 42.

Мурда, -ди, ж. Овца, черная вокругъ глазъ. Вх. Лем. 436.

Мурей, -рея, м. Сермяжникъ. ЗОЮР. I. 252. *Козак мурейми нас узиває (міських людей).* К. ЦН. 249.

Мурза, -зи, м. 1) Мурза, татарскій князь. *Всіх мурз із куренів вечеряти позвати.* К. МБ. X. 19. 2) Запачканное, неумытое лицо.

Мурза́к, -ка, м. Татаринь. *А вже ж мурзак, мурзак Супрунові да назад руки в'яже.* Грин. III. 585.

Мурзалець, -льця, м. = Мурзак? *Уже ж мені, превражії мурзальці, та й Вкраїна не мила.* Мет.

Мурзати, -заю, -єш, гл. Пачкать, марать (лицо, руки).

Мурзатий, -а, -е. Съ испачканнымъ лицомъ, грязный, испачканный. *Поганії, мурзатії з гулиці побігли.* Грин. III. 92.

Мурзатися, -заюся, -єшся, гл. Пачкаться, мараться, муслиться. *Їж, та не мурзайся.*

Мурий, -а, -е. 1) Темносѣрый, испещренный пятнами (о масти). *Кіт мурий.* МВ. II. 139. *Три голови мав сей пес мурий.* Котл. Ен. 2) Смуглый. *А зась, мурий нехрещений! цеглу їж, а не хліб печений.* Ном. № 13695. Ум. **Муренький.** *У цього Марка була пара муреньких бичків.* Рудч. Ск. I. 6.

Мурин, -на, м. 1) Мавръ. *Отелло, венецький мурин.* (Шекспірові твори... поперекладав П. Куліш. I). 2) Кличка собаки. Вх. Лем. 436.

Мури́на, -ни, ж. Болотце, остающеся послѣ половодья. Грайвор. у.

Му́ринка, -ки, ж. Мавританка.

Му́ринський, -а, -е. Мавританскій.

Мурівчик, -ка, м. = Муляр 1. Черк. у.

Муріг, -ро́гу, м. = Моріг. *Зелений як муріг.* Ном. № 13157. *І двір його мурогом заріс.* Ум. **Мурожок.**

Му́ркати, -каю, -єш, одн. в. му́ркнути, -ну, -неш, гл. 1) Мурлыкать, мурлыкнуть. *Кіт сидить та муркає.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Бормотать, разъ забормотать. *Муркнув щось таке, що й не розбереш, та й пішов.*

Муркач, -ча, м. Баранъ. НВолын. у.

Муркіт, -коту, м. Мурлыканье. Желех.

Муркотати, -кочу́, -чеш и муркотіти, -кочу, -тиш, гл. Мурлыкать. *Бач, як кіт муркотить.*

Муркоті́ло, -ла, м. = Муркотій. Желех.

Муркотій, -тія, м. Ворчунъ. Желех.

Муркотіти. См. Муркотати.

Муркотня, -ні, ж. Мурлыканье.

Мурло, -ла, м. 1) Неотеса, грубый человекъ. 2) Харя, рыло.

Мурманька, -ки, ж. = **Мурвань.** Вх. Уг. 253.

Мурманьчий, -а, -е = **Муравиний.** Вх. Уг. 253. Мурманьча громадка. = **Мурашник.** Вх. Уг. 253.

Мурмило, -ла, м. = **Мурло.** *Чи чуєш ти, мурмило?* Гул.-Арт.(О. 1861. III. 94.).

Мурмотати, -мочу, -чеш, гл. 1) Бормотать. *Народ... мурмотав: паноче, згинь.* Котл. Ен. VI. 44. 2) Роптать. 3) Журчать.

Мурно-камінь, -ня, м. Встрѣчается въ пѣснѣ для обозначенія драгоценнаго камня въ перстнѣ. *На тій ручці злотий перстень, на перстені мурно-камінь.* Гол. III. 121.

Мурований, -а, -е. Построенный изъ камня или кирпича, каменный. МВ. I. 150. *А нащо ж ти мене покидаєш у мурованім замку?* Мет. 14.

Мурованія, -ці, ж. Каменный домъ. Вх. Зн. 38.

Муроломний, -а, -е. Стѣнобитный.

Мурованія, -ня, с. 1) Постройка каменной стѣны, каменнаго зданія. 2) Каменная постройка.

Мурувати, -рую, -еш, гл. Возводитъ каменную стѣну, класть кирпичи.

Муруга, -ги, м. Воль сѣро-бѣлой масти съ продольными узкими полосами другого, болѣе темнаго цвѣта. Ум. **Муружка.** КС. 1898. VII. 42.

Муругий, -а, -е = **Моругий.** *Муругі або чорні свити.* О. 1862. IX. 68. *Ой ну, коте муругий!* Мил. 42. *Лезав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38.

Мурчак и мурчок, -ка, м. Морская свинка, *Cavia sobaga* Pall. Вх. Зн. 38. Желех.

Мурчати, -чу, -чиш, гл. = **Мурмотати.** *Слухаю я — і борсук у норі мурчить.* Берд. у.

Муранка, -ки, ж. = **Мурашка.** Вх. Уг. 253.

Муранчаній и муранчий, -а, -е = **Мурманьчий.** Вх. Уг. 253.

Мураха, -ха, м. Муравей. Каменец. у.

Мус, -су, м. Принужденіе. *Мус — великий пан.* Посл. *Через мус. По принужденію.* Желех.

Муса́к, -ка, м. Кусокъ выточенной стали, которымъ косецъ выравниваетъ остріе косы. Шух. I. 169.

Муселѣць, -льця, м. 1) Напитокъ: вареный медъ, также разведенный медъ, настоянный на ягодахъ, съ которыхъ слита наливка. Маркев. 170.

Мусити, -шу, -сиш, гл. 1) Долженствовать, быть должнымъ, вынужденнымъ. *Не рада коза торгу, а кури весіллю, та мусять.* Ном. № 1075. *Просили — не хотів, казали — мусив.* Ном. № 1076. **Мусить бути.** Должно быть, вѣроятно. *Іде шляхом молодиця, мусить бути з прощі.* Шевч. 79. **Не мусити.** Не быть въ состояніи. *Полюбила козаченька, не мушу забути.* Мет. *Ніяк не мусе достати грошей.* ХС. IV. 17.

Мусіти, -шу, -сиш, гл. = **Мусити.** О. *Порфирій мусів навідатись до о. благочинного.* Левиц. *Мусіла свій гріх у церкві спокутувати.* Левиц.

Мускати, -каю, -еш, гл. Приглаживать. Гол. Од. 73.

Мускота, -ти, ж. Слякоть. Угор.

Мускотіти, -чу, -тиш, гл. Издавать шорохъ, шуршать. *Пішов з хати і запер за собою двері; вертаюсь — відчинені двері і чуть — шось у хаті мускотить, аж там оцей чоловік.* Александров. у.

Муст, -ту, м. Навозна жижа. Вх. Зн. 37.

Мусува́ння, -ня, с. 1) Измышление, придумывание. 2) Брожение.

Мусува́ти, -сую, -еш, гл. 1) Раздумывать, соображать, измышлять. *Мені дай зараз за роботу, то я приймуся мусувати, як нам у пекло довалитись.* Котл. Ен. III. 18. *Довго він мусував про своє безталання.* Полт. г.

Мусуватися, -суюся, -ешся, гл. Возиться. *Я й додому почав уже повертати, а він одно мусувався і панькався біля своєї кобили.* Харьк. г.

Мусулес, -су и **мусулець, -льця**, м. = **Муселець 1**.

Мусульманин, -на, м. Мусульманинь. К. Кр. 14. *Правовірні наші мусульмане.* К. МБ. X. 18.

Мусульманка, -ки, ж. Мусульманка.

Мусульманський, -а, -е. Мусульманській. *Гареми мусульманські.* К. МБ. XI. 152.

Мусяндровий, -а, -е. ? Скільки бідні школяри муки приймуть, поки вивчуть сі мусяндрові вірші. О. 1862. VI. Зъ нар. уст. 53.

Мутити, мучу, -тиш, гл. 1) Мутить, возмущать. 2) Производит безпорядокъ. *Мутив, як на селі москаль.* Котл. Ен. I. 25. *Доти лях мутив, доки не наївся.* Ном. № 876.

Мутитися, -чүся, -тишся, гл. 1) Мутиться. 2) Смуцаться; волноваться. *Отсе не где Катря! — мутиться мати: хто ж мене оплаче?* МВ. II. 197.

Мутний, -а, -е. Мутный. *Ой чого ж ти, мила, така, як водиченька мутная?* Нп.

Мутник, -ка, м. Мутный ручей. Вх. Лем. 436.

Мутно, нар. Мутно.

Мутуша́ти, -шаю, -еш, гл. Поворачивать, двигать туда и сюда. *Ілія вже не боїться зубів, да як вхватав його за язик, дак змії і не може дальше Ілію проглотити... Став його ще сюди і туди, на всі боки ним крутить, а Ілія все йому за язик чавить. Та змії мутушав їм, мутушав, кидав, кидав... Драг. 249.*

Муха, -хи, ж. Муха. *До Спасівки мухи на пана роблять, а в Спасівку на себе.* Ном. № 482. *Аж он дві мухи сидить.* Лубен. у. **Крутиться як муха в окропі.** *Завалень хлопотами, безъ отдыха въ хлопотахъ.* **Муха ясіньова.** Насѣк. = **Майка.** Вх. Пч. I. 7. Ум. **Мушка.**

Мухавка, -ки, ж. Насѣк. мокрица. *Oniscus murarius.* Вх. Уг. 253.

Мухариця, -ці, ж. Насѣк. *Culex ripiens.* Шух. I. 23.

Мухомор, -ру, м. 1) *Agaricus muscarius* L. ЗЮЗО. I. 110. 2) *Delphinium elatum* L. ЗЮЗО. I. 121.

Мухорка, -ки, ж. и **мухорок, -рка**, м. Въ колоскѣ хлѣбнаго растенія гнѣздо, въ которомъ сидить зерно, также плюска у орѣха, чашечка подъ ягодою земляники, клубники и пр. *Як хороше жито, то так і визирає зерно з мухорків.* Волч. у.

Муц, -ца, м. 1) Малорослая лошадь. 2) Мопсь. Ум. **Муцик.**

Муцик, -ка, м. 1) = **Муц 2.** *У няньки був біленький цуцик... Не дуже простий — родом муцик.* Котл. Ен. IV. 43. 2) *мн. Муцики.* Волоса, зачесанные и завитые на вискахъ. Вх. Лем. 436.

Муча́нка, -ки, ж. 1) Родъ кушанья: смѣсь муки, молока и овечьяго сыру. См.

Мачанка. Желех. 2) Порода расыпчастыхъ грушъ. Вх. Лем. 437.

Мученик, -ка, м. Мученикъ. *Щоб розкрились високі могили перед вашими очима, щоб ви распитали мучеників: кого, коли й за що роспинали.* Шевч. 216.

Мученицький, -а, -е. Мученический.

Мученицьтво, -ва, с. Мученичество. Желех.

Мучениця, -ці, ж. Мученица. *Святая Варваре, мученице великая, допоможи мені.* Чуб. I. 114.

Мучення, -ня, с. 1) Мученіє. 2) — **Боже.** Страсти Господни. *Одну пісню о Божім рождению, другу — о Божім мученню.* Гол.

Мучитель, -ля, м. Истязатель, мучитель. *Пан передав його мучителям.* Єв. Мт. XVII. 34.

Мучителька, -ки, ж. Мучительница. Желех.

Мучити, -чу, -чиш, гл. Мучить. *На тім крижі Христа мучено.* Чуб. III. 354.

Мучитися, -чуся, -чишся, гл. Мучиться. МВ. I. 100. *Я вже не живу, а тільки мучуся.* Левиц.

Мучнік, -ка, м. 1) Желобокъ, проводящій муку изъ подъ жернова. Шух. I. 104, 146. 2) Ящикъ, въ которій падаєть мука изъ подъ камня. Черниг. у.

Мучниця, -ці, ж. 1) Раст. *Arctostaphylos Uva ursi Spreng.* ЗЮЗО. I. 112. 2) Отверстіє, сквозь которое проходитъ мука изъ подъ мельничнаго камня въ ящикъ. Микол. 481.

Мушара, -ри, ж. Тля, травяная вошь, *Aphis.* Вх. Лем. 437.

Мушарка, -ки, ж. Раст. Мухоморъ, *Agaricus muscarius L.* Вх. Зн. 38.

Мушва, -ви, ж. соб. Мухи. *І де ця мушва береться?* Харьк.

Мушія, -шії, ж. Имущество. Шух. I. 107.

Мушка, -ки, ж. соб. Мошки. *Мушка не дає скотині пастися.* Змієв. у.

Мушка, -ки, ж. 1) Ум. отъ муха. *Ой був комар оженився та з мушкою не нажився.* Чуб. V. 1169. *Вилетіла мушка з хати.* Грин. III. 665. 2) Въ цвѣтѣ ткани: пятнышки, разбросанныя по фону иного цвѣта. *Зелена байова керсетка з червоними мушками.* Мир. ХРВ. 6. 3) Въ женской прическѣ: напущенные на виски пальца на два шириною волосы, идущіє потомъ за уши. О. 1861. Свид. XI. 29. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 24.

Мушкѣт, -та, м. Мушкетъ. *Іде козак в Україну, мушкет за плечима.* Чуб. V. 86. Ув. **Мушкетюга.**

Мушкетний, -а, -е. Мушкетный.

Мушкетюка, -ки. Ув. отъ мушкѣт.

Мушковій, -а, -е. Съ крапинками. *Хустки повелись мушкові микитонові.* Борз. у.

Мушлин, -ну, м. Кисея, муслинь.

Мушляти, -ляю, -єш, гл. = **Метикувати.** Канев. у.

Муштай, -тая, м. Мохнатая лошадь. Мнж. 185.

Муштатий, -а, -е. Мохнатый. Александров. у. Мнж. 185.

Муштер, -тра, м. Обучающій военнымъ приëмамъ. *А пан муштер таки добре москалів попомуштрував.* Васильк. у.

Муштра, -ри, ж. Военное ученіє. Шевч. 68. *Москалі на мушрі.* Левиц. I. 493. *Дивилась з дівчатами на москалів. Що то як гарно мушру викидають.* Кв. I. 169.

Муштровій, -а, -е. Имѣющій военную выправку. *Загне голову, як муштровий кінь.* МВ. I. 27.

Муштравіна, -ни, ж. Военная служба. Шевч.

Муштруванія, -ня, с. Обучение военнымъ приëмамъ, дрессировка.

Муштрувати, -рую, -єш, гл. 1) Обучать военнымъ приëмамъ. *Тоді ну військо муштрувати.* Котл. Ен. IV. 59. 2) Школить, дрессировать. *Муштровані, бодай їх:*

гавкають у захисті, а очей не покажуть. Греб. 408. І стару панію почне муштрувати було з самого ранку: Що се ви, мамінька, без чепчика вийшли? МВ. І. 131.

Муштруватися, -руюся, -єшся, гл. 1) Быть на ученіи (о солд.), обучаться военнымъ приємамъ. Поки салдати муштрувались, то капитан частісінько поглядав на Оксану. Кв. І. 173. 2) Возиться. Муштруйся перед дзеркалом цілий день. Левиц. І. 500.

Мущенин, -на и мущина, -ни, м. Мужчина. Шух. І. 32.

Мущинський, -а, -е. Мужской. Шух. І. 120.

Мущирний, -а, -е. Мортирный.

Мущирь, -ря, м. 1) Мортира. Густо заставлені гарматами і мущирями. Стор. Оп. II. 134. 2) Ступка, толчея. В мущирі сіль товче. Г. Барв. 448.

Мчалка, -ки, ж. Вѣстница. Встрѣчено у Котляревскаго: Іриса цюхля проклятуца... Олимпська мчалка невсипуца. Котл. Ен. IV. 53.

Мчати, мчу, мчиш, гл. Мчатъ. Проклятий мчить як вовк овечку. К. Куди їх мчить Анхизів син? Котл. Ен. Не раз сучка санки мчала — пословица, приводимая въ отвѣтъ на вранье или хвастовство и равнозначущая выраженію: ты рассказываешь небылицы, ты хвастаешься. Грин. L 240.

Мчатися, мчуся, мчишся. Мчатъся. Коли чує Наталка — за нею женуться. Озирнулась — се Данило мчитья. МВ. І. 157. К Еолу мчалась як оса. Котл. Ен. І. 4.

Мша, мші, ж. Католическая обѣдня. Стор. МПр. 104.

Мшаль, -ля, м. Раст. Heracleum sphondylium. Вх. Лем. 437.

Мшаник, -ка, м. Омшаник.

Мшедь, -ді, ж. Раст. лишайникъ. Вх. Зн. 38.

Мшиїти, -мшу, -мшиш, гл. Конопатить мхомъ. Желех.

Мшиїтися, -мшуся, -мшишся, гл. Расти густо подобно мху, быть мохнатымъ. Желех.

Мшиїця, -ці, ж. Насѣк.: тля, травяная вошь, Aphis. Вх. Пч. І. 5.

М'я, м'єння, с. Имя. Дали йому м'я — святого Христа. Нп.

М'явкати, -каю, -єш, м'явчати и м'явучати, -вчу, -чиш, одн. в. м'явкнути, -кну, -неш, гл. = Нявкати, нявчати, нявкнути. Желех. Будеш м'явкав як той кіт. Грин. III. 653. Куніці кричать, м'явчуть. Св. Л. 295.

М'який, м'яко и пр. = **М'який, м'яко** и пр.

М'язі, -зів, м. мн. Мускулы. Вх. Пч. І. 14.

М'який и мнякий, -а, -е. Мякий; не суровый, уступчивый. Я такий, як хліб м'який. Ном. № 3234. Учора дуже холодно було, а тепер м'який вітер віє. Каменец. у. Ум.

М'якенький, мнякенький, м'якесенький и мнякесенький. У зайчика шкурка м'якенька. Рудч. Ск. II. 15.

М'якіна и мнякіна, -ни, ж. Мякина. Сим. 226. Скале зуби, як собака на м'якіні. Звенигор. у. Ум. **М'якінка и инякінка.** І се слово не м'якінка. Ном. № 13040.

М'якість и мнякість, -кости, ж. Мякость.

М'яко и мняко, нар. Мяко. Ум. **М'якенько, мнякенько, м'якесенько и мнякесенько.**

М'якота и мнякота, -ти, ж. 1) съ удар. на послѣднемъ слогѣ. Мякость. Як постелю сіна, то м'якота спати. Лебед. у. 2) съ удар. на первомъ слогѣ. Мякотъ мяса. Черк. у.

М'якуватий и мнякуватий, -а, -е. Мяковатый. Павлогр. у.

М'якуш и мякуш, -ша, м. 1) Мягкія части мяса. Каменец. у. 2) Раст. *Potentilla anserina*. Вх. Пч. I. 12.

М'якушечка и мякушечка, -ки, ж. Ум. отъ м'якушка.

М'якушка и мякушка, -ки, ж. 1) Мякишъ хлѣбный. *Син на снідання нарізав беззубому батькові самих шкурунок, а собі брав м'якушку.* Грин. I. 296. 2) О человекѣ: мягкосердечный, добрый. *Я, бачте, такий чоловік — м'якушка, що нехай де яка пригода або журба, або смуток, то зараз там мої й жалоці.* МВ. (КС. 1902. X. 155). Ум.

М'якушечка и мянушечка.

М'якчити. См. М'якшити.

М'якшати и мякшати, -шаю, -еш, гл. Дѣлаться мягче. *Залізо в огні і під молотом м'якшає.* Драг.

М'якшити, мякшити, -шу, -шиш и м'якчити, мякчити, -чу, -чиш, гл.

Размягчать. *Сей вітер м'якшить сніг. М'якшить суху рілля на полі.* К. Псалт. 144.

М'ялиця и мялиця, -ці, ж. 1) Мялка для льна и конопли. Богод. у. 2) Мятая солома. Остер. у. 3) Потасовка. *Піди, ще й тобі м'ялиці дадуть.* НВолын. у.

М'яло и мяло, -ла, с. 1) Деревянный пестъ. *Як ухвачу м'яло, виб'ю тобі зуби.* Чуб. V. 696. 2) Мямля.

М'яльниця, -ці, ж. Ручной приборъ для мятя кожъ. Части его: стовп — деревянный столбъ, вставленный въ колоду — постаментъ съ пяткой, — на которой столбъ вращается; надѣтый на столбъ **круг** — деревянный дискъ съ **крилами** — рукоятками; **шпилі з рогачиками** — палки съ головками, вставленными въ дыры на кругъ для зажиманія кожи; **ривчак** — каналъ въ столбѣ, въ который вкладывается кожа и прижимается сверху вторымъ кругомъ. Вас. 159.

М'ясарь, -ря, м. Мясникъ. Вх. Уг. 253.

М'ясиво и мясиво, -ва, с. Мясное; мясная пища, кушанье. *Столи його погнулись від м'ясива.* К. Іов. 47. *На обід у запорожців мало подавали м'ясива, а все тільки рибу.* К. ЧР. 285.

М'ясний и мясний, -а, -е. Мясной.

М'ясниці и мясниці, -ць, ж. мн. Мясоѣдъ. *Ой все пости, та нее пости та будуть м'ясниці.* Нп. Ум. **М'ясниченьки, мясниченьки.** Чуб. V. 158.

М'ясо и мясо, -са, с. Мясо. *Не буде з тої кози м'яса.* Ном. № 5647. *Коза наша й мясо наше.* Ном. № 7462. Ум. **М'ясце, мясцє.**

М'ясовий, -а, -е. Мясной. *Лізу, лізу по залізу на м'ясову гору.* (Загадка: кінь). Чуб. I. 310.

М'ясожерець, -рця, м. Плотоядное животное. Желех.

М'ясожерний, -а, -е. Плотоядный. Желех.

М'ясце и мясцє, -ця, с. Ум. отъ м'ясо.

М'ята и мята, -ти, ж. Мята: а) *Mentha officinalis*; б) — **водяна.** *Mentha aquatica* L. Анн. 214; в) — **кучерява.** *Mentha piperita* L. Var *crispa*; г) — **холодна.** *Mentha piperita* L. д) — **польова.** *Mentha arvensis*. ЗЮЗО. I. 128; е) **Песяча м'ятка.** *Nepeta cattaria*. Вх. Пч. I. 11. Ум. **М'ятка, мятка.**

М'яти и мяти, -мну, -мнеш, гл. 1) Мять. *Не терши, не мявши, не їсти калача.* Ном. № 6033. *Я не буду хустиноньки ні терти, ні мяти.* Мет. 23. 2) Бить. *Лягла не клята, встала не мята.* Ном. № 8909. 3) — **шкуруи.** Заниматься выдѣлкою кожъ. 4) Не рѣшатся, колебаться. *Мне та й мене, — коли не продаси, то так і кажи.* Каменец. у.

М'ятися и мнятися, мну́ся, мнє́шся, гл. 1) Мяться. *Терлось та м'ялось.* Чуб. 2)

Мяться, не р'шаться. *Молоденький козаченько під оконечком мнеться.* Чуб. III. 173.

М'ятка и мнятка, -ки, ж. Ум. отъ м'ята.

М'яткий, -а', -е'. Мяткий. Вх. Зн. 38.

М'ятлиця, -ці, ж. Раст. = **Метлиця**. ЗЮЗО. I. 110.

М'ятний, -а, -е. Мятный.

М'яхкий, -а', -е' и пр. = **М'який и пр.**

М'яцкати, -каю, -еш, гл. Мять. *Сир кочеють і мецкають у руках, аж вироблю з нею паліницю.* Шух. I. 216.

М'яч и мняч, -ча, м. Мячъ. *Полетиш, як м'яч.* Ном. № 4319. *Стріляють було у них, а вони як мнячі кулі ловлять та назад себе кидають.* Мнж. 133.

М'ячка, -ки, ж. Раст. *Typha latifolia*. ЗЮЗО. I. 140.

М'яшкурити и мняшкурити, -рю, -риш, гл. Мять.

Н.

На, пред. 1) Съ винительнымъ падежемъ: а) Указываетъ на предметъ, къ которому направляется движеніе: на, въ. *Ой я з роду чумакую, на гору йду — не бичую, а з гори йду — не гальмую.* Бал. I. *Заплакала Морозиха, идучи на місто.* Грин. III. 588. *Роспитаю шлях на Московщину.* Шевч. 78. *Ой полети, галко, ой полети, чорна, на Дін риби їсти.* Нп. *Визволь, Господи, всіх бідних невольників з тяжкої неволі турецької... На тихі води, на ясні зорі, на простій дороги, на руський беріг, на край веселий, меж мир хрещений. Пішов на низ. Повернувся на схід сонця.* б) Указываетъ распространеніе по извѣстному пространству: на, въ, по. *Стала слава на все село, стали й поговори та про тую дівчиноньку, що чорнії брови.* Нп. *На всю Україну голосна була його слава.* в) Указываетъ предметъ, на который обращено дѣйствіе: на. *Прийшов чужоземець, татарин, і ото вже на Вишгород б'є.* ЗОЮР. I. 3. *З одним Богом на сто ворог.* Ном. № 12. *На слуги свої, на турки-яничари зо-зла гукає.* АД. I. 89. *Ой важу, важу на ту дівчину вражу.* Нп. *Тоді царь сказав на того чоловіка: іди сюди!* Грин. I. 175. *Написівся на мене, щоб дав йому грошей.* **Пам'ятати (забутися) на ко́го, на що́.** Помнить (забыть) о комъ, о чемъ. *А ти на мене забулася.* Г. Барв. 529. **Питати на що́.** Спрашивать о чемъ. *На здоров'я тебе, брате, буду питати.* ЗОЮР. I. 26. **Налягати на но́гу.** Хромать. Желех. **Ждати на ко́го.** Ждать кого. *Час не жде на нас.* Св. Л. 295. **Вірити на кого, на що́.** Довѣрять кому, вѣрять чему. *Ой вірь же ти, дівко молода, на козацьке слово.* Нп. *На його пан вірив... як на рідного батька.* Грин. I. 92. г) Указываетъ предметъ, для котораго что-либо сдѣлано или дѣляється въ смыслѣ для: *На мірошника вода робить.* Посл. *Тут на вовків привілля: ліс великий та густий, та яри.* Волч. у. **Мішок на жито. Як на мене.** По моему мнѣнію. *Як на мене, то се дурниця.* Если бы это со мной, если бы такъ мнѣ. *Як на мене, то я б його й вигнав за се.* д) Указываетъ цѣль дѣйствія: на, въ, для. *Раз у-осени пан поїхав на лови.* Рудч. Ск. II. 75. *Людей на панщину женуть. На заріз людей ведуть.* АД. I. 75. *Ходімо в близькі містечка, щоб і там проповідував: на те бо вийшов я.* Єв. Мр. I. 38. *На те й мати родила, щоб дівчина любила хорошего челядина.* Рудч. Чп. 184. *А Бог людям на науку поставив їх в полі.* Шевч. 474. *Треба ж, голубко, її на розум навчити: се дурні голови.* МВ. (О. 1862. III. 38). *На лихо вчити. На попи вчитися.* Рушило *Півпівника в дорогу, стрепенуло крилцем і трейчи заспівало на знак свого одходу.* К. (О. 1861. IV. 40). *Віти тернові рубайше, по шляху покидайте, мені, брату, пішому піхотинцю, на признаку давайте.* АД. I. 115. **На пожиток.** На пользу, въ пользу. Желех. е) Указываетъ орудіе или средство дѣйствія: на, о, объ. *Дай заграю я на дудку, а то давно вже грав.* Драг. 341. *Не на те козак п'є, що є, а на те, що буде.* Посл. *Проміняв на личко ремінець.* Посл. *Присягати на Євангеліє.* Желех. *А третій брат, менший, піша пішаниця, за кінними братами уганяє і на біле каміння, на сире коріння свої ніжки козацькі-молодецькі побиває.* АД. I. 107. *Бачив чорта на свої власні очі, — отсе як вас бачу.* МВ. (КС. 1902. X. 141). ж) Указываетъ признакъ предмета, составляющій одно логическое цѣлое съ опредѣляемымъ словомъ или сказуемымъ: на, по. **На но́гу кривий.** Хромой. *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин. III. 662. **На красу (вро́ду) гарний.** Красивый. *Ти, козаче молоденький, ни вроду прекрасний.* Грин. III. 175. *На масть рудий. Така ж тиха, така й мова, тільки на брівоньки чорноброва, а на личенько ще й білійша, тільки на словечко не вірнійша.* Лавр. 39. *Були (шовковиці) всякі: і червоні, і білі на ягідки.* О. 1862. V. 98. *Рости, рости ти, черемхо... тонка, тонка та*

висока і на лист широка. Грин. III. 199. Був священник на ім'я Захарія. Єв. Л. I. 5. Єсть у Києві чоловік, на ймення Кирило, на прізвище Кожем'яка. ЗОЮР. II. 28. 3) Указує образъ или способъ дѣйствія: на, вѣ. Кричати на весь рот. Желех. На смерть порубав. Желех. На превелику силу зробив. Желех. Діждавшись другого дня, баба на тще серце так і рушила до пошти. Г. Барв. 497. и) Указує то, во что измѣняется предметъ: на, вѣ. Порубали козаченька на мѣлку дробину. Нп. Побив на мотлох. Желех. Помололи пшеницю на борошно. і) Указує моментъ, вѣ, воторый совершается дѣйствіе, или продолжительность времени: на, вѣ. На Великдень, на соломі проти сонця, діти гралась собі крашанками. Шевч. 461. На той час він був дома. Хоч би на ранок сніг перестав. **На Петра.** Вѣ день св. Петра. А як прийде нудьга в гості та й на ніч засяде. Шевч. 446. На рік пішов з дому. На Дону по два карбованці, мовляв, косареві на день. Г. Барв. 438. к) Указує количество или мѣру: на. На три карбованці купив. Круг містечка Берестечка на чотири милі мене славні запорожці своїм труном вкрили. Шевч. 491. На новий рік прибавилось дня на заячий скік. Ном. № 513. 2) Сѣ мѣстнымъ падежемъ: а) Указує мѣсто, на которомъ или близь котораго что нибудь находится или происходитъ: на, вѣ. І в хаті не чуť, і на дворі не видно. МВ. II. 8. Ой на горі та женці жнуть. Закр. I. 65. Стоїть той дід на воротях із кийком. Рудч. Ск. I. 43. І на місті була, і горілку пила. Нп. На сонці полотно сушили. Багацько у його добра... на видноці і під замками. Греб. 317. **На рушнику стати.** Обвѣнчатъся. Та поможи, Боже, на рушнику стати, — тоді не розлучить ні батько, ні мати. Нп. б) То, что имѣеть значеніе по отношенію къ предметамъ вѣ пространствѣ, переноситъ на лица, дѣйствія и состояніи: на, вѣ. На обіді в його був. Він уже на підпитку. Васюринський козарлюга на меду гуляє. О. 1862. Х. Скажи мені, моя мила, що маєш на мислі? Нп. А в мене не те на думці. Г. Барв. 211. Я не була з вами на розмові. Каменец. у. в) Указує время, вѣ теченіе котораго что-либо происходитъ: на, вѣ, при. На тім тиждні се було. **На весні.** Весною. А на третю нічку витала на зорі. Грин. III. **На днях ходити.** Быть вѣ послѣднихъ дняхъ беременности. КС. 1883. II. 394. На смерті побивавсь цілу ніч. Черк. у. г) Указує орудіе или средство, при помощи котораго что-нибудь происходитъ: на. Прийшов пан Палій додому да й сів у наміті, на бандурці виграє: «Лихо жити в світі». ЗОЮР. I. 190. Покайтеся, христіяне, на мені, як матері, не шанувати. Грин. I. 84. д) Указує образъ или способъ дѣйствія: вѣ. Чим вони не люде? І добрі, й заможні, усі їх на повазі мають. МВ. II. 111. На перешкоді вона йому стала. Йому вже й мухи на заваді. Посл. е) Указує причины или основаніе дѣйствія: на, изъ-за. Маючи надію на твоім слові. Не треба ся на дівчат бити. ж) Указує признакъ предмета, составляющей одно логическое цѣлое сѣ опредѣляемымъ словомъ или сказуемымъ, — не переводится; по-русски вѣ этомъ случаѣ ставится творительный падежъ: Моя мила миленька, на личеньку біленька. Нп. Придавлено його й примучено на тілі, ослаблено його й скалічено на душі. К. ХП. 130. **На, нате, меж.** На, возьми, возьмите. Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки. Ном. № 266. Ой нате вам, рибалочки, горілки напиться. Мет. 18. **Набабити, -блю, -биш,** гл. Принять нѣсколько душъ дѣтей. Я собі набабила онуків, — аж п'ятеро. Харьк. г. Ось тобі й набабила, що Мотря аж ноги простягла. **Набавити, -ся.** См. **Набавляти, -ся.** **Набавка, -ки,** ж. Прибавка (къ цѣнѣ).

Набавляти, -ляю, -єш, сов. в. набавити, -влю, -виш, гл. 1) Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить. *Їднак я горілки набавлю, як вип'ю, зараз поставлю.* Чуб. V. 1088. 2) Наводить, навести, навлекать, навлечь, причинять, причинить. *Сусіди, що нас набавили нужди і біди.* Гол. I. 127. *Набавити лиха, страху, хвороби..*

Набавлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. набавитися, -влюся, -вишся, гл. Вдоволь веселиться, — повеселиться. *Нім вони ся набавили, штири свічки спалало.* Гол. I. 81.

Набагніти. См. **Набагняти.**

Набагнути, -гну, -неш, гл. 1) Припомнить, выдумать. *На всячину я набагла.* Вх. Зн. 38. 2) Сильно пожелать. Вх. Зн. 38.

Набагнутися, -нуся, -нешся, гл. = **Набагнути 2.** *Набагся того.* Зн. Вх. 38.

Набагняти, -няю, -єш, сов. в. набагніти, -гню, -ніш, гл. Нагрязнять, загрязнить.

Набажатися, -жаюся, -єшся, гл. Испытать много желаний, нажелать себя многого.

Набажний, -а, -е. Сильно желающей. Вх. Зн. 38.

Набазаруватися, -руюся, -єшся, гл. Вдоволь поторговать или побыть на базарѣ. *Ну що, набазарувалися?* (Спрашивають возвращающихся съ базара). Сосницк. у.

Набазграти, -раю, -єш, гл. Напачкать, написать каракули.

Набазікати, -ся. См. **Набазікувати, -ся.**

Набазікувати, -кую, -єш, сов. в. набазікати, -каю, -єш, гл. Наговаривать, наговорить, набалтывать, наболтать.

Набазікуватися, -куюся, -єшся, сов. в. набазікатися, -каюся, -єшся, гл. Наговариваться, наговориться, набалтываться, наболтаться.

Набакир и набакирь, нар. Набекрень. *Браво сидів, закинувши набакир смушеву шапку.* Стор. *Взяв набакирь писарь шапку.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 103).

Набалакати, -ся. См. **Набалакувати, -ся.**

Набалакувати, -кую, -єш, сов. в. набалакати, -каю, -єш, гл. Наговаривать, наговорить. *Набалакав багато, а слухати нічого.* Харьк. у.

Набалакуватися, -куюся, -єшся, сов. в. набалакатися, -каюся, -єшся, гл. Наговариваться, наговориться. *Набалакайся, коли не завізно.* Ном. № 12992.

Набаламутити. См. **Набаламучувати.**

Набаламучувати, -чую, -єш, сов. в. набаламутити, -мучу, -тиш, гл. 1) Набалтывать, наболтать (о жидкости). 2) Производить, произвести смуту, беспорядокъ. 3) Наобольщать, насоблазнять многихъ.

Набаляндрасити, -рашу, -сиш, гл. Наболтать, наговорить чепухи.

Набаляндраситися, -шуся, -сишся, гл. Наговориться вдоволь о пустякахъ.

Набарложити, -жу, -жиш, гл. Нагрязнить.

Набарложитися, -жуся, -жишся, гл. Належаться въ грязи (о свиньѣ).

Набасуватися, -суюся, -єшся, гл. Вдоволь наскакаться (о конѣ).

Набатувати, -тую, -єш, гл. 1) Навьючить, нагрузить. 2) Нарѣзать большими ломтями.

Набахтурити, -рю, -риш, гл. Набить вздоромъ, пустяками (голову). *Набахтурив йому голову.*

Набачати, -чаю, -єш, сов. в. набачити, -чу, -чиш, гл. Примѣчать, примѣтить, замѣтить. *Пішли салдати колядувать та й набачили, шо у сінях під стріхою сало висить.* Мнж. 108. *Хома ходив, витріщав баньки, ніяк не набачить шкапи.* Рудч. Ск. II. 175.

Набачитися, -чуся, -чишся, гл. Вдоволь насмотрѣться. Желех.

Набга́ти, -гаю, -єш, гл. 1) Многое согнуть, свернуть. 2) Набивать, набить въ большомъ количествѣ; напичкать. *Набгав повну кишеню горіхів.*

Набгом, нар. Биткомъ. *Набгали мішок конопель набгом.*

Набе́дра, нар. Сидіти, їхати **набе́дра**. Сидѣть, ѣхать на лошади верхомъ на бедрахъ (позади обыкновеннаго сѣдока на спинѣ).

На-безбаш, нар. Безъ пастыря, безъ пастуха.

На-безрік, нар. Никогда; безъ срока. **Відасть на-безрік.** Никогда не отдасть. Ном. № 10634.

Набелькота́ти, -чу́, -чеш, гл. 1) Набормотать, наговорить невнятно. 2) Наболтать, наговорить много.

Набендю́житися, -жуся, -жишся, гл. Надуться. *Чого то вже так набендюжився?*

Набенкетува́тися, -туюся, -єшся, гл. Панироваться.

Набербе́рити, -рю, -риш, гл. Намѣшать, наболтать чего.

Набесідувати, -дую, -єш, гл. Наговорить, бесѣдуя. *Набесідувала, наговорила, — взяла мазницю, за медом пішла.* Ном. № 12996.

Набе́хтатися, -таюся, -єшся, гл. Нажратся.

Набива́ти, -ваю, -єш, гл. сов. в. **набити, -б'ю́, -б'єш, гл.** 1) Набивать, набить, наколачивать, наколотить. *Бондарь відра набиває.* Шевч. 540. 2) Набивать, набить, наполнять, наполнить. *Як кием набито жидів в хаті.* Чуб. I. 252. 3) Заряжать, зарядить. *Набивати рушницю.* 4) — **черінь.** Дѣлать подъ печи изъ глины или изъ глины со щебнемъ. Сим. 129. 5) Только въ сов. в. Побить, поколотить. *За наше жито та ще нас і набито.* Ном. № 4057.

Набива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. набитися, -б'юся, -б'єшся, гл. Набиваться, набиться. *Не набивається сей обруч на діжку.* 2) Набиваться, набиться, наполниться. *Само в мішки набивається.* Рудч. I. 23. 3) Заряжаться, зарядиться. 4) Вдоволь бить, побить. *Птиця з птицею не наб'ється, а козак з дівчиною не наживеться.* Ном. № 784. *Мужик дурно наробився, а пан його ще й набився.* Грин. III. 639. 5) Навязываться, навязаться. *Не набивайтесь, щоб я купувала. Хиба я їх просив? Самі набилися.* Мир. Пов. II. 66.

Набивач, -ча, м. 1) Палка, которой въ мельницахъ набиваютъ муку въ мѣшки. Новомоск. у. 2) Бондарскій инструментъ для набиванія обруча на бочку. Сумск. у.

Набивачка, -ки, ж. = **Набивач 1.** Мнж. 104.

Набирати, -ся = Набірати, -ся.

Набити, -ся. См. **Набивати, -ся.**

Набі́ток, -тку, м. = **Набуток 1.** *Набиток злий не спірний.* Ном. № 10374.

Набі́вка, -ки, ж. Верхняя половина **ля́ди** (см.) въ Стрыйск. у. МУЕ. III. 24.

Набі́г, -гу, м. Набѣгъ.

Набігати, -гаю, -єш, гл. Набѣгать, бѣгая получить. *Набігав собі праниців.*

Набігати, -гаю, -єш, сов. в. набігти, -біжу, -жиш, гл. 1) Набѣгать, набѣжать. *Пішла вдова в поле жати, стала хмара набігати.* Мет. 291. *Вовки сіроманці набігали.* Мет. 7. *А татарва як набігала, то вже я замужем була.* Котл. Ен. III. 12. **На очі набігати.** Мелькать предъ глазами. *Шлях мигтить, гаї та ліси на очі набігають.* **Як набіжить.** Какъ придется. *Треба житъ, як набіжить.* Чуб. I. 251. 2) — **на що.** Наскакивать,

наскочить съ разбѣга на что-либо. *Чого ти не дивишся? Набіг на чоловіка!* 3) Находить, найти. *Його найшли татари, набігли його сонного.* КС. 1882. XII. 508. *Як набіжиш, то й купи.* **Набігти тропи.** Найти дорогу, попасть на дорогу. *Є доля у всякого, та не набіжить чоловік тропи.* Г. Барв. 416. 4) Натекать, натечь. *Набігла вода в погріб.* 5) **Серце набіга.** *Він чоловік нічого, а так на його иноді серце набіга,* т. е. иногда онъ сердится. Павлогр. у.

Набігатися, -гаюся, -ешся, гл. Набѣгаться. *Набігався, піиду ляжу спати.* Чуб.

Набігти. См. **Набігати.**

Набідкатися, -каюся, -ешся, гл. Наговориться о своей бѣдѣ, о своемъ горѣ.

Набідуватися, -дуюся, -ешся, гл. Много вытерпѣть, вдоволь побѣдствовать.

Набіжка, -ки, ж. Барышъ, прибыль. *Як по копійці набіжки, то й то гаразд.* Лубен. у.

Набіжний, -а, -е. Прижитой внѣ брака (о ребенкѣ). *Це дитя набіжнеє у неї: вона покритка.* Екатер. у.

Набій, -бою, м. 1) Зарядъ. *У ладівниці ні однісінького набою.* ЗОЮР. I. 186. 2) Наваль снѣга на дорогѣ. 3) Утоптанная снѣговая дорога (Шух. I. 81), а также слѣды санной дороги, замѣтные изъ подъ наметеннаго снѣга. (Конот. у.). 4) Гусеница насѣкомаго *Arctia.* Вх. Пч. I. 5.

Набік, нар. Прочь съ дороги, въ сторону. *Набік, хлопці, набік, хлопці, бо чорт мужа несе.* Чуб. V. 648.

Набіл, -ду, м. Молочные продукты.

Набілити, -люю, -лиш, гл. Набѣлить.

Набілітися, -лююся, -лишся, гл. Набѣлиться. *Прийде неділенька, набілися, пойди до церкви, помолися.* Чуб. V. 781.

Набілки, -ків, м. мн. 1) = **Ляда или = лядобійці.** (Угорск.). МУЕ. III. 24. 2) Сплетни. **Набілки набити.** Пустить сплетни. *Люде вже набілки набили, що Мотря завагітніла.*

Набілля, -дя, с. Бѣлье? *Вберімось, бабусеньку, у біле набілле да й ходімо, бабусеньку, на час на весіллі.* Грин. III. 340. См. **Білля.**

Набіляти, -ляю, -еш, гл. Намекать. *Так мені набіляла, аж не вимовляла.*

Набір, нар. Въ долгъ. *Набрав набір багато, а коли то гроші платитиме.*

Набір, -бору, м. Наборъ. *Бути ж мені у неволі, у некруцькому наборі.* Нп.

Набіраний, -а, -е. Изъ покупной матеріи сшитый. КС. 1893. V. 279.

Набіра́ти, -раю, -еш, сов. в. **набрати, -беру, -ре́ш,** гл. 1) Набира́ть, набра́ть. *Уже човник води набіра.* Чуб. V. 505. *Було глек варенухи наберуть та сидячи п'ють.* Ном. *Набрав хліба скільки схотів. Набери мішок борошна.* 2) — **хуру.** Накладывать, наложить возъ. *Ой я тебе пустю з чумаками чумакувати: ой ти будеш хуру набірати, а я буду гроші одбірати.* Грин. III. 572. 3) — **невід.** Укладывать, уложить неводъ въ лодку такимъ образомъ, чтобы верхъ невода складывать въ строго послѣдовательномъ порядкѣ въ одну сторону, нижнее крыло — въ другую, а **матню** — особо, — тогда при забрасываніи всѣ части невода быстро и правильно спускаются въ воду. Вас. 186. 4) — **пряжу.** Натягивать нити основы въ ткацкомъ станкѣ, пропуская ихъ сквозь **начиння** и **блят** (см.) Конст. у. 5) Покупать, купить матеріи. *Набрала плісу собі на керсетку та черкасину Грицькові на штани.* Харьк. 6) — **тіла.** Полнѣть, пополнѣть, толстѣть, потолстѣть.

Набіраться, -раюся, -єшся, сов. в. **набратися, -беруся, -решся**, гл. 1) Набираться, набратися. *Набралося в чобіт води. Як набереться води в ухо, то перехиле голову та й скаче.* Ном. № 336. 2) Брать, взять достаточно, много. *Набрався стільки, що й не донесеш. Набравсь чорт багатих, то вбогих кидав.* Ном. № 1446. 3) Наполняться, наполнитися. *Глек став набіратися.* Рудч. Ск. I. 18. 4) Приобрѣтать, приобрѣсть, получать, получить. *Сили й розуму од його всяка тварь набралась.* К. ПС. 74. *Набравшись науки в сивоусих.* К. Іов. 33. **Набратися біди, лиха.** Претерпѣть бѣдствія. *Тоді набрались всі сто лих.* Котл. Ен. — **на шию.** Залѣзати въ долги. *Прийдеться випити з людьми, — знов набірається на шию.* О. 1862. 73. — **розуму.** Поумнѣть. *Набірайся розуму! — охоти.* Воодушевиться. *Випив чарку, набравсь охоти та й пішов уночі лісом.* НВолын. у. — **слави.** Подвергаться сплетнямъ. *Нема вину вдовиному сину, що звів з ума дівку сиротину. Ой ізвівши, на коника сівши: зоставайся, слави набірайся.* Мет. 15. — **страху.** Напугаться. 5) Напиваться, напиться пьянымъ. *Набрався, як свиня мулу.* НВолын. у. 6) Сходиться, сойтися. *Багато народу набралось.*

Набіситися, -шуся, -сишся, гл. Набѣситься.

Наблажити, -жу, -жиш, гл. Принести добро, благо. *Декувати Тобі, Господи, за дар Божий, с'етій землі, мамі нашій, за твою росицу, за твій дар, за твою благодать, що єс нам наблизила.* (Гуц. молитва). Шух. I. 38.

Наближати, -жаю, -єш, сов. в. **наблизити, -жу, -виш**, гл. Приближать, приблизить.

Наближатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **наблизитися, -жуся, -вишся**, гл. Приближаться, приблизиться. *Зрадїла, що панство таке наближалось до неї.* Левиц. I. 210. *Наблизилось до вас царство Боже.* Єв. Л. X. 9. *Смерть наближається.* Мир. ХРВ. 313. *Підждать, поки наблизяться (гуси), бо цілісінський табун ходив.* Сим. 217.

Наближувати, -жую, -єш, гл. = **Наближати.** *Наближує пальці ті до дитинки.* Чуб. III. 84.

Наближуватися, -жуюся, -єшся, гл. = **Наближатися.**

Наблизити, -ся. См. **Наближати, наближатися.**

Наблишкаться, -каюся, -єшся, гл. Набраться, нахвататься. *Вона наблишкалася з ним такого гріха, що як уже й одвічатиме на тім світі.* Змієв. у.

Наблукатися, -каюся, -єшся, гл. Нашляться вдоволь.

Набльовувати, -вую, -єш, сов. в. **наблювати, -блюю, -єш**, гл. Наблевывать, наблевать. Желех.

Наблягукати, -каю, -єш, гл. Наболтать пошлостей, вздору; наврять чепухи, напустословить.

Наблювати. См. **Набльовувати.**

Набовтувати, -тую, -єш, сов. в. **набовтати, -таю, -єш**, гл. Наплескивать, наплескать, насливать, наболтать. *Набовтала помий повне відро.*

Набоженство, -ва, с. Богослуженіє. *Любо було в церкві постояти, набоженства послухати.* Св. Л. 7. **Набоженство відправляти.** Служить обѣдню.

Набожний, -а, -е. Набожный, благочестивый. *Набожний, як жид подорожній.* Чуб. I. 268.

Набожник, -ка, м. Полотенце (вышитое или тканое съ узорами), надѣваемое, для украшенія, на иконы. Черниг. г.

Набо́жність, -ности, ж. Набожность, благочестіє. *Нехай же пан не трівожить моєї набожности.* Левиц.

Набо́жно, нар. Набожно, благочестиво.

Набо́йчик, -ка, м. Шомполь. Лебед. у.

Набокуватий, -а, -е. 1) Наклоненный въ одну сторону. *Набокувата дорога.* 2) Имѣющій выпуклость съ одной стороны (о деревѣ), стянутый съ одной стороны (о шарѣ). *Набокувате яблуко.* Харьк.

Набо́кувато, нар. Наклонно въ одну сторону. *Набокувато зроблений віз.* Черк. у.

Наболілий, -а, -е. Измученный, много болѣвший. *Тліє під землею твоє наболілеє тіло.* Мир. ХРВ. 55.

Наболіти, -лію, -єш, гл. Наболѣть. *На боліло серденько від жалю.*

Набор, нар. = **Набір.**

Наборістий, -а, -е. Наборный. *Над ліжком висіло набористе сідло.* Стор.

Наборошніти. См. **Наборошнювати.**

Наборошнювати, -нюю, -єш, сов. в. наборошніти, -ню', -ниш, гл. — тісто. Посыпать мукой тѣсто, чтобы оно не липло къ столу. Конст. у.

Наборсати, -саю, -єш, гл. 1) Нанизать. Шух. I. 130. 2) Напутать (нитокъ). *Ото скільки ниток наборсала.* Харьк. г.

Набражитися, -жуся, -жишся, гл. Напиться. *Набражився, як п'яниця.* Ном. № 11747.

Набрати, -ся. См. **Набірати, -ся.**

Набрéвкати, -каюся, -єшся, гл. Нажратъся.

Набрéзглий, -а, -е. О молокѣ: скисшій (Галиц.). Желех.

Набрести. См. **Наброджувати.**

Набрехати. См. **Набріхувати.**

Набрехатися, -шуся, -шешся, гл. 1) Наговорить лжи. *Хотя й душа невинная, люде набрешуться.* Гол. I. 261. 2) Налаяться (о собакѣ).

Набрида́ти, -даю, -єш, сов. в. набриднути, -дну, -неш, гл. Надоѣдать, надоѣсть, наскучать, наскучить. *Не бреши, спасибі тобі — і своя брехня набридла.* Ном. № 6873.

Набридливий, -а, -е. Надоѣдливый.

Набриднути. См. **Набридати.**

Набри́жувати, -жую, -єш и набри́жкувати, -кую, -єш, гл. Морщить, стягивать въ складки. **Набри́жувати чоботи.** Такъ сдвигать голенища, чтобы они были въ складкахъ. Харьк. у.

Набризкати. См. **Набризкувати.**

Набри́зкувати, -кую, -єш, сов. в. набри́зкати, -каю, -єш, гл. Набрызгивать, набрызгать.

Набрита́тися, -таюся, -єшся, гл. Нахвататься, набратъся. *Набритався довгів.* Мнж. 186.

Набрівник, -ка, м. Дѣвичій головної уборъ изъ краснаго или чернаго плісу или бархату, также изъ парчи, — родъ широкаго обруча, расширеннаго спереди, охватывающаго голову. Лохв. и Гадяц. у. Сл. Д. Эварн.

Набрід, -роду, м. Пришельцы, сбродъ.

Набрідь, -родя, м. Въ сказкѣ — эпитетъ медвѣдя, набревшаго на рукавицу, полную звѣрей: *ведмідь — набрідь.* Рудч. Ск. II. 1.

- Набріхувати, -хую, -єш, сов. в. набреха́ти, -шу́, -шеш, гл.** 1) Лгать, налгать на кого нібудь, клеветать, наклеветать. *Знов почали сестри набріхувати на меншу. Стор. Люде — собаки, — чого не набрешуть.* Ном. № 7805. **Да се набрехано.** Это враки. 2) Говорить, наговорить пустяковъ, врать, наврять. *Хтось мухам набрехав, що на чужині краще жити.* Гліб.
- Наброд, -ро́ду, м. = Набрід.** *Всі кухарі і весь наброд, побравшись за руки, ходили.* Котл. Ен.
- Наброджувати, -джую, -єш, сов. в. набрести, -ду́, -де́ш, гл.** Попадати, попасти, наталкиваться, натолкнуться, набрести. *Дайте мені набрести на стежку.* Ном. № 4903. *Брели вони то... межами, то суголовами, як набрели купу того.* Св. Л. 140. *Набрела я й хатку таку, що наймалась.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Коли це набрали цигана, — веде пару коней.* Мнж. 28.
- Набродитися, -джуся, -дишся, гл.** Набродиться, утомиться ходьбой. *Ой зірочці по хмарочці да й не набродиться.* Чуб. III. 179.
- Наброїти, -рою, -їш, гл.** Накуралесить, надѣлать глупостей. *Тепер же на мене звертає, сама наброївши біди.* Котл. Ен. VI. 13.
- Набро́статися, -таюся, -єшся, гл. = Наброститися.**
- Набростітися.** См. Наброщуватися.
- Набро́щуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. набрості́тися, -щуся, -стишся, гл.** Пустити почки (о деревѣ), налиться (о колосѣ). *Ліс набростився.* Черк. у. *У ячмені колос набростився.* Мил. 93.
- Набрудніти, -ню́, -ніш, гл.** Напачкати, нагрязнить. Желех.
- Набрунітися, -нюся, -нишся, гл.** Пустити почки. *Вже дерево набрунілось.* НВолынск. у.
- Набруньковуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. набрунькуватися, -куюся, -єшся, гл.** Пускати, пустити почки (о деревѣ). Мнж. 186. *Вишні добре вже набрунькувалися, — тіль-тіль не розів'ється листочок.* Новомоск. у.
- Набряка́ти, -каю, -єш, сов. в. набряк(ну)ти, -кну, -неш, гл.** 1) Набухати, набухнуть. *Набрякнуть (шкури) водою в Дніпрі.* ЗОЮР. II. 28. 2) Напухати, напухнуть. *Чірка дуже болить, — бач як набрякла.* Змієв. у.
- Набряклий, -а, -е.** 1) Разбухший. 2) Вспухший. *Лупала набряклими віями.* Мир. Пов. I. 121. *Набряклі жили кидалися — бились.* Мир. Пов. II. 99.
- Набряк(ну)ти.** См. Набрякати.
- Набубніти, -нію, -єш, гл.** 1) Набухнуть, разбухнуть (о зернахъ). *Кукуруза набубніла.* 2) безл. Надуть, вздуть (животъ). *Поласувався на сироватку та й давай її хлеп(т)ать, так уже нахлестався, що аж набубніло його.* Рудч. Ск. II. 191.
- Набубнявіти, -вію, -єш, гл.** 1) = Набубніти. *Уже горох добре набубнявів, — пора садити.* Новомоск. у. 2) О древесныхъ почкахъ: раздутися предъ тѣмъ какъ распуститися. *Бруньки набубнявіли на вишні, а де-не-де і листочки роспускає.* Новомоск. у.
- Набубоніти, -ню́, -ніш, гл.** Наговорить много, говоря невнятно. *Чисто набубонів мені голову.*
- I. Набува́ти, -ваю, -єш, сов. в. набути, -буду, -деш, гл.** 1) Приобрѣтати, приобрѣсти, наживати, нажить. *Як я жив буду, то все набуду: воли, вози покуплю.* Нп. *Тією силою ми собі більше добра набудемо.* О. 1861. VI. 33. (Кулишъ). *А хоч і покинеш — плакати не*

буду, а я, молодая, другого набуду. Грин. III. 321. *Гроші — набута річ.* Ном. № 1442. 2) Отслуживать, отслужить прогульные дни. *Ще году треба набути — тиждень, бач, лежала.*

II. Набува́ти, -ва́ю, -еш, сов. в. **набу́ти, -бу́ю, -еш,** гл. Обувать, обути, надѣть обувь. *Набула без панчох патинки.* Котл. Ен. II. 25. *Чоботи набуває.* Мир. ХРВ. 49.

I. Набува́тися, -ва́юся, -ешся, сов. в. **набутися, -будуся, -дешся,** гл. 1)

Пріобрѣтаться, пріобрѣтаться. 2) Преимущественно только въ с. в.: Прожить, побыть достаточно долго. *Ні я нажилася, ні я набулася.* Грин. III. 397. *Не довго я у свого батечка набувся.* Федьк. *Вже ж я на полі набувся, буйного вітру начувся.* Грин. III. 671. 3) Въ посл.: Поки хвалько нахвалиться, будько набудеться, — т. е. долго ожидать, пока обѣщанное сдѣлается. Ном. № 5680. 4) Пить, напиться (водки). Шух. I. 41.

II. Набува́тися, -ваюся, -ешся, сов. в. **набутися, -буюся, -ешся,** гл. Надѣваться, надѣться (объ обуви). *Чобіт малий, — не набувається.*

Набудовувати, -вую, -еш, сов. в. **набудувати, -ду́ю, -еш,** гл. Настраиывать, настроить (о зданіяхъ).

Набундючити, -чу, -чиш, гл. Надуть, растопырить. *Набундючити губи. Набундючити спідницю.*

Набундючитися, -чуся, -чишся, гл. 1) Растопыриться, взъерошиться. 2) Возгордиться; надуться съ важностью.

Набурити, -рю, -риш, гл. Налить много. *Вона туди дьогтю набурила.* Мнж. 93.

Набуркува́ти, -ку́ю, -еш, гл. Нанести снѣгу. Екатерин. у. Сл. Д. Эварн.

Набути, -ся. См. **Набувати, -ся.**

Набутний, -а, -е. Благопріобрѣтенный.

Набуток, -тку, м. 1) Благопріобрѣтенное имущество. 2) Служба сверхъ срока въ возмѣщеніе прогульныхъ дней.

Набуття, -тя, с. Пріобрѣтеніе.

Набухати, -хаю, -еш, гл. 1) Наколотить. *Набухали кулаччям по спині.* 2) Налить или наложить слишкомъ много.

Набухатися, -хаюся, -ешся, гл. 1) Вдоволь поколотить (чѣмъ). *Намахався я косою, набухався ціпом.* КС. 1883. XI. 522. 2) Наѣсться, нажраться. *На тобі, сину, рака, набухайся та молоти.* Ном. № 921.

Набухикатися, -каюся, -ешся, гл. Накашляться.

Набучавіти, -вію, -еш, гл. Набухнуть, пропитавшись сыростью.

Навабити. См. **Наваблювати.**

Нава́блювати, -блюю, -еш, сов. в. **навабити, -блю, -биш,** гл. Приманивать, приманить, привлекать, привлечь (многихъ).

Нава́жити, -ся. См. **Наважувати, -ся.**

Наважний, -а, -е. Склонный къ чему-либо. *Не беріть цього чоловіка до себе: та він такий наважний до горілки, що все переносить до жида.* Кіевск. г.

Наважувати, -жую, -еш, сов. в. **наважити, -жу, -жиш,** гл. 1) Взвѣшивать, взвѣсить. *Наважили чумаченьки та три вози соли.* Чуб. V. 1037. 2) Налегать, налечь. *А як наважу, двері виважу.* Гол. I. 147. *Не наважуй дуже на цей бік, а то перекинеш.* Кіев. г. 3) Рѣшать, рѣшить. *Майорша здавна вже наважила такому не суперечити.* Г. Барв. 335. *Наважили злі вороги утопити мою душу.* Нп. *Коли вже ти (вовк) наважив мене їсти, то починай*

мене з хвоста. Рудч. Ск. І. 1. 4) Научать, научить, наставлять, наставить. Другого дня пішли панам поклонитись... Пани такі якісь сердиті; а горді — аж надимаються. «Будь покірна» — наважують, — «та до роботи панської щира». МВ. І. 43. 5) — **руку**. Набивать, набить руку, приучаться приучиться. Тільки наважиш руку до якої роботи (на заводі), а він тебе взяв та й на друге місце переставив, — от знов починай наважувати руку. Київ. г.

Наважуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. наважитися, -жуся, -жишся, гл. 1)

Осмѣливаться, осмѣлиться. 2) Рѣшаться, рѣшиться. Вона на таке наважилась, аби його повернути до себе. Г. Барв. 454. Іще Сомко не наваживсь, що в таку трудну минуту чинити. К. ЧР. 344. — **на кого, на що**. Вознамѣриваться, вознамѣриться что-либо сдѣлать съ кѣмь, съ чѣмь. Я наваживсь на того коня, то й буде мій. Новомоск. у. Наважмось, браття, на спасенну річ. К. Пс. 66. 3) Пристращаться, пристраститься. Був і нічого собі чоловік, але як наважився до горілочки, то, — бачите, — все до жидів переносив. Київ. г.

Навал, -лу, м. 1) Напоръ воды. Іде він, аж люнув страшений сплав, ріка, ніби море, шуміє, а повінъ все гірше бутніє; приходить на місце, де міст стояв, а навал і в'язи, і міст урвав. Федьк. Поезії. І. 91. 2) Наклонъ (стоячого столба). Волч. у.

Навалити. См. Навалювати.

Навалувати, -люю, -єш, гл. Набѣжать, найти толпой. Ті миші, що в степу багато, не тут наплодились; вони відкільсь повалували. Новомоск. у.

Навальний, -а, -е. 1) Стремительный, порывистый. 2) — **зіма**. Снѣжная зима. Лебед. и НВолын. у.

Навальність, -ности, ж. 1) Множество, толпа. Торік у Лебедині навальність була москалів. 2) Проливной дождь съ бурей.

Навалювати, -люю, -єш, сов. в. навалити, -лю, -лиш, гл. 1) Наваливать, навалить. 2) Въ игрѣ въ карты (въ «віз» и пр.) класть одну лишнюю карту сверхъ той, которая покрыла. КС. 1887. VI. 464. 3) **Навалити валу**. Приготовить толстыхъ нитокъ изъ пакли. (См. Вал.). Дочки валу повалили. МУЕ. III. 155.

Наваляти, -ляю, -єш, гл. Напачкать. Півень на жердочці сидить, да все... все..., да купу таку наваляв, таку здорову. Рудч. Ск. І. 40.

Навантажений, -а, -е. Нагруженный. Фура навантажена бочками з дьогтьом. Валт. у.

Навантажити. См. Навантажувати.

Навантажувати, -жую, -єш, сов. в. навантажити, -жу, -жиш, гл. Нагружать, нагрузить, навьючивать, навьючить, накладывать, наложить. Хоч як було навантажиш віз снопами, чи на гору, чи в долину, їй (кобилі) усе одно, що по рівному. К. (Хата. 65).

Наварити. См. Наварювати.

Наварювати, -рюю, -єш, сов. в. наварити, -рю, -риш, гл. 1) Наваривать, наварить. Ой вечеряй, моя мати, коли наварила. Мет. 10. Не в такому наварювали, та виїдали. Ном. № 4236. 2) Приваривать, приварить желѣзо.

Навбакир, нар. Навыворотъ, наоборотъ. Вони прийняли мої слова як раз навбакир.

Навбач, нар. Съ виду, на видъ.

Навбіткi, нар. Вь выраж.: гуляти навбіткi. Игра на праздникъ Пасхи крашеними яйцями: бьють яйцо о яйцо, и тотъ, чье яйцо видержить, забираеть разбитое яйцо своего партнера. Чуб. IV. 43.

Навбільшки, нар. = **Завбільшки**.

Навверле, нар. 1) Наоборотъ. 2) Напрямикъ, не держась дороги (пойти); грубо напрямикъ (сказать). *Сказати навверле.*

Наввипередки, нар. Вь перегонку, взапуски. *Біжать жидки наввипередки, один другого не дожене.* (Загадка: колеса).

Наввипинки, нар. На вытяжку. *Іван стоїть наввипинки перед командиром.* Стор. Оп. II. 83.

Наввиринки, нар. Выныряя. *Бризнув в воду..., наввиринки пішла душа.* Котл. II. 42.

Наввишки, нар. = **Заввишки**.

Навгадь, нар. Наугадь, наобумъ. *Загубив мірку клятий жид та так навгадь і зробив, через те й малі двері.* Камен. у.

Навглибшки, нар. = **Завглибшки**.

Навгуд, нар. Огуломъ. Угор.

Навдак, **навдаку**, нар. Едва-ли, врядъ-ли. *Чи батько дома? — Навдак.* Полт. г.

Навдери, **навдеранці**, нар. На-удерь, на-убѣгъ. *Вони тоді кинули і барана того та на вдери.* Рудч. Ск. I. 174.

Навдивовижу, нар. На удивленіе. *Мені навдивовижу, як ще його козаки слухають.* Шевч. 280.

Навдиранці, нар. = **Навдери**. *Давай навдиранці!* О. 1862. VI. 45.

Навдогад, нар. Чтобы догадались. *Навдогад буряків, щоб капусту дали.* Ном. № 5700.

Навдоколо, **навдокола**, нар. Вокругъ. *Земля ходить навдокола сонця.* Ком. Розм. I. 14.

Навдьори, нар. = **Навдери**. *Бач, — добра: матір покинула, а сама навдьори.* Мир. Пов. II. 90.

Навезти. См. **Навозити**.

Навербувати, **-бую**, **-єш**, гл. Навербовать. *Пан Пулявський навербував полк шляхти.* Стор.

Наверещати, **-щю**, **-щиш**, гл. Накричатъ, наговорить рѣзкимъ крикливымъ голосомъ. *Наверещала повну хату, та все чортзна-що!*

Наверзти, **-зу**, **-зєш**, гл. Наговорить вздора.

Наверзтися, **-зуся**, **-зишся**, гл. Представиться, привидѣться, попасться. *Як наверзеться на очі, то й куплю.* Черк. у.

Наверле, нар. = **Навверле**. 1) *Дивись що ти робиш: навверле становиш стовпа, — товицим краєм угору! Треба товицим у землю.* Волч. у. 2) *Харько наш потяг ярами й тинами навверле.* Сумск. у.

Навернений, **-а**, **-е**. 1) Обращенный, повороченный. 2) Наваленый. *Прийшов, аж там змій камнем наввернений.* Рудч. Ск. I. 86. 3) Обращенный (въ вѣру). *Баба також, як і вона, відьма, а дочка ще не наввернена.* Мнж. 138.

Навернути, **-ся**. См. **Навертати**, **-ся**.

Навертати, **-таю**, **-єш**, сов. в. **навернути**, **-ну**, **-неш**, гл. 1) Поворачивать, поворотить. *Сірі воли наввертає.* Рудч. Чп. 89. *Хусткою махнув, вісько наввернув: «А рушай, вісько, під Бендер-місто!».* О. 1861. XI. 56. 2) Наваливать, навалить. *Зіма замети наввертає.* Мир.

ХРВ. 125. Було мене притопити й камень навернути, а щоб же я не зринала й цього лишенька не знала. Грин. III. 312. 3) Рѣдко появляться, разъ появиться. То те він робить, то те, то йде, то где, — як гість додому навертає. МВ. I. 44. Хиба обідати та на ніч наверне додому, а то все на базарі. Мир. Пов. II. 78. 4) Обращать, обратить. Синів ізраїлевих наверне до Бога. Єв. Л. I. 16. Вона довго молилась до Бога, щоб навернув чоловікове серце знов до любови. Левиц. I. 497. Наверни мене на жидівську віру. Мнж. 122. 5) Сворачивать, своротить на кого. На другого навертати не годиться: це не я, а він зробив. Черниг. г. 6) Наверстывать, навестать. Стара хоче у хазяйстві навернути, що дочка витратила. МВ. I. 28. Він хоч і прогуля, так він і наверне. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Навертатися, -таюся, -ешся, сов. в. навернутися, -нуся, -нешся, гл. 1)

Поворачиваться, поворотиться. 2) Наваливаться, навалиться. 3) Заходить, зайти, заїзжать, заїхати. Почали й старости навертатись. Св. Л. 13. Навернувся в хату. Одна ж біда минулась, а друга незабаром навернулась. КС. 1882. X. 36. Навернеться було хто з панночок сусідок, допитуються. МВ. (О. 1862. III. 47). Ви увечері наверніться. О. 1862. VII. 37. 4) Обращаться, обратиться. До Христа навернувся. 5) Душа не навертається. Противно (кому). Як то його душа навернеться у п'ятницю скоромне їсти. Ном. № 537. 6) **Навертатися на очі.** Попадаться на глаза. А як Порося навернеться на його очі горді та смутні, — одвертає од неї очі. МВ. II. 27. 7) — **на думку.** Приходить на умь. І пані моя тож мені на думку навертається. МВ. (О. 1862. III. 59).

Навертіти. См. Навірчувати.

Навертом, нар. Першим навертом, другим навертом и т.д. (зайти, заїхати). Въ первый разъ, во второй разъ и т. д. (зайти, заїхати).

Навершняк, -ка, м. Верхняя крышка у маслобойной кадки. Вх. Зн. 35.

Навеселітися, -люся, -лишся, гл. Навеселиться.

Навесом, нар. Небрежно, лишь-бы сбыть съ рукъ. *Навесом робити.* Харьк. у.

Навести. См. Наводити.

Наветь, нар. = Навіть.

Навзаво́д, нар. = Навзаводи. Народ біг навзавод, а инший трюхи. КС. 1882. IV. 171.

Навзаводах, нар. Встрѣчается только въ фальсифицированной думѣ «На побѣду Чигиринскую», напеч. сперва у Срезневскаго («Запор. Старина»), а потомъ у Максимовича (1849). Коней день і ніч навзаводах держали, до гетьмана Наливайка дорогу вертали. Макс. 54. Ошибочно употреблено въ такой формѣ вмѣсто навзаводи.

Навзаводи, нар. Во весь опоръ, въ карьеръ, во всю прыть, взапуски. За лицарем тим воєводи що тьху навзаводи летять. Котл. Ен. VI. 74. З парубками літати навзаводи, — ото були його забавки. К. ДС. 4.

Навзаєм, нар. Обоюдно, взаимно. Взиваючи себе навзаєм Христовими противниками, обидві... К. Кр. 13.

Навзаклад, нар. Объ закладъ. Побився Максим навзаклад. Мир. ХРВ. 145.

Навзаходи, нар. На закатъ, на заходъ. Питаєте, у якій добі поганка буває? У мене саме під обіди, а в хлопця мого, то так, як навзаходи сонце. Лубен. у.

Навзбіч, нар. Стороною. Не поїхав навпростець, а навзбіч.

Навзвиш, нар. Выше.

Навздогін, нар. Въ погоню, въ догонку. Як ухватить горлиця макогін да побіжить за припутнем навздогін. Чуб. V. 1155.

Навздогінці, нар. = **Навздогін**. *Навздогінці не націлюються*. Ном. № 5265.

Навзнак, нар. *Навзничть. Він так і впав навзнак*. ЗОЮР. I. 260.

Навзнаки, нар. 1) = **Навзнак**. 2) — **дава́тися, да́тися**. а) *Показуваться, показаться. Як були ми колись панськими, кріпаками, так вона така була, що було і навзнаки не дається; а тепер сама забалакала, така тиха та добра до людей*. Новомоск. у. б) *Давать, дать себя знать. Дались мені навзнаки чоловічі кулаки*. Нп.

Навибивати, -ваю, -еш, гл. *Выбить, выколотить (многое)*.

Навибірати, -раю, -еш, гл. *Навибирать*.

Навивати, -ваю, -еш, сов. в. **навину́ти, -ну́, -не́ш** и **навити, -в'ю́, -в'еш**, гл. *Навивать, навить, наматывать, намотать. Основа приготовлена, починає ткач навивати її на варстат*. МУЕ. III. 20. *В четвер моя мила рано встала, навинула кужелину, та й не пряла*. Грин. III. 325.

Навиворіт, нар. *Наизнанку, навыворотъ*.

Навиглядіти, -джу, -диш, гл. *Научиться, привыкнуть, имѣть успѣхъ*. Мнж. 186.

Навидатися, -даюся, -ешся, гл. *Наглядѣться, насмотрѣться. З ким люблюся — не наговорюся, з ким кохаюсь — не навидуюсь*. Чуб. V. 150.

Навидирати, -раю, -еш, гл. 1) *Повыдрать во множествѣ*. 2) *Отнять во множествѣ*.

I. Навидіти, -джу, -диш, гл. *Любить. Він навидить цю дівчину*. Борз. у. *Вони мого дуже навиділи зроду*. Федьк.

II. Навидіти, -джу, -диш, гл. *Насмотрѣть, усмотрѣть. А в печі пироги кипіли, а його очі навиділи*. Чуб. III. 425.

Навидітися, -джуся, -дишся, гл. *Любить другъ друга. Нені наші дуже обі навиділися*. Федьк.

Навиднаці, навидноті и навидноці, нар. *На виду, на открытомъ мѣстѣ; на свѣтѣ. На що ти поставив у потемку? постав на виднаці, на вікні, абощо*. Канев. у. *Та покинули навидноті: хто не йде, всякому видно, що шось лежить*. Харьк. г.

Навика́ти, -каю, -еш, сов. в. **нави́к(ну)ти, -ну, -неш**, гл. *Привыкать, привыкнуть. Чого бик навик, того і вночі реве*. Чуб. I. 286.

Навилок, -лка, м. навильник, -ка, м. навильня, -ні, ж. *Количество сѣна, поднятое на вилахъ*.

Навиля́діти, -дію, -еш, гл. = **Вилюдніти**. *Нічого, він навильядіє, — то й будуть люде*. Коб. у. *Дівчина ця виросте, то навильядіє*. Коб. у.

Навинути. См. **Навивати**.

Навину́тися, -нуся, -нишся, гл. *Навернуться, подвернуться, случайно встрѣтиться*.

Навиняний, -а, -е. *Навитый, намотанный. На кийочку навиняний льон*. Мет. 263.

Навипередки, нар. = **Навивпередки**.

Навис, -су, м. *Снѣгъ, нависшій на вѣтвяхъ. Як великий навис на лісі, то врожай буде*. Волч. у.

Нависа́ти, -саю, -еш, сов. в. **нависнути, -ну, -неш**, гл. 1) *Нависать, нависнуть, свѣшиваться, свѣситься. Волосся на лоба нависає. Ой час-пора до куріня, бо вже хмара нависла*. Чуб. V. 292. 2) *Собираться, собратсья во множествѣ. Людей хмарою нависло*. Г. Барв. 207.

Навислий, -а, -е. *Нависшій. Під навислими скелями стояли мраморяні статуї*. Левиц. I. 221.

Нависнути. См. **Нависати.**

Навись, -сі, ж. = **Навис.**

Навити. См. **Навивати.**

Навотребе́нькуватися, -куюся, -єшся, гл. Наприхотничаться, накапризничаться.

Навихну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Навѣдаться, завернуть куда. *Ніколи до нас і не навихнешся.*

Навичка, -ки, ж. Привычка; навикъ.

Навищу́кувати, -кую, -єш, гл. Выискать (многое).

Навіва́ти, -ваю, -єш, сов. в. навіяти, -вію, -єш, гл. Навѣвать, навѣять. *Ой, вітрику, наш милий друже, навій нам дощичку мерщій.* Гліб. 105.

Наві́д, -воду, м. 1) Указаніе, наущеніе. 2) **Дати наві́д.** Дать указаніе, навести на путь, научить, какъ сдѣлать что-нибудь. *Ном. № 13757.*

Наві́дати, -ся. См. **Наві́дувати, -ся.**

Наві́двечі́р, нар. Передъ вечеромъ. *Гал.*

Наві́дворі́т, нар. 1) Обратно. 2) — **сказати.** Возразить.

Наві́джа́ти, -джаю, -єш, гл. = **Наві́дувати.** *Кого Бог любить, того й наві́джає.* *Ном. № 42.*

Наві́дже́ний, -а, -е = Наві́жений. *Наві́джена синиця щигля покидає.* *Чуб. V. 1124.*

Наві́дини, -дин, ж. мн. Посѣщеніе, визитъ.

Наві́дити, -ві́джу, -диш, гл. 1) = **Наві́дати 1.** *Желех.* 2) **Наві́дило його.** Онъ обезумѣлъ, одурѣлъ. *Кінь... побіг дорогою назад у село. Чоловік переймає, а він, — як наві́дило його, — все не дається перенняти.* *Драг. 143.* *Чи наві́дило твою маму? Що ти робиш?* *НВолынск. у.* См. **Наві́женство, наві́шений, наві́джений.**

Наві́длі, наві́длів, наві́дліг, нар. Наотмашь. *Х. С. VII. 451.*

Наві́дувати, -дую, -єш, сов. в. наві́дати, -даю, -єш, гл. 1) Навѣщать, навѣститъ; посѣщать, посѣтитъ, провѣдывать, провѣдать. *Кого Бог любить, того й наві́дує.* *Ном. № 42.* 2) Узнавать, узнать, гдѣ находится что-либо. *Наві́дала кубелечко, де вутка несеться.* *Мет. 86.* *Ой на току, на току молотили хлопці, наві́дали куріпочку, накриту в коробці.* *Мил. 107.*

Наві́дуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. наві́датися, -даюся, -єшся, гл. Навѣдываться, навѣдаться. *От люде уже свое косять, а цей чоловік до свого і не наві́дується.* *Рудч. Ск. I. 54.* *Ти б, кажуть, хоть би коли небудь до нас наві́дався.* *Рудч. Ск. II. 115.*

Наві́дшибі́, нар. Особнякомъ, въ сторонѣ, отдѣльно. *Хата стоїть наві́дшибі́.* *Мій син Андрій наві́дшибі́ живе, а Петро зо мною.* *Черк. у.*

Наві́дмува́ти, -му́ю, -єш, гл. Наколдовать.

Наві́жений, -а, -е. Безумный, сумасшедшій. *Юпітер, гнівом розпалений, влетів до них мов наві́жений.* *Котл. Ен. VI. 5.*

Наві́женство, -ва, с. Безуміе, сумасбродство.

Наві́жки давати. Предупреждать, предостерегать, предувѣдомлять. *Барана стрижуть, а козлу наві́жки дають.* *Ном. № 3905.*

Наві́з, -возу, м. Подвозъ, привозъ. *На ярмарку не купив кавунів, бо навозу не було.* *Лебед. у.* *Не було великого навозу у сей ярмарок.* *Волч. у.*

Наві́й, -во́ю, м. Навой, валъ въ ткацкомъ станкѣ. **Наво́їв два: верхній, горішній** — находится сзади, — и **спідній, долішній** помѣщається ближе къ ткачу, въ нижней

части станка, оба идуть параллельно сидѣнью ткача; у обоихъ на правомъ концѣ по зубчатому колесу, которое называется въ Галиціи также **сучка** или **триб**; галицкій **триб** (въ **долішньому навоі**) для поворачиванія своего имѣеть еще четыре **ручки**; для того, чтобы **навій** удерживался неподвижно, въ зубцы **колеса** упирается ходящій на винтѣ, искривленный брусокъ дерева, различн. формы, назыв. **цуга**, а въ Галиціи **песик** или (въ **горішньому навоі**) **сука**. Въ каждомъ навоѣ есть выдолбленный желобокъ, называемый **гара**, **жолобець**: въ эти желобки, при помощи особаго снаряда, наз. **яштруб**, **ляшток**, **прут**, прикрѣпляются куски полотна, къ которымъ привязывается обоими концами **основа**; послѣдняя **навита** на **вѣрхній навій**, отъ котораго проходить сквозь **начиння** и **бѣрдо** (**блят**) через **магіль** (гал.) подѣ **штаком** къ **спідньому навою**; поворачиваясь по направленію къ ткачу, **вѣрхній навій** разматываетъ **основу**, которая, уже въ видѣ полотна, наматывается на **спідній навій**. См. **Варстат**, **Кросна**. Первые названія изъ помѣщенныхъ здѣсь — изъ Полтавской губ. (Константиногр. у. Б. Г.), вторыя и третьи — изъ Галиціи (Шух. I. 255; МУЕ. III. 17). Ум. **Навійчик**. Мет. 213.

Навік, **навіки**, нар. 1) Навѣки, навсегда. *Навік замовкло*. Шевч. *Навіки покинув мене*. Макс. *Як піду я за нелюба, то й навіки загину*. Мет. 259. У Шевченка еще: *заснути навік-віки*. 225. 2) Употребляется въ смыслѣ: въ высшей степени, чрезвычайно. *Серцем був палкий навіки*. МВ. (О. 1862. I. 71).

Навіну́ти, **-ну**, **-не́ш**, гл. Навѣять. *Що Бог навіне, того ніхто не мине*. Ном. № 55.

Навірити. См. **Навіряти**.

Навірто́к, **-тка**, м. Коловерть, сверло съ вращающеюся кривою ручкой?

Навірчува́ти, **-чую**, **-еш**, сов. в. **наверті́ти**, **-чу́**, **-ти́ш**, гл. 1) Насверливать, насверлить дыръ. 2) Наматывать, намотать. *Заболіла головонька, заболіла, що велику куделицю навертіла*. Нп. О. 1862. VI. 62.

Навіря́ти, **-ряю**, **-еш**, сов. в. **наві́рити**, **-рю**, **-риш**, гл. Давать, дать въ долгъ. *Шинкаро́чки мене знає, на сто рублів навіряє*. Бал. 2.

Навіса, **-си**, ж. Свѣсившійся съ деревьевъ и пр. снѣгъ. Желех. См. **Навісочка**.

Навісити. См. **Навіщувати**.

Навісний, **-а**, **-е** = **Навіжений**. *Оженився навісний та взяв біснувату, не знаючи, що робити — запалили хату*. Нп. *Люд навісний нехай скаженіє*. Шевч.

Навісник, **-ка**, м. Испорченное **намісник** (см.). Ум. **Навісничок**. *Братіку-навісничку, сядь собі на крісlecky, не продавай сестри за руб за чотирі*. Грин. III. 543.

Навісноголові́й, **-а**, **-е** = **Навісний**. *Тютю на тебе, навісноголовій!* Ном. № 6364.

Навісом, нар. Нахально, силой. *Треба уперед довідатся, чи дасть він хату, чи ні, землемірам, а навісом не можна*. Черн. г.

Навісочка, **-ки**, ж. Украшеніє, подвѣшенное на обрядовомъ свадебномъ деревцѣ, — **гільці**. *Що в нашому гільці сребряні навісочки*. Мил. 141. См. **Навіса**.

Навістити. См. **Навіщати**.

Навіт, **навіть**, нар. Даже. *Погинули депутати шляхетної вроди, навіт тая дрібна шляхта, тії хлібороби*. Нп. *Навіть в Ізраїля такої віри не знайшов я*. Єв. Л. VII. 9.

Навітати, **-таю**, **-еш**, гл. Зайти. *У сей двір Бог навітав, Ісус Христос народився*. Чуб. III. 321.

Навітній, -я, -є. Захожій, чужой; недавно явившийся. *Це чоловік новітній, він здалека відкільсь.* Канев. у. *У його були воли новітні й коні новітні: часто мінялись то по одній, то по кілька штук, — сьогодні прибудуть, приведуть їх до його, а завтра й нема.* Верхнеднѣпр. у.

Навітритися, -рюся, -ришся (на ко́го), гл. Попастъ подъ вѣтеръ, дующій отъ тебе на кого-либо. *А вже коли навітришся на кнура, то хоч як будеш від його далеко, то він почує духом і втече.* Черном.

Навітть, нар. См. **Навіт.**

Навіч (кому), нар. Предъ глазами, на глаза. *Покликали судді Івана Процькові навіч.*

I. Навічний, -а, -е. Вѣчный. *Нема... не переходячого на божому світі, нема повсїчасного, навічного — або перейде, або привикнеш.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

II. Навічний, -а́, -е́ = Навіжений. *А він на нього так як навічний, так і кинувсь.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Навічник, -ка, м. Испорченное намісник. См. **Навісний**, — въ другомъ варіантѣ приведенной тамъ пѣсни стоить: **Навічничок.** Грин. III. 432.

Навішати, -шаю, -єш, гл. Навѣшать. *Навішав на плече лик.* Рудч. Ск. I. 80. *Скрізь по селах шибениці, навітано трупу.* Шевч.

Навішений, -а, -е. Покрытый чѣмъ-либо повѣшеннымъ на немъ. *Божничок, вишиваним рушником навішений.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Навішки, нар. = **Навіжки.** Ном. № 39.05.

Навішній, -я, -є. ? *Навішній царенко.* Рудч. Ск. I. 118.

Навішувати, -шую, -єш, сов. в. навісити, -шу, -сиш, гл. Навѣшивать, навісить.

Навіщати, -щаю, -єш, сов. в. навістити, -щу́, -стиш, гл. = **Навідувати, навідати 1.**

Навіщо, нар. Для чего, зачѣмъ. *Навіщо сліпцеві дзеркало?* Ном. № 5227.

Навіщувати, -щую, -єш, гл. Предсказать, многое предсказать. *Дурні були цигане: що вони мені навіщували!* Г. Барв. 250.

Навіяти. См. **Навівати.**

Навка, -ки, ж. = **Мавка.** Желех.

Навки́дки, навкидьки, навкидя́, навкидяча, нар. Бросая, бросивъ. *Вдарив кийком навкидки.* Харьк. г. *Хтось буде шанувати: коли не зруч, то навкидя.* Ном. № 11371. *Не догнав, так навкидяча кийка за їм кинув.* Змієв. у.

Навкір и навкірки, нар. Наперекоръ, на зло. Желех. *То мі навкір робиш.* Гол. III. 389.

Навкіс, нар. = **Навкоси́.** Желех. См. **Навскіс.**

Навколінці, нар. = **Навколішки.**

Навко́лішках, нар. На колѣняхъ. *Навколішках Галя перед образами стоїть, як дитина, та гіркими плаче.* Хата, 14.

Навколішки, нар. На колѣни. *Вона так і впала навколішки.* Кв.

Навколо, нар. Вокругъ, кругомъ. *В Луцьку все не по людську: навколо вода, а в середині біда.* Ном. № 720.

Навко́льки, нар. На колѣни, на колѣняхъ. Мнж. 186. *Вони його цілують та навкольки перед ним падають.* Мнж. 139.

Навко́пить, нар. Рикошетомъ. *Дай камінця, я кину навкопить.* Полт. г.

Навкоси́, навкося́, нар. Наискось, косо. См. **Навкоси.** *Катерина навкоси перетягнула свій рот.* Левиц.

Навкотка' грати. Игра въ дни праздника Пасхи: катають яйця по желобку изъ лубка, иногда просто съ бугорка, и чье яйцо, катясь, ударится о другое, тотъ выигрываетъ. Ив. 41.

Навкруг, навкруги, нар. Вокругъ, кругомъ. В неї домик біленький, навкруг тополі. Чуб. V. 328. Хату... своїм військом у три ряди навкруги обставив. Рудч. Ск. I. 151. Куди понесем його: чи через город, чи навкруги? Рудч. Ск. I. 167.

Навкулачки, нар. На кулачки. Виходъ же завтра навкулачки. Котл. Ен. IV. 47.

Навлéжачки, нар. Лежа, въ лежачемъ положеніи.

Навмана, навмани́, навманці, навманя́, нар. Наобумъ; куда попало, наугадъ. Навмани Лазара співати. Ном. № 1335. От, буде навмана стрибати. Рудч. Ск. I. 64. Навманя розказую. Шевч.

Навманякі́, нар. Намекая. Навманяки буряків, щоб капусту дали. Ном. № 5700.

Навмисне, нар. Нарочно, умышленно, намѣренно.

Навмір, нар. Какъ попало безъ разбора. Иван навмір бе гусят.

Навміруще, нар. На смерть. Так йому вже навміруще і йшлось.

Навнувати, гл. Надоѣсть. Рубай, рубай, не поставкуй, як нарубаш, домій вандруй! Біда би го вандрувала, коли м уже навнувала. Гол. II. 553. Вх. Зн. 38.

Наво́дити, -джу, -диш, сов. в. **наве́сти, -веду́, -де́ш,** гл. 1) Наводить, навезть. 2) Направлять, направить. Учителюку розумну матимеш, — наведе на добро. Св. Л. 83. Молоді хазяї, думає, чому й на пущі не навести. Св. Л. 244. 3) О животныхъ: родить, народить. Собака навела цуценят. 4) Много наваривать, наварить. Щоб невеликий був горщик: нащо його наводити у такому великому, — хіба вони поїдять? 5) — **оком (на кого, на що).** Взглядывать, взглянуть (на кого, что). Як тільки оком наведу, то і вгадаю, де співака. Греб. 389. 6) **Наводити личко.** См. **Личко.**

Навозити, -жу, -зиш, сов. в. **навезти, -зу́, -зе́ш,** гл. Навозить, навезть. Дідова дівка навезла усякої всячини. Рудч. Ск. II. 58.

Навозі́ти, -жу́, -зиш, гл. = **Понавозити.** Зо всього світу навозили у замок найдорожчих напиків. Стор. МПр. 67.

Наволіка́ння, -ня, с. Родъ вышивки на тулупахъ гарусомъ. Камен. у.

Наволіка́ти, -каю́, -еш, сов. в. **наволокти, -лочу́, -чиш,** гл. 1) Натягивать, натянуть. 2) Нанизывать, нанизать на нитку. Желех. 3) Вышивать особымъ способомъ. 4) Навлекать, навлечь. Од Бога помсту наволокає. **Наволокти пеню на кого.** Обвинить напрасно. Борз. у. Ном. № 13545.

Наволікатися, -каюся, -ешся, сов. в. **наволокти́ся, -чуся, -чешся,** гл. 1) Натягиваться, натянуться; стягиваться, стянуться. 2) Нанизываться, нанизаться.

Наволічі́, гл. = **Наволокти.** Желех.

Наволічний, -а, -е. Посѣянный «**наволо́ком**». Чого се жито таке рідке? — Е, воно наволічне, то й рідко зійшло. Павлогр. у.

Наволок, -ку, м. Жнивье, по которому посѣянь подъ борону хлѣбъ (безъ вспашки). На наволоку бува часом хлѣб кращій, як на ораному. Камен. у. См. **Наволоком.**

Наволока, -ки, ж. = **Волока.** Гол. Од. 75.

Наволо́ком, нар. **Сіяти наволо́ком.** Сяять на жнивье подъ борону или рало. СХО. XIII (2), 196. Як посієш наволоком, то і вродить ненароком, а як посієш густо, то не буде пусто. Харьк. у.

Наволокти, -ся. См. **Наволікати, -ся.**

Наволоч, -чі, ж. Сволочь, сбродь.

Наволочіти, -чу́, -чиш, гл. 1) = **Наволокти.** 2) Надѣть (о наволочкѣ). *Тра нову наволочити пішевку.* НВолынск. у. 3) Пройти извѣстное количество пахоти бороною.

Наволочітись, -чуся, -чишся, гл. Вдоволь побродяжничать.

Навоняти, -няю, -єш, гл. Навонять. Желех.

Наворожіти, -жу́, -жиш, гл. Наколдовать, нагадать.

Наворот, -ту, м. 1) Поворотъ. Желех. 2) Возвращеніе; повтореніе. Желех. **Другим, третім etc. наворотом.** Во второй, въ третій etc. разъ. Желех.

Наворотень, -тня, м. Раст. *Alchemilla vulgaris.* Вх. Пч. I. 8.

Навороти, нар. Возвращаясь снова. *Пак підемо навороти Моченюка драти.* Гол. I. 160.

Наворотник, -ка, м. Раст. = **Наворотень, Alchemilla vulgaris.** Лв. 96.

Наворочати, -чаю́, -єш, гл. = **Навертати.** *Бий, сину, бий, бий, научай, — на свій розум наворочай.* Грин. III. 308.

Наворочувати, -чую, -єш, гл. = **Навертати.**

Навоскувати, -кую́, -єш, гл. Навощить. Желех.

Навощіти, -щу́, -щиш, гл. = **Навоскувати.**

Навпак, навпаки, нар. Наоборотъ, напротивъ, въ противную сторону. *Дарма, що вкупі ночували, а тільки одно туди, а друге туди, головами навпаки.* Г. Барв. 392.

Покотила паляницю навпаки сонця. Кв. I. 133. *Я дала (хліба), та мабуть паляниці тогді їй забажалось. Воно взяло й кинуло навпаки.* Г. Барв. 439.

Навпашки, нар. На опашку. *Надів свиту навпашки.* НВолынск. у.

Навпереваги, нар. Кто кого перевѣситъ, колеблясь въ ту и другую сторону. **Гра́тися навпереваги.** Кладуть доску серединою на какую-либо подставку такъ, чтобы концы ея оставались свободными и могли балансировать; на каждомъ концѣ садится по играющему, которые и приводятъ въ колебательное движеніе доску. Отсюда взятое, выраженіе это употребляется въ значеніи: бороться съ кѣмъ — чья возьметъ, чье преимущество будетъ. **Грався він з долею навпереваги.** То попадалъ въ несчастье, то снова побѣждалъ препятствія.

Навперёд, нар. 1) Впредь. 2) Впередъ, ранѣе. *Я навперед снігу дрова з лісу привіз.* Каменец. у.

Навперейми, нар. Навстрѣчу, на перерѣзъ. *Чечуга побігла, а навперейми вибіг з дрючком чоловік.* Св. Л. 3.

Навперемінки и навперемінку, нар. Поперемѣнно. *Помагають їй полоти, то одна, то друга навперемінку.* Г. Барв. 57.

Навпід, нар. Попроламъ.

Навпір, нар. Наперекоръ, въ пику. *Навпір робе.* НВолынск. у.

Навпісля, нар. Впоследствіи; потомъ, послѣ. *Навпісля чую — мій пан аж заслаб.* Левиц. I. 147. *Навпісля дає вона молодому два хліби.* О. 1862. IV. 27.

Навпомацки, нар. Ощупью. *Ми не хочемо йти навпомацки.* Левиц. I. 163.

Навпомірки, нар. — **нести.** Нести ведро вдвоємъ, поддерживая коромысло съ двухъ сторонъ въ то время, какъ ведро находится посрединѣ коромысла. *Он малі дівчата несуть відро води навпомірки.*

Навпослі і навпосля, нар. = **Навпісля**. *Коб мені той розум наперед, що тепер навпослі.*
 НВолынск. у. *Оце вже навпосля... то ще й його вчу.* Г. Барв. 5.

Навпрачки, нар. Напрямикъ, прямикомъ, прямо. Екатеринбург. у. Слов. Д. Эварн. См. **Навпростець**.

Навприсідки, навприсядки, нар. Въ присядку. *Навприсідки і колесом крутився.* Мкр. Н. *Пани ну гарцювать, да хто, каже, навприсядки, хто на столах.* Рудч. Ск. I. 75.

Навпростець, нар. Напрямикъ, прямикомъ. *Від серця до Бога навпростець дорога.* Ном. № 94. *Навпростець тільки ворони літають. Посл. Хиба він знає, куди до раю навпростець?* Св. Л. 57.

Навпроти, нар. 1) Противъ, напротивъ. *Ісус сів навпроти скарбони.* Св. Мр. XII. 41. 2) **Навпроти ночі.** *Предъ наступленіємъ ночі.* 3) **Навпроти їхати, йти.** *Їхать, идти на встрѣчу. Іде навпроти його чоловік конячкою.* Рудч. Ск. I. 90. *Іде дорогою, коли йде чоловік навпроти його.* Рудч. Ск. I. 89.

Навпрошки, нар. = **Навпростець**. Ном. № 11406. *Як поїхав кругом, так сьогодні буде, а як навпрошки, то хиба завтра.* О. 1861. V. 71.

Навпрямець, навпрямкі, нар. 1) = **Навпростець**. 2) Прямо, напрямикъ, откровенно. *То такий чоловік, що ти йому все навпрямець кажи: гаразд буде.*

Навратитися, -чуся, -тишся, гл. 1) Пристать, привязатися. *Навративсь, як собака.* Мнж. 186. 2) Упереться, заупрямитися. *Як навративсь та й навративсь: не оддає та й не оддає грошей.* Мнж. 186.

Навратливий, -а, -е. Привязчивый, надоѣдливый. Васильк. у.

Навректі, -чу, -чеш, гл. = **Наврочити**.

Наврокувати, -кую, -еш, гл. = **Наврочувати**. *Як неба й землі нам не міряти, так і мені вам не наврокувати.*

Навротин, -на, м. Раст. Sanicula eugoraea. Лв. 101.

Наврочити. См. **Наврочувати**.

Наврочувати, -чую, -еш, сов. в. **наврочити, -чу, -чиш**, гл. Причинять, причинить несчасіє, порчу, болѣзнь посредствомъ словеснаго пожеланія, завистливої или неумѣстной похвалы. *Головонька моя бідна, — хтось жінку наврочив. Чи не той то її врік, що допіро з хати втік? Либонь то ті наврочили, що мак потолочили.* Грин. III. 360. *А вже нашу худобоньку наврочили люде.* Чуб. V. 1131.

Навряд, нар. Едва-ли, врядь-ли. *Навряд, чи є в Кузьми гроші.* Ном. № 5617.

Навсидячки, нар. Сидя. *Виріс, як кіт навсидячки.* Ном. № 8600.

Навскач, нар. Въ галопъ.

Навскіс, нар. Наискось. Желех. Змієвск. у. См. **Навкіс, навкоси**.

Навкоси, нар. = **Навскіс**. Харьк.

Навслатися, -шлюся, -шлешся, гл. Наслаться. *Ледачим наробишся, лінивим навшлешся.* Ном. № 10841. (Не опечатка-ли вм. *нашлешся?*).

Навсонні, нар. На солнечной сторонѣ, на освѣщенномъ солнцемъ мѣстѣ. *Посіяв гречку навсонні.* Харьк.

Навспак, нар. = **Навпак**.

Навспиньки, навспинячки, нар. На цыпочкахъ. *Аж навспиньки стає, виглядає дівчину.* Черк. у. *Потюпав наш пан писарь, ходючи перед справником навспинячки.* Кв. II. 217.

Навспід, нар. 1) Пополамъ. *Посіяли поле навспід з сусідом.* 2) Насквозь. *Ця пляма навспід сукна пройшла.*

Навсправжки, навспражки, навспражнє, нар. Дѣйствительно, подлинно, въ самомъ дѣлѣ. *Сестру Дідона мала Ганну, навсправжки дівку хоч куди.* Котл. Ен. I. 19.

Навсте́жень и навстіж, нар. Настежь.

Навстопу́житись, -жуся, -жишся, гл. Наежится, стать дыбомъ. *Волосся в мене на холові... навстопужилося.* О. 1861. VII. 4.

Навсторч, нар. Стойма, отвѣсно.

Навстоячки, нар. Стоя, въ стоячемъ положеніи. Мнж. 154.

Навстріч, нар. 1) Навстрѣчу. *Гаду, гаду, а він навстріч.* Ном. № 5769. 2) При первой встрѣчѣ, съ перваго раза, по первому впечатлѣнію. *Єсть у нас сестронька Маруся, шлеться до неї зі Львова воевода. Вона його навстріч не злюбила, забачивши його, ворітечка замкнула. Шлеться до неї Степаночко єї: вона його навстріч полюбила, забачивши його, ворітечка одчинила.* Рк. Макс.

Навстя́ж, навстяжі́, нар. = **Навстіж**. *Навстяж двері одчинила.* Котл. Ен. *Всі навстяжи ворота одперли.* КС. 1882. IV. 169.

Навсу́пор, нар. Наперекоръ, въ пику.

Навський, -а, -е. Мертвецкій. Встрѣчається только въ выраженіи: **Навський Великдень** — Пасха мертвецовъ, по народнымъ вѣрованіямъ, въ четвергъ на послѣдней недѣлѣ великаго поста. Чуб. III. 14. См. **Мертвецький Великдень и Мавський Великдень**. См. **Мавський**. Ном. № 361.

Навте́к, навте́ки, навтікача, навтіки, нар. Убѣгая, убѣгать. *Ми до його, а він зразу від нас на толоку навтек, та й не знайшли.* Новомоск. у. *А він навтеки.* Черниг. г. *Він через тин так і перескочив та навтікача.* Рудч. Ск. II. 152. *Як кажуть — підібравши клунки, а ну! чим тѣху навтіки драть.* Котл. Ен. VI. 83.

Навтика́ти, -каю, -єш, гл. Воткнуть (во множествѣ).

Навтина́ти, -наю, -єш, гл. 1) Отрубить (во множествѣ). 2) Наурѣзывать.

Навтікача, навтіки, нар. См. **Навтек**.

Навтішатися, -шаюся, -єшся, гл. Натѣшиться, нарадоваться. *Хоч бачила, хоч не бачила — навтішалася.* Мет. 50.

Навтрю́хи, нар. Бѣгомъ. *Махнув в те місце навтрюхи.* КС. 1882. XII. 625.

Навтьо́ки, нар. = **Навтіки**.

Навтякі́, нар. Наめкая. *Навтяки буряки, щоб капуста дали.* Чуб. I. 269.

Навусся, -ся, с. Едва пробивающіеся усы. *Дарма, що був молодиком безвусим, ніхто з його молитви не сміявся, бо серед братиї, з своїм навуссям русим, в стоянні був рівен монахам довговусим.* К. МБ. II. 132.

Навхильки, нар. = **Нахильці**.

Навхрест, нар. Крестообразно, накрестъ. *Обмахнулись два ляшеньки навхрест шабельками.* Нп. *Навхрест руки держить.* Нп.

Навча́ння, -ня, с. 1) Обучение, преподаваніе. *В самому методі навчання не видно... навіть і помислу про те, щоб знанне в голові... організувалось у думанне.* К. Кр. 34. 2) Науськиваніе, подзадориваніе.

Навча́ти, -чаю, -єш, сов. в. **навчити, -чу, -чиш**, гл. 1) Учитъ, поучать, поучить, научать, научить. *Навчай мене, моя матінко, як свекорку годити.* Мет. 222. *Увійшовши в*

школу, навчав. Єв. Мр. I. 21. **На добрий розум навчати.** Поучать, наставлять. *Заберу обойко (синів) до себе на коліна, та почну на добрий розум навчати — як умію, так і навчаю.* МВ. II. 9. 21. Науськивать, науськать, подговаривать, подговорить.

Навча́тися, -чаюся, -єшся, сов. в. **навчи́тися, -чу́ся, -чи́шся,** гл. Научаться, навчитися, учитися. *Перед екзаменом не навчитися.* Ном. № 184. *Лучче ж йому в батька та в матері простого господарства навчитись.* К. (О. 1861. I. 313).

Навче́ний, -а, -е. Обученный; приоб́рѣтєнный наукою. *Краще розум прирожденний, ніж навчений.*

Навчення, -ня, с. Ученіє. *Навчення св. церкви.* Левиц.

Навчитель, -дя, м. Учитель.

Навчи́телька, -ки, ж. Учительница. Левиц. I. 277.

Навчити, -ся. См. **Навчати, -ся.**

Навчунку, нар. Вслухъ.

Навши́рки и навши́ршки, нар. = **Завширки.**

Нав'язати, -ся. См. **Нав'язувати, -ся.**

Нав'язкуватий, -а, -е. Навязчивый, назойливый, надо́дливый. Константиногр. у.

Нав'язливий, -а, -е = **Нав'язкуватий.**

Нав'яз(ну)ти, -зну, -неш, гл. Набиться, завязнуть. *М'ясо у зуби, нав'язло. Він їм у зуби нав'яз.* Они его не спускають съ языка.

Нав'язувати, -зую, -єш, сов. в. нав'язати, -жу, -жеш, гл. 1) Навязывать, навязать, связывать, связать. *Нав'язала сно́пів з двадцять.* 2) Привязывать, привязать. *Виявились і баштани в степу з нав'язаним по тичках пір'ям, щоб то хижу полахати птицю.* О. 1862. IX. 62.

Нав'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. нав'язатися, -жуся, -жешся, гл. Приставать, пристать, привязываться, привязаться. *Раз прийшлось йому йти уночі вулицею, а відьма нав'язалась на його собакою.* Драг. 394.

Нав'язь, -зі, ж. Навязчивость, привязыва́ньє. *Не йдімо повз корчму, бо там куми та побратими, то буде нав'язі багато.* Канев. у.

Нага, -ги, ж. Позоръ, стыдъ. *Не сором і не нага, що тебе сусіди не люблять?* Волинск. г. Слов. Д. Эварн.

Нагабати, -баю, -єш, гл. Преслѣдовать, нападать; трогать. *Яструб нагабає всілякі птахи.* Вх. Зн. 38.

Нагави́ці, ж. мн. = **Ногави́ці.** Шух. I. 153. *Не видав Гриць нагавиць: то ся вбірає, то розбірає.* Ном. № 2594.

Нагавкати, -каю, -єш, гл. Налаять.

Нагавкатися, -каюся, -єшся, гл. Налаятсья.

Нагавки, -вок, ж. мн. = **Ногави́ці.** Гол. Од. 75.

Нагадати, -ся. См. **Нагадувати, -ся.**

Нагадування, -ня, с. Напоми́нание.

Нагадувати, -дую, -єш, сов. в. нагада́ти, -даю, -єш, гл. 1) Напоми́нать, напоми́нить. *Нагадаєш же мені, щоб я не забула зробити, що мати веліли.* Харьк. у. 2) Вспоми́нать, вспоми́нить, припоми́нать, припоми́нить. *Не нагадаю цієї пісні.*

Нагадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **нагадатися, -даюся, -єшся**, гл. Вспоминаться, вспомниться, припоминаться, припомниться. Йому нагадалося. Ему пришло в голову. *Нагадалось вражій бабі молодю бути.* Нп.

Нагаєчка, -ки, ж. Ум. отъ **нагайка**.

Нагайце, -а, м. Ув. отъ **нагай**.

Нагай, -гая, м. Нагайка, плеть. *Як візьме нагая в руки, як почне періщити жидів!* Рудч. Ск. II. 194. *Донським нагаєм підганяє.* Котл. Ув. **Нагайце.** *Кулачище під боцище, нагайце в головище.* Чуб. V. 482.

Нагайка, -ки, ж. = **Нагай**. *Коваль ізробив дротяну нагайку.* Рудч. Ск. I. 60. Ум. **Нагаєчка.** *Шумить-гуде нагаєчка коло мого тіла.* Чуб. V. 128.

Нагайний, -а, -е = **Нагальний**. *Бо вже мому миленькому нагайка робота.* Чуб. V. 268.

Нагалунити, -ню, -ниш, гл. Вымочить в квасцахъ. *Я вже яєць нагалунила на крашанки.* Харьк.

Нагалунитися, -нюся, -нишся, гл. Напиться (пьянымъ). *Нагалунивсь так, що ні тітка, ні мамка не пізна.* Екатер. г. Слов. Д. Эварн.

Нагальний, -а, -е. 1) Спѣшный. *Нагальна робота.* 2) Внезапный. *Нагальна смерть.* *Як хмара на нас іспала (лихо нагальне).* Ном. № 2096. 3) Бурный, порывистый. *Нагальний вітер.*

Нагальність, -ности, ж. 1) Спѣшность. 2) Внезапность. 3) Бурность, порывистость.

Нагально, нар. 1) Спѣшно. 2) Внезапно. 3) Бурно, порывисто. *Нагально дише.*

Нагана, -ни, ж. 1) Выговоръ. 2) Порицаніє, хула. **Нагани дати** = **догани дати.** *Тобі нагани не дадуть, ти сам багатий.* МВ. II. 92.

Наганити, -ню, -ниш, гл. Упрекнутьъ.

Наганути, -ну, -неш, гл. 1) Вспомнить. НВолын. у. 2) Напомнить. *Добре, що я ще й наганув.*

Наганьбити, -блю, -биш, гл. Обругать, осрамить.

Наганяти, -няю, -єш, сов. в. **нагнати, -жену, -неш**, гл. 1) Нагонять, нагнать куда-либо, на что-либо. *Та повій, вітре, та буйнесенький, та нажени хмару чорнесеньку.* Нп. **Холоду нагнати.** Напугать, накричатъ на кого-либо. *Чому пані-матка не нажене її холоду?* Св. Л. 60. *А шо, нагнала я вам холоду?* Черниг. г. 2) Сгонять, согнать в одно мѣсто многихъ. *Вставай, невіхно, та вставай, молодая! Дій ті корови, що од батька нагнала.* Мет. 49. 3) Прогонять, прогнать. Желех. 4) Догонять, догнать. *Догнав її аж геть за селом.* 5) — **горілки.** Выкуривать, выкурить много водки.

Нагарбати, -баю, -єш, гл. Набрать много, нахватать. *Помруть, — та нічого нагарбаного не візьмуть з собою.* Мир. Пов. II. 42.

Нагарикати, -каю, -єш, гл. Наворчатъ.

Нагарикатися, -каюся, -єшся, гл. Наворчатъся.

Нагартувати, -тую, -єш, гл. Закалить (много предметовъ).

Нагарцюватися, -цююся, -єшся, гл. Нагарцюватъся.

Нагарчати, -чу, -чиш, гл. Наворчатъ (о собакъ и сердитомъ человекъ).

Нагарчатися, -чуся, -чишся, гл. Наворчатъся (о собакъ и сердитомъ человекъ).

Нагатити, -чу, -тиш, гл. 1) Сдѣлать запруду. 2) Наложить много. *Нагатила пшона в куліш, що й ложкою не повернеш.*

Нагейкатися, -каюся, -єшся, гл. Накричатъся: «гей!».

Нагетъманува́тися, -нуюся, -ешся, гл. Долго побыть гетманомъ.

Наги́бати, -баю, -еш, гл. Найти, набрестъ на что. *Ходив, ходив і нагибав десь у куточку ляду, що він її досі й не примічав.* Мнж. 13. *Їхав козак з України да нагибав дівчину край долини.* Грин. III. 193.

Нагибка, -ки, ж. Находка.

Наги́бнутися, -нуся, -нешся, гл. Много претерпѣть. *Доле моя... Я ся з тобов не набула, та лишень нагибла.* Гол. I. 238.

Нагий, -а́, -е́. Нагой, голый. *Аби душа сита та тіло не наю.* Ном. № 9891.

Наги́лити, -лю́, -ли́ш, гл. 1) Набрать, наложить много. *Чимало нагилив на віз усякого збіжжа.* 2) **Наги́лити.** Доставить, предоставить, набрать. *Ватаг має нагилити депутатів людей.* Шух. I. 189.

Нагина́ння, -ня, с. Нагибаніе. Желех.

Нагина́ти, -на́ю, -еш, сов. в. нагну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Нагибать, нагнуть, наклонять, наклонить. *Нагинай гілляку, доки молода.* Ном. № 6006. 2) Склонять, склонить, покорять, покорить. *Не диво багатим скарбом трясти і золотом людей під свою волю нагинати.* К. (О. 1862. III. 23).

Нагина́тися, -на́юся, -ешся, сов. в. нагну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Нагибаться, нагнуться, наклоняться, наклониться. *Аж верби нагинались слухать тую мову.* Шевч. 146. *Що робити — не прибити, жати — не нагнеться.* Мет. 40.

Наги́ркати, -каю, -еш, гл. = Нагарчати.

Нагиркати́ся, -каюся, -ешся, гл. = Нагарчатися.

Нагі́дки, -до́к, м. мн. Раст. Ноготки, *Calendula officinalis*. Вх. Пч. I. 9. *Ой на горі, на горі зацвіли нагідки.* Грин. III. 232.

Нагі́дний, -а, -е. Удобный для совершения чего-либо (о времени, случаѣ и пр.). *Як же настав день нагідний, коли Ірод на свої родини бенкет справив...* Єв. Мр. VI. 21.

Нагі́рній, -я, -е. Горный, находящийся на горѣ. *Живе не дома він, а в замку десь нагірньому старому.* К. ПС. 36.

Нагі́рчити, -чу́, -чи́ш, гл. Сдѣлать горькимъ.

Нагле, нар. = Нагло. Котл. Ен. *Нагле вмер.* Нволинск. у.

Нагледіти. См. **Наглядати.**

Наглий, -а, -е. 1) Скорый, быстрый. 2) Внезапный, неожиданный. *Тут матінку уже не страх, а нагла радість стрепенула.* Мкр. Г. 56. *...Божий суд правдивий, наглий, серед шляху тебе осудить.* Шевч. 606. **Нагла смерть.** Скоропостижная смерть. *Боронь, Боже, від наглої смерти.*

Наглити, -лю, -лиш, гл. Торопить, понукать. Желех.

Нагли́сть, -ости, ж. 1) Спѣшность. 2) Внезапность. Желех.

Нагло, нар. 1) Скоро, быстро. 2) Внезапно. *Бодай нагло зслиз.* Ном. № 3781. **Нагло вмерти.** Скоропостижно умереть. Ум. **Нагленько.** *Дякуємо попонькові: нагленько нас одправив.* Гол. IV. 439.

Наглузувати, -зую, -еш, гл. — з ко́го. Насмѣяться, наиздѣваться.

Нагдумитися. См. **Наглумлятися.**

Наглумля́тися, -ляю́ся, -ешся, сов. в. наглуми́тися, -млю́ся, -ми́шся, гл. Глумиться, наглумиться, насмѣяться. *Наглумився з мене, да ще й перед людьми.* Г. Барв. 111.

На́гляд, -ду, м. Присмотръ. Желех.

Наглядання, -ня, с. = Нагляд. Желех.

Наглядатель, -ля, м. Присмотрщикъ. *Як я поїду, хай він буде наглядатель до моєї хати.* Васильк. у.

Наглядати, -даю, -єш, гл. I. сов. в. наглядіти и нагледіти, -джу, -диш, гл.

Насматривать, насмотрѣть, увидѣть. *Здобич нагледівши певну, жде не діждеться поживи.* К. Псал. *Вона вже давно його нагляділа.* Мир. ХРВ. 174. — **II. сов. в. наглянути, -ну, -неш.** а) Увидѣть, замѣтити. *Тут не страшно, мое серце, — люде не наглянуть.* Г. Барв. 75. б) — **кого, що.** Надзирать, присматривать, присмотрѣть (за кѣмъ, чѣмъ).

Дітей наглянути. Лукаш. 84. *Пійдем, пообідавши, наглядати, як сіно скидатимуть.* Г. Барв. 108. *Боже!.. ти все бачиш, все знаєш... ти один наглядаєш над землею.* Мир. ХРВ. 55.

в) — **до кого.** Заходить, зайти мимоходомъ, навѣдываться, навѣдаться.

Наглядітися, -жуся, -дишся, гл. Насмотрѣтися. *З рук наробитися, з ніг находитися, а з очей наглядітися.* Ном. № 4560.

Наглядом, нар. Не выпуская изъ виду, слѣдомъ. *Чоловік її... хуменько з дому, та за нею зараз і пойшов наглядом: куди вона піде.* Рудч. Ск. I. 172.

Наглядувати, -дую, -єш, гл. = Наглядати. *Заковуєш в кайдани мої ноги, наглядуюєш ступні мої мизерні.* К. Іов. 29.

Наглядці, нар. Не выпуская изъ виду. *Сей наглядці ходив за батюшкою.* Св. Л. 69.

Наглянути. См. **Наглядати II.**

Нагляти, -ляю, -єш, гл. = Наглити.

Нагнати. См. **Наганяти.**

Нагніватися, -ваюся, -єшся, гл. Разсердиться, разгнѣваться. *Нагнівався мій миленькій та й до мене не говорить.* Чуб. V. 1189.

Нагніт, -ту, м. Натискъ, давление. Желех.

Нагнітити. См. **Нагнічувати.**

Нагнічувати, -чую, -єш, сов. в. нагнітити, -чу, -тиш, гл. Нажимать, нажать, надавливать, надавить, придавливать, придавить. *Повалив мене та ще й коліном нагнітив.* Лебед. у. *Язык отерп, замерзла мова, мов камінь сердечко нагнів.* Мкр. Г. 24.

Нагноїти, -ною, -їш, гл. Унавозить.

Нагноїтися, -ноюся, -їшся, гл. Унавозиться.

Нагнуздувати, -дую, -єш, сов. в. нагнузда́ти, -даю, -єш, гл. Зануздывать, зануздать. *Він бере... уздечку золоту, нагнуздує нею коня.* Рудч. Ск. I. 108.

Нагнути, -ся. См. **Нагинати, -ся.**

Наго, нар. Наго, голо.

Наговорити, -ся. См. **Наговорювати, -ся.**

Наговорювати, -рюю, -єш, сов. в. наговоріти, -рю, -риш, гл. 1) Наговаривать, наговорить. 2) Наклеветывать, клеветать. *Що уже не робили, як з неї не знущались, що дідові не наговорювали, а їй усе байдуже: робить собі мовчки.* Рудч. Ск. II. 55. *Наговорив на його сім міхів горіхів.* Св. Л. 299.

Наговорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. наговорітися, -рюся, -ришся, гл.

Наговариваться, наговориться. *З ким вірно люблюся, — не наговорюся.* Мет. 29.

Нагогошитися, -шуся, -шишся, гл. Нахохлиться, надуться. *Чого сидиш да напизилася, чого сидиш — нагогошилася?* Рк. Макс.

Нагода, -ди, ж. Случай, удобное время. (Юда) шукав нагоди, щоб видати Його їм без народу. Єв. Л. XXII. 6.

Нагодіти, -джу́, -диш, гл. 1) — **кого.** Случиться кому быть. Посилався (до дівчини), хотів її взяти, нагодила дідча мати товариша в хаті. Гол. I. 252. 2) безл. Вовремя явиться кому. Воно б і вкрив був, коли Семена швидко нагодило. НВолын. у.

Нагодітися, -джу́ся, -дишся, гл. 1) Прійти во-время, поспіть, попасть. Вчора пороша пала, а к білому світу старости на слід нагодилися. Мет. 123. Прийшов дячок молоденький, прийшов, не барився; чумаченько із дороги на те й нагодився. Нп. 2) Случиться, встрітяться, попасться. Що, ... наняли? — Ось іде за мною. Якась селючка нагодила. МВ. I. 25.

Нагодо́увати, -вую, -єш, сов. в. нагодува́ти, -ду́ю, -єш, гл. Накармливать, накормить. Попа одним обідом не нагодуєш. Ном. № 218.

Наголо́, нар. Всь совершенно. Жінки наголо всі цокотухи. Шевч. В мене тільки пара щупелят, а то все один уюн наголо. Сим. 150.

Наголо́ватки, -ток, ж. мн. Раст. 1) *Cirsium arvense* Scop. 2) *Jurinaea cyanoides* Dec. ЗЮЗО. I. 118, 125.

Наголо́вач, -ча, м. Оглавль (у узды).

Наголовок, -вка, м. Туля шляпы. Гол. Од. 57, 69.

Наголос, -су, м. Удареніє. Желех. Наголос положити. Поставить удареніє.

Наголосі́ти. См. **Наголошувати.**

Наголосі́тися, -шуся, -сишся, гл. Наплакаться громко.

Наголошувати, -шую, -єш, сов. в. наголосі́ти, -шу́, -сиш, гл. 1) Провозглашать, провозгласить. Як би я знав, то наголосив би тебе доктором на сході. Ромен. у. 2) Дѣлать, сдѣлать удареніє въ словѣ. Желех. 3) Только въ сов. в. Навопить, напричитывать. Наголосила повну голову.

Наголубитися, -блюся, -бишся, гл. Наласкаться вдоволь.

Нагомоніти, -ню́, -ниш, гл. 1) Наговорить много. Нагомонів стільки, що і в три мішки не забереши. Часто въ значеніи: нашумѣть, накричать. 2) — **на ко́го.** Накричать на кого. Нагомонів добре на свою жінку. Драг. 111.

Нагомоні́тися, -ню́ся, -нишся, гл. Наговориться.

Нагонцем, нар. Вдогонку. Я нагонцем побіг моїм конем крилатим. К. М. і Х. 37.

Нагонити, -ню, -ниш, гл. = Наганяти. Поїхав староста на лови в темній ліси, дуброви, там його дробний доги нагонив, лисії шубоньки помочив. Лукаш. 151.

Нагоня, -ні, ж. Погоня. Бачимо, що вже нас нагоня знагоняє. Борз. у.

Нагоріти. См. **Нагоряти.**

Нагорнути. См. **Нагортати.**

Нагоро́да, -ди, ж. Награда. Нагорода ваша велика на небі. Єв. Л. VI. 23. Лопата — заплата, а Бог — нагорода. Ном. № 4608.

Нагоро́джувати, -джую, -єш, сов. в. нагородити, -джу, -диш, гл. 1) Наградять, наградить. А хто ж мені нагородить за мої труди? Гол. I. 280. Я б думав нагородити його послугу тим, щоб настановити титарем. Г. Барв. 170. 2) Нагораживать, нагородить. Нагородив хлівів за для овець, а овець чорт-ма.

Нагоро́джуватися, -джу́юся, -єшся, сов. в. нагороді́тися, -джу́ся, -дишся, гл. Наградяться, наградиться. Все може нагородитися, іно страх ніколи. Ном. № 4399.

Нагорожати, -жаю, -еш, гл. = Нагороджувати.

Нагорта́ти, -таю, -еш, сов. в. нагорну́ти, -ну́, -неш, гл. Нагребать, нагрести. *Взяв ціпа... і нагорнув проса під сніп.* Рудч. Ск. I. 56.

Нагорь, -рі, ж. Нагарь. *Нагорь на гнотові.* Константиногр. у.

Нагорюватися, -рююся, -ешся, гл. Нагореваться. *Я ж уже нагорювалась і наскиталась із тобою.* Мил. 207.

Нагор'яний, -а, -е = Нагірній. *Нагоряна земля.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нагоря́ти, -ряю, -еш, сов. в. нагорі́ти, -рю́, -ріш, гл. Нагорать, нагорѣть.

Нагосподарювати, -рюю, -еш, гл. Нахозайничать.

Нагота, -ти, ж. Нагота. *Полов'яний хліб не голод, а пачосня сорочка не нагота.* Ном. № 5355.

Наготовіти, -влю, -виш, гл. Наготовить, приготовить. *А сама наготовила їй повнісіньку скриню усякої худоби.* Рудч. Ск. II. 57.

Наготові, нар. Наготовѣ. *Стояла постеля наготові для проїзжих панів.* Стор.

Наготува́ти, -тую, -еш, гл. = Наготовити. *Наготуй шабельку та й воюй зі мною.* Чуб. V. 425.

Награватися, -ваюся (граюся), -ешся, сов. в. награтися, -раюся, -ешся, гл. 1)

Наигрываются, наиграться. *Е, там буде чим Кузьмі награться.* Ном. 7667. 2)

Издѣваться, наиздѣваться, насмѣхаться. *Жиди з Христа награвалися.*

Нагребати, -баю, -еш, сов. в. нагребсти́ и нагребти́, -бу́, -бе́ш, гл. Нагребать, нагресть, сгребать, сгресть. *Нагріб купу сміття, а вивезти нічим.*

Нагремі́тися, -млю́ся, -миш́ся, гл. Нагремѣться. *Настучитъся, нагремитъся, дрібен дощик зійде.* Чуб. V. 144.

Нагриза́ти, -заю, -еш, сов. в. нагризти, -зу́, -зе́ш, гл. Нагрызать, нагрызть. Желех.

Нагрівання, -ня, с. Нагрѣваніе. *Вода од нагрівання береться парою.* О. 1862. III. 32.

Нагріва́ти, -ваю, -еш, сов. в. нагріти, -рію, -еш, гл. Нагрѣвать, нагрѣть. *Ну, то й справді нагрівай окропу.* Рудч. Ск. I. 123. **Нагріти чуприну.** Поработать до нота.

Нагріва́тися, -ваюся, -ешся, сов. в. нагрітися, -тріюся, -ешся, гл. Нагрѣваться, нагрѣться, согрѣваться, согрѣться. *Як їсть, так нагріється, а як робить, так ізмерзне.* Ном. № 10839.

I. Нагрімати, -маю, -еш, гл. Погрозить, накричать на кого. Желех.

II. Нагріма́ти, -маю, -еш, гл. Гремѣть слегка. *Грім нагріма — дощ буде.* Екатерин. г.

Нагріти, -ся. См. **Нагрівати, -ся.**

Нагріши́ти, -шу́, -шиш, гл. Нагрѣшить. *Нагрішили та й покаємся.* Стор.

Нагробок, -бка, м. 1) Надгробный камень, памятникъ надгробный. 2) Эпитафія, надгробная надпись.

Нагромаджувати, -джую, -еш, сов. в. нагромадити, -джу, -диш, гл. 1) Сгребать, насгребать. *Нагромадили сіна чимало.* 2) Громоздить, нагромоздить. *Я намножив беззаконня... нагромадив їх без ліку.* К. Псал. 98.

Нагромаджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. нагромадитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Грести, нагрестись вдоволь. 2) Громоздиться, нагромоздиться. 3) Набираться, набратъся, насобираться. *Там засіли всі мої папери і рукописи, які в мене нагромадились до 1847 року.* К. ХП. 12.

Нагру́бка, -ки, ж. Нападки, поклепъ. *То нагрубка була на мене та й годі, а я зовсім не брав.* Новомоск. у.

Нагрудник, -ка, м. 1) Нагрудникъ. 2) Лифъ безъ рукавовъ, пришитый къ юбкѣ. Черниг. г.

Нагружа́ти, -жаю, -єш, сов. в. нагрузи́ти, -жу, -зиш, гл. Намащивать, намостить щебнемъ.

Нагрука́ти, -ся = Нагрюка́ти, -ся.

Нагруща́ти, -щаю, -єш, гл. Уговаривать, наставлять, научать. *Давай вона його нагрущатъ, щоб як приїздить він до неї, то щоб своїх собак дома кидав.* Мнж. 39. *Скільки ні нагрущай дітей, а як неслух'яні, то й не хочять добре робити.* Волч. у.

Нагрюка́ти, -каю, -єш, гл. 1) Настучать, нашумѣть, нагремѣть. 2) Захватить гдѣ-либо, встрѣтити, напасть. *Як де нагрюкають якого жида, — там йому й капець.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Нагрюка́тися, -каю(чу)ся, -каєш(чиш)-ся, гл. Настучать, нагремѣть, нашумѣться.

Нагуготі́ти, -чу́, -тиш, гл. Нагудѣть, нашумѣть.

Нагукати́, -каю, -єш, гл. 1) Окликнуть, позвать кого. *Трохе згодом біжить і півень. «А, сякі-такі, — кричить, — як я, де не найду зернятко, сам не їм та вас скликаю; а ви на мене так і не нагукали».* Мнж. 73. *Нагукай його!* 2) Накричать. *Нагукай на його!*

Нагуд, -лу, м. 1) Жиръ у скота. 2) Приволье. *Дід Семен як поживе ще у нагулі сторожем на хуторі, то помолодшає.* Волч. у.

Нагудити, -лю, -лиш, гл. Случайно найти, наткнутися на что. Вх. Зн. 39.

Нагулювати, -люю, -єш, гл. — скотину. Пастъ на хорошемъ подножномъ корму для откармливанія. Волч. у.

Нагуля́ти, -ляю, -єш, гл. Нагулять, накутить. *Ой літа ж мої молоденькі, все ви те нагуляли.* Чуб. V. 275. 2) — сала. Раздобрѣть, растолстѣть.

Нагуля́тися, -ляюся, -єшся, гл. Нагуляться; наигратися; накутить. *От нагулялись і полягали спатъ усі.* Рудч. Ск. II. 152. *Не нагулялось мені, дівчині.* Нп.

Нагурка́ти, -каю, -єш, нагуркоті́ти, -кочу, -тиш, гл. Нагремѣть, настучать, нашумѣть. *Прибігла, нагуркала, налєпетали, як у корчмі.* Левиц. I. 225.

Нагустити, -ду, -дєш, гл. Нагудѣть.

Нагусті́ся, -дуся, -дєшся, гл. Нагудѣться. *Уже ж тая дівчинонька як голубка гуде, — нехай гуде, нехай гуде, вона нагудеться.* Грин. III. 188.

Нагу́торити, -рю, -риш, гл. Наболтать, наговорить пустяковъ.

Нагуча́ти, -чу, -чиш, гл. Накричать, выбранить. Вх. Зн. 39.

Нагвалтува́ти, -тую, -єш, гл. Надѣлать шуму, крику.

Награму́зляти, -ляю, -єш, гл. Написать каракулями, грязно.

Нагуна́дзити, -джу, -диш, гл. 1) Набить шишку кому. Мнж. 186. 2) Навертѣть на голову что-либо чалмообразное. Мнж. 182.

Над, пред. 1) Съ творит, пад.: Надъ. *Стоїть явір над водою.* Нп. *Зозуля літала над нами куючи. Простяг, гріє руки над полум'ям червоним.* МВ. II. 26. *І царюватиме він над домом.* Єв. Л. I. 33. 2) Съ винит. пад., при означенія времени: подъ, къ. *В п'ятницю над вечір мати і кликнули нас.* ЗОЮР. II. 283. 3) Съ винит. пад. при означеніи предмета, къ которому направлено дѣйствіе: къ. *Ой вийду я над річеньку та й стану думати.* Гол. I. 361. 4) Въ видѣ нарѣчія: выше, лучше, болѣе, сверхъ. *Нема в світі над*

Бога. Ном. № 5. *Я принесла грошей додому над сотню*. Г. Барв. 249. *Тому чоловікові уже над сто літ*. О. 1862. V. 93. *Люблю її як сам себе — над срібло, над золото*. Гол. III. 393. *Не знайдеш річки над Дніпро глибокий, не знайдеш правди над святу простацьку, а ні одваги в серці над козацьку*. К. ЦН. 182. *Над смерть біди не буде*. Ном. *Зімою вже ніхто над його скотини не доглядить*. Г. Барв. 295. *Не буде вже над мою першу милу*. МВ. I. 7. *Над часто стоить при сравнительной степени. Над його розумнішого я не бачив. Над Марусю нема кралі крацішої*. Старод. у.

Надавати, -даю́, -єш, сов. в. **надати, -дам, -даси**, гл. 1) Надавать, дать. *В подолку три таляри, що мі хлопці надавали*. Чуб. V. 1163. *Всякої всячини матуся надає*. Сим. 203. *Надає їй бебехів*. Стор. 2) Придавать, придать. 3) Давать, дать въ приданое. *А що, вже оженився? — Оженився. — А надано що за нею? Драг. 373*. 4) Давать, дать достаточно, удовлетворить чѣмъ. *Узявсь возити у ту піч дрова, та ніяк не надасть: тільки укине, — вже і нема*. Мнж. 72. *А морю широченному, глибокому, силенному води не надаси*. Гліб. 108. 5) Назначать, назначить. *Нового попа надано до нашої церкви*. Київ. у. 6) Жаловать, пожаловать, даровать. 7) Надвигать, надвинуть на какую-либо сторону. *Клали сіно, та на борозенний бік (у возі) надали*. 8) Угораздить. *Надала мені нечиста встрять у се діло!* Ном. № 1846.

Надаватися, -даюся, -є́шся, сов. в. **надатися, -дамся, -сися (до чо́го)**, гл. *Идти къ чему, быть годнымъ для чего*. Желех.

Надавець, -вця́, м. и надавця, -ці́, м. 1) Датель, даритель, жертвователь. 2) Учредитель, основатель.

Надавиги. См. **Надавлювати**.

Надавлювати, -люю, -єш, сов. в. **надавиги, -влю́, -виш**, гл. *Надавливать, надавить, придавливать, придавить*. *Земля надавила йому груди*. Левиц. I. 389.

Надавця, -ці́, м. = **Надавець**.

Надалі, надальше, нар. *На будущее время. Хотілось би похазяйнувати і надалі дещо заробити*. Левиц. I. 500. *Дано псу м'ясо, — хоч їж, хоч надальше остав*. Ном. № 13673.

Наданий, -а, -е. *Способный къ чему, годный для чего*. О. 1862. I. 72. (Олельк.).

Надання, -ня, с. *Пожалование. Королівське наданне володимерського і берестейського владичтва отцеві... Жовковського*. К. ХП. 65.

Надаремне, нар. *Напрасно, тщетно*.

Надаремний, -а, -е. *Напрасный, тщетный. Без твого призначення надаремна туга, сама даєш, вибіраєш, ах нелюба друга!* Гол. I. 372.

Надарити. См. **Надаряти**.

Надаряти, -ряю, -єш, сов. в. **надарити, -рю́, -риш**, гл. *Одарять, одарить. Сидить поруч із нею і надаря її тим щастям*. Левиц. I. 515. *Дарами надарити*. Мет. 376. *Мати Божа не возлюбила, не возлюбила, не надарила*. Чуб. III. 334. *Надарив Бог зайця хвостом*. Ном. № 2489.

Нада́ти, -ся. См. **Надавати, -ся**.

Нада́ча, -чи, ж. *Прирѣзка, земли къ уже имѣющемуся надѣлу*. НВолын. у.

Надба́ння, -ня, с. *Приобрѣтенное имущество. I все твоє надбання покажуть*. К. ЦН. 263. *Неділене між нами все надбання наше*. К. ХП. 62.

Надба́нок, -нку, м. *Все благоприобрѣтенное, нажитое*.

Надба́ти, -баю, -єш, гл. Нажить, приобро́бсть, благоприобро́бсть, зароботать. *Запряна пучками та надбала ручками.* Ном. № 9963.

Надбере́жжа, -жа, с. Берегъ рѣки, озера.

Надбережний, -а, -е. Береговой, набережний. Желех.

Надбивати, -ваю, -єш, сов. в. надбити, наді́б'ю, -єш, гл. Надбивать, надбить, отбивать, отбить кусокъ отъ чего-либо.

Надбива́тися, -ваюся, -єшся, гл. сов. в. надбитися, наді́б'юся, -єшся, гл.
Надбиваться, надбитися.

Надбити, -ся. См. **Надбивати, -ся.**

Надбіга́ти, -гаю, -єш, сов. в. надбігти, -біжу, -жиш, гл. Прибѣгать, прибѣжать, подбѣгать, подбѣжать. Желех. *Нас дівчат усіх гаптувати посадила. Сама й учить та раз-по-раз надбіга, чи шиємо.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Надбіра́ти, -раю, -єш, сов. в. надібрати, -беру, -реш, гл. Надбирать, надобрать часть чего.

Надбічи, гл. = Недбігти. Желех.

Надближа́тися, -жаюся, -єшся, сов. в. надблизитися, -жуся, -зишся, гл.
Приближаться, приблизитися.

Надбо́ркати, -каю, -єш, гл. Подрѣзати немного крылья у птици.

Надвезти́. См. **Надвозити.**

Надвереджа́ти, -жаю, -єш, сов. в. надвередити, -джу, -диш, гл. Повреждать, повредить (о здоров'ї).

Надвереджа́тися, -жаюся, -єшся, сов. в. надвередитися, -джуся, -дишся, гл.
Надрываться, надорваться (при подъемѣ тяжести).

Надвечір, надвечорі́, нар. Подъ вечеръ. Предъ вечеромъ. *Надвечір увійшли ми в село і розбрелись пропане улицями.* МВ. I. 17. *Зостанься з нами, бо вже надвечір.* Єв. Л. XXIV. 29. **Сонце вже стало надвечорі́.** Солнце было на закатѣ. Левиц.

Надвїдний, -а, -е. Надводный. Грин. III. 604. *Лягає він по холодках надвїдних.* К. Іов.

Надвїрній, -я, -є. 1) Надворный, находящийся на дворѣ. *В надвїрній хаті вона готувала печиво.* Левиц. I. 118. **Надвїрне діло, — робота —** работа, производимая, въ дворѣ, въ огородѣ, въ полѣ. Мир. Пов. I. 111. Сим. 201. 2) Внѣшний, наружный. *Сини царства будуть повикидані у темряву надвїрню.* Єв. Мт. VIII. 12. *Христя кинулась до надвїрніх дверей.* Мир. ХРВ. 216. **Надвїрне колесо.** То колесо въ мельницѣ, на которое падаеть вода. Міус. окр. 3) Придворный, состоящий при дворѣ господина. *Надвїрне козацтво князя Острозького.* К. ЦН. 157. *Даремне на землі і під землею надвїрня шляхта палія шукала.* К. ЦН. 172. **Надвїрня корогва.** Надворная милиція. 4) — **кабан, свиня.** Неоткармливаемый кабань, неоткармливаемая свинья. *Надвїрніх і три водиться, та годованих нема.*

Надвїрняк, -ка, м. Боровъ, не посаженный въ особое помѣщеніе для откармливанія. Брацл. у.

Надвїр'я, -р'я, с. Надворье. *Діти бігали по надвїр'ю.* ЗОЮР. II. 28. *Пусти, Юрасю, із застілля, да погляжу я по надвїр'ю.* Мет. 175.

Надвоє, нар. Надвое, на двѣ части. *Завіса церковна роздерлась надвоє.* Єв. Мр. XV. 38. *Вони собі хату збудували надвоє, у одній молоді, а в другій мати.* МВ. *Обід іде надвоє: в хаті, а хто бідніший і старці — на дворі.* Сим. 235.

Надвозити, -вожу, -возиш, сов. в. **надвезти, -везу, -зеш**, гл. Подвозить, подвезти, привозить, привезти еще.

Надвозити, -вожу, -везеш, гл. Свезти часть чего. *Уже надвозили трохи жита з лану.*

Надворі, нар. Внѣ дома, подѣ открытымъ небомъ, на дворѣ. *Хиба тільки світу, що у вікні? Єсть іще й на дворі.* Ном. № 5529. *Мати твоя та брати твої стоять на дворі.* Єв. Л. VIII. 20.

Надгинати, -наю, -еш, сов. в. **наді(о)гнути, -гну', -неш**, гл. Пригинать, пригнуть немного.

Надгнивати, -ваю, -еш, сов. в. **надгнити, -нию', -еш**, гл. Надгнивать, надгнить. Желех.

Надгнилий, -а, -е. Надгнивший. Желех.

Надгнити. См. **Надгнивати.**

Надголодь, нар. Впроголодь. *Усе, бувало старий їсть небагато, надголодь, щоб ще їсти хотілось.* Лебед. у.

Надгонити, -ню, -ниш, сов. в. **надігнати, -жену, -неш**, гл. 1) Подгонять, подогнуть къ чему. *Погнав він уже козу і тільки надігнав на дорогу...* Рудч. Ск. I. 44. 2) Гнаться, погнаться, догонять, догнать. *За мной турки надігнали, пана мого з мене (коня) зняли.* Гол. I. 98.

Надгоріти. См. **Надгоряти.**

Надгорнути. См. **Надгортати.**

Надгортати, -таю, -еш, сов. в. **надгорнути, -рну, -неш**, гл. Отгребать, отгресть часть. *Надгорни трошки жару.*

Надгоряти, -ряю, -еш, сов. в. **надгоріти, -рю', -риш**, гл. Надгорать, надгорѣть.

Надгребати, -баю, -еш, сов. в. **надгребти, -бу, -беш**, гл. Отгребать, отгресть часть.

Надгризати, -заю, -еш, сов. в. **надгризти, -зу', -зеш**, гл. Отгрызать, отгрызть часть.

Надгробок, -бка, м. = Нагробок. *Вистоявши службу, Шрам ходив із своїми од одного надгробка до другого.* К. ЧР. 100.

Наддерти. См. **Наддирати.**

Наддертий, -а, -е. Надодранный, надорванный.

Наддзюбати. См. **Наддзюбувати.**

Наддзюбувати, -бую, -еш, сов. в. **наддзюбати, -баю, -еш**, гл. Надклеивать, надклепать.

Наддирати, -раю, -еш, сов. в. **наддерти, -ддеру', -реш**, гл. 1) Надрывать, надорвать, наддирать, надодирать. 2) Сдирать, содрать часть шкуры съ животного. *Їдну козу наддер, та вона вирвалася та побігла.* Уманск. у.

Наддніпровий, -а, -е. Находящийся, стоящий надъ Днѣпромъ. *Не судилось, як хотілось, щоб у своїй хаті, на тій горі наддніпровій життя зазначати.* О. 1861. VI. 18.

Наддніпрянець, -нця, м. Житель приднѣпровья. Желех.

Наддніпряньський, -а, -е. Приднѣпровскій.

Наддніпряньщина, -ни, ж. Приднѣпровье.

Наддністрянець, -нця, м. Житель Приднѣстровья. Желех.

Наддністрянка, -ки, ж. Жительница Приднѣстровья. Желех.

Наддністряньський, -а, -е. Приднѣпровскій. Желех.

Наддовбати. См. **Наддовбувати.**

Наддóвбувати, -бую, -єш, сов. в. наддóвба́ти, -баю, -єш, гл. Наддалблывать, наддолбить.

Наддо́їти. См. **Наддоювати.**

Наддо́ювати, -юю, -єш, сов. в. наддо́їти, -ддою́, -до́їш, гл. Наддаивать, наддоить.

Надду́ристий, -а, -е. Вспыльчивый, горячий (о челове́кѣ). Вх. Зн. 39.

Наддягтіся, -гнуся, -нешся, гл. Снять верхнее платье. *Приїде, склонила головою, добридень... і наперед усього з хустини і на стіл її (паляницю), а вже потім і привітатъся і щоб там наддягтисъ.* Сим. 231.

Надега́ти, -гаю́, -єш, сов. в. надегну́ти, -ну́, -не́ш, гл. — иглу. Вдѣвать, вдѣть нитку въ игольное ушко. Вх. Зн. 39.

Наде́ржувати, -жую, -єш, гл. Держать, править (лошадью). *Надержуй, Петре, голобельну вліво.* О. 1861. V. 66.

Наде́рти. См. **Надирати.**

Наджати. См. **Наджинати.**

Наджида́ти, -даю́, -єш, сов. в. наді(о)жда́ти, -жду, -деш, гл. Ждать, обождать; поджидать, подождать. *Братіки мої рідненькі, сизокрилі орли, гості мої премилі, хоч мало ви мене надождіть...* Дума про братів оз. КС. 1882. XII. 502.

Наджина́ти, -наю́, -єш, сов. в. наджати, наді́жну, -жнеш, гл. Начинать, начать жать, немного нажать.

Наджуді́тися, -люся, -лишся, гл. Напиться пьянымъ, нагрузиться. Харьк.

Надзвичайний, -а, -е. Необычайный, чрезвычайный. *Сталось щось надзвичайне, диковинне — таке, чого ніколи не буває.* Ном., стр. 288, № 7910.

Надзвичайні́сть, -ности, ж. Необычайность, чрезвычайность; нѣчто выходящее изъ ряда вонъ. Желех.

Надзвичайно, нар. Необычайно, чрезвычайно.

Надзвонити, -ню́, -ниш, гл. 1) Назвонить. 2) Наговорить чепухи.

Надзвони́тися, -нюся, -нишся, гл. Назвониться.

Надзелень, нар. Недозрѣлымъ. *Жали жито ще надзелень.*

Надзе́мний, -а, -е. Небесный. *В Аллаховій обителі надземній.* К. М. X. 46.

Надзі́рній, -я, -є. Надъ звѣздами находящійся, небесный. *Моя надія райська надзірня.* К. МБ. XI. 161.

Надзюбати. См. **Надзюбувати.**

Надзюбувати, -бую, -єш, сов. в. надзюба́ти, -баю, -єш, гл. Наклеивать, клевать.

Надзюрі́ти, -рю́, -риш, гл. Натечь струйкою. *Діжка тече, — глянь, скільки подзюрило.*

Надибати, -баю, -єш, гл. Найти, встрѣтить. *Лихая доля й під землею надибав.* Ном. № 1728. *Гей їхав козак з України, надибав дівчину край долини.* Лукаш. 120.

Надивитися. См. **Надивлятися.**

Надивля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. надиві́тися, -влю́ся, -ви́шся, гл.
Насматриваться, насмотрѣться. *Годі надивлятися на нього. Я по тобі, луже, не наложуся, кого вірно люблю, — не надивлюся.* Нп. *Він на неї не надивиться.* Мил. 97.

Надивува́ти, -дивую, -єш, гл. Надивить.

Надивуватися, -вуюся, -єшся, гл. Надивиться. *Вже й надивувався, вже й намилиувався.* Чуб. V. 283.

Надима́ти, -маю́, -єш, сов. в. наду́ти, -дму, -ме́ш, гл. Надувать, надуть.

Надиматися, -маюся, -єшся, сов. в. **надутися, -дмуся, -дмешся**, гл. Надуватися, надуться.

Надими, -мів, м. мн. Паховая грыжа. Желех. Вх. Зн. 39.

Надира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **надерти, -деру, -реш**, гл. Надирать, надрать.

Нади́сати, -саю, -єш, гл. Наткнутися на что-либо, набресть, найти. *Шукав своєї згуби та оце насилу надисав єї*. Берд. у.

Надиги, -джу, -диш, гл. 1) Привлекать, приманивать. *Те наде, що ваде*. Ном. № 2693. (Річки) *надили дівчат у чисту воду*. К. МХ. 31. *То вже надить стара дівка молодих парубків до залицяння*. Г. Барв. 250. *Там здобиччу ти надив козака*. К. ПС. 65. *Старосвітські співаки, надючи гарним словом ухо людське, на добро, на милосерде наставляли*. Г. Барв. 452. 2) Ловить удочкой рыбу. *Не надь, рибалко молоденький, на зрадний гак ні щуки, ні лина*. Гул.-Арт. (О. 1861. III. 109).

Надитися, -джуся, -дишся, гл. Быть привлекаемым чѣмъ, кѣмъ. *Люде вбогі, а дівка друга підросла, — на другого приймака надились*. Г. Барв. 175. *Панас до неї надить та й надить*. Г. Барв. 518. *Чи не того еси така велишна, що надивсь до тебе потужний пан?* К. ПС. 19.

Надих, -ху, м. Вдохновение, наитіє. *Надих правдивої релігії*. К. Кр. 23. *Ми всі під надихом твоім, як струни, гримим-рокочемо лицарські думи*. К. Бай. 72. *Повінуло тоді по хуторах поетичнім надихом*. К. ХП. 19.

Надихання, -ня, с. = **Надих**. *А ти, моє надиханне спасенне, моя ти музо в образі любови!* К. Дз. 191.

I. Надиха́ти, -хаю, -єш, сов. в. **надихнути и надхнути, -хну, -не́ш**, гл. 1) Вдыхать, вдохнуть (во что), вдувать, вдунуть. 2) Вдохновлять, вдохновить. (Нас) *надихали думкою лихою*. К. Дз. 31.

II. Надихати, -ся. См. **Надихувати, -ся**.

Надихувати, -хую, -єш, сов. в. **надихати, -хаю, -єш**, гл. 1) Дышать, надышать много въ одномъ мѣстѣ или на одно мѣсто. Желех. 2) = **Надихати**. *Надихала їх вірою святою*. К. М. X. 35.

Надихуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **надихатися, -хаюся, -єшся**, гл. Вдыхать много, надышаться. *Надихався чаду, а тепер голова болить*.

Наді, пред. = **Надо** = **Над**.

Надіб'я, -б'я, с. Вещи, имущество. *Того дня хто буде на криші, а надіб'є його в хаті, нехай не злазить узяти його*. Єв. Л. XVII. 31.

Надібка, -ки, ж. Яйцо сказочное? К. Дз. 150. Ум. **Надібочка**. *Ось на ралець тобі куріпочку приніс, — вона знесе колись яечко золотеньке, знесе надібочку, незнану між гульвіс: замкнене царство в ній, гарненьке, хоч маленьке*. К. Дз. 151.

Надібок, -бка, м. 1) Кусокъ дерева или желѣза, годный въ дѣло. Мнж. 186. 2) Хозяйственныя принадлежности. **Надібок у піч**. Никуда негодная вещь. Лебед. у.

Надібочка, -ки, ж. Ум. отъ **надібка**.

Надібрати. См. **Надбінати**.

Надіва́ти, -ваю, -єш, сов. в. **надіти, -діну, -неш**, гл. Надѣвать, надѣть, одѣвать, одѣть. *Ой надінь, милий, ляную сорочку*. Мет. 266. *Надівши сині окуляри, він сидів під грушею*. Левиц. Пов. 22. *Въ думѣ про Ганджу Андибера надіє вм. надіває*. *Шати дорогії несе, на його козацькі плечі надіє*. Мет. 380.

Надіва́тися, -ваюся, -ешся, гл. = Сподіва́тися. Братчика з війська ся надіває. Голов. IV. 548. *А ти б на чуже не надівалась, а коло свого дбала.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Надівувати́ся, -вуюся, -ешся, гл. Достаточнo пожити в дѣвицахъ.

Наді́гнати. См. Надгонити.

Наді́гнути. См. Надгинати.

Наді́ра́ти, наддеру, -ре́ш, гл. = Наддерти.

Наді́єнька, -ки, ж. Ум. отъ надія.

Наді(о)жда́ти. См. Наджидати.

Наді́жна (корова). Стельная. *Бугаї... скачуть на корови... від чого корови стають надіжні.* Шух. I. 211.

Наді́йця, -ці, ж. Ум. отъ надія.

Наді́йний, -а, -е. Надежный.

Наді́йність, -ности, ж. Надежность; увѣренность. Желех.

Наді́йно, нар. Надежно. **Не наді́йно.** Нѣтъ надежды. *Не наді́йно, щоб сі любощі скоренити.* Г. Барв. 536.

Наді́йсь, нар. Чай, вѣроятнo. *Люде дивуютьсѧ, що я весела: наді́йсь горя-біди не знала.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Наді́йти. См. Надходити.

Наді́л, -лу, м. Удѣлъ, награда. *Нехай буде ласкавий привіт щирого серця наділом моїй праці.* Полт. у.

Наді́лити. См. Наділяти.

Наді́лляти, гл. = Надлити. Желех.

Наді́лок? лку? м. Ножны для сабли? *Тоді козаки шаблями да наділками суходіл копали.* Лукаш. 44.

Наді́ляти, -ляю, -еш, сов. в. наді́лити, -лю, -лиш, гл. Снабжать, снабдить, давать, дать кому что, одарять, одарить. *Я здобула (картоплі) аж із Батурина та й добрим людям наділила.* Г. Барв. 419. *Зроби мені коробочку солом'яну, дак я тобі наділю в'юнів і карасів.* Г. Барв. 502. *Я тебе, сестрице, покриваю, щастям з долею наділяю.* Грин. III. 489. *Усе добре, чим наділя Господь чоловіка.* Стор.

Наді́рвати, -ся. См. Надривати, -ся.

Наді́слати. См. Надсилати.

Наді́сь, нар. = Наді́йсь. О. 1862. IV. 107. *Та моя хвороба надісь не скоро мене покине.* Київ. у.

Наді́ти. См. Надівати.

Наді́ходити и надхо́дити, -джу, -диш, сов. в. наді́йти, -дійду, -деш, гл. 1)
 Підходить, подойти, приближаться, приблизиться; наставать, настать. *Тим часом надійшли і молоді.* Стор. МПр. 53. *Надходить вовк.* Рудч. Ск. I. 22. *Надійшли жнива, достигла Василева пшениця.* МВ. *Надходить осінь.* МВ. I. 89. *Звідусюди надіходять непотішні вісти.* К. ЧР. 2) *Иногда посѣщать, посѣтить, иногда бывать, бытъ.*

Наді́я, -дії, ж. Надежда. *Козак у дорозі, а надія в Бозі.* Ном. № 778. **Наді́я певна.**
 Твердая надежда, увѣренность. **Бути при наді́ї.** Бытъ беременной, ожидать родовъ. *Волынь.* Ум. **Наді́єнька, наді́йця.** *Маю в Бога надієньку, що і сам марно не згинеш.* Чуб. *Не є мого миленького, моєю сокола, уже моя наді́йця інеем припала.* Гол. II. 405.

Надіяння, -ня, с. Надежда, ожиданіє. *Ех, братіку! надіялись було ми, та й те надіяння уже пропало.* Іер. Гал. Переясл. ніч.

Надіятися, -діюся, -єшся, гл. Вь Лохвиц. у.: **надіятися, -діюся, -єшся, гл.** Надѣяться. *Наче ви схожі з нашим паничем, так не надіяюсь, щоб були панич.* Слов. Д. Эварн.

Над'їдати, -даю, -єш, сов. в. над'їсти, -їм, -їси, гл. Съѣдать, съѣсть часть. Желех.

Над'їздити, -зджу, -диш, сов. в. над'їхати, -їду, -деш, гл. Подѣзжать, подѣхать. Желех.

Надклада́ти, -даю, -єш, сов. в. надкласти, -кладу, -де́ш, гл. Откладывать, отложить часть.

Надколо́ти. См. **Надколювати.**

Надколу́пати, -паю, -єш, гл. Надковырять.

Надколювати, -люю, -єш, сов. в. надколоти, -лю́, -леш, гл. Надкалывать, надколоть.

Надкороти́ти. См. **Надкорочувати.**

Надкоро́чувати, -чую, -єш, сов. в. надкоротити, -рочу, -тиш, гл. Укорачивать, укоротить.

Надкосити. См. **Надкошувати.**

Надко́шувати, -шую, -єш, сов. в. надкосити, -кошу, -сиш, гл. Надкашивать, надкосить.

Надкраювати, -раюю, -єш, сов. в. надкра́яти, -ра́ю, -єш и надкро́ювати, -ро́юю, -юєш, сов. в. надкро́їти, -рою, -їш, гл. Надрѣзывать, надрѣзать, урѣзывать, урѣзать, укорачивать, укоротить. *Як би ви мені трошки надкроїли чумарчину оцю, а то дуже довга.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Надкусити. См. **Надкушувати.**

Надкушувати, -шую, -єш, сов. в. надкусіти, -шу́, -сиш, гл. Надкушивать, надкусить.

Надлама́ти. См. **Надламувати.**

Надла́мувати, -мую, -єш, сов. в. надламати, -маю, -єш, гл. Надламывать, надломить.

Надлетіти. См. **Надлітати.**

Надлива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. надлити, наділля́, наділлеш, гл. Надливать, надлить, отливать, отлить.

Надли́нути, -ну, -неш, гл. Подлетѣть.

Надлити. См. **Надливати.**

Надліта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. надлетіти, -лечу́, -тиш, гл. Подлетать, подлетѣть, прилетать, прилетѣть. *Надлетіли гуси з броду, сколотили з піском воду.* Чуб. V. 138.

Надложіти, -жу, -жиш, гл. = Надкласти.

Надломі́ти, -млю́, -миш, гл. Надломить. *Щоб гнучи, де не надломить.* О. 1861. IV. 34.

Надлубати, -баю, -єш, гл. Наковырять.

Надлюдський, -а, -е. Сверхчеловѣческой. *Йому, а не мені надлюдську силу дала природа.* К. ЦН. 267. *Надлюдська сила в його слові дикім.* К. ЦН. 174.

Надля́ти, гл. = Надлити.

Надменши́ти, -шу, -шиш, гл. Уменьшить, умалить.

Надменши́тися, -шуся, -шишся, гл. Уменьшиться, умалиться.

I. Надмір, -ру, м. 1) Чрезмѣрность. 2) Высокомѣріе, гордость. *Прислухались... до красомовних сеймових докорів «можним панам, земним богам», за їх безумний надмір.* К. Кр. 28.

II. Надмір, надміру, нар. Чрезмѣрно.

Надмірний, -а, -е. Чрезмѣрный. Желех.

Надміряти, -ряю, -єш, гл. Отмѣрять немного.

Надмолотити. См. **Надмолочувати.**

Надмолочувати, -чую, -єш, сов. в. надмолотити, -чу́, -тиш, гл. Вымолачивать, вымолотить часть.

Наднести. См. **Надносити.**

Надносити, -ношу, -сиш, сов. в. наднести, -су́, -се́ш, гл. Подносить, поднести, приносить, принести.

Надо, пред. = Над = Наді. *А надо дверьми сам Господь стоїть.* О. 1862. IV. 22.

Надоба, -би, ж. Нужда, необходимость. *По надобі, то найдеш і в кадобі.* Г. Барв. 15.

Надобітися, -блюся, -бишся, гл. Быть угоднымъ кому. *А за лінощами Богу не молюся, — чим я Богу надоблюся?* Чуб. V. 442.

Надобігти, -біжу, -жиш, гл. = Надбігти. *Ой надобіг брат до неї: що ж ти собі ізробила?* Гол. I. 39.

Надобіддя, -дя, с. Предобѣденное время. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Надобний, -а, -е. Прелестный, привлекательный, красивый. *Ой на день добрий, Ясеню надобний, уже я не твоя.* Чуб. V. 205.

Надобно, нар. Красиво, прелестно.

Надобок, -добка, м. = Надібок.

Надовбати, -баю, -єш, гл. Наковырять, надолбить.

Надовбатися, -баюся, -єшся, гл. Наковыряться; вдоволь надолбить.

Надовбень, -бня, м. 1) Надолбокъ? 2) Болванъ, дубина (о человѣкѣ).

Надовбти, -бу, -бе́ш, гл. = Надовбати.

Надовго, нар. Надолго. *Хиба надовго старий жениться: або сам умре, або жінка покине.* ЗОЮР. I. 148.

Надовжниця, -ці, ж. Нѣсколько (менѣе 20) плотовъ сплавленого дерева (тальб), соединенныхъ вмѣстѣ, одинъ за другимъ. Шух. I. 181. См. **Нашириця.**

Надогад, нар. Намекая на что. *Надогад буряків, щоб дали капуста.* Ном. № 5700. См. **Догад.**

Надогнути, -гну́, -неш, гл. = Надігнути.

Надождати. См. **Наджидати.**

Надозолити, -лю́, -лиш, гл. Донять. *Надозолила мені катова дзундуриха.* МВ. (КС. 1902. X. 147). *Дуже вже ви нам надозолили.* Стор.

Надоїти. См. **Надоювати.**

Надо́коло, нар. Вокругъ, кругомъ. *Кам'янець вінець: надокколо вода, а в середині біда.* Ном. № 710.

Надокучати, -чаю, -єш, сов. в. надокучити, -чу, -чиш, гл. Надоѣдать, надоѣсть, наскучать, наскучить. *А вже ж тії кучері мені надокучили.* Ном. № 2085.

Надолобень, -бня, м. = Надовбень.

Надолок, -лку, м. Нижняя часть платья. Желех.

Надолонка, -ки, ж. Нашивка изъ кожи или сукна на всю ладонь, чтобы не терлись рукавицы.

Надолончати, -чу, -чиш, гл. Нашить надолонки. Мнж. 186. См. **Надолонка.**

Надолужати, -жаю, -еш, сов. в. надолужити, -жу, -жиш, гл. 1) Наверстывать, наверстать, возмѣщать, возмѣститъ, пополнять, пополнить. *Я те надолужу, як живий буду.* НВолын. у. *Хоче своє надолужити: рано встав, дак тепер качається.* 2)

Насаливать, насолить кому; надоѣдать, надоѣсть. *Уже як він мені надолужив, то я рад би його у ложці води утопити.* Київ. у. *А тут ще і Грицько надолужає: що-дня іде подушне правити.* Мир. Пов. I. 119. *Цей год щось не надолужають подушним, — може царь простив.* Волч. у. 2) Употреблять много, часто. *Він по нашому все надолужа.* Харьк. у. *Він горілку дуже надолужа.* Харьк. у.

Надопта́ти, -пчу, -пчеш, гл. = Наздопта́ти.

Надо́шник, -ка, м. Водяная губка, бодяга, *Spongia fluviatilis*. L. ЗЮЗО. I. 137.

Надоювати, -доюю, -еш, сов. в. надоїти, -дою, -їш, гл. Надаивать, надоить.

Надпалі́ти. См. **Надпалювати.**

Надпалювати, -люю, -еш, сов. в. надпалі́ти, -лю́, -лиш, гл. Сжигать, сжечь часть. *Подпалена свічка воскова.* Сим. 232.

Надпива́ти, -ваю, -еш, сов. в. надпити, наді́п'ю́, -п'еш, гл. Отпивать, отпить, выпивать, выпить небольшую часть чего. *Він надпиває трохи. Тоді вона несе надпитую чарку молодій.* Грин. III. 431.

Надпилювати, -люю, -еш, сов. в. надпиля́ти, -ляю́, -еш, гл. Надпиливать, надпилить.

Надпити. См. **Надпивати.**

Надпі́зь, нар. Поздновато. *Ото учора надпі́зь пішли ми додому.* Левч. 110.

Надплива́ти, -ваю, -еш, сов. в. надпливти и надплисти, -ву, -веш, гл. Подплывать, подплыть.

Надповза́ти, -заю, -еш, сов. в. надповзти, -взу, -зеш, гл. Подползать, подползти.

Надполові́нити. См. **Надполовинювати.**

Надполові́нювати, -нюю, -еш, сов. в. аадполові́нити, -ню, -ниш, гл. Уменьшать, уменьшить на половину.

Надпороти. См. **Надпорювати.**

Надпорювати, -рюю, -еш, сов. в. надпороти́ти, -рю́, -реш, гл. Распарывать, распороть часть.

Надприродній, -я, -є. Сверхъестественный, чудесный. *Сяєво його духа було чимся надприроднім.* К. XII. 15.

Надпусто́шити. См. **Надпустошувати.**

Надпусто́шувати, -шую, -еш, сов. в. Надпусто́шити, -шу, -шиш, гл. Опустошать, опустошить часть чего. *Гетьманове... перейшли річку Рось коло Корсуня, надпустошили міста, потягли мимо.* К. Хм. 56.

Надрати, -деру, -ре́ш, гл. = Надерти.

Надрива́ти, -ваю, -еш, сов. в. наді́рвати, -ву, -веш, гл. Надрывать, надорвать. *Тихо-тихо Дунай воду колише, а ще й тихіш Маруся косу чеше, а що начеше, то на Дунай однесе, а що надриває, то й на Дунай пускає.* КС. 1883. II. 379.

Надрива́тися, -ваю́ся, -єшся, сов. в. **надірва́тися, -вуся, -вешся**, гл. Надрива́ться, надорва́ться.

Надриганчик, -ка, м. Щеголь, франть. *То шевчики, такі є надриганчики, — як у місті.* Ном. № 10838.

Надрига́тися, -гаю́ся, -єшся, гл. Надерга́ться, наболта́ться ногами. *Як повісили запорожці жида, то він надригався, поки одубів.*

Надріза́ти. См. **Надрізува́ти.**

Надрізува́ти, -вую́, -єш, сов. в. **надріза́ти, -ріжу́, -жеш**, гл. Надрѣ́зывать, надрѣ́зать.

Надро, -ра, с. 1) Нѣдра, лоно. *Нехай Господь її прийме, мою голубоньку, на своє надро.* МВ. I. 79. *Не приймеш кісточок моїх у рідне надро, де лежить старенький батечко.* О. 1862. IV. 91. 2) Пазуха. *Хліб десь за надром лежав.*

Надроби́ти, -блю́, -биш, гл. Нарѣ́зати кусочками. Желех.

Надрочи́ти. См. **Надрочува́ти.**

Надрочува́ти, -чую́, -єш, сов. в. **надрочи́ти, -чу́, -чиш**, гл. 1) Науськива́ть, науська́ть. *Надрочив собак на мене.* 2) У Стороженка **надрочи́ти** употреблено въ значеніи: быстро написать. *Налагожусь писать..., — нічого в голову не лізе. Примірявсь-примірявсь, а далі й думаю: він дуже ласий до дівчат, — нехай же посміється, — взяв та й надрочив..* Стор., Вуси.

Надруба́ти. См. **Надрубува́ти.**

Надрубува́ти, -бую́, -єш, сов. в. **надруба́ти, -баю́, -єш**, гл. 1) Надрубыва́ть, надрубить, подрубыва́ть, подрубить. *Як вже надрубав дуже, — дуб похилився.* О. 1862. V. 82. 2) Надсѣ́кать, надсѣ́чь.

Надрукува́ти, -кую́, -єш, гл. Напечатать. *Надруковано сю книгу вже давно. Оттут він ввесь, хоч надрукуй.* Шевч. 463.

Надря́гнути, -гну́, -неш, гл. Высохну́ть, просохну́ть. Угор.

Надря́пати, -паю́, -єш, гл. 1) Расцарапа́ть, нацарапа́ть. 2) Нацарапа́ть, написать некрасиво.

Надса́да, -ди, ж. Болѣзнь, поврежде́ніе отъ тяжелой работы; надорванность. 3 великою худобою животу надсада, з хорошою дружиною серденьку відрада. Чуб. V. 532.

Надса́джувати, -джую́, -єш, сов. в. **надса́дити, -джу́, -диш**, гл. 1) Надорва́ть, причинить вредъ здоровью тяжелой работой и пр. 2) — **бебехи, печінки.** Колотить, поколотить, отбива́ть, отбить бока, внутрєнности. Ном. № 8176. *Насилу десять чоловік його подужали, — деяким таки добре надсадив бєбєхи.* Стор. МПр. 84. *Гей, хто зо мною виїде битись?.. Я бєбєхів вам надсажу.* Котл. Ен. II. 15.

Надса́джуватися, -джую́ся, -єшся, сов. в. **надса́дитися, -джу́ся, -дишся**, гл. Надрива́ться, надорва́ться.

Надсила́ти, -лаю́, -єш, сов. в. **надісла́ти, -дішлю́, -шлєш**, гл. Присыла́ть, присла́ть. *Лист надіслав просто у волость.* Г. Барв. 410.

Надсипа́ти, -паю́, -єш, сов. в. **надсипа́ти, -плю́, -плєш**, гл. Отсыпа́ть, отсыпа́ть часть.

Надсиха́ти, -хаю́, -єш, сов. в. **надсо́хнути, -ну́, -неш**, гл. Подсыха́ть, подсохну́ть.

Надсіда́ти, -даю́, -єш, сов. в. **надсісти, -сяду́, -дєш**, гл. Осѣда́ть, осѣсть немного. *Гора надсіла й завалила хату.*

Надсідатися, -даюся, -єшся, сов. в. **надсістися, -сядуся, -дешся**, гл. Надрываться, надорваться. *Не надсівишися, не вмерти.* Ном. № 7183. *Як збрешеш, то хоча надсядъся.* Котл. Ен.

Надсіка́ти, -каю, -єш, сов. в. **надсікти, -січу, -чеш**, гл. 1) Надсѣкать, надсѣчь. 2) О лошади: сбивать, сбить, оцарапывать, оцарапать. *Кінь надсік собі ногу.*

Надсісти, -ся. См. **Надсідати, -ся.**

Надскакувати, -кую, -єш, сов. в. **надско́чити, -чу, -чиш**, гл. 1) Подбѣгать, подбѣжать. 2) — **кому, перед ким.** Подслуживаться, подольщаться къ кому.

Надсмікати. См. **Надсмикувати.**

Надсмікувати, -кую, -єш, сов. в. **надсмікати, -каю, -єш**, гл. Надергивать, надергать немного. *Надсмикали з сирти сіна чимало.*

Надсмокта́ти. См. **Надсмоктувати.**

Надсмо́ктувати, -тую, -єш, сов. в. **надсмокта́ти, -кчу́, -чеш**, гл. Надсасывать, надсосать.

Надсо́хнути. См. **Надсихати.**

Надсува́ти, -ваю, -єш, сов. в. **надсу́нути, -ну, -неш**, гл. Пододвигать, пододвинуть.

Надтекти́. См. **Надтікати.**

Надтесати. См. **Надтісувати.**

Надтина́ти, -наю, -єш, сов. в. **надтяти, надітну, -неш**, гл. Надрубливать, надрубить, подрубливать, подрубить, надрѣзывать, надрѣзать.

Надті́нник, -ка, м. Раст. *Solanum Dulcamara* L. ЗЮЗО. I. 136.

Надтиха́ти, -хаю, -єш, сов. в. **надті́хнути, -хну, -неш**, гл. Притихнуть, нѣсколько стихнуть. *Може надтихне трохи вітер.* Камен. у.

Надтіка́ти, -каю, -єш, сов. в. **надтекти́, -течу́, -чеш**, гл. Утекать, утечь немного. *Надтекло з повної бочки трохи горілки.*

Надтісувати, -сую, -єш, сов. в. **надтесати, -тешу, -шеш**, гл. Надтесывать, надтесать. Желех.

Надтічка, -ки, ж. = **Підтічка.** Гол. Од. 20.

Надто, нар. 1) Слишкомъ, излишне, слишкомъ много, черезчуръ. *Люде надто вже стали грішні.* Г. Барв. 456. *Їден надто має, а другий нічого.* Камен. у. *Надто знай, да ще питай.* 2) Сверхъ того, къ тому-же; особливо. *А надто вам розкажуть би, як козак чорнявий під вербою над водою, обнявшись, сумує.* Шевч. Гайд. *А за лихо... та цур йому! Хто його не знає!.. А надто той, що дивиться на людей душею.* Шевч. 3) Еще больше. *І наказав їм, щоб нікому не говорили. Що ж більше він наказував, то надто більше вони проповідували.* Єв. Мр. VII. 36. *Я його прошу: мовчи; а він надто голосить.* Канев. у.

Надто́ка, -ки, об. Тотъ, кто «надточив» что-либо. Александровск. у.

Надторчі́ти, -чу́, -чи́ш, гл. Надрѣзать немного. *Коли б я знала, которий голуб мій, то я б його назначила... Я б йому хвостик надторчила.* Рк. Макс.

Надточити. См. **Надточувати.**

Надто́чувати, -чую, -єш, сов. в. **надточі́ти, -чу́, -чи́ш**, гл. 1) Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить. *Треба розуму надточити, де сила не візьме.* Ном. № 5843. 2) Выцѣживать, выцѣдить, выточить часть (жидкости).

Надтя́ти. См. **Надтинати.**

Надубити, -блю́, -биш, гл. Набрать, захватить. *Як ускочив, так жменю оріхів і надубив.* Борз. у.

Надуваний, -а, -е. Надутый. *Плели віночок з чистого золота, а хоць не золотий, та золотом надуваний.* Чуб. V. 300.

Надува́ти, -ваю, -єш, гл. Надимати.

Надува́тися, -ваюся, -єшся, гл. = Надиматися.

Наду́дкуватий, -а, -е. Съ полнымъ стеблемъ. *Очерет густий та й надудкуватий.* Мил. 105.

Надужива́ння, -ня, с. 1) Злоупотребленіе. 2) Излишество, неумѣренность, пользование чѣмъ-либо сверхъ возможности. *Яке безрозумне надуживанне святих любови прав і житні занедбанне.* К. Дз. 218.

Надужива́ти, -ваю, -єш, сов. в. **надужити**, -живу, -вєш, гл. Злоупотреблять, злоупотребить.

Надужі́ток, -тку, м. Злоупотребленіе. Желех.

Надуко́ла, нар. = **Надокола**. *Я засадила садом-виноградом надукола увесь двір.* Чуб. V. 419.

Надулі́сся, -ся, с. Мѣсто возлѣ лѣса, опушка лѣса. *А що то ти, чоловіче, робиш? Защо ти нашого німого старця б'єш? — обізвався до нього чоловік із надулісся, та й гукнув на товариство, а ті так і вискочили з лісу.* Кв. Пов. (изд. 1887, т. II. 9).

Наду́мати, -маю, -єш, гл. 1) Вздумать, придумать. 2) Вспомнить.

Надуматися, -маюся, -єшся, гл. Задумать, надуматься. *Надумалась іти в Київ.* МВ. I. 22.

Надури́ти, -рю́, -риш (кого), гл. 1) Обмануть. Желех. 2) Наобманывать многихъ.

Надурі́ти, -рію, -єш, гл. Надѣлать глупостей, накуролесить.

Надусатися, -саюся, -єшся, гл. Надуваться, важничать. *Богослов переважно розляжеться, підійме плечі, щоб ширші здавались, надусається...* Св. Л. 229.

Наду́ти, -ся. См. **Надимати**, -ся.

Надушити. См. **Надушувати**.

Надушувати, -шую, -єш, сов. в. **надуши́ти**, -шу́, -шиш, гл. Надавливать, надавить. *Харьк. у. Нащо ж тобі, моя мила, так тяжко робити, на пальчиках піхурчики надушити?* Грин. III. 325.

Надха, -хи, ж. Отрыжка съ неприятнымъ запахомъ. *Ізів десять яєць. — Що ж тебе і надха не напала?* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Надхмарний, -а, -е. Заоблачный. Желех.

Надхне́ний, -а, -е. Вдохновенный; вдохновленный.

Надхне́ння, -ня, с. Вдохновение.

Надхнути. См. **Надихати**.

Надхо́дити. См. **Наді ходити**.

Надходити, -джу, -диш, гл. Повредитъ немного отъ хожденія обуви, одежду.

Надці́джувати, -джую, -єш, сов. в. **надці́дити**, -джу́, -диш, гл. Отливать, отлить часть, цѣдя. *Надцідити треба горицика.* Константиногр. у.

Надцю́кати, -каю, -єш, гл. Надрубить, надсѣчь.

Надчалистий, -а, -е = **Наддуристий**. Вх. Зн. 39.

Надчухрати, -раю, -єш, гл. Срубить часть вѣтвей съ дерева.

Надшива́ти, -ваю, -єш, сов. в. надшити, -шию, -єш, гл. Пришивать, пришить.

Надяга́ння, -ня, с. Надѣваніе на себя.

Надяга́ти, -гаю, -єш, сов. в. надягти, -гну, -неш, гл. Надѣвать, надѣть. *Став він свиту надягатъ.* Гліб. 46.

Надякуватися, -куюся, -єшся, гл. Достаточно поблагодарить. *Радіють та Богові не надякуються.* Мир. ХРВ. 46.

Надякуватися, -куюся, -єшся, гл. Побыть достаточно долго дьячкомъ.

Нае́мець, -мця, м. Наемникъ, въ частности — наемный рабочій у собственника полонини, присматривающій за скотомъ. Шух. I. 189. См. **Найо́мець.**

Нажабитися, -блюся, -бишся, гл. Надуться, напыжиться. *Нажабиться кожен, напіндючиться.* Св. Л. 291.

Нажалкуватися, -куюся, -єшся, гл. Наплакаться, насѣтоваться. 2) Нажаловаться, наябедничать.

Нажарити. См. **Нажарювати.**

Нажартува́тися, -туюся, -єшся, гл. Нашутиться, наиграться.

Нажарювати, -рюю, -єш, сов. в. нажарити, -рю, -риш, гл. Нажаривать, нажарить; напаливать, напалить. *От нажарили дванадцять биків.* Рудч. Ск. II. 83.

Нажати. См. **Нажинати.**

Нажахатися, -хаюся, -єшся, гл. Набраться страха.

Нажва́катися, -каюся, -єшся, гл. Нажеваться, наѣсться.

Наже́брати, -раю, -єш, гл. Добыть нищенствомъ, напросить милостыни.

Наже́кати, -каю, -єш, гл. Напугать. Мнж. 186.

Наже́ртися. См. **Нажиратися.**

Нажива, -ви, ж. Пожива. *У нашому селі е нажива старшині.* Волч. у.

Нажива́ти, -ваю, -єш, сов. в. нажити, -живу, -вєш, гл. Наживать, нажить, приобрѣтать, приобрѣсть. *Добро наживать.* Рудч. Ск. I. 20. *Вже не нажити йому другої такої дружини.* МВ. (О. 1862. I. 92). *Не напоївши, не нагодувавши, ворога не наживеш.* Ном. № 9549.

Нажива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. нажі́тися, -живуся, -вешся, гл. Достаточно проживать, прожить. *А тяжче-важче молоденькій не нажившись помірати.* Чуб. V. 146. *Тепереньки, думаю, наші дівчата наживуться без моєї пані.* МВ. (О. 1862. III. 56).

Наживити, -влю, -виш, гл. Приметать, сметать (о шитьѣ). НВолын. у.

Наживний, -а, -є. Благоприобрѣтанный. *У його земля наживна, а не батьківщина або дідівщина.* Волч. у.

Наживо, нар. На жизнь. *Пив горілку не наживо, а на смерть.* О. 1861. X. 32.

Нажи́лювати, -люю, -єш, гл. Заставлять чрезмѣрно работать. *Було лучче за старих панів: думали, що і за молодих так буде, а молоді як стали нажилювать!..* О. 1861. X. 32.

Нажи́н, -ну, м. Количество сжатаго хлѣба.

Нажина́ти, -наю, -єш, сов. в. нажати, -жну, -неш, гл. Нажинать, нажать. *Поміг Бог нажати сніп; коли б Бог поміг нажати сто кіп.* Ном. № 10167.

Нажирати́ся, -раюся, -єшся, сов. в. наже́ртися, -руся, -решся, гл. Нажираться, нажраться. *Ніяк не нажереться.* НВолын. у.

Нажити, -ся. См. **Наживати, -ся.**

Нажитний, -а, -е. Благопріобрѣтєнный, наживной. *То все нажитне, — ізнов розживемося. Як піде на добро, то й купимо.* Г. Барв. 285. **Нажитна дитина.** Ребенокъ рожденный внѣ брака. *Людське око на мене гостро дивилось, і на мене, і на мое нажитне, на мое неблагословенне.* Г. Барв. 484. См. **Наживний.**

Назавжди, нар. Навсегда. Ном. № 13421.

Назавлеги, нар. = **В-обляги.** Желех.

Назавміру, нар. Чрезмѣрно, слишкомъ. См. **Назауміру.**

Назавтра и назавтре, нар. На слѣдующій день. *Назавтра лагодився ярмарок у близькому містечку.* Левиц. I. 273. *Назавтре, як розвиднило, пійшов до моря.* Рудч. Ск. I. 136.

Назавше, нар. = **Назавжди.** *Тя назавше щире кохаю.* Голов. I. 347.

Назад, нар. 1) Назадъ. *Назад руки пов'язали. Молода з жахом обступила назад.* Стор. МПр. 54. *Надїть сорочку пазухою назад.* Ном. № 285. 2) Обратно. *Нехай не вертається назад.* Єв. Мр. XIII. 16.

Назаді, нар. Сзади; прежде. *Коли б (той) розум наперед, що потім назаді знайдеться.* Ном. № 5406.

Назапасити, -пашу, -сиш, гл. Припасти. *Погнили наші сіна: мало хто назапасив на зіму.* О. 1862. I. 59.

Назаранці, нар. На разсвѣтѣ.

Назаріз, нар. На убой.

Назауміру, нар. = **Назавміру.** МВ. II. 80.

Назбивати, -ваю, -єш, гл. 1) Сбить нѣсколько штукъ. 2) Напахтать масла. *Жінка назбивала діжечку масла.* Рудч. Ск. II. 167. 3) **Назбивати грошей.** Собрать денегъ. Желех.

Назбігатися, -гаюся, -єшся, гл. Сбѣжаться. *Тут назбігалось народу.* Рудч. Ск. II. 13.

Назбірати, -раю, -єш, гл. Насобирать. *Пішло, дровецъ назбірало да протопило хату.* Рудч. Ск. I. 39.

Назбіратися, -раюся, -єшся, гл. Собраться. *Багацько назбіралось того люду.* Стор. МПр. 75.

Назва, -ви, ж. Названіє, наименованіє. К. Бай. 34.

Названий, -а, -е. 1) Названный. 2) Названный (о родственникѣ). *Чужий отецъ, названий, чуже дитя клене-проклинає.* Н. Дума. *Прикликав названого сина свого.* Г. Барв. 196. Названа родина. Свойственники, не кровные родственники. *А як пристигла нещасна година, названа і крєвна відреклась родина.* Нп. 3) Именованный (о числѣ). К. Грам. 112.

Назвати, -ся. См. **Навивати, -ся.**

I. Назвище, -ща, с. Названіє.

II. Назвище, нар. 1) Сверхъ, свыше. *Два клубки підкання пішло назвище од основи.* Константиногр. у. 2) Болѣе, чѣмъ нужно. Желех.

Назволікати, -каю, -єш, гл. Стянуть много, многихъ въ одно мѣсто.

Назворот, нар. Навыворотъ, наоборотъ. *І все робили назворот.* Котл. Ен. IV. 64.

Назгад, нар. Напамять.

Назганяти, -няю, -єш и назго́нити, -ню, -ниш, гл. Согнать вмѣстѣ.

Наздавати, -даю, -єш, гл. Надавать, надарить.

Наздиб, нар. Навстрѣчу.

Назди́в, нар. На удивленіє.

Наздирати, -раю, -єш, гл. 1) Насдирать, надрать. 2) Надрать, награвить. *Грошей наздирали з нашого брата, багатіють*. Мир. Пов. I. 142.

Наздобувати, -ваю, -єш, гл. Достать, добыть во множествѣ.

Наздóвж, нар. Въ длину. Свидн. (О. 1861. XI. 34).

Наздогад, нар. = **Надогад**.

Наздоганяти, -няю, -єш, сов. в. **наздогнати**, -жену, -не́ш, гл. Догонять, догнать, настигать, настигнуть. *Біг, бач, дак не випередить і не наздожене*. Рудч. Ск. II. 186.

Наздогін, **наздогінці**, нар. Въ догонку; въ погоню. *Наздогін не націлуватъся*. Ном. № 5265. *Пани ж наші, пани голоколінці: як ми в шинок, то й ви наздогінці*. Ном. № 1190.

Наздогнати. См. **Наздоганяти**.

Наздогони́ти, -го́ню, -ниш, гл. = **Наздоганяти**. *Запрягайте, слуги мої, коні воронії, наздогоньте літа мої, літа молодії*. Мет. 253.

Наздоптати. См. **Наздоптувати**.

Наздо́птувати, -тую, -єш, сов. в. **наздоптати**, -пчу, -чеш, гл. Наступать, наступить ногой. *До Дмитра — «а мошки, бо тя перескочу!» а по Дмитрі — «а ката, бо тя наздопчу»*. Ном. № 497.

Наздоров́каться, -каюся, -єшся, гл. Наздравствоваться. *На всяк чмих не наздоровкаєшся*. Ном. № 4714.

Наздрі́ти, -рю́, -риш, гл. 1) Замѣтить, усмотрѣть. 2) Заглянуть. *Не можна і в хату наздріти*.

Наздрі́тися, -рюся, -ришся, гл. Осмотрѣться. *Як прийду додому, то свекруха не дає й наздрітися, все мене лає*. Міус. окр.

Назива́ти, -ваю, -єш, сов. в. **назвати**, -зву, -звѣш, гл. Называть, назвать. *Та нічого не сказала, тільки серденьком назвала*. Мет. 75.

Називатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **назватися**, -звуся, -звѣшся, гл. Называться, называться. *А та палиця — пан називається*. Ном. № 1140.

Назі́мий, -а, -е = **Назі́мий**.

Назі́мковатиця, -ці, ж. = **Назі́мковатиця**.

Назі́мок, -мка, м. = **Назі́мок**.

Назира́ти, -раю, -єш, сов. в. **назирнути**, -рну, -не́ш, гл. 1) Наблюдать, наблюсти, присматривать, присмотрѣть. *І назирали його, чи зцілить у суботу*. Єв. Мр. III. 2. *Назирај орлиним оком сирітську хату*. К. Досв. 105. *Цікава Масюківна назирала гостя з вікна*. Левиц. Пов. 196. 2) Видѣть, увидѣть. *Що оком назирне, — пліндрує*. К. ЦН. 253. 3) Навѣдываться, навѣдаться.

Назі́рити, -рю, -риш, гл. Насмотрѣть, усмотрѣть. *Назирив він коненя на ярмарку*. Рудч. Ск. II. 175. *Стемніло. Назирив я в полі — огонь кладуть хлопці, ночують*. К. (О. 1861. IV. 151).

Назі́рком, нар. Слѣдомъ, не выпуская изъ виду. *Пішов, а я за ним назирком: до яких се знайомих людей він ходить*. МВ. I. 62.

Назирнути. См. **Назирати**.

Назирцем, **назірці**, нар. = **Назирком**. *Пішов він назирцем за Марусею*. Кв. I. 22. *Я за нею назирці до самих небожевих воріт*. Левиц. Пов. 343.

Назича́ти, -чаю́, -еш, сов. в. **назичити, -чу́, -чиш**, гл. 1) = **Позичати, позичити**. Ну, я тобі назичу хліба. Рудч. Ск. 2) Тільки сов. в. Насказать много пожеланій. Назичили йому товариші усякого добра: і щастя, і здоров'я, і довгих літ.

Назі́лки, (ків?), мн. Мужское сѣмя у пчель. Як на молочко в матки трутні накидають назілки, то й вилуплятьсѣ бджоли. Лебед. у.

Назі́мий, -а, -е. Озимый. Ми віночки плетемо не з золота, — з яриці, з назімої пшениці. Чуб. III. 233.

Назі́мкуватиця, -ці, ж. Корова, даю́щая молоко съ «назі́мком».

Назі́мок, -мка, м. Годовалый бычокъ.

Наз'їзди́тися, -джуся, -дишся, гл. Съѣхаться многимъ. Желех.

Назлі́та́тися, -таю́ся, -ешся, гл. Слетѣтьсѣ во множествѣ. Назлі́талось їх така сила, що Господи!.. Рудч. Ск. II. 110.

Назмага́тися, -гаю́ся, -ешся, гл. Наспоритьсѣ вдоволь.

Назмі́та́ти, -таю́, -еш, гл. Смести (въ одно мѣсто), собрать. Назмі́тай у засіці борошенця. Рудч. Ск. II. 2.

Назнаме́на́ти, -наю́, -еш, гл. Обозначить. Чого на місяці тиї плями?.. — То ще як Каїн убив Авеля, то Бог назнаменав на місяці той гріх своєю рукою. К. ЧР. 148.

Назнаро́шки, назнаро́шне, нар. Нарочно, съ умысломъ.

Назнати, -наю́, -еш, гл. Узнать о существованіи въ данномъ мѣстѣ, открыть. Я назнав зайчицю з зайченятами. Мнж. 30. Десть назнала лисиця у лісі пастку. Рудч. Ск. I. 21.

Назна́тися, -наю́ся, -ешся, гл. Знать многихъ. Чи то ж усіх назнаться? МВ. (О. 1862. I. 78).

Назнача́ти, -чаю́, -еш, сов. в. **назначі́ти, -чу́, -чиш**, гл. Отмѣчать, отмѣтить, намѣчать, намѣтить; обозначать, обозначить. Шух. I. 182. Піймуть поля, скільки їм назначиш. К. Псал. 236. Бог назначив, то й здохла ялівка. Каменец. у.

Назневажати́сь, -жаю́ся, -ешся (над чим), гл. Поиздѣваться надъ чѣмъ. Ти ж над чужим ділечком назневажалась. Мил. 205.

Назо́ла, -ли, об. Причиняю́щий много хлопотъ. НВолын. у. Це не корова, а просто назола. У хлів її поставиш, — не їсть нічого й не п'є, на пашу випустиш, — теж толку нема. Борз. у.

Назо́листий, -а, -е. Надоѣдливый.

Назо́лити(-ся), -лю́(-ся), -лиш(-ся), гл. 1) Надоѣсть, досадить. Ти мені назолив(ся). НВолын. у. 2) Нашелочить, набучить.

Назори́ти, -рю́, -риш, гл. Усмотрѣть, замѣтить. Він їх ще уперед назорив, що вони прийшли туди. Константиногр. у. Впала вона мені добре в око, ледві я її назорив. МВ. (КС. 1902. X. 150). Вони (злодії) і назорили, шо у батюшки така добренна патериця з срібною головою. Мнж. 107.

Назори́тися, -рію́ся, -ешся, гл. Посвѣтити сколько желалось. Зійшла зоря, зійшла зоря, та й не назорілася. Чуб. V. 354.

Назрива́ти, -ваю́, -еш, гл. Нарвать. Хвіялочок на віночок назриваю. Мет. 138.

Назуби́ти, -ся. См. Назублювати, -ся.

Назублювати, -блюю́, -еш, сов. в. **назубити, -блю́, -биш**, гл. Опилѣ, серпѣ: натачивать, наточить, нарѣзывая зубья. Вас. 164. Назублювати пилку.

Назублюватися, -блююся, -єшся, сов. в. **назубитися, -блюся, -бишся**, гл. Пустить ростки. *Уже котре зерно на мокрій землі, те назубилося.* Міус. окр.

Назувати, -ваю, -єш, сов. в. **назути, -зую, -єш**, гл. Надѣвать, надѣть на ноги, обувать, обуть. *Бери чобіт, назувай! На ногах черевички нові..., ще не назувані.* Св. Л. 74.

Назукісь, нар. Наискось.

Назустріч, нар. Навстрѣчу. *А москалі їй назустріч, як один верхами.* Шевч. 88.

Назути. См. **Назувати**.

Наїдати, -даю, -єш, сов. в. **наїсти, наїм, наїси**, гл. 1) Съѣдать, съѣсть извѣстное количество. 2) Только сов. в. Преслѣдовать. *Оце наїдають цюю чоловіка.* Черном.

Наїдатися, -даюся, -єшся, сов. в. **наїстися, -їмся, -їсися**, гл. Наѣдаться, наѣсться. *Чи мало, то наїдяться, чи багато, то поїдять.* Ном. № 783.

Наїдений и наїджений, -а, -е. Накормленный, сытый. *Я буду що-дня і наїдена, і напита.* Мнж. 7.

Наїдок, -дку, м. 1) Яство. *Перед дівчиною напнтки, наїдки.* Мет. 95. 2) Насыщение. **Наїдку, як з хро́ну.** Этимъ нельзя наѣсться. Мнж. 168. *По кавунах малий наїдок.* Лебед. у. *Не ходиться о наїдок, але о покушання.* Ном. № 12116.

Наїзда́ти, -джаю, -єш, гл. = **Наїздити**.

Наїжитися. См. **Наїжуватися**.

Наїжуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **наїжитися, -жуся, -жишся**, гл. Наѣживаться, наежиться.

Наїзд, -ду, м. Съѣздъ, наѣздъ. Мир. ХРВ. 108. *Наїзд був великий у цей ярмарок: здалека понаїздили купці.* Волч. у. — МВ. (О. 1862. III. 45).

Наїзди́ти, -джу́, -ди́ш, сов. в. **наїхати, -їду, -деш**, гл. 1) Наѣзжать, наѣхать, съѣзжаться, съѣхаться куда-либо. *Наїхали подоляне з Подолу.* Мет. 161. 2) Наѣзжать, наѣхать на что-либо. *Їхали, їхали і наїхали, де дороги розходяться.* Мнж. 28.

Наїздитися, -джуся, -дишся, гл. Наѣздиться. *Дарованим конем не наїздишся.* Ном. № 4614.

Наїзжий, -а, -е. Пріѣзжій, заѣзжій. *Дав приказ, щоб наїзжі купці йшли її одчитувати.* Рудч. Ск. II. 29.

Наїмлити, -лю́, -лиш, гл. = **Наямлити**. *Наїммила у Н. грошей.* Змієв. у.

Наїсти, -ся. См. **Наїдати, -ся**.

Наїхати. См. **Наїздити**.

Най, нар. 1) = **Нехай = хай**. *Хто не уміє молитися, най іде на море учитися.* Ном. № 145. *Зачекай ти хоть годиноньку малую, та най я постелю постелю білую.* Гол. 2) Приставка къ прилагательнымъ и нарѣчіямъ въ формѣ сравнительной степени для образования превосходной степени: *найбідніший, найбільше. Ой сину мій, сину, сину найвірнійший.* Грин. III. 689. *Се надило до вдови найуродливіших та найпрацьовитіших дівчат із села.* Г. Барв. 305.

Найграти, -граю, -єш, гл. Поиграть. Рудч. Ск. I. 76.

Найда, -ди, ж. Найденышъ.

Найду́х, -ха, м. Найденышъ муж. пола. Вх. Зн. 39.

Найду́шка, -ки, ж. Найденышъ женскаго пола. Желех.

Найманка, -ки, ж. Спросъ на наемъ, наемъ. *Як що є найманка де, а в тебе й шкапа є, то заробиш.* Лебед. у.

Найма́ння, -ня, с. Наемъ, наниманіє.

Найма́ти, -маю, -єш, сов. в. **найня́ти** и **наня́ти, -йму, -меш**, гл. Нанимать, нанять.

Він пішов наймати наймита. Рудч. Ск. I. 170. *Найняв майстрів.* Рудч. Ск.

Найма́тися, -маюся, -єшся, сов. в. **найня́тися** и **наня́тися, -йму́ся, -мешся**, гл. 1)

Наниматься, наняться. *Найнявся, — продався.* Посл. 2) Понатужитися, налечь. Въ этомъ значеніи встрѣчается въ выраженіи: **Наймись!** т. е. наляжь на весло, сильнѣе гребі! — окликъ, которымъ рулевой приказываетъ гребцамъ усилить ходъ лодки. Вас. 189.

Найменува́ти, -ную, -єш, гл. 1) Наименовать, назвать. 2) Назначить.

Найменуватися, -нуюся, -єшся, гл. Наименоваться, назваться.

Найми, -нів, м. мн. Наемъ; служба по найму. *Нехай вона сердешна од наймів трохи*

одпочине. О. 1862. III. 11. (Шевч.). **Піти в найми.** Наняться. *Матінко наша! Не журися ти нами: як поростемо, підемо в найми.* Нп.

Наймит, -та, м. Наемникъ, нанятый работникъ. Ум. **Наймиток, наймитонько**

(Желех.), **наймиточок.** *Чого ти, наймитку, так рано встаєш? — Та я то обуваннячком, то одяганнячком надолужу.* Ном. № 10851. *Іде наймит із панцини, на воли гукає; а хазяйка з усіх мисок вечерю зливає: «Отсе ж тобі, наймиточку, вечера з обідом, — не доїси вечерю, то доїдай хлібом; та не берись, наймиточку, до хліба м'якого, — візьми собі на полиці сухаря цвілого».* Нп. Ув. **Наймити́ще, наймитюга.** *Приймай, жінко, та вареники, бо вже йде наймитище.* Грин. III. 557. *Доорався бідний наймитюга до вечірнього впруга.* Грин. III. 558.

Наймитський, -а, -е. Приналежачій наемному рабочему. *Поб'ють тебе, господине, наймитській слъози.* Грин. III. 556.

Наймиття, -тя, соб. Прислуга. *Ой рад же б я ходити (парубок до дівчини), в тебе наймиття лихе.* Нп.

Наймитува́ти, -тую, -єш, гл. Служить по найму. *Буде вже мені, каже, наймитувати, — може, каже, своє хазяйствечко заведу.* Рудч. Ск. I. 149.

Наймитча, -чати, с. Мальчикъ нанятый. *Гонивши волики свої без наймитчати сам на пашу.* Мкр. Г. 58.

Наймитчук, -ка, м. Нанятый для услугъ мальчикъ. *Послав наймитчука по горілку.* Черк. у.

Наймитюга, -ги, м. Ув. отъ **наймит.**

Наймиця, -ці, ж. Наемъ, наемная плата. *Балакають про те, скільки кому коштує паша за літо та зіму; один каже, що він купив уже на 9 карбованців, а другий каже: «а мені оце з наймицею (т. е. съ тѣмъ, что стоило нанятое сѣно на лугу) стало вже карбованців 15».* Лебед. у.

Наймичка, -ки, ж. Наемница, наемная работница. *Чи я в тебе, мій миленький, за наймичку робила?* Нп.

Наймичкувати, -чкую, -єш, гл. Быть наемной работницей, служанкой. Г. Барв. 181, 526.

Наймиччин, -а, -е. Приналежачій наемной работницѣ. *Наймиччина дитина.*

Найня́ти, -ся. См. **Найма́ти, -ся.**

Найо́мець, -мця, м. Наниматель. *Хто то поїхав? — Та то найо́мець од рудого пана наймати на молотилку.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. 2) Подставной рекрутъ, по найму идущій за кого либо, наемщикъ. О. 1862. V. 92. См. **Нае́мець.**

Найпа́к, нар. = Найпаче. Желех.

Найпаче, нар. Наибо́лѣе, особенно, въ особенности. *У нас сей год ярина хороша, а найпаче просо.* Черк. у. Сим. 227.

Найпе́рше, нар. Прежде всего.

Найсампе́ред, нар. = Насамперед.

Найство, -ва, с. Напасть? Встрѣчается въ заговорѣ, произносимомъ, когда идти на судъ: *«Вовчими зубами одгризуся, ведмежою силою одборюся, — я цього найства нічого не боюся».* Чуб. I. 95.

Найти, -ся. См. **Находити, -ся.**

Найтичанка, -ки, ж. Родъ брички. *Найтичанка запряжена у триконь.* Стор.

Найуперед, найупереді, нар. Прежде всего. *Ще нікого не примітила, а його найупереді.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Найясніший, -а, -е. Августѣйшій (употребл. въ титулѣ). *Королю шведський, добродію, найясніший мій пане!* Макс. 89.

Накадити, -джу, -диш, гл. Накадить.

Наказ, -зу, м. 1) Распоряженіе, приказъ. *А тут і наказ: у поход лагодитись.* МВ. (О. 1862. III. 76). *Прозьба панська рівно з наказом ходить.* Ном. № 1209. 2) Водяная болѣзнь у овецъ. Угор.

Наказати. См. **Наказувати.**

Наказі́тися, -жуся, -вишся, гл. 1) Набѣситься. 2) Получить водяную болѣзнь (объ овцахъ или рогат, скотѣ). Угор.

Нака́зний, -а, -е. Исправляющій должность. *Наказний гетьман, отаман.* *Я збудив свого наказного, передав йому отаманство та й вернувся додому.* Г. Барв. 143.

Наказувати, -зую, -еш, сов. в. наказати, -кажу, -жеш, гл. 1) Приказывать приказать. 2) Передавать, передать словесно. *Накажи братові, щоб він приніс граблі. Да далеченько мій миленький, — ніким наказать... Да накажу я своєму милому хоть рідним братком.* Грин. III. 166. *Ой накажи, галко, ой накажи, чорна, од кошового вісти.* Грин. III. 602.

Говорить, наговорить много. *Наказав стільки, що й не переслухаєш.* **Наказав на вербі груш.** (Ном. № 6891) или: **Наказав три мішки гречаної вовни.** Наговориль невозможнаго, несбыточнаго, несообразностей.

Накакати, -каю, -еш, гл. 1) Дѣтск.: Испражниться. 2) О великороссахъ: наговорить слова какъ: *Прийшов кацап, подивився, накакав, накакав та й пішов.*

Накалапуцати, -цаю, -еш, гл. Намѣшать, наболтать. *Накидала усячини у помийницю та накалапуцала, накалапуцала, та й винесла, — поїли і похапали все.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн.

Накаля́ти, -ляю, -еш, гл. Напачкать, нагадить. *Да таку купу накаляв здорову, як хата.* Рудч. Ск. I. 39.

Накапати, -ся. См. **Накапувати, -ся.**

Накапостити, -капошу, -стиш, гл. Напакостить.

Накапування, -ня, с. Въ рисунокѣ раскрашенныхъ мисок: одиночныя круглыя точки. Вас. 184.

Накапувати, -пую, -єш, сов. в. накапати, -паю, -єш, гл. Накапывать, накапать. *Ой у полі криниченька повна води та й накапала.* Чуб. V. 986.

Накапуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. накапатися, -паюся, -єшся, гл. По каплямъ увеличиваться, увеличиться.

Накараскатися, -каюся, -єшся, гл. Навязаться, пристать.

Накара́ти, -раію, -єш, гл. Наказать, покарать. *От накарав мене Бог таким чоловіком! Г. Барв. 100. Накарав міх, то й торби страшно.* Ном. № 5794.

Накара́тися, -раіюся, -єшся, гл. Перенести покараніє, кару; претерпѣть несчасіє, горе.

Накарбува́ти, -бую, -єш, гл. 1) Нарѣзать, насѣчь, сдѣлать насѣчки на чемъ. *Накарбував мов пуюю по воді.* Ном. № 3938. 2) — **на ко́му.** Записать нарѣзками на комъ-либо долгъ. *На тобі... більш накарбовано, ніж у тебе волосся на голові.* К. Бай. 44.

Накарпас, -су, м. Потасовка. *Пішли кулачні накарпаси, в виски і в зуби стусани.* Котл. Ен. V. 70. *Дали рутульцям накарпас.* Котл. Ен. V. 52.

Накарува́ти, -рую, -єш, гл. О глазахъ: сдѣлать карими, нарисовать карими. Встрѣчено въ пѣснѣ: *Ой голубе сив, коли б ти ожив... Я б твої крила позолотила, я б твої очиці накарувала, тебе самого намалювала.* Бал. 82. См. **Карувати.**

Накаساتися. См. **Напасуватися.**

Накасуватися, -суюся, -єшся, сов. в. накасатися, -саюся, -єшся, гл. Налѣзать, налѣзть, нападать, напасть, придиратися, придраться. *Він на мене накасується та й накасується. Вже я й мовчу, нічого йому не кажу, а він усе накасується на мене, — так я і вдарив його.* Верхнеднѣпр. у. *Та чого ти накасаєшся на мене?* Харьк. у. *Жінка як накасалась: «Біжи та й біжи за околицю».* Г. Барв. 458. *Накасавсь, як голий на улицю.* Ном. № 5093.

Наката́ти, -таію, -єш, гл. Сдѣлать чего-либо много. *Ой напив, нагуляв, на сто рублів накатав.* Чуб. V. 1091.

Накашничок, -чка, м. Небольшой ухватъ, которымъ вынимается кашничок (см.). Мнж. 186.

Наквацювати, -цюю, -єш, гл. 1) Намазать сильно. *Наквацював чоботи, аж дьоготь тече.* 2) Намазать, наляпать. *Наквацювала баба комін, аж гидко глянути.*

Наке́пкатися, -каюся, -єшся, гл. Нажратися. *Накепкався, як свиня браги.* Ном. № 12249.

Накерва́витися, -влюся, -вишся, гл. Стать полнокровнымъ. *Накервавилася худоба, — треба кров пустити.* Вх. Зн. 39.

Накерувати -рую, -єш, гл. Направить, навести. *Всі сили накерували.*

Накива́ти, -ваію, -єш, гл. 1) Накивать, покивать. *Накивав на мене та й пішов.* *Накивала жінка дякові, щоб прийшов.* Мнж. 94. 2) — **на кого.** Пригрозить кому. 3) — **п'ятами.** Удрать, убѣжать. *П'ятами накивав, аж залопотіло.* Ном. № 4418.

Накида́льний, -а, -е. Употребляющійся для набрасыванія (объ арканѣ). *Накидальний поваленъ.* О. 1862. I. Ревяк. 20.

Накида́ти, -даію, -єш, гл. I. сов. в. **накидати, -даю, -єш.** 1) Набрасывать, набросать, накидать. *Не кидай стільки дров у піч, — кидає такого, що на двічі стало б. А лисичка... все кида по рибиці на дорогу, все кида. От, як кидала вже багато, тоді нишком і сама злізла.* Рудч. Ск. II. 8. 2) Оставлять, оставить многихъ. *На що ж ви, таточку,*

сиріт накидали? (изъ причитанья по умершемъ отцѣ). Мил. 186. II, сов. в. **накинути, -ну, -неш.** 3) Набрасывать, набросить что-либо сверхъ чего-либо. *Накинула рядно на ніч на переріз, щоб висохло.* Черниг. у. *Накинувши свою одежу на осля, посадили Ісуса.* Єв. Л. XIX. 35. 4) Навивать, навить, намотать. *Накинуті, основу на верстат.* Вас. 166. 5) Налагать, наложить. *Хижі сусіди часто нападали на їх і накидали на їх податі.* Левиц. К. К. 6. *За той гріх, накинута на його покуту.* 6) Навязывать, навязать. *Ніхто її не бере, дак ви її на мою шию накидаєте.* Г. Барв. 202. *Сестра моя мала, а вони на її й накинули двох год хлопця гледіть.* Г. Барв. 52. 7) Прибавлять, прибавить. *Мало буде. — накинй ще хоч трохи.* **Кругу накидати.** Дѣлать кругъ, обходъ (въ пути). *Ходім напрямець, — чого нам стільки кругу накидати.* Зміев. у. 8) — **о́ком.** Посматривать, бросать взгляды, взглянуть, примѣтить, замѣтить. *Ходе Іванко по-над током, накидає чорним оком: ой чи жива, чи здорова та Сохвійка чорноброва.* Грин. III. 154. *Ішла дівка по-над тоном, накинула хлопця оком: там то хлопець, там то гарний.* Грин. III. 154. Въ переносномъ смыслѣ: обратить вниманіе на кого-либо. *І хороший, і заможний, і вони давненько накидали оком одне на 'дного.* Г. Барв. 105.

Накидатися, -даюся, -ешся, гл. I. сов. в. **накидатися, -даюся, -ешся.** 1)

Набрасываться, набросаться. II, сов. в. **накинутися, -нуся, -нешся.** 2)

Набрасываться, наброситься сверхъ чего-либо. 3) Налагаться, быть наложеннымъ. 4) Навязываться, навязаться (кому). 5) Прибавляться, прибавиться.

Накидка, -ки, ж. 1) Прибавка, набавка. 2) а) Сѣть, имѣющая видъ круга, окружность котораго 8 — 12 саж. Поднятая за центръ, сѣть принимаетъ видъ колокола.

Окружность сѣти обвѣшана свинцомъ (15 — 20 фун.); отъ центра идетъ веревка.

Сѣтка бросается распущенной и накрываетъ рыбу, плавающую у дна; испуганная рыба бросается вверхъ; при вытягиваніи окружность сѣтки, тяжелая отъ груза, сходится въ одну кучу, и рыба не можетъ выйти изъ сѣти. б) Сѣть на желѣзномъ обручѣ (діаметръ 1 арш.), который посредствомъ двухъ вертикальныхъ полосокъ желѣза прикрѣпленъ къ деревянной ручкѣ. Сѣть имѣетъ видъ конуса съ отверстиемъ въ вершинѣ верхка въ 3 въ діаметрѣ; накрываютъ на мели карпа и вынимають чрезъ малое отверстие вверху. Браун., 13. 3) **У накидку.** Въ наброску. *Надів кожух у накидку.* Валк. у.

Накидом, нар. Насильно, по принужденію. *Робота накидом.*

Накинути, -ся. См. **Накидати, -ся.**

Накипа́ти, -па́ю, -еш, сов. в. **накипѣти, -плю́, -пи́ш,** гл. Накипать, накипѣть. *Чим горнець накіпів, тим буде смердіти.* Чуб. I. 238.

Накипілий, -а, -е. Накипѣвшій.

Накипіти. См. **Накипати.**

Накипчасто, нар. О варящемся: много послѣ кипѣнія получается. *Як насипчасто, то й накіпчасто* (Ном. № 12309), — значить: если много положить въ горшокъ, то много послѣ варки и получится. См. еще: *Хоць ненасипчасто, аби накіпчасто* (Чуб. I. 256), т. е.: хотя на видъ и немного кладется, но получается много.

Накільчитися. См. **Накільчуватися.**

Накільчуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. **накільчитися, -чуся, -чишся,** гл.

Проростать, прорости.

Накіпкіювати, -кіюю, -єш, гл. Набрать много. *Накіпкіював грошей на свою шию.* Змієв. у.

Накіска, -ки, ж. Полый конецъ гусинаго пера, обрѣзанный и вставленный въ тонкій конецъ рога (см. **Ріжок**), въ которомъ находится краска для раскрашиванія гончарныхъ издѣлій, — чрезъ каналъ пера изливается краска во время раскрашиванія. Вас. 183.

Накісток, -тка, м. Рыбацк.: перышко въ поплавкѣ.

Накіт, -ко́ту, м. Дорога, выстланная брусьями (лагунами), а на нихъ сверху толстыми досками (**мостницями**), — тамъ, гдѣ она проходитъ черезъ топкое мѣсто. Нволинск. у.

Накітча, -чати, с. Обыкн. во мн. ч.: **накітчата**. Ягнята вообще, а спеціально — ягнята, родившіеся поздно, послѣ подсчета приплода. *Так як найдуться в шматках вівці такі ще, що котяться після щоту їх (їх бува мало), то ягнята ті зуть накітчата або цур-пеки.* О. 1862. V. Кухар. 33.

Наклад, -ду, м. 1) Издержки, расходъ; иждивеніе. *Без накладу зиску не буде.* Ном. № 10578. 2) Налогъ. *За моєї памяти, одколи живу на світі, не зятяблю такого накладу: щогоду багато великий наклад проти давнього; та усе, кажіть, угору йде.* Васильк. у. 3) Высверленное въ кускѣ дерева, изъ котораго дѣлается трубка, вмѣстилище для табаку. Вас. 148.

Накладання, -ня, с. Накладываніе, возложеніе.

Накладати, -даю, -єш, сов. в. накласти, -ладу, -де́ш, гл. 1) Накладывать, налагать, наложить. *Ярмо накладає, воли запрягає.* Нп. *На вулиці та в перевулку накладала та Марушка Василькові люльку.* Грин. III. 650. *Голова як маківка, а в неї розуму як наклано.* Ном. № 5707. 2) Возлагать, возложить. *Батюшка їм (молодим) накладає на голови вінці.* Грин. III. 516. 3) **Шапку накласти.** Надѣвать шапку. КС. 1883. XI. 500. 4) При мазаньи земляного пола въ сельскихъ хатахъ: заполнять, заполнить глиной выбившіяся углубленныя мѣста. Сим. 130. 5) Только несов. в. Дѣйствовать за одно, имѣть сношенія. *Буде з ляхами, мостивими панами, накласти.* Мет. 397. *Злі люде, накладаючи з нечистою силою, можуть уставати з домовини.* Левиц. *Ворожка з бісом накладає.* Ном. № 232. 6) Жертвовать, пожертвовать. *На церкви святій нічого не накладав.* Голов. III. 262. 7) — **головою** (только съ сов. в.). Сложить голову. *Бодай ти своєю головою наклала.* Левиц. *Через тії коні воронії наклав козак головою.* Грин. III. 281. 8) **Накласти дядька.** Парепутать основу во время снованія. *А я слухаю, що вона балака, та й наклала дядька. — Оксана в мене сьогодні снувала, так аж двох дядьків наклала. Одного ж я змотала, а другий zostався. За дядьків ткачі лають, як направляють полотно.* Черниг. у.

Накладувати, -дую, -єш, гл. = Накладати.

Накланятися, -няюся, -єшся, гл. Накланяться, вдоволь поклоняться. *Поки накланяється! Поки хто оглянеться на вдову!..* Г. Барв. 263.

Накласти. См. **Накладати.**

Накластися, -кладу́ся, -де́шся, гл. Наѣсться, напиться, нажратъся. *А я горілки так наклався.* Алв. 24.

Наклеп, -пу, м. Поклепъ, клевета.

Наклепати, -паю, -еш и -плю́, -плеш, гл. Отбить (косу). *Він наклепав косу.* Рудч. Ск. I. 54.

Накликати, -каю, -еш, сов. в. накликати, -кличу, -чеш, гл. 1) Призывать, призвать. *Журбою не накличу собі долі.* Шевч. 2) Называть, назвать, созывать, созвать. *Накличу веселих гостей.* Левиц. I. 202. *Налітайте, воріженьки, — сам вас накликаю.* К. ЦН. 308. 3) При помощи чародѣйства заставлять, заставить появиться. *Стара (відьма) молоко наклика, а дочка посуду підставля.* Мнж. 134.

Накликатися, -чуся, -чешся, гл. Назваться, напроситься.

Наклинцювати, -цюю, -еш, гл. Набить колышками (стѣну).

Наклопотати, -почу, -чеш, гл. — **голову кому.** Причинить заботы, хлопоты, надоѣсть приставаньями по всякимъ поводамъ. *Не гудіте, голуби, не клопочіть голови, бо я вдова молода, наклоночу я й сама.* Мет. 274. *Ще ти голови моєї не наклонотала!* Мир. Пов. II. 47.

Наклопотатися, -почуся, -чешся, гл. Нахлопотаться.

Накльовуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. наклюнутися, -нуся, -нешся, гл. 1) О яйцѣ съ птенцомъ: наклеываться, наклюнуться, пробиваться, пробиться сквозь стѣнку яйца передъ вылупкой. *Коли наклюнулось, то й вилупиться.* Ном. № 4890. 2) Начинаться, начаться, зарождаться, зародиться. *У нас наклюнулось наче на хороше життя.* Г. Барв. 282. *(Думка) тільки наклеывувалась у його.* Левиц. I. 470. *Наше слово загартоване в устах Олєгів, Святославів, Володимєрів іще тогді, як Москва й не наклюнулась.* К. ХП. 128.

Накльоватися, -лююся, -ешся, гл. Наклеваться. *Він пшениці наклеється, водиці, нап'ється.* Чуб. V. 68.

Накльонутися. См. **Накльовуватися.**

Накльочитися, -чуся, -чишся, гл. О зернѣ: пустить ростокъ. *Вже наключилось зерно.* Черк. у.

Наковань, -ні, ж. Маленькая наковальня. Вх. Зн. 39.

Наковувати, -вую, -еш, сов. в. накувати, -кую, -еш, гл. 1) Наковывать, наковать, сковывать, сковать. *Чого Бог не дасть, того коваль не накує.* Ном. № 4284. 2) О жерновахъ: дѣлать, сдѣлать насѣчки. 3) О кукушкѣ: куковать, накуковать. *Зозуля накувала.* Ном. № 14032. *Ось повернеться з москалів!.. Він їй замісь зозулі накує одудом.* Г. Барв. 121.

Наковчити, -чу, -чиш, гл. Наговорить много безъ толку. *Пані й почала: й обікрала її стара, і всі хотіли її душі — такого вже наковчила!* МВ. (О. 1862. III. 70).

Накожалі, -лів, мн. **Накожні?** *Привезете бабі чоботи, а мені капелюху та накожалі.* Х. С VII. 426.

Накожні, -нів, мн. Кожанья рукавицы.

Накоїти, -кою, -їш, гл. Надѣлать, натворить (преимущественно чего-либо дурного).

Накой, нар. Едва, лишь только. *Накой брат лиш єдну лижку всербав, вже му єдно личко злізло.* Голов. I. 209.

Нако́кати, -каю, -еш, гл. Настричь (преимущ. овечьей шерсти). Мнж. 182.

Наколи, нар. Когда, если. Вх. Зн. 39.

Наколінниця, -ці, ж. Обыкн. во мн. ч. **наколінниці**. Родъ камашъ изъ бѣлой шерсти, надѣваемыхъ зимою гуцульскими женщинами и завязываемыхъ выше колѣнъ. Шух. I. 139.

Наколо́ти, -ся. Наколювати, -ся.

Наколотити. См. **Наколочувати.**

Наколо́чувати, -чую, -єш, сов. в. наколотити, -лочу, -тиш, гл. Набалтывать, наболтать, намѣшивать, намѣшать. *Наколотила сажі та й маже йому шию.* Рудч. Ск. I. 183. **Наколотили горо́ху з капустою.** Наговорили или надѣлали пустяковъ.

Наколупа́ти, -паю, -єш, гл. Наковырять. *Піди, старий, старесенький, наколупай меду.* Чуб. V. 650.

Наколювати, -люю, -єш, сов. в. наколоти, -лю́, -леш, гл. 1) Накалывать, наколоть (остріємъ). 2) Надкалывать, надколоть, раскалывать, расколоть немного съ конца. 3) Щепить, нащепить. *Наколи трісок.*

Нако́люватися, -лююся, -єшся, сов. в. наколо́тися, -лю́ся, -лешся, гл. 1) Накалываться, наколоться. 2) Надкалываться, надколоться; трескаться, треснуть. *Ото вже лід наколовсь. Горщик наколовсь.*

Наколядувати, -дую, -єш, гл. 1) Спѣть много **колядо́к**. 2) Заработать **колядуванням**.

Накомпонува́ти, -ную, -єш, гл. Насочинять.

Накондубачитися, -чуся, -чишся, гл. Нахмуриться (о небѣ въ тучахъ). *Мерщій, паничу, збїрайтесь, а то дивіться, як небо накондубачилось, — мабуть моква буде.* Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Наконечник, -ка, м. Наконечникъ.

Накопати. См. **Накопувати.**

Накопатися, -паюся, -єшся, гл. 1) Накопаться. *Накопався я сьогодні на взгороді грядок, — аж спина болить.* 2) Навязаться, придраться. *Я й не хотів іти туди, так вона накопалась: іди та й іди!* Екатер. у. *Старшина на мене накопався, щоб мене струтити з місця.* Уман. у.

Накопичувати, -чую, -єш, сов. в. накопичити, -чу, -чиш, гл. Набрасывать, набросать въ кучу, подобную копнѣ. Желех.

Накопіювати, -піюю, -єш, гл. Насобирать, накопить. *Накопіювали грошей багато.* Зміев. у.

Нако́пувати, -пую, -єш, сов. в. накопа́ти, -паю, -єш, гл. Накапывать **накопять**; **нарывать, нарыть.**

Накоренок, -нка, м. 1) Отростокъ. 2) Отродіе; потомство. *Щоб йому дихать не дало з його нащадком, накоренком!* Ном. № 3768.

Накоржень, -жня, м. = **Накожень.** Козелец. у.

Накоркуватий, -а, -е. Съ большими каблуками. *Черевик, черевик да накоркуватий, — чи ти мене не пізнав пришолопкуватий?* Нп.

Накормі́ти, -млю́, -миш, гл. = **Нагодувати.** *Ворога не гніви: напій, накорми і на дорогу хліба-соли дай.* Ном. № 9550.

Накосити. См. **Накошувати.**

Накось, нар. = **Інакось.** Иначе. *Якось накось, а все, бач, не так.* Ном. № 13866.

Нако́тистий, -а, -е. Укатанный. *Накотиста дорога.* Канев. у.

I. Накотити, -ся. См. **Накочувати, -ся.**

II. Накотитися, -кочуся, -тишся, гл. Родиться (о многих котятах, ягнятахъ). *Що накотитися за ніч, — ранком ягнятка зносяться... до якої небудь стінки.* О. 1862. V. Кух. 32.

Накоха́ти, -хаю, -еш, гл. Взделѣять, возраститъ, воспитать многихъ (о дѣтяхъ, животныхъ, растеніяхъ). *Навіщо ж ти накохав того скоту, коли не хочеш сам глядіти?* Мир. ХРВ. 332.

Накохатися, -хаюся, -ешся, гл. Налюбитися, насытитися вдоволь любовью. *Я й не накохалась.* Левиц. I. 49.

Накочувати, -чую, -еш, гл. Прикочевать. *Накочувала сарана* (про діти). Ном. № 9247.

Накочувати, -чую, -еш, сов. в. накоті́ти, -кочу, -тиш, гл. 1) Прикатывать, прикатить многое на извѣстное мѣсто. *Багато каміння туди накотили.* 2) Накатывать, накатить (дорогу). 3) Приваливать, привалить. *Високу могилу насипали, дорогим камінням накотили.* Чуб. V. 779.

Нако́чуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. накоті́тися, -чу́ся, -тишся, гл. 1)

Прикатываться, прикатиться на извѣстное мѣсто; наваливаться, навалиться; набираться, набраться. *Сказала: «рубайсь, дерево, возись, дерево, й кладись, дерево!».* От як сказала вона, так тут як зачало рубатьсь, котитсья, складатьсь, — така купа накотилась... велика! Рудч. Ск. I. 91. *Рубали дубину, дак дуб і накотився йому на ногу і потрощив у прах.* О. 1861. X. 38. 2) Набрасываться, наброситься съ укорами, бранью. *Як вернувся додому без грошей Семен, як накотитсья на його жінка: ти пішов між чужі люде з грішми та почав піячити!..* Волч. у.

Нако́шувати, -шую, -еш, сов. в. накосити, -кошу, -сиш, гл. Накашивать, накосить.

Накпі́ти(-ся), -кплю(-ся), -піш(-ся), гл. Насмѣяться, вдоволь поиздѣваться. *І колько ся з нього накпили.* Федьк. *Не на тее мене матери родила, щоб Маруся з козака накпила.* Грин. III. 239.

Накрай, нар. На краю, въ концѣ. *Жила вдова накрай села.* Нп.

Накрамарюва́ти, -рюю, -еш, гл. Натрговать.

Накрапайчик, -ка. Название дождя. *Ой, дощичку, крапайчику, крапай!* Ном. № 13389.

Накрапа́ти, -паю, -еш, гл. Накрапывать. *Не буйні вітри шуміли, не дрібні дощики крапали.* Нп.

Накрапатися, -паюся, -ешся, гл. 1) Падать каплями. *Дрібен дощик іде, крапається.* Чуб. V. 565. 2) Въ одномъ случаѣ употреблено въ значеніи: быть орошеннымъ дождемъ. *Вже я на полі набувся, буйного вітру начувся, дрібного дощичку крапався.* Грин. III. 671.

Накрапля́ти, -ляю, -еш, гл. Дѣлать крапинки. *Шовком вишивати, злотом крапляти.* Голов. I. 158.

Накрапувати, -пую, -еш, гл. = Накрапати. *Дощик іде, крапує.* Чуб. V. 723.

Накрасі́ти, -ся. См. **Накрашувати, -ся.**

Накрасовуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. накрусуватися, -суюся, -ешся, гл. Румяниться, нарумяниться. Константиногр. у.

Накрасти, -краду, -деш, гл. Наворовать. *Хотів груш красти.* Ном. № 7689.

Накрасуватися, -суюся, -ешся, гл. 1) Покрасоваться вдоволь. *Старша дочка... іще не охмається й заміж: я, каже, татусю, погуляю в тебе, надівуюсь і накрусуюсь.* Г. Барв. 9. 2) Зацвѣсти (о хлѣбныхъ злакахъ). *Вже жито накрусувалося.* 3) См. **Напрасовуватися.**

Накрашувати, -шую, -еш, сов. в. накрусити, -шу, -сиш, гл. Накрашивать, накрусить. Желех.

Накрашуватися, -шуюся, -ешся, сов. в. накруситися, -шуся, -сишся, гл. Накрашиваться, накрутиться.

Накри, -рїв, м. мн. Музык. INSTR.: бубны.

Накривати, -ваю, -еш, сов. в. накрутити, -крию, -еш, гл. 1) Накрывать, накруть, покрывать, покрыть. *Поцілував мертвих в очі, христитъ, накруває червоною китайкою голови козачі.* Шевч. 203. **Накрув мокрим рядном.** Сразу и неожиданно набросился, напалъ на кого-либо, преимущественно словесно. *Ном., стр. 68.* 2) Обычай: покрывать, покрыть голову новобрачной пли утратившей дѣвство. См. **Покривати.** *Пішов москаль в Туреччину, Катрусю накрутили.* Шевч. *Вже ж Тетяна не дівочка, вже накрута голівочка.* Грин. III. 270.

Накруватися, -ваюся, -ешся, сов. в. накрутитися, -криюся, -ешся, гл. Накрываются, накрутятся. *Стоїть дівка з козаком, накрулася рукавом.* Нп.

Накрувка, -ки, ж. Покрышка.

Накруво, нар. 1) Въ сторону, вкривъ. *Накруво цілиш.* ЗОЮР. I. 317. 2) **Говорити накруво.** Противорѣчить. *І не говори накруво, — вона зараз на цабе.* *Ном. № 2675.*

I. Накружник, -ка, м. Въ шлѣ: нахребетникъ, продольная полоса на крупѣ лошади, пришитая къ откоснымъ ремнямъ и къ круговому. *Вас. 160.*

II. Накружник, -ка, м. Ледорѣзъ (у моста). *Чи ж моста цього льод не зірве весною? — Ні, він ще не копчений; ще накружники будуть робить, щоб кригу здержувати.* Верхнеднѣпр. у.

Накрукувати, -кую, -еш, сов. в. накрукнути, -кну, -неш, гл. Дѣлать, сдѣлать удареніе на словѣ, выкрикивать, выкрикнуть слово. — *Час їхати! — Та вона ж голодна, серце... Дивись, як змерзла! — Я змерзла, я, я! — та так уже на те я накрукує.* МВ. (О. 1862. III. 52).

Накрутити, -ся. См. **Накрувати, -ся.**

Накрутка, -ки, ж. = Покрутка. *Честъ тоді святилась дуже: накруток карали.* Мкр. Н. 35.

Накрутний, -а, -е. Крытый, покрытый. *Накрутні крамниці.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Накруття, -тя, с. 1) Крыша, кровля. *Під їдним накруттям дві хати.* Камен. у. 2) Покрывало.

Накручати, -чу, -чиш, гл. Накручать. *Як накручить на дітей!* Рудч. Ск. II. 130.

Накручатися, -чуся, -чишся, гл. Накручаться.

Накрушити. См. **Накрушувати.**

Накрушка, -ки, ж. 1) = **Накрувка.** *Накрушка на діжку.* Константиногр. у. 2) Квадратная сѣтка (каждая сторона 1 1/2 — 3 арш), натянутая на два взаимно перекрещивающіеся деревянные обруча, прикрѣпленные къ ручкѣ (державу); опускается въ воду въ горизонтальномъ положеніи и употребляется для накруванія карповъ въ то время, когда они трутся по мелямъ. Браун. 15).

Накришувати, -шую, -єш, сов. в. накришити, -шу́, -шиш, гл. Крошить, накрошить.
Ой сип сіривець та накриши хрину. Шевч. 188.

Накрівавіти, -влю, -виш, гл. Напачкати кровью. *Не ріж курчат у хаті, а то накрівавиш.* Константиногр. у.

Накроїти, -крою, -їш, гл. = Накраяти.

Накропіти, -плю, -пиш, гл. Накропить. *Піп накропив святою водою.*

Накרותіти, -чу, -тиш, гл. О кротѣ: взрыть. *Крїт землі накрошив.*

Накрутити. См. **Накручувати.**

Накрутка, -ки, ж. 1) Валь съ зубчаткой. 2) Скрученные вмѣстѣ нѣсколько (сколько рука захватить) стеблей растенія, — съ цѣлью отмѣтити мѣсто. *Зробивши скілько накруток на комиші, щоб після можна було знайти (убитого звіра), іде дальше.* О. 1862. II. Кух. 63.

Накручувати, -чую, -єш, сов. в. накрутити, -чу́, -тиш, гл. 1) Накручивать, накрутить, наворачивать, наворотить. *Наше діло мірошницьке: накрути та й сядь.* Ном. № 3114. 2) Заводить, завести (о пружинахъ, напр., въ часахъ). 3) Нарывать, нарвать (о нарывѣ).

Накрушати, -шаю, -єш, сов. в. накрутити, -шу, -шиш, гл. Причинять, причинить ущербъ, убытокъ. *Купить, каже, крашаночку! — А шо тобі за неї? — Та мене не обіжайте і себе не накрушайте.* Мнж. 52.

Накрятати, -каю, -єш, гл. Много набрать, навалить. *Там же й віз накрятав (дров із панського лісу)! ледве кобилі проти гори вивезла.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Накувати. См. **Наковувати.**

Накуватися, -куюся, -єшся, гл. О кукушкѣ: накуковаться. *Та уже насиділась, та уже накувалась.* Мет. 257.

Накульгувати, -гую, -єш, гл. Прихрамывать. *Вона трошки кривенька: на праву ногу накульгує.* Черниг. г.

Накупати, -паю, -єш, сов. в. накупити, -плю́, -пиш, гл. Накупать, накупить. *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля.* Ном. № 1661.

I. Накупатися, -паюся, -єшся, сов. в. накупитися, -плю́ся, -пишся, гл. Накупать, накупить достаточно. *Чи скоро ви накупитеся? Увесь базарь хочете закупити.* Богод. у.

II. Накупатися, -паюся, -єшся, гл. Накупаться. *Син купається, не накупається.* Левиц. I. 63.

Накупіти. См. **Накупати.**

Накупитися. См. **I. Накупатися.**

Накупляти, -ляю, -єш, гл. = Накупити. *Багато чого накупляли на ярмарку.* Черниговск. у.

Накупобувати, -вую, -єш, гл. = Накупати.

Накупувати, -пуо, -єш, гл. = Накупити. *Накупували вони вина всякого.* Рудч. Ск. I. 200.

Накурити. См. **Накурювати.**

Накурювати, -рюю, -єш, сов. в. накурити, -рю́, -риш, гл. 1) Дымить, надымить. *Накурила димом.* 2) Накуривать, накурить (о табакѣ). 3) Пилить, напылить, поднимать, поднять пыль. 4) Накуривать, накурить. *Горівки накурити.* Лукаш. 130. *Наш пан ся журит, як пива накурити, женчиків напоїти.* Грин. III. 13!). 5) Кадить, накадить. *Ладаном накурено.* Харьк. у. 6) Окуривать, окурить. *Да причаруй ти да*

козаченьки, що гуляє зо мною! А циганочка да ворожечка мою волю волила: ой урізала русої коси да козака накурила. Мет. 88.

Накурятися, -ряюся, -ешся, сов. в. накуритися, -рюся, -ришся, гл. Накуриваться, накуриться вдоволь. *Кури, кури, та, Василько, кури, накуржайсь.* Грин. III. 650.

Накучити, -чу, -чиш, гл. Наскучить, надоѣсть.

Накущитися, -щуся, -щишся, гл. Расти кустомъ. *Накущилось жито.*

Налабзюкати, -каю, -еш, гл. Напопрошайничать.

Налагоджувати, -джую, -еш, сов. в. налагодити, -джу, -диш, гл. 1) Приготовлять, приготовить. *Налагодила Пріська і обідати, а його нема.* Кв. I. 239. 2) Чинить, починить, исправлять, исправить, приводить, привести въ надлежащій видъ. *Налагоджували неводи свої.* Єв. Мт. IV. 21. *Віз поламався, — треба налагодити.* 3)

Налаживать, наладить, устраивать, устроить. *Чи не налагодить він того діла?* Стор.

Налагоджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. налагодитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Приготовляться, приготовиться, собираться, собраться. *Налагодилась князівна до кляштору.* Стор. МПр. 69. *Серединський налагодився іти до князя.* Левиц. I. 221. 2) Починяться, починиться, снаряжаться, снарядиться.

Наладити, -джу, -диш, наладна́ти, -на́ю, -еш, наладнува́ти, -ною, -еш, гл. =
Налагодити. *Наладив дід хижу для бабки.* Ном. № 7580.

Наладува́ти, -ду́ю, -еш, гл. Нагрузить; навьючить.

Налазити, -лажу, -зиш, сов. в. налі́зти, -зу, -зеш, гл. 1) Налазить, налѣзть. 2) Надоѣдать, надоѣсть, привязываться, привязаться. *На нас налазить як шайтан.* Котл. Ен. V. 44.

Нала́зитися, -лажуся, -вишся, гл. Вдоволь полазить. *Було налазитися по тих високих скелях.* Левиц. I. 100.

Налазливий, -а, -е. Назойливый, навязчивый.

Налама́ти. См. **Наламувати.**

Нала́мувати, -мую, -еш, сов. в. налама́ти, -ма́ю, -еш, гл. Наламывать, наламать. *Наламай трошки сухеньких дровець! Наламала коржів на шулики.* Богодух. у. *Та наламним квіточок, та забавим діточок.* Мил. 45.

Налапати, -ся. См. **Налапувати, -ся.**

Налапувати, -пую, -еш, сов. в. налапати, -паю, -еш, гл. 1) Нащупывать, нащупать, находить, найти ощупью. *Тільки мацають по столу (сліпі), ніяк не налапають тієї миски.* Мнж. 92. 2) Ловить, наловить, хватать, нахватать. *Пошли дурня по раки, а він жаб налапа.* Ном. № 6577.

Налапуватися, -пуюся, -ешся, сов. в. налапатися, -паюся, -ешся, гл. Нащупываться, нащупаться.

Наласуватися, -суюся, -ешся, гл. Налакомиться.

Налатати. См. **Налатувати.**

Налатити, -лачу, -тиш, гл. Прибить къ стропиламъ лати (см. лата).

Налатувати, -тую, -еш, сов. в. налата́ти, -та́ю, -еш, гл. Нашивать, нашить заплату.

Налаштува́ти, -ту́ю, -еш, гл. Приготовить, снарядить. *З вечора було ще налаштувати віз.*

Налаяти, -лаю, -еш, гл. Выбранить. *Хто налає старого.* Ном. № 8713.

Налаятися, -лаюся, -єшся, гл. Набранитися. *Се така завзята баба, що поки не налається до-схочу, — не покине.* Харьк. у.

Належати, -жу, -жиш, гл. 1) Налезать, отлежать. *Так собі належав боки, що аж болять.* 2) Принадлежать. *Увесь край належав Вишневецьким.* Стор. МПр. 62. 3) Надлежать, слѣдовать, причитаться. *Ціх грошей від його мені не належить.* 4) Касаться. *То до мене не належить.*

Належатися, -жуся, -жишся, гл. 1) Налезаться. *Уже ти в садочку та й належався.* Чуб. V. 802. 2) = **Належати 2 — 4.** **Се мені належиться.** Это мнѣ принадлежите, это мнѣ слѣдуетъ.

Належитий, -а, -е = Належний. В належиту годину. Въ надлежащее, въ условленное время.

Належитість, -тости, ж. Долгъ, должное, причитающаяся сумма.

Належито, нар. = Належно. *Ой гуляла належите, доки було в мішку жито.* Гол. IV. 478.

Належний, -а, -е. 1) (до кого). Принадлежащій. 2) (кому). Слѣдуемый, должный. 3) Надлежащій, приличный.

Належність, -ности, ж. 1) Принадлежность. 2) Слѣдуемое, надлежащее. 3) Должная, слѣдуемая сумма, причитающіяся деньги. Галиц.

Належно, нар. Надлежащимъ образомъ, какъ слѣдуетъ, какъ должно.

Налементуватися, -туюся, -єшся, гл. Накричатися, наплакаться. *Налементувалися наші баби, аж похрипли.*

Наленути, -лену́, -не́ш, гл. = Налинути.

Налепетати, -печу́, -чеш, гл. Наболтать. *Прибігла, нагуркала, налпетала, як у корчмі.* Левиц. I. 225.

Налетіти. См. **Налітати.**

Наливайко, -ка, м. 1) Наливатель, наливальщикъ. 2) Названіе хлѣбнаго жучка, появляючагося, когда рожь наливається. Сумск. у.

Налива́ти, -ваю́, -єш, сов. в. налити, -ллю́, -ллеш, гл. 1) Наливать, налить. *Ніхто не наливає вина нового в бурдюки старі.* Єв. Л. V. 37. 2) Наполнять, наполнить. *По Ова, по три кубки... наливає.* АД. I. 213. *Раз добром налите серце вік не прохолоне.* Шевч. 3) О вымени коровы: наполняются молокомъ. *Як має корова телитися, то наливає тричі.* 4) Поливать, полить токъ для лучшей утрамбовки. *Тут за слободою вистружимо та наллемо тік, тут і змолотим.* Мнж. 127. 5) Встрѣчено только въ несов. в.: бить. *А зовиця, пудбігає да й по щоках наливає.* Грин. III. 307.

Налива́тися, -ваю́ся, -єшся, сов. в. налитися, -ллюся, -ллешся, гл. 1) Наливаться, налиться. 2) Наполняться, наполниться. 3) Напиваться, напиться (пьянымъ). *Дай, Боже, гостя, то й наллюся.* Чуб. I. 243. 4) Наливаться, налиться (о плодахъ и хлѣбѣ). *Вже жита наливаються.* О лицѣ: полнѣть. *Личко наливається, як яблучко.* Левиц. I. 58.

Наливка, -ки, ж. Наливка. *Отаман виняв пляшку горілки, другу наливки.* Рудч. Ск. II. 151. Ум. **Наливочка.** *Не я її з ума звожу, зведе її темна нічка, солодкий мед, наливочка.* Грин. III. 271.

Налиганий, -а, -е. 1) Съ надѣтымъ на рога налигачем (о рог. скотѣ). 2) Пьяный. *Любив Бога хвалити, та любив і в горло лити. Так і вмер налиганий.* Св. Л. 26. 3) Обѣвшійся.

Налигати. См. **Налигувати.**

Налига́тися, -гаюся, -єшся, гл. Нажраться (о їдї и спиртныхъ напиткахъ). *Оттак налигайся, що й мене не пізнали.* Стор. МПр. 53. *Налигався, як Мартин мила.* Ном. № 12193.

Налигач, -ча, м. Веревка, которою привязывають за рога рогатий скоть. *Ой на волики та налигачі, а на коники пуга.* Мет. 56. Ум. **Налигачик.**

Налигачка, -ки, ж. = Налигач. *Зімою, під довгі вечорі, налигачку сплете або оброть.* О. 1861. X. 41. *Бере, було, на налигачку хлопця, щоб не втік, і знов тарабанить його до міста.* Г. Барв. 486.

Налигувати, -гую, -єш, сов. в. налига́ти, -гаю, -єш, гл. Набрасывать веревку на рога (быка, коровы). *Налигай воли та веди сюди.* Харьк. у.

Нализатися, -жуся, -жешся, гл. Нализаться. *Чим не наїсися, тим не налижешся.* Ном. № 12117.

Нализник, -ка, м. Родъ женской одежды. *Вона по донському нализники носить.* О. 1862. VIII. 33.

Наликатися, -каюся, -єшся, гл. Наглотаться. Черном.

Налимарювати, -рюю, -єш, гл. Нароботать (о шорникѣ).

Налинути, -ну, -неш, гл. Налетѣть. *Налинули голуби із чужої сторони.* Чуб. V. 452.

Налипати, -паю, -єш, сов. в. налипнути, -ліпну, -неш, гл. Налипать, налипнуть.

Налиплий, -а, -е. Налипшій.

Налипнути. См. **Налипати.**

Налисник, -ка, м. 1) Блинчикъ. *Божі онучі розводяться на молоці — нестемнісінько, як налисники московські.* Ном. № 457. 2) **Дати налисника.** Въ переносномъ смыслѣ: ударить (по лысинѣ, головѣ?). *Не йди, бідо, по мисках! а б'ють біду по висках! Пішла біда до мисника, і там дано налисника; пішла біда до груби, — і там дано у груди и т. д.* КС. 1884. I. 28.

Налити, -ся. См. **Наливати, -ся.**

Налихословіти, -влю, -виш, гл. Насквернословить, набранить.

Налиця́тися, -цяюся, -єшся, гл. Налюбезничаться; наухаживать.

Нали́шній, -я, -є. Лишній. *Як єсть у тебе налишня курка, то даси попові.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Нали́гати, -гаю, -єш, гл. = Налягати. **На но́гу нали́гати.** Прихрамывать. *На ніженьку налігає, топирцем ся підпірає.* Гол. I. 152.

Нали́зти. См. **Налазити.**

Нали́пити. См. **Налиплювати.**

Нали́плювати, -плюю, -єш, сов. в. нали́пити, -плю́, -пиш, гл. Лѣпить, налѣпить, прилѣплять, прилѣпить; наклеивать, наклеить.

Нали́гати, -гаю, -єш, сов. в. налеті́ти, -лечу́, -тиш, гл. 1) Налетать, налетѣть, прилетать, прилетѣть. *Прошу вас, орли, тогді налітати, як я не стану світу Божого видати.* Дума про брат. оз. *Налетіло птаство небесне.* Єв. Мр. IV. 4. 2) Набѣгать, набѣжать, дѣлать, сдѣлать набѣгъ.

Нали́гати́ся, -гаюся, -єшся, гл. Налетаться.

Нали́гувати, -тую, -єш, гл. = Налітати. *Налітували голуби бо зна відкіля.* Харьк. у.

Нали́чити. См. **Наличувати.**

Налічувати, -чую, -єш, сов. в. налічити, -чу́, -чиш, гл. Насчитывать, насчитать. Як великий мороз, треба налічить 12 лисих. Ном. № 264.

Налляти, -лляю, -єш, гл. = Налити.

Наллятися, -лляюся, -лєшся, гл. = Налитися.

Наловити, -влю, -виш, гл. Наловить. Наловили... риби. Ном. № 6019.

Наловитися, -влюся, -вишся, гл. Наловиться. Рибка сама не наловиться. Рудч. Ск. II. 8.

Налога, -ги, ж. 1) Привычка, обыкновение, повадка. У нього налога пити горілку. 2) Отягощеніє, притїсненіє. (Чорт у пеклі) мучив дармо, у всіх ярма з шиї не злізали, струп на плечах, бо по печах в ад дрова возили... Щоб скакали, не брикали, — кладуть в рот удили, сікуть плітью, щоб там митью ступою ходили. Всю налогу скоро Богу донесли во уши: не забарив, ад розорив, випустив всі душі. Пасх. вірша. КС. 1882. IV. 171. 3) Толпа, давка; напорь, натискь. Там налога така, що трохи пана не звалили, так налягли. Черк. у.

Наложити, -жу́, -жиш, гл. 1) Наложить. Моя кісонька... віночком наложена. Чуб. 2) Надбть (о шапкѣ). Як наложив шапку, то він уже і козак. КС. 1883. XI. 500. 3) — головою, душею. Пожертвовать жизнью, душой, погубить жизнь, душу; сложить голову. Наложила, моя доню, за всіх головою. Макс. Прийде ще з туги головою наложити. Лукаш. 128. Хто ворожить, той душею наложити. Ном. № 232.

Налоїти, -лою, -їш, гл. Намазать бараньимъ жиромъ. Закр.

Налой, -лою, м. Аналой. Після молебня метнувся Павлюга і підійшов до налою. Стор. МПр. 149.

Налокшити, -шу́, -шиш, гл. Нарѣзать (лапши).

Наломати, -маю, -єш, гл. = Надамати.

Наломити, -млю́, -миш, гл. 1) Наломить. 2) Приспособить.

Наломитися, -млюся, -мишся, гл. 1) Надломиться. Вісь наломилася. 2) Приручиться, приспособиться. Привчив його і читати і все став робити як слід. Я його не силував, не намагався дуже. Він потроху і наломився. Г. Барв. 407. Тепер таки наломивсь балакати по козацьки, а скоро прийшов до нас, то насмішив братчиків своєю мовою. К. ЧР. 117.

Налопатися. См. Налопуватися.

Налопом, нар. Нахально. Налопом увійшли у хату.

Налопотіти, -почу, -тиш, гл. Нашелестѣть бумагой или лощеной матерієй.

Налопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. налопатися, -паюся, -єшся, гл. Нажираться, нажраться. Налопався, як Мартин мила. Ном. № 12193.

Налоскотати, -кочу́, -чеш, гл. Нащекотать.

Налощити, -щу́, -щїш, гл. Налакировать, наглянцевать.

Налуда, -ди, ж. Бѣльмо. Тепер пани ніц не бачат, бо мають налуди. ЗЮЗО. I. 57. См. Полуда (на очах).

Налузати, -заю, -єш, гл. Налущить. А це хто тут налузав? Черниг. г.

Налупати, -паю, -єш, гл. 1) Наколоть, наотбивать (камней). 2) Наковырять.

Налупатися, -паюся, -єшся, гл. (очима). Нахлопать (глазами).

Налупити, -плю́, -пиш, гл. Начистить.

Налупитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Налупиться. Вже як налупилось, то й вилупиться. Ном. № 1341. 2) Нажраться. Налупивсь, як рябка дерти. Мнж. 166.

Налуча́ти, -чаю́, -єш, сов. в. **налучи́ти, -чу́, -чиш**, гл. Нацѣливать, нацѣлить, прицѣливаться, прицѣлиться, направлять, направить. *Не налучу ніяк ниткою у вушко.* Константиногр. у. 2) Попадаты, попасть на что. *Налучила (царівна) на скелю, проломила корабель.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Налуча́тися, -чаю́ся, -єшся, сов. в. **налучи́тися, -чу́ся, -чишся**, гл. Прицѣливаться, прицѣлиться. *Ото він прикравсь та рушницею налучається на качки.* Полтавск. г.

Налушник, -ка, м. = **Налюшник.**

Нальнувати, -ную́, -єш, гл. Собрать льнувавши. См. **Льнувати.**

Налюбитися, -блюся, -бишся, гл. Налюбиться. *Коли тя ся налюбити, молодий Василю.* Гол. IV. 491.

Налюбува́ти, -бую́, -єш, гл. Налюбоваться. *Вродила йому така гречка, що на все поле... Піп не налюбуює тію гречкою.* Рудч. Ск. I. 208.

Налюбуватися, -буюся, -єшся, гл. = **Налюбувати.**

Налюдні́ти, -ню́, -ниш, гл. Заселить, наполнить народомъ.

Налюдні́ти, -нію́, -єш, гл. 1) Увеличиться населенію. 2) Сдѣлаться похожимъ на человекъ. *Хлопець змалку був злодійкуватий, а як пішов межи людей, то і налюднів.*

Налютува́ти, -ту́ю, -єш, гл. 1) Напаять. 2) = **Налютуватися.**

Налютува́тися, -туюся, -єшся, гл. Назлобствоваться.

Налю́шник, -ка, м., налюшня, -ні, ж. Веревочное, кожаное или скрученное изъ дерева кольцо, которымъ привязывается **люшня́** къ полудрабку. Чуб. VII. 413. Рудч. Чп. 250.

Наляга́ти, -гаю́, -єш, сов. в. **налягті́, -ля́жу, -жеш**, гл. 1) Налегать, налечь. 2) Давить, придавить; угнетать, тѣснить, притѣснить. *Стали ляхи дуже вже налягати на козаків.* ЗОЮР. I. 166. 3) Ложиться, лечь поверхъ чего-либо. *Ой туман ярм та налягає.* Грин. III. 382. 4) Охватывать, охватить; одолѣвать, одолѣть (о снѣ, печали). *Сон наліг. Сидить дівчина край віконечка і сон її налягає.* Мил. 150. *Стала к їх серцям велика туга налягати.* Макс. (1849), 23. *Уже на нашу молоду журба налягла.* КС. 1883. II. 378. 5) Напирать; надвигаться, надвинуться. *Щось дуже злая хуртовина, на нас налягає.* Макс. (1849), 50. *Наліг (вітер) на козака, одержу з його цупить.* Греб. 376. 6) Только сов. в.? Догонять (охотничій терминъ о собакѣ). *Як дуже Дойда налягає, — ... лис хвостом виляє.* Котл. Ен. IV. 10. 7) **Налягати на но́гу.** Прихрамывать. У Мирнаго **налягати на но́ги** значить — поспѣшно идти: *Христя... налягає на ноги: ж йде, а підтюпцем трюха.* Мир. Пов. II. 42. *Чіпка тільки вийшов з двору, так і наліг на свої ноги.* Мир. ХРВ. 174. 8) Настаивать, настоять. *Пани налягають на свому, а мужики на свому.* 9) Приставать, пристать. *Що ти, причепо, налягаєш на мене?*

Наляка́ти, -ся. См. **Налякувати, -ся.**

Наля́кувати, -кую́, -єш, сов. в. **наляка́ти, -каю́, -єш**, гл. Пугать, напугать. *Налякав міх, що й торби страшно.* Ном. № 5794. *Іде чоловік і дуже журиться, і такий наляканий!* Г. Барв. 326.

Наля́куватися, -кую́ся, -єшся, сов. в. **налякати́ся, -каю́ся, -єшся**, гл. Пугаться, напугаться.

Наля́пати. См. **Наляпувати.**

Наляпоті́ти, -почу́, -тиш, гл. = **Наляпати.**

Наля́пувати, -пую, -єш, сов. в. наля́пати, -паю, -єш, гл. 1) Напачкивать, напачкать, накапывать, накапать. 2) Только сов. в.: Нахлопать, настучать. 3) Набалтывать, наболтать (языкомъ).

Наля́скати, -каю, -єш, гл. 1) Нахлопать, нащелкать. 2) Надавать пощечинь. 3) Наболтать языкомъ.

Налясува́ти, -сую, -єш, гл. ? *Омельченкові не налясував дощ: година стала.* Змієв. у.

Наля́ти, -ляю, -єш, гл. = Налити. *Наляє... чарку горілки.* Грин. III. 592. *Їли як пани, а наляли як свині.* Чуб. I. 235.

Наляща́ти, -щу́, -щи́ш, гл. Накричать, пронзительно крича.

Намаврати, -раю, -єш, гл. = Намамрати. *Хто його зна, як він уночі його намаврав, те збіжжа, а вже ж узяв.* Новомоск. у.

Намага́ння, -ня, ср. Стремление. Желех.

Намага́ти, -гаю, -єш, гл. 1) Стремиться къ чему-либо, порываться. *Через гору високою вітрець шмагає.* Гол. IV. 460. 2) Одолѣвать. *Сидить Маруся край оконечка, сон її намагає.* МУЕ. III. 132.

Намага́тися, -гаюся, -єшся, сов. в. намогтися, -можуся, -жешся, гл. Домогаться, домочься чего-либо; добиваться, добиться; просить усиленно, допроситься; стремиться къ чему-либо. *Як наможуться, до мусиш.* КС. 1882. X. 26. *Ви всі проти мене... намоглися ззисти, — ну й їжте!* Мир. Пов. I. 170. *Хлопець намагається у город їхати.* Змієв. у.

Намазати, -ся. См. **Намазувати, -ся.**

Намазувати, -вую, -єш, сов. в. намазати, -мажу, -жеш, гл. 1) Намазывать, намазать. *То я тобі шию намазала.* Рудч. Ск. I. 18. 2) Плохо писать, написать (красками).

Намазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. намазатися, -мажуся, -жешся, гл.
Намазываться, намазаться.

Намаї́тися, -маюся, -єшся, гл. Украситься (зеленью). *Волілам ся намаїти шов рутів зеленів, ніж мі мали світ в'язати тов бідів мерзенов.* Гол. II. 784.

Намайструва́ти, -рую, -єш, гл. Намастерить.

Намалі и намаль, нар. Маловато. *Намалі вже стало люду.* О. 1862. IV. 87. *У нашому селі намаль землі.* Харьк. у.

Намалювати, -люю, -єш, гл. 1) Написать (красками), нарисовать. *Твоє біле личко да й намалювать.* Чуб. **Гарний, як намальований.** **Очень красивь. Ходить було, як намальована.** **Очень хорошо одѣвається.** МВ. II. 81. 2) Изобразить картину въ словахъ. *Та ба! не всякий так змудрує, як сам Вергілій намалює.* Котл. Ен. VI. 49.

Намамрати, -раю, -єш, гл. Нащупать. **Наманити.** См. **Наманювати.**

Намантачити, -чу, -чиш, гл. Наточить косу (мантачкою).

Наманювати, -нюю, -єш, сов. в. наманити, -маню, -ниш, гл. Приманивать, приманить, наманивать, наманить. *Нарвав квіточок, наманив дівочок.* Грин. III. 553. *Я закличу музики та наманю хлопців.* Левиц. I. 49. *Давай до себе наманювати людей.* Мнж. 133.

Намастир, -ра, м. Манастирь.

Намастити, -ся. См. **Намащувати, -ся.**

Намахати, -хаю, -єш, гл. Намахать. *Що ціпом намагаєш, то музики наймаєш.* Чуб.

Намахатися, -хаюся, -єшся, гл. Намахатися, намахать вдоволь. *Намахався я косою, набухався ціпом.* КС. 1883. X. 522.

Намахлювати, -люю, -єш, гл. Сдѣлать что-нибудь дурно.

Намацати. См. **Намацувати.**

Намацувати, -цюю, -єш, сов. в. **намацати, -цаю, -єш**, гл. Нащупывать, нащупать, пощупывать, пощупать. Рудч. Ск. II. 195. *Намацавши самого Рема, потиснув як Хому Ярема.* Котл. Ен. V. 49.

Намаца́ти, -ца́ю, -єш, гл. = **Намацувати.** *Чимсь треба намацати оцю виразку, то вона швидче загоїться, — лоєм, чи що б то.* Канев. у.

Намащувати, -щую, -єш, сов. в. **намастити, -мащу, -стиш**, гл. 1) Намасливать, намаслить. *Намастила вареничків не з солоним маслом.* Мил. 73. 2) Намазывать, намазать. *Ой дівчино милостива, чим ти брови намастила? Намастила кукурвасом.* Нп. 3) Помазывать, помазать. *Дух Господень на мені, котрого ради намастив мене.* Єв. Л. IV. 18.

Намащуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **намаститися, -щуся, -стишся**, гл. 1) Намасливаться, намаслиться. *Так мало масла, що й не намастилися млинці.* 2) Намазываться, намазаться. *Намастився дяк оливою.*

Намекетати, -кечу, -чеш, гл. Накричать по-козьи.

Наменіти, -ню́, -ніш, гл. Наименовать. *Син батькові не «тату», чи як инако, сказав, а менням наменив.* Ном. № 13549.

Намено, -на, с. Имя. Желех.

Наменува́ти, -ную, -єш, гл. = **Найменувати.**

Намену́ти, -ну́, -не́ш, гл. Намекнуть, напомнить; вспомнить. *Далі вже й наменути на сю річ боявся, — мов не бачить нічого, не чує.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Намене на те, що не йди за його, — унучечка у гнів та у плач.* МВ. (О. 1862. III. 47).

Намену́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Начать говорить, открыть ротъ, заикнуться. *Мені слова промовить не вільно при батьку: тільки наменуся — усі моргають, що треба мені за язик вкуситися.* МВ. II. 86.

Намере́жити. См. **Намережувати.**

Намере́жувати, -жую, -єш, сов. в. **намережити, -жу, -жиш**, гл. 1) Украшать, украсить рѣзьбою нѣсколько деревянныхъ вещей. 2) Дѣлать, сдѣлать сколько-нибудь вышивокъ — **мережок**.

Намерз, -зу, м. Иней, ледяныя сосульки. *Він іде — увесь як біль білий: геть намерзом намерз.* Радом. у.

Намерза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **намерзти, -зну, -неш**, гл. Намерзать, намерзнуть.

Намерзлий, -а, -е. 1) Мерзлый, замерзший. 2) Намерзший сверху льдомъ, снѣгомъ. *У вікна, крізь намерзлі шибки, ледве-ледве пробивався світ.* Мир. Пов. I. 114.

Намерзтіся, -знуся, -нешся, гл. Намерзнуться, смерзнуть. *Немов, жінко, я намерзся трохи.* Рудч. Ск. II. 166.

Намерка́ти, -ка́ю, -єш, гл. Смеркаться. *Тільки стало намеркати.* Мил. 90. *Було уже пізенько, стало уже намеркати.* Александровск. у.

Наме́сти. См. **Намітати.**

Намет, -ту, м. Палатка, шатеръ, ставка. *А в полі, полі біленький намет.* Мет. 337. *Ой нап'яли козаченьки голубий намет.* Нп. **Стати наметом.** Разбить шатры. *Ой пішов з ними я в гор на війну... Стали наметом там під горою.* Kolb. I. 109.

Наме́тний, -а, -е. Шатерный.

Наме́шкаться, -каюся, -ешся, гл. Нажиться, пожить въ какомъ-либо мѣстѣ.

Намива́ти, -ваю, -еш, сов. в. намити, -мию, -еш, гл. Намывать, намыть.

Намигну́ти, -гну́, -не́ш, гл. Бросить взглядъ, мигнуть. *А на лежалє ввєсь базар не хоче й оком намигнути.*

I. Намикати, -каю, -еш, гл. — мичо́к. Приготовить для пряденія мички (см.).

II. Намика́ти, -каю, -еш, гл. 1) Наматывать, навивать. *Челядина, що стоїть на вершку стога, намикає (намотує) той колач (довге перевесло з сіна) на вершок остреви, що вистає із стога.* Шух. I. 170. 2) Накладывать пластъ шерсти на щетку съ проволочными крючками, — для расчесыванія шерсти. Вас. 152.

Намилити, -ся. См. Намилювати, -ся.

Намидува́тися, -лююся, -ешся, гл. Налюбоваться; наляскаться. *Я ж націлувався, я ж намиливався.* Чуб. V. 79.

Намилюва́ти, -люю, -еш, сов. в. намилити, -лю, -ли́ш, гл. Намыливать, намылить.

Намилюва́тися, -лююся, -ешся, сов. в. намилі́тися, -лю́ся, -ли́шся, гл.

Намыливаться, намылиться. *Прості люде у нас гречаною половою намилюються.* Борз. у.

Нами́рвити, -рю, -риш, гл. Наговорить невнятно.

Намина́ти, -наю, -еш, сов. в. нам'я́ти, -мну, -не́ш, гл. 1) Мять, помять; наминать, намять. *В руках груша аж помнякшала, — так її наминає.* Св. Л. 205. **Найняти чуба.**

Выдрать за волоса. 2) Только несов. в. Жадно ѣсть. *Голодний, — так наминає!* Черниг.

Наминачка, -ки, ж. Потасовка.

Намислити. См. Намислювати.

Нами́слишати, -люю, -еш, сов. в. намислити, -слию, -лиш, гл. Придумывать, придумать, выдумывать, выдумать. *Що там намислить, чи зробить, — мати удові похваляться.* МВ. II. 79.

Нами́сник, -ка, м. Посудная полка или небольшой шкапчикъ для посуды надъ дверью гуцульской хаты. Шух. I. 101.

Намистечко, -ка, с. 1) Ум. отъ **намисто.** *Луни мені намистечко на білу ю шию.* Чуб. V. 105. 2) При кипѣннїи воды пузырьки возлѣ краевъ посуды. *Нєрвє намистечко у чавуні по-над краями, то вже вода починає закипати.* Волч. у. 3) **Намистечко кувати.** О кукушкѣ: кувать. *Зозуленька... живе собі як панна, гуляє у садку, нічого не псує, по гілечках намистечко кує да скілько літ кому прожить віщує.* Греб. 365.

Намистина, -ни, ж. Одно зерно мониста. Ум. **Намистинка, намисти́ночка.**

Намисто, -та, с. 1) Монисто, ожерельє. *Куплю тобі намисто та на шії повішу.* Мет. 7. **Добре намисто.** Монисто изъ красныхъ коралловъ. **У його багацько намиста на шії.** У него много долговъ. 2) Наросты на шеѣ у индюка. Ум. **Намистечко.**

Намити. См. Намивати.

Наміня́ти, -няю, -еш, гл. Намѣнять. *Він наміняв дрібних шагів.*

Намір, -ру, м. Намѣреніє. *Своїх намірів він не сповіряв дома нікому.* Мир. Пов. I. 161. **Без наміру.** Ненамѣренно.

Наміритися. См. **Наміряться.**

Наміркуватися, -куюся, -єшся, гл. Надуматися.

Наміряться, -ряюся, -єшся, сов. в. **наміряться, -рюся, -ришся,** гл. 1) Нацѣливаться, нацѣлиться. *Стрілець ще намірився в третій раз.* Рудч. Ск. I. 142. 2) Замахиваться, замахнуться. *Він уже намірився мене вдарити.* 3) Вознамѣриваться, вознамѣриться.

Намісити. См. **Намішувати.**

Намісник, -ка, м. 1) Намѣстникъ. Мет. 199. *Шановні гості, славних потенатів намісники і речники достойні* (про послы). К. Бай. 23. *Команда ж рушила в Смілу, а намісник... у Кам'янку, бо там він жив і була там у його сотня лейстрових козаків.* ЗОЮР. I. 282. *Братіку-намісничку, сядь собі на крісничку.* Нп. 2) Приходскій священникъ.

Намістити, -міщу, -стиш, гл. Помѣститъ много, наставить.

Намість, наміць, нар. Вмѣсто. Желех.

Наміт, -мету, м. = **Намет.** *Наступила чорна хмара, став дощ накрапати; ой стали наші козаки в наміт утікати.* О. 1861. VIII. 100.

Намітати, -таю, -єш, сов. в. **намести, -мету, -теш,** гл. Наметать, наместь.

Намітити. См. **Намічувати.**

Намітка, -ки, ж. 1) Женскій головної уборъ: покрывало изъ простой самодѣльной кисеи, которымъ повязываються замужнія женщины поверхъ очіпка. Чуб. VII. 424. 2) Ткань: родъ грубой кисеи. Мил. 168. Ум. **Наміточка.**

Намітчаній, -а, -е. Сдѣланный изъ ткани для намітки.

Намітчина, -ни, ж. = **Намітка (плоховатая).** *Завернула пані білу намітчину.* Чуб. V. 1069. Ум. **Намітчинка.**

На-міць, нар. Накрѣпко. *Не на-міць робилось.*

Намічувати, -чую, -єш, сов. в. **намітити, -мічу, -тиш,** гл. 1) Намѣчать, намѣтитъ, отмѣчать, отмѣтитъ. 2) Замѣчать, замѣтитъ, примѣчать, примѣтитъ.

Намішати. См. **Намішувати.**

Намішуваник, -ка, м. Родъ хлѣба. *Було, що понапікаємо паляницъ, намішуваників!* Г. Барв. 42.

Намішувати, -шую, -єш, гл. 1) сов. в. **намісити, -міщу, -сиш,** гл. Намѣшивать, намѣсить. 2) сов. в. **Намішати, -шаю, -єш.** Намѣшивать, намѣшать. *Тільки зверху чисте зерно, а в середині з половиною намішане.* О. 1861. VI. 75.

Намліти, -лію, -єш, гл. Намлѣтъ, изнемоць; претерпѣтъ много. *Що то душа наболіла, серце намліло!* Г. Барв. 96.

Намлітися, -ліюся, -єшся, гл. **Голодом намлітися.** Голодать. *І голодом не раз намлівся, і всякої нужди натерпівся, і чого не було.* Св. Л. 37.

Намножити, -жу, -жиш, гл. Умножить, расплодитъ. *А він же то намножив їм господи.* К. Іов. 50.

Намножитися, -жуся, -жишся, гл. Умножиться, размножиться.

Намняти, гл. = **Нам'яти.**

Намняшкурити, гл. = **Нам'яшкурити.**

Намова, -ви, ж. 1) Наущеніє, внушеніє, подговоръ, подстрекательство. *То намова dokonче була, бо він сам не годен те зробити.* Камен. у. **З намови.** По наущенію. 2)

Уговоръ, соглашеніе. У нас з ним була намова спалить того за те, що обіжав.
 Екатеринос. г. Ум. **Намовонька**. Я тебе любив не з людської намовоньки. Гол. I. 271.
Намовина, -ни, ж. = **Намова 1**. Не любив Роман жони із людської намовини. Гол. III. 28.
Намовити, -ся. См. **Намовляти**, -ся.
Намовка, -ки, ж. = **Намова**. Може в них була така намовка, Бог їх зна. Александров. у.
Намовляти, -ляю, -ещ, сов. в. **намовити**, -влю, -виш, гл. 1) Уговаривать, уговорить, убѣждать, убѣдить, склонять, склонить. Намовили її, щоб випросила собі Одарку. МВ. I. 74. П'є в корчмі, гуляє, дівча намовляє: «Ходи, дівча, з нами, з нами двораками». КС. 1883. IV. 906. 2) Наговаривать, наговорить, клеветать, наклеветать.
Намовлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. **намовитися**, -влюся, -вишся, гл.
 Уговариваться, уговориться, стовариваться, стовориться. Мир. ХРВ. 57. Так намовились між себе, щоб уже всіма голосами Сомка обрати. К. ЧР. 303.
Намовонька, -ки. Ум. отъ **намова**.
Намогтися. См. **Намагатися**.
Намока́ти, -каю, -ещ, сов. в. **намокнути** и **намо́кти**, -кну, -неш, гл. Намокать, намокнуть.
Намо́литися, -лю́ся, -лишся, гл. Намолиться. Надивитись, намолитись і заснуть навіки. Шевч. 328.
Намо́лоти, -мелю́, -лещ, гл. Намолоть, смолоть. Нажав, намолотив, намолов. Рудч. Ск. II. 120.
Намолотися, -мелюся, -лещся, гл. Намолоться.
Намолотити. См. **Намолочувати**.
Намолотитися, -лочуся, -тишся, гл. Намолотиться.
Намо́лочувати, -чую, -ещ, сов. в. **намолотити**, -лочу, -тиш, гл. Намолачивать, намолотить. Нажав, намолотив, намолов. Рудч. Ск. II. 120.
Намо́нятися, -няюся, -ещся, гл. 1) Натрудиться, устать. Так за день намонялась, що крий, Боже! аж кісточки всі болять. О. 1861. XI. Кух. 26. Я оце так за ранок намонявсь, тільки хотів супочити. 2) Напиться пьянымъ, налимониться. Намонявся так, що ні татка, ні матки, — нічого не тямле. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.
Намордень, -дня, м. Оплеуха, пощечина.
Намордуватися, -дуюся, -ещся, гл. Намучиться, устать.
Наморжень, -жня, м. Толстая жердь, идущая параллельно съ полозомъ саней, выше его, къ которой прикрѣпляется верхній кінець **копилів**. Сумск. у.
На́морозень, -зня, м. = **Наморжень**. Желех. Новомоск. у. (Залюбовській).
Наморозки, ів, м. мн. Намерзшій на окнѣ ледъ и снѣгъ. Наморозки на вікні. Константиногр. у.
Намоскалитися, -люся, -лишся, гл. Пріобрѣсть солдатскія замашки, привычки. Він так намоскалився, що з-під живого п'яти ріже. Ном. № 2926.
Намо́стити. См. **Намо́щувати**.
Намотати. См. **Намотувати**.
Намо́тувати, -тую, -ещ, сов. в. **намота́ти**, -таю, -ещ, гл. Наматывать, намотать. Желех.
Намочити. См. **Намочувати**.

Намо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **намочі́ти, -чу́, -чиш**, гл. Намачивать, намочить. *Не бий, не печи, — тільки язик намочи.* Ном. № 11448. *Щоб тебе дощ намочив!* Посл. Намочила сорочки.

Намо́щувати, -щую, -єш, сов. в. **намо́стити, -мо́щу, -стиш**, гл. 1) Намащивать, намостить. 2) Настилать, настлать. *Дурень намостив колючок під яблунею.* Рудч. Ск. II. 156.

Наму́гікатися, -каюся, -єшся, гл. Намурлыкаться.

Намудрувати, -рую, -єш, гл. Намудрить.

Намуд, -ду, м. Иль.

Намудити. См. Намудлювати.

Намудлювати, -люю, -єш и **наму́ляти, -ляю, -єш**, сов. в. **наму́лити, -лю, -лиш, наму́ляти, -ляю, -єш**, гл. 1) Заносить, занести иломъ. 2) Натереть, нажать. *Нащо ж тобі, моя мила, так тяжко працювати, на пальчиках піхурчики намуляти.* Грин. III. 325. *Три пузири кривавії намуляла.* Чуб. V. 668.

Наму́ляти, -ляю, -єш, гл. = Намудити.

Намурко́тати, -кочу, -чеш, гл. Намурлыкать.

Намуркотатися, -кочуся, -чешся, гл. Намурлыкаться.

Намурмоситися, -мо́щуся, -си́шся, гл. Надуться, нахмуриться. *Ну, вже намурмосилась.* Ном. № 3366.

Намурува́ти, -рую, -єш, гл. Настроить (о камен, постройкахъ).

Намурхатися, -хаюся, -єшся и **намурхатитися, -хачуся, -ти́шся**, гл. Натоптаться. *За день намурхатишся (намурхаєшся), то й ніг не чуєш.* Луб. и Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Намучити, -чу, -чиш, гл. Намучить, измучить.

Намучитися, -чуся, -чи́шся, гл. Намучиться, измучиться. *Доки не намучиться, доти не научиться.* Ном. № 6032.

Намуштруватися, -руюся, -єшся, гл. 1) Достаточно долго пробыть на ученьи (о солдат.). 2) Дисциплинироваться.

Нам'я́ти. См. Наминати.

Нам'яшкурути, -рю, -риш, гл. Намять, надрать. *Нам'яшкурути чуба. Мене перестріла да за ухо, да так добре нам'яшкурула.* Г. Барв. 47.

Нана́дити, -джу, -диш, гл. Наловить рыбы удочкой. Желех.

Нанашка, -ки, ж. Крестная мать. О. 1861. X. Свидн. 65.

Нанашко, -а, м. Крестный отецъ. О. 1861. X. Свидн. 55.

Нанезабудь, нар. На память.

Нанести. См. Наносити.

Наниз, нар. Внизъ. Пливе **нани́з**. Плыветъ внизъ по рѣкѣ.

Нанизати. См. Нанизувати.

Нанизувати, -зую, -єш, сов. в. **нанизати, -ни́жу, -жеш**, гл. Нанизывать, нанизать.

Наніма́ти, -маю, -єш, гл. = Наймати. *Та не буду нанімати няньки.* Чуб. V. 866.

Наніс, -но́су, м. Нанось.

Нання́ти, наньмаю, -єш, гл. = Найняти. *Ще й музики нанняла і беседу привела.* Грин. III. 332.

Нано́сити, -но́щу, -сиш, сов. в. **нанести, -несу́, -се́ш**, гл. Наносить, нанести, приносить, принести. *Нанеси, Боже, кудлатого, щоб було за що скубти.* Ном. Люде

нанесли породіллі м'яса, паски, хто яець, хто молока. Г. Барв. 530. **Наносити**. См. **Наношувати**.

Наношувати, -шую, -єш, сов. в. **наносити**, -ношу, -сиш, гл. Нанашивать, наносить. Соломи в сіни наносила. Шевч. 435. Ой пий, мати, тую воду, що я наносила. Мет. 72.

Наньмати, -маю, -єш, гл. = **Наймати**. Желех.

Нанюхати, -хаю, -єш, гл. Пронюхать. *Нанюхали, що коло вікна близько лежить сало.* Рудч. Ск. I. 195.

Нанюхатися, -хаюся, -єшся, гл. Нанюхаться. *Добре нанюхався.* Ном. № 12618.

Наня́ти, -ся. См. **Наймати**, -ся.

Наобідатися, -даюся, -єшся, гл. Наобѣдаться.

Наобіцтовати, -цюю, -єш и **наобіця́ти**, -цяю, -єш, гл. Наобѣщать.

Наобри́днути, -дну, -неш, гл. Надоѣсть. Константиногр. у.

Нао́длів, нар. = **Навідлів**.

Наодлу́ці, нар. Отдѣлившись. **Жити наодлуці**. Выдѣлиться хозяйствомъ. *Другий син наодлуці, а цей з батьком живе.*

Наодрі́зі и **наодрі́зні**, нар. Отдѣльно, выдѣлившись. *Я тепер живу від батька наодрізі, окроме.* Екатерин. у. *Мій син живе наодрізні в мене: що в його робиться в хаті, — я не знаю.* Новомоск. у.

Нао́дшибі, нар. Въ сторонѣ, особнякомъ.

Наоко́ло, нар. Вокругъ. *Наоколо того села були ліси, гори.*

Наокру́г, нар. = **Наоколо**. Галиц.

Наopak, нар. Навыворотъ, въ противоположную сторону. *Написав письмо наopak.* Волын. г.

Наопа́ч, нар. = **На-opak**.

Нао́паш, **нао́пашки** и **нао́пашку**, нар. Въ накидку. *Драночка на йому і наопаши латана свитина.* Г. Барв. 353. *Хоч в ряднині, аби наопашки (о шляхетской спѣси).* Узяв кожух наопашки, пішов в корчму пити. Грин. III. 555. *Ой чи се ж той Микита, що наопашку свита.* Нп.

Наопові́дати, -даю, -єш, гл. Наразсказывать много. *Такого нам наоповідав, що весь день слухали.*

Нао́пуль, нар. На половину. Чуб. VII. 551.

Наослі́п, нар. Слепо, не глядя.

Наора́ти. См. **Наорювати**.

Наору́дувати, -дую, -єш, гл. Сдѣлать, устроить, распорядиться.

На-оружку, нар. Снаружи. *Винеси ясла, постав на-оружку, бо в оборі тісно.* Міус. окр.

Наорювати, -рюю, -єш, сов. в. **наора́ти**, -орю, -реш, гл. Вспахивать, вспахать. *Наори мілко та посій рідко, то і вродить дідько.* Ном. № 7170.

Нао́слаб, **на-о́слабі**, нар. Не натянуто, свободно. *І ланцюг на-ослабі. Накиньте мені латочку на чобіт та наослаб, щоб натягаючи чобіт не тее.* Лебед. у.

Наостанку, **наоста́нці**, нар. Наконецъ; въ концѣ. *Може б ще я здужав наостанку віку вам заграти, голосно заспівати.* ЗОЮР. I. 187.

Нао́хляп, нар. 1) Мѣшкомъ. *На неї плаття наохляп стоїть.* 2) Безъ сѣдла. *Їхати конем наохляп.*

Наочне, нар. 1) Видимо, очевидно, явно. 2) Своими глазами.

Наочний, -а, -е. 1) Очевидний, явний. 2) Находящийся на глазахъ. 3) **Нао́чний свідок.** Свидѣтель-очевидецъ. Желех.

На́пад, -ду, м. 1) Нападение, атака. *Два напади ляхи одбили.* Стор. *Опанували б ми були Крим за одним нападом.* К. ЦН. 221. 2) Пароксизмъ. 3) Двома, трьома нападами. Въ два, три приєма; два, три раза. *Третім нападом роблю.* Ном. *Трома нападами сіяли ліс.* Звенигор. у. *Двома нападами дощ ішов.* *Аж трьома нападами били його.* **І трьома нападами не озьмеш.** Никакъ не возьмешъ. Мнж. 169. 4) Тошнота, болѣзнь у скота отъ обжорства. Угор.

I. Нападати, -даю, -єш, гл. Нападать (о многихъ). *Після бурі такого багато нападало в саду груш та яблук.*

II. Напада́ти, -даю, -єш, сов. в. напасти, -паду, -де́ш, гл. 1) Нападать, напасть. *Кожне одбивається, як нападають.* Ном. № 3293. *На лубенському шляху напали гайдамаки.* Стор. МПр. 97. *Напала на Його пропасниця, кашель. Онъ заболѣлъ лихорадкою, кашлемъ и пр.* 2) Встрѣчать, встрѣтить, наталкиваться, натолкнуться. *Ходив, ходив і таки напав на таких...* Стор. МПр. 41.

I. Напа́датися, -даюся, -єшся, гл. Много разъ падать. *Поки натрапиш на їх — що нападаєшся да наспотикаєшся.* О. 1862. VI. 57.

II. Нападатися, -даюся, -єшся, сов. в. напа́стися, -паду́ся, -дешся, гл. Накидываться, накинуться, нападать, напасть, придира́ться, придраться. *Всі нападаються.* Ном. *Нападись на кого багатшого.* Ном. № 2804.

На́падень, -дня, м. Рыболовный снарядъ, вентеръ, натянутый на большой обручъ на длинномъ шестѣ. Вас. 189.

На́падка, -ки, ж. Рыболовный снарядъ, родъ сака. Шух. I. 227.

Напа́дкуватий, -а, -е. Придирчивый, привязчивый.

Нападо́к, -дку, м. Напасть. *І заступайте од вражди, од бід, напраслини, нападку.* Котл. Ен. V. 46.

Напа́дь, -ді, ж. = Нападо́к.

Напако́увати, -ко́вую, -єш, сов. в. на́пакува́ти, -ку́ю, -єш, гл. Накладывать, наложить, напаковать, напаковать, набивать, набить. *Всячини напакували: і курей, і гусей — все печених, — і печене порося начинене, і масла, і всього, всього.* Св. Л. 9.

Напакували цілу мочу хлібом та паляницями, таранню, чехонню та всякими харчами.

Г. Барв. 145. *А положи нам, Остапе, спасибі тобі, дров у грубу! — Напакую, напакую! — сказав увічливо Остап.* Г. Барв. 24.

Напали́ти, -ся. См. **Напалювати, -ся.**

Напало́к, -лки и напальо́к, -льку, м. 1) Палець перчатки. 2) Перевязка на больномъ пальцѣ. 3) Наперстокъ съ желѣзнымъ крючкомъ, надѣваемый на палець рѣшетникомъ, — крючкомъ раздирается полоса лыка на части. Вас. 175.

Напалюва́ти, -люю, -єш, сов. в. напали́ти, -лю́, -лиш, гл. 1) Натапливать, натопить, накаливать, накалить. *Напалили піч.* 2) Нажигать, нажечь. *Треба замазувати на сволоці хреста, що напалюється у страшний четверг.* ХС. VII. 419.

Напалюва́тися, -лююся, -єшся, сов. в. напали́тися, -лю́ся, -лишся, гл. 1)

Натапливаться, натопиться, сильно нагрѣться. *Напалилася груба добре.* 2)

Нажигаться, нажечься.

Напам'ятатися, -таюся, -ешся, гл. Удержать въ памяти, постоянно помнить. *У мене діти дрібні, то я не можу напам'ятатися.*

Напам'ять, нар. Наизусть.

Напануватися, -нуюся, -ешся, гл. 1) Достаточно погосподствовать. 2) Достаточно побарствовать.

Напанькатися, -каюся, -ешся, гл. Наняньчиться, навозиться съ кѣмъ.

Напарити, -рю, -риш, гл. Напарить.

Напаритися, -рюся, -ришся, гл. Напариться.

Напаросити, -рошу, -сиш, гл. = Напарусити. **Напарошений вітряк.** Вѣтряная мельница, на крыльяхъ которой натянуто полотно.

Напарте́лити, -толю, -лиш, гл. Плохо сдѣлать, навахлять, напачкать.

Напарубкува́тися, -куюся, -ешся, гл. Пробыть долго парнемъ.

Напарусити, -рушу, -сиш, гл. Натянуть полотно. *Треба крила (у вітряку) напарусити.* Канев. у.

Напаса́ти, -саю, -еш, сов. в. напасти, -су, -сеш, гл. Пасти досыта, напасти (скотъ).

Сьогодні добре напаса корову. Напасти очі. Вдоволь насмотрѣться. *Не напасу своїх очей, на їх глядячи.* Г. Барв. 294. (Пливучи) *в-останне рідними лугами й берегами, дід очі приязні пасе й не напасе.* К. Дз. 155.

Напасатися, -саюся, -ешся, сов. в. напаситися, -суся, -сешся, гл. Напасаться, напаситься. *Попід мостом трава ростом, що й кінь напасеться.* Мет. Волики *напасаються.* Грин. III. 50. *Чужим добром не напасешся, — своє дбай.* Г. Барв. 428.

Напаскудити, -джу, -диш, гл. Нагадить, напакостить; испражниться. *Наклав-наклав, напаскудив, ледве cope.* Ном. № 14280. *Шось на току напаскудило.* Мнж. 123.

Напасний, -а, -е. Нападающій, придиричивый, задорный.

Напасник, -ка, м. Нападающій, задира, обидчикъ. НВолын. у. *Одчепися, напаснику, я не була на празнику.* Нп. Закр. *Відчепися, напаснику, маеш ти дівчат без ліку.* Грин. III. 242. *Напасник на культурних людей Острянин.* К. Кр. 11.

Напасниця, -ці, ж. Нападающая, задирица, обидчица.

Напасочка, -ки. Пастьба. *Утка йде, утенята веде на напасочку, на порясочку.* Чуб. III. 180.

I. Напасти, -ся. См. **Нападати, -ся.**

II. Напасти, -ся. См. **Напасати, -ся.**

Напастува́ння, -ня, с. Нападеніе, прицѣпка, придирика.

Напастува́ти, -тую, -еш, гл. Нападать, задѣвать, зацѣплять. *Не напастуй, не напастуй, суча дочко.* Канев. у.

Напасть, -сти, ж. 1) Напасть, придирика. *Хто хоче напасти, най того Бог поб'є.* Камен. у. 2) Бѣда, несчастіе. *Чи довго жити у сій напасті? Що Бог дастъ, то не напасть.* Ном. № 60. 3) Штрафъ, пеня. *Мені оце присудив мировий платити 40 р. напасти.* Остер. у. 4)

Напасть натяга́ти на ко́го. Взводить напраслину. *Напасть натягає на мене.*

НВолын. у. 5) **До напасти.** Пропасть, много. *Курей тут до напасти.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Напатрати, -раю, -еш, гл. О птицахъ: ощипать нѣсколькихъ и приготовить для варки или жаренья.

Напахати, -хаю, -єш, гл. Накурить чѣмъ-либо благовоннымъ, надушить. *Оце як напахали! Чим це ви? Чи не тим, що отто продають венгерці? Курильні листки, чи як на їх казати?* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Напахатися, -хаюся, -єшся, гл. Надушитися, пропитатися запахомъ. *У садочок пійду, — васильками напахуюсь.* Нп. *Напахаеться зіллячка розмаринового, націлуєшся личенька рум'яного.* Нп. *Ти по чужих степах находився, руської кости напахався, то вона коло тебе й пахне.* Рудч. Ск. I. 85. *Москаль, напахався московського духу.* О. 1862. V. 40.

Напашити, -шу, -шиш, гл. = II. Напасти. Скотина напашена.

Напашитися, -шуся, -шишся, гл. = II. Напастися. *Воли вже напашилися.* Ковельск. у.

Напашикувати, -кую, -єш, гл. Рѣзко накричать.

Напéвно, нар. Навѣрное.

Напекарювати, -рюю, -єш, гл. Напечь (хлѣба)!

Напекти, -ся. См. Напикати, -ся.

Напелэхати, -хаю, -єш, гл. Нарвать, набрать много. *Дивись, напелехала цілу запаску яблук.* *Напелехала повну тарілку вишень.* Левиц. Пов. 216.

Напелéшкатися, -каюся, -єшся, гл. Набраться.

Наперébеса, нар. — нести. Нести что-либо какъ бесаги, т. е. перекинувъ черезъ руку, черезъ плечо. Желех.

Наперéд, нар. 1) Напередъ, впередъ. *Побігши наперед, зліз на шовковицю.* Єв. Л. XIX. 4. 2) Впередъ, сначала, прежде всего. *Наперед усіх благословення прохав.* Макс. *Нехай дадуть мені наперед гроші.* МВ. I. 31. 3) Впредъ. *Дай, Боже, наперед лучче.* Ном. № 375.

Наперéді, нар. Впереди. *Хай ваша річ напереді.*

Напередóвецъ, -вця, м. Передовой, впереди идущій.

Наперекі́р, нар. Наперекоръ, вопреки. *Невесела думка наполягла на її чоло, наперекі́р веселій природі.* Левиц. I. 339.

Наперекі́с, нар. Наискось. *Берітьсья лиш дручками наперекі́с.*

Наперемінку, нар. Поперемінно. *Наперемінну: то дощ, то вияснитьсья.* Ном. № 568.

Напер́стник, -ка, м. 1) Раст.: Digitalis. 2) Маленькая мягкая суконная онучка, которою гуцулы и верховинцы обворачивають при обуваніи пальцы ногъ. Гол. Од. 67.

Напер́с(т)ни́ця, -ці, ж. = Наперстник 2. Шух. I. 138.

Напер́сток, -тка, м. 1) Наперстокъ. 2) Желѣзное кольцо, которымъ коса прикрѣпляється къ косовищу.

Напер́ти, -ся. См. Напирати, -ся.

Наперчѣ́ти, -чу́, -чи́ш, гл. Приправитъ перцемъ. Желех. *Пирогои добрі, та начинку дуже наперчили.* Харьк. г.

Напéстуватися, -туюся, -єшся, гл. Нанѣжиться, наняньчиться.

Напетлюва́ти, -люю, -єш, гл. Намолоть пеклеванной муки. *Він намеле й напетлює, він обійме й поцілує.* Чуб. V. 529.

Напечатати, -таю, -єш, гл. = Надрукувати.

Напечи, -чу, -чеш, гл. = Напекти. Желех.

Напива́ти, -ваю, -єш, сов. в. напі́ти, -п'ю, -п'єш, гл. Выпивать, выпить на извѣстную сумму.

Напива́тися, -ва́юся, -ешся, сов. в. **напитися, -п'юся, -п'ешся**, гл. 1) Напива́ться, напита́ться. *Хай солодкого меду напивається.* Мет. 257. 2) **Напитися до ко́го**. Выпить за здоров'я ко́го. *Стань, батеньку, проти мене та напийся до мене повною повненькою, доброю доленькою.* О. 1862. IV. 22.

Напі́зитися, -пизуся, -зисся, гл. 1) Наду́ться, напы́житься, важно держати себе. *Чогось наша сваха надулася, надулася... й напизилася.* Грин. III. 493. *І так же то (півень) напизиться тобі, надметься... і виступа так пишно.* Сим. 212. 2) **Отгопы́риться**. *Все коло неї напижене, обдулось.* Св. Л. 89.

Напі́лий, -а, -е. Пьяный, хмѣльной. НВолын. у. *То безбожні бесурмени тебе зачували, напилого козака зараз познавали.* Макс. (1849), 86.

Напилити. См. **Напилювати**.

Напі́лок, -лка, м. Напильник, терпугь.

I. Напилювати, -люю, -еш, сов. в. **напилити, -лю́, -лиш**, гл. Пылить, напылить.

II. Напилювати, -люю, -еш, сов. в. **напиля́ти, -ляю, -еш**, гл. Пилить, напилить.
Напиляв дров.

Напина́ти, -наю́, -еш, сов. в. **напнути и нап'ясти́, -пну, -не́ш**, гл. 1) Нап'яливать, нап'ялить, нап'ягивать, нап'януть, покрыва́ть, покрыва́ть, нап'явля́ть, нап'явля́ть. *Скинув з себе синій жупан та над ними і нап'яв.* Чуб. V. 956. *Благослови, отамане, намет нап'ясти.* Мет. 449. *Лізе на лавку, напинає богів.* Грин. III. 446. *Виходить мати з житом, нап'ята кожухом навиворот.* Грин. III. 442. *Напни хустку! Я ж тебе, сестрице, напинаю (наміткою).* Мет. 208. *Уздечки не напнуть на його (на коня).* Греб. 382. **Напнути мо́крим рядно́м. = Накри́ти мокрим рядно́м.** *Батько напнув його мокрим рядном.* Левиц. К. С. 2) Нап'ягива́ть, нап'януть (струну, веревку и пр.). *Напинати лука. Як напне стрілець тетівку.* Рудч. Ск. II. 83. 3) Напада́ть, напа́сть, наброси́ться на ко́го. *Набіг вовк на табун гуртових свиней; вони його як нап'яли, одна попінела, дак того вовка і розірвали... вовки.* О. 1861. V. 68. *Въ переносн. смыслѣ: настаивать, настоять, прижимать, прижать къ стѣнѣ.* *Напнув жида, щоб повернув гроші.* *Напинали його, щоб розказав, що він дума.* Павлогр. у. 4) **Догоня́ть** изо всѣхъ силъ. *Шість чоловіка вовків як нап'яли одного зайця: один біжить, а другі одстануть; а далі другий як уляже — от-от дожене.* О. 1861. V. 69. 5) **Напина́ти пупа. = Напина́тися 3.** *Ном. № 10018.*

Напина́тися, -наю́ся, -ешся, сов. в. **напнутися и нап'ятися, -пнуся, -не́шся**, гл. 1) Покрива́тися, покрыва́тися. *Вона напнула хусткою.* Харьк. *Кобеняком нап'явся.* Рудч. Ск. II. 206. 2) Нап'ягива́тися, нап'яну́ться. *Струна напинається.* 3) **Натужи́тися, понатужи́тися.** *Нап'явсь, за гілечку смикнув, аж дерево те затріщало.* Котл. Ен. III. 21. *Черв'як плазує... аж напинається, аж звивається, поспішаючи.* Мир. ХРВ. 48.

Напіндю́читися, -чуся, -чишся, гл. **Наду́ться.** *Нажабитися кожен, напіндючитися.* Св. Л. 291.

Напиря́ти, -ряю, -еш, гл. **Натащи́ть, наброса́ть.** *Бач, напиряв стогів сіна скілько.* Новомоск. у.

Напис, -су, м. **Надпись.** *Хмельницький отакий напис зробив.* *Ном. № 8099. Зробить такий напис, що хто знайде (скарб), нехай в грамотку запише мое ім'я.* КС. 1883. IX. 232.

Написа́ти, -пишу, -шеш, гл. 1) **Написа́ть.** *Напиши оце слово.* *Написав до його такий лист, щоб вертався додому.* *Написав в законі Господньому.* Єв. Л. II. 23. **Як написаний.**

Очень красивый. *Ой оддайте мене та за писаря, щоб я була молода як написана.* Грин. III. 192. 2) Написать, сочинить (книгу, статью и пр.) *Чорна рада, хроніка 1063 року.* Написав П. Куліш.

Напита́ти, -таю, -єш, гл. Найти кого-нибудь расспрашивая. **Напитати кло́поту** (біди, лиха). Нажить хлопоть (бѣды, горя).

Напи́ти, -ся. См. **Напивати, -ся.**

Напи́тий, -а, -е. 1) Напоенный. *Я буду що-дня і найдена, й напитана.* Мнж. 7. 2) Пьяный. *Ти тверезий, я — напитана.* Грин. III. 657.

На́питок, -тка, -тку, м. Напитокъ. *То Хмельницький тее зачував, ще луччих напитоків подавав.* АД. II. 9. *Дорогого напитокка метає, по два, по три кубки в руки наливає.* АД. I. 213. Ум. **Напи́точок.**

Напиха́ти, -хаю, -єш, сов. в. напха́ти, -хаю, -єш, гл. Набивать, набить. *Лисичка... за пириі та з хати... Виїла мачок з середини, а туди напхала сміттячка.* Рудч. Ск. II. 6.

Напихатися, -хаюся, -єшся, сов. в. напхатися, -хаюся, -єшся, гл. 1) Набиваться, набиться. 2) Нажираться, нажраться.

Напишати́ся, -шаюся, -єшся, гл. 1) Вдоволь поважничать. 2) Накрасоваться, покрасоваться вдоволь.

Напівпереки́, нар. Поперегъ. Вх. Зн. 39. Желех.

Напідпитку, нар. Навеселѣ. *Мати сина силою женила, напідпитку невістку судила.* Чуб. V. 727.

Напідповні, нар. Во время второй четверти луны. *Святять воду на молодика, напідповні.*

Напідслухи, нар. Для подслушивания, шпіонить. *Двох турчинів на підслухи посилає.* АД. I. 211.

Напій, -пою, м. Напитокъ. *Ой куме мій молодий, то ваш напій дорогий.* Гол. IV. 442. *Я го буду тим вітати, тим напоєм частувати.* Гол. I. 207.

Напіка́ти, -каю, -єш, сов. в. напекти́, -печу́, -че́ш, гл. 1) Напекать, запекать. *А де ж ти діла паляницю, чи може ще не напекла?* Шевч. *Я не знаю, чи багато напикати (пасок).* Мир. Пов. II. 54. 2) Нажаривать, нажарить. *Напекла багато баранини.* 3) Напекти раків. Покраснѣть, сконфузяться.

Напикатися, -каюся, -єшся, сов. в. напектися, -печуся, -че́шся, гл. 1) Напекаться, запекаться. *Лице напеклося біля печі.* Левиц. 2) Нажариваться, нажариться.

Напільжити, -жу, -жиш, гл. При устройствѣ сплавного плота гуцулами: на два дерева, положенныя около берега поперегъ рѣки, уложить одно возлѣ другого деревья, которыя затѣмъ сбиваются въ плотъ. Шух. I. 181.

Напільний, -а, -е. Въ украинской хатѣ **напільна стіна** та, къ которой прилегаєть печь и піл (нары), т. е. стѣна, находящаяся налѣво отъ входа. **Напільне вікно.** Окно, помѣщающееся въ помянутой стѣнѣ. Вас. 193. *Чи ти чула, матусенько, як я в тебе була, під напільним віконечком як голубка гула.* Мет. 275.

Напір, -по́ру, м. Ступица колеса. Вх. Зн. 39.

Напіра́ти, -раю, -єш, сов. в. напе́рти, -пру́, -пре́ш, гл. Напирать, напереть. *Напор на мня, як дуч на теля.* Ном. № 13245. *Із-за Дніпра напірає дурний Самойлтич.* Шевч. *Як на осиці лист, тремтить млинок од хвилі. Вода напре, — дивись — то вискочив гвіздок, то паля тріснула, то заставку розбило, а далі і знесло млинок.* Греб. 384.

Напіра́тися, -раю́ся, -єшся, сов. в. **напе́ртися, -пру́ся, -ре́шся**, гл. 1) Напираться, напереться, набираться, набратися. *Наперлося багато народу.* 2) Упрямитися, заупрямитися, упереться. *Чоловік її не пускав із хати, а вона таки наперлася і пішла.*

Напіри́ти, -рю, -риш, гл. 1) Намочити (о дожді). *Оце дощ Івана як напірив.* Харьк. у. 2) Отхлестать, нахлестать.

Напірна́ч, -ча, м. 1) Та часть старинной чернильниці, въ которую вкладывавались перья, родъ пенала, составлявшаго одно цѣлое съ чернильницею. 2) = **Напірник**.

Напірний, -а, -е. О дожді: проливной. Ум. **Напірне́нький**. *Іде дождик напірне́нький*. Гол. II. 438.

Напірник, -ка, м. 1) Исподняя наволока пуховика, подушки. Сим. 133. Вас. 192. 2) Пеналь.

Напі́чний, -а, -е. **Напі́чне ві́кно**. Небольшое окошко, находящееся въ той стѣнѣ хаты, къ которой прилегаеть печь, помѣщающееся надъ печью. Сим. VIII. Вас. 150. См. **Напі́льний**.

Напла́ватися, -ваю́ся, -єшся, гл. Наплаваться. *Досі ж мої лебеді та й наплавалися.* Грин. III. 408. *Гиля, гиля, сірі гуси, та вже ж ви наплавалися.* Чуб. V. 274.

Напла́вистий, -а, -е = **Наддуристий**. Вх. Зн. 39.

Напла́вний, -а́, -е́. Пловучій. *Наплавний млин, міст.* КС. 1883. IV. 743.

Напла́кати, -ла́чу, -чеш, гл. 1) Наплакать. **Як кіт напла́кав**. Очень мало. Ном. № 7695. 2) Навлечь плачемъ. *Нехай уже Мати Божа прощає мене грішну, що я своєму рідному братіку лихо наплакала.* МВ. I. 29.

Наплакатися, -лачуся, -чешся, гл. Наплакаться. *Як зійдуся з ким любила, наплачуся стиха.* Чуб. V. 224.

Наплескати, -плещу, -щеш, гл. 1) Наплескать, набрызгать. 2) Нахлопать, нашлепать. 3) Насплетничать, наболтать. *Такого наплескала, що й матінко! Не плещи язиком!*

Наплести. См. **Наплітати**.

Наплива́ти, -ваю́, -єш, сов. в. **напливти, -ву, -веш**, гл. 1) Наплывать, наплыть, натекать, натечь. *Неначе хвилі напливали.* Шевч. 519. 2) Натыкаться, наткнуться, на что-либо, плавля.

Наплига́тися, -гаю́ся, -єшся, гл. Напрыгаться, наскакаться.

Напли́нок, -нку, м. Нанось рѣчнаго ила, наносный песокъ. 2) Слѣдъ, вліяніе. *Латинська мова лишила в лядській великий наплинок.*

Наплинути, -ли́ну, -неш, гл. = **Напливти**.

Наплисти, -ливу, -веш, гл. = **Напливти**.

Наплі́д, -лоду, м. Приплодъ; потомки. *Щоб ви самі... околіли, превражі дуки, з своїми жінками і з усім наплідом.* К. Бай. 43.

Наплі́ндрува́ти, -рюю, -єш, гл. Награбить. *Золото, що ми напліндрували.* К. Бай. 91.

Напліта́ти, -таю, -єш, сов. в. **наплести, -лету, -те́ш**, гл. 1) Наплетать, наплестъ. 2) **Наплести язиком**. Выдумать, наболтать, насплетничать. *Ти уже чого не наплетеш своїм безкостим язиком.* Ном. № 12989.

Наплодити, -джу, -диш, гл. Наплодить, народить, размножить. *Нігде мені гнізда звити, нігде мені діток наплодити.* Мет. 211. *Багацько хлопців там наплодить.* Котл. Ен.

Наплодітисся, -джуся, -дишся, гл. Наплодиться, размножиться. У неї як пішли діти, так істино як сарани наплодилось. Г. Барв. 276. І наплодилось в тім болоті чортяк до врага. Рудч. Ск. І. 63.

Наплутати. См. **Наплутувати.**

Наплутувати, -тую, -єш, сов. в. наплутати, -таю, -єш, гл. 1) Напутувать, напутать. Наплутала ниток та й пішла, а мені треба росплутувати. Харьк. 2) Путатися, спутатися вь словахь. Щось казав, казав, наплутав, я й не розібрала.

Наплювати, -люю, -єш, гл. Наплювать. Наплюю я багачу, коли хліб свій молочу. Ном. № 2559. І в хату не наплює. И на минутку не заглянетъ, не зайдетъ. Як до чужих, то і на увесь день, а до мене — і в хату не наплювала. Мир. Пов. II. 92.

Наплюгавити, -влю, -виш, гл. Напачкать, нагадить, насквервить, напакостить.

Наплюскатися, -каюся, -єшся, гл. Наплюскаться вволю.

Наплямкати, -каю, -єш, гл. Начавкать.

Напнути, -ся. См. **Напинати, -ся.**

Наповажитися, -жуся, -жишся, гл. Приложить усилия, старанія. Як не наповажишся, то не буде з того нічого. Ном. № 7192.

Напованка, -ки, ж. = Напування.

Наповза́ти, -заю, -єш, сов. в. наповзти, -взу́, -зе́ш, гл. Наползать, наползти.

Наповніти, -ся. См. **Наповняти, -ся.**

Наповня́ти, -няю, -єш, сов. в. наповнити, -ню, -ниш, гл. Наполнять, наполнить.

Тут тобі, серденько, в степу погибати... Червоною кров'ю річки наповняти. Мет. 94. а) Кубочки наповнять. Мил. 181. б) Нехай вам Бог наповняє! Пожеланіє: пусть Богъ увеличитъ ваше благосостояніє. Ном. № 4553.

Наповнятися, -няюся, -єшся, сов. в. наповнитися, -нюся, -нишся, гл. Наполняться, наполниться.

Наповорітьма́, нар. На обратномъ пути.

Наповперед, нар. Впереди всего; прежде всего. Вх. Зн. 39.

Наповпереджа́ти, -джаю, -єш, сов. в. наповпередити, -джу́, -ди́ш, гл. = Попереджати, попередити. Вх. Зн. 39.

Напоганити. См. **Напоганювати.**

Напоганювати, -нюю, -єш, сов. в. напоганити, -ню, -ниш, гл. Нагаживать, нагадить.

Напоготові, нар. Наготовѣ, вь готовности. Приїдуть гости — вона на поготові, привітає їх. МВ. (О. 1862. III. 41). У Бога все напоготові. Ном. № 22.

Напожиткуватися, -куюся, -єшся, гл. Попользоваться; накопить (имущества).

Напозича́ти(-ся), -чаю(-ся), -єш(-ся), гл. 1) Набрать взаймы. Ніхто вже не дає: у всіх напозичалися. Харьк. 2) Надавать взаймы. Напозичав людям багато, та як то люде отдаватимуть. Харьк.

Напоїти. См. **Напувати.**

Наполегати, -гаю, -єш, гл. = Наполягати. Одначе таки наполегали на їх, щоб узяли. Г. Барв. 43. А я все наполегаю: скажи та скажи! МВ. II. 20.

Наполіскувати, -кую, -єш, сов. в. наполоскати, -лощу, -щеш, гл. 1) Наполаскивать, наполоскать. 2) При обработкѣ овчинь: періодически переворачивать овчины вь квасильномъ чану, перекадывая верхнія внизъ чана и обратно. Вас. 153. Также при

дубленіи кожъ: обмывать кожу дубильнымъ растворомъ нѣсколько разъ, пока кожа станетъ мягкою и гибкою. Вас. 158.

Наполоскатися, -лощуся, -щешся, гл. Вдоволь наполоскаться.

Наполохати, -хаю, -еш, гл. Напугать.

Наполумити, -млю, -миш, гл. Убѣдить, уговорить. *Я зовсім не хотів його позивати, та Грицько як зачав, як зачав, та таки наполумив мене позиватись.* Київ. у. *Не хотілось їхати у Київ, але батько наполумив мене, — бач, тепер заробітки добрі під льодом.* Київ. у.

Наполумитися, -млюся, -мишся, гл. Твердо рѣшиться на что. *Він як наполумиться на що небудь, то нічим його не зіб'еш.* Київ. у.

Наполювати, -люю, -еш, гл. Достать охотой, поймать на охотѣ.

Наполягати, -гаю, -еш, сов. в. наполягти, -ляжу, -жеш, гл. Налегать, налечь, настаивать, настоять. *Наполягли сини, щоб поділити їх усім, так я мусив тее.* Каневск. у.

Наполягтіся, -ляжуся, -жешся, гл. Твердо рѣшиться. *Наполігся пан одібратъ у мене землю.* НВолын. у.

Напонадздрити, -здрю, -риш, гл. Высмотрѣть что-либо, открыть, найти. Мнж. 186.

Напопріти, -рю, -риш, гл. Наперчить. *І печена, і варена, і неприком напопрена.* Гол. IV. 530.

Напорати, -раю, -еш, гл. Надѣлать, наготовить.

Напоратися, -раюся, -ешся, гл. Натрудиться, устать отъ работы.

Напороти. См. Напорювати.

Напоротіся, -рюся, -решся, гл. 1) Наткнуться на что-либо острое. *Напоровся на вила.* 2) Нажратся. *Оце я напоровся борщу.* Зміев. у. 3) Нароботаться, распарывая что-либо.

Напорошити, -шу, -шиш, гл. 1) Напылить. 2) Посыпать, насыпаться. *Напорошив сніг.*

Напорудити, -джу, -диш, гл. Научить, наставить. Мнж. 186.

Напорювати, -рюю, -еш, сов. в. напорота, -рю, -реш, гл. 1) Предъ очищеніемъ срубленнаго дерева отъ коры: прорѣзывать, прорѣзать вдоль всего дерева остріемъ топора кору. Шух. I. 177. 2) Нарывать, нарвать въ большемъ количествѣ.

Напорядкувати, -кую, -еш, гл. Распорядиться.

Напосідати, -даю, -еш, сов. в. напосісти, -сяду, -деш, гл. Насѣдать, насѣсть, налегать, налечь, настаивать, настоять. *Тоді б ми з москалем так на злочестиві костьоли напосіли, як ляхи на наші благочестиві церкви.* К. ЦН. 276. *Я таки на нього напосяду, то він оддасть.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Напосідатися, -даюся, -ешся, сов. в. напосістися, -сядуся, -дешся, гл. 1)

Приставать, пристать, навязываться навязаться, нападать, напасть. *Напосілася жінка, щоб таки їхати у ярмарок.* 2) Твердо вознамѣриться что-либо сдѣлать. *Напосілися на тое, шоб тужило серце мое.* Чуб. V. 248. *Напосівся хату будувати.*

Напосідливий, -а, -е. Настойчивый.

Напосісти, -ся. См. Напосідати, -ся.

На-послідок, нар. Въ концѣ.

На-поступі, нар. Предъ родами, въ ожиданіи родовъ. *Тут косовиця заходе, а жінка на-поступі, — треба на родини та на хрестини грошей, а де їх узяти.* Павлоград. у.

Напосудити, -джу, -диш, гл. Настроїть, наладить, приготувать, направити. *Я вже тобі напосудила, сїдай да тчи.* Канев. у. *Напосудив млина таки як треба, а вітру немає.* Канев. у.

Напосудитися, -джуся, -дишся, гл. Собраться, наладиться, наготовитися. *Дочка оце вмерла, та й син щось напосудився, — лагодиться емірати.* Канев. у.

На-пота́ду. См. Потала.

Напо́тім, нар. Послѣ, на послѣ.

Напотроши́ти, -шу́, -шиш, гл. Напотрошити.

Напоумити. См. Напоумляти.

Напоумля́ти, -ляю, -єш, сов. в. напоумити, -млю, -миш, гл. Вразумлять, вразумить, научать, научить, надоумливать, надоумить, наставлять, наставить на добрый путь. *Напоумте... Скажіть, будь ласка, як би ви мойому лиху запобігли.* МВ. (КС. 1902. X. 150).

На-по́хваті, нар. Подъ рукой. *Лежала сокира на-пohваті, а він узяв та й пішов.* НВолын. у.

На-по́хопі, нар. = На-пohваті. *Стояв на-пohопі заступ, а він його застукав.* НВолын. у.

Направа, -ви, ж. 1) Наущення, подущення. *Як би не було од старих направи, то й діти б не дражнили острожником.* Харьк. у. 3 направи. По наущенію. 2) Починка, поправка, исправленіе.

Направе́ць, нар. Направо. Вх. Зн. 40.

Направити. См. Направляти.

Направка, -ки, ? *Ні швець, ні мнець, ні направка.* Ном. № 2965.

Направля́ти, -ляю, -єш, сов. в. направити, -влю, -виш, гл. 1) Направлять, направити, наводити, навести. *Направляли їх темними лісами.* Стор. МПр. 60. *Став лучок направлять.* Рудч. Ск. I. 139. 2) Наущать, наустити, подстрекать, подстрекнуть. 3) Починять, починити, поправлять, поправити. *Допче дружечка, допче, черевички видопче, дружба ся поставить, — черевички направить.* О. 1862. IV. 18. *Буду тебе паче всіх невольників доглядати, старії і новії кайдани направляти, ланцюгами за попереk втрое буду тебе брати.* АД. I. 212. 4) Исправлять, исправить. *Жид мовить: хрест не зопсуєть, ні направить.* Ном. № 899. 5) **Направляти пряжу.** Навертывать нитки на навой въ ткацкомъ станкѣ. Константиногр. у.

Направник, -ка, м. 1) Руководитель. 2) Подстрекатель, подуститель. *То такий порадник, тільки на зле направник.* Черк. у.

Напрасний, -а, -е. 1) Несправедливый. *А на мене, молодую, напрасная слава.* Мет. 87. 2) Дерзкій, обижающій, задорливый. 3) Внезапный, скоропостижный.

Напрасник, -ка, м. Обидчикъ, задира. *Одчепися, напраснику, я не була на празнику.* Ном. № 2805.

Напрасни́ця, -ці, ж. Обидчица, задира. *Масниця-напрасниця.* Ном. № 527.

Напрасно(е), нар. 1) Несправедливо. 2) Задорно, дерзко, обижая. 3) Внезапно, скоропостижно. *Напрасне умер Іван: уранці робив, а ввечір умер.* Камен. у.

Напрасува́ти, -су́ю, -єш, гл. Нагладить.

Напрасуватися, -суюся, -єшся, гл. Устать отъ глаженія.

Напрати, -перу, -ре́ш, гл. Настирать.

Напрацювати, -цюю, -єш, гл. Нароботать. *Чи багато він напрацює?* О. 1862. III. 35.

Напрацюватися, -цююся, -ешся, гл. Натрудиться, наработаться. *Напрацювавсь добре, поки постягав каміння докупи.*

Напречудо, нар. = Напрочуд.

Напривозити, -вожу, -возиш, гл. Навозить, много привезти.

Напридба́ти, -баю, -еш, гл. Приобрѣсть. Неправильная форма вмѣсто **надбати**.
Встрѣчена только у Котляревскаго: *Всяких всячин напридбала.* Котл. Ен. IV. 17.

Наприйма́ти, -няю, -еш, гл. Принять много.

Наприклад, нар. Напримѣръ.

Наприкритися. См. **Наприкрятися**.

Наприкрятися, -ряюся, -ешся, сов. в. наприкритися, -рюся, -ришся, гл.
Надоѣдать, надоѣсть.

Напринди́ти, -джу, -диш, гл. Надуть, выпучить. *Наприндив боки з дивування.*

Наприндитися, -джуся, -дишся, гл. Надуться, напыжиться. *Наприндилась, надулася, чому в кожу не вдяглася.* Нп.

Наприсі́дки, нар. = Навприсядки. Вх. Зн. 40.

Напри́чуд, нар. = Напрочуд.

Напри́шкуватий, -а, -е. Дерзкій, буйный. Киев. у.

Напроваджувати, -джую, -еш, сов. в. напровадити, -джу, -диш, гл. 1) Наводить, навести, направлять, направить на что. *Напровадив його на п'яну дорогу.* Закр. 2) Наводить, навести много. *Напровадив гостей повну хату.* 8) Наговорить многое. *Язиком намолов та напровадив усякої нісенітницї.*

Напровесні, нар. Въ началѣ весны.

Напро́во, нар. Наскоро, на скорую руку. *Як шкода буде напрово продати хліб, то я заставлю у брата, або що.* Павлогр. у.

Напроку́дити, -джу, -диш, гл. Напроказить. *Мабуть добре напрокудив, що вже й очей не появе.*

Напропади́ме, нар. На погибель. *Хто іде на Сібір, то певне не на добро, а напропадиме.* Камен. у.

Напро́пуд, нар. Напроломъ, напрямикъ. Мнж. 186.

Напророкува́ти, -кую, -еш, гл. Напророчить. *Не даремне таке напроорокував странній.* Г. Барв. 461.

Напросі́ти, -ся. См. **Напрошувати, -ся**.

Напро́стати, -таю, -еш, гл. Выравнять, выпрямить. *Напростати цвях.* Камен. у.

Напросте́ць, нар. = Навпросте́ць. *Ворона напросте́ць літає.* Ном. № 11405.

Напроти, напро́тив, нар. Напротивъ. *Повиставляло напроти сонця свої боки.* Левиц. I. 89. *Сіла собі напроти віконця.* Чуб. V. 621. См. **Навпроти**.

Напроти́ти, -рочу́, -тиш, гл. Напречь. См. **Напрутити 1.** *Дикий кабан зімою рие землю — рило в його м'яжке, а він його так напрутить, що рие краще, як лопаткою.* Терск. об.

Напрохати. См. **Напрохувати**.

Напро́хувати хую, -еш, сов. в. напроха́ти, -хаю, -еш, гл. = Напрошувати.

Напрочуд, нар. На удивленіе. *Сон дивен, барзо дивен напрочуд.* Макс.

Напрошки́, нар. Напрямикъ, прямой дорогой. Вх. Зн. 40.

Напро́шувати, -шую, -єш, сов. в. **напросити, -рошу, -сиш**, гл. Напрашивать, просить; созывать, созвать, приглашать, пригласить многихъ. *Напросила старців і вбогих.* Левиц.

Напро́шуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **напроситися, -шуся, -сишся**, гл. (кого про що). Долго просить кого о чемъ. *Тебе я тільки напросився.* Федьк.

Напруга, -ги, ж. Напряженіе.

Напругий, -а, -е. 1) Плотный, крѣпкій тѣломъ, упругій. 2) Напряженный.

Напруго и напругом, нар. 1) Крѣпко; напряженно. *Не задрімав і на волосок напругом.* 2) Скоропостижно. *Напругом умер.* 8) Стремительно (о теченіи). *Вода напруго пішла.* Вас. 189. *Вода напругом пішла.* Вас. 212.

Напру́джувати, -джую, -єш, сов. в. **напру́дити, -джу, -диш**, гл. 1) = **Напружувати.** *Напрудив свої сили.* Левиц. КС. 2) Напускать, напустить (о блохахъ).

Напру́дитися, -джуюся, -дишся, гл. Навонять (испустивъ вѣтры). *Напрудилася гадова свинота — бодай тобі репнуло!* Ном. № 12407.

Напружувати, -жую, -єш, сов. в. **напружити, -жу, -жиш**, гл. Напрягать, напречь; натягивать, натянуть. *Він напружив ноги, наче доганяв злодія.* Мир. ХРВ. 65.

Напружуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **напружитися, -жуся, -жишся**, гл. Напрягаться, напречься.

Напрутити. См. **Напручувати.**

Напру́чувати, -чую, -єш, сов. в. **напрутити, -ручу, -тиш**, гл. 1) Напрягать, напречь, натягивать, натянуть. *Напрутити косу (що косять), або пилку.* 2) **Напрутити вуса.** Закрутить усь.

Напрягти́, -ряжу, -жеш, гл. Нажарить. *Загадав жінці напругти сала.* Рудч. Ск. I. 195.

I. Напряда́ти, -даю, -єш, сов. в. **напрясти, -ряду, -деш**, гл. Выпрядывать, выпрясти. *По два починки напрядаю.* Чуб. V. 916.

II. Напряда́ти, -даю, -єш, сов. в. **напря(е)ну́ти, -ну́, -неш**, гл. Покрывать, покрыть, накрывать, накрыть; напяливать, напялить. *Ти хоч би напренула на себе хустку, чи шо.* Александр. у. Слов. Д. Эварн. *Напрядати віз (рядниною, повстю, шкурою).*

I. Напряда́тися, -даюся, -єшся, сов. в. **напря́стися, -ду́ся, -дешся**, гл. Напрядаться, напястяться, попястяться вдоволь. *Поки багатая наспалась, убогая-небогая напрядлась.* Чуб. V. 916.

II. Напряда́тися, -даюся, -єшся, сов. в. **напря(е)ну́тися, -ну́ся, -нешся**, гл. Покрыватьсь, покрыться, накрываться, накрыться; напяливаться, напялиться. *Один рукав подстелю, другим напрануся.* Грин. III. 133.

Напрядка, -ки, ж. Брезентъ, покрывало для телѣги изъ кожи, войлока или ряднины, вымоченной въ дегтю.

Напря́м, -му, м. Направление. *Воно б можно це зробити (читальню), та як би всі такого напряму, як я.* Славяносерб. у.

Напряме́ць, нар. = **Навпростець.** *Напрямець тільки ворони літають.* Ном. № 11405.

Напрямити, -ся. См. **Напрямяти, -ся.**

Напрямя́ти, -ляю, -єш, сов. в. **напрямитися, -млю́ся, -мишся**, гл. Направляться, направиться. *Вийшли дівчата з Очкурового двору і напямилися до батюшки.* Мир. Пов. I. 147. *Очі напямилися на його.* Мир. ХРВ. 140.

Напрямок, -мку, м. = Напря́м. Грицько... з усім напрямком свого тихого пахарського життя. Мир. ХРВ. 391.

Напрямува́ти, -мую, -єш, гл. = Напря́мити. Іван, ще дитиною напрямований по хліборобській дорозі, так її й держався. Мир. ХРВ. 125.

Напря́сти, -ся. См. **Напряда́ти, -ся.**

Напсєтити, -сєчу, -тиш, гл. Навонять (о животныхъ, человекѣхъ). Брень, брень, шаповал, напсєтив, навоняв, у кишеню поховав. Ном. № 14174.

Напсува́ти, -су́ю, -єш, гл. Напортить.

Напува́ння, -ня, с. Напаиваніє.

Напува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. напо́йти, -по́ю, -їш, гл. 1) Поить, напаивать, напоить. *Напувала нас солодкими медами.* Мет. 188. *Возик коня напував.* Чуб. V. 135. *Напій, напій, чорнявая, сірії, воли!* Чуб. V. 106. 2) Пропитывать, пропитать что-либо жидкостью. *Я вже ремінь добре напував дьогтем.* Борз. у.

Напу́дити, -джу, -диш, гл. 1) Налить. *Багато бочок напудили.* 2) Намочить. *От напудив, як той віл!* 3) Напугать.

Напу́дитися, -джуся, -дишся, гл. Напугаться, испугаться.

Напу́житися. См. **Налужуватися.**

Напужуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. налужитися, -жуся, -жишся, гл. 1) Надуваться, надуться, напыжиться. *Шаровари напужились.* Кв. II. 125. 2) Принимать, принять надменный видъ.

Напукатися, -каюся, -єшся, гл. Настучаться (въ дверь).

Напундю́читися, -чуся, -чишся, гл. = Набундю́читися 2.

Напуск, -ку, м. = Напуст.

Напускати, -ка́ю, -єш, сов. в. напустити, -пу́щу, -стиш, гл. 1) Напускать, напустить. *Хто це напустив собак у хату?* 2) Напускать, напустить сверху внизъ, свѣшивать, свѣсить сверху внизъ. *Начосів не напускай.* Ном. № 11264. 3) Нахмуривать, нахмурить. *Напустила брови, як сова.* 4) **Напуст напустити.** Послатъ наказаніє. *На нас таки Господь напуст напустив.* Г. Барв. 430. См. **Напуст.**

Напускатися, -каюся, -єшся, сов. в. напуститися, -пу́щуся, -стишся, гл. Нападать, напасть, набрасываться, наброситься. *На його напустилась росержена молодиця.* Мир. ХРВ. 9. *Чорти як напустяться на його.* Мнж. 127.

Напуст, -ту, м., напусть, -ти, ж. Попущеніє, наказаніє. *Ти, царице, наша мати, напуст напустим: славне військо запорожське та й занапостила.* Нп. *Бог напусть напустив, діти так і вмірають.* Борз. у. *Господь напусть напустив: гадюки набралось у нас такого багато.* О. 1862. V. 79.

Напустити, -ся. См. **Напускати, -ся.**

Напусто́шити. См. **Напустошувати.**

Напусто́шувати, -шую, -єш, сов. в. напустошити, -шу, -шиш, гл. Опустошать, опустошить много чего.

Напустува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. Нашалиться.

Напути́ти. См. **Напучувати.**

Напутниця, -ці, ж. Наставница. *Порадо милая моя, напутнице моя і мати.* Мкр. Г. 25.

Напуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. напухти и напухнути, -хну, -неш, гл. Напухать, напухнуть.

Напучати, -чаю, -еш и **напучувати, -чую, -еш**, сов. в. **напутити, -пучу, -тиш**, гл. Указывать, указать путь, надоумливать, надоумить. *Хиба я напучав їх красти? Самі зробили, а на мене клеплять.* Новомоск. у. *Я тебе розважала, напучала, як рідна мати.* Г. Барв. 246. *Тепер я тебе напучу, як помиритися з жінкою.* Г. Барв. 343. *Мабуть нечистий напутив його.* К. ЧР. 29.

Напхати, -ся. См. **Напихати, -ся.**

Напхикатися, -каюся, -ешся, гл. Нахныкаться.

Напхом, нар. Биткомь. *Народу напхом налізло. Напхом понабивані скрині.*

Напшикати, -каю, -еш, гл. 1) Навонять (испуская вѣтры). 2) Наговорить, употребляя звуки пш (о полякахъ). *Пришов лях, напшикав, напшикав та й пішов собі.* См. **Накакати.**

Напшотити, -шочу, -тиш, гл. = **Напсетити.**

Нап'ясти, -ся. См. **Напинати, -ся.**

Нап'ятнувати, -ную, -еш, гл. Заклеймить, отмѣтить. *Нап'ятнуймо його, щоб і діти його знали, що за цяця був їх татуньо.* Св. Л. 222.

Нарабувати, -бую, -еш, гл. Награбить.

Нарада, -ди, ж. Совѣщаніе.

Нараджувати, -джую, -еш, сов. в. **нарадити, -джу, -диш**, гл. Совѣтовать, посовѣтовать. *Вже вони мені пороги позбивали, ходячи да нараджуючи, щоб я притьмом брався.* Г. Барв. 413. *Хороше нарадив.* Ном. № 6122. *Її чоловіка хтось і нарадив.* Мнж. 9.

Нараджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. **нарадитися, -джуся, -дишся**, гл. Совѣтоваться, посовѣтоваться, совѣщаться.

Наражатися, -жаюся, -ешся, гл. Нарраджуватися. *Ой там Михальок умивається, із своїм таточком наражається.* Грин. III. 43.

Нараз, нар. Вдругъ, сразу. *Хто нараз, буде зараз.* Ном. № 5596.

Наразітися, -жуся, -зишся, гл. 1) Наткнуться на что-либо острое. 2) — кому. Навлечь на себя чье нибудь неудовольствие.

Нараквиця, -ці, ж. 1) Поручь (у священника). 2) Шерстяныя или овчинныя манжеты. Вх. Зн. 40. Шух. I. 130.

Наралити, -лю, -лиш, м. Напахать ралом.

Наральник, -ка, м. Желѣзная часть рала, одѣвающаяся копість, родъ сошника. Чуб. VII. 401.

Нарамінник, -ка, м. Наплечникъ.

Нарахувати, -хую, -еш, гл. Насчитатьъ.

Нараяти, -раю, -еш, гл. Насовѣтовать, посовѣтовать; указать, порекомендовать. *Нарай, нарай, брате, де дівчину взяти.* Нп. *Нараяв я до баби добрих людців.*

Нарвати, -ся. См. **Наривати, -ся.**

Нарвина, -ни, ж. Деревянная палка, которою удерживаютъ полозъ саней въ изогнутомъ положеніи при его приготвленіи. Сумск. у.

Наревті, -реву, -веш, гл. Наревѣтъ. *А нам про се пороги наші інші надії й міркування наревли.* К. ПС. 136.

Нареготатися, -гочуся, -чешся, гл. Нахотатся.

Наректі. См. **Нарікати.**

Наремний, -а, -е. Внезапный, скоропостижный. Угор.

Нарепатися, -паюся, -єшся, гл. = Нарепкатися.

Нарепкатися, -каюся, -єшся, гл. Нажратися. *Нарепкався, як свиня браги.* Ном. № 12249.

Наречений, -а, -е. Нареченный. *Робимо вкупі, молотимо і в гаях рубаємо з нареченим тестем.* Г. Барв. 178. *Вийди, мати, з хати, познавати дитяти: вчора було наречене, а тепер повінчане.* Мет. 171. **Наречена.** Невѣста. **Наречений.** Женихъ. *А ось і моя наречена! сказав Сомко, обернувшись до Лесі.* К. ЧР. 103.

Наречи, -чу, -чеш, гл. = Наректи. Желех.

Нарешті, нар. Наконець. *А нарешті піп Кирика кулаком у стіну: пішов геть з моєї хати, еретичий сину!* ЗОЮР. II. 86. *Ой пив мед і горілку, ще й музики водив, а нарешті досталося, що в поліції сидів.* Руд. Чп. 237.

I. Наривати, -ваю, -єш, сов. в. нарвати, -рву, -веш, гл. 1) Нарывать, нарвать. *Ой нарвала дівчина лободи, лободи.* Нп. 2) Надрывать, надорвать частью. *Віжки були цілі, не нарвані, а як потяг, — так і перегоріли.* Волч. у. 3) Прикрѣплять ярмо къ дышлу, и вообще приводитъ его въ надлежащій порядокъ для запряжки. Рудч. Чп. 251. *Гей вози мажте, ярма наривайте, сиві воли запрягайте!* Рудч. Чп. 97. *У Кулиша: надѣть ярмо на воловъ: Важке ярмо... нарвати круторогим.* К. Дз. 12. **Наривати бики.** Запрягать воловъ. Вх. Зн. 40.

II. Наривати, -ваю, -єш, сов. в. наригати, -рию, -єш, гл. Нарывать, нарыть. *Клята свиня нарила на городі такого, що хоч плач!*

Нариватися, -ваюся, -єшся, сов. в. нарватися, -вуся, -вешся, гл. Набрасываться, наброситься на їду, съ жадностью ѣсть. *Літо, зробилось вдень жарко. Отара цілий день на тирлі недалеко води... Сонце на захід; отара наривається на пашу.* О. 1862. V. Кух. 33.

Наригувати, гліюю, -єш, и наригувати, -гую, -єш, гл. Плохо написать, нацарапать. *Бач, як нариглював письмо.* Волч. у.

Наримарювати, -рюю, -єш, гл. = Налимарювати.

Наринагати, -наю, -єш, сов. в. наринути, -ригну, -неш, и нарнути, -рну, -неш, гл. Литься въ большомъ количествѣ, налиться, нахлынуть. *Як нарнуло води з моря, весь день не спадає.* Мил. 67.

Нарипатися, -паюся, -єшся, гл. 1) Много разъ отворить и затворить дверь, часто уходитъ и снова входитъ, отворяя и затворяя дверь. *І коли ти вже нарипаєшся? То з хати, то в хату!* 2) Навязаться, привязаться. *Чоловік кабана смалив, циган і нарипався: дай та й дай йому м'яса.* Ном. № 938.

Нарити. См. II. Наривати.

Наритники, -ків, м. мн. Шлея. *Пристало, як свині наритники.* Ном. № 11207.

Нарихтувати, -тую, -єш, гл. Направить, нацѣлить, навести (пушку). *Велів гармати нарихтувати, на Вирвин город стріли пускати.* АД. I. 19.

Наричити, -чу, -чиш, гл. Слишкомъ много наложить, навалить, навьючить. *Думав, що усе забрали з баштана, а я іще такий віз наричив, шо ледве воли довели.*

Нариштувати, -тую, -єш, гл. 1) = Нарихтувати. *Нариштуйте джерела огняні на Чорне море.* К. Бай. 93. 2) Наложить. *Нариштували повнії мажи (харчу).* ЗОЮР. I. 289.

Нарівні, нар. Наравнѣ.

Нарівно, нар. Одинаково. *Нарівно жалко (усіх діток).* Ном. № 9215.

Нарів'ячко, -а, с. ? Молодая та дівчинонько, куди тебе батько оддає?.. Чи в чужую землю, чи в велику сем'ю? Чужа земля під коріннячком, чужа сем'я під нарів'ячком. Мет. 222.

Нарід, -роду, м. = Народ. Любить бо нарід наш. Єв. Л. VII. 5.

Наріжний, -а, -е. Угольний, краеугольний. *Копай наріжню яму на слуп наріжний.* Київ. г. *Хто положив наріжний камінь.* К. Іов. 84.

Наріжник, -ка, м. 1) Уголь крыши, угловое стропило. Залюбовск. 2) Оковка листовимъ желѣзомъ угла сундука (на крышкѣ и внизу). Вас. 150. 3) Часть ключа прибора для ношенія сѣна. См. **Ключ.** Шух. I. 171.

Наріжниці, -ниць, ж. мн. 1) = Наріжник 1. Чуб. VII. 378. 2) Снопы, которые кладуть на углахъ крыши.

Нарізати. См. **Нарізувати.**

Нарізно, нар. Отдѣльно, порознь. *Нарізно од нас.* Левиц. КС. *Ми з братом нарізно живемо.*

Нарізнути, -зну, -не́ш, гл. Одн. в. отъ **нарізувати.** *Візьме стручечок да нарізне і впустить меду туди.* Г. Барв. 425.

Нарізувати, -вую, -еш, сов. в. нарізати, -ріжу, -жеш, гл. 1) Нарѣзывать, нарізать. 2) Усердно играть. *В шинку нарізують тобі цимбали, кобза і сопілка.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 111. *Нарізує на скриці.*

Нарізуватися, -зуюся, -ешся, сов. в. нарізатися, -ріжуся, -жешся, гл. Натыкаться, наткнуться. *Инший (черкес) наріжеться на пластуна, то й аминь йому.* О. 1862. II. Кух. 64.

Нарік, нар. На будущій годъ. *Бог його знає, що нарік буде.* Камен. у.

Нарікання, -ня, с. Ропоть, жалоба. *Посипались кепкування й нарікання і на Павлюгу.* Стор. МПр.

Нарікати, -каю, -еш, сов. в. наректи, -речу, -че́ш, гл. Соверш. видъ употребляется только при двухъ первыхъ значеніяхъ. 1) Называть, назвать. *Своє дитя без сороба байстрам нарікає.* Шевч. 21. 2) **Наречено.** Назначено, суждено. *Та вже коли наречено емірати, і знахури не відшепчуть.* ЗОЮР. II. 289. 3) Горевать, сѣтовать. *Потім будеш нарікати, що з бідною оженивсь.* Нп. 4) Попрекать, упрекать. *Не вспів отець і мати за молодого сина подружжя поняти, — а зараз стане (син) хлібом-сіллю нарікати.* Мет. 349. *Ой мені батько так нарікає.* Мет. 44. *Жінка вже поприбірала, кленучи чоловіка та нарікаючи.* Рудч. Ск. II. 128. 5) — **на кого, на що.** Жаловаться, роптать. *Ми своїх будем жен науцати, щоб на тебе не нарікати.* Нп.

Нарістка, ж. Телка. Екатер. у.

Нарість, -рости, ж. Наростъ. НВолын. у.

Нарнути. См. **Наринати.**

Наробіти, -ся. См. Наробляти, -ся.

Наробляти, -ляю, -еш, сов. в. наробити, -блю, -биш, гл. 1) Дѣлать, надѣлать. *Прости мені, мій батечку, що я наробила!* Шевч. 73. *Пинчуки багацько лиха нам наробили.* Стор. *Та жалю наробила, та серце засмутила.* Грин. III. 230. 2) Нарабатывать, наработать.

Нароблятися, -ляюся, -ешся, сов. в. наробитися, -блюся, -бишся, гл. 1) Нарабатываться, наработаться, устать работая. *З рук наробитись, з ніг находитись.* Ном. № 4560. *Хоч як за день наробишся, а вечір прийде, — кортить на вулицю.* 2) О

выдѣльваемой кожѣ: утолщаться, утолститься отъ долгаго лежанія въ зольномъ чану. Вас. 158.

Наров, -ву, м. = Норов.

Наровливий, -а, -е = Норовливий. Мет. 141.

Народ, -ду, м. Народъ.

Народжувати, -джую, -єш, сов. в. народити, -джу, -диш, гл. Раждать, родить. *Так його мати народила.* Ном. № 2917.

Народжуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. народитися, -джуся, -дишся, гл.

Раждаться, родиться. *Народивсь Ісус у Віфлиемі Юдейському.* Єв. Мт. II. 1. Місяць (молодик) народився. Появилась молодая луна.

Народина, -ни, ж. Презр.: человекъ, народъ. *Проклята родина в'язку сіна взяла.*

Народити, -ся. См. **Народжувати, -ся.**

Народний, -а, -е и народній, -я, -є. Народный.

Народник, -ка, м. Ученикъ народнаго (уѣзднаго) училища во вторую четверть XIX в. Сим. 72.

Народність, -ности, ж. Народность.

Народовець, -вця, м. Народникъ. *Ми... носимо народню свиту, бо ми, народовці, стаємо на бік народа.* Левиц. Пов. 159.

Народовий, -а, -е. Народный.

Народок, -дку, м. Народъ. *А тут і всякого иншого народку намножилось.* КС. 1883. III. 670.

Народолобець, -бця, м. Любящій народъ; народникъ. К. МХ. 33. *Українським... народолобцям забороняли сповіщати рідний край про все, чим би освітилась його темрява.* К. ХП. 125.

Народолубний, -а, -е. Любящій народъ. Желех.

Народжати, -даю, -єш, гл. = Народжувати. *А як мене нарождала, — свою кров проливала.* Грин. III. 690.

Народжәнець, -нця, м. 1) Новорожденный. 2) Уроженецъ. *Ми його знаємо, він з нашого села, у нас і родився — наш народжәнець.* Екатер. у. Залюбовск.

На-розвидні, нар. На разсвѣтъ. *Це було на-розвидні, як стало світать.* Новомосковск. у. Залюбовск.

На-роздріб, нар. Въ розницу, по мелочамъ. *Четвертей сто вапни продав я в-гурт, а останню, четвертей тридцяти, на-роздріб.* Екатер. у.

Нарозмовлятися, -ляюся, -єшся, гл. Наговориться. *З ким люблюся, то й не наговорюся, з ким кохаюся, то й не нарозмовляюся.* Грин. III. 387.

Нарозуміти, -млю, -миш, гл. = Напоумити. *Нарозумив би тебе Бог.* Вх. Зн. 40.

Нарозуміти, -мію, -єш, гл. Взять въ толкъ, набратъся умѣнья. *Пани нарозуміли од мужиків, як хазяйнувати треба.* Волч. у.

Нароїти, -рою, -їш, гл. Нароить, навести молодыхъ роевъ. *Нароїть роїв.* К. ПС. 113.

Нароїтися, -роюся, -їшся, гл. Нароиться. *Чи багато в тебе сього літа роїв нароїлося?*

Нароком, нар. Нарочно, умышленно. *Заволоком — уродиться, як нароком.* Ном. 7169. *Чи ти вже мене узявсь нароком занастити?* МВ. (О. 1862. I. 101).

Нароніти, -ню, -ниш, гл. Уронить много. *Та летіла зозулечка через сад, наронила пір'вчка повен сад.* Kolb. I. 292.

Наросказувати, -зую, -єш, гл. Наговорить, рассказать много. *Наросказував міх, торбу і три оберемки.* Ном. № 13045.

Нароска́зуватися, -зуюся, -єшся, гл. Вдоволь рассказать. *І не наросказується опісля, які дива там бачив.* Св. Л. 268.

Наросля, -лі, ж. Нарость вокруг ствола дерева. НВолын. у.

Нароспальці, нар. Въ сердцахъ.

Наростати, -таю, -єш, сов. в. нарости, -ту, -те́ш, гл. Наростать, нарости. *Стрижи пана, як вівцю, — на йому шерсть наросте.* Ном. № 1234. **Сало наростає.** Отлагается жиръ.

Наростень, -тня, м. 1) Нарость. Звенигор. у. Вас. 157. 2) Мозоль. *Наростня просто не можна зрізати, а треба перше роспарити, до він і вилізе.* Подольск. г.

Нарости́. См. Наростати.

Наросток, -тка, м. = Назімок.

Нарошне, нар. Нарочно. Рудч.

Нарощиня́ти, -няю, -єш, гл. О тѣстѣ: заквасить много. *Нарощиняв, а чим замісити?* Ном. № 3523.

Нарти, -тів, м. мн. Костяные коньки изъ реберъ животныхъ. Св. Л. 40.

Нарубати, -баю, -єш, гл. Нарубить. *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубаємо дровець.* Ном. № 10289.

Нарубатися, -баюся, -єшся, гл. Нарубиться.

Нарубень, нар. Ребромъ. *Клади його нарубень.*

Наруби, нар. Наизнанку, наизворотъ. Угор.

Нару́га, -ги, ж. Издѣвка, посмѣяніе, позоръ. *Од матері сороба і наруги приняла.* АД. I. 215. *Пришли, пришли, мій миленький, хоч нароком люде, нехай мені од батенька наруги не буде.* Нп. *Почне перед панночками наругу на його зводити.* МВ. (О. 1862. III. 48).

Наругати, -гаю, -єш, гл. Укорять, корить. *Він (писарь) був і мої гроші не оддавав, так я став наругать, то він і оддам.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Нару́гач, -ча, м. Ругатель, насмѣшникъ.

Наругувати, -гую, -єш, гл. = Наругати. *Став мене батько наругувать за ту кражу, то мені вже не можна було дома жити, — я й пішов з дому.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Наругуватися, -гуюся, -єшся, гл. — на ко́го. Задѣвать, затрогивать. *Він часто на мого брата наругується і на мене, то я йому змовчую, а брат не змовчав, — от він і лявся.* Новомосковск. (Залюбовск.).

Наруч, нар. На-руку, съ руки, кстати. *А йому се й наруч.*

Наруша́ти, -шаю, -єш, гл. Двигать, шевелить. *Ой у полі билина, вітер нею хитає, та й найменша пташина і та нарушав.* Чуб.

Нарю́мсатися, -саюся, -єшся, гл. Наплакаться, нахныкаться.

Наря́д, -ду, м. 1) Нарядъ, убранство. *Я їй дорогі наряди справила.* Чуб. V. 720. *Вивела вдова, вивела небога свою дочку у наряді.* Грин. III. 207. 2) Сбруя. *Ой у саді, соді, саді-винограді, стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. Ум. **Нарядонько.** *Як удасться твій миленький та ревнивий, — не дасть тобі нарядоньку поносити.* МУЕ. III. 131.

Наря́ддя, -дя, с. соб. Орудіе. *Дає Іванові шість волів, плуг, віз, рало, все господарне нарядя.* Чуб. II. 523.

Наряджа́ти, -джаю, -єш, сов. в. **нарядити, -джу, -диш**, гл. 1) Приготовлять, приготовить, приводить, привести в порядок, устроить. *Нарядім він новий серп пшениченьку жати.* Нп. *Ми йому ланки нарядили.* Борз. у. 2) Убирать, убрать, наряжать, нарядить. *Не за для тебе сю калину садили, а за для тебе дівку нарядили.* Грин. Ш. 488. 3) Снаряжать, снарядить, назначать, назначить. 4) **Нарядити дитину.** Выражение, имѣющее смыслъ: сдѣлать ребенка. *Було й цілуємось, захилившись за двері, а тут не стямилась, як і дитину нарядили.* Г. Барв. 476. 5) **Нарядити перекір.** Сдѣлать наперекоръ, сдѣлать вопреки чему. *А я тобі, моя мати, перекір наряджу: повну хату, ще й кімнату женихів наведу.* Нп. 6) **Нарядити ціну.** Назначить цѣну. *Взяли тому коню ціну нарядили, півтораста карбованців та й чотири.* Нп.

Наряджатися, -джаюся, -єшся, сов. в. **нарядитися, -джу́ся, -дишся**, гл. 1) Наряжаться, нарядиться. *Умилася, причепурилась і як в неділю нарядилась.* Котл. Ен. 2) Приготовляться, приготовить. *Гуслі гудуть, до двору йдуть: та наряджайся, Марусю, бо возьмуть тебе.* КС. 1883. П. 385.

Нарядо́нько, -ка, м. Ум. отъ наряд.

Наряжа́ти, -жаю, -єш, гл. = **Наряджати.**

Наряжатися, -жаюся, -єшся, гл. = **Наряджатися.**

Насад, -ду, м. 1) Часть телѣги: подушка поверхъ оси. Рудч. Чп. 249. *Садися ж іззаду та не поламай насаду.* Чуб. V. 635. 2) Часть саней (керчуг), которыми гуцулы свозятъ срубленныя деревья: перекладина, лежащая на копилах и связывающая полозья; такихъ перекладинъ вь саняхъ двѣ. Шух. I. 180.

Насаджа́ти, -джаю, -єш, гл. Посадить много, многихъ. *Ото насаджала на віз, — насилу коні йдуть.*

Насаджувати, -джую, -єш, сов. в. **насадити, -джу, -диш**, гл. 1) Насаживать, насадить. *Один чоловік насадив виноградник.* Єв. Л. XX. 9. 2) Надѣвать, надѣть, насаживать, насадить. (Вітряк) *видумав чорт. Чорт уже все поставив, тільки крил, шо вони хрестом, не почепе та каміння не насаде, бо й там хрест.* Драг. 17. 3) Разложить на току хлѣбъ для молотѣбы. *Домолочував жита: півкопи було насажено.* Зміев. у.

Насадити. См. **Насаджувати.**

Насадовити, -влю, -виш, гл. Насадить, рассадить. *Насадовила гостей, що сісти не можна.*

Насажати, -жаю, -єш, гл. = **Насаджати.**

Насажувати, -жую, -єш, гл. = **Насаджувати.**

Насалити, -лю, -лиш, гл. Насалить. *Губи насалить.* Ном. № 8791.

На-самоті, нар. Наединѣ, съ глазу на глазъ. *Дівчача натура усюди однаковісінька: проміж людей так і соромиться, нехай же на самоті, так ну!* Кв. I. 248.

Насамперѣд, нар. Прежде всего. *Вони ж його насамперед барзо привітали.* Нп.

Насварити, -рю, -риш, гл. Погрозить — словами или дѣйствіемъ. *Я йому кавав, щоб він не бунтувався у холодній, а він давай мене лаяти та ще й палицею насварив, піднявши її вгору.* Новомоск. у. (Залюбовск.). *Війт насварив на мене.* Федьк.

Насваритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Разсердиться на кого, погрозить кому. 2) Вдоволь нассориться, набраниться.

Насватати. См. **Насватувати.**

Насва́тувати, -тую, -єш, сов. в. **насватати, -таю, -єш**, гл. Высватывать, высватать.
Насватав батька свого лисого, от і сиди тепер з гарбузом.

Насватуватися, -туюся, -єшся, гл. Присватываться. *Насватується до мене Петро. Насватувався якийсь кийвський, та вона... (не схотіла).* Св. Л. 133. *Пан Кулінський почав на Масю насватуватись.* Св. Л. 275.

Насвіті́тися, -чуся, -тишся, гл. Вдоволь посвѣтити. *Тобі, місяцю, насвіті́тися, мені по світу надивитися.* Марк. 91.

Насв'я́тити. См. **Насвячувати.**

Насв'я́чувати, -чую, -єш, сов. в. **насв'яти́ти, -в'ячу, -тиш**, гл. Насвячивать, насвятить.

Насе́рдний, -а, -е. Сердечный. *Ти мої рани насердні загоїла, замовила рідним словом, рідною піснею.* Г. Барв. 492. *Не діло мене крушило, а туга насердна.* Г. Барв. 119.

Насеред, нар. Посреди; на середину. *З чужим і насеред села розставайся.* Ном. № 9690.

Насиді́тися, -джуся, -дишся, гл. Насидѣться. *Коло неї не насидиться.* Мил. 97.

Насилати, -лаю, -єш, сов. в. **наслати, -шлю, -шлєш**, гл. Насылаять, наслать. *Наслано до нас чужих людей! Се Господь мені лихо наслав!* МВ. (О. 1862. III. 47). **Се неначе наслано.** Какъ будто-бы кто-то умышленно причинилъ (это несчастіе). Ном. № 2133. **Насланий.** Причиненный чужой злой волей (о болѣзни, какомъ-либо несчастіи). Мил. 34.

Насилко́м, нар. Насильно. *І не хотів, так насилком проміняли кобилу.* Терск. об.

Насилу, нар. Съ трудомъ, едва. *Насилу десять чоловік його подужали.* Стор. *Насилу ноги волочу.* Мет. 167.

Насильне, нар. Насильно. *Мене мати насильне женила.* Чуб. V. 728.

Насильний, -а, -е. Сдѣланный, совершенный по принужденію, насильно. *Він їх не буде насильною роботою морити, на паницину ганяти.* Мир. ХРВ. 98. *З насильного колодязя води не пить.* Ном. № 1088.

Насильно, нар. Насильно. *Насильно колодязь копать — води не пить.* Ном. № 1088.

Насильство, -ва, с. Насиліе. *Насильство і тиранство.* К. ХП. 127.

Насильці, нар. Насильно.

Насинити. См. **Насинювати.**

Насинювати, -нюю, -єш, сов. в. **насині́ти, -ню́, -ниш**, гл. Насинивать, насинить.

Насипа́ти, -паю, -єш, сов. в. **насипати, -плю, -плєш**, гл. 1) Насыпать, насыпать. *Пам'ятатиме до судної дошки, поки аж пороху на очі насиплють.* Ном. № 3646. *Казав собі насипати високу могилу.* Нп. 2) Наливать, налить. *Насипай швидче борщу, — їсти хочеться, аж шкура болить!* Харьк. г. *Насип мені ще чарочку!* Харьк. *Насипмо оливи.* Рудч. Ск. II. 150.

Насипом, нар. Насыпавъ просто (на возъ, напр.), не помѣстивъ предварительно въ мѣшокъ или что-либо подобное. *Насипали віз насипом. Показав тютюн... потертий, бо насипом його в кишені носив.* Св. Л. 235.

Насипчасто, нар. Насыпано обильно. *Як насипчасто, то й накопчасто.* Ном. № 12309.

Насит, -гу, м. Насыщеніе. *Вкинутись... у ту ідолюску рокіш, що нема їй ні міри, ні впину, ні наситу.* О. 1861. I. Куліш. 317.

Наситити, -ся. См. **Насищати, -ся.**

Насищати, -щаю, -єш, сов. в. наситити, -сичу, -тиш, гл. 1) Насыщать, насытить. *Із ним на суд стати, правди не зіськати, тільки сріблом-злотом панів насищати.* ЗОЮР. II. 102. *Дірявого мішка не наситиш.* Ном. № 4754. 2) Сварить меду (для пиття). *Бочку меду наситимо.* Грин. III. 104. У Котляревського употреблено въ знач.: подсластить медомъ воду. *Сити із меду наситили.* Котл. Ен.

Насищатися, -щаюся, -єшся, сов. в. насититися, -сищуся, -тишся, гл. Насыщаться, насытиться.

Насіва́ти, -ваю, -єш, сов. в. насіяти, -сію, -єш, гл. Насѣвать, насѣять. *Насіяла борошна на хліб. Насіяла василечків у зеленому саду.* Нп.

Насіда́ти, -даю, -єш, сов. в. насісти, нася́ду, -деш, гл. 1) Насѣдать, насѣсть, садиться, сѣсть на что. *Та до його сизокрилі орли налітали, в головах насідали.* КС. 1882. XII. 502. 2) Налегать, налечь, притѣснять, притѣснить. *Нехай Бог скарає того, хто насідає на кого.* Ном. № 1084. *Покинь... горілку пити; се на тебе й нудьга з похмілля насідає.* О. 1862. VII. 45.

Насіда́тися, -даюся, -єшся, гл. Нападать, напускатися. *Чого ти насідаєшся на мене?*

Насідо́к, -дка, м. Насиженное яйцо.

Насіка́ти, -каю, -єш, сов. в. насікти, -січу, -чеш, гл. 1) Насѣкать, насѣчь, нарублывать, нарубить мелко. *Кабанові кропиви насікла.* Г. Барв. 370. *Уже б та молодичка насікла — нарубала, — т. е. много и скоро говоритъ.* Ном. № 13050. 2) Только несов. в. Обвинять. *На мене тим насікають, що був раз під судом, ну через те і кажуть, а я не брав їхньої скотина.* Новомоск. у. (Залюбовск.)

Насінина, -ни, ж. Одно сѣмячко, одно зерно. Константиногр. у.

Насі́нний, -а, -е. Сѣменной, сѣменистый. Мнж. 186.

Насі́нник, -ка, м. 1) Плодь, оставленный на сѣмена. 2) Дерево, оставленное при порубкѣ лѣса.

Насі́ння, -ня, с. 1) Сѣмя, сѣмена. *Що ж бо то за зілля — чорнее да насіння?* Мет. 230. *От добула собі насіння з круглих буряків.* 2) Сѣмячки (подсолнечника и пр.) *Дівчата лузали насіння.* 3) Сѣмя, потомство; отродѣе. *Промовив Авраамові і насінню його.* Єв. Л. I. 55. *Пускали колоддя, каміння і враже так товкли насіння, що у рутульців хляв і дух.* Котл. Ен. V. 64. Ум. **Насі́нничко.** Сим. 225.

Насіпа́ти, -паю, -єш, гл. 1) Надергать. *Такий уже з тебе возниця, — тільки настав коня.* 2) Натомить дерганіємъ. *Смикаючи сіно, насіпав собі руки.*

Насіпа́тися, -паюся, -єшся, гл. Надергаться.

Насісти. См. **Насідати.**

Насічи, -чу, -чеш, гл. = **Насікти.** Желех.

Насічка, -ки, ж.? Коли коні їдять січку, держи й насічку. Ном. № 13229.

Насіяти. См. **Насівати.**

Наскака́ти, наскачу, -чеш, гл. Наскакать. *Аби болото, а жаби наскачуть.* Ном. № 5419.

Наскакува́ти, -кую, -єш, сов. в. наско́чити, -чу, -чиш, гл. Наскакивать, наскочить. *Тут їм назустріч і коні наскочили.* Стор. *Не кінь наніс, але сам молодець наскочив.* Ном. № 7046. *Оттут би наскочить на його наглою смертю.* К. ЦН. 227. *Мовчи! — ткнула пані, наскакуючи.* МВ. (О. 1862. III. 70).

Наскарбля́тися, -ляюся, -єшся, гл. Приобрѣтать деньги, наживаться. *Корчми жиди взяли, порон теж у їх руках, — наскарбляються вражі жиди.* Канев. у.

Наскидати, -даю, -єш, гл. Набросать. *Наскидали самих денежок стільки! ЗОЮР. I. 153. Як заспіваю пісень козацьких під кобзу, дак наскидають геть у шапку грошей. К. ЦН. 307.*

Наскитатися, -таюся, -єшся, гл. Наскитаться. *Я ж уже нагорювалась і наскиталась із тобою. Мил. 207.*

Наскінчу, нар. Вь концѣ, наконець. *Наскінчу схопила себе обіруч за лиця. Св. Л. 93. Бути наскінчу. Приходить кь концу. А на дворі тим часом січень... був наскінчу. Св. Л. 94.*

Наскіпати. См. **Наскіпувати.**

Наскіпатися, -паюся, -єшся и наскіпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. наскіпатися, -паюся, -єшся, гл. Набрасываться, наброситься, нападать, напасть; приставать, пристать. *Доля... як лихоманка, — не розбіра, на кого наскіпатся; чоловік, чи пан, — їй все однаково. О. 1861. III. 13. Як наскіпався на мене, так куди тобі! Мир. Пов. I. 142. Наскіпався, мов на батька. Ном. № 3465.*

Наскладати, -даю, -єш, гл. Сложитъ много. Желех.

Насклись, нар. Косо, наклонно.

Насклика́ти, -каю, -єш, гл. Созвать многихъ. *Гультайства силу наскликав. К. ПС. 102.*

Наскось, нар. Наискось. О. 1861. XI. Свид. 34.

Наскочити. См. **Наскакувати.**

Наскрадати, -даю, -єш, гл. Накрасть. *Як возив він лк жидівський, то наскрадав лісу чимало. Канев. у.*

Наскрипіти, -плю, -пиш, гл. Наскрипѣть.

Наскрізь, нар. Насквозь. *А сей списом наскрізь пробив і до землі врага пришив. Котл. Ен. VI. 32.*

Наскрізьний, -а, -е. Сквозной. *Ні, ті двері не наскрізьні були, — вони були забиті і замазані; ходили тільки в перві двері. Александров. у. (Залюбовск.).*

Наскуба́ти, -баю, -єш, сов. в. наску́бти, -бу́, -бе́ш, гл. 1) Надирать, надрать. *Наскуб чуба йому. 2) Надергивать, надергать. Наскубла пір'я. Наскуб сіна з стога.*

Наскубатися, -баюся, -єшся, сов. в. наскубтися, -буся, -бешся, гл. 1) Надирать, надрать. *Добре наскубсь (хлопця). Мнж. 122. 2) Вдоволь надергиваться, надергаться. (У півня) пір'я покострубачене; а наскубся, стрепенувся... і пішов. Сим. 211.*

Наскуповувати, -вую, -єш, гл. Накупать. *Наскуповував свиней десяток. О. 1862. IV. 82.*

Наскуча́ти, -чаю, -єш, сов. в. наскучити, -чу, -чиш, гл. Наскучать, наскучить. *Да вже ж мені наскучим. Чуб.*

Наслати. См. **Насилати.**

Наслатися, -шлю́ся, -шлешся, гл. Наслаться.

Наслинити. См. **Наслинювати.**

Наслинювати, -нюю, -єш, сов. в. наслинити, -ню, -ниш, гл. 1) Наслюнивать, наслюнить, смачивать, смочить слюной. Желех. 2) Слюнявить, наслюнявить.

Насліддя, -дя, с. Наслѣдіе. *Таке лукавому насліддя. К. Іов. 45.*

Наслідній, -я, -є. Наслѣдственный. *Земля наслідня. К. Бай. 24.*

Наслідок, -дку, м. Слѣдствіе, послѣдствіе. К. ХП. 13.

Наслідство, -ва, с. Наслѣдство. *Я приїхав оглядати своє наслідство. Левиц. I. 66.*

Наслідування, -ня, с. Подражаніе. Желех.

Наслідувати, -дую, -єш, гл. 1) Наслѣдовать. *Що робити мені, щоб життя вічне наслідувати?* Єв. Мр. X. 17. 2) — **кого, що.** Подражать. Желех.

Наслідувач, -ча, м. Подражатель. Желех.

Наслухати, -хаю, -єш, гл. Услышать, прослышать. *Наслухав я, що там добре живеться.*

Наслуха́ти, -хаю, -єш, гл. Прислушиваться. *Я вже давно наслухаю, до чого воно дійде.* О. 1861. XI. Кух. 27. *Як вітер подихає, зашелестить комиш, пластун іде ходом сміло, а як вітер оддыхає, то він стоя наслухає.* О. 1862. II. 63.

Наслухатися, -хаюся, -єшся, гл. Наслушаться. *Наслухаєшся вже всього.* Рудч.

Насмажити. См. **Насмажувати.**

Насмажувати, -жую, -єш, сов. в. насмажити, -жу, -жиш, гл. На жаривать, на жарить. *Дожидаючи гостей, насмажили гусей, поросят по двоє.*

Насмалити, -лю, -лиш, гл. 1) Опалить во множествѣ. *Насмалили аж трьох кабанів.* 2) Наугарить шерстю.

Насмальцьовувати, -вую, -єш, сов. в. насмальцьовати, -цюю, -єш, гл. Намазывать, намазать жиромъ, саломъ.

Насмердіти, -джу, -диш, гл. Навонять.

Насмикати. См. **Насмикувати.**

Насмикувати, -кую, -єш, сов. в. насмикати, -каю, -єш, гл. На дергивать, на дергать. *Ворона на пряде, сорока насмиче.* Чуб. V. 1144.

Насмілитися, -люся, -лишся, гл. Осмѣлиться. МВ. II. 121.

Насміти, -смію, -єш, гл. Осмѣлиться, посмѣть. *Оце прийду з роботи пізно, дак і світла не засвітять і не озвуться. А жінка не насміє.* Г. Барв. 321.

Насмітити. См. **Насмічувати.**

Насміх, -ха, м. Насмѣшникъ. *Женише мій, насміше мій, на сміх мене любиш.* Грин. III. 72. См. **Насмішок.**

Насміхання, -ня, с. Насмѣшка. Левиц. Пов. 118.

Насміха́ти, -хаю, -єш, гл. Насмѣхаться. *Стали з їх сусіди насміхати.* Мет. 348.

Насміхатися, -хаюся, -єшся, гл. = **Насміхати.** *Насміхалися з його.* Єв. Мр. V. 40. *Із матки старенької насміхається.* Макс.

Насмічувати, -чую, -єш, сов. в. насмітити, -мічу, -тиш, гл. Насаривать, насорить. *А хто се насмітив?* Канев. у. *Те смітте, що батьки з дідами насмітили.* К. Дз. 29.

Насмішіти, -шу, -шиш, гл. Насмѣшить. Мнж. 4.

Насмішка, -ки, ж. = **Смішки.** *Уже минаються дівоцькі насмішки.* Чуб.

Насмішко, -ка, м. = **Насмішок.** *Пуде з нас того, що я та жінка моя чесні, — каже. А там та був Іван Насмішко. «Які, каже, ви чесні, що я з твоєю жінкою ту ніч ночував».* Мнж. 51.

Насмішкуватий, -а, -е. Насмѣшливий. Чуб. I. 269.

Насмішкувато, нар. Насмѣшливо. Левиц. МБ. 78.

Насмішок, -шка, м. Насмѣшникъ. *Ти, женише, ти женише, ти чортів насмішку, коли мене не сватаєш, сватай мою кішку.* Нп. См. **Насміх, насмішко.**

Насміяти(-ся), -смію(-ся), -смієш(-ся), гл. Насмѣяться. *Хотів я, мати, з сироти насміяти.* Чуб. V. 409. *Щоб ви нашому пісному борщеві не насміялися.* Змієвск. у. *Було б тобі та й не дати з себе насміятись.* Нп.

Насмоктатися. См. **Насмоктуватися.**

Насмокуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **насмоктатися, -кчуся, -чешся**, гл. 1)

Вдоволь насасуватися, насосатися. 2) Напиватися, напиться п'янимъ. Сим. 100.

Насмолити. См. **Насмолювати**.

Насмолювати, -люю, -єш, сов. в. **насмолити, -лю', -лиш**, гл. Насмаливать, насмолить, осмаливать, осмолить. *Насмолив коси шевською смолою*. Рудч. Ск. I. 174.

Наснувати, -ную', -єш, гл. Натянуть извѣстное количество нитей на оснѣвницю.

Желех. Вчора багато наснувала, а сьогодні дитина не дала. Константиногр. у.

Насолити. См. **Насолювати**.

Насолодити. См. **Насолоджувати**.

Насолоджувати, -джую, -єш, сов. в. **насолодити, -джу', -диш**, гл. Наслащивать, насластить.

Насолювати, -люю, -єш, сов. в. **насолити, -лю', -лиш**, гл. Насаливать, насолить.

Насонник, -ка, м. Подсолнечникъ. Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн.

Насору́та, -ги, ж. Задоръ? Навязчивость? Придирки? *Колись було зберуться сусіди і почнуть гомоніти без клопоту та насоруги*. Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Наспа, -пи, ж. Количество сыпучаго тѣла, насыпанное сверхъ мѣры. З наспою. Съ верхомъ. *Брав у-щертъ, а віддав з наспою*.

Наспак, нар. = **Навспак**. Угор. Наспатися, силюся, спится, гл. Наспаться.

Наспівати, -ваю, -єш, сов. в. **наспіти, -пію, -єш** и **наспінути, -ну, -неш**, гл. 1)

Поспѣвать, поспѣть, подоспѣвать, подоспѣть. *Аж ось наспіли святки*. Ком. I. 16.

Раненько вийду, на обід наспіну. Мир. Пов. II. 79. 2) Настигать, настичь, догонять, догнать. *Оглядав, чи не наспіви погоня*. Стор. МПр. 109. *Тут їх доля зла наспіла*. Котл. Ен. VI. 33. 3) Созрѣвать, созрѣть (о многихъ). *Полуниці вже наспіли*. Харьк. у.

Наспіватися, -ваюся, -єшся, гл. Напѣться. *Наспівавшись і натанцювавшись, кинулись до їжі*. Левиц. I. 350.

Наспід, нар. Подъ низъ, внизъ, на низъ, на дно. *Сховала в скриню аж наспід*.

Наспід, нар. Пополамъ съ кѣмъ-нибудь, съ половины. *Баба засадила город наспід з...*

Своєї землі мало, — беремо в пана наспід.

Наспінути, наспіти. См. **Наспівати**.

Насподі, нар. Внизу, подъ низомъ, на днѣ.

Наспорожня́ти, -няю, -єш, гл. Поопоражнивать.

Наспорі́ти. См. **Наспоряти**.

Наспоря́ти, -ряю, -єш, сов. в. **наспорі́ти, -рю', -риш**, гл. 1) Приобрѣтать, приобрѣсть, запасать, призапасить. Желех. 2) Доставлять, доставить, снабжать, снабдить въ изобиліи. Вх. Зн. 40.

Наспотикатися, -каюся, -єшся, гл. Устать, утомиться, спотыкаясь. *Поки натрапиш на їх, — що нападаєшся да наспотикаєшся*. О. 1862. VI. 57. *Я по чужих нивах наспотикалась*. Мил. 205.

Наспо́тич, наспо́тички, нар. Спотыкаясь. *Як займу з двора, то наспотич летітимеш*.

Наспочива́тися, -ваюся, -єшся, гл. Вдоволь отдохнуть.

Насправля́ти, -ляю, -єш, гл. 1) Надѣлать, накупить. *Насправляла Зося суконь*. Левиц. I. 410. 2) Наготовить, устроить. *Насправляли в селі багато обідів за померші душі*. Весіллів *насправляли*.

Нассятіся, -ссуся, -ссєшся, гл. Насосаться вдоволь. *Іде комар із своїм військом... «Ей, Іване Голику, дай моему війську крові напиться!»... Він зараз сорочку з себе... Комарі нассались і полетіли.* ЗОЮР. II. О2.

Наставати, -стаю́, -єш, сов. в. настати, -стану, -неш, гл. Наставать, настать, наступать, наступить. *Треба зачинати шаткувать на сьомім дні, як молодик настане.* Ном. № 300. *Що далі на світі, більш біда настає.* Ном. № 961. *Поляжемо, — по нас настануть люде, що прах німий наш воскресять ділами.* К. ЦН. 241.

Наставити, -ся. См. Наставляти, -ся.

Наставляти, -ляю́, -єш, сов. в. наставити, -влю, -виш, гл. 1) Наставлять, наставить. *Кругом наставили мисок.* Котл. Ен. 2) Ставить, поставить, наставить, направлять, направить. *Марта, дивлюсь, припинилась, наставила головоньку, мов та перепілочка, і слухає — не дише.* МВ. 3) Дѣлать, сдѣлать (кого-либо, чѣмъ-либо). *Ви ж (мати) було раненько встаєте, та нас розбужаєте, нас хазяєвами наставляєте.* Мил. 200. 4) Опредѣлять, опредѣлить, назначать, назначить, избирать, избрать (на должность). *Січовики давали войськову пораду, збивали народ докупі і наставляли сотників.* Стор. МПр. 60. 5) **Наставляти мая.** Гулять въ саду или въ лѣсу 1-го мая съ угощеніємъ. Х. С. I. 76. Подобно этому также **наставляють баби петрівку**, т. е. устраивають угощеніє въ первый день петровскаго поста. 6) = **Настановляти 5.** *Хто його й на розум добрий наставляв?* МВ. II. 10.

Наставляти, -вляю, -єш, гл. Тоже, что и **наставити 1, 2, 3, 4**, но только въ приложеніи ко многимъ предметамъ, лицамъ. *Наставляв копок, як на небі зірок.* Грин. III. 18. *Наставляла повну хату, що ніде й ступнути. Яких у нас наставляли владик!* К. ПС. 30.

Наставлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. наставитися, -влюся, -вишся, гл. 1) Наставляться, наставиться. 2) Назначаться, назначиться (на службу). 3) Устремляться, устремиться къ чему-либо, намѣриваться; намѣриться, мѣтитъ куда-либо. *Наставилася вовкові в зуби.* Ном. № 10245.

Наставний, -а, -е. Назначенный (на должность)? *Буть мені тепер у Білій Церкві наставним равом!* ЗОЮР. I. 59.

Наставник, -ка, м. Надсмотрщикъ надъ рабочими. *У нашого наставника нагай за плечима.* Грин. III. 128.

Наставниця, -ці, ж. Надсмотрщица надъ работницами. *А в нашої наставниці рябая спідниця, тоді ж вона нас пускає, як зійде зірниця.* (Пѣсня полольщиць) Грин. III. 128.

Насталити. См. Насталювати.

Насталювання, -ня, с. Насталенье, наварка сталью. Желех. У Марка Вовчка употреблено какъ названіє насталеннаго мѣста инструмента. *Павло на ході взяв сокиру, що з під лави насталюванням блищала.* МВ. (О. 1862. I. 89).

Насталювати, -ляю, -єш, сов. в. насталити, -лю́, -лиш, гл. Насталивать, насталить. *Він пішов до коваля ніж насталювать.* Рудч. Ск. I. 44.

Настання́, -ня́, с. Возникновеніє. *Ще до настання в Польщі ізуїцтва, ляхи в наших владик-архирейв були «бісові пекельники», а Русь у римського прелацтва не прекладалась над жидову.* К. Кр. 9. **Настання́ світу.** Созданіє міра. Желех.

Настановити, -ся. См. Настановляти, -ся.

Настановляти, -вляю, -еш, сов. в. настановити, -влю, -вищ, гл. 1) и 2) = Наставляти 1 и 2. 3) = Наставляти 3. Він обох нас хазяїнами настановив, за його доглядом повно в нас і в дворі, і в полі. Г. Барв. 196. 4) = **Наставляти 4.** Його козаки злюбили, до себе в курінь пустили, ще й отаманом настановили. ЗОЮР. I. 216. Його громада титарем настановила. Г. Барв. 424. 5) — **на що.** Вообщє значить — сдѣлять обладателемъ чого-либo. **Настановити на хлїб.** Дать кусокъ хлѣба, т. е. обезпечить матеріально. Прожили ми так десять років і стали гадати, щоб іще на сей шматок хлїба, що ми маємо, да кого-небудь настановити і по нашій смерті. Г. Барв. 415. Прохала свою приятельку настановити її на хлїб, пошукати службу. Г. Барв. 511. Употребляється и по отношенію къ другимъ предметамъ: хозяйка, у которой не держались свиньи, покупаетъ свинью у другой и чрезъ нѣсколько времени благодарить: «Спасибі Богові та й вам, — тепер у мене гуком свиней. Уже що правда, дак правда: не жалуєте, продаючи, ведуться добре... Би мене, бувайте здорові, настановили на свині». Г. Барв. 420.

Настановити на розум, на добрий розум. Надоумить, направить на путь истинный; развить, научить путемъ воспитанія. 6) Установивать, установить. Закон?... Ви сами настановили такий закон. Мир. ХРВ. 261.

Настановлятися, -вляюся, -ешся, сов. в. настановитися, -влюся, -вищся, гл. = Наставлятися 1 и 2.

Настарчати, -чаю, -еш, гл. = Настачати. А я зілля настарчаю, їх із лиха виручаю. Стор. МПр. 159.

Настати. См. Наставати.

Настачати, -чаю, -еш, сов. в. настачити, -чу, -чищ, гл. Припасать, припасти, приготовлять, приготувить, доставлять, доставить вдоволь. Усе то настачили... ніженські міщане. К. ЧР. 258. По десять разів на день їси і хлїба тобі не настачиш! Не настачуть мої руки на трьох дітей і на його. Г. Барв. 284. — Чого чорт плаче? — Що панам людей не настаче. Ном. № 1141.

Настачитися, -чуся, -чищся, гл. = Настачити. Прядева на вірвовки не настачишся. Стор. МПр. 81.

Настеж, настезінь, настезір, нар. = Настіж. Вх. Зн. 40.

Настелити. См. Настелювати.

Настелювати, -люю, -еш, сов. в. настелити, -лю, -леш, гл. Настилать, настлать. Поміст шклом настеляний. Рудч. Ск. II. 105.

Настерігати, -гаю, -еш, сов. в. настерегти, -режу, -жещ, гл. Подстерегать, подстеречь, подкарауливать, подкараулить.

Настерти, -ся. См. Настирати, -ся.

Настигати, -гаю, -еш, сов. в. настигнути и настигти, -гну, -неш, гл. 1) Догонять, догнать, настигать, настичь. В село із лісу вовк забіг... Проклятий люд з собаками настиг. Глїб. 40. 2) Приходить, прийти; являться, явиться; приближаться, приблизиться; прибывать, прибыть; поспѣвать, поспѣть. А за тим настигли сестри, куми та зовиці. Мкр. Н. 18. Настигає й весна. Г. Барв. 374. Темна нічка настигала. Мкр. Н. 35. Ти в дорозі не снуєшся, як спасівка настигне. Кв. I. 84. Бог мені поміг: настигнув в пору на весілля. Мкр. Н. 31. Настигли в город Таганрог. Мкр. Г. 64. 3) Созрѣвать, созрѣть (о многомъ) Настигли груші, яблука. Левиц. Пов. 236. Настигли ягоди. Рудч. Ск. I. 146.

Настил, -ду, м. Слої снѣга на корѣ деревьєвъ, крышахъ зданій и пр. Борз. у.

Настилати, -лаю, -єш, гл. Вышивать гладью.

Настилування, -ня, с. Вышиванье и вышивка гладью. Чуб. VII. 415.

Настинати, -наю, -єш, гл. Срубить много, убить многих рѣжущимъ орудіємъ.

Повен двір і сад їх настинато та навішано горонах. К. ЦН. 274.

Настирати, сов. в. настёрти. Встрѣчено только въ безличной формѣ: **Настёрло:** припало, загорѣлось, приспичило, захотѣлось. Мнж. 186.

Настиратися, -раюся, -єшся, сов. в. настёртися, -стеруся, -решся, гл. Домогаться, добиваться, добиться, настаивать, настоять. *А щоб «Положеніє» читати, так цюю нема. Як роздали «Положеніє», так воно і спочиває чистеньке у волості, чи там де: нема таких..., щоб йому настирались.* О. 1862. VI. 95. *Це вже я настерся, щоб більшу (хату) робили, а то б ще менча була.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Настіритися. См. **Настирюватися.**

Настирливий и настирний, -а, -е. Надоѣдливый. *Настирлива муха.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. *Настирна дитина.*

Настирюватися, -рююся, -єшся, сов. в. настиритися, -рюся, -ришся, гл. Надоѣдать. надоѣсть, опротивѣть кому своей навязчивостью. *Так уже настирилась мені, що вже не знаю, як од тебе одчепитись.* Левиц. К. С. 60. *Старшина настирився людім, крий Боже! бо не одного й не другого скривдив.* Канев. у. *Настирився людім, то й віддали в москалі, бо як стеріг ліса, то все людей бив своїх.* Канев. у.

Настіж, нар. Настежь. *І сіни й хата перед тобою настіж.* К. ЧР. 222.

Настільник, -ка. Скатерть. НВолын. у. *Стіл застелений чистим настільником.* О. 1862. V. 77. *Дівчата несуть сорочки, шиті рушники, настільники.* К. Ория.

Настобурчити, -ся и настобурчити, -ся. См. **Настобурчувати, -ся и настобурчувати, -ся.**

Настобурчувати и настобурчувати, -чую, -єш, сов. в. настобурчити и настобурчити, -рчу, -чиш, гл. Наеживать, наежить, приподнимать, приподнять (волоса, шерсть). *Величезний звір підняв спину і настобурчив на спині темну сизу шерсть.* Левиц. Пов. 98.

Насто(в)бурчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. насто(в)бурчитися, -чуся, -чишся, гл. Приподниматься, приподняться, становиться, стать дыбомъ (о волосахъ, шерсти). *На голові волосся настобурчилось як щетина.* Левиц.

Настовпужити, -ся. См. **Настовпужувати, -ся.**

Настовпужувати, -жую, -єш, сов. в. настовпужити, -жу, -жиш, гл. = Настовбурчувати.

Настовпужуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. настовпужитися, -жуся, -жишся, гл. = Настовбурчуватися.

Настоло́чити. См. **Настолочувати.**

Настоло́чувати, -чую, -єш, сов. в. настолочити, -чу, -чиш, гл. = Настоптувати, настоптати. *Ногою настолочив хробака.* Вх. Зн. 40.

Настопірити, -рю, -риш, гл. = Насторошити.

Настоптати. См. **Настоптувати.**

Настоптувати, -тую, -єш, сов. в. настоптати, -пчу, -чеш, гл. Наступать, наступить. *Турн злобно сильною п'ятою на труп Паланта настоптав.* Котл. Ен. VI. 30.

Насторожати, -жаю, -єш, сов. в. **насторожити, -жу, -жиш**, гл. Настораживать, насторожить, готовить, приготовить к чему-либо. **Насторожити ноги**. Напречь ноги к усиленному бѣгу. *Ми свої ніженьки насторожали, щоб хорт не догнав.* Рудч. Ск. I. 16.

Насторо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **насторо́чити, -чу, -чиш**, гл. 1) Наставлять, наставить, поднимать, поднять. *Насторочила свиня щетину мов їжак.* 2) — **вуха**. Навострять уши. *Еней наги насторочив уха.* Котл. Ен. III. 73.

Насторошити. См. **Насторошувати**.

Насторошувати, -шую, -єш, сов. в. **насторо́шити, -шу, -шиш**, гл. = **Насторочувати**. *Маруся так уши й насторошила, щоб чути все, що будуть говорити.* Кв. I. 72. (Kit) *уші насторошив.* Сим. 230.

Насторч, нар. 1) Вертикально. 2) — **казати**. Противорѣчить, спорить. *Така добра вдалася, що ніколи й слова насторч не, скаже.* Мир. ХРВ. 336.

Настоювати, -юю, -єш, сов. в. **настояти, -тою, -їш**, гл. Настаивать, настоять (жидкость на чемъ-либо).

Настоянка, -ки, ж. Настойка.

Настояти. См. **Настоювати**.

Настоящий, -а, -е = **Справжній**. *Настояща козачка.* МВ.

Настра́хати, -хаю, -єш, гл. Напугать, испугать.

Настрахатися, -хаюся, -єшся, гл. Напугаться, испугаться. Г. Барв. 518.

Настрашити. См. **Настрашувати**.

Настраши́тися, -шуся, -шишся, гл. Напугаться. Желех.

Настрашка, -ки, ж. Устрашение. **Зробити настрашку**. Постращать, поугать словами или дѣйствиемъ. *Я б йому зробив настрашку, як би він був зостався з хлопцями, так утік бо.* Катерин. у. (Залюбовск.).

Настрашувати, -шую, -єш, сов. в. **настраши́ти, -шу́, -шиш**, гл. Напугивать, напугать. *Цю ніч так мене настрашило: ходить ти й ходить щось попід вікнами.* Черниг. у. *Я тепер так дивлюся, щоб не було іскри в попелі, бо мене вже настрашило: висипала попід пліт та й байдуже; аж вихожу, а з-під плоту курить, — уже займається.* Черниг. г. *Я свою дочку собаками настрашила, щоб на вулицю не вибігала.* Черниг. у.

Настрéмeць, -мця, м. Наслѣдникъ. Ананьев. у.

Настренчити. См. **Настренчувати**.

Настренчувати, -чую, -єш, сов. в. **настренчити, -чу -чиш**, гл. Настраивать, настроить, возбуждать, возбудить. *Проклята Параска настренчила всіх дітей проти мене.* Левиц. ПЙО. I. 381. *Так настренчила її против чоловіка, що вона його зненавиділа.* См. **Наструнчити** и **настрычити**.

Настріля́ти, -ляю, -єш, гл. Настрѣлять. *Наш стрілець сьогодні багато качок настріляв.*

Настроїти, -ся. См. **Настроювати, -ся**.

Настромити, -ся. См. **Настромлювати, -ся**.

Настро́млювати, -млюю, -єш, сов. в. **настроми́ти, -млю́, -миш**, гл. Натыкать, наткнуть, надѣвать, надѣть. *Одинчика убили і настромили на віху його козацькую головку.* Котл. Ен. V. 61.

Настромлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. настромитися, -млюся, -мишся, гл.

Натыкатися, наткнутися.

Настроювати, -юю, -єш, сов. в. настроїти, -рою, -їш, гл. Настраивать, настроить.

Настройте музики. Чуб. V. 1125. Як дудку настроїш, так вона грає. Чуб. I. 253.

Настроюватися, -ююся, -єшся, сов. в. настроїтися, -роюся, -їшся, гл. 1)

Настраиватися, настроиться. 2) Приготовлятися, приготовиться. *Настроїтись на баталію.*

Настругати. См. **Настругувати.**

Настругувати, -гую, -єш, сов. в. настругати, -гаю, -єш, гл. Настругивать, настругать.

Желех.

Наструнчити. См. **Наструнчувати.**

Наструнчувати, -чую, -єш, сов. в. наструнчити, -чу, -чиш, гл. = Настренчувати, настренчити. *Наструнчити їх, щоб уже в один голос співали. Мир. ХРВ. 278.*

Настрючити, -чу, -чиш, гл. = Настренчити. Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Настрямок, -мку, м. Небольшое количество, небольшой возъ сѣна, соломы, дровъ.

Набрав дров настрямок. Сторгував настрямок сѣна. Харьк. у. Ум. Настрямочок.

Наступ, -пу, м. Наступленіє. Тяжкі гріхи впинили предків наших від наступу на землі християнські. К. МБ. X. 18.

Наступати, -паю, -єш, сов. в. наступити, -плю, -пиш, гл. 1) Наступать, наступить на

что. *Даю вам силу наступати на гадюки. Єв. Л. X. 19. 2)* Надвигатися, надвинутися,

подходить, подойти. *Наступає чорна хмара. Нп. 3)* Наступать, наступить, нападать, наступать.

напасть. 4) Наставать, наступать. *Весна наступає.*

Наступник, -ка, м. Преемникъ.

Наступниця, -ці, ж. Преемница. Желех.

Наступцем, нар. Наступательно, рѣшительно.

Настягатися, -гаюся, -єшся, гл. 1) Набраться съ нѣкоторымъ затрудненіємъ (о

многомъ). *Настягалоя рублів на кілька грошей. Мир. ХРВ. 59. 2)* Насобирать, набрать

(многое и съ трудомъ). *Ви тут з матір'ю то сим, то тим боком настягаєтесь на зіму. Мир. ХРВ. 16. 3)* Насобиратися, сойтися (о людяхъ). *Як де лучиться весілля, чи празник, чи що, то гостей настягається, що й голці не впасти. Св. Л. 201.*

Насувати, -ваю, -єш, сов. в. насунути, -суну, -неш, гл. 1) Надвигать, надвинуть. *І*

шапку на очі насунув. Котл. Ен. V. 39. 2) Надвигатися, надвинутися. *Піч насунула темна. Г. Барв. 462. 3)* Появляться, появиться во множествѣ. *Весь город насунув у світлиці. Левиц. I. 263.*

Насуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. насунутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Надвигатися,

надвинутися. 2) Появляться, появиться во множествѣ. *Насунулось лиха до бісового батька. Ном. № 2022.*

Насукати, -каю, -єш, гл. 1) Насучить. *До я й свого поведу, із лик мутузок насукавши.*

Чуб. V. 529. 2) — бубликів. Надѣлать баранокъ. Новомоск. у. (Залюбовск).

Насумритися, -рюся, -ришся, гл. Нахмуриться. Змієв. у.

Насунути, -ся. См. **Насувати, -ся.**

Насуперекі, нар. Наперекоръ, въ пику. *Він все тобі насуперекі робе. Черк. у.*

Насупити, -ся. См. **Насуплювати, -ся.**

Насуплювати, -плюю, -єш, сов. в. насупити, -плю, -пиш, гл. Нахмуривать, нахмурить. *Насупити брови. І Данило инший став, як одружився: вже не насуплені чорні брови і на устах ласкавий усміх.* МВ. I. *Насупило, — аж світу Божого не видно.*

Насуплюватися, -плююся, -єшся, сов. в. насупитися, -плюся, -пишся, гл.
Нахмуриваться, нахмуриться. *Один з троянської громади, насупившись, все мовчав.* Котл. Ен. II. 34. *Лемішка сидів насупившись.* Левиц. I. 275. *А тут хмара насупилась і зразу така темрява!* Г. Барв. 236.

Насупонитися, -нюся, -нишся, гл. = Насупитися. *Насупонивсь як той сим.* Ном. № 3374.

Насу́пуватий, -а, -е. Имѣющій суровый видъ.

Насушити. См. **Насушувати.**

Насушувати, -шую, -єш, сов. в. насушіти, -шу́, -шиш, гл. Насушивать, засушить. *Ми сухарів насушим.* Ном.

Насущний, -а, -е. Насущный. *Як то тяжко той насущний люде добувають.* Шевч.

Насущик, -ка, м. Насущный хлѣбъ. *Він... кривавицею добува той насущик.* Сим. 217.

Насхил, на́схиль, нар. Склонясь, наклонившись, полу-лежа; наклонно. *Усю ніч насхил проседіла.* Міус. окр. *Насхиль стіл стоїть.* Константиногр. у.

Наський, -а, -е. Нашъ, намъ принадлежащій, а не иностранный. Сим. 53. *Чи щире воно там все насъке, чи тільки насъким помазалось?* О. 1862. I. 76. *Не корова не насъка, а чорноморська.* О. 1861. VI. 165. *Наських пирогів ляхи не печуть.* Ном. № 862.

Нася́ти, -сяю, -єш, гл. = Насіяти. *Насяла миленька білої лелії.* Гол.

Ната́врити, -рю, -риш, гл. Поклеймить, наложить клеймо.

Натаганити, -ню, -ниш, гл. 1) Много наложить. *Васильк. у.* 2) Много наготовить.

Натанти́рити, -рю, -риш, гл. Наговорить, надѣлать? *Се він натантирив, Левашову щось сказав, мусів той йому повірить, да весь город розчухрав.* КС. 1882. V. 534.

Натанцюватися, -цююся, -єшся, гл. Натанцеваться. *Натанцюєтесь іще, поки до третіх.* Шевч. 308.

Натарабанити, -ню, -ниш, гл. Набарабанить. *Мені у млині вуха натарабанило.*

Натасува́ти, -сую, -єш, гл. 1) Набить, наколотить. *І боки так натасувала...* Котл. Ен. VI. 65. 2) Набить, наполнить что-либо. *Натасувати в горні бульби.* Вх. Зн. 40.

Натвори́ти, -рю́, -риш, гл. Надѣлать, натворить. *Бачите ви, ловці-молодці, чого ви натворили.* Шевч. 289.

Нате. См. **На.**

Натекти. См. **Натікати.**

Натенькі, -ків, м. мн. Давати натенькі́. Дѣлать намеки.

Натерменувати, -ну́ю, -єш, гл. Обозначить; записатьъ.

Натерпі́тися, -плюся, -пишся, гл. Натерпѣться. *Вже лихого ми натерпілись доволі.* Левиц. I. 282.

Натерти, -ся. См. **Натирати, -ся.**

Натерть, -ти, ж. Измельчившаяся отъ тренія солома. Камен. у.

Натесати. См. **Натісувати.**

Натечи, -чу, -чеш, гл. = Натекти. Желех.

Натиканий, -а, -е. Съ вытканними узорами (о тканяхъ). *Купила на ярмарку набожник, заполоччу натиканий. Спідниця натикана.* Черниг. у.

- I. Натикати, -каю, -єш, сов. в. наткати, -тчу, -тчеш, гл.** 1) Только въ с. в.: наткаты известное количество. 2) Ткацкимъ способомъ дѣлать, сдѣлать узоры на ткани. *Натикати квітки.* Лебед. у.
- II. Натика́ти, -каю, -єш, сов. в. натикати, -каю, -єш, гл.** 1) Натыкать, натыкать. *Натикала за намітку земної рути.* Чуб. V. 1132. 2) Натыкать, наткнутъ на что. *Мухариці дрібненької не наток би на удку.* Вх. Зн. 40.
- Натина, -ни, ж.** 1) Раст.: дикая лебеда, *Chenopodium album*. Шух. I. 21. 2) Кушанье изъ лебеды. Kolb. I. 54.
- Натина́ти, -наю, -єш, сов. в. натяти, -тну, -не́ш, гл.** Нарубливать, нарубить, нарѣзывать, нарѣзать.
- Натина́тися, -наюся, -єшся, сов. в. натя́тися, -тнуся, -нешся, гл.** 1) Натыкаться, наткнутъся на острое и обрѣзаться, накальваться, наколотъся. *Натявся на косу.* 2) Натужиться, понатужиться. *Я іще як натнусь, дак іще й тебе переживу.*
- Натині́на, -ни, ж.** Овечья шерсть, снятая съ годовалой овцы. Шух. I. 196.
- Нати́ня, -ні, ж.** Стебель, ботва (картофельная). Угор.
- Натира́ти, -раю, -єш, сов. в. натерти, -тру, -треш, гл.** 1) Натирать, натереть. *Знайшла ріпу, натерла на тертушку.* Мир. Пов. II. 52. 2) Напирать, напереть. *Козаки на піхоту міцно натирали.* Гол. I. 34. 3) Настаивать, докучать. *Не натирай, бо бачиш, що ніколи.* Брацл. у.
- Натира́тися, -раюся, -єшся, сов. в. натертися, -трусся, -ре́шся, гл.** Натираться, натереться.
- Натирачка, -ки, ж.** У сапожн.: деревянный брусокъ для приглаживанія каблука. Сумск. у.
- Нати́рити, -рю, -риш, гл.** Натащить. *Вже повну холодну натирили і людей, і жінок, і дівчат, і малих дітей.* Кв. II. 286.
- Натиск, -ку, м.** 1) Надавливаніе, натискиваніе. 2) Давка, толпа. *Натиск такий, що й пройти не можна, свічки поставити.* Канев. у.
- Натиска́ти, -каю, -єш, сов. в. натиснути, -ну, -неш, гл.** 1) Натискивать, натиснуть, надавливать, надавить, нажимать, нажать. 2) Налегать, налечь. *Жировий натискає, щоб школа була.*
- Натиски, нар.** Нажимая, натискивая, давя. *Напився... Доброму коню натиски налягає.* Лукаш. 43.
- Натиснути.** См. **Натискати.**
- Нати́снутися, -нуся, -нешся, гл.** Натѣсниться, натолпиться.
- Натичка, -ки, ж.** Короткій коль, вбитый не въ землю, а въ плетень, возлѣ большого кола, если послѣдній окажется короткимъ и не даетъ возможности продолжать городить. Мнж. 186.
- Натіва́ти, -ваю, -єш, гл.** Начинать? затѣвать? *Оце вже на иншу натіва* (о ребенкѣ, сперва смѣявшемся, а потомъ начавшею плакать). Зміев. у.
- Натіка́ти, -каю, -єш, сов. в. натекти, -течу, -чеш, гл.** Натекать, натечь. *Водиця сама в хату натече.* Чуб. V. 897.
- Натісувати, -сую, -єш, сов. в. натесати, -тешу, -шеш, гл.** Натесывать, натесать. Желех.

Натішитися, -шуся, -шишся, гл. Натѣшиться, насладиться. *Та нехай же я перше сама тобою натішусь, рибко, нехай на тебе надивлюся.* МВ. (О. 1862. III. 39). *От приходять до церкви та й не натішаються.* Рудч. Ск. II. 197.

Наткати. См. **Натикати.**

Наткатися, -тчуся, -чешся, гл. Наткаться.

Наткнути, -ну́, -не́ш, гл. = Настромити.

Наткну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Наткнуться, натолкнуться. *Шукаю, шукаю... Господи б хотілось заїдати хоть що небудь! Та оце й наткнувсь на таке потне, що так і заснув, Богу не молившись...* Шевч. 563.

Натну́ти, -тну, -не́ш, гл. = Натякнути. *Ти натни мені тоді, щоб я згадав.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Натовкмачити. См. **Натовкмачувати.**

Натовкма́чувати, -чую, -еш, сов. в. натовкмачити, -мачу, -чиш, гл. Набивать, набить, напихать. *Натовкмаче було туди сухарів житних.* О. 1861. XI. 27.

Натовкти́, -вчу, -че́ш, гл. 1) Натолочь. 2) Побить. *Не раз, не два головоньку натовче.* Чуб. V. 638.

Натовктися, -вчуся, -че́шся, гл. Натолочься.

Натовп, -пу, м. Стечение, скопление народа, толпа. *За тим натовпом (що гості на весіллі), клопотом та трусою, то я не урвала й годинки з людьми попрощатись.* МВ. (О. 1862. III. 50).

Натовпитися, -плюся, -пишся, гл. Набиться, натѣсниться, столпиться. *Людей натовпилось повнісінька хата.* Левиц. I. 21.

Натовчи, -чу, -че́ш, гл. = Натовкти. Желех.

Натокмачувати, -чую, -еш, гл. и пр. = Натовкмачувати и пр.

Натоло́чити. См. **Натолочувати.**

Натоло́чувати, -чую, -еш, сов. в. натоло́чити, -чу, -чиш, гл. Много вытаптывать, вытоптать (о травѣ, хлѣбѣ). Желех.

Натомити, -ся. См. **Натомлювати, -ся.**

Натомі́сть, натомі́ць, натомі́сь, нар. Вмѣсто того, за то. *Він скупий, так жінка натомісь щедра.* Лебед. у.

Натомлювати, -люю, -еш, сов. в. натомі́ти, -млю́, -миш, гл. Утомлять, утомить.

Натомлюватися, -лююся, -ешся, сов. в. натомі́тися, -млю́ся, -мишся, гл.

Утомляться, утомиться. *Я не наточивсь.* Рудч. Ск.

Натопити. См. **Натоплювати.**

Нато́пкуваний, -а, -е = Натоптуваний.

Нато́плювати, -люю, -еш, сов. в. натопити, -плю, -пиш, гл. 1) Натапливать, натопить. *Натопи хату.* Ном. 2) Расплавливать, расплавить (о металлѣ), натапливать, натопить (о жирѣ, салѣ).

Натоптаний, -а, -е. 1) Плотно набитый. 2) О головѣ: полная ума и знаній. *Їй любо було одкривати світ його очім, утішно думати: з якою натоптаного головою виросте її онуча.* Мир. ХРВ. 30.

Натоптати. См. **Натоптувати.**

Натопте́нь, -тня, м. Ледь, образовавшийся отъ слезавшагося снѣга.

Нато́птуваний, -а, -е. 1) Плотно набитый. 2) Плотный, крѣпкій; о человекѣ: толстый, плотный. *Малий дуб, та нато́птуваний.* Ном. № 6342. *Товста нато́птувана жінка.* Мир. ХРВ. 65.

Нато́птувати, -тую, -єш, сов. в. **нато́птати, -пчу, -чеш,** гл. 1) Натаптывать, нато́птать (ногами грязи). 2) Набивать, набить плотно.

Наторгувати, -гую, -єш, гл. Наторговать.

Наторгуватися, -гуюся, -єшся, гл. Наторговаться.

Наторо́чити, -чу, -чиш, гл. 1) Надергать (нитокъ). *Натороч ниток з панчохи.* 2) Наболтать пустяковъ. *Це вам снилось, а ви й панові наторочили.* К.

Наточити. См. **Наточувати.**

Наточка, -ки, ж. Надставка.

Нато́чувати, -чую, -єш, сов. в. **нато́чити, -чу́, -чиш,** гл. 1) Нацѣживать, нацѣдить (изъ бочки). *У нас у дворі є багато бочок з оливою, пійшла та й наточила.* Рудч. Ск. II. 151. 2) Просѣивать, просѣять сквозь решето (зерно).

Натравка, -ки, ж. Полка въ кремневомъ ружьѣ.

Натрапити, -ся. См. **Натрапляти, натраплюватися.**

На-трапку, нар. Гдѣ ни попало, гдѣ найдешь.

Натрапляти, -ляю, -єш, сов. в. **натрапити, -плю, -пиш,** гл. Попадать, попасть на что, находить, найти, наталкиваться, натолкнуться; встрѣчать, встрѣтить. *Натрапила коса на камінь.* Ном. № 4142. *Пришили вони в село да й натрапили як раз на того діда.* ЗОЮР. II. 21. *Ми сміялись із радощів, що натрапили таких гарних людей.* Г. Барв. 43.

Натраплюватися, -плююся, -єшся, сов. в. **натрапитися, -плюся, -пишся,** гл. Случайно приходитъ, прійти. *У головоньках росте травиця, ніхто до тіла не натрапиться.* Нп.

Натро́щити, -щу́, -щиш, гл. Наломать; раздавить (многое).

Натрою́дити, -джу, -диш, гл. Наговорить неправды или съ цѣлью настроить извѣстнымъ образомъ. *Вона йому натроюдила шо знала. Брехала, брехала, та вже й нікуди.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. См. **Натруюдити.**

Натрудити, -джу, -диш, гл. 1) Утомить работой. *Вона не натрудила своїх білих ручок.* Мир. ХРВ. 71. 2) **Намуляти.**

Натрудовати́ти, -ватію, -єш, гл. 1) Сдѣлаться шелудивымъ. Вх. Зн. 40. 2) Сдѣлаться въ лицѣ брюзглымъ и мѣднокраснаго цвѣта. *Піяк натрудоватиє.* Вх. Зн. 40.

Натрумник, -ка, м. Покрывало для гроба.

Натрунник, -ка, м. = **Натрумник.** Вх. Зн. 40.

Натрус, -су, м. = **Натруска 1.**

Натрусити. См. **Натрушувати.**

Натруска, -ки, ж. 1) Зерна хлѣба, смѣшанныя съ битой (послѣ молотѣбы) соломой. 2) Рогъ съ порохомъ для насыпки на полку ружья пороху.

Натрусом, нар. О мѣрянні сыпучихъ тѣлъ: не набивал, не натискивая сверху, а довольствуясь тѣмъ, сколько войдетъ при простомъ насыпаніи. *Натрусом міряти овес, жито.*

Натру́тити. См. **Натручувати.**

Натручувати, -чую, -єш, сов. в. **натру́тити, -ру́чу, -тиш,** гл. Наталкивать, натолкнуть.

Натрушувати, -шую, -єш, сов. в. **натрусити, -рушу, -сиш**, гл. 1) Натрясать, натрясти. *Натрусил яблук.* 2) Разсыпать, насыпать, насаривать, насорить. 3) Встряхивать, встряхнуть м'яшкомъ, набивая его сыпучимъ т'їломъ.

Натруюдити, -джу, -диш, гл. = **Натроюдити**. *Нехай би стара, а то й доня: і тій мати натруюдила, чого знала, — довелось Миколі й од Христини терпіти і речі недобрїї, і зневагу.* О. 1861. VIII. Кузьм. 23.

Натрясти, -су', -се́ш, гл. Встряхнуть, натрясти. *Натряс його за чуба.*

Натрястися, -суся, -сешся, гл. Натрястись.

Натуга, -ги, ж. Напряженіє, уси́ліє. *Натугою.* Сь уси́ліємъ. *Дірка така була, що влізти можна було натугою, а так не влізеш.* Новомоск. у.

Натужати, -жаю, -єш, гл. Гнать лошадь сверхъ силъ ея. *Ми, їдучи, не натужали коня.* Волч. у. (Лободовск.).

Натужити, -жу, -жиш, гл. Напрягать, натягивать.

Натужно, нар. Уси́ленно. *Сказавши, в Йовиша вп'ялася і обняла за попереk і так натужно простяглася, що світ в очах обох померк.* Котл. Ен. VI. 37.

Натужуватися, -жуюся, -єшся, гл. Силиться. *Аж натужується, щоб не сміяться, та ніяк не здержиться.* Мир. Пов. II. 64.

Натупати, -паю, -єш, гл. 1) Нагрязнить ногами. 2) Пригрозить, топая ногами.

Натупатися, -паюся, -єшся, гл. Утомиться хожденіємъ, натоптаться. *Натупалась старенька.* Сим. 205.

Натупкатися, -каюся, -єшся, гл. = **Натупатися**.

Натупотіти, -почу, -тиш, гл. = **Натупати 2**.

Натура, -ри, ж. 1) Природа. *Вовча натура тягне до лісу.* Чуб. I. 239. 2) Натура, характеръ. *Гарний хлопець на натуру, гарно грав на бандуру.* Нп. *Нехай сердиться, коли в його така сердита натура.* Шевч. (О. 1862. VI. 17). *Перестану вже жінки слухать, покажу натуру.* ЗОЮР. II. 95. *Не змагаюсь із матіррю, хоч що мені каже, а все знаю і роблю собі мовчки. Не показую натури, а її в мене стільки, як у них обох.* Г. Барв. 283. 3) **У натурі**. *Наяву. — Чи це вам так снилось? — Еге, снилось! — у натурі!* Любеч. Ум.

Натуронька. *Таку собі, моя мила, натуроньку маю, що як сяду близько тебе, то все забуваю.* Мет. 64.

Натурбуватися, -буюся, -єшся, гл. Побезпокоиться много.

Натуристий, -а, -е. Капризный, упрямый. *Такий хлопець натуристий. Чи ми його малим так спотворили? А тепер як чого схотів, так щоб по його було.* Черниговск. у.

Натуркати. См. **Натуркувати**.

Натуркотати, -кочу, -чеш, гл. = **Натуркати**.

Натуркування, -ня, с. Наущенія, наговори.

Натуркувати, -кую, -єш, сов. в. **натуркати, -каю, -єш**, гл. 1) Наговаривать, наговорить очень много, натараторить. *Натуркали мені повні вуха, — вже я не знаю що й до чого.* 2) Наговаривать, наговорить на кого-либo.

Натуронька, -ки, ж. Ум. отъ **натура**.

Натурчати, -чу', -чиш, гл. = **Натуркати**.

Натурітися, -рюся, -ришся, гл. Наежиться, встать (о перьяхъ, волосахъ). Шух. I. 23.

Натушкува́ти, -кую́, -еш, гл. Наложить много, закрийв что-либо наложеннымъ.

Натушковано на його зверху кожухів, подушок. Мир. ХРВ. 249.

Натха, -хи, ж. = Надха. *От мені халепа: натха напала, та вже днів з чотирі.* Лебед. у.

Натхне́ний, -а, -е = Надхнений. *Ввели ж мою натхнену з неба волю.* К. ЦН. 269.

Натхне́ння, -ня, с. = Надхнення.

Натхнути, -хну, -не́ш, гл. = Надхнути. 1) *Старий січовик натхнув свою душу в*

молодісіньку душу онука. Мир. ХРВ. 90. 2) *Українська пісня і неписана словесність народу українського натхнули молоді уми в Києві спасенною думкою.* К. ХП. 7. *Натхни ж нас правдою, о Музо Мельпомено!* К. ПС. 6.

Натхори́ти, -рю́, -ри́ш, гл. Навонять. *А бодай би вас чорти взяли! Ич, як натхорили!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Натще, нар. 1) *Натошакъ.* 2) *Напрасно. Не натще зветься той ліс Чичисбеевим.* О. 1861. XI. 28.

Нать, -ти, ж. Усикъ, приціпка на растеніи. Угор.

Натьо́патися, -паюся, -ешся и натьо́пкатися, -пкаюся, -ешся, гл. Нажраться. *Злізь на мене та й натьопайся.* Ном. № 161 (ст. 295). *Уже натюпкався кваші.*

Натю́житися, -жуся, -жишся, гл. Напиться пьянымъ.

Натю́кати, -каю, -еш, гл. Натравить. *Натюкав його собаками. — Де се ти був? — Звіря тюкав. — Натюкав такого звіря, що тобі й бачить не доводилось.* О. 1862. I. 35.

Натю́пати, -паю, -еш, гл. Набѣгать, достать. *Тюпала, тюпала, та й принців натюпала.*

Натю́патися, -паюся, -ешся, гл. Набѣгаться, натоптаться.

Натяга́ти, -гаю́, -еш, сов. в. натягти, -гну, -неш, гл. 1) Натягивать, натянуть. *Не натягай так віжок. Шину натягти на колесо. Як не натягнете сього лука, то становіться на баталію.* ЗОЮР. I. 163. 2) Напядивать, напядить, натягивать, натянуть

поверхъ чего-либо. Натягни, Боже, на кісіль шкурку, поки мати з міста прийде. Чуб. I. 247. 3) Натаскивать, натащить. *Нащо ти сюди мішків такого багато натягав?* 4) Отгаскать. *Добре за чуби натягають.* ЗОЮР. I. 106. 5) Взводить, взвести. *Ці люде напастъ на нас натягають.* НВолын. у. 6) Наверстывать, наверстать. *Да чого там хвататъся? Все равно два дні будуть. — Да лучче їдьте, ви вже там своє натягнете.* Грин. III. 450.

Натяга́тися, -гаю́ся, -ешся, сов. в. натягтися, -гнуся, -нешся, гл. 1) Натягиваться, натянуться. 2) Напядиваться, напядиться. 3) Натужиться, понатужиться. *Натягається, як пес до роботи.* Ном. № 13730. *Конячка натяглася і покотила візок.* Левиц. I. 38. 4) НапITYваться, напITYться. *Вишні вже натягаються горілкою.* 5) Только сов. в. Натаскаться. *Натягалися за чуба.* 6) Только сов. в. Упереться, заупрямиться. *Натягся та й натягся: 22 рублі та й 22 рублі.* Волч. у.

Натяга́ч, -ча, м. 1) Инструментъ: а) у бочара — для натягиванія обручей на бочку; б) у колесника — для натягиванія обода на спицы. 2) Верево́чка, составляющая часть шерстобитнаго лука (см.). Черниг. у. 8) Раст.: а) *Paris quadrifolia* L. б) *Ranunculus lingua* L. в) *Silene noctiflora* L. ЗЮЗО. I. 130, 133, 136.

Натяги, -ся. См. Натягати, -ся.

Натя́ж, -жа, м. Раст. *Ranunculus lingua* L. ЗЮЗО. I. 133. См. Натягач 2б.

На́тяк, -ку, м. Намекъ. Чуб. II. 561. Ном. № 5700.

Натяка́ння, -ня, с. Намекъ, намеканіе.

Натяка́ти, -каю, -єш, сов. в. натякнути, -кну, -не́ш, гл. Намекать, намекнуть. *Ге! сказав він: ви обидві децю проминули: тільки про їду й напиток сяк-так натякнули.* Мкр. Н. 34.

Натя́кувати, -кую, -єш, гл. = Натякати. *Я йому разів зо два натякував.* Черк. у. *Він оце йому про гроші натякував.* Каневск. у.

Натя́ти, -ся. См. **Натинати, -ся.**

Наубочі, наубочу, нар. Въ сторонѣ.

Науверти, нар. Обиняками. Угор.

Наудити, -джу, -диш, гл. Наудить. *Риби не наудив, а лусту спудив.* Ном. № 9860.

Наузбіч, нар. Въ сторонѣ.

Наузкрай, нар. На краю, на концѣ. *Наузкрай ниви курився димок.*

Наука, -ки, ж. 1) Наука. *Люде, освічені наукою.* К. ХП. 134. *Згинула наука, впала просвіта, зоставшись тільки в схоластичних латинських духовних школах. Університетська наука була тільки азбука європейської просвіти.* Левиц. І. 259. 2) Учення. *І в школу хлопця одвела до п'яного дяка в науку.* Шевч. 3) Урокъ, поученіє, наставленіє. *Оце тобі наука, не ходи в ліс без дрюка.* Ном. № 7094.

Науковий, -а, -е. Научный. *Взявся він освітити науковим світлом ту головку.* К. ДС. 33. *Визволення народу з крпацтва дорогою просвіти разом і християнської, і наукової.* К. ХП. 8.

Науковість, -вості, ж. Научность. Желех.

Наумір, нар. = Навмір.

Наупорно, нар. Настойчиво. *Хочу оце іти наупорно, свого не попущу ні за що.* Павлогр. у.

Наусти́ти. См. **Наущати.**

Науча́ти, -чаю, -єш, гл. = Навчати. *Я не буду научати, будем чарувати.* Чуб. V. 93.

Наушник, -ка, м. Наушникъ (у шапки).

Науща́ти, -щаю, -єш, сов. в. наусти́ти, -ущу, -стиш, гл. 1) Научать, наставлять. *Не було в її ні батька, ні матері, — нікому було оборонити або наусти́ти.* О. 1861. IX. 76. 2) Подучать, подучить, подговаривать, подговорить; подстрекать. *Діявол наустив його, і поміг йому.* О. 1862. II. 72.

Нахаба, -би, ж. 1) Бѣда, напасть. *От, відкіля ся нахаба на мене!* 2) Нахальство.

Нахабний, -а, -е. Нахальный, наглый.

Нахабність, -ности, ж. Нахальство, наглость.

Нахамаркати, -каю, -єш, гл. Прочесть невнятно.

Нахапа́ти, -паю, -єш, гл. Нахватать, набрать много; накрасть. *Хіп, хіп! Нахпав чужих гусенят за пазуху четверо.* Г. Барв. 314.

Нахарамаркати, -каю, -єш, гл. = Нахамаркати.

Нахаркати, -каю, -єш, гл. Нахаркать, наплевать. Драг. 1.

Нахвалі́тися, -лю́ся, -лишся, гл. Нахвалиться, нахвастаться. *Поки хвалько нахвалиться, будько набудеться.* Ном. № 5680.

Нахвалка, -ки, ж. Угроза. *Перед нею Грицько з його нахвалками.* Мир. Пов. І. 142. *Почув я, що на неї нахвалки — бить би то її.* Екатер. у.

Нахвальшувати, -шую, -єш, гл. Сфальшивить.

Нахвалюватися, -лююся, -єшся, гл. = Нахвалятися.

Нахвалятися, -ляюся, -ешся, гл. Угрожати. *Нахвалялись обікрасти.* Рудч. Ск. I. 202.
Виляв Хведора, трохи не бив і нахвалявся, що... з світу зжене. Мир. Пов. I. 119.

Нахварбувати, -бую, -еш, гл. Накрасить.

Нахвасувати, -сую, -еш, гл. О колесѣ: обтянуть ободомъ.

Нахвата́ти, -таю, -еш, гл. = Нахапати.

Нахвату́тися, -хвачуся, -тишся, гл. Быстро явиться, подоспіть. *Нахватувся до моці, та обі оці.* Ном. № 13247. **Аж тут і світ нахватувся.** *Начало свѣтять. Світова зірочка нахватулась.* Нп.

Нахилий, -а, -е. 1) Наклонный, покатый. 2) Сгорбленный, согнутый. 3) Склонный, податливый.

Нахилити, -ся. См. **Нахилити, -ся.**

Нахилки, нар. = Нахильцем. *П'ють горілку не з чарки, а прямо нахилки.* Ном. № 11566.
Шукати чарки я не став... ковтати нахилки почав. Алв. 19.

Нахи́ло, нар. Наклонно, покато.

Нахильний, -а, -е. Склонный.

Нахильність, -ности, ж. Склонность. *Левиц.*

Нахильцем, нахильці (пити). Просто изъ сосуда безъ помощи рюмки или стакана (пить). *Взяв пляшку та й почав пити горілку нахильці.*

Нахиля́ти, -ляю, -еш, сов. в. нахилити, -лю́, -лиш, гл. 1) Наклонять, наклонить. *Як дуба не нахилиш, так великого сина на добре не навчиш.* Ном. № 6006. 2) Склонять, склонить (кого къ чему). *Не нахиляв (її) на свою стежку.* Г. Барв. 343.

Нахиля́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. нахилитися, -лю́ся, -лишся, гл. 1) Наклоняться, наклониться. *От нахилився, а він взяв мене за бороду.* Рудч. Ск. I. 117. 2) Склоняться, склониться (къ чему).

Нахі́д, -ходу, м. Нашествіе.

Нахі́дка, -ки, ж. Находка. *Учись, сину, на старість буде як нахідка.* Посл.

Нахі́дний, -а, -е = Навіжений? *От, мов нахідного!* Ном. № 3384. *Тож нахідна!* Ном. № 3384.

Нахлептатися, -пчуся, -чешся, гл. = Нахлеськатися.

Нахлестатися, -щуся, -щешся, гл. = Нахлеськатися. *Нахлещуся борщу.* О. 1862. II. 39.

Нахлеськатися, -каюся, -ешся, гл. Налокаться. *А що вже собаки нахлеськались?*

Нахливці, нар. = Нахильці. *Випив горілку нахливці.* Змієв. у.

Нахли́патися, -паюся, -ешся, гл. Наплакаться всхлипывая.

Нахлю́пати. См. **Нахлюпувати.**

Нахлю́пувати, -пую, -еш, сов. в. нахлюпати, -паю, -еш, гл. Наплескивать, наплескать.

Нахля́кати, -каю, -еш, гл. Наболтать. *Нахлякала чор-зна-що та й пішла.* Змієв. у.

Нахмаріти, гл. безл. Покрыться (тучами), заволочь (тучами). *Нехай лишень виясниться, бач, як нахмарило.*

Нахмурити, -рю, -риш, гл. Нахмурить.

Нахмуритися, -рюся, -ришся, гл. Нахмуриться.

Нахму́рний, -а, -е. Пасмурный, сумрачный. *І проясни чоло нахмурне.* Котл. Ен. VI. 58.

Нахню́пити, -плю, -пиш, гл. Потупить. *Вона ж нахнюпила у землю очі.*

Нахнюпитися, -плюся, -пишся, гл. Потупитися. *Молоді сиділи нахнюпившись.* Левиц. I. 182.

Наховати, -ваю, -еш, гл. 1) Напрягати. 2) Схоронити, похоронити, нахоронити.

Находити, -джу, -диш, сов. в. найти́, -йду́, -деш, гл. Находить, найти. *Багатому чорт діти колише, а убогий і няньки не найде.* Ном. № 1420. 2) Находить, найти, наступать, наступить; нападать, напасть. *Найдуть купую у хату.* МВ. (О. 1862. I. 95). *За наші гріхи находять ляхи.* Ном. № 865. *Находили на неї якісь страхи. Найшла буря вітряна.* Єв. Л. VIII. 23. *Чом на тебе не находе лиха година та нечиста сила?* Подольск. г. *Як найду я з своїми боярами, то я тебе візьму од рідного батенька.* Рк. Макс. 3) Только сов. в. — **дитину.** Родить ребенка. *Найшла собі дочку.*

Находити, -джу́, -диш, гл. 1) Пройти много, извѣстное разстояніе. 2) Сдѣлать извѣстное количество работы, во время которой приходится ходить. *Поспішаюся, бігаю, коли полічила, аж півпасма лишнього находила (= наснувала на оснівницю).* Чернигов. г.

Находитися, -джуся, -дишся, сов. в. найтися, -йду́ся, -дешся, гл. 1) Находиться, найтися. *Може найдеться дівоче серце, карі очі, що заплачуть на сі думи...* Шевч. 2) Только сов. в. Родиться. *Хлопчик найшовся в них, такий чорнявий, у батька вдався.* МВ. *Вернувсь додому, аж у його дома вже син найшовсь.* Мнж. 128. 3) Только сов. в. Найти возможность, время для чего-либо. *Засніть... поки найдусь сюди прийти.* Мкр. Г. 67.

Находитися, -джу́ся, -дишся, гл. Находиться, устать отъ ходьбы. *З рук наробитись, з ніг находитись.* Ном. № 4560. *Та вже ж мої ніженьки находилися.*

Нахожалий, -а, -е. Пришлый, захожий. *Він не тутешній; у нас таки сіх жидів чимало, а се так якийсь нахожалий, хто його зна, відкіля він.* Київ. у.

Нахожий, -а, -е. Пришлый; пришедший въ гости. *Молодички нахожі його... вітають.* МВ. (О. 1862. I. 84).

Нахолоджувати, -джую, -еш, сов. в. нахолодити, -джу́, -диш, гл. Остуживать, остудить.

Нахолоджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. нахолодитися, -джу́ся, -дишся, гл. Охлаждаться, охладиться.

Нахолонути, -ло́ну, -неш, гл. Охладиться. *За ніч вода у річці нахолонула.* Лебед. у.

Нахопіти, -ся. См. Нахопляти, -ся.

Нахопляти, -пляю, -еш, сов. в. нахопіти, -плю́, -пиш, гл. Накидывать, накинуть. *Одежину якусь похопить, що аж глянути чудно.* Ном. № 11140.

Нахоплятися, -пляюся, -ешся, сов. в. нахопитися, -плю́ся, -пишся, гл. 1) Подоспѣвать, подоспѣть. *А тут день уже нахопляється, треба на панцину йти.* МВ. I. 100. *На той саме час нахопився Чіпка.* Мир. ХРВ. 330. 2) Натыкаться, наткнуться, встрѣчаться, встрѣтиться. *На їх розмову нахопилася з-за хати старенька жінка.* Мир. ХРВ. 12. *Нахопився в лісі на вовків.*

Нахрапом, нар. Дерзко, нахально, безцеремонно, насильно.

Нахрест, нар. = Навхрест. *Б'є нахрест палкою по дверях.* Грин. III. 442.

Нахромітися, -мяюся, -мишся, гл. Наткнуться. *Чоловік із скирды упав, та на вила й нахромився.* Борз. у.

Нахрякати, -каю, -еш, гл. = Нахаркати.

Нахта, -ти, ж. Нефть. См. Нехта.

Нахто́вий, -а, -е. Нефтяной. **Нахтова ля́мпа.** Керосинная лампа. Шух. I. 104.

Нахукати, -каю, -еш, гл. Надышать въ руки (во время холода, на холодное стекло и пр.).

Нахурува́ти, -рую, -еш, гл. Нагрузить возы кладью.

Нацвірінькати, -каю, -еш, гл. Начирикать.

Наці́джувати, -джую, -еш, сов. в. наці́діти, -джу́, -диш, гл. Нацѣживать, нацѣдить.

Наці́литися. См. **Націляти, -ся.**

Наці́луватися, -луюся, -ешся, гл. Нацѣловаться. *Навздогінці не наці́лува́ться.* Ном. № 5265. *Вже й наці́лувався, вже й намиливався, як у саду соловей да й нащебетався.* Грин. III. 171.

Наці́ля́ти, -ляю, -еш, сов. в. наці́лити, -лю, -лиш, гл. Нацѣливать, нацѣлить.

Наці́ля́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. наці́литися, -люся, -лишся, гл. 1) Нацѣливаться, нацѣлиться, прицѣливаться, прицѣлиться. *Що тільки наці́литися (стрілець), — заець і є.* ЗОЮР. II. 36. 2) Намѣреваться, вознамѣряться. *Наці́лився їхати, аж тут дощ.*

Націо́нал, -ла, м. Національ. Левиц. Пов. 159.

Націо́нальний, -а, -е. Национальный. *Наші вельможні предки... не вхопили своєї національної тропи.* К. ХП. 116. *Се вже був не кобзарь, а національний пророк.* К. ХП. 115. *Націо́нальний гимн.* К. Бай. 158. *Націо́нальний убір.* Левиц. Пов. 202.

Націо́нальність, -ности, ж. Национальность. *Зрозуміла дороге право своєї національності.* К. КР. 35. *Її батько й мати, люде з дрібного панства, але... близькі до народа, чесні хлібороби, не одірвані од національності.* Левиц. Пов. 225.

Наці́я, -ці́ї, ж. Нація. *Зібрані з усяких націй, студенти не могли ніяк погодитись між собою.* Левиц. Пов. 6. *Знялись... вгору до великого задуму воздвигнути рідну націю з духовного занепаду.* К. ХП. 9.

Нацмо́катися, -каюся, -ешся, гл. Начмокаться.

Нацокотати и нацокотіти, -кочу, -тиш, гл. Наболтать, наговорить (о женщинах, дѣтях). *Нацокотали тії верхоумки..., а ти віри поняла.* МВ. (О. 1862. III. 45).

Нацокоті́тися, -кочуся, -тишся, гл. Нащебетаться, наболтаться.

Нацупити. См. **Нацуплювати.**

Нацуплюва́ти, -плюю, -еш, сов. в. нацупити, -плю, -пиш, гл. 1) Надѣвать, надѣть, напяливать, напялить, натягивать, натянуть. *Постоли як же поссихались!.. насилу нацупив.* О. 1862. II. 26.

Нацѣ́ковувати, -ковую, -еш, сов. в. нацѣ́кувати, -кую́, -еш, гл. Науськивать, науськать, натравливать, натравить. *Нацѣ́кувала б мене всіми собаками на селі.* Левиц. ПЙО. I. 374.

Нацѣ́кати, -каю, -еш, гл. 1) Нарубить (мелко). *Нацѣ́кай дровець.* 2) Нарубить зарубокъ.

Націо́няти, -няю, -еш, гл. Дѣтск. = **Націоцяти.**

Націо́цяти, -цяю, -еш, гл. Дѣтск. Намочить. Зміев. у.

Начавити, -влю́, -виш, гл. 1) Нажать, надавить. 2) Надавить чего (во множествѣ).

Нача́льник, -ка, м. Начальникъ.

Нача́льникува́ти, -кую, -еш, гл. Начальствовать. Харьк. у.

Нача́льницький, -а, -е. Начальниковъ, начальнической. Желех.

Нача́льниця, -ці́, ж. Начальница. Левиц. Пов. 122.

Начальство, -ва, с. Начальство. *Тебе... вибрали за начальство.* Рудч. Ск. I. 3.

Начарувати, -рюю, -еш, гл. 1) Наколдовать, наворожить. 2) Приколдовать, приворожить. *Дівчина козаченька та й начарувала.* Нп.

Начастувати, -тую, -еш, гл. Напоить, угостить, употчивать. *Начастували мене добре.*

Начастуватися, -туюся, -ешся, гл. Напиться, наугощатися. *Начастувались ми так, що й поснули.* О. 1862. VII. 44.

Начати, -ся. См. **Начинати, -ся.**

Начахóлити, -лю, -лиш, гл. Нарубить (хворосту). Вх. Зн. 40.

Начвалатися, -лаюся, -ешся, гл. Устать, медленно ходивши.

Наче, нар. Будто, какъ будто, точно, словно. *Як я почувла, наче мене холодом обняло.*
Наче б пахнуть першої жони сльози. Рудч. Ск. і. 84.

Начекатися, -каюся, -ешся, гл. Наждаться.

Начепити, -ся. См. **Начіплювати, -ся.**

Начепляти, -ляю, -еш, гл. Нацѣплять во множествѣ. Рудч. Ск. I. 189. *Начепляла собі такого багато намиста, що й шия вгинається. Нацєпляла кораликів, щоб її любили.* Чуб.

Начепури́ти, -рю́, -риш, гл. Принарядить.

Начепури́тися, -рюся, -ришся, гл. Принарядиться. *Захотіла дідча мати начепуритися, поставила-сь бриженнята, ні притулится.* Гол. I. 252.

Начервоніти, -ню́, -ниш, гл. Сдѣлать краснымъ.

Начеремшити, -шу, -шиш, гл. Во множествѣ дать. *Ти мені тільки снопів начеремшив, що не дам сі з тим ради.* Вх. Зн. 40.

Начерк, -ку, м. Набросокъ. *Тут уже критика вбачав начерк літератури поважнійшої.* К. ХП. 124.

Начерка́ти, -каю́, -еш, гл. Набросать (о літературномъ произведеніи). *От брат його Чванько слабкий уже на се: що начеркав, то так в дрюкарню і несе.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 101.

Начерніти, -ню́, -ниш, гл. Начернить. *Чим ти брови начернила?* Чуб. V. 1114.

Начерпа́ти, -паю́, -еш, одн. в. начерпнути, -пну, -не́ш, и начерти, -рчу́, -ре́ш, гл.
Начерпнуть. *Приходить жінка начерпати води.* Єв. Іо. IV. 7. *Ой пішла ж она з двома ведерці, в едно начерла, з другим ся вергла.* Гол. II. 90.

Начесати. См. **Начісувати.**

Начикри́жити, -жу, -жиш, гл. Нарѣзать, накромсать.

Начи́н, -ну, м. Начало. *Се який начин пісні?* Борз. у.

Начина́ти, -наю́, -еш, сов. в. начати, -чну, -неш, гл. Начинать, начать. *Як начнеш постить, то нічого буде хрестить.* Ном. № 131.

Начинатися, -наюся, -ешся, сов. в. начатися, -чнуся, -нешся, гл. Начинаться, начаться. *Рожа одцвілася, а калина началася.* Мет. 19.

I. Начинити. См. **Начиняти.**

II. Начиніти, -ню́, -ниш, гл. 1) Надѣлать, сдѣлать. *Наварив пива, начинив дива.* Ном. № 7572. 2) О лисицѣ: родить дѣтенышей. *Лисичка начинить дітей.* Шух. I. 212.

Начинка, -ки, ж. Фаршъ, начинка. Чуб. I. 256. *Буває добрий борщ із м'ясом та з начинкою пироги.* Гліб. 33.

Начи́ння, -ня, с. 1) Сосудъ, посуда. *І не зглянулась: мила по обіді начиння, коли цеє трапилось.* 2) Инструментъ, орудіє. 3) Часть ткацкаго станка. (См. **Верстат**).

Состоить изъ двухъ длинныхъ и узкихъ деревянныхъ пластинокъ, расположенныхъ параллельно одна надъ другой и называемыхъ **шо́hti** (а) (галицкое: **шо́фти**, **ціпки**); **шо́hti** соединены нитянымъ **рукаво́м** (б). Въ константиноградскомъ уѣздѣ нити рукава называются **ничениці**, каждая **ни́чениця** состоитъ изъ двухъ равныхъ частей, заходящихъ одна въ другую какъ кольца; рукавъ дѣлится на части, называемыя **ганками** (в), а въ каждомъ **ганку** по 15 **ни́чениць**. (Въ Галиціи **рукав** называется **ни́чениця**, **ни́чельниця**; нити его состоятъ каждая изъ трехъ частей, заходящихъ одна въ другую какъ кольца: верхняя **коник**, нижняя **кобилка** и средняя (малая) **очко**). Сквозь **ни́чениці** проходятъ нити **основи**. **Начиння** подвѣшено къ одной изъ **жёрток** (г): **на жёртці** на веревочкахъ, два блока — **жабки** (д) (гал. **карпульці**, **скраклі**), черезъ **коліщата** которыхъ ходятъ **мотузи** (е), а на нихъ уже виситъ **начиння**. Въ константиноградскомъ у. отъ нижней **шоhti** идутъ два **мотузи** (ж), къ которымъ привязана цилиндрическая деревянная палка — **байцарка** (з) (иначе **барцьошка**), отъ середины которой идетъ внизъ **мотуз** (и) до **підніжка** (і). **Начиннїв** въ станкѣ должно быть не менѣе четырехъ (гал.: **чотирі стіни**). Константиногр. у. Полт. г. Б. Гринч. — МУЕ. III. 18. — Шух. I. 255, 256. — Особое **начиння** имѣется и въ **кросонках** — небольшомъ станкѣ для тканья ситъ. Вас. 152.

Начиня́ти, -няю, -еш, сов. в. начинити, -ню, -ниш, гл. Начинять, начинить, нафаршировывать, нафаршировать; набивать, набить. *Пирого, начинені голубцями. Печене порося начинене.* Св. Л. 9. *Ковбасу начинити. Під цим кущем картоплі як начинено.* Харьк. у. **Голова... неначе кло́ччям начинена.** Глупая голова. О. 1862. III. Шевч. 7.

На́чисто, нар. Совершенно, вполнѣ. *От буде снідання начисто гетьманське!* Шевч. 318.

Начита́ти, -таю, -еш, гл. 1) Вычитать. *Не так сонце сходить, як письменні читали.* Шевч. 123. 2) Много прочесть.

Начита́тися, -таюся, -ешся, гл. Начитаться.

Начіплювати, -плюю, -еш, сов. в. начепити, -плю', -пиш, гл. Напѣплять, нацѣпить, навѣшивать, навѣсить. *І начепила ланцюжок.* Котл. Ен. *Да й зробимо, братця, півтораста ми возів, да начепим, начепим півтораста ми ярем.* КС. 1882. IX. 415.

Начіплюватися, -плююся, -ешся, сов. в. начепитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Нацѣпляться, нацѣпиться, навѣшиваться, навѣситься. 2) Навязываться, навязаться. *Христя дуже голінна до хлопців, начепилася на Хведора.* Мир. Пов. I. 165.

Начісувати, -сую, -еш, сов. в. начесати, -чешу, -шеш, гл. Начесывать, начесать. *Тихо дівча косу чеше, що начеше, на Дунай несе.* Чуб. V. 275. *На тім'ї начесав аж струн.* Котл. Ен.

Начорнити, -ню', -ниш, гл. = Начорнити.

Начоси, -сів, м. мн. Волосы, спущенные на лобъ, начесы. Чуб. VII. 422. *Покриткуй, або начосів не напускай.* Ном. № 11264.

Начубити, -блю, -биш, гл. Надрать за волосы.

Начува́тися, -ваюся, -ешся, сов. в. начутися, -чуюся, -ешся, гл. 1) Наслушиваться, послушаться. *Багато я дечого там начувся. Вже ж я на полі набувся, буйного вітру начувся.* Грин. III. 671. 2) Только несов. в. Ожидать бѣды, мести. *Стережіться ж тепер!.. Начувайтесь!* Мир. ХРВ. 279.

Начу́дний, -а, -е. Чудесний, удивительный. *Ой розсуди, бабусенько, сей начудний сон.*
Чуб. V. 775.

Начури́ти, -рю, -ри́ш, гл. = Надзюрити. *Дощ не начуриє по острову у сіно.* Шух. I. 170.

Начустрити, -рю, -риш, гл. Высѣчь розгами.

Начу́ти, -чую, -єш, гл. Прослышать, узнать.

Начутися. См. **Начуватися.**

Начухра́ти, -раю, -єш, гл. 1) О листьяхъ: нарвать, сразу сдергивая рядъ листьевъ съ вѣтви. 2) О деревьяхъ: нарубить со многихъ деревьевъ тонкихъ вѣтвей. 3) О шерсти: начесать. *Начухрав вовни.*

Начха́ти, -хаю, -єш, гл. Начихать. **Начхати мені на тебе!** Плевать мнѣ на тебя!
Начхав йому!

Наш, -а, -е. Нашъ. *Нашим салом та по нашій шкурі.* Ном. № 4780. *Пішли наші вгору!*
Ном.

Наша́рпати, -паю, -єш, гл. Надергать, нарвать.

Нашаткува́ти, -кую, -єш, гл. Нашинковать (капусты).

Нашвидку, нар. Наскоро; на короткое время. *Я оце прибіг нашвидку у Полтаву.*

Наше́вкаться, -каюся, -єшся, гл. Налѣзть, найти толпой (о людяхъ). Сим. 176.

Нашелестіти, -щу, -стиш, гл. 1) Нашелестѣть. 2) Нашумѣть.

Нашепт, -ту, м. 1) Наушничанье, наговоръ. 2) Наговоръ, заговоръ знахарскій на какой либо вещи, а также и самая эта вещь послѣ произнесенія надъ ней заговора.
Не хотів він брати відьомського нашепту..., та взяв нехотя, бо нечиста сила, як бачите, взяла гору. Г. Барв. 451.

Нашептати. См. **Нашіптувати.**

Нашеретува́ти, -тую, -єш, гл. Очистить зерно на решетѣ.

Нашеретува́тися, -туюся, -єшся, гл. Набраться, найти во множествѣ. *Та як нашеретується їх у хату, так чорти його батька!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Наші́ванка, -ки, ж. Родъ узора на мужской сорочкѣ. Чуб. VII. 415.

Нашива́ти, -ваю, -єш, сов. в. нашити, -шию, -єш, гл. 1) Нашивать, нашить извѣстное количество. *Бери, тату, ті кожухи, що я нашию.* Левиц. 2) Нашивать, нашить сверху на чемъ либо.

На́шивка, -ки, ж. Кусокъ холста, которымъ подшивается спина и плечи сорочки для прочности. Гол. Од. 65. Желех.

Нашійник, -ка, м. 1) Ошейникъ. 2) Притѣснитель. *Ви, може, думаете, що я так, як ваші нашихники, стану драти з вас шкуру?* К. ЧР. 267. *А ти завзявся муром нерушимим проти голоти вбогої стояти і від її непохибного суду людських нашихників обороняти.* К. ЦН. 177.

Нашійниця, -ці, ж. 1) Ожерелье, монисто. 2) То, что взято на шею; говорится о долгахъ, денежныхъ обязательствахъ и пр. *У його бідолахи багато нашихниць.*

Наші́льник, -ка, м. Нашильникъ (въ дышловой упряжи).

Наші́риця, -ці, ж. Два плота сплаваемого дерева (**дві тальби**), сбитые вмѣстѣ одинъ рядомъ съ другимъ. Шух. I. 182. См. **Надовжниця.**

Нашити. См. **Нашивати.**

Нашіптувати, -тую, -єш, сов. в. нашептати, -пчу, -чеш, гл. 1) Нашептывать, нашептать. *Серце моє мені нашіптує, що так.* Шевч. (О. 1862. IV. 21). *Співать тобі*

думу, що ти ж нашептав. Шевч. 121. 2) Наушничать, наговаривать, наговорить. 3) Наговаривать, наговорить (воду, зельє — о знахаряхъ).

Нашкодити, -джу, -диш, гл. 1) Навредить, причинить вредъ. *Ти гірше тільки тим нашкодиш: усіх лящів поводиш.* Гліб. 79. 2) Напроказничать, напакостить.

Нашкрябати, -баю, -єш, гл. 1) Нацарапати, начесать. *Нашкрябав собі руку.* 2) Наскрестъ. 3) Дурно написать.

Нашмагати, -гаю, -єш, гл. Нахлестать. *За шага хтось уші нашмага.* Ном. № 14332.

Нашмаркати, -каю, -єш, гл. Насморкати.

Нашмаровувати, -ровую, -єш, сов. в. нашмарувати, -рюю, -єш, гл. Намазывать, намазати (чѣмъ либо маслянымъ, смолистымъ).

Нашмаровуватися, -рвуюся, -єшся, сов. в. нашмаруватися, -рююся, -єшся, гл. Намазываться, намазаться (чѣмъ либо маслянымъ, смолистымъ). *Нашмаруюся солониною.* О. 1861. XI. 10.

Нашматовувати, -товую, -єш, сов. в. нашматувати, -тую, -єш, гл. Нарывать, нарвать кусковъ, нарѣзывать, нарѣзати кусковъ.

Нашоробити. См. **Нашорошувати.**

Нашорошувати, -шую, -єш, сов. в. нашорошити, -рошу, -шиш, гл. Настораживать, насторожить. *Еней наш шорошив вуха.* Котл. Ен. А *Залізник попереду нашорошив уха.* Шевч. 171.

Нашпиняти, -няю, -єш, гл. 1) Исколотъ? 2) Много укорять. *Чорти як напустяться на його: «шо це ти наробив? Иди, сякий — такий, зараз сослужи йому той шматочок!» Так його нашпиняли, шо треба йому йти.* Мнж. 127.

Нашпурляти, -ляю, -єш, гл. Набросать.

Нашпрітка, -ки, ж. Снарядъ для дѣланія дробі.

Наштирити, -рю, -риш, гл. 1) Подбить, подговорить. *Я його наштирю, хай приїде, щоб купив півкварти.* Лебед. у. 2) Погнать сильно. *Він і утретє її прогнав, та як наштире, — вона у дворець.* Мнж. 15.

Наштопатися, -паюся, -єшся, гл. Наброситься, накинуться, напастъ. *Почув, що драча завелась, прибіг туди й він і зараз наштопавсь на Семена, та й давай його удвох місить.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Наштрикати. См. **Наштрикувати.**

Наштрикнути, -ся. См. **Наштрикувати, -ся.**

Наштрикувати, -кую, -єш, сов. в. наштрикнути, -кну, -неш, гл. 1) Накальвать, наколотъ, натыкать, наткнутъ. *Наштрикнув картоплину на ціпок, а тоді як кине нею.* 2) сов. в. **наштрикати, -каю, -єш.** Втыкать, повтыкать во множествѣ. *Наштрикає скрізь у стіну голок, а тоді й сама не знайде, де вони.* 3) сов. в. **наштрикати, -каю, -єш.** Толкать, натолкать (палкою). *Сховав він його у подушки, а соцьких намовив, ті ось прибігають, ну шукати та ціпками у подушки, у подушки, — добре таки наштрикали старому боки.* Мнж. 102.

Наштрикуватися, -куюся, -єшся, сов. в. наштрикнутися, -кнуся, -нешся, гл. Накальваться, наколоться, натыкаться, наткнуться. *Тут він заточився і трохи не наштрикнувся на її ніс.* Левиц. I. 479.

Наштричка, -ки, ж. = Натичка. Волч. у. Лободовск.

Наштукувати, -кую, -єш, гл. Прибавить, надставить.

Наштурити, -рю, -риш, гл. = **Нащурити.** Уман. у.

Наштурхати, -хаю, -єш, гл. Натолкати. *На базарі наштурхали мені боки.*

Нашукати. См. **Нашукувати.**

Нашукувати, -кую, -єш, сов. в. нащука́ти, -каю́, -єш, гл. Выискивать, выискать, находить, найти.

Нашурубурити, -рю, -риш, гл. Набуянить, набѣдокурить. *Таке зілля, як парубок... раз би в раз на улицю, ще нашурубурить.* Сим. 178.

Нащадітися, -джуся, -дишся, гл. Родиться. *Відколи нащадилась, не маю щастя.*

Нащадок, -дку, м. 1) Потомство. *Щоб йому дихать не дало з його нащадком, накоренком!* Ном. № 3768. *Песиголовець — певно ціклопський нащадок.* Ном. 4081. 2) Имущество, добро (движимое). *Я довідався, чого се козаки охочі пропивають у шинкарки нащадки жіночі.* К. МБ. X. 6.

Наще́, нащесерце, нар. = **Натще.**

Нащебетати, -бечу, -чеш, гл. 1) Нащебетать. 2) Наговорить много. *Дівчата прибіжать, нащебечуть.* МВ. I. 36.

Нащебетатися, -бечуся, -чешся, гл. 1) Нащебетаться. *Як у садку соловейко та й нащебетався.* Грин. III. 171. 2) Наговориться (о веселомъ женскомъ разговорѣ).

Нащепіти, -плю, -пиш, гл. Привить (нѣсколько). *А сад який хороший у нас був: сам нащепив.* Г. Барв. 471.

Нащербити, -блю́, -биш, гл. Выщербить немного, вызубрить немного. О. 1862. XI. Свид. 54.

Нащипа́ти, -паю́, -єш, гл. Нащипать.

Нащо, нар. Зачѣмъ, для чего, почему. *Нащо мені чорні брови, нащо карі очі, нащо літа молодії, веселі дівочі?* Шевч. 40. *Нащо в Бога й день, як у козака місяць.* Ном. № 781.

Нащо́ка, -ки, ж. Клинообразная накладка, которая прикрѣпляется снозами къ ключу въ плугѣ. Подольск. губ.

Нащо́серце, нар. = **Нащесерце.**

Нащулити, -лю, -лиш, гл. = **Нащурити.**

Нащурити, -рю, -риш, гл. Насторожить. *Сидить зайчик за пічку і уха нащури.* Рк. Макс. *Розморщив чоло, підніс брови і нащури.* О. 1862. I. 109.

Наяло́жувати, -жую, -єш, сов. в. наялозити, -ложу, -зиш, гл. Жирно намазывать, намазать, насаливать, насалить.

Наямли́ти, -млю, -млиш, гл. Набрать, купить много. *Що в господі не знайшлося, зараз купувала: наяммила груш сушених, терну, слив в базарі.* Мкр. Н. 20. *Наямлив яблук.* Черк. у. См. **Наїмлити.**

Наяча́ти, -чу́, -чиш, гл. Накричать (о лебедяхъ).

Не, нар. Не. *Гріх не личком зав'язати, та під лавку сховати.* Ном. № 101. *Не ходи, не люби, не залицяйся, не піду за тебе, не сподівайся.* Нп.

Небавком, небавом, небавці, нар. Вскорѣ, скоро. Желех. *Вже сонце небавом кончає путь.* Федьк.

Небагатий, -а, -е. Небогатый, бѣдный. **На розум небагатий.** Глупый. *Ой, татарине, ой сідий же ти, бородатий, либонь же ти на розум небагатий: ще ти козака у руки не взяв, а вже за його й гроші пощитав.* ЗОЮР. I. 17.

Небагато, нар. Немного, мало.

Небачний, -а, -е = Необачний.

Небачучий, -а, -е. Невидячий; неграмотний, необразований. *Уносили письма читать, а я й кажу їм: ідіть до мого хлопця, бо я чоловік небачучий, а він письменний.* Лубенск. у.

Небезпека, -ки, ж. Опасность. *Найшла буря вітряна на озеро, і були вони в небезпеці.* Єв. Л. VIII. 23.

Небезпечний, -а, -е. Опасный. *Плакали й тужили..., виражали в далеку небезпешну дорогу.* Левиц. I. 37.

Небезпечність, -ности, ж. Опасность.

Небезпечно, нар. Опасно.

Небезпремінно, нар. Непремѣнно. Мнж. 186.

Небережений, -а, -е. Неосторожный. *Небереженого і чорт не стереже.* Ном. № 4297.

Небесний, -а, -е. 1) Небесный. *Царство небесне, пером земля над ним.* Ном. № 252.

Налетіло птаство небесне. Єв. Мр. IV. 4. 2) **Небесна дорога.** Млечный путь.

Небесник, -ка, м. Астрономъ. Встрѣчено только у Кулиша. *Вечеряти ж усмак годиться й нам, поетам, да й вам, небесникам, не вельми б то було приємно лазити голодним по планетах.* К. Дз. 144.

Небесський, -а, -е = Небесний. *От гнів небесський настає.* Мкр. Г. 5.

Небилиця, -ці, ж. Небылица; розказни; прибаутки. *Кажі небилиці.* Ном. № 14339.

Небіж, -божа, м. 1) Племянникъ. 2) Бѣднякъ, горемыка. *Роби, небоже, то й Бог поможе.* Ном. № 69. 3) Часто такъ називають старшій лѣтами или положенієм младшаго: старикъ — парня, хозияинь — работника. У Шевченка («*Не журюсь я, а не спитьсья*») такъ називають жєнщина влюбленнаго вѣ неє. *Усе світять ті блискучі твої чорні очі, мов говорять тихесенько: «Хоч, небоже, раю?».* Шевч.

Небі(о)жечка, -ки, ж. Ум. отъ небі(о)жка.

Небі(о)жка, -ки, ж. 1) Бѣдняжка. 2) Покойница. Ум. **Небі(о)жечна, небі(о)жченька.** *Говорила небіжечка до самої смерті.* Ном. № 13061. *Дєсь наша сестра, що з нами жила, либонь вона, небожечка, давно померла.* Грин. III. 285.

Небі(о)жчик, -ка, м. 1) Покойникъ. 2) Бѣдняжка.

Небі(о)жчиця, -ці, ж. Покойница. *Молодиці небожчицю убірали.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Небій, -боя, м. Безстрашный. *І небоя вовки їдять.* Чуб. I. 270.

Небіль, -лю, м. Крупный камень песчаникъ (не битый). Мнж. 186.

Небір, -ра, м. = Небіж. Ум. **Неборейко.** Вх. Зн. 41.

Небірка, -ки, ж. = Небога. Вх. Зн. 41.

Небо, -ба, с. Небо. *Бачить Бог з неба, що кому треба.* Ном. № 73. (Мн.: небеса и неба).

Небога, -ги, ж. 1) Племянница. *Була в мене небога, при мені вона й зросла, бо сиротою осталася змалку.* МВ. II. 19. 2) Бѣдняжка. *Була колись Гандзя, каліка небога.* Шевч. 138. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела дітки при битій дорозі.* Нп. 3) Голубушка, милая. *Ой поклонітесь дівчині небозі, а що мені добре в далекій дорозі.* Нп. *Скарай мене, Боже, на гладкій дорозі, коли я помислю об другій небозі.* Нп. Ум. **Небіжка.**

Небогий, -а, -е. Бѣдный. Угор.

Небожа, -жати, с. 1) Племянникъ, племянница (ребенокъ). *Зайдіть, лишень, то я небожатам якого гостинця дам. Скажете: тітка прислала.* МВ. I. 19. 2) мн. Голубчики, мильє. *Хтіла б бранцями, небожатами, цілий світ звоювати.* Гол. I. 133. 3) мн.

Употребляется подобно слову **небіж** 3. *Такий мені, небожата, сон приснився* (Алкань-паша кь янычарамъ и рабамъ). Лукаш. 16. *Не дуріте дітей ваших, що вони на світі на те тільки, щоб панувать... Дознаються небожата, чия на вас шкура!..* Шевч. 212. Ум.

Небожатко, небожаточко.

Небожів, -ева, -еве. Племянниковъ. *На небожевому возі ми вдвох і поїхали.* Г. Барв. 11.

Небожка, -ки и пр. ж. = **Небіжка** и пр.

Неборак, -ка, неборака, -ки, м. Бѣдняга. *Ти, козаче-небораче, тяжко зажурився.* Нп.

Неборачка, -ки, об. Бѣдняжка. *Як поїхав козак у військо охотне, а козачку-неборачку у домівці покидає.* Нп. *Наші неборачки один пішки, другий рачки.* Чуб. I. 281.

Неборейко, -ка. Ум. отъ **небір.**

Небойн, -на, м. = **Небій.** *То було колись усяке боїться попа, а тепер настали такі небояни, що й лихо.* Кобел. у.

Небувалий, -а, -е. 1) Небывалый. 2) Малоопытный, не знающій людей. Чуб. I. 270. *Посилає козака молодого, небувалоого.* О. 1862. II. 96.

Небувалість, -лости, ж. То, чего не-было. *Гнівили Тройцю й горювали за небувалість і обман.* Мкр. Г. 59.

Небудь, Нибудь. *Хто-небудь, що-небудь.*

Невада, -ди, ж. Безвредность.

Невара, -ри, ж. Плохая хозяйка, неумѣющая и сварить. *Нетопи й невара (про жінку).* Ном. № 10781.

Невбачай, нар. Невзначай, неожиданно. *Бач, невбачай, та й попав.* Ном. № 7912.

Невблаганий, -а, -е. Неумолимый.

Неввага, -ги, ж. Невниманіє. *Воздвиженський не вважав на увагу, чи неввагу своїх слухачів.* Левиц. Пов. 52.

Невважливий, -а, -е = Невважний.

Невважливість, -вості, ж. = Невважність. Левиц. Пов. 261.

Невважливо, нар. Невважно. *Кивала головою невважливо, як ті, що дуже куди потішаються.* МВ. (О. 1862. I. 105).

Невважний, -а, -е. Невнимательный.

Невважність, -ности, ж. Невнимательность.

Невважно, нар. Невнимательно.

Невгавати, -ваю, -єш, гл. Не переставать, не уставать. *Сидить у норі і невгавуючи усе їсть дітей.* Шевч. 309.

Негавний, -а, -е = Негавучий. *Вдова з своєї світлички довго чула веселий негавний сміх убогих людей.* Г. Барв. 308.

Негавучий, негавущий. Неустанный, неугомонный.

Негадно, нар. 1) Неизвестно. *Негадно куди стрибать, чи туди, чи туди.* Полт. г. Слов. Д. Эварн. 2) Незамѣтно, непримѣтно, неслышно. *Дітей негодно в хаті.*

Негамований, -а, -е. Неудержимый. *Нашою втіхою буде сила нашого духу негамованого.* К. (О. 1861. VI. 33).

Негамонний, -а, -е. 1) Неспokoйный, безпokoйный, неугомонный. 2) Неутѣшный, котораго нельзя успокоить. *Удалась дівчина в журбу негамонну.* Полт. г.

Негамонність, -ности, ж. Безпokoйство, неугомонность.

Негаразд, нар. Невпопадъ, ни кь селу, ни кь городу.

Невгарен, неvgарний, -а, -е. Не способный. *Невгарен розказати, як вірно та щиро тебе люблю.* О. 1861. VIII. 20. *Невгарен і люльки запалить.* Прилуц. у.

Невгодний, -а, -е. Неудодный. *Сердита хазяйка — тікаю, невгодна — кидаю.* Ном. № 79.

Невгожай, -жая, м. Человѣкъ, неудодный кому-либо, нелюбимый. Жена говорить нелюбимому мужу: *Пусти ж мене, невгожаю, на улочку — погуляю! — Ой коли я невгожай, — сиди дома та й гуляй.* Грин. III. 686.

Невдалеку, нар. Неподалеку.

Невдалий, -а, -е. Неудачный, неудавшийся. *Не лихо окурить і чужа сторона, а невдала жінка.* Ном. № 9112.

Невдалиця, -ці, об. Неумѣлый, неумѣлая, неспособный, неспособная ни къ чему. Ном. № 10786.

Невдалиюга, -ги, об. Совершенно ни къ чему неспособный человекъ. *Підченури, донечко люба, нашу хатину... і люде таки не скажуть, що тут невдалиюги живуть.* О. 1862. IV. 71.

Невданий, -а, -е. Не способный ни къ чему.

Невданик, -ка, м. Что-либо неудавшееся, неумѣло, неудачно сдѣланная вещь. *Гоп, мої гречаники! гоп, мої невданики!* Г. Барв. 489.

Невданючий, -а, -е. Ув. отъ невданий. Рѣшительно ни къ чему неспособный. Константиногр. у.

Невдатний, -а, -е. Неудачный, неудавшийся, неумѣлый.

Невдатник, -ка, м. = **Невданик.** *Гоп, мої гречаники, гоп, мої невдатники!* Чуб. V. 1173.

Невдатність, -ности, ж. Неумѣлость, неспособность.

Невдатно, нар. Неумѣло, неудачно.

Невдаха, -хи, об. 1) Неудачникъ, — ница. *Невдаха безталанний.* 2) Неспособный, неспособная, неумѣлый, неумѣлая. Ум. **Невдашенька, невдашечка, невдашка.** *Да ти невдаха; да ти невдаха, да ти невдашенька моя! Ти ні спекти, ні зварить, ні з моїм родом говорить.* Грин. III. 368.

Невдача, -чі, ж. Неудача.

Невдачий, -а, -е = **Невдалий.** *Ледача невістка, ледача, та й до роботи невдача.* Нп.

Невдачний, -а, -е = **Невдалий.** *Напечу хліба — невдашний, наварю борщу — несмашний.* ХС. III. 37.

Невдашенька, -ки, невдашечка, -ки, невдашка, -ки, ж. Ум. отъ невдаха.

Невдѣржка, -ки, ж. Невозможность выдержать, удержаться. *Вони давай на мене кричать; я бачу, що вже невдѣржка, та й давай тікати.* Екатер. у.

Невдогад, нар. Неводемекъ.

Невдяка, -ки, ж. Неблагодарность.

Невдячний, -а, -е. Неблагодарный. *Ой невдячна ж, чи то ж мило, щоб ся серце так смутило.* Чуб. V. 302.

Невдячник, -ка, м. Неблагодарный.

Невдячниця, -ці, ж. Неблагодарная. *Нащо ж, невдячнице, на льос нарікати?* Чуб. V. 172.

Невдячність, -ности, ж. Неблагодарность. К. ХП. 84.

Невдячно, нар. Неблагодарно.

Невеликий, -а, -е. Небольшой, малый. *Хитро, мудро та невеликим коштом.* Ном. № 3116. Ум. **Невеличєнький.** Грин. III. 94. **Невеличєчкий, невеличкий.** *В мене ніжки невеличєнькі.* Мил. 137. *Шумить річка невеличка да й шумить як з лука.* Нп.

Невередь, нар. Немного. Харьк. у.

Невже, нар. Неужели.

Невжиточно, нар. Нельзя ужиться. *Покійниця боялась жити у тім дворі, боялась брата чоловікового, все було каже: «мені невжиточно там жити», бо він нападавсь усе на неї й на її чоловіка. А далі, бач, її й убито.* Новомоск. у.

Невзабарі, нар. = **Незабаром.**

Незавороті, нар. Не по дорогѣ.

Незадовзі, нар. Въ не продолжительномъ времени.

Незаміру, нар. Несравненно, непомѣрно. *Товариства зібралось незаміру більш.*

Незаміту, нар. Незамѣтно, непримѣтно.

Невзгодіна, -ни, ж. Невзгода. *От же й пройшли-ізійшли злиї невзгоди.* Слово это находится въ фальсифицированной думѣ «Битва Чигиринская», напечатанной впервые Срезневскимъ (Запорожск. Стар., ч. I. 86).

Невибірний, -а, -е. Неизбирательный.

Невиводний, -а, -е и невиводній, -я, -є. 1) Неисчерпаемый, постоянно имѣющийся. 2) Постоянный, всегдашний. *У нас гульня невиводня.* О. 1862. VII. 40. *Невиводний гість.*

Невिवоротний, -а, -е. Трудный для произношенія, неудобопроизносимый. *Невिवоротна мова.* Нѣжин. у.

Невिवоротно, нар. Трудно для произношенія. *У вас так невиворотно говорять.*

Невигідний, -а, -е. Неудобный.

Невигідно, нар. Неудобно.

Невигода, -ди, ж. Неудобство. *Не так шкода, як невигода.* Ном. № 2300.

Невидальце, -ця, с. Невидадь. *Чого б я дувся? Що попович? Ова! яке ж невидальце!* Св. Л. 168.

Невиданий, -а, -е. Невиданный. *Вижени мені звіря неслуханого й невиданого.* Рудч. Ск. I. 44.

Невиданський, -а, -е. Невиданный. *Невиданське діло, щоб семинарист так довго не забував коханої.* Св. Л. 269.

Невидний, -а, -е. Темный, непроглядный. Ум. **Невиднєнький.** *Ой темна, темна, ой та невиднєнька та, пане-брате, ніч.* Грин. III. 362.

Невидомий, -а, -е. Темный, непроглядный. *Темна нічка, невидома.* Гол. III. 440.

Невидючий, -а, -е. Не видящий, слѣпой. *Невидючими очима мов сонце побачив.* Шевч. 257.

Невилазний, -а, -е. Непроходимый, невылазный, изъ котораго выбратсья, вылѣзть нельзя. *Невилазне болото.* Черк. у.

Невимовний, -а, -е. Невыразимый, несказанный, неизреченный.

Невимовно, нар. 1) Невыразимо, несказанно, неизреченно. *Левиц. Пов. 139.* 2) Безотговорочно, безусловно. *Говів, Богу невимовно.* Ном. № 132. *Богу невимовно — свічку купила, панахиду поставила, та й усі гроші розійшлись.* Ном. № 8377.

Невинний, -а, -е. Невинный. *За невинного Бога. Безъ всякої вини. Так і пішов чоловік на поселення за невинного Бога.* Мнж. 134.

Невінничати, -чаю, -єш, гл. Наивничать. Встрѣчено у Котляревскаго. *Невинничає мов Сусана, не займана ніколи панна, що в хуторі зжила весь вік.* Котл. Ен. VI. 13.

Невинність, -ности, ж. Невинность. *Невинности моєї не зречуся.* К. Іов. 57.

Невинно, нар. Невинно.

Невинуватий, -а, -е. 1) Невиноватый, невиновный. 2) Не долженъ.

Невиразний, -а, -е. Неясный, неотчетливый; невнятный.

Невиразно, нар. Неясно, неотчетливо; невнятно. *Щось вона ще говорила йому, та вже невиразно, нишком: очі заплющились, ручки опали.* МВ. (О. 1862. I. 83).

Невистачка, -ки, ж. Недостача. *Як неvistачка дров, то я йому дам хуру там, чи дві.* Канев. у.

Невіглас, -са, м. Невѣжда. Борз. у. *З грішми дурня-невігласа почитують.* Ном. № 1431.

Невід, -вода, м. Неводъ. *Наперед невода рибою не хвались.* Ном. № 2603.

Невідник, -ка, м. Рыболовъ, ловящій рыбу неводомъ. Ум. **Невідничок.** *Мої три невіднички, три молодчики, розпустіте ж ви шовковий невод!* Чуб. III. 300.

Невіднічий, -чого, м. = **Невідник.** *Звели ти своїм невідничим, — хай вловлять рибку.* Мнж. 33.

Невідничок, -чка, м. Ум. отъ **невідник.**

Невідомий, -а, -е. Неизвѣстный.

Невідомість, -мости, ж. 1) Невѣдѣніе, незнаніе. *Невідомість гріха не чинить.* Ном. № 106. 2) Неизвѣстность. *Нема у світі гірше, як та невідомість, непевність.* МВ. II. 162.

Невідомо, нар. Неизвѣстно.

Невідхідно, нар. Неотступно, безотлучно. *Тішиться тим, що він усе тут невідхідно.* МВ. (О. 1861. I. 84).

Не-відь-що. Нелѣпость, Богъ знаєть что.

Невільний, -а, -е. Несвободный.

Невільник, -ка, м. Невольникъ, рабъ; заключенный въ тюрму. *Гість — невільник: де посадять, там і сиди.* Ном. № 11943. Ум. **Невільничок.**

Невільницький, -а, -е. Невольническій, рабскій.

Невільниця, -ці, ж. Невольница, рабыня. *Слухай, пані турчинова, привієм ті невільницю, аж із Польщі робітницю.* АД. I. 290.

Невільничий и невольничий, -а, -е = Невільницький. *І помоляться на волі невольничі діти.* Шевч.

Невільничка, -ки, ж. = **Невільниця.** *Чує Остап любії слова й пізнає козачку дівчину з русою косою, невільничку турецьку.* МВ. III. 59.

Невільничок, -чка, м. Ум. отъ **невільник.**

Невільно, нар. Нелзя; запрещено; непозволительно. *Люблю, люблю, дівчиноньку, да невільно взяти.* Нп.

Невінчаний, -а, -е. Невѣнчанный, необвѣнчанный. *Це той коваль, що з невінчаною жінкою живе.* Лебед. у.

Невіра, -ри, об. 1) Недовѣрчивый. 2) Невѣрующій, атеистъ. 3) Невѣрный, не христіанинъ. *Та добре було, та добре було та під Турчином жити, та як же нам, запорозям за невіру служити?* Нп. *Ця, бачте, невіра то й темниці доладу не вміє змурувати, — не то що ми, християне.* МВ. III. 59. 4) Недовѣріе. *До панів народ має давню историчну невіру.* О. 1862. II. 52. Ум. **Невіронька.** КС. 1882. V. 361.

Невір-земля, -лі, ж. Нехристiанская земля. АД. I. 9.

Невірнєнький, -а, -е. Ум. отъ невірний.

Невірний, -а, -е. 1) Недовѣрчивый. *Ой ти, невірний-невірниченько, не віриш мені й мому личеньку.* Чуб. V. 683. 2) Невѣрный, не заслуживающий доверія, измѣнчивый. *З невірною дружиною куди піду, то загину.* Нп. 3) Невѣрующій. *Невірний гірш жида або турка.* Ном. № 2. 4) Невѣрный, не христiанинъ. 5) Плохой, дурной. 6) Худой, болѣзненный. *Сухий, невірний, як шкелет.* Котл. Ен. VI. 19. Ум. **Невірнєнький.** *Перше було ходить у невірнєнькій свиточці, а тепер вже на йому жупан.* ЗОЮР. I. 294.

Невірник, -ка, м. Недовѣрчивый человекъ. Ум. **Невірниченько.** *Ой ти, невірний-невірниченько, не віриш мені й мому личеньку.* Чуб. V. 683.

Невірниця, -ці, ж. Невѣрная женщина. *Ой коні ж мої воронєнькіі, бодай ви поздыхали: ой як я їздив до невірниці, чому не заржали?* Гол. I. 262. Ум. **Невірничка.**

Невірниченько, -ка, м. Ум. отъ невірник.

Невірничка, -ки, ж. Ум. отъ невірниця.

Невірно, нар. 1) Невѣрно. *Невірно він живе з жінкою.* 2) Плохо, дурно. *І од людей сміх, і Господь карає, і самим невірно.* О. 1861. VI. 77.

Невіронька, -ки, ж. Ум. отъ невіра.

Невіста, -ти, ж. Жєнщина. *А которий козаченько буде з вас у місті: поклоніться моїй жінці, нещасній невісті.* АД. II. 57. *Леся, да й сама Череваниха насилу змогли дивитись без сліз на нещасливу невісту.* К. ЧР. 221.

Невістиця, -ці, ж. = **Невістка.** *Вийди, матінонько стара, привів ем ті невістицю — красна, молода.* Гол. I. 75.

Невістка, -ки, ж. 1) Невѣстка. 2) мн. Раст. *Chrysanthemum leucanthemum.* Шух. I. 21. Вх. Зн. 41. Ум. **Невістонька, невісточка.**

Невістний, -а, -е. Неизвѣстный. *Він слухав і одмовляв, наче б так про кого говорилося невістного, невідомого.* МВ. (О. 1861. I. 100).

Невістонька, -ки и невісточка, -ки, ж. Ум. отъ невістка.

Невістуйки, -ків, ж. мн. Раст. *Chrysanthemum leucanthemum.* Шух. I. 20. Вх. Зн. 41. См. **Невістка 2.**

Невістчаний, -а, -е. Приналежачій невісткѣ или невісткамъ. *У нас три невістки, так то невістчана худоба.* Черниг. у.

Невістчин, -на, -не. Невѣсткинъ. *Не невістка, так невістчина плахта.* Ном. № 2820.

Невістюк, -ка, м. = **Бабій.**

Не-віть-що = Не-відь-що.

Невіхна, -ни, ж. = **Невістка.** *Прийшла свекруха невіхну побужати.* Мет. 265. *Мамочка каже: мій синок їде, мій синок їде, невіхну везе.* Грин. III. 11. Ум. **Невіхнонька, невіхночка.** *Вставай, невіхнонько, час до череди шати.* Чуб. V. 694.

Невіч, нар. = **Нівець.** *Він усе у невіч змінив.* Чуб.

Невкміту, нар. Не въ примѣту, не замѣтилъ. *Невкміту мені — чи вони били його, чи ні: чув тільки, що кричало щось, а нічого не бачив.* Новомоск. у.

Невлад, нар. Некстати, не подходит. *Коли моє тобі невлад, — я з своїм назад.* Посл.

Невладущій, -а, -е. Безсильный, беспомощный. *З купелі саджали в купіль, як малу дитину, полумертву, невладущу, нетямну людину.* К. МБ. XI. 146.

Невмивака, -ки, ж. Неумытый. Ном. № 7134. *Замурзаний грязею невмивака.* К. Бай. 52.

Невмиваний, -а, -е. Неумытый. *Якийсь москаль сидить: головач роскошаний, невмиваний.* МВ. II. 13.

Невмисне, нар. Неумышленно, ненарочно.

Невмілий, -а, -е. Неумѣлый. *У невмілого руки болять.* Ном. № 6021.

Невмілість, -лости, ж. Неумѣлость. Чуб. I. 270.

Невміло, нар. Неумѣло.

Невміння, -ня, с. Неумѣнье. *За невміння деруть реміння.* Посл.

Невмірайко, -ка, м. = Невмірака. К. ПС. 113.

Невмірака, -ки, ж. Безсмертний; неумираючий. О. 1862. I. 19. *Забули й лицарів тих невмірак, що ворогів козацьких дивували, по дев'ять раз із мертвих уставали.* К. Дз. 33.

Невмірущий, -а, -е. Безсмертний, неумираючий. *Я вічний образ ваш, я дух ваш невмірущий.* К. ХП. 75. *Слово наше ховалось тільки по невмірущих піснях.* К. ХП. 135. *Наша слава невміруща.* К. ПС. 31.

Невмітно, нар. Мені невмітно. Я не замѣтив, не припомню. *Сього невмітно мені, щоб таке було в його рало.* Верхнеднѣпр. у.

Невмолот, -ту, м. Плохой умолоть. *Коли нерод, так і невмолот.* Ном. № 7134.

Неводний, -а, -е. Относящийся къ неводу.

Неволенька, нево́лечка, -ки, ж. Ум. отъ неволя.

Неволити, -лю, -лиш, гл. Принуждать, насильно заставлять. *Неволити нікого не можна.* НВолын. у.

Невольний, -а, -е = Невільний.

Нево́ля, -лі, ж. 1) Зависимое состояние; невозможность поступать по своему усмотрѣнію. *Ох і рада б я вийти, дак неволя моя: не пускає мати, що я молода.* Мет. 54. **З неволі робити.** По неволѣ дѣлать. Константиногр. у. 2) Неволя, рабство. *У святу неділю не сизі орли заклекотали, як то бідні невольники у тяжкій неволі заплакали, угору руки підіймали, кайданами забряжчали.* АД. I. 88. 3) Плѣнь. *Татарва побрала в неволю.* Стор. МПр. 162. 4) Падучая болѣзнь. Угор. 5) Чортъ, бѣсъ. Угор. Ум. **Неволенька, нево́лечка.** *Здорова була, моя донечко, що попалась у неволечку.* Чуб. V. 699.

Невора, -ри, ж. Овца (нестриженная).

Невпам'ятку, нар. Не помнится. *Мені се невпам'ятку.*

Невпоїд, нар. Больше, чѣмъ нужно для прокормленія; столько, что поѣсть нельзя. *Було торік картоплі невпоїд.* Волч. у.

Невпо́кій, -кою, м. Безпокойство; волненія, тревоги. *За дурною головою і ногам невпокій.* Ном. № 6681. *Загинула його проба пера серед невпокою життя громадського.* К. ХП. 124. *Поривало хлопця до сваволі, до невпокою.* Мир. ХРВ. 127.

Невпо́кійний, -а, -е. Безпокойный; тревожный. *Батько й мати якіся невпокійні стали.* Г. Барв. 238. *Сни невпокійні сняться.* МВ. II. 9. *В малому серці ворушилося щось недобре, невпокійне.* Мир. ХРВ. 35.

Невпо́кійно, нар. Безпокойно, тревожно. *Хоч як було мені невпокійно, хоч як тужило моє серденько, а я всміхнулась.* МВ. (О. 1862. III. 72).

Невпо́мку, нар. = Невпам'ятку.

Невправка, -ки, ж. Невозможно справиться съ чѣмъ.

Неврікливий, -а, -е. Не подвергающийся болѣзни отъ уроків. *Щоб неврікливе було, — умивають із помийниці.* ХС. VII. 420.

Невро́д, -ду, м. Неурожай. *Вдарив неврод рік по року.* Вх. Зп. 41.

Неврожай, -жаю, м. = **Неврод.**

Невро́нений, -а, -е. Неуязвимый. *Коли Матір Бажа знала, що Спаситель невронений буде, та й то убивалась за ним, а то ж ми! Як же його так спокійно бути?* Павлогр. у.

Невро́чливий, -а, -е = **Неврікливий.** *Щоб тому хазяїну коровки були й овечечки молошні, неврошливі.* Грин. III. 55.

Невсидю́чий, -а, -е. Непосѣда.

Невсипу́щий, -а, -е. 1) Неусыпный, неустомимый, бдительный. *Хазяйкою зробилась невсипущою на все село.* Рудч. Ск. I. 179. *Наградив тебе Бог жінкою, до тебе доброю, щирою, хазяйкою невсипущою.* Кв. I. 2. 2) Постоянный, безпрестанный. *От же все мені туга невсипуща.* МВ. I. 18. *Чи то нудьга невсипуща його з ніг звалила?* Шевч.

Невста́ха, -хи, ж. Раст. *Thalictrum.* Мнж. 186.

Невсти́д, -ду, м. Безстыдство.

Невсти́дливий, -а, -е. Не стыдливый. *А ти, Єво невстидлива!* Гол. IV. 522.

Невстидли́вість, -вості, ж. Безстыдство.

Невстрі́йливий, -а, -е. Безпокойный, шаловливый. *Ну, та й невстрійливі діти в Оліхвера! Вскочили в город, потоптали огудину.* Волч. у. *Став пригадувати пісню за пісню, що бабусі й дівчата йому; дитині, шепотали замість котка, аби спало, аби вгамувалось невстрійливе.* Г. Барв. 439.

Невстру́йливий, -а, -е = **Невстрі́йливий.**

Невтє́клий, -а, -е. Который не уйдетъ, не избѣжитъ чего. *Аду грішники невтеклі.*

Невтерпучий, -а, -е. Нестерпимый. *В невтерпучих муках стогнали.* Стор. МПр. 129.

Невтомливий, -а, -е = **Невтомний.** *Наче благодать Божа допомагає невтомлива, невсипуща.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Невто́мний, -а, -е. Неустомимый. *З його косарь такий жвавий, такий робочий-невтомний.* Мир. ХРВ. 14.

Невто́мно, нар. Неустомимо.

Не́вук, -ка, м. = **Неук 1 и 2.** Мнж. 58.

Невча́с, нар. Не во-время.

Невчасний, -а, -е. Несвоевременный.

Невчасно, нар. Несвоевременно.

Невче́ний, -а, -е. Неученый, необразованный.

Негада́но, нар. Не предполагая, сверхъ ожидания.

Негадки, нар. = **Нігадки.**

Негайний, -а, -е. Спѣшный, экстренный. *Десь у мого миленького та негайна робота.* Нп.

Негайно, нар. Немедленно, спѣшно, экстренно. *Негайно приведіть посли до мене.* К. Бай. 18.

Негамузний, -а, -е. ? *Рябий та негамузний він.* Мир. Пов. II. 63.

Негара́зд, нар. Нехорошо, неладно. *Ой негаразд запорожці, негаразд зробили: степ широкий, край веселий та й занастили.* Нп.

Негарний, -а, -е. Нехороший; некрасивый.

Негарно, нар. Нехорошо; некрасиво.

Негіда, -ди, об. Негодникъ, негодница. *Я казала, що Семен чоловік, а Семен публіка, ще й негіда на ввесь світ.* Чуб. V. 338.

Негідний, -а, -е. 1) Недостойный. 2) Негодный, мерзкій. *Бодай лиш не мати дитину негідну.* Гол. III. 454.

Негідник, -ка, м. Негодяй, мерзавець. *Ти сам негідник, ти сам обридник, що жінки не маєш.* Гол. I. 262.

Негідність, -ности, ж. Недостойность. Желех.

Негідь, -годі, ж. Дрянъ, негодное, мерзкое. *І покинули вони яко негідь багатства свої.* К. Грам. 54.

Неглядка, -ки, ж. Нерадивая, незаботливая. *Взяв невістку та й кається. Чим же вона негожа? Хай правда, що вона неглядка та ледаченька, ну так і син їхній такий же; та й самі старі такі. Що ж, що вона не хоче нічого глядіть? І вони ж такі!* Новомосковскъ.

Негнівливий, -а, -е. Несердитый. *Веселий і негнівливий був собі пан.* К. ЧР. 122.

Неговіркий, -а, -е. Неразговорчивый.

Негода, -ди, ж. Непогода, ненастье. Борз. у. *А дорога й негода крий Боже яка!* Ум. **Негодна, негодонька.** *І сніг іде, і негодонька.* Грин. III. 498.

Негодиця, -ці и **негодь, -ді**, ж. = **Негода.** Екатер. у.

Него́дка, -ки, ж. Ум. отъ **него́да.**

Негодня, -ні, ж. Хламъ, негодныя вещи. *Усе викрадено із скрині, усе забрато, осталась тільки сама негодня — то рване, то погане.* Новомоск. у.

Негодонька, -ки, ж. Ум. отъ **него́да.**

Негодяй, -дяя, м. О человекѣ: негодный, неспособный къ дѣйствіямъ. Жена говорить старому мужу: *Ой ти, старий негодяю, пусти ж мене, погуляю! — Ой коли ж я негодяй, — сиди дома та й гуляй!* Грин. III. 309. Быть можетъ слѣд.: **Невгодяй = Невгожай?** (см.).

Него́дяний, -а, -е. Ненастный. *Пішли негоди, ударили холоди, — негодяна осінь.* Васильк. у.

Негодящий, -а, -е. Негодный.

Негоже, нар. Не слѣдуетъ, неприлично, нехорошо. *В неділеньку прийти та до тебе негоже.* Грин. III. 164. *Та й плакати мені негоже.* МВ. I. 29.

Негожий, -а, -е. Негодный, нехороший. *Ой негожа в кутку вода.* Чуб. V. 58. *На тобі, небоже, що мені негоже.* Ном. № 4779.

Негоїстий, -а, -е. Плохо заживающий (о ранѣ).

Негр, -ра, м. Негръ. *Над товстими, як у негрів, губами стерчали руді вуси.* Левиц. Пов. 179.

Негрунто́вий, -а, -е. Безземельный.

Негувати, -гую, -єш, гл. Не признавать кого, пренебрегать къмъ. *За що ж мене негувать, за що ж волочити, коли стали панами уже й мої діти?* КС. 1882. I. 225.

Негречний, -а, -е. Неучтивый, невѣжливый.

Негречність, -ности, ж. Неучтивость, невѣжливость.

Негречно, нар. Неучтиво, невѣжливо.

Негура, -ри, ж. Густой туманъ въ горахъ. *Ранки в полонинах звичайно дуже гарні, але холодні, часто застає негура — налягає по горах така мрака, що не видно на десять кроків перед собою, а як мрака осідає, то показуються лише найвисші шпилі гір, а під ногами*

уповите усе немов у сивім морі... вітер зачне колисати тим сивим морем. Шух. I. 209 — 210.

Недава, -ви, об. Не дающій, не дающая чего либо; скупой, скупая. Новомоск. у.

Недавні́й, -я, -є. Недавні́й. *Так ти ще й битись!* — скрикнула крамариха на недавню свою товаришку. Мир. Пов. II. 70.

Недавно, нар. Недавно. *Сиротою та невеликою недавно зостався.* Чуб. V. 263. Ум.

Недавнечко.

Недале́кий, -а, -е. Недалекі́й, близкі́й.

Недалеко, нар. Недалеко. Ум. **Недалечко.** *Сказав би словечко, та вовк, недалечко.* Ном. № 3584. *Недалечко села пасеться свиня.* Рудч. Ск. I. 3.

Недале́нний, -а, -е. Недалекі́й, ближайші́й. *Доїздимо до шинку недаленного, — гульк, аж там чоловік завісився.* Харьк. у.

Недаром, нар. Не напрасно, не безъ причины. *Бо вже недаром козацький кінь по табору гуляє, мабуть Івася Коновченка на світі немає.* Макс. (1834), 56.

Недбайливий, -а, -е = Недбайлий.

Недбайливість, -вості, ж. = Недбалість.

Недбайливо, нар. = Недбалю.

Недбайлиця, -ці, об. и **недбайличок, -чка, ж.** Нерадивець, беззаботный человекъ. *Наші парубки недбайлиці.* Рк. Макс. *Оддав мене мій батенько за п'яницю, за недбайличка.* Чуб. V. 591.

Недбайлий, -а, -е. 1) Нерадивый, небрежный, нерачительный. 2) Беззаботный.

Недбайлиця, -ці, об. = Недбайлиця. Ном. № 10786. *П'яниця да недбайлиця цілий тиждень в корчмі п'є, гуляє.* Нп. *Недбайлиця гірше п'яниці.* Чуб. I. 270.

Недбалість, -лості, ж. 1) Нерадивость, нерачительность, небрежность. *Аже ж Петро своєю недбалістю пропав.* Канев. у. 2) Беззаботность, беспечность. Чуб. I. 270.

Недбалю, нар. 1) Нерадиво, нерачительно, небрежно. 2) Беззаботно.

Недбальниця, -ці, об. = Недбайлиця. *Оддала заміж за п'яницю, за недбальницю.* Чуб. V. 592.

Недбальство, -ва, с. = Недбалість. *Через твоє недбальство дожились до того, що нічого й їсти.* О. 1862. II. 25.

Недба́ння, -ня, с. = Недбалість.

Недбаха, -хи, об. = Недбайлиця. *Була собі непряха й недбаха, да що матка дала, поносила усе чисто і придбать нічого не придбала.* Рудч. Ск. I. 176. *Бідою й голодом недбах вона карає.* К. Дз. 150.

Недві́га, -ги, об. Неподвижное существо. (Имя сказочной собаки. Рудч. Ск. I. 120).

Не́дзька! меж. Крикъ для сзыванія овецъ. Kolb. I. 65.

Недів́ний, -а, -е. Неудивительный. *Недивним річам не дивуйся.* Ном. № 7815.

Недійшли́й, -а, -е. Неспѣлый, незрѣлый, молодой. *Ще ти дитя молоде, розумом не дійшло.* Мет. 419.

Неділенька, -ки, неділечка, -ки, ж. Ум. отъ неділя.

Неділешні́й, -я, -є. = Недільний. *А хто буде панотцевого неділешнього обіду дождати.* Макс. (1849). 82.

Неділонька, -ки, ж. Ум. отъ неділя.

Недільний, -а, -е. Воскресный. *Субітнім шляхом на недільний торг.* Ном. № 6654.

Неділя, -лі, ж. Воскресенье. *Ще як прийде суботонька, я змиюся, розчешуся, а в неділю приберуся.* Мет. 76. *Породила мене мати у святу неділю.* Мет. Ум. **Неділенька, неділочка, неділонька.** **З неділі.** Сь понедѣльника начиная. *Ні, на сьому тиждні вже не ткатиму, з неділі почну.* Черниг. у. *А з неділі вже й Петра.* Св. Л. 130.

Недішлий, -а, -е. Слабый, болѣзненный. *Прийшов собі дідусь, такий недішлий, та все кашляє.* Київ. у.

Неднаковий, -а, -е. = Неоднаковий.

Недобачливий, -а, -е. Сь слабымъ зрѣніемъ.

Недобачливість, -вості, ж. Недальновидность. Левиц. І. 279.

Недобачати, -чаю, -еш, гл. Плохо видѣть, имѣть слабое зрѣніе; не замѣчать.

Недобачити, -чу, -чиш, гл. 1) Не досмотрѣть. 2) Не замѣтить.

Недобиток, -тка, м. 1) Не совсѣмъ добитый, не совсѣмъ замученный. *Старий недобиток, варнак.* Шевч. 2) мн. Остатки (войска послѣ пораженія).

Недобір, -бору, м. 1) Недоборъ, недочета. 2) **Місяць-недобір.** Неполная луна. *Ой місяцю-недоброру, зайди, зайди за комору.* Чуб. V. 129.

Недобре, нар. 1) Нехорошо, дурно. *Недобре, як на сонних дітей місяць сипле промінням.* МВ. II. 9. 2) Зло. 3) Невкусно.

Недобрий, -а, -е. 1) Нехороший, дурной. 2) Недобрый, злой. 3) Невкусный.

Недовгий, -а, -е. Короткій, не длинный; (о времени): недолгий.

Недовго, нар. Недолго. *Велетню у світі недовго жити.* Ном. № 5826.

Недовѣршений, -а, -е. Сь невыведеннымъ до конца верхомъ.

Недовѣрший, -а, -е. Недорослый. *Хотіла мене мати за першого дати; а той перший малий, недоверший.* Гол. III. 472.

Недовідомий, -а, -е. Невѣдомый; неисповѣдимый. *Щось побачив страшне, невідоме.* Борз. у. *Тополі, ростучи уряд, про його дещо шепотять невідомими річами.* Греб. 340. *Славили в гаях і на житах невідомого їм ласкавого і щедрого Бом.* К. (О. 1861. II. 228). *Невідомома глибиня морська.* К. ЦН. 242.

Недовіркуватий, -а, -е. Недовѣрчивый. Волянъ. Слов. Д. Эварн.

Недовірок, -рка, м. Ренегатъ; маловѣрный. *Лях Бутурлак, ключник галерський, сотник Переяславський, недовірок християнський.* АД. 210.

Недовольність, -ности, ж. Неудовольствие. *Гака між ними недовольність пішла.*

Недовчений, -а, -е. Недоученный.

Недогарок, -рка, м. Огарокъ. *Недогарки поїдять, а сами поночі сидять.* Ном. № 4567. Ум. **Недогарочок.**

Недогін, -го́ну, м. Остатокъ въ кубѣ послѣ перегона водки.

Недогляд, -ду, м. Недосмотрѣ. Сим. 198.

Недогода, -ди, ж. Неудовлетвореніе. Употребляется въ выраженіи: **Мені недогода.** *Я не удовлетворень, мнѣ не достаєть чого-либo. Яка йому гне недогода? все має! А яка тобі недогода в Зосі?* Левиц. І. 315.

Недогодний, -а, -е. Неудовлетворяющей, неудобный. *Вона йому недогодною стала.* Левиц. І. 488.

Недогодно, нар. — кому. Недостаєть (кому).

Недогризок, -зка, м. Огрызокъ.

Недозір, -зору, м. Плохо видящий. Черк. у.

Недоїдок, -дка, м. Об'їдокъ. *На столі стояли недоїдки вечері.* Левиц. I. 248.

Недокурок, -рка, м. Окурокъ. Харьк. у.

Недоладний, -я, -є. 1) Неуклюжий, нескладный. 2) Неум'їстний, несвязный, нескладный; вздорный. *Зовсім таки недоладні речі чули про се велике діло.* Дещо. 3) О челоу'їк'ї: не совс'їмъ порядочный, неосновательный. *Здається і час заміж, та все якійсь недоладні люде трапляються.* Левиц. Кож. 12. 4) Плохой, нехороший.

Не-до-ладу', нар. Не такъ какъ сл'їдуєть; некстати. Чуб. I. 271. *Не-до-ладу що зробив.* Ном. № 7579.

Недоленька, -ки, недо'лечка, -ки, ж. Ум. отъ **недоля.**

Недо'ливок, -вку, м. Недолитое до полной м'їры.

Недоли'мок, -мку, м. Чеканъ (ручное оружіе). *Із під поли позлотистий недолимок виньмає.* ЗОЮР. I. 206.

Недолік, -ку, м. Недочетъ.

Недолітній, -я, -є. Несовершеннол'їтній.

Недоліток, -тка, об. Несовершеннол'їтній, недоросль. *А панич не знає, з двадцятотою недоліток душі пропиває.* Шевч. 220. *Текля ще недоліток.* Св. Л. 133.

Недо'ломок, -мка, м. 1) Предметъ не совс'їмъ сломанный, надломленный. Міусск. окр. 2) Употребляется какъ презрительное названіе людей, потерявшихъ отчасти свою національность подъ натискомъ чужой: «Гетьманцы дразнить Подолянь недоляшками, а Подоляне гетьманцевъ московськими недоломками». (О. 1861. X. Свид. 44). *Були (пани) москалі й московські недоломки.* Мир. ХРВ. 356.

Недолуга, -ги, об. Слабосильный, немощный челоу'їк'ї. Екатер. у.

Недолугий, недолужний, -а, -е. Безсильный, слабый, немощный. *Перша мені туга — сама недолуга.* Мет. 26. *А которі старі-недолугі, то й навіки попропадали.* Нп. *Недолуга жінка.* Вас. 209.

Недолужність, -ности, ж. Безсиліе, слабость.

Недолужно, нар. Безсильно, слабо, немоцно.

Недолюд, -да, м. = Недолюдок. Шевч. 184. *Добивають вони мене, недолюди, не боячися Бога.* Шевч. (О. 1862. III. 7).

Недолюдок, -дка, м. Недостойный имени челоу'їк'ї. *Схаменіться, недолюдки, діти юродиві.* Шевч. 210.

Недоля, -лі. Злополучіе, б'їда. *Його жінка кляла-проклинала: «Бодай тебе, козаче сіромахо, побило в чистому полі три недолі: перша недоля — щоб під тобою добрий кінъ пристав, друга недоля — щоб ти козаків не догнав, третя недоля — щоб тебе козаки не злюбили і в курінъ не пустили».* ЗОЮР. I. 215-216. *Недолю співаю козацького краю.* Шевч. 163. Ум. **Недоленька, недо'лечка.**

Недо'ляшок, -шка, м. Ополячившийся украинець. О. 1861. X. Свид. 44. *Шарпав з козаками шляхетних ляхів і недоляшків.* К. ЧР. 4. *Недоляшок! гукають козаки. Недовірок! шепочуть поляки (про Ад. Кисіля).* К. ПС. 26.

Недомисел, -слу, м. Недомыслие, непониманіе. *З історією треба за все рахуватись Мусимо з нею рахуватись і за наші недомисли.* К. Краш. 8. *Позад нас — тьма завзятого недомислу; перед нами — світ миролюбивої науки.* К. Краш. 33.

Недомірок, -рка, м. Рыба менше средней величины. Черном.

Недомо́ва, -ви, об. Неумѣющій говорить, косноязычний, заика. *Не годиться він у сватове затим, що недомова.* Старод. у. *Куди йому грішному! там така з його недомова.* Старод. у.

Недомовляй, -а, -е. Косноязычний. *Хотіла мене мати за сьомого дати; аж той сьомий такий недомовлий.* Чуб. V. 497.

Недомо́ка, -ки, ж. Недостаточно вымоченное волокно конопли и потому грубое и жесткое. Вас. 200.

Недоно́с, -су, м. 1) Недоносъ, роды прежде времени. *Русалки... мстяться над людьми за недонос, за те, що їх мати звергла.* Г. Барв. 350. 2) При сведеніи торговыхъ счетовъ, часть непогашенныхъ торговцу долговъ. Вас. 191.

Недоносок, -ска, м. Рожденный ранѣе 9 мѣсяцевъ, недоносокъ.

Недоношениця, -ці, ж. Недоносокъ женскаго пола. Шух. I. 34.

Недо́пал, -ду, м. Нехорошо обожженный кирпичъ.

Недо́панок, -нка, м. Разыгрывающій барина.

Недо́пивок, -вка, м. Недопитое. *Роскидано всякі недоїдки, валяються в пляшках недопивки.* Г. Барв. 239.

Недо́питок, -тка, м. = **Недопивок.** *Оце як п'ють у шинку люде та позоставляють недопитки, то вони (шинкарі) позливають у чарку та й підсунуть чоловікові.* Г. Барв. 291.

Недопічка, -ки, ж. Недопеченное.

Недоречний, -а, -е. Некстати сказанный или сдѣланный, неумѣстный, излишній. К. ПС. 127.

Недорід, -рѳду, м. 1) Неурожай. 2) Недоносокъ; выкидышъ. *Зникне собі, мов той недорід, що йому не судилося й на світі жити.* К. ХП. 128.

Недорідний, -а, -е. 1) Неурожайный. 2) Не рослый, не крупный (о зернѣ и пр.).

Недоріка, -ки, об. = **Недомо́ва.** *Повести за віком, за німцями недоріку, сліпую каліку.* Шевч. 215.

Недорікий, -а, -е. Косноязычный. *Вони собі невеликії, шепелявії, недорікії.* Рк. Макс.

Недорісток, -тка, м. 1) Недоросль. 2) Карликъ.

Недорозум, -му, м. Неразуміе, недомысліе. К. ЦН. 311. *Я з долею та й з людьми боролась, та ніби й гірку долю поборола і людський недорозум.* Г. Барв. 442. *От що виходить із материного недорозуму, що не вчила мати ділечка робити.* Г. Барв. 437.

Недорослий, -а, -е. Недорослый. *Нічим обуть панят недорослих.* Шевч. 219.

Недоросток, -тка, м. = **Недорісток.**

Недо́рубок, -бка, м. Не до смерти изрубленный, раненый. *Хто то? питає Максим недорубків, що один був без уха, другий без пальців.* Мир. ХРВ. 160.

Недосвід, -ду, м. Неопытность. (Нажива) з людського недосвіду і легкодумства. К. ХП. 125. См. **Недосвідченість.**

Недосвідомий, -а, -е. Неузнанный по опыту, неузнанный въ точности. *Усе недодумане і недосвідоме з неї (Шевченкової пісні) посчезло; зосталось тільки саме сяєво.* К. ХП. 130.

Недосвідчений, -а, -е. Неопытный.

Недосвідченість, -ности, ж. Неопытность. Желех. См. **Недосвід.**

Недо́світ, -ту, м. Утренній морозь. *Барвінок цвів і зеленів, слався, розстилався, — та недосвіт перед-світом в садочок украся. Потоптав веселі квіти, побив, поморозив...* Шевч. 651.

Недо́сить, нар. Недостаточно.

Недосі́л, -со́лу, ж. Недосоль. *Недосі́л на столі, пересі́л на голові.* Ном. № 12381.

Недоспів, -ву, м. Недопѣтое. *Недоспів тво́й доспівую, мій брате.* К. Дз. 25.

Недоспі́л, -лу, м. Недозрѣлость.

Недоста́ль, -лі, ж. = **Недоста́ча.**

Недоста́ток, -тку, м. Нужда, нищета, недостатокъ. *Недоста́тки гоня́ть з хатка.* Ном. № 1544. *Суша́ть мене, в'яля́ть мене мо́ї недоста́тки.* Грин. III. 220.

Недоста́ча, -чи, ж. 1) Недостающее количество, недостатокъ. *Сього-того треба, жінка не вважає: тільки чого недоста́ча, — в батька-ма́тір лає.* Грин. III. 296. *Давай більше грошей, щоб не було недоста́чі.* 2) = **Недоста́ток.** *Вироста́в у голоді та в холоді, у злиднях та недоста́чах.* Мир. ХРВ. 35.

Недо́ступ, -пу, м. Конь или воль, котораго заднія ноги не покривають слѣда переднихъ. Александровск. у. Мнж. 186.

Недоте́па, -пи, об. Неспособный, неумѣлый человекъ. *Така недотепа, нічого робить не вміє.* Рудч. Ск. II. 107.

Недотепний, -а, -е. Неспособный, неумѣлый. *Е, бісів сину, і того недотепний.* Рудч. Ск. II. 7.

Недотепні́сть, -ности, ж. Неспособность, неумѣлость. Чуб. I. 272.

Недоте́пно, нар. Неумѣло.

Недотика, -ки, ж. 1) Недотрога. *Отто яка недотика.* Шевч. 2) Раст.: *Impatiens noli me tangere.*

Недоті́ркливий, -а, -е = **Недоторкливий.**

Недото́рканий и недоті́ркливий, -а, -е. Недотрога. *Дувид штовхнув жартовливо плечем одного чоловіка. — Геть, псявіро, не пхайся! — одказав чоловік. — Оце недоторканий дядько, неначе молодиця.* Левиц. Пов. 179.

Недоу́здок, -дка, м. Родъ уздечки безъ удилъ. *Батько веде того коня за недоу́здок.* Рудч. Ск. II. 112.

Недоу́к, -ка, м. Недоучка. *Народе мій, недоу́ку латинський!* К. XII. 58.

Недо́ум, -ма, м. Незрѣлый умомъ, глуповатый. *Старий промовив: недоуми, занастили божий рай.* Шевч. 408.

Недоумкува́тий, -а, -е. Неосмысленный, глуповатый. *Як хто вко́ить що недоумкува́те, грімають.* Ном. № 421.

Недо́умок, -мка, м. = **Недоум.** *Недоумки усе регочуть та гукають проти чоловіка мудрячого.* К.

Недохі́д, -хо́ду, м. = **Дохі́д 2.** *Пішли салдати колядува́ть.... (Поколядувавши) узяв недохі́д та й пішов.* Мнж. 109.

Не-до-чми́ги, нар. = **Не-до-шмиги.** *Усе не-до-чмиги, куди не глянь.* Полт.

Недочува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. недочу́ти, -чую, -єш, гл. 1) Быть тугимъ на ухо. (Съ этимъ значеніемъ употребляется только несов. видъ). 2) Не слышать, не услыхать.

Недошкулкі́й, -а́, -е́. Не донимающий, не понимающий. *Я ж думала, що нагаєчка недошкулка: як ударить, то розсядеться шкурка.* Нп.

Не-до-шмиги, нар. Не идетъ, не ладно, не подходит, некстати. *Де їм не-до-шмиги, то й урвуть*. Кв.

Не́друг, -га, м. Недругъ, врагъ. *Піднявсь на ляхів і на всіх недругів отчизни батько Хмельницький*. К. ЧР. 12.

Недряпу́ха, -хи, ж. = **Нечоса?** *Там дівчина нетьопуха запаску згубила: нетьопуха, недряпуха, нерублені поли*. Мил. 77.

Недуга, -ги, ж. Болѣзнь, недугъ. *Не смерть страшна, а недуга*. Ном. № 8154. **У недузї лежати**. Быть, лежать больной. *Там Маруся в недузї лежала*. Грин. III. 234. *Я аж два дні пролежала в недузї*. Г. Барв. 299.

Недугі́й, -а, -е = **Недужий**. *Бо я женник недугій, треба до мене другий*. Рк. Макс.

Недугува́ння, -ня, с. Болѣзнь.

Недугувати, -гую, -єш, гл. = **Недужати**. *Зосталася сама самісінька недугуючи*. МВ. II. 14. *Недугувала з місяць*. Мир. Пов. II. 78.

Недужі́й, -а, -е. 1) Больной. *Всі в кого, були недужі на всякі недуги, приводили до його*. Єв. Л. IV. 40. *Пійшов ізнов до недужої*. Кв. I. 95. 2) Безсильний.

Недя́куваний, -а, -е. Оставшийся безъ благодарности. *Прийшов непроханий, підеш недякуваний*. Посл.

Неж, сз. = **Ніж**. *Вона більш розливала, неж наливала*. Левиц. I. 393.

Нежалісливий, -а, -е. Несострадательный; безжалостный. *Ой мати моя та нежаліслива, що ти мене оддала та й не жалувала, що ти мене оддала у чужу сторону, у чужу сторону та в велику сем'ю*. Грин. III. 304.

Не́жар, -ра, м. = **Нежерь**.

Неже, сз. = **Ніж**. *Ліпш би не знатися, неже зараз і розстрятися*. Ном. № 8783.

Не́жерь, -рі, ж. Прошлогодня трава, несъѣденная скотомъ и перезимовавшая на корнѣ. *Косить тоді було дуже трудно, бо між травою була нежерь (стара трава)*. Драг. 241. *Несъѣдобная трава. У сьому сіні нежері багато*. Лубен. у.

Неживі́й, -а́, -е́. Неживой, мертвый.

Не́жид, -да, м. Насморкъ. *Нежид напав*. Ном. № 12223.

Не́жир, -ру, м. = **Нежерь**. Волч. у.

Не́жит, -га, м. = **Нежид**.

Нежить, -ті, ж. = **Нежид**. *Після кішка як нап'єшся, — буде нежить*. Мнж. 154. *Напала мене нежить*. Лебедин. у.

Нежонатий. Неженатый. *Ой я в тебе, моя мати, нежонатий хожу*. Грин. III. 200. **Чай нежонатий**. Чай безъ хлѣба. Змієв. у.

Нежурбливий, -а, -е = **Нежурливий**. *Веселий, нежурбливий, та й він заклопотався тією подією*. МВ. I. 38.

Нежурливий, -а, -е. Безпечальный, беззаботный. *Добре, що ти нежурливий удався*.

Незабавки, **незабавно**, **незабавом**, нар. Вскорѣ, въ скоромъ времени. *Зажурився, що в мене грошей нема: незабавом і в тебе не буде*. Ном. № 6465. *Незабавом прийде й Семен*. НВолын. у. *З того жалю стара незабавом і випростала міст на сім світі*. Г. Барв. 114.

Незабарний, -а, -е. 1) Не медлительный, скорый. 2) Не требующій много времени. *У такі дні незабарна служба (в церкві)*. Мир. Пов. II. 58.

Незабаром, нар. = **Незабавом**. Як воно (сонечко, *Coccinella septempunctata*) скоро зніметься й полетить — незабаром сояшино буде. Ном. № 337. Незабаром після сього вернувся з війни мій батько. Стор. МПр. 30.

Незаборонний, -а, -е. Невозбранний.

Незаборонно, нар. Невозбранно.

Незабудь, -ді, ж. 1) На забудь. На память. 2) Раст. *Myosotis palustris*. Вх. Пч. I. 11.

Незабутий, -а, -е = **Незабутній**. *Що ті римляне убогі! Чор'зна що, не Брути! У нас Брути і Коклеси славні, незабуті*. Шевч. 215.

Незабутний, -а, -е и — **ній**, -я, -є. Незабвенный. *Марку, коханячко моє незабутне*. Федьк. *Сей незабутний час*. К. ХП. 16.

Незава́дний, -а, -е. Безвредный.

Незавва́жливо, нар. = **Незавважно**. *Пісенька якось незавважливо ввірветься..., а Галя засипа в меншого брата на руках*. МВ. III. 68.

Незавважно, нар. Незамѣтно. *Тут і незавважно, що їдеш над безоднею, бо гора з горою тим мостом зведена, тільки вода шумить під ногами*. Св. Л. 214.

Незагнузданий, -а, -е = **Незанузданий**.

Незадрій, -а, -е. 1) Независтливый. 2) Неревнивый.

Незанузданий, -а, -е. 1) О лошади: безъ удиць во рту. 2) Необузданный. *І гарний хлопець здається, та занузданий*. Кобеляк. у.

Незбіраний, -а, -е. О молокѣ: цѣльное. Хотин. у.

Незбожний, -а, -е. Безбожный.

Незбо́жність, -ности, ж. Безбожность.

Незбожно, нар. Безбожно.

Незборонно, нар. Безпрепятственно.

Незбутний, -а, -е. Несбыточный.

Незвага, -ги, ж. 1) = Зневага. 2) = **Неувага**.

Незважати, -жаю, -єш, гл. = **Зневажати**. Подольск. у.

Незважений, -а, -е. 1) Не взвѣщенный. 2) Необдуманый, неразумительный (о словахъ). *Се вперше чула такі незважені речі*. Г. Барв. 107.

Незвй́кий, -а, -е. Непривыкшій.

Незвита́жний, -а, -е. Непобѣдимый.

Незвичайний, -а, -е. 1) Необыкновенный, необычайный, необычный. *Якась незвичайна сміливість і духова міць*. Мир. ХРВ. 4. *Тільки вип'є що незвичайне — то й знову хвороба*. 2) Невѣжливый, неприличный. *А за рід їх хто тут скаже незвичайне слово?* Мкр. Н.

Незвичайність, -ности, ж. 1) Необыкновенность, необычайность. 2) Невѣжливость, неприличіє. *Велику незвичайність серед людей учинила*. К. Дів. С. 10.

Незвичайно, нар. 1) Необыкновенно, необычайно, необычно. 2) Невѣжливо, неприлично.

Незвичний, -а, -е = **Незвйкий**.

Незвісно, нар. Неизвѣстно.

Незгірш, **незгірше**, нар. 1) Не хуже. *Взнала й я незгірш старенької моєї, почім на світі ківш лиха*. Г. Барв. 372. 2) Не особенно худо, сносно. *В сього хазяїна було мені незгірш*. Г. Барв. 243.

Незгірший, -а, -е. Не плохой, довольно хороший. *І дівка була незгірша, хоч і не нашого роду, і заможненька.* Г. Барв. 407.

Незгода, -ди, ж. Несогласие. *Згода будує, а незгода руйнує.* Ном. Ум. **Незгодонька.**

Незго́дина, -ни, ж. То-же, что и **Невзгодина** (см.) изъ фальсифицированной думы «Битва Чигиринская». (Запор. Стар. I. 86); перепечатаывая ее, Максимовичъ (1849, стр. 53) выбросилъ «в».

Незго́дливий, -а, -е. Вздорный, сварливый.

Незгодний, -а, -е. Несогласный, нестройный.

Незгодно, нар. 1) Несогласно; нестройно. 2) Невыгодно; вредно. *З ягнятами при доброму обкоті отара вдвоє більшає, і такій великій колоді ходити буде важко і на ягнятк незгодно: ягнята вийдуть худі, миршаві.* О. 1862. V. Кух. 33.

Незго́донька, -ки, ж. Ум. отъ **незгода.**

Незграба, -би, об. Неловкій, неуклюжій человекъ.

Незграбний, -а, -е. Неловкій, неуклюжій, неповоротливый.

Незграбність, -ности, ж. Неловкость, неуклюжесть.

Незграбно, нар. Неловко, неуклюже.

Наздатний, -а, -е. 1) Неспособный. 2) непригодный.

Нездатність, -ности, ж. 1) Неспособность. 2) непригодность, неудовлетворительность.

Нездвиге́ний, нездвигнїй, -а, -е. неподвижный. *На дух-мару вона походила з своїм нездвигеним обличчям.* МВ. II. 199.

Нездібний, -а, -е. Неспособный. Желех.

Нездібність, -ности, ж. Неспособность. Желех.

Незділивий, нездільний, -а, -е. Неуслужливый. Вх. Зн. 41.

Нездо́літи, -лію, -єш, гл. Болѣть. Борз. у.

Нездо́льний, -а, -е. Неспособный, слабый, бессильный что-либо сдѣлать.

Нездо́льність, -ности, ж. Неспособность, слабость, бессиліе или невозможность сдѣлать что-либо. Чуб. I. 272.

Нездоля́щий, -а, -е. Слабосильный. *Їй матері жаль кидати, що тика вона дуже нездоляща.* Черниг. у.

Нездоров́куватий, -а, -е. Болѣзненный, хилый.

Нездоров'я, -в'я, с. Нездоровье. *Моя дочка ніколи тебе обіжати не буде: се вона так щось із нездоров'я.* МВ. I. 31.

Нездужати, -жаю, -єш, гл. 1) Не имѣть силъ, быть не въ силахъ. *Конфедерат п'яний нездужа встать.* Шевч. 140. *Четвертинський нездужав більш боротися з своїм коханням.* Стор. МПр. 72. 2) Быть больнымъ, болѣть, хворать.

Нездужатися, -ється, гл. безл. Нездоровиться. *Так щось нездужається мені.*

Незістино, нар. Въ выраженіи: **Як незістино.** Точно, точь-въ-точь. **Як незістино такий.** Точно такой, точь-въ-точь такой. Лубен. у.

Незичливий, -а, -е. Недоброжелательный. *Співають наші селяне про таємничу, часом незичливу долю.* Г. Барв. 377.

Незичливість, -вости, ж. Недоброжелательство.

Незичливо, нар. Недоброжелательно.

Незлагі(о)дний, -а, -е. Неуживчивый, сварливый.

Незлагока, -ки. Несогласіє, разладъ. *Бо ти старий, а я молода, то буде нами незлагода.* Грин. III. 419.

Незлічений, -а, -е. Безчисленный, несмѣтный. *Кихва незлічені гроші має.* Каменец. у.

Незліченне и незлічено, нар. Безчисленно, несмѣтно; безъ счету. *Дай горівки незміренне, бери грошей неизліченне.* Гол. I. 171.

Незлюбливий, -а, -е. Незлобный.

Незлюбливість, -вості, ж. Незлобіє.

Незлюбливо, нар. Незлобиво.

Незлостивий, -а, -е. Незлобный.

Незлостивість, -вості, ж. Незлобіє.

Незлостиво, нар. Незлобно.

Незлюбити, -блю́, -биш, гл. Невзлюбить.

Незмагати, -гаю, -еш, гл. Слабѣть. *Здоров'я незмагає; сила незмагає.* Черк. у.

Незмілитися, -люся, -лишся, гл. = Знемілитися, її горе зліло... світ її незмилився. Г. Барв. 113.

Не́мир, -ру, м. Ссора, вражда. *Немир між їх пішов.*

Незмислений, -а, -е. Безсмысленный. *Мали вони нас за скот незмислений.* К. ЧР. 196.

Незмінний, -а, -е. Неизмѣняемый; неизмѣнный.

Незмінно, нар. Неизмѣняемо; неизмѣнно.

Незмірений, незмірний, -а, -е. Неизмѣримый.

Незміренне и незмірено, незмірно, нар. Неизмѣримо; безъ мѣры. *Дай горівки незміренне, бери грошей незліченне.* Гол. I. 171.

Незмовлений, -а, -е. Невыразимый, несказанный.

Незмовлено, нар. Невыразимо, несказанно.

Незмога, -ги, ж. Невозможность. *Сінешних (дверей) незмога й відчинити.* Г. Барв. 21.

Незнавидіти, -джу, -диш, гл. = Зненавидіти. *Незнавидів хлопця та й незнавидів і прогнав.* Канев. у.

Незнай, -наю, м. Незнаніє. *Незнай гріха не чинить.* Ном. № 106.

Незнайко, -ка, м. Незнайка. Мнж. 40.

Незнайо́мець, -мця, м. Незнакомец!.. *Стрів її чуждоземець, чуждоземець, незнайо́мець.* Гол. I. 208.

Незнайо́мий, -а, -е. Незнакомый, неизвѣстный.

Незнайо́мість, -мости, ж. 1) Незнакомство. 2) Незнаніє. *Незнайо́мість гріха не творить.* Ном. № 106.

Незнакомито, нар. Незамѣтно. *Як твоїх сітей незнакомито при зеленій діброві, так моїх діток незнакомито при молодій вдові.* Гол. II. 587.

Незна́рошно, нар. Безъ умысла, ненарочно.

Незначний, -а, -е. Незначительный. Левиц. Пов. 280.

Незначність, -ности, ж. Незначительность. Желех.

Незносний, -а, -е. Нестерпимый. *Годі мліти серцю моему з незносної тут.* КС. 1882. VIII. 281.

Незобутий, -а, -е. Необу́тый. *Посилає рано по воду незобуту, незодягнуту.* Мет. 273.

Незодя́гнутий, -а, -е. Неодѣ́тый. Мет. 273.

Незрахований, -а, -е. Неисчислимый, несчетный. *Скарб великий, незрахований.* К. (О. 1861. VI. 30).

Незримий, -а, -е. Незримый. *І зробився я знову незримий.* Шевч.

Незримо, нар. Незримо.

Незрозумілий, -а, -е. Непонятный. Желех.

Незрозумілість, -лости, ж. Непонятность. Желех.

Незрозуміло, нар. Непонятно.

Незручний, -а, -е. 1) Неловкий, неискусный. 2) Несподручный.

Незручність, -ности, ж. 1) Неловкость. 2) Несподручность.

Незру́чно, нар. 1) Неловко. 2) Несподручно.

Незрячий, -а, -е. Слепой, невидящий; невежественный. *Знову шкуру дерете з братів незрячих, гречкосіїв.* Шевч. 211.

Незугарний, -а, -е. Неспособный, не мастеръ. *Незугарний козакувати. Незугарний до роботи.* Левиц. Пов. 229.

Незчислений, -а, -е. Безчисленный. *Оттоді то Черевань доскочив собі незчисленного скарбу.* К. ЧР.

Незчисленно, нар. Незчисленно.

Незчутися, -чуюся, -єшся, гл. Не опомниться, не замѣтитъ какъ... *Незчулися, як смерклося.* Шевч. 249. *Незчулась вона, як кинулась йому назустріч.* Стор. МПр. 56.

Неїднаковий, -а, -е = Неоднаковий.

Неїднаковість, -вості, ж. = **Неоднаковість.**

Неїднаково, нар. = **Неоднаково.**

Неїздалий, -а, -е. Необвѣзженный. невывѣзженный. *Дали йому коня неїздалого.* Чуб.

Ней, нар. = **Най.** *Ней іде, ней іде, ней ся забанує.* Гол. I. 337.

Нейминуй, нар. Непремѣнно. *Це нейминуй до мене.* Мнж. 187.

Неймовіра, -ри, об. Недовѣрчивый человекъ.

Неймовірний, -а, -е. Недовѣрчивый. *У мене такий чоловік неймовірний, що до всякого мене приклада.* Уманск. у. *В мене матінка нерідная, а дружина неймовірная.* Грин. III. 305.

Неймовірність, -ности, ж. Недовѣрчивость, недовѣріє. Мир. ХРВ. 177.

Неймовірно, нар. Недовѣрчиво, съ недовѣріємъ. *Секретарь неймовірно глянув на Чіпку.* Мир. ХРВ. 190.

Неймовірство, -ва, с. = **Неймовірність.** НВолын. у.

Некваря, -рі, ж. Плохо сваренное кушанье. Вх. Зн. 32.

Неке́, нар. Неужели, развѣ. *Неке ж ви йому даєте грошей?* Борз. у.

Некладений, -а, -е. 1) Неположенный. 2) Неоскопленный. *Кінь некладений.*

Неклан, -на, м. Сказочный эпитетъ борова: **Кабан-неклан.** Рудч. Ск. II. 2.
Испорченное вмѣсто іклан, т. е. имѣющій большіє ікла (клыки).

Неклеба, -би, об. = **Негямуха.** *Неклеба ще з тебе!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Не́клен, -на, м. 1) Раст.: Черноклень, сережникъ, *Acer tataricum.* 2) *Acer campestre.* L. ЗЮЗО. I. 109.

Не́коли, нар. Кое-когда, изрѣдка. *Було прийде неколи, чуєш, а до нас не йде.* Верхнеднѣпр. у.

Некру́т, -та, м. Рекрутъ. Сказано мені, що на черзі Андрійко у некрути. МВ. II. 11. А Оникій нехай здоров буде, бо я учора заплакала за його, як почула, що у некрути братимуть. О. 1862. IX. 114. По над садом зелененьким доріжка лежала, молодая туди пані некрут виряжала. Нп. Ум. **Некрутик.** Сидя, леже некрутики в кованих кайданах. Чуб. V. 969.

Некру́тка, -ки, ж. Жена рекрута.

Некру́тство, -ва, с. Рекрутская повинность. Хлопці, тікаючи од некрутства, розбіглись. Ном. № 972.

Некрутський, -а, -е. Рекрутскій. А що бути у неволі, у некрутському наборі. Чуб. V. 988.

Некрутчина, -ни, ж. Рекрутскій наборъ. Пройшла в нас чутка — некрутчина сього року буде. МВ. II. 11.

Некукібниця, -ці, ж. О женщинѣ: незаботящаяся о порядкѣ, нестарательная. Уставай, невістко, неробітнице, ти нашому добру некукібнице. Мет. 305.

Нелагода, -ди, ж. 1) Несогласіє. Ой ти старий, я молода, тим між нами нелагода. Нп. 2) Неудача. Здається й роботящий чоловік, але йому все нелагода.

Нелад, -ду, м. Безладица; безпорядокъ.

Неладен, неладний, -а, -е. Безпорядочный; нехорошій, некрасивый. У кого дочок сім, то й доля всім, а в мене одна, та й та неладна. Ном. № 1739. Будь він тричі неладен! (брань). Ном. № 5136.

Неладно, нар. Безпорядочно; нехорошо; некрасиво. Будь воно неладно! Ном. № 5136.

Неласка, -ки, ж. Немилость, неблаговоленіє. Желех.

Не́линь, -ня, м. Дубъ, не теряющій листьєвъ на зиму. Чуб. I. 132.

Нелівний, -а, -е. Плохо ловящій. Літ нелівний, хлоп немівний — обое ледащо. Ном. № 1257.

Неліпашка, -ки, ж. Нелѣпившая. Свашка-неліпашка шишок не ліпила. Грин. III. 486.

Нелітка, -ки, ж. Корова, еще не имѣвшая теленка. Вх. Пч. II. 5.

Нелюб, -ба, м. Нелюбимый мужчина, немилый. Хоче мене мати за нелюба дати. Нп. Ум. **Нелюбонько, нелюбочко.** Грин. III. 329.

Нелюбий, -а, -е. 1) Немилый, нелюбимый. Поховаю сина та під церквою, нелюбу невістку під дзвіницею. Нп. 2) Неприятный.

Нелюбов, -ви, ж. Нелюбовь, неприязнь. Ці річі здаються нам луною од тієї великої нелюбови, яку виказують нам німецькі писання. О. 1862. IX. 26.

Нелюбонько и нелюбочко, -ка, м. Ум. отъ **нелюб.**

Нелю́д, -да, м. Безчеловѣчный, жестокий, свирѣпый человекъ.

Нелю́да, -ди, об. Нелюдимъ, нелюдимка.

Нелюдний, -а, -е. 1) Малолюдный, 2) Нелюдимый. Якийсь нелюдний, неговіркий, якась тума з його. Мир. ХРВ. 35.

Нелюдський, -а, -е. 1) Нечеловѣчскій. В неї щось у очах нелюдське світиться... У людей такого погляду не буває. Г. Барв. 375. 2) Безчеловѣчный, жестокий. І ти нелюдської дознала муки. К. ХП. 53. 3) Необходительный.

Нелю́дськість, -кости, ж. 1) Безчеловѣчность. 2) Необходительность.

Нелю́дько, -ка, м. Нелюдимъ.

Нелюдяний, -а, -е. 1) Нечеловѣчскій, безчеловѣчний; злой, недобрий. *Бодай той непростений був, хто видумав таку нелюдяну науку.* Св. Л. 62. *Який він добрий був для вас, а ви для його сиріт такі нелюдяні.* Св. Л. 127. 2) Необходительный, непривѣтливый.

Нелю́дяність, -ности, ж. = Нелюдськість. Желех.

Нема, немає, нар. 1) Нѣтъ, не имѣется. *Нема в саду соловейко, нема щєбетання: нема мого миленького, — не буде й гуляння.* Нп. *В мене батька немає, а матуся вмірає.* Нп. *Оттак ходя попід гаєм, Ярема співає, вигладає, а Оксани немає, немає.* Шевч. 141. 2) Не хочеть, не жєлаєть. *А покоритись батькові й нені нема.* Черном. *А нема щоб піти до сусіди.* Черном. 3) **Нема в світі над..., нема в світі, як...** Нѣтъ выше, лучше... *Нема в світі над Бога.* Ном. № 5. *Нема в світі, як у злагоді жити. Нема цвіту білішого та над ожиноньку, нема роду ріднішого та над дружиноньку.* Нп. 4) **Нема де.** Нєгдѣ; некуда. 5) **Нема кого́, кому** и т. д. Некого, некому и т. д. *Нема кому роспитати, чого плачуть очі, нема кому розказати, чого серце хоче.* Шевч. 6) **Нема коли.** Некогда. 7) **Нема куди.** Некуда. 8) **Нема чого́, чому** и т. д. Нечего, нечему и т. д. 9) **Нема-що.** Нечего. *Зіма — кожуха нема, чоботи ледащо, — і йти нема-що.* 10) **Нема защо.** Не за что. Ум.

Немаєчки.

Немать, нар. = Нема.

Неметкий, -а́, -е́. Неловкій, нешустрий; нескорый.

Немжитися, -жуся, -жишся, гл. Ежиться, мяться. *У школі холодно, а баби зайшли погрітись, — спасенниці, — та так немжаться баби, що холодно в хаті.* Канєв. у.

Немилий, -а, -е. 1) = **Нелюбий.** *Світ мені став немилий. Усе немиле, як здоров'я нема.* 2) = **Нелюб.** *Лучше ж умерти, ніж з немилим жити.* Мет. 71.

Немило, нар. Нєпріятно.

Немилосердний, -а, -е. Немилосердный, безжалостный, жестокий. *Таке молоде, а таке немилосердне.* МВ. (О. 1862. III. 42). *Немилосердні, котрі нас розлучать.* Чуб. V. 117.

Немилосердно, нар. Безжалостно, жестоко.

Немилостивий, -а, -е. Немилостивый, безжалостный. *Серце таке немилостиве.*

Немилостиво, нар. Безжалостно.

Не-миний-корчма, -ми, об. Прозваніє п'яниці. Ном. № 11694.

Немину́че, нар. Неминуемо, неизбѣжно, неспремѣнно. *Немину́че коли не після Покрови, то вже після Дмитра засватана буде.* Г. Барв. 305.

Немину́чий, -а, -е. Неминуемый, неизбѣжный. *Біду побачив неминучу.* Котл. Ен. IV. 12.

Немину́чість, -чости, ж. Неминуемость, неизбѣжность. Желех.

Немину́ще, нар. = Немину́че. *Вже ж його неминуче отдавати.* ХС. VII. 421.

Немину́щий, -а, -е = Немину́чий. *Смерть — неминуча дорога.* Посл.

Немі́вний, -а, -е. Нєразговорчивый, молчаливый. *Кіт нєлівний, хлоп нємі́вний — обое ледащо.* Ном. № 1257.

Немі́рний, -а, -е. Нєпомѣрный, не въ міру.

Немі́ряно, нар. Нєизмѣримо, очень много. *У них було землі немі́ряно.* Мир. ХРВ. 92.

Неміч, -мочи, ж. 1) Безсиліє, слабость. *Жалує, було, мене дідусь: «Ти, каже, звеселила мою неміч, голубко».* Г. Барв. 358. 2) Немоць, нездоровье. *Я б і робила, та — лишко тяжке — неміч моя.* Кобеляк. у.

Не́мний, -а, -е. Непроворный, неповоротливый. *Яка ти немна.* Ном. № 10953.

Немов, нар. Словно, будто, точно. *Немов би дав Бог.* Ном. № 7522.

Немовля́, -ля́ти, с. Младенець, не говорящий еще ребенок. Ум. **Немовля́тко, немовляточко.**

Немовля́чий, -а, -е. Неговорящий.

Немо́га, -ги, ж. 1) = **Незмога.** *І розказати немога, що зі мною діється.* 2) = **Знемога.** *Хоче встати, в немозі пада.* Г. Барв. 537.

Немогу́щий, -а, -е. Бѣдный, несостоятельный. *Немогуці не платяють подушного.* Волч. у.

Неможли́вий, -а, -е. Невозможный. *Не буде неможливе у Бот всяке слово.* Єв. Л. І. 37.

Неможли́вість, -вості, ж. Невозможность. Желех.

Неможливо, нар. Невозможно.

Немо́жний, -а, -е. 1) Невозможный. 2) Безсильный, слабый. *Доля карає й вельможного й неможного.* Ном. № 1729.

Немо́ка, -ки. 1) об. Тотъ, который не молится. Ном. № 10781. 2) ж. Иль. Галиц. Желех.

Немоце́нний, -а, -е. Превышающий силы. *У неї була немоценна болість.* Лохв. у.

Немошні́й и немощні́й, -а, -е. Немошный, безсильный. *Нападав її якийсь гнів немошний.* МВ. (О. 1862. І. 100). *Думки... підрізують немощну силу.* Мир. Пов. І. 27. *І немощну мою душу за світ посилаю.* Шевч. 263. *Руки у нас немощні уже... не працюють, як колись.* Г. Барв. 502.

Немоці́, -щей и -щів, ж. мн. Болѣзни, немощи. *Би, любоці, ви, немоці, хуже тої ви болещі.* Чуб. V. 58.

Немру́щий, -а, -е. = **Невмірущий.**

Немудри́й, -а, -е. 1) Глупый, безтолковый. 2) Немудренный. *Привітай же в своїй главі і мою вбогу лепту — думу немудрую.* Шевч.

Нена́видець, -дця, м. = **Ненавидник.** *Прихилить до нас душі ненавидців наших.* К. МБ. XII. 266.

Ненавиді́ти, -джу, -диш, гл. Ненавидѣть. *Блаженні, коли ненавидітимуть вас люде.* Св. Л. VI. 22.

Нена́видний, -а, -е. Ненавистный. К. Бай. 82. *Ненавиден той нам, хто нас підвів на гріх.* К. Дз. 154.

Ненавидник, -ка, м. Ненавистникъ. *Спасення од ворогів наших і з руки всіх ненавидників наших.* Єв. Л. І. 71. *Такого ненавидника жидівського... мені ще не доводилось бачити.* Г. Барв. 19.

Ненависли́вий, -а, -е. Недоброжелательный. *У нас люде ненависливі, — хліба шматка старцеві не дадуть.* Волч. у.

Ненависни́й, -а, -е. Ненавистный. *Зосталось тільки ненависне життя.* Стор. МПр. 145.

Ненависть, -ти, ж. Ненависть. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. № 152. **Узя́ти ненависть на ко́го.**

Возненавидѣть кого. *Яке мое житте буде? та й її, як я візьму на неї ненависть?* Г. Барв. 201.

Ненадія, -дії, ж. Безнадежность, отчаяніе.

Ненажера, -ри и **ненажеря**, -рі, об. Обжора, ненасытный человекъ. Мир. ХРВ. 9. *Оттой ненажеря, скільки йому не дай, — нікому не зоставить (усе поїсть).* Новомосков. у.

Ненажерливий, -а, -е. Ненасытный, обжорливый. *Скатертина душа ненажерлива.* Ном. № 12126.

Ненаже[и]рний, -а, -е = **Ненажерливий**. НВолын. у. *Щоб своєму ненажерному серцеві вгодити, він із світу хоче звести дві душі.* Г. Барв. 454.

Нена́жир, -ру, м. Обжорство, постоянный позывъ къ ѣдѣ. *Ненажир напав.* Ном. № 12222.

Ненаїдний, **ненаїсний**, -а, -е. Ненасытный, прожорливый. НВолын. у. и Камен. у.

Ненаїсть, -ти, ж. Ненасытность. Камен. у.

Ненале́жно, нар. Ненадлежащимъ образомъ.

Ненароком, нар. Нечаянно, неумышленно. *Коли кому й лучалось ненароком зблизиться до того острова, то з ляком тікали від його.* Стор. МПр. 13.

Ненасит, -ту, м. = **Ненажир**.

Ненаситець, -тцю, м. Раст. *Astragalus glycyphylus* L. ЗЮЗО. 1. ИЗ.

Ненаситний, -а, -е. Ненасытный, алчный. НВолын. у. и Лебедин. у.

Ненаський, -а, -е. Не нашъ, чужой, чужестранный. *Цього тепер не можна сказати, бо в хаті є ненаські люде.* Козелец. у.

Ненатлий, -а, -е. Ненасытный. *Ненатлому чоловікові дай хоч увесь мир, то мало.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Ненатля, -лі, ж. Ненасытность, жадность. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Неначе, нар. Будчо, точно. *Вискочив з землі неначе овражок.* Стор. МПр. 44. *Він тільки розглядає її, неначе їсть її очима.* Кв. І. 38. См. **Наче**.

Нендзори, -рів, м. Осенніе ягнята. Лохв. у.

Ненечка, -ки, ж. Ум. отъ **неня**.

Неніла, -ли, об. Высокій, неповоротливый человекъ. Мнж. 187.

Не́нін, -а, -е. **Матушкинь**, **материнь**.

Ненуж, сз. = **Ніж**. *Лучше хліб їсти з водою, ненуж буханецъ з бідю.* Ном. № 7288.

Не́нька, -ки, ж. Ум. отъ **неня**.

Не́ньо, -ня, м. Отець, батюшка. Галиц. Желех.

Не́ньчин, -а, -е. **Матушкинь**, **материнь**.

Не́ня, -ні, ж. ласк. Мать, родимая. — *Сину мій, коли приїдеш до нас? «Тоді я, нене, приїду до вас, як павине пір'я наспід потоне, а млиновий камінь наверх випірне.* Макс. (1849) 107. Ум. **Ненечка**, **ненька**.

Необавки, нар. Немедля, сейчасъ. Угор.

Необа́чка, -ки, ж. Безпечность, неосмотрительность.

Необачний, -а, -е. Безпечный, неосмотрительный.

Необачність, -ности, ж. Безпечность, неосмотрительность. *Складається недогода або необачність яка, то він гукає та махає їм, де що робиться.* Стор. МПр. 166. Необачно,

нар. Безпечно, неосмотрительно. *Живе хто в світі необачно, тому нігде не буде смачно.* Котл. Ен. VI. 90.

Необережний, -а, -е. Неосторожный. *Вхопила вода човен з необережним дідом та й поперла в шум.* Левиц. I. 127. *Русалки залоскочуть необережного, а часом і в воду потягнуть.* Г. Барв. 350.

Необережність, -ности, ж. Неосторожность.

Необережно, нар. Неосторожно.

Необзир, нар. Безь оглядки. *Давай на Бужаки необзир утікати.* К. Дз. 15. *А чортяка з-за ліси: кyx-ких-кyx! Баба необзир додому!* Г. Барв. 195.

Необлудний, -а, -е. Чистосердечный, нелицемёрный. Волын.

Необлудність, -ности, ж. Чистосердечіє, нелицепріятіє. Волын. г.

Необлудно, нар. Чистосердечно, нелицепріятно. Волын. г.

Необмильний, -а, -е = Неомильний.

Необорний, -а, -е. Неодолимый, непреодолимый.

Необорність, -ности, ж. Непреодолимость.

Необходимий, -а, -е. Такой, котораго нельзя обойти. *Як пійдуть дощі, дак грязь буде необходима.* Борз. у.

Неоглядки, неоглядом, нар. Безь оглядки. *Біжить неоглядки.* Рудч. Ск. I. 137. *Пішло все к чорту неоглядом.* Котл. Ен. IV. 61. См. **Необзир.**

Неоглядно, нар. И конца невидно; необозримо. *Горя того за нею і поперед нею — неозорно, неоглядно.* Мир. Пов. I. 127.

Неодинокий, -а, -е. Неодинокій. *Там неодинокий з нею був би я.* Шевч. 37.

Неодіжний, -а, -е. Плохо одѣтый. *Так собі, чоловік неодіжний, бідний.* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Неодмінне и неодмінно, нар. Непремѣнно. *Кв. Треба неодмінне ті колеса купити.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Неодмінний, -а, -е. Непремѣнный.

Неодмовний, -а, -е. Безотговорочный.

Неодмовно, нар. Безотговорочно.

Неоднаковий, -а, -е. Неодинаковый, несходный, различный. См. **Неїднаковий.**

Неоднаковість, -вості, ж. Несходство, различіє. См. **Неїднаковість.**

Неоднаково, нар. Неодинаково, несходно, различно. См. **Неїднаково.**

Неодукований, -а, -е. Невѣжественный, незнающій, необразованный. *Сам крепак. неодукований сіряк.* Шевч. 513.

Неозорвий, -а, -е. Необозримый.

Неозорно, нар. Необозримо, безь конца. *Зайвої землі лежало неозорно перед тобою і за тобою.* Мир. ХРВ. 80.

Неокаяний, -а, -е. Окаянный. Харьк. г.

Неоковерний и неоковирний, -а, -е. Неповоротливый, неловкій. *Та вона така неоковерна.* Вас. 209. *Був у вдови хлопчик та такий неоковирний: всі його було б'ють.* Мнж. 9.

Неомильний, -а, -е. Безошибочный.

Неомірний, -а, -е. Неизмѣримый.

Неопалий, -а, -е. Неопавший. Стор. МПр. 105.

Неопантровність, -ности, ж. Необдуманность, неосмотрительность, опрометчивость. *Що то за неопантровність: їхав по воду, переїхав гуску.* Могил. у.

Неоружний, -а, -е. Безоружный. К. ЧР. V.

Неосвітний, -а, -е. Непросвіщеный. *Розвелось письменство між нашим людом неосвітним.* Дещо. 15.

Неосудливий, -а, -е. Не осуждающий других, не говорящий о других дурного. *Пані моя, пані моя, пані влюблена, неревнивая моя, неосудливая!* Мет. 122.

Неосудний, -а, -е. Не подлежащий осужденію. *Голод, що рідний батько — злодія неосудним робить.* Волын. г.

Неосяжний, -а, -е. 1) Необъятный. 2) Недостижимый.

Неосяжно, нар. 1) Необъятно. 2) Недостижимо.

Неотеса, -си, об. Неуклюжий, неповоротливый, некрасивый человек. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею? Подивись на себе, неотесо! адже ж ти поганіший від...* О. 1861. XI. Кух. 15.

Неофит, -та, м. Неофитъ. *Не неофит новий, а апостол великого Христового слова.* Шевч. 610.

Неохайний, -а, -е. Неопрятный.

Неохайність, -ности, ж. Неопрятность. *Жиди все біднійші, все більше неохайности.* Св. Л. 23. *Хата вдарила Чіпці в вічі своєю неохайністю. Стіни пооблупувані...* Мир. ХРВ. 177.

Неохайно, нар. Неопратно.

Неохая, -хаї, об. Неряха.

Неохота, -ти, ж. Неохота, нежеланіє. *Яким з більшою неохотою одвітував йому.* Левиц. I.

Неоцінітний, -а, -е. Безцінный. *Не корова нооцінитна, відро молока дає.* Міус. окр.

Неошанований, -а, -е. Неоцѣненный по достоинству.

Неошатний, -а, -е. Ненарядный.

Неошатно, нар. Ненарядно. *Гей корчмо, корчмо-княгине! Чом то в тобі козацького добра багато гине? І сама еси неошатно ходиш, і нас козаків-нетяг, під случай, без свиток водиш.* ЗОЮР. I. 220.

Неощадний, -а, -е. Небережливый.

Неощадність, -ности, ж. Небережливость. Желех.

Неощадно, нар. Не бережливо.

Непам'яткий, непам'ятливий, непам'ятущий, -а, -е. Забывчивый.

Непам'ять, -ти, ж. Забвение. *Піти в непам'ять.* Быть забытымъ. *Ми, селяне та хуторяне, нічого не записували, — тим воно й пішло все те в непам'ять.* К. (О. 1861. II. 227). *Пустити у непам'ять.* Предать забвению. *Все те пускають наші земляки в непам'ять.* К. Гр. Кв. XXXII.

Непевне, нар. 1) Невѣрно, ненадежно, сомнительно. 2) Неувѣренно. 3) Подозрительно; не внушая довѣрія; странно. 4) Опасно.

Непевний, -а, -е. 1) Невѣрный, ненадежный, сомнительный. *Та се ще непевна річ: як же воно буде, а може й ні.* 2) Неувѣренный. 3) Подозрительный, не внушающий довѣрія. *Сей бачить хитрость тут непевну.* Котл. Ен. VI. 75. *Сказано, — знахарка: зараз почула щось непевне.* ЗОЮР. II. 34. *Марусе, кажу, щось мені той чоловік непевен.* МВ. II. 128. 4) Опасный, ненадежный. *Тепер нічки да темненькіі, доріженьки да*

непевній. Мет. 217. Підпалу жде, як той местник, часу дожидає непевного. Шевч. (пражск. изд.). I. 178 и 180. 5) Знаючийся съ сверхъестественными силами; демоническій. Дріжу з переляку, що бачив чорта і що моя жінка і ним дружить. От я вам і кажу: непевна моя жінка, зовсім непевна. Кв. II. 97. Упир і непевний — усім відьмам родич кривний. Ном. № 239 и 240. Минає неясний день мій; вже смеркає; над головою вже несе свою неклепаную косу косарь непевний... мовчки скосить. Шевч. 241.

Непéвність, -ности, ж. 1) Невѣрность, ненадежность. 2) Неувѣренность, сомнѣніє, колебаніє. 3) Подозрительность, сомнительность. 4) Опасность, ненадежность.

Неперемо́жний, -а, -е. Непреодолимый, неодолимый, непобѣдимый.

Неперемо́жно, нар. Непреодолимо, неодолимо, непобѣдимо.

Неписаний, -а, -е. 1) Не писанный, не написанный. 2) Устный. Українська пісня і неписана словесність народу українського. К. ХП. 7.

Неписьме́нний, -а, -е. Неграмотный.

Неписьменність, -ности. Неграмотность.

Непиту́щий, -а, -е. Непьющий. Непитущий зроду. Мир. Пов. I. 157.

Непи́шний, -а, -е. Въ выраж.: як нелишний. Сконфуженный. Вилаяли його, а він поклінав очима і вийшов з хати, як непишний.

Непідвладність, -ности, ж. Независимость. Желех.

Непідлеглий, -а, -е. Независимый. Непідлегла воля духа. К. XII. 23.

Непідлеглисть, -лости, ж. Независимость.

Непідхильність, -ности, ж. Неуступчивость, непокорность. Левиц. I. 307.

Неплідний, -а, -е. Неплодный, бесплодный. Елизавета була неплідна. Єв. Л. I. 7. Перва його жінка була неплідна, а се вже з другою дав йому Господь на старість утіху. Г. Барв. 163.

Неплідниця, -ці, ж. Неплодная, бесплодная.

Непова́га, -ги, ж. Непочтеніє, неуваженіє.

Непови́дний, -а, -е. Неказистый. Воно (сіно) даром що неповідне, а їстовне. Черк. у.

Неповинний, -а, -е. 1) Невинный, неповинный. Карайте мене, а неповинного пустіть на волю. Стор. МПр. 84. 2) Не должный.

Неповинно, нар. 1) Безъ вины. Кров християнську неповинно проливали. Чуб. V. 933. 2) Не должно.

Неповороткий, -а́, -е́. Неудобный для пользования по своей большой величинѣ, громоздкости и пр. Виля неповороткі; бо дуже довгі й товсті. Волч. у.

Неповоротний, -а́, -е́. Неповоротливый. НВолын. у. Левиц. Пов. 10.

Неповорушно, нар. Неподвижно, не шевелясь. О. Мойсей сидів неповорушно. Левиц. I.

Непогамований, -а, -е. 1) Неукротимый; невоздержный, неумѣренный; необузданный. 2) Неукрощенный, неудержанный.

Непого́дний, -а, -е. Ненастный.

Непогожий, -а, -е. 1) Неблагоприятный. 2) Ненастный, непогодливый. Виходила хмара чорная і другая непогожая. Чуб. V. 764. 3) **Непого́жа вода́.** Несвѣжая вода.

Неподалеку, неподалеці і неподалець, нар. Невдалекѣ; недалеко другъ отъ друга. Чується йому, наче хто сильно ридає неподалеку. МВ. (О. 1861. I. 73). Хатка була неподалеці від лісу. Верхнеднѣпр. у. Ми неподалеці з ними живемо. Новомоск. у.

Неподоба, нар. Неприлично, не слѣдуєть, не подобаєть. *Неподоба зірці без місяця ізіходити: неподоба дівці до козаченька виходити.* Нп.

Неподобний, -а, -е. 1) Несходный, непохожий. 2) Несообразный, не такой какъ слѣдуєть. *Пусти ж мене, пусти ж мене, подолянко, на піч! — «Ой не пуцу, ой не пуцу: неподобная річ».* Нп. *Бо' зна' що кажеш, Іване, неподобне!* Лохв. у. Слов. Д. Эварн. 3) **Неподобними словами лається.** Бранится скверными словами.

Неподобно, нар. 1) Не сходно, не похоже. 2) Не такъ, какъ нужно, плохо.

Непоказний, -а', -е'. Невидный, неказистый.

Непокій, -кою, м. Безпокойство, смущеніє, тревога. *Красне личко серцю непокій.* Ном. № 8917.

Непокірливий, -а, -е. Непокорный. *Доводилось не один раз не послухати вас і прогнівати непокірливим словом.* О. 1862. IV. 10.

Непокірливість, -вості, ж. Непокорность.

Непокірливо, нар. Непокорно.

Непокірний, -а, -е, **непокірність**, -ности, ж., **непокірно**, нар. = **Непокірливий**, **непокірливість**, **непокірливо**.

Непокірниця, -ці, ж. Непокорная. *Ти ж, (невістко), моему роду непокірнице.* Грин. III. 84.

Непокладний, -а', -е. Громоздкій.

Непокоїти, -кою, -їш, гл. Безпокоить, тревожить.

Непоко́ра, -ри, ж. Непокорность.

Неполюдські, нар. Не такъ, какъ слѣдуєть. *Так сяк, на косяк, неполюдські.* Ном. № 7586.

Непомі́лешний, **непомильний**, -а, -е. Безошибочный.

Непомилешно, **непомильно**, нар. Безошибочно. *Твердо й помилешно темний править службу божу.* МВ. I. 16.

Непомильність, -ности, ж. Безошибочность. Желех.

Непомі́ркований, -а, -е. 1) Неумѣренный. 2) Невоздержный; запальчивый.

Непомі́рковано, нар. 1) Неумѣренно. 2) Невоздержно; запальчиво.

Непорадний, -а, -е. Безпомощный, не могутій справитися. *Йому наказали, щоб не лякав дитини, бо... як заслабне, то хоч з світа втікай: і з одним непарадна голова, а з двома й не кажи.* Св. Л. 101.

Непоро́жній, -я, -є. 1) Не пустой. 2) О самкахъ и женщинахъ: беременная. *Е, шкода тепер з сорочками: моя жінка непорожня — шити нікому.*

Непороки, -ків, мн. Худая слава? *Чим вони не люде? І добрі, й заможні; усі їх на повазі мають... Знали б люде, — чулись би непороки на їх, а то усі шанують.* МВ. II. 111.

Непорошний, -а, -е. Не пыльный? *Будь же ти, хато, непорошна, хазяїну дорога і мила.* (Заклинаніє при закладкѣ хаты). ХС. III. 39.

Непорухомий, -а, -е = **Нерухомий**.

Непорухомо, нар. = **Нерухомо**.

Непорушний, -а, -е. Неподвижный, недвижимый. *Скелі стояли непорушні над водою.* Левиц. I. 96.

Непорушно, нар. Неподвижно, недвижимо.

Непорядний, -а, -е. Безпорядочный. *Всі вони, сі нехворощане, якісь завзяті та непорядні. Скотину б'ють, не доглядають зімою.* Г. Барв. 154.

Непорядно, нар. Безпорядочно.

Непосиду(ю)щий, непосидячий, -а, -е. Подвижной, непосѣда. *Непосидющий як чорт.* Ном. № 3133.

Непосидячка, -ки, ж. Нетерпѣливость, не дающая и на мѣстѣ усидѣть.

Непосидячка бере. Не сидится отъ нетерпѣнія. Иногда прилагается къ человекѣ и употребляется въ смыслѣ: непосѣда. *Ну, та й непосидячка з тебе! Тільки прийшов, — уже й біжить.*

Непослух, -ху, м. Ослушаніе, непослушность.

Непотайний, -а, -е. Не скрытный, откровенный. *Полилась їх розмова щира, непотайна.* Левиц. I. 138.

Непотреба, -би, ж. = Непотріб.

Непотребний, -а, -е = Непотрібний. Гол. I. 33.

Непотріб, -ба, м. 1) Все ненужное, негодное, плохое. 2) Негодникъ. Желех.

Непотрібний, -а, -е. Ненужный. *Хто бідний, той нікому непотрібний.* Ном. № 1602.

Непохибний, -а, -е. Безошибочный, вѣрный. *Він правдою непохибною дише.* К. ЦН. 193. *Непохибну тобі про це дам раду.* К. ЦН. 270.

Непохибно, нар. Безошибочно, вѣрно.

Непохитний, -а, -е. Стойкій. Желех.

Непохитність, -ности, ж. Стойкость. Желех.

Непохитно, нар. Стойко.

Непочатий, -а, -е. Неначатый, нетронутый. *Непочатою водою мийте біле тіло.* Мкр. Н.

Неправда, -ди, ж. 1) Неправда, ложь. *А неправда ж! я того не казав.* 2)

Несправедливость. *Уступіться від мене всі, що робите неправду.* Єв. Л. XIII. 27. *Всякая неправда — гріх.* Ном. № 102. Ум. **Неправдонька.** *Неправдонька ваша.* Рудч. Чп. 90.

Неправдивий, -а, -е. 1) Лживый, неправдивый. *Моя доле неправдива.* Шевч. 2)

Притворный. 3) Не настоящій, поддѣльный.

Неправдивість, -вості, ж. 1) Лживость. Желех. 2) Сомнительность происхождения, поддѣльность.

Неправдиво, нар. 1) Лживо, неправдиво. 2) Притворно.

Неправдувати, -дую, -еш, гл. Жить неправдой. *М. з давнього давна панує, бо неправдує.* Посл.

Неправий, -а, -е. 1) Несправедливый. 2) Неправосудный.

Неправість, -вості, ж. 1) Несправедливость. 2) Неправосудіе, беззаконіе.

Неправо, нар. 1) Несправедливо. 2) Неправосудно.

Непривітний, -а, -е. Непривѣтливый.

Непривітниця, -ці. Непривѣтливая женщина. *Нашому роду непривітниця.* Нп.

Неприємний, -а, -е. Неприятный.

Неприємність, -ности, ж. Неприятность.

Неприємно, нар. Неприятно.

Неприкаяний, -а, -е. 1) Нераскаявшійся. *Зробивсь великим грішником та з журби по грошах і вмер без причастя неприкаяний.* Г. Барв. 459. 2) Окаянный, отчужденный отъ людей, не находящій себѣ мѣста. *Доле ж моя неприкаяна.* Св. Л. 319.

Неприпінний, -а, -е. 1) Неудержимый, неукротимый. 2) Безпрепятственный.

Неприро́дний, -а, -е. Неестественный, ненатуральный.

Неприро́дність, -ности, ж. Неестественность, ненатуральность. Желех.

Неприродно, нар. Неестественно, ненатурально.

Неприрождéний, -а, -е. Не врожденный, приоб́ртенный. *Неприрожденна відьма.*

Непристо́йний, -а, -е. Неприличный. Желех.

Непристойність, -ности. Неприличіе. Желех.

Непристойно, нар. Неприлично.

Неприступний, -а́, -е́. Недоступный, неприступный. *Неприступна панна сама запобігла Четвертинського.* Стор. МПр. 70.

Неприступно, нар. Недоступно.

Непритама́ний, -а, -е. Ненормальный въ психическомъ отношеніи, невмѣняемый. *Та шо там у нього питати? Він непритаманий.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Неприти́ка, -ки, об. Безпріютный, бродяга. Встрѣчено только у Кулиша, гдѣ говорится о юродивомъ. *По світу швендяе ся непритика, — ні хати в бідолахи, ні двора.* К. ПС. 113.

Непритомний, -а, -е. Бессознательный, безпамятный. Г. Барв. 386. **Непритомним** бувши. Въ безпамятствѣ.

Неприторéний, -а, -е. 1) Настоящій, чистокровный. *Ці вівці неприторені басарабські.* 2) Совершенный, неисправимый, отчаянный. *Неприторенній злодій. Наведе із собою п'яницъ неприторених.* О. 1862. VII. 22. См. **Непроторений.**

Неприту́льний, -а, -е. Неудобоприложимый.

Неприхильний, -а, -е. Нерасположенный, неблагоклонный; неприязненный, недружелюбный.

Неприхильник, -ка, м. Противникъ, неприязненный. Желех.

Неприхильність, -ности, ж. Нерасположенность, неблагоклонность; неприязненность.

Неприхильно, нар. Неблагоклонно; недружелюбно.

Непри́четний, -а, -е. Непрічастный. *Вони сами крали, а возили сюди непри́четні.* Міус. окр.

Непри́чком и непри́чкома, нар. Точно, будто, сказать-бы. Желех. *Купив, пане, коняку, а у неї під хвостом, непри́чкома як панська шапка.* Канев. у.

Непри́язний, -а, -е. Неприязненный, недружелюбный. *Прощай, світе, прощай, земле, неприязний краю!* Шевч. *Де вона й вродилась така неприязна.* МВ. (О. 1862. III. 58).

Неприязно, нар. Неприязненно, недружелюбно.

Не́прия́тель, -ля, м. 1) Недругъ, непріятель. 2) Чортъ. Грин. I. 9.

Неприя́тельство, -ва, с. Вражда, неприязнь.

Непроворня́ка, -ки, об. Непроворный человекъ. *Ишла роззявляка, а їхав непроворняка.* Ном. № 6594.

Непроторéний, -а, -е = Неприторений. *Непроторені дурні.* МВ. (КС. 1902. X. 153). *Непроторений злодій.* Ном. № 11062.

Непро́ха, -хи, об. Не просящій. Ном. № 1357.

Непро́щений, -а, -е. Котораго простити не можна. *Непрощений гріх.* Волч. у. *Щоб твоя кість не прощена була!* Ном. № 3081.

Непря́ха, -хи, ж. Неумбюющая или не желающая прясть. *Була собі непряха і недбаха.* Рудч. Ск. I. 176.

Не́путити, -чу, -тиш, гл. 1) Мѣшать, быть помѣхой, стоять на дорогѣ, сбивать съ пути, съ толку. *Любов... і мозок непутити, і кров.* Мкр. Г. 17. *Не мені непутити отой Улас головатий, а то б не взяли сина у москалі. Воно б можна до паламарки тее — нема що! але ж батько непутити, а сина чортма.* Канев. у. 2) Портить, развращать. *Багато нашого брата горілка непутити.* Васильк. у. 3) Съ отрицаніємъ безлично. **Не непутити.** Не мѣшаєть. *Хоч би й десятку дали, то воно не непутило б.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Непутні́й, -я, -є. Беспорядочный, непорядочный.

Непу́тно, нар. Не такъ, какъ слѣдуетъ, плохо. *А будь тобі непутно!* Ном. № 3696.

Нераді́сний, -а, -е. Безотрадный. *Все думки нерадісні клопочуть голову.* Мир. Пов. I. 139.

Нераді́сно, нар. Безотрадно, нерадостно. *Нерадісно і смутно гляділа стара на свого сина.* Стор. МПр. 56.

Неране́нько, нар. Ум. отъ **нерано**.

Нерано, нар. Поздно. *Калино-малино, чом нерано зацвіла?* Чуб. V. 1008. Ум.

Неране́нько.

Нереститися, -щуся, -стишся, гл. Совокупляться (о рыбахъ, змѣяхъ). *Гадюки як нерестяться, то звиваються у клубок.* Кієвск. у.

Нересть, -ти, ж. 1) Совокупленіе у рыбъ, змѣй. 2) Семейные раздоры, несогласія. *Як любляться собі, не робиться між ними нерести, то й добре.* Канев. у. См. **Неристь**.

Нерет, -та, м. Родъ рыболовной сѣти. *Як попавсь у нерет, то ні взад, ні вперед.* Ном.

Неристь, -сти, ж. Вражда. *Та таки ж неристь у нього до мене... ненависть.* Миргор. у. *Він неристь положив на мене.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн. *Люде неристь накладали оце на мене.* Екатер. г. См. **Нересть**.

Нері́вень, -вня, м. Неравный. *Вельможная пані нерівня кохала.* Чуб. V. 1068.

Нері́вний, -а, -е. Неравный.

Нері́вно, нар. Неравно. *Бог нерівно ділить: жде, щоб сами ділилися.* Ном. № 81.

Нері́вня, -ні, об. Не пара; неровня. *Зв'яже руку з Опанасом, хоч йому й нерівня.* Мкр. Н.

Нері́сть, -рости, ж. Все земное (кромѣ воды), что не растеть и что не создано искусственно: земля, камни, металлы, т. е. вообще минералы. *Водиця Йорданниця, очищаєш каміння, креміння і всякую нерість.* См. **Нерость**.

Неробі́тний, -а, -е. Не рабочій, во время котораго не работаютъ.

Неробі́тник, -ка, м. Не работникъ. *Сьогодні св. Івана неробітника.*

Неробі́тниця, -ці, ж. Неумбюющая работать, не работница. *Узяли невістку неробітницю.* Чуб. V. 723.

Неро́д, -ду, м. Неурожай. *Коли нерод, то й невмолот.* Ном. № 7134.

Неро́да, -ди, ж. Бездѣтная женщина. Мнж. 140.

Неродю́чий, -а, -е. Бесплодный, не родящій. *Тепер поля неродючії.* Грин. III. 434.

Нероже́нь, -жня, м. Родъ дикой утки.

Нерозборливий, -а, -е. Непонимаючий. Харьк. г. *Я жінка нерозборлива, та й то бачу, що не так.* Змієв. у.

Нерозважний, -а, -е. 1) Неутѣшний. *Плакала нерозважними дрібними сльозами.* Мир. ХРВ. 233. 2) Неразсудительный, легкомысленный. *Нерозважний дячище на підмову дався.* Гол. III. 475.

Нерозважно, нар. 1) Безутѣшно. *Нерозважно плакала.* Мир. ХРВ. 317. 2) Неразсудительно, легкомысленно.

Нерозвітний, -а, -е. Не развившийся, не распустившийся. *Іно жаль мені на отця свого: оженив мене малолітнього, нерозумного, нерозвитного.* Грин. III. 335.

Нерозгужений, -а, -е. Вѣрный не поддающийся стараніямъ разлучить его съ любимою особою путемъ наговоровъ. *Сужений-нерозгужений, йди до мене вечерати.* О. 1861. XI. Свидн. 57.

Нерозень, -зня, м. Нерожень.

Нерознака, -ки, об. Несвѣдуцій челоувѣкъ, незнаючий. *Звісно, ми люде нероззнаки, не знаєм як; то й пішли до волосного писаря порадитися, що нам робити.* Верхнеднѣпр. у.

Нерозум, -му, м. Неразуміе, глупость. Желех.

Нерозумний, -а, -е. Неумный, глупый. *Дурна дівчина, нерозумная по козаченьку плаче.* Мет. 56.

Нерость, -сти, ж. = **Нерість.** Липцы. Харьк. губ. Слов. Д. Эварн.

Нерухомий, -а, -е. Неподвижный, недвижимый. *Над водою сидить нерухомо сивий дід на камені, а там стоять нерухомі дівчата.* К. Ор. Обомліла й заніміла, нерухома стала. К. МБ. III. 253. **Нерухоме добро, майно.** Недвижимое имущество.

Нерухомо, нар. Неподвижно. *Звелів стояти, кажеш? — Нерухомо!* К. ЦН. 261. *Цілісінський день пролежать нерухомо.* МВ. II. 8.

Нерушимо, нар. Не двигаясь съ мѣста, постоянно. *Ми з прадіда живемо тут нерушимо.* Борз. у.

Несамовитий, -а, -е. 1) Изступленный, санъ не свой. *Зробився Турн несамовитий, ярився, лютував неситий.* Котл. Ен. V. 30. 2) Въ приложеніи къ челоувѣческимъ дѣйствіямъ, кромѣ прямого значенія, значить еще: въ высшей степени сильный. *Несамовитий регіт несеться вулицею.* Мир. Пов. II. 57.

Несамовито, нар. 1) Изступленно. 2) Въ высшей степени сильно. *Рве, сіна, горишь, та хоч не так болить несамовито.* Мир. Пов. II. 52.

Несвідомий, -а, -е. 1) Неизвѣстный, невѣдомый. *Не діло мені овсі несвідоме. Голос... вливавсь в душу якимсь несвідомим щастям.* Мир. ХРВ. 5. 2) Не знаючий чого. *Вербує... кругом себе ватагу людей несвідомих речі і ширить між ними свої... мрії.* К. КР. 36. 3) Безсознательный. *Я вбачала в їй несвідомого поета.* Г. Барв. 372.

Несвідомість, -мости, ж. 1) Невѣдѣніе. Чуб. I. 273. 2) Безсознательность.

Несвідомо, нар. 1) Не зная; безъ вѣдома. 2) Безсознательно.

Несвітній, -я, -є, несвітський, -а, -е. Необыкновенный, небывалый, неестественный, сверхъестественный. *Щоб же тебе побив несвітський сором.* К. ЧР. 379. *Це вже несвітський сором сидіти в острозі.* Харьк.

Несила, -ли, ж. Безсиліе, немочь. **Несила мені це зробити.** Я не въ силахъ это сдѣлать. *Така їй досада гризе, що вони вкупці, а розлучити несила.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Неситий, -а, -е. Ненасытный. *Неситій ксьондзи, магнати нас роз'єдали, розвели.* Шевч.

Неситство, -ва, с. = Несить.

Несить, -ти, ж. Ненасытность.

Несів, -ву, м. Часть поля, по недосмотру незасянная. *Якось чудно жито зійшло: там є і густо, а там пусто, мов несів.* Новомоск. у.

Несказаний, -а, -е. Невыразимый, неизъяснимый. *Крик, галас зчинили несказаний.* К. ЧР. 370.

Несказанно, нар. Невыразимо. *Сей ліс густий був несказанно.* Котл. Ен. *Несказанно тяжко слухати, як плаче оттакий чоловік.* Сим. 223.

Нескінченний, -а, -е. Безконечный. К. Кр. 15. *О, Боже мій, нескінченний! дивитися горе, що тепера на сім світі віра віру боре.* Нп.

Нескінченно, нар. Безконечно.

Нескладно, нар. Нескладно. *А бреше так нескладно.*

Несконченний, -а, -е = Нескінченний.

Нескреба, -би, об. Неотеса. *Ой вийду я за ворота — нема мого золота, тільки стоїть той нескреба, що мені не треба.* Нп.

Нескребений, -а, -е. Невычищенный; нечищенный. *Лазав би, як свиня нескребена попереду ухом веде.* Дума. *Подають їм рибу нескребену.* Грин. Ш. 452.

Неслава, -ви, ж. Безславіє, позорь; дурная репутація. *Погубиш їх, і їх слава стане їм в неславу.* Шевч. *Ой він її не займає, бо сватати має, він до неї не горнеться, неслави боїться.* КС. 1887. VIII. 774. *Любив я дівчину, любив я свою, а люде говорять неславу на нюю.* Грин. Ш. 185. **У неславі бути.** Быть обезславленным; пользоваться дурной репутацией. *Наш піддружбо хороший, пожич дружбі грошей, бо наш дружба в неславі, його шапка в заставі.* О. 1862. IV. 19. **У неславу вводити.** Подвергать пересудамъ, безславить кого. *Сватай мене, козаченьку, не вводи у неславу.* Мет. 83. **У неславу вводити.** Безславить себя, подвергать себя пересудамъ. *Сама ж бо ти, дівчинько, у неславу входиш, що пізненько-нераненько із юлиці ходиш.* Мет. 83. Ум. **Неславонька.** *Не тра було моїй рідні неславоньки наробити.* Грин. Ш. 248.

Несліханий, -а, -е. Неслыханный. *Вижени мені звіря несліханого і невиданого.* Рудч. Ск. I. 44.

Несліхано, нар. Неслыханно.

Неслід, нар. Не слѣдуетъ, неприлично.

Неслух, -ха, м. Непослушный человекъ.

Неслухняний, -а, -е = Неслух'яний. *Сказано, що неслухняні.* Ном.

Неслух'яний, -а, -е. Непослушный.

Неслушний, -а, -е. 1) Ненадлежащій. 2) Несвоевременный. **В неслушний час.** Несвоеременно. 3) Несправедливый.

Неслушно, нар. 1) Ненадлежаще. 2) Несправедливо.

Несмак, -ку, м. 1) Неприятный вкусъ. 2) Безвкусіє.

Несмачний, -а, -е. Невкусный, безвкусный.

Несмертельний, -а, -е. Безсмертный.

Несмерте́льність, -ности, ж. Безсмертіє.

Несміливий, несмілий, -а, -е. Несмѣлый.

Несміливість, несмілість, -ости, ж. Несмѣлость. *Казав Василь, задихаючись од несмілости.* Кв. I. 21.

Несміливо, несміло, нар. Несміло. *Дівчина несміливо поглядала на Василя.* Левиц. I.

Несміля́к, -ка, м. Несмѣлый человекъ.

Несогірше, нар. = **Незгірше**.

Несогірший, -а, -е = **Незгірший**. Угор.

Несперечливий, -а, -е. Уступчивый, покладистый. *Я чоловік несперечливий.* Нволинск. у.

Неспірний, -а, -е. Неспорный. *Робота неспірна.*

Неспля́чки, -чок, ж. мн. Безсонница (у дѣтей). КС. 1883. VII. 588.

Несповна, нар. Не вполнѣ; не сполна. **Несповна розуму**. Полоумный. *Моя жінка несповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Нespoгаданий, -а, -е. 1) Неожиданный. 2) Невообразимый, неизъяснимый.

Нespoга́дано, нар. 1) Неожиданно. 2) Невообразимо, неизъяснимо.

Нespoдіваний, -а, -е. Неожиданный; нечаянный. *Нespoдіване лихо.* Ном. № 2059.

Нespoдіваність, -ности, ж. Неожиданность.

Нespoдіванка, -ки, ж. Неожиданность; сюрпризъ.

Нespoдівано, нар. Неожиданно; нечаянно.

Нespoдіяність, -ности, ж. = **Нespoдіваність**.

Нespoкій, -кою, м. Безпокойство. *А що, нажили собі неспокій? В старій житні маю неспокій терпіти.* Чуб.

Нespoкійний, -а, -е. Безпокойный, неспокойный. *Чого вона така неспокійна стала?* МВ. II. 24.

Нespoкійник, -ка, м. Безпокойный человекъ.

Нespoкійно, нар. Нespoкойно, безпокойно.

Нespoкутуваний, -а, -е. Неотмолимый, неотмоленный; непокаянный.

Нespoсі(о)бний, -а, -е. 1) Непригодный. 2) Находящийся не въ силахъ, не въ состоянїи сдѣлать что.

Нespoсі(о)бнісінький, -а, -е. Находящийся совершенно не въ силахъ, рѣшительно не въ состоянїи сдѣлать что. *Та вони (діти) малісінькі, та вони дрібнісінькі, та вони неспособнісінькі.* Мил. 222.

Нespoправа, -ви и несправка, -ки, ж. Неаккуратность, неисправность. *За це мені малий клопіт, бо то, правду сказавши, його діло. Одколи загад був — і досі ще несправлені гроші. Ой, та попросиде він на вежі за свої несправки!* Васильк. у.

Нespoправний, -а, -е. Неаккуратный, неисправный.

Нespoправуватися, -вуюся, -єшся, гл. Быть неаккуратнымъ.

Нespoпромога, -ги, ж. 1) Невозможность. *Нespoпромога мені се зробити.* 2) Несостоятельность, недостатокъ средствъ. *Нespoпромога моя наймита держати.* Г. Барв. 192.

Нespoпроможний, -а, -е. Не имѣющій возможности, не въ состоянїи, несостоятельный.

Нespoпроможність, -ности, ж. = **Нespoпромога**. *Нespoпроможність гіркая.* МВ. (КС. 1902. X. 45).

Нespoта́к, нар. Не столько; не такъ то. *Нespoтак то зробив, а що втомився.*

Нespoталий, -а, -е. Непостоянный, измѣнчивый.

Нespoтанівкий, -а, -е. Непостоянный, неустановившийся.

Нестатечний, -а, -е. 1) Не зажиточным, бѣдный. 2) Непостоянный, неположительный, легкомысленный, вѣтренный.

Нестатѣчність, -ности, ж. 1) Бѣдность. 2) Непостоянство.

Нестаток, -тку и -тка, м. 1) Нужда, недостатокъ. *Прийшов нестаток — випив остаток.* Чуб. I. 233. 2) = **Нестатечний.** *Дала матка за нестатка, та й навіки-м пропала.* Грин. III. 323.

Нестелѣпа, -пи, об. Неповоротливый, непрворный человекъ. *Така вже вдалась нестелѣпа, роззява.* Г. Барв. 365.

Нестеменний, -а, -е. Точь-въ-точь такой. *Нестеменний покійний батько.* Мир. Пов. II. 95.

Нестеменнісінько, нар. Точнехонько. *Нестеменнісінько така.* О. 1862. I. 78.

Нестеменно, нар. Точь-въ-точь. *Окунів небіж та й Окунів, — нестеменно Окунів.* Мир. ХРВ. 16.

Нестемки, нар. = **Нестеменно.**

Нестемнісінько, нар. = **Нестеменнісінько.** *Написи біля приказок я робив нестемнісінько такі, які були у Марковича.* *Ном., Передм. III.*

Нестѣпний, -а, -е = **Недотепний.** *Александрійск. у. Слов. Д. Эварн.*

Нестерпучий, -а, -е. Нестерпимый.

Нестерпучо, нар. Нестерпимо.

Нести, -су́, -се́ш, гл. 1) Нести. *І чобітки в руках несе.* *Мет. 27. Ти, кленовий листоньку, куди тебе вітер несе?* *Мет. Голову вгору несе, дивиться сміливо.* Г. Барв. 293. 2) Нести (о птицахъ). *Курка яйця несе.*

Нестидник, -ка, м. *Раст. Sithospermum officinale.* Вх. Пч. I. 11.

Нестися, несуюся, -се́шся, гл. 1) Нестись, быстро двигаться. 2) Нестись, нести яйца. *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* *Мет. 86. 3) Високо нестися, вгору нестися.* *Заноситься, важничать. Чи ти багатий, чи гордуватий, чи високо несешся?* *Нп. Кожен, хто нестиметься вгору, — принизиться.* Св. Л. XIV. 11.

Нестотно, нар. Точь-въ-точь. *Лохв. у.*

Нестотнісінько, нар. Точнехонько. *Нестотнісінько у такому ходять котелевські дівчата.* ХС. II. 129.

Нестравний, -а, -е. Несваримый, неудобоваримый.

Нестравність, -ности, ж. Несвареніе желудка.

Нестула, -ли, об. Неумѣлый человекъ, неспособный къ самому простому дѣлу, а также и къ разговору. *Верхнеднѣпр. у. Залюбовск.*

Нестям, -му, м. = **Нестяма.** Мир. ХРВ. 307.

Нестя́ма, -ми, ж. Растерянность, самозабвеніе.

Нестя́митися, -млюся, -мишся, гл. Не опомниться; быть внѣ себя. *Козак од радости нестямивсь, що князь виходе битись з ним.* *Котл. Ен. VI. 82.*

Нестя́мка, -ки = **Нестяма.** *Христя з нестямки добігла аж до комори.* *Мир. Пов. II. 74. У нестямках не знав що робити. З нестямки повернули уростич драла.* *Полт. Нестямки напали. Растерялся, растерялись; забылся, забылись.*

Нестямний, -а, -е. 1) Растерянный; находящийся внѣ себя. 2) О дѣйствіяхъ: дикій; въ высшей степені сильный. *Нестямніш рейт.* *Мир. Пов. I. 138. Долітали до їх хати нестямні крики та гуки (бито людей).* *Мир. ХРВ. 285.*

Нестя́мно, нар. Растерянно; вні́ себя. *О мій батечку, мій таточку! нестямно скрикнула вона.* Мир. Пов. I. 122.

Несудний, -а́, -е́. Негодный. *Ней кінь нікуди несудний.*

Несущий, -а, -е. О птицахъ: лающій много яйць. *Химини кури несущі були.* Посл. *Несущі ці кури придались.* Константиногр. у.

Несхвалі́тися, -люся, -лишся, гл. Не нахвалиться. *Там моя стара несхвалиться, такий добрий пан отой.* Лебедин. у.

Несходимо, нар. Не сходя. *День-у-день сидить собі на печі несходимо.* Кобел. у.

Неталан, -ну, м. Несчастіе, неудача. *І неталан наш, і талан, як кажуть люде — все од Бога.* Шевч. 525.

Не́тварь, -рі, ж. = **Некваря**. Вх. Зн. 32.

Нетерпій, -пія́, м. Нетерпѣніе. **Йому нетерпій.** Ему невтерпежъ. *Як оце у шинку сидять та п'ють горілку люди, то вже йому нетерпій, — і собі купе.* Волч. у.

Нетерпляче, нар. Нетерпѣливо.

Нетерплячий, -а, -е. Нетерпѣливый. *Пускай дочку на голицю, бо я нетерплячий.* Нп. **Нетерпляча бере́** = **Нетерплячка бере.** О. 1862. IX. 27.

Нетерплячка, -ки, ж. Нетерпѣніе. *Зося з великою нетерплячкою дивилась на далекий гай.* Левиц. I. 357. **Бере його́ нетерплячка.** Ему невтерпежъ, онъ не можетъ утерпѣть. Мир. ХРВ. 190.

Нетесаний, -а, -е. 1) Неотесанный. 2) Неуклюжій, неповоротливый. *Витесав нетесаного тесана.* Ном. № 13127.

Не́теч и нетеча, -чі, **нетече́чина**, -ни, ж. Стоячая вода, болото. Желех. Вь нѣкоторыхъ выраженіяхъ употребляется вмѣсто: нечиста сила, чорт. **Нетече́ча дала занять!** Черть дернулъ тронуть! Ном. № 13526. Вь «Степових думках та співах» Манджуры (стр. 20): *Чого мені журитися, якої нетечі?*

Нетіпанка, -ки, ж. Неопрятная, неряха. *В мене жуінка нетіпанка і хуїсту не має.* Чуб. V. 1137.

Нетіпаха, -хи, ж. = **Нетіпанка.** *Топи, нетіпахо!* Рудч. Ск. II. 45.

Неткаха, -хи, ж. Не умѣющая или лѣнящаяся ткать. *Да сказали: Марусенька непряха, а матінка (в) Марусеньки неткаха.* Маркев. 119.

Нетля, -лі, ж. 1) Насѣк. *Lithocolletis fritellella.* Вх. Пч. I. 6. 2) Ночная бабочка (каждая изъ меньшихъ). Вх. Пч. I. 6.

Нето́па, -пи, ж. Не топящая печи (о лѣнливой женщинѣ). Ном. № 10781.

Нетра, -ри, ж. Употребляется преимущ. во мн. ч.: **Нетрі.** 1) Непроходимая заросль, лѣсь, дебрь. 2) Переносно: захолустье, трущоба. *Я живу на Вкраїні у таких нетрах, де нема шкіл.* О. 1862. I. 71.

Нетружений, -а, -е. Не трудовой. *В його хліб нетружений.*

Не́тря, -рі, ж. = **Нетра.**

Не́тряний, -а, -е. Покрытый непроходимымъ лѣсомъ. *Оце ж втікаймо, царю Наливаю, за нетряну тіснину.* К. ЦН. 242.

Нетьо́пуха, -хи, ж. = **Нетіпанка.** *Там дівчина нетьопуха запаску згубила.* Мил. 77.

Нетя́га, -ги, м. Бобыль, бѣдняга. *Чи нема де якого нетяги?* Рудч. Ск. II. 9. *На козаку, бідному нетязі три сиром'язі, опанчина рогозová, поясина хмелová. На козаку, бідному нетязі, сап'янци — видні п'яти й пальці, де ступить — босої ноги слід пише. А ще на*

козаку, бідному нетязі, шапка-бирка — зверху дірка, хутро голе, околиці Біг має; вона дощем покрита, а вітром на славу козацьку підбита. ЗОЮР. I. 200 — 201. Ум.

Нетяженька. Нетяго, нетяго, нетяженько моя! де заслужчина твоя? Грин. III. 206. Ув.

Нетяжище. Струни мої, струни золотії! заграйте мні стиха, ачей козак нетяжище позабуде лиха. ЗОЮР. I. 316.

Нетязський, -а, -е. Приналежачій нетязі и нетягам. У лузі у Базавлузі був курінь нетязський. КС. 1882. XII. 505.

Не́тям, -му, м. Непониманіе. Мрячить їм нетям пам'ять. К. ПС. 40. Віддавалась їй безсильна в нетямі людина. К. МБ. XII. 262.

Нетя́ма, -ми, ж. 1) = **Нетям.** Наука, із невдячності осліпши, з нетямою по брацьки обнялись. К. ХП. 84. 2) об. Несмыслящій челоуькъ; профанъ.

Не́тямки, нар. Не понимая, бессознательно. Пускали нетямки великі добра з рук. К. Дз. 99.

Нетямний, -а, -е. Безчувственный, находящійся въ бессознательномъ состояніи. Та й повинчала нетямну вже мертву. К. ПС. 21. З купелі саджали в купіль, як малу дитину, полумертву, невладуцу нетямну людину. К. МБ. XI. 146.

Нетямуха, -хи, об. = **Нетяма 2.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нетямущий, -а, -е. Несмыслящій, непонимающій.

Неу... Слова, починаючіяся етими буквами и не помѣщенныя ниже, см. на **Нев...**

Неу́к, -ка, м. 1) Неучъ. І між дівок сих посадив як неука. Котл. Ен. III. 71. 2)

Необъезженный конь.

Неу́кий, -а, -е. 1) Необученный. 2) О лошади: необъезженный. Коничок неукий вирве мі ся з руки. Гол.

Неу́цтво, -ва, с. Невѣжество. Г. Барв. 437.

Нех, нар. = **Нехай.** Котрі нас розлучять — нех їх Бог карає. Чуб. V. 315.

Нехай, нар. Пусть, пускай. Ой не спиняйте у ставу води, нехай вода рине: ой не пійду я за п'яниченьку, нехай він ізгине. Нп.

Нехар, -ра и нехара, -ри, м. 1) Пачкунъ. Желех. 2) Волкъ; крупный звѣрь. Желех. Вх. Зн. 41.

Нехаринець, -нця, м. Волкъ. Вх. Зн. 41.

Нехарний, -а, -е. Неопрятный, нечистый, грязный; безобразный. Як покладуть на голову нехарний чепище, то не пустить погуляти проклятий мужище. Гол. II. 447.

Нехарність, -ности, ж. Неопрятность, неряшливость, грязь. Желех.

Нехарь, -рі, ж. 1) Нечистота, неопрятность. Шух. I. 31. 2) соб. Волки. Нехарь пошкодила худобу. Вх. Зн. 41.

Неха́ти, -хаю, -еш, гл. Не трогать. Нехайте, нехайте, — шо з нього буде! Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Нехаяти, -хаю, -еш, гл. 1) Не радѣть о чемъ. 2) Пренебрегать чѣмъ. Мир. ХРВ. 260.

Нехвалітний, -а, -е. Не хваленый. Та воно часом з нехвалитного та бува добре.

Нехворощ, нехвороща, -щі, ж. Раст. Artemisia vulgaris, чернобыльникъ. Польова нехвороща. Scoraria. ЗЮЗО. I. 112. Ой як тій дитині в нехворощі, то так мені гулять у тій Польщі. Чуб. V. 609.

Нехибкий, -а, -е. Стойкій. А не погнувся, як твердий дуб, Тарас Шевченко, встояв на своїх ногах до кінця щирим нехибним українцем. Хата. XXI.

Нехибне, нар. 1) Безошибочно. 2) Неуклонно.

Нехибний, -а, -е. 1) Безошибочный, безпорочный. *Я ж за правду за нехибну буду Бога прославляти.* 2) Неуклонный.

Нехить, -хоти, ж. Нежелание, неохота. *Він з нехиттю це робить.*

Нехлюйство, -ва, с. Неряшливость. Желех.

Нехлюя, -люї, ж. Неряха.

Нехотя, нехотячи, нар. Нехотя. *П'яні а діти і нехотя правду скажуть.* Ном. № 8079. *Хиба я зумисне його бив у ніс: нехотячи — ми боролися, я його й тее, а він носом об ослін.* Канев. у.

Нехрещений, -а, -е. Некрещенный. *Мене мати породила, нехрещену положила.* Шевч. 28.

Нехрист, -та, м. Нехристь, не христіанинь. *Із своїм хоробрим гетьманом Серпягою Іваном тяжко нехриста розбивати.* Макс. (1849). 30.

Нехта, -ти, ж. = **Нахта**.

Нехтування, -ня, с. 1) Незаботливость о сохраненіи чего. 2) Пренебрежете.

Нехтувати, -тую, -єш, гл. 1) Не беречь, небрежно относиться. *От одежа в його й гарна, коли ж він нехтує нею.* Гадяч. у. *Нехтувать одежину.* Ном. № 11133. *Вона грошима нехтує.* Борз. у. 2) Пренебрегать.

Нехтяний, -а, -е. Нефтяной. *Набралась нехтяного духу.* Стор. МПр. 168.

Нехтянка, -ки, ж. 1) Нефтяной колодезь. 2) Сосудъ для нефти.

Нехупавний, -а, -е. Неграціозный, некрасивый. Ном. № 6649.

Нехуткий, -а, -е. Нескорый.

Нехутко, нар. Нескоро. *Як мокре горить, так нехутко робить.* Ном. № 10909.

Нецвічений, -а, -е. Непокрытый цвѣтами. *Ой у лузі калинонька нецвіченая, — туди ішла дівчинонька невінчана.* Мил. Св. 7.

Нецнота, -ти, ж. Порокъ. *Лучче цнота у болоті, як нецнота у золоті.* Ном. № 4447.

Нецьки, -цьок, ж. мн. = **Ночви**. Проскуров. у.

Нечай, -чаї, ж. Круглое отверстие въ центрѣ мельничнаго жернова. Черниг. у.

Нечевля, -вля и нечев'я, -в'я, с. Употребляется только съ предлогомъ з: **З нечев'я**. *Ізъ ничего. З нечев'я, а базар в степу як треба став.* Греб. 372. У Кулиша это слово имѣеть болѣе самостоятельное положеніе и употреблено въ значеніи: ничтожество. *У нас на Україні, серед забутих степових могил, мужицька мова піднялась із нечевля до високости всенароднього жалю, плачу, піднялась до погорджування великою гординою і до погрожування великій потузі.* К. ХП. 129. См. **Знечев'я**.

Нечепура, -ри, об. Неряха. *Та то, каже, така нетіпаха, нечепура — куди їй.* Рудч. Ск. II. 48.

Нечепурний, -а, -е. 1) Некрасивый, нехорошій. *Як річ така прийшла до Турна, то так мерзено іскрививсь, що тварь зроблюсь нечепурна.* Котл. Ен. VI. 63. 2) Неряшливый.

Нечепурно, нар. 1) Некрасиво; нехорошо. 2) Неряшливо. 3) Плохо, нехорошо. *Отто тільки нечепурно, що москаль взявся по нашому і про нас писати, не бачивши зроду краю і не знавши звичаїв і повір'я нашого.* Котл. НП. 400.

Нечесаний, -а, -е. 1) Непричесанный. 2) **Нечесані панночки**. Раст. *Nigela damascena*, дѣвица въ зелени.

Нечесний, -а, -е. Нечестный.

Нечесність, -ности, ж. Нечестность.

Нечесно, нар. Нечестно.

Нечеть, -ті, ж. У товарищества овчинниковъ при дѣлежѣ ими овчинъ: кожа, оставшаяся безъ пары. Вас. 156.

Нечистий, -а, -е. 1) Нечистый, грязный. 2) Черть. **Нечиста сила.** Злые духи.

Нечиста мати. Чертова мать, чертовка. *Яка нечиста мати тебе сюди занесла?* Стор.

Нечистість, -тости, ж. = **Нечистота.** Желех.

Нечисто, нар. Нечисто, грязно.

Нечистота, -ти, ж. Нечистота.

Нечисть, -ти, ж. Нечистота, грязь. (Свиня) *усяку нечисть жере.* Мнж. 149. *Лопатою нечисть відкидають.* Ном. № 8059.

Нечіпай-зілля, -ля, с. Раст. Bryonia alba.

Нечопити, -плю, -пиш, гл. Хворать, болѣть. *І на людей було нездорово се літо, так що й тепер нечоплють.*

Нечоса, -си, об. Непричесанный, непричесанная.

Нечуй-вітер, -тру, м. 1) Раст. Hieratium Filosella. *Ой поріс чебер під нечуйвітром.* Нп. 2) Раст. Bellis perennis. Шух. I. 21.

Нечулий, -а, -е. Безчувственный, нечувствительный. К. МБ. X. 17.

Нечулість, -лости, ж. Безчувственность, нечувствительность.

Нечупайда, -ди, об. = **Нечупара.** Желех.

Нечупара, -ри, об. = **Нечепура.**

Нечупарний, -а, -е. Безобразный; неряшливый. *Я б її й забрав (за себе), так вона дуже нечупарна.* Кобел. у.

Нечупарно, нар. Безобразно; неряшливо.

Нечуствєнний, -а, -е. = **Нечулий.** Васильк. у. *Робила й не спала, поки аж нечувствєнний сон обняв її коло колиски.* МВ. (О. 1862. III. 62). *Упав зразу на землю і став нечувствєнний, а потім очуняв та й прохворів півтора місяця.* Екатер. у.

Нечутний, -а, -е. Неслышный.

Нечутно́, нар. Неслышно.

Нешеретований, -а, -е. 1) О зернѣ: не очищенный отъ шелухи передъ помоломъ. 2)

Нешеретована шляхта. Захудалая, обѣднѣвшая, необразованная шляхта. *Пан Кулінський був собі шляхтич з тієї дрібної нешеретованої шляхти, що крізь щаблі вилітає.* Св. Л. 275.

Нешлюбний, -а, -е. Внѣбрачный (о ребенкѣ), невѣнчанный (о супругѣ).

Нешпетний, -а, -е. Изрядный. *Один був Турн царьок нешпетний.* Котл. Ен. IV. 17.

Нещадім, -му, м. Пустыя щи. Мнж. 187.

Нещадимий, -а, -е. Никуда не годный, ничего не стоящій. *Голь нещадима.* Ном. № 1513.

Нещасливий, -а, -е. Несчастливый, несчастный. *Прости мене нещасливу, я од тебе одрікаюсь.* Стор. МПр. 55.

Нещасливість, -вості, ж. Неудача, горе. *Нещасливість світа — збавилося літа.* Ном. № 10179.

Нещасливо, нар. Несчастливо; неудачно.

Нещасний, -а, -е. Несчастный. *Ой я нещасний, що маю діяти? Полюбив дівчину, та не можу взяти.* Нп.

Нещасник, -ка, м. Несчастный мужчина. (Маркіянь Шашкевичь. Желех.).

Нещасниця, -ці, ж. Несчастная женщина. *Ой де ж наша нещасниця, що до нас немає?* Чуб. V. 628. Ум. **Нещасничка.** *Моя й дочко, моя й нещасничко!* Мил. 219.

Нещастя, -тя, с. Несчастье. *Багацтво дме, а нещастя гне.* Ном. № 1592.

Нещирий, -а, -е. 1) Неискренний. 2) Не настоящій. *Нещире то золото, хоть і світиться.*

Нещирість, -рости, ж. Неискренность. *Що то політика? — Нещирість.* Ном. № 950.

Нещиро (в), нар. Неискренне. *Покинь нещире мене кохати.* Чуб.

Нещільно, нар. Неплотно.

Не-що́, нар. Не очень, не особенно, не такъ. *Не-що довго. Не-що давно.* См. **Що.**

Неякийсь, мѣст. Какой-нибудь. *Стала трястись, думала спастись неякимсь порядком.* КС. 1882. IV. 170.

Неясний, -а, -е. Неясный, темный.

Неясно, нар. Неясно, темно.

Нива, -ви, ж. Вспаханное поле. *Орися ж ти, моя ниво, долом та горою, та засійся, чорна ниво, волею ясною.* Шевч. 652. Ум. **Нивка, нивонька.** *Ой ми нивку виорем, виорем, й а ми просо засієм, засієм.* Мет. 297.

Нивний, -а, -е. Полевой.

Нивонька, -ки, ж. Ум. отъ нива.

Ниво́ра, -ри, ж. Овца, родившаяся въ прошломъ году и перезимовавшая уже зиму. Херс.

Нив'я, -в'я, с. Пахотное поле, пахоть. *Переорювали панське нив'я.* Мир. ХРВ. 106. *Довго розглядав зелене нив'я.* Мир. ХРВ. 5. *Жайворонки... заливаються собі по — над нив'ям.* О. 1862. IV. 62. *Тепер саме дикі качки по нив'ях пасуться.* Черном. *По нив'ю погана дорога.* Міус. окр.

Нидіти, -дію, -єш, гл. Прозябать, изнывать, скучать. *Та ти пішов би між хлопці, погрався б! Чого нидієш у хаті?* Св. Л. 39. *Нидієте, а не живете.* Мир. ХРВ. 87.

Нижник, -ка, м. 1) Въ картахъ: валеть. 2) Нижник. Одинъ изъ распиливающихъ дерево на доски, стоящій внизу.

Нижній, -я, -є. Нижній. *Не випрохав нижнього, не випросиш вищого.* Ном. № 981.

Нижняк, -ка, м. 1) = **Нижник 2.** Борз. у. 2) Южный вѣтеръ, вѣтеръ съ низу рѣки. См. **Низовий 2, Низовка.**

Нив, -ву, м. 1) Низъ, ниже лежащее мѣсто. *Він і покотився на низ.* 2) Долина. *Пішли низами.* 3) Земли Войска Запорожскаго. *Славна Чута товстими дубами, ще славніша Низом, козаками.* Нп. 4) *мн.* **Низи.** Нижній край невода. Азовск. Стрижевск.

Низати, нижу, -жеш, гл. 1) Низать, нанизывать. *Низала, низала намисто, та нанизала тільки один разочок, а он ще скільки не низаного.* 2) **Очима низати.** Провожать взглядами, рассматривать, пронизывая глазами. *Ти мені сорому наробила... Тепер мене парубоцтво очима буде низать і вдовш і впоперек; просвітку мені не буде.* Г. Барв. 105.

Низенький, низесенький, -а, -е. Ум. отъ низький.

Низенько, низесенько, нар. Ум. отъ низько.

Низина, -ни, ж. = **Низовина.** *На той рік треба й низини виорати.*

Низити, -нижу, -зиш, гл. Понижать. **Ружниця низить.** Ружье береть ниже цѣли.

Низійти, -йду, -деш, гл. Снизойти. *З святого неба низійшла твоя і, доля, і недоля.* Шевч. 426.

Низка, -ки, ж. 1) Связка чого-нибудь нанизанного. 2) Рядъ. *Стояли ті рашавці, як вартовики, низкою.* О. 1862. IX. 63.

Низовець, -вця, м. Запорожській казакъ. К. ЧР. 137.

Низовий, -а, -е. 1) Расположенный по нижнему течению рѣки. 2) = **Низовка.** Мнж. 148. У Кухаренка: Юго-западный вѣтеръ. О. 1862. V. Кух. 38. *Низовий вітер відки не повійне, то самим долом котиться.* Черк. у.

Низовина, -ни, ж. Низьменность, луговое мѣсто.

Низовка, -ки, ж. Южный вѣтеръ. Браун. 6. Мнж. 148. См. **Низовий 2.**

Низов'я, -в'я, с. Низовье. *Ой попливли наші славні запорожці та по-над низов'ями широкими та глибокими, та по-над лиманами.* Нп.

Низота, -ти, ж. соб. Низшіе. *Ось то я богослов, то треба дати почувти низоті, — що вона проти мене!* Св. Л. 291.

Низькій, -а, -е. 1) Низкій. *Через низький тин усі собаки скачуть.* Ном. № 4077. 2) **Низький на очі.** Близорукій. Ном. № 8537. Ум. **Низенький, низьке́нький.**

Низько, нар. Низко. Ум. **Низенько, низьке́нько.** *Сонце низенько, вечір близенько.* Чуб. V. 39.

Низькоділ, -до́лу, м. Низьменность, низкое мѣсто. *За високими горами, десь на низькодолі.* Мкр. Н. 12.

Низькоокий, -а, -е. Близорукій. Лебед. у. Канев. у. Васильк. у. Мнж. 187.

Низькорослий, -а, -е. 1) Низкорослий, малорослий. *Комиш низькорослий.* О. 1862. V. 30. 2) Низкій. *Сю старосвітську низькорослу хату.* К. МБ. X. 9.

Низькостеблиця, -ці, ж. О капустѣ: съ короткимъ стеблемъ, съ кочнемъ, сидящимъ низко при землѣ. *Капуста моя низькостеблиця.* Грин. III. 229.

Низя́нин, -на, м. 1) Живущій въ нижней части села. 2) Живущій въ бассейнѣ нижняго теченія рѣки.

Ник! меж. отъ никати; глядь! *Пик, аж там бик.* Ном. № 7892. *Пик! як сучка в глек.* Ном. № 3040. *Сидимо тут і балакаємо. А тут у хату ник старий, побачив стару та й пішов.*

Ника́ння, -ня, с. Шатанье, хождение, блужданье съ мѣста на мѣсто.

Ника́ти, -каю, -еш, гл. Ходить, бродить, слоняться, всюду заглядывая. *Никае попід постаттю, а діла не робить — і снопа досі не вжала.* Бердич. у. *За тим вовк не линяє, що в кошару частенько никає.* Ном. № 7208.

Никлий, -а, -е. Поникшій, съ опущеной головою, а переносно: печальный. *Никлі ходять (воли), і їм погано, так як і мені.* Г. Барв. 338.

Никнути, -кнуг, -неш, гл. Клониться, наклоняться. *Никли трави жалощами, гнулось древо з туги.* К. Досв. *А голова никне набік, никне.* Г. Барв. 116. *Никнув аж до землі з туги.* Г. Барв. 345.

Никнути, -кнуг, -не́ш, гл. одн. в. отъ **никати.** Завернуть, заглянуть. *Їй тепер як тому чоловікові, що у степу заблудився: і туди ткнися — пусто, і туди никни — голо.* Мир. Пов. II. 101.

Николаєць, -лаїця, м. Раст. *Eryngium planum*. Лв. 98.

Никони, -нів, м. мн. 1) Третій день послѣ праздниковъ. Балт. у. 2) **Никони ловити** = **Никати**. *Що його робить? — Никони ловить*. Ном. № 10345.

Нінечка (и), нар. = **Нині**. Вх. Зн. 41.

Нині, нар. Сьогодні. *Бодай мій ворог знав, що нині за день*. Ном. № 4037. *Від нині бачитимете небо відкрите*. Єв. I. I. 51.

Нініка, нар. = **Нині**. Вх. Зн. 41.

Нінішній, -я, -є. Сьогоднішній. *Нехай я од нинішньої днини належу до вашої дружини*. Федьк. I. 96.

Нінька, нар. = **Нині**. Вх. Зн. 41.

Ниньки, нар. = **Нині**. *Ниньки живеш, а завтра гниєш*. Ном. № 8262.

Ніриця, -ці, ж. Рана, послѣ того, какъ прорветь нарывъ.

Нирка, -ки, ж. Почка (у животнога и человекъ).

Нирнути. См. **Ниряти**.

Нирок, -рка, м. Ныряніе. **Нирка дати.** Нырнуть.

Нирцѣм, нар. Ныряя.

Ниряти, -ряю, -єш, сов. в. нирнути, -рну, -не́ш, гл. Нырять, нырнуть.

I. Нити, нию, -єш, гл. Ныть. *Вийшла з села — серце ние*. Шевч. 75.

II. Нити. См. **Нить**. 2.

Нітитися, -нічуся, -тишся, гл. Истрепываться. *Ткацьке начиння нититься*. Кіев. у.

Нітка, -ки, ж. 1) Нитка. *Батіг не нитка, не увірветься*. Ном. № 1286. *По нитці дійти до клубочка*. 2) Вертикально стоящая палка в **витушці**: нижний ея кінець вдолблень въ основаніе снаряда. См. **Штомпель**. Чуб. VII. 410. Ум. **Ниточка**.

Ниткоплут, -та, м. Путающій нитки (презрительное прозваніе ткача). *Ой ти ткач, ниткоплут, а я королівна*. Нп.

Нито́га, -ти, ж. Раст. *Lycopodium selago*. Шух. I. 20.

Ниточка, -ки, ж. Ум. отъ **нитка**.

Нить, -ті, ж. 1) Нитки. *Купіть ту нить, ... а тоді найміть рибалок, хай з тії ниті та вив'яжуть невід*. Мнж. 24. 2) мн. Нити. *Часть ткацького станка, сквозь которую проходить основа. Тобі, мати, нити й бердечко, мені давай полотенечко*. Мет. 212.

Нитяний, -а, -е. Нитяный.

Ницак, -ка, м. Низкій душею человекъ; низкопоклонный льстець. К. Бай. 75. *Покиньте зараз римських ницаків*. К. ПС. 95.

Ницелоз, -зу, м. Раст. *Salix repens*. ЗЮЗО. I. 134.

Ниций, -а, -е. Подлый, низкій, пошлый. *Як ница собака, знишку рве*. Ном. № 3039. *Дітки мої! — каже тоненьким ницим голоском*. К. ЧР. 262. *Чортяці ницу душу продаєш*. К. ПС. 85.

Ницість, -цости, ж. Низость, подлость. К. Дз. 40.

I. Ниць, нар. Ниць, ничкомъ. *Він так ниць і гепнувся*. Мнж. 131.

II. Ниць, -ці, ж. = **Нить 1**. *Сидить дівка в темниці, шие чепець без ниці*. Ном. № 145 (стр. 295).

Ницько́, -ка, м. ? *Грицько-ницько по болоту літав, жабенята хватав*. Пог.

Ницьма, нар. = **I. Ниць**. *Бо лежали на землі ницьма, підложивши руки під голову*. Новомоск. у.

Нищова́ти, -цюю, -єш, гл. Выворачивать на изнанку.

Ни́чельниця и ни́чениця, -ці, ж. См. **Начиння 3.**

Ни́шкавка, -ки, ж. Проньра, пролаза.

Ни́шкати, -каю, -єш, гл. Шнырять.

Ни́шкнути, -кну, -неш, гл. Молчать.

Ни́шком, нар. Потихоньку, украдкой, шепотомъ. *Щось нишком балакали.* Ном. № 12832. *Ой брат сестру завертає, а невістка нишком лає.* Нп. *Я, мамо, нишком прийшла.* МВ. I. 72. *Як хто хоче, так по своїй матері й плаче: їден нишком, другий в голос.* НВолын. у. Ум. **Нищечком.** *Ой випиймо, кумо моя, собі нищечком.* Грин. III. 655.

Ни́шпорити, -рю, -риш, гл. Шарить, искать. *По кишенях нишпорити, обшукувати наче злодія.* Г. Барв. 441. *Чого ти нишпориш у соломі?* Берд. у.

Ни́шпорка, -ки, об. 1) Человѣкъ, постоянно чего-то ищущій, во все сующій свой носъ для развѣдыванія. *Годі нишпоркою ходити на довідки до нас.* 2) ж. Шареніє, исканіє. **Піти по нишпорках.** Начать выискивать, шарить.

Нищечком, нар. Ум. отъ **ни́шком.**

Ни́щий, -а, -е. Старець. *Оддай нищим, а собі ні з чим.* Ном. № 4758.

Нищити, -щу, -щиш, гл. Разорять, уничтожать.

Нищитися, -щуся, -щишся, гл. Разоряться, уничтожаться.

Нищота, -ті, ж. Нищета. Лебед. у.

Нищу́н, -на, м. Нищій; попрошайка. *Як пробували вік свій нищунами, так з голоду та з нужди й помрете.* К. ПС. 84.

Нищу́нство, -ва, с. Нищенство; попрошайничество. *Я нищуном при церкві був.* *Покинув і я своє нищунство та на Січ!* К. ПС. 94.

Ні, нар. 1) Нѣтъ, не. *Підеш ти до його? — Ні. Скажи правду ти мені, а чи любиш мене, а чи ні?* Нп. *Ні з ким мені розмовляти до білого світа.* Нп. *Ні на кого жалкувати.* Мет. 259. 2) Нп. *Нічого не брали: ні торбини, ні хліба.* Єв. Мр. VI. 8. **Ні в сих, ні в тих.** Въ недоумѣнні, въ нерѣшимости, растерявшись. *Сам Турн стоїть ні в сих, ні в тих і репетує на своїх.* Котл. Ен. **Ні сіло, ні впало.** Безъ всякаго повода, совершенно неожиданно. *Одного разу сей дурень їй каже так — ні сіло, ні впало: добродійко, чи ви б мене не одружили?* Г. Барв. 306. *То було ніколи й не загляне в нашу хату, обминає наш двір десятою вулицею, ... а це колись одного дня, ні сіло, ні впало, Параска рип нашими сінешними дверима.* Левиц. ПЙО. I. 378. **Ні сюди, ні туди.** Для означенія неловкаго или затруднительнаго положенія. Чуб. I. 275. **Тепер мені так, що ні сюди, ні туди.** Я теперъ въ крайне неловкомъ (затруднительномъ, безвыходномъ) положеніи. *Наїхали гості, вона (пані) й покликала якогось там Микиту, що рубав там дрова... і звеліла розносити чаї... Раз по раз смик та смик за поли: — «Сюди, Микито! Туди, Микито!»... Пані якось не потрапила за полу, та за очкур і смикнула, а він, гаспидів, та був зашморгом... Зоставсь Микита з чаями посеред хати, мов кінъ спутаний, та повернувшись до панії: «Сюди, Микито! Туди, Микито! Оттепер вже ні сюди Микиті, ні туди!».* Весел. Оповідач, № 42. 3) **Ні на віщо и ні на що.** Ни къ чему. *Оддасте мені те, що вам у дворі ні на віщо не потрібне.* Г. Барв. 196. **Ні на що звівся.** а) Разорился, обѣднѣлъ, прожился. б) Обезсилѣлъ, исхудалъ отъ болѣзни, горя и пр. 4) **Ні в світі.** Ни за что, никогда. *От же, було, й плаче, і тужить, і нарікає*

на долю, а матері ні в світі не пожаліється. Г. Барв. 112. 5) **Ні за віщо**. За ничто. Старі гроші підуть ні за віщо. Лебед. у.

Ніб, Ніби, нар. Будто, точно, словно; моль; такъ сказать. Ніби русавки Клечаними святками вигукують. Ном. № 280. Та й торкнув свого молодого: примічай ніби. МВ. І. 110. Отсе ж він ніби його син, та був, бачте, у школі.

Нів, ніву, м. Новолуніе. Гайсин. у. и Желех.

Нівець. Употребляється въ выраженіяхъ: 1) **Пішло в нівець**. Пошло прахомъ. Пішло ж твоє усе добро в нівець. Нп. 2) **В нівець повернути**. Обратить въ ничто. Жид, пан та німець — усе повернуть у нівець.

Нівечиння, -ня, с. Порча; уничтоженіе, разореніе.

Нівечити, -чу, -чиш, гл. 1) Портить, уничтожать, обрацать въ ничто, разорять. Свою одежину нехтує, скот нівечить. Ном. № 10779. 2) Мучить, издѣваться, жестоко обрацать. Дитино моя, чого ж твій тато мене нівечить? Г. Барв. 109. Робили глузи їм досадні, гірш нівечили, як циган. Котл. Ен. V. 32.

Нівроку, нар. Не сглазить бы. Бач як поправивсь, нівроку йому.

Нігде, нар. = **Ніде**.

Нігде́, нар. = **Ніде́**.

Нігди, нар. = **Ніко́ли**. Бідному нігди нічого не мати. Ном. № 1471.

Нігич, нар. Ничего, нисколько. На стіл вона схилившись плаче, нігич одвіту не дає. Алв. 40. По лівий бік Дніпра міста нігич не походять на тогобіцькі. Св. Л. 72.

Ніготь, -гтя, м. Ноготь. Правди на ніготь, а прибавиться на лікоть. Ном. № 7018. Ум.

Нігтик, і на нігтик не дав. Ничего не далъ. Челядників, челядок держав, свої плугатарі були; а нам і на нігтик нічого не зоставив. Г. Барв. 174.

Ніде, нар. 1) Негдѣ. 2) Некуда. Йому ніде дітись.

Ніде, нар. Нигдѣ. Хоч голий біжи, то ніде нема нікого. Ном. № 1918.

Нідра, -дер, с. мн. Встрѣчено въ выраженіи: **Пійти по нідрах = Піти по нишпорках**. См. **Нишпорки**. Мнж. 168.

Ніж, ножа, м. 1) Ножъ. **Складений ніж**. Карманный, складной ножъ. Левиц. Пов. 228. Ум. **Но́жик**. 2) — у плузі = **Чересло**. Шух. І. 165.

Ніж, сз. Нежели, чѣмъ. Бог має більше, ніж роздасть. Ном. № 58. Лучче було дівчиною, ніж тепера молодницею. Мет.

Ніже-ні, нар. Рѣшително никакъ, рѣшително ничѣмъ. Щоб ти ніже-ні не сміла мішатись у суд мій. О. 1862. VI. Костомар. 59.

Ніженька, -ки и ніжечка, -ки, ж. Ум. отъ нога.

Ніжи, сз. = **Ніж**. Воліла би-сь в мене той ніж вгородити, ніжи-сь мала то до мене слово вимовити. Грин. III. 214.

Ніжитися, -жуся, -жишся, гл. Нѣжиться. Чому не йде до свого діла? Що вона ніжитьсь, мов пані з Басані? МВ. (О. 1862. III. 43).

Ніжка, -ки, ж. 1) Ум. отъ нога. 2) Ножка мебели, снряда.

Ніжли, сз. = **Ніж**. Галиц.

Ніжна, -жен, мн. Ножъ и сугак (см.) въ кожаныхъ ножнахъ, привѣшиваемые гуцуломъ къ поясу. Шух. І. 126.

Ніжний, -а, -е. Нѣжный. Хоч чорна, та моторна, а біла — дуже ніжна. Ном. № 8534. Ум. **Ніжненький**. Притулившись до рота ніжненьку пучечку, вона думала. Левиц. І. 534.

Ніжно, нар. Нѣжно. Ум. **Ніжненько**.

Нізвідкіля, нар. Неоткуда. Ном. *нізвідкіля сподіватись грошей великих*. К. (О. 1862. III. 23).

Ніздра(я), -ри(і), ж. Мездра. Мнж. 187.

Ніздруватий, -а, -е. Ноздреватый, пористый. *Хліб такий ніздруватий*.

Ніздря, -рі, ж. Ноздря. *Так з ніздер полум'я і паше*. Ном. № 10227.

Нізіне́ и нізіне́ у стріть. Роды гуцульской вышивки. Шух. I. 157 — 159.

Нізка, -ки, ж. 1) Мякоть въ тыквѣ. Шух. I. 142. 2) Въ деревѣ: слой, находящийся непосредственно подъ корою, cambium. Шух. I. 176.

Нізчимний(-ній), -а, -е (-я, -є). Безъ всего, безъ приправы. *Нізчимний борщ, неначе пійло*. Ном. № 12313. *Нізчимня страва*. Г. Барв. 441.

Нікогісінько, мѣст. Рѣшительно никто. Г. Барв. 352.

Ніколи, нар. Некогда, нѣтъ времени.

Ніко́ли, нар. Никогда. *Такий мені, небожата, сон приснився, бодай ніколи не явився*. АД. I. 210.

Ніколитися, -литься, гл. безл. Не хватать, не доставать времени. *Я б тобі й радніший пособити, так і мені так ніколиться*. Волч. у.

Нікольство, -ва, с. Недосугъ, отсутствіе свободнаго времени. Сим. 198. *За оцим нікольством і отченашу не прочитав*.

Нікуди, нар. Некуда. *Наставляй ширше, а то, бач, нікуди сипать*. Ном. № 4735.

Нікуди, нар. Никуда.

Нікудо́ю, нар. Некуда, нѣтъ пути (употребляется только, когда говорится о дорогі). *От ти вже назад не вийдеш, бо нікудою*. Рудч. Ск. II. 97.

Нікчемний, -а, -е. Ничтожный, ни къ чему не годный. *Нікчемного ви роду*. Ном.

Нікчемник, -ка, м. Негодный, ни къ чему неспособный человекъ. Мир. ХРВ. 87.

Нікчемниця, -ці, ж. 1) Ни къ чему негодная вещь; бездѣлица. *На що це воно вам оці наші пісні? Нікчемниця!* Александров. у. Слов. Д. Эварн. 2) Негодная, ни къ чему неспособная женщина.

Нікчемність, -ности, ж. Ничтожность, ничтожество. К. Грам. 46.

Нікчёмніти, -нію, -єш, гл. 1) Портиться, вырождаться, превращаться въ ничтожество. *Забували Бога, нікчёмніли в гріхах і роскошах*. К. Грам. 72. 2) Оскудѣвать, бѣднѣть.

Нікчемно, нар. Ничтожно; ни къ чему не годно.

Нільга, нар. Нельзя. *Одно я серце маю, — нільга ним ділиться*. Мкр. Н. 39.

Нім, сз. Прежде чѣмъ, пока. *Три свічки іспалало, нім ся нарадили*. Гол. I. 62.

Німець, -мця, м. 1) Нѣмецъ. 2) Родъ дѣтской игры. О. 1861. XI. Свид. 37. Ум. **Німчик**.

Німецький, -а, -е. Нѣмецкій. *А тут є якась німецька штука*. Рудч. Ск. II. 150.

Німецьчина и Німещина, -ни, ж. Нѣмецкая земля. *Бо ще разів три женюся к Німецьчині, в Турецчині. Чуб. В далекій стороні, в якій, — про те не знаю, — мабуть в Німещині, а може і в Китаю*. Греб. 379.

Німий, -а, -е. Нѣмой; безгласный. *Глухого а німого справи не допитаєшся*. Ном. № 8568. *Поділюся моїми сльозами, та не з братом, не з сестрою, — з німими стінами*. Шевч. 135.

А щоб тебе в німі дошки положили! Проклятіє: пожеланіє смерті. Г. Барв. 225. Ум. **Німенський**. *Ой постіль біленька, а стіна німенька*. Чуб. V. 1.

Німійця, -ці, ж. Раст. *Datura stramonium* L. ЗЮЗО. I. 121.

Німїти, -мію, -єш, гл. Нѣмѣть. *Мати дивиться на неї, од злости німіє.* Шевч. 23. *Поле німіє.* Шевч. *Біль німіє трохи.*

Німка, -ки, ж. = Німкенья.

Німкенья, -ні, ж. 1) Нѣмая. 2) Нѣмка.

Німо, нар. Нѣмо; безгласно; молчаливо. *У хаті сумно, німо.* Мир. Пов. I. 134. *На мене мати якось приглядається, наче що випитує німо.* Г. Барв. 238.

Німота, -ти, ж. 1) Нѣмота. *Мов поніміли усі. І збоку дивлячись, видно, як та німота кожного гнітить.* Мир. Пов. I. 131. 2) соб. Нѣмыє. 3) соб. Нѣмцы. *Мірялися з москалями, з ордою, з султаном, з німотою.* Шевч. 130.

Німтур, -ра и німтура, -ри, м. Нѣмой.

Німува́ти, -мую, -єш, гл. 1) Быть нѣмымъ. 2) Безмолвствовать. *Німує все, могила могилою.* Г. Барв. 467. *Німує розум, серце замірає.* К. ЦН. 187 *Аж подумати гірко, як ото людина гарна зникла німуючи з-посеред миру Божого.* Хата. 64.

Німува́тий, -а, -е. 1) Заикающійся. 2) Молчаливий.

Німфа, -фи, ж. Нимфа. *Ти вітаєш, як у того Нуми тая німфа Егерія.* Шевч. 240.

Німців, -цева, -е. Приналежачій нѣмцу.

Німча, -чати, с. Маленькій нѣмець. Желех.

Німчай, -чая, м. Нѣмець. *Ой дай, жінко, нагая, проучити німчая.* Ном. № 943.

Німчик, -ка, м. 1) Нѣмой человекъ. 2) Нѣмець.

Німчик, -ка, м. Ум. отъ німець.

Німчин, -на, м. = Німець 1. *З ким я буду сю ніч ночувати? Чи з турчином, чи з німчином, ой чи з поляком?* Чуб. V. 885.

Німчити, -мчу, -чиш, гл. Онѣмечивать. Желех.

Нірка, -ки, ж. 1) Ум. отъ нора. 2) = Нирка. Ном. № 1722.

Ніс, носа, м. 1) Нось. **Носом закрути́ти.** Быть недовольнымъ, выразять неудовольствие. *Та й закрутив же носом наш Кузьма Трохимович, неначе тертого хрїну понюхав! З біса бо йому досадно стало.* Кв. I. 149. **Ніс під себе.** Сконфузиться, оробѣть. *Не що бо що, наче й чоловік щирий, а як прийдеться до діла, то й ніс під себе.* **Носа втерти.** Убавить спѣси, осадить. 2) Клювъ птици. 3) Носокъ обуви. Шух. I. 121. 4) Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 470. Ум. **Носик, носичок, носок.** Ув. **Носюра, нося́ка.**

Нісенітниця, -ці, ж. Чепуха, вздоръ. *Вигадує нісенітници.*

Ніт, нар. = Ні 1. Галиц. *Там люде добрі, де мене ніт.* Гол. III. 84.

Нітитися, -чуся, -тишся, гл. Жаться, съезживаться. *І нітився в сусіда під дверима.* К. Іов. 66.

Нітник, -ка, м. Раст. *Helianthemum vulgare.*

Ніхто́, нікого, мѣст. Никто. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36.

Ніхтогісінько, мѣст. нескл. Рѣшительно никто. *Не ти брехню провадиш, бо ніхтогісінько не чув і не бачив такого.* Старод. у.

Ніц, мѣст. = Нічого. *Панич не знав ніц.* Ном. № 1164.

Ніцитися, -цуся, -цишся, гл. Жаться, съезживаться; прикидываться бѣднимъ. *Усяк буде шулитись та ніцитись, що грошей нема.* См. **Нітитися.**

Ніцувати, -цюю, -єш, гл. Уничтожать. *Хто собі що обіцує, тоє Бог ніцує.* Ном. № 19.

Ніцька, прилаг. Вь выраженіи. **Ніч ніцьку**. Всю ночь. Ном. № 7789.

Ніч, но́чі, ж. Ночь. *Плачуть мої очі темненької ночі*. Мет. 92. **Ніч-у-ніч**. Каждую ночь. *День-у-день, ніч-у-ніч не переставала мати плакати*. Мир. Пов. II. 44. **Ніч ніцьку**. Всю ночь. *І сидить він так на призьбі, часу не мірючи, — коли сидить годину, коли і ніч ніцьку*. МВ. (О. 1862. I. 98). **Ніч зоріти**. Не спать ночью. **У-ночі**. Ночью. Ум. **Ніченька, нічка**. *Аж застигла її нічка в дорозі*. Рудч. Ск. I. 15.

Нічвидний, -а, -е. Непривлекательный, некрасивый. *Яка вона стала нічвидна*. Уман. у.

Ніченька, нічка, -ки, ж. Ум. отъ ніч.

Нічий, -чия, -є, мѣст. Ничей.

Нічичирк! межд. **Ні-гу-гу!** Цыць! *Кажи ти, Яремо, а ти, Хомо, нічичирк!* О. 1862. VI. Костомар. 45.

Нічліг, -гу, м. = **Ночівля**. *В вечерній зорі тримаєш нічліг*. Федьк.

Нічліжанин, -на, м. Ночлежникъ. Лебедин. у.

Нічний, -а, -е. Ночной.

Нічник, -ка, м. Вь жилищѣ горныхъ гуцульскихъ пастуховъ тотъ изъ нихъ, на обязанности котораго лежить поддерживать ночной огонь, варя на немъ завтракъ, и сторожить всю стоянку. Шух. I. 216, 190. См. **Ночник 3**.

Нічнийця, -ці, ж. 1) Родъ большой удочки, которая ставится на ночь. Вх. Зн. 41. 2) Одинъ изъ злыхъ духовъ (по вѣрованіямъ гуцуловъ). Шух. I. 43. 3) *мн.* Безсонница. *Нічниця напали, та казав би ніч, дві, а то ось тиждень вже затого буде*.

Нічо́, мѣст. = **Нічого**. Галиц.

Нічогенький, -а, -е. Посредственный. Подольск. г.

Нічо́гий, -а, -е. 1) Плоховатый. *Брати взяли собі лучних (коней), а дурню остався на(й)гірший, нічогий*. Чуб. II. 409. 2) Сносный. *Наш господарь чоловік собі нічогий*.

Нічогісінько, мѣст. Рѣшительно ничего. *Хотів йому щось і подарувати, та дідуся нічогісінько не взяв*. Г. Барв. 360.

Нічого, мѣст. Нечего. *Нічого робити*.

Нічо́го, мѣст. Ничего. *Нічого не знає. Без нічо́го*. Ни съ чѣмъ, съ пустыми руками. *Пішов без нічого*. Грин. III. 167.

Ніччу, нар. Ночью.

Ніщо́, мѣст. Ничто, нечего. *А до серця ніщо мені не доходить*. МВ. II. 12. *Позичте п'ятак срібла на сливи! ніщо з вами робить*. Лебед. у. **Нічим**. Ничего, не бѣда. *Нічим, що в нашого господаря Мало паши, — б ще в його озеред соломи*. Драг. 3.

I. Ніяк, нар. Нѣтъ возможности. *Ніяк мені його взяти, — далеко мжить. Ніяк їй з дому піти, бо нінакого дитину кинути*.

II. Ніяк, нар. Никакъ. *Вона ніяк не підбжить*. Рудч. Ск. I. 1.

Ніякий, -а, -е. Никакой. *Ніяким богом не допросишся*. Ном. № 4680. *Не буде з цього пива ніякого дива*. Ном. № 5650. **Без ніякого**. Безъ всякаго.

Ніяко, ніяково, нар. Неловко, не по себѣ. *Ні, Марку, ніяко мені матірю сидіти*. Шевч. 113. *Тому й зовсім ніяково стало*. Ном. 880.

Но, сз. 1) Только, лишь. *Чи всім людям таке горе, чи но мені молоденькій?* Грин. III. 248. *Так і на всьому, шо но ідол робив*. Драг. 15. *Гляди ж, прийди, а но тільки не прийдеш, то буду на тебе гніватись*. Грин. III. 502. 2) Же, ка. *Гляди-но! Слухай-но!* 3) = **Але**. (Рѣдко употребляется и только нѣкоторыми писателями). 4) межд. = **Ньо**.

Новак, -ка, м. 1) Новичекъ. К. ПС. 106. 2) Луна въ новолуніе, молодой мѣсяць.

Подольск. г.

Новенький, -а, -е. Ум. отъ новий.

Новий, -а, -е. Новый. **Новий рік.** Новый годъ. *На щастя, на здоров'я, на той Новий рік, щоб було ліпше, як торік.* Ном. № 347.

Новік, -ка, м. = **Новак 2.** *Зійшов місяць ще й новик.* Чуб. V. 18.

Новина, -ни, ж. 1) Новость. 2) Недавнее происшествіе. *Тоді козак у війську пробував, свою новину козакам оповідає.* ЗОЮР. I. 217. *В славнім місті Ботушанах сталася новина: підмовила Катерина багацького сина.* Гол. I. 79. 3) Новь, новина (земля въ первый разъ вспаханная). *Поореш років три та й пускаєш знов на переліг, а ореш новину.* ЗОЮР. I. 144. *Да башт, Юрасько, батько твій, густо пшениці на новині.* Мет. 165. 4) Новое платье. Ном. № 4912. 5) Новый хлѣбъ, повыл овощи, новая пища въ данномъ году. *Позичений? — каже Павло, краючи хлѣб. — Оддамо, серце, оддамо новиною.* МВ. (О. 1862. I. 74). *Діти! попаде!.. новина! а йдіть но сюди! — Яка там новина? — Кавун, диня.* Св. Л. 21. *Як що небудь уперве починають їсти (курча, яблуко, огірок), то перегинають за голову руку і загодовують: нова новина, щоб не болів ні живіт, ні голова.* Константиногр. у. Ум.

Новинка.

Новинний, -а, -е. Повинный. *Новинне поле.*

Новіти, -влю, -вищ, гл. Обновлять, заново отдѣлывать.

Новітися, -влюся, -вищся, гл. Обновляться. *Як усякому свою одежу давати. так вона ж не повиться, а все мизкається та мизкається.* Черниг. у.

Новиця, -ці, ж. ? Будемо ми (пчолы) при саду рої роїти і меди носити у пана господаря у його бортях і в його новицях. Чуб. III. 392.

Новісінський, -а, -е. Новехонькій.

Новітній, -я, -є. Недавно появившийся, новый. *Це новітня пісня. Це новітній пан.* Уман. у.

Ново, нар. Вновь. *Ново населилося село, а давніш не було.* Черк. у.

Новобранець, -нця, м. Новобранецъ. *Випровожала матусенька сина да у тій новобранці.* Лукаш. 72.

Новобранка, -ки, ж. Новенькая, новичекъ-женщина. *Дітвора сипнула з хати зустрічати новобранку-товаришку.* Св. Л. 79.

Нововірець, -рця, м. Послѣдователь новаго ученія, новой вѣры. К. ЦН. 297.

Нововірний, -а, -е. Относящийся къ новому ученію. *Нововірні оповідання про світ широкий, про науку правди.* К. Бай. 135.

Нововірство, -ва, с. Новое ученіе, слѣдованіе новому ученію. К. Бай. 81. *Поспільство... стало взивати ляхами... прозелитів чесько-німецького нововірства.* К. ХП. 115.

Новодранка, -ки, ж. Изорванная рубаха. (Насмѣшка: вмѣсто — новая рубаха). *Що-вечора і що-ранку то й надінеш новодранку.* Ном. № 11241.

Новоженець, -нця, м. Новобрачный.

Новоження, -ня, с. Свадьба? новолуніе? *Як хто хоче, щоб свірички в хаті не водились, то... каже: Свірички-молодці, ходіть сюди, кличе вас місяць на новоження.* Чуб. I. 68.

Новолітувати, -тую, -єш, гл. Поздравлять съ новымъ годомъ (1-го января), совершая при этомъ обрядовый посѣвъ зеренъ въ хатѣ. Чуб. III. 1 и 2.

Новомлінка, -ки, ж. Родъ водки. КС. 1883. VII. 497.

Новомодній, -я, -є. Новомодный. Вас. 210.

Новонаставлений, -а, -е. Вновь назначенный.

Новонастання, -ня, с. Пакибытіе. *Пійшовши слідом за Мною, у новонастанню... сядете також на дванадцяти престолах.* Єв. Мт. XIX. 28.

Новопристанний, -а, -е. Вновь вступивший (въ общину). *Що ж ви скажете новопристанному, як прийде до вас? Хоч сих ви не мутіть.* Павлогр. у.

Новоприхожий, -а, -е. Недавно пришедший, поселившийся.

Новорілля, -лі, ж. Вспаханное весной поле для ярового посѣва. Вас. 196.

Новорічний, -а, -е. Новогодній. Желех.

Новорожденець, -нця, м. Новорожденный сынъ. *Кланяюсь і хлібом, і вином, і сином новорожденцем.* Чуб. IV. 8.

Новорочник, -ка, м. Альманахъ. *Сніп, український новорочник. Зкрутив Александр Корсун. Рік первий.* Харьк. 1841.

Новосвіт, -ту, м. Новья вѣка. *Встрѣчено у Кулиша: Шекспіре, батьку наш, усім народам рідний!... Світило творчества, Гомере новосвіту.* К. XII. 70.

Новоселець, -льця, м. Вновь поселившийся, новопоселенець.

Новосілля, -ля, с. Новоселье. Кв. I. 113.

Новохрещенець, -нця, м. Неофитъ, новокрещенный. Шевч. 605.

Новохрещений, -а, -е. Новокрещенный.

Нога, -ги, ж., мн. но́ги и но́зі. 1) Нога. *Вовка ноги годують.* Ном. № 7207. *Приїхавши до владики, стала на порозі, вклонилася низесенько аж в самий носі.* Закр. I. 117. *Скриплять чоботи на носіх.* МУЕ. III. 89. **В но́ги.** *Дать тягу, удрасть. Которі в плач, а хто в ноги, — тільки залопотіло.* МВ. (О. 1862. III. 62). *Він мене канчуком, а я в ноги.* Канев. у. **Нога́ за ногою іти.** *Медленно идти. Ішов захожий тихо, нога за ногою.* Мир. ХРВ. 11. *Обоє, похнютившись, мовчки тягли нога за ногою.* Мир. Пов. II. 49. **Придати ходи в но́ги.** *Поспѣшитъ. Чим дуж придав ходи в ноги.* Мир. ХРВ. 9. **До ніг упасти.** *Упасть въ ноги.* КС. 1882. XII. 498. **До ноги вирізати.** *Истребить до послѣдняго челоуѣка. Три дні різали усіх липован, геть чисто, до ноги вирізали... і ноги не осталось.* КС. 1883. I. 60. *Также: до ноги попрода́ти — рѣшительно все продать (о домашнихъ животныхъ). Попродали худобу до ноги.* О. 1862. X. 114. **До ноги чоботи шити.** *Шить сапоги на каждую ногу на особую колодку, а не оба на одну.* Гол. Од. 15. **Догори ногами.** *Вверхъ дномъ.* Желех. *Усе догори ногами поперевертав.* **Задерти ноги.** *Окочуриться, околѣтъ.* Желех. 2) **Сорочі но́ги.** *Раст. = Остріжка.* Вх. Пч. I. 10. Ум. **Ніженька, ніжечка, ніжка.** *Літом ніжкою, а зімою ручкою.* Ном. № 559.

Ногавиця, -ці, ж. 1) Штанина. 2) мн. Штаны суконные. Kolb. I. 41. *Дівки вінки погубили, а парубки ногавиці.* Чуб. V. 1113.

Ногавки, -вок, ж. мн. Штаны изъ холста. Угор.

Ноді, нар. Сокращенное **иноді.**

Ножака, -ки, м. Большой ножъ. *Ріжуть мене ножакою і б'ють мене ломакою.* Ном. № 505.

Ножаний и ножений, -а, -е. Ножной; къ ногамъ относящийся, на ногахъ находящийся. *Ножана ступа.* Сим. 139. *Ножені пальці.* Мнж. 42.

Ноженя, -няти, с. Маленькая ножка. *Обідрана, ледве, ледве несе ноженята.* Шевч. 266.

Ножик, -ка, м. Ум. отъ **ніж.**

Но́жиці, -ць, м. мн. Ножницы. *Вдарь у стіл — ножиці обізвуться.* Ном. № 6799.

Ножіній, -а́, -е́ = Ножаний. *Ножіна ступа.* Шух. I. 161, 162.

Ножковій, -а́, -е́. — **пущення.** *Заговѣнье передѣ масляницею, когда ѣдятъ студень изъ свинныхъ ногъ.* Марк. 153.

Но́жні, -нів, м. мн. Ножницы для рѣзанія желѣза. Верхнеднѣпр. у.

Ноздря́тий, -а, -е = Ніздруватий. Пирятин. у. Слов. Д. Эварн.

Но́зя, -зі, ж. дѣтск. Нога, ножка.

Нокати, -каю, -єш, гл. Понукать (лошадь), кричать но.

Нора, -ри, ж. 1) Нора. 2) Жив. *Nurudaens glareolus.* Шух. I. 22. См. **Нориця 2.** Ум. **Нірка.** Ув. **Нороха.** Мнж. 69.

Норець, -рця́, м. 1) Водолазъ. *Посилав той купецъ норця, щоб пурнув у море та подививсь, за що він (корабель) там зачепився.* Чуб. II. 17. 2) Родъ утки: нырокъ, *Mergus albellus.*

Норі́ти, -рю́, -риш, гл. Рыть норы.

Нори́ця, -ці, ж. 1) Фистула. *Нориці-гноянки поробилися та течуть.* Херсон. у. *Щоб тебе нориці сточили.* Ном. № 13626. 2) Полевая мышь, *Nurudaeus arvalis.* Желех.

Нори́чуватий, -а, -е. Вольной фистулой.

Норі́воньки, -ків, м. мн. Ум. отъ **норови.** См. **Норов.**

Но́ров, -ва, м. 1) Нравъ. *У тебе не такий норов і зроду був.* Г. Барв. 502. 2) мн. Капризы, прихоти. *Ой сідай, Марусенько, на вози, да кидай батькові норови: що первіі норови — попрядки, а другіі норови — досвітки.* Нп. *А я твої норови добре знав, тим я тебе аж ніколи не займав.* Грин. III. 208. Ум. мн. **Норі́воньки.** *Десь ти, мила, норі́воньки мої знаєш.* Чуб. V. 593.

Норовистий, -а, -е. Капризный, прихотливый; упрямый. *На вгороді бузина коренистая, чорнявая дівчинонька норовистая.* Нп. *Норовистий кінь.*

Норові́тися, -влюся, -вишся, гл. Капризничать, упрямиться. *Недоросток, моя й мати, норовиться.* Чуб. V. 661.

Норовливий, -а, -е = Норовистий.

Норо́ха, -хи, ж. Ув. отъ **нора.** Мнж. 69, 40.

Норо́цовій, норцо́вій, -а, -е. Испорченное вм. марцовий, мартовскій. ЗОЮР. I. 203. Мет. 378.

Носа́й, -сая́, м. Жукъ длинноносикъ.

Носа́к, -ка, м. 1) Носокъ сапога. *Вдарив його носаком.* 2) Ударъ по носу 3) Носильщикъ. Рост.-на-Дону.

Носа́ль, -ля, м. 1) = **Носай.** 2) Молотокъ съ длиннымъ концомъ.

Носате́нький, -а, -е. Ум. отъ **носатий.**

Носати́зна, -ни, ж. Сапъ. Галиц.

Носа́тий, -а, -е. 1) Носатый, длинноносый. *Яка ти носата!* Грин. III. 645. 2) Больной сапомъ. *Міняй, свату, сліпу кобилу на носату.* Ном. № 12800. Ум. **Носате́нький.**

Носа́тка, -ки, ж. 1) Мѣра емкости въ 3 и болѣе ведра. 2) Родъ кувшина съ длиннымъ носкомъ. *Барильця, пляшечки, носатку, сулії, тикви, боклажки все висушили без остатку.* Котл. Ен. IV. 20. 3) У Василенка: старинный умывальникъ висячий, съ носикомъ и тремя ручками. Вас. 182. 4) Чайникъ. *Ото так у нас його дражнять: у*

панів чайник, а у нас носатка. Я оце як ходив у Комишне та як зайшов у чайну, так аж дві носатки випив того чаю. Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Носач, -ча, м. Имѣющій большой носъ. Мнж. 26.

Носик, -ка, м. 1) Ум. отъ **ніс**. 2) *мн.* **Носики комарѣви.** Раст. *Delphinium consolida*. ЗЮЗО. I. 121.

Носили, -сил, с. мн. Носилки. *Ледве на носилах донесли.*

Носилянка, -ки, ж. Одна изъ пары большихъ жердей для переноски сѣна. Вх. Зн. 42. Шух. I. 170.

Носіти, -шу́, -сиш, гл. 1) Носить. *Хто ж тобі, моє серденько, обідати носив?* Нп. *Ой Василя, Василечка тихий Дунай носить.* Мет. 19. 2) Носить одежду, обувь.

Носитися, -шуся, -сишся, гл. Носиться. *Носиться, як дурень з ступою.* Ном. № 2592.

Носичок, -чка, м. Ум. отъ **ніс**.

Носій, -сія, м. Носильщикъ. Міус. окр.

Носільник, -ка, м. = **Носій**. *А носільнички — хлопці-молодці, а кладільнички — середні люде.* Гол. II. 13. Ум. **Носільничок**.

Носі́ння, -ня, с. Ношення, носка. НВолын. у.

Носо́к, -ска, м. Ум. отъ **ніс**. 1) Носикъ. *У моєї мами носок довгий.* Г. Барв. 504. 2) Клювъ птици. *Рання пташка носок чистить.* Чуб. I. 261. 3) Носокъ (обуви). *Перебуйся назад носками.* Ном. 4) У яйца: острый конецъ. 5) Передняя часть, передній уголъ лезвея топора. Сим. 24. Шух. I. 175, 182. 6) *мн.* Игра: носки.

Носорожець, -жця, м. Сказочная птица съ рогомъ на носу, погибшая во время потопа, такъ какъ она, полагаючися на свою силу, не захотѣла войти въ ковчегъ. Драг. 95.

Носюра, -ри, м. Ув. отъ **ніс**.

Нося, -сі, м. дѣтск. Носъ.

Носяка, -ки, м. Ув. отъ **ніс**.

Нотація, -ціі, ж. Урокъ, который не забудется. *Спасибі вам, дядьку, що повчили (= попомбили). Ви мені добру нотацію дали.* Осн. 1862. VIII. 3 нар. уст, 28.

Ночви, -чов, ж. мн. Корыто (для стирки бѣлья). Ум. **Ночовки, ночовочки.**

I. Ночівля, -лі, ж. Ночлеги.

II. Ночівля, -ля, с. Ночной отдыхъ. *Як тебе забрали в москалі..., — ні одного спокійного ночівля не мали ми, поки тебе визволили.* Г. Барв. 133.

Ночліг, -гу, м. 1) = I. Ночівля. 2) *мн.* Ночная пастѣба скота пастухами. *Підемо на ночліги.* 3) *мн.* Въ черниговскомъ свадебномъ ритуалѣ обрядъ жаренія сала: послѣ удостовѣренія въ невинности новобрачной и отправки извѣщенія объ этомъ къ матери послѣдней, свекоръ оставшимся на свадьбѣ женатымъ мужчинамъ даетъ по куску сала, по щепкѣ для вертела и снопъ соломы со словами: «їдьте, добрі люде, на ночліги; хто вернется з добром, тому почот буде». Гости уходятъ въ пустое мѣсто и жарять на огнѣ сало, стараясь свое сохранить, а чужое съѣсть, а затѣмъ снова возвращаются къ свекру для продолженія пирушки. МУЕ. III. 157.

Ночлігування, -ня, с. 1) Пребываніе на ночлеги. *Товариш огледів у корчмі хатину про наше ночлігування.* Г. Барв. 20. 2) Ночная пастѣба скота.

Ночлігувати, -гую, -еш, гл. 1) Ночевать, быть на ночлеги. *Дико й сумно нам було в дорозі. Ще дикше й сумніше було ночлігувати.* Г. Барв. 19. 2) Пасти ночью скотъ.

Ночліжанин, -на, м. = Ночліжник. *По над шляхом ночліжане чумаки постали.*

Полягали та й не спали, мовчки сумували. К. (Степові квітки, 89).

Ночліжник, -ка, м. 1) Ночлежникъ. 2) Ночной пастухъ. *Ночліжники бачили, що такі то коло тих коней ворожили.* Ном. № 12823.

Ночний, -а́, -е́. Ночной.

Ночник, -ка́, м. 1) Луна. Сосниц. у. Чуб. I. 9. 2) Бѣсь. *Ночник тебе уплодив.* Ном. № 3578. 3) Ночной сторожъ возлѣ лошадиного табуна. Маріупольск. у. Залюбовск. См. **Нічник.**

Ночниця, -ці, ж. 1) = **Нічниця 3.** *Нате вам ночниці, оддайте нам сонниці.* Грин. I. 29. КС. 1883. VII. 588. 2) Летучая мышъ. 3) Сказочная слѣпая птица, которую водить малая птичка; въ лѣтнюю ночь **ночниця** жалобно кричить. Драг. 10.

Ночовід, -да, м. = Кажан. Вх. Пч. I. 16.

Ночовки, -вок и ночовочки, -чок, ж. мн. Ум. отъ **ночви.** 1) Малое корыто. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Залюбовск.

Ночувальник, -ка, м. Ночлежникъ, ночевальщикъ. Константиногр. у.

Ночувальниця, -ці, ж. Ночлежниця, ночевальщица. Константиногр. у.

Ночування, -ня, с. Ночевка, ночеваніе.

Ночувати, -чую, -ещ, гл. 1) Ночевать. *Питається сон дрімоти: де ти будеш ночувати? Там, де хата тепленькая, де дитина маленькая, — там я буду ночувати дитиночку колихати.* Мет. 2. **Чи здорові ночували?** *Хорошо-ли провели ночь? (Утреннее привѣтствіе).* О. 1862. V. 84. 2) Спать вмѣстѣ дѣвушкѣ и парню. *Уже Василь одкинувся од Марини, — ночує з Галькою.* Полт. г.

Но́ша, -ші, ж. Платъе. Одежда. Вх. Зн. 42. Шух. I. 120.

Но́ші, нош, ж. мн. Носилки.

Ну. 1) меж. *Ну, їсть! нівроку!* Ном. **Та ну бо кажіть!** *Да говорите же!* 2) Передъ глаголомъ неопр. накл. употребляется въ смыслѣ: началъ, давай. *А прокинувся він... і гуком його в хаті аж сохи движать! Ну бігать, гомоніть, гайнувати, аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10. 3) = **Но 2.** (Послѣ глагола въ повелит. накл.): *А вийдіть-ну сюди, дядьку Трохиме, ходіть-ну з нами.* Рудч. Ск. I. 78.

Нуд, -ду, м. 1) Скука, тоска, томленіе. МВ. (О. 1862. III. 35). *З нуду грав на балабайку, брався до сопілки.* Мкр. Г. 2) Тошнота. *Швидко кинувся із хати, щоб холодною водою нуд угамувати.* Мкр. Н. 9.

Нуда́, -ди́, ж. 1) = **Нуд 1.** *Де люде, там нуди.* Ном. № 2453. *Що там розказувати? Нуда така!* МВ. (О. 1862. III. 36). *Коли б я була така погана, як оце дзеркало показує, то я б з нуди вмерла б.* Подольск. г. 2) = **Нуд 2.** *Серце б'ється, дак нуда така візьме.*

Нуді́ти, -джу́, -диш, гл. 1) Наводить, нагонять скуку. 2) Томить, мучить. *Сюди блудить, туди блудить, під собою коня нудить.* Нп. 3) Принуждать. *Учора у розправі нудили хлопців, щоб призналися, хто вкрав гроші у Грицька.* Волч. у. *Став ізнов Грицько нудити Настусиноного батька (щоб Настусю за його віддав).* Г. Барв. 455. 4) безл. *Тошнить.* 5) = **Нудитися.** *Ходжу, нуджу по садочку, милого не бачу.* Чуб. V. 5. 6)

Нудити світом. *Томиться. А Василь собі нудить світом і не знає, на яку ступити.* Кв. I. 11. *Вечір стою, світом нуджу, тебе не видати.* Мет. 38.

Нуді́тися, -джу́ся, -дишся, гл. Тосковать, скучать; томиться. *Ой не пряди, моя мила, не нудися: прийде весна, святе літо, приберися.* Нп. *Він з голоду ніколи не нудився.* Греб. 364.

Нудкий, -а, -е' = Нудний.

Нудко, нар. = Нудно. *Нудко мені, тяжко мені, — ні з ким розмовляти.* Чуб. V. 234.

Нудний, -а, -е. 1) Скучный; томительный. *Бодай же кінець ваш був нудний та гіркий!*

Ном. № 3710. *Нудна моя у полі робота.* Грин. III. 276. 2) Приторный. 3) Тошний.

Нудність, -ности, ж. = Нудота.

Нудно, нар. 1) Скучно; томительно. *Нудно без роботи.* МВ. (О. 1862. III. 40). *Так мені, дівчинонько, да без тебе нудно.* Нп. 2) Приторно. 3) Тошно.

Нудота, -ти, ж. Скука, тоска, томленіє. *Нудота мені така стала дома сидіти.* См. **Нуд, нудьга.**

Нудьга, -ти, ж. 1) Тоска, скука. Г. Барв. 431. 2) **Нудьга-чоловік.** Скучный человек.

Семен це нудьга-чоловік. Міус. окр. См. **Нуд, нудота.**

Нудьгувати, -тую, -еш, гл. = Нудитися.

Нужа, -жі, ж. соб. 1) Вши. *Коли не п'є, так нужу б'є, а все не гуляє.* Ном. № 769. *Убрання, постолі порвались і нужі повна очкурня.* Котл. Ен. 2) Мухи. *Тут, біля загонів, нужна б'є скотину дуже.* Слов. Д. Эварн. *Воли... ішли нехутко по дорозі да знай хвостами нужу проганяли.* Рудч. Ск. II. 171.

Нужда, -ди, ж. 1) Нужда, недостаток. 2) Надобность, необходимость. *Надумались збірати гроші про таку народню нужду.* К. (О. 1862. III. 22). Ум. **Нуждонька, нуждочка.**

Нужда́ти, -даю, -еш, гл. Принуждать признаться, добиваться признания. *За гроші (що вкрадено) нуждають парубка в розправі.* Волч. у.

Нуждений, -а, -е. 1) Крайне нуждающийся. 2) Плохой, жалкій. *Коли на тім нужденім полі забачуся в щасливій долі?* Грин. III. 632. 3) Измученный. *Розважає душу вбогу, нуждене серденько.* К. Дз. 130.

Нужди́ти, -жду, -диш, гл. Принуждать. *Коли схоче син женитись, то не помішаєм і нуждить його не будем.* Мкр. Н.

Нуждонька, -ки, ж. Ум. отъ **нужда.**

Нуждо́та, -ти, ж. 1) = **Нужда.** 2) Болѣзнь. *Бог дасть нуждоту, Бог дасть, що й оздоровить.* Посл.

Нуждочка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **нужда.** 2) Родимчикъ у дѣтей. Канев. у.

Нужний, -а, -е. 1) Изможденный, истомленный. 2) = **Нуждений I.** *Горе мені нужному, що я винен кожному.*

Нузда, -ди, ж. Узда. Ум. **Нузде́чка.** *Пан і посадить його верхи на свої коліна... а воно тільки: «но, кося, но!...» та за панові вуси й візьметься, наче за нуздечку.* О. 1862. X. 5.

Нузда́ти, -даю, -еш, гл. Зануздывать, надѣвать узду.

Нузде́чка, -ки, ж. Ум. отъ **нузда.**

Нукати, -каю, -еш, гл. Кричать: ну! понукать. *Не запріг, що нукаєш.* Ном. № 10347.

Нуль, -ля, м. Нуль. *Нулі минаються при складуванні.* К. Грам. 101.

Нум, нумо, нумте, (мн.), меж. Ну, станемъ, давайте. *Нумо, браття, нумо, товариство, нумо коні сідлайте!* Грин. III. 603. *Нумо, діти, нумо, нумо припильнуймо!* Нп. **Нум,**

діти, паску їсти! Ном. № 593. *Он де, братці, сидить кравець на дубі. Ох, нумте, братці, як би його достати.* Рудч. Ск. I. 6.

Нурець, -рця, м.? Животи. Шух. 22.

Нурка, -ки, ж. Зоол. Норка, *Mustek lutreola*. Вх. Пч. I. 16.

Нурт, -та, м. Водовороть, омуть. *Всіх німців нуртам Дніпровим оддано.*

Нурта, -ти, ж. Пучина, бездна.

Нуте, меж. Нуте. *Гей, нуте, косарі!* Ном. № 9999.

Нутрішній, -я, -є. Внутренній.

Нутро, -ра, с. Нутро, внутрєнність. *Нєначе залізом палили моє нутро.* Стор. МПр. 34.

Нутрости, -стів, ж. мн. Внутрєнності. Черк. у.

Нутряк, -ка, м. 1) Нутрєное сало. Хотин. у. 2) Животное, у котораго шулята находяться внутрі, а не въ мошонкѣ. *Як болять зуби, то найди невиложєного жеребця — нутряка здохлого, одірви підкову, з ухналів скуй перстєнь та й носи.* Мнж. 157.

Нутряній, -а, -є. Внутрєнній, нутрєной. *Кров нутряню замовить.* Мнж. 150.

Ньо! меж. Но! *Ньо, ньо, урагова!* О. 1862. VI. Костомар. 63.

Ньокати, -каю, -єш, сов. в. ньокнути, -кну, -нєш, гл. Понукать, понудить лошадь словомъ ньо. *Ньокни на сіру, бо зовсім не вєзе.*

Нюнка, -ки, ж. Раст. 1) *Sparganium simplex* L. 2) *Sparganium ramosum* L. ЗЮЗО. I. 137.

Нюня, -ні, ж. Плакса. Ум. **Нюнька.** Гол. IV. 480.

Нюнявий, -а, -є. Плаксивый.

Нюта, -ти, ж. Заклепка; спайка. **Взяти в нюти.** Заклепать.

Нютувати, -тую, -єш, гл. Заклепывать, спаивать.

Нюх, -ху, м. 1) Чутьє, обоняніє. Переносно: нось. *Бережи нюха.* Ном. № 3626. 2) Понюшка табаку.

Нюханья, -ня, с. Нюханіє.

Нюхарь, -ря, м. Нюхатель (нюхающій табакъ). Мнж. 173.

Нюхати, -хаю, -єш, гл. Нюхать. *Нюхала квітку. Я здорово нюхав табаку.* Кв. I. 252.

Нюхач, -ча, м. = Нюхарь. *Нюхачів багацько, та табаки нема.* Ном. № 4760.

Нюхнути, -хну, -нєш, гл. Однокр. в. отъ **нюхати.** *Тільки що нюхнув — та ачхи!* Рудч. Ск. I. 4.

Нюшити, -шу, -шиш, гл. Нюхать воздухъ (о животномъ). *Собака нюшить.* Черк. у.

Нюшкувати, -кую, -єш, гл. = Нюшити. *Нюшкує пес.* Камен. у.

Ня, ня-ня! меж. Зовь собаки. КС. 1882. VIII. 386.

Няв! меж. Мяс! *А котичок няв-няв-няв!* Рудч. Ск. I. 51.

Нявк, -ку, м. = Нявканья. Св. Л. 132.

Нявка, -ки, ж. Одинь изъ злыхъ духовъ (по вѣрованіямъ гуцуловъ) = **мавка?** Шух. I. 43.

Нявканья, -ня, с. Мяуканье.

Нявкати, -каю, -єш, гл. 1) Мяукать. 2) Кричать (о совѣ).

Нявкнути, -кну, -нєш, гл. Мяукнуть.

Нявчати, -чу, -чиш, гл. Мяукать. *І в голос, мов кішки, нявчать.* Котл. Ен. VI. 21.

Нягай, нар. = Нєхай. Гол. III. 261.

Няй, нар. = Най. *Няй слівце промовить.* Гол. IV. 372.

Нямкало, -ла. Дѣтская игра въ бросаніє палокъ. Тоже, что и **шкопирта.** Ив. 20.

Ня́ньо, -ня, м. Отець. Гол. П. 43.

Нянька, -ки, ж. Нянька. *Багатому чорт діти колише, а убогий і няньки не найде.* Ном. № 1420.

Ня́нько, -ка, м. = Няньо. *Поколь била'м в свого нянька, коровачки'м пасла.* Гол. П. 444.

Нянькува́ти, -ку́ю, -єш, гл. Быть, служить нянькою. *Нянькувала у нас коло меншого брата.* Сим. 209.

Ня́ньчити, -чу, -чиш, гл. Няньчить. *Не ти ж мене колихав, не ти ж мене няньчив.* Чуб.

Няньчитися, -чуся, -чишся, гл. Няньчиться.

Ня́ня, -ні, ж. 1) Дѣтск. Няня, нянька. О. 1861. VIII. 8. 2) Ласкательное названіе коровы. *Як виженеш корову у череду, озьми її за хвіст та кажи: «Іди, няня, по густе молоко, по білий сир, по жовте масло».* Мнж. 135.

Ня́ти, йму́, йме́ш, гл. 1) Брать. 2) Брать (о рѣжущемъ орудіи). *Твоєї шиї міч не йме.*

Ад. I. 133. 3) Няти віри. Вѣрить. *З брехні не мруть, та вдруге віри не ймуть.* Ном. № 6805.

Ня́тися, ймуся, ймешся, гл. 1) Братся. *Нявся, як на стіну дрався.* Ном. № 3070. 2) Не йметься віри. Не вѣрится. 3) Не йметься мені. Не дается въ руки, не спорится.

О.

О, меж. 1) *О! О друже мій добрий, друже незабутний!* Шевч. 2) *Вотъ. О! о! дивись, як хороше!*

О, пред. 1) Съ винительнымъ падежемъ: а) = **Об 1** (рѣдко и лишь въ литературн. языкѣ). *О мур старою головою ударилаь і трупом пала.* Шевч. 614. б) при означенія времени: *въ. О той час; о сю пору.* Желех.; в) при означенія мѣры: *на. О єден сажень довший.* Желех. *О два роки молодший.* Желех. г) обозначаетъ цѣль, къ которой направлено дѣйствие: *о, за. Боротися, дбати о що.* Желех. *Тяжко о хлѣб.* См. **Про.** 2) Съ мѣстнымъ или дательнымъ падеж. а) = **Об 2а.** *Ой сподівайся мене тоді в гості, як будуть о Петрі бистрії ріки-озера замерзати, об Різді калина в лузі процвітати.* ЗОЮР. I. 26. 3) = **Об 2б.** *О шести ногах.*

Оазіс, -су, м. *Оазъ. Мов оазіс, в чистім полі село зеленіє.* Шевч.

Об, пред. Если стоящее предъ об слово оканчивается гласной (особенно: а, о, у), то о часто выпадаетъ. ЗЮЗО. II. 128. *Ударив рукою 'б лавку.* 1) Съ винит. падежемъ: при означенія предмета, на который направлено дѣйствие: *о, объ. Ой піду я утоплюся, чи об камінь розіб'юся.* Чуб. V. 229. 2) Съ мѣстнымъ или дательнымъ падеж. а) при означенія времени дѣйствія: *на, объ, въ, около. Об Різді.* ЗОЮР. I. 26. *Крий, Боже, народу якого там зібралось! Як об Іллі в Ромні.* Греб. 372. *Об Миколі продасть кобилу.* О. 1862. IX. 7. *Вітерець схопивсь об обідній порі.* О. 1862. IX. 60. *Жду, не дждусь, як об весні ластівки.* Г. Барв. 119. б) при означенія количества, мѣры и принадлежности опредѣляемаго предмета: *о, об. Летів птах об восьми ногах.* Ном. стр. 295, № 147. *Купи черевички малі невеличкі й об нозі.* Грин. III. 172.

Оба, обі, чис. = **Обое, обидва, обидві.** *Оба хороші, оба богацкі сини.* Федьк.

Обабитися, -блюся, -бишся, гл. *Обабиться, изнѣжиться. Обабивсь ляхівкою окаянний.* К. ЦН. 303.

Обабіч, нар. По *обабіч.* Съ обѣихъ сторонъ, съ каждой стороны. *На підмурку по краях, саме де гранки сходяться, по обабіч помуровані стовпи — всіх шість пар.* Св. Л. 26.

Обабок, -бка, м. Раст. *Voletus Scaber Bull.* ЗЮЗО. I. 114.

Обава, -ви, ж. Замедленіє, медленность.

Обавити, -влю, -виш, гл. = **Вибавити.** *Я тобі воші обавила.* Борз. у.

Обавлятися, -ляюся, -єшся, гл. = **Баритися, гаятися.** Вх. Зн. 42.

Обагрянок, -нку, м. = **Обаринок.** Ум. **Обагряночок.** *Пішов милий на ярмарок, та й на ярморочок, — принесе мі сорок яблук та й обагряночок.* Гол. II. 431.

Обамбурити, -рю, -риш, гл. *Ошеломить, огорошить.* *Часом засяде хто небудь та з-за дуба булавою як обамбурить по спині, то й пролежиш який час.* Брацл. у.

Обапод, -да, м. = **Обаполок.**

Обаполи, нар. 1) По обѣимъ сторонамъ. 2) *Вокругъ, во всѣ стороны.* *Упаде на могилу, туже, розливається, аж обаполи луна розлягається.* Волч. у.

Обаполок, -лка, м. 1) Горбыль, крайняя доска при распилкѣ бревна. 2) *Окраина.* *Кий там чорт у Харькові городи! хиба по обатілках города.* Лебед. у.

Обапольний, -а, -е. О доскѣ: отрѣзанная отъ края бревна.

Обаранити, -ню, -ниш, гл. *Окружить со всѣхъ сторонъ, напасть со всѣхъ сторонъ.*

Діти обаранили мене за гостинцями. Рк. Левиц. *Обаранили колісничку: одна в одну щоку*

цілує, друга — в другу. Мир. Пов. II. 70. Собаки його обаранили. Грин. II. 204. Бджоли як обаранили його. Мнж. 113.

Обараніти, -нію, -єш, гл. Растеряться.

Обарінок, -нка, м. Крендель, баранка. Ум. **Обаріночок.** Як я їла винні япка, ще й обариночки. Грин. III. 255.

Обарянець, -нця, м. = **Обаринок.** Вх. Лем. 415.

Обаря́ти, -ряю, -єш, гл. = **Варитися.** Мил. 221. Та прибувайте, таточку, за мною не обаряйте. Мил. 186.

Обаря́тися, -ряюся, -єшся, гл. = **Обаряти.** Ой іди ж ти, мій миленький, та не обаряйся. Чуб. V. 1196.

Обахта, -ти, ж. Гауптвахта.

Обаторитися, обату́ритися, -рюся, -ришся, гл. Опомниться, прийти вь себя. Вх. Лем. 440.

Обачити, -чу, -чиш, гл. 1) Увидѣть. Та скажи мі, чи обачу миленького очі. Гол. 769. 2) Замѣтити. М'я з другою в любові обачила. Чуб. V. 376.

Обачитися, -чуся, -чишся, гл. Выздоровѣть. Вх. Лем. 440.

Обачіння, -ня, с. Вниманіє. **Мати обачіння на ко́го.** Обрацать вниманіє на кого, присматривать, заботитися о комъ. Знайшла мене ой смертонька в чужій стороні, — май же, сестро, обачіння на діти мої. Гол. III. 70.

Обачний, -а, -е. Осмотрительный, осторожный, внимательный. Гей, — каже, — ти, шинкарко молода, ти, Насте кабашна! Ти, — каже, — до сіх бідних козаків-нетяг хоч злая, да й обашна. ЗОЮР. I. 203.

Обачність, -ности, ж. Осмотрительность, осторожность, внимательность.

Обачно, нар. Осмотрительно, осторожно, внимательно.

Обашлувати, -люю, -єш, гл. Пообѣщать, дать обѣтъ. Батько обашлував синові теля на господарство. Рк. Левиц. Я обашлував на церкву хоругов зробити.

Обашморити, -рю, -риш, гл. = **Обашпорити.** Обашморив другий ґрунт недалеко од Триполля. О. 1862. V. 9. (Варф. Шевч.).

Обашморитися, -рюся, -ришся, гл. Привыкнуть, освоиться. Деякі запорожці таки згодом обашморились, а деякі знов покрилися в дичу (= у дикий степ). Вас. 213.

Обашпорити, -рю, -риш, гл. Нащупать, отыскать.

Обая́сник, -ка, м. Злой духъ, летающій къ женщинѣ по ночамъ, — часто это умершій мужъ, если жена о немъ сильно горюеть. КС. 1890. X. 59. См. **Перелесник.**

Оббанити, -ню, -ниш, гл. Обмытъ. Треба тебе (людину) оббанити. Мнж. 48. А діжу, як спече хліба, то не вискромаде, не оббане. Мнж. 99.

Оббанитися, -нюся, -нишся, гл. Обмыться. Грій, каже, казан молока! Вона зігріла; він пірнув у його, оббанився. Мнж. 16. Побіжу... та оббанюсь. Мнж. 128.

Оббивальник, -ка, м. У мастеровъ изготовляющихъ курительныя трубки: молотокъ для чистой отдѣлки и насѣчки зубьевъ металлической крышки. Вас. 149.

Оббива́ти, -ваю, -єш, сов. в. оббити, обі́б'ю, -єш, гл. Обивать, обить, сбить, стряхивать, стряхнуть. Зіма була і цвіт оббила. Мет. 36. Пороги оббивати. Ном. № 11913. Ой не оббивай ранньої роси, нехай обі́б'є матінка моя. Мет. 245. 2) Бить, побить, отбить. За скоки обі́б'ю і щоки. Ном. № 12479.

Оббива́тися, -ва́юся, -ешся, сов. в. **оббита́тися, обі́б'ю́ся, -ешся**, гл. Оббива́ться, обиться. *Оббивсь як билина. Ном. № 1852. Пропившись і як крем'ях той оббившись.* К. МБ. X. 3. Оббилася балачка. *Разговоръ стихъ, смодекъ. Оббилася балачка, тим і не чутно стало.* Новомоск. у.

Оббиро́каний, -а, -е = Забро́ханий. *Сидить у шинку раз-у-раз оббиро́каний.* Г. Барв. 290.

Оббити, -ся. См. **Оббивати, -ся.**

Оббіга́ти, -гаю́, -еш, сов. в. **оббігти, -біжу́, -жи́ш**, гл. 1) Оббга́ть, оббжа́ть. *Переймає мене і оббігти не пускає.* МВ. (О. 1862. III. 61). *Андрійко село оббіжить, вернеться червоний, сміючись, пустуючи.* МВ. II. 88. 2) Стека́ть, стечь, сббжа́ть. *Вибілила хату, — дощ пішов, вона й оббігла, і вп'ять руда.* 3) Обходить, обойти, изббга́ть. *Тебе лихі сусіде оббігали.* К. МХ. 14. *Люде (його) оббігають.* Г. Барв. 516.

Оббіга́ти, -гаю́, -еш, гл. Обббга́ть. *Усіх подруг сьогодні оббігала, — заплочі хотіла позичити.* Харьк.

Оббіли́ти, -лю́, -ли́ш, гл. Оббблить, сдблать бблымъ. *Біленькая черемшина чи всі луги оббілила.* Нп. Васильк. у.

Оббідува́ти, -дую́, -еш, гл. Сня́ть шкуру. *Іван царевич узяв того зайця, оббідував.* Рудч. Ск. II. 106.

Оббіра́ти, -раю́, -еш, сов. в. **обібра́ти, обберу́, -ре́ш**, гл. 1) Обира́ть, обобра́ть. 2) Обббда́ть, обббсть, обббладыва́ть, оббблода́ть. *Сидить хлопець коло стола, курча оббірає.* Чуб. V. 653. *Тоді вовці-сірохманці находжали і орли-чорнокрильці налітали, в головках сідали, біле тіло коло жовтої кости оббірали.* АД. I. 118. 3) Избира́ть, избра́ть, выбра́ть. *Собі місця не обібрав.* Чуб. V. 1014. *Ні читати, ні писати, а хотять за короля обібрати.* Ном. № 7908. *Обібрали одного з себе і послали до його баби.* Мнж. 87. *Ой дівчино любя, мила... ти ж то мене обібрала і одного в світі покохала.* Грин. III. 161.

Оббіра́тися, -раю́ся, -ешся, сов. в. **обібра́тися, обберу́ся, -ре́шся**, гл. 1) Набира́ться, набра́ться, набра́ть много. *Не оббірайся ваги, бо дорога грузька.* Полт. 2) Набира́ть, набра́ть на себя, убра́ться. *Свиня в реп'яхи обібралася.* 3) Находи́ться, найтись, вииска́ться. К. (О. 1862. III. 23). *Обібрався такий то хазяїн... Драг. 3. Оттогді ж то не могли обібратись, за віру християнську одностайно стати, — тільки обібрався Барабаш та Хмельницький.* АД. II. 3. *У мене оббереться старійший козак на долині Черкень погуляти.* Лукаш. 41. 4) Дблать, сдблать себя. *Обібрався грибом, то лізь в борщ.* Чуб. I. 243.

Оббрести́, -ду́, -де́ш, гл. Обойти вб бродъ.

Оббрехати. См. **Оббріхувати.**

Оббри́з(ь)кати. См. **Оббри́з(ь)кувати.**

Оббри́з(ь)кувати, -кую́, -еш, сов. в. **оббри́з(ь)кати, -каю́, -еш**, гл. Оббри́згива́ть, оббри́зга́ть.

Оббріхувати, -хую́, -еш, сов. в. **оббреха́ти, -шу́, -шеш**, гл. Лга́ть, налга́ть на кого, оболга́ть, оклевета́ть кого. *Оббрехала його.* Константиногр. у. *Юж мя оббрехали оловецькі баби.* Гол.

Оббудо́вувати, -вую́, -еш, сов. в. **оббудова́ти, -ду́ю, -еш**, гл. Обстраива́ть, обстрои́ть.

Оббурдю́житися, -жу́ся, -жи́шся, гл. Упасть сь высоты. *Оббурдюжився, аж земля репнула.* Черном.

Оббутися, -будуся, -дешся, гл. Привыкнуть, освоиться. *Оббулась у хаті.* Рк. Левиц.

Обважити, -ся. См. **Обважувати, -ся.**

Обважнити, -ню, -ниш, гл. Отяготить. *Коли б часом не обважнити та не розсердити людей* (більшою платою за треби). Левиц. ПЙО. II. 299.

Обважніти, -нію, -єш, гл. Отяжелѣть. *І ноги й руки так обважніли, що й лихо.* Васильк. у.

Обважувати, -жую, -єш, сов. в. обважити, -жу, -жиш, гл. Отягощать, отяготить, обременять, обременить. *Да не обважуй їх: бики третяки.* Борз. у.

Обважуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. обважитися, -жуся, -жишся, гл. Набирать, набрать много тяжести на возъ. *Як їхали звідтіль та обважились, а вісь уломилась.* Канев. у.

Обвалити, -ся. См. **Обвалювати, -ся.**

Обвалькувати, -кую, -єш, гл. Облѣпить глиной.

Обвалювання, -ня, с. Обваливаніє.

Обвалювати, -люю, -єш, сов. в. обвалити, -лю, -лиш и обваляти, -ляю, -єш, гл. 1) Обваливать, обвалить, отвалить. 2) Валять, свалять (сукно).

Обвалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. обвалітися, -люся, -лишся и обвалятися, -ляюся, -єшся, гл. 1) Обваливаться, обвалиться. 2) Сваливаться, свалиться (о сукнѣ).

Обваритися, -ся. См. **Обварювати, -ся.**

Обваруцкати, -каюся, -єшся, гл. Испачкаться въ грязи. Вх. Зн. 42.

Обварювати, -рюю, -єш, сов. в. обварити, -рю, -риш, гл. Обваривать, обварить, облить кипяткомъ. *Бідна дитина зовсім руку обварила.* Васильк. у.

Обварюватися, -рююся, -єшся, сов. в. обваритися, -рюся, -ришся, гл. Обвариваться, обвариться.

Обвезти, -ся. См. **Обвозити, -ся.**

Обвернути, -ся. См. **Обвертати, -ся.**

Обвертати, -таю, -єш, сов. в. обвернути, -ну, -неш, гл. = Обгортати, обгорнути.

Обвертатися, -таюся, -єшся, сов. в. обвернутися, -нуся, -нешся, гл. 1) = Обгортатися, обгорнутися. *Плащем з клейонки обвернувся.* Котл. Ен. 2) = **Обернутися.** *Чом до мене білим лицем не обернется.* Чуб. V. 680.

Обвертіти, -ся. См. **Обвірчувати, -ся.**

Обвеселити, -лю, -лиш, гл. Развеселить.

Обвеселити, -лію, -єш, гл. Повеселѣть.

Обвеснітися, -нюся, -нишся, гл. Закончить весеннія полевия работы. Вх. Зн. 42.

Обвести. См. **Обводити.**

Обвечеріти, -ріє, гл. безл. Повечерѣть.

Обвивати, -ваю, -єш, сов. в. обвити, обів'ю, обів'єш и обвинути, -ну, -неш, гл. Обвивать, обвить, обматывать, обмотать. *Чорним шовком обвила і в китайку сповила (сина).* Чуб. V. 888. *Теплими обвинути хустками.*

Обвиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. обвитися, обів'юся, обів'єшся и обвинутися, -нуся, -нешся. Обвиваться, обвиться, обматываться, обмотаться. *Довга коса чорна, як гадюка, так і обвивається круг тонкого стану.* Стор. I. 101.

Обвидніти, -ніє, гл. безл. Посвѣтлѣть (объ утрѣ). *Як обвидніло трохи на дворі, зараз зібралися.... люде.* Кв. I. 108.

Обвика́ти, -каю, -єш, сов. в. обвикнути, -ну, -неш, гл. Осваиваться, освоиться, привыкать, привыкнуть. *Як кіт у хаті обвикне, то не втіче. Лебед. у. Попервах лякались, а там, як обвикли, то ше сами налякають. Драг. 62. Втікає молода од свекрухи до матері, поки обвикне в чоловіка. Г. Барв. 319.*

Обвинуватити. См. **Обвинувачувати.**

Обвинувачувати, -чую, -єш, сов. в. обвинуватити, -чу, -тиш, гл. Обвинять, обвинить. *Ном. № 13545. Нікого не обвинувачуйте криво. Єв. Л. III. 14. Назирали, чи сцілить у суботу, щоб обвинуватити його. Єв. Мр. III. 2.*

Обвинути, -ся. См. **Обвивати, -ся.**

Обви́няний, -а, -е. Обвитый, обмотанный. *Свічка у світилки у руках, обвиняна хусткою. Мет. 186.*

Обвисати, -саю, -єш, сов. в. обвиснути, -ну, -неш, гл. Повиснуть. *Сидів горобець на вишні, в його крильця обвисли. Грин. III. 663. Повна рожа на тину обвисла. Чуб. V. 398.*

Обвити, -ся. См. **Обвивати, -ся.**

Обвихну́тися, -нуся, -не́шся, гл. Обвиться. *Та срібная сережка — Марусенька, золотий перстенок — Василенко та й обвихнувся коло ручки, коло її русої кісочки. Мил. 134.*

Обвіва́ти, -ваю, -єш, сов. в. обвіяти, -вію, -єш, гл. Обвѣвать, обвѣять. *Теплий вітрець.... обвівав її свіже рум'яне лице. Левиц. I. 81.*

Обвіва́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. обвіятися, -віюся, -єшся, гл. Обвѣваться, обвѣяться, быть обвѣваему, обвѣянному; быть оббитому вѣтромъ. *Весна раз красна.... обвіялись мої квіточки.... залюбки вітрець обшморгав — замість іграшки. Г. Барв. 128.*

Обвід, -воду, м. Контуръ. *Обвід повного круглуватого лица. Левиц. I. 232.*

Обвідка, -ки, ж. Ободокъ, каемка (на узорахъ). Харьк.

Обвідьмитися, -млюся, -мишся, гл. Сдѣлаться вѣдьмой, колдуномъ.

Обвірчува́ти, -чую, -єш, сов. в. обвертіти, -чу, -тиш, гл. Обворачивать, оборотить, обвивать, обвить. *Треба обвертіти голову хусткою. Васильк. у. Було (її) обвертіти в подрану ряднину. Мет. 268.*

Обвірчува́тися, -чуюся, -єшся, сов. в. обвертітися, -чу́ся, -ти́шся, гл. Обвиваться, обвиться, завернуться.

Обвісти́ти. См. **Обвіщати.**

Обвітрі́ти, -рію, -єш, гл. Быть обвѣяннымъ вѣтромъ.

Обвітря, -ря, с. Воздухъ, атмосфера. См. **Повітря.** *Чорний ворон коли не коли скрикував над головою, прорізуючи.... обвітря своїм дужим крилом. Мир. ХРВ. 70.*

Обвітряний, -а, -е. Обвѣянный вѣтромъ. *Осмалений сонцем та обвітряний здавався він ще похмурнійший, ніж був. МВ. II. 148.*

Обвіщати. См. **Обвіщувати.**

Обвіщувати, -щую, -єш, сов. в. обвіщати, -шаю, -єш, гл. Обвѣщивать, обвѣщать, увѣщивать, увѣсить. *Торбинками обвіщаний його повожатий. Шевч. 89.*

Обвіща́ти, -щаю, -єш, сов. в. обвісти́ти, -щу, -стиш, гл. = Оповіщати, оповістити. *Поки що, а я панові йду обвісти́ти. МВ. (О. 1862. I. 103).*

Обвіяти, -ся. См. **Обвівати, -ся.**

Обво́дити, -джу, -диш, сов. в. обвести, -веду, -де́ш, гл. Обводитъ, обвести. *Обвів його круг хати.*

Обвози́ти, -жу, -виш, сов. в. обвезти, -зу, -зе́ш, гл. Обвозить, обвезти.

Обво́зитися, -жуся, -зишся, сов. в. обвезтися, -зуся, -зе́шся, гл. Обвозиться, обвезтися.

Обволіка́ти, -каю, -єш, сов. в. обволокти, -лочу, -че́ш, гл. 1) Обволакивать, обволочить. 2) Покривать, покрыть, обкладывать, обложить. *Кладуть із мертвих тіл костри. Соломою їх обволікають, олію з дьогтем поливають на всякий зруб разів по три.* Котл. Ен. VI. 50.

Обво́рити, -рю, -риш, гл. Огородить вор'ям. См. **Вор'я.**

Обво́ритися, -рюся, -ришся, гл. Огородить свою усадьбу вор'ям.

Обворожити. См. **Обворожувати.**

Обворожувати, -жую, -єш, сов. в. обворожи́ти, -жу́, -жиш, гл. Обвораживать, обворожить, околдовать, очаровывать, очаровать. *Обворожував людей і бувало так, що занастить чоловіка на весь вік.* Грин. I. 42. *Але часом, кажуть, неначе хто чоловіка обійде або обворожить.* Левиц. Пов. 26.

Обв'язати, -ся. См. **Обв'язувати, -ся.**

Обв'язувати, -зую, -єш, сов. в. обв'язати, -жу, -жеш, гл. = Об'язувати, об'язати.

Обв'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. обв'язатися, -жуся, -жешся, гл. = Об'язуватися, об'язатися.

Обганя́ти, -няю, -єш, сов. в. обігна́ти, обжену, -не́ш, гл. 1) Отгонять, отогнать. *Любистком мухи обганяв.* Котл. Ен. *Злодіїв обганяй та гавкай на звірюку.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 84). 2) Обгонять, обогнать (вокруг чого). *Не позволю волів поганяти! — Позволь, мати, хоч раз обігнати.* Чуб. V. 218.

Обгепати, -паю, -єш, гл. Обшлепать? *Пицура (пика), решетом не накриєш, за три дні не обгепаш.* Ном. № 13950.

Обгиді́тися, -джуся, -дишся, гл. Испачкаться, огадиться. *Юшкою його обмочать, чоловік обгидиться.* О. 1862. VI. 98.

Обгиналки, -лок, ж. мн. Бока плоскодонной лодки. Вас. 151.

Обгина́ти, -наю, -єш, сов. в. обігнути, -ну, обігне́ш, гл. Огибать, обогнуть.

Обгін, -го́ну, м. 1) Свозка и стягивание срубленных деревьев в кучи. Шух. I. 178. 2) У гуцульских пастухов: ворота в помещении, хлѣвъ для скота. Шух. I. 186.

Обгле́жувати, -жую, -єш, гл. = Обглядати. *Пішов обглежувати.* Волчан. у.

Обгляда́ти, -даю, -єш, сов. в. обглядіти, -джу, -диш, гл. Осматривать, осмотрѣть.

Обговорити. См. **Обговорювати.**

Обговорювати, -рюю, -єш, сов. в. обговоріти, -рю́, -риш, гл. Обговаривать, обговорить, клеветать, оклеветать. *Та нас же осудять, обговорять кругом.* Левиц. I. 177.

Обго́втати, -ся. См. **Обговтувати, -ся.**

Обго́втувати, -тую, -єш, сов. в. обговтати, -таю, -єш, гл. Приучать, приучить, осваивать, освоить. *Кінь иноді який дикий, а обговтують.* О. 1862. VII. 37.

Обго́втуватися, -туюся, -єшся, сов. в. обговтатися, -таюся, -єшся, гл. Осваиваться, осwoяться, привыкать, привыкнуть.

Обгодо́увати, -вую, -єш, сов. в. обгодува́ти, -ду́ю, -єш, гл. Окармливать, окормить. *Обгодував і упоїв, так що вовк не видержав.* Рудч. Ск. I. 12.

Обголити, -ся. См. **Обголювати, -ся.**

Обголіти, -лію, -єш, гл. Обнажиться. *Обголіли дерева в-осени.* 2) Обѣднѣть, обнищать.

- Обгольня, -ні, ж.** Дубовая колода, обрѣзанная въ формѣ дуги, на которую пригоняють распаренное дерево для дуги. Кролев. у. Слов. Д. Эварн.
- Обголювати, -люю, -еш, сов. в. обголити, -лю, -лиш, гл.** 1) Обнажать, обнажить. 2) Обривать, обрить. *Взяли його у світлоньку, обголили головоньку.* Чуб. V. 983. 3) Забирать, забрать все, обобрать. *Більше за всіх нас прикащик Сухоперний обголив.* Г. Барв. 470.
- Обголюватися, -лююся, -ешся, сов. в. обголітися, -люся, -лишся, гл.** 1) Обнажаться, обнажиться. 2) Обриваться, обриться. *Вибачайте, що не обголився, бо тепер гаряча пора, саме жнива.* Левиц. Пов. 205.
- Обголяти, -ляю, -еш, гл. = Обголювати.** *Щоб голови всі обголяли.* Котл. Ен. IV. 54.
- Обго́нити, -ню, -ниш, гл. = Обганяти.**
- Обгорілий, -а, -е.** Обгорѣлый. *Стоїть обгорілий пеньок.* Рудч. Ск. II. 108.
- Обгоріти.** См. **Обгоряти.**
- Обгорітисся, -рюся, -ришся, гл.** Разгорѣться, начать хорошо горѣть. *Обгорітисся дайте гнотіві.* Константиногр. у.
- Обгорнути, -ся.** См. **Обгортати, -ся.**
- Обгоро́да, -ди, ж.** Ограда, палисадъ. *Обгороди да шанці робили.* Макс.
- Обгородити.** См. **Обгороджувати.**
- Обгоро́джувати, -джую, -еш, сов. в. обгородіти, -джу́, -диш, гл.** Огораживать, огородить, загораживать, загородить, обвести, окружить. *Чоловік виноградник обгородив тином.* Єв. Мр. XII. 1. *Двір дошками обгороджений.* Рудч. Ск. Мати Марусеньку родила, місяцем обгородила. Лукаш. 97.
- Обгородітисся, -джу́ся, -дишся, гл.** 1) Окружить плетнемъ, заборомъ свой дворъ, огородъ. 2) О дунѣ, солнцѣ: быть окруженнымъ туманнымъ сіяніемъ. *Зійшов місяць із зорею та й обгородився.* Мет. 329. *Як місяць або сонце обгороджено кругом, — буде лютий мороз, а влітку вітер.* Грин. I. 254.
- Обгорта́ти, -таю, -еш, сов. в. обгорну́ти, -ну́, -неш, гл.** 1) Обворачивать, обвертывать, обернуть, обматывать, обмотать, укрыть кругомъ. *Обгорнув його плащаницею.* Єв. Мр. XV. 46. *Обгорнула дитину ряденцем.* 2) Окучивать, окучить (растение). *З неділі треба картоплю обгортати.* Харьк. 3) Обкладывать, обложить, окружать, окружить, облегать, облечь, обнять. *Обгорни горщик жаром.* Черниг. *Небо хмари обгорнули.* *Обгорнуто таборами Єрусалим.* Єв. Л. XXI. 20. *Обгорнули наливайців леєстровиками.* К. Досв. 8. *Ще більший жаль об горнув його.* НВолын. у. *Сміх мене обгортає.* Ном. № 12297. *І обгорнули мене думки та гадки.* Федьк.
- Обгорта́тисся, -таюся, -ешся, сов. в. обгорну́тисся, -ну́ся, -нешся, гл.** 1) Обвертываться, обворачиваться, обернуться, закутываться, закутаться. *Обгорнулась хустиною.* Левиц. I. 27. *І встає перед його очима розгніваний Бог, обгорнувшись чорними хмарами.* Мир. ХРВ. 32. 2) Сплошь покрываться, покрываться. *Хмарами небо обгорнулося.*
- Обго́ртка, -ки, ж.** 1) Одежда, носимая въ части Галиціи женщинами вмѣсто юбки: кусокъ шерстяной матеріи, тканой полосами (поперемѣнно черной и темнокрасной), которой обвертывается женщина по рубашкѣ на мѣстѣ юбки, подвязывая ее въ поясицѣ кромкой. Гол. Од. 71. Kolb. I. 40. 2) Обложка книги. *Перегорнув обгортку.* Св. Л. 42.

Обгоря́ти, -ряю, -еш, сов. в. обгорі́ти, -рю́, -риш, гл. 1) Обгорать, обгорѣть. 2) Загорать, загорѣть. *Ти, дівчино чорнявая, ти, дівчино біла, ти у полі не робила, то й не обгоріла.* Чуб. V. 173.

Обгравати́, -граю, -еш, сов. в. обіграти́, -граю, -еш, гл. Обыгрывать, обыграть. *Одразу Бабич програвсь, а далі як почав він обгравати того майора.* Грин. II. 291.

Обгребти́, -ся. См. **Обгрібати, -ся.**

Обгриза́ти, -заю, -еш, сов. в. обгризти́, -зу́, -зе́ш, гл. Обгрызать, обгрызть, отгрызать, отгрызть. *Така проклята з'їжа, що швидко поїсть воли, обгризе мені вуха.* Левиц. I. 521.

Обгріба́ти, -баю, -еш, сов. в. обгребти́, -бу, -бе́ш, гл. Огребать, огресть.

Обгрібатися́, -баюся, -ешся, сов. в. обгребтися́, -буся, -бешся, гл. 1) Огребать, огресть съ себя. 2) Гресть (весломъ).

Обгрузи́ти, -жу́, -зи́ш, гл. Размѣсить грязь вокругъ.

Обгуби́тися, -блю́ся, -би́шся, гл. Растерять все. *На дорозі я зовсім обгубився.* Зміев. у.

Обгуджува́ти, -джую, -еш, сов. в. обгудити́, -джу, -ди́ш, гл. Оговаривать, оговорить, очернить.

Обгуля́тися, -ляю́ся, -ешся, гл. Проиграться. *Виграла вона в його всі гроші... Вийшов він тоді з хати та й каже: «От, от як раз обгулявся.* Грин. II. 251.

Обгурка́ти, -каю, -еш, гл. Обвалить, оббить, производя ударами сотрясеніе. *Та ще тут буде роботи (стіни обмазувати) скрізь, бо як почнуть бляхарі свою роботу, то геть обгуркають не то в середині — і з окола.* Могил. у.

Обдальний, -а, -е. Болѣе далекій, нѣсколько дальше находящійся. *Од ближніх сусід і обдальних.* Вх. Лем. 441.

Обдарити. См. **Обдаряти.**

Обдаровувати, -вую, -еш, сов. в. обдарувати, -рюю, -еш, гл. Одарять, одарить. *Се він мене обдарував.* МВ. (О. 1862. I. 48).

Обдаряти, -ряю, -еш, сов. в. обдарити́, -рю́, -риш, гл. = Обдаровувати, обдарувати. Левиц. I. 44. *Ой підіте, скриню одімкніте, подарочки та й заберіте, усіх бояр та й обдаріте.* Грин. III. 482.

Обдати, -дам, -даси, гл. Дать всѣмъ.

Обде́мкуватий, -а, -е. Полный.

Обде́мок, -мка, м. Человѣкъ объѣвшійся, со вспученнымъ животомъ (преимуц. о дѣтяхъ). Харьк.

Обде́ржини, -жин, ж. мн. Счесываемая съ овчины шерсть. *Моток напрядений з обдержин.*

Обдерти, -ся. См. **Обдирати, -ся.**

Обде́ртус, -са, м. Оборвышъ, сорванецъ. *Мене все село і вся околиця зове майстром над майстрами, а ви, обдертуси, зовете тільки майстром.* Чуб. I. 154.

Обджерка́ти, -каю, -еш, гл. = Обскубти. *На батькові чисто чуб обджеркали, що не зосталось і одної волосини — до решти обірвали.* Грин. II. 340.

Обдзьобати, обдзюба́ти. См. **Обдзьобувати.**

Обдзьобувати, -бую, -еш, сов. в. обдзьоба́ти и обдзюба́ти, -баю, -еш, гл. Обклеивать, обклевать. *Ой надлетіли райські пташеньки, та обдзюбали винограденько.* Гол. *Всі ягоди на вишні обдзюбали.* Греб. 368.

Обдивитися. См. **Обдивлятися.**

Обдивлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **обдивітисся, -влюся, -вишся**, гл. Осматривать, осмотрѣть. *Обводе хату очима.... обдививсь, устав.* Мнж. 130. *Батько заплакав і пішов до комори обдивитисся що вкрали.* Рудч. Ск. I. 204. *Ходім, каже, жінко, обдивимось: я тобі скажу, де на цибулю, де на моркву, де на петрушку.* Рудч. Ск. I. 183.

Обдимати, -маю, -єш, сов. в. **обдути, -дую, -єш**, гл. Пучить, вспучивать, вспучить, вздувать, вздуть. *Живіт обдима.* О. 1861. V. 73.

Обдирати, -раю, -єш, сов. в. **обдерти и обідрати, -деру, -реш**, гл. 1) Обдирать, ободрать. 2) Грабить, ограбить. *Мужика вдень обдери, а вночі обросте.* Ном. № 1256. *Церкву обдирає, а корчму латає.* Ном. № 11723.

Обдиратися, -раюся, -єшся, сов. в. **обідратися и обдертися, обдеруся, -решся**, гл. 1) Обдираться, ободраться. 2) Обрываться, оборваться (о платѣ), обнашиваться, обноситься. *Чи бачиш, як ми обідрались.* Котл. Ен. I.

Обділити. См. **Обділяти.**

Обділяти, -ляю, -єш, сов. в. **обділіти, -лю, -лиш**, гл. Надѣлять, надѣлить всѣхъ, раздѣливъ, дать всѣмъ. *Батюшка вийшов на царські врата да почав проскурою народ обділяти.* Г. Барв. 255. *Як таки можна таким маленьким кусочком вареника та всю вашу громаду обділити.* Кв. I. 256. *Куплю в'язку бубликів, то й буде чим обділити дітей.* Грин. III. 248. *Чи час дари роздавати, короваем обділяти?* О. 1862. IV. 33.

Обдряпати. См. **Обдряпувати.**

Обдряпувати, -пую, -єш, сов. в. **обдряпати, -паю, -єш**, гл. Оцарапывать, оцарапать; обдирать, ободрать. Харьк. у.

Обдурити. См. **Обдурювати.**

Обдурь, -рі, ж. Обманъ. *Обдур'ю ти зо мною жила і на мої літа не оглянулась.* Г. Барв. 87.

Обдурювати, -рюю, -єш, сов. в. **обдуріти, -рю, -риш**, гл. Обманывать, обмануть. *Обдурювати якомсь ніяково та ще. й гріх.* Левиц. I. 108.

Обдути. См. **Обдимати.**

Обду́тисся, -ду́юся, -єшся, гл. 1) Распухнуть, раздуться. *Увесь обдувся як барило.* Котл. Ен. *Він од горілки ввесь обдувся.* Котл. Ен. II. 22. 2) Опиться. *Обдувся води, аж боки росперло.*

Обезвічити, -чу, -чиш, гл. Изувѣчить. *Лютый, дуже лютый був... безневинно чоловіка було обезвічить.* О. 1862. V. 107.

Обезглуздити, -джу, -диш, гл. Лишить разсудка. *Який вас обезглуздив кат?* Котл. Ен. IV. 50.

Обезглуздіти, -дію, -єш, гл. Потерять разсудокъ, ошалѣть, рехнутъся. *Наталка так обезглузділа, що любить запропастившася Петра.* Котл. НП. 374.

Обезголовити, -влю, -виш, гл. Обезглавить. *Только у Стороженка: Разом з обезголовленим трупом звалився з дуба чоловік.* Стор. МПр. 107.

Обеззубіти, -бію, -єш, гл. Лишиться зубовъ.

Обезлюдити, -джу, -диш, гл. Обезлюдить.

Обезлюдіти, -дію, -єш, гл. Обезлюдѣть.

Обезчестити, -щу, -стиш, гл. Обезчестить. *Лайдак!.. Против усе добро, а тепер обезчестив мене.* Левиц. I. 529.

Обелець, -льця, м. 1) Тонкій берестовий стволь, цѣликомъ употребляемый на ободъ колеса. Сумск. у. 2) Верхній тонкій кінець деревеснаго ствола. *Поїхав по обельці. Хата з обельців.* Лебед. у.

Обельцяний, -а, -е. Сдѣланный изъ **обельців.** *Обельцяне колесо.* Сумск. у.

Обембѣрити, обенбѣрити, -рю, -риш, гл. Бросить оземь съ силою, сильно ударить. *Як обенбере ж він його (з себе)!* Мнж. 95.

Обенбѣритися, -рюся, -ришся, гл. Шлепнуться наземь, тяжело упасть. Мнж. 187.

Обербенитися, -нюся, -нишся и обербѣритися, -рюся, -ришся, гл. =
Обенбѣритися. *Сидів-сидів, та мов не свіжий, обербенився шкереберть додолю.* Полт. у.

Обербенути, -ну, -неш, гл. = Обембѣрити. Тавр. г.

Обербѣритися. См. **Обербенитися.**

Оберега, -ги, ж. 1) Предохраненіе. *Це найкраща обереш від худоби.* 2) Предосторожність.

Оберега́ти, -гаю, -еш, сов. в. оберегти, -режу, -жеш, гл. Оберегать, оберець, сохрانیть, сохрانیти. *Писано, що ангелам накаже оберегати тебе.* Єв. Л. IV. 10.

Оберега́тися, -гаюся, -ешся, сов. в. оберегтіся, -жу́ся, -жешся, гл. Быть осторожнымъ, беречься, поберецься. *Та й загрюзились у бакаї. Той хазяїн аж плаче та того хлопця лає, що не оберегся.* Мнж. 9.

Обере́жний, -а, -е. Осторожный.

Обережність, -ности, ж. Осторожність. *А Петра везли тихою ступою з обережністю.* К. ЧР. 177.

Обережно, нар. Осторожно. МВ. (О. 1862. I. 81).

Обере́м, -му, м. = Оберемок. Павлогр. у.

Оберемок, -мка, м. 1) Охалпка; вязанка. *Оберемок дров.* 2) **Взя́ти на оберемок.** Взять въ охалпку, на руки, взвалить на плечи. *К старій з поклоном приступивши, на оберемок ухвативши, в землянку з валу потаскав.* Котл. Ен. V. 62. *Візьміть її на оберемок да й несіть.*

Обе́рка, -ки, ж. Значекъ для отмѣтки своей овцы предъ выгономъ въ **полонину** — дыра въ ухѣ овцы. Шух. I. 195.

Обернути, -ся. См. **Обертати, -ся.**

Обертак, -ка, м. = Обертас 2. Вх. Зн. 42.

Обертання, -ня, с. 1) Поворачиваніе, оборачиваніе. 2) Превращеніе. 3) Превращеніе (именованныхъ чиселъ). Кон. Ар. 2, 17.

Обертас, -су, м. 1) Обороть, поворотъ. *(Рак) з вовком закладавсь, хто швидче добіжить до якогось там місця. От вовк біжить, а рак і причепився до вовчого хвоста. Той прибіг до гряниці та й каже: обертас! — А я давно жду вас.* Г. Барв. 325. 2) Танецъ въ родѣ вальса. Подольск. г.

Обертати, -таю, -еш, сов. в. оберну́ти, -ну́, -неш, гл. 1) Поворачивать, повернуть, оборачивать, оборотить. *Треба обернути тоншим боком.* Уман. и Гайсин. уу. 2) — **на що.** а) Употреблять, употребить на что, для чего. *Обертати на користь собі всяку тварь. Дещо. Твоє святе слово на святе діло обернуть.* К. (О. 1861. VI. 33). *А добро, що наздирали з убогого люду, на потреби військовій обернене буде.* К. Досв. 219. б) = — **у що.** в) — **на свій обичай.** Повернуть по своему. *Як тиєї води ніхто не може обернути на свій обичай, так щоб мої бжолі жадний уречи не мог.* Чуб. I. 73. 3) — **у що.** Превращать,

превратить во что. *Князьку будівлю обернули в хлів*. К. ПС. 63. **Обернути в ніщо**. Обратить въ ничто. *Обертаючи в ніщо слово Боже переказом вашим*. Єв. Мр. VII. 13. Также въ ариѳметикѣ: превращать, превратить (именов. числа). *17216 вершиків обернути у верстви*. Кон. Ар. 17.

Обертатися, -таюся, -ешся, сов. в. **обернутися, -нуся, -нешся**, гл. 1) Обращаться, обратиться (вокругъ), поворачиваться, повернуться. *Обертайся коло мене, як торбинка коло боку*. Грин. III. 651. 2) Оборачиваться, обернуться, оглянуться. *А ти, Єво, не смутися і до мене обернися*. Чуб. I. 147. *Обертається й озирається Марина*. Левиц. I. 83. *Куди іду, обернуся, назад себе оглянуся*. Чуб. V. 264. *Обернімось трошки на себе та поміркуймо, чи не ми сами винні*. О. 1862. III. 32. 3) — **до кого, чого**. Обращаться, обратиться къ кому, чему. *На Обрїтення обертаються птиці до гнізда, хлібороби до плугів*. Ном. № 523. 4) — **з ким**. Только не сов. в. Обращаться съ кѣмъ. *Тепер вони будуть знати, як з людьми ся обертати*. Грин. III. 641. 5) Возвращаться, возвратиться, успѣть отправиться и возвратиться назадъ. *Тебе б по смерть посилати, то б нажився чоловік.... — А мені здається, що госпося наче на крилах обернулась*. МВ. (КС. 1902. X. 144). *Тричи обернувся з снопами до обід*. 6) Находиться гдѣ-либо, проживать. *Та Біг знає, де ся моя рибочка оберта'ть*. Гол. IV. 494. 7) Обойтись, извернуться. *Ще хоч би не тровив торік сіна, — було б чим обернутися*. Кобел. у. 8) — **чим, у що**. Обращаться, обратиться, превращаться, превратиться во что. *Обернутись зозулю*. Мет. 257. *Обернися порося на карася*. Ном. № 119. *В сумне стогнання обертались речі*. К. XII. 52.

Обертнем, нар. = Обертом. *Усе пішло обертнем*. Все закружилось, пошло кругомъ. МВ. (КС. 1902. X. 155).

Обертом, нар. 1) Круговращательно, кругомъ. 2) Голова Обертом іде. Голова кружиться, ідеть кругомъ. *Голова обертотом іде і у п'ятих раз-по-раз — шпиг-шпиг*. Лебед. у.

Обжалуватися, -луюся, -ешся, гл. *Нажаловаться, пожаловаться*. *Се, бачу, вони вам і обжалувались*. Кв.

Обжарити, -рю, -риш, гл. *Обжечь*. *Чисто всі плечі обжарив*. Рудч. Ск. II. 166.

Обжати, -ся. См. **Обжинати, -ся**.

Обжерра, -ри, об. = **Обжира**.

Обжерливий, -а, -е. *Прожорливый*. Вх. Лем. 441.

Обжертти, -ся. См. **Обжирати, -ся**.

Обживатися, -ваюся, -ешся, сов. в. **обжитися, -живуся, -вешся**, гл. *Обживаться, обжиться, устроиться живя гдѣ-либо*.

Обжидати, -даю, -еш, гл. *Поджидать*. *То тоді будеш мене.... в гості обжидати*. КС. 1882. XII. 491.

Обжинати, -наю, -еш, сов. в. **обжати, обіжну, -неш**, гл. 1) Обжинать, обжати, сжати вокругъ чего. *Пшениченьку жну, а кукіль обжинаю*. Чуб. V. 859. *Де-де на стерні і будяк стояв сиротою; обжали бідолаху*. Св. Л. 45. 2) Обгонять, обогнать, работая серпомъ. *Вона не хутко жне. Ми як удвох жали, так я її на вісім снопів за день обжинала*. Черниг. у.

Обжинатися, -наюся, -ешся, сов. в. **обжатися, обіжнуса, -нешся**, гл. *Оканчивать, окончить жатву*. *Ой жніте, женчики, обжинайтеся*. АД. I. 79.

Обжинки, -ків, м. мн. Окончание жатвы и празднество по этому случаю. Чуб. III. 226.
 Ум. **Обжиночки.** *Ой чий же то челядин обжиночки нарядив?* Чуб. III. 229.

Обжира, -ри, об. = **Обжора.**

Обжирати, -раю, -ещ, сов. в. обжерти, -жеру, -реш, гл. Обжирать, обожрать, обжѣсть.

Обжиратися, -раюся, -ещся, сов. в. обжертися, -руся, -решся, гл. Обжираться, обожраться. *Обжерся та й болить живіт.* НВолын. у.

Обжирливий, -а, -е. Обжорливый.

Обжирство, -ва, с. Обжорство.

Обзел, -ду, м. Каждый изъ клинковъ ножницъ. Лебед. у. *Один обзел у ножиць скривився, та й не ріжуть.* Лебед. у.

Обзеленкуватий, -а, -е. Зеленоватый.

Обзив, -ву, м. Отзывъ, откликъ, отвѣтъ. *Добре я стряснув двері аж тричи й питаю — хто в хаті? Обзиву не було, наче не було нікого в хаті.* Новомоск. у.

Обзиватися, -ваюся, -ещся, сов. в. обізватися, -звуся, -вешся, гл. Отзываться, отозваться, откликаться, откликнуться, заговорить; о животныхъ: кричать, закричать. *Як зовуть, так і обзиваються.* Ном. № 7127. *Обізвалась стара мати та на тім боці моря: «Не плач, не плач, дитя мов!»* Чуб. V. 572. *Обізвався старий батько: «Чого ждеш небого?»* Шевч. 72. *Обізвався в лісі пугач.* Левиц. I. 109.

Обзирати, -раю, -ещ, гл. Осматривать. *Вони обзирають її з усіх боків.* Федьк.

Облачний, -а, -е = Смашний. Вх. Уг. 254.

Обзначити, -чу, -чиш, гл. Отмѣтить знаками, обозначить. *Просив, щоб означить йому, — де його, а де ні.* Новомоск. у.

Обзнобити, -блю, -биш, гл. Простудить. *Коло проса любка боса ніжки обзнобила.* Гол. IV. 452.

Обзолотити, -лочу, -тиш, гл. 1) Озолотить. О. 1862. IV. 38. *Сонце обзолотило промінням груші й вишні і квітки.* Левиц. Пов. 216. 2) Обогащать. *Чи я б тебе, доню моя, не обзолотила?* Левиц. I. 169.

Обзори, -рив, м. мн. Осмотръ дома и хозяйства, куда хотятъ дѣвушку выдать замужъ, или гдѣ хотятъ взять дѣвушку замужъ. Угор.

Оби, сз. = Щоби. (Пуцу) *тоту дівчиницю з чорними очима, оби мені молодому водиці носила.* Гол. IV. 504.

Обиватель, -ля, м. Обыватель, гражданинъ.

Обида, -ди, ж. Обида. *Не стільки гірка обида, як злість налила її очі сльозами.* Левиц. Бов. 42. Ум. **Обидонька.**

Обидва, числ. Оба. *Бігли ж обидва разом.* Єв. I. XX. 4. *Дивись в обидва й прислухайся обома. Волосний писарь і канцелярист Скоробреха, як кажуть, жевжики обидва.* Котл. НП. 350.

Обидві, числ. Обѣ. *Маю висіти за одну ногу, волю за обидві.* Ном. № 7308.

Обидвоє, числ. = Обоє. *Скажімо ся поховати обидвоє в одну яму.* Чуб. V. 78.

Обиденкою, нар. За день. *Я обиденкого справлюсь: уранці поїду, а на ніч і додому.* Харьк. г. См. **Обиденъ.**

Обиденний, -а, -е. Сдѣланный въ одинъ день. *Зробіть ви обиденну сіть, таку, щоб ув один день і прядлась, і сукалась, і моталась, і щоб із тії ниті і сітка плелась.* Мнж. 28.

Обидень, нар. На день, за день. *Да мені хліба на багато треба: я на обидень поїду.* Конот. у. *Він обидень справиться.* Конотоп. у. *Обидень не вернеться відтіля.* Борз. у. *Мені трапилося бачити, як обидень ховали дочку й матку.* О. 1862. II. 58.

Обидний, -а, -е. Обидный.

Обидник, -ка, м. Обидчикъ.

Обидниця, -ці, ж. Обидчица.

Обидно, нар. Обидно. *Очам видно, та ногам обидно.* Ном. № 11426.

Обиймиця, -ці, ж. Узкая дощечка, которая накладывается на дрань, когда изъ нея выдѣльвается коробка, для того, чтобы дрань не ломалась. Сумск. у.

Обийстя, -тя, с. Усадьба. *Подивився він у своїм обийстю, — аж у нього все жито в засіках.* Рудч. Ск. I. 81.

Обихвіст, -хвоста, м. Жуликъ? прохвость? *Там такий обихвіст, такий брехун.* Київ. у.

Обихідка, -ки, ж. = **Обіхідка**. *Може якого шага уторгував би, то й було б на обихідку.* Рудч. Ск. II. 25.

Обихідчастий, -а, -е = **Обіхідчастий**. *Хата обихідчаста.*

Обичай, -чаю, м. Обычай, обыкновеніе. *Да поїдем у той край, де хороший обичай.* Мет. 30. *Не позичай, — злий обичай: як віддає, то ще й лає.* Ном. *У мене обичай — козацький звичай: хоть побачу, то й не плачу.* Чуб.

Обичайка, -ки, ж. 1) Ободъ, на который натягивается сито, рѣшето, бубень и пр. Вас. 152, 176. Сим. 91. 2) Деревянный или лубяной ящикъ, покрывающій въ мельницѣ или ручной мельницѣ верхній жерновъ и удерживающій муку. Черниг. у. Шух. I. 146, 264, 284.

Обичайний, -а, -е. Обыкновенный. МВ. III. 124. Вх. Уг. 254. См. **Звичайний**.

Обібрати, -ся. См. **Оббірати**, -ся.

Обігнати. См. **Обганяти**.

Обігнути. См. **Обгинати**.

Обіграти. См. **Обгравати**.

Обігріти, -рію, -єш, гл. Обогрѣть.

Обід, ободу, м. Ободъ. Рудч. ЧП. 250. Ум. **Обідець**.

Обід, -ду, м. 1) Обѣдъ. *Ой був Сава в Немирові в ляхів на обіді.* Макс. **Становити обід**.

Устраивать поминальный обѣдъ. 2) мн. **Обіди**. Обѣденное время. *Уже обіди. Сонце гріє.* Греб. 352. *Були вже пізні обіди, а люде з церкви ще не вийшли.* Левиц. I. 25. 3) **До-обід**. До обѣда. *Як би поснав до обід, так приснився б ведмідь.* Ном. № 11308. Ум.

Обідець, **обідонько**. Рудч. ЧП. 205. *Для тебе тещенька обідець готує.* Грин. III. 526.

Обідання, -ня, с. Обѣданіе. *Ой снідання, обідання, гіркий мій обіде.* Грин. III. 312. — *Чом не обідаєш, моя душечко? — Біс тебе бери з обіданням.* Чуб. V. 1133.

Обідати, -даю, -єш, гл. Обѣдать. *Чи обідала, чи не обідала, аби рід одвідала.* Ном. № 7274.

Обіддя, -дя, с. соб. Ободья. *Вози добрі кінські і чумацькі, обіддя міцне.* Левиц. I. 106.

Обідець, -дця, м. Ум. отъ **обід**.

Обідець, -дця, м. 1) Ум. отъ **Обід**. Ободокъ. 2) Кольцо, колечко. *Ой там Павлусь з крамом стане, з хорошим крамом — обідцями. Усім дівочкам розпродает, дівці Галочці даром дає.* Чуб. III. 127.

Обідительно, нар. Обидно. Змієв. у.

Обідити. См. **Обіжати**.

Обідник, -ка, м. = Обидник. Грин. І. 22.

Обідніти, -ню́, -ніш, гл. Сдѣлать бѣднымъ.

Обіднітися, -нюся, -нішся, гл. Обѣднѣть.

Обідній, -я, -є. Обѣдній. *Та збудила мене мати в обідню годину.* Мет. 20.

Обідніти, -нію, -єш, гл. Обѣднѣть. *Обіднів один чоловік.* ЗОЮР. І. 46.

Обідняшній, -я, -є. Обѣденный. *І вечері ніколи не варила, усе обідняшню юшку тьопали.* Г. Барв. 505.

Обідонько, -ка, м. Ум. отъ обід.

Обідранець, -нця, м. Оборванець. *Обідранці пішли в танці, голобокi пішли в скоки.* Ном. № 12485.

Обідранка, -ки, ж. Оборванная женщина.

Обідрати, -ся. См. Обдирати, -ся.

Обіжати, -жаю, -єш, сов. в. обідити, -джу, -диш, гл. Обижать, обидѣть. *Старший брат обіжає меншого.* Стор. І. 21. *Обідив я тебе біденьку вчора.* Г. Барв. 282.

Обіждати, -даю, -єш, гл. = Обіжати. Г. Барв. 439. МВ. (О. 1862. III. 36). *Тяжкий гріх обіждати і всякого чоловіка не то що сироту.* Кв. І. 188.

Обіз, обозу, м. = Обоз. *За татарми обіз іде, за обозом — кінь турецький.* Год. І. 97.

Обізватися. См. Обзиватися.

Обіздрити, -дрю, -риш, гл. 1) Увидѣть. Борз. у. 2) **Поки сонце обіздріє.** Пока роса спадеть. Мнж. 187.

Обіздритися, -рюся, -ришся, гл. Оглянуться. Федьк.

Обізнавати, -знаю, -єш, сов. в. обізнати, -знаю, -єш, гл. 1) Знакомить, познакомить, ознакомить. 2) Узнавать, узнать кого. *Більш обізнали мене люде, стали наймати.* Г. Барв. 315.

Обізритися, -рюся, -ришся, гл. = Обіздритися.

Обіймання, -ня, с. Обниманіє. Левиц. І. 184. К. ЦН. 270.

Обіймати, -маю, -єш, сов. в. обняти, -німу, -меш, гл. 1) Обнимать, обнять, обхватувать, обхватить. *Обніміте ж, брати мої, найменшого брата.* Шевч. *Одну ручку в головоньку, а другою обіймала.* Лукаш. 238. 2) Охватувать, обхватить. *Страх обняв його.* Єв. Л. І. 12. *Журба обняла.* Чуб. V. 154. *Стала їх темна нічка обіймати.* АД. І. 118. 3) О водѣ: заливать, залить. *Уже лужки-бережки вода й обняла.* КС. 1883. II. 378.

Обійматися, -маюся, -єшся, сов. в. обнятися, -німуся, -мешся, гл. Обниматься, обняться. *Ой сидять вони (голуби) та й цілуються, сивими крильцями обіймаються.* Лукаш.

Обійми, -мів, с. мн. Объятія. *Маруся сама була в хаті, сиділа на лаві, хитаючи в обіймах недужу свою дитину.* МВ. II. 178.

Обійміти, -му, -меш, гл. = Обняти. *Сам так го обіймив.* Федьк.

Обіймище, -ща, с. Обхватъ. *Такі дуби вери, що по півтора обіймища.* Рудч. Ск. II. 106.

Обійняти, -йму́, -меш, гл. = Обняти. *Стара як обійняла її, то й з рук не пускає.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Обійстя, -тя, с. = Обийстя. Св. Л.

Обійти, -ся. См. Обіходити, -ся.

Обік, нар. Рядомъ, возлѣ. *Здорова була, дівчинонько! — як на струні брязнуло обік мене.* МВ. (О. 1862. III. 54). *Виступає. Обік його жіночка небога.* Шевч. II. 21.

Обікласти, -ся. См. Обкладати, -ся.

Обікрасти. См. Обкрадати.

Обілляти, -ляю, -єш, гл. = Облити. *Обілляли мене дрібненькії сльози.* Чуб. V. 60.

Обіллятися, -ляюся, -єшся, гл. = Облитися. *Ніч настане — слізюньками обілляюся.* Чуб. V. 467.

Обіперти, -ся. См. Обпірати, -ся.

Обіпрати. См. Обпірати.

Обіпр'ясти. См. Обпрядати.

Обіп'ясти, -ся. См. Обпинати, -ся.

Обіра́ти, -раю, -єш, сов. в. обрати, оберу́, -ре́ш, гл. Избирать, избрать. *Ми оберем собі ватажком Марка.* Стор. МПр.

Обірвати, -ся. См. Обривати, -ся.

Обірка, -ки, ж. Веревка, прод'ята вь крайнія петли нижняго края рыболовной сѣти. Харьк. г.

Обірни́к, -ка, м. 1) Навозь. Вх. Зн. 42. 2) У гуцульскихъ мастеровъ (мосяжним), дѣлающихъ украшенія изъ мѣди: родъ круглаго долотца съ остріємъ трубочкой — для выбиванія кружковъ изъ мѣднои пластинки. Шух. Г. 278.

Обірок, -рку, м. Бракъ, что-нибудь негодное.

Обіруч, нар. Обѣими руками. *Схопила за плечі обіруч невістку.* Г. Барв. 369. *Вона мене як схопить за шию обіруч.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Обіручки, нар. = Обіруч. МВ. II. 112.

Обіручний, -а, -е. На двѣ, обѣ руки. Угор. — **столець.** Верстакъ для строганія. Части: **головач** — доска, которая придерживаетъ, **цапок** — доска, которая подкладывается. Вх. Лем. 441.

Обісіти, -сію, -єш, гл. Надобѣсть. *Думаю одружитися, — обісіло вже молодикувать.* Шевч. (О. 1862. V. 12).

Обісмілитися. См. Обісмілюватися.

Обісмілюватися, -лююся, -єшся, сов. в. обісмілитися, -люся, -лишся, гл. Дѣлаться, сдѣлаться смѣлѣе, осмѣлиться. *Мовчав він, то дитвора обісмілювалась і підійшли до його ступнів з-на десять.* Св. Л. 192.

Обіспати, -сплю, -спиш, гл. Заснуть. *Люде вже облягли та обіслали.* КС. 1883. XII. 698.

Обіссати, -ссу, -ссеш, гл. Обсосать.

Обіссатися, -ссуся, -ссешся, гл. Обсосаться, пососать чрезъ мѣру. *Дитина блює, — то воно обіссалось.* Харьк. г.

Обісхну́ти, -хну, -неш, гл. = Обсохнути.

Обіськати. См. Обськавати.

Обітерти. См. Обтирати.

Обітниця, -ці, ж. Обѣщаніе, обѣтъ. К. Бай. 132. *Давала вона сама собі обітницю до віку вічного не розлучатися з чоловіком.* Г. Барв. 141.

Обітріти, -рію, -єш, гл. = Обвітріти. *Станьмо тутечка подождімо, поки сонце обітріє. Дума. Що воно таке, Архипе, обітріє?.. — Се як вітром перейде під час ісходу сонця, от сонце і обітріє.* К. Історія возс. Руси. I. 341.

Обітря, -ря, с. = Обвітря (Квітки) напували пахощами обітря. Мир. ХРВ. 61.

Обітіяти, -тну, -неш, гл. = Обтіяти. *Вона мені молодому кучерики обітіяла.* Грин. III. 629.

Обіхідка, -ки, ж. 1) Обиходъ, текущий расходъ. *Та є трохи, що треба на обіхідку.* Змієв. у. 2) Хата безъ огорожи.

Обіхідливий, -а, -е. Обходительный. *Вона обіходлива з народом.* Г. Барв. 132.

Обіхідність, -ности, ж. Обиходъ, потребность. *В мене є хліба на мою обіхідність.*

Обіхідчастий, -а, -е. Неогороженный. Мнж. 187. *Хата зробилась обіхідчаста.* Стор. I. 26.

Обіходити, -джу, -диш, сов. в. обійти, -йду, -деш, гл. 1) Обходить, обойти. *Обійди, серденько моє, по за вишневим садочком.* Мет. 60. *Я ж тії річеньки та кругом обійшла.* Чуб. V. 539. 2) Объ одеждъ: сходиться. См. **Обходити.**

Обіходитися, -джуся, -дишся, сов. в. обійтися, -дуся, -дешся, гл. 1) Обходиться, обойтись, довольствоваться. *Як є гроші — розійдуться, а як нема — обійдеться.* НВолын. у. *Обійдеться Великдень без гречаної паски.* Ном. № 5201. 2) — з ким. Обходиться, обращаться съ кѣмъ. *Свати дуже гарно з нами обіходилися.*

Обіцянка, -ки, ж. Обѣщаніе. *Обіцянка — цяцянка, а дурневі радість.* Ном.

Обіцяти, -цяю, -еш, гл. Обѣщать. *Лучче не обіцяти, як слова не держати.* Ном. № 10677. *Ой ніхто ж не винен, іно рідная мати, ой бо вона обіцяла за мене дати.* Чуб. V. 231.

Обіцятися, -цяюся, -ешся, гл. Обѣщаться. *Він мені обіцявся теличку, та хоч би свинку дав.* Харьк. *Обіцявся всім друзкам по перстінку дати.* Лукаш. 94.

Обіч, нар. 1) Въ сторонѣ. 2) = **Побіч.**

Обіщати(-ся), -щаю(-ся), -еш(-ся), гл. Обіцяти, -ся.

Об'їдати, -даю, -еш, сов. в. об'їсти, -їм, -їси, гл. Обѣдать, объѣсть.

Об'їдатися, -даюся, -ешся, сов. в. об'їстися, -їмся, -їсися, гл. Обѣдаться, объѣсться.

Об'їзджати, -джаю, -еш, сов. в. об'їхати, -їду, -деш, гл. Обѣзжать, объѣхать. *Хто просто где, той дома ночує, а хто об'їзжає, той в лісі блукає.* Ном. № 11404.

Об'їзд, -ду, м. Обѣздъ. *Як поїде на об'їзд, то сьогодні дома буде, а як поїде навпростець — і завтра не буде.* Ном. № 11407.

Об'їздити, -джу, -диш, гл. Обѣздить, изѣздить.

Об'їздіти, -джу, -диш, гл. = **Об'їзджати.**

Об'їманка, -ки, ж. = **Обіймання.** Ум. **Об'їманочка.** *Минулися напоечки та й об'їманочки, лише, ді, мя не минули тяжкі здиханочки.* Гол. II. 419.

Об'їсти, -ся. См. **Об'їдати, -ся.**

Об'їхати. См. **Об'їзджати.**

Обкаджувати, -джую, -еш, сов. в. обкадити, -джу, -диш, гл. Кадить, покадить вокругъ чего. Желех.

Обкакати, -каю, -еш, гл. Дѣтск. Замарать, опачкати испражненнями.

Обкакатися, -каюся, -ешся, гл. Дѣтск. Омараться, опачкаться испражненнями.

Обкаляти, -ляю, -еш, гл. 1) Испачкати, опачкати. 2) Опачкати испражненнями.

Обкалятися, -ляюся, -ешся, гл. 1) Испачкаться, опачкаться. 2) Опачкаться испражненнями. *Дитина сидить у запічку — обкалялась.* Драг. 14.

Обкапати. См. **Обкапувати.**

Обкапувати, -пую, -еш, сов. в. обкапати, -паю, -еш, гл. Окапывать, окапати, закапати. *Обкапали таки мені юпку свічкою на Страстях.* Харьк.

Обквацятися, -цяюся, -ешся, гл. Испачкаться. *Обквацявся як поросля.* Вх. Зн. 24.

Обквітча́ти, -чаю, -еш, гл. 1) Убрать цвѣтами, надѣть вѣнокъ. *Ми б її (дівчину)... калиною обквічали.* Нп.

I. Обкида́ти, -даю, -еш, сов. в. обкидати, -даю, -еш, гл. 1) Обкидывать, обкидать. 2) Забрасывать забросать. *Обкидали мене болотом.* 3) Обметывать, обметать. *Обкидай комір заповлоччу.*

II. Обкида́ти, -даю, -еш, сов. в. обки́нути, -ну, -неш, гл. Откидать, откинуть. *Обкинь сніг коло кошари, щоб можна було випустити овечки на двір.* Васильк. у.

Обкидатися, -даюся, -ешся, сов. в. обкидатися, -даюся, -ешся, гл. Откидывать, откидать отъ себя. *Діла не обкидаєшся. Столько дѣла, что не успѣешь всего сдѣлать.* Мир. Пов. I. 128.

Обкипати, -наю, -еш, сов. в. обкипіти, -плю, -пиш, гл. — кров'ю. Покриваться, покрыться кровью. *Нагайка-дротянка з кілка не звисає, мое біле тіло кров'ю обкипає.* Чуб. V. 621. *Що наша копійка? Кров'ю обкипіла.* МВ. (О. 1862. III. 77).

Обкиса́ти, -саю, -еш, сов. в. обки́снути, -ну, -неш, гл. Сильно обмокать, обмокнуть. *Рибалка обмокне, обкисне.* Мнж. 172.

Обкілювати, -люю, -еш, гл. Задѣлать, забрать стѣну вертикально поставленными жердями, сдѣлать стѣну изъ такихъ жердей. Каменец. у.

Обкіски, -ків, м. мн. Праздникъ по окончаніи косьбы. Галиц.

Обкіт, -ко́ту, м. Время рожденія овецъ. Александров. у. О. 1862. V. Кух. 32.

Обклад, -ду, м. Дифтеритъ.

Обклада́ти, -даю, -еш, сов. в. обкласти, -кладу́, -де́ш, гл. Обкладывать, обложить.

Обкладатися, -даюся, -ешся, сов. в. обікластися, обкладуся, -дешся, гл. 1) Обкладываться, обложиться. 2) Ложиться, лечь спать. *Обіклались ото вже люде й спать, а в моєї хазяйки горить світло.* Грин. I. 60.

Обкладкі́, -док, ж. мн. = Обклад. Харьк.

Обкла́сти, -ду́, -де́ш, гл. = Обікласти.

Обкле́їти. См. Обклеювати.

Обкле́ювати, -клеюю, -еш, сов. в. обклеїти, -клею́, -їш, гл. Обклеивать, обклеить.

Обко́вувати, -вую, -еш, сов. в. обкувати, -кую́, -еш, гл. 1) Оковывать, оковать кусокъ металла, обдѣлать ковкою. *Я його (залізо) сам буду на горен класти, а ви тільки молотом обковуйте.* Чуб. II. 239. 2) Оковывать, оковать. *Обкували себе золотом.* Левиц. I. 299. 3) Куковать, покуковать вокругъ чего. *Нехай соловейко гніздо в'є, а сива зозуленька обкує.* Нп.

Обко́нати, -наю, -еш, гл. Остричь (овцу). Мнж. 182.

Обколупати. См. Обколупувати.

Обколупувати, -пую, -еш, сов. в. обколупати, -лаю, -еш, гл. Облупливать, облупить, обковыривать, обковырять. *Занехаяні і обколупані негодою будинки-кам'яниці.* К. (О. 1861. II. 233).

Обкопати, -ся. См. Обкопувати, -ся.

Обкопувати, -пую, -еш, сов. в. обкопа́ти, -паю́, -еш, гл. Окапывать, окопать. *З неділі будемо леваду обкопувати.* Харьк.

Обко́пуватися, -пуюся, -ешся, сов. в. обкопатися, -паюся, -ешся, гл. Окапываться, окопаться.

Обкорі́ти, -рю́, -риш, гл. = Обкорувати. Вх. Зн. 42.

Обкорувати, -рюю, -єш, гл. Очистить отъ коры (дерево). *Обкорувати колоду.* Рк. Левиц.

Обкосити. См. **Обкошувати.**

Обкоситися, -шуся, -сишся, гл. Окончить косьбу.

Обкошувати, -шую, -єш, сов. в. обкосіти, -шу́, -сиш, гл. Скашивать, скосить вокругъ. *Траву коси, а пеньки обкошуй.*

Обкотити, -кочу, -тиш, гл. — отару. Позаботиться о стадѣ овецъ во время ягнення. *Обкотили отару, постригли; тепер щитають старих особе, а ягнята особе.* О. 1862. V. Кух. 33.

Обкрадати, -даю, -єш, сов. в. обкрасти и обікрасти, -краду, -деш, гл. Обворовывать, обворовать, обокрасть. *В тім лісі жили розбійники і давно нахвалялись батька її обікрасти.* Рудч. Ск. I. 202.

Обкрутити, -ся. См. **Обкручувати, -ся.**

Обкрутнути, -ся. См. **Обкручувати, -ся.**

Обкручувати, -чую, -єш, сов. в. обкрутіти, -чу́, -тиш, одн. в. обкрутну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Окручивать, окрутить, окрутнуть вокругъ чего, обвертывать, обвернуть, обмотать, кругомъ обвязать. *Його вхопив страшний камінь Крутько (на дніпрових порогах) й обкрутив кругом себе.* Левиц. Пов. 351. *Показуючи застромлену в рукаві голку, обкручену ниткою.* Стор. I. 185.

Обкручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. обкрутітися, -чу́ся, -тишся, одн. в. обкрутну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. 1) Окручиваться, окрутиться вокругъ чего, кружиться. *Танцюючи, вони разів двадцять обкрутяться по покоях.* Ком. I. 27. 2) Обматываться, обмотаться чѣмъ.

Обкувати. См. **Обковувати.**

Обкурити, -ся. См. **Обкурювати, -ся.**

Обкурювати, -рюю, -єш, сов. в. обкуріти, -рю́, -риш, гл. Окуривать, окурить. *Чого ж він не при собі? Хиба обкурили або обпоїли чим вражі дочки?* Мир. Пов. I. 163.

Обкурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. обкуритися, -рюся, -ришся, гл. Окуриваться, окуриться. *Обсіявся маком свяченим, обкурився ладаном.* Рудч. Ск. II. 31.

Обкусати. См. **Обкушувати.**

Обкутати. См. **Обкутувати.**

Обкутувати, -тую, -єш, сов. в. обкутати, -таю, -єш, гл. Окутывать, окутать, плотно завернуть. Рудч. Ск. I. 193.

Обкушувати, -шую, -єш, сов. в. обкуса́ти, -са́ю, -єш, гл. Обкусывать, обкусать.

Облав, -ву, м. 1) = **Облава.** 2) **Облава.** Вх. Зн. 42.

Облава, -ви, ж. Толпа, окружающая что-либо. *Поперед себе вражих ляхів облавою пруть.* Нп. *Ходить по хатах, а жінки облавою його обступили.* Г. Барв. 325.

Облавок, -вка, м. Борть (судна). *Тоді козаки у каюки скакали, тую галеру за мальовані облавки брали та на пристань стягали.* АД. I. 218.

Облавом, нар. Сплошной массой. *Як почало роставати, то вода йшла рівчачками, а тепер, як дуже ростам, — йде облавом.* Волч. у.

Облагодити, -джу, -диш, гл. 1) Поправить, починить. 2) Приготовить. *Вже й сани облагодив, а снігу й досі нема.*

Облагодитися, -джуся, -дишся, гл. Устроїться; поправити, починити. *Повітка похилилась на бік, покрівля світиться, стріхи обсмикані, огорожа сиплеться. Нема за що облагодитися московці.* Левиц. I. 57.

Облада, -ди, ж. Недвижиме имущество, ім'яніе. *Жити на своїй обладі.*

Обладувати, -дую, -єш, гл. Владѣть, обладать. МВ. I. 137. *Мій брат буде обладувати полем.* Рк. Левиц. Володимир князь царством всім обладає. Драг. 249.

Обладувати, -дую, -єш, гл. Приготовити, снарядити. *Обладували вози в дорогу.*

Облаз, -зу, м. Стремнина, крутизна, обривистая скала, обривъ. Угор. Шух. I. 79.

Облазити, -жу, -зиш, сов. в. **облізти**, -зу, -зеш, гл. 1) Облѣзать, облѣзть, слѣзати, слѣзть. *Чогось шерсть на собаці облізла.* 2) Лупитися, облупитися. Рудч. Ск. II. 53. *Од сонця шкура на носі облазить.* Харьк.

Облазити, -ню, -ниш, гл. Одурачить, оставить въ дуракахъ. Вх. Уг. 254.

Облак, -ка, м. 1) = **Оболок 1.** Угор. 2) = **Оболок 2.** *Вилетів він трохи не під самі облаки.* Грин. II. 12 — 13. Ум. **Облачок.** Гол. III. 409. *Сам сідаєт під облачок, меч сі кладе на столичок.* Гол. I. 172.

Обламати, -маю, -єш, гл. Обломить. *Як сів комар на макові, весь мак обламав.* Чуб. III. 173.

Облапати. См. **Облапувати.**

Облапування, -ня, с. Ощупываніе.

Облапувати, -пую, -єш, сов. в. **облапати**, -паю, -єш, гл. Ощупывать, ощупать. *Став він облапувати (круг себе).* Мнж. 130. *Треба тебе скрізь облапати, бо мені здається, що гроші в тебе.*

Облатати, -ся. См. **Облатувати**, -ся.

Облатування, -ня, с. Чинка чьей-либо одежды.

Облатувати, -тую, -єш, сов. в. **облатати**, -таю, -єш, гл. 1) Класть, положить заплаты, починять, починити, положивъ заплату. 2) — **кого.** Постоянно чинить чью-либо одежду, починити чьи-либо одежду и бѣлье (все), положить заплаты на чьи-либо одежду и бѣлье. *Нема кому ні обіпрать, ні облатать — треба женитися.* Ном. № 8845. *Та їх (діти) треба обшити, треба й облатати.* Мил. 222. 3) Дѣлать срубъ въ колодцѣ? обгородить латами? *Ой у полі криниченька та й облатаная.* Чуб. V. 911. 4) **Облатати боки.** Отколотить. *Мене виганяють, кийом боки облатують.* Грин. III. 159.

Облатуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **облататися**, -таюся, -єшся, гл. Чинити, починити свою одежду, бѣлье. *Попереду було мене обминає, знать соромиться свого дрантя; а як облатався, обшився, став на панка схожий, тоді почав до мене підступати.* Левиц. I. 143.

Облачок, -чка, м. Ум. отъ **облак.**

Облаяти, -лаю, -єш, гл. Разругать.

Облаятися, -лаюся, -єшся, гл. Разругаться. *Він облаявся зо всіми.* Васильк. у.

Облежати, -жу, -жиш, гл. Пролежать дольше чѣмъ слѣдуетъ. *Як облежит лен, то насія облетит.* Вх. Лем. 441.

Облекшити, -шу, -шиш, гл. Облегчить. Желех.

Облесливий, -а, -е. Лъстивый. *Там такий хитріш та облесливий чоловік, що лестками і душу з тебе вийме.* Берд. у. *Лащився мов облеслива собака.* Полт.

Облесливість, -вості, ж. Лъстивость. Желех.

Облесливо, нар. Льстиво. *Ласкаво та облесливо говорила з ним. Левиц. Пов. 263.*

Облєсний, -а, -е = Облесливий. Мнж. 187. *Подобалась вона Люборацькій, бо облєсна була. Св. Л. 83.*

Облесник, -ка, м. Льстець.

Облєсність, -ности, ж. = Облесливість. Желех.

Облесно, нар. = **Облесливо**.

Облєстити. См. **Облещувати**.

Облєтити, -лечу́, -тищ, гл. 1) Облетѣть (вокругъ); переносно: быстро обѣжать. *Мов сизая голубонька село облєтіла. Шевч. 2) Обсыпаться. Щось її (грушу) трусить: вже грушки обсипались і лисця облєтіло. Рудч. Ск. І. 66.*

Облєчи́, -чу, -чеш, гл. Надѣть. *Облєчу я жупан. Вх. Лем. 441.*

Облещувати, -щую, -єш, сов. в. облєстити, -щу, -стиш, гл. Льститъ, прельщать, прельстить.

Обливальник, -ка, м. Парень, обливающій водою въ **обливаний понеділок**. Желех.

Обливаний понеділок. Понедѣльникъ праздника Пасхи, когда существуетъ обычай обливать другъ друга водою. Желех.

Обливання, -ня, с. Обливаніе.

Обливати, -ваю, -єш, сов. в. облити, обіллю, -лєш, гл. Обливать, облить. *Як згадаю миленького, обливають сльози. Чуб. V. 327.*

Обливатися, -ваюся, -єшся, сов. в. облитися, обіллюся, -лєшся, гл. Обливаться, облиться. *Там дівчина та полощеться, полощеться, обливається. Мет. 118.*

Облігати. См. **Облигувати**.

Облігувати, -гую, -єш, сов. в. облігати, -гаю, -єш, гл. Обманывать, обмануть. *Хто більш і не облигує нашого братчика, як не ця жидова. Лохв. у. А це вже облигав його. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.*

Облизати, -ся. См. Облизувати, -ся.

Облизень, -зня, м. Первоначально: облизываніе себя. **Ззісти облизня** говорилося сперва о собакѣ: рассчитывала получить ѣду, но ничего не получила, лишь облизалась. Отсюда уже о людяхъ: **піймати, вхопити, ззісти облизня**. Получить отказъ, потерпѣть неудачу. *Котл. НП. 352. Ріпиця, як той цуцик, вхопивши облизня... Сим. 231. От же той жевжик піймав у вас облизня: мов тертого хрїну понюхав. Харьк. у. Дати облизня. Отказать кому. См. Облизуватися.*

Облизування, -ня, с. Облизываніе.

Облизувати, -зую, -єш, сов. в. облизати, -жу, -жеш, гл. Облизывать, облизать.

Облизати макогін. Потерпѣть неудачу. *Св. Л. 240.*

Облизуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. облизатися, -жуся, -жешся, гл. Облизываться, облизаться. *Собака облизується: мабуть щось украв уже та ззів. Харьк. Потоцький притулився в куточку і слуха (собі хвалу), — аж облизується, — такъ прїятно ему было слышать похвалы собственной особѣ. Стор. І. 188. Усі їдять, а він тільки облизується — первоначально о собакѣ, а затѣмъ и о людяхъ и не только о ѣдѣ, а о всякомъ положеніи, при которомъ кто-либо не можетъ получить желаемого и имѣющагося у другихъ. Йому довелось тільки облизатися, бачивши, як той купив собі землю. Отсюда — облизня піймати. (См.).*

Обліну́ти, -ну, -неш, гл. Облетѣть.

Облипати, -паю, -еш, сов. в. **обліп(ну)ти, -ну, -неш**, гл. Облипать, облипнуть.
Одежа коло вас облипла. Котл. Ен.

Облити, -ся. См. **Обливати, -ся.**

Облихословіти, -влю, -виш, гл. Очернить, обнести, озлословить. *Та бодай їх путь заклекотіла, як вони мене отак облихословили, хто його зна за віщо і про що.* Богодух. у.

Обличчя, -чя, с. Лицо. *Прийняв він (янголь) на себе обличчя цара.* Рудч. Ск. II. 160. *На обличчя був препоганий.*

Облишити, -шу, -шиш, гл. Оставить, бросить. *Ні вже, облишите з кожухом, тепер шити ніколи: треба молотити.* Кобел. у. *Облиш уже, не займай його.* Константиногр. у. *Мене облишила любая дівчина.* Чуб. V. 107.

Облишитися, -щуся, -шишся, гл. Не стать, не хватить. *Сновигає: вже й одежі й харчу облишився.* О. 1862. VI. 54. *У його вода мабуть скоро облишиться.* Валк. у.

Обліг, -логу, м. Давно непаханное поле. *А в моєї родини пшениці ланами, в мене молодой лежить облогами.* Гол. I. 239. *Ой куди були ярїї пшениці, тепер туди облоги.* Чуб. V. 468. См. **Обліжок.** *Упав сніжок на обліжок.* Чуб. V. 401.

Обліжний, -а, -е. 1) = **Облоговий 1.** 2) = **Облоговий 2.** *Обліжна хвороба; обліжний дощ.*

Обліжок, -жка, м. Ум. отъ обліг.

Облізковий, -а, -е = **Обапольний.** *Облізкові дошки.* Кобел. у.

Облізок, -зка, м. = **Обаполок.** Кобел. у.

Облізти. См. **Облазити.**

Облій, -лою, м. Протаявший, покрытый водою снѣгъ.

Облікувати, -кую, -еш, гл. Признать, счесть. *Його ні за що мають, облікували за ледащо.* Васильк. у. *Його ще за панів усе село облікувало за всьогосвітнього злодія.* Васильк; у.

Облімок, -мка, м. У гребенщикова: нижня часть рога отъ основанія его. Вас. 163.

Обліпити. См. **Обліплювати.**

Обліплювання, -ня, с. Облѣпливаніе, облѣпка, оклеиваніе, оклейка.

Обліплювати, -плюю, -еш, сов. в. **обліпити, -плю, -пиш**, гл. 1) Облѣпляют, облѣпить, оклеивать, оклѣить. 2) Тѣсно окружають, окружить, обсѣсть. *Дівчата та молодиці обліпили.* Левиц. ПЙО. I. 486.

Облігати, -таю, -еш, гл. Облетать, облетѣть. *Я ж би тую Україну кругом облігала.* Чуб. V. 5.

Облітку, нар. Лѣтомъ. *Це було саме облітку.* Харьк.

Облічити, -чу, -чиш, гл. Счесть, сосчитать. *Облічив усе добро.*

Облічитися, -чуся, -чишся, гл. Сдѣлать расчетъ. *Пив, гуляв цілий тиждень, а як облічився з шинкарем, то й нічим заплатити.*

Облога, -ги, ж. 1) Осада. *Наливайком козаки з облоги визволились.* К. ЦН. 309. 2) Каждое изъ наклонно идущихъ бревень, изъ которыхъ сдѣланъ желобъ для спусканія срубленныхъ деревьевъ съ горы. См. **Ризи.** Шух. I. 179. 3) *мн.* облоги. Оконная рама. Вх. Зн. 42.

Облоговий, -а, -е. 1) Относящійся къ непаханному полю. *Облогове сіно.* 2) Повсемѣстный. *Облогова хвороба на дітей — скрізь мруть.* О дождѣ: обложной, затажной. *Облоговий дощ.* Мнж. 148.

Облогувати, -гую, -еш, гл. О полѣ: лежать невоздѣланнымъ. *Трете літо вже оці дві десятині облогуєть.* Харьк.

Обложенець, -нця, м. Осажденный.

Обложіти, -жу́, -жиш, гл. 1) = Обікласти. Пан обложив біля себе роботників. Грин. І. 217. 2) Уложитъ (спать). Я обложив її з дітьми, — було це уночі. Новомоск. у. 3)

Обложить, осадить. Ой ні, не татари, — християнська сила, мов хмарами грімучими табор обложила. К. Досв. 7. 4) безл. **Його обложило.** У него распухла шея — при дифтеритъ, а также при заушницъ. Екатеринославск. г.

Обложітися, -жуся, -жишся, гл. 1) = Обікластися 1. Стань, каже, серед церкви, обложись вальками і возьми з собою торбинку груш. Рудч. Ск. II. 29. Зеленіли то там, то там, обложившись полями, хутірські сади. Мир. ХРВ. 8. 2) Окружить себя. Обложився дітьми, як дід онучами. Ном. № 9185.

Облокі, -ків, м. мн. = Оболоки. Буйний вітер, розгонь хмари, облоки очисть. Чуб. V. 2. Сидить Господь Ісус Христос на святих облоках. Грин. III. 148.

Обломити, -млю, -миш, гл. Обломать, сломать. Мій кінь стані не простойть, моя зброя кілка не обломить. Чуб. V. 151.

Обломитися, -млюся, -мишся, гл. Обломиться, сломаться. Вісь обломилась. К. І. 48.

Облопатися, -паюся, -ешся, гл. Обожраться.

Облуд, -да, м. Названіе злого духа. Чуб. І. 191.

Облуда, -ди, ж. 1) Лицемѣріе, притворство, обманъ. Хто облудов віддихає, най нігди щастя не має. Гол. І. 299. 2) об. Лицемѣръ, лицемѣрка, притворщикъ, притворщица.

Гадалам ся, мій миленький, втопити, щоб з тобою, облудою не жити. Гол. І. 282. Ой не жаль же мі того вина й меду, же 'м пив, ой но мі жаль, же 'м з облудов оженив. Гол. IV.

207. 3) Призракъ; обманний видъ; только видъ внѣшній, а въ дѣйствительности того, что должно быть, нѣтъ. Мнж. 187. Тремтів, як на дереві облуда. Полт. Облуда одна стоить, а яка хата хороша була. Екатериносл. г. Літав до однієї жінки змії, та так її перевів, шо тільки одна у неї чоловіча облуда. Мнж. 9. Ум. **Облудка.**

Облудка, -ки, ж. 1) Ум. отъ облуда. 2) Оболочка верхняя, кожица (напр., яблока). Як положиш кислцию у піч спектись, то шкура її репне. У всякій кислциці у середині є сік і воздух; од тепла сік закипа і з його робиться пара, а воздух роздається.... і вони розривають облудку. Дещо.

Облудний, -а, -е. Лицемѣрный, притворный. Який тепер світ облудний. Чуб. V. 4. Облудна мова.

Облудник, -ка, м. Лицемѣръ, притворщикъ.

Облудниця, -ці, ж. Лицемѣрка, притворщица.

Облудність, -ности, ж. Лицемѣріе, притворство.

Облудно, нар. Лицемѣрно, притворно.

Облудзати, -заю, -еш, гл. Ошелушить.

Облук, -ка, м. 1) Согнутый пруть, дуга (отдѣльно и какъ часть снарядовъ). Шух. І. 224, 225. 2) Лука сѣдла. Шух. І. 252.

Облупати, -ся. См. Облупувати, -ся.

Облупити, -ся. См. Облуплювати, -ся.

Облуплений, -а, -е. Ободранный. Знають як облупленого (кого). Превосходно знають, насквозь видять. Мнж. 168.

Облуплювати, -плюю, -еш, сов. в. облупити, -плю́, -пиш, гл. 1) Обдирать, ободрать, очиститъ, снятъ кожу, шелуху. Дав яєчко та ще й облупи. Ном. № 2700. Йому облупи

та ще і в рот положи. *Ном. № 2700. Бодай вас луп облупив. Харьк. г. 2) Обобрать, ограбить.*

Облуплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. облупитися, -плюся, -пишся, гл.

Обдираться, ободраться, облупиться, обвалиться. Хати не обмаже: облупиться, обсиплеться. Г. Барв. 224.

Облупувати, -пую, -єш, сов. в. облупа́ти, -паю, -єш, гл. *Обковыривать, обковырять, отрывать, отбивать, отбить обмазку. Щоб не облупувало дощем огради, залізом покрили. Харьк. г. Облупала стіну, — буду знову мазати, бо погано було. Харьк.*

Облупуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. облупатися, -паюся, -єшся, гл. *Объ обмазкѣ: отставъ, отпадать, отпасть. Стіна облупалася.*

Облюбі́ти, -блю́, -би́ш, гл. *Полюбить. Ой як би я учинив зроду над тобою, коль я собі облюбив тебе ще змолоду. Гол. II. 413.*

Облюдні́ти, -нію, -єш, гл. = Вилюдні́ти. *Лубен. у.*

Обляга́ти, -гаю, -єш, сов. в. облягті́, -ля́жу, -жеш, гл. 1) *Ложиться, лечь, расположиться вокругъ. Облягли собаки кругом стерва. 2) Окружать, окружить. Ой уже ж наші славні запорожці та й невеселі стали: ой облягли їх, облягли москалі та всіма сторонами. ЗОЮР. II. 256. 3) Осаждать, осадить. Турки, татари брами облягли і вже патріарсі голову з плеч зняли. Чуб. I. 160. 4) Ложиться, лечь, улечься. Люде саме облягли — поснули кріпко, не достукаєшся. Г. Барв. 99. Вороженьки спать обляжуть, — піду погуляю. Чуб. 5. 557. 5) Только сов. в. Слечь. Обліг мій братчик, лежить. 6) О ночи: наступать, наступить. Як облягла ніч, — він і виїхав. Мнж. 31. Отто йдуть та йдуть, і облягла їх ніч, — т. е. застигла ихъ ночь. Мнж. 42.*

Обляги, -гів, м. мн. *Время, когда ложатся спать. Як бачилась, так і бачуся з Павлусем в старечі обляги. Г. Барв. 233.*

Обля́гма, обля́гома, нар. *Въ то время, когда ложатся спать. А вона вернулась уже додому дуже облягома, а на другий день і захворіла. Кобел. у.*

Облягти. См. **Облягати.**

Облягті́ся, -ля́жуся, -жешся, гл. *Лечь (спать). Як вернулась, уже батько й мати обляглися. Г. Барв. 236.*

Облямі́вка, -ки, ж. *Кайма, обшивка. Вас. 155.*

Обля́мка, -ки, ж. = Облямі́вка. *Вх. Лем. 441.*

Облямо́увати, -вую, -єш, сов. в. облямувати, -му́ю, -єш, гл. *Окаймлять, окаймить. КС. 1893. ХП. 449. Лице кругом облямоване кучерявою білою чуприною та хвилястою бородою. Г. Барв. 251.*

Облямуватися, -муюся, -єшся, гл. *Окаймляться. Облямувалось берегами широке озеро. Щог. Сл. 102.*

Обля́пати, -ся. См. **Обляпувати, -ся.**

Обля́пувати, -пую, -єш, сов. в. обля́пати, -паю, -єш, гл. *Забрызгивать, забрызгать крупными большими брызгами.*

Обля́пуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. обля́патися, -паюся, -єшся, гл.

Обрызгиваться, обрызгаться большими, крупными брызгами.

Обля́скати, -каю, -єш, гл. = Обля́пати. *Я так обляскала у віск запаску. Кролев. у.*

Облячи́, -ля́жу, -жеш, гл. = Облягти. *Желех.*

Обля́шити, -ся. См. **Облящувати, -ся.**

Обля́шувати, -шую, -єш, сов. в. обля́шити, -шу, -шиш, гл. Ополячивать, ополячить.
Ти кажеш, що жінка мене обляшила. К. ЧР. 217.

Обля́шуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. обля́шитися, -шуся, -шишся, гл.
 Ополячиваться, ополячиться.

Обмазати, -ся. См. **Обмазувати, -ся.**

Обмазувати, -зую, -єш, сов. в. обмазати, -мажу, -жеш, гл. 1) Обмазывать, обмазать.
Замісила глину, полізла в піч, обчистила, обмазала. Рудч. Ск. II. 56. 2) Пачкати, выпачкати.

Обмазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. обмазатися, -жуся, -жешся, гл. 1) Быть обмазываемымъ, обмазаннымъ. *Поки ще та хата обмажеться до краю, то її тричи дощі обполощуть. Небо сірими хмарами обмазалось, — т. е. покрьлось.* Мир. ХРВ. 60. 2) Выпачкиваться, выпачкаться.

Обмаїти. См. **Обмаювати.**

Обмакогони́ти, -ню, -ниш, гл. = Обмакотирити. *Добре обмакогонили дитину — неначе бритвою.* Харьк.

Обмакоті́жити, -жу, -жиш, гл. = Обмакотирити. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Обмакоті́рити, -рю, -риш, гл. Остричь очень низко при самомъ тѣлѣ. *Оце обмакотирили хлопця, що й тіло світиться.* Харьк. у.

Обмалкувато, нар. = Обмаль. *Та воно таки бач сього борошна обмалкувато буде, нічого вже тут казати.* Новомоск. у.

Обмаль, нар. Маловато. *Пшениці у нас тепер обмаль, не вродила.* Павлогр. у.

Обмальо́вувати, -вую, -єш, сов. в. обмалювати, -люю, -єш, гл. Окрашивать, окрасить, расписывать, расписать красками. *Труну збудувати ще й обмалювати.* Чуб. III. 155. 2) Обрисовывать, обрисовать.

Обмальовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. обмалюватися, -лююся, -єшся, гл. 1) Быть окрашиваемымъ, расписаннымъ (красками). 2) Обрисовываться, обрисоваться.
Богиня Сонце (в колядках) обмальовується такими блискучими фарбами. Левиц. Світ. 10.

Обмана, -ни, ж. 1) Обманъ, надувательство. *Як будеш посилати обманою, то будеш в сирій землі пропадати.* Грин. III. 237. *Це вже світова обмана та й годі: учора осьмушечка була півкопи, а сьогодні три гривні.* Лебед. у. 2) об. Обманщикъ, обманщица. *Дівчино-рибчино, яка ж ти обмана!* Грин. III. 209. Ум. **Обманонька.**

Обманити. См. **Обманювати.**

Обманний, -а, -е. Обманный, обманчивый, лживый. *Смерте ж моя возбранная, ой яка ж ти обманная, — чом ти мене не звістила, як до мене приходила?* Грин. III. 144.

Обманник, -ка, м. Обманщикъ. *А ти зрадник, ти обманник і тись мя обманив.* Чуб.

Обманниця, -ці, ж. Обманщица.

Обманювати, -нюю, -єш, сов. в. обманити, -ню́, -ниш, гл. Обманывать, обмануть.
Оттак наші сіромахи жидів обманюють: виніс сім мішків із погріба глини та шажка й луп! Ном. № 10595. *Наталка обманювала вас, коли казала, що ви їй не рівня.* Котл. НП. 355.

Обмарі́ти, -рю́, -риш, гл. Произвести галлюцинацію, обмануть, обморочить.
Здавалося шкана, аж ослін! — аже ж обмарило. Це він не приходив, а так мене щось

обмарило. Лебед. у. *Блукаю в лісі: відкіля не вийду, знову на те ж місце, неначе нечиста сила обмарила мене.* Канев. у.

Обмаслити, -лю, -лиш и обмасльонити, -ню, -ниш, гл. Обмаслить, помаслить.

Обмастити. См. **Обмащувати.**

Обмах, -ху, м. Обхватъ. *Дуби утовшки на обмах.* Харьк. у.

Обмахало, -ла, с. Опахало, которимъ отгоняють мухъ. Сторожъ бахчи иронично о себѣ: *На баштані стій обмахалом цілісінький день: птиця клює, дівтора краде.* Лебед. у.

Обмахлярувати, -рую, -еш, гл. Обмошенничать.

Обмахнути, -ся. См. **Обмахувати, -ся.**

Обмахорити, -рю, -риш, гл. = Обмахлярувати. *Він мене зовсім обмахорив.* Київ.

Обмахувати, -хую, -еш, сов. в. обмахнути, -ну́, -не́ш, гл. Обмахивать, обмахнуть, смахнуть.

Обмахуватися, -хуюся, -ешся, сов. в. обмахнутися, -ну́ся, -не́шся, гл.

Обмахиваться, обмахнуться, отмахнуться. *Обмахувався, оборонявся руками.* Левиц. Пов. 165.

Обмацати, -ся. См. **Обмащувати, -ся.**

Обмацки, нар. Ощупью.

Обмащування, -ня, с. Ощупывание.

Обмащувати, -щую, -еш, сов. в. обмацати, -цаю, -еш, гл. Ощупывать, ощупать. Драг. 48. *Він обмацав її скрізь.*

Обмащуватися, -щуюся, -ешся, сов. в. обмацатися, -цаюся, -ешся, гл. Ощупывать, ощупать себя или вокруг себя. *Обмацавсь — шило коло мене.* Грин. II. 336.

Обмащувати, -щую, -еш, сов. в. обмастити, -щу́, -сти́ш, гл. 1) Обмасливать, обмаслить, обсаливать, обсалить. 2) Обмазывать, обмазать глиной. *Піч до неї і говорить: «Дівко, дівко, обмасти мене!»* Чуб. II. 67.

Обмаювати, -маюю, -еш, сов. в. обмоїти, -маюїш, гл. Украсить зеленью. (Од клечання) *в хаті стало як у садочку: і зелено, і запашно... Отак обмаївши, раділа стара, позираючи на прибрану хату.* Св. Л. 273.

Обмежити. См. **Обмежувати.**

Обмежувати, -жую, -еш, сов. в. обмежити, -жу, -жиш, гл. Проводить, провести межу вокруг, обмежевать, ограничивать, ограничить.

Обмерзати, -заю, -еш, сов. в. обмерзти, -зну, -неш, гл. Обмерзать, обмерзнуть.

Прийде марець, то обмерзне старцю палець. Ном. № 413. *Сірий вовк тут опинився, обмерз, забовтався.* Греб. 385.

Обмерлий, -а, -е. Обмершій, впавшій въ обморокъ. *Її принесли додому обмерлу.* Мир. Пов. I. 171.

Обмертвіти, -вію, -еш, гл. Лишиться сознання, обмереть. МВ. II. 109.

Обмерти. См. **Обмірати.**

Обме́сти. См. **Обмітати.**

Обметиця, -ці, ж. 1) Остатки муки на жерновахъ и ящикѣ, покрывающемъ ихъ, обыкновенно обметаемые. *Ухопив як собака обме́тиці.* Потерпѣль неудачу. Ном. № 12156. 2) Родъ вышивки. Шух. I. 155, 156.

Обмива́ння, -ня, с. Обмывание, омовение. *Це обмивання треба зробити по заході сонця.* Чуб. I. 123.

Обмивати, -ваю, -еш, сов. в. **обмити, -мию, -еш**, гл. Обмывать, обмыть. *Узяв чобіт, пішов обмивать до ставка.* Рудч. Ск. I. 67. Значить еще: мыть, обмывать кого либо постоянно, обмыть. *Треба (діти) й обіпрать, треба й обчесать, треба й обмивать.* Мил. 222. *Жінка обшиє, обмиє, нагодує, ще й поськає.* О. 1862. IV. 77.

Обмиватися, -ваюся, -ешся, сов. в. **обмитися, -миюся, -ешся**, гл. Обмываться, обмыться, омываться, омыться.

Обмила, -ли, ж. 1) = **Помилка**. *Обмила не заплатила.* Ном. № 13271. 2) Раст. Омела. Шух. I. 18.

Обмилитися. См. **Обмилитися**.

Обмилятися, -ляюся, -ешся, сов. в. **обмилитися, -люся, -лишся**, гл. Ошибаться, ошибиться. *Це він обмилився: треба дві копійки, а він дав три.* Пирят. у. *Слухайте, тату: у вас, чи пак у мене, буде синок, — сказала я, обмилившись з radoців.* Г. Барв. 279. *Я бачу, що тут добре обмиливсь.* Греб. 349.

Обмина́ти, -наю, -еш, сов. в. **обмину́ти, -ну́, -не́ш**, гл. Обходить, обойти, пропускать, пропустить. *Обминає Ганна великі биті шляхи, іде вона ярами та долинами.* Левиц. I. 62. *Кругом тебе живуть воріженьки, та нікуди обминути.* Мет. 60.

Обминувати, -ну́ю, -еш, гл. = **Обминути**. *Ввесь мак обламав, тільки одну да маківку да й обминував.* Чуб. III. 173.

Обминути. См. **Обминати**.

Обмину́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Разъехаться съ кѣмъ въ дорогѣ.

Обмислити, -слю, -лиш, гл. Снабдить. *Ми тебе і хлібом, і одежою обмислимо.* К. ЧР. 264. *На попа за се козацтво нарікало... Роковициною його не обмисляло.* К. МБ. X. 3.

Обмити, -ся. См. **Обмивати, -ся**.

Обмитити, -чу, -тиш, гл. Обложить таможенной пошлиной.

Обмівний, -а́, -е́. Клеветнический. Желех.

Обмівник, -ка, м. Клеветникъ. Желех.

Обмівниця, -ці, ж. Клеветница. Желех.

Обміжний, -а, -е. Пограничный, межевой.

Обміжок, -жка, м. Узкая полоса земли между нивами. Харьк. г.

Обміна, -ни, ж. = **Відміна**. Звенигор. у.

Обмініти, -ню́, -ниш, гл. 1) Обмѣнить. Рудч. Ск. II. 130. **Хліб обмінити**. При сватовствѣ обрядовый обычай: обмѣнять хлѣбъ сватовъ на хлѣбъ родителей невѣсты. Г. Барв. 257. *Обмінили хліб, а в неділю й весілля.* Мир. ХРВ. 14. 2) Купить свѣчу въ церкви. *Свічку обмінить, старцям грошенят роздасть.* Кв. *Оце тобі шажок, — свічку обміниш Божі Матері.* Сим. 179. 3. Измѣнить. *То Савка раду обмінив.* Мкр. Г. 63.

Обмінок, -нка, м. = **Відмінок**. Рк. Левиц.

Одмінча, -чати, с. = **Відмінча**. Рк. Левиц.

Обмінювати, -нюю, -еш, сов. в. **обміняти, -няю, -еш**, гл. Обмѣнивать, обмѣнять.

Обмінюватися, -нююся, -ешся, сов. в. **обмінятися, -няюся, -ешся**, гл. Обмѣниваться, обмѣняться. *Самими писанками було обмінююсь, як христосуюсь із подругами.* Г. Барв. 64.

Обміняння, -ня, с. Обмѣнъ. *Пав'яний вінець до вінчання, срібний перстінъ до обмінянних.* Гол. IV. 548.

Обміняти, -ся. См. **Обмінювати, -ся**.

Обмірання, -ня, с. Летаргія.

Обмірати, -раю, -єш, сов. в. **обмерти, обіму, -реш**, гл. 1) Обмирать, обмереть; впадать, впасть въ летаргію. Привели до неї одну нашу таки бабу, стару престаренезну, що недавно обмірала і на тім світі була. ЗОЮР. I. 304. 2) Впадать, впасть въ обморокъ. Як почне пані обмірати та стогнати, та в крик викрикувати!.. МВ. (О. 1862. III. 60).

Обмірковувати, -вую, -єш, сов. в. **обміркувати, -кую, -єш**, гл. Обдумывать, обдумать. Вона й зробить усе, і доглядить усього, і обміркує все. МВ. II. 19.

Обміркуватися, -куюся, -єшся, гл. Разсудить, обсудить, размыслить. Обміркуйся гаразд. МВ. II. 112.

Обмірок, -рка, м. Недозрѣвшее, засохшее зерно. См. **Замірок**.

Обміряти, -ряю, -єш, сов. в. **обміряти, -ряю, -єш**, гл. 1) Измѣрять, измѣрить. 2) Обмѣривать, обмѣривать.

Обмітати, -таю, -єш, сов. в. **обмести, -мету, -теш**, гл. Обметать, обмести. І криниченьку обрубить, і василечком обмете. Чуб. III. 150. Візьми вінок та обмети біля хати. Харьк.

Обмітка, -ки, ж. = **Обметиця** 2. Шух. I. 170.

Обміть, -ті, ж. Стремнина или водоворотъ съ быстрымъ теченіємъ. Вас. 173.

Обмішка, -ки, ж. Отруби или мука, подмѣшиваемыя къ корму домашнихъ животныхъ. Київ. г.

Обмова, -ви, ж. Злословіе, клевета, наговоръ. Най же нас обох поховають, нехай же людські обмови устануть. Гол. I. 202. Я гордував обмовою людською. К. ЦН. 259. Ум. **Обмовонька, обмовочка**.

Обмовити. См. **Обмовляти**.

Обмовляти, -ляю, -єш, сов. в. **обмовити, -влю, -виш**, гл. Наговаривать, наговорить, обговаривать, обговорить, злословить, оклеветать. Не любить мене свекруха, обмовляє мене. МВ. I. Не по правді мене обмовляєте! Я не злодійка, пані. МВ. (О. 1862. III. 70).

Обмовонька, обмовочка, -ки, ж. Ум. отъ **обмова**.

Обмока́ти, -каю, -єш, сов. в. **обмокнути, -ну, -неш**, гл. Обмокать, обмокнуть, намокать, намокнуть. Розсохлась була діжка, а налив води, то й обмокла. Сидів горобець на крокві, в його крильця обмокли. Грин. III. 663.

Обмоли́твувати, -вую, -єш, гл. Дать молитву рожениць. Рк. Левиц.

Обмолодь, -ді, ж. Молодые побѣги. Радом. у.

Обмоло́т, -ту, м. Окончаніе молотьбы.

Обмоло́ти, -мелю, -леш, гл. Обмолотъ.

Обмолотини, -тин, ж. мн. Окончаніе молотьбы и угощеніе по этому случаю. Всі обмолотини попили, а вдова ще й не починала молотити. Г. Барв. 263. Таких обмолотин ще ніхто не справляв молотникам. Г. Барв. 327.

Обмолотися, -мелюся, -лешся, гл. 1) Обмолоться. Камінь у млині вже обмолосся. Васильк. у. 2) Окончить молотъ.

Обмолотити. См. **Обмолочувати**.

Обмолотитися, -чусь, -тишся, гл. Окончить молотьбу.

Обмоло́чувати, -чую, -єш, сов. **обмолотіти, -чу́, -тиш**, гл. Обмолачивать, обмолотить, смолотить. Треба увесь овес обмолотити. Як би навіть обмолотив того озереда, ще б корців зо два жита взяв. Драг. 3.

Обморок, -ку, м. — *берé кого́. Дурно кому. Мене обморок бере, такі млію... Руки, ноги трусяться.* Г. Барв. 212.

Обморока, -ки, ж. = **Морока.**

Обморочити. См. **Обморочувати.**

Обморочувати, -чую, -єш, сов. в. обморочити, -чу, -чиш, гл. Одуриять, одурить, лишити свідомість.

Обмоскалити, -ся. См. **Обмоскалювати, -ся.**

Обмоскалювати, -люю, -єш, сов. в. обмоскалити, -лю, -лиш, гл. Обрусить, обрусить. Желех.

Обмоскалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. обмоскалитися, -люся, -лишся, гл. Русьть, обрусьть.

Обмостити. См. **Обмощувати.**

Обмотати, -ся. См. **Обмотувати, -ся.**

Обмотувати, -тую, -єш, сов. в. обмотати, -таю́, -єш, гл. Обматывать, обмотать. *То росплете, то круг шиї тричі обмотав* (коси). Шевч.

Обмотуватися, -туюся, -єшся, сов. в. обмотатися, -таюся, -єшся, гл. Обматываться, обмотаться.

Обмочити. См. **Обмочувати.**

Обмочитися, -чүся, -чишся, гл. Замачиваться, замочиться. *Хоч по шию в воду та до свого роду, хоча й обмочуся — в роду обсушуся.* Чуб. V. 474.

Обмочувати, -чую, -єш, сов. в. обмочити, -чу́, -чиш, гл. Обмачивать, обмочить.

Обмощувати, -щую, -єш, сов. в. обмостити, -щу́, -стиш, гл. Обкладывать, обложить чѣмъ. *Посадив у возик, обмостив подушками.* Грин. II. 225.

Обмурзаний, -а, -е. = **Замурзаний.** Лохв. у.

Обмурзатися, -заюся, -єшся, — гл. = **Замурзатися.** Лохв. у.

Обмуровувати, -вую, -єш, сов. в. обмурувати, -ру́ю, -єш, гл. Обводит, обвести каменной стѣной. *Обмуровав двір білим каменем; а ворітчка з жовтої меді.* Мет. 338.

Обмуровуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. обмуруватися, -ру́юся, -єшся, гл. Ограждаться, оградиться каменной стѣной.

Обнатужити, -ся. См. **Обнатужувати, -ся.**

Обнатужувати, -жую, -єш, сов. в. обнатужити, -жу, -жиш, гл. Обременять, обременить. *Обнатужили його роботою.* Харьк. г.

Обнатужуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. обнатужитися, -жуся, -жишся, гл. Обременяться, обремениться, быть обремененнымъ. *Обнатужитися роботою.* Змієв. у.

Обне́сти. См. **Обносити.**

Обнизати. См. **Обнизувати.**

Обнизувати, -зую, -єш, сов. в. обнизати, -жу, -жеш, гл. Унизывать, унизать. *Усі груди так і обнизала намистом з червінцями.* Київ. г.

Обника́ти, -каю, -єш, гл. Обойти, вездѣ заглядывая. *Він там обникає і по сусідських хатах, і по огородах, і скрізь.* Сим. 198. *Мов собака обникав усе село, заглядаючи в кожен двір.*

Обніж, -жі, ж. = **Обніжжя.** *Вже бжолка за обніжжю летіла, гудучи.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Обніжжя, -жя, с. 1) Часть стола подъ крышкой, въ которой находятся выдвигные ящики. Вх. Зн. 42. 2) Цвѣточная пыль у пчелы на ногахъ, Липов. у.

Обніжок, -жка, м. 1) = **Обміжок.** Ном. № 10172. *Упав сніжок на обніжок.* Мил. 65. 2) *мн.* Шерсть съ овечьихъ ногъ. О. 1861. IX. 178. Вас. 198. 3) *мн.* Перекладины между ножками стола или стула.

Обнімання, -ня, с. = **Обіймання.** Котл. Ен. *На хвилину з милим обнімання, довгі роки горя-горювання.* К. Досв. 121.

Обнімати, -ся, гл. = **Обіймати, -ся.**

Обнімчити. См. **Обнімчувати.**

Обнімчувати, -чую, -єш, сов. в. обнімчити, -чу, -чиш, гл. Онѣмечивать, онѣмечить.

Обно́ва, -ви, ж. 1) Обнова, обновка. *Чого се тобі так треба сорочки тії? — Обнови заманулось.* МВ. (О, 1862. I. 89). 2) Откидной воротник шубы. Гол. Од. 17, 76.

Обновець, -вця, м. Первый снѣгъ. Вх. Уг. 255.

Обновити, -ся. См. Обновляти, -ся.

Обновля́ти, -ляю, -єш, сов. в. обновити, -влю́, -виш, гл. Обновлять, обновить.

Обновлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. обновитися, -влю́ся, -вишся, гл. Обновляться, обновиться. *Діла добрих обновляться, діла злих загинуть.* Шевч.

Обно́сити, -шу, -сиш, сов. в. обнесі́ти, -несу́, -се́ш, гл. 1) Обносить, обнести. *Він так щиро всіх обносить горілкою.* 2) Злословить на кого, клеветать, оклеветать. Вх. Зн. 42.

Обносити, -ся. См. Обношувати, -ся.

Обношувати, -шую, -єш, сов. в. обнесі́ти, -шу́, -сиш, гл. 1) Обнашивать, обносить. *Обноси мої чоботи, бо на мене вони тісні.* 2) Обрывать, оборвать украдкой. *фрукты съ деревьевъ. Дітвора всі груші обносила.*

Обно́шуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. обноситися, -шуся, -сишся, гл.
Обнашиваться, обноситься. *Звісно, у дорозі трошки обносивсь.* Стор. I. 205. *За дорогу припала пилом, обносилаь, обтопталась.* Г. Барв. 241.

Обно́чувати, -чую, -єш, гл. Переночевать. *Рідні — крий Божа Мати, та ні в кого обночувати.* Ном. № 9338.

Обно́чуватися, -чуюся, -єшся, гл. Стать на ночлегъ.

Обнюхати. См. **Обнюхувати.**

Обню́хувати, -хую, -єш, сов. в. обнюхати, -хаю, -єш, гл. Обнюхивать, обнюхать.

Обня́ти, -ся. См. Обіймати, -ся.

Обобічний, -а, -е. Находящийся по обѣимъ сторонамъ рѣки.

Обов'язати, -ся. См. Обов'язувати, -ся.

Обов'язковий, -а, -е. Обязательный. Желех.

Обов'язок, -зку, м. Обязательство; обязанность, долгъ.

Обов'язувати, -зую, -єш, сов. в. обов'язати, -жу, -жеш, гл. Обязывать, обязать.

Обов'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. обов'язатися, -жуся, -жешся, гл.
Обязываться, обязаться.

Ободі́стий, -а, -е. Согнутый, дугообразный. *В ободистих голоблях коняка краще везе як у рівних.* Рк. Левиц.

Ободня́к, -ка́, м. Человѣкъ, дѣлающей ободья. Радом.

Ободувати, -дую, -єш, гл. Выгинаться ободомъ. Мнж. 187.

Ободя́к, -ка, м. Колесо съ цѣльнымъ ободомъ. Подляс.

- Ободяри́тися, -рюся, -ришся**, гл. Оправиться, окрѣпнуть. *Кінь був плохий, та замучений, а тепер ободярився.* Харьк.
- Обо́е, обо́х, обо́м, обо́ма**, числ. Обое. Въ приложеніи къ людямъ **обое** употребляется только въ томъ случаѣ, если говорится о мужчинѣ и женщинѣ вмѣстѣ. *Є в мене криниця край перелазу, та вмиемость, милесенький, обое разом.* Чуб. V. 54. Ум. **Обойко**.
- Обо́з, -зу**, м. Лагерь, станъ. *Сина посилав до військового обозу, а сам знав одну церкву.* К. ЧР. 14. *Пусти мене, коменданте, з обозу до дому.* Чуб. V. 332.
- Обо́зний, -ного**, м. Въ старомъ козацкомъ войскѣ: высшій военный чиновникъ, завѣдывающій обозомъ и артиллеріей, начальникъ штаба. *Забрали гетьмана Остряницю, обозного Сурлика.* Стор. М. Пр. 161.
- Обойко**, числ. Ум. отъ **обое**. *Хлопець і дівчинка, обойко як з воску вилились у матір.* ЗОЮР. II. 33.
- Оболо́к, -ка**, м. 1) Окно. *По під мій оболок до другої ходить.* Гол. III. 389. 2) мн. Оболоки. *Лазурь небесная. Це, що ми бачим над собою синє, до це ще не небо, а це оболоки, а те, що ходить по під оболоками, до то хмара.* Чуб. I. 2. См. **Облак**.
- Оболо́на, -ни**, ж. 1) Кожа, оболочка. Вх. Лем. 441. 2) Оконное стекло. 3) Дверца кареты. ЗОЮР. II. 54. Ум. **Оболонка**. МВ. (О. 1862. I. 92). *А з оболонками вікно в садочок літом одчинялось.* Шевч.
- Оболо́нь, -ні**, ж. Низменное луговое пространство. Мкр. Н. 23. *В чистім полі на оболоні там іграв коник вороненький.* Нп. *Приїхав гість та й став на поміст, розпустив коні по всій оболоні.* Ном. стр. 291, № 32.
- Обомлі́ти, -млію, -еш**, гл. Обомлѣть. *То удова, старая жона, коня уздріла, — вся обомліла.* Макс.
- Обопі́льний, -а, -е**. Взаимный, обоюдный. Чуб. VI. 339.
- Обопі́льність, -ности**, ж. Взаимность. Чуб. I. 276.
- Обопі́льно**, нар. Взаимно. *Не долюбляв тільки батько удови, що така вона своєумка, непокірлива; не долюбляла і вона його обопільно.* МВ. II. 79.
- Обора, -ри**, ж. 1) Загонъ (загороженное мѣсто для скота). *Сімсот овець на оборі.* Нп. *Тобі, мати, новії обори, мені давай рябії корови.* Мет. 2) Желобокъ въ видѣ круга, сдѣланный циркулемъ или подобнымъ инструментомъ въ деревѣ — напр., чтобы вырѣзать дно круглаго сосуда или для инкрустированія предмета втискиваемымъ въ желобокъ металломъ. Шух. I. 250, 277, 281. 3) Круглая дыра въ обуви, сквозь которую протягиваются волокни. Шух. I. 121.
- Оборати, -рю, -реш**, гл. Обойти плугомъ.
- Оборати́ся, -рюся, -решся**, гл. Окончить запашку.
- Оборі́г, -рога**, м. Крыша на четырехъ столбахъ, подъ которой складываютъ сѣно или разный хлѣбъ; она опускается по мѣрѣ убыли находящагося подъ ней. Гол. Од. 35. Шух. I. 108. *Ой лишу я косу в стозі, граблі в оборозі.* Гол. II. 418. *Як жито в оборозі, то надія в Бозі.* Ном. № 10130. **Ходити оборога**. Святочная игра (на праздникъ Пасхи); въ церковной оградѣ четыре человекъ соединяются внизу, а два стоятъ у нихъ на плечахъ и такъ ходятъ. То же см. **Вежа, Дзвіниця**. МУЕ. III. 44. Ум. **Оборожок**.
- Обороватий, -а, -е**. Круговидный. Шух. I. 284.
- Оборожень, -жня**, м. = Оборожина. Желех.

Оборожина, -ни, ж. Столбъ въ оборозі. Вх. Зн. 42. Желех.

Оборона, -ни, ж. Защита, оборона. *Сорока в ворони просить оборони.* Ном. № 1566.

Оборонець, -нця, м. Защитникъ, заступникъ. *Мали пани на Вкраїні добрі оборонці, звірилися сотникові уманському Гонті.* Нп.

Оборонити, -ся. Обороняти, -ся.

Оборонний, -а, -е. Защитительный. *Не бійсь, каже батько, оборонна рука є! Він тебе поб'є, то й йому не минеться.* Черниг. г.

Оборонник, -ка, м. = Оборонець. Ум. **Оборонничок.** *Батечку, мій голубчику, мій оборонничку, моя затулочко, оборони мене від лихої години, від невірної дружини.* Г. Барв. 274.

Обороня́ти, -няю, -єш, сов. в. оборонити, -ню́, -ниш, гл. Защищать, защитить. *Він од вовків оборонить.* Чуб. *Оборони мене й мою матінку од лютого ворога.* Стор. І. 77. *Як би оддала дочку заміж, то й мала б, хто вас обороняв би.* Котл. НП. 367.

Обороня́тися, -няюся, -єшся, сов. в. обороні́тися, -ню́ся, -нишся, гл. Защищаться, защититься. *Сей і втікав, і оборонявся.* Стор. М. Пр. 84.

Оборота́ти, -таю, -єш, гл. Ошелушить зерно. *Ячмінь оборотають на лозазу. Товчуть у ступі два рази, раз оборотають, другий раз гладять на чисто.* Вх. Зн. 42. *Та оборотай лучче, легше буде після гладити.*

Оборота́ння, -ці, ж. Пшено оборонене, но еше не віяне и не глажене.

Оборса́ти, -саю, -єш, гл. Обвязать, перепутывая веревки. *Оборсай ко мені постолі.* Вх. Зн. 17.

Обору́ч, нар. = Обіруч. *Підняв його оборуч.* О. 1862. VIII. 9.

Обосоні́ж, нар. = Босоніж. *Цілу зіму проходять обосоніж і онучон не знають.* О. 1861. X, 39.

Обочини, -чин, ж. мн. Боковая часть дороги.

Обпада́ти, -даю, -єш, с. в. обпасти, -паду́, -деш, гл. 1) Опадать, опасть. *Вже лист обпадає з дерева.* 2) — кого́. Нападать, напасть со всѣхъ сторонъ.

Обпалити. См. **Обпалювати.**

Обпалювати, -люю, -єш, сов. в. обпалити, -лю, -лиш, гл. Обжигать, обжечь.

Обпарити. См. **Обпарювати.**

Обпарювати, -рюю, -єш, сов. в. обпарити, -рю, -риш, гл. Опаривать, опарить.

Обпаса́ти, -саю, -єш, сов. в. обпасти, -пасу, -сеш, гл. Выпасать, выпасть хорошо. *Обпасіть же, хлопці, добре коні, бо як рушимо, до тогді їм буде не до їжі.* Васильк. у.

Обпасинкувати, -кую, -єш, гл. Обломать побѣги на стебляхъ табаку, кукурузы и пр.

Обпаскуджувати, -джую, -єш, сов. в. обпаску́дити, -джу, -диш, гл. Опачкивать, опачкать, огадить.

Обпаскуджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. обпаску́дитися, -джуся, -дишся, гл. Обмарываться, обмараться, огадиться. *Дитина обпаскудилась.*

Обпасти. См. **Обпадати, обпасати.**

Обпатрати. См. **Обпатрювати.**

Обпатрювати, -рюю, -єш, сов. в. обпатрати, -раю, -єш, гл. 1) Обмывать, обмыть, заботиться о чистотѣ чьего тѣла. *Вона їх обмиває, обпатрює, обшиває, задягає.* 2) Ощипывать перья у птицъ, предварительно опаривъ кипяткомъ.

Обперти, -ся. См. **І. Обпірати, -ся.**

Обпивало, -ла, м. Много пьющій. Рудч. Ск. II. 84.

Обпивати, -ваю, -єш, сов. в. обпити, обіп'ю, -єш, гл. Опивать, опить. *Чи може його обпили, або об'їли?*

Обпиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. обпитися, обіп'юся, -єшся, гл. Опинаться, опиться. *Обпивсь та й заснув у трахтирі.* Мнж. 142.

Обпина́ти, -наю, -єш, сов. в. обіп'ясти, -пну, -неш, гл. Опяливать, опялить, обтягивать, обтянуть, покрывать, покрыть. — **хвартух, попередник.** Надѣвать, надѣть передникъ. *Ой фартушок обіп'яла, чоботоньки вбула.* Гол. I. 59.

Обпина́тися, -наюся, -єшся, сов. в. обіп'ястися, -пнуся, -нешся, гл. Покриваться, покрыться, опялиться. *Обіп'явся рядом.*

Обпінка, -ки, ж. = Обгортка 1. Гол. Од. 71.

Обписати. См. **Обписувати.**

Обпи́сувати, -сую, -єш, сов. в. обписа́ти, -шу, -шеш, гл. Описывать, описать. *Приїхали комисари, весь світ обписали.* Ном. стр. 291. № 37.

Обпитати, -таю, -єш, гл. Спросить (всѣхъ). *Оббігав, обпитав усе село.* Васильк. у.

Обпити, -ся. См. **Обпивати, -ся.**

I. Обпіра́ти, -раю, -єш, сов. в. обперти и обіперти, обіпру, -реш, гл. Опирать, опереть. *Обпер драбину на стіну.*

II. Обпіра́ти, -раю, -єш, сов. в. обіпрати, обперу, -реш, гл. — кого. Стирать, постирать бѣлье чье. *Діти мої, дітенята, люта зіма буде, а хто мене, стару матір, обпірати буде?* Н. п. *Та їх (діти) треба обшити, треба облатати, треба й обіпрати.* Мал. 222.

I. Обпіра́тися, -ряюся, -єшся, сов. в. обпертися и обіпертися, обіпруся, -решся, гл. Опираться, опереться, упираться, опереться.

II. Обпіра́тися, -раюся, -єшся, сов. в. обіпратися, обперуся, -решся, гл. Мыть, помыть себѣ бѣлье.

Обплескати, -плещу, -щеш, гл. 1) Похлопать кругомъ рукою. *Обплескала хліб долонею, а тоді і в піч посадила.* 2) Оклеветать, обнести.

Обплести, -ся. См. **Обплітати, -ся.**

Обплива́ти, -ваю, -єш, сов. в. обпливти и обплисти, -ву, -веш, гл. Обпливать, обплыть.

Обпліта́ти, -таю, -єш, сов. в. обплести, -плету, -те́ш, гл. 1) Оплетать, оплести. *І василечком обмете, і барвіночком обплете.* Чуб. III. 150. 2) Огораживать, огородить.

Обпліта́тися, -таюся, -єшся, сов. в. обплестися, -туся, -тешся, гл. 1) Оплетаться, оплесться, обвиться. 2) Огораживаться, огородиться. (Максим) *обплівся височезною густою лісою з острішком.* Мир. ХРВ. 168.

Обплутати. См. **Обплутувати.**

Обплутувати, -тую, -єш, сов. в. обплутати, -таю, -єш, гл. Опутывать, опутать.

Обплю́вувати, -вую, -єш, сов. в. обплювати, -плюю, -єш, гл. Оплевывать, плевать. *Пху, пху! та й обплює свою погану морду.* Левиц. Пов. 337.

Обплями́ти, -млю, -миш, гл. Запятнать, покрыть пятнами.

Обповза́ти, -заю, -єш, сов. в. обповзти, -зу, -зеш, гл. Оползать, оползти.

Обповивати, -ваю, -єш, сов. в. обповіти, -в'ю, -єш, гл. 1) Обвивать, обвить. *Дивлюсь, аж приятель (хміль) за гілку зачепився, а трохи згодом глядь — всю рожу обповив.* Греб. 371. 2) Пеленать, спеленать.

Обпоганити, -ся. См. Обпоганювати, -ся.

Обпоганювати, -нюю, -єш, сов. в. обпоганити, -ню, -ниш, гл. Осквернять, осквернить, обгадить.

Обпоганюватися, -нююся, -єшся, сов. в. обпоганитися, -нююся, -нишся, гл.
Обгаживаться, обгадиться, оскверняться, оскверниться.

Обпоїти. См. Обпоювати.

Обпоювати, -поюю, -єш, сов. в. обпоїти, -пою, -їш, гл. *Чого ж він не при собі? Хиба обкурили, або обпоїли чим, вражі дочки.* Мир. Пов. I. 163.

Обполіскувати, -кую, -єш, сов. в. обполоскати, -щу, -щеш, гл. Ополаскивать, ополоскать.

Обполіскуватися, -куюся, -єшся, сов. в. обполоскатися, -щуся, -щешся, гл.
Обмываться, омыться слегка. *У воду вскочив, обполоскався, убравсь.* ЗОЮР. II. 61.

Обполоїти. См. Обполювати.

Обполювати, -люю, -єш, сов. в. обполоїти, -лю', -леш, гл. Опалывать, ополоть, ср'язать или повырывать сорняк травы около деревьев, овощей. *Дідова дочка закотила рукава, обполола, обханючила і пісочком обсипала (яблуньку).* Рудч. Ск. II. 55.

Обпоминати, -нею, -єш, гл. Помынуть за упокой. *Треба (покійника) обпоминати.* Мнж. 161, 54.

Обпрядати, -даю, -єш, сов. в. обіпрядсти, обпряду, -деш, гл. — кого. Прядь, спрясть для кого все ему нужно. *Иноді й дівка стара буває досвітчаною матіррю... її і обпрядуть, і обсвітять.* Г. Барв. 57.

Обпухати, -хаю, -єш, сов. в. обпухти, -хну, -неш, гл. Опухать, опухнуть.

Обп'ясти, -ся. См. Обпинати, -ся.

Обрабовувати, -бовую, -єш, сов. в. обрабувати, -бую, -єш, гл. Грабить, ограбить. *А диви, як тя обрабовує.* Каменец. у.

Обрада, -ди, ж. Обсуждение, совѣщаніе; совѣтъ. ЗЮЗО. I. Верес. 29. Ум. **Обрадонька.**
Нема мені обрадоньки од мого нелюба. Мет. 255.

Обрадїти, -дїю, -єш, гл. Обрадоваться. *Обрадїє: тоді співає, всміхається, червонїє.* МВ. II. 97.

Обрадованна, -ної, ж.? *Не мине Рябка обрадованна.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 81).

Обрадонька, -ки, ж. Ум. отъ обрада.

Ображати, -жаю, -єш, сов. в. образити, -жу, -зиш, гл. Оскорблять, оскорбить. *Сли-м кого образив, то перепрашаю.* Гол. III. 509.

Ображатися, -жаюся, -єшся, сов. в. образитися, -жуся, -зишся, гл. Оскорбляться, оскорбиться, обижаться, обидѣться.

Образ, -зу, м. 1) Изображеніе. *І перед образом Вонери горить кадило золоте.* Шевч. 2) Картина. 3) Образъ, икона. *Щоб на тебе образи падали.* 4) Образъ, подобіе. *Умийтеся, образ Божий багом не скверніте.* Шевч. 5) Лицо. *Не бачив Марусеньки в образ.* Нп. *Хоч не бачила вас у образ, та чула й знаю вас.* Харьк. у. Ум. **Образок, образочок, образець.**
Не бачила я миленького вже третій деньочок; не могла ся надивити, як на образочок.

Грин. III. 162. *Образець у нього такий, що він (пан) на жида схожий.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Образа, -зи, ж. Оскорбление. *Даруйте образи, які котрий має.* Гол. III. 509.

Образець, -зця́, м. Ум. отъ образ.

Образити, -ся. См. **Ображати, -ся.**

Образливий, -а, -е. 1) Оскорбительный. 2) Обидчивый.

Образливість, -вості, ж. 1) Оскорбительность. 2) Обидчивость.

Образливо, нар. 1) Оскорбительно. 2) Обидчиво. *Чого ви пристали до мене? гетьте! — образливо одказала Христя.* Мир. Пов. II. 64.

Образник, -ка, ж. = **Божник.** Шух. I. 99.

Образок, -зка, м. 1) Ум. отъ образ. 2) *мн.* Обранки. Раст. *Calla palustris* L. ЗЮЗО. I. 115. Ум. **Образочок.**

Обрамка, -ки, ж. = **Облямівка.**

Обрамóувати, -вую, -єш, сов. в. обрамува́ти, -му́ю, -єш, гл. = Облямóувати, облямувати. *Кептар обрамований.* Шух. I. 122.

Обранити, -ню, -ниш, гл. Ранить. *То мене так підгородяне обранили, — сказав, як я спитав його, чого він закровлений.* Новомоск. у.

Обранка, -ки, ж. Оторочка верхней одежды шурками. Гол. Од. 75.

Обра́ння, -ня, с. Избраніе.

Обрати. См. **Обірати.**

Обра́тися, оберуся, -решся, гл. Найдись. *Нехай між вами обереться хто сміливий та пійде вночі на грішну могилу.* Г. Барв. 459.

Обраховувати, -вую, -єш, сов. в. обрахува́ти, -ху́ю, -єш, гл. 1) Разсчитывать, разсчитать, сосчитывать, сосчитать, вычислить. *Обрахуй лишень усе, щоб завтра було готове їхати у Корсун на ярмарок.* Канев. у. 2) Обдумывать, обдумать. *Не обрахувавши діла сього як слід, ми і Бога зневажаем.* О. 1862. III. 35.

Обраховуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. обрахува́тися, -ху́юся, -єшся, гл. 1) Разсчитываться, разсчитаться. 2) = **Обраховувати.**

Обре́зкий, -а, -е. Опухший, брюзглый. *Вони усі такі збресклі затим, що картоплею живуть.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Обректі́, -ся. См. **Обрікати, -ся.**

Обре́нці, -ців, м. мн. Въ мельничной шестернѣ: два деревянные, желѣзомъ окованные круга, въ которые вставлены цѣвки. Черниг. у. (Седневъ).

Обре́патися, -паюся, -єшся, гл. = Обрепкатися.

Обрепѣжити, -жу, -жиш, гл. Сильно ударить кнутомъ.

Обре́пкатися, -каюся, -єшся, гл. Обожраться.

Обре́пшитися, -шуся, -шишся, гл. = Обрепкатися. Желех.

Обрив, -ва, м. Обрывъ. *Із хмари тихо виступають: обрив високий, гай, байрак.* Шевч.

Обривання, -ня, с. Обрываніе.

Обрива́ти, -ваю́, -єш, сов. в. обі́рвати, -рву, -веш, гл. Обрывать, оборвать. *Терен, терен коло хати, та нікому обі́рвати.* Нп.

Обрива́тися, -ваю́ся, -єшся, сов. в. обі́рватися, -рвуся, -вешся, гл. Розмова все обривалася. Левиц. Пов. 314.

Обривок, -вка, м. Обрывокъ, кусокъ веревки. Ум. **Обривочои.** *Не будь, бичку, на обривочку.* Ном. № 13250.

Обрида, -ди, ж. Отвращеніе, омерзеніе. *Не згадуї тїї халепи людям на обриву.* Полт.

Обридалий, -а, -е. = **Обридлий 1.** Мнж. 187.

Обридати, -даю, -єш, сов. в. обриднути, -ну, -неш, гл. Надоѣдать, надоѣсть. *Годї обридати, бо все однако не віддам.* Полт. *Тепер уже не обридатимуть мені, щоб прийшов.* Стор. МПр. 134.

Обридлий, -а, -е. 1) Надоѣдливый. 2) Противный. *Сякий такий обридлий, да й той до балачки.* Нп.

Обридливість, -вості, ж. = **Обрида.**

Обридливо, нар. 1) Надоѣдливо. 2) Противно.

Обридлий, -а, -е. Опротивѣвшій, противный. *Радіючи кинула б вона сей світ: такий він їй гіркий та обридлий.* Мир. Пов. I. 117.

Обридний, -а, -е. = **Обридлий.**

Обридник, -ка, м. Гадкій, противный человекъ. *Ти сам негідник, ти сам обридник, що жінки не маєш.* Гол. I. 262.

Обридно, нар. = **Обридливо.**

Обриднути. См. **Обридати.**

Обрипати, -паю, -єш, гл. Оббить, обвалить. *Обрипав стіну.* Вх. Лем. 441.

Обрипатися, -паюся, -єшся, гл. Оббьется, обвалиться. *Обрипався мур.* Вх. Лем. 441.

Обрис, -су, м. Силуэтъ. *На темному небі чорним обрисом виявлявся з боку Марків вид.* Стор. МПр. 16.

Обриштувати, -вую, -єш, сов. в. обриштувати, -тую, -єш, гл. 1) Обставляют, обставать лѣсами зданіе при постройкѣ. 2) — **гарматами.** Обставляют, обставить, вооружить пушками. *Скавицю гарматами кругом обриштував.* К. ПС. 101.

Обрівняти, -няю, -єш, гл. Обровняютъ.

Обридїти, -джу, -диш, гл. Разрѣдить, сдѣлать рѣже, — напр. лѣсь, вирубивъ нѣкоторыя деревья въ густо растущемъ лѣсу. Рк. Левиц.

Обридкуватий, -а, -е. Рѣдковатый. *Де хлїб обридкуватий, той на зерно кращій, а де густий, там ні.* Полт. г.

Обридчастий, -а, -е. = **Обридкуватий.** *Оця пшениця густа та хороша, а ця обридчаста.* Кобел. у.

Обрїжка, -ки, ж. Ременная или веревочная часть кнута. Вх. Уг. 255.

Обрїзан, -на, м. Обрѣзанный еврей. Рк. Левиц.

Обрїзанець, -нця, м. Серебряный рубль, обрѣзанный съ цѣлью украсть серебра. *Карбованці — не жидівські обрїзанці, а повні.* Сим. 84.

Обрїзати, -жу, -жеш, гл. Обрѣзать.

Обрїзок, -зка, м. 1) Обрѣзокъ. Ум. **Обрїзочок.** *Що й обрїзочки, то на квіточки, а окравочки, то на хрестики.* Чуб. III. 395. 2) **Говорити без обрїзків.** Говорить не стесняясь, съ полной рѣзкостью. Шух. I. 34.

Обрїй, -рїю, м. Горизонта.

Обрїк, -року, м. 1) Обѣтъ. *Обрїк даю більше цього не робити.* Константиногр. у. *Обреклись оброком нищити краї турецькі.* К. МБ. III. 247. *Святому Юру обрїк себе*

оброком. 2) Овесъ съ рубленной соломой для корма лошадымъ. *Горе мені козакові, нема сіна лошакові, нема сіна і оброку.* Чуб. V. 654.

Обріка, -ки, ж. Обѣтъ, обѣщаніе. *Коли вже я дала обріку, то мушу йти пішки до Киіва, а не їхати.* Ковельск. у.

Обріка́ти, -каю, -єш, сов. в. обрєкті́, -речу, -чєш, гл. Обѣщать, пообѣщать. *На заручинах... обрікають молодятам подарунки.* О. 1862. IV. 7.

Обріка́тися, -каюся, -єшся, сов. в. обрєкті́ся, -чуся, -чєшся, гл. Давать, дати обѣтъ. *Старий обрікався у Киів, одже і не довелось йому.* Харьк. См. **Обрік 1**.

Обрікува́тися, -куюся, -єшся, гл. = Обріка́тися. *Обрікувалась поцепити рушник на хрест.* Ковел. у.

Обрї́тєннє, -нє, с. Праздникъ Обрѣтенія главы Іоанна Крестителя (24 февраля). *На Обрїтєннє обертаються птиці до гнізда, хлібороби до плугів.* Ном. № 523.

Оброба, -би, ж. = Обробка.

Обробити, -ся. См. **Обробляти, -ся.**

Обробка, -ки, ж. Обработка, отдѣлка. Желех.

Обробля́ти, -бляю, -єш, сов. в. обробити́, -блю́, -биш, гл. Обрабатывать, обработать, отдѣлывать, отдѣлать.

Обробля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. обробити́ся, -блю́ся, -бишся, гл. 1)
Оканчивать, окончить работы, покончить съ работами. *Помолилась, що в полі обробилась.* Чуб. III. 234.

Обродити́ся, -джу́ся, -дишся, гл. Разрѣшиться отъ бремени. *Да як вона обродилась, то найшлось троє діток — хлопці.* Рудч. Ск. II. 90.

Оброслий, -а, -е. Обросшій.

Оброста́ти, -таю, -єш, сов. в. обрости́, -сту́, -сте́ш, гл. Обростать, обрости. *Коло живої кости м'ясом мусить обрости.* Ном.

Обро́сть, -ти, ж. Побѣги. *Обро́сть на дереві.* Кролев. у. *У нашого роду обрости мало, рід щось не плодовитий.* Г. Барв. 275.

Обро́ть, -ті, ж. Недоуздокъ, веревочная узда безъ удиль. Чуб. I. 201. Ном. № 11207. *Бодай же тії коні воронії да й обротей не зносили.* Грин. III. 281. Ум. **Обро́тька.**

Обро́чник, -ка, м. Давшій обѣтъ сдѣлать что либо во искупленіе грѣха. *Колись спокутую (грїх) або крївавою войною, або роботою на манастирь важкою... Хвалити Бога, задержались іще в нас монастирі благочестиві: є де оброчникові свій оброк з'оброкувати.* К. ЦН. 220.

Оброчникува́ти, -кую́, -єш, гл. Исполнять обѣтъ. *Не вперше нам оброчникувати, не вперше й покуту одбувати.* К. ЦН. 283.

Обруб, -ба, м. 1) Отдѣльный кусокъ земли, участокъ. *Моя земля в однім обрубі.* 2) Въ водяной мельницѣ: небольшая возвышенность на поду, на которой лежать жернова. Черниг. у.

Обрубати, -ся. См. **Обрубувати, -ся.**

Обрубина, -ни, ж. 1) Въ деревянной стѣнѣ хаты: верхнее бревно, которымъ заканчивается стѣна. Шух. I. 91. 2) Каждый изъ брусьевъ, въ которыхъ въ мельницѣ укрѣпленъ нижній жерновъ. Лебед. у. (Залюб). Мик. 481.

Обрубка, -ки, ж. Опушка тулупа. Мнж. 187.

Обрубля́ння, -ня, с. Кожаня или сафьянныя украшеніи въ видѣ бордюровъ или кантовъ по краямъ сѣделки. Вас. 160.

Обрубувати, -бую, -еш, сов. в. **обрубати, -баю, -еш**, гл. 1) Обрубать, обрубить. *Треба обрубати кригу на колодязі, бач як здорово намерзло.* 2) — **криницю**. Вставить срубъ въ родникъ. Чуб. III. 150. *Ой у полі криниченька обрублена.* Чуб. III. 149.

Обрубуватися, -буюся, -ешся, сов. в. **обрубатися, -баюся, -ешся**, гл. Дѣлать, сдѣлать бревенчатую ограду. (Гайдамаки) *кругом обрубались лісом.* ЗОЮР. I. 297.

Обру́с, -са, м. Скатерть. Левицк. I. 492. МУЕ. III. 39. Грин. III. 512. *Льонній обруси на столі.* О. 1862. IV. 21. *Нехай застилає тісовії столи, нехай застилає кружчатії обруси.* Рк. Макс.

Обруч, -ча, м. 1) Обручъ на кадкѣ, бочкѣ и проч., въ рыболовномъ снарядѣ назыв, ятір и пр. Шух. I. 227. См. **также решітка 5.** Шух. I. 167.

Обруч, нар. Рядомъ съ кѣмъ. *Пійде обруч із паніматкою.* К. ДС. 7.

Обруча́ти, -чаю, -еш, сов. в. **обручати, -чу, -чиш**, гл. Обручать, обручить.

Обручатися, -чаюся, -ешся, сов. в. **обручатися, -чуся, -чишся**, гл. Обручатся, обручаться. *Як би дав Бог, щоб я з нею шлюбом обручився.* Чуб. V. 25.

Обру́чка, -ки, ж. 1) Кольцо. Грин. I. 109. *Дівчино-рибчино, куплю, серце, обручку, подай, подай крізь кватирочку ручку.* Мет. 7. 2) Браслетъ. Сквир. у.

Обруша́ти, -шаю, -еш, сов. в. **обрушити, -шу, -шиш**, гл. Потрясать, потрясти, поколебать; обваливать, обвалить. *Ти нам чисто всю хату обрушив.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Обрушитися, -шуся, -шишся, гл. 1) Взволноваться. *Народ обрушився.* Волын. г. *Уся ватага його обрушилась та збунтувалась.* Ком. I. 54. 2) Двинуться въ путь. Новомоск. у. (Залюб.).

Обрьохкаться, -каюся, -ешся, гл. = **Обрепатися.**

Обря́д, -ду, м. Обрядъ. *Чумакування що? Се не козацтво, у чумаків тільки обряд козацький.* Г. Барв. 142.

Обрядити. См. **Обряжати.**

Обряжа́ти, -жаю, -еш, сов. в. **обрядити, -джу, -диш**, гл. Снаряжать, снарядить, устраивать, устроить. **Обряжати покойника.** Обмывать и одѣвать покойника. Новомоск. у.

Обрядно, нар. Подрядъ. Мнж. 187.

Обрямува́ти, -мую, -еш, гл. = **Облямувати.** *Лоб, обрямований густим чорним волоссям.* Левиц. Пов. 54.

Обрято́увати, -вую, -еш, сов. в. **обрятува́ти, -тую, -еш**, гл. Спасать, спасти, оборонять, оборонить. Харьк. у.

Обсаджувати, -джую, -еш, сов. в. **обсадити, -джу, -диш**, гл. Обсаживать, обсадить. *«Ой обсади, мила, вишеньками двір».* — *«Ой обсаджу, милий, половину двора».* Чуб. V. 80.

Обсаджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. **обсадитися, -джуся, -дишся**, гл. Окружать, окружить себя, посадить вокругъ себя. *Чумакова жінка — молода удова за чумаком замурилася, а набрала меду, набрала горілки, чумаками обсадилася.* Чуб. V. 1032. *Обсадися садом, садом виноградом.* Гол.

Обсапати. См. **Обсапувати.**

- Обсапувати, -пую, -єш, сов. в. обсапати, -паю, -єш, гл.** Опалывать, ополоть и окучить.
- Обсвідчитися, -чуся, -чишся, гл.** Обвыкнутъ, привыкнутъ, освоиться. *Славлять, що як обсвідчуться, то живуть і в самому пеклі.* МВ. (КС. 1902. X. 149).
- Обсвітіти.** См. **Обсвічувати.**
- Обсвічувати, -чую, -єш, сов. в. обсвітіти, -чу, -тиш, гл.** Доставлять, доставить кому освѣщеніе. *Иноді й дівка стара буває досвітчаною матір'ю... її і обпрядуть, і обсвітять.* Г. Барв. 57.
- Обселіти, -ся.** См. **Обселяти, -ся.**
- Обселяти, -ляю, -єш, сов. в. обселіти, -лю, -лиш, гл.** Поселять, поселить. *Жонатих стали обселять слободами.* О. 1862. II. 62.
- Обселятися, -ляюся, -єшся, сов. в. обселітися, -люся, -лишся, гл.** 1) Заселяться, заселиться. *Степ обселився.* 2) Селиться, поселиться, поселяться. *Люде обселилися над річкою. Як там сватались, женились наші чорноморці, обселялись, воювали.* Шевч. (О. 1861. X. 4).
- Обсила́ти, -лаю, -єш, сов. в. обіслати, -шлю, -шлеш, гл.** Обсыла́ть, обосла́ть.
- Обсилатися, -лаюся, -єшся, сов. в. обіслатися, -шлюся, -шлешся, гл.** Посыла́ть другъ другу. *Обидва ж вони політикуються, подарунками обсилаються, а нишком один на одного чигають.* К. ЧР. 16.
- Обсилкува́ти, -кую, -єш, гл.** Изнасиловать. *Він її обсилкувив... зробив гріх, хоч вона й кричала.* Новомоск. (Залюбовск.).
- Обсипа́ти, -паю, -єш, сов. в. обсипати, -плю, -плеш, гл.** Осыпа́ть, осыпа́ть.
- Обсипатися, -паюся, -єшся, сов. в. обсипатися, -плюся, -плешся, гл.** 1) Быть осыпаемымъ, осыпаннымъ. **Обсипатися слізьми.** Облиться слезами. 2) Осыпаться, осыпаться. *Вже грушки обсипались.* Рудч. Ск. I. 66. *Листячко на йому (дубкові) обсипалось.* Грин. I. 148. 3) Окапываться, окопаться (валомъ). *Високим валом воно (село) обсипалось.* К. Хм. 97.
- Обсиха́ти, -хаю, -єш, сов. в. обсо́хти, -хну, -неш, гл.** Обсыхатъ, обсохнутъ. *Заплакані очі трохи обсохли.* Левиц. Пов. 127.
- Обсів, -ву, м.** Незасѣянное по недосмотру мѣсто въ полѣ. Лохв. у.
- Обсіва́ти, -ваю, -єш, сов. в. обсіяти, -сію, -єш, гл.** 1) Обсѣвать, обсѣять. *Вам дай Боже дочекати обсівати, а нам дожинати.* Гол. *Город скопай, обсій.* МВ. (О. 1862. III. 62). 2) Обсыпать, обсыпать. *Парубка до себе принадити, — то... маком всяченим на Великдень обсіяти парубка.* КС. 1883. XII. 399. **Обсівати молодого і поїзжан.** Свадебный обрядъ: обсыпать новобрачнаго и свадебныхъ гостей изъ полы шубы смѣсью овса, пряниковъ, орѣховъ, подсолнечныхъ и тыквенныхъ зеренъ, сухихъ грушъ, сливъ и хмѣля. МУЕ. III. 113.
- Обсівне́, -ного, с.** То, чѣмъ обсівають молодого и поїзжан. См. **Обсівати.** МУЕ. III. 113.
- Обсіда́ти, -даю, -єш, сов. в. обсісти, -сяду, -деш, гл.** 1) Обсѣдать, обсѣсть, сѣсть вокругъ. *Обсіли мене, як дрібні пташенята.* МВ. 2) Нападать, напасть, тѣснить со всѣхъ сторонъ. *Ледве я в хату, а мене так усі й обсіли: куди та й куди ходила?* Браца. у. *Мене ж, старого, вороги обсіли, як у болоті з дітоньками качку.* К. ЦН. 253. **Важкі думи обсіли голову.** Голова была полна тяжелыхъ мыслей. Мир. Пов. I. 117.

Обсікати, -каю, -єш, сов. в. обсікти, -січу, -чеш, гл. 1) Обсѣкать, обсѣчь. 2) =
Обполювати, обполоти. *Обсікают бульбу.* Вх. Зн. 42.

Обсіктися, -чуся, -чешся, гл. 1) Лишиться всего. *Обсікся, нічого нема.* Ном. № 1852. 2)
Коні обсіклися. Лошади оббили ноги.

Обсіпати. См. **Обсіпувати.**

Обсіпувати, -пую, -єш, сов. в. обсіпати, -паю, -єш, гл. Обдергивать, обдергать.

Обсісти. См. **Обсідати.**

Обсіч, нар. Сразу, вдругь. *А вони до неї обсіч: хто зробив та й хто.* Уман. у.

Обсіяти. См. **Обсівати.**

Обсіятися, -сіюся, -єшся, гл. 1) Окончить сѣяніе. 2) Обсыпаться вокруг. *Обложився вальками, обсіявся маком свяченим.* Рудч. СК. II. 31.

Обскакати. См. **Обскакувати.**

Обскакувати, -кую, -єш, сов. в. обскакати, -каю, -єш, гл. Обскакивать, обскакать.

Обскочити, -чу, -чиш, гл. 1) Подскочить со всѣхъ сторонъ. *Обскочили мене кругом ляхи.* К. ЧР. 112. 2) Отстать, отскочить. *Хто од слова одскочить, коло того шкура обскочить.* Ном. № 10670.

Обскребти. См. **Обскрібати.**

Обскрібати, -бію, -єш, сов. в. обскребти, -бу, -беш, гл. Оскребать, оскресть.

Обскубати, -баю, -єш, сов. в. обскубти, -бу, -беш, гл. 1) Ощипывать, ощипать (перья, волоса). *Задрипаний такий (півень), обскублений, гребінь на йому покльований, крила мов деркачі.* Сим. 211. 2) Обрывать, оборвать, обдергать. *Обскубли йому таки добре чуба.*

Обскубатися, -баюся, -єшся, сов. в. обскубтися, -буся, -бешся, гл. О птицахъ: клювомъ расправлять, расправитъ перья, клювомъ чиститься.

Обскубувати, -бую, -єш, гл. = **Обскубати.**

Обслухати. См. **Обслухувати.**

Обслухувати, -хую, -єш, сов. в. обслухати, -хаю, -єш, гл. Выслушивать, выслушать (больного). *Лікарь його обслухував.* Лохв. у.

Обсмажити. См. **Обсмажувати.**

Обсмажувати, -жую, -єш, сов. в. обсмажити, -жу, -жиш, гл. Обжаривать, обжарить.

Обсмалити. См. **Обсмалювати.**

Обсмалювати, -люю, -єш, сов. в. обсмалити, -лю, -лиш, гл. Опалять, опалить. *Не нагинайся над свічкою, обсмалиш чуба.*

Обсмалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. обсмалітися, -люся, -лишся, гл. Опаляться, опалиться.

Обсмикати, -ся. См. **Обсмикувати, -ся.**

Обсмикувати, -кую, -єш, сов. в. обсмикати, -каю, -єш и обсмичу, -чеш, одн. в. обсмикнути, -ну, -неш, гл. Обдергивать, обдергать, обдернуть. *Обсмич мені свиту ззаду.* Васильк. у.

Обсмикуватися, -куюся, -єшся, сов. в. обсмикатися, -каюся, -єшся и обсмичуся, -чешся, одн. в. обсмикнутися, -нуся, -нешся, гл. Обдергиваться, обдернуться, оправиться. *Панночка вертілась та обсмикувалась, як пташка.* Левиц. I. 235.

Обсміювати, -міюю, -єш, сов. в. обсміяти, -смію, -єш, гл. Осмѣивать, осмѣять. *Судили, хвалили, трохи обсміювали.* Левиц. I. 464.

Обсмокта́ти. См. **Обсмоктувати.**

Обсмоктувати, -тую, -єш, сов. в. **обсмокта́ти, -кчу́, -чеш,** гл. Обсасывать, обсосать.

Обсмоктав сахаръ та й кинув.

Обсмолити, -ся. См. **Обсмолювати, -ся.**

Обсмолювати, -люю, -єш, сов. в. **обсмолити, -лю́, -лиш,** гл. Осмаливать, осмолить.

Обсмолюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **обсмолитися, -лю́ся, -лишся,** гл.

Осмаливаться, осмолиться.

Обснувати, -сную́, -єш, гл. Засновать. *Павук обснував усі кутки. О, я двір свій обсную і дорогу вам зіллям переллю.* Левиц. Пов. 173.

Обснүти, -снү́, -не́ш, гл. Заснуть. *Люде обляжуть, обснүть, первий сон заснүть, то й не чують нічого.* Пирятин. у.

Обсокота́ти, -кочу́, -ти́ш, гл. — **що.** О куриць: вездѣ покудахтатъ въ данномъ мѣстѣ. *Куріпочка ж ряба ввесь рай обсокотала.* К. ДЗ. 164.

Обсоромити, -млю, -миш, гл. Осрамитъ. *Вона так відріже, так обсоромить усякого, що не знатиме, на яку ступити.* Кв. I. 164.

Обсох(ну)ти. См. **Обсихати.**

Обста́ва, -ви, ж. = Обстанова. Левиц. I. 237. *Обстанови городського життя.* Мир. ХРВ. 70.

Обставати, -стаю́, -єш, сов. в. **обстати, -стану, -неш,** гл. 1) Становиться, стать вокругъ, обступитъ. *Сто тисяч турків і татар обстало окопи лядські, мов дітвора дучку.* КЦН. 208. 2) Заступатъся, заступитъся за кого, стать за кого, захищатъ, защититъ. *Старшина обстане за ним.* Могила. у. 3) Остатъся. *Тверда зіма впала, постіль непрана обстала.* Гол. IV. 406.

Обставини, -вин, ж. мн. Обстоятельства. К. ХП. 22. *При таких обставинах наступила...* Хмельницина. К. Кр. 20.

Обставити, -ся. См. **Обставляти, -ся.**

Обставля́ти, -ляю́, -єш, сов. в. **обставити, -влю, -виш,** гл. 1) Обставлять, обставить. *Склав собі капличку і обставив її хрестиками.* Стор. М. Пр. 167. 2) Окружать, окружить. *Хату своїм військом у три ряди навкруги обставив.* Рудч. Ск. I. 151.

Обставлятися, -вляю́ся, -єшся, сов. в. **обставитися, -влю́ся, -вишся,** гл. Окружать, окружить себя.

Обстано́ва, -ви, ж. Обстановка. *Обстанова (на сцені) показує з середини хату.* О. 1861. XI. Кух. 6.

Обстанови́ти, -влю́, -виш, гл. = **Обставити.** Мет. 146.

Обстати. См. **Обставати.**

Обстелити. См. **Обстилати.**

Обстилати, -даю, -єш, сов. в. **обстелити, -лю́, -леш,** гл. Устилатъ, устлатъ. *Ой обстели, моя мила, хусточками двір.* Мет. 68. *Барвінком обстелила.* Грин. III. 272.

Обстовпі́ти, -плю, -пиш, гл. Обставитъ столбами. *Обстовпили землю землеміри.* Волч. у. (Лобод.).

Обстрелювати, -люю, -єш, сов. в. **обстреля́ти, -ляю, -єш,** гл. Обстрѣливать, обстрѣлять.

Обстрига́ти, -гаю́, -єш, сов. в. **обстри́гти, -жу́, -же́ш,** гл. Остригать, остричь. *До прийому лиш привезли, зараз головку обстригли.* Чуб. V. 997.

Обстрига́тися, -гаю́ся, -ешся, сов. в. **обстри́гтися, -жу́ся, -же́шся**, гл. Остригаться, остричься.

Обстри́жчини, -чин, ж. мн. Обрядовая первая стрижка ребенка по истеченіи першого года его жизни. Мил. 31.

Обстругати. См. **Обстругувати.**

Обстругувати, -гую, -еш, сов. в. **обструга́ти, -гаю́, -еш**, гл. Обстрагивать, обстрогать. *Золоту кору (на яворі) обстругала, срібну росу обтрусила.* Чуб. III. 471.

Обстуджува́ти, -джую, -еш, сов. в. **обстуді́ти, -джу́, -диш**, гл. Обдувать, обдуть, сдуть съ чего (пыль). *Мабуть не можна ганчіркою обтирати, — я краще обстуджу пил та й годі.* Пирят. у.

Обступати, -паю, -еш, сов. в. **обступити, -плю́, -пиш**, гл. Обступать, обступить, окружать, окружить. *Обступили сусідоньки наоколо хату.* Чуб. V. 375. *А козаки як та хмара ляхів обступили.* Шевч. *Кабанів я охотниками обступлю і поб'ю.* Чуб. II. 205.

Обсудли́вий, -а, -е. Сплетничаю́щій, любя́щій сплетни. Вх. Зн. 42.

Обсува́ти, -ваю́, -еш, сов. в. **обсунути, -ну, -неш**, гл. Осовывать, осунуть.

Обсува́тися, -ваю́ся, -ешся сов. в. **обсуну́тися, -нуся, -нешся**, гл. Осовываться, осунуться, обвалиться.

Обсушити, -ся. См. **Обсушувати, -ся.**

Обсушувати, -шую, -еш, сов. в. **обсуши́ти, -шу́, -шиш**, гл. Сушить, осушить. *Свіжий вітрець швидко обсушив сльози молодої.* Левиц. I. 187.

Обсушуватися, -шую́ся, -ешся, сов. в. **обсуши́тися, -шу́ся, -шишся**, гл. Сушиться, осушиться. *Запрошує його в хату обсушитися і спочить.* Стор. I. 73. ХС. II. 192.

Обськава́ти, -ваю́, -еш, сов. в. **обіськати, -каю́, -еш**, гл. 1) Находить, найти. Грин. III. 449. 2) Искать, поискать въ головѣ. *Хто ж їм буде головочки обськавати?* Мил. 222. *Хто ж мені обіськає мою головочку.* Грин. III. 690.

Обсяг, -гу, м. Объемъ. Желех.

Обсягати, -гаю, -еш, гл. Охватывать. Желех.

Обтавати, -таю, -еш, сов. в. **обта́ти, -та́ну, -неш**, гл. Обтаивать, обтаять. *І став він обставать, аж пара з шерсті йде.* Греб. 385.

Обталапатися, -паюся, -ешся, гл. = **Заталапатися.** Брацл. у.

Обтаритися, -рюся, -ришся, гл. Вываляться, испачкаться въ грязи. *Кінь обшарився в болоті.* Вх. Зн. 42.

Обтекти. См. **Обтікати.**

Обте́рти, -ся. См. **Обтирати, -ся.**

Обтесати, -ся. См. **Обтісувати, -ся.**

Обтикати, -каю, -еш, сов. в. **обтикати, -чу, -чеш**, гл. Обтыкать, обтыкать. *І барвінком обплете і руточкою обтиче.* Чуб. III. 450. *Обтикала всю голову квітками.*

Обтикатися, -каюся, -ешся, сов. в. **обтикатися, -чуся, -чешся**, гл. Обтыкать, обтыкать себя; украсить себя голову цвѣтами. *Взяв наламав колюхів, обтикався та й сидить.* Рудч. Ск. I. 159. *Та нарвала хвіялочок та й обтикала.* Чуб. V. 101.

Обтина́ти, -наю́, -еш, сов. в. **обтя́ти, обі́тну, -неш**, гл. Обрѣзывать, обрѣзать, обсѣкать, обсѣчь. *Обтинають крильця пташечкам, щоб вони не позалітали.* Стор. М. Пр. 70. *Мечами гілля обтинали. Не їдному молодцеві кучерики обтяла.* Чуб. V. 1000.

Обтінач, -ча, м. Кузнечный ножъ для обськанія копытъ, обсьчка.

Обтира́ти, -раю, -єш, сов. в. обітерти, обітру, -реш, гл. Отирать, отереть. *Ісус почав обтирати ноги рушником.* Єв. І. XIII. 5. *Ой обтерла чорні очі й брови як шнурочок.* Чуб. V. 309. *Обітре рукавом.* Левиц. І. 107.

Обтира́тися, -раюся, -єшся, сов. в. обітертися, обітруся, -решся, гл. Отиратися, отереться, утереться.

Обтік, -току, м. Островъ, небольшая часть земли временно окруженная водою.

Обтіка́ти, -каю, -єш, сов. в. обтекти́, -течу́, -чєш, гл. 1) Обтекать, обтечь. *Смотрич обтікає город кругом.* Св. Л. 213. 2) Обнимать, обнять. Шух. І. 74.

Обтіпати. См. **Обтіпувати.**

Обтіпувати, -пую, -єш, сов. в. обтіпати, -паю, -єш, гл. Обтрепывать, обтрепать. *Шматок засмальцьованого папіру з обтіпанними краями.* Мир. ХРВ. 13.

Обтісувати, -сую, -єш, сов. в. обтєса́ти, -шу́, -шєш, гл. Обтесывать, обтесать.

Обтісуватися, -суюся, -єшся, сов. в. обтєса́тися, -шу́ся, -шєшся, гл. Обтесываться, обтесаться.

Обтовкти, -вчу, -чєш, гл. Обтолочь.

Обтопитися, -плюся, -пишся, гл. Окончить топку.

Обтоптати, -пчу, -чєш, гл. Обтоптать.

Обтоптатися, -пчуся, -чєшся, гл. За дорогу припала пилом, обносилаь, обтопталась. Г. Барв. 241.

Обторганий, -а, -є. Обтрепанный. Вх. Уг. 255.

Обточити. См. **Обточувати.**

Обточувати, -чую, -єш, сов. в. обточі́ти, -чу́, -чиш, гл. 1) Обтачивать, обточить. *Токаръ обточив ніжку.* 2) Очистить на решетѣ. *Обточи жито, бо з горошком.* 3) = **Оточі́ти.** *Рейментарь вколо Луг обточив.* Гол. І. 16.

Обтріпати. См. **Обтріпувати.**

Обтріпувати, -пую, -єш, сов. в. обтріпати, -паю, -єш, гл. Отряхивать, отряхнуть.

Обтроці́ти, -щю, -щиш, гл. Обломать, поломать. *Коли зирк, аж тільки один мотузок телінається біля пояса. Мабуть як задивився на ведмедів, бісові циганчата і бублики обтроцили.* Стор. І. 102.

Обтрусити, -ся. См. **Обтрєшувати, -ся.**

Обтрєшувати, -шую, -єш, сов. в. обтрєсі́ти, -шу́, -сиш, гл. 1) Отряхивать, отряхнуть, отрясти, стряхнуть. *А я хлопців не просила, сама терен обтрєсила.* Чуб. V. 545. *Обтрєситъ і порох із під ніг ваших.* Єв. Мр. VI. 11. 2) Обсыпать, обсыпать. *Обтрєсив табакою сорочку.*

Обтрєшуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. обтрєситися, -шуся, -сишся, гл. Отряхиваться, отряхнуться. *Та й піймав кицю за ухо та й витяг на сухо (з води): оттут, кицю, обсушишь, оттут, кицю, обтрєсись.* ХС. II. 192.

Обтужі́ти, -жу, -жиш, гл. Оплакать съ причитаніями. *Оплакала того парня, оплакала, обтужила.* Чуб. V. 268. *Обтужила мертвого.* Константиногр. у.

Обтулити. См. **Обтулювати.**

Обтулювати, -люю, -єш, сов. в. обтулі́ти, -лю́, -лиш, гл. Плотно окутывать, окутать.

Обтяга́ти, -гаю, -єш, сов. в. обтягти, -гну, -нєш, гл. Обтягивать, обтянуть.

Обтяж, нар. Тяжеловато. *Снопів наклав обтяж, насилу вивіз на гору.*

Обтяжа́ти, -жаю́, -єш, сов. в. **обтяжити, -жу́, -жиш**, гл. Отягощать, обременять, обременить.

Обтяжний, -а, -е. Тяжелый, довольно тяжелый. Вх. Уг. 225.

Обтяжно, нар. = **Обтяж**.

Обтя́ти. См. **Обтинати**.

Обува́ння, -ня, с. Надѣвание обуви, обувание. *Чого ти, наймитку, так рано встаєш? — Та я то обуванням, то одяганням надолужу.* Ном. № 10851. Ум. **Обуваннячко**.

Обува́ти, -ваю́, -єш, сов. в. **обу́ти, -бую́, -єш**, гл. Надѣвать, надѣть обувь, обувать, обусть. *Червоні чоботи обула.* Котл. Ен. *Він мене обував.*

Обува́тися, -ваюся́, -єшся, сов. в. **обу́тися, обуюся́, -єшся**, гл. Надѣвать, надѣть на себя обувь, обуваться, обусться.

Обув'я́, -в'я́, с. Обувь. *Не достоєн я розв'язати ремінь обув'я його.* Св. М. I. 7.

Обуді́ти, -ся. См. **Обужати, -ся**.

Обужа́ти, -жаю́, -єш, сов. в. **обуді́ти, -джу́, -диш**, гл. Будить, разбудить. МВ. (О. 1862. I. 97). *Той ще спить. Він обужає його.* Чуб. II. 188. *Челядку обудити.* Гол. I. 84.

Обужа́тися, -жаюся́, -єшся, сов. в. **обуді́тися, -джуся́, -дишся**, гл. Просыпаться, проснуться, пробудиться.

Обуза́, -зи, ж. Толпа. *Бач якою обузою дітвора суне.* Кобел. у.

Обурити, -ся. См. **Обурювати, -ся**.

Обуртува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Напасть со всѣхъ сторонѣ. *Як несла я кішку в мішку, — трохи не обуртували собаки: як кавкнула, а собаки як за мною!...* Черниг. у.

Обурюва́ти, -рюю́, -єш, сов. в. **обурити, -рю́, -риш**, гл. 1) Обрушивать, обрушить. *Аж гидко дивитись на панський двір: штахети обурені, хати облуплені, тини теж повалились.* О. 1862. V. 109. *Стола і ослона не було, обурені лавки лежали долі.* О. 1862. VII. 31. 2) Возмутить, возбудить негодование.

Обурюва́тися, -рююся́, -єшся, сов. в. **обуритися, -рюся́, -ришся**, гл. 1) Обрушиваться, обрушиться, повалиться. *Упала криша, так і засипало сіни... столя обурилась.* О. 1862. VIII. 10. 2) Возмутиться, вознегодовать.

Обути, -ся. См. **Обувати, -ся**.

Обутритися, -риться, гл. безгл. = **Обутрі́ти.** *До снідання, сказати, тоді ще не дійшло, а вже обутрилось добре — зовсім був уже ранок.* Новомоск. у. *Тоді вже зовсім обутрилось, сонечно вже зійшло.* Александров. у.

Обутрі́ти, -рити́, гл. безгл. Наступить утру. *Вже сонце обутріло.* Борз. у.

Обуття́, -тя́, с. Обувь.

Обух, -ха, м. Обухъ въ топорѣ; обухъ есть также въ подобныхъ топору инструментахъ. — см. **Гельгів, топірець**. Шух. I. 175, 289. *Мов собаку уб'ють обухом.* Шевч. Ум. **Обушок**.

Обуча́ти, -чаю́, -єш, сов. в. **обучи́ти, -чу́, -чиш**, гл. Обучать, обучить.

Обуча́тися, -чаюся́, -єшся, сов. в. **обучи́тися, -чу́ся, -чишся**, гл. Обучаться, обучиться. МВ. (О. 1862. III. 35). *'Ддав у бурсу в Київ обучатись.* Шевч.

Обушник, -ка, м. Кузнечный молотъ.

Обушок, -шка, м. 1) Ум. отъ **обух**. 2) Чеканъ. *Став (козак) з під опанчини рогожової, з під поясины хмелової щирозлотний обушок виймати.* Мет. 379. *Золотий обушок усякі двері одчинить.* Ном.

Обханю́чити. См. **Обханю́чувати.**

Обханю́чувати и **обхаю́чувати**, **-чую**, **-єш**, сов. в. **обханю́чити** и **обхаю́чити**, **-чу**, **-чиш**, гл. Чисто прибирать, прибрать, привести въ пріятный видъ. *Дівонько-голубонько, обчисть мене, обханюч мене.* Рудч. Ск. II. 56. *Яблуня каже: «обхаюч мене».* Рудч. Ск. II. 55.

Обхарчуватися, **-чуюся**, **-єшся**, гл. Привыкнуть къ харчамъ. *Обхарчувались салдати у нас: десять год простояли.* Константиногр. у.

Обхватити. См. **Обхватувати.**

Обхватувати, **-тую**, **-єш**, сов. в. **обхватіти**, **-чу́**, **-тиш**, гл. Обхватывать, обхватить. *Тонкого полотна сорочка так і обхватне пишне стегно.* Стор. I. 208.

Обхвіруватися, **-руюся**, **-єшся**, гл. Обходиться. *У нас дуже мам хліба, не знаємо як їм обхвіруватися.* Борз. у.

Обхистіти, **-щу́**, **-стиш**, гл. Огородить. *У мене двір нічим не обхищений.* Волч. у.

Обхід, **-ходу**, м. Обхождение, обращение, движение вокругъ.

Обхідний, **-а́**, **-е́**. — хата. Хата состоящая изъ хати, світлиці, хатини и хижі. Вас. 195.

Обхідно, нар. Въ выраженіи: **обхідно там, туди**. Обходъ, крюкъ на этой дорогѣ.

Туди дуже обхідно. Если туда пойти, то придется сдѣлать большой кругъ. Вх. Зн. 42.

Обхідчатий, **-а**, **-е**. Неогороженный (о зданіи).

Обхітний, **-а**, **-е**. Охотный, склонный къ чему. — **до роботи**. Прилежный, трудолюбивый. Вх. Уг. 255.

Обхлю́пати, **-ся**. См. **Обхлюпувати**, **-ся**.

Обхлю́нути, **-ся**. См. **Обхлюпувати**, **-ся**.

Обхлю́пувати, **-пую**, **-єш**, сов. в. **обхлюпати**, **-паю**, **-єш**, одн. в. **обхлю́нути**, **-ну́**, **-не́ш**, гл. Оплескивать, оплескать, оплеснуть, обдать водой, обрызгать.

Обхлюпуватися, **-пуюся**, **-єшся**, сов. в. **обхлюпатися**, **-паюся**, **-єшся**, одн. в. **обхлю́нутися**, **-ну́ся**, **-не́шся**, гл. Оплескиваться, оплескаться, вплеснуться, обдать себя водой, обрызгаться. *Увійшовши в воду, обхлюпнувся.* Харьк. у.

Обходисвітка, **-ки**, ж. Обходящая міръ — въ загадкѣ такъ называется вода. *Біжить обходисвітка, з шумом круте кормилюда руки (млин.)* ХС. III. 65.

Обхо́дити, **-джу**, **-диш**, гл. См. **Обіходити**. 1) Обходить. *Що день Божий обходила сем.* Шевч. 2) Объ одежѣ: сходиться. *Семи аршин поясина коло мене не обходить.* Г. Барв. 481. 3) Праздновать, соблюдать праздникъ. Галиц. 4) Касаться, интересоваться. *Мене це не обходить.* Таращ. у. 5 — **кого!** Ухаживать за кѣмъ, заботиться о комъ. Вх. Лем. 441.

Обходити, **-джу**, **-диш**, гл. Исходить. *Всі заходеньки обходила і смітнички, і суточки.* Гліб.

Обходитися, **-джуся**, **-дишся**, гл. 1) = **Обіходитися 1**. *Як подадуть їсти, то й їсть, а не подадуть, то й так обходитьсь.* Рудч. Ск. II. *Цурається їх при людях, хоч дома на самоті ще сяк так обходитьсь з ним.* Левиц. I. 274.

Обхопити. См. **Обхоплювати.**

Обхоплювати, **-дюю**, **-єш**, сов. в. **обхопити**, **-плю**, **-пиш**, гл. Охватывать, охватить. *Обхопила його руками. Небо, наче море, землю обхватило.* Щог. Сл. 15.

Обхрестіти, **-щу**, **-стиш**, гл. Перекрестить вездѣ. *Усі кутки обхрестила баба.*

Обхреститися, -щуся, -стишся, гл. Перекреститься. МВ. (КС. 1902. X. 155).
Обхудний, -а, -е. Довольно худой, довольно тощій. *Обхудні воли.* Вх. Лем. 441.
Обцаркувати, -кую, -єш, гл. Огородить. *Наша пасіка стояла на всі боки обцаркована.* Федьк.
Обцас, -су, м. Каблукь. Гол. Од. 52. *Їден чобіт на підкові, другий на обцасі.* Чуб. V. 1067.
Обцвітати, -таю, -єш, сов. в. обцвісти, -ту, -теш, гл. Зацвітати, зацвісти. *Обцвіла вишня, наче снігом укрилася.*
Обцвяхувати, -хую, -єш, гл. Обить гвоздиками.
Обценьки, -ків, м. мн. Родь клещей, щипцы (для витаскивання гвоздей и т. п. но не для держання кующагося металла). Вас. 161.
Обцідувати, -лую, -єш, гл. Расцѣловать. *Хоч оплачу, обцілую мою єдину дитину.* Левиц. I. 61.
Обцінка, -ки, ж. Оцѣнка. *Тому млинові ми обцінки ніякої не робили, а так прямо написав писарь, що він стоїть бутъ би то сімсот рублів.* Екатеринос. у.
Обцірклювати, -люю, -єш, гл. Обвести кругъ.
Обцірклюватися, -лююся, -єшся, гл. Обвести вокругъ себя кругъ. *Падай на землю і обцірклюйся тим ножем.* Чуб. I. 202.
Обчарувати, -рюю, -єш, гл. Очаровать. *Ой у полі криниченька обчарована.* Чуб. III. 149.
Обчастувати, -тую, -єш, гл. Поподчивать (водкой). *Обчастувавши, хазяїн...* О. 1862. IV. 89. *Уже всіх багатших обчастували.* Чуб. II. 273.
Обчемсати, -саю, -єш, гл. = Обчимхати. Вх. Зн. 43.
Обчепірити, -рю, -риш, гл. Обхватить. *Обчепирила його руками і ну просити та молити.* Рудч. Ск. I. 136.
Обчепляти, -ляю, -єш, гл. Обвѣщать. *Обчепляв старця торбами.* Васильк. у.
Обчеркати. См. **Обчіркувати.**
Обчеркнути, -ся. См. **Обчіркувати, -ся.**
Обчерніти, -ню, -ниш, гл. = Обчорнити.
Обчерсти, обчерти. См. **Обчірати.**
Обчесати. См. **Обчісувати.**
Обчество, -ва, с. Общество, міръ. (Васильк. у.).
Обчеський, -а, -е. Общественный, мірской.
Обчикрижити, -жу, -жиш, гл. Обрѣзать, подрѣзать. *Рукава трохи обчикрижу.* Гліб.
Обчимхати, -хаю, -єш, гл. = Обчухрати. *Дуби... обчимхані, що гілля на верхку, мов шапка на дрючку.* Св. Л. 306.
Обчистити. См. **Обчищати.**
Обчищати, -щаю, -єш, сов. в. обчистити, -щу, -стиш, гл. Обчищать, обчистить. *Криничка і говорить: «дівчино голубонько, обчисть мене».* Рудч. Ск. II. 55.
Обчікувати, -кую, -єш, гл. = Очікувати. Гол. II. 709.
Обчірати, -раю, -єш, сов. в. обчёрсти и обчёрти, обічру, -реш, гл. Обдирать, ободирать, кору, кожу. Вх. Зн. 43.
Обчірках, -ча, м. Циркуль. Вас. 147.
Обчіркувати, -кую, -єш, сов. в. обчеркати, -каю, -єш и обчеркнути, -ну, -неш, гл. Очерчивать, очертить, очеркнутъ, провести черту вокругъ. *Обчеркнутъ курячим зубом.* Ном. № 13369. *Обчеркни тим прикілком круг себе, скільки зможеш.* Грин. I. 67.

- Обчіркуватися, -куюся, -ешся, сов. в. обчеркнутися, -кнуся, -нешся, гл.**
Очерчивать, очертить вокруг себя черту.
- Обчісувати, -сую, -еш, сов. в. обчесати, -чешу, -шеш, гл. — кого.** Расчесывать, чесать кого-либо постоянно. *Та їх (діти) треба обшити, треба й облатати, треба й обіпрати, треба й обчесати, треба й обмивати.* Мил. 222.
- Обчовгати, -гаю, -еш, гл.** Обтереть, ободрать трением (обувь). *Обчовгав зовсім підшви в чоботях.* Васильк. у.
- Обчорнити, -ню́, -ни́ш, гл.** Очернить.
- Обчути, -чую, -еш, гл.** Услышать. *Як го обчули (що співав), так го обскочили.* Гол. II. 700.
- Обчухати, -хаю, -еш, гл.** Почесать вездѣ, вокруг (когда зудитъ, чешется). Сим. 197.
- Обчухрати, -раю, -еш, гл.** 1) Обрѣзать, обломать, очистить (отъ листьевѣ и мелкихъ вѣтвей). *Обчухрай віник. У мене діти обчухрали всі груші в саду.* Васильк. у. У Гребинки о крыльяхъ: оборвать. *Що дядькові пройшло, ти не роби, небоже, щоб крилець хто не обчухрав.* Греб. 381. 2) Отколотить. *Обчухраю тобі оцією палицею боки.* Левиц. Пов. 190.
- Обшарпанець, -нця, м.** Оборванець.
- Обшарпати, -паю, -еш, гл.** Изорвать, оборвать (одежду). ЗОЮР. I. 133. *Прогуля... усе з товаришами, а сам завжди ходив обшарпаний.* Грин. II. 290. *Такий обірваний та обшарпаний.* Стор. I. 204.
- Обшарпатися, -паюся, -ешся, гл.** Оборваться, обноситься.
- Обшахрати, -раю, -еш, гл.** Обмошенничать.
- Обшеретувати, -тую, -еш, гл.** Ободрать шелуху на зернѣ передъ помоломъ.
- Обшиванка, -ки, ж.** Лодка, обшитая шелевками.
- Обшивання, -ня, с.** Обшиваніе.
- Обшивати, -ваю, -еш, сов. в. обшити, -шию, -еш, гл.** 1) Обшивать, обшить. 2) — **кого́.** Шить, пошить для кого необходимое бѣлье, одежду. *А четверта хусти пере, а п'ята обшиє.* Гол. *Хто мене буде обшивати?* Мил. 221. 3) Покрывать, покрыть, обшивать, обшить (кузовъ телѣги лубомъ, крышу и пр.). *Обшиті вози.* Чуб. VII. 404. *Церкву новим гонтом обшив.* МВ. I. 65.
- Обшиватися, -ваюся, -ешся, сов. в. обшитися, -шиюся, -ешся, гл.** Шить, пошить на себя. *Облатався, обшився, став на панка схожий.* Левиц. I. 143. *Ой є в тебе полотене, обшиємось, серце.* Грин. III. 692.
- Обшивка, -ки, ж.** 1) Обшивка. Левиц. Пов. 242. 2) Воротъ сорочки. Гол. Од. 65, 75. Шух. I. 120.
- Обшивчастий, -а, -е. Обшивчасті (уставки).** Уставки особымъ образомъ вышитыя. Kolb. I. 48.
- Обширь, -рі, ж.** 1) Пространство. *Земля... ходить круги сонця по великій обширі світу Божого.* Дещо. 2) Объемъ. *Народ ню мову не жарт осягнуть усю в її обширі.* О. 1861. IV. 34.
- Обшити, -ся.** См. **Обшивати, -ся.**
- Обшкрябати, -баю, -еш, гл.** Обскрестъ.
- Обшмагати, -гаю, -еш, гл.** Отстегать, исполосовать. *Усю спину обшмагали.* Ком. II. 37.
- Обшмалити, -лю́, -лиш, гл. = Обсмалити.**

Обшмарувати, -рюю, -єш, гл. 1) Обмазать чѣмъ-либо маслянистымъ, дегтемъ и пр. 2) Обмыть, оббить (дождемъ). *Стіни осінні дощі обшмарували, — голими ребрами хата світить.* Мир. ХРВ. 174.

Обшматувати, -гую, -єш, гл. Оборвать, изорвать въ куски на комъ одежду. *Ввійшов старий у хату обшматований побитий.* Грин. II. 171. *Обірваний та обшматований який.* Мир. ХРВ. 216.

Обшморгати. См. **Обшморгувати.**

Обшморгнути. См. **Обшморгувати.**

Обшморгувати, -гую, -єш, сов. в. обшморга́ти, -гаю, -єш, одн. в. обшморгну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Обдирать, ободрать, обтереть, сдѣлать ссадину. *От же там є пеньок дубовий обшморганій колесами.* ЗОЮР. I. 134. 2) Сжавъ въ рукѣ стебель растенія, оборвать движеніемъ руки вдоль стебля его листочки, вѣточки, колосья. *Хліба високіі, колос аж до землі, а Бог обшморгує колос, обшморгує.* Сим. 210.

Обшпарити. См. **Обшпарювати.**

Обшпарювати, -рюю, -єш, сов. в. обшпарити, -рю, -риш, гл. Ошпаривать, ошпарить, обжечь горячей жидкостью. *Христя обшпарила руку.* Мир. Пов. II. 52.

Обшугати, -ся. См. **Обшугувати, -ся.**

Обшугувати, -гую, -єш, сов. в. обшуга́ти, -гаю, -єш, гл. 1) Очищать, очистить отъ шелухи (гречу). *Обшугаю гречку на крупи.* 2) Обрывать, оборвать вѣтромъ, оббить (о листьяхъ дерева). *Найдуть на тебе буйніі вітри з лютими морозами, кору обіб'ють... листя обшугають.* МУЕ. III. 132.

Обшугуватися, -гуюся, -єшся, сов. в. обшуга́тися, -гаюся, -єшся, гл. 1) Очищаться, оббиваться, отлетать. *Пил обшугується, як товчуть гречку.* Київ. у. 2) Истрачиваться, истратиться, издержаться. *Обшугався так, що й шага нема.* Борз. у.

Обшукати. См. **Обшукувати.**

Обшукування, -ня, с. Обыскиваніе.

Обшукувати, -кую, -єш, сов. в. обшукати, -каю, -єш, гл. 1) Обыскивать, обыскать. *Їсти хочеться (вовкові). Обшукав він скрізь лисиччину хатку, — нема нічого.* Рудч. Ск. II. 7. *Обшукав його та й найшов п'ятсот тисяч.* Рудч. Ск. I. 202. 2) Искать, поискать. *Та нехай вони та громадою воли обшукають.* Нп. 3) Обманывать, обмануть. *Жид як не обшукає, то навет і не пообідає.* Ном. № 912.

Общипати. См. **Общипувати.**

Общипувати, -пую, -єш, сов. в. общипа́ти, -паю, -єш, гл. Общипывать, общипать. *Я цю черешеньку й общипала.* КС. 1883. II. 378.

Общипити, -чу, -чиш, гл. Защитить.

Общубрати, -раю, -єш, гл. = Обскубти. *Общубрати чупер.* Вх. Зн. 43.

Об'юшити, -шу́, -шиш, гл. Облить кровью. *Як ударив лев у камінь, — кохті позлізали... Заревів лев, підняв лапи, лапи об'юшило.* Рудан. I. 75.

Об'явити, -ся. См. **Об'являти, -ся.**

Об'явка, -ки, ж. 1) Сообщение, объявление кому, заявленіе. *Побачила вона, що невістка її в ставку мертва, та й дала тоді об'явку старості, а він і мене кликнув у поняті.* Верхнеднѣпр. у. *Пішов один чоловік давати об'явку у волость, що в його вкрадено кобилу.* Грин. I. 97. 2) Голось (при баллотировкѣ). *Паньку дали три об'явки більше, як Стеценку, то через те й став старшиною.* Золотон. у.

Об'являти, -ляю, -єш, сов. в. **об'явити, -влю, -виш,** гл. 1) Объявлять, объявить. *Я ж тобі всю правду об'являю.* Чуб. V. 825. 2) Предъявлять, предъявить. *Тоді зараз його зв'язали, та об'явивши у стан, а там уже і оддали на Сібір.* Рудч. Ск. I. 209.

Об'являтися, -ляюся, -єшся, сов. в. **об'явитися, -влюся, -вишся,** гл. 1) Являться, явиться, появиться, обнаруживаться, обнаружиться. Вх. Лем. 441. *Честь і слава Кийову й Дніпрові, коли об'явиться там новий філософ.* Левиц. Пов. 89. *Святий Миколай об'явивсь до його стариком.* Чуб. 2) Представляться, представиться, явиться. *Як єсть у тій хаті відьма, вона тобі тій ж ночі сама об'явиться.* Мнж. 139. *Він пішов у те село, переночував у ідної баби і не знає, що то його село і на другий день об'явивсь громаді.* Чуб. I. 182. 3) Дѣлаться, сдѣлаться явнымъ. *Нема бо нічого схованого, щоб не об'явилось.* Єв. Мр. IV. 22.

Об'язати, -ся. См. **Об'язувати, -ся.**

Об'язувати, -зую, -єш, сов. в. **об'язати, -жу, -жеш,** гл. Обвязывать, обвязать. *Об'язані віршовками.* Стор. МПр. 131.

Об'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **об'язатися, -жуся, -жешся,** гл. Обвязываться, обвязаться.

Об'якоритися, -рюся, -ришся, гл. Твердо стать, укорениться. (Уман. у.); упереться. Мнж. 187.

Об'яснити, -ню, -ниш, гл. Освѣтитъ, сдѣлать свѣтлымъ, яснымъ. *Москалики степи вкрили, киверями об'яснили, шабельками очорнили.* Грин. III. 261.

Овад, -да, м. = Овід. *Овад роси боїться.* Ном. № 14025.

Овадний, -а, -е. = Оводний. Проск. у.

Овак, нар. *Іначе. Єдному Бог дасть сяк, а другому овак.* Ном. № 1697.

Овалашити, -шу, -шиш, гл. 1) Оскопить. 2) Украсть. *Прийде та овалашить що небудь та й піде.* ЗОЮР. I. 10.

Ова! меж., виражающее удивленіє, сомнѣніє, иронію. *Эва! какъ бы не такъ! Перевелись тепер рицарі в Січі... — Ова! гукнув тутъ на всю світлицю Кирило Тур.* К. ЧР. 113.

Овдовілий, -а, -е. Овдовѣвшій. Волч. у.

Овдовіти, -вію, -єш, гл. Овдовѣть. *Сухобрус овдовів і його дочки хазяйнували в господі.* Левиц. Пов. 19.

Оведян, -на, м. Раст. *Primula elatior.* Льв. 101.

Овершки, -ків, м. мн. Вершина стога. Левч. 10.

Овес, -вівса, м. Овесъ, *Avena sativa.* — **голий.** *Avena nuda.* Вх. Пч. II. 29. *Овес у трьох кожухах, та вітру боїться.* Ном. № 650. *Дає коню сіна й вівса.* Мет. 75. *Не хоче, як кобила вівса.* Ном. № 5009. **Шити на овес.** Шить крупними стежками. Вас. 211. Ум. **Овесець, овесок.**

Овесковий, -а, -е. Относящійся къ **овеску 2.** **Овескова кривулька.** Въ вышивкѣ: зигзаговидная лінія. (Залюб.). **Овескові клинці.** Половина узора овесок. (Залюб.).

Овесок, -ска, м. 1) Ум. отъ **овес.** 2) Родъ узора въ вышивкахъ. (Залюб.).

Овеча, -чати, с. Ягненокъ; овечка. *Бере (вовк) чи овеча, чи порося.* О. 1861. VIII. 96. *Пара воликів єсть і овечат трохи.* Рудч. Ск. I. 207.

Овеченька, овечечка, -ки, ж. Ум. отъ **вівця.**

Овечий, -а, -е. Овечій. *Овеча натура.* Шевч.

Овечина, -ни, ж. Овечье мясо. Вони не їдять курятини, гусятини, овечини, кабанятини, — нічого того не їдять. Новомоск. у.

Овечка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **вівця**. 2) Мокрица, *Oniscus murarius*. Вх. Лем. 441.

Овечник, -ка, м. Хлѣвъ для овецъ, овчарня. Чуб. VII. 394.

Овийка, -ки, ж. Раст. вьюнокъ, *Convolvulus*. Вх. Лем. 441.

Овід, овода, м. Оводъ.

Овін, мѣст. = Він. Взяв овін княнейку попід білі бочки. Гол. I. 90.

Овіяти, -вію, -єш, гл. Обвѣять. Вітер каже: я прийду, твої сили овію. Гол.

Оводень, -дня, м. = Овід. Грин. I. 252.

Оводня, -ні, ж. соб. Оводы. Оводня б'є, через те. ховаємо волів у курені. Змієв. у.

Овоц, -щ, м. Плодъ. Принесіть же овоц, достойний покаяння. Єв. М. III. 8.

Овощевий, -а, -е. Фруктовый.

Оврах, -ха, м. Сусликъ. У меншого (брата) або градом виб'є (хліб), або оврах понівечить. Стор. I. 18. Ум. **Овражок, оврашок.** Стор. МПр. 44.

Оврашковий, -а, -е. 1) Приналежачій суслику, относящійся къ нему. 2) **Оврашкові хвости.** Раст. *Triticum cristatum* Schrt. ЗЮЗО. I. 139.

Оврашок, -шка, м. Ум. отъ **оврах**.

Овсіна, -ни, ж. = Вівсіна. Тепер треба не в овсину, а в просину шить (не рідко). Ном. № 11138.

Овсіще, -ща, с. = Вівсіще.

Овсі, нар. = Зовсім. Харьк.

Овсім, нар. = Овсі. Борщ не кислий овсім. Уман. у.

Овсюг, -гу, м. = Вівсюг.

Овсяний, -а, -е. = Вівсяний. Нажала травиці з овсяний стіжок. Чуб. III. 266.

Овсяник, -ка, м. = Вівсяник. Ном. № 122, стр. 294.

Овсяниця, -ці, ж. = Вівсяниця. Ном. № 10185.

Овсянка, -ки, ж. 1) = Вівсянка. 2) Раст. Bromus arvensis. L. ЗЮЗО. I. 114.

Овчарик, -ка, м. = Вівчарик. Чуб. V. 689.

Овчарь, -ря, м. = Вівчарь.

Овчіна, -ни, ж. 1) Овчина, овечья шкура. 2) мн. Овечья шуба. Из якої се причини вбралась теща у овчини? Нп.

Огавний, -а, -е. Большой, сильный. Богач огавний. Вх. Уг. 245. Огавний дожджъ. Вх. Уг. 255.

Огавно, нар. Сильно, очень. Огавні ся хвалил. Вх. Уг. 255.

Огазнути, -ну, -неш, гл. = Ошадіти. Цілий ліс огазне. Вх. Уг. 255.

Огана, -ни, ж. и пр. = Обгана и пр.

Оганя́тися, -няюся, -єшся, гл. Отгонять отъ себя (нападающихъ). Собаки в'їдаються, а бояре оганяються. МУЕ. III. 217.

Огарь, -рю, м. 1) Обожженный пень. Так як огарь обідрався. Ном. № 11236. 2) Нас. Oestrus bovis, оводъ бычий. Вх. Пч. I. 7. См. Овід. 3) Порода утокъ. Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Огвара, -ри, ж. Что-либо огромное, очень большое. Корова — огвара. Вх. Зн. 43.

Огень, огню, м. = Огонь. Червона шапочка як огень. О. 1861. IV. 29.

Огер, -ра, м. Жеребець. *Дивися, огерем яким сам пан круг тебе похожає.* Шевч. *Дід їхав навзаводи на вороному арабському огеру.* Стор.

Огида, -ди, ж. 1) Мерзость, гадость. Лукаш. 148. *Вийди, паноньку, до нас, викуп сі вінець у нас... Бо як не вийдеш до нас, не викупиш вінця у нас, до корчми понесемо, горівки нап'ємо, занесемо до жида, — буде, пане, огида.* Лукаш. 148. *Що у людей високе, те огида перед Богом.* Єв. Л. XVI. 15. 2) Отвращеніє, омерзеніє. *Аж огида дивитися, — таке погане.* 3) Противный человекъ. *Лучче б мені, моя мати, гірку редьку їсти, як ледачу жуїнку мати, що гидко й присісти. Пошов би я поміж люде, чи Богу молиться, — як здумаю про огиду, забуду й хреститься.* Грин. III. 569.

Огидити, -джу, -диш, гл. 1) Загадить. 2) Опорочити, обезчестити.

Огидіти, -дію, -єш, гл. = **Огиднути.**

Огидливий, -а, -е. = **Огидний.**

Огидливість, -вості, ж. = **Огидність.** *Дмитренко з огидливістю глянув на останніх масних.* Мир. ХРВ. 374.

Огидлий, -а, -е. = **Огидний.**

Огидлість, -лости, ж. = **Огидність.**

Огидний, -а, -е. Противный, отвратительный, мерзкій, гнусный.

Огидник, -ка, м. Противный, отвратительный человекъ. Вх. Зн. 43.

Огидниця, -ці, ж. Противная, отвратительная женщина. Вх. Зн. 43.

Огидність, -ности, ж. Мерзость, гнусность.

Огидно, нар. Противно, отвратительно, мерзко.

Огиднути, -ну, -неш, гл. Опротивѣть, надоѣсть, опостылѣть. *Море так йому огидло, що бісом на його дививсь.* Котл. Ен. I. 14.

Огина́тися, -наюся, -єшся, гл. Уклоняться, отвиливать. *Він де кого підмовляв до себе переїздити, так усе огинаються.* Харьк. г.

Огир, -ра, м. = **Огер.** *Прискочив перше до Камили, як огир добрий до кобили.* Котл. Ен. VI. 61.

Огірко́вий, -а, -е. Огуречный. *Напийсь огіркового росолу, то може полекшає.* Харьк.

Огіро́к, -рка, м. 1) Огурецъ, cucumis salibus. 2) Родъ игры, въ которой дѣвушки берутся за руки, составляютъ цѣпь, вьющуюся на подобіє стеблей огурцовъ, и поють пѣсни. Чуб. III. 79. 3) *мн.* Родъ писанки. КС. 1891. VI. 376. 4) *мн.* Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. Ум. **Огіро́чок.** Ув. **Огірчи́ще.**

Огіро́чник, огіро́шник, -ку, м. Раст.: а) Borago officinalis. Мил. 35. ЗЮЗО. I. 114. б) Trifolium arvense L. ЗЮЗО. I. 172. в) Spiraea ulmaria L. ЗЮЗО. I. 172. г) Соломонова печать, Polygonatum multiflorum. Мнж. 187.

Огірчи́ще, -ща, с. Ув. отъ **огірок.** Лебед. у.

Оглабля, -ля, с. и **оглаблі, мн.** = **Оголони.** Желех. Вх. Зн. 43.

Оглав, -ву, м. Уздечка, недоуздокъ. Вх. Лем. 442.

Оглавець, -вця, м. Недоуздокъ. Вх. Лем. 442.

Оглас, -су, м. 1) Возвѣщеніє, оглашеніє; также церковное оглашеніє о предстоящемъ бракосочетаніи. МУЕ. III. 80. 2) Опубликованіє. *Багато лежить у мене писання українського до друку, багато я перечитав його, та ось тільки кришечку до огласу вибрав.* К. (Хата, 2). 3) Возгласъ, крикъ. *Птиця відтіля з веселим огласом летіла.* Мкр. Г. 11. *Брата Лазаря огласом спросив.* Гол. III. 269.

Огласи́ти, -ся. См. **Оглашати, -ся.**

Оглаша́ти, -шаю, -єш, сов. в. **огласи́ти, -шу, -сиш,** гл. = **Оголошувати, оголосити.** 1)

Кожне стало оглашати звичний подарунок. Мкр. Н. 37. 2) *Огласив я друком не одно вже своє й чуже компонування.* К. (Хата, 1). 3) *Огласили запорожці Брюховецького гетьманом.* К. ЧР.

Оглаша́тися, -шаюся, -єшся, сов. в. **огласи́тися, -шуся, -сишся,** гл. =

Оголошуватися, оголоситися. *Огласився дуже жіночий плач, народ загомонів.* Стор. І. 253.

Оглаше́нка, -ки, ж. Церковныя сѣни между церковью и колокольнею. Ромен. у.

Оглаше́нный, -а, -е. Безумный. *Може ти, оглашений, і дитину її задавив?* Стор. МПр. 35. *Крутяться, як оглашенні.* Стор. МПр. 167.

Огле́діти, -джу, -диш, гл. = **Оглядіти.** *Вийди, матенько, огледи, що тобі бояре привезли.* Лукаш. 96.

Огле́дітися, -джуся, -дишся, гл. = **Оглядітися.** *Тепер у дворі гості, ніколи й огледіться за мною.* МВ. І. 72.

Оглобе́льний, -а, -е. = **Голобелный.** *Оглобельна аж брикає.* Котл. Ен. І. 28.

Оглобля, -лі, ж. = **Голобля.** Чуб. V. 1074.

Оглух, -ха, м. Дуракъ. *Оглух царя небесного.* Ном. № 6306.

Оглух(ну)ти, -ну, -неш, гл. **Оглохнуть.** *Всі оглухли, похилились.* Шевч. *Оглухли, не чують.* Шевч. 210.

Огляд, -ду, м. 1) Осмотръ; обзоръ; смотръ. *Вернувшись після огляду козацької сотні.* Кв. II. 69. **На огляд добрий.** *На взглядь хорошиї. За два огляди.* Дважды осмотрѣвъ. Харьк. у. **Купив за три огляди.** Украль. Мнж. 166. 2) мн. = **Оглядини.** *Пошел Ванічко в огляди без материной поради.* Гол. II. 711.

Огляда́ння, -ня, с. Осматриваніє.

Огляда́ти, -даю, -єш, сов. в. **огля́діти, -джу, -диш,** гл. 1) Осматривать, осмотрѣть.

Вийди, матінко, огляди, що тобі бояре привезли. Мет. 230. *Козаків піджидає, козаків оглядає.* Макс. 2) Созерцать, видѣть. *Сподоби в небі лицем к лицу Бога оглядати.* Чуб. *Одного ранку, бодай такого ніхто не оглядав, сказано мені, що на черзі Андрійко у некрути.* МВ. II. 71.

Оглядатися, -даюся, -єшся, сов. в. **огля́дітися, -джуся, -дишся,** гл. 1) **Оглядываться, оглянуться, осматриваться, осмотрѣться.** *Летить орел по над морем та й не оглядається.* Мет. 64. *Оглядайся на задні колеса.* Ном. № 4305. 2) **Только** сов. в. **Хватиться.** *Оглядівся пан, уранці вставши, аж у його покрали.* Рудч. Ск. І. 197. *Візьми, дурний, та й застроми два свердли... Коли сьогодні огляжуся, — аж і сліду не знать, де стреміли.* Мир. ХРВ. 267.

Огля́дач, -ча, м. Осматриваючий.

Огля́дини, -дин, ж. мн. 1) Осмотръ, осматриваніє. 2) Осмотръ жилья и хозяйства жениха, дѣлаемый родителями невесты послѣ сватовства и оканчивающийся угощеніємъ. См. **Розглядини.** ХС. VII. 423.

Огля́нути, -ну, -неш, гл. = **Оглядіти.** *Ісус, оглянувши все, вийшов.* Св. Мр. XI. 11.

Огля́нутися, -нуся, -нешся, гл. = **Оглядітися.** *«Соб, тпру до ярма!» — оглянувся та й нема.* Ном. № 1914. 2) — **на кого.** **Обратить** вниманіє, **сжалиться, снизойти.** *Потім*

оглянулись і люде на нас і драночок мені наносили. Г. Барв. 355. Огляньсь на плач дочки своєї. Котл. Ен. Оглянулась на мої старощі. Г. Барв. 207.

Огневий, -а, -е. Огневой. Стор. МПр. 72.

Огневиця, -ці, ж. Медиц. горячка.

Огнедихатий, -а, -е. Огнемъ дышащій. Дракон огнедихатий. К. МХ. 35.

Огнекрилатий, -а, -е. Съ огненными крыльями. Дракон огнекрилатий. К. МБ. II. 137.

Як смерти бурний дух огнекрилатий. К. ЦН. 246.

Огненний, -а, -е. 1) Огненный. Чуб. I. 22. Огненне море. Шевч. 2) Пылкій, горячий. Він до роботи огненний. Лебед. у. Огненний чоловік. Черк. у. 3) — **сусіда.** Сосѣдъ, постройки котораго весьма близко. Харьк. г.

Огненно, нар. Горячо, пылко.

Огнепальний, -а, -е. Горючий. Огнепальна купина. Левиц. I. 289.

Огниво, -ва, с. 1) Стальная пластинка въ замкѣ кремневаго ружья, стоящая противъ курка, — въ нее бьетъ кремень. Шух. I. 230. 2) Часть токарнаго станка. См. **Токарня.** Шух. I. 305, 306. 3) Въ крышѣ оборога: каждая изъ четырехъ горизонтальныхъ жердей, составляющихъ четверугольникъ, являющійся основаніемъ крыши. Вх. Зн. 42. Ум. **Огнивце.**

Огнивце, -ця, с. 1) Ум. отъ **огниво.** 2) То-же, что и **песик** въ ткацкомъ станкѣ. См. **Верстат.** МУЕ. III. 24.

Огник, -ка, м. 1) Ум. отъ **огонь,** огонекъ. 2) Медиц. Пузырчатая сыпь на лицѣ, eczema. ХС. VII. 416.

Огнина, -ни, ж. Искра. ХС. III. 53.

Огнистий, -а, -е. 1) = **Огненний 1.** Сонце як раз... сідало; червоне огнисте коло його так і искрило світом. Мир. Пов. I. 158. 1) = **Огненний 2.** Серце огнисте. К. МХ. 6.

Огничок, -чка, м. Ум. отъ **огонь.**

Огнище, -ща, с. 1) Костеръ. Спасибі жіночкам, на городі розіклали огнище і всякої страви понаготовляли. ЗОЮР. II. 286. **В огнище вкинутися.** Вспылить. Сердитий був парубок, так у огнище і вкинеється! Як жар стане. Харьк. г. 2) Мѣсто, гдѣ былъ костеръ. На огнищі не швидко виросте трава. Волч. у.

Огнянець, -нця, м. Дьяволь, чортъ. Бо ти не мій младенец, лем ти з пекла огнянец. Гол. I. 210.

Огняний, -а, -е. = **Огненний.** Левиц. I. 271. Господь вигнав їх з раю огняною різкою.

Мир. ХРВ. 32. Широка огняна хвиля. Мир. ХРВ. 272. **Огняна жертва.** Всесожженіе.

Єв. Мр. XII. 33.

Огняник, -ка, м. Птица Lanius ruficeps. Вх. Пч. II. 12.

Огняниця, -ці, ж. Свѣтлякъ, Ивановъ червякъ, Lampyrus noctiluca. Вх. Лем. 442.

Ого! меж., виражающее удивленіе. Ого, чудеса! вербовий колеса. Ном. № 7831.

Оговорюватися, -рююся, -єшся, гл. Отговариваться. Оговорюються, що їм багацько діла робити. Ном. № 10064.

Оговтатися, -таюся, -єшся, гл. Освоиться. Трохи оговтавь і не боїться нічого. Рудч. Ск. I. 93.

Огодити, -лю, -лиш, гл. = **Обгодити.**

Оголобля, -лі, ж. Оглобля. Чуб. VII. 465.

Оголодіти, -джу́, -ди́ш, гл. Сдѣлать голоднымъ. *Поділи ж ти нам цю курочку та й себе не охолоди.* Мнж. 66.

Оголо́ни, -нів, м. мн. У лошадей на деснахъ пузыри, опухоли. Вх. Зн. 43.

Оголосити, -ся. См. **Оголошувати**, -ся.

Оголо́ска, -ки, ж. Объявление, извѣщеніе. *Оголоски оголошував у церкві.* Вх. Уг. 255.

Оголошення, -ня, с. Объявление.

Оголошувати, -шую, -еш, сов. в. **оголоси́ти**, -шу́, -сиш, гл. 1) Объявлять, объявить; возвѣщать, возвѣститъ. *На весь світ оголосили свої гріхи.* О. 1862. IX. 25. *Король мене банитою-вигнанцем оголосив по Польщі і Вкраїні.* К. Бай. 69. 2) Опубликовывать, опубликовать. 3) Избирать, избрать голосованіемъ.

Оголошуватися, -шуюся, -ешся, сов. в. **оголоситися**, -шуся, -сишся, гл. 1) О звукѣ: Раздаваться, раздаться. 2) Быть объявляемымъ, объявленнымъ, объявляться, объявиться. 3) Опубликовываться, опубликоваться.

Ого́нь, **огню**, м. Огонь. *По тім боці огонь горить, по сім боці видно.* Мет. 39. **Ого́нь пускати**. Поджигать. **Огнем піти**. Сгорѣть. *Бодай сіно огнем пішло і коса зломилась.* Чуб. *Який то він собі дом коштовний збудував, — то він громовим огнем пішов.* КС. 1882. ХП. 503. Ум. **Огник**, **о́гничок**.

Огонь, -ні, ж. = **Огоня**. Борз. у.

Огоня, -ні, ж. 1) Обгонъ, объѣздъ плугомъ или раломъ при паханьѣ нивы отъ периферіи къ серединной линіи. Киев. г. 2) Участокъ земли, занимаемый работникомъ при паханіи такого рода. *Орати в огонь. Як доореш цю огонь, то випрягай воли.* Киев. г.

Огорнути. См. **Огортати**.

Огоро́д, -да, м. Огородъ. *Високіі огороди, — капуста не родить.* Чуб. V. 147. Ум. **Огоро́дець**. См. **Горо́д**.

Огоро́да, -ди, ж. Ограда.

Огоро́джувати, -джую, -еш, сов. в. **огородити**, -джу, -диш, гл. = **Обгороджувати**, **обгородити**. *Огородив двір щирим залізом, зробив ворітця з щирого злітця.* Чуб. III. 295.

Огоро́дина, -ни, ж. Овощи, огородныя растенія. *Ганна вийшла оглядати огородину.* Левиц. I. 27. См. **Городина**.

Огородити. См. **Огороджувати**.

Огоро́дник, -ка, м. Огородникъ. Чуб. I. 182.

Огородникува́ти, -кую, -еш, гл. Заниматься огородничествомъ. *А той огородник навчив його огородникувать.* Чуб. I. 182.

Огоро́дній, -я, -е. Огородный. Левиц. I. 188.

Огоро́жа, -жі, ж. Ограда, плетень, заборъ. *Огорожа кругом нова, витка, хазяйська.* Левиц. I. 22.

Огорта́ти, -таю, -еш, сов. в. **огорну́ти**, -ну́, -неш, гл. = **Обгортати**, **обгорнути**. *Візьме її та й огорне в ризу золотую.* Шевч.

Огорча́ти, -чаю, -еш, сов. в. **огорчи́ти**, -чу́, -чи́ш, гл. Огорчать, огорчить. *Чи вам дочки, чи вам синочки гірке слово сказали? Чим вони вас огорчили?* Мил. 200. *Думаю: як його й огорчати їх.* Г. Барв. 202.

Ограбува́ти, -бую, -еш, гл. Ограбить.

Ограда, -ди, ж. = **Огорожа.** *Єсть золотий сад і золотою огорожою огорожений.* Рудч. Ск. II. 94.

Огре́бки, -ків, м. мн. Остатки корма домашнього скота. *Огребки — ті, що на грядки накладають.* Новомоск. у. (Залюб.).

Огре́бом, нар. — **брати.** *Загребать, об'їми руками брать. Наш титарь так огребом і бере гроші з церкви.* Волч. у.

Огре́бти́, -ся. См. **Огрі́бати, -ся.**

Огріза́ти, -заю́, -єш, сов. в. **огрі́зти, -зу, -зе́ш, гл.** = **Обгрізати, обгрізти.**

Огріба́ти, -баю́, -єш, сов. в. **огре́бти́, -бу, -бе́ш, гл.** = **Обгрі́бати, обгребти.** *Огню огреби.* Чуб. V. 626. *Не хотят гости їсти, треба її (капусту) обливати, — будут гости огрібати.* Гол. II. 118.

Огрі́батися, -баюся, -єшся, сов. в. **огре́бтися, -буся, -бе́шся, гл.** = **Обгрі́батися, обгребтися.** *Сів на човен, сів на човен, а весельцем огрі́батися.* Чуб. V. 163.

Огрі́бач, -ча, м. Палка, которой подгребають горящіє угли. Шух. I. 97.

Огріва́ти, -ваю́, -єш, сов. в. **огрі́ти, -рію́, -єш, гл.** 1) **Согрѣвать, согрѣть, обогрѣвать, обогрѣть.** Грин. III. 632. *Сонце каже: я зйду, твої сини обігрію.* Гол. I. 187.

Огрі́йливий, -а, -е. Согрѣвающій, теплий.

Огрі́йливо, нар. Тепло.

Огрі́х, -ха, м. Пропущенное мѣсто при паханьѣ поля. *Глядіть же, щоб оранка без огрі́хів була.* Харьк.

Огрі́шитися, -шуся, -шишся, гл. Нарушити обрядъ, обычай, благопристойность.

Огрядне́нький, -а, -е. Ум. отъ **огрядний.**

Огрядний, -а́, -е́. Дородний. *Огрядний високий парубок.* МВ. I. Ум. **Огрядне́нький.** *Хоч низенька, так огрядне́нька.* Посл. *Стріла нас панночка сже доросла й огрядне́нька собі.* МВ. I.

Огря́дність, -ности, ж. Дородность. *Не вважаючи на свою... огря́дність, суддя садив тропака.* Левиц. I. 351.

Огуд, -ду, м. = **Огудиння.** *Соняшники, куці, огуд всякий.* Сим. 225.

Огу́да, -ди, ж. Хула, поношення. *Кобзарю, не дивись ні на хвалу темноти, ні на письменницьку огуду за пісні.* К. Дз. 207.

Огу́дина, -ни, ж. = **Огудиння.**

Огудиння, -ня, с. Стебли арбузовъ, дынь, огурцовъ, тыквѣ. Левиц. I. 276.

Огу́дити, -джу, -диш, гл. Охудити, осудити. *Не хотять на його й глянуть, а глянуть — огудять.* Шевч.

Огу́зка, -ки, ж. Огузокъ, задняя, нижняя часть чего-либо. *Там то мелник хороший... ані мірки не просить, сам огу́зку заносить.* Гол. III. 358.

Огу́лити, -лю, -лиш, гл. Обмошенничать, надуть. *Москаль козака як раз охудить, а москаля і чорт не одурить.* Ном. № 846.

Огу́литися, -люся, -лишся, гл. Ошибиться, дать промахъ. *Та й пан не огу́лився, що полюбив таку кралю.* Лебед. у. *Ізроду шкати не купувавши та сам задумав купувати, — чи бач і огу́лився.* Рудч. Ск. II. 276.

Огу́лом, нар. 1) Оптомъ, гуртомъ. *Бачите, щоб було посходніш, сторгуємось огу́лом.* Стор. 2) Вообще. *Мовлячи огу́лом, треба сторожко підступати.*

Огу́ритися. См. **Огурятися.**

Огурне́нький, -а, -е. Ум. отъ **огурний**.

Огурний, -а, -е. 1) Строптивый, упорный, упрямый. *Огурна дитина*. Брацл. у. 2)

Непривѣтливый, несообщительный. *Ну, та й огурний народ тут: і слова не доб'єшся*.

Брацл. у. Ум. **Огурне́нький**.

Огурність, -ности, ж. Строптивость, упорство, упрямство.

Огурно, нар. Строптиво, упорно, упрямо.

Огурство, -ва, с. = **Огурність**.

Огуря́тися, -ряюся, -єшся, сов. в. огуритися, -рюся, -ришся, гл. Упрямиться,

заупрямиться, противиться, воспротивиться. *Щоб козак в військо ходить не огурявся*.

Од, пред. См. **Від**.

Одаль, нар. Вдали, поодаль.

Одамашко́вий, -а, -е и пр. = **Адамашковий** и пр.

Ода́я, одаї, ж. Загонъ для рогатаго скота внѣ села. Литин. у.

Одб... См. слова отъ **Відбабувати до Відбуча**.

Одв... См. слова отъ **Відвага до Відв'язуватися**.

Одві́р, -во́ру, м. = **Одвірок**. МУЕ. III. 45.

Одві́р, нар. Возлѣ дверей. *Гей станьте одвір, щоб лихі собаки не повтікали*. К. ПС. 57.

Одвірець, -рця, м. = **Одвірок**. О. 1861. XI. Св. 35.

Одві́рник, -ка, м. См. **Лавчастий замок**. Шух. I. 93.

Одві́рок, -рка, м. Дверной косяк. Чуб. VII. 378. Kolb. I. 57. *Золотая брама, а срібні*

одвірки. Нп. Ум. **Одвірочок**.

Одвукі́нь, нар. На двухъ лошадахъ — попереми́нно то на одной, то на другой.

(Вістовець) *летів одвукінь з Низу день і ніч*. К. ПС. 135.

Одг... См. отъ **Відгада до Відгусти**.

Одд... См. отъ **Віддавання до Віддячливий**.

Оде́жа, -жі, ж. Одежда, одежда. *Одежу всю цвітну порвала*. Котл. Ен. VI. 81. *Як би хліб та одежа, — їв би козак лежа*. Ном. № 1724. Ум. **Оде́женька**. Чуб. V. 719.

Одежина, -ни, ж. 1) Что либо изъ платья. Г. Барв. 190. 2) Одежина = Одежа.

Жалувати одежину. Беречь платье. **Нехтувати одежину.** Не жалѣть, не беречь одежды. Ном. № 11133. Ум. **Одежинка**. Мир. Пов. I. 123.

Одека, о́деки, о́дельки, нар. Вотъ здѣсь. Желех.

Оден, числ. = **Один**. Подольск. г.

Оде́нки и оде́ньки, -ків, м. мн. 1) Дневное собраніе замужнихъ женщинъ зимою для рукодѣльныхъ работъ. Балт. у. 2) Остатки на днѣ, подонки.

Оде́нок, -нка, м. Стогъ сѣна. Шух. I. 76, 108.

Одену́ти, -ну, -не́ш, гл. Одѣть. К. (Желех.).

Одену́тися, -нуся, -не́шся, гл. Одѣться. *Оденулась молодая та й мелькнула з хати*.

Мкр. Н. 21.

Оде́нчичка, -ки, ж. Пришедшая на оденки.

Оде́ньки. См. **Оденки**.

Одера́чка, -ки, ж. Родъ гребня, которымъ расчесывають лень послѣ того какъ очистять его отъ кострики. Вх. Уг. 249.

Одержати, -ся. См. **Одержувати, -ся**.

Одержування, -ня, с. 1) Полученіе. 2) Владѣніе чѣмъ, обладаніе.

Одержувати, -жую, -єш, сов. в. одержати, -жу, -жиш, гл. Получать, получить. *Віруйте, що одержите і буде вам.* Єв. Мр. XI. 24.

Одержуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. одержатися, -жуся, -жишся, гл. 1) Получаться, получиться. 2) Удерживаться, удержаться. *Не знаю, де в мене й дух одержався. Гладка така, що й миш не одержиться.* Ном.

Одернува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Обложить дерномъ.

Одж... См. **отъ Віджалувати до Віджухаритися.**

Одже, сз. = Отже. *Чи чорт видав, щоб ведмідь щебетав, одже щебече.* Ном. № 7909.

Одзвінки, -ків, м. мн. Раст. *Thalictrum aquilegiaefolium.* Вх. Пч. I. 13.

Одзьобати. См. **Одзьобувати.**

Одзьобувати, -бую, -єш, сов. в. одзьобати, -баю, -єш, гл. = Обполювати, обполоти. Вх. Лем. 442.

Оди́н, одна́, одно́, числ. Одинъ, одна, одно. *З одним, Богом на сто ворог.* Ном. № 12.

Оди́н одного, одно́ 'дного, один у одного, один на одного и пр. Одинъ другого, другъ друга, другъ у друга, другъ на друга и пр. *Вони один одного покохали.* Стор. МПр. 57. *Питали один в одного.* Єв. Мр. I. 27. *Пастухи казали один до 'дного.* Єв. Л. II. 15. **Один по одному.** Одинъ за другимъ. ЗОЮР. I. 6. *Один по одному лист у гаї осипається. Дещо. Один по одному спішать.* Щог. В. 134. **Одним один.** Совершенно одинъ; единственный. *Вона була хорошого роду і одним одна дочка у батька дуже багатого.* Кв. **Одно́, в одно́.** Не переставай. *Ледві додому вернувсь та 'дно стогне.* Грин. I. 285. *Я її пужалном луцу в одно.* Щог. В. 71. **Все одно.** Все равно. *А що ж, каже царенко, нам все одно пропадать.* Рудч. Ск. **Не одно́-десять.** Не одинъ десятокъ. *Не одно-десять навчив парубків пісень московських співати.* Кв. **Одного разу.** Однажды. **Одного ранку, вечора.** Однажды утромъ, вечеромъ. *Одного ранку... сказано мені, що на черзі Андрійко у некрути.* МВ. II. 4. Ум. **Одненький.** *Вона у мене одненька.* Лохв. у.

Одина, -ни, ж. Одиночество, уединеніє. *Та в одині-самотині в садочку буду спочивати.* Шевч. 630.

Одинадцятєро, числ. Одинадцать. *Дивиться — одинадцятєро дочок.* ЗОЮР. II. 71.

Одинадцятий, -а, -е. Одинадцятый. *Уже твої хорти одинадцяті двері гризуть.* Рудч. Ск. I. 137.

Одинадцятка, -ки, ж. Полотно въ 11 пасмъ. Лебед. у. (Залюб.).

Одинадцять, -ти, числ. Одинадцать. *Було вас (биших) одинадцять, а бех дванадцятий.* Чуб. I. 116. *Сповістили про все се одинадцятьох.* Єв. Л. XXIV. 9.

Одинак, -ка, м. = Одинець.

Одиначка, -ки, ж. 1) Единственная дочь. *Батько й мати любили мене, одиначку, вельми.* Г. Барв. 230. *Що то вже одиначка!* Ном. № 9324. 2) Рублевый кредитный билетъ. *Він дав мені троячку, а я йому здачі одиначку, а мені осталося два рублі.* Новомосковск. у. (Залюбов.).

Одинець, -нця, м. 1) Единственный сынъ. Грин. II. 306. *Оттепер то хоч і вмерти, одинця женивши.* Мкр. Н. 2) Одинъ человекъ. Г. Барв. 326. *Вони хоч проміж себе гуторять, а мені, одинцеві, та й ні сим.* Г. Барв. 202. По одинцю. По одиночкѣ, по одному. *Сіх ляхів дуків, срібляників по одинцю з хати вивождають.* ЗОЮР. I. 320. 3) Дикій кабанъ, волкъ, ходящій въ одиночку. Київ. г. Вх. Пч. II. 7. Ум. **Одинчик, одинчикок.** Чуб. III. 273. *Тим я тебе полюбила, що въ батька одинчик.* Грин. III. 157.

Одиниця, -ці, ж. 1) Єдиница. *На першому місці вісім одиниць, на другому чотирі десятки, значить — сорок вісім.* К. Грам. 100. 2) = **Одиначка.** *Чи я в тебе, моя мати, та одна одиниця?* Чуб. V. 569. Ум. **Одична, одиченька.** *Дівка Галочка в свого батенька одиченька була.* Грин. III. 470.

Одинокий, -а, -е. 1) Одинокій. *Він багатий, одинокий — будеш панувати.* Шевч. *Чи ж тобі одинокє життя не обридло?* О. 1861. XI. Кух. 37. 2) Единственный. Галиц.

Одиноцтво, -ва, с. Одинокєство. *Се мені одиноцтво та убожєство так вік скоротило.* Г. Барв. 357.

Одинчик, -ка, одиччик, -чка, м. Ум. отъ одичець.

Одинюсінський, -а, -е. Единственный, совершенно одинь. *Один одинюсінський був син — і того узяли.*

Одичавіти, -вію, -єш, гл. Одичать. *Одичавів кінь у табуні.* Міус. окр.

Одібрати. См. **Відібрати.**

Одіва, -ви, ж. Одежда. *Е, ні, це не той, не вь такій одіві, як той, що мене грабував.* Верхнеднѣпр. у. (Залюб.) 2) Одіва. Одѣваніє. *Купувала собі для одиви свитину на базарі.* Новомосков. у. (Залюб.)

Одівання, -ня, с. = **Одягання.** Ум. **Одіваннячко.** Грин. III. 441.

Одівати, -ваю, -єш, сов. в. одіти, -діну, -неш, гл. 1) = **Одягати, одягти.** 2) Укривать, укрить (одѣяломъ) *Ой м'кая постіль твоя, і м'яко ти послав мені, і легенько одів мене.* Грин. III. 382.

Одіватися, -ваюся, -єшся, сов. в. одітися, -дінуся, -нешся, гл. = **Одягатися, одягтися.** *Красна дівчина полощиться, полощиться, одивається.* Чуб. V. 8.

Одівець, -вця, м. Одѣвающій. *Подай, Петрику, гребінець! — Я тобі, Марушко, не одівець, що подам тобі гребінець.* Грин. III. 535.

Одіво, -ва, с. Одежда, одѣяніє. *Грошей треба було для обуви, для одіва і так для чого.* Верхнеднѣпр. у.

Одіг... Кромѣ імѣющагося здѣсь, еще см. отъ **Відігнати** до **Відігратися.**

Одігати, -ся, -гаю, -ся, -єш, -ся, гл. = **Одягати, -ся.** *Одігаться стала.* Сим. 230.

Одід... См. отъ **Віді...** до **Відідратися.**

Одіди́чення, -ня, с. Наслѣдованіє.

Одіди́чити, -чу, -чиш, гл. Получить вь наслѣдство, унаслѣдовать.

Одіж, -жі, ж. Одежда. *Купив панові якоїсь матерії на одіж.* Грин. I. 99. *Скинув одіж.* Грин. I. 104.

Одіжний, -а, -е. 1) Къ одѣждѣ относящійся. *А де ж той прибуток? Ні корівного, ні одіжного прибутку.* Г. Барв. 277. 2) Одѣтый, хорошо одѣтый. *Пластун не зна роскоші, не гаразд одіжний.* О. 1862. II. 62. *Народ одіжний.* ЗОЮР. I. 162. 3) Хорошо оперенный, імѣющій густую шерсть. *Гуска добре одіжна, то їй зімою не холодно.* Міус. окр.

Одіз... См. **Відізвати, -ся.**

Одій... См. отъ **Відіймати** до **Відійти.**

Одім... См. отъ **Відімкнути** до **Відімщення.**

Одіння, -ня, с. Одѣяніє. *Воду сь мі перепила, одіння сь мі походила.* Гол. Ум. **Одіннячко.**

Одіп... См. отъ **Відіпняти** до **Відіп'яти.**

Одір... См. **Відірвати, -ся.**

Одіржини, -жин, ж. мн. Очески конопли, остаючієся на гребнѣ или крючкахъ при расчесываніи. Рк. Левиц.

Одіс... См. **отъ Відіслати до Відіспати.**

Одіт... См. **отъ Відіткнути до Відітхнути.**

Одіти, -ся. См. **Одівати, -ся.**

Одітний, -а, -е. = **Одіжний 2.** *У сім селі дівки горді, а у другім голі, а у місті та й одітні, але бо голодні.* Гол. II. 299.

Одія, і, ж. Одежда. *Як зносив еси м'якую одію, тоді зложив еси на Бога надію.* Чуб. I. 177.

Од'ї... См. **отъ Від'їдати до Від'їхати.**

Одк... См. **отъ Відкадити до Відкушувати.**

Одл... См. **отъ Відлазити до Відлясок.**

Одм. См. **отъ Відмага до Відм'ялити.**

Одна. См. **Один.**

Одн... См. **отъ Віднаджувати до Відняти.**

Однак, нар. Однако. *Хоча він був і вдовець, однак же любив закликати до себе веселих гостей.* Левиц. I. 209.

Однакий, -а, -е. = **Однаковий.** *Я однакий, мамо, не змінився.* Федьк.

Однако, нар. Одинаково, равно. *Не всім однако дано: одному ситце, другому решітце.* Ном. № 1690. **Все однако.** Все равно.

Однаковий, -а, -е. Одинаковый, тотъ же, такой же самый. *В одній руці пальці, та не одинакові.* Ном. № 9221. *Усі стануть однакових літ, тридцятилітками.* Чуб. I. 221.

Однаковісінський, -а, -е. Совершенно одинаковый.

Однаковісінько, нар. Совершенно одинаково. *Мені однаково, чи буду я жить в Україні, чи ні, чи хто згадає, чи забуде мене въ снігу на чужині — однаковісінько мені.* Шевч. 389.

Однаковість, -вості, ж. Одинаковость, тожество. *Не одна тільки однаковість удачі зводить людей до купи.* Левиц. I. 133.

Однаково, нар. Все равно, безразлично. *Вам однаково, що тут, що там.* Гліб.

Одначе, нар. = **Однако.** *Одначе ми не втечемо і тебе не ввеземо.* АД. I. 114. *Та вже, каже чмелик, чи винесу, чи не винесу, одначе вам пропадуть.* Рудч. Ск. I. 118.

Однєнький, -а, -е. Ум. **отъ один.**

Однісінський, -а, -е. Только одинъ, единственный. *Пливе чоловік день, пливе і другий — не видно ні однісінського корабля.* Рудч. Ск. II. 19.

Одніський, -а, -е. = **Однісінський.** *Одніське добре слово часом примирить лютих ворогів.* Млак. 60. *Всі веселі, лиш сумненько одніській дівчині.* Млак. 16.

Одно. См. **Один.**

Однobarвний, -а, -е. Одноцвѣтний. Желех.

Однobarжник, -ка, м. Монотеистъ. Желех.

Однobarкій, -а, -е. Однобокій. **Однobarка риба** = **Однobarчка.** Чуб. I. 76.

Однobarство, -ва, с. Единоборство. *Стояла все мов нежива, коло Чорногорця, дивлячись на страшне однobarство.* К. ЧР. 169.

Однobarчка, -ки, ж. Камбала (рыба).

Одновілити, -лю, -лиш, гл. = **Ільнувати.**

Одновірець, -рця, м. Единовѣрний, той же самой вѣры человекъ. Желех.

Одновірний, -а, -е. Единовѣрний. К. Краш. 21.

Однові́рство, -ва, с. Единово́рїе. Желех.
Одногні́здки, -ків, м. мн. Изъ одного гнѣзда.
Одногóдки, -ків, м. мн. Ровесники. *Ми з ним одногодки.* Новомосковск. у.
Одногoлóсний, -а, -е. Единогласный. Желех.
Одногoлoсність, -ности, ж. Единогласность. Желех.
Одногoлóсно, нар. Единогласно.
Одногорбий, -а, -е. Одногорбий.
Однoдвoрець, -рця, м. Однoдвoрець. *Чи не з міщан ви часом, або чи не з однoдвoрцїв.* Левиц. Пов. 189.
Однoдвoрський, -а, -е. Однoдвoрчeскій.
Однoдeржaвний, -а, -е. Единодержавный. Башт. 91.
Однoдyмeць, -мця, м. Единомышленникъ.
Однoдyмний, -а, -е. Единомышленный.
Однoдyмність, -ности, ж. Единомысліе. *Нема однoстaйнoсти, однoдyмнoсти в грoмaді.* О. 1861. I. 323.
Однoє, числ. = Одно. *Звила собі гніздечко однoє, вивeлa дітoк зo двoє.* Грип. III. 534.
Однoжeнствo, -ва, с. Единобрачіе.
Однoзeмeць, -мця, м. Единоземець, соотечественникъ.
Однoзoр, -ра, м. Одноглазый. *Бог дав чoлoвїкa: і сонливий, і зaїкa, однoзoр і шульгa, пeрeбитa нoгa.* Аф. 415.
Однoкїнка, -ки, ж. Одноконка. Левиц.
Однoкїнний, -а, -е. Одноконный.
Однoкoпитий, -а, -е. Однокопытый.
Однoкpийий, -а, -е. Сь однимъ крыломъ. Желех.
Однoкpовник, -кa, м. Родственникъ, единокровный. Зміев. у.
Однoлїчній, -я, -є. Одинаковый, одного сорта, вида, рода. *Однoлїшня тpaвa нa oцїй дeсятинї: сaмий пeрїй.* Волч. у. (Лобод.).
Однoлїткa, -ки, ж. Ровесница. *Маруся... однoлїткa з нaмi.*
Однoлїтній, -я, -є. Однолѣтний.
Однoлїтoк, -ткa, м. 1) Однoлѣтoкъ, ровесникъ. *Вїнчaй дітoк — однoлїтoк.* КС. 1883. II. 372. 2) Имѣющій годъ отъ роду. 3) Однoлѣтнeе рaстeнїe. (Сумск. у.) *Як ми, сeрцe, зaзнaвaлїсь — сyхї дyби рoзвївaлїсь, a тeпeр, як пeрeстaлi, однoлїткi пoвcїхaлi.* Чуб. *Гнyчкїй однoлїтoк лoзи.* Шевч.
Однoмaнїтний, -а, -е. Однообразный. Кременчуг. у.
Однoмaнїтнo, нар. Однообразно.
Однoмaсний, -а, -е. Одноцвѣтний, одной масти. *Однoмaснa зeмлa.* Любеч.
Однoмoвeць, -вця, м. Единоязычный, одноплеменникъ, соотечественникъ. *Однoмoвцїв Бoянських.* К. Дз. 105.
Однoнoгїй, -а, -е. Сь одной ногой. Желех.
Однoнoжаний, -а, -е. О сапогахъ: шитый на одну колодку. *У пaнїв вce однoнoжaнї чoбoтi.*
Однooкїй, -а, -е. Одноглазый. *Лyччe тoбї однooкїм yвїйти в цaрствo Бoжe.* Єв. Мр. IX. 47.
Однoплeмїнний, -а, -е. Единоплеменный.

Однораз, нар. Сразу, вдругь. *Пішов і однораз знайшов його.* Борз.

Одноразний, -а, -е. Одноразні коні. Лошади, которья, будучи впряжены вмѣстѣ, одинаково хорошо везутъ. Рк. Левиц.

Однорал, -ла, м. Генераль. *Де мій милий ночує? Ой ці з одноралом въ чужім краю на залозі?* Голов. I. 285.

Одноралля, -ля, с. Пахота одинъ разъ. Кролев. у.

Одноральський, -а, -е. Генеральскій.

Одноріг, -рога, м. 1) Единорогъ. *В святого Юра з буйного тура (труба), в Господа Бога з однорога.* Гол. IV. 544. 2) Насѣк. Носорогъ. 3) Вилы съ однимъ рожкомъ.

Однорілля, -ля, с. Разъ вспаханное поле; поле засѣянное послѣ однократной вспашки. Вас. 196.

Однорожок, -жка, м. Насѣк. *Oryctes naticornis.* Вх. Пч. I. 7.

Однорук, -ка, м. 1) Человѣкъ съ одной рукой. 2) Небольшой кузнечный молотъ. Сумск. у.

Однорукий, -а, -е. Однорукій.

Одноруч, нар. Одной рукой. *Чого ви дверима грюкаєте? — Та се я одноруч зачиняла.* Черниг. у.

Одноручка, -ки, об. 1) Однорукій, однорукая. 2) — **пилка.** Пила съ рукояткой только съ одного конца (садовая и пр.) Вас. 149.

Одноручний замок = Бга́ний замок. Шух. I. 94.

Односердне, нар. Единодушно. *Односердне стати за євангелію правди.* Шевч.

Односердя, -дя, с. Единодушіе, согласіе.

Односкладовий, -а, -е. Односложный. Желех.

Односло́в, -ва, м. Согласный въ словахъ, правдивый человѣкъ. *Богослов, та не однослов.* Ном.

Односло́вний, -а, -е. Согласный, одного и того же содержания.

Односло́вно, нар. Согласно.

Односта́йне, нар. = Односта́йно. К. ЧР. 26.

Односта́йний, -а, -е. 1) Единодушный, солидарный. *Будьмо одностайні.* О. 1862. III. 25. 2) Однородный, весь, вездѣ одинаковый, цѣльный. Гол. Од. 36. *Як би земля одностайна, а то зверху супіскувата, а там далі вглиб солончакувата.* Новомоск. у.

Односта́йність, -ности, ж. Единодушіе, солидарность. *Нема одностайности, однодушности в громаді.* О. 1861. I. 323. К. Гр. 40.

Односта́йно, нар. Единодушно. *Слави-рицарства козацькому війську доставати, за віру християнську одностайно стати.* Дума. *Одностайно бийтесь.* К. ЧР. 250.

Односта́ль. См. **В-односталь.**

Одностеблій, -а, -е. Съ однимъ стеблемъ. *Пшениця одностебла.* Міус. окр.

Одностеблиця, -ці, ж. Съ однимъ стеблемъ. *Капустиця-одностеблиця.* Чуб. V. 1108. Ум. **Одностебличка.** *Та посіємо яру пшеничку, яру пшеничку одностебличку.* Kolb. I. 99.

Односу́м, -ма, м. 1) Сопечальникъ. 2) Единомышленникъ. Черномор. 3) Товарищъ по работѣ, жилью и пр. *Інші пластуни чоловіка по два й по три живуть в односумстві, в однім курені, то отакі односуми розіходяться на охоту по секту в різні сторони.* О. 1862. II. 63.

Односумний, -а, -е. Единомышленний.
Односумство, -ва, с. 1) Единомыслиє. 2) Життє вмѣстѣ. О. 1862. II. 63. См. **Односум 3.**
Одноцальний, -а, -е. Вь одинѣ дюймѣ. **Одноцальна дошка.**
Одночасний, -а, -е. 1) Одновременный. 2) Современный.
Одночасник, -ка, м. Современникъ (чей).
Одночасно, нар. 1) Одновременно. 2) Современно (съ чѣмъ).
Однояй, яя, м. Человѣкъ съ однимъ ядромъ. Рк. Левиц.
Одо... Кромѣ находящихя здѣсь словъ смотри еще отъ **Відо... до Відотіль.**
Одолівати, -ваю, -еш, сов. в. одоліти, -лію, -еш, гл. Одолѣвать, одолѣть. *Турн тяжку боль одоліває.* Котл.
Одомащ, -ша, м. = Могорич. (Угорск.). Вх. Зн. 43.
Одоробало и одоробло, -ла, с. 1) Громадина, большой, громоздкой предметъ. 2) Высокій неповоротливый человѣкъ. *Мамо! — говорила Зося, де ви взяли таке одоробло, а не наймичку?* Левиц. I. 357. Употребляется какъ бранное слово подобно русскому: чучело.
Одп... См. отъ **Відпадати до Відпущення.**
Одр... Кромѣ здѣсь находящихя словъ см. еще отъ **Відрада до Відрятувати.**
Одроби́на, -ни, ж. Кроха.
Одружити, -ся. См. **Одружувати, -ся.**
Одружувати, -жую, -еш, сов. в. одружити, -жу, -жиш, гл. Женить, оженить, выдавать, выдать замужъ. *Ой жени, ой одружи мене молодого.* Чуб. V. 1005. *Встаньте, батьку, не лежить, візьміть, мене, одружіть.* Чуб. V. 324.
Одружуватися, -жуюся, -ешся, сов. в. одружитися, -жуся, -жишся, гл. Вступать, вступить въ бракъ, жениться, выйти замужъ. *Треба засвататися, одружитися.* ЗОЮР. I. 70. *Удова, що бажає вдруге одружитися, надіва червоний очіпок.* Ном.
Одряпати. См. **Одряпувати.**
Одряпувати, -пую, -еш, сов. в. одряпати, -паю, -еш, гл. = Одряпувати, одряпати. Змієвск. у.
Одс... Кромѣ здѣсь находящагося, еще см. отъ **Відсаджувати до Відсунутися.**
Одсіч, -чі, ж. Отпоръ.
Одт... См. отъ **Відтавати до Відтяти.**
Оду... Кромѣ здѣсь находящагося, см. еще отъ **Відумерщина до Відучитися.**
Одубеніти, -нію, -еш, гл. = Одубіти 1. *Руки його зовсім охолоділи і весь одубенів.* Стор. МПр. 21.
Одубітися, -блюся, -бишся = Одубіти 2. *Чи швидко твоя мати одубиться?* Киев. г.
Одубіти, -бію, -еш и одубти, -бну, -неш, гл. 1) Окоченѣть, замерзнуть. *Під таку хвижу не одно одубіє не тільки п'яне, а й тверезе.* О. 1861. V. 72. 2) Умереть, околѣть. *Був батько, та одубів.* Ном. стр. 39. *Опівночі нагайка шуміла, а к світові мила одубіла.* Чуб. V. 729.
Одуван, -на, м. Названіє горшка въ загадкѣ. *Як жив одуван, всіх людей годував, а як пропав одуван, — ніхто й кісток не сховав.* ХС. III. 62.
Одуд, -да, м. Птица удождь, урира. Вх. Пч. II. 15.
Одудиця, -ці, ж. Самка удода. *Каже одуд до Бога: «Коли я такий гарний, то зроби, Боже, так, щоб я став богом, а моя одудиця божицею».* Рк. Левиц.

Одудкуватий, -а, -е. Трубчатий. *На городі очерет та й одудкуватий.* Нп. Харьк.

Одужання, -ня, с. Выздоровленіе. *Повернуло на одужання.*

Одужати. См. **Одужувати.**

Одужувати, -жую, -єш, сов. в. **одужати, -жаю, -єш,** гл. Выздоровливать, выздороветь. ЗОЮР. I. 14. *Нехай одужає і буде жива.* Єв. Мр. V. 23. *Хворого-недужого як помаслосвятять, та як одужа, то тоді вже неможна йому лихословити.* Харьк. г.

Одукований, -а, -е. Обученный, воспитанный. *Та й що та панночка одукована робитиме в моїй мужицькій хаті.* Шевч. (О. 1862. VI. 9).

Одуматися, -маюся, -єшся, гл. Одуматься. *От кравець як одумавсь, як побіг, та на дуба й сховавсь.* Рудч. Ск. I. 6.

Одур, -ра, м. Одурь, помраченіе разсудка. *Царицю одур взяв.* Котл. Ен.

Одури́ти, -рю́, -риш, гл. Провести, обмануть. *А найкраще б зробив св. Петро, як би одури́в чорта, бо одури́ти таку погань нема гріха.* Чуб. I. 143.

Одуріти, -рію, -єш, гл. Опалѣть, обезумѣть. *Всі кинулись, мов одурі́вши.* Котл.

Оду́тий, -а, -е. Обрюзглый, раздутый. *Одутий, аж посинів.* Шевч.

Одх... См. **отъ Відхамаркати до Відхтітися.**

Одц... См. **отъ Відцарювати до Відцуруватися.**

Одч... См. **отъ Відчалити до Відчухрати.**

Одш... См. **отъ Відшахнутися до Відшумувати.**

Одщ... См. **отъ Відщебетати до Відщіпатися.**

Одягало, -ла, с. Одежда. *Лахматину де найде, приволоче, — тим і прикриє своє тіло. А то нічого нема, неодягнені ходять, одягала того у орди не було.* О. 1862. V. 86.

Одяга́ння, -ня, с. Одѣваніе.

Одяга́ти, -гаю́, -єш, сов. в. **одягти, -гну́, -неш,** гл. Одѣвать, одѣть. *Одягла його в червоний в жупан дорогий.* Шевч.

Одяга́тися, -гаю́ся, -єшся, сов. в. **одягтися, -гну́ся, -нешся,** гл. Одѣваться, одѣться. *Одягаєшся як попів челядник.* Ном. стр. 218. *Один чоловік одягавсь у кармазин.* Єв. Л. VI. 19.

Одягнє́нький, -а, -е. Ум. **отъ одягний.**

Одягний, -а, -е = Одіжний 2. Г. Барв. 380, 104. К. ЧР. 223. *Червона як рожа та таки й одягна.* Кв. I. 133. *Сам одягний — таки зовсім як міщанин.* Ном. стр. 219. Ум. **Одягнє́нький.** О. 1862. IX. 68.

Одягнути, -ну, -неш, гл. = **Одягти.**

Одягну́тися, -ну́ся, -нешся, гл. = **Одягтися.** *Багатир одягнувся, взяв мотузка і пішов.* Рудч. Ск. I. 110.

Одягти, -ся. См. **Одягати, -ся.**

Ож, сз. 1) **Вотъ.** *Ож побачить.* Левиц. I. 166. 2) **Что.** *Ай, коби Марта знала, ож її родина іде.* Гол. IV. 409. *Ож би. Хотя би. Ож би усі звізди з неба писарями стали, та еще би мої гадки не переписали.* Гол. IV. 505.

Оже, сз. = Отже. Мир. Пов. II. 43. *Не лехко було й Максимові, оже він не плакав.* Мир. ХРВ. 143. *Оже ж буду мати швидко невістку, подумала вона.* Левиц. I. 14.

Ожеле́да, -ди, ж. = Ожеледиця. *Не зайду я в полонинку, бо там ожеледа.* Шух. I. 202.

Ожеле́дець, -дця, м. Ледь, замерзшій на вѣткахъ. Вх. Лем. 443.

- Ожелєдиця, -ці, ожелєдь, -ді, ж.** Гололедиця. Упала ожелєдиця. Мнж. 173. Вночі і ожелєдь і мряка, і сніг, і холод. Шевч. Було то в-осени вже пізно; великий холод був, вітри шуміли різно і біла ожелєдь, і сніг ішов либонь. Греб. 385.
- Ожелєст, -сту и ожелєць, -льцю, м.** Лєдяныя сосульки на деревьяхъ. Вх. Лем. 443. См. Ожелєдець.
- Ожелєзь, -зі, ж. = Ожелєдь.** Вх. Лем. 443.
- Оженений, -а, -е.** Женатый. У мене один син нежонатий, а другий оженений. Лебед. у.
- Оженити, -ню, -ниш, гл.** Женить. Оженила мати неволею сина. Нп. Иногда въ приложеніи къ женщинѣ: Ой казав пан круль Варвару імити і святу Варвару з собов оженити. МУЕ. III. 52. Нене ж моя, нене, ожени ж ти мене, бо я молоденький літа свої трачу. Чуб. V. 27.
- Оженітисѣя, -нюся, -нишся, гл. — з ким.** Жениться. Як з дороги повернуся, то з тобою оженюся. Чуб. V. 4. Я, каже, з тобою оженюсь. Г. Барв. 58. Оженився з тією дівкою. Грин. I. 183.
- Оженіння, -ня, с.** Женитьба. Ти вже аж обрид мені з своїм оженінням. Ум.
Оженіннячко. Єсть у вас синки на оженіннячку, єсть у вась дочки на даваннячку. Чуб. III. 468.
- Оженічко, -ка, с. = Оженіння. На оженічку.** Въ лѣтахъ жениха. Маю братчика — на оженічку, маю сестричку — на відданечку. Kolb. I. 106.
- Оженяний, -а, -е. = Оженений.** Ой приїхав козаченько з України не оженяний. Грин. III. 681.
- Ожерєбітисѣя, -блюся, -бишся, гл.** Ожерєбитисѣя, родить (о кобылахъ).
- Ожерєд, -ду, м.** Скирда соломы. Чуб. VII. 397. Хлїб вимолотив — сами солома стоїть, завалив увесь город ожерєдами. Мир. ХРВ. 59. Косить, хлопці, очерет та складайте в ожерєд. Нп. Усього торік сіна було ожерєдів з двадцять. Екатеринослав. г.
- Оживити, -ваю, -єш, сов. в. ожити, -живу, -вєш, гл.** Оживать, ожить. Страшно було бачить, як він оживав. Стор. М. Пр. 22. І оживє добра слава, слава України. Шевч.
- Оживітисѣя, -ваюся, -єшся, сов. в. ожитисѣя, -вуся, -вєшся, гл.** Обживатисѣя, обжитисѣя. Оживсь у нашому селі, та й живе і оженивсь у нас. Волч. у.
- Оживити, -ся.** См. Оживляти, -ся.
- Оживляти, -ляю, -єш, сов. в. оживити, -влю, -виш, гл.** Оживлять, оживить. Достать там цілющої і живущої води, то я тоді їх оживлю. Рудч. Ск. I. 155.
- Оживлятисѣя, -ляюся, -єшся, сов. в. оживітисѣя, -влюся, -вишся, гл.** Оживлятисѣя, оживитисѣя. Ой поїду я, приближуся, на серденьку оживлюся. Чуб. V. 168.
- Ожина, -ни, ж.** 1) Ежевика, *Rubus fruticosus*. Утираєтьсѣя жаркою кропивою, малює брови синьою ожиною. Чуб. V. 519. Ум. **Ожінка, ожінонька, ожіночка.** Употребляється какъ ласкательное къ женщинѣ. Пєститъ було її всяк: і голубко моя вірная, і ожинко повная, і перепілко моя утішная. Г. Барв. 107. 2) мн. **ожини.** Раст. *Rubus caesius*. Лв. 101. См. Колодюх, деринник.
- Ожинний и ожиновий, -а, -е.** Ежевичный. Квіточко моя ожиновая. Чуб. V. 1146.
- Ожінонька, ожіночка, -ки, ж.** Ум. отъ ожина.
- Ожирати, -раю, -єш, сов. в. ожєрти, -жеру, -рєш, гл. = Обжирати, обжєрти.** Гушениці ожєрли капусту. Вх. Уг. 255.
- Ожити, -ся.** См. Оживати, -ся.

Ожльоди, -дів, м. мн. = **Ожелест.** Вх. Лем. 455.

Ожог, о́жуг, -га, м. Палка для переворачиванья углей или горячей соломы (вмѣсто качерги). *Ні Богові свічка, ні чортіві ожог.* Ном. Мнж. 187. Ум. **Ожожок.** *Прийшов жид по довжок, бере з хати ожожок.* Чуб. V. 1160.

Озадок, -дку, 1) м. Задняя часть туши. *З барана озадок.* Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн. 2) мн. Остатки. *Тому чоло, а мені озадки.* (Стрижевск.)

Озварь, -рю, м. = **Узварь.**

Озвати, -ся. См. **Озивати, -ся.**

Озвіз, -возу, м. = **Узвіз.** Канев. у.

Озвіритися, -рюся, -ришся, озвірчитися, -чуся, -чишся, гл. Разъяриться, сдѣлаться звѣремъ.

Озде, нар. = **Ось-де.** Каменец. у. Ум. **Озденька.**

Оздоба, -би, ж. Украшение. Шевч. II. 236.

Оздобити, -блю, -биш, гл. Украсить.

Оздобний, -а, -е. Красивый, изящный, украшенный.

Оздобність, -ности, ж. Красивость, изящность.

Оздоровити, -ся. См. **Оздоровляти, -ся.**

Оздоровіти, -вію, -єш, гл. Поздоровѣть, выздоровѣть. *А воно молоде, то швидко й виходилося собі, оздоровіло.* МВ. (О. 1862. I. 84).

Оздоровління, -ня, с. Выздоровление. *Повернуло, спасибі Богу, йому на оздоровління.*

Оздоровляти, -ляю, -єш, сов. в. оздоровити, -влю, -виш, гл. Дѣлать, сдѣлать здоровымъ, исцѣлять, исцѣлить. *Бог дасть нуждочку, Бог дасть, що й оздоровить.* Ном. стр. 2. *Благав його, щоб оздоровив сина його.* Єв. I. IV. 47.

Оздоровлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. оздоровитися, -влюся, -вишся, гл. Выздоровливать, выздоровѣть. *Тобі (молодиківі) виповняться, а нам оздоровляться.* Грин. II. 316.

Озерет, озеред, -ду, м. = **Ожеред.** *Озеред соломи.* Драг. 3.

Озеречко, -ка, с. Ум. отъ озеро.

Озерниця, -ці, ж. Лиманная, озерная соль (2-й сортъ). *А в нас не сіль, а в нас не сіль, а в нас озерниця.* Чуб. V. 1037.

Озеро, -ра, с. Озеро. *Хай тобі риба й озеро.* Ном. стр. 99. Ум. **Озерце, озеречко.**

Озерявина, -ни, ж. Высохшее озеро, мѣсто, гдѣ было озеро. Сим. 190. Мнж. 187. *Його картопля і баштан як раз біля тієї озерявини, що на заламах, як їдеш у Кам'янку.* Новомосковск. у.

Озивати, -ваю, -єш, сов. в. озвати, -зву, -веш, гл. Окликать, окликнуть, позвать. *Треба озвати Максима, чи не поможе нам стягти цю колоду на сани.* Радом. у.

Озиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. озватися, -звуся, -вешся, гл. 1) Отзываться, отозваться, заговорить. *Де ти, милий, чорнобривий, де ти, озовися.* Котл. НП. *Озоветься старший брат до середульшого словами.* Дума. *Не так розмовляє, як озивається до нас ласкавим голосом.* Г. Барв. 355. 2) — **за кого.** Высказываться, высказаться за кого, въ пользу кого. *Козацьке військо надвоє розбилося: за Лободу озвались сивоусі, а за царя свого, за Наливая, цвіт молодецький.* К. ЦН. 197.

Озизти, -зну, -неш, гл. Обрюзгнуть. *Дитина озизла.*

Озимий, -а, -е. Озимый. *Та повів же їх на долину, на пшениченьку, на озиму.* Мет. 324.

Озимина, -ни, ж. Озимь. Грин. III. 635. *Він з осені віддав людям землю: так за отту озимину, що вони посіяли, ми взяли грішми.* Павлогр. у.

Озимки, -ків, м. мн. 1) Весенній морозь. 2) Порода яблоск, сохранияючихся зимою. Вх. Уг. 255.

Озимній, -я, -є. Относящійся кь озими. *Озимні жнива.* НВолын. у.

Озимніти, -нію, -єш, гл. Охлаждѣть.

Озимовий, -а, -е = Озимий. *Повів женців долом-долиною до теї пшениці до озимової.* АД. I. 81.

Озимок, -мка, м. = Бузівок.

Озира́ти, -раю, -єш, сов. в. озирну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Осматривать, осмотрѣть, обозрѣть, оглянуть. *От пішов я город озирати.* Шевч. *Озирнуть военну силу.* Котл. Ен. VI. 15. *Озирне ясну ю зброю.* К. Досв. 129.

Озира́тися, -раюся, -єшся, сов. в. озирну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Оглядываться, оглянуться. *Якось похмуро озирались вони.* Стор. МПр. 50. *Озирнеться моя матюнка: чого стоїш, моя донечко.* Чуб. V. 553.

Озирк, -ку, м. Взглядъ, взглядъ вокругъ. Встрѣчено только у Щоголева: *Сумно ти дивилась на високі гори, ходники чинару, лаври й сікомори. В озирку твоему бачилось жадання жити і любити.* Щог. Сл. 6.

Озиркнутися, -ну́ся, -не́шся, гл. = Озирнутися.

Озирнути, -ся. См. **Озирати, -ся.**

Озівський, -а, -е. Азовскій. *Коли б мені Господь поміг з сиї тяжкої неволі озівської втікати.* АД. I. 115.

Озірка, -ки, ж. = Озерниця.

Озія, -зії, ж. Громадина (преимущественно о зданіи, постройкѣ). *Така озія (палац) стоїть серед села.* Мир. ХРВ. 103. *Ото хата озія, хоч вовків ганяй. Там у їх міст зроблений — озія.* Міус. окр. *Як я можу жити у такій великій хаті: се озія — як я її отоплю.* Борзен. у. Ув. **Озіїще, озіяка.** Пирят. у. *Оце озіїще! Станеш в однім кінці, то другого й не видко.* Кобел. у.

Озлість, -лости, ж. Досада, злость. *Кульбашного взяла озлість.* О. 1861. X. 22. *Піддружний з озлістю сказав.* Алв. 36.

Ознайміти, -млю, -миш, гл. Объявить, извѣститъ. *Звізда ясна возсіяла в дорозі, всім ознаймила о Бозі.* Чуб. III. 383.

Ознаймува́ти, -мую, -єш, гл. = Ознаймити. К. ЧР. 425.

Озна́ка, -ки, ж. Знакъ, признакъ. Мир. Пов. I. 131. *Гордо і поважно без ознаки жадної тревоги на лиці.* Левиц. I. 211.

Означа́ти, -чаю, -єш, сов. в. означі́ти, -чу́, -чіш, гл. 1) = Значі́ти, позначити. *Ввесь поїзд наш (весільний) означений, а наш князь не означен. Де б його таку швачку обиськать, щоб його означить?* Грин. III. 433. 2) Только несов. в. **Значить, означать.** *Що воно означа, нехай письменні розберуть.* Стор. МПр. 167.

Озни́ця, -ці, ж. 1) Дыра въ крышѣ, куда дымъ выходитъ. Вх. Зн. 43. 2) Сушильня для сушенія садовыхъ овощей, устроенная частью въ землѣ, частью надъ ней. Шух. I. 110.

Ознобі́тися, -блю́ся, -бішся, гл. Простудиться. Вх. Зн. 43.

Озов, -зву, м. Окликъ.

Озолотити, -ся. См. **Озолочувати, -ся.**

Озолочувати, -чую, -єш, сов. в. **озолотити, -чу́, -тиш,** гл. 1) Озолачивать, озолотить.

Чуб. II. 140. 2) Обогащать, обогатить. *Яка б мати не озолотила свого сина.* Левиц. I. 261.

Озолочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **озолотитися, -чу́ся, -тишся,** гл. Богатѣть, разбогатѣть. *Озолотитись можна його худобою.*

Озувати, -ваю, -єш, сов. в. **озути, -зую, -єш,** гл. Надѣвать, надѣть (обувь), обувать, озуть. *Ізвечора русу косу чесала, а опівночі черевички озувала.* Чуб. III. 219.

Озуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **озутися, -зуюся, -єшся,** гл. Обуваться, обуться. *Чи чобіт добуває, чи в постолі озувається.* Мет. 191.

Озьмінъ = Узьмінъ. Козелец. у. Слов. Д. Эварн.

Озюм, -му, м. 1) Изюмъ. 2) Городъ Изюмъ. *Летіла зозуля, зозуля, з инчого города, з Озюма.* Грин. III. 535.

Озь-де, нар. = Ось-де. Ум. **Озьдечки.** *Бо вже ж годі цілувати, бо озьдечки где мати.* Чуб. V. 233.

Ой, межд. Ой, ай. *Ой боляче! Ой страшно! Ой гляди, щоб я тобі чуба не нам'яв!* Въ стихотвореніяхъ очень часто въ началѣ стиха, а иногда, для пополненія размѣра и въ серединѣ его. *Ой здорова, моя мила, ой як ся ти маєш? Ой здається, моя мила, иншого кохаєш.* Мет. 8. *Ой сама я, сама, як билина в полі.* Чуб. V. 619. *Ой гляну я, подивлюся, на той, степ, на поле.* Шевч. 422.

Ойкати, -каю, -єш, одн. в. Ойкнути, -ну, -неш, гл. *Все поле ойкнуло од жаху.*

Ойойкати, -каю, -єш, гл. = **Ойкати.** *Ойойкай мов той жид у синагозі.* К. Дз. 75.

Ок, пред. = Ік. Мил. 180. *Коли ж вас, моя матінко, в гості дождать? Чи вас ок Різду, чи вас ок Великодню, чи вас ок святій неділонці.* Мил. 196. *Прибудь, прибудь, мій батенько, тепер ок мені.* Мил. 112.

Окадькуватий, -а, -е. Коренастый, плотно сложенный. *Він чоловік окадькуватий собі: не високий і не низький, не тоненький і не товстий, а так собі кріпкий.* Новомоск. у.

Оказатися. См. **Оказуватися.**

Оказія, -зіі, ж. 1) Случай, особый случай; происшествіе; необычайное событіе, несчастное происшествіе. *Що за оказія? — мов не то село стало.* Грин. I. 290. *Хиба оказія яка, то купе горівки, а то й не кажи.* Каменец. у. *Справедливе небо не синє, а червоне; як коли, до воно росчиняється, тільки на яку небудь оказію: на войну або на помірок, або на голод.* Чуб. I. 2. *Лавя тріщить — на оказію в хаті.* Грин. I. 255. 2) Съ измѣн. удар.: Оказія. У Мкр. употребл. въ знач.: предвѣщаніе. По поводу сороки, предвѣщавшей вдовѣ гостей-сватовъ, говорится, что она *Оказію на господі про талан свій має.* Мкр. Н. 15. 3) Съ тѣмъ же удар., что и 2. Съверное сіяніе (какъ предвѣщающее необычайное событіе?) Мнж. 148, 187.

Оказуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **вказатися, -жуся, -жешся,** гл. Отзываться, отозваться, объявиться, показаться. *Я до нього: хто там? Окажись — хто! — Не обзивається.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Окаїстий, -а, -е. Съ бѣлыми пятнами вокругъ глазъ. Вх. Лем. 443.

Окайка, -ки, ж. Бѣлая овца съ черными пятнами вокругъ глазъ. Вх. Уг. 255.

Окалясом, нар. Вокругъ, окольнымъ путемъ. *Тепер і Бог ходить окалясом, а колись ходив по землі.* Борз. у.

Окань, -ня, м. Большеглазый, пучеглазый. Канев. у.

Окапини, -пин, ж. мн. То, что течеть со свѣчи.

Окарувати, -рую, -єш, гл. См. **Карувати.** *Навчи, навчи, бідная вдова, да свогого сина! Як не будеш научати, будем карувати: окаруєм руки й ноги і чорнії брови, щоб не ходив до дівчини молодої.* Мет. 241.

Окаряч, нар. Разставя ноги. *А пані ходе по базарю окаряч.* Лебед. у.

Окатий, -а, -е. Большеглазый. Константиногр. у.

Окахтист, -та, м. Акаѳистъ. *Найму за вас окахтист Брацькій Богородиці.* Левиц. Пов. 80.

Окація, -ціі, ж. Акація. *Понасажувано... окаціі.* О. 1862. IV. 70.

Окацубнути, -ну, -неш, гл. Окоченѣть, замерзнуть. Борз. у.

Окаювання, -ня, с. Замокъ связывающій два куска дерева. Мнж. 187.

Окаянний, -а, -е. Окаянный. *Щоб тебе окаянного земля не приняла.* К. ЧР. 379.

Окаянець, -нця, м. Окаянный человекъ. Ум. **Окаянчик.** *Майданчики — окаянчики, не вмієте хліба з поля їсти.* Мет. 466.

Окаянниця, -ці, ж. Окаянная. *Насупроти сих окаянниць квартал був цілий волоцюг.* Котл. Ен.

Океан, -ну, м. Океанъ. *Океан колишеться ревучий.* К. МБ. II. 124.

Окид, -ду, м. Оставшіеся на убранной нивѣ колосья. *Окид на птицю, нехай і вона поживляється.* Харьк. г.

Окидати, -даю, -єш, сов. в. окинути, -ну, -неш, гл. Окидывать, окинуть. *Сам Турн стоїть ні в сих, ні в тих, скрізь ярим оком окидає.* Котл. Ен.

Окидь, -ді, ж. Легкій весенній снѣгъ (послѣ того, какъ зимній уже растаялъ). Міусск. окр.

Окинути. См. **Окидати.**

Окипати, -паю, -єш, сов. в. окипіти, -плю, -пиш, гл. = Обкипати, обкипіти. *У козака серце умліває, а в дівчини кров'ю окипає.* Чуб. V. 154. *Окипіло серце гарячою кров'ю.* Грин. III. 329.

Оків, окову, м. = Вакарка. Шух. I. 186.

Окіл, околу, м. Окрестность, окружность. *На увесь окіл є один чинбарь.* О. 1862. I. 53. *На ввесь окіл гукав.* Греб. 361.

Окільце, -ця, с. 1) Ум. отъ **около.** **2)** Кольцо. *Ми ж були коровайнички, ми вміли коровай пекти: около — окільцями, в середині — червінцями.* Чуб. IV. 231.

Окіп, окопу, м. 1) Окопъ, валь со рвомъ. *Окіп (круг току) розвалила на десять локіт.* Драг. 58. *На долині при окопі дівчина гуляє.* Чуб. V. **2) Жидівський окіп.** Еврейское кладбище. Житом. у.

Окіст, окосту, м. Лопатка (у людей и животныхъ). Константиногр. у. **Окорокъ.** Харьк. г. *Свинячі окости.* Мир. ХРВ. 68.

Окіян, -ну, м. = Океан. *Кит — риба в окіяні.* Чуб. I. 125. *Буйні вітри! возміть ви цю хмару на свої тонкі крила, занесіть ви її за окіян-море.* Чуб. I. 29.

Окладати, -даю, -єш, гл. = Обкладати. *Труну дорогими сукнами окладали.* Макс. 2) *Бить. Виломив сі, витесав бучок відзніковий, як прийшов до хати дяки окладати.* Чуб. V. 675. *Ребра києм окладати.* К. ЦН. I. 173.

Окладина, -ни, ж. 1) = Ощепина. Волч. у. **2) Обложка книги.** Ум. **Окладинка.**

Окладка, -ки, ж. = Окладина. О. 1861. XI. 110.

Окладкуватий, -а, -е. Плотный. *Окладкуватий віл.* Хорол. у.

Окладник, -ка, м. = Раст. **Буркун.** Вх. Пч. I. 11.

Оклеїна, ж. Брусья, надѣваемыя на *копили* в саняхъ и соединяющіе полозья.

Оклепанець, -нця, м. = **Околот 1.** Вх. Зн. 43.

Оклепати, -паю, -єш, гл. = **Околотити 1.** Желех.

Оклепок, -пка, м. = **Оклепанець.** Вх. Зн. 43.

Оклецькуватий, -а, -е. Толстый и низкій.

Оклецьок, -цька, м. 1) Обрубокъ. 2) Неуклюжее толстое дитя.

Оклигати, -гаю, -єш, оклигнути, -ну, -неш, гл. Выздоровѣть, поздоровѣть. Лубен. у.

Окликати, -каю, -єш, сов. в. окликнути, -ну, -неш, гл. Оглашать, огласить, провозглашать, провозгласить.

Окликатися, -каюся, -єшся, сов. в. окликнутися, -нуся, -нешся, гл. = **Озиватися, озватися.** *Не расходилась та пісня по світу, не окликалась луною въ лузі.* Мир. ХРВ. 19. *А тут до служби задзвонили, так я окликнувся уп'ять: «Хрестіться разом всі за мною!»* Алв. 26. *Козак в лузі окликнувся.* Котл. НП.

Оклинцювати, -цюю, -єш, гл. Кольниковъ, клиньевъ набить въ стѣну, передъ обмазкой. *Мелася обмазувала хату, а я її оклинцював хоч помалу.* Г. Барв. 414.

Окличен, окличний, -а, -е. Извѣстный. *А був старшиною Грицько Коломниченко — по всьому війську барзе окличен.* АД. I. 177.

Окличник, -ка, м. Глашатай. *Скрізь по віщовому місту почили гукати окличники: У раду! у раду!* К. ЧР. 268.

Оклій, -лія, м. и оклія, -лії, ж. Рыба: *Aspius lucidus.* Вх. Пч. II. 18.

Оклоніти. См. **Оклоняти.**

Оклоняти, -няю, -єш, сов. в. оклоніти, -ню, -ниш, гл. Осѣнять, осѣнить. *Ті ж їх тричі оклонивши вкупі образами, обливалися обоє гіркими сльозами.* Мкр. Н. 25.

Оклунок, -нка, м. = **Клунок.** *Держи свій оклунок.... От насипав.* Кв. II. 23. Ум.

Оклуночок. *Деяку шустелину свою зв'язала в оклуночок.* Г. Барв. 238.

Оклякнути, -ну, -неш, гл. = **Оклякнути.** *Він оклякнув на ноги, а вони тягнуть таки його.* Александров. у.

Око, о́ка, с. (мн. о́чі). 1) Глазь. *Сама робить, а око біжить до дитинки.* МВ. I. 98. *Біжить він, куди очі стоять.* Грин. II. 284. *Тоді я тебе забуду, як очі заплющу.* Мет. 62.

Очі-на-очі = Віч-на-віч. **Ном. № 7424. На око.** На видъ, на взглядъ. **На все око.** Во всѣ глаза. *Галя на все око дивиться, як хлопець пручається.* Св. Л. 204. **В оці бути.** Быть на глазахъ, на виду. *Тобі добре: ти у боці, а я що раз ув оці, то мені й докоряє, як що не так.* Волч. у. **Очі довбти чим.** Укорять за что. *Тітка було усе мені очі паничем довбе.* О. 1862. VII. 42. **І очу не явить.** И глазь не показываетъ. Кролев. у. **І в вічі не бачити** и въ глаза не видѣть, совершенно не видѣть, не имѣть. *Така велика засуха у нашому селі, що не доведи, Боже. Ми вже і в вічі води не бачимо.* Чуб. II. 47. **Межі-очі.** Въ глаза. *Межи очі плюнув йому. Межи очі вилив йому горілку.* Константиногр. у. **Геть з перед очей!** Прочь съ глазь; Константиногр. у. **В очу.** Въ глахъ. *Дивись у воду, поки в очу тобі стане недобре. Від сонця так тобі пожовтіє в очу.* Борз. у. *Свічок, свічок наставили! Мигтить ув очу, мов промінне.* Г. Барв. 253. **А ні на оч.** Видѣть не могу, ненавижу. *Перше я його любила, а тепер а ні на оч!* Подольск. г. **Злим, лихим оком дивитися.** Сердиться, быть злымъ на кого. *Батько все таки, на його злим оком*

дивиться. Чуб. II. 198. **Оком не стинати**. Не смыкати глазъ. **Треба позичати в сірка очей**. Стыдно въ глаза глядѣть. **Мороз з очима**. Сильный морозъ. **Із очей сталось**. Сглазили. Г. Барв. 222. **Світле око**. Чистая совѣсть. Ном. № 6724. *Багацько дечого бракуе нам, та світле око*. Г. Барв. 439. 2) Петля, глазокъ. *У режі малі вічка, а у пров'язі очі великі*. Ном. 3) Отверстіє въ **порплиці**, въ которое входитъ верхній кінець веретена шестерни. Мик. 481. 4) При исчисленіи, послѣ названія десятковъ: одинъ. *Двадцять з оком = 21*. 5) Мѣра вѣса: 3 фунта. Чуб. VI. 404. *Лучче око золота, ніж камінь олива*. Ном. № 7287. 6) Мѣра жидкости. *Купив за тії гроші пшона, вік зо два горілки*. Драг. 64. 7) **Волове око**. Раст. *Phyteuma orbiculare*. Лв. 100. 8) Гусяче око. Родъ узора въ вышивкѣ на сорочкѣ. КС. 1893. V. 278. 9) *мн.* **Гадячі очі**. Раст. *Myosotis aepestlis*. Л. 100. **Жабині очі**. *Myosotis intermedia*. Лв. 100. Ум. **Очко, очецько, очечко**. *Гляньте хоть одним очечком!* Мил. 185.

Оковзнутися, -нуся, -нешся, гл. Поскользнуться. О. 1861. X. 35.

Окові, оков, ж. мн. Оковы. Шевч.

Оковірний, -а, -е. Пріятный на видъ, акуратно сдѣланный. Мнж. 187.

Оковита, -тої, ж. **Оковита горілка**. Лучшій сортъ водки (*Aqua vitae*). ЗОЮР. I. 202. *Благослови мені, батьку, оковитої напитися*. Макс. *Меду да оковитої горілки попивати*. Мет.

Оковітка, -ки, ж. = Оковита. Ум. **Оковіточка**.

Околеса, нар. Кругомъ. Мнж. 187. См. **Околяса, околясом**.

Околеція, -ції, ж. Сосѣднія части села, окрестность. *Згоріла хата і коло неї уся околеція — усі хати*. Рк. Левиц.

Околиця, -ці, ж. 1) Околица, окрестность. *Розійшлись чутка по всій околиці галилейській*. Єв. Мр. I. 28. *Мене все село і вся околиця зове майстром над майстрами*. Чуб. I. 154. *Полупанки роз'їзжали геть по околиці з сурмачами*. Стор. МПр. 73. 2) Околышекъ. Вас. 156. *До лица околиця*. Ном. *Шапка бирка, зверху дірка, шовком шита, буйним вітром підбита, а околиці давно немає*. Мет. 377. 3) Огороженное поле. Любеч. 4) Сильно удобренный участокъ земли, представляющій переходъ отъ города къ полю. Козелец. у. Ум. **Околичка**. *Держать шапочки за околички*. Чуб. III. 279.

Околичник, -ка, м. Въ циркуль или инструментъ, подобномъ ему, тотъ кінець, которимъ проводиться окружность. Шух. I. 277.

Околичній и околишній, -я, -є. 1) Окрестный, смежный, сосѣдній. *Відпусти їх по околичніх хуторах*. Єв. Мр. VI. 36. *Була дуже велика відьма, вона управляла всіми околишніми відьмами*. Чуб. I. 200 *То були люде околишні, свої, то ми їх зараз і пізнали*. Новомоск. у. 2) Наружный, ви́шній. *А є ж таки околишне дерево в скляному вуліку*. Лохв. у.

Околіти, -лію, -єш, гл. Околѣть. *А і к світу мила околіла*. Чуб. V. 732.

Околія, -лії, ж. = Околиця 1. *Крижан був такий, шо вся околія його лякалась*. О. 1861. X. 26. *Усю околію зібратъ та й косить*. Ном. 14020.

Около, -ла, с. Наружность, внѣшность. *Порається коло хати*. *Роскрив її, оббив з окола і з середини*. Мир. ХРВ. 293. *Стіни були не опоряжені; около було оббите дощем*. Левиц. Пов. 177. *Два хліви мазати, а окола ще скільки!* Константиногр. у. Ум. **Окільце**.

Околом, нар. Кругомъ, по сторонамъ, въ сторонѣ. *Боли б на мене місяць світив, а зорі хоть нехай і околом, то байдуже*. Канев. у.

Околот, -ту, м. 1) Снопъ соломы; снопъ обмолоченный не развязаннымъ. Грин. III. 526. О. 1862. IV. 85. *Є у тебе околот на току?* Рудч. Ск. I. 168. **Молотити в околот**. Молотить не развязывая снопа. 2) Семь-восемь сноповъ **околоту 1**, связанныхъ вмѣстѣ. Вх. Зн. 43. Ум. **Околотець**.

Околоти́ти, -чу́, -тиш, гл. 1) Обмолотить снопы не развязывая ихъ. 2) **Околотити хату**. Покрыть крышу околотомъ.

Околотиця, -ці, ж. = **Околиця 1**. *Вона... на всій околотиці перва була ткаля.* ЗОЮР. II. 42.

Околотува́ти, -ту́ю, -єш, гл. = **Околотити 1**. Желех. Вх. Зн. 43.

Околя́са, околя́сом, нар. Кругомъ, вокругъ, въ обходъ. *Я туди й побіг околяса, далеко було, а братуха прямо пішов.* Новомоск. у. *Не йшов просто, а пішов околясом до дому.* Волч. у. См. **Околяся, окулясом**.

Окоммкну́ть, нар. Въ одно мгновеніе, мигомъ. Угор.

Окоман и окомон, -на, м. = **Оконом**. Рудч. Ск. I. 78. *Окомани з батогами.* Грин. III. 634. *Перед паном окономом били хлопця макогоном.* Гол. II. 196.

Окомонша, -ші, ж. Жена **оконона**. *У нашої окомонші червона спідниця.* О. 1862. II. 98.

Око́на, -ни, ж. Икона. Драг. 177. *Коли окна впаде... з стіни, чекай мерця в хаті.* Грин. I. 255.

Око́нити, -ню, -ниш, гл. Дать коня, изъ пѣшаго сдѣлать коннымъ. Въ думѣ вдова, вручая козаку коня, говоритъ: *Де мого сина нагониш, там його окониш, добрим лицарем настановиш; нехай він по походах піхотою не ходить.* Мет. 417.

Оконом, -ма, м. Экономъ, управляющій экономіей. *Побачив Оксану наш пан оконом.* МВ. I.

Окономичний, -а, -е. Экономическій, относящійся къ землевладѣльческому хозяйству.

Окономі́я, -мі́, ж. Экономія, землевладѣльческое хозяйство, а также и самыя хозяйственныя постройки. Левиц. I. 108.

Окономша, -ші, ж. Жена эконома. Левиц. I. 430.

Око́нце, -ця, с. = **Віконце**. Мет. 8.

Окопати, -ся. См. **Окопувати, -ся**.

Окописько, -ка, и окопище, -ща, с. = **Окіп**. *Жидівське окопище, окописько.* О. 1861. XI. Свид. 41.

Окопувати, -пую, -єш, сов. в. **окопа́ти, -па́ю, -єш**, гл. = **Обкопувати, обкопати**.

Окопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **обкопатися, -паюся, -єшся**, гл. = **Обкопуватися, обкопатися**.

Окорені́тися, -ню́ся, -ни́шся, гл. Укорениться, пустить корни. Переносно: крѣпко усьється. *О, вже сів, окоренився! А не пора до дому?* Константиногр. у.

Окорёнок, окорінок, -нка, м. Часть древеснаго ствола отъ корня до вѣтвей. Ном. № 7149. *Ми відрубали три окоренки від того хворосту, і вони прийшлись як раз до пеньків у лісі.* Новомоск.

Окорм, -му, м. Продовольствіе, провіантъ. *Почали жолніре, консистуючи в городах і селах, беззаконні окорми і напитки од людей вимагати.* К. ЧР. 10.

Око́стуватий, -а, -е. 1) Костистый; съ широкими костями. Ном. № 13937. *Цей віл худий, але окостуватий.* 2) Твердый какъ кость. *Окостувате дерево — сокира відскакує.* Вас. 146.

Окостя́к, -ка, м. Позвоночный столбъ.

Окоти́тися, -чу́ся, -ти́шся, гл. О кошкахъ, овцахъ, козахъ: родить. *Чорна вівця окотилась, і корова отелилась.* Нп.

Окоши́тися, -шуся, -шишся, гл. 1) Сдѣлать остановку, стать лагеремъ, стать на стоянку, поселиться. *Та й ми, каже, йшли (степом) та тут окошилися; зоставайтеся і ви тут з нами, будемо жити.* КС. 1882. ХП. 590. 2) — **на кому.** Отразиться на комъ, пасть на кого. *Поли б на йому усе зле окотилось.* Харьк. г. *Хто виноват, а на мені окотилось.* Ном. № 4069.

Окравка, -ки, ж. 1) Кромка, кайма (суконная). Оторвавъ ее отъ края ткани, ею женщины обыкновенно подпоясываются, поэтому окравка — часто женскій поясъ; въ Александр. у. — вязаный женскій поясъ. *Картату плахту червоною окравкою підперезали.* ЗОЮР. II. 290. 2) Обрѣзокъ. Ум. **Окравочка.** Чуб. III. 395.

Окрада́ти, -даю, -єш, гл. = Обкрадати.

Окрае́ць, -йця, м. Горбушка хлѣба. *Ззів окраець хлѣба.* Ном. № 12217. Ум. **Окрайчик.**

Окрайка, -ки, ж. = Окравка. Kolb. I. 37. Ум. **Окраечка.**

Окрайчик, -ка, м. Ум. отъ **окраець.**

Окраса, -си, ж. Украшение; прикраса. *В Кам'янці хвала Богу устала, окраса церкви упала.* Гол. I. 31.

Окрасити. См. **Окрашати.**

Ократи́тися, -чу́ся, -ти́шся, гл. Оградиться? *Ократилися собі, котом стали.* КС. 1882. XII. 589.

Окраша́ти, -шаю, -єш, сов. в. окраси́ти, -шу́, -сиш, гл. Украшать, украсить. *А чим поле окрашене: чи лугами, чи берегами?* Нп.

Окрашатися, -шаюся, -єшся, гл. Красоваться. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Окремезні́ти, -нію, -єш, гл. Поздоровѣть, почувствовать себя здоровѣе, сильнѣе. Драг. 187.

Окресліти. См. **Окреслити.**

Окресля́ти, -ляю, -єш, сов. в. окресліти, -лю, -лиш, гл. Очерчивать, очертить.

Окрива́ння, -ня, с. Покрываніе.

Окрива́ти, -ваю, -єш, сов. в. окрити, -крию, -єш, гл. Покрывать, покрыть. *Кісками плечі окрила.* Лукаш. 167. *Золота грива коня окрила.* Чуб. III. 293. *Окриваючи його гарячими поцілунками.* Мир. ХРВ. 354. *Сміх, регіт окрив усю хату.* Мир. ХРВ. 310. *Пахощі од васильків та мняти окривали всю хату.* Мир. ХРВ. 315.

Окрива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. окритися, -криюся, -єшся, гл. Покрывать, покрываться. *Дніпр льодом окриється.* *Ясне небо окрилося темними хмарами.* Мир. Пов. I. 132. *Блискучі будинки, стіни мальовані! Як ви гарно сияєте, окрившись димами.* К. Досв. 25. *Ранами окрився на війні.* *Славою окриється козак.* К. ПС. 66.

Окривджа́ти, -джаю, -єш, сов. в. окривдити, -джу, -диш, гл. Обижать, обидѣть. *Я їй дав усі гроші, а вона мені не дала усього хлѣба, за що ж вона мене окривджає?* НВолын. у.

Окривіти, -вію, -єш, гл. Сдѣлаться хромымъ. Вх. Зн. 43.

Окрик, -ка, м. Крикъ. *Зараз окрик учинив.*

Окрикати, -каю, -еш, гл. Провозглашать. *Черевань усе окрикував Сомка гетьманом.* К. ЧР. 341. См. **Окликати, оголошати.**

Окрилатити, -тію, -еш, гл. Окрылиться.

Окри́ти, -ся. См. **Окривати, -ся.**

Окрівавити, -влю, -виш, гл. Окровавить.

Окрім, нар. Кромѣ, исключая. *Не маємо царя іного, окрім кесаря ідного.* Чуб. III. 21. *Інчого, окрім тебе, любити не буду.* Чуб. V. 388.

Окрімний, -а, -е. Отдѣльный, особый.

Окрімність, -ности, ж. Отдѣльность.

Окрімно, нар. Отдѣльно, особо.

Окріп, -ропу, м. 1) Кипятокъ. *Вареники, мученики, в окропі кипіли, велику муку терпіли.* Ном. № 12350. 2) Раст. Укропъ.

Окріп'я, -п'я, с. = Окріп, 2. *На Прокіп'я (VII, 8) рвуть окріп'я.* ХС. I. 77.

Окріяти, -яю, -еш, гл. Выздоровѣть; поздоровѣть. Вх. Зн. 43.

Окрóm, нар. = Окрім.

Окрóме, нар. 1) Отдѣльно. *Вони сидять за столиком окроме.* Грин. III. 536. *Не буду з ним іти, буду собі окроме держатись.* Кв. II. 300. 2) = **Крім.** *Ніде не вродє льон гарно, окроме на цілинній чорноземлі.* Волч. у.

Окрóмішний, -а, -е. = Окрімний. *Відложила... в окрóмішню торбинку.* Г. Барв. 156.

Окрóмішно, нар. = Окрімно.

Окрóмний, -а, -е. = Окрімний. *Доріжку знаю я окромну.* Котл. Ен. V. 44.

Окропити. См. **Окропляти.**

Окроп'яти, -ляю, -еш, сов. в. окропити, -плю', -пиш, гл. Окропляют, окропятъ. *Холодної води знайди, рани мої постріляні да порубані окропи, охолоди.* Макс.

Округ, нар. Вокругъ, кругомъ. К. ЧР. 5. *Обійде округ хати.* Чуб. I. 58.

Округа, -ги, ж. Районъ, округъ, окрестность. *Його земля у нашій окрузі.* Харьк. у.

Округи, нар. = Округ. *Позирнувши Ісус округи, рече.* Єв. Мр. X. 23.

Округлий, -а, -е. Круглый, шарообразный. *В тій світлиці округлий столик.* АД. I. 43.

Округлити. См. **Округляти.**

Округлість, -лости, ж. Круглота, шаровидность.

Округло, нар. Кругло; шарообразно.

Округлянка, -ки, ж. Порода круглыхъ сливъ. Вх. Уг. 255.

Округляти, -ляю, -еш, сов. в. округлити, -лю', -лиш, гл. Округляют, округлятъ.

Округа́ти, -жаю, -еш, сов. в. округити, -жу, -жиш, гл. Округжают, округжатъ. *Фригійців округить.* Котл. Ен.

Округки́, нар. = Округи.

Округля́ти, -ляю, -еш, гл. Обойти кругомъ, сдѣлать кругъ. *Замість щоб іти напрямець, він округляв до мене геть по за вгородами.* Новомоск. у.

Округність, -ности, ж. = Округа. *Водили вже їх (дівчат) там, водили, — переводили зо всеї округности: не доберуть.* Рудч. Ск. I. 81.

Окрутасом, нар. = Викрутасом.

Окрути́ти, -ся. См. **Окручувати, -ся.**

Окрутну́ти, -ся. См. **Окручувати, -ся.**

Окру́чувати, -чую, -єш, сов. в. окруті́ти, -чу, -тиш, одн. в. окрутну́ти, -ну, -не́ш, гл. = Обкручувати, обкрутити, обкрутнути.

Окру́чуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. окруті́тися, -чуся, -тишся, одн. в. окрутну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. = Обкручуватися, обкрутитися, обкрутнутися.
Окрутнувся двічі, тричі. Маркев. 71.

Окру́шка, -ки, ж. — хліба. Об'їдокъ; ломтикъ, кусочекъ хліба. Рк. Левиц.

Оксами́т, -ту, м. 1) Бархатъ. Чорним оксамитом руки вкрила. Чуб. V. 781. У золоті, в оксамиті мов та квіточка укрита, росла я, росла. Шевч. 2) Раст. *Aquilegia vulgaris* L. ЗЮЗО. I. 112. 3) — коштoвий. Раст. *Thaliatrum strictum* Andr. ЗЮЗО. I. 138.

Оксами́тка, -ки, ж. Бархатка. Чорна оксамитка. О. 1861. XI. 28.

Оксами́тний, -а, -е. Бархатний. ЗОЮР. I. 78. В червоних штанях оксамитних. Шевч.

Оксами́товий, -а, -е = Оксамитний. Левиц. Пов. 97. Оксамитові жупани. Шевч. В оксамитовій траві. Щог. В. 104.

Окселентува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Вторить. Туди ж за дяком і піддячим окселентує. Кв.

Окублiтися. См. Окублюватися.

Окублюватися, -лююся, -єшся, сов. в. окублiтися, -блюся, -бишся, гл. = Свивать, свить гнѣздо. Виробляють жиди, де тільки окубляться. О. 1862. I. 74.

Окувати, окую́, -єш, гл. = Обкувати. Окує воза, то на чудо. Чуб. I. 154.

Окукобiти, -блю, -биш, гл. Привести в хорошій видъ, устроить. Мій батько ту хату був окукобив. Г. Барв. 53. Двір так окукобив, мов кубелечко. Г. Барв. 194.

Окукобiтися, -блюся, -бишся, гл. 1) Свить гнѣздо. 2) Устроиться, устроить хозяйство. Так окукобилась, мов та горличка. Ном. № 10102.

Окульбачити, -чу, -чиш, гл. Осѣдлатъ.

Окуля́ри, -рiв, м. мн. 1) Очки. Мнж. 4. На очі вставляю окуляри. Котл. Ен. II. 15. Шкапа твоя трохи, чоловіче, не добачав дак купи їй окуляри. Кв. I. 140. — втерти. Провести, надуть. 2) Синяки подъ глазами отъ побоевъ, фанари. Так побили мене, що я три тижні носив оттакі окуляри.

Окуля́сом, нар. Обходя, уклоняясь. Пішов наш Савка вихилясом (у танець) против Тетяни аж тремтить; вона від нього окулясом. Алв. 32. См. Околяса.

Окунь, -ня, м. Рыба окунь. Окунів ловити = Куняти. Хто слухає, а хто окунів ловить. Кв. II. 181. Ум. Окунець.

Окуп, -па, м. Выкупъ, выкупныя деньги. Полонян без окупу й тиранства у рідний край до роду відпускати. К. Бай. 83.

Окупати, -паю́, -єш, сов. в. окупити, -плю́, -пиш, гл. Выкупать, выкупить.

Окупатися, -паюся, -єшся, сов. в. окупитися, -плюся, -пишся, гл. Выкупаться, выкупиться, откупаться, откупиться.

Окупити, -ся. См. Окупати, -ся.

Окупний, -а, -е. Выкупной.

Окур, -ра, м. 1) Оку́р. Окуриваніє. У кирпичниковъ, горшечниковъ: первоначальный легкій огонь, при которомъ обжигаемое окуривается дымомъ. Вас. 180. 2) Окур. курево, которымъ подкуривають пчель. Шух. I. 111.

Окури́ти, -рю́, -риш, гл. = Обкурити.

Окутати, -таю, -єш, гл. = Обкутати.

Оку́ти, окую́, -єш, гл. = Обкувати. Самим шовком вишивала, золотом окула. Шевч.

Окутий, -а, -е. Окованный. *І вам слава, сині гори, кригою окуті.* Шевч.

Окучити, -чу, -чиш, гл. Окружить колышками гнѣздо для поимки птици. Радом. у.

Окучка, -ки, ж. У охотниковъ: огорожа изъ прутьевъ около утиного гнѣзда. (для поимки птици). Радом. у.

Оладка, -ки, ж. Оладья.

Оладок, -дка, м. = **Оладка.** Ном. № 7932.

Олгати, олжу, -жеш, гл. Лгать. Встрѣчено въ народи, думѣ: *А будемо ми, брати, перед отцем, перед маткою олгати, так буде нас Господь милосердний і видимо й невидимо карати.* АД. І. 119.

Оле! меж. Ахъ, охъ! *Оле ж, скільки там товклося за столами писарів!* Котл. Ода. (О. 1861. І. 253).

Оледащити, -щю, -ещ, гл. Облѣниться, нравственно опуститься.

Оледиця, -ці, ж. = **Ожеледь.** Желех.

Олейкарь, -ря, м. Дегтярникъ. *Малярі, або олейкарі, привозять дехоть, у них купують люде.* МУЕ. III. 46.

Олейник, -ка, м. Стекольщикъ. Шух. І. 33. См. **Олійник.**

Оленецъ, -нця, м. 1) Ум. отъ **олень.** *Зілля спасає сиви оленецъ.* АД. І. 83. 2) = **Оленок.** Вх. Пч. І. 6.

Оленина, -ни, ж. Мясо оленье. Желех.

Олениця, -ці, ж. Самка оленя. Черном. Вх. Пч. II. 6.

Оленка, -ки, ж. Родъ жука: бронзовка золотистая. *Золотою оленкою пустив тебе Господь на сонечко.* Г. Барв. 354.

Оленок, -нка, м. Насѣк. = **Тур 2.** Вх. Пч. І. 6.

Олень, -ня, м. Олень. *Олень переплив на берег.* Рудч. Ск. II. 160. Ум. **Оленецъ.**

Оленя, -няти, с. Дѣтенышъ — олень. Желех.

Олжа, -жі, ж. Ложь. К. Бай. 39.

Олживий, -а, -е. Лживый. К. Бай. 150.

Оліва, -ви, ж. 1) Дерево: маслина. *І обіймалася з виноґроном олива.* К. МХ. 31. 2) Деревянное масло. *Зеленою оливою оченьки залито.* Мет. 103. Ум. **Оливка.**

Оливецъ, -вця, м. Карандашъ. *Нарисував я оливцем стяту козацьку чубату голову.* К. ХП. 33.

Оливка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **олива.** 2) Родъ яблокъ.

Оливний, -а, -е. 1) Оливный, относящійся къ деревянному маслу. 2) Масличный.

Оливо, -ва, с. 1) Олово. 2) Карандашъ. *Для себе, братики, спишу, ще раз те оливо потрачу.* Шевч. 2) Мурава, глазурь, еще не застывшая (для глиняной посуды). Шух. І. 262.

Олив'яний, -а, -е. Оловяный. *От клятий дмухнув — стала гора олив'яна.* Рудч. Ск. II. 73.

Олив'янка, -ки, ж. Бабка, налитая оловомъ.

Олій, олію, м. 1) Растительное масло. 2) Постное масло, преимущественно конопляное. Чуб. VII. 439. Ум. **Олійок.**

Олійний, -а, -е. 1) Масляный (о растительномъ маслѣ). *Намальований олійними фарбами.* Левиц. І. 134. 2) Маслянистый (о растительномъ маслѣ). *Свиріпа дуже олійна.* Лебед. у. *Насіння з соняшника олійне.* Волч. у.

Олійник, -ка, м. 1) Приготовляющий или продающий растительное масло. 2) Птица иволга. Вх. Пч. II. 13.

Олійниківна, -ни, ж. Дочь олійника.

Олійниця, -ці, ж. 1) Маслобойня. Названия частей: закопанный в землю **стовп** (столб), против него на известном расстоянии большой деревянный **гвинт** (бинт) — оба вкопаны в землю и для большей устойчивости имбють на нижних концах **перехрестя**; **гвинт** и **стовп** поддерживают горизонтально лежащее между ними тяжелое бревно — **стрілу**, имбющую ближе к бревну вертикально торчащей от неа вниз **товкач**, а под ним находится **ступа**; движением **стріли** вверх и вниз **товкач** толчет в **ступі** положенныа туда поджаренныа смена, выжимая из них масло. Екатеринос. у. Залюбовск. Сложнбе **олійниця** у гуцуловъ: вь деревянной тяжелой подставкѣ два **стовпа**, внизу соединены толстой доской, называемой **колода**, вь углублении которой лежит шерстяной **кап**, вь которомъ находятся смена, выше, параллельно **колоді** — **стріла** сь **заяцем** (= **товкачем**); сверху надъ всѣмъ этимъ на столбахъ переладина — **правило**, сь обоихъ концевъ которой на **скраклях** и **скракниках** висять **тарани** — деревянные молотки; такъ какъ **стріла** концами своими движется вь столбахъ, то подбивая то сь одной стороны, то сь другой **клини**, можно **стрілу** то опускать, то поднимать и заставлятъ заяць выжимать масло вь **колоді**, изь углубления которой оно сквозь отверстие — **цівку** капаеть вь подставленную внизу **миску**. Шух. I. 163. *У його в двори — як у віночку; ув олійниці — що в иншої баби у хаті не так чисто.* Ном. № 14010. 2) Женщина приготовляющая или продающая растительное масло. Ум. **Олійничка**.

Олійниченко, -ка, м. Сынъ олійника.

Олійничка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **олійниця**. 2) Жена олійника.

Олійня, -ні, ж. = **Олійниця** 1.

Олійок, -ку, м. Ум. отъ **олій**.

Олінъ, -ня, м. = **Олень**. *Олінъ лісний, бігун бистрий, а людей боиться.* Гол. I. 376. Ум. **Олінець**.

Оліпіти, -плю', -пиш, гл. = **Обліпити**. Вх. Лем. 443.

Олія, олії, ж. Постное масло. **Олію бити**. Приготовлятъ постное масло. **Олію вибити кому**. Побить кого. *Я йому олію вибив.* Харьк. **Давити олію**. Игра, то-же, что и **тісна баба** (см.). КС. 1887. VI. 480.

Оліярня, -ні, ж. = **Олійниця**. Вх. Лем. 443.

Олтарь, -ря, м. = **Вівтарь**. *Піп живе з олтаря, а писарь з каламаря.* Ном. № 212.

Олупіти, -плю', -пиш, гл. = **Облупити**. Вх. Уг. 255.

Олці, -ців, м. мн. Вмѣсто: **вовки**. Употреблено вь думѣ (какъ подражаніе ц.-славянскому): *Олці-сірохманці з великих степів набігали.* АД. I. 132.

Ольмик, -ка, м. Раст. *Dianthus deltoides*. Лв. 98. См. **Линок**.

Ольха, -хи, ж. = **Вільха**.

Ольшіна, -ни, ж. = **Вільшина**. *Дівчина з ольшини виходить.* Чуб. V. 347.

Омазкати, -каю, -єш, гл. Обмазать. Вх. Лем. 443.

Омаль, нар. Обмаль.

Омаміти, -млю, -миш, гл. Очаровать, обворожить. *Окаянный пройдисвіт так усіх омамив, так по душі були темному людові тії лукавії ухватки.* К. ЧР. 268.

Оман, -ну, м. Раст. а) *Inula Helenium*. L. ЗЮЗО. I. 125. б) *Verbascum nigrum*. L. ЗЮЗО. I. 140.

Ома́на, -ни, ж. 1) Обманъ зрѣнія, миражъ, призракъ. 2) Заблужденіе. *Журба світу сього і омана брацтва входять і глушать слово.* Єв. Мр. IV. 19. *Не кидайтесь ви на ту омани городянську, котора вже тисячу років кози в золоті вам показує.* К. (О. 1861. II. 229). 3) Обманъ, заблужденіе. 4) Раст. *Verbascum nigrum*. Мил. 35. См. **Оман 2**.

Омане́ць, -нця, м. = **Манівець**. *Яром, яром за товаром, — оманцями за вівцями.* Гол. III. 79.

Оманіти. См. **(Зманювати**.

Оманний, -а, -е. Обольстительный; обманчивый. *Оманна просторік святиня.* К. МБ. II. 118.

(Зманювати, -нюю, -ещ, сов. в. омани — ти, -ню́, -ниш, гл. 1) Обманывать, обмануть, надуть. 2) Обольщать, обольстить, очаровать.

Ома́ста, -ти, ж. Жирная приправа къ кушанью. *Сіль — омаста, масло — окраса.* Ном. № 12378.

Омах, -ху, м. Вспышка пламени, огненный языкъ. *Багаття з нори вихвачувалось омахами.* Полт. у.

Омаць, омацьки, нар. Ощупью. *Омаць найшов двері хатні.*

Омачка, -ки, ж. = **Мачка 2**. Вх. Уг. 252.

Оме́т, -гу, м. 1) Раст. *Conium maculatum* L. ЗЮЗО. I. 119. 2) — **водяний**. Раст. *Oenanthe Phellandrium* Lam. ЗЮЗО. I. 129.

Оме́та, -ти, ж. Раст. а) *Rhododendron myrtifolium*. Шух. I. 18, 19. б) *Rhododendron ferrugineum* L. Вх. Зн. 43. в) *Rhodiola rosca*. Лв. 101.

Омела, -ли, омелга, -ги, ж. 1) Раст. омела, *Viscum album*. ЗЮЗО. I. 141. 2) — **дубова**. Раст. *Loranthus europaeus* L. ЗЮЗО. I. 127.

Омелюх, -ха, м. Желтоносы́й дроздь, *Turdus viscivulus*. Вх. Пч. II. 15.

Омелю́ха, -хи, ж. = **Намелюшка**. Вх. Пч. II. 9.

Омервѣтисѣя, -жуся, -зишся, гл. Сдѣлаться мерзкимъ. Шевч.

Омертвѣти, -вію, -ещ, гл. Омертвѣть, обмереть. *Омертвѣють люде від страху.* Єв. Л. XXI. 36. *Як вистрелили, дак він і омертвѣв.*

Оме́т, -та, м. Ометъ, край, пола одежды. *Шитїї омети, ризи дорогїї.* Шевч. II. 270.

Омивати, -ваю, -ещ, сов. в. омити, -мию, -ещ, гл. = **Обмивати, обмити**.

Омили́ти, ся. См. **Омиляти, -ся**.

Оми́лка, -ки, ж. = **Помилка**.

Оми́лок, -лку, м. Раст. *Lolium temulentum*. Вх. Уг. 255.

Оми́льний, -а, -е. Ошибочный.

Омиля́ти, -ляю, -ещ, сов. омилі́ти, -лю́, -лиш, гл. Вводити, ввести въ заблужденіе, обмануть. *Чого плачеш, моя мила? Мене доля омиліла.* Гол. I. 88.

Омиля́тисѣя, -ляюся, -ещся, сов. в. омилі́тисѣя, -лю́ся, -лишся, гл. = **Помилятисѣя, помилитисѣя**.

Омина́ти, -наю, -ещ, сов. в. оминути, -ну, -неш, гл. = **Обминати, обминути**.

Омити. См. **Омивати**.

Оміра́ти, -раю, -ещ, гл. Замирать. *Серце йому омірало.* МВ. (О. 1862. I. 77).

Оміта́ти, -таю, -ещ, гл. = **Обмітати**.

Омліва́ти, -ваю, -єш, сов. в. омліти, -лію, -єш, гл. Обомлѣвають, обомлѣть. *За ним Морозиха з жалю омліває.* Мет. 412.

Омолок, -лка, м. Раст. *Lolium temulentum*. Вх. Лем. 443.

Оморочити. См. **Оморочувати.**

Оморочувати, -чую, -єш, сов. в. оморочити, -чу, -чиш, гл. = Обморочувати, обморочити.

Омоска́лити, -ся. См. **Омоскалювати, -ся.**

Омоскалювати, -люю, -єш, сов. в. омоскалити, -лю, -лиш, гл. = Обмоскалювати, обмоскалити. *Омоскалений писарь.* Левиц. I. 300.

Омоскалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. омоскалитися, -люся, -лишся, гл. = Обмоскалюватися, обмоскалитися. *Він омоскалився в школі.* Левиц. I. 313.

Омочіти, -чу́, -чиш, гл. = Обмочити.

Омохтіти, -тію, -єш, гл. Обрости мхомъ. Вх. Зн. 43.

Омпити, -плю, -пиш, гл. = Вонпити. Вх. Зн. 43.

Омпно, нар. Досадно. *Мені омпно.* Вх. ЗН. 43.

Омрак, и омряк, -ку, м. Мракъ; помраченіє. К. ПС. 49. *Омрак на землю нічка напустила.* Мкр. Г. 32. *Лихі, чи не лихі, а в омряці вони, — въ умственномъ помраченіи.* К. Дз. 153.

Омрача́тися, -чаюся, -єшся, сов. в. омрачі́тися, -чу́ся, -чи́шся, гл. Омрачатъся, омрачиться. Ном.

Омряк. См. **Омрак.**

Омурати, -раю, -єш, гл. Употр. у Шевч. вм. **обмурувати.** *За що-ж тебе, світе-брате, в своїй добрій теплій хаті оковано, омурано?* Шевч. II. 242.

Омпаник, -ка, м. Помѣщеніє для храненія ульєвъ съ пчелами въ зимнее время.

Омшіти, -шу, -шиш, гл. Заткнутъ мхомъ щели между бревнами въ стѣнахъ. Вх. Лем. 443.

Ом'яснү́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Ошибитъся. Вх. Зн. 43.

Он, нар. Вонъ, вотъ. *Он глянь!* Шевч. *Он що, сестрице, я тобі скажу.* Рудч. Ск. II. 156. *Так он з якої се причини.* Ном. **Он-о́н, он-он-о́н.** Вонъ тамъ.

Онавісні́ти, -нію, -єш, гл. Надоѣсть. *Вже він трохи й онавіснів мені: тільки й мови, що він, тільки й думок, — надокучило!* МВ. II. 89.

Онагр, -ра, м. Онагръ, дикій осель.

Онада, -ди, ж. Приманка. Угор.

Онаджити, -джу, -джиш, гл. = Оначити. Вх. Зн. 44.

Онакий, -а, -е. Иной. Вх. Лем. 443. *І така, і онака, і геть-пріч пішла, і знов сюди поступай.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Оначити, -чу, -чиш, гл. Иначе дѣлать, измѣнять. Желех. **Оначит.** Ни то, ни се дѣлаєть. **Оначи з ним.** Поговори съ нимъ. Вх. Зн. 44.

Онде, нар. Вонъ тамъ. *Він онде в шафі, але його відтіль трудно нам достати.* Чуб. Ум. **Ондечки.** Левиц. I. 100.

Ондека, ондечка, нар. = Онде. Вх. Зн. 44.

Онé, онéе, мѣст. Это. Употр. въ выраж. **не онé, не онее** въ знач. не хочеть (этого): *Та і Тетяна нишком плаче, а до роботи не оне.* Алв. 9. *Хоть чоловік і не онее, коли же жінці, бачиш, тее, так треба угодити їй.* Котл. Ен. III. 47.

Онемоцїти, -цїю, -єш, гл. 1) Обезсилѣть, изнемоць. *Як цілий день у спеку попокосиш, то й онемоцїєш.* Волч. у. 2) Обѣднѣть. *Був багатий сильно Шкварій, а тепер онемоцїв.* Волч. у.

Ониж, нар. = **Аж.** Вх. Зн. 44.

Оник, -ка, м. Нуль. Кон. Ар. 2. Св. Л. 20.

Оніміти, -мію, -єш, гл. 1) Онѣмѣть. *І язык мій оніміє.* Шевч. 2) Умолкнуть. *Замовкли гармати, оніміли дзвони.* Шевч. 234.

Оно, нар. Только, лишь. Чуб. П. 78. *Чи всі дівки в танки йдуть? Оно нема одної Марусі молодой.* Чуб. П. 36. *В хаті тихо, оно діти сопуть.* Драг. 63.

Оновити. См. **Оновляти.**

Оновлення, -ня, с. Обновленіє. *Може чаєш оновлення?* Шевч.

Оновляти, -ляю, -єш, сов. в. оновити, -влю́, -виш, гл. Обновлять, обновить. *Твою надію оновить.* Шевч.

Оногди, нар. Недавно, напередни. Вх. Зн. 44. *А чи бачили тоті пістолета, що мені бадіка оногди з-за гори винесли?* Федьк.

Оногдивай, нар. 1) = **Оногди.** 2) Позавчера. Вх. Лем. 444.

Онудніти, -нію, -єш, гл. Заскучать, сидя без работы.

Онук, -ка, м. 1) Внукъ. *Жили наші діди — не знали біди; стали жить онуки — набралися муки.* Ном. № 583. 2) Бабы повитухи называють такъ мальчиковъ, при рожденіи которыхъ онѣ помогали. Ум. **Онучок.** Грин. П. 128.

Онука, -ки, ж. 1) Внука, внучка. *Тепер сиди у запічку, колиши онуку.* Чуб. V. 1187. 2) Бабы повитухи называють такъ дѣвочекъ, при рожденіи которыхъ онѣ помогали. Мил. 17. Ум. **Онучка, онучечка.**

Онуча, -чі, ж. 1) Онуча, портянка. Чуб. VII. 419. *Хвалилися гайдамаки під Умань ідучи: будем драти, панове молодці, з китайки онучі.* Нп. 2) Хлопокъ снѣгу. *Сніг летить онучами.* Вх. Лем. 444. Ум. **Онучка, онучечка.** *Ми тут вам не надокучимо: онучечки пересушимо.* Грин. III. 430.

Онуча, -чати, с. Внучекъ. *Золотога Тамерлана онучата голі.* Шевч. Ум. **Онучатко.** Г. Барв. 125.

Онучечка, -ки, онучка, -ки, ж. 1) Ум. отъ онука. 2) Ум. отъ онуча.

Онущник, -ка, м. Тряпичникъ. Черниг.

Онцхрист, -та, м. = **Анцхрист.**

Онъ, нар. = **Ониж.** Вх. Зн. 44.

Опад, -ду, м. = **Ожелест.** Вх. Уг. 256.

Опадати, -даю, -єш, сов. в. опасти, опаду́, -деш, гл. 1) Опадать, опасть. *Ой на дубі кучерявім широкий лист опаде.* Мет. 15. *Вітер повіє, сонце пригріє, роса опаде.* Чуб. V. 180. 2) Нападать, напасть, наброситься со всѣхъ сторонъ. Г. Барв. 447. *Отсе біда мене опала з тими чужоземцями!* Св. Л. 173. *Лихі, худі собаки опат санки.* Левиц. I. 230.

Опадка, -ки, ж. Впадина, углубленіє. Лебед. у. *На опадці гарне жито роде.* Черниг. г.

Опазолітисся, -люся, -лишся, гл. Обвариться щелокомъ. Вх. Зй. 44.

Опак, нар. 1) Назадъ. 2) Навыворотъ, наоборотъ.

Опакостити, -щу, -стиш, гл. Опакостить, обгадить. *Як opakостить голову летуча мита, то буде лисина.* Чуб. I. 55.

Опал, -лу, м. 1) Отопленіє, топливо, дрова. Чуб. VII. 383. Там йому дають кімнату геть зовсім з опалом, з світлом. Уман. у. 2) Вспыльчивость, горячность. З Опалу. Сгоряча. Як загорілась хата, я вбіг та з опалу не знаю, за що хвататися. Міусск. окр. З опалу не побачив, хто там був. См. **З-опалу**.

Опалати, -лаю, -єш, гл. Очистить ошелушенное зерно отъ шелухи, сора и пыли: зерно всыпается въ корытце, которое потомъ двигаютъ туда и сюда — весь соръ отлетаетъ. Вх. Зн. 44. См. **Палати**. Сами дівки крупи мелют, сами й опалают. Гол. II. 299.

Опалачка, -ки, ж. Корытце, посуда въ которыхъ палають зерно. Вх. Лем. 444.

Опалий, -а, -е. Опавшій.

Опаліни, -лин, ж. мн. Шелуха, соръ, отдѣляющіеся отъ зерна, когда его палають. Вх. Зн. 44.

Опалити, -ся. См. **Опаляти**, -ся.

Опалка, -ки, ж. 1) Мѣшокъ для кормленія лошадей въ дорогѣ овсомъ, — подвѣшивается къ мордѣ лошади, у отверстія его, въ края зашиты двѣ палки. Рк. Левиц. Хотин. у. 2) Корзина, плетенка. 3) = **Опалачка**. Желех.

Опалубити, -блю, -биш, гл. Хватить палкой, ударить. Черном.

Опалюх, -ха, м. Обгорѣлое дерево въ лѣсу, обгорѣлый пенъ. Вх. Лем. 448.

Опаляти, -ляю, -єш, сов. в. **опалити**, -лю́, -лиш, гл. 1) Обжигать, обжечь. 2) Отоплять, отопить.

Опалятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **опалитися**, -лю́ся, -лишся, гл. 1) Обжигаться, обжечься, опаливаться, опалиться. *Десь він по винницях, по броварнях валявся, опалився, ошарпався, обідрався.* ЗОЮР. I. 202. 2) Загорать, загорѣть.

Опаморочитися, -чуся, -чишся, гл. Потерять сознание.

Опам'ятатися, -таюся, -єшся, гл. = **Опам'ятуватися**.

Опам'ятуватися, -туюся, -єшся, гл. Прийти въ сознание, очнуться. Єв. Л. XV. 17. Голова у мене закрутилась, не опам'ятувався, як він мене і на сей світ винис. Стор. МПр. 48.

Опанування, -ня, с. Овладѣніє, захватъ.

Опанувати, -ную, -єш, гл. Овладѣть, завладѣть; охватить. *От як опанували Умань, то й поставили усюди свій караул.* ЗОЮР. I. 299. *І пустиню опанують веселії села.* Шевч. *Опанував страх. Нехай тебе опанує лихая година.* Харьк. г. *Завзятість всіх опанувала.* Котл. Ен. V. 68.

Опануватися, -нуюся, -єшся, гл. Воцариться, овладѣть властью.

Опанча, -чі, ж. Епанча, родъ верхней одежды. Гол. I. 7. Гол. Од. 18, 45. Чуб. VII. 419. *Ой скину я опанчу, тобі ніжки заверчу.* Нп.

Опанчіна, -ни, ж. Епанча, плохая епанча. *Опанчина рогожовая, поясина хмельовая.* Мет. 377.

Опар, -ру, м. 1) Испареніє. Рк. Левиц. 2) Ночной мотылекъ — phalaena. Вх. Уг. 256.

Опара, -ри, ж. Опара для печенія хлѣба.

Опарати, -тів, м. мн. Облаченіє священника. Св. Л. 108.

Опарити, -ся. См. **Опарювати**, -ся.

Опарканити, -ся. См. **Опарканювати**, -ся.

Опарканювати, -нюю, -єш, сов. в. **опарканити**, -ню, -ниш, гл. Обносить, обнести заборомъ. Желех.

Опарканюватися, -нююся, -ешся, сов. в. **опарканитися, -нюся, -нишся**, гл.

Огороживаться, огородиться. *Високим валом воно (село) обсипалось і по валу дубовими палями опарканилося*. К. Хм. 97.

Опарювати, -рюю, -еш, сов. в. **опарити, -рю, -риш**, гл. 1) Обваривать, обварить кипяткомъ, опарить. *Кричить як опарений*. Ном. № 2384. 2) **Опарює лід**. Растаетъ у береговъ. Мнж. 187.

Опарюватися, -рююся, -ешся, сов. в. **опаритися, -рюся, -ришся**, гл. Обвариваться, обвариться. *Опарився, як муха на окропі*. Ном. № 1821.

Опарь, -рі, ж. **опарь, -ря**, м. 1) Незамерзающее мѣсто на болотѣ. Вас. 207. 2) Промоина, продушина во льду. Сим. 119, 147. Мнж. 187.

Опас, -су, м. Небольшое мѣсто для пастбища въ саду или огороженномъ лугу.

Опасання, -ня, с. 1) Опоясыяніе. 2) Сплошная крытая галлерейя вокругъ церкви. Липов. у. Шух. I. 116. См. **Басань**.

Опасати, -ся. См. **Опасувати, -ся**.

Опасистий, -а, -е. Жирный, толстый, тучный. Борз. у. К. ЧР. 90.

Опаска, -ки, ж. Опасеніе. *Без опаски спать лягли*. Чуб. V. 1051.

Опаскуджувати, -джую, -еш, сов. в. **опаскудити, -джу, -диш**, гл. =

Обпаскуджувати, опаскудити. *Тяжкими грѣхами опаскудив свою душу*. Стор. М. Пр. 26.

Опаскуджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. **опаскудитися, -джуся, -дишся**, гл. =
Обпаскуджуватися, опаскудитися.

Опасок, -ска, м. Ремень для ношенія бандуры черезъ плечо.

Опасти. См. **Опадати**.

Опасть, -ти, ж. На деревьяхъ: снѣгъ, иней замерзшій. Вх. Лем. 444. См. **Ожеледець**.

Опасувати, -сую, -еш, сов. в. **опасати, -саю, -еш**, гл. Опоясывать, опоясать.

Опасуватися, -суюся, -ешся, сов. в. **опасатися, -саюся, -ешся**, гл. Опоясываться, опоясаться. 2) Только несов. в. Опасаться. МВ. (О. 1862. I. 105). ЗОЮР. I. 264.

Опасувались, щоб не понаходило бурлацтва і гайдамак. Стор. М. Пр. 75.

Опат, -та, м. Аббатъ.

Опатрати, -раю, -еш, гл. = **Обпатрати**.

Опатський, -а, -е. Аббатскій. *Маха головою як опатська кобила*. Канев. у.

Опачіна, -ни, ж. 1) Весло на гребномъ суднѣ. Вас. 186. *Половину козаків у окови до опачин посади*. Макс. 2) Тонкая и длинная связка хворосту; также связка лозы или камыша, вставленная въ кучу бураковъ для вентиляціи. Пирят. у. *Треба опачини — мостити греблю*. Борз. у.

Опашки, нар. На опашку. *Накинув сірячину на себе опашки*. Полт.

Опе́ка, и пр. См. **Опіка и пр.** К. Кр. 18. Сим. 217.

Опекти, -ся. См. **Опикати, -ся**.

Опентати, -таю, -еш, гл. Опутать, отуманить голову. *Куди ідеш опентаний?* Чуб. V. 621.

Опеньгати, -гаю, -еш, гл. Шутливо: женить, выдать замужъ. Кролев. у. *Треба його ув-осени опеньгати*. Харьк. г.

Опеньгатися, -гаюся, -ешся, гл. Шутливо: Жениться. *Знайшов таку, що й опеньгався*. Св. Л. 275.

Опéньок, -нька, м. Грибъ, опенокъ. *Баби зібрались у ліс по опеньки.* Грин. I. 181.
 Велике диво опеньки! Ирон. Велика важность! Неважная птица. Ном. № 5536.

Операч, -ча, м. Кресло. Вх. Уг. 256.

Оперéд, нар. Передъ. Вх. Лем. 443.

Оперезати, -жу, -жеш, гл. 1) Опоясать. 2) Ударить, стегнуть. *Оперезав на всю масницю.* Ном. № 3979. *Він мене коромислом як опереже.* Г. Барв. 284. *Дрючком Хведька разів із шість оперезав.* Г. Арт. (О. 1861. III. 110).

Оперезатися, -жуся, -жешся, гл. Опоясаться. *А як мені збіраться! Встав, оперезався, та й зовсім зібрався.* Ном. № 11165.

Оперéчитися, -чуся, -чишся, гл. Упираться, противиться. *Старшина кликав його у волость, а він оперечивсь, не хотів іти, так ми його взяли та й повели.* Новомоск. у.

Оперитися, -рюся, -ришся, гл. Опериться. *В колодочки поки вбилось, оперилось.* Шевч. I. 237.

Оперіщити, -щу, -щиш, гл. Сильно стегнуть, ударить. *Щось видно ломакою оперіщило.* Сим. 216.

Опернатіти, -тію, -єш, гл. 1) Опериться. 2) Переносно: сдѣлаться зажиточнымъ. *Іван був попереду вбогий, а тепер опернатів: уже й волів пара й корова й овечата.* Волч. у.

Опéцок, -цка, м. = **Опецьок.** *Дитина як опецок.* Чуб. I. 247.

Опецькуватий, -а, -е. = **Оклецькуватий.** *Опецькуваті хлопчики.* Левиц. I. 348.

Опéцьок, -цька, м. = **Оклецьок 2.**

Опива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. опі́тися, оп'ю́ся, -єшся, гл. = **Обпиватися, обпитися.**

Опі́лий, -а, -е. Перепившийся.

Опі́лок, -лка, м. = **Обаполок.** Каменецк. у.

Опина́тися, -наюся, -єшся, гл. Сопротивляться, упираться. *Я не опиनावсь, зараз і пішов.* Катериносл. у. *Паничі почали прохати паннів до танців, а панни опиналися.* Левиц. I. 348. *Ну, він опиनावся, опиनावся, а таки заїхав.* Грин. I. 106.

Опині́тися, -нюся, -нишся, гл. Очутиться. *Аж, ось, не знаю я того, як сірий вовк тут опинився.* Греб. 385. *Як дам тобі на відлі, той за дверима опинишся.* Полт. Земля під тобою розступиться і ти опинишся в пеклі. Стор. М. Пр. 41.

Опі́нка, -ки, ж. Родъ шерстяной полосатой плахти или запаски. Гол. Од. 61. Kolb. I. 37. Гол. Од. 82.

Опири́ця, -ці, ж. Колдунья. *Іде чарівниця, опириця.* МУЕ. III. 45.

I. Опирь, -ря, м. = **Упирь.**

II. Опирь, нар. = **Опір.** *Племінник опирь став, затявся.* Мкр. Н. 10.

Опиря́ка, -ки, м. = **Упиряка.** *Дивиться він, аж там єсть опиряки і возять відьом туди, на ту гору.* Грин. II. 77.

Опис, -су, м. Описаніє. О. 1862. IV. 94. КС. 1883. IV. 765.

Описати. См. **Описувати.**

Описка, -ки, ж. У горшечниковъ: красильное вещество — болотная бобовая желѣзная руда. Вас. 182.

Описковий, -а, -е. Нарисованный **опискою** (см.) Вас. 184.

Описовий, -а, -е. Описательный. Желех.

Описувати, -сую, -єш, сов. в. **описа́ти, -шу́, -шеш**, гл. Описувать, описать. *Ой писав же я два дні і дві ночі, закіль описав я личенько й чорні очі.* Чуб. V. 35.

Описуватися, -суюся, -єшся, гл. Описуваться.

Опит, -ту, м. Разспрось, опрось. Прил. у. **Опита взяти**. Разспрашивая, разузнать, разспросить. *Ой заплакала мати ідучи до хати, що че можна за сина й опита узяти.* Чуб. V. 1043.

Опитати. См. **Опитувати**.

Опі́тисся. См. **Опиватися**.

Опитувати, -тую, -єш, сов. в. **опита́ти, -таю, -єш**, гл. 1) Разспрашивать, разспросить. *Опита́й старих людей, як треба робити.* 2) Находить, найти, разспрашивая. *Може я де опитаю твій мішок.*

Опі́ус, -са, м. Пьяница. *Але почкай но! то такі опиуси, що все попропивають.* Подольск. г.

Опиха́ти, -хаю, -єш, гл. Очищать отъ шелухи. *Ци опиханий, паночку, ячмінь?* О. 1862. X. 34.

Опихатися, -хаюся, -єшся, гл. Очищаться отъ шелухи.

Опияка, -ки, м. = **Опіяка**. К. ЦН. 216, 291.

Опівде́нний, -а, -е. Полуденный. Желех.

Опівдні, опівдня́, нар. Вь полдень. *Прилетів опівдні до того чоловіка.* Рудч. Ск. I. 142.

Опівза́ти, -заю, -єш, гл. Състь верхомъ на коня. *Опівзав коня.* Зміев. у.

Опівзні, -нів. См. **Півзні**.

Опівночі, нар. Вь полночь. *Прийди, мій милий, хоц опівночі.* Чуб. V. 4.

Опізнитися, -нюся, -нішся, гл. Опоздать. *Зійшла зірка, зійшла зірка, місяць опізнився.* Нп. 118.

Опій, -пою, м. 1) Опой. 2) Болѣзнь у животныхъ отъ горячаго пойла. *Ця коняка заслабла від спою.* Харьк.

Опійство, -ва, с. Пьянство. *Не було опійства, бійки, лайки.* О. 1861. VII. 4.

Опіка, -ки, ж. Опека. Левиц. I. 284.

Опіка́ння, -ня, с. 1) Опека́ніе. 2) Обжиганіе, опека́ніе.

Опекти, -ся. См. **Опікати, -ся**.

Опіка́ти, -каю, -єш, сов. в. **опекти, -чу, -чеш**, гл. 1) = **Обпікати**. 2) Только несов. в. Опекать.

Опікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **опекті́ся, -чу́ся, -чешся**, гл. Обжигаться, обжечься, опечься. *Аж одскочила — ніби вкололась або опеклась.* Левиц. I. 334.

Опікун, -на, м. Опекунь.

Опікунка, -ки, ж. Опекунша. *Мусіла слухати старших сестер як опікунок.* Левиц. I. 307.

Опір, опору, м. Сопротивленіе.

Опір, нар. Сопротивляясь. **Йде опір**. Сопротивляется, упрямится. Ном. ст. 269. **Опір стати**. Оказать сопротивленіе. *Ви проти нас обидва опір стали.* К. ПС. 8.

I. Опіра́ти, -раю, -єш, сов. в. **опе́рти, опру, опреш**, гл. = **I. Обпірати, обіперти**.

II. Опірати, -раю, -єш, сов. в. **опрати, оперу, -реш**, гл. = **II. Обпірати, обіпрати**. *Туга зіма буде, а хто ж її (неньку) в тую пору опірати буде?* Чуб. V. 726. *Тоді тільки поважала матір, як вона її зодягала й опірала.* Борз. у.

Опіра́тися, -раю́ся, -є́шся, сов. вь **опертися, опру́ся, -решся**, гл. 1) = **І. Обпіратися, обіпертися**. *Ой перестань, чумаченьку, на пужально й опіратися*. Чуб. V. 1033. 2) Сопротивляться, оказувать, оказати сопротивленіє. *Вже біди не опруся*. Гол. I. 178.

Опіром, нар. — **статі**. = **Опір статі**. *Стояли на сеймі опіром протів політичної системи єдиности віри в Польщі*. К. ХП. 115.

Опірці, нар. Опіраюся. **Опірці ходити**. Ходить, опіраюся на разные предмети. *Опірці по хаті ходе*. НВолын. у.

Опісля́, нар. Послѣ. *Як би не перебірала ізперва, то б опісля не жалкувала*. Ном. ст. 168.

Опічок, -чка, м. Мѣсто у печки для каганця. *На опічку маячив каганець*. Г. Арт. (О. 1861. III. 81).

Опішілий, -а, -е. Лѣнвивый, медлительный. *Опішіла служниця*. Вх. Зн. 44.

Опішіти, -шію, -єш, гл. Сдѣлаться медлительнымъ (въ ходьбѣ) *Кінь опішив*. Вх. Зн. 44.

Опішний, -а, -е. = **Опішілий**. *Опішний кінь*. Вх. Зн. 44.

Опія́ка, -ки, м. Пьяница. Черк. у. К. Бай. 41. Мир. ХРВ. 235.

Оплава, -ви, ж. Облава. Мнж. 187.

Оплаканий, -а, -е. 1) Оплаканый. 2) Несчастный, достойный жалости. *Устино, серденько! Оплакана годинонька твоя*. М. В. (О. 1862. III. 42). *Весілля одгуляли оплакане*. Г. Барв. 377.

Оплакати. См. **Оплакувати**.

Оплакувати, -кую, -єш, сов. в. **оплакати, -чу, -чеш**, гл. Оплакивать, оплакать. *Як ти будеш у степу помирати, ой хто ж тобі голову оплаче?* Чуб. V. 876.

Оплатити, -ся. См. **Оплачувати, -ся**.

Оплатки, -ток, ж. мн. Подати, пошлины, налоги. *Великі оплатки — ніяк на гроші не зіб'єшся*. Конотоп. у.

Оплать, -ті, ж. 1) Расходы. *В хазяйстві оплать велика: на робітника, на вози*. Рк. Левиц. 2) Подать, налоги. *Оплать велика*. Подол. г.

Оплачувати, -чую, -єш, сов. в. **оплатити, -чу́, -тиш**, гл. Платить, заплатить, выплатить. *Овечку продає, щоб подушне оплатить*. О. 1861. VI. 75.

Оплачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **оплатитися, -чу́ся, -тишся**, гл. Платить, заплатить, выплатить слѣдуемое, откупиться. Мкр. Н. 3. *Не журіться, вороженьки, на вас безголов'я, я зароблю й оплачуся за своє здоров'я*. Чуб. V. 835. *Буде впиться, прохмелиться, шинкароци оплатиться*. Чуб. V. 1062. **Оплатитися за свою дівку**. Дать парнямъ угощеніє за право стороннему парню ходити къ избранной имъ дѣвушкѣ на вечерниці и пр. Мил. 60.

Оплента́ти, -таю, -єш, гл. 1) Опутать. 2) Сожрать. *Оплентав вовк твою кобилу*. *Оплентали б тебе собаки*.

Оплєну́ти, -ну́, -не́ш, гл. = **Оплинути**. *Ожила б я, опленула і не знала б муки*. Мкр. Н. 11.

Оплєсну́ти, -ну, -не́ш, гл. Омыть. *Оплєснула гарненько руки і почала їй помагати (поратись)*. Г. Барв. 156.

Оплєсти, -ся. См. **Оплітати, -ся**.

Оплє́та, -ти, ж. Плетенье, плетеная вещь. Вх. Зн.

Оплє́тини, -тин, ж. мн. Косоплетки, ленточки въ косѣ. Вх. З. 44.

Оплину́ти, -ну́, -не́ш, гл. Пополнѣть, поправиться. *Ном. № 4924. Нагодую їх (дітей), напою... тижнів через кільки, — агу! оплинули мої діти любі.* Харьк. г. См. **Опленути**.

Оплін, -ну, м. 1) Въ повозкѣ: деревянная подушка, лежащая на оси; на ней лежитъ кузовъ. Чуб. VII. 402. 2) Перекладины, положенныя на копылы въ саняхъ для связки полозьевъ. Брацл.

Оплінь, -ня, м. = **Оплін**. Г. Барв. 522, 523.

Оплі́ння, -ня, с. Соб. отъ **Оплін**. *А в гринджолах чотири копилля і два опління.*

Опліт, оплоту, м. Изгородь, плетень, огорожа. *І оплотом його (виноградник) огородив. Аби маржина не ростягала сіна із стога, огороджують ею оплотом з вориня.* Шух. I. 170, 171. Шух. I. 76, 189. *Пішла в опліт сіна (взяти).* Гол. I. 199.

Оплітати, -таю, -еш, сов. в. **оплести, -ту, -теш**, гл. 1) = **Обплітати, облести**. *Виноград оплів навкруги камінь.* Левиц. Пов. 361. 2) Уплетать, уплесть, ѣсть съ аппетитомъ. *Сидить хазяїн в конці стола, варенички оплітає.* Нп.

Опліта́тися, -таюся, -ешся, сов. в. **оплестися, оплетуся, -те́шся**, гл. = **Обплітатися, облестися**.

Оплітка, -ки, ж. Растеніе *Convolvulus arvensis*. Вх. Лем. 444.

Опліч, нар. = **Попліч**. *А тепера йде опліч з тобою, не скаже ні здоров, ні помагай.* Лебед. у.

Опліччя, -чя, с. Женская сорочка (у Лемков). Гол. Од. 77.

Оплутати. См. **Оплутувати**.

Оплутувати, -тую, -еш, сов. в. **оплутати, -таю, -еш**, гл. = **Обплутувати, обплутати**.

Оповесні, нар. Весеннею порою, весною. *Матусі дожидають, як оповесні ластівки.* Г. Барв. 62.

Оповива́ти, -ваю, -еш, сов. в. **оповити, -вию, -еш**, гл. Обвивать, обвить, спеленать, окружать, окружить. *Оповита дитина.* Шух. I. 273. *І тьмою німою оповие тобі душу.* Шевч.

Оповіданка, -ки, ж. Разказъ. Вх. Лем. 444.

Оповідання, -ня, с. Разказъ, повѣствованіе. Левиц. I. 213. *З твого серця вийшли ті оповідання.* К. Досв. 53.

Оповідати, -даю, -еш, гл. Рассказывать, повѣствовать. *До серця твого будуть казати і жаль правдивий оповідати.* Чуб. V. 376. *Апостоли оповідали йому, що творили.* Єв. Л. IX. 10.

Оповідач, -ча, м. Рассказчикъ, повѣствователь. Левиц. Пов. 146.

Оповідка, -ки, ж. Разказъ. О. 1861. XI. Свид. 50.

Оповідувати, -дую, -еш, гл. = **Оповідати**. *Нагодились деякі того часу, оповідаючи йому про галилейців.* Єв. Л. XIII. 1.

Оповідь, -ді, ж. 1) = **Оповідка**. *Довго слухав Остап оповідь братову.* Грин. I. 288. 2) Сообщение, объявление. Шух. I. 41. *Оглашеніе церковное о бракѣ.* МУЕ. III. 50.

Оповістіти, -ся. См. **Оповіщати, -ся**.

Оповістка, -ки, ж. Объявление, извѣщеніе; сообщение, извѣстіе. Ум. **Оповісточка**. *Чом же ти, мій сину, оповісточки ніякої не дав?* О. 1862. VIII. 17.

Оповістник, -ка, м. Вѣстникъ, возвѣститель.

Оповісточка, -чки, ж. Ум. отъ **оповістка**.

Оповість, -сти, ж. Увѣдомленіе, извѣщеніе. *Жадної оповісти нема.* Черн. у.

Оповідати, -щаю, -єш, сов. в. **оповістити, -щу́, -стиш**, гл. Объявлять, объявить, извѣщать, извѣститъ, рассказывать, рассказать. Грин. III. 274. *Оповідає ціну за роботу.* Левиц. I. 106. *Ісус Христос своє слово оповістив усім людям.*

Оповідатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **оповіститися, -щуся, -стишся**, гл. 1) Объявлять, объявить о себѣ, являться, явиться. *Я піду оповіщуся у волость.* 2) Заявлять, заявить. *Пішов до попа оповіщатися, що думка сина женити.* Черн. г. *Оповіщуся старостою, старшиною та, й до мирового.* НВолын. у.

Опоганити, -ся. См. **Опоганювати, -ся**.

Опоганювати, -ною, -єш, сов. в. **опоганити, -ню, -ниш**, гл. Оскверняют, осквернить, огаживать, огадить. *Нема нічого осторонь чоловіка, що, ввійшовши в його, могло б опоганити його.* Св. Мр. VII. 15. *Дитина опоганила сорочку.*

Опоганюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **опоганитися, -нюся, -нишся**, гл. Огаживаться, огадяться, оскверняются, оскверниться. *Чи не між вами ж я, погані, так опоганивсь, що й не знать, чи був я чистим коли небудь?* Шевч.

Оподаль, нар. Вдали.

Опоживити. См. **Опоживляти**.

Опоживляти, -ляю, -єш, сов. в. **опоживити, -влю, -виш**, гл. Придавать, придать новые силы, оживлять, оживить. О. 1861. I. Слов. 10.

Опо́ли, нар. = **Обаполи**. НВолын. у.

Ополистий, -а, -е. 1) Плотный, толстый, широкій. *Ополистий стіг наклали.* Волч. у. 2) Вѣтвистый. *Ополиста яка тополя.* Кролев. у. *Ополиста груша.* Мнж. 188.

Оположитися, -жуся, -жишся, гл. = **Отелитися**. *Оположилась корова.* Хотин. у.

Опо́лок, -лку, м. У кожевниковъ: кожа съ брюха животного. Вас. 158.

Ополонік, -ка, м. 1) Разливная ложка. *Видно між ложками ополоник.* Ном. № 7339. 2) Головастикъ. Ном. стр. 293, № 105. *У нашому ставку нема риби, а жабів та ополоників — чортова тись.* Лебед. у. Ум. **Ополоничок**.

Ополонити, -ню, -ниш, гл. Обрубить ледъ вкругъ чего-либо стоящаго въ водѣ и вмерзшаго въ ледъ. Волч. у.

Ополоничок, -чка, м. 1) Ум. отъ **ополоник**. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 64.

Ополоти. См. **Ополювати**.

Опо́лудень, нар. Въ полуденную пору. *Бігав я, ганявся зранку. Було вже ополудень, як я зустрів одного з них.* Новомоск. у.

Ополювати, -люю, -єш, сов. в. **ополоти, -лю, -леш**, гл. = **Обполювати, обполоти**. *Марусина руточка з лободою: чому ж ти її не ополеш.* Грин. III. 527.

Опо́на, -ни, ж. Пологъ, занавѣсь. *Панни заслонили опонами та килимами піч.* Левиц. I. 188.

Опонець, -нця, м. Раст. вьюнокъ, convolvulus. Вх. Уг. 256.

Опороситися, -шуся, -сишся, гл. О свиньѣ: родить.

Опороти, -рю, -риш, гл. 1) Распороть. *Ішов коло тину, зачепився об тин і опоросив тину.* 2) Ударить сильно. *Чоловік як опоре його кийком.* Грин. I. 42.

Опоряджати, -джаю, -єш, **опоряджувати, -джую, -єш**, сов. в. **опорядити, -джу, -диш**, гл. Приводить, привести въ порядокъ, устраивать, устроить. *Зараз заходилась опоряджати стола, застилає... становить чарочки.* МВ. (КС. 1902. X. 143). *Сухобрус опоряджував нове хазяйство.* Левиц. Пов. 50. *Опорядила все на господарстві.* МВ. I.

Опочива́ти, -ваю, -єш, сов. в. опочити, -чию, -єш, гл. Отдыхать, отдохнуть, поживать, почитать.

Опочи́вка, -ки, ж., опочи́вок, -вку, м. Отдыхъ. АД. I. 123. *Над річкою Самарською опочивку собі мають.* АД. I. 127.

Опочи́нок, -нку, м. Отдыхъ. *Проти Кефи города приставали, там собі великий та довгий опочинок мали.* АД. I. 209.

Опочити. См. **Опочивати.**

Оправа, -ви, ж. 1) Оправа, обдѣлка. *Окунь перекинувся гранатовим перснем у золоті оправі.* Рудч. Ск. II. 113. 2) Переплета.

Оправда́ти, -даю, -єш, гл. Оправдывать, отстаивать кого. *Я буду оправдати тебе перед людьми.* Волч. у.

Оправди́ти, -ся. См. **Оправдовувати, -ся.**

Оправдовувати, -вую, -єш, сов. в. оправди́ти, -джу́, -ди́ш, гл. Оправдывать, оправдать. *Себе оправдовує, що все гарно робить.* Змієв. у. *Ніхто іменно не доказав на його, так і оправди́ли.* *Тепер аби гроші, то хоч якого душогуба оправдять.* Черн. г. *Нехай тебе й Бог так простить і батько наш, гетьман український оправдить.* КЦН. 221.

Оправдо́вуватися, -вуюся, -єшся и оправдуватися, -ду́юся, -єшся, сов. в. оправди́тися, -джуся, -ди́шся, гл. Оправдываться, оправдаться. *Хто ся оправдує (а зовсім винний), того як гору вздув.* Ном. № 7429. *Циган оправдився.* Мнж. 115. *Оправдалась премудрість од дітей своїх усіх.* Єв. Л. VII. 35.

Оправити, -ся. См. **Оправляти, -ся.**

Оправля́ти, -ляю, -єш, сов. в. оправити, -влю, -виш, гл. 1) Оправлять, оправить, обдѣлывать, обдѣлать. Канев. у. *Я її оправив під скло... і висить у мене в світлиці.* Г. Барв. 9. 2) Приводить, привести въ порядокъ, починають, починить. *Збери всі човни, що остались, і гарно зараз їх оправ.* Котл.

Оправля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. оправитися, -влюся, -вишся, гл. Приводиться, привестися въ порядокъ.

Оправний, -а, -е. 1) Обдѣланный, оправленный. 2) Переплетенный.

Опра́ний, -а, -е. Въ думѣ: вм. **оправний 1.** *Опрані кульбаки.* АД. I. 114.

Опранцюва́ти, -тію, -єш, гл. 1) Покрыться сифилитическою сыпью. 2) Сильно опротивѣть. *Аж опранцюватіє з тобою балакавши.* Кролев. у.

Опрацювати, -цюю, -єш, гл. Обработать. Вх. Зн. 44.

Опреділя́ти, -ляю, -єш, сов. в. опреділіти, -лю́, -лиш, гл. Предназначать, предназначить для кого. *На що ж ти діточки покидала (умерла), кому ти їх опреділила: чи ти батенькові опреділила, чи ти братікам, чи сестриці?* Мил. 221.

Опри́кривий, -а, -е. Противный, опостылый.

Опри́критися, -рюся, -ришся, гл. Опротивѣть. *То воно йому так горілка оприкрилась.* Харьк. *Тут і своя брехня оприкрилась, а то ще й він.* Ном. № 6873.

Опри́ни, -рин, ж. мн. Крыжовникъ. Вх. Лем. 444.

Оприск, -ку, м. З оприском балакати. Вспыльчиво, запальчиво говорить. Ном. № 12893.

Оприскли́вий, -а, -е. Вспыльчивый, огрызающійся. *Дитина... оприсклива.* Сим. 234.

Оприскли́во, нар. Вспыльчиво.

Опришкувати́й, -а, -е. Злой, сварливый. Рк. Левиц.

- Опришок, -шка, м.** Разбойникъ, бандитъ. *Да чи підем, пане брате, на весні в опришки.* Лукаш. 135.
- Опріч, опріче, нар.** 1) Кромѣ. *Опріч сорочки Біг-ма нічого.* Ном. № 1527. *Сусід близьких нема опріче вас.* Г. Барв. 197. 2) Отдѣльно, особо. *Опріч людей собі ходила.* Греб. 319.
- Опрічний, -а, -е.** Особенный, отдѣльный. *Пей чоловік якийсь опрічний од людей.* Рк. Левиц. *Умом і хвабрістю своєю в опрічнеє попав число.* Котл. Ен. V. 23. *Опрічна хата.* Рк. Левиц.
- Опроваджати, -джаю, -єш, сов. в. опрова(во)дити, -джу, -диш, гл.** Проводить, провести. *Мою грішну та душечку в рай опроваджати.* Гол. I. 221. *Поможи Боже вам сі свята мирно впровадити.* Гол. IV. 556. *Пошли, Боже, вік і здоров'я, щоб цей празник опроводить, нового... дождати.* О. 1862. IV. 89.
- Опростати, -таю, -єш, гл.** Освободить, избавить. *Опростав мене батько від панської ласки.*
- Опростатися, -таюся, -єшся, гл.** 1) Освободиться. 2) Прийти въ себя.
- Опроче, нар.** 1) = **Опріче 1.** *Опроче тих пісень... співають і таких.* О. 1861. XI. 9. 2) = **Опріче 2.** *Ні, вони не всі вкупі, — ті опроче стають.* Новомосковск. у.
- Опрошкувати, -кую, -єш, гл.** = **Простувати.** *Хто опрошкує, той дома не ночує.* Ном. № 11406.
- Опрощення, -ня, с.** Прощаніє. **Опрощення брати, приймати з ким.** Прощатися. *Як ми ув охотне військо од отця, од матері, од роду од'їзжали, ми з отцем, з матіррю і з родом опрощення брали.* Макс. (1849). 19. *То він з своєю матіррю опрощення приймає, у чужу сторону од'їзжає.* Чуб. V. 849.
- Опруг, -га, м.** 1) Кругъ. Шух. I. 278. 2) = **Упруг.** *З ранку до снідання опруг, до обід другий, до полудня третій, до вечора — четвертий.* Константиногр. у.
- Опряга, -ги, ж.** Смерть. *Нехай на її опряга прийде.*
- Опрягтися, -жуся, -жешся, гл.** Умереть, околѣть. *В сей день його отець опрягся, як чикилдихи обіжрався.* Котл. Ен. II. 9.
- Опрядати, -даю, -єш, сов. в. опрясти, -ду, -деш, гл.** = **Обпрядати, обпрясти.** *Хто мене буде опрядать?* Мил. 221.
- Опрятати, -таю, -єш, гл.** Очистить, прибратъ. *Вона її (піч), попідводила, помастила, опрятала.* Чуб. II. 67.
- Оптека, -ки, ж.** = **Аптека.** Рудч. Ск. II. 147. О. 1862. I. 52.
- Оптекарь, -ря, м.** = **Аптекарь.** Ном. № 7541.
- Опугатися, -гаюся, -єшся, гл.** Одѣться тепло, напаялить на себя много.
- Опуд, -да, м.** = **Опудало.** Шух. I. 112. *Проти птахів кладуть по городах туди... На олуди ставлять хрест, із пतिकів, надівають на него фелегу — подертий сердак або сорочку і вкривають старою кресанею.* Шух. I. 166.
- Опудало, -ла, с.** Чучело. *Годився б у коноплі на опудало.* О. 1862. II. 27. *Отсе опудало погане.* Котл. Ен. VI. 45. *Увійшло якесь опудало.* К. ЧР. 389.
- Опудитися, -джуся, -дишся, гл.** Испугаться. *Лоні так опудились.* Мелитоп. у. Слов. Д. Эварн.
- Опук, -ку, м.** 1) Выпуклость. Харьк. 2) **Опук.** Особый видъ крымской бѣлой соли. Мнж. 188.

Опука, -ки, ж. 1) Мячъ. КС. VI. 457. **Кинутись, упасти опукою.** Стремительно броситься, упасть. Г. Барв. 296. *Онилка кинулась до мене опукою.* Г. Барв. 211. *Опукою з гори — аж вітром зашуміло — орел ушкварив на ягня.* Греб. 381. *Впала опукою.* Мир. ХРВ. 18. 2) Выпуклая, выдающаяся часть, напр. у. бочки. Мнж. 188. 3) Взнось въ цехъ съ сына цехового, вступившаго въ бракъ. Остер. у.

Опукий, -а, -е. = **Опуклий.**

Опукуватий, -а, -е. = **Опуклий.** *Бочка опукувата.* Волч. у.

Опуклий, -а, -е. Выпуклый, шарообразный.

Опупок, -пка, м. Завязь (плода). Суджан. у.

Опускання, -ня, с. 1) Опусканіе. 2) Въ орнаментъ раскрашенной миски — узкія параллельныя полоски, иногда концентрически покрывающія всю миску. Вас. 184.

Опускати, -каю, -ещ, сов. в. опустити, опущу, -стиш, гл. 1) Опускать, опустить. *Як зачали Бондарівну у гроб опускати, ой то казав пан Каневський ще жалібніш грати.* Чуб. V. 428. 2) Оставлять, оставить, покидать, покинуть. *Щоби вас Бог не опускав.* Чуб. I. 89.

Опускатися, -каюся, -ещся, сов. в. опуститися, опущуся, -стишся, гл. 1) Опускаться, опуститься. 2) — **діла.** Бросать, бросить работу, перестать работать. Г. Барв. 321. *Діла зовсім опустився, ні про що не дбає.* Г. Барв. 387.

Опуст, -ту, м. Шлюзы. Драг. 5. *Стали коло ставу напувати худобу; дивляться, на опусті ходить якийсь пан.* Драг. 47.

Опустіти, -тію, -ещ, гл. Опустѣть. *В тому селі холера була така страшна, що після неї село зовсім опустіло.* Васильк. у.

Опух, -ху, м. Опухоль. Драг. 29. Г. Барв. 222. *Опух пішов за долоню, мало не до ліктика.* Г. Барв. 530. *Нехай вона вийме жало, рану залиже, опух потушить.* Чуб. I. 122.

Опухати, -хаю, -ещ, сов. в. опух(ну) ти, -хну, -неш, гл. Опухать, опухнуть. *Поки багатий стухне, то вбогий опухне.* Ном.

Опухлий, -а, -е. Опухший. *Опухла дитина голодная мре.* Шевч. *Роскрила опухлі очі.* Мир. Пов. II. 112.

Опух(ну)ти. См. **Опухати.**

Опуцьки, -ків, м. мн. Раст. *Torilis. Antryseus Gaert.* ЗЮЗО. I. 139.

Опучка, -ки, ж. Ум. отъ **Опука.**

Опуша, -ші, ж. Раст. репейникъ, лопухъ. Вх. Лем. 44.

Опушка, -ки, ж. Мѣховая обшивка. *А у яха вершок низький, широкі опушки.* Лукаш. 20.

Оп'янити, -ся. См. **Оп'яняти, -ся.**

Оп'яніти, -нію, -ещ, гл. Опьянѣть. Драг. 288.

Оп'янчитися, -чуся, -чишся, гл. = **Оп'янитися.** *Він випив тоді чимало — таки зовсім оп'янчився, що й язиком гаразд не поведе.* Новомоск. у.

Оп'яняти, -няю, -ещ, сов. в. оп'яніти, -ню, -ниш, гл. Опьянять, опьянить. *Його й погане пиво оп'янило.* ЗОЮР. I. 205.

Оп'янятися, -няюся, -ещся, сов. в. оп'янитися, -нюся, -нишся, гл. Напиваться, напиться пьянымъ. *Оце оп'янивсь уже.* О. 1862. VI. 34.

Оп'ятеричитися, -чуся, -чишся, гл. Упереться въ землю.

Оп'ять, нар. = **Знов.** *Оп'ять забули горювати.* Котл. Ен. III. 8.

Ораз, нар. = **Враз.**

Оранда, -ди, ж. 1) Корчма, питейный домъ, кабаць. *Ходить до оранди горілочки пить.* Чуб. V. 752. 2) Аренда.

Орандарка, -ки, ж. Содержательница кабака. *Ой дай, орандарко, да горілочки кварту.* Чуб. V. 420.

Орандарство, -ва, с. = **Орендарство.**

Орандарський, -а, -е = **Орендарський.** *Орандарські діти.* Грин. III. 692.

Орандарь, -ря, м. 1) = **Орендарь.** 2) Кабатчикъ.

Орандарювати, -рюю, -єш, гл. Быть орендарем.

Оранка, -ки, ж. 1) Паханіе. *А що вже в полі на оранці, так дідові старими ногами за наймитом і не поспішитись.* Г. Барв. 194. 2) Время паханія. Подольск. г.

Ораниця, -ці, ж. Вспаханное поле. *Попід тоті ораниці студені криниці.* Гол. IV. 489.

Орання, -ня, с. = **Оренка 1.** *Не можуть без плуга і орання хліба їсти.* Чуб. I. 93.

Орап, -па, м. Арапъ, негръ. К. Дз. 170.

Орапеня, -няти, м. Арапченокъ, негритенокъ. К. Дз. 170.

Орапник, -ка, м. = **Гарапник.** Козелец. у.

Орапський, -а, -е. Негритянской. К. Дз. 171.

Орати, -рю, -реш, гл. Пахать. *Чи не оре милий плугом? Чуб. V. 1. Тяжко сіяти, коли ніщо орати.* Ном. *Не сіявши, не оравши, не буде жито родити.* Мет. 86.

Оратися, -рюся, -решся, гл. Пахаться. *Орися ж ти, моя ниво, долом та горою.* Шевч. II. 170.

Орація, -ції, ж. Праздничное привѣтствіе, поздравленіе, составленное заранѣе и произносимое ходящими по домамъ на праздникъ Пасхи поздравителями. О. 1861. XI. Свид. 70.

Орач, -ча, м. 1) Пахарь. *Взали би-сьмо багача, то не буде орача.* Чуб. V. 977. 2) Птица. Луговой жаворонокъ *Alanda arvensis.* Вх. Пч. II. 8.

Орачка, -ки, ж. = **Оранка.** Вх. Лем. 444.

Орган, -ну, м. Органъ. Чуб. I. 179; П. 43.

Органистий, -того, м. Органистъ, играющій на органѣ. *Я не органистий — не перебіраю.* Ном. № 12161.

Оргинія, -нії, ж. Георгина (цвѣтокъ). Левиц. I. 285. Ум. **Оргинька.**

Оргія, -гії, ж. Оргія. *Мерзений Рим з Нероном в паскудних оргіях конав.* Шевч. II. 170.

Органець, -нця, м. Встрѣчено въ пѣснѣ: *Ой заграйте, музики-органці, нехай піду з Марусею в танці.* Грин. III. 235. Вѣроятно вмѣсто **варганці**, т. е. играющіе на **варгані**. (См.).

Орда, -ди, ж. 1) Орда. *Піди, сину, геть од мене, нехай тебе орда візьме.* Чуб. V. 890. 2) Перен.: толпа. *Помішників у його ціла орда.* О. 1862. V. 72. Ордою — толпой. *За молодую козаки ордою.* Шевч.

Ордань, -ні, ж. 1) Рѣка Іорданъ. *Ой на річці, на Ордані пливе образ, виринає.* Чуб. III. 461. 2) Мѣсто освященія воды на Крещеніе, а также и самое освященіе. 3) Изображеніе креста, дѣлаемое на праздникъ Богоявленія Господня. *Дяк пише крейдою на дверях велику ордань... з Одамовою головою внизу.* Левиц. I. 402.

Орданський, -а, -е. 1) Іорданській. *Орданська ріка.* Чуб. I. 129. 2) Богоявленській. *Прискають хворому в вічі святою орданською водою.* Грин. II. 40.

Ординка, -ки, ж. Казанская овчина, рыжеватая, съ грубой шерстью. Вас. 154.

Ординський, -а, -е. Относящийся къ ордѣ. *Шляхом битим ординським ой там гуляв козак Голота.* АД. I. 168.

Орел, орла, м. 1) Орель. *Ой з-за гори, із-за кручі орли вилітають.* Мет. 106. *Орла не можна бити; а як його стріляти, то треба спитати тричи: чи нажився на світі.* Чуб. I. 64. *Летять сини України вірли і соколи.* Млак. 80. Употребляется какъ ласкательное слово въ приложеніи къ мужчинѣ, преимущественно козаку. *Ой куди ж ти од'їзжаеш, сизокрилий орле?* Мет. 38. 2) Название вола съ большими, вертикально поднимающимися рогами, концы которыхъ загнуты назадъ. КС. 1898. VII. 45. Ум. **Орлик, орличок, орлонько.**

Орелі, орель, ж. = Релі. Козелец. у.

Орѣнда, -ди, ж. Аренда. *Держав у його на оренді кормчу.* ЗОЮР. I. 241.

Орендаренко, -ка, м. Сынъ арендатора.

Орендарів, -рева, -ве. Принадлежащій арендатору. *Орендарева коза.* Левиц. Пов. 112.

Орендарівна, -ни, ж. Дочь арендатора.

Орендарка, -ки, ж. Арендаторша.

Орендарство, -ва, с. 1) Арендаторство 2) соб. Арендаторы.

Орендарський, -а, -е. Арендаторскій.

Орендарь, -ря, м. Арендаторъ.

Орендувати, -дую, -єш, гл. Арендовать.

Орѣшт, -ту, м. = Арешт 1.

Орештувати, -тую, -єш, гл. = Арештувати.

Оридець, -дця, м. Ум. отъ ород.

Орілка, -ки, ж. = Горілка. Грин. III. 385.

Оріх, -ха, м. 1) Орѣхъ. *Був оріх, а тепер свистун.* Ном. № 1866. *Соловійко на орісі, зозуленька на калині.* Грин. III. 178. 2) мн. — **болотяні, водяні, чортові.** Раст. *Taraxacum L.* ЗЮЗО. I. 139. Ум. **Орішок, орішенько.** Чуб. V. 11.

Оріхарка, -ки, ж. = Оріхарь. Вх. Уг. 256.

Оріхарь, -ря, м. = Лускогоріх. Вх. Лем. 444.

Оріхівка, -ки, ж. = Лускогоріх. Вх. Лем. 444.

Оріховий, -а, -е. Орѣховый. *А скрипочка оріхова, а смичок із рути.* Чуб. V. 969.

Оріхолуп, -па, м. = Лускогоріх. Вх. Пч. II. 9.

Орішанка, -ки, ж. = Лускогоріх. Вх. Уг. 256.

Орішарка, -ки, ж. = Орішанка. Вх. Уг. 256.

Орішарь, -ря, м. = Орішанка. Вх. Уг. 256.

Орішення, -ня, с. соб. Орѣховыя деревья. *Зеленее орішення по двору.* Грин. III. 534.

Орішець, -щця, м. = Орішок 3. Вх. Уг. 256.

Орішина, -ни, ж. Орѣховое дерево. *Ой ходила. Марусечка по леваді, та садила орішину у три ряди.* Мил. 145. *Зеленая й орішина од сонечка ізов'яла.* Чуб. V. 230.

Орішок, -шка, м. 1) Ум. отъ оріх. *Народу зійшлося, міщан, що нігде було й орішку впасти.* МВ. I. 27. 2) Клеверъ. Харьк. 3) Птица = **Мишокрілик.** Вх. Уг. 252. См. **Мишачок.** 4) Печенье: кусочки тѣста, изжаренные въ маслѣ или салѣ. 5) Родъ дѣтской игры. Ив. 44.

Орія, -рії, ж. Родъ рыболовной сѣти, забрасываемой съ лодки и вытягиваемой въ нее же. Браун. 12.

Оркан, -на, м. Аркань. *Гей будеш ти, коню буланенький, на оркані ходити.* Нп.

Оркис, -су, м. Полба. Вх. Лем. 444.

Орлан, -на, м. = Орел. *За ним шугнули козаки-орлани.* К. МБ. II. 139.

Орленя́, -ня́ти, с. Орленокъ. *Летить орел і орленя.* Мнж. 37. *Надлетіли орленята, круту гору вкрили.* Чуб. V. 969.

Орлий, -а, -е. = Орловий. *Орле око.* Шевч.

Орлик, -ка, м. 1) Ум. отъ **орел.** 2) мн. Раст. *Aquilegia vulgaris* L. ЗЮЗО. I. 112. См. **Оксамит.**

Орлиний, -а, -е. = Орловий.

Орлиця, -ці, ж. = Горлиця. *Ой я вас, орлиці, за ті вісти скажу соколові живцем вас поїсти.* Чуб. V. 35.

Орлиця, -ці, ж. Самка орлиная, орлица.

Орличок, -чка, м. Ум. отъ **орел.**

Орло́вий, -а, -е. Орлиный. *Орлове чути здалеку клектанья.* К. МБ. II. 134. *Ой коли б мені та орлові крила.* Чуб. V. 74.

Орлонько, -ка, м. Ум. отъ **орел.**

Орлюк, -ка́, м. Молодой орель. *На широкі крила підхоплюють орлюки орла старого.* К. ЦН. 205.

Орля́, -ля́ти, с. Орленокъ. *Молоде орля та вище старого літає.* Ном. № 7322. Ум. **Орля́тко.**

Орля́к, -ка́, м. Растеніє. *Pteris aquilina.* L. ЗЮЗО. I. 133.

Орля́ка, -ки, м. Большой орель. *Тихо знявсь орляка з скелі, сизі крила роспустив.* Щог. Сл. 123.

Орля́чий, -а, -е. Орлиный. *Клек орлячий з під хмари чути.* Ном. № 999.

Орнаута, -ти, ж. = Арнаутка. *Озимини по півтори, а орнауту копу, — треба її змолотити та доброму хлопцу.* Грин. III. 635.

Орний, -а, -е. Пахатный.

Оробина, -ни, ж. = Горобина. ЗЮЗО. I. 137.

Оро́д, -ду, м. = Город. Ум. **Орідець, ородечок.** Грин. III. 104. *Ой ходжу ж бо я, да блуджу ж бо я коло оробечка, коло зеленого.* Грин. III. 104.

Оро́пія, -пії, ж. Арава, куча. *А у нього ж дітей ціла оропія.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Оро́х, -ху, м. = Горох. Драг. 363. ХС. III. 66. *Напрягла ороху.* Грин. II. 163.

Оро́ховий, -а, -е = Гороховий. Грин. III. 102.

Орсак, -ка, м. 1) Страна. *Тільки орсак проходили, а білий світ не виділи.* АД. I. 87. 2) Дорога вымощенная, шоссе. Вх. Зн. 44.

Ортограхвія, -вії, ж. Орфографія, правописаніє. О. 1862. I. 77.

Ору́да, -ди, ж. Работа, хлопоты. *Неня лягли на постіль припочивати, бо з великої оруди та гей трудні були.* Федьк.

Ору́дник, -ка, м. Руководитель. *І те велике, що він починає, орудників грядущих дожидає.* К. ЦН. 200.

Орудування, -ня, с. Завѣдываніє, руководство, управління.

Ору́дувати, -дую, -єш, гл. Распоряжаться, завѣдывать, управлять, заправлять, владѣть чѣмъ. *Невістка нами орудувала.* Г. Барв. 3. *Пильнуй, старосто, і дома добре орудуй.* Гол. IV. 439. *Мені, каже, хазяїн велить теж орудувати чортами, щоб скоріш*

мололи. Грин. І. 39. *Хто чим орудує, той на тім і сидить.* Ном. № 10423. *Другий тиждень ногою не орудую.* Харьк. Худорлявий, — не ціпом би йому й орудувати. Г. Барв. 81.

Орудущий, -а, -е. Командующій. *Оце ще мені орудущій! Усе тільки мудрує та коверзує.* Харьк. г.

Ору́жжя, -жя, с. Оружіє. (Салдата) *у мундир уберуть, оружжа дадуть.* Рудан. І. 23. *До оружжа: до хліба та до ножа.* Ном. № 12278. Ум. **Оруженько.** Мет. 239.

Оружі́на, -ни, ж. Ружье. Мет. 42. *Ой шли чумаки з України, стали на попасі край долини, викресали огню з оружини.* Чуб. V. 915. *Для сильной армії своєї рушниць, мушкетів, оружин наклали повні гамазеї.* Котл. Ен. IV. 56.

Оружитися, -жуся, -жишся, гл. Вооружиться. *Коли сильний, оружившись, стереже свого дому, то в спокою добро його.* Єв. Л. XI. 21.

Ору́жний, -а, -е. Вооруженный. *Одбиваючи од нас ворогів наших, не з кого, як із нас же, вони оружний люд набірали.* К. (О. 1861. II. 227).

Ору́жно, нар. Съ оружіємъ. К. ЦН. 277.

Орця ста́ти. Противиться, оказывать сопротивление. Желех.

Орчик, -ка, м. = Барок. Kolb. I. 67. *Величається як поросля на орчику — важничаеть, чванится.* Ном. № 2495.

Орчи́ковий, -а, -е. Пристяжной.

Орю́чий, -а, -е. О плугѣ: хорошо пашущій. *У мене плуг орючий.* Волч. у.

Оря́бка, -ки, ж., оря́бок, -бка, м. Птица Рябчикъ, Tetrao bonatia. Ум. **Орябочок.** Гол. IV. 524.

Оса, -си, ж. Оса, Vespa. *Уїдливе як оса.* Посл.

Осавуд, -ла, м. Есауль. *Беруть коня осавули, товариство зброю.* Чуб. V. 811.

Осавула, -ли, м. 1) = Осавуд. 2) Помѣщичій разсылный, помѣщичій приказчикъ. *Левиц. І. 31. Звелів пан двом осавулам витягти жида з хати.* Грин. II. 232.

Осад, -ду, м. 1) Усадьба, дворъ. *Десь ся взяла сива зазуленька та й всі осаді пооблітала, но у єднім не бувала, де ся церков будувала.* Гол. II. 51. 2) = **Осада 4.** Лохв. у.

Осада, -ди, ж. 1) Поселеніє, поселокъ. 2) Этажъ, ярусъ. *Він тямить силу у мурівщицестві, бо то ставляв таку височінь, вимуровував панські будинки на дві осаді, на три осаді і на чотирі осаді.* Васильк. у. 3) Ложа (у ружья). Балт. у. 4) мн. Всѣ части воза вмѣстѣ, кромѣ кузова, колесъ съ люшнями и оглобель. Лебед. у. (Залюб.). 5) Поставъ въ мельницѣ. *Млин на 12 осад.* Чуб. II. 149.

Осаджувати, -джую, -єш, сов. в. осаді́ти, -джу́, -диш, гл. 1) Сажать, посадить въ заключеніє. *Злапали Швачку та й самотою, та до Львова віддали... Ой вже Швачки нема, вже го осадили в самім риночку в місті.* Гол. І. 18. 2) Заселять, заселить. *Вони узгрянничця людом осадили.* К. Досв. 20. *Мое Підгір'є назад поверну, назад поверну, лучче осажу... Ой сажав же він та три слободи: одну слободу — старими людьми... Нп.* 3) Осаживать, осадить, останавливать, остановить. *Як прийде злодій, так заніз доганя, а притика осаджує.* Ном. № 11060.

Осаді́тися, -джу́ся, -дишся, гл. Поселиться. *Батько мій був з самих найпервіших січовиків, що осадились на Чортотлику.* Стор. МПр. 26.

Осадкува́тий, -а, -е. Приземистый, коренастый. *Молодий ще чоловік, осадкуватий, широкоплечий, ширококостий.* Мир. Пов. І. 140.

- Осадник, -ка, ж.** Первый поселенець въ данномъ населенномъ пунктѣ, основатель поселенія.
- Осаднити, -ню́, -ниш, гл.** — **коня.** Натереть лошади сѣдломъ или хомутомъ рану. Желех. *Осаднений кінь.* Вх. Зн. 44.
- Осадчий, -чого, м.** = **Осадник.**
- Осапувати, -пую, -єш, гл.** = **Обсапувати.** *Тютюн треба осапувати.* Черниг. г.
- Осатанити, -ню́, -ниш, гл.** Разозлить, взбѣситъ. *Махнула швидко до Троянців, щоб сих латинських постоянців по своєму осатанить.* Котл. Ен. IV. 41.
- Осатаніти, -нію́, -єш, гл.** Взбѣситься, сильно разсердиться. *Осатаніла вража баба.* Котл. Ен. IV. 45.
- Осауд, -ла, м.** = **Осавуд.**
- Осаула, -ли, м.** = **Осавула.** *Сотенний осаула.* Сим. 226.
- Осварюватися, -рююся, -єшся, гл.** Огрызаться. *Я його сварю, а він ще й осварюється.* НВолын. у.
- Освіданий, -а, -е.** Опытный. *На похороні готували обід освідані дві молодиці.* Рк. Левиц. См. **Досвідчений.**
- Освідувати, -дую, -єш, гл.** Освидѣтельствовать. *Спало з його усе тіло; ото його лікарі освідували — аж на йому худа річ.* Васил. у.
- Освідчати, -чаю́, -єш, сов. в. освідчити, -чу, -чиш, гл.** Изъявлять, изъявить, объявлять, объявить, сообщать, сообщить, выражать, выразить.
- Освідчатися, -чаюся, -єшся, сов. в. освідчитися, -чуся, -чишся, гл.** Объявлять, объявить себя.
- Освідчення, -ня, с.** Изъявление, объявление, выражение.
- Освідчити, -ся.** См. **Освідчати, -ся.**
- Освінути, -ну́, -не́ш, пр. освів, освіла, гл.** 1) Разсвѣтъ, начаться разсвѣту. *Тут будемо ночувати, дочко, а завтра, як Бог освіне, поїдемо дальш у дорогу.* Рудч. Ск. II. 62. 2) Встать, находится при разсвѣтѣ, освѣтиться. *Осерккла у батенька, а освіла у свекорка.* Рк. Макс. *Рано встав, — на порозі освів (иронія).* Ном. № 13900. *Берегом, берегом (гілка) Дуная приплила, у Марині на столі освіла.* О. 1862. IV. 26. *На завтра бодайсь не освів!* Пожеланіе не увидѣтъ свѣта завтрашняго дня, т. е. пожеланіе смерти. Вх. Зн. 44. 3) Выздоровѣтъ. *Був слабій — тепер мало освів.* Вх. Зн. 44.
- Освіта, -ти, ж.** Образование, просвѣщеніе. *Великою працею доходить чоловік освіти.* Дещо. *Освіту народню скрізь розпростер.* К. (О. 1861. II. 228). *Не науки бажалось для дочки, не освіти.* Св. Л. 53.
- Освітити, -ся.** См. **Освічувати, -ся.**
- Освітний, -а, -е = Освічений.**
- Освічати, -чаю́, -єш, гл.** = **Освічувати.** *Не буду, Божейку, людей освічати.* МУЕ. III. 34. *Сонечко ясне, красне, освічаєш гори, долини, освіти мов личко, щоби моє личко було ясне — красне, як сонечко.* Чуб. I. 93.
- Освічений, -а, -е.** 1) Освѣщенный. *Лице, освічене ясним сонцем.* Левиц. I. 158. 2) Образованный, просвѣщенный. *Яків зовсім не письменний, не освічений.* Ком. Р. II. 16. *Освічена наукою козачка.* КПС. 5.

Освічувати, -чую, -єш, сов. в. освітіти, -чу́, -тиш, гл. 1) Освѣщать, освѣтитъ. *Світло так і б'є... освічує верби й вишні.* Левиц. I. *Зірочка зійшла, усе поле освітила.* Мет. 80. 2) Просвѣщать, просвѣтитъ.

Освічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. освітітися, -чу́ся, -тишся, гл. 1) Освѣщаться, освѣтитися. *Ні отопитися, ні освітитися.* Г. Барв. 519. 2) Просвѣщаться, просвѣтитися.

Освіща́ти, -щаю́, -єш, гл. = Освічати. Чуб. I. 93.

Освятити, -ся. См. **Освятити, -ся.**

Освятя́ти, -чаю́, -єш, и освячувати, -чую́, -єш, сов. в. освятити, -чу́, -тиш, гл.
Освятять, освятить. *Що більше: дар, чи жертівня, що освячує дар?* Єв. Мт. XXIII. 19.
Освятити їх правдою твоєю. Єв. I. XII. 17. *А тим часом гайдамаки ножі освятити.* Шевч.

Освятя́тися, -чаюся́, -єшся, и освячуватися, -чуюся́, -єшся, сов. в. освятитися, -чу́ся, -тишся, гл. Освящаться, освятитися. **Без неї вода ніде не освятитися.** Ей до всего дѣло, она во все вмѣшается. Левиц. Пов. 346.

Осе, нар. = Оце. *Осе ж і я, що хорошеє ім'я.* Ном. № 2525.

Оседок, -дку, м. Усадьба съ хатой и хозяйственными постройками, а также, съ земельными угодьями, т. е. все недвижимое имущество хозяина — гуцула, обведенное огорожею. Шух. I. 86.

Осей, ося́, осе, мѣст. = Оцей.

Осед, осла, м. Осель. *Набув, як сокола, а тяжко збути, як осла.* Ном. № 10548.

Оселе́дець, -дця, м. 1) Сельдь. *Хоч посолонцювати оселедцем.* Ном. № 12121. 2) Хохоль, пукъ волосъ на выбритой головѣ. Чуб. VII. 412. *Знати їх (запорожців) було... по довгому оселедцю з-під шапки.* К. ЧР. 261.

Оселити, -ся. См. **Оселяти, -ся.**

Оселі́сть, -лости, ж. Осѣдлость.

Оселка, -ки, ж. 1) Оселокъ. 2) = **Веселка.**

Осельник, -ка, м. Поселенець.

Осельня, -ні, ж. Гусеница. *Щоб садовина родила, щоб осельня не об'їдала.* О. 1861. XI. Свид. 66.

Оселя, -лі, ж. Жилище. *Нема в його ні оселі, ні саду, ні ставу.* Шевч. *До нашої оселі якийсь москаль припхався.* Кобел. у. *В оселі гріх світити, бо чорт прибіжить.* Васил. у.

Осе́ляний, -а, -е. Заселенный. *Оселяний край.*

Оселя́ти, -ляю́, -єш, сов. в. оселити, -лю́, -лиш, гл. Поселять, поселить.

Оселя́тися, -ляюся́, -єшся, сов. в. оселі́тися, -люся́, -лишся́, гл. Поселяться, поселиться. *Гадюк покинув свій хутір і оселився в жінчиному домі, в Журбанях.* Левиц. Пов. 148.

Осени́ця, -ці, ж. Осень. *Коби борзо до осени, та й до осениці.* Гол. IV. 465.

Осеніти, -ніє, гл. безл. Начинаться осени. *На дворі осеніє, шевцеві веселіє.*

Осенник, -ка, м. Растеніє *Colchicum autumnale*. L. ЗЮЗО. I. 119.

Осерда́к, -ка, м. Тулупчикъ безъ рукавовъ. Вх. Лем. 444.

Осе́рдок, -дка, м. = Осередок 1 и 2. *Осердок у дереві.* Ном. № 152. ст. 29 5.

Осе́рдя, -дя, с. = Осердок. Новомоск. у.

Осерéдок, -дка, м. 1) Центр, середоточіє. 2) Сердцевина (дерева, яблука и пр.). Сумск. у. Сердцевина рога. Вас. 163. См. **Середняк**. 3) Начинка, фарш. *Налисник з осередком і без осередку. Жарене порося з осередком.* Лохв. у.

Осередь, нар. Среди. *Та ви такої риби осередь літа не купите.*

Осе́т, -ту, м. = **Осот**. *Мені Бог дав очерет і осет.* Чуб. I. 72. Лебед. у.

Осетар, -ра, м. Щегленок, *Tringilla carduelis*. Вх. Уг. 256.

Осетёр, -тра, м. Осетр. Рудч. Ск. II. 172. Браун. 31.

Осетнік, -ка, м. Раст. *Iuncus effusus*. Шух. I. 21.

Осетрина, -ни, ж. Осетрина. *Чорнявая, білявая на вечерю просить... що на рибу осетрину, на білу перину.* Чуб. V. 316.

Осика, -ки, ж. Осина, *Populus tremula*. *Осика проклята, бо на осиці повісивсь Юда.* Чуб. I. 76. Ум. **Осичка**.

Осиковий, -а, -е. Осиновый. *Сядь за осиковою бороною, то побачиш мою смерть.* Рудч. Ск. I. 69.

Осина, -ни, ж. = **Осика**. *Цур тобі, осина тобі.* Ном. № 5128.

Осиніти, -ню, -ниш, гл. Окрасить в синій цвѣт. *Ми давали ниток осинити аж , три хунти.* Пирят. у.

Осип, -пу, ж. Дань, подать зерном. *Осипу (даси) корець жита та півкорця овса і ячменю.* ЗОЮР. I. 143.

Осипати, -паю, -еш, сов. в. осипати, -плю, -леш, гл. = **Обсипати**. *Знати, знати козацьку хату скрізь десяту: вона соломомою не покрита, приспою не осипана.* О. 1861. V. 8.

Осипатися, -паюся, -ешся, сов. в. осипатися, -плюся, -лешся, гл. = **Обсипатися**. *Половина садів цвіте, половина осипається.* Чуб. V. 198.

Осипка, -ки, ж. 1) Ячменное зерно измельченное на мельницѣ (каждое на 2 — 3 части), которое дают баранам в время случки и молодым барашкам. Херс. у. 2) Плата мукой или пшеном пастуху. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 3) Корь. Вх. Лем. 444.

Осиротіти, -чу, -тиш, гл. Осиротить. *А вража дочко! ти мене осиротила! Мій Василь од мене одцурався.* МВ. I.

Осиротітися, -чуся, -тишся, гл. Осиротѣть. *Ой ну люлі, мале дитя, що вчора вранці уродилося, а сьогодні ввечері осиротилося.* Чуб. V. 767.

Осиротілий, -а, -е. Осиротѣлый. Левиц. I. 404.

Осиротіти, -тію, -еш, гл. Осиротѣть. *Він сирота і не винен, що осиротів.* Св. Л. 324. *Що я на чужій стороні завдовіла і з маленькими дітками осиротіла.* Нп.

Оситній, -я, -є. Достаточо давній. *Оситня пора сватати, а й досі не побрались.* Лебед. у.

Оситняг, -гу, м. Растеніє = **Осітняг**. Ум. **Оситняжок**. ЗЮЗО. I. 172.

Осить, -ти, ж. Сушильня для зернового хліба. *Осить — де жито сушуть. Зроблено таку яму і цеглою вимощено — як піч. І тоді в піч накидають багато кичок і вони жарко-жарко горять; а зверху поміщено і снопи туди кладуть. Коп дві накладуть і посохне, а тоді молотють.* Черн. у.

Осить, нар. Достаточо давно. *Осить, як борщ виняли з печі, а він все ще гарячий.* См. **Досить**.

Осичаний, -а, -е = **Осиковий**. *Ніяк не доступно до осичаного прикілка.* Грин. I. 70.

Осичина, -ни, ж. Осинное дерево. *Осичина тим труситься, що на її Скаріот повісився.* Ном. № 316. *Осичино, березино, чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 548. **А матері твоїй осичина!** Брань: пожеланіє, чтобы мать бранимаго была пробита, какъ вѣдьма, осиновымъ коломъ. Лебед. у. 2) **Осиновый лѣсь.** *Ой ліс-осичина, в тебе жінка позичена.* Нп. *А в липині та в осичині, там староста траву косить.* ЗОЮР. II. 249.

Осичка, -ки, ж. Ум. отъ осика.

Осище, -ща, с. Осинное гнѣздо. *А у того чоловіка на горищі та завелись осі... Він до того осища, аж осі тільки дзз!* Мнж. 13.

Осияти, -яю, -єш, гл. = Осіяти. *Слава Господня осияла їх.* Єв. Л. II. 9.

Осібне, нар. Особо, отдѣльно. *Не осібне поклади; а те докупи.* Камен. у.

Осібний, -а, -е. Особый, особенный, отдѣльный.

Осігди, нар. = Завсігди. Федьк.

Осіда́ти, -даю́, -єш, сов. в. **осісти, -ся́ду, -деш,** гл. 1) = **Обсідати, обсісти 1 и 2.** *Чи бач, як медяник мухи обсіли — зжени лишень.* Кобел. у. *Осядуть думи, розіб'ють на стократ серце і надію.* Шевч. 2) **Садиться, сѣсть.** *Він осівсь на возі.* Мкр. Н. 22. *Ти осядь, осядь, тихий роечку, у вишневому садочку.* МУЕ. III. 97. *Так бились (птахи і звіри) цілий день, а потім увечері осіли усі опочивати.* Рудч. Ск. I. 141. *Не встояла вона на ногах і осіла знов на траву.* Левиц. I. 31. 3) **Осѣдаты, осѣсть.** *Пил на дорозі осів.* Чуб. I. 34. *Ой у Краснім на ставочку туман осідає.* АД. I. 54. 4) **Поселяться, поселиться.** *Татарський беріг Славутиці... осіло козацтво.* К. Кр. 23. *Пішли вони у ліс, щоб знайти там собі угоду, щоб осісти.* Рудч. Ск. I. 131. **Злидні осіли.** *Бѣдность одолѣла. Удову сердешну такі злидні осіли, що живий жаль.* Кобел. у.

Осіда́тися, -даю́ся, -єшся, сов. в. **осістися, -ся́дуся, -дешся,** гл. 1) **Садиться, сѣсть.** 2) **Осажда́тися, осѣ́сть.** 3) **Поселя́ться, посели́ться.** 4) **Успокаива́тися, успокои́ться,** умѣрить свой пылъ. *Постаріється, то й осядеться трохи.* Левиц. Пов. 325.

Осі́дла́ти, -лаю́, -єш, гл. **Осѣдлать.** *Сам я коня осідлаю, поїду край Дунаю.* Чуб.

Осі́длий, -а, -е. **Поселившійся, осѣдлый.** *Жидови чоловік сот з дві, осідлих і прибудних.* О. 1861. VII. 2.

Осіка́ти, -каю́, -єш, сов. в. **осікти́, -чу, -че́ш,** гл. **Осѣчь, обрубить.**

Осі́кну́ти, -ну́, -не́ш, гл. **Усѣчь, отсѣчь.** *То так мене смерть ізраднула, як косою осікнула.* КС. 1883. Н. 468.

Осі́лий, -а, -е. 1) **Осѣдлый.** 2) **О** **растєніі:** **склонившійся.** Вх. Лем. 445.

Осі́лість, -лости, ж. **Осѣдлость.**

Осі́ло, нар. **Осѣдло.**

Осі́нщина, -ни, ж. **Дань, подать зерномъ помѣщику отъ крєстьянъ осєнью.**

Осі́нній, -я, -є. **Осенній.** *Прийде ніч осіння, ні з ким говорити.* Чуб. V. 872.

Осі́нь, осєни, ж. **Осєнь.** *Осінь на строкатом коні їздить.* Ном. № 611. **В Осінь, в осєни.** **Осєнью.** *Одна пішла в осінь заміж, а друга в м'ясниці.* Мет. 108. *Коли в осєні літа́ багато паутини — на той рік урожайне літо буде.* Ном. № 13412. *В осєни ложка води, а дві гязі.* Ном.

Осі́тня́г, -гу и осі́тня́к, -ку, м. **Растєнія:** а) **Ситникъ, Juncus.** Сим. 146. Вх. Пч. I. 10. б) **Butomus umbellatus.** L. ЗЮЗО. I. 115.

Осі́янка, -ки, ж. **Названіє матки у пчель. = Матка осіянська.** Мнж. 151.

Осіянський, -а, -е. Испорч. **Сіонський.** *На Осіянській горі.* Мнж. 152. **Матка осіянська,** — въ заговорахъ названіе матки у пчель. Мнж. 152.

Осіяти, -яю, -ещ, гл. Осіять. *Як увійшла в хату, так і осіяла.* Рудч. Ск. II. 48.

Оскалити, -ся. См. **Оскаляти, -ся.**

Оска́лок, -лка, м. Щепка. См. **Скалка.**

Оскальну́тися, -нуся, -не́шся, гл. Одн. в. отъ **осколя́тися.** *Усмѣхнуться. Хоч би вона оком оскальнулася.* Кролев. у.

Оскаля́ти, -ляю, -ещ, сов. в. **оскалити, -лю, -лиш,** гл. Оскаливать, оскалить. *Оскалив зуб, на всіх оглянувсь.* Котл.

Оскаля́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. **оскалитися, -люся, -лишся,** гл. 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) Смѣяться, засмѣяться. *Сказано дитина: як болить, то й плаче; скоро одпустило, вже й оскаляється.* Канев. у.

Оскард, -ду, м. и **Оскарда, -ди, ж.** Мотыка; кирка, которой насѣкають жернова. Мик. 481.

Оскаржити. См. **Оскаржувати.**

Оскаржувати, -жую, -ещ, сов. в. **оскаржити, -жу, -жиш,** гл. Обвинять, обвинить, пожаловаться на кого.

Осквернити, -ся. См. **Оскверняти, -ся.**

Оскверня́ти, -няю, -ещ, сов. в. **оскверні́ти, -ню́, -ни́ш,** гл. Осквернять, осквернить. *Святий Божій міста ксьонзи скажені осквернили.* Шевч.

Оскверня́тися, -няюся, -ешся, сов. в. **оскверні́тися, -ню́ся, -ни́шся,** гл. Оскверняться, оскверниться. Вх. Зн. 45.

Оскі́пище, -ща, с. = **Граблище.** Вх. Зн. 45.

Оскі́лок, -лка, м. Въ выраженіи **оскілками дивитись.** Первоначально: оскаливъ зубы, а затѣмъ — враждебно, недружелюбно смотрѣть. *Харон, таких гостей уздрівши, оскілками на них дививсь; як бик скажений заревівши, запінивсь дуже і озливсь.* Котл. Ен. III. 35.

Осковзну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. 1) Поскользнуться. 2) Ошибиться, промахнуться. *Я тим осковзнувся трохи, що рано посіяв.* Міус. окр.

Оскома, -ми, ж. Оскомина. *Кислиці поїла й оскома напала.* Грин. III. 232. *Адам ззів кисличку, а у нас оскома на зубах.* Ном. *А на ваші очі оскома.* Лебед. у.

Оскоме́лок, -лка, м. Обломокъ сухой вѣтки. Рк. Левиц.

Оскомистий, -а, -е. Производящій оскомину. *Борщ кислий, оскомистий, чортзна колишній.* ЗОЮР. I. 217.

Оскомити, -млю, -миш, гл. Набивать оскомину. *Зелені кислиці їсти, то тільки зуби оскомити.*

Оскомитися, -млюся, -мишся, гл. Набивать себѣ оскомину.

Оскорб, -бу, м. Обида, несправедливість. Вх. Зн. 45.

Оскорбі́ти. См. **Оскорбляти.**

Оскорбля́ти, -ляю, -ещ, сов. в. **оскорбі́ти, -блю, -биш,** гл. Обижать, обидѣть, причинить несправедливість. Вх. Зн. 45. *Семен був парубок годний... було й малу дитину не оскорбить.* Федьк.

Оскорбно́та, -ти, ж. = **Оскорб.** *На нас оскорбнота — ми робили, а нам не заплачено.* НВолын. у.

Оскоромити, -ся. См. **Оскоромлювати, -ся.**

Оскоромлювати, -люю, -єш, сов. в. **оскороміти, -млю, -миш,** гл. Скоромить, оскоромить.

Оскоромлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **оскоромитися, -млюся, -мишся,** гл.

Оскоромиться. *Як би сьогодні оскоромилась, то не великий був би гріх.* Левиц. Пов. 170.

Оскорувати, -рую, -єш, гл. Ободрать кору (сь дерева) Вх. Лем. 445.

Оскребки, -бок, ж. Выскребки. *Із тіста булки покачали, а оскребки дітям віддали.*

Оскромаджувати, -джую, -єш, сов. в. **оскромадити, -джу, -диш,** гл. 1)

Обскаблывать, обскоблить, оскресть. *Щуку... оскромадила.* Чуб. II. 94. *Оскромадила моркву.* 2) Обгребать, обгрести. *Оскромадили стіг.*

Оскряк, -ки, м. = **Віскряк.** *Утри оскряки.*

Оскуба́ти, -баю, -єш, сов. в. **оскубти, -бу́, -бе́ш,** гл. = **Обскубати, обскубти.**

Оскубатися, -баюся, -єшся, сов. в. **оскубтися, -буся, -бешся,** гл. = **Обскубатися, обскубтися.** *От всі голуби їдять пшеницю, а один під грушею сам собі надувся та оскубається.* Рудч. Ск. II. 110.

Оскубувати, -бую, -єш, гл. = **Оскубати.**

Оскубуватися, -буюся, -єшся, гл. = **Оскубатися.** *Качки оскубуються — дощ буде.* Ном. № 13401.

Оскі́рдо́к, -дка, м. Маленькая скирда.

Оскі́ритися. См. **Оскирятися.**

Оскиря́тися, -ряюся, -єшся, сов. в. **оскі́ритися, -рюся, -ри́шся,** гл. **Осклаблываться, осклабиться, оскаливаться, оскалиться.** *Ввійшли паничі, слухають та й оскиряються, а пані аж зареготала.* МВ. I. 49.

Осла, -ли, ж. Оселокъ. Угор.

Ослаба, -би, ж. Ослабленіє. **На ослаб, на ослабі.** Слабо, непритянутый. Чуб. VII. 416. *Ланцюг висить на ослабі. Як держиш на ослаб чепігу, то й вивернеться плуг.* Волч. у.

Ослаба́ти, -баю, -єш, сов. в. **ослабіти, -бію, -єш** и **ослабнути, -ну, -неш,** гл.

Ослабѣвать, ослабѣть, ослабляться. *Мій коничок ослабає, сон голову похиляє.* Чуб. V. 947. *Нехай будуть кайдани коло ніг ослабати, сирая сириця коло рук ослабати.* АД. I. 90. 91. *І зараз чогось попоїли, щоб на путі не ослабіть.* Котл. Ен. *Ослабла в колесі дерев'яна букша.* Рк. Левиц.

Ославити, -ся. См. **Ославляти, -ся.**

Ославлювати, -люю, -єш, гл. = **Ославляти.**

Ославля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **ославити, -влю, -виш,** гл. 1) **Прославлять, прославить.**

Ославили розумно, чесно. Св. Л. 71. 2) **Обезславливать, обезславить, опозорить.** *Мої воріженьки... ославили мене молоду.* Левиц. I. 32.

Осла́витися, -влюся, -вишся, гл. = **Вславитися.** *Ой славен, пишен молод женишок. Ой чим же він да й ославився? — Огородив двір щирим залізом.* Чуб. III. 294.

Ослиця, -ці, ж. Ослица. (Плаче) *ослиця за осям.* Чуб. I. 92.

Осліджувати, -джую, -єш, сов. в. **ослідіти, -джу́, -ди́ш,** гл. **Выслѣживать, выслѣдить.** *Ми ослідили лисицю да й ходили все слідом за нею.* Чуб. IV. 633.

Ослі́н, -лону, м. Продолговатая скамья. Вас. 194. Чуб. VII. 387, 388. *Ти сядеш на лавці, а я на ослоні.* Kolb. I. 58. 2) **Станокъ у колесника, на которомъ тешуть.** Сумск. у. Ум.

- Ослінець, ослінчик, ослоник, ослононько.** Посаджала на ослононьку. Мет. 200. *Ой сядь на ослоник.* Грин. III. 498.
- I. Осліп, -пу, м.** Ослѣпленіє. *Забувши всю біду, що ми йому не раз ув осліні чинили.* К. Дз. 177.
- II. Осліп, нар.** Слѣпо, очертя голову, наобумъ. *Біжить од його осліп.* Г. Барв. 113.
Тиснулися осліп до штурму.
- Осліпити, -плю, -пиш, гл.** Ослѣпить.
- Осліп(ну)ти, -ну, -неш, гл.** Ослѣпнуть. *Гіркий світ: тато й мама осліп, а діти помацки ходять.* Ном. № 9229.
- Ослобоніти, -ню, -ниш, гл.** Освободить.
- Ослобонітися, -нюся, -нишся, гл.** Освободиться.
- Осло́ник, -ка.** Ум. отъ ослін.
- Ослоно́нько, -ка, м.** Ум. отъ ослін.
- Ослуга, -ги, ж.** Услуга, прислуживаніє. *Мені дайте... трьох льокаїв дослуги.* Чуб. II. 646.
- Ослухатися, -хаюся, -ешся, гл.** Прислушуватися.
- Ослюк, -ка, м.** Муль, лошакъ.
- Осля, -дя́ти, с.** Осленокъ. Чуб. I. 92. Грин. II. 35. *Їздив апостол святий на осяті.* О. 1862. V. 84.
- Осмаліти, -ся.** См. **Осмалювати, -ся.**
- Осмалювати, -люю, -еш, сов. в. осмалити, -лю, -лиш, гл. = Обсмалювати, обсмалити.** *Заходились коло того кабана, осмалили його.* Рудч. Ск. I. 157.
- Осмалюватися, -лююся, -ешся, сов. в. осмалітися, -лю́ся, -лишся, гл. = Обсмалюватися, обсмалитися.**
- Осмеркнути, -ну, -неш, гл.** 1) *Находиться во время сумерекъ. Як мені не плакати? Осмеркла у батенька, а освіла у свекорка.* Нп. 2) *безл. Смеркнуться. Не вгадала я, як і осмеркло.* О. 1862. VII. 37. *Ще не пізно й було, тільки що осмеркло.* Пирят. у.
- Осмеркнутися, -неться, гл. безл. = Осмеркнути 2.** *Осмерклось; приїхали старости і молодий увійшов.* Г. Барв. 257.
- Осмикати, -ся, осмкнути, -ся.** См. **Осмикувати, -ся.**
- Осмикувати, -ся, -кую, -ся, -еш, -ся, сов. в. осмикати, -ся, -каю, -ся, -еш, -ся, одн. в. осмикнути, -ся, -ну, -ся, -неш, -ся, гл. = Обсмикувати, -ся, обсмикати, -ся, обсмикнути, -ся.**
- Осмілити, -ся.** См. **Осміляти, -ся.**
- Осмів, осмова, м.** Трухлий въ серединѣ пень. Шух. I. 111.
- Осміля́ти, -ляю, -еш, сов. в. осмілити, -лю, -лиш, гл.** *Ободрять, ободрить, внушать, внушить мужество, смѣлость.*
- Осміля́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. осмілитися, -люся, -лишся, гл.** 1) *Становиться, стать смѣлѣе, ободряться, ободриться. Вона з ним так скоро осмілилась.* Уман. у. 2) *Осмѣливаться, осмѣлиться. Рука не зведеться, серце не осмілиться тебе рубати.* АД. I. 115.
- Осміх, -ху, м. = Усміх.** *Її очі сміялись, а на губах перебігав осміх.* Левиц. Пов. 73.
- Осміхатися, -хаюся, -ешся, гл. = Усміхатися.**

Осміхнутися, -ну́ся, -не́шся, гл. = **Усміхнутися.** Жінка глянула на чоловіка, осміхнулася. Рудч. Ск. II. 128.

Осмішкуватися, -куюся, -ешся, гл. Усміхаться. Текля осмішкувалася. Св. Л. 170.

Осміювати, -юю, -еш, сов. в. осміяти, -мію́, -е́ш, гл. Осмѣивать, осмѣять. Осміяли подруженьки подругу свою. Шевч.

Осмолити, -ся. См. **Осмолювати, -ся.**

Осмолювати, -ся, -люю, -ся, -еш, -ся, сов. в. осмолити, -ся, -лю́, -ся, -лиш, -ся, гл. = **Обсмолювати, -ся, обсмолити, -ся.**

Осмутніти, -нію, -еш, гл. Опечалиться, сдѣлаться грустнимъ. Осмутніє і похмурий такий стане. МВ. II. 23.

Осна́ч, -ча́, м. Сплавщикъ плотовъ. Осначі їдять калачі, осначки їдять болячки. Черн. у.

Осначка, -ки, ж. Жена сплавщика плотовъ. Черн. у. См. **Оснач.**

Оснівка, -ки, ж. Ум. отъ **Основа.**

Оснівний, -а, -е. О ниткахъ: идущій на основу. Оснівна вовна. Славяносерб. у.

Оснівниця, -ці, ж. Сновальниця, сновалка. Вас. 202. См. **Снувавка.**

Оснівонька, -ки, ж. Ум. отъ **Основа.**

Осно́ва, -ви, ж. 1) Ткацкое: основа. Шух. I. 255. МУЕ. III. 13. Чія основа — аби мое поткання. Ном. № 9702. 2) Въ водяной мельницѣ: деревянные брусья, положенные на столбахъ, вбитыхъ снаружи мельницы; основа поддерживаетъ ринву, а также валь съ наружнымъ колесомъ. Мик. 480. Черн. у. 3) Основа, основаніє. Ум. **Оснівка, оснівонька, оснівочка, основиця.** Г. Барв. 449. Ном. № 7547. Чуб. IV. 521.

Основина, -ни, ж. Основаніє. Як основина хороша у клуні, то й не завалиться, хоч як товсто укрий. Волч. у. Він положить основину. Єв. Л. XIV. 29. На таких то основинах треба нам працювати. КХП. 135.

Осно́виця, -ці, ж. Ум. отъ **Основа.**

Осно́вувати, -вую, -еш, сов. в. оснувати, -ною, -еш, гл. Основывать, основать, дѣлать, сдѣлать основу. Рудч. Ск. I. 179. II. 44. Що журавель намне, а чапля намиче, а сорока оснує, а ворона витче. Чуб. III. 172.

Осо́ба, -би, ж. 1) Особа, лицо. 2) Лицо св. Троицы. К. Гр. 81.

Осо́бе, нар. Особо, отдѣльно. Бог дихнув духом, і все стало окреме: зерно особе, полова особе, солома особе. Чуб. I. 157. Щитають: старих особе, а ягнята особе. О. 1862. V. Кух. 33.

Осо́бий, -а, -е. Особый, отдѣльный. Царедворці дали незнайку особу хату. Рудч. Ск. I. 113.

Особистий, -а, -е. Личный.

Особистість, -тости. Личность.

Особисто, нар. Лично.

Осо́бітний, -а, -е. Особенный. Вх. Уг. 256.

Особливе, нар. = **Осо́бе.** Поставте, каже, мені хату особливе. Рудч. Ск. II. 115.

Особливий, -а, -е = **Осо́бий.**

Особне, нар. = **Осо́бе.**

Осо́бний, -а, -е. = **Осо́бий.** К. Хм. 109.

Осо́бно, нар. = **Особне.** Хай вони собі особно, а ми — особно. Мир. Пов. II. 68.

Особшаний, -а, -е. Особенный, видѣляющийся, выдающийся. *Він же добрий кобзарь?*
— *Ні, не дуже особшаний.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Особше, нар. Въ особенности. Мнж. 188.

Осовище, -ща, с. Болѣзнь у скота: затвердѣніе, опухоль вымени. Мнж. 188.

Осовіти, -вію, -єш, гл. Стать похожимъ на сову, осовѣть, стать соннымъ.

Осовнь, -ні, ж. = Осонь. Шух. I. 110, 189.

Осока, -ки, ж. Болотное растение: осока. Carex. L. C. acuta, C. vulgaris. Tries. Анн. 85.
ЗЮЗО. I. 115, 116. — **кочковата.** Carex coespitosa. L. ЗЮЗО. I. 115. — **кринична.** C. praesox Jacq. ЗЮЗО. I. 115. — **польова.** C. Pseudocyperus. L. ЗЮЗО. I. 115. *З того часу ставок чистий заріс осокою.* Шевч. *Очерет, осока, чорні брови в козака.* Ном. № 12532.

Осокір, -кору, м. Осокорь, родъ тополя, Populus alba. ЗЮЗО. I. 132.

Осокорина, -ни, ж. Одно дерево, осокоря. Левиц. I. 62.

Осолода, -ди, ж. Услава. К. ЦН. 268. *Він дав таку в печалях осолоду.* К. МБ. XII. 273.

Осолоджувати, -джую, -єш, сов. в. осолодіти, -джу, -диш, гл. Услаждать, усладить.

Осолодіти, -дію, -єш. 1) Сдѣлаться сладкимъ. 2) Обратиться въ солодъ.

Осолодуватий, -а, -е. Сладковатый. *Ця горілка осолодувата.* НВолын. у.

Осоння, -ня, с. Мѣсто освѣщаемое солнцемъ. Нѣж. у.

Осонь, -ни, ж. = Осоння.

Осоромити, -млю, -миш, гл. Осрамить. *Щоб тебе побив невітський сором, як ти нас осоромив.* Ном. № 3664.

Осоромитися, -млюся, -мишся, гл. Осрамиться.

Осоромляти, -ляю, -єш, гл. = Осоромити. *Зазнаю я ту ніч прокляту, як осоромляли ви хату.* Греб. 338.

Осоруга, -ги, ж. Что либо надоѣвшее, опостылѣвшее.

Осоружний, -а, -е. Надоѣвшій, противный, постылый, ненавистный. *Нехай вони будуть розумні, багаті й письменніші од нашого Возного, та коли... вони мені осоружні.* Котл. НП. 363.

Осоружитися, -жуся, -жишся, гл. Опротивѣть, опостылѣть, надоѣсть. *Так мені надоїв і осоружився!* Котл. МЧ. 481.

Осог, -ту, м. Растение: а) Cirsium arvense. ЗЮЗО. I. 118, 175. б) Circaea lutiniana L. ЗЮЗО. I. 118. в) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 137.

Осогтий, -тия, м. Раст.: а) Carduus nutans. Шух. I. 21. б) Cnicus. Лв. 97.

Оспалий, -а, -е. 1) Сонливый. 2) Вялый, лѣнивый, безпечный. *Там то невістка, там то оспала, як би її не збудила, то б рано не встала.* Чуб. V. 757.

Оспіх, -ху, м. Поспѣшность. *Для оспіху.* Для скорости. О. 1862. II. 65.

Осподарь, -ря, м. = Господарь.

Оставатися, -таюся, -єшся, сов. в. остатися, -тануся, -нешся. = Зоставатися, зостатися.

Оставити. См. Оставляти.

Оставлюк, -ка. Родъ карточной игры. Волч. у.

Оставляти, -ляю, -єш, сов. в. оставити, -влю, -виш, гл. = Зіставляти, зіставити. *Їж, брате, хліб, та на завтра оставляй.* Ном. № 5287. *Я в дорогу вибераюсь, тебе, мила, оставляю.* Чуб. V. 4.

Останній, -я, -є. Послѣдній. *Поки зберемо, то й останнє здеремо.* Ном. № 10626. *Хто хоче першим бути, нехай буде з усіх останнім.* Єв. Мр. IX. 35. **В-останнє.** Въ послѣдній разъ.

Останок, -нку, м. 1) Остатокъ, останокъ. *Назбиралось останків ламаного сім кошиків.* Єв. Мр. VII. 8. *Де їх могили? Де лежить останок славного Богдана.* Шевч. 2) Помилуваніє, пощада. *Нехай жінка назбірає срібла, злата досить, нехай мене викупляє та й останку просить.* Гол. I. 9. **До останку.** До конца, до смерти. *Як не дасть Бог талану змалку, то й не буде до останку.* Ном. № 1749. **На останку, на останці.** На концѣ, въ концѣ, наконецъ. *Не будь же ти на мене, як я був на останці віка моею на тебе.* Макс. *На останці прикро вузлом прикрутив, щоб ніхто того не провідав.* Полт. у.

Остаріти, -рію, -єш, гл. Постарѣть. Вх. Уг. 256.

Остатися. См. **Оставатися.**

Остатній, -я, -є = Останній. *Остатню корову жидам продам.* Шевч.

Остаток, -тку, м. = Останок 1. *Та як вони сміють! — викрикну на остатку.* МВ. (О. 1862. III. 53).

Оста́ча, -чі, ж. Остатокъ. *У попа здачі, як у шевця остачі.* Чуб. I. 280.

Остега, -ги, ж. = Остюк. Вх. Зн. 45.

Остень, -ня, м. = Ості. Лохв. у.

Остербати, -баю, -єш, гл. Окрѣпнуть (послѣ болѣзни), выздоровѣть. Мкр. Г. 22. *Хоч остербало, та плаче, як на річку гляне.* Мкр. Н. 6. *Не журись, молодичко, воно (дитина) остербає, то й будуть люде.* Кобел. у.

Остербнути, -ну, -неш, м. = Остербати.

Остерегати, -гаю, -єш, сов. в. остерегти, -жу, -же́ш, гл. Предостерега́ть, предостеречь. *Хто остеріг вас?* Єв. Мт. III. 7.

Остерегати́ся, -гаю́ся, -єшся, сов. в. остерегтися, -жуся, -же́шся, гл. Остерегаться, остеречься, побере́чься. Г. Барв. 105. *Які лиш не остережуться, а їй на острів попадуться, тих переверне на звірей.* Котл. Ен.

Остива́ти, -ваю, -єш, сов. в. остити, -сти́ну, -неш, гл. Надо́ждать, надо́сть. *А вже ж мені, моя мати, парубки остили.* Нп. *Засівали трупом поле, поки не остило.* Шевч. 4. *Та й остило мені з собою панькатись!*

Остивно́, -на, с. Деревянная рукоять в остях. Шух. I. 223.

Остигати, -гаю, -єш, сов. в. остигти, -гну, -неш, гл. 1) Остынуть. 2) = **Остивати, остити.** *Остило йому слухати жінчину гризню.* Грин. II. 165.

Остигловати, -лую, -єш, гл. Остановить для отдыха (скотъ). *Чередники остигловали скотину біля річки.* Змієв. у.

Остигти. См. **Остигати.**

Ости́лий, -а, -е. Постылый. *Для мене завжди Турн остилий.* Котл. Ен. IV. 39.

Ости́нки, -ків, м. Истоптанные постолы. НВол. у. Ум. **Ости́ночки.**

Остистий, -а, -е. Съ длинными остями. *Остиста пшениця.*

Остити. См. **Остивати.**

Ості, -тів, ж. 1) Багоръ, острога для ловли рыбы съ нѣсколькими зубьями. Kolb. I. 73. Части ихъ: **остивно́** — деревянная рукоятка, **лійка** — желѣзная трубка, въ которую входитъ рукоятка; посредствомъ вуха, соединена лійка съ зубами (трезубцемъ), съ **зазубцями** (зобрами) на каждомъ. Шух. I. 222, 223. **Ості летучі** — тоже, но съ

- длинной рукояткой, на концѣ которой оставлено два — три ряда вѣтвей. Шух. I. 20.
 2) Раст. *Cirsium*. Шух. I. 20.
- Остобісіти, -шу, -сиш, гл.** Надоѣсть до крайности. *Гуляв, гуляв аж до кінця курсу! аж остобісіло.* Левиц.
- Остовпеніти, -нію, -єш, гл. = Остовпіти.** *Так той і остовпенів.* КС. 1882. X. 186.
- Остовпіти, -пію, -єш, гл.** Остолбенѣть. *Як побачив вовка, так і остовпів.* Звенигор. у.
- Остогідіти, -джу, -диш, гл.** Крайне надоѣсть, опротивѣть. *Ном. № 6873. Як бачу, ся річ дуже довга і вже надто мені остогіділа. Остогіділи вони мені.* Г. Барв. 86.
- Остогідливий, -а, -е.** Опротивѣвший, противный. *Сумною та остогидлою здається їй пісня.* Мир. Пов. I. 139.
- Остогиднути, -ну, -неш, гл. = Остогідіти.**
- Остопранцюватіти, -тію, -єш, гл. = Остобісіти.** *Мені ця робота вже остопранцюватіла.* Александр. у. Слов. Д. Эварн.
- Осторобитися, -блюся, -бишся, гл.** Испугаться, съ испуга разбѣжаться. Вх. Зн. 45.
- Осторога, -ги, ж.** Предостережете. К. Досв. 62.
- Осторожність, -ности, ж.** Осторожность. *Матися на осторожности. Быть осторожнымъ. Як тільки трісне труна, ти читай, а другий раз як трісне, то майся на осторожности.* Чуб. I. 202.
- Осторонь, нар.** Въ сторонѣ. *Державсь він осторонь од тієї світлиці.* К. ХП. 21. *Василь з Ганною та Мариною сіли осторонь од вулиці.* Левиц. I. 19.
- Осточортіти, -тію, -єш, гл. = Остобісіти.** *Ном. Як ти мені осточортіла.* *Ном. № 2742.*
- Острах, -ху, м.** Боязнь, страхъ, ужась. *Острах молодих трясе.* Мкр. Г. 53. *Усю ніченьку ні на волос не заснули, — такий острах узяв.* ЗОЮР. II. 287. Св. Л. 117.
- Острахнутися, -нуся, -нешся, гл.** Испугаться. *Він устав, немов острахнувся, щоб вона до його не зближилася.* МВ. (О. 1862. I. 87). *Так огнем і паше... Старші ж брати острахнулись, а Иван-царевич пішов.* Мнж. 19. *Як острахнеться звір у полі, то зрадується гость у дорозі.* Мет. 184.
- Острашка, -ки, ж.** 1) Страхъ. *Там острашка бере хто його й зна чого, — аж волосся стає.* Новомоск. 2) Острастка.
- Острева, -ви, ж.** Стволь дерева, обыкновенно верхушка, въ нѣсколько аршинъ длины, поставленный вертикально, вокругъ котораго кладуть снопы или сѣно въ стогъ. Шух. I. 166. 170.
- Остривний, -а, -е.** Точильный. *Остривний камінь.* Вх. Зн. 45.
- Остригати, -гаю, -єш, сов. в. остригти, -жу, -жеш, гл. = Обстригати, обстригти.**
- Острий, -а, -е = Гострий.**
- Остриця, -ці, ж.** Растение *Asperugo procumbens*. L. ЗЮЗО. I. 113.
- Острів, -рова, м.** 1) Островъ. *Стоить над морем: ніяк на острів не достанеться.* Рудч. Ск. II. 89. Левиц. Пов. 364. 2) = **Острева.** Желех. Ум. **Острівець.** Левиц. I. 91.
- Остріг, -рогу, м.** Плетень съ **острішком.** *Новим острогом обгородились.* О. 1861. XI. Св. 63.
- Остріжка, -ки, ж.** Раст. *Delphinium Ajacts*. Вх. Пч. I. 10.
- Остріха, -хи, ж. = Острішок 1.** *Кішка скрізь по-під остріхою на горищі бігає.* Грин. II. 286.
- Острішковий, -а, -е.** Относящийся къ **острішку.** Волч. у.

Острішник, -ка, м. Бревно съ колышками для удержанія соломы на крышѣ.

Острішниця, -ці, ж. = **Острішок 2.** Вх. Зн. 45.

Острішок, -шка, м. 1) Нижній край соломенной крыши на постройкѣ. 2) Родъ крыши положенной поверхъ плетня. Чуб. V. 593. *Усі кури на сідалі, півень на острішку.* Нп.

Островище, -ща, с. Мѣсто, гдѣ былъ островъ. Драг. 218.

Остров'їниця, -ці. См. **Остров'яниця.**

Островки, -ків, м. Отверстія въ кожаныхъ лаптяхъ, куда вдѣваються веревочки, обори.

Острововна, -ної, ж. Свинья. Вх. Зн. 45.

Остров'яниця (остров'їниця, остров'яниця) ці, ж. 1) Стволъ дерева съ сучками, вбитый нижнимъ концемъ въ землю, — на сучья его набрасывають для просушки сѣно. Шух. I. 170. 2) Родъ копны, въ которую складывають для просушки снопы конопли. Шух. I. 147.

Острог, -га, м. 1) = **Остріг.** 2) Острогъ, тюрьма. *А в Києві острог та без вікон, без дверей.* Чуб. V. 1026.

Острога, -ги, ж. 1) Шпора. Гол. Од. 77. *Звонять коні копитами, а вояки острогами.* Гол. I. **Стиснути острогами.** Пришпорить. *Ой як стисне козак Нечай коня острогами, за ним ляшків сорок тисяч з голими шаблями.* Лукаш. 110. 3) У пѣтуха: задній палець, шпора.

Острогін, -гону, м. Раст. *Artemisia Dracunculus.* L. ЗЮЗО. I. 112.

Острожина, -ни, ж. Раст. куманика, *Rubus caesius.* Вх. Лем. 445.

Острожити, -жу, -жиш, гл. Огораживать заостренными кольями. *В господара острожений двір.* Чуб. III. 407.

Острокіл, -колу, м. Коль съ заостреннымъ верхнимъ концемъ. *Прийшли люде до воріт, ворота заперті, з того боку, із подвір'я остроколом підперті.* Чуб. V. 155.

Острокольний, -а, -е. Остроконечный. *Острокольний лом.* Борз. у.

Оструб, -ба, м. Деревянная стѣна постройки. Шух. I. 89, 90.

Остружини, -жин, ж. = **Острушки 2.**

Острушки, -шок, ж. 1) Цвѣты: кавалерскія шпоры. 2) Стружки. *Чорт взявся стругати вовка, а з остружків зробилися шершні.* Чуб. I. 52.

Острямок, -мка, ж. = **Настрямок.**

Остуда, -ди, ж. 1) Простуда. *Вона йому раз язичок піднімала, удруге остуду знімала.* Кв. II. 138. 2) Темножелтыя пятна на лицѣ беременной женщины. Чуб. I. 124. О. 1861. X. 48. 3) Растеніе *Tanacetum vulgare.* Шух. I. 22.

Остуджувати, -джую, -еш, сов. в. остудити, -джу, -диш, гл. Остуживать, остудить, охладить. *Якими зіллями бідне серце моє остудити.* Г. Барв. 394. *Як Бог творив землю, то її перше варив, а послі разом остудив.* Чуб. I. 39.

Остудник, -ка, м. Растеніе: а) *Ononis spinosa.* Вх. Пч. I. 11. б) *Herniaria glabra.* L. ЗЮЗО. I. 124.

Оступ, -пу, м. Лѣсъ вокругъ поляны? *Думка його.... линула.... у ту білу хатину поміж темним гайовим вступом.* Г. Барв. 143, а описаніе **оступу** стр. 135.

- Оступати, -паю, -єш**, сов. в. **оступити, -плю́, -пиш**, гл. = **Обступати, обступити**.
Поти старець плохий, поки собаки оступлять, а як собаки оступлять, то тоді й кия найде. Ном. *Турки, татари город оступили.* Чуб. I. 161.
- Оступатися, -паюся, -єшся**, сов. в. **оступитися, -плюся, -пишся**, гл. 1) Сходить, сойти съ дороги, съ мѣста, отступаться, отступиться, отойти. *Оступіться, сторчаки!... оттак, як бачите, стовбичать.* Ном. № 12839. *У городі бузина перерублена — оступися, препоганий, я полюблена.* Чуб. 2) — **за ким**. Заступаться, заступиться. *Він оступається за дітьми.* Левиц. ПЙО. I. 386.
- Оступачити, -чу, -чиш**, гл. Поставить въ тупикъ, одурачить. *Я зо всього викручусь, іще й їх оступачу.* МВ. (О. 1862. III. 37).
- Остюк, -ка**, м. Щетинистый усикъ, ость на колоскѣ хлѣбнаго растенія. Чуб. I. 32.
Чорний хлѣб з остюками. Мир. Пов. II. 90.
- Остюкуватий, -а, -е**. Остистый, колючій. *Борода стирчала чорна, остюкувата, давно, мабутъ, не бачила скіска.* Мир. ХРВ. 11.
- Остяк, -ка**, м. = **Остюк**. *Вівсяній половиці та й не хоче їсти, а яшна з остяками буде в язык лізти.* Чуб. V. 1126.
- Осувати, -ся, -ваю, -ся, -єш, -ся**, сов. в. **осунути, -ся, -нуся, -неш, -ся**, гл. = **Обсувати, -ся, обсунутися**.
- Осуга, -ги**, ж. На поверхности жидкости плаваючіе слои жира, налетъ на водѣ, ржавчина на водѣ. *Як наллеш м'ясний горщик водою, то на воді й виступе осуга.* Мнж. 188. *Червоніла, як залізна осуга, поверх води.* Левиц. Ум. **Осужка**.
- Осугуватий, -а, -е**. О водѣ: съ маслянистымъ слоємъ сверху. *Ту верьовочку як помочить у воді та потерти в руці, то стане (вода) осугувата, значить, масна, бо була (верьовочка) коло мішка з салом.* Новомоск. у.
- Осуд, -ду**, м. Осужденіе. Єв. Мр. III. 29. *Приймуть ще тяжчий осуд.* Єв. Л. XX. 47.
- Осуда, -ди**, ж. Осужденіе, оговоръ. *Смерть не так страшная, як осуда людська.* Чуб. V. 397.
- Осуджати, -джаю, -єш**, сов. в. **осудити, -джу́, -диш**, гл. 1) Осуждать, осудить, приговорить. *Божий суд правдивий, наглий, серед шляху тебе осудить.* Шевч. 2) Осуждать, осудить, дурно отозваться. *Сусіди близькі, вороги тяжкі, пийте, гуляйте, не осуджайте.* Чуб. V. 26. *Не я ж його осудила, судять же нас люде, що з нашого закохання нічого не буде.* Чуб. V. 40. *Вона його осудила, він не сподобався.* Мет. 78.
- Осуджатися, -джаюся, -єшся**, сов. в. **осудитися, -джу́ся, -дишся**, гл. Быть осуждаемымъ, осужденнымъ, осуждаться, осудиться. Єв. Мр. XVI. 16. *Осудися перше в дому та (тоді) на право йди.* Ном. 7375.
- Осуджувати, -джую, -єш**, гл. = **Осуджати**. *Не осуджуйте, то й не будете осуджені.* Єв. Л. VI. 37.
- Осудити, -ся**. См. **осуджати, -ся**.
- Осудливий, -а, -е**. Осуждающий, любящий осуждать. *Хоч вередлива була, та не осудлива.* Єв. Л. 125. *Всі люде коло неї понурі й осудливі.* МВ. (О. 1862. I. 104).
- Осудовище, -ща, с**. Скандаль, позоръ. *Таке осудовище!* Волч. у.
- Осудок, -дку**, м. = **Осуда**. *Де вже я тебе без вечері пуцу! Щоб собі довічного осудку досягти.* О. 1862. VII. 37, 38. *Діти знов напались на батька, щоб ішов до церкви, шоб не робив семг осудку.* Грин. II. 153.

Осужати, -жаю, -єш, гл. = Осуджати.
Осужка, -ки, ж. 1) Ум. отъ осуга. 2) Сливки, сметана. Вх. Зн. 45.
Осунути, -ся. См. **Осувати, -ся.**
Осурута, -ги, ж. См. **Осоруга.**
Осуру́жний. См. **Осоружний.**
Осуру́житися. См. **Осоружитися.**
Осух, -ха, м. Сухарь изъ овсянаго хлѣба, засохшій кусокъ хлѣба. Вх. Зн. 45. Желех.
 См. ум. **Осушок.**
Осушечок, -чка, м. Ум. отъ осушок.
Осушити, -ся. См. **Осушувати, -ся.**
Осушок, -шка, м. Засохшій кусокъ хлѣба. Ум. **Осушечок.** Дала йому хліба осушечок, да щоб на день було. Рудч. Ск. I. 87.
Осушувати, -шую, -єш, сов. в. осушіти, -шу́, -шиш, гл. = Обсушувати, обсушити.
 Зійде сонце, осушить, пригріє. Шевч.
Осушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. осушітися, -шу́ся, -шишся, гл. =
Обсушуватися, обсушитися. Турн осушивсь після купання. Котл.
Ось, нар. Вотъ, здѣсь. *Ось послухай, Ганно, мене нерозумної.* Левиц. *Науме! де ти'?* — *Ось. Аж ось.* а) Вотъ гдѣ. *Де воно поділося?* — *Аж ось.* б) Вдругъ. *І тільки що хотів дати драла, аж ось Дідона за чуб хватъ.* Котл. **Ось-де, ось-дечки, ось-ось-де.** Вотъ гдѣ. *Ось-осьде я, коли вам треба.* Котл. Ен. I. 17. **Ось-так.** Вотъ такъ, вотъ такимъ образомъ. **Ось-що.** Вотъ что. *Той побачите, що ось-що ваші славні Брути.* Шевч. **Ось-ну.** А-ну ко! *Ось-ну вип'ємо по чарці. От задуту я злу личину, ось-ну лиш тільки завертись.* Котл. **Ось-ось, ось-ось-о.** Вотъ тутъ. **Ось-як.** Вотъ какъ.
Осьмак, -ка, м. 1) Старинная монета въ 4 коп. 2) Восьмая часть. Ум. **Осьмачок.** *В тій калитці три червонці, нам щедричкам, по осьмачку.* Чуб. III. 456. **Пів осьмачка.** 1/16 часть. См. **Вісьмак.**
Осьма́ка, -ки, ж. 1) = **Восьмака.** 2) Восьмая часть. Ум. **Осьмачка.**
Осьмері́к, -ка, м. = Восьмерик.
Осьми́на, -ни, ж. = Восьмина. *А Наум в шинок заїхав, випив там осьмину.* Мкр. Н. 12.
Осьмі́рка, -ки, ж. Въ церковномъ зданіи: осьмигранная часть передъ куполомъ. Шух. I. 116.
Осьму́ха, -хи, ж. = Восьмуха. *Як дві осьмусі, то й чвертка, а як чотири осьмухи, то буде півхунта* Луб. у.
Осьо́н, -на, м. Палка съ гвоздемъ на концѣ для понуканія волось. Ровен. у.
Осю́ди, нар. Вотъ сюда. Желех.
Осюдо́ю, нар. Вотъ этою дорогою. *Ходім, брате, осюдою.* Рудч. Ск. I. 208.
Осяга́ти, -гаю, -єш, сов. в. осягти, -гну, -неш, гл. 1) Достигать, достигнуть, достигъ. 2) Занимать, занять, овладѣвать, овладѣть. *Осягати під левади вольні займанищини.* К. Досв. 124. *В полках осягли козаки й позаймали землі під сотні.* К. ЧР. 197.
Ося́гнення, -ня, с. Достиженіє. Осягти. См. **Осягати.**
Осяйні́й, -а́, -е́. Сіяющій, блестящій. *Стала одежа його осяйна.* Єв. Мр. IX. 3. *Куди сей дука осяйний прямує.* К. Бай. 109. *Мрії далекі, осяйні мені веселкою замріють.* Г. Барв. 535.
Осяте́р, -тра, м. = Осетер. *Зірвався осятер з гака.* К. ПС. 147.

- Осятрина, -ни, ж.** = **Осетрина**. *Понавозють було.... кав'яру, осятрини, сомини*. О. 1861. Х. 38. Рудч. Чп. 231.
- Осяти, -сяю, -єш, гл.** Осять. *Тут разом як осяє їх блискавка, як хрясне грім, мов небо на них упало*. Кв.
- Осяяти, -сяю, -єш, гл.** = **Осяти**. От, нар. *Вотъ. От його то постигла лихая година*. Кв. *Давай тікати, а чорт за ним, от-от дожене*. Чуб. І. 45. *Утікайте, пане, а то ляхи от-от-от*. Київ. г. *Кінь басує... от-от річку, от-от перескочить*. Шевч. **От де**. *Вотъ гдѣ. От де злодій штемпований*. Шевч.
- Отаборити, -рю, -риш, гл.** Расположить лагерь. *Отабориш войовників при мості*. К. МБ. Х. 19.
- Отаборитися, -рюся, -ришся, гл.** 1) Расположиться лагерь. *От він (царь) і отаборився над морем*. Рудч. Ск. II. 89. 2) Расположиться обозом, установить возы, остановиться. *Пооравши, ми отаборились у долині на степу*. Борз. у. *Отаборились весільні за ворітьми у батька молодой, бо ворота були зачинені*.
- Отабуритися, -рюся, -ришся, гл.** Наершиться, сердиться. Мнж. 188.
- Отава, -ви, ж.** Трава, выросшая вторично на скошенномъ мѣстѣ. Шух. І. 170. *Косить, хлопці, отаву*. Чуб. V. 1034. *На припоні коні отаву скубуть*. Шевч.
- Отавиця, -ці, ж.** = **Отава**. *Пустив волики на отавиці*. Чуб. V. 404.
- Отагас, -са, м.** = **Личман 1**. О. 1861. Х. 45.
- Отак, нар.** = **Оттак**. *Отак по козацьки: нема хліба, їсти пляцки*. Ном. 12291.
- Отакелезний, -а, -е.** = **Оттакелезний**.
- Отакечки, нар.** = **Оттакечки**. Ком. Р. І. 53.
- Отакій, -а', -е'** = **Оттакий**. Ном.
- Отакувати, -кую, -єш, гл.** Атаковать. *Не на те я, миле браття, Січ оплакувала, ой щоб я вам степи — луги та назад вертала*. Нп.
- Отам, нар.** = **Оттам**. *А батько де? — Отам і там*. ЗОЮР. І. 250.
- Отаман, -на, м.** 1) Атаманъ, предводитель въ войскѣ. 2) Вообще старшее начальствующее лицо для группы людей, стоящихъ у одного дѣла, староста въ артели; отаман у чумаковъ, косарей, рыболововъ, щетинниковъ, пастуховъ, среди приказчиковъ — старшій приказчикъ и пр. Рудч. Чп. 251. Браун. 34. Вас. 191. *А як настане косовиця... попереду отаман; заломить бриль на бакір, шаркне по косі разів зо два лопаткою і пішов косить*. Греб. 401. *Як що буде в одного хазяїна таких отар чотирі-п'ять, то ставиться над личманами отаман*. О. 1862. V. Кух. 29. *Отаманом артіль кріпка*. Ном. № 10748.
- Отаманенко, -ка, м.** Сынъ атамана.
- Отаманити, -ню, -ниш, гл.** = **Отаманувати**. *Отаманити — не чарку в руці держати: треба в голові багато думок обертати*.
- Отаманиха, -хи, ж.** Жена атамана.
- Отаманівна, -ни, ж.** Дочь атамана.
- Отамання, -ня, с.** соб. Атаманы, козацкое начальство. К. ЧР. 23. *Чернь-козаки позбірались на раду, а отамання ще не походило*.
- Отаманство, -ва, с.** Званіє, обязанность, положеніє атамана. Г. Барв. 141. *Добивсь до отаманства, та й умер*. *Отаманство не легке діло*.
- Отаманський, -а, -е.** Атаманскій. Левиц. Пов. 235.

Отаманувати, -ну́ю, -еш, гл. Быть атаманомъ. *Мій дід десять год отаманував у Січі. Над сільським людом з його волі отаманує.* К. (О. 1862. III. 24)

Отара, -ри, ж. Большое стадо овецъ. На Кубани въ отарѣ отъ 1000 до 1500 штук. О. 1862. V. Кух. 29, 38. *Пастухи стерегли сторожею вночі отари своєї.* Єв. Л. II. 8. Ум. **Отарка, отарочка.** Мнж. 74.

Отарапатіти, -тію, -еш, гл. = **Оторопатіти.** Конот. у.

Отарка, -ки, отарочка, -ки, ж. Ум. отъ отара.

Отати, -тану, -неш, гл. Ослабѣть, обезсилѣть. *Як покоситься до півдня Хведь, то вже й отав-отав, ляха й спить до полудня.* Волч. у.

Отвердіти, -дію, -еш, гл. Затвердѣть. *А оце саме отверділо тіло.* Волч. у.

Отелітисся, -люся, -лишся, гл. Отелиться. *Корова отелиться.* Чуб. I. 50.

Отемніти, -нію, -еш, гл. Ослѣпнуть. *Годів сім мені було, як я отемнів.* Харьк. *На старість царь той отемнів і тяжко нудив світом, не бачив, як красуєсь світ зимою, а не літом.* Млак. 71.

Отепер, нар. = **Оттепер.** *Отепер же я тебе з'їм, кобило.* Рудч. Ск. I. 7. Ум. **Отеперки.** Грин. III. 340.

Отеребини, -ин, ж. Негодные остатки.

Отерпати, -паю, -еш, гл. Рвать въ куски. Вх. Лем. 445.

Отерпнути, -пну, -неш, гл. Отерпнуть, замереть. *Отерп і сам, не стало мови.* Мкр. Г. 56. *Як побачив вовка — отерп, одерев'янів, а шапка на самому чолопочку.* НВолын. у.

Отерти, -тру, -реш, гл. = **Обітерти.** *Омию кров суху, отру глибокій тяжкій рани.* Шевч. *Отерла піну на губах.* Котл. Ен.

Отертисся, -труся, -решся, гл. = **Обітертисся.** *Сіла я, підперлася, заплакала, отерлася.* Чуб. V. 3.

Отерхати, -хаю, -еш, гл. Навьючить. (Гуцульск.).

Отеса, -си, ж. Веревка, соединяющая концы передней оси съ оглоблями. *І отесу можна в кишку затягнуть, аби не бурчала.* Ном. № 12172.

Отетеніти, -нію, -еш, гл. = **Отетеріти.** *Побачили на ньому сорочку крадену у нас, спитали — де взяв, а він мовчить, — отетенів.* Екат. у.

Отетеріти, -рію, -еш, гл. Оторопѣть, растеряться. *Як стояла, так і отетеріла стара, а ні ворухнеться.* Грин. II. 230. *Як мені сказано: одягайся! — так я й отетеріла.* Г. Барв. 4. *Отетерів з ляку.* Грин. II. 226.

Отець, отця и вітця, зват. п. **Отче.** 1) Отець. Ном. № 7088. *По дівонці отець-мати плаче.* Мет. 96. 2) Отець, титуль священника, духовнаго лица. *Отець Залізо з келії вийшов.* Чуб. I. 162. Когда говорится объ отцѣ или священникѣ, употребляется: пан-отець.

Отецький, -а, -е. 1) Отцовскій. *Приблудився та до отецького двору.* Чуб. I. 173. **Отецький син, отецька дитина.** Названіе, прилагаемое къ добропорядочному сыну добропорядочныхъ родителей. *Ой Василю, Василю, отецька дитино!* Грин. III. 689. *Як лучиться отецький син, оддасть мене мати.* Мет. 8. 2) Отеческій.

Отже, нар. 1) Вѣдь. *Отже збреше бісів син! Отже доведеться самому йти.* 2) Поэтому, слѣдовательно, итакъ.

Отирдувати, -дуо, -еш, гл. Поставить стадо овецъ на мѣстѣ, остановитъ для отдыха. О. 1862. V. Кух. 32.

Отирлуватися, -луюся, -єшся, гл. О стадѣ овецъ: расположитъся въ полѣ для отдыха. *Отара отирлувалась, зорює і чабани поснули.* О. 1862. V. Кух. 34.

Отішити, -шу, -шиш, гл. Усмирить, успокоить.

Отік, отоку, м. Гной (изъ нарыва). Вх. Лем. 445.

Отіпанка, -ки, ж. 1) Оборванная женщина. Змієв. у. 2) = **Отіпання.** Гол. Од. 35.

Отіпання, -ня, гл. Очищеніє отъ кострики (конопли). Гол. Од. 38.

Отіпати, -паю, -єш, гл. Очистить отъ кострики (коноплю). Гол. Од. 35.

Отісонька, -ки, ж. Ум. отъ отоса.

Отлас, -су, м. Матерія: атласъ.

Отласіна, -на, ж. Атласная матерія. *Скинула вельможна з себе отласину, та одягнула синюю свитину.* Нп.

Ото́, ото́ж, нар. Вотъ, вотъ то, вотъ это, вотъ такъ. *Ото вийшов сіяч сіяти.* Єв. Мт. XIII. 3. *Ото ж тая дівчинонька.* Шевч. *Заходить ото він до мельника.* Чуб. I. 5. *Як лихоліття було, то прийшов чужоземець, татарин, і ото вже на Вишгород б'є.* ЗОЮР. I. 3. *Ото цвяхована гиря.* Ном. № 1549. *Ото ротата на все село.* Ном. № 12983. *Ото ж він приніс. Ото ж ми ся в свого пана вірне дослужили, що на наші білі ручки й ніжки кайдани зложили.* Чуб. V. 996.

Отоді, нар. = **Оттоді.** *Отоді жінка буде старшою, як сорока побіліє.* Ном. № 9059.

Отой, ота, оте, мѣст. Вотъ тотъ. *Побила мене ота чужа нива та позичений серп.* Ном. № 2140.

Отокуватися, -куюся, -єшся, гл. Стать стоянкою. *Валка отокувалась.* Мнж. 188.

Отопіти, -ся. См. **Отоплювати, -ся.**

Ото́пка, -ки, ж. Отопленіє. *Вона в нас хату наймала за 9 руб. на год і отопка паша.* Пирят. у.

Отоплювати, -плюю, -єш, сов. в. отопіти, -плю́, -пиш, гл. 1) — **що.** Отапливать, отопить. *Отоплюю диявольську корчму.* Г. Барв. 23. 2) — **кого.** Доставлять, доставить отопленіє для кого.

Ото́плюватися, -плююся, -єшся, сов. в. отопітисся, -плюся, -пишся, гл. Отапливать, отопить свое жилье. *Отопитись нічим.* Г. Барв. 448. *Треба і отопитись, і одягтись, і прогудуватись.* Г. Барв. 98.

Отора́, -ри, ж. Закваска. Котл. Ен. (Изд. 1809). Словарь 10.

Оторопатіти, -тію, -єш, гл. Оторопѣть. *Як я йому розказав, що там діється, — так він так і оторопатів.* Борз. у.

Отоса́, -си, ж. = **Отеса.** Ум. **Отісонька.** *Щоб тебе кониченько не довів, щоб отісонька порвалась.* МУЕ. III. 142.

Оточати, -чаю, -єш, оточувати, -чую, -єш, сов. в. оточити, -чу́, -чиш, гл. Окружать, окружить. *Громадяне оточили Кобзу і почали його роспитувати.* Стор. МПр. 50.

Оточатися, -чаюся, -єшся, оточуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. оточітисся, -чу́ся, -чишся, гл. Окружать, окружить себя.

Оточіни, -чин, ж. мн. 1) Жиръ на тонкой кишкѣ. Конотоп. у. 2) Зерно или муха, остающаяся послѣ перетачиванія на решето.

Оточити, -ся. См. **Оточати, -ся.**

Оточіки, -чок, ж. мн. Потроха. Вх. Уг. 256.

Оточувати, -ся. См. **Оточати, -ся.**

Отощати, -щajú, -єш, гл. Отощать. *А котрі воли отощали, то ті марно пропали.* Чуб. V. 1058.

Отра́титися, -чуся, -тишся, гл. = Утратитися. *Оженився сіромаха та й думку думає: оженився, отратився, та й щастя немає.* Чуб. V. 382.

Отримати. См. **Отримувати.**

Отри́мач, -ча, м. Инструментъ у бочаровъ, при помощи котораго они при складываніи клепокъ, прижимають первую и послѣднюю клепку къ обручу. Части его: вильцята, засув, клинець. Шух. I. 249.

Отри́мувати, -мую, -єш, сов. в. отримати, -маю, -єш, гл. 1) Держать, удержать. Шух. I. 88. 2) Получать, получить.

Отри́б, -рибу, м. Нутро, внутренности. Вх. Зн. 45.

Отри́бка, -ки, ж. Родъ кушанья = **Отри́б?** *З отри́бки баба — шарпанина.* Котл. Ен. IV. 81, (изд. 1809. IV. 18).

Отроба, -би, ж. Поносъ. Волын. Слов. Д. Эварн.

Отрова, -ви, ж. = Отрута. Вх. Лем. 445.

Отро́вний, -а, -е. = Отруйливий. Вх. Лем. 445.

Отро́йти, -рою́, -їш, гл. = Отруїти.

Отруби, -бів, мн. — пилині. Опилки. Вх. Зн. 45.

Отруїти, ся = См. Отруювати, -ся.

Отруйливий, -а, -е. Ядовитый, отравляющій. *На райськім дереві отруйлива гнилиця.* К. МХ. 41.

Отру́нок, -нку, м. Желудокъ. Харьк.

Отрусити, -ся. См. **Отрушувати, -ся.**

Отрута, -ти, ж. Отрава, ядъ. Мет. 90. 88. *Хоч у губу візьміть: може з отрутою даєте.* Ном. № 11559. Ом. Отрутонька. Чуб. V. 879.

Отру́хнути, -ну, -неш, гл. Потерять присутствіе духа? лишиться силъ? *Убігла вдруге бліда така і як риба в'яла, що аж я її сама стала розважати: чого ти така? Мов отрухла.* Г. Барв. 127.

Отрушувати, -шую, -єш, сов. в. отрусити, -шу́, -сиш, гл. = Обтрушувати, обтрусити.

Отруювати, -руюю, -єш, сов. в. отруїти, -рую, -їш, гл. Отравлять, отравить. Грин. I. 32, 33. *Нащо медом напоїла, козаченька отруїла.* Чуб. V. 435.

Отруюватися, -руююся, -єшся, сов. в. отруїтися, -руюся, -їшся, гл. Отравляться, отравиться.

Отру́я, -руї, ж. = Отрута.

Отсе, нар. Вотъ, вотъ это. *Отсе ви, братці, не добре зробили, що напиво козака гуляти пустили.* Нп. *Отсе тобі, козаченьку, три дороженьки вкупі.* Чуб. V. 940.

Отсей, отся, отсе, мѣст. Вотъ этотъ. *І отсі порошниці він зробив.* Федьк. *Обридли вештається... по світу з нудьгою та отсією торбою.* Стор. М. Пр. 41.

Оттак, нар. Вотъ такъ, вотъ такъ то. *Оттак Вовчок жене ляхів повчок.* Ном. № 673. *Оттак! не бродячи качку піймав.* Ном. № 1648. **Оттак-пак.** Вотъ такъ то, вотъ какъ. *Чого це ти, о. Хведор, взявся на своїх дочок? Вони ж дурно не їдять твого хліба... — Оттак-пак! Ба ще б посідали та руки поскладали.* Левиц. I. 141. Ум. **Оттакеньки, оттакечки.**

Оттакелецький, -а, -е = Оттакелезний. *А яких я волів маю!... Чи повірите?*
Оттакелецькі роги! Левиц. Пов. 194.

Оттакій, -а́, -е́. *Вотъ такой. Оттаке то на сім світі роблять людям люде.* Шевч. Ум.
Оттакенський, оттакісінський. Грин. I. 118.

Отта́м, нар. *Вотъ тамъ. Оттам на городі вовк свиню зів.* Ум. **Оттамечки.**

Оттепе́р, нар. *Вотъ теперъ. Оттепер ні до торгу, ні до жінки.* Ном. Ум.
Оттепе́реньки, оттеперечки.

Отти́м, нар. *Поэтому. Оттим би то, панове, треба людей поважати.* Нп.

Отто, нар. = Ото. *Отто мені щастя, Ганно, як я стою увечорі під вишнями та дожидаю мого милого.* Левиц. I. 48.

Оттоді, нар. *Вотъ тогда. Оттоді ми заходимось.* Шевч.

Оттодішній, -ня, -не́. *Тогдашній, вотъ тогда бывшій.* Драг. 83.

Отто́й, отга, отте́, мьст. *Вотъ тотъ. Умер оттой Лисенко, та вдова продавала худобу.*
 МВ. II. 26.

Оттуди, нар. *Вотъ туда. Оттуди тобі дорога.* Левиц. Пов. 189.

Оттут, нар. *Вотъ здѣсь, вотъ сюда. Оттут тобі, моя доле, оттут пропадати.* Мет. 13.
Боже, поможи, оттут і положи. Ум. **Оттутеньки, оттутечки.**

Отуманити, -ню, -ниш, гл. *Обмануть, одурачить.*

Отуманіти, -нію, -еш, гл. *Одурѣть, стать въ тупикъ. Отуманіє дівка зовсім.* О. 1862. I. 74.

Отут, нар. = Оттут. Ум. **Отутеньки, отутечки.** *Отутеньки ставатимем.* Кролев. у.
Ось зараз були отутечки. Грин. II. 142.

Отуха, -хи, ж. *Ободреніє, утѣшеніє. Тільки його й отухи, що вип'є.* Козел. у. Слов. Д. Эварн.

Отхня́битися, -блюся, -бишся, гл. *Отколоться, отстать.* Мнж. 188.

Отце́, нар. = Отсе.

Отце́вий, -а, -е. *Отцовъ, отцовскій. Не так по отцевої й матчиної молитви прохати, як її прогнівляти.* Чуб. V. 849.

Отце́вський, -а, -е = Отцевий. *Отцевського хліба-соли з упокоєм уживати.* Грин. III. 693.

Отце́вщина, -ни, ж. = Батьківщина. *А той запорожець як неблагополучно стало у Січі, прийшов на отцевщину.* О. 1861. X. 33.

Отце́й, отця́, отце́, мьст. = Отсей. Ном.

Отчемесува́ти, -су́ю, -еш, гл. *Отрѣзать большой кусокъ.* Лубен. у.

Отчизна, -ни, ж. 1) = Батьківщина. *Кидають отчизну і свою дідизну, свої пасіки й левади.* АД. II. 48. 2) *Отечество, отчизна, родина. Хоч би ти... для отчизни кинувсь із мосту в воду, то й я за тобою.* К. ЧР. 77.

Отчизний, -а, -е. *Отечественный. Ворога отчизного скараймо.* К. ЦН. 293.

Отчи́на, -ни, ж. = Отчизна 1. Чуб. V.

Отягати, -гаю, -еш, сов. в. отягти, -гну, -гнеш, гл. *Оттягивать, оттянуть (внизъ своею тяжестью).* Червонці аж кишеню мені отягнули. Драг. 52.

Отяга́тися, -гаю́ся, -ешся, гл. 1) *Отставать. Він іде попереду, а я отягаюсь, втягаюсь, та як побіжу додому.* Камен. у. 2) *Откладывать, оттягивать, затыгивать дѣло.* См.

Отягтися.

Отягуватися, -гуюся, -єшся, гл. = **Отягатися.** *Радюк зрозумів, що Ольга втягувалась. Левиц.*

Отягтися, -гнуся, -нешся, гл. Подкормиться, потолстѣть. (Худі коні) *отяглись, узяли тіло, стали коні хоч куди.* Мнж. 22. *Кабан в сажу уже трохи отягся.* Павлогр. у. См. **Отягатися.**

Отягча́ти, -чаю, -єш, сов. в. отягчи́ти, -чу́, -чи́ш, гл. = **Отяжати, отяжити.** *Думки так отягчили їй голову.* Г. Барв. 521.

Отяжити, -жаю, -єш, сов. в. отяжити, -жу, -жи́ш, гл. Отягощать, отяготить.

Отяжіти, -жію, -єш, гл. 1) Отяжелѣть. 2) Обремениться. *В неї очиці отяжали слізьми.* МВ. I. 48.

Отя́митися, -млюся, -мишся, гл. Опомниться. Квит.

Офіра, -ри, ж. = **Охвіра.** Чуб. I. 168.

Офірува́ти, -рую, -єш, гл. = **Охвірувати.** Чуб. III. 376.

Офі́ція, -ці́ї, ж. Служба. *Не хазяйнував він, а терся по офіціях: то за писаря був у скарбу, то коло винниці, то за підлісничого був.* Св. Л. 275.

Офі́ціяліст, -ста, м. Служащій. К. Кр. 18.

Офліс, -су, м. Тонкій деревесный стволъ, идущій на дрова или на огорожу; хворостина. Вх. Лем. 445.

Ох, межд. Охъ, ахъ. *Ох я нещасний, що маю діяти?* Чуб. V. 116. *Ох мені лихо!* Левиц. I. 144.

Охаб, -ба, м. 1) = **Охаба 2.** Желех. 2) = **Охаба 3.** Вх. Лем. 445.

Охаба, -би, ж. 1) Гнилая колода. Вх. Зн. 45. 2) Лужа, болото, старое русло рѣки. Вх. Зн. 45. 3) Негодникъ, негодница, безпутникъ. Вх. Зн. 45.

Охабиско, -ка, с. = **Охаба 2.** Вх. Зн. 45.

Охабити. См. **Охабляти.**

Охабитися, -блюся, -бишся, гл. 1) — **чогось.** Забыть, потерять что-либо, воздерживаться отъ чего-либо. Вх. Зн. 45. 2) — **дома.** Остаться дома. *Я ся охабив дома.* Вх. Зн. 45.

Охабище, -ща, с. = **Охаба 2.** Вх. Зн. 45.

Охаблѣний, -а, -е. Никому ненужный, отъ котораго каждый хотѣлъ бы избавиться. **Дідько охаблѣний.** Окаянный, проклятый чертъ. Вх. Зн. 45.

Охабля́ти, -бляю, -єш, сов. в. охабити, -блю, -биш, гл. 1) Оставляют, оставитъ. *Мене-с охабив фраїречку першу.* Вх. Лем. 445. 2) Портить, испортить. Желех.

Охайливий, -а, -е = **Охайний 1.**

Охайливість, -вості, ж. = **Охайність.**

Охайливо, нар. = **Охайно.**

Охайлучити, -чу, -чиш, гл. Ополотъ, очиститъ отъ вѣтвей = **Охаючити.** *Треба цю щепу охайлучити.* Пр. у.

Охайний, -а, -е. 1) Опрятный, чистоплотный. *Таке було кукібне, таке було охайне.* Г. Барв. 439. 2) Очищенный, выхоленный. *Зілля мое да охайнее! Дитя мое да коханее! Я ж тебе да охаяла, Марусеньку да угаяла.* Мет. 229.

Охайність, -ности, ж. Опрятность, чистоплотность. Сим. 135. *Людям чини шайность, а коло себе май охайность.* Ном. № 11249. **Мати охайність.** Быть опрятнымъ.

Охайно, нар. Опрятно. Охайно ходити. Опрятно держать себя.

Охазійнуватися, -нуюся, -єшся, гл. Обзавестись хозяйствомъ.

Охаменутися, -нуся, -нешся, гл. = Схаменутися. *Е, як би то ви охаменулись, та знов взялись за діло — дали б поміч.* Харьк. г. *І не зчується, не охаменеться сам, обудить його, як що перепурхне або шелесне.* МВ. (О. 1862. І. 98).

Охандожити, -жу, -жиш, гл. Очистить, вычистить. *Пора вже поросята охандожити.* Київ. г.

Охандужити, -жу, -жиш, гл. Одурачить, осрамить. *Не дай, Господи, ек із москалем зчепиться... так і охандужить.* Рудч. Ск. II. 170.

Охання, -ня, с. Оханіе. *Чулися молоді жарти веселі, охання голосне між молодицями.* МВ. (О. 1862. І. 101).

Оханутися, -нуся, -нешся, гл. = Схаменутися. *Оханувся та за діло взявся.* Мкр. Н. 40. *Оханись, Господь з тобою.* Мир. ХРВ. 52.

Охараскуватися, -куюся, -єшся, гл. Отнѣкиваться, отговариваться. *Немає в мене грошей: щоб мені, та бодай мені... коли я брешу! Немає й не просить, — охараскується було старий.* Грин. II. 185.

Охати, -хаю, -єш, гл. Охать, стонать. *Чує, щось оха.* О. 1862. І. 30.

Охаючувати, -чую, -єш, сов. в. охаючити, -чу, -чиш, гл. = Обханючувати, обханючити.

Охаювати, охаюю, -єш, сов. в. охаяти, -хаю, -єш, гл. = Охаючувати, охаючити. *Зілле мое та охайнее, дитя мое та коханее! Я ж тебе та охаяла, Марусеньку та угаяла.* Мет. 229.

Охаюватися, охаююся, -єшся, сов. в. охаятися, -хаюся, -єшся, гл. Прибираться, прибраться, привести въ чистый и опрятный видъ. Сим. 129.

Охвара, -ри, ж. = Огвара. Жінка охвара. Вѣдьма, колдунья. Вх. Зн. 43.

Охват, -ту, м. Болѣзнь: стрѣльба въ поясницѣ. Вх. Лем. 445.

Охватити. См. **Охвачувати.**

Охвачувати, -чую, -єш, сов. в. охватити, -чу, -тиш, гл. = Обхоплювати, обхопити.

Охвицер, -ра, м. Офицеръ. Чуб. V. 977. Левиц. І. 30. Ум. **Охвицерик, охвицерочко.** Мил. 216.

Охвицерський, -а, -е. Офицерскій. Чуб. V. 1010.

Охвиціни, -цин, м. мн. Флигель.

Охвиціант, -та, м. Офиціантъ, лакей. *І сказано — у пана охвиціантів тих повно.* Рудч. Ск. II. 204.

Охвіра, -ри, ж. Жертва. *Яка віра, така й охвіра.* Ном. № 4.

Охвірний, -а, -е. Пожертвованный. *Охвірний образ.*

Охвірувати, -рую, -єш, гл. Жертвовать. *Охвірувати Богові. Охвірувати їх (гроші) на яке добре діло.* Грин. II. 143.

Охвіруватися, -руюся, -єшся, гл. Жертвовать собой, обрекать себя.

Охвітний, -а, -е. Приятный; удобный.

Охвітність, -ности, ж. Приятность, удовольствие; удобство. *Прибрав знакомих для поради, охвітности й потіхи ради.* Мкр. Г. 67.

Охвітно, нар. Приятно, съ удовольствіемъ, удобно, безопасно. **Охвітніше.** Приятнѣе, лучше, удобнѣе, безопаснѣе. *Люде прираями, щоб кого за дитину, — все таки, кажуть,*

- охвітніше*. Сим. 234. *Чого... тітусю, з ціпочком? — Охвітніше, каже, од собак*. Сим. 235. *Дівчата були ще раді, що парубки з ними, — і веселіше, і охвітніше*. Мир. Пов. 149.
- Охворіти, -рію, -єш**, гл. Заболѣть. Вх. Лем. 445.
- Охво́стуватий, -а, -е**. О бревнѣ, жерди, палкѣ: съ одного конца потоньше, чѣмъ съ другого. *Кажуть, товсті крокви, а вони з одного кінця товщі, а з другого тонші — охвостуваті*.
- Охво́та, -ти**, ж. Родъ женскаго верхняго платя. *Були в свитках, були в охвотах, були в дульетах і в капотах*. Котл. Ен. III. 51. 2) Удовольствіе. *Роби до поту, а їж ув охвоту*. Ном. № 12124.
- Охи́ба, -би**, ж. Погрѣшность, ошибка.
- Охи́жа, -жі**, ж. Защита (въ смыслѣ строенія). Мнж. 188.
- Охижіти, -жію, -єш**, гл. Разъяриться, озлиться. *Годинонько ж моя! Як вона охижіла, яке страшне зробимся в неї те личко гоже*. МВ. (О. 1862. III. 43).
- Охи́за, -зи**, ж. Мокрая вьюга, мятель. Мнж. 188. *Охиза поїхала*. Ном. № 628. *Приходить (зіма) в село страшною хуртовиною, приводить за собою своїх діток — хизи й охизи та... морози*. Мир. ХРВ. 125.
- Охитний, -а, -е** = **Охотний**. *Катерина охитніша від мене до книжок*. Левиц. Пов. 285.
- Охитни́ця, -ці**, ж. Охотница. *Юлиця — охитни́ця, та до сліз доводить*. Ном. № 12561.
- Охитно**, нар. = **Охоче**. *Якось до діла берусь охитніше*. Левиц. I. 112. *Зоставайся... будемо тут удвох жити... буде нам з тобою охитніше, аби твоя охота*. Чуб. II. 98.
- Охично**, нар. = **Охитно, охоче**. *Так як я се охично робив, так охично аби у цес сак риба йшла*. Шух. I. 225.
- Охкати, -каю, -єш**, гл. = **Охати**.
- Охля́б(ну)ти, -ну, -неш**, гл. Ослабѣть (о связи частей въ чемъ либо) *В возі охлябло все*.
- Охля́нути**. См. **Охлясти**.
- Охляп**, нар. Безъ сѣдла. О. 1862 X. 111. *Сидя охляп на коні*. Котл. Ен. III. 30. *На коні сидить охляп*. Шевч.
- Охля́пнути, -пну, -неш**, гл. = **Охлянути**. Вх. Лем. 445.
- Охля́сти и охля́нути, -ляну, -неш**, гл. Отощать, обезсилѣть, ослабѣть. Котл. Ен. I. 17. *Охляв, як в дощ щеня*. Ном. № 12134. *Охляв уже, не ївши три дні*. Рудч. Ск. I. 137. *Циган здорово охляв, не може (коси) тягти вже ніяк*. Грин. I. 121. *Сиджу сама, серце в мене охляло*. Г. Барв. 299.
- Охма́йрин, -на**, м. = **Розма́йрин?** *Не неси мя через млин, бо там смердить охма́йрин*. Гол. I. 211.
- Охмання, -ня**, с. Желаніе. *У моєму охманню супереки йде*. Г. Барв. 231.
- Охматися, -маюся, -єшся**, гл. Желать, стремиться. *Іще й не охмається й заміж*. Г. Барв. 9. *Я охмалася йти за його*. Г. Барв. 231.
- Охмеля́тися, -ляюся, -єшся**, гл. Вытрезвляться. *Ну к чорту! Швидче охмеляйся*. Котл. Ен. V. 29.
- Охми́рити, -рію, -єш**, гл. Опечалиться, омрачиться. *Як занедужала, так і охми́рила Івга*. Волч. у. (Лобод.).
- Охмоло́статися, -таюся, -єшся**, гл. Привыкнуть, обойтись. Лубен. у.
- Охну́ти, -ну, -неш**, гл. одн. отъ **охати**. Охнуть.
- Охну́тися, -нуся, -нешся**, гл. *Я так і охнулась і сама не стямилась*. Г. Барв. 127.

Охоло́да, -ди, ж. Прохлада.

Охоло́джувати, -джую, -єш, сов. в. **охолодити**, -джу, -диш, гл. Прохлаждать, прохладить. *Рани мої постріляні та порубані окропи, охлуди.* Дума.

Охолоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **охолодітися**, -джу́ся, -ди́шся, гл. Прохлаждаться, прохладиться.

Охолодіти, -дію, -єш, гл. = **Охолоти**. *Руки його зовсім охолодили.* Стор. М. Пр. 21.

Охоложа́ти, -жаю, -єш, гл. = **Охолоджувати**. *Вогка земля, холодне повітря — ніщо її не охоложало.* Мир. Пов. II. 74.

Охоло́жувати, -жую, -єш, гл. = **Охолоджувати**.

Охоло́нути, -ну, -неш, гл. Похолодѣть. *Я так і охолов, як забачив вовка.* НВолын. у. *Ті як почули, — так і охололи, що й слова не вимовлять.* Рудч. Ск. II. 36.

Охорона, -ни, ж. Охрана.

Охороня́ти, -няю, -єш, гл. Охранять.

Охо́та, -ти, ж. Охота, желаніє, удовольствіє. *І до діла не я, до роботи не я, — з хлопцями погулять — то ж охота моя.* Грин. III. 356. *Як попоробиш до поту, то й їстимеш в охоту.* Посл. Волч. у. 2) Охота. *Взяв його (хорта) з собою да й пішов на охоту.* Рудч. 3) Охотничьи собаки. *Сів на коня, забрав свою охоту і поїхав.* Рудч. Ск. I. 123. 4) Охотою. *Добровольно. Охотою пішов у москалі.* Ум. **Охо́тонька**.

Охотитися, -чуся, -тишся, гл. Желать. *Не охотилась іти за Василя.* Г. Барв. 390.

Охо́тка, -ки, ж. = **Охота 1**. *Та кому й в охотку буде почути за нас, як не нашим таки братчикам-українцям.* О. 1862. ТІ. 84.

Охотливий, -а, -е = **Охочий**. *Найбільше було дітвора охотлива слухати мене.* О. 1862. V. 29.

Охо́тний, -а, -е. Добровольный. **Охотне військо**. Волонтеры, добровольцы. *Як ми ув охотне військо од отця, од матері, од роду од'їзжали, ми з отцем, з матір'ю і з родом опрощення брали.* Дума.

Охо́тник, -ка, м. 1) Доброволец, волонтеръ. 2) Охотникъ. *Раз у-осени пан поїхав на лови; з ним багато було охотників.* Рудч. Ск. II. 75.

Охоту́ха, -хи, ж. Охотница, желающая. *А я муха полету́ха, шить і прядсти охоту́ха.* Грин. III. 666.

Охо́че, нар. Охотно.

Охочекомонний, -а, -е. Приналежащій кь вольной кавалеріи — **військо**. Вольная кавалерія.

Охо́чий, -а, -е. 1) Добровольный, желающій, охотный. *Хоч гарна як, а все охоча іще гарнішою щоб бути.* Котл. Ен. V. 17. *Була тут всяка з них охоча пожар щоб швидче розвести.* Котл. 2) — **до чого**. Падкій на что, любитель чего. *А ти ж, сусіде, чув од кого, що я охочий до лящів? Гліб. Кобза не дуже був охочий до розмови.* Стор. М. Пр. 116.

Охрест, нар. Накрестъ, крестомъ. *Охрест склала руки.* Гол. *І складає собі руки на охрест на груди.* Рудан. I. 40.

Охрести, -тів, м. Приналежности крестнаго хода: хоругви, кресты и пр. *Оттут то було плачу, як охрести та мари принесли.* МВ. (О. 1862. I. 87). ЗОЮР. II. 285.

Охрестити, -ся. См. **Охрещати**, -ся.

Охрещати, -щаю, -єш, сов. в. **охрестити**, -щу́, -стиш, гл. Крестить, окрестить. *Що Іван Хреститель воду охрещав.* Грин. III. 5. *Та ввечері охрестили і Марком назвали.* Шевч.

Охрещатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **охреститися, -щуся, -стишся**, гл. 1) Получать, получить крещеніе. *Чи без щастя уродився, чи без щастя охрестився.* Чуб. V. 233. 2) Перекреститися. *Тільки ж що доїв крайця й сала четвертину, охрестився.* Мкр. Н. 10.

Охриплий, -а, -е. Охриплий. *Охриплий з перепоею голос.* Мир. Пов. II. 76.

Охрип(ну)ти, -пну, -неш, гл. Охрипнуть. *Аби була ласка слухати, поки не охрип — співатиму.* Шевч.

Охря(ну)ти, -ряну, -неш, гл. = **Охлянути.** *Здається, я іще не дуже старий, а зовсім охряв, так що ні ніг, ні рук не чую.* О. 1862. II. 24. — **на ноги.** *Устать, подбиться. Довго перся підтюпцем, поки на ноги охряв, аж підошов не чув.* Полт. у.

Охтіти, -хчу, -хтиш, гл. Охать, жаловаться. Вх. Зн. 45.

Оху́днути, -ну, -неш, гл. Похудать. *Поки гладкий охудне, то худий здохне.* Ном. № 5678.

Охух, -ха, м. = **Оглух.** Ном. № 6306.

Оцапіти, -пію, -єш, гл. Одурѣть. Сим. 12.

Оцарок, -рка, м. Загонь для скота. Мирг. у.

Оцаритися, -рюся, -ришся, гл. Воцариться, поселиться. *Пан наш був оцаривсь собі у нашій хаті.* Харьк. г.

Оцвенок, -нка, м. Кусокъ, обрубокъ (дерева, желѣза). Мнж. 188.

Оцвісти. См. **Оцвітати.**

Оцвіта́ти, -таю, -єш, сов. в. **оцвісти́, -ту́, -те́ш**, гл. Отцвѣтать, отцвѣсть. *А чи зацвів мак? — Цвіте. — А чи оцвів мак?* Маркев. 76.

Оце́, нар. = **Отсе.** *Оце твої діти.* Шевч.

Оцей, оця́, оце, мѣст. = **Отсе.**

Оцет, о́цту, м. Укусъ. (Канев. у.). *Несе щуку-рибу з оцтом.* КС. 1882. V. 362. *Насміхались воїни, подаючи йому оцет.* Єв. Л. XXIII. 36. *Піднести з оцтом фіги.* Котл. Ен. III. 17.

Оциркулювати, -кляю́ю, -єш, гл. 1) = **Обціркулювати.** 2) Переносно: поставити въ безвыходное положеніе? Опутать? *Здурів і я на старі літа: кругом себе оциркулював.* Греб. 350.

Оцілок, -лку, м. = **Кресало.** Вх. Уг. 256.

Оцінува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Оцѣнить. *Оцінував мене добре старий мій: та ти, каже, не стоїш і два шаги.* Харьк. г.

Оцупалок, -лка, м. = **Оцупок.**

Оцупіти, -пію, -єш, гл. Затвердѣть.

Оцупок, -пка, м. Обрубокъ, бревно, полѣно. *Попроси оцупок березини на веретена, а то й на оплінь.* Г. Барв. 523.

Оцюди́, нар. = **Осюди.** *Оцюди положиш. Оцюди́ лишень слухай.* Слушай это. Ном.

Оча, -чати, с. = **Оченя.** Вх. Лем. 455.

Очай, нар. = **Ачей.** *Очай би чи не встала на Чорному морю бистрая хвиля, очай би чи не повиривала якорі в турецької каторги.* Чуб. V. 933.

Очанка, -ки, ж. Раст. *Euphrasia officinalis* L. ЗЮЗО. I. 123.

Оча́патися, -паюся, -єшся, гл. Придти въ сознание. *Поклали сторч головою в сніг, і через кілька часу я (п'яний) очапався.* Грин. II. 178.

- Очарувати, -рую, -єш, гл.** Очаровать, околдовать. *Ти, дівчино, чаровниченька, очарувала-сь моє личенько, очарувала-сь серце і душу.* Чуб. V. 75.
- Очевидьки, очевидячки, нар.** Очевидно, явно, на глазахъ, предъ глазами. *Всі очевидьки їх поважали.* Левиц. I. 385. *Потомок перевертня очевидячки вертався до свого роду.* Левиц. I. 161. *Стережеться він виявити свою тугу очевидячки.* Чаще съ предлогомъ у. *Вони тебе у очевидьки ошукують.* К. ЧР. 301. *(Вовки) ізіли у очевидячки лошака.* Рудч. Ск. I. 90. *Не приснилось, а в очевидячки явилось.* К. ЦН. 230. *Христі, мов живе, усе те стало в очевидячки.* Мир. Пов. II. 84.
- Очедірини, -рин, ж. мн. = Похрестини.** Мил. 27.
- Очемеріти, -рю, -єш, гл.** Одурѣть, прійти въ безсознательное состояніе. *Вони на мене шпали і хотіли вгинать; а тут ззаду кричать: «бережись, бо вдарить тебе кілком! — я й очемерів і не знаю як повернувся, та й ударив її.* Екатеринос. у.
- Оченько, -ка, с.** Ум. отъ око. Чуб. V. 2, 246.
- Оченьпати, -паю, -єш, гл.** Выздоровѣть, подняться послѣ болѣзни. *Цілу весну мене теплим молоком напували, поки я трохи оченьпала.* МВ. (О. 1862. III. 42).
- Оченья, -няти, с.** Глазокъ. *Вміла мати брови дати, карі оченята, та не вміла на сім світі щастя-долі дати.* Шевч. Ум. **Оченьятко.**
- Очѣпа, -пи, ж.** Крюкъ, багоръ, которимъ притягивають къ берегу плотъ. Вх. Зн. 45.
- Очепіти, -ся.** См. **Очепляти, -ся.**
- Очепіритися, -рюся, -ришся, гл.** Схватитися, уцѣпиться. *Так він, як поплив бичок, очепірився йому за хвіст і поплив з ім.* Грин. I. 44. *Нахилив вишню, очепірився та їсть.* Харьк. у.
- Очепляти, -пляю, -єш, сов. в. очепіти, -плю, -пиш, гл.** Обвѣшивать, обвѣситъ кругомъ чего ткань, надѣть — напр. юбку и пр. *Василина очепила плахту шовком ткану.* Мкр. Н. 24.
- Очеплятися, -пляюся, -єшся, сов. в. очепитися, -плюся, -пишся, гл.** Цѣпляться, уцѣпиться, зацѣпиться, пристать, привязаться. Мил. 21. *Вона (відьма) давай на його сідать... Очепитися за його, то він і тоска її.* Драг. 71. *А діти як вчепились за шию мені, то й не вступуються.* МВ. I. *Як очепився я жити у пана, то й живу вже сьомий рік.* (Міус. окр.). *Як очепитися який біс, що на в-руні кінь ходе, то заграбує коня.* НВолын. у.
- Очепури́ти, -рю, -риш, гл.** Очистити, привести въ порядокъ. *Очепурити двір.* Рк. Левиц.
- Очервивіти, -вію, -єш, гл.** 1) Очервивѣть. 2) Опротивѣть, надоѣсть.
- Очерѣдити, -джу, -диш, гл.** Остепенить, удержать. *Оже не очередиш (сина), що хоч йому роби, а не очередиш.* Кобел. у.
- Очеремха, -хи, ж. = Черемуха.** Мет.
- Очерет, -ту, м.** Камышъ. *Бодай тая річка очеретом заросла.* Чуб. III. 123. *Чорт сидить в очереті та полохає жабів.* Чуб. I. 106. Ум. **Очеретець.**
- Очеретина, -ни, ж.** Стебель камыша. *Бігли три дівчини, вирвали три очеретини.* Чуб. I. 127. *Щоб тебе очеретиною зміряли! Пожеланіе смерти (отъ обычая мѣрять мертвеца камышиною).* Мил. 168. Ум. **Очеретинка, очеретіночка.** *Прямесенька як очеретиночка.* О. 1862. IV. 71.
- Очеретинка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ очеретина. 2) Трубка изъ камыша.
- Очеретува́тий, -а, -е.** Порослій камышемъ. *Очеретува́тий степ.*

Очеретяний, -а, -е. Камышевый. Котл. Ен. V. 8. **Очеретяний басок.** См. **Басок.**

Очеретяник, -ка, м. Черть, живуцій въ тростникѣ.

Очеретянка, -ки, ж. Птица: *Silvia arundinacea*. Вх. Пч. II. 14.

Очеркнути, -ну, -неш, гл. = **Обчеркнути.** *Держи мак у правій руці, обсип себе і очеркни ним себе округи там, де станеш.* Чуб. I. 85.

Очеркнутися, -нуся, -нешся, гл. 1) = **Обчеркнутися.** Грин. I. 69. 2) Черкнуться, задѣть. *Як скочив я через тин, та й не очеркнувся.* Нп.

Очернити, -ню, -ниш, гл. = **Обчернити.**

Очерт, -ту, м. Кругъ. **Очертом, очертою.** Кругомъ, въ кружекѣ. *Очертом сідали, срібло й золото на три часті паювали. Дума. Очертами сідали, пили да гуляли.* Макс.

Очечко, -ка, с. Ум. отъ око. Мил. 185.

Очикнутися, -нуся, -нешся, гл. Очнуться. *Ластівочко-перепілочко, підлетіла під оконечко: очикнися, господинечко! Коровочки потелилися.* Мет. 341.

Очиншуватися, -шуюся, -ешся, гл. Поселиться на чьей либо землѣ на чиншевомъ правѣ. *Очиншувались — тепер день і ніч кленуть свій дурний розум.* О. 1862. IV. 105.

Очистити, -ся. См. **Очищати, -ся.**

Очійська, очійськ, с. мн. Ув. отъ очі. *Ті очійська чорні, ті бровища аж сині.* Левиц. I. 441.

Очиток, -тку, м. а также мн. **очитки.** Раст. *Sedum acre*. L. ЗЮЗО. I. 173, 136.

Очиці, очиць, с. Ум. отъ очі. Глазки. *Рання пташка зубці теревить, а пізня очиці жмуриць.* Ном. № 11309. *Орисі аж очиці блищать.* Св. Л. 40, 41.

Очищати, -щаю, -еш, сов. в. очистити, -щу, -стиш, гл. Вычищать, вычистить. *Очищаеш ти, водо явленная, новорожденного од позору.* Чуб. I. 132.

Очищатися, -щаюся, -ешся, сов. в. очиститися, -щуся, -стишся, гл. Очищатся, очиститься. *Жоден із прокажених не очистився.* Єв. Л. IV. 27.

Очищення, -ня, с. Очищення. Ном. Єв. Мр. I. 44.

Очі. См. **Око.**

Очікувати, -кую, -еш, гл. Поджидать, ожидать. *Пішов той, а решта сидимо, очікуємо.* Св. Л. 222. *Першого торгу не кидайсь, а другого не очікуй.* Ном. № 10520.

Очіпок, -пка, м. Головной уборъ замужней женщины — вродѣ чепчика. Чуб. V. 11. 424. КС. 1893. V. 283. *Знаю, що в Хіврі нема очіпка.* Ном. № 6538. Ум. **Очіпочок.** Мил. 195.

Очко, -ка, с. 1) Ум. отъ око. *Там то очка як терночок.* Чуб. V. 217. 2) Отверстіе въ ульѣ для пролета пчелъ. *Не стромляй палічки в очко, бо пчола вкусить.* Васильк. у. 3) Петля въ сѣти (Браун. 9) и вообще въ вязаньи. 4) Часть **начиння.** (См.). МУЕ. III. 18, 19. 5) Значекъ на картѣ. 6) Квадратъ на шахматной доскѣ. Канев. у. 7) Камешекъ въ перстнѣ. Мил. 6, 103. *Ой дав мені Іван перстінъ із трьома очками.* Грин. III. 70. 8) — **волове, риб'яче.** Птица *Sylvia nisoria*. Вх. Пч. II. 14. 9) мн. очки. Растеніе: Пастушья сумка, *Capsella bursa pastoris*. Мнж. 88. 10). **Очка жабині.** Растеніе: *Myosotis intermedia*. Вх. Пч. I. 11. См. **Вічко.** 11) **Очко' волове.** Раст. *Inula salicina*. Лв. 99.

Очкове, -вого, с. Подать съ улья.

Очковий, -а, -е. Очковый.

Очкувати, -кую, -еш, гл. Прививать щиткомъ, глазкомъ.

Очкур, -ра, м. 1) Шнурокъ, вдѣваемый въ штаны для ихъ поддержанія, гашникъ. Чуб. VII. 46. КС. 1893. V. 279. *Штани на йому без очкура й матні.* Стор. М. Пр. 169. 3

переляку очкур луснув. Ном. Били мене скільки влізло — очкур перервали. Чуб. 2) У мѣщань: презрительное названіє крестьянина. Міщанин узиває селянина — **очкур, чубрій**, а селянин міщанина — **салогуб**. О. 1862. VIII. 32.

Очкурнік, -ка, м. = **Очкурня**. Шух. I. 153.

Очкурня, -ні, ж. Верхній край шароваръ зашитый широкимъ рубцемъ такъ, что въ него втягивается очкур. Чуб. VII. 416. Драг. 68. *Штани... з очкурнею*. Грин. II. 289.

Очмана, -ни, об. Одурѣвшій, ошалѣвшій человекъ. *Куди ти, очмано, лізеш?* Ном. № 2799.

Очманіти, -нію, -єш, гл. Очумѣть. *Чи він очманів, чи що з ним діється*. Полт. у.

Очній, -я, -є. Глазной.

Очортіти, -тію, -єш, гл. Надоѣсть, опротивѣть. ЗОЮР. I. 164. *Уже мені очортіло красти, піду лучче хазайнувати*. Рудч. Ск. I. 192.

Очува́тися, -ваюся, -єшся, гл. Отзываться, чувствоваться. *За молодих літ нічого й не боліло, а на старість усе вчувається*. Васильк. у.

Очужілий, -а, -є. Сдѣлавшійся чужимъ. *Знайшов modus vivendi з очужілими земляками*. К. XII. 26.

Очужіти, -жію, -єш, гл. Сдѣлаться чужимъ.

Очуматися, -маюся, -єшся, гл. Прійти въ себя, очнутися. *Очумався вже в хаті*. Мир. ХРВ. 54.

Очунювати, -нюю, -єш, сов. в. очу́няти, -няю, -єш, гл. Приходить, прійти въ себя, оправиться, выздоровѣть. Г. Барв. 195. *Як поім я його (молока), то здається зараз і очуняю*. Рудч. Ск. I. 133. *Оце трохи очуняв, а то було так придавило, що трохи не вмер, — кобиляче молоко п'ю*. Верхнеднѣпр. у. *Сивилла трохи очуняла*. Котл. Ен. III. 15.

Очутися, -чуюся, -єшся, гл. = **Очутитися 1**. Вх. Зн. 45.

Очутити, -ся. См. **Очучати, -ся**.

Очутіти, -тію, -єш, гл. = **Очутитися 1**. *Він і стрепенеться од того слова її і мов очутіє, заговорить до неї*. МВ. (О. 1862. I. 97).

Очухатися, -хаюся, -єшся, гл. Обтереться, стереться. Вх. Лем. 443.

Очухрати, -раю, -єш, гл. = **Обчухрати**.

Очучати, -чаю, -єш, сов. в. очути́ти, -чучу, -тиш, гл. Приводить, привести въ чувство. *А бідна княнейка сім рази зімліла... баба не пильнує паню очучати*. Гол. I. 90. *Хворий лежить як мертвий, а стали терти, то й очутили його*.

Очуча́тися, -чаюся, -єшся, сов. в. очутитися, -чучуся, -тишся, гл. 1) Приходить, прійти въ чувство, очнутися. *Не знаю, що й робити, як оживити губи її побілілі, як її допомогти очутитись*. Г. Барв. 537. 2) Обнаруживаться, обнаружиться, проявляться, проявиться. *Я вже тоді взнав, як очутилось, де крадене*. Новомосковск. у. *Провалилась у ставок... так мабуть через місяць і очутилось: почали ноги крутити*. Пирят. у.

Ошада, -ди, ж. и Ошадина, -ни, ж. = **Ожелест**. Вх. Лем. 455.

Ошадіти, -дію, -єш, гл. О деревьяхъ: покрыться инеемъ, обмерзнуть. Желех. Вх. Лем. 455.

Ошалапутити, -пучу, -тиш, гл. Одурачить, обмануть. *У Харькові тебе швидко ошалапутять*. Волч. у.

Ошалемоніти, -нію, -єш, гл. = **Ошаліти**. *Ти ошалемоніла, чи що, що таке верзеш*. Лохвиц. у.

Ошалений, -а, -е. Ошалѣлый, шальной.

Ошаліти, -лію, -єш, гл. Ошалѣть. Чуб. I. 249. *Ой хиба б я ошаліла, щоб я тебе не любила?* Чуб. V. 378.

Ошанува́ння, -ня, с. Почтеніє. *Моє вшанування, ясновельможний грапе!* Рудч. Ск. II. 203.

Ошану́ти, -ну, -не́ш, гл. Охватить. *Такий нас ошанув страх, що не знаю.* Грин. Изъ усть 93.

Ошану́тися, -нуся, -не́шся, гл. Обмануться. *Чи добре що купив? — Ба, де там — ошанувся.* НВолын. у.

Ошанцювати, -цюю, -єш, гл. Обнести, укрѣпить окопами.

Ошанцюватися, -цююся, -єшся, гл. Окопаться, засѣсть.

Ошара, -ри, об. Оборвышь. Харьк. у.

Ошарпанець, -нця, м. Оборванець.

Ошарпати, -паю, -єш, гл. = Обшарпати.

Ошатний, -а, -е. Нарядный, хорошо одѣтый. *Дивіться, люде добрі, який я зодягний та ошатний.* Г. Барв. 346.

Ошатно, нар. Нарядно. *Хоч не ошатно, та здатно.* Ном. № 11251.

Ошахра́ти, -раю, -єш, гл. = Обшахрати. О. 1861. VI. 76. *Мислить все когось ошахрать.* О. 1861. VI. 75.

Ошахрува́ти, -рую, -єш, гл. = Ошахрати.

Ошварь, -рю, м. = Обаполокъ. Желех.

Ошелест, -сту, м. = Ожелест. Вх. Уг. 256.

Ошемо́ніти, -нію, -єш, гл. Лишиться сознання. *Мене як ударили, то я ошемонів.* Екатериносл.

Ошепу́лити, -лю, -лиш, гл. Оглушить ударомъ. *Та він його дрюком як ошепулив — то довгенько таки попрослухав чмелів.* Київ. у.

Ошешелитися, -люся, -лишся, гл. Оборваться и упасть съ высоты. Лохвиц. у.

Ошиба́ти, -баю, -єш, гл. Страх ошибає (кого). Дѣлається страшно (кому). О. 1862. VII. 40. *Страх мене ошибав, про таке думаючи.* Г. Барв. 298.

Ошийник, -ка, м. Подзатыльникъ. *За кожним ступнем брав по парі ошийників, а тамті два, що вели, дали ще по одному, що аж носом заповор у сінці.* Св. Л. 298.

Ошийок, -йка, м. 1) Шея сверху. Под. г. 2) Узкая часть мѣшка въ рыболовномъ сакѣ. Шух. I. 224.

Оши́мок, -мка, м. Кусокъ хлѣба. *Наламала ошимків.* Лохвиц. у.

Ошкульно, нар. Обидно? *Послали мене сир продавать, то я мисочку по 2 копійки й оддаю. Далі думаю: ошкульно буде по дві, та й стала по 3 коп. продавать.* Лохвиц. у.

Ошмаліти, -лю, -лиш, гл. = Обшмалити. Котл. Ен. III. 56.

Ошмарувати, -рюю, -єш, гл. = Обшмарувати.

Ошморгати. См. Ошморгувати.

Ошморгнути. См. Ошморгувати.

Ошморгувати, -гую, -єш, сов. в. ошморга́ти, -гаю, -єш, одн. в. ошморгну́ти, -гну́, -не́ш, гл. = Обшморгувати, обшморгати, обшморгнути.

Ошмульга́ти, -гаю, -єш, гл. = Обшморгати. *Так він (мотузок) обшмульгав його молоде, ніжне тіло.* Левиц. Пов. 236.

Ошпарити. См. **Ошпарювати.**

Ошпарювати, -рюю, -єш, сов. в. **ошпарити, -рю, -риш,** гл. = **Обшпарювати, обшпарити.**

Ошпéтити, -чу, -тиш, гл. **Обезобразить.**

Ошуканець, -нця, м. **Обманщикъ.**

Ошукáння, -ня, ошуканство, -ва, с. **Обманъ, мошенничество.** *Не знала вона бідна, що то воля була не милосердної цариці, а ошуканство дряпіжних єзуїтів.* Стор. МПр. 71.

Ошукати, -ся. См. **Ошукувати, -ся.**

Ошукач, -ча, м. = **Ошуканець.**

Ошукувати, -кую, -єш, сов. в. **ошукáти, -каю, -єш,** гл. **Обманывать, обмануть.** Чуб. I. 170. *Не йми віри запорожцям — вони тебе у очевидьки ошукують* К. ЧР. 301. *Чи він продає, чи він купує, то все не на користь собі, усяке його ошукає, аби хто схотів.* МВ. II. 21.

Ошукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **ошукатися, -каюся, -єшся,** гл. **Обманываться, обмануться.** Грин. III. 161. *Хоч і ошуканюся, та там, де всі люде.* Ном. № 10774.

Ошурка, -ки, ж. **Металлическіе опилки.**

Ошуста, -ти, м. **Обманщикъ, плуць.**

Ощада, -ди, ж. 1) **Бережливость.** 2) **Пощада.** К. ПС. 61.

Ощадний, -а, -е. **Бережливый, экономный.**

Ощадність, -ности, ж. **Бережливость.**

Ощадно, нар. **Бережливо, экономно.**

Ощадок, -дку, м. **Остатокъ, остальное.** *Обрубав скільки, ще ощадок добрий.* Мирг. у. До ощадну. До тла, окончательно.

Ощадити. См. **Ощажати.**

Ощажáти, -жаю, -єш, сов. в. **ощадити, -джу', -диш,** гл. 1) **Беречь, сберегать, сберечь.** *Хліб на Петрівку ощажай.* Ном. № 464. 2) **Щадить, пощадить, жалѣть.** *Царь Наливай не ощадить і брата.* К. ЦН. 238. *Мені оце казав кум, що у його якийсь біс випас ячмінь: не ощажаяють один одного й ваші барвінчане.* Лобод.

Ощени́тися, -ню́ся, -ни́шся, гл. **О собакахъ: оцени́ться.**

Ощеп, -пу, м. **Срубъ.** *Роблять хату або в ощеп, або в шули.*

Ощепина, -ни, ж. **Въ выведенной деревянной постройкѣ каждое изъ четырехъ бревень, положенныхъ сверхъ стѣнь и связанныхъ въ углахъ; на ощепинахъ утверждаются потолокъ и крыша.** Чуб. VII. 378.

Ощепи́ти, -плю', -пиш, гл. — **хату.** **Положить ощепини.** Рк. Левиц.

Ощіп, ощепу, м. = **Ощепини.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Ощіпок, -пка, м. **Плоскій прѣсный хлѣбъ.** (Угор.). Вх. Зн. 45.

Ою́н, -на', м. **Вьюнь.** *Вертиться як оюн в ополонці.* Ном. № 3124.

П.

- Пабородки, -ків, м. мн.** 1) У стариковъ: складки отвисшей кожи подъ подбородкомъ. 2) Монисты у индюка на шеѣ.
- Пава, -ви, ж.** 1) Пава, самка павлина, Раво. *Похожає як пава.* Ном. № 2483. 2) Перья павлина. *Люде у файних кресаних з павами.* Гн. П. 72. Ум. **Павонька, павочка.**
- Павидло, -ла, с.** Родъ густого варенья изъ растертыхъ ягодъ или яблोकъ.
- Павиний, -а, -е.** Павлиній. *Тоді я, мати, прийду до вас, як павине пір'я на спід потоне.* Чуб. V. 881.
- Павич, -ча, м.** 1) Павлинь-самецъ. *Ручку з ручкою зчепивши, мов павич і пава, йшли із церкви молодії, роду честь і слава.* Мкр. Н. 2) мн. Родъ вышивки на женской сорочкѣ. Чуб. VII. 427.
- Павичевий, -а, -е.** Относящійся къ павлину.
- Павичка, -ки, ж.** Самка павлина. См. **Пава.** *Впрягла в гринджолята павичку.* Котл. Ен.
- Павідь, -воді, ж.** Половодье. Левч. 137.
- Павіко, -ка, с.** Вѣко глаза. Вх. Лем. 445.
- Павічайка, -ки, ж.** = **Павіко.** Вх. Уг. 257.
- Павкати, -вчу, -чеш, гл.** О перепелѣ: кричать. Вх. Лем. 446. См. **Підпідьомкати.**
- Павлик, -ка, м.** 1) Улитка садовая. Helix. *Павлику-равлику, вистав ріжки на чотири стежки.* 2) Кружка глиняная. Лохв. у. 3) Обувь изъ цѣльнаго куска кожи (б. ч. свиной), загнутаго въ видѣ башмака или туфли. Вас. 162.
- Павовий, -а, -е.** Павлиній. *Із столика бере да вінок плете, швовий вінок, чистий барвінок.* Чуб. III. 302.
- Паволоч, -чі, ж.** = **Волока 1.** *Найшов він постолы золоті і срібні паволоці.* Чуб. II. 97. Ум. **Паволоченька.**
- Павонька, -ки, ж.** Ум. отъ **пава.**
- Паворожка, -ки, ж.** Насѣк. Coccinella, божья коровка. Вх. Лем. 445. См. **Сонечко.**
- Павороз, -за, м.** У вьющихся растений: прицѣпа. Угор.
- Павочка, -ки, ж.** Ум. отъ **пава.**
- Павприця, -ці, ж.** Желѣзная пластинка съ четырехугольнымъ отверстиемъ по срединѣ; она вставляется въ нижнюю часть верхняго мельничнаго жернова; въ отверстие входитъ конецъ веретена шестерни. Черниг. у.
- Павук, -ка, м.** 1) Наука, Arachnea. — **волоський.** Тарантуль. Вх. Пч. I. 7, 16. 2) = **Павич.** Черниг. у. 3) — **летючий.** Бабочка мертвая голова. Драг. 12. Ум. **Павучок.**
- Павуковий, -а, -е.** Пауковий.
- Павун, -на, м.** 1) = **Павич.** Вх. Зн. 46. 2) Павлиное перо. Шух. I. 128.
- Павур, -ра, м.** = **Павич.** Вх. Лем. 446.
- Павуриця, -ці, ж.** = **Павичка.** Вх. Лем. 446.
- Павурка, -ки, ж.** = **Павуриця** = **Павичка.** Вх. Лем. 446.
- Павутина, -ни, ж.** Паутина. Чуб. V. 819.
- Павутиння, -ня, с. соб.** = **Паутина.** *На бабине літо павутиння літа.*
- Павутиця, -ці, ж.** Раст. Convolvulus arvensis. Вх. Пч. I. 9.
- Павучина, -ни, ж.** = **Павутина.** Гн. I. 99.
- Павучок, -чка, м.** 1) Ум. отъ **павук.** 2) мн. Раст. Nigella damascena. Вх. Пч. II. 33.

Пав'яний, -а, -е = Павовий. Гол. Од. 73. *Звіяли вінець, вінець пав'яний, звіяли його в тихий Дунаєць.* Чуб. III. 302.

Пагілля, -ля, с. Тоненькія вѣточки.

Пагін, -гону, м. Побѣгъ, ростокъ, отпрыскъ. Ум. **Пагонець, пагінчик.** *Од доброго коріня добрий і пагонець одійде.* Ном.

Пагністки, мн. Родъ растенія. КС. 1893. VII. 80.

Пагність, -ностя, м. Ноготь. О. 1861. XI. Св. 62. *Добра ні на пагність.* Св. Л. 281.

Паговіння, -ня, с. = Пагоння.

Пагонєць, -нця, м. Ум. отъ пагін.

Пагоння, -ня, с. Соб. отъ пагін.

Пагорок, -рку, м. Пригорокъ. *Стоїть панна на пагурку в червонім каптурку.* Ном. № 163, стр. 295.

Пагуба, -би, ж. 1) Пагуба, гибель. *Од пагуби тебе хранить, щедротами вінчає.* К. Псал. 232. 2) Губитель. *Клякай, сповідайся ти, пагубо! — каже священник (розбійникові).* Гн. II. 143.

Пад, паду, м. 1) Низкое мѣсто? *Закувала зозулина в саду на паду.* Мил. 137. 2) мн. Террасы Херс. г.

Падалець, -льця, м. = Веретільник, Anguis fragilis. Вх. Пч. I. 16.

Падалиця, -ці, ж. 1) Осыпавшієся плоды, высыпавшееся зерно. 2) Растеніє, выросшее изъ падалиці 1. 3) Родъ ужа? гадюка? Чуб. I. 65.

Падалишний, -а, -е, падалишний, -я, -є. 1) Выросшій изъ высыпавшагося зерна или сѣмени. *Падалишне жито.* 2) Незаконнорожденный. *Андрій з падалишних.* Харьк. г.

Падальник, -ка, м. = Падалець. Вх. Пч. II. 16.

Падалюк, -ка, м. = Падалець. Вх. Пч. II. 16.

Падання, -ня, с. Паданіє; паденіє. *Падання і вставання.* Єв. Л. II. 34.

Падати, -даю, -еш, гл. 1) Падать. 2) Опадать; выпадать. *Казав еси, листоньку, що не будеш падати.* Лукаш. *Падають у скотини зуби.* Грин. I. 16. 3) О перьяхъ, о шерсти: падать, линять. 4) О скотѣ: падать, дохнуть отъ заразы. *Як став у нас скот падать, дак нехай Бог милує, як здорово падав.* Грин. I. 98. 5) Ухаживать. *А коло дитини так і пада, ніби мати.* Шевч. 6) **Ні сіло, ні пало.** Ни съ того, ни съ сего. *Ні сіло, ні пало, дай, бабо, сала.* Ном.

Падатися, -даюся, -ешся, гл. = Падати 5. *Дуже любила надатися коло нас.* Сим. 231.

Падатоньки, гл. Ум. отъ падати. *Ой ти казав, кленовий листоньку, що не будеш падатоньки.* Нп.

Падворок, -рку, м. Усадьба въ предмѣстьѣ города. Ворон. г.

Падіволос, -са, м. Раст. а) Equisetum arvense. Шух. I. 20. б) Equisetum silvaticum. Шух. I. 21.

Па́дина, -ни, ж. Падь, небольшая круглая долина.

Падистий, -а, -е.? Падиста річка.

Падічій, -чія, м. Водопадъ. Мнж. 188.

Падіж, -жа, м. Падежъ. *Падіж на овечок.* Харьк. у.

Паділ, -долу, м. Долина, юдоль.

Падкати(-ся), -каю(-ся), -еш(-ся), гл.хлопотать, ухаживать, заботиться, печься о комъ изъ любви къ нему. *Мати падкає за дочкою.* Рк. Левиц. *Падкається хазяїн коло*

коней, бо любе коні. Рк. Левиц. Чого се ви, Катре, так падкається без спочинку? МВ. (6. 1862. III. 62).

Падковитий, -а, -е. Усердний, ревностный. Падковитий до худоби, до хазяйства. Рк. Левиц.

Падкува́ти, -кую, -єш, гл. 1) = Падкати. Падкує коло хазяйства. Рк. Левиц. 2) Жаловаться, горевать. Приходить циган, як возьме падкувати: що ж пан мені скаже? що ти мені наробив? Гн. I. 103.

Падкуватися, -куюся, -єшся, гл. — за ким. Заботиться о комь. Дід падкується за унуком. Рк. Левиц.

Падло, -ла, с. 1) Падаль. 2) Бранное слово.

Падлюка, -ки, ж. 1) Ув. оть падло. 2) м. Подлецъ. А який він чоловік? — Ат, падлюки шматок. Змієв. у.

Падлючний, -а, -е. Подлый, испорченный. От падлючні діти: понехтували хлоп'я, — як побили! Змієв. у.

Падолист, -ту и -та, м. = Листопад 2.

Падонько, -ка, м. Судьба (несчастная). Желех.

Падчереня́, -ня́ти, с. Ребенокъ падчерица. Щоб мені молодій конопель не брать і білих ручок не драть на чужій діти, на падчеренята. Чуб. III. 192.

Падчерка, падчірка, -ки, ж. Падчерица. Да не жаль мені теї падчерки. Чуб. III. 486.

Падь, -ді, ж. 1) = Пади́на. 2) Падежъ скота. Черк. у. 3) Медвяная роса, причиняющая болѣзнь колосевъ. Балт. у. Падь пала (шкочлива на хліб роса). Ном. №585. 4) На мене падь пала. На меня стихъ нашель. У всіх дружечок плетена коса, а на мене така падь пала, що я свою косу розчесала. Лукаш. 167.

Пажера, -ри, об. Обжора. Як добрий, то дасть і другому тієї калити, а як такий лукавий та пажера, то і сам ззість, нікому не дасть. Уман. у.

Пажерливий, -а, -е. Обжорливый. Коні, сказано, худобина пажерлива. О. 1861. X. 52.

Пажила, -ли, ж. ? Вишептати (уроки)... од жил... од пажил... Мнж. 152. Прибудь же і моїй корові... в жили і в пажили. Грин. II. 31.

Паз, -зу, м. Пазъ. Мнж. 138.

Пазати, -заю, -єш, гл. — коло кого. Возиться съ чѣмь, кѣмь, хлопотать, заботиться о чемь, комь, досматривать что, беречь. Чоловік і батько лежать хворі, а ти все коло їх пазаєш. Волч. у.

Паздеристий, -а, -е. Растрескавшийся; щекастый. Вх. Лем. 446.

Паздерити, -рю, -риш, гл. 1) Очищать оть кострики. Вх. Зн. 46. Фр. Пр. 178. 2) Разбивать въ щенки, разрывать въ клочки. Вх. Лем. 446.

Паздерник, -ка, м. Октябрь.

Паздір, -ра, м. Содранное лыко или кострика.

Паздір'я, -р'я, с. Кострика. Вх. Зн. 46. Прядівце чесала... паздір'я відпадає. МУЕ. III. 51.

Пазина́ти, -на́ю, -єш, гл. = Пазити. Вх. Зн. 46.

Пазити, -зю, -зиш, гл. = Пазати. Пазь своє! Шух. I. 32.

Пазові́тий, -а, -е. Заботливый, хлопотливый, старательный. До всього прикидлива і пазовита така. Г. Барв. 526.

Пазілки, пазолки, -ків, м. мн. Зола, выбрасываемая послѣ бучення. Мирг. у. *Василева шати саме пазолки з хати виносила та й дивиться, де б той попіл викинути*. Г. Барв. 382.

Пазоліна, -ни, ж. = **Печина**. Вх. Лем. 446.

Пазолки. См. **Пазілки**.

Пазорь, па́зурь, -ря, ж. 1) Коготь. *Кіт думав, що то миш, — як ухопиться за хвіст пазурями*. Рудч. Ск. I. 23. 2) Ноготь. Гн. I. 79.

Пазуха, -хи, ж. 1) Пазуха. *Не грій гадюку в пазусі, бо вкусить*. Посл. А воно, як янголятко, нічого не знає, маленькими ручицями пазухи шукає. Шевч. 74. 2) См.

Гельгів, сокира. Шух. I. 175, 176. 3) На большой лодкѣ, называемой **дуб** — помѣщеніе для пассажировъ и груза. Вас. 151. Ум. **Пазушка**. *Нарвали повнісінькі пазушки огірків*. Левиц.

Пазушіна, -ни, ж. 1) Удареніе на 1-мъ слогѣ. Разрѣзь пазушный въ сорочкѣ. Гол. Од. 43. 2) Удареніе на 3-мъ слогѣ = **Пазуха 1**. *Заложи ручину за пазушину, одірви од серденька злюю гадину*. Чуб. V. 420.

Па́зушпя, -шя, с. Пазуха, мѣсто за пазухой. *Буде й голому поза пазушню*. Ном. № 7664.

Пай, паю, м. 1) Пай, доля, часть. *Вилітайте, сірі птахи, на базарь до паю*. Шевч. 2) *Счастье, удача. Куди не кидать, так ні: нема паю*. Лебед. у. Ум. **Пайок**. Котл. Ен. V. 47.

Пайда, -ди, ж. 1) Приношеніе, благодарность. *А попові у піст, саме, значить, пайда йшла*. Харьк. г. 2) Удача. *Як нема пайди, то и з хати не йди*. Волч. у.

Пайдіти, -дить, гл. безл. Везти, удаваться. Ном. № 375. *Такому господареві пайдитиме у господарстві*. Ном. № 13414. *Жому не пайдить на коні, а на воли пайдить найбільш*. Київ. у.

Пайка, -ки, ж. Паекъ, часть. *Я ті шкури не зіпсую, свою пайку відбатую*. Чуб. V. 1173. *Як зароде Бог гліба, то й ваша пайка буде, хоч і не орали-сте*. Каменец. у.

Пайматка, -ки, ж. = **Пані-матка**.

Пайматуся, -сі, ж. Ласк. отъ **пайматка**. *Такої б ради, пай матусю, ми і згадати не могли*. Котл. Ен. II. 29.

Пайматчин, -на, -не = **Паніматчин**. *В пайматчину одігся бронь*. Котл. Ен. VI. 74.

Пайок, -йка, м. Ум. отъ **пай**.

Пайстра, -ри, ж. = **Вибійка**. КС. 1893. XII. 447.

Пайстровий, -а, -е = **Вибійчаний**. *Штани пайстрові*. О. 1861. X. 30.

Пак. Частица, вставляемая въ рѣчь въ значеніи отчасти подобномъ русскому «бишь». *Як пак його звать? А де ж Ганна, Катерино? Я пак і байдуже*. Шевч. 117. *Я пак і забув те зробити, що ви мені казали*. Кобел. у. *Оттак пак! Іще що вигадай!* Ком. II. 3.

Пакати, -каю, -еш, гл. Курить. *Пакає люльку*. Вх. Зн. 46.

Пакелат, -та, м. Родъ головного женскаго убора. *Дали ми тя (молоду), дали в той перлової парті, тепер тя найдеме в білім пакелаті*. Угор. Гол. IV. 441.

Пакіл, -кола, м. Кольшекъ, коль. Вас. 147. *Пакіл щось у житі забило, як орало чи що, — так я оце й косу зломив*. Кобел. у.

Пакілля, -ля, с. соб. Колья. *Німота поморилась після дороги, поприпиняла до пакілля коней і лягла спать*. Драг. 422.

Пакінь, -коня, м. Плохой конь, кляча (въ сказкѣ). Рудч. Ск. II. 16.

Пакісливий, -а, -е. Пакостный. НВолын. у.

Пакісний, -а, -е = Пакісливий.

Пакість, -кости, ж. Пакость. Алв. 24. *Чорте, де йдеш? — Болота палити. — Не буде горіти! — Добре мені пакість зробити.* Ном. № 3120.

Паклен, -ну, м. Раст. *Asarum campestre* L. ЗЮЗО. I. 109.

Паклу́н, -на, м. Раст. *Teucrium polium* L. ЗЮЗО. I. 138.

Пакнути, -ну, -неш, гл. одн. в. отъ пакати. *Тільки раз собі пакнув (дюльки).* Рудан. I. 79.

Пакоси, -сів, м. мн. ? *Стара за білі пакоси вхопилась.* К. МБ. III. 260.

Пакосний, -а, -е = Пакісний.

Пакосник, -ка, м. Пакостникъ. К. ЧР. 245.

Пакта, -тів, мн. Договір, условіє. *Їздили козаки дякувати Богу за свою велику побіду над ляхами та за вимушені в ляхів пакта.* К. Кр. 12.

Пакува́ти, -кую, -еш, гл. Укладувать, упаковувать.

Пакуватися, -куюся, -ешся, гл. Укладуваться, упаковуваться.

Пакунок, -нку, м. 1) Тюкъ. 2) Дорожнья вещи, дорожнє узлы и пр. *Ціла низка жидів проважала нас через річку, силоміць переносячи наші пакунки.* Г. Барв. 28.

Пакут, -та, м. Пучекъ, связка. Мнж. 188.

Паламаренко, -ка, м. Сынъ пономаря.

Паламарів, -ре́ва, -ве. Приналежачій пономарю.

Паламарівна, -ни, ж. Дочъ пономаря.

Паламарка, -ки, ж. Жена пономаря. *Скажу Гальці й титарівні, скажу й паламарці.* Чуб. III. 179.

Паламарня, -ні, ж. Особое отдѣленіє, помѣщеніє для пономаря.

Паламарський, -а, -е. Пономарскій.

Паламарчин, -на, -не. Приналежачій женѣ пономаря. *Дивлюсь на племінників паламарчиних.* О. 1862. V. 53.

Паламарчук, -ка, м. Молодой пономарь. Св. Л. 37.

Паламарь, -ря, м. Пономарь.

Паламарювати, -рюю, -еш, гл. Быть пономаремъ. Ном. № 9694. Сим. 174.

Паланка, -ки, ж. 1) Небольшое укрѣпленіє, обнесенное частоколомъ. Рудч. ЧП. 252.

Пот. III. 15. 2) У запорожцевъ: полковое укрѣпленіє, мѣсто перебуванія полковника съ другими должностными лицами полка, а также и округъ полковой. Рудч. ЧП.

252. *Ходімо у паланку до військового судді, — нехай він нас розсудить.* Стор. I. 32. 3) Печь въ косарскомъ таборѣ.

Пала́ння, -ня, с. Пыланіє. *На вдержу в серці полум'я-палання.* К. МБ. XI. 146.

Палата, -ти, ж. Палата, дворець, барскій домъ. *Нащо батько, мати, високі палати, коли нема серця з серцем розмовлять.* Шевч.

Пала́ти, -лаю, -еш, гл. 1) Пылатъ. *Круг неї полум'я палало.* Котл. Ен. I. 38. *Восковая свічка цілу ніч палала.* Грин. III. 690. *Лютим огнем, яростію палають без міри.* Чуб. V. 448. 2)

Пылатъ, страстно рваться. *Він палає продати воли, а тут купця нема.* Волч. у. 3)

Очищать ошелушенное зерно (проса, ячменя, гречи) отъ шелухи или зерна подсолнечника отъ пустыхъ и пр. встряхивая ихъ особымъ образомъ въ корытцѣ, отчего легкія части отдѣляются въ верхній слой и отлетаютъ. Черниг. у. См.

Опалати.

Палахкотіти, -чу́, -тиш, гл. 1) Горѣть, вспыхивая. *Свічка палахкотить*. НВолын. у. 2) Пышать, обдавать жаромъ, пылать. *Дитина така гаряча, так і палахкотить від неї*. НВолын. у. *Най погляну на ті личка, що палахкотять*. Рудан. I. 19.

Палахну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Вспыхнуть. *Іван палахнув наче та поломінъ*. Федьк. Віхтем піднялося полум'я вгору, — палахнуло на всю хату. Мир. Пов. I. 115.

Палац, -цу, м. Дворецъ. Чуб. II. 57. *Прийшла туди, у палац царський*. Рудч. Ск. II. 50.

Палаш, -ша, м. Палашъ. О. 1862. X. 2. *В правій руці, палаш держе*. Гол. I. 99. *Палашем посік того змія*. Чуб. II. 179.

Палга, -ги, ж. Плита. Угор.

Палговатий, -а, -е. Слоистый, плитообразный. Угор.

Палений, -а, -е. 1) Жженный, горѣлый, сожженный. *Через тиждень і не пізнаєш паленого степу, — як рута зеленіє*. Греб. 401. 2) Вспыльчивый; гнѣвный. *Запримітивши, що Грицько палений, мерці висунула борщ з печі і постановила коло його*. Мир. Пов. I. 160.

Паленина, -ни, ж. Выжженное мѣсто.

Палени́ця, -ці, ж. 1) = **Паленина**. Вх. Лем. 446. 2) Печеная прѣсная лепешка. Фр. Пр. 137.

Паленка, -ки, ж. Водка. Галиц. *Жеби м'я не біяв, паленку не піяв*. Гол. II. 222. Ум. **Паленочка**.

Палення, -ня, с. 1) Сожиганіє. 2) Выжиганіє, обжиганіє. Шух. I. 261.

Паленчарня, -ні, ж. Винокурня. Желех.

Паленя́, -ня́ти, с. = **Паляничка**. Вх. Зн. 46. Родъ овсянаго хлѣба. *У ступні стовче вовес, місит паленя і їст*. Гн. I. 7. См. **Палянка 2**.

Палети́ця, -ці, ж. Палица, палка. *А я собі на думці: ой коли б він палетицею не вдарив*. Конотоп. у. *Не витече в його розуму таку палетицю зробити*. Конотоп. у.

Палець, -льця, м. 1) Палець. *Ламай собі білі руки, та не зломи пальця*. Чуб. V. 265. 2) Зубецъ на зубчатомъ колесѣ, кулакъ въ колесѣ. Мик. 481. Ум. **Пальчик, пальчикок**. *Ой кивали молодиці пальчиком на мене*. Чуб. V. 652. **На пальчиках**. *На цыпочкахъ. Ой вийшла вельможна на пальчиках тихо*. Чуб. V. 1071.

Палечний, -а, -е. О колесѣ: зубчатый или съ кулаками. Мик. 481. *Палешне колесо*. Міус. окр. Черниг. у.

Паливо, -ва, с. Топливо. О. 1861. X. 57. *Нема палива, хоч замерзай у хаті*. Подольск. г.

Паливода, -ди, м. Сорвиголова. *Ти знаєш, він який суцїга, паливода, і горлоріз*. Котл. Ен. I. 8.

Пали́га, -ги, ж. 1) Большая палка. Вх. Зн. 47. 2) Крыша въ шахтномъ ходѣ. Вх. Зн. 46.

Пали́копа, -пи, м. День св. Пантелеймона (27 іюля). Маркев. 17.

Палимо́н, -на, м. Большая палка. Мнж. 188. *Гляди лишень, гадючий сину, щоб я тобі часом палимона не дав*. Староб. у.

Палисвіт, -та, м. = **Паливода**. Левч. 153.

Палити, -лю, -лиш, гл. 1) Жечь, сожигать. *Солому палять і зілля варять*. Чуб. V. 431. 2) Топить. *Ой пали, мили, кам'яніі груби*. Чуб. V. 737. 3) Обжигать (кирпичъ, глиняную посуду, известь). 4) Курить. *Люлечки палити*. Грин. III. 652. 5) Палить, стрѣлять. *Як узяв джура та узяв малий з пистолів палити*. Мет. 401.

Палі́тися, -лю́ся, -лишся, гл. 1) Жечься. 2) Горѣть. *У грубі вже палиться*.

Пали́хвіст, -хвоста, м. Пт. = **Горихвіст**. Вх. Пч. II. 12.

Палиця, -ці, ж. Палица, палка. Шух. I. 129. *Таке корячкувате (дерево), що й на палицю не вибереш.* Рудч. Ск. II. 7. Ум. **Палічка.**

Палій, -лія, м. 1) Поджигатель. *Він палій, бо підпалив жида.* Екатеринос. у. 2) = **Паликопа.** ХС. I. 77.

Палійка, -ки, ж. Поджигательница. Желех.

Палінка, -ки, ж. = **Паленка.** Вх. Уг. 257. *Руки, ноги гріти, палінки ся напиту.* Гол. Ум. **Паліночка.**

Паління, -ня, с. Сжиганіє. Гн. II. 219.

Паліночка, -ки, ж. Ум. отъ **палінка.**

Палінчарня, -ні, ж. Винокурня. Вх. Уг. 257.

Паліпля, -лі, ж. Горящая солома, уголья. Угор.

Паліток, -тку, м. Хорошее, благоприятное урожаю лѣто. *І гречки родять під паліток.*

Палітра, -ри, ж. Палитра. Кв. I. 127.

Палічка, -ки, ж. Ум. отъ **палиця.**

Паліччя, -чя, с. соб. Палки. Мнж. 169.

Палія, -лії, ж.? *У городі шевлія, а на шевлії палія, а на палії ластівка звила собі гніздечко.* Грин. III. 534.

Палка, -ки, ж. 1) Палка. *Варувався кия, та палкою дістав.* Ном. № 3967. 2) Шишка (на болотныхъ растеніяхъ). 3) Стебель безъ колоса. Ум. **Палочка.**

Палкій, -а, -е. 1) Горючій, удобосгораемый. *Березові дрова дуже палкі.* 2) Вспыльчивый, горячій. *Палкій був чоловік наш піп, але й правда була.* Каменец. у. 3) Пылкій. *До роботи палка.* Г. Барв. 424. Ум. **Палке́нький, палкесенький.**

Палко, нар. 1) Горюче, жарко. *Дрова горять палко.* 2) Вспыльчиво. 3) Пылко.

Палочник, -ка, м. Раст. *Typha angustifolia* L. ЗЮЗО. I. 140.

Палуб, -ба, м. = **Палуба 1 — 3.** Ум. **Палубе́ць.**

Палуба, -би, ж. 1) Повозочная крыша, повозка съ верхомъ. 2) Крыша улья. Подольск. г. 3) Крытый столикъ на базарѣ для продажи товаровъ. 4) Дуплистый пенъ. Вх. Лем. 446. 5) Пустота, впадина. Вх. Лем. 446. Ум. **Палубна.**

Палубе́ць, -бця, м. Ум. отъ **палуб.**

Палубчастий, -а, -е. О возѣ: крытый. *Віз критий, палубчастий.* МВ. II. 198.

Палука, -ки, ж. = **Лука.** *Викосили всі палуки.* Гол. IV. 208.

Палустень, -стня, м. Краюха. *Хліба палустень як іззім, дак і ні гадки на цілий день.*

Паль, -лю, м. См. **Сапіна.** Шух. I. 176.

Палькува́ти, -кую, -ещ, гл. Обозначать колышками. Вх. Зн. 46.

Пальма, -ми, ж. Раст. Пальма. Морд. Оп. 63. *Не буде він, мов пальма, зеленіти.* К. Іов. 34.

Пальмовий, -а, -е. Пальмовый. *Під пальмовим деревом.* Левиц. *Побрали віття пальмове.* Єв. I. XII. 13.

Пальовиско, -ка, с. = **Паливо.** Вх. Зн. 46.

Пальок, -лька, м. 1) = **Палець 2.** Шух. I. 103. 2) См. **Деркач.** Шух. I. 166.

Пальонка, -ки, ж. = **Паленка.** *Пальонки кубком підкрився.* Котл. Ен. V. 50.

Пальча́к, -ка, м. Шестикъ. Вх. Зн. 46.

Пальча́тка, -ки, ж. Перчатка. *Де се ти найшов такі пальчатки?* Сумск. у. (Испорченное русское: перчатка?).

Пальченя́, -ня́ти, с. Пальчикъ. *Взявши за ручку, цілувала малі пальченята.* Мир. Пов. II. 86.

Пальчик, -ка, м. 1) Ув. отъ палець. 2) *мн.* Въ орнаментъ при раскрашиваніи посуды или печей: три короткія лінії рядомъ. Вас. 184. Kolb. I. 156. 3) *мн.* Раст. *Geranium sylvaticum.* Вх. Пч. I. 10.

Палюга, -ги, ж. Ув. отъ палка. *Ой не бий мене, мати, товстою палюгою.* Нп. *Спороли батогоми, а, за вислугу пилюгами.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 85).

Палюх, -ха, м. 1) Палець. Ном. № 9266. 2) Большой палець. Вх. Пч. I. 14. 3) Столбъ. См. **Струнка.** Шух. I. 192, 194. 4) Ключекъ пакли, оческа, который сжигаютъ при гаданьѣ наканунѣ дня св. Андрея (29 ноября). Вх. Зн. 46.

Палючий, -а, -е. Жгучій. *Палюча горілка.* НВолын. у. *Уже на коневі і хвіст обгорів, такий то палючий той змії.* Рудч. Ск. II. 118. *Терпіти... од літньої спеки палючої.*

Паля, -ді, ж. 1) Свая. Ном. № 1232. *Поженуть чоловіка п'ятнадцять палі бить.* ЗОЮР. I. 75. *Посеред ставу вбито чотири палі товстеньких.* Кв. II. 85. **Палю забивати.** Крімъ прямого значенія: сильно выпивать, напиваться пьянымъ. *Не за кожним разом таку палю забивали, хоча й на сухо ніхто не виїздає.* Св. Л. 60. 2) Коль. **На палю вбивати.** Сажать на коль. 3) Дѣтск. **Палка.** 4) Ударъ линейкой по рукѣ. **Палі дати.** Ударить линейкой по ладони.

Паля́, -ля́ти, с. = **Паленя.** Ум. **Палятко.** Вх. Лем. 446.

Паляни́ця, -ці, ж. Родъ булки, хлѣбъ изъ пшеничной муки, или изъ пшеничной, смѣшанной съ другою. Чуб. VII. 444. *Паляниця — хлібові сестриця.* Ном. № 12335. *Живе собі з молодичею та їсть книші з паляницею.* Рудч. Ск. I. 4. Ум. **Паляничка.**

Паляни́чити, -чу, -чиш, гл. Печь **паляниці?** Встрѣчено въ слѣд. пословицѣ: *Так вже його піч спекла, так його паляничить.* Ном. № 2131.

Паляничка, -ки, ж. Ум. отъ **паляниця.**

Паляни́шниця, -ці, ж. Женщина, пекущая и продающая **паляниці.** *Піднялись на місто йти бублейниці, палянишниці.* Кв. I. 132. *Рішив стати під церквою біля бублейниць, палянишниць і крамарів з медяниками.* О. 1862. IX. 64.

Палянка, -ки, ж. 1) = **Паленка.** 2) Маленькая лепешка изъ овсяной муки. Вх. Лем. 446. См. **Паленя.**

Паляр, -ра, м. Винокуръ. Вх. Лем. 446.

Палярня, -ні, ж. Винокурня. Вх. Лем. 446.

Памеги, -гів, м. Облака. Волын. г.

Памнята́ти, -таю, -ещ, гл. = **Пам'ятати.**

Памняту́щий, -а, -е = **Пам'яту́щий.** *Бог памніту́щий.* Фр. Пр. 70.

Памолодок, -дка, м. = **Памолодь 1.** Вх. Зн. 46.

Памолодь, -ді, ж. 1) Молодые побѣги. НВолын. у. 2) Молодое поколѣніе. *Твій рід і плід розмножитьься на світі і памолодь кругом тебе ростиме.* К. Іов. 13.

Памолоток, -тку, м. Цвѣтная метелка, цвѣторастеніе въ видѣ метелки, *panicula.*

Паморозь, -зі, м. Иней. *Хати, вже помазані й побіляні, сяли під памороззю на сонці.* Г. Барв. 122.

Паморока, -ки, ж. 1) Туманъ. *Паморока упала.* Вх. Зн. 46. 2) **Памороки забити** = **Запаморочити.** Г. Барв. 436. Ном. № 6509. *Так мені памороки забила оця товкотня, що не тямлю, куди йти.*

Паморочити, -чу, -чиш, гл. Омрачать, помрачать.

Паморочка, -ки, ж. = Мряка. Кременч. у.

Пампух, -ха, м. Родъ пышки — печеной или вареной. Маркев. 152. *Пливає, як пампух в олію.* Ном. № 1720. Ум. **Пампушок.** *Така пухната, мов пампушок.* Гн. II. 27.

Пампуха, -хи, ж. = Пампуч. Ум. **Пампушка, пампушечка.** Чуб. VII. 445. *Пампушки печуть.* Ном. № 4656.

Памула, -ли, ж. Иль, тина. Вх. Лем. 446. Ум. **Памулка.**

Памфііль, -ля, м. 1) Родъ карточной игры. *Гуляли часто до півночі в ніска, в пари, у лави, в жгут, у памфіля, в візка і в кепа.* Котл. Ен. III. 9. 2) Трефовый валетъ, старшая карта въ этой игрѣ.

Пам'ятання, -ня, с. Память, воспоминаніе. *На споминку, на вічне пам'ятання.* К. Дз. 193.

Пам'ятати, -таю, -еш, гл. Помнить. *То дався мені гетьман Хмельницький гаразд добре знати, буду його вовік пам'ятати.* Мет. 395. *Хто в пір'я поростає, хай на бідного пам'ятає.* Ном. № 1457.

Пам'ятатися, -таюся, -ешся, гл. Помниться. *Добре довго пам'ятається, а зле ще довше.* Ном. № 4433.

Пам'ятка, -ки, ж. 1) Память, воспоминаніе. *Приятелі їх садили тоді на пам'ятку.* Греб. 360. *На тобі книжку на пам'ятку. Впасти в пам'ятку.* Запечатлѣться въ памяти. *Вже що вона через те заподіяла миру, того не впало мені в пам'ятку.* ЗОЮР. II. 37. **Се мені у пам'ятку.** Это мнѣ памятно. *Більше всього в пам'ятку мені, як уже піп приїхав ховать.* Сим. 220. 2) Подарокъ на память. 3) Поминальная книжка.

Пам'яткий, -а, -е. Памятливый. *Пам'яткий хлопець: як прочита в книжці, то зроду не забуде.* Константиногр. у.

Пам'ятковий, -а, -е. Памятный. **Дати пам'яткового.** Побить, наказать такъ, чтобы помнилъ. *Ох, треба тобі дати пам'яткового, щоб ти не забував свого діла.* Харьк.

Пам'ятливий, -а, -е. 1) = **Памяткий.** Чуб. V. 289. *Хивря пам'ятлива, не забула нічого.* Мир. Пов. I. 132. *Вже й виріс, а такий тобі пам'ятливий що й Господи.* Левиц. I. 275. 2) Памятный, незабвенный. *Україно моя мила, краю пам'ятливий.* Чуб. V. 328.

Пам'ятний, -а, -е = Пам'ятковий. *Дав пам'ятного.* Ном. № 5821.

Пам'ятник, -ка, м. Памятникъ. Левиц. Пов. 134.

Пам'ятующий, -а, -е = Пам'яткий. *Дай, Боже, щоб дитина була бачуща, видюща і пам'ятуща.* Мил. 27.

Пам'ять, -ти, ж. 1) Память. *Май ти розум, май ти пам'ять в своїй головонці.* Чуб. V. 349. 2) Память, воспоминаніе. *Квітчина пам'ять буде свята вовіки поміж нами.* К. (Хата, IX). 3) **До пам'яти прийти.** Прійти въ память, прійти въ себя. *Тоді Олеся мов до пам'яти прийшла.* МВ. I. 47. 4) **На пам'яті стати.** Припомниться. *Тоді тобі усі діла на пам'яті стануть.* Чуб.

Пан, -на, м. 1) Господиень, баринь, помѣщикъ. *Коли б пан до плуга взявся, то б і світа одцурався.* Ном. *Пани б'ються, а в мужиків чуби тріщать.* Ном. Употребляется какъ титулъ при обращеніи къ кому либо. Прибавляется при фамиліи, имени, родственномъ названіи, служебномъ титулѣ и пр. изъ вѣжливости, какъ русское: господиень, господа; множ. число, особенно когда слово употреблено въ видѣ обращенія, будетъ: **панове.** *Ой обозветься пан Хмельницький, отаман, батько*

Чигиринський. АД. II. 36. *Ей, пане куме, пане Хмельницький, пане писарю військовий! Нащо нам з тобою королевські листи удвох читати?* АД. II. 4. *Гей, пане Потоцький! Чом у тебе и досі розум жіноцький?* АД. II. 33. *Ой одсунув та пан Нечаєнко квартируку од ринку.* АД. II. 71. *Ой ходімо, пане брате, на тай кут помалу!* Мет. 85. *Друзі, панове-молодці.* АД. I. 183. *Правда, панове, полягла Мішки Самійла голова.* АД. I. 219. **Пане добродію!** Милостивий государь. Левч. 4) Съ притяжательнымъ мѣстоименіємъ или существительнымъ, указывающимъ на принадлежность женщинѣ, кромѣ прямого значенія, также: мужь. АД. II. 5. *Прилетіла пташка, біля його впала: такі очі, такі брови, як у мого пана.* Мет. 103. «Меласю!» каже Черевань, «чи бачиш, що тут у нас діється?» — *Бачу, бачу, пишний мій пане!* К. ЧР. 49. **Паном діло жити.** Жить по барски. *Мірошник паном діло жив.* Греб. 383. 2) Господь. *Ой що ж мені пан Бог дав?* Чуб. V. 65. 3) Родъ игры. Ив. 16, 19, 38. Ум. **Панок, паночок, панонько.**

Панаджин, -на, м. Земельное наслѣдство. Вх. Зн. 46.

Панас, -са, м. Игра въ жмурки. Ив. 52. *І у панаса грати стала, Енея б тільки уловить.* Котл. Ен. I. 23.

Панахати, -хаю, -єш, гл. Разрывать, разсѣкать. Черном.

Панахида, -ди, ж. Панихида. *Прийшли на гроби, аж пан-отець уже й там і збірається правити панахиду.* Кв. I. 86. Также то, что приносится на панихиду: булки, **паляниці**, медъ, сахаръ. *За упокой своєї бабусі панахиду одніс.* Г. Барв. 508. *Панахиду поставила.* Ном. № 8377. Ум. **Панахидка.** *Ти й наняла бабусенька собі панахидку.* Чуб. V. 1130.

Панахидник, -ка, м. Служащій панихиду. *Оце канючить, наче панахидники в проводі.*

Панва, -ви, ж. 1) Сковорода. Желех. 2) Солеваренная сковорода. Вх. Зн. 49.

Панва, -ви, ж. соб. отъ пан. *Понаїздило до волости панви.* Міус. окр.

Паненя, -няти, с. Барское дитя. *Як пани добрі, то й людям добре, — та що з того, що пани добрі? Які ще паненята будуть!* МВ. I. 37. *А узяв я паненя, та й не рівня моя.* Грин. III. 685. Иногда употребляется въ томъ же значеніи что и **підпанки.** *Не так пани, як паненятка.* Ном. № 1238. Ум. **Паненя́тко.**

Паникадило, -ла, с. Паникадило, подвѣсная церковная люстра.

Паніти, -нить, гл. безл. Нравится. Не панить. Не нравится. Шух. I. 83.

Панітися, -нюся, -нішся, гл. Держать себя но барски. *Ой ну, мила, не панись, да в оглоблі становись, бо дворянського ти роду, не ходила в возі зроду.* Чуб. V. 1074.

Панич, -ча, м. 1) Баричъ, барчукъ; бѣлоручка. 2) Холостякъ. 3) Иносказ. чортъ. 4) **Кручені паничі.** Раст. Iromea. Анн. 108. Ум. **Паничик, паниченько, паничок.** Грин. III. 15.

Паничівський, -а, -е. Принадлежащій баричу, холостому чоловіку. *Панич, ви, бачу, і чи не паничівські у вас примхи.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

Паничок, -чка, м. Ум. отъ панич.

Пані, -ні, ж. нескл. Барыня, госпожа. *Неначе пані превелика.* Гліб. *Сама Череваниха була пані ввічлива.* К. ЧР. 39. При фамилии, родственномъ или служебномъ титулѣ и пр. прибавляется изъ вѣжливости, какъ русск.: госпожа. *Пані Барабашева, гетьманова молодая!* АД. II. 5. Съ притяж. мѣст. или существительнымъ, указывающимъ на принадлежность мужчинѣ, кромѣ прямого значенія, также: жена. *Прийхала в своїм ридвані мов сотника якого пані.* Котл. Ен. II. 39.

Панібрат, -та, м. Короткій знакомий, приятель. *Е, та й дурний же ти, панібрате.* Ном. *Чого його бояться? Зо мною він як панібрат.* Греб. 386. **Бути за панібрата.** Относиться по товарищески, фамільярно.

Панібрататися, -таюся, -єшся, гл. Входить въ пріятельскія, фамільярныя отношенія. *З крепаками панібратається.* Мир. ХРВ. 132.

Панібратство, -ва, с. 1) Товарищество. *Шинкове панібратство завжди знайдеться.* Мир. ХРВ. 196. 2) Фамільярность.

Панів, -нова, -ве. Принадлежащій барину. *Ото прийшла до панової хати.* Рудч. Ск.

Панівка, -ки, ж. 1) Полка въ ружьѣ. 2) Въ мельницѣ: углубленіе, въ котромъ вращається нижній кінець веретена шестерни. Мик. 481. 3) Противень. Хотин. у.

Панівна, -ни, ж. = **Панянка.** *Чи ти панівна, чи королівна?* Чуб. III. 290.

Паніін, панін, -на, -не. Барынинь. *Перед паніною смертю і пан...* О. 1862. X. 17.

Панійка, -ки, ж. Ум. отъ панія.

Панікадило, -ла, с. = **Паникадило.**

Паніматка, -ки, ж. Мать, госпожа; матушка. *Подивітеся, паниченьки, які в мене черевиченьки: отсе мені паніматка дала, щоб хороша я панянка була.* Нп. *Коли хоч, перескоч, вирви собі м'ятки; коли хоч мене взять, спитай паніматки.* Нп. *Изъ вѣжливости называють такъ хозяйку, а также младшія женщины старшихъ, также мужчини женщинъ. А чому ж не зумію? — каже дівчина. — Раз мені покажете, паніматко, а другий і сама знатиму.* Рудч. Ск. II. 56. *Яка хатка, така й паніматка.* Ном. № 7125. *Скажи мені, паніматко, щиро.* К. ЧР. 55. Ум. **Паніматочка.** *А в нашої паніматочки один синочок.* Чуб. III. 273.

Паніматуня, -ні, паніматуся, -сі, ж. Ласкат. отъ паніматка.

Паніматчнн, -на, -не. Матушкинъ. *Отцева молитва, і паніматчнн.* АД. I. 191.

Панін. См. **Паніін.**

Паністара, -ри, ж. Задница. *Чи хочеш, щоб тобі я дав по паністарі блискавками.* Котл. Ен. VI. 84. Ум. **Паністарочка.** Ном. № 10207.

Паніти, -нію, -єш, гл. Дѣлаться бариномъ. Св. Л. 61. *Він не паніе.* Мир. ХРВ. 350. *Станьмо ж, Ясю, попереду панами, а потім уже будемо паніти.* Левиц. I. 216.

Панія, -нії, ж. = **Пані.** *На весілля панів, паній понаїздило.* МВ. (О. 1862. III. 50). Ум. **Панійка.** Рудч. Ск. I. 83.

Панна, -ни, ж. 1) Дѣва, дѣвица. *Хвалиться конем перед королем, перед панною — гострою шаблею.* Нп. 2) Барышня. *Озвалася ясна панна, згорда руку простягаючи.* К. Досв. Употребляється по отношенію къ дѣвушкѣ такимъ же образомъ, какъ слова **пан, пані** по отношенію къ мужчинѣ и женщинѣ. *Бам, ясная панно, чолом до самих ніжок.* К. ЧР. 103. 3) Раст. *Agaricus Necator.* Ум. **Панночка, паннуня, паннуненька, паннунечка.**

Панночка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **панна.** *Наша панночка-господиночка.* Чуб. III. 402. *Се ваша панночка..., — цілуйте її в руку.* МВ. (О. 1862. III. 37). 2) мн. Родъ вышивки. Kolb. I. 49).

Панноччнн, -на, -не. Барышнинъ. *Кожний же то домагається панноччиного привіту.* МВ. (О. 1862. III. 44).

Панну́ненька, паннунечка, -ки, ж. Ум. отъ **панна.**

Паннуня, -ні, ж. Ум. отъ **панна.**

Панну́ся, -сі, ж. = **Паннуня.** Гн. I. 195.

Панова, -ви, ж. 1) = **Панва**. 2) Раст. *Tropaneolum Majus* L. ЗЮЗО. I. 173.

Пановитий, -а, -е. Сь барськими замашками, привычками. *Додра наче і людина була його жінка, тільки пановита дуже*. О. 1861. VIII. 16. *Сей чоловік не простий, щоб усе їв наше, ні, він на се дуже пановитий*.

Панок, -нка, м. Мелкопомѣстный помѣщикъ. *Василь, як москаль, став на самім переду, де звичайно стоять на селах панки да підпанки та попаді з дочками*. Левиц. I. 13. Ум. **Паночок**.

Панонько, -ка, м. Ум. отъ пан.

Панота, -ти, ж. соб. = **Панва**. Рудч. Ск. I. 75.

Панотець, -тця, м. 1) Отець. *Подивітеся, паниченьки, які в мене черевиченьки; отсе мені панотець покупив, щоб хороший молодець полюбив*. Нп. 2) Священникъ. *Панотець глянув на її щире покаяння, звелів Мотрі одвести її у манастир*. Стор. 2) Хозяинъ, господинъ, сударь, титуль старыхъ уважаемыхъ людей. Ум. **Панотченько**. Маркев. 102.

Панотецький, -а, -е. Отцовскій. *Злякавсь і батько тоді, забувсь і про свою повагу панотецьку*. Г. Барв. 465.

Панотців, -цева, -ве. Приналежащій панотцеві. *А хто буде панотцевого — промовляли — неділеньного обіда дождити*. Макс.

Панотченько, -ка, м. Ум. отъ панотець.

Паночок, -чка, м. Ум. отъ пан.

Паношитися, -шуся, -шишся, гл. 1) Превращаться въ барина. Гн. I. 187. 2) Важничать, играть роль барина. Вх. Зн. 46.

Панпуха, -хи, ж. = **Пампуха**. Гречаних з часником панпух. Котл. Ен. II. 9.

Панство, -ва, с. 1) Государство, царство. *Хто мені тоє яблучко вирве, тому я половину панства оддам*. ЗОЮР. II. 24. 2) Владѣніе. *Еней збудує сильне царство і заведе своє там панство*. Котл. Ен. I. 13. 3) Дворянское званіе. *За такі гроші... тоді в Київі панство можна було купити*. Сим. 230. 4) Барство. *Вже звісна дівчача натура, хоть у панстві, хоть у мужицтві*. Кв. *Потурчився, побусурманився для панства великого*. АД. I. 208. 5) соб. Баре; господа. *Тут де не взялись генерали, сенатори, панства усякого поназбігалось*. Рудч. Ск. II. 10. Ум. **Панствечко**. *Я твоє царствечко да конем витопчу, я твоє панствечко да мечем висічу*. Чуб. III. 270.

Панський, -а, -е. 1) Господскій, барскій, помѣщичій. *Колисочка швабська, дитиночка панська*. Макс. 2) Крѣпостной, помѣщичій. *Чи того ж я сподівалась, ідучи вільна за панського?* МВ. (О. 1862. III. 59). *Колись, як ще були люде панські...* Рудч. **Панське право**. Крѣпостное право. *Се було ще за панського права*.

Пантарка, -ки, ж. Цесарка. Брацл. у. Хотин. у.

Пантелик, -ку, м. Въ выраженіи: **збити з пантелику**. *Сбить сь толку. Ізбий Енея з пантелику*. Котл. Ен. I. 7. *Зовсім збила його з пантелику*. Левиц. Пов. 63.

Пантличка, -ки, ж. Петля изъ тесьмы. *Красна застава, красна, як зоренька ясна: суть по ній пантлички, як на небі зірочки*. Гол. IV. 423.

Пантофель, -фля, м. = **Пантохвель**. Чуб. I. 235.

Пантохвель, -ля, м. Туфля. *Такий чистий, як жидівський пантохвель*. Ном. № 11272.

Пантохля, -ли, ж. = **Пантохвель**.

Пантрити, -рю, -риш, гл. = **Пантрувати**. Фр. Пр. 178.

Пантрувати, -рую, -єш, гл. Смотрѣть, присматривать, высматривать; заботитися о чѣмъ. *Не п'є меду, чайки лічить, по морю пантрує.* Мет. 374. *А цісарської служби було пантрую, як ока в голові.* Федьк. *Мотря... дітей пантрує й годує.* Мир. ХРВ. 126. *Пантрували огнища.* Грин. II. 182 — 183.

Панува́ння, -ня, с. 1) Владычество, господство. *Карає він і царства, і престоли, щоб зупинить неправе панування.* К. Іов. 76. 2) Царствование. 3) Барская жизнь. *Мое панування — гірке горювання.* Чуб. V. 744.

Панува́ти, -ну́ю, -єш, гл. 1) Господствовать, властвовать. *Біс та його діти панують у світі.* Ном. 2) Царствовать. 3) Жить побарски. *Иди, доню, каже мати, — не вік дівувати! Він багатий, одинокий, — будеш панувати.* Шевч. 14.

Панцер, -ра, м. Панцырь, броня. ЗОЮР. I. 159. *Повкидала шляхта панцери й шишаки.* К. Досв. 14.

Панцерний, -а, -е. 1) Панцерный, броненосный. 2) — **військо.** *Кирасиры. Кличе пишний пан Єрема перед себе Голку, — молодого отамана панцерного полку.* К. Досв. 146. *Панцерні бояре* К. ЦН. 290.

Панцерник, -ка, м. Кирасирь, латникъ. *За ним повчок панцерників у ясенькій зброї.* К. Досв. 154.

I. Панча, -чі, ж. = **Опанча.** Мнж. 173.

II. Панча, -чати, с. = **Паненя.** Вх. Лем. 446.

Панчішка, панчішечка, -ки, ж. Ум. отъ панчоха.

Панчо́ха, -хи, ж. Чулокъ. Гол. Од. 25, 26. *Він і хустку приніс, а далі черевики, панчохи.* Рудч. Ск. II. 63. *Набула без панчіх патинки.* Котл. Ен. II. 25. Ум. **Панчішка, панчішечка.**

Панщанин, -на, м. Крѣпостной человекъ. К. Досв. 144. О. 1862. I. 60.

Панщанний, -а, -е. Крѣпостной; барщинный. *Мужик панщанний.* Левиц. *Панщанна робота.* Барщина. Грин. III. 639.

Панща́р, -ра, м. = **Панщанин.** Вх. Уг. 257.

Панщина, -ни, ж. 1) Барщина. *Хоч ти панщини іще і не одбув, то завтра одбудеш.* Рудч. Ск. I. 167. 2) Крѣпостное состояніе. *Дав дві жмені панові срібла та й викупивсь од панщини.* Рудч. Ск. I. 62. 3) Съ удар. на посл. слогѣ, соб. Крѣпостные люди. Сим. 149. Ум. **Панщинонька.** *Утікала панщинонька із нашого краю.* О. 1862. V. 71.

Панщинний, -а, -е = **Панщанний.** *Виходить з того двору чоловік на роботу панщинну.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Панщинонька, -ки, ж. Ум. отъ панщина.

Панькання, -ня, с. Няньченъе, ухаживанъе за кѣмъ, хлопоты съ кѣмъ. *Коло неї треба панькання та біганини.* Левиц. I. 317.

Панькати, -каю, -єш, гл. Няньчить, ухаживать. *Всяке діло хоче, щоб коло його панькали.* Ном. № 11018.

Панькатися, -каюся, -єшся, гл. Возитися, ухаживать, няньчитися. *Треба мені робити, а не з дитиною панькатись.* МВ. I. 99.

Паньматка, -ки, ж. = **Паніматка.** *Люде добрі, сусіде любезні, панове старики, жіночки паньматки, і ви, парубоцтво чесне, і ти, дівча молоденьке.* Кв. I. 109.

Паньматчин, -на, -не = **Паніматчин.**

Паньматусин, -на, -не. Приналежачій паньматусі. *Се паньматусине слово.* Г. Барв. 428.

Паньматуся, -сі, ж. Ласк. отъ паньматка. *Росказувала покійна паньматуся.* Г. Барв. 426.

Панюга, -ги, м. Ув. отъ пан. *Роскидався на широкій канані мов справдешній панюга.* Левиц. I. 220.

Паня́, -ня́ти, с. Барское дитя. АД. I. 8. *Білее личенько як у паняти.* Чуб. V. 1147. Ум. **Панятко.**

Паня, -ні, ж. = Пані. *Хто йому паня: чи ти, чи я? Федьк.*

Паняга, -ги, м. = Панюга. Вх. Лем. 446.

Паняйлочка, -ки, ж. Пругь для поганянія лошади. *Треба побігти у ліс паняйлочку виломити.* Волч. у. (Лобод.).

Паня́нин, -на, м. = Пан. Встрѣчено только во мн. ч. въ слѣд. пѣснѣ: *Як поїдемо через селейко, скажут селяне: «їдут міщане». Як поїдемо через містейко; скажут міщане: «їдут паняне».* Гол. II. 93.

Паня́нка, -ки, ж. Барышня. *Були і тії там панянки, що наряжались на показ.* Котл. Ен. III. 48. Ум. **Панянонька, паняночка.** *Всі дівоньки-паняноньки таночок ведуть.* Чуб. V. 891.

Паня́нство, -ва, с. Дѣвство, дѣвственность. *Ой вже мов панянство загине.* О. 1862. IV. 4. (Маруся) *вже з панянства вистав, до старих людей пристає.* О. 1862. IV. 25.

Паня́нський, -а, -е. 1) Дѣвственный, дѣвичій. *А як підеш від мене, спаде красота з тебе — з личенька рум'яного, зо стану панянського.* О. 1862. IV. 22. 2) — **манастир.** Женській монастирь. Левиц. ПЙО. I. 386. *Я проведу вас в манастирь панянський.* К. ПС. 61.

Паня́ти, -няю, -єш, гл. *Погонять лошадь; направляться при їздѣ лошадьми. А куди поїдем? — Паняй побіля могили.* О. 1861. V. 70.

I. Папа, -пи, м. Папа, римській первосвященникъ. Чуб. I. 289.

II Папа, -пи, ж. Дѣтск. Хлѣбъ. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Папка.** *Потрошку та з папкою.* Ном. № 4845.

Папай, -пая, м. Человѣкъ, чавкающій губами. Мнж. 188.

Папѣр, -ру, м. = Папір. *Книжок у його було і паперів усяких страх скільки.* Сим. 216.

Папѣра, -ри, ж. = Папір. Грин. III. 117.

Папѣрець, -рцю, м. = Папірець. *Сип перець на паперець.* Мет. 189.

Папѣрник, -ка, м. = Папірник. *Пишіть і крамарів папірників годуйте.* Г. Арт. (О. 1861. III. 102).

Папері́на, -ни, ж. Листъ бумаги. *Винесла хустину, як ту паперину.* Чуб. V. 1207.

Паперо, -ра, с. = Папір. *Як паперо ж ти родився білий.* Сим. IV.

Паперовий, -а, -е. 1) Бумажный. 2) Бѣлый какъ бумага. *Ручки мої паперові, чом не робите?* Чуб. V. 771.

Паперушина, -ни, ж. Раст. *Aspidium*, папоротникъ. Вх. Пч. II. 29.

Папір, -перу, м. Бумага. *Ой моє тіло, як папір біле, він нагайкою крає.* Чуб. V. 575.

Папіра, -ри, ж. Бумага, документа. *Треба всякую папіру привести як раз до шнuru.* Котл. Од. 491.

Папірець, -рця́, м. Бумажка. *Стоїть чорнило і папірець лежить біля його.* Чуб. II. 79.
Ой куплю я тонкий білий папірець, ой спишу я всю досадоньку свою. Ой хто буде той папірець читати, то той буде всю досадоньку знати. Грин. III. 349.

Папірка, -ки, ж. 1) = **Папірець.** *Папірки в руках держали.* Котл. Ен. 490. *Приніс соцький якусь папірку від мирового.* 2) Кредитный билетъ.

Папірний, -а, -е = Паперовий. *Чарочко-повночко, як мені до тебе пристати? Чи папірними руками, чи сахарними устами.* Чуб. V. 1105.

Папірник, -ка, м. Бумажный фабриканта, торговець бумагой.

Папірниця, -ці, ж.? *Василева мати пішла щедрувати край стола стала, чесний хрест держала, золотую кадильницю, срібну папірницю.* Чуб. III. 446.

Папірня, -ні, ж. Бумажная фабрика.

Папіровий, -а, -е = Паперовий. *Папірові ручки.* Чуб. V. 18.

Папірок, -рка, м. = **Папірець.** Вх. Лем. 446.

Папка, -ки, ж. Ум. отъ II Папа.

Паплюга, -ги, ж. Развратная женщина, проститутка. Котл. Ен. I. 35. *Звісно, як салдаток шанують, — як саму послідню паплюгу, і ніхто й віри не йме, щоб була салдатка та й чесна.* Кв.

Паплюжий, -а, -е. Похабный; распутный. Желех.

Паплюжити, -жу, -жиш, гл. Срамить, позорить кого (словами). Желех.

Папля, -лі, ж. Мокрая погода. Вх. Лем. 446.

Па́пляти, -ляю, -єш, гл. Невнятно говорить, мямлить.

Па́пороть, -ті, ж. Раст. папоротникъ, *Aspidium filit mas. Sw. и — femina Sw. Анн. 55.* У Рогова указаны еще слѣдуюція растенія съ этимъ названіемъ: *Polypodium vulgare L, Pteris aquilina L, Strutiopteris germanica Willd.* ЗЮЗО. I. 132, 133, 138. — **болотяна.** Раст. *Aspidium Thelypteris.* ЗЮЗО. I. 113.

Папороша, -ші, ж. Пороша. Ум. **Папорошенька.** *А вчора звечора папорошенька впала.* Чуб. IV. 99.

Папортина, -ни, ж. = **Папороть.** Вх. Пч. II. 29. Вх. Лем. 446.

Папортиняк, -ка, м. Порода насѣкомаго, живущаго на папоротникѣ. Вх. Лем. 446.

Паприка, -ки, ж. Перець. Елисаветгр. у.

Папський, -а, -е. Папскій. *Папська булла.* Шевч.

Папуга, -ги, ж. Попугай.

Папужий, -а, -е. Попугаичій.

Папу́ша, -ші, ж. 1) Связка табачныхъ листьевъ. *Нав'язали папушу тютюну.* Мнж. 126.
Вийду, вийду, мій миленький, під зелену грушу, та винесу миленькому тютюну папушу.
 2) Беззубый человекъ; вялый человекъ. Подольск. г. Ум. **Лапушка.** Грин. III. 657.

Папушник, -ка, м. Пасхальный хлѣбъ, баба. Полт. г.

Папушо́я, -шої, ж. = **Мамалига.** Ананьев. у.

Па́ра, -ри, ж. 1) Парь; дыханіе. *Пара перероблюється на краплі.* Ком. II. 24. *За парою і світа не бачить.* Ном. № 3400. **Ні пари з уст.** Ни слова не говоря. *А він мовчить, ні пари з уст.* МВ. *Вона все ходить, з уст ні пари.* Шевч. 28. 2) Пара, два. *Ой на тобі пару волів лисих.* Чуб. V. 347. 3) Чета, пара. *Ой викопай, мати, глибокую яму, та поховай, мати, сю славную пару.* Мет. 96. 4) Пара, подходящій, похожий предметъ. *Кінь волові не пара.* Ном. № 1022. *Ой ти, козаче! що ти думаєш-гадаєш? Чому не женишся, собі пари*

не шукаєш? Мет. 81. Тільки ж мені пари, що оченьки карі, тільки ж мені до любови, що чорнії брови. Мет. 18. 5) Женихъ и невѣста по отношенію другъ къ другу. Спитай Бога, чи діжду я, чи не діжду пари. Шевч. 17. Що весілля, доню моя? А де ж твоя пара? Шевч. 6) **До пари бути.** Подъ пару быть, парой быть, подъ стать быть. Питаю, за кого вона думає. — За Семена Палія. — Ох, дитино моя, чи то ж до пари? кажу. — До пари, до любої вподоби! — одкаже мені гордо. МВ. II. 20. Не до пари голубоньці горобець. Гліб. **До пари брати, давати, класти і т. и.** Четное число предметовъ брать, давать, класть и пр. Під курку треба підкладати яець не до пари: або одинадцятро, або тринадцятро. Грин. I. 16. 7) **Бути в парі.** Быть мужемъ и женою. Не будем ми, серце, в парі, душа моя чує. Чуб. V. 348 Сімсот овецъ дам з кошари, аби з ляшком була в парі. Мет. Ум. **Парка, паронька, парочка.** Голубів парка. Чуб. V. 137. Що дівчина та козак, — кажуть люде, — парка. Мил. 102.

Параван, -ну, м. Ширмы.

Парадний, -а, -е. Парадный. *Парадні покої.* Левиц.

Парадник, -ка, м. Франтъ, щеголь. Вх. Лем. 447.

Пара́дниця, -ці, ж. Франтиха. Вх. Лем. 447. Не бери парадницю, най ся постаріє. Гол. IV. 517.

Параліж, -жа, паралюш, -ша, м. Параличъ. Чуб. I. 35.

Парасоль, -ля, м. Зонтикъ. Желех.

Парастас, -су, м. Заупокойное служеніє. Св. Л. 154. Батюшка десь натрудився на парастасі. Подольск. г. На святі церкви нічого не накладав, служби божественні, акафисти, парастаси ніколи не наймав. Гол. II. 263. Отче Андрею, бери кирею, йди прав парастас. Фр. Пр. 4.

Паратарь, -ря, м. Родъ продолговатаго ковра вѣшаемаго на стѣнѣ. Валт. у.

Парахвія, -вії, ж. Приходъ церковный. Чуб. V. 665. Який піп, така його й парохвія. Посл.

Парахвіяльний, -а, -е. Приходской.

Парахвія́нин, -на, м. Прихожанинъ. Дяк собі читає, а парохвіяне, як звичайно, тим часом куняють. Кв.

Парахвія́нка, -ки, ж. Прихожанка. Ум. **Парахвія́ночка.** Та нехай знає твоя дочка, що то моя парохвіяночка, попа молодого, — священника свого. Чуб.

Парашка, -ки, ж. Рыба *Rhodeus amarus*. Вх. Пч. II. 20.

Парена́ти, -наю, -еш, гл. = Паренити. Перед Благовіщенням не орють і не сіють, лит паринають (покладають) поле. МУЕ. III. 40.

Парени́на, -ни, ж. 1) Паръ, паренина. Вх. Зн. 46. 2) Мякина, изрубленная трава и пр. обваренная кипяткомъ для корма свиньямъ. Вх. Лем. 447.

Паренити, -ню, -ниш, гл. Пахать для пара, парить. Вх. Зн. 46.

Парени́ця, -ці, ж. = Паренина 1. Вх. Зн. 46.

Паренува́ння, -ня, с. Вспахиваніє для пара. Желех.

Парень, -рня, м. = Парубок. Звеселила парня чорними бривочками. Чуб. V. 134.

Парило, -ла, с. Раст. *Agrimonia Eupatoria* L. ЗЮЗО. I. 110.

Парина, -ни, ж. Паръ (поле). Черном.

Паристий, -а, -е. Парный, подъ пару. Добрі воли, та не паристі: один дуже сягнистий, а в другого короткі ноги, так не зійде з ним. Київ. у.

Парити, -рю, -риш, гл. 1) Парить, распаривать, размачивать, размягчать на огні, въ горячей водѣ. *А свекорко дубиноньку паре*. Грин. III. 303. *Білі руки в окропі парить*. Нп. *Кадук парив твою матір*. Чуб. V. 427. 2) безл. Парить. *Душно, так і парить*. Ном. 3) Бить розгами. *Цю Ганну раз таки і в волости парили*. Грин. I. 32.

Паритися, -рюся, -ришся, гл. Париться. *Родився — не хрестився, у лазні не парився, на весь світ прославився*. Ном.

Парібщина, -ні, с. = **Парубкування**. Вх. Лем. 447.

Парій, -роя, м. Отроекъ. Валк. Желех. Ум. **Пароїк**. Гол. II. 15, паройок. Желех.

Парка, -ки, ж. Ум. отъ пара.

Паркан, -ну, м. Заборь. О. 1861. XI. Св. 30. *Ударим з гармати як грім по небі, щоб ся паркани поздрігали*. Чуб. III. 313.

Парканія, -ня, с. = **Паркан**. Вх. Лем. 447.

Паркановий, -а, -е. Относящійся къ забору, заборный.

Парко, нар. Жарко, душно. *Парко в хаті, — одчини кватирку*. Лохв. у.

Паркотати, -чу, -тиш, гл. Болтать. *Стара баба все паркоче*. Вх. Зн. 46.

Паркотливець, -вця, м. Болтунь. Вх. Зн. 46.

Паркотливий, -а, -е. Болтливый. Вх. Зн. 47.

Парло́, -ла, с. 1) Парь въ банѣ. 2) **Парла завдати**. Отколотить. Ном. № 3861.

Парний, -а́, -е́. Душный, парный. *День парний був, у холодку спочити шукав усяк*. Гліб.

Парник, -ка, м. 1) Ящикъ, предохраняющій колесо водяной мельницы отъ обмерзанія. Радом. у. 2) Парникъ. Левиц. 3) Родъ спиртнаго напитка. Ум. **Парничок**. *Пиво добре задніпровське, виборна дулівка, калинівочка, вишнівка, парничок, тернівка*. Мкр. Н. 34.

Парнище, -ща, м. Ув. отъ парень. *Чи знаєш, він який парнище?* Котл. Ен. II. 22.

Парно, нар. Душно, парно.

Парня́, -ні, ж. Помѣщеніе, гдѣ парять дерево для ободьевъ. Вас. 146.

Парняга, -ги, м. Ув. отъ парень. Грин. II. 341.

Паробкувати, -кую, -еш, гл. и пр. = **Парубкувати и пр.**

Паровий, -а́, -е́. 1) Парный, для пары лошадей, воловъ. *Паровий віз*. 2) Паровой. *Парові млини*.

Паровик, -ка, м. Паровикъ.

Паровіна, -ни, ж. Жердь, шесть. Желех. Палка. Вх. Зн. 47.

Паровина, -ни, ж. Поле, выоранное на парь. НВолын. у. См. **Паренина, парениця**. Ум. **Паровінка**. *Унадився чорний веперь паровинку рити*. Гол. IV. 506.

Паровиця, -ці, ж. 1) Пара воловъ съ упряжью и возомъ, преимущественно чумацкихъ. Рудч. Чя. 252. *Що я приїду пишно та красно, а ти ще краще — сивую паровицею*. МВ. *Паровиця таких гарних волів*. Г. Барв. 380. *Паровиць зо три у його волів*. Черк. у. 2) Тулупъ и свита, надѣтые вмѣстѣ. *А як почались холоди та сльота, шо тут робити? В свиті холодно, кожуха шкода, — так тоді паровицю натягнув: кожух гріє, а свита зверху, то хоч і мочить та до кожуха не пристає*. Брацл. у.

Парогач, -ча, м. = **Олень**. Вх. Пч. II. 6.

Пароїк, -ка, паройок, -йка, м. Ум. отъ парій.

Паронька, -ки, ж. Ум. отъ пара.

Парос, -са, м. = **Парус.** Сонце почало зза гори випливати... як легенькі блискавочки забігали по землі його пароси. Мир. ХРВ. 39.

Парост, -та, м. 1) Молодой отростокъ; побѣгъ, ростокъ. Зелена та дїбривонько, чого в тебе та борїв много, зеленого та ні одного, пароста ні од одного. Мет. 154. 2) Лучъ. Роспустилися парости ясної зорі. Мет. 436. Ум. **Паросток, паросточок.**

Пароститися, -щуся, -стишся, гл. Пускати побѣги, ростки. Вже жито почало пароститися. НВолын. у.

Паросток, -тка, паросточок, -чка, м. Ум. отъ парост.

Парость, -ти, ж. = **Парост 1.** Вх. Пч. I. 15.

Парох, -ха, м. Приходской священникъ.

Парочка, -ки, ж. Ум. отъ пара.

Парсона, -ни, ж. Персона, лицо, особа. Ще він (Ю. Хмельн.) возрастом малий, розумом не дійшлий. — Будем, говорять, попліч його дванадцять парсон сажати, будуть його добрими ділами науцати, буде міждо нами, козаками, гетьманувати. АД. II. 121. Своєю парсоною з'являлась до архирея. Св. Л. 128. Велика парсона, щоб тебе слухати.

Парсуна, -ни, ж. Лицо, фізіономія. Парсуна роспухла, аж очима не баче. Борз. у. Його парсуна засоромилась, почервоніла як рак. Кв. Рушником обтер парсуну. Мкр. Н. 17. На Короля воно, дитя мое, схоже й удачею й парсуною. Г. Барв. 483.

Парта, -ти, ж. 1) Парта, школьная скамья. Левиц. Краще бути першим за партою в коллегії, ніж другим на Україні. Морд. Пл. 159. 2) Родъ женскаго головнаго убора. Гол. Од. 81. Дѣвичій головной уборъ бархатный съ жемчугомъ. Вх. Уг. 257. Дали ми тя, дали, в той перловой парти, тепер тя найдеме в білом пакулати. Гол. IV. 441.

Партал, -ла, парталь, -ля, м. Остатки овцы, сѣденой волками. Скільки вовків разом кинуться між овець... ото вже кущанка і пропала: одірвали кляті вовки і всю до-щенту поб'ють; аж удень схаменеться чабан, то почне скрізь по степу збирати портали. О. 1862. V. Кух. 31, 38.

Партач, -ча, м. Пачкунъ, плохой ремесленникъ. Пізнає й грача, не партача. Ном. № 12471.

Партачити, -чу, -чиш, гл. Вахлять, дѣлать кое-какъ, портить роботу.

Партес, -су, м. Партесь.

Партесний, -а, -е. Нотный, по нотахъ (о пѣнні). Партесні співи.

Парти́ка, -ки, ж. Краюха, большой кусокъ хлѣба. Берд. у. На ж ти, Адаме, рискаль і мотику, іди робити на хлѣба партику. Гн. I. 19.

Парти́ця, -ці, ж. 1) Лента (для украшенія). Вх. Зн. 47. 2) = **Крайка.** Вх. Лем. 447. Ум. **Парти́чка.** Гол. III. 712.

Парто́лити, -лю, -лиш, гл. Дѣлать не особенно тщательно, почти то-же, что и партачити.

Парторі́ти, -рю, -риш, гл. = **Партолити.** Дивлюся, жінка коло печі щось там парторить на обід. Адв. 101.

Партъ, -ти, ж. 1) Судьба, участь. Дай Боже добрий (?) партъ. Галиц. 2) Часть, доля. Ой держать мені та партъ велику, а як мене візьмеш, все тото оддадутъ. Галиц.

Парубе́ць, -бця́, м. = **Парубок.** Ой пришли к їй сімсот молодців, ще й парубців. Чуб. III. 316.

Парубе́цький, -а, -е = **Парубоцький.** Молодецька хода, парубецький стан. Чуб. V. 843.

Парубій, -бія, парубійка, -ки, парубійко, -ка, м. = **Парубіка.** *Ви старі, а я парубій.* О. 1862. IV. 75. *Потім умився і убрався, як парубійка до дівчат.* Котл. Ен. I. 22. *Був парубійко здатний, — веселий і жартовливий.* О. 1862. VIII, 18; IX, 69.

Парубіка, -ки, м. Молодой парень. *Був парубіка в тому селі вбогий.* Г. Барв. 189. *Охрім догадливий був парубіка.* Гліб. Ум. **Парубічка.** О. 1861. VIII. 19.

Парубків, -кова, -ве. Приналежачій парню.

Парубкування, -ня, с. Жизнь парня.

Парубкувати, -кую, -єш, гл. Вести холостую жизнь, быть неженатым парнем. КС. 1887. VIII, 767.

Парубок, -бка, м. 1) Парень, молодой человек. КС. 1887. VIII. 767. *Уже вони не діти, а вже стали парубок і дівчина гарненькі — великі вже поросли.* Рудч. Ск. I. 118. 2) Холостой человек. *Я думала, що він удівець та сам собі живе, а він ще й досі парубок.* 3) Работник наемный. *Мо, каже, останешся в мене за парубка?* Чуб. II. 7. Ум. **Парубонько, парубочок.** Чуб. V. 10.

Парубота, -ти, ж. соб. Парни. *Чортова парубота норовистая.* Грин. III. 656.

Парубоцтво, -ва, с. 1) соб. отъ **парубок.** Парни. КС. 1887. VIII. 769. *Ховалося від мене парубоцтво, старі діди стояли повстававши.* К. Іов. 61. 2) Холостая жизнь. *Ой у саду, у садочку та голубчик гуде, там Юрочко парубоцтво здає.* Мет. 230. *Ходить молодий в понеділок увесь день по боярах прощатися з своїм парубоцтвом.* МУЕ. III. 160.

Парубоцький, парубочий, -а, -е. Свойственный, принадлежачій парню, юношѣ. *Годину урве собі на гуляння парубоцьке.* МВ. II. 11. *Парубочі голоси обзивались піснею десь далеко за ставком.* Левиц. Пов. 108.

Парубочок, -чка, м. Ум. отъ **парубок.**

Парубча, -чати, с. Не вполне взрослый парень.

Парубчак, -ка, м. Молодой парень, юноша. *Промовив парубчак, хитаючи головою.* Левиц. Пов. 181.

Парубченя, -няти, с. = **Парубча.**

Парубчина, -ни, м. = **Парубок.** *А дівчину парубчина давно виглядає.* О. 1861. XI. 42.

Парубчиско, -ка, м. Плоховатый парень. *Сякий-такий парубчиско, та й той до багачки.* Грин. III. 210.

Парубчук, -ка, м. = **Парубчак.**

Паруб'я, яти, с. = **Парубча.** *Пора нашим паруб'ятам селом мандрувати.* Чуб. III. 112. *У мене сини паруб'ята.* Г. Барв. 11.

Паруб'ячий, -а, -е = **Парубочий.**

Парування, -ня, с. 1) Выдѣление пара. 2) Соединение въ пары; спариванье. Г. Барв. 316. 3) Женитьба, вступление въ бракъ. *Витягли всі грошенята, що Максим наскладав до парування.* Мир. ХРВ. 165. Ум. **Паруваннячко.** *Через тее паруваннячко утерля дівуваннячко.* Грин. III.

Парувати, -рую, -єш, гл. 1) Выдѣлять паръ, дымиться. *Дивись, як гній парує.* Борз. у. *Вареники, знаєте, парують на столі.* Св. Л. 222. *Хліви його від молока парують.* К. Іов. 47. 2) Соединять въ пары; спаривать. *Та все воли калмицькі рябії до пари парують.* Нп. 3) Случать.

Паруватися, -руюся, -ешся, гл. 1) Выбирать пару; спариваться. *Голуби паруються.* 2) Вступать въ бракъ. *Не мені старому з нею паруватись.* Г. Барв. 13. *Діти зоставались нехрещені, парувались невінчані.* Стор. МПр. 65.

Парус, -са, м. Лучъ. *Дивись, які паруси попускало сонце.* Сумск. у. *Буде змії летіти та паруси напускати.* Мнж. 31.

Паруха, -хи, ж. 1) Родъ сметаны, полученной отъ смѣшенія паренаго молока съ обыкновенной сметаной. Лохв. у. См. **Колотуха.** 2) Водка. *Ой піду я до корчми, нап'юся парухи.* Грин. III. 661.

Парх, -ха, м. 1) Паршъ. *І так вони (жиди) їли засмерджені перепелиці, а з того подіставали пархи.* Гн. I. 33. Б) Бранное названіе еврея. *Парх пархом где верхом соли купити, пархи солити.* Подольск. г.

Пархатий, -а, -е. Паршивый. *Назири в він коненя мале, сухе та таке пархате, що аж гречкою усипане.* Рудч. Ск. II. 175.

Пархач, -ча, м. 1) Паршивецъ. 2) = **Парх 2.**

Парцьошка, -ки, ж. = **Барцьошка.** Вас. 166.

Парча, -чі, ж. Парча.

Парчевий, -а, -е. Парчевой. *Столи ж мої тісовії, скатерті парчевії.* Мет. 51.

Паршивий, -а, -е. 1) = **Пархатий.** Ном. № 1035. *Нате і мою мазничку на дьоготь, бо і моя голова паршива.* Чуб. I. 264. 2) Плохой, скверный.

Парші, -шів, м. мн. = **Пархи.** (См. **парх 1**). *Тішиться, як жид паршами.* Ном. № 2596.

Пас, -са, м. 1) Поясь, кушакъ. *Од Спаса та й рукавиці за паса.* Ном. № 485. *Не чесався, не вмивався, не мав паса, не впасався.* Гол. III. 80. 2) Ремень, на котормъ висить кузовъ кареты или коляски. 3) Полоса. Гол. Од. 58. 4) Лучъ. *Сонце тільки що підбилося; промін'ясті паси косо перерізають усю хату.* Мир. Пов. II. 76. Ум. **Пасок.**

Пасаман, -ну, м. Тесьма для обшивки одежды, напр. бекеши. Гол. Од. 17.

Пасемистий, -а, -е. Полосатый. Вх. Пч. I. 15.

Пасемко, -ка, с. Верево́чка или нить, которой перевязываются пасма нитокъ. Шух. I. 149.

Пасемник, -ка, м. = **Пасемко.** Гол. Од. 36.

Пасерб, -ба, м. Пасынокъ.

Пасербик, -ка, м. = **Пасерб.** Мнж. 188. *Ні, він їй не рідний, — пасербик.* Новомоск. у.

Пасербиня, -няти, с. Дитя отъ перваго брака мужа или жены.

Пасербиця, -ці, ж. Падчерица.

Пасердя, -дя, с. Сердцевина дерева. Мнж. 188.

Пасіна, -ни, ж. Плохой поясь. Вх. Зн. 47.

Пасинкувальниця, -ці, ж. Та, которая пасинкує. Сумск. у.

Пасинкувати, -кую, -еш, гл. Пасынковать, обрѣзывать, обрывать побочные отростки, листьа травянистыхъ растений. Черниг. г.

Пасіння, -ня, с. соб. Побѣги боковые травянистыхъ растений.

Пасинок, -нка, м. 1) = **Пасерб.** 2) Побочные побѣги на растеніяхъ.

Пасистий, -а, -е. Полосатый. *Бач, яке пасисте полотно.*

Пасисто, нар. Полосами. *Висипав мак пасисто.*

Пасіка, -ки, ж. Пчельникъ. *Хто має пасіку, той має мед.* Ном. № 9173. Ум. **Пасічка.** *Божу пасічку певно стереже.* Сим. 225.

Пасічити, -чу, -чиш, гл. Чистить, приготують новину подь посѣвъ. Угор.

Пасічка, -ки, ж. Ум. отъ пасіка.

Пасічник, пасішник, -ка, м. 1) Пчеловодъ. 2) Присматривающій за пчельникомъ.
Борода у його виросла наче у пасічника. Рудч. Ск. II. 164.

Пасічниківна, пасішниківна, -ни, ж. Дочь пасічника.

Пасічникуваннѣя, пасішникуваннѣя, -нѣя, с. Занятіе пчеловодствомъ. Сим. 201.

Пасічникувати, пасішникувати, -кую, -еш, гл. Заниматься пчеловодствомъ. Сим. 224. *У його здавна була охота до бжолы, так тепер певно пасічникує.* К. ЧР. 8.

Пасічниця, пасішниця, -ці, ж. Жена пасічника.

Пасішник, -ка и пр. См. **Пасічник** и проч.

Пасія, -сії, ж. 1) Пассія, особое церковное служеніе, совершаемое въ первыя 4 недѣли Великаго поста, по пятницамъ, и состоящее въ чтеніи страстныхъ евангелій. Левиц. Пов. 30. 2) Гнѣвъ, раздраженіе. **Впав у пасію.** Вспылить.

Паска, -ки, ж. Пасхальный хлѣбъ, куличъ, баба. *Коли не прийду до церкви, то все паску святять.* Ном. № 168.

Паскли́н, -на, м. Клинь, которымъ коса прикрѣпляется къ косовищу. Шух. I. 169.

Паскуд, -ди, ж. = **Паскуда.** Вх. Лем. 447.

Паскуда, -ди, об. Брань: дрянъ, пакостникъ. *Ламайте двери, поки виїде старий паскуда.* Шевч. 136.

Паску́дивий, -а, -е = Паскудний.

Паскудити, -джу, -диш, гл. 1) Гадить, сквернить. *Я рук паскудить не хочу.* Шевч. 2) Гадить, пачкати, испражнятыся. *Погана птиця, що своє гніздо паскудить.* Ном. 3) Плохо дѣлать, портить. *Роби добре, не паскудь.* Ном. № 2113.

Паскудитися, -джуся, -дишся, гл. Пачкаться, грязнитися. *Оце, сказала, смердить повітрям, а я буду коло єї паскудитися — не хочу!* Рудч. Ск. II. 64. *Не паскудьмось, краще буде!* НВолын. у.

Паскудний, -а, -е. Мерзкій. *До якого зухвальства дійшло паскудне хлопство.* Стор. МПр. 100.

Паску́дник, -ка, м. 1) Сквернавецъ, мерзавецъ. *Прийди, прийди, паскуднику, лежить сухарь на суднику.* Чуб. V. 1144. 2) Лошадиная болѣзнь. Сим. 61, 76. **Карбункуль** у скота. Шух. I. 43. **Збити паскудник.** Пустить лошади кровь з храп, а переносно — разбить носъ до крови. Сим. 76.

Паскудниця, -ці, ж. Сквернавка, мерзавка.

Паскудність, -ности, ж. = **Паскудство.**

Паскудно, нар. Мерзко, гадко, скверно.

Паскудство, -ва, с. Мерзость, гадость. *Нечисте гніздо всякого паскудства.* Левиц.

Паслі́на, -ни, ж. = **Паслі́н.** ЗЮЗО. I. 136.

Паслі́н, пасльо́н, -льо́ну, м. 1) Раст. а) *Solanum nigrum* L. Вх. Пч. I. 13. Маркев. 166. *Забудь ласощі: паслі́н і цибулю, а за гірку твою працю візьми під ніс дулю.* Ном. № 5674. б) — **жовтий.** *Solanum Dulcamara* L. ЗЮЗО. I. 134. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 427.

Пасма́н, -ну, м. Полоса. У пасмани. Въ полосы (о матеріи). Гол. Од. 21.

Пасми́стий, -а, -е = Пасемистий. Борз. у.

Пасмо, -ма, с. 1) Пасмо, мѣра нитокъ: 30 нитокъ. Вас. 202, 190. Чуб. VII. 408. *Я колись н'ять пасом валу однесла, — він, спасибі йому, не погордував, узяв.* Кв. 2) Прядь. *Коси вилізли з під хустки і теліпались пасмами.* Левиц. I. 80. 3) Гряда. *Пасмо gir.* 4) Годовой слой деревесины. Вх. Лем. 447.

Па́смуга, -ги, па́смужка, -ки, ж. Узкая полоска. *Як же ми будемо збоку дивитися на тарілку, то побачимо тільки пасмужку від неї.* Дещо.

Пасовий, -а, -е. 1) Относящийся къ поясу. 2) — **чоботи.** Цѣльные сапоги съ неотрѣзнымъ передомъ.

Пасовисько, -ка, с. = **Пасовище.** Шух. I. 185. *Приймив ялівочку на пасовиско.* Гн. II. 204.

Пасови́ця, -ці, ж. 1) = **Пасовище.** 2) Время, когда пасется скотъ. Ананьев. у.

Пасовище, -ща, с. Пастбище. *Козаки бідкаються пасовищами.* К. Бай. 41. *Це наше пасовище, — нехай воли пасуться.* Васильк. у.

Па́со́к, -ска, м. 1) Ум. отъ пас. 2) Кожаный поясъ съ пряжкой. Чуб. VII. 417, 418. 3) Бритвенный ремень.

Пасока, -ки, ж. Сукровица, кровь. *Чи бач, що ледві вже він культі волоче, що так з його юшить і пасока тече.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 87). **Пасокою вмитися.** Облиться кровью.

Паста, -ти, ж. Мышеловка, крысоловка. См. **Пастка.** Вх. Пч. II. 7.

Пастая, -гаї, ж. Раст. *Lunaria rediviva* L. Вх. Зн. 47.

Паства, -ви, ж. Пастьба. *Волив прижене з пастви.* Харьк. у.

Пастернак, -ку, м. Раст. *Pastinaca sativa* L. ЗЮЗО. I. 131.

I. Пасти, -су, -сеш, гл. 1) — **кого.** Пасти. *Пасла Кася воли й коні.* Чуб. V. 908. *От треба тому панові наймита — нікому свиней пасти.* Рудч. Ск. II. 9. **Пішов до Бога вівці пасти.** Умер. Фр. Пр. 200. 2) — **що.** Съѣдать, пасясь. *Гони вівці мої, де підуть, і принесеш того мені, що мої вівці будуть пасти.* Гн. II. 155. 3) — **о́чі (чим), о́ком, очима (кого).** Зариться, заглядываться, смотрѣть, не сводя глазъ, на что. *В останне рідними лугами й берегами дід очі приязні пасе й не напасе.* К. Дз. 155. *Полю просо за током, а він мене пасе оком.* Грин. III. 649. *Сидить нерухома та пасе нас очима.* МВ. (КС. 1902. X. 145). 3) — **задню.** Быть позади всѣхъ. *Сем'я моя не буде пасти між людьми задню.* Г. Барв. 348. *Тим часом я такий же маю розум, я ні в чому не буду пасти задню.* К. Іов. 25.

II. Пасти, -ду', -де́ш, гл. 1) Пасть, упасть. *Троянці всі замурамотали, Дидоні низько в ноги пали.* Котл. Ен. *На серці туга така пала, що йому дух так і захватує.* Кв. *Відразу пав без душі.* 2) Опуститься на землю. *Полинь ти, соколе ясний... Сядь-пади у мого батька й матері перед ворітьми.* АД. I. 95. *Прилетіла пава, в головочках пала.* Мет. 104. 3) Припасть, покрыться. *Приливали доріженьку, — таки пилом пам.* Мет. 22.

Пастирка, -ки, ж. Пт. *Motacilla*, трясогузка. Вх. Лем. 447. См. **Пастушка.**

Пастися, -суся, -се́шся, гл. Пастись. *Ой пасіться, мої сірі воли!* Чуб. V. 55.

Пастівень, -вня́, м. Отгороженная подъ пастбище земля вблизи жилья. Черниг. у.

Пастівник, -ка́, м. = **Пастівень.** Шух. I. 168. *Константиногр. у. Дивлюсь у пастівник, а він коня собі лагодить.* Федьк. *Пустив коника до пастівника, а сам пішов у сад виноград.* Лукаш. 153. Ум. **Пастівничок.**

Пастка, -ки, ж. 1) Ловушка, западня. *Десь назнала лисиця у лісі пастку (вовківню) і там м'ясо було положене.* Рудч. Ск. I. 21. 2) Мышеловка, крысоловка. *Не шастайся, як миш по пастках.* Ном. № 3163.

Пастра́ма, -ми, ж. Солонина изъ баранины. Св. Л. 48.

Пастрома, -ми, ж. = **Пастрама.**

Пастрѡма, -ми, ж. Кусокъ мяса, сала и ар. положенный въ ловушкѣ для приманки звѣря. — напр. въ мышеловкѣ. Мнж. 188. См. **Пастрама.**

Пастух, -ха, м. Пастухъ. *А овечка й каже: то ж то треба пастуха слухать, як пасе.* Рудч. Св. I. 41. Ум. **Пастушок.**

Пастухувати, -хую, -еш, гл. Пастушествовать, быть пастухомъ. Черк. у. *Мій син те літо пастухував.* Волч. у.

Пастушечка, -ки, ж. Ум. отъ пастушка.

Пастуший, -а, -е. Пастуший. *Чиїх батьків я нарвнї не ставив з пастушими собаками моїми.* К. Іов. 63.

Пастушити, -шу, -шиш, гл. = **Пастухувати.** *Бїда вівцям, де вовк пастушить.* Фр. Пр. 198.

Пастушка, -ки, ж. 1) Пастушка. 2) = **Пастирка.** Вх. Пч. II. 12. См. **Блисканка.** Ум. **Пастушечка.**

Пастушок, -шка, м. 1) Ум. отъ пастух. 2) = **Пастушка 2.** Вх. Пч. II. 12.

Пастущина, -ни, ж. Плата пастуху. Желех.

Пасть, -ти, ж. 1) Пасть. *А в иншого і зубів нема, сама пасть, що инша голова йому в рот улїзе.* Кв. 2) Ловушка для лисиць: деревянный цилиндръ — выдолбленный буковый пень — **осмів** лежить горизонтально; въ верхнемъ боку его отверстие, сквозь которое можетъ проходить вертикально стоящая надъ нимъ **ступа** — бревно съ тяжестью на верхнемъ концѣ и двумя желѣзными остріями — **зубами** — на нижнемъ, въ срединѣ стоитъ **зрущик** — палочка съ шнуркомъ, удерживающимъ **ступу** вверху. Ловушка вставляется въ нору лисицы, которая, выходя черезъ цилиндръ, толкаетъ **зрущик**, **ступа** падаетъ и остріями убиваетъ звѣря. Шух. I. 236.

Пасчаний, -а, -е. Относящійся къ пасхальному хлѣбу. **Пасчана лопата.** Лопата на которой сажають въ печь пасхальный хлѣбъ. Вх. Лем. 447.

Пасчин, -на, -не. Принадлежащій пасхальному хлѣбу. *Саджає... паску до печі, а також пасчину посестру.* МУЕ. III. 44.

Пасчинка, -ки, ж. Кадочка. Вх. Зн. 47.

Пательня, -ні, пателя, -лі, ж. Скорода. Бердич. Брацл. у.

Патер, -ру, м. = **Патериця.** *Взяла ломаку... давай їй баба тим патером почитати.* Мнж. 140.

Патериця, -ці, ж. Посохъ. Рудч. Ск. I. 61. *Чернець мій встав, надів клобук, взяв патерицю.* Шевч. 372. *Козацький бунчук переважить бурмистерську патерицю.* К. ЧР. 226.

Пати́к, -ка, м. Палка, коль. Грин. III. 520. *Аж язык патиком став. Пане, бери черевик на патик.* Ном. № 9902. Ум. **Патичок.** Чуб. V. 1140.

Пати́ка, -ки, ж. 1) Палка. 2) Кляча. *Прокляті цигани усунули тобі в руки таку патику, що й скіпками гідко взяти.* Кв. 3) Нерасторопный. *Ну й з тебе пати́ка, нічого не второпаєш.* Ум. **Патичка.**

Пати́нок, -нка, м. Туфля. Бердич. у. *Величний, як жидівський патинок.* Ном. № 2497. *Набула без панчіх пати́нки.* Котл. Ен. II. 25. *Подай пати́нки господині.* Шевч.

Пати́чка, -ки, ж. Ум. отъ пати́ка.

Патичо́к, -чка, м. Ум. отъ пати́к.

Патиччя, -чя, с. соб. Палки, мелкій хворостъ. Хотин. у.

Паткань, -ні, ж. Зоол. *Mur decumanus*, большая крыса. Вх. Уг. 257.

Патлама, -ми, ж. Плохое болотное сѣно съ осокой, камышемъ и пр. Вас. 207. Мнж. 188.

Патлами́ти, -млю́, -миш, гл. Приводить въ безпорядокъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Патлань, -ня́, м. Длинноволосый человекъ.

Патлатий, -а, -е. Длинноволосый, косматый. *Неси, Боже, патлатого, щоб було за віщо скубти*. Чуб. I. 245.

Патлач, -ча́, м. = Патлань. Чуб. VII. 412. Употр. также какъ насмѣшливое названіе для духовнаго лица. Мнж. 188.

Патлашки, -шок, ж. мн. Родъ растенія. *Ой на горі, на горі зацвіли патлашки*. Грин. III. 231.

Па́тли, па́тлі, -лів, м. мн. Длинные волосы, космы. *Невістка дівчину так і вхопим за патли*. Г. Барв. 369. *Тоді то жид-рандар стиха підходить, козака за патлі хватає*. Дума.

Патока, -ки, ж. 1) Медъ безъ воску. *Заліз як муха в патоку*. Ном. № 1642. 2) Патока сахарная. Черк. у.

Па́толоч, -чі, ж. 1) Истоптанное поле, потрава. Рк. Левиц. 2) Мѣсто, гдѣ съѣдено хищнымъ звѣремъ животное съ остатками на немъ. (Вовк) *тут, бо де б йому діваться, — ось свіжа патолоч*. Алв. 92. *Вовк, казав би, задавив лоша, — була б патолоч*. Волч. у. 3) Остатки послѣ сбора конопли. Брацл. у.

Патолоча, -чі, ж. Маленькое озеро. Вх. Лем. 447.

Патрамент, -ту, м. Поколѣніе. *Як здохне в дворі малигувата скотина: чи то свиня, чи овечка, чи то корова, до вже не буде добра, аж двадцять патраментів передохне*. Київ. у.

Патрати, -раю, -еш, гл. 1) Очищать птицу отъ перьевъ, очищать отъ шерсти свинью. *То локшину кришили, то птицю патрали*. Кв. 2) Потрошить. *Вівчарики прехорошенько найкращого баранчика взяли та й патрають гуртом*. Гліб.

Патрахіль, -лі, ж. Епитрахиль. Рудч. Ск. I. 198. *На вікні требник лежав з хрестом, в патрахіль замотаний*. Св. Л. 109.

Патрёт, -та, м. Портретъ. *Се й сліпий розгледить, що се патрет, а не живий чоловік*. Кв.

Патрётник, -ка, м. Портретистъ; фотографъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Патріо́т, -та, м. Патріотъ. *Презавзятий патріот*. Шевч. 463. *Як слід доброму патріотові робити*. О. 1861. IX. 180.

Патріотизм, -му, м. Патріотизмъ. О. 1861. IX, 180.

Патріотичний, -а, -е. Патріотическій. К. Кр. 29.

Патріотка, -ки, ж. Патріотка. К. Дз. 87.

Патрія́рх, -ха, патрія́рха, -хи, м. Патріархъ. *Я патріархові за розрішення та за заручини дам сто гривен*. К. Бай. 13. *Написав до її брата патріярхи*. Гн. I. 140.

Патро́н, -на, м. 1) Патронъ. *І торбинка з сухарями, і муниця з патронами*. Чуб. V. 970. 2) Патронъ, покровитель. 3) Святой, имени котораго посвящена церковь. О. 1861. XI. 108.

Патроха́ти, -хаю, -еш, гл. = Патрати. *Жид заставив жидівку патрохать гиндика, а сам побіг по кварту горілки*. Грин. II. 224.

Патрувати, -рую, -еш, гл. = Пантрувати. *Підпали піч, та патруй, щоб не погасло*. Борз. у.

Патьок, -ку, м. Отдѣльная струя, текущая по поверхности, полоса текущей по какому-либо предмету жидкости. *Хата тече, — по стіні патьоки знати.* Патьоки попустити. Расплакаться, разревѣться. *Попустив патьоки, патьоки гірких сліз.* Г. Арт. (О. 1861. III. 82).

Патьо́хи, -хів, мн. Болтовня. Екатеринос. у. **Піти у патьохи.** Пуститься въ болтовню.

Патя́, меж., выражающее пустой разговоръ, болтовню. *Патя та патя та й розпатякались, неначе цілий вік їм укупи на сьому місті жити.* Кв.

Патя́кало, -ла, с. Многоглаголивый человекъ. Лохв. у.

Патя́кати, -каю, -еш, гл. Разглагольствовать. *Сидить з п'яницями, патякає.* Г. Барв. 290.

Патя́ки, -ків, мн. Разглагольствованія. — **ропустити.** Начать разглагольствовать. *Ропустили патяки обоє.* Мир. Пов. I. 133.

Паужі́ня, -ня, с. То, что высыпается изъ подъ пауза. Вх. Лем. 447.

Пауз, -за, м. = I. Рубель 1. Вх. Лем. 447.

Паузник, -ка, м. Веревка для привязыванія пауза. Вх. Лем. 447.

Паук, -ка, м. и пр. = **Павук и пр.**

Пауки, -ків, м. мн. Раст. *Leontodon taraxacum.* Вх. Пч. II. 33.

Паучі́на, -ні́, ж. = **Паутина.** Вх. Уг. 257.

Паучі́ня, -ня, с. = **Павутиння.** Вх. Лем. 447.

Пах, -ху, м. Запахъ. *Кругом пах од трави і квіток.* Сим. 204. *Не люблю пива, ні паху його.* Нп. *У олії свиріпляній гарний пах.* Лебед. у.

Паха, -хи, ж. = **Пахва.** *Узяв її по під пахи.* Ад. I. 278. Ум. **Пашка.** *Ой взяв же і по-під пашки, повів же і по-під дашки.* Гол. I. 45.

Пахання, -ня, с. Нюханіє. Ум. **Паханнячко.** *Барвіночок да для дівочок, рутка да м'ятка для паханячка.* Чуб. III. 483.

Пахати, -хаю, -еш, гл. Нюхать, обонять. Угор.

Пахва, -ви, ж. Подмышка, подплечье. *Несе під пахвою скриньку.* Драг. 180.

Пахвина, -ни, ж. Нижняя и боковая часть брюха животныхъ отъ пупа до паховъ. *Одріжте мені пахвини.*

Пахі́ття, -тя, с. Пахота. *Не пахіття, а поліття.* Ном. № 7267.

Пахму́рний, -а, -е. Пасмурный. *Темна та пахмурна із неба зслизла чорна ніч.* Котл. Ен. III. 22.

Пахмурно, нар. Пасмурно. *Пахмурно сьогодні.* Волч. у.

Пахно́, -на́, с. Запахъ.

Пахнота, -ти, ж. Запахъ, благовоніє. *Ніхто не може одібрати од ладану пахкоти.* Грин. II. 322.

Па́хнути, -ну, -неш, гл. Пахнутъ, издавать запахъ. *Пахне бузком, конвалією.* Стор. МПр. 80. **Щоб твій и дух не пах!** *Чтобъ тебя здѣсь не было.* Ном. № 5142.

Гарбузом пахне. Будеть отказъ на сватовство. *І багата, і хороша, хто погляне, — ахне.* *Пишов би я сватати, та, гарбузом пахне.* Чуб. V. 37. **Доріженька пахне.** Предстоить въ скоромъ времени дорога. *Дощик крапле, чумаченькам дороженька пахне.* Чуб. V. 1029. **Пахне землею (від кого).** Уже умираетъ. *Од неї пахне вже землею, уже й мене не пізнає.* *Я до попа та до сусіди: привів попа, та не застав — вона вже вмерла.* Шевч. 401.

Пахнучий, пахнючий, пахнющий, пахнячий, -а, -е. Душистый. *Пахнючий перець.* НВолын. у. *Ой ти, дівчино, ти пахнюще зілля.* Чуб. V. 391. *Пахнячий ладан до кадильниці.* Гол.

Пахнячка, -ки, ж. Мушкатная груша, мушкатель. Вх. Уг. 257.

Пахолик, -ка, м. = Пахолок. (Паничі) *посилають пахолика.* Гол. I. 81.

Пахолок, -лка, м. 1) Мальчикъ, мальчуганъ; парень. Чуб. V. 917. *Я малий пахолок, родився в вівторок, а в середу рано до школи оддано.* Нп. 2) Слуга.

Пахолок, -лка, м. Холка у лошади.

Пахольський, -а, -е. Относящийся къ мальчику. К. ЦН. 311.

Пахоля, -ляти, с. Маленькій мальчикъ. *Та скажи мені правду, мале пахоля, над якеє зілля і в світі нема?* Мет. 360. Ум. **Пахолятко.**

Пахоці, -щів, ж. мн. Ароматъ, благоуханіє. *Любисточок — для любощів, василечок — для пахощів.* Нп. *Було багацько квіток, багацько пахощів.* Левиц. Пов. 174.

Пахтіти, -хчу, -тищ, гл. Пахнуть. *А мишенятко під вербою почуло, що м'ясе пахтить.* Гліб.

Пахторити, -рю, -риш, гл. = Нюшкувати. *Пес пахторит.* Вх. Зн. 47. *Жид на ярмарку пахторит, кого б ошукати.* Вх. Зн. 47.

Пахучий, пахущий, -а, -е. Душистый. *Хай ваша душка буде між солодкими медами, перед пахучими ладанами.* Ном. № 4573. *Чебрець — зілля пахуще.* Полт. у. *Пахуще, як м'ята.* Ном.

Пахучість, -чости, ж. Душистость.

Пахущий. См. Пахучий.

Пахущик, -ка, м. Родъ растенія. *Ще рожа не процвітає, пахущик ся не розвиває.* Гол. IV. 286.

Пацати, -цаю, -єш, гл. — ногами. Лежа на животъ, битъ ногами по землѣ. Левиц. Пов. 234.

Пацік, пацік! цюнка-на! меж. для призыва свиней. Вх. Лем. 447.

Пацікілок, -лка, м. Небольшой колъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Пацитися, -цюся, -цишся, гл. О свиньѣ: пороситься. *Свиня пациться.* Вх. Пч. II. 7.

Пацірки, -ків, мн. 1) = **Пацьорки.** 2) — **жаб'ячі.** Лягушечья икра. Вх. Лем. 447.

Пацірник, -ка, м. Раст. а) *Althaea officinalis.* Вх. Уг. 257. б) — **дикий.** *Malva silvestris.* Вх. Уг. 257.

Пацний. Употр. только въ ж. р.: **пацна.** Поросая, супоросная. *Жоха пацна.* Вх. Пч. II. 7.

Пацурнік, -ка, м. = Пацірник. Вх. Уг. 257.

Паць! меж. для призыва свиней.

Пацьор, -ра, м. Бусина. Употр. больше во мн. ч. **пацьори,** и гораздо чаще въ ум. формъ: **пацьорки** — бусы. Чуб. VII. 426. Гол. Од. 77. Шух. I. 130, 215, 306. *Гапулини пацьорки.* АД. II. 312. *А в нашої Олени все пацьори зелені, то по штирі, то по п'ять все на шиї цуркотять.* Гол.

Пацьорки, -ків, мн. 1) См. **Пацьор.** 2) Раст. *Malva ratundifolia L.* ЗЮЗО. I. 128. См. **Пацірки, пацьорки.**

Пацю! меж. = Паць. Лохв. у.

Пацюк, -ка, м. 1) а) Поросянокъ. б) Кастрированный свиной самецъ. Вх. Пч. II. 7. 2) Крыса. *Стоїть борщ під лавою із разною приправою: із жуками, цвіркунами, з великими пацюками.* Чуб. V. 1144. *Діла робити не хочеш, а пика — хоч пацюки бий* (т. е. такая толстая). ЗОЮР. I. 148. 3) Насѣк. *Tenebrio molitor*, мучной жукъ. Вх. Пч. I. 7.

Пацюрки, -ків, мн. 1) = Пацьорки. 2) — у рачиці. Рачья икра. Вх. Лем. 447.

Пацючий, -а, -е. 1) Поросячий. 2) Крысій.

Паця, -ці, ж. 1) Дѣтск. Поросянокъ, свинья. О. 1861. VIII. 8. 2) Кость: бабка. КС. 1887. VI. 478. *Грати в паці.* Играть въ бабки. Маркев. 76. *А доки в паці будеш грати?* Котл. Ен. V. 22.

Паця, -цяти, с. 1) = Пацюк 1. *Під порогом паця квичит.* Гол. II. 684. 2) — морське. *Savia sobaya*, морская свинка. Вх. Лем. 436.

Пацятник, -ка, м. Матка у свиньи. Желех. Вх. Зн. 47.

Пачервоточина, -ни, ж. Труха, высыпавшаяся изъ червоточины. *Летів горобець через безверхий хлівець, ніс четверик гороху без червотоку, без червоточини, без пачервоточини.* Ном. № 6072.

Пачесовачка, -ки, ж. Щетка съ болѣе тонкими зубьями для расчесыванія льна. Вх. Уг. 249.

Пачіскі, -сок, мн. = Пачоси.

Пачісувати, -сую, -еш, гл. Расчесывать ленъ щеткой. Гол. Од. 36.

Пачка, -ки, ж. Пачка, кипа, тюкъ. *Біда тому пачкарові, що він пачки перевозить, бо му комар в ухо бренить: покинь пачки, бо затнеш.* Чуб. V. 1087.

Пачкаръ, -ря, м. Контрабандистъ. Чуб. V. 1087. См. Пачка.

Пачкарювати, -рюю, -еш, гл. Заниматься контрабандой.

Пачковоз, -за, м. = Пачкаръ.

Пачоси, -сів, мн. 1) Очески, вычески. Грин. II. 37. Вас. 201. 2) Начосы. *З рудими начосами на голові.* Левиц. I. 31.

Пачосній, -я, -є. Сдѣланный изъ оческовъ. *Полов'яний хліб не голод, а пачосняя сорочка не нагота.* Ном. № 5355.

Паша, -ші, ж. 1) Кормъ для скота, подножный кормъ. *Та солома ще може піде й на пашу.* Зміев. у. *Ой коні наші сиваші, чи були ви на паші?* Мет. 218. *Займи нашу телусю та пожени на. пашу, на панську толоку.* ХС. II. 192. *Да корівка ваша вже стара. — Ні, не стара; яка вона стара? всього сьома паша.* О. 1862. VII. 90. 2) Наживка для удочки. Шух. I. 226.

Пашенний, -а, -е. Хлѣбный. **Пашенна яма.** Яма для хранения зернового хлѣба; имѣеть форму колокола, узкимъ концемъ вверхъ, внутри обмазывается глиной и обжигается. Мнж. 188. *Виголодавсь, як собака в пашенній ямі.* О. 1861. XI. Кух. 26.

Пашенна комора. Амбаръ для ссыпки зерна.

Пашіна, -ни, ж. = Пахва. *Я шапку під пашину.* Грин. III. 653.

Пашистий, -а, -е = Пашний. *Пашиста солома.* НВолын. у.

Пашіти, -щу, -шиш, гл. 1) Издавать сильный запахъ. *Погана смердюча горілка — аж із рота пашить.* 2) Пыщать, бить (о пламени). *А полум'я з рота так і паше, так і паше.* Рудч. Ск. II. 31.

Пашка, -ки, ж. Ум. отъ паха.

Пашкет, -ту, м. Паштетъ. Маркев. 157. *І в кахлях понесли пашкети.* Котл. Ен. II. 9.

Пашній, -а́, -е́. О соломѣ: съ примѣсью травы. *Пашна солома.*

Пашніна, -ни, ж. Хлѣбное зерно.

Пашнистий, -а, -е = Пашній = Папистий? *Попи пашнисті, снопи ряснисті.* Гол. II. 35.

Пашніця, -ці, ж. Хлѣбъ въ зернѣ и на стеблѣ. *Роди, Боже, жито, пшеницю, усяку пашницю.* Мет. 344. Ум. **Пашнічка.** *Дощик линувся — цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою.* Ном. № 334.

Пашня́, -ні́, ж. 1) = **Пашниця.** *Міх з пашнею.* Котл. Ен. VI. 25. *Куди се Бог носив? — А на базарь пашню возив.* Гліб.

Пашок, -шка́, м. Родъ карточной игры. *Грати в пашок.*

Паштригувати, -гую, -еш, гл. У портныхъ: метать, сметывать.

Паща, -щі, ж. Пасть.

Пащека, -ки, ж. 1) = **Паща.** *Мовчи лиш, а то кулаком так твою пащеку й заткну.* Канев. у. 2) мн. Лицевыя скулы. Константиногр. у.

Пащикування, -ня, с. Многословныя разглагольствованія; дерзкія разглагольствованія.

Пащикувати, -кую, -еш, гл. Многословно разглагольствовать, дерзко разглагольствовать. *Жінки! коли б ви більше їли, а менш пащикувать уміли, — були б в раю ви за сіє.* Котл. Ен. IV. 61. *Дубцем його, щоб не дуже пащикував.* Полт. у.

Пащикуватий, -а, -е. Неумѣренно разглагольствующій; дерзко разглагольствующій. *Згадала Зося, горду, пащикувату, хитру.* Левиц. I. 515.

Пащикуха, -хи, ж. Болтунья; крикуха. Котл. Ен. VI. 11.

Паювання, -ня, с. Дѣлежъ. К. ЦН. 243.

Паювати, юю, -еш, гл. Дѣлить на части. *Срібло-злото на три части паювали.* Макс. *Будем ґрунта — худобу на дві часті паювати.* АД. I. 119.

Паюха, -хи, ж. Кровь. *Да ще не заржавіла і шабля моя сваха, хоч вона не раз паюхою вмилась.* КС. 1882. X. 25.

Певен, -вна, -не = Певний. *Як що зробиш, парубче, своє діло як слід, — тоді я буду певен і знатиму, що все у гаразді.*

Певне, нар. Вѣрно, навѣрно, должно быть. *Певне ти, дівчино, иншого кохаєш?* Чуб. V. 318.

Певний, -а, -е. 1) Вѣрный, надежный. *Признайся мені, дівчинонько, чи будеш ти певна.*

Грин. III. 198. *А щоб певна була правда, — нехай шлях покаже.* Шевч. 140. *Певна людина.*

2) Увѣренный. *Хиба вони не певні в своїм щасті?* К. Іов. 46. 3) Внушающій довѣріє. *Тут певнее ніщо ні ходить, ні сидить.* Греб. 369. 4) Извѣстный, опредѣленный. *Ангел певного часу спускавсь у купальню.* Єв. I. V. 4.

Певніти, -ню́, -нищ, гл. Исполнять. *Вони завіт його держали, певнили заповідь Господню.* К. Псал. 227.

Певність, -ности, ж. 1) Вѣрность. *Скажи мені, серце моє, чи будеш ти певна? На що ж тобі, мій миленький, той певности знати, коли будеш тую нічку в степу ночувати?*

Чуб. V. 76. 2) Увѣренность. *Дає Господь їм певність і безпечність.* К. Іов. 54.

Певно, нар. 1) Вѣрно, надійно. 2) = **Певне.** *У такому жупані, певно дівчина полюбе.* Харьк. г. *Уже певно візьме її за себе.* Кв.

Певно́та, -ти, ж. = **Певність.**

Певня́к, -ка, м. Увѣренный. *Тепер я виведу коні на степ та й на всю ніч певняк собі, що не будуть у снаші.* Уман. у.

Пейс, -са, м. Пейсь. (Берко) *ходить було, тільки колите довгими чорними пейсами.* Левиц. І. 103.

Пейсатий, -а, -е. Имѣющій пейсы, съ большими пейсами.

Пейстрий, -а, -е. Пестрый. *Кобила його пейстра — усі добре знають, а він каже ворона.* Борз. у.

Пейстри́на, -ни, ж. Нанка. Чуб. VII. 416.

Пек, меж., виражающее отстраненіе, отказъ, неудовольствіе. *Цур тобі, пек тобі, дяче, чого в тебе серце гаряче.* Чуб. V. 1165. *І васильки мої, і Василь при мені... Пек його матері, сподобався мені.* Нп.

Пекарити, -рю, -риш, гл. = Пекарювати. Вх. Зн. 7.

Пекарівна, -ни, ж. Дочь, пекаря, хлѣбника.

Пе́карка, -ки, ж. Пекарка, булочниця.

Пекарня, -ні, ж. 1) Пекарня, булочная. 2) Кухня. Св. Л. 60. Сим. 130. К. ЧР. 38.
Пекарня дух любить. Ном. № 10290 *Ой увійшла пані у свою пекарню.* Чуб. V. 1072.

Пекарський, -а, -е. Приналежащій пекарю.

Пекарчук, -ка, м. Мальчикъ въ булочной.

Пе́каръ, -ря, м. Пекаръ, булочникъ.

Пекарювати, -рюю, -еш, гл. Заниматься хлѣбопеченіемъ.

Пе́кати, -каю, -еш, гл. Отстранять кого-либо, говоря пек. *А то що такого! — каже бідак та пекає: «пек, осина!»* Гн.

Пе́катися, -каюся, -ешся, гл. Отстраняться отъ кого. *Поганий чоловік, я його пекаюся, дарма, що рідний брат.* Міус. окр.

Пекельний, -а, -е. 1) Адскій. Котл. Ен. II. 32. *Огонь пекельний.* Єв. Мт. V. 22. *Гориш тим пекельним вогнем.* Стор. МПр. 14. 2) Мучительный, крайне тяжелый. *Росказав Іван Остапові, яке то пекельне його й людське життя на білому світі.* Грин. І. 288.

Пекельник, -ка, м. Житель ада, чортъ. МВ. (КС. 1902. X. 155) *Коли дивиться, аж покійний пан старий, того пана батько, дрова возе у пекло, а вони, пекельники, кажуть...* Рудч. Ск. І. 95.

Пе́кло, -ла, с. 1) Адъ, геенна. *Лучче тобі калікою в життя увійти, ніж дві руці мавши, пійти в пекло.* Єв. Мр. ІХ. 43. *Приходить він до пекла — аж там чортів такого багацько.* Рудч. Ск. І. 70. 2) — **і рай.** Родъ игры. Ів. 62.

Пеклува́ння, -ня, с. Заботы, попеченіе.

Пеклуватий, -а, -е. Заботливый.

Пеклуватися, -луюся, -ешся, гл. Заботиться, печься о комъ.

Пекти, -чу, -чеш, гл. 1) Печь, жечь. *Цвісти над ним буду, щоб не пекло чуже сонце.* Шевч. 40. 2) Печь. *Сама пекла палянички.* Рудч. Ск. II. 5. — **раки.** См. **Рак.** 3) Жарить.

Пектисся, -чуся, -чешся, гл. 1) Жариться, печься. *Мерзла в ніч, а в день пеклась.* Котл. Ен. *Ой косить хазяїн та на степу сіно, та на сонці печеться.* Грин. III. 570. 2) Печься. *Сам міситься, сам і печеться.* Рудч. Ск. І. 136. 3) Жариться. *Курка печеться.*

Пекучий, -а, -е. Пекучий вітер. НВолын. у. *Сонце пекуче.* МВ. *Журба пекуча.* МВ. І. 13.

Пелёвень, -вня, м. = Пелевня. Вх. Лем. 447.

Пелёвник, -ка, м. = Пелевня. Вх. Уг. 258.

- Пелєвня, -ні**, ж. Родъ амбара, овина, гдѣ хранится солома, мякина, сѣно, также зерновой хлѣбъ. Желех. *А ци дома 'сте, синове мої? Ой дома, дома на пелєвнї сут, на пелєвнї сут, злотїчко вїют.* Гол. II. 70.
- Пелєна, -ни**, ж. 1) Подоль рубахи. *Вареники варила, та й пелєну спалила.* Нп. 2) Выступъ крыши надъ стѣною. Судж. у. Ум. **Пелїнка, пелїночка.** Чуб. III, 176. Мил. 164.
- Пелєнувати, -ную, -єш**, гл. Пелєнать. *Годувала, пелєнувала, нічєньки не досипала.* Грин. III. 370.
- Пелєх, -ха**, м. 1) Клокъ волосъ, шерсти. 2) Старый дѣдъ. *Хоч вїн до пелєха сїдого із парубїки молодого не перескочив — пережив.* Греб. 318.
- Пелєханка, -ки**, ж. Неряха, неряшливая женщина. Угор.
- Пелєханя, -ні**, ж. = **Пелєханка.** *Ой у млинї два каменї, — і один не меле, відїбрала пелєханя сокола від мене.* Гол. IV. 506.
- Пелєхати, -хаю, -єш**, гл. Рвать что либо въ изобилїи. *Добрався до груш — глянь, як пелєхає.*
- Пелєхатий, -а, -е** = **Волохатий.** Котл. Ен. V. 7. *Гуси пелєхатї.* Грин. III. 89. *Летить голуб коло хати сивий пелєхатий.* Чуб. V. 382. *Кури пелєхатї.* Драг. 28. *Кучерявий пїч вимїтає, пелєхатий у пїч заглядає.* Грин. III. 472.
- Пелїнка, пелїночка, -ки**, ж. Ум. отъ пелєна.
- Пелѣка, -ки**, ж. Глотка. *Напекла стара моя такого хлїба, що і в пелѣку не лїзе.* Кобеляк. 7. *П'ять лїт роблю на чужу пелѣку.* Г. Барв. 321.
- Пелюстка, -ки**, ж. 1) Капустный листъ. *Та й хороша ж цей рїк капуста: ач якї пелюстки!* 2) Кушанье: сваренные капустные листы съ мяснымъ фаршемъ. Маркев. 157. 3) Въ прическѣ гуцульской дѣвушки: прядь, шестая часть волосъ, идущая на косу. Шух. I. 135. 4) Широкий зубецъ, находящїйся съ каждой стороны ряда тонкихъ зубьевъ въ прядильномъ гребнѣ. Сумск. у. Ум. **Пелюсточка.**
- Пелюха, -хи**, ж. Пелєнка. Вх. Уг. 258.
- Пелюшечка, -ки**, ж. Ум. отъ пелюшка.
- Пелюшка, -ки**, ж. Пелєнка. См. **Пелюха.** *Молодая Оленочка синочка родила, повила його, повила та у билїї пелюшки.* Чуб. V. 890. Ум. **Пелюшечка.** Чуб. III. 378.
- Пенарство, -ва**, с. Домашній скотъ, вообще домашнее имущество. *Нема у мене, щоб хто доглянув і тамтого пенарства.* Ольгоп. у. *Як перевозився, то привїз дванадцять возів пенарства.* Ананьев. у.
- Пендюр, -ра**, м. — **водити.** = **Лаятися.** Ном. № 13601.
- Пензель, -зля**, м. 1) Кисть (у живописцевъ). *Лєвиц. Пов. 217. Дїстав палїтру з красками і пензель.* Кв. 2) = **Щїтка**, которой бѣлять стѣны. Черниг. у. Ум. **Пензлик.**
- Пензльований, -а, -е.** Рисованный масляными красками. *Встрѣчено у Кулиша: Полотно пензльоване.* К. ХП. 96.
- Пенний, -а, -е.** Задолженный, имѣющїй долги. *Лучше ж пенному сїло на шию зложити, нїж бїдних людей правдивих зводити.* Ном. № 2793.
- Пень, -пня**, м. Пень. Голий, як пень. Ном. *Ой пішов Опанас по горїлку для нас, зачепився за пень та й стояв увесь день.* Нп. **Пнем стаїти, на пню стати.** Упорствовать, заупрямиться. *Внучечка як на пню стала: лїкаря та й лїкаря.* МВ. (О. 1862. III. 45). **У-пень.** До чиста, совершенно. *Рубати у-пень увесь народ.* ЗОЮР. I. 120. *Ляхів, мостивих*

панів, у-пень рубайте. Макс. *Та бодай же ти, корчмо... та й у-пень згоріла.* Грин. III. 286.

На пні хліб. Хлѣбъ на корню. **Посивіти на пні.** Состарѣться въ дѣвущахъ. *А що мені з того, що ви всі три посивієте на пні.* Левиц. I. 306. 2) При укладкѣ сноповъ въ **кладню** (см.): каждый изъ четырехъ сноповъ, которые ставятъ въ центрѣ возлѣ острови. Шух. I. 166. Ум. **Пеньок, пеньочок.** *Стоить у лісі на пеньку якийсь чоловік, а кругом того пенька вовк так скаче, так скаче, — хоче його з'їсти.* Рудч. Ск. I. 72. **Мати собі на пеньку.** Имѣть въ виду. Ольгоп. у.

Пеньковий, -а, -е. Пѣнковый. *Пенькова люлька.* Св. Л. 260.

Пеньковщина, -ни, ж. Лѣсъ, опредѣленный на срубъ. Радом. у.

Пенькуватий, -а, -е. Упрямый, своенравный. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Пеньок, -нька, м. 1) Ум. отъ **пень.** 2) Значительной величины деревянный обрубокъ въ видѣ цилиндра, вкопанный въ землю, — вокругъ него загибають колесный ободъ при выдѣльваніи колесъ. Вас. 147.

Пеня, -ні, ж. 1) Напастъ, бѣда. *По п'ятінках заробляла, щоб шовкову хустку придбати та сю пеню звязати. Тепер на тебе пеня напала, що не всіх пов'язала.* Кв. *Така нам лучилася пеня! Як на ту пеню і шати приходять. Оце пеня!* 2) Придира, привязчивый человекъ. *Пеня московська.* Чуб. I. 267. 3) **Мати на пеню.** Имѣть причину для ссоры. *Я з тобою не маю нічого на пеню.* Ном. 4) **Пеню волокити на кого.** Обвинять напрасно, взводитъ на кого что. *Хиба я буду на себе пеню волокити.*

Пенявий, -а, -е. Небрежный, неловкій. Угор.

Пенякуватий, -а, -е. 1) Придирчивый, навязчивый. 2) Упорный, упрямый. О. 1862. Т. 82. *Устань, устань, мила, привіз я дубину, тонку та довгу та сукувату, на шею спину пенякувату.* Чуб. V. 644. *І не бачила такої пенякуватої дівчини — щоб по її було.* Черниг. у.

Пеняїти, -няю, -єш, гл. 1) Пенять. *На Бога пеняєш, а сам кульгаєш.* Ном. № 88. *Хата млинові пеняє.* 2) Быть небрежнымъ, неловкимъ. Угор.

Пер, -ру, м. Рыба *Thymallus wehilleri*. Вх. Пч. II. 21.

Первак, м. 1) — **ка.** Первенець. Каменец. у. *Казав Микита-первак — не буде так.* Звенигор. у. 2) — **ка.** Первый рой вилетівший изъ улья во время роенія. 3) — **ку.** О наливкѣ, квасѣ перваго настоя. *Дулівочка-первак така смашна була.* Гліб. *Первак грушевий квас.* Котл. Ен. IV. 16. 4) — **ку.** Деготь перваго выдѣленія. *Нехай піде на діхтярню — у бору дьоготь робили — та нехай Грицько дасть дьохтю первачку, — самого чистого.* Грин. I. 33. Ум. **Первачок.**

Первачечка, -ки, ж. Ум. отъ **первачка.**

Первачка, -ки, ж. Первая дочь. Ум. **Первачечка.** Г. Барв. 137.

Первачок, -чка, м. Ум. отъ **первак.**

Перве, нар. = Перше.

Первий, -а, -е = Перший. *Нерві півні заспівають, то я тебе й ізбужу.* Чуб. V. 535.

Первина, -ни, ж. Случившееся въ первый разъ. *Хиба се первина?* Сим. 216. *Се йому не первина.* Ном. № 7898. Ум. **Первинка.**

Первінчики, -ків, м. мн. Первое отдѣленіе игры въ креймахи. Ив. 39.

Первічка, -ки, ж. = Первачка.

Первінчик, -ка, м. Первый рой. *Кладе бджолоньки у три лавоньки, а первінчики у чотире.* Гол. II. 15. См. **Первинчики.**

Первісний, -а, -е. Первоначальный.

Первістка, -ки, ж. Первенець женского пола. *Так то вже кохає та нестить Горпина свою первістку, і з рук не спускає.* МВ. I. 97. *У моєї корови теличка первістка.* 2)

Родившая первый разъ. 3) Первый разъ отелившаяся корова. Вх. Пч. I. 15. Вас. 197.

Ум. **Первісточка.**

Первісток, -тка, м. Первенець.

Первісточка, -ки, ж. Ум. отъ **первістка.**

Первітка, -ки, ж. 1) = **Первістка.** 2) Первая возлюбленная. *Була і в мене дівка первітка, щиро її кохав, та не довелося подружитися; тепер вона заміжжю.* Лубен. у.

Перво, нар. = **Перше.** *Нічого йому не страшно, не боязько, не болезно стало; а перво з великого жалю так було й обмірає.* МВ. I. 46.

Первовік, -ка и -ку, м. Начало вѣковъ. *Гой, чи так тепер, як було здавна, як було здавна, й а з первовіка.* Kolb. I. 96. *Так було з первовіку.* ЕЗ. V. 100.

Первовічний, -а, -е. Отъ начала вѣковъ суцїй. *Первовічний, як Бог.* Гн. II. 217.

Первожителець, -льця, м. Первый житель. Ном. № 8507.

Первозданний, -а, -е. Только что созданный. *Ніби із за диму пливе місяць круглолиций, — і мир первозданний одпочив на лоні ночі.* Шевч.

Первозімки, -ків, м. мн. Начало зимы. Волч. у.

Первозім'я, -м'я, с. Первый санный путь.

Перволіток, -тка, м. Человѣкъ въ юныхъ лѣтахъ. *Пані наша була не перволіток, та й не яка й стара.* МВ. II. 31.

Первопідстава, -ви, ж. Первое основание, базись. Левиц.

Первопочин, -ну, м. Первое начало. Левиц.

Перворідень, -дня, м. Первородный сынъ. *Побив тоді Господь в Єгипті перворіднів.* К. Псал. 181. *Народиться у смерти перворідень.* К. Іов. 39.

Перворідний, -а, -е. Первородный.

Перворядний, -а, -е. Первостепенный. *Перворядні оперні артистки.* Левиц. Пов. 103.

Первоспи, -пів, м. мн. Первый сонъ.

Первотвір, -твору, м. Оригиналъ, подлинникъ. Уман. II. 245.

Первотворний, -а, -е. Оригинальный. Желех.

Первохристиянський, -а, -е. Первыхъ времянь христїанства. К. XII. 11.

Первоцвіт, -ту, м. 1) Первый цвѣтъ растений. 2) Раст. подснежникъ, Primula.

Перга, -ги, ж. Цвѣточная пыль, приносимая пчелами въ улей. Подольск. г. *Він нам губи чистим медом, не пергою маже.* Мкр. Н. 32.

Пергамен, -ну, м. Пергаментъ. *Віковічні пергамени.* К. (О. 1861. II. 230).

Пергач, -ча, м. Летучая мышь. Вх. Лем. 447.

Пердіж, -жа, м. Испусканіє вѣтровъ.

Пердіти, -джу, -диш, гл. Испускати вѣтры.

Пердун, -на, м. Испускающій вѣтры. Ум. **Пердунець, пердунчикъ.**

Пердь, меж., выраж. испусканіє вѣтровъ. Чуб. V. 1112.

Перебалочок, -чка, м. Небольшая лоцинка. (Залюб.).

Перебалакати, -каю, -еш, гл. Осилить въ разговорѣ, болтовнѣ. *А ну, хто кого перебалакає? 2) Разказать, сказать въ разговорѣ (все). Ще ж бо не все перебалакали — посидьте лишень.*

- Перебанити, -ню, -ниш, гл.** Перемыть, вымыть вновь.
- Перебанувати, -ною, -єш, гл.** Пережить, перенести что-либо горестное. *Ой я тую зиму борзо не перезимую, ой я свого миленького не перебаную.* Гол.
- Перебаранчати, -чаю, -єш, гл.** Мѣшать, препятствовать. *Ном. № 2545. Коли б ви пак сиділи нишком та не перебаранчали (робити).* Левиц. Пов. 172.
- Перебас, -са, м.** Въ выраж.: **Взяти мішок на перебаса.** Неполный мѣшокъ (съ зерномъ, напр.) взять на плечо такимъ образомъ, чтобы содержимое осунулось въ концы мѣшка, а пустая середина лежала на плечѣ. Вх. Зн. 39.
- Перебатувати, -гую, -єш, гл.** Перерѣзать.
- Перебачити, -чу, -чиш, гл.** 1) Перевидѣть, выдывать. *Прожили ви на світі чимало, перебачили всього.* 2) Простить. Угор.
- Перебгати, -гаю, -єш, гл.** Перегнуть. *Пей пояс на двоє перебганий.* Золотонош. у.
- Перебѣнда, -ди, ж.** Шутка, болтовня, балагурство. *Черчик мав реверенду та й до мене в перебенду.* Гол. III. 351.
- Перебѣндювати, -дюю, -єш, гл.** 1) Капризничать, привередничать. *Не перебѣндюй бо так довго, Солопію!* Г. Арт. (О. 1861. III. 94). 2) Болтать.
- Перебѣндюха, -хи, ж.** Привередница.
- Перебѣндя, -ді, м.** 1) Балагуръ. 2) Капризникъ, привередникъ.
- Перебенкетувати, -тую, -єш, гл.** Окончить пировать.
- Перебѣрдина, -ни, ж.** Лучина, добытая изъ стараго валежника. Радом. у.
- Перебздикнути, -ну, -неш, гл.** Перекувырнуться. Вх. Лем. 447.
- Перебивати, -ваю, -єш, сов. в. перебити, -б'ю, -єш, гл.** 1) Перебивать, перебить, перешибить. *Перебив... шаблю.* Стор. МПр. 151. 2) Только сов. в. Перебить всѣхъ, убить, все побить. *Сам ходжу, сам. — Де діти подівав? Грім перебив, дощ потопив.* Чуб. III. 104. 3) Одолѣвать, одолѣть въ битвѣ, въ бою. *Їк я тебе переб'ю, то я буду старша.* Гн. II. 221. 4) Мѣшать, помѣшать, перебивать, перебить (въ дѣлѣ, разговорѣ). *Перебив йому брехати. Хто мені буде ділечко перебивать.* Мил. 212.
- Перебиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. перебитися, -б'юся, -єшся, гл.** 1) Перебиваться, перебиться. *Палиця перебилася.* 2) Сражаться, сразиться. *А я ж тих турків да й не боюся: а й я з ними в полі переб'юся.* Чуб. III. 275.
- Перебийніс, -носа, м.** Съ перебитымъ носомъ.
- Перебити, -ся.** См. **Перебивати, -ся.**
- Перебігати, -гаю, -єш, гл.** О собакахъ, волкахъ: закончить періодъ течки. *Сука вже перебігала.*
- Перебігати, -гаю, -єш, сов. в. перебігти, -біжу, -жиш, гл.** 1) Перебѣгать, перебѣжать. *Голодний поле перебіжить, а голий три.* *Ном. № 648. Дівчата з відрами бігли... перебігаючи Дашковичеві дорогу.* Левиц. Пов. 102. *Іюли це перебіга йому дорогу чорт.* Рудч. Ск. II. 21. 2) Забѣгать, забѣжать впередъ, встрѣчать, встрѣтить. *Пішла вона у церкву, а роботник і собі: перебіг її та й став на криласі.* Мнж. 92. *А на тихому Дунаю нас перебігають січовики-запорожці.* Шевч. 259. 3) Пробѣгать, пробѣжать. *Перебігли чотирі милі дороги.* Мет. 184.
- Перебігатися, -гаюся, -єшся, гл.** Переутомиться отъ бѣганья.
- Перебігатися, -гаюся, -єшся, гл.** Бѣгать въ перегонку.

Перебігнути, -ну, -неш, гл. = Перебігти. Як іде хто куди-годі, а перебігне го заяць... то вже му сі не поведе. ЕЗ. V. 87.

Перебігти. См. **Перебігати.**

Перебідкатися, -каюся, -ешся, гл. Перебѣдствовать.

Перебієць, -бійця, м. Боець кулачний. І грища здумав завести і п'яний зараз розскричався, щоб перебіійців привести. Котл. Ен. II. 14.

Перебір, -бору, м. 1) Переборъ, излишекъ. 2) Осмотръ, ревизія. Та скликали усіх дівок на перебір. Грин. III. 273. У прийому славний двір, там нам буде перебір. Чуб. V. 997. 3) Разборчивость, капризь, прихотничанье. За перебір дасть Бог витрішки. Ном. № 4619. А судив мені Бог, кого я не знала, а за той перебір, що перевірила. Чуб. V. 491.

Перебірати, -раю, -еш, сов. в. перебрати, -беру, -реш, гл. 1) Перебирать, перебрать, сортировать, отбирать, отобрать лучшее. Перебірала груші. 2) Перебирать, перебрать всѣхъ, все, беря каждое одно за другимъ. 3) Преимущественно несов. в. Разбирать, дѣлая выборъ, капризничать, прихотничать. Я не вередую, не перебіраю женихами. Котл. НП. 369. А судив мені Бог, кого я не знала, а за той перебір, що перебірала. Чуб. V. 491. Смерть не перебірає. Ном. 4) Перебирать, перебрать лишнее. Перебере грошей у хазяїна, більш як заробив візьме. 5) Перебирать. Ніжками дрібненько перебірає. Кв. Стиха, мов у сопілочку перебірає. О. 1862. IV. 87. 6) Пересчитывать, припоминать, припомнить все. Бо-зна колишній случаи в душі своїй перебіраю. Шевч. Що ти гріхи мої перебіраєш, переступу дошукуєшся грізно. К. Іов. 7) Перемѣнять, перемѣнить одежду.

Перебіратися, -раюся, -ешся, сов. в. перебратися, -беруся, -решся, гл. 1) Переселяться, переселиться, перебираться, перебраться. Недавно тільки (єзуїти) перебрались у Крулевство. Стор. МПр. 45. Ми й перебрались до неї в хату. МВ. (О. 1862. III. 73). 2) Переходить, перейти, переплыть, переправиться. Перебрались вони через глибоку балку. Стор. МПр. 109. Як то ви перебралися (через море). Рудч. Ск. I. 120. 3) Переодѣваться, переодѣться. Лягають спать, а він перебрався дівкою. Рудч. Ск. I. 197.

Перебірка, -ки, ж. 1) Переборка, сортировка. 2) Переодѣванье. Свою пітну одежу скидають, а надівають чисту — на цій переборці їх застали. Новомоск. у. 3) Дощечка или палочка, вставляемая между рядами ткацкой основы для раздѣленія ихъ. Вас. 167.

Перебірливий, -а, -е. Разборчивый, капризный, прихотливый. Такий перебірливий: і того не їсть, і того не їсть. Пирят. у.

Перебірник, -ка, м. Разборчивый, прихотливый человекъ. Ум. **Перебірничок, перебірниченько.** Наш паниченько перебірниченько коники перебірає: котро краще, — собі бере, котро бридше, — служенькам дає. АД. I. 13.

Перебірниця, -ці, ж. Разборчивая, прихотливая женщина.

Перебірниченько, -ка, перебірничок, -чка, м. Ум. отъ перевірник.

Перебірчастий, -а, -е. ? Гільце вили ой гільчасте, перебірчасте. Рк. Макс. Поставте її на столі, на гільчастий, на переборчастій скатерті. Чуб. IV. 101.

Перебірчик, -ка, м. = Перебірник. Як місяць перебірчик перебірає всіма зірками, після полюбить одну зірочку, так і парубок.

Перебовком, нар. Перезванивая, перезвономъ. Кобзо!... дзвониш перебовком стиха, мов мертвих хорониш. К. Дз. 210.

Перебовтати, -таю, -еш, гл. Взболтать.

Перебо́втатися, -таюся, -єшся, гл. 1) Взболтатися, разболтатися. 2) Перейти в бродь рѣку. *Так сяк перебовтався на другий беріг.*

Перебоїна, -ни, ж. Поперечная перекладаина креста. *Воробці прилітали до хреста, сідали на поперечній перебоїні.* Гн. I. 117. См. **Перехрестя.**

Переболіти, -лю, -лиш, гл. 1) Переболѣть, перестать болѣть. *Болит та й переболит.* Фр. Пр. 103. 2) Изболѣться, изстрадатися. *Моя душа переболіла, мое серце схне.* МВ. II. 41.

Переборець, -рця, м. = Перебірник. *Гей я молодець, переборець.* Чуб. III. 86.

Перебороти, -рю, -реш, гл. Побороть, побѣдити. *Чи ми перебором, чи вна трутит у могилу, — наша слава буде.* Федьк.

Переборщити. См. **Переборщувати.**

Переборщувати, -щую, -єш, сов. в. переборщити, -щу, -щиш, гл. Дѣлать, сдѣлать излишнее, сверхъ мѣры, пересаливать, пересолить, преувеличить. Ном. № 7691, 7693. *Любощів давано, да не вміючи переборщили.*

Перебоятися, -боюся, -їшся, гл. 1) Долго пробыть в страхѣ. 2) Перестать бояться.

Перебрати, -ся. См. **Перебірати, -ся.**

Перебрести. См. **Переброджувати.**

Перебрех, -ху, м. Перевираніе, извращеніе фактовъ. *Коли б еси над тим перебрехом знялась, котрим письменство в нас що-року багатиться.* К. Дз. 90.

Переброджувати, -джую, -єш, сов. в. перебрести, -бреду, -деш и перебродити, -джу, -диш, гл. Переходить, перейти в бродь. *Перебрела дві річеньки й половину ставу.* Чуб. III. 128. *Дунаю не перебити, не перебродити.* Чуб. V. 537.

I. Перебувати, -ваю, -єш, сов. в. перебути, -буду, -деш, гл. 1) Пробивать, пробыть. *Днів два або й три перебудемо.* МВ. I. 62. *Перебудь там, поки сповіщу тебе.* Єв. Мт. II. 13. 2) Обходитися, обойтись, прожить безъ чего. *Не родив мак, перебудем так.* 3) Переживать, пережить. *Як настане ніч, поки її перебудеш, то дуже довгою вона тобі стане.* Драг. 63. *Наші злидні ваше багатство перебудуть.* Ном. № 1611. *Що буде, те й буде, — ми все перебудемо.* МВ. (О. 1862. III. 58). *А тую чорну хмару рукавцем, розмаю, перебула поговір, перебуду неславу.* Чуб. V. 144. 4) Только сов. в. Перебывать. *За день скільки вас перебуде. Здається, не було хати в селі, де б я не перебула наймичкою.* Г. Барв. 365.

II. Перебувати, -ваю, -єш, сов. в. перебути, -бую, -єш, гл. Перемѣнять, перемѣнить на комъ обувь, переобувать, переобуть. *Треба перебути чобіт, а то муляє.*

I. Перебуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. перебутися, -будуся, -дешся, гл. Обходитися, обойтись. *Може тобі борошна? — Та я й своїм перебудусь.* Викрутнями перебувається. Ном. 817.

II. Перебуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. перебутися, -буюся, -єшся, гл. Перемѣнять, перемѣнить на себѣ обувь, переобуватися, переобутися. Ном. № 5472.

Перебудовувати, -вую, -єш, сов. в. перебудувати, -дую, -єш, гл. Перестраивать, перестроить.

Перебунтуватися, -туюся, -єшся, гл. Прекратити бунть.

Перебурхати, -хаю, -єш, гл. Перебушевать. *Стишилось море, перебурхало.*

Перебурчати, -чу, -чиш, гл. Перестать ворчать.

Перебути, -ся. См. **Перебувати, -ся.**

Перебутний, -а, -е. Преходящий.

Перевабити. См. **Переваблювати.**

Переваблювати, -люю, -єш и **перевабляти, -ляю, -єш**, сов. в. **перевабити, -блю, -биш**, гл. Переманивать, переманить.

Перевага, -ги, ж. 1) Перевѣсь; преимущество. *Не дай же їм на суді переваги.* К. Іов. 37. 2)

Гуляти в переваги. Родъ игры: дѣти кладуть на бревно доску и, ставъ на концахъ, качаются. Канев. у. 3) **На перевазі стати.** Воспротивиться, мѣряться силами. *Чорта з два стануть з писарем на перевазі, — він і писнуть не дасть, заб'є баки.*

Переваги — ваги, нар. Переваливаясь. *А за ними кобзарь волох переваги — ваги шкандибає на конику, козакам співає.* Шевч. 170.

Переважати, -жаю, -єш, сов. в. **переважити, -жу, -жиш**, гл. 1) Взвѣшивать, взвѣсить.

Узяла той мед, переважила. Грин. III. 22. 2) Перевѣшивать, перевѣсить. *Було на терезах три пуди, кинув мішок, — так і переважив.* 3) Перевѣшивать, перевѣсить, превосходить, превзойти, одолѣть. *Ой будьте здорові, в кого чорній брови, а я свої в сажу вмажу, таки ваші переважу.* Нп. *Правда кривду переважить.* Ном. *Не переважить його Ворог.* К. Псал. 206.

Переважати́ся, -жаю́ся, -єшся, сов. в. **переважитися, -жуся, -жишся**, гл.

Перевѣшиваться, перевѣситься.

Переважити, -ся. См. **Переважати, -ся.**

Переважувати, -ся, -жую, -ся, -єшся, гл. = **Переважати, -ся.**

Перевалити, -ся. См. **Перевалювати, -ся.**

Перевалля, -ля, с. Обрывистый оврагъ. *Ускочив у шелюги, а там перевалля велике, — не можна було бігти конем, щоб догнати його.* Новомоск. у. (Залюб.).

Перевалювати, -люю, -єш, сов. в. **перевалити, -лю́, -лиш**, гл. 1) Переваливаться, перевалиться. 2) Переталкивать, перетолочь слишкомъ сукно на сукновальнѣ.

Харьк.

Перевалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **перевалитися, -лю́ся, -лишся**, гл.

Переваливаться, перевалиться. Левиц. Пов. 25.

Переварити, -ся. См. **Переварювати, -ся.**

Переваруха, -хи, ж. Торговка, продающая съѣстное? *Переварухи, бодай їм заціпило, так і гукають: та кричить: свату, ходи до мене гарячих хляків, а друга: хто почне у мене книша гарячого.* О. 1862. I. 42.

Переварювати, -рюю, -єш, сов. в. **переварити, -рю́, -риш**, гл. Переваривать, переварить.

Переварюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **переваритися, -рю́ся, -ришся**, гл.

Перевариваться, перевариться.

Перевдяг, -гу, м. Переодѣванье, также одежда, въ которую кто-либо переодѣлся. *В чернечому перевдязі козак.* К. ЦН. 302. *До Київа ти крадькома перевдягом серед ночі мандруєш.* К. ПС. 47.

Перевезти, -ся. См. **Перевозити, -ся.**

Перевернути, -ся. См. **Перевертати, -ся.**

Переверт, -ту, м. 1) Переворота. 2) **Піти в переверти.** Начать кувыркатся. *Сміх не реготи, пішла баба в переверти.* Ном. № 12678. 3) **На переверт пішло діло.** Пошло наоборотъ. Рк. Левиц.

Перевертаник, -ка, м. Лепешка изъ картофеля, кукурузной муки и овечьяго сыру. Вх. Зн. 47.

Перевертання, -ня, с. 1) Переворачиваніе. 2) Опрокидываніе. 3) Превращеніе. 4) Превращеніе (имен. чисель). К. Гр. 117.

Перевертати, -таю, -єш, сов. в. перевернути, -ну', -неш, гл. 1) Переворачивать, переверотить, перевернуть. *Той чмелик перевернув крильця, скинув їх, вони попадали, а він полетів.* Рудч. Ск. I. 119. 2) Переворачивать, перевернуть, опрокидывать, опрокинуть. *Рибку ловив — човен перевернув, шевчиха зосталася, шевчик утонув.* Чуб. V. 820. 3) Превращать, превратить. *Ціле весілля перевернено ніби у вовкулаки.* КС. 1883. XII. 700. 4) Превращать, превратить (именов. числа). К. Гр. 117.

Перевертатися, -таюся, -єшся, сов. в. перевернутися, -ну́ся, -нешся, гл. 1) Переворачиваться, перевернуться. *Перевертався і нудився, не здужав голови звести.* Котл. Ен. II. 13. 2) Переворачиваться, перевернуться, опрокидываться, опрокинуться. *Як ударю по казану, то він і перевернеться.* Стор. МПр. 47. 3) Проходитъ, пройти, перебивать. *Чимало літ перевернулось, води чимало утекло.* Шевч. 106. *А паничів що то в нас перевернулось!* МВ. (О. 1862. III. 40). 4) Превращаться, превратиться. *Його (вовкулаку) тільки б зустріти та Грицем назвати, дак і перевернеться людиною.* Г. Барв. 454. *Перевернулись тепер уже кат знає нащо запорожці.* К. ЧР. 89.

Перевертень, -тня, м. 1) Отступникъ, ренегатъ. *Тим часом католицькі пани з нашими перевертнями усилувались унію на Вкраїні прищепити.* К. ЧР. 10. 2) Выродокъ. (Вівці) *перевертні продаються або вирізуються на лій.* О. 1862. V. Кух. 35.

Перевертом, нар. Кувыркомъ, вверхъ дномъ. *Як прийде мій додому, так усе й піде перевертом по хаті.* Екатеринос. у. *І в них перевертом усе перевернулося.* Г. Барв. 176.

Перевершити. См. **Перевершувати.**

Перевершувати, -шую, -єш, сов. в. перевершіти, -шу', -шиш, гл. 1) Дѣлать, сдѣлать чрезмѣрно высокій верхъ на стогѣ. 2) Перекладывать, переложить наново верхъ на стогѣ.

Перевесло, -ла, с. Свясло для снопа, вообще витень соломы, которымъ что-либо связывается. Чуб. VII. 393. О. 1861. XI. Св. 66. *Шляхтич з перевареної сирватки, шабелька на личку, перевеслом підперезаний.* Ном. № 858.

Перевесник, -ка, м. 1) Сверстникъ, ровесникъ. Рк. Левиц. *Він мій перевесник.* (Залюб.). 2) = **Перелесник.** *А хиба ж ви не знаєте, до кого й тепер у нас на селі перевесник літає?* Рк. Левиц.

Перевесниця, -ці, ж. Сверстниця, ровесниця. *Обидві вони були перевесниці.* Левиц. Пов. 116.

Перевести, -ся. См. **Переводити, -ся.**

Перевивати, -ваю, -єш, сов. в. перевити, -в'ю', -єш, гл. 1) Перевивать, перевить. *Вінок плете з червоного та з білого маку, зеленим барвінком перевиває.* МВ. I. 142. *Червоною стьожечкою коса перевита.* Рудч. Чп. 186. 2) Передѣлывать, передѣлать свитое или перевитое. *Чи хороше вілечко ми тобі ізвили? як не хороше, — ми перев'єм, ми тобі кращеє ізо'в'єм.* МУЕ. III. 102.

Перевижшати, -шаю, -єш, гл. Превысить; превзойти. *Посіпака економ то пана перевижшав, бо народ катував.* Гн. II. 144.

Перевика́ти, -каю, -єш, сов. в. перевикти, -кнун, -неш, гл. Привикать, привыкнуть.
Воно в мене перевикло на руках та на руках.

Перевиса́ти, -саю, -єш, сов. в. перевиснути, -ну, -неш, гл. Перевѣшиваться, перевѣситься.

Перевисатися, -саюся, -єшся, сов. в. перевиснутися, -нуся, -нешся, гл. =
Перевисати, перевиснути. *Перевислось намисто назад.*

Перевити. См. **Перевивати.**

Переві́ця, -ці, ж. 1) Удочка. Вх. Зн. 47. 2) Въ удочкѣ: часть леси около крючка изъ сѣраго несплетеннаго волоса. Шух. I. 226.

Перевід, -воду, м. 1) = **Перехід 1.** *Нема льоду, нема льоду, нема переводу, хто мене вірно любить, бредє через воду.* Чуб. V. 84. *Беру воду з переводу.* Гол. I. 176. 2) Непроизводительная трата, порча. 3) Прекращеніє. *Козацькому роду нема переводу.* Ном. № 771.

Перевідати, -ся. См. **Перевідувати, -ся.**

Перевідник, -ка, м. 1) Расточитель. *Адєс — нес, Перєсип — злодій, Куяльник — перевідник.* Ном. № 748. 2) Человѣкъ смѣшанной породы, помѣсь. Шух. I. 55.

Перевідувати, -дую, -єш, сов. в. перевідати, -даю, -єш, гл. 1) Навѣщать, навѣститъ. *Вона в мене й не снідала, тільки ж мене й перевідала.* Чуб. V. 553. 2) Узнавать, узнать. Шух. I. 235. *Йди, Юрию, перевідай, запитай си, чого вони (корови) так ричут.* ЕЗ. V. 62.

Перевідуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. перовідатися, -даюся, -єшся, гл. =
Перевідувати, перевідати.

Перевіз, -возу, м. 1) Перевозъ, перевозка. *За морем вовк три гроші та руб перевозу.* Ном. № 10574. 2) Переправа. КС. 1883. IV. 737. *Ой пішли чумаки в дорогу, дійшли вони до перевозу.* Чуб. V. 1039. — **держати.** Перевозить черезъ рѣку. *Дівка Ориночка перевіз держала.* Мет. 333. 3) Родъ игры: бросаніє камешковъ такъ, чтобы они скакали рикошетомъ по водѣ. Сим. 26.

Перевізник, -ка, м. Перевозчикъ; паромщикъ. Ум. **Перевізничок.** *Перевізнички мої! перевезіть до роду.* Чуб. V. 558.

I. Перевій, -вію, ж. Сугробъ, наметенный поперекъ дороги. НВолын. у.

II. Перевій, -вою, м. Распаренныя древесныя вѣтви, употребляемыя для связыванія дерева. Радом. у.

Перевійник, -ка, м. Связка изъ соломы или прутьевъ въ **вір'ї.** Житомир. у.

Перевінча́ти, -чаю, -єш, гл. Обвѣнчать.

Перевінчатися, -чаюся, -єшся, гл. Обвѣнчатся.

Перевікува́ти, -кую, -єш, гл. Прожить жизнь.

Перевірити, -ся. См. **Перевірювати, -ся.**

Перевірка, -ки, ж. Провѣрка. *Була (в казармі) вночі перевірка.* Мир. ХРВ. 146.

Перевірювати, -рюю, -єш, сов. в. перевірити, -рю, -риш, гл. Провѣрять, провѣрить.

Перевірюватися, -рююся, -єшся, сов. в. перевіритися, -рюся, -ришся, гл.
Убѣждатся, убѣдиться по опыту. Я вже... сам перевірівсь, що як снятсь мідні гроші, або що яйце їси... то будуть бити. Св. Л. 162.

Перевішати. См. **Перевішувати.**

Перевішувати, -шую, -єш, сов. в. перевішати, -шаю, -єш, гл. 1) Перевішувать, перевісити, повісити на друге місце. 2) Только сов. в. Перевішати. *Сотник вас усіх перевішає.* Шевч.

Перевіяти, -вію, -єш, гл. Перевіять. Грин. I. 167.

Переводжати, -джаю, -єш, гл. — кого. Дурачить, обманювать кого. Вх. Уг. 258.

I. Переводити, -джу, -диш, сов. в. перевести, -веду́, -де́ш, гл. 1) Переводить, перевести. *Перевела Явдоха свій цех через дорогу.* Кв. 2) Переплетать, переплести, перевить. *(Коса) чорним шовком заплетена та золотом переведена.* КС. 1883. II. 388. 3) Изводить, извести, уничтожать, уничтожить. *Як же його перевести з світу, щоб не було на світі.* Рудч. Ск. I. 92. *Чужі діти своїм батькам у поміч стають, а ти тільки дурно у нас хліб переводиш.* Рудч. Ск. II. 107. 3) Портить, перепортить, испортить. *Пани переведуть, що й собака не їстиме.* Ном. № 1223.

II. Переводити, -джу́, -диш, гл. Привести всѣхъ, каждого по очереди. *Водили вже їх там, водили, — переводили зо всієї округности: не доберуть.* Рудч. Ск. I. 81.

Переводитися, -джуся, -дишся, сов. в. перевестися, -ду́ся, -де́шся, гл. 1) Переводиться, перевестися. 2) — на. Бѣднѣть, обѣднѣть, разориться. *Перевівсь ні на се, ні на те.* Ном. № 1848. 3) — на. Вырождаться, выродиться. *З панів переведуться на шолудивих кошенят.* Стор. МПр. 46. 4) Вымирать, вымереть, пресѣчься, угаснуть; исчезать, исчезнуть. *Бодай його кодро з накоренком перевелось.* Ном. № 3788. Съ отриц.: **не переводитися.** Постоянно быть, находиться. *Старости не переводяться в Олесиній хаті.* 5) Измѣняться. измѣниться, перемѣниться. *З ранку година, а на вечір мабуть на дощ переведеться.* Харьк. г.

Переводка, -ки, ж. = Переводня. *Ця пшениця переводка.* Славяносерб. у.

Переводня́, -ні́, ж. Измельчавшая, выродившаяся порода.

Перевоза, -зи, ж. Переправа. См. **Перевіз 2.** Ум. **Перевозонька.** *Ой чи ти, бурлаче, рибу ловиш, чи ти, бурлаче, перевозиш? — Гірка моя перевозонька.* Грин. III. 569.

Перевозець, -зця, м. = Перевізник. *Ой ви, хлопці-перевозці, перевезіть мене на той бік Дунаю.* КС. 1883. IV. 735.

Перевозити, -жу, -зиш, сов. в. перевезти, -зу, -зе́ш, гл. 1) Перевозить, перевезть. *Виглядає, чи не где з боярами в гости, — перевезти із келії в хату на помості.* Шевч. 194.

2) Переправлять, переправить черезъ рѣку. *Чи ти, Іване, рибу ловиш, чи ти людей перевозиш?* Чуб. V. 785. — **бабу.** См. **Баба.** КС. 1887. VI. 480.

Перевозитися, -жуся, -зишся, сов. в. перевезтись, -зуся, -зе́шся, гл. 1)

Перевозиться, перевезтись. *Нехай би сестра Ярина з меншим сином перевезлася в ту хату та й господарювала.* (О. 1862. VI. 21). *Старі перевезлися до сина, а свою хату продали.* 2) Переправляться, переправиться. *Найшов те море, дума, як йому перевезтись.* Мнж. 32.

Переволікати, -каю, -єш, сов. в. переволокти, -лочу, -че́ш, гл. Перетягивать, перетянуть, перетаскивать, перетащить.

Переволікатися, -каюся, -єшся, сов. в. переволоктись, -чу́ся, -че́шся, гл.

Перетаскиваться, перетащаться. *Хоч ся переволоче, та не утече.* Ном. № 4223.

Переволока, -ки, ж.? *Ходили уроки коло переволоки.* Мил. 33.

Переволокти, -ся. См. **Переволікати, -ся.**

I. Переволочити, -чу, -че́ш, гл. = Переволокти.

II. Переволочити. См. **Переволочувати.**

Переволочитися, -чуся, -чешся, гл. = **Переволоктися.**

Переволочувати, -чую, -єш, сов. в. переволочити, -чу́, -чиш, гл. Бороновать во второй разъ, перебороновать. *Як жито зійде, вони тоді його переволочуть... А жито од цього вже не буде таке.* Грин. I. 99.

Перевча́ти, -чаю́, -єш, сов. в. перевчи́ти, -чу́, -чи́ш, гл. 1) Выучивать, выучить, переучить многихъ. *Самому всіх не перевчить.* Гліб. 2) Переучивать, переучить выученное наново. 3) Переучивать, переучить чрезъ мѣру.

Перевчатися, -чаюся, -єшся, сов. в. перевчитися, -чу́ся, -чи́шся, гл. Переучиваться, переучиться сверхъ мѣры.

Перев'язати. См. **Перев'язувати.**

Перев'язкуватий, -а, -е. Съ перехватомъ по срединѣ (о посудѣ).

Перев'язувати, -зую, -єш, сов. в. перев'язати, -жу, -жеш, гл. 1) Перевязывать, перевязать. *Перев'язала дружка рушником чрез плече.* Харьк. 2) Перевязывать, перевязать наново. *Твої снопи треба перев'язувати, бо який не візьму, то й розсиплеться.* Богод. у.

Перегавки, -каю, -єш, гл. 1) Прекратитъ лай. 2) Превзойти лаемъ.

Перегадати, -даю, -єш, гл. Передумать. *Всі думки вже передумала, всі гадки перегадала.*

Перегайнува́ти, -ную, -єш, гл. Попусту протратитъ.

Переганя́ти, -няю́, -єш, сов. в. перегнати, -жену́, -не́ш, гл. 1) Перегонять, перегнать на другое мѣсто. *Ой позволь, пане, землю міряти, землю міряти, мости мостити, воронее стадо да й переганяти.* Чуб. III. 295. 2) Перегонять, перегнать (водку). 3) Надрывать, надорвать коня быстрой ѣздой. 4) Наново перепахивать, перепахать поле. 5) **Переганяти думки.** Усиленно думать. Харьк. г. 6) — **на решето.** Очищать, очиститъ решетомъ.

Перегартува́ти, -тую́, -єш, гл. Закалить наново. 2) Перекалить.

Перегартча́ти, -чу, -чиш, гл. Прекратитъ ворчанье (о собакѣ).

Перегати́ти. См. **Перегачувати.**

Перегачувати, -чую, -єш, сов. в. перегати́ти, -чу́, -тиш, гл. 1) Дѣлать, сдѣлать запруду. 2) Запруживать, запрудитъ наново.

Переге́ня, -ні, ж. Ряженая дѣвушка, пугающая, ради шутки, подругъ: взявъ въ руки клубокъ ва́лу, вытягиваетъ ихъ вверхъ; клубокъ играетъ роль лица, которое повязываютъ платкомъ, на руки и плечи натягиваетъ рядно. Лохв. у.

Перегина́ти, -наю́, -єш, сов. в. перегну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Перегибать, перегинать, перегнуть.

Перегина́тися, -наюся, -єшся, сов. в. перегну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Перегибаться, перегинаться, перегнуться.

Перегі́льчастий, -а, -е. Вѣтвистый? *Гільце вили... перегільчасте, перебірчасте.* Рк. Макс.

Перегі́н, -го́ну, м. 1) Перегонь. *Погнали некрут з рідного краю аж у Московщину... Довгий перегі́н.* Мир. ХРВ. 139. 2) Парина, наново вспаханная. 3) **Перегону дати.** Поколотитъ хорошенько. *Рутульцям перегону дати.* Котл. Ен. V. 56. 4) Перегони. Дымовые ходы въ печкѣ.

Перегі́нка, -ки, ж. Часть овчины? ЗЮЗО. II. 547.

Перегінний, -а, -е. Перегонный. Маркев. 169. *До чорта всякого добра: перегінних горілок, смачних наливок.* Стор. II. 224.

Перегіркнути, -ну, -неш, гл. Прогоркнуть.

Перегірчіти, -чу́, -чи́ш, гл. Сдѣлать слишкомъ горькимъ.

Переглédити. См. Переглядати.

Переглежувати, -жую, -єш, гл. = Переглядати.

Перегляд, -ду, м. 1) Пересмотрѣть. 2) Просмотрѣть.

Переглядати, -даю́, -єш, сов. в. переглédити и перегляд́ити, -джу́, -диш, гл. 1) Пересматривать, пересмотрѣть. *Почав переглядати порозгортувані на столах книжки.* Левиц. Пов. 89. 2) Перещупувать, перещупать, ощупать всѣхъ. *Всі слять долі; упиряка заходився, — чисто всіх за голови переглядів.* Грин. II. 97. 3) Просматривать, просмотрѣть. *Або зовсім не читала книжки, або тільки переглядала.* Левиц. Пов. 268.

Переглядатися, -даюся, -єшся, сов. в. переглянутися, -нуся, -нешся, гл. Переглядываться, переглянуться. *То здихне, то з нею переглянеться.* Кв.

Переглянути, -ну, -неш, гл. 1) = Перегляд́ити. 2) Заглянуть, глянуть поверхъ какого либо препятствія. *Дивиться... мов би переглянув через гору.* Мир. ХРВ. 7.

Переглянутися. См. Переглядатися.

Перегнати. См. Переганяти.

Перегнива́ти, -ваю́, -єш, сов. в. перегнати и перегнисти, -гнию́, -є́ш, гл. Перегнивать, перегнить. *Гние, гние, та й не перегние.* Ном. № 232, стр. 297.

Перегнілий, -а, -е. Перегнівшій.

Перегніватися, -ваюся, -єшся, гл. Пересердиться.

Перегній, -гною́, м. Поле, удобреное навозомъ. *На перегною — згноеній землі і роблять сіно два рази до року.* Шух. I. 170.

Перегнітіти, -гнічу́, -тиш, гл. — себе. Подавить, обуздать. *Оліхвер вилаяв мене ні за віщо, ще й ударив, — я себе перегнітив: одійшов та й край.* Волч. у.

Перегнути, -ся. См. Перегинати, -ся.

Переговорити. См. Переговорити.

Переговоря́ти, -ряю́, -єш, сов. в. переговори́ти, -рю́, -риш, гл. 1) Повторять, повторить сказанное. *Та мое ділечко переробляють, та мое словечко переговоряють.* Мил. 202. 2) Осилить, осилить въ разговорѣ. *Не говоріть, що він — «жива премудрість, хиба сам Бог його переговорить».* К. Юв. 70. *Тебе, дівчино, як я бачу, і за рік не переговориш і за два не переслухаєш.* МВ. I. 39. 2) Только сов. в. Проговорить, сказать. *Чуб. II. 47. Він отто переговорив та й край, — більш нічого й не промовив.* Верхнеднѣпр. у. *Як переговоримо свої речі, дак і ти скажи що.* Г. Барв. 328.

Переговорюватися, -рююся, -єшся, гл. Переговариваться. *Чую — з батьком переговорюються, що прийшли до вашої милости од пана Ігната.* МВ. I. 90.

Перегодити, -джу́, -диш, гл. Перегодить, погодить.

Перегодом, нар. Спустия нѣкоторое время. *Я прийшла туди, перегодом увійшов і гончарь.* Павлогр. у. *На взгороді редька, нема мого Федька! Ось перегодом біжить огородом.* Мил. 101.

Перегодя́, нар. = Перегодом.

Переголити. См. Переголювати.

Переголосіти, -шу́, -сиш, гл. Перестать плакати (громко).

Переголосувати, -су́ю, -єш, гл. Наново воти́ровать.

Переголювати, -люю, -єш, сов. в. переголю́ти, -лю́, -лиш, гл. Перебривать перебрить. *В кайдани добрі закували, переголюли про запас.* Шевч. 2) Наново брить, побрить.

Перего́нити, -ню, -ниш, гл. Переганяти.

Перегоріти. См. Перегоряти.

Перегорнути, -ся. См. Перегортати, -ся.

Перегороджувати, -джую, -єш, сов. в. перегородити, -джу, -диш, гл. 1) Перегораживать, перегородить. *Не ходи, не ходи, куди я ходжу, я тобі стежечку перегороджу.* Нп. 2) Передѣльвать, передѣлать огорожу.

Перегородка, -ки, ж. Перегородка, отдѣленіе. *Дав мені тесть... торбу з сьома перегородками.* Ном. № 14321.

Перегоро́жа, -жі, ж. Изгородь, передѣляющая дворъ огородъ и т. п. на части.

Перегоро́жувати, -жую, -єш, гл. = Перегороджувати. *Перегорожували степові дороги своїми заставами.* К. ЧР. 12.

Пере́горок, -рка, м. Пригорокъ. *Синів ліс по горах та перегірках.* Св. Л. 303.

Перегорта́ти, -таю, -єш, сов. в. перегорну́ти, -ну́, -неш, гл. 1) Переворачивать, перевернуть на другую сторону. 2) Перелистывать, перелистать. *Левиц. Пов. 225, 267. Перегорнув усю книгу, — не знайшов.* 3) Мѣшать, помѣшать въ печи. *Перегорнув у печі вогонь.* Ком. II. 50.

Перегорта́тися, -таюся, -єшся, сов. в. перегорну́тися, -ну́ся, -нешся, гл. 1) Переворачиваться, перевернуться на другую сторону. 2) Переворачиваться, переверотиться (о листкахъ книги).

Перего́ртувати, -тую, -єш, гл. = Перегортати. *Дід перегортує гроші.* Рудч. Ск.

Перегорювати, -рюю, -єш, гл. Перегоревать, претерпѣть горе. *Багато на Україні перегорювали люде.*

Перегоря́ти, -ряю, -єш, сов. в. перегорі́ти, -рю́, -риш, гл. Перегорать, перегорѣть. *Прикілок перегорить надвое.* Грин. I. 70.

Перегостювати, -тую, -єш, гл. Прогостить извѣстное время.

Перегравати, -раю́, -єш, сов. в. перегра́ти, -раю́, -єш, гл. 1) Играть, сыграть сильнѣе, чѣмъ слѣдуетъ. 2) Только сов. в. Окончить играть. *Музика переграла.* 3) Осилить, осилить въ игрѣ. *Петро переграв Івана.* 4) Только сов. в. Перебродить. *Пиво переграло.*

Перегребти, -ся. См. Перегрѣбати, -ся.

Перегриза́ти, -заю, -єш, сов. в. перегри́зти, -зу́, -зе́ш, гл. Перегрызать, перегрызть. *Добрі зуби і камінь перегризуть.* Ном. № 7155.

Перегризтися, -зуся, -зе́шся, гл. 1) Погрызть другъ друга. 2) Перессориться между собой. *Вони — саме тоді за ляхівку перегризлись.* К. ЦН. 222.

Перегрѣ́бати, -баю, -єш, сов. в. перегре́бти, -бу́, -бе́ш, гл. 1) Перегребать, перегресть. 2) Перемѣшивать, перемѣшать въ печи. 3) Ворошить, переворошить сѣно.

Перегрѣ́батися, -баюся, -єшся, сов. в. перегре́бтися, -буся, -бешся, гл.

Переправляться, переправиться на веслахъ. *Ой бистрій річки, круті бережечки, — перегрѣбся, перевізся козак молоденький.* Нп.

Перегрівати, -ваю, -єш, сов. в. **перегріти, -рію, -єш**, гл. Обогрѣвать, обогрѣть. Були б померзли, коли б не перегрїла нас добра людина. Приходим додому вже й пізенько, нераненько: «Ой одчини, дівчино, перегрїти серденько. Грин. III. 562.

Перегріватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **перегрїтися, -ріюся, -єшся**, гл. Согрѣваться, согрѣться, обогрѣться. ХС. VII. 420. Пусти, свату, перегрїться, на Галочку подивиться. Грин. III. 481.

Перегромаджувати, -джую, -єш, сов. в. **перегромадити, -джу, -диш**, гл. = **Перегрїбати, перегребти**.

Перегукати, -каю, -єш, гл. Перекричать. Ніякого горла не стане, щоб перегукати вітер та хвилі ревучі. Ком. II. 33.

Перегукнутися, -нуся, -нешся, гл. Перекликунуться.

Перегукуватися, -куюся, -єшся, гл. Перекликатися. Через став перегукувались, жартуючи, дівчата. Левиц. I. 17.

Перегуляти, -ляю, -єш, гл. Прогулять.

Перегуснути, -ну, -неш, гл. Слишкомъ загустѣть.

Перегустити, -ду, -деш, гл. Перестать гудѣть.

Перегучати, -чу, -чиш, гл. Перестать издавать звукъ.

Перед, пред. 1) Передь, предь. *Перед Богом присягаюсь, що інших не знаю.* Чуб. V. 384. 2) Передь, до, ранѣе. *Будеш ти хміль уживати, будеш ти перед мене старого по долині Черкені козацьку голову покладати.* Макс. 3) Къ. *Перед Филоненка язика примчав.* Макс. *Швиденько зібралась Пекла, узяла паляничку, звичайно як перед голову йти.* Кв. *Якось перед якуюсь гору прийшли.* Котл. Ен. *Бог покликав перед себе чорта.* Г. Барв. 190. 4) **Перед часом.** Преждевременно.

Перед, -ду, м. 1) Передь, передняя часть, сторона. *Не повертайся до їх передом, щоб не пізнали.* Рудч. Ск. II. 122. *Окунець-молодець, повернись передом — поговоримо з тобою.* Ном. № 4250, стр. 286. **На переді.** Прежде всего. *Так і нехай ваша річ напереді.* Г. Барв. 36. 2) Передь (сапога). *Ой цок чобіток, а в переду дірка.* Грин. III. 344. 3) мн. **Переда.** *Поля полушубка.* Вас. 155. 4) Первенство, предпочтете, преимущество. *Давати перед.* 5) **Перед вести, водити.** Предводительствовать, идти впереди; командовать. *Тим я тебе, моя доню, рано не будила, що твій милий веде перед, щоб ти не тужила.* Мет. 20. Ум. **Передок, передочок.** *Ой то ж не хмара, то ж орда где, а Коваленко та передок веде.* АД. I. 79. *А в Києві на риночку дівочок таночок, молодая Бондарівна веде передочок.* Грин. III. 613.

Передавати, -даю, -єш, сов. в. **передати, -дам, -даси**, гл. 1) Передавать, передать. *Коли сам, каже, не повершу, то синові передам.* Шевч. 151. — **ким.** Черезъ кого. *Треба передати Йваном.* Лохв. у. 2) Передавать, передать, дать лишнее.

Передаватися, -даюся, -єшся, сов. в. **передатися, -дамся, -сися**, гл. 1) Передаваться, передаваться. 2) Переправляться, переправиться. *Я по сім боці, ти по тім боці, — передайся до мене.* Мет. 12.

Передавити, -влю, -виш, гл. Передавить.

Передарувати, -рюю, -єш, гл. Передарить, раздарить. *Передарував багато на своїм віку.*

Передати, -ся. См. **Передавати, -ся.**

Передаток, -тку, м. Излишекъ при отдачѣ.

Передача, -чі, ж. Передача.

Передвзяття і передузяття, -тя, с. Підприємство. К. ХП. 9. *Сим не зупиняймося, миле браття, що таке велике передвзяття розпочинаємо малими силами.* К. ХП. 133.

Передвік, -ку, м. Предвѣчность. Він почує і смирить їх яко царь із передвіку. К. Псал. 128.

Передвірок, -рку, м.? На пишній мармур попадає ступає в передвірку царських палат Марусі. К. МБ. XI. 162.

Передвічний, -я, -є. Предвѣчный. *Сієш правду, сієш розум і світ передвічний.* К. Досв. 240.

Передержанець, -нця, м. Укрыватель. *Ви передержанці! — ревнув писарь, — ви передержуєте біглих.* Кв.

Передержати. См. **Передержувати.**

Передержування, -ня, с. Сохранение на нѣкоторое время. *Дати на передержування.* Лебед. у.

Передержувати, -жую, -єш, сов. в. передержати, -жу, -жиш, гл. 1) Укривать, укрыть похищенное. *А за те, щоб ви нас не лякали, буцім ми передержуємо куніцю або красну дівчицю, ми вас пов'яжемо.* Шевч. 289. 2) Держать, продержать известное время.

Передерти, -ся. См. **Передирати, -ся.**

Передешевити, -влю, -виш, гл. Продешевить.

Передзвеніти, -ню, -ниш, гл. Окончить звенѣть, перестать звенѣть.

Передзвонити, -ню, -ниш, гл. Окончить звонить. *Передзвонили у всі дзвони до церкви.* Грин. II. 154, 155.

Передзиччати, -чу, -чиш, гл. Пережужжать.

Передзімний, -а, -є. Предзимній. *Вітрець передзімний, вохкий, холодненький.* Мог. 84.

Передивитися. См. **Передивлятися.**

Передивлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. передивитися, -влюся, -вишся, гл. Пересматривать, пересмотрѣть. *Ми хочемо все перетрусити, передивитись.* Левиц. Пов. 163.

Передирати, -рою, -єш, сов. в. передерти и передрати, -деру, -реш, гл. Перерывать, перервать, передирать, передрать.

Передиратися, -раюся, -єшся, сов. в. передертися и передратися, -деруся, -решся, гл. Перерываться, перерваться, передираться, передратися.

Передістий, -а, -є. Съ развитой передней частью тѣла. *Не корова передиста.* Міус. окр.

Передихнути, -ну, -неш, гл. Передохнуть.

Передівувати, -вую, -єш, гл. Продѣвствовать, прожить дѣвушкой.

Переділити, -ся. См. **Переділяти, -ся.**

Переділка, -ки, ж. 1) Перегородка. Лохв. у. 2) Половина мички. Вас. 201. Ум.
Переділочка. Константиногр. у.

Переділяти, -ляю, -єш, сов. в. переділити, -лю, -лиш, гл. Передѣлять, передѣлить.

Переділятися, -ляюся, -єшся, сов. в. переділитися, -люся, -лишся, гл. Дѣлиться, подѣлиться. *Переділилися удвох.* Рудч. Ск. I. 30. *Бігли через лісочок (кози), вхопили кленовий листочок, та й тим переділились.* КС. 1883. IX. 222.

Передком, нар. Передомъ. *І задком, і передком перед паном Хведорком.* Нп.

Передмова, -ви, ж. Предисловіє. Шевч. (1883), 140.

- Передмурря, -ря, с.** Ограда; оплотъ. *Передмурря всього християнства, що стоїть з мечем на чаті супротив поганства.* К. ХП. 64.
- Передник, -ка, м.** Передняя, прихожая. *Увійшов до пона у хату, стою у переднику, коли це виходе.* Черниг. г.
- Передніти, -ню, -ниш, гл.** Перемѣнить дно. *Передніти діжку.*
- Переднівка, -ки, ж. переднівок, -вка, м.** Время передъ, жатвой, передъ сборомъ новаго хлѣба, овощей. *Петрівка — переднівок.* Ном. № 462.
- Передній, -я, -є.** 1) Передній. 2) Пржежній. 3) Первый, лучшій. *Не у нас передній чоловік — усьому перед веде.* 4) **Передне слово.** Предисловіе.
- Передніше, нар.** Пржежде. Рк. Левиц.
- Передніший, -а, -е.** 1) Передній, находящійся передъ другими. 2) Ближе находящійся. *Я до того садка передніший за тебе.* 3) Пржежній, бывшій передъ этимъ. *Ти мені переднішої пісні заспівай, бо це дуже смутна.* Черк. у. *Ви люде велико розумні, велико письменні, то хиба не знаєте, яка правда була за передніших старшин.* Черк. у. 4) Достойнѣйшій, имѣющій болѣе права, предпочтенія въ чемъ; лучшій, отборный. *Не ханайся до страви, батько передніший за тебе. Передніших коней повибірали з табуна, а залишили саму ледач.*
- Переднювати, -нюю, -єш, гл.** Пробыть, провести день. *Аби день переднювати, а ніч переночувати.* Ном. № 10916.
- Передняк, -ка, м.** 1) Идущій впереди (человѣкъ, животное). *Між вівцями, для приводу, бува небагато кіз і цапи-передняки.* О. 1862. V. Кух. 29. 2) Знатный, передовой человѣкъ. Угор.
- Передобідній, -я, -є = Передобідяний.** *Передобідня година.* О. 1862. I. 81.
- Передобідок, -дку, м.** Закуска передъ обѣдомъ, поздній завтракъ. *Лихий передобідок і найліпший обід поспе.* Ном. № 11961.
- Передобідяний, -а, -е.** Дообѣдній; предобѣденный. *Передобідяний час — то був за для неї вольний час.* Левиц. I. 192.
- Передовий, -а, -е.** Передовой.
- Передовик, -ка, м.** Вожакъ, выдающаяся личность. *Радюк був передовиком між своїми близькими товаришами.* Левиц. Пов. 154.
- Передовництво, -ва, с.** 1. Начальствованіе, предводительствованіе. 2) соб. Начальство, лица предводительствующія, идущіе впереди. *Величчя української нації явне з того, що, zostавшись без церковного, політичного, воїнського і наукового передовництва, спромоглась вона видати з себе самобутню літературу.* К. ХП. 131.
- Передодень, -дня, м.** 1. Канунъ. **На передодні.** Наканунъ. 2) Передоднем. Передъ свѣтомъ. *Передоднем приїхав.*
- Передок, -дка, м.** 1) Ум. отъ перед. 2) Передняя часть телѣги. Рудч. ЧП. 250. 3) Облучекъ, козлы. *Богиня сіла в просту будку, на передку сів Купидон.* Котл. Ен.
- Передом, нар.** 1) Впередъ, напередъ. *Три роки передом собі слово дають.* Федьк. 2) Сначала, сперва. *Передом заїхали в Москву.* 3) Передъ. *Передом себе.* 4) Пржежде, раньше. *Передом мерли люде і в нас, а теперка ні.* Каменец. у. *У нас у Слобідці передом було багато краще житъ.* Рк. Левиц.
- Передощитися, -щитъся, гл. безл.** Миновать дождливой погодѣ. *Бог дастъ, передощитъся й буде ясно.* Зміев. у.

Передпiчний, -а, -е, передпiчний, -я, -є. Находящiйся предъ печью. **Передпiчна стiна.** *Стiна против печи.* Черк. у. **Передпiчне вiкно́.** Окно противъ печи. ХС. III. 50. Вас. 193. См. **Причiлковий, половий.**

Передплата, -ти, ж. Подписка (на издание). Желех.

Передплатник, -ка, м. Подписчикъ. О. 1861. X. 147.

Передражнити. См. **Передражнювати.**

Передражнювати, -нюю, -еш, сов. в. передражнити, -ню́, -ниш, гл.
Передразнивать, передразнить. *Перина, — передражнила його жiнка — сам ти перина!* Левиц. Пов. 85. *Сидить чоловік з удкою, а чорт на другiм боцi передражнює.* Драг. 43.

Передранний, -я, -є. Предразсвѣтный. *У таку передранню добу люде наймицнiше сплять.* Морд. Пл. 67.

Передрати, -ся. См. **Передирати, -ся.**

Передрiмати, -маю, -еш, гл. Продремать больше кого либо. *Давайте, хто кого передрiма! — От батюшка заплющив очi та й справдi дрiма.* Мнж. 112.

Передрочитися, -чу́ся, -чишся, гл. 1) О скотѣ: перестать бѣгать метаться отъ укусовъ оводовъ. 2) Перестать капризничать, бѣситься.

Передруковувати, -вую, -еш, сов. в. передрукувати, -ку́ю, -еш, гл. Перепечатывать, перепечатать.

Передряпати, -паю, -еш, гл. Перецарапать.

Передслово, -ва, с. = Передмова. Шевч. (1883), 140.

Передсмертний, -а, -е. Предсмертный. *Передсмертнi муки.* Левиц. Пов. 81.

Передсуд, -ду, м. Предразсудокъ. К. Кр. 40. *Над лiтературою царював той же передсуд, що й над самим побутом.* К. ХП. 114, 115.

Передсудний, -я, -є. Бывающiй во время передъ судомъ, до суда; о времени: протекающiй передъ судомъ. *Страшна се була година, мов передсудня.* Г. Барв. 467.

Передтiччя, -чя, с. Мѣсто передъ токомъ.

Передуванити, -ню, -ниш, гл. О землѣ: передѣлить. Черниг. г.

Передуванитися, -нюся, -нишся, гл. Раздѣлиться, передѣлиться. *Казав землеми́р, що земля наша передувани́ться на три руцi.* Лубен. у.

Передувати, -ду́ю, -еш, гл. Предводительствовать, идти впереди. *Дай нам його дари попереду явити, як передує власть його у свiтi.* К. Бай. 20. *Шкода мене до сього нахилияти, щоб Лободi я дав передувати.* К. ЦН. 197.

Передумати. См. **Передумувати.**

Передумувати, -мую, -еш, сов. в. передумати, -маю, -еш, гл. Передумывать, передумать. *Яких думок не передумала московка.* Левиц. I. 58. *Попроси, щоб дав вiн вiльготи... щоб передумати менi, що в мене дома є.* Чуб. II. 18.

Передурити, -рiю, -еш, гл. Перестать сумасбродствовать.

Передучера, нар. Третьяго дня. *Передучера тиждень минув.* Федьк.

Переду́щий, -а, -е. 1) Передний. 2) Предшествующий.

Передягання, -ня, с. Переодѣвание.

Передягати, -гаю, -еш, сов. в. передягти́, -гну, -неш, гл. Переодѣвать, переодѣть.

Передягатися, -гаюся, -ешся, сов. в. передягтися́, -гнуся, -нешся, гл.
Переодѣваться, переодѣться.

Переждати. См. **Пережидати.**

- Пережеврїти, -рію, -єш, гл.** Перетлѣть. *Нехай трохи пережеврїє в грубі, то тоді і заткнеш каглу.*
- Пережени́ти, -ню, -ниш, гл.** Переженить. *Що ж тут, добродію, за мудрощі Кабицю оженити? Хиба ж ми мало переженили всякого народу?* О. 1861. XI. Кух. 33.
- Пережива́ти, -ваю, -єш, сов. в. пережити, -живу, -веш, гл.** 1) Переживать, пережить. *Ніхто світа не може пережити.* Ном. № 389. *Вона його пережила.* МВ. I. 65. *Пережила поговори, переживу й славу.* Мет. 87. 2) Проживать, прожить. *Вік пережити, — не поле перейти.* Посл. В мирі не переживеш. Г. Барв. 219.
- Пережидати, -даю, -єш, сов. в. переждати, -ду́, -де́ш, гл.** Пережидать, переждать. *Переждало трохи, — знов стукає.* МВ. (О. 1862. III. 56).
- Пережі́жка, -ки, ж.** Глиняная посуда, обожженная предварительно, послѣ чего она покрывается свинцового поливою, а затѣмъ подвергается вторичному обжиганію. Вас. 180.
- Пережовтити, -вчу, -тиш, гл.** Слишкомъ пожелтить.
- Пережовувати, -вую, -єш, сов. в. пережувати, -жую́, -єш, гл.** Пережевывать, пережевать.
- Перез, пред.** Чрезъ. Вх. Лем. 447.
- Перезати, -ся, -жу, -ся, -жеш, -ся, гл.** Опоясывать, ся.
- Перезбїватися, -ваюся, -єшся, гл.** Спорить. *Премудрий Саламон Perezбївався зо своєю матір'ю.* Гн. I. 45.
- Перезва, -ви, ж.** Свадебный обрядъ: въ понедѣльникъ, послѣ первой брачной ночи, родственники новобрачной идуць на угощеніє въ хату родителей жениха; при прохожденіи поють соотвѣтствующія пѣсни. Чуб. IV. 56. Маркев. 146. *Щитайте, скільки душ у вас Perezви.* Грин. III. 451. *Івасьова Perezва через улоньку перейшла: як рій гуде, як мак цвіте, як рожа процвітає.* Чуб. IV. 465.
- Перезва́ти.** См. Perezивати.
- Перезв'я́нин, -на, м.** Участникъ Perezви. Маркев. 146. *Перезв'ян оце так шанують... то вони багато дарують.* Грин. III. 451.
- Перезв'я́нка, -ки, ж.** Участница Perezви. Маркев. 147. Грин. III. 452. *Перезв'янки-коханки, будьте ж ви веселенькі.* Макс.
- Перезива́ти, -ваю, -єш, сов. в. Perezивати, -зву, -веш, гл.** Perezивать, Perezивать.
- Перезівки, -вок, ж. мн.** Послѣсвадебныя угощенія въ четвергъ и пятницу: участники свадьбы идуць въ домъ новобрачнаго, отъ него къ дружку, затѣмъ къ брату, дядѣ, сестрѣ. Чуб. IV. 580.
- Перезімува́ти, -му́ю, -єш, гл.** 1) Perezимовать, провести зиму. 2) Продержать, прокормить зиму. *Навчи ж мене літати за те, що я тебе Perezімувала.* Рудч. Ск. I. 31.
- Перезімуватися, -муюся, -єшся, гл.** Пройти зимѣ. *Такеньки уся зіма зімська Perezімувалася.* МВ. (О. 1862. III. 72).
- Перезі́мча, -чати, с.** Perezимовавший теленокъ. Вх. Зн. 47.
- Перезіпати, -паю, -єш, гл.** Перестать кричать. *Одна дитина Perezіпала, друга починає.*
- Перезіха́ти, -хаю, -єш, гл.** Перестать зѣвать.
- Перезна́ти, -наю, -єш, гл.** Провѣдать, прослышать.
- Перезначі́ти, -чу́, -чи́ш, гл.** Перемѣнить мѣтку.

Перезов, -зви, ж. = **Перезва.** Маркев. 146. *Просить, щоб ви приходили в перезов.* Грин. III. 450. *Розсунь, свате, хату великую перезов маєш.* Нп.

Перезок, -зка, м. Ременный поясь.

Перезолити. См. **перезолювати.**

Перезо́лювати, -люю, -єш, сов. в. перезолити, -лю, -лиш, гл. У кожевниковъ: пересыпать, пересыпать кожи золой во второй, третій и четвертый разы. Вас. 157.

Перезрїти, -рю, -риш, гл. Обозрѣть, окинуть взглядом. *Мав велику тму ангелів тих чорних, што ї перезрїти не міг.* Гн. I. 16.

Перезува́ння, -ня, с. Перемѣна обуви, переобуванье. **До перезува́ння чоботи.** Оба сапога на одну колодку. Гол. Од. 15.

Перезува́ти, -ваю, -єш, сов. в. перезути, -зую, -єш, гл. Переобувать, переобуть. См. **Перебувати, перебути.**

Перезува́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. перезутися, -зуюся, -єшся, гл. Переобуваться, переобуться. См. **Перебуватися, перебути.** *Перезувшись, устав, подивився на ноги.* Мир. Пов. II. 45.

Переиначити, -ся. См. **переиначувати, -ся.**

Переиначувати, -чую, -єш, сов. в. переиначити, -чу, -чиш, гл. Переиначивать, переиначить, дѣлать, сдѣлать иначе, измѣнить. *Переиначити сього діла не можна.* Черк. у.

Переиначуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. переиначитися, -чуся, -чишся, гл. Переиначиваться, переиначиться, измѣниться.

Переи́нчити, -чу, -чиш, гл. = **Переиначити.**

Переї́дати, -даю, -єш, сов. в. переїсти, -їм, -їси, гл. Переѣдать, переѣсть, все поѣсть. *Поведи свою дочку, де хоч, там її й дїнь, щоб вона у нас хліба не переїдала.* Рудч. Ск. II. 66. *Усього хліба не переїси.* Ном. № 12040. *Десь же я в тебе, мати, хліб-сіль переїла.* Чуб. V. 538. 2) Переѣдать, переѣсть (о ржавчинѣ и пр.). *Щирозлотий поясочок іржа переїсть.* Мет. 140.

Переї́ди, -дів, м. мн. Остатки сѣна и соломы изъ подъ яслей. Херсон. г. НВолын. у. См. **З'їди.** Обѣдки. *Дзьобали виноград... і, об'ївши гроню, або складали переїди на вікно, або кидали через голову.* Св. Л. 219. Ум. **Переїдки.** Kolb. I. 65.

Переї́днати, -наю, -єш, гл. Переманить на свою сторону. *Владикку переїднали за себе.*

Переї́здити, -джу, -диш, сов. в. переїхати, -їду, -деш, гл. 1) Проѣзжать, проѣхать. *Переїхали поле, переїхали друге, а на третім чистім полі кїнь ся спотикає.* Чуб. V. 137. *Як переїдеш Вересоч, так їдь куди хоч.* Ном. 2) Переѣзжать, переѣхать. *На чорного сяду, — до моря доїду, на сивого сяду — море переїду.* Чуб. V. 366.

Переї́зка, -ки, ж. Маленькій мостикъ черезъ ровъ или ручеекъ. НВолын. у.

Переї́здом, нар. Проѣздомъ. *Гостював я на Вкраїні переїздом за гряницю.* К. ХП. 12.

Переїсти. См. **Переїдати.**

Переїхати. См. **Переїздити.**

Переї́ма, -ми, ж. Употр. также и въ одномъ мн. ч.: **перейми.** 1) Перехватываніе плывущаго по рѣкѣ. *Пливе вінок краєм. Дунаєм... «Помагай Біг, три риболови, чи не стрічали, чи не спіймали пав'яний вінок, чистий барвінок?» — Ой ми стрічали, ой ми спіймали, та що ж нам буде за перейми?* Гол. III. 302. 2) Вознагражденіе за доставку пойманнаго на рѣкѣ. *А заходь далі, піймаємо дуба, от і дасть Семен перейми: я добре*

знаю, що це його дуб пливе. Харьк. г. 3) Обрядова остановка парнями поїзда жениха съ цѣлью получить магарычъ, при возвращеніи его въ понедѣльникъ изъ церкви. Чуб. IV. 463. Мил. 128. 4) Схватки у роженицы. *Перейма хвата*. Мил. 17. *Найважче буває породіллі, як починаються переями*. Волч. у. 5) Перехватъ.

Перейма́ти, -маю, -єш, сов. в. **перейняти, переня́ти и перейти, -йму, -меш**, гл. 1) Перенимають, переняють, перехватувать, перехватитъ. *Не все переймай, що по воді пливе*. Ном. *Дівчино-рибчино, переями гуси*. Нп. *Роман воли покидає і дівчину переймає*. Лукаш. 74. 2) О рѣкѣ, оврагѣ: перерѣзывать, перерѣзать что, пройти черезъ что. Верхнеднѣпр. у. (Залюб.). 3) Перенимають, переняють, навчитися отъ кого, подражать кому. *Не Шевченка голос він переймає; переймає він голос народньої пісні*. К. (Хата, 2). *Діти почали переимати од неї пісні*. Левиц. I. 406. *Чи ти вмієш «Отче наш»? А я вмію лучче вас, бо я в попа ночував, «Отченашу» переймав*. ХС. II. 192.

Переиматися, -маюся, -єшся, сов. в. **перейнитися и переня́тися, -йму́ся, -мешся**, гл. 1) Прерываються, прервуться, прекращаються, прекратитися. *Дощ перенявся*. Вх. Зн. 48. 2) Проникаються, проникнуться чѣмъ.

Переименувати, -ну́ю, -єш, гл. Переименовать. *Наші хуторі переименували в село*. Стор. II. 102.

Переимець, -мця, м. = **Перейма 1**. *Та що ж мені буде за переимець?* Чуб. III. 304.

Переимом, нар. Съ перерывами. *Ходив він часом і на Дін, — не що-року, а так, як йому по вигоді... ходив він переимом*. МВ. II. 75.

Перейти. См. **Переходити**.

Пере́ка, -ки, ж. Противорѣчіє, противодѣйствіє. *Чого ти на мене гнів маєш? Я ж тобі ніякої переки не зробив*. Лебед. у.

Перекабатити, -бачу, -тиш, гл. 1) Перевернуть, опрокинуть. Вх. Зн. 47. 2) — **на свой**. Передѣлать по своему. Вх. Зн. 47.

Перекабатитися, -бачуся, -тишся, гл. Перекувыркнуться. Вх. Зн. 47.

Пере́каз, -зу, м. Пересказъ; передача на словахъ. 2) Преданіє. *Забула історичні перекази*. Левиц. I. 258. *Віри і звичаїв і предківських переказів зрелись*. К. ПС. 94. *Всячину переказом знає, — т. е. по преданію*). Г. Барв. 310.

Переказати. См. **Переказувати**.

Переказитися, -зю́ся, -зишся, гл. Перебѣситися.

Переказувати, -зую, -єш, сов. в. **переказати, -жу, -жеш**, гл. 1) Пересказывать, пересказать, рассказать. *Усього й переказати не можна*. Кв. 2) Передавать, передать на словахъ. *Перекажу я свому роду хоч чорненькою вороною*. Чуб. V. 684. *Перекажіть дівоньці: нехай мене не любить*. Чуб. V. 415. *Він їй переказує поклони*. *Переказувала мати, щоб ти прийшла до неї*. 3) Говорить, сказать все одно за другимъ, называть, назвать одно за другимъ. *Та вже нема й казок, усі переказав, — лягаймо спати*. *Подаруй, каже чорт, мені те, що в тебе дома єсть*. *Вже царь переказав все, що було в його найкращого, а чорт все каже: ні!* Рудч. Ск. I. 116.

Перекаламутити, -чу, -тиш, гл. 1) Возмутить, помутить. *Перекаламутила воду*. 2) Возмутить. *Перекаламутили людей*.

Перекаламутитися, -чуся, -тишся, гл. 1) Помутиться. 2) Возмутиться.

Перекалата́ти, -таю, -єш, гл. Перезвонить во всѣ колокола.

Перекалка, -ки, ж. Грязные рвы, ручьи поперець дороги. Полт. Харьк. Екатериносл. Мнж. 188.

Перекалок, -лка, м. = Перекалка.

Перекапостити, -щу, -стиш, гл. Изгадить, окончательно испортить.

Перекатува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Перемучить (многихъ).

Переквили́ти, -лю́, -лиш, гл. Перестать квилити.

Перекви́тува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Отцвѣсть. *Уже жито перекви́тувало.* НВолын. у.

Перекива́ти, -ва́ю, -єш, гл. Кивать дольше чего либо. *Пальцем не перекивать.* Ном. № 7731.

I. Перекида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. перекидати, -даю, -єш, гл. Перестраивать, перестроить. *Ми свою хату перекидали. Треба по весні винбарь перекидати.* Черниг.

II. Перекида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. перекинути, -ну, -неш, гл. 1) Перебрасывать, перебросить, перекидывать, перекинуть. *Нехай би бив, а то й через тин хотів перекинуть.* Ном. *Ні сплисти, ні збрести, ні очима перекинути.* Чуб. V. 549. *Перекинь його (перстінъ) з однієї руки на другу.* Чуб. II. 54. 2) Опрокидывать, опрокинуть. *Глечик перекинула.* 3) Перестраивать, перестроить. *Через рік батьківську хату перекинули.* Мир. ХРВ. 167. 4) Превращать, превратить, оборотить во что. *Опинившись на тім боці, ви'ять він і сам перекинувся, і жінку перекинув, зробилися людьми.* О. 1862. IX. 106. 5) Давать, дать что либо. *Я тобі за те що небудь перекину.* О. 1862. I. 39.

Перекида́тися, -даюся, -єшся, сов. в. переки́нутися, -нуся, -нешся, гл. 1)

Перебрасуватися, переброситися, перекидуватися, перекинутися. *Кину через тин камінь, а він і не перекинувся, по сей бік упав.* 2) Опрокидуватися, опрокинутися. *Човен перекинувся.* 3) Перекидуватися, перекинутися, кувыркатися, перекувыркнутися. *Дівча гуляє на присі і Рябко перекидається перед ним.* Г. Барв. 214. 4) Переходить, перейти (на чью сторону). *Од своїх одкинувся, до чужих перекинувся. Перекинулись до поляків такі українські велетні, як Жовковські, Ходкевичі.* Морд. II. 7. 5)

Переправлятися, переправитися, переїхати. *Дайте нам човна, ми тільки перекинемось на той бік. Не забаришся через жита перекинутись.* 6) Сміятися, сміятися, перебувать. *По Хмельницькому уже три гетьмани перекинулось.* 7) Превращатися, превратитися во что, оборотитися. *Ото змії перекинувся голкою.* Рудч. Ск. I. 122. *Чорт перекинувся чоловіком.* Мнж. 128. *Багатирь... перекинувся мухою.* Рудк. Ск. II. 93. 8) Переміняти, переміняти (одежду). *Спідничина та одним одна і в свято нічим перекинутись.* Черниг. у.

Переки́дистий, -а, -е. Неустойчивый, валкій. *Човен перекидистий.*

Перекидисто, нар. Неустойчиво, легко можно опрокинутися, валко. *На сьому возі їхати перекидисто.* Змієв. у.

Перекидки, нар. Кувыркомъ.

Пере́кидом, нар. Перекувыркиваясь. *Бич пішов перекидом.* Грин. II. 246. *Іде мені земля перекидом.* Кружится у меня голова. Славяносерб. у.

Переки́дький, -а, -е. = Перекидистий. Волч. у. (Лобод.).

Переки́дько, -ка, м. = Перекинчик.

Перекинець, -нця, м. = Перекинчик. *Зопсована дитино вельможних перекинців Кисілів.* К. ПС. 85.

Перекинчик, -ка, м. Переб'їжчикъ, отступникъ, ренегать. *Нині гордиш словом і віров моєю... Перекинчик з тебе, не мож тя любити.* Гол. III. 454.

Перекипати, -паю, -єш, сов. в. перекипіти, -плю, -пиш, гл. Перекипать, перекипѣть. *Усе в печі перекипить, що й їсти не можна.* Кв. *Гляди ж, щоб кисіль не перекипів, а то рідкий стане.*

Перекипати, -саю, -єш, сов. в. перекиснути, -ну, -неш, гл. 1) Перекисать, перекиснуть. *Тісто перекисне.* 2) Перемокать, перемокнуть, промокнуть. *По дощеві перемочиться, перекисне.* Змієв. у.

Перекицнути, -ну, -неш, гл. Перекувыркнуться. Вх. Зн. 47. См. **Перекицнутися.**

Перекип, -копу, м. 1) Перекопанное мѣсто. 2) Раст. *Marrubium perigrinum* L. ЗЮЗО. I. 128.

Перекир, -кору, м. Перекоръ; прекословіе. *На перекир робе, иде.* Черк. у. *Ой я тобі, моя мати, перекир ізроблю: повну хату і кімнату женихів наведу.* Нп. Ув. **Перекорище.**

Перекирливий, -а, -е. Дѣлающій на перекоръ.

Перекирочка, -ки, ж. = Перекир. *Ой я ж тобі, моя мати, перекир наряжу: повну хату і кімнату женихів наведу; ой я тобі, моя мати, перекирочку: повну хату і кімнату, ще й комірочку.* Г. Барв. 82.

Перекис, -коса, м. = Покіс. Вх. Зн. 47.

Перекицнутися, -нуся, -неіся, гл. Перекувыркнуться. Вх. Уг. 258.

Переклад, -ду, м. 1) Перекладываніе. 2) Перегрузка. 3) Перекладина. Новомоск. у. 4) Полѣно одно или болѣе (два, три, четыре), подложенныя въ печи подъ дровами для того, чтобы послѣдніе лучше горѣли. 5) Переводъ, переложеніе. *Король Лір. Переклад П. А. Куліша. Л. 1902. Переклад... на українську мову.* Морд. II. 28.

Перекладання, -ня, с. 1) Перекладываніе. 2) Перегрузка. 3) Переводъ (литературнаго произведенія).

Перекладати, -даю, -єш, сов. в. перекласти, -кладу, -деш, гл. 1) Класть, положить черезъ. *Перекладу я кладку через муравку.* Чуб. III. 209. 2) Перекладывать, переложить съ одного мѣста на другое. 3) Перегружать, перегрузить. *Перекласти вози.* 4) Переводить, перевести (литерат. произведете). *З шведської мови на московську книжки перекладала.* О. 1862. VI. 86.

Перекладач, -ча, м. Переводчикъ.

Перекладка, -ки, ж. Узенькая лента, которая кладется на голову между двумя болѣе широкими. Подольск. у.

Перекласти. См. **Перекладати.**

Перекланятися, -няюся, -єшся, гл. Перекланяються. *Поки перекланяється усім тіткам.* Г. Барв. 490.

Переклейніти. См. **Переклейнювати.**

Переклейнювати, -нюю, -єш, сов. в. переклейніти, -ню, -ниш, гл. Вновь налагать, наложить клеймо, знакъ, мѣтку. *Переклейнити треба вівцю.* Константиногр. у.

Переклика́ння, -ня, с. Перекликаніе. *Перекликання людей, що заблудились в горах.* Левиц. Пов. 136.

Переклика́ти, -каю, -єш, сов. в. перекликати, -каю, -єш, и -чу, -чеш, гл. Презивать, презвать. *Молодая дівчинонька усіх хлопців перекликала.* Чуб. V. 164. *І все*

таки рідню свою я до себе перекликаю. Чуб. V. 457. Як уже всіх перекличе, то дівчата співають. Грин. III. 514.

Перекликатися, -каюся, -єшся, гл. Перекликаться. Сичі в гаю перекликались. Шевч. 26.

Переклопотатися, -чуся, -чешся, гл. 1) Перестать хлопотать, заботитися. 2) Истомитися хлопотами, заботами.

Переклювати, -люю, -єш, гл. Переклевать, исклевать (многое). Не мало козацького й татарського трупу переклював по степах та байраках. Морд. Он. 84.

Перековерзувати, -зую, -єш, гл. Перестать капризничать.

Перековерсати, -саю, -єш, гл. Перековеркать. Вже вони хоч що, то по своєму перековерсають. Г. Арт. (О. 1861. III. 101).

Перекоувати, -вую, -єш, сов. в. перекувати, -кую, -єш, гл. 1) Перековывать, перековать, наново сковать. 2) Наново подковывать, подковать. Пане, треба коні перековувати, бо не доїдем до міста, падають. Грин. II. 231. 3) Только сов. в. О кукушкѣ: прекратити кукованье. 4) Передавать, передать, пересказать кукованьемъ кукушки. Ой ти, моя родинонько, не цурайся мене, хоч сивою зозулькою перекуй до мене. Мет. 463.

Перекоїтися, -коюся, -їшся, гл. Перестать, прекратиться — о чемъ либо дурномъ, напр. о плохой погодѣ. Коли воно перекоїтья в лихой години! Одколи ранок діється, а воно такий смалький, палький вітряга, — в велику силу дійшов додому. Васильк. у.

Переколоті, -ся. См. **Переколювати, -ся.**

Переколотіти, -чу, -тиш, гл. Взболтать.

Переколошкати, -каю, -єш, гл. Перепугать, привести въ смятеніе.

Переколювати, -люю, -єш, сов. в. переколоті, -лю, -леш, гл. 1) Перекалывать, переколоть, расколоть. 2) Перекалывать, переколоть (многихъ); перебодать. Все стадо переколола. Ном. № 3827.

Переколюватися, -лююся, -єшся, сов. в. переколотіся, -люся, -лешся, гл.
Перекалываться, переколоться, раскалываться, расколоться.

Переколядувати, -дую, -єш, гл. Окончить колядовать.

Переконання, -ня, с. Убѣждение.

Переконати, -ся. См. **Переконувати, -ся.**

Переконувати, -ную, -єш, сов. в. переконати, -наю, -єш, гл. 1) Убѣждать, убѣдить. 2) Убѣждаться, убѣдиться въ чемъ по опыту. Я цього не переконав. НВолын. у.

Переконуватися, -нуюся, -єшся, сов. в. переконатися, -наюся, -єшся, гл. — чого.
Убѣждаться, убѣдиться. Св. Л. 92.

Перекопати. См. **Перекопувати.**

Перекопувати, -пую, -єш, сов. в. переконати, -паю, -єш, гл. 1) Перекапывать, перекопать. Перекопав ровом стежку. 2) Перекапывать, перекопать, вскопать наново.

Перекоржавіти, -вію, -єш, гл. Изсохнуть (о кожѣ). Кожух після дощу перекоржавів.

Перекорище, -ща, с. Ув. отъ **перекір**. Ой я ж тобі, моя мати, перекор робила: повну хату і комнату женихів водила; ой ще ж тобі, моя мати, перекорище: повну хату і комнату, іще й дворище. Чуб. V. 1151.

Перекортіти, -тіть, гл. безл. Перехотѣться.

Перекорюватися, -рююся, -єшся, гл. Спорить, укорять взаимно. Шкода з ними перекорюватись. К. Кр. 34. Зачали лаятись, перекорюватись. Харьк. у.

Перекосити. См. **Перекошувати.**

Перекоти́по́ле, -ля, с. Раст. а) *Gypsophila* Led. ЗЮЗО. I. 124. б) *Sarponaria vaccaria*. Лв. 101. *Котиться перекоти́поле.* Рудч. Ск. I. 208.

Перекотити, -ся. См. **Перекошувати, -ся.**

Переко́чувати, -чую, -єш, сов. в. перекотити, -кочу, -тиш, гл. Перекаtywать, перекаtywить. *Перекотим бочку.* Чуб. II. 208.

Перекошуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. перекоті́тися, -чу́ся, -тишся, гл. 1) Перекаtywаться, перекаtywиться. 2) О времени: переходить, перейти черезъ извѣстный моментъ. *Геть-геть вже перекотилась нічка за північ.* Морд. II. 14.

Переко́шлати, -лаю, -єш, гл. Всклокочить.

Перекошувати, -шую, -єш, сов. в. переко́сити, -шу, -сиш, гл. Перекашивать, перекосить (косою), прокосить далѣе, чѣмъ слѣдовало.

Перекрада́ти, -даю, -єш, сов. в. перекрасти, -раду, -деш, гл. Красть, украсть украденное. *Циган украв, а жид перекарав у нього коня. Побачила, що вона заховала, та й перекавала у неї.* Чуб. II. 156.

Перекрадатися, -даюся, -єшся, сов. в. перекрастися, -дуся, -дешся, гл.

Прокрадываться, прокрасться. *Хотів ся перекарати, та собі очі виштуркав.* Ном.

Перекараювати, -юю, -єш, сов. в. перекараяти, -раю, -єш, гл. Перерѣзывать, перерѣзать пополамъ.

Перекараюватися, -ююся, -єшся, сов. в. перекараятися, -раюся, -єшся, гл. Дѣлиться, подѣлиться чѣмъ либо, разрѣзавъ его пополамъ. *Однимъ яблучкомъ та перекараймося.* Грин. III. 336.

Перекари́вати, -ваю, -єш, сов. в. перекарити, -крию, -єш, гл. Перекарывать, перекарыть, покрыть наново.

Перекари́вдити, -джу, -диш, гл. Обидѣть, оскорбить. *За правду перекари́вджену война.* К. ПС. 31.

Перекари́вти. См. **Перекари́вляти.**

Перекари́вляти, -ляю, -єш, сов. в. перекари́вти, -влю́, -виш, гл. 1) Искривлять, искривить, исказить. *Як подивився у його (дзеркальце), то й себе не пізнаєш, так тобі перекари́вить обличча.* МВ. I. 25. 2) Передразнивать, передразнить.

Перекарити. См. **Перекари́вати.**

Перекари́чати, -чу́, -чиш, гл. 1) Перекаричать. *Яка всіх перекаричить, тій й правда буде.* МВ. I. 38. 2) Перестать кричать. *Дитина перекаричала та, й стихла.*

Перекари́й, -рою, м. 1) Разрѣзъ. Желех. 2) Луна во второй четверти. *Да місяцю-перекарою, зайти за комору.* Чуб. III. 125. *Вечір вже стелився, на небі ясний перекари́й.* Млак. 101.

Перекаро́йти. См. **Перекаро́ювати.**

Перекаро́ювати, -юю, -єш, сов. в. перекаро́йти, -рою, -іш, гл. Перекараивать, перекараить. *На рік по п'ять раз перекароює сукню.* К. (О. 1861. I. 317).

Перекару́г, -гу, м. = Перекари́й. *Ой місяцю-перекаруже, зайти ти за хату.* Нп.

Перекарутити, -ся. См. **Перекару́чувати, -ся.**

Перекару́чувати, -чую, -єш, сов. в. перекару́тити, -чу́, -тиш, гл. 1) Перекаручивать, перекарутить, испортить крутя. *Не крути, бо перекарутиш.* Ном. № 5868. 2) Извращать, извратить, исказить. *Хиба ж я так кавав? Ти зовсім перекарутив.*

Перекручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. перекрутитися, -чүся, -тишся, гл. 1)

Оборачиваться, обернуться кругомъ; окручиваться, окрутиться. *Трісь тебе по пиці, аж голова перекрутиться.* Левиц. I. 7. *Дівчата то перекручувались, схопившись руками за плечі, то знов брались по-під руки і танцювали кружком.* Левиц. I. 15. 2)

Перекувыркиватися, перекувыркнутися — отъ удара, напр., а потому переносно: быть убитымъ ударомъ. *Я як двину її (собаку) зо всього маху навідли бичем по морді, так вона на місці і перекрутилась.* ХС. VI. 451.

Перекудкудакати, -каю, -єш, гл. Перестать кудахтать.

Перекудлити, -лю, -лиш, гл. Взъерошить.

Перекудівчити, -чу, -чиш, гл. = Перекудлити.

Перекуйовдити, -джу, -диш, гл. 1) = Перекудлити. 2) Перебросать, перерыть.

Перекульбачити, -чу, -чиш, гл. Пересѣдлатъ.

Перекульгати, -гаю, -єш, гл. Пройти хромая.

Перекупа́ти, -паю, -єш, гл. Перекупать.

Пере́купень, -пня, м. Мелкій торговець; перекупщикъ.

Перекупити. См. **Перекуповувати.**

Перекупка, -ки, ж. Торговка. *Оттак, матінко, лихії люде! Як напало на мене семеро перекупок, то ледві одгризлась.* Ном. № 3342.

Перекупля́ти, -ляю, -єш, гл. = Перекуповувати.

Перекупник, -ка, м. = Перекупень.

Перекупня, -ні, ж. Перепродажа.

Перекуповувати, -вую, -єш, сов. в. перекупи́ти, -плю́, -пиш, гл. Перекупать, перекупить. *Купує, перекупує, продає.* О. 1861. IX. 74.

Перекупство, -ва, с. Продажность. *Перекупство ледаче.* К. Бай. 24.

Перекусити. См. **Перекушувати.**

Перекуска, -ки, ж. Легкая закуска. *А Степан (несе) печеню, а Іван гуску на перекуску.* Чуб. III. 427. *Після перекуски свахи співають.* О. 1862. IV. 33.

Перекути, -кую́, -єш, гл. = Перекувати.

Перекушувати, -шую, -єш, сов. в. перекусі́ти, -шу́, -сиш, гл. 1) Перекусывать, перекусить. *Перекуси, та батькові даси.* Ном. № 11976. *Заєць зараз до його та й шовк перекусив.* Рудч. Ск. II. 70. 2) Закусывать, закусить на скоро. *Ви, люде добрі, з дороги — голодні певно, — чи не перекусили б чого хоч трохи.* Грин. II. 274.

Перелагоджувати, -джую, -єш, сов. в. перелагодити, -джу, -диш, гл. Передѣлывать, передѣлать. *Перелагодити воза треба.*

Пере́лад, -ду, м. Въ выраж. **Нема ні ладу, ні переладу.** Нѣтъ совершенно никакого порядка. Ном. № 6654.

Переладна́ти, -наю, -єш, гл. = Перелагодити.

Перелаз, -зу, м. 1) Мѣсто, гдѣ перелѣзають черезъ плетень. *Ой так не гаразд, низький перелаз; а ви, хлопці, не ходіть, перелазу не робіть.* Чуб. V. 1128. 2) Раст. *Brionia alba.* Лв. 97. См. **Переступ.** Ум. **Перелазок.** Ном. № 13129.

Перелазити, -жу, -зиш, сов. в. перелі́зти, -зу, -зеш, гл. Перелѣзать, перелѣзть, перепалзывать, переползти. *А я сюю бистру річку рачки перелізу.* Чуб. V. 185. *Порота засунені, так я через тин перелізла.*

Перелазок, -зка, м. Ум. отъ **перелаз.**

Переламати, -маю, -єш, гл. Переломать мно́гіе предме́ты оди́нь за други́мъ.

Переламатися, -маюся, -єшся, гл. Переломаться мно́гимъ предме́тамъ оди́ному за други́мъ.

Переламувати, -мую, -єш, сов. в. переломити, -млю, -миш, гл. Переламывать, переломить.

Переламуватися, -муюся, -єшся, сов. в. переломі́тися, -млюся, -мишся, гл. 1)

Переламуваться переломі́тися. *Я на той ціпок як ізоперсь, то піпок переломивсь.*

Рудч. Ск. I. 109. 2) Дѣлится, подѣлится съ кѣмъ чѣмъ ли́бо, переломивъ его. *Нехай вона (молода) возьме окраєць та переломляться (з молодим) пополам. Возьми, дочко, та переломіться та з'їжте.* ХС. XII. 423.

Перелатати, -таю, -єш, гл. Наново починить, поставити заплати.

Переляяти, -лаю, -єш, гл. 1) Осилить въ брани. *Лаяла, лаяла — насилу ціле село переляяла.* Ном. № 3341. 2) Перестать бранить.

Переляятися, -лаюся, -єшся, гл. Побраниться между собой взаимно.

Перелє́в, -ва, м. Въ сказкѣ: существо старше и сильнѣе льва. *От ти лев, а я перелєв; ти будеш мені рідний брат.* Чуб. II. 121.

Перелє́жати. См. **Перележувати.**

Перележувати, -жую, -єш, сов. в. перележати, -жу, -жиш, гл. 1) Пролеживать, пролежать. 2) Пережидать, переждать лежа. *Лізь мерці́й на піч, перележиш там, поки вона піде.* 3) Пролеживать, пролежать, отлежать. *Перележав боки, аж болять.* 4)

Слишкомъ долго пролеживать, пролежать. 5) Приносить, принести порчу

лежаньемъ. *Та ночуй, — хати не перележиш.* Грин. II. 77. *Нехай хліб тут полеже, — він хати вам не перележе.* ХС. VII. 420. *Сей кусок як умережиш, так і піч перележиш.* Ном. № 12203.

Перелє́сник, -ка, м. Первонач. значеніе: искуситель. Так называется бѣсъ, въ видѣ огненнаго змѣя (— метеоръ), летающій къ женщинѣ. *Коли б не тирлич, був би я твоїй панич, — каже перелєсник-чорт любі дівчині, коли мав проти його зілля тирлич при собі.* Ном. № 245.

Перелє́сниця, -ці, ж. = Літавиця. Гн. II. 5.

Перелет, -ту, м. Раст. а) *Anthyllis Vulnenaria* L. ЗЮЗО. I. 111. 2) *Oenothera biennis* L. ЗЮЗО. I. 129.

Перелє́та, -ти, ж. Раст. а) *Chenopodium bonus Henricus* L. Вх. Пч. II. 30. б) *Anemone alpina*. Лв. 96.

Перелетіти. См. **Перелітати.**

Перелива́ти, -ваю, -єш, сов. в. перелити, -ллю́, -ллє́ш, гл. 1) Переливать, перелить изъ одного помѣщенія въ другое. *З пустого в порожне переливає.* Ном. № 13057. 2)

Лить, налить сверхъ мѣры, переливать, перелить черезъ край. 3) Поливать, полить, обливать, облить. *Росердився на одну бабу, узав та й перелив їй у закателку мички.*

Грин. II. 200. *Слава, кров'ю перелита по світу літає.* Щог. Сл. 9. — **доро́гу.** Поливать, полить поперегъ чьей дороги волшебнымъ зельемъ. *О, я двір свій обсную і дорогу вам зіллям переллю.* Левиц. Пов. 173.

Перелива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. перелитися, -ллю́ся, -ллє́шся, гл. 1)

Переливаться, перелиться. 2) Литься черезъ верхъ, переливаться, перелиться черезъ верхъ.

Перелівки, -вок, ж. мн. Употребл. съ отрицаніємъ въ значеніи: не шутки, не пустяки. Г. Барв. 514. *Наші бачать, що не переливки, страшно! Кв. От царівна бачить, що не переливки, кличе до себе своїх князів.* Грин. I. 192.

Перелинути, -ну, -неш, гл. Перелетѣть. *Через темний ліс ясним соколом перелини.* Чуб. V. 469.

Перелити, -ся. См. **Переливати, -ся.**

Перелицьовувати, -вую, -еш, сов. в. перелицьовати, -цюю, -еш, гл. 1)
Перелицьовувать, перелицьовать, перевернуть на изнанку. К. ЧР. 362. 2)
Пародировать. *Перелицьована «Енеїда».*

Переліг, -лоґу, м. Несколько лѣтъ не обрабатываемая земля. *Попоореш років три та й пускаєш знов на переліг, а ореш новину.* ЗОЮР. I. 144. *Років десять або п'ятнадцять перелогом лежить; та як зореш на новині та посієш кавунів, то вродять такії, що з землі не знімеш.* ЗОЮР. I. 144.

Переліжка, -ки, ж. Короткія трубочки изъ спирально свернутой проволоки или жести, — при составленіи ожерелья изъ монетъ, крестовъ нанизываются послѣ каждой монеты, креста, что бы эти послѣдніе не сбивались въ кучу. Шух. I. 130, 131, 281, 284-287.

Переліжний, -а, -е. Растущій на перелозі. *Сіно гарне, переліжне.*

Перелізти. См. **Перелазити.**

Перелік, -ку, м. 1) Перечень. 2) Отчетъ. *Чоловік хотів узяти перелік од слуг своїх.* Єв. Мт. XVIII. 23.

Переліс, -су, м. Кустарниковый лѣсъ, пролѣсье. *Ой за лісом та за перелісом, ой там стояв та зелененький дубок.* Чуб. V. 985.

Переліска, -ки, ж. Раст. *Herpatica triloba* Chaix. ЗЮЗО. I. 124.

Перелісок, -ска, м. Узкая полоска лѣса, вдавшаяся въ поле. *Я ходила туди аж до переліска.* Змієв. у.

Переліт, -ту, м. Перелетѣть.

Перелітати, -таю, -еш, сов. в. перелетіти, -лечу́, -тиш, гл. Перелетать, перелетѣть. *Як би святії дїм перелетіли.* Ном. № 3315. *Людей не чутъ, через базаръ кажан костокрилий перелетить.* Шевч. 150.

Перелітка, -ки, ж. Корова, которая телится черезъ годъ.

I. Перелітувати, -тую, -еш, гл. = Перелітати.

II. Перелітувати, -тую, -еш, гл. Провести лѣто. *Як мені Господь с'етий допоміг зиму перезимувати, так мені, Господа с'етий, допоможи літо перелітувати.* Шух. I. 190.

Перелічити. См. **Перелічувати.**

Перелічування, -ня, с. Пересчитыванье. Левиц.

Перелічувати, -чую, -еш, сов. в. перелічіти, -чу́, -чиш. Пересчитывать, пересчитать, перечестъ. *Перелічив до одного, перелічив трупи.* Шевч.

Перелляти, -лляю, -еш, гл. = Перелити.

Перелогі, -гів, м. мн. Корчи, судороги у скота. ХС. VII. 417. *Перелогі, ідїть собі на дороги од його жил, од його піджил, од жовтої кости, од такої масти.* Грин. II. 42.

Переложення, -ня, с. = Перекладання, 1, 3.

Переложити, -жу, -жиш, гл. = Перекласти. *Закони на нашу мову переложили.* О. 1861 XI. 104.

Переломити, -ся. См. **Переламувати, -ся.**

Перелопатити, -па́чу, -тиш, гл. 1) Залежавшееся въ амбарѣ зерно перебросать лопатою съ цѣлью его просушить. Богод. у. 2) Перетасовать (карты). *Що ж ти здаєш карти так, що йому чоло, а мені озадки? Ти їх лучче перелопать.* (Стрижевск.).

Перелупий, -а, -е. 1) Раздѣленный на двое. Угор. 2) Двухцвѣтный. Угор.

Перелупати, -паю, -еш, гл. Перенести стыдъ, хлопая глазами. *Добрі очі все перелупають.* Ном. № 3207.

Перелупіти, -плю́, -пиш, гл. Переломить. *Перелупила мисочку надвоє.*

Перелюб, -бу, м. Прелюбодѣяніе, блудъ. *Хто розведеться з жінкою своєю, хиба за перелюб, та ожениться з иншою, робить перелюб.* Єв. Мт. XIX. 9.

Перелюбець, -бця, м. Прелюбодѣй. *Краде злодій — помагаєш, з перелюбцем накладаєш.* К. Псал. 119.

Перелюбити, -блю́, -биш, гл. Перебить, отбить у кого любимого человека — жениха, невѣсту. *Вона мого хлопця перелюбим.* Харьк. у.

Перелюбки, -бок, ж. мн. = Перелюб. — з ким зчиняти. Творить съ кѣмъ прелюбодѣяніе. К. Бай. 75.

Перелюбний, -а, -е. Прелюбодѣйный, блудный. *Перелюбна любов.* К. ПС. 46. *О ви, перелюбне і людожерне плем'я.* К. ХП. 55.

Перелюбник, -ка, м. Прелюбодѣй, блудникъ. *Писав я до вас ув одному листі, щоб ви не мішались із перелюбниками.* Коринѳ. I. V. 9.

Перелюбниця, -ці, ж. Прелюбодѣйка, блудница. *Хто пригорнеться до перелюбниці, той одно (з нею) тіло.* Коринѳ. I. VI. 16.

Перелюбство, -ва, с. Прелюбодѣяніе. К. МХ. 41.

Перелютувати, -ту́ю, -еш, гл. 1) Перезлиться. 2) Перепаять.

Перелягати, -гаю, -еш, сов. в. перелягти, -ляжу, -жеш, гл. Перелегать, перелечь.

Переляк, -ку, м. Испугъ, перепугъ. Ном. № 4342. Чуб. I. 13. *Кричали з переляку.* Св. Мт. XIV. 26. Иногда въ значеніи: большой испугъ. *Ляк сили додає, а переляк відіймає.* Ном. № 4400.

Перелякати, -ся. См. **Перелякувати, -ся.**

Перелякувати, -кую, -еш, сов. в. переляка́ти, -каю, -еш, гл. Перепутивать, перепутать. *Сховавсь під мостом, щоб перелякати їх.* Чуб. I. 51.

Перелямувати, -мую, -еш, гл. Обшить наново края каймою.

Переляментувати, -ту́ю, -еш, гл. Перестать вопить, кричать.

Переляскати, -каю, -еш, переляща́ти, -щу́, -щійш, гл. Перестать хлопать (бичемъ).

Перемага, -ги, ж. = Перемога. *В тім тільки й перемага, що він бідний, а вона багатирика.* Полт. у.

Перемага́ти, -гаю, -еш, сов. в. перемагти, -можу, -жеш, гл. Превозмогать, превозмочь, одолѣвать, одолѣть, побѣждать, побѣдить, пересиливать, пересилить. *Кому Бог поможе, той все перемаже.* Ном. №11. *Замовкла мати: бачить — не перемаже сина.* Мир. ХРВ. 314.

Перемага́тися, -гаюся, -ешся, сов. в. перемагті́ся, -жу́ся, -жешся, гл. 1) Только несов. в. Соперничать силой. *Довго Петро з Остапом перемагались.* 2) Превозмогать, превозмочь себя, овладѣть собой. *Здрігнула Оксана дуже... далі перемаглась, як кинеться, як ухопить дитину.* Кв.

Перемазати. См. **Перемазувати.**

Перемазувати, -зую, -єш, сов. в. **перемазати, -мажу, -жеш,** гл. **Перемазывать, перемазать, помазать вновь.**

Перемальовувати, -вую, -єш, сов. в. **перемальювати, -люю, -єш,** гл. 1) Списывать, списать красками; перерисовывать, перерисовать (съ оригинала копію). *Маляр перемальював собі нашого Миколу.* 2) Измѣнить живопись. *Маляр тебе послухав: бач, перемальював чобіт, як ти сказав.* Кв.

Переманити. См. **Переманювати.**

Переманювати, -нюю, -єш, сов. в. **переманити, -ню́, -ниш,** гл. **Переманивать, переманить.** *Ой я чую, ой я знаю, серце не обманеш, що дівчину мою люблю другий переманить.* Чуб. V. 65.

Перемастити, -ся. См. **Перемащувати, -ся.**

Перемаха́ти, -ха́ю, -єш, гл. **Переплыть** сильными широкими движеніями. *Перемахати сажнями Дніпро.* К. ДС. 4.

Перемахлювати, -люю, -єш, гл. 1) **Перетасовать карты.** 2) **Смошенничать.** 3) **Переписать** наскоро.

Перемахля́рити, -рю, -риш, гл. **Растратить.** *Живо перемахлярила пуд пшона.*

Перемахну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) **Быстро перейти, перебѣжать, переправиться.** *Духом перемахнув через річку.* 2) **Быстро сдѣлать что-либо.**

Перемацати, -цаю, -єш, гл. **Перещупать.**

Перемащувати, -щую, -єш, сов. в. **перемастити, -щу́, -стиш,** гл. 1) **Перекрашивать, перекрасить** въ другой цвѣтъ. *Ми (гуси) попіласті всі, а він (лебідь) один між нас своє пиндючить пір'я біле! Коли б ви тільки захотіли.... Ми б панича сього як раз перемастили.* Греб. 362. 2) **Чрезмѣрно намасливать, намастить.** 3) **Перетасовывать, перетасовать (карты).**

Перемеже́нитися, -ниться, гл. **безл.** **Пройти, окончиться** къ добру, обойтись. МВ. II. 116. *Люде думали, що воно так і перемежениться, бо наче все вщухло.* Г. Барв. 510.

Перемежовувати, -вую, -єш, сов. в. **перемежувати, -жую, -єш,** гл. **Перемежевывать, перемежевать.**

Перемелювати, -люю, -єш, сов. в. **перемолоти, -мелю, -леш,** гл. **Перемалывать, перемолоть.**

Переменува́ти, -ну́ю, -єш, гл. **Переименовать.**

Переменува́тися, -нуюся, -єшся, гл. **Переименоваться.**

Переме́рвити, -влю, -виш, гл. **О соломѣ, снопахъ: перебить, перетерѣть.** *От снопи були цілі, а ти все перемервив, тепер і одного цілого снопа нема.* Анан. у.

Перемерзнути, -ну, -неш, гл. **Перезябнуть.** *Хоч як перемерзнеш, а на печі як спотієш, то все минеться.* О. 1861. V. 72.

Переме́т, -ту, м. 1) **Снѣжный сугробъ** поперегъ дороги. *По дорогах перемети великі, то з сіном і їхати не можно: то вгору, то вниз сани стають.* Волч. у. 2) **Рыболовный снарядъ:** бичевка поперегъ рѣки, по которой прикрѣпленъ рядъ удочекъ. Вас. 188. 3) **Стати на переметі.** **Повредить, воспрепятствовать.** (Він) *міг стати йому на переметі, шкодити.* Мир. ХРВ. 379. См. **Переміт.**

Переметати, -мечу, -чеш, гл. **Перебросить.** *А я тую річку човном перемечу.* Гол. I. 248.

Переметнути, -ну, -неш, гл. **Одн. в. отъ переметати.** **Перебросить, перекинуть.**

Перемешкати. См. **Перемешкувати.**

Перемешкувати, -кую, -єш, сов. в. **перемешкати, -каю, -єш,** гл. Проживати, прожити известное время где нибудь.

Перемжитися, -жуся, -жишся, гл. Прекратиться, прерваться на некоторое время.
Оце перемжилась робота у полі, — треба під хуру порядитись. Волч. у.

Перемивання, -ня, с. Перемывание. *Води гарячої треба на перемивання — ложки та миски мити.* Волч. у.

Перемивати, -ваю, -єш, сов. в. **перемити, -мию, -єш,** гл. Перемывать, перемыть.
Миски перемила. Кв.

Перемиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **перемитися, -миюся, -єшся,** гл.
Перемываться, перемыться.

Перемінати, -наю, -єш, сов. в. **перемняти и перем'яти, -мну, -неш,** гл. 1)

Переминать, перемять. *Ті орішки, що взяла у Василя, усе в жмені переминає.* Кв. 2)

Пережевывать, пережевать. 3) — **кого́ на зубах.** Ругать, перебирать кого по косточкамъ. *Знову почав Грицько гукати на всю хату, перетираючи та переминаючи на зубах не тільки Пріську з Христею, а й увесь рід їх.* Мир. Пов. I. 161.

Перемінатися, -наюся, -єшся, сов. в. **перемнятися и перем'ятися, -мнуся, -нешся,** гл. Переминаться, перемяться. *Перемнеться, та й так минеться.* Чуб. I. 297.

Перемити, -ся. См. **Перемивати, -ся.**

Перемитий, -а, -е. Перемытый. Въ выраж.: **як перемитий.** Одинъ къ одному, одинъ лучше другого. *Там народ один в одного, як перемитий.* Ном. № 13934. *Військо у лаву стало як перемите.* Рудч. Ск. II. 85. *Така гречка, що на все поле! Панську блискавка посмалила, а його рядом — та як перемита.* Рудч. Ск. II. 207.

Переміжжити, -жу́, -жиш, гл. Размозжить (многихъ). *І блюдолизів, ложкамоїв в прах, в дребезги переміжжив.* Котл. Ен. V. 49.

Переміль, -лі, ж. Мель.

Переміна, -ни, ж. 1) **Перемѣна.** 2) **Замѣна, перемѣна** кого или чего другимъ. *Гей подай, батьку, подай переміну, бо я марно загину.* Грин. III. 595. *Та їх (дітей) треба обмить, треба й облатать, треба й обіпрать... а ви знаєте, що мені ж переміни нема ніякої.* Мил. 222. *А всім козакам переміна стала.* Чуб. V. 63. Ум. **Перемінка, переміночка.** *Моя дочко, моя й переміночко!* Мил. 219.

Перемініти, -ся. См. **Переміняти, -ся.**

Переміняти, -няю, -єш, сов. в. **перемініти, -ню́, -ниш,** гл. 1) **Перемѣнять, перемѣнить.** Рудч. Ск. II. 128. 2) **Замѣнять, замѣнить.** *Старий нездужа, а перемініти нікому: у його не було синів.* Чуб. II. 92. *Моя дочко, моя й переміночко! Хто мене буде й перемінять так, як ти переміняла?* Мил. 219, 220.

Перемінятися, -няюся, -єшся, сов. в. **перемінітися, -ню́ся, -нишся,** гл. 1)

Перемѣняться, перемѣниться. 2) **Превращаться, превратиться.** *В тих дванацять хлопа перемінило сі дванацять місціів, що на небі.* Гн. II. 17. 3) **Світ перемінився.**

Потемнѣло въ глазахъ. Як ударе, то переміниться білий світ. Чуб. V. 598.

Перемірати, -раю, -єш, гл. Умирать. *Хто перебірає, той голодом перемірів.* Ном. № 12165.

Переміряти, -ряю, -єш, гл. 1) Перемѣрить. *Хто не вірить, той хай собі перемірить.* Чуб. І. 274. 2) Перемѣрять наново. *Там мої слідки... переміряні будуть, там мое діло перероблене буде.* Мил. 146.

Перемісити. См. **Перемішувати.**

Переміст, -мо́сту, м.? *Уже ж гості, уже на перемості.* Грин. Ш. 541.

Перемістити, -щу́, -стиш, гл. Перемѣстить.

Переміститися, -щуся, -стишся, гл. Перемѣститься. *Чи світові спустити через тебе, чи кам'яним переміститись горам?* К. Іов. 39.

Переміт, -ме́ту, м. — положити. При основиванні нитокъ на сновалку ошибиться и положить нитку не на тотъ колышекъ, на который слѣдуетъ. Константиногр. у. См. **Перемет.**

Перемітка, -ки, ж. 1) = **Кладочка.** Вх. Зн. 47. Kolb. І. 38. Гол. Од. 59. 2) = **Нямітка.** *Жінки... завивають голову... білою переміткою.* Шух. І. 132.

Перемітний, -а́, -е́. Разнообразный, измѣнчивый? *Заграй же мі сеї, тої та й перемітної.* Гол. ІV. 497.

Перемітувати, -тую, -єш, сов. в. переметати, -мечу, -чеш, гл. 1) Перебрасывать, перебросить. МУЕ. Ш. 44. 2) Охватывать, охватить, обвить вокругъ. *В около того... патица перемітує ватаг два рази ремінь.* Шух. І. 191. 3) — **барву.** Измѣнять, измѣнить цвѣтъ. *Буває ласице на зіму перемітує барву.* Вх. Зн. 47.

Перемітуватися, -туюся, -єшся, гл. 1) Перебрасываться. *Всі мовчали й ждали, вряди-годи перемішуючись кількома словами.* Левиц. І. 332. 2) = **Перекидатися 7.** (Чарівниці) перемітуються в ката, пса. МУЕ. Ш. 46.

Переміть, -мети, ж. 1) = **Перемет.** 2. Вх. Пч. ІІ. 25. 2) Узелъ. **У переміть зв'язати.** Завязать узломъ. Шух. І. 137.

Перемішати, -ся. См. **Перемішувати, -ся.**

Перемішка, -ки, ж. 1) Смѣшеніе. Левиц. 2) Помѣха. Зміев. у. *Завтра думка їхати, як ніякої перемішки не буде.* 3) То, что вмѣшивается, впутывается во что, среди чего. *Галушка та лемішка, а хлібу перемішка.* Ном. № 12329.

Перемішний, -а, -е. Смѣшанный. *Мелася насіяла всячини, і усе принялося, зійшло і проквітало одмішне і перемішне, як у празнику люде, на диво Меласі, що, каже, сіяла усе окромішне ряд по рядочку, а зійшла така мішанина.* МВ. Ш. 137.

Перемішувати, -шую, -єш, гл. 1) сов. в. **перемішати, -шаю, -єш, гл.** Смѣшивать, смѣшать, перемѣшать. *Перемішувати овес з ячменем.* 2) Сов. в. **перемісити, -щу́, -стиш, гл.** Мѣситъ наново, перемѣситъ. *Шкода перемішувати тісто, винявши з печі.* Ном. № 14228.

Перемішуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. перемішатися, -шаюся, -єшся, гл. Смѣшиваться, смѣшатся, перемѣшиваться, перемѣшатся. *Панські квітки перемішувались з зеленим зіллям.* Левиц. Пов. 196.

Перемкнутися, -ну́ся, -не́шся, гл. Переправиться, переѣхать, пробратся. *За Дніпер перемкнутися.*

Перемліти, -лію, -єш, гл. Изныть, истомиться отъ страха, тревоги. *Білу ніч просиділа під коморою, перемліла.* Мир. Пов. ІІ. 75.

Перемняти. См. **Переминати.**

Перемо́ва, -ви, ж. Презывъ, переманка. Ум. **Перемовка, перемовочка.** *Ой ти, галочко, перемовочко, перемовила сокола із темного лу́гу в вишне́в сад.* Мет. 178.

Перемо́вити. См. **Перемовляти.**

Перемовля́ти, -ляю́, -єш, сов. в. **перемо́вити, -влю́, -виш,** гл. 1) Презивать, презвать, переманивать, переманить. Маркев. 69. *Ой ти, галочко, перемовочко, перемовила сокола з темного лу́гу в вишне́в сад.* Мет. 178. *Ой не я ж його перемовила, він сам за мною приїхав.* Мет. 18. 2) Промолвить, перекинутись словомъ. *Воли б хотъ з чоловіком словечко перемовити.* МВ. I. 44. 3) Пересказывать, пересказать наново; передразнить. *Там люде норовисті: що скажеш, то й перемовлять, а що зробиш, то й перероблять.* Грин. III. 482.

Перемовля́тися, -ляю́ся, -єшся, гл. Разсуждать другъ съ другомъ, перепираться. *Перемовлялись бо між собою в дорозі, хто більший.* Єв. Мр. IX. 34.

Перемо́вочка, -ки, ж. Ум. отъ **перемо́ва.**

Перемовча́ти, -чу́, -чиш, гл. Промолчать, смолчать. *Бабуся перемовчала хвилинку та й каже.* МВ. (О. 1862. III. 57). *Засоромитьсь, рученьками закриється, перемовчить та знов за своє.* Кв.

Перемо́га, -ги, ж. Одолѣніе, побѣда, перевѣсь.

Перемогти́, ся. См. **Перемагати, -ся.**

Перемокати́, -каю́, -єш, сов. в. **перемокти́, -кну́, -неш,** гл. Перемокать, перемокнуть. *Щоб не перемокли коноплі, пійшла на Сікновеніе тягати їх.* Грин. II. 154.

Перемолити́ся, -лю́ся, -лишся, гл. Окончить молитись. *Тут тільки що перемолівся Еней і рот свій затулив, як ось із неба дощ полився.* Котл. Ен. II. 33.

Перемоло́ти, -ся. См. **Перемелювати, -ся.**

Перемоло́тити. См. **Перемолочувати.**

Перемоло́чувати, -чую́, -єш, сов. в. **перемоло́тити, -чу́, -тиш,** гл. Перемолачивать, перемолотить.

Переморгну́тися. См. **Переморгуватися.**

Переморгува́тися, -гую́ся, -єшся, сов. в. **переморгну́тися, -ну́ся, -не́шся,** гл.

Перемигиваються, переморгнуться. *Всі нас кругом озирають та переморгуються.* МВ. I. 75.

Перемордува́ти, -ду́ю, -єш, гл. Перемучить, истомить.

Перемордува́тися, -дую́ся, -єшся, гл. Перемучиться, истомиться.

Переморозити, -жу́, -виш, гл. Переморозить.

Перемості́ти. См. **Перемощувати.**

Перемотати. См. **Перемотувати.**

Перемотло́шити, -шу́, -шиш, гл. Обратить въ мотлох.

Перемо́тувати, -тую́, -єш, сов. в. **перемота́ти, -таю́, -єш,** гл. Перематывать, перемотать.

Перемочити, -ся. См. **Перемочувати, -ся.**

Перемо́чувати, -чую́, -єш, сов. в. **перемочи́ти, -чу́, -чиш,** гл. Измачивать, измочить.

Перемочува́тися, -чую́ся, -єшся, сов. в. **перемочи́тися, -чу́ся, -чи́шся,** гл.

Промокать, промокнуть. *По дощеві перемочиться, перекисне.* Змієв. у.

Перемо́щувати, -щую́, -єш, сов. в. **перемості́ти, -щу́, -стиш,** гл. Перемачивать, перемостить. *Міст перемостили.*

Перемудрувати, -рую, -еш, гл. Перехитрить, перемудрить.

Перемурувати, -рую, -еш, гл. Перестроить чтонибудь каменное, кирпичное.

Перемусувати, -сую, -еш, гл. Переплутаться.

Перемучити, -чу, -чиш, гл. Перемучить, измучить. *Чорти б перемучив твого батька.* Ном. № 3757.

Перемучитися, -чуся, -чишся, гл. Перемучиться. *Перемучились ми до вечора.* МВ. I. 70.

Перем'яти. См. **Перемипати.**

Перем'яшкурити, -рю, -риш, гл. Перемять.

Перенаджувати, -джую, -еш, сов. в. перенадіти, -джу, -диш, гл. Переманивать, переманить.

Перенайти, -йду, -деш, гл. — кого́. Перетянуть кого на свою сторону. Вх. Лем. 447.

Перенести. См. **Переносити.**

Перенизати. См. **Перенизувати.**

Перенизити, -жу, -зиш, гл. Слишком понизить.

Перенизувати, -зую, -еш, сов. в. перенизати, -жу, -жеш, гл. Перенизывать перенизать наново. *Намисто треба перенизати.* Черниг. у.

Перенити, -нию, -еш, гл. Изныть, истомиться. *І сказати вам не знаю, що моє серце тоді перенило.* Г. Барв. 127.

Перенівечити, -чу, -чиш, гл. 1) Испортить, изгадить, исковеркать. 2) Искалбчить многих. *Що оці стрільці їх (зайців) перенівечать!* О. 1861. V. 69.

Перенівечитися, -чуся, -чишся, гл. Испортиться, исковеркаться.

Переніме́читися, -чуся, -чишся, гл. Онѣмечиться.

Перенісся, -ся, с. Переносье. *Як у кого на переносі брови сходяться одна з другою, той буде нещасливий.* Чуб. I. 86.

Переносити, -шу, -сиш, сов. в. перенести, су, сеш, гл. 1) Переносить, перенести. *Перенесу ключі, не побрязкуючи.* Мет. 26. *Перенесла я її в комору, положила на лавці.* МВ. I. 76. 2) Передавать, передать словесно, рассказать, разнести вѣсть. *Вже давненько панночки приїжжі переносили, що який то вже там лікарь полковий хороший.* МВ. (О. 1862. III. 44).

Переносити, -шу, -сиш, гл. Переносить, перенести (многіе предмети). *Я оті дрова переносив у хату, бо дощ помочить.* Рудч. Ск. I. 170.

Переночувати, -чую, -еш, гл. 1) Переночевать, проспать ночь. *От, переночували ту ніч, коли на ранок...* Рудч. Ск. II. 15. *Дівчинонько, вольни ж мою волю, переночуй хоч нічку зо мною.* Чуб. V. 161. 2) — **кого́.** Пустить на ночлегъ. *Ой, дівчино, переночуй мене, козака молодого, і коня вороного.* Чуб. V. 63.

Перенудити, -джу, -диш, гл. 1) Истомить, нагнать тоску, скуку. 2) безл. Перестать тошнить.

Перенудитися, -джуся, -дишся, гл. Истомиться скукой.

Переняти, -ся. См. **Переимати, -ся.**

Переоначити, -ся. См. **Переоначувати, -ся.**

Переоначувати, -чую, -еш, сов. в. переоначити, -чу, -чиш, гл. Переиначивать, переиначить.

Переоначуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **переоначитися, -чуюся, -чишся**, гл.

Переиначиватися, переиначитися.

Переопалатч, -лаю, -єш, гл. 1) = **Перепалати 2, = Опалати**. Вх. Зн. 48. 2) Отколотить. *Добре го переопалав*. Вх. Зн. 48.

Переор, -ру, м. Перепашка.

Переорати. См. **Переорювати**.

Переорювати, -рюю, -єш, сов. в. **переорати, -рю, -реш**, гл. 1) Перепахивать, перепахать наново. *І переорем ще раз рідне поле*. К. Дз. 34. *Достатків там більше... переорюють краще, та й земля ситніша*. Мир. Пов. II. 85. 2) Перепахивать, перепахать впоперегь. *Не переорюй межі нікому*. Ном. № 3306. Это выражение, кромѣ прямого значенія, имѣеть еще и переносное: не становись ни на чьей дорогѣ. *Хиба я вам между переорав, чи що?* Грин. I. 244.

Перепада́ти, -даю, -єш, сов. в. **перепастися, -паду, -деш**, гл. Перепадать, перепасть. *Узявсь — нічого робити! — латати старі кожухи, стала й копійчина перепадати*. Кв. *Доці частійш перепадали*. О. 1862. III. 31.

Перепадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **перепастися, -паду́ся, -дешся**, гл. Исхудать, истощиться. *Найвся — як бик, перепався — як смик*. Ном. № 14125.

Перепадистий, -а, -е. Непостоянный, перемѣнчивый. *Перепадиста зима: то сніг, то дощ*.

Перепакува́ти, -кую, -єш, гл. Перепаковать, переложить вещи.

Перепал, -лу, м. 1) Пережженный кирпичь. 2) ? *Ізойди собі, (хворобо), од раба божого на чорній луга, на перепали, де буйний вітер свистав*. (Заклинаніе). КС. 1883. VII. 587.

Перепаламарювати, -рюю, -єш, гл. Превзойти кого въ исполненіи пономарскихъ обязанностей. Встрѣчено въ скороговоркѣ: *Нашого паламаря ніхто не перепаламарює*. Грин. I. 239.

Перепала́ти, -лаю, -єш, гл. 1) Перестать пылать. 2) = **Опалати**. Черниг. у.

Перепали́ти, -ся. См. **Перепалювати, -ся**.

Перепалювати, -люю, -єш, сов. в. **перепалити, -лю, -лиш**, гл. 1) Сжигать, сжечь. *Перепалив, попільець на море пустив*. Рудч. Ск. I. 87. 2) Пережигать, пережечь. *Взявся леміш чоловікові кувать, та багато заліза... перепалив*. Ном. № 1858, стр. 284. 3) Слишкомъ сильно нагрѣвать, нагрѣть, натопить. *Перепалила ніч так, що й хліб погорів*.

Перепалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **перепалитися, -лю́ся, -лишся**, гл.

Пережигатися, пережечься.

Перепанува́ти, -ную, -єш, гл. Окончить господствовать, властвовать.

Перепарити, -рю, -риш, гл. Перегрѣть, слишкомъ перепарить. *Перепарити молоко*.

Перепартачити, -чу, -чиш, гл. Испортить работу или предметъ какой либо, работая надъ нимъ; плохо сдѣлать.

Перепарто́лити, -лю, -лиш, гл. = **Перепартачити**.

Перепарувати, -рую, -єш, гл. Перестать испаряться.

Перепасинкува́ти, -кую, -єш, гл. Окончить пасинкувати.

Перепекти, -ся. См. **Перепікати, -ся**.

Пéрепел, -ла, м. 1) Пт. перепелъ, *Tetrao coturnix*. *Паничі випустили сокола на трепела*. Рудч. Ск. II. 111. 2) Крестецъ, *os sagum*. Харьк. г. Ум. **Перепелонько**. ЗОЮР. I. 25.

- Перепела, -ли, ж.** Перепелка. *Зажурилась да й перепела: «Де б я собі гніздочко звила?»* Гол. IV. 536.
- Перепелиха, -хи, ж.** Самка перепела. *Плакала стара баба Грициха, мов перепелиха.* Нп.
- Перепелиця, -ці, ж.** 1) Перепелка. *В чистім полі все перепелиці.* Чуб. V. 474.
Употребляется какъ ласкательное слово для женщинъ, особенно въ уменьш. формѣ. *Мої сестриці, мої перепелиці, мої пташечки щебетливі.* О. 1862. IX. 114. 2) Название коровы. Kolb. I. 65. 3) Родъ игры. Ив. 26. Ум. **Перепеличка.**
- Перепеличий, -е.** Перепелиный. *Перепеличе сало.*
- Перепеличка, -ки, ж.** Ум. отъ перепелиця.
- Перепело, -ла, с.** Ключица. Константиногр. у.
- Перепелонько, -ка, м.** Ум. отъ перепел.
- Перепелоньчин, -на, -не.** Принадлежащій перепелкѣ. Kolb. I. 172.
- Перепеля, -ляти, с.** Перепелка-дѣтенышъ. Вх. Пч. II. 13.
- Перепелястий, -а, -е.** Имѣющій цвѣтъ перепела, сѣрый.
- Перепелячий, -а, -е = Перепеличий.** *Перепелячий крик.* Мир. ХРВ. 4.
- Перепередити, -джу, -диш, гл. = Випередити.** *І біса перепередили.* Федьк. I. 18.
- Переперти, -пру, -преш, гл.** 1) Перетащить, перевезти. 2) Переспорить. *Уже, як бачу я, тебе не переперти.* Г.-Арт.
- Переперчити, -чу, -чиш, гл.** Слишкомъ много перцу положить въ кушанье.
- Переперхнути, -ну, -неш, гл.** Перелетѣть черезъ что. Вх. Уг. 258.
- Перепеча, -чі, ж. = Перепічка.** *Питалася шишечка перепечі: чи далеко доріженька до печі?* Мил. 149.
- Перепечайка, -ки, ж. = Перепічайка.** *Знайте мене, перепечайку, що на воротах тісто.* ЗОЮР. I. 148.
- Перепивати, -ваю, -еш, сов. в. перепити, -п'ю, -п'еш, гл.** 1) Выпивать, выпить за чье здоровье, желая кому счастья. *Насипає горівки у порцію і перепиває до всіх людей з словами: «Дай вам, Боже, здоров'я!»* Шух. I. 194. 2) — **кому що.** На свадьбѣ: выпивая рюмку, дарить что либо новобрачнымъ. Kolb. I. 311, 319. *Братіку-перепую, перепий щастя — долю! Що маю-перепиваю, щастя доли не вгадаю.* Грин. III. 513. *Ой ішла дівка Мар'ечка із своїми дружечками; насупротив її батенько її з повненькими кубочками. «Перепий, донечко, перепий, Мар'ечко, із своїми дружечками». Ой за жалощами за великими перепую не брала.* Рк. Макс. 3) Перепивать, перепить, выпить больше кого. *А пити, так не переп'є його й Данилка, що в того пана.* Кв.
- Перепиватися, -ваюся, -ешся, сов. в. перепитися, -п'юся, -п'ешся, гл.**
Перепиваться, перепиться, упиться. *Не слухайте, се він перепивсь та з п'яну химери погнав.* Кв.
- Перепилювати, -ляю, -еш, сов. в. перепиляти, -ляю, -еш, гл.** Перепиливать, перепилить.
- Перепина́ти, -наю, -еш, сов. в. переп'ясти, -пну, -не́ш, гл.** 1) Протягивать, протянуть что (напр. веревку, простыню), черезъ что-либо, перегородить что протянутою вещью. *Кає навук:... де тілко у горниці не перепну навутиння, зараз мене і зметуть.* Мнж. 7. *Перепнули рядом хату.* 2) Преграждать, преградить. *Хотів переп'ясти бусурменцям шлях.* К. ЦН. 226. *Ой горами, мій милий, горами, переп'ята стежка чарами, — а ні прийти, а ні перейти, ні з тобою говорити.* Чуб. V. 193.

Перепина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. переп'ястися, -пнуся, -нешся, гл. 1) Быть перегораживаемымъ, перегороженнымъ чѣмъ либо протянутымъ. 2) Опоясываться, опоясаться. *Я поясом перепнуся та и нікого не боюся.* Грин. III. 654.

Перепинити, -ся. См. **Перепиняти, -ся.**

Перепиняти, -ня́ю, -єш, сов. в. перепини́ти, -ню́, -ниш, гл. 1) Преграждать, преградить. *Яр нам перепинив дорогу.* Харьк. *Стережися, щоб вона тобі не перепинила дороги до царства небесного.* Кв. 2) О рѣчи: перебивать, перебить, прерывать, прервать. *Не перепиняй мене, а то й казати не буду.* Харьк.

Перепинятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. перепинитися, -ню́ся, -нишся, гл. 1) Преграждаться, преградиться. 2) Прекращаться, прекратиться, прерываться, прерваться.

Перéпис, -су, м. 1) Копія рукописи. 2) Перепись, ревизія. *По оцях переписах, що тоді були, то у нашому селі 700 душ, а тепер не знаю.*

Переписати, -ся. См. **Переписувати, -ся.**

Переписування, -ня, с. Переписуваніе, переписка.

Переписувати, -сую, -єш, сов. в. переписати, -пишу, -шеш, гл. 1) Переписывать, переписать. *Переписав усе знову, бо було погано.* 2) Дѣлать, сдѣлать списокъ, реестръ, перепись.

Переписуватися, -суюся, -єшся, сов. в. переписатися, -щуся, -шешся, гл. Переписываться, переписаться (о сниманіи копіи). *Та й довго ж як воно в тебе перетісується, а таке маленьке.*

Перéпит, -ту, м. 1) Разспросъ. 2) Переспросъ.

Перепитати. См. **Перепитувати.**

Перепітки, -ків, м. мн. Свадебный обрядъ: выпивая рюмку, дарить что-либо новобрачнымъ. См. **Перепивати 2.**

Перепитування, -ня, с. 1) Разспрашиваніе. *А що тобі з того перепитування, що ти раз-у-раз про його сестру перепитуєш?* Полт. г. 2) Переспрашиваніе.

Перепитувати, -тую, -єш, сов. в. перепита́ти, -та́ю, -єш, гл. 1) Разспрашивать, разспросить. *Та перепитаю миленького свогого: та чи він у дорозі воли поганяє, ой чи у шинкарки мед-горілку кружає.* Чуб. V. 538. *Що в козака дві дівчини, одна одну перепитує: чи була ти, подружечко, вчора звечора на улиці?* Мил. 117. 2) Переспрашивать, переспросить. *Все в тябличку дивлюся, поки він усіх перепитає.* Г. Барв. 404.

Перепитуватися, -туюся, -єшся, гл. Спрашивать другъ друга. *Стали вони перепитуватись між собою, хто б з них був, що се має зробити.* Єв. Л. XXII. 23.

Перепити, -ся. См. **Перепивати, -ся.**

Перепих, -ху, м. Пышность. *З перепихом несуть його на морях.* К. Іов. 48.

Перепиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. перепха́ти, -хаю, -єш и перепхнути, -пхну, -неш, гл. Переталкивать, перетолкнуть, перепихивать, перепихнуть.

Перепієць, -пійця, м. 1) Небольшой свадебный хлѣбець особой формы. Марк. 137. МУЕ. III. 87. *В п'ятницю до діла лежні з гурту поробили та шишки і перепійці в піч посадовили.* Мкр. Н. 21. 2) Братъ новобрачной, который, послѣ отъѣзда послѣдней въ домъ жениха, также отправляется туда съ цѣлью узнать о результатахъ первой брачной ночи. Контантиногр. у.

- Перепій, -пою, м.** 1) На свадьбѣ: обрядове выпиваніє за здоров'є молодыхъ, сопровождаемое подарками. Чуб. IV. 677. 2) Тотъ, кто участвуетъ въ **перепіі**. *Братіку-перепію, перепій щастя — долю! — Що маю, — перепіваю, щастя-долі не вгадаю.* Грин. III. 513. См. еще **Перепієць 2**. 3) Перепію. *Охриплий з перепію голос.* Мир. Пов. II. 76. *Спить батенько з перепію.* Чуб. V. 444.
- Перепійний, -а, -е.** Относящійся къ перепію 1. Чуб. IV. 677.
- Перепійщина, -ни, ж.** Подарки, дающієся новобрачнымъ во время перепію 1. Kolb. I. 319.
- Перепіка́ти, -каю, -єш, сов. в. перепекти, -печу, -чеш, гл.** Перепекать, перепечь.
- Перепікатися, -каюся, -єшся, сов. в. перепектися, -печуся, -чешся, гл.**
Перепекаться, перепечься.
- Перепілка, -ки, ж. = Перепелиця 1, 3.** Марк. 70. *Ой післав я до дівчини Насті, дала вона мені перепілку в маслі.* Чуб. V. 435. Какъ ласкат. для женщинъ. *Пестить було її всяк: і голубко моя вірная, і ожинко повная, і перепілко моя утішная.* Г. Барв. 107. Ум.
- Перепілонька, перепілочка.** *Марусенько моя, лебідочко, зірочко моя, рибочко, перепілочко! приговорював Василь, обнімаючи свою Марусю.* Кв. I. 55.
- Перепілочок, -чка, м.** Ум. отъ **перепел**. *Через дальній степи перепілочком перебіжи.* Чуб. V. 469.
- Перепіранка, -ки, ж.** Порвавшаяся отъ мытья рубаха. *Із дранки в перепіранку.* Ном. № 11239.
- Перепіра́ти, -раю, -єш, сов. в. перепрати, -перу, -ре́ш, гл.** Перестирывать, перестирать, перемыть (бѣлье) наново.
- Перепіра́тися, -раюся, -єшся, сов. в. перепра́тися, -перу́ся, -решся, гл.**
Перестирываться, перестираться, перемываться, перемыться. *Ото сорочка така, що через три дні перепірається і сама на тебе надівається.* Грин. I. 100 — 101.
- Перепіти, -пію, -єш, гл. = Переспівати.** *Ой що вміли, перепіли, — співайте сами.* Рк. Макс.
- Перепічайка, -ки, ж.** 1) Родъ лепешки изъ кислаго тѣста, испеченной на сковородѣ. 2) Женщина, пекущая хлѣбы. *Знайте мене, перепічайку, що на воротях тісто!* Ном. № 10793. *Погана перепічайка! напече було хліба глевкого та, сирого.* Мнж. 101.
- Перепічечка, -ки, ж.** Ум. отъ **перепічка**.
- Перепічка, -ки, ж.** 1) = **Перепічайка 1**. Чуб. VII. 445. *На столі постановили чарку і горілку, три перепічки на маслі, ковбаси тарілку.* Мкр. Н. 2) Маленькая пасочка, которую дають священнику послѣ освященія пасхального хлѣба. Вх. Зн. 48. Ум.
- Перепічечка.** *Чоловіче, напечу я тобі перепічечок.* Грин. II. 164.
- Переплавний, -а, -е.** Переплавна середа. Преполовеніє. *У переплавну середу пасла дівка череду.* Нп.
- Переплакати, -чу, -чеш, гл.** 1) Перестать плакать. *Переплакала вже дитина, затихла.* 2) Проплакать. *Чи знаєш ти, що я переплакала?* МВ. (О. 1862. I. 87). 3) Выплакаться. *Переплакала б, перемучилася б раз та й забула.* Левиц. I. 39. *Побий мене, миленький, уночі, то я переплачу, білу постіль стелючи.* Нп. (Г. Барв. 290). 4) — **що**. Плачемъ избавитися отъ чего. *А може лихо переплачу.* Шевч. 380. 5) — **ноги**. Превзойти плачемъ.
- Переплата, -ти, ж.** Переплата. Ум. **Переплатка**.

Переплата́ти. См. **Переплачува́ти.**

Переплата́ка, -ки, ж. Ум. отъ **переплата́.**

Переплачува́ти, -чую, -єш, сов. в. **поплати́ти, -чу́, -тиш,** гл. **Переплачива́ть, переплати́ть.**

Перепле́нтатися, -таюся, -єшся, гл. **Перета́щитися, перебрести.** *Насилу переплентався через міст, так заслаб.*

Переплести, -ся. См. **Переплітати, -ся.**

Переплива́ти, -ваю, -єш, сов. в. **перепливти и переплисти, -ву, -веш,** гл.

Переплыва́ть, переплы́ть. *Ой крикнула лебедонька, море перепливши.* Чуб. V. 940. *За лісами, за степами тебе не видати і бистренькими водами до тебе не перепливати.* Чуб. V. 929. *Бік пережить — не море переплисти.* Ном. № 8125.

Переплигнути. См. **Переплигувати.**

Переплигува́ти, -гую, -єш, сов. в. **переплигну́ти, -ну́, -не́ш,** гл. **Перепрыгива́ть, перепрыгну́ть.** *Пішли до куріня, переплигуючи через густе огудіння.* Левиц. Пов. 228.

Перепліну́ти, -ну, -неш, гл. = **Перепливти.** *Треба мені перебрести сю річеньку та глибоку.* *А чи мені перебрести, а чи мені переплинути.* Чуб. V. 456.

Переплисти. См. **Перепливати.**

Переплитові́чка, -ки, ж. Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Перепліта́ти, -таю, -єш, сов. в. **переплести, -лету, -те́ш,** гл. **Переплета́ть, переплести.**

Перепліта́тися, -таюся, -єшся, сов. в. **переплестися, -ту́ся, -тишся,** гл. **Переплета́ться, переплестися.**

Переплітува́ти, -тую, -єш, гл. = **Переплітати.** *Та плетуть сітки на твої дітки, на тебе, сіра утко. — Нехай плетуть, переплітують, — я того не боюся.* Мет. 157.

Перепліши́ти, -шу́, -ши́ш, гл. **Заклинити наново.**

Переплута́ти, -ся. См. **Переплутувати, -ся.**

Переплутува́ти, -тую, -єш, сов. в. **переплутати, -таю, -єш,** гл. **Перепутыва́ть, перепута́ть; оплесть, переплесть.** 2) **Спутыва́ть, спута́ть, перемѣша́ть.**

Переплутува́тися, -туюся, -єшся, сов. в. **переплутатися, -таюся, -єшся,** гл.

Перепутыва́ться, перепута́ться, обвiticsя одинь вокругъ другого. *Гілля переплуталось між собою.* Левиц. Пов. 191.

Переплюндрува́ти, -рюю, -єш, гл. **Опустошити, разграбити.**

Перепнути, -пну, -не́ш, гл. = **Переп'ясти.**

Перепня́ти, -пну, -неш, гл. = **Переп'ясти.** *Кажуть мені річку плисти широку та глибоку.* *А ні її переплисти, а ні перепняти.* Грип. III. 416.

Переповза́ти, -заю, -єш, сов. в. **переповзти́, -зу́, -зе́ш,** гл. **Переполза́ть, переползти.**

Переповіда́ти, -даю, -єш, сов. в. **переповісти́, -ві́м, -ві́си,** гл. **Пересказа́ть, пересказа́ть.**

Переповісти́ся, -ві́мся, -ві́сися, гл. — **чого.** **Пересказа́ть, переда́ть.** *Ой коби я свого любка на годинку вздріла, я би му ся своєю кривди не переповіла.* Гол. IV. 454.

Пере́повня, -ні, ж. Избытокъ. *З переповні серця промовляють уста його.* Єв. Л. IV. 45.

Переполіскува́ти, -кую, -єш, сов. в. **переполоскати, -щу, -щеш,** гл.

Переполаскива́ть, переполоска́ть, ополоска́ть. *У неділю рано зілля копала, а в понеділок переполоскала.* Нп.

Переполовінити, -ню, -ниш, гл. См. **Переполовінювати.**

Переполовінювати, -ною, -єш, сов. в. Переполовінити, -ню, -ниш, гл. Брать, взять половину, растратить, отобрать на половину. *Кожна з них спостерегла, що багато дечого з батьківського добра не прийшло до рук, що його нишком переполовінено.* Левиц. Пов. 87.

Переполоскати. См. **Переполіскувати.**

Переполо́ти. См. **Переполювати.**

Переполох, -ху, м. 1) Испугъ. *Підкralися, щоб ізлякать; коли подивлятьcя, що вбитий, — з переполоху ну втікать!* Шевч. 32. *Злякалась миша та притьмом, поміж травою, лопушком, з переполоху почухрала.* Гліб. 2) Нездоровье отъ перепуга. ХС. VII. 415. *Надіть сорочку пазухою назад од переполоху.* Ном. № 285. *Шепчу — уроки проганяю, переполохи виливаю.* Котл. Ен. III. 13.

Переполо́хати, -хаю, -єш, гл. Перепугать, встревожить. *Вони мені всіх дівчат переполохають.* Стор. II. 35.

Переполохатися, -хаюся, -єшся, гл. Перепугаться, встревожиться.

Переполо́шений, -а, -е. Перепуганный, испуганный. *А чого ж ти сам себе боїшся? — поспитала його все переполошена.* МВ. (О. 1862. I. 95).

Переполоши́ти, -шу́, -шиш, гл. = Переполохати. *Одна така таємнича йстота переполошила кукуріківців.* Г. Барв. 351.

Переполоши́тися, -шу́ся, -шишся, гл. = Переполохатися.

Переполо́шкати, -каю, -єш, гл. = Переполохати.

Переполуднати, -наю, -єш и переполуднувати, -ною, -єш, гл. Пополдничать. *Піти й собі переполуднувать.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Переполо́ювати, -ляю, -єш, сов. в. переполо́ти, -лю́, -леш, гл. Перепалывать, переполоть наново.

Переполювати, -ляю, -єш, гл. Окончить періодъ случки. *Корова вже переполювала.*

Перепона, -ни, ж. Препона, препятствие. *Загуде, заклекаче вода, ламаючи містки, зносячи хисткі перепони.* Мир. Пов. II. 41. *Його не лякала жадна перепона.* Левиц. Пов. 176.

Перепонка, -ки, ж. Косая планка, прибитая къ воротамъ. Харьк. у.

Перепорі́тися, -рю́ся, -ришся, гл. Въ выраж. **пора перепорі́лась** Уже поздно, уже не время. *Хотів оце втікати в степи, на Донищину, да тільки що пора вже перепорілась.* Г. Барв. 333.

Перепорожніти. См. **Перепорожнювати.**

Перепоро́жнювати, -ною, -єш, сов. в. перепорожніти, -ню, -ниш, гл.

Опрастывать, опростать, опорожнить. *Чи порожня моя макітерка? — Ні, не порожня, та ось я зараз перепорожню.* Черниг.

Перепорожніти, -няю, -єш, гл. = Перепорожнювати. *Це ви по глечички? А я саме перепорожняю їх.* Харьк. г.

Перепороти, -рю, -реш, гл. Распороть на двое.

Перепостіти, -щу, -стиш, гл. 1) Пропостить извѣстное время. 2) Окончить постить.

Перепотіти, -тію, -єш, гл. 1) Перепотѣть. 2) Пропотѣть.

Перепочивати, -ваю, -єш, сов. в. **перепочити, -чину, -неш**, гл. Отдыхать, отдохнуть немного. *Так виїхав, що не дав і коням гаразд перепочити.* Св. Л. 45. *Перепочину, та й знов поїду.*

Перепочинок, -нку, м. Кратковременный отдыхъ. Стор. II. 123.

Перепочити. См. **Перепочивати.**

Переправа, -ви, ж. Переправа. *Як до Дністра прибували, через три перевози переправу мали.* АД. II. 103. *Ой пішли чумаки в дорогу, дійшли вони до перевозу. Один каже: річенька мала, другий каже: худа переправа.* Чуб. V. 1039.

Переправити, -ся. См. **Переправляти, -ся.**

Переправляти, -ляю, -єш, сов. в. **переправити, -влю, -виш**, гл. Переправлять, переправить.

Переправлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **переправитися, -влюся, -вишся**, гл.

Переправляться, переправиться. Переправились вони через це море. Рудч. Ск. і. 120.

Перепрасувати, -сую, -єш, гл. Вновь выгладить.

Перепрати. См. **Перепірати.**

Перепрацюватися, -цююся, -єшся, гл. Переутомиться работою.

Перепрашати, -шаю, -єш, гл. = **Перепрошувати.** *Сли-м кого образив, то перепрашаю.* Гол. III. 509.

Перепривати, -ваю, -єш, сов. в. **перепрїти, -прїю, -єш**, гл. Перепрѣвать, перепрѣть. *Страва перепрїє в печі.* Левиц. I. 198.

Перепробувати, -бую, -єш, гл. Переиспытать. *За молодого віку перепробував усякої долі.* Г. Барв. 182.

Перепроваджувати, -джую, -єш, сов. в. **перепровадити, -джу, -диш**, гл. Проводить, провести чрезъ что. *Досі перепроваджено його (українське слово) в нас тільки через віковічні книги Св. Письма. Наступила черга перепровадити його через поетичні твори великих народів і через... науку.* К. ХП. 135.

Перепро́дати. См. **Перепродувати.**

Перепродування, -ня, с. 1) Перепродажа. *Купування та перепродування.* Мир. Пов. II. 56. 2) Барышничанье.

Перепродувати, -дую, -єш, сов. в. **перепро́дати, -даю, -єш**, гл. 1) Перепродавать, перепродать. 2) Барышничать, торговать. *Взялось то сим, то тим перепродувати. Накупить рублів на 10 усякого краму, та й перепродує москалям.* Мир. ХРВ. 165.

Перепро́духа, -хи, ж. = **Перекупка.**

Перепро́с, -су, м. Извиненіє. *Нептун з Еолом з перепросу дали такого переносу, що й досі зашпори щемлять.* Котл. Ен. VI. 10.

Перепросини, -син, ж. мн. 1) Извиненіє, принесете извиненія. 2) Пирушка послѣ примиренія.

Перепросити, -ся. См. **Перепрошувати, -ся.**

Перепроха́ти, -хаю, -єш, гл. = **Перепрошувати.** *Як зачав перепрохати, горілкою частувати.* Чуб. III. 426.

Перепро́шувати, -шую, -єш, сов. в. **перепросіти, -шу́, -сиш**, гл. 1) Извиняться, извиниться, попросить извиненія. *Був готовий упасти перед нею на коліна і перепросити її.* Левиц. 2) Просить, попросить, упросить. *Старий мій обрїкався у Київ, отже й не довелося йому, бо син перепросив у волости старшини та голови, то його й не*

пустили. Харьк. г. 3) Просить, попросить многих одного за другимъ. Як уже перепросит дружба парубків, то починав просити дівчат. Гринч. III. 514.

Перепрошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. перепроситися, -прошуся, -сипся, гл.
Взаимно извиняться, извиниться.

Перепрягати, -гаю, -єш, сов. в. перепрягти, -жу, -жеш, гл. Перепрягать, перепрячь.

Перепрядки, -ків, м. мн. Шерсть, оставшаяся послѣ того, какъ изъ нея при пряденіи выберуть длинныя волокна. Лохв. у.

Перепрясти, -пряду́, -деш, гл. — кого́. Больше кого нибудь напрясть.

Перепугати, -гаю, -єш, гл. О филинѣ: прекратить крикъ.

Перепудитися, -джуся, -дишся, гл. Перепугаться.

Перепурхнути, -ну, -неш, гл. Перепорхнуть. *Обудить його, як що перепурхне або шелесне.* МВ. (О. 1861. I. 98).

Перепуска́ння, -ня, с. 1) Пропускъ. 2) Перегонка, просѣиванье. 3) Часть полушубка отъ таліи до воротника. Вас. 154, 155.

Перепуска́ти, -каю, -єш, сов. в. перепустити, -пуцу, -стиш, гл. 1) Пропускать, пропустить. 2) — **через що.** Перегонять, перегнать, просѣять, профильтровать. 3) Уступать, уступить. *Кожне було скоріше своє перепустить, ніж попустить із хазяйського.* Сим. 206. 4) Уступать, уступить очередь. *А там завізно було, повен млин натаскали, черга йому прийшлася б аж через тиждень. Дай, — каже, — збрешу, що в мене батько на лаві лежить, то перепустять.* Грин. II. 296. 5) Чрезъ мѣру передерживать, передержать при какой либо работѣ, напр. перемочить, пережечь и пр. Вас. 200.

Перепуст, -ту, м. 1) Сосудъ для перегонки водки, холодильникъ, колба. 2) = **Переріз.**

Перепустити. См. **Перепускати.**

Перепустува́ти, -тую, -єш, гл. Перестать шалить.

Перепхати. См. **Перепихати.**

Перепхнути. См. **Перепихати.**

Переп'ясти. См. **Перепинати.**

Переп'ят устати. Стать кому на дорогѣ, преградить кому путь. *Переп'ят встане на тебе, москалю, мое святе, мое пророче слово.* К. ХП. 97.

Переп'яти́ти, -п'ячу, -тиш, гл. = **Переп'ясти.** *Битий шлях переп'ятити.* К. ЦН. 242.

Перераджувати, -джую, -єш, сов. в. перера́дити, -джу, -диш, гл. Пересуживать, пересудить, перерѣшать, перерѣшить. *Радять мене люде, радять і другії, а я тую раду сама перераджу.* Чуб. V. 619.

Перералити. См. **Перералювати.**

Перералювати, -люю, -єш, сов. в. перералити, -лю, -лиш, гл. 1) Перепахивать, перепахать ралом. Грин. II. 210. 2) Провести борозду ралом чрезъ что нибудь.

Перераховувати, -вую, -єш, сов. перерахува́ти, -хую, -єш, гл. Пересчитывать, пересчитать.

Перерва, -ви, ж. Перерывъ, пауза, интервалъ, промежутокъ. 2) Раст. *Lysimachia nummularia.* Вх. Пч. II. 33. 3) Родъ вышивки. Kolb. I. 49.

Перерванець, -нця, м. Раст. *Alsine media.* Лв. 96. См. **Мокрець.**

Перерва́ти, -ся. См. **Переривати, -ся.**

Перервиця, -ці, ж. Перерывъ. *З ковалем не вільно за роботу остей торгуватися, бо би була перервиця в рибі — часом вона ловила би ся, а, часом ні.* Шух. I. 222.

Переремига́ти, -га́ю, -єш, гл. Пережевать жвачку.

Перерепа́нка, -ки, ж. Треснувший плодъ; потрескавшийся предметъ.

Перерепа́тися, -паюся, -єшся, гл. Потрескаться, полопаться.

Перерепетува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Перестать кричать, горланить.

Перержавіти, -вію, -єш, гл. Перержавѣть.

I. Перерива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. перервати, -рву, -рвеш. 1) Перерывать, перервать.

2) Прерывать, прервать, прекратить. *Молодий вік перервати.* Чуб. V. 376. *Не перерви ж, о вічний Боже, мого життя на половині.* К. Псал. 231.

II. Перерива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. перерити, -рию, -єш, гл. Перерывать, перерыть, перекапывать, перекопать. *Мої стежки псують, переривають.* К. Іов. 64.

Перерива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. перерва́тися, -рву́ся, -рвешся, гл. 1)

Перерываться, перерваться. *Хиба мені перерва́ться та навздогін цілува́ться.* Ном. № 5265. *Як не перерветься. Изо всѣхъ силъ что либо, дѣлаеть. І робити — не прибити, а жать не нагнеться, а почує свистілочку, — як не перерветься.* Грин. III. 67. 2)

Прерываться, прерваться, прекратиться. 3) Подрывать, подорваться? *Гори мої, гори! То мі тяжко на вас, перервався милий, ходячи через вас.* Гол. III. 433.

Перериштува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Поставить иначе лѣса.

Перері́з, -зу, м. Срѣзь, половина перерѣзанной поперегъ бочки. *Уже повен перері́з води наносила.*

Перері́зати. См. **Перері́зувати.**

Перері́зувати, -зую, -єш, сов. в. перері́зати, -рі́жу, -жеш, гл. Перерѣзывать, перерѣзать.

Перері́к, -ку, м. Пререканіе. **Не заходити з ним у перері́к.** Не входитъ съ нимъ въ споръ, пререканія. ЕЗ. V. 67.

Перероб, -бу, м. Работа сверхъ уговора. *Два дні було переробу в мене за ним.* Кобеляк. у. (Залюб.).

Переробити, -ся. См. **Переробляти, -ся.**

Переробля́ння, -ня, с. Передѣльваніе. Богод. у.

Переробля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. переробити, -блю́, -биш, гл. 1) Передѣльвать,

передѣлать. *А що зробиш, то й перероблять.* Грин. III. 482. *Панську стоту не переробиш.* МВ. I. 99. 2) Только сов. в. Передѣлать, сдѣлать все. *Панської роботи не переробиш.* Ном. № 1299.

Переробля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. переробитися, -блю́ся, -бишся, гл.

Передѣльваться, быть передѣланнымъ. *Моє діло переробиться, моє слово переговориться.* Мил. 193.

Перероджува́тися, -джу́юся, -єшся, сов. в. перероді́тися, -джу́ся, -дишся, гл.

Перерожда́ться, переродиться. *Всі неначе переродились, були веселі, жартували.* Левиц. Пов. 44.

Перероста́ти, -та́ю, -єш, сов. в. перерости, -ту, -теш, гл. 1) Перерастать, перерости,

вырости больше чѣмъ слѣдуетъ. *Чи ж я, мамцю, не доріс, чи ж я, мамцю, переріс, чи не рублена хата, що не люблять дівчата?* Чуб. V. 1127. 3) Поростать, порости поперегъ.

Ой не ходи, козаче, горами: переросла доріжка чарами. Чуб. V. 1197. 3) Перерости, вырости больше кого. *Вже Юрко Семена переріс.*

Переруб, -бу, м. 1) = **Перері́з.** Желех. 2) Закромъ. Вх. Зн. 48.

Перерубати, -ся. См. **Перерубувати, -ся.**

Перерубувати, -бую, -єш, сов. в. **перерубати, -баю, -єш,** гл. Перерубувать, перерубить.

Перерубування, -ня, с. Перерубаніє, перерубка.

Перерубуватися, -буюся, -єшся, сов. в. **перерубатися, -баюся, -єшся,** гл.

Перерубуватися, перерубитися. *Ні, ця кістка не перерубається.* Васильк. у.

Перерумегувати, -гую, -єш, гл. = **Переремигати.** Вх. Лем. 448.

Пересаджувати, -джую, -єш, сов. в. **пересадити, -джу, -диш,** гл. 1) Пересаживать, пересадить (растения). 2) Передѣлять, передѣлить пополамъ, посадивъ растения. *Пересади, моя миленькая, вишеньками двір.* Чуб. V. 411. 3) Пересаживать, пересадить кого черезъ что. *Дівко, дівко, пересади через поріг!* Рудч. Ск. II. 66. 4) Высовывать, высунуть черезъ что. *Вівця пересадить голову через комишеву стінку.* О. 1862. V. Кух. 30.

Пересапувати, -пуую, -єш, сов. в. **пересапувати, -пуую, -єш,** гл. Наново полоть, выполоть сапою.

Пересваритися, -рюся, -ришся, гл. Разсориться; перессориться.

Пересвистати, -щу, -щеш, гл. — **кого́.** Свиснуть громче кого. *Будем міряться, хто кого пересвище.* Рудч. Ск. I. 68.

Пересвідчення, -ня, с. Убѣжденіє, пріобрѣтенное путемъ опыта. *Я, бач, задумав писати дещо своє... а тим часом складаю собі свої пересвідчення.* Левиц. Пов. 89.

Пересвідчити, -ся. См. **Пересвідчувати, -ся.**

Пересвідчувати, -чую, -єш, сов. в. **пересвідчити, -чу, -чиш,** гл. Убѣждать, убѣдить фактами.

Пересвідчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **пересвідчитися, -чуюся, -чишся,** гл.

Убѣждатися, убѣдиться фактически, увѣритися. *Тепер тільки Дашкович пересвідчився в тім, що Воздвиженський засватався.* Левиц. Пов. 46.

Пересвяткувати, -кую, -єш, гл. Провести праздники. *Усі святки пересвяткували.* Чуб. III. 356.

Пересідити, -джу, -диш, гл. = **Пересидіти.** *Седів, седів чоловік на дубі і таки пересидів вовка.* Чуб. I. 51.

Переселення, -ня, с. Переселеніє. *Переселення у Вавилон.* Єв. Мт. I. 11.

Переселець, -льця, м. Переселенець. Стор. II. 102. *Дешево продавали (хату) пересельці, ідучи на степи.* Г. Барв. 379. *Та ми пересельці з Курської губерні.* Астрах. г.

Переселити, -ся. См. **Переселяти, -ся.**

Переселянин, -на, м. = **Переселець.** Міус. окр.

Переселяти, -ляю, -єш, сов. в. **переселити, -лю́, -лиш,** гл. Переселять, переселить. *Переселено їх у Вавилон.* Єв. Мт. I. 12.

Переселятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **переселитися, -лю́ся, -лишся,** гл. Переселяться, переселиться.

Пересердитися, -джуся, -дишся, гл. Перестать сердиться. *Дід... думає: баба пересердиться.* Рудч. Ск. II. 62. *Моя мила сердиться, — таки ж вона пересердиться.* Грин. III. 172.

Пересердя, -дя, с. Гнѣвъ. *Пащо ти на мене таке велике пересердие маєш?* АД. I. 215. и. *Въ сердцахъ. Він тоді з пересердя каже: піду сякої-такої При бабу вб'ю.* Грин. II. 86.

Пересиджувати, -джую, -єш, сов. в. пересидіти, -джу, -диш, гл. 1) Сидіть, просидіть. *Чималу ж я годину пересиділа, поки вийшла пані.* МВ. (О. 1862. III. 51). 2) Пережидать, переждать сидя. *Нікуди й не кажи, щоб забігти та пересидіти; бо до села було далеченько, а дощ так і поливає.* Кв. *Баба в теплі пересиділа до рана.* Гн. II. 12. *Сховай мене, мій таточку, у поморю, може я сі гостоньки перестою; сховай мене, мій таточку, хоч у хижу, та може я сі гостоньки пересижу.* Мил. 154. 3) Только сов. в. Просидіть слишкомъ долго. *Хліб пересидів у печі.* 4) — **ногу.** Отсидіть, пересидіть, придавить, сидя, ногу.

Пересилати, -лаю, -єш, сов. в. переслати, -шлю, -шлеш, гл. Пересылать, переслать. *Як не буду ік Покрові, так буду писати та пересилати чорними орлами.* Чуб. V. 306.

Пересілити, -лю, -лиш, гл. Осилить, перемочь. *Молюсь тобі, Боже милий... щоб дав мені добру силу пересилить горе.* Шевч.

Пересинити. См. **Пересинювати.**

Пересинювати, -нюю, -єш, сов. в. пересиніти, -ню', -ниш, гл. Слишкомъ насинивать, насинить.

Пересип, -пу, м. = Переспа.

Пересипати, -паю, -єш, сов. в. пересипати, -плю, -леш, гл. 1) Пересыпать, пересыпать. *Сидить собі в пасіці, пересипає гроші — сушить.* Рудч. Ск. I. 162. *Пересип борошно з ночов у діжку.* 2) Пересыпать, пересыпать чѣмъ. Вас. 157. *Як швець дубом шкури пересипає.* Ном. № 12617. 3) Перебирать, перебрать деревянную посуду: выбросить ветхія клепки, вставить новія и вновъ стянуть обручами. *То було як небудь відерце або барильце наб'ю, а тепер кадовба пересиплю, утори підрижу.* Г. Барв. 347. 4) Только несов. в. Переливать изъ пустого въ порожнее, толковать попусту. *Пересипають такеньки, пересипають, — панночка й зітхне: — Що бабуню! тільки говорим...* МВ. (О. 1862. III. 39).

Пересипатися, -паюся, -єшся, гл. Заниматься пересыпаніємъ. *Василь став як мала дитина пісочком пересипатись.* Кв.

Пересихати, -хаю, -єш, сов. в. пересохнути, -хну, -неш, гл. Пересыхать, пересохнуть. *Гортань замовкла, пересохла.* К. Псал. 155.

Пересівати, -ваю, -єш, сов. в. пересіяти, -сію, -єш, гл. Пересѣвать, пересѣять. *Я шальвію пересію, а рути не буду.* Нп.

Пересідати, -даю, -єш, сов. в. пересісти, -сяду, -деш, гл. Пересѣдать, пересѣсть.

Пересідлати. См. **Пересідлувати.**

Пересідлувати, -лую, -єш, сов. в. пересідлати, -лаю, -єш, гл. Пересѣдывать, пересѣдлать.

Пересікати, -каю, -єш, сов. в. пересікти, -січу, -чеш, гл. Пересѣкать, пересѣчь. *Пугою обуха не пересічеш.* Ном. № 1094.

Пересіл, солу, м. Пересоль. *Недосіл на столі, пересіл на голові.* Ном. № 12381.

Пересісти. См. **Пересідати.**

Пересістися, сядуся, -дешся, гл. О морозѣ: ослабѣть, уменьшиться. Чуб. I. 32. *Ну, та й мороз же позавчора був, аж у ніс кололо. А вчора, так ополудні, пересівся, і тепер бач як тепло.* Лебед. у. *Пересядься, морозе!* Ном. № 264.

Пересічка, -ки, ж. Перегородка. Нѣжин. у.

Пересіяти. См. **Пересівати.**

Перескаком, нар. Перескакивая отъ одного къ другому. МВ. II. 114.

Перескакувати, -кую, -єш, сов. в. **перескочити, -чу, -чиш**, гл. Перескакивать, перескочить, перепрыгнуть. *Тече річка невеличка, схочу — перескочу.* Чуб. V. 196.

Перескаржити, -жу, -жиш, гл. = **Перешкожати**. ...перескаржили у її роботі. Гн. II. 125.

Перескік, -ко́ку, м. Прыжокъ при перепрыгиваніи черезъ что. *Свинячий перескік.* Ном., стр. 301, № 402. **Пішли грати на перескоки.** Стали играть въ перепрыгиваніе.

Пересклити, -склю́, -лиш, гл. Вставить новыя стекла.

Переско́ком, нар. Скачками, въ припрыжку. *Побіг хлопець перескоком.*

Переско́чити. См. **Перескакувати.**

Переслабува́ти, -бу́ю, -єш, гл. Переболѣть.

Переславити, -влю, -виш, гл. Перехвалить.

Переслати. 1) См. **Пересилати.** 2) См. **Перестилати.**

Переслідувати, -дую, -єш, гл. Преслѣдовать. (Прод) *переслідував дуже християн.* Гн. I. 161.

Переслухати, -хаю, -єш, гл. 1) Прослушать, выслушать. *Ото він переслухав це, заплакав.* Рудч. Ск. I. 93. 2) Переслушать. *Людської брехні не переслухати.* Ном. № 6991.

Пересмажити. См. **Пересмажувати.**

Пересмажувати, -жую, -єш, сов. в. **пересмажити, -жу, -жиш**, гл. Пережаривать, пережарить, прожарить, поджарить. *Пересмажити сім'я.* Змієв. у.

Пересмалити. См. **Пересмалювати.**

Пересмалювати, -люю, -єш, сов. в. **пересмалити, -лю́, -лиш**, гл. Слишкомъ сильно опаливать, опалить.

Пересмердіти, -джу, -диш, гл. Перестать вонять.

Пересмикати, -чу, -чеш, гл. Передергать. *Я шавлію пересію, руту пересмішу.* Чуб. V. 211.

Пересмикну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Одн. в. отъ **пересмикати.** 2) О зайцѣ: перебѣжать. *Заецъ пересмикнув на той бік через греблю.*

Пересміхатися, -хаюся, -єшся, гл. Пересмѣиваться.

Пересмія́ти, -мію́, -е́ш, гл. Осилить въ смѣхѣ. *Давай будем знов сміяться, — хто кого пересміє.* Грин. II. 80. *Ну, тепер хто кого пересміє, того буде пані.* Рудч. Ск. I. 69.

Пересміятися, сміюся, е́шся, гл. Окончить смѣяться. *Тупотун перечасував, давши товаришам пересміятись, і став далі казати.* Г. Барв. 314.

Пересмолити, -лю́, -лиш, гл. Осмолить вновъ.

Пересму́га, -ги, ж. Поперечная полоса. Мнж. 188.

Пересмуткува́ти, -кую, -єш, гл. Перестать грустить.

Пересни́ця, -ці, ж. Рыба Phoxinus rivularis. Шух. I. 24.

Переснувати, сную́, -єш, гл. — **що нитками.** Протянуть черезъ что нити. *Двір переснує щось нитками.* ЗОЮР. II. 17.

Пересовувати, -вую, -єш, гл. = **Пересувати.**

Пересовуватися, -вуюся, -єшся, гл. = **Пересуватися.**

Пересолити. См. **Пересолювати.**

Пересолода́ти, -даю, -єш, гл. Пересолодѣть. *Було дуже тепло в хаті, і ячмінь пересолодив.*

Пересолоджувати, -джую, -єш, сов. в. пересолодіти, -джу, -диш, гл. Дѣлать, сдѣлать слаще чѣмъ нужно.

Пересолѳювати, -люю, -єш, сов. в. пересоліти, -лю, -лиш, гл. Пересаливать, пересолить.

Пересо́х(ну)ти. См. Пересихати.

Переспа, -ши, ж. Пересыпь, земляная насыпь.

Переспати, -сплю, -пиш, гл. 1) Проспать извѣстное время. *От велика біда, що переспав козак одну ніч із ляхівкою.* К. ЦН. 225. *Зайшло ясне красне сонце нічку переспати.* Млак. 88. 2) Сномъ избавитися отъ чего. *Спи, сину, може переспиш (хворобу).* Мир. ХРВ. 56.

Переспатися, -сплюся, -пишся, гл. 1) = **Переспати 1.** *Переспийся зо ўном ідну ніч.* Гн. I. 42. 2) Выспатися. *Ой ще бурлак не здрімався, вже господар переспався.* Чуб. V. 1014.

Переспів, -ву, м. 1) Перепѣвъ. 2) Переводъ стихами. *Іов. Переспів Павла Ратая.*

I. Переспівати. См. Переспівувати.

II. Переспіва́ти, -ваю, -єш, сов. в. переспіти, -спію, -єш, гл. Перезрѣвать, перезрѣть, переспѣть.

Переспівувати, -вую, -єш, сов. в. переспіва́ти, -ваю, -єш, гл. 1) Перепѣвать, пропѣть уже раньше пропѣтое; повторять, повторить пѣніе. *Замісь своєї стунив на чужу тропу і переспіває думки народні.* О. 1861. IV. 35. 2) Переводить, перевести стихами. *Позичена кобза. Переспів чужомовних співів. Переспівував же їх Куліш Омелькович Панько.* (Ж. 1897). 3) Только сов. в. Пропѣть, окончить пѣть. *Як уже переспівають, то дівчата виходят із за стола.* Грин. III. 514. *Вже треті півні переспівали.* О. 1862. X. 13.

Переспівуватися, -вуюся, -єшся, гл. Перекликаться пѣніемъ. *Через став перегукувались, жартуючи, дівчата та переспівувались.* Левиц. I. 17.

Переспіти. См. II. Переспівати.

Переставати, -таю, -єш, сов. в. перестати, -стану, -неш, гл. 1) Переставать, перестать. *Коли ж за тобою плакати перестану.* Чуб. *Перестала дівчинонька вірненько любити.* Мет. — **у чому.** *Останавливаться, остановиться на чемъ, перестать, дійдя до чего. Іще ж то жиди-рандарі у тому не перестали: на славній Україні всі козацькі церкви заорандовали.* АД. II. 21. — **чого.** *Оставляют, оставить что дѣлать. Коли вже ви перестанете того свисту?* МВ. 1862. III. 64). 2) Только несов. в.? Переходить, перебѣгать звѣря, становиться на дорогѣ. *Біжить мерщій униз: там є такі поляни, що можна добре його переставати.* Брацл. у.

Переставити. См. Переставляти.

Переста́витися, -влюся, -вишся, гл. Умереть. *Перше він переставився, а за ним і вона; вкупі поруч і поховали їх.* МВ. I. 15.

Перес́тавка, -ки, ж. Сѣть для ловли перепеловъ. Вх. Пч. II. 16.

Переставля́ти, -ляю, -єш, сов. в. переставити, -влю, -виш, гл. Переставлять, переставить, передвигать, передвинуть. *Сердешний Наум ледве ноги переставляє.* Кв. *Переставляти вуліки.*

Перестан, -ну, м. Остановка, прекращеніе. *Пташки без перестану, без спину виспівували.* Левиц. I. 125. *Слухав би без перестану, брате, твого читання.* Грин. I. 289.

Перестановити. См. Перестановляти.

Перестановля́ти, -ляю, -єш, сов. в. перестановити, -влю, -виш, гл. = **Переставляти, переставити.**

- Переста́ння, -ня, с.** = **Перестан.** *Добре учеляпився дощ, — нема йому перестання.* НВолын. у.
- Переста́нок, -нку, м.** = **Перестан.** **Без перестанку.** *Постоянно. Без перестанку я о тім думаю, чи будеш ти моя.* Чуб. V. 358.
- Перестань, -ні, ж.** = **Перестан.** *Нема йому перестані.*
- Перестарі́тися, -ріюся, -єшся, гл.** *Перестариться, перестарѣть.*
- Перестаркува́тий, -а, -е.** *Пересварившийся.*
- Перестати.** См. **Переставати.**
- Перестере́гти.** См. **Перестерігати.**
- Перестеріга́ти, -гаю, -єш, сов. в. перестерегти, -режу, -же́ш, гл.** *Предостерегають, предостеречь.*
- Перестила́ти, -лаю, -єш, сов. в. переслати, -стелю, -леш, гл.** *Перестилать, переслать вновь. Перестилайте їм постілоньку так, як я перестилала.* Мил. 189.
- Перестогна́ти, -ну, -неш, гл.** *Окончить стонать.*
- Пересторо́га, -ги, ж.** *Предостереження. Єдного пригода — другого пересторога.* *Ном. № 3908. О. Гервасій не чув сієї перестороги.* Св. Л.
- Перестоюва́ти, -юю, -єш, сов. в. перестояти, -тою, -їш, гл.** 1) *Простаивать, простоять, постоять. Перестояли ми три дні и Кумицях.* МВ. I. 63. *Вода ся повинна перестояти де небудь у захистному місці до вечора, щоб бува хто не напився.* Грин. II. 321. 2) *Слишкомъ долго простаивать, простоять, перестояться. Борц перестояв і згук.* 3) *Пережидать, переждать стоя. Перестояли дощ під повіткою. Сховай мене, мій таточку, у коморю, — може я сі гостоньки перестою.* Мил. 154. 4) *Простаивать, простоять дольше. Скрипливе дерево і добре перестойть.* *Ном. № 8156.*
- Перестражда́ти, -даю, -єш, гл.** *Перестрадать. Одним одна душею усе перестраждає, усе перетерпить.* Кв.
- Перестрах, -ху, м.** *Ужась, испугъ. Кабан коли не розбіжиться з перестраха, коли (не) удариться об дуб рилом.* Рудч. Ск. I. 23.
- Перестраши́ти, -шу́, -ши́ш, гл.** *Перепугать, испугать.* Гн. Н. 171.
- Перестрашитися, -шуся, -шишся, гл.** *Перепугаться, испугаться. Чорт перестрашився та й утік.* Гн. II. 10.
- Перестре́лити.** См. **Перестрелювати.**
- Перестре́лювати, -люю, -єш, сов. в. перестре́лити, -лю, -лиш, гл.** 1) *Перебивать, перебить выстрѣломъ. Перестрелке зайцеві ногу.* 2) *Стрѣляя, попадать, попасть дальше предмета. Попович стрелив — гору перестрелив.* Чуб. V. 1078.
- Перестріа́ти, -ляю, -єш, гл.** *Окончить стрѣльбу.*
- Перестрибну́ти.** См. **Перестрибувати.**
- Перестрибува́ти, -бую, -єш, сов. в. перестрибнути, -ну, -неш, гл.** *Перепрыгивать, перепрыгнуть. Схилиються (хлопці) один до другого у кутку, а останні перестрибують.* Чуб. III. 104.
- Перестрига, -ги, ж.** 1) *Овца, которая два раза въ лѣто стрижется.* Мнж. 188. 2) *Шерсть вторичной стрижки.* Вас. 198. 3) *Пристриженная овчина старой овцы.* Вас. 154. 4) *Насмѣшливо: обстриженный, обстриженная.* Ум. **Перестрижка.** *А вона й кричить на мене: «Стрижко-перестрижко!»* *Екатериносл. у.*
- Перестри́гти, -жу́, -же́ш, гл.** *Слишкомъ коротко остричь.*

Перестрижка, -ки, м. Ум. оть перестрига.

Перестривати, -ваю, -єш, сов. в. перестріти, -стріну, -неш, гл. Встрѣчать, встрѣтити. *Аж от перестрива його на дорозі становий.* Рудч. Ск. II. 161. *Ишов, ішов, аж перестрива його три старці.* Мнж. 62.

Перестріт, -ту, м. 1) Встрѣча. КС. 1882. ХП. 590. 2) Болѣзнь оть встрѣчи, сглазь.

Перестріти. См. Перестривати.

Перестрітник, -ка, м. Раст. *Atriplex latifolia*. Лв. 97.

Перестрічати, -чаю, -єш, гл. = Перестривати. *Вдова Коновчиха... усіх козаків на дорозі перестрічав.* КС. 1884. I. 40.

Перестрочити. См. Перестрочувати.

Перестрочувати, -чую, -єш, сов. в. перестрочити, -чу', -чиш, гл. 1) Прострачивать, прострочить. *Сами собі та дивуються, що у голуба та сизая голова, а в голубки позолочувана, чорним шовком перестрочувана.* Чуб. V. 34. 2) = **Перетихати.** *Широкая та й улиця очеретом перестрочена.* Мил. 117.

Перестругати. См. Перестругувати.

Перестругувати, -гую, -єш, сов. в. перестругати, -гаю, -єш, гл. Перестругивать, перестругать. *Стругав, стругав, та й перестругав.* Ном. № 7692.

Переступ, -пу, м. 1) Преступление, нарушение закона. *Що ти гріхи мої перебіраєш, переступу дошукуєшся грізно.* К. Іов. 22. *Грішна душа, бита своїми тяжкими переступали, зібралася каятись перед Богом.* Мир. ХРВ. 273. 2) Волъ, заднею ногою переступающий слѣдъ передней. Мнж. 188. 3) Раст. *Bryonia alba*. Лв. 97. См. **Перелаз.**

Переступати, -паю, -єш, сов. в. переступити, -плю', -пиш, гл. 1) Переступать, переступить. *Чуже, переступи, та не займай.* Ном. 2) Загораживать, загородить (дорогу). *Не переступай дороги.* 3) Преступать, преступить, нарушать, нарушить (законъ), дѣлать преступление. *Через закон переступлю, а зроблю по своєму.* Кв. *Як ти грішиши, що в тім за нужда Богу і що йому, як ти переступаєш?* К. Іов. 77. *І що я йому зробила таке, чим перед ним переступила?* Мир. Пов. I. 164.

Переступень, -пня, м. Раст. *Bryonia alba*. Драг. 27. Вх. Пч. II. 9.

Переступити. См. Переступати.

Переступний, -а, -е. 1) Преступный. 2) О годѣ: високосный. МУЕ. III. 43. 3) — тиждень. Недѣля передъ масляной.

Переступувати, -пуу, -єш, гл. = Переступати.

Пересувати, -ваю, -єш, сов. в. пересунути, -ну, -неш, гл. Передвигать, передвинуть.

Пересуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. пересунутися, -нуся, -нешся, гл.
Передвигаться, передвинуться.

Пересуд, -ду, м. 1) Вторичный судъ. 2) Судебная пошлина, взыскиваемая въ пользу суда съ проигравшаго процессъ. *Не будеш пересудів брати.* АД. I. 136. 3) мн. Пересуды, сплетни. 4) Предразсудокъ. К. МБ. XI. 143. *Ми пересуди давнішні занедбали.* К. МБ. III. 256. Ум. **Пересудок.** *А суддя судить, пересудки бере, пересудки бере, на скам'ю кладе.* Нп.

Пересуддя, -дя, с. = Пересуд 2. *Сам Господь Бог суд судить, ангели пересуддя беруть.* Еф. 53.

Пересуджувати, -джую, -єш, сов. в. пересудити, -джу, -диш, гл. 1) Пересуживать, пересудить, судить вновь. *Прохали, щоб нас удруге пересуджено.* 2) Заниматься пересудами, пересуживать, пересудачить.

Пересудливий, -а, -е. Осуждающий другихъ. *А пересудливі жінки побрали ще й ложки.* Гліб. 31.

Пересукати. См. Пересукувати.

Пересукувати, -кую, -єш, сов. в. пересукати, -каю, -єш, гл. Пересучивать, пересучить.

Пересумувати, -мую, -єш, гл. Протосковать, прогруститъ. *Пересумує день у роботі, увечері біжить — що там мої діточки, як?* МВ. I. 45. **Сум пересумувати.** Пережить тоску, печаль. *Сумувала Марусенька сей день увесь день. Ой як мені сії суми пересумувати.* Мет. 158.

Пересунути, -ся. См. Пересувати, -ся.

Пересучий, -а, -е. Хуже чѣмъ сукинъ (бранное слово). Чуб. V. 650. *Через цієї пересучі брехні хоч і з хати не виходь.* Полт. г.

Пересупонити, -ню, -ниш, гл. Стянуть наново супонею хомуть.

Пересурмити, -млю, -миш, гл. Перетрубить.

Пересушити, -ся. См. Пересушувати, -ся.

Пересушувати, -шую, -єш, сов. в. пересушити, -шу, -шиш, гл. 1) Просушивать, просушить. *Ми вам тут не надокучимо, онучечки пересушимо.* Грин. III. 430. 2) Пересушивать, пересушить через мѣру.

Пересушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. пересушитися, -шуся, -шишся, гл. Обсушиваться, обсушиться. *Через річку брела — да й замочилася, зайшла, до сестри — пересушилася.* Чуб. V. 107.

Пересягнути, -ну, -неш, гл. Перейти, перескочить, перешагнуть, переброситься. Ном. № 8775.

Перетанцювати, -цюю, -єш, гл. 1) Протанцовать, окончить танцовать. *Перетанцювавши два танці, розіходяться по домівках.* О. 1862. IV. 6. 2) — **кого.** Протанцовать больше кого. *Коли бум візьметься за танці, так і не кажи, що годі: перетанцює яку хоч музику.* Кв.

Перетанцюватися, -цююся, -єшся, гл. Устать, утомиться отъ танцевъ. *А ти чого так засапалась? — «Та перетанцювалась собі на лито», — каже Олена.* Кв.

Перетаскати. См. Перетаскувати.

Перетаскувати, -кую, -єш, сов. в. перетаскати, -каю, -єш, гл. Перетаскивать, перетащить. *Доля багатого перетаскала ту копу між копії до багатого.* Мнж. 52.

Переташовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. переташуватися, -шуюся, -єшся, гл. Перекладываться, переложиться. *Дорога була труска і приходилось разів кілька переташовуватись.*

Перетворити, -рю, -риш, гл. 1) Пересоздать. 2) Передѣлать.

Перетенѣтити, -нечу, -тиш, гл. *Всього тобі не перетенетити так, — шкода й заходу.* МВ. II. 118.

Перетерпіти, -плю, -пиш, гл. 1) Перестрадать, перенести, вытерпѣть. *Хиба ж ти не перетерпиш?* Мнж. 122. *На собі все лихо перетерплю, а вже нікому не скажу.* Кв. *А що я*

голодом перетерпів. НВолын. у. 2) Перетерпѣть, переждать терпѣливо, пока пройдетъ.

Перетѣрти, -ся. См. Перетирати, -ся.

Перетижнювати, -нюю, -єш, гл. Провести недѣлю. Желех.

Перѣтика, -ки, ж. 1) Преграда. *На наших огородах нема а нїде нїякої перетики, хоч наскрїзь пройди.* Мнж. 189. *Доїхав до перетики, спинив біля кормчи коней.* О. 1862. I. 41. Плетень въ глухомъ заулкѣ, тупикѣ. Лебед. у. 2) Граница между двумя владѣніями, образуемая рядомъ деревьевъ? *У перетику ходила по горїхи (по опеньки, по дрова).* Шевч. 540. 3) Поперечная цвѣтная полоска на бѣломъ.

Перетикати, -каю, -єш, сов. в. **перетикати, -каю и -тичу, -чеш,** гл. Перегораживать, перегородить рядомъ чего либо натыканнаго. *А я тую бистру річку очеретом перетикаю.* Чуб. V. 457. *А я тую багатую терном перетину, а вбогую, хорошую до себе прикличу.* Чуб. V. 38.

Перетин, -ну, м. Перерывъ. *Українці живуть тепер скрїзь без перетину по цілій Полтавщині.*

Перетина́ти, -наю, -єш, сов. в. **перетяти, -тну, -не́ш,** гл. 1) Перерѣзывать, перерѣзать, перерубывать, перерубить, пересѣкать, пересѣчь. *А у його та була така шабля, шо на шо настачиш, так і перетне.* Мнж. 36. 2) Перерѣзывать, перерѣзать путь, преградить дорогу. *Не читав князь Єрема листів, іздалека: перетяв усі дороги і стежки дейнека.* К. Досв. 223. *До церкви калюжа дорогу перетяла, а до шинку можно і по під тином.* Александров. у.

Перетинок, -нку, м. Небольшой поперечный плетень. *Коли б мені не тини та не перетинки, ходив би я до дівчини та що-вечоринки.* Мет. 109.

Перетирати, -раю, -єш, сов. в. **перетерти, -тру, -тре́ш,** гл. 1) Перетирать, перетереть. 2) — **кого́ на зубха = Переминати кого на зубах.** Мир. Пов. I. 161.

Перетирати́ся, -раюся, -єшся, сов. в. **перетертися, -тру́ся, -решся,** гл. Перетираться, перетереться.

Перетік, -то́ку, м. Протокъ. Ум. **Перетічок.** *Тече річка з перетічками, гуля старий з молодичками.* Нп.

Перетісувати, -сую, -єш, сов. в. **перетеса́ти, -шу́, -шеш,** гл. Перетесывать, перетесать вновъ или иначе.

Перетліва́ти, -ваю, -єш, сов. в. **перетліти, -лію, -єш,** гл. Перетлѣвать, перетлѣть, истлѣть.

Перетну́ти, -ну́, -не́ш, гл. = Перетяти.

Перетовкти, -вчу, -чѣш, гл. 1) Перетолочь. 2) Перebить, переломать. 3) = **Перевалити 2.** Зміев. у.

Перетовкти́ся, -чуся, -чѣшся, гл. 1) Перетолочься. *Все тоє перетовчеться та перемелеться.* Ном. № 4898. 2) Перebиться. *А що тієї шкоди! А скільки перетовчеться посуду!* Левиц. I. 208.

Перетопити. См. Перетоплювати.

Перето́плювати, -люю, -єш, сов. в. **перетопити, -плю́, -пиш,** гл. 1) О воскѣ, салѣ и т. п. Перетапливать, перетопить. 2) Переплавлять, переплавить. 3) Только сов. в. Вытопить, окончить топить (печь). *Уже люде перетопили, уже й поснідали.* О. 1862. VI. 33.

Переточити. См. **Переточувати.**

Переточувати, -чую, -єш, сов. в. **переточіти, -чу́, -чиш,** гл. 1) Перецѣживатьъ, перецѣдить, перелить изъ одной бочки въ другую. 2) Просѣвать, просѣять. *Переточили пшеницю на решето.* 3) Истачивать, источить. *Черви переточили дерево. Миші ярину мені так перемочать та переточать, що скот понюхає й не їсть.* Г. Барв. 303.

Перетратите. См. **Перетрачувати.**

Перетра́чувати, -чую, -єш, сов. в. **перетра́тити, -чу, -тиш,** гл. Тратить больше чѣмъ слѣдуетъ, перерасходовать.

Перетремтіти, -мчу, -тиш, гл. Передрожать.

Перетрива́ти, -ваю, -єш, гл. Выдержать, перенести. *Перетривай усе, витерпи бідочку.* МВ. (О. 1862. III. 61).

Перетрої́ти, -рою́, -їш, гл. Раздѣлить на три части.

Перетроці́ти, -щу́, -ціш, гл. Разбить многое въ дребезги, въ щепки.

Перетрусити. См. **Перетрушувати.**

Перетруха́ти, -хаю, -єш, сов. в. **перетру́хнути, -ну, -неш,** гл. О деревѣ: сгнивать, сгнить, истлѣть.

Перетрушувати, -шую, -єш, сов. в. **перетрусі́ти, -щу́, -сиш,** гл. 1) Перетряхивать, перетрясти. *Ми хочемо все перетрусити, передивитись.* Левиц. *Ліжко перетрут.* ЗОЮР. II. 289. 2) Пересыпать, пересыпать. *Перетруси яйця половиною, щоб не побились.* 3) Только сов. в. Перетрясти. *Пропасниця вже морозом перетрусила та взяла жаром.* Черном.

Перетрясатися, -саюся, -єшся, сов. в. **перетрястися, -суся, -сешся,** гл. 1) Трястись, перетрястись въ переѣздѣ и перевозкѣ, перевезтись съ имуществомъ. *О. Яким як почув, що архирей обіцяв ха, то й не став перетрясатись; а що перевіз — тут було, а решта й на тій парафії.* Св. Л. 191. 2) Только сов. в. Надрожаться отъ холода, передрогнуть. *Ой коли б ти, мати, знала, яке лихо в дорозі, що перетрясешся на лютім морозі.* Грин. III. 562.

Перетужити, -жу, -жиш, гл. Перетужить, перегоревать. *Затужила дівчина за мною. Нехай тужить, вона перетужить, нехай козак роченька дослужить.* Чуб. V. 289.

Перетупоті́ти, -чу́, -тиш, гл. Перестать топать ногами.

Перетупцюватися, -цююся, -єшся, гл. Устать отъ ходьбы, движенія. *Стара ненька за день так перетупцюється, що ввечері й недужа вже.*

Перетурбуватися, -буюся, -єшся, гл. Перестать беспокоиться.

Перетя́гани, -нів, мн. Переходъ гостей отъ тестя къ свекру во время свадьбы; также въ первое воскресенье послѣ свадьбы.

I. Перетяга́ти, -гаю, -єш, сов. в. **перетягти, -гну, -неш,** гл. 1) Перетягивать, перетянуть. *Перетягли шнурками перину.* Левиц. 2) Перетягивать, перетянуть. *Перетягли їх у двір, а тут Бог дав дитину.* МВ. I. 44. 3) Тянуть, протянуть, прожить, перебитъся. *Як небудь ще цей тиждень перетягнемо.* Змієв. у. *Хоч би дав Бог оцей тиждень перетягти.* Харьк.

II. Перетяга́ти, -гаю, -єш, гл. Перетаскать. *А скільки бідних дітей вони перетягали в неволю.* О. 1861. XI. Кух. 9 — 10.

Перетяти. См. **Перетинати.**

- Переумити, -млю, -миш, гл.** Заставить измѣнить свое мнѣніе. *Хоч мене ніхто не переумить...* МВ. II. 124.
- Переуючити, -чу, -чиш, гл.** Перевьючить.
- Перехамну́ти, -ну, -неш, гл.** Перекусить наскоро. *Зібрався чоловік щоб з'їхати у друге місце і ввішов у хату перехамнуть.* Ном. № 12000, стр. 289.
- Перехапати, -паю, -єш, гл.** Перехватать. (Гусенят) *ворони та сороки аж четверо перехапали.* Г. Барв. 314.
- Перехарамаркати, -каю, -єш, гл.** Поспѣшно прочесть подъ носъ, пробормотать. *Піи та дяк так сяк перехарамаркали службу.*
- Перехвалити.** См. **Перехвалювати.**
- Перехвалювати, -люю, -єш, сов. в. перехвалити, -лю́, -лиш, гл.** Перехваливать, перехвалить. *Перехвалить на один бік.* Ном. № 7478.
- Перехварбува́ти, -бую, -єш, гл.** Перекрасить.
- Перехворіти, -рію, -єш, гл.** Переболѣть. *Инший віл перехворіє та й живе, а инший здохне.* Лебед. у.
- Перехибити.** См. **Перехиблювати.**
- Перехиблювати, -люю, -єш, сов. в. перехибити, -блю, -биш, гл.** Дѣлать, сдѣлать не такъ, какъ слѣдуетъ. *Куди ні ступлю ступнем, — у всьому перехиблю, усе не по їх.* Г. Барв. 444.
- Перехибну́тися, -нуся, -нешся, гл.** Потерявъ равновѣсіе, упасть. Желех.
- Перехилити, -ся.** См. **Перехиляти, -ся.**
- Перехиля́ти, -ляю, -єш, сов. в. перехилити, -лю, -лиш, гл.** Наклонять, склонить; склонять, склонить. *Перехилив порожню пляшку над чаркою.* Левиц. I. 143. *Перехилить голову.* Ном. № 336. *Кому вагу мечами перехилим, тому широка вклониться земля.* К. НС. 129.
- Перехилятися, -ляюся, -єшся, сов. в. перехилі́тися, -лю́ся, -лишся, гл.** Наклоняться, склоняться, свѣшиваться, свѣситься. *Ой у броду беру воду, не перехилюся.* Мет. 50. *Перехилилась через тин, вітає нас.* МВ. I. 10.
- Перехи́мородити, -джу, -диш, гл.** Пересилить въ интригахъ, хитростяхъ, коддовствѣ. *Він ледачий химороду химородить. Ну, та я його перехимороджу.* Г. Барв. 449.
- Перехитри́ти, -рю́, -риш, гл. = Перехитрувати.**
- Перехитрува́ти, -рюю, -єш, гл.** Перехитрить. *Хитрував, а то ще хитріше, перехитрувало.* Ном. № 3070.
- Перехи́тувати, -тую, -єш, гл.** Перекачивать, шатая наклонять. *Ой у полі дві тополі, одна одну перехитує.* Мил. 117.
- Перехід, -хо́ду, м.** 1) Переходъ, переправа. *Нема льоду, нема льоду, нема й переходу, коли тобі люба мила, — бреди й через воду.* Чуб. III. 128. *То поляки через три ріки три переходи мали.* Макс. 2) ? *Переходом в чистім полі зацвіли волошки.* Чуб. V. 136 3) Припадокъ падучей болѣзни, епилепсія. Грин. II. 319. У дѣтей: родимецъ, сильныя судороги. Мил. 34, 19.
- Перехмарити, -рить, гл. безл.** О тучахъ: разойтись.
- Перехня́бити, -блю, -биш, гл.** Наклонить на бокъ. *Нащо ти так шапку перехнябив?*

Перехнябитися, -блюся, -бишся, гл. Наклонитися, накренитися, покоситися. В цьому стіжку добра кладь, то й стіжок не перехнябився. Рк. Левиц. Стара хата вже перехнябилась набік. Рк. Левиц. Санки перехнябились, а я сторч головою.

Перехов, -ву, м. перехо́ванка, -ки, ж. Прятаніє; укryвательство.

Переховати, -ся. См. **Переховувати, -ся.**

Переховувати, -вую, -єш, сов. в. перехова́ти, -ваю, -єш, гл. Перепрятувати, перепрятати; спрятати на извѣстное время. *Добре, що я гроші переховав, а то затого все село буде знати: в теї куми язик довгий.* Рудч. Ск. I. 185. *Сьогодні оце сховає там, а через який час полічить їх (гроші) і перехова у друге місце.* Грин. II. 143. *Хоч і вкрав би хто яку одежину, то він переховає* Г. Барв. 190.

Переховуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. перехова́тися, -ваюся, -єшся, гл. 1)

Прятатися, спрятатися, укryтися на извѣстное время. *Скільки раз вона переховувалась по чужих хатах, по клунях, поки в йому було не простигне той пекельний вогонь.* Левиц. Пов. 106. 2) Сохранятися, сохранитися. *Я таки й чував про старого Филона, що в його старосвіщина переховується.* Г. Барв. 181.

Переходити, -джу, -диш, сов. в. перейти, -йду́, -деш, гл. 1) Переходить, перейти.

Нездужаю, рідний брате, не перейду хати. Чуб. V. 152. 2) Проходить, пройти.

Поуставлялися всі громадами побіч дороги і чекали, доки не буде попри них переходити.

Гн. I. 114. *Ишов-перейшов місяць по небі.* Чуб. III. 45. *Перейшло місяців два.* МВ. (О. 1862.

I. 99). 3) Проходить, пройти, оканчиваться, окончиться. *Уже тоді перейшов пужарь.*

Новомоск. у. 4) Превосходить, превзойти. *Він був скупий, а вона і його перейшла.* Лохв.

у. 5) Носитися, проноситься дольше чого. *Наші лати переходять панські итти.* Ном.

№ 1615. 5) О тѣсть: взойдя, перестоять лишнее. *І ніч погасла, і діжа перейшла.* Кв. 6) —

на кого, на що. *Сдѣлаться чѣмъ. Він перейшов на купця.* Уман. у. *Перейшов на злидні.*

7) Перейти танець. Протанцювати. *Він танець чи два перейде.* Уман. у.

Перехо́дка, -ки, ж. Мостикъ? *Через сине море ой там кладка дубова, переходка ялова.*

Грин. III. 69.

Переходом, нар. По пути, во время проходження. *Колись переходом стояв у нашому селі москаль.* О. 1862. I. 28.

Перехожа́ти, -жаю, -єш, гл. = Переходити. *Той блукає за морями, світ перехожає.*

Шевч. 241.

Перехожий, -а, -е. Прохожий. *Полубила наша Домаха чумаченька молодого перехожого.*

МВ.

Перехопити, -ся. См. **Перехоплювати, -ся.**

Перехоплювати, -люю, -єш, сов. в. перехопити, -плю, -пиш, гл. 1) Перехватувати,

перехватити. 2) Перебивати, перебити, прервати (рѣчь). *Ходім уже, бабуню, годі вже!*

перехопила панночка. МВ. (О. 1862. III. 38). *«Колись за велику увагу ставили мов*

товариство». — *Може колись, — перехопив січовик, — та не теперки.* Стор. МПр. 10.

Перехоплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. перехопитися, -плюся, -пишся, гл.

Быстро переѣзжать, переѣхати, переправитися. *Єсть через річку і кладочки; возом не*

переїдем, а конем добрий козах перехотіться. ЗОЮР. II. 206. *Перехопившись через гору,*

здаєка побачили ми Ненаситець. Стор. II. 121.

Перехоріти, -рію, -єш, перехорува́ти, -рюю, -єш, гл. Переболѣть.

Перехотіти, -хо́чу, -чеш, гл. = Перехтіти.

Перехотітисся, -четься, гл. безл. = **Перехтітисся**.

Перехочливий, -а, -е. Прихотливый, капризный. *Багацтво — перехочлива річ: от наш батько був багатий, а ми бідні стали*. Пятигор. окр.

Перехресний, -а, -е. Перекрестный. *Приїздить на перехресну дорогу, аж там стовп стоїть*. Грин. I. 188. *Вийшли на степ і стали на перехреснім шляху*. Грин. II. 126.

Перехресне вікно. ВЪ боковой сторонѣ крыши гуцульской хаты: маленькое окошечко вЪ формѣ креста, безъ стекла, для выхода дыма. Шух. I. 92.

Перехресниця, -ці, ж. Часть самотоки. (См.). Шух. I. 150.

Перехрест, -та, м. Выкрестъ.

Перехрестити, -щу́, -стиш, гл. 1) Перекрестить. 2) См. **Перехрещувати**.

Перехреститисся, -щуся, -стишся, гл. 1) Перекреститься. *Еней тоді як народився, разів із п'ять перехрестився*. Котл. Ен.

Перехресток, -тка, м. Перекрестокъ, распутье. Канев. у. *Ростикає ваші голови по перехрестках*. Стор. МПр. 137.

Перехрестя, -тя, с. 1) Два бревна, двѣ планки, доски, полосы накрестъ одна на другу положенныя — отдѣльно или какъ часть различныхъ снарядовъ. Шух. I. 116, 118. Мик. 480. Поперечная перекладаина креста. Уман. у. 2) Перекрестокъ. *Й теперечки ще по паланках на перехрестях кістки їх крутяться на палях*. Стор. II. 18.

Перехре́щний, -а, -е. Поперечный. *Лежала камінючка на тій перехрещній деревинні, що в хатніх дверіх*. Новомоск. у.

Перехрещувати, -щую, -єш, сов. в. **перехрестити, -щу́, -стиш**, гл. Выкрещивать, выкрестить. *Жида перехрести та й голову одотни*. Ном. № 905.

Перехрещуватисся, -щуюся, -єшся, сов. в. **перехреститисся, -щуся, -стишся**, гл. Выкрещиваться, выкреститься. *Пішов (татарин) у самарський монастирь та й перехрестивсь у нашу віру*. Стор. II. 61.

Пере́христа, -ти, м. = **Перехрест**. Ном. № 926, 927.

Перехри́щувати(-ся), -щую(ся, -єш(-ся)), сов. в. **перехристити(-ся), -щу(-ся), -стиш(-ся)**, гл. = **Перехрещувати(-ся), перехрестити(-ся)**. *Як побачить було хорошу пані або жидівку, то й перехристить у свою віру*. ЗОЮР. I. 114.

Перехотіти, -хочу, -чеш, гл. Перехотѣть.

Перехотітисся, -хочеться, гл. безл. Перехотѣтисся.

Перецарювати, -рюю, -єш, гл. Окончить царствовать, господствовать.

Перецві́тати, -таю, -єш, сов. в. **перецвісти, -цвіту, -те́ш**, гл. 1) Отцвѣтать, отцвѣсть. 2) Плъсневѣть, заплъсневѣть.

Перецві́рінькати, -каю, -єш, гл. О воробѣ: окончить чирикать.

Перецві́ркотати, -чу́, -ти́ш, гл. О сверчкѣ: окончить трещать.

Перецві́рчати, -чу́, -чи́ш, гл. = **Перецві́ркотати**.

Переці́джувати, -джую, -єш, сов. в. **переці́дити, -джу́, -диш**, гл. Процѣживать, процѣдить.

Переці́дувати, -дую, -єш, гл. Перецѣловать. *Усіх (дівчат) отак перецідує*. Грин. III. 109.

Переці́дуватисся, -дуюся, -єшся, гл. Перецѣловаться. *Перецідувались усі*.

Переці́нити. См. **Переці́нювати**.

Переці́нува́ння, -ня, с. Переоцѣнка.

Переці́нува́ти, -ную, -єш, гл. Переоцѣнить.

Перецінювати, -ною, -єш, сов. в. перецінити, -ню́, -ниш, гл. 1) Переоцінювати, переоцінити. 2) Оцінювати, оцінити дорожче чѣмь слѣдуєть.

Перецома́ти, -каю, -єш, гл. Перестать чома́ти.

Пе́рець, -рцю, м. Раст. а) перець, Piper. *З перцем чи не з перцем, іно щоб з добрим серцем.* Ном. б) — **собачий.** Polygonum Hidropiper L. ЗЮЗО. I. 132. 2) **Дати перцю.** *Вздуть, дати трепку.* 3) **Злидні та ще з перцем.** *Голь сь претензіями.* Ум. **Перчик.** *Несу перчику, венберю на свою любу вечерю.* Грин. III. 539.

Перечасува́ти, -су́ю, -єш, гл. Переждать, повременить. *Як перейде дорогу лиха година, то не йди, вернись та перечасуй, то тоді вже йди.* Лебед. у. *Тупотун переписував, довгим товаришам пересміялись і став далі казати.* Г. Барв. 314.

Перечвала́ти, -ла́ю, -єш, гл. Перебрести.

Перечвертува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Разділити, розрізати на чотири частини.

Перечека́ти, -ка́ю, -єш, гл. Переждать. *Зашлюбитись — не дощик перечекати.* Ном.

Перече́па, -пи, ж. Препятствіє, помѣха. **На перечепі бути.** *Служить помѣхой.* Ум. **Перечіпка.**

Перечепити. См. **Перечіплювати.**

Перечеря́ти, -ря́ю, -єш, гл. — **що.** Обміняться чѣмь. Гол. IV. 419.

Перечесати, -ся. См. **Перечісувати, -ся.**

Перечіка́ти, -каю, -єш, гл. Дѣтск. перерізати.

Перечікри́жити, -жу, -жиш, гл. Перерізати.

Перечімчикува́ти, -ку́ю, -єш, гл. Перейти.

Перечині́ти, -ню́, -ниш, гл. Сділати свѣрхъ чого: дати свѣрхъ чого. *Добра нивойка була: сто кіп жита зродила; іще ся похвалила — копу перечинила.* Чуб. III. 240.

Перечистити. См. **Перечисти́ти.**

Перечистка, -ки, ж. Дощечка, котрою б'ють пеньку, очищаєть кострики. Сумск. у.

Пере́чит, -ту, м. ? *В шіснадцять літ письмо мимрив та все по латині ливрив, а на сімнадцятім пере́читом всю псалтирку він знав.* КС. 1882. IX. 480.

Перечитати. См. **Перечитувати.**

Пере́чити, -чу, -чиш, гл. Прекословить, противорічить. *Як ти смієш мені перечити? Я цар — ти повинен мене слухати.* Рудч. Ск. II. 159.

Пере́читися, -чуся, -чишся, гл. Спорить, оспаривать другъ друга. *Господь каже, що небо більше, а Петро каже, що земля більша. Господь каже: «Ой Петре, Петре, не перечмося!»* Чуб. III. 344.

Перечитувати, -тую, -єш, сов. в. перечита́ти, -та́ю, -єш, гл. 1) Перечитывать, перечитати вно́вь. 2) Прочитывать, прочесть. *Козак листи взявши, та й перечитавши, тяжко здихнув.* Чуб. V. 343.

Перечища́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. перечистити, -чищу, -стиш, гл. 1) Перечищать, перечистить. 2) Прочищать, прочистить.

Перечілок, -лку, м. Часть уздечки: поперечная полоса на лбу. Вас. 160.

Пере́чіпка, -ки, ж. Ум. отъ **перечепа.**

Перечіплювати, -люю, -єш, сов. в. перечепити, -плю, -пиш, гл. 1) Заціплять, заціпити, помѣшавъ ийти, двигатьсь. *Він мене перечепив, а я і вправ.* 2) Мѣшати, помѣшати. *Я був би поїхав, та щось перечепило, забув що.* Черк. у.

Перечіс, -чо́су, м. Перечесь. *Підманювали, улещали, поки добрались до кінця, поки дівки од переносу до самого товстіли носу.* Котл. Ен. III. 43.

Перечісувати, -сую, -єш, сов. в. перечеса́ти, -шу́, -шеш, гл. Перечесывать, перечесать.

Перечісуватися, -суюся, -єшся, сов. в. перечеса́тися, -шу́ся, -шешся, гл. Перечесываться, перечесаться.

Перечка, -ки, ж. 1) Перекладаина, жердь. *Перечка у стільці.* 2)? *Бо кедь 'ня забіють, вержуть 'ня до решту, будуть до 'ня ходить хлопці на перечку.* Гол. III. 115.

Перечовгати, -гаю, -єш, гл. Протереть, шаркая ногами.

Перечорніти, -ню́, -ниш, гл. Слишком начернить.

Перечумакувати, -ку́ю, -єш, гл. Провести известное время, занимаясь чумачествомъ.

Перечути, -чую, -єш, гл. Прослышать, услышать. *Перечули вони, що у якогось царя покрав дзмії чотирьох дочок.* Мнж. 43. *Перечула через люде, що мій батько в гості буде.* Мет. 248. *А я тебе, мій синочку, ні відкіль не перечую і не побачу.* Мил. 214.

Перечутися, -ється, гл. безл. Дойти вѣстямъ, быть услышаннымъ. *Перечулося в нас об Барці, що жива й хороша.* МВ. (О. 1862. I. 106).

Перешалювати, -люю, -єш, гл. 1) Перекрыть вновь шелевкой. 2) Поставить изъ шелевокъ перегородку.

Перешевка, -ки, ж. Дратва, которою пришиваютъ передки.

Перешепт, -ту, м. Перешептываніе. *Перешепти ночні із ницаками злими.* К. XII. 102.

Перешивання, -ня, с. Перешиваніе.

Перешивати, -ва́ю, -єш, сов. в. перешити, -ши́ю, -єш, гл. 1) Перешивать, перешить наново. 2) Сшивать, сшить известное количество. *Оцей ремінь на людей перешиеш, так одбудемо й хрестини й похрестини.* Г. Барв. 281.

Перешкандибати, -ба́ю, -єш, гл. Перейти хромая.

Перешкварити, -рю, -риш, гл. Пережарить.

Перешкварчати, -чу́, -чи́ш, гл. Перестать шипѣть на огнѣ.

Перешклити, -лю́, -лиш, гл. = Пересклити.

Перешко́да, -ди, ж. Помѣха, препятствіе. **Бути на перешкоді.** Служить помѣхой, препятствовать. *Ніхто не розлучить, ніхто не стоїть на перешкоді.* МВ. (О. 1862. I. 90). *Сам ти бачиш, що вороги нам на перешкоді.* Чуб. V. 319.

Перешко́джувати, -джу́ю, -єш, гл. = Перешкожати.

Перешкодити. См. **Перешкожати.**

Перешко́дник, -ка, м. Препятствующій, бывающій помѣхой.

Перешкодниця, -ці, ж. Препятствующая, бывающая помѣхой.

Перешкожа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. перешкодити, -джу, -диш, гл. Мѣшать, помѣшать, препятствовать, воспрепятствовать.

Перешкрябну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Перецарапнуть.

Перешматува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Перервать.

Перешугну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Перелетѣть сразу.

Перешукати. См. **Перешукувати.**

Перешукувати, -кую, -єш, сов. в. **перешука́ти, -каю, -єш**, гл. 1) Переискивать, переискать наново. 2) Искать, разыскивать, переискивать, переискать. *Перешукає, що єсть у возах.* ЗОЮР. II. 60.

Перешуміти, -млю́, -миш, гл. Перешумѣть.

Перешумува́ти, -му́ю, -єш, гл. Перебродить.

Перещебетати, -чу́, -чеш, гл. Перестать щебетать. *Перещебетала таки цокотуха.* Шевч.

Перещеміти, -млю́, -миш, гл. Перестать щемѣть. *Перещеміло їй серце, полилась печаль тихіше.* Левиц. I. 513.

Перещепити. См. **Перещеплювати.**

Перещеплювати, -люю, -єш, сов. в. **перещепити, -плю́, -пиш**, гл. 1) Дѣлать, сдѣлать наново прививки. 2) Перемежать, врѣзываться, врѣзаться. *Так, бач, як се урочище перещеплювало наші землі, то й того козака, що тутечки сидів зімовиком, перещепною прозвали.* Стор. II. 137.

Пере́щик, -ка, м. Наростъ на деревесномъ стволѣ въ видѣ кольца.

Переяйка, -ки, ж. Перегородка. Вх. Лем. 448.

Переякий, -а́, -е́. Какой бы то ни было. *Подивись, яке! — Да хоч би воно було і переяке, а я його й дурно не озьму.* О. 1862. I. 34.

Перея́рок, -рка, м. Поперечный оврагъ, поперечная рытвина. *Тут переярки почались, що вода повимуллювала.* Св. Л. 141. *Осталось тільки один переярок переїхати.* Св. Л. 76.

Перея́ти. См. **Переямати.**

Перило, -ла, с. Перегородка. Вх. Зн. 48.

Пери́на, -ни, ж. 1) Пери́на, пуховикъ — для спання на немъ и для укryванья. Черниг. у. *Як ранок настане, з перини не встане.* Грин. III. 200. *Дівчина козака вірненько любила: устала раненько, його не збудила, його не збудила, периною вкрила.* Грин. III. 628. *Пух із перин неначе сніг летить по вітру.* К. ЧР. 358. 2) Одно перо. *У півня є така перина, шо як треба йому на зорі вставать, то вона і крутиться.* Драг. 6. Ум. **Перинка, перінонька.** периночка.

Перинка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **перина.** *На тобі мою золоту перинку.* Чуб. II. 172. 2) Личинка муравья. Вх. Уг. 252.

Перинний, -а, -е. Относящійся къ перинѣ.

Перінонька, періночка, -ки, ж. Ум. отъ **перина.**

Перистий, -а, -е. = **Перістий.** *І ти з міста, і я з міста, кажуть люде, що периста. Сама сіла, погляділа: була чорна — поруділа.* Чуб. V. 113. 2) **Перисті чоботи.** Сапоги съ красными голенищами и чорними головками. Харьк.

Періг, -рога, м. = **Пиріг.**

Перієватиця, -ці, ж. = **Перійка.** Анн. 362.

Перій, -рію́, м. Раст.: а) пирей, *Bromus inermis* L. Анн. 71. б) = **Перійка.** Анн. 362. в) *Phleum alpinum.* Лв. 100. в) — **лісовий.** Раст. *Bromus tectorum* L.

Перійка, -ки, ж. Раст. *Triticum repens.* Вх. Пч. II. 36.

Перістий, -а, -е. 1) О масти: по черному полю бѣлыя поперечныя полосы. Рудч. ЧП. 255. *Віл перістий.* КС. 1898. VII. 42. *Пропало троє коней перістих.* Левиц. I. 106. 2) О цвѣтѣ: въ полоскахъ. *Ой ти гарбуз, ти перістий! Із чим тебе будем їсти? Нп. За рижого бога, за перістих людей.* Ном. 6853.

Перістоший, -я, -є. Съ полосами на шеѣ. Вх. Зн. 48.

Періщити, -щу, -щищ, гл. 1) Бить, сѣчь, стегать. *Хрестять Лейбу знову: періщили, перещили, аж пір'я летіло.* Шевч. 139. 2) О сильномъ дождѣ: падать крупными каплями.

Періюватий, -а, -е. Съ примѣсью перію. *Гарна солома періювата.*

Перія, -рії, ж. Рядъ, линія домовъ вдоль улицы. Св. Л. 23. *Оцією вулицею підете, то по правій пери його хата.* Катериносл. *В кінці цієї перії третя хата його від краю.* Ольгоп. у. *Осажу його (село) в три перії: перша перія старими людьми, друга перія із парубками.* Чуб. III. 423.

Перкалєвий, -а, -е. Коленкоровый. *Перкалєві сорочки.* Чуб. VII. 426.

Перкаль, -лю, м. Коленкорь.

Перластий, -а, -е. Подобный жемчугу. Ум. **Перластеный.** *Зуби перластеныйкі.* Г. Барв. 273.

Перлик, -ка, м. Рыболовный снарядъ: жердь, на одномъ концѣ которой небольшой сакъ, а на другомъ желѣзный молотокъ съ дырой, хлопяя которымъ по камню, выгоняють рыбу. Вх. Пч. II. 25.

Перліна, -ни, ж. Жемчужина.

Перло, -ла, с. Жемчугъ; перль. *На шиї мала низку перел.* Св. Л. 3. *Сльози, як перло.* Ном. № 2372. *А сльози мов перло сиплються мені на руки.* МВ. I. 78. *Були коралі — та пішли далі, були перли, та ся стерли.* Ном. № 1560. *Зуби — коби перли чисті.* Чуб. V. 39.

Перловий, -а, -е. Жемчужный. *Сльози покотились як перлове зерно.* МВ. I. 123. *Перлова нитка, тканка.* См. **Тканка.** Гол. Од. 74. *Перлова нитка голову обв'язує.* Марк. 23.

Пернатий, -а, -е. 1) Пернатый, покрытый перьями. *Ой як птиці пернатій в чистім полі без древа ночувати... Ой так тяжко та важко на чужій чужині без кривної родини помірати.* Макс. Также: украшенный перьями. *Пернатий шлик.* К. Бай. 18. 2) ? *Ячмінъ зійшов пернатий.*

Пернач, -ча, м. = **Пірнач.**

Перниця, -ці, ж. = **Пирій.** Вх. Лем. 429.

Перо, -ра, с. 1) Перо у птицы. *Нехай йому земля пером!* Пожеланіе умершему, чтобы ему легка была могильная земля. Рудч. Ск. I. 77. 2) Перо для письма. *Сидить батько з синами, пише листи перами.* Грин. III. 3. 3) Перо рыбае, плавникъ. *Пливе риба та й велика, тільки видно пера.* Грин. III. 391. 4) Кисточка изъ трехъ — четырехъ куриныхъ перьевъ для проведенія узкихъ полость при раскрашиваніи глиняной посуды. Вас. 183. 5) Нижняя часть, лезвіе лемеха. Вас. 199. 6) Лезвіе бурава. *Нема одного пера, а про те добре вертить свердел.* Волч. у. Ум. **Пірце, пір'ячко.**

Перса и перси, перс, с. 1) Грудь, груди. Вх. Зн. 48. *А та кобила і пха персами назад віз.* Рудч. Ск. I. 181. *Та дай же ти, пане, сіна по коліна, а віса по перса.* Чуб. V. 872. 2) Перси. Нагрудникъ. Мнж. 189.

Персистий, -а, -е. Съ развитой грудью. *Кінъ персистий.* Уман. у.

Персіяньський, -а, -е. Персидский. Мнж. 152.

Персона, -ни, ж. Персона, особа, лицо. *Не гуляй же, сину, із панами та з великими персонами.* Чуб. V. 102.

Перста, перст, мн. = **Перса.** Борз. у. Ум. **Перста.** *Синку мій... Я тебе носила, своїми перстками кормила.* МУЕ. III. 35.

Перстач, -ча, м. — золотник. Раст. *Potentilla aurea*. Шух. I. 20.

Перстенець, -нця, м. 1) Ум. оть перстень. 2) Раст. *Cuscuta epilium*. Вх. Пч. II. 31.

Перстеник, -ка, м. Ум. оть перстінь.

Перстенина, -ни, ж. Перстень. *Шкода моєї перстеники, що їй дурень носить*. Гол. IV. 456.

Перстень, перстінь, -тенья и -рсня, м. 1) Перстень, кільце. *Ой іскиньте золот перстень із мизинця пальця*. Мет. 19. *Береш перстень, дай мі слово, люблю в світі тя єдного*. Чуб. V. 97. *Перстні дорогії*. Рудч. Ск. 2) Части касы. См. **Коса 1**. Шух. I. 169. Ум. **Перстеник, перстеничок, перстенчик, перстенець, перстінець**. О. 1862. IV. 34, **перстінок**. АД. I. 43, **перстник, перстничок**. Чуб. III. 394. *Моя біла ручка у перстничку*. Мил. 89.

Перстінець, -нця, м. Ум. оть перстінь.

Перстінок, -нка, м. Ум. оть перстінь.

Перстінь. См. **Перстень**.

Перстка, -ток, мн. Ум. оть перста.

Перстник, -ка, перстничок, -чка, м. Ум. оть перстень.

Персть, -ти, ж. Земля. *Віл гребе і сам на себе персть мече*. Ном. № 9742. *Тоді козаки шаблями суходіл копали, шапками, приполами персть виймали, Хведора безрідного ховали*. АД. I. 249.

Перський, -а, -е. Персидській. *Засвітила звізда перському царьові*. Гн. I. 63.

Перти, пру, преш, гл. 1) Переть, напирать; гнать. *Як забрала своє військо, як заняла ті коні, як узяла перти — вигнала з води*. Рудч. Ск. і. 88. 2) Двигаться, ийти. *Все дальш у некло пру та пру*. Стор. МПр. 47. *Як комашня пруть на Запорожже*. Стор. МПр. 115. 3) Выпирать, выпереть. *Задихавшись, мов з його перло дух*. Г.-Арт. (О. 1861. III. 84)

Пертися, пруся, прешся, гл. Переться, напирать, лѣзть. *В німецькі землі, у чужії претеся знову*. Шевч. 211. *Та співаю, щоб та печаль не перлася, як той москаль*. Шевч.

Перть, -ти, ж. Тропинка, по которой гоняють овець. Вх. Зн. 48.

Перун, -на, м. 1) Громъ. *Бодай тебе перун забив темненької ночі*. Чуб. V. 1092. 2) Перунъ, божество древнихъ славянъ. Левиц. Світ. 7.

Перхати, -хаю, -єш, гл. Порхать. Желех.

Перхнути, -ну, -неш, гл. 1) Побѣжать. *Де та сила візьметься, — знов перхну так, що аж залускотить*. МВ. (КС. 1902. X. 151. 2) Набѣжать, наѣхать многимъ. *Та й справді перхнуло до нас гостей, — як на погориджу*. МВ. (О. 1862. III. 40).

Перцювати, -цюю, -єш, гл. 1) Очень энергично что либо дѣлать, чего либо требовать. *А він по тій ріллі з конякою перцює, біга*. Лубен. у. *Вже не даремне батько так перцювали, щоб її (подушку) покласти їм у голови*. Грин. II. 186. *Та ну бо! й почне з-за Ядама гнути*. *Росказав би мерщій, що там, та й край, — перцює стара*. Грин. II. 167. 2) Дѣлать строгій выговоръ, ругать. Мнж. 189.

Перч, -ча, м. Некастрированный козель. Херс. г.

Перчаківка, -ки, ж. Перцовка, водка настоящая на перць. Чуб. I. 118. *Давайте лиш, млинців гарячих, а я ось пошаную гостей перчаківкою*. К. ЧР. 247.

Перчик, -ку, м. Ум. оть перець.

Перчина, -ни, ж. Зерно, перца. Мнж. 146. Ум. **Перчинка**.

Перчити, -чу, -чиш, гл. Перчить, посыпать перцемъ. *Чим ми їм будем солити? Чим ми їм будем перчити?* О. 1862. IV. 19.

Пёрчити, -чу, -чиш, гл. О козлахъ: оплодотворяють самку. *Цапи... перчать кози, від чого ті стають кітні.* Шух. I. 211.

Перш, перше, нар. 1) Прежде, ранѣ. *Дівчинонька мила перш мене любила.* Чуб. V. 168. *Вона тее перше його зачувала.* Макс. *Ой чом тепер не так, як перше було.* Чуб. III. 417. 2) Сначала, сперва, прежде. *Перш воно так і було, а далі почав усе більш та більш приганяти до роботи.* Грин. II. 233. *Перше літа пролетіли як дощова хмара, а тепера надо мною якась божа кара.* Чуб. V. 361.

Пёрший, -а, -е. Первый. *Перша чарка, перша палка.* Ном. *У першому садочку соловей щебече.* Чуб. V. 459.

Першина, -ни, ж. Первинка. *Хиба ж це мені першина вареники ліпити?* Сквир. у. Ум. **Першінка.**

Пёршість, -шости, ж. Первенство.

Пер'яні, -на, м. = **Перістий віл**. См. **Перістий 1**. КС. 1898. VII. 42.

Пес, -пса, м. Песь, собака. *Добрый пес луччий, як злий чоловік.* Ном. № 2356. *Бреше мов пес.* Ном. **Вибрав му пса.** *Выругалъ, выбралилъ.* Галиц. Фр. Пр. 157. Ум. **Песик, пёсичок.**

Песеня, -няти, с. Щенокъ, собачка. Рудан. I. 65. Вх. Зн. 14.

Песиголова, -ви, ж. Собачья голова. *Пани песиголови.* Каменец. у.

Песиголовець, -вця, м. Сказочный человекъ съ однимъ глазомъ во лбу, поѣдающій людей. *Піймали його песиголовці (тіі, що людей їдять), годують на сало.* Рудч. Ск. I. 71. *Колись на світі було так, що багато було, кажуть, людодів або песиголовців. У їх не так, як у нас двоє очей, а в їх було одно здорове-здорове, більше у вола, і то серед лоба.* Грин. I. 1 — 2. Бранное слово. Ном. № 4801.

Пёсик, -ка, м. 1) Ум. отъ **пес**. *Песика б'ють, а левик боїться.* Ном. № 3902. 2) Клочекъ волосъ у виска. 3) — **на оці**. Бѣльмо. Грин. II. 319. 4) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат**. МУЕ. III. 17. Шух. I. 255.

Пёсій, -я, -є. Собачій. *Великого роду, а пського ходу.* Ном. № 2909. *Песся мати не загине.* Ном. № 5308.

Пестивий, -а, -е. Нѣжный, ласкающій. *Мати увечері своїм пестивим голосом нашепче дитині про любов до всього живого.* Мир. ХРВ. 84.

Пестити, -щу, -стиш, гл. Нѣжить, лелѣять; баловать, няньчить. *Пести мене, моя пене, як малу дитину.* К. Досв. 44.

Пеститися, -щуся, -стишся, гл. Нѣжиться. *Добре ся там пестити, де піч велика і є кому варити.* Ном.

Пестіння, -ня, с. Ласки, нѣжности. *Теодозя знов пригорнула її до себе і поцілувала. Гані так стало гидко те лукаве пестіння, що вона відсунулась трохи од неї до вікна.* Левиц. I. 482.

Пестраки, -ків, мн. Веснушки. Угор.

Пестракуватий, -а, -е. Покрытый веснушками. Угор.

Пестрюга, -ги, ж. 1) Рыба *Acipenser Stellatus*, севрюга. Браун. 31. 2) Рыба *Salmofario*, форель. Вх. Пч. II. 20.

Пестря́к, -ка, м. Родъ паразитнаго растенія. *Узять пестряків, що на липовім дереві виростають.*

Пестува́ння, -ня, с. = Песті́ння. *Після такого пестування та бачучи материки сльози, туж-туж Оксана не признається, що се вона, плаче.* Кв.

Пестува́ти, -тую, -єш, гл. Ласкати. *І звичайне, як дитина, пестує старого.* Шевч.

Пестува́тися, -туюся, -єшся, гл. Ласкати другъ друга. *І весь день на тому пройшов, що все вони пестувалися.* Кв.

Песту́н, -на, м. Баловень; нѣженка. Ум. **Пестуне́ць, пестунчик.**

Пестунка, -ки, ж. Нянька. Угор. Ум. **Пестуночка.** АД. I. 65, 66.

Пестунчик, -ка, м. Ум. отъ **пестун.**

Песту́нчити, -чу, -чиш, гл. Быть нянькой. Вх. Лем. 448.

Пестуха, -хи, ж. Баловница; нѣженка. Ум. **Пестушка.**

Пестя, -ті. Балованное дитя. Борз. у.

Песька́тися, -каюся, -єшся, гл. Пачкаться. Радом. у.

Песький, -а, -е. Собачій. *Пустіть! — кричить Рябко, — не будь я песький син, коли вже вдержу більш.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 82). *Отже песька дитина тобі вже й до роботи не кидається.* Левиц. I. 277.

Песю́га, -ги, м. Собака большая. Вх. Зн. 48.

Песя́, -ся́ти, с. = Песеня. Вх. Пч. II. 5.

Пета́к, пете́к, -ка, м. Родъ суконнаго полукафтання безъ тальи, съ стоячимъ воротникомъ. Гол. Од. 68. Kolb. I. 43.

Петельгу́зий, -а, -е. Ковыляющій ногами.

Петелька, -ки, ж. 1) Ум. отъ **петля.** **За петельки захопив.** Схватилъ за грудь. Новомоск. у. 2) *мн.* Переплетенныя веревочки, въ которыхъ носятъ горшки съ кушаньемъ въ поле. Угор. 3) *мн.* Веревки, сложенныя въ петлю: въ нихъ, на небольшія разстоянія, носятъ охапки сѣна. Шух. I. 171.

Петече́, -чя, с. Не валяное сукно. Шух. I. 106.

Петечи́на, -ни, ж. = Петек. (См. **Петак**). *Будут гости в кармазині, а ти в лихій петечині.* Гол. II. 576.

Петля́, -лі, ж. Петля. Ум. **Петелька.**

Петрик, -ка, м. Улитка. Лохв. у.

Петривка, -ки, ж. 1) Петровъ постъ. ХС. I. 76. *Петривка — голодівка.* Ном. *Петривка — переднівок.* Ном. № 462. 2) Пѣсня которая поется въ петровъ постъ. *Зберімося, подружечки, заспіваймо петривочки.* Нп. 3) Сортъ дыни. Черном. Ум. **Петривочка.** *Ой мала нічка петривочка, не виспалась наша дівочка.* Чуб. III. 202.

Петрівний, -а, -е, — ній, -я, -є. Петровскій. **Петрівня рілля.** Распаханная въ петровскій постъ земля для озими. ХС. I. 76.

Петрівський, -а, -е = Петрівній. *День не петрівський, язык не попівський — по двічі говорити.* Грин. II. 303. *Пішло уже мені, як з петрівського дня.* Ном. № 2136.

Петрівчаний, -а, -е = Петрівній. *Петрівчаний день.* Ном. № 13097.

Петро́, -ра, м. Пт. дергачъ. Вх. Лем. 448.

Петру́шечка, -ки. 1) Ум. отъ **петрушка.** 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Г. Барв. 216.

Петрушка, -ки, ж. 1) Раст. петрушка, *Petroselinum sativum*. ЗЮЗО. I. 131. *Цибулькою позначила, петрушкою притрусила*. Чуб. V.796. 2) — **собача**. Раст. *Aethusa Cynapium* L. ЗЮЗО. I. 110.

Петрушковій, -а, -е = Петрущаний. Петрушкова уставка. Уставка съ особаго рода узоромъ. Kolb. I. 48. См. **Петрушечка 2**.

Петрущаний, -а, -е. Петрушечный.

Петьмо́, -ма. Пятно. *Дала керсетку Ганні надіти, а вона в щось і вробила, — тепер увесь перед у петьмах*. Черниг. у. *Хустка лежала довго не розгортана, так чисто вся петьмами побралась*. Черниг. у. *Яйця наче всі чисті були, а тепер на одному яке петьмо жовте*. Черниг. у.

Пец, меж. = Пуць. *Коршак лётає, лётає, а далі пец на землю*. Радомысл. у.

Печалити, -лю, -лиш, гл. Печалить. *Не хороше ти отце робиш, Іване, печалиш батька*. Федьк.

Печалитися, -люся, -лишся, гл. Печалиться = **Журиться**. Грин. III. 390. Чуб. V. 305.

Печаловітгий, -а, -е. Печальный. *А тут хто й стрінеється — понурий, неговіркий, печаловитий*. МВ. I. 44.

Печалування, -ня, с. Скорбь, печаль.

Печалувати, -дую, -єш, гл. = Печалуватися. *Як лягав спати, то найгірш печалував, що не віддавав груші*. Св. Л. 207.

Печалуватися, -дуюся, -єшся, гл. Скорбѣть, печалиться.

Печаль, -лі, ж. Печаль. *Журба-печаль з ніг валяє*. Грин. III. 392. *Лучче ж умерти, ніж з немилим жити, сохнути з печалі, що-дня сльози лити*. Мет. 71.

Печарка, -ки, ж. = Печериця. Угор.

Печатати, -таю, -єш, гл. 1) Прикладывать печать. 2) — **труну**. Закривать, закрыть для погребенія гробъ. См. **Запечатувати 2**.

Печатка, -ки, ж. Ум. отъ печать.

Печать, -ти, ж. Печать. Чуб. II. 272. Ум. Печатка.

Печєний, -а, -е. 1) Печеный. **Печєніший**. Болѣе выпеченный. *Давайте отє хлїбєня, — те печєніше*. Черниг. г. 2) Жареный. *Печєне поросєя*. Рудч. Ск. I. 169. *Чорнявая, білявая на вечерю просить; а додому на вечерю, на рибу печєну*. Чуб. V. 316. 3) **Печєне, -ного = Печєня**. *Поскачуть коло мене, поки візьму я в рот хоч страву, хоч печєне*. Г.-Арт. (О. 1861. III. 84).

Печєніна, -ни, ж. = Печєня. Угор.

Печєніця, -ці, ж. Сушеные яблоки или груши. Угор.

Печєня, -ні, ж. Жаркое. Грин. III. 583. АД. I. 50. *Нам перцю тепер треба перєсипати печєню*. Нп. *З голови печєня, а з ніжок добрий борщик*. Чуб. V. 1142. *Носили у ночвах печєню, шматками покраяну*. Кв.

Печєра, -ри, ж. Пещера. *Живуть вони по ямах, по байраках, між скєлями в печєрах сумовитих*. К. Іов. 63. 2) *Подмывъ въ рѣкѣ подъ берегомъ, нора въ берегу*. Браун. 6. *Раки живуть по печєрах*.

Печєриця, -ці, ж. Грибъ *Agaricus campestris* L, шампиньонъ. ЗЮЗО. I. 110.

Печєрник, -ка, м. Житель пещеры; пещерникъ, отшельникъ. *Сплять свєті печєрники в гробах*. К. ДЗ. 156.

Печєрній, -я, -є. Пещерный. *Тємнота печєрня*. К. МВ. XII. 262.

Печерування, -ня, с. Ловля раковъ руками въ ихъ норахъ.

Печерувати, -рую, -єш, гл. — **раки.** Ловить руками раковъ въ ихъ норкахъ.

Печеря, -рі, ж. = **Печера.**

Печиво, -ва, с. 1) Печеніе. *Оце увесь хліб одного печива.* Біг дасть до печива — нѣтъ пока. Мнж. 167. *Дайте милостини Христа ради! — Бог дасть, — до печива.* 2) Хлѣбъ одного печенія? *Печиво хліба спечемо.* Грин. III. 104. *Паляниця — забудька, що з усього печива сама зосталася в печі забута.* Ном. № 259.

Печи́на, -ни, ж. Кусокъ кирпича, глины, отпавшій въ печкѣ. Грин. III. 86. *Лежить нелюб у постелі, як печина у попелі.* Мет. 260. *Сіль тобі в вічі та вода та печина в зуби* — бранное пожеланіе. ХС. III. 49.

Печи́хвіст, -хвоста, м. Вертопрахъ, шалопай.

Печи́ще, -ща, с. 1) Дно печи. Черном. 2) Мѣсто, гдѣ была печь, а послѣ разрушенія дома осталась глина и кирпичъ. 3) Выжженное сонцемъ мѣсто. Черк. у.

Печі́льниця, -ці, ж. Женщина, пекущая хлѣбъ. *Не вмю я пасок пекти. Бач, яка я печі́льниця, що треба показувать.* Славяносерб. у.

Печі́нка, -ки, ж. Печень. *Коса свиняча, що коло печі́нки, довгенька.* Ном. № 310. **Брати за печі́нки.** Пронимать, трогать. *Ясь бігав по хаті та кричав. Його знать брало за печі́нки.* Левиц. I. 486. **В печі́нках сидіти.** Надоѣсть, опротивѣть. *Уже ти мені в печі́нках сидиш з своїми витребеньками.* Шевч. 283. **Печі́нки відбити.** Повредить внутренности. Ум. **Печі́ночка.**

Печі́ння, -ня, с. = **Печиво.** Вх. Уг. 258.

Печі́ночка, -ки, ж. Ум. отъ **печі́нка.**

Печі́ркування, -ня, с. = **Печерування.** Вх. Зн. II. 26.

Печі́ркувати, -кую, -єш, гл. = **Печерувати.** Вх. Зн. II. 26.

Печія, -чії, ж. Изжога. Канев. и Козел. у.у.

Печку́р, -ра, м. = **Пічкур.**

Печовий, -а, -е. Къ печи относящійся. Волч. у.

Печоглад, -да, м. Участникъ печогладин. МУЕ. III. 104, 105.

Печогладини, -дин, мн. Обычай (Глух. у., Черниг. г.), подобный смотринамъ: къ жениху приходять родственники невьсты; но при этомъ они дѣлають видъ, что исправляють, гладяють, мажуть печь, за что и получаютъ угощеніе. Въ сопровождающихъ приходъ этотъ пѣсняхъ поется однако: *«Прийшли ми печі́ гладати»*, а не гладити; вѣроятно **гладати** = **глядати**, въ такомъ случаѣ **печогладини** = **печоглядини** (см.), а глаженье печи явилось уже какъ слѣдствіе забвенія первоначального значенія глагола **глядати** и приданія ему значенія **гладити**. МУЕ. III. Литвин. 105, 105.

Печогля́дини, -дин, гл. = **Розглядини.**

Печу́ра, -ри, ж. = **Печера 2.** Браун. 6.

Пещений, -а, -е. Балованный, избалолованный, изнѣженный. *Росла вона, як утя на воді, і пещена була така.* МВ. I. 130.

Пещота, -ти, ж. Нѣга, сладострастіе.

Піви́ще, -ща, с. Ув. отъ **пиво.** К. ЦН. 218.

Пивний, -а, -е. 1) Пивной. 2) = **Питний.** *Почав медом його шинувати питним, бо горілки дідуся не вживав зроду.* Г. Барв. 360.

Пі́вник, -ка, м. Продавець пива. *Там був пивник — той що пиво продає.* Екатериносл. (Залюб.).

Пивни́ця, -ці, ж. Погребъ, подваль. Гн. I. 55. *Піди, дівко, у пивницю, уточи горілки.* Чуб. V. 965.

Пиво, -ва, с. Пиво. Грин. III. 533. Чуб. VII. 447. *Прийди, серце, пива пити.* Чуб. V. 187. *Нехай же где грек з винами, з пивами та в нашу квашу.* Ном. № 256. Ум. **Пивце.** О. 1862. IV. 25.

Пивовар, -ра, м. Пивоваръ.

Пивоварка, -ки, ж. Пивоварка. Ум. **Пивоварочка.** *І до печі куховарку наняв, і до пива пивоварочку.* Чуб. V. 1122.

Пиво́нія, -нії, ж. Раст.: піонъ, а) *Paeonia officinalis*. Анн. 238, б) *Paeonia corallina*. ЗЮЗО. I. 130. *Як пивонія почервоніла.* Г. Барв. 228.

Пиворобни́ця, -ці, ж. Пивоваренный заводъ. *Ой загули да чмелі в горі, пивовари в пиворобниці.* Рк. Макс.

Пивота, -ти, ж. Напитокъ. *Пий пивоту та вигонь лихоту, щоб тая лихота не сушила живота.* Драг. 379.

Пивце́, -ця́, с. Ум. отъ пиво.

Пиги́чка, -ки, ж. Пт. = **Чайка.** Вх. Пч. II. 15.

Пиж, -жа, м. Родъ дѣтской игры. Ив. 37. Чуб. IV. 39.

Пижмо, -ма, с. Раст. *Tanacetum vulgare*. Анн. 348. *Ой є в мене таке зілля, три корчики пижма.* Нп.

Пи́зи, -зі́в, мн. Сваренные шарики изъ кислаго гречневаго тѣста, ѣдять съ чеснокомъ и постнымъ масломъ. Чуб. VII. 442. См. **Пампух.**

Пи́зитися, -жуся, -зи́ся, гл. Дуться, важничать. *І чого той Семен пизиться?*

Пи́зьмо, -ма, с. = **Пижмо.** Вх. Пч. I. 13.

Пи́йка, -ки, ж. Пт. = **Пи́щак.** Вх. Пч. II. 8.

Пи́ка, -ки, ж. Морда, рожа. *Як дам тобі ляща я в пику.* Котл. Ен. I. 33. *Як вихватить дід із воза велику притику, побив бабі, помолов голову і пику.* Мет. 472. *Пикою закрутив. Не понравилось.* Ум. **Пи́чка.**

Пика́тий, -а, -е. Мордатый. *Мов кабани годовані, пикаті, пузаті.* Ном. № 8633.

Пикни́ця, -ці, ж. Колбаса. Угор.

Пил, -лу, м. Пыль. *Не жаль мені доріженьки, що пилом припала.* Мет. Ум. **Пилок, пи́лочок.** *Як ось стук! Пилок піднявся, кінськії два вози їдуть в дворик.* Мкр. Н. 16.

Пила, -ли, ж. Пила. Шух. I. 88, 175. Ум. **Пилка.**

Пиле́ня, -ня́ти, с. = **Пуленя.** О. 1862. VIII. 49.

Пилина, -ни, ж. Пылинка. *Аж ось настає голод, а у них ні кришечки хліба, ні пилини борошна.* Рудч. Ск. II. 35. Ум. **Пилинка, пи́линочка.**

Пилипівка, -ки, ж. Рождественскій постъ. *У пилипівку день до обіда.* Ном. № 501.

Пилипівський, -а, -е и пилипівчаний, -а, -е. Филипповскій, бывающій въ рождественскій постъ. *Пилипівський вечір. Пилипівчані дні.* Левиц. I. 42.

Пилипо́вний, -а, -е = Пилипівський. *Пилиповне пуціння.* Лохв. у.

Пилипо́н, -на, м. Названіе великорусскаго раскольника. О. 1862. I. 76; IX. 120.

Пилити, -лю́, -ли́щ, гл. Пылить. *Ой помалу, дружечки, йдіте, пилом не пиліте, щоб наша пава пилом не припала.* Грин. III. 474.

І. Пілка, -ки, м. 1) Пила. Вас. 149. 2) Родъ игры въ мячь. Левиц. І. 346. Ум. **Пілочка**.

ІІ. Пілка, -ки, ж. Пылинка. Ум. **Пілочка**. *Нема муки ні пилокки*. Чуб. V. 496.

Пиловіни, -вин, ж. мн. Опилки. Вх. Лем. 448.

Пиловіння, -ня, с. соб. = **Пиловіни**. Вх. Уг. 259.

Пилок, -лка, м. Ум. отъ пил.

Пілочник, -ка, м. Раст. *Lycopodium clavatum*. Вх. Пч. ІІ. 33.

Пілочок, -чку, м. Ум. отъ пил.

Пилувати, -лую, -єш, -ся, гл. Спѣшити. Вх. Зн. 48. *Пилуй! Скорѣ! поспѣши!* Вх. Зн. 48.

Пильга, -ги, ж. У кожевниковъ: снарядъ для прикрѣпленія выдѣлюваної кожи. Сумск. у.

Пильний, -а, -е. 1) Прилежный, усердный, рачительный, тщательный, старательный. 2) Безотлагательный, нужный, спѣшний. *Скорим часом, пильною годиною до города Чигрина прибував*. АД. ІІ. 6. 3) Пристальный. *Пильний погляд*. 4) Внимательный. Ум. **Пильненький, пильненький**.

Пильність, -ности, ж. 1) Прилежаніе. 2) Безотлагательность, спѣшность. 3) Пристальность.

Пильно, нар. 1) Прилежно, старательно. 2) Безотлагательно, спѣшно. 3) Пристально. *Дівчата пильно поглядали на москаля*. Левиц. І. 10. *Очі витріщив і пильно так дивиться*. Драг. 1. 4) Внимательно. *Іди ж та пильно приглядайся*. Котл. Ен. ІІІ. 19. Ум. **Пильненько, пильненько**.

Пильновитий, -а, -е = **Пильний 1**. *Отсе й тобі гостинець мій, чабане вірний, пильновитий, за те, що скот у мене ситий, за догляд у ватаги твої*. Мкр. Г. 29.

Пильнування, -ня, с. 1) Стараніе, радѣніе. 2) Высматриваніе; внимательность. Чуб. І. 281.

Пильнувати, -ную, -єш, гл. 1) Заботиться, стараться, радѣть. *Баба не пильнує паню очучати, тільки пильнувала пану отверати*. Год. І. 90. *Взявшись за діло, пильнуй, щоб нічого не минуть — щоб свого дойти*. МВ. *Все пильнував неборак домівки*. Г. Барв. 196. *Не той ще вік ваш, щоб Бога пильнувати: ще матимете час, — не зараз вам умірати*. МБ. (О. 1862. ІІІ. 34). 2) Смотрѣть, наблюдать, стеречь; бодрствовать. *Мусили її дуже пильнувать, бо уночі схопиться і сама не зна, куди біжить*. Стор. *Вона пильнує цілу ніч над ними*. МВ. І. 52. *Най іде пильнувати пшениці*. Гн. ІІ. 22. *Я пильную порога, щоб утекти*. Г. Барв. 272.

Пильня, -ні, ж. Лѣсопильня. *В них на дворі була пильня, що дерево на ній пиляють*. ХС. ІV. 24.

Пилюга, -ги, ж. Большая пыль. *Ну й пилюга на шляху — і не дихнеш!* Харьк.

Пилюжина, -ни, ж. Пылинка. Ум. **Пилюжинка**. *І пилюжинки нема, — так чисто*. Константиногр. у.

Пилюк, -ка, м. Пт. *Circus*. Вх. Пч. ІІ. 9.

Пилюка, -ки, ж. = **Пилюга**.

Пилюра, -ри, ж. = **Пилюга**. Константиногр. у.

Пиляка, -ки, ж. = **Пилюга**. Ум. **Пилячка**. *Дощ зовсім малий, — тіки побризкав пилячку, а землі й не промочив як слід*. Екатеринос. у. (Залюб.).

Пиляти, -ляю, -єш, гл. Пилить. *Дерево пиляли*. Чуб. І. 51.

Пі́нда, -ди, ж. Спесь, важничанье, чванство. К. Дз. 226. К. МБ. III. 257. *Против церкви шапок через пинду дурну не здіймали.* К. МБ. XII. 277.

Пі́ндження, -ня, с. Спесивость, чванство, важничанье. К. Дз. 226.

Пі́ндитися, -джуся, -дишся, гл. = **Пиндючитися**. *Нехай не пиндяться, що і вони двоногі.* К. Дз. 138.

Пиндря́чити, -чу, -чиш, гл. Моросить? *На дворі дощ пиндрячить.* Конотоп. у.

Пиндючити, -чу, -чиш, гл. Надувать; выпячивать. *Ми попіласті всі, а він один між нас своє пиндючить пір'я біле.* Греб. 362. (Пані) пиндючили якійсь бочки, мостили в пазусі платочки. Котл. Ен.

Пиндючитися, -чуся, -чишся, гл. Важничать, спесивиться.

Пиндючливий, -а, -е. Спесивый, важничающий. *Вона пиндючлива.* Ном. № 2529.

Пиніти, -ню, -ниш, гл. Мѣшать, препятствовать. Вх. Зн. 48.

Пі́нхва, -ви, ж. Грубая шалость: сворачивают бумажную трубку, вкладывают туда кусочек ваты, зажигают и вдувают этой трубкой дымъ въ носъ спящаго. **Пинхви дати**. Озадачить, сконфузить. *Задав пинхви.* Ном. № 4179. *Не раз і самому писарю давали такої пинхви, що насилу прочхавсь.* Кв. См. **Тимфа**.

Пинчук, -ка, м. Житель пинского у. гродн. г. О. 1861. I. 264.

Пі́нявий, -а, -е. Кропотливый, медленный. *Пі́р'я дерти — пинява робота.*

Пі́няво, нар. Медленно. *Робота йде пиняво.* Вх. Зн. 48.

Пиня́ти, -няю, -ещ, гл. Медлить, замедлять. Вх. Зн. 48.

Пипа, -пи, ж. Родъ дѣтской игры: одинъ изъ играющихъ накидываетъ на себя простыню и пугаетъ остальныхъ изъ темной комнаты.

Пипа́к, -ка, м. Мозоль. Вх. Зн. 48.

Пі́пка, -ки, ж. 1) Сосокъ на груди. Константиногр. у. Вх. Пч. I. 15. 2) Сосокъ въ молочномъ рожкѣ. 3) Носокъ въ молочникѣ, чайникѣ.

Пі́поть, -птя, м. Болѣзненный наростъ на языкѣ у куръ, типунъ. Чуб. I. 58. Грин. I. 254. Ум. **Пі́птик**.

Пі́птик, -ка, м. 1) Ум. отъ пипоть. 2) = **Пипка**.

Пі́ра, -ри, ж. = **Пирга**. Вх. Зн. 48.

Пі́рга, -ги, ж. Собака-дворняшка. Шух. I. 107.

Пиргач, -ча, м. = **Кажан**. Вх. Пч. II. 7.

Пі́риця, -ці, ж. = **Метелик**. Вх. Лем. 448.

Пі́ріг, -рога, м. Пирогъ. Чуб. VII. 445. *Ой позвала дівчинонька козаченька в гості, поставила козаченьку пірїї на талїрці.* Мет. 90. Ум. **Піріжок**, **піріжечок**.

Пі́рій, -рію, м. Раст. = **Перій**.

Пі́ріюватий, -а, -е = **Періюватий**. *Піріювате поле.*

Пі́ріяка, -ки, м. Ув. отъ пірій. Лебед. у.

Пирка́тий, -а, -е. Съ рогами, поднятыми вверхъ.

Пирконо́сий, -а, -е. Курносый. Угор.

Пирний, **пирнячий**, -а, -е. Пряный. Вх. Лем. 448.

Пирожаччя, -чя, с. соб. Большіе пироги. Константиногр. у.

Пирожитися, -жуся, -жишся, гл. 1) О слоѣ чего-либо, напр. глины: вздуться. Шух. I. 281. 2) Важничать. *Коли не піріг, то й не пирожися.* Ном. № 1002.

Пирскати, -каю, -єш, гл. 1) Брызгать, разбрызгивать, разбрызгиваться. 2) Раскатываться. 3) Фыркать.

Пирскач, -ча, м. Пт. = **Омелюх**. Вх. Пч. II. 15.

Пірснути, -ну, -неш, гл. 1) Брызнуть. *Пирснула мені в вічі погожої води*. Г. Барв. 398. 2) Выпрыснуть. *Так і пирснуло з рук намисто* 3) Фыркнуть.

Пирський, -а́, -е́. Быстрый, ретивый. *Биведіт мені коня пирського*. Гол. II. 34.

Пирх! меж. для выраж. вылета. *Я до куща — коли відтіля пи-и-р-рх!* Грин. I. 224.

Пирхати, -хаю, -єш, гл. Фыркать. *Аж пирхає, аж захлинається проклятий*. ЗОЮР. II. 30.

Пі́рхнути, -ну, -неш, гл. 1) Фыркнуть. 2) Порхнуть, слетѣть. Вх. Зн. 48.

Пирхону́ти, -ну, -не́ш, гл. 1) = **Пирхнути**. 2) Толкнуть. *Вони, кажуть, там і спорились, і бились за ту межу — той того пирхоне, а той того*. Павлогр. у.

Пирщ, -ща, м. Прыщъ, нарывъ. Вх. Лем. 448. — **моревий**. Карбункуль. Вх. Лем. 448.

Пиря́ти, -ря́ю, -єш, гл. Ёздить, сильно гоня лошадей. *Побачив же він (мертв'як) мою коняку, як сів на неї, — вже він нею пиряв-пиряв, пиряв-пиряв, аж як став, так вона і репнула*. Мнж. 131.

Писак, -ка, м. 1) = **Писака**. *Мудрий писак і пером так не може списати*. КС. 1882. IX. 568. 2) Родъ рѣзца, долотца, стамески, употребляемый для вырѣзыванія орнаментовъ на деревѣ (на ступицахъ колесъ) или металлѣ (въ курительныхъ трубкахъ). Вас. 147, 149. 2) Родъ желѣзной печати съ орнаментомъ: раскаливъ её, бочаръ выжигаетъ орнаментъ на своихъ издѣліяхъ. Шух. I. 252.

Писака, -ки, м. Писецъ. Ум. **Писа́чка**.

Писаний, -а, -е. 1) Писанный. 2) = **Мальований**. 3) Изукрашенный рѣзкой, орнаментами, узорами на деревѣ, металлѣ, кости и пр. *Писані судини*. Шух. I. 250, 251, 262. *Писана мосяжна бляха*. Шух. I. 122. *Цівка того креса мосяжна писана*. Шух. I. 230. *Ложа (у рушниці) незвичайно гарно ткані*. Шух. I. 231. *Писані скрині*. Гол. I. 13. 4) Расшитый, украшенный вышивкой. *Писані рукава*. Шух. I. 159. 5) О ткани: украшенный цвѣтными полосами. *Писана рядовина*. Вас. 168. См. **рядовина 1**. 6) Писана трава. Раст. *Phalaris arundinacea* L, ленточная трава. Вх. Зн. 48.

Пісанка, -ки, ж. 1) Пасхальное яйцо, расписанное разноцвѣтными узорами. Чуб. VII. 385. 2) Санки-писанки. Изукрашенные сани. *Ей через гору Галилейську, там от мі біжат санки-писанки*. Гол. II. 13. Ум. **Писаночка**.

Писа́ння, -ня, с. 1) Писаніє. 2) Сочиненіє. К. Гр. Кв. XIX. *Писання Котляревського*. 3) Украшеніє рѣзкой (дѣйствіє и сама рѣзба) по дереву, металлу. Шух. I. 296, 277.

Писаночка, -ки, ж. Ум. отъ **писанка**.

Писаренко, -ка, м. Сынъ писаря. *Галасають і читають дяк і дяченята, писарь сельський, писаренко й деякі хлоп'ята*. Мкр. Н. 25.

Писарець, -рця́, м. Ум. от. писарь.

Писари́на, -ни, м. Писарь, писаришка. *А там панові не вподобався, писарині якому*. Рудан. I. 23.

Писарівна, -ни, ж. Дочь писаря. *Чи там трохи єсть судівен, писарівен і гарних попівен?* Котл. НП. 344.

Писа́рня, -ні, ж. Канцелярія. *Пішли в писарню до волосного писаря*. Александров. у. (Залюб.). *Говорити смію про писарню ще твою. Газ мні бутъ там довелось... Але ж*

скільки там товклося за столами писарів. Котл. Од. 491. (В старовину) панувала... мертва мова, котру викохано штучно по старосвіцьких чернечих писарнях. К. ХП. 114.

Писарня́, -ні́, ж. соб. Писари.

Писарство, -ва, с. Должность писаря, канцеляриста, секретаря. Мир. Пов. II. 44. Сам (Хмельницький) у Суботіві сидів, а туди їздив на писарство. ЗОЮР. I. 167.

Писарський, -а, -е. Писарській. Напише до тебе чужою писарською рукою лист. К. ДС. 27.

Писарчик, -ка, м. Ум. отъ писарь. О. 1862. IV. 19.

Писарчук, -ка, м. 1) Сынъ писаря. 2) Молодой писарь, канцеляриста.

Писарь, -ря, м. 1) Писарь; канцеляриста; секретарь. *Піп жиє з олтаря, а писарь з каламаря*. Ном. № 212. 2) Названіє дамы трэфъ при игрѣ въ цыгана. КС. 1887. VI. 466. Ум. **Писарець, писарьок**. Грин. I. 89, **писарчик**. Левиц. I. 300. Чуб. III. 454.

Пісарька, -ки, ж. Жена писаря.

Писарьок, -рька́, м. Ум. от писарь.

Писарювати, -рюю, -єш, гл. Быть писаремъ. О. 1862. VI. 96.

Писа́стий, -а, -е = Писаний 4. Ум. **Писастенький**. *Який рушничок писастенький — сірі й білі й червоні смужки*. Пирят. у.

Писа́ти, -шу́, -шеш, гл. 1) Писать. *Дрібні листи пишеш*. Чуб. V. 49. 2) Писать (литературное произведете). *Так, видно, думав і Квітка, пишучи дальшу повість: «Конотопська відьма»*. К. Гр. Кв. XXXIV. 3) Записывать кому что по духовному завѣщанію, оставлять по духовному завѣщанію. *Сусідам пишу грубі коралі*. Грин. III. 285. 4. Разрисовывать. Шух. I. 263. *Там писанки пишуть, крашанки красять*. О. 1861. X. 50. 5) Украшать орнаментами (при помощи рѣзьбы, вышиванья и пр.). Шух. I. 315, 252. 6) — **рядки**. Маркеромъ проводить борозды (на плантаціяхъ). *Як пописав рядки, тоді й сіє*. Нѣжин. у.

Писа́тися, -шу́ся, -шешся, гл. 1) Писаться. *У тім письмі пишеться, щоб вони перестали воювать*. Рудч. Ск. I. 101. 2) Записываться. *Та куди ж будем, та милее браття, будемо писаться? Запишемось у панськеє, — будем панів знати; напишемось у казеннее, — будем податъ давати*. О. 1862. V. 99.

Писачка, -ки, ж. 1) Ум. отъ писака. *Писала писачка, читає собачка*. Ном. № 6081. 2) Заостренная палочка для расписыванія подошвы узорами. Сумск. у.

Писачок, -чка, м. 1) Ум. отъ писака. 2) См. **Друлівник**. Шух. I. 277.

Писе́мко, -ка, с. Ум. отъ письмо 3. Письмецо. *Мусиш піти і принести мі од нього писемко*. Гн. II. 171.

Писе́мний, -а, -е. Письменный. Вх. Лем. 449.

Писк, -ку, м. 1) Пискъ. *Ні писку, ні виску*. 2) = **Писок 1**. *З свинячим писком та в пшенишне тісто*. Ном. № 1036. *Як шарнула хруща в писк, аж розкинув крила*. Чуб. V. 1144.

Піскавець, -вця, м. Раст. *Nurouchaeris uniflora*. Шух. I. 20.

Пискавка, -ки, ж. 1) Пицалка. 2) Крикливое дитя.

Пискалка, -ки, ж. = **Пискавка**.

Пискарь, -ря, м. Рыба: пискарь, *Golio vulgaris*. Браун. 25.

Пискати, -каю, -єш, гл. = **Пицати**.

Писківка, -ки, ж. Курица, первый годъ несущаяся. Шух. I. 108.

Пискі́р, -ра, м. 1) Рыба *Cobitus fossilis*. Шух. I. 24. Вх. Пч. II. 19. 2) Землеройка, *Sorex*. Вх. Лем. 449.

Писка́ля, -ля́ти, с. 1) Птенець. *Пугачеве пискля у лузі голосить*. Федьк. 2) Маленькій ребенокъ. *Ото таке пискля і виносити його на двір: йому мабуть і Місяця нема підколи найшлося*. Уман. у. 3) мн. Пискалята. Родъ болѣзни: трещины на ногахъ. Лебед. у. Ум. **Пискалятко**.

Пискня́ва, -ви, ж. Пискъ, пискотня. *Оце пацюки підняли пискняву*. Борз. у.

Писну́ти, -ну, -неш, гл. Писнуть. *Ні писне, ні висне*. Ном. *Писнула дитина*. Левиц. Пов. 60.

Писну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Одн. в. отъ писати.

Пи́снява, -ви, ж. Пискотня. *Тут діти таку писняву підіймають*. Волч. у.

Писок, -ску, м. 1) Лицо; морда. Чуб. I. 263. *Писок роспустив, як циган файдю*. Чуб. I. 262. 2) Носокъ косы. См. **Коса 1**. Шух. I. 169. 3) Мисокъ на рѣкѣ. Харьк. г. 4) **Качечі писки**. Раст. *Alisma plantago*. Вх. Пч. I. 8.

Писто́ль, -ля, м. Пистолета. К. ЧР. 3. *Нащо нам той пистоль, коли стрілять не вміємо*. Ном.

Писто́ля, -ля́ти, с. Пистолеть. Шух. I. 230.

Пису́лька, -ки, ж. 1) Записка, письмоце. *Писулька до мого братухи*. О. 1862. X. 31. 2) У горшечниковъ: палочка въ толщину гусяного пера, съ двумя острыми кончиками вилочкой, для проведенія двойныхъ углубленныхъ линій (при раскрашиваніи посуды). Вас. 183.

Письма́к, -ка, м. 1) Грамотей. Борз. у. *Аж тут обізветься письменак до громади*. К. Досв. 77. 2) Плохой писатель. *Засіли письменаки собором у сто душ*. К. Дз. 118.

Письма́цтво, -ва, с. 1) Грамотность. 2) Плохое сочинительство. 3) соб. Плохіе писатели. *Письмацтво дике*. К. Дз. 103.

Письма́цький, -а, -е. 1) Приналежащій грамотею. 2) Приналежащій плохому писателю. *Письмацькі куколі пшениці не зашкодять*. К. МБ. II. 119.

Письма́чка, -ки, ж. 1) Грамотная женщина. 2) Плохая писательница.

Письме́нный, -а, -е. Грамотный. Рудч. Ск. I. 5. *Письменному книжка в руки*. Ном. № 6016.

Письме́нник, -ка, м. 1) Писатель. *Виднійше нам усе те в високих розумом письменниках*. К. (О. 1861. VI. 28). 2) Въ евангеліи: книжникъ. *І зібравши всіх архієреїв і письменників людських, допитувався в них, де Христу родитися*. Єв. Мт. II. 4.

Письме́нництво, -ва, с. Писательство; сочинительство; письменность. К. ПС. 84.

Письме́нницький, -а, -е. Писательскій. *Кобзарю! не дивись ні на хвалу темноти, ні на письменницьку огуду за пісні*. К. Дз. 207.

Письме́нниця, -ці, ж. Писательница.

Письме́нство, -ва, с. 1) Грамота; грамотность. *Сина звеліла письменства вчити*. Г. Барв. 187. *Сами з себе письменства повчились*. Екатеринос. у. 2) Письменность. 3) Ученость, знаніе. *Шануючи ваше письменство і розум*. Котл. НП. 341.

Письме́чко, -ка, с. Ум. отъ письмо. *А тут і письмечко... не відгадаю від кого*. О. 1861. VII. 4.

Письмо́, -ма, с. 1) Писаніе; рука. 2) Грамотность. 3) Письмо. *А я ж тії листи, а я ж тії письма сам перечитаю*. Мет. 24. 4) Святе Письмо. Священное писаніе. *Ти аю Святе*

Письмо в руки береш-читаєш, нас, простих людей, на все добре наставляєш. Дума. 5) = **Писання 3.** Шух. 1. 292, 304. Ум. **Писёмце, письмечко.**

Письо, -ся, с. Личико. *Там то Гандзя, там то зух, там то письо як пампух.* Гол. I. 387.

Пита́ння, -ня, с. Вопрось. *Непевним голосом став Павло на пита́ння розказувати.* МВ. (О. 1882. I. 101). *Ні... одказала Мотря, здивувавшись такому пита́нню.* Мир. ХРВ. 17. Ум. **Питаннячко.** МВ. (О. 1862. I. 79).

Пита́ти, -таю, -єш, гл. Спрашивать. *Став же в мене козаченько та дороженьки питати.* Мет. 96. *Не питаючи броду, не сунься у воду.* Посл.

Пита́тися, -таюся, -єшся, гл. = **Питати.** *Питався чорт баби: що о Бозі люде говорять?* Ном. № 198.

Питво, -ва, с. Питье.

Питель, -тля, м. 1) Крупчатка — мельница. Подольск. г. *Се він собі млин питлем хоче будувати.* Київ. у. 2) Мука крупчатая. *На питель, на питель пшеничка ся меле.* Гол. II. 138.

Пите́ння, -ня, с. Питье. *Оттут можно і питенням і їденням підживитись.* О. 1861. VIII. 27.

Питець, -тця́, м. Человѣкъ, много пьющій.

Пити, п'ю́, п'єш, гл. 1) Пить. *Хто п'є, той і ле.* Ном. *Ой пий, мати, тую воду, що я наносила.* Мет. 72. 2) Пить, пьянствовать. *Ой п'є Палій, ой п'є Семен, із ніг ізвалився.* Нп.

Питимий, -а, -е. 1) Родимый. *Де ж таки хто чував, щоб дитина так незвичайно з питимомою своєю матінкою поводитася.* МВ. I. 25. 2) = **Питний.** **Питіме й їдіме.** *Напитки и пища. Гуляли вони, пили, їли усе добре, да й пошли собі назад, покидавши усе, що позоставалось: і питиме, і їдиме.* Рудч. Ск. II. 157.

Пі́тися, п'юся, п'єшся, гл. Питься. *Горілка не п'ється.* Чуб. V. 420. **Не до тебе пилося.** *Не кь тебѣ обрацались, не о тебѣ рѣчь.* Ном. № 9581.

I. Питки, гл. Дѣтск. пить. *Чого ти, зайчику, такий худенький? — Тим, що всім питки подаю.* Ном. № 1292. Ум. **Питоньки, питочки.** Мкр. Н. 4. *Будеш, будеш ти лежати, питоньки прохати.* Мет. 86.

II. Пі́тки, -ток, ж. мн. Выпивка, пьянство. *Ти все в пишках та все в гульках, а об смерти нема думки.* Грин. III. 143.

Питльований, -а, -е. Крупчатый. *Закусиє питльованим калачем.* Грин. III. 349. *Давай йому... коржів з питльованого борошна.* Левиц. I. 180.

Питльовка, -ки, ж. Крупчатая мука. Київ. у.

Питлювати, -люю, -єш, гл. Молоть крупчатую муку. *Хто хоче питлювати, мусить зачекати.* Ном. № 5596.

Питний, -а́, -е́. Употребляющийся для питья. *У мене є питний мед.* Харьк. г.

Питоменний, -а, -е = **Питимий.** Вх. Зн. 48.

Питомий, -а, -е = **Питимий.** Левиц. Поп. 256.

Питоньки, пі́точки, гл. Ум. отъ питки.

Пиття́, -тя́, с. 1) Питье. 2) Выпивка. *Як би знаття, що в кума пиття, то й жінку й діти привів би.* Посл. 3) Напитокъ.

Питун, -на, ж. Родъ глиняной кружки для питья воды. Грин. III. 445. Маркев. 112. 2) = **Питець.** Змієв. у. Ум. **Питунчик.**

Питущий, -а, -е. Пьющій.

Пиха, -хи, ж. Гордость, важность, надменность, заносчивость. Чуб. I. 93, 282. *Панська пиха.* Стор. МПр. 76.

Пихати, -хаю, -еш, гл. = Піхати. *Най буде бабці пихано, а дідові мелено.* Чуб. I. 261.

Пихатий, -а, -е. Спесивый, гордый. МВ. II. 32. *В їх пихатому серці нема місця любові ік простим людям.* О. 1862. I. 75.

Пихиць! *меж.* для вираження пиханія, толканія. *А він підскочив та пихиць її! Так і заноричилась.* Черниг. у.

Пихкати, -каю, -еш, гл. 1) Пыхтѣть. *От ми пихкали, пихкали над тим чаєм, та й повиливали його під ліжку.* Грин. I. 89. 2) Потягивать (трубку). *Лежить у садку під грушею, люльку пихкає.* МВ. I. 38.

Піхнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ пихкати. *Дай люльку, я разів зо три пихну.* Лебед. у. *Захотілось... птичі люлечки пихнути.* Ном. № 9302.

Пихорнути, -ну, -неш, гл. Сильно толкнуть. *Як пихорне його.* Мир. ХРВ. 65.

Пихтір, -ра, м. = Рептух 2. См. Піхтір.

Пицюра, пицюра, -ри, ж. Ув. отъ пика. *Пицюра — решетом не накриєш, за три дні не обгпаєш.* Ном. № 13949.

Пицюріна, -ни, ж. Penis. Уман. у.

Пишання, -ня, с. Важничанье, гордость. *Ой чи є де дівка пишна, що в поділках лиштва? Ой як лиштва подереться, пишання минеться.* Чуб. V. 165.

Пишатися, -шаюся, -ешся, гл. Гордиться. *Ляхи мусять пишатись тим, що принадили до свого культурного гурту таких руських людей, як Замоєські та Жовковські.* К. ХП. 65. Иногда: важничать. *Пишається, як корова в хомуті.* Ном. 2) Красоваться. *Ще на Україні веселі і вольнії пишались села.* Шевч. 242.

Пишки, мн. Перья птенца. Вх. Зн. 48.

Пишний, -а, -е. 1) Гордый, важный. *Оце яка пишна молодиця: і добридень не каже, а дивиться на, півока.* Волч. у. *В мене рід гордий та пишний.* Чуб. V. 533. 2) Роскошный, пышный. *Являється мій світ у пишних шатах.* К. Іов. Ум. **Пишненький.** *Не жаль мені ні постелі біленької, ні вечері пишненької.* Чуб. V. 42. *Друженька пишненька.* Грин. III. 504.

Пишнітися, -нюся, -нишся, гл. = Пишатися. *А про науку правди всемирньої, которою городи пишняться, ми скажемо, що вона й без городів би обійшлася.* К. (О. 1861. II. 230). *Повні рожі так і пишняться.* О. 1862. IV. 72.

Пишність, -ности, ж. Пышность, важность. *З гордостю, за пишністю з глави шличка не здиймали.* АД. I. 193.

Пишно, нар. 1) Гордо, важно. *На ставі пишно лебідь плив.* Греб. 362. 2) Роскошно, пышно. *Один чоловік жив що-дня пишно.* Єв. Л. XVI. 19.

Пишнобарвістий, -а, -е. Цвѣтистый, блестящій яркими красками. *Пишнобарвистий співочий і танцюристий рай.* К. Кр. 26.

Пишнокрилий, -а, -е. Съ красивыми крыльями. Млак. (Желех.).

Пишноцвіт, -ту, м. Роскошный цвѣтокъ. *Пишноцвіти зісхли й помарніли.* Млак. 13.

Пищавка, -ки, ж. Свирѣль. Гн. II. 154.

Пищало, -ла, с. Свистокъ. *Приніс йому ангел таке пищало, же коні підут далеко, він засвище, коні прийдут.* Гн. I. 213.

Пищаль, -лі, ж. Пищаль. Мет. 423. *Семип'ядную пищаль підняв і орлам сизоперим кулю на подарунок подарував.* АД. І. 111.

Пищання, -ня, с. Пискъ. *Пташечки малесечкі з пишанням своїм веселим.* МВ. (О. 1862. І. 72).

Пищати, -щу, -щійш, гл. Пищать. *Пищить як каня.* Ном. № 2770.

Пищик, -ка, м. Музыкальний інструментъ, — родъ свирѣли изъ тонкаго камыша. Харьк. у. Ум. **Пищичок.** *Ти ж було селом ідеш, ти ж було в дуду граєш, тепер тебе немає, дуда твоя гуляє і пишчички зосталися, чорт-зна кому досталися.* Нп.

Пищок, -щка, м. Часть чубука, которую берутъ въ ротъ. Шух. І. 277.

Пищуватися, -щуюся, -єшся, гл. Питаться. *Парою з розламаного хліба пишчуться мертві душі.* ХС. Ш. 56.

Пияк, -ка, м. Пьяница-мужчина. Вх. Лем. 449.

Пияка, -ки, об. Пьяница. Ум. **Пиячка.** *Господар альбо господині пиячка.* Гн. ІІ. 226.

Пиячка, -ки, ж. Пьяница-женщина. Вх. Лем. 449.

Пів. Поль, половина. Употребляется только въ соединеніи съ другими словами: *Півстада.* Чуб. V. 189. *Півбока.* Рудч. Ск. І. 45. *Не сказавши ні півслова.* Котл. Ен. ІІ. 40.

Піваркуш, -ша, м. Полулистъ. Желех.

Піваркушевий, -а, -е. Полулистовой. Желех.

Півбог, -бога, м. Полубогъ. *Боги, богини і півбоги... біжать в олимпську карвасарь.* Котл. Ен. VI. 5.

Півбóчок, -чка, м. Полубоченокъ. Желех.

Піввідерко, -ка, с. Полуведро.

Піввідровий, -а, -е. Полуведерный. *Ми світові люде! Ось бери лиш піввідрове барильце та біжи по четвертину.* Київ. у.

Півгодинний, -а, -е. Получасовый. Желех.

Півгóдний, -а, -е = Піврічний. *Півгодний білет.* Черк. у.

Півголий, -а, -е. Полуобнаженный. Желех.

Півгóлосом, нар. Въ полголоса. Желех.

Півдарма, нар. Полударомъ. *За півдарма продав.* Ном. № 14060.

Півдев'ята, числ. Восемь съ половиной.

Півдénний, -а, -е. 1) Полуденный. *Під гарячим промінням південного сонця рушили в дорогу.* Левиц. І. 283. 2) Южный. *Магнитна стрілка завжди повертається одним кінцем на північну сторону, а другим на південну.* Ком. ІІ. 90.

Півдénник, -ка, м. Меридіанъ. *Такий круг зватиметься меридіаном або південником і поділятиме для вас землю теж на дві половини: східню і західню.* Дещо (4-те вид. 1882), 23.

Півдénь, -дня, м. 1) Полдень. *Рідня до півдня, а як сонце заїде, сам чорт нікого не знайде.* Ном. № 9340. **О півдні.** Въ полдень. Рудч. Ск. і. 142. 2) Югъ. *Приходить на південь, аж там стоїть золоте кресло, де оддыхає сонце.* Чуб. І. 6.

Півдесята, числ. Девять съ половиной.

Півень, -вня, м. 1) Пѣтухъ. *Усі кури на сідалі, півень на порозі.* Мет. 16. Въ селѣ время ночью, опредѣляется по пѣнію пѣтуховъ: **перші півні** приблизительно въ десять часовъ вечера, **другі** — въ двѣнадцять, **треті** — въ два часа ночи. **О півнях.** На

- разсвѣтъ. 2) — **дикий** = **Тетерюк**. Вх. Пч. II. 15. 3) — **морський**. Сказочное животное въ морѣ съ рыбьей чешуей. Драг. 6. Ум. **Півник, півничок**.
- Півзен, -на, півзень, -ня, м.** 1) = **Півзина**. Лубен. у. 2) Въ шутку: сопля. *От поправ півзенья під носом! ще-сь не навчив, щоб матір навчати.* Св. Л. 202.
- Півзина, -ни, ж.** Жердь, которою укрѣпляють соломѣ на стогахъ и на крышахъ, кладя ее сверхъ соломы. Чуб. VII. 379. *Як прийшли цигани, то сказано і півзини з хати постягали.* Кобел. у. Ум. **Півзінка**.
- Півзінка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ **півзина**. 2) Соломенная веревка, играющая ту-же роль, что и **півзина**. Драг. 31.
- Півзолотій, -то́го, м.** Половина пята́лтыннаго, 7 1/2 коп. О. 1862. IV. 94. *Не стає мені десять грошей до півзолото́го.* Чуб. V. 1125.
- Півка, -ки, ж.** (= **Пілка**) = **Пелена**. *За ним, за ним дівчиниця несе дитя в півці.* Гол. II. 429.
- Півкварта, -ти, ж.** Мѣра жидкости: полуштофъ, 1/20 ведра. *Чи то Бог покарав мене, чи півкварта горілки зашкодила мені.* Левиц. I. 124.
- Півквартівка, -ки, ж.** = **Півкварта**. *Не здужав голови звести, поки не випив півквартівки з імбером пінної горілки.* Котл. Ен. II. 13.
- Півкіпник, -ка, м.** Пятнадцать копеекъ. *Кинули мерціи півкіпник срібний на одплату.* Мкр. Н. 29.
- Півколіща́тко, -ка, с.** 1) Полукругъ. 2) Узоръ въ видѣ полуколеса.
- Півко́ло, -ла, с.** Полукругъ. Желех.
- Півконді́йка, -ки, ж.** Полуендова. Котл. Ен.
- Півкорéчник, -ка, м.** Водяная мельница, въ которой вода падаетъ на колесо на половинѣ его высоты, отчего оно вращается назадъ, т. е. въ сторону, противную движенію воды. Мик. 481.
- Півко́шик, -ка, м.** Рыболовный, плетеный изъ прутьевъ снарядъ, родъ корзины съ небольшимъ отверстіемъ, въ которое вгоняется рыба. Вх. Пч. II. 24.
- Півкуля, -лі, ж.** Полушаріе. Желех.
- Півмертвий, -а, -е.** Полумертвый. *Ненечка лежа на постелі півмертві.* Федьк. *Робійники zostавили його півмертвого.* Єв. Л. X. 30.
- Півмісяць, -ця, м.** 1) Половина луны. Желех. 2) Полумѣсяць.
- Півмісячний, -а, -е.** Полумѣсячный.
- Півміток, -тка, м.** Мѣра нитокъ: 20, 25 — 30 пасмъ. Вас. 201. *Лянної пряхі три півмітки.* Котл. Ен. IV. 43. Ум. **Півміточок**. Чуб. V. 1141.
- Півник, -ка, м.** 1) Ум. отъ **півень**. Чуб. V. 409. 2) Флюгеръ. Чуб. VII. 380. 3) *мн.* Раст. а) *Corydalis cava* Schweigg. ЗЮЗО. I. 120. б) *Iris bohemiae*. ЗЮЗО. I. 125, в) *Iris Pseudacorus* L. ЗЮЗО. I. 125. д) *Orobis vermis* L. ЗЮЗО. I. 130. *Під вікнами насадила Ганна бузку, півників та півоній.* Левиц. I. 23.
- Півничок, -чка, м.** Ум. отъ **півень**.
- Північ, -ночі, м.** 1) Полночь. *Нема мого миленького, що карії очі, ні з ким мені розмовляти, сидя до півночі.* Мет. 2) Сверхъ. *А там далі, на північ, на високому шпилі стояла церква.* Левиц. Пов. 4.

Північний, -а, -е. 1) Полуночний. *Північна доба.* Левиц. I. 97. 2) Сѣверный. Брацл. у. *Магнитна стрілка завжди повертається одним кінцем на північну сторону, а другим на південну.* Ком. II. 90. **Північне сѣиво.** Сѣверное сѣяніе. Левиц.

Півняк, -ка, м. Желѣзний стержень, на который надѣвається **штельвиґа.** Лохв. у.

Півня, -няти, с. Птенчикъ, пѣтушокъ. Ум. **Півнятко.**

Півнячий, -а, -е. Пѣтушій. Константиногр. у.

Півонія, -нії, півонь, -ні, півоня, -ні, ж. = Пивонія. О. 1862. VIII. 16. Шух. I. 22.

Півострів, -рова, м. Полуостровъ. *Півострів Кримський.* К. МХ. 27.

Півпанство, -ва, с. Полуцарство. *Дам тому півцарства, півпанства.* Рудч. Ск. II. 29. *Нема Христа у крулевстві і в півпанстві жадному.* Чуб. III. 378.

Півпарубок, -бка, м. Подростокъ, парнишка. *Гайдамаки по-над ярмом з шляху повернули, наганяють півпарубка.* Шевч. 176.

Півполукіпок, -пка, м. Пятнадцать сложенныхъ въ полѣ сноповъ. Kolb. I. 63.

Півп'ята, числ. Четыре съ половиною.

Піврік, -року, м. Полугодье. Гн. II. 253. *За півроку чини.* О. 1862. IV. 105.

Піврічний, -а, -е. Полугодовой. Желех.

Півріччя, -чя, с. Полугодіе.

Півсѣток, -тку, м. Штука холста около 50 аршинъ (локтей). Желех. *Нехай вона раненько не встає, лянної куделі не спродає, най великих півсетків ізбиває.* Чуб. V. 801. *Нема Солохи білить півсеток.* Чуб. V. 59.

Півсонно, нар. Въ полуснѣ. Желех.

Півстирток, -тку, м. Полскирды. *Перевозив... усю пшеницю і наклав височенький півстирток.* Грин. II. 148.

Півсьома, числ. Шесть съ половиною.

Півтора, числ. Полтора. *Як ми любилися півтора року.* Чуб. V. 149. *Надувся, як півтора нещастя.* Ном. № 3373. *Що не скаже, то все півтора людського, — все глупость.* Чуб. I. 248.

Півторак, -ка, м. Все мѣрою въ 1 1/2. *Півторак бичок. Півторак мішок.* Ум. **Півторачок.** *Вивела коника і осідлала, винесла гачок і півторачок.* Гол. I. 339.

Півтораріччяк, -ка, м. Бычекъ полуторогодовалый. Гн. II. 27. См. **Півторак.**

Півтораста, числ. Полтораста. *А й у тому суденці півтораста молодців.* Чуб. V. 952.

Півторачок, -чка, м. Ум. отъ **півторак.**

Півторип'ядний, -а, -е. Длинной или вышиной въ 1 1/2 четверти. Вас. 145.

Півтрети, числ. Двѣ съ половиною (при суц. ж. р.). *Півтрети копи.*

Півтретя, числ. Два съ половиною. Ком. I. 25.

Півтретяста, числ. Двѣсти пятьдесятъ. КС. 1882. VII. 90.

Півть, -ти, ж. Большой кусокъ сала съ цѣлаго бока свиньи. *Чтире півті солонини із них наробили.* Гол. II. 507.

Півхунт, -та, м. Полуфунтъ. *Купила оце півхунта масличка, а воно у тім півхунтові більш соли, ніж масла.* Харьк.

Півчварта, числ. Три съ половиною. *Щоб тебе трясла півчварта року, поки витрясе пшениці копу.* Нп.

Півчвартаста, числ. Триста пятьдесятъ. *Сімсот турків, яничар чотиріста та бідного невольника півчвартаста.* АД. I. 209.

Півчварти, числ. Двѣ съ половиной (при сущ. ж. р.). *Шукали, гляділи і півчварти неділі.* Чуб. V. 1071.

Півчий, -чого, м. Пѣвчій. *Ми святого Петра півчі.* Грин. I. 3. *Я вас добре знаю, бо ви півчі.* Левиц. Пов. 29.

Півшо́ста, числ. Пять съ половиною.

Піганистий, -а, -е. Пѣгій, пестрый. Вх. Зн. 48.

Пігнати, гл. = **Погнати**. *Полон забрали, далі пігнали.* Чуб. III. 274.

Пігна́тися, гл. = **Погнатися**. *Глядів свити — не вдягався, за волами так пігнався.* Чуб. V. 1015.

Пігну́тися, -нуся, -нешся, гл. = **Погнутися**. *Калина пігнулася.* Чуб. V. 563.

Під, по́ду, м. 1) Низъ, низменное мѣсто, западина. Херс. Полт. *Перепелиця сіла на, поду.* Харьк. 2) Основаніе, мѣсто для основанія чого либо, напр. стога, печи и пр. Вас. 180. *Поди під стіжки.* Левиц. КС. 4. 3) Возвышеніе, подмости, напр. возвышеніе въ мельницѣ, гдѣ находятся жернова. Мик. 481. *Часто во мн. ч. У клуні пшениця на подах була.* Зміев. у. 4) Неподвижное основаніе вѣтряной мельницы. 5) = **Горище**. Kolb. I. 57. Ум. **Підок**.

Під, пред. 1) Подъ. *Ой під вишнею, під черешнею стояв старий з молодю.* Нп. *Грїх не личком зав'язати та під лавку сховати.* Посл. 2) Къ, подъ. *Татарин... далі вже й під Київ підступає.* ЗОЮР. I. 3. *Він підійшов під віконце та й кличе курочку.* Рудч. Ск. I. 19. 3) Подъ властью. *Буде добре запорожцям і під турком жити.* Нп. 4) У, при, около, подъ. *А вже Палій під Полтавою із Шведом побився.* Макс. 5) Въ, во. *Під той час і брат приходить. Яка з нас під той час мигнеться.* МВ. (О. 1862. III. 46). *Було під робочу пору.* Г. Барв. 325. *Мої ви дочки і зяті кохані! Що з вами діється під сю годину, під сю страшну козацьку хуртовину.* К. ЦН. 186. *Під холеру вони полягли.* Мир. Пов. I. 124. 6) На. *Выражали нас... в похід під турка.* Грин. II. 209. 7) **Під но́гу грати**. *Играють въ тактъ. Музики грали під ногу маршової.* 8) **Під п'яну руч**. *Подъ пьяную руку.* 9) **Під чаркою**. *Во хмелю.*

Підбармо́увати, -вую, -єш, сов. в. **підбармува́ти, -мую, -єш**, гл. Подкрашивать, подкрасить.

Підбармо́уватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **підбармуватися, -муюся, -єшся**, гл. 1) Подкрашиваться, подкраситься. 2) Поддѣльваться, поддѣлаться. *Пластун підбармовується ходом тієї звіряки, яку він... сподівається знайти.* О. 1862. II. 63.

Підбасо́увати, -вую, -єш, гл. — **кому**. Поддакивать кому, подольщаться къ кому. Фр. Пр. 23.

Підбасок, -ска, м. Баритонъ. *Та що за голос важний! чистий голосний підбасок.* Кв.

Підберéжка, -ки, ж. Пт. = **Берегуля**. Вх. Пч. II. 12.

Підберéжник, -ка, м. Порода грибовъ. Лохв. у.

Підбива́ти, -ваю, -єш, сов. в. **підбити, піді́б'ю, -єш**, гл. 1) Подбивать, подбить. *Одступітєся, вороги, із щасливої дороги, підоб'ють кониченьки ноги.* Мет. 288. 2) Дѣлать, сдѣлать подкладку. *На козакові шапка бирка, зверху дірка, травою пошита, вітром підбита.* АД. I. 169. **Він лисом підшитий, псом підбитий**. *Хитеръ какъ лисица, зольъ какъ собака.* Ном. № 3052. 3) О тѣстѣ: 4) Окучивать, окучить (растєнія). *Дівчата... тютюн підбивали.* О. 1861. V. 71. *Я вдень, до обід, гурки підбивала.* Г. Барв. 92. 5) **Покорять, покорить, подчинить, поработить**. Желєх.

Підбива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. підбитися, підіб'юся, -бешся, гл. 1)

Подыматься, подняться. *Як підбився сизий голубочок угору високо, та зострівся сизий голубочок з буйними вітрами. Чуб. Прокинеться козак, у віконце, — аж підбилось під обід сонце. Чуб. V. 150. 2) Устать, утомиться. Пустить, каже, люде добрі переночувать: дорога далека з неба на землю, я підбився. Рудч. Ск. II. 22. Пішки йшли, мішки несли, підбилися, потомилися. Мил. 155.*

Підбитеня́к, -ка, м. Черный, бѣлыми овчинами опушенный кафтанъ у гуцулокъ. Гол. Од. 72.

Підбите, -тя, с. Подъемъ ноги, сапога. Гол. Од. 15, 25.

Підбити, -ся. См. Підбивати, -ся.

Підбитя́к, -ка, м. = Підбитеняк. Гол. Од. 72.

Підбичувати, -чую, -єш, гл. 1) Припрячь пристяжку. *Важко на гору їхати, треба підбичувати. 2) Помочь, поддержать. Чоловік погорів, підбичуйте його. Доц підбичує кукурузу і всячину.*

Підбіг, -га, м. Насѣк. Bombyx rubi. (гусеница). Вх. Пч. I. 5.

Підбіга́ти, -гаю, -єш, сов. в. підбігти, -біжу, -жиш, гл. 1) Подбѣгать, подбѣжать. *Брат піший піхотинець за кінними біжить-підбігає. АД. I. 114. Побачили молодиці Кобзу, зараз підбігли до його і зупинили коня. Стор. МПр. 52. 2) Только сов. в. Быть въ состоянїи бѣжать. Отам... пасеться полова кобила, вона ніяк не підбіжить, отту і зіж. Рудч. Ск. I. 1. Медвідь каже: я не підбіжу, як доведеться утікати. Рудч. Ск. 3) Течь, подтечь. Під тебе (вербу) водиця підбігає, з під тебе коріння вимиває. Мил. 92. 4) **Її підбіг вихор = Її підвіяв вихор.** См. Підвівати. Мил. 14.*

Підбігцем, нар. Слегка бѣгомъ, почти бѣгомъ. *Ішла, а де і підбігцем, та поки прийшла додому. Кв.*

Підбій, -бою, м. 1) Подкладка. Вх. Зн. 48. 2) Покореніє; порабощеніє. Желех. 3) Насѣк. Arctia (гусеница). Вх. Пч. I. 5.

Підбійка, -ки, ж. = Підбій 1. Канев. у.

Підбіл, -лу, м. Раст. м. а) Бѣлокопытникъ, Tussilago farfara. Анн. 366. Шух. I. 22. б) Petasites vulgaris L. ЗЮЗО. I. 131.

Підбілити. См. Підбілювати.

Підбіль, -лю, м. = Підбіл а. Вх. Пч. I. 13.

Підбільша́ти, -шаю, -єш, сов. в. підбільшати, -шаю, -єш, гл. 1) Выростать, вырасти, подростать, подрости. Сим. 203. *Поки маленькі були, в гніздечках сиділи, стали підбільшати, знялись, полетіли. Чуб. V. 853. Телята вже підбільшали. Рк. Левиц. Дерево в лісі підбільшало. Рк. Левиц.*

Підбільшити, -ся. См. Підбільшувати, -ся.

Підбільшувати, -шую, -єш, сов. в. підбільшити, -шу, -шиш, гл. Увеличивать, увеличить.

Підбільшуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. підбільшитися, -шуся, -шишся, гл. Увеличиваться, увеличиться.

Підбілювати, -люю, -єш, сов. в. підбілити, -лю, -лиш, гл. Подбѣливать, подбѣлить.

Підбір, -бору, м. 1) Каблукъ. *Ой устели, молода дівчино, та бумагою двір, ой щоб че помазав молодий козаченько, ні чобіт, ні підбір. Мет. 68. 2) мн. Вережки вверху и внизу рыболовной сѣти.*

Підбіра́ти, -раю, -єш, сов. в. **підібрати, підберу, -ре́ш**, гл. Подбира́ть, подобра́ть.
Вона одною рукою миттю зірвала з пліч хустку, а другою підбрала довгу і чорну, як гайворон, косу. Стор.

Підбіра́тися, -раюся, -єшся, сов. в. **підібра́тися, -беруся, -ре́шся**, гл. 1)
Подбира́ться, подобра́ться, подкра́стися. *Підбирається під хатне віконце.* МВ. І. 111. 2)
Поддѣлываться, поддѣлаться. *Ольга й Катерина швидко вивчили і співали її (пісню)...
підбіраючись під Палажчин спів.* Левиц. Пов. 252.

Підбі́чний, -а, -е. Находя́щийся подь бокомь. **Підбі́чний хлопець.** Мальчикъ,
который еще съ матерью спить. Ном. № 8605.

Підбі́чнийця, -ці, ж. 1) Жена. *Виняв му Панбіг з лівого боку ребро і зробив му жену
підбочницю його.* Гн. І. 10. 2) Наложница. Желех.

Підбіяк, -ка, м. Длинный **сердак** на овчинѣ. Шух. І. 139.

Підбовтати. См. **Підбовтувати.**

Підбовтувати, -тую, -єш, сов. в. **підбовтати, -таю, -єш**, гл. Подбалтывать,
подболтать.

Підборі́ддя, -дя, с. 1) Подбородокъ. Мнж. 157. Мир. ХРВ. 114. *Теодося схилила голову,
закриваючи носом усе підборі́ддя.* Левиц. І. 236. 2) Часть уздечки: полоса вокругъ шеи.
Вас. 160.

І. Підборі́дь, нар. Подь подбородокъ. *Овивають її (перемітку) по́нід бороду, підборі́дь.*
Шух. І. 132.

ІІ. Підборі́дь, -роді, ж. Сафьянный ремешекъ у гуцульской шляпы; проходя подь
подбородкомь, удерживаетъ шляпу на головѣ. Шух. І. 128.

Підборкати. См. **Підборкувати.**

Підборкувати, -кую, -єш, сов. в. **підборкати, -каю, -єш**, гл. 1) Подрѣзывать,
подрѣзать крылья. 2) Прибирать, прибрать къ рукамь.

Підборний, -а, -е. 1) Фальшивый, подложный. *Були там купчики проворні, що їздили
по ярмаркам, і на аршинець на підборний поганий продавали крам.* Котл. Ен. 2)
Относя́щийся къ каблуку. *Шило підборне — для каблуковъ шило.* Вас. 161.

Підбородок, -дка, м. 1) = **Підборі́ддя.** 2) им. Серьги. *Серьги подь клювомь у пѣтуха.*
Вх. Пч. І. 14. Ум. **Підбородочок.**

Підборозднѣ, -ні, ж. Пт. = **Веснівка 2.** Вх. Пч. ІІ. 8.

Підбрехати. См. **Підбріхувати.**

Підбрéхач, -ча, м. Человѣкъ, помогающій лгать. Въ шутку такъ называють второго
свата, который, при сватовствѣ, своими поддакиваніями и добавленіями помогаетъ
товарищу. *Та у нього чимало є чого, каже перший староста. — Де то чимало? каже
підбрехач. — У нього усього є багацько.* Кв. І. 194.

Підбрехну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Одн. в. оть **підбріхувати.**

Підбрі́хувати, -хую, -єш, сов. в. **підбрехати, -брешу, -шеш**, гл. Привирать,
приврать, помогать во враньѣ. *Я буду починати брехати, а ти підбріхуй.* Кв. І. 194.
Там-той брехав, а ти підбріхуєш. Фр. Пр. 123.

Підбурити, -ся. См. **Підбурювати, -ся.**

Підбу́рок, -рка, м. Желѣзный, съ деревянной ручкой, багоръ для вытягиванія изъ
воды пойманнаго сома, въ подмогу рыболовному крючку, которымъ обычно ловять
сома. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Підбурювати, -рюю, -єш, сов. в. **підбурити, -рю, -риш**, гл. 1) Піднімати, подняти, возбуждати, возбудити, подстрекнути, возмутити. 2) Подливати, подлити. *Жид таки підбурив водиці у горілку.*

Підбурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **підбуритися, -рюся, -ришся**, гл. Возмущаться, возмутиться (о людях).

Підбува́ти, -ваю, -єш, сов. в. **підбути, -бу́ду, -деш**, гл. Увеличиваться, увеличиться въ количествѣ, прибывать, прибавляться, прибавиться. Драг. 244.

Підважити. См. **Підважувати.**

Підважувати, -жую, -єш, сов. в. **підважити, -жу, -жиш**, гл. Піднімати, подняти съ помощью рычага. *Воза підважити.* Г. Барв. 177. *Дручок той, що підважують віз.* Чуб. VII. 404. *Дужий: бувало паровицю плечем підважує.* О. 1862. VIII. 18.

Підвал, -лу, м. 1) ? 2) **У підвал.** Безъ разбору, сплошь. *Зсапувала все в підвал.* Сосниц. у.

Підвалина, -ни, ж. 1) Толстая балка, составляющая основание деревянной стѣны. Чуб. VII. 376, 380. *Підвалини небесного чертогу хитаються, як запалає гнівом.* К. Іов. 56. 2) Часть ступы. См. **ступа 2, 3.** Шух. I. 161, 162.

Підва́рок, -рку, м. Фольварокъ, ферма, мыза. Св. Л. 129. КС. 1884. VIII. 721.

Підвезти́. См. **Підвозити.**

Підвергати, -гаю, -єш, сов. в. **підвергнути, -ну, -неш**, гл. Подбрасывать, подбросить; поднимать, поднять вверх. *Підверг голову догори.* Гн. II. 139.

Підвередитися, -джу́ся, -ди́шся, гл. Подорваться. *Луці явився скарб, — Лука к ньому з мішками... на третій день, підвередившись п'ятаками, умер Лука.* Бор. 19.

Підвернути, -ся. См. **Підвертати, -ся.**

Підверта́ти, -таю, -єш, сов. в. **підверну́ти, -ну́, -неш**, гл. Подворачивать, подвернуть, подворотить, подложить, подсунуть, ворочая. **Під корито підвернути старшу.** Выйти замужъ раньше старшей сестры. *Менша, та раніш піде заміж, підверне старшу під корито.* Г. Барв. 294. 2) — **під себе, собі під спід.** Подчинять, подчинить, покорить. *Всім світом буде управляти, по всіх усядах воювати, підверне всіх собі під спід.* Котл. Ен.

Підверта́тися, -таюся, -єшся, сов. в. **підверну́тися, -ну́ся, -нешся**, гл. 1) Подворачиваться, подвернуться, подогнуться. *Нога підвернулась.* 2) — **до кого.** Подходить, подойти хитро. *Коли ж підвернеться до дівчат, то вже ні на кого більш не дивляться, тільки на його.* Кв.

Підвеселити. См. **Підвеселяти.**

Підвеселя́ти, -ляю, -єш, сов. в. **підвеселити, -лю́, -лиш**, гл. Подвеселять, подвеселить, развеселить, обрадовать. *Часто в мене самої так гірко на душі, так би рада, щоб мене хто підвеселив.* Г. Барв. 245.

Підвесілок, -лку, м. Предсвадебный обрядъ въ субботу вечеромъ, на который собираются къ невѣстѣ дружки и родственники. ХС. VII. 427.

Підвѣсти́, ся. См. **Підводити, -ся.**

Підвечерювати, -рюю, -єш, сов. в. **підвечеряти, -ряю, -єш**, гл. Слегка ужинать, поужинать. *Підвечеряли, помолились Богу.* Мнж. 130.

Підвечір, м. Время передъ вечеромъ. **На підвечір.** Предъ наступленіемъ вечера. *На підвечір, я став у селі.* Федьк.

Підвечірковий, -а, -е. Относящійся къ закускѣ предъ ужиномъ. *Підвечіркова доба.*

Підвечіркувати, -кую, -єш, гл. Закусувать между раннімъ полдникомъ и ужиномъ. Сим. 26. Грин. І. 119. *Снідала, обідала — раз їла; полуднувала, підвечіркувала — два їла, вечеряла, повечіркувала — три їла.* Ном. № 14324. *І думка то була така, щоб підвечіркувать смачненько.* Г. Арт. (О. 1861. III. 110).

Підвечірок, -рку, м. Закуска предъ ужиномъ.

Підвива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. підвити, підів'ю́, -в'єш, гл. Подвязувать, подв'язать. *Перемітку чи рантух підвивають... поверха черленою квітчастою фусткою, зав'язують верх тім'я у один будз.* Шух. І. 132.

Підвіді́ти, -джу, -диш, гл. Подсмотреть. ЕЗ. V. 35.

Підві́сити. См. Підвищувати.

Підвихну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Стащить, украсть. *Ой чи не підвихнули чого з воза москалі, що ти й приїхав, все мовчиш?* Ном. № 12825.

Підви́шень, -шня, м. Родъ гриба, *Agaricus prunulus*. ЗЮЗО. І. 110.

Підвищувати, -шую, -єш, сов. в. підвисити, -шу, -сиш, гл. Повышать, повисить. *Ясь підвисив голос і замовк.* Левиц. І. 228.

Підвіва́ти, -ваю, -єш, сов. в. підвіяти, -вію, -єш, гл. Подвѣвать, подвѣять. **Підвіяти кого.** По нар. повѣрью: охопить вихремъ, отчего человекъ болѣеть.

Підвідник, -ка, м. Подводчикъ. *Просив поранений хранцуз свого підвідника, щоб віз поволі.* Ном. № 12836.

Підвій, -вію, м. Родъ болѣзни отъ вѣтра (по нар. повѣрью). Канев. у.

Підвірок, -рка, м. = Підворок. Борз. у.

Підвіршувати, -шую, -єш, гл. Класть верхъ на стогъ. Харьк. г.

Підвір'я, -р'я, с. Мѣсто занятое дворомъ, дворъ. *Пішли вівці по підвір'ю.* Мил. 42. *Колись і на моім підвір'ї буде болото.* Ном. № 4885.

Підвішувати, -шую, -єш, сов. в. підвісити, -шу, -сиш, гл. Вѣшать, повѣсить. *Петра засудили: Петра підвісити.* Гн. II. 235.

Підвія, -вії, ж. Раст. *Lilium martagon*. Лв. 99. См. **Масло вороняче.**

Підвіяти. См. Підвіювати.

Підвладний, -а, -е. Подвластный. Харьк. у.

Підвода, -ди, ж. Подвода. *Приїхав підводами та й повибїрав усю рибу.* Рудч. Ск. II. 173.

Підводі́ти, -джу, -диш, сов. в. підвє́сти́, -веду́, -де́ш, гл. 1) Подводитъ, подвести. *Кобзу підвели йк дубу і поставили під гіллею.* Стор. МПр. 105. *Він до огню то рило підведе, то лапу коло жару сушить.* Греб. 386. 2) Проводить, провести. *Куди дорога до міста, дівчино?... — Я вас зараз підведу, ви певне здалека.* Гн. І. 90. 3) Поднимать, поднять, приподнять. *Узяв колоду за комель, підвів проти себе як свічку.* Мнж. 9. *Маруся підвела очиці взору.* Кв. *Вона глянула: підведіть мене, добрі люде.* МВ. І. 57. 4) При побѣлкѣ и окраскѣ цвѣтної глиной (стѣны, печи и пр.): проводить, провести бордюрь. Kolb. І. 56. *Зосталося тільки жовтою глиною підвести.* Мир. Пов. II. 80. 5) Подводитъ, подвести, подвергнуть чему; обмануть ожиданія. МВ. (О. 1862. III. 68). *Пропади ти лучче сам, що нас усіх підвів.* Рудч. Ск. 6) — **до чо́го, на що.** Подстрекать, подстрекнуть. *Тут і розказала все, до чого копитан мав її підвести.* Кв. *Бодай твоя мати в пеклі згоріла, бо що нас молоденьких на тоє підвела.* Чуб. V. 231.

Підводитися, -джуся, -дишся, сов. в. підвє́стися, -ду́ся, -дешся, гл. Вставать, встать, подниматься, подняться, приподняться. *Помолись, Насте, хоч лежачи, Богу, коли не*

здужаєш підвестись. Кв. Чоловік і забув про масло, що сидів на йому, та й підвівсь. Рудч. Ск. П. 168. Та не встану, мій миленький, не підведуся. Чуб. V. 581. Насилу підвівся після хвороби. ХС. VII. 457.

Підводний, -а, -е. Подводный. Левиц. Пов. 109.

Підвозити, -жу, -зиш, сов. в. підвезти, -зу, -зеш, гл. 1) Подвозить, подвести. Чого ж ти так далеко став? Підвозь ближче! 3) Провозить, провезти по путі. Сідай же, я тебе підвезу. Грин. I. 71. Станьте ви, братця, коней попасіте, мене подождіте, з собою візьміте, до городів християнських підвезіте. АД. I. 124. 3) Підвезти воза, москаля. Поддѣтъ, обмануть.

Підвозитися, -жуся, -зишся, сов. в. підвезтися, -зуся, -зешся, гл. Проїзжать, проїхать по путі на лошади, въ екипажѣ кого либо. Як вони доїхали, я й прошуся, щоб вони мене підвезли. — Сідай отам на задньому возі: і підвезешся, і кобилу панятимеш. Грин. I. 222.

Підвоїводій, -дія, м. Заступающій мѣсто воеводи, помічникъ воеводи. К. ПС. 5, 75. Мені Замойського підвоїводій приятель, кум і сват. К. ПС. 25.

Підвоїводський, -а, -е. Приналежачій поміснику воеводи. Увіходе Ст. Хмелецький з підвоїводським почтом. К. ПС. 33.

Підволікати, -каю, -єш, сов. в. підволокти, -лочу, -чеш, гл. 1) Подтаскивать, подтащить, подволочь. 2) Ніг не підволоче. Не въ состояннї ийти.

Підволоджувати, -джую, -єш, сов. в. підволодити, -джу, -диш, гл. Смачивать, смочить, увлажить. Шух. I. 253.

Підволок, -лока, м. 1) Родъ рогатины, на которой перевозятъ плугъ. Чуб. VII. 399. 2) Жердь, которую подкладывають подъ возъ въ томъ случаѣ, если въ немъ сломається ось или колесо. Полт. у. Слов. Д. Эварн.

Підволокти. См. Підволікати.

Підворотень, -тня, м. Сортъ горшка, вышиною отъ 5 до 7 вершковъ. Вас. 181.

Підворотній, -но́го, м. Сортъ горшка, вышиною отъ 3 1/2 до 5 вершковъ. Вас. 181.

Підворотня, (ня́ти, с.?) = Підворотень. Вас. 181.

Підвусний, -а, -е. — хлопець. Юноша. Ще бувши чурою, підвусним хлопцем. К. Бай. 98.

Підв'язати, -ся. См. Підв'язувати, -ся.

Підв'язка, -ки, ж. Подвязка. Хоч голий, та в підв'язках. Ном. № 5071.

Підв'язувати, -зую, -єш, сов. в. підв'язати, -жу, -жеш, гл. Подвязывать, подвязать.

Уже ж мені та докучим сю біду бідувати, ой підв'язавши та червоні сап'янці, до моря мандрувати. Чуб. V. 938. Який же мені до цієї спідниці попередник підв'язати? Черниг. у. На здобитки, підв'язавши литки. Ном. № 10322.

Підв'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. підв'язатися, -жуся, -жешся, гл.

Подвязываться, подвязаться, опоясаться. Як писаря не любить, писарь буде паном, обується в личаки, підв'язеться валом. Чуб. V. 1179.

Підв'язь, -зі, ж. У плотниковъ: мѣсто, гдѣ балка запускається въ столбъ, служачій ей поддержкой. Уман. и Гайсин. у.

Підгайстер, -гра, м. = Підгейстер.

Підганяти, -няю, -єш, сов. в. підігнати, піджену, -неш, гл. Подгонять, подогнать, понукать; торопить. Хто везе, того й підганяють. Ном. № 10338. Сестра все його підганяє, щоб швидче йшов. Рудч. Ск. I. 126.

Підганятися, -няюся, -єшся, сов. в. підігнатися, підженуся, -нешся, гл. 1)
 Подгоняться, подогнаться, понукаться. 2) — **вгору**. Подростать, подрости. Там цвіли квітки, підганялася вгору трава, готова під косу. Левиц. I. 373.

Підгарбати, -баю, -єш, гл. Подтаптывать, подтоптать, подбить подъ ноги. Дав Бог хлости, що всі кости поламав і роги і самого духа злого підгарбав під ноги. КС. 1882. IV. 170.

Підгас, -су, м. Соль, которую выбирають изъ солеваренной сковороды послѣ того, какъ уже погасятъ огонь. Вх. Зн. 49.

Підгатити. См. Підгачувати.

Підгачувати, -чую, -єш, сов. в. підгатити, -чу, -тиш, гл. Поправлять, поправитъ, починить запруду. Рівняли дороги, підгачували греблі. Стор. МПр. 72, 73.

Підгейстер, -гра, м. Часть воза: крѣпкая жердь, одинъ конецъ которой прикрѣпленъ къ нижнему концу шворня, а другой къ задней оси; онъ охраняетъ шворень отъ поломки. Чуб. VII. 402.

Підгейстра, -ри, ж. = Підгейстер. Прилуц. у.

Підгерсть, -ти, ж. = Підгейстер. Рудч. Чп. 249.

Підгерстя, -тя, с. = Підгейстер. АД. II. 27.

Підгибати, -баю, -єш, гл. Стащить. Він у дядька підгибав кожух. Харьк. у.

Підгилити. См. Підгилювати.

Підгильний, -ного, м. Мальчикъ, который при игрѣ въ мячъ подбрасываетъ послѣдній для удобнаго удара по немъ палкой. КС. 1887. VI. 459.

Підгилювати, -люю, -єш, сов. в. підгилити, -лю, -лиш, гл. Подбрасывать, подброситъ мячъ для удара палкою (гилкою). КС. 1887. VI. 459.

Підгина́ти, -наю, -єш, сов. в. підігнути, -ну, -неш, гл. Подгибать, подогнуть, подбирать, подобратъ. Білий сніжок випадає, бурлак ноги підгинає. Чуб. V. 472. А я поли підгинаю сидати на лаві. Гол. IV. 450. 2) — **хвіст**. Трусить, робѣть.

Підгина́тися, -наюся, -єшся, сов. в. підігну́тися, -гну́ся, -нешся, гл. Подгибаться, подогнуться. Ой пійду я у луг по калину... да пійду я підгинаючись, да пійду я підхиляючись, щоб мені віття не підломить. МУЕ. III. 162.

Підгін, -го́ну, м. На підгін поїхати чумакам. Поѣхать на встрѣчу съ новими волами для замѣны утомленныхъ.

Підгір, -гору, м. = Підгір'я. Турки й татари підгір узяли. АД. I. 33.

Підгірля, -ля, с. = Підгорля. Рудч. Чп. 250.

Підгірній, -я, -є. Подгорный, находящійся, живущій у горы. К. Кр. 37. Вийди, вийди, мила, з хати, ти, дівчино підгірняя. Нп.

Підгірок, -рка, м. Склонъ горы. Ой на горі, на підгірку сидів голуб з голубкою. Мет. 25.

Підгір'я, -р'я, с. Подгорье, мѣстность у подошвы горы. Чуб. III. 431. К. МХ. 31. На луках був сінокос аж до гори, а підгір'я орали під хліб, на горі була толока. Павлогр. у.

Підгірянин, -на, м. Житель підгір'я. Желех.

Підгледіти, -джу, -диш, гл. = Підглядіти.

Підглі́жувати, -жую, -єш, гл. = Підглядати.

Підглибіти. См. Підглибляти.

Підглибля́ти, -ляю, -єш, сов. в. підглибіти, -блю, -биш, гл. Углублять, углубитъ борозду. Богод. у.

Підглухий, -а, -е. Глуховатый. *Підглухим і німим здавався.* Мкр. Г. 10.

Підгляда́ти, -даю, -еш, сов. в. **підглядіти, -джу, -диш,** гл. Подсматривать, подсмотреть. *От баба вибіра пиріжки та на столі кладе, щоб прохолонули, а лисичка підглядала та за пиріг.* Рудч. Ск. II. 6. *Все ходив за ним та підглядав.* Драг. 42.

Підглядник, -ка, м. Соглядатай. *Післали підглядників.* Єв. Л. XX. 20.

Підгноїти. См. **Підгноювати.**

Підгноювати, -ноюю, -еш, сов. в. **підгноїти, -ною, -їш,** гл. Унаваживать, унавозить.

Підгодіти. См. **Підгожати.**

Підгодовувати, -вую, -еш, сов. в. **підгодувати, -дую, -еш,** гл. Подкармливать, подкормить. Грин. III. 365. *Ой матінко-лебідочко! Підгодуй нас хоть трішечки, підгодуй нас, попаруй нас.* Нп.

Підгодовуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. **підгодуватися, -дуюся, -ешся,** гл. Подкармливаются, подкормиться.

Підгожа́ти, -жаю, -еш, сов. в. **підгодіти, -жу, -диш,** гл. Подряжать, подрядить. *Жиди підгожають жито возити до Київ.*

Підголити, -ся. См. **Підголювати, -ся.**

Підголювати, -люю, -еш, сов. в. **підголити, -лю, -лиш,** гл. Подбривать, подбрить. *Підголювати чуб.* Сим. 150.

Підголюватися, -лююся, -ешся, сов. в. **підголі́тися, -лю́ся, -лишся,** гл. Подбриваются, подбриться. Грин. III. 499. *Пішов підголився, сідла коня вороного та їде женитись.* Чуб. V. 459.

Підгонити, -ню, -ниш, сов. в. **підігнати, -жену, -не́ш,** гл. 1) Подгонять, подогнуть. *Підігнав воли до воріт, аж вони стали, не хочуть іти.* Харьк. у. 2) Подгонять, подогнуть, торопить, поторопить. *А ну піджени вороного, а то йде як неживий.* Змієв. у. *Та ну бо неси швидче! — Чого ти мене підгониш?* Харьк. 3) Подбивать, подбить. *Підгонити клинцем.* Шух. I. 177.

Підго́рілка, -ки, ж. Пт. *Anas ferina.* Вх. Пч. II. 8.

Підго́рлина, -ни, ж. = **Підгорля 1.** Вх. Лем. 449.

Підго́рлиця, -ці, ж. 1) = **Підгорля 2.** Kolb. I. 67. 2) = Пт. **горлач.** Вх. Пч. II. 9.

Підго́рля, -ля, с. 1) Подгрудокъ у рогатаго скота. Вх. Лем. 449. 2) Нижняя горизонтальная часть ярма. Чуб. VII. 405.

Підго́рниця, -ці, ж. 1) = **Підгорлиця 1.** = **Підгорля 2.** 2) Часть верші (є́тіра з прутя): мѣсто, куда пропливаєть рыба, пройдя входное отверстие (горло). Шух. I. 226.

Підгорнути, -ся. См. **Підгортати, -ся.**

Підгороддя, -дя, с. = **Підгородня.**

Підгоро́дня, -ні, ж. Подгородное село, пригородъ.

Підгоро́дянин, -на, м. Подгородній житель. Новомоск. у. (Залюб.).

Підго́рочка, -ки, ж. Небольшая возвышенность у подошвы горы. *Видно гору, видно підгорочку.* Чуб. IV. 533.

Підгорта́ти, -таю, -еш, сов. в. **підгорну́ти, -ну́, -неш,** гл. 1) Подворачивать, подвернуть, подгинать. *Сядь, Грицю, коло мене, ще й ніжечки підгорни.* Чуб. V. 56. 2) Подгрєбать, подгрєсть. *Підгорни ще жару до горщика.* Окучивать, окучить растение. *Підгортають городовину сапою.* Шух. I. 164. Вь кобз. думѣ о бѣгущемъ, который какъ бы подгрєбаєть себѣ подъ ноги землю: *Брат піший піхотинець за кінними біжить-*

підбігає, чорний пожар під білі ноги підгортає. АД. I. 114. 3) — **під кого.** Подчинять, подчинить чьей власти, покорить. *Під себе ми своїх сусід не підгортали.* К. Дз. 17. *Спліндрувати весь Крим та й підгорнути під короля.* К. ЦН. 221.

Підгортатися, -таюся, -єшся, сов. в. підгорнутися, -нуся, -нешся, гл. 1)

Подворачиваться, подвернуться, подгибаться, подогнуться. 2) Хитро подходит, подойти, подольститься. *Вони (жінки) так і знають, коли прохати об чім своїх чоловіків, то так підгорнуться, підлижуться, що й справді повіриш.* Рудч. Ск. II. 175.

Підготувати, -тую, -єш, гл. Подготовить.

Підгребти. См. Підгрібати.

Підгрібати, -баю, -єш, сов. в. підгребти, -бу, -беш, гл. Подгребать, подгресть. *Ой Ївченко молодий василечки підкосив, а Їськівна молода василечки підгребла.* Грин. III. 281.

Підгрязити, -зить, гл. безл. Сдѣлаться грязно. *На дворі підгрязило, не дуже добре їхати.* Канев. у.

Підгукувати, -кую, -єш, гл. Покрикивать въ добавленіє къ крику, пѣнію и пр. *Хлопці підгукували, приказували й приспівували.* Левиц. I. 16. *Колісник підгукував... кумі.* Мир. Пов. II. 69.

Підгулювати, -люю, -єш, сов. в. підгуляти, -ляю, -єш, гл. 1) Преимуц. въ сов. в. Подкутить. *Підгуляв, що й з копитів збився.* Ном. № 11751. *Тепера він підгуляв, на упокої почивав, на похмілля знемагає.* АД. I. 216. 2) — **молоду.** Свадебный обычай въ Борз. у.: послѣ возвращенія въ понедѣльникъ новобрачныхъ изъ церкви, ихъ сажають за столъ и предлагають намазанную медомъ булку: дважды обманывають, только дѣлая видъ, что даютъ, а въ третій разъ отдають. Грин. III. 448.

Піддавати, -даю, -єш, сов. в. піддати, -дам, -даси, гл. Помогать, помочь приподнять тяжесть. Мнж. 127.

Піддаватися, -даюся, -єшся, сов. в. піддатися, -дамся, -дасися, гл. Поддаваться, поддаться. *А я тій журбі та й не піддаюся.* Нп.

Підданець, -нця, м. 1) Подданный. *Всі його підданці носили латані галанці, дивившись на свого царя.* Котл. Ен. IV. 14. 2) Крѣпостной. *Панські підданці.*

Підданий, -а, -е. 1) = Підданець 1. 2) = Підданець 2. *Три пани, два отамани, а оден підданий.* Ном. № 1174. *Сухомлинського пана підданий.* МВ. I. 41.

Підданка, -ки, ж. 1) Подданная. 2) Крѣпостная. Ум. **Піддаючка.** *Ой пане, папочку, ведем тобі підданочку.* Мет. 235.

Підданство, -ва, с. 1) Подданство. 2) Состояніє въ крѣпостной зависимости.

Піддашок, -шка, м. Навѣсь надъ выходной изъ дома дверью, надъ крыльцомъ. Ум. **Піддашечок.** Гол. III. 294. *Коли б мені тії малярі, — вималювала б милого собі... вималювала б на піддашечку, щоб дивитися як на пташечку.* Мет. 52.

Піддашня, -шня, с. = Піддашок. Гол. IV. 353. Шух. I. 105, 187. *Гучно, гучно у світлиці батьки розмовляють; любо їх сини Настусю в піддашші вітають.* К. Досв. 99.

Піддержати. См. Піддержувати.

Піддержувати, -жую, -єш, сов. в. піддержати, -жу, -жиш, гл. Поддерживать, поддержать. *Безсильного піддержав.* К. Іов. 55.

Піддѣрти. См. Піддирати.

Піддживувати, -жую, -єш, гл. Подстрекать.

Піддивитися. См. Піддивлятися.

Піддивлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. піддивітися, -влюся, -вишся, гл.

Подсматривать, подсмотреть. *Пішли під вікно піддивляться — як вона буде робить.* Рудч. Ск. II. 101.

Піддимка, -ки, ж. Названіє мелких луковиць, сохраниющихся зимою въ избѣ въ мѣшечкѣ за сволокомъ или надъ печью, а весной высаживаемыхъ; также названіє и выросшаго изъ нихъ лука. Вас. 203. *Цибуля піддимка — засушка.* Грин. II. 21. *Зелена піддимка розрослася.* Левиц. I. 28.

Піддимок, -мка, м. Все копченое. Винниц. у.

Піддирання, -ня, с. 1) Разореніє птичьихъ гнѣздъ. *Через те піддирання йому й лихо сталося: поліз сороку піддирати, гілка вломилаь, а він додолу.* Харьк. 2) Выниманіє изъ ульевъ сотовъ.

Піддирати, -раю, -еш, сов. в. піддерти, -деру, -реш, гл. 1) Оббирать, обобратъ, разорить птичье гнѣздо. ЗОЮР. I. 231. 2) Врать, взять соты изъ ульевъ. (Ведмідь) *забув і бджоли піддирать.* Котл. Ен.

Піддівоча, -чої, ж. Дѣвочка подростокъ лѣтъ 14-15. КС. 1883. XII. 698.

Піддобрити, -ся. См. Піддобрювати, -ся.

Піддобрювати, -рюю, -еш и піддобряти, -ряю, -еш, сов. в. піддобрити, -рю, -риш, гл. 1) Сдабривать, сдобрить, подправлять, подправить. *Всяку гутір піддобряла мов медком словами.* Мкр. Н. 22. 2) Задабривать, задобрить. *Піп був піддобрений, то й звінчав, хоч літа й не вийшли дівчині.* Волч. у.

Піддобрюватися, -рююся, -ешся и піддобрятися, -ряюся, -ешся, сов. в. піддобритися, -рюся, -ришся, гл. Заискивать, заискать расположенія. Рудч. Ск. II. 91. *Воно пак добре ближче жити, частіше до батька ходити, піддобрюватись, підлещуватись.* Левиц. Пов. 82. *Все дума: як би то піддобриться під пана.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 81).

Піддовбати, піддовбти. См. Піддовбувати.

Піддовбувати, -бую, -еш, сов. в. піддовба́ти, -баю, -еш, и піддовбти́, -бу, -бе́ш, гл. Поддалбливать, поддолбить, подковырять.

Піддражити, -жу, -жиш, гл. = Піддрочити. *Він мене піддражив, то я й зробив так, а без його я б на таке діло не пішов.* Новомоск. у. Залюб.

Піддрочити. См. Піддрочувати.

Піддрочка, -ки, ж. Подзадориваніє. **Піддрочку да́ти.** Подзадорить.

Піддрочувати, -чую, -еш, сов. в. піддрочити, -чу, -чиш, гл. Подзадоривать, подзадорить. Сим. 213. (Він) *піддрочує товариство на пустоці.* Мир. ХРВ. 360.

Піддружба, -би, м. = Піддружий. Федьк. О. 1861. IV. 35.

Піддру́жжя, -жя, м. = Піддружий. *Дружко і піддружже увійдуть у хату.* Мет. 188.

Піддружий, -жого, м. На свадьбѣ помощникъ дружка. КС. 1883. II. 380. Маркев. 129. *Поперев'язували дружка і піддружого рушниками довгими.* Кв.

Піддру́жка, -ки, ж. Помощница дружки. О. 1862. IV. 2, 35.

Піддубень, -бня, м. Родъ грибовъ, *Boletus calopus.* Анн. 66.

Піддубовик, -ка, м. Раст. *Boletus pachypus* Fr. ЗЮЗО. I. 114.

Підду́бок, -бка, м. = Піддубень. Чуб. V. 1183.

Піддува́ти, -ваю, -еш, сов. в. піддути, -дую, -еш, гл. Поддувать, поддуть. Шух. I. 284.

Підду́лька, -ки, ж. Одинъ изъ садовыхъ сортовъ груши. ЗЮЗО. I. 133.

Піддужати. См. Піддужувати.

Піддужувати, -жую, -єш, сов. в. **піддужати, -жаю, -єш,** гл. Выздоровливать, нѣскольکو выздоровѣть. *Тоді вже я почала піддужувати, а до того була така хвора, що і не підводилася з ліжка.* Верхнеднѣпр. у.

Піддурити. См. Піддурювати.

Піддурювання, -ня, с. Обманъ, обманываніе, надувательство.

Піддурювати, -рюю, -єш, сов. в. **піддурити, -рю, -риш,** гл. Обманывать, обмануть, надувать, надуть. *Дивиться — нема нічого: о, піддурили бісови сини.* Рудч. Ск. I. 71. *Як кликали нас вилець вити, то казали мед-вино пити..., а вони нас піддурили та водою напоїли.* Мет. 133.

Піддячий, -чого, м. Помощникъ дьячка. *Зараз по нашого о. Петра та по дяка й піддячого посилай.* Г. Барв. 466. *Наш піддячий любить борщ гарячий, а голодний їсть і холодний.* Ном. № 12142.

Піджарити. См. Піджарювати.

Піджарювати, -рюю, -єш, сов. в. **піджарити, -рю, -риш,** гл. 1) Подогрѣвать, подогрѣть. 2) Поджаривать, поджарить.

Піджива, -ви, ж. Подкрѣпленіе (пищей). Левч. 107.

Підживати, -ваю, -єш, сов. в. **піджити, -живу, -веш,** гл. 1) Оправляться, оправиться, окрѣпнуть. 2) Поправлять, поправитъ свои обстоятельства, разживаться, разжиться. *Піджив наш Лейба: вже й корівка в його і конячок пара.* О. 1861. IX. 74.

Підживитися, -ваюся, -єшся, сов. в. **піджитися, -вуся, -вешся,** гл. = Підживати, піджити 2. *Після пожежі трохи Піджився.*

Піджога, -ги, ж. 1) = Підпал. *Без піджоги і вогонь не горить.* Ном. № 3298. 2) Подстрекательство. *Як би не було піджоги, то я з батьком жив би добре.* Рк. Левиц. *Товаришки потішають та піджоги дають.* Св. Л. 94.

Підждо́д, -ду, м. Поджиданіе, ожиданіе. МВ. II. 120.

Підзамча, -ча, с. Мѣстность передъ замкомъ. Св. Л. 214.

Підзамчанин, -на, м. Житель мѣстности передъ замкомъ. *Не встоять замкові і підзамчане.* К. ПС. 102.

Підзамчанка, -ки, ж. Жительница мѣстности передъ замкомъ. *Підзамчанки-молодиці.* К. ПС. 79.

Підзамчанський, -а, -е. Находящійся въ мѣстности передъ замкомъ. *Підзамчанські хати.* К. ЦН. 174.

Підземелля, -ля, с. Подземелье. *Вийшли з того підземелля.* Св. Л. 35.

Підземельний, -а, -е = Підземний. Підземельне царство. Мнж. 44. *У підземельній шахті.* О. 1861. XI. 100.

Підземний, -а, -е. Подземный. *Освічуеш підземні глибокості.* К. Іов. 59. *Заготів якийсь підземний глас.* Греб. 373.

Підзивати, -ваю, -єш, сов. в. **підзвати, -зву, -веш,** гл. Подзываютъ, подозвать. *Гетьман Серп'яга козаків до себе підзиває.* Макс.

Підзира́ти, -раю, -єш, сов. в. **підзі́рити, -рю, -риш,** гл. 1) Подсматривать, подсмотреть. *Деякі підзирали за шалопутами, то кажуть, що вони скачуть.* Новомоск. у. *От він заховався десь і підзирає: хто буде хазяйнувать.* Грин. I. 197. 2) Только сов. в. ? = Підзорити 2.

Підзор, -ру, м. Подозрѣніе. Закр.

Підзоріти, -рю, -риш, гл. 1) Замѣтити. *Я їй не підзорила, не можу сказати, щоб вона любила хлопців.* Верхнеднѣпр. у. 2) Сглазить? *Ой немає, дідусеньку, та вже і не буде: як вигнала за ворота (курчата), підзорили люде.* Нп.

Підзорний, -а, -е. Подозрительный. Закр.

Підібгати, -гаю, -еш, гл. Поджаты. *Летів крячок на той бочок, ніжки, підобгавши.* Мет. 58.

Підібгатися, -гаюся, -ешся, гл. Поджатыся; подвергнуться. *Довгий хвіст од сукні підобгався.* Левиц. Пов. 208.

Підібрати, -ся. См. Підбирати, -ся.

Підігнати, -ся. См. Підганяти, -ся.

Підігнути, -ся. См. Підгинати, -ся.

Підігрівати, -ваю, -еш, сов. в. підігріти, -грію, -еш, гл. Подогрѣвать, подогрѣть. (Страву) *мусили підігрівать.* Котл. Ен.

Підіждати, -жду, -деш, гл. Подождать.

Підіймати, -маю, -еш, сов. в. підійняти, -дійму, -меш, гл. 1-3 = **Піднімати, підняти** 1 — 3. *Угору руки підіймали, кайданами забрязчали.* АД. І. *Підійняла китаєчку та й заголосила.* Чуб. V. 375. 4) = **Піднімати, підняти** 4. *Таких людей підіймати наукою до моральної і соціальної рівності з собою.* К. ХП. 9. 5) = **Піднімати, підняти** 5. 6) = **Піднімати, підняти** 6. К. МБ. X. 5. 7) **На глузи, на сміх підіймати.** *Насмѣхаться, осмѣивать, подымать на смѣхъ. Отак мене на глузи підіймають.* Г. Барв. 367. *Стали вдовиченків на сміх підіймати.* Мет. 346. 8) — **піднебєння.** *Объ опухоли миңдалевидныхъ железъ говорять въ селѣ, что это піднебєння опало, почему его должно підійняти, надавливая снизу пальцемъ и пр.* Мнж. 158.

Підійматися, -маюся, -ешся, сов. в. підійнятися, -діймуся, -мешся, гл. =

Підніматися, піднятися. *Дим до неба підіймавсь.* Шевч. *Скільки ви запорали поля торік? — Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес. — А я підіймаюсь по дев'яти запорати.* Г. Барв. 306.

Підійняти, -ся. См. Підіймати, -ся.

Підійти. См. Підходити.

Піділляти, -ляю, -ллеш, гл. = Підлити. *Піділляла руточку дрібними слізюньками.* Грин. III. 524.

Підіперти, -пру, -реш, гл. = Підперти.

Підіплечка, -ки, ж. Подоплека.

Підіплечувати, -чую, -еш, гл. Подшивать підіплечку.

Підіпхнути. См. Підпихати.

Підірвати, -ся. См. Підривати, -ся.

Підісковий, -а, -е. Относящийся къ підіску. **Підіскове долото.** *Долото, которимъ дѣлають желобъ въ оси, чтобы вставить підісок.* Черк. у. — **залізо.** *Желѣзо рѣзкое толстое, употребляемое для підісків.* Вас. 198.

I. Підіслати. См. Підсилати.

II. Підіслати, -ся. См. Підстилати, -ся.

Підісок, -ска, м. Пластинка желѣза подъ нижней частью деревянной оси. Чуб. VII. 402. Рудч. Чп. 249.

Підіткнути, -ся. См. Підтикати, -ся.

Підітнути, -ну, -неш, гл. = Підтяти.

Підітнутися, -нуся, -нешся, гл. = Підтятися. *Ніжки їй підітнулись — упала.* МВ. I. 76.

Підіцькнути, -кну, -неш, гл. Подбить? подстрѣлить? *Ген перед шведами своїми Карл із носилок виглядав... Не залюбив небіжчик кулі, його що вранці підоцькнули.* Греб. 353.

Під'іда́ти, -даю, -еш, сов. в. під'істи, -ім, -іси, гл. 1) Подъѣдать, подъѣсть. *Вода сосну підмиває, горносталь корінь під'ідає.* Чуб. V. 318. 2) Подкрѣпляться, подкрѣпиться пищей, закусить. *Як не під'іси, то й святих продаси.* Ном. № 12110. *Купи мені що під'істи.* Чуб. V. 577. 3) Поддѣвать, поддѣть. *Заможнього чоловіка то иноді й под'ість карбованців на кілька і сам же зараз викаже.* О. 1862. I. 30.

Під'ідень, -дня, м. Насѣкомое, подъѣдающее кореня у растений: медвѣдка. Лохв. у.

Під'іздити, -джу́, -диш, сов. в. під'іхати, -іду, -деш, гл. Подъѣзжать, подъѣхать.

Під'іхав до вогню, дивиться, — лежить змії. Рудч. Ск. I. 109. 2) Поддѣвать, поддѣть.

Під'іхали нас братчики так, що тільки ушима, стрепенули. К. ЧР. 360. *Хто кого обдури́в, під'іхав, підсів.* Мир. Пов. II. 55.

Під'ізжа́ти, -жаю, -еш, гл. = Під'іздити. Чуб. V. 399.

Під'істи. См. Під'ідати.

Під'іхати. См. Під'іздити.

Підка́джувати, -джую, -еш, сов. в. підкадити, -джу́, -диш, гл. Подкаживать, подкадить, подкурить.

Підказати. См. Підказувати.

Підказування, -ня, с. Подсказывание.

Підказувати, -зую, -еш, сов. в. підказати, -жу, -жеш, гл. Подсказывать, подсказать.

Підкаменець, -нця, ж. Пт. Saxicola. Вх. Пч. II. 14.

Підканцелярист, -та, м. Подканцеляристъ, приказной служитель. *Підканцелярист із суда.* Котл. НП. 350.

Підкапок, -пка, м. Монашеская камилавка. КС. 1883. III. 676. *Чернець... стояв у підкапку.* О. 1861. X. 23. 2) = **Очіпок.** *Подають молодій підкапок; вона його тричі кидав до порога, а тоді таки надівають на голову.* Грин. III. 548.

Підкапостити, -щу, -стиш, гл. Подгадить, повредит тайкомъ.

Підкасатися, -саюся, -ешся, гл. 1) Засучить рукава. 2) Подобрать платье, полы платья. Гол. Од. 28.

Підкат, -ту, м. Вырѣзка ниже широкой части прядильнаго гребня. Сумск. у.

Підкида́ння, -ня, с. Подбрасывание, подкидывание.

Підкида́ти, -даю, -еш, сов. в. підкинути, -ну, -неш, гл. 1) Подбрасывать, подбросить вверх. *Хто вище підкине оцю булаву, то того буде озеро.* Рудч. Ск. I. 61. 2)

Подбрасывать, подбросить; подложить, подкинуть; прибавить. *Підкинув його під припічок.* Грин. I. 152. *Дитину підкинути кому.* *Пішов підкинуть волам сіна.* Шевч. *Був у їх стожок сіна, то чоловік підкине, то воно й ззість.* Рудч. Ск. I. 39. *А підкинь у грубу ще дров.* 3) Придѣлывать, придѣлать что либо. *Підкинути нову вісь.* *Підкинути підметки.*

Підкидатися, -даюся, -ешся, сов. в. підкинутися, -ну́ся, -нешся, гл. 1)

Подбрасываться, подброситься, подкидываться, подкинуться вверх. *Так його трусить, так трусить пропасниця, — аж угору чоловік підкидається, не влечить.*

Харьк. О рыбѣ, выбрасывающейся на поверхность воды: *Сьогодні багато риби підкидається, — он ба, яка здорова зараз підкинулась.* Харьк. 2) Тольк. несов. в. Занимається підбрасуваніємъ. *Вишеньками забавлятися, яблучками підкидатися.* Чуб. III. 292. 3) Підбрасуваться, підкидываться, підкинутъся. *Тричи на день у нас волам сіно підкидається,* 4) О болѣзни, преимущ. о сыпяхъ, язвахъ: *прикидываться, прикинутъся, пристать. Підкинулось дике м'ясо. Підкинулась бешиха.* Змієв. у.

Підкидач, -ча, м. Подбрасыватель.

Підкидний, -а, -е. Подкидной, незаконный? — *дурень.* См. *Дурень.*

Підкидчата, -чат, с., мн. Маленькіе саночки, которыя при перевозкѣ дерева подставляются подъ тотъ его конецъ, который висить съ большихъ саней. Волч. у.

Підкидьок, -дька, м. Подкидышъ. Желех.

Підкинути, -ся. См. **Підкидати, -ся.**

Підківка, -ки, ж. Подкова на обуви. *У жидівки чорні брівки, високі підківки.* Макс. Ум. **Підківонька, підківочка.** *З ким стояла, говорила, — підківоньки знати.* Чуб. III. 112.

Підкісник, -ка, м. Лента, вплетенная въ косу. О. 1861. XI. 28. Ум. **Підкісничок.** Мет. 199.

Підклад, -ду, м. 1) Подстилка. *Одокія положила сестру на підклад.* Федьк. 2) Потникъ, подкладываемый подъ сѣдло. Шух. I. 78. Вх. Зн. 61. 3) Родъ рыболовнаго сака, растянутого на 4 угла. Части: *саківно — сѣть, дуги двѣ палки накрестъ, растягивающія сѣть, держак — древко.* Шух. I. 228.

Підкладання, -ня, с. Подкладываніе.

Підкладати, -даю, -еш, сов. в. підкласти, -кладу, -деш, гл. 1) Подкладывать, подложить. *А підклала білу ручку під головочку свою.* Чуб. V. 433. 2) Подкладывать, подложить еще. *Буде сіна підкладати, буде вісва підсипати, водицею напувати.* Чуб. V. 942. 3) — **руки кому, під ко́го.** *Помогать, помочь кому съ усердіємъ. Не туди він дивиться, щоб нам руки підкладати, а щоб нас у лабетах своїх держати.* Г. Барв. 500.

Підкладач, -ча, м. Бревнышко, подкладываемое подъ лодку при ея витягиваніи. (Стрижевск).

Підкладка, -ки, ж. 1) Предметъ, служащій для подкладыванія подъ что нибудь. *Од хвіртки до ганку й до комори лежали по землі стежкою, збиті докупи, дві дошки на підкладках з колодочок.* Левиц. Пов. 20. 2) Подкладка (одежды). 3) Подошва башмака. Вх. Зн. 49.

Підкласти. См. **Підкладати.**

Підклика́ти, -каю, -еш, сов. в. підкликати, -чу, -чеш, гл. Подзывать, подозвать. *Мужик його підкликав, за чубика посмикав.* Нп.

Підклоніти, -ся. См. **Підклоняти, -ся.**

Підклоня́ти, -няю, -еш, сов. в. підклоніти, -ню́, -ниш, гл. = Підхияти, підхилити.

Підклоня́тися, -няюся, -ешся, сов. в. підклонітися, -нюся, -нишся, гл. = Підхиятися, підхилитися. *Підклонилися латиненій ляхві.* К. Дз. 114.

Підко́ва, -ви, ж. 1) Подкова. *Пакінь підкований: хазяїн на зіму підкував та й забув вирвати підкови.* Рудч. Ск. II. 17. *Туди тебе зашлють, де волам роги правлять, а кіз кують підковами.* Ном. 2) Желѣзная подбивка на верхней части ярма (чашовині). Рудч. Чп. 250. Ум. **Підківка, підківонька, підківочка.**

Підковзну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Поскользнуться.

Підко́вувати, -вую, -єш, сов. в. підкувати, -кую́, -єш, гл. Подковывать, подковать.
Підкую, Юрку, вороного коника. Мет. 181.

Підкозобель, -бля, м. Зоол. *Cobitis taenia*. Вх. Уг. 259.

Підко́д, -ду, м. Дѣйствие отъ гл. **підколоти**. Харьк.

Підко́лінниці, -ниць, ж. мн. Родъ шерстяныхъ чулковъ. Вх. Зн. 49. Желех.

Підко́ло́дник, -ка, м. = Підколодь. Шух. I. 237.

Підколодь, -ді, ж. Часть поколודви. Шух. I. 237.

Підколос, -са, м. = Підпалок. Вх. Уг. 259.

Підко́лоти. См. **Підколювати**.

Підко́лотити. См. **Підколочувати**.

Підколочувати, -чую, -єш, сов. в. підколоти́ти, -чу́, -тиш, гл. Подмѣшивать, подмѣшать въ жидкость.

Підко́лювати, -ляю, -єш, сов. в. підколоти, -лю, -леш, гл. — ногу. Укальвають, уколоть, вогнать занозу. *Оце бігла та так терниною ногу підколола. Очерет ноги підколює.* ЗОЮР. II. 26.

Підкоморій, -рія, м. Подкоморій, придворный сановникъ (въ старой Польшѣ).

Підкоморство, -ва, с. Должность подкоморія. *Дала йому унія підкоморство.* К. ПС. 83.

Підкопати, -ся. См. **Підкопувати, -ся.**

Підкопита́н, -на, м. Штабсь-капитанъ. Левиц. Пов. 289.

Підко́пування, -ня, с. Подкапываніє.

Підкопувати, -пую, -єш, сов. в. підкопа́ти, -паю́, -єш, гл. 1) Подкапывать, подкопать. *Ось підкопує, мовляли, під ним землю зрада.* К. Псал. 23. 2) — **кого́.** Подкапываться, подкопаться подъ кого, вредить, повредитъ кому. *Свої своїх підкопували і чужому під ноги підвертали.* О. 1862. III. 25.

Підкопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. підкопатися, -паюся, -єшся, гл.
 Подкапываться, подкопаться. *На улицю не піду і дома не всижу; хиба піду підкопаюсь до дівчини в хижу.* Мет. 116.

Підкорміти, -ся. См. **Підкормлювати, -ся.**

Підко́рмлювати, -ляю, -єш, сов. в. підкорміти, -млю́, -миш, гл. Подкармливать, подкормить.

Підко́рмлюватися, -ляюся, -єшся, сов. в. підкормітися, -млюся, -мишся, гл.
 Подкармливаться, подкормиться, подкрѣпить силы ѣдой. *Підкормилась трохи тим, що позоставалось од хлопців да дівчат.* Рудч. Ск. II. 158.

Підкоротити. См. **Підкорочувати**.

Підкорочувати, -чую, -єш, сов. в. підкороти́ти, -чу́, -тиш, гл. Укорачивать, укоротить. *Вражі кравці не вгодили і каптан підкоротили.* Мет. 114.

Підкосити. См. **Підкошувати**.

Підкотити, -ся. См. **Підкочувати, ся.**

Підко́чувати, -чую, -єш, сов. в. підкоти́ти, -чу́, -тиш, гл. Подкатывать, подкотить. *Я колесо підкочу.* Чуб. III. 70. *Підкотили віз під повітку.* Чуб. V. 963.

Підко́чуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. підкоті́тися, -чу́ся, -тишся, гл.
 Подкатываться, подкатиться. *Котиться хміль із-між города та підкотився під ворота.* Мет. 194. *Під Солодьки підкочувавсь жидівський віз і на йому сидів Антоній Люборацький.* Св. Л. 308.

Підко́шувати, -шую, -еш, сов. в. підкоси́ти, -шу́, -сиш, гл. Подкашиваютъ, подкосить. Підкосило, як косою. Ном. № 1837. *Треба когось попросити василечка підкосити.* Грин. III. 231. *Семен каже — підкосив деркача — зарѣзалъ косою при косьбѣ.* Греб. 402.

Підкрада́ти, -даю, -еш, гл. Обкрадыватъ понемногу. О. 1861. IX. 76. *Обідрана зовсім! то на ліки пішло, то брали добрі люде за якусь колись то позичку, а то й підкрадали.* Кв.

Підкрадатися, -даюся, -ешся, сов. в. підкрастися, -дуся, -дешся, гл. Підкрасилися, щоб ізлякатъ. Шевч. 32. *Він потихеньку туди — аж там лисичка; він підкрався, та хіп її за хвіст.* Рудч. Ск. II. 10.

Підкрадьком, нар. = Крадькома.

Підкрасти, -ся. См. Підкрадати, -ся.

Підкрівний, -а, -е. Находящійся подъ самої кровлей. Шух. I. 91.

Підкріпити, -ся. См. Підкріпляти, -ся.

Підкріпля́ти, -ляю, -еш, сов. в. підкріпити, -плю́, -пиш, гл. Подкрѣпляютъ, подкрѣпить. *Коли б тебе Господь підкрѣпив.* Г. Барв. 280.

Підкріпля́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. підкріпі́тися, -плю́ся, -пишся, гл. Подкрѣпляютъся, подкрѣпиться, закусить. *Сідай, діду, старче божий, підкрѣпись вареним.* К. Досв. 37.

Підкроїти. См. Підкроювати.

Підкропівниця, -ці, ж. Раст. *Fragaria collina.* Вх. Пч. II. 31.

Підкроювати, -кроюю, -еш, сов. в. підкроїти, -крою́, -кроїш, гл. Подрѣзываютъ, подрѣзатъ (одежду). *Молодиці підпоїли і жупана підкроїли.* Чуб. V. 1119.

Підкрутити. См. Підкручувати.

Підкручувати, -чую, -еш, сов. в. підкрути́ти, -чу́, -тиш, гл. Подкручиватъ, подкрутитъ. *Наше діло мірошницьке: підкрутив та й сів.* Ном. № 3114.

Підкувати. См. Підковувати.

Підкужник, -ка, м. Въ снарядѣ для ловли рыбы, наз. **перемет** (см.): тотъ кінець бивчевки, къ которому привязывають поплавокъ. Вас. 188.

Підкуп, -пу, м. Подкупъ. К. Бай. 68.

Підкупити. См. Підкупляти.

Підкупля́ти, -ляю, -еш, сов. в. підкупі́ти, -плю́, -пиш, гл. Подкупатъ, подкупить. *Підкупляти та піддурювати... на виборах.* К. Кр. 39.

Підкуріти, -ся. См. Підкурювати, -ся.

Підкурювати, -рюю, -еш, сов. в. підкурі́ти, -рю́, -риш, гл. Подкуриватъ, подкурить, пустить дымъ подъ что нибудь. *Ой циганочка да доріженька її волю вволила: ой одрізала да русої коси, козака підкурила.* ЗОЮР. II. 255. (Горицвітом) *добре од курячої сліпоти підкурюватъ.* Чуб. I. 82.

Підкурюватися, -рююся, -ешся, сов. в. підкуритися, -рюся, -ришся, гл. Подкуриватъся, подкуриться. *Підкурюються од бишихи.* Ном. № 8400.

Підкуса, -си, ж. Искушеніе. Гн. II. 181.

Підкусити. См. Підкушувати.

Підкучерок, -рка, м. Помощникъ кучера. *Кучер Хома з підкучерком упорали коней.* Черниг. у.

Підкушувати, -шую, -еш, сов. в. підкуси́ти, -шу́, -сиш, гл. Искушатъ, искуситъ. *Се був панич хороший, повний, чорнявий, красний, сладкомовний, що й мачуху був підкусив.*

Котл. Ен. IV. 69. *Підкушують людей на гріх.* Грин. II. 154. *Біда польку підкусила, пішла полька за русина.* Грин. III. 314.

Підлабузнитися. См. **Підлабузнюватися.**

Підлабузнюватися, -нююся, -ешся, сов. в. **підлабузнитися, -нюся, -нишся,** гл.

Подольщатися, подольститися, приволокнутися. *Підлабузнівсь до горлиці горобець наче справді запорожський молодець.* Гліб.

Підлагоджувати, -джую, -еш, сов. в. **підлагодити, -джу, -диш,** гл. Починять, починить. *Підлагодив чоботи. Треба підлагодити воза.* 2) Підготовлять, підготувать.

Підлагоджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. **підлагодитися, -джуся, -дишся,** гл. 1) Починяться, починиться. 2) Підготовляються, підготуваться.

Підладжувати, -джую, -еш, сов. в. **підладити, -джу, -диш,** гл. Подправлять, подправить. *Я ворота підлажу, горізок масла ізмажу.* Нп.

Підладнувати, -днюю, -еш, гл. Подлаживається; ладить. Мнж. 189.

Підлазистий, -а, -е. Льстивий, вкрадчивий.

Підлазити, -жу, -зиш, сов. в. **підлізти, -зу, -зеш,** гл. 1) Подлѣзать, подлѣзть подъ что нібудь. *Підліз під лаву.* 2) Подлѣзать, подлѣзть ближе, подползати, подползти ближе. *Він спить, а гадюка до його підлазить — от-от укусить.* 3) Взлѣзати, взлѣзти. *Підліз він вище (на дереві).* Чуб. II. 84. 4) Підходить, подойти лестью. *Вона підлізла до Оксани та й стала їй розказувати, як то копитан її любить.* Кв.

Підласий, -а, -е. Бѣлобрюхий. Рудч. Чп. 255. Мнж. 189. *Підласий — сам чорний, а живіт або груди білі.* Черниг. у. *Підласий... віл.* Мир. ХРВ. 84. *А чепелька підласа до вісілля ласа.*

Підласистий, -а, -е. = **Підласий.** *Підласистий віл.*

Підласитися, -шуся, -сишся, гл. = **Підластитися.**

Підластитися. См. **Підлащуватися.**

Підлатати. См. **Підлатувати.**

Підлатка, -ки, ж. Накладка на полозьяхъ въ саняхъ. Желех.

Підлатувати, -тую, -еш, сов. в. **підлатати, -таю, -еш,** гл. Чинить, починить.

Підлащуватися, -щуюся, -ешся, сов. в. **підластитися, -щуся, -стишся,** гл.

Поддѣлываться, поддѣлаться подъ расположеніе чье, заискивать.

Підле́ва, -ви, ж. Соусъ. Маркев. 153. *Потім з підлевою индик.* Котл. Ен. I. 18.

Підле́га, -ги, ж. Часть воза: одна изъ трехъ жердей, лежащихъ на днѣ кузова подъ доской. Рудч. Чп. 250.

Підлеглий, -а, -е. 1) Подчиненный. 2) Прѣлый. *Підлегле борошно.*

Підлеглість, -лости, ж. 1) Подчиненность, зависимость. 2) Прѣль.

Підле́пливий, -а, -е. Льстивый, подлиза, подлипайло. Рк. Левиц.

Підле́пний, -а, -е. 1) = **Підлепливий.** Рк. Левиц. 2) **Підле́пне шило.** Шило для обшивки подошвъ и стелекъ. Вас. 161.

Підле́пчастий, -а, -е. Узкій, тѣсно обхватывающій. *Підлепчасті штани.* Пирят. у.

Підлесливий, -а, -е. Льстивый. Левиц. Пов. 309.

Підлесливість, -вості, ж. Льстивость, вкрадчивость. Левиц. Пов. 308. *Чого вона не досягне ласкою, підлесливістю і коханням.* Левиц. 1. 313.

Підлесливо, нар. Льстиво.

Підлеститися. См. **Підлещуватися.**

Підлетіти. См. Підлітати.

Підлещуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **підлеститися, -щуся, -стишся,** гл.

Подольщатся, подольститися. *Іванець підлестивсь до січовиків.* К. ЧР. 191. *Під голу́ту злюки підлестя́ться.* К. Бай. 74.

Підлива́ння, -ня, с. Подливаніє.

Підлива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підлити, -ділля, -ллєш,** гл. 1) Подливать, подлить, лить понемногу. *Вона сі́ль тре у макотирі та підливає борщу.* Кв. *Ой там козак коня напуває, а дівчина воду підливає.* Чуб. 2) — **що.** Лить, налить подь что. *Миленький встає, мене вкриває та двері підливає.* Гол. І. 192. Поливать, полить растение. *Де ся діла тая дочка, що садила підливала яворочка?* Чуб. V. 210. *Чи не вийде моя мила руги підливати?* Рудан. І. 15. — **кого.** Поливать, полить кому дорогу чародѣйскимъ зельемъ. *Стежку йому підливала зіллячком, чарами.* Млак. 99. *Чи я вплила, чи я вбрела, чи мене підлито?* Нп.

Підли́за, -зи, об. Льстець, подлипало. К. Бай. 28.

Підлизатися. См. Підлизуватися.

Підлизник, -ка, м. = Підлиза (о мужчинѣ).

Підлизуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **підлизатися, -жуся, -жешся,** гл. Подлаживеться, подольщатся, подольститися. *Левиц. І. 502. Вона така підлизуха: підлижеться, підмоститься.* Змієв. у.

Підли́зуха, -хи, ж. Подлаживающаяся, заискивающая расположенія. Змієв. у. *Панська підлизуха.* Ном. № 13570.

Підлий, -а, -е. 1) Подлый, низкій. *Підла чернь корчемна.* К. ЦН. 245. 2) Дурной. *Доброму животові, то й кий не вадить, а підлому, то й пироги вадять.* Ном. № 7159.

Підли́нути, -ну, -неш, гл. Подлетѣть.

Підли́нь, -ні, ж. У кожевниковъ: верхній слой очищаемой кожи съ корнями волосъ. *Вас. 157.*

Підлипа́ти, -па́ю, -єш, гл. Прилипать.

Підли́пчастий, -а, -е. 1) Пристающій, липкій. 2) Тѣсный, узкій, въ обтяжку. *Штани підлипчасті.* Мнж. 189. *Підлипчаста халява.* Полт. г.

Підлиси́куватися, -куюся, -єшся, гл. Подольщатся. *Чого се ти підлисикуєшся? Шкода! не дам!* Полт. у. *Слов. Д. Эварн.*

Підлистник, -ка, м. Раст. *Asarum europaeum* L. ЗЮЗО. І. 113.

Підлити. См. Підливати.

Підлиця́тися, -ця́юся, -єшся, гл. = Підлещуватися. *Рудч. Ск. II. 75. Він і підлицяється: я, каже, буду в вас царем.* ЗОЮР. II. 50.

Підлі́жки, мн. Большіє камни, которые при постройкѣ хаты подкладываются подь основныя бревна стѣнь, если мѣсто не ровное. *Шух. І. 88.*

Підлісок, -ску, м. Раст.: а) Лѣсная фіалка, *Viola mirabilis* L. ЗЮЗО. І. 141. б) Душистая фіалка, *Viola odorata* L. ЗЮЗО. І. 141. в) *Anemone hepatica* (*Hepat triloba*). Вх. Пч. І. 8.

Підліта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **підлеті́ти, -лечу́, -ти́ш,** гл. 1) Подлетать, подлетѣть. *Підлетіла ластівонька до свого гнізда.* 2) Подниматься, подняться въ воздухъ. *Знявся орел і високо-високо вгору підлетів. До сонця а ні підійти, а ні підлетіти не можна.* Ком. І. 18. 3) Пролетать, пролетѣть немного. *Стали ловить ятлика; от-от піймають, а він і підлетить трошки.* *Грин. І. 146. Як тобі, да тетірко, по пожару да не кілко? Де пожар*

погорить, — крильцями підлечу; де травиця полягла, — ніжками підбіжу. Мет. 221. 4)
Съ отрицаніємъ с. в.: быть не въ состояніи летѣть. Уже й не підлетить сокіл, знемігся,
сів.

Підліток, -тка, м. Подростокъ. Св. Л. 103. Ум. **Підліточок.** Упорались... старий батько
на діток гукає, — орел орлят підліточків докупи збірає. Морд. К. 45.

Підліток, -шка, м. Однолѣтній ростокъ посаженнаго орѣховаго зерна. Желех.

Підліщки, -ків, мн. = **Підліски.** См. **Підлісок.** Вх. Пч. I. 8.

Підлоб'я, -б'я, с. Подлобье. А Медузи злющі очі в підлоб'ї склепились. К. МБ. III. 252. 3
підлоб'я. Исподлобья. Глянувши з підлоб'я на козаків. Стор. МПр. 130.

Підлога, -ги, ж. 1) Дощатый полъ. Шух. I. 174. Грин. II. 102. А в нашого свата у хаті
підлога. Гол. IV. 447. Жаба сідла під підлогою. Чуб. II. 47. 2) Въ ткацкомъ станкѣ
(кроснах): два передніе и два задніе столба (коніки), соединенные боковыми
планками. Шух. I. 254.

Підлогоння, -ня, с. Подхвостникъ при сѣдлѣ. Мнж. 189.

Підложе, -жа, с. Низкая длинная деревянная скамья, служащая кроватью гуцулу
древосѣку въ его зимней лѣсной хатѣ. Шух. I. 174.

Підложити, -жу, -жиш, гл. = **Підкласти.** Що ж будеш робить! огню не підложиш. Ном.
№ 2438. Сінця вскубну та воликам підложу. Г. Барв. 307.

Підложниця, -ці, ж. Наложница. Шевч. II. 179.

Підлубник, -ка, м. Кусокъ кожи на задникѣ сапога. Волч. у. (Лобод.).

Підльодний, -а, -е. Находящийся или производимый подо льдомъ. Поп. 98.

Підлюбляти, -ляю, -єш, гл. Долюблывать. Наши земля підлюбляє гній. Черк. у.

Підлягати, -гаю, -єш, сов. в. підлягти, -ляжу, -жеш, гл. Подчиняться, подчиниться.
К. Кр. 36. Ми підлягли очарованію християнської любови. К. ХП. 14.

Підляці, -ща, м. Молодая риба Abramis brama (Сув). Браун. 25.

Підмагати, -гаю, -єш, сов. в. підмогти, -можу, -жеш, гл. 1) Помогать, помочь. 2) —
кого. Поддерживать, поддержать. Якось розважить мене, підможе мене та думка, що
вільно мені. МВ. (О. 1862. III. 77).

Підмазати. См. **Підмазувати.**

Підмазування, -ня, с. Подмазываніе. Мир. Пов. II. 56.

Підмазувати, -зую, -єш, сов. в. підмазати, -жу, -жеш, гл. 1) Подмазывать, подмазать.
Треба підмазати, жеб не рипів. Ном. № 7397. 2) Давать, дать взятку. Дарма праця: я не
підмазував — нічого в суді не зроблять.

Підмайстер, -стра, м. Подмастерье.

Підмальовувати, -вую, -єш, сов. в. підмалювати, -люю, -єш, гл. Подкрашивать,
подкрасить. Достав палітру з красками і пензель, підмалював, як там швець надрянав.
Кв.

Підманіти. См. **Підманювати.**

Підмантачити. См. **Підмантачувати.**

Підмантачувати, -чую, -єш, сов. в. підмантачити, -чу, -чиш, гл. Слегка точить,
поточить косу. Херс. у.

Підманути, -ну́, -не́ш, гл. = **Підманити.** Ти ж мене підманула, ти ж мене підвела. Мил.
102.

Підманювати, -ною, -єш, сов. в. **підманити, -ню, -ниш**, гл. Соблазнять, соблазнить, сманивать, сманить; одурачивать, одурачить. Чуб. V. 1082. *Своїм личком білесеньким все підманює*. КС. 1883. I. 217. *Ні, ходім та й ходім! — Як стала просить, так таки підманила*. Рудч. Ск. II. 52.

Підмаренник, -ка, м. Раст. *Galium rubioides* L. ЗЮЗО. I. 123.

Підмастерок, -рка, м. Подмастерье. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Підмастити. См. **Підмашувати**.

Підмашувати, -щую, -єш, сов. в. **підмастити, -щу, -стиш**, гл. Подмазывать, подмазать.

Підмези́нний палець. Безымянный палець. Змієв. у.

Підмерти, піді́рмо́, -рете́, гл. Перемереть. *Люду підмерло багато*.

Підмет, -ту, м. 1) Грядка. Шух. I. 164, 112. 2) Конопляникъ. Вас. 199. Ум. **Підметець**.

Підме́тець, -тця, м. 1) Ум. отъ підмет. 2) Цвѣтникъ. Шух. I. 112.

Підмивати, -ваю, -єш, сов. в. **підмити, -мию, -єш**, гл. 1) Подмывать, подмыть. 2) О текущей водѣ: подмывать, подмыть. *Підмила корінь бистра вода*. Чуб. V. 587. *Тече річка невеличка, підмиває кручі*. Лукаш. 55.

Підмива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. **підмитися, -миюся, -єшся**, гл. 1) Быть подмываемымъ, подмытымъ. 2) О текущей водѣ: подмываться, подмыться подъ что. *Животворний струмочку, втіхо мого домочку! Біжи-лийся з Підгірря на ті любі поділля... до потомків витязьких одномовців боянських, під їх села підмийся, круг садочків обвийся*. К. Дз. 105. 3) Только сов. в. Пообѣщать? *Парубок підмився прикрить гріх — взяти її за себе*. О. 1862. II. 57.

Підми́ла, -ли, ж. Иль. Вх. Уг. 259.

Підмитва, -ви, ж. Подмываніе; вода, которой подмывають. *Миють також стіни, доки сягає підмитва*. МУЕ. III. 42.

Підмити, -ся. См. **Підмивати, -ся**.

Підмісі́ти, -шу́, -сиш, гл. Подмѣсить. *Глини мало підміси*.

Підміта́ти, -таю, -єш, гл. Подметать. *Буду хату підмітати, малі діти колихати*. Чуб. V. 833.

Підмішати, -шаю, -єш, гл. Подмѣшать.

Підмова, -ви, ж. Подговоръ, наущеніе, подстрекательство. *Ти, дівчино, ти подобна, не здавайся на підмову, будеш добра*. Чуб. V. 355. **До підмови, на підмову датися**.

Поддаться, уступить подговору, наущенію, позволить себя подговорить. *Дяк неборак на підмову дався*. Чуб. V. 1080. *Дайся, дівча, мені на підмову, виведу тя з гаю на дорогу*.

Гол. I. 107. Ум. **Підмовонька, підмовочка**.

Підмовити, -ся. См. **Підмовляти, -ся**.

Підмовля́ння, -ня, с. Подговоръ, подущеніе. *Багатились підмовлянням на перелюб люду*. К. ХП. 46.

Підмовля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **підмовіти, -влю, -виш**, гл. Подговаривать, подговорить, подстрекать, подстрекнуть, наущать. *Жить до себе давно уже підмовляє*. Котл. НП. 380. *Козак коня напуває, дівчиноньку підмовляє: мандруй, мандруй, дівча, з нами, ліпше буде, як у мами*. Чуб. V. 335.

Підмовлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. підмовитися, -влюся, -вишся, гл.

Поддѣваться, поддѣлаться словами. *Вона підлизуха: і підлижеться, і підмовиться до його.* Змієв. у.

Підмовонька, підмовочка, -ки, ж. Ум. оть підмова.

Підмога, -ги, ж. Помощь, пособіє. *Підмогу вам готуємо.* К. Досв. 117. *Нещасному — підмога його друзі.* К. Іов. 14.

Підмогоричити. См. Підмогоричувати.

Підмогоричувати, -чую, -єш, сов. в. підмогоричити, -чу, -чиш, гл. Подпаивать, подпоить могорычемъ.

Підмогти. См. Підмагати.

Підмогтіся, -жуся, -жешся, гл. Поправить свои обстоятельства. *Запрацюю щось, підможуся, та візьму таки Наталю.* МВ. I. 151.

Підможка, -ки, ж. = Підмога. *Усе думала, що він своїм коханням мені на життя підможку дасть.* Г. Барв. 277.

Підмока́ти, каю, -єш, сов. в. підмокнути, -ну, -неш, гл. Подмокать, подмокнуть.

Підмолодь, -ді, ж. Молодь, пивныя дрожжи.

Підморгнути. См. Підморгувати.

Підморгувати, -гую, -єш, сов. в. підморгнути, -ну́, -не́ш, гл. Подмигивать, подмигнуть. *Прийшла, Ірисі підморгнула, черкнули разом в хижку вдвох.* Котл. Ен.

Підмостити, -ся. См. Підмощувати, -ся.

Підмостка, -ки, ж. 1) Подмости. *Серед церкви поставили високі підмостки.* Левиц.

Пов. 48. 2) Подставка, всякій предмет, подставленный, подложенный подъ другой для поддержанія его, напр.: дощечка, подложенная подъ болѣ короткую ножку стола. *Підмостку треба під ніжку найти, а то стіл хитається.* Константиногр. у.

Підмо́тувати, -тую, -єш, сов. в. підмотати, -таю, -єш, гл. Подматывать, подмотать. (Перстінъ) здоровий, як каблучка: щоб надіти, прийшлося прядівом підмотати. Мир. Пов. I. 124.

Підмочіти. См. Підмочувати.

Підмо́чувати, -чую, -єш, сов. в. підмочіти, -чу́, -чиш, гл. Подмачивать, подмочить.

Підмоща́ти, -щаю, -єш, гл. = Підмощувати.

Підмощатися, -щаюся, -єшся, гл. = Підмощуватися. *В се врем'я Юпітер підпивши, з нудьги до жінки підмощавсь.* Котл. Ен.

Підмо́щувати, -щую, -єш, сов. в. підмостіти, -щу́, -стиш, гл. 1) Подмащивать, подмостить. *І підмощувала, і сама доставала, так яблунька все вгору.* Рудч. Ск. II. 52. 2) Подкладывать, подложить.

Підмо́щуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. підмоститися, -щуся, -стишся, гл. 1)

Подсѣдать, подсѣсть, подбираться, подобраться. *І саме в міру підмостився, — в висок Дареса затопив.* Котл. Ен. 2) — **під ко́го.** Подольщаться, подольститься къ кому, умаслить кого, задобрить кого. *А щоб поставитъ на своє, то багатирь не поскупився, під кого треба підмостився, засипав тих і сим дає.* Мкр. Г. 44. *Вона така підлизуха: підлижеться, підмоститься.* Змієв. у.

Підмуро́вувати, -вую, -єш, сов. в. підмурува́ти, -рую, -єш, гл. Дѣлать, сдѣлать основаніє стѣны, фундаментъ.

Підму́рок, -рку, м. Основаніє стѣны, фундаментъ. Св. Л. 26.

Підмурувати. См. Підмуровувати.

Піднеб'єння, -ня, с. 1) Небо, Palatum durum. Грин. II. 329. *Та так учепиться за язык, то за піднеб'єння, що ніякою силою її й не відірвеш.* Кв. 2) Сводъ въ печи; также въ гончарной. См. Сльоси. Вас. 193, 180.

Піднебесний, -а, -е. Поднебесный. *По піднебесних горах... літав.* К. ЦН. 219.

Підневідити. См. Підневіжувати.

Підневіжувати, -жую, -єш, сов. в. підневідити, -джу, -диш, гл. Поддѣвать, поддѣтъ, подводитъ, подведеть. О. 1862. I. Библиогр. 67. *Таке мене підневідило, наче чорт шторхнув мене: піди та вкрадь.* Херс. г. *Хотіли стареньких підневідить.* Сим. 206.

Піднево́лити. См. Підневолювати.

Піднево́лювати, -люю, -єш, сов. в. піднево́лити, -лю, -лиш, гл. Покорять, покорить, подчинять, подчинить. *Та відьма підневолена мені.* К. ПС. 48.

Підне́сти, ся. См. Підносити, -ся.

Підніб'я, -б'я, с. = Піднеб'єння 1. Вх. Уг. 259.

Підніжжя, -жя, с. 1) Подножье. *І у підніжжя її місяць дано.* Чуб. III. 254. 2) Разножки между ножками стола. Шух. II. 99. 3) См. Звіяшки. МУЕ. III. 14. 4) Подножка в ступі. Шух. I. 162.

Підніжка, -ки, ж. 1) Подножка, педаль въ ткацкомъ станкѣ. Вас. 165. МУЕ. III. 16. 2) мн. Въ огорожѣ: камни, подложенные подъ нижнее бревно, чтобы оно не гнило, лежа на землѣ. Шух. I. 74.

Підніжок, -жка, м. Подножье. *Святий Сіон його підніжок.* К. Псал. 2) Подножка у екипажа. 3) Холопствующій, раболѣпный человекъ. *Підніжок твій я і підданець, із слуг твоїх послідній ланець.* Котл. Ен. VI. 53.

Підніма́ти, -маю, -єш, сов. в. підня́ти, -німу, -меш, гл. 1) Поднима́ть, подня́ть. *Приїхала мила, в головочках сіла, да й підняла китаєчку да й заголосила.* Мет. *На заробітки, піднявши литки.* Ном. № 11322. *Щоб тебе горою підняло!* Поднима́ть, подня́ть сь одра болѣзни, вылѣчить. *Коли б Він, милосердний, хоч нашого вікарого підняв, що лежить недуж.* Св. Л. 126. 2) Воздвига́ть, воздвигну́ть. *Бог зможе з сього каміння підняти дітей Авраамові.* Єв. Мт. III. 9. *Дай нам... народній дух з занепаду підняти.* 3) Поднима́ть, подня́ть (крикъ, шумъ). *Народ зійшовсь та гук такий підняв, мов цілину п'ять плугів орють.* Греб. 382. 4) Возвыша́ть, возвыси́ть. См. Підіймати. 5) Побужда́ть, побудить. *Ти підняв мене зруйнувати його марно.* К. Іов. 6) — духа. Воодушевля́ть, воодушеви́ть. См. Підіймати. 7) — на глузи, на сміх. Подыма́ть, подня́ть на смѣхъ. См. Підіймати.

Підніма́тися, -маюся, -єшся, сов. в. підня́тися, -німу́ся, -мешся, гл. 1) Поднима́ться, подня́ться. *Сонце піднялося височенько.* Левиц. *По всьому селі піднявся галас.* Левиц. *Ой встаньмо, підіймімося.* Лукаш. *Як підніметься кашель та прездоровий.* Кв. 2) Поднима́ться, подня́ться, встать. *І догори піднявсь у мене волос.* К. Іов. 3) Подроста́ть, подро́сти, вырости. *І дочка у їх росла, уже чимала піднялась.* Шевч. 4) Поднима́ться, подня́ться, возвыша́ться, возвыси́ться. *І ти, Капернауме, що аж до неба піднявся, аж у пекло провалився.* Єв. Л. X. 15. *Дух народній поти не підніметься, поки люде просвіщені не ввійдуть у народню сем'ю рідними братами.* К. (О. 1862, III. 24). 5) Браться, взя́ться за какое либо дѣло. *Піднялась охочим серцем Ївга до підпомоги.* Г. Барв. 249. 6) **Сві́т йому вгору піднявсь.** *Легко и вольно ему сдѣлалось. Дякую вам з душі, з серця! Аж*

світ мені піднявся вгору! Одродили ви мене, рідна матінко! МВ. (О. 1862. III. 49). *Дома такий тихий, не гуляв, мало й говорить, а вийде в степ, — другий чоловік, неначе світ йому вгору піднявсь.* МВ. I. 65.

Підняток, -тку, м. = **Підняття.** Башт. 11.

Підняття, -тя, с. Поднятіє; возвышеніє. Левиц. I. 257.

Підо, пред. = **Під.** *Підо мною татари стояли.* Чуб. V. 386.

Підо... Всѣ глаголы, починаючієся приставкой **підо...** См. **Піді..**

Підобідання, -ня, с. Время предѣ обѣдомѣ. *Все тута по иначому: що снідання в підобідання, а обід аж ік полудню.* Грин. III, 493.

Підозрѣнний, -а, -е. Заподозрѣнный, подозрительный, вызывающий подозрѣніє. *Лохв. у. Се вже я чув у самому городі Острозі від людей статечних, мовляв, віри годних і не підозренних.* К. ЦН. 225.

Підозрити, -рю, -риш, гл. Заподозрить; примѣтити. *Підозрили вони, що він краде, та й стали доглядати.* Константиногр. у.

Підойма, -ми, ж. 1) Рычагъ. 2) Подставка, служащая для поддержания дышла, чтобы оно не падало на землю. Kolb. I. 67. 3) Снарядъ въ мельницѣ, которымъ подымается кобилиця, а съ нею и веретено съ верхнимъ жерновомъ. Черниг. у. Мик. 481. См. **Підньом.** 4) Раст.: а) *Geranium plenum.* Шух. I. 21. б) *Geum montanum.* Лв. 99. в) *Tormentilla erecta.* Шух. I. 22. г) — **челядинська.** *Sanicula europaea.* Шух. I. 22.

Підо́к, -дка, м. Ум. отъ **під.**

Підопасане, -ня, с. Нижняя часть деревянныхъ стѣнь гуцульской церкви. Шух. I. 116.

Підо́пліка, підо́плічка, -ки, ж. = **Підіплечка.** Мнж. 159.

Підопліче, -чя, с. = **Підопліка.** Шух. I. 153.

Підорати, -рю́, -реш, гл. 1) Вспахать немного. 2) Подрѣзать плугомъ.

Підосі́шник, -ка, м. Раст. *Agaricus emeticus.* Брацл. у.

Підосі́нь, -ни, ж. Начало осени. Харьк.

Підота́витися, -влюся, -вишся, гл. О травѣ: отрасли, подняться послѣ косьбы. *Трава підотавилася.* Лубен. у.

Підота́манчий, -чого, м. Помощникъ атамана, старшаго, напр. у до́світчаного отамана. Васильк. у.

Підохо́тити. См. **Підохочувати.**

Підохо́чувати, -чую, -еш, сов. в. підохо́тити, -чу, -тиш, гл. Придавать, придавать охоты, желанія. *Мене се підохотить.* Г. Барв. 230. Мир. Пов. I. 146. *Я ж його всяк було підохочую добре й вірно служити.* Г. Барв. 245.

Підошва, -ви, ж. 1) Подошва. *Скіра на чоботи, язик на підошви.* Ном. № 2905. 2) Дно въ суднѣ (Черк. у.), въ плоскодонной лодкѣ. Вас. 161. Мнж. 181. 3) Подставка; основаніє мотовила. Вас. 201.

Підпа́вок, -вка, м. = **Перепел.** Вх. Зн. 446.

Підпа́дати, -даю, -еш, сов. в. підпа́сти, -паду́, -де́ш, гл. 1) Падать понемногу, прибавляться, прибавиться. *Сніг підпадає потроху.* 2) Падать, пасть подѣ что. *То він біжить, підбігає і пожар під ноги підпадає.* КС. 1882. XII. 499. 3) Только сов. в. — **на.** Походить, бытъ похожимъ. *Прізвище підпада на щось з їжі.* Лебед. у. 4) — **під.** Подчиняться, подчиниться. 5) — **під мислі.** Нравиться, понравиться. *Ой ти мені, вражий сину, під мисленьки не підпав.* Чуб. V. 843.

Підпал, -лу, м. 1) Растопка; матеріаль для растопки. *Візьми сухого моху на підпал. Без підпалу і дрова не горять.* Ном. № 3298. 2) Поджоґь.

Підпалайка, -ки, ж. = **Підпалак.** Вх. Лем. 449.

Підпалак, -ка, м. Перепель. Вх. Лем. 449.

Підпалакати, -каю, -єш, гл. = **Підпідьомкати.** Вх. Лем. 449.

Підпалий, -а, -е. ? *Воли великі, гнідої шерсти, аж підпалі.* Сим. 213.

Підпалити, -ся. См. **Підпалювати, -ся.**

Підпалкувати, -кую, -єш, гл. = **Підпалакати.** Вх. Лем. 449.

Підпалля, -ля, с. соб. Тонкія щепки для растопки. Вх. Лем. 449.

Підпалок, -лка, м. 1) Родь плоскаго хлѣба. О. 1861. XI. Св. 67. 2) = **Підпал 1** ? *Лоша вовчий підпалок.* Ном. № 10237. 3) = **Підпалак.** Вх. Лем. 449.

Підпалювання, -ня, с. Поджиганіе. К. Кр. 11.

Підпалювати, -люю, -єш, сов. в. підпалити, -лю', -лиш, гл. Поджигать, поджечь; растапливать, растопить. *Добре вогонь горить, як є чим підпалити.* Ном. *Підпалили сосну від споду до верху.* Чуб. V. 394. *Підпалив у печі, гріє окропи.* Рудч. Ск. I. 137.

Підпалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. підпалитися, -лю'ся, -лишся, гл.
 Поджигаться, поджечься; загораться, загорѣться оть поджиганія. *Підпалював, підпалював у печі, — не підпалюється, гасне.* 2) Схватить воспаление легкихъ (о лошади). *Не дай жінки на весілля, нікому кобили... Бо кобила тобі здохне, або підпалиться.* Чуб. V. 1066.

Підпанок, -нка, м. Служащій у барина, въ економіи. *Не так пани, як підпанки.* Ном. *Панам, підпанкам і слугам давали в пеклі добру хльору.* Котл. Ен.

Підпарити, -ся. См. **Підпарювати, -ся.**

Підпарубочий, -чого, ж. Молодой парень, подросток. К. ДС. 4. *Двоє хлопців підпарубочих.* Г. Барв. 8. *Зараз скочили підпарубочі, що наготові стояли.* Федьк. *Вмер тоді, як я ще підпарубочим був.* Кв.

Підпарувати, -рюю, -єш, гл. Подобрать пару. *До мене був підпарований, що і гомінка така, і лице було таке, однакове, як у мене.* Г. Барв. 405.

Підпарювати, -рюю, -єш, сов. в. підпарити, -рю, -риш, гл. Подогрѣвать, подогрѣть снизу (ледь). Сим. 147.

Підпарюватися, -рююся, -єшся, сов. в. підпаритися, -рюся, -ришся. О полѣ: быть заранѣ вспаханнымъ и вывѣтриться. *Ти дуже пізно ореш... земля не підпариться, то й не буде в тебе гарного жита.* Г. Барв. 332.

Підпасач, -ча, м. = **Підпасич.**

Підпасич, -ча, м. Помощникъ пастуха. ЗОЮР. II. 80.

Підпасичик, -ка, м. Небольшой хлѣбець, который даетъ каждая хозяйка пастуху при первомъ весеннемъ выгонѣ скота въ поле. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Підпасти. См. **Підпадати.**

Підпа́стися, -су́ся, -се́шся, гл. 1) Наѣсться немного, пасясь. 2) Наѣсться немного. *Ну, моя дитиночко, підпасись.* КС. 1882. IX. 459.

Підпекти. См. **Підпикати.**

Підпєньок, -нька, м. = **Опеньок.** *Пішов дід по гриби, баба по підпєньки.* Гол. III. 478.

Підперезати, -ся. См. **Підперізувати, -ся.**

Підпері́з, -за, м. Поясь, то, чѣмъ опоясываються. *Підперізи розв'язує потужним.* К. Іов. 27.

Підпері́зок, -зка, м. = Підпері́з.

Підпері́зувати, -зую, -еш, сов. в. підперезати, -жу, -жеш, гл. Подпоясывать, подпоясать. *Підпережи хлопця. Мати Юрася родила, місяцем обгородила, сонечком підперезала.* Мет. 180.

Підпері́зуватися, -зуюся, -ешся, сов. в. підперезатися, -жуся, -жешся, гл. Подпоясываться, подпоясаться. *Підперезалась червоним поясом.* Рудч. Ск. І. 55.

Підперти, -ся. См. Підпрати, -ся.

Підпертя, -тя, с. Поддержка, помощь. *На підпертя його убозтва.*

Підпива́ти, -ваю, -еш, сов. в. підпити, підп'ю, -п'єш, гл. Подкучивать, подкутить, выпивать, выпить. *Ой н'ють вони, підпивають, Касю їхать підмовляють.* Чуб. V. 909. *Як підоп'ють вродливі жіночки, дак танцюватимуть і чоловіки.* К. ПС. 22. *Став лях бутурлак дорогиї напитки пити-підпивати.* АД. І. 212.

Підпи́лий, -а, -е. Выпивший, охмелѣвший. *Еней хоч трохи був підпилий.* Котл. Ен. II. 9. *А вже підпилий як засне, то хоч коти гармати.* Шевч.

Підпи́лок, -лка, м. Напильникъ.

Підпи́лювати, -люю, -еш, сов. в. підпиляти, -ляю, -еш, гл. Подпиливать, подпилить.

Підпи́с, -су, м. 1) Подпись. 2) Надпись. *Там у єї на вікні підпис єсть, що вона прачка.* Кременец. у.

Підпи́сати, -ся. См. Підписувати, -ся.

Підпи́сування, -ня, с. Подписывание.

Підпи́сувати, -сую, -еш, сов. в. підписа́ти, -шу́, -шеш, гл. 1) Подписывать, подписать. *Я підпишу на суді оправдання.* К. Іов. 68. 2) Надписывать, надписать.

Підпи́суватися, -суюся, -ешся, сов. в. підписа́тися, -шу́ся, -шешся, гл. 1) Подписываться, подписаться. 2) Давать письменное обязательство. *Підписалось сорок тисяч під турчином жити.* Макс.

Підпи́ти. См. Підпивати.

Підпи́ток, -тку, м. Въ выраж. *на підпи́тку, на підпи́тках.* Выпивши, во хмелю. КС. 1882. ХП. 503. *Будуть мене пани і козаки на підпитку зневажати.* Мет. 415. *Я ще не був н'яний, а так тільки, на підпитку.* Радом. у.

Підпи́тувати, -тую, -еш, гл. Разспрашивать. Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Підпи́хати, -хаю, -еш, сов. в. підпхну́ти, -ну́, -неш, гл. 1) Подтолкнуть, подтолкнуть. 2) Подтыкать, подоткнуть подъ что; подсовывать, подсунуть подъ что.

Підпідьо́м! меж. для вираженія крика перепела.

Підпідьо́мкання, -ня, с. Крикъ перепела.

Підпідьо́мкати, -каю, -еш, гл. Кричать (о перепелѣ). *У долині недалечко підпідьомка перепелиця.* Греб. 401.

Підпика́ти, -каю, -еш, сов. в. підпекти́, -печу́, -чє́ш, гл. Подпекать, подпечь; поджаривать, поджарить.

Підпика́тися, -каюся, -ешся, сов. в. підпекті́ся, -чу́ся, -чє́шся, гл. Подпекаться, подпечься, поджариваться, поджариться.

Підпи́літка, -ки, ж. = Перепелиця. Вх. Пч. II. 13.

Підпілля, -ля, с. Мѣсто подъ нарами.

Підпінок, -нку, м. Простая водка. *Розм'як Зевес, як після пару, і висмоктав підпінка чару.* Котл. Ен. VI. 37.

Підпіра́ти, -раю, -єш, сов. в. підпе́рти, -діпру́, -преш, гл. 1) Подпирать, подпереть. *Підперли двері, щоб вона не вилізла.* Рудч. Ск. I. 17. 2) Стискивать, стиснуть, спереть. *Підперло мене під груди, під серце.* Чуб. V. 435. 3) Поддерживать, поддержать, помочь. К. ЦН. 277. *Підпірали своєю повагою церковні братства.* К. ХП. 115. *О, як же ти безсильного піддержав, підпер еси правицю слабовиту.* К. Іов. 55.

Підпіра́тися, -раюся, -єшся, сов. в. підпертися, -діпру́ся, -решся, гл. Подпираться, подпереться. *Сіла я, підперлася, заплакала.* Чуб. V. 3. *Іде козак дубровою, шабелькою підпірається.* Чуб. V. 196.

Підпірка, -ки, ж. Подпорка. *Підпірки не видержали, як потягнув її до себе, щоб не втекла.* Кв.

Підпіччя, -чя, с. Углубленіє подъ печью. Сим. 129. *Біленькі курочки з підпіччя глядять.* Ном., стр. 292, № 64.

Підпія́чити, -чу, -чиш, гл. Подкутить. *Та там, бач, гуляння було, так ми трохи й підпіячили.* Харьк. у.

Підплива́ти, -ваю, -єш, сов. в. підпливти, -ву, -веш, гл. 1) Подплывать, подплыть. 2) — **чим.** Быть залитымъ (слезами, кровью). *І що то вже плакав! так і підпливає слезами.* Кв. *Горить Сміла, Смілянщина кров'ю підпливає.* Шевч. 167. 3) Приближаться, приблизиться. *Під старість підпливали, да не було у їх цілий вік дітей.* Рудч. Ск.

Підплигнути. См. Підплигувати.

Підплигувати, -гую, -єш, сов. в. підплигну́ти, -гну́, -не́ш, гл. Подпрыгивать, подпрыгнуть.

Підплисти, -пливу, -веш, гл. = Підпливти.

Підпли́тник, -ка, м. Пт. = Берегуля. Вх. Пч. II. 12.

Підповза́ти, -заю, -єш, сов. в. підповзти́, -зу́, -зе́ш, гл. Подползать, подползти.

Підпов́нити. См. Підповняти.

Підпов́ня, -ні, ж. Фаза луны: 2-я четверть. *Святили воду на підпоєні.* Черк. у.

Підповня́ти, -няю, -єш, сов. в. підпов́нити, -ню, -ниш, гл. Доливать, долить, чтобы полно было. *Трохи й осталося у мене в чарці, а Демко зараз підповня.* МВ. (КС. 1902. X. 144).

Підпо́йти. См. Підпоювати.

Підпоку́тній, -я, -є. Находящийся подъ по́кутям. Мнж. 151.

Підполко́вник, -ка, м. Подполковникъ. Рудч. Ск. II. 81.

Підполуденча, -чати, с. Ђда между обѣдом и полдникомъ. Вх. Лем. 449.

Підпомага́ти, -гаю, -єш, сов. в. підпомогти́, -жу́, -жеш, гл. Помогать, помочь. *Підпомагає спасенному задумові.* К. ЦН. 312.

Підпомага́ч, -ча, м. Помощникъ. Борз. у. К. Кр. 25.

Підпомо́га, -ги, ж. Помощь; подспорье, поддержка. К. Кр. 35. *Веде орду велику, многу рутульцеві на підпомогу.* Котл. Ен. IV. 69.

Підпомо́гач, -ча, м. = Підпомагач. К. ЦН. 179.

Підпомогти. См. Підпомагати.

Підпомо́ження, -ня, с. Подспорье.

Підпомо́жник, -ка, м. 1) Помощникъ. К. КР. 21. 2) Крестьянинъ, на обязанности котораго лежало, вмѣстѣ съ нѣсколькими другими, снарядить козака въ походъ. *Інші zostались козацькими підпомошниками, що двадцять, тридцять чоловік одного козака споряжають.* К. ЧР. 198.

Підпомо́щний, -а, -е. Состоящій підпомошником 2. *І виборних, і підпомощних, і простих, і старших вельможних, хто ні попавсь, того і товк.* Котл. Ен. V. 50.

Підпо́на, -ни, ж. Послѣ половодья на землѣ дуга остається водяное растеніе куширь; застрявши въ травѣ, сливається съ ней ковромъ, мѣшая косить, — это и есть **підпона.** Мнж. 189.

Підпо́ра, -ри, ж. 1) Подпорка. О. 1862. IV. 13. *Запрягайте воли, їдьте по підпори — скиртоньки підпірати.* Лукаш. 149. *Підпоро жидівська!* — брань для женщины. Шух. I. 35. 2) Опора, поддержка. *Мала трох синів..., мала на старість потіху і підпору.* Гн. I. 188.

Підпороши́ти, -шу́, -шиш, гл. Присыпать снѣгомъ. *Підпорошило трохи дорогу.*

Підпо́ювати, -поюю, -еш, сов. в. підпо́йти, -пою́, -їш, гл. Подпаивать, подпоить. К. Кр. 39. *Молодиці підпоїли і жупана підкроїли.* Чуб. V. 1119.

Підпо́ясниця, -ці, ж. Родъ писанки. КС. 1891. VI. 374.

Підправи́ти. См. **Підправляти.**

Підправля́ти, -ляю, -еш, сов. в. підправи́ти, -влю, -виш, гл. Подправлять, поправлять, поправитъ. *Оці дощі хлібець підправлять.* Харьк. г.

Підпрയാ́ти, -гаю, -еш, сов. в. підпрയാ́ти, -жу, -жеш, гл. Припрягать, припрячь. Рудч. Ск. I. 180. *Коня третього підпрയാти випросив.* Г. Барв. 105. *У мене кобила, та ти свою підпрയാжи, та й поїдьмо до торгу.* Черниг. г.

Підпрയാ́ти, -даю, -еш, сов. в. підпрയാ́сти, -пряду, -деш, гл. Прясть, припрясть. *Кажуть мені кужіль прости, кажуть підпрയാ́ти.* Грин. III. 416.

Підпрയാ́жка, -ки, ж. Припряжка.

Підпрയാ́сти. См. **Підпрയാ́ти.**

Підпуска́ти, -каю, -еш, сов. в. підпусти́ти, -пущу, -стиш, гл. 1) Подпускать, подпустить. 2) — **бісики.** Соблазнять. *Як біля його не захожувались езуїти, яких бісиків йому не підпускали, а нічого не вдіяли.* Стор. М. Пр. 69. 3) — **москаля.** Врать, соврать.

Підпуха́ти, -хаю, -еш, сов. в. підпух(ну)ти, -ну, -неш, гл. Припухать, припухнуть.

Підпуша́ти, -шаю, -еш, сов. в. підпуши́ти, -шу́, -шиш, гл. — **землю.** Разрыхлять, разрыхлить землю.

Підп'я́ний, -а, -е. Подъ хмѣлькомъ, выпивши. О. 1862. VIII. 2.

Підра, -ри, підря, -рі, ж. 1) (**Підра**). Чердакъ для хранения сѣна, сѣноваль. Вх. Зн. 51. 2) *мн.* Закоулки, сокровенныя мѣста. *О, уже, пішла скрізь по підрах! Усе вилазила. А шо найшла?* Херс. у. Слов. Д. Эварн. *Нишпорив по підрах.* См. **Підря.**

Підра́дити, -джу, -диш, гл. Побудить. *Не знаю, що мене підрадило вкрасти.* Новомоск. у. (Залюб.). См. **Підражати.**

Підрадли́вий, -а, -е. Обманчивый. *Як н'еш та почувашся по сназі, то чоловікові горілка панує, а як же не почувашся по сназі, — ото вже підрадлива річ.* Лубен. у.

Підража́ти, -жаю, -еш, гл. Подбивать совѣтами на что. Мнж. 189. См. **Підрадити.**

Підратува́ти, -ту́ю, -єш, гл. — **кого.** Помочь кому въ бѣдѣ. З возом а ні руш виїхати, а ту нема нікого, щоби го підрощував. Гн. II. 40.

Підрешітка, -тки, ж. 1) Родъ густого решета. Коли впасеш мені оцього бичка, то дам тобі підрешітку грошей. Грин. I. 44. 2) Зерно, падающее подъ решето при очисткѣ. Херс.

Підрешіток, -тка, м. = **Підрешітка 1.** Вас. 152.

I. Підрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. підрити, -рию, -єш, гл. Подривать, подрить. *Хто мимо йде, псує та ламле і вепр дубрівний підриває.* К. Псал. 187.

II. Підрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. підірва́ти, -рву, -рвеш, гл. Подривать, подорвать.

Підрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. піді́рва́тися, -рвуся, -рвешся, гл. Подривається, подорваться. *Шо ти, дурний, тягаєшся з такою камінюкою? Ше підорвешся.* Мнж. 10.

Підривка, -ки, ж. Рыболовный снарядъ = **Підклад 3.** Вх. Пч. II. 23.

Підрийка, -ки, ж. Порода мелкихъ карповъ. Александров. у.

Підри́ти. См. **I. Підривати.**

Підрихто́увати, -вую, -єш, сов. в. підрихтува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Подчищать и подправляют, подправитъ ножемъ вырѣзанныя изъ мятой кожи полосы. Вас. 159.

Підриштува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Поставитъ дѣса.

Підривнювати, -нюю, -єш, сов. в. підривня́ти, -няю, -єш, гл. Подравнивать, подравнять.

Підрізати. См. **Підрізувати.**

Підрізування, -ня, с. Дѣйствие отъ глагола **підрізувати.**

Підрізувати, -зую, -єш, сов. в. підрізати, -жу, -жеш, гл. 1) Подрѣзывать, подрѣзать. *Підрізав поли він чимало.* Гліб. 2) Вырѣзывать, вырѣзать соты въ ульѣ. *От раз підрізав він вулика.* Мнж. 100. *Зблизивсь і Спас. Треба підрізувати мед.* Г. Барв. 148.

Підрізка, -ки, ж. Мѣтка на ухѣ овцы: отрѣзано полъ уха. Мнж. 182.

Підрійка, -ки, ж. = **Підрийка.**

Підробити, -ся. См. **Підроблювати, -ся.**

Підроблювати, -люю, -єш, сов. в. підробити, -блю́, -биш, гл. 1) Поддѣлывать, поддѣлать. К. Кр. 22, 28. 2) Еще дѣлать, сдѣлать немного, додѣлать недостающее количество. *Підроби вареників, а то не стане.*

Підроблюватися, -лююся, -єшся, сов. в. підробі́тися, -блю́ся, -бишся, гл. Поддѣлываться, поддѣлаться. *Де ж ваш первенець? спитав він, підроблюючись... під церковну мову.* Левиц. I. 326.

Підроді́ти, -джу́, -диш, гл. Уродить, родить. *Не літо ніщо не підродило.*

Підроста́ти, -таю, -єш, сов. в. підрости́, -сту́, -стеш, гл. Подрастать, подростъ. *Стала дівчина підростати.* Чуб. V. 482. *Підростають сахарні буряті.* Левиц. I. 24.

Підросток, -тка, м. Подростокъ, несовершеннолѣтній. *Старшого в москалі взято, а цей ще підросток.* Лебед. у.

Підростя́к, -ка, м. = **Підсвинок.** Вх. Лем. 449.

Підруба́ти, -баю, -єш, гл. Подрубить. *Зелений дубе, чи не жаль тобі буде, як підрубавать білу березу люде?* Чуб. V. 494.

Підрубі́ти, -блю́, -биш, гл. Подрубить, сдѣлать рубецъ. *Вона шила, не дошила, тільки підрубала.* Чуб. III. 175.

Підру́нитися. См. **Підрунюватися.**

Підрунюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **Підрунитися, -нюся, -нишся**, гл.
 Подростать, подрости молодой шерсти подь старою. Константиногр. у.

Підручний, -а, -е. 1) Подвластный, подчиненный. 2) О конѣ, волѣ: запряженный съ лѣвой стороны. Колб. I. 65. КС. 1898. VII. 44. *Борозного бий, а підручний і так почує*. Фр. Пр. 109. 3) Одинъ изъ играющихъ въ карточную игру хвиль. КС. 1887. VI. 468.

Підручник, -ка, м. 1) Помощникъ, подчиненный. *Проходив він із своїми підручниками мимо козацької купи*. К. ЧР. 314. 2) мн. Перила. *В оттаких великих хатах добре ходити, скрізь підрушники, шоб часом не впасти*. Черк. у.

Підря, -рі, ж. См. **Підра**.

Підрясник, -ка, м. Подрясникъ. К. Бай. 39.

Підсаджувати, -джую, -єш, сов. в. **підсадити, -джу́, -диш**, гл. Подсаживать, посадить кого, помочь взобраться или сѣсть на возвышеніе. *Лізь, а я підсажу тебе*. Грин. II. 230.

Підсак, -ка, м. = **Підсака**. Вх. Пч. II. 23.

Підсака, -ки, ж. Сакъ, сѣтка косымъ мѣшкомъ съ длинною рукояткою для ловли рыбы, раковъ. О. 1861. XI. 116. Браун. 18. *Рибалка поштурхав рогулею, а потім спустив підсаку і витяг десятків зо два раків*. О. 1861. XI. 114. *Загадала шевчиха шевцю рибоньки ловити без підсак і без волока*. Чуб. V. 819.

Підсаківка, -ки, ж. = **Підсака**. Вх. Пч. II. 23.

Підсапувати, -пую, -єш, гл. Окучить (растение). *Ой в городі бузина, — треба підсанати*. Грин. III. 171.

Підсахнутися, -нуся, -не́шся, гл. О болѣзни: пристать, прилипнуть. Уман. у.

Підсватання, -ня, сг. Обрядовое посѣщеніе жениха будущимъ тестемъ и тещей и угощеніе — послѣ сватання. ХС. VII. 426.

Підсвинок, -нка, м. Болѣе взрослый поросенокъ. Вас. 198.

Підсвітити, -свічу, -тиш, гл. О мѣсяцѣ: причинить своимъ свѣтомъ болѣзнь — лунатизмъ. *Вікно против місяця зачиняй, а то як підсвіте, то будеш сонний ходити*. ХС. II. 85.

Підсередульший, -а, -е. Слѣдующій за среднимъ (о братѣ, сестрѣ и пр.).

Підсередушний, -а, -е = **Підсередульший**. *Підсередушна (сестра) вибила в двері*. Чуб. II. 245.

Підсила́ти, -лаю́, -єш, сов. в. **підіслати, -шлю́, -шлеш**, гл. Подсылать, подослать. *Менші сестри... підослали наймичку воспитать хурмана: хто приїхав*. Св. Л. 121.

Підсилатися, -лаюся, -єшся, сов. в. **підіслатися, -шлю́ся, -шлешся**, гл. — до ко́го. Посылать, послать сватовъ къ кому. *Парубок... підіславшись де небудь нерозважно, вхопить гарбуза*. О. 1862. IV. 1.

Підсилити, -ся. См. **Підсилювати, -ся**.

Підси́лок, -аку, м. Подкрѣпленіе. Левч. 107.

Підсилювати, -ляю́, -єш, сов. в. **підсилити, -лю́, -лиш**, гл. Подкрѣпляютъ, подкрѣпить, усиливать, усилить. Рк. Левиц.

Підси́люватися, -ляю́ся, -єшся, сов. в. **підсилитися, -лю́ся, -лишся**, гл. Подкрѣпляютъ, подкрѣпиться. *Оце я так підсилювся, шо дали мені чарку горілки*. Уман. у.

Підсинити. См. **Підсинювати**.

Підсинювати, -ною, -єш, сов. в. **підсинити, -ню́, -ниш**, гл. Подсинивать, подсинить.
Десь ти, козачко, синьки купила, що ти собі очі підсинила. Чуб.

Підсипання, -ня, с. 1) Подсыпаніє. 2) Поддиваніє. *Та не підсипай удруге борщу, — годі вже того підсипання, бо я й так наївся.* Константиногр. у.

Підсипати, -паю, -єш, сов. в. **підсипати, -плю, -плеш**, гл. 1) Подсыпать, подсыпать.
Буде сіна підкладати, буде вівса підсипати. Чуб. V. 942. 2) Поддивать, поддлить.
Підсипала борщу. 3) Класть, подложити яйця подъ насѣдку. Чуб. I. 62. *Квочку підсипати годиться увечері.* Грин. I. 16. *Захотілось бабусенці та розбагатіти, підсипала куріпоньку, щоб вивела діти.* Нп.

Підсипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **підсипатися, -плюся, -лешся**, гл.
 Подольщатися, подольститися, заискивать, разсыпаться мелкимъ бѣсомъ. *Уже мене давно не любиш, а тільки п'яний і голубиш, одсунься геть, не підсипайсь!* Котл. Ен. VI. 36.
Ой до мене губерець підсипавсь і любови добивавсь, добивавсь. Котл. Мч. 475.

Підсипка, -ки, ж. 1) Подсыпаніє. 2) Порохъ, насыпаемый на полку кремневого ружья. Шух. I. 231. 3) Отруби или мука насыпаемая хлѣбопеками на лопату, чтобы сырой хлѣбъ не приставалъ къ ней во время сажанія въ печь. Волын. г. ЕЗ. V. 89.

Підситок, -тка, м. Негустое сито. *За підситок і ночовки так-сяк узялася.* Мкр. Н. 5. Ум.
Підситечок. *Заховаю під припічком, та й покрию підситечком.* Чуб. V. 666.

Підсихати, -хаю, -єш, сов. в. **підсохти, -хну, -неш**, гл. Подсыхать, подсохнуть. *А дров нарубав гнилих, та вони підсохнуть трохи та й займуться.* Рудч. Ск. I. 124.

Підсівки, мн. Посѣвъ на краю поля. Ум. **Підсівочки.** *Що ж він там дів? — Пшеницю віє ходімо ми му заколядуймо, чей же він нам дасть хоч відвійочки, хоч відвійочки на підсівочки.* Гол. IV. 9.

Підсідати, -даю, -єш, сов. в. **підсісти, -сяду, -деш**, гл. Поддѣвать, поддѣтъ, причинити вредъ. *Підсів мене сей рік.* Мир. Пов. II. 54.

Підсідатися, -даюся, -єшся, сов. в. **підсістися, сядуся, -дешся**, гл. О молокѣ: образовывать, образовать на поверхности сливки. *Молоко підсідається.*

Підсідельний, -а, -е. Подсѣдельный.

Підсідка, -ки, ж. Засада. Желех. *На підсідка іти на заяця.* Вх. Зн. 49.

Підсікати, -каю, -єш, сов. в. **підсікти, -січу, -чеш**, гл. Подсѣкать, подсѣчь.

Підсікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **підсіктися, -січуся, -чешся**, гл. О лошади: сбивать, сбить копыто или поранити ногу.

Підсікти, -ся. См. **Підсікати, -ся.**

Підсіненко, -ка, с. Ум. отъ підсіння.

Підсіння, -ня, с. Крыльцо подъ навѣсомъ. Чуб. V. 65. *Ідуть вони без вдовине подвір'я, вдовина дочка замітає підсіння.* Чуб. V. 1078. Ум. **Підсіненько, підсіннячко.** *Красная Марусенько, не виходь раненько на нове підсіненько.* Лукаш. 157.

Підсісти, -ся. См. **Підсідати, -ся.**

Підсіяти, -сію, -єш, гл. Посѣять еще немного.

Підскакувати, -кую, -єш, сов. в. **підскочити, -чу, -чиш**, гл. 1) Подскакивать, подскокити вверхъ, подпрыгивать, подпрыгнуть. *Підскакує, як зінське щеня.* Ном. № 3406. 2) Подскакивать, подскокити къ чему, кому. Рудч. Ск. II. 175.

Підскарбая, -бої, ж. Казнохранительница въ женскомъ братствѣ. КС. 1890. VII. 92.

Підскарбій, -бія, м. Казначей, казнохранитель.

Підскаржувати, -жую, -єш, гл. Доносить. *Підскаржував на своє товариство.* Ном. № 5509.

Підскік, -коку, м. Прыжекъ, подпрыгиванье. **Підскоком.** Въ припрыжку. Лохв. у. **В підскоки.** Быстро, бѣгомъ. *Я в підскоки в кліть.* Федьк.

Підсковзнутися, -нуся, -непся, гл. Поскользнуться. *А я трохи не захитався, трохи не підсковзнувсь на стежці.* К. Псал. 166.

Підскочити. См. **Підскакувати.**

Підслизїти, -зю, -зиш, гл. Смочивъ, сдѣлать скользкимъ. *Дощем підслизило трохи шлях і коні аж падають.* Грин. II. 231.

Підсліджувати, -джую, -єш, сов. в. підслідити, -джу, -диш, гл. Прослѣживать, прослѣдить. *Підслідили його — куди то він несе.* Рудч. Ск. I. 9.

Підсліпа, -пи, об. Подслѣповатый. *Той Юрко підсліпа.*

Підсліпий, -а, -е. Подслѣповатый. *Набрїхано про дівку, що вона підсліпа, а вона дуже бачуча.* Грин. I. 126.

Підсліпо, нар. Подслѣповато, не свѣтло. *Підсліпо, чадїючи на всю хату, горїв його гніт.* Мир. Пов. I. 114.

Підслухати. См. **Підслухувати.**

Підслухи, -хів, м. мн. Подслушивание. *Двох турчинів на підслухи посилає.* АД. I. 211.
Стояти на підслухах. Подслушивать.

Підслухувати, -хую, -єш, сов. в. підслухати, -хаю, -єш, гл. Подслушивать, подслушать. *Підслухав, що змії каже його вбить.* Рудч. Ск. II. 187.

Підсмажити, -ся. См. **Підсмажувати, -ся.**

Підсмажувати, -жую, -єш, сов. в. підсмажити, -жу, -жиш, гл. Поджаривать, поджарить. *Вона (той перець) підсмажила та й положила в горілку.* Г. Барв. 425.

Підсмажуватися, -жуюся, -єпся, сов. в. підсмажитися, -жуся, -жишся, гл.
 Поджариваться, поджариться.

Підсмалити. См. **Підсмалювати.**

Підсмалювати, -люю, -єш, сов. в. підсмалити, -лю, -лиш, гл. 1) Опалять, опалить снизу. 2) — **молоду.** Поѣздъ съ новобрачной провозить въ воротахъ двора мужа черезъ разложенный на землѣ огонь. МУЕ. III. 143.

Підсметанник, -ка, м. Раст. Agrimonia eupatoria. Вх. Пч. II. 28.

Підсмика́ти, -каю, -єш, сов. в. підсмикати, -каю(-чу), -єш(-чеш), гл. Поддергивать, поддернуть, подобрать. *Підсмикають сорочку.* Чуб. VII. 428. *Підсмикане, підтикане та й гайда по хаті.* Ном., стр. 300, № 335.

Підсмикатися, -каюся, -єпся, сов. в. підсмикатися, -каюся(-чуся), -єпся(-чешся), гл. Поддергивать, поддернуть, подбирать, подобрать платъе. *І підсмикалася, і підтикалася, і підперезалася.* Стор. МПр. 158.

Підсміювати, -юю, -єш, гл. Подсмѣиваться. *У беседі зо всіма і говорить, і регочеться, і підсміює.* Кв. *А ти запевне не посміє? — йому підсміює лисиця.* Гліб.

Підсніжна, -чати, с. = Підворотень. Вас. 181.

Підсобити. См. **Підсобляти.**

Підсобійний, -а, -е, підсобійник, -ка, м. = Підсубійний, підсубійник. Мнж. 481.

Підсобка, -ки, ж. Подмога, помощь, поддержка. *Сама ж я годую ту дитинку, сама заробляю, — нема мені підсобки ніякої ні від кого.* Павлогр. у.

Підсобля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **підсобити, -блю́, -биш**, гл. Помогать, помочь. *От може Кирило та Панько підсоблять яму копати.* Мир. Пов. II. 119.

Підсолові́й, -вія, м. Пт. *Silvia hypoleis*, п'ночка. Вх. Пч. II. 14.

Підсолоджувати, -джую, -єш, сов. в. **підсолодити, -джу, -диш**, гл. Подслащивать, подсластить.

Підсо́хти. См. **Підсихати.**

Підсо́шок, -шка, м. Подпорка въ плетнѣ.

Підспі́вач, -ча, м. 1) Подпѣвающій. Плохой поэтъ, подражатель. К. (Желех.).

Підспі́вувати, -вую, -єш, гл. Подпѣвать.

Підспі́док, -дку, м. Нижняя корка хлѣба.

Підспі́ль, нар. = **Суспі́ль.** *Кумова хата стоїть підспі́ль з моєю.* Волч. у.

Підспри́сува́ти, -сую, -єш, гл. Подставитъ спрису. (См.) Гайсин. у.

Підста́ва, -ви, ж. 1) Основаніе. *Підстава у токарні.* Шух. I. 305, 306. 2) Замѣна. *І не вийду, г не встану, вишлю менту сестру на підставу.* Чуб. V. 351.

Підставити. См. **Підставляти.**

Підставля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **підставити, -влю, -виш**, гл. 1) Подставлять, подставитъ. *Підстав, дівко, коновочку під гадючу головочку.* Чуб. V. 915. *Уже тепер годі за вас підставляти шию.* МВ. I. 138. 2) — **що.** Замѣняютъ, замѣняютъ чѣмъ, дать въ замѣну. *Товар у кого захоріе, — уже він свій підставитъ.* Г. Барв. 137.

Підстарий, -а, -е. Не молодыхъ лѣтъ. Г. Барв. 86. *Воли у мене підстарі були — літ з десять було їм, — так я їй продав, продав, а собі купив молодчі.* Волч. у.

Підстаркуватий, -а, -е = **Підстарий.** *Люде підстаркуваті.* Г. Барв. 305.

Підстаро́ста, -ти, м. 1) Помощникъ старости 1. 2) Помощникъ старости на свадьбѣ. Маркев. 130. *Старости, пани підстарости! благословіть молодих вивести з хати на двір погуляти.* Кв.

Підстаростич, -ча, м. Сынъ підстарости 1. К. ЦН. 189.

Підстарши́й, -а, -е. Слѣдующій за старшимъ. *Старша сестра коня веде, а підстарша зброю несе.* Чуб. V. 890. *Підстарші дружки.* МУЕ. III. 89.

Підстеп, -пу, м. Возвышенный лугъ съ растительностью, переходною къ степной. Вас. 206.

Підстерегти. См. **Підстерігати.**

Підстеріга́ти, -гаю, -єш, сов. в. **підстерегти, -жу, -же́ш**, гл. 1) Подстерегать, подстеречь. *Як би я свою (жінку) підстеріг в чім, тут би їй і доклав воза.* Котл. МЧ. 472. 2) Замѣчать, замѣтитъ. *Підстерігає мій братуха, що у мене на думці щось криється.* Рудч. Ск. I. 133.

Підстила́ти, -лаю, -єш, сов. в. **підіслати, -стелю́, -леш**, гл. *Як дитина падає, то Бог подушку підстилає.* Ном. № 9249.

Підстилатися, -лаюся, -єшся, сов. в. **підіслатися, підстелю́ся, -лешся**, гл. 1) Подстилатъся, подослаться. 2) Заискивать, подлаживать, подладитъся подъ кого. *Вже під його підстилались козаки й міщане.* Мкр. Н. 7.

Підсти́рити, -рю, -риш, гл. **Підсти́рила й мене стира!** Дернула и меня нелегкая.

Підсті́жжя, -жя, с. Подстожье.

Підсті́жок, -жку, м. Небольшой стогъ.

Підсті́лка, -ки, ж. Подошва башмака. Вх. Зн. 49. См. **Підкладка.**

Підстілля, -ля, с. Мѣсто подѣ столомъ. Чуб. IV. 306.

Підстовба, -би, ж. = **Стовба 1.**

Підстожене, -ня, с. = **Підстіжжя.** Kolb. I. 63.

Підстожини, -жин, ж. мн. Мякина, части колосъевъ и зерно, обсыпающіяся вокругъ стога при кладкѣ его. Рк. Левиц.

Підстоілини, -лин, ж. мн. Сундукъ на ножкахъ, устраиваемый въ видѣ части крестьянскаго стола подѣ столечницей. Вх. Зн. 49.

Підстрѣлити, -лю, -лиш, гл. Подстрѣлить. *Ой як стрелив Нечаєнко, — коника підстрелив.* КС. 1882. III. 537. *Устав ото він та й хотів уже сороку підстрелити.* Рудч. Ск. I. 136.

Підстрибнути. См. **Підстрибувати.**

Підстрибування, -ня, с. Подскакиваніе, подпрыгиваніе.

Підстрибувати, -бую, -еш, сов. в. підстрибнути, -ну́, -не́ш, гл. Подпрыгивать, подпрыгнуть.

Підстригання, -ня, с. Подстриганіе, подстрижка.

Підстригати, -гаю, -еш, сов. в. підстригти, -жу́, -же́ш, гл. Подстригать, подстричь. *З панами не мірайся чубами, бо як довгий, то підстрижуть.* Ном. № 1204.

Підстригатися, -гаюся, -ешся, сов. в. підстригтися, -жу́ся, -же́шся, гл.

Подстригаться, подстричься. *В черницях добре жити, тільки треба підстригатися.* Чуб. V. 381.

Підстріха, -хи, ж. Мѣсто під стріхою.

Підстрішок, -шку, м. = **Підстріха.**

Підстрішня, -шня, с. = **Підстріха.** К. ПС. 84.

Підстроміти, -млю, -миш, гл. Подоткнутъ.

Підстрочити, -чу́, -чиш, гл. Подстрекнуть. *Це він його підстрочив.*

Підстругати. См. **Підстругувати.**

Підстругування, -ня, с. Подстрагиваніе, подстружка.

Підстругувати, -гую, -еш, сов. в. підстругати, -гаю, -еш, гл. Подстрагивать, подстрогать.

Підструмент, -ту, м. Въ водяной мельницѣ: каждый изъ двухъ параллельныхъ брусковъ, лежащихъ на особой подставкѣ, на нихъ покоится **ва́льниця**, на которой вращается шипъ вала. **Підструментів** двѣ пары: снаружи и внутри мельницы.

Черниг. у.

Підструнчити. См. **Підструнчувати.**

Підструнчувати, -чую, -еш, сов. в. підструнчити, -чу, -чиш, гл. Подстрекать, подстрекнуть, поддучать. *Як не підструнчував громаду, а по його не сталося.* Мир. Пов.

I. 158.

Підстріючити. См. **Підстріючувати.**

Підстріючувати, -чую, -еш, сов. в. підстріючити, -чу, -чиш, гл. Подстрекать, подстрекнуть, подбить. *А він підстріюче їх, а сам наче й не він.* Екатериносл. у. Слов. Д.

Эварн.

Підступ, -пу, м. Хитрость, коварство. Єв. Мр. VII. 32. *Кого силою грабують, з кого підступом здирають.* К. Псал. 59.

Підступати, -паю, -еш, сов. в. **підступити, -плю, -пиш**, гл. Подступать, подступить, подойти. *Ні підступи до його.* Ном. № 2543. *От тільки що хотів Іван до колодязя підступить, — аж тут як зачхали змії.* Рудч. Ск. І. 135.

Підступний, -а, -е. Коварный. *Гидке, як зрада підступна лукава.* К. ХП. 53.

Підстьоба́ти, -баю, -еш, гл. Подстегать.

Підстьобнути, -бну, -неш, гл. Хлестнуть кнутомъ? *Та ба! мари не підстьобне!* Котл. Ен. VI. 39.

Підсубійний, -а, -е. Подливной. *Підсубійне колесо у млині. Підсубійний млин.* Kolb. I. 61.

Підсубійник, -ка, м. Подливная мельница. Левч. 70.

Підсубійок, -йка, м. = **Підсубійник**. Ном. № 3130.

Підсува́ти, -ваю, -еш, сов. в. **підсунути, -ну, -неш**, гл. 1) Придвигать, придвинуть, пододвинуть. *Підсунув стіл ближче до лави.* 3) Подсовывать, подсунуть. *Підсунув шапку на саме тім'я.* Кв. *Згодом і вунію підсуне́мо.* Стор. М. Пр. 45. 2) Пододвигать, пододвинуть подъ что. *Висовував з під ліжка якусь скриню і не підсовував її, а кидав серед хати.* Левиц. Пов. 6.

Підсува́тися, -ваюся, -ешся, сов. в. **підсунутися, -нуся, -нешся**, гл. Придвигаться, придвинуться, пододвинуться.

Підсудник, -ка, м. Подсудимый. *Ваш підсудник.* К. Бай. 120.

Підсудній, -я, -є. Находящийся подъ судомъ, подсудимый. *Йому не минеться; аби трохи де вкрав, то зараз його зроблять підсуднім чоловіком.* Васильк. у. *І що то кажіть? Одколи живу на світі, — не траплялося, щоб підсуднього настановили громадським урядником.* Васильк. у.

Підсудок, -дка, м. Засѣдатель уѣзднаго суда. *Тут всякії були цехмистри і ратмани, і бургомистри, судді, підсудки, писарі.* Котл. Ен. *Суддею був ведмідь, вовки були підсудки.* Греб. 365.

Підсу́канець, -нця, м. Родъ кушанья: кукурузная мука, разболтанная въ молоко́ съ водой. Вх. Зн. 49.

Підсука́ти. См. **Підсукувати**.

Підсукувати, -кую, -еш, сов. в. **підсука́ти, -каю, -еш**, гл. Засучивать, засучить, подворачивать, подворотить (рукава, брюки). *Штани вибі́йчані, підсукані аж до колін.* Мир. ХРВ. 11.

Підсунути, -ся. См. **Підсувати, -ся**.

Підсусі́ддя, -дя, с. 1) Состояніе підсусі́дка. 2) соб. = **Підсусі́дки**.

Підсусі́джуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. **підсусі́дитися, -джуся, -дишся**, гл. — до ко́го. Жить, знаходитися у ко́го въ положеніи підсусі́дка. *До його всі підсусі́жувалися.* Драг. 218.

Підсусі́док, -дка, м. Безземельный крестьянинъ, живу́щій въ чужомъ домѣ. Сим. 195 (= Хата. 175) См. **Сусі́да 2**.

Підсуту́жне, нар. Тяжело. *А як підсуту́жне, то й стій, я помелю, каже, а далі ти пустиш коло.* Лебед. у.

Підсуччя, -чя, с. Шворка, на которой привязанъ поплавокъ (сучка) къ якорю лодки (дуба). Мнж. 179.

Підсуши́ти. См. **Підсушувати**.

- Підсушувати, -шую, -єш, сов. в. підсушити, -шу́, -шиш, гл.** Подсушивать, подсушить.
- Підтакати, -каю, -єш, гл.** Поддакивать.
- Підтакачка, -ки, об.** Поддакивающій чоловік. Вь шутку такъ называють второго свата (старосту). *Незабаром — рип у хату до Векли старости: один таки сусід її, а другий, підтакачка, салдат.* Кв. II. 118.
- Підтакувати, -кую, -єш, гл. = Підтакати.**
- Підтанцьовувати, -вую, -єш, гл.** Приплясывать.
- Підтекти.** См. Підтікати.
- Підтерти.** См. Підтирати.
- Підтикаати, -каю, -єш, сов. в. підтикати, -чу, -чеш и підіткнути, -ну, -неш, гл.** Подтыкать, подоткнуть, подсунуть. *Уже, підтикавши десь поли, фурицює добре навісна.* Котл. Ен. II. 32. *Паничу, я вас підтичу.* Ном.
- Підтикатися, -каюся, -єшся, сов. в. підтикатися, -чуся, -чешся и підіткнутися, -нуся, -нешся, гл.** Подтыкаться, подоткнуться, подсунуться. *Підтикалась, підсмикалась, йду гречки косити, а щоб мені запаши́ти та й не заросити.* Нп. Шкапові чоботи набув, підтикався, підперезався і пояс цупко підтягнув. Котл. Ен.
- Підтинаати, -наю, -єш, сов. в. підтяти и підітнути, -ну, -неш, гл.** Подрѣзывать, подрѣзать, подсѣкать, подсѣчь, подрубливать, подрубить. *А буря жито як серпом підтинала.* Канев. у. *Підтяли кучері нам трьом.* Млак. 96. 2) Стегати, стегнуть кнутомъ. *А о мене, ворон-коня твого, та й не дбаєш, а догори їдеш, мене підтинаєш.* Гол. I. 111.
- Підти́тник, -ка, м.** Раст. *Scrophularia nodosa* L. ЗЮЗО. I. 135.
- Підтирати, -раю, -єш, сов. в. підтерти, -дітру́, -треш, гл.** Подтирать, подтеретьь. Драг. 14.
- Підтитарій, -рія, м. = Підтитарний.** Желех.
- Підтитарний, -ного, м.** Церковный подстароста. Змієв. у.
- Підтич, -чі, ж.** Палка для развѣшиванія сѣти. *Хазяїн позабивав рядами підтичі для мереж та неводів.* Левиц.
- Підтичка, -ки, ж.** 1) = Підтічка. Kolb. I. 37. 2) Шерстяной кушакъ краснаго цвѣта съ кистями на концахъ, нашивається на запаску сверхъ сборокъ послѣдней и обвязывается вокругъ таліи. Вас. 170.
- Підтікати, -каю, -єш, сов. в. підтекти, -течу́, -чеш, гл.** Подтекать, подтетечь.
- Підтіпанка, -ки, ж.** 1) Неряха, жєнщина съ испачканнымъ въ грязь подоломъ. 2) Потаскуха. *Де ся підтіпанка вмішалась, там верб'я золоте росло.* Котл. Ен. VI. 12.
- Підтічка, -ки, ж.** Пришитая къ верхней части нижняя часть рубахи внизъ отъ пояса (изъ болѣе толстаго полотна). Харьк. г.
- Підтоварник, -ка, м.** Бревнышко, подкладываемое подъ лодку при вытаскиванні ея на берегъ. (Стрижевск.).
- Підтовкачка, -ки, м.** Вь кабакѣ: тотъ, на обязанности котораго лежитъ подталкивать пьющихъ водку, чтобы она выливалась обратно въ кадъ. Кв.
- Підтовкти, -чу, -чеш, гл.** Истолочь недостающее количество.
- Підтоки, -ток, ж. мн.** Бревно, соединяющее переднюю часть воза съ задней. Рудч. ЧП. 249. Чуб. VII. 402. Kolb. I. 66. *Полудрабки все грабові, а підтоки все клєнові.* Нп.

Підтомітисся. См. Підтомлятисся.

Підтомлятисся, -ляюся, -єшся, сов. в. **підтомітисся, -млюся, -мишся,** гл. Я підтомилася... по житу блудячи. Г. Барв. 351.

Підтопити. См. Підтоплювати.

Підтоплювати, -люю, -єш, сов. в. **підтопити, -плю, -пиш,** гл. 1) Затапливать, затопить, залить водой. Ой скоро дівчина на човен ступила, тихая вода човен підтопила. Чуб. V. 367. 2) Затапливать, затопить печь, поджечь вь печи дрова. Підтопили в печі, гріли окропи. Мир. Пов. II. 99.

Підтоптаний, -а, -е. 1) Стоптаный. Підтоптані чоботи. 2) Старый, пожилой, поживший. Чоловік підтоптаний. Г. Барв. 178. Лучча за мене й не піде, бо я підтоптаний. Г. Барв. 413. **Підтоптаний панич.** Старый холостя кь.

Підтоптати, -пчу, -чеш, гл. 1) Истоптать. Підтоптати чоботи; — траву. 2) — під ноги. Попрать ногами. Віру християнську під ноги підтопти. АД. I. 211.

Підтоптатисся, -пчуся, -чешся, гл. 1) Устать оть ходьбы. 2) Состарѣться, ослабѣть оть старости. Я свою вже часточку прожив, слава Богу, підтоптався. Шевч. 103.

Підторжя, -жя, с. Торговля на базарѣ накануне базарнаго дня. Мир. Пов. II. 97. Сім баб — своє підторжя. Ном. № 9085.

Підторкувати, -кую, -єш, сов. в. **підторкнути, -ну, -неш,** гл. Подгонять, подогнать (лошадь). Доріжка добра... тільки підторкує шкапу. О. 1862. IV. 87.

Підто́чини, -чин, ж. мн. Самое мелкое зерно, просѣявшееся сквозь решето.

Підточити. См. Підточувати.

Підточиця, -ці, ж. Рубаха женская не изь цѣльныхъ полотницъ, а съ пришитой нижней частью. В додільній сорочці, як умре, ховати, а в підточиці не можна.

Підточка, -ки, ж. = Підтічка. Чуб. VII. 426.

Підто́чування, -ня, с. Дѣйствие оть глагола підточувати.

Підто́чувати, -чую, -єш, сов. в. **підточіти, -чу́, -чиш,** гл. 1) О червяхъ, мышахъ: подгачивать, подточить, подѣсть. Робак підточив (яблуню). Чуб. II. 135. 2) Наставлять, наставитъ, пришить кусокъ матеріи. 3) Цѣдитъ, нацѣдитъ вь добавку. Підточи наливки в пляшку. 4) Просѣивать, просѣять зерно на решето.

Підтра́вний, -а, -е. О кось: хорошо насаженная, по рукѣ. Мнж. 189.

Підтрою́дити, -джу, -диш, гл. Науськать, настроить. Не в чім старий росходився, — аж то його панич підтроюдив. Харьк. г.

Підтрусити. См. Підтрушувати.

Підтрухну́ти, -ну́, -неш, гл. = Підтрусити.

Підтру́х(ну)ти, -ну, -неш, гл. Подгнить (о деревь).

Підтрушувати, -шую, -єш, сов. в. **підтрусіти, -шу́, -сиш,** гл. 1) Подбрасывать, подбросить. Підтрусил трошки сінця. 2) Встряхивать, встряхнуть. Підтрусил мішок, щоб овес улігся.

Підту́мок, -мка, м. Помѣсь; ублюдокъ. То не справжній хорт — підтумок. Ні швецъ, ні мнецъ, ні чор-зна-що: ото підтумок. Кобел. у.

Підту́патисся, -паюся, -єшся, гл. Устать оть ходьбы, оть движенія.

Підтупувати, -пую, -єш, гл. Топать вь тактъ ногами.

Підтупцем, нар. = Підтупцем. Кв.

Підтупцем, нар. Бѣгомъ, рысцою. І в ратуш підтупцем сунулись. Котл. Ен. IV. 52.

Підтяга, -ги, м. Воръ. У Турна був сутяга, брехун, юриста, крюк, підтяга, і ділом Турна заправляв. Котл. Ен. VI. 52.

Підтягати, -гаю, -єш, сов. в. підтягти, -гну, -неш, гл. 1) Подтягивать, подтягнуть; подтаскивать, подтащить, 2) Только сов. в. Мочь потащить, сдвинуть съ мѣста. Циган узяв келеп, — насилу підтяте. Рудч. Ск. II. 188.

Підтягати́ся, -гаюся, -єшся, сов. в. підтягтися, -гнуся, -нешся, гл. Перетаскивать, перетасчить пловучую сукновальню на друге мѣсто. Вас. 173.

Підтягач, -ча, м. Ремень, котрымъ сапожникъ притягиваєть матеріаль къ колѣну. КС. 1890. VII. 101.

Підтягувати, -гую, -єш, гл. = Підтягати.

Підтяжка, -ки, ж. Веревка, которою привязується задня ось повозки. (Залюб.).

Підтя́ти. См. Підтинати.

Підуздріти, -зрю, -риш, гл. Подсмотреть. *Хиба, може, тільки Петро як небудь підуздрів їх, бо пильно слідив за Оксаною.* Кв.

Підупада́ти, -даю, -єш, сов. в. підупасти, -паду́, -де́ш, гл. 1) Приходить, прийти въ упадокъ. *Деякі великі (ярмарки) підупали.* О. 1861. IX. 181. 2) Бѣднѣть, обѣднѣть. *Як я се добро мав, то я тоді кумував, а як тепер підунав, то я вже не кум став.* Чуб. I. 233. 3) — на силах. Ослабѣвать, ослабѣть.

Підупалий, -а, -е. Пришедшій въ упадокъ, ослабѣвшій, обѣднѣвшій. *Був колись він і здоровий, і заможний, а тепер зовсім підупалий. Підупале господарство.*

Підупасти. См. Підупадати.

Піду́ст, -та, м. піду́ства, -ви, ж. Рыба. *Chondrostoma nasus.* Вх. Пч. II. 19.

Піду́стов, -тви, ж. = Піду́ства. Вх. Пч. II. 19.

Піду́чити, -ся. См. Підучувати, -ся.

Підучувати, -чую, -єш, сов. в. підучи́ти, -чу, -чиш, гл. 1) Выучивать, выучить тверже. 2) Учитъ, научить; подготовитъ, помочъ въ ученіи.

Підучуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. підучи́тися, -чу́ся, -чи́шся, гл. Подготовляться, подготовиться ученіємъ.

Підхарчи́ти, -чу́, -чи́ш, гл. = Підхарчувати.

Підхарчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, гл. = Підхарчуватися. *Подадуть ласу потраву, як уже добре підхарчилися.* Ном. № 11967.

Підхарчувати, -чую, -єш, гл. Подкормить.

Підхарчуватися, -чуюся, -єшся, гл. Подкормиться; нѣсколько наѣсться.

Підхвалити. См. Підхвалювати.

Підхвалювати, -люю, -єш, сов. в. підхвалити, -лю́, -лиш, гл. Прихваливать, прихвалить. *Левиц. I. 80. Батько ті играшки підхвалював.* Мир. ХРВ. 83.

Підхват, -ту, м. Рыболовный снарядъ. = Підклад 3. Вх. Пч. II. 23.

Підхватистий, -а, -е = Підлепчастий. *Підхватисті штани.* Лохв. у.

Підхвати́ти, -ся. См. Підхвачувати, -ся.

Підхвачувати, -ся, -чую, -ся, -єш, -ся, сов. в. підхвати́ти, -ся, -чу, -ся, -тиш, -ся, гл. = Підхоплювати, -ся, підхопити, -ся.

Підхвѣбель, -ля, м. Испорч. фельдфебель. *Буде мені товчеників від... підхвѣбеля за те, що опізнився.* Грин. II. 295.

Підхві́стя, -тя, с. Мѣсто подъ хвостомъ. *У собаки підхві́стя.* Полт. г.

Підхилити, -ся. См. Підхияти, -ся.

Підхия́ти, -ляю, -єш, сов. в. **підхили́ти, -лю́, -лиш,** гл. 1) Склонять, склонить подь что либо. 2) Пріотворять, пріотворить. *Івасьова мати двері підхияла.* Лукаш. 161. 3) Покорять, покорить, подчинять, подчинить. *Чіпка хоч кого підхилить під себе.* Мир. ХРВ. 253.

Підхия́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. **підхили́тися, -лю́ся, -лишся,** гл. 1) Склоняться, склоняться подь что. *Як пійду я у луг по калину, да виломлю калинову вітку, да пійду я підгинаючись, да пійду я підхияючись, щоб мені віття не подломить.* МУЕ. III. 162. 2) Покоряться, покориться, подчиниться.

Підхід, -ходу, м. Подходь.

Підхлесну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Хлебнуть. *Пан дружка лигав варену, свашка підхлеснула.* Мкр. Н. 36.

Підхмелитися. См. Підхмелитися.

Підхмеля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. **підхмелитися, -лю́ся, -лишся,** гл. Напиваться, напиться п'янимь. *І півом ся підхмеляли і горілицю.* Гол. III. 485.

Підхо́дити, -джу, -диш, сов. в. **підійти, -дійду, -деш,** гл. 1) Подходить, подойти. *Підходять до теї хатки — аж кіт їсть м'ясо.* Рудч. Ск. I. 22. 2) Быть похожимъ на кого. *Чоловік до чоловіка бува підходе.* Волч. у. 3) — **під кого.** Соблазнять, соблазнить кого. К. ЦН. 220. *Можна під її підійти, чи ні?* О. 1862. VII. 37. 4) Подниматься, подняться. *Як пустили його в колодязь, то вода вгору підходить.* Рудч. Ск. i. 102. *Тісто підходить.* 5) — **під мислі.** Нравиться, понравиться. *Хорошая дочка твоя під мислі підходить.* Чуб. V. 901. 6) — **під ласку.** Приобрѣтати, приобрѣсти чью любовь, благосклонность. 7) — **що.** О водѣ: подмывать, подмыть, течь подь что. *Де ти, барвінку, ріс, ріс, що такий красний виріс? Я в лісі при керниці, при студеній водиці; мене вода підходила, мене вона холодила.* О. 1862. IV. 3. 8) — **кого.** Брати, взяти кого хитростью. *Ми тобі дамо гроші які схочеш великі, лише ти підійди его, чим би го з світа мож згладити.* Гн. I. 36. *Соблазнять, соблазнить. Нечистий дух ся з'явив з первовіка і взяв підходити чоловіка. А чим підходив? грішми.* Ез. V. 100. 9) **Підійти димом.** Побывъ вь дьму, отдавать, пахнуть дьмомъ. *Жито димом підійшло, як пожежа була, так чоловік дешево продавав.* Г. Барв. 299.

Підхожда́ти, -даю, -єш, гл. = Підходити. *Тогді то жид-рандар стиха підхождає.* АД. II. 22.

Підхо́жий, -а, -е. Похожий. *Вийшла дівчинка, підхожа до молодого гусеняти.* Г. Барв. 42.

Підхопити, -ся. См. Підхоплювати, -ся.

Підхоплювати, -люю, -єш, сов. в. **підхопити, -плю, -пиш,** гл. Подхватывать, подхватить. *І вихор їх серед ночі підхопить.* К. Іов. 58.

Підхоплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **підхопитися, -плю́ся, -пишся,** гл.

Схватываться, схватиться съ мѣста, вскочить, подняться быстро. *Минала ніч, що й не оглянулись, і сонечко підхопилося.* Св. Л. 295.

Підцобрити, -рю, -риш, гл. Стибрить, стащить. *Нишком... пляшечку оковитої підцобрить.* Св. Л. 6.

Підцупити, -плю, -пиш, гл. 1) Подтянуть, подтащить. 2) Стибрить, стащить. *Нишком підцупить та й нишком збути.* О. 1862. I. 29.

Підцьковувати, -вую, -єш, сов. в. підцькувати, -кую, -єш, гл. 1) Натравлять, натравить. *Підцькував индика собакою.* 2) Подзадоривать, подзадорить, подразнить. *Підцьковує Грицька на погибель.* Г. Барв. 460. *Щоб все, що бачив, розказати і щоб Дареса підцькувать.* Котл. Ен. *Ще було й діда підцьковує, щоб гриз голову своїй дочці.* Чуб. II. 97.

Підцюкати, -каю, -єш, гл. Подрубить топоромъ.

Підцюкнути, -ну, -неш, гл. Одр. в. отъ **підцюкувати.** Подстрекнуть. *А там послі нечистий таки знов силу візьме, підцюкне і потягне низку добру до погибелі.* Кв. *Підцюкнула нечиста сила.* О. 1862. IV. 77.

Підчас, -су, м. Родъ супа изъ листьевъ свеклы. Фр. Пр. 111.

Підчепурити, -рю, -риш, гл. = Причепурити. *Підчепури, донечко люба, нашу хатину.* О. 1862. IV. 71.

Підчервоніти, -ню, -ниш, гл. Подкрасить красной краской.

Підчеревий, -а, -е. Подбрюшный.

Підчеревина, -ни, ж. Подбрюшина.

Підчернювати, -ною, -єш, сов. в. підчорнити, -ню, -ниш, гл. Подчернивать, подчернить.

Підчесати. См. **Підчісувати.**

Підчикрижити, -жу, -жиш, гл. Подрѣзать коротко.

Підчійнка, -ки, ж. Оборка на подолѣ юбки. Гол. Од. 21.

Підчистити. См. **Підчищати.**

Підчищати, -щаю, -єш, сов. в. підчистити, -щу, -стиш, гл. 1) Подчищать, подчистить. 2) Красть, украсть. *Хто се у мене підчистив їх?*

Підчихвіст, -хвоста, м. Прохвость. Рк. Левиц.

Підчіпок, -пка, м. Подшипникъ. Черк. у.

Підчісувати, -сую, -єш, сов. в. підчесати, -шу, -шеш, гл. Зачесывать, зачесать вверхъ.

Підчорнити. См. **Підчернювати.**

Підчулити. См. **Підчулювати.**

Підчулювати, -люю, -єш, сов. в. підчулити, -лю, -лиш, гл. Въ плоту сплавного дерева срѣзывать концы бревень снизу наискось. Шух. I. 181.

Підчухрати, -раю, -єш, гл. Обрубить нижнія вѣтки.

Підшальовувати, -вую, -єш, сов. в. підшалювати, -люю, -єш, гл. = Підшилловувати, підшилювати.

Підшивайло, -ла, м. Подлипайло. *То підшивайло — підлижеться.*

Підшивати, -ваю, -єш, сов. в. підшити, -шию, -єш, гл. Подшиваютъ, подшить.

Підшивка, -ки, ж. 1) Подкладка. НВолын. у. *Одежина суконна чорна з сірою підшивкою.* Св. Л. 303. 2) Дратва, которой подшиваютъ подошвы.

Підшийник, -ка, м. = Підчіпок. (Залюб.)

Підшийок, -йка, м. = Підгірля. Рудч. Чп. 250.

Підшилловувати, -вую, -єш, сов. в. підшилювати, -люю, -єш, гл. Обшиваютъ, обшить шалевкой. Змієв. у.

Підшити. См. **Підшивати.**

Підшкильнути, -ну, -неш, гл. Посмѣяться надъ кѣмъ, уколотъ насмѣшкой. *Воно було й на лад пішло у їх дім, та Ілько підшкильнув пана трохи, а він і каже: «як отак шкилювати з мене, так шкода! не найму землі».* Волч. у.

Підшкурний, -а, -е. Подкожный.

Підштанки, -ків, м. мн. Подштаники, исподні штаны. (Залюб.).

Підштовхнути. См. Підштовхувати.

Підштовхувати, -хую, -єш, сов. в. підштовхнути, -ну́, -не́ш, гл. Подталкивать, подтолкнуть.

Підштрикень, -кня, м. Въ игрѣ въ вивертень, когда играющій бросаетъ свою палку съ цѣлью попастьъ въ другую, лежащую на землѣ: прохождение конца брошенной палки подъ лежащей на землѣ. Ив. 21.

Підштрикнути. См. Підштрикувати.

Підштрикувати, -кую, -єш, сов. в. підштрикну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Подкалывать, подколоть. 2) Подзадоривать, подзадорить. *Сатана знає, чим підштрикнути.* Кв.

Під'юджувати, -джую, -єш, сов. в. під'юдити, -джу, -диш, гл. Подстрекать, подстрекнуть къ чему, подбить. Желех. См. Юдити.

Під'ядлівчак, -ка, м. Пт. *Sitta europaea*, поползень. Вх. Лем. 449.

Під'язати, -ся. См. Під'язувати, -ся.

Під'язичниця, -ці, ж. Родъ дѣтской болѣзни. ЕЗ. V. 83.

Під'язник, -ка, м. Служащій для подв'язуванія. Ум. **Під'язничок.** *У мене в скрині той платочок під'язничок, що під'язую зімою.* Змієв. у.

Під'язувати, -зую, -єш, сов. в. під'язати, -жу, -жеш, гл. = Підв'язувати, підв'язати.

Під'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. під'язатися, -жуся, -жешся, гл. =

Підв'язуватися, підв'язатися.

Під'ярок, -рка, м. Соб. Полугодовалые ягнята, съ которыхъ можно стричь шерсть. Вас. 198.

Піжити, -жу, -жиш, гл. 1) О дождѣ: сильно лить. 2) Бить, колотить (человѣка). *Як же хлопці зачнуть піжить, то аж пір'я летить.* О. 1862. II. 57.

Піжмурки, -рок, ж. мн. Родъ игры: жмурки. Мил. 54. *Діти в білих сорочках у піжмурки в яру гуляють.* Шевч. 407.

Піздріти, -дрю, -риш, гл. Посмотрѣть. *Иди піздри, старостоньку, ци високо місяченько.* Гол.

Пізнавати, -наю́, -єш, сов. в. пізна́ти, -наю́, -єш, гл. Узнавать, узнать. *Ой як би я зозуленька, ой крилечка мала... то б я свого миленького по шапці пізнала.* Мет. З ким жити, того й пізнавати. Чуб. I. 251.

Пізнаватися, -наю́ся, -єшся, сов. в. пізна́тися, -наю́ся, -єшся, гл. 1) Узнаваться, быть признаннымъ. 2) Знакомиться, познакомиться. *Як я звідтам повертався, послушайте, з ким пізнався.* Грин. III. 611.

Пізнитися, -ню́ся, -нишся, гл. Запаздывать, опаздывать. *Не люблю пізнитись.* Г. Барв. 303. *Пізниться з своїм господарством усяка вдова.* Г. Барв. 264.

Пізній, -я, -є. Поздній. *Було се пізньої осени.* Г. Барв. 122. *Ой жаль мені раннього купання і пізнього літання.* Мет. 152.

Пізніхірочка, -ки, ж. Поздно родившійся (ребенокъ), поздно выведшійся (птенець). Маркев. 91. *Чого це у вис, бабо, курча погане? — Е, це в мене пізніхірочка.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Пізно, нар. Поздно. Ум. **Пізненько.** *Ой пізненько, нераненько із вулиці ходиш.* Нп.

- Пізріти, -зрю, -риш, гл. = Піздріти.** Пізрю горі, долів, — не виджу милого; пізрю же я, пізрю на широке поле, аж там мій миленький... оре. Гол. I. 336.
- Пізьма, -ми, ж.** Гнѣвъ. Шух. I. 34.
- Пійло, -ла, с.** 1) Пойло. 2) Дурной напитокъ вообще.
- Піймяти, -маю, -єш, гл.** 1) Поймать. Упустила соколонька, да вже й не піймаю. Мет. Сестра її там така, що і в ложці води не піймаєш, т. е. очень быстрая, увертливая. Г. Барв. 202. Піймали до рук. О. 1862. IX 70. 2) Попасть. Максим пошпуриив (на бугая) грудку. Метка рука як раз піймала серед крутого лоба. Мир. ХРВ. 129. 2) — **облизня.** Потерпѣть неудачу, получить носъ.
- Пійниця, -ці, ж.** Участники свадьбы, отправляемые отъ жениха за невѣстой. Kolb. I. 305.
- Пійняти, -йму, -меш, гл. = Поняти.** КС. 1883. IX. 220. Пійняв його пан Потоцький з коня за чуприну. Лукаш. В чистім полі много коней; є і карі, є й гніді. Як іспіймем, то поїдем, як не піймем, — пішки підем. Грин. III. 195. Ходи, батеньку, з мене змія здійми! — Нехай тобі той іздійме, хто тебе пійме. Рк. Макс. А на заробітках такого поросказує про себе, що хто його не зна, то всяке пійме віри, що й справді він стоючий хазяїн. Кобел. у.
- Пійнятися, -ймуся, -мешся, гл. = Понятися.** А з п'яницею жити не піймуся, хіба піду утоплюся. О. 1861. IV. 83.
- Пійстра, -ри, ж.** Родъ матеріи. Жилетку справив із пійстри. Г. Барв. 359.
- Пійти, -йду, -деш, гл. = Піти.** Пійду з села. Мет. 15.
- Пікати, -каю, -єш, гл.** Издавать пискъ. Курча в яйці піка.
- Пікинер, пікинір, -ра, м.** Пікинеръ. КС. 1899. XII. 301. А в пікинери вербували, та теж охочих. Шевч. 591. Ой як би нам славних запорожців в пікинери забрати. Грин. III. 601.
- Пікинерія, -рії, ж. соб.** Пікинеры. КС. 1899. XII. 301.
- Пікинерський, -а, -е.** Пікинерській. КС. 1899. XII. 301.
- Пікинерувати, -рую, -єш, гл.** Служить въ пікинерахъ.
- Піківний, -а, -е = Пікний.** Лопата піківна. Шух. I. 97.
- Піклуванія, -ня, с.** Заботливость. Піклування про нашого отамана і пана. К. МХ. 38.
- Піклуватися, -туюся, -єшся, гл.** 1) Заботиться, печься. Та таки й дитина, хоча воно і піросло, та все ж таки треба коло його піклуватись. Шевч. 2) Безпокоиться. Тебе не було, не дуже я за тобою піклувалась. Черк. у.
- Пікний, -а, -е.** Употребляющийся при печенні хлѣбовъ. Пікна діжка, лопата. Борз. у. Віко од пікної діжі. МУЕ. III. 144.
- Пікувати, -кую, -єш, гл.** Встрѣчено въ думѣ объ Алексѣ Поповичѣ въ знач.: губить. Ал. Поповичъ говорить: Нехай я буду у Чорному морю головою дарувати, ніж маю я не по вині усе військо пікувати. АД. I. 183.
- Піл, полу, м.** Родъ нарѣ, помѣщающихся въ украинской хатѣ вдоль задней стѣны на всемъ пространствѣ между печью и боковой стѣной. Сим. 2. Чуб. VII. 382, 386. Ум.
- Полик.** Пирят. у. Поломок. У світлиці да на полочку ой шиє, шиє молода дівчина чорним шовком сорочку. Чуб. V. б.
- Пілка, -ки, ж.** 1) Полотнище. Спідниця у сім пілок. 2) Родъ холстинной шали, надѣвасей женщинами на плечи. Гол. Од. 77. 3) Рыболовный снарядъ: родъ бредня. Вх. Пч. II. 21.

Пілляти, -ляю, -єш, гл. Полить.

Пілта́на, -ни, ж. Половина ствола ели расколотаго въ длину. Вх. Лем. 449.

Пільть, -ті, ж. = **Півть**. Подол. г.

Пільга, -ги, ж. 1) Льгота, облегченіе. К. ЧР. 425. *І мучиться оттут він гірше над усіх грішників, і ніколи не буде йому пільги.* ЗОЮР. І. 311. *Час мені козацьким ногам пільгу дати.* АД. І. 122. 2) Каждое изъ двухъ параллельно расположенныхъ бревенъ, подкладываемыхъ подъ тяжелый предметъ, для скатыванія его по нимъ, напр. для скатыванія бочекъ, бревенъ. Шух. І. 181. **Пільгами** называются также бревна, подкладываемыя подъ желобъ, устроенный для спусканія съ горъ деревьевъ (см. **ризи**). Шух. І. 178. Въ **поколодві** называются **пільгами** два параллельныя бревна, прижимающія верхнее бревно (**притяг**) для увеличенія его тяжести. Шух. І. 237.

Пільгувати, -гую, -єш, гл. Облегчать, послаблять.

Пільський, -а, -е. Полевой. Вх. Зн. 49.

Пільх, -ха, м. Зоол. Arvicola, полевая мышь. Вх. Пч. II. 5.

Піля, пред. = **Біля**. *Піля дороженьки сяду.* Гол. IV. 371.

Пімперля, -ляти, с. Недоростокъ. *Добре йому знакомі були сі пороги, та переступав він їх ще «німперлям», а тепер Іван у же... молодець хоч куди.* Св. Л. 117.

Пімста, -ти, м. Местъ.

Пімсти́ти, -ся, -щу, -ся, -стиш, -ся, гл. Отомстить. *Пімстив свою кару.* Ез. V. 28.

Піна, -ни, ж. Пѣна (у человекѣ, животнаго). *Волосся піднялось догори, піна бим з рота.* Стор. МПр. 19.

Пінити, -ню, -ниш, гл. Пѣниться. *Вода так і шумить, хвилями аж пінить.* Чуб. II. 138.

Пінка, -ки, ж. Масло коровье. Ез. V. 61.

Пінна, -ної, ж. Водка: пѣнникъ. Котл. Ен. II. 9. Маркев. 169. Ум. **Пінненька**. *Тягли тут пінненьку троянці.* Котл. Ен. II. 14.

Пінняк, -ка, м. = **Пінна**. *Браги й пінняка не п'єш.* Мкр. Г. 15.

Пінявий, -а, -е. Пѣнистый.

Піня́ти, -піму, -меш, гл. = **Пійняти**. *Руки розставив, щоб кота того піняти.* Драг. 63.

Піняз, -за и пінязь, -зя, м. 1) Монета въ 1/2 крейцера. Угор. 2) мн. Деньги. Гол. IV. 443. Вх. Лем. 450. Ум. **Пінязок, пінязьок**.

Піп, попа, м. 1) Попъ, священникъ. **Попа в рѣшеті возити.** Утаивать грѣхъ на исповѣди. 2) Пт. Fulica astra, лысуха черная. Вх. Пч. II. 11. 3) Насѣк. = **Зеленяк 1**, *Cetonia aurata*. Вх. Пч. I. 5.

Пір, пору, м. Лукъ порей. Уман. у.

Пірвати, -рву, -веш, гл. 1) Порвать, разорвать. 2) Схватить.

Пірватися, -вўся, -вешся, гл. Броситься. *Гей пірвався та пан Сава до своєї зброї.* Гол. I. 19.

Пірзний, -а, -е = **Спорзний**. Вх. Зн. 66.

Піри́на, -ни, ж. Одно перо, перышко. Ном. № 11612.

Пірити, -рю, -риш, гл. 1) О дождѣ: сильно лить = **Піжити 1**. *А на дворі дощ такий пірить.* О. 1862. VIII. 40. 2) Бить, колотить. Грин. III. 446.

Пір'і́на, -ни, ж. = **Пірина**. Ном., стр. 292, № 63. Ум. **Пір'і́нка**.

Пірна́ти, -наю, -єш, сов. в. пірну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Нырять, нырнуть, погружаться, погрузиться въ воду.

Пірнач, -ча, м. Булава, въ которой вмѣсто шара рядъ металлическихъ дощечекъ (называющихся перами), расположенныхъ вокругъ стержня; знакъ власти полковника. К. ЧР. 425. *Рейментарський пірнач*. К. ЧР. 16.

Пірначка, -ки, м. = **Риндзя**. Вх. Зн. 59.

Пірник, -ка, м. Пряникъ. *Дітвори малій п'ятаччя, пірники й мандрики*. Мкр. Н. 24.

Пірникоза, -зи. Нырокъ, чомга, *Podiceps cristatus*. Вх. Пч. II. 13.

Пірнути. См. **Пірнати**.

Пірце, -ця, с. 1) Перышко. 2) Отдѣльный листокъ растенія рогіз. Вас. 177.

Пірчити, -чу, -чиш, гл. Колотить, бить (кого). *Народ як зсадив вовка, як почав пірчить, то вже йому й не хочеться, насилу живий вирвався*. Рудч. Ск. I. 3. *Жене баба квочку з курчатами та пірчить її дубцем*. Грин. I. 203.

Пірчун, -на, м. Молодой козель. О. 1862. V. Кух. 38.

Пір'я, -р'я, с. 1) Соб. Перья. *Як павине пір'я на спід потоне*. Макс. 2) Плавники рыбы. Драг. 1. Ум. **Пір'ячко**.

Пір'яний, -а, -е. Изъ перьевъ. Желех.

Пір'ячко, -ка, с. 1) Ум. отъ **пір'я**. Перышки. *Иди, іди, куріночко, додому, та не давай пір'ячка нікому*. Мет. 122. 2) Зелень чеснока, лука. Вас. 204.

Пісенька, -ки, ж. Ум. отъ **пісня**.

Пісі, гл. Дѣтск. Мочиться. О. 1861. VIII. 8.

Піскля, -ляти, с. = **Курча**. Вх. Пч. II. 11.

Пісковатий, -а, -е. = **Піскуватий**. *Пісковита картопля*. Харьк. у.

Пісковатиця, -ці, ж. Песчаная земля. Вг. Уг. 259.

Пісковий, -а, -е. Песчаный; песочный. *Збирай свої війська лісовій, луговій і пісковій*. Мнж. 151.

Піскоглід, -лоду, м. Рыба. *Petromyzon*. Вх. Зн. II. 20.

Піскозоба, -би, ж. Рыба. *Cobitis taenia*. Вх. Пч. II. 19.

Піскозоблиця, піскозобниця, -ці, ж. = **Піскоглід**. Вх. Пч. II. 20.

Піскуватий, -а, -е. Песчаный. Зміев. у. **Піскувате яблуко**. Разсыпчастое яблуко. Зміев. у.

Піскуваха, -хи, ж. Низкое песчаное мѣсто. *Піду на піскуваху та й там викосою*. Зміев. у.

Післанець, -нця, м. 1) Посоль, посланный. Гн. I. 143. *Два післанці стоять на цвинтарнихъ дверіхъ*. Федьк. 2) Въ свадебномъ обрядѣ одно изъ дѣйствующихъ лицъ. *Час післанцям додому*. Грин. III. 526.

Післанський, -а, -е. Принадлежащій послу. *Післанській коні стоять на припоні*. Грин. III. 526.

Післати. См. **Посилати**.

Післище, -ща, с. Ремень, на которомъ висять стремена. Мнж. 189.

Після, нар. Послѣ. *Після великоднихъ свят*. Стор. МПр. 60. **Після чого**, въ вопросительныхъ предложеніяхъ, кромѣ основного значенія, употребляется еще въ значеніи: отчего, почему. *Не знаю що і після чого старі сумують*. Шевч. 100.

Піснечка, -ки, ж. Ум. отъ **пісня**.

Пісний, -а, -е. 1) Постный. *Пісний борщ, Пісний день, У нас взавтра празник пісний*. Грин. III. 562. 2) О молокѣ: жидкое. 3) О землѣ: мало плодородная.

Пісникати, -каю, -єш, гл. Постничать. Канев. у.

Пісниковий, -а, -е. Постничаючий, постникъ. *І такий же то богомільний та пісниковий чернець той.* Рудч. Ск. II. 200, 201.

Пісни́на, -ни, ж. Постная пища. *Прощавай, скоромино, йди, піснино.* Грин. I. 242.

Пісни́ха, -хи, ж. Постница. Мнж. 189.

Пісно, нар. Постно.

Пісно́та, -ти, ж. Все постное.

Піснотворні́й, -я, -є. Творящий пѣсни. *Піснотворній геній.* К. ХП. 129.

Пісня, -ні, ж. Пѣснь, пѣсня. *Наша дума, наша, пісня не вмере, не загине.* Шевч. 46. Ум. **Пісенька, піснечка.** Мет. 151.

Пісняк, -ка, м. Постникъ. К. ПС. 112.

Пісня́кати, -каю, -єш, гл. = Пісникати. *Я п'ятницю перед великоднем піснякала.* Лебед. у.

Пісок, -ску, м. Песокъ. *Лучче ж буду в синім морі пісок їсти, ніж із нелюбом да вечеряти сісти.* Мет. 101. Ум. **Пісо́чок.**

Пісочаний, -а, -е. Песчаный. *Пісочаний шлях.* МВ. I. 14.

Пісочник, -ка, м. Раст. *Stellaria graminea.* Вх. Пч. I. 13.

Піспа, -пи, ж. 1) Мучной отваръ съ мѣломъ для побѣлки стѣнь. Богодух. у. 2) Мучной отваръ для квашенья яблукъ. Сим. 191. *Добрі у вас яблука, мабуть у піспі мочені?* Богодух. у.

Піспатися, -плюся, -пишся, гл. = Поснути. *Уснув таки добре у неї, а тамті сі не піспали.* Ез. V. 96.

Піст, по́сту, м. Постъ.

Пістити, -щу, -стиш, гл. = Пестити. *Пістить теля коло рук, то й віл такий буде.* Черк. у.

Пісто́ль, -ля, м. Пистолеть. Левиц. Пов. 372.

Пістоле́тя, -тя, с. Пистолеть. *З пістовете оден другого застрілить.* Гн. I. 99.

Пістрія́к, -ка, м. 1) Веснушки. Вх. Лем. 450. 2) Прыщи на вымени коровы. Вх. Лем. 450. 3) Родъ растенія. (Паразитный грибъ?) Чуб. VII. 576.

Пістрія́чка, -ки, ж. Родъ накожной болѣзни.

Пісяти, -сяю, -єш, гл. Дѣтск. Мочиться.

Піт, по́ту, м. Потъ. *Піт проймає. Циганський піт. Дрожь. Трусилось тіло, його циганський піт проймав.* Греб. 358.

Піти, піду́, -деш, гл. 1) Пойти. *Куди піти, то піти, аби дома не сидіти. Пішов би батька одвідав. — за вітром, за водою.* Пропасть безслѣдно. Ном. № 1906. *Не дав мені Господь пари, та й дав мені лиху долю, та й та пішла за водою.* Нп. Уман. у. **ДИМОМ догори пішло.** а) Сгорѣло. б) Пошло прахомъ. Ном. № 1904. — **на посиденьки.** Пойти въ гости, пойти посидѣть. Лебед. у. — **на пропасть.** Пойти на несчастье. — **вогнем.** Сгорѣть. — **світ за очі.** Пойти куда глаза глядятъ. — **в танець.** Пойти танцювать. — **в непам'ять.** См. **Непам'ять.** 2) — **заміж.** Выйти заможъ.

Піті́ся, -деться, гл. безл. Случиться, выпасть на долю, пойти къ чому. *Чи воно вже кому так підеться на смерть, на причину?* Харьк. у. *Мені молодій на горі пішлося.* Грин. III. 357.

Пітканний, -а, -е. Употребляющийся для утка, относящийся къ утку. *Це оснівна вовна, а то пітканна.* Славяносерб. у.

Пітка́ння, -ня, с. Ткацкое: утокъ. Вас. 167. Чуб. VII. 428, 408.

Піткну́тися, -нуся, -нешся, гл. Сунуться, толкнуться.

Пітний, -а́, -е́. Потный. *Воно маленьке сонне, пітне, — простудимо.* Г. Барв. 168.

Пітник, -ка, м. 1) Потникъ. Черк. у. О. 1862. V. 103. 2) Часть хомута: войлочная подкладка на шеѣ лошади. Вас. 159.

Пітьма, -ми, ж. 1) Тьма. 2) Густой туманъ; дождь со снѣгомъ. Шух. I. 81.

Пітькати, -каю, -еш, гл. О перепелкахъ и коростеляхъ: кричать. *Пітькають перепелиці, деркачі.* Шух. I. 23.

Піхати, -хаю, -еш, гл. Толочь (просо), валять (сукно). Шух. I. 113, 151.

Піхви, -хов, мн. Ножны. *З піхов шаблі виймайте.* АД. I. 114. *Ратище поламане, піхви без шаблі булатньої.* Мет. 444. Ум. **Піховки.** КС. 1882. X. 40.

Піхом, нар. Пѣшкомъ. К. ЧР. 359. *Пійшли хто піхом, хто возом.* Г. Барв. 240. *До отця, до матки у гості він і піхом прибуде.* АД. I. 130.

Піхо́та, -ти, ж. 1) Пѣхота. Гол. I. 34. 2) — **квасо́ля.** Родъ невьющихся бобовъ.

Піхоти́на, -ни, м. = Піхотинець. *Два кінних, третій піший піхотина.* АД. I. 332.

Піхотинець, -нця, м. = Пішоходець. *Два кінних, третій піший піхотинець.* АД. I. 113.

Піхото́ю, нар. = Піхом. Мкр. Н. 14. *Дозвольте, дядечку, кинути у вас коня у дворі, а я пійду піхотою.* Г. Барв. 211. *Душ з двадцять верхи та чоловіка з півтори сотні піхотою.* О. 1861. VIII. 96, 97.

Піхою, нар. = Піхом. *Піхою... за десять верстов на місто.* Г. Барв. 95.

Піхті́р, -ра, м. Веревоchnый мѣшокъ, въ которомъ возять сѣно при поѣздкахъ. Сим. 37. См. **Пихті́р.**

Піхтура, піхтуро́ю, нар. = Піхом. К. ЧР. 114.

Піхур, -ра, м. Пузырь. Подольск. г. Ум. **Піхурчик.** *На пальчиках піхурчики намуляти.* Грин. III. 325.

Піху́рка, -ки, ж. Тропинка для пѣшеходовъ. Вх. Зн. 49.

Піху́рчик, -ка, м. Ум. отъ **піхур.**

Піч, пе́чі, ж. Печь. Вас. 193. Чуб. VII. 380. *Піч наша регоче, корова я хоче.* Мет. 164. **Мовчи, бо піч у хаті.** Молчи, — есть лишніе люди. ХС. III. 48. **Піч гончарська.** Обжигальная печь для посуды. Шух. I. 263. Ум. **Пічка.**

Пічка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **піч.** 2) Въ обжигальной печи передняя ея часть, гдѣ нѣтъ посуды, а горять лишъ дрова. Шух. I. 263. 3) Каждая изъ ямокъ въ землѣ, по которымъ катають мячъ въ игрѣ того же имени. КС. 1887. VI. 461. 4) Продолговатая вырѣзка въ ухѣ овцы — клеймо для опознанія своей овцы. Шух. I. 195.

Пічка́ння, -ня, с. Возня съ обмазкой глиной или побѣлкой зданія. *Де пічка́ння багато, — глину там місить.* Сим. 200.

Пічка́тий, -а, -е. Объ овцѣ: съ **пічкою** на ухѣ. См. **Пічка.** Шух. I. 195.

Пічка́тися, -каюся, -ешся, гл. Возиться съ обмазкой глиной или побѣлкой зданія. Сим. 129.

Пічковий, -а́, -е́. Печной, сдѣланный въ печи. *Пічковий дьоготь.* Сумск. у.

Пічку́р, -ра, м. 1) Истожникъ. (Черк. у.), кочегаръ. НВолын. у. 2) Любящій лежать на печи. Левиц. Пов. 189. 3) Рыба бычекъ, Gobio. Мнж. 189. Ум. **Пічкуре́ць.** *Ой пійду я на річку, на річку да піймаю два линця, а третього пічкуря.* Нп.

Пічкурня, -ні, ж. Отдѣленіє въ сахарномъ заводѣ, гдѣ производится топка. НВолын. у.

Пічкурувати, -рую, -еш, гл. Быть истопникомъ. Черк. у.

Пічлаз, -за, м. Развратникъ. Берд. у.

Пічний, -а, -е. Печной. *Пічний черинь*. ХС. III. 50. **Пічна стіна.** Стѣна, къ которой прилегаєть бокомъ печь, въ ней же находится дверь изъ сѣней. Черк. у. **Пічне вікно.** Окно въ задней стѣнѣ, къ которой прилегаєть печь. Мирг. у.

Пічовий, -а, -е. Печной. **Пічова лопата.** Лопата для сажанія хлѣба въ печь. Черк. у.

Пічурка, -ки, ж. Печурка, ниша въ печи.

Пішак, -ка, м. 1) = **Піхурка.** Угор. Вх. Зн. 49. 2) Пѣшій работникъ. О. 1862. IV. 93. 3) Пѣхотинець. К. Досв. 9.

Пішаниця, -ці, об. Пѣшій человекъ. *Два брати кінних, а третій брат менший, піша пішаниця*. АД. I. 106.

Пішва, -ви, ж. Запошивка, шовъ для сшиванія двухъ кусковъ: края сшиваемыхъ кусковъ перегибаются одинъ за другой и сшиваются двойнымъ швомъ. Канев. у.

Піший, -а, -е. 1) Пѣшій. *Піший брат за кінними поспішає, на сире коріння, на біле каміння ноги свої козацькі посіпає*. Макс. 2) О птицѣ: домашній. *То летюча птиця, а це піша*. Черк. у.

Пішка, -ки, ж. = **Піхурка.** Вх. Зн. 49.

Пішки, нар. = **Піхом.** *Було в мене троє коней, — тепер хожу пішки*. Грин. III. 200.

Пішковий, -а, -е. — **ярмарок.** Ярмарок, на которую сходятся пѣшкомъ вслѣдствіє эпизоотіи. *Був пішковий ярмарок, а скотини не було, бо хвороба на скотину всюди була*. Волч. у. (Лобод.).

Пішнік, -ка, м. = **Піхурка.** Вх. Лем. 450. Ум. **Пішничок.**

Пішохід, -ходу, м. Тротуаръ. Полт. и Харьк. г.г. *У Харькові пішоходи з дощок, чи з каміню. Лебед. у. В городі... якись пішоходи роблять, щоб в грязі добре, бач, було ходити пішки*. Котл. НП. 386. *Раз я вийшов в город, йду по пішоходу*. Щог. В. 63.

Пішоходець, -дця, м. Пѣшій. *Став пішоходець із тернів виходити*. АД. I. 125.

Піщак, -ка, м. Пт. Anthus, щеврица. Вх. Пч. II. 8.

Піщанець, -нця, м. Песчаная почва. *Тут у нас, знаєте, земля не родюча на хлѣб, бо все піщанець*. Черниг.

Піщуга, -ги, ж. Песокъ, глубокій песокъ. *Хвіст... в грязюці таки або в піщугі*. Сим. 211. *Там така піщуга, що й не вийдеш*. Черк. у.

Піяк, -ка, м. 1) = **Пияк.** Г. Барв. 290. 2) мн. *Vaccinium uliginosum* L. ЗЮЗО. I. 140.

Піяка, -ки, м. 1) = **Пияка.** 2) Солений и пустой огурецъ.

Піяти, -пію, -еш, гл. О пѣтухахъ: пѣть. *Кури піють, — у дівчини сижу*. Грин. III. 258. *Піють кури перші, піють і другі*. Грин. III. 375.

Піятика, -ки, ж. Выпивка, пьянство. *Щоби мене споминали на піятиці*. Грин. III. 285.

Піяцтво, -ва, с. Пьянство. Желех.

Піячити, -чу, -чиш, гл. Пьянствовать.

П'іла, п'іл, мн. У кожевниковъ: снарядъ для растягиванія кожи. Части: два четырехгранныхъ другъ другу параллельныхъ бруска — **п'ілини** проходять сквозь концы болѣе толстаго бруска, наз. **колода**; въ **колоді** єсть **мечик**, одинъ конецъ котораго на **чопу**, а другой прикрѣпляєть **сворінем**. Шух. I. 254.

П'їліна, -ни, ж. См. **п'їла**. Шух. I. 254.

Плав, -ву, м. 1) Пловучій острівъ изъ камыша и небольшихъ растеній. Поп. 258.

Коломак весною дуже грав: відриває часом плави з вільхами і лозою і зносить далеко. О. 1861. VIII. 93. 2) Трясина, гдѣ подъ слоємъ растительности вода. О. 1861. VIII. 26.

Мнж. 189. *Плав так і двигтить. На плавах стоїть і маяче в воді високий, густий, широколистий очерет.* О. 1862. VIII. 16. *Селезень на ставу, утінка на плаву.* Мет. 214.

Хай він під плав піде! Проклятіє: пожеланіє смерті. Мнж. 162. 3) Соръ, всякіє предмети, пльвущіє по рѣкѣ сплошнымъ слоємъ. Мнж. 170. *Злилось як плав.* Мнж. 170.

Плавом, як плав пливе. Множество двигается. Мнж. 170. *Як плав пливе —*

військо йде. Ном. № 7679. 4) Правильное перо, маховое перо (у птицъ). Вх. Пч. I. 15.

Ум. **Плавок, плаво́чок.** Мет. 214. *Ой підпалю, підпалю селезневі косиці, щоб же він не літав на чужії плавочки.* Грин. III. 78.

Плавак, -ка, м. 1) Пловучая мельница. Каменец. у. 2) Поплавокъ въ рыболовной сѣти. Kolb. I. 73.

Плавати, -ваю, -єш, гл. Плавать. *Ой плавали утенята по тім боці ставу.* Мет. 83.

Плавач, -ча, м. Плавающій на суднѣ, плотѣ, плотовщикъ. Шух. I. 37.

Плавачка, -ки, ж. Промысль сплавления дерева. Вх. Зн. 49.

Плавець, -вця́, м. Пловець. Мир. ХРВ. 359. 3. *Терешка добрий плавець: ураз Дінець перепливає.* Волч. у.

Плавзати, -заю, -єш, гл. = **Плазувати.** О. 1862. IX. 107.

Плавіння, -ня, с. Деревья, которыя нанесетъ полая вода. Вх. Зн. 49.

Плавити, -влю, -виш, гл. Сплавятъ. *Гуцули, що живуть над більшими ріками, плавлять ковбки, що йдуть водою.* Шух. I. 37.

Плавкій, -а́, -е́. 1) Хорошо плавающій. 2) Плавный. 3) Ровный, гладкій, скользкій. *У панів усе плавке за що не візьмешся: чи стіл, чи ослінчик, — таке все плавке, гладеньке. —*

шлях. Ровная, гладкая санная дорога. Полт. г. **Плавкі сани.** Сани легкія на ходу.

Черк. у.

Плавко, нар. Плавно, безъ задержекъ. *Більш укинъте масла в кашу, то вона плавкіш ітиме горлом.* Лебед. у.

Пла́вля, -лі, ж. Болотистый лугъ.

Плавне́вий, -а, -е. Растущій на плавнях. *Сіно плавневе.*

Плавний, -а́, -е́. Пловучій. **Плавна сітка.** См. **Сітка.** Вас. 188.

Плавня, -ні, ж. Пойма, тростниковыя и камышевыя заросли, частью постоянно затопленныя, частью затопляемыя только весною во время половодья, перемѣшанные съ заливными сѣнокосами. Вас. 206. КС. 1883. I. 43. Поп. 256.

Плаво́к, -вка, м. 1) Ум. отъ **плав.** 2) Слѣдъ отъ пльвущей птицы. *Пливе утінка з утенятами на море ночувати, а за ею, ею сив селезень у плавки упливає... Ішла Маруся із дівочками на гору погуляти, а за ею, ею молодий Юронько у слідки уступає.* Мет. 157.

Плаво́чок, -чка, м. Ум. отъ **плав.**

Пла́вта, -ти, ж. Отрѣзанный кусокъ древеснаго ствола, длиной въ 8 метровъ. Шух. I. 88.

Плавушник, -ка, м. Раст. *Hottonia palustris* L. ЗЮЗО. I. 125.

Плавця́, нар. Вплавъ. **Плавця піти.** Пуститься вплавъ. Вх. Зн. 49.

Плаз, -зу, м. 1) Палка? Ном. № 13662, 13663. Въ игрѣ того-же имени длинный пруть. Kolb. I. 195. Въ игрѣ въ **шкандибки** (то-же, что и игра **плаз**) — проведенная на землѣ черта, на которой лежитъ палка (называемая у Kolb. I. 195 — **плаз**). КС. 1887. VI. 476. 2) Родъ игры, въ которой бросаютъ палкой съ цѣлью попасть въ другую, лежащую палку. Ив. 18. Kolb. I. 195. *Діти то у плаза, то в креймаху граються.* Морд. Пл. 137.

Плазівка, -ки, ж. Палочка употребляемая при игрѣ въ плаза.

Плазовітій, -а, -е. 1) Пресмыкающійся. 2) Плоскій. 3) Подлый.

Плазом, нар. 1) Ползкомъ. 2) Плашмя. *Ударив плазом.* НВолын. у.

Плазувати, -зую, -еш, гл. 1) Пресмыкаться, ползати. Котл. Ен. III. 30. *На зеленому полі плазують сірі комашки поміж тим гадом.* Левиц. Пов. 366. 2) Съ трудомъ идти, ѣхать, тащиться. *Сонні всі заворушилися, потім піднялися і додому плазували.* Мкр. Н. 19. 3) Попадати палкой въ другую палку, лежащую на землѣ — при игрѣ въ **плаз** (см.). Ив. 18.

Плазьма, нар. = Плазом.

Плай, плая, м. 1) Горная тропинка. Шух. I. 76. Вх. Зн. 49. *Ковала мі зазуленька на плуг, на плаї.* Гол. I. 176. 2) Рядъ. Вх. Зн. 49. Ум. **Плаїчок.** Шух. I. 39, 76. *Ід бичок у плаїчок.* Шух. I. 201.

Плакати, -чу, -чеш, гл. Плакать.

Плакатися, -чуся, -чешся, гл. 1) Плакать, оплакивать. *Не плачя на мое горе! не тобі його оплакати.* МВ. (О. 1862. I. 75). *А за мною сиротою всі родичі плачуть. Плачя, плачя, мій родоньку, плачя, поплакайся.* Грин. III. 391.

Плаксивий, -а, -е. Плаксивый.

Плаксівиці, -ців, м. мн. Болѣзненная плаксивость у дѣтей. КС. 1893. VII. 80. КС. 1883. VII. 588. Мил. 34.

Плаксій, -сія, м. Плакса. Черк. у.

Плаксійка, -ки, ж. Плакса. Мнж. 189. *Така плаксійка: є чого, нічого, — усе плаче.* Мнж. 163.

Плакун, -на, м. Раст. *Lythrum Salicaria* L. ЗЮЗО. I. 409.

Планета, -ти, ж. 1) Планета. *Ці зорі в науці зветься рухомими чи ходячими, або планетами.* Ком. I. 24. 2) Судьба; нѣкая таинственная сила. *Буває той чоловік оце то лихий та навіжений, то мнякий та добрий, — як яка планета на нього находить.* 3) **Планета їх знає.** Чорт ихъ знаетъ. *Договор, чи шо в їх такий був, — планета їх знає!* Пирят. у.

Планетник, -ка, м. Астрономъ. Чуб. II. 584.

Планида, -ди, ж. = Планета. *Круги сонця ходить кільканадцять планид.* Дещо (4-те вид.). 26.

Планитуватий, -а, -е. Свѣдущій во вліяніи планетъ на погоду и пр. *То такі планитуваті є, що воно по планетах знає, коли на що сіяти.* Ном. № 281.

Планиця, -ці, ж. Часть забора отъ столба до столба. Міус. окр.

Планітний, -а, -е. Полезный, приносящій помощь. *Лік планітний.* Вх. Зн. 50.

Планітувати, -тую, -еш, гл. Полезнымъ быть, помогать. Вх. Зн. 50. *Полезнымъ быть, помогать.* Вх. Зн. 50.

Планка, -ки, ж. Дикое яблоко, дикая яблоня. Угор.

Планок, -нка, м. Участокъ земли въ шесть десятинь. Вас. 197.

Плас, -су, м. Часть келефа: загнутый конецъ его молотка. Шух. I. 274. Часть **топірця**, собственно его бартки: плоская заостренная часть. Шух. I. 289.

Пласт, -ту, м. Слои. Шух. I. 171, 176.

Пластати, -таю, -ещ, гл. 1) Ползти, пробираться ползкомъ, взбираться; идти увязая ногами. Борз. у. *Пісок його (силяцагося пройти по песку льва) так і засина; той пластав, пластав та так і пронав. Драг. 303. Пластунами, кажуть, звались за те, що... все вешталось по плавнях, і як більше їм приходилось місити грязь, ніж ходити по сухому, сиріч пластать, то й звались пластунами.* О. 1862. II. Кух. 61. 2) Подкрадываться. *Дивлюсь, аж тхір пласта до курей.* Харьк. г.

Пластів'я, -в'я, с. Пласть, слой; слой срубленныхъ вѣтвей. Вх. Зн. 50.

Пластовенъ, -вня, м. Хлопья снѣгу. *Сніг іде пластівнями.*

Пластовецъ, -вця, м. Снѣгъ, падающій хлопьями. Вх. Зн. 50.

Пластовик, -ка, м. = **Пластовець**. Вх. Зн. 50.

Пластовнистий, -а, -е. Падающій хлопьями.

Пластововний, -а, -е. Съ гладкой шерстью, не курчавый. *Пластововне ягня.* Константиногр. у. *Пластововний смух.* Черном.

Пласток, -тка, м. У горшечниковъ: комъ размѣшанной глины овальной формы, приготовленный для работы изъ него. Вас. 178.

Пластувати, -тую, -ещ, гл. Быть пластуномъ. *Про Михайла була чутка, що він пластував у Чорноморії.* О. 1862. VIII. 27.

Пластун, -на, м. 1) Кубанскій козакъ, несущій сторожевую и развѣдочную службу и въ то-же время занимающійся охотой и рыбной ловлей. Поп. 240, 241. О. 1862. I. Кух. Пластуни, 61. 2) = **Пластовець**.

Пластунецъ, -нця, м. Родъ черноморскаго сельдя.

Пластунство, -ва, с. Занятіе пластуна. *Пластун не зна роскоші, не гаразд обіжний, поневіряється, а пластунства не кидається.* О. 1862. II. Кух. 62.

Пластунський, -а, -е. Принадлежащій пластуна. *Пластунські курені.* О. 1862. II. Кух. 63.

Плат, -та, м. 1) Несколько аршинъ (5 — 6) бѣлаго тонкаго полотна, которымъ завиваютъ новобрачной на свадьбѣ голову. Чуб. IV. 676. 2) Платокъ. *Скажу собі зав'язати з платом головочку:* Гол. III. 385. 3) Лоскуть.

Плата, -ти, ж. Плата, вознагражденіе. *Ратуй, ратуй да ти, козаченьку, мене, буде тобі превелика плата од мене.* Мет. 101.

Платати, -таю, -ещ, гл. 1) Пластать, распластывать. *Платаний чабак.* Міус. окр. 2) = **Латати**. Вх. Зн. 50. 3) Дѣлать, откалывать, отпускать. *Платав штуки небожчик.* НВолын. у.

Платва, -ви, ж. 1) Срубленный древесный стволъ въ 7 — 8 саж. длиной и 8 дюймовъ въ діаметрѣ съ тонкаго конца. Шух. I. 183. 2) Балка, идущая параллельно сволоку вдоль хаты по стѣнѣ, — на ней укрѣплены стропила. Подольск. г. Kolb. I. 55. Ум. **Платовка**.

Платина, -ни, ж. Платокъ. Вх. Зн. 50. О. 1861. X. Св. 50. *Взяв платину, розстелив.* Гн. I. 212. Ум. **Платинка**. *Завинув у платинку.* Гн. II. 179.

Платити, -чу, -тиш, гл. Платить.

Плати́тися, -чу́ся, -тишся, гл. Оплачиваться. *Чуже личко ремінцем платиться*. Ном. № 9688.

Платіж, -жу, м. **платіжка, -ки**, ж. Платежъ.

Платіжний, -а, -е. Платежный, подлежащий окладу. *У мене шість душ платіжних*. Лебед. у.

Платка, -ки, ж. = **Латка**. Вх. Зн. 50.

Платний, -а́, -е́. 1) Получающий плату. 2) Расплатившийся, находящийся въ расчетъ. *Глядіть-же — ми платні*. Лебед. у. *Бувши винним, треба бути і платним*. Ном. № 10649.

Платовка, -ки, ж. Ум. отъ **платва**.

Платок, -тка, ж. 1) Слой. *Укопану глину беруть платками за помічю залізних лопаток*. Шух. I. 260. 2) Платокъ. Ум. **Плато́чок**.

Плаття, -тя, с. Бѣлье. Ковельс. у. *Чи я в тебе, моя мати, усе плаття поносила?* Мет. 263. *Літечком жита не жала, а зімою плаття не прала*. Грин. III. 548. 2) Одежда, платье. *Дороге плаття надіває, чоботи обуває*. АД. I. 169.

Платтяний, -а, -е. Холщевый.

Платтяни́ця, -ці, ж. Одѣвающаяся въ платье. Г. Барв. 48.

Плятянка, -ки, ж. Портянка, онуча. Ум. **Плятяночка**. *На білені плятяночки ти красно обуйся*. Гол. IV. 488.

Плаха, -хи, ж. 1) Составная часть невода, полотнище невода. Вас. 185, 187. 2) Верхняя часть свиной туши, снятая вокруг всего туловища, — слой сала. Волч. у. 3) ? *Плахами продають сіль перед Різдвом дешевше — копійок по 10 за хунт*. Волч. у. (Лобод.). 4) Полѣно, плаха. Вх. Зн. 50. Широкая доска. Харьк., Екатеринос. Слов. Д. Эварн.

Плахітка, -ки, ж. Ум. отъ **плахта**.

Плахіття, -тя, с. соб. Платье. Ум. **Плахіттячко**.

Плахотка, -ки, ж. Ум. отъ **плахта**.

Плахта, -ти, ж. 1) Женская одежда вмѣсто юбки: кусокъ толстой шерстяной ткани, спеціально для этого изготовляемый, въ видѣ длиннаго четвероугольника (ширина до 3/4 арш., длина до 2 1/2 арш.) сшивается до половины съ другимъ такимъ же кускомъ; на половинѣ **плахта** перегибается и оборачивается вокругъ таліи. Четвертая часть **плахти** (половина четвероугольника) наз. **гривка**, сшитая половина наз. **станок**, несшитыя **гривки** — **крила**. Вас. 169 — 170. Въ черниг. у. **крила** называются **кріси**. Чуб. VII. 428. КС. 1893. V. 282. КС. 1889. V. Сумцовъ, № 21 — 22. 2) То-же, что и **полотнянка**, но длинная и безъ таліи. Гол. Од. 44. 3) Родъ бѣлаго платка, по формѣ похожаго на широкое полотенце, — имъ покрываются **лемчанки**. Гол. Од. 76. 4) Простыня. Угор. Ум. **Пляхі(о)тка**. Г. Барв. 227. *Плахотка-червчаточка*. Шевч. 375.

Плахтина, -ни, ж. = **Плахта**, также небольшая или плохая плахта. Г. Барв. 451.

Плахтяний, -а́, -е́. Изъ **плахти** сдѣланный, къ ней относящийся.

Плац, -цу, м. 1) Вообще мѣсто и въ особенности, гдѣ прежде было жильє. Чуб. VI. 304, 404. 2) Площадь. Грин. II. 75.

Плач, -чу, м. Плачь.

Плачінда, -ди, ж. Родъ слоеной лепешки. Славяносерб. у.

Плачливий, -а, -е. 1) Плаксивый. 2) Плачевный.

Плачний, -а, -е. Плачевный, скорбный, жалостный. *Матка під кряжем стояла, плачним гласом вимовляла.* Грин. III. 151.

Плачно, нар. Хочеться плакати. *Так мені їх жалко стало, аж плачно.* Пирят. у.

Плачущий, -а, -е. Плачущій. *І пригадалася йому та дівчина плачуща.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Плашкуватий, -а, -е. О дровах: ізъ широкихъ полѣнь, плахь. *Дріва шишкувати.* Вх. Зн. 50.

Плащ, -ща, м. Плащъ. *Ліг під ліжком, а плащ покинув на ліжку.* Чуб. II. 215.

Плащаниця, плащениця, -ці, ж. 1) Плащаниця, зображеніє на полотнѣ положенія во гробъ Спасителя. *За чужую кривавицю купив у церкву плащеницю.* Ном. № 13556. 2) Родъ писанки съ равностороннимъ четырехконечнымъ крестомъ въ орнаментѣ. КС. 1891. VI. 371.

Плащечок, -чка, м. Ум. отъ плащок.

Плащина, -ни, ж. Плащъ плоховатый. *Я скинув мою дранкову площину.* Федьк.

Плащок, -щка, м. Рубашка безъ рукавовъ, въ которую одѣвають дитя до перваго причащенія. Мил. 29. Ум. **Плащечок.** Мил. 29.

Плащуватий, -а, -е. Одѣтый въ плащъ (о цыганахъ). *Плащу ваті цигане.*

Плева, -ви, м. Названіє тощаго вола съ расходящимися рогами. КС. 1898. VII. 47.

Плеканий, -а, -е. Заботливо, нѣжно воспитанный. Уман. у.

Плекатарка, -ки, ж. Кормилица. Ум. **Плекатаронька.** Гол. II. 82.

Плекати, -каю, -ещ, гл. 1) Холить, нѣжить, культивировать. *Ой косо, косо, жаль мі тя: не рік я тебе плекала.* Гол. II. 634. 2) Кормить грудью. Угор.

Плекачка, -ки, ж. Мамка, кормилица, нянька. Угор.

Плекун, -на, м. Ягненокъ безъ матери, вскармливаемый козою. Херс.

Племенник, -ка, м. = Небіж.

Племенниця, -ці, ж. = Небога.

Племіння, -нів, с. мн. Племена. Встрѣчено у Кулиша. *Великі й дрібненькі племіння й народи.* К. Дз. 231.

Племня, -ня и -мени, с. = Плем'я. *Одна дорога до отця, до матки, а друга дорога до роду, до племня.* Грин. III. 594.

Племфа, -фи, ж. = Пинхва. *Племфи дали.* КС. 1882. XII. 625.

Плем'я, -м'яти, с. Племянникъ или племянница. Употр. преимущ. во мн. ч.: **плем'ята.** *Дивись: шишок уже нема, а треба ще братам, плем'ятам, хрещеній матері, кумам...* Алв. 36.

Плем'я, -м'я и -мени, с. 1) Племя, поколѣніє, родъ, потомство. Иногда объ одномъ лицѣ въ значеніи родственникъ. *Приїздить він до дядька, а дядина побачили та й кає: «це ж наше плем'я їде».* Мнж. 59. 2) Племя, народъ. *В ті давні часи український народ жив невеличкими племенами.* Левиц. Перші кн. 5.

Пленида, -ди, ж. = Планида. Г. Барв. 319.

Плениця, -ці, ж. 1) Надвое распиленный стволъ строевого дерева. Вх. Зн. 50. Желех. 2) = Планиця. 3) Заключение? *Знайшов тя у темниці, сказав еси: «Устань, Петре, й ступай з плениці».* Чуб. I. 166.

Пленіпотент, -та, м. Довѣренное лицо, уполномоченный, повѣренный. *Панський пленіпотент.* К. ПС. 5.

- Плєнтати, -таю, -єш, гл.** 1) Путать ногами, плестись. *Манів до себе дитину, а воно з другого кінця лави, перебіраючи ручками і держучися за лаву, плентало ніжками та реготалося, ідучи до батька.* Г. Барв. 165. 2) О ребенкѣ: двигать ручками. *Воно мені, малее, плентає рученятами, — гу, каже.* Г. Барв. 119.
- Плєнтатися, -таюся, -єшся, гл.** Плестись, тащиться; шляться. Г. Барв. 357. *Плєнтався і по, тій землі, де вже от-от край світа.* Стор. МПр. 168.
- Плескавиця, -ці, плесканка, -ки, ж.** Рыба Abramis (Blicca) argyrotenca. Вх. Пч. II. 18.
- Плескана, -ної, ж.** Родъ кушанья: куски гречишной лемішки, обсыпанные истолченнымъ коноплянымъ сѣменемъ и изжаренные. Маркев. 159.
- Плесканка, -ки, ж.** 1) Глиняная посуда, родъ большой фляжки для водки въ видѣ плоскаго круга съ горлышкомъ; носится на шнуркѣ черезъ плечо. Шух. I. 270. 2) **Плесканка сиру.** Кругъ сыру. МУЕ. III. 47.
- Плескання, -ня, с.** 1) Хлопаніє въ ладоши. 2) Выдѣльваніє ковриги хлѣба. Чуб. I. 267. См. **Випліскувати 2.**
- Плескати, -щю, -щеш, гл.** 1) Плескать. *А нащо було плескати на його водою?* 2) Хлопать въ ладоши; рукоплескать. *Вийшла доня на улицю, в білі руки плеще.* Лукаш. 125. 3) = **Випліскувати 2.** *Плещу, плещу хлѣбчик, дай, бабо, кіста!* Харьк. 4) У кузнецовъ: клепать. Сумск. у. 5) Болтать, выдумывать. *Що ти там плещеш, — хиба ніхто сього не знає або не чув зроду?* 6) Шлепать (по грязи). *А він і плеще до мене через ривчак.* О. 1862. VI. 44.
- Плескатий, -а, -е.** Плоскій, приплюснутый. Вас. 148. *Такий плескатий, як от корж.* Ком. I. 29.
- Плескатися, -щуся, -щешся, гл.** Плескаться. *Плескалась рибка на воді.* О. 1861. I. 97.
- Плескач, -ча, м.** 1) Родъ круглаго хлѣба съ плоскими поверхностями. *Напече книшів, пиріжків, буциків і плескачів.* Г. Барв. 130. 2) Шлепокъ. *Надавала йому, ворожому синові, плескачів у спину, щоб не висижувавсь у хаті та йшов на роботу.* Новомоск. у.
- Плесковатий, -а, -е.** Сплюснутый, плоскій. НВолын. у. Мил. 16.
- Плесно, -на, с.** Плесна, плюсна, metatarsus. Константиногр. у. Вх. Зн. 50. Желех. **Плєсна.** Плесневья кости. НВолын. у.
- Плесну́ти, -ну́, -не́ш, гл.** Одн. в. отъ **плескати.** 1) Плеснуть. *Взяв горілку, вихилив та й плеснув під стелю.* Г. Барв. 210. 2) Хлопнуть въ ладоши. *Плеснула рученятами.*
- Плесну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл.** Одн. отъ **плескатися.** Плеснуться. *Плеснулася вода з глечика. Рибка плеснулася.*
- Плесо, са, с.** 1) Озеро по теченію рѣки, сильно расширенное мѣсто рѣки, чистое, незаросшее, съ тихимъ теченіемъ. Шух. I. 6. *Коломак... літом пересихає, тільки зостаються плеса.* О. 1861. VIII. 93. *Поміст вилискувався, як замерзле плесо.* Стор. МПр. 74. 2) Грядка четвероугольной формы. Харьк. *Як оце плесо захарастили редькою.* Змієв. у. *Плесо огірків, капуста.* Лебед. у. Ум. **Плісце́.** Константиногр. у.
- Плести, -ту, -геш, гл.** 1) Плесть. *Дівочки та віночки та плестимуть.* Мет. 154. *Плетуть сітки та на твої дітки.* Нп. 2) Вязать. *Плести панчохи.* 3) Вить. *Плете... вірвовки.* Г. Барв. 14. 4) — **лозу.** Родъ дѣтской игры: дѣти становятся въ два ряда лицомъ къ лицу, всѣ пары vis-avis берутся за руки; крайняя пара проходитъ подъ руками всѣхъ и становится съ противоположнаго конца, за ней слѣдующая и т. д., — подражаніє выплетанію изъ лозы какой нибудь вещи. КС. 1887. VI. 480.

- Плестися, -туся, -те́шся**, гл. 1) Плестись. *Як густо сей личак плівся.* 2) Заплетаться: *Згадай мене, ненько, в суботу пізенько, як дівчата помиються й плетуться дрібненько.* Грин. III. 559.
- Плеті́ник, -ка**, м. Крендель. Угор.
- Плетениця, -ці**, ж. 1) Плетенка. 2) Особого рода фігури при игрѣ въ шума. *Ой нумо, нумо у шума гуляти, шума заплітати! Заплетем плетеницю.* Грин. III. 103.
- Плеті́ця, -ці**, ж. — біла. Рыба *Luciscus rutilus*. Шух. I. 24.
- Плеті́нка, -ки**, ж. 1) Вязаная шерстяная рукавица, которая вкладывается въ кожаную. Лебед. у. 2) Свитая, сплетенная мѣдная проволока, употребляемая при украшеніи деревянныхъ издѣлій инкрустаціями и пр. Шух. I. 273, 280, 277. 3) Родъ вышивки. Шух. I. 155, 156.
- Плеті́ння, -ня**, с. 1) Плетеніе. 2) Вязаніе.
- Плеті́нь, -гня**, м. Плетень. *Заплітайся, плетінь, заплітайся, завивайся, труба золотая.* Мет. 295.
- Плетка, -ки**, ж. Сплетня. *Плетка слухань не будеме.* Гол. III. 261.
- Плетю́га, -ги**, ж. Лгунь. Угор.
- Плетю́х, -ха**, м. Раст. *Lucium barbarum*. Вх. Пч. і. 11.
- Плетя́нка, -ки**, ж. 1) Огороженный источникъ (криниця). Желех. 2) Сплетенная изъ соломы лента, изъ которой сшивается потомъ шляпа. Гол. Од. 56.
- Плехатися, -хаюся, -ешся**, гл. Тащиться, идти съ трудомъ. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.
- Плеца́нка, -ки**, ж. Рубаха безъ складокъ около воротника. Вх. Зн. 50.
- Плець, -цю**, м. Усадьба. *З-за хатки виглядали невеличкі хлівці, повіточки; трохи далі — тік; за током — огород; а все кругом обнесено низенькою ліскою. Зразу видно було, що то плець не дуже заможного хазяїна.* Мир. ХРВ. 9.
- Плечастий, -а, -е**. Плечистый, широкоплечій. *Візника плечастий, усатий.* МВ. (О. 1862. III. 51).
- Плечé, -ча́**, м. 1) Плечо. 2) Въ столбѣ, заканчивающемся типомъ, — часть его по сторонамъ шипа. Уман. и Гайсин. у. 3) Часть топора, также сапіни. См. **сокира, сапіна**. Шух. I. 175, 176. 4) Часть **маглівниці**. Шух. I. 154. 5) Зарѣзка въ спиць колеса, вставляемая въ ступку. Вас. 147. 6) Часть кухонной печи. *А в нашої печі золотіі плечі, а срібні одвірки, — дайте нам горілки.* Грин. III. 472. 7) Въ сукновальной толчѣ: бревно въ валу, поднимающее песть. Шух. I. 113. 8) Верхняя горизонтальная часть ярма, лежащая на шеѣ вола. Шух. I. 165. Ум. **Плечико, плічко, плеченько**. *До стіни оченьками, до дружбоньки плеченьками.* О. 1862. IV. 18. Ум. **Плечиці употр.** только во мн. ч. Маркев. 70. Мкр. Н. 10. *Обстели мені плечиці мої хрещатим барвінком.* Грин. III. 496. *Тут наша дівчинонька ходила, кіскою плечиці укрила.* Мил. 133.
- Плечевий, -а́, -е́**. Плечевой, къ плечу относящійся. **Рушник плечевий**. Полотенце, которымъ повязываютъ старостів на сватаньѣ. Вас. 167.
- Плеченько, -ка**, с. Ум. отъ плече.
- Плечико, -ка**, с. 1) Ум. отъ плече. 2) мн. Вставка въ рубахѣ, покрывающая плечо. Kolb. I. 39. Шух. I. 159.
- Плечинда, -ди**, ж. Родъ пироговъ или ватрушекъ — съ творогомъ или тыквой. Св. Л. 11. См. **Плачинда**.

Плечистий, -а, -е = Плечастий.

Плечиці, -чиць, с. мн. Ум. оть плечі. См. Плече.

Плеішень, -шня, м. Ломъ для ломки льда. См. Плішня.

Плешня́, -ні, ж. = Плішня. Сим. 147.

Плещу́к, -ка, м. Родъ игры на свѣтлый праздникъ. Вх. Зн. 50.

Плив, -ву, м. 1) Теченіе. Час плив своїм пливом. МВ. III. 46. Чого Дясна у шив пошла? Шо крутий гори. Грин. III. 74. 2) **Збити з пливу.** Сбить съ толку. Усі одного зіб'ють з пливу. НВолын. у.

Плива́ти, -ваю, -єш, гл. = Плавати. Гн. II. 3. Тепер гуси не літають, ні лебеді не пливають. Гол. I. 43.

Пливсти́, пливти, -ву, -веш, гл. Плыть. Я вже цих катержних гусей разів десять на день відгоню, щоб вони сюди до жита не пливли. Кобел. у.

Пливушки, -шок, ж. мн. Въ загадкѣ: сани. Пливають пливушки, позадирали угору вушки. Грин. II. 311.

I. Плиг! Прыг! скок!

II. Плиг, -гу, м. Прыжокъ. **З плигу збитися.** Сбится съ толку, спутаться. Еней од страху з плигу збився. Котл. Ен. II. 30.

Плига́ння, -ня, с. Прыганье.

Плига́ти, -гаю, -єш, гл. Прыгать. Сердешний звір перекидався, плигав, вертівся і качався. Котл. Ен. II. 25.

Плигну́ти, -гну́, -неш, гл. Одн. в. оть плигати. Прыгнуть.

Пли́гом, нар. Вскачь, прыжками. Дика коза біжить плигом. Борз. у.

Плиго́ну́ти, -ну́, -неш, гл. Прыгнуть съ силой. А собака здоровий та як плигоне йому на груди, — так і звалив.

Пли́нути, -ну, -неш, гл. Плыть. Шипіть, плиніть, білі гуси, до мойого роду. Гол. I. 274. І риба не плине проти бистої води. Ном. № 1092.

Плис, -су, м. Плись, бумажный бархатъ. Вас. 192.

Пли́ска, -ки, ж. Птица: а) Motacilla, трясогузка. Вх. Пч. II. 12. б) — біла. Motacilla alba. Вх. Пч. II. 13. в) — жовта. Mo tacilla flava. Вх. Пч. II. 13; г) = Лисак 4. Вх. Пч. I. 16; II. 11. Ми були в ліску да поймали плиску чорную да чубатую. Грин. III. 442.

Пли́ска́тий, -а, -е = Плескати́й. Дивлюсь, аж на тій деревині усякого розбору сливи — і круглі, і плискаті, і довгенькі, та все на одному дереві. Золотон. у.

Пли́скач, -ча, м. 1) = Плескач. Спекла жінка плискач і дала на дорогу, та такий добрий. Новомоск. у. 2) Шлепокъ, легкій ударъ ладонью.

Пли́скова́тий, -а, -е. Плоскій. На низенькому плисковатому острівці. Левиц. ПЙО. I. 496. Ум. **Пли́скова́тенький.** Плисковатенький рівний камінь. О. 1862. IX. 110.

Пли́ско́м, нар. Плашмя. Повернув ножа плиском та й ударив мене ножом по спині. Рк. Левиц.

Пли́сти́, -ву́, -веш, гл. 1) Плыть. Ой як лебедям плисти против води важко. Мет. 108.

Гиля, гиля, білі гуси, на річеньку плисти. Грин. III. 249. 2) О зернѣ; высыпаться. Вівса ми ще не пожали, а він пливе.

Пли́стка, -ки, ж. = Пли́ска а, б, в. Вх. Пч. II. 12.

Плись, меж. = **Плюсь 1**. У воду тільки плись, як раз пішло на дно. Греб. 366. А лебідь плись на дно. Греб. 363. 2) Выражаєть быстрое паденіє. Из моці вибився, сердешний на бік плись. Греб. 376.

Плит, -та, м. Плоть. Мнж. 189.

Пліта, -ти, ж. Плита. Міус. окр. Гн. II. 121. Шух. I. 227. Долівка камінням виложена, плитами. Св. Л. 25.

Плитний, плитовий, -а, -е. Въ плитахъ. Камні плитні. Міус. окр. Сажавки обложені плитовим камінням. Стор. МПр. 66. Земляне угілля бува плитне і кулашне. Міус. окр.

Пліточка, -ки, ж. Названіє коровы. Kolb. I. 65.

Пліття, -тя, с. соб. Плиты. Вх. Зн. 50. Шух. I. 79, 227.

Плихяти, -хаю, -єш, гл. Висѣтъ, развѣваться; порхать. Угор.

Плішка, -ки, ж. = **Плиסקа в**). Шух. I. 89.

Пліва, -ви, ж. Плева; мездра. Шух. I. 253. Ум. **Плівка**.

Плівка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **пліва**. 2) Пленка. 3) Пѣнка на молокѣ, сливахъ, сметанѣ.

Плід, **плѣду**, м. Плодъ; потомство. К. ХП. 71. Чий корінь, того й плід. Мнж. Ні роду, ні плоду не мав старий. Св. Л. 307. Гей, гей, не надъ, рибалко молоденький, на зрадний гак ні шуки, ні лина!... Нащо ти нівечиш мій рід і плід любенький? Г.-Арт. (О. 1861, III. 9). Хиба скажеш: з Рима родом, або з пугача дід мій плодом. КС. 1882. X. 23. А дід поросятко продав у чуже село. Каже: на плід. Г. Барв. 359.

Плідливий, -а, -е. Плодовитый. Жиди плідливі. Могил. у.

Плідний, -а, -е = **Плідливий**. Плідна вівця.

Плідніця, -ці, ж. Плодовитая самка.

Плідно, нар. Плодно, плодоносно. Дай тобі, Боже, щоб у полі зрідно, щоб у полі зрідно, а у дворі плідно. Чуб. III. 365.

Плім'я, -м'я, с. = **Плем'я**. МВ. О. 1862. III. 75). Не сама собою, з отцем, матір'ю, із родом, з плім'ям, з ким тобі Бог дав. Мет. 331.

Пліндровина, -ни, ж. Разграбленное, разоренное, опустошенное мѣсто. На пустоші німецькій, на тім руйновищі, де хміль повився, по займані — пліндровині шляхецькій живе народ. К. Дз. 110.

Пліндрування, -ня, с. Грабежъ, разореніє, опустошеніє.

Пліндрувати, -рую, -єш, гл. Грабить, разорятъ, опустошять. Усіх татар розбивали і пліндрували. Макс. Не день і не два ляхи Україну пліндрували. Макс.

Плінуватий, -а, -е. У гребенщиковъ, о рогахъ: съ наростами и пленками. Вас. 163.

Пліска, -ки, ж. 1) Желудина или орѣховая чашечка. 2) = **Плиסקа а, б, в**. Ой коби я очі мала, як у тої пліски, я би ними вимотала всі пироги з миски. Гол.

Плісня, -ні, ж. 1) Плѣсень. НВолын. у. 2) = **Плішня**. Берд. у.

Пліснявий, -а, -е. Заплѣсневѣлый.

Пліснявити, -вію, -єш, гл. Плѣсневѣтъ.

Пліснявка, -ки, ж. Болѣзнь языка: молочница, плѣсневица. КС. 1893. VII. 77. Мил. 31. Пліснявка з языка збіжитъ. Драг. 28.

Плісонь, (ж.?) Раст. Mucor mucedo. Вх. Пч. II. 33.

Пліства, -ви, ж. = **Плиסקа а, б, в**. Вх. Уг. 259.

Плісце, -ця, с. Ум. отъ плесо.

Пліт, плота, и плоту, м. Плетень, изгородь, сплетенная изъ хворосту; у гуцуловъ изъ горизонтально лежащихъ жердей (**ворини**), концы которыхъ ущемлены между двумя рядомъ стоящими тонкими и высокими столбами (**кіле**), верхніе концы которыхъ стянуты сплетеннымъ изъ тонкаго древеснаго ствола кольцомъ (**гужва, гужевка**); нижняя жердь (**ворина**) для предохраненія отъ гніенія лежить на камняхъ, называемыхъ **підніжки**. Шух. I. 74. **Пліт вічний**. Огорожа сложенная изъ камней. Шух. I. 75. *Ой ходить сон коло вікон, а дримота коло плота. Макс. Копитан хоть і подивиться на чоловіка, то неначе собака крізь пліт. Федьк. Низом, низом по-під плоти, в коноплях сховався. Лукаш. 126.*

Плітка, -ки, ж. Рыба: плотва, плотичка. Вх. Пч. II. 19. Употр. какъ ласкательное къ женщинѣ: *Моя ти плітко!* Котл. Ен. V. 19. Ум. **Пліточка**.

Плітуха, -хи, ж. Раст. *Convolvulus sepium* L. ЗЮЗО. I. 119.

Пліть, -ті, ж. 1) Вьющійся стебель. 2) = **Плетянка 2**. Гол. Од. 56. *Пліть солом'яна*. О. 1862. IV. 2.

Плічко́, -ка́, с. 1) Ум. отъ **плече**. 2) Передній окорокъ свиньи.

Плішити, -шу́, -шищ, гл. 1) Вбивать клинья для скрѣпленія. *Плішити сокиру*. 2) — **рибу**. Оглушать ударомъ палки находящуюся подо льдомъ **рибу**.

Плішка, -ки, ж. Клинь деревянный. Угор.

Плішня́, -ні́, ж. Родъ большаго долота или лома для пробиванія льда. Сумск. у. Вас. 187.

Пліщ, -ща, м. = **Лящ 1**. Вх. Пч. II. 18.

Плова, -ви, ж. Ливень съ бурей. Вх. Зн. 50. Шух. I. 185. *Ударить плова з громами*. Шух. I. 212. *Сівбину виб'є град, або зіб'є плова*. Шух. I. 166. *Не боїться мокрий плови*. Фр. Пр. 115.

Плодити, -джу, -диш, гл. Плодить, рождаютъ. *Бодай, же ти, бистра річенько, рибки не плодила*. Грин. III. 279.

Плодітисся, -джу́ся, -дишся, гл. Плодиться. *Загадав мені царь птицю хвазана встрілить. А як я його встрілю, що він і в нашій землі не плодиться*. Рудч. Ск. II. 83.

Плодли́вий, -а, -е = Плідли́вий. Плодлива, як свиня. Ном., стр. 286, № 4562.

Плодни́к, -ка, м. Матка. Вх. Уг. 259.

Плодни́стий, -а, -е = Плодли́вий. Вх. Лем. 450.

Пло́дниця, -ці, ж. О женщинѣ: рождающая дѣтей. НВолын. у.

Плодю́чий, -а, -е. Плодовитый.

Плодь, -ді, ж. Животное, тварь, все, что плодится. *А в воді ще була риба й хробаки й усяка плодь*. Гн. II. 118.

Пло́сінь, -сені, ж. Плоскость; равнина. Вх. Зн. 50.

Пло́ска, -ки, ж. Плоская бутылка. *Парубки беруть плоски в дзебні*. Федьк.

Плоскави́ця, -ці, ж. = **Плескави́ця**. Вх. Пч. II. 18.

Плоскі́нка, -ки, ж. = **Плоскі́нь**. Вх. Пч. II. 29.

Плоскі́нний, -а, -е. Сдѣланный изъ **плосконі**. *Дасте на мене шитую сорочку. — Де ж тобі, мила, шитої узяти? Будеш, тя мила, в плоскі́нній лежати*. Мет.

Пло́скінь, -коні, ж. Дергань, замашка, мужскіе стебли конопли. Вас. 199. Чуб. VII. 408. *Вибрала плоскінь*. Грин. III. 248. *Тіпає плоскінь*. Мир. ХРВ. 125. *Умер уже тоді, як плосконі брали*. Харьк. у.

Плосконо́са, -си, ж. Пт. *Anas cyreata*, широконось. Вх. Пч. II. 8.

Плоскун, -на, м. Сорть глиняного горшка отъ 3 1/2 до 5 вершковъ вышиной. Вас. 181.

Плоскуха, -хи, ж. Раст. а) Panicum Crus Galli L. ЗЮЗО. I. 130. б) — **гірка**. Hierochloa borealis R. et Sch. ЗЮЗО. I. 125.

Плотарь, -ря, м. Сплавщикъ, плотовщикъ. Вх. Зн. 50.

Пло́тик, -ка, м. Пт. Крапивникъ, Troglodytes parvulus. Вх. Пч. II. 15.

Плотиця, -ці, ж. = **Плітка**. Вх. Пч. II. 19. *Нехай щуки їдять руки, а плотиці білі лиці.* Нп. Ум. **Плоти́чка**. Вх. Пч. II. 19.

Плотниця, -ці, ж. = **Плотиця**. Вх. Пч. II. 19.

Плотовець, -вця, м. Раст. Nicotiana rustica. Вх. Пч. II. 33.

Плоть, -ти, ж. = **Плит**. Шух. I. 183.

Плохий, -а, -е. Смирный, тихий, кроткій. *Чи сердита, чи плоха? Грин. III. 197. А не порве ваш, собака? — Ні, він не займе: він у нас плохий.* Г. Барв. 215. *Ти кажеш, Петре, що самий плохий звір — заець; над вівцю нема й пліхшого.* О. 1861. V. 69. Ум. **Плохенький, плохесенький.**

Плоховітий, -а, -е. Тихий, смирный. *А дитя молоденьке та плоховите собі.* Федьк.

Плохута, -ти, м. Смирный, тихий чело́вѣкъ. *Так плохута, нікому нічого.* Черк. у. Ум. **Плохутка.** *Еней же був собі плохутка.* Котл. Ен. III. 36.

Пло́ща, -щі, ж. = **Площина**.

Пло́щик, -ка, м. 1) Металлическій наконечникъ стрѣль. *Находили ще плошкики од стріл.* О. 1862. V. 97. 2) Плоско разложенный сно́пъ для крышъ. Вх. Зн. 50.

Площина, -ни, ж. Плоскость, равнина; площа́дь. *Земля здається рівною площиною.* Ком. I. 7.

Площити, -щу, -щиш, гл. Болтать, розказувать. *Я чув, що він площив, що він украв моїх коней.* Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Плуг, -га, м. 1) Плугъ. Чуб. VII. 398. *Бодай воли живі були, а плуг поламався.* Мет. 6. 2) **Плуг волів.** Количество воловъ, запрягаемое въ плугъ. *Купи собі ще дві пари волів, щоб було до плуга.* КС. 1882. X. 186. Ум. **Плужок.** Маркев. 49.

Плуганитися, -нюся, -нишся, гл. Тащиться, медленно ѣхать. *Плуганився я болотом верстов п'ять.* НВолын. у.

Плугарь, -ря, м. = **Плугатарь**.

Плугатарь и плугатирь, -ря, м. Пашущій плугомъ работникъ. Борз. у. *Уже овечки у чистому полі, уже і плугатарі у толоці.* Лукаш. *Бідний чоловік нанявсь плугатирем.* *Раз він орав...* ХС. IV. 30.

Плугач, -ча, м. = **Плугатарь**. *Плугач оре і в праці рветься.* Ном. № 1144.

Плуговий, -а, -е. Плужный. *Плуговий віл.*

Плужити, -жу, -жиш, гл. 1) Пахать плугомъ. *Плужили, волочили та сіяли.* ЕЗ. V. 31. 2) Везти, идти хорошо. *Поки щастя плужить, поти й ворог служить.* Ном. *Не плужило йому якось: чи скотину заведе, чи свининку, чи кобилу... — гледи й подохне, або вовк поїсть.* Драг. 146.

Плужнийця, -ці, ж. Родъ плуга: косуля. Сумск. у.

Плужок, -жка, ж. Ум. отъ плуг.

Плутанина, -ни, ж. = **Плутаниця**.

Плутаниця, -ці, ж. Путаница, вздоръ, чепуха. Рудч. Ск. II. 65. *Плутаницю плунав мені таку, що зовсім не до ладу.* Павлогр. у.

Плутанка, -ки, ж. Путаница. *Аж у голові плутається од тії плутанки.*

Плутати, -таю, -єш, гл. 1) Путать. 2) Путать, сбивчиво рассказывать.

Плутатися, -таюся, -єшся, гл. Путаться. *Плутається волосся. Плутаються нитки. О неумблой ходьбѣ. Вона посередині, а ми — кругом, мов ті каченята плутаємось по траві.* Сим. 203.

Плутня́, -ні́, ж. 1) Путаница, запутанное дѣло. НВолын. у. 2) Плутство. Чуб. IV. 204.

Плутощі́, -щів, мн. = **Плутня 2.** Мир. ХРВ. 383.

Плутя́га, -ги, м. Плуть, мошенникъ.

Пльова, -ви, ж. Родъ игры въ мячъ. *Давайте, хлопці грати у пльови.* Лебед. у.

Пльоваки, -ків, мн. = **Пльова.** Лебед. у.

Пльондр, -ра, м. 1) Этажъ. Св. Л. 218. *Вікна в сьому домі на спідньому пльондрі Бог-зна колишні.* Св. Л. 217. 2) мн. Поперечныя балки (въ хатѣ). Вх. Зн. 50.

Пльондратися, -раюся, -єшся, гл. Шлепать, идти по водѣ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Пльондрований, -а, -е. Въ нѣсколько этажей. *Довгий пльондрований дїм.* Св. Л. 217.

Плювака, -ки, об. Постоянно плюющей, плюющая. Ум. **Плювачка.**

Плюваннѣ, -нѣ, с. Плеваніе.

Плювати, -плюю, -єш, гл. Плевать.

Плювачка, -ки, об. 1) Ум. отъ **плювака.** 2) Плевальница. Желех.

Плюга, -ги, ж. Некрасивая, гадкая женщина. Гол. II. 427, 443.

Плюгавенький, -а, -е. Ум. отъ **плюгавий.**

Плюгавець, -вця, м. Гадкій, дрянной, презрѣнный человекъ. *Пакосник ти паскудний! плюгавець!* К. ЧР. 245.

Плюгавий, -а, -е. Гадкій, скверный, дрянной; презрѣнный. К. ЧР. 424. Ум. **Плюгавенький.** *Плюгавенький панок.* О. 1862. IX. 72.

Плюгавити, -влю, -виш, гл. = **Плюганити.** Желех.

Плюгавиця, -ці, ж. Гадкая, скверная, безнравственная, презрѣнная женщина. Желех.

Плюгавіти, -вію, -єш, гл. = **Поганіти.**

Плюгавка, -ки, ж. = **Плюгавиця.** Желех.

Плюгавство, -ва, с. 1) Гадость, мерзость, нечистота. 2) Соб. отъ **плюгавець.** *І жидів, того плюгавства, мов на ярмарку в Ромні.* Котл. Од. 490.

Плюгаш, -ша, м. = **Плюгавець.** МВ. (КС. 1902. X. 152).

Плюй, плюя, м. Плевокъ.

Плюйко́, -ка, м. Любящій плевать.

Плю́ндратися, -раюся, -єшся, гл. = **Пльондратися.** *Плю́ндрається по воді.*

Плю́ндри, -рів, мн. Желтые ирховые брюки у галицкихъ мѣщанъ. Гол. Од. 14.

Плю́ндруваннѣ, -нѣ, с. = **Плї́ндруваннѣ.** К. ПС. 14.

Плю́ндрувати, -ру́ю, -єш, гл. = **Плї́ндрувати.** ЗОЮР. I. 128.

Плю́нути, -ну, -неш, гл. Плюнуть.

Плю́сканнѣ, -нѣ, с. Плесканье.

Плюскати, -каю, -єш, гл. Плескать. *А я слухаю... як ті пишні керманичі весельцями плюскають.* Федьк.

Плю́скій, -а́, -е́. Плоскій. Шух. I. 91.112.

Плю́склий, -а, -е. Плоскій, сплющенный. *Гречка така посмалена (од блискавки) та плюскла, що й зерна путнього ме вибереш.* Рудч. Ск. II. 208.

Плюско́ватий, -а, -е. Плоский, сморщенный, приплюснутый. Лубен. у.

Плюско́та, -ти, ж. Плескъ. *Вода... без розливу і без плюскоти вже точиться ледві, ще видная, та вже не чутна.* МВ. (О. 1862. III. 98).

Плюснути, -ну, -неш, гл. 1) Плеснуть. 2) Шлепнуться. *Так і плюснув дідок наш у калюжу.* Г. Барв. 189.

Плюсь! меж. 1) Выраж. плескъ предмета, упавшого въ воду. 2) Шастъ. *Тут плюсь Еней, як будто з неба: «Ось, осьде я, коли вам треба».* Котл. Ен. I. 17.

Плюта, -ти, ж. Дождь, дождливая погода. *А дождж такий пере, плюта така.* Гн. II. 63. Ум. **Плютка.** *Ой на дворі плютка, тогди нам добре тутка.* Гол. IV. 318.

Плюха, -хи, ж. = **Заплювиця.** Вх. Пч. I. 7.

Плю́хкати, -каю, -еш, гл. = **Хлюпати.** *Піди до моря та плюхни од себе води, то буде тобі (чортові) товариш. От прийшов він, хлюпнув, дивиться, стоїть такий, як і він; давай він тоді плюхкати.* Драг. 42.

Плю́хнути, -ну, -неш, гл. 1) = **Хлюпнути.** См. **Плюхкати.** Драг. 42. 2) Садясь, опуститься сразу, какъ бы упасть. *Плюхнула в крісло, аж її підкинуло.* МВ. L 113.

Плюща, -щі, ж. = **Сплюща.** Вх. Зн. 65.

Плюща́ти, -щу́, -щіш, гл. = **Плюскати.** *Уночі тріщить, а вдень плющить.* Ном. № 518.

Плющити, -щу, -щіш, гл. Закрывать глаза. *Плющить він очі.* Мир. ХРВ. 304.

Плющитися, -щуся, -щішся, гл. Смыкать глаза.

Пляка́ти, -каю, -еш, гл. 1) = **Плекати 2.** Херс. г. Черном. Александров. у. 2) Поить съ пальца ягненка, теленка, оставшагося безъ матери. Мнж. 189.

Плякати́ся, -каюся, -ешся, гл. Сосать молоко у матки. *Коли є такі вівці, що не даються ягнятї плякаться... Ориштована вівця стоїть по неволі і ягнятко плякаться.* О. 1862. V. Кух. 32.

Плякунча, -чати, с. Ягненокъ, не питающійся молокомъ матери. Черном.

Плям! меж., выражающее звукъ при чавканіи губами.

Пля́ма, -ми, ж. Пятно. Вас. 153. *Де-не-де темними плямами черво́ніла на траві запекляя кров.* Стор. МПр. 105. *Без страху й плями лицарь запорозький.* К. ЦН. 291. Ум. **Плямка, плямочка.** *На небі ні хмарочки, ні плямочки — чисте.* Мир. Пов. I. 167.

Пля́мина, -ни, ж. Пятно.

Плямистий, -а, -е. 1) Покрытый пятнами. 2) Маркій. *Біла, сукня плямиста.*

Плямити, -млю, -миш, гл. Пятнать, пятнить.

Плямитися, -млюся, -мишся, гл. Пятнаться, пятниться.

Пля́мка, -ки, ж. 1) Ум. отъ пляма. 2) = **Клямка.** Левч. 180.

Плямкання, -ня, с. Чавканіе, причмокивание губами. *Та бо не плямкай, бо всі свині позбігаються на твоє плямкання.* Константиногр. у.

Пля́мкати, -каю, -еш, гл. Чавкати, причмокивать губами. Черниг. Полт. г.

Плямові́тий, плямува́тий, -а, -е. Пятнистый, въ пятнахъ. Черк. у. НВолын. у.

Пля́мочка, -ки, ж. Ум. отъ пляма.

Плямува́ти, -му́ю, -еш, гл. = **Плямити.** *Шкода й меча об тебе плямувати.* К. Бай. 92.

Плямчук, -ка, м. Затворка на крышкѣ у трубки, чтобы она не открывалась. Лебед. у.

Плян, -ну, м. Планъ. Гн. II. 230,

Пля́нта, -ти, ж. Ровное мѣсто? *Сплянтували ліс, плянту зробили, що й корня не видно.* Чуб. II. 183.

Пляскати, -каю, -єш, гл. = Плескати.

Пляска́ч, -ча, м. = Плескач 2. Пляскача дати. О. 1861. XI. Св. 35.

Пля́стер, -ру, м. 1) Пластырь. 2) Сотъ меду.

Пляха, -хи, ж. Бутыль, большая бутылка. *Таз у сінях мене нагнав з пляхою превеликою: «Випий чарку, випий!»* Г. Барв. 93.

Пляц, -цу, м. 1) Площадь. Св. Л. 137. 2) = **Плець.** Гн. II. 66; I. 132. 3) Крестьянській надбълъ: поле въ 3 руки и огородъ вмѣстѣ. Староб. у. 4) Мѣсто для поединка. *Идутъ вони на мідний пляц битися.* Чуб. II. 209. **Видали собі пляц.** Вызвали другъ друга на бой. Гн. II. 219.

Пляци́нда, -ди, ж. Сладкій пирогъ. Подольск. г. См. **Плачинда, плечинда.**

Пля́шка, -ки, ж. Бутылка. *Ой прийдіть, братіки, в неділеньку вранці, наточим горілки в зеленій пляшці.* Мет. 249. Ум. **Пляшечка.**

Пляшувати, -шую, -єш, гл. У кожевниковъ: очищать овчину отъ мездры. Вас. 153.

Плящи́на, -ни, ж. Бутылка, небольшая бутылка. *Тут зараз за плящину взявся... усім по чарці піднести.* Алв. 23.

Пнутися, пнуса, пнешся, гл. = П'ястися.

По, пред. 1) По. *Не по чім і б'є, як не по голові.* ЗОЮР. I. 146. *Гріх по дорозі біг та до нас плиг.* Ном. № 96 *По всьому саду ходила шукаючи, — нема. Дає на рік по сто червоних. Хиба ж ти не помітив по їй, що вона й здавну навіженна?* МВ. (О. 1862. III. 63, 64). *Подзвонили по дитяті у великий дзвін.* Грин. III. 275. *Дзвонять по душі. Служила вона по своїх, служила по жидях, служила й по купцях.* Мир. Пов. I. 124. *Трудно стало старенькій по людях жити.* Г. Барв. 371. *Треба дітей пускати по людях.* Г. Барв. 284. *Чувати було по людях, що вони живуть собі як риба з водою.* Г. Барв. 106, 107. *Їздили по знахурах та по знахурках округи верстов за сто.* Г. Барв. 223. 2) **Послѣ.** *По шкоді і лях мудрий.* Ном. *Коли тревога, то до Бога, а по тревозі забув о Бозі.* Ном. № 86. *Тепер Логвинова земля, а по десяти літях знов буде Лаврінова.* НВолын. у. **По всьому.** *Послѣ всего.* Св. Л. 41. **От і по грошах.** *Вотъ ужъ и нѣтъ денегъ.* О. 1862. IV. 106. **Вже по йому, по їй.** *Онъ уже умеръ, она уже умерла. Ого, вже тепер буде по нім.* Фр. Пр. 133. **Було́ би по мні,** — пропаль бы я, конецъ былъ-бы мнѣ. Фр. Пр. 132. *Як не буде миленького, то буде по мені.* Гол. IV. 457. 3) **Съ, въ.** *По кавунах малий найдок.* Лебед. у. *Висиділа перепілочка діти, а сама пішла в садочок сидіти. Ой що ж мені, дітки, по вас, коли мого перепелочка не маш.* Рк. Макс. 4) **За.** *Чи не вийде стара мати по холодну воду?* Мил. 113. *Вернувсь по той чобіт.* Грин. I. 214. *Його по смерть посилати, то нажитись можна.* Ном. *Прийшла по мене вся моя родина.* Г. Барв. 353. *До кого ж мені тут по роботу вдатись?* Г. Барв. 240. 5) **По конець.** *Въ концѣ. По копець греблі там стоять верби.* Гол. III. 301. 6) — **По нім усього надійся.** *Отъ него всего можно ожидать.* Фр. Пр. 153. 7) **Що ж по тому?** *Что же изъ этого? Що ж по тому, що кохаю, коли в неї не буваю.* Грин. III. 186. 8) **По тім, по чім.** *Тѣмъ, чѣмъ. По тім козак славен. А ти, дівко, по чім славна? Хиба що багата.* Грин. III. 212. 9) **По тверезому, по п'яному.** *Въ трезвомъ, пьяномъ видѣ. По тверезому про се поговоримо.* Г. Барв. 153.

Побабі́стий, -а, -е. Покрытый морщинами.

Побабити, -блю, -биш, гл. = Побабувати.

Побабіти, -бію, -єш, гл. 1) Сдѣлаться женоподобными (мног.). Желех. 2) *Сморщиться. Оце як твої руки побабіли.*

Побабрати, -раю, -еш, гл. Помарать, испачкати. *Не їв, тільки побабрав-побабрав.* Ном. № 12266.

Побабувати, -бую, -еш, гл. Позаниматися акушерствомъ. *Коли вдова побабувала, то їй вже не можна йти заміж.* Мнж. 155.

Поба́бчитися, -чуся, -чишся, гл. Сдѣлаться старухой. *Домаха дівкою посивіла і побабчилася.*

Побавити, -влю, -виш, гл. Занять, забавить, развлечь. *Побав дитину, бач як репетує.*

Поба́витися, -влюся, -вишся, гл. 1) Развлечься, забавиться. 2) Помедлить, повременить.

Побагатіти, -тію, -еш, гл. Разбогатѣть (о многихъ). *Побагатіли всі так, що й годі! Ні приступу до їх!*

Побагато, нар. Помногу. *Вони здорово роблять, за те ж і їдять небагато.* Харьк.

Побагатшати, -шаю, -еш, гл. Сдѣлаться богаче.

Побадьорнішати, -шаю, -еш, гл. Сдѣлаться бодрѣ. Мир. ХРВ. 257.

Побажа́ти, -жаю, -еш, гл. Пожелать. *Побажай чого, так і станеться.* Ном. № 280.

Побажатися, -жається, гл. безл. Захотѣться.

Побазікати, -каю, -еш, гл. Поболтать, потолковать, побалагурить. *Як зійдеться з молодичками, то любила й побазікати.* Св. Л. 5.

Побайдикувати, -кую, -еш, гл. Побаклушничать.

Побалазувати, -зую, -еш, гл. Испачкати (пальцями). *Побалазував пальцями та й їж після його.*

Побалакати, -каю, -еш, гл. Поговорить; поболтать. *Йди ж до Галі та гляди-гарненько побалакай з нею.* Шевч. 284. *Погулявши, побалакавши... пішов багатий брат.* Рудч. Ск. II. 144.

Побанити, -ню, -ниш, гл. Помыть (посуду, утварь, мебель, мясо, овощи и пр.). Мнж. 121. *Ложечки побаню.* Мнж. 32. *Горшки побаню.* Г. Барв. 356. *В роті побанити.*

Побанувати, -ную, -еш, гл. Погрустити. Желех.

Побаритися, -рюся, -ришся, гл. Промедлить, замѣшкаться. *Він видавить з тебе олію, от тільки йще тут побарись! Гляди ж, сьогодні щоб убрався.* Котл. Ен. I. 29.

Побаришувати, -шую, -еш, гл. Побарышничать, взяти прибуль при продажѣ. *От побаришував: ні стовпа, ні борошна (барыша?).* Ном. № 10575.

Побарложітися, -жуся, -жишся, гл. Поваляться въ грязі.

Побасувати, -сую, -еш, гл. О лошади: пробѣжать галопомъ, поскакати.

Побатувати, -тую, -еш, гл. 1) Перевязати лошадей рядами. 2) Порѣзати. *Нащо ти такими великими скибками побатував?* Харьк.

Побатькатися, -каюся, -ешся, гл. Стать въ отношенія отца и сына. *Вони побатькались собі, Петро та Семен: Петро сказав, що буде Семенові за сина, то й послуха як батька.* Новомоск. у. (Залюб.).

Побатьківськи, нар. Поотцовски. *Отець побатьківськи поб'є, побатьківськи й помилує.* Ном. № 9356.

Побатькувати, -кую, -еш, гл. 1) Побыть посаженнымъ отцемъ, въ качествѣ отца. 2) Поругати, задѣвая въ брани отца. *Ще поляяв, побатькував трохи.* Мир. ХРВ. 146.

Побахурувати, -рую, -еш, гл. Поразвратничать.

Побачення, -ня, с. Свиданіє. Желех.

Побачити, -чу, -чиш, гл. 1) Увидѣть. ЗОЮР. I. 114. *Нехай же я сам побачу, де марно загину. Мет. Гаразд, гаразд, пане Саво, ще лучче з тобою: як ми тебе побачимо на воронім коню. Закр. 13.* 2) Посмотрѣть, взглянуть. *А побачте, діду, що то воно горить. НВолын. у. Встань, мила, встань, господине, за тобою вся худоба гине! «Нехай гине, нехай пропадає, побач, милий, як друга надбає». Чуб. V. 783.*

Побачитися, -чуся, -чишся, гл. Увидѣться. *Радіють, що побачились, говорять про все. Рудч. Ск. I. 206.*

Побгати, -бгаю, -єш, гл. 1) Полѣпити, подѣлати. *Як побгають перепійці, борону, то тоді садовлять їх у ніч. МУЕ. I. 119. Полт. Прихвацусь мерцій до тіста, пироги побгаю. Мкр. Н. 15.* 2) Скомкати; сложить (напр. ткань). *У нас коники посідлані стояли, у нас жупани побгані лежали. Лукаш. 95.*

Побгатися, -бгаюся, -єшся, гл. Сложиться складками, скомкаться. *Погано ти одержу поскладала, бач, як усе побгалося. Пирят. у.*

Побѣвкати, -каю, -єш, гл. Позвонить въ колоколь нѣкоторое время.

Победрина, -ни, ж. 1) Горизонтальная перекладина, соединяющая два столба, — часть различныхъ снарядовъ: кросен, поколодви, снувавки, струнки. Шух. I. 254, 237, 150, 192, 194. 2) Въ мельничномъ колесѣ то-же, что и **перехрестя**. Шух. I. 113.

Побезглуздити, -дію, -єш, гл. Подурѣть, обезумѣть (о многихъ).

Побезсилити, -лію, -єш, гл. Обезсилѣть (о многихъ).

Побелькотити, -чу, -чеш, гл. Побормотать нѣкоторое время.

Побенкетувати, -тую, -єш, гл. Попировать. *Ми в свата добре побенкетували.*

Побентѣжити, -жу, -жиш, гл. Обезкуражить, смутить (многихъ).

Побердитися, -диться, гл. безл. Повезти, удаться. *Мені не поберділось.*

Поберегти, -ся. См. **Поберігати, -ся**.

Побережанин, -на, м. Житель побережья. КС. 1885. XI. 538.

Побережжя, -жя, с. Побережье, прибрежье; понизовье. *Повій, повій, вітроньку, з побережжя в Литвоньку. Чуб. V. 277. На побережжі пасуть. Ум. Побережжячко.*

Побережина, -ни, ж. Прибрежье, мѣстность по берегу рѣки. КС. 1884. VIII. 719.

Побережичка, -ки, ж? *Бігла теличка побережичка. Чуб. III. 478.*

Побережний, -а, -е, побережній, -я, -є. 1) Береговой. *Побережні села. Сонце стало серед неба понад білим побережнім піском. Левиц. I. 62.* 2) Набережный. *Побережня стіна.*

Побережник, -ка, м. Лѣсной стражъ, полѣсовщикъ, лѣсникъ. Kolb. I. 68. Уман. у. Хотин. у.

Побережничити, -чу, -чиш, гл. Быть лѣснымъ сторожемъ. Желех.

Поберечи, -режу, -жеш, гл. = **Поберегти**. Желех.

Поберігати, -гаю, -єш, сов. в. **поберегти, -жу, -жеш**, гл. Беречь, поберечь. *Він і прийшов немоцний, та таки себе не поберіте. Кв. Дівка себе не поберегла. Кв. Не поберігни тіла, і душу погубиш. Ном. № 8794. Пошкодууй моїх ніг старих, та й своїх побережи. Мир. Пов. II. 43.*

Поберігатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **поберегтися, -жуся, -жешся**, гл. Беречься, поберечься.

Побесідувати, -дую, -єш, гл. Попировать, побыть на бесіді. См. **Беседа 2, бесіда.**

Гості мої ви любовненькій, сядьте в мене побесідуйте: хліба — соли ви покушайте, пива-меду не соромайтесь. Чуб. V. 575.

Побешпетити, -чу, -тиш, гл. Загадить. Воно ж оті мухи раз-у-раз до падла літають та й нівечять усе. Бач, як бриль побешпетили. Лубен. у.

Побештати, -таю, -єш, гл. Выругать, выбрать (многих).

Побиван, -на, м. Названіє сказочного героя, будто бы всѣх побѣждающаго. Мнж. 90.

Побиванка, -ки, ж. Пораженіє. Козаки після побиванок під Кумейками на Говтві і Стариці позаходили в Московщину. Стор. МПр. 60.

Побивання, -ня, с. Забота, печаль. Г. Барв. 133. Душа моя втопилась побиванням. К. Іов. 21.

Побивати, -ваю, -єш, гл. 1) Бить, убивать, колотить. Де ся взявся сизокрилий орел, став лебідку бити, побивати. Нп. Що найменша в степену птиця та й та мене била. — Ой тим вона тебе побиває, що роду немає. Чуб. V. 447. 2) Бить обо что-либо, ушибать. На біле каміння, на сире коріння свої ніжки козацькі-молодецькі побиває. АД. I. 107. 3) Обивать. Ой із города Трапезонта виступала галера, златосиніми киндяками побивана. АД. I. 208. Комарові труну збудували, дорогими сукнами вкладали, золотими цвяхами побивали. Лукаш. 4) Одолѣвать, побѣждать. Він силою колише сине море і мудрістю дракона побиває. К. Іов. 5) **Сльоза сльозу побиває.** Слеза за слезой катиться. Рудч. Чп. 153. **Думка думку побиває.** Одна мысль быстро смѣняет, замѣняет другую. Ном. № 10042.

Побиватися, -наюся, -єшся, гл. 1) Битися, трепетать. Риба... тріпалась, побивалась в сітці. Левиц. I. 109. 2) Безпокоиться, заботиться, боротися съ препятствіями. Ми повинні побиватися, щоб він ширився у нас. О. 1862. I. 66. Мовчки собі побивалось, мовчки у Бога фолі просило. Г. Бар. 16. Я й роспитую иноді про його лихо, як він побивавсь у світі змалку. Г. Барв. 357. Б'ється, б'ється та й побивається моє серденько без тебе. Чуб. V. 127. Мати за дітьми да побивається. Чуб. V. 712.

Побивач, -ча, м. Снарядъ для набиванія обручей. Вх. Лем. 451.

Побивачка, -ки, ж. = **Побивач.** Вх. Лем. 451.

Побийпес, -пса, м. = **Гицель.** Желех.

Побирати, -раю, -єш, гл. Брать. Сум нас побирав. Насъ охватывала печаль. Вх. Зн. 50.

Побит, -ту, м. 1) Быть. Чорноморський побит. 2) Образъ, способъ. Яким би побитом спастися? Котл. Ен. VI. 83. А може між вами є такий, щоб яким небудь побитом одшукав цього хазяїна. Рудч. Ск. II. 148. **З якого побиту.** Съ какой стати? З якого ж побиту мені вас обманювати? Котл. НП. 372.

Побити, -б'ю, -єш, гл. 1) Побить, поколотить. За моє жито, та мене й побито. Ном. 2) Побить, разбить (во множ.), перебить. Пішла по воду, відра побила. Мет. 5. 3) Перебить, поубивать (многих). Наші за ними (турками), побили й порубали. ЗОЮР. I. 7. І зо зла палицю хапає... шпурнув — та й всіх курей побив. Гліб. 6. 4) Побѣдить, одолѣть, поразить. Гей молодих турків башів москалі побили. Гол. Поб'ють тебе, козаченьку, сиротинські сльози. Чуб. Бодай же вас, сини мої... у полі побило разом три

недолі. ЗОЮР. I. 21. 5) Украсить. Вистроїв тростяний палац, маковим цвітом побив.
Чуб. II. 191.

Побитий, -а, -е. Покрытый крышей. **Побита хата.** Хата, крыша которой съ
наклономъ до 60 %. Шух. I. 91. Ум. **Побитенький.** Хатка моя побитенька, хатка на
помості. Шух. I. 201.

Побитися, -б'юся, -ешся, гл. 1) Разбиться. Пішла по воду, відра побила. Я ж не побила,
постановила, з гори покотились, да й сами побились. Мет. 5. 2) Сразиться; подраться.
Треба кріпко побитися з ляхами. Нп. Посвариться з дітьми на улиці, а то й поб'ється.
МВ. II. 10. Два брати... погризлись та й побились, ідучи степом. ЗОЮР. I. 306.

Побитовий, -а, -е. Бытовой.

Побігайка, -ки, ж. Вѣчно бѣгающая изъ дому. Мабуть уже кудись майнула побігайка.
Мир. ХРВ. 114.

Побігайчик, -ка, м. Быстро бѣгающий, — эпитетъ зайца. Зайчик-побігайчик. Рудч. Ск.
II. 2.

Побіганки, -нок, ж. мн. Побѣгушки, бѣготня. Побила мене лиха година та нещаслива з
тими побіганками. Та то ж день у день, ніч у ніч. Мир. ХРВ. 324.

Побігання, -ня, с. Бѣганіе, побѣгушки. Ум. **Побіганнячко.** Ой весна-красна, що вона
винесла? Ой винесла тепло і доброе літечко... Моїм діткам на побіганнячко. Чуб. III. 109.

Побігати, -гаю, -еш, гл. Побѣгать. По світу як іще побіга, чийхсь багацько виле сліз.
Котл. Ен.

Побігати, -гаю, -еш, гл. = Побігти. І тее промовляли (кінні брати), відтіль побігали.
АД. I. 107.

Побігач, -ча, м. Постоянно бѣгающий туда и сюда человекъ. Рк. Левиц.

Побігачка, -ки, ж. 1) = Побігайка. Рк. Левиц. 2) Поносъ. Рк. Левиц.

Побігашки, -шок, ж. мн. = Побіганки. МВ. III. 80.

Побігеньки, -ньок, ж. мн. = Побіганки. Прилуц. у. Цілий день у побігеньках. Рк.
Левиц.

Побігнути, -гну, -неш, гл. = Побігти. Побігне із костела.

Побігти, -біжу, -жиш, гл. 1) Побѣжать. Ой побігла дівчинонька до ворожки просто. Нп.
2) Поѣхать. Наум зараз шатнувся, наняв збіржаника і побігли що є духу з цілюрником
додому. Кв.

Побігуця, -ці, ж. 1) = Побігайка. Та не можна її (наймички) держати: така побігуця,
що ніколи в хаті не всидить. Валк. у. 2) мн. = **Побіганки.** Справляти побігуці. Вѣчно
бѣгать, постоянно уходитъ изъ дому. Що се ти побігуці справляєш? Лохв. у.

Побігуций, -а, -е. 1) Живой, проворный, подвижной. Вх. Зн. 17. 2) Постоянно
бѣгающий туда и сюда человекъ. Желех.

Побіда, -ди, ж. Побѣда. Гласи возвишайте, мир весь утішайте побідою новою. Нп. Млр.
Л. Сб.

Побідаш, -ша, м. Горемыка, бѣдняга. То я аже і не змагаюсь (з жінкою), а як той
побідаш, шо сіяв ячмінь, а жінка йому: «гречка!» — згожуюся й я: нехай буде гречка. МВ.
(КС. 1902. X. 156).

Побіденний, -а, -е. Горемычный. МВ. (О. 1862. I. 94). А тобі мене жаль, як побіденного,
нещасливого. Стор. МПр. 10.

Побіде́нник, -ка, м. Бѣдняга, горемыка. *Вареники-побіденники, в окропі кипіли, велику муку терпіли.* Ном. № 12351.

Побідити. См. **Побіждати.**

Побі́дити, -джу, -диш, гл. Обидѣть. *Овечками сей год побідило. Той рік і без того так мене побідив, що я не зберуся на гроші.* Могил. у.

Побі́дкатися, -каюся, -єшся, гл. Посѣтовать. *Побідкався, побідкався піп, та й вернув гроші.*

Побі́дник, -ка, м. Побѣдитель. *І свій палаш, що звався побідник, до боку Низа прив'язав.* Котл. Ен. V. 45.

Побі́дніти, -нію, -єш, гл. Обѣднѣть (о многихъ). *За ці годи дуже люде побідніли.* Черниг. у.

Побі́днішати, -шаю, -єш, гл. Сдѣлаться бѣднѣ.

Побі́дувати, -дую, -єш, гл. Побѣдствовать. *Не що вже робити, тра побідувати.* О. 1862. VI. 94.

Побі́ждати, -даю, -єш, сов. в. **побі́дити, -джу, -диш**, гл. Побѣждать, побѣдить. *Пан Хмельницький добре учинив: Польщу засмутив, Волощину побідив.* Макс.

Побі́й, -бою, м. 1) Бой, побоище. *Ти, пане козаченьку, не продавай мене, не продавай мене, спогдай на себе, як ми з тобою да були в побою: в першому побою із татарами, в другому побою у Німещині, в третьому побою у Турецчині. Як побили нас пополам з татарми, як прогнали нас до тихого Дунаю.* Нп. 2) Побои. *Я б не хотів і десяти карбованців за оцей побій.* Екатеринос. у. *Се було скоро після того, як стався той побій з нею, як її побито.* Екатеринос. у. 3) Крыша, кровля. Шух. I. 92, 116, 117. Вх. Зн. 50. *Комори, стайні — усе під побоями.* Федьк. 4) **Стати побоєм.** *Осадить городъ? Сам звів корогву та й берегом пішов, став побоєм перед Хотином.* Чуб. III. 295. **Ставати до побою, піти до побою.** *Идти въ бой. Дали коня, дали зброю, ставай, синку, до побою.* Год. I. 22. *А як пішов до побою, все військо побідив.* Год. Ум. **Побоець.** Год. I. 61.

Побі́д, -ду, м. 1) Бѣлая глина. Вас. 182. 2) Побѣлка. Лохв. у.

Побі́лити. См. **Побіліти.**

Побі́литися, -люся, -лишся, гл. Побѣлѣть. Чуб. V. 39.

Побі́лілий, -а, -е. 1) Побѣлѣвший. 2) Побѣднѣвший.

Побі́лити, -лію, -єш, гл. 1) Побѣлить. *Побілила около.* 2) Побѣднѣть. Стор. МПр. 54.

Побілів як стіна, як полотно, як хустка, як смерть, як Пилат. Ном. №№ 4381 — 4385.

Побі́лів як вільхова довбня. Покраснѣль. Мнж. 167.

Побі́лішати, -шаю, -єш, гл. Стать бѣлѣ. *Трошки побілішали руки, як побула дома.* Васильк. у.

Побі́лка, -ки, ж. Глазурь ізъ бѣлой фаянсовой глины, котрою покривають глиняную посуду передъ размалевкой ея. Шух. I. 262.

Побі́лувати, -луо, -єш, гл. 1) Посдирать кожи съ животныхъ. 2) Побѣлить стѣну бѣлой глиной. *Давайте глини, будемо сіркувати, а послі побілуємо.* (Залюбовск.)

Побі́ль, -лі, ж. Мелкіє кусочки сахару. *Одважте бо мені побілі хунтів зо два по копі з шагом, — адже я до ціни даю.* Лебед. у.

Побі́льшати, -шаю, -єш, гл. Увеличиться, сдѣлаться больше, прибавиться. *Мені ділечка побільшало, а здоров'ячка поменшало.* Чуб. V. 591. *Малі діти, мале й лихо; побільшають, — погіршають.* Чуб. V. 833.

Побільший, -а, -е. Большій. *Ой проси собі в пана воеводи та побільшої плати.* Нп.

Побільшити, -шу́, -шиш, гл. Увеличить.

Побілювання, -ня, с. Побѣлка.

Побіля́, нар. *Возлѣ, около. А народу, народу! і за домовиною і побіля домовини.* Кв. *Тече річка з винограду та й побіля груші.* Грин. Ш. 393.

Побіля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **побілити, -лю́, -лиш,** гл. Бѣлить, побѣлить. *Нащо мені, моя мати, личко побілила?* Чуб. V. 462. *Побілили... полотно.* Рудч. Ск. II. 44.

Побір, -бору, м. *Поборъ; взятки. Невелика ще біда сі побори.* Стор. Ум. **Побірок.** *От же побірки прокляті.* Костом.

Побіра́ти, -раю, -єш, гл. Брать, получаютъ. *Паламар побірає шестий книш.* Гн. II. 260.

Побіратися, -раюся, -єшся, гл. Отправляться, идти. *Час мені й до господи побіратись, бо там мене чекають.* Грин. I. 289.

Побірець, -рця, м. *Сборщикъ.* Рк. *Левиц. Я й сам побірцем чотирі годи пробув.*

Побірніці, -ниць, ж. мн. = **Плоскінь.** Вх. Лем. 451.

Побірчий, -чого, м. *Сборщикъ податей.*

Побіснува́тися, -нуюся, -єшся, гл. Побѣсноваться.

Побіч, нар. *Возлѣ, рядомъ. Побіч мене.* Левиц. МБ. 57.

Побічніця, -ці, ж. 1) *Часть стола: горизонтальная планка, соединяющая ножки.* Шух. I. 98. 2) *Боковая доска колыбели.* Шух. I. 98.

Побічній, -я, -є. 1) *Боковой.* 2) *Посторонній.* *Побічня служба.* Левиц. Пов. 52.

Побія́ти, -яю, -єш, гл. = **Побити.** *Ой сталася пригодонька, побіяв муж жінку.* Гол. I. 196.

Поблаголові́ти, -влю́, -виш, гл. Поблагословить. *От їх поблагословили і одружили.* Рудч. Ск. II. 48.

Поблагословитися, -влю́ся, -вишся, гл. 1) *Получить благословеніе.* *Я підійшов поблагословитись.* Св. Л. 10. 2) *Перекреститься передъ началомъ дѣла.* Г. Барв. 391. *Тільки що поблагословивсь їсти, аж та стріла так і встромилась в печеню.* ЗОЮР. I. 3.

Поблєкнути, -ну, -неш, гл. *Поблєкнуть.* *Там все поблєдло і поблєкло.* Котл. Ен.

Поближчати, -чаю, -єш, гл. *Приблизиться, стать ближе.*

Поближче, нар. *Ближе.* *От тоді ж то він поближче їх сїдав.* Мет.

Поблизі́ти, -жу́, -зиш, гл. *Слишкомъ приблизить.* Желех.

Поблизні́ти, -ню́, -ниш, гл. = **Поблизничити.** *Таки ж одного привести — живіт болить, а то ж двоє поблизнила.* Грин. Ш. 449.

Поблизні́чити, -чу, -чиш, гл. *Родить двойни.* *Всі ж ті овечки та покотили, та покотили, поблизничили.* Гол. II. 16.

Поблизу, нар. *Вблизи.* *Поблизу стояли старі вишні.* Левиц. I. 331.

Поблизький, -а, -е. *Близко находящійся, близлежащій.*

Поблизько, нар. = **Поблизу.**

Поблискати. См. **Поблискувати.**

Поблискувати, -кую, -єш, сов. в. **побли́скати, -каю, -єш,** гл. *Блестѣть по временамъ, поблєстѣть, посверкать.* *Бігнуть, пливуть човенцями, поблискують весельцями.* АД. I. 246. *Жаби росчепірили ноги як крила, полетівши вперве на своєму віку, по повітрі, поблискуючи білими животами проти зорі.* Левиц. I. 121. *Микола тільки поблискує на його очима.* О. 1862. II. 79.

Поблідлий, -а, -е. *Поблѣднѣвшій.* *Чорняві хлопчєнєта потомлені, поблідлі.* МВ. I. 45.

Побліднути, -ну, -неш, гл. Поблѣднѣть. *Ой ти ж моя головонько бідна, чогось моя миленька поблідила.* Мет. 271. *Вжахнулись і поблідли на виду.* К. ЧР. 325.

Поблудіти, -джу́, -диш, гл. Поблудить. *Поблудивши по морям, якось і землю видко стало.* Котл. Ен. 2) *Заблудиться. Не ідіть лугами, бо поблудите.* Мил. 220. 3) *Ошибиться, напортить въ дѣлѣ. Коби тут не поблудити де в чім.* Фр. Пр. 62.

Поблудітися, -джуся, -дишся, гл. = Поблудити 2. *Либонь же ми поблудилися, не до свата та забилися.* Грин. Ш. 481.

Поблудний, -а, -е. ? *Люблять мене все поблудні.* Нп.

Поблукати, -каю́, -єш, гл. Поблуждать, побродить, поскитаться. *Поблукавши мій Петрусь, до мене вп'ять вернувсь.* Котл. НП.

Побляклий, -а, -е. Поблеклый. Черниг. у.

Поблякнути, -ну, -неш, гл. Поблекнуть. Черниг. у.

Побовтати, -таю́, -єш, гл. Взболтать. *Побовтала глечики з молоком.*

Побовтатися, -таюся, -єшся, гл. Поплескаться въ водѣ. *Побовталась дитина в воді і повеселішала.*

Побоєць, -йця, м. Ум. отъ побій.

Побожеволіти, -ліємо, -єте, гл. Съ ума сойти (о многихъ). Г. Барв. 467.

Побожити, -жу, -жиш, гл. Поблагословить? *Въ свадебной пѣснѣ послѣ вѣнчанія: Дякуєме попонькові... нагленько нас одправив, но твердо нас побожив.* Гол. IV. 439.

Побожітися, -жуся, -жишся, гл. Побожиться. *Побожився, що поховає труп його.* Рудч. Ск. I. 110.

Побо́жкати, -каю́, -єш, гл. Выразить сокрушеніе словами: **а Бо́же! ой Бо́же!** *Ото сказали, що її вбито. От я побожкала, побожкала, та й кажу: що ж робити!* Верхнеднѣпр. у.

Побожний, -а, -е. Набожный, благочестивый. *От як розжився той чоловік, то покинув і питъ, — і такий побожний зробився.* Рудч. Ск. II. 22.

Побо́жність, -ности, ж. Набожность, благочестіе. К. Кр. 13. *З побожности своєї пожертвував на церкву сто рублів.* Волч. у.

Побо́жно, нар. Набожно, благочестиво.

Поболіти, -лію́, -єш, гл. Перенести болѣзнь. *Дай, Боже, в добрім здоров'ї поболіти.* Ном. № 13918. *(Кажуть тому, хто удає з себе хворого).*

Поболітися, -ліємося, -єтєся, гл. Заболѣть (о многихъ). *Боли му ся поболіли, сам бідний заслаб.* Рудч. Чп. 163.

Побо́лювати, -люю́, -єш, гл. Побаливать. *Палець поболує ме.* Вх. Зн. 50.

Поборгувати, -гую́, -єш, гл. Дать въ долгъ. *Ще арендар поміркує, нам горівки поборгує.* Чуб. V. 1094.

Поборець, -рця, м. = Побірець.

Побородник, -ка, м. Раст. Tragorogon. Шух. I. 20.

Поборозняк, -ка, м. Личинка майсаго жука. Вх. Пч. II. 27.

Побороніти, -ню́, -ниш, гл. Запретить. *Не поборони, батеньку, хоч за возом побігти.* Ном. № 8993. *Скільки хоч куштуй, ніхто тобі й не поборонить.* Кв.

Поборо́ти, -рю́, -реш, гл. Побороть, одолѣть. *Хто кого поборе, той тому оце озеро одпустить.* Рудч. Ск. I. 61.

- Поборотися, -рюся, -решся, гл.** Побороться. *Поборовся б, як би малось сили.* Ном. № 4160.
- Поборсень, -сня, м.** Постромка. Сим. 37.
- Побосіти, -сіємо, -єте, гл.** Остаться безъ обуви (о многихъ). *Побосіли у нас усі, — треба чоботи справляти.* Славяносерб. у.
- Побочень, -чня, м.** Боковая полоса въ шлеѣ. Вас. 160.
- Побочина, -ни, ж.** Боковая стѣна. Вх. Зн. 50.
- Побочкати, -каю, -єш, гл.** Поцѣловать. *Єдно личко побочкала, а в другое укусила.* Гол. III. 67.
- Побояринувати, -ную, -єш, гл.** Побыть шаферомъ на свадьбѣ.
- Побоятися, -боюся, -їшся, гл.** Побоятся. *Я побоявся, щоб дзиглика не поламать.* Рудч. Ск. I. 95.
- Побратати, -таю, -єш, гл.** Сдружить съ кѣмъ. *Який тебе лихий ізніс і побратав з панами?* Греб. (Хата. 54).
- Побрататися, -таюся, -єшся, гл.** Побрататься, подружиться. *Побратались свиня з пастухом.* Ном. № 2540. *Був собі коник і півник, та й побратались.* Рудч. Ск. II. 3.
- Побрати, -беру, -реш, гл.** Взять (во множествѣ), забрать; разобрать. *От поберуть коси да й пійдуть ніби то косить.* ЗОЮР. I. 287. *Чи ти ж казав, щоб свої ложки побрали?* Рудч. Ск. I. 186. *Наварили, посідали кругом казана, побрали ложки.* Драг. 340. 2) *Выврать, выдергать (лень, коноплю).* *Я свої конопельки сама поберу.* Грин. III. 302.
- Побратім, -ма, м.** Названный братъ, другъ. *При добрій годині всі куми і побратими.* Ном. № 2310. *Одріклася вся названая родина, тоді нема ні кума, ні побратима.* Чуб. V. 469. Ум. **Побратімко.** Федьк. II. 125.
- Побратімець, -мця, м. = Побратим.** Гол. IV. 458. *Ото його і гості й побратимці.* К. МБ. III. 261.
- Побратімко, -ка, м.** Ум. отъ побратим.
- Побратимство, -ва, с.** Братство, дружба. ЕЗ. V. 197. *Може ви чували коли небудь про побратимство? Де вже не чували? Се наш, січовий звичай; як не одрізняй себе од миру, а все чоловікові хочеться до кого небудь прихилитись; нема рідного брата, так шукає названого; от побратаються да й живуть довіку укупі, як риба з водою.* К. ЧР. 123.
- Побратіся, -беруся, -берешся, гл.** 1) Взятъся, взяты другъ друга. *Поберуться усі хлопці і дівчата рядком за руки.* Чуб. 2) *Пойти, отправиться.* *Побрався Павло додому.* МВ. (О. 1862. I. 76). *Гарасько до овець побрався.* Мкр. Г. 27. *Куди отце летять з оселі горобці? Дивлюсь, у сад побрались молодці.* Греб. 367. 3) *Пожениться.* Мет. 7. *Доки не поберуться, любляться, а як поберуться, то судяться.* Ном. № 9822. *Поберемося, небого!* Чуб. V. 121. 4) *Обратиться, превратиться во что (о многомъ).* *В їх од його лікарства усе в животі брусом побралось.* Г. Барв. 325.
- Побреніти, -ню, -ніш, гл.** 1) *Потечъ журча; полетѣть жужжа.* *Текли річки, побреніли до Заводовської аж у сіни.* Чуб. III. 220. 2) *Цвѣсть нѣкоторое время.* *Маківка побреніла та й осипалась.*
- Побренькати, -каю, -єш, гл.** Побренчать, позвякать. *Тут треба побренькати.* Ном. № 9776.
- Побренькач, -ча, м.** Больше во мн. ч. **побренькачі.** *Звонкая монета, деньги (переносно, въ пословицѣ).* *Аби були побренькачі, то будуть і послухачі.* Ном. № 5431.

Побренькувати, -кую, -єш, гл. Побрякивать. *Ой возьму я ключі не побренькуючи.* Чуб. V. 130.

Побрести, -бреду́, -деш, гл. 1) Пойти в бродъ. *Побреду я по кісточки, щоб любили невісточки.* Ном. *Хоч побреду через воду, да до свого роду.* Чуб. V. 460. 2) Побрести. *Вона подумала: мабуть мій бичок додому побрів.* Рудч. Ск. II. 14.

Побрехати, -брешу, -шеш, гл. Поврать.

Побрехенька, -ки, ж. Побасенка, анекдотъ. *Я давно чув про усі ці побрехеньки, та усе якось не діймав їм віри.* Ком. I. 16.

Побридки, -док, ж. мн. Бродяжничество, броженіє. *Оце немає сучки Оленки! пішла, мабуть, на побридки.* ЗОЮР. II. 19.

Побри́днути, -ну, -неш, гл. Надоѣсть, опротивѣть (о многихъ).

Побри́житися, -жуся, -жишся, гл. Поморщиться, сморщиться. Борз. Лебед. уу. *Як випрати сукняну хустку, то побрижиться.*

Побри́ндзати, -дзаю, -єш, гл. Побрести. *Побриндзав у сад.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Побри́шкати, -каю, -єш, гл. Почваниться, пофuffyриться, поважничать.

Побрі́хувати, -хую, -єш, гл. Лгать, врать; привирать. *Не побріхуй, — нічого свого не було.* Константиногр. у. *Він бреше, а ти побріхуєш.* Ном. № 6941.

Побродити, -джу, -диш, гл. 1) Походить в бродъ. *Побродила по воді.* Кв. 2) Отправиться бродить, уйти изъ дому. *Сама съ дівка побродила, що съ козака полюбила.* Гол. I. 121. 3) Потоптать, бродя. *Походжено та поброджено вороними кіньми, то ж ходила, побродила журавочка з дїтьми.* Чуб. V. 52. *Не жаль мені тої травиці, що її побродила, тільки жаль мені свого пір'ячка, що його поронила.* Рк. Макс.

Поброїти, -рою, -їш, гл. = **Наброїти.** Вх. Лем. 451.

Побрудніти, -ню́, -ніш, гл. Сдѣлать грязнымъ, загрязнить.

Побрудніти, -нію, -єш, гл. Сдѣлаться грязнымъ.

Побру́каться, -каюся, -єшся, гл. Побарахтаться. *Не сповивайте, нехай воно хоч трохи побрукається.*

Побря́зкати. См. **Побрязкувати.**

Побря́зкач, -ча, м. = **Побренькач.** *Аби були побрязкачі, то будуть і послухачі.* Ном. № 5431.

Побря́зкувати, -кую, -єш, сов. в. побрязкати, -каю, -єш, гл. Бряцать, побряцать, побрякивать. *Перенесу ключі не побризкуючи.* Мет.

Побря́зчати, -чу, -чиш, гл. = **Побрязкати.** *Там пан Василько проїжджав, лучком побрязчав, братів пробужав.* Чуб. III. 272.

Побубня́віти, -віємо, -єте, гл. Поразбухать (во множествѣ). *У мокрому горох полежав, та як побубнявів.* Харьк.

Побубоні́ти, -ню́, -ніш, гл. Побормотать. *Побубонить та й замовкне.* Харьк.

Побува́ти, -ваю, -єш, гл. Побывать. *Вона в мене не полуднувала, тільки в мене та побувала.* Чуб. V. 553.

Побуджа́ти, -джаю, -єш, сов. в. побудити, -джу, -диш, гл. Будить, разбудить (многихъ). *Уставає Василева мати, усю свою челядь побуджає.* Чуб. V. 703. *Побудив усіх.* Грин. I. 200 *Нас побуди... Тоді вона побудила їх.* Драг. 305. *Побудив своїх братів.* Драг. 334.

- Побудувати, -ду́ю, -єш, гл.** Побудувати. Побудували литвини церкву. Рудч. Ск. II. 196.
Опочивав сном тихим, безпробудним, як сплять царі і дуки імениті, що помники собі побудували. К. Іов. 8.
- Побужати, -жаю, -єш, гл. = Побуджати.** Рано, рано-пораненько уставала, ще й раніше матуся подужала. Чуб. V. 487.
- Побурити, -рю, -риш, гл.** Разрыть, разорить, разбросать. Побурять свині зерно. Вх. Лем. 451.
- Побурлакувати, -кую, -єш, гл.** Побыть бурлакою.
- Побурмиструвати, -рюю, -єш, гл.** Побыть бургомистромъ.
- Побурчати, -чу́, -чиш, гл.** Поворчатъ. Ні, в мене свекруха не зла. Часом побурчить трохи, а не лає. Харьк.
- Побусурманити и побусурменити, -ню, -ниш, гл.** Обасурманить (многихъ).
- Побусурманитися и побусурменитися, -нюся, -нишся, гл.** Обасурманиться. АД. I. 209. Був тридцять літ у неволі, двадцять чотирі як став на волі, потурчився, побусурманився. Дума. Вже я потурчилася, побусурменилася. ЗОЮР. I. 213. АД. I. 233. Хмельниченько побусурманившись, збив пушкою з гори Валка верх з батьківської церкви. ЗОЮР. I. 277.
- Побут, -ту, м. = Побит.** К. Кр. 18. У такому побуті бажали Іван з Мотрею своїх діток зростити. Мир. ХРВ. 127.
- Побути, -буду, -деш, гл.** Побыть. Ото побув півроку та задумав жениться. Рудч. Ск. Трохи побув у лісі та й раненько вернувся. Рудч.
- Побутніти, -нію, -єш, гл.** Истлѣть, сгнить, заплесневѣть. Милый, милый, що тобі є? Же ті власки побутніли, білі личка почорніли. Гол. I. 84.
- Побучавіти, -вію, -єш, гл.** Разбухнуть.
- Побуяти, -буяю, -єш, гл.** Побуйствовать, погулять. То вже бідний козак розгадає п'ятак, то нельзя по улиці пійти побуяти. АД. I. 114.
- Поваб, -бу, м.** Влеченіє. Із сього благословенного навіки повабу виникла їх думка... К. XII. 8. Шкода нашого повабу й залицання! К. (ЗОЮР. II. 200).
- Поваба, -би, ж.** Привлекательность, прельщеніє. Поваба, которою нас манять із тихих хуторів. К. (О. 1861. I. 311).
- Повабити, -блю, -биш, гл.** Привлечь, прельстить; поманить.
- Повабитися, -блюся, -бишся, гл.** Соблазниться, польститься. Повабились наші на мову лукаву. К. Досв. 8.
- Повага, -ги, ж.** 1) Уваженіє, честь. Ой були ми в пана, була нам повага: пили мед-горілку за Ганнусю жінку. Нп. Старець старцем, а повагу любить. Ном. 2) Важность, значеніє. Двір перейди тихо, у вічі глянь з повагою. МВ. Шевч. 3) Рѣшимость. Як би він не мав поваги, щоб підпалить і мене не підцькував, то не було б і пожежі. Екатеринос. у. (Залюб.).
- Повагом, нар.** Медленно, не спѣша, протяжно. Не хапайсь пісні співать — повагом! Ном. № 9650. Стали по душі дзвонити во всі дзвони та повагом, та жалібно. ЗОЮР. II. 285. А ніч іде, іде собі повагом. К. Іов. 15.
- Поважати, -жаю, -єш, гл.** Уважать, чтить. ЗОЮР. I. 31, 21, 35, 23. Ой поважай стару матір, хоч вона й не рідна. Чуб. V. 935. Хто не звик правди поважати, той завше ласий

панувати. *Ном. № 1130. Ей шати мої, шати! пийте, гуляйте: не мене шанують, бо вас поважають.* ЗОЮР. I. 208.

Поважатися, -жаюся, -єшся, гл. 1) Уважатися. 2) — за. Считаться чѣмъ. *Ні сама послідня дівка в нашому селі так би не зробила, як моя дочка, що поважалася за саму першу.* Кв.

Пова́же́ння, -ня, с. Уваженіє. *Придбала тобі і чести, і радості, і поваження.* Кв.

Поважити, -жу, -жиш, гл. 1) Взвѣситъ многое). 2) Уважить. *Поважив її Василь — оддав (їй хустку).* Кв.

Поважитися, -жуся, -жишся, гл. 1) Рѣшиться, отважиться. *Поважився на таке діло! (Залюб.). Таке молоде, а він поваживсь її брати.* Лохв. у. 2) Польститься, прельститься. *Не подоба, старий діду, не подоба, хиба на те поважуся, що худоба.* Чуб. V. 1135.

Поважко, нар. Тяжеловато.

Поважливий, -а, -е = Поважний 2. *Пісні поважливі.* КС. 1882. VIII. 264.

Поважний, -а, -е. 1) Почтенный, достойный уваженія. *Ще трошки засоромилась перед поважним гостем, то й очиці спустила в землю.* К. ЧР. 48. 2) Серіозный; солидный. *Такий зробився тихий та поважний.* Рудч. Ск. II. 162. *Поважне обличчя.* К. Досв. 127. *Йому здавалось... ніби він чує поважну його мову.* 3) **У поважному стані.** О жєнщинѣ: *беременна. Пані моя нездужає: вона в поважному стані.*

Поважність, -ности, ж. Важность, важный, серіозный видъ, достоинство.

Поважно, нар. 1) Почтенно. 2) Серіозно, сь важностью, сь достоинствомъ. *Поважно та тихо... сходилися полковники.* Шевч. 233. *Промовила Зося поважно.* Левиц. I. 433.

Поважчати, -чаю, -єш, гл. Потяжелѣть. *Чого ви мені в клунок наклали, що він так поважчав?* Харьк.

Повала, -ли, ж. Потолокъ. Вх. Зн. 66. МУЕ. III. 42.

Повалець, -льця, м., также **накидальний повалець.** *Волосяной арканъ.* О. 1862. I. Ревяк. 20.

Повалина, -ни, ж. = **Повала.** Вх. Зн. 66.

Повалити, -лю́, -лиш, гл. 1) Повалить. *Ой там на долині жуки бабу повалили.* Чуб. V. 1128. 2) Повалить, пойти массами. *Повалили гайдамаки, аж стогне діброва.* Шевч. 157.

Повалитися, -лю́ся, -лишся, гл. Повалиться, свалиться, упасть. *Як брат пива да й напився, по конику повалився.* Чуб. V. 433. *У свого кума Хмельницького дорогого напитку напився, у його долі спать повалився.* АД. II. 11. *У ніженьки повалилась.* Чуб. V. 910. *А то я як черкну його ножем по горлу, то він так і повалився.* ЗОЮР. I. 159.

Повалувати, -лую, -єш, гл. Повалить толпой. *Повалувало у хату все весілля.*

Поваля́ти, -ляю́, -єш, гл. 1) Свалить (многихъ), і перших *Фина, Тамариса на землю махом поваляв.* Котл. Ен. *Чорненьке маленьке весь світ поваляв.* *Ном. № 40, стр. 291.* 2) Запачкати, испачкати. *Не займай мене, Грицю, поваляєш спідницю.* Чуб. V. 1120. *Не ззіть пес, поки не поваляє.* Чуб. I. 279.

Поваля́тися, -ляю́ся, -єшся, гл. Разрушиться, повалиться. *Погнили біленькі хати, повалялись.* Шевч. 530.

Повандрува́ти, -рую, -єш, гл. = **Помандрувати.** *Куди та дівчина повандрує?* Чуб. V. 96.

Повапити, -плю, -пиш, гл. Поштукатурить.

Поваре́ць, -рця, м. Перекладина, на которую навѣшивають котелокъ, когда въ немъ варять. *Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.*

Поварити, -рю́, -риш, гл. Поварить, сварить (многое). *Чи яйця вже поварені?* Васильк. у.

Поваритися, -рю́ся, -ришся, гл. 1) Повариться, свариться. 2) Увясть, завянуть. *Од спеки поварилося все на городі.* Харьк.

Поварка, -ки, ж. = Полоник. Черном.

Повартувати, -ту́ю, -еш, гл. Подстеречь, посторожить.

Поварувати, -ру́ю, -еш, гл. Сохранить, уберець. *Бог поварував.* Вх. Зн. 18.

Поваруватися, -руюся, -ешся, гл. Остеречься, не рѣшиться. *Ти свою хату не поваруєшся спродати?* МВ. (О. 1862. I. 93).

Повбезпечувати, -чую, -еш, гл. Обезпечить (о многихъ). *Повбезпечували себе... пристановищем.* К. Кр. 30.

Повбивати, -ва́ю, -еш, гл. Перебить, убить (многихъ). *Той кінь їх повбивав.* Рудч. Ск. I. 156. *В одній хаті три татарюги сидять посеред хати... От наші їх повбивали... і повернули додому.* ЗОЮР. I. 103.

Повбиватися, -ва́ємося, -етеса, гл. Убиться (о многихъ). Ном. № 7541.

Повбирати, -ся, гл. = Повбірати, -ся.

Повбігати, -га́ємо, -ете, гл. Вбѣжать одному за другимъ. *Хорти за ним повбігали (у хату) і полягали під лавою.* Рудч. Ск. I. 140.

Повбірати, -ра́ю, -еш, гл. Одѣть (многихъ). *У неділоньку так гарно їх повбірає.* Кв.

Повбіратися, -ра́ємося, -етеса, гл. Одѣтись (о многихъ). *Дівчата... повбіраються так, що ну!* Кв.

Повбобтуватися, -ту́ємося, -етеса, гл. Замочить одержу при ходьбѣ по грязи, по водѣ (о многихъ).

Повбобжати, -жа́ємо, -ете, гл. Обѣднѣть (о многихъ).

Повбувати, -ва́ю, -еш, гл. Обуть (многихъ, многое).

Повбуватися, -ва́ємося, -етеса, гл. Обутись (о многихъ). *Це ви ще й досі не повбувались?* Богодух. у.

Повбуджати, -джа́ю, -еш, гл. Разбудить (многихъ). *Хто ж нас рано повбуджає, моя мила дівчино?* Гол. I. 200.

Поввіходити, -димо, -дите, гл. Войти одному за другимъ. *Поввіходили пани, посідали.* Левиц. I. 182.

Повво́дити, -джу, -диш, гл. Ввести (многихъ).

Повво́зити, -жу, -зиш, гл. Ввезти (многихъ, многое).

Повволікати, -ка́ю, -еш, гл. Втащить (многихъ, многое).

Повгадувати, -дую, -еш, гл. Угадать (о многомъ).

Повгинати, -на́ю, -еш, гл. Вогнуть (о многомъ).

Повгинатися, -на́юся, -ешся, ж. Вогнуться (во многихъ мѣстахъ). *Дошки повгиналися.*

Повгнічувати, -чую, -еш, гл. Вдавить (о многомъ).

Повгно́ювати, -но́юю, -еш, гл. Удобрить навозомъ (о многомъ).

Повгодовувати, -вую, -еш, гл. Откормить (многихъ).

Повгодовуватися, -дову́ємося, -етеса, гл. Откармливаться, откормиться (о многихъ). *Гарно у вас индики повгодовувалися.* Васильк. у.

Повго́нити, -ню, -ниш, гл. Вогнать (многихъ).

Повгрузати, -заємо, -ете, гл. Увязнуть; войти въ землю; въѣсться въ тѣло (о многихъ).
Хата в того Хоми така, що й вікна в землю повгрузали. Г. Барв. 190. *До парубка, аж у його і вірвовки повгрузали в руки.* ХС. III. 57.

Повдаватися, -даємося, -етесь, гл. То-же, что и **удатися**, но о многихъ или многомъ.
Діти ж пак у його повдавались ледачі. Драг. 218.

Повдавлиувати, -люю, -ещ, гл. Вдавить, втиснуть (во множествѣ). *Хлопець... повдавлиував йому очі в ямки.* Драг. 238.

Повдвбувати, -бую, -ещ, гл. Вставить въ выдолбленное углубленіе (о многомъ). Чуб. I. 76.

Повдовіти, -вію, -ещ, гл. Овдовѣть. *Перепеличенька повдовіла, заміж іти захотіла.* Чуб. V. 1127.

Повдовольняти, -няю, -ещ, гл. Удовлетворить (многихъ).

Повдовольнятися, -няємося, -етесь, гл. Удовлетвориться (о многихъ).

Повдягати, -гаю, -ещ, гл. 1) Одѣть (многихъ). *Піп повдягав їх та й повів додому.* Драг. 255. 2) Надѣть на себя (во множествѣ).

Повдягатися, -гаємося, -етесь, гл. Одѣться (о многихъ). Чуб. II. 601. *Повдягалися йти до церкви.* Славяносерб. у.

Поведенція, -ції, ж. Обычай, обыкновеніе. Греб. 408. *Така вже в нас поведенція старосвітська. — Усе про те тільки й думає, щоб заробити копійку; така вже їх московська поведенція:* Кв.

Поведінка, -ки, ж. = Поведенція. *Чи й у вас, як у нас, така поведінка: за копійку сто парубків, за сто рублів дівка.* Грин. III. 649. *Така у нас поведінка, що мусять підпарубочі ватажним парубкам коней подати.* Федьк.

Поведія, -дії, ж. = Поведенція. *Чи й у вас така поведія, щоб новоженець мав волю гуляти?* Федьк.

Повезті, -зу, -зеш, гл. Повезти. *Уже була вмерла, повезли ховати.* Чуб. V. 12.

Повелачка, -ки, ж. = Поведенція. Мнж. 189.

Повеликий, -а, -е. Нѣсколько большой. *Це повеликі черевики на мене.* Харьк.

Повеличити, -чу, -чиш, гл. Сдѣлать большимъ, чѣмъ слѣдуетъ. *Маштер, як робив криж, повеличив.* МУЕ. III. 43.

Повелівати. См. Повеліти.

Повеління, -ня, с. Повелѣніе.

Повелівати, -ваю, -ещ, сов. в. повеліти, -лю, -лиш, гл. Повелѣвать, повелѣть. *Повелів нам любитися, тепер розлучаєш.* Чуб. V. 265.

Повен, -вна, -не = Повний. *Нарвала грушок повен хвартушок.* Чуб. V. 412.

Повередити, -джу, -диш, гл. Повредить.

Повередитися, -джуся, -дишся, гл. Повредить себя, надорваться.

Повередувати, -дую, -ещ, гл. Покапризначать, поприхотничать.

Повересіле, -дя, с. = Повересло. Вх. Зн. 50.

Повересло, -ла, с. = Перевесло. Вх. Зн. 50.

Поверещати, -щу, -щиш, гл. Покричать.

Повернути, -ся. См. Повертати, -ся.

Повертання, -ня, с. Поворотъ. *Повертання головою.* Левиц. I. 430. 2) Возвращеніе, возвратъ.

Повертати, -таю, -єш, сов. в. повернути, -ну́, -неш, гл. 1) Вертѣть, повернуть, вращать; свернуть. *Все на той бік поглядають, де козаки кіньми грають, шабельками повертають.* Чуб. *На вечір сонце повернуло, поночі йти — буду коло вас ночувать.* Рудч. Ск. I. 211. *Він так хвостом і повернув.* Рудч. Ск. I. 25. 2) Возвращать, возвратить. *І хто зна, коли мене Бог поверне до своєї господи.* Левиц. 3) Возвращаться, возвратиться. *При місяці із ярмарку повертали.* Грин. III. 325. 4) Обращать, обратить, превратить. *Козаки zostались козаками, а нас у поспільство повернено.* К. ЧР. 71. *Щоб ту чорну та знов у білу повернути.* Драг. 77. *Усі гроші повернув на хату, щоб добру зробити.* **У нівець повернути.** *Въ ничто обратить. Старшина хоче писаря в нівець повернути.* Харьк. у. **Повернути на користь.** *Обратить въ пользу. Люде повернули оці сили на користь собі.* Ком. II. 19.

Повертатися, -таюся, -єшся, сов. в. повернутися, -ну́ся, -нешся, гл. 1)

Поворачиваться, повернуться. Ой млин меле, вода реве, а колесо не повернеться. Чуб. V. 549. *Ледащо куди не повернеться, то всюди йому зле.* 2) Возвращаться, возвратиться. *Як з дороги повернуся, то з тобою оженюся.* Чуб. V. 4. *Повернувся я з Сібіру, нема мені долі.* Чуб. V. 962. 3) Обращаться, обратиться. *Не було й гадки, щоб усе те щастя у велике лихо повернулось.* МВ. II. 23. 4) Отправиться, направиться. *Ой їдь, мій миленький, дорога щаслива, куди ся повернеш, буду ті жичлива.* Чуб. V. 222. 5) Находиться, быть. *Нехай йому легенько згадається, де він у світі повертається.* Ном. № 11609. *Козаки запорожці, де ви ся повертаєте? де ви ся маєте?* Мет. 444.

Повертіти, -чу́, -тиш, гл. Повертѣть, покрутить.

Повертітися, -чу́ся, -тишся, гл. Повертѣться. *Повертілись перед очима та й круть за двері.* МВ. I. 112. *То оце вискочить із лісу козак, повертиться, повертиться на коні перед Жаботином, та знов і поїде в ліс.* ЗОЮР. I. 282.

Повертом, нар. Возвращаясь, на обратномъ пути.

Поверх, нар. 1) Сверхъ. *І сліду нема, мов поверх води поплили.* Шевч. 296. 2) Выше, надъ. *Як дуже зілля кипить — милий поверх дерева летить.* Ном. № 231. 3) Наверхъ. *Кожух носить навыворот шерстю поверх.* Стор. МПр. 169. 4) Свыше. *Поверх сотні.* Хотин. у. **Поверх, -ху, м.** 1) Поверхность. 2) Этажъ. *На п'ятий поверх свій як мога поспішили.* К. Дз. 147.

Поверхнік, -ка, м. Верхній жерновъ въ ручной мельницѣ. Шух. I. 103, 146.

Поверхниця, -ці, ж. 1) У гуцуловъ: толстая суконная онуча — вторая изъ трехъ, наматываемыхъ на ногу. Шух. I. 138. 2) Попона поверхъ сѣдла. Вх. Зн. 61. Ум. **Поверхничка.**

Поверхничка, -ки, ж. 1) Ум. отъ поверхниця. 2) Родъ вышивши. Чуб. VII. 427.

Поверховиця, -ці, ж. Рыба = **Оклій**, *Aspius lucidus*. Вх. Пч. II. 18.

Повершіти, -шу́, -шиш, гл. 1) Окончить дѣло. *Коли сам, каже, не повершу, то синові передам.* Шевч. 151. 2) Превзойти. *Я завтра мабуть і вас повершу спати.* Славяносерб. у. *Отже ж дарма, що цей бичок менший, — а він більшого за літо повершить.* Міус. окр.

Повеселити, -лю́, -лиш, гл. Порадовать. *Не повеселила ти нас, живучи з своїм Василем.* Кв.

Повеселитися, -лю́ся, -лишся, гл. Повеселиться. *Хиба мій вік не сон? Стривай же, хоч трошки дай мені повеселитись.* К. Іов. 23.

- Повеселіти, -лію, -єш, гл.** Повеселѣтъ, сдѣлаться веселымъ. *Іван повеселів, хоч і охляв уже, не ївши три дні.* Рудч. Ск. I. 137.
- Повеселішати, -шаю, -єш, гл.** Повеселѣтъ, сдѣлаться веселѣе. *Я ї позичила йому ті гроші, що за хату ї за худобу взяла, та ніби в нас і в хаті повеселішало.* МВ. I. 9.
- Повесті, -веду, -деш, гл.** Повести. *Та повів її до батенька.* Нп. *Та зв'язали білі руки, та повели хлопця всюди по ринку.* Чуб. V. 410. *Поведем кривого танця.* Кв. *Як же ви... погано повели свою дочку.* Св. Л. 82. *Пальцями повела себе по виду.* Г. Барв. 116.
- Повестися, -ведеться, гл. безл.** 1) Пойти. *Знову повелось по старому.* Ком. I. 15. 2) Удаться. *От же матері дав Бог талан, а мені дак уже ї не повелось.* Г. Барв. 424.
- Повечеряти, -ряю, -єш, гл.** Поужинать. ЗОЮР. I. 74. *Дай мені, милесенький, повечеряти, повечерявши, ляжемо спати.* Чуб. V. 54.
- Повечіркувати, -кую, -єш, гл.** Ъсть послѣ ужина. *Вечеряла, повечіркувала.* Ном. № 14324.
- Повечоріти, -ріє, гл. безл.** Повечерѣтъ, наступить вечеру. *Коли б мені да, Господи, повечоріло, до б на моєму серденьку поздоровіло.* Чуб. III. 169.
- Повештатися, -таюся, -єшся, гл.** Пошататься, послоняться. *Повештався я тутечки чимало на своєму віку.* Стор. II. 130.
- Повз, нар.** Мимо. *Що повз мій двір, ворітечка голубка летіла.* Мет.
- Повзання, -ня, с.** Ползаніє.
- Повзати, -заю, -єш, гл.** Ползать; скользить. *По столу повзе рукою.*
- Повзти, -зу, -зеш, гл.** Ползти, лѣзть, слѣзати. *І раком ліз, і повз черевом, і котився з гори.*
- Повзувати, -ваю, -єш, гл.** Обуть (многихъ). *Пани повзувані, сліди ваші босі.* Ном. № 1183.
- Повзуватися, -ваюся, -єшся, гл.** Обуться (о многихъ).
- Повзун, -на, м.** 1) Ползунъ. 2) Въ вѣтряной мельницѣ: брусъ, на которыхъ поворачивается мельница. Лохв. у.
- Повибивати, -ваю, -єш, гл.** 1) Выбить (о многихъ). *Ви мені очі повибиваєте.* Рудч. Ск. II. 103. 2) Перебить (многихъ). *Такого народу повибивали під ту війну.* 3) Окончить барабанить (на многихъ барабанахъ). *Дівчинонька кріпко полюбила, козаченька рано не збудила, що в барабани да повибивали, у жоломійки да повигравали.* Чуб. V. 151.
- Повибирати, -раю, -єш, гл. = Повибірати.** *Повибираю коралики до зерен.* Чуб. V. 338.
- Повибігати, -гаємо, -ете, гл.** Выбѣжать (о многихъ). *Повибігали якісь панночки.* МВ. I. 112. *І жінки, і молодиці повибігають.* Кв.
- Повибірати, -раю, -єш, гл.** Выбрать, винять, собрать (во множествѣ). *Сідай, погрійся трохи, поки я пиріжечки повибіраю з печі.* Рудч. Ск. II. 6. *Як повибіраєш хліб глевкий з печі, а тоді знову посадиш доткатися, то двічі вміратимеш.* Грин. II. 25.
- Повибіратися, -раємося, -етесь, гл.** То же, что и избратися, но о многихъ. *Інші зовсім повибірались на Донищину, попродавши хати ї городи.* Г. Барв. 240.
- Повибовтувати, -тую, -єш, гл.** Выболтать, выплескать (во множествѣ).
- Повибудовувати, -вую, -єш, гл.** Выстроить (во множествѣ). *Погорільці повибудовували гарні хати після пожежі.* Волч. у.
- Повибурковувати, -вую, -єш, гл.** Вымостить (во множествѣ). *Повибурковувано каменем вулиці.*

Повивалювати, -люю, -єш, гл. 1) Вывалить (во множ.). 2) Высунуть (язики — о многихъ). *Дванадцятеро левів роти пороззівляли, язики повивалювали.* Мнж. 19.

Повиварювати, -рюю, -єш, гл. Выварить (во множествѣ).

Повивати, -ваю, -єш, сов. в. повити, -в'ю, -єш, гл. 1) Обвивать, обвить, повить. *Молодиця в грезетовому очінку, повитому тонким серпанком.* Стор. МПр. 54. *Високії ті могили, де лягло спочити козацькеє біле тіло, в китайку повите.* Шевч. 48. 2) Пеленать, спеленать. *Молодая Оленочка синочка родила, повила його, повила та у білії пелюшки.* Чуб. V. 890. *Не одцуравсь того слова, що мати співала, як малого повивала.* Шевч. 128. *Переносно: рожать, родить. І прийшла година і я тя повила, грудьми годувала, до серця тулила.* Гол. III. 454. 3) Завивать, завить. *Ой ти, вербо кудрявая, хто на тобі кудрі повив? Чуб. III. 117.* 4) Вить, свить (вѣнокъ). *Старости, пані старости! благословіть молодій вінки повить!* Мил. Св. 3.

Повиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. повитися, -в'юся, -єшся, гл. 1) Повиваться, повиться, обвиться. *Серпанком повивається. Долина туманом повивається.* 2) Пеленаться, спеленаться. *Погано повивається сим повивачем.* 3) Завиваться, завиться. *Кучері повилися.* 4) О растені: ползти, виться, обвиться. *Повився горобиний горошок.* МВ. I. 140. *Королів цвіт повився по лісі.* Г. Барв. 89. 5) Взвиваться, взвиться. *Тоді жайворонки повилися.* АД. I. 161.

Повивач, -ча, м. Свивальникъ. Мил. 29. *Там Пречиста сина купала, а скупавши повивачем сповила.* ХС. VII. 444.

Повивертати, -таю, -єш, гл. 1) Опрокинуть (многое), опрокидывая вылить или выбросить. *Страву повивертав, посуду побив.* Мнж. 43. *Глечики повивертала. Предки наші славні в склепах спочивали, а тепер їх гайдамаки з трун повивертали.* К. Досв. 27. 2) Выворотить, вывернуть наизнанку. *Кожухи повивертали.* 3) Выставить, выпятить, выворотить. *Пішов бідний брат до волів, а вони лежать, боки повивертали.* Рудч. Ск. II. 132.

Повивертатися, -таємося, -єтеся, гл. 1) Опрокинутися (о многихъ). 2) Вывернуться на изнанку. *Рукава повиверталися.* 3) Разлечься (о многихъ). *Усі понідались і повивертались та й не встають.* Рудч. Ск. 59.

Повивершувати, -шую, -єш, гл. Закончить кладку стоговъ.

Повивірчувати, -чую, -єш, гл. Высверлить (во множествѣ).

Повивіршувати, -шую, -єш, гл. = Повивершувати.

Повивішувати, -шую, -єш, гл. Вывѣситъ (во множествѣ).

Повиво́дити, -джу, -диш, гл. 1) Вывести (многихъ). 2) Наплодить, высидѣть изъ яицъ (многихъ). *Курка курчат повиводила.*

Повиво́дитися, -димосся, -дитеся, гл. 1) Вывестись, исчезнуть. *Ведмеді у нас повиводились.* 2) Выйти, выключнуться изъ яйца (во множ.). *Курчата вже повиводились.*

Повивозити, -жу, -зиш, гл. Вывезти (многое). *А хазяїн так загуляв, що й усі можна бочки повивозити.* Рудч. Ск. II. 151.

Повиволікати, -каю, -єш, гл. Выволочъ, вытаскать (многихъ). *Вони як поспнуть, то хоч за ноги їх повиволікай.* Харьк. у.

Повивчати, -чаю, -єш, гл. Выучить, научить (многое, многихъ). *Повивчала сама всіх пісень.* Харьк.

- Повивчатися, -чаємося, -єтеся, гл.** Вучитися (о многихъ). *Повивчалися ми всі прясти.*
- Повив'язувати, -зую, -єш, гл.** Повязать (о многихъ или многихъ). *Голови шовковими платками повив'язують.* Мир. ХРВ. 25.
- Повигадувати, -дую, -єш, гл.** Выдумать; изобрѣсть (многое). *Чимало чого повигадували розумні та учені люде.* Ком. II. 9.
- Повиганя́ти, -няю, -єш, гл. = Повигонити.**
- Повигнива́ти, -ваю, -єш, гл.** Выгнить (во многихъ мѣстахъ). *Солома на хаті як повигнивала.* Харьк.
- Повигно́увати, -юю, -єш, гл. = Повгноювати.**
- Повигодовувати, -вую, -єш, гл.** Вскормить, выкормить (многохъ).
- Повиголоднюватися, -нюємося, -єтеся, гл.** Проголодаться (о многихъ). *Мухи повиголоднювались та й кусають.* НВолын. у.
- Повигонити, -ню, -ниш, гл.** Выгнать (многохъ). Рудч. Ск. I. 88. *Не озивайтесь, бо й вас з хати повигонить.* Драг. 176. *Пан звелів, щоб повигонили кури й гуси.* Рудч. Ск. II. 155.
- Повигорта́ти, -таю, -єш, гл.** Выгрестъ (во множествѣ). *Повигортай попіл з усіх грубок.*
- Повигострювати, -рюю, -єш, гл.** Наточить (многое, о многихъ). *Повигострювали свої ножі.* Харьк.
- Повигострюватися, -рюємося, -єтеся, гл.** Наточиться. *Ніяк не нагострю свого ножа. — А наші добре повигострювались.*
- Повиграва́ти, -ваємо, -єте, гл.** 1) Выиграть (о многихъ). *Не можна всім повигравати, треба ж комусь і програти.* 2) Окончить, перестать играть (о многихъ). *Уже ж барабани та й повибивали, скрипки, дудки та й повигравали.* Чуб. V. 951.
- Повигріба́ти, -баю, -єш, гл. = Повигортати.**
- Повигромаджувати, -джую, -єш, гл.** Выгрестъ (во множ.). *Повигромаджуй жар з обох груб та відгаси вугілля.*
- Повигулюватися, -люємося, -єтеся, гл.** Нагуляться (о многихъ) Грин. II. 82.
- Повидавати, -даю, -єш, гл.** Выдать (многохъ). *Чимало дочок повидавав уже заміж.* Левиц. Пов. 26.
- Повидаватися, -даємося, -єтеся, гл.** Выйти замужъ (о многихъ).
- Повидавлювати, -люю, -єш, гл.** 1) Выдавить (по множествѣ). *Давить мороз? — Та давить, бодай йому очі повидавлювало.* Мнж. 144. 2) Передавить (многохъ).
- Повида́ти, -даю, -єш, гл.** Повидать. *Виведи нас з хати на двір погуляти, світа повидати.* Грин. III. 487. *Ой почувайте і повидайте, що на Вкраїні постало.* ЗОЮР. I. 271.
- Повидатися, -даюся, -єшся, гл.** Повидаться, увидѣться. *Таки з своїм родом та повидаюся.* Чуб. V. 474.
- Повидзьобувати, -бую, -єш, гл.** Выклевать (многое).
- Повидира́ти, -раю, -єш, гл.** 1) Вырвать (во множ.). *Не куй, зозуленько, темненької ночі, повидираєш на ліщиноньку очі.* Чуб. III. 157.
- Пови́діти, -джу, -диш, гл.** Увидѣть. *Господиня повиділа, що чоловік щось збирає.* Чуб. II. 555. *Циган... повидів, що кум іде з сокирою.* Чуб. II. 555.
- Повидло, -ла, с. = Павидло.**
- Повидлянка, -ки, ж.** Родъ кушанья: разводятъ повидло горячей водой и ѣдятъ съ куле́шею. МУЕ. I. 101.

Повидну, нар. При свѣтѣ, когда видно. *Пішов я з Лавріном роздивитися город повидну.* О. 1861. X. 146. *Завтра повидну допишеш, покинь тепер.*

Повидовбувати, -бую, -єш, гл. 1) Выдолбить (во множествѣ). 2) Выковырять (во множ.). *Повидовбував йому очі.* Рудч. Ск. II. 28. *Як очей на спичку не повидовбує.* Конот. у.

Повидніти, -ніє и повиднішати, -шає, гл. безл. 1) Проясниться. 2) Разсвѣсть.

Повидно́ті, нар. На разсвѣтѣ.

Повидумувати, -мую, -єш, гл. = **Повигадувати.** *Отсе три дні панські одбудеш, а четвертий за подушне, п'ятниця й субота якісь толочні повидумували.* МВ. I. 98.

Повидурювати, -рюю, -єш, гл. Выманить обманомъ (многое, у многихъ).

Пови́ж, нар. Выше. *Повиж моря краю зачився місяць в туманах блукати.* Федьк. I. 57.

Повижива́ти, -ваю, -єш, гл. Остаться въ живыхъ (о многихъ).

Повижина́ти, -наю, -єш, гл. Сжать (серпомъ — во множ.). *Уже всю траву в садку повижинала.* Черниг. у.

Повизбі́рувати, -рюю, -єш, гл. Собрать все. Черк. у.

Повизволя́ти, -ляю, -єш, гл. Освободить (многоихъ). *З неволі престашеної нас повизволяла.* К. МБ. III. 249.

Повиздыхати, -хаємо, -єте, гл. Передохнуть. *Воли да корови — все повиздыхає.* Чуб. V. 867. *Певно, всі собаки в рові повиздыхали.* Ном. № 7894.

Повизнахо́дити, -джу, -диш, гл. Найти, выискать (многое). *Де що було дідівське... повизнаходила.* Г. Барв. 484.

Повизоло́чувати, -чую, -єш, гл. Позолотить (во множ.). *Такі повизолочувані усе нам'ятники.*

Пови́дати, -даю, -єш, гл. Съѣсть все. *Я понапікував, понаварював, а вони прийшли, повиїдали.* Чуб. III. 73. *Що варила, то все не повиїдане.* Константиногр. у.

Пови́жджати, -джаємо, -єш, гл. Выѣхать (о многихъ). *Попарувавши (воли) да й повиїжджали.* Чуб. V. 1028.

Пови́їздити, -димо́, -дите́, гл. = **Пови́їжджати.**

Пови́йма́ти, -маю, -єш, гл. Вынуть (во множ.). *Уже й шаблі повиймали, щоб рубать.* ЗОЮР. I. 120. *Повиймаю чорний терен з білих ніг.* Чуб. V. 626. *А я ж тую звичай знаю, двері й вікна повиймаю.* Чуб. **Повиймати очі.** Выколоть глаза. *Очі повиймав.* Мир. ХРВ. 33. *Дай гочі повиимати, то дам пити.* Рудч. Ск. II. 49.

Повикида́ти, -даю, -єш, гл. Выбросить (во множ.). *А я тії сирі дрова та й повикидаю.* Чуб. V. 262. *Долежались груші, що й погнили, — повикидай їх.* Харьк. у.

Повикі́нчувати, -чую, -єш, гл. Окончить многое.

Повиклада́ти, -даю, -єш, гл. Выложить (многое). *Повикладай же покупки з мішка.* Харьк. у.

Повиклика́ти, каю, -єш, гл. Вызвать (многоихъ). *Повикликай усіх дітей.* Грин. I. 236.

Повикльо́вувати, -вую, -єш, гл. Выклевать (многое). *Горобиці що літа повикльовують усе, що він не понасіває.* Кв.

Пови́кнути, -ну, -неш, гл. Привыкнуть. *Повикли ляхи нас дурити.* КС. 1882. X. 26. *Повикли вони вже так робити.* Константиногр. у.

Повико́вувати, -вую, -єш, гл. Выковать (во множ.).

- Повиковірювати, -рюю, -єш, гл.** Выковырять (во множ.). Повиколупував із лоба очі. К. МБ. III. 242.
- Повиколювати, -люю, -єш, гл.** 1) Выколоть (во множ.). Взяли йому очі повиколювали. Мнж. 39. Перепеличенъко, не літай так поночі, бо повиколюєш на стерничочку очі. Чуб. V. 854. 2) Переколоть (всѣхъ).
- Повикопувати, -пую, -єш, гл.** Выкопать (во множ.). Зося звеліла повикопувати всі чисто кущі. Левиц. I. 407.
- Повикореняти, -няю, -єш, гл.** Искоренить (многое). Я таки завзявся дерезу з города повикореняти. Богодух. у.
- Повикорінювати, -нюю, -єш, гл.** = Повикореняти. А брат, як квітки я посію на своєму городі, то повикорінює. Г. Барв. 226.
- Повикорчовувати, -вую, -єш, гл.** Выкорчевать (во множ.).
- Повикохувати, -хую, -єш, гл.** Выростить, взлелѣять (многихъ). Дітей своїх він повикохував добре. Г. Барв. 163.
- Повикочувати, -чую, -єш, гл.** Выкатить (во множ.). Бочки меду та горілки повикочувані. Рудч. Ск. II. 81. Бочками повикочували венгерське вино. Стор. МПр. 146.
- Повикошувати, -шую, -єш, гл.** Выкосить (во множ.). Я скрізь у садку повикошував. Скрізь повикошувано, повідчищувано. О. 1861. XI. 26.
- Повикрадати, -даю, -єш, гл.** Выкрасть (во многихъ мѣстахъ, многое). Як є в хаті такі дівчата, що на досвітки ходять, то вже де є в матері який кусок сала, чи пішоно, чи яйця, — усе повикрадають. Славяносерб. у.
- Повикручувати, -чую, -єш, гл.** То-же, что и **викрутити**, но во множествѣ. Він їй руки повикручував. Кв. Гляди ж, добре повикручуй сорочки, щоб не текло з їх. Васильк. у.
- Повикупляти, -ляю, -єш, гл.** Выкупить (во множествѣ). Син заробив грошей та повикупляв одержу, що батько в шинк пообносив. Богодух. у.
- Повикуповлювати, -люю, -єш, гл.** = Повикупляти. Як уже дружби і староста повикуповлюють шапки, то виходят на двір. Грин. III. 507.
- Повикупувати, -вую, -єш, гл.** = Повикупляти. К. ЦН. 228.
- Повикурювати, -рюю, -єш, гл.** Выкурить (во множествѣ). Котрому козакові повні сакви жінка тютюну напхала... то все те повикурували. ЗОЮР. I. 290.
- Повилазити, -зимо, -зите, гл.** Вылѣзть (во множествѣ). Всі гадюки повилазили. По правді роби, по правді й очі повилазять. Ном. № 3027. Бодай йому повилазили (очі). Ном. № 3715.
- Повиливати, -ваю, -єш, гл.** Вылить (во множ.). А що попомучилась вона, що сліз повиливала над ними — Жати Божа! МВ. I. 45.
- Повилинати, -наємо, -єте, гл.** Вылетѣть (о многихъ).
- Повилиннювати, -нюємо, -єте, гл.** Облинять, отлиняться (о многихъ). З одержі усі повилиннювали — обносились. Грин. II. 185.
- Повилиннюватися, -нюємося, -єтеся, гл.** = Повилиннювати. Повилиннювались коні. Константиногр. у.
- Повиломляти, -ляю, -єш, гл.** Переломать, выломать (во множествѣ). Ой сад-виноград повиломляєм. О. 1861. XI. Св. 63.

- Повилітати, -таємо, -єте, гл.** Вылетѣть (о многихъ). *Гляньте, вже й ластів'ята повилітали.* Харьк. у. *Чоловік стукнув обухом, клиннтя повилітало, а обаполки так і збіглись докупи.* Чуб. II. 395.
- Повилічувати, -чую, -єш, гл.** 1) Вылѣчить (многихъ). 2) Высчитать (во множествѣ).
- Повило́млювати, -люю, -єш, гл.** Выломать (во множествѣ).
- Повилуплювати, -люю, -єш, гл.** 1) Вылущить (во множ.), отколоть (во множ.). 2) Вывести (о многихъ). *Усі квочки повилуплювали курчат, а ся ні.* 3) Выпучить (глаза). *Чого ви всі на мене очі повилуплювали.*
- Повилуплюватися, -люємося, -єтеся, гл.** Выйти изъ яйца (о многихъ). *У нас ранні курчата гарно повилуплювалися.*
- Повилущувати, -щую, -єш, гл.** Вышелушить (во множествѣ).
- Повимазувати, -зую, -єш, гл.** Вымазать (во множ.). *У юхтових чоботях... та так повимазуваних, що дьоготь так з них і тече.* Кв.
- Повималювувати, -вую, -єш, гл.** Нарисовать, написать красками, раскрасить (во множ.).
- Повиманта́чувати, -чую, -єш, гл. = Повидурювати.**
- Повиманювати, -нюю, -єш, гл.** Выманить (во множ.). *Хоч не давай дітям нічого, бо сусідські все повиманюють та повидурюють.* Богодух. у.
- Повимаща́ти, -щаю, -єш, гл.** То-же, что и **вимастити**, но во множествѣ. *Ой сестричко Оленочко! І світлоньки повимащай, вікна красно повитирай.* АД. I. 298.
- Повимере́жувати, -жую, -єш, гл.** Сдѣлать ажурныя вышивки. *У сорочок і рукава, і ляхівки повишивані та повимережувані.* Кв.
- Повимерзати, -заємо, -єте, гл.** Вымерзнуть (во множ.). *Не сходить у мене на городі нічого: рано посіяла, так мабуть повимерзало.* Черниг. у.
- Повимінювати, -нюю, -єш, гл.** Вымѣнять (во множ.). *Я все те повимінювала: то за пшоно труджене, то відпряду.* Г. Барв. 484.
- Повимірати, -раємо, -єте, гл.** Вымереть, перемереть. *Вже повимірали тії люде, мої свідки.* Шевч. 594.
- Повимітати, -таю, -єш, гл.** Вымести (во множ.). *Світлоньки повимітай.* АД. I. 297.
- Повимокати, -каємо, -єте, гл.** Вымокнуть (о многихъ). *В людей жито або повимокає, або посохне.* Г. Барв. 195.
- Повиморожувати, -жую, -єш, гл.** Выморозить (во множествѣ).
- Повиморювати, -рюю, -єш, гл.** Измучить, истомить (многихъ). *Повиморював нас пан добре, поки діждались грошей.* Харьк. у.
- Повимотувати, -тую, -єш, гл.** Вымотать (во множ.).
- Повимочувати, -чую, -єш, гл.** Вымочить (во множ.).
- Повимощувати, -щую, -єш, гл.** Вымостить, выстлать (во множествѣ). *Де були в полі стежки, дорожки, волоськими головками повимощував.* АД. II. 102.
- Повимудрoвувати, -вую, -єш, гл. = Повигадувати.**
- Повимуштрoвувати, -вую, -єш, гл.** 1) Обучить военнымъ приëмамъ (многихъ). 2) Вышколить (многихъ).
- Повинен, -нна, -не = Повинний.** *Скарай, Боже, хто з нас винен, хто не любить, як повинен.* Грин. III. 242. *Я царь — ти повинен мене слухати.* Рудч. Ск. II. 159.

Повинітисся, -нюся, -нішся, гл. = **Повинуватисся.** *Та призналась і повинилась їй.* Стор. МПр. 35.

Повинний, -а, -е. Долженъ, обязанъ. *А коли ж ти, дівко, горда, ти повинна жарти знати: як парубок зачіпає, ти повинна жартувати.* Чуб. V. 1176.

Повинність, -ности, ж. 1) Долгъ, обязанность. *Левиц. Пов. 333. Забудь отця, забудь і матку, лети повинність ісправлять.* Котл. Ен. V. 43. 2) *Повинность. Люде панів не слухають, повинности не відбувають... Сами пани бідні свині заганяють.* Грин. III. 565.

Повінно, нар. 1) Должно. *І над собакою повинно ласку мати.* Ном. № 4498. 2) Должно быть. *Під лісом повинно є вода.* Київ. у.

Повино́рювати, -рюю, -еш, гл. Выискать (во множ.). *Та тут хоч печериці і єсть, так за бісовою дітворою не вбачиш їх: як де нагибають, так і повиморюють.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Повиносити, -шу, -сиш, гл. Вынести (во множествѣ). *Сало повиносив, собак понагодовував.* Рудч. Ск. I. 197.

Повинуватити, -чу, -тиш, гл. Обвинить. *Він у чому помилиться, — вона себе повинуватить.* МВ. (О. 1862. I. 71). *Усі будете повинувачені до одного.* МВ. (О. 1862. I. 103).

Повинуватитисся, -чуся, -тишся, гл. Повиниться, сознаться въ винѣ.

Повинути, -ну, -неш, гл. Нахлынуть. *Фаля повинула, човен затопила.* Гол. I. 184.

Повинюхувати, -хую, -еш, гл. Вынюхать. *Все те (козаки) повикурували й повинюхували.* ЗОЮР. I. 290.

Повиняньчувати, -чую, -еш, гл. Виняньчить (многихъ). *Я в їх усіх дітей повиняньчувала.* Богодух. у.

Повипадати, -даємо, -ете, гл. Выпасть (во множеств.). *Чи чуєш, дядьку! Щось у тебе з воза повипадало!* Київ. у. *Зуби... повипадали.* Чуб. II. 270.

Повипалювати, -люю, -еш, гл. Выжечь (во множ.).

Повипарювати, -рюю, -еш, гл. Выпарить (многіе предмети). *Уже діжки повипарювала.* Черниг. у.

Повипивати, -ваю, -еш, гл. Выпить (во множествѣ). *Ляхи були — усе взяли, кров повипивали.* Шевч.

Повипилювати, -люю, -еш, гл. Выпилить (во множествѣ).

Повипинати, -наю, -еш, гл. Выпятить (во множ.).

Повипинатисся, -наємося, -етесь, гл. Выпятиться (о многихъ).

Повиписувати, -сую, -еш, гл. Выписать (во множ.).

Повипихати, -хаю, -еш, гл. Вытолкать (многихъ). *Повипихав усіх... з хати.* Левиц. I. 535.

Повипікати, -каю, -еш, гл. 1) Выпечь (во множествѣ). 2) Выжечь (во множествѣ). *Повипікала йому очі. Коню очі повипікав.* Драг. 303.

Повипірати, -раю, -еш, гл. Вытѣснить, вытолкать (многихъ). *Повипірала б я вас за старців.* Г. Барв. 4.

Повиплакувати, -кую, -еш, гл. Выплакать (во множествѣ). *Повиплакувала собі очі.*

Повиплачувати, -чую, -еш, гл. Выплатить (во множествѣ). *Усе вже повиплачував, що винен був.*

Повипливати, -ваємо, -єте, гл. Выплыть (о многихъ). *Ніхто не втоп, — усі повипливали.*

Повиплітати, -таю, -єш, гл. Выплесть, шесть, связать (во множествѣ).

Повипло́джувати, -джую, -єш, гл. Выплодить, вывести (многихъ).

Повипло́джуватися, -джуємося, -єтеся, гл. Выплодиться, вывестися (о многихъ).

Повиплутувати, -тую, -єш, гл. Выпутать (во множествѣ).

Повипльовувати, -вую, -єш, гл. Выплевать (о многихъ, во множествѣ). *Хто візьме в рот, то й виплюне і виплюне, — так усі повипльовували.*

Повиплюндрівувати, -вую, -єш, гл. Истребить, опустошить (во множествѣ).

Повиплю́скувати, -кую, -єш, гл. Выплеснуть (во множествѣ).

Повипов́нювати, -нюю, -єш, гл. Наполнить (во множествѣ). *Де були в полі глибокії долини, волоською кров'ю повиповнював.* АД. I. 102.

Повиполіскувати, -кую, -єш, гл. Выполоскать (во множествѣ). *Повиполіскуй пляшки.*

Повипо́лювати, -люю, -єш, гл. Выполоть (во множествѣ). *Усі грядки повиполювала.*

Повипо́рювати, -рюю, -єш, гл. Выпороть (во множ.).

Повиправдувати, -дую, -єш, гл. Оправдать (во множествѣ).

Повиправдуватися, -дуємося, -єтеся, гл. Оправдаться (о многихъ).

Повиправля́ти, -ляю, -єш, гл. 1) Выправить, исправить (во множествѣ). 2) Оправдать (многихъ). 3) Истребовать (во множ.). *Хто йому що винен був — усе повиправляв.* 4) Отправить (во множествѣ).

Повипривати, -ваємо, -єте, гл. Выпрѣть (о многомъ). *Усе вже й повипривало, а батька й досі нема обідати.* Богодух. у.

Повипро́дувати, -дую, -єш, гл. Распродать (во множествѣ). *Усе вже повипродувала, — нема ні глечичка молока.*

Повипростувати, -тую, -єш, гл. Выпрямить (во множествѣ). *Посідали на траві і ноги повипростували.* Черниг. у.

Повипро́стуватися, -туємося, -єтеся, гл. Выпрямиться (о многихъ). *Усі повипростувалися, стоять, як салдати на муштрі.*

Повипру́чуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Освободиться, вырваться изъ рукъ, лапъ (о многихъ). *Сторожі були таки нас половили з кавунами, а ми таки повипручувалися та й повтікали.* Харьк. у.

Повипряга́ти, -гаю, -єш, гл. Выпрячь (во множествѣ). *Повипрягали воли.* Рудч. Ск. I. 170. *Коні повипрягав.* Драг. 412.

Повипряда́ти, -даю, -єш, гл. Выпрясть (во множествѣ).

Повипуска́ти, -каю, -єш, гл. Выпустить (многихъ). *Сад-виноград витоптали, райськії пташки повипускали.* Чуб. III. 357. *Повипускала дівка людей (з неволі).* Драг. 384.

Повираховувати, -вую, -єш, гл. Высчитать (во множествѣ).

Повирива́ти, -ваю, -єш, гл. Вырвать (во множествѣ). *Чисто подер тіло, з м'ясом повиривав.* Рудч. Ск. I. 173. *Усю лободу вже повиривала.* Черниг. у. *Пси його так кусають, що аж з боків йому шкіру повиривали.* Чуб. II. 411.

Повирива́тися, -ваємося, -єтеся, гл. Вырваться (о многихъ).

Повиринати, -наємо, -єте, гл. Вынырнуть (о многихъ). *Аж гульк — з Дніпра повиринали малії діти сміючись.* Шевч. 29.

Повирівнювати, -нюю, -єш, гл. Выравнять (во множествѣ).

Повирівнюватися, -нюємося, -єтеся, гл. Выравняться (во множествѣ). Скотину за ніч так повипасає, що боки повирівнюються, мов у сажових свиней. Г. Барв. 195.

Повирізняти, -няю, -єш, гл. Выдѣлить (во множествѣ). Ягнят з отари повирізняли.

Повирізнятися, -няємося, -єтеся, гл. Отличиться, отдѣлиться (о многихъ).

Повирізувати, -зую, -єш, гл. Вырѣзать (во множествѣ), перерѣзать (многихъ).

Повирімнювати, -нюю, -єш, гл. = Повирівнювати.

Повироблювати, -люю, -єш, гл. = Повиробляти. Вуліки ще не повироблювані. Харьк. Були повироблювані клумби для квіток. Левиц. Пов. 145.

Повиробляти, -ляю, -єш, гл. Выдѣлать, сдѣлать (во множествѣ).

Повироста́ти, -таємо, -єте, гл. Вырасти (о многихъ). Ой не журися, нене, ти тепереньки нами, ми повиростаєм та й розійдемоь сами. Чуб. V. 857. Повиростали вони — усіх уже женить пора. Чуб. II. 473.

Повирощувати, -щую, -єш, гл. Вырастить (во множествѣ).

Повирубувати, -бую, -єш, гл. Вырубить (во множествѣ).

Повиряжати, -жаю, -єш, гл. Снарядить, отправить (многихъ). Повиряжали хлопців до прийому. Харьк. г.

Повиряжатися, -жаємося, -єтеся, гл. Снарядиться, отправиться (о многихъ).

Повирятовувати, -вую, -єш, гл. Спаси (многихъ).

Повиря́чувати, -чуємо, -єте, гл. — о́чі. Вытаращить глаза (о многихъ). Ну чого очі повирячували? Яке тут диво? Харьк. у.

Повисаджувати, -джую, -єш, гл. 1) Высадить (многихъ). 2) Выломать, выбить (двери, напр., во множествѣ). 3) Поднявъ, посадить на что (во множествѣ).

Повисапувати, -пую, -єш, гл. Выполоть (во множествѣ). Гляди ж, добре повисапуй, не кидай бур'яну. Черниг. у.

Повисватувати, -тую, -єш, гл. Посватать (многихъ). За ці м'ясниці мабуть усіх дівчат у нас повисватують. Черниг. у.

Повисвічувати, -чую, -єш, гл. Израсходовать весь свѣтильний матеріаль на освѣщеніє. Повисвічувала увесь лій.

Повиселювати, -люю, -єш, гл. Выселить (многихъ).

Повеселюватися, -люємося, -єтеся, гл. Выселиться (о многихъ). Наших людей багато на Амур повиселювалося. Київ. у.

Повисипати, -паю, -єш, гл. Высыпать (во множествѣ). Повикидай скарби свої на смітник і золото повисипай у воду. К. Іов. 50.

Повисипля́тися, -ляємося, -єтеся, гл. Выспаться (о многихъ). Повисиплялися наші хлопці сьогодні і за ту, і за сю ніч. Змієв. у.

Повисипувати, -пую, -єш, гл. 1) Посыпать, усыпать. Стежки все жовтим піском повисипувані. МВ. I. 112. 2) Насыпать (во множествѣ). І коли ті вали повисипувані. Драг. 224.

Повисіва́ти, -ваю, -єш, гл. Израсходовать на сѣянніє. — Чи нема в тебе якого насіння з квіток? — І чом же ти вчора не сказала? Сьогодні все вже повисівала. Київ. у.

Повисіка́ти, -каю, -єш, гл. Вырубить, высѣчь (во множествѣ).

Повисіти, -шу, -сиш, гл. Повисѣть. Нехай свита на дворі повисить, просохне. Богодух. у.

Повискакувати, -куємо, -єш, гл. Выскочить (о многихъ). Повискакували, беруть його, ведуть. Рудч. Ск. II. 11.

- Повискаляти, -ляємо, -ете, гл.** Оскалить (о многихъ). *Повискаляли на його собаки зуби, постали округи, — не пускають.*
- Повискрібати, -баю, -еш, гл.** Выскресть (во множествѣ). *Діжки повискрібала й повимивала, — чи їх у погріб повиносити? Васильк. у.*
- Повискувати, -баю, -еш, гл.** Вырвать (волоса, перья во многихъ мѣстахъ). *Так дуже мого хлопця побив і волосся повискубав. Пирят. у.*
- Повислужувати, -жуємо, -ете, гл.** 1) Заслужить (о многихъ). 2) Выслужить, окончить срокъ служби (о многихъ). *Мої хлопці обидва вже строки повислужували, тепер дома. Славяносерб. у.*
- Повислужуватися, -жуємося, -етесья, гл.** Выслужиться (о многихъ). *Швидко ж ви, дівчата, повислужувалися: у ту неділю з дому, а в цю вже додому. Київ. у.*
- Повислухувати, -хую, -еш, гл.** Выслушать (о многихъ, многое).
- Повисмалювати, -люю, -еш, гл.** Выпалить, выжечь (во множествѣ).
- Повиснути, -ну, -неш, гл.** Повиснуть; повѣситься. *Маруся так і повисла йому на шию. Кв. Чи вмреш, чи повиснеш — раз мати вродила. Ном. № 4268.*
- По-вісоку, нар.** Въ вышинѣ. *Не добре, як по-високу вітер віє... а як долом потихо вів, то добре. Шух. I. 89.*
- Повисолоплювати, -люємо, -ете, гл.** Высунуть (языкъ, о многихъ). *Шість левів язики повисолоплювали. Мнж. 19.*
- Повиставляти, -ляю, -еш, гл.** Выставить (во множествѣ). *Глибоке провалля... повиставляло напроти сонця свої жовті глинясті боки. Левиц. I. 89.*
- Повистарювати, -рюємо, -ете, гл.** Потерять отъ старости. *Діди вже й розум повистарювали. Міус. окр.*
- Повистріпувати, -пую, -еш, гл.** Выдернуть нитки въ ткани (во множествѣ).
- Повистріпуватися, -пуюся, -ешся, гл.** О ткани: обстрепаться (во многихъ мѣстахъ).
- Повистромлювати, -люю, -еш, гл.** Выставить, выткнуть (во множествѣ). *Нащо ви руки повистромлювали? Поховайте, а то померзнуть. Харьк. у.*
- Повистромлюватися, -люємося, -етесья, гл.** Выставиться, виткнуться (во множествѣ).
- Повистругувати, -гую, -еш, гл.** Выстрогать (во множествѣ). *Оці ж дошки гарно повистругуй! Славяносерб. у.*
- Повиступати, -паю, -еш, гл.** Выступить (во множествѣ, во многихъ мѣстахъ). *На ногах і на руках повиступала од стужі кров. Шевч. 340.*
- Повистьобувати, -бую, -еш, гл.** Выстегать (во множествѣ).
- Повисукувати, -кую, -еш, гл.** Высучить (во множествѣ).
- Повисушувати, -шую, -еш, гл.** Высушить (во множествѣ). *Такий же вітер гарний: де була вода — скрізь повисушував. Харьк. г. У такому то городі усю воду повисушував, так що тепер... носять її за 30 та 40 верст. Чуб. II. 388.*
- Повисьорбувати, -бую, -еш, гл.** Выхлебать (во множествѣ).
- Повитавати, -таю, -еш, гл.** Показать (изъ подъ протаявшаго снѣга). *Травичка повитавала з під снігу.*
- Повити.** См. Повивати.
- Повитика́ти, каю, -еш, гл.** Выткнуть, высунуть (во множествѣ).

- Повитикатися, -каємося, -єтєся, гл.** Высунуться, виткнуться, торчать (во множествѣ). *Повитикались ті скелі з водної глибини і стирчать, неначе вартова сторожа.* Стор. II. 124.
- Повитира́ти, -раю, -єш, гл.** То-же, что и **витерти**, но во множествѣ. *Вікна красно повитирай.* АД. I. 298.
- Повитися.** См. **Повиватися.**
- Повитиця, -ці, ж.** Раст.: а) = **Повійка**. Вх. Уг. 260. ХС. IV. 54. б) *Cuscutae*. Лв. 98.
- Повитісувати, -сую, -єш, гл.** Вытесать (во множествѣ). *Чи ти вже повитісував кілочки на граблі?* Харьк. у.
- Повитолочувати, -чую, -єш, гл.** Вытоптать (растєнія, во множествѣ). *Таке мені горе: чийсь коні повитолочували і ячмінь, і пшеницю.* Славяносерб. у.
- Повитоптувати, -тую, -єш, гл.** Вытоптать (во множествѣ).
- Повиточок, -чка, м.** 1) Свивальникъ и пеленки, въ которые завернуть ребенокъ. *А жаль мені тую дочку, що покинула в повиточку.* Чуб. V. 665. 2) Сорочка (въ которой родится иногда животное). *Теля в повиточку.* Богод. у.
- Повиточувати, -чую, -єш, гл.** 1) Выточить на токарномъ станкѣ (во множествѣ). *Колеса штучно повиточувані.* Г. Барв. 137. 2) Выцѣдить (во множествѣ). *З обох барильців повиточував усе, що там було.*
- Повитріщати, -щаємо, -єте, гл.** Вытаращить (о многихъ). *Повитріщали очі.* Драг. 244. *От ждуть вона, стоять, усі баньки повитріщали.* Гліб.
- Повитру́хувати, -хую, -єш, гл.** Вытрясти (во множествѣ). *Вітри повитрухували зерно з колосків.* Змієв. у.
- Повитрушувати, -шую, -єш, гл.** Вытрясти (во множествѣ). Левиц. I. 54.
- Повиття, -тя, с.** Пеленки.
- Повитуха, -хи, ж.** Повивальная бабка. *Ваба повитуха вже днювала і ночувала в Лемішок.* Левиц. I. 353.
- Повитягати, -гаю, -єш, гл.** 1) Вытянуть (во множествѣ). *Будьмо живі, щоб з наших ворогів повитягало жили.* Ном. № 11580. 2) Вытащить, вынуть. *Повитягали собі книжки і читают.* Драг. 365.
- Повиучувати, -чую, -єш, гл.** Выучить, изучить (во множествѣ). *І все те позамічати, на пам'ять повиучувати.* Левиц. Пов. 34. *Повиучувати слав'янські мови.* К. ХП. 127.
- Повихарчовуватися, -вуємося, -єтєся, гл.** Израсходовать съѣстные припасы (о многихъ). *Ми повихарчовувались уже.* НВолын. у.
- Повиха́тися, -хаюся, -єшся, гл.** Покачаться. *Ходім же, вибратимеш собі сужену; та гляди, як не вибереш, — твоя голова отам на коляці повихається.* Чуб. II. 22.
- Повихворюватися, -рюємося, -єтєся, гл.** Выздоровѣть (о многихъ). *Як би воли повихворювались.*
- Повихи́тувати, -тую, -єш, гл.** Расшатать (во множествѣ). *Оце який вітер, — і дерева повихитує.* Славяносерб. у.
- Повихлю́пувати, -пую, -єш, гл.** Выплескать (во множествѣ). *Повихлюпували всю воду з діжки, а тепер і носи.* Полт.
- Повихну́ти, -ну, -неш, гл.** Свихнуть. *Се злий знак, особливо для парубків; таким приповідають, що повихнула твоя дівка ногу, т. е. сошла съ пути нравственности.* Шух. I. 169.

Повиходити, -димо, -дите, гл. Выйти (о многихъ). *Чорти повиходили всі з пекла.* Рудч. Ск. I. 70. *Повиходили на улицю як голубів парка.* Чуб. V. 290. *Повиходили тоді відьми з хати.* Драг. 354.

Повихо́жуватися, -жуємося, -єтеся, гл. 1) Откормиться (о многихъ). *Годують свині: такі то славні повихожувались.* О. 1862. IV. 82. 2) *Оправиться отъ болѣзни, выздоровѣть (о животныхъ). І в нас одна овечка пропала з цієї хвороби, а ті, Бог дав, повихожувались.*

Повихоло́джувати, -джую, -єш, гл. Выхолодить (во множествѣ).

Повихолоджуватися, -джуємося, -єтеся, гл. Простыть (во множествѣ).

Повихо́плювати, -плюю, -єш, гл. Выхватить (во множествѣ). *Дала своїм дітям по бублику, а ті шибеники сусідські повихоплювали з рук.* Харьк. у.

Повихоплюватися, -лююся, -єшся, гл. Вырваться; выбѣжать, выскочить. *Дівчата повихоплювались без свиток у самих баєвих червоних юнках.* Кв.

Повихре́щувати, -щую, -єш, гл. Выкрестить (многихъ).

Повихре́щуватися, -щуємося, -єтеся, гл. Выкреститься (о многихъ). *У нас уже багато жидів повихрещувалося.* Харьк. г.

Пови́хритися, -рюся, -ришся, гл. Закружиться вихремъ.

Повихри́щуватися, -щуємося, -єтеся, гл. = Повихре́щуватися.

Повиці́жувати, -жую, -єш, гл. Выцѣдить (во множествѣ). *З усіх пляшок уже повиціжував.*

Повиці́плювати, -люю, -єш, гл. Вытащить (во множествѣ).

Повичавлювати, -люю, -єш, гл. Выдавить (во множествѣ).

Повиче́рнювати, -нюю, -єш, гл. Вычернить (во множествѣ).

Повичі́сувати, -сую, -єш, гл. Вычесать (многихъ). *Дітям голови позмивала, повичісувала.* Богод. у. *Головки помиті і повичісувані.* Чуб. II. 405.

Пови́чка, -ки, ж. Привычка, обыкновение. *Би йому не дивуйте, бо в нього така повичка.*

Повичу́нювати, -нюю, -єш, гл. Выздоровѣть, оправиться (о многихъ). *Крiпко лежали в піст, а ні одна не вмерла, всі повичунювали.* Черниг. у.

Повичу́хуватися, -хуємося, -єтеся, гл. Оправиться (о многихъ). *Думали всі, що помруть Пархвенови діти, а вони таки повичухувалися.*

Повишаро́вувати, -вую, -єш, гл. Вымыть при помощи мочалки (во множествѣ). *Лави гарно віхтем та піском повишаровуй.* Богодух. у.

Повишива́ти, -ваю, -єш, гл. Вышить (во множествѣ). *Кожухи, шовком повишивані.* Кв. I. 143. *Уставки повишивала.* Драг. 361.

Повиші́птувати, -тую, -єш, гл. Излѣчить заговоромъ (многихъ).

Повишкрѣ́бувати и повишкрѣбувати, -бую, -єш, гл. Выскрестъ (во множествѣ). *Такі голодні поприходили, як сіли вечеряти, так і горщечки повишкрѣбували.*

Повишмаро́вувати, -вую, -єш, гл. Смазать, обмазать (во множествѣ).

Повишморгувати, -гую, -єш, гл. Выдернуть (во множествѣ).

Повишукувати, -кую, -єш, гл. Найти (во множествѣ).

Пови́цати, -щаю, -єш, гл. Сдѣлаться выше.

Пови́цати, -щу́, -щи́ш, гл. Повизжать.

Пови́ще, нар. Выше. *Зробив загони повище сажня.* Чуб. II. 36. *Ухи повище лоба не ростуть.* Ном. № 1016.

Повищерблювати, -люю, -єш, гл. Вызубрить (во множествѣ). *І що цим ножем роблено, що так повищерблювано? Ти мені вже всі глечики повищерблювала.*

Повищипувати, -пую, -єш, гл. Выщипать (во множествѣ).

Повищирювати, -рюю, -єш, гл. = Повискаляти.

Повіва́ти, -ваю, -єш, гл. Повѣвать, вѣять. *Буде вітер повівати, буде наше дитя колисати.* Чуб. V. 339.

Повід, -вода, м. Поводѣ. *Украдено в мене коня вороного і поводи з зеленого шовку.* Чуб. V. 410. Ум. **Повідець.**

Повіда́ти, -даю, -єш, сов. в. повісти, -вім, -віси, гл. Говорить, розказувать, розказать. *Ой карабин на стілочку, карабин на клинку, повідає губернатор: шкода тебе, синку.* Чуб. V. 1004. *Як же, каже, Алкане башо, твій сон одгадати, що ти не можеш нам повідати.* Макс. *Черчук просить, щоби сісти, бо він має щось повісти.* Гол. III. 351. *Повідж мені правдочку.* Гол. *Ой летіли дикі гуси... правди мені не повіли.* Гол. *Повідати сама до себе.* Драг. 308.

Повідач, -ча, м. Разказчикъ. Ном. № 12871.

Повідбатовувати, -вую, -єш, гл. Отрѣзать (во множествѣ). *Повідбатовували по шматку хліба.* Харьк. у.

Повідбива́ти, -ваю, -єш, гл. Отбить (во множествѣ). *Як би йому довшій хвіст, то сам би собі боки повідбивав.* Ном. № 2514. *Так йому бельбахи повідбивають, що насилу удосвіта, рачки додому долізе.* Кв.

Повідбіра́ти, -раю, -єш, гл. Отобратъ (во множествѣ). *Хотя ж ви од нас ключі повідбірали.* АД. II. 111.

Повідвாலювати, -люю, -єш, гл. Отвалить; отколоть (во множествѣ).

Повідверта́ти, -таю, -єш, гл. То-же, что и **відвернути**, но во множествѣ.

Повідвіно́вувати, -вую, -єш, гл. Дать приданое (многимъ). *Свої доньки повідвіновував.* Гн. II. 54.

Повідво́зити, -жу, -зиш, гл. Отвезти (во множествѣ).

Повідв'язувати, -зую, -єш, гл. Отвязать (во множествѣ).

Повідгадувати, -дую, -єш, гл. Отгадать (во множествѣ). *Я ваші загадим всі повідгадував, — відгадуйте тепер мої.* Богод. у.

Повідгнива́ти, -ваю, -єш, гл. Отгнить (во множествѣ). *Як поморозив ноги та як зачали вони гнисти, так і пальці повідгнивали.* Черниг. у.

Повідгодовувати, -вую, -єш, гл. Откормить (многихъ). *Коней поодговували.* ЗОЮР. I. 140.

Повідго́нити, -ню, -ниш, гл. Отогнать (многихъ). *Повідгонь собак од корита, нехай свині попереду наїдяться.*

Повідгороджувати, -джую, -єш, гл. Отгородить (во множествѣ). *Повідгороджували свої городи.* Харьк.

Повідгортити, -таю, -єш, гл. Отгреть (во множествѣ). *Повідгортай оту землю звіттіля.*

Повідгоря́ти, -ряю, -єш, гл. Отгорѣть (во множествѣ).

Повідгриза́ти, -заю, -єш, гл. Отгрызть (во множествѣ).

Повідгріба́ти, -баю, -єш, гл. = Повідгортати.

Повіддавати, -даю, -єш, гл. Отдать (во множествѣ).

Повіддиматися, -маємося, -єтеся, гл. Отдуться; выпятиться (во множествѣ)
Землянки при самій землі як могилки повіддималися. Мир. ХРВ. 80.

Повіддирати, -раю, -єш, гл. Оторвать, отодрать (во множествѣ).

Повіддушувати, -шую, -єш, гл. Отдавить (во множествѣ).

Повіддя, -дя, с. Половодье. Черк. НВолын. у. *Це вже десять років, як було в Трушках таке повіддя.* Рк. Левиц. *Чи і в ваших сторонах було цієї весни таке велике повіддя, як у нас: всі млини повиносило.* Таращ. у.

Повідеркове, -вого, с. Пошлина съ ведра.

Повідець, -дця, м. 1) Ум. отъ повід. 2) Веревка, которой привязывають ногу ягненка къ другому ягненку. О. 1862. V. Кух. 32.

Повідживати, -ваємо, -єте, гл. Ожить (во множествѣ).

Повідживляти, -ляю, -єш, гл. Оживить (во множествѣ).

Повіджимати, -маю, -єш, гл. Постирать бѣлье (во множествѣ). *Повіджимали дівчата сорочки.* Харьк.

Повіджинати, наю, -єш, гл. Сжать за долгъ (многимъ). *У кого позичали, — всім повіджинали.*

Повідіймати, -маю, -єш, гл. Отнять (у многихъ). *Повідіймав у всіх та й забрав собі.*

Повід'їдати, -даю, -єш, гл. Отъѣсть, отгрызть (у многихъ). *Кім повід'їдав рибі хвости.*

Повідказувати, -зую, -єш, гл. Отвѣтитъ (многимъ). *Хто про що питає, — усім повідказував.*

Повідки, -ків, м. мн. Возжи. Вх. Лем. 451.

Повідкидати, -даю, -єш, гл. Отбросить (во множествѣ).

Повідкладати, -даю, -єш, гл. Отложить (во множествѣ).

Повідколупувати, -пую, -єш, гл. = Повідколуплювати. *Взяли вони, пообколупували з скель каміння однакової ваги, поставали на горі... і давай шпурлять.* Драг. 231.

Повідколуплювати, -люю, -єш, гл. Отковырять (во множествѣ).

Повідкопувати, -пую, -єш, гл. Откопать (во множествѣ). *Де які батько позакопував гроші, то тепер він повідкопував та й багатіє.* Харьк.

Повідкочувати, -чую, -єш, гл. Откатить (во множествѣ). *Повідкочуй оте каміння далі.*

Повідкривати, -ваю, -єш, гл. Открыть (во множествѣ).

Повідкручувати, -чую, -єш, гл. Открутить (мног.).

Повідкупляти, -ляю, -єш, гл. Откупить, выкупить (во множествѣ).

Повідкуплятися, -ляємося, -єтеся, гл. Откупиться, выкупиться (многимъ).

Повідкушувати, -шую, -єш, гл. Откусить (во множествѣ).

Повідлазити, -зимо, -зите, гл. Отползти (во множествѣ).

Повідламувати, -мую, -єш, гл. Отломать (во множествѣ). *Повідламував усі колючки з тернової гілки.*

Повідлітати, -таємо, -єте, гл. Отлетѣть (во множествѣ). Драг. 273. *Пташки, що витку так співавали, у ирій вже поодлітали.* Греб. 387.

Повідлічувати, -чую, -єш, гл. Отсчитать (во множествѣ).

Повідломлювати, -люю, -єш, гл. = Повідламувати.

Повідлучати, -чаю, -єш, гл. Отлучить, разлучить, отдѣлить (многихъ).

Повідмерзати, -заємо, -єте, гл. Отмерзнуть (во множествѣ). *Вуха повідмерзали і пальці на ногах.*

Повідмикати, -каю, -єш, гл. Отпереть (во множествѣ). *Всі двері повідмикані були.* Св. Л. 311.

Повідмовляти, -ляю, -єш, гл. = **Повідказувати.**

Повіднімати, -маю, -єш, гл. = **Повідіймати.**

Повідносити, -шу, -сиш, гл. Отнести (во множествѣ). *Повідносив йому все, що мав.*

Повідня́, -ні́, ж. У колесниковъ: дышло или приводъ, вставленный во вращающееся уxo **пенька** (см.); приводится въ дѣйствіе силою лошади или волонъ, совершающихъ круговое движеніе съ прикрѣпленнымъ веревками къ **повідні** ободомъ. Вас. 147.

Повідпадати, -даємо, -єте, гл. Отпасть (во множествѣ). *Хто охочий був битись, тому зараз кулаки повідпадають.* Кв.

Повідпа́суватися, -суємося, -єтеся, гл. Откормиться (о многихъ).

Повідпі́сувати, -сую, -єш, гл. Отвѣтитъ письменно (многимъ). *Усім повідписував, хто до його писав.*

Повідпихати, -хаю, -єш, гл. Оттолкнуть (многихъ). *Повідпихала обох од себе.*

Повідпливати, -ваємо, -єте, гл. Отплыть (во множествѣ). *То були коло берега оті плавн маленькі, а тепер повідпливали.*

Повідправляти, -ляю, -єш, гл. 1) Отправитъ, отослать (многихъ). *До людей діти поодправляю.* Мил. 187. 2) Окончить служеніе въ церквяхъ. *Скрізь по церквах уже повідправляли службу Божу.* Харьк. у.

Повідпроваджувати, -джую, -єш, гл. Отправитъ, отослать (многихъ).

Повідпрядати, -даю, -єш, гл. Отработать пряденіемъ. *Усе, що напозичалася, те все повідпрядала.*

Повідпуска́ти, -каю, -єш, гл. Отпуститъ (многихъ). *Повідпуская їх, — нащо вони тобі здалися?*

Повідривати, -ваю, -єш, гл. Оторвать (во множествѣ). *Повідривала усіх.* Чуб. III, 105.

Повідриватися, -ваємося, -єтеся, гл. Оторваться (во множествѣ). *Повідривалися телята та й повтікали.*

Повідрізняти, -няю, -єш, гл. Отдѣлить (во множествѣ).

Повідрізня́тися, -няємося, -єтеся, гл. Отдѣлиться (во множествѣ).

Повідрізувати, -зую, -єш, гл. Отрѣзать (во множествѣ). *Повідрізували навіть йому гудзики від мундира.* Чуб. II, 599.

Повідроста́ти, -таємо, -єте, гл. Отрости (во множ.). *Не голим голов, от волосся і повідросло.* Стор. II, 36.

Повідру́бувати, -бую, -єш, гл. Отрубить (во множествѣ). *Пообрубувала виши своїм дівчатам голови.* Драг. 337.

Повідсила́ти, -лаю, -єш, гл. Отослать (во множествѣ).

Повідсихати, -хаємо, -єте, гл. Отсохнутъ (во множествѣ).

Повідскакувати, -куємо, -єте, гл. Отскочить (во множествѣ).

Повідслужувати, -жую, -єш, гл. То-же, что и **відслужити**, но во множествѣ.

Повідслужуватися, -жуємося, -єтеся, гл. То же, что и **відслужитися**, но во множествѣ.

Повідставляти, -ляю, -єш, гл. Отставить (во множествѣ). *Повідставляй горщики від жару.*

Повідстобурчувати, -чую, -єш, гл. Оттопырить (во множествѣ).
Повідстрявати, -ряємо, -єте, гл. Отстать, отступиться (о многихъ).
Повідступати, -паю, -єш, гл. То-же, что и **відступити**, но во множествѣ.
Повідступатися, -паюся, -єшся, гл. Тоже, что и **відступитися**, но во множествѣ.
Повідсува́ти, -ва́ю, -єш, гл. Отодвинуть, отсунуть (во множествѣ).
Повідсува́тися, -ва́ємося, -єтєся, гл. Отодвинуться, отсунуться (о многихъ).
Повідтавати, -таємо, -єте, гл. Оттаять (во множествѣ).
Повідтинати, -ка́ю, -єш, гл. Откупорить (во множествѣ).
Повідтинати, -на́ю, -єш, гл. Отрубить, отрѣзать (во множествѣ).
Повідто́чувати, -чую, -єш, гл. Отгрызть (во множествѣ).
Повідтуляти, -ля́ю, -єш, гл. Открыть (во множествѣ).
Повідтухати, -хаємо, -єте, гл. Объ опухоляхъ: спастъ, уменьшиться.
Повідтяга́ти, -га́ю, -єш, гл. Оттащить (во множествѣ).
Повідуча́ти, -ча́ю, -єш, гл. Отучить (многихъ).
Повідходити, -димо, -дите, гл. Отойти (во множествѣ).
Повідхиля́ти, -ля́ю, -єш, гл. То-же что и **відхилити**, но во множествѣ.
Повідхиля́тися, -ля́ємося, -єтєся, гл. Отклониться, уклониться (во множествѣ).
Повідцвіта́ти, -та́ємо, -єте, повідцвіті́тися, -та́ємося, -єтєся, гл. Отцвѣсть (во множествѣ). *Повідцвіталися вже проліски. У нас уже поодцвітався мак, а в вас і досі цвіте.* Богодух. у.
Повідціжувати, -жую, -єш, гл. Отцѣдить (во множествѣ).
Повідчиняти, -наю, -єш, гл. Отворить (во множествѣ). *Срібні ворота повідчиняли, вороні коні повипускали.* Чуб. III. 357. *Царські врата повідчинювані.* Грин. III. 147.
Повідчинятися, -ня́ємося, -єтєся, гл. Отвориться (во множествѣ). *То він тільки скаже слово: «одчинітєся», то двері й поодчиняються.* Драг. 107.
Повідчіплювати, -люю, -єш, гл. Отцѣпить (во множествѣ).
Повідчіплюватися, -люємося, -єтєся, гл. То-же, что **відчепитися**, но во множествѣ.
Повідшіптувати, -тую, -єш, гл. = **Повишіптувати.**
Повідшукувати, -кую, -єш, гл. Отыскать (во множествѣ).
Повідшукуватися, -куємося, -єтєся, гл. То-же, что и **відшукатися**, но во множествѣ.
Повідщипувати, -пую, -єш, гл. Отщипнуть (во множествѣ). *Не забудь же, поодщипуй довгі корінці в росаді, а то капуста драгметься вгору.* Славяносерб. у.
I. Повідь, -воді, ж. Наводненіє, половодьє. *Пороставали сніги, зійшла повідь, позбігала скрізь вода.* Кв. См. **Повіддя.**
II. Повідь, -ді, ж. Разказъ. *Ой не чужую ж повідь повідаю, сам же ту полонку рубав, коня напував.* Чуб. III. 298.
Повідьміти, -мію, -єш, гл. Сдѣлаться вѣдьмой.
Повієчка, -ки, ж. Ум. отъ **повійка.**
Повіз, -возу, м. Экипажъ. *Посідали пани у той повіз.* МВ. (О. 1862. III. 51). *Перестріли разбойники і одібрали і гроші, і одежу, і коні з повозом.* Чуб. II. 206.
Повіз, нар. = Повз. Лохв. у. *Іду повіз його та й думаю: чи займе ж він мене?* Пирят. у.
Повій, -вою, м. Раст. а) *Lucium Barbarum* L. Анн. 202. б) *Polygonum dumetorum.* Лв. 100.

Повійка, -ки, ж. Раст. *Convolvulus arvensis* L. Анн. 107. Вх. Пч. I. 9. Ум. **Повієчка.** *На городі повієчка.* Грин. III. 525.

Повійниця, -ці, ж. Потаскуха. Мир. ХРВ. 158. *Чи не з повійницею була якою спізнався.* Мир. ХРВ. 296.

Повійнути, -ну, -неш, гл. Повѣять. *Повійне вітер.* Змієв. у.

Повік, нар. Вѣчно, до смерти, во вѣкъ; никогда (при отрицаніи). *Маленька собачка повік щеня.* Ном. № 8608. *Я своєї дівчиноньки повік не забуду.* Мет. 27. *Ой уже нашого пана — кошового повік не видати.* Грин. III. 602. **Повік-віки.**

Повіка, -ки, ж. Вѣко. *Трудно сльозам ради дати, коли сами ллються. Нехай ллються річеньками, най (не) сохнуть повіки, — колись мила рученьками утре їх навіки.* Грин. III. 183.

Повікува́ти, -кую, -єш, гл. Долго жить. Вх. Зн. 50.

Повільний, -а, -е. 1) Свободный, вольный. *Ти ж мій повільненький світу!* Мет. 147. 2) Свободный, просторный. *Шапка повільна.* Лубен. у. 3) Умеренный, легкий. *Торік зима була повільна. Повільний огонь.* 4) Медленный. Ум. **Повільненький.**

Повільність, -ности, ж. Медленность, умѣренность въ движеніяхъ. Чуб. I. 283.

Повільно, нар. 1) Свободно, вольно. 2) Свободно, просторно. *В хаті стало повільніше,* 3) Умѣренно. 4) Медленно. Ум. **Повільне́нько.** *То дощ, то знов спека, пита що й Боже! А як би повільненько, то хліб кращій був би.* Черниг. у.

Повіну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Повѣять. *Повінь, вітроньку, в ту сторононьку, где мій милий пробував.* Чуб. V. 1204. *Вітрець повіне, то колоски так і крешуть, як у кресиво.* Г. Барв. 147. *Як із низу тихий вітер повіне, вся ваша жидівська сторожа погине.* ЗОЮР. I. 60.

Повінча́ти, -чаю, -єш, гл. Повѣнчать. *І світ мені зав'язали, із нелюбом повінчали.* Чуб. V. 539.

Повінча́тися, -чаюся, -єшся, гл. Повѣнчатся. *Не топись, козаче, бо душу загубиш; ходім повінчаймось, коли вірно любиш.* Мет. 17.

Повіншувáння, -ня, с. Поздравленіє.

Повіншувати, -шу́ю, -єш, гл. Поздравить.

Повінь, -вені, ж. Разливъ. Шух. I. 180.

Повірити, -рю, -риш, гл. 1) Повѣрить. *Росказав би про те лихо, та чи то ж повірять?* Шевч. 78. 2) См. **Повіряти.**

Повірний, -а́, -е́. Дающій въ долгъ (о торговцѣ, кабатчикѣ). *Шинкарочко молодая, колись була повірняя: повірь меду і горілки, бо не маю собі жінки.* Нп.

Повірник, -ка, м. Довѣренное лицо, повѣренный.

Повірувати, -рюю, -єш, гл. Вѣрить нѣкоторое время. *Повіруєм ще трохи в волю, а потім жити почнемо.* Шевч. 383.

Повірні́к, -ка, м. Крыша надъ стрункою, — частію кошари, гдѣ доять овець гуцульськіє пастухи. Шух. I. 193, 194.

Повіря́ти, -ряю, -єш, сов. в. повірити, -рю, -риш, гл. 1) Давать, дать въ долгъ. *Вона мене здавну знає, мед-горілку повіряє.* Чуб. V. 1033. *Шинкарочко молода, повірь меду і вина.* Чуб. V. 201. 2) Довѣрять, довѣрять. *І наймичка у нас була хороша, а не повірля (мати дітей) на неї.* Г. Барв. 51.

Повіс, -су, м. Отвѣсь. Ромен. у.

Повісемце, -ця, с. Ум. отъ повісмо.

- Повісити, -шу, -сиш, гл.** Повѣсить. *За сее Бог не повісить.* Ном. № 114. ЗОЮР. I. 228.
Куплю тобі намисто та на шию повішу. Мет. 7.
- Повіситися, -шуся, -сишся, гл.** Повѣситься. *Коли мишей боїшся, на воротях повісся.*
Чуб. *Осичина тим труситься, що на її Скарійот повісився.* Ном. № 316.
- Повісмо, -ма, с.** Связка пеньки или льна въ 10 или 12 жмѣнь. Вас. 200. Чуб. 408. Шух. I. 148. *От баба дала дідовій дочці повісмо конопель, щоб вона за ніч спряла.* Рудч. Ск. II. 51.
Ум. **Повісемце.** Гол. Од. 36.
- Повісняний, -а, -е, — не полотно.** Полотно болѣ тонкое, чѣмъ клочкове, которое въ свою очередь тоньше валовини. Вх. Зн. 5.
- Повісти.** См. **Повідати.**
- Повістити, -щу, -стиш, гл.** 1) Разказать. *Де котрий жартує, инший стам та свій смуток — жаль повістити.* МВ. I. 44. 2) Извѣстити. *Пішли люде у слободу повістити.* Мнж. 130.
- Повістка, -ки, ж.** 1) Повѣстка. 2) Разказъ. *Повістки (народні оповідання) Марка Вовчка.* Спб. 1861.
- Повістувати, -тую, -еш, гл.** Говорить, розказывать. Шух. I. 45. *Я хотів, бадічку, коли ж неня мене не пускали, повістувє хлопець плачучи.* Федьк.
- Повість, -ти, ж.** Повѣсть, разказъ. *Так казала мені стара Куцайка, розказуючи сюю повість.* Кв.
- Повістяр, -ра, м.** Писатель повѣстей, разказчикъ. *З того часу, як зроблено ч Галичині особне видання Квітчиної повісти «Маруся», жоден з українських повістярів не видавав у нас особливою книжкою своєї праці.* Левиц. I. Слівце од видавництва.
- Повіт, -ту, м.** 1) Уѣздъ. Левиц. Пов. 208. *Таких ведмедів на приміті ще трохи є у нашому повіті.* Гліб. 2) **Повітами.** Мѣстами, полосами. *Оцей сніг випав не скрізь, а повітами: от за Любар, то й нема вже.* НВолын. у.
- Повітати, -таю, -еш, гл.** Привѣтствовать. *Щоб пан отець, пані мати і вся родина вийшли повітали та донькою сина.* Мет. 171.
- Повітиця, -ці, ж.** Раст. *Cuscuta Epilinum* Wahl. ЗЮЗО. I. 120.
- Повітка, -ки, ж.** Сарай для скота. (Чуб. VII. 393), также навѣсь изъ соломенной крыши при такому сараѣ. *Під повіткою наймицки коноплі тіпають.* Левиц. I. 175. *Чи я тобі не казала, як стояла під повіткою: не йди, милий, та у Крим по сіль, бо зостанеш під наміткою.* Чуб. V. 198. Ум. **Повіточка.**
- Повітовий, -а, -е.** Уѣздный. *Повітовий суд.* Котл. *В одному повітовому місті жив міщанин Лемішка.* Левиц. I. 238.
- Повітра, -ри, ж.** Повѣтріє, епідемія. *Така повітра пішла, що люде мруть — холера.* Балтск. у. *А щоб на неї повітра прийшла.* Васильк. у. *А щоб тебе лиха повітра забрала.* Подольск. г.
- Повітриця, -ці, ж.** Вихрѣ. Вх. Уг. 260.
- Повітря, -ря, с.** 1) Воздухъ. Левиц. I. 25. О. 1862. IX. 115. *Летить орел понад хутір, а в повітру в'єтсі.* АД. II. 20. 2) = **Повітриця.** Вх. Уг. 260.
- Повіть, -ті, ж.** = **Повітка.** *Батько був на горищі, мати — в повіті.* Сим. 222. *Ловіть, хату й новий тин.* Мкр. Г. 63.
- Повіхтериця, -ці, ж.** Вихрѣ, буря. Вх. Уг. 260.
- Повічайка, -ки, ж.** = **Повіка.** Вх. Уг. 260.

Повішальник, -ка, м. Повѣсившійся. Каменец. у.

Повішати, -шаю, -єш, гл. 1) Повѣшати, развѣсити. *Повішала хустки на горищі.* 2) Повѣсити. *Взяли того попа, присудили повішати.* Чуб. III. 335. *Так їх (козаків) і повішали.* Драг. 417.

Повішатися, -шаюся, -єшся, гл. Повѣситься. *Побіг до того дуба і на ньому повішався.* Чуб. II. 381.

Повішеник, -ка, м. = Повішальник. ЕЗ. V. 209.

Повішно, нар. Навсегда, навѣки. Змієв. у.

Повіщати, -щаю, -єш, гл. Объявлять, возвѣщать.

Повія, -вії, ж. = Повійниця. Мир. ХРВ. 313. *Мабуть назнав десь повію всесвітню та й віється.* Мир. ХРВ. 324.

Повіяти, -вію, -єш, гл. Повѣять. *Ой повій, вітроньку, з гори в долиноньку.* Чуб. V. 134. *Повій, вітре холоденький, з глибокого яру.* Мет. 84.

Повіятися, -віюся, -єшся, гл. Отправиться, пойти. *Гайдамаки повіялись із Черкас.* ЗОЮР. I. 256. *Мати повіялась кудись. Сами вперед повіялись.* МВ. I. 74.

Повк, -ку, м. Полкъ. *Приїхали три козаки з повку, розв'язали Марусі головку.* Мет. 105. Ум. **Повчок.** *Отак Вовчок жене ляхів повчок.* Ном. № 673.

Повкидати, -даю, -єш, гл. Бросить во чтонибудь (во множествѣ). *Лушпиння з яєць повкидала в піч. Кв. Ти Боже, в рів глибокий, повкидаєш на, погибель.* К. Псал. 127. *Повів їх (жидів) дуринь до річки, повкидав по одинцю.* Драг. 347.

Повкидатися, -даємося, -єтеся, гл. 1) Броситься во что (во множествѣ). *Повкидались у воду.* 2) Впасть во что, пристраститься къ чему (о многихъ).

Повкладатися, -даємося, -єтеся, гл. Улечься (о многихъ). К. Досв. 93. *Повечерявши, старі люде спать повкладались.* К. ДС. 13.

Повклякати, -каємо, -єте, гл. Стать на колѣни (о многихъ). *Повклякали серед хати, довго ся Богу помолили.* МУЕ. III. 56.

Повковник, -ка, м. и пр. = Полковник и пр.

Повколювати, -люю, -єш, гл. Воткнуть (во множествѣ). *Повколюй голки в стіну.*

Повкопувати, -пую, -єш, гл. Закопать, вкопать (во множествѣ). *Де-не-де стояли повкопувані стовби.* Стор. II. 14.

Повкочувати, -чую, -єш, гл. Вкатить (во множествѣ). *Повкочуй колеса в повітку.* Харьк.

Повкощуватися, -щуємося, -єтеся, гл. Вкоститься (о многихъ).

Повкривати, -ваю, -єш, гл. Укрыть, накрыть (многихъ, многое). *Лягайте дітки, спати, а я вас повкриваю гарненько, щоб не померзли.* Богодух. у. *Ворохи (на току) швидче повкривайте, бо дощ находе.* Харьк. у.

Повкриватися, -ваємося, -єтеся, гл. Укрыться, накрыться (о многихъ). *Полягали на печі, ще й кожухами повкривалися.* Харьк. у.

Повкручувати, -чую, -єш, гл. Ввинтить (во множествѣ).

Повкупі, нар. Вмѣстѣ. *Ми з Катрею зараз зійшли з хати, стали повкупі під дверима.* МВ. II. 111.

Повкутувати, -тую, -єш, гл. Окутати, закутати (во множествѣ). *Стоять мажі, шкурами повкутувані.* Рудч. Ск. II. 173.

- Повкутуватися, -туємося, -етесь, гл.** Закутаться (о многихъ). *Не витопили, а в хаті холодно, — дуже холодно буде спати. — Повкутуємося добре, то й не буде холодно.* Черниг. у.
- Повладати, -даю, -еш, гл.** Повладѣть нѣскольکو времени. *Молодий пан не довго повладав батьківщиною: усю землю попродав та й повівся кудись гроші переводити.* Харьк. у.
- Повлазити, -зимо, -зите, гл.** Влѣзть (во множествѣ). *Душа вилетіла, а чорти повлазили в тулуб та й сидять.* Рудч. Ск. I. 69. *Поробіться, каже, муравками та лізьте у пляшку. Вони усі поперекидались та й поулазили у ту пляшку.* Мнж. 129.
- Повлѣжуватися, -жуємося, -етесь, гл.** Улежаться (во множествѣ). *Уже повлежувались груші.* Кіев. у.
- Повлігати, -таємо, -ете, гл.** Влетѣть (о многихъ). *Повлітаємо до його в келію.* Грин. II. 13.
- Повлягатися, -гаємося, -етесь, гл.** Улечься, лечь (о многихъ). *Повлягався народ спати.* Зміев. у.
- Повмазувати, -зую, -еш, гл.** 1) Запачкать (многое). *Де се ти так повмазувала руки? 2) Влѣпить въ стѣну при мазаніи глиной (во множествѣ).*
- Повмазуватися, -зуємося, -етесь, гл.** Запачкаться (о многихъ). *Повмазувалися діти так, що й милом не одмиєш.*
- Повманювати, -нюю, -еш, гл.** Заманить во что (мныхъ). *Повманюй поросят у хату.*
- Повмірати, -раємо, -ете, гл.** Перемереть, умереть (о многихъ). *Всі чотирі повмірають.* Чуб. V. 167. *Уже старі повмірали обоє.* Чуб. II. 429.
- Повмовляти, -ляю, -еш, гл.** Уговорить (мныхъ).
- Повмочати, -чаю, -еш, гл.** Обмочить (во множествѣ). *Дорогії сукні в воду повмочала.* Чуб. V. 1070.
- Повмуровувати, -вую, -еш, гл.** Вставить въ стѣну при кладкѣ ея (во множествѣ).
- Повнаджуватися, -джуємося, -етесь, гл.** Повадиться (о многихъ).
- Повнеча, -чі, ж.** Скопленіе въ чемъ либо, заповненіе чего либо. Какъ нарѣчіе: полно, биткомъ набито. *В корчмі повнена людей.*
- Повний, -а, -е.** 1) Полный, наполненный. *Хиба ревуть воли, як ясла повні? К. Іов. 13. Напою я кониченька з повного відерця.* Чуб. V. 382. **Добра повна.** Большая полная чаша. **Іще ти вип'єш добру повну.** Еще ты перетерпишь много горя. Котл. Ен. III. 15. 2) Полный. *Коралі й дукачі як жар горіли на її повних грудях.* Стор. МПр. 54. 3) Махровый. *Моя врода — повная рожа.* Чуб. V. 575. 4) Весь, полонъ. **Повна шия намиста.** Кв. **Повний місяць.** Ум. **Повненький, повнесенський.** *Назбірали грушок повненький хвартушок.* Чуб. V. 107. *Полетів орел до чужих сторін, нагнав голубців повнесенський двір.* Мет. 108.
- Повнити, -ню, -нищ, гл.** Исполнять.
- Повниця, -ці, ж.** Полный сосудъ. Вх. Зн. 50. Ум. **Повничка, повнонька, повночка.** *Кропи нас, мати, водою святою непочатою, з повною повничкою доброю долечкою.* Рк. Макс. *Не пий, зятуню, першої повноньки.* О. 1862. IV. 30. *Стань, батеньку, перед мене і напийся до мене з повними повноньками з дрібнішої слізеньками.* Грин. III. 513. *Чарочко — повночко, як мені до тебе пристати.* Чуб. V. 1105.
- Повніненький, -а, -е = Повнісінький.** *Повніненький горщик молока.* НВолын. у.

Повнісінький, -а, -е. Совершенно полный, полнехонький. Рудч. Ск. I. 129. *Засіки повнісінькі грошей.* Драг. 83. *Хазяїн (торбу) взяв, повнісіньку червінцями й напхав.* Глуб. 47.

Повнісінько, нар. Совершенно полно, полнехонько. *Народу в церкві повнісінько.* Левиц. Пов. 18.

Повнішати, -шаю, -єш, гл. Дѣлаться полнѣе. *Ольжине лице повнішало й наливалось.* Левиц. Пов. 240. *Місяць що день, то й повнішає.* Дещо.

Повно, нар. Полно, до верху. *Добре господині, коли повно в судині.* Ном. № 1404. *Вже несила: випив повно.* МВ. (О. 1862. III. 68). Ум. **Повненько, повнесенько.**

Повнобо́кий, -а, -е. Съ выпуклыми боками. *І все те (товар), знаєте, викохане таке, повнобоке.* Сим. 211.

Повновидий, -а, -е. Круглолицый, полнолицый. К. ЧР. 45. *Чоловік плечистий, русявий, повновидий.* ЗОЮР. I. 97. *Андрійко був у мене повновидий, ясноокий, кучерявий.* МВ. II. 7. *Місяць... був би повновидий.* Дещо.

Повнолиций, -а, -е = Повновидий. *Повнолиций як місяць.* Ном. 8572.

Повнонька, -ки, ж. Ум. отъ **повни́ця.**

Повносити, -шу, -сиш, гл. Внести (во множествѣ). *Познімай та повнось сорочки в хату, — вже посохли.* Харьк.

Повноспиний, -а, -е. Имѣющій ровную и широкую спину. *Це віл повноспинний, — везтимо добре.* Волч. у.

Повно́та, -ти, ж. Полнота. *Жадає, щоб швидче явилась у повноті краса миру.* Кв.

Повночка, -ки, ж. Ум. отъ **повни́ця.**

Повнощотний, -а, -е. Заключающій столько предметовъ, сколько ихъ должно быть по счету. Вас. 190.

Повнурюватися, -рюємося, -єтеся, гл. Погрузиться, углубиться (о многихъ). *Всі повнурювались у книжку і нічирк.* Св. Л. 163.

Пов́ня, -ні, ж. 1) Полнота. *Не дасть йому розвинути художницького смаку свого до повної повні.* К. ХП. 18. *Тут в повню розкіш дав їм Бог.* Мкр. Г. 67. *Перейти дорогу у повні.* *Перейти дорогу съ полными ведрами.* Шух. I. 239. 2) Изобиліе. *І на полі у тебе буде повня.* К. Іов. 13. *Моїм багацтвом я втішався і повнею моєю веселився;* К. Іов. 67. 3) Полнолуніе. Чуб. I. 10. **Місяць у повні.** Полнолуніе.

Повнява, -ви, ж. = Повня 1, 2. У повняві дізнає недостатку, всі злигодні подіймуться на його. К. Іов. 44.

Повня́вий, -а, -е. Полноватый.

Повня́к, -ка, м. Раст. а) *Tagetes erecta* L. Анн. 347. б) *Tagetes patula*. Вх. Пч. II. 36.

Пововтузитися, -жуся, -зишся, гл. Повозиться. *Довго пововтузилися, поки розібрали добре, як треба робити (молотити машиною).* Харьк. у.

Поводарь, -ря, м. Вожакъ; проводникъ. *Він малечку за поводаря в старців був.* Харьк.

Поводатарь, поводитирь, -ря, м. = Поводарь. *Поки я з вами, то буду вашим поводатарем.* Стор. МПр. 117. *Сліпий лучче ходить, як поводитирь водить.* Ном. № 4659.

Поводдя, -дя, с. Повода. *Держить коня за поводдя.* АД. I. 7.

Поводирь, -ря, м. = Поводатарь. Ном. № 4656.

- Поводити, -джу, -диш**, гл. 1) Водить. *На рученьках носить сина, очиці поводить.* Шевч. 68. *Рукою поводить по лобові.* Кв. *Поводить станом та головою.* Левиц. I. 12. 2) Править, управлять лошадьми. *Сам пан кіньми поводить.* 3) Обращаться. *Вони вийдуть було з хати, ще й дверми луснуть, оттак вони було нами поводять.* Федьк.
- Поводити, -джу, -диш**, гл. Поводить. *Коли б мене молодий хоч по хаті поводив.* Чуб. V. 577.
- Поводитися, -джуся, -дишся**, гл. 1) Держать себя, обращаться. *Де ж таки хто чував, щоб дитина так незвичайно з питимою своєю матінкою поводилась.* МВ. I. 25. *Так із тобою поводяться, як із своїм братом.* МВ. (О. 1862. III. 56). 2) Быть въ обычаѣ. *Бач, як у вас поводиться. Як за Хмельницького поводилось. Шапки з квіткою, як поводиться, не спорядили.* О. 1861. III. 17. *Ой у нас на Дону не поводиться сьому: син матері не бере, за брата сестра не йде.* Чуб. V. 926. 3) Удаваться, имѣть успѣхъ. *Підсіла до того чоловіка і просила, щоб розказав, де він його бачив і як йому поводиться.* Кв. *Як йому буде поводитись, яке коли нещастя випаде.* Драг. 75.
- Повожатий, -того, м. = Поводарь.** *Ішов кобзарь до Київа та сів спочивати: торбинками обвішаний. його повожатий.* Шевч. 89.
- Пово́жувати, -жую, -еш**, гл. = Поводити. *Утінки плавно пливуть, тільки головками повожують.* Кв.
- Повозіти, -жу́, -зиш**, гл. 1) Повозить. **Повозити попа в решеті.** *Утаить грѣхъ на исповѣди.* 2) Свезти. *Повозив уже всі снопи з поля.*
- Повозітоньки**, гл. Ум. отъ повозити. *Наставляв копок, як на небі зорок; наставляв стогів на чотирі рогів. Чим же тоє повозитойки? Тими волами, як соколами.* Чуб. III. 386.
- Повозка, -ки, ж.** Телѣга. Рудч. Ск. II. 155. Ум. **Повозочка.** *Та запрягай повозочку, та поїдем в чисте поле.* Чуб. V. 911.
- Повозне, -ного, с.** Пошлина съ воза.
- Повозчіна, -ни, ж.** Телѣженка. *Старого ж лісу в тебе ця повозчина. Піди ж підмаж повозчину.* Чуб. II. 656.
- Поволитися.** См. Поволятися.
- Поволі, нар.** 1) Медленно, не спѣша. *Поволі їдеш, далеко будеш.* Ном. *Велике дерево поволі росте.* Ном. № 989. **Поволі-поволі!** *Тише-тише! осторожнѣ!* НВолын. у. 2) Свободно, вольно. *Пусти дітей поволі — і сам будеш у неволі.* Посл. *Тоді я веселий, тоді я багатий, як буде серденько поволі гуляти.* Шевч. 76.
- Поволічка, -ки, ж.** Ум. отъ поволока.
- Поволовщина, -ни, ж.** Пошлина, сборъ съ вола.
- Поволо́ка, -ки, ж.** 1) Ремни, шнурки на обуви. 2) Слѣдъ, оставленный тащимымъ предметомъ. *Зрубали дерево і стали його волокти додому та й поробили поволоки, а лісничий поволокою вислідив.* Павлогр. у. **Згрібають поволоки** — послѣ проташеннаго, пронесеннаго сѣна сгребаяють оставшееся по пути. Шух. I. 170. Ум. **Поволі́чка, поволо́ченька.**
- Поволокть, -чу́, -чеш**, гл. Поволочъ, потащитъ. *Москаль встав і насилу поволік потомлені ноги.* Левиц. I. 2. *Чи не поволочеш ти вовчого хвоста?* Ном. № 11037.

Поволоктіся, -чүся, -чешся, гл. Потащиться. *О!.. стягтись та поволоктись: казав чоловік — маку дам.* Ном. № 10891. *Сама вона кудись поволоклась із сусід, бо вона в сусідах жила.* Г. Барв. 175.

Поволосітися, -шуся, -сишся, гл. — з ким. Потаскать другъ друга за волосы. *Поволосився з Іваном.* Вх. Зн. 8.

Поволохатіти, -тію, -еш, гл. Сдѣлаться косматимъ.

Поволоцьки, нар. Волоча. *Як піймав ню за коси та поволоцьки через подвірря.* Каменец. у.

Поволоченька, -ки, ж. Ум. отъ поволока.

Поволочіти, -чу́, -чиш, гл. = Поволокти. *Поволочено по сінях.* Лукаш. 152.

Поволочітися, -чүся, -чишся, гл. = Поволоктися.

Поволочка, -ки, ж. Поволочка. *За котики та в поволочку.* Ном. № 3995.

Поволя́тис, -ляюся, -ешся, сов. в. поводитися, -люся, -лишся, гл. Изъявлять, изъявить согласіе. *Ходив, просив по всьому селу, щоб вони (громадяне) поволились на сході оддати мені землю. Не поволяються.* Екатеринос. у. (Залюбовск.).

Поворіт, -ро́ту, м. 1) Поворотъ. *На повороті шляху.* Стор. МПр. 122. **Повороту нема.** Нельзя поворотиться. *Повороту спірного нема за оцим возом, — як би його геть звідци.* Волч. у. 2) Возвращеніе. 3) Та часть вѣтряной мельницы, къ которой прицѣпляють веревку для ея поворачиванія. Лебед. у. 4) Воротъ. Лебед. у.

Поворітка, -ки, ж. Поворотъ на дорогѣ.

Поворітьма, нар. На обратномъ пути.

Помуркотати, -чу́, -чеш, гл. Помурлыкать.

Поворкува́ти, -кую́, -еш, гл. Поворковать. *Виглянь, голубко, та поворкуем, та посумуем.* Шевч. 141.

Поворожіти, -жу́, -жиш, гл. Погадать. *Пішла вночі до ворожки, щоб поворожити.* Шевч. 14. Переносно: поговорить съ кѣмъ въ секретѣ съ цѣлью устроить что — либо, оказать кому протекцію и пр., устроить, уладить что-либо негласными способами. *Попереду він кинувсь до лисиці, щоб тая нищечком у львиці поворожила про його.* Гліб.

Повороз, -зу, м. = Поворозка. Шух. I. 224.

Поворозка, -ки, ж. 1) Шнурокъ, бичевка. Левиц. I. 358. КС. 1893. VII. 80. *В кунтуші з срібними китицями і поворозками.* Стор. МПр. 76. 2) Ленточка для завязыванія очіпка. Козелец. у. КС. 1893. XII. 449. Также тесьма для завязыванія передника, юбки. Ум. **Поворозочка.** Ез. V. 136.

Поворотень, -тня, м. Поворотъ съ дороги въ сторону. НВолын. у.

Поворотко, нар. Просторно, удобно поворачиваться. *Не поворотко копати в вузькій криниці.*

Поворотний, -а, -е. Возвратный. Шух. I. 154.

Поворочувати, -чую, -еш, гл. = Повертати. Кв.

Поворочуватися, -чуюся, -ешся, гл. = Повертатися. *Олена усюди по господарству поворочувалась.* Кв.

Поворухну́ти, -ну́, -неш, гл. Пошевелить, сдвинуть съ мѣста, шевельнуть.

Поворухну́тися, -ну́ся, -нешся, гл. Пошевелнуться, шелохнуться. *Жінка сидить там да й не поворухнеться вже.* Рудч. Ск. I. 189. *Аби прокинулось, аби поворухнулось — уже вона й коло колиски.* МВ. I. 97.

- Поворухити, -шу́, -шиш, гл.** Пошевелить. *Як переночує тее жито та хто небудь поворухить його, то там не можна (хати) строїть.* Чуб. I. 101.
- Поворухитися, -шу́ся, -шишся, гл.** Пошевелиться. *Аби поворушилися, аби словечко між собою заговорили, зараз пани й гримають.* МВ. I. 46.
- Поворухіння, -ня, с.** Движення. *Могла слідити за кожним його поворухінням.* Левиц. Пов. 244.
- Повоскове́, -во́го, с.** Подать сь улья пчель.
- Повощіти, -щу́, -щійш, гл.** Натереть воскомъ. *Треба повощити нитки.* Черк. у.
- Повоювати, -воюю, -ещ, гл.** Побѣдить, одолѣть (воюя). *Тут де не взялись генерали, сенатори, панства усякого поназбігалось; радяться, як їм того змія повоювати.* Рудч. Ск. II. 10. *Скажи царю, як не оддасть ще й тепер, то я його войною повоюю і силою царівну візьму.* Рудч. Ск. II. 85.
- Повпиватися, -ваємося, -етеса, гл.** 1) Упитися (о многихъ). *Найшли горілку і повпивались.* Чуб. II. 362. *І ми таки повпивались, особливе пан.* Стор. II. 26. *Повпивались були його поезією.* К. (Хата. VIII.). 2) Впитися (во множествѣ). *Дві чорні брови, мов дві чорні п'явки, повпивалися над очима.* Мир. ХРВ. 6.
- Повпихати, -хаю́, -ещ, гл.** Втокнути, впихнути (многихъ). *Повпихала обох швидче в хату та й двері причинила.* Харьк.
- Повпова́ти, -ваю́, -ещ, гл.** Понадѣяться. *На кого ти, Химочко, повповала, що ти собі Марочка сподобала?* Грин. III. 460.
- Повпро́хуватися, -хуємося, -етеса, гл.** Упросить кого впустити въ хату (многихъ). *Повпрохувалися в хату погрітись.* Волч. у.
- Повпряга́ти, -гаю́, -ещ, гл.** Запрячь (многихъ). *Ох вони стали, воли помазали, сірі воли повпрягали.* Чуб. V. 1051.
- Повпуска́ти, -каю́, -ещ, гл.** 1) Впустити (многихъ). *Моли б вже швидче розкопали, тоді б у рай нас повпускали.* Шевч. 2) Опустити (многихъ). *Викопали яму під причілком, поставили води й їсти всього і їх туди повпускали.* Рудч. Ск. I. 117.
- Повруньюватися, -нюємося, -етеса, гл.** Густо зазеленѣть, хорошо взойти. *Повруньювались жита.*
- Повруча́ти, -чаю́, -ещ, гл.** Поручити (многихъ). *Нащо ж ви, таточку, сиріт накидали і кому ж ви їх повручали?* Мил. 186.
- Повряжа́ти, -жаю́, -ещ, гл.** Нарядити (многихъ). *Там стоять коні да посідлані і парубочки повряжані.* Чуб. III. 115.
- Повряжатися, -жаємося, -етеса, гл.** Нарядитися (о многихъ).
- Повряжувати, -жую, -ещ, гл.** = **Повряжати.** *Дівчата повряжувані.* Харьк. *Церкви золоті та повряжувані.* Змієв. у.
- Повряжуватися, -жуємося, -етеса, гл.** = **Повряжатися.**
- Повсаджа́ти, -джаю́, -ещ, гл.** = **Повсаджувати.** *Повсаджав їх до темниці.* Драг. 260.
- Повсаджувати, -джую, -ещ, гл.** Усадить, посадить (многихъ).
- Повсаджуватися, -джуємося, -етеса, гл.** Усѣсться (о многихъ).
- Повса́жуватися, -жуємося, -етеса, гл.** = **Повсаджуватися.** *Тільки що ті повсажувались, аж та дітвора, що бігам круг церкви, сюди ж присипала.* Кв.
- Повсе́гда, повседа, нар.** Всегда. Лохв. у.

- Повсихати, -хаємо, -єте, гл.** Усохнуть (во множествѣ). *Як з тобою спізнавались, сухі дуби розвивались, як любитись перестали, однолітки повсихали.* Чуб. V. 62. *Були річки, — повтікали, були ставки, — повсихали.* Чуб. V. 540.
- Повсічасний, -а, -е.** Всегдашний, постоянный, вѣчный. *Нема... не переходячого на божому світі, нема повсічасного, навічного — або перейде, або привикнеш.* МВ. (КС. 1902. X. 149.
- Повскакувати, -куємо, -єте, гл.** Вскочить, выпрыгнуть во что (во множествѣ). Рудч. Ск. II. 133.
- Повсолюватися, -люємося, -єтесь, гл.** Просолѣть (во множествѣ).
- I. Повставати, -таємо, -ете, гл.** Встать (во множествѣ). *Старі діди стояли повстававши.* К. Іов. 61. *Ото гарненько повстававши, помолились до церкви Богу.* Кв. Вранці Бог, св. Петро і св. Миколай повставали. Драг. 111. 2) *Высадиться. На землю з човнів повстававши, спитавсь, чи є що їсти їм.* Котл. Ен.
- II. Повставати, -таю, -еш, сов. в. повстати, -стану, -неш, гл.** 1) Возставать, возстать, возмутиться. *При Хмельницькому одностайне за Вкраїну повстали.* К. ЧР. 11. 2) *Подниматься, подняться. Над зеленими ярами повстав легесенький туман.* Левиц. I. 120. *Галас повстане.* 3) *Возникать, возникнуть. Те, що повстало з самого життя народнього.* О. 1861. IX. 181.
- Повставляти, -ляю, -еш, гл.** Вставить (во множествѣ). *Іди ж повставляй (очі), щоб вони мені бачили.* Чуб. II. 306.
- Повстанець, -нця, м.** Инсургентъ.
- Повста́ння, -ня, с.** Возстаніє. Левиц. I. 146.
- Повстина, -ни, ж.** Кусокъ, штука войлока. Мкр. Г. 38. *Положит її на теплу і суху повстину.* Мкр. Н. 5.
- Повсти́ще, -ща, с.** У гребенщикова: кусокъ сукна на доскѣ, о которий труть гребенку при ея полировка. Вас. 163.
- Пов́стка, -ки, ж.** Войлочная подкладка на внутренней части хомута, лежащей на шеѣ лошади. Вас. 159,
- Повстрі́чати, -чаю, -еш, гл.** Встрѣтить. *По городу тоді гуляла, коли троянців повстрічала.* Котл. Ен.
- Повстрі́чатися, -чаємося, -єтесь, гл.** Встрѣтиться. *Біг кіт із села, а лисичка із лісу, да й повстрічались вони.* Рудч. Ск. I. 22.
- Повстромлюватися, -лююся, -єтесь, гл.** Воткнуться (во множествѣ). *Сіно повстромлювалося в дірки.* Левиц. I. 195.
- Повстря́вати, -ряємо, -ете, гл.** 1) Втыкаться (во множествѣ). *Такий ліс, що йому кінця нема, а високий такий, що аж у небо вершки повстрявали.* Грин. II. 347. 2) *Вмѣшаться (о многихъ). І чого вони всі туди повстрявали? Хиба то їх діло?* Харьк.
- Повсть, -ті и -ти, ж.** Войлокъ. *Мали собі од вітру і хуртуни халабуду, окутані повстьми.* Стор. II. 182. **Повсті бити.** Дѣлать войлокъ. Сим. 197.
- Повстя́ний, -а, -е.** Войлочный. КС. 1887. VI. 456. *Бриль повстяний.* Рудч. Ск. I. 62. *Язык мов повстяний.* Ном. № 11756.
- Повстя́ники, -ків, м. мн.** Валенки. Кременч. у.
- Повстя́нка, -ки, ж.** Кусокъ войлока? *І моя душа не повстянка.* Ном. № 1586.

- Повсюдний, -а, -е.** Повсемѣстный. *Голод, мiр, крови потоки i повсюдна руїна.* К. МБ. III. 243.
- Повсюдність, -ности, ж.** Всеобщее распространение. Желех.
- Повсюдно, нар.** Вездѣ, повсемѣстно. *Се повсюдно роблять наші молодиці й баби.* Г. Барв. 421.
- Повсядѣнщина, -ни, ж.** Обыденность. *Сходили з громохмарної гори у юдоль повсядѣнщини.* К. КП. 130.
- Повсякденний, -а, -е.** Ежедневный. Повсякденно, нар. Ежедневно. К. МБ. III. 261.
- Повсякчасний, -а, -е.** Всегдашний. Мир. ХРВ. 273.
- Повсякчасно, нар.** Во всякое время, всегда.
- Повтанажувати, -жую, -еш, гл.** Утомить сильно (многихъ).
- Повтверяѣти, -ряю, -еш, гл.** Отворить (во множествѣ). *Входить Семен до комори, — повтверяні скрині.* Гол. I. 80.
- Повтелющувати, -щую, -еш, гл.** То-же, что и **утелющити**, но во множествѣ.
- Повтелющуватися, -щуємося, -єтеся, гл.** То-же, что и **утелющитися**, но во множествѣ.
- Повтикати, -каю, -еш, гл.** Воткнуть (во множествѣ). *Повтикав кiлки.* Левиц. I. 106.
- Повтинати, -наю, -еш, гл.** Отрубить (во множествѣ). *Повтинати пальчики.* Чуб. III. 63.
- Повтирати, -раю, -еш, гл.** Утереть (многихъ). *Повтирай дiтей, бач як повмазувалися квашею.* Богод. у.
- Повтиратися, -раємося, -єтеся, гл.** Утереться (о многихъ). *Вони швидче повтирались, буцiм то i не плакали.* Рудч. Ск. I. 180.
- Повтирювати, -рюю, -еш, гл.** Тоже, что и **утирити**, но во множествѣ.
- Повтирюватися, -рюємося, -єтеся, гл.** То-же, что и **утирюватися**, но о многихъ. Желех. *Повтирювалися усі в хату.*
- Повтихати, -хаємо, -єте, гл.** Утихнуть (о многихъ). *Мої думи повтихали.* Федьк. I. 29.
- Повтишкувати, -кую, -еш, гл.** Втолкнуть (многихъ). *Не спить Сатанайл з першими янголами, темнішими, да радиться, щоб Бога i тих янголiв у воду повтишкувати — повтихати.* Чуб. I. 144.
- Повтікати, -каю, -еш, гл.** 1) Убѣжать (о многихъ). *Люде повтікали з хати.* Рудч. Ск. I. 12. *Були на масніші вареники, та в піст на вербу повтікали.* Ном. 2) Вытечь (во множествѣ). *Були річки — повтікали, були ставки — повсихали.* Чуб. V. 540.
- Повтішатися, -шаємося, -єтеся, гл.** Порадоваться (о многихъ). *Вiрно любилися, да й не побралися, тiлько вороженьки да повтішалися.* Мет. 92.
- Повтомляѣти, -ляю, -еш, гл.** Утомить (многихъ).
- Повтомляѣтися, -ляємося, -єтеся, гл.** Утомиться (о многихъ). *Чи повтомлялись, чи поморились, чи на мене, нивку, забулися?* Чуб. III. 241.
- Повтоптувати, -тую, -еш, гл.** 1) Утоптать (во множествѣ). *Бач, якi стежки повтоптували, через город ходячи.* Черниг. у. 2) Втоптать (во множествѣ).
- Повторне, нар.** Вторично. О. 1862. IV. 2.
- Повторний, -а, -е.** Вторичный. — **брат.** Членъ второго церковнаго братства, въ которое вступаютъ болѣе молодые люди, при существующемъ братствѣ изъ старшихъ лѣтами прахожанъ. МУЕ. III. 57.

- Повторя́ти, -ряю, -єш, гл.** Вторить. *Що бурлака гірко робить, аж ніт очі заливає, а хазяїн його лає, а хазяйка повторяє: де ти в чорта волочився?* Чуб. V. 472.
- Повту́лювати, -люю, -єш, гл.** То-же что и утулити, но во множествѣ.
- Повтяга́ти, -гаю, -єш, гл.** Втащить (во множествѣ). *Повтягав усі мішки в хату. Очі йому повтягало.* Ввалились глаза. О. 1862. VI. 59.
- Повузі́ти, -жу́, -зіш, гл.** Съюзить, сдѣлять уже. *Коли б була мати кишені ж повузила, були б і в мене широкі рукава.* Ком. II. № 900.
- Повузький, -а, -е.** Узковатый. *Повузька свита.* НВолын. у.
- Повх, -ха, м. = Пільх.** Вх. Пч. II. 5.
- Повхатий, -а, -е = Волохатий.** Волосистый. Вх. Лем. 457.
- Повхо́дити, -димо, -дите, гл.** Войти (о многихъ). *От вони повходили в хату.* Рудч. Ск. II. 48.
- Пов́чити, -чу, -чиш, гл.** Сооружать? мастерить? *Хату повчу, та й не сповчу й досі.* Вас. 208.
- Повчити, -вчу, -вчиш, гл.** Поучить; проучить. *Та так тебе повчу, що й до віку не візьмешся за чарку.* Кв.
- Повчитися, -вчуся, -вчишся, гл.** 1) Поучиться. *От же взявся танцювати, та може й не вмію! Повчитись було у кривого Хоми.* Кв. 2) Только во мн. ч. Научиться (о многихъ). *Сами з себе письменства повчились* Екатеринос. у.
- Повчі́плюватися, -люємося, -етесь, гл.** Вцѣпиться (о многихъ). *Дітвора йому в тли повчіплювалась.* О. 1861. IV. 149.
- Повчок, -чка, м.** Ум. отъ повк.
- Повше́дний, -а, -е.** Обыденный, обычный. *Скинувши свою повшедну одержу... надів чорноморську.* Шевч. (О. 1861, X. 4).
- Повшонок, -нка, м.** Маленькій мальчикъ. Черк. у.
- Повшук, -ка, м. = Повшонок.** *Я ще знав його таким повшуком.* Закр.
- Пов'ю́чити, -чу, -чиш, гл.** Навьючить (многихъ) *Стоять коні попутані, пов'ючені.* Нп.
- Пов'язати, -жу, -жеш, гл.** 1) Завязать, надѣть. *Я пов'яжу на голову червону скиндячку.* Кв. 2) Связать (во множествѣ). (П'яних) *пов'язав.* Чуб. II. 362. *Сирою сирицею назад руки пов'язано.* АД. I. 90. *Ой зійдуться вороженьки снопики пов'яжуть.* Чуб. *Ой за ярмом брала дівка льон, та забулась пов'язати.* Мет. 60. *Ой пов'яжу льон, ой пов'яжу льон хоть сирою дубиною.* Чуб. *Взяли мене (калину) поламали і в пучечки пов'язали.* ЗОЮР. II. 243.
- Пов'язатися, -жуся, -жешся, гл.** 1) Надѣть на голову повязку, ленту. 2) Окончить связываніє сноповъ. *Змієв. у.* 3) Образовать завязь. *Пов'язались були добре огірки й кавуни, та дощу не було довго, то й в'язь посохла.* Волч. у.
- Пов'язина, -ни, ж.** 1) На хлѣвахъ: жердь вмѣсто лати. Міус. окр. 2) мн. пов'язини. *Обрядъ повязыванія новобрачної.* Вх. Лем. 451.
- Пов'язка, -ки, ж. ?** *Пов'язки з гарбуза, а сидельце капустяне.* Чуб. V. 1161.
- Пов'язь, -зя, м.** Связь. *Може, думаю собі, знайдеться який пов'язь між двома легендами.* Г. Барв. 429.
- Пов'ялити, -лю, -лиш, гл.** Сдѣлать вялымъ, заставить увянуть. *Холодна та зіма була, цвіт пов'ялила.* Чуб. V. 120.
- Пов'янути, -ну, -неш, гл.** Завянуть, увянуть. *Ой у полю при дорозі пов'янули цвіти.* Гол. I. 14. *На городі бузина — пов'яло коріння.* Чуб. V. 9.

- Погавкати, -каю, -єш, гл.** Полаять. Собака погавка, а вітер рознесе. Шевч. (О. 1862. VI. 13).
- Погаданка, -ки, ж.** Мысль, дума. *І вид його ясний мов засмутився якоюсь погаданкою тяжкою.* К. МБ. XI. 144.
- Погадати, -даю, -єш, гл.** 1) Подумать; поразмыслить. *Я не полаяла, тільки погадала.* Нп. 2) Вспомнить. *А трудів їх ніхто не погадає.* Ном. № 1581. *Як погадаю батькову щирність, обливають мене сльози.* Чуб. V. 338. *Як собі погадаю, де були вечерниці, біда ж мені на світі, бідній молодиці.* Чуб. V. 400.
- Погадка, -ки, ж. = Погаданка.** Ум. **Погадочка.** *Як я собі погадаю свої погадочки.* Грин. III. 255.
- Погайса́ти, -саю, -єш, гл.** Побѣжать, пойти, отправиться. *Куди погадаєш, туди й погашаєш.* Чуб. V. 1194.
- Погалу́нити, -ню, -ниш, гл.** Помочить въ растворѣ квасцовъ.
- Погамати, -маю, -єш, гл.** Поглотать, съѣсть (во множествѣ).
- Погаме́литися, -люся, -лишся, гл. ?** *Та й гарний то панич, як би з ним мені, — каже молодиця, — трохи погамелитись.* Черк. у.
- Погамува́ти, -мую, -єш, гл.** Остановить, усмирить.
- Поганець, -нця, м.** 1) Гадкій человекъ, мерзавецъ. *Чи бач! ще і базікать стало... такого ще поганця не бувало.* Гліб. Плаче, плаче та ридає, як рибонька б'ється... а над нею, молодую, поганець сміється. Шевч. 484. 2) Язычникъ.
- Поганий, -а, -е.** 1) Дурной, плохой. *Царь як покуштує борщ, аж він такий поганий.* Рудч. Ск. I. 108. *Велів поганій бути погоді.* Котл. Ен. *Дереце почало казати, яке йому життя погане.* Гліб. 2) Некрасивый. *Ліпше мені в сей Дунай топати, ніж з гидким, поганим до шлюбойку стати.* Чуб. V. 162. Ум. **Поганенький.** *Я знаю однієї поганенької (пісні).* Рудч. Ск. I. 53.
- Поганин, -на, м.** 1) Язычникъ. Єв. Мт. X. 5. *Був іден поганин, недовірок.* Гн. I. 127. *Остафій як був поганином, звавсі Плакида.* Гн. I. 156. 2) Волкъ. О. 1861. X. 126.
- Поганинка, -ки, ж.** Язычница. *Вона була поганинка.* Гн. II. 98.
- Поганити, -ню, -ниш, гл.** Гадить, оскверняютъ. *Одна паршива овечка усю отару поганить.* Ном. № 5987. *Чор-зна-що — щоб і посудини не поганило.* Ном. № 3288.
- Поганитися, -нюся, -нишся, гл.** Пачкаться, оскверняться. *Давай наввипередки: хто кого випереде, то того й буде паня, — Я не хочу з тобою поганитися, — лучче хай побіжить мій синок.* Грин. I. 218.
- Поганіти, -нію, -єш, гл.** 1) Дѣлаться хуже. 2) Дурнѣть.
- Поганка, -ки, ж.** 1) Мерзавка. *Я б її сяку таку поганку через поліцію додому добула.* Мир. Пов. II. 95. *Ой не бий, милий, да через ту поганку.* Чуб. V. 618. 2) Некрасивая. Мнж. 47. 3) Плохая вещь. *Латку поганку скинь під лавку.* Мет. 209. 4) Язычница. *Доню серце! ти говориш мов не християнка: ти і Бога собі твориш наче, тьфу! поганка.* К. МБ. III. 250. 5) Лихорадка. КС. 1889. XI. 305. 6) Змѣя, Pelias cherssea. Шух. I. 22. 7) = **Веретільник**, *Anguis fragilis.* Вх. Пч. II. 16.
- Поганкуватий, -а, -е.** 1) Плоховатый. 2) Невзрачный, некрасивый. *Дівка вже дохожала, тільки поганкувата і до роботи лінива.* О. 1862. VII. 39.
- Поганкувато, нар.** Плоховато.

Пога́но, нар. 1) Дурно, плохо. *Надумавсь вовк, що жить йому погано: не з'їсть, не засне до пуття.* Гліб. 2) Некрасиво. Ум. **Поганенько**.

Поганство, -ва, с. 1) Язычество. Гн. I. 157. *Передмурре древне християнства, що стоїть з мечем на чаті супроти поганства.* К. Дз. 123. 2) соб. Язычники. *Боронити... християнів од поганства.* Гн. I. 64.

Поганський, -а, -е. Языческій. *Поганське божество.* Левиц. Світ. 9. *Гей ви, жидове, поганські синове! Нащо то ви великий бунт, тревоги зривали?* ЗОЮР. I. 225. *Зачали збиткувати над християнами поганські народи.* Гн. I. 182.

Поганчати, -чаю, -єш, гл. = **Паганшати**. *Ольга все кращала та кращала, Катерина поганчала.* Левиц. Пов. 240.

Поганшати, -шаю, -єш, гл. Дурнѣть.

Пога́нь, -ні, ж. 1) Гадость, дрянь, скверность. *Отара собака, де б молитесь, верзеш тут погань.* Шевч. 159. *З того попелу завелась вся тая погань: мошки, комарі, жуки.* ЗОЮР. II. 30. *Ну, годі, годі, Грицьку, буде ту погань снігира хвалить.* Греб. 390. 2) соб. Язычники. Гн. I. 187.

Поганьби́ти, -блю́, -би́ш, гл. Охудить, осрамить. *Старий його поганьбив.* Чуб. II. 335.

Поганьбува́ти, -бу́ю, -єш, гл. — ким. Пренебречь, отвергнуть, считая плохимъ.

Поганю́га, -ги, ж. Ув. отъ погань.

Поганючий, -а, -е. Ув. отъ поганий.

Поганючо, нар. Ув. отъ погано. *Поганючо співали.*

Поганяйлівський, -а, -е. Кучерской, ямщицкій. Ном. № 11370.

Поганяйло, -ла, м. 1) Кучерь, возница. Сим. X. *Тпру! гукнув наш поганяйло.* Ком. I. 48. *Поганяйло коло коней.* Сим. 203. 2) Бичь, кнутъ.

Поганяльник, -ка, м. = **Поганяйло 1**. Ум. **Поганяльничок**. КС. 1882. XI. 23.

Поганя́ння, -ня, с. Понуканіе.

Поганя́ти, -няю, -єш, гл. Погонять. *Тоді чоловік весело співає, як п'ятериком поганяє.* Ном. *Оре милий своїм плугом, чужа мила поганяв.* Мет. 57.

Пога́р, -ра, м. 1) = **Пугар**. *Єдин погар випила.* Гол. III. 226. 2) = **Погарь**. Желех.

Погараздитися, -джуся, -дишся, гл. Устроиться какъ слѣдуетъ, прийти въ нормальное положеніе. *Тепер дівчина не хоче йти за вдівця, а як повинчаються та стануть жити вкупі, то й погараздиться. Він чоловік ще молодий, гарний.* Волч. у.

Погарбати, -баю, -єш, гл. Захватить, насильно взять (во множествѣ).

Погарбува́ти, -бую, -єш, гл. = **Погарбати**.

Погарець, -рця, м. Пт. удодъ. Шух. I. 23.

Погарика́ти, -каю, -єш, гл. Поворчатъ. *Погарикай там, погарикай, — ось я тебе.* Мнж. 95.

Погарманити, -ню, -ниш, гл. Смолотить при помощи катка. См. **Гарман**, **гарманити**. *Що ми горох помолотимо, чачавицю погарманимо.* Мил. 157.

Погарманитися, -нюся, -нишся, гл. Помолотить. *Наслали... гарман, трошки погарманились, а то оставили на завтра.* Грин. I. 87.

Погарманува́ти, -ну́ю, -єш, гл. = **Погарманити**.

Погарні́ти, -нію, -єш, гл. Похорошѣть, сдѣлаться лучше. *Погарніли люде.* Константиногр. у.

Погартува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Закалить (во множествѣ).

Погарцювати, -цюю, -єш, гл. Поскакать верхомъ, погарцювать.

Погарчати, -чу́, -чи́ш, гл. Поворчать (о собакѣ и человекѣ).

Погарь. Мѣсто, на которомъ сожжень лѣсъ. Вх. Зн. 21.

Погарюкати, -каю, -єш, гл. = Погарикати.

Погаса́ти, -саю́, -єш, сов. в. погаснути, -ну, -неш, гл. Погасать, погаснуть, потухать, потухнуть. *Горіло світло, погасало, погасло.* Шевч. 148. *Пішов по масло, та й в печі погасло.* Ном. № 10934. *Уже зорі погасають, ранок наступає.* Федьк. II. 81.

Погаси́ти, -шу́, -си́ш, гл. Потушить, погасить. *А в рум'яню така сила, що всі цвіти погасила.* Чуб. V. 38.

Погаситися, -шуся, -си́шся, гл. Потухнуть.

Погаслий, -а, -е. Угасший. *Скільки виточила сліз із старих погаслих очей, згадуючи про мене.* Г. Барв. 406.

Погаснути. См. Погасати.

Пога́тися, -гаю́ся, -єшся, гл. Помедлить, помѣшкать.

Поге́йкати. См. Поге́йкувати.

Поге́йкувати, -кую, -єш, сов. в. поге́йкати, -каю, -єш, гл. Кричать, покрикивать: гей! погонять. *Вже плугатарі поге́йкують, а вівчарики посвистують.* Нп.

Погемблюва́ти, -люю́, -єш, гл. Построгать рубанкомъ.

Погетьманува́ти, -нюю́, -єш, гл. Побыть гетманомъ.

Погиба́ти, -баю́, -єш, сов. в. поги́бнути, -ну, -неш, гл. Погибать, погибнуть. *Вірне любила, як присягала в вірности емірати, да й прийшлося за мою вірність в нещасті погибати.* Чуб. V. 184. *Ніч мати не дасть погибати.* НВолын. у. *Тут тобі, серденько, в степу погибати.* Мет. 94. *Щоб їх путь погибла!* Ном. № 3695.

Погибель, -лі, ж. 1) Гибель, погибель. *Як не зведе вона його з світу, то ще одно місце зостається, де його погибель учиниться.* Рудч. Ск. I. 135. 2) **Зігну́тися у три погибелі.** Сильно согнуться, сгорбиться. Ном. № 3042. *Изгнувся у три погибелі.* Драг. 165.

Погибельний, -а, -е. Гибельный. *І в погибельні тенета вороги її вловили.* К. Псал. 35.

Поги́бнути. См. Погибати.

Погидува́ти, -дую́, -єш, гл. Побрезгать. *Шли мене погидуєш, люби мою сучку.* Чуб. V. 1113.

Погина́тися, -наю́ся, -єшся, гл. Наклоняться. *Панна гнеться, погинає, десь там мене поминає.* Чуб. V. 32.

Погину́ти, -ну, -неш, гл. Погибнуть. *Загубив Данило жінку, да й сам погинув.* МВ. I. 158. *Як би Бог слухав пастуха, то давно б погинуло стадо.* Ном. № 4124. *Як із Низу тихий вітер повіне, вся ваша жидівська сторожа погине.* ЗОЮР. I. 60.

Поги́ркати, -каю, -єш, гл. = Погарикати.

Поги́цати, -цаю, -єш, гл. Покачать на рукахъ (ребенка).

Погі́дливий, -а, -е. Благоприятный, хороший (о погодѣ). *Погі́дливі дні.* НВолын. у.

Погі́дний, -а, -е = Погі́дливий. *У щастє наше вдарив грім в погі́днюю годину.* Млак. 96.

Погі́н, -го́ну, м. 1) Скорость движенія. *Як тільки трохи пуцу погону (у млині), то зараз і зломиться.* 2) ? *Сонце то ховалось, то знов впливало із-за високих скель, а вони, величаві, темними погонами мережили світлий і гладкий, як скло, Дніпр.* Стор. II. 142.

Погі́нка, -ки, ж. = Погонка. *Треба оддати позичку, щоб погінки не було на селі од людей.*

- Погіншливо**, нар. Успішно. *Хоть би воно йшло погіншливо, а то полеш, полеш, мов і не сявав.* Мнж. 189.
- Погінь**, -го́ні, ж. = **Погонь**. *А я у погінь за ним, та й догнав.* Новомоск. у. *Не дрімай, козаче, не дрімай зо мною, сам же ти знаєш, погінь за тобою.* Чуб. V. 278. Ум.
- Погонечка**.
- Погіркнути**, -ну, -неш, гл. Прогорькнуть, сдѣлаться горькимъ (во множествѣ).
- Погірнік**, -ка, м. = **Погар 2**. Желех. Пастбище для дойнихъ овецъ. Шух. I. 215.
- Погіршати**, -шаю, -єш, гл. 1) Сдѣлаться хуже. *Замуж пішла — ще й погіршало: мені ділечка побільшало, а здоров'ячка поменшало.* Чуб. V. 591. 2) Увеличитись. *Малі діти — мале й лихо; діти побільшають, — лихо погіршає.* Ном. № 9197.
- Погладити**, -джу, -диш, гл. Погладить. *Погладив проти шерсти.* Ном. № 3990.
- Погледіти**, -джу, -диш, гл. = **Поглядіти**. *Од неділі до неділі щоб всі люде погледіли.* Ном. № 13273.
- Поглибати**, -баю, -єш, гл. Съ трудомъ полетѣть. *Е, після вашого пострілу я запримітив добре, шо одна качка ледве, ледве поглибала, та отам десь певно і впала.* Брацл. у.
- Поглибшати**, -шаю, -єш, гл. Сдѣлаться глубже.
- Поглину́ти**, -ну́, -не́ш, гл. Проглотить. *Згинули, мов їх земля поглинула. Бодай вас свята, земля поглинула живими!* — проклятіє. Левиц. ПЙО. I. 369.
- Поглузузати**, -зую, -єш, гл. Посмѣяться, подвергнуть насмѣшкамъ. *Поглузують, покепкують та й кинуть під лаву.* Шевч. 123.
- Поглум**, -му, м. Издѣвательство.
- Поглумитися**, -млю́ся, -миш́ся, гл. Насмѣяться. *Почув Господь — і сміхом, посміявся, на небі з них, безумних, поглумився.* К. Псал. 3.
- Поглумка**, -ки, ж. Насмѣшка. *Нехай Бог боронить від скаженої миші, — поглумка.* Ном. № 3485.
- Поглухнути**, -немо, -нете, гл. Оглохнуть (о многихъ). *Як холодцю поїдять, то так зараз і поглухнуть.* Мнж. 92. *Люде поглухли.* Чуб. II. 581.
- Поглуши́ти**, -шу́, -шиш, гл. 1) Оглушить (многихъ) 2) Заглушить (во множествѣ). *Тернина поглушила його.* Єв. Мр. IV. 7. *Садами летіла, — сади помутила своїми голосочками.* Чуб. V. 749.
- По́гляд**, -ду, м. Взглядъ. *Видно сокола по польоту, а сову по погляді.* Ном. № 7343. *На погляд вона добра пані.* Черниг.
- Погляда́ння**, -ня, с. Посматриваніє. *Не поглядай на неї: нічого з твого поглядання не буде, бо вона не про тебе думає.* Харьк.
- Погляда́ти**, -даю, -єш, гл. Посматривать, поглядывать, взглядывать. *Не поглядай, серце, на других.* Мет. 54.
- Поглядатися**, -даюся, -єшся, гл. = **Поглядати**. *Та на свого цюру поглядається.* АД. I. 145. *На чорнявую все поглядайтесь.* АД. I. 82.
- Погляді́ти**, -джу, -диш, гл. 1) Посмотрѣть, поглядѣть. *Піди, мила, погляди, чи всі коні вороні.* Чуб. V. 739. 2) Пощупать. *Погляділа кишеню, аж тютюнцю зо жменю.* Грин. III. 561.
- Погляну́ти**, -ну, -неш, гл. Взглянуть. *І багата, і хороша, хто погляне — ахне.* Чуб. V. 37. *Погляну я у віконце.* Чуб. V. 649.

Поглянутися, -нуся, -нешся, гл. = Поглянути. *Поглянутися в кватирочку — старіш же близенько.* Лукаш. 126. *Поглянешся в кватирочку — повно ляхів в місті.* Лукаш. 109.

Погнати, -жену, -неш, гл. *Погнать. Погнала... бичка пасти.* Рудч. Ск. II. 13. *Поженуть вас на війну.* Стор. II. 85. **Химери погнати.** *Понести чепуху. Се він сп'яну химери погнав.* Кв.

Погна́тися, -жену́ся, -не́шся, гл. 1) *Погнатъся. Піймав, не піймав, а погнатъся можна.* Ном. № 4281. *Чорт погнавсь за ним і не догнав.* Рудч. Ск. I. 69. 2) *Отправиться, пойти, гоня; побѣжать. Покинув чоловік упруга недоораного, погнавсь із воликами додому.* Г. Барв. 198. *Трое товару погналось геть дорогою.* Драг. 64. *Свої волі набралася, на, весілля погналася.* Чуб. V. 562. 3) *Вырасти. Висадки пішли в кущі, а цибуля погналася в стрілки.* Левиц. I. 28. 4. *Соблазниться, польститься. Погнавсь, що велике качання.*

Погнисти, погнити, -нию, -єш, гл. *Погнить. Картопля погнала на грядці.*

Погні́ватися, -ваюся, -єш, гл. *Разсердиться, разгнѣваться. Погнівалися всі дівки.* Грин. III. 504. *Та кланяйся низенько і садови близенько, щоб родина не гнівалася! Кланялась низько й садовила близько, і родина погнівалася.* Грин. III. 538.

Погні́вити, -ваю, -виш, гл. 1) *Погнѣваться. Не погніви: то Бог дав, те й з'їж.* О. 1862. IV. 89. 2) *Разгнѣвать. Та виломлю калинову квітку та застромлю за білу намітку, щоб сії квітки не подавити, щоб свого роду не погнівити.* Мил. Св. 59.

Погній, -ною, м. *Сильно унавожена земля.* НВолын. у. Черниг. г.

Погні́ти, -чу, -тиш, гл. *Подавить, придавить (во множествѣ).*

Погно́їти, -ною, -їш, гл. *Дать снить. Вже на току погноїв хліб.* Каменец. у.

Погну́ти, -гну, -гнеш, гл. *Погнуть. Довгий кістлявий ніс його якомсь погнуло набік.* Стор.

Погну́тися, -гну́ся, -гне́шся, гл. *Погнутъся. Столи його погнулись від м'ясива.* К. Іов. 47.

Погові́р, -вору, м. *Толки, сплетни, пересуды. На Тетяну поговір, що Тетяна вмерла: вона лежить на печі, і ноги задерла.* Ном. *А на мене молодую поговір та слава.* Мет. 85. *Як ми любилися, та й не побралися, слави-поговору понабїралися.* Мет. 84.

Погові́рка, -ки, ж. *Пересуды; также и предметъ пересудовѣ.* Мир. Пов. I. 165. Г. Барв. 295. *Була слава, була слава, стали й поговірки та на тую дівчиноньку, що чорнії брівки.* Мил. 75. *Тепер же ти ні жінка, ні дівка, а тепер же ти людська поговірка.* Чуб. V. 337.

Погові́ти, -вію, -єш, гл. *Поговѣть.*

Поговори́ти, -рю, -риш, гл. *Поговорить. Він у мене такий був, що не до розмови: як прийде, так і засне і не поговоре.* Чуб. V. 28.

Пого́да, -ди, ж. 1) *Соглашение, мировая.* Вх. Лем. 451. 2) *Погода. Еол, оставшись на господі, зібрав всіх вітрів до двора, велів поганій бутъ погоді.* Котл. Ен. 3) *Хорошая, ясная погода. І в погоду часом грім ударить.* Ном. № 1965. *Чи в погоду, чи в сльоту веселий іду на роботу.* Чуб. V. 39. 4) *Вѣтеръ, буря, дождь, снѣгъ. Погода упаде.* Шух. I. 178. *Погода у вікно б'є, — зачиніть.* Лебед. у. *Як їхав, то одвернувсь, відкіль погода, йшла.* Ум.

Погодонька. *Дай, Боже, з вечора погоньку.* Чуб. V. 312.

Погоддя, -дя, с. *Благоприятное время.*

Погоджа́ти, -джаю, -єш, сов. в. погодити, -джу, -диш, гл. 1) *Способствовать, поспособствовать, благоприятствовать, поблагоприятствовать. Бог мені погодив, пшеницею наградив.* Нп. *А мені Бог погодив, що-м сокиру уломив.* Гол. III. 480. *Тепер мені погодило, що прядиво не вродим, та вродила чечевиця, та буде мені хвартух і спідниця.* Чуб. V. 1184. 2) *Мирить, помирить. Олію з водою ніколи не погодиш.* Ном. № 4154.

Погоджатися, -джаюся, -ешся, сов. в. **погодітися, -джуся, -дишся**, гл. 1) Мириться, помиритися, сойтись. *Два когути, два дими, дві господині ніколи не погодяться.* Ном. № 4155. 2) Уславливаться, условиться, договориться. *Погодились брати хуру, та підвод нема.*

Погодка, -ки, ж. = **Погодник.** Харьк. г. Мнж. 189.

Погодлиий, -а, -е = **Погідлиий.**

Погодний, -а, -е. Благоприятный. *Погодний час.*

Погодник, -ка, м. Флюгеръ. Прил. у.

Погодонька, -ки, ж. Ум. отъ **погода.**

Погодувати, -дую, -еш, гл. 1) Покормить. ЗОЮР. I. 147. *Погодуй, положи, та хоть ви'ять побіжи.* Чуб. V. 682. 2) Вскормить (многихъ). *Ой як я живу, як я горюю, я своїх діточок не погодую.* Мет. 248. *Ох, милосердний Творче і всі святії отці, допоможіть мені малих діток погодувати, із їх розума да й діждати.* КС. 1884. I. 31. 3) Откормить (многихъ). *Погодуєм... кабани.* Рудч. Ск. II. 26.

Погодуватися, -дуюся, -ешся, гл. Покормиться, поѣсть. Котл. МЧ. 481.

Погожий, -а, -е. 1) Ясный, чистый, світлый. *Не погожа в ставу вода, — летять (утенята) до криниці.* Чуб. V. 169. *З погожої криниченьки коня напувати.* Грин. III. 689. *Погожий сояшний день.* К. ЧР. II. 41. 2) Благоприятный, попутный (о вѣтрѣ). *Погожий вітер дме.*

Погоїти, -гою, -їш, гл. Залѣчить (во множествѣ). *Так попекла руки, що в силу погоїш.* Черниг. у.

Погоїтися, -гоїмося, -гоїтеся, гл. Залѣчитися (во множествѣ). *Ой коли б побив та й пожалував, до б мої раночки, да й погоїлись.* Чуб. V. 821.

Погойда́ти, -даю, -еш, гл. Покачать (растение или что либо висящее). *Сю ніч погуляєм, ляхів погойдаєм.* Шевч. 153.

Погойднути, -дну, -неш, гл. Покачнуть (растение или что-либо висящее). *Вітер повійне, погойдне те поліно, то воно об дерево й стукає.* Чуб. II. 65.

Погойдуватися, -дуюся, -ешся, гл. Покачиваться. *І ходила, погойдуючись та підківками поцокуючи.* Св. Л. 114.

Поголити, -лю, -лиш, гл. Побрить. *Він мам поголив голови гладко.* Ном. № 675. *Лоби поголити. Забрить лобъ (въ солдаты). Брати на панцину ходили, поки лоби їм поголили.* Шевч. (1883), 388.

Поголі́тися, -люся, -лишся, гл. Побриться. *Звелів йому умитися й поголітися, бо борода у його виросла наче у пасічника.* Рудч. Ск. II. 164.

Поголіти, -ліємо, -єте, гл. Объднѣть, обнищать (о многихъ). *Не тим наші діди поголіли, що солодко пили й їли.* Ном. № 7239. *І здається сей німець на зайві дні їх не займав так як колись при Ондрію Степановичу було, що инколи поспіл три тижні роблять, а поголіли зовсім люде.* О. 1862. V. 111.

По́головастий, -а, -е. Покатый, пологій. Бердич. у.

Поголодіти, -джу́, -диш, гл. Оставить голодными (многихъ). *Ти моїх жанцов поголодала.* Грин. III. 136.

Поголодувати, -дую, -еш, гл. Поголодать.

По́голос, -су, м. = **Поголоска.** *Поголос розійшовся по всій околиці.* Єв. Л. IV. 14.

Поголосіти, -щу́, -сиш, гл. Поплакать.

- Поголо́ска, -ки, ж.** Служь, молва. К. ЧР. 397. *Скрізь пішла поголоска, що Кармалюк ходить.* КС. 1883. II. 467. *Десь дзвін лили і пустили таку поголоску.* Ном. № 7807. *Хиба не чув ти поголоски про чорну раду?* К. ЧР. 107.
- Поголо́сний, -а, -е.** Шумний. *Зашумять літси поголуосній.* Грин. III. 12.
- Поголоснішати, поголоснішати, -шаю, -єш, гл.** Сдѣлаться громче. *Голосна пісня його через те ще поголоснішала на широкому світі.* К. ХП. 130.
- Поголубити, -блю, -биш, гл.** Поласкати. Вх. Зн. 51.
- Поголубитися, -блюся, -бишся, гл.** Поласкатися. *Білесенькі, повні, як півонь, маківки, що мовляв, де тільки русальна з молодиком поголубляться, там вони врожаються й цвітуть.* О. 1862. VIII. 16.
- Поголубіти, -бію, -єш, гл.** Сдѣлаться голубимь. Вх. Зн. 51.
- Поголубкатися, -каюся, -єшся, гл. = Поголубитися.** *Молоді, як би могли кризь землю пройти, щоб там притулитись, поголубкатись, то ні минути не ждали б.* Св. Л. 270.
- Погомоніти, -ню́, -ниш, гл.** Поговорить, побесѣдовать. *Чумаки собі й байдуже, а москалі щось погомоніли собі тихенько.* Рудч. Ск. II. 171. *Парубки погомоніли-погомоніли та й розійшлись.* МВ. I. 40. *Сядь, погомони.* ЗОЮР. I. 48.
- Пого́нач, -ча, м.** Часть ручной мельницы. См. **жорна.** Шух. I. 146.
- Пого́нець, -нця, м. 1) = Погонич 2. Г. Барв. 18.** *Був в погонцях за Дунаєм.* Мкр. Н. 2) *Погонщикъ, посланный за кѣмъ въ погоню. Біглому една дорога, а погонцеві десять.* Фр. Пр. 37.
- Погонити, -ню, -ниш, гл. = Поганяти.** *Ані стій, ані погони. Посл. Ой у лузі воли в плузі, мій милий погонишъ, за поясом батіг носить, за мною голосить.* Чуб. V. 73.
- Погонич, -ча, м. 1)** *Погонщикъ, работникъ, погоняющій воловъ при пахотѣ или у чумаковъ.* Рудч. Чп. 90. *От він узяв, нарвав війце і підпріг єї, а жінку поставив за погонича.* Рудч. Ск. I. 180. **2)** *Возница. Лягнув погонич пугою, коні... потюпали і зникли з очей.* К. Оп. 5.
- Погонка, -ки, ж.** Преслѣдованіє; неудовольствіє, нареканіє. Мнж. 189. *Вони погонку гонять, що пробі пару волів даси за безчестя.* Павлогр. у. *Пін один робить як слід, а вона ще на його й погонку жене.* Катериносл. у. *Попа на тебе таку погонку жене, що біда.* Катериносл. у. (Залюб.). См. **Погінка.**
- Погононька, -ки, ж.** Ум. отъ **погоня.**
- Пого́нь, -ні, ж. = Погоня.** Мнж. 26. *Погонь за мною.* Мет. 100. *Буде, за нами з города Азова велика погонь уганяти.* АД. I. 121.
- Погоня, -ні, ж.** *Погоня.* КС. 1882. XII. 502. *Ой Марку ж, мій Марку, не дрімай зо мною, бо побіжить мати в погоню за мною.* Чуб. V. 226. Ум. **Погонечка, погононька.**
- Погорда, -ди, ж.** Пренебрежете, презрѣніє. Г. Барв. 460. *Не видко було ні ненависти, ні погорди.* Левиц. I. 463.
- Погорджування, -ня, с.** Пренебрежете, презрѣніє. *Піднялась до погорджування великою гординею.* К. ХП. 129.
- Погорджувати, -джую, -єш, сов. в. погордіти, -джу́, -диш, гл.** Пренебрегать, пренебредить, презирать, презрѣть. К. XII. 114. *Погорджує недужним і дитвора.* К. Іов. 42. *Не погордіт і загостіт.* Ез. V. 67.
- Погордува́ти, -ду́ю, -єш, гл.** Пренебредить. Грин. III. 471. *Покличмо ми брата мого до себе у гості, — може він не погордує тепер нами.* Рудч. Ск. II. 143.

- Погорження, -ня**, с. Пренебреженіє, презрѣніє. В його душі змінялись то жаль, то погорження. Стор. МПр. 16.
- Погоріджа, -жі**, ж. Пожаръ, пожарище. МВ. (О. 1862. III. 40). Торік була погориджа, ще й досі чути. Ном. № 4125. Чи не на погориджу біжите? МВ. I. 38.
- Погористий, -а, -е**. Гористый. Земля у нас, коли б не гори, була б зовсім добра, да тільки те, що трохи пагориста, як звичайне край над Дніпром з правого боку. О. 1861. VIII. 88.
- Погорілець, -льця**, м. Погорѣлецъ. Черк. у. Погорілець хліб ззів, а солому спалив. Ном.
- Погорілий, -а, -е**. 1) Погорѣлый. Боюся ще погорілу хату руйнувати. Шевч. 264. 2) Погоріле = Погорілля. На погоріле хоч шажок дайте. Макс.
- Погорілище, -ща**, с. Пожарище, пепелище.
- Погорілля, -ля**, с. Несчастьє отъ пожара. Він просить на погорілля.
- Погорінець, -нця**, м. = Погорілець. Вх. Лем. 451.
- Погоріти, -рю́, -риш**, гл. 1) Погорѣтъ, сторѣтъ. Погоріли степи, поля і зелені байраки. Нп. Торік ми погоріли та оце й досі на хату не стяглися — у брата живемо. 2) Побагровѣтъ. Зоря погоріла дуже на вітер. Грин. I. 11. 3) Загорѣтъ. Од сонечка погорів, од вітречко, почорнів. ХС. II. 196.
- Погородити, -джу́, -диш**, гл. Загородить (во множествѣ). Як прийдеши додому, то погороди загороди великі. Рудч. Ск. I. 144.
- Погосподарювати, -рюю, -єш**, гл. Похозяйничать. Була дочка, оддали заміж, та не довго й погосподарювала — вмерла. МВ. I. 16.
- Погостити, -щу́, -стиш**, гл. Угостить, принять какъ гостя. Прийняла їх у хату, але не мала чим їх погостити. Гн. I. 93. Нас... так файно погостив. Гн. II. 41. Запросив і погостив їх дуже красно. Драг. 121.
- Погоститися, -щу́ся, -стишся**, гл. Быть въ гостяхъ, провести время съ гостями. Ой устань, мила, та й пробудися, я до тебе прийшов погоститься. Чуб. V. 48. Запросим до себе та погостимося трохи. Чуб. II. 630.
- Погострити, -рю́, -риш**, гл. Поострить.
- Погостювати, -тjøю, -єш**, гл. = 1) = Погостити. 2) Побыть въ гостяхъ, погостить. Чуб. IV. 580.
- Поготів**, нар. Подавно, тѣмъ болѣе. Не кракала ворона, вгору літаючи, а вниз уже й поготів. Ном. Коли щеня не задавив, мене не займе й поготів. Гліб. 21. Діти батька мало що й слухають, а нас і поготів. Г. Барв. 413. Не слухався парубком, а оженившись і поготів не буде. Нѣжин. у.
- Поготувати, -тjøю, -єш**, гл. Наготовить, приготовить (во множествѣ). Чи все вже поготували нам на дорогу?
- Пограбнути, -ну, -неш**, гл. Окоченѣтъ. Пограбнуть иноді руки на річці. Руки на дощі та на холоді пограбли. Рк. Левиц.
- Пограбувати, -бjøю, -єш**, гл. Ограбить. К. ЧР. 62. А вона ж бо їх да й пограбувала: у одного взяла вороного коня. Чуб. III. 391.
- Пограти, -граю, -єш**, гл. 1) Поиграть. 2) Обыграть. Та мені хоч аби що, то пограю його, дарма, що в його самі тузи та королі. Лубен. у. А котрий котрого пограв. Лубен. у.
- Погратися, -граюся, -єшся**, гл. Поиграть. Пограймось, погуляймо та пісеньку заспіваймо. Шевч. 29.

Погреб, -бу, м. = **Погріб**. Гн. II. 160. *Старий попрощавсь із мертвим тілом мовчки і без плачу й жалю поблагословив на погреб*. К. ЧР. 105.

Погребати, -баю, -єш, гл. Побрезгать. *Глянь, яка гарна! за таку б кралю і я не погребав*. Стор. II. 32.

Погребарь, -ря, м. Могильщикъ. Вх. Зн. 51.

Погребельне, -ного, с. Пошлина за проїздъ черезъ плотину.

Погребиця, -ці, ж. Землянка.

Погребище, -ща, с. = **Погріб**. *В погребциі темному замкнули*. К. ПС. 122.

Погребний, -а, -е. Погребальный, похоронный. *Погребна одправа*.

Погребник, -ка, м. = **Пригребция 1**. *Увіходить сонце, скинуло свої ризи і повісило на погребнику і приходить у хату*. Чуб. I. 5.

Погребнутися, -нуся, -не́шся, гл. Гребнуть весломъ. *Харон не зараз схаменувся, разів з чотирі погребнувся і з каючком причалив к ним*. Котл. Ен.

Погребня, -ні, ж. = **Погребник**.

Погребовий, -а, -е. 1) Похоронный. 2) Бывший на погребені, похоронахъ. *По погребі запросив... усіх погребових на гостину, щоби за грішну душу випили та децю перекусили*. ЕЗ. V. 170.

Погребовини, -вин, мн. Поминки по усопшемъ. Вх. Уг. 260.

Погребти. См. **Погрібати**.

Погривина, -ни, ж. Комли високо скошенной травы. *Щоб добре косили да погривин не пускали*. О. 1861. X. 35.

Погризти, -зу, -зеш, гл. Погрызть, изгрызть. *І погризе йому сугави й жили*. К. Юв. 39.

Погризтися, -зуся, -зешся, гл. 1) Погрызться. 2) Поссориться. *Се не собаки, се два брати, що погризлися та й побилися, ідучи степом*. ЗОЮР. I. 306.

Погримати, -маю, -єш, гл. = **Погрімати**.

Поґріб, -ба, м. Погребъ. *Дід... закинув його у поґріб*. Рудч. Ск. II. 14. Ум. **Поґрібець**. Чуб. V. 1174. *В погребциі замурувався*. Драг. 39. *Маленький поґрібець повен яець*. ХС. III. 63.

Поґріб, -ребу, м. Погребеніе.

Поґріба́ти, -баю, -єш, сов. в. погребти́, -бу́, -бе́ш, гл. 1) Погребать, совершить погребеніе, хоронить, похоронить. *Ой заплачуть, погребуть*. Чуб. V. 461. 2) Только сов. в. Сгрестъ, окончить сгребать. *Ой покошено, погребено*. Грин. III. 85.

Поґрібач, -ча, м. Кочерга. Вх. Лем. 451.

Поґрібний, -а, -е = **Погребний**.

Поґрібняк, -ка, м. = **Погребник** ? Канев. у.

Поґрімання, -ня, с. Стукъ, звонъ, громъ. *Поґрімання кубків за трапезою*. К. ЧР. 180.

Поґрімати, -маю, -єш, сов. в. поґрімати, -маю, -єш, гл. 1) *Став грім поґрімати, стала чорна хмара наступати*. КС. 1884. I. 32. *Вже переходить гроза, — ще трохи поґріма та й затихне*. Харьк. 2) *Гремѣть, погромѣть, громыхать, погромыхать, стучать, постукивать, постучать*. *Із різних пищаль поґрімали, Хмелниченка гетьманом поздоровляли*. Мет. 398. *Отав козак конівкою по мосту добре поґрімати*. ЗОЮР. I. 205. 3) *Только сов. в. Покричать, накричать на кого. Пан економ поґрімав і вийшов*. МВ. I. 132. *А щоб оттам росердиться, поґрімать — на наймита, або так на кого — ніхто і не чув ніколи*. Сим. 228.

Погріти, -грію, -єш, гл. 1) Нагрѣть. *Буде чим руки погрить.* Ном. № 9851. *Та ж хаточка без вікон, без дверей, у тій хатці вітер не повіє і сонечко не погріє.* Мил. 183. 2) Побить. *Двадцять літ я й за дубець не брався, а тепер би погрів ломакою спину, дак син не дає.* Г. Барв. 337.

Погрітися, -гріюся, -єшся, гл. Погрѣтсья. *З тобою холодно, піду у пекло погриться.* Шевч. 300.

Погріхувати, -хую, -єш, гл. Напрасно обвинить, заподозрить. *Погріхували на його дурно, що він яблука покрав.* Борз. у.

Погрішити, -шу́, -шиш, гл. Погрѣшить. *Узяв великий жаль його спасенну душу, що словом погрішив, сказав неправду Богу.* К. Псал. 246.

Погрішник, -ка, м. Грѣшникъ. Ангел... каже: *«Ті паничі, що я від них носа затикав, великі погрішники; хоть гарно убрані були, а гріхи від них так смерділи, що я мусів носа затикати.* Гн. II. 97.

Погрожа́ти, -жаю, -єш, сов. в. погрози́ти, -жу́, -зиш, гл. Грозить, угрожать, погрозить. *І погрозив йому Ісус.* Єв. Мр. I. 25.

Погрожування, -ня, с. Угрозы. *Мужицька мова... піднялась до погорджування великою гординою і до погрожування великій потузі.* К. ХП. 129.

Погро́жувати, -жую, -єш, гл. = Погрожати. К. Кр. 38. К. Бай. 74. *Король погрожує нас руйнувати.* К. ЦН. 249. *Що ж ви тепер мені погрожуєте'?* К. ХП. 35.

Погроза, -зи, ж. Угроза. *Він погрози не страхався.* Млак. 99. Ум. **Погрозна.**

Погрози́ти. См. Погрожати.

Погрозка, -ки, ж. Ум. оть погроза.

Погрома́дити, -джу, -диш, гл. 1) Погресть. *На граблі, погромать іще ти.* 2) Сгресть. *Сіно вже погромадили.*

Погромі́ти, -млю, -миш, гл. Разгромить.

Погро́мище, -ща, с. Разгромъ. *Мов після великої пожежі, або після татарського погромища.* Морд. Пл. 6.

Погроні́тися, -нюся, -нишся, гл. Образовать гроздь. *Винограде-виноградочку!.. прошу ж тебе, ізроди рясно. Ви, гроночки, погроні)песя.* Мет. 176.

Погрузи́ти, -жу, -зиш, гл. = Згрузити. *Погрузили так дорогу, що хоч не їдь.*

Погрю́кати. См. Погрюкувати.

Погрюкувати, -кую, -єш, сов. в. погрю́кати, -каю, -єш, гл. Погромыхивать, грохотать, погремѣть (о громѣ, выстрѣлахъ). *Ого, кажуть, орачі, та сей не аби як погрюкує... Певно се копитан гусей так.* Сим. 218.

Погуба, -би, ж. Погибель. *Відратуйте, отче, душу від погуби.* Гн. II. 43.

Погубитель, -дя, м. Погубитель, губитель. *Тут лежить копитан, погубитель її.* Кв.

Погубити, -блю́, -биш, гл. 1) Растерять. *Заплакали запорожці, коней погубивши.* Чуб. V. 940. 2) См. Погубляти.

Погубля́ти, -ляю, -єш, сов. в. погубити, -блю́, -биш, гл. Губить, погубить. *Як ті душі погубляють, так сі людське тіло.* К. МБ. X. 7. *Не поберігши тіла і душу погубиш.* Ном. № 8794.

Погу́дити, -джу, -диш, гл. Выразить порицаніє, охулить. Чуб. III. 192. *Сестру похвалять, мене погудять.* Гол. IV. 536.

Погудка, -ки, ж. Порицаніє.

По́гук, -ку, м. Выкрикъ; крикъ; призывный крикъ. Чуб. Ш. 104. *Заспівайте Господеві пісню псалъму нову гарно, любо з погуками співайте здорові.* К. Псал. 73.

Погукати, -каю, -еш, гл. 1) Покричать. *Ой піду я, гукаючи, горобчика шукаючи, буду в жалю погукати, горобчика проклинати.* Чуб. V. 273. 2) Громко позвать.

Погукнути. См. **Погукувати.**

Погуковщина, -ни, ж. Взнось въ мірской капиталъ на уплату податей за бѣднѣхъ и на другія благотворительныя цѣли. *Ти б мовчав, бо й досі не оддав погуковщини.* О. 1861. VIII. 102.

Погукування, -ня, с. Покрикиванья, крики, выкрики. *Христя мерщій тікає у двір, а за нею слідом погукування та вигукування.* Мир. Пов. II. 57.

Погукувати, -кую, -еш, одн. в. погукну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Покрикивать, крикнуть. *Сама, як пані, тільки погукує: «А се подай, а те принеси!»* Св. Л. 115. *За ворота вийшла, косу чесала, та на своїх дружок погукувала.* Мет. 114. *Погукують плугатарі, поганяючи воли в плузі.* Левиц. I. 76. *Годі! — погукнула на весь голос свій.* МВ. *Погукнув він (на хлопця): біжи мерщій та спитайся.* Чуб. II. 649.

Погулянка, -ки, ж. 1) Гулянье. 2) Пребываніе въ гостяхъ. *Петрусь за шапку да й гайда, на вечорниці на погулянки.* Г. Барв. 506.

Погуляння, -ня, с. 1) Гуляніе, хожденіе куда либо въ свободное время. *У неділю одпрохалась якомсь у батька на погуляння. Вийшли ми за село, на могилу.* МВ. I. 85. 2) Охота; война. *Як поїхав королевич на погуляння, та покинув Марусеньку на горюванні.* Чуб. V. 767. *Як приїхав Василь з погуляння: пані-матко, де моя Галя?* Чуб. V. 703. *А Мазепенко... зібрав свою ватту, — гайда в степ! да й забушував. Гей, каже, царю, давай на погуляння! Петро жажнувся: знав, що ніякою силою не одоліє.* ЗОЮР. I. 118. 3) Пирушка, гульба. *Узяв вісім п'ятаків на погуляння.* Новомоск. у. Ум. **Погуляннячко.** *З погуляннячка йду, я нікого не боюся.* МУЕ. III. 138.

Погуляти, -ляю, -еш, гл. 1) Погулять. *Вибігла за город погуляти.* Рудч. Ск. I. 32 *Кличе мати вечеряти, галушки простигли. «Стривай, мати, погуляю, женишки настигли».* Чуб. Т. 10. 2) Побыть, пробыть. Мет. 45. *Погуляла дівчиною років зо три.* МВ. I. 7. 3) Побыть въ гостяхъ, побыть у кого либо. *Пустіть мене, серце, до батька до вашого, піду, погуляю, а то будуть гніваться: як же так можна не пійти?»... Пішла; гуляла там, гуляла, і їла, і пила.* Рудч. Ск. I. 82. Отсюда: погуляй, погуляйте употребляется въ смыслѣ подожди, подождите. *Погуляйте трохи, — батько зараз прийде.* Борз. у. 4) Побыть, пробыть безъ дѣла, незанятымъ. *Погуляв днів зо три — нудно без роботи. Годів зо два погуляла та нива неорана.* 5) Поиграть. *Погуляли в карти.* 6) Погулять, покутить.

Погупцювати, -цюю, -еш, гл. Потанцовать. *Ось ну лишень, не соромляйся, по гупцюймо трохи.* Маркев. 60.

Погуркати, -каю, -еш, гл. Погромѣть, погромыхать, постучать.

Погуркотіти, -чу, -чеш, гл. 1) = **Погуркати.** *Погуркотіло і стало стихати.* Драг. 64. 2) Загремѣть, уѣзжая. *Чую, — погуркотів віз.*

Погурчати, -чу, -чиш, гл. = **Погуркотіти.**

Погустіти, -тію, -еш, гл. Сгуститься.

Погустішати, -шаю, -еш, гл. Сдѣлаться гуще. *Стала висівки корові давати, то погустішало молоко.* Черниг. у.

Погусті́, -ду́, -де́ш, гл. Погудѣть.

Погу́торити, -рю, -риш, гл. Поговорить, поболтать. *Ідіть, тітко, посидимо, погаторимо.* Мир. Пов. І. 140.

Погу́тькало, -ла, с. = **Пугач.** *А ворони — старі жони пішли танцювати, а крючище взяв дручище пішов підганяти, а сич на порозі став на сторожі; погутькало упеклося (упилося!), лягло на дорозі.* Чуб. V. 1124.

Погаздува́ти, -ду́ю, -еш, гл. Похозяйничать.

Погвалтува́ти, -ту́ю, -еш, гл. 1) Пошумѣть, покричать. 2) Произвести насиліє (надъ многими).

Погездга́тися, -гаю́ся, -ешся, гл. 1) Пометаться изъ стороны въ сторону. 2) Покапризничать.

Погергота́ти, -гочу́, -чеш, гл. 1) Покричать (о гусяхъ, индѣйскихъ пѣтухахъ). 2) Поговорить на непонятномъ узыкѣ.

Пограсува́ти, -су́ю, -еш, гл. Вытоптать, истоптать (во множествѣ).

Погула́ти, -лаю́, -еш, гл. Одолѣть, осилить. *Лубен. у. Одна загодована бджола може погулати десяток незагодованих.* Грин. II. 322. *Се така наука, що глядіть лишень, чи всякий учитель погула.* О. 1862. I. 66.

Подавальник, -ка, м. Работникъ, подающій снопы. *Левиц. ПЙО. II. 303.*

Подава́ння, -ня, с. Подаваніє, подача.

Подава́ти, -даю́, е́ш, сов. в. **подати,** -дам, -даси, гл. 1) Подавать, подать. *Як Бог дасть, то і в вікно подасть.* *Ном. № 13. Будеш, будеш ти лежати, питонки прохати, та нікому тобі буде і кухля подати.* *Мет. 86. Подай, мила, свою білу ручку.* *Мет. 261.* 2) Давать, дать. *Він мені подав за себе викуп.* *К. Іов. 73. Йому подам на суд увесь мій побит.* *К. Іов. 27. Він подавав кожному в руку.* *Рудч. Ск. I. 67. Подавав серпи їм золотії.* *АД. I. 81. Подати милостиню.* *Кв. На церкву подав.* *Г. Барв. 208. — до рук.* Вручать, вручить. — **звістку.** Извѣщать, извѣститъ. *Левиц. I. 57. Мил. 217. — рушники.* Обычай сватовства: принимая предложеніє, перевязать сватовъ особо для того приготовленными полотенцами. *От послася до неї, — вона й рушники подавала.* *Рудч. Ск. II. 49.* 3) Отдавать, отдать въ выраженіяхъ: — **на глум, на поталу** — см. **глум, потала.** 4) Передавать, передать, посылать, послать — письмо, деньги или подарокъ. *Вибачайте, що так довго листу не подавала.* *О. 1862. IX. 111. Коли я умру, то й поховайте і до моєї миленької листи подайте.* *О. 1861. IV. 96. Ми одписували своєму салатові та й подали йому два карбованці. Я б гостинчик (татові) подавали, та ніким подать.* *Мил. 182. Подати мову.* Передать (слова). *Подали тую мову один по одному, один по одному.* *ЗОЮР. I. 6.* 5) — **голос.** Отзываться, отозваться, заговорить. *Чи ви понімили? Подайте хоч голос.* 6) Казаться, показаться. *На лиці наче б то чорний подає.* *Змієв. у. 7) Подало му.* О больномъ: ему лучше. *Угор.*

Подава́тися, -даю́ся, -е́шся, сов. в. **податися,** -дамся, -дасися, гл. 1) Подаваться, податься, наклоняться, наклониться. *Зелененька ялиночка на яр подалася.* *Чуб. V. 122.* 2) Раздаваться, раздаться, расширяться, расширяться. *Ном. № 12013. Широкая да улиця да ще й подалася.* *Чуб. V. 421.* 3) Отступать, отступить, подвигаться, подвинуться. *Перед мечем назад не подається.* *К. Іов. 89.* 4) — **кому.** Уступать, уступить, податься. *Грицько перший, раз подався кацатові, а другий раз не подався.* *Рудч. Ск. I. 201.* 5) Ослабѣть, похудѣть. *Його жінка дуже подалась, змізерніла, зблідла.* *Лев.*

Пов. 155. 6) Отправляться, отправиться. *Подалась до річки.* Мнж. 1. *Подалась на чуже село.* Г. Барв. 366. *Глянув тільки в хату, та й подавсь геть у поле.* Змієв. у. *Осіддали кониченьки, в степи подалися.* Грин. III. 591. 7) — **на поталу.** См. **Потала.**

Подавити, -влю, -виш, гл. Передавить. *Я вмиг його одправлю к бісу і вас подавимо як мух.* Котл. Ен.

Подавитися, -влюся, -вишся, гл. Подавиться. *Коли ти не подавився своїм словом, то я не подавлюсь тим хлібом, що од щирого серця хотів з тобою поділитись.* Стор. II. 20.

Подавник, -ка, м. = Легкодушник. Шух. I. 143.

Подавно, нар. Довольно давно, давненько. Подольск. г., Київ. г., Борз. у. *Я прийшла подавно.* Черниг. у. *Він уже подавно сказав.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 101).

Подала, -ли, ж. Замужняя женщина, любезничающая съ парнями. Шух. I. 33.

Подалеко, нар. Далековато, довольно далеко. *Чи далеко до того села? — Подалеко.* Черниг. у. *Далеко вам ходити? — Та подалеко.* Черниг. у.

Подалі, нар. 1) Поодаль. 2) Далѣ.

Подаремне, подаремно, нар. Напрасно, даромъ. Рк. Левиц.

Подарити, -рю, -риш, гл. = Подарувати. *То ж мені пан-отець подарив, щоб хороший молодець полюбив.* Чуб. V. 8.

Подарковий, -а, -е. 1) Относящийся къ подарку. 2) Служащий подаркомъ. *Рушник подарковий.* Вас. 168.

Подарок, -рку, м. = Дарунок. *Ото той купецъ приносить шкури і дає князю у подарок.* Рудч. Ск. II. 93. Ум. **Подарочок.** МВ. I. 116. Чуб. V. 342. *Не дивуйте, наші сванечки, що короткіі подарочки.* Грин. III. 434.

Подарря, -ря, с. Подарки. *Даютъ мені подарря жита по коробці.* Харьк. у.

Подарувати, -рюю, -еш, гл. 1) — **кому, кого.** *Бідному ніхто не подарує.* Ном. № 2304. *А поїзд наш подарувати чи буде, чи немає чим?* Алв. 26. *Батько подарував йому свого коня.* Рудч. Ск. I. 96. 2) Простить. *Я йому цього не подарую, що він тоді мене наляв.* *Подаруй мій жінці яке там незвичайне слово.* МВ. I. 12. *Багацько ти мене журила, та нехай тобі Господь подарує.* МВ. I. 27.

Подаруватися, -руємося, -етесь, гл. Простить другъ друга. *Вже як там не погодимось на чому, то подаруємось.* МВ. I. 9.

Подаруйко, -ка, м. Даритель, кто подарки дѣлаєть. *Подаруйко за кордоном без штанів ходить.* Ком. II. № 928.

Подарунок, -нка, м. Подарокъ. *Шкода твоїх подарунків, що їй дарував.* Лукаш. *Благайте його, панотченьку, й словами, й подарунками.* ЗОЮР. II. 28. Ум. **Подаруночок.** Чуб. V. 170.

Подару́нко, -ка, м. = Подаруйко.

Подати, -ся. См. **Подавати, -ся.**

Податковий, -а, -е. Податной. Єв. Мт. XXII. 9.

Податливий, -а, -е. Податливый. *Дуб податливіший рубати, ніж грушина.* Волч. у.

Податний, -а, -е. О горшечной глинь: мягкій, легко поддающийся при работѣ. Шух. I. 260.

Податок, -тку, м. Подать. Рудч. Ск. II. 163. *Ой видишь сам Господь з неба, на податок гроші треба.* Лукаш. 139.

Подать, -ти, ж. = **Податок.** *Ой сам же Бог бачить з неба, що на подать грошей треба.* Чуб. V. 621.

Подача, -чі, ж. **Оброкъ.** *Яків, бачте, у Києві на заробітках був. У нас пускають (кріпаків), треба тільки подачу давати, яку там положить.* МВ. I. 109. *Живуть тихо, не дають подачі.* КС. 1882. IX. 568.

Подбати, -дбаю, -єш, гл. **Позаботиться.** *За меж нікому подбати, я сирота.* Богодух. у.

Подвиг, -га, м. 1) **Подвигъ.** **Левиц.** **Пов.** 30. *Він дику, люту силу воювничу до подвигів спасенних нахиляє.* К. Бай. 134. *Ні пишним мавзолеєм, ні солодкогосолою хвалою не зробили б нашому батькові Тарасу такої шаноби, як сим тихим братолюбним подвигом.* К. (О. 1862. III. 23).

I. Подвигати, -гаю, -єш, гл. **Подвигать, потаскать тяжести.**

II. Подвигати, -гаю, -єш, сов. в. подвигнути, -ну, -неш, гл. **Побуждать, побудить, подвигнуть.** *І чий се дух уста твої подвигнув?* К. Іов. 55.

Подвигатися, -гаюся, -єшся, сов. в. подвигнутися, -нуся, -нешся, гл. **Отступать, отступить передъ кѣмъ.** *Не подвигнувся перед злими.* К. Псал. 31.

Подвижник, -ка, м. **Подвижникъ.** Г. Гр. 56.

Подвижництво, -ва, с. **Подвижничество.** К. ПС. 85. К. Бай. 14, 32.

Подвижницький, -а, -е. **Подвижническій.** *Моцям подвижницьким молитись.* К. МБ. II. 123.

Подвійний, -а, -е. **Двойной.** *Подвійне скло.* МВ. (О. 1862. III. 56). *Подвійні вікна.*

Подвійно, нар. **Вдвойнѣ.**

Подвіренько, -ка. **Ум. отъ подвір'я.**

Подвірній, -я, -є. **Дворовый, домашній.** *Повела їх у хату, де стояло молоко, здорові кошики з яйцями всякої подвірньої птиці.* **Левиц.** I. 483.

Подвіронько, -ка, с. **Ум. отъ подвір'я.**

Подвір'я, -р'я, с. = **Підвір'я.** **Чуб.** VII. 391. *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля; а як безділля, то продасть і подвір'я.* **Ном.** № 1661. *А що ж мені по худобі, що все подвір'я заляже? негідная дружиночка молодому світ зав'яже.* **Чуб.** V. 31. *У новее подвір'є в'їжжаю, на подвір'ї пана зустрічаю.* **Чуб.** V. 729. **Ум. Подвіренько, подвіронько.** **Грин.** III. 138. **Подвір'ячко.** **Чуб.** V. 245, 130. *Вийди, дружбонько, на подвіренько, подивися на сонечко.* О. 1862. IV. 33.

Подвоїти, -двою, -їш, гл. **Удвоить.**

Подвоїтися, -двоюся, -їшся, гл. 1) **Раздвоиться.** 2) **Противорѣчить самому себѣ.** *Він подвоївся: раз казав, що нічого не бачив, а вдруге признався, що бачив.* **Новомоск.** у.

Подворець, -рця, м. **Сѣни.** **На подвірці.** *Въ сѣняхъ, во дворѣ.* **Вх.** **Лем.** 451.

Подейкувати, -кую, -єш, гл. **Поговаривать.** **ЕЗ.** V. 21. *Ну, що подейкують про його.*

Борз. у. *Люде подейкують, що подушного не буде.* **Валк.** у. *Чи сватають тебе, дівко? — Ні, не сватають, а тільки подейкують.* **Кобел.** у. *Подейкували на Бульбу, що він ніби то украв, аж воно виявилось потім, що аж он хто.* **Волч.** у.

Подеколи, нар. **Иногда.** *Иноді буває так, що усе сонце темнів, а подеколи тільки частина його буває темна.* **Ком.** I. 45.

Подєкуди, нар. 1) **Кое-гдѣ.** *Чувать подекуди і в наших сторонах.* **Ном.** № 3570. 2) **Отчасти.** *Цікавила мене історія сільського вбозства, вбозства подекуди з своєї волі.* **Г.** **Барв.** 372.

Подена, -ни, ж. Возвышеніе изъ камня, покрытое толстымъ слоємъ вѣтвей и соломы и служащее основаніемъ для стога. Шух. I. 166, 170.

Поденник, -ка, м. Поденщикъ, поденный рабочій. *З поденника викрутитъ останню краплю поту.* Г. Барв. 162.

Поденниця, -ці, ж. Поденщица. Черниг. у. Ум. **Подѣнничка.**

Поденно, нар. Поденно. *Піду я поденно робити.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Поденно до людей хожу.* Г. Барв. 270.

Подѣння, -ня, с. 1) Мѣсто на току для складыванья хлѣба въ скирды. 2) Дно саней или вообще экипажа.

Подѣнок, -нка, м. 1) Потолокъ въ конюшнѣ. Вх. Лем. 451. 2) мн. **Подѣнки.** Подонки, остатки. *Капусти тільки поденки zostалися в діжці.* Лебед. у.

Поденщина, -ни, ж. Поденщина. *Рано-ранісінько схоплюся, біжу на поденщину.* МВ. (О. 1862. III. 73).

Подеревеніти, подерев'яніти, -нію, -єш, гл. Одеревенѣть. *Як скоро їмость пана оком узріла, на їй тіло подеревеніло.* Чуб. V. 1069. *Вона не заплакала, а тілько вся подерев'яніла.* Кв.

Подереча, -чі, ж. Поборы; подать, налоги. Черниг. г. КС. 1882. IX. 568.

Подержати, -жу, -жиш, гл. 1) Подержать. *Щось я маю їй сказати, за рученьку подержати.* Мет. 76. 2) — до хреста. Крестить, воспринять отъ купели. *Таки своїх байстряг з десяток у год подержить до хреста.* Шевч. 464.

Подѣрти, -ру', -рѣш, гл. 1) Порвать, изорвать. *Зіма!.. хлѣба нема, чоботи подерті, доведеться вмерти.* Канев. у. 2) Исцарапать. *Як зачав котом по тілі дерти, — чисто подер тіло.* Рудч. Ск. I. 173.

Подертися, -руся, -решся, гл. 1) Порваться, изорваться. *Ой як лиштва подереться, пишання минеться.* Чуб. 2) Исцарапать другъ друга. *Подерлися, як пес з котом.* Чуб. I. 290.

Подесенщина, -ни, ж. Мѣстность, страна надъ Десной. Желех.

Подесѣбіч, нар. Одесную, по правую сторону.

Подесятеріти, -рю', -риш, гл. Повторить десять разъ. Употр. въ знач. повторить нѣсколько, много разъ. *Я вже говорив і подесятерив, щоб хлопці не робили шкоди в полі.* Рк. Левиц.

Подешевіти, -влю, -виш, гл. Продешевить.

Подешевіти, -вію, -єш и подешевшати, -шаю, -єш, гл. Подешевѣть.

Подѣякий, -а, -е. Кой кто, нѣкоторый. Желех. Вх. Зн. 51.

Подзвін, -вону, м. Звонъ по умершему. *Не без того, що й за подзвін хто перекине.* Мир. Пов. II. 63.

Подзвінний, -а, -е. Относящійся къ звону по умершему. Употр. также какъ сущ. въ значеніи: человекъ, звенящій по умершему. *А подзвінному дам сім мір полотна, щоби мені дзвонив цілий тиждень що-дня.* Грин. III. 285.

Подзвїння, -ня, с. = Подзвін.

Подзвоніти, -ню', -ниш, гл. 1) Позвонить. *Ой помер мій Давидко, поховали й ног не видно. Редькою подзвонила, рипкою поминала.* Чуб. V. 797. 2) Позвенѣть. *За ворітечка вийшла, ключами подзвонила.* Чуб. III. 235.

Подзвонітисся, -ниться, гл. безл. **Щоб, бодай подзвонилося!** Пусть зазвонять (надъ тобою мертвымъ) — пожеланіе смерти. *Що не по їх, зараз: «щоб і подзвонилось, щоб і закурилось!»* Г. Барв. 438.

Подзвонювати, -нюю, -єш, гл. Звонить. *Ми, Правдичі, усі з давнешних давен подзвонюєм у предківську одвагу.* К. ЦН. 159.

Подзеленькати, -каю, -єш, гл. Позвякать, позвенѣть; позвонить.

Подзеленча́ти, -чу́, -чи́ш, гл. = **Подзеленькати.**

Подзенькати, -каю, -єш, гл. = **Подзеленькати.**

Подзегун, -на, м. Презрительное названіе бѣлорусса.

Подзижча́ти, подзича́ти, -чу́, -чи́ш, гл. Пожужжать (о комарѣ, мухѣ). *Подзичав комарь та й стих.* Харьк.

Подзюбати, -баю, -єш, гл. = **Подзюбати.** *Соловейко на маківці весь мак подзюбав.* Грин. III. 129.

Подзюбати, -баю, -єш, гл. 1) Поклевать. *Курчатка пишоно геть чисто все подзюбали.* 2) **Подзюбаний.** Изрытый оспой. *Хоча бо я й подзюбана на виду, таки ж бо я зроблена доладу.* Чуб. V. 1125. *Там така гидка пика подзюбана.* Лебед. у.

Подзюбатися, -баюся, -єшся, гл. Поклевать нѣкоторое время. *Подзюбався горобець вишень та й полетів.* Переносно о людяхъ: пощипать (ягодъ). *Підіть у садок, порічків подзюбайтеся.* Змієв. у.

Подзюріти, -рю́, -ри́ш, гл. Полить струей. *Он знов крізь стелю подзюрило.* О сильномъ дождѣ: полить. *А тут. знов подзюрив доріц.* О. 1862. I. 59.

Поді́, -дів, м. Низменная мѣста, долина. Черном. См. **Під 1.**

Подибати, -баю, -єш, гл. 1) Пойти съ трудомъ, поплестись. *Подибала стара мати дочку з милим розлучати.* Шевч. 397. 2) Встрѣтить; найти, попасть. *Він дав страву яку тільки подибле.* ЕЗ. V. 211.

Подив, -ву, м. Поглядѣнье. *Для подиву дівку продають.* Ном. № 8985.

Подивіти, -влю, -виш и подивітисся, -влю́ся, -ви́шся, гл. Посмотрѣть. *Тепер мені на милого ме можно подивити.* Чуб. V. 281. *Та подивила на бистру воду.* Гол. III. 12. *Ой зійду я на гору високу та подивлюсь в долину широку.* Чуб. V. 359.

Подивува́ння, -ня, с. Удивленіе.

Подивува́ти, -вую, -єш и подивуватися, -вуюся, -єшся, гл. Удивиться. *Ніхто й не подивує.* ХС. VII. 423. *А ти, боярине, не подивуй, іди собі инчю пошлюбуй.* Нп. *Подивувався Іван такій жадобі сестриній.* Рудч. Ск. I. 136.

Подима́ти, -маю, -єш, гл. Повѣвать. *Буде вітрець подимати.* АД. I. 64.

Подимне, -ного, с. Подать отъ дыму. *Взяли подимне од дворів.* Котл. Ен. IV. 58.

Поді́мок, -мку, м. Подниманіе? Вѣяніе? *Золотий золотничок, чого ти забився, із міста звалився? чи ти з подимків, чи ти з подівків?* Чуб. I. 129.

Поді́мщина, -ни, ж. = **Подимне.**

Поді́на, -ни, ж. Низменная мѣстность, иногда заливаемая водой. *Ой вийду я на могилу та погляну на подину: на подині вогонь горить, коло вогню турок сидить.* Нп.

Подирати, -раю, -єш, гл. Драть, рвать. Переносно: ругать. *Як бере, то свого батька дере, а як віддава, то твого подира.* Ком. II. № 346.

Подирбати, (-баю, -єш?), гл. Потрясти, подергать. Вх. Лем. 451.

Подирча́ти, -чу, -чи́ш, гл. Подребезжать.

Подих, -ху, м. Дыханіє; дуновеніє. К. ХП. 23. *Гріє їй своїм подихом руки.* Г. Барв. 537.
Подих ночної прохолоди. К. МХ. 21.

Подихати, -хаю, -єш, гл. Подышать.

Подиха́ти, -хаю́, -єш, сов. в. **подихнути, -ну́, -не́ш,** гл. Повѣвать, повѣять. *Тільки одна труба, та й та димовая, а з тиеї труби димно подихає.* Чуб. V. 342. *Наш вік — мов вітерець, що стиха подихає.* К. Псал. 319.

Подича́вiти, -віємо, -єте, гл. Одичать (о многихъ).

Поді́бний, -а, -е. 1) Подобный, похожий. 2) Пригожий, красивый. 3) Годный.

Поді́бність, -ности, ж. Сходство. Желех.

Поді́бно, нар. 1) Красиво, къ лицу. *Дивися, ненько, чи хорошенько, чи хорошенько і поді́бненько.* Чуб. III. 302. 2) Вѣроятно. *Що ти, милий, думаєш-гадаєш, поді́бно-сь мене покинути маєш.* Нп. Ум. **Поді́бненько.**

Поді́ва́ти, -ваю́, -єш, гл. Дѣвать (многое). *Ой брат сестрицю росплітав, де ж тії упльоти поді́вав?* Мет. 205.

Поді́ватися, -віємося, -єтеся, гл. Задѣваться (во множествѣ). *А коні не знати де поді́вались.* Рудч. Ск. I. 112.

Поді́вок, -вку, м.? Быть можетъ: **підві́вок** — подвѣваніє, подвѣяніє? *Золотий золотничок, чого ти забився, із міста звалився? чи ти з подимків, чи ти з поді́вків?* Чуб. I. 129.

Поді́вувати, -зую, -єш, гл. Пожить дѣвущкой. Г. Барв. 105. *Вона таки поді́вувала.*

Поді́й, -дою́, м. Удой, молоко. *Дай нам свого поді́ю (подою?). Вона (ведмедичя) їм удоіла. Він узяв те молоко і поїхав.* Грин. I. 158.

Поді́л, -до́лу, м. 1) Низменное мѣсто, низменность. Вас. 206. *Ой ходила, подруженьки, з гір на поді́л.* Мет. 130. *Заграли коники на подолі.* КС. 1883. II. 388. 2) Подоль женской рубахи. Чуб. VII. 427. *Не цвіла калинонька ік Петру, да зацвіла калинонька ік Різду — а в мого свекорка у коморі, а в мене молодой у подолі.* Нп. **Чаще во мн. ч. подо́ли.** В подолах мережки. Грин. III. 136. *Тим же вона мабуть горда, що в подолах лиштва.* Чуб. V. 170. Ум. **Поді́лок, поді́лочок.** О. 1861. XI. 10. *А на тії Бондарівні в поді́лках мережка.* Грин. III. 614. *Ой чи є де ді́вка пишна, що в поді́лках лиштва.* Чуб. V. 165.

По́діл, -лу, м. 1) Раздѣль; дѣлежь. *Нехай би їм без поді́лу усе, що ми з тобою придбали на віку.* О. 1861. VIII. 18. *Поді́л у них іде, дак ще сварки за землю.* 2) Разверстка, размежеваніє. 3) Въ ариєм.: дѣленіє. К. Гр. 100. Кон. Ар. 2.

Поді́лити, -ся. См. **Поді́ляти, -ся.**

I. Поді́лля, -ля, с. Часть, доставшаяся въ надѣль.

II. Поді́лля, -ля, с. Низменная мѣстность.

I. Поді́лок, -лку, м. Ум. отъ поді́л.

II. Поді́лок, -лку, м. Надѣль. *Поді́лку у їх по дві десятині.* Константиногр. у.

Поді́лом, нар. По частямъ. Радам. у.

Поді́шливий, -а, -е = Поді́льчивий.

Поді́льчивий, -а, -е. Подѣльчивый, готовый уступить.

Поді́льчивість, -вості, ж. Подѣльчивость, готовность уступить.

Поді́люю́щий, -а, -е = Поді́льчивий. *Вона у вас гарна: трудяща і поді́люща.* Г. Барв. 132.

Поді́ля́ти, -ляю́, -єш, сов. в. поді́лити, -лю́, -лиш, гл. 1) Дѣлить, раздѣлить между нѣсколькими или на нѣсколько частей. Мнж. 103. *Батько їх (синів) поді́лив*

хазяйством та й умер. Драг. 339. *Благослови, Боже... коровай поділити.* Мет. 202. *Діли мерцій, а то ми тебе поділимо.* Кв. 2) *Въ ариєм.: раздѣлить.* Кон. Ар. 97.

Поділятися, -ляюся, -ешся, сов. в. поділитися, -люся, -лишся, гл. Дѣлиться, раздѣлить между собой. Мнж. 87. *З ними щоденним добром поділяюся.* К. Дз. 230. *Стали поділятися.* Чуб. I. 132. *На дорозі ізнайшли золотого персня і ніяк ним не поділяться.* Рудч. Ск. I. 165. *Грішми вони поділились.* Рудч. Ск. I. 192. *Ідуть турки з татарами і людьми ся поділяють.* АД. I. 291.

Подімство, -ва, с. Дворъ съ постройками, усадьба. Мнж. 189.

Подінути, -ся, -ну, -ся, -неш, -ся, гл. = Подіти, -ся.

Подіркуватий, -а, -е. Ноздреватий, скважистий, пористий. Константиногр. у.

Подіркуватіти, -тію, -еш, гл. = Подірчавіти.

Подірчавіти, -вію, -еш, гл. Покряться дырками. Мир. ХРВ. 48. *Як часто сорочки перуть, то вони подірчавіють швидко. Оселя подірчавіла, — вода у хату лилася.* Мир. Пов. I. 111.

Подіти, -діну, -неш, гл. Дѣвать, запрягати. *Що у вдови діти, да нігде їх подіти.* Мет. 241. *Або віддай їх кому... або де хоч подінь.* Рудч. Ск. II. 68.

Подітися, -дінуся, -нешся, гл. Дѣваться, исчезнути. *Ой де пішла, де поділася Марусина мати.* Мет. 207. *Деся ся подів рум'янець з мого личенька?* Чуб. V. 138. *Де Христос подівся? — На небо знявся.* Чуб. III. 350.

Подія, -дії, ж. 1) Событіє. *Нащо вже веселий, нежурбливий, та й він заклопотався тією подією.* МВ. I. 38. 2) Поступокъ. *Кривоніс добре знав свою вину і вочевидьки бачив, що такою подією тратив віру і силу у себе поміж товариством.* Стор. МПр. 146.

Подіяти, -дію, -еш, гл. 1) Сдѣлати. *Заморські лікарі нічого не подіють.* Чуб. II. 389. 2) Сдѣлати, причинити колдовствомъ. *Се щось йому подіяно: не їсть, не п'є.*

Подіятися, -ється, гл. безл. Произойти, сдѣлаться. *Побіжу мерцій додому, чи не подіялось чого там?* Шевч. 311. *Що се з нею подіялося?* МВ. I. 101. *Що вам оце такого подіялось?* Федьк.

Подлубати, -баю, -еш, гл. Поковырять.

Подлубатися, -баюся, -ешся, гл. 1) = Подлубати. 2) — у голові. Сильно подумати.

Подляк, -ка, м. Подлецъ. *Він звав Воздвиженського в вічі подляком-туляком.* Левиц. Пов. 13.

Подлятися, -дляюся, -ешся, гл. Промедлить извѣстное время.

Подмух, -ху, м. Дуновеніє. Желех.

Подмухати, -хаю, -еш, гл. Подуть. *А Іван як подмухав своїм духом, до воно й прохололо.* Рудч. Ск. I. 95.

Подніпрянець, -нця, м. Житель поднѣпровья. Желех.

Подніпрянцина, -ни, ж. Поднѣпровье.

Подністря, -ря, с. = Подністрянцина. Желех.

Подністрянцина, -ни, ж. Поднѣстровье.

Подоба, -би, ж. 1) Образъ, видъ, наружність. *Виходь, наша пані молода, аби-сьме виділи, што в тя за подоба: ци-сь така, як била, ци-сь ся перемінила.* Гол. IV. 441. *Що в салдата за подоба, за плечима вся худоба.* Чуб. V. 970. *Дуже гарна дівчина, такої подоби і не бачили у нас.* Стор. МПр. 27. 2) Сходство, подобіє. 3) Употребляється какъ нарѣчіє или безл. глаголь преимущественно съ отрицаніємъ въ значеніи: прилично,

слѣдуєть; нравится. Г. Барв. 420. Чи подоба так робити? Чи подоба ж се, бабуню? МВ. (О. 1862. III. 37). Не подоба зірці так рано зіходити, не подоба дівці до козака виходити. Чуб. V. 311. Не подоба, діду, тобі таке робити. Змієв. у. Не подоба твоя, не подобны річи викладати коня, до коханя бічи. Гол. III. 317. 4) **До подоби**. Нравится. Ой, дівчино, тось ми до подоби. Гол. 4) **У подобі стати**. Понравиться. У подобі став їй новий піп. Г. Барв. 149. Ум. **Подобонька**. Як милого не любити, коли подобонька: сам білявий, вус чорнявий, як у соколонька. Гол.

Подобання, -ня, с. = Уподоба. Ходив по ярмарку і до свого подобані коней не найшов. Гн. I. 189.

Подобати, -баю, -єш, гл. 1) **Він подобав**. Ему понравилось. Ой ти, Авраме, старіш чоловіче, подобав єсь собі жити в небі вічне. Чуб. Отця і матку налаяла, вона їх налаяла і не подобала. Макс. 2) **Идти, приличествовать**. Так подоба, як сліпому дзеркало. Ном. 3) **Походить, быть похожимъ**. На що таке подобає земля: чи на скриню, чи на коржа? Ком. I. 9.

Подобатися, -баюся, -єшся, гл. Нравиться, понравиться. От подобалась богатиреві одна ікона. Рудч. Ск. II. 145.

Подобенство, -ва, с. = Подоба 3. Чи подобенство, брате, тебе рубати? ЗОЮР. I. Чи подобенство, мій брате, щоб я своє добро турецьке на шляху покидав? АД. I. 114. Не подобенство также: не возможно. Привіз до двора на тік і вивернув, бо не подобенство було скинути порядно в стоги за один день. Гн. II. 167.

Подобень, -бня, м. Красивый человекъ. Убери пень, буде подобень. Ном. № 11171.

Подобитися, -блюся, -бишся, гл. Уподобляться. Приложиться той до скотини, подобитися той безсловесним. К. Псал. 116.

Подобігати, -гаємо, -єте, гл. Добѣжать (о многихъ).

Подобний, -а, -е = Подібний. Хоць я гарна і подобна, до роботи не способна. Грин. III. 215. Ти, дівчино, ти подобна, не здавайся на підмову, будеш добра. Чуб. V. 355.

Пречистенський монастирь, подобний, як на Охвонський горі. Стор. МПр. 166.

Подобно, нар. 1) = Подібно. Що ти, милий, гадаєш-думаєш, подобно-сь ти мене покинути маєш. Чуб. V. 194. Чогось водиця каламутиться, — подобно хвиля збила; чогось дівчина смутна невесела, — подобно мати била. Чуб. V. 215. 2) **Слѣдуєть, должно, приличествуєть**. Такій мазниці канхвети їсти не подобно. Змієв. у.

Подобонька, -ки, ж. Ум. отъ подоба.

Подобріти, -рію, -єш, гл. Сдѣлаться добрѣе. О. 1861. XI. Св. 67. Ох, арендар подобрів, взяв жінку з собою, тепер мене оставив з дітьми сиротою. Чуб. V. 1089.

Подобрішати, -шаю, -єш, гл. = Подобріти.

Подобувати, -ваю, -єш, гл. Добыть (во множествѣ). Подобували городи.

Подоважувати, -жую, -єш, гл. Довѣситъ (во множествѣ).

Подоварювати, -рюю, -єш, гл. Доварить многое.

Подоварюватися, -рюємося, -єтеся, гл. Довариться (во множествѣ).

Подовба́ти, -баю, -єш, гл. Поковырять.

Подовбатися, -баюся, -єшся, гл. Поковырять; покопаться. Подовбавсь ще раз у кишені, тягне карбованця. О. 1861. X. 23.

Подовёршувати, -шую, -єш, гл. Довершить, доложитъ верхи (во множествѣ).

Подовѣж, нар. = Подовш. Пішла бідна вдова подовж улонькою. КС. 1884. I. 32.

Подовжити, -жу, -жиш, гл. Удлинить.

Подов́жний, -а, -е и **подовжній**, -я, -є. Продольный. Вас. 149. — **невід**. Такой неводъ, въ которомъ его составныя части, отдѣльные куски сѣти, пришиваются по своей ширинѣ и болѣе глубоко погружаются въ воду. Вас. 186.

Подові́дуватися, -дуємося, -єтеся, гл. Узнать, развѣдать (о многихъ).

Подово́джувати, -джую, -єш, гл. = **Подоводити**.

Подово́дити, -джу, -диш, гл. Довести (многое, многихъ). *До добра нічого не подоводили.* К. (О. 1861. II. 229).

Подоволо́чувати, -чую, -єш, гл. Окончить бороновать послѣ посѣва (во многихъ мѣстахъ).

Подовш, нар. Вдоль. *Летить сова подовш села.* Мил. 63. *Тоді вчи, як уперек на лавці лежить, а як подовш ляже, то тоді вже його трудно вчити.* Ном.

Подовшати, -шаю, -єш, гл. Удлинить, сдѣлаться длиннѣе.

Подовши́ти, -шу́, -ши́ш, гл. = **Подовжити**. *Покоротити можна, а подовшити вже ні.* Нѣжин. у.

Подоганя́ти, -няю, -єш, гл. Догнать (мныхъ).

Подогле́джуватися, -джуємося, -єтеся, гл. Досмотрѣться (о многихъ). *Сокотухи наші до всього подогледжувались.* Г. Барв. 16.

Подогодо́вувати, -вую, -єш, гл. Вскормить (мныхъ).

Подогравати, -граємо, -єте́, гл. Окончить играть (о многихъ).

Пододавати, -даю́, -є́ш, гл. Окончить прибавлять (во множествѣ).

Пододер́жувати, -жую, -єш, гл. Додержать (мныхъ).

Пододибу́вати, -дибуємо, -єте, гл. Дойти съ трудомъ (о многихъ).

Пододу́муватися, -ду́муємося, -єтеся, гл. Додуматься (о многихъ).

Подожартову́ватися, -вуємося, -єтеся, гл. Дошутиться (о многихъ).

Подожива́ти, -ваємо, -єте, гл. Дожить (о многихъ).

Подожина́ти, -наю, -єш, гл. Дожать (многое).

Подозвѣ́лити, -лю, -лиш, гл. Дозволить, позволить. *Посилав спитати короля: чи подозволить він йому поторгувати у його королівстві.* Чуб. II. 389.

Подозволя́ти, -ляю, -єш, гл. Дозволить (многимъ).

Подозна́ватися, -наємо́ся, -єте́ся, гл. Дознаться (о многихъ).

Подоі́дати, -даю, -єш, гл. Доѣсть (многое).

Подоі́здіти, -димо́, -дите, гл. Доѣхать (о многихъ). *Подоіздили всі до яру та й поставали: повен води — не переїдеш.* Харьк.

Подоі́ти, -дою́, -іш, гл. Подоить. *Иди, корови дій, що від батька нагнала. — Я ті подою, що в тебе застала.* Чуб.

Подок, -дка, м. 1) Ум. отъ під. 2) Въ мельницѣ: возвышеніе, гдѣ находятся жернова. Шух. I. 112.

Подоко́лювати, -люю, -єш, гл. Доколоть (мныхъ).

Подоко́пувати, -пую, -єш, гл. Докопать (во множествѣ).

Подоко́чувати, -чую, -єш, гл. Докатить (во множествѣ).

Подоко́шувати, -шую, -єш, гл. Докосить (во множествѣ).

Подокраю́вати, -юю, -єш, гл. Докроить (во множествѣ).

Подокру́чувати, -чую, -єш, гл. Докрутить (во множествѣ).

Подокупляти, -ляю, -єш, гл. = Подокуповувати.

Подокуповувати, -вую, -єш, гл. Докупить (во множествѣ).

Подокурювати, -рюю, -єш, гл. Докурить (во множествѣ).

Подолазити, -лазимо, -зите, гл. Долѣзть (о многихъ).

Подолѣжуватися, -жуємося, -єтеся, гл. Долежаться (о многихъ). *Подолѣжувалися, що вже сонечко під обід підбилося.* Харьк.

Подоливати, -ваю, -єш, гл. Долить (во множествѣ). *Подоливай глечики, щоб повні були.*

Подолітати, -таємо, -єте, гл. Долетѣть (о многихъ).

Подоліти, -лію, -єш, гл. Одолѣть. *Немає нікого, щоб нас подоліли.* Макс. *Подоліти своє горе.* Г. Барв. 394.

Подоловлювати, -люю, -єш, гл. Доловить (многихъ).

Подолок, -лка, м. 1) Юбка изъ холста. Угор. *Ой ти руський, а я полька, не досягай ми до подолка, бо в подолку три таляри, що ми хлопці надавали.* Чуб. V. 1163. 2) = **Поділок.** Чаще мн. **Подолки.** КС. 1893. V. 283.

Подолуплювати, -люю, -єш, гл. Долупить (во множествѣ).

Подолушка, -ки, ж. Часть оконной рамы: продольный брусокъ. Вас. 149.

Подолущувати, -щую, -єш, гл. Окончить шелушить (во множествѣ).

Подоляк, -ка, м. = Подолянин. Желех.

Подолянин, -на, м. Житель Подолья. *Наші подоляне церков збудували, не так збудували, як намалювали.* Чуб. III. 215.

Подолянка, -ки, ж. Жительница Подолья. *Ой не жаль мені дівки подолянки, но жаль мені червоної китайки.* Чуб. V. 1199. Ум. **Подоляночка.** *Три подоляночки — всі три сестроньки.* АД. I. 87.

Подолячка, -ки, ж. = Подолянка. Желех.

Подомазувати, -зую, -єш, гл. Домазать, окончить мазать (многое).

Подомальовувати, -вую, -єш, гл. Окончить писать красками (многое). *Що пороспочинав, усе подомальовував.*

Подомелювати, -люю, -єш, гл. Домолоть (во множествѣ).

Подомивати, -ваю, -єш, гл. Домыть (во множествѣ).

Подоминати, -наю, -єш, гл. Окончить мять (во множествѣ).

Подомишлятися, -ляємося, -єтеся, гл. = Подоміркуватися.

Подоміркуватися, -вуємося, -єтеся, гл. Додуматься (о многихъ).

Подомірювати, -рюю, -єш, гл. Домѣрять (во множествѣ).

Подомуровувати, -вую, -єш, гл. Докончить кладку каменныхъ стѣнь, зданій (во множествѣ).

Подонізувати, -зую, -єш, гл. Донизать (во множествѣ).

Подонішпорюватися, -рюємося, -єтеся, гл. Доискаться, докопаться.

Подоносити, -ношу, -сиш, гл. Донести (во множествѣ).

Подонюхуватися, -хуємося, -єтеся, гл. Донюхаться (о многихъ),

Подоорювати, -рюю, -єш, гл. Допахать (во множествѣ). *Що було недооране в його, все подоорював.*

Подопалювати, -люю, -єш, гл. Окончить жечь (во множествѣ).

Подопивати, -ваю, -єш, гл. Допить (во множествѣ).

Подопива́тися, -ваємося, -єтеся, гл. Допитися до чого (о многихъ). *Бач, до чого подопивались.* К. ЦН. 218.

Подопира́ти, -раю, -єш, гл. Донести, дотащить съ трудомъ (во множествѣ).

Подопи́сувати, -сую, -єш, гл. Дописать (во множествѣ).

Подопи́туватися, -туюся, -єшся, гл. Разузнать разспросами (многое, о многихъ).

Подопахатися, -хаємося, -єтеся, гл. Добратися, дойти (о многихъ).

Подопи́кати, -каю, -єш, гл. Окончить печь (во множествѣ).

Подоплачува́ти, -чую, -єш, гл. Доплатить (во множествѣ).

Подоплива́ти, -ваємо, -єте, гл. Доплыть (о многихъ).

Подопли́тати, -таю, -єш, гл. Доплести (во множествѣ).

Подоповза́ти, -заємо, -єте, гл. Доползти (о многихъ).

Подоповня́ти, -няю, -єш, гл. Дополнить (во множествѣ).

Подопроваджува́ти, -джую, -єш, гл. Довести (во множествѣ).

Подопрядати, -даю, -єш, гл. Допрясть (во множествѣ).

Подоптати, -пчу, -чеш, гл. Потоптать. *Ой Ганнусю душенько, що шавлія подоптана? Боні ся розбрикали, шавлію подоптали.* Чуб. V. 64.

Подорива́ти, -ваю, -єш, гл. То-же, что и **дорвати**, но во множествѣ.

Подорізува́ти, -зую, -єш, гл. Дорѣзать (во множ.).

Подоробля́ти, -ляю, -єш, гл. Додѣлать, окончить (во множествѣ).

Подорожи́ти, -жу, -жиш, гл. = **Подорожитися.**

Подорожи́тися, -жу́ся, -жи́шся, гл. Запросить или взять дорого. *Ще добре, що не подорожились горілкою.*

Подоро́жник, -ка, м. 1) Раст. а) *Plantago major* L. ЗЮЗО. I. 131. б) *Plantago lanceolata* L. О. 1861. I. 206. в) *Plantago media*. Шух. I. 22. г) *Polycnemum arvense*. Вх. Пч. I. 12. г) *Polygonum aviculare*. Лв. 100. 2) Дорожня записки, записки путешественника. О. 1861. VIII. 92.

Подорожній, -я, -є. 1) Дорожный; путешественник, странствующий. *Що й у мене борщ не порожній: кипів же там жук подорожній.* Грин. III. 132. *Подорожня торбина в мене на плечах.* Г. Барв. 176. *Подорожня сукня.* К. ЧР. 53. *Пишу про свої подорожні вражіння.* Г. Барв. 31. *Я з подорожною товаришкою своєю увійшла в хату.* Г. Барв. 31. *Подорожній живіт підкрепити.* Чуб. V. 1171. *Набожний — як жид подорожній.* Ном. № 172. *Гумене, ну мене, бо я подорожня!* Ном. № 2528. *Подорожня скриня. Чемодань.* НВолын. у. 2) Путешественникъ. *Подорожні були якісь смутні. Ніхто б не скате, що вони їдуть у гості до веселого пана Череваня.* К. ЧР. 4. *Теманські і савські подорожні надіялись на любе водопійло.* К. Іов. 14.

Подорожчати, -чаю, -єш, гл. Вздорожать.

Подорожчизна, -ни, ж. Плата за проѣздъ по дорогѣ. Родъ денежной повинности, уплачиваемой крѣпостными помѣщику. Чуб. VII. 517.

Подороста́ти, -таємо, -єте, гл. Дорости (о многихъ).

Подосаджува́ти, -джую, -єш, гл. Окончить садить, посадить до конца (во множествѣ). *Подосаджую іще в кожному ряді по три грушки.*

Подосвідчува́тися, -чуємося, -єтеся, гл. Убѣдиться (о многихъ).

Подосиджува́тися, -джуємося, -єтеся, гл. Досидѣть (о многихъ). *Де це ви сидите? Подосиджувались, що вже й вечір.*

Подосилати, -лаію, -єш, гл. Дослать (во множествѣ).

Подосихати, -хаємо, -єте, гл. Досохнуть (во множествѣ).

Подосівати, -ваію, -єш, гл. Досѣять (во множествѣ).

Подоскакувати, -куємо, -єте, гл. Тоже, что и **доскакати**, но во множествѣ.

Подоскромаджувати, -джую, -єш, гл. Доскресть (во множествѣ). *Подоскромаджуйте швиденько свої буряки та будем обідати.*

Подосліджувати, -джую, -єш, гл. Изслѣдовать (во множествѣ).

Подослужувати, -жуємо, -єте, гл. Дослужить (о многихъ). *Подослужували свого та й пішли додому.*

Подосолювати, -люю, -єш, гл. Досолить (многое). *Уся страва не солона, — подосолой усе.*

Подост, нар. = Подостатком. Гн. II. 45.

Подоставати, -таю, -єш, гл. Достать (многое). *Ото подоставали усього, начали обід варить.* Рудч. Ск. I. 24.

Подоставатися, -таємося, -єтєся, гл. 1) Достаться (во множествѣ). *Він собі добру частку вхопив, а нам аби що подоставалося.* 2) Добратся (о многихъ). *Вже не скоро, один по одному, подоставалися і ми в Полтаву.*

Подостатком, нар. Достаточно, вдоволь. *Всього мав подостатком.* Гн. II. 59.

Подостаток, -тку, м. Достатокъ. *Не кланяємся за гріш, ні за хліб нікому, бо маємо подостаток і їсти, і пити.* Лукаш. 140.

Подостачати, -чаію, -єш, гл. Доставить (многое). *Нічого в їх не було, а це вже він подостачав усе.* Харьк.

Подостигати, -гаємо, -єте, гл. Дозрѣть, доспѣть (во множествѣ).

Подостругувати, -гую, -єш, гл. Дострогать (во множествѣ).

Подосукувати, -кую, -єш, гл. Досучить (во множествѣ).

Подотісувати, -сую, -єш, гл. Дотесать (во множествѣ).

Подотлівати, -ваємо, -єте, гл. То-же, что и **дотліти**, но во множествѣ).

Подотоплювати, -люю, -єш, гл. Дотопить (во множествѣ). *Подотоплюй же швидче груби та позачиняй гарненько.*

Подото́чувати, -чую, -єш, гл. Прибавить къ чему, приставить, пришить еще кусокъ (во множествѣ). *Що в голуба та сизая голова, а в голубки позолочувана, чорним шовком подоточувана.* Мет. 26.

Пододо́хнути, -немо, -нете, гл. Издохнуть (о многихъ). *Коли прилетіло дві ворони та зачали клювать та й подохли.* Рудч. Ск. II. 181.

Подоходжувати, -джуємо, -єте, гл. = Подоходити.

Подохо́дити, -димо, -дите, гл. 1) Дойти. 2) Дойти, достигъ, добитъся. *Люде з розумом та з мовою, а потім ще з запомогою письменства, подоходили до кращих порядків. Дещо.* 3) Узнать, додуматься. *Як же се, питаєте, подоходили, що залізо або мідь добре пропускають тепло? Дещо.* 4) — **розуму**. Вырасти и сдѣлаться разумными.

Подочітувати, -тую, -єш, гл. Дочитать (во множествѣ). *Я подочитував уже всі твої книги.*

Подочісувати, -сую, -єш, гл. Дочесать (мныхъ).

Подочісуватися, -суємося, -єтєся, гл. Дочесаться, окончить причесываться (о многихъ).

Подошов, -шві́, ж. Снарядъ для ловли рыбы (плетеный изъ прутьевъ). Вх. Пч. II. 24.

Подошукуватися, -куюся, -єшся, гл. Доискаться (многого).

Подра, -ри, ж. Насѣсть для куръ. Ольгоп. у. 2) = **Підра 1.** Вх. Зн. 51.

Подражнити, -ню́, -ниш, гл. Подразнить.

Подражнятися, -няюся, -єшся, гл. Дразниться.

Подратувати, -ту́ю, -єш, гл. Подразнить. *А поклонивсь йому зати́м, щоб подратувати маляра.* Кв.

Подрати, -деру, -реш, гл. = **Подерти.** *Хоч чорт лапті подрав, то докупи зібрав.* Ном. № 9023.

Подратися, -деруся, -ре́шся, гл. 1) = **Подертися.** *Пошарпався, увесь подрався, на тім'ї начесав аж струп.* Котл. Ен. I. 9. 2) **Полѣзть, покарабкаться; потянуться.** *Пан Підпольський подрався на дуба.* Стор. МПр. 107. *Одно дерево стовбом подралось догори.* Стор. МПр. 65.

Подревніти, -нію́, -єш, гл. Одеревенѣть. *Од морозу огудина подревніла.* Лебед. у.

Подригати, -гаю, -єш, гл. Подергать, поболтать ногами.

Подригувати, -гую, -єш, гл. Дергать судорожно ногами. Вх. Зн. 51.

Подригус, -са, м. Въ выраж.: **з подригусом (уклонитися).** *Сильно разшаркнувшись (поклониться). Вклонивсь хлопець та ще з таким подригусом, аж долівку здер.* Ов. Л. 250.

Подрідзати, -дзаю, -єш, подрізати, -заю, -єш, гл. = **Подрипати.** *Подризав (п'яний)... до господи.* Грин. II. 333.

Подрипати, -паю, -єш, гл. Пойти (грубое выражение). *Подрипала пішки, не взяв таки на санчата.*

Подріб, -робу, м. Потроха. Иногда лишь во мн. ч. **подроби.** Вх. Пч. I. 15. *Вона свинний подріб продає, а сало з цілого кабана держить. На базарі купила подробу.* Лубен. у.

Подрібіти, -блю́, -биш, гл. = **Подробити.** *Ангель і сказав: возьми ж їх та подріби та й закопай у яму.* Рудч. Ск. I. 34.

Подрібнити, -бню́, -ниш, гл. Раздробить, раздѣлить на малыя части. *Як і їсти ту рибу, що ти її так подрібнила?*

Подрібниця, -ці́, ж. Подробность. *Все розкажіть мені, з чого і як скоїлось ваш лихо, нехай я усю подрібницю втямлю.* МВ. (КС. 1902. X. 150).

Подрібніти, -нію́, -єш, гл. Сдѣлаться меньше, мельче.

Подрібці, -ці́в, м. мн. = **Подріб.** Вх. Пч. I. 15.

Подріжнятися, -няюся, -єшся, гл. — **кому.** Подражать кому. Вх. Лем. 452.

Подробити, -блю́, -биш, гл. = **Подрібнити.** *Сала кус самий любіший зараз подробила.* Мкр. Н. 16.

Подробиця, -ці́, ж. 1) Мелочь. *Що там у його купувати: самі сірники та сіль, та така всяка подробиця.* Нѣжин. у. **Подробицею.** По мелочамъ; въ розницу. *Коли гуртом не продають, то подробицею (горілку).* 2) Подробность. *Прохаєте оповістити вам усяку пригороду у подробиці.* МВ. III. 51.

Подрочіти, -чу́, -чиш, гл. = **Подратувати.**

По́друга, -ги, ж. Подруга. *Було то таких три жінки і такі були подруги, що одна од другої нікуди не піде.* Рудч. Ск. I. 165. Ум. **По́дружка, подруженька, подружечка.**

Подругувати, -гую, -єш, гл. Дружить, быть подругами. *Ото моя дочка з його дочкою подругувала.* Лебед. у. *Я з Пріською давно вже не подругую.*

Подруженька, подружечка, -ки, ж. Ум. отъ подруга.

Подружжя, -жя, с. 1) Супружество, бракъ. *Од сього подружжя народився Єремія.* Стор. МП. 63. 2) Мужъ, жена; пара (супружеская). *Стали сини до розуму дохожати, стали собі молоде подружжя мати.* Мет. 345. *Ми, бачите, шукаємо для нашої дівчини подружжя.* Стор. Ум. **Подружжячко.** *Не травиця ноги спутала, не росиця очі вибила. Спутало мене замужжячко, невірне мов подружжячко.* Нп. (Г. Барв. 417).

Подружина, -ни, ж. Подруга. *Чи бачила, подружино, мого чорнобрівця?* Мил. 70.

Подружити, -жу, -жиш, гл. Поженить. *Уже бідна вдова... синів подружила.* КС. 1884. I. 31. *Взяли їх поблагословили та й подружили, та таке весілля справили, що увесь мир скликали.* Рудч. Ск. II. 114.

Подружитися, -жуся, -жишся, гл. Выйти замужъ, жениться. *Ясна зіронька закотилася, ой я, молода, зажурилися, а що од роду да й одбилася, да на чужині подружилася.* Чуб. V. 747.

Подружка, -ки, ж. Ум. отъ подруга.

Подружниця, -ці, ж. Подруга. *Була в удови дочка Маруся, наша подружниця.* МВ. II. 82. *Ти мені не щира подружниця.* МВ. II. 103.

По-дру́зьки, нар. По дружески.

Подрукувати, -кую, -єш, гл. Напечатать (во множествѣ).

Подруцкати, -каю, -єш, гл. Раздробить, растереть. Вх. Лем. 452.

Подря, -рі, ж. 1) Чердакъ подъ кровлей. Угор. См. **Підра.** 2) Полка. Шух. I. 214, 199.

Подряпати, -паю, -єш, гл. Поцарапать. *А він у куцах ноги покалічив, тім подряпане.* Рудч. Ск. II. 160.

Подряпатися, -паюся, -єшся, гл. Поцарапаться. *Так він у терен, думає: там хоть подряпається.* Рудч. Ск. I. 54.

Подубіти, -біємо, -єте, гл. 1) Окоченѣть. *Руки подубіли.* 2) Замерзнуть, умереть, замерзнуть. *Діти ж голі... подубіли на морозі.* Мнж. 112.

Подубнути, -немо, -нете, гл. = Подубіти. КС. 1882. IX. 568.

Подув, -ву, м. = Подмук. Желех.

Подуванити, -ню, -ниш, гл. Подѣлить. *Між собою подуванили.*

Подуванитися, -нюся, -нишся, гл. Подѣлиться.

Подувати, -ваю, -єш, сов. в. подути, -дму, -дмеш, гл. Дуть, подуть. *Вітре буйний, Аквилоне, подми чарами, крилатий.* К. Дз. 222. *Знав би собі міхом подувати та залізо кувати.* КС. 1882. X. 19.

Подувчитися, -чуся, -чишся, гл. Вздуться. *Подувчилися сливки од хробачків.* Вх. Лем. 452.

Подуга, -ги, ж. Побѣда. *Встрѣчено у Кулиша. Льону димуючого не потушить, доки не доведе суду до подуги.* Єв. Мт. XII. 20.

Подудрювати, -рюю, -єш, гл. Ворчать, брюзжать. Вх. Уг. 260.

Подужати. См. Подужувати.

Подужу, нар. Сильно. *Він у огні опалювався, присмажувався, горів повелику й помаленьку, подужу й полеженьку, поки аж опинивсь на свіжому містечку.* МВ. III. 50.

- Подужувати, -жую, -єш**, сов. в. **подужати, -жаю, -єш**, гл. 1) Осилувать, осилить, одолѣвать, одолѣть. *Він був самий плохий і нікого не подужав.* Рудч. Ск. I. 21. *Насилу десять чоловіка його подужали.* Стор. МПр. 84. 2) Быть въ силахъ, смочь. *Як то ми вдвох подужали вкласти в копи стільки горілки?* Левиц. I. 155. *Багато дуже, дак я не подужав забратъ усіх.* Чуб. II. 506.
- Подужчати, -чаю, -єш**, гл. Сдѣлаться сильнѣе, здоровѣе. *От як зачала та конячка гризти траву, то й трошки подужчала.* Рудч. Ск. II. 16. *Слабим, щоб подужчали, давав питъ по маленькому кухлику горілки.* Стор. МПр. 165.
- Подумання, -ня**, с. Мысли, помышленія. *Знав фшитку мисель і подумання шатана.* Гн. I. 9.
- Подумати, -маю, -єш**, гл. 1) Подумать; поразмыслить. *Ой вижду я до Дунаю, стану, подумую; стану, подумую, що долі не маю.* Чуб. V. 214. *Хиба ти подумала, що я украв?* Рудч. Ск. II. 25. 2) Задумать. *Подумай жениться — то й діток копиця.* Ном. 3) — **на кого**. Заподозритъ кого. *На Антося ніхто й не подумав.* Св. Л. 183.
- Подумняний, -а, -е**. Подуманный. *Соняшниці... і подумняні, і помисляні, погадані.* Ком. II. стр. 114.
- Подунути, -ну, -неш**, гл. = **Подути**. *Сонце пригріло, вітер подунув.* Рудч. Ск. I. 87.
- Подупельник, -ка**, м. 1) Лакомка, баловень. Лохв. у. 2) Ловелась. (К. П. Михальч.).
- Подури́ти, -рю́, -риш**, гл. *Лиш най хоть подурить, що мня любить... я повірю.* Федьк. II. 87.
- Подурі́ти, -ріємо, -ете**, гл. Сойти съ ума (о многихъ). *Бодай тії подуріли, що нас розлучили.* Мет. 70.
- Подурманитися, -нюся, -нишся**, гл. Прикинутъся дуракомъ. *Два розумних, а третій називався Ясат-дурень, — значить, він був собі лицарь, да вже так подурманивсь.* Рудч. Ск. II. 71.
- Подурнішати, -шаю, -єш**, гл. Поглупѣть, сдѣлаться глупѣе. Желех.
- Поду́ся, -сі**, ж. Ласк. отъ **подушка**. *Ходи до Марусі на білі подусі.* Чуб. V. 11. *Спатусі на білії подусі* (говорится ребенку, укладывая его спать).
- Поду́ти, -дму, -дмеш**, гл. Подуть. *Живеш як у решеті: відки вітер подме, то повні хати.* Ном. № 10284.
- Подутися, -дмемося, -дметися**, гл. 1) Надуться, напыжиться (о многихъ). 2) Надуться, разсердиться (о многихъ). *Ой уже ж наші та вороженьки та усі подулися.* Гол. I. 256. 3) Потускнѣть, затуманиться. *Зорі подулися.*
- Поду́ха, -хи**, ж. Духота. Желех. Вх. Зн. 51.
- Поду́хати, -хаю, -єш**, гл. Подуть. *За другим разом ножик топлять у миску, потім ложку веретено і гребінку. Послі подухають на миску і кажуть:... Чуб. I. 114.*
- Подуше́нство, -ва**, с. Богослуженіе по умершемъ, панихида. Вх. Лем. 452.
- Подушечка, -ки**, ж. Ум. отъ **подушка**.
- Подуши́ти, -шу́, -шиш**. 1) Задушить (многихъ). *Ховайтесь, казала лисичка, бо він же прийде та й подушить нас.* Рудч. Ск. I. 24. 2) Надавить. *Воздух подушить і вижене воду з лівера.* Дещо.
- Подушка, -ки**, ж. 1) Подушка. *Вона взяла та під ту подушку, що він спить, і підкинула змієвого зуба.* Рудч. Ск. I. 129. 2) Коконъ муравья. *Комашки, комашки, ховайте подушки, бо татаре йдуть.* Ном. № 339. Ум. **По́душечка**. Грин. III. 273.

- Поду́шне, -ного, с.** Подушная подать. *Оттаке здоров'я, а подушне дай.* Ном. № 970.
Бачать люде і Бог з неба, на подушне грошей треба. Чуб. V. 621.
- Подушник, -ка, м.** Сборщикъ податей. Г. Барв. 411. *Зароблю грошей, то батькові-матері запоможу в їх староцах, а то подушники уже, може, там і вікна повидирали.* Г. Барв. 242.
- Подушці́на, -ни, ж.** Подушка, не особливо хорошая подушка. ЕЗ. V. 93.
- Подю́гати, -гаю, -еш, гл.** Поковырять, потыкать. *Бог узяв і сотворив Адама з глини і десь там до чогось припер.* Али він (чорт), пек му, прибіг, увидів і подю́гав пальцьом. І днесь черес тото на чоловіці віспа. Гн. I. 6.
- Подя́ка, -ки, ж.** Благодарность. Ном. № 4611.
- Подя́кування, -ня, с.** Благодареніє.
- Подякувати, -кую, -єш, гл.** Поблагодарить. АД. I. 14. *От вовк виліз, поїв, подякував і побіг.* Рудч. Ск. I. 177. *Подякую йому за хліб, за сіль.* МВ. I. 139.
- Подя́чний, -а, -е.** Благодарственный. *Не вмів бідаха вимовити подячного слова, бо малечку кому й за що приходилось йому дякувати?* Г. Барв. 28. *Заробила Маруся пироги, хоч не пшенишні, да яшні — свому родові подячні.* Мет. 233.
- Поезійка, -ки, ж.** Ум. отъ поезія 2.
- Поезія, -зії, ж.** 1) Поэзия. (Квітка) *постеріг і переняв поезію щоденної сільської мови, як Шевченко поезію народньої пісні.* К. (Хата. X.). *Народня поезія.* К. (Хата. X.). 2) Стихотвореніє. Въ этомъ значеніи імѣть мн. ч.: *Поезії Ю. Г. Федьковича (Колом. 1867).* Въ этомъ значеніи ум. **поезійка.** Желех. Иногда и въ ед. ч. въ знач. стихотворенія, поэтическія произведенія. *Огненная поезія Шевченка.* К. Оп. 119. *Упала мені в руки поезія якогось пана Щоголева. Зрадів я, її прочитавши... Не багато тих пісень, да чистий же мед, а не перга словесна.* К. Хата 2.
- Поема, -ми, ж.** Поэма. Шевч. 214. Ум. **Поёмка.** Желех.
- Поет, -та, м.** Поэтъ. *Чого стоїть Шевченко яко поет народиш.* К. Оп. 115.
- Поетизува́ння, -ня, с.** Опоэтизирование. Желех.
- Поетизува́ти, -зую, -єш, гл.** Опоэтизировать. Левиц. Пов. 316.
- Поетичний, -а, -е, поетичній, -я, -є.** Поэтический. *Слухало все, що живо, їх нових поетичних творів.* К. (Хата. XV). *Поетичні сльози над Марусиною гарною і смутною долею.* К. (Хата. XVIII). *Поетичня мова.* К. (Хата, XX). *Талант поетичній.* К. (О. 1862. III. 53. *Брали поетичні фарби... з того, що бачили перед собою.* Левиц. Світогл. 11.
- Поетичність, -ности, ж.** Поэтические свойства, поэтическое. К. ХП. 23. Левиц. Пов. 268.
- Поетів, -това, -ве.** Приналежащій поэту. *Душа поетова святая.* Шевч. 561.
- Поетка, -ки, ж.** Поэтесса. Желех.
- Поєди́ні, нар.** Наединѣ. *Шо ж він заходивсь корити нас при всіх: лучче б він казав нам поєдині, ніж страмити так.* Павлогр. у.
- Поєди́нок, -нка, м.** 1) Хозяинѣ, имѣющій только одну пару воловъ. КС. 1901. III. 14.3. 2) род. пад.: **поєдинку.** *Поєдинокъ. Запорожці, скоро було заспорять, зараз на поєдинок на пістолети.* ЗОЮР. I. 302. *Поганський царь летит вже кілканайцять миль до мене на поєдинок.* Драг. 316.
- Поєдинце́м, нар.** Поодинокѣ.

Поєднання, -ня, с. 1) Примиреніє. 2) Договір, соглашеніє. *Повернувся додому і почав підводити своїх двох грошовитих знакомих (на гуртові гроші торгувати)... Порадилися сябри проміж себе і згодились на таке поєднання.* Чуб. II. 664.

Поєднати, -наю, -єш, гл. 1) Соединить. *В неволі, в самоті немає, нема з ким серця поєднать.* Шевч. 584. 2) Примирить. *Поєднає з недолею і з людьми.* Шевч. 338. 3) Договорить, нанять. *Так він то позвав Кузьму Трохимовича та й поєднав його, щоб списав йому салдата.* Кв.

Поєднатися, -няюся, -єшся, гл. 1) Подружиться, сойтись, соединиться. *Зібралися: старий, малий, убогий, багатий, поєдналися, — дожидають великого свята.* Шевч. 150. 2) Условиться, договориться. Шевч. 104.

Поезуїтити, -їчу, -тиш, гл. Сдѣлать подобнымъ іезуиту. *Поезуїчене шляхетство.* К. ЦН. 240.

Пожаданія, -ня, с. Пожеланіє, желаніє.

Пожаданій, -а, -е. Желанный.

Пожадати, -даю, -єш, гл. Сильно пожелать.

Пожадатися, -ється, гл. безл. Пожелаться. *Ходив (чумакувати), коли йому пожадається, не потішаючись.* МВ. II. 75.

Пожадливий, -а, -е. Завистливый, жадный.

Пожадливість, -вості, ж. Вождельніє, похоть, жадность. Левч. 38.

Пожакувати, -кую, -єш, гл. Разорить, разграбить, расхитить. *Не може ніхто худоби сильного пожакувати.* Єв. Мр. III. 27. *Пожакувати всі крамні комори.* К. ПС. 102.

Пожалити, -лю, -лиш, гл. Пожалить, изжалить. *Як би на кропиву не мороз, вона б всіх людей пожалила.* Ном. № 3825.

Пожалити, -лю, -лиш, гл. Пожалѣть. *Пожаль мене, милий Боже, що я молоденька.* Чуб. V. 831.

Пожалитися, -люся, -лишся, гл. 1) Сжалиться надъ кѣмъ; пожалѣть кого. *Ой пожалься, милий Боже, дівчиноньки молоді.* Мет. 260. 2) Пожалѣть чего. *Пожалься, Боже, собаці білого хліба.* Ном. № 10780.

Пожаліти, -лію, -єш, гл. Пожалѣть. *Він пожалів мене вбить, да й одвіз в ліс.* Рудч. Ск. I. 25.

Пожалкувати, -кую, -єш, гл. Пожалѣть. *Коли б то він схаменувся та покинув так робити... та пожалкував би моїх слізочок.* Кв.

Пожалкуватися, -куюся, -єшся, гл. Пожаловаться. *Панночка пожалкувалась на тебе старий.* МВ. (О. 1862. III. 43).

Пожалувати, -лую, -єш, гл. 1) Приласкать, привѣтливо обойтись. *Побить, то й аби хто знайдеться, от инше діло пожалувать.* Ном. № 4072. *Вона ж мене пожалує, як свою дитину.* Чуб. V. 455. *Пожалуй же, Марусенько, молодицю, вклонися, і пошануй.* МВ. I. 17. 2) Пожалѣть. *Мале пожалуєш, велике втеряєш.* Чуб. I. 293. *Нічого не пожалую, усе віддам, що в мене є.* Шевч. 301. *Як припало до лишенька, — купи, мамо, женишенька! Не пожалуй копи грошей, щоб чорнявий та хороший.* Нп.

Пожар, -ру', м. Пожаръ. *Викресали вогню із ружини да й пустили пожар по долині.* Чуб. V. 850. **На пожар спускати.** Сжигать. *А галеру на пожар спускали.* АД. I. 219. Въ пѣсняхъ иногда въ значеніи выжженнаго мѣста: *Біжить-підбігає, чорний пожар під білі ноги підгортає.* АД. I. 114. Ум. **Пожарець, пожаречок.** *А взяв же його (бранця) по*

пужарові, — чорний пужарець ніженьки ком. АД. І. 24. Да повів же його да пожаречком. АД. І. 26.

Пожари́на, -ни, ж. Пожарище. *Ой так на чужині, як на пожарині, ніхто не пригорне а в лихій годині. Чуб. V. 323.*

Пожари́ще, -ща, с. = Пожарина. *Полилися ріки крови, пожар погасили, а німчики пожарище й сиріт поділили. Шевч. 237.*

Пожарка, -ки, ж. Пожарная машина. Лохв. у.

Пожарний, -а, -е. Пожарный. *Так само, як смоки, роблять пожарні труби. Ком. II. 75.*

Пожарня, -ні, ж. Домъ, гдѣ помѣщається пожарная команда. Лебед. у.

Пожартува́ти, -ту́ю, -еш, гл. Пошутить. *До всякого привітна й ласкава, і заговорить, і засміється, і пожартує. МВ. І. 33. Ой ти, мужиче-невірниченьку, да не віриш моему білому личеньку, що не вільно стати, пожартувати, молодого жовніра поцілувати. Нп. З панянками пожартуєм. Шевч. 158.*

Пожати. См. Пожинати.

Пожахати, -хаю, -еш, гл. Попугать.

Пожахачка, -ки, ж. Трусиха. *Тільки часом Галя пожахнеться й пошептом питає: що ж як кава прийде? — Не прийде, — одказують їй усі. — А як вовк присуне? шепче знов Галя. — О пожахачко! МВ. III. 68.*

Пожахну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Испугаться. *Часом Галя пожахнеться. МВ. III. 68.*

Пожбурити, -рю, -риш, гл. = Пошпурити. Желех.

Пожвакати, -каю, -еш, гл. Пожевать.

Пождати, -жду, -ждеш, гл. Обождать, подождать. *Пожди, небого! ще козак за мною іде. Г. Барв. 380. А пожди но! НВолын. у. Чи зараз, чи пождавши поїдеш? НВолын. у.*

Пожевріти, -рію, -еш, гл. Потліть нѣкоторое время (о горящихъ угляхъ).

Поже́га, -ги, ж. = Пожежа. Щог. В. 32. *Левка на пожезі не було. О. 1862. VIII. 10.*

Поже́д, -жду́, м. Процентъ. Угор.

Пожежа, -жі, ж. Пожаръ. *Як пчолы сняться, то буде пожежа. Чуб. I. 90. Уже хати братів хуторянців в пожежі палали. Мет. 436.*

Поже́жний, -а, -е. 1) Пожарный. 2) Страховой. *Тут би саме їхать по нову хату, по дерево на клуню та ставить, поки ще на годині, дак коли ж нема й чутки за тії пожежні гроші. Васильк. у.* 3) **Пожежна справа.** Пожарная команда. *По великих городах до там є пожежна справа. Васильк. у.*

Пожемчужи́ти, -жу, -жиш, гл. Покрыть жемчугомъ. *Голубонько мій, коли б же ти жив, я б твої крила позолотила, я б твої пір'я пожемчужила. Чуб. V. 346.*

Поженити, -ню́, -ниш, гл. Поженить. *Старий поженив усіх синів. Грин. II. 343. От царівні він так уподобався, що й поженили їх. Рудч. Ск. II. 13.*

Поженитися, -нимосся, -тесся, гл. Жениться (о многихъ); вступить въ бракъ. *Ну, тепер ми всі поженились, — як би нам шуряка оженить. Рудч. Ск. I. 86. От поженились вони собі (дівка й парубокъ). Чуб. II. 546.*

Поженихатися, -хаюся, -ешся, гл. Поухаживать. *Чуб. V. 109. Подивись, оглянсья, який же я вдавсь! Хиба даси півталіра, щоб поженихавсь. Нп.*

Поже́рач, -ча, м. Обжора.

Пожере́битися, -бимосся, -тесся, гл. Ожеребитсья (о многихъ).

Поже́рти. См. Пожирати.

Пожи́ва, -ви, ж. 1) Пища. *Хиба се ти даєш поживу леву і левенят годуєш у пустині?* К. Іов. 87. 2) Пожива. *Літ з десять був у нас суддею Глива... Да, знаєш, захотів на лакомий кусок, в Полтаву перейшов: там, кажуть, є пожива.* Греб. 385.

Пожива́ння, -ня, с. 1) Життьє. *Нехай має в чужій землі добре поживання.* Котл. МЧ. 426. *Дуже бідно живуть. Я далекий їх родич і знаю їх бідне поживання.* Котл. НП. 389. 2) Потребленіє. *На, кажу, братіку мій! нехай тобі на добре поживання будуть (гроші).* МВ. I. 31.

Пожива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. пожити, -живу, -веш, гл. 1) Жить, поживать, пожить. *Та буду без отця й без матері поживати.* Чуб. V. 646. *Я ще хочу на світі пожити.* Мет. 95. 2) Їсть, сьїсть. *Стали ми хліба-соли поживати.* АД. I. 181. *Дай, Боже, пожити з жінкою і з дітками на тарілочки.* Мнж. 80. 3) Потреблять, потребить, пользоваться, воспользоваться. *Скупий складає, а щедрий поживає.* Ном. № 4669. *Поживе добро чесно.* Шевч. *Краще... чесно заробляти й поживати.* Мир. ХРВ. 349. *Узяв мое власне та і не віддає, — Бог із ним — хай собі пожива.* Новомоск. у. *Як умру, дак худобу поживе чорт знає хто.* Борз. у. 4) **Пожити смерти.** *Умереть. Таки ж бо я Рузю люблю, хоч смерти пожию.* Чуб. V. 143. *З його рук пожила смерти.* Св. Л. 323.

Поживитися. См. **Поживлятися.**

Поживлі́ння, -ня, с. Пища. *Узяти якогось покарму, поживлі́ння.* Гн. I. 88.

Поживля́ти, -ля́ю, -єш, гл. Питать. *Молитвами душу поживляти.* К. Гр. Кв. 11.

Поживля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. поживі́тися, -влю́ся, -ви́шся, гл.
 Поживляться, поживиться; пропитываться, пропитаться. *Пожививсь, як собака мухою.* Ном. № 4763. *Бджола шукає, де б їй поживитися.* Радомысл. у.

Поживні́сть, -ности, ж. Пропитаніє, кормь. *Оса не мав тепер поживности.* Радом. у.

Поживок, -вку, м. = Поживні́сть. *Щось мало поживку з сієї мухи.* Левиц. I. 147.

Пожиді́тися, -джуся, -дишся, гл. = Пожидові́ти.

Пожидові́ти, -вію, -єш, гл. Ожидовиться, усвоить себѣ єврейскія замашки и пр. К. (Желех.).

Пожилець, -льця́, м. Жилець, постоялець. Мнж. 189. *Оттакий пожилець наш! шість місяців прожив та й копійки не дав.* Харьк. г.

Пожилиця, -ці́, пожиличка, -ки, ж. Жилиця, квартирантка. Мнж. 189.

Пожина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. пожати, -жну, -жнеш, гл. Пожинать, пожать. *Хто сіяв зло, той пожинав скорботу.* К. Іов. 10. *Взяли мене да й пожали, у снопики пов'язали.* Чуб. V. 538.

Пожинатоньки, гл. Ум. отъ **пожинати.** *Широке поле, жито густее... Чим же тое пожинатойки?* Чуб. V. 385.

Пожира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. пожерти, -жеру, -жереш, гл. Пожирать, пожрать. *Налетіло птаство небесне і пожерло його.* Єв. Мр. IV. 4. **Жерцем пожирати.** *Тайно гонять, явно б'ють, підкладають сіті, ненавидять, гонять, б'ють, жерцем пожирють.* Чуб. V. 448. Також: поглотать, поглотить. *Щоб тебе сира земля пожерла.* Ном. № 3792. *Друге (судно) дунайське гірло пожерло.* АД. I. 188. *Аже тепер правда, правда вже померла, а, щира неправда увесь світ пожерла.* О. 1861. X. 95. — **оком, очима.** *Смотрѣть во всѣ глаза, не сводить глазъ съ кого. Вона вже й оком своїм нас пожерла.* МВ. (О. 1862. III. 59). *Вона їх очима так і пожерла обох.* Г. Барв. 152.

Пожирення, -ня, с. Пожиранье, пожранье. Грин. II. 350. Переказує якийсь змії цареві, щоб він або три вози золота дав, або старшу дочку на пожирення. Грин. I. 152.

Пожирувати, -рюю, -єш, гл. Побаловаться, пошалѣть.

Пожити. См. Поживати.

Пожиткуванннн, -ня, с. Пользованіє.

Пожиткувати, -кую, -єш, гл. Пользоваться.

Пожитно, нар. Выгодно, доходно.

Пожиток, -тку. 1) Пропитаніє. *Дастъ Бог день — дастъ і пожиток.* Ном. № 79. 2) Житье, достатки. *За цього пана у нас стали погані пожитки.* Харьк. у. 3) Имущество. *Ой беріте ж воли й мажі і весь мій пожиток.* К. Досв. 83. 4) Прибыль, польза, выгода. *Чимало чого учені вигадали на пожиток усім людям.* Ком. II. 91.

Пожиточний, -а, -е. Полезный. *Замуїжний хліб добрий, да не пожиточний.* Чуб. II. 121.

Пожиточно, нар. Полезно.

Пожиття, -тя, с. Прожитье, прожитокъ. *Ставало на пожиття його.* Мир. ХРВ. 359. *Пиття — пожиття.* Ном. № 11668.

Пожичати, -чаю, -єш, гл. = Позичати. *Поки я була в свого отця, у своєї матусеньки, — не пожичала лусточки хліба, ні ложечки солі; а тепер пожичу і оддати мушу, ізвінчавшись із сим товаришем, пропадати мушу.* Чуб. V. 124.

Пожлуктати, -таю, -єш, гл. Выпить (во множествѣ).

Пожмакати, -каю, -єш, гл. Скомкать (во множествѣ).

Пожовклий, -а, -е. Пожелтѣвшій. *І листя пожовкле вітри рознесли.* Шевч. 121.

Пожовкнути, -кну, -неш, гл. Пожелтѣть. *Пожовкла, не цвітеш.* Гліб. *Пожовкло матері у вічку.* Мир. ХРВ. 17.

Пожовгити, -вчу, -тиш, гл. Пожелтить.

Пожовгіти, -тію, -єш, гл. = Пожовкнути.

Пожовгявий, -а, -е. Желтоватый. Вх. Лем. 452.

Пожога, -ги, ж. = Пожега = пожежа. *Племена, що одчахнулись під час татарської пожоги.* Стор. МПр. 93. *Після шведської пожоги... був військовим осаулом оцей самий Дорош.* Стор. II. 55.

Пожолобитися, -блюся, -бишся, гл. Покоробиться.

Пожувати, -жую, -єш, гл. Пожевать, изжевать.

Пожури́ти, -рю́, -риш, гл. Опечалить (многихъ). *Росказала про своє горе та й пожурила тим нас усіх.* Полт.

Пожуритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Погруститъ. *Заспіває та й згадає, що він сиротина, пожуриється, посумує, сидячи під тином.* Шевч. 7. *Треба б було похмелиться, по худобі пожуриється.* Чуб. V. 1012. 2) Опечалиться (о многихъ). *Пожурилися всі, — такі сумні сидять.* Харьк. *Пожурилися наші чумаченьки.* Рудч. Чп. 91.

Поз, нар. 1) = Повз. *Один москаль наглядів якось гарну молодичку та все біга поз двір, все біга, щоб як небудь зачепить її.* Рудч. Ск. II. 164. 2) *Возлѣ.* МУЕ. I. 124. *Поз молоду з лівого боку сідає старша дружка.* МУЕ. I. 124. (Полт. г.).

Поза, пред. *За. Поза гаєм, гаєм, гаєм зелененьким там дівчина брала льон дрібненький.* Чуб. V. 447. *Скрізь і перед нами і поза нами брениють жіночі чіпки, чоловічі шапки, дівочі квітчані волошками голови.* Г. Барв. 148. **Поза очі.** *За глаза. Се не поза очі люде кажуть, а в вічі.* Г. Барв. 426.

Позабейкуватися, -куємося, -єтеся, гл. = **Позабовтуватися.** Спасибі тому цареві, що цей міст вистроїв: як ми довгополії люде, та б ми позабейкувались тут. Чуб. II. 256.

Позабивати, -ваю, -єш, гл. 1) Убить (многихъ). Се ті самі харцизи, що пана Щуку і патера позабивали. Стор. МПр. 123. На той світ позабивали (різками) сердешних. Мир. ХРВ. 267. 2) Вбить, забить (во множествѣ). Позабивай тут скрізь поляки.

Позабігати, -гаємо, -єте, гл. Заб'язать (о многихъ). Кинувши рідний край, позабігали у Московщину. Стор. МПр. 92.

Позабірати, -раю, -єш, гл. Забрать (многое). Усе позабірала, а синій камінець, що батько звелів купити, я й не взяла в Василя. Кв. В слободі позабірають усе. ЗОЮР. I. 110.

Позабовтувати, -тую, -єш, гл. Забрызгать края плаття грязью, замочить края плаття. Бач, як позабовтували спідниці.

Позабовтуватися, -туємося, -єтеся, гл. Позабовтувалися, по росі ходивши.

Позаборонювати, -нюю, -єш, гл. Запретить (во множествѣ).

Позабриз(ь)кувати, -кую, -єш, гл. Забрызгать (многое). Жупани позабризькували в грязь у байраці. К. ЧР. 93.

Позабріхуватися, -хуємося, -єтеся, гл. Завраться (о многихъ). Позабріхувались уже ви так, що далі нікуди.

Позаброджувати, -джую, -єш, гл. = **Позабовтувати.**

Позабруджувати, -джую, -єш, гл. Загрязнить (многое).

Позабувати, -ваю, -єш, гл. Забыть (многое). Позабувала усе те, що думала звечора і вночі. Кв.

Позабуватися, -ваємося, -єтеся, гл. 1) Забыть (о многихъ). Солов'ї співають позабувались. Мил. 93. А ми всі позабувалися, що нам ще й на хутір заходити, та й проминули його. Харьк. у. 2) Безл. Быть забытымъ (о многомъ). Усе вже позабувалося.

Позабудовувати, -вую, -єш, гл. Застроить (во множествѣ). Обидва двори позабудовував.

Позаваблювати, -ляю, -єш, гл. Заманить (многихъ).

Позавалювати, -ляю, -єш, гл. Обрушить (во множествѣ).

Позавалюватися, -люємося, -єтеся, гл. Обрушиться (во множествѣ).

Позаварювати, -рюю, -єш, гл. Заварить (многое).

Позавгорідно, нар. 1) — іти. Идти за огородами, а не улицей, идти окольнымъ путемъ. 2) — казати. Говорить не прямо. Ви ніколи мені щиро не кажете, а завжди манівцями, позавгорідно. Нѣжин. у.

Позавдавати, -даю, -єш, гл. То-же, что и завдати, но о многихъ или о многомъ: Я вас у Сібір позавдаю. Г. Барв. 311.

Позавертати, -таю, -єш, гл. Воротить (многихъ). Як їх турки-яниченьки із-за могили напали... коні з добиччу назад у город у Турещину позавертали. ЗОЮР. I. 42.

Позавертатися, -таємося, -єтеся, гл. Воротиться (о многихъ). Доїхали до річки, аж уже й місток вода знесла, ніяк переїхати, так ми й позаверталися додому. Харьк. г.

Позавершувати, -шую, -єш, гл. Закончить крыши, кладку стоговъ и пр.

Позавивати, -ваю, -єш, гл. 1) Обмотать, обвить (многихъ, многое). Пусти ж мене, мати, в той сад погуляти, свого миленького кости позбирати, на тихім Дунаю переполоскати, в шовкову хустину позавивати. Чуб. V. 245. 2) Завить. Я б свої кучері та позавивала. Чуб. V. 100. Місяць дощовий буде, бо як народився, то ріжки униз спустив; а як такий, що так і позавивав ріжки вгору, то не буде дощу. Грин. I. 12.

Позавидіти, -джу, -диш, гл. = **Позавидувати.** Желех.

Позавидувати, -дую, -єш, гл. Позавидовать. *Всі вибігають проти тебе, щоб хоть подивитись на тебе та позавидувати на твою красу.* Кв.

Позависа́ти, -саю, -єш, гл. Быть завѣшненнымъ mnogimъ. *Досі тая доріженька терном заросла, терном заросла, пилом припала, червоною та калиною позависала.* Чуб. V. 753.

Позави́стувати, -тую, -єш, гл. — **на що** = **Позавидувати.** *Позавистував на пшениченьку.* Гол. II. 86.

Позаві́рчувати, -чую, -єш, гл. Обмотать замотать (во множествѣ). *Жінки позавірчувані хустками чи намітками.* Левиц. I. 330.

Позаві́чний, -а, -е. Заглазный, заочный. Ном. № 10497.

Позаві́чно, нар. Заглазно, заочно. *Я не була при тому, як се діялось. Це становий записав позавічно.*

Позавмі́рати, -раємо, -єте, гл. Замереть (о многихъ). *Не можна мішати яйця під квочкою, бо курчата в них позавмірають.* Ез. V. 254.

Позаво́дити, -джу, -диш, гл. 1) Завести (многихъ). *Сини позаводять коней у ліс.* Драг. 147. 2) Завести, устроить (во множествѣ). *Позаводив... розкіш.* Левиц. I. 222. *В декотрих селах попи і пани позаводили школи.* О. 1862. II. 52.

Позаво́дитися, -димося, -дитеся, гл. Завестись (во множествѣ). *У нас в обох хатах цвіркуни позаводилися.*

Позаво́зити, -вожу, -зиш, гл. 1) Завезти (многое). *Як станем їхати в город, то й почнуть баби: завези моїй, дочці сорочку! завези моєму синові чоботи! та як почнеш завозити та й прогаєшся, поки всім позавозиш.* Харьк. 2) Уїхать, не возвративъ занятого. *Позичиш кому грошей, чи й так чого попросе, а тоді й поїде і не віддасть. Отак чимало вже нашого позавозили.* Харьк. у.

Позаво́йовувати, -вую, -єш, гл. Завоевать (во множествѣ). *Позавойовував собі і городів і земель.* ЗОЮР. I. 115.

Позаворо́жувати, -жую, -єш, гл. Заворожить (многихъ).

Поза́втрюму, нар. Послѣзавтра.

Поза́вуш, нар. За ухомъ. *Як талапне його позавуш.* Гн. I. 164. *Схопив ту пляшку та так і пустив в Орісю та й попав її позавуш.* Св. Л. 313.

Позавчора, нар. Третяго дня. *Ні! лучче я зав'яжуся хусткою попросту, як позавчора.* Левиц. I. 196.

Позавчорашній, -я, -є. Третягодняшній.

Позав'язувати, -зую, -єш, гл. Завязать (во множествѣ). *Назад руки (новобранцям) позав'язували.* Чуб. V. 995.

Позав'язуватися, -зуємося, -єтєся, гл. Повязаться (о многихъ). *Усі дівчата наші новими хустками позав'язувались.*

Позага́дувати, -дую, -єш, гл. 1) Загадать (во множествѣ). 2) Приказать (многимъ).

Позага́льмовувати, -вую, -єш, гл. Затормозить (во множествѣ).

Позага́няти, -каю, -єш, гл. Загнать (многихъ). *Вона б нашу худобоньку та позаганяла.* Чуб. V. 726.

Позага́рбувати, -бую, -єш, гл. Заграбастать (многое).

Позага́ртовувати, -вую, -єш, гл. Закалить (во множествѣ).

Позага́чувати, -чую, -єш, гл. Запрудить (многое), сдѣлать плотины.

Позагашувати, -шую, -єш, гл. Погасить, потушить (во множествѣ).
Позагиджувати, -джую, -єш, гл. Запакостить (во множествѣ).
Позагілювати, -люю, -єш, гл. Забросить мячи, ударяя палкою.
Позагинати, -наю, -єш, гл. Загнуть (во множествѣ).
Позагівляти, -ляємо, -єте, гл. Заговѣться (о многихъ).
Позагівлятися, -ляємося, -єтеся, гл. = **Позагівляти**.
Позагладжувати, -джую, -єш, гл. 1) Загладить (во множествѣ). 2) Уничтожить (во множествѣ). *Йому карі очі позаглажувані*. АД. I. 81.
Позаглушувати, -шую, -єш, гл. Заглушить (во множествѣ).
Позагнуздувати, -дую, -єш, гл. Зануздать (многихъ).
Позаголювати, -люю, -єш, гл. Обнажить, поднявъ платъе (о многихъ).
Позаголюватися, -люємося, -єтеся, гл. Обнажиться, поднявъ платъе (о многихъ).
Позагонити, -ню, -ниш, гл. Загнуть (многихъ). *Позносили з возів, а воли позагонили у далекі льохи*. Рудч. Ск. II. 146.
Позагороджувати, -джую, -єш, гл. Загородить (многое).
Позагортати, -таю, -єш, гл. Завернуть (во множествѣ). *Взяла діти, позагортала*. Драг. 411.
Позагострювати, -рюю, -єш, гл. Заострить (во множествѣ).
Позагоювати, -гоюю, -єш, гл. Заживить, залѣчить (раны).
Позагоюватися, -гоюємося, -єтеся, гл. Зажить (о ранахъ).
Позагризати, -заю, -єш, гл. Загрызть (многихъ). *Ваші собаки вже скоро позагризають наших*. Богодух. у.
Позагрибати, -баю, -єш, гл. Загресть (во множествѣ).
Позагромаджувати, -джую, -єш, гл. = **Позагрибати**.
Позагрузати, -заємо, -єте, гл. Завязнуть, увязнуть (о многихъ). *Корови біля річки позагрузали*. Харьк. у.
Позагублювати, -люю, -єш, гл. Потерять (во множествѣ).
Позагусати, -саємо, -єте, гл. Сгуститься (о многомъ).
Позад, нар. Позади. *Пливе позад завзятий Гамалія*. Шевч. 61.
Позаддя, -дя, с. = **Позадь**.
Позадинати, -наю, -єш, гл. Вставить дно (во многомъ). *Бондарь позадинає барильця*. Волч. у.
Позадирати, -раю, -єш, гл. Задрать, поднять вверхъ (во множ.). *Позадирали ноги*.
Позадівати, -ваю, -єш, гл. Дѣть (во множ.). *Ой чому ж ти, леґінику, та й не співаєш? Де ти свої співаночки та й позадіваєш?* Шух. I. 201.
Позадниця, -ці, ж. Задняя половина запаски. Аф. 428. См. **Задниця**.
Позадовольняти, -няю, -єш, гл. Удовлетворить (многихъ).
Позадріпувати, -пую, -єш, гл. = **Позабовтувати**. *І де ви ходили, що так спідниці позадріпували?* Богодух. у.
Позадріпуватися, -пуємося, -єтеся, гл. = **Позабовтуватися**. *Бачите, як позадріпувалися? Усісіньку дорогу дощ мочив*. Богодух. у.
Позаду, нар. Сзади, позади. *Позаду зоставайся*.
Позадублювати, -люю, -єш, гл. Обнажить, поднявъ вверхъ платъе (во множествѣ).

Позадувати, -ваю, -єш, гл. Зав'язать, замести (во множествѣ). *Позадувало снігом.* Вх. Лем. 452.

Позадумувати, -мую, -єш, гл. Задумать (во множествѣ).

Позадумуватися, -муємося, -єтеся, гл. Задуматься (о многихъ).

Позадурювати, -рюю, -єш, гл. Забить голову, одурить (многихъ).

Позадушувати, -шую, -єш, гл. Задушить (многихъ).

Позадь, -ді, ж. = Послід 1. Вх. Зн. 51.

Позажигатися, -гаємося, -єтеся, гл. То-же, что и **зажигатися**, но о многихъ. *Ячмені позажигалися.* Мил. 93.

Позажинати, -наємо, -єте, гл. Начать жать (о многихъ).

Позажурювати, -рюю, -єш, гл. Опечалить (многихъ).

Позажурюватися, -рюємося, -єтеся, гл. Опечалиться (о многихъ). *Дівчата позажурювались.* Г. Барв. 111.

Позаздрити, -дрю, -риш, гл. Позавидовать.

Позазивати, -ваю, -єш, гл. Зазвать (многихъ).

Позазичати, -чаю, -єш, гл. Занять (во множествѣ, о многихъ).

Позазімоувати, -вуємо, -єте, гл. Зазимовать (о многихъ).

Позазнавати, -знаємо, -єте, гл. Испытать, извѣдать (о многихъ).

Позазнаватися, -знаємося, -єтеся, гл. Познакомиться (со многими, о многихъ).

Позазнічний, -а, -е = Позавчорашній. Вх. Зн. 65.

Позазночі, нар. = Позавчора. Вх. Зн. 65.

Позаїдати, -даю, -єш, гл. 1) Заѣсть (во множествѣ). 2) Поѣсть (во множествѣ). *Москалики-соколики, позаїдали ви наші волики.* Ном. № 801. 3) Заѣсть, погубить (многихъ).

Позаїджати, -джаємо, -єте, гл. Заѣздить (многихъ). *А вже мої коні, коні воронії позаїджали.* Чуб. V. 1025.

Позаїржавлювати, -люємо, -єте, гл. Заржавѣть (во множествѣ).

Позаймати, -маю, -єш, гл. 1) Занять; покрыть (во множествѣ). *Позаймали постаті хто на своїй ниві, а хто й на чужому полі за копу.* Г. Барв. 147. *Річко ж моя бистрая, позаймала всі луги.* Чуб. V. 321. 2) Загнать скоть (во множествѣ). *Усі воли позаймали, кривого лишили.* Рудч. Чп. 95.

Позайоложувати, -жую, -єш, гл. Засалить (во множествѣ). *Позайоложуємо було собі і носи, і руки.* Сим. 232.

Позакаджати, -джаю, -єш, гл. Покадить. *Світлоньки повимітай і в покоях позакаджай.* АД. 1. 297.

Позакаламучувати, -чую, -єш, гл. Замутить (во множествѣ).

Позакандзюблювати, -люю, -єш, гл. Загнуть крючкомъ (во множествѣ).

Позакандзюблюватися, -люємося, -єтеся, гл. Загнуться крючкомъ (о многихъ).

Позакапувати, -пую, -єш, гл. Закапать что (во множествѣ).

Позакарлючувати, -чую, -єш, гл. Загнуть (во множествѣ).

Позакарлючуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Загнуться (во множествѣ).

Позакачувати, -чую, -єш, гл. Засучить (во множествѣ). *Позакачували рукава в сорочи.* Кв.

Позаквічувати, -чую, -єш, гл. Убрать цвѣтами (во множествѣ). *Коси позаплітувані і жовтими гвоздиками та барвінком позаквічувані.* Кв.

Позаквічуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Украситься цвѣтами (о многихъ).

Позакида́ти, -даю, -єш, гл. Забросить, закинуть (во множествѣ). *В мене в багато чобіт, що я позакидав нагору.* Рудч. Ск. I. 213. *Персні позакидали в воду.* К. ХП. 27. *Позакидали голови, насилу на їх держались шапки.* Левиц. I. 15.

Позакипати, -паємо, -єте, гл. Закипѣть (о многомъ). *Уже всі чавуни позакипали.* Харьк.

Позаклада́ти, -даю, -єш, гл. 1) Заложить (во множествѣ). *Похожає в блискучому довгому каптані, позакладавши назад руки.* Левиц. I. 103. 2) **Позакладало.** Заложило уши. *Їм позакладало.* Они оглохли. Гліб.

Позаклеювати, -клеюю, -єш, гл. Заклеить (во множествѣ). *Вікна великі, та заляпані і позаклеювані папером.* Г. Барв. 31.

Позаклика́ти, -каю, -єш, гл. Зазвать; позвать (многоихъ).

Позаклина́ти, -наю, -єш, гл. Заклясть (во множествѣ). *(Скарби) поклали і позаклинали.* Драг. 78.

Позакльо́вувати, -вую, -єш, гл. Заклевать (многоихъ).

Позакляка́ти, -каємо, -єте, гл. Оцѣпенѣть отъ холода (о многихъ).

Позако́вувати, -вую, -єш, гл. Заковать (многоихъ). *Білі ніжки позаковували.* Чуб. V. 995.

Позако́лисувати, -сую, -єш, гл. Закачать (многоихъ).

Позако́лихувати, -хую, -єш, гл. = **Позако́лисувати.**

Позако́лювати, -люю, -єш, гл. Заколоть (многоихъ).

Позако́пійлювати, -люємо, -єте, гл. — губи. То-же, что и **закопирити губи**, но о многихъ.

Позако́пувати, -пую, -єш, гл. Закопать (многое, многоихъ). *Біля замку позакопували (броню).* Стор. МПр. 110. *Я знаю, де запорожські скарби позакопувані.* КС. 1883. I. 32.

Позако́чувати, -чую, -єш, гл. Отворотить, засучить (во множествѣ).

Позако́чуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Закатиться (во множествѣ). *Зрачки позакочувались йому під лоб.* Стор. МПр. 21.

Позако́хуватися, -хуємося, -єтеся, гл. Влюбиться (о многихъ).

Позакра́датися, -даємося, -єтеся, гл. Закрасться, прокрасться (о многихъ). *Ніхто й не вгледів, як вони позакрадалися в садок.*

Позакра́щувати, -пую, -єш, гл. = **Позака́пувати.**

Позакра́щувати, -щую, -єш, гл. Украсить (многое).

Позакрива́ти, -ваю, -єш, гл. Закрыть (во множествѣ).

Позакривавлювати, -люю, -єш, гл. Окровавить (во множествѣ).

Позакру́глювати, -люю, -єш, гл. Округлить (во множествѣ).

Позакру́чувати, -чую, -єш, гл. Закрутить (во множествѣ). *Позакручували уси.* ЗОЮР. I. 162.

Позакупо́вувати, -вую, -єш, гл. Закупить (во множествѣ). *Позакуповували усі ярмаркові будови.* О. 1861. IX. 180.

Позаку́рювати, -рюю, -єш, гл. 1) Закурить (о многихъ). *Позакурювали люльки.* 2) Закоптить (во множествѣ). 3) Запылить (во множествѣ). *Одежу позакурювали в дорозі.*

Позаку́тувати, -тую, -єш, гл. Закутать (во множествѣ).

Позаку́тувати, -шуємо, -єте, гл. Закусить (о многихъ).

Позалаго́джувати, -джую, -єш, гл. 1) Починить (во множествѣ). 2) Уладить (во множествѣ).

Позалазити, -зимо, -зите, гл. Залѣзть (о многихъ).

Позаламлювати, -люємо, -єте, гл. Заломить (о многихъ).

Позалатувати, -тую, -єш, гл. Наложить заплаты.

Позалашто́увати, -вую, -єш, гл. Задѣлать, починить, исправить (во множествѣ).

Позалежуватися, -жуємося, -єтеся, гл. Залежаться (о многихъ).

Позалива́ти, -ваю, -єш, гл. Залить (во множествѣ). *На Великдень водами позалива.* Мил. 183. *Позаливала вода луги, сінокоси.* Левиц. I. 127. *Громада була озвалась, то багатирь зараз їй горілкою роти позаливав.* Г. Барв. 174.

Позалива́тися, -ваємося, -єтеся, гл. Залиться (о многихъ). *Чому люде не позаливаються кров'ю, он ті, що під сподом землі живуть?* Ком. I. 13.

Позализувати, -зую, -єш, гл. Зализать (во множествѣ).

Позалипати, -паємо, -єте, гл. Облипнуть (о многихъ).

Позаличковувати, -вую, -єш, гл. Прикрыть плохое лучшимъ (во множ.).

Позалиплювати, -плюю, -єш, гл. Заклеить, залѣпить (во множествѣ).

Позаліта́ти, -таємо, -єте, гл. Залетѣть (о многихъ).

Позалітісь, нар. = Позаторік. Вх. Зн. 33.

Позало́млювати, -люю, -єш, гл. = Позаламлювати.

Позаломлюватися, -люємося, -єтеся, гл. Заломиться (во множествѣ).

Позалоско́чувати, -чую, -єш, гл. Защекотать (многихъ).

Позалу́плювати, -люю, -єш, гл. Залупить (во множествѣ).

Позалуча́ти, -чаю, -єш, гл. 1) Завербовать (многихъ). 2) Загнать (многихъ домашнихъ животныхъ).

Позалюто́увати, -вую, -єш, гл. Запаять (во множествѣ).

Позалягати, -гаємо, -єте, гл. То-же, что и **залягти**, но о многихъ или о многомъ. *Ви всі місця позалягали, — мені й лягти ніде. Як прийде моя сем'я, то вони й під лавками позалягають.* Чуб. II. 382. *Твої зяті на нас позалягали* (устроили засаду). К. ЦН. 191.

Позалякувати, -кую, -єш, гл. Запугать (многихъ). *Позалякував дітей так, що й духу його бояться.* Харьк. у.

Позалякуватися, -куємося, -єтеся, гл. Напугаться (о многихъ). *Так ся позалякували, що навіть еден на другого і не подивиться.* Чуб. II. 635.

Позаляпувати, -пую, -єш, гл. Забрызгать (о множествѣ). *Кип'ячий куліш чисто позаляпував їм очі.* Драг. 340.

Позаляпуватися, -пуємося, -єтеся, гл. Забрызгаться (о многихъ). *Де це так грязюю позаляпувалися?* Харьк. у.

Позамазувати, -зую, -єш, гл. Замазать (во множествѣ).

Позамальовувати, -вую, -єш, гл. Закрасить (во множествѣ).

Позаманювати, -нюю, -єш, гл. Заманить (многихъ).

Позамерзати, -заємо, -єте, гл. Замерзнуть (о многихъ, о многомъ). *У погрібі і квас, і капуста, і огірки — усе позамерзало.* Васильк. у.

Позамика́ти, -каю, -єш, гл. 1) Запереть (во множествѣ). *Позамикали і церкву, і цвинтарь, і зійшли на кладвище.* Кв. *Як у церквах та в коморах замки замикаються, так*

- щоб нашим ворогам зуби і губи позамикало. Драг. 38. 2) Заключить, запереть (многихъ). Позамикали всіх парубків у холодну. Харьк. 3) Преградить (многимъ).
- Позамикатися, -каюся, -єшся, гл. 1) = Позамикати.** Дівка позамикалась і лягла спатъ. Грин. І. 199. 2) Запереться (о многихъ). А люде бідній в селі, неначе злякані ягнята, позамикались у хатах. Шевч. 544.
- Позамикувати, -кую, -єш, гл. = Позамикати.** У мене ворота позамикувані. Мил. 57.
- Позамінювати, -нюю, -єш, гл.** Замѣнить, промѣнять.
- Позамірати, -раємо, -єте, гл.** Замереть (о многихъ).
- Позамітати, -таю, -єш, гл.** Замести (во множествѣ). Ой коли б мені та, Господи, ранесенько встати, ой щоб тії два слідоочки та й позамітати. Чуб. V. 63.
- Позамічати, -чаю, -єш, гл.** Замѣтитъ, примѣтитъ (во множествѣ).
- Позамішувати, -шую, -єш, гл.** Замѣшать (во множествѣ).
- Позамлівати, -ваємо, -єте, гл.** Ослабѣть, изнуриться (о многихъ).
- Позамовкати, -каємо, -єте, гл.** Замолкнуть (о многихъ).
- Позамовляти, -ляю, -єш, гл.** Заговорить (болѣзни во множествѣ).
- Позамокати, -каємо, -єте, гл.** Замокнуть (во множествѣ).
- Позамордовувати, -вую, -єш, гл.** Замучить (многихъ).
- Позаморожувати, -жую, -єш, гл.** Заморозить (многихъ).
- Позаморочувати, -чую, -єш, гл.** Заморочить, одурить (многихъ).
- Позаморювати, -рюю, -єш, гл.** Заморить (многихъ).
- Позамотувати, -тую, -єш, гл.** Замотать (многихъ). Позамотував руки у вірвовки. Стор. МПр. 133.
- Позамо́чувати, -чую, -єш, гл.** Замочить (во множествѣ).
- Позамо́щувати, -щую, -єш, гл.** Замостить; покрыть (во множествѣ).
- Позамулювати, -люю, -єш, гл.** Занести иломъ (во множествѣ). І була б трава, та позамулювало. Канев. у.
- Позамулюватися, -люємося, -єтеся, гл. 1)** Быть занесеннымъ иломъ (во множествѣ). Над річкою городи позамулювались. 2) Натереть себѣ шею ярмомъ (о волахъ). Воли позамулювались, до треба... волам шиї парить, щоб погоїлись. Рудч. Ск. І. 171.
- Позамурзувати, -зую, -єш, гл.** Замуслить, испачкать (многихъ). А діти, як опудала, позамурзувані ходять. Г. Барв. 285.
- Позамурзуватися, -зуємося, -єтеся, гл.** Замуслиться, запачкаться (о многихъ). Ой як же ви позамурзувалися, діточки! Харьк.
- Позамуровувати, -вую, -єш, гл. 1)** Задѣлать камнемъ, кирпичемъ (во множествѣ). Де були вікна, — позамуровував. 2) Засыпать снѣгомъ; покрыть окна слоємъ снѣга и льда. Мир. ХРВ. 57. Мороз вікна позамуровував. Сим. 232. Деякі хати зовсім позаносило, позамуровувало. Мир. Пов. І. 112.
- Позаму́чувати, -чую, -єш, гл.** Замучить измучить (многихъ). Вони обидва такі катюги: жінок своїх чисто позамучували. Харьк. у.
- Позамучуватися, -чуємося, -єтеся, гл.** Замучиться, измучиться (о многихъ). Позамучуєтесь, танцюючи. Драг. 343.
- Позаневолювати, -люю, -єш, гл.** Лишить свободи (многихъ).
- Позанедбовувати, -вую, -єш, гл.** Оставить безъ вниманія (многихъ), пренебречь (многимъ). Старосвітські звичай позанедбовували. К. (О. 1861. VI. 31).

Позанеду́жувати, -жуємо, -єте, гл. Заболѣть (о многихъ).

Позанеха́ювати, -хаюю, -єш, гл. = **Позанедбовувати.**

Позанічний, -а, -е. Позавчєрашній. Вх. (Желєх.).

Позано́сити, -шу, -сиш, гл. То-же, что и занести, но во множествѣ.

Позано́чувати, -чую, -єш, гл. Замѣтити, сдѣлать замѣтки, записать (во множествѣ).
Позбїрав докупи, що позаночувано у себе в шпарґалах. Ном. Передм. II.

Позанужуватися, -жуємося, -єтєся, гл. Заскучать, затосковать (о многихъ). *Дай їм по коню, нехай проїздяться, бо вони молоді, позанужувались.* Чуб. II. 257.

Позануздувати, -дую, -єш, гл. Зануздать (многихъ). *Позануздуї обох коней.* Харьк.

Позао́рювати, -рюю, -єш, гл. Запахать (во множествѣ).

Позаохочувати, -чую, -єш, гл. Привлечь къ чему, поощрить (многихъ).

Позападати, -даємо, -єте, гл. Впасть, запасть (о многихъ). *Глибоко позападали у лоб його очі.* Стор. МПр. 129.

Позапаковувати, -вую, -єш, гл. Упаковать (во множествѣ).

Позапалювати, -люю, -єш, гл. Зажечь, поджечь (во множествѣ). *Свічі позапалювані.* Грин. III. 147.

Позапарювати, -рюю, -єш, гл. Запарить (во множествѣ).

Позапаскуджувати, -джую, -єш, гл. Загадить (во множествѣ).

Позапечатувати, -тую, -єш, гл. Запечатать (во множествѣ).

Позапивати, -ваємо, -єте, гл. Запить (о многихъ). *Позапивали причастя.* Богодух. у.

Позапилювати, -люю, -єш, гл. Запылить (во множествѣ). *Коні в їх потомлені, одежа й тороки позапилювані.* К. ЧР. 3.

Позапина́ти, -на́ю, -єш, гл. 1) Завѣсить, затянуть (напр. тканью — во множествѣ). *Нічим ні позапинати дірок, ні позатікати.* Г. Барв. 20, 21. 2) Застегнуть; сколоть (во множествѣ).

Позаписувати, -сую, -єш, гл. Записать (во множествѣ). *Все, що йому трапилося позаписувати на селі.* Левиц. Пов. 237. *Всіх позаписував.* Драг. 141.

Позаписуватися, -суємося, -єтєся, гл. Записаться (о многихъ).

Позапі́тувати, -тую, -єш, гл. Спросить (многихъ).

Позапахі́ти, -ха́ю, -єш, гл. Запахнуть, засунуть (во множествѣ). *Позапахав злидні в боклаг.* Драг. 414.

Позапі́знюватися, -нюємося, -єтєся, гл. Опоздать, запоздать (о многихъ).

Позапі́кати, -ка́ю, -єш, гл. Запечь (во множествѣ).

Позапі́катися, -каємося, -єтєся, гл. Запечься (во множествѣ). *Як саджіють квочку... нічо під той чіс не годит сі печи в тій хаті, бо би сі позапікали куріта в яйцях.* ЕЗ. V. 82.

Позапі́рати, -ра́ю, -єш, гл. Запереть (во множествѣ).

Позаплакувати, -кую, -єш, гл. Заплакать что (во множествѣ). *Чорні кудрг позачісувані, чорні очі позаплакувані.* Чуб. V. 995.

Позаплакуватися, -куємося, -єтєся, гл. Быть заплаканнымъ (о многихъ); быть смоченнымъ отъ дождя (объ окнахъ). *Позапланувались вікна.* Харьк.

Позапліскувати, -кую, -єш, гл. Прибить поверхность почвы дождемъ (во множествѣ). *Доці позапліскували землю.* Змієв. у.

Позаплі́тувати, -тую, -єш, гл. Заплесть (во множествѣ) *Коси у дрібушки позаплітувані.* Змієв. у.

Позаплішувати, -шую, -єш, гл. То же, что и **заплішити**, но во множествѣ.
Позаплóджувати, -джую, -єш, гл. Расплодить, развести (во множествѣ).
Позаплóджуватися, -джуємося, -єтєся, гл. Расплодиться, завестись (во множествѣ).
Позаплутувати, -тую, -єш, гл. Запутать (во множествѣ).
Позаплутуватися, -туємося, -єтєся, гл. Запутаться (во множествѣ).
Позаплъовувати, -вую, -єш, гл. Заплевать (во множествѣ). *Позаплъовував їм очі та й пішов.* Харьк. у.
Позаплющувати, -щую, -єш, гл. Закрýть, зажмурить (глаза — преимущественно о многихъ). *Не дивіться, позаплющуйте очі, а я скажу, як можна буде дивитися.* Харьк. у.
Позаплямлювати, -люю, -єш, гл. Запятнать (во множествѣ).
Позаповзати, -заємо, -єте, гл. Заползти (о многихъ).
Позаповідати, -даю, -єш, гл. 1) Договорить (во множествѣ). *Жидів з горілками позаповідає аж з Вижниці.* Федьк. 2) = **Позаказувати.** Вх. Уг. 260.
Позапоганювати, -нюю, -єш, гл. Загадить, осквернить (во множествѣ).
Позаполіскувати, -кую, -єш, гл. Замыть, полоща (во множествѣ). *Побіжи, дочко, на річку, позаполіскуй сорочки Семенкови.* Славяносерб. у.
Позаправляти, -ляю, -єш, гл. То-же, что и **заправити**, но во множествѣ.
Позапрацьóвувати, -вуємо, -єте, гл. Заработать (о многихъ).
Позапроваджувати, -джую, -єш, гл. Тоже, что и **запровадити**, но во множествѣ. *Куди всі ножі позапроваджував? Ні одного не знайду.* Богодух. у.
Позапродувати, -дую, -єш, гл. Запродать, продать (во множествѣ).
Позапрошувати, -шую, -єш, гл. Пригласить (многихъ). *Гляди ж, стара, щоб було що їсти й пити, бо я на храм багато людей позапрошував.*
Позапрягати, -гаю, -єш, гл. Запрячь (во множествѣ). *Воли позапрягають.* Грин. III. 50. *Мої коні воронії да позапрягані стоять.* Чуб. V. 534.
Позапрядати, -даємо, -єте, гл. Заработать пряденіємъ (о многихъ).
Позапускати, каю, -єш, гл. То-же, что и **запускати**, но во множествѣ.
Позапухати, -хаємо, -єте, гл. Запухнуть (о многомъ). *І доки ви спатимете? Вже аж позапухали од сання.* Харьк. у.
Позаралювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **зарадити**, но во многихъ мѣстахъ.
Позарандóвувати, -вую, -єш, гл. Заарендовать (во множествѣ). *Позарандовували всі козацькі ріки.* К. Кр. 16.
Позарани, нар. Послѣзавтра. *Позарани будеме мати свато Спаса.* Вх. Лем. 452.
Позаржавлювати, -влюємо, -єте, гл. = **Позаіржавлювати.**
Позаривати, -ваю, -єш, гл. Зарыть (во множествѣ). *Як у нас корови погинули, так не дозволили й шкури поздирати, так і позаривали.* Славяносерб. у.
Позарівнювати, -нюю, -єш, гл. Заравнять (во многихъ мѣстахъ). *Заміси глини та позарівнюй ямки в долівці.* Черниг. у.
Позарікати́ся, -каємося, -єтєся, гл. Дать зарокъ (о многихъ). *Це ті йдуть, що позарікалися горілку пити.* Богод. у.
Позаробляти, -ляю, -єш, гл. Задѣлать (во множествѣ).
Позарóджувати, -джую, -єш, гл. Уродить (во множествѣ).
Позароста́ти, -таємо, -єте, гл. Зарости (во множествѣ). *Позаростали стежки і доріжки травною зеленою.* Мет. 56.

Позарошувати, -шую, -єш, гл. Замочить росой (во множествѣ).

Позарошуватися, -шуємося, -єтеся, гл. Замочиться росой (о многихъ).
Позарошувалися наші хлопці, аж тече з їх. Харьк.

Позарубувати, -бую, -єш, гл. Зарубить (во множествѣ).

Позаручувати, -чую, -єш, гл. Обручить (многихъ).

Позасаджувати, -джую, -єш, гл. Засадить (во множествѣ).

Позасватувати, -тую, -єш, гл. Посватать (многихъ).

Позасвідчувати, -чую, -єш, гл. Засвідѣтельствовать (во множествѣ).

Позасвічувати, -чую, -єш, гл. Зажечь (во множествѣ). Єв. Л. XII. 35. *На селі вже світло позасвічувано.* Ком. I. 4.

Позасвічуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Зажечься (во множествѣ). *Сами свічі позасвічувалися.* Нп.

Позаседжуватися, -джуємося, -єтеся, гл. = Позасиджуватися.

Позасиджуватися, -джуємося, -єтеся, гл. Засидѣться (о многихъ). *Не по своїй волі позасиджувалися (дівчата).* О. 1861. XI. 100.

Позасилати, -лаю, -єш, гл. 1) Заслать (во множествѣ). 2) Сослать (многихъ). *Десь у Сібір їх позасилали за те, що церкву обікрали.* Харьк. у.

Позасинати, -наємо, -єте, гл. Заснуть (о многихъ). *Позасинали ченці, а Танський не спить.* О. 1861. VIII. 30.

Позасинювати, -нюю, -єш, гл. Слишкомъ насинить бѣлье. *Позасинювала сорочки, аж глянути гидко.* Васильк. у.

Позасипати, -паю, -єш, гл. 1) Засыпать (во множествѣ). 2) Заснуть (о многихъ).
Діточки позасипають. Чуб. V. 795.

Позасипатися, -паємося, -єтеся, гл. Заспаться (о многихъ). *Довго протирали очі... дуже таки позасипались.* Стор. МПр. 117.

Позасипляти, -ляємо, -єте, гл. = Позасипати 2. *Бідні діти, де сиділи, там і позасипляли, вечері дожидаючи.* Харьк. у.

Позасипувати, -пуую, -єш, гл. = Позасипати 1. *У мене ворота позамикувані, жовтим піском позасипувані.* Мил. 57.

Позасихати, -хаємо, -єте, гл. Засохнуть (о многихъ). *У крові волосся позасихало.* Макс.

Позасіва́ти, -ваю, -єш, гл. Засѣять (во множествѣ). *Чорнії роллі позасівають.* Грин. III. 50. *Ой дівчино та Марусечко, позасівай свої стежечки то руютою, то м'ятою.* Мет. 228.

Позасідати, -даємо, -єте, гл. Занять мѣсто, сѣвъ (о многихъ). *Ходи до хати та що з'їдж! Війшов до хати, позасідали.* Драг. 412. *Вже до обіду позасідали.* Драг. 353.

Позасікати, -каю, -єш, гл. Засѣчь (многихъ).

Позасіювати, -сіую, -єш, гл. = Позасівати.

Позаскакувати, -куємо, -єте, гл. То-же, что и **заскочити**, но о многихъ.

Позаскалювати, -люую, -єш, гл. Занозить (во множествѣ).

Позасклеплювати, -люую, -єш, гл. То-же, что и **засклепити 1 — 4**, но во множествѣ.

Позаскороджувати, -джую, -єш, гл. Забороновать во многихъ мѣстахъ.

Позаслінювати, -нюю, -єш, гл. Заслунить (во множествѣ).

Позаслінюватися, -нюємося, -єтеся, гл. Заслуниться (о многихъ).

Позаслоня́ти, -няю, -єш, гл. Заслонить, закрыть, завѣсити во многихъ мѣстахъ.
Робили вони, позаслонявши вікна од двору. Левиц. I. 188.

Позаслужбовий, -а, -е. Внѣслужебный. Желех.

Позаслужувати, -жуємо, -єте, гл. Заслужить, заработать (о многихъ). *Чи небагато ж ви в Києві позаслужували?* Київ. у.

Позаслухуватися, -хуємося, -єтєся, гл. Заслушаться (о многихъ).

Позасмажувати, -жую, -єш, гл. 1) Зажарить (во множествѣ). *Гусей зо троє треба буде засмажити. — Позасмажуємо!* 2) Заправить масломъ, изжареннымъ съ лукомъ (многое).

Позасмальцьовувати, -вую, -єш, гл. Засалить (во множествѣ). *Пу, та й позасмальцьовував ти обидва рукава!* Полт.

Позасмалювати, -люю, -єш, гл. Обжечь, опалить (во множествѣ). *Йде чоловік з десяток пішо без ратищ і без усього, а тільки колки позасмалювали та й ідуть.* ЗОЮР. I. 253.

Позасмерджуватися, -джуємося, -єтєся, гл. Протухнуть, испортиться (во множествѣ). *Налапали тільки перепелиць, що сі їм позасмерджували.* Гн. I. 33.

Позасмикувати, -кую, -єш, гл. Задергать (многихъ).

Позасмічувати, -чую, -єш, гл. Засорить (во множествѣ).

Позасмолювати, -люю, -єш, гл. Засмолить (во множествѣ). *Мабуть дороге дуже вино, що пляшки позасмолювані.* Київ. у.

Позасмучувати, -чую, -єш, гл. Опечалить (многихъ). *Усіх ти, синку, позасмучував, отак недобре живучи.* Харьк. у.

Позасмучуватися, -чуємося, -єтєся, гл. Опечалиться (о многихъ). *Усі товариші його позасмучувалися, як почули про його лихо.*

Позасновувати, -вую, -єш, гл. 1) Основать (во множествѣ). 2) Заткать (паутиной во многихъ мѣстахъ). *Павутиною павуки позасновували.* Г. Барв. 285.

Позасолоджувати, -джую, -єш, гл. Подсластить (во множествѣ).

Позасоромлюватися, -люємося, -єтєся, гл. Застыдиться (о многихъ).

Позасоромлювалися наші дівчата.

Позаспокоювати, -коюю, -єш, гл. Успокоить (многихъ). *На превелику силу то тим, то сим позаспокоював їх.* Богодух. у.

Позаспокоюватися, -коюємося, -єтєся, гл. Успокоиться (о многихъ).

Позаставати, -стаю, -єш, гл. Застать (многихъ). *Усіх дома позаставав, тільки дядька Петра не було, так я тітці Марині сказав.* Славяносерб. у.

Позаставляти, -ляю, -єш, гл. 1) Заставить (во множествѣ). 2) Заложить (во множествѣ). *Яка була одержинка, всю позаставляв шинкареві.* Київ. у.

Позастановляти, -ляю, -єш, гл. = **Позаставляти.** *Против і худобу всю, позастановляв, що можна було.* О. 1862. VI. 29.

Позастелювати, -люю, -єш и позастилувати, -люю, -єш, гл. Застлать (во множествѣ). *Всі столи вам позастелювані.* Грин. III. 147. *Тесовії столи позастилувані.* Грин. III. 142.

Позастіба́ти, -баю, -єш, гл. Застегнуть (во множествѣ). *Дала їм усім, білі сорочки і новими стьонжками позастібала.* Чуб. II. 405.

Позастоювані. Застоявшієся. *Ой прийшов до нової стоянки, а вже його ворон-коні позастоювані.* Гол. I. 116.

Позастромлювати, -люю, -єш, гл. Воткнуть (во множествѣ).

Позастрругувати, -гую, -єш, гл. Застругать (во множествѣ).

Позастрявати, -ряємо́, -єте, гл. Застрянуть (во множествѣ). *Иродову греблю прорвала вода і вози там позастрявали.* О. 1862. І. 34.

Позасува́ти, -ва́ю, -єш, гл. Засунуть, задвинуть, впихнуть (во множествѣ). *Бульбу садили так: ішов з колом, робив тим колом, ямки, в ямки кидав бульбу та й колом позасував і вже.*

Позасу́джувати, -джую, -єш, гл. Засудить, осудить (многихъ). *Куди ж їх позасуджували? — Аж у Сібір.* Васильк. у.

Позасукувати, -кую, -єш, гл. Засучить (во множествѣ). *Позасукували по локоть рукава.* К. (ЗОЮР. II. 205).

Позасушувати, -шую, -єш, гл. Засушить (во множествѣ). *Нащо ти так пироги позасушувала? Пироги, добрі, як м'якенькі, а то засушила, аж торохтять.* Богод. у.

Позатаскувати, -кую, -єш, гл. Затащить, зтянуть (во множествѣ).

Позата́ювати, -таюю, -єш, гл. Утаить (во множествѣ).

Позатве́рджувати, -джую, -єш, гл. Утвердить (во множествѣ).

Позатика́ти, -ка́ю, -єш, гл. 1) Заткнуть (во множествѣ). *Уші наче позатикані.* Сим. 235.
2) Воткнуть, водрузить (во множествѣ). *Позатикав прапорі.* К. ЦН. 309.

Позати́куватися, -куюся, -єшся, гл. Утыкать, украсить себѣ голову цвѣтами. *Бувало, позатикуємося квітками.* Богод. у.

Позати́длю, нар. Сзади. *А молода Марусенька позатиллю йде.* Гол. І. 54.

Позатира́ти, -ра́ю, -єш, гл. Затереть (во множествѣ). *Позатирай оте, що поналивала.* Київ. у.

Позатихати, -хаємо, -єте, гл. Затихнуть (о многихъ). *В людських хатах все було позатихав, все посне.* Левиц. І. 116.

Позаті́кати, -каємо, -єте, гл. Затечь (во множествѣ). *Погано стіжки складені, позатікали.* Харьк. у.

Позаті́сувати, -сую, -єш, гл. Затесать (во множествѣ). *Уже кілля позатісував.* Черниг.

Позатліва́тися, -ва́ємося, -єтєся, гл. Затлѣться (во множествѣ). *Положила дров у піч, щоб на завтра висохли, а вони позатлівалися.*

Позато́вкувати, -кую, -єш, гл. То-же, что и **затовкти**, но о многихъ. *Чи траву вже позатовкувала?* Харьк. у.

Позатомлювати, -люю, -єш, гл. Истомить, изнурить (многихъ).

Позато́пляти, -ляю, -єш, гл. 1) Затопить водою (во множествѣ). *Не клади гнізда у вершині Дністра: у вершині Дністра вода прибуває, вона тобі жалю понаробляв, вона твої дітки позатопляє.* Чуб. V. 876. 2) Затопить (печи).

Позато́птувати, -тую, -єш, гл. Затоптать (во множествѣ).

Позаторі́к, нар. Въ позапрошломъ году. *Твою долю, моя доню, позаторік знала.* Шевч.

Позаторі́шній, -я, -є. Позапрошлогодній. *Позаторішню весну його лихий поніс чогось за Десну.* Греб. 383.

Позато́чувати, -чую, -єш, гл. Закатить, завезти (экипажи куда). *Вози у возівню позаточував.*

Позатри́мувати, -мую, -єш, гл. Задержать (во множествѣ).

Позатру́шувати, -шую, -єш, гл. Засыпать чѣмъ во многихъ мѣстахъ). *Бач, як злили долівку! Позатрушуй піском або попідом.* Богодух. у.

- Позатруювати, -руюю, -єш, гл.** Заразить (многихъ). *Ми не знали, що в їх короста, та й давали їм цебра, так вони й нас позатруювали: на всіх чисто короста напала.* Черниг. у.
- Позатяга́ти, -гаю́, -єш, гл.** 1) Затянуть (во множествѣ). *Люльки позатягають та купами ходять кругом дівчат.* Кв. 2) **Очі позатягало.** Глаза ввалились. *Левиц. Пов. 100.*
- Позауш, гл. = Позавуш.** Желех.
- Позахарчовувати, -вую, -єш, гл.** Заморить голодомъ, плохимъ кормомъ (многихъ). *Пішли наші корови по руках, зробились такі позахарчовувані.* Г. Барв. 54.
- Позахлю́пувати, -пую, -єш, гл.** Забрызгать (во множествѣ). *Де це ви так сорочки позахлюпували?* Богодух. у.
- Позахлю́пуватися, -пуємося, -єтеся, гл.** Забрызгаться (о многихъ). *Як підемо по воду та як почнемо одна на одну хлюпати, позахлюпуємось так, що аж тече.* Богодух. у.
- Позахлявати, -ваємо, -єте, гл.** Отощать, ослабѣть (о многихъ). *Позахлявали так, що не можуть одтягти до його гласу.* Грин. III. 349.
- Позаховувати, -вую, -єш, гл.** Запрятать (во множествѣ). *Так позаховує, що вже ніхто без неї не знайде.* Черниг. у.
- Позахо́дити, -димо, -дите, гл.** То-же, что и **зайти**, но о многихъ или о многомъ. *Козаки після побиванок під Кумейками, на Говтві і Стариці позаходили до якого часу в Московщину.* Стор. МПр. 60. *Так плакали за ним батько і мати, що трохи в голову не позаходили.* Чуб. I. 250.
- Позахо́дитися, -димосся, -дитесь, гл.** То-же, что и **зайтися**, но о многихъ или о многомъ. Також: поссориться (о многихъ). *На другий день щось сі позаходили, а він побив і жінку.* Гн. II. 113.
- Позахолоджувати, -джую, -єш, гл.** Застудить (во множествѣ).
- Позахолонювати, -нюємо, -єте, гл.** Простыть, остыть (во множествѣ). *Позахолонювала страва.* Константиногр. у.
- Позахо́плювати, -люю, -єш, гл.** Захватить (во множествѣ). *Де краща земля, то багачі позахоплювали.* Харьк. у.
- Позацві́тати, -таємо, -єте, гл.** 1) Зацвѣсть (во множествѣ). *Сади позацвітають.* Мил. 207. 2) Заплѣсневѣть (во множествѣ). *У його меди позацвітали.* Чуб. Т. 735.
- Позацві́татися, -таємося, -єтеся, гл. = Позацвітати.** *На поліці паляниці позацвітались.* Чуб. V. 1171.
- Позацві́тувати, -туємо, -єте, гл. = Позацвітати.** *Ой прийшов до своєї пивниці, а вже ж вина, пива позацвітувані.* Гол. I. 116.
- Позаці́ловувати, -вую, -єш, гл.** Зацѣловать (многихъ).
- Позацьковувати, -вую, -єш, гл.** Затравить собаками (многихъ). *Двоє цуценяток було, так же сусідські діти своїми собаками позацьковували.* Богодух. у.
- Позачаровувати, -вую, -єш, гл.** Очаровать, зачаровать (многихъ).
- Позачи́нювати, -нюю, -єш, позачиня́ти, -няю, -єш, гл.** Затворить (во множествѣ). *Царські врата позачинювані.* Грин. III. 147. *Позачиняйте віконниці.* Ком. II. 83. *Ворожечка позачиняні.* Мил. Св. 33.
- Позачи́туватися, -туємося, -єтеся, гл.** Зачитаться (о многихъ).
- Позачі́плювати, -люю, -єш, гл.** Зацѣпить (во множествѣ).

- Позачісувати, -сую, -єш, гл.** Зачесать (во множествѣ). *Чорні кудрі позачісувані.* Чуб. V. 995.
- Позачісуватися, -суємося, -єтеся, гл.** Зачесаться (о многихъ). *Дивись, як гарно всі дівчата позачісувались, а ти патлата.* Харьк. у.
- Позашива́ти, -ваю, -єш, гл.** Зашить (во множествѣ). *Позашивай роспірки в сорочці.* Богодух. у.
- Позашива́тися, -ваємося, -єтеся, гл.** Зашитися (во множ.).
- Позашильо́вувати, -вую, -єш, гл.** Задѣлать шалевками во многихъ мѣстахъ.
- Позашмор́гувати, -гую, -єш, гл.** Затянуть (петли и пр. во множествѣ).
- Позашпійлювати, -люю, -єш, гл.** Сколоть, заколоть, зашпилить (во множествѣ).
- Позащіпувати, -пую, -єш, гл.** То-же, что и **защіпнути**, но во множествѣ. *У нас двері позащіпувані.* Мил. 104.
- Позбавити, -влю, -виш, гл.** Лишить. *Най ся багач не хвалить, що мя Гандзі позбавить.* Чуб. V. 39. *Бодай ти, мати, в світі не жила, що ти Ганнусі життя позбавила.* Чуб. V. 54.
- Позбавитися, -віюся, -вишся, гл.** Лишиться.
- Позбавля́ти, -ляю, -єш, гл.** 1) Умертвить (многихъ). *Багацько позбавляв Буняка таким способом, людей.* Драг. 204. 2) Лишить многихъ.
- Позбива́ти, -ваю, -єш, гл.** То-же, что и **збити**, но о многихъ или о многомъ. *Баран роги позбивав.* Мнж. 6. *Всіх нехай із глудзу позбиває.* К. Дз. 44.
- Позбива́тися, -ваємося, -єтеся, гл.** Сбиться, спутаться (о волосахъ). *А як пішла до спекрухи, то й набралась муки: позбивались мої кудрі в горох'яні струки.* Грин. III. 301.
- Позбира́ти, -раю, -єш, гл.** = **Позбірати**.
- Позбиткува́ти, -кую, -єш, гл.** Плохо поступить съ кѣмъ, обидѣть кого; повредить что. *Позбиткував худобу.* Вх. Зн. 51.
- Позбиткуватися, -куюся, -єшся, гл.** — з кого. Обидѣть кого.
- Позбіга́ти, -гаємо, -єте, гл.** Сбѣжать (о многихъ). *З двора й собаки наші позбігали.* Г. Барв. 54.
- Позбігати́ся, -гаємося, -єтеся, гл.** Сбѣжаться (о многихъ). *Діти з цілого села позбігалися.* Чуб. *От хлопці позбігались.* ЗОЮР. I. 76.
- Позбіра́ти, -раю, -єш, гл.** Собрать (во множествѣ). *Шатнувся миттю сам із хати своїх троянців позбірати.* Котл. Ен. I. 30. *Ой роспустив віці, та не позбіраю.* Мет. 108.
- Позбіра́тися, -раємося, -єтеся, гл.** Собраться (о многихъ). *Ще не всі салдати позбірались.* Кв.
- Позбовтувати, -тую, -єш, гл.** Взболтать (во множествѣ).
- Позбува́ти, -ваю, -єш, гл.** Сбыть (во множествѣ). *Подушки і рядна, усе позбувала за царство небесне Марусі і за душу свою й Наумову.* Кв.
- Позбуджати, -джаю, -єш и позбуджувати, -джую, -єш, гл.** Разбудить (многихъ).
- Позбуджа́тися, -джаємося, -єтеся и позбуджуватися, -джуємося, -єтеся, гл.** Проснуться (о многихъ). *Позбуджалися, поставали.* Гн. I. 162.
- Позбудо́вувати, -вую, -єш, гл.** Построить (во множествѣ).
- Позбужати, -жаю, -єш, гл.** = **Позбуджати**. *Ранніх солов'їв позбуджала.* Чуб. V. 588.
- Позбутися, -будуся, -дешся, гл.** 1) Избавиться. *Позбутись лиха.* Рк. Левиц. 2) Потерять. *І молодощів своїх, краси своєї, всього позбулася.* Г. Барв. 276.
- Позвати, -зву, -звеш, гл.** Позвать. *Та позвала, дівчинонька козаченька в гості.* Мет. 90.

Позверховний, -а, -е. Поверхностный.

Позверховно, нар. Поверхностно.

Позвивати, -ваю, -еш, гл. Свить (во множествѣ).

Позвикати, -каємо, -ете, гл. Привыкнуть (о многихъ). *Чи вже позвикали ваші дівчата в городі жити?* Київ. у.

Позвисати, -саємо, -ете, гл. Свѣситься (во множествѣ). *Заснув п'яний на возі, ноги аж до колеса позвисали.* Черниг. у.

Позвичайнішати, -шаю, -еш, гл. Сдѣлаться вѣжливѣе, удлучшитися по своєму поведенію. *Був розбишака на все село, а в руках подержано його — позвичайнішав, став м'який, хоть в ухо бгай.* Конот. у.

Позвінчувати, -чую, -еш, гл. Повѣнчать (многихъ).

Позвірчувати, -чую, -еш, гл. То-же, что и **звірчувати**, но во множествѣ.

Позвіювати, -віюю, -еш, гл. Свѣять, сдуть (во множествѣ). *Із шпилів сніг позвіювало так, що гола земля.* Славяносерб. у.

Позв'одити, -джу, -диш, гл. То-же, что и **звести**, но о многихъ или многомъ.

Заходилась тоді смерть біля песиголовців... чисто їх позводила з світу. Драг. 2. *Усе наше добро позводив.* Г. Барв. 473. *Зажив собі Іван спокійненько, позводивши своїх ворогів.* Чуб. II. 568.

Позв'одитися, -димося, -дитесь, гл. То-же, что и **звестися**, но о многихъ или многомъ. *Позводилося панів багато, — панувати ні з чого.* Змієв. у.

Позвозити, -жу, -зиш, гл. Свезти (во множествѣ). *Позвозили люде мішки до того млина молоти.* Харьк.

Позволити. См. **Позволяти.**

Позв'олитися, -люся, -лишся, гл. Испросить, получить позволеніе. *Хлопці молодії, може погуляти которому хочеться, до дівчат кортить, — нехай же піде котрий без відома, що не позв'олитьсся у Палія, то вже й не вернеться.* Драг. 201.

Позволяти, -ляю, -еш, сов. в. **позволити, -лю, -лиш,** гл. Позволять, позволить. *Я люблю дівчину та й мислю її взяти; не дозволяють вороженьки, ще й рідная мати.* Чуб. V. 137.

Позворушувати, -шую, -еш, гл. Сдвинуть, расшевелить, всколыхнуть (во множествѣ).

Позвужувати, -жую, -еш, гл. С'юзить (во множествѣ). *Усім би добре пошито, тільки рукава широкі — треба позвужувати.* Київ. у.

Позв'язувати, -зую, -еш, гл. Связать (во множествѣ).

Позв'язуватися, -зуємося, -етесь, гл. Связаться (о многихъ). *Всі кости мертві позв'язувались сухими жилами.* Левиц. I. 91.

Позгадувати, -дую, -еш, гл. Вспомнить (многихъ, о многомъ). *Боже, яке давне ми сьогодні позгадували.* Харьк. у.

Позганяти, -няю, -еш, гл. Согнать (многихъ). *Позганяй граків.* Драг. 413.

Позгасати, -сіємо, -ете, гл. Погаснуть, потухнуть (во множествѣ).

Позгинати, -няю, -еш, гл. Согнуть (во множествѣ).

Позгнивати, -ваємо, -ете, гл. = **Погнити.**

Позгнущатися, -щаюся, -ешся, гл. Погнушаться. *Не позгнущайтесь вислухатъ нас.* Кв.

Позг'оджуватися, -джуємося, -етесь, гл. Согласиться (о многихъ).

Позгодо́увати, -вую, -єш, гл. Вскормить (многихъ). *Діток позгодовували і худоби придбали.* Г. Барв. 8.

Позго́лювати, -люю, -єш, гл. Сбрить (о многихъ). *Наші старі позголювали бороди та й думають, що помолодчали.*

Позго́нити, -ню, -ниш, гл. 1) Согнать съ мѣста (многихъ); согнать въ одно мѣсто. *Уже й овець позгонили.* Мир. ХРВ. 39. 2) Возгнать (многихъ). *Позгонив воли на гору.*

Позгорта́ти, -таю, -єш, гл. Свернуть (во множествѣ). *Позгортай одежу та поховай у скриню.* Київ. у.

Позгорта́тися, -таємося, -єтеся, гл. Свернутися (во множествѣ).

Позгріба́ти, -баю, -єш, гл. Сгрестъ (во множествѣ). *Позгрібай соломку.* Харьк. у.

Позгрібувати, -бую, -єш, гл. = Позгрібати. *Усе позмітувано, позгрібувано, чи кізьяк, чи трісочка.* Г. Барв. 193.

Позгромаджувати, -джую, -єш, гл. = Позгрібати.

Позгублювати, -люю, -єш, гл. Растерять.

Поздавати, -даю, -єш, гл. Сдать (во множествѣ). *Поздавали хлопців у некрути.* Богодух. у.

Поздавлювати, -люю, -єш, гл. Сдавить (во множествѣ).

Поздаро́увати, -вую, -єш, гл. Надарить. *Поздаровували люде погорільцям усякого хліба чимало.* Волч. у.

Поздвигáти, -гаю, -єш, гл. Сдвинуть (во множествѣ). *Таке каміння, що насилу з місця поздвигали.* Слavianосерб. у.

Поздѣржувати, -жую, -єш, гл. Удержать, сдержать (многихъ).

Поздира́ти, -раю, -єш, гл. Содрать (во множествѣ). *І який то дурень поздирав кору з дерева.* Черниг. у.

Поздира́тися, -раюся, -єшся, гл. Содраться.

Поздихати, -хаємо, -єте, гл. Издохнуть (о многихъ). *Воли поздихать.* Чуб. V. 26.

Позді́рря, -ря, с. Кострика. *Будемо поздір'я трясти, на ручники прясти.* Гол. IV. 380.

Поздї́мати, -маю, -єш, гл. То-же, что и зня́ти, но о многихъ или многомъ.

Поздмухувати, -хую, -єш, гл. Сдуть (во множествѣ).

Поздоровити. См. Поздоровляти.

Поздорові́тися, -влюся, -вишся, гл. = Поздоровкатися. *Увійшов, не поздоровився, не привітався.* Ез. V. 184.

Поздо́вжний, -а, -е = Подовжний. *По дорозі від Теплика до Кам'янок єсть поперечний яр і поздовжний видолинок.* Св. Л. 306.

Поздоровіти, -вію, -єш, гл. Сдѣлаться здоровымъ, выздоровѣть. *Бив мене чоловік, кости поломив, а я лягла, лежала, встала, ззіла, вола, кабана... і допіро поздоровіла.* Чуб. V. 1140. *Жінка попова поздоровіла.* Драг. 63.

Поздоровішати, -шаю, -єш, гл. = Поздоровшати. *Спасибі невістці, я за нею поздоровішала.* Київ. у.

Поздоров́кати, -каю, -єш, гл. Пожелать здоровья при привѣтствіи, выпиваніи водки и пр. Вх. Зн. 21.

Поздоровкатися, -каюся, -єшся, гл. Поздороваться. Васильк. у.

Поздоровлення, -ня, с. Поздравление.

Поздоровля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **поздорові́ти, -влю́, -виш**, гл. 1) Давать, дать здоров'я (употребляется преимущ. в сов. в.). *Десь мій милий чорнобривий та в степену ночує. Як в степену при дорозі, — поздоров же його, Боже!* Чуб. V. 15. 2) Поздравлять, поздравить. *Чом ти... не поздоровиш його? Адже бачиш, він заручився.* Котл. НП. 386. *Кішку Самійла поздоровляли.* АД. I. 219. **Поздоровити днем.** При зустрічъ поздравить съ настоящимъ днемъ. ЗОЮР. I. 48.

Поздорові́шати, -шаю, -єш, гл. Сдѣлаться здоров'е. Г. Барв. 13. *Він мені каже не їсти того й того, а я на злість наймся та поздоровшаю.* Левиц. I. 136.

Поздрене́, -ня, с. Видъ, видѣніе. *З того веселого поздрені і пахуцого повітри так заспокоївся.* Гн. II. 77.

Поздува́ти, -ваю, -єш, гл. Сдутъ (во множествѣ). *Будем дуги так, щоб всі гори і ліса поздувать, щоб скрізь рівно було.* Чуб. II. 15.

Поздумува́ти, -мую, -єш, гл. Вспомнить (многое). *Став здумувати та писати, що в його дома є. Усе, усе поздумував.* Чуб. II. 18.

Поздурюва́ти, -рюю, -єш, гл. Обмануть, одурачить (многихъ).

Позеленити, -ню́, -ниш, гл. Сдѣлать зеленымъ. *Не жди весни — святої доли! Вона не зійде вже ніколи садочок твій позеленить.* Шевч. 654,

Позеленитися, -ню́ся, -нишся, гл. Окраситься въ зеленый цвѣтъ. *На траві позелениться полотно.* Міус. окр.

Позелені́ти, -нію, -єш, гл. Позеленѣть.

По́зеленуватий, -а, -е. Зеленоватий, не вполнѣ зрѣлый. *Яблука ще позеленуваті.* Харьк.

Поземний, -а, -е. Горизонтальный. Желех.

Позе́мно, нар. Горизонтально. Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Позерніти, -ню́, -ниш, гл. Дать крупное зерно хлѣбу. *Як би Господь позернив просо!* Зміев. у.

Позерні́тися, -ню́ся, -нишся, гл. Уродить съ хорошимъ зерномъ. *Добре ж, як позерніться добре гречка.* Кролев. у.

Позжива́ти, -ваємо, -єте, гл. Прожить (о многихъ). *Ми з бабою вік позживали.* Лебед. у.

Позжина́ти, -наю, -єш, гл. Сжать (во многихъ мѣстахъ). *Як вже гет усе позжинають, то лишіють трохи «на оборіг», аби горобці ззіли.* ЕЗ. V. 86.

Поззива́ти, -ваю, -єш, гл. Созвать (о многихъ). *Ой на то ж я вас усіх поззивав, щоб медом-вином усіх поштував.* Чуб. V. 449.

Поззува́ти, -ваю, -єш, гл. Снять обувь (во множествѣ).

Позива́ка, -ки, об. Сутяга. *Ну й позивака ж він!* Лохв. у.

Позивальник, -ка, м. Истецъ, тяжущійся, вѣдущій процессъ. Полт.

Позива́ння, -ня, с. Привлечете къ суду, судебный процессъ.

Позива́ти, -ваю, -єш, гл. Привлекать къ судебной отвѣтственности, предъявлять искъ къ кому, судиться съ кѣмъ. *Позиваєте мене і в рокове свято на... суд.* К. Кр. 37. *Ой пішов міщанин міщаночку позивати, присудили старі люде добре попрохати.* Чуб. V. 1075.

Позива́тися, -ваюся, -єшся, гл. Судиться, предъявлять искъ къ кому. Прилуц. у.

Позика, -ки, ж. 1) Заемъ, кредитъ. *Дайте, будьте ласкаві, в позикку, чи то на одробіток хоч з в'язку.* Грин. II. 208. *Коня у позикку не давай.* 2) Долгъ. *Батька й матір у такі позики втопив, що й ушей не видно.* Г. Барв. 506.

- Позирати, -раю, -еш**, сов. в. **позирнути, -ну, -неш**, гл. Смотрѣть, посмотрѣть, глянуть. *Да полядаю, да позираю да на ту чорну хмару.* Мет. 85. *Позирнувши на них гнівно, рече чоловікові.* Єв. Мр. III. 5.
- Позичайло, -ла**, ж. Заимодавець, кредиторъ; ростовщикъ. К. (Желех.).
- Позичати, -чаю, -еш**, сов. в. **позичити, -чу, -чиш**, гл. 1) — **у кого**. Занимать, занять, брать, взятъ въ долгъ. *Ой піду я до сусіда воза позичати.* Мет. 12. 2) — **кому**. Одолжать, одолжить кому, давать, дать въ долгъ. *Одна бере і другим позичає, а друга не бере й другим не дає.* Ком. II. 50.
- По́зичка, -ки**, ж. = **Позика**. *Позичка босоніж ходить.* Ном. № 10618. *Заспівав би — був голосок, та позички ззіли.* Шевч.
- Позіпати, -паю, -еш**, гл. Погорланить. *Позіпай довше, то я тобі затулю рота!*
- Позір, -зору**, м. 1) Видъ. *Ось візьміть оцю диню; позір гарний у неї.* Волч. у. 2) **На позір**. На виглядъ. *Так як на позір, то це масло наче таке саме, як і те.* Пирят. у. **І на позір нема**. Совсѣмъ нѣтъ. *І на позір немає кавунів, а сіяв густо.* Волч. у. 3) — **дати**. Обратить внимание, наблюдать, присматривать. Вх. Лем. 452.
- Позірка, -ки**, ж. Вниманіе, наблюденіе. **Позірку мати = Позір дати**. Вх. Лем. 452.
- Позіскакувати, -куємо, -ете**, гл. Соскочить (о многихъ). *Слуги позіскакували з постелі.* Левиц. I. 518.
- Позіхати, -хаю, -еш**, гл. 1) Зѣвать. *Протирав очі, позіхав, хрестячи рот за кожним разом.* Левиц. 2) О вѣтрѣ: дуть по временамъ. *Утомилась заверюха, де-де позіхає.* Шевч.
- Позіхатися, -хається**, гл. безл. Зѣваться. *Ляжмо спати... вже й мені часто позіхається.* Г. Барв. 78.
- По́зіхи, -хів**, м. мн. Зѣвота. *Позіхи напали.* Черк. у.
- Позіходитися, -димося, -дитесь**, гл. Сойтись. *А тим часом позіходилоь народу вже чимало.* Кв.
- Позіцунок, -нка**, м. Родъ заплаты изъ куска овчины съ шерстью, прикрѣпляемый кожевниками въ томъ мѣстѣ, гдѣ на выдѣльваемой овчинѣ находится лысина. МУЕ. I. 75.
- Поз'їдати, -даю, -еш**, гл. 1) Съѣсть (верхній слой, вершокъ у растенія) (во множествѣ). *Вона в нас як кішка: сметанку з глечиків поз'їдає, вершечки поспиває.* Харьк. у. *Корова вскочила у садок і поз'їдала щепи молоденькі.* Харьк. у. 2) Разъѣсть. *Кайдани руки-ноги поз'їдали.* АД. I. 94.
- Поз'їджати, -джаємо, -ете**, гл. Съѣхать, уѣхать (о многихъ). *Були річки — повсихали, були краці — поз'їджали.* Чуб. V. 540.
- Поз'їджатися, -джаємося, -етесь**, гл. Съѣхаться (о многихъ). *Та поз'їджались та пани, та стали сумувати.* АД. II. 65.
- Поз'їджувати, -джую, -еш**, гл. Испортить ѣздой. *Вже ж твої ворон-коні та поз'їджувані.* Гол. I. 116.
- Позлазити, -зимо, -зите**, гл. 1) Слѣзть (о многихъ). *Декотрі позлазили вниз.* Левиц. I. 90. *Брати позлазили з дуба.* Драг. 340. 2) Взлѣзть (о многихъ). *Хлопці позлазили на дерева. Позлазим на дуба та переночуєм.* Драг. 340.
- Позламувати, -мую, -еш**, гл. Сломать (во множествѣ). *Якась недобра душа вишеньки мені позламувала.* Богодух. у.
- Позлегати**. См. Позлягати.

Позлежуватися, -жуємося, -етесь, гл. Слезаться (о многомъ). *У його жупани та позлежувалися.* Чуб. V. 735.

Позлива́ти, -ваю, -єш, гл. Слить (во множествѣ). *Позливала недоїдки в миску і дає мені їсти.* Богодух. у.

Позли́гувати, -гую, -єш, гл. То-же, что и злигати, но о многихъ.

Позлидні́ти, -нію, -єш, гл. Обѣднѣть. Черном.

Позлизувати, -зую, -єш, гл. Слизать (во множествѣ). *Сонечко позлизує сніг де з яких горбиків на піску.* Кв.

Позли́тка, -ки, ж. = Ожеледиця. Вх. Лем. 452.

Позліплювати, -люю, -єш, гл. Слѣпить (во множествѣ).

Позліплюватися, -люємося, -етесь, гл. Слѣпиться, склеиться (во множествѣ). *Тісно посажала паляниці, бач, як позліплювались.* Богодух. у.

Позліта́ти, -таємо, -ете, гл. 1) Слетѣть. *Кури позлітали з сідала.* 2) Взлетѣть. *Глянь, півні позлітали аж на хату та й там б'ються.*

Позлітатися, -таємося, -етесь, гл. Слетѣться (о многихъ). *Чорти... позлітались увечері.* Мнж. 127.

Позлі́тка, -ки, ж. 1) Позументъ. Уман. у. См. Позлотка. 2) Сусальное золото. Грин. III. 507.

Позлота, -ти, ж. = Позолота.

Позло́тець, -тця, м. Мишура, сусальное золото. См. Позлі́тка. Вх. Лем. 452.

Позлотистий, -а, -е. Золочений. *Із під поли позлотистий недолимок виньмає.* ЗОЮР. I. 206. *Объ одеждѣ: шитый золо томъ. Слуги в барвах позлотистих гуляють по ринку.* К. Досв. 21.

Позлоти́ти, -лочу, -тиш, гл. = Позолотити. *Взіла вона чубок бервінку позлотила.* Ез. V. 96.

Позлотка, -ки, ж. = Позлі́тка 1. *Позлотку із чистого коміра воздирає.* АД. I. 250.

Позлущувати, -щую, -єш, гл. То-же, что и злущити, но во множествѣ.

Позлущуватися, -щуюся, -єшся, гл. То-же, что и злущитися, но во многихъ мѣстахъ.

Позлягати, -гаємо, -ете, гл. = Полягати. *Спать позлегають.* Чуб. V. 795.

Позмага́ти, -гаю, -єш, гл. Одолѣть (многихъ). *Сон позмагав усіх.*

Позмага́тися, -гаюся, -єшся, гл. Поспорить, поссориться. *За що позмагались? — За масляні вишкварки.* Ном. № 3513.

Позмальовувати, -вую, -єш, гл. То-же, что и змалювати, но во множествѣ.

Позманювати, -нюю, -єш, гл. Сманить (многихъ). *Ота городська пройда багато дівчат позманювала, щоб ішли в город.* Київ. у.

Позмахувати, -хую, -єш, гл. Смахнуть, сместъ (во множествѣ).

Позмере́жувати, -жую, -єш, гл. То-же, что и змережити, но во множествѣ.

Позмерзатися, -заємося, -етесь, гл. Призмерзнуть другъ къ другу (во множествѣ).
Чоботи позмерзалися. Промокшая кожа сапогъ замерзла.

Позмива́ти, -ваю, -єш, гл. То-же, что и змити, но во множествѣ. *Позмивай лави.* Харьк. г. *Позмивала дітям голови.* Богодух. у.

Позмиватися, -ваємося, -етесь, гл. Тоже, что и змитися, но о многихъ.

Позмика́ти, -каю́, -єш, гл. Свести судорогой (во множествѣ). *Позмикало йому і руки й ноги.*

Позмилюва́ти, -люю́, -єш, гл. Смылить (во множествѣ). *Усе мило позмилювали. Богодух. у.*

Позмина́ти, -наю́, -єш, гл. Смять (во множествѣ). *Діти... подушки позмикали. Чуб. V. 65.*

Позмінюва́ти, -нюю́, -єш, гл. Измѣнить (во множествѣ). *За нових панів усе не так стало, як за старих було, усе позмінювали. Харьк. у.*

Позмірюва́ти, -рюю́, -єш, гл. Измѣрить (во множествѣ).

Позміта́ти, -таю́, -єш, гл. Сместь (во множествѣ).

Позмітува́ти, -тую́, -єш, гл. 1) = **Позмітати.** *Усе позмішувано, позгрібувано. Г. Барв. 193.*
2) Сбросить съ чего (во множествѣ). *Пішов, тото позмішував з себе, іде... обідраний. Гн. I. 52.*

Позмішувати, -шую́, -єш, гл. Смѣшать (во множествѣ).

Позмовка́ти, -каємо́, -єте, гл. Смолкнуть (о многихъ). *Позмовкали пісні на селі. Г. Барв. 122. Голоси... позмовкали. Г. Барв. 308.*

Позмовля́ти, -ляю́, -єш, гл. Сговорить (многихъ).

Позмока́ти, -каємо́, -єте, гл. Измокнуть (о многихъ). *Ну, вже ж і позмокали ми сьогодні, і рубця сухого нема. Богодух. у.*

Позмордо́вувати, -вую́, -єш, гл. Измучить, изнурить (многихъ).

Позморо́жувати, -жую́, -єш, гл. Заморозить (многихъ). *Ця зіма багато людей позморозувала.*

Позморщувати, -щую́, -єш, гл. Поморщить (во множествѣ).

Позморщуватися, -щуємося́, -єтеся́, гл. Сморщиться о многихъ).

Позмо́тувати, -тую́, -єш, гл. Смотрать (во множествѣ).

Позмо́чувати, -чую́, -єш, гл. Измочить, смочить (во множествѣ).

Позмуро́вувати, -вую́, -єш, гл. Сдѣлать изъ камня, кирпича (во множествѣ).

Позна, -ни, ж. = **Шкода 1.** *Глядіт, щоб кінь позни не наробив. Вх. Зн. 51.*

Познава́ти, -наю́, єш, сов. в. **познати, -знаю́, -єш,** гл. = **Пізнавати, пізнати.** **ЗОЮР. I. 210.** *Вийди, мати, з хати познавати дитяти. Мет. 171.*

Познайо́мити, -млю́, -миш, гл. Познакомить.

Познайо́митися, -млюся́, -мишся́, гл. Познакомиться.

Познака, -ки, ж. Мѣтка, знакъ, примѣта. *Хиба під вечір або дуже зраня можна здогадатись, що там села, бо дим зніметься, а другої позначки нема, — сказано, в яру. Св. Л. 72. Позначки нема. НВолын. у.*

Познако́мити, -млю́, -миш, гл. = **Познайо́мити.**

Познако́митися, -млюся́, -мишся́, гл. = **Познайо́митися.** *А знаєш, як я познакомився з тим Хоцінським? Левиц. I. 145.*

Познаменува́тися, -ноюся́, -єшся́, гл. Приложиться (къ священному предмету). *Драг. 237. У Лаврі на моці познаменувався. Чигир. у.*

Познати. См. **Познавати.**

Позна́тися, -наюся́, -єшся́, гл. = **Пізнатися.**

Познаття, -тя, с. Узнаваніе, узнаніе, распознаваніе. Вх. Уг. 260.

- Познаходити, -джу, -диш, гл.** Найти (во множествѣ). *Прадід усе те познаходив.* Мнж. 133.
- Познаходитися, -димося, -дитесь, гл.** Найдись (во множествѣ). *Усе познаходилося, що в їх покрадено.* Черниг. у.
- Познача́ти, -чаю, -єш, сов. в. позначи́ти, -чу́, -чи́ш, гл.** Обозначать, обозначить; намѣчать, намѣтить. Маркев. 121. *Цибулькою позначила, петрушкою притрусила.* Чуб. V. 796.
- Познача́тися, -чаюся, -єшся, сов. в. позначи́тися, -чу́ся, -чи́шся, гл. 1)** Обозначаться, обозначиться. 2) Сдѣлаться, стать замѣтнымъ. Левиц. ПЙО. I. 482. *І не позначилось ні трохи, а скілько уже брали.* Иногда прямо въ значеніи: уменьшиться на видѣ. *Наче і їмо не сито, а сала в бодні дуже позначилось.*
- Позневажа́ти, -жаю, -єш, гл.** То-же, что и **зневажити**, но многихъ.
- Позневолюва́ти, -люю, -єш, гл.** То-же, что и **зневолити**, но многихъ.
- Познищувати, -щую, -єш, гл.** Уничтожать (во множествѣ).
- Познищуватися, -щуємося, -єтєся, гл.** Уничтожиться (во множествѣ).
- Познівечувати, -чую, -єш, гл.** То-же, что и **знівечити**, но многихъ, или многое. Желех.
- Позніма́ти, -маю, -єш, гл.** Снять (во множествѣ). *Познімали страву і поставили оріхи на стіл.* Кв. *Познімай сорочки з тину, — вже посохли.* Харьк. *От ми й стали коло шляху і шапка познімали.* ЗОЮР. I. 253.
- Познобі́ти, -блю́, -биш, гл.** Поморозить. *Картоплі познобило.* Лебед. у.
- Позносити, -шу, -сиш, гл.** То-же, что и **знести**, но во множествѣ. *Вода... позносила млини.* Левиц. I. 127. *Позносивши мішки в комору... посідали.* Кв. *Позносили ото вони з воза свої клунки.* Драг. 174.
- Позносювати, сюю, -єш, гл. = Позносити.** *Позносювали (снопи).* Грин. I. 111.
- Познуцатися, -щаюся, -єшся, гл.** Поиздѣваться.
- Позо́в, -зву и позо́ву, м.** Искъ, тяжба. *Ее знайду на свічку, а на позов — як біс дасть.* Ном. № 7374. *Я просив його, щоб без позову зняв комору з моєї землі, так він не слуха.* Новом. у. — **дати, заложити.** *Возбудить процесъ. Пан возний позов дасть.* Котл. Ен. IV. 48.
- Позодяга́ти, -гаю, -єш, гл.** Одѣть (многихъ). *Він за свої гроші усіх дітей її позодягав.* Васильк. у.
- Позолити, -лю́, -лиш, гл.** Побудить. *Позич мені попілу, а то в мене не стане сорочки позолить.* Харьк.
- Позолота, -ти, ж.** Позолота. *Твоя голова ше до позолоти.* Чуб. I. 242. *Позолота була вся витерта.* Левиц. I. 293.
- Позолотити.** См. **Позолочувати.**
- Позолотіти, -тію, -єш, гл.** Сдѣлаться похожимъ на золото, приобрѣсть цвѣтъ золота, пожелтѣть. Каменец. у. *Колос позолотів* Г. Барв. 147.
- Позолотка, -ки, ж.** Сусальное золото. Гол. Од. 60.
- Позоло́чувати, -чую, -єш, сов. в. позолотити, -лочу, -тиш, гл.** Золотить, позолотить. *Що в голуба та сизая голова, а в голубки позолочувана.* Мет. 26. *Голубонько мій, коли б же ти жив, я б твої крила позолотила.* Чуб. V. 246.
- Позомліва́ти, -ваємо, -єте, гл.** То-же, что и **зомліти**, но о многихъ.

Позорувати, -рюю, -єш, гл. Обращать внимание. См. **Позір**. Вх. Лем. 452.

Позорювати, -рюю, -єш, гл. Вспахать (во множествѣ).

Позоряти, -ряю, -єш, гл. ? *Ой всі поля самарської позоряли, тільки вони не зоряли, що в річки Са марки, а в кринички Салтанки, де три терни дрібненьких, де два байраки зелененьких.* Мет. 437.

Позоставатися, -таємося, -єтєся, гл. Остаться (о многихъ). *Не стало вже ставать і сала, а тільки самі грінки позоставались.* ЗОЮР. I. 290. *От і сі діти, що позоставались живі... чогось вже мізерніють.* Левиц. I. 139.

Позостати, -тану, -неш, гл. Остаться. *Нема милого, позостала туга.* Гол. I. 370.
Позостатися, тануся, нешся, гл. Остаться. *Умер, умер пан полковник і грізна мова, позостались кінь вороний і ясна зброя.* Чуб. V. 317.

Позострівати, -ваю, -єш, гл. Встрѣтити (многихъ и не разомъ).

Позострічати, -чаю, -єш, гл. = **Позострівати.**

Позотлівати, -ваємо, -єте, гл. Истлѣть (о многихъ).

Позохочуватися, -чуємося, -єтєся, гл. Проявить охоту, желаніє, согласиться что либо сдѣлать (о многихъ).

Позраджувати, -джую, -єш, гл. Измѣнить (о многихъ, многомъ).

Позралювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **зралити**, но во многихъ мѣстахъ.

Позраховувати, -вую, -єш, гл. Счесть (во множествѣ).

Позривати, -ваю, -єш, гл. Сорвать (во множествѣ). *Почала вона рвати на собі усе, що було, та подавати йому. Позривала й те усе.* Чуб. II. 413.

Позринати, -наємо, -єте, гл. Вынырнуть, всплыть на поверхность (во множествѣ). *Помочила коноплі та мабуть погано придавила, а вони й позринали.* Харьк. у.

Позрівнювати, -нюю, -єш, гл. Сравнять (во множествѣ).

Позрізувати, -зую, -єш, гл. Срѣзать (во множествѣ). *Баба маківки позрізувала.* Грин. II. 86.

Позрікатися, -каюся, -єшся, гл. Отказаться (отъ многого, о многихъ).

Позріти, -рю, -риш, гл. Посмотрѣть, взглянуть. *Позри, Єлена, на он ту гору.* Гол. IV. 523.

Позрѣдчувати, -джую, -єш, гл. Родить (многихъ).

Позростати, -таємо, -єте, гл. Вырасти (о многихъ).

Позростатися, -таємося, -єтєся, гл. Срастись (во множествѣ). *Куці глоду, терну і шипшини позростались ніби.* Стор. М. Пр. 110, 111.

Позрошувати, -шую, -єш, гл. Оросить (во множествѣ).

Позрощувати, -щую, -єш, гл. Вырастить (многихъ).

Позрубувати, -бую, -єш, гл. Срубить (во множествѣ). *Де яка деревина була, — все позрубував.* Пирят. у.

Позруйновувати, -вую, -єш, гл. Разорить, разрушить, развалить (во множествѣ).

Позрушувати, -шую, -єш, гл. То-же, что и **зрушити**, но о многомъ.

Позряжати, -жаю, -єш, гл. То-же, что и **зряжати**, но во множествѣ. *Позряжає своїх дочок та й не надивиться на їх.* Борз. у.

Позсаджувати, -джую, -єш, гл. То-же, что и **зсадити**, но во множествѣ. *Узяв та й позсаджував дітей на віз.* О. 1861. V. 71.

Позсапувати, -пую, -єш, гл. Срубить многія растенія при полотѣхъ.

Позсила́ти, -лаю, -єш, гл. То-же, что и **зіслати**, но о многихъ.

Позсипа́ти, -паю, -єш, гл. Ссыпать (во множествѣ). *В мішечки позсипай* (горох). Г.-Арт. (О. 1861. III. 93).

Позсиха́ти, -хаю, -єш, гл. Изсохнутъ (во множ.). *Були річки, — позсихали*. Чуб. V. 539.

Позсихатися, -хаємося, -єтеся, гл. Ссохнутъся (во множествѣ). *Не єретичі його й постолі! як же позсихались!... Насилу нацупив*. О. 1862. II. 26.

Позсіда́ти, -даю, -єш, гл. То-же, что и **зсісти**, но о многихъ.

Позсідатися, -даємося, -єтеся, гл. Скиснутъ, створожиться (во множествѣ).

Позсіка́ти, -каю, -єш, гл. Срубить (во множествѣ). *Велика була буря... Дощ комиши позсікав, як шаблю*. МВ. I. 141.

Позскакувати, -куємо, -єте, гл. То-же, что и **зскочити**, но о многихъ. *Позскакували як опечені*. Харьк. у.

Позсовувати, -вую, -єш, гл. Сдвинуть (во множествѣ). *Спершу густо, мов їх (хати) одну до другої хто позсовував, щоб було затишніше й тепліше, а далі рідче*. Мир. Пов. II. 83.

Позсо́вуватися, -вуємося, -єтеся, гл. Сдвинуться (о многихъ).

Позстарюватися, -рюємося, -єтеся, гл. Состариться (о многихъ).

Позсукувати, -кую, -єш, гл. Ссучить (во множествѣ).

Позубити, -блю, -биш, гл. 1) Зазубритъ; сдѣлать зазубрины. *Позубили мені сокиру. Ой десь мене Господь Бог не простив, що я у неділю серпи позубив*. АД. I. 81. 2) Сдѣлать зубцы. *Позубила комір і чохлу*.

Позубитися, -блюся, -бишся, гл. Иззубриться. *Шабля позубилась*. ЗОЮР. I. 96.

Позубцюва́ти, -цюю, -єш, гл. = **Позубити 2**. *Оце вже тобі сорочку попрутукувала і позубцювала в поділках*. Київ. у.

Позужувати, -жую, -єш, гл. Съюзить (во множествѣ).

Позурочувати, -чую, -єш, гл. Сглазить (многихъ). *Дітей мені позурочувала*. Богодух. у.

Позустріва́ти, -ваю, -єш, гл. = **Позострівати**.

Позустріча́ти, -чаю, -єш, гл. = **Позострічати**.

Позціплювати, -люю, -єш, гл. — **зуби, руки**. Стиснуть, сжать (во множествѣ). *Позціплювали зуби та й лежать як неживі*.

Позціплювати, -люю, -єш, гл. Сцѣпить одно съ другимъ (во множествѣ).

Позціплюватися, -люємося, -єтеся, гл. Сцѣпиться другъ съ другомъ, переплесться другъ съ другомъ. *Верби понагинались над водою, позціплювались зеленими верхами*. Левиц. I. 62.

Позшива́ти, -ваю, -єш, гл. Сшить (во множествѣ). *Вони (Адам і Ева) позшивали листи з липи, позакривались*. Чуб. I. 146.

Поз'язувати, -ся, -зуюся, -ся, -єш, -ся, гл. = **Позв'язувати, -ся**.

Поинакшати, -шаю, -єш, гл. Измѣниться. *Садок сей у вас зараз поинакшав би*.

Поізбавити, -влю, -виш, гл. = **Позбавити**. *А ти мене поізбавив любого спокою*. Гол. I. 323.

Поїд, -ду, м. Съѣденіе. **Поїдом їсти**. Заѣдать. **В поїд**. Сколько можно съѣсть. *На луках наші не в поїд*. Лебед. у.

Поїдайло, -да, м. Обжора.

Поїдати, -даю, -єш, сов. в. поїсти, -їм, -їси, гл. Поѣдать, поѣсть, съѣдать, съѣсть; пожирать; уничтожать, уничтожить. *Його врожай голодний поїдає.* К. Іов. 11. *Каже (вовк): «Отепер я вас поїм».* Рудч. Ск. I. 7. *Зілля сухе огонь поїда.* Полт. г.

Поїдинок, -нку, м. = Поединок 1. *А звечора уночі сходилися багачі, стали раду радити, кого в некрути взяти: поїдинки не брати, будем лани орати; чинчового не брати, будем лани сівати.* Чуб. V. 981.

Поїдка, -ки, ж. Количество, необходимое на разъ для ѣды. *У нас хліба ще на одну поїдку буде.* Волч. у.

Поїднанія, -ня, с. и пр. = Поеднання и пр.

Поїзд, -ду, м. Свадебный поѣздъ, свадебная процессія. ХС. VII. 428, 429. Грин. III. 438. *Хотя бы даже женихъ и шель со своей свитой, все же эта процессія называется поїзд.* МУЕ. I. 125. (Полт. г.). *Молодий збірає поїзд і їде до молодої.* Грин. III. 430. Ум.

Поїздонько.

Поїздовий, -а, -е. Относящійся къ свадебному поѣзду. *Пісні поїздові співають дружки і свашки.* Грин. III. 479.

Поїздонько, -ка, м. Ум. отъ поїзд.

Поїзжанин, -на, м. Участвующій въ свадебномъ поѣздѣ, въ свад. процессіи. МУЕ. I. III. 92. *Як стануть поїзжане уже в молодої на дворі, то дружки... співають їм.* О. 1862. IV. 27. *А зза гори поїзжане на шлях виїзжають.* Шевч. 455.

Поїзжати, -жаю, -єш, гл. Ѣздить, разъѣзжать. *Дев'ятеро коней водить, на десятім поїзжає.* Грин. III. 591. *Наш папочок молоденький на конику поїзжає, до двору женчиків займає.* Чуб. III. 239.

Поїсти. См. Поїдати.

Поїстися, -їмся, -їсися, гл. Погрызться. *Свої собаки поїлися.* Ном. № 9448.

Поїхати, -їду, -деш, гл. Поѣхать. *Сідлай, козаче, коня вороного, та поїдем вінчатися до попа чужого.* Чуб. V. 137. *Поїдьмо, кажу, дідусю, в ліс да нарубаєм дров.* ЗОЮР. I. 229.

Поїда, -ди, ж. = Побігайка. *А, а, гойда! чужа мати поїда, а наша пані, ходить у жупані.* Макс. (1849). 105.

Поїменувати, -ную, -єш, гл. Поименовать. *Росказав, де його хата стоїть, поїменував сусід своїх.* МВ. (О. 1862. I. 77).

Поїняти, -їму, -меш, гл. = Поняти. Грин. III. 534.

Пока́вкати, -каю, -єш, гл. Покричать (о воронѣ).

Покадіти, -джу́, -диш, гл. Покадить. *Я тютюном покадила, а редькою споминала.* Чуб. V. 562.

Показ, -зу, м. 1) Указаніє. *Добре заходились по німецькому показу.* Шевч. 2) Показъ. *Взяла та положила на блюдо тре кошенят та й унесла на показ.* Рудч. Ск. II. 91.

Показанія, -ня, с. = Показанщина 1.

Показанщина, -ни, ж. 1) Плата отъ винокуреннаго котла. 2) Особничество, отдѣленіє себя отъ общества. Поп. 68.

Показати, -ся. См. Показувати, -ся.

Показіти, -кажу, -зиш, гл. Испортить. *Доц показіть дорогу.* Шух. I. 81. *Чарівниця, таки показит маржину.* Ез. V. 61.

Показітися, -зимося, -зитесь, гл. Взбѣситься (о многихъ).

Показний, -а', -е'. Видный, представительный. *Таке не показне: ні з очей, ні з плечей.*

Ком. II. 148. *Одначе він з себе дуже показний, здоровий.* Левиц. Пов. 38.

Показність, -ности, ж. Видъ, красивая наружность.

Показувати, -зую, -еш, гл. 1) Показывать, показать, указывать, указать. *Сидимо в садку, він мені показує: «Дивись, яка вода чиста».* МВ. II. 26. *Ой там дівчина жито жала, дороженьку показала.* Чуб. V. 373. *А чому ж не зумію? — каже дівчина. — Раз мені покажете, паніматко, а другий і сама знатиму.* Рудч. Ск. II. 56. *Не плач, Катерино, не показуй людям слъози.* Шевч. 2) безл. **Показує.** Кажется. *З обличчя більш двадцяти літ їй не показувало.* Св. Л. 65.

Показуватися, -зуюся, -ешся, сов. в. показатися, -жуся, -жешся, гл. 1)

Показываться, показаться, появляться, появиться. *Вона його як хвищине! так, що йому і свічки у очах показались.* Рудч. Ск. I. 7. *Бач, мабуть злякався, що не показався.* Шевч. 290.

2) Казаться, показаться. Драг. 43. *Дивись, котора гуска тобі показується красна, ту й лови.* Грин. I. 46.

Показчик, -ка, м. Указатель. Ном. Од. вид. II. *Показчик до приказок.* Ном.

Покалавурити, -рю, -риш, гл. Покараудить.

Покаламутити, -чу, -тиш, гл. Помутить.

Покалатати, -таю, -еш, гл. Позвонить; постучать въ колотушку. *Покалатай трохи, а я піду в хату погріюся.* Черниг. у.

Покалічити, -чу, -чиш, гл. Искалѣчить (многихъ). К. ЧР. 358. *А він в кущах ноги покалічив.* Рудч. Ск. II. 160.

Покаляти, -ляю, -еш, гл. Запачкать. *На ніч треба хату мести: як прийде Мати Божа з атолами, то щоб ніг не покаляла.* ХС. VII. 418. *Ой устели, молода дівчино, рушничками двір, щоб не покаляв червоних чобіток, золотих підків.* Чуб. V. 397.

Покалятися, -ляюся, -ешся, гл. Испачкаться, запачкаться.

Покаменіти, покам'яніти, -ніємо, -ете, гл. Окаменѣть (о многихъ). *Він за двері та Онилку й веде за руку. Ми й покаменіли.* Г. Барв. 210. *Вони обидві й покам'яніли.* Мнж. 134.

Покаменувати, -ную, -еш, гл. Побить камнями. *Народ покаменує нас.* Єв. Л. XX. 6.

Поканючити, -чу, -чиш, гл. Поклянчить. *Ти думаєш, що як довше поканючиш, так і дам.* Богодух. у.

Покапати, -паю, -еш, гл. Покапать; закапать. *Як роса та до схід сонця, покапали слъози.* Шевч. 74.

Покаплунити, -ню, -ниш, гл. Выхолостить (многихъ).

Покапостити, -пощу, -стиш, гл. Изгадить (во множествѣ).

Покапотіти, -почу, -тиш, гл. Закапать.

Покара́ння, -ня, с. Наказаніє, казнь.

Покарати, -раю, -еш, гл. Наказать. *Бог все бачить, а вже разом покарає на тім світі.* Ном. № 52.

Покарбувати, -бую, -еш, гл. Изрѣзать нарѣзами; украсить вырѣзанной орнаментировкой. *Сволок гарний, дубовий, штучно покарбований.* К. ЧР. 37.

Покарбуляти, -ляю, -еш, гл. Бросить палку такъ, чтобы она пошла колесомъ, ударяясь о землю то однимъ, то другимъ концемъ (въ игрѣ въ плаз). Желех.

Покарбути́ти, -бучу, -тиш, гл. = Покарбуляти. Kolb. I. 196.

Покарлючити, -чу, -чиш, гл. Согнуть, искривить. *Чого це тут дерева такі покарлючені?* Харьк. у.

Покартати, -таю, -еш, гл. Побранить. *Словами покартай його, а не бий.* Ном. № 3872.

Покасувати, -сую, -еш, гл. Упразднить (во множествѣ).

Покатати, -таю, -еш, гл. 1) Покатать, повозить. 2) Быстро поѣхать. *О. Гервасій покатав льодом, тільки паламар поньокує.* Св. Л. 95.

Покататися, -таюся, -ешся, гл. Покататься. *От, покаталися — привели додому того коня.* Рудч. Ск. I. 164.

Покатувати, -тую, -еш, гл. Подвергнуть истязанію, помучить. *Ой, ой він мене... покатує.* Чуб. V. 617.

Покатудатися, -ляюся, -ешся, гл. Покатиться. Вх. Уг. 260.

Покахикати, -каю, -еш, гл. Покашлять.

Покацубнути, -немо, -нете, гл. Окоченѣть (о многихъ). *Ну мороз! поки доїдемо, то й покацубнемо.*

Покачати, -чаю, -еш, гл. 1) Покатать. *Глянь, як кішка: покачав лапкою клубок та й кине, а тоді знов.* 2) Покатать (бѣлье). *Покачай сорочки.* 3) Раскатать тѣсто. *Покачай коржі.* 4) Повалять. *Собака не ззість, не покачавши.* Посл. 5) О бѣшеной собакѣ: свалить и покусать (собаку). *Як собаку покачає дурна собака, то та собака покусана біжить сама такого зілля шукати од сказу.* Грин. II. 20.

Покачатися, -чаюся, -ешся, гл. 1) Покататься, поваляться. *Кінь покачався на траві.* 2) Побѣжать. *Текля... покачалась до його, крикучи: «Татко! тат-ко!»* Св. Л. 10.

Покашляти, -ляю, -еш, гл. Покашлять. *Покашляв днів зо два, а оце вже й годі.* Черниг. у.

Покаяння, -ня, с. Покаяніе. *Єдного скарання десятьом покаяння.* Ном. № 3907.

Покаятися, -каюся, -ешся, гл. Покаяться. *Покаявся злодій у ягодах.* Ном. № 2250.

Поквап, -пу, м. Поспѣшность. Желех.

Поквапитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Поспѣшитъ, поторопитися. 2) Польститься. *Але не багато значних панів поквапилось до неї в гості.* Левиц. I. 491.

Поквапний, -а, -е. Поспѣшний.

Поквапність, -ности, ж. = Поквап.

Поквапно, нар. Поспѣшно.

Поквасити, -шу, -сиш, гл. Поквасить.

Поквасніти, -нію, -еш, гл. Скиснуть.

Покваснути, -ну, -неш, гл. = Поквасніти.

Поквилити, -лю, -лиш, гл. 1) Поплакать. 2) Покричать (о нѣкоторыхъ звѣряхъ и птицахъ).

Поквікати, -каю, -еш, гл. Повизжать (о свиньѣ).

Поквільно, нар. 1) = Покволоом. 2) Свободно, льготно. *Не знаю, як у вас, каже, а в нас дак і геть то стало поквільно панським.* О. 1862. VI. 58.

Поквітчати, -чаю, -еш, гл. Украсить цвѣтами.

Поквокати, -каю, -еш, гл. = Поквоктати.

Поквоктати, -кчу, -чеш, гл. Поклохтать (о насѣдкѣ); поквакать глухо (о лягушкѣ).

Покволом, нар. Медленно. *Спускався він із скель покволоом.* Мкр. Г. 14. *Іде собі покволоом.* МВ. I. 41.

Покепкува́ти, -ку́ю, -еш, гл. Посмія́ться надъ кѣмъ. *Дай, Боже, щоб ні догадались брат з брата в чім покепкувать.* Котл. Ен. III. 65.

Покерува́ти, -рую, -еш, гл. Поуправлять.

Поки, нар. Пока, покамѣсть. *Поки діда, поти й хліба.* Лебед. у. *Поти пряла, поки й задрімала.* Рудч. Ск. II. 14. *Поки-м тебе не любила, була-м як голубка.* Чуб. V. 13. **О-поки.** *Вотъ до какихъ поръ. Мені в ставку о-поки.* Зміев. у. **Поки світа, по́ки сонця.** *Во вѣкъ, никогда. Поки світа, поки сонця не прилетимо.* Мил. 136.

Покива́ння, -ня, с. Киваніє. *Зробив притчу з нас в язиціх, покивання глави в людях.* К. Псал. 106.

Покива́ти, -ваю, -еш, гл. Покивать. *Назад подивилась, покивала головою та й заголосила.* Шевч. 74.

Покида́ти, -даю, -еш, сов. в. поки́нути, -ну, -неш, гл. Покидать, покинуть, оставлять, оставить, бросить. *Ой голубочок гуде, а голубка буркоче, що голуб голубку покидати хоче.* Мет. 78. *Як дівчині не журиться, — козак покидає.* Мет. 79. *Покинь даремну думку думати, покинь нещире мене кохати.* Чуб. V. 386. *Коли покидаєш, покинь хліба їсти, а щоб тобі було тяжко сісти.* Чуб. V. 194. *Чи подобенство, мій брате, щоб я своє добро турецьке на шляху покидав?* ЗОЮР. I. 33.

Покидати, -даю, -еш, гл. Бросить, оставить (во множествѣ). *Нащо ж ти діточки покидала?* Мил. 221. *В руйновищі, що люде по'дбігали, покидали мов кучуруги цегли.* К. Іов. 34. **Чуби покидати.** Первоначально: остричься (о многихъ), а затѣмъ: быть взятымъ въ солдаты, такъ какъ при томъ взятыхъ стригуть. Г. Барв. 15.

Покидатися, -даюся, -ешся, гл. При їдѣ закапать одежду. Вх. Уг. 260.

Поки́дище, -ща, с. = Покидько, покидька. *Чия вона? — Ет, чия там! — покидище.* Козел. у. Слов. Д. Эварн.

По́кидь, -ді, ж. = Покидька. К. (Хата, 2).

Покидька, -ки, ж. 1) Негодный предметъ. К. (Хата, XVI). 2) Заброшенное существо женскаго рода. *Я така вбога і безталанна дівчина, покидька, чужий попихач.* Г. Барв. 381.

Поки́дьків, -кова, -ве. Относящійся къ негодному предмету, существу. **Покидьків брат.** Негодный предметъ. Лебед. у.

Поки́дько, -ка, м. Заброшенное существо мужескаго рода. *Ні батька, ні матері, — покидько.* Козел. у. Слов. Д. Эварн.

Поки́дьок, -дька, м. = Покидька. Грин. I. 238.

Поки́нути. См. **Покидати.**

Покинутися, -нуся, -нешся, гл. Отстать (отъ стада), иды за кѣмъ ненамѣренно остаться. *О, я тебе не покинуся. Вражий баран і не покинетъся.* Литин. у.

Покипі́ти, -плю́, -пі́ш, гл. 1) Покипѣть нѣкоторое время. *Хай ще трохи покипить борщ.* Васильк. у. 2) Свариться (во множествѣ). *Чаєнята покипіли в каші.* Рудч. Чп. 90. 2) О хлѣбахъ на корню: засохнуть отъ сильной жары. *Вівси так і покипіли.* Зміев. у.

Покиця́ння, -ня, с. Въ игрѣ въ жмурки: прикосновеніє къ играющему. См. **Покипя́ти.** О. 1861. XI. Св. 38.

Покиця́ти, -цяю, -еш, гл. — кого́. Въ игрѣ въ жмурки: дотронуться до кого-либо изъ играющихъ, который послѣ этого начинаеть жмурить. О. 1861. XI. Св. 37, 38.

- I. Покій, -кою, м.** Покой, мирь. **Дати покій, дати чистий покій.** Оставитьъ въ покоѣ. *Дай їй покій!* Чуб. V. 273. *Та дай мені чистий покій... Я не маю коли і в голову пошкрябатись.* Св. Л. 202.
- II. Покій, -кою, м.** Комната. *Прошу, серце, до покою, потворимо з тобою.* Нп. *Та привели Бондарівну в покої високі.* Грин. III. 614. *А пани все по покоях ходять.* МВ. (О. 1862. III. 54). Ум. **Поноїк, покійчик.** *За тим покойом є покійник.* Драг. 307.
- Покійний, -а, -е.** Покойный, умерший. *Загубила материну хустку, що ще од її покійної матері.* Кв.
- Покійник, -ка, м. = Небіжчик.** *Там дзвонять по душі, там голосять по покійнику.* Кв. Ум. **Покійничок.**
- Покійниця, -ці, ж. = Небіжчиця.** *Я згадала покійницю няньку.* Шевч. 314. Ум. **Покійничка.** Г. Барв. 424.
- Покійничок, -чка, м.** Ум. отъ **покійник.**
- Покійчик, -ка, м.** Ум. отъ **II Покій.**
- Поکیل, нар. = Поки.** *Ой спи, дитя, до обіда, поکیل мати з міста прийде.* Мет. 1.
- Поکیلчитися, -чуся, -чишся, гл.** Пустить ростки (о зернѣ). Черк. у.
- Покінчати, -чаю, -ещ, гл.** Окончить (во множествѣ).
- Покінчити, -чу, -чиш, гл.** Окончить, закончить.
- Покірливий, -а, -е.** Смирный, кроткій. *Покірлива дитина. Душі покірливі.* К. Досв. 117.
- Покірливість, -вості, ж.** Смирненіе, кротость. *Може ласкавостю своєю та покірливістю втихомирю їй.* МВ. I. 28.
- Покірливо, нар.** Покорно, смиренно, со смиреніємъ. *Сповіданюсь вам щиро та покірливо.* К. ЦН. 220.
- Покірне, нар. = Покірно.** *Покірне одказали вони.* Оп. 75.
- Покірний, -а, -е.** Покорный, кроткій, смирный. *Покірної голови меч не йметь.* Ном. № 3305. *Покірнее та дитятко та Мар'єчка.* Мет. 175. Ум. **Покірненький.**
- Покірник, -ка, м.** Покорный кому чоловікъ. *Рятуй душу мою, Спасе: я покірник твоїй прихильний.* К. Псал. 198.
- Покірниця, -ці, ж.** Покорная кому женщина.
- Покірність, -ности, ж.** Покорность; кротость. *Покірність твоя житні і здоров'я мені придасть.* Котл. Нп. 376.
- Покірно, нар.** Покорно, кротно. Ум. **Покірненько.**
- Покіс, -косу, м.** Покось. *Косарики косять, а вдівочка похожає, дрібними сльозами покоси поливає.* Мет. 315.
- Покіст, -косту, м.** Лакъ; лакированная поверхность. *Таке гладеньке, як покіст.* НВолын. у.
- Покість, -кости, ж.?** *Клала бись мости з червоної покости.* Гол. II. 107. *Мостила мости жовтими покости.* Гол. IV. 409.
- Покіт, -коту, м.** 1) Скатъ. *Гори крутоярі з зеленими покотами.* К. ЧР. 62. 2) **В покіт = Покотом.**
- Поклад, -ду, м.** 1) Яйцо (натуральное или изъ мѣлу), которое кладуть въ какомъ нибудь мѣстѣ, чтобы курица неслась въ томъ мѣстѣ. *Сяде курка й без покладу.* 2) Пометь.

Покладати, -даю, -єш, сов. в. покласти, -кладу́, -де́ш, гл. 1) Класть, полагать, положить, сложить. *Буду в землі козацькій голову християнську покладати.* АД. І. 212. *Поклони покладати.* Г. Барв. 106. *Мимо церкви святої проїждали... на себе хреста не покладали.* АД. І. 193. 2) Налагать, наложить. *По двоє кайданів на ноги покладено.* АД. І. 90. 3) Раскладывать, разложить (человѣка для порки). *Як не вийду на панщину, покладають зараз: а Сикора покладає, Вергонець тримає, а вокомон із паличков коло задку грає.* Гол. Ш. 478. 4) = **Паренити.** Вх. Зн. 46. 5) Строить, построить. *Поклали новий монастирь.* Волын. г. *Двори собі поклав на боці від своєї мами.* Гн. І. 153. 6) — **гнів на кого.** Сердиться, гнѣваться. *На свого старшого брата великий гнів покладав.* АД. І. 187. 7) — **надії.** Возлагать надежды, надѣяться. *На його єдиного покладаю мої надії.* Стор. МПр. 93. 8) — **гріх на кого.** Взводити на кого грѣхъ. *Які ж ти гріхи на себе покладаєш?* АД. І. 188. *Я ні на кого не покладаю гріха, як на Петра.* 9) **І в голову сього не покладай.** И не думай этого. 10) **Покладаючи робити.** Не спѣша и съ толкомъ дѣлать. Лубен. у. (Леонтовичъ).

Покладатися, -даюся, -єшся, гл. Укладываться, уложиться, быть положеннымъ. *Там і попрядеться, і потнеться, і в скриню покладеться.* Рудч. Ск. ІІ. 51. 2) Ложиться, лечь. 3) Условиться, согласиться. Вх. Уг. 260.

По́кладень, -дня, м. = **Поклад 1.** *Покладень під куркою ви zostавили?* Борз. у.

По́кладки, -ків, м. Куриныя яйця. Шух. І. 106, 238. *Годують курочки, таких наскладали покладків.* Гн. ІІ. 205.

Покладливий, -а, -е. Покладливый, ласковый. Мирг. у. Ум. **Покладливе́нький.** Г. Барв. 446.

Покла́дний, -а, -е. Запасной. *Докладний гріш.* Подольск. г. *Покладні гроші.* Шух. І. 51.

Покла́нятися, -няюся, -єшся, гл. Покланяться.

Покланятися, -няюся, -єшся, гл. = **Поклонятися.** *Брат сестрі покланяється.* Чуб. V. 547.

Покласти, -ся. См. **Покладати, -ся.**

Поклацати, -цаю, -єш, гл. Пощелкать зубами.

Поклекота́ти, -кочу́, -чеш, гл. Поклокотать.

Поклекотіти, -кочу, -тиш, гл. = **Поклекотати.**

Поклепа́ти, -паю́, -єш, гл. Отбить (косу). *По обіді оддыхали, потім коси поклепали.* Мет. 314.

По́клик, -ку, м. Зовъ, кличъ; воззваніє. К. ХП. 14. *Мертве нехотя устає на чарівницький поклик з домовини.* К. ЧР. 217.

Покликати, -чу, -чеш, гл. Позвать. *Ото він пішов покликав людей і посходились.* Рудч. Ск. І. 92.

Поклика́ти, -каю́, -єш, гл. Воскликать, громкимъ голосомъ обращаться къ кому; взывать къ кому, отзываться къ кому. *Ей слугу свого добре кликав-покликав: «Ей, слуго ти мій, повірений Хмельницького».* АД. І. 4. *На турків яничар, на бідних невольників покликає.* АД. І. 209. *Їх стам люде знати, добрим словом покликати.* ЗОЮР. І. 24.

Покликнути, -ну, -неш, гл. 1) Крикнуть. *Покликне він на Івана Луговського, писаря військового.* Дума. 2) Воззвать, вдвинуть кличъ. *Ой на славній Україні кляне, покликне Филоненко, курсунський полковник, на долину Черкенъ гуляти.* Лукаш. 36.

Покликувати, -кую, -еш, гл. = **Покликати.** *Голосно ми на свою браттню хуторян покликаємо.* К. (О. 1861. II. 229).

Поклинцювати, -цюю, -еш, гл. Набить стѣну клинышками для обмазки глиной.

Поклін, -лону, м. Поклонѣ. *Десь мій милий чорнобривий через людей поклоняється... А що ж мені по поклону, коли його самого нема.* Чуб. V. 202. *Поклони бити, класти, покладати, давати, віддати. Оддайте поклони мамі й жінці.* АД. II. 80. Також подарокъ при передаваемомъ поклонѣ: *А він її поклін дає — коня вороного, вона йому поклін дає — хусточку шовкову.* Чуб. V. 324. Ум. **Поклінчик, поклоночок.**

Покліть, -ти, ж. 1) Часть колодезного сруба ниже урвня земли. Уман. у. 2) Рама борони. Желех.

Поклонець, -нця, м. = **Поклін.** *Сирітка кинулась до ніг, поклонці тричі положила.* Мкр. Г. 35.

Поклоніти, -ся. См. **Поклоняти, -ся.**

Поклоночок, -чку, м. Ум. отъ **поклін.**

Поклоняти, -няю, -еш, сов. в. поклоніти, -ню, -ниш, гл. 1) Наклонять, наклонить.

2) Кланяться, поклоняться, посылать поклонѣ. *То не сива зозуля закувала, як сестра до брата з чужої сторони поклоняла.* Мет. 356.

Поклонятися, -няюся, -ешся, сов. в. поклонітися, -нюся, -нишся, гл. 1) Кланяться, поклоняться. *Батькові й ненці поклоняйся.* Чуб. V. 370. Також: передать поклонѣ. *Поклоняється бідний невольник із землі турецької, із віри бусурманської, у города християнські до отця, до матусі ...поклоняється голубоньком сивеньким.* АД. I. 93. *Козак до дівки ворлами та поклонився.* Мет. 82. 2) **Поклонився пані-матці хлібом.** *Посваталъ дочь.* Св. Л. 275.

Поклопотатися, -чуся, -чешся, гл. Позаботитися. *Робитимеш не для кого, як для себе; любо буде й поклопотатись.* МВ. I. 30.

Поклобчити, -чу, -чиш, гл. — **прядіво.** Порвать коноплю при мятѣ и обратить ее въ паклю. Богодух. у.

Поклювати, -клюю, -єш, гл. Поклевать, ислевать. Чуб. V. 297. *Курчатам пшона посипала, а кури поклювали.* Харьк. у.

Поключітися, -чуся, -чишся, гл. = **Покільчитися.** Черк. у. *Насипала насіння розсади й цибулі в черепки, присипала землею й полила та проростила, а потім посіяла вже, як насіння поключилось.* Рк. Левиц.

Покля, нар. = **Покіль.** *Тя, любку, не забуду, покля буду жити.* Гол. III. 429.

Покляк(ну)ти, -кну, -неш, гл. Склониться, нагнуться. *Колос позолотів, набубнявів, покляк.* Г. Барв. 147. *Отті прямиї тоски зовсім пустісінькі, ростуть на ші даром; котрі ж поклякнули, то божа благодать: їх гне зерно, вони нас мусять годувать.* Греб. 363.

Поклясти, -клянупи и -клену, -неш, гл. Поклясть, проклясть. *Мене, молоду, кожен поклене.* Чуб. V. 747.

Поклячити, -чу, -чиш, гл. Сдѣлать заломы на растеніяхъ для примѣты; сдѣлать межевые знаки на деревьяхъ. *Оце поклячили усі дерева, — тепер уже не буде крадіжки.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Покмітливий, -а, -е. Замѣтливый, примѣтливый. *Добре тому вчиться грамоти, в кого покмітлива голова.* Канев. у.

Покміть, -ти, ж. Признакъ, примѣта. Вх. Зн. 51.

Поковалювати, -люю, -єш, гл. Побыть кузнецомъ.

Поко́взати, -заю, -єш, гл. Сдѣлать гладкимъ, скользя по чему.

Поковзатися, -заюся, -єшся, гл. Покататься на льду, скользя.

Поковзом, нар. Скользя. *Бим мужики бабу, та потім поковзом тягли.* Прил. у.

Поковзтіся, -знуся, -нешся, гл. Поскользнутися. *Пан капраль поковзлись по крові своїй багровій.* Федьк.

Поковта́ти, -таю, -єш, гл. Проглотить (многое). Грин. I. 43. *Море поковтало бідолах.* К. Бай. 48.

Поковтати. См. **Поковтувати.**

Поковтач, -ча, м. Пт. дятель. Вх. Пч. II. 13.

Поко́втувати, -тую, -єш, гл. сов. в. поковтати, -таю, -єш. Постукивать, ударять, постучать. *Іде турок з весіленьком, приїждає в подвіренько, поковтує в гранаточку: вийди, вийди, Романоньку.* АД. I. 300. *Поковтала пальцем у браму.* Драг. 325.

Покої́вка, -ки, ж. Горничная. *З панею найхала польська двірня, польки-покоївки.* Левиц. I. 159.

Покої́чин, -на, -не. Принадлежачій горничной. Желех.

Покої́к, -ку, м. Ум. отъ **покій.**

Покої́ти, -кою, -їш, гл. Покоить, делѣять. *Я тебе не покину довіку, буду тебе попоїти.* Кв.

Покої́тися, -коюся, -їшся, гл. Покоиться.

Покойо́вий, -а, -е. Комнатный.

Поко́кати, -каю, -єш, гл. Постричь, обстричь (овець). Мнж. 182.

Поколéсне, -ного, с. Подать отъ мельничнаго колеса.

Поколéщина, -ни, ж. = Поколесне.

Поколивáти, -ваю, -єш, гл. = Поколихати.

Поколисáти, -саю, -єш, гл. = Поколихати. *Трошки поколисала, воно й заснуло.*

Поколихати, -хаю, (-шу), -єш (-шеш), гл. Поколыхать, покачать. *Од кулішу ніг не поколишу.* Ном. № 12323. *Ой нехай мої шитії рукава буйний вітер да поколише.* Чуб. V. 605.

Поколихатися, -хаюся (-шуся), -хаєшся (-шишся), гл. 1) Покачатся. 2) Поколебаться. *Росердився і розкричався, аж цілий світ поколихався.* Котл. Ен.

Поколихну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Покачнуть, пошатнуть. *Дзвоничок цей дуже голосний, поколихнеш його тільки, зараз почувеш, як він задзвенить.* Ком. Роз. II. 81. *Положиш його на ту подушку і поколихнеш.* Грин. II. 344.

Поколихну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Покачнуться, пошатнуться.

Поколі́нниці, -ниць, ж. мн. = Доколі́нниці. Гол. Од. 72.

Поколі́ння, -ня, с. Поколѣніе. К. МХ. 44. Левиц. Пов. 324.

Поколі́ти, -ліємо, -єте, гл. Околѣть (о многихъ). *На чистому щоб поколіли, щоб не оставсь ні чоловік.* Котл. Ен. I. 33.

Поколо́два, -ви, ж. Ловушка для лисиць и куницы: двѣ вбитыя въ землю развилки (розсохи), соединенныя бревномъ (победрина), въ развилинахъ ихъ лежить второе бревно (підколодник), а надъ нимъ третье (притяг), — посрединѣ оно поддерживается подставкой (свердли), установленной на підколоднику, а на концы его наклонно положено два бревна (пільги): верхними концами они

(зацѣпивъ сучьями) на **підколоднику**, а нижніми на землѣ; звѣрь, силясь достать приманку, просовываеъ голову между двумя верхніми бревнами, виталкиваеъ подставку и придавливаеъ тяжестью упавшаго бревна за шею. Шух. I. 237.

Поколодне, -ного, с. Откупная плата за привязываніе колодки (на масляницѣ).

Поколосітися, -шуся, -сисся, гл. Поколоситься. *Така хороша пшениця поросла, вже й поколосилась.* Чуб. II. 7.

Поколоти, -лю, -леш, гл. 1) Переколоть, заколоть; исколоть. *Коли б свині рот, то б усіх поколола.* Чом. № 3827. *Поцілував мене, та так поколов вусами.* Левиц. I. 199. 2) Зарѣзати (нѣсколькихъ свиней). *Ми ці кабани поколем та попродаєм.* Рудч. Ск. II. 26.

Поколотися, -люся, -лешся, гл. Исколоться, уколоться.

Поколошкати, -каю, -еш, гл. 1) Всклокочить, взѣрошить (волосы). О градѣ: побить, свалить стебли растеній. *Гряд поколошкав трошки хлѣб.* Харьк. 2) Встревожить, испугать. *Та не гомони, дядьку: ут рибу поколошкав.* Морд. Оп. 33. *Москаль убіг у хату, з печі її стяг, дітей поколошкав.* Г. Барв. 53.

Поколупати, -паю, -еш, гл. Поковырять, исковырять. *Хто це мені піч поколупав?* Богодух. у.

Поколупатися, -паюся, -ешся, гл. Поковыряться, быть исковыряннымъ.

Поколядувати, -дюю, -еш, гл. Пропѣть въ одномъ или многихъ мѣстахъ колядки.

Поколядь, -ді, ж. Припѣвъ къ колядѣ въ честь хозяина. Гол. IV. 553.

Покомизитися, -жуся, -зисся, гл. Покапризначать, поупрямиться. *Не зважай на неї: покомизитися та й перестане.* Богодух. у.

Поконати, -наю, -еш, гл. 1) Умереть, помереть. *Дай Боже і покопати по правді.* Ном. № 6695. *Бодай наші вороги покопали до ноги.* Чуб. V. 246. 2) Побѣдить. *Покопали козацьку волю.* Св. Л. 64.

Поконвічний, -а, -е. Извѣчный. *Поконвічні високі Карпати.* Млак. 88.

Покопання, -ня, с. Изрытіе.

Покопати, -паю, -еш, гл. 1) Изрыть, ископать. 2) Перекопать (во множествѣ). *Не можна мені з нею бувати і з нею розмовляти, бо лихії воріженьки покопали доріженьки.* Чуб. V. 24. 3) Накопать, выкопать (во множествѣ). *Сусідки близькїї — то он вороги самі — покопали ями попід ким, під нами.* Чуб. V. 72.

Покопирсати, -саю, -еш, гл. Изрыть, поковырять. *Ганна показала синові обидві ручки, сині, покопирсані неначе ножем.* Левиц. I. 67.

Покопити, -плю, -пиш, гл. Собрать, сложить въ копи. Г. Барв. 146. *Покосили, погребли, а покопити — ні.* Мнж. 166. *Ми своєму пану ізробили славу: ой ми сіно покопти, вечеряти заробили.* Нп.

Покопотіти, -почу, -тиш, гл. Побѣжать мелкими шажками, стуча ногами (о дѣтяхъ). *Раді діти уволити материну волю: ізнялись, покапотіли на могилу в поле.* К. Досв. 81.

Покора, -ри, ж. Покорность, смиреніе. К. Дз. 226. Мир. ХРВ. 289. *Цнота і покора не має місця у панського двора.* Ном. № 1313. *Що питали, на все одмовляв з покорою.* МВ. (О. 1862. I. 102).

Покоржавіти, -вію, -еш, гл. Сдѣлаться корявымъ.

Покористувати, -тую, -еш, гл. = **Покористуватися.** *Як вислужив год, хазяїн йому посіяв день проса, щоб він ним покористував.* Рудч. Ск. і. 89.

Покористуватися, -туюся, -ешся, гл. Извлечь пользу, выгоду, воспользоваться. Стор. II. 114. *Од Бога положено покористуватись їм од твоєї коняки.* Мнж. 147. *Одже покійний дядько добре покористувався з нашої худоби.*

Покорити, -рю, -риш, гл. Смирить? *Біг покорить, Біг і простить.* Ном. № 60.

Покоритися, -рюся, -ришся, гл. Покориться, смириться предъ кѣмъ. *Кому мені покоритися: чи старому та старенькому, чи малому та малесенькому.* Чуб. V. 669.

Покорм, -му, м. Молоко матери (женщины, самки). Рудч. Ск. I. 135. *Мати занедужала, і в неї не стало покорму.* Стор. МПр. 29.

Покормити, -млю, -миш, гл. Покормить. *Я собаки покормлю, покормивши зажену.* Чуб. V. 193. *На річці риби вловити, жінку свою з дітьми покормити.* ЗОЮР. I. 58.

Покормитися, -млюся, -мишся, гл. Покормиться.

Покоростявити, -вію, -еш, гл. 1) Заболѣть чесоткой. 2) Покорявѣть, сдѣлаться шероховатымъ, пятнистымъ (о кожѣ человекѣ или растенія). *Кавуни покоростявіли.* Лебед. у. *Чогось картопля наша покоростявіла.* Черниг. у.

Покоротити, -ся. См. **Покорочувати, -ся.**

Покороткий, -а, -е. Коротковатый. *Покоротка свита.* НВолын. у.

Покороткуватий, -а, -е = Покороткий. *Старенька дерга покороткувата.* Мир. Пов. II. 56.

Покорочати, -чаю, -еш, сов. в. покоротити, -чу, -тиш, гл. Укорачивать, укоротить, дѣлать, сдѣлать короче чѣмъ слѣдуєть. *Сукню пошили, покоротили.* Гол. III. 73.

Покорочатися, -чаюся, -ешся, сов. в. покоротитися, -чуся, -тишся, гл. Укорачиваться, укоротиться; сокращаться, сократитьсь. *Літа ж мої молодії, літа молоденькі, як вас здибле лиха доля, будьте коротенькі! Як дасть Господь лиху долю, то покоротіться, а як буде добра доля, ой то продовжіться.* Гол. I. 273.

Покортити, -титъ, гл. безл. Нѣкоторое время хотѣть сильно; не терпѣться. *Нехай покортить. Кортить побігти подивитися.*

Покорчити, -чить, гл. безл. Покорчить. *Щоб тобі руки покорчило.* Ном. № 3719.

Покорчувати, -чую, -еш, гл. Покорчевать.

Покорити, -ся. См. **Покоряти, -ся.**

Покоряти, -ряю, -еш, сов. в. покорити, -рю, -риш, гл. Покорять, покорить.

Покорятися, -ряюся, -ешся, сов. в. покоритися, -рюся, -ришся, гл. Покоряться, покориться.

Покосарщина, -ни, ж. Пирушка женъ косарей по уходѣ ихъ мужей на работу. Рк. Кулиша.

Покосити, -шу, -сиш, гл. Скосить. *Хто ж тую травицю покосить?* Чуб. III. 136. *Пішли вони косить; покосили і поклали в копиці.* Чуб. II. 409.

Покоситися, -щуся, -сишся, гл. Покосить нѣсколько. *Одужаю, — прийду покоситись.* Мнж. 147.

Покотѣло, -ла, с. Кружокъ (деревянный, металлическій). *Мов покотело червоніє крізь хмару — сонце занялось.* Шевч. (КС. 1885. III. 521).

Покот, -та, м. Имя собаки. *Покот з Вовчком несуться до мене, спинаються, ледве не зваллять.* О. 1862. VIII. 18.

Покотигорошок, -шка, м. = Котигорошок.

Покотило, -ла, с. Большой горшокъ. *Варить борщ у такому покотилі, як відро.* Ком. П. № 235.

Покотистий, -а, -е. О дорогѣ: укатанный. *Покотиста дорога.* Черк. у.

Покотисто, нар. *Покато, подъ гору. Туди покотисто земля йде.* Новомоск. у.

Покотити, -кочу, -тиш, гл. 1) *Покатить. Покотив бублик — кіт ухопить.* Г. Барв. 37. *Вона його за ворота собаками випровадила, а по його сліду каменем покотила.* Мет. 115. *І гори покотив би. І горя мало.* Мнж. 169. 2) *Покатить, поѣхать, ринуться. На хмарі в Пафос покотила.* Котл. Ен. V. 26. *Сів на повозку і покотив у місто.* Левиц. I. 446. *Як та туча, куди луча, так і покотили.* КС. 1882. IV. 171. *Пішло пожарище гулять степом: геть покотить і дим, і полум'я.* Греб. 400. *О водѣ: хлынуть. Маленька річечка, що так тихенько йшла, заклекотіла, заревла і через греблю покотила.* Греб. 384. См.

Покочувати.

Покотітисся, -чус'я, -тишся, гл. 1) *Покатиться, скатиться. Клубочок покотився.* Рудч. Ск. П. 155. *З гори покотились (відра) та й сами побились.* Мет. 5. *Як брат пива та й напився, по конику покотився.* Чуб. *Покотяться дрібні слюзи з твого білого лиця.* Чуб. V. 188. 2) *О кошкахъ, овцахъ: родить. Чи всі вівиці покотились, чи ягниці поплодились?* Мет.

Покотом, нар. *Вповалку. Троянці покотом лежали і на дозвіллі добре спали.* Котл. Ен. III. 75. *В гаю все покотом лежало.* Шевч. 334.

Покотьоло, -ла, с. Деревянный кружокъ (дѣтская игрушка). *Скочусь, неначе те покотьоло, не забившись.* Стор. МПр. 40. Ум. **Покотьольце.**

Покотющий, -а, -е. *Удобокатящийся. От анахтемський шаг, який покотющий: трохи був не закотивсь.* Лебед. у.

Покохати, -хаю, -єш, гл. 1) *Полюбить.* Чуб. V. 196. *Щиро покохала його наша гордовата Катря.* МВ. I. 139. 2) *Выростить, взлелѣять. Як би йому воля, то б він які роги покохав.* Ном. № 10208.

Покохатися, -хаюся, -єшся, гл. *Полюбить другъ друга. З сиротою покохалась.* Шевч. 361. *Бодай тебе, бодай мене, бодай нас обое! А що ж ми покохались на лишечко своє.* Мет. 63.

Покочистий, -а, -е = Покотистий. *Покочиста дорога.* Васильк. у.

Покочувати, -чую, -єш, сов. в. покотити, -кочу, -тиш, гл. *Обмыть доенку, изъ которой вылило молоко. У мене нема тії й моди, щоб дійницю покочувати та гладишки тим доливати. А багато так роблять, що як неповна гладишка, так дійницю покотить і долъле.* Черниг. у.

Покошитися, -шит'ся, гл. безл. = Окошитися 2. *Ти за всіх говориш, за все й відповідатимеш. Бунтуєш других, а на тобі все покотиться.* Св. Л. 296. *Иногда въ знач. окончиться. На тім не покотилось, що вибили Тимоху.* Св. Л. 289.

Покошинка, -ки, ж. *Лугъ, только что выкошенный.* Вх. Уг. 260.

Покошлати, -каю, -єш, гл. = Покошлати.

Покошлати, -лаю, -єш, гл. *Взъерошить. Хто це тобі так волоссячко покошлав?* Харьк. у.

Покошлатіти, -тію, -єш, гл. *Взъерошиться, сдѣлаться взъерошеннымъ. Покошлатіли мої ягнята.*

Покоштувати, -тую, -єш, гл. = **Покуштувати.** *Не вірь губі: покоштуй то захочеться.*
Нот. № 12020.

Покощування, -ня, с. Наведеніе лакомъ, лакирование.

Покощувати, -щую, -єш, гл. 1) Лакировать; алифить; глазировать. *Що маляр малював ще й покощував, вовницею — кучерями повимощував.* Нп. *Стоять мостоньки калиновії, калиновії, покощенії.* Гол. II. 27. *Та покощувано і полощувано шишечку.* Мил. 155.

Покравати, -ваю, -єш, гл. Рѣзать на куски. — *А чим покравает (яблучко)? — Золотий ножик має.* АД. I. 70. *Моя Ганнуса з иншим розмовляє, моє серденько як ножиком покравает.* Гол. I. 385.

Покравцювати, -цюю, -єш, гл. Побыть портнымъ.

Покрагати, гл. = **Покраяти.** Вх. Зн. 51.

Покрадаємо, нар. = **Покрадаємці.** *Якісь чоловік покрадаємо ловить рибу.* Чуб. II. 628.

Покрадаємці, нар. Тайкомъ, украдкой. *Він покрадаємці від мене всю пшеницю попродав.*
Уман. у.

Покрадати, -даю, -єш, гл. Красть постоянно понемногу.

Покраденці, покрадці, покрадьки, нар. Украдкой, тайкомъ.

Покрамарювати, -рюю, -єш, гл. Побыть купцомъ, поторговать.

Покрапати, -паю, -єш, гл. Покапать.

Покрапати, -паю, -єш, гл. Накрапывать (о дождѣ). *Та се дрібен дощик покрапає, та синього моря доповняє.* Чуб. V. 851. *Став покрапати дощ.* Драг. 424.

Покрапляти, -ляю, -єш, гл. = **Накрапати.** *Дощик покрапляє.* О. 1862. IV. 16.

Покраса, -си, ж. 1) Украшеніе. Харьк. г. *Не дерево тільки що для покраси й стоїть, з його нічого нема.* Київ. г. 2) Въ свадебномъ обрядѣ: а) Кровавое пятно на сорочкѣ новобрачной, предъявляемое какъ доказательство ея цѣломудрія. *Старости, пани старости! благословіть красу в хату унести.* Мил. 124. б) Красная запаска на древкѣ, въ видѣ флага, выставленная на хатѣ, гдѣ свадьба, какъ извѣщеніе о доказанномъ цѣломудрії невѣсты. Мил. 124. в) Снопъ необмолоченнаго жита, раздѣленный на 9 пучковъ, затыкаемыхъ въ свадебной хатѣ: по одному въ углахъ, три надъ образами и два за сволоком. Черниг. г. Полт. г. (МУЕ. I. 121; III. 87, 88). *Красныя ленточки, тесемки, раздававши въ понедѣльникъ участницямъ свадебнаго обряда. Ті покраси, що на весіллі чіпляють в волосся, як роздають в понеділок, то сховай.* Драг. 21. 3) Взнось въ церковь за новорожденнаго сына. Сумск. у.

Покрасити, -шу, сиш, гл. Украсить; скрасить. *Одна молода чорнобрива і всіх покрасила.*
КС. 1883. II. 374.

Покрасти, -краду, -деш, гл. Покрасть. *Каня ся закрала, курчаток покрала.* Чуб. V. 1124.

Покрастися, -крадуся, -дешся, гл. Покрасться, пойти украдкой. *Озираючись на всі боки, покрався у сіни.* Мир. Пов. II. 55.

Покрасувати, -сую, -єш, гл. = **Покрасуватися.**

Покрасуватися, -суюся, -єшся, гл. Покрасоваться. *Вернися, дочко, вернись, поміркуймося, хоч рочок, хоч два у мене покрасуєшся.* Чуб. V. 494.

Покращати, -щав, -єш, гл. 1) Похорошѣть, сдѣлаться красивѣе. *Той чіпок так пристав до її лица, що вона вдвоє покращала.* Левиц. Пов. 64. 2) Сдѣлаться лучше.

Покраяти, -краю, -єш, гл. Порѣзать на куски. *Та, покраявши поросятину, поклали що краще з свого боку.* Ном. № 939, стр. 283.

Покре́вний, -а, -е. Родной. *Господоньку, пом'яни, душі померших родителів покрєвних.* ЕЗ. V. 109.

Покре́вність, -ности, ж. Родство.

Покре́йта, -ти, покре́йтка, -ки, ж. Павлиньє перо или цвѣтокъ, затыкаемые парнями за шляпу. Желех. Гол. Од. 75, 77, 79.

Покректа́ти, -кчу́, -чеш, гл. Покряхтѣть. *Випив, покректав, утерся.* Ном. № 2981.

Покрепíти, -ся, гл. = Покрiпити, -ся.

Покреплювати, -люю, -єш, гл. = Покрiпляти. *Дух козацький покреплює самими щiлками.* К. ЦН. 299.

Покресáти, -шу́, -шеш, гл. Высѣкать огонь нѣкоторое время.

Покрива, -ви, ж. Покрышка. *Але то ж вітер був сеї ночі великий, геть покриви поскидав з вуллів.* Липовец. у. Ум. **Покривка, покрівочка.**

Покривайлечко, покривалечко, -ка, с. Ум. отъ покривало.

Покривайло, покривало, -ла, с. Покрывало. *Бере покривало (намітку), розгортує і накидає на молоду зовсім.* Грин. III. 448. *Кошулі тоненькі, покривала біленькі вони б виношали.* Нп. *Покривало на мертву купила.* Кролев. у. *Окрило їх покривало густее.* К. Іов. 36. Ум. **Покривайлечко, покривалечко.** Мет. 207.

Покривайни́ця, -ці, ж. = Покривальни́ця. *Покривайни́ця плаче, покриватись не хоче.* Чуб. IV. 367.

Покривало. См. **Покривайло.**

Покрива́льни́ця, -ці, ж. = Покриванка. *Покривальни́ця плаче, — чого ж вона хоче? Чіпчика і кибалочки для своєї головочки.* Рк. Макс.

Покривáнка, -ки, ж. Новобрачная въ обрядѣ покрыванія головы.

Покривáння, -ня, с. 1) Названіє дѣйствія отъ глагола **покривати**. 2) Покрывало. Ум. **Покриваннячко.** *Та вийму (з скрині) завиваннячко, своє вішнее покриваннячко.* Мил. 119.

Покривáти, -ва́ю, -єш, сов. в. покрити, -крию, -єш, гл. 1) Покрывать, покрыть. *Мені хустиноньку в руках не носити, — за — для слави козацької сидельце покрити.* Чуб. V. 289. *Прийшла Покрова, — покриє не листом, то снігом. Покрова всю землю листом покрива.* Ном. № 494. *Хвиля роздалася, закипіла, застогнала і обох покрила.* Шевч. 23. 2) Закрывать, закрыть. *Довго стояв Кобза на могилі, провожаючи очима Марка; вже і гора його покрила.* Стор. МПр. 50. 3) — **молоду.** Въ свадебномъ обрядѣ: надѣвать на голову новобрачной уборъ замужней женщины, — это происходитъ въ воскресеніе; въ понедѣльникъ иногда еще покрываетъ новобрачную въ церкви священникъ. КС. 1896. XI. 270. Чуб. IV. 364. Грин. III. 489, 548. См. **Скривати.** Поѣтому **покривáти ко́су** значить выходить замужъ: *Я ж не буду, козаченьку, коси покривать.* Грин. III. 217. *Свята Покрiвонько, покрій мені голiвоньку, — просить дѣвушка, желающая выйти замужъ.* Г. Барв. 373. **Покривають, окривають** также дѣвушку, лишившуюся невинности. КС. 1882. II. 427. 4) Покрывать, покрыть какое-либо дѣло, не желая обнаруживать. — *Гей козачко, козачко! Десь твій козак нерано з походу прибував, що попід очима добрі гостинці подавав. То козачка добре дбала, по свойому козака покривала... — «Я пішла по дрова, та не втрапила по дрова, а втрапила по лучину, — попідбивала собі очі на ключину.* ЗОЮР. I. 219. *Єсть у мене стара мати, — буде славу покривати.* Грин. III. 277. Покинута дѣвушка просить: *Прийди, прийди, мій*

миленький, покрій мою славу. Чуб. V. 814. Въ слѣдующемъ похоронномъ причитаньѣ **покривати** значить почти заступаться: *Моя матінко, моя й голубонько!... Хто мене буде покривать, хто мене буде заступать?* Мил. 196. 5) Извинять, извинить; вознаградить. Хозяева просятъ гостей: *Що єсть, заживайте, за нас вибачайте: що не здарить ложность наша, най покриє ласка ваша.* Гол. III. 505. 6) Превосходить, превзойти. *Вже й мене покрив багатством.* Грин. II. 84. *Так розбагатів, вже і багатого брата покрив.* Драг. 50. *Панів завидьки беруть, шо як же мугирь, та покрива.* Мнж. 83.

Покрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **покритися, -криюся, -єшся**, гл. 1) Покриваться, покрываться. *Не китаикою покрились козацькїї очі.* Шевч. 27. 2) Скрыться изъ вида. *Дивиться — вже зять покривсь.* Рудч. Ск. I. 183. *Вдарили по конях і покрились за гаєм.* Г. Барв. 153. *Покрилися бусурмени густими тернами.* О. 1862. VI. 39.

Покривди́ти, -джу, -диш, гл. Обидѣть. *Грїх їм буде, що сироту покривдили.*

Покривити, -влю́, -виш, гл. Искривить.

Покриві́тися, -влю́ся, -вишся, гл. 1) Скривиться. *Не покривиться верша з болота.* Ном. № 7999. 2) Искривиться.

Покриву́дити, -лю, -лиш, гл. 1) Искривить. 2) Поѣхать не прямой дорогой. *Поїхав не по прості дорозі, а покривулив.* Ном. № 14086.

Покрик, -ку, м. Возгласъ, крикъ. *Од сього покрику покотилась луна.* Стор. МПр. 26. *Нїхто не чув грізного покрику.* Св. Л. 300.

Покрика́ти, -каю́, -єш, гл. Кричать, покрикивать. *І він кричить, покрикає.* Мил. М. 38.

Покри́кнути, -кну, -неш, гл. Вскрикнуть. *Ой крикнув — покрикнув сильне багач молодий.* Рудч. ЧП. 82. *Так і покрикнули з жалю та з досади.* МВ. I. 41. *Справді? — покрикне панночка, зірвавшись з місця.* МВ. (О. 1862. III. 48).

Покрикува́ти, -кую, -єш, гл. Вскрикивать; покрикивать. *А князь аж синій похожає та сам несмілим наливає та ще й покрикує: віват!* Шевч. 326. *Вона все покрикує на мене: «Та хутче ж бо, хутче!»* МВ. (О. 1862. III. 38).

Покри́тенько, -ка, с. Ум. отъ покриття.

Покрити, -ся. См. **Покривати, -ся**.

По́крітка, -ки, ж. Дѣвушка, лишившаяся невинности, родившая ребенка. См. **Покривати** 3. КС. 1889. XI. *Од тебе сина мала, покриткою стала... покриткою... який сором!* Шевч. 86. *То покритка попід тинню з байстрам шкандибає.* Шевч.

Покриття, -тя, с. 1) = **Покривало**. 2) Одежда. *Покриття літушне.* Вх. Уг. 260. Ум. **Покри́тенько**. *Дай, матінко, покритенько на своє дитяченько.* О. 1862. IV. 35.

Покрича́ти, -чу́, -чиш, гл. Покричать.

Покришечка, -ки, ж. Ум. отъ покришка.

Покриши́ти, -шу́, -шиш, гл. 1) Покрошить. *Мовчи та диш, а то щоб і тебе на локшину не покришили.* Кв. 2) Порѣзать небольшими кусками. *Жінка достала хліба й соли, покришила сала.* Левиц. Пов. 105. *Покришене м'ясо.* О. 1862. IV. 89.

Покриши́ще, -ща, с. Ув. отъ покришка. Грин. II. 163.

По́кришка, -ки, ж. Крышка, покрывка. Чуб. I. 73. Вас. 185. Ум. **Покришечка**. *На люльки покришечки поробили.* Г. Барв. 218.

Покрів, -рови, ж. = **Покрова** 1. *Покрій моя, Покровонько, покрій мою головоньку.* Ном. № 493.

Покривавити, -влю, -виш, гл. Окровавить. *Увіходить Байда з побратимами і іншими козаками, всі покривавлені.* К. Бай. 94.

Покривавитися, -влюся, -вишся, гл. Окровавиться.

Покривець, -вця, м. 1) Покровъ мертвеца. Драг. 67. Мнж. 159. Грин. II. 93. 2) Крышка для покрывання пчелиныхъ ульевъ. *Покривці на вуліки ладнаю.* Зміев. у. 3) Крышка, употребляемая для прикрывання чого-либо. *Сахар, паляниця — все те було понакривано плетеними покривцями.* Левиц. I. 293.

Покривля, -лі, ж. 1) Кровля. Левиц. I. 90. *Стріха місцями повигнивала, покривля де-где провалилася, вікна побиті.* Мир. ХРВ. 24. *Ключ у нас завжди лежав під стріхою у покривлі.* Екатеринос. у. (Залюб.). 2) Глиняная покрывка для ульевъ. Богодух. у.

Покривний, -а, -е. Относящійся къ празднику Покрова.

Покривський, -а, -е = Покривний. *Мороз хоч і покривський, а бере за плечі* Г. Барв. 301.

Покріпити, -ся. См. **Покріпляти, -ся.**

Покріпляти, -ляю, -еш, сов. в. покріпити, -плю, -пиш, гл. Подкрѣпляютъ, подкрѣпятъ. *За столом сиділи, покріпляли сили.* К. Досв. 110. *Навчив еси людей на добрий розум і покріпляв знеможеніі руки.* К. Іов. 9.

Покріплятися, -ляюся, -ешся, сов. в. покріпитися, -плюся, -пишся, гл. Подкрѣпляться, подкрѣпиться. *Покрепився, як собака мухою.* Ном. № 4763.

Покріпний, -а, -е. Крѣпительный, подкрѣпляющій. *Горілка покріпна юнацька.* К. ЦН. 184.

Покрова, -ви, ж. 1) Праздникъ: Покровъ Пресвятыя Богородицы. ХС. I. 79. *Сподівайся, дівчинонько, мене ік Покрові.* Чуб. V. 1028. 2) Покровительница. Ум. **Покривонька, покровонька.** *Моя матінко, моя й покривонько!* Мил. 194.

Покровеній, -а, -е. Покрытый. *Ой із города із Трапезонта виступала галера... турецькою білою габою покровена.* АД. I. 208.

Покровка, -ки, ж. Яблоня, плоды которой созрѣвають къ концу сентябрю.

Покропівник, -ка, м. покропівниця, -ці, ж. Птица *Accentor modularis*, завирушка бурая, ольшанка. Вх. Пч. II. 7.

Покропити. См. **Покропляти.**

Покроплєння, -ня, с. Окропленіе.

Покропляти, -ляю, -еш, сов. в. покропити, -плю, -пиш, гл. 1) Окропляютъ, окропить. *Покропили домовину святою водою.* Кв. *Тим ув обох бідах в кишені аж гуло, не так то густо дощ із рогу золотого їх покропляв.* К. Дз. 141. 2) Вспрыскивать, вспрыснуть, выпить по случаю чого. *Ми покропили твій прихід.* Г. Барв. 505.

Покружати, -жаю, -еш, гл. = Покружляти.

Покружляти, -ляю, -еш, гл. 1) Покружить, покружиться (летая, ходя, бѣгая). 2) Попировать.

Покрупини, -пин, ж. 1) = **Покруп'янка.** Желех. 2) Засахарившійся медъ, медъ въ крупинкахъ. Вх. Зн. 51.

Покруп'янка, -ки, ж. Мука гречневая изъ подъ крупъ, т. е. болѣе мелкія крупы, высѣяння изъ крупныхъ. Вх. Зн. 51.

Покрутити, -чу, -тиш, гл. 1) Покрутитъ, повертѣтъ. *А чорт тоді покрутив головою і каже: таки і я тебе покалічив.* Рудч. Ск. I. 52. 2) Исковеркать. *Щоб тобі покрутило.* Чуб. I. 90.

Покрутітисся, -чу́ся, -тишся, гл. Покружиться. *Старі покрутились, а молоді навчились.* Ном. № 6107.

Покрутнути, -ну, -ниш, гл. Крутнуть. *Дід... ус покрутнув.* Рудч. Ск. I. 131.

Покруч, -ча, м. Ублюдохъ; метись.

Покува́ти, -кую, єш, гл. 1) Сковать, выковать (во множествѣ). *Да покувала б я, да позолотила золотії крилечка.* Мет. 146. *Покуймо ж собі мідяні човна, мідяні човна, золоті весла.* АД. I. 1. 2) Подковать (многихъ). *Ой як коні покую і як сани поладжу, то по твою біль поїду.* Чуб. III. 470. *Вчився робити, черевичків шити. І пошив, покував.* Мил. 45. 3) Перестать куковать (о кукушкѣ). *Уже зозуленьки та й покували, соловієчки пощобетали.* Чуб. V. 802.

Покувікати, -каю, -єш, гл. Повизжать (о свиньѣ).

Покудкудакати, -каю, -єш, гл. Покудахтать (о курицѣ).

Покуддати, -даю, -єш, гл. Взъерошить, всключить.

Покудовчиги, -чу, -чиш, гл. = **Покуддати.**

Покуйовдити, -джу, -диш, гл. Взъерошить.

Покукурікати, -каю, -єш, гл. Покукарекать.

Покукнути, -ну, -неш, гл. Выглянуть. Вх. Уг. 261.

Покульбачиги, -чу, -чиш, гл. Осѣдлатъ (многихъ лошадей).

Покульга́ти, -гаю, -єш, гл. Похромать.

Покулятисся, -ляюся, -єшся, гл. = **Покатулятисся.** Вх. Уг. 260.

Покума́ння, -ня, с. Вступленіє въ отношенія кумовьєвъ. *Покумання... з Галею.* Мир. ХРВ. 353.

Покуматисся, -маюся, -єшся, гл. Сдѣлатьсѣ кумовьями. *Покумався циган із пасішником.* Мнж. 113. *Ой я з кумою покумаюся.* Чуб. V. 1106.

Покумитисся, -млюся, -мишся, гл. = **Покуматисся.**

Покумува́ти, -мую, -єш, гл. Побыть кумомъ, кумою.

Покундосиги, -шу, -сиш, гл. Потормошить? *Приїхала до нас пані у голубому жупані, а в нас вона да не прошена, буде вона покундошена.* МУЕ. III. 147.

Покуня́ти, -няю, -єш, гл. Подремать.

По́куп, -пу, м. 1) Купля. 2) Покупка. 3) Спросъ. *Як нема покупу, то вони (крамарі там, чи що) дешево продаватимуть кожухи.* Черк. у.

Покупа́ти, -паю, -єш, гл. Выкупать (многихъ).

Покупатисся, -паюся, -єшся, гл. Выкупатьсѣ. *Душно, каже, сестро, на дворі, ходім покупаємось.* Рудч. Ск. II. 52.

Покупець, -пця́, м. Покупатель. КС. 1882. III. 600. *Принаджували тисячі покупців.* Левиц. Пов. 21.

Покупі́ти, -плю́, -пиш, гл. Купить. *Дивітеся, чоловіченьки, які в мене черевиченьки! Оце ж мені пан — отець покупив.* Мет. 118.

Покупі́, нар. = **Укупі́.** *Ці два покупі стояли один біля 'дного, а я геть далі був.* Новомоск. у. (Залюб.).

По́купка, -ки, ж. Покупка. Змієв. у.

Покупля́ти, -ляю, -єш, гл. = **Покупувати.** *У нашої да Ганночки в подолі мережки, покупляв їй да Яковко про свят день сережки.* Чуб. III. 131.

Покупувати, -пую, -єш, гл. Накупить, купить. *Може в вас така думка, що я все те покупував.* МВ. I. 84.

Покупчитися, -чуся, -чишся, гл. Поторговать. Вх. Лем. 452.

Покури́ти, -рю́, -риш, гл. 1) Покадить. 2) Покурить. *От він полежав трохи, покурив люльки.* Рудч. Ск. II. 179. 3) **Не покуриш.** Не удасться тебѣ. *Мабуть не на таких наскочив, не покурить.* Рудч. Ск. I. 75.

Покус, нар. Немного, нѣсколько, нѣкоторое количество. Вх. Лем. 452.

Покуса, -си, ж. Искушеніе. **На покусу підводити.** Искушать. *Страшно тебе й слухати, що ти мене на покусу підводиш!* Стор. МПр. 14.

Покуса́ти, -саю́, -єш, гл. Покусать. *Собаки злі, покусають.* Шевч. 83.

Покусатися, -саюся, -єшся, гл. Покусаться. *Свої собаки: покусаються і перестануть.* Ном. № 9451.

Покусчі́чка, нар. Немного, малое количество. Вх. Лем. 452.

Покут, -та, м. = Покуть = Покуття. МУЕ. I. 130.

Покута, -ти, ж. 1) Покаяніе. *Де гріх, там і покута.* Ном. № 124. 2) Епитимія. *Ти на мене накинеш покуту? — Які ж твої гріхи?* ЗОЮР. I. 130.

Покутати, -таю, -єш, гл. Убрать, прибрать. *А я вже... скрізь покутаю як треба.* Федьк.

Покутатися, -таюся, -єшся, гл. Окончить работу. *Дехто вже покумався та люльку куристь.* Федьк.

Покуте. См. Покуття 2.

Покутник, -ка, м. Кающійся, отбывающій покаяніе, эпитемію.

Покутниця, -ці, ж. Кающаяся, отбывающая покаяніе, эпитемію. К. МБ. XI. 157. *Иди до тої Покутниці, шо щиро покутуї, Богу сі молит.* Гн. II. 98.

Покутній, -я, -є. Находящійся возлѣ покутя. *Покутня стіна.* Мил. 171. *Покутне вікно.* Вас. 193. *Переїду я сінечки і оту покутню лаву, перебула поговори, перебуду й славу.* Мет. 87. *Під покутнім, віконечком як голубка гула.* Чуб. V. 552. 2) Покаянный. *Я з себе верету покутню зняв.* К. ПС. 115.

Покуття, покутя, -тя, с. 1) Красный уголь. Рудч. Ск. II. 27. *Закопав під покуттям.* Мнж. 59. *Посажу батька та на покутті.* Чуб. V. 699. *Узвар на базар, а кутя на покуте.* Ном. № 343. 2) **Покуте.** Страна при Прутѣ, Черемушѣ до Днѣстра какъ сѣверной границы. Kolb. I. 3, 17, 339.

Покутувати, -тую, -єш, гл. Икупать грѣхъ, нести епитимію, каяться. *Це тобі Бог присудив, щоб ти дев'ять літ покутував свою гордість.* Рудч. Ск. II. 163. *Ти ще будеш покутувать гріхи на сім світі.* Шевч. 336.

Покуть, -тя, м. = Покуття. Рудч. Ск. I. 40.

Покутя. См. Покуття.

Покутянин, -на, м. Житель Покута. Желех.

Покуховарити, -рю, -риш, гл. Побыть кухаркой.

Покуховне, -ного, с. Корчемный сборъ отъ бочки (кухви).

Покучерявити, -влю, -виш, гл. Сдѣлать кудрявымъ.

Покучерявіти, -вію, -єш, гл. Сдѣлаться кудрявымъ.

Покучкурува́ти, -рую́, -єш, гл. Посмѣяться надъ кѣмъ. *Покучкурують, покучкурують з його та й розійдуться.* Черк. у.

Покушання, -ня, с. Отвѣдываніе. *Не ходиться о наїдок, але о покушання.* Ном. № 12116.

Покушати, -шаю, -єш, гл. Отвѣдать. *Сядьте в мене, побесідуйте, хліба-соли ви покушайте.* Чуб. V. 575. *Трошки покушає горілки.* Грин. III. 502. *Покушав меду — добрий.* Чуб. II. 494.

Покуштування, -ня, с. Проба, отвѣдываніє.

Покуштувати, -тую, -єш, гл. Попробовать, отвѣдать. *Дай панові покуштувати, а він і гамкне.* Ном. № 1148. *Царь як покуштує борщ, — аж він такий поганий.* Рудч. Ск. I. 106.

Пола, -ли, ж. 1) Пола. *Від напасти і полу вріж, а втікай.* Ном. Під полою, під правою чужу милу держить. Чуб. V. 387. *Ой вдарила мати об поли руками: діти ж мої, квіти мої, пропала ж я з вами.* Нп. *Взяв за себе панну в самого короля з під поли.* К. ЦН. 221. 2) Полотнище. *Спідниця в сім піл.* 3) У кожевниковъ: каждая изъ двухъ боковыхъ частей выдѣланной кожи: средняя часть, самая толстая, назыв. **слуп, слупець**, а боковыя поли. Волч. у. 4) *мн.* поли. У обжигателей углей: въ кучѣ дровъ, приготовленной для обжиганія, — нижняя часть, состоящая изъ болѣе длинныхъ и тонкихъ дровъ. Вас. 146. 5) Каменная плита. Вх. Зн. 51. 6) Менструація. Вх. Зн. 51.

Полавочник, -ка, м. Покрывало для скамьи.

Полагода, -ди, ж. 1) Исправленіє. 2) Улаженіє (спорнаго дѣла, ссоры). Вх. Лем. 452.

Полагодити, -джу, -диш, гл. 1) Приготовить. *Иди ж, іди та поклич мені Галю, а зати́м сама полагодь рушники.* Шевч. 284. 2) Починить, исправить. О. 1861. IV. 62. *Зробив колесо або полагодив його.* Стор. МПр. 170. *Черевики полагодити.* Г. Барв. 284. 3) Уладить (спорное дѣло, ссору).

Полад, -ду, м. Ладъ, порядокъ. *Ні ладу, ні поладу нема.* Константиногр. у.

Поладити, -джу, -диш, гл. Починить; приготовить, смастерить. *Ой як коні покую і як сани поладжу, то по твого біль поїду.* Чуб. III. 370. *Поладила якомсь драбину.* Чуб. I. 6.

Поладитися, -джуся, -дишся, гл. Помиритися. *Вони сваряться та й поладяться.* НВолын. у.

Поладна́ти, -наю, -єш, гл. Поладить, сойтись. *З товаришами, — хоть усе й москалі були, — зараз поладнав.* Кв.

По́лаз, -зу, м. Каждый изъ случающихся въ филипповскій постъ праздниковъ. Желех.

Полазець, -зця, м. = **Полазник.** Желех.

Полазник, -ка, м. Тотъ, кто первый войдетъ во дворъ или избу въ **полаз.** Желех. Въ другихъ мѣстахъ Галиціи **полазників** бываєть два: на Введеніє (21 ноября) и на Рождество. МУЕ. III. 51, 59. *На Воведенія перший полазник. Хто того дня перший ввійде «до хиж», тот є полазником. Коли добре ведєся через рік, повідають, що доброго полазника мали; а зле, то злого.* МУЕ. III. 51.

Полазо́к, -зка, м. Полянка въ черномъ лѣсу. Вх. Лем. 452.

Полазю́ка, -ки, об. Калѣка ползающій.

Поламання, -ня, с. 1) Поломка. 2) Нарушеніє, уничтоженіє.

Полама́ти, -маю, -єш, гл. 1) Поломать, изломать. *Санки поламаєш.* Рудч. Ск. II. 6. *Взяли мене, поламали і в пучечки пов'язали.* Чуб. V. 538. 2) Нарушить, уничтожить. *Знайшлися такі метці, що й громадську волю поламали.* Мир. ХРВ. 222. *Я стану або другою людиною, або поламаю віру.* Левиц. I. 181. 3) Потревожить? *Нащо ти мене із сна поламав?* Черк. у. *Не заснула, а тільки очі поламала.* Сим. 185.

Поламатися, -маюся, -єшся, гл. Изломатъся. Воли поздыхали, вози поламались. Шевч. 532. Коли на те піде, то й серед битого шляху поламаєшся. Ном. № 1679.

Полапати, -паю, -єш, гл. Пощупать. Полапала за ребро. Чуб. II. 86. Ось понеси молотъ, то підкруте, полапа борошно та й сяде. Ном. № 3114, стр. 285.

Полапки, нар. Ощупью. Поночі, так я полапки вибірала. Пирят. у. Удень вони як серед ночі ходять, і полапки гмукають о полудні. К. Іов. 12.

Полапцем, нар. = Полапки. От, не встаючи, полапцем намацаєш котру (грушу) біля себе пт й їси. Греб. 402.

Поласкавішати, -шаю, -єш, гл. Сдѣлаться ласковѣ, добрѣ, милостивѣ. Одвези їм усім по книжці, то може вони й поласкавішають. Шевч. (О. 1862. VI. 10, 11).

Поласувати, -сую, -єш, гл. 1) Полакомитъся. 2) Польститъся. Поласувала на великі гроші і вкрала. Грин. I. 186.

Поласуватися, -суюся, -єшся, гл. Польститъся. Поласується на баранця да й зловить його. Чуб. II. 603.

Полатайко, -ка, м. Занимающійся починкой обуви. Желех.

Полатай-хата, -ти, об. Эпитетъ сына: приобрѣтающій въ хозяйствѣ. Син — полатай-хата, а дочка — обдери-хата. Ком. II. № 1079.

Полатати, -таю, -єш, гл. 1) Починить, положить заплаты. Хлопець у свитині полатаній. Шевч. 176. 2) — **боки.** Побить, отколотить. Кийом боки полатали. Грин. III. 620.

Полаторжитися, -жуся, -жишся, гл. Помиритъся. Як би вони полаторжилися, се б то поладились, то й жили б у місті. Борз. у.

Полатух, -ха, м. = Полатайко. Желех.

Полаштувати, -тую, -єш, гл. = Полагодити. Полаштую вози.

Полаяти, -лаю, -єш, гл. Побранить. Ой хотъ била, хотъ не била, тільки трохи полаяла. Чуб. V. 142.

Полаятися, -лаюся, -єшся, гл. Побранитъся. Полаялись за масляні вишкварки. Ном. № 3513.

Поле, -дя, с. 1) Поле. В чистому полі да і пшениченьку поле. Мет. 101. Святий Юрій по полю ходить, хліб жито родить. Ном. № 433. В чистім полі край дороги висока могила. Мет. 97. 2) Фонъ (въ узорной ткани и пр.). Вас. 171. Чуб. VII. 426. 3) Полю. А ворожка і каже: «Оже, бабо, на твої гроші ще одна твоя дитина женеться!» — А киньте ж, — кажу, з якого поля: з жіночого, чи з мужичого? — «З мужичого», — каже. Кобел. у. Ум.

Поленько. О. 1862. IV. 12. **Полечко.** Маркев. 105. **Польце.** Зорати польце. Засіяв чоловік просом польце. О. 1862. VIII. 25.

Полегкаръ, -ря, м. Человѣкъ легкомысленный; любитель легкой (нетрудовой) жизни. Угор.

Полегкий, -а, -е. Легковатый.

Полѣгкість, -кости, ж. Облегченіе. ЗОЮР. II. 283. Усе вам розкажу, чи не буде якої полегкости душі. Г. Барв. 379. Хай ми будем, бідні безщасні невольники, у чужій землі хоч мале число полегкости собі мати. АД. I. 91.

Полеглий, -а, -е. 1) Полегшій. 2) Слежавшійся.

Полѣгом, нар. Не спѣша. Люде бачили, що він гнав волів. Хазяїн полегом би гнав, а то підтюпцем: відомо, що хапані. Новомоск. у.

Полегті́, -ляжу, -жеш, гл. = Полягти.

Поле́гчати, -чаю, -єш и полегшати, -шаю, -єш, гл. Сдѣлаться легче, стать легче. *Хоч за три дні перед смертю полегшає. Заклади ручину та за пазушину, чи не полегшає моему серденьку.* Чуб. V. 420.

Полегча́ти, -чаю, -єш, сов. в. полегчи́ти, -чу́, -чи́ш и полегша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. полегши́ти, -шу́, -ши́ш, гл. Облегчать, облегчить. *Бричку нашу треба було полегчити від ваги.* Г. Барв. 27.

Полегши́ння, -ня, с. Облегченіє. *Зробив полегши́ння нашому краєві.* О. 1862. V. 70.

Поледачитися, -чуся, -чишся, гл. Полѣнитися. *Поледачився сам піти та послав дурного хлопця.* Новомоск. у. (Залюб.).

Поледаці́ти, -щіємо, -єте, гл. Облѣнитися, опуститися (о многихъ).

Поле́диця, -ці, ж. = Ожеледиця. Вх. Зн. 43. Шух. I. 81, 179.

Поледі́вка, -ки, ж. = Поледиця. Вх. Уг. 261.

Поледо́виця, -ці, ж. = Поледиця. Вх. Уг. 249.

Полежай, -жая, м. Лежебока. *Будуть мені козаки прізвище прикладати, гречкосієм, полежаєм називати.* Нп.

Полежак, -ки, м. = Полежай. *Жак-полежак.* Ном. № 10875.

Полежака, -ки, об. Лежебока мужчина или женщина. *Одна дочка у Івана та і та полежака.* Мил. 76. *Каша — мати наша, а борщ — полежака.* Ном. № Г2316.

Полежа́нь, -ня, м. Бекась. Мнж. 189.

Полежати, -жу, -жиш, гл. Полежать. *Хоч під лавою полежу та на хорошого поглежу.* Ном. № 8491.

Полежаха, -хи, ж. Лѣнтяйка, лежебока. *Я не яка небудь полежаха.* Змієв. у.

Полежій, -жія, м. = Полежай. *Будуть мене пани й козаки на підпитку зневажати, полежієм, домотуром, гречкосієм узивати.* Мет. 415.

Полекша́ти, полекши́ти, полекши́ння = Полегшати, полегшити, полегши́ння. ЕЗ. V. 24.

Полементува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Покричать, повопити.

Полени́чник, -ка, м. Клубника (само растеніє). *Ой є стежечка да маленькая — журавочка зелененькая; ой заросла да сунічником, зацвіла поленичником.* Мет. 163.

Поленько, -ка, с. Ум. отъ поле.

Полестатися, -таюся, -єшся, гл. Поплестися. *Як би потепліло, — полесталась би я по доріжці, а то зіма отся ізнула та ізсушила мене.* Черн. Губ. Вѣд. 1853, стр. 61.

Полеті́ти, -лечу́, -ти́ш, гл. Полетѣть. *Полетів голуб та й сів у житі.* Мет. 107.

Полечко, -ка, с. Ум. отъ поле.

Полива, -ви, ж. 1) Глазурь, мурава. Шух. I. 262, 264. 2) Глазированная, муравленая посуда. *Повіз поливу аж у Чорноморію на продаж.*

Поливайка, -ки, ж. Лейка для поливки. Лохв. и Нѣжин. у.

Поливайчик, -ка, м. Эпитетъ дождя: поливающій. *Ой дощику поливайчику, поливай, поливай!* Чуб. III. 166.

Поливальник, -ка, ж. Поливальщикъ. Лохв. у.

Поливальни́ця, -ці, ж. 1) Поливальщица. Лохв. у. 2) Лейка. Лохв. у. Херс.

Поливаний, -а, -е = Полив'яний. *Поливана судина.* Шух. I. 265.

Поли́ванка, -ки, ж. Поливка, поливанье.

Поливати, -ваю, -єш, сов. в. **полити, -ллю, -ллєш**, гл. 1) Поливать, полить, орошать, оросить. *А хто буде явір поливати, той буде мене споминати.* Чуб. V. 210. *Поливала та ромен-зілля дрібними сльозами.* Чуб. V. 336. 2) Глазировать, покрывать, покрыть глазурию (посуду). Шух. I. 264.

Поливка, -ки, ж. 1) Соусь, подливка. *Вже двірської поливки хлєснув, а оброкового хліба покушав.* Ном. № 1312. 2) Супь. Вх. Уг. 261. 3) Каша съ тертымъ коноплянымъ сѣменемъ. Мнж. 190. Ум. **Поливочка**. *Усядь, брате, на лавичку, сербай добру поливочку.* Гол. I. 209.

Поливо, -ва, с. 1) = **Полива**. Вас. 180. 2) Сорныя травы, которыя выпалываютъ. *Чи у вас там городи ростуть? — Поливо росте, а городовики нема.* Черниг. у.

Поливочка, -ки, ж. Ум. отъ **поливка**.

Полив'яний, -а, -е. Глазированный, муравленый. *Тут їли різніі potravи і все з полив'яних мисок.* Котл. Ен. I. 18. *Се ще тютья з полив'яним, носом.* Ном. № 2887.

Полив'яник, -ка, м. Горшечникъ, дѣлающій глазированную посуду, преимущественно миски. О. 1862. V. 20.

Полигати, -гаю, -єш, гл. Поглотать, поѣсть съ жадностью.

Полигатися, -гаюся, -єшся, гл. Сойтись, связаться съ кѣмъ. *Полигалися з жидами.* Шевч. *Латин старий і полигався з Енеєм нашим молодцем, Еней і зятем називався.* Котл. Ен. IV. 33.

Полигатися, -гаюся, -єшся, гл. Потащиться, отправиться. *Полигалась і я у Київ.* Змієв. в.

Полигач, -ча, м. Соучастникъ. *Полигач Бруховецького, Вуяхевич.* К. ЧР. 313.

Полизати, -лижу, -жеш, гл. Полизать.

Полизач, -ча, м. Лизунъ; блюдолизъ.

Полизькати, -каю, -єш, гл. Полизать. *Де не взявся собака, — полизькав, полизькав.* Грин. I. 150, 151.

Полик, -ка, ж. Ум. отъ **пїл**.

Полик, -ка, м. Вышитые наплечники женской сорочки. КС. 1893. V. 281. *В кожної сорочки з поликами.* Св. Л. 2. *Полики шовкові лосняють, літа мої минають.* Чуб. V. 1093.

Полин, -ну, м. Раст. *Artemisia Absinthium* L. Вх. Пч. I. 9. Шух. I. 21. *Вона її напувала гірким полином.* Нп. Ум. **Полиночок**. *Ой в нелюба гірка губа, ще й гірша полиночку.* Чуб. V. 998.

Полинати, -наю, -єш, гл. Летѣть. *Полинайте ж, дітки, пташками по світу: ми, синку, соловейком, а ти, доню, зозулю.* ЗОЮР. II. 34. *Сива зозуленька полинає.* Мил. 193.

Полинєць, -нцю, м. Раст. *Artemisia austriaca* L. ЗЮЗО. I. 112.

Полинівка, -ки, ж. Полынная водка. Богодух. у.

Полиночок, -чку, м. Ум. отъ **полин**.

Полинути, -ну, -нєш, гл. Полетѣть. *Ой коли б я зозуля, я б до неба полинула.* Макс. *Козак як голуб: знявся та й полинув.* Ном. № 785.

Полинчик, -ку, м. Раст. *Gnaphalium arvense* L. Черк. у.

Полинъ, -ню, м. = **Полин**. *Волїла б я гіркий полинъ їсти, як з тобою на посадї сїсти.* Чуб. V. 368.

Полиня́ти, -няю́, -єш, гл. Полинять, поблекнуть. *Полиняла стрічка, брови полиняють.* Шевч. 12.

Полисїти, -сію, -єш, гл. Облысѣть. *Пуста голова а ні полисіє, а ні посивіє.* Ном. № 6156.

Полискування, -ня, с. Сверканіє.

Полискувати, -ся, -кую, -ся, -єш, -ся, гл. Блестѣть, лосниться, сверкать. *Вже сивиною коси полискувались.* Св. Л. 135. *Полискується бриль солом'яний, наче золотий.* О. 1862. VI. 42.

Полистува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. Переписываться съ кѣмъ нѣкоторое время.

Полити. См. **Поливати.**

Политися, -длю́ся, -длешся, гл. Подиться. *Слово полум'єм взялося, і з мовчання, сумування мов той бистрень полилося.* К. Псал. 95. *Кров полилася.* Шевч. 167.

Полихосло́вити, -влю, -виш, гл. Поругать, поругаться.

Полицейник, -ка, м. = **Полиціян.** Гол. Од. 14.

Полиція, -ці́, ж. Полиція. *А нарешті досталося, що в полиції сидів:* Рудч. Чп. 237.

Полиціян, -на, полиціянт, -та, м. Состоящій на полицейской службѣ, полицейскій. О. 1862. III. 78. *На пляцу нема нічого, хиба який духовний до консисторії протягне та полиціян свариться.* Св. Л. 217. *Иди по полиціяна.* Вх. Лем. 452.

Полиця, -ці́, ж. 1) Полка. Чуб. VII. 386. *Казала нам нивка, що є в пана горшка в коморі на полині.* Лукаш. 148. 2) Отваль у плуга. Вас. 199. Шух. I. 165. *Тепер моя голівонька в тузі, поламалась поличенька в плузі. Ой чи мені полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати.* Грин. III. 276. 3) У колесниковъ: стойка съ желѣзнымъ стержнемъ, на который накладывается просверленная предварительно ступица колеса. Вас. 147. 4) Раст. *Trifolium arvense* L. Вх. Пч. I. 13. Ум. **Поличка, поличенька.**

Поличка, -ки, ж. 1) Ум. отъ полиця. 2) Дощечка отъ земли къ отверстию) улья, по которой ходять пчелы. Шух. I. 111.

Поличчя, -чя, с. Портретъ. *Посилаю тепер тобі, друже мій єдиний, своє поличчя.* (О. 1861. X. 8).

Полиши́ти, -шу́, -шиш, гл. Оставить, перестать. *Полишили свої маєтки, та й за ним у слід пішли.* Гн. I. 124. *Ой полишив білий хлопець Маріку любити.* Гол. IV. 506.

Полібічок, полібочок, -чка, м. Кадка. *По кутах стоять... полібочки з капустою, огірками, бураками, квасом.* Шух. I. 103.

Полівіти, -влю́, -виш, гл. 1) Свернуть влѣво. 2) — кому. Облегчиться кому, сдѣлаться лучше кому. **Йому полівило.** Ему стало лучше (о больномъ). Угор.

Полівка, -ки, ж. 1) Ум. отъ полова. *Манить так, як горобця на полівку.* Ном. № 3098. 2) Равнина, поле. *То став же брат старший та середульший на полівку избігати, на степи високі, на великі дороги росхідні.* АД. I. 116.

Поліг, -логу, м. 1) Низменное мѣсто у рѣки. 2) = **Покіс.** Шух. I. 170.

Поліж, -жу, м.? *Траву на поліж косити.* Вх. Зн. 52.

Поліжниця, -ці́, ж. = **Породілля.** Гн. II. 197.

Полі́зти, -зу, -зеш, гл. Полѣзть. *Полізьмо на дуба.* Рудч. Ск. II. 18. *Люде б'ють гадюку, а вона, бідна, уже й не полізе.* Грин. I. 197. *Завдав жаху! аж волосся до гори диб полізло.* Харьк. г.

Полізу́н, -на, м. Сказочное существо: великанъ, одна рука котораго величиной съ обыкновеннаго челоуѣка; онъ не ходить, а лазить на колѣняхъ. Чуб. II. 250.

Полій, -лія, м. 1) Вода поверхъ льда. Мнж. 189. *Не можна річку переїхати: полії пішов по льоду.* Новомоск. у. 3) Раст.: а) *Mentha aquatica* L. ЗЮЗО. I. 128; б) *Mentha Pulegium* L. ЗЮЗО. I. 128.

Полікарювати, -рюю, -єш, гл. Пробыть врачомъ нѣкоторое время.

Полільник, -ка, м. Подольщикъ. Харьк. у.

Полільницький, -а, -е. Относящійся къ полотью. *Пісні полільницькі.* Грин. III. 127.

Полільниця, -ці, ж. Подольщица. Харьк. у.

Полім'я, -м'я, с. = Полум'я. *А він загадав їй рибу варити без вогню і без полім'я.* Чуб. V. 820.

Полінивий, -а, -е. Лѣноватый. НВолын. у.

Поління, -ня, с. Полотье. Константиногр. у.

Поліно, -на, с. Полѣно. *Хрін його батька знає: у багатого повна піч та горить, а в мене одно поліно, та й те не горить.* Ном. № 2138. Ум. **Полінце, поліночко.**

Полінуватися, -нуюся, -єшся, гл. Полѣниться. *Не полілуйсь провіять.* Г.-Арт. (О. 1861 III. 93). *Полінувались рано встать.* Черниг. г.

Поліняка, -ки, ж. = Поліно. *Він поліняку дров... приніс* Г. Барв. 98.

Поліпити, -плю', -пиш, гл. 1) Слѣпить, вылѣпить (во множествѣ). *Вареники поліпили.* 2) Облѣпить, замарать (во множествѣ). *Сир їли, — зуби поліпили.* МУЕ. III. 103. *Поліпіл кошелю.* Вх. Уг. 261. 3) Прилѣпить (во множествѣ). *Пішла в церкву стара баба, свічок накупила, де була яка ікона, всюди поліпила!* Рудан. I. 100.

Поліпшати, -шаю, -єш, гл. Сдѣлаться лучше, улучшить.

Поліпшення, -ня, с. Улучшеніе.

Поліпшити. См. **Поліпшувати.**

Поліпшувати, -шую, -єш, сов. в. поліпшити, -шу, -шиш, гл. Улучшать, улучшить.

Полісся, -ся, с. Полѣсье. *А в самого шістьсот улів пасіки було. Аж на полісся було посилає.* Г. Барв. 174.

Полісун, -на, м. Лѣшій. Балт. у.

Полісюк, -ка, м. = Поліщук. Гол. I. 684.

Політ, -льоту, м. Полетъ. *Він сам за мною залетів, за моїм тихим польотом.* Мет. 178.

Політати, -таю, -єш, гл. Полетать.

Політика, -ки, ж. 1) Политика. К. ЧР. 346. *Що то політика? — Нецирість.* Ном. № 950. 2) Лента — шелковая, гарусная. *Я їй віддарувався дуже мудрою політикою.* Федьк. Гол. Од. 66. ЕЗ. V. 218. Ум. **Політичка.**

Політикуватися, -куюся, -єшся, гл. Вести другъ съ другомъ политику. *Обидва ж вони політикуються, подарунками обсилаються, а нишком один на одного чигають.* К. ЧР. 16.

Політичний, -а, -е. Политическій. *Політична часопись.* О. 1861. III. 81. *Політичні бурі в Європі.* К. ХП. 128.

Політник, -ка, м. Рабочій на лѣто. Желех.

I. Політниця, -ці, ж. Работница, нанятая на лѣто. Нѣжин. у.

II. Політниця, -ці, ж. Подольщица. Переясл; у.

Політок, -тка, м. Годовой кругъ деревесины. Вх. Зн. 52.

Поліття, -тя, с. Благоприятная погода; благоприятное урожайное лѣто. *Не поліття, а лихоліття.* Ном. *Як закує зузуля на Юрія на голе дерево, то буде голодне літо, а як на*

лист, то буде поліття. Ном. № 439. Сього року поліття на ваш огород. Сосн. у. Не на всяке літо добре поліття. Ком. II. № 646. Таке все поліття мочливе. Як сніг випаде, тоді поліття ходити на зайців.

Поліття, -тя, с. 1) = Поління. 2) Сорныя травы, которыя нужно выпалывать. *Поліття вже наросло.* Константиногр. у.

Політура, -ри, ж. Лакъ. *Махнув у столярню і вніс політуру.* Св. Л. 223.

Політуха, -хи, ж. Летающая (эпитетъ мухи). *А я муха полетуха.* Грин. III. 666.

Полічення, -ня, с. Исчисленіе.

Полічити, -чу, -чиш, гл. 1) Сосчитать. *Гроші полічили.* Чуб. V. 243. 2) Полѣчить. *Три дні полічили, а там сказали, що умер багатир.* Рудч. Ск. II. 148.

Поліщук, -ка, м. Житель Полѣсья. О. 1861. I. 264.

Полк, -ку, м. 1) Полкъ. 2) Въ старой Украинѣ XVII — XVIII в.: часть украинской земли, провинція, заключающая въ себѣ города, мѣстечки, села, носившая название по главному городу, гдѣ было правленіе полка, и раздѣленная на **сотні**. *Осягли й позаймали козаки всі землі на Вкраїні під полки, а в полках під сотні, а в сотнях під свої хуторі, двори, пастовники чи левади.* К. Хм. 127.

Полковий, -а, -е. Полковой. *Третя сотня під полковою корогвою.* Лукаш. 45.

Полковник, -ка, м. Полковникъ, начальникъ полка въ одномъ или обоихъ значеніяхъ. *Кому, красо, достанешся, чи сотнику, чи полковнику?* Чуб. V. 495. Ум. **Полковничок.** Грин. III. 666.

Полковникувати, -кую, -еш, гл. Быть полковникомъ. К. ЧР. 186.

Полковництво, -ва, с. Должность полковника. *Зложив з себе полковництво.* К. ЧР. 14.

Полковницький, -а, -е. Принадлежащій полковнику, относящійся къ нему. *Дали йому до рук полковницькі клейноди, вдарили з гармат, да й став пан-отець Шрам полковником.* К. ЧР. 16.

Полковниця, -ці, ж. Полковница. Шевч. 296. *Молодая полковниця полковника просить.* Грин. III. 417.

Полковничий, -а, -е. 1) = **Полковницький.** *Він протопче стежку через полковничий садок.* Шевч. 296. 2) = **Полковник.**

Полковничок, -чка, м. Ум. отъ **полковник.**

Полководчина, -ни, ж.? *А по сей бік Орелі линія була, а по той бік Орелі, за Нехворощеною, полководчина була.* КС. 1882. XII. 593.

Полляти, -лляю, -еш, гл. Полить. Сквир. у.

Полова, -ви, ж. Мякина. *Мани та й мани, як горобця на полову.* Ном. № 3098. Ум. **Половка, полівка.** Ном. № 3098. Половочка.

Половень, -вня, м. = **Омшаник.** Константиногр. у.

Половець, -вця, м. Половець. Левиц. Перші князі, 68.

Половецький, -а, -е. Половецкій. *Серед землі половецької.* Шевч. 645.

I. Половий, -а, -е. 1) Желтый, цвѣта спѣлой ржи. *Вийди, паноньку, проти нас, викуп си вінець у нас, положи червоного від вінця пологого.* Лукаш. 148. 2) О масти: свѣтлорыжій. Чуб. V. 258; сѣрый съ желтымъ отливомъ. КС. 1898. VII. 41. *Ой воли мої та половії, чом же ви не орете?* Мет. Ум. **Половєнький.** Чуб. V. 275.

II. Половий, -а, -е. Находящійся въ задней стѣнѣ хаты, вдоль которой устроень **під**. *Полове вікно.* ХС. III. 56.

- Половик, -ка, м.** Порода ястреба. О. 1862. IX. 62. Kolb. I. 65. *Гу! га! Половик! зламав курку за їзик.* ЕЗ. 5. 150.
- Половина, -ни, ж.** Половина. *Перебреду бистру річку й половину ставу.* Мет. 83. *Половина літ минає, я щастя не маю.* Чуб. V. 360. **О-половіні.** Въ половину. *Як же тебе, пане, нести: чи поверх дерев, чи о-половіні дерев.* Грин. I. 172. Ум. **Половинка, половиночка.** Грин. III. 583.
- Половинниця, -ці, ж.** 1) Сортъ плахти. Черниг. у. 2) Та, которая все уменьшаетъ на половину (переполовинює?) Встрѣч. въ уменьшит. формѣ въ слѣдующей пословицѣ: *Винничка — всьому половинничка, млиночок — всьому віночок.* Ном. № 14017.
- Половинка, половиночка, -ки, ж.** Ум. отъ **половина.**
- Половінчастий, -а, -е.** Створчатый. *Половінчасті черепашки.* Черк. у.
- Половінчик, -ка, м.** Самая маленькая бутылочка казенной водки. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.
- Половинщина, -ни, ж.** Половина недѣленнаго загона. (?) Козел. у.
- Половити, -влю, -виш, гл.** Сметывать, сшивать на живую нитку. Шух. I. 153.
- Половити, -влю, -виш, гл.** Поймать; переловить, выловить. *Взяли коника половили.* Чуб. V. 799. *Коли б половили щуку велику.* Рудч. Ск. I. 81. *Як рибу в сак, половив.* Ном. № 1649. *Чи половила вже курчата?* Харьк.
- Половиця, -ці, ж.** = **Полова.** *Вівсяної половиці та й не хоче їсти.* Чуб. V. 1126.
- Половічанка, -ки, ж.** Рожь съ пшеницею. Угор.
- Половіти, -вію, -єш, гл.** Желтѣть (о хлѣбахъ). *Із-за гори вітер віє, жито половіє.* Чуб. V. 169. *Округи мене то жито половіє, а купка льону голубо цвіте.* МВ. I. 14.
- Половник, -ка, м.** 1) Закромъ для мякины. Угор. 2) Родъ хлѣва для мякины и пр. — иногда какъ часть клуны, иногда отдѣльно. Чуб. VII. 397. Лохв. у. Славяносерб. у. Въ Галиціи хлѣвъ, гдѣ зимой стоитъ овцы и телята. Фр. Пр. 136.
- Половніця, -ці, ж.** 1) = **Полуниця.** 2) Полольщица. *Полоти нездужаєш, — нехай тобі половницю нарає.* О. 1862. VII. 36. *По тім боці пшениченька, по сім боці половниченька.* Чуб. V. 380.
- Половнічник, -ка, м.** 1) = **Полуничник.** 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Г. Барв. 216.
- Половня, -ні, ж.** Мѣсто куда ссыпають полову.
- Половчастий, -а, -е.** Объ особаго рода узорѣ въ вышивкѣ. *Половчасті уставки.* Kolb. I. 48.
- Половчик, -ка, м.** Родъ небольшой птицы **полового** (см.) цвѣта. Вх. Лем. 453.
- Полов'яний, -а, -е.** Изъ мякины. *Полов'яний хлїб не голод, а пачосня сорочка не нагота.* Ном. № 5355.
- Полов'яник, -ка, м.** = **Половня.**
- Полог, -гу, м.** 1) Роды, разрѣшеніе отъ бремени. *Ой Маруся в положі лежала, чорним шовком головку зв'язала.* Нп. У **пологах бути.** Рожать. *Жінка була в пологах.* ХС. 1893. VII. 74. 2) **мн. пологи.** Низьменная равнина по лѣвымъ берегамъ рѣкѣ. Вас. 206.
- Пологий, -а, -е.** Отлогій, покатый. *Полога гора.* Вх. Лем. 453. *Пологі зелені луки.* Левиц. I. 63.
- Положистий, -а, -е = Пологий.** Вх. Лем. 453.

Положи́ти, -жу́, -жиш, гл. = **Покласти**. Спекла колобок і положила на вікні. Рудч. Ск. II. 2. На кого такий гнів великий положили? Мил. 183.

Положи́тися, -жу́ся, -жишся, гл. 1) Лечь. Чуб. II. 410. В Вифлеємі народився, там у яслах положився. Чуб. V. 328. Спать з тобою положусь. Чуб. V. 8. 2) Отелиться. Положилася корова. Каменец. у.

Положкі́ня, -ні, ж. = **Поліжниця**. Желех.

Поло́з, -за, м. 1) Полозь въ саняхъ. Kolb. I. 67. Сумск. у. Як буде полоз вохкий, то буде й кінь мокрий. Ном. 2) Большая змѣя изъ семейства удавовъ, повидимому Eгуч turcicus. КС. 1882. VIII, 377; КС. 1890. IV. 99. Ум. **Полозок**. Рудч. Ск. II. 7.

Полозю́к, -ка, м. = **Полоз 2**.

Поло́кати, -каю, -єш, гл. Мыть, полоскать. Угор. Полотна пшениця. Каменец. у.

Полокши́ти, -шу́, -шиш, гл. Искрошить какъ лапшу.

Полом, -му, м. Сломъ. Як на полом піде хата, то багато дерева пропаде. НВолын. у.

Поломити, -млю, -миш, гл. 1) Сломать. Коні потомити, вози поломити. Грин. III. 20. 2) Нарушить. Але ж бо я поломила матусину волю, тепер же я проклинаю свою лиху долю. Чуб. V. 250. Встрѣчаются также формы: Поламле... заповідь. Єв. Мт. V. 19. Віру християнську під ноги підтопчи, хрест на собі поламни. АД. I. 211.

Поломитися, -млюся, -мишся, гл. Сломаться. Дорогою вісь поломилася. КС. 1883. III. 671. Мостовиночка поломилася, вірний дружок затонув. Чуб. V. 370. Плужок... не поламлеться. Г. Барв. 195. Свічки не поламнуться, як оцюдюди положу? Пирят. у.

Поломінь, -ні, ж. Пламя. Робім ся огньом. Яков ти поломінев будеш? Драг. 266. Іван палахнув наче та поломінь. Федьк.

Поло́мно, нар. Пламенно. Зорі наче палали, одна зоря поломніш від другої. МВ. III. 73.

Поло́мня, -ня, по́лом'я, -м'я, с. = **Полум'я**. Поломня йде до небес. Грин. I. 156. А він загадав їй рибоньку жарить без вогню і без полом'я. Чуб. V. 819. Ум. **Полом'ячко**.

Поло́м'яний, -а, -є. Пламенный. Полом'яне я духом бачу море. К. ЦН. 178.

Полом'ячко, -ка, с. Ум. отъ **полом'я**.

Поло́н, -ну, м. 1) Плънь. Чи її убито, чи в полон занято. Чуб. V. 628. 2) Плънные. Татарове полон женуть: один полон з жіночками, другий полон з дівочками. Нп. Там татари полон ділят. АД. I. 75. 3) Родъ насѣкомаго. Вх. Пч. I. 8. ЕЗ. V. 82. Вібіо. Вх. Пч. II. 26.

Полоненик, -ка, м. Плънникъ.

Поло́ник, -ка, м. 1) Разливная ложка, большая ложка. Шух. I. 250. Замішався, як полоник межи ложками. Ном. № 7936. 2) Головастикъ.

Полонина, -ни, ж. Горная равнина, пастбище на вершинахъ горъ. Шух. I. 184. Ой висока полонина з вітром говорила. Шух. I. 200. Ум. **Полонинка**. Шух. I. 198. **Полоніночка**. ЕЗ. V. 229.

Полоні́нка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **полонина**. Пішли вівці в полонинку самі біленькіі. Гол. I. 229. 2) Обрядовая пѣсня, которая поется во время выгона гуцулами скота въ полонини. Шух. I. 197. 3) Раст. *Anthus spinoletta* L. Вх. Зн. 52.

Полоні́нний, -а, -е. Относящійся къ **полонині**. Желех.

Полоні́ночка, -ки, ж. Ум. отъ **полонина**.

Полонинський, -а, -е = **Полонинний**. Звичаї, чари і полонинські примівки. Шух. I. 195. — хід. Выгонъ скота весной въ полонину. Шух. I. 197.

Полони́стий, -а, -е. Покатый. *Полониста гора.* Черк. у.

Полонити, -ню́, -ниш, гл. 1) Пля́ннить. 2) Дѣлать проруби во льду. Kolb. I. 68.

Полони́ця, -ці, ж. и пр. = **Полуниця и проч.**

Поло́нка, -ки, ж. = **Ополонка.** *Сам же я ту полонку рубав, коня напував.* Чуб. III. 298.

Поло́нь, -ні, ж. 1) = **Полон.** *Не дай, Спасе, у неволю, у полонь мені упасти.* К. Псал. 2) = **Полин.** Вх. Лем. 453.

Полоня́ник, -ка, м. Сѣрый медвѣдь, живу́щий въ полонинах. Вх. Пч. II. 7.

Полонянин, -на, м. Пля́нникъ. *Чи скаже він тобі покірне слово, благатиме тебе як полонянин.* К. Іов. 92.

Полоня́нка, -ки, ж. Пля́нница. Ум. **Полоня́ночка.**

Поло́пати, -паю, -єш, гл. Пожрать, съѣсть. *І куди вони все полопали? Богодух.* у.

Поло́патися, -паємося, -єтєся, гл. Лопнуть (о многихъ). *Будуть пани дуться, поки полопаються.* Ном. № 1246.

Полоска́ння, -ня, с. 1) Полосканіє. 2) Плесканье въ водѣ.

Полоскати, -щу, -щєш, гл. Полоскать. *Розмай-зілля знайшла, полоскала на річці.* Чуб. V. 414.

Полоскати́ся, -щуся, -щєшся, гл. Плескаться въ водѣ, мыться. *Що на морі та на дощечці красна дівчина полощеться; полощеться, одівається, в черевички обувається.* Чуб. V. 8.

Полоскозуб, -ба, м. Первый день великаго поста, когда крестьяне полощутъ зуби, чтобы между ними не осталось ничего скоромнаго, т. е. выпиваютъ въ корчмѣ. Чуб. III. 8.

Полоскота́ти, -чу́, -чєш, гл. Пощекотать.

Полотенечко, -ка, с. Ум. отъ **полотно.**

Полоте́нко, -ка, с. 1) Ум. отъ **полотно.** 2) Полотно для сита. *В'язка личаних полотенків на решета.* О. 1862. IX. 63. 3) = **Полотенце 3.** Вх. Уг. 261.

Полоте́нний, -а, -е. Холщевой.

Полотенце, -ця, с. 1) Ум. отъ **полотно.** КС. 1884. V. 175. *Полотенця на станок лянного.* Мкр. Н. 38. 2) Часть **мере́жки.** См. **мережка 1.** (Залюбов.). 3) Плавательная перепонка. Мнж. 189. Вх. Пч. I. 15. 4) Клинокъ косы. Желех. Ум. **Полотенечко.**

Поло́ти, -лю́, -лєш, гл. Полоть. *Полю я конопельки дрібні зелененькі.* Чуб. V. 282.

Полоти́ця, -ці, ж. Раст. *Convolvulus arvensis.* Вх. Пч. II. 30.

Полотни́на, -ни, ж. Кусокъ полотна. Ум. **Полотни́нка.** *Дай чисту полотнинку зав'язати руку.*

Полотни́ти, -нію́, -єш, гл. Блѣднѣть, дѣлаться бѣлымъ какъ полотно.

Полотно, -на, с. 1) Полотно, холстъ. *Побіліла, як полотно.* Ном. № 4383. *Закохалась дівчинонька в хлопця молодого, і наготовила рушників з полотна нового.* Чуб. V. 242. 2) = **Пілка 3.** Вх. Пч. II. 21. 3) Клинокъ косы. Шух. I. 169. Ум. **Полоте́нко, полотенце, полотенечко.** *Всього потрошку — і конопель, і полотенка.* Г. Барв. 16. *Полотенка на станок.* Г. Барв. 115. *Ой на тобі, подруженько, на рукава полотенечка.* Чуб. V. 379.

Полотня́ний, -а, -е = **Полотенний.** *У синьому жупанкові, у старих полотняних шароварах.* К. ЧР. 8.

Полотня́нка, -ки, ж. Верхнее полотноное платье крестьянъ (мужчинъ и женщинъ) въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Галиціи: или длинное съ талієй, или, у мужчинъ подо

Львовомъ, короткое, только до пояса. Гол. Од. 44, 51. *На нѣм стара брудна полотнянка*. ЕЗ. V. 116.

Полото́к, -тка, м. Грудь гуся или гусь разрѣзанный вдоль надвое, просоленный и прокопченный. Маркев. 159.

Полоття́, -тя́, с. Полотье. Черк. у. Г. Барв. 146. *Роспочинається полоття*. Левиц. I. 24.

По́лоть, пі́лтя, м. = **Полоток**. *Пілтя ніхто не мастить*. Ном. № 13281.

По́лох, -ха, м. 1) Смятеніе, ужасъ. *І радувався царь, що вийшли з його краю, бо страх обняв усіх, увесь Єгипет — полох*. К. Псал. 242.

Поло́х, меж. Выражаетъ испугъ, также удары сердца съ испуга. *Серце у мене тільки полох-полох, та й замліло*. Г. Барв. 127.

Полоханий, -а, -е. Напуганный, пугливый. *Полоханий заєць і пенька боїться*. Ном. № 5796.

Поло́ханья, -ня, с. Испугъ, напугиваніе, пуганіе.

Поло́хати, -хаю, -єш, гл. Пугать. *Се тая Солоха, що кури полоха*. Нп. *Побачила, що так полоха Еол синка, що аж захляв*. Котл. Ен. I. 12.

Полохатися, -хаюся, -єшся, гл. Пугаться. *Як почувете про війни та бунти, не полохайтесь*. Єв. Л. XXI. 9.

Полохкій, -а́, -е́ = Полохливий. *Кінь полохкій*. Волч. у.

Полохливий, -а, -е. Пугливый, робкій. *Голуб полохливий*. К. Досв. 140. *Шкодливий як кішка, а полохливий як заєць*.

Полохливість, -вості, ж. Боязливость, робость. Желех.

Полохливо, нар. Пугливо, робко.

Поло́чок, -чку, м. Ум. отъ піл.

Полоши́ти, -шу́, -шиш, гл. Вспугивать, пугать. *Птаство полошили*. МВ. (О. 1862. III. 60).

Полоши́тися, -шу́ся, -шишся, гл. Пугаться. *Тільки минув міст, зараз зачали ся коні полошити*. Драг. 46.

Поло́шкати, -каю, -єш, гл. Вспугивать.

Полошли́вий, -а, -е = Полохливий. *Полошливий кінь*. Каменец. у.

Поло́щувати, -щую, -єш, гл. ? *Та покощувано і полощувано шишечку*. Мил. 155.

Полтавець, -вця, м. Житель Полтавской губерні. *Ой писали басарабці та до наших хлопців листи: «Ой ідіть, полтавці, та до нас риби їсти*. Грин. III. 563.

Полубіс, -са, м. Полу-бѣсь, полу-человѣкъ. *Мабуть вона полубіса вродила?* Греб. 373.

Полубка, -ки, ж. Деревянная крышка улья. См. **Палуба 2**. *Прийшов у пасіку, дивлюсь, — полубка лежить на землі, скинута з вуліка*. Новомоск. у.

Полубок, -бка, м. = **Обичайка**. Вх. Зн. 51.

Полуботок, -тка, м. Полусапожекъ, ботинокъ.

Полубочок, -чка, м. Боченокъ ведеръ въ 10 — 15. *Аж три бочки й полубочки та солодкого меду*. Грин. III. 494.

Полува́вниця, -ці, ж. Кадочка на ножкахъ, имѣющая въ днѣ отверстіе, заткнутое затычкой, — употребляется для бученія нитокъ. Шух. I. 149.

Полувал, -ду, м. Цѣльная плотная кожа, преимущественно воловая, выдѣланная преимущественно для подошвъ. Вас. 158.

Полувни́ця, -ці, ж. = **Полуниця**. МВ. III. 138.

Полу́да, -ди, ж. 1) Глазурь. 2) Катаракть, бѣльмо. *Полуда на очі сіла. Полудою очі зотягло. Мені полуда спала.* Крімъ прямого значенія, переносно: я прозрѣль, увидѣль то, чого ранъше не видѣль. *Мені давненько почала спадати з очей полуда.* Левиц. Пов. 172. См. **Луда**.

Полу́дання, -ня, с. Полдникъ.

Полуденний, -а, -е. Полуденный, южный. *І повернув Господь од сходу буйний вітер, а другою підняв з полуденного краю.* К. Псал. 179.

Полуде́нник, -ка, м. Насѣк. Sytrphus. Вх. Пч. II. 27.

Полуде́нниці, -ниць, ж. мн. Родъ дѣтской болѣзни. *Цьому младенцеві ізжени... крикливиці, плаксивиці, ночниці, полуночниці, денниці, полуденниці і несплячки.* (Заговоръ). КС. 1883. VII. 588.

Полуденок, -нка, м. Полдникъ. Грин. III. 204. *Се вже була остання чарка після полуденку.* Св. Л. 323. *А я піду додомоньку, та не забавлюся, чи готовий полуденок та відвідаюся.* Гол. I. 203.

По́лудень, -дня, м. 1) Полдень. *А вже сонце по полудні, дівчинине серце нудне.* Чуб. **О-полудні.** *Въ полдень. Удень як серед ночі ходять, і полапки шукають о-полудні.* К. Іов. 12. 2) Полдникъ. Ум. **Полуденько.** О. 1862. IV. 13.

Полуде́нкувати, -кую, -єш, гл. = Полуднати.

Полуднання, -ня, с. 1) Полдничаніє. 2) = **Полудень 2.** *Буде йому на снідання і на обідання і на полуднання.* АД. I. 148.

Полу́днати, -наю, -єш, гл. Полдничать. *Сядеш, мати, полуднати, — ні з ким розмовляти.* Мет. 224.

Полудневий, -а, -е. Полуденный, южный. Брацл. у.

Полу́днець, -денця, м. Ум. отъ **полудень**. *Обідець під полуднець, вечера по півночі.* Гол. IV. 240.

Полу́дне, -ня, с. Полдень. *Чи то зоря розсвітає? Чи полудне гріє?* Чуб. V. 2.

Полудній, -я, -є. Полдневный. *У неділю у полудню годину сам Филоненко виступає.* Макс.

Полуднувати, -ною, -єш, гл. = Полуднати. *Їхав чумак, та їдучи полуднував.* Чуб. I. 34.

Полу́днювати, -ною, -єш, гл. = Полуднувати. *Ой перший раз обідаю, а другий раз полуднюю.* Чуб. V. 807.

Полудрабок, -бка, м. Грядка въ телѣгѣ. Чуб. VII. 40. Рудч. Чп. 250. См. **Драбина 2, драбки.** *Полудрабок поломився.* Чуб. V. 1139.

Полу́дуватий, -а, -е. Сь бѣльмомъ на глазу. Лубен. у. (Леонтовичъ).

Полужупанчик, -ка, м. Родъ полукафтання изъ легкой матеріи сь рукавами или безъ рукавовъ, сь стоячимъ воротникомъ, — надѣвається галицькими мѣщанами на рубашку. Гол. Од. 15.

Полузати, -заю, -єш, гл. Пошелкать (орѣхи, сѣмячки).

Полузка, -ки, ж. Низка (коралловъ и пр.). Вх. Зн. 52.

Полукіпок, -пка, м. Копна въ тридцять сноповъ. *По обидва боки дороги стояло так багато полукіпків, що як глянути, то й поля було не видно.* Левиц. Пов. 114.

Полумацьок, -цька, м. Мѣра сыпучихъ тѣль. О. 30743 гектол. *Давав полумацьок вівса.* МУЕ. III. 58.

- Полумисок, -ска, м.** Родъ глубокой тарелки, неглубокая миска. Рудч. Ск. I. 11. Вас. 181. *Да їдять вони калачі з одного полумиска, ой п'ють вони мед-вино з одного кубочка.* Нп.
- Полуміння, -ня, с.** = Полум'я. *Полуміння палає.* Грин. III. 529.
- Полумінь, -ні, ж.** = Полум'я. ЕЗ. V. 78.
- Полум'я, -м'я, с.** Пламя, полымя. *А полум'я так з рота й паше, так і паше.* Рудч. Ск. II. 31. Ум. **Полум'ячко.** Мил. 88.
- Полум'яний, -а, -е.** Пламенный. Левиц. I. 306. Ком. II. 113.
- Полум'ячко, -ка, с.** Ум. отъ полум'я.
- Полунати, -наю, -еш, гл.** О звукѣ: раздаваться нѣкоторое время.
- Полуниця, -ці, ж.** Употр. преимущественно во мн. ч. Клубника, *Fragaria collina* L. ЗЮЗО. I. 123. *Зацвіли полуниці.* Грин. III. 252. *Зродили полуниці.* Чуб. V. 395. Ум. **Полуніченька.** *На горі суниченьки, на долині полуниченьки.* Чуб. V. 4.
- Полуничний, полунишний, -а, -е.** Клубничный.
- Полуничник, полунишний, -ка, м.** 1) Стебель и листья клубники, клубничный кустикъ. *Полуничнику багато, а ягід на йому нема.* 2) Наливка на клубникѣ. 3) Раст. *Trifolium montanum* L. ЗЮЗО. I. 139.
- Полуничиця, полунишниця, -ці, ж.** Родъ писанки. КС. 1891. VI. 375.
- Полуночний, полуношний, -а, -е.** Полночный. *Світова зоря ясна, полуночна темна.* Грин. III. 198. *Стала полуночна година наступати, став Алкан баша до галери прибувати.* Дума. *Полуношна зірка зійшла, а вони ще далеко од села.* Кв.
- Полуночиця, полуношниця, -ці, ж.** Родъ дѣтской болѣзни. КС. 1883. VII. 588. См. **Полуденниця.**
- Полупанійка, -ки, ж.** Жена полупанка. *Дочки заміжніх козаків ходять у гостину до попівен або до полупанійок.* О. 1861. XI. 112.
- Полупанок, -нка, м.** То-же, что и панок, мелкій помѣщикъ, также разночинець, сияющійся жить по барски и пр. *Пани й полупанки навчилися тратити великі гроші.* Кв. *Данта старого полупанком нашим, можна здивувать.* Шевч. 365.
- Полупати, -паю, -еш, гл.** — очима. Похлопать, поморгать глазами. *Офіцер полупав-полупав очима, за шапку та й за двері.* О. 1861. IX. 77.
- Полупати, -паю, -еш, гл.** Поковырять, облупить (напр. обмазку).
- Полупетро, -ра, м.** День 30 іюня, соборъ дванадесяти апостоловъ. ХС. I. 77. Маркев. 15. *Це діялось на Полупетра.* Закр.
- Полупити, -плюю, -пиш, гл.** 1) Облупить; обчистить. *Воліла я, воли мої, вас всіх полупити.* Рудч. Чп. 166. *Даютъ мені бараболі полуплені їсти.* Чуб. V. 1125. 2) О насѣдкахъ: высидѣть (во множествѣ). *Хоч би тобі один розбовток! Усі яйця квочки полупили.* Г. Барв. 194.
- Полупитися, -плюся, -пишся, гл.** Облупиться. *Комори, побита зімньою негодою, поштугована весняними дощами, полупилася.* Мир. Пов. II. 79. *Порепалась і полупилась кожа.* К. Іов. 16.
- Полупотіти, -почу, -тиш, гл.** Застучать глухо, падая (напр. о плодахъ, падающихъ съ дерева). *От і вчепивсь хлопець трясти (груші); полупотіли червонобокi.* Св. Л. 205.
- Полурибка, -ки, ж.** Камбола? *Баба сказала піймати полурибку і ззісти.* Чуб. II. 252.
- Полуризка, -ки, ж.** Четверть загона (загонъ = 5—6 десят.). Козелец. у.

Полусеток, -тка, м. ? *Накупив шість полусетків полотна.* Драг. 336.

По́луск, -ку, м. Трескъ. *Не чує полуску.* Ном. № 4222.

Полускати, -каю, -єш, гл. Пощелкать (сѣмячки, орѣхи) нѣкоторое время или всѣ.

Полускирт, -та, полускирток, -тка, м. Полскирды. *Були скирти, полускирти, а тепер немає.* Мнж. 172.

Полусорочіни, -чин, ж. мн. Поминки по умершему въ третью недѣлю. *Справляли Наум і Настя знов і третини, і дев'ятини, і полусорочини, і сорочини, як треба по христіянські.* Кв.

Полустав, -ва, м. Святцы, молитвенникъ съ мѣсяцесловомъ.

Полуставець, -вця, м. = **Полустав.** Сим. XII. *Еней тут зараз взяв догадку, велів побігти до дяків, — купить піярську граматку, полуставців, октоіхів.* Котл. Ен. IV. 21.

Полутабенковий, -а, -е. Сдѣланный изъ полутабенку.

Полутабенок, -нку, м. Родъ шелковой матеріи.

Полуцвіт, -ту, полуцвіток, -тка, м. Раст. Иванъ-да-Марья, Viola Tricolor. Желех. *Ой по горі полуцвітки процвітають.* Мет. 138.

Получабак, -ка, м. Родъ рыбы.

Получати, -чаю, -єш, сов. в. получити, -чу́, -чиш, гл. 1) Соединять, соединить. *Чей нас Бог получить з собов, — будеме щасливі.* Гол. III. 393. 2) Получать, получить. *Иди, синку, та за рідне браття, та получиши мій синочку, господарське плаття.* Чуб. V. 974.

Получити, -чу, -чиш, гл. = **Улучити.** *Стрілець уміє... добре получитьи — віліити звіря.* Шух. I. 235.

Получчати, -чаю, -єш, гл. Улучшиться, сдѣлаться лучше. *Упивались і чужої, і своєї крови, а получчали?* Шевч. 409.

Получче, нар. Лучше, получше. *Скажи мені получче бідного невольника доглядати.* АД. I. 210.

Полушка, -ки, ж. Полушка, 1/4 копейки. Грин. III. 546. *Баба рака купила, три полушки дала; баба рака зварила, добра юшка була.* Нп.

Польгувати, -гую, -єш, гл. Давать льготу. *Віри своєї християнської у поругу не подайте, жидівському шабашу не польгуйте.* АД. II. 23.

Полька, -ки, ж. 1) Полька. *Ой ти руський, а я полька.* Чуб. V. 1163. 2) Танець: полька. Левиц. Пов. 240. 3) Название коровы. Kolb. I. 65.

Польнувати, -ну́ю, -єш, гл. Походить по приходу, собирая съ прихожанъ лень и прочія даянія (о попадьяхъ).

Польованець, -нця, м. Охотникъ. Вх. Зн. 52.

Польовий, -а́, -е́. 1) Полевой. *Чорне кучеряве волосся, завітчане польовими квітками.* Мир. ХРВ. 6. *Кукіль, то польового дідька робота.* Ном. № 10140. 2) — **вого.** Надсмотрщикъ за полевыми работами. Kolb. I. 68. *Люде громадять панське сіно на паньщині... а польовий так б'є людей палюгою.* Гн. II. 145. 3) Раст.: а) — **ві васильки.** *Salvia pendula Vahl.* ЗЮЗО. I. 173. б) — **ві віники.** *Artemisia inodora.* ЗЮЗО. I. 173. в) — **ва рожа.** *Lavatera thuringiaca L.* ЗЮЗО. I. 173. г) — **ва сосонка.** *Equisetum arvense L.* ЗЮЗО. I. 173.

Польови́к, -ка, м. 1) Житель полей, равнинъ. 2) Бѣсъ, живущій въ полѣ. Левч. 37.

Польови́на, -ни, ж. Поляна, небольшое полевое пространство. *Невеличка польовина, да густі копиці.* Чуб. V. 669.

Польовка, -ки, ж. = **Полювання.** Вх. Уг. 261.

Польовни́ця, -ці, ж. = **Полуниця.**

Польський, -а, -е. Польській.

По́льськість, -кости, ж. Свойство польського, то-же, что и **польщизна.** Желех.

Польце, -ця, с. Ум. отъ поле.

Польща, -щі, ж. Польша. Чуб. V. 35. *Не за вас се діялось, — давно колись, як панувала на
Україні в-двійзі Польща і Московщина.* МВ. I. 137.

Польщак, -ка, м. Такъ въ Херс. губ. называють крестьянина изъ Подольск. или
Кіевск. г.

Польщачка, -ки, ж. Такъ въ Херс. губ. называють крестьянку изъ Подольск. или Кіев.
г.

Польщизна, -ни, ж. Польская народность, польській языкъ, духъ. *Велику робить нам
він (М. Вовчок) підмогу, очищаючи смак рідної мови од польщизни.* К. (Хата, XIV).

Навчили ми ляхву латину занедбати, польщизною листи й літописи писати. К. Дз. 16.

Полюбіти, -блю, -биш, гл. Полюбить. *Полюбила пройдисвіта.* Мет. 85. *Будь для того,
мати, добра, що я полюбила.* Мет. 73.

Полюбитися, -блюся, -бишся, гл. 1) Полюбить другъ друга. 2) Понравиться.
Полюбиться їй він мосці і стане бісики пускати.

Полюбляти, -ляю, -еш, гл. Любить, долюблівать. *Не люблю я цього.* Змієв. у. *За
сусідом молодиці, за сусідом і вдовиці, і дівчата поглядають, — всі сусіда полюбляють.*
Котл. НП. 393.

Полюбовник, -ка, м. Любовникъ. Сквир. у. *Кому, красо, достанешся? Чи сотнику, чи
полковнику, чи прежнему любововнику.* Чуб. IV. 495. Ум. **Полюбовничок.**

Полюбовниця, -ці, ж. Любовниця. *Ой поїду я селом-улицею, здибаюсь з полюбовницею.*
Чуб. V. 91.

Полюбувати, -бую, -еш, гл. = **Уподобати.** *Пані полюбувала мої сани та й купила.
Черниг. у. 2) Полюбоваться на. Він полюбував на неї.* Мнж. 19. *Дитя моє кохане!
погуляв би в світі, полюбував красу і пишність світову.* МВ. I. 44.

Полюван́ня, -ня, с. 1) Охота. *Він мав такий звичай, що як тільки настав ранок, то зараз
сіда на коня і где на полювання, бо кохався у полюванні.* Рудч. Ск. I. 121. 2) Періодъ
половой горячности у коровы. Ум. **Полюваннячко.**

Полювати, -люю, -еш, гл. 1) Охотиться. *Полювали вони, полювали цілий день і нічого не
виполювали.* Рудч. Ск. II. 75. 2) Имѣть желаніе къ случкѣ (о коровѣ). *Бабо! а що це ви
жито жарите? — Та тут, не вам кажучи, телиця полює. Ми вже й бугая до неї
підпускали, так ні, не помага, знов полює та й полює.* Лебед. у.

Полю́ддя, -дя, с. Полюдьє, обѣздъ для собиранія дани съ народа и самая дань эта.
Варяг, що на полюддя з города вийшов. К. (О. 1861. II. 228).

Полюдні́ти, -нію, -еш, полюднішати, -шаю, -еш, гл. 1) Сдѣлаться человѣчнѣ. *То він
уже тепер неначе трохи полюднів, а ню спершу був такий, як той звір.* Кобел. у. 2)
Возмужать. 3) Сдѣлаться люднѣ.

Полюдські, полюдському, полюдську, нар. Какъ слѣдуєть, какъ принято. *І матері
поможе в чому, і до мене полюдські заговорить.* МВ. I. 27. *У тебе все не полюдському.*
Ком. II. 45. *В Луцку все не полюдську: навколо вода, а в середині біда.* Ном. № 720.

Полютува́ти, -тую, -еш, гл. 1) Позлиться. побѣситися. 2) Попаять.

Полю́ховка, -ки, ж. Родъ мережки.

Полю́штатися, -таюся, -єшся, гл. Забрызгатися жидкой грязью. Вх. Лем. 453.

Поля́вина, -ни, ж. 1) Поляна. Мнж. 189. *Пасли овець на полявинах.* Павлогр. у. 2)

Полявина. Часть невода: пространство съйти изъ 4-хъ ячей **дев'ятки** или трехъ **семиразки**; черезъ каждыя двѣ **полявини** по длинѣ невода прикрѣпляють поплавокъ. Вас. 186.

Полягати, -гаю, -єш, гл. 1) Ложиться. *Чорна хмара полягає, милий милу покидає.* Чуб. V.

399. *Косарі косять, а трава полягає.* Чуб. V. 518. 2) Лечь (о многихъ). *Весь день весело*

прогуляли, і н'яні спати полягали. Котл. *Полягайте, то оддишемо трохи.* Рудч. Ск. I. 92.

3) О хлѣбахъ: вылечь. *Ой вернітєся ж, милєє браття, — вжє жита поспівають! — «Не вернемся, вжє не вернемся, хоч нехай полягають».* Грин. III. 601.

Полягті́, -ляжу, -жеш, гл. Полечь, лечь. *А моя могила край синього моря, полягли*

любощі і щира розмова. Мет. 93. *Слава не поляже.* Ном. *Да як моя головонька поляже, до*

тогді тобі всяке ледащо скаже. Чуб. V. 517. *Всі вороги спать, поляжуть.* Грин. III. 190.

Полягті́ся, -жуся, -жешся, гл. = **Полягти.** *Кінь біжить — земля движить, трава*

поляглася, любив же я дівчиноньку, та вжє віддалася. Чуб. V. 261.

Поля́к, -ка, м. Полякъ. *До поляків не ходимо на жадну пораду.* ЕЗ. V. 242. Ум.

Поляченько, нѣсколько презрительно: **полячок.** *Хвалилися поляченьки, що вни*

звоювали. АД. II. 39. *Зріклисмося... і тих панків, тих полячків, котрії з нас жили.* ЕЗ. V.

242.

Поля́ка, -ки, ж. Всеобщій испугъ, паника. Мнж. 189.

Поляка́ти, -каю, -єш, гл. Напугать, попугать. *Усіх полякав своїм криком. Полякай його*

трохи, щоб не ходив сюди.

Полякатися, -каємося, -єтєся, гл. Перепугаться, напугаться (о многихъ). *Вони осі*

полякались і змії злякавсь. Рудч. Ск. I. 114.

Поля́на, -ни, ж. = **Полявина.** Змієв. у. *Од сих печер полою розляглась чимала поляна,*

оточена лісом і густою зарослею чагарника. Стор. МПр. 128. *Вийшов на чистий пляць, на*

поляну, сів на оддишку. Чуб. II. 594. Ум. **Поля́нка, поляночка.** Чуб. V. 477.

Поля́нки, -нок, ж. Порода вишень. Богодух. у.

Поля́пас, -са, м. = **Дяпас.** *Поляпаса дати.* Ном. № 3853.

Поля́пати, -паю, -єш, гл. Похлопать; пошлепать.

Поля́патися, -паюся, -єшся, гл. Забрызгатися, закапатися жидкой грязью, вообще

какой либо жидкостью.

Поля́скати, -каю, -єш, гл. Похлопать (кнутомъ, въ ладоши). *Поляскав батогом.*

Поляти́ця, -ці, ж. Раст. *Convolvulus arvensis.* Вх. Пч. I. 9.

Поля́ченько, -ка, м. Ум. отъ **поляк.**

Поля́читися, -чуся, -чишся, гл. Ополячиваться. *Самохіть полячилась наша вельможна,*

гоноровита Русь. К. XII. 114.

Полячо́к, -чка, м. Ум. отъ **поляк.**

Поля́шити, -шу, -шиш, гл. Ополячить. Ном. Од. вид. III.

Поля́шитися, -шуся, -шишся, гл. Ополячиться.

Поля́щати, -щу, -щиш, гл. 1) = **Поляскати.** 2) О звукѣ: пронзительно, рѣзко

раздаваться нѣкоторое время.

- Помагати, -гаю, -єш**, сов. в. **помогти, -можу, -жеш**, гл. Помогать, помочь. *Роби, небоже, то й Бог поможе*. Посл. *Як би не біг, хто б нам поміг*. Ном. **Помагай-бі, помагай-бу!** Богъ въ помощь! *Помагай-бі тобі, дівчино!* Рудч. Ск. II. 56. *Помагай-бу, женче!* Чуб. V. 551.
- Помагатися, гається**, сов. в. **помогти, -можеться**, гл. безл. 1) Приносить, принести пользу, оказать дѣйствиє, сдѣлаться лучше (о здоров'ї). *Неначе й помылось*. Шевч. 2) Съ отрицаніємъ: не помогать, быть бесполезнымъ, напраснымъ. *Не просись, каже, не поможеться*. Рудч. Ск. I. 18. *От лаяла і плакала, та нічого не помоглось*. Рудч. Ск. II. 59. *Годі, каже, бабусю, плакати: не поможеться*. МВ. I. 154.
- Помагач, -ча**, м. Помощникъ. *Геть собі, бо ти ні грач, ні помагач*. Ном. № 6544. *Діти мої, тепер нема в вас жадного заступника, нема помагача*. МВ. I. 47.
- Помаглювати, -люю, -єш**, гл. Выкатать на каткѣ (во множествѣ).
- Помазанець, -нця**, м. Помазанникъ. *На Господа вони забунтували, помазанцем його погордували*. К. Псал. 3.
- Помазання, -ня**, с. Помазаніє.
- Помазати, -ся**. См. **Помазувати, -ся**.
- Помазкатися, -каюся, -єшся**, гл. = з ким. Войти съ кѣмъ въ дружбу, заладить съ кѣмъ. *Помазкався з старшиною, та й робе, що хоче*. Волч. у.
- Помазо́к, -зка**, м. = **Квач 1**. Змієв. у.
- Помазувати, -зую, -єш**, сов. в. **помазати, -жу, -жеш**, гл. Помазывать, помазать, намазывать, намазать. *Тільки по губах помазав*. Ном. *Як помазав спину, аж шкура одстала*. Чуб. V. 406. 2) Помазывать, помазать муромъ. *Се я царя помазав на Сіоні*. К. Псал. 3) Только сов. в. Запачекать. Чуб. V. 522. *Ой обстели, мила, голубонько сива, китайкою двір, ой щоб не помазати дорогих сап'янців, золотих підків*. Мет. 68.
- Помазуватися, -зуюся, -єшся**, сов. в. **помазатися, -жуся, -жешся**, гл. 1) Намазывать, намазаться. Помазатися паном, панами. *Стать бариномъ, на барській ладъ жить*. Сим. 141. *Уже він помазався паном*. Черк. у. *Возний так і бундячиться, що помазався паном*. Котл. НП. 387. Помазатися чим. Употребл. иногда въ значеніи: едва что-либо узнать. *Тільки що помазався книжкою, що й розгорнуть гаразд не вміє*. Ком. II. № 871. 2) Получать, получить помазаніє. 3) Запачекиваться, запачекаться.
- Помазу́ха, -хи**, ж. Мазальщица. Мил. 27. Ум. **Помазушка**. Мил. 218.
- Помазчіти, -чу́, -чіш**, гл. Побить въ кровь. Мнж. 80.
- Помайнува́ти, -ну́ю, -єш**, гл. Понестись, помчаться. *Мов сарна в гаю помайнують*. Шевч. 629.
- Помайструва́ти, -ру́ю, -єш**, гл. Помастерить. *Він у тій коморі вікна попрорубував, сяк-так помайстрував*. Драг. 176.
- Помаленьку, помалесеньку**, нар. Ум. отъ помалу.
- Помали**, нар. Немножко. *А геть, комар, із ноги, ний танцюю помали*. Гол. IV. 513.
- По́малий, -а, -е**. Маловатый. *У вас овечки помалі*. Валк. у. *Чоботи пошив мені помолі*.
- Помалити, -лю, -ліш**, гл. 1) Умалить. 2) Спити меньше мѣрки. Грин. III. 46. *Сукню пошили, — покоротили, чобітки вшили, та помалили*. Гол. IV. 73.
- Помалу**, нар. 1) Тихонько, осторожно, слегка. *Помалу ступайте, пилу не збивайте*. Чуб. III. 34. *Мороз дуже старий чоловік; він як дихне помалу, то й мороз не великий*. Чуб. I. 32. 2) Тихо. *Ой помалу малу, чумаченьку, грай, да не врази мого серденька вкрай*.

- ЗОЮР. II. 21. 3) Медленно, не спѣша. *Ой ходімо, пане-брате, на той кут помалу.* Чуб. V. 256. *Ні, каже, не біг, — я помалу йшов.* Рудч. Ск. II. 182. Ум. **Помаленьку, помалесеньку, поманесеньку.**
- Помалювати, -люю, -еш, гл.** Расписать красками, покрасить. *Найми другу, щоб постіль слала, щоб піля походи помалювала.* Чуб. V. 92. *Плавало суденце — помальоване денце.* Чуб. V. 952.
- Помалюсіньку, нар.** Совершенно тихо, совершенно медленно. *Що із хати помалюсіньку, а з сінечок потихусіньку.* Грин. III. 439.
- Пома́ляти, -ляю, -еш, гл.** Пищу немного поѣсть, потомъ оставить. Вх. Лем. 453.
- Пома́на, -ни, ж.** Родъ кулича (поминальнаго) съ крестомъ. О. 1861. XI. Св. 61.
- Помандрува́ти, -рюю, -еш, гл.** Отправиться, пуститься въ путь. *Помандруем прічки темненької нічки.* Мет. *Ой я тую далекую хлопцям подарую, а до сеї близенької та й сам помандрую.* Чуб. V. 26.
- Помане́ньку, поманесеньку, нар.** Ум. отъ помалу.
- Поманжа́ти, -жаю, -еш, гл.** Отправиться, пойти. *Иди, дівко, з нами молодцями, ліпше тобі буде, як в рідної мами.* *Дурна дівка того послухала, з ними поманжала.* Чуб. V. 394.
- Помані́ти, -ню́, -ниш, гл.** Поманить.
- Помані́жити, -жу, -жиш, гл.** Понѣжить.
- Помані́житися, -жуся, -жишся, гл.** Понѣжиться.
- Поманлі́вий, -а, -е.** Заманчивый. *Була десь у тісній земній неволі, та се визволилася, і знов їй меться їй на життя веселе й любе, і забігає вона вже думками поманливими.* МВ. II. 134.
- Помантачи́ти, -чу, -чиш, гл.** Поточить косу мантачкою.
- Поманю́ньку, нар.** Понемножко. Константиногр. у.
- Поманя́чити, -чу, -чиш, гл.** Виднѣться нѣкоторое время вдали.
- Помарити, -рю, -риш, гл.** Помечтать. Левиц. I. 291.
- Помарні́ти, -ню, -ниш, гл.** — **кого.** Уничтожить кого. Вх. Уг. 261.
- Помарні́лий, -а, -е.** Увядшій, похудѣвшій, зачахнувшій. *Кругом тебе протягнулась трупом бездыханним помарнілая пустиня.* Шевч. 432.
- Помарні́ти, -нію, -еш, гл.** Увянуть, похудѣть, зачахнуть, подурнѣть. *Боже небо голубеє і те помарніло.* Шевч. 404.
- Помарнотра́вити, -влю, -виш, гл.** = **Помарнотратити.**
- Помарнотра́тити, -чу, -тиш, гл.** Промотать, растратить, расточить (во множествѣ).
- Помарнува́ти, -ну́ю, -еш, гл.** Безъ толку, попусту растратить, истребить (во множествѣ).
- Помаршалкува́ти, -ку́ю, -еш, гл.** Побыть предводителемъ дворянства.
- Помаслува́ти, -лую, -еш, гл.** II особоровать.
- Помасті́ти, -щу́, -стиш, гл.** 1) Помазать. *Помасти вареники. Помасти тим болотом очі.* Гн. I. 125. *Вона їй (піч) попідводила, помастила.* Чуб. II. 67. 2) Запачекать. *Помастила одержу.* Уман. у.
- Пома́тися, -ма́юся, -ешся, гл.** Пообѣщать. *Помався перше косить, а тепер не йде.* Кролев. у. *Я помаюсь зробити, та добре не знаю, чи добре зроблю.* Кролев. у. *Помалася ходить до мене на досвітки.* Нѣжин. у.
- Поматі́ркува́ти, -ку́ю, -еш, гл.** Выругать по матери.

Помахати, -хаю, -єш, гл. 1) = Помахувати. *Ой де моя миленькая помагає, да шитими рукавами помагає.* Чуб. III. 190. 2) См. **Помахувати.**

Помахну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Махнуть. *Устану я у п'ятницю, помотаю сю бідницю; сюди-туди помахнула, та нічого не вмотнула.* Грин. III. 494.

Помахувати, -хую, -єш, сов. в. помаха́ти, -хаю, -єш, гл. Помахивать, помахать. *Хусточкою помахує.* Кв. *Повішу ще тії рукава, — хай вітер помагає.* Чуб. V. 606.

Помацати, -цаю, -єш, гл. Пощупать. *Знайшов, не знайшов, а помацати можна.* Ном. № 4280.

Помацатися. См. **Помацуватися.**

Пома́цки, нар. Ощупью. *Помацки... дверей шукають.* Г. Барв. 286. *Гіркий світ: тато і мама осліп, а діти помацки ходять.* Ном. № 9229.

Помацуватися, -цуюся, -єшся, сов. в. помаца́тися, -цаюся, -єшся, гл. Пощупувать, пощупать себя или друг друга. *Помацується за ніздрі та поглядає на пальці, чи не йде кров з носа.* Св. Л. 303.

Помаширува́ти, -рую, -єш, гл. Помаршировать. *І в парі, брате, ми мабіть на той помашируєм світ.* Федьк.

Помаяти, -маю, -єш, гл. Разв'язуватися нєкотре время. *Уже моя руса коса по двору помаяла.* Чуб. V. 582. *Не дають вітри постояти, зеленому листу помаяти; та не дають люде погуляти, русою косою помаяти.* Мил. 87.

Помая́чити, -чу, -чиш, гл. = Поманячити.

Помеж, нар. = Поміж.

Поме́же, нар. = Поміж. *Ходить пан Каньовський та помеже шанці... Ой втікала бондарівна помеже домами.* Гол. I. 65.

Помеже́нник, -ка, м. = Поміжник. *Він мені помеженник, межа з межею: як же мені не знати його.* Новомоск. у.

Помеже́нно, нар. Смежно. Новомоск. у.

Поме́жно, нар. = Помеженно. *Жили вони сусідами. У жодного був гарний садок і огород і притулювались вони один до другого помежно.* Чуб. II. 658.

Помежувати, -жую, -єш, гл. Размежевать (во множестві). *Ой помежували степи запорозькі і козацькі славні луки.* О. 1861. VIII. 101.

Поме́кати, -каю, -єш, гл. Поблеять, покричать (объ овцах).

Помело́, -ла, с. 1) Метла. *Зробив батько помело, — три дні хати не мело.* Чуб. V. 1136. 2) *Тряпка на динній палкѣ для чищення трубъ отъ сажі.* Харьк. 3) Раст. *Viscum album, омела.* Вх. Лем. 453. Ум. **Помельце́.** *Помельце замело.* ЕЗ. V. 128.

Помени́ти, -ню́, -ниш, гл. Упомянуть, назвать.

Помени́тися. См. **Поменятися.**

Поменува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Поименовать.

Поменчати, -ся, поменчи́ти, ся = Поменшати, -ся, поменшити, -ся.

Поменшання, -ня, с. Уменьшение.

Поменшати, -шаю, -єш, гл. Уменьшиться. *Мені ділечка побільшало, а здоров'ячка поменшало.* Чуб. V. 591.

Поменша́ти, -шаю, -єш, сов. в. поменши́ти, -шу́, -шиш, гл. Уменьшать, уменьшить. Желех.

- Поменшатися, -шаюся, -єшся, сов. в. поменші́тися, -шу́ся, -шишся, гл.**
Уменьшаться, уменьшиться. Служба (салдатам) на год поменшилася. Г. Барв. 500.
- Поменятися, -няюся, -єшся, сов. в. помені́тися, -нюся, -нишся, гл.** Пооб'яцать. Я поменявся йому це дати. Константиногр. у.
- Помер, -ру, м.** Смерть. Употребляется лишь въ выраженіи: **На помер душі.** Къ смерти. Як нездужаєш... тоді ніхто тебе не бачить; а як помер душі, дак назбігаються. Г. Барв. 435.
- Померанець, -нця, м.** Апельсинь. Приносить жид до Потоцького цетрини й померанці. Рудч. Ск. II. 204.
- Помережати, -жаю, -єш, и поморéжити, -жу, -жиш, гл.** 1) Вышить ажурно. 2) Изукрасить узорами (рѣзьбой, рисованьемъ, вышивкой). Наші чоботи... шовком помережено. Мет. 186. 3) Испещрить. Греблі з тарасу помережили річку наче чорними шнурками. Левиц.
- Померзѣнитися, -нюся, -нишся, гл. ?** Не померзенившись з ким, не міти приятеля. Ном. № 9529. Судя по варіанту (не посварившись) должно было-бы значить: поссориться.
- Померзїтися, -жуся, -зишся, гл.** Получить отвращеніе. Вх. Уг. 261.
- Померзлий, -а, -е.** Смерзшій.
- Померз(ну)ти, -зну, -неш, гл.** Померзнуть, смерзнуть. Ноги померзли. Ном.
- Померки, -ків, м. мн.** Мракъ. Сизі померки ночі. Мир. Пов. II. 93. Крізь шибки уриваються жовтуваті померки. Мир. Пов. II. 72. Нехай його важка окрие хмара, і померки исповнять його страхом. К. Юв. 7.
- Померклий, -а, -е.** Померкшій, угасшій. Померклим поглядом вона обвела кругом хату. Мир. Пов. I. 170. Вірний огирь ледві дише, зна, що згинути пора, і померклими очима на вояку позира. Щог. Сл. 29. Померк(ну)ти, кну, неш, гл. Померкнуть. Золото так і померкне. АД. 1. 51. Білки під лоб — і світ померк. Котл. Ен.
- Померлий, -а, -е.** Умершій. Царство небесне померлим душам.
- Помертвіти, -вію, -єш, гл.** 1) Помертвѣть. 2) Поблѣднѣть какъ мертвый. Втікаєте необзир помертвівши. К. Юв. 94.
- Померти, мру́, мреш, гл.** Умереть, помереть. Як помру, а ти будеш жива, прийди, подивися, де моя могила. Чуб. V. 147.
- Помертїся, мру́ся, мрешся, гл. = Померти.** Да як же моя головонька помреться, до тоді тобі все гуляння минеться. Чуб. V. 517.
- Померхти, -хну, -неш, гл.** Потускнѣть. Очі в його якось померхли. МВ. II. 14. Золото так і померхне. ЗОЮР. I. 5.
- Помершлєнник, -ка, м.** Покойникъ. Нехай їх Мати Бажа помилує й спасе помершленників. Харьк. у.
- Помести.** См. Помітати.
- Помєт, -та, м.** 1) Бросаніе, разбросъ. **Жати хлїб у помєт.** Жать, оставляя хлѣбъ невязаннымъ.
- Пометати, -мечу, -чеш, гл.** 1) Бросить (во множествѣ). Дрібні листи написала та й на воду пометала. Чуб. V. 948. Всіх турків у Чорнеє море пометали. АД. I. 215. 2) Разорвать на куски. Тілко змій ногу з стремена, так охота (звіри) його і пометала. Мнж. 32. Об'я одеждѣ: разорвать, изорвать. Через перелаз упав — жупанину пометав. Грин. III. 665.

Изрубить въ куски. *Ой як пойду, всіх повоюю, мечом помечу, конем потопчу.* Грин. III. 44.

Пометушитися, -шуся, -шишся, гл. Посуетиться.

Помивати, -вію, -єш, гл. Мыть еще разъ? *Їдна шиє, друга миє, третя поминає.* Чуб. V. 395.

Поміи, -ів, м. мн. Помои. *В помиях утопити.* Ном. № 14237. Ум. **Помійки.** Чуб. III. 86.

Помийний, -а, -е. Помойный. *Помийне відро.* Славяносерб. у.

Помійник, -ка, м. Первоначально — человекъ, занимающийся выносомъ помоевъ, а затѣмъ всякій человекъ, занимающийся грязной работой; бранное слово. Лохв. у. *Ти помійник жидівський.* Гн. II. 70. 2) Собака, постоянно роющаяся въ помояхъ, любящая помои. Лохв. у.

Помийниця, -ці, ж. 1) Лоханка для помоевъ, помойница. *Се ходить віник по винниці, — буде кваша в помийниці.* Чуб. I. 110. 2) Бранное слово для женщины. Шух. I. 34.

Жидівська, панська помийниця. Брань для женщины служащей у евреевъ, у господъ. Грин. I. 235, 241. Ум. **Помийничка.**

Помикати, -каю, -єш, гл. Расчесать и приготовить для пряденія пеньку или ленъ. Мил. М. 16. *На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла, потіпала і в мички поткала.* Рудч. Ск. II. 44.

Помика́ти, каю, -єш, гл. 1) Порывать, влечь. *Не видно моїй хати, тільки видно грушу, туди ж мою помикає що-вечора душу.* Чуб. V. 61. 2) Поспѣшить. *Вертаєшя було, то наче ззаду чорт доганяє, — так помикаєш.* Св. Л. 32.

Помілепшо, нар. Ошибочно.

Помилитися. См. **Помилятися.**

Помилка, -ки, ж. Ошибка. *Помилка за хвальш не йде.* Ном. № 7446. У помилку. По ошибкѣ. *Оце дивизія та й годі! чи воно ніп помиливсь, що став я лічити, аж воно цілісінька сороківка грошей у помилку перейшла.*

Помилува́ння, -ня, с. Помилованіе; пощада. *З мого рятування не буде помилування.* Ком. II. № 934.

Помилувати, -лую, -єш, гл. Помиловать; пощадить. *Усе Бога молить, щоб Бог його помилував.* Рудч. Ск. II. 22. *Вовчики-братіки, помилуйте мене — не їжте.* Рудч. Ск. I. 4.

Помилуватися, -луюся, -єшся, гл. 1) Полюбоваться. *Парубок постояв на згірку, помилувався красою околиці.* Мир. ХРВ. 8. 2) Поласкать другъ друга. *Поцілуймося, помилуймося, хто кому рад.* Чуб. IV. 239.

Поміи́льне, -ного, с. Плата посланному отъ мили.

Помиля́ти, -ляю, -єш, гл. Намыливать еще разъ? *Їдна шиє, друга миє, третя помиває, а четверта милом милить, п'ята помиляє.* Чуб. V. 395.

Помилятися, -ляюся, -єшся, сов. в. помилитися, -люся, -лишся, гл. Ошибаться, ошибиться. *Читать книги помиляються.* Чуб. V. 1166. *Дивись, щоб не помиливсь, а опісля не журились.* Ном. № 5859.

Помимри́ти, -рю, -риш, гл. Побормотать нѣкоторое время. *Помимрив, помимрив шось.* Мнж. 104.

По́мин, -ну, м. Поминаніє. *Ой Серпягу положили да і заховали, да помин по Україні, помин відправляли.* Также и во мн. ч. *Подумала, що його вже на світі нема і стала справляти помини.* Грин. I. 210. См. **Поминки.**

Поминальний, -а, -е. Поминальний.

Поминальник, -ка, м. Синодикъ.

Поминальниця, -ці, ж. Одна изъ четырехъ осеннихъ субботъ (Кузьмина. Лучина, Дмитрова, Михайлова), въ которыя поминаются умершіе подаваніємъ священнику «на часточку» и воздержаніємъ отъ нѣкоторыхъ работъ. Мил. 171.

I. Поминати, -наю, -еш, сов. в. пом'янути, -ну, -неш, гл. 1) Поминать, помянуть, упомянуть, назвать по имени. *Хто мене пом'янув, щоб той не минув.* Ном. 2) Поминать, помянуть (усопшаго). Чуб. V. 370. *Хреста ніхто не поставитъ і не пом'яне.* Шевч.

II. Поминати, -наію, -еш, сов. в. поминути, -ну, -неш, гл. Проходить, проѣзжать, проѣхать и пр. мимо, миновать, минуть. *Ми вже той хутір поминули.* Змієв. у. *Уже петрівочка поминає.* Мил. 93.

Поминатися, -наюся, -ешся, гл. Быть поминаемымъ. *Ох, моя матінко, снився мені батенько. — Цур йому, моя доненько, — поминатися хоче.* Ном. № 12812.

Поминки, -нок, ж. мн. Поминки. *Зробити поминки я хочу, поставити обід старцям.* Котл. Ен. *Я нічого не жалував на поминки.* Г. Барв. 209. **Русальні поминки.** Четвергъ троїцкой недѣли. Г. Барв. 350. См. **Помин.**

Поминутися, -нуся, -нешся, гл. Минуть. *Поминулися в саду яблучка, ще й солодкії дульки; поминулося дівуваннячко, ще й дівоцькії думки.* Грин. III. 224. *Поминуться роскішеньки, і сама я бачу.* Чуб. V. 517.

Помиріти, -рю, -риш, гл. Помирить. *Може й Хмельницькому доведеться їх помирить.* Стор. МПр. 89. *Пійди лишень помири їх.* ЗОЮР. I. 162.

Помиритися, -рюся, -ришся, гл. Помириться. *Не помиряться, як два коти над салом.* Ном. № 4148.

Помирна, -ної, ж. Мирова. *Ось я вам напишу помирну.* Ном. № 4204.

Помирувати, -рюю, -еш, гл. Помазать елеемъ.

Помиршавіти, -вію, -еш, гл. Сдѣлаться чахлымъ, болѣзненнымъ, невзрачнымъ. *Чогось хлопець помиршавів. Рідне село наче... помиршавіло.* Мир. Пов. II. 93.

Помисел, слу, м. Помышленіє. *Щоб з нею одружитись... то я того і в помислі не мав.* МВ. (КС. 1902. X. 150). *Чи нема в його помислу, щоб — нехай Бог боронить — самому собі смерть заподіять.* Кв.

Помислити, слю, лиш, гл. Подумать. *Бачиш мене, милий, гожу, хорошую, гожу, хорошую, повік здоровую; а бортъ, Боже, недуги, тоді ти помислиш об другій.* Мет. 46.

Помити, мию, -еш, гл. Помыть. *Ой помила у воді, посушила на горі.* Чуб. V. 435.

Помитися, -миюся, -ешся, гл. Помыться. *Чоловік той став просити вовка, щоб він дозволив йому перед смертю помитися.* Чуб. I. 52. *Помыть голову. Згадай мене, ненько, в суботу пізенько, як дівчата помиються й плетуться дрібненько.* Грин. III. 559.

Поміток, -тку, м. = **Майка.** Вх. Лем. 453.

Помихтіти, -хчу, -тиш, гл. Побѣжать. *На улицю да й помихтіла.* Грин. III. 99.

Помышлення, -ня, с. Помышленіє. *Тільки моєї й думки, тільки і помышлення, щоб швидче бути укупі з Марусею.* Кв.

- Помишляти, -ляю, -єш, гл.** Думать, помышлять. Нічого о собі не дбаєш, о розбою помишляєш. Чуб. V. 233.
- Помівка, -ки, ж. = Помовка.** Це в нас така помівка. Каменец. у.
- I. Поміж, -жі, ж.** Проходь. Пругом люде у два ряди постолы рясно, мов квіток хто рядочками насаджав, тільки поміж пропустили попові з причетом пройти. Г. Барв. 65.
- II. Поміж, нар.** 1) Около, возлѣ, въ смежности. Мати за няньку у другому дворі поміж. Г. Барв. 544. 2) Подъ рядъ, сплошь. У трьох дворах поміж вигинула скотина. Лебед. у.
- Поміж, пред.** 1) Между, среди. Поміж тими туманами сиз голуб літає. Чуб. Піти поміж люде. Пойти въ люди, въ среду людей. От і пішов поміж чужі люде. Федьк. 2) Мимо. А подружечки все віночки та й плестимуть, поміж твої ворітенька та й нестимуть. Мил. 131.
- Поміжний, -а, -е.** Смежный, сосѣдній. Иноді буває так як одрізане село од других поміжних сел і обличчем, і одежею, і мовою. О. 1862. VIII. 31.
- Поміжник, -ка, м.** Сосѣдъ по земельнымъ владѣніямъ.
- Помізувати, -кую, -єш, гл.** Подумать, поразмыслить. Коли хочеш що казати — перш помізууй, як почать. Ном. № 14205.
- Помізчити, -чу, -чиш, гл.** Разбить въ дребезги. Потрощив, помізчив геть ті горшки. Драг. 209.
- Помік, моку, м.** Конопля, намоченная въ рѣкѣ. Старшина звелів помоки повитягати з річки, а то чийсь помік один зостався. Волч. у.
- Помілко, нар.** Мелковато.
- Помініти, -ню, -ниш, гл.** 1) Обѣщать. Та вна мені помінила подарунок дати. ЕЗ. V. 146. 2) Загадать. Як зацвіте вишня на св. вечір — збудеться, на що помінила. О. 1861. XI. Св. 54.
- Помінитися, -нюся, -нишся, гл.** Дать обѣщаніе, пообѣщать, обязаться. (Гроші) до церкви помінилася на молебінъ однести. О. 1861. VI. 73. Я помінилася поставити свічку за сорок копійок. Харьк. Помінивсь дочку за мене дати. Черк. у.
- Поміняти, -няю, -єш, гл.** Обмѣнять (во множествѣ). Він свої коні на ярмарку поміняв: гарні оддав, а погані взяв та ще й додачі циганам дав. Черниг. у.
- Помінятися, -няюся, -єшся, гл.** Помѣняться. Ось тобі новенький карбованець, поміняймось на старого. МВ. I. 56.
- I. Помір, мору, м.** Морь, епідемія. ЕЗ. V. 102. Помір в селі. О. 1861. XI. Св. 66.
- II. Помір, міру, м.** Измѣреніе землі. Желех.
- Помірання, -ня, с.** Умираніе, смерть. Оце тобі, мій синочку, та усе твоє докоряння, а за те ж тобі, мій синочку, та таке ж твоє помірання. Грин. III. 383.
- Помірати, -раю, -єш, гл.** Умирать. Ой прощай, світе ясний, прекрасний, тяжко на тобі жити; а тяжче, важче молоденькій не наживишсь помірати. Чуб. V. 146.
- Поміркований, -а, -е.** Разсудительный, (Ананьев. у.) обдуманый.
- Поміркування, -ня, с.** Разсудительность, расчетливость, благоразуміе. Волын. г.
- Поміркувати, -кую, -єш, гл.** Подумать, поразмыслить. Лучче ж поміркую, де то моя Катерина. Шевч. 79. Своім розумом поміркуювать. ЗОЮР. I. 174.
- Поміркуватися, -куюся, -єшся, гл.** 1) Подумать, поразмыслить. Драг. 244. Вернися, дочко, вернись, поміркуймося. Чуб. V. 906. Оттак сердега наш Рярко поміркувавсь, та й спать на цілий день і цілу ніч попхавсь. Г.-Арт. (О. 1861. III. 83). Пішов до голови по розум,

поміркувавсь. О. 1861. III. 88. 2) Одуматься. Будеш бити, сли-м провинила, а може ся поміркуєш та мені подаруєш. Гол.

Помірне, -ного, с. Подать отъ мѣры.

Помірний, -а, -е. 1) Въ пору, въ мѣру, какъ разъ. Мнж. 190. 2) Умѣренный. Херс. г. А я так небагацько бажала! моя молитва така помірна була. Левиц. I. 515.

Помірниця, -ці, ж. Бочка, въ которую ссыпають зерно мельнику.

Помірність, -ности, ж. Умѣренность. Левиц. I. 475. Чуб. I. 283.

Помірно, нар. 1) Въ пору, въ мѣру, какъ разъ. Мнж. 190. 2) Умѣренно.

I. Помірок, -рку, м. = **I. Помір.** Як коли, до воно (небо) розчиняється, тільки на яку небудь оказію: на войну, або на помірок, або на голод. Чуб. I. 2.

II. Помірок, -рку, м. Приусадебная ежегодно засѣваемая земля. Козел. у. На лумельському помірку стояла береза в барвінку. Мет. 183.

Помірчий, -чого, м. Землемѣръ. НВолын. у.

Помір'я, -р'я, с. = **I. Помірок.** Челядників їх вигубить помір'я, і вдови їх сльозами не заплачуть. К. Іов. 58.

Поміряти, -ряю, -єш, гл. Измѣрять. Та й малий же, каже, з біса; а ну я тебе поміряю.

Рудч. Ск. I. 3. — **ніжки, ручки дитині.** При купаньѣ ребенка свести вмѣстѣ на моментъ правую ручку съ лѣвой ножкой, а лѣвую ручку съ правой ножкой. Навчаю, як і покупати... як ніжки, ручки поміряти, щоб і своїй дитині, бува, ніжок не звихнула. Г. Барв. 436.

Помірятися, -ряюся, -єшся, гл. Смѣряться. Рудч. Ск. II. 168.

Помісити, -шу, -сиш, гл. 1) Помѣсить нѣкоторое время. 2) Смѣсить (тѣсто, глину — во множествѣ).

Поміст, мо́сту, м. Полъ деревянный. Сим. 2. Шух. I. 93. А в нашого Галайди хата на помості. Шевч. 209. Дождайся мене, серденьтко мое, гей та до себе в гості, як виросте в тебе трава на помості. Мет. 23. У дівчини чорнявої весь двір на помості. Мет. 90. Як шкваркне об поміст. Мнж. 7.

Помістити, -ся. См. Поміщати, -ся.

Помісті, нар. Вмѣстѣ. Там же біля того шинку стоїть і другий шиньок, там помісті стоїть. Екатеринос. у. (Залюбов.).

Помістниця, -ці, ж. 1) Доска на днѣ воза. 2) Половица.

Помісто, -та, с. = **Помістя.** Лохв. у.

Помість, нар. Будто, словно. І такі веселі були, щасливі! любо й подивиться, помість сам одмолодієш. МВ. I. 131.

Помістя, -тя, с. Должность, служба, мѣсто. Чи не знаєте, кажу, де б тут помістя можно знайти? МВ. I. 23.

Помісь, нар. = **Помість.** Помісь би то не бачить. ЗОЮР. I. 27. Говорить, помісь співає. МВ. (О. 1862. III. 46).

Помісяшно, нар. Помѣсячно.

Помітати, -таю, -єш, сов. в. помести, -мету, -теш, гл. Местъ, выметать, выместъ. Будемо хату помітати. Вже й світлонька пометена. Грин. III. 47.

Помітачка, -ки, ж. Старая изодранная шапка? Поки ем ся не вженив, — шапка мі рогачка, а як ем ся оженив, — тепер помітачка. Гол. II. 556.

Помітити. См. Помічати.

- Помітний, -а, -е.** Замѣтный, примѣтный. Екатериносл. у. *Я свого ножа зараз пізнаю, бо він помітний.* Слavyносерб. у.
- Помітно, нар.** Замѣтно. *Не помітно, щоб він водився з тією дівкою.* Екатериносл. у.
- Помітувати, -тую, -єш, гл.** Бросать. *Дрібне листе пописує, там у воду помішує.* АД. I. 135.
- Помітуха, -хи, ж.** Выметальщица. Пожеланіє новорожденной на крестинахъ: *Щоб щасна, красна, довголітня... щоб помітуха і помазуха, і швачка, і прачка, і пряха.* Мил. 27. Ум. **Помітушка.**
- Поміть, меті, ж.** Кучка сжатаго, но еще не связаннаго въ снопы хлѣба. *Збіже на пометі.* Вх. Зн. 52. См. **Помет.**
- Поміч, мочі, ж.** Помощь. ЗОЮР. I. 65. *Молодо оженившись, скоріше помочі діждеш.* Ном. № 5909. *Милосердного Бога на поміч не прохали.* Макс. **У помочі, до помочі стати.** Помочь. Ум. **Помочка.** *Мої милі соколки, станьте мені до помочки.* Чуб. III. 48.
- Помічати, -чаю, -єш, сов. в. помітити, -чу, -тиш, гл.** Замѣчать, замѣтить. *Я помічати стала, що Парася сама собі думає та думає.* МВ. II. 20.
- Помічний, -а, -є.** Помогающий въ болѣзняхъ, цѣлительный. ЕЗ. V. 194, 206. *Вода була така помічна, тяжко помічна, як хто на очі слабіє.* КС. 1884. VIII. 720. (Зілля) помічне від уроків. МУЕ. III. 47.
- Помічник, помішник, -ка, м.** Помощникъ. Левиц. Пов. 136 *Попереду йшов Шука з своїм помішником паном Підпольським.* Стор. МПр. 103.
- Помічниця, -ці, ж.** Помощница. К. Досв. 220. Мил. 34. *Бриця в пашні помішниця.* Ном. № 10136. Ум. **Помішнічка.** *Та не сама пряла, — були помішнички.* Чуб. V. 1182.
- Помішати, -шаю, -єш, гл.** 1) Помѣшать. *Борщ каже: «помішай мене!».* Чуб. III. 58. 2) Смѣшать. *З хатами помішані якісь хлівці, якісь загороди.* Левиц. I. 90.
- Помішатися, -шаюся, -єшся, гл.** 1) Смѣшатся. *Поміщався з їх ледачим кодром.* К. Псал. 246. 2) Смѣшатся, сбится. *Він казав раз так, а вдруге інак, — сам поміщався.* Екатериносл. у.
- Помішник, помішниця.** См. **Помічник, помічниця.**
- Помішнічка, -ки, ж.** Ум. отъ **помішниця.**
- Поміщати, -щаю, -єш, сов. в. помістити, -міщу, -стиш, гл.** Помѣщать, помѣстить.
- Поміщатися, -щаюся, -єшся, сов. в. поміститися, -міщуся, -стишся, гл.**
Помѣщатся, помѣститься. Ном. № 8817. Рудч. Ск. I. 62.
- Помка, -ки, ж.** Въ вираженіяхъ: **Узяти в помку.** Запомнить. *Візьми собі у помку. Мені в помку, не в помку.* Я помню, не помню. О. 1862. IX. 70. *В помку всім, як Сутяженко оддавав Одарку.* См. **Помни, помок.** Мкр. Н. 32.
- Помки, нар.** Памятно. *Помки вам, панове, як горів Харьків?* Харьк. г. *Мені се у помки, як чумаство було по холодній горі.* Харьк. г. См. **Помка, помок.**
- Помкнутися, -нуся, -нешся, гл.** Помчаться, броситься. *Помкнулась аж туди пташка.*
- Помлівати, -ваю, -єш, сов. в. помліти, млію, -єш, гл.** 1) Обомлѣвать, обомлѣть. *Мое серденько мліє, мліє, помліває.* Чуб. V. 403. *Болить животочок, все тіло помліло.* Чуб. V. 263. *Усі помліли: «Се він, — кажуть, — збожеволів».* Г. Барв. 210. 2) Вспотѣть, обезсилѣть отъ жары. *Буйволи на сонці помліли.* Драг. 2.
- Помножання, -ня, с.** Умноженіє.

Помножа́ти, -жаю́, -єш, сов. в. **помно́жити, -жу́, -жиш**, гл. Умножать, умножить.

Помножатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **помно́житися, -жуся, -жишся**, гл.

Умножаться, умножиться.

Помня́кшати, -шаю́, -єш, гл. = **Пом'я́кшати**. Мир. Пов. I. 160.

Помня́ти, -мну́, -неш, гл. и пр. = **Пом'я́ти** и пр.

Помняшкурути, -рю́, -риш, гл. = **Пом'яшкурути**. Черк. у.

Помовити, -влю́, -виш, гл. Поговорить.

Помовка, -ки, ж. 1) Пословица, поговорка. 2) Разговоръ, рѣчь. *На вовка помовка, а злодій кобилу вкрав.* Ном. *О вовку помовка.* Чуб. I. 240.

Помовкнути, -немо́, -нете, гл. Умолкнуть (о многихъ). *Усі троє полягали і помовкли, мов би поснули.* Мир. Пов. II. 110. *Гадюки як засичать, а сама більша як засичить на них, — вони всі і помовкли.* Драг. 11.

Помовля́ти, -ляю́, -єш, гл. Уговаривать. *Утінкою називає, шлюбу брати помовляє.* Мет. 9.

Помо́вчати, -чу́, -чиш, гл. Помолчать. *Помовчи, язичку, кашки дам.* Ном. № 1108.

Помо́га, -ги, ж. Помощь. Ном. № 4557. Мкр. Г. 22. *Бог усім помога.* Черк. у. *Переплива на допомогу.* Шевч. 60. *Та з божої помоги топчи вороги під ноги.* Нп.

Помогати, -ся, гл. = **Помагати, -ся.**

Помогорі́чити, -чу́, -чиш, гл. Угостить могорьчемъ.

Помогти, -ся. См. **Помогати, -ся.**

Помок, мку, м. = **Помка.** *Плив без помку.* Мкр. Г. 7. *Як би я се все у помку держала! а то ж воно мені не нужно, то й забулось.* Новомоск. у. См. **Помка, помки.**

Помо́к(ну)ти, -немо́, -нете, гл. Измокнуть (о многихъ).

Помокрі́лий, -а, -е. Измокший, сдѣлавшийся мокрымъ. *Довго тінь від неї гоїдалася на помокрілій стіні.* Мир. Пов. I. 115.

Помокрі́ти, -рю́, -єш, гл. Сдѣлаться мокрымъ.

Помоли́ти, -лю́, -лиш, гл. Заставить (ребенка) молиться Богу, говоря ему молитву, которую ребенокъ повторяетъ. *Ти, старий, хоч би дитину Богу помолив.* Золотонош. у. *А я скажу татові, що ти мене Богу не помолив.* Харьк. и Екатериносл. г.

Помоли́тися, -лю́ся, -лишся, гл. Помолиться. *Встали вони, помолились Богу, і стало світати.* Рудч. Ск. I. 120.

Помолоди́кува́ти, -кую́, -єш, гл. Побыть молодымъ человекомъ. *Сьогодні сиву шапку на бакир зверне, помолодикує; на завтра чорну смушеву.* Г. Барв. 103.

Помолоди́тися, -джу́ся, -дишся, гл. Покрыться тонкими бѣлыми облачками (о небѣ). *Помолодилось небо.* Вх. Зн. 52.

Помолоди́ти, -дію́, -єш, гл. Помолодѣть, сдѣлаться молодымъ. *Помолодів і зробився ще кращий, ніж був.* Рудч. Ск. I. 128.

Помолоди́шати, -шаю́, -єш, гл. = **Помолодшати.**

Помолодки, м. Бѣлыя облачка на небѣ. Вх. Зн. 52.

Помолодча́ти, -чаю́, -єш и **помолодшати, -шаю́, -єш**, гл. Сдѣлаться моложе, помолодѣть. *Аж помолодшав, наче на турка йде.* МВ.

Помолоти, -медю́, -леш, гл. Помолоть, смолоть.

Помолотити, -лочу́, -тиш, гл. Помолотить, смолотить. *Я ціпом помолотю.* Чуб. V. 1144.

- Помоло́чник, -ка, м.** Раст. *Capsella Bursa pastoris* Mönch. ЗЮЗО. I. 115.
- Помольне, -ного, с.** Сборъ хлѣбомъ съ мельницѣ.
- Поморгати, -гаю, -еш, гл.** Помигать. *Штири хлопці варті дали, на соцького поморгали.* Чуб. V. 983.
- Помордувати, -дую, -еш, гл.** Помучить.
- Помордуватися, -дуюся, -ешся, гл.** Помучиться.
- Поморити, -рю, -риш, гл.** Утомить (многихъ).
- Поморитися, -римося, -теся, гл.** Устать, умориться (о многихъ). *Чи потомились, чи поморились, чи на мене, нивку, забулися.* Чуб. III. 241. *Танцювали, танцювали та й поморились.* Драг. 340.
- Поморозити, -жу, -зиш, гл.** Поморозить. *Мороз поморозив* (гречку). Рудч. Ск. I. 90. *Білі ніженьки мороз поморозить.* Чуб. V. 84.
- Поморозь, -зі, ж.** Изморозь. *Де родиться той лід, прозірна крига, та поморозь, той иней піднебесний.* К. Іов. 87.
- Поморочити, -чу, -чиш, гл.** 1) Нѣкоторое время морочити. 2) Одурить, лишить сознания, забить голову (многихъ, многимъ).
- Поморочитися, -чуся, -чишся, гл.** Повозиться.
- Поморхлий, -а, -е.** Сморщившійся.
- Поморхнути, -ну, -неш, гл.** Сморщиться. *А на вроду який? увесь поморх, а ходи, а мова яка!* Г. Барв. 85. *Гніздо своє мощу... на старих поморхлих дубах.* О. 1862. VII. 48. *Поморхнуть кавуни, як між огірками лежатимуть, — так і побрижжуться, як халява.* Волч. у.
- Поморщина, -ни, ж. = I. Помір = I. Помірок.** *Се буде поморщина: се смерть голосила. Так одного году було, так що дітей передувив оттой діхтерик.* Гринченко. Изъ усть народа. 126.
- Поморщити, -щу, -щиш, гл.** Поморщить, сморщить. Чуб. V. 1106.
- Поморщитися, -щуся, -щишся, гл.** Поморщиться, сморщиться. *Пальці почорніли, поморщились, пошерхли.* Левиц. I. 1У4.
- Поморянець, -нця, м.** Приморскій житель. Изъ фальсифицированной пѣсни: *З литвою б'ються поморянці.* Мет. 373.
- Помоскалити, -лю, -лиш, гл.** Обрусить. Левиц. I. 332. Ном. Од. вид. III.
- Помоскалитися, -люся, -лишся, гл.** Обрусѣть.
- Помостина, -ни, ж.** 1) = **Помістниця 1.** Kolb. I. 67. 2) = **Кладка.** Ум. **Помостиночка.** *Через річеньку, через бистреньку помостиночка лежить.* Грин. III. 278.
- Помостити, -мощу, -стиш, гл.** 1) Вымостить, настлать. *Ми мости помостимо та й підемо гулять.* Чуб. 2) Наложить, настлать. *Прийшов у садок, помостив на деревині колючок і сів на їх.* Рудч. Ск. I. 153. 3) Свить (гнѣздо). *Не мости гніздечка й у лужечку, помости гніздечко й у садочку.* Чуб. V. 850.
- Помоститися, -щуся, -стишся, гл.** Постлать себѣ постель. *Помостилась на лаві... і собі лягла.* Мир. Пов. II. 55.
- Помотайло, -ла, с.** Первоначальное значеніе: тотъ, кто мотаетъ, наматываетъ. Встрѣчено въ сказкѣ, гдѣ помотайломъ въ шутку названъ человекъ, учившій женщину прясть, мотать и пр. Мнж. 100.

Помотати, -таю, -еш, гл. Смотать (во множествѣ). *На тобі на дві мички прядіва, щоб ти і зом'яла, і спряла й помотала.* Рудч. Ск. II. 44.

Помотатися, -таюся, -ешся, гл. 1) Помотаться, поболтаться. 2) Пошататься, походить, посуетиться. *Поміж людьми помотається, звичаїв набірається.* МУЕ. III. 159.

Помотлошити, -шу, -шиш, гл. 1) Превратить въ хламъ, въ куски, разломать въ куски, разорвать въ куски. *Очима вже помотлошив мене й пожер (чорт).* МВ. (КС. 1902. X. 154).

Помотлятися, -ляюся, -ешся, гл. 1) Помотаться, поболтаться. 2) Послоняться.

Помотрошитя, -шу, -шиш, гл. Поморосить, попоросить (о дождѣ, снѣгѣ). *Сніжок помотрошив трошки та й перестав.* Харьк. у.

Помохнатіти, -тію, -еш, гл. Сдѣлаться мохнатымъ.

Помоцуватися, -цуюся, -ешся, гл. Силиться, натужиться, дѣлать усилія нѣкоторое время. *Як би в що задніми ногами впертися, та так би й вистрибнув; а так помацується помацується і бовтне (в воду).* Св. Л. 96.

Помочи, поможу, -жеш, гл. = Помогти. Желех.

Помочити, -чу, -чиш, гл. Замочить, помочить. *Дощ помочить.* Рудч. Ск. I. 170.
Скочила, перескочила та хвостик помочила. Ном. № 9878.

Помочитися, -чуся, -чишся, гл. Помокнуть, смокнуть.

Помочка, -ки, ж. Ум. отъ поміч.

Помочувати, -чую, -еш, гл. Смачивать. Шух. I. 253.

Помпа, -пи, ж. 1) Великолѣпіе, пышность. 2) Важничанье. *Це він з помпи.* Переясл. у.
3) Насось. Желех.

Помпувати, -пую, -еш, гл. Качать насосомъ. *Помпує, як чорт у боклазі.*

Помрака, -ки, ж. Пасмурная погода, туманъ. Вх. Зн. 52.

Помріти, мрію, -еш, гл. Виднѣться нѣкоторое время вдали.

Помріяти, мрію, -еш, гл. Помечтать.

Помружити, -жу, -жиш, гл. Пожмурить нѣкоторое время глаза.

Помрячити, -чу, -чиш, гл. Поморосить (о дождѣ). *У нас не було дощу, так тільки, помрячив.*

Помста, -ти, ж. Местъ, отмщеніе. Стор. МПр. 32. К. Бай. 84. *Його душа кипіла помстою і ненавистю.* Левиц. Пов. 12.

Помститель, -ля, м. = Помстник. *Помститель кривди.* К. МБ. X. 8.

Помстити, -мщу, -стиш, гл. = Помститися. Грин. I. 66.

Помститися, -мщуся, -стишся, гл. Отомстить кому. *Як би це над ним помститься?*
Драг. 166. Бенедь над Лазором помстився. НВолын. у. *Зневажала його і він за те помстився.* Чуб. I. 45.

Помстник, -ка, м. Мститель. *Рука Господня помстників карає.* Костом. (Сніп. 76).

Помутикати, -каю, -еш, гл. Пѣть нѣкоторое время себѣ подъ носъ.

Помудити, -лю, -лиш, гл. 1) Давить, жать нѣкоторое время. 2) Натереть (ногу сапогомъ и пр. — во множествѣ).

Помуляти, -ляю, -еш, гл. = Помудити 2. *Аж плечі помуляв віровкою.* Рудч. Ск. I. 53.

Помуркотати, -кочу, -чеш, гл. Помурлыкать.

Помурмотати, -чу, -чеш, гл. Побормотать.

Помурувати, -рую, -еш, гл. Построить, сложить изъ камня или кирпича. *Що в конецъ мосту да калинового, там стояла світлочка помурованая.* Чуб. III. 391.

Помурчати, -чу, -чиш, гл. Помурлыкать.

Помутити, -чу, -тиш, гл. = Скаламутити.

Помутитися, -чуся, -тишся, гл. 1) = Скаламутитися. 2) Помрачиться въ разсудкѣ. *Христя прикро на матір дивилася, думаючи, чи не помутилася бува.* Мир. Пов. I. 171.

Помутнітися, -нюся, -нішся, гл. Помутиться. *Веселі думки помутнилися.* Мир. Пов. I. 134.

Помучити, -чу, -чиш, гл. Помучить, измучить. *Що воно за чоловік був так помучений.* Рудч. Ск. II. 149.

Помуштрувати, -рую, -еш, гл. Поучить нѣкоторое время военнымъ приемамъ; пошкодить.

Помчати, мчу, -чиш, гл. Помчатъ, быстро понести, повезти. *Куди Мар'єчку помчали, — тільки слід.* Мет. 229. *Чортинята миттю приробили йому довгенні крила та й помчав він мене у те саме дупло.* Стор. МПр. 47.

Помчатися, -мчуся, -чишся, гл. Помчатъся. *Данило на коня і помчався не оглядаючись.* МВ. I. 156.

Помшити, -мшу, -шиш, гл. ? Шовком шити, — щоб не помшити. Грин. III. 11.

Пом'якчити, -чу, -чиш и пом'якшити, -шу, -шиш, гл. Размягчить, сдѣлать мягкимъ. *Велика буває чубанина навкулачках, а инший довідається, що й молотить не можна: пом'якчать ребра.* ЗОЮР. I. 146.

Пом'якшати, -шаю, -еш, гл. Смягчиться, сдѣлаться мягче. *На дворі пом'якшало, а то мороз був сильний.* Борз. у.

Пом'якшити. См. Пом'якчити.

Пом'янути. См. Поминати.

Пом'яти, -мну, -мнєш, гл. Помять. *На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла, потіпала і в мички помикала.* Рудч. Ск. II. 44.

Пом'ятися, -мнуся, -мнєшся, гл. 1) Помяться, измяться. 2) ? *Він довго не сперечався, потерся, пом'явся та й мусів доставити гроші.* Левиц. Пов. 65.

Пом'яшкүрити, -рю, -риш, гл. Измять, намять. Черном.

Понабадамүчувати, -чую, -еш, гл. Тоже, что и **набаламутити**, но во множествѣ.

Понабивати, -ваю, -еш, гл. То-же, что и **набити**, но во множ. *Ваші діжки всі вже понабивав.*

Понабігати, -гаємо, -ете, гл. Набѣжать, сбѣжаться (о многихъ). *Понабігають з слободи дитвора до діда.* Драг. 419.

Понабілювати, -люю, -еш, гл. Набѣлить (во множествѣ).

Понабірати, -раю, -еш, гл. То-же, что и **набірати**, но во множествѣ. ЗОЮР. I. 291. *Вони понабірали за пазуху піску.* Рудч. Ск. II. 68.

Понабіратися, -раємося, -етесь, гл. То-же, что и **набіратися**, но во множествѣ. *Як ми любилися, як ми кохалися, слави-поговору понабіралися.* Мет. 53. *О, де ви такі розумні й понабірались.* Ном. № 6219.

Понаближати, -жаю, -еш, гл. Приблизить (во множествѣ).

Понаближатися, -жаємося, -етесь, гл. Приблизиться (во множествѣ).

- Понабріхувати, -хую, -єш, гл.** Налгать (во множествѣ). *Що вона на мене понабріхувала! Я сяка й така, і носата, і зубата, і горлата, і задріпана, і лиса, ще й до того відьма.* Левиц. ПЙО. I. 375.
- Понаброювати, -броюю, -єш, гл.** То-же, что и **наброїти**, но во множествѣ или о многихъ.
- Понабрякати, -каємо, -єте, гл.** Набухнуть (о многихъ). *Бруньки в саду на дереви понабрякали.* Левиц. I. 339.
- Понабувати, -ваю, -єш, гл.** 1) Надѣть обувъ (во множествѣ или о многихъ). 2) Приобрѣсть (во множествѣ). *Десь понабували й дерева.* Мир. ХРВ. 102.
- Понабудовувати, -вую, -єш, гл.** Настроить (во множествѣ).
- Понабурковувати, -вую, -єш, гл.** Намести снѣгу. *Он дивись, як понабурковувало коло хати.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.
- Понаважувати, -жую, -єш, гл.** То-же, что и **наважити**, но во множествѣ или о многихъ.
- Понавалювати, -люю, -єш, гл.** Навалить (во множествѣ).
- Понаварювати, -рюю, -єш, гл.** Наварить (во множествѣ). Маркев. 71. *Вона заходилась, — понапікала хліба, понаварювала.* Грин. II. 85. *Мати понапікала й понаварювала.* Левиц. Пов. 154.
- Понавербовувати, -вую, -єш, гл.** Навербовать (многихъ).
- Понавертати, -таю, -єш, гл.** То же, что и **навернути**, но во множествѣ. *Звозив хліб, поставив на току: оттакі скирти понавертав.* Мир. ХРВ. 59.
- Понавивати, -ваю, -єш, гл.** Навить, намотать (во множествѣ).
- Понавикати, -каємо, -єте, гл.** Привыкнуть (о многихъ). *Так уже діти в їх погано понавикали.* Черниг. у.
- Понависати, -саю, -єш, гл.** 1) Нависнуть (во множествѣ). *Сіно дощовою водою понесло, так воно на плотах понависало.* Змієв. у. 2) Быть завѣшну, закрыть чѣмъ либо нависшимъ. *Та вже тая доріженька терном заросла, терном заросла, пилом припала, червоною та калиною понависала.* Чуб. V. 752. См. **Позависати**.
- Понавивати, -ваю, -єш, гл.** Навѣять (во множествѣ).
- Понавіряти, -ряю, -єш, гл.** Раздать въ долгъ. *Людям багато понавіряв, як би то всі пооддавали.*
- Понавішувати, -шую, -єш, гл.** Навѣсить, развѣсить (во множествѣ).
- Понавкруги, нар. = Навкруги.** *Понавкруги ніде нічого не видно й близько.* Мнж. 149.
- Понаводити, -джу, -диш, гл.** Навести (многихъ). *Е, та ти тут не один, з тобою ще якісь п'яниці, понаводив уже!* Чуб. I. 153.
- Понавозити, -жу, -зиш, гл.** Навезти (во множествѣ). *Що то, батечку, із яких то міст на той ярмарок не понавозили всякого хліба.* Кв.
- Понаволікати, -каю, -єш, гл.** Натащить (во множествѣ). *На що то ти всякого ломаччя сюди понаволікав?* Харьк. у.
- Понаврочувати, -чую, -єш, гл.** То-же, что и **наврочити**, но во множествѣ.
- Понавчати, -чаю, -єш, гл.** Научить (многихъ или многому). *Він і сам читати вміє і дітей усіх понавчав.* Пирят. у.
- Понавчатися, -чаємося, -єтеся, гл.** Научиться (о многихъ или многому). *Ми понавчались.* Г. Барв. 436. *В панів понавчались.* Кв.

Понагадувати, -дую, -єш, гл. Напомнить (многимъ). *Понагадуї же їм, а то може хто забувся.* Богодух. у.

Понаганяти, -няю, -єш, гл. Нагнать, пригнать, согнать. *Коней понаганяли.* Драг. 203.

Понагарбувати, -бую, -єш, гл. То-же, что и **нагарбати**, но во множествѣ.
Понагарбували вони собі і грошей і всього, — буде і їм і дітям. Богодух. у.

Понагарто́увати, -вую, -єш, гл. = Нагартувати.

Понагачувати, -чую, -єш, гл. То-же, что и **нагатити**, но во множествѣ.

Понагина́ти, -наю, -єш, гл. Нагнуть (во множествѣ). *Як би нам оці вишні хто понагинав, а то не достанемо рвати.* Богодух. у.

Понагинатися, -наємося, -єтеся, гл. Нагнуться (о многихъ). *Верби понагинались над водою.* Левиц. І. 62.

Понагля́ти, -ляю, -єш, гл. Торопить. Гол. Ш. 503.

Понагля́тися, -ляюся, -єшся, гл. Торопиться, спѣшити. Гол. II. 714.

Понагні́чувати, -чую, -єш, гл. Нажать, надавить (во множествѣ). *Понагнічуї же і капусту і буряки.* Черниг. у.

Понагно́увати, -ноюю, -єш, гл. Унавозить (во множествѣ).

Понаговорювати, -рюю, -єш, гл. 1) Наговорить (во множествѣ). 2) Наклеветать (во множествѣ). *Всі знали Борюха, навіть годили йому, щоб часом не понаговорював чого на дочок.* Левиц. І. 180.

Понаговорюватися, -рюємося, -єтеся, гл. Наговориться (о многихъ).

Понагодо́увати, -вую, -єш, гл. Накормить (многихъ). *Він понагодовував салом усіх.* Рудч. Ск. І. 196.

Понаго́нити, -ню, -ниш, гл. = Понаганяти. *Повен двір овець... понагонив.* Рудч. Ск. II. 15.

Понагорта́ти, -таю, -єш, гл. Нагрестъ (во множествѣ). *Люде, що та мурашня, купки собі понагортали і живуть.* Св. Л. 213.

Понаготовлювати, -люю, -єш, гл. Наготовить (во множествѣ). *Жінка усе те понаготовлювали.* Мнж. 131.

Понаготовля́ти, -ляю, -єш, гл. = Понаготовлювати. *Та вже ж ми і столи позастилали, та своїй матінці їсти понаготовляли.* Мил. 199.

Понаграватися, граваємося, -ваєтеся, гл. То-же, что и **награтися**, но о многихъ.

Понагрі́бати, -баю, -єш, гл. Нагрестъ (во множествѣ)

Понагріва́ти, -ваю, -єш, гл. Нагрѣть (во множествѣ).

Понагріва́тися, -ваємося, -єтеся, гл. Нагрѣться (во множествѣ). *Груби добре понагрівались, — тепло буде.* Васильк. у.

Понагриза́ти, -заю, -єш, гл. Нагрызть (во множествѣ). *От бісові миші скільки понагризали.* Харьк. у.

Понагрі́шувати, -шую, -єш, гл. Нагрѣшити (во множествѣ).

Понагромаджувати, -джую, -єш, гл. Нагрестъ (во множествѣ).

Понагулювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **нагуля́ти**, но во множествѣ.

Понагулюватися, -люємося, -єтеся, гл. 1) Нагуляться (о многихъ). 2) Наигратъся въ какую либо игру (о многихъ).

Понад, *пред.* Надъ, вдоль чего, около. *Понад морем-Дунаєм вітер явор хитає.* Макс. *Пливе понад берегом.* Рудч. Ск. II. 19. *Понад шляхом, щирлицю ховрашки гуляють.* Шевч. 11.

Понада, -ди, ж. = **Принада**. Вх. Зн. 52.

Понадавати, -даю, -єш, гл. Надавать. *І хвил, і родзинок — всього мені понадає.* Шевч.

Понадавлювати, -люю, -єш, гл. Надавить (во множествѣ).

Понадарювати, -рюю, -єш, гл. Надарить (во множествѣ). *Родичі башті, так усього їй понадарювали.* Київ. у.

Понадбивати, -ваю, -єш, гл. Надбить, отбить часть (во множествѣ).

Понадбиватися, -ваємося, -єтєся, гл. Надбьтсья (во множествѣ).

Понадбїрати, -раю, -єш, гл. Отобрать часть (во множествѣ). *Понадбїрай картоплї з мішків, а то такі повні, що й не зав'яжеш.* Харьк. у.

Понадбобувати, -вую, -єш, гл. Приобрѣсть. Сим. 199. *Понадбобував добра.*

Понадверѣджуватися, -джуємося, -єтєся, гл. Надорваться (о многихъ, о здоровьѣ).

Понадвисати, -саю, -єш, гл. = **Понависати 1**. *Та вже ж тая стежечка терном заросла... червоною та калиною понадвисала.* Чуб. V. 756.

Понадгоробувати, -джую, -єш, гл. Наградить (многихъ).

Понадгрїбати, -баю, -єш, гл. Отгрестъ часть (во множествѣ).

Понадимати, -маю, -єш, гл. Надуть (во множествѣ).

Понадиматися, -маємося, -єтєся, гл. Надуться (во множествѣ). *Як птиця на дворї понадимається і носи похова, — буде буря і холод.* ХС. VII. 417. *Паруси шовкові так і понадимались.* Рудч. Ск. II. 80. *Коли місяць і зорї понадимаються, т. е. тускло свѣтять, — буде вітер.* Грин. I. 254. *Всі понадимаються, як ті їжаки.*

Понадирати, -раю, -єш, гл. Надрать (во множествѣ).

Понадити, -джу, -диш, гл. Приманить; повадить. *Понадили собак помиями, тепер і не обженешся.* Черниг. у.

Понадитися, -джуся, -дишся, гл. 1) = **Повабитися**. *Понадивсь на неї найпервіцій парубок на все село.* Г. Барв. 422. *Як збрешеш, то хоча надсядься, на ласку послї не понадься.* Котл. Ен. I. 9. 2) **Повадиться**. *Цих дїтей тїльки раз-два помани, то так і понадяться, разів десять на день біжать сюди.* Богодух. у.

Понадівати, -ваю, -єш, гл. Надѣть (во множествѣ). *Понадївали, хто нову свиту, хто китаєву юпку.* Кв. *Понадївав на голову, на руки і на ноги.* Рудч. Ск. I. 107. *Понадївав на їх ксьондзівську одежу.* Чуб. II. 603.

Понадїляти, -ляю, -єш, гл. То-же, что и **надїлити**, но многихъ. *Спасибї матері, усім нас понадїляли.* Богодух. у.

Понадкидати, -даю, -єш, гл. Отбросить, отобрать часть (во множествѣ). *Це ти важко понакладав (дров на сани), понадкидай, а то на гору не виїдемо.* Харьк. у.

Понадкладати, -даю, -єш, гл. Отложить часть (во множествѣ).

Понадколупувати, -пую, -єш, гл. Надковырять (во множествѣ).

Понадколювати, -люю, -єш, гл. Надколоть (во множествѣ). *Хто це мені дощечки понадколював?* Васильк. у.

Понадкорочувати, -чую, -єш, гл. Укоротить (во множествѣ).

Понадкошувати, -шую, -єш, гл. Надкосить (во многихъ мѣстахъ).

- Понадкраювати, -раюю, -єш, гл.** Надрѣзати, урѣзати (во множествѣ). *Дивно мені, що і скриня замкнена була, а полотно понадкраюване.* Черниг. у.
- Понадкроювати, -кроюю, -єш, гл. = Понадкраювати.** *Я, було, стьонжки понадкроюю, дівчатам пороздаю.* Г. Барв. 65.
- Понадкусювати, суюю, -єш, гл.** Надкусить (во множествѣ). *Хто то яблука понадкусював?* Харьк. у.
- Понадламувати, -мую, -єш, гл.** Надломить (во множествѣ).
- Понадломлювати, -люю, -єш, гл. = Понадламувати.**
- Понадмолочувати, -чую, -єш, гл.** Надмолотить (во множествѣ).
- Понаднізувати, -зую, -єш, гл.** Снять часть нанизанного со многихъ низокъ. *Я, було, стьонжки понадкроюю, дівчатам пороздаю; разки понаднізую, — так би все й розділилась із ними.* Г. Барв. 65.
- Понадоювати, -доюю, -єш, гл.** Надоить (во множествѣ). *Чотирі корови держать та по тричі на день доять. Шо того молока понадоюють!* Богодух. у.
- Понадпивати, -ваю, -єш, гл.** Надпить (во множествѣ). *Оце пошлю глечики в погріб повиносити, шо ж ви думаєте? Усі понадпиває.* Харьк. у.
- Понадпилювати, -люю, -єш, гл.** Надпилить (во множествѣ). *Дошки які довші — понадпиллюю, щоб усі однакові були.* Богодух. у.
- Понадписувати, -сую, -єш, гл.** Надписать (во множествѣ).
- Понадривати, -ваю, -єш, гл.** Надорвать (во множествѣ)
- Понадрізувати, -зую, -єш, гл.** Надрѣзати (во множествѣ). *Це дуже широкі чохла будуть, — може понадрізувати?* Васильк. у.
- Понадрубувати, -бую, -єш, гл.** Надрубить (во множествѣ). *Кілочки понадрубувати треба, бо дуже довгі.* Харьк. у.
- Понадруковувати, -вую, -єш, гл.** Напечатать (во множествѣ).
- Понадряпувати, -пую, -єш, гл.** Нацарапать (во множествѣ).
- Понадсаджувати, -джую, -єш, гл.** То-же, что и **надсадити**, но во множествѣ.
- Понадсипати, -паю, -єш, гл.** Надсыпать (во множествѣ). *Мабуть понадсипаю потроху пір'я з подушок, а то мати такі тугі понасипали.* Черниг. у.
- Понадсихати, -хаємо, -єте, гл.** Подсохнутъ (во множествѣ).
- Понадсікати, -каю, -єш, гл.** Надсѣчь (во множествѣ).
- Понадсмикувати, -кую, -єш, гл.** Надергать часть (во множествѣ).
- Понадсмоктувати, -тую, -єш, гл.** Надсосать (во множествѣ).
- Понадточувати, -чую, -єш, гл.** То-же, что и **надточити**, но во множествѣ
- Понадувати, -ваю, -єш, гл. = Понадимати.**
- Понадуватися, -ваємося, -єтеся, гл. = Понадиматися.** Сим. 146.
- Понадумуватися, -муємося, -єтеся, гл.** Задумать, надуматься (о многихъ). *Поки понадумуєтеся, чи їхати, чи не їхати, то й вечір буде.* Харьк. у.
- Понадходити, -димо, -дите, гл.** Подойти, приблизиться (во множествѣ).
- Понадщерблювати, -люю, -єш, гл.** Выщербить часть (во множествѣ).
- Понажений, -а, -е.** Привыкший къ чему, разлакомившийся. *Я горілки не п'ю, а на вино понижений.* Волч. у.
- Поназбігатися, -гаємося, -єтеся, гл.** Сбѣжаться (во множествѣ). *Поназбігалось їх.* Чуб. II. 55. *Панства усякого поназбігалось.* Рудч. Ск. II. 10.

- Поназбірувати, -рую, -еш, гл.** Собрать (во множествѣ). *Поназбірували слив та й продають по копі відро.* Лебед. у.
- Поназдивітися, -влюся, -вишся, гл.** Разсмотрѣть, увидѣть. *Поживете, то поназдивитесь, що у нас робиться.* Мнж. 190. *Ож побачите! ож поназдивитесь!* Левиц. I. 166.
- Поназдира́ти, -раю, -еш, гл.** Надрать (во множествѣ). *З ляхів козаки поназдирали.* К. Хм. 60.
- Поназдоганяти, -няю, -еш, гл.** Догнать (многихъ).
- Поназива́ти, -ваю, -еш, гл.** Назвать (многихъ). *Їдного назвав Гавриілом, другого Михаілом, — всіх поназивав.* Чуб. I. 144.
- Поназлі́туватися, -туємося, -етесь, гл.** Слетѣться (о многихъ). *Сороки і ворони поназлітуються і порозхапують кужель.* ЗОЮР. II. 23.
- Поназнавати, -наю, -еш, гл.** То-же, что и **назнати**, но во множествѣ.
- Поназнача́ти, -чаю, -еш, гл.** Отмѣтить, намѣтить, обозначить (во множествѣ).
- Понаїдатися, -даємося, -етесь, гл.** Наѣсться (о многихъ). *Драг. 111. Усі понаїдались і повівертались.* Рудч. Ск. II. 59.
- Понаїжджати, -джаємо, -ете, гл. = Понаїздити.** *Тут стали рушати й наші, що з борошном понаїжджали.* Кв. *Понаїжджають у гості.* ЗОЮР. I. 164.
- Понаїздити, -димо, -дите, гл.** Наѣхать (о многихъ), съѣхаться. *Понаїздили до князя гості.* Стор. МПр. 68.
- Понайбільше, нар.** По большей части. Вх. Лем. 453.
- Понайма́ти, -маю, -еш, гл.** Нанять (многихъ). *Дівчат на буряки понаймав.* Г. Барв. 513. *Нехай мене моя мати похова, нехай мені музиченьки понайма.* Чуб. V. 894.
- Понайматися, -маємося, -етесь, гл.** Наняться (о многихъ). *Наші дівчата в строки понаймалися до Покрови.* Славяносерб. у.
- Понаказувати, -зую, -еш, гл.** Наговорить (во множествѣ). *Понаказували моїй матері такого, чого й зовсім не було.* Васильк. у.
- Понакапошувати, -щую, -еш, гл.** Напакостить (во множествѣ).
- Понакарбовувати, -вую, -еш, гл.** То-же, что и **накарбувати**, но во множествѣ.
- Понакида́ти, -даю, -еш, гл.** Набросать (во множествѣ). *Понакидали діти в хаті.* Харьк. *Ік Різдву сніги понакидають.* Грин. III. 373.
- Понакипати, -паємо, -ете, гл.** Накипѣть (во множествѣ).
- Понакладати, -даю, -еш, гл.** Наложить (во множествѣ). *Сала багато понакладали.* Рудч. Ск. II. 26.
- Понаклика́ти, -каю, -еш, гл.** Созвать, назвать (многихъ). *Нащо ти так багато людей понакликав? Де ми їх посадимо?* Харьк. у.
- Понакльо́вуватися, -вуємося, -етесь, гл.** То-же, что и **накльонутися**, но во множествѣ. *Вже яйця понапльовувались.* НВолын. у.
- Понако́вувати, -вую, -еш, гл.** Наковать (во множествѣ).
- Понаколо́чувати, -чую, -еш, гл.** Наболтать, намѣшать (во множествѣ). *Понаколочувала такого, що й свині не їстимуть, а вона нам дає.* Богодух. у.
- Понако́лювати, -люю, -еш, гл.** Наколоть (во множествѣ). *Без наперстка шила, та як пальці понаколювала.* Пирятин. у.

Понако́пувати, -пую, -єш, гл. Накопать (во множествѣ). *Понакопувать ямки.* Чуб. I. 101.

Понако́чувати, -чую, -єш, гл. То-же, что и **накотити**, но во множествѣ.

Понако́шувати, -шую, -єш, гл. Накосить (во множествѣ).

Понакрада́ти, -даю, -єш, гл. Накрасть (во множествѣ). *На ярмарку понакрадають, а тоді й кажуть, що понакуповували.*

Понакрадатися, -даємося, -єтєся, гл. Наворовать (во множествѣ). *Понакрадалися грошей та й нікому волос з голови не спав.* Каменец. у.

Понакрива́ти, -ваю, -єш, гл. Накрыть (во множествѣ). *Я понаварював, понапікав, а вони прийшли, повідали, листочками понакривали та й пішли.* Чуб. III. 73.

Понакриватися, -ваємося, -єтєся, гл. Накрыться (о многихъ). *Жінки понакривались білими хустками.* Ком. II. 56.

Понакри́шувати, -шую, -єш, гл. Накрошить.

Понакручува́ти, -чую, -єш, гл. То-же, что и **накрутити**, но во множествѣ. *Понакручує гультки (на тілі).* Мил. М. 89.

Понакупля́ти, -ляю, -єш, гл. = **Понакуповувати**. *Боже ж, багато всього понакупляли!* Славяносерб. у.

Понакуповува́ти, -вую, -єш, гл. Накупить (во множествѣ). *Боже мій! Чого се понакуповували? Я сюю не хочу.* МВ. (О. 1862. III. 48). *Понакуповували хліба та мали його з баришем продавати.* Кв.

Понакурюва́ти, -рюю, -єш, гл. Накурить (о многихъ). *Оці ще мені курії! Понакурюють так, що й світу не видно!* Харьк. у.

Поналагоджувати, -джую, -єш, гл. 1) Наготовить, приготовить (во множествѣ). 2) Устроить, наладить (во множествѣ). *Поналазити, зимо, вите, гл.* Налѣзть (во множествѣ). *Чого ви сюди поналазили?* Чуб. II. 638.

Поналамаува́ти, -мую, -єш, гл. Наломать (во множествѣ).

Поналатувати, -тую, -єш, гл. Нашить много заплата.

Поналашту́вувати, -вую, -єш, гл. Приготовить, снарядить (во множествѣ).

Поналежуватися, -жуємося, -єтєся, гл. Належаться (о многихъ).

Поналива́ти, -ваю, -єш, гл. Налить (во множествѣ). *Поналивала у казани оливи і понаставляла у піч.* Рудч. Ск. II. 152. *Ну що їм від того прибуде, як дощ поналива води?* Гліб.

Понали́гувати, -гую, -єш, гл. Тоже, что и **налигати**, но многихъ. *Поналигуй волів.*

Поналіта́ти, -таємо, -єте, гл. Налетѣть (во множествѣ). *Відкіля це оси до нас поналітали?* Київ. у.

Поналі́чувати, -чую, -єш, гл. Насчитать (во множествѣ). *Жид поналічував на людей стільки довгу.* ЗОЮР. I. 285.

Понало́влювати, -люю, -єш, гл. Наловить (во множествѣ). *Усяких пташок поналовлює та й носе продавати.* Богодух. у.

Поналузува́ти, -зую, -єш, гл. Налущить, нащелкать (сѣмячковъ, — во множествѣ). *Не люблю я, як ви скрізь поналузуете; візьміть хто небудь та позамітайте.* Пирятин. у.

Поналуплюва́ти, -люю, -єш, гл. То-же, что и **налупити**, но во множествѣ.

Поналускува́ти, -кую, -єш, гл. Налущить. *Скрізь поналускував насіння.* Богодухов. у.

Поналяга́ти, -гаємо, -єте, гл. Тоже что и **налягти**, но о многихъ.

Поналякувати, -кую, -єш, гл. Напугать (многихъ). Вони своїх дітей дуже поналякували то циганами, то дідом з торбою. Богодух. у.

Поналяпувати, -пую, -єш, гл. Напачкать жидкимъ, накапать (во многихъ мѣстахъ). Оце ще мені мазильниця! Тричі щіткою мазне, а всюди поналяпує. Богодух. у.

Поналяскувати, -кую, -єш, гл. Тоже, что и **наляскати**, но во множествѣ. Также: нахлюскать, наплескать (во многихъ мѣстахъ). Ач як долі поналяскував водою. Київ. у.

Понамазувати, -зую, -єш, гл. Намазать (во множествѣ). Тими ягодами понамазуй очки (у вулях). Чуб. I. Понамазував підошви смолою. Чуб. II. 604.

Понамайстровувати, -вую, -єш, гл. Намастерить (во множествѣ).

Понамальовувати, -вую, -єш, гл. Написать красками, нарисовать (во множествѣ).

Понамантачувати, -чую, -єш, гл. Наточить косы мантачкою.

Понаманювати, -нюю, -єш, гл. Приманить (многихъ).

Понамацувати, -цюю, -єш, гл. Нашупать (во множествѣ). Він хоч і сліпий, а не дуже з чим сховаєшся. Як почне манати, то скрізь усе понамацує, де що лежить. Харьк. у.

Понамашувати, -шую, -єш, гл. 1) Намазать масломъ, саломъ. 2) Намазать (глиною).

Понамерезувати, -жую, -єш, гл. То-же, что и **намерезити**, но во множествѣ.

Понамерзати, -заємо, -єте, гл. Намерзнуть (во множествѣ). Преимуцъ безлично: Понамерзало на бороді льоду; понамерзало на вікнах.

Понамерзатися, -заємося, -єтеся, гл. Намерзнуться (о многихъ). Додре понамерзалися, поки доїхали. Богод. у.

Понамилювати, -люю, -єш, гл. Намылить (во множествѣ). Понамилує сорочки. Богод. у.

Понамина́ти, -наію, -єш, гл. То-же, что и **нам'яти**, но во множествѣ. А що, добре понаминав вам чуби дід на баштані? Пирятин. у.

Понамінювати, -нюю, -єш, гл. Намѣнять (во множествѣ). Щетинник усячини понамінює: і полотна, і щетини, і яець, а тоді в городі й продає. Славяносерб. у.

Понамішувати, -шую, -єш, гл. Намѣшать (во множествѣ). Понамішуй же їсти коровам та свиням. Харьк. у.

Понамножувати, -жую, -єш, гл. Умножить, расплодить.

Понамно́жуватися, -жуємося, -єтеся, гл. Размножиться.

Понамовляти, -ляю, -єш, гл. Подговорить (многихъ). Орличенько вірні слуги мав, а вже ж їх та понамовляв, чи не могли б краков'янку вкрасти. Чуб. V. 1085.

Понамокати, -каємо, -єте, гл. Намокнуть (о многихъ).

Понамолочувати, -чую, -єш, гл. Намолотить (во множествѣ).

Понамордо́вуватися, -вуємося, -єтеся, гл. Намучиться, устать (о многихъ).

Понамо́чувати, -чую, -єш, гл. Намочить (во многихъ мѣстахъ или многое). Позбірай же все плаття нечисте та понамочуй. Васильк. у.

Понамо́щувати, -щую, -єш, гл. То-же, что и **намостити**, но во множествѣ.

Понамулювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **намулити**, но во множествѣ. Стрибав, стрибав, та вже аж боки понамулював канатом. Драг. 342.

Понамуровувати, -вую, -єш, гл. Настроить (каменныхъ построекъ).

Понамучувати, -чую, -єш, гл. Измучить, намучить (многихъ).

Понанизувати, -вую, -єш, гл. Нанизать (во множествѣ). Рожі понариваємо та на нитку понанизуємо, так такі гарні вінки. Київ. у.

- Понаносити, -шу, -сиш, гл.** Нанести (во множествѣ). *Понаносив стьожок, серьог, намиста доброго.* Рудч. Ск. II. 16. *Повечеряймо того, що попи покійні тобі понаносили.* Драг. 157.
- Понаорювати, -рюю, -єш, гл.** Вспахать (во множествѣ). *Уже на зяб понаорювали.* Богод. у.
- Понапаковувати, -вую, -єш, гл.** Наложить во что, набить, напаковать (во множествѣ).
- Понапалювати, -люю, -єш, гл.** 1) Натопить (во многихъ печахъ). 2) Нажечь (во множествѣ).
- Понапаса́ти, -саю, -єш, гл.** Напасти (многихъ). *Скотину за ніч так понапасає, що боки повірівнюються.* Г. Барв. 195.
- Понапаску́джувати, -джую, -єш, гл.** Нагадить (во многихъ мѣстахъ). *Діти понапаскуджували.* Мнж. 59.
- Понапетльовувати, -вую, -єш, гл.** Тоже, что и **напетлювати**, во во множествѣ.
- Понапечатувати, -тую, -єш, гл.** Напечатать (во множествѣ). *По їхньому понапечатувано.* О. 1862. IX. 65.
- Понапива́тися, -ваємося, -єтєся, гл.** Напиться (о многихъ). *От походились люде, понаїдались, понапивались, подякували, стали розходиться.* Рудч. Ск. II. 163.
- Понапина́ти, -наю, -єш, гл.** То-же, что и **напнути**, но во множествѣ. *В хаті у їх світиться ще; глянув я в вікно, та нічого не бачу, бо вікна понапинані.* Борзна.
- Понапинатися, -наємося, -єтєся, гл.** То-же, что и **напнутися**, но о многихъ. *Понапиналися хустками і не знають, чи дівчата, чи баби.* Васильк. у.
- Понапи́сувати, -сую, -єш, гл.** Написать (во множествѣ). Драг. 141. *Вона взяла й понаписувала на усіх воротях.* Рудч. Ск. II. 149.
- Понапіка́ти, -каю, -єш, гл.** Напечь. *Всього понапинано.* Мнж. 130. *Вона заходилась, понапікала хліба.* Грин. II. 85. *Мати понапікала й понаварювала.* Левиц. Пов. 154.
- Понапікувати, -кую, -єш, гл.** = **Понапікати**. Сим. 209. Маркев. 71. *Я понапікував, понаварював, а вони прийшли, повиїдали.* Чуб. III. 73.
- Понапла́куватися, -куємося, -єтєся, гл.** Наплакаться (о многихъ).
- Понапліскувати, -кую, -єш, гл.** Наплескать (во многихъ мѣстахъ).
- Понапліта́ти, -таю, -єш, гл.** Наплесть (во множествѣ).
- Понаплоджувати, -джую, -єш, гл.** Наплодить (во множествѣ). *Дітей понаплоджували, а годувати нічим.* Васильк. у.
- Понаплоджуватися, -джуємося, -єтєся, гл.** Наплодиться (во множествѣ). *Сухе літо, так багато всякої черви понаплоджувалося.* Харьк. у.
- Понаплутувати, -тую, -єш, гл.** Напутать (во множествѣ).
- Понапльовувати, -вую, -єш, гл.** Наплевать (во множествѣ). *Не люблю я куріїв за те, що понакурюють та понапльовують.* Харьк. у.
- Понаповіювати, -нюю, -єш, гл.** = **Понаповняти**. Г. Барв. 424.
- Понаповняти, -няю, -єш, гл.** Наполнить (во множествѣ). Мил. 183. *Кубки стоять понаповняні.* Мет. 338.
- Понапоганювати, -нюю, -єш, гл.** Нагадить (во многихъ мѣстахъ).
- Понаполіскувати, -кую, -єш, гл.** Наполоскать (во множествѣ).

- Понапорошувати, -шую, -єш, гл.** Напылить, насыпать (во многихъ мѣстахъ). *Чого це в нас скрізь борошном понапорошувано? Пирятин. у.*
- Понапорувати, -рюємо, -єте, гл.** То-же, что и **напороти**, но о многихъ. *Понапорувавши гороху повні пазухи, ідуть собі, горох їдять. Св. Л. 140.*
- Понаправляти, -ляю, -єш, гл.** То-же, что и **направити**, но во множествѣ.
- Понапрацьовуватися, -цьовуємося, -єтеся, гл.** Нароботаться, вдоволь потрудитися (о многихъ).
- Понапрохувати, -хую, -єш, понапрошувати, -шую, -єш, гл.** Напросить; назвать, созвать. *Понапрохували гостей, а гостити не дуже є чим. Харьк. у.*
- Понапридбовувати, -вую, -єш, гл.** Приобрѣсть (во множествѣ). *Усю ж то одєжу порозбірав, і хрести, і намиста, і рушники, і усякії подарки, що понапридбовувала за дочками давати. Кв.*
- Понапружуватися, -жуємося, -єтеся, гл.** Напружиться (во множествѣ). *Глянь, як жили понапружувалися. Харьк. г.*
- Понапрядати, -даю, -єш, гл.** Напрясть (во множествѣ). Г. Барв. 330. *Тонкого сувій полотна мати для неї задержала, а то вже все вона понапрядала. Г. Барв. 208.*
- Понапувати, -ваю, -єш, гл.** Напоить (многихъ). *А своїх діток та й погодувала б, ранньою росою понапувала б. Чуб. Ш. 267.*
- Понапуватися, -ваємося, -єтеся, гл. = Понапиватися.** Обыкновенно употребляется понапиватися, но въ сказкѣ гуси говорятъ о себѣ: *Ми понапуваємося води. Рудч. Ск. I. 7.*
- Понапускати, -каю, -єш, гл.** Напустить. *І щук звелів у став понапускати. Гліб. 42. Сякий-такий бродяг понапускав. Чуб. Ш. 330.*
- Понапухати, -хаємо, -єте, гл.** 1) Напухнуть (во многихъ мѣстахъ). 2) О звѣздахъ: то-же, что понадиматися. Сим. 146.
- Понараджувати, -джую, -єш, гл.** Посовѣтовать (во множествѣ).
- Понаралювати, -люю, -єш, гл.** Напахать ралом во многихъ мѣстахъ.
- Понараховувати, -вую, -єш, гл. = Поналічувати.**
- Понараювати, -раю, -єш, гл. = Понараджувати.**
- Понаривати, -ваю, -єш, гл.** То-же, что и **нарвати**, но во множествѣ. *Повні пазухи грушок понаривали. Драг. 121. Хлопці встали, вози підмазали, нові ярма понаривали, сиві воли позапрягали. Рудч. Чп. 97.*
- Понариговувати, -вую, -єш, гл.** То-же, что и **каригувати**, но во множествѣ.
- Понарізувати, -вую, -єш, гл.** Нарѣзать (во множествѣ). *Отак що-дня понарізують хліба багато, а тоді й засихають шматки. Київ. у.*
- Понарікати, -каю, -єш, гл.** Назвать, наименовать (многихъ).
- Понароблювати, -люю, -єш, гл. = Понаробляти.** Стор. МПр. 143. *Справді аж сором і гріх, що там (у церкві) понароблювали прокляті сичі. Драг. 244.*
- Понаробляти, -ляю, -єш, гл.** Надѣлать; сдѣлать; причинить. Драг. 288, 421. *У вершині Дністра вода прибував, вона тобі жалю понаробляє, вона твої дітки позатопляє. Чуб. V. 876.*
- Понароджувати, -джую, -єш, гл.** Народить (многихъ).
- Понароджуватися, -джуємося, -єтеся, гл.** Народиться (о многихъ). *Нових людей понароджувалося багато після ревизії, а землі не прибавилося. Харьк. у.*

- Понаростати, -таємо, -ете, гл.** Нарости (во множествѣ) *І коли ці дівчата понаростали?* Черниг. г.
- Понаряджати, -джаю, -єш, гл.** То-же, что и **нарядити**, но во множествѣ.
- Понаряджувати, -джую, -єш, гл.** = **Понаряджати**.
- Понасаджувати, -джую, -єш, гл.** Насадить. *Пругом кущі всякі зелені понасажувані.* Драг. 119. *Се ж він своїми руками і дерева понасажував.* Стор. II. 25.
- Понасалиювати, -люю, -єш, гл.** Насалить (во множествѣ). *Губи понасалиювали, а тоді ще й цілуватъся лізуть.* Васильк. у.
- Понаселяти, -ляю, -єш, гл.** Населить (во множествѣ). *Города, села понаселяли.* Драг. 421.
- Понасипати, -паю, -єш, гл.** Насыпать (во множествѣ). *Треба на всіх чотирох углах понасипати по купці жита.* Чуб. I. 101.
- Понасипатися, -пається, гл. безл.** Насыпаться (во множ.). *Скрізь понасипалося борошна.* Харьк.
- Понасівати, -ваю, -єш, гл.** Насѣять (во многихъ мѣстахъ, во множествѣ). *Горобці щоліто повикльовують усе, що він понасіває.* Кв.
- Понасікати, -каю, -єш, гл.** Насѣчь, нарубить (во множествѣ).
- Понасіювати, -сіюю, -єш, гл.** = **Понасівати**. *Се все понасажував, понасіював дідусь.* О. 1862. VIII. 15.
- Понаскакувати, -куємо, -ете, гл.** Наскочить (о многихъ).
- Понасквернювати, -нюю, -єш, гл.** Нагадить (во многихъ мѣстахъ, о многихъ). *Понасквернювали коло порога, що гидко й до хати доступити.* Лебед. у.
- Понаскіпувати, -пую, -єш, гл.** Наколоть (щенокъ, — во множествѣ).
- Понаслухуватися, -хуємося, -єтєся, гл.** Наслушаться (о многихъ). *Понаслухують усяких брехень.* Богод. у.
- Понасмажувати, -жую, -єш, гл.** Нажарить (во множествѣ). *Гусей, поросят понасмажували.* Київ. г.
- Понасмальцьовувати, -вую, -єш, гл.** Намазать жирнымъ (во множествѣ).
- Понасміттювати, -ттюю, -єш, гл.** = **Понасмічувати**. Змієв. у.
- Понасмічувати, -чую, -єш, гл.** Насорить (во множествѣ). *Бач, як дітвора понасмічувала.* Звенигор. у.
- Понасмолювати, -люю, -єш, гл.** Насмолить, осмолить (во множествѣ).
- Понасовувати, -вую, -єш, гл.** = **Понасувати**.
- Понасовуватися, -вуємося, -єтєся, гл.** = **Понасуватися**. *Брови на очі йому понасовувались.* К. Оп. 4.
- Понасолоджувати, -джую, -єш, гл.** Насластить (во множествѣ).
- Понасолювати, -люю, -єш, гл.** Насолить (во множествѣ). *Що-дня страву понасолюють, аж гірке.* Київ. у.
- Понасмёрджувати, -джуємо, -ете, гл.** Навонять (о многихъ).
- Понаставати, -стаємо, -ете, гл.** Настать, наступить (во множествѣ). *Злі газдове понаставали.* Левиц. Світ. 12.
- Понаставляти, -ляю, -єш, гл.** То-же, что и **наставити**, но во множествѣ. Драг. 288. *Поналивала у казани оливи і понаставляла у піч.* Рудч. Ск. II. 152.
- Понастаіювати, -люю, -єш, гл.** Насталить (во множествѣ).

- Понастановлювати, -люю, -еш, гл.** = **Понаставляти.** Драг. 157. *Наїдків, напнтків понастановлювала.* МВ. (О. 1862. III. 36).
- Понастановляти, -ляю, -еш, гл.** Тоже, что и **настановити**, но во множествѣ. *Князями нас при своїм боці понастановляє.* К. ЦН. 275.
- Понастачати, -чаю, -еш, гл.** Доставить, приготовить (во множествѣ).
- Понасто(в)бурчувати, -чую, -еш, гл.** То-же, что и **насто(в)бурчити**, но во множествѣ.
- Понасторочувати, -чуємо, -ете, гл.** Тоже, что и **насторочити**, но во множествѣ.
- Понасторошувати, -шую, -еш, гл.** = **Понасторочувати.** *Вітряки на горбах понасторошували крила.* К. ДС. 9.
- Понасторошуватися, -шуємося, -єтеся, гл.** Наставиться, подняться. *Квіточки, як зірочки, понасторошувались.* Г. Барв. 73.
- Понастромлювати, -люю, -еш, гл.** То-же, что и **настромити**, но во множествѣ. *Понастромлюйте на щогли голови рандарські.* К. Досв. 123.
- Понастромлюватися, -люємося, -єтеся, гл.** Тоже, что и **настромитися**, но во множествѣ.
- Понастроювати, етроюю, -еш, гл.** Настроить (во множествѣ).
- Понасувати, -ваю, -еш, гл.** Насунуть, надвинуть (во множествѣ). *Понасували шапки аж на вуха.* Богодух. у.
- Понасуватися, -ваємося, -єтеся, гл.** Насунуться, надвинуться (во множествѣ).
- Понасуплювати, -плюємо, -ете, гл.** Нахмурить (во множествѣ).
- Понасуплюватися, -плюємося, -єтеся, ч.** Нахмуриться (о многих).
- Понасушувати, -шую, -еш, гл.** Насушить (во множествѣ). *Я собі понасушувала і вишень, і груш, і яблук, — буде на всю зиму.* Харьк. у.
- Понатаганювати, -нюю, -еш, гл.** Подвѣсить котелки кѣ треножникамъ. *Я понаташнюю казанки, а тоді піду по картоплю.* Волч. у. (Лобод.).
- Понатворювати, -рюю, -еш, гл.** Надѣлать, натворить.
- Понатика́ти, -каю, -еш, гл.** То-же, что и **натикати, наткати**, но во множествѣ.
- Понатирати, -раю, -еш, гл.** Натереть (во множествѣ).
- Понатиратися, -раємося, -єтеся, гл.** Натереться (во множествѣ).
- Понатиска́ти, -каю, -еш, гл.** Тоже, что и **натиснути**, но во множествѣ.
- Понатискатися, -каємося, -єтеся, гл.** Натолпиться. *У кормчу понатискалось людей.* НВолын. у.
- Понаті́сувати, -ся, гл.** = **Понатискати, -ся.**
- Понаті́сувати, -сую, -еш, гл.** Натесать (во множествѣ). *Бач, скільки трісок понатісували.* Богодух. у.
- Понатовкувати, -кую, -еш, гл.** Тоже, что и **натовкти**, но во множествѣ.
- Понатомлювати, -люю, -еш, гл.** Утомить (многих).
- Понатомлюватися, -люємося, -єтеся, гл.** Утомиться (о многих).
- Понатоплювати, -люю, -еш, гл.** То-же, что и **натопити**, но во множествѣ. *Поки понатоплюєш усі хати, то вже й нікому йти.* Сумск. у. *Понатоплювала смальцю і гусячого, і свинячого.* Богод. у.

Понатоплюватися, -люємося, -єтеся, гл. 1) Натопиться (во множ.).
Понатоплювалися хати. 2) Натопиться (во множ. — о жирѣ, салѣ). *Гляньте, скільки смальцю з гусей понатоплювалося.* Богод. у.

Понатоі́тувати, -тую, -єш, гл. 1) Натоптать (ногами грязь во многихъ мѣстахъ). 2) Набить плотно (во множествѣ).

Понаторо́чувати, -чую, -єш, гл. То-же, что и **наторочити**, но во множествѣ. *Оті брехухи понаторочують вам, а ви ї вірите.* Богодух. у.

Понато́чувати, -чую, -єш, гл. То-же, что и **наточити**, но во множествѣ.

Понатро́щувати, -щую, -єш, гл. Тоже, что и **натрощити**, но во множествѣ.

Понатруджувати, -джую, -єш, гл. То-же, что и **натрудити**, но во множествѣ.

Понатру́щувати, -шую, -єш, гл. Тоже, что и **натрусити**, но во множествѣ. *А ну тебе! заходився тут з половою, понатрушував скрізь.* Богодух. у.

Понатрушуватися, -шуємося, -єтеся, гл. Натрястись, насыпаться (во множ.). *Дужче натрушуй, то ї понатрушуються мішки добре.* Харьк. *Не понакривала глечиків, то ї понатрушувалося чи полови, чи що.* Богод. у.

Понатяга́ти, -гаю, -єш, гл. То-же, что и **натягти**, но во множествѣ.

Понаучувати, -чую, -єш, гл. = **Понавчати**. *Як гарно Богу їх молитися понаучував.* К. (О. 1861. II. 228).

Понау́чуватися, -чуємося, -єтеся, гл. = **Понавчатися**. *Потім понаучувались вони усяку пашню сіяти.* Дещо.

Понаха́пувати, -пую, -єш, гл. Нахватать (во множествѣ).

Понахаркувати, -кую, -єш, гл. Нахархать, наплевать (во множествѣ). *Ото понахаркували, — візьми хоч піском позасипай.* Богодух. у.

Понахвачувати, -чую, -єш, гл. = **Понаха́пувати**.

Понахо́вувати, -вую, -єш, гл. То-же, что и **наховати**, но во множествѣ. *Під однією діжкою два куски сала знайшла, під другою — пилона вузлик, — мабуть невісточка понаховувала, щоб до матері однести.* Пирят. у.

Понахо́дити, -джу, -диш, гл. 1) Найти, разыскать (во множествѣ). 2) Сойтись, прийти (о многихъ). *З запорожжя понаходило таки чимало братчиків січовиків.* Стор. МПр. 60.

Понаходитися, -димосся, -дитесь, гл. Найдтись, отыскаться (во множествѣ). *Чи понаходились же коні? — Понаходились: пан позаймав у шкоді.* Київ. у.

Понахо́плювати, -люємо, -єте, гл. Накинуть (на себя одежду — о многихъ).

Понаці́жувати, -жую, -єш, гл. Нацѣдить (во множествѣ).

Понаці́лювати, -люю, -єш, гл. Навести на цѣль, прицѣлить (во множествѣ).

Понаці́люватися, -люємося, -єтеся, гл. Прицѣлиться (о многихъ).

Поначиня́ти, -няю, -єш, гл. Начинить, нафаршировать, набить (во множествѣ).
Ковбаси вже поначиняла. Богодух. у.

Поначи́тувати, -тую, -єш, гл. Вычитать (во множествѣ).

Поначитуватися, -туємося, -єтеся, гл. Начитаться (о многихъ). *Ми ї сами всього того доволі поначитувались.* К. Хата, IX.

Поначі́плювати, -люю, -єш, гл. Нацѣпить (во множествѣ). *Ти тільки придивись, чого вони поначіплювали на себе.* Левиц. Пов. 143. *Поначіплювано густо струни золотії.* К. МБ. 141.

- Поначіплюватися, -люємося, -єтеся, гл.** Вціплюються, приціплюються (о многихъ). Як *поначіплювались їй і в плахту, і в намітку грішній душі, щоб і собі з того пекла вибраться.* ЗОЮР. I. 308.
- Поначісувати, -ую, -єш, гл.** Начесать (во множествѣ).
- Понашарпувати, -пую, -єш, гл.** Надергать, натеребить (во множествѣ).
- Понашатковувати, -вую, -єш, гл.** Нашинковать (капусты, — во множествѣ). *Ми собі по здоровій діжці капусти понашатковували.*
- Понаше́вкуватися, -куємося, -єтеся, гл.** Найти толпой, налѣзть (во множествѣ). *Понашевкувалось у хату такого народу — і родичі, і свати, і чужі.* Александров. у.
- Понаше́пуватися, -пуємося, -єтеся, гл.** = **Понашевкуватися.** *Це вже після запорожців понашепувались сюди пани.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.
- Понашеретовувати, -вую, -єш, гл.** Тоже, что и **нашеретувати**, но во множествѣ.
- Понашива́ти, -ва́ю, -єш, гл.** Нашить (во множествѣ). *На тіх латках нові латки понашивано.* Г. Барв. 304. *Ти собі понашиваєш дорогих суконь.* Левиц. Пов. 59.
- Понаші́птувати, -тую, -єш, гл.** То-же, что и **нашептати**, но во множествѣ.
- Понашккодзувати, -джую, -єш, гл.** То-же, что и **нашкодити**, но во множествѣ.
- Понашмаркувати, -кую, -єш, гл.** То-же, что и **нашмаркати**, но во множествѣ.
- Понашматовувати, -вую, -єш, гл.** Нарѣзать, нарвать кусковъ.
- Понащу́кувати, -кую, -єш, гл.** Выискать, найти (во множествѣ).
- Понащі́пувати, -пую, -єш, гл.** Нащипать (во множествѣ).
- Понащі́плювати, -люю, -єш, гл.** Привить (во множествѣ). *Він, покійник, і яблук, і груш понасщиплював.* Богодух. у.
- Понащу́лювати, -люю, -єш, гл.** Насторожить (во множествѣ). *Коні понасщюлювали вуха.*
- Поневільний, -а, -е.** Насильственный, принудительный. *Там на горі церковиця стояла, там дівчина поневільний шлюб брала.* Год. I. 203.
- Поневі́рнити, -нію, -єш, гл.** Сдѣлаться хуже. *Поневі́рніли воли.*
- Поневі́ряти, -ряю, -єш, гл.** Пренебрежительно обращаться. МВ. (О. 1862. I. 93). *Вірвала вона в мене тогді, як люде мною поневі́ряли.* К. МХ. 5.
- Поневі́рятися, -ряюся, -єшся, гл.** Жить въ несчастіи, тяжелой жизнью. *Будеш, з своєю дитиною поневі́рятись. Син мій буде щасливі́йший, не буде так поневі́рятись, як я оттут.* Левиц. I. 66.
- Поневодити, -лю, -лиш, гл.** Принудить. *Поневодила дочку заміж.* Васильк. у.
- Понеді́лковий, -а, -е.** 1) Понедѣльничный. *День понеді́лковий.* КС. 1885. I. 80. *Понеді́лкові пісні.* 2) Понеді́лкова жінка. Женщина, придерживающаяся обычая понеді́лкування. О. 1861. X. 129. *Що бішена кішка, що понеді́лкова жінка, що чоловік з Боришполя — все їдно.* Ном. № 8096.
- Понеді́лкування, -ня, с.** 1) Обычай замужнихъ женщинъ: быть свободной отъ обязательнаго труда въ каждый понедѣльникъ, теперь существующій въ болѣе или менѣе полномъ объемѣ лишь въ м. Борисполѣ, Переясл. у., гдѣ онъ сопровождается и пирушкой и право на него вносится въ брачный договоръ; въ остальныхъ мѣстностяхъ Украины обычай сохранился лишь въ формѣ воздержанія въ понедѣльникъ отъ извѣстнаго рода работы. КС. 1887. I. 180—183; IV, 763—771. О. 1861. X. 129. 2) Поцѣненіе въ понедѣльникъ.

Понеділкувати, -кую, -єш, гл. 1) Придерживатися обычая понеділкування. См. **Понеділкування 1.** 2) Постить по понедільникамъ. Мкр. Н. 30. *Треба понеділкувати, спостити три понеділки.* Мнж. 161. *Понеділкував сім понеділів, восьму неділечку.* Чуб. V. 21.

Понеділок, -лка, м. **Понедільникъ.** *Понеділкував сім понеділів.* Чуб. V. 21.

Понедужати, -жаємо, -єте, гл. **Заболѣть** (о многихъ). *Дівчата аж понедужали за ним.* Шевч. 569.

Понесла, -лої, прил. ж. Беременная. Воронеж. г.

Понести, су, сеш, гл. 1) Понести, отнести. *Лисичка і понесла півника додому.* Рудч. Ск. II. 5. *Ой чи ж бо ти, моє серце, натури такої, щоб почув од їдної, поніс до другої.* Чуб. V. 146. *Нечиста його туди понесла! Піду, де очі понесуть.* *Пойду, куда глаза глядятъ.* Грин. II. 150. 2) Забеременѣть. 3) Вѣситъ, имѣть вѣсь. *Важке бісове сало... мабуть так, що й моє понесе на терезах.* О. 1862. I. 34.

Понестися, суся, сешся, гл. Понестись. *Сцеплють руками і мене вхоплють та й понесуться, регочучись, аж земля гуде.* МВ. I. 87.

Понехати, -хаю, -єш, гл. Оставить безъ вниманія, бросить. *Мене понехав ту самісіньку одну в пустці.* Гн. II. 24. *А як мені буде гірко, я вас понехаю.* Гол. IV. 461. *Ой вже ж очі надивилися, та вже понехали.* Гол. I. 256.

Понехаяти, -хаю, -єш, гл. = **Понехати.** *Кого 'сте любили, уж го понехайте.* Гол. II. 224.

Понехтувати, -тую, -єш, гл. 1) Пренебречь. 2) Испортить, попортить; причинить вредъ. *Як нап'ється, то сорочки рве, горшки б'є, сказано, що на очі натрапитъся, усе понехтує.* Черниг. г. *От надлючні діти — понехтували хлоп'я: як побили.* Змієв. у.

Понивати, -ваю, -єш, сов. в. понити, -нию, -єш, гл. Изнывать, изныть. *Ние серце, ние пониває.* Грин. III. 295. *Важко їй було той вечір перший дома, без людей, без гомону людського попивати.* МВ. (О. 1862. I. 99). *Болять карі очі, серденько понило; як не бачу миленького, і діло не мило.* Чуб. V. 293. *Болить, болить головонька і тіло понило.* Мет. 41.

Понидіти, -діємо, -єте, гл. Заскучать, изныть (о многихъ). Мир. ХРВ. 86. *Ідіть квашу варить, а то ви пониділи.* Ном. № 12622. *Да вже ж ми пониділи, світонька не виділи, поведіте танцювати, будемо розглядати.* Рк. Макс.

Понижати, -жаю, -єш, сов. в. понизити, -жу, -зиш, гл. 1) Понижать, понизить. *Понизив ясла.* Лохв. у. 2) Унижать, унижить. Мнж. 173. К. Бай. 26. *Вони рідного тата й неню не понижали.* Полт. г. *Ми ж тебе, Химочко, не понижаєм і святим Рожеством поздоровляєм.* Чуб. III. 432.

Понижувати, -жую, -єш, гл. = **Понижати.** *Понижують високу природу поета до низьких ідеалів своїх.* К. ХП. 23.

Понизати, -жу, -жеш, гл. Нанизать (во множествѣ). *Чи зумієш ти намисто понизати?* Харьк. у.

Понизити. См. **Понижати.**

Пониз'я, -в'я, с. Низовье, понизовье. О. 1862. IV. 1.

І. Поникати, -каю, -єш, гл. Послоняться, побродить туда и сюда. *Поникав-поникав по двору і пішов собі.*

- П. Поника́ти, -каю́, -єш**, сов. в. **поникнути, -ну, -неш**, гл. Поникать, поникнуть, склониться. *Бабуся старенька-старесенька, аж до землі поникає.* МВ. (О. 1862. III. 55). *Поникли голови козачі неначе стоптана трава.* Шевч.
- Пониклий, -а, -е.** Поникший. *Схилив свою головоньку червоно-рожеву до білого пониклого личенька лилеї.* Шевч. 365.
- Поникнути.** См. Поникати.
- Понити.** См. Понивати.
- Понишпорити, -рю, -риш**, гл. Пошарить, поискать. *По всіх закутках понишпорила, — ніде нічого не знайшла.* Харьк.
- Понищити, -щу, -щиш**, гл. Истребить (во множествѣ).
- Поніб'я, -б'я, с.** = Піднебення. Вх. Лем. 453.
- Понівечити, -чу, -чиш**, гл. Попортить; искалѣчить. *Усяке садиво понівечило грядом.* К. Псал. 241. *Бо ти мене, безталанну, понівечив дуже.* Грин. III. 336.
- Поніма́ти, -маю́, -єш**, сов. в. **поня́ти, пойму́, -меш**, гл. 1) Ловить, поймать, схватувать, схватить. *Поняв ти мені зайця.* Чуб. II. 189. *За Дунаєм та за річкою язика поняли.* Грин. III. 604. 2) — **кого.** Женить на комъ; жениться на комъ. *Не вспів отець і мати за молодого сина подружжя поняти.* Мет. 349. *Уже ж твій синок оженився: поняв собі паняночку.* Мет. 448. *Поняв собі багату жінку.* МВ. (О. 1862. I. 72). 3) Покривать, покрывъ, занять, затапливать, затопить. *Поняла вода всю землю.* К. Грам. 65. *Ой вже діда вода по коліна поняла.* Нп. 4) Охватувать, охватить. *Гнів... понімав його душу.* МВ. (О. 1862. I. 84). *Поняли Бога жалоці до людей.* ЕЗ. V. 112. *Хилитися під нашу волю стали, бо їх наука наша поняла.* К. ПС. III. 8. 5) **Поня́ти віри.** Повѣрять. *Брат і віри поняв.* Рудч. Ск. I. 132. *Не поняв віри словам моїм.* Св. Л. I. 20.
- Поніма́тися, -маюся, -єшся**, сов. в. **поня́тися, поймуся, -мешся**, гл. Сходиться, сойтись, соединяться, соединиться. *Уже твоє біле лічко з моїм понялося.* Мет. 12. *Мое серце з твоїм понялося.* К. Досв. 60. 2) Только сов. в. Вступить въ бракъ. *Старого Хмари дочка та з кріпаком понялося.* МВ. I. 40. 3) — **чим.** Обращаться, обратиться во что. *Незабаром сніжок нанявся водою.* Греб. 400.
- Поні́мечитися, -чуся, -чишся**, гл. Онѣмечиться.
- Поні́міти, міємо, -єте**, гл. Онѣмѣть (о многихъ). Грин. II. 307. *Ой як я маю до тебе ходити, коли нас будуть вороги судити. Ой нехай судять, як розуміють, прийде тая годинонька, вони поніміють.* Мет. 44.
- Понія́читися, -чуся, -чишся**, гл. Придти въ упадокъ, ухудшитися. *Поніячилися шевці.* Вх. Зн. 52.
- Поно́ва, -ви, ж.** 1) У охотниковъ: слѣдъ на свѣжемъ снѣгу. 2) ? *Що ж з того, що бджола кинулась на гречку, а понови таки немаєть.*
- Поно́вини, -вин, ж. мн.** Обновленіе. *Були ж поновини в Єрусалимі.* Єв. I. X. 22.
- Поновити, -ся.** См. Поновляти, -ся.
- Поно́влє́ння, -ня, с.** 1) Возобновленіе. *Поновлення прав священної природи.* К. Дз. 7. *Поновлення старини ждемо.* К. Дз. 7. 2) Обновленіе.
- Поно́вля́ти, -ляю́, -єш**, сов. в. **поновити, -влю́, -виш**, гл. 1) Возобновлять, возобновить, 2) Обновлять, обновить. К. МХ. 45. К. ХП. 12. *Тоді б ми тінь Олега звеселили і щит його на брамі поновили.* К. Бай. 85. *Нумо слово рятувать, славу предків поновлять.* К. Дз. 106.

- Поновлятися, -ляюся, -єшся**, сов. в. **поновитися, -влюся, -вишся**, гл. 1) Возобновляться, возобновиться. 2) Обновляться, обновиться. *В природі силою весни все оживало й поновлялось.* Щог. Сл. 69.
- Поножі, -жей**, мн. Часть ткацкого станка. См. **Верстат**. Шух. I. 255, 256. МУЕ. III. 24.
- Понористий, -а, -е**. Изрытый, неровный (о дорогѣ). Шух. I. 81.
- Понос, -су**, м. Рождение (у животных). *У свині два поноси в літо.* Черниг. г.
- Поносити, -шу, -сиш**, гл. Износить (во множествѣ). Чуб. V: 538. *Що матка дала, поносила усе чисто і придбать нічого не придбала.* Рудч. Ск. I. 176. *Оддай, мати, товаришу, хай поносить одежу.* Лис. V. № 18.
- Поноситися, -шуся, -сишся**, гл. Износиться.
- Поноченький, -а, -е**. Темный, лишенный свѣта. *Скидай сорочку не там, де видко, а на поноченькому.* Константиногр. у.
- Поноченько**, нар. Довольно темно. *Поноченько тоді вже було, не зовсім і видко — не можна і розібрать — що воно.* Екатериносл. у. *Уже стало поноченько добре, як ми верталися з поля.* Волч. у.
- Поночі**, нар. 1) Впотьмахѣ. *Святий та божий! свічки поїв, а поночі сидить.* Ном. № 176. *Поночі ходиш, що вже ся темніє.* Чуб. V. 69. 2) Темно. *Та й поночі! Не вздриш нічогісінько, хоч око виколи.* Кобел. у. *На вечір сонце повернуло, поночі йти, — буду коло вас ночувать.* Рудч. Ск. I. 211.
- Поночіти, -чіє**, гл. безл. Темнѣть вечеромѣ. *Уже стало поночіти, як ми рушили додому.* Волч. у. *Хай ще більш поночіє.* Мнж. 190.
- Поночліжник, -ка**, м. Пастухѣ при ночной пастьбѣ. Ум. **Поночліжничок**. *То не гайдамаки, то поночліжнички.* Мет. 308.
- Понудіти, -джу, -диш**, гл. Истомить (многихѣ). *Ой ходиш та блудила, діток понудила.* Мет. 243.
- Понуздати, -даю, -єш**, гл. Взнуздать (лошадей).
- Понука, -ки**, ж. Поощрение, подстрекательство. **Понуку дати**. Поощрить, подстрекнуть. Вх. Зн. 53.
- Понукнути, -ну, -неш**, гл. = **Поощрить, подстрекнуть**. Вх. Зн. 53.
- Понур, -ра**, м. Личинка майского жука. Вх. Зн. 53.
- Понура, -ри**, об. 1) Угрюмый человекѣ, человекѣ смотрящій внизѣ. *Ходив собі понурою.* МВ. (О. 1862. I. 71). *За ними йшли святі понури, що не дивились і на світ.* Котл. Ен. III. 29. *Сидить собі як понура, ні на кого й не дивиться.* Кв. 2) Въ загадкѣ: свинья. ХС. III. 65.
- Понурий, -а, -е**. 1) Ссмотрящій внизѣ. *Понура свиня глибоко корінь копає.* Ном. 2) Угрюмый, мрачный. *Думи мої молодії, понурії діти.* Шевч. *Понурі думки.* К. Іов. 10.
- Понуристий, -а, -е**. Угрюмый, мрачный. Черк. у.
- Понурити, -рю, -риш**, гл. Опустить, наклонить, потупить. *Як понурих голову мій Гриць, то до самого дому не звів.* МВ. I. 64. *Очі понурих у землю.* Кв.
- Понуритися, -рюся, -ришся**, гл. Угрюмо опустить голову. *Ой вийде брат, — понуриться, вийде матір, — зажуриться.* АД. I. 270. *Посідали, понурились, ніхто й пари з рота не пустив.* Стор. II. 14.
- Понурість, -рости**, ж. Угрюмость. Желех.

Понуро, нар. 1) Смотри внизъ, наклонясь. *Воли його коло воза понуро стоять.* Шевч. 535. 2) Угрюмо, мрачно. *Та не там твоя доля! — додав понуро Марко.* Стор. МПр. 24. *Понуро не мовчи.* Г. Барв. 343.

Понуро́к, -рка, м. Пт. Columbus, гагара; морской попугай. Вх. Пч. II. 9.

Понурува́тий, -а, -е. Смотрящий въ землю, повѣсивший голову, угрюмый. НВолын. у.

По́нюх, -ха, м. Щепотка табаку (нюхательнаго).

Понюха́ти, -хаю, -еш, гл. Понюхать. *Прийди, козаче, к моему городоньку, понюхаєм зіллячка розмаринного.* Чуб. V. 312. *Табаки понюхаю.* Рудч. ск. I. 4.

Понюши́ти, -шу́, -шиш, гл. О животномъ: понюхать воздухъ.

Понюшка, -ки, ж. = **Понюх.** *Табаки на понюшку.* Чуб. II. 573.

Поня́вкати, -каю, -еш, гл. Помянуть.

Понявча́ти, -чу́, -чиш, гл. = **Понявкати.**

Поня́ти, -ся. См. **Понімати, -ся.**

Пооббива́ти, -ваю, -еш, гл. То-же, что и **оббити**, но во множествѣ.

Пооббіга́ти, -гаємо, -ете, гл. Обѣжать вокругъ чего (о многихъ).

Пооббілюва́ти, -люю, -еш, гл. Обблѣить (во множествѣ).

Пооббіра́ти, -раю, -еш, гл. То-же, что и **обірати**, но во множествѣ. *Кругом їх (уліїв) пообшукує, сухе пооббірає.* Г. Барв. 144.

Пооббри́з(ь)кува́ти, -кую, -еш, гл. Обрызгать (во множествѣ). *Ну бо не дурій, Горпино! Глянь як пооббризькувала нас.* Харьк. у.

Пооббри́хувати, -хую, -еш, гл. Оболгать, оклеветать (многихъ). *Як роспустить языка, так усіх на кутку пооббрихує.* Харьк. у.

Пообважува́ти, -жую, -еш, гл. Отяготить, обременить (во множествѣ)

Пообва́жуватися, -жуємося, -етесь, гл. Набрать много тяжести на вozy.

Пообвалько́вувати, -вую, -еш, гл. Облѣпить глиной (во множествѣ) *Уже пообвальковували і хату й комору.* Богод. у.

Пообвалюва́ти, -люю, -еш, гл. То-же, что и **обваляти, обвалити**, но во множествѣ.

Пообвалюва́тися, -люємося, -етесь, гл. То-же, что и **обвалитися, обвалятися**, но во множествѣ.

Пообварюва́ти, -рюю, -еш, гл. Обварить (во множествѣ).

Пообверта́ти, -таю, -еш, гл. = **Пообгортати.**

Пообвива́ти, -ваю, -еш, гл. Обвить (во множествѣ).

Пообвива́тися, -ваємося, -етесь, гл. Обвиться (во множествѣ).

Пообвинувачува́ти, -чую, -еш, гл. Обвинить (многихъ).

Пообвиса́ти, -саємо, -ете, гл. Обвиснуть, повиснуть (во множествѣ).

Пообвіва́ти, -ваю, -еш, гл. Обвѣять (во множествѣ).

Пообвірчува́ти, -чую, -еш, гл. Обворотить, обвить (во множествѣ).

Пообвішчува́ти, -шую, -еш, гл. Обвѣшать, увѣшать (во множествѣ).

Пообвіюва́ти, -віюю, -еш, гл. = **Пообвівати.**

Пообво́дити, -джу, -диш, гл. Обвести (во множествѣ). *Вікна... червоною глиною пообводили.* Г. Барв. 249.

Пообво́жувати, -жую, -еш, гл. = **Пообводити.**

Пообволока́ти, -каю, -еш, гл. Обволочить (во множествѣ).

Пообворожува́ти, -жую, -еш, гл. Обворожить, очаровать (многихъ).

Пообв'язувати, -зую, -єш, гл. Обв'язать (во множествѣ).
Пообганяти, -няю, -єш, гл. 1) Обогнать (многихъ). 2) Отогнать (многихъ).
Пообгледжувати, -джую, -єш, гл. Осмотрѣть (во множествѣ).
Пообговорювати, -рюю, -єш, гл. Оговорить, оклеветать (многихъ).
Пообговтуватися, -туємося, -єтеся, гл. То-же, что и **обговтатися**, но о многихъ.
Пообгодовувати, -вую, -єш, гл. Обкормить (многихъ). *Це ви нас так пообгодовуєте, що й завтра не схочеться.* Богодух. у.
Пообгодовуватися, -вуємося, -єтеся, гл. Обѣсться (о многихъ).
Пообголювати, -люю, -єш, гл. 1) Оголить, обнажить (многихъ). 2) Обрить (многихъ). 3) Обобратить (многихъ).
Пообголюватися, -люємося, -єтеся, гл. 1) Обнажиться (о многихъ). 2) Обриться (о многихъ).
Пообгороджувати, -джую, -єш, гл. Обгородить (во множествѣ). Г. Барв. 190.
Пообгороджуватися, -джуємося, -єтеся, гл. Обгородиться (о многихъ).
Пообгортати, -таю, -єш, гл. То-же, что и **обгорнути**, но во множествѣ. *Ноги аю пообгортайте кожухом, а то померзнуть.* Славяносерб. у.
Пообгоряти, -ряємо, -єте, гл. Обгорѣть (во множествѣ). *Стіни пообгоряли.* Харьк.
Пообгравати, -граю, -єш, гл. Обыграть (многихъ).
Пообгризати, -заю, -єш, гл. Обгрызть (во множествѣ). *Оці кісточки пообгрижай.* Черниг. у.
Пообгрібати, -баю, -єш, гл. Огресть (во множествѣ). *Пообгрібай стіжки.* Харьк. у.
Пообгрівати, -ваю, -єш, гл. Обогрѣть (многихъ).
Пообгружувати, -жую, -єш, гл. То-же, что и **обгружити**, но во множествѣ.
Пообгуджувати, -джую, -єш, гл. Оговорить, очернить (многихъ).
Пообдавати, -даю, -єш, гл. Дать (многимъ).
Пообдаровувати, -вую, -єш, гл. Одарить (многихъ). *Стара пані було як приїде, так усіх пообдаровує.* Черниг. у.
Пообдзьобувати, -бую, -єш, гл. Обклевать (во множествѣ). *Горобці чисто пообдзьобували вишні.* Харьк. г.
Пообдимати, -маю, -єш, гл. То-же, что и **обдути**, но во множествѣ.
Пообдиматися, -маємося, -єтеся, гл. Надуться (о многихъ). *Дош іде, а люде ж то сидять на базарі, померзли, пообдимались як сичі.* Київ. у.
Пообдирати, -раю, -єш, гл. Ободрать (во множествѣ).
Пообдиратися, -раємося, -єтеся, гл. 1) Ободраться (во множествѣ). 2) Оборваться (о многихъ). *Як старці пообдирались.*
Пообділювати, -люю, -єш, гл. Надѣлать (многихъ), дать (многимъ).
Пообділяти, -ляю, -єш, гл. = **Пообділювати.** *Усіх, усіх старців під церквою бубликами пообділяла.* Борз. у.
Пообертати, -тію, -єш, гл. То-же, что и **обернути**, но во множествѣ. *Хто ж це мені глечики пообертав?* Богод. у.
Пообертатися, -таємося, -єтеся, гл. То-же, что и **обернутися**, но во множествѣ. *Пообертались з сіном на греблі.* Черниг. у.
Пообживатися, -ваємося, -єтеся, гл. То-же, что и **обжитися**, но о многихъ.

Пообжинати, -наю, -еш, гл. То-же, что и **обжати**, но во множествѣ. *Пообжинали ті дерева округи.* Зміев. у.

Пообжинатися, -наємося, -єтєся, гл. Окончить жатву (о многихъ).

Пообжирати, -раю, -еш, гл. Обожрать (во множествѣ).

Пообжиратися, -раємося, -єтєся, гл. Обожраться (о многихъ).

Пообзолочувати, -чую, -еш, гл. Озолотить (многихъ).

Пообід, нар. Послѣ обѣда. О. 1862. I. 81.

Пообідати, -даю, -еш, гл. Пообѣдать. *Сядем ми з тобою поснідаєм, ли пообідаєм.* ЗОЮР. I. 207.

Пообідній, -я, -є. Послѣобѣденный. *Передобідня година і пообідня.* О. 1862. I. 81.

Пообіцяти, -цяю, -еш, гл. = Пообіцятися.

Пообіцятися, -цяюся, -ешся, гл. Дать обѣщаніе, обѣщаться.

Пообіч, нар. Съ обѣихъ сторонѣ.

Пообіймати, -маю, -еш, гл. Обнять (многихъ).

Пооб'їдати, -даю, -еш, гл. Обѣсть (во множествѣ). *Такого мишей багато, що мабуть і вуха нам уночі пооб'їдають.* Богодух. у.

Пооб'їдатися, -даємося, -єтєся, гл. Обѣсться (о многихъ). *Пооб'їдалися, аж із за столу важко встати.* Черниг. у.

Пооб'їжджати, -джаю, -еш, гл. = Пооб'їздити.

Пооб'їздити, -джу, -диш, гл. Обѣхать (многое).

Пообкакувати, -кую, -еш, гл. Обгадить (во множествѣ).

Пообкапувати, -пую, -еш, гл. То-же, что и **обкапати**, но во множествѣ. *Це на страстях так воском юпки пообкапували.* Черниг. у.

Пообквітчувати, -чую, -еш, гл. Украсить цвѣтами (многихъ, многое).

Пообквітчуватися, -чуємося, -єтєся, гл. Украситься цвѣтами (о многихъ).

Пообкидати, -даю, -еш, гл. То-же, что и **обкидати**, но во множествѣ.

Пообкипати, -паємо, -єте, гл. То-же, что и **обкипати**, но во множествѣ.

Пообкисяти, -саємо, -єте, гл. Обмокнуть (во множествѣ). *Ми пообкисали на дощі.* Зміев. у.

Пообкладати, -даю, -еш, гл. Обложить (во множествѣ).

Пообкладатися, -даємося, -єтєся, гл. То-же, что и **обіклатися**, но о многихъ.

Пообкладувати, -дую, -еш, гл. = Пообкладати.

Пообклеювати, -клеюю, -еш, гл. Оклеить (во множествѣ).

Пообко́увати, -вую, -еш, гл. Оковать (во множествѣ).

Пообколупувати, -пую, -еш, гл. Облупить, обковырять (во множествѣ). *Стіни пообколупували, долівку повибивали.* Васильк. у.

Пообколупуватися, -пуємося, -єтєся, гл. Облупиться (во множествѣ).

Пообко́пувати, -пую, -еш, гл. Окопать (во множествѣ).

Пообко́пуватися, -пуємося, -єтєся, гл. Окопаться (о многихъ).

Пообкошувати, -шую, -еш, гл. Скосить вокругъ многихъ мѣсть. *Кругом їх (уліїв) пообкошує.* Г. Барв. 144.

Пообкошуватися, -шуємося, -єтєся, гл. Окончить косьбу (о многихъ).

Пообкрадати, -даю, -еш, гл. Обокрасть (многихъ). *Він уже багато людей пообкрадав.* Харьк. у.

Пообкраювати, -краюю, -еш, гл. Обрѣзать (во множествѣ).

Пообкручувати, -чую, -еш, гл. То-же, что и **обкрутити**, но во множествѣ.

Пообкручуватися, -чуємося, -єтєся, гл. То-же, что и **обкрутитися**, но о многихъ.

Пообкурювати, -рюю, -еш, гл. Окурить, окутать дымомъ (во множествѣ).

Пообкутувати, -тую, -еш, гл. Окутать (во множествѣ). *Мороз великий, треба добре глечики пообкутувати, а то позамерзає молоко, поки донесу.* Черниг. г.

Пообкутуватися, -туємося, -єтєся, гл. Окутаться (о многихъ). *Чого ви так пообкутувалися? Мороз же невеликий.* Черниг. у.

Пообкущувати, -щую, -еш, гл. Обкусать, обгрызть (во множествѣ).

Пооблагоджувати, -джую, -еш, гл. Устроить, исправить (зданіе и пр. — во множествѣ).

Пооблазити, -жу, -вищ, гл. То-же, что и **облізти**, но во множествѣ.

Пообламувати, -мую, -еш, гл. Обломить (во множествѣ). *Бач, як вишні хлопці пообламували. Хоч би вже рвали та не ламали.* Богодух. у.

Пообламуватися, -муємося, -єтєся, гл. Обломиться (во множествѣ).

Пообламлиувати, -люю, -еш, гл. = **Пообламувати.**

Пооблапувати, -пую, -еш, гл. То-же, что и **облапати**, но во множествѣ.

Пооблатувати, -тую, -еш, гл. То-же, что и **облатати**, но во множествѣ. *П'ятеро дітей та все хлопці, усе на їх так і горить. Треба ж їх пооблатувати.* Богодух. у.

Пообливати, -ваю, -еш, гл. Облить (во множествѣ). *Пустували біля криниці, та бач як одна одну пообливали.* Славяносерб. у.

Пообливатися, -ваємося, -єтєся, гл. Облиться (о многихъ). *Пообливалися, аж тече з їх.* Черниг. у.

Пооблизувати, -зую, -еш, гл. Облизать (во множествѣ). *І ложки пооблизували, такий добрий кісіль.* Київ. у.

Пооблипати, -паємо, -єте, гл. Облипнуть (во множествѣ). *Сорочки на їх мокрісінькі, так і пооблипали.* Черниг. г.

Пооблітати, -таю, -еш, гл. Облетѣть (многія мѣста).

Пооблуплювати, -люю, -еш, гл. Облупить (во множествѣ).

Пооблуплюватися, -люємося, -єтєся, гл. Облупиться (во множествѣ). *Верхи в дуба повсихали і кора на їх пооблуплювалась.* Стор. МПр. 105.

Пооблягати, -гаємо, -єте, гл. То-же, что и **облягти**, но во множествѣ.

Пооблямовувати, -вую, -еш, гл. Окаймить (во множествѣ).

Пообляпувати, -пую, -еш, гл. То-же, что и **обляпати**, но во множествѣ. *Заходилися танцювати по грязі і нас пообляпували.* Сумск. у.

Пообляпуватися, -пуємося, -єтєся, гл. То-же, что и **обляпатися**, но о многихъ.

Пообмазувати, -зую, -еш, гл. 1) Обмазать (во множествѣ). 2) Испачкать (во множествѣ).

Пообмальовувати, -вую, -еш, гл. То-же, что и **обмалювати**, но во множествѣ. *Придавсь один чернець на малювання і пообмальовував не то церкву, та й саму ограду округи Братства.* К. ЧР. 82.

Пообманювати, -нюю, -еш, гл. Обмануть (многихъ).

Пообмаслювати, -люю, -еш, гл. Обмаслить (во множествѣ).

Пообмахувати, -хую, -еш, гл. Обмахнуть (во множествѣ).

Пообмежовувати, -вую, -єш, гл. Обмежевать, ограничить (во множествѣ).

Пообмерзати, -заємо, -єте, гл. Обмерзнуть (во множествѣ). *Ого, як вуси пообмерзали.* Київ. у.

Пообмивати, -ваю, -єш, гл. Обмыть (во множествѣ). *Пообшивав ноги.* Єв. І. XIII. 12.

Пообмиватися, -ваємося, -єтеся, гл. Обмыться (о многихъ). *Пішли до ставка та пообмивалися.* Київ. у.

Пообминати, -наю, -єш, гл. Обойти, пройти мимо (во множествѣ). *А ми так швиденько йдемо, — усіх людей пообминали.* Харьк.

Пообмірювати, -рюю, -єш, гл. Обмѣрить, измѣрить (во множествѣ).

Пообмітати, -таю, -єш, гл. Обмести (во множествѣ). *Візьми віник та пообмітай у сінях паутиння.* Черниг. у.

Пообмовляти, -ляю, -єш, гл. Оклеветать (многихъ).

Пообмокати, -каємо, -єте, гл. Обмокнуть (о многихъ). *Не дали нам юпок, а ми пообкисали, пообмокали на дощі.* Змієв. у.

Пообмоло́чувати, -чую, -єш, гл. Обмолотить (во множествѣ).

Пообморочувати, -чую, -єш, гл. То-же, что и **обморочити**, но во множествѣ.

Пообмотувати, -тую, -єш, гл. Обмотать (во множествѣ). *Пообмотували ноги полотном (мертвому).* Харьк. у.

Пообмо́чувати, -чую, -єш, гл. Обмочить (во множествѣ).

Пообмо́щувати, -щую, -єш, гл. То-же, что и **обмостити**, но во множествѣ.

Пообмуровувати, -вую, -єш, гл. Обнести каменними, кирпичними стѣнами. *І двір, і сад пообмуровував.* Славяносерб. у.

Пообнімати, -маю, -єш, гл. Обнять (многихъ).

Пообніматися, -маємося, -єтеся, гл. Обняться (о многихъ).

Пообно́сити, -шу, -сиш, гл. То-же, что и **обнести**, но во множествѣ.

Пообню́хувати, -хую, -єш, гл. Обнюхать (во множествѣ).

Пообомлівати, -ваємо, -єте, гл. То-же, что и **обомліти**, но о многихъ.

Пообороняти, -няю, -єш, гл. Оборонить, защитити (многихъ).

Пооборонятися, -няємося, -єтеся, гл. Защититься (о многихъ).

Пообпадати, -даємо, -єте, гл. То-же, что и **обпасти**, но во множествѣ.

Пообпалювати, -ляю, -єш, гл. Обжечь (во множествѣ).

Пообпалюватися, -ляємося, -єтеся, гл. Опалиться (о многихъ), загорѣть (о многихъ). *Пообпалювались у дорозі на тих степових вітрах.* Г. Барв. 150.

Пообпарювати, -рюю, -єш, гл. Опарить (во множествѣ).

Пообпарюватися, -рюємося, -єтеся, гл. Опариться (о многихъ).

Пообпасинковувати, -вую, -єш, гл. Обломать побѣги на стебляхъ табаку, подсолнечника и пр. (во множествѣ)

Пообпаску́джувати, -джую, -єш, гл. Обгадить (во множествѣ).

Пообпаску́джуватися, -джуємося, -єтеся, гл. Обгадиться (о многихъ).

Пообпивати, -ваю, -єш, гл. Опить (во множествѣ). *Чи ми вас пооб'їдали, чи ми вас пообпивали?* Київ. у.

Пообпиватися, -ваємося, -єтеся, гл. Опиться (о многихъ).

Пообписувати, -сую, -єш, гл. 1) Описать (во множествѣ). 2) Исписать вокругъ. *Єсть такі, що хрестами все пообписує: і ночви, і двері...* Г. Барв. 428.

Пообпірати, -раю, -еш, гл. То-же, что и **обіпрати**, но многихъ.

Пообплива́ти, -ваю, єю, гл. Проплыть вокругъ многихъ предметовъ.

Пообпліта́ти, -таю, -еш, гл. Обплести (во множествѣ).

Пообплутувати, -тую, -еш, гл. Опутать (во множествѣ).

Пообпльо́увати, -вую, -еш, гл. Оплевать (во множествѣ).

Пообпоганювати, -нюю, -еш, гл. Обгадить (во множествѣ).

Пообпоганюватися, -нюємося, -етеса, гл. Обгадиться (о многихъ).

Пообполіскувати, -кую, -еш, гл. Ополоскать (во множествѣ). *Пообполіскуй оті горщечки.* Харьк. у.

Пообполіскуватися, -куємося, -етеса, гл. Ополоскаться (о многихъ). *Тільки вскочили в воду, пообполіскувалися та й назад.* Харьк. у.

Пообполювати, -люю, -еш, гл. Ополоть (во множествѣ). *Малину вже пообполювала.* Богодух. у.

Пообрахо́увати, -вую, -еш, гл. Тоже, что и **обрахувати**, но во множествѣ.

Пообрива́ти, -ваю, -еш, гл. Оборвать (во множествѣ). *Вишні вже пообривали, а сливи ще й не починали.* Черниг. у.

Пообрива́тися, -ваємося, -етеса, гл. Оборваться (во множествѣ).

Пообрівнювати, -нюю, -еш, гл. Обравнять (во множествѣ).

Пообрізувати, -зую, -еш, гл. Обрѣзать, отрѣзать (во множествѣ). *Мати скор вмерла за нею, а кума пішла вночі, де її сховали, да руки їй і пообрізувала.* ЗОЮР. II. 15. *Пообрізувала їй шкіру на руках.* Чуб. II. 433.

Пообрікатися, -каємося, -етеса, гл. Дать обѣты (о многихъ).

Пооброблювати, -люю, -еш, гл. = **Пообробляти**.

Пообробля́ти, -ляю, -еш, гл. Обработать, отдѣлать (во множествѣ).

Пообробля́тися, -ляємося, -етеса, гл. Окончить работу (о многихъ). *Уже люде в полі пооброблялися.* Богодух. у.

Пооброста́ти, -таємо, -ете, гл. Обрасти (во множествѣ). *Гори лісом пообростали.* Харьк. г.

Пообрубувати, -бую, -еш, гл. Обрубить (во множествѣ). *Пообрубував гілки.* Харьк. у.

Пообру́шувати, -шую, -еш, гл. Потрясти, обвалить (во множествѣ).

Пообсаджувати, -джую, -еш, гл. Обсадить (во множествѣ).

Пообсапувати, -пую, -еш, гл. Обполоть и окучить (во множествѣ). *Як гарно пообсапуєш картоплю, то більша вродить.* Екатериносл. г.

Пообсєлювати, -люю, -еш, гл. Поселить (многихъ).

Пообсєлюватися, -люємося, -етеса, гл. То-же, что и **обсєлітися**, но во множествѣ.

Пообсисатися, -саємося, -етеса, гл. Обсосаться, обѣсться, сося. *Ось пійду йому телят до корів повитускаю, — нехай пообсисаються.* Г. Барв. 195.

Пообсїва́ти, -ваю, -еш, гл. Обсѣять (во множествѣ).

Пообсїва́тися, -віємося, -етеса, гл. Окончить сѣять. *За годинки люде пообсївалися.* Харьк.

Пообсїдати, -даємо, -ете, гл. То-же, что и **обсїсти**, но во множествѣ. *Пообсїдали кругом його жінка, батько й мати.*

Пообсїка́ти, -каю, -еш, гл. Обсѣчь (во множествѣ).

Пообскріба́ти, -баю, -еш, гл. Оскресть (во множествѣ).

Пообскуба́ти, -баю, -єш, гл. Ощипать, оборвать (во множествѣ).
Пообсмажувати, -жую, -єш, гл. Обжарить (во множествѣ).
Пообсмалювати, -люю, -єш, гл. Опалить (во множествѣ).
Пообсмикувати, -кую, -єш, гл. Обдергать (во множествѣ). *Пообсмикуйте нам сорочки, щоб рівно було.* Київ. у.
Пообсміювати, -юю, -єш, гл. Осмѣять (во множествѣ).
Пообсмоктувати, -тую, -єш, гл. Обсосать (во множествѣ).
Пообсмолювати, -люю, -єш, гл. Осмолить (во множествѣ).
Пообсно́увати, -вую, -єш, гл. Засновать (во множествѣ).
Пообставля́ти, -ляю, -єш, гл. Обставить (во множествѣ).
Пообсте́лювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **обстелити**, но во множествѣ.
Пообстрига́ти, -гаю, -єш, гл. Остричь (многихъ).
Пообстругувати, -гую, -єш, гл. Острогать (во множествѣ).
Пообстужувати, -жую, -єш, гл. Обдуть, сдуть (во множествѣ). *Уже з усього пил пообстужувала.* Пирят. у.
Пообступа́ти, -паю, -єш, гл. Обступить (во множествѣ).
Пообсушувати, -шую, -єш, гл. Обсушить (во множествѣ).
Пообсушуватися, -шуємося, -єтеся, гл. Обсушиться (о многихъ).
Пообтавати, -таємо, -єте, гл. Обтаять (во множествѣ). *А що, пообтавали вже вуси?* Харьк. у.
Пообтика́ти, -каю, -єш, гл. Обтыкать (во множествѣ).
Пообтикатися, -каємося, -єтеся, гл. Обтыкать себя (о многихъ).
Пообтина́ти, -наю, -єш, гл. Обрѣзать (во множествѣ).
Пообтира́ти, -раю, -єш, гл. Обтереть (во множествѣ). *Пообтирай чоботи.* Черниг. у.
Пообтісувати, -сую, -єш, гл. Обтесать (во множествѣ). *Оці ось дубки пообтісуйте попереду.* Харьк. у.
Пообтов́кувати, -кую, -єш, гл. Обтолочь (во множествѣ).
Пообтоптувати, -тую, -єш, гл. Обтоптать (во множествѣ).
Пообто́чувати, -чую, -єш, гл. То-же, что и **обточити**, но во множествѣ.
Пообтрі́пувати, -пую, -єш, гл. Отряхнуть (во множествѣ).
Пообтрі́пуватися, -пуємося, -єтеся, гл. Отряхнуться (во множествѣ).
Пообтро́щувати, -щую, -єш, гл. Обломать вокругъ (во множествѣ).
Пообтру́шувати, -шую, -єш, гл. То-же, что и **обтрусити**, но во множествѣ.
Пообтру́шуватися, -шуємося, -єтеся, гл. То-же, что и **обтруситися**, но во множествѣ.
Пообтяга́ти, -гаю, -єш, гл. Обтянуть (во множествѣ).
Пообува́ти, -ваю, -єш, гл. Обуть (во множествѣ).
Пообува́тися, -ваємося, -єтеся, гл. Обуться (о многихъ).
Пообхаркувати, -кую, -єш, гл. Обхаркать (во множествѣ).
Пообхвачувати, -чую, -єш, гл. = Пообхоплювати.
Пообхлю́пувати, -пую, -єш, гл. Обплескать, облить водой (во множествѣ).
Пообхо́плювати, -люю, -єш, гл. Обхватить (во множествѣ).
Пообцвяхо́увати, -вую, -єш, гл. Обить гвоздями (во множествѣ).
Пообці́ловувати, -вую, -єш, гл. То-же, что и **обцідувати**, но многихъ.

Пообчернювати, -нюю, -еш, гл. Сдѣлать черными (во множествѣ).
Пообчикрижувати, -жую, -еш, гл. Обрѣзати, обкарнати (во множествѣ).
Пообчищати, -щаю, -еш, гл. Обчистити, очистити (во множествѣ).
Пообчищатися, -щаємося, -етеса, гл. Обчиститися, очиститися (о многихъ).
Пообчїркувати, -кую, -еш, гл. Очертити (во множествѣ).
Пообчухрувати, -рую, -еш, гл. То-же, что и **обчухрати**, но во множествѣ.
Пообшарпувати, -пую, -еш, гл. То-же, что и **обшарпати**, но во множествѣ.
Пообшарпуватися, -пуємося, -етеса, гл. То-же, что и **обшарпатися**, но о многихъ.
Як старці пообшарпувалися, а справити одержу ні за що. Богод. у.
Пообшивати, -ваю, -еш, гл. Обшити (во множествѣ). Стор. МПр. 169.
Пообшиватися, -ваємося, -етеса, гл. То-же, что и **обшитися**, но о многихъ.
Пообшкрябувати, -бую, -еш, гл. Обскрестъ (во множествѣ).
Пообшмаровувати, -вую, -еш, гл. Тоже, что и **обшмарувати**, но во множествѣ.
Пообшукувати, -кую, -еш, гл. Обыскать (во множествѣ).
Пооб'язувати, -зую, -еш, гл. = Пообв'язувати.
Пооб'язуватися, -вуюся, -ешся, гл. = Пообв'язуватися.
Поодб... См. Повідб..
Поодв... См. Повідв..
Поодг... См. Повідг..
Поодд... См. Повідд..
Поодж... См. Повідж..
Поодз... См. Повідз..
Поодинокій, -а, -е. 1) Отдѣльный. 2) Одноконный? *Хтось в'їзжає до нас на подвір'є поодинокими саночками сірою конячкою.* КС. 1883. II. 466.
Поодинці, нар. По одному, въ одиночку.
Поодк... См. Повідк..
Поодл... См. Повідл..
Поодм... См. Повідм..
Поодн... См. Повідн..
Поодноборонь, нар. Въ одну борону.
Поодп... См. Повідп..
Поодр... См. Повідр..
Поодружувати, -жую, -еш, гл. Сочетать бракомъ, поженить (многихъ).
Поодружуватися, -жуємося, -етеса, гл. Жениться, выйти замужъ (о многихъ).
Поодс... См. Повідс..
Поодт... См. Повідт..
Поодужувати, -жуємо, -ете, гл. Выздоровѣть (о многихъ). *Ті люде поодужували.* Грин. II. 97.
Поодурювати, -рюю, -еш, гл. = Пообдурювати.
Поодх... См. Повідх..
Поодц... См. Повідц..
Поодч... См. Повідч..
Поодш... См. Повідш..
Поодщ... См. Повідщ..

Поодягати, -гаю, -єш, гл. Одѣть (многихъ).
Поодягатися, -гаємося, -єтеся, гл. Одѣться (о многихъ).
Пооженювати, -нюю, -єш, гл. Женить (многихъ).
Пооженюватися, -нюємося, -єтеся, гл. Жениться (о многихъ).
Поожереблюватися, -люємося, -єтеся, гл. Ожеребитися (о многихъ).
Пооживати, -ваємо, -єте, гл. Ожить (о многихъ). *Всі і пооживали.* Мнж. 30. *Помазав ятлинята цілющою водою, вони і пооживали.* Рудч. Ск. I. 155.
Пооживляти, -ляю, -єш, гл. Оживить (многихъ).
Пооздоблювати, -люю, -єш, гл. Украсить (во множествѣ).
Поозувати, -ся, -ваю, -ся, -єш, -ся, гл. = Пообувати, -ся.
Поопадати, -даємо, -єте, гл. = Пообпадати.
Поопинятися, -няємося, -єтеся, гл. Очутиться (о многихъ).
Поописувати, -сую, -єш, гл. Описать (во множествѣ).
Пооповіщати, -щаю, -єш, гл. Извѣстити (многихъ).
Поопоганювати, -нюю, -єш, гл. = Пообпоганювати.
Поопуска́ти, -каю, -єш, гл. То-же, что и опустити, но во множествѣ.
Поопускаться, -каємося, -єтеся, гл. То-же, что и опуститися, но во множествѣ.
Поопухати, -хаємо, -єте, гл. Опухнуть (во множествѣ).
Поорати, -рю, -реш, гл. Вспахать. *Та вже ж люде в полі поорали.* Рудч. Чп. 223.
Поорендувати, -дую, -єш, гл. Заарендовать (во множествѣ).
Поорудувати, -дую, -єш, гл. Распорядиться, поуправлять нѣкоторое время.
Поосажувати, -жую, -єш, гл. Поселить (многихъ). *Поосажував пан людей у лісі.* Черк. у.
Поосвідчати, -чаю, -єш, гл. Объявить, сообщить (во множествѣ).
Поосвідчувати, -чую, -єш, гл. = Поосвідчати.
Поосвічувати, -чую, -єш, гл. Освѣтити (во множествѣ).
Пооселювати, -люю, -єш, гл. Поселить (многихъ).
Пооселюватися, -люємося, -єтеся, гл. Поселиться (о многихъ).
Поосипатися, -паємося, -єтеся, гл. Осыпаться (во множествѣ). *Як стрепенув... яблуню, так яблука і поосипались.* Драг. 132.
Поосідати, -даємо, -єте, гл. То-же, что и осісти, но во множествѣ.
Поосідатися, -даємося, -єтеся, гл. Тоже, что и осістися, но о многихъ.
Поосідувати, -лую, -єш, гл. Осѣдлать (во множествѣ).
Пооскомити, -млю, -миш, гл. Набить оскомину.
Пооскомітисся, -млюся, -мишся, гл. Набить себѣ оскомину.
Пооскоромлювати, -люю, -єш, гл. Оскоромить (многихъ).
Пооскоромлюватися, -люємося, -єтеся, гл. Оскоромиться (о многихъ).
Поослабати, -баємо, -єте, гл. Ослабнуть, держаться непрочно. *Поослабали трубки.* НВолын. у.
Поославлювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и ославити, но многихъ.
Поосмілюватися, -люємося, -єтеся, гл. То-же, что и осмілитися, но о многихъ.
Поосміювати, -юю, -єш, гл. = Пообсміювати.
Поосновувати, -вую, -єш, гл. Основать (во множествѣ).
Поосолоджувати, -джую, -єш, гл. Усладить (многихъ).

Поосоружуватися, -жуємося, -єтєся, гл. Опротивѣть, надоѣсть, опостылѣть (во множествѣ).

Пооставляти, -ляю, -єш, гл. Оставить (во множествѣ).

Поостуджувати, -джую, -єш, гл. Остудить, охладить (во множествѣ).

Поосушувати, -шую, -єш, гл. Осушить (во множествѣ).

Поотруювати, -трую, -єш, гл. Отравить (многихъ).

Поотуманювати, -нюю, -єш, гл. Обмануть, одурачить (многихъ).

Поохабляти, -ляю, -єш, гл. Оставить (многихъ). Вх. Уг. 261.

Поохаювати, -хаю, -єш, гл. Прибратъ, привести въ опрятный видъ (во множествѣ).

Поохкати, -каю, -єш, гл. Поохать.

Поохлябуватися, -буємося, -єтєся, гл. Ослабнуть, расшататься (во множествѣ). *У возі поохлябувалось усе.* НВолын. у.

Поохолоджувати, -джую, -єш, гл. Охладить (во множествѣ).

Поохотити. См. **Поохочувати.**

Поохотитися, -чуся, -тишся, гл. Пожелать, захотѣть.

Поохочувати, -чую, -єш, сов. в. поохотити, -хочу, -тиш, гл. Поощрять, поощрить. *Батько не поохочував мене до цюю, а я таки зробив, та й вийшло погано.* Рк. Левиц.

Поохрещувати, -щую, -єш, гл. Окрестить (многихъ).

Поохрещуватися, -щуємося, -єтєся, гл. Окреститься (о многихъ).

Поохрипати, -паємо, -єте, гл. Охрипнуть (о многихъ).

Пооцінювати, -нюю, -єш, гл. Оцѣнить (во множествѣ).

Поочищати, -щаємо, -єте, гл. Очистить (во множествѣ).

Поошукувати, -кую, -єш, гл. Обмошенничать, надуть (многихъ).

Попава, -ви, ж. Раст. *Taraxacum officinale.* Вх. Уг. 261.

Попадати, -даємо, -єте, гл. Упасть (о многихъ). *Обидва попадали мертві.* Стор. МПр. 107. Безлично употребляется и въ ед. ч. *Инше попадало між тернину.* Єв. Мр. IV. 7.

Попадати, -даю, -єш, сов. в. попасти, -паду́, -деш, гл. Попадать, попасть, поймать, захватить.

Попадатися, -даюся, -єшся, гл. Распасться, опастъ. *Шкура попадалась на шийі. Носив сорочку, поки попадалась. Зараз надіну. Мое попадалось, дак оце, спасибі вам, тепер зніму.* Г. Барв. 29.

Попадатися, -даюся, -єшся, сов. в. попастися, -дуся, -дешся, гл. Попадаться, попасться, быть пойману, захвачену. *Попалася в лихі руки невірній дружині.* Мет. 253.

Попадєнко, -ка, м. Сынъ попадади.

Попадін, -на, -не́. Попадѣинъ. *Попадина дочка.* Г. Барв. 294, 295.

Попади́ця, -ці, ж. Та, которая попалась? *Молодице моя, попадице моя, попади ти мені, — буде добре тобі.* Чуб. IV. 517.

Попадька, -ки, ж. Ум. отъ **попада.**

Попада́, -ді, ж. 1) Попадья, жена священника. *Уповала, мамцю, на керєю, думала бути попадею.* Мет. 237. 2) Рыба *Rhodeus amarus.* Вх. Пч. II. 20. 3) Въ свадебномъ обрядѣ: бутылка настоенной водки, которую (бутылку) мать невѣсты затыкаетъ пучкомъ калины и обвязываетъ красной ленточкой; **попаді** не трогаютъ до тѣхъ поръ, пока не прїѣдутъ отъ новобрачнаго дружки послѣ комори. МУЕ. III. 92. Ум. **Попадька.** *Поглянув панотець на свою попадьку.* Св. Л. 200.

Попайдіти, -дить, гл. безл. Повезти, удаться. *Мені попайдило.*

Попакостити, -кощу, -стиш, гл. Изгадить, испортить.

Попакува́ти, -ку́ю, -єш, гл. Упаковать (во множествѣ).

Попакуватися, -куємося, -єтеся, гл. Упаковать (о многихъ).

Попаламарювати, -рюю, -єш, гл. Побыть пономаремъ.

Попала́ти, -ла́ю, -єш, гл. Попылатъ.

Попалахкотіти, -кочу, -тиш, гл. Попылатъ сильно.

Попалити, -лю́, -лиш, гл. Сжечь; обжечь (во множествѣ). *Гей роспустили пожар по долині, попалили діти солов'їні.* АД. I. 269.

Попалитися, -лимося, -теся, гл. 1) Сжечься, обжечься (во множествѣ). 2) **Попалилося на небі.** При закатѣ солнца облака стали красны. Вх. Лем. 453.

Попані́ти, -нію, -єш, гл. Сдѣлаться бариномъ. *Ну, як уже й мужик попаніє, то хан з його буде.* Харьк. у.

Попантрувати, -рюю, -єш, гл. Посторожить.

Попанува́ти, -ну́ю, -єш, гл. 1) Погосподствовать, поцарствовать, побыть бариномъ. *І над нашим ще народом ще хоть трохи попануй.* Котл. Од. 494. *Як би тобі довелось в нас попанувати.* Шевч. 453. 2) Поблагопріятствовать, подѣйствовать. *Тепер весна попанувала на ярину.* НВолын. у.

Попанькаться, -каюся, -єшся, гл. Поняньчиться, поухаживать за кѣмъ.

Попаня́читися, -чуся, -чишся, гл. = **Попаніти.** Сим. 141. *Все тее куди попанячилось і пиндючиться почало.* Сим. 227.

Попарити, -рю, -риш, гл. 1) Попарить горячей водой, на огнѣ, — во множествѣ. *Тікай лиш од печі, — попарю плечі.* Грин. I. 243. 2) Высѣчь розгами, побить. *Як попарить мужик ціпом, — аж шкура облізла.* Грин. III. 674. *Зи теж їх і попарили сьогодні (різками).* Мир. ХРВ. 268.

Попаритися, -рюся, -ришся, гл. Попариться.

Попартачити, -чу, -чиш, гл. Испортить плохой работой (во множествѣ).

Попартобліти, -лю, -лиш, гл. = **Попартачити.**

Попарторіти, -рю, -риш, гл. = **Попартолити.**

Попарубкува́ти, -ку́ю, -єш, гл. Побыть парнемъ. *Попарубкував трохи, то його й женимо.* Морд. Пл. 13.

Попарувати, -рюю, -єш, гл. 1) Спарить нѣсколько паръ. 2) Поженить нѣсколькихъ. *Попаруєм діток.* К. Досв. 109.

Попаруватися, -руємося, -єтеся, гл. 1) Спариться (о многихъ). 2) Вступить въ бракъ (о многихъ).

Попаршивіти, -віємо, -єте, гл. Сдѣлаться паршивымъ (о многихъ), сдѣлаться плохимъ (о многихъ).

Попас, -су, м. Кормъ на пастбищѣ, пастбище, выпась. Рудч. Чп. 47, 252. *Поїдемо разом з вітром, попасу не буде.* Мет. 97. **Стати на попасі.** Остановиться, чтобы попаси воловъ, лошадей. *Ой пішли чумаки з України стали на попасі край долини.* Мет. 369.

Попасом = Попаски 1. *Попасом поїдемо.* Ум. **Попасочок.**

Попаса́ння, -ня, с. Кормъ на пастбищѣ. *Пустили коней на попасання.* Макс. (1849), 54.

Попаса́ти, -са́ю, -єш, гл. Пасты въ дорогѣ. *Воли попасали.* Рудч. Чп. 89. *Іде Марко з чумаками, ідуци співає, не поспіша до господи — воли попасає.* Шевч. 116.

- Попасище, -ща, с.** Пастбище. *Оце коло хутора і попасище має.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.
- Попасішникува́ти, -ку́ю, -єш, гл.** Побыть пчеловодомъ.
- Попаски, нар.** 1) Пася, пасясь на ходу. Сим. 197. *Отара попаски попхалась навманя.* Греб. 381. *Вівці... розкотилися по толоці, щипаючи попаски низеньку, приземну травицю.* Мир. ХРВ. 50. 2) Осторожно. *Кішка іде попаски.* Борз. у.
- Попаскудити, -джу, -диш, гл.** Изгадить (во множествѣ). *Усю одежу попаскудив.* Васильк. у.
- Попасты, -су, -сеш, гл.** Попасты. *Станьмо, братіку, тута, коні попасімо.* ЗОЮР. I. 40. *Нігде... і коня попасты.* ЗОЮР. I. 209.
- Попасувати, -сую, -єш, гл. = Попасати.** *Ми стали біля слободи Кіньської... попасувать волів.* Драг. 415.
- Попатлати, -даю, -єш, гл.** Взъерошить (многихъ).
- Попатрати, -раю, -єш, гл.** Опарить птиць и оципать перья.
- Попацикува́ти, -ку́ю, -єш, гл.** Поразглагольствовать, преимущ. дерзко. *Такій чепурусі в жадобку попацикувати.* МВ. (КС. 1902. X. 143).
- Попекти́, -печу́, -чеш, гл.** 1) Попечь, испечь, изжарить. 2) Обжечь. 3) Пожалить, ужалить (крапивою) (во множествѣ). *Ускочила у кропиву та й ніженьки попекла.* Грин. III. 645.
- Попекті́ся, -печу́ся, -чешся, гл.** 1) Испечься (о многомъ). *Гарно паляниці попеклися.* Славяносерб. у. 2) Обжечься. *Він, кажуть, на якомусь заводі робив і там дуже попікся, ото й шрамуватий того такий.* Пирятин. у.
- Попеластий, -а, -е.** Пепельный (о цвѣтѣ). *Попеластий віл.* Греб. 365. *Ми (гуси) попеласті всі.* Греб. 362. *Ви, кури, білі, чорні, гребенасті, попеласті.* Мил. М. 51.
- Попелітися, -лю́ся, -лишся, гл.** Рытсья въ землѣ, въ сорѣ (о курицѣ). Вх. Уг. 261.
- Попелиця, -ці, ж.** Насѣк. *Arhis brassicae*, капустная тля. Вх. Пч. I. 5. *Попелиця на капусті.* ЕЗ. V. 193. *Попелиця напала на капусту.* Волч. у.
- Попелище, -ща, с.** 1) Мѣсто, куда выбрасывають золу. Рк. Левиц. 2) У Шевченка съ измѣн. удареніемъ: попелище — попелище. *А Максим на пожарище та на попелище подивився.* Шевч. 590.
- Попеліти, -лію, -єш, гл.** Обращаться въ пепель. Кіев. у.
- Попельня́, -ні́, ж.** Мѣсто для ссыпки золы.
- Попелюх, -ха, м.** 1) Сказочный герой, получившій свое имя отъ того, что въ молодости сидѣль въ золѣ, а затѣмъ совершившій рядъ подвиговъ и сдѣлавшійся царемъ. *Звали го попелюхом, бо все у попелі сидів.* Драг. 262. 2) Животн. *Myoxus glis*. Вх. Пч. II. 6.
- Попелю́ха, -хи, ж.** 1) Хохлатый жаворонокъ, *Alauda rustica*. 2) Тля травяная. Рк. Левиц. 2) = **Попелюх 2.** Вх. Пч. II. 6.
- Попеля́стий, -а, -е = Попеластий.**
- Попенько, -ка, м.** Ум. отъ **пiп.** О. 1862. IV. 29.
- Попеня́, -ня́ти, с.** Ребенокъ попа, священника. *Возив попенят у губерню, — у школу, чи що.* О. 1862. VIII. 12.
- Попер, -пру, м.** Перець. Вх. Лем. 453.

- Попервах**, нар. Сперва, сначала. *Попервах жили вони гаразд, а потім — Бог його зна.* Новомоск. у.
- Поперебивати**, -ваю, -єш, гл. То-же, что и **перебити**, но во множествѣ. *Поперебивали їм ноги.* Єв. I. IX. 31. *Я вашому собаці ноги поперебиваю.* Київ. у. *Як уловлять свиню, то ноги поперебивають.* Драг. 81. *Уже наші жінки і подушки поперебивали.* АД. II. 12.
- Поперебиватися**, -ваємося, -єтеся, гл. Перебитися (во множествѣ).
- Поперебігати**, -гаємо, -єте, гл. Перебѣжать (о многихъ). *Усі поперебігали на цей бік.* Борз. у.
- Поперебілювати**, -люю, -єш, гл. Перебѣлить (во множествѣ).
- Поперебірати**, -раю, -єш, гл. То-же, что и **перебрати**, но во множествѣ.
- Поперебіратися**, -раємося, -єтеся, гл. То-же, что и **перебратися**, но о многихъ. *От вони поперебіралися: понадівали на дівчат свою одежу і з дівчат поздіймали і на себе понадівали.* Чуб. II. 37.
- Поперебовтувати**, -тую, -єш, гл. Взболтать (во множествѣ).
- Поперебовтуватися**, -туємося, -єтеся, гл. Взболтаться (о многомъ). *Молочко гарне було, позастояване, а поки довели по цій дорозі, то й поперебовтувалося.* Черниг. г.
- Попереболювати**, -люємо, -єте, гл. Тоже, что и **переболіти**, но во множествѣ.
- Поперебріхувати**, -хую, -єш, гл. Переверать (многое). *Вона зроду не скаже так, як чула од людей, а все поперебріхує.* Харьк. у.
- Попереброджувати**, -джую, -єш, гл. Перейти въ бродъ (во многихъ мѣстахъ, о многихъ людяхъ).
- Поперебувати**, -ваю, -єш, гл. Перемѣнить обувъ (многимъ).
- Поперебуватися**, -ваємося, -єтеся, гл. Перемѣнить обувъ (о многихъ).
- Попереваблювати**, -люю, -єш, гл. Переманить (многихъ).
- Попереважувати**, -жую, -єш, гл. Перевѣситъ (многое).
- Поперевалювати**, -люю, -єш, гл. То-же, что и **перевалити**, но во множествѣ.
- Попереварювати**, -рюю, -єш, гл. Переварить (во множествѣ).
- Поперевертати**, -таю, -єш, гл. То-же, что и **перевернути**, но во множествѣ. Мнж. 32. *Ослони... поперевертає.* Єв. Мр. XI. 15. *Сю штуку написав москаль по нашому і дуже поперевертає слова.* Котл. НП. 398.
- Поперевертатися**, -таємося, -єтеся, гл. То-же что и **перевернутися**, но о многомъ. *Тоді кругом нашого села усе пуці були... А тепер бач на яке попереверталось: орем усюди.* Драг. 222.
- Поперевисати**, -саємо, -єте, гл. Перевѣситься черезъ что-либо, напр. черезъ заборъ (во множествѣ). *Наші груші до сусід поперевисали, а вона й обривають.* Київ. у.
- Поперевінчувати**, -чую, -єш, гл. Обвѣнчать (многихъ).
- Поперевіщувати**, -щую, -єш, гл. Перевѣситъ на другія мѣста (во множествѣ). *Поперевіщуй сорочки на сонці, щоб швидче подосихали.* Васильк. у.
- Поперевіювати**, -віюю, -єш, гл. Перевѣять (во множествѣ).
- Попереводити**, -джу, -диш, гл. То-же, что и **перевести**, но во множествѣ.
- Попереводитися**, -димосся, -дитесь, гл. То-же, что и **перевестися**, но во множествѣ. *Песиголовців осталося мало: попереводились.* Драг. 2. *Птиця... вже попереводилась.* Драг. 237.

Поперев'язувати, -зую, -єш, гл. Перевязать (многихъ). *Поперев'язувала старостів рушниками.* Богодух. у.

Попереганяти, -няю, -єш, гл. То-же, что и **переганяти**, но во множествѣ.

Попереганяйте віці на той бік, там краща наша. Екатериносл. у.

Поперегачувати, -чую, -єш, гл. То-же, что и **перегачити**, но во множествѣ.

Поперегинати, -наю, -єш, гл. Перегнуть (во множествѣ).

Поперегледжувати, -джую, -єш, гл. = **Попереглядати**.

Попереглядати, -даю, -єш, гл. То-же, что и **переглядіти**, но во множествѣ.

Поперегнивати, -ваємо, -єте, гл. То-же, что и **перегнити**, но во множествѣ.

Попереговорювати, -рюю, -єш, гл. Тоже, что и **переговорити**, но во множествѣ.

Поперегонити, -ню, -ниш, гл. То-же, что и **переганяти**, но во множествѣ.

Поперегонили воли через річку.

Поперегравати, граю, -єш, гл. То-же, что и **переграти**, но во множествѣ.

Поперегризати, -заю, -єш, гл. Перегрызть (во множествѣ).

I. Поперед, нар. 1) Впереди. *Поперед себе вражих ляхів облавою пруть.* Нп. *Поперед війська да січуть рубаять.* АД. I. 25. 2) Сперва. *Поперед ти йди, а тоді я.* 3) Прежде. *Поперед усього. Поперед батька не лізъ у некло.*

II. Поперед, пред. Предъ, передъ. *Воли, коні на оборі, а біда поперед очі.* Ном. № 2177.

Если слѣдующее слово начинается двумя согласными, употр. *попередо.* *Безлюдная доріженька попередо мною.* МВ. (О. 1862. III. 51).

Попередавати, -даю, -єш, гл. То-же, что и **передати**, но во множествѣ.

Попередавлювати, -люю, -єш, гл. Раздавить (во множествѣ).

Попередень, -дня, м. Дощечка, соединяющая головки двухъ полозьевъ въ саняхъ. Сумск. у.

Попередзвонювати, -нюю, -єш, гл. Окончить звонить (во множествѣ).

Попередивлятися, -ляюся, -єтеся, гл. Пересмотрѣть (во множествѣ).

Попередити, -ся. См. **Попережати, -ся.**

Попереди, нар. = **Попереду.**

Попереділяти, -ляю, -єш, гл. Раздѣлить (многое). *І землю, і гроші, і всю худобу на трое попереділяли, щоб усім однаково було.* Харьк. у.

Попередниця, -ці, ж. Передняя часть запаски, фартухъ, надѣваемый спереди къ запаскѣ, плахтѣ. Чуб. VII. 427. КС. 1893. V, 282, XII, 449. Вас. 170. МУЕ. I. 141. См.

Задниця.

Попередній, -я, -є. Предыдущій.

Попередок, -дка, м. = **Попередень.** Сумск. у.

Попередочку, нар. Ум. отъ **попереду.**

Попередражнювати, -нюю, -єш, гл. Передразнить (многихъ, о многихъ). *Скільки буде дівчат на досвітках, він усіх попередражнює.* Харьк. у.

Попередруківувати, -вую, -єш, гл. Перепечатать (во множествѣ).

Попереду, нар. 1) Впереди, спереди. *Сам хорунжий попереду йде.* Макс. 2) Впередъ, напередъ. *І то лихо попереду знати, що нам в світі зострінеться.* Шевч. 12. *Посилає мене... попереду, а сам мусить би то йти за нами.* ЗОЮР. I. 291. 3) Сперва, сначала. Ум. **Попередочку.** *Летить зозуленька попередочку.* Мет. 151.

Попередумувати, -мую, -єш, гл. То-же, что и **передумати**, но во множествѣ.

Попережати, -жаю, -еш, сов. в. попередити, -джу́, -ди́ш, гл. Опережать, опередить.
Скажіть ученикам, що попередить вас у Галилеї. Єв. Мр. XVI. 7. Батько... сам хоче одружитись, дак йому чудно попережати сина. Г. Барв. 538.

Попережатися, -жаюся, -ешся, сов. в. попередитися, -джу́ся, -ди́шся, гл.
 Опережать, опередить, выставляться, выставиться впередъ. *Не попережайся поперед війська і не оставайся позад війська. АД. I. 314.*

Попереживати, -вію, -еш, гл. То-же, что и пережити, но во множествѣ.

Попережовкати, -каємо, -ете, гл. Пожелтѣть (во множествѣ). *Огірки попережовкали і солити негодящі. Волч. у.*

Попережовувати, -вую, -еш, гл. Пережевать (во множествѣ).

Поперезивати, -ваю, -еш, гл. Перезвать (многихъ).

Поперезімовувати, -вую, -еш, гл. Тоже, что и перезімувати, но во множествѣ.

Поперезувати, -ваю, -еш, гл. Обуть наново, перемѣнить обувь (во множествѣ).

Поперезуватися, -ваємося, -етеса, гл. Обуться наново, перемѣнить обувь (о многихъ).

Попереинакшувати, -шую, -еш, гл. Сдѣлать иначе, измѣнить (во множествѣ).

Попереиначувати, -чую, -еш, гл. = Попереинакшувати.

Попереїдати, -даю, -еш, гл. То-же, что и переїсти, но во множествѣ. *Уже й миші половину попереїдали. Г. Барв. 264.*

Попереїжджати, -джаю, -еш, гл. = Попереїздити.

Попереїздити, -джу́, -ди́ш, гл. Переѣхать (во множествѣ).

Попереймати, -маю, -еш, гл. То-же, что и переня́ти, но во множествѣ. *Від німців усе те попереймали. ЕЗ. V. 201.*

Поперейменовувати, -вую, -еш, гл. Переименовать (во множествѣ).

Поперек, -ку, м. Поясница; талія. *Обняла за попереk.* Котл. Ен. VI. 37. Ум. **Поперечок.**

Попереказувати, -зую, -еш, гл. То-же, что и переказати, но во множествѣ.

Поперекаламучувати, -чую, -еш, гл. Помутить, возмутить (во множествѣ).

Поперекидати, -даю, -еш, гл. То-же, что и перекидати, перекинути, но во множествѣ. *Поперекидала вози... в воду. Рудч. Ск. I. 33.*

Поперекидатися, -даємося, -етеса, гл. То-же, что и перекинутися, но о многихъ. *Драг. 157. Поробіться, каже, муравками та лізьте у пляшку. Вони усі поперекидались та й поулазили у ту пляшку. Мнж. 129.*

Поперекипати, -паємо, -ете, гл. Перекипѣть (во множествѣ).

Поперекисати, -саємо, -ете, гл. То-же, что и перекиснути, но во множествѣ. *Тепло дуже в погребі, поперекисало мое варево. Черниг. у.*

Поперекладати, -даю, -еш, гл. То-же, что и перекласти, но во множествѣ.

Попереклика́ти, -каю, -еш, гл. Перезвать (многихъ).

Попереко́вий, -а, -е. Поясничный. Константиногр. у. **Поперекові кістки.**
 Поясничные позвонки. Константиногр. у.

Поперековувати, -вую, -еш, гл. Перековать (во множ.).

Попереко́нувати, -ную, -еш, гл. Убѣдить (многихъ).

Попереко́нуватися, -нуємося, -етеса, гл. Убѣдиться (о многихъ).

Поперекошувати, -шую, -еш, гл. Перекосить (косою, — во множествѣ).

Поперекрада́ти, -даю, -єш, гл. То-же, что и **перекрасти**, но во множествѣ. *Оттакої: злодії в злодіїв поперекрадали.* Харьк. у.

Поперекраювати, -юю, -єш, гл. Перерѣзать пополамъ (во множествѣ).

Поперекрива́ти, -ваю, -єш, гл. Перекрыть наново (во множествѣ).

Поперекривля́ти, -ляю, -єш, гл. То-же, что и **перекривити**, но во множествѣ.

Поперекри́кувати, -кую, -єш, гл. Тоже, что и **перекричати**, но многихъ.

Поперекри́шувати, -шую, -єш, гл. Нашинковать, накрошить мельче. *Треба капуста дрібніше поперекришувати.* Черниг. у.

Поперекручувати, -чую, -єш, гл. Тоже, что и **перекрутити**, но во множествѣ. *Коли треба було скарати автора за те, що він поперекручував історію так, як її й досі перекручують, то скарати хиба реготом.* К. ХП. 34.

Поперекручуватися, -чуємося, -єтеся, гл. То-же, что и **перекрутитися**, но во множествѣ.

Поперекульба́чувати, -чую, -єш, гл. Пересѣдлатъ (во множествѣ).

Поперекуповувати, -вую, -єш, гл. Перекупить (во множествѣ).

Поперекушувати, -шую, -єш, гл. Перекусить зубами (во множествѣ).

Поперелагожувати, -жую, -єш, гл. Передѣлатъ, переладить (во множествѣ).

Поперелазити, -жу, -зиш, гл. Перелѣзть (о многихъ).

Поперелива́ти, -ваю, -єш, гл. Перелить (во множествѣ).

Поперелицьовувати, -вую, -єш, гл. Тоже, что и **перелицювати**, но во множествѣ.

Попереліта́ти, -таємо, -єте, гл. Перелетѣть (о многихъ).

Поперелічувати, -чую, -єш, гл. Пересчитать (во множествѣ).

Попереловлювати, -люю, -єш, гл. Переловить (во множествѣ).

Попереломлювати, -люю, -єш, гл. Переломить (во множествѣ).

Поперелякувати, -кую, -єш, гл. Перепугать, напугать (многихъ). *Порозганяє, поперелякує дітей.* О. 1861. VI. 77.

Поперелякуватися, -куємося, -єтеся, гл. Перепугаться (о многихъ). *Левиц. Пов. 289. Люде тікають з поля, усі поперелякуються.* Ком. I. 42.

Поперемагати, -гаю, -єш, гл. То-же, что и **перемогти**, но многихъ.

Поперемазувати, -зую, -єш, гл. Перемазать, вымазать вновъ (во множествѣ).

Поперемальовувати, -вую, -єш, гл. Тоже, что и **перемалювати**, но во множествѣ.

Попереманювати, -нюю, -єш, гл. Переманить (многихъ).

Поперемахльовувати, -вую, -єш, гл. То-же, что и **перемахлювати**, но во множествѣ.

Поперемащувати, -щую, -єш, гл. Тоже, что и **перемастити**, но во множествѣ.

Поперемежовувати, -вую, -єш, гл. Перемежевать (во множествѣ).

Поперемелювати, -люю, -єш, гл. Перемолоть (во множествѣ).

Поперемива́ти, -ваю, -єш, гл. Перемыть (во множествѣ). *Поперемивала миски й ложки.* Київ. у.

Поперемина́ти, -наю, -єш, гл. То-же, что и **перем'яти**, но во множествѣ.

Попереминатися, -наємося, -єтеся, гл. То-же, что и **перем'ятися**, но во множествѣ.

Поперемінювати, -нюю, -єш, гл. = **Попереміняти**.

Попереміняти, -няю, -єш, гл. То-же, что и **перемінити**, но во множествѣ. *Попереміняла йому усе плаття, нагодувала його, напоїла.* Чуб. II. 469.

Поперемірювати, -рюю, -єш, гл. Перемѣрять (во множествѣ).
Попереміщувати, -шую, -єш, гл. То-же, что и а) **перемісити**, б) **перемішати**, но во множествѣ.
Поперемішуватися, -шуємося, -єтеся, гл. Перемѣшаться, смѣшаться (о многихъ).
Поперемліва́ти, -ва́ємо, -єте, гл. То-же, что и **перемліти**, но во множествѣ.
Поперемовля́ти, -ля́ю, -єш, гл. То-же, что и **перемовити**, но во множествѣ.
Поперемокати, -каємо, -єте, гл. Перемокнуть (во множествѣ).
Поперемолочувати, -чую, -єш, гл. Перемолотить (во множествѣ).
Поперемо́тувати, -тую, -єш, гл. Перемотать (во множествѣ).
Поперемо́чувати, -чую, -єш, гл. Измочить (во множествѣ).
Поперемо́щувати, -щую, -єш, гл. Перемостить (во множествѣ).
Поперемудро́вувати, -вую, -єш, гл. Перехитрить, перемудрить (многихъ).
Поперемуро́вувати, -вую, -єш, гл. Перестроить каменныя постройки.
Поперемучува́ти, -чую, -єш, гл. Измучить (многихъ).
Поперемучува́тися, -чуємося, -єтеся, гл. Измучиться (о многихъ).
Поперена́джувати, -джую, -єш, гл. Переманить (многихъ).
Поперени́зувати, -зую, -єш, гл. Перенизать (во множествѣ). *Давно не перенизувала намиста, треба сісти та поперенизувати, а то ще порветься.* Харьк.
Поперени́вечувати, -чую, -єш, гл. Тоже, что и **перени́вечити**, но во множествѣ.
Поперено́сити, -но́шу, -сиш, гл. Перенести (во множествѣ).
Поперено́човувати, -вуємо, -єте, гл. То-же, что и **перено́чувати**, но о многихъ.
Поперено́шувати, -шую, -єш, гл. = **Попереносити**.
Попереню́хувати, -хую, -єш, гл. Перенюхать (во множествѣ).
Попереору́вати, -рюю, -єш, гл. То-же, что и **переорати**, но во множествѣ.
Поперепа́ковувати, -вую, -єш, гл. Перепаковать, переложить упакованныя вещи (во множествѣ).
Поперепа́лювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **перепа́лити**, но во множествѣ.
Поперепа́люватися, -люємося, -єтеся, гл. Пережечься (во множествѣ).
Поперепа́ривати, -рюю, -єш, гл. То-же, что и **перева́рити**, но во множествѣ.
Поперепа́скуджувати, -джую, -єш, гл. Изгадить (во множествѣ).
Поперепива́ти, -ва́ю, -єш, гл. То-же, что и **перепити**, но во множествѣ.
Поперепива́тися, -ва́ємося, -єтеся, гл. Перепиться (о многихъ). *Так поперепивалися, що і з-за столу не повилазили, там і поснули.* Київ. у.
Поперепи́лювати, -люю, -єш, гл. Перепилить (во множествѣ). *Поперепиллюй дошки на трое, щоб по два аршини були завдовжки.* Харьк. у.
Поперепина́ти, -на́ю, -єш, гл. То-же, что и **переп'ясти**, но во множествѣ.
Поперепиня́ти, -няю, -єш, гл. То-же, что и **перепинити**, но во множествѣ.
Попереписува́ти, -сую, -єш, гл. Переписать (во множествѣ).
Поперепитува́ти, -тую, -єш, гл. То-же, что и **перепитати**, но во множествѣ.
Поперепі́кати, -ка́ю, -єш, гл. Перепечь (во множествѣ). *Ти хоч як, а поперепікаєш пироги.* Богод. у.
Поперепі́катися, -каємося, -єтеся, гл. Перепечься (во множествѣ). *Паляниці поперепікалися.*
Поперепіра́ти, -ра́ю, -єш, гл. Перемыть бѣлье наново (во множествѣ).

- Попереплачувати, -чую, -єш, гл.** Переплатить (во множествѣ). *Ми за цю землю панові багато вже грошей попереплачували: більш десятка год платимо.* Полт. у.
- Поперепливати, -ваю, -єш, гл.** Переплыть (во множествѣ). *Добігли до Дніпра, поперепливали кіньми.* Драг. 417.
- Попереплигувати, -гую, -єш, гл.** Перепрыгнуть, перескочить (во множествѣ). *Попереплигували через рівчак.*
- Попереплітати, -таю, -єш, гл.** Переплесть (во множествѣ).
- Поперепліщувати, -шую, -єш, гл.** Тоже, что и **переплішити**, но во множествѣ.
- Попереплутувати, -тую, -єш, гл.** Перепутать (во множествѣ).
- Попереповзувати, -зую, -єш, гл.** Переползти (во множествѣ).
- Попереповняти, -няю, -єш, гл.** Переполнить (во множествѣ).
- Поперепоганювати, -нюю, -єш, гл.** Изгадить, испортить (во множествѣ).
- Попереполіскувати, -кую, -єш, гл.** Переполоскать (во множествѣ). *Побіжи в беріг, попереполіскуй оці ганчірочки.* Славяносерб. у.
- Попереправляти, -ляю, -єш, гл.** Переправить (многихъ).
- Поперепрасовувати, -вую, -єш, гл.** Переглядить вновъ (во множествѣ).
- Поперепрівати, -ваємо, -єте, гл.** Перепрѣть (во множествѣ). *Усе в печі поперепрівало.* Харьк.
- Поперепродувати, -дую, -єш, гл.** Перепродать (во множествѣ). *Оці жиди у нас понакуповують усячини, а в городі поперепродують та й зароблять собі.* Київ.
- Поперепрошувати, -щую, -єш, гл.** Тоже, что и **перепросити**, но многихъ.
- Поперепрягати, -гаю, -єш, гл.** Перепрячь (во множествѣ).
- Поперепускати, -каю, -єш, гл.** То-же, что и **перепустити**, но во множествѣ.
- Поперераджувати, -джую, -єш, гл.** Перерѣшить (во множествѣ).
- Поперералювати, -люю, -єш, гл.** То-же, что и **перералити**, но во множествѣ.
- Поперераховувати, -вую, -єш, гл.** Вновъ пересчитать (во множествѣ).
- Поперержавлювати, -люю, -єш, гл.** Перержавѣть, (во множествѣ).
- Попереривати, -ваю, -єш, гл.** То-же, что и **перервати**, но во множествѣ.
- Поперериватися, -ваємося, -єтеся, гл.** То-же, что и **перерватися** но во множествѣ.
- Поперериштовувати, -вую, -єш, гл.** Поставить иначе дѣса (во многихъ мѣстахъ).
- Поперерізувати, -зую, -єш, гл.** Перерѣзать (во множествѣ).
- Поперероблювати, -люю, -єш, гл.** Передѣлать (во множествѣ). К. ХП. 38. *Поперероблювали їх (церкви) на костьоли.* Стор. МПр. 65.
- Поперероджуватися, -джуємося, -єтеся, гл.** Переродиться (о многихъ).
- Попереростати, -таю, -єш, гл.** Перерости (многихъ, о многихъ). *Мої дочки вже мене попереростали.* Богодух. у.
- Поперерубувати, -бую, -єш, гл.** Перерубить (во множествѣ). *Поперерубуй на трое.*
- Попересаджувати, -джую, -єш, гл.** Тоже, что и **пересадити**, но во множествѣ. *Хочу вишні ближче до хати попересажувати.* Екатериносл. у.
- Попересень, -сня, м.** Поперечный ремешекъ у хомута въ шлеф. *Він спитав, скільки опереснів у моєму хомуті, да й полічив.*
- Попересилати, -ляю, -єш, гл.** Переслать (во множествѣ).
- Попересипати, -паю, -єш, гл.** То-же, что и **пересипати**, но во множествѣ.

Попересихати, -хаємо, -єте, гл. Пересохнуть, высохнуть больше чѣмъ нужно.
Сорочки не попересихали, — саме добре буде качати. Черниг. у.

Попересідати, -даємо, -єте, гл. Пересѣсть (о многихъ). *Попересідали в холодок.* Харьк. у.

Попересіддувати, -лую, -єш, гл. Пересѣдлатъ (во множествѣ).

Попересікати, -каю, -єш, гл. Разсѣчь (на части).

Попересіювати, -сіюю, -єш, гл. Пересѣять (во множествѣ).

Поперескакувати, -кую, -єш, гл. Перескочить, перепрыгнуть (многое, о многихъ). *Ви поперескакуєте до мене.* Мнж. З.

Попереслухувати, -хую, -єш, гл. Выслушать (многихъ).

Попересмажувати, -жую, -єш, гл. Пережарить (во множествѣ).

Попересмажуватися, -жуємося, -єтеся, гл. Пережариться. *Чому ж ти й не заглянула в піч? Глянь, як качки попересмажувались.* Київ. у.

Попересмікувати, -кую, -єш, гл. Передернуть (во множествѣ).

Попересміювати, -юю, -єш, гл. Осилить въ смѣхѣ (многихъ).

Попереспівувати, -вую, -єш, гл. То-же, что и **переспівати**, но во множествѣ: *Та я вже всі пісні попереспівувала, — більше не знаю.* Константиногр. у.

Попереставляти, -ляю, -єш, гл. Переставить (во множествѣ).

Поперестановляти, -ляю, -єш, гл. = **Попереставляти.**

Поперестарюватися, -рюємося, -єтеся, гл. Перестарѣть (о многихъ).

Поперестеляти, -ляю, -єш, гл. = **Поперестилати.**

Поперестелятися, -ляємося, -єтеся, гл. = **Поперестилатися.**

Поперестигати, -гаємо, -єте, гл. Переспѣть (во множествѣ).

Поперестила́ти, -лаю, -єш, гл. Перестлатъ вновъ (во множествѣ).

Поперестилатися, -лаємося, -єтеся, гл. Быть перестлану, перестлаться (во множествѣ).

Поперестоювати, -юємо, -єте, гл. То-же, что и **перестояти**, но во множествѣ.

Поперестоюватися, -юємося, -єтеся, гл. Перестоятся (во множествѣ). *Недобра справа, як поперестоюється у печі.* Богодух. у.

Поперестрашувати, -шую, -єш, гл. Перепугать, испугать (многихъ).

Поперестрибувати, -буємо, -єте, гл. Перепрыгнуть, перескочить (во множествѣ). *А ну, чи поперестрибуємо через воду?* Лубен. у.

Попереступати, -паю, -єш, гл. Переступить (во множествѣ).

Попересукувати, -кую, -єш, гл. Пересучить (во множествѣ).

Попересушувати, -шую, -єш, гл. 1) Просушить (во множествѣ). *Оце повиймаю одєжу з скрині та попересушую.* Київ. у. 2) Пересушить (во множествѣ). *Попересушували насіння, — гляньте, аж поприсмагало.* Васильк. у.

Попересушуватися, -шуємося, -єтеся, гл. 1) Обсушиться (о многихъ). *Поки попересушувались після того дощу, то вже й вечір.* Харьк. у. 2) Пересушиться чрезъ мѣру (во множествѣ).

Поперетанцьовувати, -вуємо, -єте, гл. То-же, что и **перетанцьовати**, но во множествѣ.

Поперетинати, -каю, -єш, гл. То-же, что и **перетикати**, но во множествѣ.

Поперетинати, -наю, -єш, гл. То-же, что и **перетяти**, но во множествѣ.
Поперетинали ремні, котрими поскручувані були руки у козаків. Стор. МПр. 108.

Поперетирати, -раю, -єш, гл. То-же, что и **перетерти**, но во множествѣ.

Поперетиратися, -раємося, -єтєся, гл. То-же, что и **перетертися**, но во множествѣ.

Поперетісувати, -сую, -єш, гл. Перетесать (во множествѣ).

Поперетлівати, -ваємо, -єте, гл. Перетлѣть (во множествѣ).

Поперетовкувати, -кую, -єш, гл. Тоже, что и **перетовкти**, но во множествѣ.

Поперетоплювати, -люю, -єш, гл. Тоже, что и **перетопити**, но во множествѣ.

Попереточувати, -чую, -єш, гл. То-же, что и **переточити**, но во множествѣ.

Поперетрощувати, -щую, -єш, гл. Растрощить (во множествѣ).

Поперетрушувати, -шую, -єш, гл. Тоже, что и **перетрусити**, но во множествѣ.
Прибрала гарно світличку: рушники шиті порозвішувала, сухі зілля за сволоком і за богами поперетрушувала. Г. Барв. 161.

Поперетягати, -гаю, -єш, гл. То-же, что и **перетягти**, но во множествѣ.

Поперехвалювати, -люю, -єш, гл. Перехвалить (многихъ). *Поперехвалювали моїх дівчат, ліниві стали прясти.* Харьк.

Поперехиляти, -ляю, -єш, гл. Наклонить, склонить (во множествѣ).

Поперехилятися, -ляємося, -єтєся, гл. Перевѣситься черезъ что. *Королів цвіт повився по лісі, вишні поперехилялися.* Г. Барв. 89.

Попереходити, -джу, -диш, гл. То-же, что и **перейти**, но во множествѣ. *Усі вже попереходили через місток.* Харьк.

Поперехоплювати, -люю, -єш, гл. Перехватить (во множествѣ).

Поперехрищувати, -щую, -єш, гл. То-же, что и **перехрестити**, но во множествѣ.

Поперехрищуватися, -щуємося, -єтєся, гл. То-же, что и **перехреститися**, но о многихъ.

Попереціжувати, ясую, -єш, гл. Процѣдить (во множествѣ).

Попереціловувати, -вую, -єш, гл. Перецѣловать (во множествѣ).

Поперецінювати, -нюю, -єш, гл. То-же, что и **перецінити**, но во множествѣ.

Попере́читися, -чуся, -чишся, гл. Поспорить. *Мої мама... поперечили сі з татом...* Гн. II. 125. *Щос сі поперечив з наймитом.* Гн. II. 113.

Поперечитувати, -тую, -єш, гл. То-же, что и **перечитати**, по во множествѣ.

Поперечищати, -щаю, -єш, гл. Перечистить (во множествѣ).

Поперечіплювати, -люю, -єш, гл. Тоже, что и **перечепити**, но во множествѣ.

Поперечісувати, -сую, -єш, гл. Перечесать (многихъ).

Поперечісуватися, -суємося, -єтєся, гл. Перечесаться (о многихъ).

Попере́чка, -ки, ж. 1) Деревянная дощечка, прибитая въ саняхъ спереди, соединяющая одинъ стяголь съ другимъ. Сумск. у. 2) У ткачей: поперечная доска въ сновальницѣ. Сумск. у. 3) Перемычка у оконной рамы, поперечная планка.

Попере́чний, -а, -е. Поперечный.

Попере́чниця, -ці, ж. Часть ткацкого станка. См. **Верстат.** Шух. I. 254 — 256.

Поперечок, -чка, м. Ум. отъ **поперек**.

Попере́чуватися, -чуюся, -єшся, гл. Перекрещиваться. *Полотно є уткане з двох рядів ниток, які потренуються, а то з подовжних, що творять основу і поперечних: ткания.* Шух. I. 154.

Попере́шний, -а, -е = Поперечний. Вас. 149.

Поперешукувати, -кую, -єш, гл. То-же, что и **перешукати**, но во множествѣ.

Поперідь, нар. Впереди. Мнж. 190.

Поперник, -ка, м., поперниця, -ці, ж. Поперечница. Вх. Лем. 454.

Поперти, -пру, -реш, гл. 1) Напереть. *Прожогом вискочили козаки і поперли на ляхів.*

Стор. МПр. 122. 2) Побѣжать. *Як почув се циган, як попре додому, і чобіт не набув.*

Драг. 192. 3) Швырнуть. *Да з словом сим на їх поліном і попер.* О. 1861. IV. 62. 4)

Потащить. *Шуліка ухопив курчя, а за ним потяглись угору і останні курчята з квочкою, бо звязані були міцно: так усіх і попер шуліка.* Чуб. II. 529.

Попертися, -пруся, -прешся, гл. Отправиться куда, пойти, полѣзть (грубо). *Так і поперся п'яний у хату до чужих людей.* Харьк.

Поперхливий, -а, -е. Вспыльчивый, запальчивый. Вх. Лем. 454.

Поперчіти, -чу, -чиш, гл. Посыпать перцемъ. *З смаженої капусти поперченої... ліплять пироги.* МУЕ. I. 99.

Попестити, -пещу, -стиш, гл. Понѣжить, полелѣять, поласкати. Сим. 67.

Пошкандибала Івана-сина годувать; воно сповитее кричало у холодочку за снопом; росповила, нагодувала, попестила. Шевч. 623.

Попеститися, -щуся, -стишся, гл. Понѣжиться; поласкаться.

Попечатати, -таю, -єш, гл. Запечатать (во множествѣ).

Попивати, -ваю, -єш, гл. Попивать, пить. *Напитку дорогого не попиває.* АД. II. 6.

Чорний ворон залітає, тую кровцю попиває. АД. I. 85.

Попивкати, -каю, -єш, гл. Медленно отпивать короткими глотками. Вх. Уг. 261.

Попизитися, -жуся, -зишся, гл. Побыть, надувши губы, поважничать. *Шо ми ще їстимем? — «Пизи та заспи». — Які? — А такі, що понизишся та й заснеш.* Богод. у.

Попик, -ка, м. 1) Ум. отъ піп. 2) мн. Раст. *Caltha palustris* L. ЗЮЗО. I. 173. 3) Насѣк.

Chrysomela, листоѣдъ. Вх. Пч. I. 5.

Попильнувати, -ную, -єш, гл. 1) Позаботиться, постараться. *Попильнууй під старість*

дому. Котл. Од. 492. 2) Постеречь, присмотрѣть, наблюдать; бодрствовать нѣкоторое

время. *Ти, Симоне, не міг однієї години попильнувати.* Єн. Мр. XIV. 37.

Попини, -пин, ж. мн. Названіе узора для вышивки: човники з полинами. Чуб. VII. 415.

Попі́нка, -ки, ж. Епитрахиль. *Висповідай мене, попе, під попитою.* Маркев. 58.

Пописати. См. **Пописувати.**

Пописувати, -сую, -єш, сов. в. пописати, -пишу, -шеш, гл. 1) Писать, написать (во

множествѣ). *Дрібне листе пописує.* АД. I. 135. *Там (у книгах) усе як раз пописано.* О.

1862. VI. 59. 2) Только сов. в. Исписать. *Пописав увесь папер.*

Попісько, -ка, м. = Піп. *Пописко фтішився за ті гроші.* Гн. II. 122.

Пописьмачити, -чу, -чиш, гл. Измѣнить на книжный лады. Ном. Од. вид. III.

По́пит, -ту, м. Спрось. *Він було сам без загаду своє діло справляє; а без попиту ніде тобі в світі і на малий час не одгодиться.* Васильк. у.

Попита́ння, -ня, с. Спрось. *Я без попитування не брав.* НВолын. у.

Попита́ти, -таю, -єш, гл. Спросить. *Оце попитають його люде, що як він живе.* Г. Барв. 524.

Попита́тися, -таюся, -єшся, гл. = Попитати. *Нехай я попитаюся в неї, чи вона думає приходити, чи може вже не схоче.* Київ. у.

- I. По́пити, -плю, -пиш, гл. = Попувати.** *Навчит біда попити, коли нема що в губу вложити.* Фр. Пр. 47.
- II. Попити, -п'ю́, -єш, гл.** Выпить (во множествѣ). *Був мед, та гості попили.* Ном. № 1897. *Попив змії кров.* Мнж. 35.
- Попитися, -п'ємося, -єте́ся, гл.** Напиться пьянымъ (о многихъ). ЗОЮР. I. 152. АД. II. 71. *Пили, пили козаченьки, та вже попилися.* Грин. III. 591. *Стали й там кружати, попились: Тарас насилу угадав а господу, і свати не напивались так, як тут, ізроду.* Мкр. Н. 39.
- Попитлюва́ти, -люю, -єш, гл.** Смолоть крупичатую муку.
- Попитувати, -тую, -єш, гл.** Спрашивать. *Пчелиная мати ройочка веде, ой веде, веде да й попитує: «ой де б нам... хороше присилля найти?»* Грин. III. 7.
- Попиха́ти, -хаю́, -єш, гл.** 1) Толкать, подталкивать. *Став дід києм попихати.* Грин. III. 340. 2) Помыкать кѣмъ. *Хто для всіх був попихачем, тепер став другим попихати.* Св. Л. 135. *На кого ти тіх діток покидала? Та хто їх буде доглядать? Та їх будуть чужі діти попихать.* Св. Л. 221.
- Попиха́тися, -хаюся, -єшся, гл.** 1) Подталкиваться. 2) Помыкать. *Верховодила Мася над матір'ю, та й сестрам доставалось: вони були їй за наймишок, всуди ними попихалась.* Св. Л. 115.
- Попихач, -ча, м.** Человѣкъ, котрымъ каждый помыкаеть. Св. Л. 135. Ном. № 10688. *Сирота Ярема, сирота убогий: ні сестри, ні брата; нікого нема! попихач жидівський, виріс у порогу.* Шевч. 133. *Ми, бач, теперечки тільки жіночі попихачі.* Стор. МПр. 157.
- Попі́хачний, -а, -е.** Употребляющийся для толканія. *О, як би любо їм було тепер допхатись до берега, коли б у бідолах було в запасі про случай на кризі біля хати яке попихачне знарядде, чи весло.* К. Дз. 157.
- Попі́хкати, -каю, -єш, гл.** 1) Попыхтѣть. 2) Подымить трубкой курительной.
- Попі́хувати, -хую, -єш, гл.** Дымить, куря трубку. *Попихують із люльок.* КС. 1883. XI. 503.
- Попі́чка, -ки, ж.** Птица *Palus palustris*, синица болотная, камышевка. Вх. Пч. II. 13.
- Попи́шатися, -шаюся, -єшся, гл.** Покрасоваться. *Не довго ж вона попишалася! так, годочок, або зо два.* Г. Барв. 106.
- Попів, -ду, м. = Попіл. = Драг.** 264.
- Попів, -пова, -ве.** Приналежащій попу. *Чиї ворота минеш, а попових не минеш.* Ном. № 216.
- Попівна, -ни, ж.** Дочь священника, попівна. *Шукайте собі, добродію, в горді панночки. Чи там трохи єсть суддівен, писарівен і гарних попівен?* Котл. НП. 344.
- Попівство, -ва, с.** 1) Званіє священника. *Давайте попівство за дванадцятилітню науку.* О. 1862. VIII. 22. 2) Священнический домъ, дворъ. *Дві дівки, служниці на попівстві.* МУЕ. III. 50. 3) соб. Попы, священники. *Наїхало... попівства повен двір.* Рк. Левиц.
- Попівський, -а, -е.** Поповскій. *Попівської кишені не наповниш.* Посл.
- Попід, пред.** 1) Подъ. *Попід темним гаєм.* Шевч. *Попід очі смуги.* Св. Л. 103. 2) Вдоль чего. *Ото пішов наш шлях попід ліс.* Литин. у. *Пішов любко попід ниви, попід левадочку. Ой не видко його стану, лише головочку.* Гол. IV. 459.

- Попідбивати, -ваю, -еш, гл.** То-же, что и **підбити**, но во множествѣ. *Гвіздками чоботи попідбиваю. Я твої карі очі попідбиваю.* О. 1861. IV. 83. Нп. *Оден король... попідбивав під себе багато країв і миру.* Гн. II. 11.
- Попідбиватися, -ваємося, -етесь, гл.** То-же, что и **підбитися**, но о многихъ. *Некрутики... попідбивалися йдучи.* Мир. ХРВ. 142.
- Попідбігати, -гаємо, -ете, гл.** Подбѣжать (о многихъ).
- Попідбірати, -раю, -еш, гл.** Подобрать (во множествѣ).
- Попід-біччу.** Подъ бокъ. *Вона лежить на землі, а він б'є її попід-біччу ногами.* Новомоск. у.
- Попідважувати, -жую, -еш, гл.** Поднять съ помощью рычага (во множествѣ).
- Попідвереджуватися, -джуємося, -етесь, гл.** Подорваться (о многихъ). *Це вони в економії попідвереджувалися, п'ятипудові чували тягаючи.* Славяносерб. у.
- Попідвішувати, -шую, -еш, гл.** Повѣсить (многое).
- Попідвіконню, нар.** Подъ окнами. *На дворі ні деревця, а ніякої рослини, — тільки величезні будяки попід-віконню.* Г. Барв. 21. **Попід-віконню пішов.** Отправился нищенствовать, сдѣлался нищимъ.
- Попідводити, -джу, -диш, гл.** То-же, что и **підвести**, но во множествѣ. *Вона її (піч) попідводила, помастила, опрятала.* Чуб. II. 67.
- Попідводитися, -димосся, -дитесь, гл.** Подняться, встать (о многихъ). *Насилу попідводились уранці, — так уночі почаділи.* Харьк. Употребл. и въ ед. ч., когда глаголь относится къ собирательному имени суц. *Хліб хоч і поліг трохи од гряди, а потому попідводився.* Волч. у.
- Попідволікати, -каю, -еш, гл.** То-же, что и **підволокти**, но во множествѣ.
- Попідв'язувати, -зую, -еш, гл.** Подвязать (во множествѣ). *У саду дерева попідв'язувала.* Черниг. у.
- Попідв'язуватися, -зуємося, -етесь, гл.** Подвязаться (о многихъ). *Ми високо попідв'язувалися, не позабовтуємся.* Харьк. г.
- Попідганяти, -няю, -еш, гл.** То-же, что и **підігнати**, но многихъ.
- Попідгинати, -наю, -еш, гл.** Подогнуть (во множествѣ). *Посідали, попідгинали ноги.* Харьк. г.
- Попідгинатися, -наємося, -етесь, гл.** Подогнуться (во множествѣ).
- Попідгір'ю, нар.** Подъ горою. *Ой піду я попідгір'ю.* Грин. III. 417.
- Попідгледжувати, -джую, -еш, гл. = Попідглядати.**
- Попідглядати, -даю, -еш, гл.** Подсмотреть (во множествѣ).
- Попідгодовувати, -вую, -еш, гл.** Подкормить (мныхъ).
- Попідголювати, -люю, -еш, гл.** Подбрить (мныхъ).
- Попідголюватися, -люємося, -етесь, гл.** Подбриться (о многихъ).
- Попідгортати, -таю, -еш, гл.** То-же, что и **підгорнути**, но во множествѣ.
- Попідгортатися, -таємося, -етесь, гл.** То-же, что и **підгорнутися**, но во множествѣ.
- Попідгризати, -заю, -еш, гл.** Подѣсть, подгрызть. *Щось капусту попідгризало, — невже миші так укинулися, що й по городах єсть?* Славяносерб. у.
- Попідгрібати, -баю, -еш, гл.** Подгрести. (во множествѣ). *Оту солому попідгрібай до ожереду.* Харьк. у.
- Попіддирати, -раю, -еш, гл.** То-же, что и **піддерти**, но во множествѣ.

Попіддóвбувати, -бую, -єш, гл. То-же, что и **піддовбти́**, но во множествѣ.

Попіддрóчувати, -чую, -єш, гл. Подзадорить (многихъ). *Попіддрочувала своїх братів так, що вони й завелися з моїми братами лягають, а далі й биться.* Васильк. у.

Попіддурювати, -рюю, -єш, гл. Обмануть, надуть (многихъ). *Він один нас усіх попіддурював.* Харьк. у.

Попідземний, -а, -е. То-же, что и **підземний**, подземный, но занимаючий подъ поверхностью земли болѣе обширное пространство, идуцій подъ землею.

Попідіймати, -маю, -єш, гл. То-же, что и **підійняти**, но во множествѣ.

Попід'їжджати, -джаємо, -єте, гл. = Попід'їздити.

Попід'їздити, -димо, -дите, гл. Подъѣхать (о многихъ).

Попідкладати, -даю, -єш, гл. То-же, что и **підкласти**, но во множествѣ.

Попідковузати, -вую, -єш, гл. Подковать (во множествѣ).

Попідколювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **підколоти**, но во множествѣ. *Пальці попідколювала.* Васильк. у.

Попідкопувати, -пую, -єш, гл. Подкопать (во множествѣ).

Попідкопуватися, -пуємося, -єтеся, гл. Подкопаться (о многихъ).

Попідко́чувати, -чую, -єш, гл. Подкатить (во множествѣ). *Вози попідкочуйте до коморі, будемо мішки накладати.* Харьк. у.

Попідкочуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Подкатиться (во множествѣ).

Попідкошувати, -шую, -єш, гл. Подкосить (во множествѣ).

Попідкрадатися, -даємося, -єтеся, гл. Подкрасться (о многихъ). *І як ті злодії попідкрадалися до коней, що ми ж і не спали.* Валк. у.

Попідкручувати, -чую, -єш, гл. Подкрутить (во множествѣ).

Попідкупляти, -ляю, -єш, гл. Подкупить (многихъ).

Попідкурювати, -рюю, -єш, гл. Подкурить, пустить дымъ подъ что (во множествѣ).

Попідлазити, -зимо, -зите, гл. То-же, что и **підлізти**, но о многихъ.

Попідлатувати, -тую, -єш, гл. Починить, подложивъ заплати (во множествѣ).

Попідлещуватися, -щуємося, -єтеся, гл. Подольститься (о многихъ). *Вони такі, що до всіх попідлещуються.* Харьк. у.

Попідливати, -ваю, -єш, гл. Полить (во множествѣ). *Не дає Бог дощу: треба попідливати щепи, а то аж листя на їх крутиться.* Черниг. г.

Попідлизуватися, -зуємося, -єтеся, гл. Подольститься (о многихъ). *Вони попідлизувалися до хазяйки, так їм і добре, а як я не вмію підлизуватися, так мене й гризуть усі.* Харьк.

Попідлі, нар. Подлѣ, возлѣ. *Ой взяв же его попідлі коня, а повіз ею а в чеську землю.* Гол. II. 30.

Попідмазувати, -зую, -єш, гл. Подмазать (во множествѣ). *Вози вже попідмазував, — чи запрягати?* Харьк. у.

Попідмальовувати, -вую, -єш, гл. Подкрасить (во множествѣ).

Попідманювати, -нюю, -єш, гл. Сманить, соблазнить (многихъ).

Попідмащувати, -щую, -єш, гл. Подмазать (во множествѣ).

Попідмивати, -ваю, -єш, гл. Подмыть (во множествѣ). *Ти ж візьми води в відро та попідмивай корови, а тоді й доїтимеш.* Харьк. у.

Попідмітати, -таю, -єш, гл. Подмести (во множествѣ).

Попідмовляти, -ляю, -еш, гл. Подговорить, подстрекнуть (многихъ)

Попідмочувати, -чую, -еш, гл. Подмочить (во множествѣ). *Такий дощ лив, ворохи мені на току попідмочувало.* Харьк. у.

Попідмощувати, -щую, -еш, гл. 1) Подмостить (во множествѣ). 2) Подложить подъ что (во множествѣ).

Попідникати, -каємо, -ете, гл. Подрости (о многихъ). *Коб мені діти попідникали, то б я не журився.* НВолын. у.

Попіднімати, -маю, -еш, гл. = Попідіймати.

Попідпалювати, -люю, -еш, гл. Поджечь (во множествѣ). *Чи вже попідпалювала в грубах?* Васильк. у.

Попідперізувати, -зую, -еш, гл. Подпоясать (многихъ). *Гарненько ж попідперізуї дітей, бо вітер на дворі.* Богод. у.

Попідперізуватися, -зуємося, -єтєся, гл. Подпоясаться (о многихъ).

Попідписувати, -сую, -еш, гл. Подписать (во множествѣ).

Попідписуватися, -суємося, -єтєся, гл. Подписаться (о многихъ).

Попідпихати, -хаю, -еш, гл. Подоткнуть подъ что (во множествѣ).

Попідпикати, -каю, -еш, гл. Подпечь, поджарить (во множествѣ).

Попідпикатися, -каємося, -єтєся, гл. Подпечься, поджариться. *Я люблю, щоб пироги добре попідпікалися.* Богодух. у.

Попідпікувати, -кую, -еш, гл. = Попідпикати. *Повів же його да пожаречком, да пожар ноженьки да попідпікував.* Черниг. (АД. I. 26).

Попідпірати, -раю, -еш, гл. То-же, что и підперти, но во множествѣ. *Попідпірав тин кілками, щоб не впав.* Харьк.

Попідпливати, -ваємо, -ете, гл. Подплыть (во множествѣ).

Попідпоювати, -поюю, -еш, гл. Подпоить (многихъ). *Він їх попідпоював, а тоді й повидурював гроші.*

Попідправляти, -ляю, -еш, гл. Поправить (во множествѣ).

Попідправлятися, -ляємося, -єтєся, гл. Поправиться (о многихъ). *Жита після дощу трохи попідправлялися.* Богодух. у.

Попідпрягати, -гаю, -еш, гл. Припрячь (во множествѣ).

Попідпускати, -каю, -еш, гл. То-же, что и підпустити, но во множествѣ.

Попідпухати, -хаю, -еш, гл. Припухнуть (во многихъ мѣстахъ).

Попідривати, -ваю, -еш, гл. 1) Подрыть (во множествѣ). *Яблуні свині попідривали.* 2) Подорвать (во множествѣ).

Попідрівнювати, -нюю, -еш, гл. Подравнять (во множествѣ).

Попідрізувати, -зую, -еш, гл. То-же, что и підрізати, но во множествѣ.

Попідробляти, -ляю, -еш, гл. То-же, что и підробити, но во множествѣ.

Попідростати, -таємо, -ете, гл. Подрости (о многихъ). *Дітки вже попідросли, є поміч і батькові й матері.* Богодух. у. (Сини) *вже попідросли.* Драг. 333.

Попідрублювати, -люю, -еш, гл. Подрубить (во множествѣ), сдѣлать при шитьѣ рубцы. *Рушники вже попідрублювала.* Богодух. у.

Попідрубувати, -бую, -еш, гл. Подрубить (во множествѣ).

Попідсаджувати, -джую, -еш, гл. То-же, что и підсадити, но во множествѣ.

Попідсилати, -лаю, -еш, гл. Подослать (многихъ).

Попідсі́нювати, -нюю, -єш, гл. Подсинить (во множествѣ).
Попідсіпа́ти, -паю, -єш, гл. 1) Подсыпать (во множествѣ). 2) Подлить (во множествѣ). 3) Положить яйця подь насѣдки.
Попідсіхати, -хаємо, -єте, гл. Подсохнуть (во множествѣ).
Попідсікати, -каю, -єш, гл. Подсѣчь (во множествѣ).
Попідсіювати, -сіюю, -єш, гл. То-же, что и **підсіяти**, но во множествѣ.
Попідскакувати, -куємо, -єте, гл. Подскочить, подпрыгнуть (во множествѣ).
Попідслухувати, -хую, -єш, гл. Подслушать (во множествѣ).
Попідсмажувати, -жую, -єш, гл. Поджарить (во множествѣ).
Попідсмалювати, -люю, -єш, гл. Опалить снизу (во множествѣ).
Попідсмікувати, -кую, -єш, гл. Поддернуть, подобрать (во множествѣ).
Попідсолоджувати, -джую, -єш, гл. Подсластить (во множествѣ).
Попідставля́ти, -ляю, -єш, гл. Подставить (во множествѣ).
Попідстила́ти, -лаю, -єш, гл. Подостлать (во множествѣ).
Попідстрілювати, -люю, -єш, гл. Подстрѣлить (во множествѣ).
Попідстригати, -гаю, -єш, гл. Подстричь (во множествѣ).
Попідстригатися, -гаємося, -єтеся, гл. Подстричься (о многихъ).
Попідстругувати, -гую, -єш, гл. Подстрогать (во множествѣ).
Попідступати, -паємо, -єте, гл. Подступить (о многихъ).
Попідсува́ти, -ваю, -єш, гл. Подсунуть, пододвинуть (во множествѣ).
Попідсува́тися, -ваємося, -єтеся, гл. Подсунуться, пододвинуться (во множествѣ).
Попідсушувати, -шую, -єш, гл. Подсушить (во множествѣ).
Попідтика́ти, -каю, -єш, гл. Подоткнуть (во множествѣ). *Попідтинали під яку тільки було можна стріху сухого бадилля. О. 1862. II. 55. Попідтикали плахти. К. (ЗОЮР. II. 265).*
Попідтикати́ся, -каємося, -єтеся, гл. Подоткнуться (о многихъ). *Чого це так наші дівчата попідтикалися? Через річку брести думають? Харьк.*
Попідтина́ти, -наю, -єш, гл. Подрѣзать, подсѣчь, подрубить (во множествѣ).
Попідти́нню, нар. Подь плетнемъ, подь заборомъ. Шевч.
Попідтікати, -каємо, -єте, гл. То-же, что и **підтекти**, но во множествѣ.
Попідто́плювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **підтопити**, но во множествѣ.
Попідто́птувати, -тую, -єш, гл. То-же, что и **підтоптати**, но во множествѣ.
Попідточувати, -чую, -єш, гл. То-же, что и **підточити**, но во множествѣ.
Попідтру́шувати, -шую, -єш, гл. То-же, что и **підтрусити**, но во множествѣ.
Попідтяга́ти, -гаю, -єш, гл. 1) Подтащить (во множествѣ). 2) Подтянуть. *Пояси попідтягаємо, щоб менше ззісти. Г. Барв. 505.*
Попідхила́ти, -ляю, -єш, гл. То-же, что и **підхилити**, но во множествѣ.
Попідхила́тися, -ляємося, -єтеся, гл. То-же, что и **підхилитися**, но во множествѣ.
Попідхоплювати, -люю, -єш, гл. Подхватить (во множествѣ).
Попідче́рнювати, -нюю, -єш, гл. Подчернить (во множествѣ).
Попідчища́ти, -щаю, -єш, и попідчи́щувати, -щую, -єш, гл. То-же, что и **підчистити**, но во множествѣ. *Скрізь повикошувано, попідчищувано. О. 1861. XI. 26.*
Попідчісувати, -сую, -єш, гл. Зачесать вверхъ (во множествѣ).

- Попідчухрувати, -рую, -єш, гл.** Обрубить нижнія вѣтви (на многихъ деревьяхъ).
Попідчухрував дубочки, — які рівненькі стоять. Харьк. у.
- Попідшивати, -ваю, -єш, гл.** Подшить (во множествѣ).
- Попізнавати, -наю, -єш, гл.** Узнать (многихъ).
- Попізнитися, -нимо́ся, -нитес́я, гл.** Опоздать (о многихъ).
- Попіклуватися, -лююся, -єшся, гл.** Позаботиться (о многомъ).
- По́піл, -лу, м.** Пепель, зола. **На попіл побити.** Разбить на мельчайшія части. *Той кінь такий здоровенний камінь на попіл побив.* Мнж. 8. Ум. **Попілець.** Рудч. Ск. II. 109.
- Попільник, -ка, м. = Попельня.** Новомоск. у.
- Попільниця, -ці, ж.** Капустная тля. ХС. III. 50. См. **Попелюха, попільнуха.**
- Попільну́ха, -хи, ж.** 1) = **Попелюха 2.** См. **Попільниця.** 2) Гашеная известь. Славяносерб. у.
- Попіля́, нар. = Побіля.** *Ухопив же го попіля коня, попіля коня, близько стременя.* Гол. II. 29.
- Попімститися, -щуся, -стишся, гл.** Отомстить. *Чоловік попімстивсь на скотині за ту деревню.*
- Попінити, -ню, -ниш, гл.** Запачкати пѣной (о бѣшеной собакѣ).
- Попірчити, -чу, -чиш, гл.** Побить, трепку дати. *Трохи мене півень не попірчив, уже був хвіст ростопірчив.* МУЕ. I. 167.
- Попісникувати, -кую, -єш, гл.** Попостничать.
- Попісця́ти, -цю, -циш, гл.** Пососать. *Як попісце корову теля, то й дасться здоїти.* Волч. у.
- По́пка, -ки, ж.** Зрачекъ. Вх. Уг. 261.
- Попки, мн.** Раст. *Trifolium pratense* L. ЗЮЗО. I. 139.
- По́плава, -ви, ж.** Болотистое пастбище. Вх. Зн. 53.
- Поплавець, -вця́, м.** Поплавокъ. *На березі рибалка молоденький на поплавець глядить.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 118).
- По́плазка, -ки, ж.** Родъ пресмыкающагося? *Гидкий як поплазка.* Ном. № 8494.
- Поплазувати, -зую, -єш, гл.** 1) Поползти. *Безногі черви поплазували.* Мпр. Пов. I. 128. 2) Медленно, съ трудомъ пойти, поплестись. *Поплазував він до церкви.*
- Поплакати, -плачу, -чеш, гл.** Плакати. *На чужині не ті люде, — тяжко з ними жити! ні з ким буде поплакати, ні поговорити.* Шевч. (1883), 213.
- Поплакатися, -каюся, -єшся, гл.** *А за мною сиротою всі родичі плачуть. Плачся, плачся, мій родоньку, плачся, поплатися, а од мене нещасної повік не цурайся.* Грин. III. 391.
- Поплатіти, -чу́, -тиш, гл.** Выплатить (во множествѣ). *Усім уже поплатив, кому винен був.*
- Поплентатися, -таюся, -єшся, гл.** Потащиться. *Поплентався старий до шинку. Поплентавсь на двір казати коні запрягати.* Св. Л. 59.
- Поплескати, -плещу, -щеш, гл.** 1) Плескати нѣкоторое время. 2) Похлопать, поаплодировать. 3) Поболтать нѣкоторое время. 4) У кузнецовъ: поклепать нѣкоторое время.
- Поплескатися, -щуся, -щешся, гл.** 1) Побрызгаться, поплескаться (водой, въ водѣ). *Дитина в ваганах поплескалася та й заснула.* 2) Потащиться, отправиться. *Поплескалась би я за чумаками на Дін.* О. 1862. VI. 29.

- Поплести, -ту, -теш, гл.** Связать, выплесть, сплесть, заплесть (во множествѣ).
Поплету сітки на твої дітки. Вінки поплете. Сим. 203. *Мене дядина в дрібушки поплете.* Г. Барв. 64.
- Попливти, -ву, -веш, гл.** Поплыть. *Попливемо на той бік озера.* Єв. Л. VIII. 22.
- Поплига́ти, -гаю, -єш, гл.** Попрыгать, въ припрыжку пойти. *Я спутав кобилу, а вона й поплигала.*
- Поплинути, -ну, -неш, гл. = Попливти.** *Бистренькою річенькою на Дунай поплинеш.* Лукаш. 124.
- Поплисти, -пливу, -веш, гл. = Попливти.** Котл. Ен. II. 38.
- Поплісок, -ска, м.** Родъ большой лужи, оставшейся послѣ половодья или большого дождя на мѣстѣ покрытомъ травой. *Там гарно полотна слати у поплісках.* Черниг. у.
- Попліта́ти, -таю, -єш, гл.** 1) Оплетать сверху. *Щоби коса довший час... добре заплетена трималася, поплітають косу поплітками.* Шух. I. 135. 2) Связывать горшки проволокою. Вх. Зн. 53.
- Поплітка, -ки, ж.** 1) Верхняя прядь на веревкѣ. Могилев. у. 2) Красная гарусная нить, которой оплетаютъ сверху косы. Kolb. I. 40. Шух. I. 135.
- По́пліть, -ті, ж.** Верхняя часть плетня. Угор.
- По́пліч, нар.** Рядомъ, плечо съ плечемъ. *Будем... попліч його дванадцять парсон сажати.* Ад. II. 121. *Попліч сиділа коло його стара бабуся.* МВ. (О. 1862. I. 91).
- Поплічник, -ка, м.** Помощникъ, подручный.
- Поплоді́ти, -джу́, -диш, гл.** Родить (во множествѣ).
- Поплоді́тися, -димося, -дитесь, гл.** Родиться, наплодиться, виплодиться. *А вони ж із чого поплодились? І вони ж із мужиків породились.* ЗОЮР. I. 162.
- Поплоско́нитися, -нюся, -нишся, гл.** О коноплѣ: дорости до того времени, когда она дѣлится на плоскінь и матірку. Волч. у.
- Поплохшати, -шаю, -єш, гл.** Присмирѣть, сдѣлаться болѣе тихимъ. *Семен поплохшав.* Волч. у.
- Поплутати, -таю, -єш, гл.** Спутать, запутать.
- Поплутатися, -таюся, -єшся, гл.** Спутаться, запутаться.
- Поплювати, -плюю, -єш, гл.** Поплевать.
- Поплюгавіти, -віємо, -єте, гл. = Споганіти,** но во множествѣ.
- Поплюндрувати, -рюю, -єш, гл.** Разорить, разграбить (во множествѣ).
- Поплю́скнути, -ну, -неш, гл.** Сплющиться, стать плоскимъ, щуплымъ. *Калина зімою взяла та й поплюскла, — ягоди стали плисковаті, що й соку в їх не зосталось.* Рк. Левиц. *Посуха захватила жито, а зерно й поплюскло.* Черниг. у.
- По́плюсок, -ску, м. = Поплісок.** *Тепер тут води багато, а перш були тільки поплюски води.* Кобеляк. у.
- Попляка́ти, -каю, -єш, гл.** Пососать у матки молока. Мнж. 189. *Близнят, коли одна вівця не попляка́ обох, одно одбірається.* О. 1862. V. Кух. 32.
- Поплямити, -млю, -миш, гл.** Запятнать, покрыть пятнами.
- Поплямі́тися, -млюся, -мишся, гл.** Запятнаться, покрыться пятнами.
- Попля́мкати, -каю, -єш, гл.** Почавкать (губами).
- Попобити, -б'ю, -єш, гл.** Побить, поколотить. *Він знов посварився з людьми, і ті його попобили добре та й прогнали.* Рудч. Ск. II. 161. *Дурня попобив.* Чуб. II. 490.

- Попобрьо́хатися, -хаюся, -ешся, гл.** Долгое время побродить въ водѣ, въ тинѣ.
Попобрьохалася я в тій копанці, поки таки, дав Бог, вилізла. А то вже думала, що й смерть мені там буде. Київ. у.
- Поповеш́татися, -таюся, -ешся, гл.** Много походить, много постранствовать. І
поповешталась же сердешна Катря, чужі порош оббиваючи. Морд. Оп. 13.
- Поповзом, нар.** Ползкомъ; скользя. *Плуг вискочив з борозни і потягся поповзом по землі.*
- Поповзти́, -зу, -зеш, гл.** Поползти. *Он гадюка поповзла.*
- Поповива́рювати, -рюю, -еш, гл.** Повысити много. **Поповиварювати води з ко́го.**
Измучить кого приди́рками, издѣвательствомъ. Ще трохи знущався ти з нас?... Ще мало поповиварював води, як жили в тебе? Мир. Пов. І. 131.
- Попо́вий, -а, -е = Попів.**
- Попо́вич, -ча, м.** Поповичъ, сынъ попа.
- Попововту́затися, -жуся, -зишся, гл.** Повозиться много. *Багато треба коло того ледачого попововтузатися.* О. 1862. І. 65.
- Поповчити, -вчу, -вчиш, гл.** Учить достаточно много, долго. *У школу отдали і там чимало поповчили.* Шевч. II. 146.
- Поповчі́тися, -чу́ся, -чішся, гл.** Учиться достаточно много, долго. *Поповчивсь і я чимало, та не дуже навчився.*
- Попогари́кати, -каю, -еш, гл.** Побранить, поворчать, дѣлая кому-либо внушення.
Попогарикає було ще, поки зберуться. Сим. 222.
- Попоги́біти, -бію, -еш, гл.** Побѣдствовать. *Як попогибіє з тиждень, то покине горілку пити.* НВолын. у.
- Попоговори́ти, -рю́, -риш, гл.** Поговорить много.
- Попогребти́, -бу, -беш, гл.** Погрестъ много. *Душі гірко стане, як попогребеш, женучи так швидко човна.*
- Попогрю́кати, -каю, -еш, гл.** То-же, что и **грюкати**, но продолжительное время.
Попогрюкала добре в двері, поки почули, — добре сплять люде. Харьк. у.
- Попогря́кати, -каю, -еш, гл.** Погремѣть много. *Попогрякав (грім).* Мнж. 115.
- Поподибати, -баю, -еш, гл.** Много походить. *Зміев. у.*
- Поподути, -дму, -дмеш, гл.** Подуть много.
- Попожури́тися, -рю́ся, -ришся, гл.** Попечалиться много. *Що вона попожурилась.* Г. Барв. 58.
- Попозіпати, -паю, -еш, гл.** Достаточно покричать.
- Попої́здити, -джу, -диш, гл.** Поѣздить много. *Як попоїздили, так набрали собі усякого звіра.* Мнж. 31.
- Попої́сти, -їм, -іси, гл.** Поѣсть. *Попороби до поту, то й попоїси в охоту.* Грин. II. 309.
Жінко! та чи нема чого попоїсти? Далєбі аж шкура болить, так їсти хочеться. Котл. МЧ. 446.
- Попойти́, -йду, -йде́ш, гл.** Идти долго. *Як попойшли ми день та другий, так на третій як повставали, то вже я не ступну на ноги.* Київ. у.
- Попок, -пка, м.** 1) Ум. отъ піп. 2) = **Жидок** 2. 3) = **Попичка**. Вх. Пч. II. 13.
- Попокла́нятися, -няюся, -ешся, гл.** Покланяться много. *Так вона мені попокланялась, попопросила мене.* Грин. І. 32.

Попокуделити, -лю, -лиш, гл. Потаскать за волосы долго и сильно. *Так він же його і попокуделив.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Пополама́ти, -маю, -єш, гл. Ломать много. *Що я попотужила, що я попонудила, що я пополамала рук.* Г. Барв. 433.

Пополовіти, -вію, -єш, гл. Пожелтѣть. *А маруна походила та пополовіла.* Гол. І. 290.

Пополоскати, -щю, -щеш, гл. Пополоскать. *Ми (гуси) попливем да нош пополощем.* Рудч. Ск. І. 10.

Пополотніти, -нію, -єш, гл. Поблѣднѣть. Стор. МПр. 10. *Пополотніла Мотря.* Мир. ХРВ. 174.

Пополо́хати, -хаю, -єш, гл. Испугать многихъ.

Пополошити, -шу́, -шиш, гл. = Пополохати.

Пополо́шитися, -шимося, -шитесь, гл. Испугаться, встревожиться (о многихъ).

Пополуднувати, -дную, -єш, гл. Пополдничать.

Пополювати, -люю, -єш, гл. Поохотиться.

Пополяка́ти, -каю, -єш, гл. Напугать сильно. *Уже і так пополякали, насилу баби одшептали.* Котл. Ен. II. 41.

Попоміряти, -ряю, -єш, гл. 1) Помѣрять много. 2) Много, долго идти какою либо дорогою. *Далекий шлях, панибрати... Попоміряв і я колись, щоб його из мірять!* Шевч. 78.

Попомотати, -таю, -єш, гл. Помотать много.

Попомучитися, -мучуся, -чирся, гл. Помучиться. *Нехай трохи попомучиться.* Драг. 346.

Попомуштрува́ти, -рую, -єш, гл. 1) Поучить достаточно долго военнымъ приѣмамъ. 2) Поучить вообще. *Ось я тебе попомуштрую, не так, як в бурсі.* Шевч. 501.

Попо́на, -ни, ж. Попона. *Червоні попони, червоні сідла.* Грин. II. 315.

Попонеділкувати, -кую, -єш, гл. Попоститься. *Іди, небого, не журися, попонеділкуй, помолися.* Котл. Ен. І. 14.

Попоносити, -ношу, -сиш, гл. Поносить много. *Попоносив по келійках води.* К. ПС. 116.

Попоноситися, -ношуся, -сирся, гл. — з чим. Поносить что долго. К. ЧР. 356.

Попоночіти, -чіє, гл. безл. Стеннѣть. *Уже попоночіло.* Константиногр. у.

Попонудіти, -джу́, -диш, гл. Томиться много, тосковать. См. **Нудити.** *Що я попотужила, що я світом попонудила.* Г. Барв. 433.

Попонудітися, -джуся, -дишся, гл. = Попонудити. *А побрались, — що було я попону́жуся, поки не пішли діти.* Г. Барв. 42.

По́понько, -ка, м. Ум. отъ піп.

Попо́ня, -ні, ж. = Дерга. *Добре, ненько, у попони ходити до річки, не змерзнеш так як у спідниці.* Волч. у.

Попоогризатися, -заюся, -єшся, гл. Много огрызаться.

Попопам'ята́ти, -таю, -єш, гл. Помнить. *Попопам'ятати московський місяць.* Ном. № 5632.

Попопанькатися, -каюся, -єшся, гл. Повозиться, поняньчиться много. Змієв. у.

Попопеліти, -ліємо, -єте, гл. Превратиться въ пепель (во множествѣ).

- Попоплакати, -плачу, -чеш,** гл. Много плакати, наплакаться. *Стара тії листи що-дня вичитує, — і поплаче над ними, і попосміється.* МВ. (О. 1862. III. 35). *Що поплакала мати наша покійна за батьком!* О. 1862. X. 33.
- Попопра́ти, -перу́, -ре́ш,** гл. 1) Постирать много. 2) Помочить сильно. *Дош мене попоправ.* Харьк. у.
- Попопросіти, -шу, -сиш,** гл. Напроситься, просить много. *Так вона мені попокланялась, попросила мене.* Грин. I. 32.
- Попоп'ясти́ся, -пну́ся, -пне́шся,** гл. Много силиться, взобратися, добратися. *Попом'явшись добренько, свого можна доп'ястись.* О. 1862. I. 69.
- Попорáти, -ра́ю, -еш,** гл. Убрать, привести в должный вид, порядок. *Попорали коні.* НВолын. у.
- Попорáтися, -раюся, -ешся,** гл. Похозяйничать. *А тут уже чутка: Текеля на Січі попорався.* Мир. ХРВ. 85.
- Попорва́тися, -рву́ся, -рве́шся,** гл. Порываться, рваться много. *Що вона поплакали, що попорвалась так годів зо три або й з чотирі.* Г. Барв. 112.
- Попоріпати, -паю, -еш,** гл. Поскрипѣть. *Попорипай мені дверима.*
- Попоробити, -блю, -биш,** гл. Поработать много, наработаться. *Попороби до поту, то й попоїси в охоту.* Грин. II. 309.
- Попорожніти, -ню́, -ниш,** гл. Опорожнить (во множествѣ). МУЕ. III. 118. *Кубочки попорожнимо.* Мил. 152.
- Попорожніти, -нію́, -еш,** гл. Сдѣлаться пустымъ. *Треба збирати швидче кавуни, а то попорожніють: дощу нема, а спека.* Волч. у.
- Попороситися, -симося, -ситесь,** гл. Родить поросятъ (о многихъ). *Всі льохи се попоросили.* Kolb. I. 135.
- Попороскошувати, -шую, -еш,** гл. Пожить, не стѣсняя себя, пожить в роскоши. *Я за первим чоловіком попороскошувала.* Лебед. у.
- Попорóти, -рю́, -реш,** гл. Распороть. *Попорóла сорочку, бо не по моему пошита, — по своєму перешию.* Васильк. у.
- Попорóтися, -рюся, -решся,** гл. Распоротья. *Черевики... попаряються.* Мнж. 55.
- Попорохніти, -нію́, -еш,** гл. Сдѣлаться трухлымъ, обратиться в пыль.
- Попорохнявіти, -вію́, -еш,** гл. = **Попорохніти.** *І деревня попорохнявіє, поки зберемося хату перекидати.*
- Попорошіти, -шу́, -шиш,** гл. Посыпать пылью, порошкомъ.
- Попорськати, -каю, -еш,** гл. Побрызгать. К. ЧР. 66. *Набрала води сцілющої, попорськала.* ЗОЮР. II. 56.
- Попортя́ний, -а, -е = Портя́ний.** Гол. Од. 55.
- Попосварі́тися, -рюся, -ришся,** гл. Нассориться, много поссориться. *Коло кожного воза треба попосваритись.* О. 1862. VI. 98.
- Попосидіти, -джу, -диш,** гл. Посидѣть долго. *І попосиділа ж вона під поштою не годину, дожидаючись.* Г. Барв. 498.
- Попослужити, -жу, -жиш,** гл. Послужить много *Попослужив... з п'ятнадцять літ.* Г. Барв. 407.

- Попосміятися, -юся, -ешся, гл.** Насмѣяться вдоволь, посмѣяться много.
Попосміялись же за те з Цьомаха довго. Сим. 215. Тії листи що-дня вичитує, — і попоплаче над ними, і попосміється. МВ. (О. 1862. III. 35).
- Попосмутувати, -тую, -еш, гл.** Попечалиться много. *Попосмутував я на чужині. Г. Барв. 407.*
- Попостити, -шу, -стиш, гл. = Попісникувати.**
- Попостояти, -стою, -їш, гл.** Простоять много, настояться. *Добре, що перва прийшла, а то б попостояла. Г. Барв. 498.*
- Попотіпати, -паю, -еш, гл.** 1) Потрепать много (льна, конопли). 2) Поколотить, побить. *Хиба який чорт попотіпа на досвітках. Лебед. у.*
- Попотіти, -тіємо, -єте, гл.** Вспотѣть (о многихъ). *Біжучи, попотіли. АД. II. 37.*
- Попотужити, -жу, -жиш, гл.** Погоревать много, нагореваться, наплакаться. *Як вигнала мене свекруха... — що я попожурилась, що я попотужила. Г. Барв. 433.*
- Попотупкатися, -каюся, -ешся, гл.** Потоптаться много, натоптаться, — коло кого. *Поухаживать за кѣмъ много, пока добьешся. Попотупкаешся коло нього на случай якої оказії та й кишеню потрясеш. Св. Л. 281.*
- Попотягти, -гну, -гнеш, гл.** Потащить много. *Хай, думає пан, і він попотягне повозку з хамутом та з дугою. Грин. II. 213.*
- Попочванитися, -нюся, -нишся, гл.** Поважничать, почваниться. *Що то вже він попочванився, то й Боже. Лебед. у.*
- Попочок, -чка, м.** Ум. отъ піп.
- Поправа, -ви, ж.** 1) Починка, исправление. 2) Исправление (нравственное). *Горе нам, ян не діждеться од нас ніякої поправи Той, що ненавидить усякий гріх. Гречулевич, Проповѣди (1857), 78. Ум. Поправка.*
- Поправді, нар.** Дѣйствительно, въ самомъ дѣлѣ. *Другий день поправді везут королівну. Драг. 285.*
- Поправити.** См. **Поправляти.**
- Поправка, -ки, ж.** Ум. отъ поправа.
- Поправлятя, -ляю, -еш, сов. в. поправити, -влю, -виш, гл.** 1) Поправлять, поправитъ, починитъ. 2) Направитъ лошадей. *Коли це дивлюсь: світиться; я й поправив на те світло. Приїзду. Мнж. 130.*
- Поправуватися, -вуюся, -ешся, гл.** Исправляться. *Попрямуйтеся ви, вільні доріженьки, поправуйтеся ви, лихі воріженьки. Нп. (Балт. у.)*
- Попразен, -на, м.** Второй день послѣ праздника, отданіе праздника. *Св. Л. 76. Чого тобі... на оті прокляті досвітки, на празники та попразени ходить. КС. 1882. VIII. 263.*
- Попразниця, -ці, ж. = Попразен.** Чуб. VII. 576.
- Попразниче, -чого, с. = Попразен.** Kolb. I. 22.
- Попрати, -перу, -реш, гл.** Постирать. *Попрали баби панам сорочки. Мнж. 129.*
- Попрацювати, -цюю, -еш, гл.** Потрудиться.
- Попрацюватися, -цююся, -ешся, гл.** Сильно потрудиться. *Отому чоловікові, що хата згоріла, так горе: доведеться попрацюватися, бо все з себе самого, ніхто не допоможе. Харьк.*
- Попращати, -щаю, -еш, гл. — кого.** Проститься съ кѣмъ. См. **Попрощати.** *Навіки 'смо попращали свої любі гори. ЕЗ. V. 242.*
- Попрѣтно, нар.** Опрятно, чисто. Галиц.

Попри, *пред.* 1) *Возлѣ, подлѣ, около, мимо.* Гн. II. 60. *Даруй, Боже, мирові, та й нам попри мир.* Каменец. у. *Іде попри вас як товарина: ні помагай-бі, а ні здоров не скаже, то то ж гріх!* Каменец. у. *Йду попри корчму, коли щось співає.* Каменец. у. *Ту пшеничку жала кречная панна, попри ту пшеницю угляний гостинець, їхав туди, їхав поповиченько.* Гол. IV. 107. 2) *Вмѣстѣ съ, при.* *Попри пса і коти люде до нині годуют сі.* Гн. I. 78.

Поприбавляти, *-ляю, -еш, гл.* Прибавить (во множествѣ).

Поприбивати, *-ваю, -еш, гл.* Прибить (во множествѣ). *Поприбивав заціпки до дверей.* Харьк. у.

Поприбігати, *-гаємо, -ете, гл.* Прибіжати (о многихъ). *Діти поприбігали, кричать: їсти!* Черниг. у.

Поприбірати, *-раю, -еш, гл.* Прибрати. *І в хаті, і в дворі поприбірала, аж глянути любо.* Харьк. у.

Поприблуджуватися, *-джуємося, -єтеся, гл.* То-же, что и **приблудитися**, но о многихъ.

Поприборкувати, *-кую, -еш, гл.* То-же, что и **приборкати**, но многихъ.

Поприбріхувати, *-хую, -еш, гл.* Привратъ (во множествѣ).

Поприварювати, *-рюю, -еш, гл.* То-же, что и **приварити**, но во множествѣ.

Попривертати, *-таю, -еш, гл.* То-же, что и **привернути**, но во множествѣ.

Попривикати, *-каємо, -ете, гл.* Привыкнуть (о многихъ).

Поприводити, *-джу, -диш, гл.* То-же, что и **привести**, но во множествѣ. *Сліпих поприводъ сюди.* Єв. Л. XIV. 21.

Попривозити, *-жу, -виш, гл.* Привезти (во множествѣ). *Це син із города все попривозив.* Харьк. у.

Поприволікати, *-каю, -еш, гл.* Притащить (во множествѣ).

Поприв'язувати, *-зую, -еш, гл.* Привязати (во множествѣ). *Коней... поприв'язують.* Драг. 147. *Всі трое були в мене поприв'язувані на оборі.* Драг. 64.

Попригадувати, *-дую, -еш, гл.* Вспомнить (во множествѣ).

Попригадуватися, *-дуємося, -єтеся, гл.* Вспомниться (во множествѣ). *Усе попригадувалося, що колись було.* Лубен. у.

Поприганяти, *-няю, -еш, гл.* Пригнати (многихъ). *Ми поприганяємо (байволів).* Драг. 323.

Попригинати, *-наю, -еш, гл.* Пригнати (во множествѣ). *Попригинай бо мені рогаці, а то не беруть менчих горщиків.* Харьк. у.

Попригинатися, *-наємося, -єтеся, гл.* Пригнутися (во множествѣ). *Хлопці попригиналися за тином, щоб їх не побачили.* Київ. у.

Попригладжувати, *-джую, -еш, гл.* Пригладить (во множествѣ).

Попригнічувати, *-чую, -еш, гл.* То-же, что и **пригнітити**, но во множествѣ.

Попригонити, *-ню, -ниш, гл.* = **Поприганяти**.

Попригороджувати, *-джую, -еш, гл.* Пригородить (во множествѣ).

Попригортати, *-таю, -еш, гл.* То-же, что и **пригорнути**, но во множествѣ.

Попригортатися, *-таємося, -єтеся, гл.* То-же, что и **пригорнутися**, но о многихъ.

Попригрівати, *-ваю, -еш, гл.* Пригрѣть (во множествѣ).

Попригріватися, *-ваємося, -єтеся, гл.* Пригрѣтися, нагрѣтися. *Уже попригрівалися окропи, ставай оджимати сорочки.*

- Поприда́влювати, -люю, -єш, гл.** Придавить (во множествѣ).
- Поприда́влюватися, -люємося, -єтеся, гл.** Придавиться (во множествѣ). *Які хороші були паляниці, а поки довезла — попридавлювалися.* Богод. у.
- Попризвича́юватися, юємося, -єтеся, гл.** Привыкнуть (о многихъ).
Попризвичаювались до всячини з малку. О. 1862. 1. 77. Жінки уже так попризвичаювалися. Драг. 172.
- Попризна́ватися, -наємося, ете́ся, гл.** Признаться (о многихъ). *Усі вже попризнавалися.* Васильк. у.
- Попприї́здити, -димо́, -дите́, гл.** Приїхать (о многихъ). *Наші діти вже всі поприїздили.* Богод. у. *Ми не довго гостили, не в порожні поприїздили.* Мет. 188.
- Попприйма́ти, -маю, -єш, гл.** Принять (во множествѣ). *Хліб лежить, — от я зараз поприймаю.* Грин. II. 171. *Ой ти тихий Дунаю, моїх діток поприймай.* Нп.
- Попприйма́тися, маємося, -єтеся, гл.** Принятися (во множествѣ).
- По́прик, -ку, м.** Перець. *І варена, і печена, і поприком напопрена.* Гол. IV. 530.
- Попприкида́ти, -даю, -єш, гл.** То-же, что и **прики́нути**, но во множествѣ.
- Попприкипа́ти, -паю, -єш, гл.** То-же, что и **прики́пiti**, но во множествѣ. *Ми так і поприкипали на місті.* МВ. I. 70.
- Попприклада́ти, -даю, -єш, гл.** То-же, что и **приложи́ти**, но во множествѣ.
Попприкладала до чиряків печеної цибулі. Харьк. *Попприкладав (печатку) усім на лобі.* Чуб. II. 605.
- Попприкову́вати, -вую, -єш, гл.** Приковать (во множествѣ).
- Попприко́лювати, -люю, -єш, гл.** Пришпилить (во множествѣ).
- Попприкоро́ччувати, -чую, -єш, гл.** Укоротить (во множествѣ). *Я їм язика поприкороччую, щоб не брехали так.* Богод. у.
- Попприкочу́вати, -чую, -єш, гл.** Прикатить (во множествѣ). *Діжки поприкочуємо сюди та тут і позамоцуємо.* Харьк.
- Попприкрива́ти, -ваю, -єш, гл.** Прикрыть (во множествѣ).
- Попприкрива́тися, -ваємося, -єтеся, гл.** Прикрытись (о многихъ).
- Попприкручу́вати, -чую, -єш, гл.** То-же, что и **прикрути́ти**, но во множествѣ.
- Попприкупа́ти, -паю, -єш, гл.** Прикупить (во множествѣ).
- Попприлаго́джувати, -джую, -єш, гл.** Приладить (во множествѣ).
- Попприлазити, -зимо, -зите, гл.** Прилѣзть, приползти (о многихъ).
- Попприлипати, -паємо, -ете, гл.** Пристать, прилипнуть (во множествѣ). *Нехай вони до твого кривого носа поприлипають.* Стор. МПр. 132.
- Попприліта́ти, -таємо, -ете, гл.** Прилѣтѣть (во множествѣ). *Уже ластівочки поприлітали.* Харьк.
- Попприлуча́ти, -чаю, -єш, гл.** Присоединить (во множествѣ).
- Попприлуча́тися, -чаємося, -єтеся, гл.** Присоединиться (о многихъ).
- Попприляга́ти, -гаємо, -ете, гл.** То-же, что и **прилягти**, но во множествѣ. *Під їми коні поприпадали, золоті гриви поприлягали.* АД. I. 28.
- Поппримазу́вати, -зую, -єш, гл.** То-же, что и **примаза́ти**, но во множествѣ.
Поппримазувала вже в обох хатах. Харьк.
- Попприманю́вати, -нюю, -єш, гл.** Приманить (во множествѣ). *З усього хутора собак сюди поприманював.* Харьк.

Попримержовувати, -вую, -єш, гл. То-же, что и **примержувати**, но во множествѣ.

Попримерзати, -заємо, -єте, гл. То-же, что и **примерзнути**, но во множествѣ.

Попримоощувати, -щую, -єш, гл. То-же, что и **примостити**, но во множествѣ.

Попримоощуватися, -щуємося, -єтеся, гл. То-же, что и **примоститися**, но о многихъ. (Хати) *попримоощувались на крутих боках долини*. Левиц. ПЙО. I. 474.

Попримуровувати, -вую, -єш, гл. Сдѣлать каменныя пристройки.

Попримушувати, -шую, -єш, гл. Принудить (многихъ).

Попринаджувати, -джую, -єш, гл. Приманить, привлечь (многихъ). *На що ти моїх голубів до себе попринаджував?* Богодух. у.

Поприндиритися, -джуся, -дишся, гл. Разсердиться, раскапризничаться (о многихъ). *Дівчата поприндилися на хлопців та ї не пішли у танець.*

Поприневолювати, -люю, -єш, гл. Принудить (многихъ). *Хиба його дочки охотою заміж ішли? Поприневолював.*

Поприносити, -шу, -сиш, гл. Принести (во множествѣ). *Поприносили до його всіх недужих.* Єв. Мр. I. 32.

Поприорювати, -рюю, -єш, гл. То-же, что и **приорати**, но во множествѣ.

Поприпадати, -даємо, -єте, гл. То-же, что и **припасти**, но во множествѣ. *«Припадайте до землі!» Поприпадали усі ниць.* ЗОЮР. I. 247. *Під їми коні поприпадали, золоті гриви поприлягали.* АД. I. 28.

Поприпалювати, -люю, -єш, гл. Прижечь (во множествѣ).

Поприпина́ти, -наю, -єш, гл. Привязать на веревку (многихъ). *Назад руки пов'язали, до коней поприпинали.* Гол. I. 155.

Поприпізня́ти, -няємо, -єте, гл. — що. Запоздать съ чѣмъ. *Поприпізняли сіяти.* Литин. у.

Поприпізня́тися, -няємося, -єтеся, гл. Запоздать (о многихъ).

Поприпіка́ти, -каю, -єш, гл. Прижечь (во множествѣ).

Поприправля́ти, -ляю, -єш, гл. То-же, что и **приправити**, но во множествѣ.

Поприпуска́ти, -каю, -єш, гл. То-же, что и **припустити**, но во множествѣ.

Попприраховувати, -вую, -єш, гл. Присчитать (во, множествѣ).

Попприрівнювати, -нюю, -єш, гл. Тоже, что и **прирівняти**, но во множествѣ.

Попприробля́ти, -ляю, -єш, гл. То-же, что и **приробити**, но во множествѣ.

Попприроста́ти, -таємо, -єте, гл. Прирости (во множествѣ). *«Де ваші мизинці-пальці і ліві уші?» Потім показав їм, попритуляв всякому до руки, до ноги і уха до голови, — знов поприростали.* Рудч. Ск. I. 109.

Попприруча́ти, -чаю, -єш, гл. Поручить (во множествѣ).

Попприсила́ти, -лаю, -єш, гл. Прислать (во множествѣ). *Поппросіть книжочок, що з оцім листом поприсилані.* О. 1862. VI. 59.

Попприсі́лювати, -люю, -єш, гл. Привязать (во множествѣ).

Попприсипа́ти, -паю, -єш, гл. Присыпать (во множествѣ).

Попприсипа́тися, -паємося, -єтеся, гл. Присыпаться (во множествѣ).

Попприсі́рнювати, -нюю, -єш, гл. ? *Що поприсирнювано, а дощ накрапа, — поприбіра як слідує.* Сим. 198.

Попприсі́дати, -даємо, -єте, гл. Присѣсть (о многихъ).

Попприсі́ювати, -сіюю, -єш, гл. То-же, что и **присіяти**, но во множествѣ.

- Поприскакувати, -куємо, -єте, гл.** Подскочить къ чему (о многихъ).
- Попприскувати, -кую, -єш, гл.** Пофыркивать. *Ой на броду, броди пив сивий кінь воду. Кінь на воду та поприскує, удилами та побрязкує.* Грин. III. 546.
- Попприставати, -таємо́, -єте, гл.** То-же, что и **пристати**, но во множествѣ. *Тепер до його пристав князь Корецький... поприставали людно й оружно Котлубай, Ілляшевські, Горностаї.* К. ЦН. 277. *Воли годуї добре, щоб не поприставали.* Маркев. 121.
- Попприсягати, -гаємо, -єте, гл.** Присягнуть (о многихъ). *І поважати присуд наш козацький над королівський всі поприсягали.* К. ЦН. 179.
- Попприйти, -рю, -риш, гл.** = **Перчити**. Вх. Уг. 261.
- Поппритоптувати, -тую, -єш, гл.** Притоптать (во множествѣ). *Вийшов сіяч сіяти насіння своє; і як він сіяв, инше впало край шляху, і попритоптувано його.* Єв. Л. VIII. 5.
- Поппритужувати, -жую, -єш, гл.** Придавить, притянуть жердями солому на крышѣ. *Треба добрими притужинами попритужувати солому, а то зсунеться з криші.* Волч. у.
- Поппритулювати, -люю, -єш, попритулюватися, -люємося, -єтеся, гл.** = **Попритуляти, -ся.** (Хати) позлазили вниз, поховались між купами каміння, попритулювались до провалин. *Левиц. ПЙО. I. 474.*
- Поппритуляти, -ляю, -єш, гл.** То-же, что и **притулити**, но во множествѣ. *Попритуляв... (одрізані) уха до голови, — вони знов поприростали.* Рудч. Ск. I. 109.
- Поппритулятися, -ляємося, -єтеся, гл.** То-же, что и **притулитися**, но о многихъ.
- Попприходити, -димо, -дите, гл.** Прийти (о многихъ). *Всі поприходили до його.* Єв. Мр. III. 8. *У неділю поприходять з служби.* Драг. 143.
- Поппричиняти, -няю, -єш, гл.** Притворить (во множествѣ). *Двері всі попричиняла.* МВ. (О. 1862. III. 56).
- Поппричіплювати, -люю, -єш, гл.** Приціпить (во множествѣ).
- Поппришивати, -ваю, -єш, гл.** Пришить (во множествѣ).
- Попприщити, -щить, гл.** безл. Покрыть прыщами. *Чого це тебе так поприщило?* Черниг. *Йому поприщило пику.*
- Попприщитися, -щуся, -щишся, гл.** Покрыться прыщами. *Щоб тобі поприщилось!*
- Попприйти, -приємо, -єте, гл.** Сопрѣть. *Поприли усі стоги.*
- Поппробувати, -бую, -єш, гл.** Испытать, испробовать *Ходім же тепер ...попробувати сили, — хто дужчий.* Рудч. Ск. II. 16.
- Поппробуватися, -буюся, -єшся, гл.** Испытать, попробовать. *Як дам, то на свій зріст все подвір'я зміряеш... — Попробуємся! — Та що тут пробуватись! Без сорома казка: он де двері, або тебе випхаю.* Св. Л. 317. *Ти бігаєш, як жоден молдаван не побіжить, — попробуйся.* Св. Л. 137.
- Поппробуркувати, -кую, -єш, гл.** Пробудить (многихъ). *Насилу дітей попробуркував.*
- Поппробуркуватися, -куємося, -єтеся, гл.** Пробудиться (о многихъ). *Як тіки попробуркуються пани, тоді біда!*
- Поппровадити, -джу, -диш, гл.** Потащить, понести, повезти. *І попровадили тих братів на Сибір.* Грин. I. 97.
- Поппровадитися, -димосся, -дитеся, гл.** Потащиться, отправиться, пойти. *І куди ото вони попровадилися прямо в грязюку, — наче обійти не можно.* Харьк.
- Поппровірчувати, -чую, -єш, гл.** Просверлить (во множествѣ). *Поппровірчував дірочки в дощі.* Харьк.

- Попроганяти, -няю, -єш, гл.** = **Попрогонити.** *Роботників, вражих синів, зовсім попроганяли.* Драг. 290.
- Попрогледжувати, -джую, -єш, гл.** *Проглядѣть. Здається, усі вікна попрогледжувала, його визируючи.* Г. Барв. 121.
- Попрогонити, -ню, -ниш, гл.** *Прогнать; отогнать (во множествѣ).* *Попрогонь овецьки, що родина здарувала.* Мет. 265.
- Попрогризати, -заю, -єш, гл.** *Прогрызть (во множествѣ).* *Тенета б всі попрогризала.* Гліб. 19.
- Попродати, -даю, -єш, гл.** *Распродать, продать.* *Попродав воли з возами.* Драг. 160. *Попродав усю худобу.*
- Попродовбувати, -бую, -єш, гл.** *Продолбить (во множествѣ).* *У чумаків колеса товстії, то в колесах було поповдовбує дірки да туди гроші положить.* ЗОЮР. I. 76.
- Попроз, нар.** = **Поуз.** *Попроз мій городок стежкою до иншої йдеш.* Чуб.
- Попроїдати, -даю, -єш, гл.** *Проѣсть (во множествѣ).* *Батько довго збірає, а синки швидко попроїдали.* Харьк. у.
- Попрокидатися, -даємося, -єтеся, гл.** *То-же, что и прокинутися, но о многих.* *Попрокидалися діти, повставали, зараз — їсти.* Харьк. *Раненько походили корови, раненько й попрокидалися.* Змієв. у.
- Попрокурвувати, -вую, -єш, гл.** *Растратить, ведя развратную жизнь.* *Попрокурвували худобу сини, як умер пан старий.* Лебед. у.
- Попрокушувати, -шую, -єш, гл.** *Прокусить (во множествѣ).* *Вовки задавили двоє овець, попрокушували горла.* КС. 1883. ХП. 700.
- Попромивати, -ваю, -єш, гл.** *Промыть (во множествѣ).*
- Попроміювати, -нюю, -єш, гл.** *Промѣнять (во множествѣ).*
- Попромітати, -таю, -єш, гл.** *Промести (во множествѣ).* *Всі стежки попромітали.*
- Попропадати, -даю, -єш, гл.** *Пропасть (о многих).* *Коли б ще козаки з голоду не попропадали.* ЗОЮР. I. 290. *Скільки їх вже попропадало, от же ж все ще восьмеро є.* Драг. 217.
- Попропивати, -ваю, -єш, гл.** *Пропить (во множествѣ).* *Усю худобу попропивав.* *Сорочок із тридцять було, — усе попропивала.* ЗОЮР. I. 9.
- Попропиватися, -ваємося, -єтеся, гл.** *Пропиться (о многих).* *Попропивались ми до голого тіла.* К. ЦН. 227.
- Попроривати, -ваю, -єш, гл.** *Разрѣдить, вырвавъ часть.* *Ще треба попроривати буряки, бо ще таки густі.* Харьк.
- Попрорізувати, -зую, -єш, гл.** *Прорѣзать (во множествѣ).* Стор. МПр. 95.
- Попроростати, -таю, -єш, гл.** *Прорастить (во множествѣ).* *Пшениця попроростала.*
- Попрорубувати, -бую, -єш, гл.** *Прорубить (во множествѣ).* *Він у тій коморі вікна попрорубував.* Драг. 176. *Вже Сидір ополонки попрорубував.*
- Попросіти, -шу, -сиш, гл.** *Попросить.* *Просили батько й мати, просила й родина, нехай його ще попросить лихая година.* Мет. 84.
- Попроситися, -шуся, -сишся, гл.** *Попроситься.*
- Попросом, нар.** *Прося.* *Назбирайте попросом грошей доволі та поставте над ним великого хреста.* Г. Барв. 459.

- Попростати, -таю, -еш, гл.** Направиться. *Покинув її і весільних, сам попростав до хати.* Г. Барв. 202.
- Поппроститися, -щуся, -стишся, гл.** 1) Проститься. Мнж. 29, 47. *От попростивсь він і пішов собі.* Мнж. 138. *Прощавайте, сусідоньки, може з ким сварився, та хоч сварився, не сварився, аби попростився.* Чуб. 2) Испросить прощення. *За шо, каже, я її ударив? вернись, попростюсь.* Мнж. 33.
- Поппростювати, -тєю, -еш, гл.** Походить, побродить. *Поппростює по степену корова, хоч трохи напасеться, а прийде — підкинє сіна.* Лебед. у.
- Поппростягати, -гаю, -еш, гл.** Протянуть (во множествѣ). *Кучеряві в'язи... попростягали зелені лапи над річкою.* К. (ЗОЮР. II. 205).
- Поппростягатися, -гаємося, -етесь, гл.** Протянуться (о многихъ). *Козаки посідали, жовніри попростягались біля їх на траві.* Стор. МПр. 105.
- Поппротив, нар. = Проти.** *Ще, каже, попротив себе не вишукав.* Федьк.
- Поппротоптувати, -тую, -еш, гл.** То-же, что и **протоптати**, но во множествѣ. *Чоботи шкапові попротоптувані, і пучки видно.* К. ЧР. 262.
- Поппротоптуватися, -туємося, -етесь, гл.** То-же, что и **протоптатися**, но во множествѣ.
- Поппрохати, -хаю, -еш, гл. = Поппросити.**
- Поппрохатися, -хаюся, -ешся, гл. = Поппроситися.** *А ти б попрохалася, може б і пустили.*
- Поппроціндрювати, -рюю, -еш, гл.** Промотать, растратить (во множествѣ). *Люде... гроші попроціндрювали.* К. ЦН. 227.
- Поппрочищати, -щаю, -еш, гл.** Прочистить (во множествѣ). *Дороженьки попрочищала.* Мил. 183.
- Поппрошпечуватися, -чуємося, -етесь, гл.** Прощтрафиться (о многихъ). О. 1862. V. 109. *Попрошпечувались, дак їх і попрогонили.* Г. Барв. 44.
- Поппрощати, -щаю, -еш, гл. — кого.** Проститься съ кѣмъ.
- Поппрощатися, -щаюся, -ешся, гл.** Попрощаться. *Ти б коня добув, до мене прибув, попрощався зо мною.* Мет. 66. *Поцілувались, попрощались.* ЗОЮР. I. 73.
- Поппруг, -га, м.** Шрамъ, царапина. *Коняка дзизнула по морді, попруг зробила на носі — і досі знать.* Верхнеднѣпр. у.
- Поппруга, -ги, ж.** 1) Подпруга. Шух. I. 252. Вх. Зн. 61. Вас. 160. *Та купимо сидельце з попругою.* Грин. III. 320. *Та підтягай, джуро, та підтягай, малий, тугенько попруги.* АД. II. 44. 2) Поясь кожаний, — см. **Ремінник**. Чуб. VII. 418. 3) Часть толчеи. См. **Ступа ножіна**. Шух. I. 161, 162. 4) Часть рыболовнаго сака. См. **Сак**. Шух. 5) Полоса, — напр. поперечная полоса на боку **перістого** вола. Рудч. Чп. 255. *Між небом і водою став чорною попругою ліс.* Левиц. ПЙО. I. 500. *Сонце... довгою й широкою попругою лягло через усю хату.* Мир. ХРВ. 182. Ум. **Поппружка, попруженька, попружечка.** *Ой підтягай, та малий хлопку, попруженьки стуга.* АД. II. 71. *Поппрямуйтеся ви, вильні доріженьки, поправуйтеся ви, лихі воріженьки.* Нп. (Балт. у.).
- Поппружка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ **попруга**. 2) То-же, что и **окрайка**, узкій шерстяной поясь у женщинъ. Шух. I. 132, 123. Kolb. I. 46.
- Поппрутикувати, -кую, -еш, гл.** Сдѣлать прутик. *Оце вже тобі сорочку попрутикувала і позубцювала в поділках.* Київ. у.

Попруча́тися, -чаю́ся, -ешся, гл. Побарахтаться. *Попручався, поки й вирвався.*

Попряди, -дів, мн. = **Попрядки**. *Прийде до її кума на поряди.* О. 1862. І. 73.

По́рядки, -док, мн. = **Попряхи**. *В одну хату нас, дівчат, натири́ться, було, як раків у ятір, на порядки.* Г. Барв. 102.

Попрямува́ти, -му́ю, -еш, гл. Пойти напрямикъ, направиться. *Гапка потягла в хату, а Іван попрямував до клуні.*

Попрямуватися, -муюся, -ешся, гл. Выпрямиться.

Попря́ник, -ка, м. Медовый пряникъ. Борз. у.

Попря́сти, -ду́, -де́ш, гл. Спрясть. *На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла, потіпала і в мички помикала і щоб попряла.* Рудч. Ск. II. 44.

Попря́стися, -ду́ся, -де́шся, гл. 1) Попрясть нѣкоторое время. 2) Спрясться. *Прокидається, а ті мички попрялись, посукались.* Рудч. Ск. II. 44.

Попря́тати, -таю, -еш, гл. Прибрать. Мнж. 57.

Попря́тниця, -ці, ж. Хорошая хозяйка, прибиральщица. *До хати попрятницю, до поля робітницю, до комори ключницю.* Гол. IV. 332. *А сестриця-попрятниця.* Мнж. 57.

Попря́тно, нар. Чисто, опрятно. Вх. Зн. 53.

Попря́тувати, -тую, -еш, гл. Прибирать. *Взялись попрятувати.* Св. Л. 280.

По́ряхи, -рях, ж. мн. Дневныя собранія дѣвушекъ въ **досві́тчаній** хатѣ, безъ участія парней, для пряденія и другихъ работъ; бывають послѣ 1 октября. Мил. 61. *Приходь до мене на поряхи.* КС. 1883. XII. 698. *Після Миколи не виходила ні на досвітки, ні до кого на поряхи.* Мир. Пов. І. 137.

Попсува́ння, -ня, с. Порча.

Попсува́ти, -псу́ю, -еш, гл. Испортить. *Там добре, де нас нема, а куди ми поткнемось, так і попсуємо.* Ном. № 2052. *Запаски мої найкращі попсували.*

Попсува́тися, -псу́юся, -ешся, гл. Испортиться.

Попува́ння, -ня, с. Священствованіє, бытіє попомъ. *Сів на попування в Солодьках.* Св. Л. 290.

Попува́ти, -пую, -еш, гл. Священствовать, быть попомъ. *При тій церковці попує.* К. МБ. X. 2.

Попудити, -джу, -диш, гл. Погнать. *А кум їх так попудив, що тільки куряву підняли.*

Попужнути, -жну, -не́ш, гл. Пугнуть. *Як уже пужнули драпіжників, вона поруч з батьком на диво билась з ворогами.* Стор. МПр. 28.

Попука́ти, -каю, -еш, гл. 1) Постучать. 2) Лопнуть (во множествѣ). *Попукають шибки у зімі.* Каменец. у.

Попу́кати́ся, -каємо́ся, -ете́ся, гл. Лопнуть (во множествѣ). *Варити, покіль ячмінъ попукається.*

Попукач, -ча, м. Удодъ (птица). Угор.

Попуск, -ку, м. Послабленіє, попущеніє — **попускати**. *Дозволять, потворствовать.* *По що ж ти їм сей попуск попускаєш?* К. ХП. 79.

Попу́ска́ти, -каю́, -еш, сов. в. **попусти́ти, -щу́, -стиш**, гл. 1) Распускать, распустить. *Стьонжки до кірок попустить.* Г. Барв. 65. *Трохи не попустив і сліз.* Котл. Ен. II. 23. 2) Опускать, опустить. *Попустив свої орлові крила від смутку.* О. 1861. VI. Кул. 29. *Побіг із села вовкулакою, попустивши хвоста.* Г. Барв. 451. **Ніс під себе попустити.** *Смѣшаться, устыдиться.* Мнж. 171. 3) Запускать, запустить. *А він угору як попустить*

гілку (= м'яч). Радом. у. 4) Ослаблять, ослабити. *Попусти віршовку.* 5) Допускати, допустити; одати во власть, в жертву кому. *Не попущу тебе, мила, иншому достатись.* Мет. 70. *Спасибі, каже, Богу, що не попущено душі християнської лютому звіру.* Рудч. Ск. I. 4. 6) Упускати, упустити, уступати, уступити. *Чужого не бери, а свого не попусти.* Чуб. I. 239. **Я йому сього не попущу.** Я ему этого не уступлю, не прощу. — **місця, поля.** Уступати, уступити мѣсто, дати мѣсто. *Тоді ляхи, дуки-срібляники добре дбали, дальше ік порогу посували, козаку-нетязі більше місця на покуті попускали.* ЗОЮР. I. 205. *Більше йому поля гуляти попускали.* Макс. (1849), 86. 7) — **себе.** Допускати, допустити себе до чого безнравственного, плохого, распускати, распустити себя. *Як же то мені самій тяжко на його дивитись, що він себе так попустив.* Г. Барв. 285. *І не попустило ж себе як небудь: нігде слова про його негожого не чути.* Г. Барв. 14. 8) — **попуск, попуст.** См. **Попуск.** б) **Попускати.** 1) Пустити (многих). *Коні у чисте поле попускав.* Мнж. 41. *Коней пустопаш попускали.* АД. I. 118. 2) Уронити (во множествѣ). *Що було в руках, — усе попускала. Летіла сорока з висока, попускала пір'я додолу.* Мет. 301.

Попускатися, -каюся, -ешся, сов. в. попуститися, -щуся, -стишся, гл. Допускати, допустити себя до чого. *Як свиня вкусить, або жінка пооб'є, то на страшний суд не встанеш, щоб ти не попускався.* Г. Барв. 322.

Попуст, -ту, м. 1) = Попуск. *Господь бо всякий попуст попускає.* К. ПС. 46. 2) Облегченіє. *Ані смерти, ані попусту.* Ном. № 8220. 3) Одинъ изъ концевъ веревки въ рыболовныхъ снарядахъ перемет и кормак. Вас. 188, 189.

Попустити, -ся. См. Попускати, -ся.

Попустошити, -шу, -шиш, гл. Опустошити. *Вернулись, попустошивши весь край, руїною зробивши тихий рай.* К. ПС. 13.

Попустувати, -гую, -еш, гл. Пошалити. *Пу, попустували трохи — і годі!*

Попутати, -таю, -еш, гл. Спутати (лошадей). *Попутали коників у долині.* АД. I. 269.

Попутник, -ка, м. Раст. *Plantago major* L. ЗЮЗО. I. 131.

Попухнути, -немо, -нете, гл. Опухнуть. *Попухли ноги. Він зовсім хворий, в його волосся попухло, — насмѣшка надъ здоровимъ, жалующимся на болѣзнь.*

Попхатися, -хаюся, -ешся, гл. Поплестись, потащитись; полѣзть. *Еней по берегу попхався.* Котл. Ен. I. 15. *Отара ж попаски попхалась навманя.* Греб. 381. *Попхався в прийма, то лиха прийме.* Ком. Пр. 661.

Попхенькати, -каю, -еш, гл. = Попхикати. *Нехай троха попхенькає, — буде лучче спати.* ЕЗ. V. 123.

Попхикати, -каю, -еш, гл. О ребенкѣ: тихо поплакати, всхлипывая, хныча. *Попхикало маленьке трохи та й замовкло.* Харьк.

Попхнути, -ну, -неш, гл. Толкнутъ. *Жінка його попхнула. Терпи! за долею, куди попхне, хились, як хилиться од вітру гілка.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 112).

Поп'ястися, -пнуся, -пнешся, гл. Повитись, полѣзть. *Гарбуз на тин поп'явся.*

Славносерб. у. *Черв'як... поп'явся.* Мир. ХРВ. 48. *Шлях... гадюкою поп'явся вгору.* Мир. Пов. II. 49. *На мов стесаній борідці де-где поп'ялось тонко, як павутиння, волоссячко.* Мир. ХРВ. 4.

Пора, -ри, ж. 1) Время, пора. *Як прийшла до його тая пора, що вже йому треба бігти, то він так стогне.* Грин. II. 137. *У робочу пору.* Стор. МПр. 67. 2) Возрасть. **Дівчина на**

- пори, у порі.** Дѣвушка-невѣста. *Росла, рост дівчинонька та й у порі стала.* Змієв. у. 3)
- На таких порах бути.** Быть беременной. *Хиба ти вже забув, що покинув мене на таких порах?* Чуб. II. 19.
- 4) **Без пори.** Преждевременно. *Нив дуже горілку, та так без пори і вмер.* Канев. у. 5) Употр. какъ нарѣчіе: *пора. Та годі сидіти, да пора летіти.* Мет. 257.
- Порада, -ди, ж.** Совѣтъ; помощь. *Піду та сяду в зеленому саду, чи не прийде щасливая доля та до мене на пораду.* Мет. 366. *Час приходить умірати, нікому поради дати.* Макс. (1849). 78. Ум. **Порадонька, порабочка.** *Я до вас на порадоньку йду.* Мил. 184.
- Порадити, -ся.** См. **Поражати, -ся.**
- Порадіти, -дію, -єш, гл.** Порадоваться. *Вийде мила, — порадіє.* АД. I. 270.
- Пора́дливий, -а, -е.** Дающій совѣтъ. *Ой ти мати та порадлива, на що ж ти мене порадила, порадила та й не оженила.* Нп.
- Пора́дний, -а, -е.** Имѣющій совѣтъ, помощь. *Старими людьми село порадне.* АД. I. 49.
- Пора́дник, -ка, м.** Совѣтникъ. К. ЧР. 131. *Мій батеньку, мій старесенький, мій пора́днику дорогесенький.* Мил. 180. *Не пора́дник він, а щирий зрадник.* Ум.
- Пора́дничок.** *Мій таточку, мій пора́дничку.* Мил. 184.
- Пора́дниця, -ці, ж.** Совѣтница. *Ой мати, мати — пора́дниця в хаті.* Мет. 260. *Сестриці ви, пора́дниці, пора́дьте ж ви мене.* Мет. 186. Ум. **Пора́дничка.** *Моя матінко, моя й пора́дничко.* Мил. 197.
- Пора́дничок, -чка, м.** Ум. отъ **пора́дник.**
- Порадонька, порабочка, -ки, ж.** Ум. отъ **порада.**
- Порадувати, -дую, -єш, гл.** Порадовать. *Чого се так збентеживсь, нічим мабуть порадувать?* Стор.
- Порадуватися, -дуюся, -єшся, гл.** Порадоваться. *Німіці не порадуються нашому безголов'ю.* Стор.
- Поража́ти, -жаю, -єш, сов. в. пора́дити, -джу, -диш, гл.** Совѣтовать, посовѣтовать; помочь. *Моя матінко, моя порадонько! та хто ж мене пора́жатиме, як ви пора́жали?* Мил. 204. *Єсть у мене отець-мати, та не хочуть пора́жати.* Грин. III. 199. *Ой пора́дь мене, мати, як мені на світі жити, як нелюбому годити.* Мет. 279. *І пора́див мене щиро, куди прямувати.* К. Досв. 86. *А чи ж не можна тому шо пора́дити, щоб він (упирь) не ходив?* Грин. II. 100.
- Пора́жатися, -жаюся, -єшся, сов. в. пора́дитися, -джуся, -дишся, гл.** Совѣтоваться, посовѣтоваться. *Аж тільки радяться, пора́жаються три дуки сребраники на кабак ітти.* Мет. 378. *З матінкою пора́жалася: пора́дь мене, моя мати, скільки мені дружечок брати.* Мил. 132. *Кого ж ми будем пора́жатися, кого ж ми будем питаться?* Мил. 189. *Дак ото ми з бабою й пора́дились.* ЗОЮР. I. 65.
- Пора́за, -зи, ж.** Рана. *Вона його задушила видно, бо не було на йому ніякої пора́зи.* МВ. II. 189.
- Пора́зити, -жу, -зиш, гл.** 1) Поранить. *Пора́жені руки, робити нічого не можна.* Черк. у. 2) Укусить. *Софія (— гадюка) пора́зила худобу.* Вх. Зн. 53.
- Пора́зка, -ки, ж.** Пора́женіє.
- Пора́й, -раю, м.** = **Порада, рада.** *Там крутенько, тут хутенько, дав Бог всьому пора́й: ад розорив, чорта стребив, смерть із лиха хвора.* КС. 1882. IV. 171.
- Пора́лити, -лю, -лиш, гл.** Вспахать ралом. Чуб. VII. 400.

Пораненьку, нар. Ранехонько. *Ой у неділю рано-пораненьку, ой то ранніми зорями.* ЗОЮР. I. 24.

Порани́на, -ни, ж. Уборка, приборка; стряпня. НВолын. у.

Поранити, -ню, -ниш, гл. Ранить, изранить. Єв. Л. XX. 12. *Ти мене поранила дуже.* Рудч. Ск. I. 53. *Положив на місті чоловіка зо три, а деяких поранив.* Драг. 418.

Поранитися, -нюся, -нишся, гл. Слишкомъ рано сдѣлать, поспѣшитъ. *Поранився прийти.*

Поранка, -ки, ж. = **Поранина**.

Поранку, нар. = **Уранці**. *Завтра поранку викопаем ямку.* Грин. III. 670.

Поранник, -ку, м. Раст. *Plantago lanceolata* L. О. 1861. I. 206.

Порання, -ня, с. = **Поранина**. *Скрізь порання: печуть, варять, вимітають, миють.* Шевч. 151.

Порано, нар. Рановато. *Квітки робленої було ще надівати не дає: порано ще каже, небого, ще вигуляйся, підіймись на кірх, — тоді й квітки.* Г. Барв. 65. *Порано встала.* Г. Барв. 73.

Порати, -раю, -єш, гл. 1) Обробляють (землю), убирать (хлѣбъ). *Порати город.* Кролев. у. *Порали ярину.* Г. Барв. 147. 2) Ухаживать (за скотомъ). *Пішов порати скотину.*

Поратися, -раюся, -єшся, гл. 1) Занимається по хозяйству, стряпать; возиться. *Приходить ото Охрім до Грицька у двір, а той саме у дворі пораеться.* Грин. II. 209. *Деякі (молодиці) порались біля печі і кабиць, а другі шили козакам сорочки.* Стор. МПр. 126. *Василь пораеться з деревом.* НВолын. у. 2) Одѣваться. Шух. I. 135.

Поратування, -ня, с. Спасеніє, помощь.

Поратівник, -ка, м. Спаситель; дающій помощь. ЕЗ. V. 60. *Угоднику божий, поратівнику божий, поратуй мене!* Шух. I. 38. Ум. **Поратівничок**. ЕЗ. V. 109.

Поратувати, -тую, -єш, гл. Спасти, помочь. *Поратівнику божий, поратуй мене!* Шух. I. 38.

Поратунок, -нку, м. Спасеніє, помощь. *Пише цісар до москалі: «Йди на поратунок!».* ЕЗ. V. 25. *Аби вам Пречиста Діва стала до помочі, до поратунку у потребах ваших.* ЕЗ. V. 107.

Поррахубитися, -блюся, -бишся, гл. Посчитаться. Полт.

Поррахувати, -хую, -єш, гл. 1) Посчитать. 2) Размыслить, обдумать. *Наші поррахували, — поррахували та й випустили їх.* ЗОЮР. I. 244. *Там уже поррахуємо, що треба робити.* Чуб. II. 21. *Скажи ж ги, щоб ішла вона до мене на пораду, про весілля поррахувати.* Чуб. II. 614.

Поррахуватися, -хуюся, -єшся, гл. Посчитаться.

Поррахунок, -нку, м. Разсчетъ. Вх. Лем. 454.

Порачити, -чу, -чиш, гл. Въ пѣснѣ: ущипнуть (о ракъ). *Трохи мене ракъ не поранив.* МУЕ. I. 157.

Порачкувати, -кую, -єш, гл. Полѣзть на четверенькахъ. *Присів у борозну й тихо, як той злодій, порачкував.* Мир. ХРВ. 60.

Пораяти, -раю, -єш, гл. Посовѣтовать.

Порвати, -рву, -рвеш, гл. 1) Порвать, перервать; изорвать. *Ще шуби не зносила, коралів не порвала.* Мет. 58. *Порве нове вино бурдюки.* Єв. Л. 37. 2) Покусать, укусить. *Щоб свині не порвали вас.* Єв. Мт. VII. 6. *Підеш по селу, так собаки порвуть.* Мил. 205. 3) — **ноги** =

Натрудити 1? *А я молодая всю нічку не спала, всю нічку не спала, ніженьки порвала, таки свою неньку на лавці застала.* Грин. III. 395. 4) См. **Поривати**.

Порва́тися, -рву́ся, -рвешся, гл. 1) Разорваться, изорваться, перерваться. 2) Прерваться. *Порвались разом усі розмови.* К. ХП. 25. *Розмова на тому і порвалася.* Мир. Пов. II. 82. 3) См. **Пориватися**.

Поре́брина, -ни, ж. Реберная часть. Чуб. VII. 443. Маркев. 158.

Порегота́ти, -чу́, -чеш, гл. Похохотать.

Порегота́тися, -чу́ся, -чешся, гл. = **Пореготати**. *Пореготався (з баби) і поїхав собі.* Грин. II. 231.

Порекло, -ла, с. Прозвище, прозваніє. Шух. I. 29.

Поремствува́ти, -вую, -еш, гл. Пороптать, быть въ претензіи. *Найпаче прошю, не поремствуйте на мене, що є приказки два рази надруковані.* Ном. Од. Вид. VI.

Поремствува́тися, -вуюся, -ешся, гл. = **Поремствувати**. *На неї ніхто було не поремствується.* Сим. 200.

Поренчата, -чат, с. Перила. Лохв. у. Левиц. Пов. 328.

Поре́патися, -паюся, -ешся, гл. Потрескаться.

Поржавіти, -вію, -еш, гл. Заржавѣть. *Таке ж бридке (болото), таке мерзене, поржавіло, від жабуру зелене.* Греб. 369.

По́рзний, -а, -е. Скоромный. Гн. I. 186. Ез. V. 209.

Порзнитися, -нюся, -нишся, гл. Скоромиться. МУЕ. III. 47.

Порива́ти, -ваю́, -еш, гл. сов. в. **порвати, -рву, -рвеш.** 1) Схватывать, схватить. *Як порве мене за руку!* НВолын. у. *Я порвав його за груди.* НВолын. у. 2) Влечь, увлекать, увлечь. *Плнут рибки, плнут, ближе пришивають, мого синка жучка далі поривають.* Гол. III. 500. *Туди мою пориває рано й вечір душу.* Мет. 6. 3) **Поривати очі.** а) Стремиться заглянуть. *Раз-по-раз у сій розмові поривав наш кобзарь очі за ту межу, що відмежовує імперію од народів свободных.* К. ХП. 21. б) Смотрѣть съ завистью. *На чужий коровай очей не поривай.* Мнж. 166. 4) **Поривати руку.** Простирать руку, стараться схватить. *А на мою долю нехай не пориває руки.* Г. Барв. 542.

Порива́тися, -ваю́ся, -ешся, сов. в. порва́тися, -рву́ся, -рвешся, гл. Порываться, рваться; бросаться, броситься. *Скільки раз я поривався до вас.* Г. Барв. 280. *Ще гірш мене зневажає, а дѣлі й бити вже порвалась.* МВ. I. 29. *Ой порвавсь козак Нечай до тугого лука.* АД. II. 79. *«Змилуйсь, свате, я в цій зроду лазні не купався!» Скорчивсь, зморицивсь, — шубовствь в воду та й назад порвавсь.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 106).

Поризька́ти, -каю, -еш, гл. Неглубоко вскопать, изрыть *От і не гарюкай до них, коли так поризькали, шо хоч зараз заходься та й другий раз копай після них.* Брацл. у.

Порико́жа, -жі, ж. Болѣзнь, когда на ногахъ трескается кожа.

Поримарюва́ти, -рюю́, -еш, гл. Позаниматься шорничествомъ.

Порина́ти, -наю́, -еш, гл. Нырять. Мнж. 141. *На ставі пишно лебідь плив, а гуси сірії край його поринали.* Греб. 362. *Любо місяцю з зорями в воду поринати.* К. Досв. 90.

Порі́нути, -ну, -неш, гл. Хлынуть. *Спершу я сміявсь, а потім поринули сльози.* К. Досв. 86.

Порину́ти, -ну́, -неш, гл. = **Пірнути**. *Та й замовкла русалочка, в Дніпро поринула.* Шевч. 359.

Поріпа́ти, -паю, -еш, гл. Поскрипѣть.

Поріпатися, -паюся, -єшся, гл. Походить то входя, то виходя и скрипя дверью.

Порипіти, -паю́, -піш, гл. Поскрипѣть.

Поріскати, -каю, -єш, гл. = Поризькати. *Порискала як свиня, та й плати їй.* НВолын. у. *Треба порискати там ще, чи нема картоплі.* НВолын. у.

Порисувати, -су́ю, -єш, гл. 1) Начертить (во множествѣ).

Порисуватися, -суюся, -єшся, гл. Покрыться трещинами. *Дошка порисувалася.* Лубен. у. (Леонтовичъ).

Поріти, -рію, -єш, гл. Изрыть. *Увесь город мені ваші свині порили.* Богод. у.

Порітися, -ріюся, -єшся, гл. Порыться.

Порихтувати, -ту́ю, -єш, гл. Снарядить, приготовить. *Та порихтуй воза, а я піду за волами.* Черк. у. *Велів гармати порихтувати, на Вирвин город стріли пускати.* Мет. 335.

Пориш, -шу, м. Раст. *Verbena officinalis.* Вх. Пч. II. 37.

Поріб, -робу, м. Утокъ. Желех. Гол. Од. 37, 40.

Порібля, -лі, ж. = Порєбрина. Хотин. у.

Порібре, -ря, с. = Порібля. МУЕ. I. 106.

Порібрина, -ни, ж. = Порєбрина. Козел. у. Черк. у.

Поріб'я, -б'я, с. = Порєбрина. Черк. у.

Порівняти, -няю, -єш, гл. 1) Сравнять. *Порівняй, Боже, і гори, і долини.* Мет. 315. 2) Уравнять. К. ЧР. 354. *Всіх нас сира земля порівняє.* Мир. Пов. II. 42. 3) Сравнить.

Порівнятися, -няюся, -єшся, гл. Поравняться. *А він, порівнявшись із нами, та й каже: «Здорові!».* ЗОЮР. I. 253.

Порівці, нар. Врозь, поодинокъ. *Ягоди на калині, на бузині кетягами, а на тернові порівці.* НВолын. у.

Поріг, -ро́гу, м. 1) Порогъ. *Стоїть дівка на порозі да з козака сміється.* Мет. 89. **У порогах стояти.** Стоять у порога. КС. 1883. II. 383. Мнж. 66. *П'ють у кума мед-вино, а ми в порогах стоїмо.* Грин. II. 302. 2) Порогъ на рѣкѣ. *Як та воля, що минулась, Дніпр широкий — море, степ і степ, — ревуть пороги і могили — гори.* Шевч. 4. 3) Нижня часть живота (у родильниці?) *Дитина стала у порогах та й стоїть (у породіллі).* Волч. у. Ум. **Поріженько.** Грин. III. 525. **Поріжок, поріжечок.**

Поріддя, -дя, с. Родъ, порода, поколѣніє. *Чу у їх поріддя таке, що вони всі однаково нездужають.* Лебед. у.

Порідшати, -шаю, -єш, гл. = Порідшати.

Порідніти, -ню́, -ніш, гл. Породнить, сдѣлать роднымъ. *Поріднила нас недоля.*

Поріднитися, -ню́ся, -нішся, гл. Породниться. *Не судив Господь нам поріднитись.* МВ. II. 140.

Порідня, -ні, ж. = Поріддя. *З нашої порідні не було такого.* Черк. у.

Порідшати, -шаю, -єш, гл. Сдѣлаться рѣже, порѣдѣть. *Порідшав, дуже порідшав ліс.* Богод. у.

Поріж, -жі, ж. Крупноячейная сѣть изъ толстыхъ нитокъ, покрывающая густую рыболовную сѣть. Харьк. г. Вас. 188.

Поріженько, -ка, м. Ум. отъ поріг.

Поріжок, -жка, м. 1) Ум. отъ поріг. 2) Перекладина, поперечная перегородка въ лодкѣ. Черк. у.

Порізати, -жу, -жеш, гл. 1) Порѣзати, обрѣзати. 2) Перерѣзати (многихъ). *Найшли пуд мостом дѣтей порізаних.* Чуб. II. 475.

Порізатися, -жуся, -жешся, гл. Обрѣзатися.

Порізник, -ка, м. Раст. = **Поранник.** О. 1861. I. 206.

Порізникувати, -кую, -еш, гл. Побыти мясникомъ нѣкоторое время.

Порізніти, -ню, -ниш, гл. Раздѣлити, розрознити. *Ото ж порізнили мене з братом, то ми й живемо собі кожен особше.* Новомоск. у. *Неситіи ксьондзи, магнати, нас порізнили, розвели.* Шевч. (1883). 458. *Неволя порізнила дѣтей одних батьків.* Мир. ХРВ. 356.

Порізнітися, -нюся, -нишся, гл. Раздѣлитися; разойтися. ЗОЮР. I. 259. *Вони порізнилися собі й стало три двори, а перш був один великий.* Новомоск. у. *Ми з чоловіком чотирнадцять год жили, а тепер прийшлося, — порізнилися.* Луб. у.

Порізно, нар. Отдѣльно, врозь. НВолын. у. *Планети не гуртом бігають, а вростич, жадна собі порізно.* Ком. I. 25.

Порікати, -каю, -еш, гл. Укоряти, обвиняти въ чемъ. *Мій писарь вірний мені чоловік, я не дозволю на його порікати.* Кост. Ч. 99.

Порікувати, -кую, -еш, гл. Роптати, МВ. II. 84.

Поріст, -росту, м. Ростокъ.

Порічанин, -на, м. Прирѣчний житель. Сумск. у.

Порічки, -чок, ж. мн. Красная смородина, *Rhus rubrum* L.

Порічківка, -ки, м. Наливка, настойка на красной смородинѣ.

Порічковий, -а, -е. Приналежачий красной смородинѣ, свойственный, относящийся къ ней.

Поріччя, -чя, с. Прирѣчная мѣстность. Сумск. у.

Поркиниці. См. **Портяниці.**

Порклиця, -ці, ж. = Порплиця 1. Шух. I. 146.

Порнути, -ну, -неш, гл. 1) = **Пірнути.** *Я на дно порну і сіти порву.* Лукаш. 95. 2) Пырнуть, кольнуть. *Він його як порне списом.* ЗОЮР. I. 285.

Порняла, -ли, ж. Трава, растущая на **погірник'ѣ.** Шух. I. 215.

Поробити, -блю, -биш, гл. 1) Сдѣлать (во множествѣ). *Понакладали гори скель, ніби так сам Господь їх поробив.* Стор. МПр. Об. *Поробили собі маленькі списи.* ЗОЮР. I. 285. 2) Причинити болѣзнь злой волей или какимъ либо чародѣйскимъ дѣйствіємъ. Мил. 34.

Поробитися, -блюся, -бишся, гл. 1) Поработати. 2) Сдѣлаться (во множествѣ). *З тієї пари і поробляться легесенькі водянні пузирьки.* Ком. II. 22.

Поробляти, -ляю, -еш, гл. Подѣльвати. *А що поробляєте, куме?* Черк. у.

Поробок, -бка, м. = Уток. НВолын. у. МУЕ. III. 15. ЕЗ. V. 223.

Поровий, -а, -е. Своевременный. *Перові діти. Не порова дитина — ще б через місяць їй треба бути: хто-й-зна, чи й житиме.* Черниг. г.

Порода, -ди, ж. 1) Родъ, поколѣнне, фамилія. *Се чоловік хорошої породи. Їх уся порода хороша.* Нѣжин. у. 2) Разрѣшеніе отъ бремени. Угор. *В три дні по породі на панське ей гнали.* Гол. II. 699.

Породити, -джу, -диш, гл. Родити. *Породила та удівонька хорошого сина.* Нп.

Породитися, -димося, -дитесь, гл. Родитися. *А вони ж із чого поплодилися? І вони ж із мужиків породилися.* ЗОЮР. I. 162.

Породича́тися, -чаюся, -ешся, гл. Вступити въ родство. *Та ми ж породичалися: мій брат узяв її сестру.* Харьк. у.

Породілля, породіля, -лі, ж. Родильниця. Мил. 21. ХС. VII. 432. *Несе подарунок породіллі.* Нѣжин. у.

Порождѣ́нниця, -ці, ж. Родительниця. *Не єсть ти мені наймичка або челядниця, а єсть ти мені матінка — порожденниця.* Чуб. V. 847.

Порожнѣ́м, нар. Порожнемъ. *Порожнем їхати.* Змієв. у.

Порожні́к, -ка, м. Мѣсто около дверей, гдѣ обыкновенно ставятъ метлу. Вх. Зн. 53.

Порожній, -я, -є. 1) Пустой, порожній. *Порожня торба.* 2) Пустой, напрасный, тщетный. *Порожня надія твоя.* Волч. у. 3) Порожня. Не беременная. *Порожня годує (дитину) два годи.* Мил. 30.

Порожнювати, -ноюю, -єш, гл. Пустовать. *Хата цілу зіму порожнює.*

Порожня, -ні, ж. Пустота, пустое мѣсто; мѣсто незасѣянное и непокрытое травой. *Коли б у хлібові або на сіножаті, а то у порожні піймав та й штраф.* НВолын. у. **В порожні.** *Съ пустыми руками, безъ груза, порожнемъ. Да просили прозьбою, прозьбою, щоб ми не довго гостили, не в порожні поприїздили.* Мет. 188.

Порожнява, -ви, ж. Пустота. *І в серці порожняву почувеш.* К. ПС. 50.

Порожняк, -ка, м. 1) Извозчикъ съ пустымъ возомъ. *Як що є порожняки, то може й довезуть.* Полт. г. **Порожняком.** Порожнемъ, безъ клади. Ном. № 7132. *Порожняком іде.* Драг. 115. 2) Сортъ горшка. Вас. 181.

Порозбива́ти, -ваю, -єш, гл. То-же, что и **розбити**, но во множествѣ. *Двері порозбивав.* Мнж. 34. *Порозбивали з горілкою бочки.* ЗОЮР. I. 245. *Він би й губи й зуби усім порозбивав.* ЗОЮР. I. 95.

Порозбива́тися, -ваємося, -єтєся, гл. То-же, что и **розбитися**, но во множествѣ.

Порозбіга́тися, -гаємося, -єтєся, гл. Разбѣжаться (о многихъ). *Порозбігались ік нечистій матері ляхи.* К. ЧР. 114.

Порозбіра́ти, -раю, -єш, гл. То-же, что и **розібрати**, но во множествѣ.

Порозбо́люватися, -люємося, -єтєся, гл. Разболѣться (во множествѣ).

Порозборонювати, -ноюю, -єш, гл. Развести многихъ дерущихся.

Порозборсувати, -сую, -єш, гл. Распутать (во множествѣ).

Порозбризкувати, -кую, -єш, гл. Разбрызгать (во множествѣ).

Порозбризкуватися, -куємося, -єтєся, гл. Разбрызгаться (во множествѣ).

Порозбріхувати, -хую, -єш, гл. Разболтать, рассказать всѣмъ (во множествѣ). *Оті твої подруги такі, шо ти їм нічого не кажи, бо зараз порозбріхують.* Харьк. у.

Порозбріхуватися, -хуємося, -єтєся, гл. То-же, что и **розбрехатися**, но во множествѣ.

Порозбува́ти, -ваю, -єш, гл. Разуть (многихъ)

Порозбува́тися, -ваємося, -єтєся, гл. Разуться (о многихъ). *Тут не глибоко: порозбуваємось та й перебрєдемо.*

Порозбужа́ти, -жаю, -єш, гл. Разбудить (многихъ). *Ой устала мила, як не лежала, усю челядоньку порозбужала.* Мет. 242.

Порозбужувати, -жую, -єш, гл. = **Порозбужати.**

Порозбуркувати, -кую, -єш, гл. Разбудить, разогнать сонъ (многимъ).

Порозважа́ти, -жаю, -єш, гл. То-же, что и **розважити**, но во множествѣ.

Порозважатися, -жаємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розважитися**, но во множествѣ.
Уже не так журяться за батьком, порозважалися трохи.

Порозважувати, -жую, -єш, гл. Развѣситъ (на вѣсахъ, во множествѣ).

Порозвалювати, -люю, -єш, гл. Развалить (во множествѣ). *Де були цілі, де порозвалювані землянки.* Драг. 425.

Порозвалюватися, -люємося, -єтеся, гл. Развалиться (во множествѣ). *Сказано без хазяїна: усе в дворі порозвалювалося.* Харьк. у.

Порозварювати, -рюю, -єш, гл. Разварить (во множествѣ).

Порозварюватися, -рюємося, -єтеся, гл. Развариться (во множествѣ).

Порозверѣжувати, -жую, -єш, гл. Развередить (во множествѣ).

Порозвертати, -таю, -єш, гл. То-же, что и **розвернути** но во множествѣ.

Порозвеселяти, -ляю, -єш, гл. Развеселить (многихъ).

Порозвеселятися, -ляємося, -єтеся, гл. Развеселиться (о многихъ). *Бач, як наші старі порозвеселялися.*

Порозвивати, -ваю, -єш, гл. То-же, что и **розвити**, но во множествѣ. *Порозвивала вона, що було в рушники позавиване.* Константиногр. у.

Порозвиватися, -ваємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розвитися**, но во множествѣ.
Вербі вже порозвивалися. Харьк.

Порозвідувати, -дую, -єш, гл. То-же, что и **розвідати**, но во множествѣ.

Порозвінчувати, -чую, -єш, гл. Развѣнчать (многихъ).

Порозвірчувати, -чую, -єш, гл. Разворотить, размотать (во множествѣ).

Порозвішувати, -шую, -єш, гл. Развѣситъ (во множествѣ). Драг. 288. *Порозвішували їх, щоб висохли.* Грин. І. 31. *Розмальовані лихтарі скрізь порозвішувані по деревах.* Стор. МПр. 80.

Порозводѣти, -джу, -диш, гл. То-же, что и **розвести**, но во множествѣ.

Порозводитися, -димосся, -дितесь, гл. То-же, что и **розвестися**, но во множествѣ.

Порозвозити, -жу, -зиш, гл. Развезти (во множествѣ).

Порозволікати, -каю, -єш, гл. Растащить (во множествѣ).

Порозволікатися, -каємося, -єтеся, гл. Разбрестись. *Порозволікались люде.* Черк. у.

Порозворушувати, -шую, -єш, гл. Тоже, что и **розворушити**, но во множествѣ.

Порозворювати, -рюю, -єш, гл. То-же, что и **розворити**, но о многихъ телѣгахъ.

Порозв'язувати, -зую, -єш, гл. То-же, что и **розв'язати**, но во множествѣ.

Порозв'язуватися, -зуємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розв'язатися**, но о многихъ.

Порозгадувати, -дую, -єш, гл. То-же, что и **розгадати**, но во множествѣ.

Порозганяти, -няю, -єш, гл. Разогнать (многихъ). *У неклі товкся і порозганяв звідти усіх чорнів.* Стор. МПр. 40.

Порозгвинчувати, -чую, -єш, гл. Развинтитъ (во множествѣ).

Порозгвинчуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Развинтиться (во множествѣ).

Порозгівлятися, -ляємося, -єтеся, гл. Разговѣться (о многихъ).

Порозглажувати, -жую, -єш, гл. Разгладить (во множествѣ).

Порозглядати, -даю, -єш, гл. Разсмотрѣть (многихъ). *Я їх усіх порозглядав добре.*

Порозгойдувати, -дую, -єш, гл. Раскачать (во множествѣ).

Порозголошувати, -шую, -єш, гл. Разгласить (во множествѣ).

Порозгороджувати, -жую, -єш, гл. Разгородить (во множествѣ).

Порозгорта́ти, -таю, -єш, гл. То-же, что и **розгорнути**, но во множествѣ.
Порозгору́вати, -рюю, -єш, гл. Добыть съ трудомъ, съ горемъ (во множествѣ).
Порозгоря́тися, -ряємося, -єтеся, гл. Разгорѣться (во множествѣ). *Порозгорялися дрова в обох грубах.* Харьк.
Порозгриза́ти, -заю, -єш, гл. Разгрызть (во множествѣ).
Порозгриба́ти, -баю, -єш, гл. Разгресть (во множествѣ). *Кури порозгрибали грядочки.* Харьк. у.
Порозгру́жувати, -жую, -єш, гл. То-же, что и **розгрузи́ти**, но во множествѣ.
Порозгублюва́ти, -люю, -єш, гл. Растерять (во множествѣ). *Поки донесеш, то все порозгублюєш.* Богодух. у.
Порозгулюва́тися, -люємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розгуля́тися**, но о многихъ. *Саме порозгулювалися добре, аж тут кажуть: пора розходитись.*
Пороздава́ти, -даю, -єш, гл. Раздать (во множествѣ). *Як померли сини, так вони всю одежу їхню пороздавали за царство душі.* Харьк. у.
Порозда́влювати, -люю, -єш, гл. Раздавить (во множествѣ).
Пороздавлюва́тися, -люємося, -єтеся, гл. Раздавись (во множествѣ).
Пороздаро́вувати, -вую, -єш, гл. Раздарить (во множествѣ). *Пороздаровує нам, дядьковим, або от Кібчентам.* Сим. 227.
Пороздво́юватися, -двоюємося, -єтеся, гл. То-же, что и **роздво́їтися**, но во множествѣ.
Пороздзявля́ти, -ляємо, -єте, гл. = **Пороззявля́ти.**
Пороздзя́плювати, -люємо, -єте, гл. Тоже, что и **роздзя́пити**, но во множествѣ.
Пороздира́ти, -раю, -єш, гл. 1) Разорвать, разодрать (во множествѣ). *Пороздирали собі луза.* Мнж. 4. 2) Растерзать (многихъ).
Пороздира́тися, -раємося, -єтеся, гл. Разорваться, разодраться (о многихъ).
Порозділя́ти, -ляю, -єш, гл. Раздѣлить (во множествѣ).
Порозділя́тися, -ляємося, -єтеся, гл. Раздѣлиться (во множествѣ).
Пороздлубува́ти, -бую, -єш, гл. То-же, что и **роздлуба́ти**, но во множествѣ.
Пороздмухува́ти, -хую, -єш, гл. Раздуть (во множествѣ).
Пороздобрува́тися, -рюємося, -єтеся, гл. Раздобриться (о многихъ).
Пороздобува́ти, -ваю, -єш, гл. Раздобыть (во множествѣ).
Пороздовбува́ти, -бую, -єш, гл. Раздолбить (во множествѣ).
Пороздражнюва́ти, -нюю, -єш, гл. Раздразнить (многихъ).
Пороздра́товувати, -вую, -єш, гл. Раздражить (многихъ).
Пороздроблюва́ти, -люю, -єш, гл. Размельчить (во множествѣ).
Пороздрочува́ти, -чую, -єш, гл. Раздразнить, раздражить (многихъ).
Пороздро́чуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Придти въ раздраженіе (о многихъ).
Пороздряпува́ти, -пую, -єш, гл. Разцарапать (во множествѣ).
Порозду́шувати, -шую, -єш, гл. Раздавить (во множествѣ).
Пороздяга́ти, -гаю, -єш, гл. Раздѣть (многихъ).
Пороздяга́тися, -гаємося, -єтеся, гл. Раздѣться (о многихъ). *Пороздягалися, давай усі топтатись (у потоці) та шукати.* Драг. 192.
Порозжако́вувати, -вую, -єш, гл. То-же, что и **розжакува́ти**, но во множествѣ.
Порозжива́тися, -ваємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розжитися**, но во множествѣ.

Порозжовувати, -вую, -єш, гл. Разжевать (во множествѣ).

Пороззувати, -ваю, -єш, гл. = Порозбувати.

Пороззуватися, -ваємося, -єтеся, гл. = Порозбуватися. *Давай пороззуваємося, швидче дійдемо.* Київ. у.

Пороззявляти, -ляємо, -єте, гл. Разинуть (о многихъ). *Пороззявляли роти та й дивлються.* Харьк.

Порозіходитися, -димосся, -дитесь, гл. Разойтись (во множествѣ).

Пороз'їдати, -даю, -єш, гл. Разъѣсть (во множествѣ). *Це якесь мило погане: гляньте, як руки пороз'їдало.* Київ. у.

Пороз'їдатися, -даємося, -єтеся, гл. Тоже, что и **роз'їстися**, но о многихъ.

Пороз'їздитися, -димосся, -дитесь, гл. Разъѣхаться. *Пороз'їздились ми нарізно на досвітки.* Драг. 417.

Пороз'їзжатися, -жаємося, -єтеся, гл. = Пороз'їздитися.

Порозлазитися, -зимосся, -зитесь, гл. Разлѣзться (о многихъ). *Отак же, не накрила раки, а вони й порозлазилися по всій хаті.* Васильк. у.

Порозламувати, -мую, -єш, гл. Разломить (во множествѣ). *Хоч би вже по цілому періжку дітям дала, а то по половинці порозламувала.* Славяносерб. у.

Порозледачуватися, -чуємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розледачіти**, но о многихъ.

Порозлива́ти, -ваю, -єш, гл. Разлить (во множествѣ). *(Вода) скрізь по долівці порозливана.* О. 1862. III. 32. *К великодню водами порозлива.* Мил. 208.

Порозлива́тися, -ваємося, -єтеся, гл. Разлиться (во множествѣ). *Річки широко порозливалися.* Харьк. у.

Порозли́гувати, -гую, -єш, гл. То-же, что и **розлигати**, но во множествѣ.

Порозліно́уватися, -вуємося, -єтеся, гл. Разлѣнитися (о многихъ).

Порозліплювати, -люю, -єш, гл. Разлѣпить слипшееся (во множествѣ).

Порозліплюватися, -люємося, -єтеся, гл. Разлѣпиться (во множествѣ). *Хто ж то так вареники ліпив, що вже й порозліплювались?* Харьк.

Порозлітатися, -таємося, -єтеся, гл. Разлетѣться (о многихъ). *(Кури) порозлітались.* Мнж. 2.

Порозлу́плювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **розлупити**, но во множествѣ.

Порозлютовувати, -вую, -єш, гл. То-же, что и **розлютовати**, но во множествѣ.

Порозлюто́уватися, -вуємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розлютоватися**, но во множествѣ.

Порозлягатися, -гаємося, -єтеся, гл. Разлечься (о многихъ). *Порозлягались любісінько на голих лавках, підмостивши під голови свої кожушки.* Г. Барв. 304.

Порозмазувати, -зую, -єш, гл. Размазать (во множествѣ).

Порозмазуватися, -зуюся, -єшся, гл. Размазаться.

Порозмальовувати, -вую, -єш, гл. Расписать красками (во множествѣ)

Порозмантачувати, -чую, -єш, гл. Растратить, промотать (во множествѣ).

Порозмежовувати, -вую, -єш, гл. Размежевать (во множествѣ).

Порозмерзатися, -заємося, -єтеся, гл. 1) Оттаять (во множествѣ). 2) Лопнуть отъ мороза (во множествѣ). *Не повносили молока, а за ніч аж глечики порозмерзалися, — такий мороз удрав.* Харьк. у.

Порозметувати, -тую, -еш, гл. 1) Разбросать (во множествѣ). 2) Разорвать (во множествѣ).

Порозмивати, -ваю, -еш, гл. Размыть (во множествѣ).

Порозминати, -наю, -еш, гл. Размять (во множествѣ).

Порозминатися, -наємося, -єтеся, гл. 1) Размяться (во множествѣ). 2) Разойтись или разѣхаться, минуя другъ друга (во множествѣ).

Порозмітати, -таю, -еш, гл. Размести (во множествѣ).

Порозміщувати, -шую, -еш, гл. Размѣщать (во множествѣ).

Порозмлівати, -ваємо, -ете, гл. Сильно развариться. *Порозмлівали кістки в казані. Сосниц. у.*

Порозмножувати, -жую, -еш, гл. Размножить (во множествѣ).

Порозмножуватися, -жуємося, -єтеся, гл. Размножиться (во множествѣ).

Порозмовляти, -ляю, -еш, гл. Поговорить.

Порозмока́ти, -каємо, -ете, гл. Размокнуть (во множествѣ).

Порозмотувати, -тую, -еш, гл. Размотать (во множествѣ). *Левиц. Пов. 240.*

Порозмо́чувати, -чую, -еш, гл. Размочить (во множествѣ). *Сухарі було порозмочуємо та й їмо. Черниг. у.*

Порозмуро́увати, -вую, -еш, гл. Разобрать каменныя стѣны (во множествѣ).

Порозм'якати, -каємо, -ете, гл. Размякнуть (во множествѣ).

Порознімати, -маю, -еш, гл. То-же, что и **розняти**, но во множествѣ.

Порозносити, -шу, -сиш, гл. То-же, что и **рознести**, но во множествѣ. *Що неділі вам нарізно порозносити сорочки, кому на село, кому на місто. Г. Барв. 504.*

Порозорювати, -рюю, -еш, гл. Распахать (во множествѣ).

Порозохо́чувати, -чую, -еш, гл. То-же, что и **розохотити**, но многихъ.

Порозохо́чуватися, -чуємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розохотитися**, но о многихъ.

Порозраювати, -раюю, -еш, гл. То-же, что и **розраяти**, но многихъ.

Порозрива́ти, -ваю, -еш, гл. Разорвать (во множествѣ). *Нове вино порозриває бурдюки. Єв. Мр. II. 22 Порозривають подушки, порозсипають пір'я по хаті. Драг. 199.*

Порозрива́тися, -ваюся, -ешся, гл. Разорваться (о многихъ предметахъ, о многихъ разрывахъ на одномъ предметѣ).

Порозрівнювати, -нюю, -еш, гл. Выравнивать, сравнивать (во множествѣ).

Порозрівнювати, -нюю, -еш, гл. То-же, что и **розрізнити**, но во множествѣ.

Порозрівнюватися, -нююємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розрізнитися**, но во множествѣ.

Порозрізня́тися, -няємося, -єтеся, гл. = **Порозрівнюватися**. *Поженились всі три (брати) і порозрізнялись: кожний став хазяїнувати особо. Драг. 344.*

Порозрізувати, -зую, -еш, гл. Разрѣзать (во множествѣ).

Порозростатися, -таємося, -єтеся, гл. Разростись (во множествѣ). *Куці порозросталися.*

Порозрубувати, -бую, -еш, гл. Разрубить (во множествѣ).

Порозруйно́увати, -вую, -еш, гл. Разрушить (во множествѣ).

Порозруйно́уватися, -вуємося, -єтеся, гл. Разрушиться (во множествѣ). *Будівлі без догляду порозруйновувалися.*

Порозсаджувати, -джую, -еш, гл. Разсадить (во множествѣ).

Порозселюватися, -люємося, -єтеся, гл. Разселиться (о многихъ).
Порозсёрджувати, -джую, -єш, гл. Разсердить (многоихъ).
Порозсёрджуватися, -джуємося, -єтеся, гл. Разсердиться (о многихъ).
Порозсила́ти, -ла́ю, -єш, гл. Разослать (многоихъ). *Всіх по хатах порозсилає.* Г. Барв. 341. *Теперечки при замку нема і тисячі кварцяних, усіх порозсилали.* Стор. МПр. 100.
Порозсипати, -па́ю, -єш, гл. Разсыпать (во множествѣ). *Порозсипав гроші.* Єв. І. II. 15. *Порозривають подушки, порозсипають пір'я по хаті.* Драг. 199.
Порозсипатися, -паюся, -єшся, гл. Разсыпаться (во множествѣ).
Порозсихатися, -хаємося, -єтеся, гл. Разсохнуться (во множествѣ). *Повнось діжки у погріб, а то порозсихаються.*
Порозсіва́ти, -ва́ю, -єш, гл. Разсѣять, посѣять (во множествѣ). *Розсіяв жито і заходився волочити.* Черниг.
Порозсідатися, -даємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розсістися**, но во множествѣ.
Порозсіддувати, -лую, -єш, гл. Разсѣдлать (во множествѣ).
Порозсіка́ти, -ка́ю, -єш, гл. Разсѣчь (во множествѣ).
Порозсіювати, -сіюю, -єш, гл. = **Порозсівати.**
Порозсіюватися, -сіюємося, -єтеся, гл. Разсѣяться (во множествѣ).
Порозскакуватися, -куємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розскачнитися**, но во множествѣ.
Порозсмікувати, -кую, -єш, гл. Раздергать (во множествѣ).
Порозсмікуватися, -куємося, -єтеся, гл. Раздергаться (во множествѣ).
Порозсмішувати, -шую, -єш, гл. Разсмѣшить (многоихъ).
Порозспівуватися, -вуємося, -єтеся, гл. Распѣться (о многихъ).
Порозставатися, -таємося, -єтеся, гл. Разстаться (о многихъ).
Порозставля́ти, -ля́ю, -єш, гл. Разставить (во множествѣ). *А отаман пішов за ними да й порозставляв кругом Жаботина козаків.* ЗОЮР. І. 282.
Порозставля́тися, -ля́юся, -єшся, гл. = **Порозставляти.** *По всій хаті з горшками та з мисками порозставлялася.* А ну лиш поприймай хоч трохи. Черниг.
Порозстановля́ти, -ляю, -єш, гл. = **Порозставляти.**
Порозстѣлювати, -люю, -єш, гл. Разостлать (во множествѣ).
Порозстѣлюватися, -люємося, -єтеся, гл. Разостлаться (во множествѣ).
Порозстрѣлювати, -люю, -єш, гл. Разстрѣлять (многоихъ). *Там порозстрелювали Шелеста, Лусконога і Гниду.* ЗОЮР. І. 302.
Порозстригати, -га́ю, -єш, гл. Разстричь (многоихъ).
Порозстрига́тися, -гаємося, -єтеся, гл. Разстричься (о многихъ).
Порозступатися, -па́ємося, -єтеся, гл. Разступиться (о многихъ).
Порозсува́ти, -ва́ю, -єш, гл. Разсунуть, раздвинуть (во множествѣ).
Порозсуватися, -ва́ємося, -єтеся, гл. Разсунуться, раздвинуться (о многихъ).
Порозсуджувати, -джую, -єш, гл. Разсудить (многоихъ).
Порозсукувати, -кую, -єш, гл. Разсучить, раскрутить (во множествѣ).
Порозсупонювати, -нюю, -єш, гл. Развязать супоню (во множествѣ).
Порозсупонюватися, -нюємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розсупонитися**, но во множествѣ.
Порозумі́ння, -ня, с. Взаимное пониманіе; солидарность.

Порозуміти, -мію, -єш, гл. = **Порозумнішати.** *Де вже він порозуміє, коли тепер дурний.* Каменець. у.

Порозумнійшати, -шаю, -єш, гл. = **Порозумнішати.**

Порозумніти, -нію, -єш, гл. = **Порозумнішати.**

Порозумнішати, -шаю, -єш, гл. Поумнѣть. *Чи ти коли порозумнішаєш, чи все такий дурний і будеш?* Харьк. у. *Ось послухай мене дурної, то, може, чи не порозумнішаєш.* Грин. II. 276.

Порозцвірінькуватися, -куємося, -єтеся, гл. О воробьяхъ: раскричатъся.

Порозцвітати, -таємо, -єте, гл. Разцвѣсть (во множествѣ).

Порозцвітатися, -таємося, -єтеся, гл. = **Порозцвітати.**

Порозціплювати, -люю, -єш, гл. Разжать, разнять (во множествѣ).

Порозчавлювати, -люю, -єш, гл. Раздавить (во множествѣ).

Порозчачувати, -хую, -єш, гл. То-же, что и **розчачнути**, но во множествѣ.

Порозчачуватися, -хуємося, -єтеся, гл. То-же, что и **розчачнутися**, но во множествѣ.

Порозчинювати, -нюю, -єш, гл. = **Порозчиняти.**

Порозчиняти, -няю, -єш, гл. То-же, что и **розчинити**, но во множествѣ.

Порозчинятися, -няємося, -єтеся, гл. Раствориться (во множествѣ). *Як повійнуло, так і двері й вікна порозчинялися.* Харьк.

Порозчищати, -щаю, -єш, гл. Расчистить (во множествѣ).

Порозчіплювати, -люю, -єш, гл. Расцѣпить (во множествѣ).

Порозчісувати, -сую, -єш, гл. Расчесать (во множествѣ).

Порозчісуватися, -суємося, -єтеся, гл. Расчесаться (о многихъ). *Дівчата порозчісувалися, позапліталися.* Київ. у.

Порозчовпувати, -пую, -єш, гл. Разобрать, понять (во множествѣ).

Порозчухувати, -хую, -єш, гл. Расчесать (гѣло во многихъ мѣстахъ).

Порозшарпувати, -пую, -єш, гл. Растерзать (во множествѣ).

Порозшматовувати, -вую, -єш, гл. Разорвать на куски (во множествѣ).

Порозшморгувати, -гую, -єш, гл. То-же, что и **розшморгнути**, но во множествѣ.

Порозшнуровувати, -вую, -єш, гл. То-же, что и **розшнурувати**, но во множествѣ.

Порозштовхувати, -хую, -єш, гл. Растолкать (многихъ).

Порозшукувати, -кую, -єш, гл. Разыскать (во множествѣ).

Пороз'язувати, -зую, -єш, гл. = **Порозв'язувати.**

Пороз'язуватися, -зуємося, -єтеся, гл. = **Порозв'язуватися.**

Порон, -на, м. Паромъ. Драг. 244. Гн. I. 153. *Коби човен, порон та весельце, пробував бим в тебе вечер, серце.* Гол. II. 399.

Пороняти, -няю, -єш, гл. Бросить, сбросить (во множествѣ). *Кайдани із рук, із ніг у Чорнее море пороняв.* АД. I. 214.

Поропити, -пю, -пиш, гл. Покропить, слегка смочить растворомъ соли (ропою). *Поропив солону, то тепер худоба краще буде їсти.* НВолын. у.

I. Поросіти, -шу, сійш, гл. Замочить въ росѣ.

II. Поросіти, -шу, -сйш, гл. Приносить поросятъ (о свиньѣ).

I. Пороситися, -шуся, -сйшся, гл. Замочиться въ росѣ. Константиногр. у.

П. Пороситися, -шуся, -сишся, гл. О свиньѣ: пороситися. *А свиня лиш поросилась.* Рудан. I. 84.

Поросказувати, -зую, -єш, гл. Рассказать (во множествѣ). *Тоді вона все поросказувала їм, що було з нею.* Чуб. II. 473.

Пороскачувати, -чую, -єш, гл. Раскатать (во множествѣ).

Пороскашлюватися, -люємося, -єтеся, гл. Раскашляться (о многихъ). *Діти чогось як пороскашлювалися, то й я за ними не спала.* Черниг. у.

Поросквашувати, -шую, -єш, гл. То-же, что и **росквасити**, но во множествѣ.

Поросквітчуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Снять вѣнокъ, цвѣты съ своей головы (о многихъ).

Пороскида́ти, -даю, -єш, гл. Разбросать. *Каміння пороскидав.* Мнж. 34.

Пороскидатися, -даємося, -єтеся, гл. Разбросаться (во множествѣ).

Пороскипати, -паємо, -єте, гл. Раскипѣть, развариться отъ кипѣнія. *Пороскипали вареники.* Харьк.

Пороскипатися, -паємося, -єтеся, гл. = **Пороскипати.**

Пороскисати, -саємо, -єте, гл. Размокнуть (во множествѣ). *Погані чоботи вдалися: небагато й походив по грязі, а чисто пороскисали, вода крізь ремінь іде.* Харьк. у.

Пороскладати, -даю, -єш, гл. То-же, что и **роскласти**, но во множествѣ.

Пороскладатися, -даюся, -єшся, гл. Разложиться. *Бач, пороскладалася з своїм добром, що й сісти ніде.* Київ. у.

Поросклеювати, -клеюю, -єш, гл. Отклеить (во множествѣ).

Поросклеюватися, юємося, -єтеся, гл. Расклеиться (во множествѣ). *На дощі стільці постояли та й поросклеювались.* Харьк.

Пороскльо́увати, -вую, -єш, гл. Расклевать (во множествѣ).

Поросковувати, -вую, -єш, гл. Расковать (во множествѣ). *І невольників тих поросковуєш сам.* К. МБ. XII. 279.

Поросколи́хувати, -хую, -єш, гл. Раскачать (во множествѣ).

Поросколочувати, -чую, -єш, гл. Разболтать (жидкости).

Поросколупувати, -пую, -єш, гл. Расковырять (во множествѣ).

Пороскопирсувати, -сую, -єш, гл. Расковырять (во множествѣ).

Пороско́пувати, -пую, -єш, гл. Раскопать (во множествѣ).

Пороскоренюватися, -нюємося, -єтеся, гл. То-же, что и **роскорені́тися**, но во множествѣ.

Пороско́чувати, -чую, -єш, гл. Раскатить (во множествѣ).

Пороскочуватися, -чуємося, -єтеся, гл. То-же, что и **роскоті́тися**, но во множествѣ. *Позбірай мені гудзики, а то по всій хаті пороскочувалися.* Київ. у.

Пороскрада́ти, -даю, -єш, гл. Разокрасть (многое).

Пороскраювати, -краюю, -єш, гл. Тоже, что и **роскраяти**, но во множествѣ.

Пороскрива́ти, -ваю, -єш, гл. Раскрыть (во множествѣ).

Пороскрива́тися, -ваємося, -єтеся, гл. Раскрыться (о многихъ). *В хаті було душно, діти пороскривалися і лежали роскидавшись.* Харьк.

Пороскри́шувати, -шую, -єш, гл. Раскрошить, накрошить (во множествѣ).

Пороскрі́вавлювати, -люю, -єш, гл. Разбить до крови (во множествѣ).

Пороскρόювати, -кроюю, -єш, гл. = **Пороскраювати.**

Пороскру́чувати, -чую, -еш, гл. То-же, что и **роскрутіти**, но во множествѣ.

Пороскру́чуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Раскрутиться, развернуться (во множ.).

Пороскублюватися, -люємося, -єтеся, гл. То-же, что и **роскублитися**, но о многихъ.

Пороску́длувати, -лую, -еш, гл. Растрепать (волосы во множествѣ).

Пороску́длуватися, -луємося, -єтеся, гл. Растрепать себѣ волосы (о многихъ). *Ото як ви пороскудлувались! Поросчісуйтеся гладенько.*

Пороскуйовджувати, -джую, -еш, гл. = **Пороскудлувати.**

Пороскурювати, -рюю, -еш, гл. Раскурить (во множествѣ). *Пахучіі ладани пороскурювані.* Грин. III. 142.

Пороскущувати, -шую, -еш, гл. Раскусить (во множествѣ).

Пороскущуватися, -щуємося, -єтеся, гл. Разростись кустами, раскуститься.

Поросліва, прил. О свиньѣ: плодовая.

Порослий, -а, -е. Заросшій, поросшій.

Поросль, -лі, ж. Вѣтвь, отростокъ. *Стоїть верба посеред села, роспустили порослі до кожного двора.* (Загадка: солнце). ХС. III. 66.

Поросна, прил. О свиньѣ: поросная. *Льоха поросна.* Вх. Пч. II. 7.

Поросну́ти, -ну, -неш, гл. 1) Разсыпаться, посыпаться. *Намисто поросную з шиї додолу (бо порвала).* Мир. ХРВ. 321. *Яблучка так і пороснули у візок.* Рудч. Ск. II. 57. 2) Броситься бѣжать; побѣжать. *Вівці так і пороснуть до соли, одно другого спережаючи.* О. 1862. V. Кух. 35. 3) О дождѣ: сразу политься, брызнуть. *Дощ пороснув йому в гаряче лице.* Мир. ХРВ. 305.

Пороспадатися, -даємося, -єтеся, гл. То-же, что и **роспастися**, но во множествѣ. *Скелі пороспадалися.* Єв. Мт. XXVII. 51.

Пороспадіючуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Развратиться, испортиться нравственно (о многихъ).

Пороспаковувати, -вую, -еш, гл. Распаковать (во множествѣ).

Пороспалювати, -люю, -еш, гл. То-же, что и **роспаліти**, но во множествѣ.

Пороспалюватися, -люємося, -єтеся, гл. То-же, что и **роспалітися**, но во множествѣ.

Пороспанахувати, -хую, -еш, гл. То-же, что и **роспанахати**, но во множествѣ. *Усі штани пороспанахував, лазячи по яблунях.* Харьк.

Пороспарювати, -рюю, -еш, гл. Распарить (во множествѣ).

Пороспарюватися, -рюємося, -єтеся, гл. Распариться (во множествѣ).

Пороспаску́джувати, -джую, -еш, гл. Испортить нравственно (многихъ).

Пороспаску́джуватися, -джуємося, -єтеся, гл. Испортиться нравственно (о многихъ). *Сидухи тіі по тіх ярмарках пороспаскуджуються.* О. 1862. VI. 98.

Поросперізувати, -зую, -еш, гл. Распоясать (многихъ).

Поросперізуватися, -зуємося, -єтеся, гл. Распоясаться (о многихъ).

Пороспечатувати, -тую, -еш, гл. Распечатать (во множествѣ).

Пороспещувати, -щую, -еш, гл. Избаловать (многихъ). *Пороспещували ви дуже своїх дітей.*

Пороспива́тися, -ваємося, -єтеся, гл. Распиться, распьянствоваться (о многихъ). *Попи голодні, холодні, необуті, пороспивались.* Стор. МПр. 92.

Пороспилювати, -люю, -еш, гл. Распилить (во множествѣ).
Пороспина́ти, -наю, -еш, гл. То-же, что и **розіп'ясти**, но во множествѣ.
Пороспинатися, -наємося, -етесь, гл. То-же, что и **розіп'ястися**, но во множествѣ.
Чого ви пороспиналися на дверях? гріх! Харьк.
Пороспісувати, -сую, -еш, гл. То-же, что и **рописати**, но во множествѣ.
Пороспісуватися, -суємося, -етесь, гл. То-же, что и **рописатися**, но во множествѣ.
Пороспітувати, -тую, -еш, гл. Разспросить (многихъ, о многомъ).
Пороспітуватися, -туюся, -ешся, гл. = **Пороспитувати**.
Пороспиха́ти, -хаю, -еш, гл. То-же, что и **розіпхати**, но во множествѣ.
Пороспізнавати, -наю, -еш, гл. То-же, что и **розпізнати**, но во множествѣ.
Пороспіка́ти, -каю, -еш, гл. То-же, что и **роспекти́**, но во множествѣ.
Пороспікатися, -каємося, -етесь, гл. То-же, что и **роспекти́ся**, но во множествѣ.
Пороспіра́ти, -раю, -еш, гл. То-же, что и **ропéрти**, но во множествѣ.
Поросплакувати, -куємося, -етесь, гл. Расплакаться (о многихъ).
Пороспла́тувати, -тую, -еш, гл. То-же, что и **роплата́ти**, но во множествѣ.
Поросплатуватися, -туємося, -етесь, гл. То-же, что и **роплататися**, но во множествѣ.
Поросплачуватися, -чуємося, -етесь, гл. Расплатиться (о многихъ).
Поросплива́тися, -ваємося, -етесь, гл. Поплыть въ разные стороны (о многихъ).
Пороспли́скувати, -кую, -еш, гл. 1) Расплескать (во множествѣ). 2) Разболтать, разгласить (во множествѣ).
Поросплітати, -таю, -еш, гл. Расплести (во множествѣ). *Поросплітала коси. Харьк.*
Поросплітатися, -таємося, -етесь, гл. Расплестись (во множествѣ). *Джерелелі і дрібушки ще не пороспліталися. Стор. МПр. 9.*
Поросплоджувати, -джую, -еш, гл. Расплодить, развести (во множествѣ).
Поросплоджуватися, -джуємося, -етесь, гл. Расплодиться, развестися. *Як поросплоджувались (пани), так погано стало. Драг. 217.*
Поросплутувати, -тую, -еш, гл. Распутать (во множествѣ).
Поросплутуватися, -туємося, -етесь, гл. Распутаться (во множествѣ).
Поросплю́скувати, -кую, -еш, гл. = **Пороспли́скувати 1**.
Поросплю́щувати, -щуємо, -ете, гл. — **очі**. Раскрыть глаза (о многихъ).
Поросповзатися, -заємося, -етесь, гл. Расползтись (о многихъ).
Поросповіда́ти, -даю, -еш, гл. Рассказать (во множествѣ).
Поросповіща́ти, -щаю, -еш, гл. Разгласить (во множествѣ).
Пороспозира́ти, -раю, -еш, гл. = **Розглянути**. Вх. Уг. 261.
Пороспозича́ти, -чаю, -еш, гл. Раздать взаймы (многимъ). *Гроші пороспозичав. Св. Л. 185.*
Поросполо́хувати, -хую, -еш, гл. Разогнать, распугать.
Пороспорю́вати, -рюю, -еш, гл. Распороть (во множествѣ).
Пороспорю́ватися, -рюємося, -етесь, гл. Распоротья (во множествѣ).
Пороспоряжа́ти, -жаю, -еш, гл. Указать, дать всѣмъ дѣло. *То вона нам спече, зварить, ще й повиганяє, вона нашу челядоньку пороспоряджає. Грин. III. 692.*
Пороспочина́ти, -наю, -еш, гл. Начать (во множествѣ).
Поросправля́ти, -ляю, -еш, гл. Расправить (во множествѣ).

Пороспродувати, -дую, -єш, гл. Распродать (во множествѣ).
Пороспростирати, -раю, -єш, гл. То-же, что и **роспростерти**, но во множествѣ.
Пороспросторювати, -рюю, -єш, гл. То-же, что и **роспросторити**, но во множествѣ.
Пороспростувати, -тую, -єш, гл. Расправить, выпрямить (во множествѣ).
Пороспрягати, -гаю, -єш, гл. Распречь (во множествѣ). *Батько воли пороспрягав.* Г. Барв. 381.
Пороспуджувати, -джую, -єш, гл. = Поросполохувати.
Пороспукатися, -каємося, -єтеся, гл. Лопнуть (о многихъ). Драг. 267.
Пороспукуватися, -куємося, -єтеся, гл. Разцвѣсть, распуститься (во множествѣ).
Пороспука́ти, -каю, -єш, гл. То-же, что и **роспустити**, но во множествѣ.
Пороспукатися, -каємося, -єтеся, гл. То-же, что и **роспуститися**, но во множествѣ.
Пороспухати, -хаємо, -єте, гл. Распухнуть (во множествѣ).
Поростава́ти, -таю, -єш, гл. Растаять (во множествѣ). *Сніг уже скрізь пороставав.* Київ. у. *Усі річки вже пороставши.* Харьк. у.
Поростаскувати, -кую, -єш, гл. Растащить (во множествѣ).
Поросташовуватися, -вуємося, -єтеся, гл. Разложить товаръ, какія либо вещи, (о многихъ). *Уже поросташовувалися крамарі з своїм крамом.* Харьк.
I. Порости, мн. Заросли. Зміев. у.
II. Порости, -темо, -тете, гл. 1) Вырасти (во множествѣ). *Поросте зеленая трава.* Рудч. Чп. 148. *Матінко наша, не журися ти нами, як поростемо, підемо у найми.* Мет. 278. *Як поростуть діти, то їм буде ця хата.* Зміев. у. 2) Нарости. *Потіпають його за боки: чи багато поросло сам.* Драг. 2.
Поростика́ти, -каю, -єш, гл. Растыкать (во множествѣ).
Поростина́ти, -наю, -єш, гл. Разрѣзать, разрубить (во множествѣ). *Поростинали вірвовки, що були пов'язані бурлаки.* Стор. МПр. 122.
Поростити, -рощу, -стиш, гл. Возраститъ. *Бог поростив.* Черк. у. *Бог поростив хліб добрий.* Міус. окр.
Поростицювати, -цюю, -єш, гл. Растыкать, воткнуть во многихъ мѣстахъ. *По середині (садка) — чисте місце, тільки десь-не-десь поростицювані вишеньки та квіти.* Сим. 202.
Поростікатися, -каємося, -єтеся, гл. То-же, что и **ростектіся**, но во множествѣ. *Як почала та дубинка гостей чистити! шо побила, шо поростікались.* Мнж. 71.
Поростовкмачувати, -чую, -єш, гл. Тоже, что и **ростовкмачити**, но во множествѣ.
Поростовккувати, -кую, -єш, гл. = Поростовкмачувати.
Поросто́плювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **ростопіти**, но во множествѣ.
Поросто́плюватися, -люємося, -єтеся, гл. То-же, что и **ростопітисся**, но во множествѣ.
Поросто́птувати, -тую, -єш, гл. Растоптать (во множествѣ).
Поросторго́вуватися, -вуємося, -єтеся, гл. Расторговаться (о многихъ).
Поросто́чувати, -чую, -єш, гл. То-же, что и **росточіти**, но во множествѣ.
Порострачувати, -чую, -єш, гл. Растратить (во множествѣ).
Поростра́чуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Растратиться (во множествѣ).
Порострі́нькувати, -кую, -єш, гл. Растратить (во множествѣ).
Порострі́пувати, -пую, -єш, гл. Растрепать (во множествѣ).

Поростріпуватися, -пуємося, -єтеся, гл. Растрепаться (о многихъ).

Поростро́щувати, -щую, -єш, гл. Разбить въ дребезги (во множествѣ).

Поростру́шувати, -шую, -єш, гл. Растрясти, разсыпать (во множествѣ). *Глянь, скільки сіна порострушували, — візьми граблі та попідгрібай.* Харьк.

Поростру́шуватися, -шуємося, -єтеся, гл. Раструситься, разсыпаться (во множествѣ).

Поростуд́ювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **ростудіти**, но во множествѣ.

Поростягати, го́ю, -єш, гл. Растащить (во множествѣ).

Поросхапувати, -пую, -єш, гл. Расхватать. *Сороки і ворони поназлітуються і поросхапують кужель да і порозносять на гнізда.* ЗОЮР. II, 23.

Поросхійювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **росхиліти**, но во множествѣ.

Поросхі́тувати, -тую, -єш, гл. Раскачать, расшатать (во множествѣ).

Поросхі́туватися, -туємося, -єтеся, гл. Раскачаться, расшататься (во множествѣ).

Поросхлюпувати, -пую, -єш, гл. Расплескать (во множествѣ). *Поросхлюпували діти воду.*

Поросхлю́пуватися, -пуємося, -єтеся, гл. Расплескаться (во множествѣ).

Поросході́тися, -димосся, -дитесь, гл. Разойтись (о многихъ). *Послі вечері зараз поросходились на спочинок.* К. ЧР. 52. *Деякі з шляхетства, що бенкетували, поросходились.* Стор. МПр. 98. *Чи ще є люде біля волости? — Багато вже поросходило, а трохи ще є.* Харьк.

Поросхрі́стуватися, -туємося, -єтеся, гл. То-же, что и **росхрістатися**, но о многихъ. *Чого ви поросхристувалися? Позастібайтеся!* Харьк.

Поросю́к, -ка, м. = Порося.

Поросю́чка, -ки, ж. Свинья съ поросятами. Александровск. у. Г. Барв. 244. (Поросята) *ссуть огрядну поросючку.* Г. Барв. 418.

Порося́, -ся́ти, с. 1) Поросяенокъ. *Качавсь у барлозі, мов порося.* Котл. Ен. III. 14. 2) — **морське.** *Savia sobaуа, морская свинка.* Вх. Пч. II. 5. Ум. **Порося́тко.**

Порося́тина, -ни, ж. Мясо поросенка. Ум. **Порося́тинка.**

Порося́тко, -ка, с. Ум. отъ порося.

Порося́чка, -ки, ж. = Поросячка. Радом. у.

Поро́ти, -рю́, -реш, гл. 1) Пороть, распарывать. *Порола рукава цілий день.* 2) Вскрывать, потрошить. *Уже ж того Нестерюка на брамі пороли, они ж его потрошили і голов лупали.* Гол. I. 55. 3) — **пір'я = Дерти пір'я.** Вх. Лем. 454. 4) О дождѣ: лить. *Дощ так і поре.*

Поротина, -ни, ж. 1) Клеймо на овцѣ: ухо разрѣзается вдоль до половины. Харьк. г. 2) Клеймо на домашней птицѣ: разрѣзь перепонки между пальцами. Мнж. 182.

Поротися, -рюся, -решся, гл. Пороться, распарываться.

Порох, -ху, м. 1) и во мн. **порохи́.** Пыль; прахъ. *Порох з ніг ваших обтрусіть.* Єв. Л. IX. 5. *У хаті по стінах порохи.* Каменец. у. *Вірли крильма землю збили, порохами скопотили.* АД. I. 298. 2) Порохъ. Г. Барв. 403. *Понавозили рушницъ і великі запаси пороху й олива.* Стор. МПр. 60. Ум. **Порошок.**

Порохань, -ні, ж. = Порохонь. Мил. 172.

Порохачка, -ки, ж. Жаба, Bufo. Вх. Пч. II. 16. То-же: **Карапаня, рапавка.**

Порохнавий, -а, -е. 1) Истлѣвший. 2) Превратившийся въ пыль. 3) Сгнивший.
Порохнавий зуб. ЕЗ. V. 183.

Порохнавити, -вію, -єш, гл. 1) Истлѣвать, обращаться въ труху. 2) Обращаться въ пыль. *Земля порохнавіє.* Каменец. у. 3) Гнить. *У чоловіка зуби порохнавіють.* ЕЗ. V. 183.

Порохній, -а́, -е́ = Порошний. *Шлях... гучний та людний та порохній.* МВ. III. 66.

Порохніна, -ни, ж. = Порохонь. Вх. Лем. 454.

Порохніти, -нію, -єш, гл. = Порохнавити.

Порохно́, -на́, с. = Порохня. Угор.

Порохня́, -ні́, ж. Труха, сгнившее дерево. Грин. I. 10. Алв. 68. *Такий старий, що й порохня сиплеться, (Комора) похилилась і порохнею взялась.* Г. Барв. 184.

Порохнявий, -а, -е = Порохнавий. *Церква стара, аж поросла, аж порохнява.* Чуб. II. 192.

Порохнявити, -вію, -єш, гл. = Порохнавити. Угор.

Пороховий, -а, -е. Пороховой.

Порохонь, -ні́, ж. Гнилушка, гнилое дерево. Ромен. у.

Поро́чно, нар. Погодно. *Жив тут недалеко у пана одного він порочно.* МВ. (О. 1862. I. 102).

Поро́ша, -ші́, ж. Первый снѣгъ. Грин. III. 341. *По двору, по двору да пороша упала; а на тій пороші сліди хороші.* Мет. 232. Ум. **Порошенька.**

Пороши́на, -ни, ж. 1) Порошина. *Пропадє, мов порошина з дула, тая козацькая слава.* Макс. 2) Пылинка. *Я вийму порошину тобі з ока.* Єв. Мт. VII. 4. Ум. **Порошинка.**

Пороши́ти, -щу́, -шиш, гл. 1) Пылить. 2) О снѣгѣ: сыпаться. *Сніг порошить.*

Порошковий, -а, -е. — звір. У охотниковъ: звѣрь во время отъ 1 октября по 1 марта. О. 1862. II. 62.

Порошний, -а́, -е́. Пыльный. Желех.

Порошнік, -ка́, м. Рогъ для пороха. Вх. Зн. 52.

Порошниця, -ці́, ж. Пороховница. Шух. I. 230, 231.

Порошно, нар. Посыпано, усыпано (пылью, мукой и пр.). *Де борошно, там і порошно.* Ном. № 9874.

Порошок, -шку, м. Ум. отъ **порох.**

Пороща́ти, -щу́, -щиш, гл. 1) О дождѣ, снѣгѣ: барабанить по окнамъ, стѣнамъ. *Дощ порощить у вікно.* Харьк. *Хуртовина все забиває та порощить у вікна.* О. 1861. V. 74. 2) Кричать торопясь, въ гнѣвѣ (о человекѣ). Левч. 27.

Порпати, -паю, -єш, гл. Копаться, разгребать, выгребать (о курахъ и пр.). *Кури порпають грядки.* Каменец. у. (Пес) *порте яму.* ЕЗ. 5. 177. 2) Возиться, рыться въ чемъ.

Порплитися, -плюся, -плишся, гл. = Порпати. *Порплиться кожен собі в господі, як курка на гнізді.* Мир. ХРВ. 88. *І чого ти там так довго порплишся?* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Порплиця, -ці́, ж. 1) Желѣзная планка въ верхнемъ мельничномъ камнѣ, въ нее входитъ верхній конецъ веретена, вращающаго жерновъ. Вас. 179. Мик. 481. Kolb. I. 61. 2) *мн.* Струпья на головѣ. ЗЮЗО. I. 173.

Порпличник, -ка, м. Раст. *Verbena officinalis* V. ЗЮЗО. I. 173.

Порпли́, -лів, м. мн. = Порплиця 2. Вх. Зн. 53.

Порскати, порськати, -каю, -єш, гл. 1) Брызгать. 2) Сыпаться, летѣть во множествѣ. *В неділю рано дрова рубали, а ми до личка тріски порскали.* Левиц. Світ. 12. 3) *Выскальзывать; о вѣтви: вырваться изъ рукъ вверхъ.*

Порский, порській, -а, -е. 1) Рѣзвый, быстрый. О. 1862. V. Кух. 38. *Порськенський хлопчик.* Черк. у. *Почувши волю, кінь порский геть степом вибриком побрався.* Греб. 354. 2) Легко раскалывающійся. *Та ясена важче колоти, ніж дуба, дуб куди порскіший за ясена.* Брацл. у. 3) Быстро выскальзывающій, скользкій. *Той хлопець порський як в'юн: ти його побори, а він так тобі попід руками й випорсне.* Київ. у. *Чоловік такий порський, що з усякої біди знайде як викрутитись.* Київ. у. *Мило таке перське — не вдержу.* Київ. у. Ум. **Порскенський, порськенський.** Котл. Ен. III. 72.

Порскливий, -а, -е = Порский 1. *Не спотикавшись, кінь порскливий біжить, пуска по вітру гриву.* Греб. 327.

Порснути, -ну, -неш, гл. 1) Брызнуть. 2) Посыпаться, полетѣть градомъ. 3) *Выскользнуть; о вѣтви: вырваться изъ рукъ вверхъ.* *Гіллячка порснула вгору.* Левиц. Пов. 192. 4) *Броситься бѣжать.* *Порснули в ростіч.* 5) *Ударить сильно.*

Порськати, порський. См. **Порскати, порскій.**

Порт, -ту, м. 1) Пеньковая (или льняная) нитка въ шерстяной матеріи или сукнѣ. О. 1861. XI. 26. Борз. у. *Лебед. у. Це не чисте сукно, а з портом.* Черниг. у. 2) *Родъ полотняной шали, или платка.* Вх. Лем. 454.

Портки, -ків, м. мн. Штаны изъ полотна. Козел. у. Гол. Од. Вх. Зн. 83.

Портній, -а, -е. Пеньковый. *Друга дерга портна, а та вовняна.* Черк. у.

Портніна, -ни, ж. 1) Ткань изъ пеньки, льна. Лебед. у. 2) *Грубья нитки изъ оческовъ пеньки.* Вас. 201.

Портняний, -а, -е. Холщевой, полотняный. Чуб. VII. 419. О. 1862. II. 65.

Порто́к, -тка, м. 1) Скатерть. Угор. 2) *Кусокъ полотна.* Вх. Уг. 262.

Портрет, -та, м. Портреть.

Портреть, -ті, ж. = Портрет. *Така била уродліва, що у кожного царя вибіта єї портреть била, вимальована.* Драг. 264.

Порть, -ті, ж. = Порт 1. Гол. Од. 55.

Портяний, -а, -е. О сукнѣ: съ основой изъ пеньковыхъ нитокъ, порту. Гол. Од. 55.

Портяніці, -ниці (также: поркениці, поркиніці), мн. Штаны изъ толстаго бѣлаго холста. Гол. Од. 66. Шух. I. 120, 153. Kolb. I. 41.

Портянка, -ки, ж. Сукно съ основой изъ пеньковыхъ нитокъ. Гол. Од. 55.

Поруб, -бу, м. 1) Порубка, рубка. *Це дрова і тріски ще вохкі, — вчорашнього порубу.* Рк. Левиц. 2) *Раны? І квітчався труп не маком, — порубом рицарським.* К. МБ. X. 13.

Порубати, -баю, -єш, гл. 1) Изрубить. ЗОЮР. I. 167. *Хведора Безрідного, отамана курінного постріляли, порубали.* АД. I. 248. 2) *Изранить клыками (о дикихъ свиньяхъ). Неповалений на місті кнур кидається на дим і своїми здоровенними иклами порубав пластуна, як не вспів схибитись.* О. 1862. II. 63.

Порубок, -бка, м. Подать, сборъ на общественныя потребности (содержаніе писаря, учителя, сторожей и пр.). Вх. Зн. 53.

Пору́га, -ги, ж. Поруганіе, оскорбленіе. *Віри своєї християнської у поругу вічні часи не подайте.* АД. II. 7. *Я знаю, що ти мої сестри не лишиш в поругу.* Федьк. Ум.

Поруго́нка. Мет. 141.

Поруга́тися, -гаю́ся, -ешся, гл. — ким. Надруга́ться, поиздѣва́ться надъ кѣмъ. Як *прийде бідний, як ним ся поругають, а як прийде богач..., як їго шануют*. Гн. I. 60.

Поруді́ти, -дію́, -еш, гл. Порыжѣть.

Пору́йнува́ти, -ну́ю, -еш, гл. Разрушити (во множествѣ).

Порука, -ки, ж. Поручительство. Рк. Левиц.

Порукатися, -каюся, -ешся, гл. Поздоровкаться за руку. *Зустрілась, порукалася*. Черк. у.

Порукува́ти, -ку́ю, -еш, гл. = Заручити. Вх. Уг. 262.

Порусяві́ти, -вію́, -еш, гл. Сдѣлаться русымъ.

Порух, -ху, м. Движеніе.

Пору́ха, -хи, ж. Смѣщеніе матки или другого органа. Уман. у. Мил. М. 91. Ув. **Порушище**. Мил. М. 91.

Поруч, нар. Рядомъ. *Поруч себе сажав*. Макс. В одній домовині із ним поховайте, да *положить, мати, поруч головами*. Мет. 95.

Поруча́ти, -чаю́, -еш, сов. в. **поручи́ти, -чу́, -чиш**, гл. Поручать, поручить.

Поруча́тися, -чаю́ся, -ешся, сов. в. **поручи́тися, -чу́ся, -чишся**, гл. Поручаться, поручитися. *Ти, старосто, поручаєшся за нього?* Грин. III. 566.

Поручник, -ка, м. 1) Поручитель. Черк. у. *Позич мені руб грошей! — Дай, каже, поручника. — Якого ж я тобі поручника дам? Хто за мене поручитися? Я бідний*. Чуб. II. 27. 2) Поручикъ. *Не пуцу, тя, поручнику, аж року дослужиш*. Гол. I. 285.

Пору́чча, -чів, м. мн. Перила. Каменец. у.

Поруша́ти, -шаю́, -еш, сов. в. **порушити, -шу, -шиш**, гл. 1) Двигать, двинуть. 2) Трогать, тронуть. *Віл не порушав з ясел жадного стебла*. Драг. 109. Также и въ нравствен. смѣслѣ: *Може й Русалку, думаю собі, весна порушить, і піде вона, щоб навтішатися з гаїв, левад та лук*. Г. Барв. 374. 3) Побуждать, побудить. *Як тебе сумління порушило отак зробити?* НВолын. у.

Поруша́тися, -шаю́ся, -ешся, сов. в. **порушитися, -шуся, -шишся**, гл. 1) Двигаться, двинуться. 2) Подриваться, подорваться. Черниг. у.

Пору́шище, -щі, ж. Ув. отъ поруха.

I. Порущник, -ка, м. = Поручник 1. Лебед. у. *Він його порушник, ручився за нього, — ну тим так і каже*. Екатериносл. у.

II. Порущник, -ка, м. Раст.: а) *Centaurea Marschaliana* Spr. ЗЮЗО. I. 13 6. б) *Chimaphilla umbellata* Nut. ЗЮЗО. I. 116.

Порхавка, -ки, ж. 1) *Bufo*, жаба. Вх. Пч. II. 16. 2) Раст. *Licoperdon bovista*. ЗЮЗО. I. 127.

Порці́йка, -ки, ж. Ум. отъ порція.

Порція, -ції, ж. 1) Водка, даваемая рабочимъ предъ обѣдомъ и ужиномъ; мѣра водки. *Дає нам по сьомаку або по четвертаку та по три порції на день*. О. 1861. XI. 115. 2) Рюмка, стаканчикъ для водки. Шух. I. 101. *Ходімо ж по порції вип'ємо*. Г. Барв. 427. Ум. **Порці́йка**. *Брат вітає мальованими порці́йками*. Федьк.

Порча́к, -ка, м. Раст. *Bunias orientalis* L. ЗЮЗО. I. 115.

Порю́мати, -маю́, -еш, гл. Поплакати, похныкати.

Порюмсати, -саю́, -еш, гл. = Порюмати.

Порябити, -блю́, -биш, гл. Сдѣлать рябымъ. *Вісна одного хлопця мені порябила.* Г. Барв.

Порябіти, -бію, -еш, гл. Сдѣлаться рябымъ.

Порядити, -джу́, -диш, гл. Прибрати, привести въ порядокъ. Вх. Зн. 53.

Поряджати, -джаю, -еш, гл. = Порядкувати. *Буду вам господарства доглядати, поряджати.* МВ. (О. 1862. III. 49).

Порядкування, -ня, с. Распоряженіе, хозяйничанье. *Ознаки нового порядкування.* К. (О. 1861. II. 233).

Порядкувати, -кую, -еш, гл. Распоряжаться, хозяйничать. *Хто ж тут у вас порядкує? — Нема ще нікого, теперечки збіраємось обратъ собі свого ватажка.* Стор. МПр. 126, 127.

Порядний, -а, -е. Порядочный, пристойный. *Він собі чоловік порядний.* Г. Барв. 164. *Народ показний, гамаликуватий, хати порядні.* Г. Барв. 240.

Порядність, -ности, ж. Порядочность; порядливость. *Нема в них порядности.* Г. Барв. 162. *Великого в мене стоїть порядність, щоб чоловік усякої години був рівен.* Г. Барв. 163.

Порядно, нар. 1) Порядочно, порядливо. 2) Какъ слѣдуетъ, по порядку. *Нене, говори порядно: хто ти і кого ти звеш Левком?* К. МБ. XI. 148.

Порядок, -дку, м. 1) Порядокъ. *Сирота плаче, сильненько ридає, що порядку немає.* Мет. 2) — **давати.** Распоряжаться. 3) **У порядок.** По порядку. Маркев. 128. Ум. **Порядочок.** *Рад би я встати до свого дитяти порядочок дати.* Грин. III. 410.

Поряду, нар. По порядку.

Поряжати, -жаюся, -ешся, гл. = Поражатися. *Ой там братя ряжуться, поряжуються: ой що ми дамо, подаруємо зятю своєму?* МУЕ. I. 134. (Полт.).

Порясочка, -ки, ж. Употреблено въ нар. пѣснѣ въ томъ же значеніи, что а ряска (растеніе, см. **ряска 1**) или въ значеніи: кормленіе ряскою. *Утка йде, утенята веде, на напасочку, на порясочку, на холодну водицю, на зелену травицю.* Чуб. III. 180.

Порятувати, -тую, -еш, гл. Спасати.

Порятунок, -нку, м. Спасеніе, помощь. *Батю Зинову Чигиринський помочи — порятунку дай.* Мет. 408. Ум. **Порятуночок.**

Посаг, -гу, м. 1) Приданое. *Хоць в мене посагу не буде, але возьмуть мене і так люде.* Чуб. V. 116. *На посаги не вважайте, іно добрих жінок шукайте.* Чуб. V. 519. 2) = **Посад 1.** О. 1862. IV. 20 — 26. *Ішла красна Марусенька на посаг. Лукаш. 152. Воліла б я гіркий полинь гризти, як з тобою на посазі сісти.* Чуб. V. 368. Ум. **Посаженько.** Грин. III. 512.

Посагувати, -гую, -еш, гл. Садить невѣсту на посаг? *Надѣлять приданымъ? Ішла красна Марусенька на посаг, питається, довідується від батенька: — а від кого, мій батеньку, посаг став? — «Від Бога, від добрих людей, дитятко. Посагуєть сам Господь Бог з ангелами, посагуєть тя, моє дитятко, з другими.* Лукаш. 152.

Посад, -ду, м. 1) Мѣсто, гдѣ сажають жениха и невѣсту; во время свадьбы. Грин. III. 539. *Благослови ж мене, та мій батеньку, на сім посаді сісти.* Мет. 144. 2) **Поставъ** въ мельницѣ. *У млині два посади.* Лебед. у. 3) **Рядъ** или **кругъ** сноповъ на току для молотъбы. Александров. у. Ум. **Посадонько.** Мет. 175.

Посада, -ди, ж. Должность, мѣсто.

Посаджати, -джаю, -еш, гл. Посадить, разсадить. *Просимо до столу у свою господоньку, посаджаєм на ослононьку.* Мет. 200. *Хліба напекла такого молодого, що як посаждала, а він увесь і сівся в печі.* Рудч. Ск.

Посадити, -джу́, -диш, гл. 1) Посадить. *Козаченька молодого на ослінці посажу.* Чуб. *Насип же, матінко, високу могилу, посади, матінко, червону калину.* Мет. 95. 2) Засадить. *А ми гори посадимо собі виноградом.* ЕЗ. V. 242. 3) Истратить попусту. *Коли яка копійка йому трапиться, він у тій беседі її й посадить.* Г. Барв. 276. 4) — **на лід.** Поставить въ затрудненіе.

Посадитися, -джу́ся, -дишся, гл. 1) Сѣсть. *Брат посадився з тим парубком.* Федьк. 2) Быть посаженнымъ. Мил. М. 85. *Сказали б шовковиці оцій: викоренись і посадишь у морю.* Єв. Л. XVII. 6.

Посадище, -ща, с. Село. Черниг. г.

Посадки, -док, ж. мн. Деревья, посаженныя для обозначенія дороги. *Просто їхати, то й дві верстві не буде, а посадками, то штирі.* Черниг. г.

Посадний, -а, -е. — батько. *Посаженный отецъ на свадьбѣ.* *Посадним батьком на весілля закликаємо.* К. ПС. 19.

Посадовити, -влю́, -виш, гл. Посадить. *Поклав хліб, ложки, старців посадовив.* Ном. № 11997.

Посажати, -жаю́, -еш, гл. = Посаджати.

Посаженько, -ка, м. Ум. отъ посаг.

Посампéред, нар. Впереди всѣхъ. *Из-за гори, з-за крутої горде військо виступає, посамперед Морозенко сивим конем виграває.* Нп.

Посапати, -паю́, -еш, гл. = Посапувати.

Посапувати, -пую́, -еш, гл. Выполоть сапою.

Посатаніти, -нію́, -еш, гл. Разъяриться, прийти въ бѣшенство. *Дідона гірко заридала, із серця аж волосся рвала... запінилась, посатаніла.* Котл. Ен. I. 32.

Посаво́лити, -лю́, -лиш, гл. Посвоевольничать.

Посварити, -рю́, -риш, гл. 1) Поссориться. *Вже козаки Хмельницького з ляхами барзо посварили.* ЗОЮР. I. 224. 2) — **кого́.** Поссорить. 3) — **кого.** Сдѣлать кому выговоръ, выбранить кого. *Треба його посварити, щоб звичайніший був. Його мати посварила, що в мене бував.* Грин. III. 300.

Посваритися, -рю́ся, -ришся, гл. 1) Поссориться. *Не посварившись з ким перш, не міти приятеля.* Ном. № 9529. *От вони чогось посварились, а таки пішли на вечерниці.* Рудч. Ск. II. 61. 2) Разсердиться на кого, выбранить кого. *Було за день добре мені впечеться своєю пустотою, а ще лучче розважить. І посварюсь, і поцілую його.* МВ. II. 8.

По́сварка, -ки, ж. Ссора. *І зачинають посварки з панами.* К. ЦН. 178.

Посватати, -таю́, -еш, гл. Посватать. *Любив же я дівчиноньку, посватали люде, мені молодому пароньки не буде.* Нп.

Посвататися, -таю́ся, -ешся, гл. Посвататься. *Коли так по Семені, другого дня, і не сподівалась, і не снилось мені, та й посватавсь він.* МВ. I. 8.

Посвататися, -таємо́ся, -етеса́, гл. Сдѣлаться сватами (черезъ бракъ дѣтей или по покупкѣ). *У вас дочка, а в нас син, то може й посватаємося.* Харьк. у. *Дешево даєте — не посватаємося.* Славяносерб. у.

Посватува́ти, -тую́, -еш, гл. Сдѣлаться сватами (по покупкѣ). Зміев. у.

Посвахатися, -хаю́ся, -ешся, гл. Сдѣлаться свахами. *Колись ми собі так посвахались. Соколиха собі рада, що з багатим родом посвахалась.* Федьк.

Посвашкува́ти, -кую́, -еш, гл. Побыть свашкою.

- Посвербіти, -блю, -биш, гл.** Позудѣть, почесаться (о тѣлѣ).
- Посвист, -ту, м.** Свистѣ. Гук і посвист. Так божевільний гукає і свище. Мир. Пов. II. 74.
- Посвистати, -щю, -стиш, гл.** Посвистать. Виїхав на улицю, посвистав, уже він своєї миленької не застав. Чуб. III. 219. Коло тебе нагаєчка посвище. Грин. III. 441. 2)
 Политься, ударить струей. Так кров і посвистала з руки. Радом. у.
- Посви́стач, -ча, м.** Богъ вѣтровъ, погоды. Встрѣчено въ фальсифицированной думѣ и таковомъ же вступленіи къ ней, опубликованныхъ Шишацкимъ-Илличемъ (о походѣ князя-язычника въ христіанскую землю). Слово повидимому выдуманное составителемъ думы. ЗОЮР. I. 173, 176, 177.
- Посвідувати, -дюю, -еш, гл.** Засвидѣтельствовать. Нехай же перш люде скажуть, посвідують, чи вона до любови, по добрій злагоді йде за його заміж. Васильк. у.
- Посвідчення, -ня, с.** Засвидѣтельствовање.
- Посвідчити, -чу, -чиш, гл.** Засвидѣтельствовать.
- Посвіт, -ту, м.** Свѣтъ, огонь. Ідут вни дальше, аж з далека вздріли посвіт. Старший брат виріджиі найменшого, чи би не взів з тої хати посвіту. Гн. II. 241.
- Посвітач, -ча, м.** Подсвѣчникъ, приборъ для освѣщенія лучиной. НВолын. у.
- Посвітити, -чу, -тиш, гл.** 1) Посвѣтитъ. Посвіти пам. Шевч. 29. **Тілом посвітити.** Обнажить тѣло. Треба комусь спиною посвітити — кого-то будуть сѣчь. Ком. Н. № 99. **Волосом посвітити.** О замужней женщинѣ: побыть безъ головного убора. 2) Зажечь (свѣчи, лампы). Свічі посвітила. Мил. 220. 3) Освѣтитъ. Ой брат сестру проводив, а місяць дорогу посвітив. Мет. 228.
- Посвітитися, -тимося, -титися, гл.** 1) Зажечься (во множествѣ). Мкр. Н. 25. Сами свічі посвітилися. Чуб. V. 837. 2) Зажечь огни. Було вже смерком, — по хатах вже посвітилися. Харьк.
- Посвоїтися, своюся, їшся, гл.** Породниться. Ой кумцю, кумцю, посвоїмося, та й горілочки та й нап'ємося. Чуб. V. 412.
- Посвят, -ту, м.** Жертва (на церковь). Любити ближнього як себе самого, се більше, ніж усі огняні жертви і посвяти. Єв. Мр. XII. 33.
- Посвятити, -ся.** См. **Посвячувати, -ся.**
- Посвятний, -а, -е.** Праздничный. Одежа посвятна.
- Посвятство, -ва, с.** Освященіе. Хотіла була сама у посвятство паски нести, та вже тепер молодицю припрохала. Лебед. у.
- Посвячене, -ного, с.** Пасхальный хлѣбъ и прочія снѣди, освящаемыя на праздникъ пасхи. Один чоловік заколов порося к посвяченому. Грин. II. 334.
- Посвячіння, -ня, с.** Освященіе. Левиц. I. 331. Це порося на посвячіння. НВолын. у.
- Посвячувати, -чую, -еш, сов. в. посвятити, -чу, -тиш, гл.** Посвящать, посвятить, освятить. Як будете посвячувати, посвятить і мое. Чуб. V. 805. Посвятить хату. Рудч. Ск. I. 92.
- Посвячуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. посвятитися, -чуся, -тишся, гл.**
 Рукополагаться, рукоположиться, постригаться, постричься. На те ніп посвятився, щоб по церкві крутився. Ном. № 210. Піду я в манастир, там посвячуся, на тебе, мила, не подивлюся. Гол. I. 249.
- Посвячення, -ня, с. = Посвячіння.** Кв.

Посвящувати, -щую, -ещ, гл. = Посвячувати. Позаторік посвящували церкву у нас.
Каменец. у.

Посев, -сла, м. = Посел. Послали посла аж под Парну, поймав же посев турчанина. Гол. I. 3.

Поседіння, -ня, с. Сидѣніе, посиживаніе. Ум. **Посидіннячко.** Ой весна-красна, що нам винесла? Ой винесла тепло і добре літечко... Молодим діткам — рученьки бити, а старим дідам — раду радити, а старим бабам — поседіннечко. Чуб. III. 109.

Поседіти, -джу, -диш, гл. = Посидіти. Я поседжу й сама в хаті. Чуб. II. 157.

Посел, -сла, м. 1) Посоль. ЗОЮР. I. 163. Цо п'ять раз послы посилала, а за шостим разом сама поїхала. Чуб. V. 1068. 2) — **Перепієць** 2. Валк. у. Ум. **Послонько.** Чуб. V. 275.

Поселити, -лю, -лиш, гл. Поселить. Купив маленький шматочок з хаткою і поселив їх. Г. Барв. 544.

Поселітися, -люся, -лишся, гл. Поселиться. Чого Еней приплив к латину і біля Тибра поселивсь. Котл. Ен. Поселились у його під піччю злидні. Чуб. II. 393.

Поселок, -лка, м. Поселокъ. Слобід ще не було так багато як тепер, а так було — де не де поселок. Драг. 417.

Посельський, -а, -е. Посольській. К. Бай. 21.

Посельство, -ва, с. Посольство.

Посемейка, -ки, ж. Семейка. МВ. III. 138.

Посемейство, -ва, с. Семейство. Переїхали у сей замок на життя з своїм посемейством. Стор. МПр. 64.

Посердити, -джу, -диш, гл. Поссорить. Посердив не одну сем'ю з другою. Левиц. I. 170.

Посердитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Посердиться. 2) Поссориться. ЗОЮР. II. 49.
Розділивши батьківське добро, обидві сестри посердились. Левиц. Пов. 87.

Посеред, нар. Среди. Дивиться, посеред моря горить огонь. Рудч. Ск. I. 109. Дівчино моя, ти ж моя мати, дай мені вечеряти хоч посеред хати. Нп.

Посередині, нар. Посреди. А щоб мене до вечора посередині хати побачила. Ном. № 6763. Роздерлась завіса церковня посередині. Єв. Л. XXIII. 45.

Посередник, -ка, м. Мировой посередникъ. Мир. ХРВ. 263. Посередник обходиться з крепаками до-ладу. О. 1862. IX. 123.

Посередній, -я, -є. Срединный.

Посесія, -сії, ж. Аренда, арендное владѣніе. Зберемо грошенят, візьмемо посесію або купимо хутір. Левиц. I. 201.

Посесор, -ра, м. Арендаторъ. Тоді було даси два рублі чиншу посесорові та одбудеш дванадцять день шарварку. ЗОЮР. I. 143.

Посестра, -ри, ж. Названная сестра; подруга, пріятельница, возлюбленная. Кобись такий до роботи, який до посестри. Гол. IV. 487.

Посестратися, -раюся, -єшся, гл. Сдѣлаться названными сестрами. Драг. 301. Вони собі посестрались. Черк. у.

Посестрина, -ни, ж. = Посестра. Прибули й посестрини дружечками. О. 1862. VIII. 24.

Посестриця, -ці, ж. = Посестра. Якусь собі, бировику, посестрицю вибрав? Гол. IV. 502.

Посивілий, -а, -е. Посѣдѣвший. Ціле руно посивілого волосся на голові. Мир. Пов. I. 115.

Посивіти, -вію, -єш, гл. Посѣдѣть. І голова посивіє. Ном. № 5637.

Посиденьки, -ків, м. мн. Посиживаніє, сидѣніє. Въ выраженіи: **на посиденьки піти, вийти.** Отправиться посидѣть, побыть — въ гостяхъ, на улицѣ. *Повиходили селяне й батько Настусин на посиденьки на майдан.* Г. Барв. 456. **Походеньки та посиденьки справляє.** Ничего не дѣлаєть, лѣнтяйничаетъ. Левиц. КС. 66.

Посиджіне, -ня, с. Сидѣніє, бодрствованіє при покойникѣ. Вх. Зн. 53.

Посидільниця, -ці, ж. Лѣнтяйка, сидящая безъ дѣла. *Чого сидиш, посидільнице? Чому не стаєш до діла, неробітнице?* Св. Л. 256.

Посидіти, -джу, -диш, гл. Посидѣть. *Посиділа я в них та й додому беруся.* МВ. II. 24.

Посидковий, -а, -е. — ва хата. Обычная хата гуцула, въ которой онъ живеть съ семьей, — называется такъ въ противоположность зимней хатѣ на отдаленныхъ сѣнокосныхъ угодьяхъ, которая называется **зимарка.** Шух. I. 111.

Посидящий, -а, -е. Усидчивый. Рк. Левиц.

Посизіти, -зію, -еш, гл. Посизѣть. *Тим часом чорна хмара посизіла і побіліла.* ЗОЮР. II. 40.

Посилання, -ня, с. Посыланіє. Грин. III. 41.

Посилати, -лаю, -еш, гл. сов. в. післати и послати, -шлю, -шлеш, гл. 1) Посылатъ, послать. *Що-неділі до дівчини товариша посилав.* Чуб. V. 377. *Пішли дурня по раки, а він жаб наловить.* Чуб. I. 249. *Посилай, посилай, серденьтко мое, частенькій листи.* Мет. 24. *Пошли, Боже, з неба чого нам треба.* Ном. № 147. 2) Двигать, двинуть (рукою, ногою). *Став він крадькома до хліба руку посилати.* Мир. ХРВ. 33. *Посилає вперед нога за ногою.* Мир. ХРВ. 30. 3) — **поклон.** Кланяється, поклониться. *У світлицю ввійшов, — низький поклон послав.* АД. II. 5.

Посилатися, -лаюся, -ешся, сов. в. післатися и послатися, -шлюся, -шлешся, гл. 1) Посылатся, послаться, быть посланнымъ. 2) — **ким.** Только сов. в. Посылатъ кого. *Чи післатись за чим, чи що треба кому, то ким, як не ретором?* Св. Л. 227. *Вміла съ, мати, дочкою съ посилати.* Грин. III. 510 3) Свататься, посылатъ сватовъ. *Послався до неї, вона й рушники подавала.* Рудч. Ск. II. 49. *Посилався до дівчини та не сподобався, посилався цілий год хотів її взяти, — нагодила дідча мати товариша в хаті.* Гол. I. 252. 4) Ссылатся, сослаться. *Послався циган на свої діти.* Посл.

Посилити, -лю, -лиш, гл. Подкрѣпить.

Посилитися, -люся, -лишся, гл. Подкрѣпиться.

Посиліти, -лію, -еш, гл. Осилить, быть въ состояніи. Г. Барв. 428.

Посилка, -ки, ж. Посыланіє, посылка. О. 1862. IV. Рус. вес. 1.

Посилкувати, -кую, -еш, гл. 1) Помогать, поддерживать. *В дочасних потребах посилкувати буду.* 2) Кормить, накармливать. Гн. I. 174.

Посилкуватися, -куюся, -ешся, гл. Употребить усиліє. *Посилкувались та й зробили.* Черк. у. *Не посилкується ні мало, щоб так палати перестало і щоб оцей пожар погас.* Котл. Ен. II. 32.

Посилля, -ля, с. Въ выраженіи: **як посилля.** По мѣрѣ силъ. *Так роби, як посилля.* Лубен. у.

Посилок, -лку, м. Усиліє. *Турн з серця скреготав зубами, що в крѣпості всі ні гугу; а стін не розіб'єш лобами, з послілку гнися хоть в дугу.* Котл. Ен. V. 33.

Посильняти, -няю, -еш, гл. Укрѣплять. *Невидима Божа сила його посильняє.* Гол. III. 259.

Посиляти, -ляю, -еш, гл. Нанизывать. *На ремінь ясні кільця посиляють.* Млак. 8.

Посинілий, -а, -е. Посинѣвший. *Посинілі руки.* Мир. Пов. I. 158 б.

Посиніти, -ню́, -ни́ш, гл. Посинить.

Посиніти, -нію, -еш, гл. Посинѣть. *Посинів, як той пуп.* Ном. № 654.

Посипа́ння, -ня, с. Посыпаніе.

Посипа́ти, -па́ю, -еш, сов. в. посипати, -плю, -плеш, гл. 1) Посыпать, насыпать. 2) Насыпать, насыпать. *Ой дай, доню, принадоньку, нехай привикає (голуб).* *Посип пшоця по колінця, водиці по крильця.* Чуб. V. 69.

Посипатися, -плюся, -ллешся, гл. Посыпаться. *Чорт як свиснув, то аж листя посипалось.* Рудч. Ск. I. 68.

Посипону́ти, -ну́, -не́ш, гл. Сыпнуть. *Він як посипоне просом — і його засипав.* Рудч. Ск. I. 38.

По́сирий, -а, -е. Сыроватый. Лебед. у.

Посироті́ти, -чу, -тиш, гл. Осиротить. Мил. 200. Драг. 179. *Маленькії дітки та й посиротила.* Чуб. V. 710.

Посиротіти, -тіємо, -єте, гл. Осиротѣть (о многихъ). Г. Барв. 172. *Я молода завдовіла, діти мої посиротіли.* Чуб. V. 806. *Завсіда ми з худобою були, а тепер оце посиротіли.* Драг. 143.

Посиса́ти, -са́ю, -еш, гл. Сосать, высасывать. *Кров посисати.* Шух. I. 39.

Посі́тчати, -чаю, -еш, гл. Потолстѣть, пожирнѣть.

Посиха́ти, -ха́ю, -еш, гл. Высыхать, засыхать. Грин. III. 297. *Ой у степу на долині трава посихає.* Чуб. V. 220.

Посича́ти, -чу́, -чи́ш, гл. О змѣѣ: пошипѣть.

Посі́, нар. До этого мѣста. *Бунтує народ, навчаючи на всій Юдеї, почавши від Галилеї аж посі.* Єв. Л. XXIII. 5.

Посі́в, -ву, м. Посѣвъ, сѣвъ. *Із вороха осталося панові мішечків з п'ять, — тільки шо на посів.* Грин. II. 70. *В кого нема на посів, то (тому) й своїм засіє.* Стор. II. 40.

Посіва́льник, -ка, м. Посыпающій зерномъ въ день новаго года. О. 1861. XI. Св. 65.

Посіва́ти, -ва́ю, -еш, гл. Утромъ на новый годъ ходить по домамъ, набравъ зерна въ рукавицу, и насыпать этимъ зерномъ въ жилищахъ съ пожеланіемъ урожая. О. 1861. XI. Св. 65. *Сіє, посіває..., стиха промовляє: «Роди, Боже, пшеницю як лаву».* АД. I. 80.

Посіверіти, -рію, -еш, гл. = **Посерхнути.** *Бач, як губи посіверіли.*

Посівкати́ся, -каюся, -ешся, гл. О матерії: сдѣлаться рѣдкою, подобной кисеѣ. *Уже вона (спідниця) і так посівкалась, а як почну у буддень носить, дак і розпадеться зовсім.*

Посі́вний, -а́, -е́. Посѣвный. **Посі́вне.** Всякое зерно, которое сѣется. *Там усе посівне роде добре.* Волч. у.

I. Посі́дати, -даємо, -єте, гл. 1) Сѣсть (о многихъ). *Посідали з Ісусом і ученики Його.* Єв. Мр. II. 15. *Уся громада посідала.* Гліб. 51.

II Посі́дати, -да́ю, -еш, сов. в. посісти, -ся́ду, -деш, гл. 1) Одолѣвать, одолѣть. *Той з цієї сторони, а той з тієї (Карл та Мазепа), — посідають Полтаву.* КС. 1882. III. 612. *Палій посів того лицера, зв'язав його віжками.* Драг. 201. 2) Завладѣвать, завладѣть чѣмъ. *Не думав я, що ти посядеш мою худобу.* Грин. I. 287. *Думав худобу Хрущеву посісти.* Мир. ХРВ. 54.

Посідатися, -даюся, -ешся, гл. Треснуть въ нѣсколькихъ мѣстахъ. *Уже посівсь мій горщик. Корові вим'я посідався.* ЕЗ. V. 256.

Посідки, -док, ж. = Посиденьки. Піти на посідки. Пойти посидѣть къ кому. *Пішла жінка на посідки, а діти дома були.* Каменец. у.

Посідлати, -лаю, -еш, гл. Осѣдлатъ (многихъ). *Уже козаки коней посідлали і посідлали, і поїхали.* Чуб. *Посідлайте коні воронії.* АД. I. 124. *У нас коники посідлані стояли.* Мил. Св. 42.

Посікти, -січу, -чеш, гл. Посѣчь, порубить. Драг. 177. *Той меч — самосіч і посік його на маленькі шматочки.* Рудч. Ск. I. 127.

Посіктися, -січуся, -чешся, гл. Посѣчься. *Мої довгі коси посічуться.* Шевч. 330.

Посілля, -ля, с. Усадьба. *Старе посілля, де жив батько, меншому братові досталось.* Борз. у.

Посімейство, -ва, с. = Посемейство. Мнж. 72. Драг. 14.

Посім'янин, -на, м. Членъ семьи. МВ. (О. 1862. III. 40).

Посіпака, -ки, м. = Сіпака. ЕЗ. V. 32.

Посіріти, -рію, -еш, гл. Сдѣлаться сѣрымъ. *Таскають грязь і глей зо дна да мажуть лебедя, щоб пір'я посіріло.* Греб. 363.

Посіркувати, -кую, -еш, гл. Помазать (стѣну, напр.) въ первый разъ полубѣлой глиной по сѣрой. *Чого ж воно не біліє стіна? Адже ви побілували її сьогодні? — Та ні, ми не білували, ми тільки посіркували.* Новомоск. у.

Посісти, -сяду, -деш, гл. 1) = I Посідати. Грин. III. 396, 429. *Уже ж наші вороженьки вечерять посіли.* Чуб. V. 150. *Посіли вони любенько, п'ють собі, гуляють.* Драг. 156. *Кінь сказав, щоб ми сідали на його, ми й посіли обоє.* Чуб. II. 141. 2) Осѣсть, покритъ что слоємъ. *На губах посіла смага.* Левиц. I. 75. *Курява посіла на семинаристів.* Левиц. Пов. 4. 3) Переносно: пропасть. *Біда, пане-гетьмане! оттепер ми посіли.* К. ЧР. 344. 4) См. II Посідати.

II Посідати.

Посіткий, -а, -е. О матеріи: рѣдкій. *Посітше полотно.* НВолын. у.

Посіяти, -сію, -еш, гл. 1) Посѣять. *Посівав я пшениченьку рідко.* Мет. 28. *Ой посію на горі пшеницю, під горою овес.* Мет. 68. 2) Насмѣшливо: потерять. *С-під очей у мене хто хоч бери, я не бороню, і своє усе посію.* Г. Барв. 365.

Посіятися, -сіюся, -ешся, гл. 1) Посѣяться, засѣяться. *Полям розстелися (ниво), та посійся добрим житом.* Шевч. 652. 2) О волосахъ: разсыпаться. *Очіпок зовсім звис на очі, волосся посіялось.* Г. Барв. 115.

Поскабити, -блю, -биш, гл. Занозить.

Поскавучати, -чу, -чиш, гл. Повизжать.

Поскакати, -чу, -чеш, гл. Поскакать. *Поскачи гайдучка та й передо мною.* Чуб. V. 1075. *Ой баранці круторогі поскакали по дорозі.* Чуб. III. 454.

Поскакувати, -кую, -еш, гл. Поскакивать, попрыгивать *Вже вода ставна леліла і стали поскакувать щучки дрібненькі.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Поскалічувати, -чую, -еш, гл. Искалѣчить (многихъ).

Поскаржитися, -жуся, -жишся, гл. Пожаловаться.

Поскарлючувати, -чую, -еш, гл. Искривить, согнуть (многихъ).

Поскарлючуватися, -чуємося, -етеса, гл. Искривиться, согнуться въ крючекъ (во множествѣ). *Поскарлючувався ячмінь од спеки (в полі).* Волч. у.

Поскасовувати, -вую, -єш, гл. Уничтожить, упразднить (во множествѣ).

Поскверніти, -ню́, -ниш, гл. Изгадить. *Посквернило дорогу.* Харьк. г.

Поскиглити, -лю, -лиш, гл. Повыть.

Поскида́ти, -даю́, -єш, гл. То-же, что и **скинути**, но во множествѣ. *Йовдоха-святоха скоренько усе із себе поскидала та у ніч, а сама сидить.* Рудч. Ск. I. 177. *Поскидала з себе шовкове убрання, наділа знов своє рам'я.* Рудч. Ск. II. 46. *Поскидав потужних з престолів.* Єв. Л. I. 52.

Поскінний, -а, -е. = Плоскінний.

Поскінь, -кони, ж. = Плоскінь. Вх. Пч. II. 29.

Поскіпати, -паю́, -єш, гл. Расколоть на лучинки для растопки. *А чим у грубі розпалювати? — Оце соснове полінце поскіпай, то й розпалиш.* Харьк.

Поскіпатися, -паюся, -єшся, гл. Расколоться на лучинки для растопки. *Сучковата дровина — не поскіпається.* Харьк.

Поскладати, -даю́, -єш, гл. То-же, что и **скласти**, но во множествѣ. Драг. 95. *Зараз і задумається і рученята поскладав.* Кв. *Баранина в горшках поскладена стоїть.* Мнж. 130.

Поскладатися, -даємося, -єтєся, гл. 1) Сложиться (во множествѣ). 2) Уложиться (о многихъ).

Посклеювати, -юю, -єш, гл. Склеить (во множествѣ).

Посклика́ти, -каю́, -єш, гл. Созвать (многихъ). *Поскликала собачню.* Стор. МПр. 112.

Поскликатися, -каємося, -єтєся, гл. Перекликаєсь, созвать другъ друга. *Поскликались вони докупи.* Рудч. Ск. I. 31.

Посклити, -кля, -лиш, гл. Вставить стекла (во множествѣ).

Посклярувати, -рюю, -єш, гл. Побыть стекольщикомъ.

Посковувати, -вую, -єш, гл. Сковать (многихъ). *У три ряди бідних, безщасних невольників посажено, по два, по три докупи посковувано.* АД. I. і О.

Посколочувати, -чую, -єш, гл. Возмутить (воду во многихъ мѣстахъ); взболтать (во множествѣ).

Посколупувати, -пую, -єш, гл. Сковырять; исковырять (во множествѣ).

Посколювати, -люю, -єш, гл. То-же, что и **сколоти**, но во множествѣ).

Поскопувати, -пую, -єш, гл. То-же, что и **скопати**, но о многомъ.

Поскоритися, -рюся, -ришся, гл. Поторопиться. *Поскоріться ж, щоб я не гнівалась.* МВ. О. 1862. III. 48). *О, я вже поспішуся-поскорюся.* МВ. (О. 1862. I. 87).

Поскородити, -джу, -диш, гл. Забороновать.

Поскоромити, -млю, -миш, гл. Оскоромить.

Поскоромитися, -млюся, -мишся, гл. Оскоромиться.

Поскорчувати, -чую, -єш, гл. Покорчить. *Руни поскорчує та поводить.* Кв.

Поскочити, -чу, -чиш, гл. Прыгнуть; быстро пойти. *Поскочила Орися до дверей.* К. (ЗОЮР. II. 201).

Поско́шувати, -шую, -єш, гл. Скосить (во множествѣ). *Дивувались вони, що чії ж то лани позаростувані, не поскошувані.* Чуб. V. 981. *Поскошую і хлібець, і сіно.* О. 1862. II. 58.

Поскребти, -бу, -беш, гл. Поскрестъ.

Поскреготати, -чу́, -чеш, гл. Поскрежетать.

Поскривля́ти, -ляю́, -єш, гл. Искривить (во множествѣ).

- Поскривля́тися, -ля́ємося, -єтеся**, гл. 1) Искривиться (во множествѣ). 2) Сдѣлать недовольную мину (о многихъ). *Всі сестри, дивлячись ни матір, і собі поскривлялись.* Левиц. І. 172.
- Поскрипувати, -пую, -єш**, гл. Поскрипывать. *Ой чого ти поскрипуєш, ти, ядлова хато?* Лукаш. 38.
- Поскрі́бач, -ча**, м. Царапающій. Вх. Уг. 262.
- Поскрі́бачка, -ки**, ж. Царапающая. Вх. Уг. 262.
- Поскрі́бок, -бка**, м. Послѣдній хлѣбъ въ данный разъ печенья — изъ оскребковъ тѣста. *Недобрий хлѣб, мабуть поскрібок.* Черниг. у.
- Поскромáдити, -джу, -диш**, гл. 1) = **Поскребти**. 2) — **потилицю**. Почесать въ затылкѣ. *Грицько... поскромáдив потилицю і геть відійшов.* Мир. Пов. І. 157.
- Поскромі́ти, -млю́, -миш**, гл. Укротить, усмирить.
- Поскручува́ти, -чую, -єш**, гл. 1) Скрутить (во множествѣ). *Поперетинали ремні, котрими поскручувані були руки у козаків.* Стор. МПр. 108. 2) — **го́лови**. Свернуть головы. *Давай... їм, (горобенятам) голови, поскручуємо.* Мир. ХРВ. 42.
- Поску́бти, -бу́, -бе́ш**, гл. Подергать за волосы, за ухо.
- Поску́бтися, -бемо́ся, -бете́ся**, гл. Потаскать другъ друга за волосы (о многихъ). *Нема його й на світі, як із своєю ріднею, з мужиком: чи поскубтись, чи побиться, чи й помириться, то все воно, таки сказано, свій брат.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 100).
- Покудо́вчити, -чу, -чиш**, гл. 1) = **Покудлати**. 2) Отколотить.
- Поскуйо́вдити, -джу, -диш**, гл. = **Покудлати**.
- Поскупати, -паю, -єш**, гл. Скупить. *Поскупав у людей землю, та й не озьме його кат.* Лебед. у.
- Поскупитися, -плюся, -пишся**, гл. Поскупиться. *Наділив Бог і розумом, і голосом, і вродою, та на талан поскупився.* Ком. Пр. № 361. *Не поскупись наняти биржу.* Кв.
- Поскупі́ти, -піємо, -пієте**, гл. Сдѣлаться скупымъ (о многихъ).
- Поскуплюва́ти, -люю, -єш**, гл. Собрать вмѣстѣ. *Поскуплююй чергове козацтво.* К. Бай. 25.
- Поскуплюва́тися, -люємося, -єтеся**, гл. Столпиться. *Так козацтво поскуплювалось, як бжолі до потоки.* К. ЧР. 321.
- Поскупувати, -пую, -єш**, гл. Поскупиться. Борз. у.
- Поскуча́ти, -чаю, -єш**, гл. Поскучать. *Трошки ваші синки поскучають — без того не можна в світі.* МВ. II. 13.
- Послаба́ти, -баю, -єш**, гл. Ослабѣвать, терять прочность, расшатываться. *Дно у бербениці послабає.* Вх. Зн. 54.
- Послабити, -блю, -биш**, гл. Ослабить. *Жарив ті казани, а там були грішні душі. Раз ті душі його і просять: «не жарь нас»... Він трохи і послабив огонь.* Мнж. 55.
- Послабіти, -біємо, -єте**, гл. Заболѣть (о многихъ).
- Послабува́ти, -бую, -єш**, гл. Поболѣть.
- Пославити, -влю, -виш**, гл. Ославить, прославить. *Порішили, щоб божевільним його пославити.* МВ. (О. 1862. I. 104).
- По́славка, -ки**, ж. Слухъ, молва. Черк. у. *Про чорта тільки пославка, а ніхто того чорта зроду не бачив.* МВ. (КС. 1902. X. 141).

Посланець, -нця, м. = **Післанець**. Драг. 170. Св. Л. 102. *Посланця не тнуть, не рубають*. Ном. № 949.

Посланиця, -ці, ж. Посланная. *Посланиці Божі*. Г. Барв. 132.

Послання, -ня, с. Посланіє.

I. Послати, -ся. См. **Посилати, -ся**.

II. Послати. См. **Постилати**.

Послатися, -стелюся, -лешся, гл. 1) Приготовить постель. *Послались долі і лягли*. Драг. 129. *Як послався, так і виспався*. Посл. 2) Простлатися, разостлатися. *І падає, і по землі постлались ті коси білі*. К. МБ. X. 16.

Послебізувати, -зую, -еш, гл. Поговорить или почитать вяло.

Послиз(ну)ти, -ну, -неш, гл. 1) Сдѣлаться скользкимъ, покрыться слизью. *Послизло сало*. Черк. у. *Уже м'ясо послизло*. Черк. у. 2) Исчезнуть, пропасть (о многихъ). *Щоб люде всі, що при Енеї, послизли*. Котл. Ен. I. 8. *Злії духи, так як мухи, всі уже послизли*. КС. 1882. IV. 169.

Послизнутися, -нуся, -нешся, гл. Поскользнутися. *Як послизнувся, та й упав*. НВолын. у.

Послізнити, -ню, -ниш, гл. Послюнить. Мир. ХРВ. 63. *Пальці посліне*. Кв.

Послі, нар. Послѣ. *Послі походились*. Рудч. Ск. I. 25. *Обіцянки не забувайся, бо послі, чуєш, ні чичирк*. Котл. Ен.

Послід, -ду, м. 1) Остатки зерна, смѣшанные съ соромъ, остающіеся при вѣяніи, и очисткѣ зерна. *Бідний (сіє) самий послід, уже одвійок од пшениці*. Грин. II. 151. 2) Испражнения. *Крутиться, як послід в ополонці*. Ном. № 2998. 3) Результата, послѣдствіє. *Давня то річ! але послід її свіжий і до свого часу*. Левиц. 4) Конецъ. *Ми стали собі оба май у посліді*. Федьк.

Послідній, -я, -є. 1) Послѣдній. *Дозволь мені хоч умитися на послідній дорозі*. Рудч. Ск. 2) Худшій, плохой. *Хиба ж таки я послідніший од усіх*. Ном. № 2039. *Ні сами послідня дівка в нашому селі так би не зробила*. Кв.

Послідок, -дку, м. 1) Остатокъ. *Він сьому випивши восьмуху, послідки з кварта виливав*. Котл. Ен. I. 12. **На послідку**. *Въ концѣ. Поклонивсь панові, панії, панянкам і Шасі на послідку*. Св. Л. 108. 2) Послѣдствіє, результатъ. *Муки і лиха, і всякі болісти бувають послідком неправди*. О. 1862. VI. Кост. 10.

Послідуватий, -а, -е. О зернѣ: неполный, похожий на **послід 1**. Рк. Левиц.

Послідуций, -а, -е. Худшій. *Кирило Тур був у Січі не послідуций*. К. ЧР. 274. *Піду, каже, утоплюсь, усі мене обіжають — я послідуций на світі*. Ном. № 4846, стр. 286.

Посліпити, -плю, -пиш, гл. Ослѣпить (многихъ). К. МБ. X. 14. *Баньки їм бодай посліпило*. Ном. № 3714.

Посліпитися, -пимосся, -тесся, гл. Ослѣпнуть. *На очах більма поробились, коли б до віку посліпились*. Котл. Ен.

Посліпнути, -немо, -нете, гл. Ослѣпнуть (о многихъ). Котл. МЧ. 437. Драг. 165. Мнж. 92. *Бодай письменні посліпили, як не кажуть правди*. Каменец. у.

Послонько, -ка, м. Ум. отъ **посел, посол**.

Послувати, -лую, -еш, гл. Быть депутатомъ въ парламентъ, въ сеймъ. Желех.

Послуга, -ги, ж. 1) Услуга, служеніє, услуженіє. Мир. ХРВ. 59. *Не в золотій писі земної жизни суть, а в праці праведній, у послужі народу*. К. Дз. 181. *Дам тобі молока, а старшого*

сина на послугу. Рудч. Ск. І. 139. Господь йому дав меч свій на послугу. К. Іов. 91. 2) Слуга. Не втішайся, мати, мною, не буду ті послугою. Гол. І. 173. Годував дитя не рік, не чотири, а оддав дитя не дня, не години, людям послуга, а мені на серці туга. Рк. Макс. Ум. **Послужка**. Свекор каже: невістка моя, свекруха каже: послужко моя. Чуб. III. 282.

Послуговувати, -вую, -єш, гл. Служить, услуживать, прислуживать. *Теща Симонова послуговувала їм.* Єв. Л. IV. 39.

Послугувати, -гую, -єш, гл. = Послуговувати. *Послугувала вона їм.* Єв. Мр. І. 31.

Послужанка, -ки, ж. Служанка. *Я в його послужанкою.* Чуб. II. 20.

Послужити, -жу, -жиш, гл. Послужить. *Служила в бурлацтві, послужи где й у хазайстві.* Чуб. V. 524. *Послужи, моя ти зброе, молодій ще силі, послужи йому так щиро, як мені служила.* Шевч. 249.

Послужка, -ки, ж. Ум. оть послуга.

Послух, -ху, м. Послушаніє. Желех.

Послуханнє, -нє, с. 1) Слушаніє. *Щоб ішли усі до громади на послуханнє, слухати гетьмана Жовковського одповіданнє.* Макс. (1849). 55. 2) = **Послух.** *Чи змусиш ти до послуханнє тура?* К. Іов. 88. 3) Послушаніє, работа въ монастырѣ ради спасенія души. *Ми пійдем до черниці на, послуханнє:* К. ЦН. 282. 4) Работа кому либо не за деньги, а по просьбѣ или по обязанности. *Усі останні ідуть до його на послуги і на послуханнє.* Чуб. III. 45.

Послухати, -хаю, -єш, сов. в. послухати, -хаю, -єш, гл. 1) Слушаться, послушаться. *Ми в добрих людей віку доживемо, будемо їх послухати, щоб і їм було добре від нас.* Г. Барв. 435. *Козак дівку підмовляє: «Ідь із нами, дівча, з нами, з молодими козаками».* А дівчина послухала, з козаками поїхала. Чуб. V. 353. 2) Только сов. в. Послушать. *Послухавши псалтиря, що дяк усе читав, Наум сів біля своєї старої.* Кв.

Послухатися, -хаюся, -єшся, гл. Послушаться. *Послухайся мене хоч тепер.* МВ. І. 27.

Послухатор, -ра, м. = Послухач. *Дванадцять кобзарів, дванадцять послухаторів.* Драг. 373.

Послухач, -ча, м. Слушатель. *Аби були побрязкачі, то будуть і послухачі.* Ном. № 5431.

Послухняний, -а, -е. Послушный. *Розумний та послухняний був.* О. 1862. V. 106.

Послухнянство, -ва, с. Послушаніє. *Поткните своїм послухнянством і мене, старого батька.* Кв.

Послушки, -шок, ж. мн. Слушаніє. *Ой у лузі, лузі, говорили гуси, а я молоденька слухала раненько, — за тия послушки біла мене мати.* Грин. III. 74.

Послушне, нар. Покорно. *Прошу послушне.* Федьк.

Послушний, -а, -е. Послушный. *А я молода та послушная, свого свекорка та послухала.* Чуб. V. 689.

Послушник, -ка, м. Слуга. *Повідат царь до тих своїх послушників, жеби забили сто волів єму на обід.* Драг. 275. Ум. **Послушничок.** *Мого батька брата та була взяла, орда; а він там був послушничком у одного татарина п'ять год.* О. 1862. V. 3 нар. уст, 85.

Послушниця, -ці, ж. Служанка. Ум. **Послушничка.** *І дядина мого батька була в неволі (у татар). Вісім год послушничкою була.* О. 1862. V. 3 нар. уст, 85.

Послушничок, -чка, м. Ум. оть послушник.

Послюсарювати, -рюю, -єш, гл. Побыть слесаремъ.

Посмагнути, -ну, -неш, гл. 1) Потемнѣть отъ солнца, сильнаго тепла. *Гречка посмагла. Лебед. у. Висуше насіння, що аж посмагне. Лебед. у.* 2) Загорѣть. 3) О губахъ: засохнуть, запечься. *Посмагли губи.*

Посмажити, -жу, -жиш, гл. Изжарить (во множествѣ).

Посмалити, -лю́, -лиш, гл. Опалить, обжечь. *Дев'ятнадцять самих баранячих голів до захолоду сама посмалила. Г. Барв. 425. Та одна дїброва не горїла, соловейкові крильця посмалила. Чуб. V. 1057.*

Посмачити, -чу́, -чиш, гл. Придать вкусъ, сдѣлать вкуснѣе приправой, приправить. *Левиц. Пов. 320. Нема чим картоплю посмачити. НВолын. у.*

Посмачніти, -нію, -еш, гл. Сдѣлаться вкуснѣе.

Посмердіти, -джу, -диш, гл. Повонять нѣкоторое время.

Посмертити, -рчу, -тиш, гл. Умертвить (многихъ). *Людей посмертила для лакїмства грошей. Гн. II. 74.*

Посмертний, -а, -е. Посмертный.

Посмик, -ка, м. 1) У бороны: веревка конопляная, чаще скрученная изъ ствола молодого дерева, однимъ концемъ зацѣпленная за уголь бороны, а на другомъ имѣющая валець съ постромками, въ которыя впрягается лошадь; иногда посмик бываетъ желѣзный. *Подольск. г. НВолын. у.* 2) Penis. *Новомоск. у.*

Посмикати, -чу, -чеш, гл. Подергать. *Ой паничу, паничу! я вас за чуб посмичу. Ном. № 1162.*

Посмирнішати, -шаю, -еш, гл. Присмирѣть. *Зробиться сумною і на яку часину посмирнішає. Стор. МПр. 153.*

Посмілішати, -шаю, -еш, гл. Сдѣлаться смѣлѣе.

Посміт, -ту, м. Встрѣчено у Кулиша = **смїття**, соръ. *Нехай посмітом зметуться, зникнуть, як постали. К. Псал. 194.*

Посміти, -смїю, -еш, гл. Посмѣть, осмѣлиться. *Любить козак дівчиноньку, занять не посміє. Чуб. V. 151.*

Посмітити, -чу́, -тиш, гл. Насорить.

Посмітник, -ка, м.? Бранное слово. *А бодай тобі ...посмітнику ти, сїнуго!... Грин. II. 165.*

Посміттюха, -хи, ж. 1) Птица: жаворонокъ хохлатый, *Alauda cristata L.* *Сїла собі над водою сива посміттюха. Гол. III. 209.* 2) Бранное слово для человѣка: дрянъ, негодникъ, негодница. *Посміттюха яка небудь командуватиме. Константиногр. у.*

Посмітюшок, -шка, м. = **Посміттюха 1.** *Вх. Пч. II. 8.*

Посміх, -ху, м. Смѣхъ, насмѣшка. *Скорий поспїх — людям посміх. Ном. № 5580. З посміху люде бувають. Посл. 2) Посмѣшище. І прийміть же мене до себе і пригорніть же мене до себе, щоб я людським посміхом не ходила. Мил. 198.*

Посміхати, -хаю, -еш, гл. Посмѣиваться. *Стали люде тее зачувати, стали з удовиченьків посміхати. Мил. 346.*

Посміховисько, -ка, с. = **Посміховище.** *Гн. I. 115.*

Посміховище, -ща, с. Посмѣшище. *На посміховище я їм здався? Сим. 217.*

Посміхуватися, -хуюся, -ешся, гл. Посмѣиваться. *Касян тільки посміхується. НВолын. у.*

Посміше́нний, -а, -е. Осмѣянный, униженный. *Нехай вони (шалопути) посмішенні будуть, а не дом Божий.* Павлогр. у.

По́смішка, -ки, ж. Насмѣшка. *Це... посмішка з мене.* Грин. І. 193.

Посмішкувати, -кую, -єш, гл. Насмѣхаться. *Нам треба, щоб хто посмішкував з нас чи що?* Каменец. у.

Посмішкуватися, -куюся, -єшся, гл. Насмѣхаться. *Явтух жартував, посмішкувався з новобранців.* Св. Л. 65. *А він помішкується: кобила як собака.* Каменец. у.

Посмішливий, -а, -е. Насмѣшливый, веселый.

Посмішний, -а, -е = Посмітливий.

Посміятися, -сміюся, -єшся, гл. Посмѣяться. *Ти думаєш, дурню, що підеш вінчатися, а я з тебе, дурню, аби посміяться.* Чуб. V. 176.

Посмокта́ти, -кчу́, -чеш, гл. Пососать. *Шарпнули муцика, із'їли і посмоктали кісточки.* Котл. Ен. IV. 44. *Полежу да посмокчу люльки.* О. 1861. XI. 68.

Посмо́ктувати, -тую, -єш, гл. Посасывать.

Посмолити, -лю́, -лиш, гл. Осмолить.

Посмугува́ти, гу́ю, -єш, гл. Исполосовать. *Вся пика, шия і руки посмуговані.* Стор. II. 69.

Посмуті́ти, -чу́, -тиш, гл. Опечалить (многихъ). Грин. III. 494. *Гей як заплачу, весь рід посмучу.* Чуб. V. 755.

Посмутитися, -тимо́ся, -тите́ся, гл. = Засмутитися. *Ми без музики посмутились.* Алв. 48.

Посмуткува́ти, -кую, -єш, гл. Погрустить.

Посмутні́ти, -нію, -єш, гл. Опечалиться.

Посніда́ння, -ня, с. Пора завтрака. *І сонце зійшло, вже й поснідання, а його все нема.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Поснідати, -даю, -єш, гл. Позавтракать. *Як не прийдеши обідати, приходи поснідати.* Чуб. V. 413.

Поснідкува́ти, -кую, -єш, гл. = Поснідати. *Що ж ми мемо поснідкувати, моя мила дівчино?* Гол. І. 201.

Посновига́ти, -гаю, -єш, гл. Посновать, пошататься. *Свиня у панський двір залізла, поснови́гала там.* Гліб. 39.

Поснувати, сную, -єш, гл. Сдѣлать основу для ткани; протянуть нитки. *Що по наших двору чорним шовком та посноване.* Грин. III. 470.

Посну́ти, -снемо́, -нете́, гл. Заснуть (о многихъ). *Діти поснули.* Г. Барв. 225. *Прийшла північ, всі поснули.* Рудч. Ск.

Поснутися, снемо́ся, -нете́ся, гл. = Поснути. *Я думала, що ви поснулись, аж воно й ні.* Лебед. у.

Посня́діти, -дію, -єш, гл. О творогѣ: испортиться. Мнж. 190. *Сир поснядіє, як його не посолиш.* Черном.

Посо́ба, -би, ж. Помощь. *Пособу дав братові.* Харьк. г.

Пособачитися, -чуся, -чишся, гл. Сдѣлаться подобнымъ собакѣ, переносно: развратиться. *А чортова невістка-сучка, пособачилась.* Рудч. Ск. *У людях був, то не знав тії люльки, а з людей вийшов — пособачивсь: став люльку наминати.* Харьк. г.

Пособи́ти, -ся. См. Пособляти, -ся.

Пособкати, -каю, -єш, гл. Покричать на воловъ: соб!

Пособляти, -ляю, -єш, сов. в. пособіти, -блю, -биш, гл. Помогать, помочь. *Тепломір скрізь пособляє чоловікові.* Ком. II. 81.

Пособлятися, -ляється, сов. в. пособітися, -битися, гл. безл. Помогать, помочь (безлич.). *Хоч плач, хоч пробач, — не пособиться.* Кролев. у.

Пособник, -ка, м. Помощникъ.

Пособниця, -ці, ж. Помощница.

Пособорувати, -рую, -єш, гл. Пособоровать, совершити надъ больнымъ таинство елеосвященія. *Пособорували, посповідали і запричастили* (хворого). ЗОЮР. II. 283.

Посовати, -ваю, -єш, гл. Подвигать, посовать.

Посоватися, -ваюся, -єшся, гл. Подвигаться, посоваться.

Посовиніти, -нію, -єш, гл. Побыть въ полубезсознательномъ состоянні, въ опьяненні. *Сидить Петро дуже п'яний, держить у руці десятку, а Іван як ухопить її та й хода. — Що ж йому на те Петро сказав? — Аж нічогісінько: посидів ще трохи, посовинів-посовинів та й пішов собі з шинку.* Катериносл. у. (Залюбовск.).

Посовітувати, -тую, -єш, гл. = Порадити. *Йому посовітували одну гарну дівку, щоб він її брав.* Рудч. Ск. I. 148.

Посовітуватися, -туюся, -єшся, гл. = Порадитися. Шевч. 298.

Посовом, нар. Посовываясь. *Сядеш верхи та посовом і перелізеши, щоб у воду не впасти.* Лебед. у.

Посовувати, -вую, -єш, гл. Подвигать. *А далі потроху посовують пальцем усе вище й вище, примовляючи: тут пень, тут колода.* Чуб. III. 108.

Посовуватися, -вуюся, -єшся, гл. Подвигаться.

Посокотітися, -чуся, -тишся, гл. Поберечься. *Просить сват і сваха, і пан молодий, і пані молода їсти і пити... і так ся посокотити, аби голодному ся не лишити.* Гол. IV. 342.

Посол, -сла, м. 1) = Посел. 2) Депутата парламента, сейма. Желех.

Посоли́ти, -лю́, -лиш, гл. Посолить. *Коли б хліб, то б я їла, коли б сіль — посолила.* Чуб. V. 1165.

Посовіти, -вію, -єш, гл. О глазахъ: посоловѣть, потускнѣть. *Чи посоловіли в мене очі?* Грин. II. 241. *Не відмагається від другої (чарки)... очиці посоловіли... защебетала паша Оксана.* Кв.

Посолодити, -джу, -диш, гл. Подсластитъ. *Випили вони чай, а хазяйка так дякує купцеві, так дякує: хоч у душі, каже, посолодило.* Грин. I. 114.

Посолодіти, -дію, -єш, гл. Сдѣлаться сладкимъ. *Посолоділо таки, а чи багато сахарцю укинув.*

Посолодкий, -а, -е. Сладковатый. Міус. окр.

Посолодко, нар. Сладковато.

Посолодшати, -шаю, -єш, гл. Сдѣлаться слаже. *Запіканка посолодшала.* Стор. II. 221.

Посолоніти, -нію, -єш, гл. Сдѣлаться болѣе соленымъ. *Посолонів борні.* Константиногр. у.

Посолонцювати, -цюю, -єш, гл. Съѣсть соленого. *Хоч посолонцювати оселедцем.* Ном. № 12121.

Посольський, -а, -е. 1) = **Посельський.** *Бо я посольських справ не розумію.* К. МБ. П. 121. 2) Депутатській. Желех.

Посольство, -ва, с. Обязанности и достоинство депутата в парламентѣ, сеймѣ. Желех.

Посопти́, -плю́, -пе́ш, гл. Посопѣть.

Посороматися, -маюся, -ешся, гл. = **Посоромитися.**

Посороміти, -млю́, -ми́ш, гл. Посрамить. *Народній дух з занепаду підняти, гасителів його посоромити.* К. Бай. 7.

Посоромитися, -млюся, -мишся, гл. Постыдиться. *Глянь на Бога та посоромся людей.* Ном. № 2950.

По́соромно, нар. Совѣстно, стыдно.

Посортува́ти, -ту́ю, -еш, гл. Разсортировать.

Посотникува́ти, -ку́ю, -еш, гл. Побыть сотникомѣ.

Посо́хляний, -а, -е. Высохший. *Посохляна трава.* НВолын. у.

Посо́х(ну)ти, -ну, -неш, гл. Высохнуть. *Земля посохла була — от він її змочив.* Полт. *Инше насіння, посходивши, посохло.* Єв. Л. VIII. 5.

Посохтува́ти, -ту́ю, -еш, гл. Поспѣшить. Вх. Зн. 65.

Поспасибіти, -блю, -биш, гл. Сказать спасибо, поблагодарить. *Мені люде поспасибіли та й годі.* Павлогр. у. (Лобод.).

Поспадати, -даємо, -ете, гл. То-же, что и спасти, но во множествѣ. *Ото поспадали всі дванадцять замків.* Драг. 83.

Поспати, сплю, спиш, гл. Поспать. Грин. III. 262. *Як би поспав до обід, так приснився б ведмідь.* Посл.

Поспа́тися, спимо́ся, спите́ся, гл. Заснуть (о многихѣ). *Вони слухали, слухали й трохи не поспались.* Левиц. Пов. 141.

Поспашувати, -шую, -еш, гл. О травѣ, хлѣбѣ, находящихя на корню: дать скотинѣ ихъ выпасти. *Коли жито чи пшениця дуже ростуть з осені, то щоб не пішло в стрілки, то треба пускати скотину по йому настись — поспашувати.*

Поспекатися, -каюся, -ешся, гл. Избавиться отъ чего. *Хотів би сі поспекати, відьвернути відь себе сліпоту.* ЕЗ. V. 84.

Поспива́ти, -ва́ю, -еш, гл. Надпить. *Кішка глечики поспивала.* Харьк. г.

Поспиватися, -ва́ємося, -етеса, гл. — з чого. Растратить, пьянствуя, что. *П'ють, поки й з батьківщини поспиваються.* Г. Барв. 261.

Поспит, -ту, м. 1) Спрось. *Без поспиту, що хочеш, те і рвеш.* КС. 1882. XI. 399. 2) Проба, опытъ. *Нащо нам той Дін? Буде з тебе поспиту, що набрався по світах, пора своїм кошом осітись.* Г. Барв. 181.

Поспитати, -та́ю, -еш, гл. 1) Спросить. *Та забула поспитати, чого їздив коло хати.* Чуб. V. 1153. 2) = **Покуштувати.** *А ви поспитайте борщу: по моему наче дуже кислий.* Черниг. у. 3) Испытать, испробовать. *Поспитавши горя, чи не пошанується.* О. 1861. X. 36.

Поспита́тися, -та́юся, -ешся, гл. Спросить, спроситься.

Поспихати, -ха́ю, -еш, гл. Спихнуть (многохѣ). *Я вас із неба поспихаю.* Котл. Ен.

По́спів, -ву, м. 1) Пѣніе, напѣвѣ. 2) Заключение, эпилогъ (поэтического произведения). *Поспів до думи.* К. Дз. 149.

- I. Поспівати, -ваю, -еш, сов. в. поспіти, -пію, -еш, гл.** 1) Созрѣвать, созрѣть. *Поспіють яблука.* ЗОЮР. I. 310. *Козакова пшениця поспіла.* Мет. 28. 2) Успѣвать, успѣть. *Поспієш з козами на торг.* Ном. № 5563. *Ой умер син у неділю вранці, нелюба невістка в обідню годину, та й не поспіла в одну домовину.* Чуб. V. 714. 3) = **Постигати, постигнути** 3. *Ні кадила, ні світила, — отак мене смерть поспіла.* Грин. III. 144.
- II. Поспівати, -ваю, -еш, гл.** Попѣть. *Їм хотілось і побігати, і поспівати.* Левиц. Пов. 135.
- Поспів'я, -в'я, с.** Пѣніе, пѣснопѣнія. *Святе поспів'я.* Мир. Пов. II. 59.
- I. По́спіл, нар.** = **Поспіль.** *Дарма що стара, а ще б поспіл билася з чоловіком.* НВолын. у. *Поспіл три тиждні роблять.* О. 1862. V. 111.
- II. Поспіл, -полу, м.** ВЪ выраженіи: **у посподі.** Совмѣстно. *Вона найняла собі хатину в посподі.* Св. Л. 245.
- Поспілий, -а, -е.** Зрѣлый. *Не старе мре, а поспіле.* Ном. № 7262.
- По́спіль, нар.** 1) Подрядъ; непрерывно. *У мене було семеро дочок поспіль.* Славяносерб. у. *Поспіль два роки.* НВолын. у. *Доці поспіль ідуть. Було мене Отченашу вчить, Богородиці, так було поспіль і прокажу, не мину й слова.* Г. Барв. 356. 2) Вмѣстѣ, вообще. *Бувай же здоров, пане господарю! з своєю милою господинкою, зо всею поспіль челядочкою.* Гол. IV. 29.
- Поспільство, -ва, с.** Простой народъ, чернь. К. ЧР. 71. *Допекли (ляхи) козакам і поспільству.* К. ЧР. 39.
- Поспінути, -ну, -неш, гл.** = **Поспіти.** *На обід саме поспінеш.* Мир. Пов. I. 112.
- Поспіратися, -раємося, -єтєся, гл.** Опереться (о многихъ). *Деякі поспірались на тин і лузали насіння.* Левиц. Пов. 186.
- Поспіти.** См. **Поспівати.**
- Поспіх, -ху, м.** 1) Поспѣшность, скорость, быстрота. *Скорий поспіх — людям посміх.* Ном. № 5580. *Ну, хлопці, для потіху по чарці.* НВолын. у. **Поспіхом.** Поспѣшно. 2) Успѣхъ. Мкр. Г. 40.
- Поспішати, -шаю, -еш, сов. в. поспішити, -шу', -шиш, гл.** Спѣшитъ, поспѣшитъ, торопиться, поторопиться. *Швидче додому поспішає.* Рудч. Ск. I. 137. *Ой не копай, козаченьку, зілля, та поспішай до дівчини на весілля.* Чуб. V. 366.
- Поспішатися, -шаюся, -ешся, сов. в. поспішитися, -шуся, -шишся, гл.** = **Поспішати, поспішити.** *А по воду йде, потішається.* Чуб. V. 700. *Потішається з козами на торг.* Ном. № 7739. *Потішився козаченько той періг із'їсти.* Чуб. V. 436.
- Поспішний, -а', -е'. Торопливий.** *Поспішних чорт хапає.* Ном. № 13733. Ум. **Поспішненький.**
- Поспішно, нар.** Поспѣшно. КС. 1882. ХП. 514. *Ідуть, щоб побідить поспішно, або щоб трупом полягти.* Котл. Ен. Ум. **Лоспішненько.**
- Посплітати, -таю, -еш, гл.** Сплестъ вмѣстѣ. *Під високими дубами притулилась тонка ліщина, посплітавши свої верхи.* Левиц. I. 347.
- Посплітатися, -таюся, -ешся, гл.** Сплестись, переплестись. *Королів цвіт посплітався з крученими паничами.* Харьк.
- Посповняти, -няю, -еш, гл.** Наполнить. *Кубочки посповняла.* Мил. 220.
- Посповнятися, -няємося, -єтєся, гл.** 1) Наполниться (во множествѣ). 2) Сдѣлаться полнымъ (во множествѣ). *Вам, ягідки, посповняйтеся.* Грин. III. 497.

- Посполитий, -а, -е.** 1) Простой, простонародный. 2) Какъ существ.: крестьянинъ.
Давай посполитий до скарбу і подачку од диму, давай і підводу, і греблі по шляхах гати, а козак, бач, нічого того й не знає. К. ЧР. 198.
- Посполітися, -люся, -лишся, гл.** Сойтись, вступить въ дружескія отношенія. З ним трудно посполитись. НВолын. у.
- Посполиця, -ці, ж.** Сплошная недѣля. Угор.
- Посподу, нар.** Вмѣстѣ, разомъ. ЕЗ. V. 207. *Довго вони плакали й горювали удвох посподу.* Полт. у. *На добридень тобі, тату, і тобі, мамо, вам, діди, і вам, баби, вам, братіки і сестриці, і всім посподу, і Богу святому.* Кобел. у. *Бувайте здорові, з неділею! — Спасибі, посподу з вами.* Каменец. у.
- Поспольний, -а, -е.** Безпостный, когда нѣтъ поста. Угор.
- Поспольство, -ва, с. = Поспільство.**
- Поспонувати, -ную, -еш, гл.** Ругать, поносить. Вх. Зн. 54.
- Поспорожняти, -няю, -еш, гл.** Опорожнить (во множествѣ). *Барилечки поспорожняєм.* Грин. Ш. 430. *Підождіть, поспорожняю діжки, дак і вам одну дам.*
- Поспорожнятися, -няємося, -етеса, гл.** Опорожниться (во множествѣ). *Ой, скоро вже наші кошелі поспорожняються, — тижнів зо два доведеться хліб купувати, поки до нового.* Екатериносл. у.
- Поспособійка, -ки, ж.** Карнизъ изъ досокъ подъ стріхою. НВолын. у.
- Поспотикатися, -каюся, -ешся, гл.** Поспотыкаться нѣкоторое время.
- Посправляти, -ляю, -еш, гл.** То-же, что и **справити**, но во множествѣ. *Посправляв собі й дітям одежу.* Драг. 149. *По три, по два старії кайдани посправляв.* Макс.
- Поспродувати, -дую, -еш, гл.** Распродать. *Зараз поспродував усе.* Драг. 183.
- Поспродуватися, -дуємося, -етеса, гл.** То-же, что и **спродатися**, но о многихъ.
Ярмарок великий був, і ми добре поспродувалися.
- Поспрошувати, -шую, -еш, гл.** Пригласить (многихъ), созвать. *Як всіх вже поспросює, то іде додому.* Грин. Ш. 502.
- Поспуска́ти, -каю, -еш, гл.** То-же, что и **спустити**, но во множествѣ. *Дуб і попускав гілля.* Мнж. 6. *Він швидко поробивши човни, на сине море попускав.* Котл. Ен. I. 6.
- Посрібніти, -ню, -ниш, гл.** Посеребрить. *Він як уложив (руки у срібло), — коли виймає, аж руки посрібнені.* Рудч. Ск. L 104.
- Посрібрити, -рю, -риш, гл. = Посрібнити.**
- Посрібритися, -рюся, -ришся, гл.** Посеребриться. *Сріблом посрібрився.* Рудч. Ск. I. 112.
- Поссати, ссу, ссе́ш, гл.** Пососать.
- Постав, -ва, м.** Штука, кусокъ (матеріи). *Сукна дорогі поставами, не мірячи... брати.* АД. I. 94. *Постав матерії.* НВолын. у.
- Постава, -ви, ж.** 1) Наружность, осанка, видъ. *Постава свята, а сумління злодійське.* Ном. № 178. *Що за краса! що за урода пишна! що за постава горда і велична!* К. ЦН. 173.
2) Поза, положеніє тѣла. *Княгиня не змінила своєї постави.* К. ЧР. 326. 3) Угощеніє. *Де була така постава? де такий достаток? І напитки, і наїдки, і музикам взятки?* Мкр. Н. 32.
- Поставати, -таю́, -еш, сов. в. постати, -стану, -неш, гл.** 1) Дѣлаться, сдѣлаться, стать (о многихъ). *Ходім, сестро, лугами та постанем квітками.* Чуб. V. 919. *Тепер люде*

постали дрібні. Г. Барв. 427. 2) Возникать, возникнуть, появляться, появиться. Звідкіля вони (ляхи над Вислою) там постали, — історія не змогла й досі доказати. ...Тут же таки, між Вислою і Одрою постало невеличке та завзяте плем'я ляхи. К. (Правда, 1868, стр. 5). Субота ради чоловіка постала, а не чоловік ради суботи. Єв. Мр. II. 27. Великі чвари між ними щось постали. К. (О. 1861. IX. 84). 3) Только сов. в. = **II. Поставати**. Постали всі кругом. Чуб. II. 166. 4) Только сов. в. Остановиться. У мене воли молодії, недолугі, — ще постануть. Драг. 118.

II. Поставати, -стаємо́, ете́, гл. Стать (о многихъ). Поставало їх багато: коли б ще два стало, то й достали б його. Рудч. Ск. I. 7.

Поставець, -вця́, м. Родъ сосуда для питья изъ него. Журба в шинку мед-горілку поставцем кружала. Шевч. 49.

Поставити, -влю, -виш, гл. 1) Поставить. Поставила тарілку з хлібом перед старим Полом дідом. Котл. Ен. I. 7. Зжав своє жито... поставив в копи. Чуб. II. 11. В п'ятьох як вийдемо на ниву, то по полукіпку поставим. Г. Барв. 347. **Поставити обід.** Дать обѣдъ.

2) Построить, выстроить. Чуб. V. 489. Поставили собі хатку. Рудч. Ск. I. 27. 3)

Помѣститъ (на квартирѣ). У тієї Пйотрової поставили Антося на станцію. Св. Л. 135.

4) Приставитъ къ какой работѣ, опредѣлитъ, назначитъ. Сьогодні уперше нас поставлено (до роботи). МВ. (О. 1862. I. 74). Сергія поставив пан за ключника. О. 1862.

V. 107. Вони його поставили собі лакеєм. Грин. I. 2. Поставити на попа. О. 1861. XI. Кух. 32. 5) Выставить на видѣ. Вона свою наймичку прилюдно все хвалить, уміє перед людські очі поставити. Г. Барв. 305.

Поставитися. См. **Поставлятися.**

Поставкувати, -кую, -еш, гл. Останавливаться по временамъ, лѣниво работать. Рубай, рубай, не поставкуй, як нарубаш, домій вандруй. Гол. II. 553.

Поставління, -ня, с. 1) Ставлення. Честь-хвалу дайте наперед Богу і господарю, і господинці, і його дочці, й куховарочці за хліба поставління, за страви доношіння. Рк. Макс. 2) Рукоположеніе.

Поставляти, -ляю, -еш, гл. = **Поставити (во множ.).** Баби поставляли все. Грин. I. 146. Ой викопай, мати, глибокую яму, та поховай, мати, сю славную пару, та поставляй, мати, хрести золотії. Мет. 96. Поруйнував хати та й не поставляв. К. Іов. 44.

Поставлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. **поставитися, -влюся, -вишся,** гл. Доставлять, доставить, подавать, подать. Торбо, поставляйсь. Рудч. Ск. II. 137. Як почав поставляться: вино, наливка, мед, пиво, — сказано увесь стіл застановив пляшками. Лебед. у. Хоч застався, а постався. Ном. № 11932.

Поставний, -а́, -е́. 1) Узаконенный, установленный. **Поставна ціна.** Такса. 2) Статный, видный, стройный. Пархвен поставний, а Манійло ще поставніший. НВолын. у. Якийсь народ тепер миршавий став. Нема вже таких поставних, як колись були. КС. 1883. III. 676.

Поставник, -ка, м. = **Ставник.** Каменец. у. Шух. I. 270. Поставник горів. Св. Л. 109.

Постадикувати, -кую, -еш, гл. Побыть пастухомъ лошадей.

Постадиця, -ці, ж. Дѣвушка, играющая главную роль на обжинкахъ. Подлясье.

Постанець, -нця, м. Тараканъ. Вх. Лем. 454.

Постанова, -ви, ж. Постановленіе, рѣшеніе. Не перемінив своєї постанови. Св. Л. 173.

Постановити. См. **Постановляти.**

Постановля́ти, -ляю́, -єш, сов. в. **постановити, -влю́, -виш,** гл. 1) Ставить, поставити. *Постановив їх (воли) серед двора до ясел.* Г. Барв. 381. *Пушку сироту упереду постановляв.* АД. II. 24. *І рідня, і діти єсть у його, а нікому хрест постановити.* Шевч. 508. *Постановили салдата на квартиру.* 2) Истрачивать, истратить. *Що придбали ми, — усе за тебе постановили.* Г. Барв. 133. 3) Постановлять, постановить, сдѣлать постановленіе. *Постановила я собі покинути удову бабусю.* Г. Барв. 395. *Старий пацюк кричить, закон постановить.* Гліб. 4) Людьми постановити. Сдѣлать человекѡмъ. *Час тебе оженити, людьми постановити.* Лукаш. 152.

Постарати́ся, -раю́ся, -єшся, гл. Постараться. *Я хутко миттю постаруюсь в трістя його к чортам загнать.* Котл. Ен. I. 9.

Постарий, -а, -е. Староватый, пожилой. *Вже постарий чоловік Онопа.* НВолын. у. *Стоїть якась постара замучена молодиця.* МВ. I.

Постаритися, -рію́ся, -єшся, гл. Состарѣться. *Обое постарились.* Єв. Л. I. 7.

Постаріти, -рію́, -єш, гл. Постарѣть, состарѣться. *Ніколи не постаріє.* НВолын. у.

Постаростува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Побыть старостою.

Постарува́ти, -ру́ю, -єш, гл. Распоряжаться нѣкоторое время въ качествѣ старшаго.

Постарча́ти, -чаю́, -єш, гл. = **Постачати.**

Постаршинува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Побыть старшимъ, побыть старшиною.

Постати. См. **Поставати.**

Постаткува́ти, -ку́ю, -єш, гл. Остепениться. *Нехай він постаткує.* НВолын. у. *Уже пошаткував, покинув гуляти.* НВолын. у.

По́стать, -ті, ж. 1) Видъ, фигура, образъ. *Дивиться, — шось стоїть на воротах, знайома постать.* Грин. II. 94. *Святий дух буває в постаті голуба.* Волын. г. *Вона думала, що то чорт у моїй постаті.* Уман. у. *Обіясник у моїй постаті ходе.* НВолын. у. 2) Полоса нивы, занятая жнецами, полольщицами. *Ой два сини оре, чотири молоте, а дванадцять дочок за постать заходе.* Мет. 244. *Підем, матінко, у поле та зеленого жита жати, та займем широкую постать.* Мет. 224. 3) Всѣ принадлежности къ плугу. *Чи в тебе є вся постать?* Черк. у. Ум. **Постатька.** *Ні з ким буде жита жати. Займем постатьку невеликую.* Грин. III. 549. *Постатьку маленьку (баштану) пропололи до снідання.* Волч. у.

Постача́ти, -чаю́, -єш, сов. в. **постачити, -чу, -чиш,** гл. Доставлять, доставить. *Нема рушників, то ми і свої постачимо.* МУЕ. I. 113. *Матері буду всього постачати, чого забажає.* Кв.

Постача́тися, -чаю́ся, -єшся, гл. Доставлять, дѣлать слѣдуемое? *Братіку, не лякайся, братіку, постачайся, — не продавай сестри.* Грин. III. 483.

Постебнува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Зашагать. *Постебнував він через хату.* Св. Л. 203.

Посте́лечка, -ки, ж. Ум. отъ постеля.

Постеліти, -ся. См. **Постеляти, -ся.**

Постеління, -ня, с. Тюфякъ, перина. Вх. Уг. 262.

Постеля́ти, -ляю́, -єш, сов. в. **постелити, -лю́, -леш,** гл. = **Постилати, послати.** *Мила постіль постелила.* Грин. III. 179. *Ой ти, козаче, ти, хрещатий барвінку, хто ж тобі постеле у дорозі та постілечку.* Мет. 81.

Постеля́тися, -ляю́ся, -єшся, сов. в. **постелитися, -лю́ся, -лешся,** гл. 1) Стлать, постлать постель. *А він уліз у мішок, то постелився і вкрився.* Ном. № 1308. 2)

Разстилаться, разослаться. *Ой через межу горошок та постелився.* Мет. 82. 3)
 Ложиться, лечь. *Сон голову похилає, Івасенко коникові по гриві ся постеляє.* Гол. I. 11.

Постель, -лі, ж. Настилка изъ бересты подъ подомъ печи. Радом. у.

Постельниця, -ці, ж. Доска въ днѣ кузова телѣги.

Постеля, -лі, ж. 1) = **Постіль.** *І я кровавими слъозами не раз постелю омочу.* Шевч. 379.
 2) **Божа постеля.** *Смертний одрѣ. Скоро його мати старая на божої постелі вздріла, на своє лице християнськеє хрест собі положила.* Чуб. V. 850. Ум. **Постелечка.** Мет. 81.

Постерегти, -ся. См. **Постерігати, -ся.**

Постерігання, -ня, с. Замѣчаніе, наблюденіе.

Постерігати, -гаю, -еш, сов. в. постерегти, -режу, -жеш, гл. 1) Замѣчать, замѣтить. *Петро й постеріг, хто се такий і почав придивлятись, що там за Бруховецький.* К. ЧР. 261. *Ми на йому нічого не постерегли, ніякого познауку.* НВолын. у. *Постеріг лопатки в горосі.* Ном. № 4331. *Постеріг старий, що він тяжко согрішив.* Грин. II. 154. 2)
 Прослѣживать, прослѣдить. *Я й стала постерегати: як він із хати, то й я до неї.* Г. Барв. 109. *Де то він ходить, ніколи з нами не буває в компанії, — треба його постерегти.* Рудч. Ск. I. 78.

Постерігатися, -гаюся, -ешся, сов. в. постерегтися, -жуся, -жешся, гл. 1) Замѣчать, замѣтить. *Так і не постереглись, як наїлись трутизни.* Драг. 185. *Бреше, аж не постережеться.* Ном. № 6947. 2) **Остерегаться, остеречься, побережеться.** *Говорили йому миряне, щоб він постерігся: щоб не ехав в лес і з чортом не стрівся.* Рудч. Ск. I. 63. *Він тоді став постерігатись.* НВолын. у.

Постернак, -ку, м. = Пастернак. Вх. Пч. I. 12. *Ликом постернаку не викопаєш.* Посл.

Постига́ти, -гаю, -еш, сов. в. постигти, -гну, -неш, гл. 1) Созрѣвать, созрѣть. *Вітер повіває, жито постигає.* Нп. *Пшениця постигла жатись.* Черк. у. 2) **Поспѣвать, поспѣть, быть готовымъ.** *Уже й вечеря постигла, а батько не йде в хату.* Чуб. II. 99. *Хліб постиг, — виймаю.* Г. Барв. 242. 3) **Настигать, настичь, приспѣть, прийти.** *Пятнадцятий год постиг.* Г. Барв. 64. *Смерть мене постигає саму.* МВ. I. 57. *От його-то постигла лиха година.* Кв. 4) **Успѣвать, успѣть.** *Ще постигнемо до церкви.* Левиц. I. *Добре, добре, шо постиг вовчик: із корови голова да хвостик.* Чуб. V. 635. *Де сам чорт не постигає, туди, мовляли, бабу посилає.* К. ЦН. 301. 5) **Холодѣть, похолодѣть.** *Як тобі дам, аж тобі в п'ятах постигне.* Ном. № 3636.

Постиденний, -а, -е. Посрамленный. *Нехай постиденний буде Хрисан, а не ми, бо ми стоїмо за правду.* Павлогр. у.

Постиді́тися, -джуся, -дишся, гл. Постыдиться. *І на віки постидятьсья, що бідую веселятьсья.* К. Псал. 83.

Постила́ти, -лаю, -еш, сов. в. послати, -стелю, -деш, гл. Стлать, постлать. — *Що будемо постилати? — Ой у тебе запащина, а у мене сірячина, то те будем постилати.* Чуб. V. 191. *Послала баба рядна.* Рудч. Ск. I. 37.

Постилка, -ки, ж. Подстилка. Херс.

Постина́ти, -наю, -еш, гл. Обезглавить, зарубить (многихъ): *По всьому царству постинать малих дітей.* Шевч. 638. *Постинав їм голови.* Чуб. II. 600.

Постинатися, -наєнося, -етеся, гл. Замерзнуть (во множествѣ) ? *Учора вранці ходила я на річку сорочок прати, то дуже було холодно, аж береги постинались.* Харьк. г.

Постира́ти, -раю, -еш, гл. Вытереть, стереть. *Візьми он стирок та постирай лави.*

- Постиратися, -раємося, -єтеся**, гл. Стереться (во множествѣ). Білі рученьки змиваються, а персники постираються. Чуб. V. 591.
- Постискати, -каю, -єш**, гл. 1) Пожать (во множествѣ). 2) Стянуть туже (во множествѣ). Постискайте ходаки, а то води нальється. Каменец. у.
- Постіти, -щу, -стиш**, гл. Постить. Постимо як рахмани. Ном. № 128.
- Постіщуватися, -шуємося, -єтеся**, гл. Утихнуть, успокоиться (о многихъ). Крик був такий, а тепер постищувалися. Черниг. у.
- Постібати, -баю, -єш**, гл. Постегать.
- Постівка, -ки**, ж. 1) = **Постіль**. Забрав гроші, забрав скрині, та й білу постівку. Гол. I. 70. 2) = **Покіс**. Вх. Лем. 454.
- Постій, -тою**, м. Постой. Прийшли у ту слободу, де вона жила, салдати на постій. Кв. Біднили нас постоями (ляхи). К. Досв. 115.
- Постікати, -каємо, -єте**, гл. 1) Стечь (во множествѣ). Весна настала. Постікали води, зазеленіли трави. Мир. ХРВ. 11. Були річки — постікали. Чуб. V. 539. 2) О зернѣ: не налиться. Постікало в хлібові зерно. Харьк. у. Въ подобномъ же значеніи о корнеплодахъ. Буряки постікали, бо заросли бур'яном. Пирят. у.
- Постіл, -тола**, м. 1) Родъ обуви, кожаний лапоть. Чуб. VII. 419. А постіл личака да й попережає: ой коли ти постіл, то іззаду постій, ой коли ти личак, то попереду гон-цак. Нп. (О. 1861. II. Объясн. слов.). 6) Въ другихъ мѣстностяхъ такъ называється и лапоть изъ лыка, также изъ лозы, вербы. КС. 1893. V. 280. О. 1861. X. 127. На козакові постоли в'язові. АД. I. 168. Куди ти вбрався на стіл з постолами? Ном. № 2840. Нахилилася під стіл, найшла чобіт і постіл; слава Богу, що найшла, убулася та й пішла. Чуб. V. 216.
- Постолом добро́ везять, носять**, — обычное шуточное окончание сказокъ. Оце ж і вся (казка), — живуть і хліб жують, і постолом добро, везять. ЗОЮР. II. 12. 2) Металлическая обивка на концѣ чего либо, напр. песта въ толчеѣ. (Шух. I. 161, 162), деревянной лопатки (Шух. I. 164), конца ружейнаго приклада. (Шух. I. 229). 3) Металлическая обивка дна углубленія толчеи, въ которое падаетъ пестъ. Шух. I. 104. См. **Ступа 3**. 4) Часть плуга = **леміш**. Шух. I. 165. 5) Подножка въ токарномъ станкѣ. Шух. I. 305, 306. См. **Токарня**. 6) Название вола съ широкими копытами. КС. 1893. VII. 47. Ум. **Постолець, постолик**. Ув. **Постолице**. Чуб. III. 158. **Вербові постолицца**. Грин. III. 98.
- Постіленька, постілечка, постілонька, постілочка, -ки**, ж. Ум. отъ **постіль**.
- Постілки**. Раст. Scabiosae. Шух. I. 20.
- Постіль, -теді**, ж. Постель. Мене мати не давала, щоб я тобі постіль слала. Чуб. V. 335. Постіль білу стала слати, нема з ким розмовляти. Чуб. V. 1. Ум. **Постілька, постіленька, постілечка, постілонька, постілочка**. Чуб. V. 21, 192. Мет. 74. Чуб. V. 832.
- Постільга, -ги**, м. Пт. Falco tinunculus, пустельга. Вх. Пч. II. 10. Чого кібець-постільга у лози ховається? Морд. К. 22.
- Постілька, -ки**, ж. Ум. отъ **постіль**.
- Постільниця, -ці**, ж. Постель, тюфякъ, перина. — *Хто ж ті буде постілоньку слати?* «Ой є в полю зелена травиця, — то ж буде моя постільниця». Гол. III. 153.
- Постник, -ка**, м. Постникъ. Єв. Мр. II. 18.

- По́стникати, -каю, -єш, гл.** = **Пісникувати.** *Ой постникала я сім понеділків, а восьмью неділоньку.* Чуб. V. 1202.
- Постогнати, -гну, -неш, гл.** Постонать нѣкоторое время.
- Посто́гнувати, -ною, -єш, гл.** Стонать, охать. *Пішов, постогнує.* Черк. у.
- Постолакати, -каю, -єш, гл.** Разглагольствовать, говорить медленно и неинтересно. *Постолакає чорт батька зна шо!.. Ну, вже! як сяде та як почне постолакати!* Александрійск. у. Слов. Д. Эварн.
- Посторожити, -жу, -жиш, гл.** Постеречь.
- Постоле́ць, -льця́, постéлик, -ка, м.** Ум. отъ постіл.
- Постоли́ще, -ща, м.** Ув. отъ постіл.
- Постоля́нка, -ки, ж.** Раст. Aster. Вх. Пч. II. 29.
- Посторо́нок, -нка, м.** Постромка. *В чипці уродився, а на посторонку згине.* Ном. № 4091. *В коляску запрягли дванадцятро коней, по парі впростяж, перевивши хомути і посторонки стьожками.* Стор. Ум. **Посторо́ночок.**
- По́сторонь, нар.** Въ сторону, поодаль, особнякомъ. *Яким вже я тихим видом не підходила розмовитись з нею, роспитаться за все, так вона ж од мене посторонь.* МВ. II. 97.
- Постоя́льне, -ного, с.** Постоянная повинность. *Я ж іще плачу й постояльне у поміч, бідним.* Кв.
- Постоя́льний, -а, -е.** Постоялый. *Стоїть коло дороги постояльний двір.* О. 1862. VIII. 29. *Почнемо держати свій постояльний.* Кв.
- Постоя́нець, -нця, м.** Солдатъ на постоѣ. Черк. у. *Махнула швидко до троянців, щоб сих латинських постоянців по своєму осатанить.* Котл. Ен. IV. 41.
- Постоя́нка, -ки, ж.** Остановка. Ромны.
- Постоя́нний, -а, -е =** **Постоя́льний.** *Зайхали на постійный двір.* Драг. 174.
- Постоя́ння, -ня, с.** Стояніе. *Хилилася береза своїй зеленій діброві: дякую ж тобі, зелена діброво, за мое постояння, кільки я у тобі стояла, буйного вітру не знала.* Рк. Макс.
- Постояти, -стою, -їш, гл.** 1) Постоять. *Чи бачила жениха мого? Ой як же я не бачила, що ще з ним і постояла.* Чуб. V. 78.
- Постоя́чка, -ки, ж.** Приборъ, состоящій изъ двухъ, расположенныхъ одинъ надъ другимъ, круговъ на четырехъ ножкахъ, въ средину котораго ставять дитя, учащееся ходить. Мил. 30.
- По́страх, -ху, м.** Страхъ, ужась; устрашеніе. *Сотворив потужну силу ворогам твоїм на пострах.* К. Псал. 14. *І тичка в мене в руках, щоб ніхто не підійшов. Не ходи! держу на пострасі.* Г. Барв. 314.
- Постраха́ти, -хаю́, -єш, гл.** Постращать. *Хоч жалко, не жалко, а треба впинить: і пострахаєш було, і крикнеш на його.* МВ. II. 10.
- Постраши́тися, -шимо́ся, -те́ся, гл.** Испугаться. *Вони пострашились, не мали де сховатись та повлазили в грубу.* Чуб. II. 669.
- Постреля́ти, -ляю́, -єш, гл.** Пострѣлять (многихъ). *Як їх турки-яниченьки із — за могили напали, — постреляли — порубали.* ЗОЮР. I. 42.
- Постриба́ти, -баю́, -єш, гл.** Поскакать, попрыгать. *Пострибала через двір.* Шевч. 522.
- Пострибувати, -бую, -єш, гл.** Поскакивать. *За нею дві дівчинки пострибують як ті лошатка.* МВ. I. 114.

Пострибун, -на, м. Скакунь, шалунь. Ум. **Пострибунчик.** *О, мій пострибунчик! мій кокотень маленький.* Г. Барв. 6.

Постривати, -ваю, -еш, гл. Подождать, погодить. *З якої речі? Постривайте! Озвася сивий дід.* Гліб. *Постривай бо, не сунься поперед батька в пекло.* Левиц. І. 102.

По́стриг, -гу, м. 1) Постриження. Рк. Левиц. 2) Обрядова стрижка ребенка въ первый разъ въ его жизни, когда ему исполнится годъ. Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Постригання, -ня, с. Стрижка.

Постригати, -гаю, -еш, сов. в. постри́гти, -жу́, -же́ш, гл. 1) Стричь, остричь. *Як її одягали, як постригали по хлоп'ячі, вона не пручалась.* Кв. 2) Постригать, постричь (въ монахи). **Постригти в брехуні́ = Пошити в брехуни.** Шевч. О. 1861. Х. 9.

Постригати́ся, -гаю́ся, -ешся, сов. в. постри́гтися, -жу́ся, -же́шся, гл. 1) Преимуц. въ сов. в. Постричься. 2) Постригаться, постричься въ монахи. Рудч. Чп. 212. *В черниці постриглась.* Шевч. 337. *Не постригайся, бо літа загубиш, звінчайся з того, котру вірно любиш.* Гол. 3) — **у що.** *Сдѣлаться чѣмъ. В дурні... постригсь.* Греб. 325.

Постри́жчини, -чин, ж. мн. = Обстрижчини. Мил. 31.

Постривати, -ваю, -еш, гл. = Постривати. *Постривай же, мій голубе, дивись, я не плачу.* Шевч.

Постріа, -ду, м. Выстрѣль. К. ПС. 57. *За їдним пострілом сорок сім качок убив.* Чуб. І. 300. *За їдним пострілом убив дві качки.* НВолын. у.

Постріляти, -ляю, -еш, гл. 1) Разстрѣлять, истратить стрѣляя. *Уже стріли і кулі постріляли.* Чуб. 2) Застрѣлить (многихъ). *Царь зараз сказав, щоб зараз їх постріляли.* Рудч. Ск. 3) Изранить выстрѣлами. *Не дуже його порубано, не дуже його постреляно.* Чуб. V. 948.

Постріча́ти, -чаю, -еш, гл. Встрѣтити. ЗОЮР. І. 251. **Пострічай Господи!** — Пожеланіе божьей помощи. *Пострічай тебе, Господи, моя крихотко!* Г. Барв. 280.

Постріча́тися, -чаю́ся, -ешся, гл. Встрѣтитися. *На Стрітення зіма, з літом пострічаються.* Ном. № 521.

По́стриш, -ші, ж. Группа въ 8 — 10 дворовъ нанимающая сообща одного пастуха. Вх. Зн. 54.

Построїни, -їн, ж. мн. Постройки. *Гарні люде, построїни доладу і волики єсть, і овечата єсть, і конячки мають.* Чуб. IV. 95.

Построїти, -рою, -їш, гл. Построить. *Вирубайте й мені яворець, я й собі построю дворець.* Рудч. Ск. І. 14.

Построїтися, -рою́ся, -їшся, гл. Построиться. *Построївсь такий дом, що ну!* Рудч. Ск. І. 92.

Постромля́ти, -ляю, -еш, гл. Воткнуть (во множествѣ). *Палочок назбірав, постромляв кругом хати.* Мнж. 79. *Узяв ту лозину поламав та за халяви і постромляв.* Мнж. 138.

Поструга́ти, -гаю, -еш и постружу, -жиш, гл. 1) Постругать нѣкоторое время. 2) Перестругать (во множествѣ). 3) — **дорогу.** Почистить, вычистить. *Постружу дороженьку к святому Різду, — сніжком припаде.* Мил. 193.

Пострупіти, -пію, -еш, гл. Покрыться струпьями. *Його тіло почорніло, а від вітру пострупіло.* АД. І. 270.

Пострягнути, -немо, -нете, гл. Застрянуть, увязнуть (о многихъ). Тут, брате, коні не потягнуть нехай там будуть хоч які..., — де-де, а тут вони пострягнуть. О. 1861. IV. 157.

Постування, -ня, с. Пощення.

Постувати, -тую, -єш, гл. Постить.

Постугоніти, -ню, -ниш, гл. Погудѣть, погрохотать глухо нѣкоторое время.

Постуденіти, -ніє, гл. безл. Похолодѣть. Постуденіло на дворі. Каменец. у.

Постук, -ку, м. Стукъ. Лежу... коли се стукає. Се ж його постук. Г. Барв. 237.

Постукати, -каю, -єш, гл. Постучать. Як прийде та постукає, зараз одчинити йому. Св. Л. XII. 36.

Постукач, -ча, м. Встрѣчено въ слѣд. пословицѣ: *Аби б був послуха́ч, а постукач буде.* Ном. № 5432. Повидимому, пословица значить: лишъ-бы былъ тотъ, кто повинуется, а приказывающій (толкающій, бьющій) найдется. Въ такомъ случаѣ **постукач** = тотъ, кто бѣеть кого.

Постукотіти, -чу, -чеш, гл. Постучать.

Постукувати, -кую, -єш, гл. Постукивать. Сяде верхом на кочергу, постукує єю по хаті. Чуб. I. 68.

Поступ, -пу, м. 1) Шагъ, поступь. *Боже вас борони на кождім поступі, де ся поступите.* Фр. Пр. 72. 2) Прогрессъ, движеніе впередъ. *За правду, поступ, волю кожен з нас на смерть готов.* Млак. 124.

Поступання, -ня, с. Успѣхъ. *Не раз тишив він батька і вчителів незвичайним поступанням у науці.* Левиц. I. 247.

Поступати, -паю, -єш, сов. в. поступити, -плю́, -пиш, гл. 1) Идти, пойти, пройти, двигаться, подвинуться куда-либо, ступить, стать куда-либо. *І така, і онака, і геть-пріч пішла, і знову сюди поступай.* МВ. (О. 1862. III. 41). *Ми поступили так, щоб (нашої) тіні з-за берези не було видно.* Г. Барв. 79. *Усе думав, що вона перед вінчанням скаже батющи́: «не согласна», то він і поступить на місце Омелькове через один ступінь...* Г. Барв. 510. 2) Входить, войти. *Як ходив ще... Бог по світі, поступив раз зі святим Петром до більшого (старшого) брата.* Гн. I. 81. 3) Давать, дать, обѣщать, пообѣщать дать, прибавить въ видѣ уступки, уступить. *За годовище півтора цілкового поступив.* ЗОЮР. I. 46. *Не жаль їй кусок города поступити.* Г. Барв. 308. *І батька й роду свого через його відциуралась, і молодощів своїх, краси своєї, всього позбулася, а він мені що за се поступив?* Г. Барв. 276. *Да наняла ведмедика за плугом ходить... Поступила ведмедика да горщок меду.* КС. 1884. I. 49. *Да пійди до жида-рандара да поступи йому часть оддать.* АД. II. 22. *Давав за вола Дорошові сорок карбованців, так не хоче: поступім йому ще зо два.* Канев. у. *Свое поступи, а чужого не займай.* Г. Барв. 430.

Поступатися, -паюся, -єшся, сов. в. поступитися, -плю́ся, -пишся, гл. 1) =

Поступати, поступити 1. *Поступається назад.* *Боже вас борони на кождім поступі, де ся поступите.* Фр. Пр. 72. *Поступніш на товстому вишивати: нитки товсті, то поступається скоріш.* Константиногр. у. 2) = **Поступати, поступити 2.** ХС. VII. 421. *Нічим не поступиться бісова скнара.* *Максим поступився везти хуру, а далі й не схотів.* Волч. у. *Чи мені ж та поступатись полем тобі й морем?* К. XII. 66.

Поступний, -а́, -е́. Тотъ, при работѣ надъ которымъ можно быстро подвигаться впередъ. *Це шитво поступне.* Константиногр. у.

Поступно́, нар. Успѣшно, быстро (о движенія работы). *Поступніш на товстому вишивати: нитки товсті, то воно поступається скоріш.* Константиногр. у.

По́ступок, -пку, м. Процентъ, надбавка сверхъ обычной цѣны. *Він дав мені восьмигривеника поступку.* Нѣжин. у. *Він хоч і жид, а не бере собі поступку.* Нѣжин. у.

2) Уступка. 3) Поступокъ, поведеніе. Вх. Лем. 454. Ум. **По́ступонько**. Вх. Лем. 454.

Поступува́ння, -ня, с. Поведеніе.

Поступувати, -пую, -еш, гл. Вести себя обращаться, поступать.

По́ступцем, нар. Отступая шагъ за шагомъ. Київ. у.

Постухати, -хаемо, -ете, гл. Уменьшиться опухоли (во множествѣ).

Постьоба́ти, -баю, -еш, гл. 1) Постегать. 2) Зашагать, пойти. *Постьобав неборак, понурившись.* Св. Л. 224.

Постяга́ти, -гаю, -еш, гл. То-же, что и стягти, но во множествѣ. *Назад руки постягала, під хана погнала.* АД. I. 74.

Постяга́тися, -гаюся, -ешся, сов. в. **постягтіся, -гнуся, -нешся**, гл. Потягиваться, потянуться, протянуться. *Тінь довга постяглась по зелених грядках.* Г. Барв. 79.

Посуботіти, -тіє, гл. безл. Наступить субботѣ. *Е, вже посуботіло, можно скором їсти.* Ном. № 541.

Посува́ти, -ваю, -еш, сов. в. **посунути, -ну, -неш**, гл. 1) Подвигать, подвинуть. *Посувай колоду далі.* Харьк. *Посунувши хліб, що завжди лежить на столі, к покутю, сів на лавку.* Кв. 2) Идти, пойти, отправляться, отправиться. *Кобиляча голова посунули з хати.* Чуб. II. 66. *Насуне бриль на мб, так собі й посуне з хати.* О. 1861. X. 28. *Готово! парус роспустили, посунули по синій хвилі.* Шевч. 441.

Посува́тися, -ваюся, -ешся, сов. в. **посунутися, -нуся, -нешся**, гл. 1) Подвигаться, подвинуться. *Мій парубок тільки очима світить та по за мною посувається, знай, до дівчини.* МВ. I. 112. 2) Соваться, сунуться. *Всі п'яні, хоть куди посуньсь.* Ен. Котл.

По́сувом, нар. Подвигая, подвигаясь.

Посуд, -ду, м. 1) = **Посуда**. Єв. Мр. VII. 4. Деревянная посуда. Мнж. 190. *Заходилась всякий посуд мить і добувати: попадя дала їй куфу і нове барило, шапки і годящі ночви староста Курило.* Мкр. Н. 20.

Посу́да, -ди, ж. Посуда. *Як чорзна-що — не черпай, щоб і посуду не запаскудить.* Ном. № 3288.

Посудина, -ни, ж. Сосудъ. *Як немає в посудині, то тоді до господині.* НВолын. у. *Чорзнащо — щоб і посудини не поганило.* Ном. № 3288. Ум. **Посудинка**. *Жінка, принісши посудинку мира, почала обмивати ноги його.* Єв. Л. VII. 37.

Посудіти, -джу, -диш, гл. Посудить. *Посудим людей раз, а люде десять раз.* Ном. № 7016.

По́судник, -ка, м. Гончаръ, изготовляющій разнаго рода глазированных и терракотовыхъ издѣлія, сравнительно лучшія. Вас. 177.

Посу́док, -дку, м. 1) = **Посуда**. Вх. Зн. 54. 2) Утварь. *Украла дещо з посудну.* НВолын. у.

Посудо́мити, мить, гл. безл. Свести, судорожно стянуть. *Щоб тобі руки посудомило.* Ном. № 3719.

Посукати, -каю, -еш, и -сучу, -чиш, гл. 1) Ссучить (во множествѣ). *Чом ти, козаче, поводів не маєш? Ой як не маєш, я ж би ті посукала.* Чуб. V. 391. *Із його сала свічі посукала.* Чуб. V. 1072.

Посукатися, -каємося, -єтеся и сучимося, -читесь, гл. Ссучитися (во множествѣ). *Прокидається, а ті мички й попрялись і посукались.* Рудч. Ск. II. 44.

Посуконний, -а, -е. Состоящій изъ чистыхъ шерстяныхъ нитокъ (о сукнѣ). Гол. Од. 55. *Посуконне сукно.* НВолын. у.

Посуконщина, -ни, ж. Сукно изъ чистыхъ шерстяныхъ нитокъ.

Посукувати, -кую, -єш, гл. Выводить, выпрядывать нитку. *Посукувати починок.* Вас. 201.

Посуміти, -мію, -єш, гл. Опечалиться. *Невістка смутная ходить, і діти навіть посуміли.* МВ. I. 9.

Посумнітися, мнюся, мни́шся, гл. Усумниться. *Тільки прошу в тім не посумніться.*

Посумніти, -нію, -єш, гл. = **Посуміти.** *Надійшла осінь. На дворі посумніло.*

Посумувати, -мую, -єш, гл. Погоревать, попечалиться. *Там ніхто не посумує по твоєї смерті.* Рудч. Чп. 234. *Посумували чумаки, посумували, може котрий з їх і поплакав трохи — да що вже зробиш.* Рудч. Ск. II. 154.

Посунути, -ся. См. **Посувати, -ся.**

Посупити, -плю, -пиш, гл. 1) Нахмурить. 2) = **Похнюпити.** *Голову посупив.* Кв.

Посупитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Нахмуриться. 2) = **Похнюпитися.** *Ну, годі ж тобі, дочко, посупившись стояти.* Шевч. 289.

Посурмити, -млю, -миш, гл. Потрубить.

Посутеніти, -ніє, гл. безл. Потемнѣть. *Як вже добре посутеніло, пішли на гробки.* Грин. II. 186.

Посутяжити, -жу, -жиш, гл. Потянуть, повезти тяжело. *Аби кінь добре посутяжив, зразу і на ноги впаде.* Кременч. у.

Посуха, -хи, ж. Засуха. *Вихор бува під посуху.* Чуб. I. 35.

Посуш, -ші, ж. Валежникъ, сухія вѣтви. Радам. у.

Посушити, -шу́, -шиш, гл. Высушить (во множествѣ). *Ой пішов дід по гриби, баба по опеньки, дід свої посушив, бабинії сиренькі.* Чуб. V. 1129.

Посушитися, -шу́ся, -шишся, гл. Посушиться. *В середині каша була і кабиця за для вогню, часом щоб було де погріться і посушиться.* Стор. II. 182.

Посушний, -а, -е. О времени года: когда бываютъ засухи, сухой. *Під той посушний рік я насіяв хліба багато, та й не вродив.* Каменец. у.

Посхв'ячуватися, -чуємося, -єтеся, гл. Схватиться, вскочить (о многихъ). *Побудив усіх, посхв'ячувались усі.* Грин. I. 200.

Посхиляти, -ляю, -єш, гл. Нагнуть, склонить (во множествѣ). *Ой у рути верхи крути, піду посхиляю.* Мет. 116. *Ой у лісі на горісі, там гадини гніздо звили, головоньки посхиляли.* Чуб. V. 915.

Посхилятися, -ляємося, -єтеся, гл. Наклониться, нагнуться (во множествѣ). *Хрести дубові посхилялись.* Шевч. 430.

Посхнути, -ну, -не́ш, гл. = **Посох(ну)ти.** *Ще тиждень поцвітуть, а потім і посхнуть.* Гліб.

Посходити, -димо, -дите, гл. 1) Сойти (внизъ) (о многихъ). *Посходили з гори.* Черниг. у. 3) Взойти (во множествѣ) (о растеніяхъ). *Так рідко посходив (часник), наче нечистий кіллям потикав.* Ном. № 10187. 4) Уйти (о многихъ). *А тут і дітей нема: як на те ж посходили з хати.* Г. Барв. 299. *Посходили із світу й патріоти.* К. ПС. 7. 2) Взойти (на

висоту) (о многихъ). *Посходять було на ту могилу, балакають... усяких співають пісень.* ЗОЮР. I. 280.

Посходитися, -димося, -дитеся, гл. Сойтись (о многихъ). *Уночі посходились усі гайдамаки.* Рудч. Ск. II. 147.

Посхоплювати, -люю, -еш, гл. Схватить (во множествѣ).

Посхоплюватися, -люємося, -етеся, гл. Схватиться, вскочить (о многихъ).

Посхоплювались усі — да навтіки. Рудч. Ск. I. 23. *Жиди посхоплювались да, піднявши манатки, так і майнули.* Рудч. Ск. II. 194. *Посхоплювались ми на віз.* О. 1861. V. 71.

Посцикайло, -ла, с. Испусканіє урини. *З кавунів наїдку нема, тільки посцикайло.* Лебед. у.

Поська́ти, -каю, -еш, гл. Поискать въ головѣ. Грин. II. 63. *Баба нагодувала його, напоїла і голову йому змила і поськала.* Рудч. Ск. II. 43.

Посьорбати, -баю, -еш, гл. Похлебать. *Мали ту надію, як море стане закипать, щоб юшки добре посьорбать.* Гліб.

Посюх, -ха, м. Обѣдъ, состоящій изъ одного только борща. Борз. у.

Посяга́ти, -гаю, -еш, сов. в. посягти, гну, -не́ш, гл. Протягивать, протянуть руку, доставать, достать; засовывать, засунуть (руку въ карманъ). *Посягни в кишеню, вийми грошей жменю.* Грин. III. 506. *Брат посяг у ремінь та й виймив мені сороківця.* Федьк.

Потавати, -таю́, -еш, сов. в. потати, -тану, -неш, гл. Тонуть, утонуть. Вх. Зн. 54.

Миколай пішов за попом водою, але не потавав. Гн. II. 240. *Відро було залізне та й потало у криницю.* НВолын. у. *Ой упала зізда з неба, потала в криницю.* Гол. I. 289. *У синє море сонце вже потало.* Федьк.

Потаємне, нар. Тайно, тайкомъ. Канев. у. Могил. у. *Так вона потаємне від мене все переносила до сусідки.* Уман. у.

Потаємний, -а, -е. Тайный, таинственный. *Прислухайся тільки, — чуєш, над водою мов щось потаємне голосно співає.* О. 1861. XI. 14. *Потаємний... лаз через стару стіну у замок.* Морд. Пл. 68.

Потаємно, нар. = Потаємне. Рк. Левиц. *Потаїмно знов прийшла до Гиліни.* Гн. I. 143.

Потаєнці, нар. = Потаємне = Потай. *Потаєнці од усіх.* Рк. Левиц.

Потайти, -таю́, -їш, гл. Скрыть, удержать въ тайнѣ. *Сором сказати, а гріх потайти.* Ном. № 3175.

По́тай, нар. Тайно, тайкомъ, скрытно. *Не роби потай.* Черк. у. *Треба робить потай Бога, щоб і чорт не знав.* ЗОЮР. I. 147. *Дав йому гроші у потай.* НВолын. у.

Потайки, нар. = Потай. НВолын. у.

Потайком, нар. = Потай. *Да й проситься у дівчини потайком.* Мет. 121.

Потайний, -а́, -е́. Потайной, тайный, скрытый. *Потайного собаки гріш треба боятися.* Ном. № 3046. *Тільки скажу подружжю потайному.* Чуб. V. 663. *Пошептом дає козакам потайний наказ.* К. ЦН. 213. *Потайний гріх ще й грішніций.* Г. Барв. 452. *Потайна лихоманка.* Змієв. у.

Потайник, -ка, м. Подземный ходъ. *В потайники пустить огонь.* Шевч. 189.

Потайно, нар. = Потай. *Наняв рибалку, щоб його перевіз потайно на сей бік.* ЗОЮР. I. 264.

Потайці, нар. = Потай. НВолын. у. *Сама собі їсть в потайці од матері.* Чуб. I. 66.

Потак, -ка, м. = Шпуляр, приборъ для мазанія. МУЕ. III. 25.

Потакайло, -ла, с. = **Потакач.** *Се чоловік потакайло.* Полт. г.

Потакатися, -каюся, -ешся, гл. Сговориться. *Обчество потакалось, щоб не було його у нас.* Волч. у.

Потакач, -ча, м. Поддакивающій. *Потакач тим. і живе, що язиком грає.*

Потаківник, -ка, м. = **Потакач.** Волч. у. (Лобод.).

Потакувати, -кую, -еш, гл. Поддакивать. *Змієв. у. Мовчи та потакуй.* Ном. № 1113. *Я потакую за ним; а він і розказав мені усе.* Черк. у. *Люде потакують за ним.* НВолын. у.

Потала, -ли, ж. Съденіє; истребленіє. **На поталу дати, подати, податися.** *Въ добычу, въ жертву отдать, быть отданнымъ. У чистому полі поховайте, звіру-птиці на поталу не подайте.* АД. I. 114. *А віри християнської на поталу в вічний час не подайте.* АД. II. 14. *У найми не пускала, у чужі руки на поталу не давала.* Грин. III. 692. *Довелось валятися, звіру-птиці на поталу податися.* АД. I. 132.

Поталанити, -ніть, гл. безл. *Не поталанило йому бачити її.* Г. Барв. 123.

Потанути, -ну, -неш, гл. Растаять. *Вже багато потало снігу.* Черниг. у. *Погинуть лихі люде, як той сніг нехай потануть.* К. Псал. 85.

Потанцювати, -цюю, -еш, гл. Потанцовать. *Потанцюю, кобзарю, я заграю.* Шевч. 186.

Потапці, -ців, м. Маленькіє сухарики, которые ѣдятъ съ горячей ухой, также съ медовой сытой. *Жигай потапці, впустивши в юшку.* Ном. № 11994.

Потарабанити, -ню, -ниш, гл. 1) Побарабанить. 2) Потащить. *Салдат того пона на оберемок, — потарабанив.* Драг. 150.

Потаращити, -щу, -щиш, гл. Потащить. Вх. Зн. 54.

Потарсувати, -сую, -еш, гл. = **Поторсувати.** *Він мене за груди вхопив та довго потарсував таки.* Екатериносл. у.

Потаска, -ки, ж. У горшечниковъ: деревянная, рѣдко желѣзная кочерга въ видѣ буквы Г для перегребанія въ горнѣ во время обжиганія. Вас. 179.

Потаска́ти, -каю, -еш, гл. Потащить. *Вона і потаскала його.* Мнж. 30. *Із бою потаскали в стан.* Котл. Ен.

Потасува́ти, -сую, -еш, гл. Поколотить. *Було його на вольній або на вечорницях потасують добре, бо таке задьорне було.* Кв. *Тим же він і сердитий. Добре, що ще не потасував тебе. Се диво, що москаль голодний заснув, не потасувавши хазяйки.* Котл. МЧ. 443.

Потати. См. **Потавати.**

Потату́ритися, -рюся, -ришся, гл. Прикинуться. *Може і справді впився, бо багато він випив, а може й потатурився, — його не розбереш, дуже єхидний чоловік був.* О. 1862. VII. 40.

Потаха́ти, -хаю, -еш, сов. в. **потахнути, -хну, -неш, гл.** 1) Тонуть, потонуть, погрузиться. *Потах в воду.* Вх. Зн. 54. 2) Убивать, убыть. *В коновочці все мід потахає, вже дівчині розуму не стає.* Гол. I. 107.

Поташ, -шу, м. Поташъ.

Пота́шня, -ні, ж. Поташенный заводъ. Черк. у.

Потвар, -ра, м. = **Потвора.** К. МБ. X. 12. *Тепер кругом я потвар сплямувала.* К. ХП. 93.

Потверезу, нар. *Въ трезвомъ видѣ. На другий день ми пішли до його уже потверезу і балакали; уже тоді в голові нічого не було.* Верхнеднѣпр. у.

- Потвір, -во́ру, м.** = **Потвора?** Привезли скриню й перину і молодую княгиню; привезено та потвір у двір; а з того потворочку хорошенько по дворочку: і хліб родить, і товар плодить, і пчілки рояться, по саду сядовляться. Нп. Ум. **Потворочко.**
- Потвора, -ри, об.** Уродь, чудовище. О потворі піякові буду вам співати: марузатий, пелехатий, бридкий, забабраний. Гол. III. 486.
- Потворитися, -рюся, -ришся, гл.** Зариться, желать чего, хотѣть имѣть. Ти ся не потвори на тоту бестію. Гол. II. 427.
- Потебня, -ні, ж.** Кожаная лопасть съ каждого бока сѣдла. Потеб. IV. 14. Ум. **Потебенька.** Мнж. 190. Як сів на коня та вдарив в потебеньку, та поїхав поманеньку. Ном. № 14211. Сап'янці із Торжка новенькі, мальовані потебеньки. Котл. Ен. VI. 56.
- Потекти, -течу, -чеш, гл.** Потечь. Чуб. V. 434. Ріки... потечуть. Єв. I. VII. 38.
- Потектися, -чуся, -чешся, гл.** Уйти. За панчиком-пройдисвітом потеклась світами. Млак. 106. Німці пошваркотили та й потеклися. Федьк.
- Потеленькати, -каю, -еш, гл.** Побренчать, позвонить.
- Потелєпати, -паю, -еш, гл.** Потрясти. Як потелєпав і всьо завалив. Гн. I. 36. Сливку потрис, потелєпав, та й не впала не ідна. Гн. I. 208.
- Потелєпатися, -паюся, -ешся, гл.** Потащиться. Вовчиско... потелєпав сі в ліс. Гн. I. 131. Уже кудись потелєпалась швендя.
- Потеліжитися, -жуся, -жишся, гл.** Побрести, потащиться. Потеліжився у ліс. Полт. у.
- Потелітися, -лимося, -литєся, гл.** Отелиться (о многихъ). Коровочки потелілися. Мет. 341.
- Потеліпатися, -паюся, -ешся, гл.** = **Потелєпатися.** Пан махнув рукою, покрутив головою і потеліпавсь далі. О. 1862. IX. 71.
- Потемки, нар.** Во тьмѣ. Що ви потемки промовили, повідну чути муть. Єв. Л. XII. 3.
- Потемний, -а, -е.** Темноватий.
- Потемнити, -ню, -ниш, гл.** Ослѣпить. Щоб тебе побило, потемнило на путі, на дорозі і куди ти повернешся лицем своїм! Ном. № 3786.
- Потемніти, -нію, -еш, гл.** Потемнѣть. Калино-малино, чого потемніла? Нп.
- Потемнішати, -шаю, -еш, гл.** Сдѣлаться темнѣе.
- Потемно, нар.** Темновато.
- Потемну, нар.** Въ потемкахъ. Цього потемну не зробиш.
- Потемок, мку, м.** Темнота. Оскресни Боян, світлий наш співаче, чому так довго в потемку ночуєш? Федьк. I. 26.
- Потемрити, -рю, -риш, гл.** Помрачить. Досада і сльози потемрили їх. Мир. Пов. I. 134.
- Потемрява, -ви, ж.** Пасмурная погода; густой туманъ. Вх. Зн. 54.
- Потемряк, -ка, м.** Ночная, сумеречная бабочка. Вх. Лем. 454.
- Потенєтити, -чу, -тиш, гл.** При покраскѣ: покрыть легкимъ просвѣчивающимъ слоємъ краски. Потенєтив сяк-так стіл хварбою. Переясл. у. Позолота така — потенєтив та й годі. Переясл. у.
- Потентат, -та, м.** Властелинъ, властитель, державный государь. Хоть ми собі живем у Січі просто, та нас великі потентати знають. К. Бай. 17. Ненаситні владицтвом потентати. К. ЦН. 163.
- Потепліти, -лію, -еш, гл.** Потеплѣть. На дворі втихло й потепліло. Левиц. I. 55.

Потеплішати, -шаю, -єш, гл. Сдѣлаться теплѣ. *Потеплішає на дворі.* Левиц. I. 340.

Потеребіти, -блю́, -биш, гл. Потащить. *Підняв його і геть потеревив за гору.* Греб. 381.

Потеревенити, -ню, -ниш, гл. Поболтать. *Добре ми з ним потеревенили.* О. 1862. IX. 61.

Потерзувати, -зую, -єш, гл. Сильно избить. *Побив її, потерзував.* Змієв. у.

Потерманитися, -нюся, -нишся, гл. Оббитися, обтрепаться. *Колеса ся потерманили, треба одмінити колеса.* Вх. Лем. 454.

Потерпати, -паю, -єш, гл. 1) Терпнуть. *Ой як іде з корими, то й викрикає, а на мені тіло та потерпає.* Чуб. V. 1091. 2) Боятися, дрожать. *Всі жиди в страху, кожний потерпає.* ЕЗ. V. 200. *Я потерпаю за свою дитину: саму покинула, а воно мале.* НВолын. у. *Ми тут потерпаєм за його, бо ще повіситься.* НВолын. у. *Злодій їден за другого потерпає.* НВолын. у.

Потерпіння, -ня, с. Терпѣніє. *За потерпіння дасть Бог спасіння.* Ном. № 2428.

Потерпїти, -плю, -пиш, гл. Потерпѣть нѣкоторое время. *Поживемо ще, потерпимо ще за гріхи наші на сім світі.* Кв.

Потерпїння, -ня, с. = Потерпіння. Вх. Лем. 454.

Потерти. См. Потирати.

Потертися, -труся, -трѣшся, гл. 1) Потереться. *Вже не одна гірлянда на голові потерлася на сіно.* Левиц. I. 187. 2) Помяться, побыть въ нерѣшительности. *Старости потерлись, пом'ялись, а з хати не йдуть, мов ще чого ждуть.* Грин. II. 274.

Потертъ, -ти, ж. Потертый табакъ, солома и пр., труха. *Зірви той цвіт гречаний, висуши його й зітри на потерть.* Грин. II. 322.

Потеруха, -хи, ж. 1) = Потертъ. Київ. Подольск. Волын, гт. 2) Сифились. Шух. I. 45. Ум. *Потерушка, потерушечка.* Грин. III. 462. *Хоч і риба потерушка, та хороша юшка.* Ном. № 13843.

Потерча, -чати, с. Дитя, умершее безъ крещенія. Потеб. III. 59. Ум. **Потерчатко.** Гн. I. 168.

Потерчук, -ка, м. = Потерча. Вх. Зн. 54.

Потеря, -рі, ж. Порча, вредъ. *Він остався на дорозі, бо йому трапилась потеря: упряж порвалась.* Борзна.

Потеряти, -ряю, -єш, гл. Испортить, сдѣлать вредъ, разорвать, разрушить, разстроить. Мет. 210. *Мамо, я собі хатку зробила, а Семен потеряв.* Славяносерб. у. *Потеряла я віночок через дурний розумочок.* Чуб. V. 345. *Як так гратся, то й хатку потеряєм.* Ном. № 3814. *Задзвони раненько в суботу, потеряй дівочкам роботу.* Грин. III. 474. **Потеряти дитя.** Произвести выкидышь. КС. 1893. VI. 75.

Потерятися, -ряюся, -єшся, гл. Испортиться, разорваться, разрушиться, разстроиться. *Ой десь стоїть парочка, любая розмова, ой як третій умішається, то й потеряється.* Нп.

Потесати, -шу́, -шеш, гл. 1) Потесать нѣкоторое время. 2) Обтесать, вытесать (во множествѣ).

Поти, нар. 1) До тѣхъ поръ. *Поти пряла, поки й задрімала.* Рудч. Ск. II. 14. *Поки щастя плужить, поти приятель служить.* Ном. № 2308. *До сихъ поръ. І повеліє: бурхатимеш от поти, оттут, межа твоїм сердитим хвилям.* К. Іов. 85.

Потиженно, нар. Понедѣльно. Ціни не сказав, почому платитиме Трохимові, чи в день, чи потиженно. Кв.

Потикатися, -каюся, -ешся, сов. в. **поткнутися, -нуся, -нешся**, гл. 1) Спотыкатися, споткнутися. *Ой поткнувся Нечаїв кінь на малу тичину.* Лукаш. 110. *Взевси джурі маленькому коник потикати.* АД. II. 86. 2) Показуватися, показатися. *Ло батька боюсь і потикатися.* Г. Барв. 275. *Там добре, де нас нема, а куди ми поткнемось, так і попсиємо.* Ном. № 2052.

Потилиця, -ці, ж. Затылокъ. *Росчесала чорні кудрі аж на потилицю.* Чуб. V. 32. Ум. **Потиличка**. *Наміточка новенька, потиличка голенька.* Грин. III. 309. Ув. **Потилияка**.

Потілишник, -ка, м. 1) Подзатыльникъ. *Геть, прич, вбірайтесь відсіль к чорту, я вам потилишника дам.* Котл. Ен. III. 36. **Потілишниками нагодувати**. Надавать подзатыльниковъ. Ном. № 3855. 2) = **Крижівниця**. Полт. г.

Потиль, нар. = **Поти**. *Потиль не перестану, покиль не достану.* Чуб. V. 225.

Потилияка, -ки, ж. Ув. отъ потилиця. Мнж. 124. Грин. I. 219.

Потинятися, -няюся, -ешся, гл. Побродить, послоняться, пошататися.

Потирати, -раю, -еш, сов. в. **потерти, -тру, -треш**, гл. 1) Тереть, потирати, потереть. *Ученики його їли колосся, потерши в руках.* Єв. Л. VI. 1. *Чи не висять рушнички нам потерти ручки?* Мет. 190. *Не лучче б нам з ляхами... мирно пробувати, аніж пійти лугів потирати, своїм тілом комарів годувати.* АД. II. 9. **Потирати руни об ко́го**. *Помыкать кѣмъ. Досталося ледачому руки потирати.* Чуб. V. 557. *Барили воду з нас ледачі дуки і потирали об козацтво руки.* К. Бай. 55. 2) Разбить. *Буком узав, потер горці до жука.* Гн. I. 53.

Потірач, -ча, м. *Помыкающій кѣмъ. Довелося хазяїну мною руки потирати. Ой потирай, потирану, коли тобі довелось, а я буду коритися, коли мені горе няюся.* Нп. (Г. Барв. 275).

Потірити, -рю, -риш, гл. 1) Потащить. Чуб. II. 541. 2) Швырнуть, бросить. *Подають йому. Куди! озьме та так до порога й потире.* Драг. 63.

Потіритися, -рюся, -ришся, гл. = **Попровадитися**. *Так і поширився в калюжу, — наче далеко обійти.* Харьк. *Уже поширились до шинку.* Харьк.

Потірка, -ки, ж. = **Потерча?** Чуб. I. 21.

Потиска́ти, -каю, -еш, сов. в. **потиснути, -ну, -неш**, гл. Сжимать, сжать, давить, придавить. *Потискае бондарівну за білії пальці.* Гол. I. 65. *Бере камінь лев у лапи... як потисне, — камінь тріснув.* Рудан. I. 76. *Потиснув мов Хому Ярема, що й очі вискочили прич.* Котл. Ен. V. 49. *Мороз потис. Сильный морозъ.* Драг. 276. *Мороз... як потиснув.* Гн. II. 12. 2) Швырять, швырнуть, бросить. *Так і потис мені межі очі.* Черк. у. 3) Отправиться, пойти. *Шапку в кулак і потис за ворота.* Св. Л. 317.

Потіснутися, -нуся, -нешся, гл. Потѣсниться.

Потитарювати, -рюю, -еш, гл. Побыть церковнымъ старостой.

Потихи, нар. = **Потиху**. Вх. Лем. 454.

Потиху, нар. Потихоньку. *Мати з сином ходить, потиху говорить.* Чуб. III. 153. Ум. **Потихеньку, потихесеньку, потихусеньку**. Грин. III. 439. Чуб. V. 1134.

Потихшати, -шаю, -еш, гл. Сдѣлаться тише, смирнѣе.

Потич, нар. Внизъ головою. *Яким він мені родич? Хиба що летів через тин потич.* Посл. *Ліз потич додомочку.* Гол. II. 463.

Потичити, -чу, -чиш, гл. Обгородить тичками. Вх. Зн. 69.

Потік, -току, м. Потокъ, ручей. Каменец. у. Ум. **Потічок**. Дійшов до потічка, став переходити, підкачав штани. Драг. 191.

Потіка́ти, -каю, -єш, гл. Течь. Аж слинка в роті потікає. Ном. № 5023.

Поті́ль, нар. = **Потиль**. Поті́ль бить, покіль та щучина кожа облізе. Рудч. Ск. II. 53.

Поті́м, нар. 1) Потомъ. Як би той розум поперед, що поті́м назаді знайдеться. Ном. № 5406. 2) Тѣмъ болѣе, подавно. Алв. 38. Я горілки не п'ю, а чарівної і поті́м. Котл. МЧ. 453. У Одесі нема землі, а у Чорноморії і поті́м нема. Черк. у. 3) Впрочемъ. Семен казав, що він наче у Безлюдовій, а поті́м — хто його зка. Харьк. у.

Потіпа́ка, -ки, ж. 1) = **Потіпаха 1**. Оці ще мені потіпаки! і де їх нечиста мати носила. Харьк. у. 2) Обѣдъ, состоящій изъ одного только борща. Борз. у.

Потіпа́ти, -паю, -єш, гл. Потрепать. На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла, потіпала. Рудч. Ск. II. 44. Потіпати за бороду. ХС. IV. 23.

Потіпаха, -хи, ж. 1) Бродяга. 2) Потаскуха. Се чесніі, не потіпахи, були тендітні при людях. Котл. Ен. III. 49.

Потіпач, -ча́, м. Трепальщикъ. Ой ти, ткачу-потіпачу, не махай руками. Чуб. III. 162.

Поті́сний, -а, -е. Тѣсноватый.

Поті́сно, нар. Тѣсновато.

Поті́ха, -хи, ж. Радость, утѣха. Мкр. Н. 9. Ох, Боже ти мій єдиний, ти — моя поті́ха! Поті́ш мене нещасную, вибав з сього лиха. Чуб. V. 480. Вітцеві мати з тебе поті́ху. Колб. I. 102. Ум. **Поті́шка**. ЕЗ. V. 125. Поті́шечка. Чуб. V. 1088. Грин. III. 467.

Поті́чок, -чка, м. Ум. отъ **поті́к**.

Поті́шати, -шаю, -єш, сов. в. **поті́шити, -шу, -шиш**, гл. Радовать, обрадовать, утѣшать, утѣшить. Кого Бог засмути́ть, того і поті́шить. Ном. № 46. Нехай Ірод марно погибає, наш Бог предві́чний всіх нас поті́шає. Чуб. III. 328. Подобно сь ти, мій миленький, тільки мене поті́шаєш, ой чую я через люде, що ти иншую кохаєш. Чуб. V. 125.

Поті́шатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **поті́шитися, -шуся, -шишся**, гл. Радоваться, обрадоваться, утѣшаться, утѣшиться. Іду селом, ревне плачу, — ви, вороги, поті́шайтесь. Чуб. V. 458.

Поті́шечка, -ки, ж. Ум. отъ **поті́ха**.

Поті́шити, -ся. См. **Поті́шати, -ся**.

Поті́шка, -ки, ж. Ум. отъ **поті́ха**.

Поті́шний, -а, -е. Утѣшительный. Принесу вам поті́шну звістку. К. ЧР. 253.

Поті́шувати, -шую, -єш, гл. = **Поті́шати**. Була вона вродливо паннов, мудро ученов, завше тама поті́шувала. Гн. I. 140.

Поткання́, -ня́, с. = **Пі́ткання**. Чия основа, аби моє поткання. Ном. № 9702. Ум. **Потканнячко**. Ном. № 7547.

Поткати, -тчу, -тчеш, гл. 1) Соткать (во множествѣ) На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла, потіпала і в мички помикала і щоб попряла, помотала, оснувала й поткала й побілила. Рудч. Ск. II. 44. 2) Заткать. Та всі тії три жупани всі сріблом поткані. Чуб. V. 886. Да я тебе, біле, черню потчу, да тую плахотку в свято зношу. Чуб. V. 489.

Поткатися, -тчуся, -тчешся, гл. Соткаться. Тобі там і попрядеться й потнеться, і в скриню покладеться. Рудч. Ск. II. 51.

Поткнути, -кну, -неш, гл. Высунуть, показать. *І носа поткнути не можна.*

Поткнутися. См. Потикатися.

Потліти, -тлію, -еш, гл. Истлѣть. *Його тіло в полі почорніло та й од вітру потліло.* Грин. III. 593. *Так би й потліли живцем в нечистоті.* Левиц. I. 91.

Потломіти, -млю́, -миш, гл. = Потлумити. Мил. М. 65. *То сіно таке, що не дуже потломлять.* Черк. у.

Потлумачити, -чу, -чиш, гл. Объяснить (во множествѣ).

Потлуміти, -млю, -миш, гл. 1) Заглушить, задавить. 2) Побить, поколотить. «*Ходім, будем бити!*» *Витігли Петра від стіни, потлумили.* Гн. I. 84. 3) Истребить, уничтожить.

Потлумлення, -ня, с. Заглушення, подавлення.

Потмаріти, -рю, -риш, гл. = Потьмарити. *На небі усі звізди потмарило.* АД. I. 185.

Потоваришіти, -шу́, -шиш, гл. Сдѣлаться товарищемъ, сойтись. *Яким зовсім потоваришив з о. Хведором.* Левиц. I. 463.

Потоваришувати, -шую, -еш, гл. = Потоваришити.

Потовий, -а́, -е́. 1) Относящийся къ поту. 2) Заработанный тяжелымъ трудомъ. *Ні, доню, ні, серце! за кріпака не підеш... нашому роду так не пригоже свої потові скарби у панські дворища передавати.* Г. Барв. 85.

Потовкмачити, -чу, -чиш, гл. = Потовкти. *Хома думав, що ще трохи його потовкмачив, — принявсь лежачого шкварити.* Кв. (О. 1861. V. 22).

Потовкти, -вчу, -чеш, гл. 1) Потолочь, истолочь. 2) Побить въ дребезги. *Потовк йому усі пляшки й усі чарки.* Кв. *Горшки потовк, вікна побив.* О. 1861. VI. 77. 2) Поколотить. *Вона його п'яного потовче.* Стор. МПр. 155.

Потовктися, -чуся, -чешся, гл. 1) Потолочься, побиться. *Потовчуться дорогою всі горшки, миски, макітри.* Левиц. I. 208. 2) Потолочься нѣкоторое время.

Потовкучий, -а, -е. Хлопотливый, суетливый.

Пото́впити, -плю, -пиш, гл. Умѣститъ, помѣститъ.

Потовпитися, -плюся, -пишся, гл. Умѣститься, помѣститься. *На всіх улицах люде так і снують, аж не потовпляться.* МВ. I. 38. *Инша добродійка і в дворі не потовпиться.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Пото́встий, -а, -е. Толстоватый, нѣсколько толстый. *Се дубок потовстий трохи.* Волч. у.

Потовчи, -чу, -чеш, гл. = Потовкти. Желех.

Пото́вцати, -щаю, -еш, гл. Потолстѣть. *Вони од тепла роздалися, потовцали.* Ком. II. 54.

Потокмачити, -чу, -чиш, гл. = Потовкмачити.

Потокмітися, -млю́ся, -мишся, гл. Условиться, договориться. Вх. Зн. 70.

Потолока, -ки, ж. = Потолоччя.

Потолочити, -чу, -чиш, гл. Измять траву, хлѣбъ, постель. *Не дав Бог жабі хвоста, а то б усю траву потолочила.* Ном. № 3828. *Та не стели білої постелі, — потолочатъ.* Мил. 118.

Потолоччя, -чя, с. Измятое мѣсто въ травѣ или хлѣбѣ, измятые трава или хлѣбъ. *Наша пані охоча зібрала потолоча житнее й пшеничне.* Чуб. III. 235.

Потоля, -лі, ж. Потворство, поблажка, потачка, воля. Ном. № 3354. *Дай дітям потюлю, сам підеш у неволю.* Волч. у. *Язиком що хоч роби, а рукам потолі не давай.* Ном. *Левенець довго опинався і серцю не давав потолі.* Мкр. Г. 18.

Потоляти, -ляю, -еш, гл. Потворствовать.

Потоміти, -млю, -миш, гл. Утомить. Драг. 65. *Їдуть вони, їдуть, — вже й коні потюмили й зголодніли сами.* Рудч. Ск. II. 62. *Ми їхали за три милі, кониченьки потюмили.* Мил. Св. 34.

Потюмитися, мюся, -теся, гл. Устать, утомиться (о многих). *Так потюмилися, що насилу ноги волочуть.* Рудч. Ск. II. 48. *Їздили ми лугами сірими волами, сірі воли потюмилися.* Мил. Св. 42.

Потюмний, -а, -е, потюмній, -я, -є. Будущій, грядущій. (Будинки) цілі і кріпки і ще постоять для потюмного часу. О. 1861. VI. 169.

Потюмність, -ности, ж. Будущее. Желех.

Потюмок, -мка, м. 1) Потюмокъ. *Пан вибрав собі до двору двох хлопців, потюмків старих козаків.* Левиц. I. 159. 2) соб. Потюмство. Мнж. 56. Мил. М. 65. *Свій потюмок поучу.* Драг. 30. *У нас у селі захворав, на холеру батько, мати і увесь їх потюмок (діти й онуки).* Волч. у.

Потюмство, -ва, с. Потюмство. Гн. II. 129. *Ти рятував народ свій вірний, потюмство Якова благого.* К. Псал. 175.

Потюму, нар. 1) = **Потюм 1**. *Я потюму піду.* Каменець. у. *Хочеш мене розкохати, а потюму занехати.* Чуб. V. 153. *Тепер ти кажеш, що зоронька ясна, а потюму скажеш, що доля нещасна.* Чуб. V. 116. 2) = **Потюм 2**. *Тепер вітрів нема, а там і потюму.* Константиногр. у.

Потюмкий, -а, -е. Тонковатый. *Це дошки потюмкі.* Харьк. г.

Потюмко, нар. Тонковато.

Потюнути, -ну, -неш, гл. Потюнуть. *Слава тобі, любомудре, чеху-слав'янине, що не дав ти потюнути в німецькій пучині.* Шевч. 238.

Потюншати, -шаю, -еш, гл. Сдѣлаться тоньше. *То людина схудне, а дерево не потюншає.* Київ. у.

Потюншити, -шу, -шиш, гл. Сдѣлать тоньше. Лебед. у.

Потюп, -пу, м. Потюпъ. *Сидиш у тьмі, кругом себе не бачиш, потюпом вод окрило твою душу.* К. Іов. 49.

Потюпа, -пи, ж. Потюпъ, наводнення. Гн. II. 3. *Їк мала бути потюпа світа, то Ной будував ковч.* Гн. II. 249. *Як пустив воду... та стала потюпа, та тото військо зараз ізгубили.* Драг. 259.

Потюпати, -паю, -еш, гл. Пойти, побрести. *Ледве потюпав.* Рудч. Ск. I. 3.

Потюпати, -паю, -еш, сов. в. **потюпнути, -ну, -неш**, гл. Потюпать, тунуть, утунуть. *Потюпав моя доля край синього моря.* Мет. 461. *Потюпало два брати рідненькі.* ЗОЮР. I. 29.

Потюпельник, -ка, м. Утопленникъ. Шух. I. 42. 182.

Потюпити, -плю, -пиш, гл. Потюпить, затюпить, утопить. *Дітей потюплю і сам утоплюсь.* Чуб. II. 13. *Вона собі сина породила, в глибокому колодязі потюпила.* Чуб. V. 363.

- Потопитися, -плюся, -пишся**, гл. Утонуть. Розбила буря їх корабель і усі люде потопились. Рудч. Ск. II. 19. *Ой брат сестру через море вів, сестра потопилась, брат переплив.* Грин. III. 404.
- Потопленик, потопляник, -ка**, м. = **Потопельник**. ЕЗ. V. 209. Каменець. у.
- Пото́пний, -а, -е**. Относящийся кь потопу. *Із небес потопні води.* К. МБ. XI. 157.
- Пото́пнути**. См. **Потопати**.
- Потоптати, -пчу, -чеш**, гл. Потоптать. *Топчу, топчу ряст: дай, Боже, потоптати і того року діждати.* Ном. № 331.
- Потоптатися, -пчуся, -чешся**, гл. Потоптаться.
- Потоптом**, нар. Топча. *Стоптали кіньми над Горинню чату і потоптом ідуть по всій Волині.* К. ЦН. 171. *Як одкрив ворота, то чужоземці ввалились у Киев да й пішли потоптом.* ЗОЮР. I. 4.
- Поторга́ти, -гаю, -еш**, гл. Подергать. *Зійшла вона з дочкою на рундук, поторгала дверми, — ні духу не чути.* Св. Л. 79. *Хоть би були поторгали (собаки), хоть би були з'їли, в мене тоді опріч тебе чотирі сідли.* Гол. I. 243.
- Поторгувати, -гую, -еш**, гл. Поторговать; продати или купити на базарѣ. *Поїхав він на базарь — от як би і у нас у Корсуні — поторгував він, що йому треба було.* Рудч. Ск. I. 115.
- Поторгуватися, -гуюся, -ешся**, гл. Поторговаться. *Купив, не купив, а поторгуватись можна.* Ном. № 4283.
- Поторжка, -ки**, ж. Торгъ, торговля. *Сьогодні на базарі нема поторжки.* Лебед. у.
- Поторка́ти, -каю, -еш**, гл. Касаться, трогать, толкать. *Вітрець віє, повіває і ворітечка поторкає.* Чуб. III. 211. *Старого козака совстрічає, — гордим словом зневажав; молодого совстрічає, — опрощення не приймає, стременем у груди поторкає.* Лукаш. 43. 2)
Потрогать, потолкать.
- Поторопіти, -піємо, -єте**, гл. Оторопѣть (о многихъ). Рудч. Ск. II. 127. *Вони так і поторопіли.* Рудч. Ск. II. 30.
- Поторохтіти, -хчу, -тиш**, гл. Погремѣть, постучать.
- Поторо́ча, -чі**, ж. Привидѣніе, призракъ; пугало. МУЕ. III. 166. *Снилась мені, моя мати, потороча уночі: в поторочі чорні очі і жупан на плечі.* (О. 1861. II. Об'ясн. слов., 2).
- Поторса́ти, -саю, -еш**, гл. Подергать, потрясти; взяти за грудь и встряхнуть. *Поторсав жінку, а вона й скинула дитину.* Канев. у.
- Поторсатися, -саюся, -ешся**, гл. Потрясти другъ друга за грудь. *Поторсались чорзна як та ще й пішли й позиваться.* Канев. в.
- Пото́чина, -ни**, ж. 1) Небольшой ручей. *Невелика поточина луги помулила.* Гол. II. 427. *З сих гір спливають поточини, що ділять поле на менші частки.* МУЕ. III. 47. 2) Русло потоку.
- Поточі́ти, -чу́, -чиш**, гл. Источить, изгрызть. Стор. МПр. 62. *Бач, як поточило дерево — мабутъ шашіль.*
- Поточі́тися, -чу́ся, -чишся**, гл. 1) Покачнуться, зашататься (о человекѣ). *Куди не піхнуться, туди й поточишся.* Ном. № 10689. *Турн перший зацідив Енея, що з пліч упала і керя, Еней був поточивсь назад.* Котл. Ен. 2) Броситься, побѣжать, поплыть. *Поточились із хати не озираючись.* Кв. *Півень кинувся йому в лице; поросята та индики*

поточились під ноги. Левиц. Щука плеснула хвостом да й поточилась на дно, а далі виплила. Чуб. II. 112.

Пото́чний, -а, -е. Текущий; обыденный. Поточні потреби.

Поточуватися, -чуюся, -єшся, гл. Покачиваться, пошатываться. Загнибіда увійшов у кухню, поточуючись. Мир. Пов. II, 76.

Потрава, -ви, ж. Кушанье, блюдо. Ном. № 5171. Ріжуть на потраву птицю або й порося. Стор. МПр. 30. Тут їли різній потрави і все з полив'яних мисок. Котл. Ен. I. 18.

Потравка, -ки, ж. Родъ кушанья изъ мелкихъ кусковъ мяса, иногда съ примѣсью кусочковъ колбасы. МУЕ. I. 106. Що потравка, то поправка. Ном. № 11537.

Потрапити, -ся. См. Потрапляти, -ся.

Потрапля́ти, -ляю, -єш, сов. в. потрапити, -плю, -пиш, гл. 1) Попадаты, попасть, дѣлать, сдѣлать въ мѣру, въ ладъ. Скажи, дівчино, як тебе звати, щоб я потрапив до твоєї хати. Чуб. V. 412. Молоте та потрапляє, щоб солома їдоміша була скотині і не дуже вимолочує зерно. Грин. I. 299. Його в ступі не потрапиш. Посл. Я не потраплю з вами співати, а може й пісні такої не знаю, яку ви знаєте. Котл. МЧ. 425. 2) Улучить время, выбрать время. Ну й ми потрапили орати — саме в дощ. НВолын. у.

Потрапля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. потрапитися, -плюся, -пишся, гл. Попадаты, попасть, попасться. Доставай, що в руку потрапиться. Чуб. I. 142. Він у городі був да потрапився й до його. Змієв. у.

Потра́та, -ти, ж. Утрата, издержка. Лучитьсья, що чоловік зовсім дурни, а жінка вередлива та вигадлива. Тоді вже округ горе та потра́та. Рудч. Ск. II. 174.

Потратити. См. Потрачати.

Потрафіти, -флю, -фиш, гл. = Потрапити. І збрехати добре не кождий потрафит. Фр. Пр. 122.

Потрача́ти, -чаю, -єш, сов. в. потратити, -трачу, -тиш, гл. Тратить, истратить, издержать, утрачивать, утратить. Кипить, мов у горішку окріп і силу даром потрачає. О. 1861. IV. 158.

Потреба, -би, ж. 1) Надобность, потребность, необходимость, нужда. Викочує старий Грива той віз тепер на иншую потребу. К. (ЗОЮР. II. 202). Про його потребу я дав йому. НВолын. у. Вже яка потреба, — ні до кого не іду, — вона зарятує. Г. Барв. 187. 2) Дѣло, битва. Бодай тебе у первій потребі військовій перша куля спіткала. Дума.

Потребен, -бна, -не = Потрібний. Ном. № 4750.

Потребизна, -ни, ж. Потребность, нужда. Хто мав при собі гроші, складав у громадську скарбовню на народні потребизни. О. 1862. III. 25.

Потребіти. См. Потребляти.

Потребля́ти, -ляю, -єш, сов. в. потреби́ти, -блю, -биш, гл. 1) Истреблять, истребить. Хоробрій дух роскошами всипляли, кругом султана честь і правду потребляли. К. МБ. XI. 151. 2) Истрачивать, истратить. За тиждень пуд муки потребить. Лебед. у.

Потребува́ти, -бую, -єш, гл. Нуждаться въ комъ, чемъ. Ми нових богів не потребуємо, ми старого бога любимо. Фр. Пр. 81. Нащо ти нас потребуєш? АД. II. 119.

Потремтіти, -мчу, -тиш, гл. Подрожать.

Потретинній, -я, -є. Потретинне сукно. Сукно, въ основѣ котораго каждая третья нитка пеньковая. НВолын. у.

- Потривати, -ваю, -єш, гл.** Погодить, повременить, подождать. *Потривайте, я вам ще й не так зроблю.* Ком. II. 8. *Ось потривай лиш, — я тут брод знаю.* ЗОЮР. I. 301.
- Потримяти, -маю, -єш, гл.** Подержать. *Потримав деякі (книжки) в руках.* О. 1862. IX. 67. *Коня дайте, я потримаю.* Чуб. II. 628.
- Потринити, -ню, -ниш, гл.** Съѣсть все, до остатка. *Так потринили, так поїли, що лише кістки лишили.* Драг. 275.
- Потріб, -би, ж.** 1) Надобность, дѣло. *Купив оце й я собі на потріб дерева.* Каменец. у. *Сей оскіпок у потріб піде.* НВолын. у. *В нас іде на потріб ціла липа, а не колена.* Брацл. у. *Яворина все на потріб яку там купуєся.* Каменец. у. 2) **Своя потріб.** Естественная нужда, испражнение. ЕЗ. V. 189.
- Потривати, -ваю, -єш, гл. = Потривати.**
- Потривожитися, -жуся, -жишся, гл.** Испугаться, взволноваться. *Всі його бачили і потривожились.* Єв. Мр. VI. 50.
- Потріпки, -ків, м. мн.** Клочки льна, опадаючіє при трепаніи его треплом. Черниг. у.
- Потріпувати, -пую, -єш, гл.** 1) Потрепывать. *Вона стоїть собі та коноплі потріпує.* 2) Осуджувати; ругати, поносити. *Не дуже лишень потріпуйте село, коли любите сільську мову.* Левиц. Пов. 170. *Сидить та потріпує своїх сусідок.* *Потріпує сучим сином.* Лубен. у.
- Потріскатися, -каюся, -єшся, гл.** Потрескаться. *Ворота кам'яні од великого жару потріскались.* Стор. МПр. 42.
- Потрішки, нар.** Ум. отъ потроху.
- Потріщати, -щу, -щійш, гл.** Потрещать.
- Потровити, -влю, -виш, гл.** Употребить на кормъ. *Потровив солону скотиною.* Лебед. у. *Ні, він травою потровить* (т. е. не выкосить на сѣно, а выпасеть). Лебед. у.
- Потроїти, -рою, -їш, гл.** Раздѣлить на три части.
- Потропіти, -плю, -пиш, гл.** Истоптать, вытоптать. *Худоба потропила збіже.* Вх. Зн. 54.
- Потрохи, потроху, нар.** Понемногу. *Пара робиться туманом і потроху піднімається вгору.* Ком. II. 22. Ум. **Потрошку, потрішки, потрошечку.** *Бог дав їй усякої пашні потрішки.* Грин. I. 7.
- Потрощити, -щу, -щійш, гл.** 1) Раздавить, разбить, изломать, раздробить. *Потрощили їм ноги на гамуз.* ЗОЮР. I. 76. 2) Съѣсть (во множествѣ, — о не жидкой пищѣ).
- Потрудити, -джу, -диш, гл.** Затруднить, побезпокоить. *Пона до себе потрудили.* Алв. 104.
- Потрудитися, -джуся, -дишся, гл.** 1) Потрудиться. 2) Богу потрудитися. Проболѣть. Борз. у.
- Потруїти, -трую, -їш, гл.** Отравить (многихъ).
- Потруїтися, -труїмося, -їтеся, гл.** Отравиться (о многихъ). *Потруїлись тим зіллям поганим.* Шевч. 474.
- Потрусини, -син, ж. мн.** Собрание небольшого числа гостей, лицъ болѣе близкихъ семьѣ, на другой день послѣ пирушки, для доѣданія и допиванія остатковъ отъ вчерашняго дня. Лубен. у. Слов. Д. Эварн.
- Потрусити, -щу, -сиш, гл.** 1) Потрясти. 2) Посыпать. *Потрусил борошном стіл та й викачуї паляниці.* Богод. у. 3) Обыскать кого.

Потрусітисся, -шуся, -сисся, гл. Потрястись.

Потрух, -ху, м. 1) Сѣно, солома стертая, труха. Черк. у. 2) *мн.* **потрухи.** Потроха. Маркев. 159.

Потрухлий, -а, -е. Сгнившій (о деревѣ).

Потрухлявіти, -вію, -єш, гл. = Потрухнути.

Потрухнути, -ну, -неш, гл. Сгнить (о деревѣ). *Потрухли чумацькі вози і занози.* Ком. Пр. № 1271.

Потручати, -чаю, -єш, гл. Потолкать.

Потрюхикати, -каю, -єш, гл. Потрусить мелкимъ шагомъ? *От потрюхикав собі віл помалу.* Чуб. II. 154.

Потряска, -ки, ж. Родъ танца. Вх. Лем. 454.

Потрясти, -су, -сеш, гл. 1) = Потрусити 1. Св. Л. 281. 2) Помчатся. *І потрясла (в танці), аж вітер віє.* Св. Л. 206.

Потряхати, -хаю, -єш, гл. Встряхивать. *Підняли його на руки. Я потряхав-потряхав його, — так ні, він неживий був.* Новомоск. у.

Потуга, -ги, ж. 1) Сила, мощь. *Царство Боже прийде в потузі.* Єв. Мр. IX. I. *Перемогла б нечисту силу ти пречистою потугою своєю.* К. Дз. 166. 2) Военная сила, войско. *Та підтягай, малий джуро, та попруги стуга, бо буде ж нам, малий джуро, велика потуга.* Мет. 401. *А я (Богд. Хмельн.) ляхів не боюся і гадки не маю, за собою велику потугу я знаю, іще й орду татарську веду за собою.* Гол. I. 4. 2) **Потугу чути.** Предчувствовать бѣду (отъ какой либо силы). *Не лай мене, — каже кінь, — як мені не вбивається (в землю), коли я потугу чую. — Яку ж ти потугу чуєш? — пита хлопець. — А таку: як насипле мати тобі борщу, то ти не їж та за вікно вилий, бо як попоїси, то більш тобі не жить.* Грин. I. 150. Ум. **Потугонька.** *Десь на свою головоньку потугоньку чую.* Рудч. Чп. 185.

Потугішати, -шаю, -єш, гл. Сдѣлаться туже.

Потугонька, -ки, ж. Ум. отъ потуга.

Потугувати, -гую, -єш, гл. Мучиться въ родахъ. *Роди були тяжко трудні: потугувала наша Мотря два дні и дві ночі.* Мир. ХРВ. 22.

Потужавіти, -вію, -єш, гл. Сдѣлаться тверже (напр. о кочняхъ капусты, о землѣ высыхающей послѣ дождя).

Потужити, -жу, -жиш, гл. 1) Поплакать, поголосить. 2) Стянуть, натянуть туго, туже. Вх. Уг. 262. *Ніжки йому зав'язали, ручки потужили, ой так Штолу молодого заболіли жили.* ЕЗ. V. 34.

Потужний, -а, -е. Могучій, мощный, сильный. *Поскидав потужних з престолів.* Єв. Л. I. 52. *Потужна вода йшла.* Кролев. у. *Учора раб, сьогодні царь потужний.* К. ЦН. 293.

Потужник, -ка, м. Союзникъ, помощникъ, доставляющій помощь своєю силою К. Кр. 21. К. ПС. 13. *Редиде й Кантеміре... ви зорями ясними засіяли, Исламові потужниками стали.* К. МБ. 152.

Потужно, нар. Сильно, мощно, могутственно. *Одна струна дзвенить потужно в мене, мов те перо орлине против бурі.* К. Бай. 11. *Як потужно, як безмірно можно любити.* Г. Барв. 496.

Потуманити, -ню, -ниш, гл. Одурачить (многихъ).

Потуманіти, -нію, -єш, гл. 1) Покритись туманомъ, затуманиться. 2) Одурѣть. 3) ляхами потуманіли й ми. К. ПС. 28.

Потупати, -паю, -єш, гл. 1) Пойти, пойти стуча ногами. *Потупали діти.* МВ. (О. 1862. І. 91). 2) — **що.** Оставить слѣды на чемъ, ходя. *Ступенці на пісочку знати: русалочки потупали.* Г. Барв. 351.

Потупити, -плю́, -ниш, гл. Иступить (во множествѣ). *Обидва ножі потупили, — тепер чим хоч, тим і криши.* Черниг. у.

Потупотіти, -чу, -чеш, гл. Затопать, побѣжавъ.

По́тур, -ру, м. Поблажка, потворство. *Потуру дітям не даю, навчаю.* Г. Барв. 437. *Потуру не давав Василеві, щоб ще гірш з того чого не вийшло.* Г. Барв. 387.

Потура́ння, -ня, с. Потворствованіе.

Потура́ти, -раю, -єш, гл. 1) Потворствовать, поблажать, мирволить. *Ей, не потурай дитині змалечку, бо на старість з його не буде людей.* Канев. у. *Не потурай, дівчинонько, моїй розмовонці.* Мет. 83. 2) Обращать вниманіе. *У петрівку не можна всіх пісень співати, а ми не потураємо на те, співаємо всіх.* Уман. у.

Потурб́итися, -блю́ся, -би́шся, гл. = Потурбуватися. *А я оженився, не довго нажився, тільки потурбився.* Грин. Ш. 396.

Потурбува́ти, -бу́ю, -єш, гл. Побезпокоить. *Дід потурбує свою старість.* О. 1861. Х. 56.

Потурбуватися, -буюся, -єшся, гл. Побезпокоиться.

Потурго́тати, -гочу, -тиш, гл. Погремѣть, постучать.

Потури́ти, -рю́, -ри́ш, гл. = Потурлити. Ном. № 12822.

Потуркати, -каю, -єш, гл. 1) Поворковать. 2) Поговорить нѣкоторое время одно и то же, не переставая.

Потуркота́ти, -кочу́, -чеш, гл. 1) и 2) = **Потуркати.** 3) Постучать; побарабанить.

Потуркотіти, -кочу, -тиш, гл. = Потуркотати.

Потурли́ти, -лю, -лиш, гл. Погнать. *Мерці́й потурлив барана на ярмарок.* Грин. II. 276.

Потурля́ти, -ляю́, -єш, гл. Растолкать, потолкать (многихъ); разогнать. *Потурляв він їх.* Павлогр. у.

Потурнак, -ка, м. Ренегать (отуречившійся). Желех.

Потурна́цтво, -ва, с. 1) Ренегатство, принятіе турецкой національности и ислама. 2) соб. Ренегаты (отуречившіеся). *Обманював... сонне потурнацтво над Босфором.* К. Дз. 75.

Потурначка, -ки, ж. Ренегатка (отуречившаяся).

Потурну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Погнаться. *А він як потурнетъся за мною! я навтіки.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Потурча́ти, -чу́, -чи́ш, гл. = Потуркати.

Потурчити, -чу, -чиш, гл. Отуречить.

Потурчитися, -чуся, -чишся, гл. Отуречиться. АД. І. 233. *Потурчився, побусурманився для панства великого.* АД. І. 209.

Поту́ха, -хи, ж. 1) Приободреніе? *Де в хаті свекруха, там сину потуха, а невістка ходить, як прибита муха.* Грин. Ш. 300. 2) **Випити на потуху.** Випить въ заключеніе. *На потуху випийте четвертуху.* Ном. № 11543. *Далі глитнув з пляшки на потуху горілки.* Стор. МПр.

Потуха́ти, -хаю́, -єш, сов. в. потух(ну)ти, -хну, -неш, гл. Потухать, потухнуть.

Потуши́ти, -шу́, -шиш, гл. Потушить.

Потьма́ри́ти, -рю́, -риш, гл. Помрачить. *На святому небі усі звізди потьмарило.* АД. І. 194. *Половина сонця й місяця у тьму потьмарило.* АД. І. 190.

Потьма́ритися, -рю́ся, -ришся, гл. Помрачитися. *Сонце потьмариться.* Г. Барв. 522.

Потьо́к, -ку, м. Струя, потекъ. *Піт котився з їх потьоками.* Левиц. Пов. 4.

Потьо́пати, -паю, -еш, гл. Пойти, шлепая по грязі.

Потьо́патися, -паюся, -ешся, гл. = **Потьопати.**

Потьо́хкати, -каю, -еш, гл. Побитися нѣкоторое время (о сердцѣ): 2) Пощелкать (о соловьѣ).

Потю́пати, -паю, -еш, гл. Пойти или побѣжать мелкими шажками; побѣжать рысцой. *Коні заржали, почувши лугову пашу, потюпали і зникли з очей.* К. (ЗОЮР. II. 202). *Вовк тоді потюпав у ліс.* Драг. 59.

Потя́, -гя́ти, с. 1) Птенець; цыпленокъ. Вх. Пч. II. 11. *Стало потя на ворота та й пів, та й пів.* Гол. III. 438. Ум. **Потя́тко.** *А з потятком своїм всю ніч розмовляли.* Гол. III. 387. 2) — **татарське.** Чайка. Вх. Пч. II. 15.

Потя́г, -гу, м. 1) Влеченіє, побужденіє, стремленіє. *У його потяг до танців та до скоків.* Рк. Левиц. 2) Доходъ, прибыль. *Нема потягу.* НВолын. у. 3) Поѣздъ. 4) Ремень у сапожниковъ, которымъ придерживається сапогъ или доска на колѣняхъ. Вас. 161. 5) Длинная и узкая полоса бураковъ или иного посѣва, далеко потянувшаяся въ поле. Рк. Левиц. 6) мн. Потягиваніє. *Потяги напали мене.* НВолын. у. (Лобод.).

Потя́га, -ги, ж. Возка тяжестей? *Та ся коняка не до біги, а до потяги: дивіться, які ноги грубі.* Канев. у.

Потяганка, -ки, ж. Женская крытая шуба. Черниг. у.

Потягати, -гаю́, -еш, сов. в. потягти, -гну, -гнеш, гл. 1) Потягивать, потянуть. *Козак сердега люлечку потягає, у кобзу грає-виграває.* Мет. 446. 2) Покрывать, покрыть (мѣхъ). *Кожух, сукном потягнений.* Борз. у. *Думаю потягти свою кожушку черкасином.* Черниг. у. 3) Ударять, ударить (кого). Мир. ХРВ. 9. *Ентел потяг не по охоті Дареса, щоб його він знав.* Котл. Ен. II. 19. 4) Стремиться къ чему, желать чего. *Парубок дівку любить, а вона за інчим потігає.* ЕЗ. V. 97. *Вона его... щире любила, а він ї не потігав сватати.* ЕЗ. V. 96. См. **Потягти.**

Потяга́тися, -гаю́ся, -ешся, сов. в. потягтися, гнуса, гнешся, гл. Потягиваться, потянутъся. *Не годиться на людину потягатися, бо вмере.* Грин. II. 25.

Потягачка, -ки, ж. Потягота, потягиванье членовъ. *Яка там тебе потягачка напала?* ЕЗ. V. 188.

Потя́глий, -а, -е. Отлогий и длинный. *Потягла гора.* Могил. у.

Потягти, -гну, -неш, гл. 1) Потянуть. *Потягни за кінець, то воно й роз'яжеться.* *Потягни ломаку до себе.* 2) Потащить, повезти. *Тут, брате, коні не потягнуть.* О. 1861. IV. 57. 3) Потащиться, пойти. ЗОЮР. I. 13. *Де ж Ярема? Взявши торбу, потяг у Вільшану.* Шевч. 134. *Потяг за ворота.* Св. Л. 3. 4) — **за ким.** Взять чью сторону. Алв. 111. *За нас руку потяг.* Сим. 231. 5) См. **Потягати 2, 3.**

Потягтися, -гнуса, -нешся, гл. 1) Потащиться. *Потяглась і вона за москалями.* 2) См. **Потягатися.**

Потяжкий, -а, -е. Тяжеловатый.

Потяжко, нар. Тяжеловато. НВолын. у.

Потязь, -зі, ж. Длинное озеро, длинное болото. Мнж. 190. Длинныя полосы воды, оставшіяся послѣ разлива на поемныхъ мѣстахъ. Алекс. у.

Потякувати, -кую, -єш, гл. = Натякати. Алекс. у.

Потя́ти, -тну́, -тне́ш, гл. Изрубить.

Потя́тко, -ка, с. Ум. отъ потя.

Поуз, нар. = Повз. *Поуз мій двір, ворітечка голубка летіла.* Мет. 252. *Сади-виногради в воду поринають; поуз берег ясні смуги як срібло сияють.* К. Досв.

Поурмлений, -а, -е. Тронутый скотиной при пастьбѣ, съденный сверху (о травѣ). *Сильніші вівиці, вистоявшись за день, ідуть швидко, зривають тільки вершки з трави так, що здаду, котрі вівиці слабіші, а паче ягнятка, не можуть пастися, бо поурмленої трави вівиця не їстиме.* О. 1862. V. Кух. 33.

Пофальшувати, -шую, -єш, гл. Поддѣлать (во множествѣ). К. Кр. 34.

Похабітисся, -блюся, -бишся, (чогось), гл. Оставляют, покидать. Вх. Зн. 54.

Похававкати, -каю, -єш, гл. Покричать (о перепелѣ).

Похазяйнува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Похазяйничать.

Похалашта́ти, -та́ю, -єш, гл. Оскопить (многихъ).

Похамаркати, -каю, -єш, гл. Побормотать.

Похапати, -па́ю, -єш, гл. Расхватать. *Дочок шляхетських і старшинських козаки собі за жінок силою інших похалили.* К. ЧР. 357.

Похапний, -а, -е. Быстрый въ движеніяхъ, пряткій.

По́хапцем, нар. Поспѣшно, торопливо. *Похапцем звінчалися, щоб не розлучила нас пані.* МВ. (О. 1862. III. 68).

Похарамаркати, -каю, -єш, гл. = Похамаркати.

Похарапу́дитисся, -джуся, -дишся, гл. Попугаться нѣкоторое время (о лошади).

Похарцизува́ти, -зу́ю, -єш, гл. Поразбойничать.

Похарча́ти, -чу́, -чи́ш, гл. Похрипѣть.

Похарчі́ти, -чу́, -чи́ш, гл. = Похарчувати.

Похарчітисся, -чу́ся, -чи́шся, гл. Покормиться; постоловаться нѣкоторое время. *Дали їй лиш тільки на дорогу, щоб вона мала похарчитися.* Чуб. II. 67.

Похарчувати, -чую, -єш, гл. 1) Покормить нѣкоторое время (людей), постоловать. 2) Накормить. *Тра похарчувати чоловіка, тра й скотині його щось дати їсти.* О. 1862. VI. 97. *Він їх файно приймив, похарчував.* Гн. I. 81.

Похва, -ви, ж. = Піхва. *В похву шаблю не ховаю.* Лукаш. 37.

Похвал, -ду, м. = Похвалка. Радом. у.

Похвала, -ли, ж. 1) Похвала; одобреніе. *Ми тобі похвалу написали.* Г. Барв. 9. 2) Слава, гордость (т. е. то, чѣмъ можно гордиться). *Ой спасибі ж тобі, похвало України велика, що ти нас слобонила з сього бесурменського лиха.* К. МБ. XII. 280. 3) Суббота 5-й недѣли великаго поста. ЕЗ. V. 208. *На похвалу сорока яйцем похвалиться.* Ном. № 425.

Похваленство, -ва, с. Угроза. — робити. Угрожать. *Тепер похваленство робе — уб'ю,* каже. НВолын. у.

Похвалити, -ся. См. Похваляти, -ся.

Похвалка, -ки, ж. Угроза. *Плюньте ви на його похвалки.* Мир. Пов. I. 164. *Василь на похвалках живе.* Черк. у. *Похвалки ті нічого не варті.* НВолын. у.

Похвальний, -а, -е. — тиждень. Пятая недѣля великаго поста. Ном. № 425.

Похвальшувати, -шую, -єш, гл. = Пофальшувати.

Похваляти, -ляю, -єш, сов. в. похвали́ти, -лю, -лиш, гл. Одобрительно отзываться, отозваться, хвалить, похвалить, одобрять, одобрить. *Те, що треба б не похваляти, а ганити.* О. 1861. XI. 103. *Яка гарна молода! похваляли деякі.* Стор. МПр. 77.

Похваля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. похвали́тися, -люся, -лишся, гл. 1) Угрожать (словами), произносить угрозы. *Похваляється бити мене.* НВолын. у. *Він похвалявся, похвалявся на Василя, та таки й домостивсь.* Черк. у. *Яконом похвалився бити його.* Рудч. Ск. I. 167. 2) Сообщать, сообщить, рассказать о чемъ. *Похвалився я йому, а він другому.* Кролев. у. *Молодиці похваляються, що вона (попада) обіхидлива з народом.* Г. Барв. 132.

Похварбувати, -бую, -єш, гл. Окрасить. НВолын. у.

Похват, -ту, м. Въ выраж.: **на похваті.** *Подъ рукою. Що є в хаті на похваті? — Клямка.* ХС. III. 61. *Та держить нагаєчку на похваті.* Грин. III. 84.

Похвата́ти, -таю, -єш, гл. = Похапати.

По́хваткий, -а́, -е́. Скорый, быстрый. *Похваткий кінь.* НВолын. у.

Похватний, -а́, -е́. Удобоподвижный, удобоносимый, удобный для взятія. *Занялась хата — та пожарні бочки похватні — скоро води привезли.* Міус. окр.

Похверцювати, -цюю, -єш, гл. Пощеголять.

Похвилювати, -люю, -єш, гл. Поволновать.

Похвилюватися, -лююся, -єшся, гл. 1) Поволноваться. 2) Взволноваться (во множествѣ).

Похвіськати, -каю, -єш, гл. = Похвоськати.

Похвицати, -цаю, -єш, гл. Побрыкать нѣкоторое время.

Похвора́тися, -раємося, -єтєся, гл. Заболѣть (о многихъ). *Усі у нас похворалися.* Змієв. у.

Похворі́ти, -ріємо, -єте, гл. Заболѣть (о многихъ). *Воли похворіли.* Рудч. Чп. 89.

Похворості́ти, -щу, -стиш, гл. Побить хворостиной, постегать (кого).

Похворту́нити, -нить, гл. безл. Повезти (кому), удался.

Похво́статися, -таюся, -єшся, гл. Поволочиться, потащиться сзади хвостомъ.

Похво́ськати, -каю, -єш, гл. Постегать (прутомъ, кнудомъ).

Похибну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Покачнуть.

Похибну́тися, -нуся, -нешся, гл. Покачнуться.

Похизуватися, -зуюся, -єшся, гл. Пощеголять. Сим. 214. *Вам хочеться похизуватись у моему кобеняці.*

Похи́л, -лу, м. Наклонъ. *Малий похил у сієї сохи.* Волч. у.

Похи́лий, -а, -е. 1) Склонившийся, наклоненный, наклонный. *Похилеє та дерево та ялина.* Мет. 175. *На похиле дерево і кози скачуть.* Посл. *Гора похила до річки.* Волч. у. *Він горбатий, а я похила, тим я його полюбила.* Мил. 103. 2) Покорный. 3) О лѣтахъ: преклонный. *Ще ж бо ти на світі у похилих літях не зовсім одиниця.* К. Досв. 142.

Похили́стий, -а, -е = Похили́й 1. *Шапка чорна, похилиста.* ЗОЮР. I. 97.

Похили́сто, нар. = Похи́ло.

Похилити, -ся. См. **Похиляти, -ся.**

Похи́ло, нар. Наклонно.

Похи́льний, -а, -е = Похилий 1. Похильнеє дерево похиляється, а покiрливе дитятко поклоняється. Нп. Нігде мені постояти під похильним тином. Мил. 73.

Похи́льчастий, -а, -е = Похильний. Похильчасте то дерево — ялина. Нп. Ямка похильчаста — яма, расходящаяся кверху. Волч. у.

Похиля́ти, -ляю, -єш, сов. в. похилити, -лю, -лиш, гл. 1) Склонять, склонить, наклонять, наклонить. Скрізь же ти, буйнесенький, по полю гуляєш, шумиш, гудеш, висвистуєш, тирсу похиляєш. О. 1861. XI. 44. Тоді Кішка Самійло... на чердак виступав, червоній, хрещатій, давній корогви із кишені винімав, розпустив, до води похилив. АД. I. 218. 2) = **Похилятися, похилитися.** «Десь у мене був з кулями гаман, — я ж тобі гостинця дам». Як став йому гостинці посилати, став татарин з коня похиляти. АД. I. 173. **Похилило на нас.** Склонилося в нашу сторону. Волч. у. 3) Преимуц. сов. в. **Пойти куда.** Хведір... тихо похилив по за церквою. Мир. Пов. I. 137.

Похиля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. похилі́тися, -лю́ся, -лишся, гл. Наклоняться, наклониться. На долині ярвина хоче похилітись. Мет. 16. Червона калина похиляється. Грин. III. 388.

Похимерува́ти, -рюю, -єш, гл. Причудничать нѣкоторое время.

Похиморо́дити, -джу, -диш, гл. 1) = Похимерувати. 2) Поколдовать нѣкоторое время.

Похирі́ти, -рiємо, -єте, гл. Заболѣть (о многихъ). Бодай же вам, чумаки, воли похиріли. Рудч. Чп. 90.

Похирля́ти, -ляю, -єш, гл. Проболѣть нѣкоторое время. Так збили, що ледво живого додому привезли. Похирляв і в недовзі вмер. ЕЗ. V. 31.

Похисті́ти, -щу, -стиш, гл. Защитить, укрыть, спрятать. Ти мене захисти, бо він дуже напада. Новомоск. у. (Залюбовск.).

По́хит, -ту, м. Качанье, раскачиванье. Одним похитом вивернув з землі кілок.

Похита́ти, -таю, -єш, гл. Пошатать, покачать.

Похита́тися, -таюся, -єшся, гл. Пошататься, покачаться.

Похиті́ти, -хичу, -тиш, гл. Скрыть, утаить, покрыть, не выдавать. Як би знав, що вбито чоловіка, то я б доніс, я не міг би сього похитити, — як то можна. Екатериносл. у. Він давав мені п'ять карбованців, щоб не виказував на його: похити мене, каже. Так я не взяв грошей і сказав, що не похитю. Павлогр. у. (Залюбовск.).

Похитну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Пошатнуть, покачнуть.

Похитну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Пошатнуться, покачнуться.

Похитрува́ти, -рюю, -єш, гл. Похитрить.

Похитувати, -тую, -єш, гл. Пошатывать, покачивать. Сидить ворон над скалою, похитує головою. Лукаш. 134. Цокочуть жінки, похитуючи головами. Мир. ХРВ. 23.

Похитуватися, -туюся, -єшся, гл. Пошатываться, покачиваться.

Похитуні, похитусі, гл. Дѣтск. качать.

Похід, -ходу, м. 1) Похі́д. Походка, поступь. У обох похід однаковий: як увечері, то й не розбереш, котрий іде: чи той, чи сей. Новомоск. у. Видно пана по походу. Лебед. у. Похід жвавий і моторний. Грин. III. 610. У кожного звіря в плавні є свій похід. О. 1862. II. 63. 2)

Похід. Походъ. См. **Поход.** Ум. **Походець.** Не Маріїн то походець, то Маріїн лиш уборець. АД. I. 303.

Похідний, -а, -е. 1) Быстрый въ ходьбѣ? *Приступит до мене своїми ніжками похідненькими.* ЕЗ. V. 109. 2) О мельницѣ: передвижной, пловучій. *Похідні млини.* Лебед. у. 3) О погребѣ: не вертикально выкопанный, а въ видѣ подвала; подваль. *У нас погріб похідний.* Константиногр. у. Ум. **Похідненький.**

Похідній, -я, -є. Походный. К. ЦН. 283.

Похідня, -ні, ж. Перекидной мостикъ, напр. отъ берега до барки, до мельницы, и т. п. Гадяц. у.

Похіп, -хопу, м. Влечение, склонность къ чему. Желех.

Похіпкий, -а, -е. Скорый, бойкій, живой, пряткій. *Похіпкий хлопчак.* НВолын. у. *Похіпкий кінь.* НВолын. у.

Похіпко, нар. Скоро, бойко, прятко.

Похіпливий, похіпний, -а, -е. 1) Проворный, быстрый. *Високого зросту, кощавий, похіпливий, жвавий.* МВ. II. 136. 2) Понятливый, быстро схватывающій, воспріимчивый. *Похіпна дитина.* НВолын. у. *Не похіпне якесь.* НВолын. у. 3) = **Похватний.** *Чарка — найпохіпніше діло.* НВолын. у.

Похіснутися, -нуюся, -єшся, гл. = **Покористуватися.**

Похлепнутися, -нуся, -не́шся, гл. = **Похлипнутися.** *Похлепнется за їжею.* Ном. № 11798.

Похлептати, -пчу, -чеш, гл. Похлебать, полокать. Желех. *Собака похлептал трохи з миски борщу та й пішов.*

Похлинатися, -наюся, -єшся, сов. в. похлинутися, -ну́ся, -не́шся, гл. Поперхнуться, захлебнуться. *Загнибіда похлинувся, закашлявся.* Мир. Пов. II. 52.

Похлібіти, -блю, -биш, гл. Поддерживать кого, потянуть руку за кѣмъ. *Я похлібив за ним.* Черк. у.

Похлопні, -нів, м. Лапти, подплетенныя пенькою.

Похлюпостатися, -пощуся, -шешся, гл. Поплескаться. *Пірнув разів тричі, похлюпостався та й на беріг.* О. 1862. VIII. 25.

Похлянути, -немо, -нете, гл. То-же, что и **охлянути**, но о многихъ. *Гуси похляли без води.* Борз. у.

Похмаріти, -рю, -риш, гл. Помрачить, закрыть тучами. *Половину сонця-місяця похмарило.* АД. I. 197.

Похмарити, -рить, гл. безл. = **Нахмарити.** *Сонце було вияснилось, а потім уп'ять нахмарило.* Богод. у.

Похмаритися, -риться, гл. безл. Покрыться тучами. *Вияснилось було, потім знову похмарилось.* Харьк. у.

Похмаріти, -ріє, гл. безл. = **Похмаритися.**

По́хмарний, -а, -е. Пасмурный.

Похмарно, нар. Пасмурно. Міус. окр.

Похмедіти, -ся. См. **Похмеляти, -ся.**

Похмеляти, -ляю, -єш, сов. в. похмедіти, -лю, -лиш, гл. Опохмѣлять, опохмѣлить. *Весь деньочок головоньку похмеляла.* Грин. III. 325.

Похмелятися, -ляюся, -єшся, сов. в. похмедитися, -лю́ся, -лишся, гл.

Опохмѣляться, опохмѣлиться. *Троянці з хмелю просипались, скучали, що не похмелялись.* Котл. Ен. IV. 20.

- Похмілля, -ля, с.** Похмѣлье. *Єсть мені, братіки, із хмелю похмілля.* Мет. 249. Ум.
Похміленько. Грин. III. 7. Похміллячко. Грин. III, 324.
- Похмільний, -а, -е.** Больной отъ перепоя. *Не так моя головонька п'яная, як похмільная.*
- Похмуратися, -рається, гл. безл. = Нахмарити.** *Похмурилося на дворі.* Вх. Лем. 455.
- Похмурий, -а, -е.** Угрюмый.
- Похмуритися, -рюся, -ришся, гл.** Надуться, разсердиться. *Чи вилаяв, чи не вилаяв, зараз похмурилась і пішла з хати.* Каменец. у.
- Похмуріти, -рію, -єш, гл.** Нахмуриться, придти вь дурное расположение духа (о многихъ). *Усі похмурили, зажурилися.* Мир. ХРВ. 140.
- Похмурний, -а, -е.** Пасмурный. *Над Невою під снігами, при похмурнім сонці, ти поліг еси, мій друже, на чужій сторонці.* О. 1861. III. 10.
- Похмуро, нар.** Угрюмо. *Якось похмуро озирались вони.* Стор. МПр. 50.
- Похнюпа, -пи, об.** Человѣкъ, постоянно смотрящій вь землю, угрюмый.
- Похнюпий, -а, -е.** Опустившій голову, угрюмый.
- Похнюпити, -плю, -пиш, гл.** Опустить (голову), повѣсить (нось). *Позад всіх ішов молодий, похнюпивши ніс.* Стор. МПр. 55.
- Похнюпитися, -плюся, -пишся, гл.** Повѣсить голову. *Еней похнюпивсь.* Котл. Ен. III. 16.
- Поховання, -ня, с.** Похороны, погребете. *Бог його зна, що воно за пошесть така! ото прийшов чоловік з другого села на поховання та й сам умер з холери.* Лубен. у.
- Поховати, -ваю, -єш, гл.** 1) Спрятать (во множ.). *В сій річці скарби поховали.* ЗОЮР. I. 55. 2) Похоронить. *Смерти нашої доглядати, тіло наше козацьке молодецьке в чистім полі поховати.* Макс. (1849), 18. *Ой викопай, мати, глибокую яму та поховай, мати, сю славную пару.* Мет. 96.
- Поховатися, -ваємося, -єтеся, гл.** Спрятаться (о многихъ). *Духом, як миші, поховались козаки у ту нору.* Стор. МПр. 111.
- Поход, -ду, м.** 1) = **Похід 2.** *Убірайся, козаченьку, завтра поход буде.* Мет. 22. 2) Свадебное шествіє. *Йшли із церкви молодії, роду честь і слава. Перезва неслась за ними, з хат старі і діти вибігали, поспішали на поход глядіти.* Мкр. Н. 37.
- Похода, -ди, ж.** = **Похід 1.** Ум. **Походонька.** О. 1862. IV. 22.
- Походеньки, -ків, м.** Хождение, постоянное хождение. *Походеньки та посиденьки справляє.* Левиц. КС. 66. *А він по всяк час у походеньках.* Харьк. г.
- Походець, -дця, м.** Ум. отъ похід.
- Походжати, -джаю, -єш, гл.** Похаживать. *Косарики косять, а вдівочка походжає, дрібними слъозами покоси поливає.* Мет. 315.
- Походистий, -а, -е.** Отлогій, сь легкими склонами. *Походиста гора.* Вх. Лем. 455.
- Походити, -джу, -диш, гл.** Походить, быть похожимъ. *Такий він був тихий, звичайний... і на панича не походив.* МВ. (О. 1862. III. 44). *Він більш походив на звірюку, як на чоловіка.* Стор. МПр. 83.
- Походіти, -джу, -диш, гл.** 1) Походить. *Єсть у мене гарний хлопець, я його любила, то він буде припадати, де я походила.* Грин. III, 222. **По тобі походить ще й домака — будешь еше и палкой битъ.** Г.-Арт. (О. 1861. III. 83). 2) Износить. *Батеньку-голубоньку! не гнівайся на мене, що-м ті хліб переїла, сукні-м ті походила.* О. 1862. IV. 15.

- 3) Забеременѣть (о коровѣ). Раненько походили корови, раненько й попрокидалися. Змієв. у.
- Походне́, -но́го, с.** Плата въ цехъ отъ вновь поступающаго. Козел. у.
- Походна́, -но́ї, ж.** Музыкальная пьеса къ свадебному шествію. *Походну оп'ять заграли: і отець, і мати виряжають молодую в церкву — покривати.* Мкр. Н. 37.
- Походній, -я, -є = Похідній.** *Лицявся серед походньої тривоги.* К. Бай. 28.
- Походо́нька, -ки, ж.** Ум. отъ похода.
- Походю́чий, -а, -е = Походящий.** **Походю́ча ступа.** См. **Ступа.** Шух. I. 104. 162.
- Походю́щий, -а, -е. 1) = Походящий.** *Походюща оснівчиця.* Лохв. у. 2) **Перехожій, неживу́щій** постоянно въ одномъ домѣ. *Походющий кіт.* НВолын. у.
- Походя́щий, -а, -е.** Передвижной, переносной. *Походящий стіл.* Змієв. у.
- Похожа́лий, -а, -е.** О человекѣ: непосидящій; о вещи: переходящій изъ рукъ въ руки. Рк. Левиц.
- Похожа́ти, -жаю́, -єш, гл. = Походжати.** *По ринку він похожає.* Макс. *В дорогах шатах похожали.* О. 1862. I. 57.
- Похолоди́ти, -джу́, -диш, гл.** Охладить.
- Похолодні́шати, -шаю́, -єш, гл.** Сдѣлаться холоднѣе. Ком. II. 48.
- Похоло́нути, -ну, -неш, гл. 1)** Охладѣть, застыть. 2) Застыть (со страха). *З жахом і мовчки дивились на свого отамана: у всіх похололо на душі.* Стор. *Ми всі так і похолонули на місці, а на думці у всіх: Кармалюк.* КС. 1883. II. 467.
- По́хоп, -пу, м.** Влечение. *Нема похопу до роботи.* НВолын. у.
- Похопи́ти, -плю, -пиш, гл.** Схватить, перенять, воспринять, понять. *Він гарного не похопить, а погане зараз.* НВолын. у. *Я йому казав, але він не похопив, та через те й склалось отаке.* НВолын. у.
- Похопи́тися, -плюся́, -пишся́, гл.** Поспѣшить, успѣть. *Підождіть, я вам постелю, — похопилася Одарка і хутко помостила подушку.* Мир. Пов. II. 113. *Сяде на покуті, неначе вона голова в селі, распустить языка... А я сижу, мов дурна, не можна мені за нею й словом похопитись.* Левиц. ПЙО. I. 364.
- Похопли́вий, -а, -е = Похіпливий.** *Пропадутъ мої конопельки! подумала Кайдашиха: похоплива невісточка попряде їх собі на полотно.* Левиц. КС. 71.
- Похопні́й, -а́, -е́ = Похіпливий 1.** *Моторна та похопна дівчина.* Г. Барв. 180.
- Похорі́ти, -ріємо́, -ете́, гл. = Похворіти.** *Тоді саме наші діти похоріли.* Васильк. у.
- По́хорон, -ну, м.** Похороны. *Та дала вельможна три тисячі грошей, ой щоб ісправити похорон хороший.* Гол. I. 64. **Темний похорон.** Въ кобзарской думѣ такъ названо растерзаніе мертвеца звѣрями и птицами. *Вовці-сірохманці находжали, орли-чорнокрильці налітали, в головках сідали, — хотіли заздалегоди живота темний похорон одправляти.* АД. I. 117.
- Похоро́нка, -ки, ж.** Скрытное, секретное мѣсто. *Я всі її похоронки знаю.* Богодух. у.
- Похоронні́й, -а́, -е́.** Похоронный; траурный. *І Божий світ сукном похоронним окрився.* К. МХ. 35.
- По́хороння, -ня, с. = Похорон.** *Скільки хто хотів, стільки за похороння й брав.* ЗОЮР. II. 288.
- Похоро́шуватися, -шуюся́, -єшся́, гл.** Красоваться, охорашиваться.
- Похорува́ти, -рую́, -єш, гл.** Проболѣть нѣкоторое время.

Похоруватися, -руємося, -єтеся, гл. Заболѣть (о многихъ). *Восько похорувало сі*. Гн. I. 157.

Похотіти, -хочу, -чеш, гл. Пожелать (о многихъ). *Ми вже тут аж спати похотіли*. Київ. у. *Хто його зна, чи похотять люде*. Каменец. у.

Похотітися, -четься, гл. безл. Захотѣться.

Похочувати, -чую, -єш, гл. Хотѣть. *Батько каже: сватай, так дівка не похочує*. НВолын. у.

Похочуватися, -чується, гл. Хотѣться. *Вже пора полуднувати, бо таки трошки й похочується*. Радом. у.

Похрамини, -мин, ж. мн. Празднованіе на второй день храмоваго праздника. *Мало їм храму, ще похрамини вигадали*. Лохв. у.

Похребт, -ту, м. Хребетъ, спина. *Бик має міцний похребт*. Вх. Лем. 455.

Похреbtина, -ни, ж. 1) Крестецъ, хребетъ. Константиногр. у. Хребетъ. Харьк. у. 2) Боковая часть сѣдла. Шух. I. 252.

Похресник, -ка, м. Крестникъ. ЕЗ. V. 196. Каменец. у. *Я йому хрещений батько, це мій похресник*. Брацл. у.

Похресниця, -ці, ж. Крестница. Каменец. у.

Похрестини, -тин, ж. мн. Празднество на второй день крестинъ. То-же, что и **продірини, очедирини**. Мил. 27.

Похрестити, -щу, -стиш, гл. Окрестить (многихъ). *Може б ти мені діти похрестив?* Грин. II. 5. *Вікна похрестила*. Грин. II. 97.

Похреститися, -тимосся, -титесь, гл. 1) Перекреститься (о многихъ). *Похрестились, ударили три поклони*. Г. Барв. 240. 2) Окреститься (о многихъ). *Похрипнути, немо, нете*, гл. Охрипнуть (о многихъ). *Челядь цілісіньку ніч колядує, аж похрипне сердешна*. О. 1862. IV. 87.

Похристосатися, -саюся, -єшся, гл. Похристосоваться. *Похристосавшись з хазяїном, підійшов до батюшки*. Мир. Пов. II. 60.

Похробостіти, -бощу, -стиш, гл. Захрустѣть, напр. идя въ лѣсу по сухому валежнику. Вх. Зн. 54.

Похроптї, -пу, -пеш, гл. Похрапѣть нѣкоторое время.

Похруммати, -маю, -єш, гл. Съѣсть что-либо хрустящее. *Усі кісточки похруммав*.

Похрумкати, -каю, -єш, гл. = **Похруммати**.

Похрумтіти, -мчу, -тиш, гл. Похрустѣть.

Похрумчати, -мчу, -тиш, гл. = **Похрумтіти**.

Похрупати, -паю, -єш, гл. = **Похруммати**.

Похрустати, -таю, -єш, гл. = **Похруммати**. *Я ж, каже (лис), похрустав їх (ятленят)*. Грин. II. 5.

Похрякати, -каю, -єш, гл. Захаркать.

Похряпатися, -паюся, -єшся, гл. Потрескаться, поколоться. *Похряпався човен*. Лебед. у.

Похуднути, -немо, -нете, гл. Похудѣть. *Як воли в мене умикнули за весь день хоч отаке стебло, то най мені очі з лоба вибере, а ти кажеш: худі! хиба за день не похуднуть?* Каменец. у.

Похукати, -каю, -єш, гл. Подуть (ртомъ). Чуб. II. 191.

Похурделити, -лю, -лиш, гл. Покрутить (о вѣтрѣ).
Похурманувати, -ну́ю, -єш, гл. Позаниматься извозомъ.
Похурчати, -чу́, -чиш, гл. Пожужжать отъ быстрого вращения (о веретенѣ, напр.).
Похутрувати, -рю́ю, -єш, гл. 1) Подбить мѣхомъ. 2) Обмазать глиной печь.
Похухати, -хаю, -єш, гл. = Похукати.
Поцарювати, -рю́ю, -єш, гл. Поцарствовать. *Поцарювали вони трохи.* Мнж. 53.
Поцвѣнькати, -каю, -єш, гл. Поговорить на непонятномъ языкѣ. *Жид поцвѣнькав до жидівки, а тоді ї каже..*
Поцвігати, -гаю, -єш, гл. Похлестать чѣмъ.
Поцвілий, -а, -е. Заплѣснѣвъльый.
Поцвірготати, -чу́, -чеш, гл. = Поцвірчати.
Поцвірінькати, -каю, -єш, гл. Почирикать.
Поцвіріньчати, -чу, -чиш, гл. = Поцвірінькати.
Поцвіркати, -каю, -єш, гл. = Поцвірчати.
Поцвірчати, -чу́, -чиш, гл. О сверчкѣ: покричать.
Поцвісти́, -ту́, -те́ш, гл. 1) Поцвѣсть нѣкоторое время. *Ще тиждень поцвітуть та й зав'януть ваші квітки.* Харьк. 2) Покрыться плѣсенью. *Так у хаті вохко, що й хліб поцвів.* Харьк. у. *Баба... така стара, що вже аж поцвіла.* Чуб. II. 332.
Поцвітити, -чу, -тиш, гл. Украсить цвѣтами? *Поцвічена калинонька, поцвіченая, уже наша Маруся повінчана.* Мил. Св. 7.
Поцвічити, -чу, -чиш, гл. Поучить, пошкодить.
Поцвяхувати, -ху́ю, -єш, гл. Обить гвоздиками для украшеніи.
Поцідіти, -джу́, -диш, гл. Процѣдить (во множествѣ).
Поцілити, -лю, -лиш, гл. 1) Прицѣлиться. 2) Попастъ (въ цѣль). *Стрельнув і саме в крило поцілив.* Крути-верти, вовчику, головою, щоб не поцілив сучий син булавою. Рудч. Ск. I. 21.
Поцілувати, -лую, -єш, гл. Поцѣловать. *Дівчино моя, переяслівко, поцілуй же мене, моя ластівко.* Нп.
Поцілуватися, -луюся, -єшся, гл. Поцѣловаться. *Поцілувались, попрощались.* ЗОЮР. I. 73.
Поцілуйко, -ка, м. Любящій цѣловаться. Константиногр. у.
Поцілунок, -нку, м. Поцѣлуй.
Поцінний, -а, -е. По цѣнѣ подходящій, недорогой.
Поцінно, поцінному, нар. Не дорого, подходяще по цѣнѣ. Сим. 230. *Як вподобаю та буде поцінно, то треба неодмінне ті колеса купити.* МВ. (КС. 1902. X. 143). *Поцінно купив.* Черк. у. *Купив поцінно.* НВолын. у.
Поціновка, -ки, ж. Оцѣнка имущества для продажи съ публичнаго торга.
Поцінувати, -ну́ю, -єш, гл. Описать (имущество). *І землю, і ліс, і дома — усе поцінували.* Богодух. у.
Поціпкати, -каю, -єш. Почирикать, попищать (о птицѣ). Угор.
Поцмокати, -каю, -єш, гл. Почмокать. *Поцмокав губами.* Харьк. у.
Поцмо́катися, -каюся, -єшся, гл. Поцѣловаться.
Поцмо́кнути, -ну, -неш, гл. Чмокнуть. *Віддали дочки, а свої парубки лиш поцмокнули.* Гн. II. 27.

Поцокати, -каю, -еш, гл. Побрякати.
Поцокатися, -каюся, -ешся, гл. Ударять одно обь друге, почокаться.
Поцокотати, -чу́, -чеш и поцокотіти, -чу́, -тіш, гл. 1) Постучать. 2) Пострекотать.
 3) Быстро поговорить.
Поцо́кувати, -кую, -еш, гл. Побрякивать. *Ходила погойдуючись та підківками поцокуючи.* Св. Л. 114.
Поцт́ивий, -а, -е = Почт́ивий. *Жиймо як поцт́иві люде.* Гол. І. 346.
Поцукроватіти, -тію, -еш, гл. Засахариться. *Поцукроватіє мед.* Вх. Зн. 54.
Поцупити, -плю, -пиш, гл. 1) Потянуть, потащить. 2) Утянуть, утащить. 3) Потянуть, ударить. *Через тин утікав та й не почеркнувся, як поцупив дядько ціном, так я и осміхнувся.* Мет. 109.
Поцура́тися, -раюся, -ешся, гл. Пренебречь кѣмъ, отказаться оть кого. *Скажіть, не поцурайтесь, спасибі вам.* Ком. І. 9.
Поцька, -ки, ж. Vulva.
Поцьков, -ву, м. Травля, натравливаніє (собаками). Змієв. у.
Поцюкати, -каю, -еш, гл. Слегка порубить топоромъ, саблей. *Козак лежить і поцюканий, і порубаний.* ХС. II. 196.
Поцюрокотіти, -чу́, -тіш, гл. Потечь, журча.
Поцят, -ти, ж. Что либо особенно красивое. *Яка поцят яліця!* Вх. Лем. 455.
Поцятатися, -таюся, -ешся, гл. Сыграть въ четъ и нечетъ. Кв.
Поцяткува́ти, -кую, -еш, гл. Сдѣлать орнамента точками. Шух. І. 297.
Поцяцькува́ти, -кую, -еш, гл. Украсить (предметъ) рѣзьбой, инкрустацієй, вышивкой и пр. Желех.
Почабанува́ти, -ную, -еш, гл. Побыть пастухомъ овецъ.
Почавити, -влю, -виш, гл. Раздавить (во множествѣ).
Почавчити, -чу, -чиш, гл. = Почавити. *Почавчили ягоди.* Борз. у.
Почадіти, -діємо, -ете, гл. Угорѣть (о многихъ).
Почаклувати, -лую, -еш, гл. Поколдовать.
Почапати, -паю, -еш, гл. Пойти (старческой походкой).
Почаркува́ти, -кую, -еш, гл. Попьянствовать.
Почарувати, -рую, -еш, гл. 1) Поколдовать. 2) Очаровать (многихъ).
Поча́сти, нар. Отчасти.
Поча́сточка, -ки, ж. = Почастунок. *Матінко, повная роже, прошу тебе на почасточку, на цюю чарочку.* Мет. 201.
Поча́сту, нар. Часто. *І почасту в огонь кидали його і в воду.* Єв. Мр. IX. 22.
Почастува́ти, -тую, -еш, гл. Попотчевать (напитками). *А вже ж тобі од того да не ввляти, щоб старостам рушнички не подавати. Ой перві прийшли, вона тим одказала, а других почаствовала.* Мет. 124.
Почастува́тися, -туємося, -етеса, гл. Попотчевать другъ друга.
Почастунок, -нку, м. Угощеніє. *Пообідавши, брат дякує за почастунок.*
Почати, -ся. См. Починати, -ся.
Початковий, -а, -е. Начальный. *Початкові шкільні книжечки.* К. ХП. 125.
Початок, -тку, м. Начало. *Початок і не можна знати, відкіля взявся.* Ном. № 388.
Початува́ти, -тую, -еш, гл. Посторожить, покараудить.

Початуха, -хи, ж. Зачинщица? КС. 1883. II. 394. *Заськи, початухо, заськи!* Мил. 156.

Почаща́ти, -щаю́, -єш, гл. Учащать; часто ударять. *А він все булавою його почаща, та бив, аж поки той упав.* Мнж. 20.

Почвала́ти, -лаю́, -єш, гл. Пойти, побресть. *До дому почвалав.* Котл. Ен. VI. 45. *До річки почвалав.* Греб. 385.

Почванитися, -нюся, -нишся, гл. Почваниться, поважничать.

Почва́ра, -ри, ж. Привидѣніе.

Почверткува́ти, -кую́, -єш, гл. = Почаркувати.

Почезну́ти, -немо, -нете, гл. Исчезнуть (о многихъ). *Від диму всі комарі почезли.*

Почекати́, -каю́, -єш, гл. Подождать. *О, почекайте лиш, не буде в вас охоти за живота чортам служити!* Греб. 379.

Почелядникува́ти, -кую́, -єш, гл. Побыть слугой, нанятимъ работникомъ.

Поченцювати, -цюю, -єш, гл. Побыть монахомъ.

Почеп, -пу, м. ? = Почіпка? Сидіти на почепі. Сидѣть на самомъ кончикѣ.

Почепини, -пин, ж. мн. Надѣваніе на новобрачную головного женскаго убора.

Почепити, -плю́, -пиш, гл. Нацѣпить, навѣсить, повѣсить. *Почепив собі сакви на плечі.* Греб. 389. *Почепила свого шиття рушник діду на шию.* ЗОЮР. II. 11. *Ой беріть з возів, беріть шнурування ще й ватажку почепіте.* Рудч. Чп. 101.

Почепитися, -плю́ся, -пишся, гл. Нацѣпиться.

Почепи́чка, -ки, ж. ? Шовкові почепички, а яворове бердо, — дай же нам, Боженьку, пов'язати Марусю твердо. Гол. IV.

Почепля́йти, -ляю́, -єш, гл. Надѣть, навѣсить, нацѣпить (во множествѣ).

Почепля́тися, -ляємо́ся, -єте́ся, гл. Прицѣпиться, привѣситься (во множествѣ).

Почепурні́ти, -нію́, -єш, гл. Похорошѣть.

Почервонити, -ню́, -ниш, гл. Сдѣлать краснымъ.

Почервоні́лий, -а, -е. Покраснѣвший. *Почервонілими очима дивилась вона на його.* Мир. Пов. II. 77.

Почервоні́ти, -нію́, -єш, гл. Сдѣлаться краснымъ, покраснѣть. *Вона як жар почервоніє.* Стор. МПр. 33.

Почеревати́ти, -тіємо́, -єте, гл. Сдѣлаться брюхатымъ (о многихъ).

Почере́вина, -ни, ж. 1) Нижняя часть живота. 2) Полоса кожи или сала съ брюха животнаго. Міус. окр. Рк. Левиц. 3) Пирушка послѣ крестинъ. Мнж. 190. *В понеділок родилася, у вівторок хрестилася, у середу на руки зливали, в четвер почеревини пили.* Мнж. 100. 4) = **Почеревщина 2.** Міус. окр.

Почеревни́ця, -ці, ж. Кровавый поносъ. Вх. Зн. 54.

Почере́вщина, -ни, ж. 1) Пухъ на брюхѣ у животныхъ. 2) Плата или угощеніе проституткѣ. НВолын. у.

Почередникува́ти, -кую́, -єш, гл. Побыть пастухомъ коровъ.

Почережно, нар. Поочередно. О. 1862. II. 61. *Цілу зіму сіно почережно стережемо.*

Почерез, пред. 1) Черезъ. *Пішов у тото місто почерез високу гору.* Гн. II. 233. *Почерез плоти понадвисала червона калина.* Федьк. 2) В-продолженіе. *Бабила почерез цілий рік.* Гн. II. 58. 2) Изъ-за. *Мама Юди снала раз, що порода сина і почерез того сина маї умерти сам Исус Христос.* Гн. II. 236.

- Почерка́ти, -каю́, -еш,** гл. Исчертить лініями. *Почеркав ножем, щоб зробити його шаршавим.* Ком. П. 82.
- Почерке́ситися, -шуся́, -сипся́,** гл. Очеркеситься. *Чоловік мій воював-воював, та так почеркесився, що не розберу вже що і балака.* Мнж. 171.
- Почеркну́тися, -ну́ся, -не́шся,** гл. Коснуться, задѣть. *Через тин утікав та й не почеркнувся.* Мет. 109.
- Почерни́ти, -ню́, -ниш,** гл. = **Почорнити.**
- Почерни́чити, -чу́, -чиш,** гл. Побыть монахиней.
- Почерпа́ти, -паю́, -еш,** гл. Черпать нѣкоторое время.
- Почерствіти, -віємо́, -ете́,** гл. Зачерствѣть (во множествѣ). *Чогось наші паляниці швидко почерствіли, — мабуть круто замішені.*
- Почеса́ти, -шу́, -шеш,** гл. 1) Расчесать, причесать (многихъ). *Усі дівки та молодії почесані йдуть.* Грин. III. 274. 2) Почесать нѣкоторое время (волосы). 3) Побѣжать, быстро пойти. *Повернула круто наліво, почесала яриною.* Мир. ХРВ. 7.
- Почесний, почесний, -а, -е.** 1) Почтенный, уважаемый. *Титарівна-Немерівна почесного роду.* Шевч. 655. *Вік чоловік почесний.* Черк. у. 2) Почетный. **Почесний хліб.** Хлібъ, съ которымъ приходять старости сватать дѣвушку. *Тільки й знає почесний хліб старостам вертати.* Г. Барв. 457. **Почесна (чарка?)** — угощення водкой въ нѣкоторые моменты свадебнаго обряда. *Дружба наливає чарку горівки і кличе на почесну.* Грин. III. 513. *Тут то саме у Тараса коровай ділили; за вечерю бояре дружечок гулили; подавали їм почесну, а сами ковтали.* Мкр. Н. Зо.
- Почестка, -ки,** ж. 1) Приношение, даръ (начальству, уважаемымъ лицамъ, сватамъ). *Почестку приніс.* НВолын. у. *Випросила у мене півня й пиона, в-останне почестку дати своїм товаришкам і досвітчаній матері.* Г. Барв. 205. *Почестку їм (старостам) дала, і запили заручини.* Г. Барв. 423. 2) Честь, слава. *Дивись, як Семен пішов у почестку.* Черк. у.
- По́честь, -ти,** ж. Чествование. *Наш Миколай чесний, взявся до почести, кивнув, моргнув на Параску, щоб подала меду пляшку.* Нп.
- Почеський, -а, -е = Почесний 2.** *Старостам аби почеська була.* Г. Барв. 201.
- Почет, -чту́,** м. Свита. *За ним шляхетний почет виступає.* К. МБ. II. 120.
- Почикати, -каю́, -еш,** гл. Дѣтск. порѣзать.
- Почикрижити, -жу́, -жиш,** гл. Порѣзать, погромсать.
- Почімхати, -хаю́, -еш,** гл. Скоро побѣжать. Вх. Зн. 43. *Так почімхав, аж сі за ним закурило.* Гн. II. 42.
- Почимчикува́ти, -кую́, -еш,** гл. Пойти быстро. Шевч. 663. *Почимчикував майданом.* Мир. Пов. I. 162. *І отто зараз кудись почимчикував.* Стор. МПр. 150.
- Почин, -ну́,** м. Начало. *З почину були самовидцями.* Єв. Л. I. 2. *Як небо блакитне — нема йому краю, так душі почину і краю немає.* Шевч. 122. *Дайте нам на почин.* Грин. III. 455.
- Починальний, -а, -е.** Относящійся къ началу дѣйствія, начальний. *Ой дайте нам коровайную починальнуу шишечку.* Грин. III. 463.
- Починальниця, -ці́,** ж. Начинаящая. *П'ятниця — починальниця, а субота — шишкобгальниця.* Мил. 149.
- Почина́ння, -ня́,** с. Начинание. К. ЦН. 241.

- Почина́ти, -наю́, -єш,** сов. в. **почати, -чну́, -не́ш,** гл. 1) Начинать, начать. *Я не знаю, що мені робити, що мені почати. Тоді козаки як діти не гаразд починали, по дві штуки гармат набірали.* Макс. 2) = **Починатися.** КС. 1882. XII. 487.
- Почина́тися, -наю́ся, -єшся,** сов. в. **початися, -чну́ся, -не́шся,** гл. Начинаться, начаться. *Ой чи добре, сини, в дорозі починалось? Лукаш.* 63.
- Почини́ти, -ню́, -ниш,** гл. Сдѣлать. *Да що будем робити, що ми починимо? Лукаш.* 30. *Отаке то йому вража вдова починила.* Федьк.
- Починок, -нку́, м.** 1) Начало = **Почин.** Г.-Арт. (О. 1861. III. 106). *Віл щось почав був говорить, да судді річ його з починку перебили.* Греб. 366. 2) Нитки на веретень, заповненномъ совершенно. Чуб. VII. 410. Гол. Од. 36. Вас. 201. *Туїлько дідова дочка одвернеться куди небудь, то бабина дочка вуїзьме да й змотає починок із її веретена на своє: от у єї і буїльший починок стане.* Чуб. II. 64. 3) мн. Родъ вышивки на женской сорочкѣ. Чуб. VII. 427. Ум. **Почи́ночок.** *Я раненько устаю, по два починочки попрядаю.* Мет. 370.
- Почи́ночок, -чка, м.** 1) Ум. отъ **починок.** 2) мн. Раст. *Spiraea Filependula* L. ЗЮЗО. I. 137.
- Почиря́тися, -ряю́ся, -єшся,** гл. Помѣняться. Вх. Уг. 262.
- Почислити, -лю́, -лиш,** гл. Посчитать. *Пан почислив і питає: кільки тобі плугів ше дати? Гн. I. 126.*
- Почистити, -щу́, -стиш,** гл. Почистить.
- Почита́ти, -таю́, -єш,** гл. Почитать.
- Почитувати, -тую́, -єш,** гл. Читать. *Книжки німецькі так як справжні німці почитували.* К. (О. 1861. II. 232). *Почитували в церкві, що війна буде.* Константиногр. у. *А батюшка почитує да все кадить... по церкві.* Г. Барв. 254.
- Почища́ти, -щаю́, -єш,** гл. Бить, колотить. Мпж. 61. *Взяла ломаку... давай її баба тим патиром почищати.* Мнж. 140.
- Почі́пка, -ки, ж.** Верево́чка, привязанная къ люлькѣ, — ставя въ этотъ шнурокъ ногу, качають люльку. Чуб. VII. 386. *У неї нога не сходить із почіпки.* Г. Барв. 436. **Сісти на почіпки, сидіти на почіпках.** Сѣсть на корточки, сидѣть на корточкахъ. Каменец. у.
- Почка́ти, -каю́, -єш,** гл. = **Почекати.** *Почкай, дядьку!* Чуб. II. 29. *Чекай, я щось тобі скажу! — Вона почкала.* Чуб. II. 68. *Почкай, милий, годинку, почкай, милий, другуго.* Гол. I. 315.
- Почки, -чо́к, ж. мн.** 1) Внутренности (тѣла). Вх. Зн. 54. ЕЗ. V. 44. 2) Зернышки тыквы. Шух. I. 142.
- Почманіти, -ніємо́, -єте,** гл. Одурѣть (о многихъ).
- Почмихати, -хаю́, -єш,** гл. Нѣкоторое время **чмихати.** *Подивилась, почмихала... сказано, знахарка: зараз почула щось непевне.* ЗОЮР. II. 34.
- Почо́вгати, -гаю́, -єш,** гл. Пошаркать, потереть (ногами).
- Почо́вгатися, -гаю́ся, -єшся,** гл. Потереться. *Почовгались чоботи.* Черном.
- Почоломкатися, -каю́ся, -єшся,** гл. 1) Облобызаться. 2) Подать руки другъ другу въ знакъ привѣтствія. Рк. Левиц.
- Почорнити, -ню́, -ниш,** гл. Почернить.

Почорнілий, -а, -е. Почернѣвший. *Почорнілий сніг береться водою.* Мир. Пов. II. 41.
Почорнілий дах.

Почорніти, -нію, -єш, гл. Почернѣть. *Червона калино, чого почорніла?* Мет. 93.

Почорнявий, -а, -е. Черноватый, смугловатый. Вх. Лем. 455.

Почортіти, -тіємо, -єте, гл. Развратиться. *Почортіли, забули Бога.* Сим. 141.

Почта, -ти и пр. = Пошта и пр.

Почтівий, -а, -е. Почтенный.

Почубе́ньки, -ків, мн. Трепаніе за волосы. **Почубе́ньків дати.** Оттрепать за волосы.
 Ном. № 3854.

Почубити, -блю, -биш, гл. Выдрать за волосы.

Почубитися, -блюся, -бишся, гл. Дать потасовку другъ другу. *Підпиті газди нераз добре почубилися.* МУЕ. III. 58.

Почува́ння, -ня, с. Чувствованіе, чувство.

Почува́ти, -ваю, -єш, сов. в. почути, -чую, -єш, гл. 1) Слышать, услышать; узнать. *Ой почувайте і повідайте, що на Вкраїні постало, що за Дашевом під Сорокою множество ляхів пропало.* Мет. 399. *Почула Єлизавета вітання.* Єв. Л. I. 41. *Почувши ж, що в огні спеклась, сказав: «Нехай їй вічне царство!»* Котл. Ен. II. 5. 2) Чувствовать, почувствовать. *Почув тепло козак.* Греб. 376. *Бий його дужче, щоб почув.* Харьк. г. 3) Чують, почувать. *Почула душа, що смерть за плечима.* Ком. Пр. № 1109. *Ми весну почувем та вп'ять помандруєм.* Грин. III. 562.

Почува́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. почутися, -чуюся, -єшся, гл. 1) Слышаться, послышаться. *Почулось з парку: «Ловіть, держіть!»* Стор. МПр. 82. 2) Чувствовать, почувствовать. *Так глянула на Масю, немов почувалась старшою за ню.* Св. Л. 80. *Почуваюся на силу.* К. ПС. 15. *Так співай, щоб чоловік на добре, а не на зле почувся.* К. ЧР. 38. 3) Только сов. в. Почувствовать младенца во чревѣ. НВолын. г. *Я вже почувалась.*

Почу́д, -ду, м. Удивленіе, диво. *Сон дивен, барзо дивен, на почуд.* АД. I. 209.

Почудува́ння, -ня, с. Удивленіе. Вх. Уг. 262.

Почудувати, -дую, -єш, гл. Пошутить, пошалить. Сим. 214. *Почудувать захочеться.* Сим. 212.

Почудуватися, -дуюся, -єшся, гл. Подивиться, поудивляться нѣкоторое время.

Почужатися, -жаюся, -єшся, гл. Сдѣлаться чужимъ другъ другу. *Вони кривні, та почужались.* НВолын.

Почужі́тися, -жуся, -жишся, гл. = Почужатися. Желех.

Почу́кати, -каю, -єш, гл. Позабавить дитя, подбрасывая его на рукѣ.

Почумакува́ти, -кую, -єш, гл. Позаниматься чумачествомъ.

Почуманіти, -ніємо, -єте, гл. Одурѣть, потерять сознание (о многихъ).

Почурі́ти, -рю, -риш, гл. Потечь струей. *А кров почуріла по білому кабатові.* Федьк.

Почуру́кати, -каю, -єш, гл. Поговорить? *Піду лиш я ще до козаків та дещо з ними почурукаю.* О. 1881. XI. Кух. 10.

Почу́стри, -рю, -риш, гл. Побить, поколотить. *Як почувстриш єю (тройчаткою) невгомонну шляхту років з двадцять, то де той глузд у їх подінесться.* Стор. МПр. 46.

Почути, -ся. См. **Почувати, -ся.**

Почутка, -ки, ж. Слухъ, молва. *Пішла почувтка, що у панів людей царь одбере.* Каменец. у.

- Почуття́, -тя́, с. = Почування.** *Поніс у серці гірке почуття ненависти.* Мир. ХРВ. 36. *Несказанне, невимовне кобза промовляє і святими почуттями серце надихає.* К. МБ. XI. 141.
- Почутувати, -тую, -єш, гл.** *Слышать? Копає козаченько зіллячко та почутує, почутує: я думав, що підкови крешуть, а то по Марусі усі дзвони чешуть.* Грин. III. 241.
- Почухати, -хаю, -єш, гл.** *Почесать (зудящее мѣсто). Біда з ними, — каже, почухавши потилицю.* Стор. МПр. 44.
- Почухатися, -хаюся, -єшся, гл.** *Почесаться (на зудящемъ мѣстѣ).*
- Почухмарити, -рю, -риш, гл.** *То-же, что и почухати, но сильно.*
- Почухмаритися, -рюся, -ришся, гл.** *То-же, что и почухатися, но сильно.*
- Почухра́ти, -раію, -єш, гл.** 1) *Очистить, обрубить сучья на деревѣ (во множествѣ).* 2) *Почистить руками овечью шерсть отъ всякаго сора и пр.* Вас. 202. 3) *Побѣжать, поѣхать, махнуть куда.* *Він, швидко поробивши човни, на синє море поспускав, троянців насажавши повні, і куди очі почухрав.* Котл. Ен. I. 6.
- Почухра́тися, -раіюся, -єшся, гл. = Почухатися.** *Почухрайся, де тя не свербить.* Ном. № 3644.
- Почучверіти, -ріємо, -єте, гл.** *Захирѣть (во множествѣ). Як ударила спека, так мої огірки й почучверіли.*
- Пошамотіти, -чу́, -тиш, гл.** *Пошелестѣть, пошуршать.*
- Пошамріти, -рю́, -риш, гл.** *Пошелестѣть.*
- Пошандібити, -бить, гл.** *безл. Посчастливиться, повезти.* Переясл. у.
- Пошанівка, -ки, ж.** *Хорошее обращение, бережність. Як він буде довго носити свиту, коли у нього одежі ніякої пошанівки нема: чи слюта, чи шо, все в новій шаргає.* Брацл. у.
- Пошанівля, -лі, ж. = Пошанівка.** *Як би у пошанівлі держав, то було б до віку хати.* НВолын. у.
- Пошанівок, -вку, м.** 1) *= Пошанівка. Як у пошанівку, то рукавиць цих з вас стане на три роки.* НВолын. у. *Та цею бочкою можна возити років з вісім, а в добрий пошанівок, то й на десять стане.* Брацл. у. 2) *Уваженіє. Жиш одна душа у неї мала й ласку і пошанівок.* Федьк.
- Пошанування, -ня, с.** *Уваженіє, почитаніє, почтеніє.* К. ЧР. 223. *Наш Тодір як малювання, треба йому пошанування, треба його пошанувати, до боку хустку дати.* Грин. III. 512.
- Пошанувати, -ну́ю, -єш, гл.** 1) *Почтить, отнестись съ уваженіємъ. Пошануйте сиротину і не вводьте в славу.* Котл. НП. 345. 2) *Угостить. Пошануйте вашою горілочкою.* О. 1862. II. 56. *Наливають молодій квартиру горілки, ідуть молодого шанувати.* Грин. III. 426.
- Пошануватися, -нуюся, -єшся, гл.** 1) *Повести себя хорошо. Тобі на Бога не сподіваться, самій було пошануваться.* Лукаш. 75. 2) *Угостить другъ друга.* Грин. III. 426.
- Пошапарувати, -рю́ю, -єш, гл.** *Побыть экономомъ, ключникомъ.*
- Пошапкувати, -ку́ю, -єш, гл.** — *кого́.* *Поздороваться или попрощаться съ кѣмъ, снявъ шапку. Пошинкували його да й кажуть.* К. ЧР. 296.
- Пошапкуватися, -куюся, -єшся, гл.** *Поздороваться или попрощаться другъ съ другомъ, снимая шапку.*

Пошарпати, -паю, -еш, гл. 1) Изорвать, растерзать. *Торбинку пошарпали на шматки.* Стор. МПр. 113. 2) Потрепать, потерзать, потормошить (кого). *Зацькувала псами, пси її дуже пошарпали.* ЕЗ. V. 216.

Пошарпатися, -паюся, -ешся, гл. 1) Изорваться; изорвать на себѣ; исцарапаться. *Коловь сердешний об тернину, пошарпався ввесь об шишину.* Котл. Ен. III. 20. *Еней тут крикнув, як на пун; заплакався і заривався, пошарпався, увесь подрався, на тім'ї начесав аж струп.* Котл. Ен. III. 9. 2) Потормошить другъ друга. *Їден з другим пошарпалися, а не бились.* НВолын. у.

Пошарпушки, -шок, ж. мн. Тормошеньє, дерганіє туда и сюда. *Багацьке побігашок і пошарпушок треба йому було спожити.* МВ. III. 80.

Пошарувати, -рую, -еш, гл. Вымыть, при чемъ тереть мочалкой, щеткой и пр. 2) Прополоть.

Пошарудіти, -джу, -диш, гл. Пошуршать.

Пошастати, -таю, -еш, гл. Походить туда и сюда; пошнырять.

Пошастатися, -таюся, -ешся, гл. = **Пошастати.**

Пошасть, меж. = **Шасть.** *Він мене коли-не-коли ціпом, а я його батогом тілко шасть та пошасть.* Мнж. 115.

Пошахрувати, -рую, -еш, гл. 1) Помошенничать нѣкоторое время, поплутовать. 2) Помотать, порасточать нѣкоторое время.

Пошвѣдати, -даю, -еш, гл. Пошляться, побродить.

Пошвѣдати, -дяю, -еш, гл. = **Пошвѣдати.**

Пошевка, -ки, ж. 1) Каждая изъ двухъ балокъ, лежащихъ въ основаніи крыши хаты вдоль восточной и западной стѣнь. Kolb. I. 55. 2) = **Пошивка.** Гн. II. 31.

Пошевцювати, -цюю, -еш, гл. Позаниматься портняжествомъ.

Пошелѣвкатися, -каємося, -етеса, гл. Полѣзть куда, повалить, броситься куда гурьбой. *Пошелевкали усі в хату.* Константиногр. у. *Як одкланяється молодий батькові і матері хрещеним, тоді прямо іде у хату, а за ним увесь поїзд пошелевкається.* МУЕ. I. 124. (Полт. г.).

Пошелѣпатися, -паюся, -ешся, гл. Потащиться. *Пошелепався до Яцьків у гості.*

Пошелестіти, -щу, -стиш, гл. Пошумѣть, пошелестѣть.

Пошепки, нар. Шепотомъ. *Пошепки сказала.* Г. Барв. 510. *Розмовляють собі пошепки.* Каменец. у.

Пошепотати, -чу, -чеш, гл. = **Пошептати.**

Пошепотіти, -чу, -тиш, гл. = **Пошептати.** *Жінки щось пошепотіли проміж (себе).* Драг. 170.

Пошептати, -пчу, -чеш, гл. Пошептать. Стор. МПр. 42.

Пошептом, нар. Шепотомъ. *Пошептом дав козакам таємний наказ.* К. ЦН. 213.

Пошеретувати, -тую, -еш, гл. Передъ помоломъ ободрать шелуху съ зерна.

Пошерсть, -ти, ж. = **Пошесть.** Ном. № 8349.

Пошерхнути, -ну, -неш, гл. О кожѣ человекъ: сдѣлаться шероховатой.

Пошиб, -бу, м. Впечатлѣніє, вліяніє. *Гарячий пошиб перших любовей.* Мир. ХРВ. 393. *Невідомі місця, котрі довелось Грицькові вперше переходити, люде, яких йому лучалося стрічати, — все це мало незвичайний пошиб на парубка: на все те він дивився, рота роззявивши.* Мир. ХРВ. 67.

Пошиба́ти, -баю, -єш, гл. Ударять, бить; выриваться. *Из под тої труби димок пошибає.* Грин. III. 684. *Думка думку пошибає = Думка думку побиває.* Г. Барв. 411. См. **Побивати 5.** **Сльоза сльозу пошиба = Сльоза сльозу побива.** См. **Побивати 5.** *Пошибають сльози, сльози, котяться горохом.* К. Дз. 130. **Дух духа пошибає.** *Захватываєте духъ.* Сим. 235. *Дух духа пошибав, аж вилазили очі, а він усе біжить.*

Пошивайло, -ла, м. Игра съ жгутомъ. Мил. 56.

Пошива́льник, -ка, м. Мастеръ, кроющій крыши соломой. Желех.

Пошива́нка, -ки, ж. 1) Наволока. *Він завівсь на худобу, на хазяйство; є в його і скриня, і подушки, є й полотняні пошиванки на їх.* Васильк. у. 2) Родъ вышивки. Г. Барв. 216.

Пошивання, -ня, с. Покриваніє крыши соломой. *Пошивання коштує мені 23 карбованці.* Каменец. у.

Пошива́ти, -ваю, -єш, сов. в. пошити, -шию, -єш, гл. Крыть, покрыть соломой крышу. *Пошивати хату.* Каменец. у. *Стоїть корчма над болотом, не пошита околотом.* Гол. III. 522. 2) — **дрітев.** Обвивать, обвить проволокой. Шух. I. 275.

Пошивач, -ча, м. = **Пошивальник.** Желех.

Пошивка, -ки, ж. = **Пошиванка 1.**

Пошикува́ти, -кую, -єш, гл. Построить въ ряды.

Пошинкува́ти, -кую, -єш, гл. Позаниматься продажей спиртныхъ напитковъ.

Пошинува́ти, -ную, -єш, гл. Обтянуть колеса шинами. *Колеса пошиновані.* Мил. 159.

Пошипіти, -плю, -пиш, гл. Пошипѣть нѣкоторое время.

Поши́рити, -рю, -риш, гл. 1) Распространить. 2) См. **I поширяти.**

Поши́ритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Распространиться. 2) См. **Поширятися.**

Поширочіти, -чу, -чиш, гл. = **Поширити.**

Поширшати, -шаю, -єш, гл. Сдѣлаться шире.

I. Поширя́ти, -ряю, -єш, сов. в. поши́рити, -рю, -риш, гл. Дѣлать, сдѣлать шире, расширить. Черк. у.

II. Поширя́ти, -ряю, -єш, гл. 1) Порѣять (о птицѣ). 2) Потыкать, понырять. *Треба було переїздити місток, а темно дуже. Поширяв ломакою по мосту, — дірок нема, тоді й переїхали.* Павлогр. у.

Поширя́тися, -ряюся, -єшся, сов. в. поши́ритися, -рюся, -ришся, гл. Расширяться, расшириться.

Поши́ти, -шию, -єш, гл. 1) Сшить. *Жупанина по коліна, пошита до діла.* Мет. 38. 2) **Пошити у брехуни.** Сдѣлать кого лгуномъ, выставить кого какъ лгуна. 3) См. **Пошивати.**

Поши́тися, -шиюся, -єшся, гл. 1) Сшить. *Пошилася сорочка.* 2) Лѣзть, проскальзывать, шнырнуть. *Звідтіль майнула зелена ящірка і пошилася поміж калачиками й шпоришом.* Левиц. Пов. 334. 3) — **у кого, між кого.** Превратиться въ кого. *Ти... пошивсь з ріднею в москалі.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 87). *Не пошились ми в чужоземщину слідом за своїми спокушеними главами.* К. ХП. 131. *І вона між пани пошилася. — в дурні.* *Остаться въ дурняхъ.*

Пошкалуба́ти, -баю, -єш, гл. = **Поколупати.**

Пошкалубитися, -блюся, -бишся, гл. Покрыться трещинами.

Пошкалюва́ти, -люю, -єш, гл. Посмѣяться надъ чѣмъ.

- Пошкамотати, (-таю, -еш?), гл.** Изорвать въ куски, истерзать. *А в тої жінки груди геть пошкамотані, гей би пси пошарпали.* ЕЗ. V. 217.
- Пошкандати, -даю, -еш, гл.** Въ игрѣ **віл** о брошенной палкѣ: ударившись концемъ объ землю, перевернуться. Ив. 21.
- Пошкандиба́ти, -баю, -еш, гл.** Поковылять, пойти прихрамывая. *Пошкандибав тихенько.* Драг. 159.
- Пошка́пити, -пить, пошка́питися, -питься, гл.** безл. Посчастливиться. Александров. у.
- Пошкарубитися, -блюся, -бишся, гл.** = **Пошкарубіти.**
- Пошкарубіти, -бію, -еш, гл.** Покорявѣть, покрыться сверху корой.
- Пошкательга́ти, -гаю, -еш, гл.** Пойти прихрамывая. *Старий сказав та й пошкательгав у коршму.* Федьк.
- Пошкваріти, -рю, -риш, гл.** 1) Пожарить нѣкоторое время. 2) Изжарить (во множествѣ).
- Пошкварча́ти, -чу́, -чиш, гл.** Пошипѣть, потрещать (на огнѣ) — (о жирѣ, маслѣ и пр.).
- Пошкитильга́ти, -гаю, -еш, гл.** = **Пошкательгати.**
- Пошкі́рний, -а, -е.** О рукавѣ: сдѣланный изъ цѣльной шкурки, овчины. МУЕ. I. 74.
- Пошклі́ти, -лю́, -лиш, гл.** = **Посклити.**
- Пошко́дити, -джу, -диш, гл.** Повредить.
- Пошкоді́ти, -дію, -еш, гл.** = **Пошкодувати.** *Вона і пошкоділа його колоти.* Мнж. 32. *Пошкоділа рідного брата.* Новомоск. у.
- Пошкодува́ти, -дую, -еш, гл.** Пожалѣть. *Пошкодууй моїх ніг старих та й своїх побережи.* Мир. Пов. II. 43.
- Пошкопирта́ти, -таю, -еш, гл.** Бросить палку **шкопирта**. КС. 1887. VI. 475. См. **Шкопирта**, нар.
- Пошкребти, -бу, -бе́ш, гл.** = **Поскребти.**
- Пошкрома́дити, -джу, -диш, гл.** = **Поскромадити.**
- Пошкряба́ти, -баю, -еш, гл.** Поскресть, поцарапать.
- Пошкрябатися, -баюся, -ешся, гл.** Поскресть, поцарапать себѣ. — **в голову.**
Почечать рукой въ головѣ. *Пошкрабався в головоньку.* Грин. III. 639.
- Пошкутильга́ти, -гаю, -еш, гл.** = **Пошкательгати.** *Пошкутильгав до волости.* Черк. у.
- Пошлюбува́ти, -бую, -еш, гл.** Повѣнчаться съ кѣмъ. *А ти, боярине, не подивуй, іди собі иншую пошлюбуй.* Нп.
- Пошмага́ти, -гаю, -еш, гл.** Постегать. *Оце тебе за те по жижках, бра Рябко, так гарно пошмагали, що пан із панею сю цілу ніч не спали.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 83).
- Пошмали́ти, -лю, -лиш, гл.** = **Посмалити.**
- Пошмандига́ти, -гаю, -еш, гл.** = **Почухрати 3.** *Пошмандигав до села.* Г. Барв. 411.
- Пошмарува́ти, -рюю, -еш, гл.** Смазать.
- Пошмата́ти, -таю, -еш, гл.** = **Пошматувати.** *Зірве шкуру, начне її шматать, поки пошмата на кусочки.* Драг. 289.
- Пошматува́ти, -тую, -еш, гл.** Изорвать, изрѣзать на куски. Рудч. Ск. II. 147. *Собака... за запаску і пошматувала.* Г. Барв. 91.

Пошморг, -гу, м. 1) Дерганіє, подергиваніє. *Цей кінь має пошморг у ліворуч.* Лубен. у. (Леонтовичъ). 2) Царапина, ссадина. *Борюкались, та й поробили один одному знаки: я побачив у його на виду і на тілі пошморги.* Екатериносл. у. 3) Слѣды полозьевъ на дорогѣ. *А шо, як там дорога? — Та єсть тільки пошморги, а доброї ще нема.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Пошморга, -ги, ж. Сученый ремешокъ. Александров. у.

Пошморгати, -гаю, -єш, гл. 1) Подергать. 2) Очистить пеньку отъ кострики.

Пошморгатися, -гаюся, -єшся, гл. Подергаться (о веревкѣ, напр.).

Пошморгом, нар. Соскользнувъ, сорвавшись. *Пішла сокира пошморгом по дереві та мене по руці.* Каменец. у.

Пошмугляти, -ляю, -єш, гл. Натереть, ободрать (кожу), покрыть ссадинами. *Кайдани-залізо ноги повривали, біле тіло козацьке молодецьке коло жовтої кости пошмугляли.* АД. I. 89.

Пошніпати, -паю, -єш, гл. Обнюхать. Шух. I. 79.

Пошпай, -паю, м. Свѣжій снѣгъ, пороша. Шух. I. 235, 81.

Пошпарити, -рю, -риш, гл. Обварить кипяткомъ (во множествѣ).

Пошпарувати, -рюю, -єш, гл. Замазать въ стѣнѣ глиной щели и углубленія.

Пошпетити, -чу, -тиш, гл. 1) Обезобразить, попортить, повредить. *У нас пшениця пошпетена місцями, позаїдали гаврахи.* Екатериносл. у. 2) Побранить, дать нагоняй.

Пошпотатися, -таюся, -єшся, гл. Спотыкнуться. *Пошпотався під Нечаєм коник на купинку.* Гол. I. 8.

Пошпувати, -пую, -єш, гл. Побрызгать, окропить.

Пошпугувати, -гую, -єш, гл. Исполосовать. *Коморя, побита зімньою негодою, пошпугована весняними дощами, полупилася.* Мир. Пов. II. 79.

Пошпурити, -рю, -риш, гл. Швырнуть. Мнж. 117. *Як пошпуре коляку туди, де вона вперше лежала, так та коляка в землю і породилася.* Драг. 23.

Пошпурнути, -ну, -неш, гл. = **Пошпурити.** Мнж. 25.

Пошпрамувати, -мую, -єш, гл. Покрыть рубцами тѣло. *У тих то случаях (боях) пошпрамовано його вдовж і впоперек.* К. ЧР. 13.

Пошта, -ти, ж. 1) Почта, почтовая контора. Греб. 400. *Гроші поштою шлють.* Г. Барв. 488. 2) Почтовая станція. Г. Барв. 91.

Поштампувати, -пую, -єш, гл. Выбить штемпель.

Поштарський, -а, -е. Приналежащій поштарю.

Поштарь, -ря, м. 1) Почталіонь. *Город путящий ...і пошта є, і поштарі ходять, мов ті москалі з чорними комірами, і письма роздають чесно, не распечатувавши.* Греб. 400. 2) Ямщикъ. *Поштар наш був злющий на жидів.* Г. Барв. 18.

Поштарювати, -рюю, -єш, гл. Быть почталіономъ, ямщикомъ.

Поштиво, нар. Благопристойно, вѣжливо. *Нехай же Івга нічого не розкаже та сяде поштиво.* О. 1861. XI. Кух. 25. *Так просить поштиво, що Боже мій!* О. 1861. XI. Кух. 24.

Пошти́тися, -шчу́ся, -шти́шся, гл. = **Пошануватися.** Змієв. у.

Поштовий, -а, -е. Почтовый. Грин. III. 161.

Поштовхати, -хаю, -єш, гл. Потолкать. Рудч. Ск. I. 125.

Поштовхувати, -хую, -єш, гл. Поталкивать. *Я дурня свого в спину поштовхую.* Г. Барв. 307.

Поштрика́ти, -каю́, -еш, гл. Поколоть, понирять; исколоть.

Поштукува́ти, -кую́, -еш, гл. = **Пошуткувати.**

Поштурмува́ти, -мую́, -еш, гл. Поштурмовать.

Поштурха́ти, -хаю́, -еш, гл. Потолкать.

Поштурхатися, -хаємося, -етесь, гл. Потолкать другъ друга, надавать другъ другу тумаковъ, пинковъ. *Хоть на кії, хоть кулаками поштурхатись попід боками.* Котл. Ен. IV. 41.

Пошука́ти, -каю́, -еш, гл. Поискать.

Пошуміти, -млю́, -миш, гл. Пошумѣть. *Пошумів ліс та й затих.* Харьк. у.

Пошуруду́рити, -рю́, -риш, гл. Пошарить; пощекотать. *Чорнява дівчина з карими очицями біленькими пальчиками пошурудурила за шиєю.* О. 1861. VII. 5.

Пошуткува́ти, -кую́, -еш, гл. Пошутить.

Пощади́ти, -джу́, -диш, гл. Пожалѣть. *Та ще такого козака у море пускать пощадили.* АД. I. 184.

Пощасли́вити, -влю́, -виш, гл. Осчастливитъ (многихъ).

Пощастити, -ти́ть, гл. безл. Посчастливиться. *Мені пощастило дешево купити.* Черк. у.

Пощеба́ти, -баю́, -еш, гл. Исколоть. *Турецькая земленонька шабельками пощебана.* Гол. I. 101.

Пощербити, -блю́, -биш, гл. 1) Сдѣлать зазубрины на рѣжущемъ инструментѣ. *Гей коняку турки вбили, ляхи шаблю пощербили.* Щог. В. 9. 2) Выбить въ нѣкоторыхъ мѣстахъ края глиняной посуды.

Пощиба́ти, -баю́, -еш, гл. Отряхнуть. *На високій полонині пощибана роса: ба, хто її да пощибав? Білявиця боса.* Гол. II. 454.

Поціля́ний, -а, -е. Истрескавшійся, весь въ щеляхъ. *Двоє дверей поціляних.* Г. Барв. 20.

Поя́в, -ву, м. Появление, явленіе. К. Дз. 58. *Ще до появу Шевченка в літературі.* К. XII. 19.

Появи́ти, -ся. См. **Появляти, -ся.**

Появля́ти, -ляю́, -еш, сов. в. появи́ти, -влю́, -виш, гл. 1) Являть, явить. *Стидно й очі появили.* Ном. № 3174. 2) Рождаютъ, родить. *Авраам появив Ісаака.* Єв. Мт. I. 1.

Появля́тися, -ляю́ся, -ешся, сов. в. появи́тися, -влю́ся, -вишся, гл. *Фарнагію! появись!* Стор. МПр. 44.

Поязи́читися, -чуся, -чишся, гл. Соврать? *Не ймете віри? Може думаєте: поязичився Свирид?* МВ. (КС. 1902. X. 142).

Поя́рковий, -а, -е. Поярковый, изъ шерсти молодыхъ ягнятъ. *Здорові пояркові брилі.* О. 1862. IX. 62.

Поярмаркува́ти, -кую́, -еш, гл. Продать или купить на ярмаркѣ. Харьк.

Поярмачити, -чу́, -чиш, гл. = **Поярмаркувати.** Вх. Уг. 262.

Поярок, -рку, м. Шерсть съ молодыхъ ягнятъ. Зміев. у. Черниг. у.

Пояс, -са, м. 1) Поясъ, кушакъ. Чуб. VII. 417. *Шалевим поясом підперезаний.* Стор. МПр. 76. 2) **Чесний пояс.** То-же, что и **веселка**, радуга. Вх. Зн. 6. Ум. **Поясок, поясочок.**

Пояси́на, -ни, ж. = **Пояс.** *Поясина з ножем-колодієм у піхві.* Г. Барв. 22. *На козаку, бідному нетязі, три сиром'язі, опанчина рогозочова, поясина хмелева.* ЗОЮР. I. 201.

Пояснення, -ня, с. Объясненіе.

Пояснити. См. **Пояснити.**

Поясниця, -ці, ж. Родъ писанки съ поперечною лінією вокругъ. КС. 1891. VI. 364.

Пояснити, -няю, -єш, сов. в. пояснити, -ню, -ниш, гл. Объяснять, объяснить.

Поясок, -ска, м. 1) Ум. отъ пояс. 2) Мѣсто связки пучка камыша, употребляемаго для котця. Браун. 15. 3) Карнизъ (на печкѣ). Лебед. у. 4) Въ плужномъ лемехѣ: поперечная набойка съ лѣвой стороны. Вас. 199. 5) Поперечная круговая лінія на рисунокѣ писанки. 6) Круговая широкая лінія въ орнаментѣ раскрашенной миски. Вас. 184.

Поясочок, -чка, м. Ум. отъ пояс.

Пояти, -йму, -жеш, гл. = Поняти. *А воячка жона сама его стяла і другого си міністра пояла.* Драг. 271.

Прабаба, -би, ж. Прабабушка. Константиногр. у.

Прабабський, -а, -е. Относящійся къ прабабушкѣ, ей принадлежащій. *Прабабські казали б казочки.* К. Дз. 140.

Правачка, -ки, ж. Въ крестьянской хатѣ: жилия комната по правую сторону сѣней. Шух. I. 95.

Правда, -ди, ж. Правда, истина. *Все згине, тільки правда зостанеться.* Ном. *Вона мене вірно любить, вона мені правду скаже.* Мет. 89. *Ой не по правді, мій миленький, зо мною живеш.* Мет. 67. **На правду сказати.** По правдѣ сказати. *Бо те тепер, на правду сказати, що рідко де доброго чувати.* Грин. III. 565. Ум. **Правдиця, правдонька, правдочка.** *Тільки в дівоньках правдиці, кільки в коновках водиці.* Чуб. III. 37. *Ніхто мені без милої правдоньки не скаже.* Мет. 64. *Скільки в решеті дірочок, стільки, у їх правдочок.* Г. Барв. 528. *Кільки в решеті водиці, тільки парубкам, правдиці.* О. 1861. XI. Св. 44. (Нп.).

Правдешній, -я, -є. Настоящій. *Він правдешній буковинець.* Федьк.

Правдиве, нар. = Правдиво. *Сей правдиве у Бога вірує.* О. 1861. IX. 179.

Правдивий, -а, -е. 1) Правдивый, справедливый. *Смирітєся перед правдивим словом.* К. Іов. Козак — *душа правдивая, сорочки не має.* Ном. № 769. *Судом правдивим осудити.* К. Іов. 76. 2) Настоящій, истинный, дѣйствительный. *Правдиві волоські гарбузи.* Сим. 210. *Нарід катував (економ), — правдивіш кат був.* Гн. II. 144. *Слухай, що мертві уста без сили до серця твого будуть казати і жаль правдивий оповідати.* Чуб. V. 376.

Правдивість, -вості, ж. Правдивость. К. Бай. 65. *Апостоли правдивости святої.* К. Дз. 23. *Суди, Господи, незлобу і правдивість мого серця.* К. Псал. 58.

Правдиво, нар. 1) Правдиво, справедливо. *Правдиво ви свідкуєте.* Єв. Л. XI. 48. *Перед Богом стою і кажу правдиво.* Чуб. V. 376. 2) Истинно.

Правдити, -джу, -диш, гл. Оправдывать. *Чоловіка винили, а жінку правдили.* Полт.

Правдиця, -ці, ж. Ум. отъ правда.

Правдолюбєць, -бця, м. Поборник, истины.

Правдомовєць, -вця, м. Человѣкъ, говорящій правду.

Правдонька, правдочка, -ки, ж. Ум. отъ правда.

Правдувати, -дую, -єш, гл. 1) Быть правдой. *Нема в світі правди, правди не зиськати, що тепер неправда стала правдувати.* ЗОЮР. II. 101. 2) Жить по правдѣ. *Хто бреше, тому легше, а хто правдує, той бідує.* Фр. Пр. 123.

Праве, нар. Почти. Сим. 216. *Праве забули, що й єсть вона на світі.* Сим. 222.

- Праведний, -а, -е.** 1) Праведный, безгрішний. *Праведная душе, прийми мою мову.* Шевч. 36. *Праведне сонце.* Рудч. Ск. I. 94. 2) = **Правдивий 2.** *Не мають праведного таланту.* К. (О. 1862. III. 52, 53).
- Праведник, -ка, м.** Праведникъ. *Бог любить праведника, а чорт ябедника.* Ном. № 8073. *Господь його між праведники прийме.* К. ЦН. 237.
- Праведниця, -ці, ж.** Праведница.
- Праведничий, -а, -е.** Приналежачій праведнику. *Одержить нагороду праведниці.* Ші. Мт. X. 41.
- Праведність, -ности, ж.** Праведность. *Доки ти будеш держатись праведности.* К. Іов. 6.
- Праведно, нар.** 1) Праведно, по правдѣ. *Праведно жили.* Шевч. 242. *Худоба... праведно досталась.* О. 1861. X. 33. 2) Истинно. *Могила Шевченкова мусить нам статись початком нової науки і подимив праведно християнських.* К. (О. 1861. VI. 30).
- Правець, -вця, м.** Направленіє. *Оцьому огудинню правець он куди, а його вітер повернув ба' куди.* Волч. у. *Найде собі правець вода і сама.* Волч. у.
- Правиборець, -рця, м.** Избиратель, участвующій въ выборѣ избирателей народныхъ представителей. Желех.
- Правибори, -рив, м. мн.** Выборъ избирателей. Желех.
- Правий, -а, -е.** 1) Справедливый, праведный, безгрішний. *Боже правий!* К. ЧР. 22. *Ні правого Господь не відпихає і грішному руки він не протягне.* К. Іов. 18. 2) Правый, невиновный. 3) Права середя. Преполовеніє. *Мак... святять у праву середу.* Чуб. V. 85. Ум. **Правенький, правесенький.**
- Правий, -а, -е.** 1) Ровный и прямой, перпендикулярный. *Рубайся, деревце, криве і праве.* Чуб. II. 114. *Правили робить стежки його.* Єв. Л. III. 4. *Як права солома, так добре топити, а як стара та перебита, так погано горить.* Пирят. у. *Права пила; правий ніж.* Шух. I. 175. 291. *Ой не ступай, мила, правою ногою.* Чуб. V. 244. **Правий бік полотна, сукна (вишиваного).** Лицевая сторона полотна, сукна (вышитого). Шух. I. 154. Ум. **Правенький, правесенький.** *Квітоїки рвала правенькою рукою.* Чуб. V. 6. *Виросла бузинка, та така гарна, правенька.* Мнж. 58.
- Правілка, -ки, ж.** Проська въ лѣсу. Рк. Левиц.
- Правилля, -ля, с.** Инструменты.
- Правило, -ла, с.** 1) Руль. Мнж. 179. *Човен без весла й правила.* Морд. II. 36. 2) Часть сапожной колодки, клинообразные куски дерева, вставляемые въ голенище. Вас. 161. *Де узвся швець і кравець, приніс шило і правило, ще й дратви кінець.* Грин. III. 660. 3) Часть походючої ступи. См. **Ступа.** Шух. I. 162. 4) Часть олійниці. (См.). Шух. I. 163. 5) Часть веретінника. (См.). Шух. I. 149. 6) Въ деревянной стѣнѣ: бревно, идущее право (прямо) отъ угла до угла, не прерываемое окнами или дверями. Шух. I. 90, 91.
- Правильце, -ця, с.** Аршинъ у каменьщиковъ. Сумск. у.
- Правина, -ни, ж.** Взысканіє, требованіє.
- Правити, -влю, -виш, гл.** 1) Говорить, твердить, настойчиво повторяють, настаивать. *Я йому кажу одно, а він своє править.* Радом. у. *Там що йому не толкуй, а він своє править.* Лебед. у. 2) Требовать, взыскивать. *Правити долі.* *Ніхто не прийде править проценту.* Рудч. Ск. II. 26. *Півник уп'ять пішов править жорна: кукуріку! оддай, пане, жорна!* Рудч. Ск. I. 38. 3) Спрашивать извѣстную цѣну, запрашивать. *А вона тільки й правила*

штирі злотих за нього. Умань. **Править, як за батька.** — такъ дорого. 4) Служить (церковную службу). Шевч. 234. Молебні день-у-день Спасителеві править. 5) — **за що.** Служить чѣмъ. 7) Выправлять. *Буде він знати, де козам роги правлють.* Богодух. у. 6) Управлять. *Гляди, щоб добре народом правив.* Рудч. Ск. II. 163. *Владично правиш ти народом.* К. Псал. 204. 8) Дѣлать. *Будеме правити із Мар'ї невісту.* Гол. IV. **Правити гніздо.** Дѣлать гнѣздо. Вх. Уг. 262.

Правитися, -влюся, -вишся, гл. 1) Направляться. *А куди правитесь? — До Київа. Я до того дуба правлюся, — чи не зрубати його.* Харьк. 2) Возиться, хлопотать. Екатериносл. у. *Чіпка вже правився коло шкоди: там тин підняв та набив, нові ворота приборив...* Мир. ХРВ. 342. *А ми ще не лягали, все правилися.* Лебед. у. 3) Исправлять должность чью. *Іва правиться за старосту.* НВолын. у. 4) Служиться (о церковномъ служеніи). *Скоро служба Божа правитиметься.* Грин. II. 112. 5) Судиться, искать за обиду, жаловаться. *Іди, прався на мене, куди знаєш.* Новомоск. у. 6) Поправляться. *Дают тото зіле худобі, щоб ся правила.* Вх. Зн. 54.

Правиця, -ці, ж. 1) Десница, правая рука. *Без Ніженського полку, як без руки-правиці.* К. ЧР. 344. *Станьте ви, праведники, по правиці, а ви, грішники, по лівиці.* Гн. II. 81. 2) *Немятая, ровная солома. Принеси мені на устілки правиці.* Черк. у. Ум. **Правичка.**

Правичка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **правиця.** 2) Дѣвственница. НВолын. у.

Правіжка, -ки, ж. Взысканіе, требованіе уплаты. Мир. ХРВ. 357. См. **Правина.**

Правний, -а, -е. Законный, основанный на правѣ. *Ми позаводимо усюди правний суди.* К. ЧР. 132. 2) Правовой.

Правник, -ка, м. Юристъ, правовѣдь. К. ПС. 41. Желех.

Правничий, -а, -е. Юридическій. Желех.

Правно, нар. Законно.

Правнук, -ка, м. Правнукъ. *Славних прадідів великих правнуки погані.* Шевч. 213.

I. Право, -ва, с. 1) Право, законъ. *Без суда й права.* Ном. № 4050. *Так король і дав їм права.* ЗОЮР. I. 166. *Шукати захисту під правом польським.* К. ПС. 26. 2) Тяжба, процесъ, дѣло въ судѣ. *З Богом до права не підеш.* Фр. Пр. 77. *А донька матір все проклинає, а син на вітця право тягає.* Гол. II. 21. *Ой бо син вітця до права тягне.* Гол. II. 22. 3) *Слѣдуемое. А ви, люде, знайте, наше право дайте: наше право — калача.* Гол. IV. 526. 4) Образъ, манеръ, способъ. *Вносить ту курку..., а там черепаха (з курки зробилася). Так як накрито було двома полумисками, так і в черепахи череп'я зверху і зісподу... То черепаха таким правом.* Драг. 10.

II. Право, нар. 1) Прямо. *Право стоїть.* Черк. у. *Виходить панночка та й право до пана мого.* Федьк. 2) Истинно. *Право відказав еси.* Єв. Л. X. 28. Ум. **Правенько, правесенько.** *Шлись я, братіку, правесенько ходив.* Гліб. 28.

Правобіцький, -а, -е = Правобічний. *Лівобіцька і правобіцька Україна.* Св. Л. 23.

Правобіч, нар. По правую сторону. *Стоячи правобіч жертівні.* Єв. Л. I. 11.

Правобічний, -а, -е. Правобережный; находящийся на правой сторонѣ.

Правовірний, -а, -е. Правовѣрный. *Правовірні християне.* ЕЗ. V. 74. *Правовірні наші мусульмане.* К. МБ. X. 19.

Правовірник, -ка, м. Правовѣрный человекъ. *І правовірникам серця возвеселяв.* К. МБ. X. 10.

Праволомний, -а, -е. Законопреступный.

Праволомство, -ва, с. Нарушеніе закона, незаконное дѣйствіе.

Правопис, -су, м. Правописаніе, орѳографія.

Правописний, -а, -е. Относящійся къ правописанію, орѳографическій. Желех.

Правопись, -си, ж. = Правопис. Друкуємо сей лист, не одміняючи в йому правописи. О. 1861. X. 136.

Правоправний, -а, -е. Законный? Трон правоправний. К. ПС. 57.

Право́руч, нар. Направо.

Праворушниця, -ці, ж. (= Праворучниця). Эпитеть Божіей Матери. Сидящая по правую руку? Господи милостивий, поможи мені і Матер Божая праворушниця. Мил. М. 42.

Правосвітлий, -а, -е. Сіяющій свѣтомъ истины, справедливости? Боже, прийми до царства, до раю правосвітлого! (Изъ молитвы нищихъ). ЕЗ. V. 243.

Православний, -а, -е. Православный. Вірному православному християнству миром мир. Посл.

Православник, -ка, м. Православный человекъ. К. ПС. 5.

Православницький, -а, -е. Относящійся къ православному, ему принадлежащій. Царство православницьке московське. К. МБ. II. 135.

Православність, -ности, ж. Православіе. Желех.

Правосуддя, -дя, с. Правосудіе.

Правосудець, -дця, м. Правый судья. Це наші правосудці так розсудили їх. Лебед. у.

Правосудний, -а, -е. Правосудный. Потомство правосудне. К. ЦН. 290.

Право́та, -ти, ж. Право́та, справедливость. Суд чинитиме нехибний людя́м право́тою. К. Псал. 17.

Право́тити, -чу, -тиш, гл. Искать судомъ. Угор.

Право́титися, -чуся, -тишся, гл. = Правуватися. Відобрала пелеханя сокола від мене. Відобрала, відобрала, не є што любити, щі би мі ся з пелеханев сім раз право́тити. Год. IV. 506.

Правто́рити, -рю, -риш, гл. Ссылать, засаживать, упрягивать, отдавать. Свій свого в неволю правторить. Мир. ХРВ. 86.

Правува́ння, -ня, с. 1) Тяжба. 2) Управление.

Правувати, -вую, -єш, гл. Управлять. Правувати човном. Рк. Левиц. Правують пани добре. Лебед. у.

Правуватися, -вуюся, -єшся, гл. Судиться съ кѣмъ, тягаться. Не я над їм суддя: усе товариство з їм пробуватиметься. К. ЧР. 246. Іван пробується з Яремою за якісь гроші. НВолын. у. Років десять назад правувався б ти зо мною за це порохом та кулею. К. ЧР. 77. Не будуть ся люде в правах правувати. ЕЗ. V. 241.

Правушник, -ка, м. У оконциковъ: инструментъ для скальванія кромокъ. Вас. 149.

Правцем, нар. — поставити. Выпрямить, не давать согнуться. Правцем руки поставило. НВолын. у. Ногу й руку правцем як поставило, дак так чотири дні лежала і не поворухнулася. Г. Барв. 508. Як здавило в грудях, то так правцем і поставило, як довбешку.

Прагнути, -ну, -неш, гл. Жаждають, желать сильно. Всі покою щиро прагнуть. Хто много має, той прагне більше. Ном. № 1447. Я зроду не жадав багатства, а тепер прагну всіх роскошів для тебе, тобі на втіху. МВ. (О. 1862. III. 47).

Прагну́щий, -а, -е. Жажду́щий. *Був єм прагну́щий, — не напоєлисте мене.* Гн. II. 81.

Прагню́чий, -а, -е. Жадный. *Я на горілку не прагню́чий.* Сквир. у.

Праді́д, -да, м. Прадѣдъ. Рудч. Ск. I. 62. *Славних праді́дів великих правнуки погані.* Шевч. 213.

Праді́дівський, -а, -е. Прадѣдовскій.

Праді́дівщина, -ни, ж. Наслѣдство, доставшееся отъ прадѣда. Желех.

Праді́дний, -а, -е = Праді́дівський. Желех.

Пражина, -ни, ж. Родъ земельной мѣры. Чуб. VI. 205.

Пражній, -я, -є. Напрасный; суетный. *Чом не заговориш до мене? — Усі слова пражні.* Треба молитись. МВ. II. 201.

Празник, -ка, м. Праздникъ. *У Бога що-дня празник.* Ном. № 185. Ум. **Празничок.**

Прайник, -ка, м. = Пральник = Праник. Вх. Зн. 55.

Практика, -ки, ж. 1) Практика. *Громадянам буде наука і... практика.* К. (О. 1862. III. 30).
2) Насмѣшка. *Сей шість тільки на практики: сидить да сміється з усіх.* Г. Барв. 318.

Практи́чний, -я, -є. Практический. *До практичної мудрости.* К. (О. 1861. I. 313).

Практичність, -ности, ж. Практичность. Желех.

Пра́лев, -ва, м. Самый сильный левъ? *Я, — каже, — лев. — А я пралев.* Чуб. II. 123.

Пралі́с, -су, м. Дѣвственнй лѣсъ. *Над озером у пралісі густому сховались.* Млак. 100. *За лісом, за пралісом червоне теля риче.* ЕЗ. V. 159.

Прало, -ла, с. Мѣсто на рѣкѣ, гдѣ моють бѣлье. Каменец. у. Вх. Зн. 55.

Пральні́к, -ка, м. = Праник.

Пралю́тий, -а, -е. Чрезвычайно злой, лютой. Рудч. Ск. II. 186.

Праля, -лі, ж. Прачка.

Прамено, -на, с. Волокно, нить. *З конопель прамена.* Вх. Лем. 455.

Пра́нець, -нця, м. Чаще употреб. во мн. ч. **пранці.** Сифились. Мил. М. 88. *Хай тобі на язиці сядуть... пранці.* (Ном. № 3717). — ругательство, также какъ и въ слѣдующей фразѣ: *Иди ж куди хоч, пранець тебе бери.* Кролев. у.

Праник, -ка, м. 1) Валець у прачекъ. Вас. 169. 2) Часть тѣла (какая?) ЕЗ. V. 66. 3) Рядовина праник. См. **Рядовина 1.** Вас. 168.

Прання́, -ня, с. Мытье, стирка бѣлья. Чуб. VII. 117.

Пранці́, -ців, м. См. **Пранець.**

Пранцюва́тий, -а, -е. 1) Зараженный сифилисомъ. Мил. М. 88. 2) Бранное: негодный, мерзкій. *Пранцюваті коні. Набрались пранцюватого духу.* Стор. МПр. 169.

Пранцюва́тити, -тію, -єш, гл. Болѣть, покрываться сифилитическими язвами, сыпями.

Пра́онук, -ка, м. = Правнук. *Стане тобі його на весь твій вік і ще й дітям, онукам і правнукам твоім останеться.* Чуб. II. 361.

Праотець, -тця, м. Праотець. Гн. I. 10. *наші праотці на тебе уповали.* К. Псал. 50.

Пра́перек, -рка, м. = Прапірок. АД. II. 250.

Прапі́р, -пору и -ра, м. Знамя. К. Дз. 106. *На могилі прапір устромили, славу козацьку учинили.* Дума. Ум. **Прапірок, прапорець.**

Пра́пірка, -ки, ж. Роговой отростокъ сзади надъ копытомъ двухкопытныхъ. Черк. у.

Пра́пірок, -рка, м. Значекъ; флагъ. *Червоної прапірки у руки давав.* Мет. 414. *Високую могилу висипали і прапірок у головах устромили.* АД. I. 255.

Прапор, -ра и -ру, м. 1) = **Прапір**. У головоньках червоний прапор постановили. Лукаш. 44. 2) Бѣлый платокъ, прибываемый на могильномъ крестѣ. Мил. 169. 3) = **Папороть**. Чуб. V. 1073.

Прапорець, -рця, м. = **Прапірок**. Прапорці — зроблені з довгеньких паличок корогови з ріжнобарвного паперу. МУЕ. III. 86.

Прапорщичка, -ки, ж. = **Прапірка**.

Праправнук, -ка, м. Праправнукъ. К. Досв. 42.

Праправнучка, -ки, ж. Праправнучка. Г. Барв. 419.

Прапрадід, -да, м. Прапрадѣдъ. Желех.

Прапращур, -ра, м. Прапращуръ. І праправнуки згадають прапращурів діло. К. Досв. 42.

Прапращурський, -а, -е. Относящийся къ прапращуру. О, любі пращурі, що давнину зазнали прапращурську. К. Дз. 156.

Прарід, -роду, м. Первый родъ, изъ котораго вышли другіе роды. І роду й прароду закажу, щоб не ходили заміж. Г. Барв. 287.

Прародич, -ча, м. Прародитель. З того самого дерева наказав Памбіх (= Пан-Біг) їсти япка нашим прародичам. Гн. I. 19.

Прародичка, -ки, ж. Прародительница. Желех.

Прас, -су, м. 1) Утюгъ. 2) Прессъ. Оце в мене сир під прасом. Київ. у. 3) Трепка. Смертельного задавши прасу, як пса покинув на піску. Котл. Ен. VI. 33. 4) Раст. *Allium rogitum*. Херсон. Ум. **Прасок**.

Праск! меж. для вираженія звука вистрѣла. Гн. I. 211.

Праска, -ки, ж. Утюгъ.

Прасло, -ла, с. Часть досчатого забора отъ столба до столба. Київ. и Подольск. гг.

Прасок, -ску, м. Ум. отъ **прас**. Употребляется и самостоятельно въ знач. 1 и 3. *Знала б прасок добрий*. Ном. № 3624.

Прасол, -ла, м. Мелкій торговецъ преимущ. вяленою рыбой и солью.

Прасолувати, -лу́ю, -еш, гл. Заниматься прасольствомъ.

Прасольство, -ва, с. Мелочной торгъ вяленою рыбою и солью, прасольство.

Прасольський, -а, -е. Относящийся къ прасолу.

Прасування, -ня, с. Глаженье, утюженье. Ніч просиділи панянки над прасуванням. Св. Л. 201.

Прасувати, -су́ю, -еш, гл. 1) Жать, выжимать, давить. *Сир прасувати*. 2) Гладить, утюжить. *Буду білі хусти прати... — Где будеш сушила?.. — Где будеш прасувала?* Чуб. V. 1199. *Насилу володала руками, прасуючи залізком мушлинову сукню*. Левиц. I. 179.

Прасунок, -нку, м. 1) Скорбь, огорченіе, безпокойство. *Ой не услышай, Господи, клятьби моєї, що я своїх синів кляла-проклинала: у своїй голові великий прасунок мала*. ЗОЮР. I. 24. 2) Хай йому прасунок! Чортъ съ нимъ. Ном. № 5123. *Нехай йому лихий прасунок, як голодом нам помірають*. Котл. Ен. III. 24.

Пратва, -ви, ж. То-же, что и **прано**, мѣсто, на рѣкѣ, гдѣ моють бѣлье. Черк. у. **Зимомо пратву рубають**, т. е. вырубываютъ прорубь. *Ваші ніколи не йдуть пратву розрубувати, ви так і понадилась на готовеньке ходити*. Пирят. у.

Прати, перу́, -ре́ш, гл. 1) Стирать, мыть. *Буду хуста прати*. Чуб. V. 82. 2) Бить, колотить, дубасить. *Та й зачали пана дяка в штирі киї прати*. Чуб. V. 675.

Пра́тисся, перу́ся, -ре́шся, гл. Стиратися. Загадка: *Що на оті переться, а на воді сушитъся?* (Віск). Ном. № 141, стр. 295.

Праття, -тя, с. = **Прання**. Сим. 132. *Праття в мене багато, коли я його й попереу?* Константиногр. у.

Прау́шник, -ка, м. Буравчикъ для просверливанія того отверстія въ курительной трубкѣ, въ которое вкладывается чубукъ. Вас. 149.

Прах, -ху, м. Прахъ. Ном. № 10844. *Обох земля присипле своїм прахом.* К. Іов. 47. *Ясен міч твоєї головоньки не йме, на прах роспаде.* АД. І. 129.

Практика, -ки, ж. Приключеніе, исторія. *Як зо мною була практика, то варто навіть списати цеє.* Драг. 63.

Праценька, -ки, ж. Ум. отъ праця.

Працівник, -ка, м. Труженикъ, работникъ. Желех. Ум. **Працівничок, працівниченько**. *Мої працівниченьки милі!* ЕЗ. V. 107.

Працьовитий, -а, -е. Трудолюбивый. *Вона така працьовита, а він таке ледащ.* Грин. II. 145. *Розумна пані і моторна... трудяща, дуже працьовита.* Котл. Ен. І. 15.

Працьовитість, -гости, ж. Трудолюбіе.

Працьовальник, -ка, м. = **Працівник**. Константиногр. у.

Працьовання, -ня, с. Трудъ. К. ЦН. 175,

Працьовати, -цюю, -єш, гл. Трудиться. *Я молодий і здоровий, працювати буду, будеш мати, що захочеш.* Чуб. V. 141. *Чумак робить і працює, і ніт очі заливає.* Мет. 464.

Працьоватися, -цююся, -єшся, гл. Трудиться, стараться, употреблять усилія. *Треба було вдвох зважувати вуліки на віз, бо вони не повироблювані, а я сам працювався.* Змієв. у.

Праця, -ці, ж. Трудъ, работа. Шевч. 133. Котл. Ен. VI. 87. *Кричить пробі її мати, щоб дівчину рятувати, каже, що за працю тую я дівчину подарую.* Чуб. V. 1117. Ум. **Праценька**. ЕЗ. V. 109.

Прач, -ча, м. = **Праник**. Козел. у., НВолын. у. *Отто тобі, мати, і прач на загаті: як будеш, прачем прати, будеш мене споминати.* Мет. 227. Ум. **Прачик**.

Прачечка, -ки, ж. Ум. отъ прачка.

Пра́чик, -ка, м. 1) Ум. отъ прач. 2) Головастикъ. НВолын. у.

Пра́чити, -чу, -чиш, гл. Бить валькомъ бѣлье, полотно. *Я думав, що прачки працуть, а то по Марусі малі діти плачуть.* Грин. III. 241.

Прачка, -ки, ж. Прачка. Чуб. V. 1133. *І швачка, і прачка, і пряха.* Мил. 27. *Літом і качка прачка.* Ном. № 552. Ум. **Прачечка**. Мил. 217.

Прачка́рня, -ні, ж. Прачешная. Васильк. у. (Рк. Левиц.). Київ.

Прачкун, -на, м. Помощникъ прачки, занимающийся катаньемъ и глаженьемъ бѣлья. Київ. (Рк. Левиц.).

Прачувати, -чую, -єш, гл. = **Прачити**. Вас. 169.

Прашові́ння, -ня, с. Полотьє, мотыженьє.

Прашпорт, -та, м. Испорч. вм. **пашпорт**. Паспортъ. *Перестрїва його на дорозі становий... «Прашпорт є?» — Ні, нема. — «Як же ти без прашпорта ходиш? Ти блудяга якийсь».* Рудч. Ск. II. 161. **Узяв вовчий прашпорт**. Его выгнали. Ном. № 10402.

Прашувати, -шую, -єш, гл. Полоть, мотыжить. *Я оце дуже втомилась, бо в таку спеку дуже погано прашувати: земля розсипається.* Київ. у. *Прашують кукурузу.* Бессар.

Працикува́ти, -ку́ю, -єш, гл. = **Пащекувати**. Лебед. у.

Пращур, -ра, м. Пращуръ, отецъ прадѣда. МУЕ. III. 171.

Пращурка, -ки, ж. Пращурка. МУЕ. III. 171. *Увесь рід її, всі баби й прабаби з пращурами і пращурками.* Г. Барв. 366.

Пре... въ сочетаніи съ прилагательными и нарѣчіями усилюваеъ качество. (*пребагатий, предобрий, пребезмірний, пребідний, пребісовий; прегарно, превесело*). Слова, которія въ большей или меньшей мѣрѣ составляютъ исключеніе изъ этого правила (напр., гдѣ слово съ **пре**, рядомъ съ усиленіемъ степени качества, получило и особый оттѣнокъ значенія), перечислены ниже. Иногда **пре**, какъ приставка при глаголѣ или существительномъ есть сокращенное **пере**: **пребродити = перебродити, перебувати = перебувати**; всѣ такія слова см. на **пере**.

Превелебний, -а, -е. Высокопочтенный, высокодостойный, — главнымъ образомъ титулъ духовнаго лица. У Шевченка о козацкой радѣ: *Превелебную громаду докупи скликали.* Шевч. 233.

Превсякій, -а, -е. Всяческій; всевозможный. *Там він бачив — крий Боже — яку тьму-темряву всякої-превсякої птиці.* Стор. МПр. 167.

Прѣдвік, -ку, м. = Передвік. З предвіку. Съ незапамятныхъ временъ. *Ой давно, давно, та із предвіку.* Гол. IV. 27.

Предвічний, -а, -е = Передвічний. Шевч. 665. *У тебе, предвічний царю, ми шукаем оборони.* К. Псал. 170.

Предківський, -а, -е. Доставшійся отъ предковъ. К. Досв. 88. *Єремія на диво обновив предківський замок.* Стор. МПр. 65.

Предківщина, -ни, ж. Старина; унаслѣдованное отъ предковъ. *Моя се предківщина по варягах.* К. ПС. 134.

Прѣдків'я, -в'я, м. мн. Предки. Ной. № 865. *Не ми, Діво Маріє, мучили Христа, мучили Христа наші предков'я.* Чг. 57. См. **Предок**.

Предковецький, -а, -е. Предковскій. Радом. у.

Прѣдковий, -а, -е. Предковскій. *Це земля предкова.* Черк. у.

Предковіковий, -а, -е = Предковічний. *О, слово рідне! Ти стоїш на чари предковікових пам'яток святині* К. ХП. 97.

Предковіцький, -а, -е = Предковічний. *Се земля наша предковіцька.* НВолын. у.

Предковічний, -а, -е. Древній. К. Чг. 88. *Гори предковічні.* Шевч. *Засяєш знову духом предковічним.* К. ХП. 54.

Предміщанин, -на, м. Житель предмѣстья. АД. I. 15. *Вийшли до його усі міщане, усі міщане, всі предміщане.* Нп.

Предозвілля, -ля, с. Приволье, раздолье, удобное мѣстоположеніе. *У вас тут гарне предозвілля і вода близька, над річкою городи...* Волч. у.

Прѣдок, -дка, м. Предокъ. *З предків хазяїн.* Мнж. 67. *Ви, жидове, Христа замучили. — Не ми, Маріє, то наші предки.* Чуб. III. 353. См. **Предків'я**.

Предокучити, -чу, -чиш, гл. Надоѣсть. *Уже ж мені та й предокучило під віконцем стоячи, твою волю волячи, тебе дожидаючи.* Чуб. V. 83.

Представитися. См. **Представлятися.**

Представлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. представлятися, -влюся, -вишся, гл.

Привиживається, привидѣється. То представиться Алкан-пашаті трапезондському княжаті, молодому паняті, сон дивен, барзо дивен на прочуд. Лукаш. 16.

I. Предся, нар. = **Предці.**

II. Предся, прил. Предъ симъ бывшая. Встрѣчено только въ ж. р. К. ЧР. 426. *Предся Русь. К. ЧР. 70. Вбачати в нас щирю предсю Русь. К. Гр. К. 4.*

Предувілля, -ля, с. = **Предозвілля.** О. 1862. IX. 69.

Предці, предця, нар. Однако, тѣмъ не менѣ. *Бо не всі ся пани родять, предці до щастя приходять.* Гол. I. 304.

Прежній, -я, -є. Прежній. *Як би була прежняя розмова.* Чуб. V. 531.

През, нар. = **Через.** *През Христові страсті не маєш щастя у пеклі.* Чуб. III. 17.

Презвірх, нар. Черезъ край. *У його вже й презвірх є, а все загібає.* О. 1862. V. 84.

Презирство, -ва, с. Презрѣніє. *Буде на неї дивитись з презирством і обходитись з неповагою.* Котл. НП. 373.

Презмагати, -гаю, -єш, гл. Одолѣвать, побѣждать. *За кису світ увесь не мирить; що й у панів, да й то вона все презмагає.* Г. Барв. 448.

Прейма, нар. По крайней мѣрѣ. *Хоч з торбами підемо, та прейма матимем, де зіму зімувати.* Св. Л. 69. *Вишукують собі таких малюків ручих, щоб украв і втік, а прейма викрутивсь.* Св. Л. 136.

Прекладати, -даю, -єш, гл. — **над що.** Предпочитать чему. К. ПС. 94. *О, божевільна! де твій розум дівся, щоб зрадника над мене прекладати.* К. ЦН. 203. *Науку і талант над значність прекладали.* К. Дз. 13.

Прекрасен, -сна, -не, прекрасний, -а, -є. Прекрасный, чрезвычайно красивый.

Молоденький козаченьку, словами прекрасен. Чуб. V. 185. *Ти, дівчино, ти прекрасна, як на небі зоря ясна.* Грин. III. 241. *Ой світе мій ясний, ой світе прекрасний.* Мет. 80.

Прекрасно, нар. Чрезвычайно красиво. *Прекрасно вберися.* Грин. III. 343.

Прем, нар. = **Притьмом.** *В мене шия чиста... що-дня мию, хиба вже прем часу не маю.* Св. Л. 171.

Премиленний, -а, -є. Очень милый. *Що то за премиленний чоловік у тії жінки.* Черк. у.

Преміч, мочі, ж. Сила, наибольшая сила. *З усієї премочі смикнув.* Константиногр. у.

Премудрий, -а, -є. 1) Премудрый. *І премудрих немудрі одурять.* Шевч. 213. 2) Очень искусный. *Бери мене, дядьку, премудрую швачку.* НП.

Премудрість, -рости, ж. Премудрость. *Чи ти стягнув до себе всю премудрість?* К. Іов. 32.

Премудро, нар. Премудро, очень мудро. *Зробив єси премудро.* К. Псал. 15.

Преномерант, -та, м. Подписчикъ. *Чи багато в тебе преномерантів на «Записки о Южн. Руси»?* Шевч. (О. 1862. V. 10).

Преогорчати, -чаю, -єш, сов. в. преогорчити, -чу, -чиш, гл. Сильно огорчать, огорчить. *Лучче йому з нудьги загинути, ніж пан-отця навек преогорчити.* К. ЧР. 234.

Препір, -ру, м. = **Припір.** Мнж. 181.

Преподобитися, -блюся, -бишся, гл. Сдѣлаться преподобнымъ, святымъ; сдѣлаться угоднымъ Богу. — *В потайники пустить огонь!.. — «Постривайте, не вбивайте: там моя Оксана. Годиночку, батьки мой Я її достану!» — Добре, добре!.. Залізняче, гукни, щоб палили. Преподобиться з ляхами!..* Шевч. 189. *Царь Давид... колись преподобився Богові.* Драг. 98.

- Преподобний, -а, -е.** 1) Преподобный, праведный, святой. *Не зовіте преподобним лютого Нерона.* Шевч. 2) Красивый, прекрасный. *Преподобна дівчина.* Чуб. V. 19.
- Преподобник, -ка, м.** Преподобный, угодникъ, праведникъ. К. Бай. 45.
- Преподобниця, -ці, ж.** 1) Преподобная, праведная, святая. Левиц. I. 287. 2) Красавица. *Як була я молодою преподобницею, повісила хвартушину над віконницею.* Ном. № 12546.
- Пресподниця, -ці, ж.** Преисподняя. *Та й укинув його в темницю, та й глибокую пресподницю.* Чуб. V. 1021.
- Престіл, -толу, м.** 1) Престоль, тронь. Шух. I. 39. *Біда на престоли, коли нема нічого в стодолі.* Ном. № 214. *Поскидав потужних з престолів.* Єв. Л. I. 52. 2) Престоль въ церкви, въ олтарѣ. *Привів її під церковку: «тепер ти моя». Вона йому відповіла: «неправда твоя». Привів її до престолу: «тепер ти моя». Вона йому відказала: «неправда твоя».* Чуб. V. 204.
- Престільниця, -ці, ох.** Верхня доска стола? *Війшов Івасенко до нової світлиці, лежить миленька на престільниці.* Гол. I. 181.
- Претак, -ка, м.** Рѣшето. Вх. Лем. 456.
- Претінка, -ки, ж.** = Прутинка? *Зашуміла шабелечка, як з ліса претінка.* Гол. I. 20.
- Префект, -та, м.** Помощникъ ректора Кієво-братської коллегії (академії), несшій обязанности административныя и въ тоже время бывшій и профессоромъ. *Кассіян Сакович, префект Братської школи.* К. ПС. 5.
- Прецінь, нар.** Между тѣмъ, однако.
- Преч, нар.** = Пріч. *Пішов мій миленький преч на полювання.* Гол. I. 338.
- Пречиста, -тої, ж.** Пречистая. Эпитетъ Богоматери. *Благослови, Боже, Пречиста Госпоже.* Мил. Св. 3. Безъ существительнаго употребляется въ значеніи: Богоматерь, также образъ Богоматери и нижепоименованные праздники въ честь ея. *Ой там ішла Пречистая, Пречистая Мати Божа.* Чуб. III. 367. *На Йордані тиха вода стояла, там Пречиста свого сина купала.* Чуб. III. 449. Перша Пречиста. Успеніє Пресв. Богородици (15 августа). ХС. I. 78. Друга Пречиста. Рождество Пресв. Богородици (8 сентября). ХС. I. 78.
- Пречудо, -да, с.** Большое чудо; большое диво. *З усього села збігалися діти дивитись на те пречудо.* Мир. ХРВ. 355.
- При, предл.** 1) При, возлѣ. *Сидять... гуси при березі.* Св. Л. 226. *Три явори посадила сестра при долині.* Шевч. 393. *Була в мене небога, при мені вона і зросла.* МВ. II. 19. *У нас при душі копійки нема.* Г. Барв. 283. 2) Во время. *При згоді були люде.* Каменец. у. 3) **Бути, жити при...** Быть, жить въ... *Як живе чоловік при вбозтві, то й хороший зробиться поганий, а як при волі, то й ледащо покажеться гарне.* Грин. I. 113. *Був чоловік середніх літ, при здоровлю.* Г. Барв. 304. **При розумі бути.** Быть въ своемъ умѣ, въ сознаніи. *Біснуватий сидить при розумі.* Єв. Мр. IV. 15.
- Прибавити, -ся.** См. Прибавляти, -ся.
- Прибавка, -ки, ж.** Прибавка. *Як даватимемо прибавки, то не матимемо ні стовпа, ні бариша.* Лебед. у.
- Прибавляти, -ляю, -єш, сов. в. прибавити, -бавлю, -виш, гл.** Прибавлять, прибавить. Рудч. Ск. I. 114.

- Прибавлятися, -ляюся, -єшся**, сов. в. **прибавитися, -люся, -вишся**, гл. 1) Прибавляться, прибавиться. Ном. №513. 2) *Замѣшкаться. Прибавиться було Семен на вечерницях, вони (батько) до його цілий день і слова говорити не будуть.* Федьк.
- Прибагати, -гаю, -єш**, сов. в. **прибагати и прибагнути, -ну, -неш**, гл. *Имѣть, возымѣть странное желаніе.* Желех.
- Прибагом**, нар. По прихоти, случайно. Желех.
- Прибажний, -а, -е**. Изъ прихоти желаемый. Вх. Зн. 55.
- Прибачити, -чу, -чиш**, гл. *Подсмотрѣть. Чоловік у вікно прибачив, що він робив у хаті, та ото як підзорив, та й став усім розказувать.* Новомоск. у.
- Прибгати, -бгаю, -єш**, гл. 1) Пригнать. 2) Прибрать къ рукамъ? Захватить? Заберуть усе до нитки, а деколи, як не сховається гарна дівчина або молодиця, то й їх прибагють. Стор. МПр. 68. 3) Прибавить. *Та й «Матроза» прибгав би до «Княгині».* Шевч. (О. 1862. III. 7).
- Прибега, -ги**, об. Безпріютный человекъ. *Ходе, як прибега.* Лебед. у.
- Прибивати, -ваю, -єш**, сов. в. **прибити, -б'ю, -беш**, гл. 1) Прибивать, прибить. *Дошку прибий гвіздками.* 2) Прибивать, прибить чѣмъ либо упавшимъ сверху и придавившимъ внизъ. *Бодай тебе, мій миленький, ворота прибили, а щоб тебе опріч мене інші не любили.* Мет. 63. 3) Прибивать, прибить, приносить, принести (водою). *Хвиля прибила човен до береш.* 4) Только сов. в.? Подогнать, понудить. *І робити не прибити, а жать не нагнетъся.* Грин. III. 67.
- Прибиватися, -ваюся, -єшся**, сов. в. **прибитися, -б'юся, -б'єшся**, гл. Приходить, прийти, приѣхать, зайти, заѣхать, попасть куда. Мнж. 39. *Шукаючи, заблудила. Ой прибилась до риночку.* Чуб. V. 909. *Блукаючи по Україні, прибивсь ясь в Чигирин.* Шевч. 337.
- Прибивач, -ча**, м. Инструментъ, которымъ выбиваютъ бобрйки (см.). Шух. I. 278.
- Прибирати, -ся, -раю, -ся, -єш, -ся**, гл. = Прибірати, -ся.
- Прибіток, -тку**, м. = Прибуток. *Кривив душею для прибитку.* Котл. Ен.
- Прибичовувати, -вую, -єш**, сов. в. **прибичувати, -чую, -єш**, гл. 1) Припрягать, припречь, пристегивать, пристегнуть (животное въ помощь другимъ везущимъ). 2) Прибавлять, прибавить, присчитывать, присчитать. *Люде що почують, то прибичують.* Ком. Пр. № 114. *Ти нащо прибичовуєш, чого й не було?* НВолын. у. *Я винен два рублі, а він прибичовує ще іден.* НВолын. у.
- Прибігати, -гаю, -єш**, сов. в. **прибігти, -біжу, -жиш**, гл. Прибѣгать, прибѣжать. *За Зінькою слідком прибігли єї мати, чоловік і ще кілька бабусь.* Стор. *Прибігає вовчик до ополонки.* Рудч. Ск. II. 8.
- Прибігнути, -ну, -неш**, гл. = Прибігти. Вх. Уг. 263.
- Прибідок, -дку**, м. Прибавка къ бѣдѣ, добавочная бѣда. *До біди найдеш все й прибідок.* Фр. Пр. 44.
- Прибіжанин, -на**, м. Богомолецъ. *Сто двадцять літ живе чернець мовчущий... На поучення прибіжанам темним знай мимрить.* К. МБ. II. 132.
- Прибій, -бою**, м. 1) Планка, бревнышко, прибываемое вдоль стѣны украинской хаты на аршинъ отъ низу, — на него опираются концы досокъ, изъ которыхъ составлень піл (на которомъ спять). Сим. 2. 2) *Geranium palustre.* Лв. 9.
- Прибійниця, -ці**, ж. Часть колодки, снаряда для выдѣлыванія коробок. Вас. 148.

Прибік, -бока, м. 1) Боковая пристройка къ зданію, напр. **прибоки въ клуні** — по обѣимъ ея сторонамъ, для большей вмѣстимости, находятся въ связи съ клунею, но отдѣлены отъ нея стѣнами. Волч. у. 2) Часть сѣней, прилегающая къ хатѣ, отдѣленная отъ остальныхъ сѣней стѣнкой, — здѣсь находится устье варистой печи и входъ въ хату. Вас. 195.

Прибілий, -а, -е. Бѣловатый. Вх. Зн. 55.

Прибільшати, -шаю, -еш и прибільшувати, -шую, -еш, сов. в. прибільшити, -шу, -шиш, гл. 1) Увеличивать, увеличить. 2) Прибавлять, прибавить. Левиц. Пов. 270. *Сами прибільшують невірї плати.* К. Бай. 24. 3) Преувеличивать, преувеличить. *Хоцінський любив дечого багато і прибільшити, прикинути зайве.* Левиц. I. 212.

Прибільшатися, -шаюся, -ешся и прибільшуватися, -шуюся, -ешся, сов. в. прибільшитися, -шуся, -шишся, гл. 1) Увеличиваться, увеличиться. Канев. у. *Їх військо тими збігами прибільшувалось і в силу вбивалось.* К. Хм. 41. 2) Прибавляться, прибавиться. 3) Преувеличиваться, преувеличиться.

Прибір, -бору, м. 1) Одежда, нарядъ. *Краща дівчина твоя всіх, на її приборі більше всіх.* Чуб. III. 150. 2) Одѣваніе, наряжанье. *Хиба мені до прибору? Аби гарної.* Ком. Пр. № 823. *Косу заплетемо, — які ж тут прибори? Та й до церкви, та й т рушник.* О. 1861. XI. Кух. 27. Вообще приготовленія къ чему либо (свадьбѣ, празднику) и необходимыя для этого вещи. *Треба ж таки прибраться к весіллю; хоч рушники і єсть готові, так іще дечого треба. — Аби рушники були, а за прибори на весілля не турбуйтеся: наш Возний... на свій кошт таке бундячне весілля уджигне.* Котл. НП. 377. 3) Узорная вышивка цвѣтными нитками по лацкану полушубка. Вас. 155.

Прибірання, -ня, с. 1) Уборка, приборка. 2) Одѣванье, наряжаніе, а также сами одежды, наряды. *А жаль мені дівування, дівоцького прибірання.* Чуб. V. 42. Ум. **Прибіраннячко.** Мил. 131.

Прибірати, -раю, -еш, сов. в. прибрати, -беру, -реш, гл. 1) Убирать, убрать, прибирать, прибрать, привести въ порядокъ; принимать, принять. *Прийшовши, знайде (домівку) виметену й прибрану.* Єв. Л. XI. 25. *А в дівчини одна хата, та й та не прибрата.* Грин. III. 250. 2) Одѣвать, одѣть, наряжать, нарядить. Чуб. V. 733. *Дівчата гарні, усі прибрані.* Кв. *Прибери пень, то й пень покращає.* Г. Барв. 414. 3) Брать, взять. *Еней, матню в кулак прибравши і «не до соли» промовлявши, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. I. 20. **До рук прибрати.** Прибрать къ рукамъ, захватить. 4) Подбирать, подобрать, выбрать то, что подходит въ пору, въ мѣру. *Не прибере Харитина невістки до душі.* Грин. III. 76. *Не прибере нічого він собі купить за тії гроші.* Грин. II. 191. *У тому то селі родивсь наш Г. Ф. Квітка і по сьому то селу прибрав собі надане ім'я Основ'яненко.* К. Гр. Кв. 6. **Нічого не прибрав більш їй одмовити.** — Ничего больше не нашелся ей отвѣтить. МВ. О. 1862. I. 73) — **розуму, ума, спосіб, способу.** Находить, найти способъ, додуматься, выдумать. *А отаман чумацький, Товстуха, собі ума прибірає, що йому робить.* ЗОЮР. I. 76. *Прибрали мок способу літати по воздусі.* Дещо. *Стали ляхи способ прибірати.* АД. II. 113. **Син прибраний.** Пріємный сынъ. *Вовк хований, приятель перепрошений, син прибраний, а жид хрещений, то все непевні.* Ном. № 8101. 5) Съѣдать, съѣсть, поѣдать. *Нічого не робить, а все прибірає, що подадуть на стіл.* Г. Барв. 507. *Наїдків, напйтків понастановлювала... А панночка усе прибіра, наче той горобець, хутенько й чистенько.* МВ. (О. 1862. III. 36).

- Прибіратися, -раюся, -ешся**, сов. в. **прибратися, -беруся, -решся**, гл. Одѣваться, одѣться, наряжаться, нарядиться. *В голубий жупан приберися. Макс. Що як прийде суботонька, я змиюся й розчешуся, а в неділю приберуся.* Мет. 76.
- Прибірний, -а, -е**. Нарядный. *На тобі сукні дуже прибірні.* Чуб. V. 1127.
- Прибірниця, -ці**, ж. Та, которая прибираетъ. *Сестриця-прибірниця мої кісточки прибірала.* Рудч. Ск. II. 36.
- Прибіч, -бочі**, ж. Прибыль, доходъ. *Вона оплачує ґрунт і прибічі має карбованців з триста.* НВолын. у.
- Прибічи**, гл. = **Прибігти**. Вх. Уг. 263.
- Прибічник, -ка**, м. Приближенный чей, помощникъ. *Я це прибув з наказом від громади шукати в князя вірної поради: його прибічники нас упевняли, щоб ми від його тільки гасла ждали.* К. ЦН. 249.
- Приблагати, -гаю, -еш**, гл. Приобрѣсть, съ трудомъ нажить. *Бач, яка вона — пробі, дай їй і свитину, і кожух, і коровку, — усе, що я своїй рідній дитині приблагала.* Екатериносл. у.
- Приближність, -ности**, ж. Разстояніе. Конот. у.
- Приблуда, -ди**, об. Бродяга, пришелець; приставшее животное. *Не знаю, де вони взялись — приблуда князь, була й княгиня.* Шевч. 325. *Коня мого приблудою будуть називати.* Макс.
- Приблудити, -ся, -джу, -ся, -диш, -ся**, гл. Заблудившись или блуждая прійти куда. Чуб. V. 350. *Приблудили к Дунаечку.* Чуб. III. 486. *Дівчинонька по гриби ходила, в зеленому лісі заблудила, приблудила к зеленому дубу.* Чуб. V. 346. *Пішов же він по пуцах блудити; блудив же він сім год і чотирі, приблудився к обідній годині.* Мет. 359.
- Приблудний, -а, -е**. Приблудившийся, приставший. *Не сподівайся дяки від приблудної псяки.* Ном. № 4604.
- Приблукати, -каю, -еш**, гл. = **Приблудити**. *Ходила вона, ходила та й приблукала до попа у слободу.* Мнж. 37.
- Приборкати**. См. **Приборкувати**.
- Приборкувати, -кую, -еш**, сов. в. **приборкати, -каю, -еш**, гл. 1) Подрѣзывать, подрѣзать крылья птицѣ, окарнать крылья. Чуб. V. 263. *Приборкано усім орлятам крила.* К. ХП. 92. 2) Прибирать, прибрать къ рукамъ. *Думав шляхту приборкать трошки. Вона добре свою свекруху приборкала, тепер а ні писне.* Харьк.
- Прибочний, -а, -е**. Боковой. НВолын. у.
- Прибочок, -чка**, м. Чуланъ, пристройка возлѣ дома.
- Прибрати, -ся**. См. **Прибірати, -ся**.
- Прибрести, -ду, -деш**, гл. Прійти по водѣ.
- Прибрехати**. См. **Прибріхувати**.
- Прибрехнути, -ну, -неш**, гл. = **Прибрехати**. *Уміють добре прибрехнути.* Гліб.
- Прибріхувати, -хую, -еш**, сов. в. **прибрехати, -брешу, -шеш**, гл. Привирать, приврать. *Глухий не почує, так прибреше.* Ном. № 8564.
- І. Прибувати, -ваю, -еш**, сов. в. **прибути, -буду, -деш**, гл. 1) Прибывать, прибыть, пріѣзжать, пріѣхать. *Прибудь, милий чорнобривий, з далекого краю. Ой рад би я прибувати, та далеко дуже.* Мет. 84. 2) Прибывать, прибыть, увеличиваться,

увеличиться. *Понад берегами вода прибуває.* Грин. III. 252. *Прибуло дня на курячу п'ядь.* Чуб. I. 245.

II. Прибува́ти, -ваю, -еш, сов. в. прибу́ти, -бу́ю, -еш, гл. Примѣрять, примѣрять (обувь). *Чи ти прибувала черевики? не малі?* Константиногр. у.

Прибудо́увати, -вую, -еш, сов. в. прибудува́ти, -ду́ю, -еш, гл. Пристраивать, пристроить. Г. Барв. 379. НВолын. у. *З обох боків старої будівлі прибудував ще по крилу покоїв.* Стор. МПр. 65.

Прибулий, -а, -е. Прибывший. *Запрошували прибулих козаків поснідять.* Стор. МПр. 126.

Прибути. См. **Прибувати.**

Прибутній, -а', -е́. 1) То, что прибавляется, увеличивается въ количествѣ. *Дійво — прибутне, бо... воно прибуває в господарстві, коли хто свої корови діїні має.* Грин. II. 275. 2) Прибылой. *Прибутна вода.* Канев. у.

Прибутній, я́, є́. Чужесторонній, прибывший. *Се прибутній чоловік.* НВолын. у.

Прибуток, -тку, м. Прибыль. *З прибутку голова не болить.* Ном. № 9834. *Чи мали який прибуток з садочку?* О. 1862. IX. 115.

Приваб, -бу, м. = Приваба. Желех.

Приваба, -би, ж. Привлекательность, заманчивость; также: то, что привлекаетъ. Желех.

Привабити. См. **Приваблювати.**

Приваблювання, -ня, с. Привлечете.

Приваблювати, -ляю, -еш, сов. в. привабити, -блю, -биш, гл. Привлекать, привлечь. *Ой, дівчино любя, мила, ти ж то мене привабила.* Грин. III. 161.

Привабний, -а, -е. Привлекательный. Желех.

Прива́дити, -джу, -диш, гл. Привязать, привѣсить. Угор. Вх. Лем. 456.

Привал, -ду, м. Выступъ скалы. Желех. *Сіли собі на привалу, люльки закурили.* Гол. I. 160.

Привало́к, -лку, м. Неподвижная скамья, придѣльваемая къ лежанкѣ. МУЕ. I. 89. (Черниг.).

Приварити. См. **Приварювати.**

Приварювати, -рюю, -еш, сов. в. привари́ти, -рю́, -риш, гл. 1) Доваривать, доварить. *Треба приварити каші, бо мало.* 2) О желѣзѣ: наваривать, наварить, приварить.

Приватний, -а, -е. Частный. *Заприсягну не втручатись у жадні козацькі справи і стану жити... приватною особою.* Кост. Ч. 101.

Приведѣ́нник, -ка, м. Сынъ жены, рожденный ею отъ перваго мужа и приведенный въ семью второго. Ум. **Приведѣ́нничок.**

Приведѣ́нниця, -ці, ж. Дочь жены, рожденная ею отъ перваго мужа и приведенная въ семью второго. Ум. **Приведѣ́нничка.**

Приведѣ́нничок, -чка, м. Ум. отъ **приведенник.**

Приведення, -ня, с. = Приведенція. *З однією жінкою було ось яке приведення.* ЗОЮР. II. 34.

Приведѣ́нція, -ціі, ж. Приключеніе. Сим. 151.

Привезти́, ся. См. **Привозити, -ся.**

Приверзтися, -зуся, -зешся, гл. Примерещитися, пригрезитися. Шевч. 363. *Чого у сні не приверзеться.*

Привернути, -ся. См. Привертати, -ся.

Привертати, -таю, -еш, сов. в. привернути, -ну, неш, гл. 1) Поворачивать, поворотить къ чему (при їздѣ). *Нехай вони човни до берега привертають.* АД. I. 248. *Коло мого дворика козаченько кониченьком грає, да все до моїх воріточок коня привертає.* Чуб. V. 150. 2) Располагать, расположить, склонять, склонить къ чему. 3) Наваливать, навалить чѣмъ-либо тяжелымъ сверху. *В вишневім садочку схоронила, сирою землею пригорнула, біленьким камінцем привернула.* Чуб. V. 781. *Деся мого милого сира земля привернула.* Рудч. Чп. 137. 4) Возвращать, возвратить. *Назад до життя привернув.* Гн. I. 112. 5) Запошивать, запошить. Шух. I. 153.

Привертатися, -таюся, -ешся, сов. в. привернутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Поворачиваться, поворотиться къ чему, склоняться, склониться въ чему. *Береза росте, розростається, лист до листонька привертається.* Гол. I. 187. 2) Возвращаться, возвратиться. *Нехай додому не вертається. Як же вона привернеться, то-то ж вона лиха набереться.* Грин. III. 304. 3) Склоняться, склониться къ чему, кому, чувствовать, почувствовать склонность, влеченіє. Чуб. V. 549. *Не привертається і не пригортається моє серце до його.* Грин. III. 329.

Привертиця, -ці, ж. Раст. Convolvulus, вьюнокъ. Мнж. 190.

Привёршуватися, -шуюся, -ешся, гл. Нарастать, увеличиваться. *Що — року по рублеві привершується.* НВолын. у.

Привести, -веду, -деш, гл. 1) См. Приводити. 2) Родить. *Жінка привела дитя.* КС. 1893. VII. 74. *До панича, бачиш, ходила, поки дитину привела.* Шевч. *Кобила привела коника.* Грин. I. 149.

Привечерітися, -ріється, гл. безл. Смеркнуться. Вх. Уг. 203.

Привиддя, -дя, с. Видѣніє. *Сни і привиддя ночніі.* К. Іов. 72. *Колись рабу Твоєму, Боже, ти в привидді глаголав.* К. Псал. 206.

Привиджуватися, -джуся, -ешся, сов. в. привидітися, -джуся, -дишся, гл. Грезитися, пригрезитися, показываться, показаться. Чуб. I. 90. *Ой то тобі приснилося, ой то тобі привиділося.* Чуб. V. 1093. *Той шлях мені привижувався: бачив кілька слобід і Лубні. — «Звідці?» — спитав Кобза, дивуючись: «яка ж мара показувала тобі ті слободи і Лубні?»* Стор. МПр. 24.

Прівидки, -ків, м. мн. Видѣнія. *А ти мене що-раз лякаєш снами, у привидки трівожиш мою душу.* К. Іов. 16.

Привика́ти, -каю, -еш, сов. в. привик(ну)ти, -ну, -неш, гл. Привыкать, привыкнуть. *Голуб, мати, голуб, мати, к вікну прилітає. «Давай, доню, принадоньку, нехай привикає».* Мет. 23.

Привикатися, -каюся, -ешся, сов. в. привікнутися, -нуся, -нешся, гл. =

Привикати, привикнути. *З ким любилає, — розлучилає, мушу забуватися; з ким не зналає, — повінчалає, мушу привикатися.* Чуб. V. 186.

Привиклий, -а, -е. Привыкшій.

Привикнути, -ся. См. Привикати, -ся.

Приві́кти. См. Привикати.

Привилей, -лею, м. Привилегія. *Дав нам привилей осягти під город поля, гаї і сіножаті, які сами улюбимо.* К. ЧР. 225. *Чадо попованого привилеями панства.* К. ХП. 23.

Привинен, -вінна, -не. Прикосновенень, причастень. *Рукою чоловікові біду зробиш, а язиком ще й гіршу, а очі нічому не привинні.* Кв. І. 25. *Я не привинен до того.* НВолын. у.

Привітниця, -ці, ж. Родъ растенія. ХС. ІІІ. 51.

Привича́ти, -чаю, -єш, сов. в. приві́чити, -чу, -чиш, гл. Приучать, приучить. *Го він так привичив.* Черк. у.

Привіченька, -ки, ж. Ум. отъ привичка.

Приві́чити. См. Привичати.

Приві́чка, -ки, ж. Привычка. Ум. **Приві́ченька.** Мет. 316.

Привід, -воду, м. 1) Руководство, предводительство. *А дурень за моїм приводом працює.* Г. Барв. 307. *Рад би я встати та й привід дати своєму дитяточку.* О. 1862. ІV. 40. (Нп.). *Всюди привід дав, а татусь тільки за нею, хоть і не дуже то покійник любив за чужим приводом ходить.* Сим. 202. *Моторний, сміливий, він скрізь давав усьому привід.* Мир. ХРВ. 146. 2) Причина, основаніє. *З якого приводу? На какой причинь?*

Привідець, -дця и привідця, -ці, м. Руководитель; предводитель. Черк. у. *Геть у полі у широкім татари ночують... Їх приводець по табору, мов пан який, ходить.* АД. І. 166. *Макогоненко до всеї біди привідця.* Котл. НП. 378. *Привідця був во всіх содомах.* Котл. Ен. VI. 25.

Привідниця, -ці, ж. Предводительница; руководительница. Левиц. І. 286.

Приві́жка, -ки, ж. Возжа для пристяжной. Міусск. окр.

Приві́й, -вою, м. Веревка или ремешекъ, которымъ прикрѣплено къ верхней части ярма кольцо (каблучка), соединяющее ярмо съ дышломъ. Чуб. VII. 405. Рудч. Чп. 250.

Приві́лля, -ля, с. 1) Приволье, раздолье. *На вовків там привілля, — все пуці, а людей нема.* Лебед. у. 2) Достатокъ. *Нема привілля ніякого у його, як же за його йти.* НВолын. у. 3) **Бути за привіллям.** Быть въ уютномъ удобномъ мѣстѣ. *Був за привіллям у вас і я, і коні.* НВолын. у.

Приві́льний, -а, -е. Привольный.

Приві́т, -ту, м. Привѣтъ, привѣтствие. Харьк. г. Мет. 242.

Приві́тання, -ня, с. Привѣтствие. *Щире привітання.* Стор. МПр. 94. *Забувши й своє панство, зустрів батька Пугача з таким привітанням, мов той у найдорожчих кармазинах.* К. ЧР. 223.

Приві́та́ти, -таю, -єш, гл. Принять, привѣтствовать. *От воно і вклонилось, і привітало мене чепурненько.* МВ. І. 18. *Тую галеру із грізної гармати, привітайте, гостинця їй дайте.* Лукаш.

Приві́та́тися, -таюся, -єшся, гл. Поздороваться. *Зліз з коника, привітався: «День добрий, серденько!»* Чуб. V. 384. *Йди, доню, найди її, найди, привітайся.* Шевч. 72.

Приві́тиця, -ці, ж. Раст. *Cuscuta monogina* Wahl. ЗЮЗО. І. 120.

Приві́тний, -а, -е. Привѣтливый. *До всякого привітна й ласкава.* МВ. І. 35. Ум. **Приві́тненький.**

Приві́тниця, -ці, ж. Привѣтливая женщина. *І нашим, коморам клюшниця, і нашому роду привітниця.* Чуб. V. 727.

Привітно, нар. Привітливо. Стор. МПр. 52. Въ знач.: уютно. Там (у кімнаті) було тепло, гарно, спокійно, привітно зімньої темної ночі. Левиц. Пов. 190. Ум.

Привітненько.

Привіятися, -віюся, -єшся, гл. Прибыть, притащиться, явиться (неуважительно кь прибывшему). Забув же він сови позвать; а совонька не гнівалась, сама вона привіялась. Грин. Ш. 662.

Привласти́ти. См. Привлащати.

Привлащати, -щаю, -єш, сов. в. **привласти́ти, -щю́, -сти́ш**, гл. Присваивать, присвоить. Гетьман маєтностей і добр військових не має самовласно собі привлащати.

Приводити, -джу, -диш, сов. в. **привести́, -веду́, -де́ш**, гл. Приводить, привести. Приводить він до того дерева вовків. Рудч. Ск. I. 7.

Пріводні, -днів, м. мн. Въ водяной мельницѣ, въ пути, по которому вода идетъ кь наружному колесу, — мѣсто между заставною и лоддями, т. е. отъ заставки до того пункта, гдѣ вода прикасается кь колесу. Черниг. у.

Привозити, -жу, -зиш, сов. в. **привезти, -зу, -зе́ш**, гл. Привозить, привезти. Чим я тоді дровецъ привезу? Рудч. Ск. II. 7.

Привозитися, -жуся, -зишся, сов. в. **привезті́ся, -зуся, -зе́шся**, гл. Приѣзжать, приѣхать. Сама привезеся своїм повозом. Вх. Лем. 456.

Приволікати, -каю, -єш, сов. в. **приволокти, -лочу, -чеш**, гл. Притаскивать, притащить, зацѣпивъ веревкой и т. п. Приволік копицю сіна. Приволокли його. Мнж. 57.

Приволо́ка, -ки, ж. Рыболовная сѣть.

Приволокти. См. Приволікати.

Приворожити. См. Приворожувати.

Приворо́жувати, -жую, -єш, сов. в. **приворожити, -жу, -жиш**, гл. Приколдовывать, приколдовать О. 1862. X. 11.

Приворот, -ту, м. Раст. Veronica Chamaedrys L. Мил. М. 26.

Приворотень, -тня, м. Раст. а) Pyrethrum corymbosum. ЗЮЗО. I. 133. б) Neottia aris L. ЗЮЗО. I. 129. в) Tanacetum vulgare L. Вх. Зн. 55.

Приворотки, -ток, ж. мн. = Приворот. ЗЮЗО. I. 141.

Приворотний, -а, -е. Приколдовывавший, привлекающий. Приворотне зілля. Ном. № 246.

Привселюдно, нар. Открыто; публично. Бачилась з своїм козаченьком привселюдно на «вулиці». Морд. Пл. 92.

Привушний, -а, -е. Привушні серги. Серьги маленькія, находящіяся при самомъ ухѣ. Куплю собі сережки привушні. Пирят. у.

Привчати, -чаю, -єш, сов. в. **привчити, -вчу, -вчиш**, гл. Приучать, приучить.

Привчатися, -чаюся, -єшся, сов. в. **привчитися, -чуся, -чи́шся**, гл. Приучаться, приучиться. Привчиться до панських звичаїв. Левиц. I. 319.

Прив'ява́ти, -ваю, -єш, сов. в. **прив'янути, -ну, -неш**, гл. Привядать, привянуть. Уже наші василечки од сонця пов'яжи. Нехай в'януть, прив'явають. Мет. 316.

Прив'язатися. См. Прив'язуватися.

Прив'язка, -ки, ж. Снурокъ, веревочка или что либо подобное, употребляемое для привязыванія, напр. красная гарусная нитка, которой гуцулки связываютъ концы

своихъ кось. (Шух. I. 135), веревочка, которой постіл привязується къ ногѣ.

Прив'язку біля постола обірвав. Волч. у. *Шила сукню та й укоротила, шила черевички та й помалила, а остаточки — на підп'яточки, а обрізочки на прив'язочки.* Грин. III. 47.

Прив'язування, -ня, с. Привязуваніє.

Прив'язувати, -зую, -єш, сов. в. **прив'язати, -жу, -жеш,** гл. Привязувать, привязать.

Прив'язала коня до берестонька. Мет. 19.

Прив'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **прив'язатися, -жуся, -жешся,** гл.

Привязуватися, быть привязаннымъ.

Прив'ялий, -а, -е. Привядшій, отчасти увядшій. Левиц. Пов. 103.

Прив'ялити, -лю, -лиш, гл. Заставить привянуть. Переносно о человекѣ: пришибить словомъ, привести въ уныніє. *Чоловік так і прив'ялить словом.* Г. Барв. 287.

Прив'янути. См. **Прив'явати.**

Пригадати, -ся. См. **Пригадувати, -ся.**

Пригадування, -ня, с. 1) Припоминаніє. 2) Придумуваніє.

Пригадувати, -дую, -єш, сов. в. **пригада́ти, -даю, -єш,** гл. 1) Припоминать, припомнить. Чуб. V. 245. 2) Придумывать, придумать. *Не придумать, мати, да й ж пригадати, яку тобі да пташечку з гостинцем прислати.* Чуб. V. 744.

Пригадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **пригадатися, -даюся, -єшся,** гл.

Припоминаться, припомниться. *Усе пригадалося Олесі.* МВ. I. 49.

Пригана, -ни, ж. = **Догана.** *Дала-с ми, миленька, дала-с ми пригану, же я є'м не варта за файку дугану.* Гол. II. 221.

Пригальмува́ти, -му́ю, -єш, гл. Притормозить. Вх. Зн. 55.

Приганя́ти, -няю, -єш, сов. в. **пригнати, -жену, -неш,** гл. 1) Пригонять, пригнать.

Шостого вола зостав, а н'ять прижени. Рудч. Ск. I. 182. **Пригнати човен до...**

Подѣхать лодкой къ... Пригнали вони човни свої до берега. Єв. Л. V. 11. 2) Подгонять, подогнуть, понуждать, понудить. *Вчителі добре приганяли, а я дуже боявся каторжної лози.* Левиц. I. 152. *До роботи приганя, а про їжу не спита.* Грин. III. 561.

Пригара, -ри, ж. 1) Пригорѣлыя части кушанья. 2) Сивушное масло, гарь (о водкѣ).

Одгонить пригарами горілка. НВолын. у.

Пригарок, -рку, м. = **Пригара 1.** *Виїли кашу — самі пригарки в горщечку.* Черниг. у.

Пригаса́ти, -саю, -єш, сов. в. **пригаснути, -сну, -неш,** гл. Притухать, притухнуть, пригаснуть.

Пригасити. См. **Пригашати.**

Пригаснути. См. **Пригасати.**

Пригаша́ти, -шаю, -єш, сов. в. **пригаси́ти, -шу́, -сиш,** гл. Пригашивать, пригасить, притушить. *Пригашують трохи вогонь.* Дещо.

Пригатити. См. **Пригачувати.**

Пригаток, -тку, м. Маленькая гать у берега. Вх. Зн. 55.

Пригачувати, -чую, -єш, сов. в. **пригатити, -гачу, -тиш,** гл. Запруживать, запрудить (нѣсколько?) *А я тую криниченьку притчу.* Чуб. V. 393.

Пригаяти, -гаю, -єш, гл. Задержать, заставить опоздать. *Пригаяв ти нас.* Полт. г.

Пригвозди́ти, -джу́, -диш, гл. Приткнуть, поставить. *Нема де й так повернутися, — куди ти ще ослона пригвоздит.* Змієв. у.

Пригвоздитися, -джуся, -дишся, гл. Привязаться, пристать. *Пригвоздилась, як гвоздик.* Грин. І. 241.

Пригіжкуватий, -а, -е.? *Пригижкуватий вовк.* ЗОЮР. ІІ. 36.

Пригина́ти, -наю́, -еш, сов. в. **пригну́ти, -гну́, -гне́ш, гл.** Пригинать, пригнуть.

Пригін, гону, м. 1) Пригонь. 2) Понужденіє. *А що біжить без пригону, без пригону, без повода?* Чуб. V. 1190. 3) **У пригоні ходити.** О волахъ впряженныхъ въ плугъ: быть во второй средней парѣ. Волч. у.

Пригінний, -а, -е. 1) Работающій по понужденію, отбывающій повинностъ натурой. 2) О волѣ: ходящій въ **пригоні** 3. Волч. у.

Пригінчий, -чого, м. Надсмотрщикъ надъ рабочими.

Пригір, гору, м. Холмъ. *Іде чернець у Вишгород на Київ дивитись та посидіть на пригорі.* Шевч. 370.

Пригірклий, -а, -е. Горьковатый. *Пригіркле масло.*

Пригіркнути, -ну, -неш, гл. Прогорькнуть.

Пригірщ, горщі, ж. Пригоршни. ЗОЮР. І. 255.

Пригіст, госту, м. Привѣтствіє. *Шутка зачинає відгравати на пригіст.* Федьк.

Пригістне, -ного, с. Гостинець, подарокъ посѣтителя. Шух. І. 218.

Пригладжувати, -джую, -еш, гл. Приглаживать, пригладить. *Пригладь її чорні брівки.* Чуб. ІІІ. 63.

Пригледіти. См. Приглядати.

Приглежуватися, -жуюся, -ешся, гл. = **Приглядатися.** *Як почне приглежуватися до тебе або прислухатися, поки то пізна або почує.* Сим. 235.

Приглу́хнути, -ну, -неш, гл. Немного оглохнуть. Желех.

Приглухуватий, -а, -е. Глуховатый. Черк. у.

Приглушити. См. Приглушувати.

Приглушувати, -шую, -еш, сов. в. приглуши́ти, -шу́, -шиш, гл. Оглушать, оглушить. *Од жалю і од плачу мов приглушений ходив.* Сим. 219.

Приглядати, -даю́, -еш, сов. в. **пригледіти, приглядіти, -джу, -диш, гл.** Присматривать, присмотрѣть. *Пустіть мене, пані ...пригледіть за Одаркою.* МВ. І. 77.

Приглядатися, -даюся, -ешся, сов. в. пригля́нутися, -нуся, -нешся, гл. Присматриваться, присмотрѣться. Чуб. ІІІ. 19. *Ти сядеш на лаві, а я на ослоні, будем приглядатися, в кого чорні брови.* Чуб. V. 290. *Ходить такий, що аж жовтий та білий. Як приглянешся, то аж світиться.* Драг. 143.

Приглядіти. См. Приглядати.

Приглядуватися, -дуюся, -ешся, гл. = **Приглядатися.** *Кобза став приглядуватися, щоб побачить свою рідну хату.* Стор.

Пригля́нути, -ну, -неш, гл. = **Приглядіти.** *Дитину приглядають, а мене хто тепер пригляне?* Кв.

Пригля́нутися. См. Приглядатися.

Пригнада, -ди, ж. = **Принада.** *Які ж мої чароньки, що чорнії брівоньки, яка ж моя пригнада — шо я дівка молода.* Уман. у.

Пригнаджати, -джаю́, -еш, гл. = **Принаджувати.** Уман. у.

Пригнати. См. Приганяти.

Пригнатися, -женуся, -не́шся, гл. Прибѣжать, примчатся. Пан, що було в його духу, пригнався. МВ. (О. 1862. III. 70). Пригнавсь Данило... «Не втечеш!» крикнув. МВ. I. 158. — з волами. Придти, пригнавъ воловъ. Бодай воли живі були, а плуг поламався, щоб мій милий із волами додому пригнався. Мет. 6.

Пригніздитися, -джуся, -дишся, гл. Присѣсть, присосѣдиться. Коли чого просити має, то добрий одгадає час і к чоловіку пригніздиться, прищулиться, приголубиться. Котл. Ен. V. 19.

Пригніт, -ту, м. Притѣсненіє. Нас так тяжко тіснять і пригнічують необачні... Ми і в тісноті і в пригніті... К. ХП. 132.

Пригнітати, -таю, -еш, сов. в. **пригнітити, -нічу, -тиш**, гл. 1) Придавливать, придавить. А довбня з стелі, та по голові довгомуда, так його й пригнітила. Чуб. II. 97. 2) Угнетать. І не зважиться багатий брата пригнітати. К. Псал. 23.

Пригніток, -тка, м. 1) Прессь. 2) Угнетенный человекъ.

Пригнічувати, -чую, -еш, гл. = **Пригнітати**. Безбожники пригнічують нещасних. К. Іов. 76.

Пригнути. См. Пригинати.

Приговір, -вору, м. = **Приговірка**. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Приговірка, -ки, ж. = **Приповідка**. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Приговоріти. См. Приговорювати.

Приговорювати, -рюю, -еш, сов. в. **приговоріти, -рю, -риш**, гл. Приговаривать, приговорить, примолвлять, присказывать. Рудч. Ск. I. 16. Буйним вітрам та й приговорила: «Повій, вітре, з далекого краю». Мил. 119.

Приго́втати, -таю, -еш, гл. Приучить, освоить, ознакомить. Як куплена товарина, то тра приговтати. НВолын. у.

Приго́втатися, -таюся, -ешся, гл. Освоиться, ознакомиться.

Пригода, -ди, ж. 1) Приключеніє; несчастіє, несчастный случай. Не дай, Боже, пригоди на тебе. Макс. Не втішайтесь, воріженьки, моїй пригоді. Мет. 42. **Стати пригоді**. Приключиться несчастію. Ой на козаченьків, ой на запорожців та пригодонька стала: ой у середу та й у обідній час їх Москва забрала. ЗОЮР. I. 135. 2) Надобность, польза. Годувала собі дочку для своєї пригоди, щоб принесла із криниці холодної води. Макс. (1849) 111. 3) **Стати у пригоді**. Пригодиться, помочь. Не бий мене, чоловіче добрий, я тобі в великій пригоді стану. Рудч. Ск. I. 91. Ум. **Пригодонька**. Чуб. V. 346.

Приго́ддя, -дя, с. Привольє. Їдь на Кубань, там буде тобі пригоддя.

Пригодітися, -джуся, -дишся, гл. Случиться, приключиться.

Пригодовувати, -вую, -еш, сов. в. **пригодувати, -дюю, -еш**, гл. Выкармливать, выкормить. Пригодовували скотинку на важку польову роботу. Мир. Пов. I. 166. Чикнуть ножем пальця: як біжить маска, то ще пригодовують, а як ні, то то значить годиться на заріз. Драг. 2.

Пригодонька, -ки, ж. Ум. отъ пригода.

Пригоже, нар. Красиво; хорошо. Не плач, милий, не журися, — все буде пригоже. Грин. III. 160.

Пригожий, -а, -е. Пригожій, красивый, хорошій. Ой ви, чумаченьки, ой ви, молоденькі, ви гожі й пригожі. Рудч. Чп. 148. Пригожа, як рожа. Мет. 208.

- Приголовач, -ча, м.** 1) Изголовье; у грудного ребенка: свернутая пеленка, подкладываемая ему под голову, напр. во время купанья. 2) Въ гробу: доски въ изголовьи и ногахъ, соединяющія боковыя длинныя доски. НВолын. у. *У труні два приголовачі.* Черк. у. 3) Полѣно, которое кладется поперегъ печи, чтобы на него класть поперечныя полѣнья. Угор. Ум. **Приголовачок.** *А біленькій пелюшечки сповивала, а з дев'ятого шовку сповивачик сукала, а з сребра-злата приголовачок прикладала.* Чуб. III. 324.
- Приголова́ник, -ка, м.** Каждое изъ четырехъ бревень, на которыхъ кладется печь въ гуцульской колибі. Шух. I. 175.
- Приголовок, -вка, м.** 1) = Приголовач 1. 2) = Приголовач 3. Радом. у. 3) Въ оконной рамѣ: верхній поперечный брусокъ. Вас. 149. Ум. **Приголовочок, приголовчик.** Чуб. III. 324. Г. Барв. 436.
- Приголубити, -ся.** См. Приголублювати, -ся.
- Приголубливий, -а, -е.** Нѣжный, ласкающій. *Ой вийшла мати, і з сльозами приголубливими словами, за руку взявши, каже їй.* Греб. 319.
- Приголублювати, -люю, -еш, сов. в. приголубити, -блю, -биш, гл.** Ласкать, приласкать, приголубить. *До кого я пригорнуся і хто приголубить, коли тепер нема того, який мене любить.* Котл. НП. 340. *А ще гірше, як хто кого любить. Любить, любить та й не приголубить.* Чуб. V. 298.
- Приголублюватися, -лююся, -ешся, сов. в. приголубитися, -блюся, -бишся, гл.** Ласкаться, приласкаться. *І к чоловіку пригніздиться, прищулиться, приголубиться, цілує, гладить, ласкотить.* Котл. Ен. V. 19.
- Пригонити, -ню, -ниш, гл. = Приганяти.** *Паша пані хупава, розпустили рукава, і сама не робить, і нас не пригонить.* Мет. 323.
- Пригоніч, -ча, м. = Пригінчий.** Рк. Левиц.
- Пригорілий, -а, -е.** Пригорѣлый. *Вони пір'я пригоріле нюхали.* Ном. № 13186.
- Пригоріти, -рю, -риш, гл.** Пригорѣть.
- Пригорнути, -ся.** См. Пригортати, -ся.
- Пригород, -да, м.** Пригородъ. *Усі городи й пригороди пороздавав їм (панам) король то на староства, то на волости.* К. ЧР. 195.
- Пригороджувати, -джую, -еш, сов. в. пригородити, -джу, -диш, гл.** Пригораживать, пригородить.
- Пригорта́ти, -таю, -еш, сов. в. пригорну́ти, -ну́, -неш, гл.** 1) Прижимать, прижать (къ сердцу), приласкать. *Пригорнути до серденька та й поцілувати.* Мет. 23. *Ой хто ж мене молодую на чужині пригорне?* Мет. 78. 2) Приваливать, привалить (сыпучимъ тѣломъ), пригрестъ сыпучее тѣло (землю, снѣгъ) и засыпать имъ сверху. *В вишневім садочку схоронила, сирору землю пригорнула.* Чуб. V. 781.
- Пригортатися, -таюся, -ешся, сов. в. пригорну́тися, -ну́ся, -нешся, гл.** Прижиматься, прижаться, прильнуть. *Не пригорнеться вже серденько і моє до його.* Мет. 66.
- Пригорщ, -щі, ж. = Пригірщ.** *Енея з пригорщею ланців велів судьбам не потопить.* Котл. Ен. VI. 9.

Пригостити, -щу́, -сти́ш, гл. 1) Прибыть, приїхати в гости. *Ми пригостили до Илаша. Федьк. В царя дочку заручили, та й додому пригостили.* Гол. IV. 551. 2) Принять как гостя, угостить. *І ця сестра його пригостила добре.* Мнж. 16.

Приготов́ка, -ки, ж. = **Приготування**. Рк. Левиц. Хотин. у.

Приготува́ння, -ня, с. Приготовление.

Приготува́ти, -ту́ю, -еш, гл. Приготовить. *Мати йому приготує на цілий день горщок кисілю.* Рудч. Ск. II. 85.

Приготува́тися, -ту́юся, -ешся, гл. Приготовиться.

Пригра, -ри, ж. Вылет пчелы значительной кучей из улья на некоторое время. *Зашуміло село, як на пригрю бджоли.* Мир. ХРВ. 260.

Приграван́ня, -ня, с. Аккомпаниментъ.

Пригравати, -раю, -еш, гл. Аккомпанировать.

Пригреби́ця, -ці, ж. 1) Погребница, передняя часть погреба, сводъ надъ ступеньками, ведущими в погребъ. 2) Входъ в помещеніе съ гончарнымъ горномъ. Вас. 180. 3) У колесниковъ: входъ в яму, служащую для склада топлива и сообщенія съ топкой. Вас. 146.

Пригрів, -ву, м. Мѣсто, обогреваемое солнцемъ; солнцепекъ. *Чабан на соняшному пригріві... спить.* О. 1862. V. Кух. 31.

Пригрива́ти, -ваю, -еш, сов. в. **пригріти, -грію, -еш**, гл. Припекать, припечь, пригрѣвать, пригрѣть. *Зійшло сонце під віконце... стало пригривать.* Чуб. V. 1016. *Наше женихання — як літня роса: вітер повіє, сонце пригріє, роса опаде.* Чуб. V. 180.

Пригромі́тися, -млюся, -мишся, гл. Нахлынуть, собраться массой. *Як пригромлять люде до колодязя, дак дотовпу нема.*

Пригрубник, -ка, м. ? Мил. М. 62. Желех. *Пани чаї та шпунти п'ють, а ми в пригрубнику знай люльки плюндriamo.* Ном. № 10380. См. **Грубник 2**.

Пригрубок, -бка, м. Выступъ возлѣ печи.

Пригрудча, -чати, с. Грудной ребенокъ. Пирят. у.

Пригрустити. См. **Пригрущати**.

Пригруща́ти, -щаю, -еш, сов. в. **пригрустити, -грущу, -стиш**, гл. Внушать, внушить, приказывать, приказать. *Він так мені пригрущав, щоб я тобі наказав.* Черк. у. *Можайка кряжив здорово за паничами, глядів їх, як своїх дітей, пригрущав, щоб не робили погано.* Новомоск. у. *Лихий свекор погуляти да не пустить; ой хоть пустить молодую да й пригруститъ: «Іди, іди, дитя моє, не барися: у сінечки за дверечки да й вернися.* Маркев. 103.

Пригу́кувати, -кую, -еш, гл. Кричать в добавленіе къ работѣ. *Іди поможи стягати сволок на хату, — хоч будеш пригукувати, а то нічого не зробимо.* Константиногр. у.

Пригу́лень, -льня, м. = **Відгулень**. О. 1862. I. 20.

Пригуля́ти, -ляю, -еш, гл. 1) Приобрѣсть, гуляя. 2) — **дитину**. Прижить ребенка.

Пригуме́нок, -нка, м. Часть гумна, гдѣ складываются земледѣльческія орудія. Радом. у.

Придабашка, -ки, ж. = **Придибашка**. *Станемо собі наші стрілецькі придабашки уповідати.* Федьк.

Придавати, -даю, -еш, сов. в. **придати, -дам, -даси**, гл. 1) Прибавлять, прибавить. *«Ще ж нам цього мало». — Що ж ми вам придамо? — Чуб. III. 39. — ходи.* Прибавлять,

прибавить шагу. *Чим дуж придав ходи в ноги.* Мир. ХРВ. 9. 3) Давать, дать въ качествѣ приданаго крѣпостнаго человекѣка. *Ви за молодую панією мабутъ придані?* МВ. (О. 1862. I. 73).

Придаватися, -даюся, -еся, сов. в. придатися, -дамся, -дасися, гл. 1) Годиться, пригодиться. *Золотий ключик до кожних дверей придасться.* Ном. № 7393. 2) Удаваться, уdatься, оказаться, выйти какимъ; оказаться къ чему годнымъ, способнымъ. *В чім ти, мила, купалася, що така придалася?* Чуб. V. 38. *Оттакий то придався нам солодкий мед.* Грин. II. 171. *Паска у нас хороша придалась.* Кв. *Наймичку собі приняла, та й добра дівчина придалась.* Г. Барв. 295. *Придавсь один чернець на малювання.* К. ЧР. 82.

Придавити. См. **Придавлювати.**

Придавлювати, -люю, -ещ, сов. в. придавити, -влю, -вищ, гл. Придавливать, придавить. *Придавила його до тину, щоб він не вирвавсь.* Рудч. Ск. I. 8. *Мороз як придавив — стало холодно.* Чуб. I. 6.

Придалий, -а, -е. Пригодный. *Юрасева сосна тонкая да високая, тонкая да кудрявая на пчоли придалася.* Мет. 195.

Придане, -дан, приданки, -но́к, мн. Свадебные гости со стороны новобрачной, отправляющіеся съ нею въ домъ новобрачнаго. Маркев. 134, 147. *Свашки і приданки роздгають молоду.* МУЕ. III. 149. *Коня у позику не давай, жінки у приданки не пускай.* Ном. № 8091.

Приданя́не, -нян, мн. Придане. Вх. Лем. 456.

Придати, -ся. См. **Придавати, -ся.**

Придатний, -а, -е. Годный, пригодный; способный. *Хлопець дуже розумний і до всього придатний.* Левиц. I. 167.

Придатність, -ности, ж. Пригодность, годность. Желех.

Придаток, -тку, м. Прибавление, прибавка. *Придаток не стоїть за даток.* Ном. № 10590. *На придаток дам ще корову.*

Придбава́ти, -ваю, -ещ, сов. в. придба́ти, -баю, -ещ, гл. Приобрѣтать, приобрести. *Се придбавають у Бога собі ласки, даючи милостину.* Волч. у. *Худоби діждалися, — придбали хутір, став і млин.* Шевч. *Хочу я з рочок погуляти, щоб собі посагу що придбати.* Мет. 46.

Придба́ння, -ня, с. Приобрѣтение. Г. Барв. 528.

Придбати. См. **Придбавати.**

Придбо́увати, -вую, -ещ, гл. = Придбавати. Г. Барв. 307.

Придвѣрний, -а, -е. Придверный. **Придвѣрна стіна** — стѣна въ которой находится дверь. Шух. I. 101.

Придѣржати, -ся. См. **Придержувати, -ся.**

Придержувати, -жую, -ещ, сов. в. приде́ржати, -жу, -жищ, гл. Придерживать, придержать. *Протиус догнав, Недвига придержав.* Рудч. Ск. I. 121. **Придержати ходу.** Умѣрить шагъ, пойти тише. МВ. I. 105.

Придержуватися, -жуюся, -ешся, сов. в. приде́ржатися, -жуся, -жишся, гл. 1)

Придерживаться, быть придержаннымъ. *Ловиться і придержується порська вівця.* О. 1862. V. Кух. 38. 2) Придерживаться, придержаться за что. *Придержуйсь за бильця, а то впадеш.*

- Приджиджулити, -лю, -лиш, гл.** = **Причепурити.** Сим. 183.
- Приджиджудитися, -люся, -лишся, гл.** = **Причепуритися.** Сим. 182.
- Придзигльований, -а, -е.** Вертлявий (преимущественно о женщинѣ?) О. 1861. XI. Кух. 26. См. **Придзигльованка.**
- Придзигльованка, -ки, ж.** Вертушка, вертлявая женщина. Котл. Ен. Словарь. 23. Там *придзигльованки журились, що нікому вже підморгнуть.* Котл. Ен. III. 55.
- Придибанчик, -ка, м.** ? *Ой танчику, придибанчику, поплинь, поплинь.* Гол. IV. 166.
- Придибати, -баю, -єш, гл.** 1) Приплестись, прийти. *Он сіромашний дід придибав до нас на поміч.* Стор. МПр. 165. 2) — **кого.** *Встрѣтить кого. Го нераз в полі придибле.* ЕЗ. V. 77.
- Придибачка, -ки, ж.** = **Придибашка.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Трапилась придибачка.* Звенигор. у.
- Придибашка, -ки, ж.** Приключеніе, происшествіе. *Хвалить Бога, що ти приїхав, а то я тут турбувалась — чи не лучилась тобі ізнову яка придибашка, що так довго не було.* Рудч. Ск. II. 142.
- Придивитися.** См. **Придивлятися.**
- Придивлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. придивітися, -влюся, -вишся, гл.** 1) Присматриваться, присмотрѣться. *Придивись лишень, то й побачиш.* МВ. I. 26. 2) Притупиться (о зрѣнні). *Очка ми ся придивили, миленького ждучи.* Гол. IV. 459.
- Придихатися, -хаюся, -єшся, гл.** Получать неприятный запахъ. *Вода придихається.*
- Приділ, -ду, м.** Назначеніе, приуроченіе къ какому либо мѣсту, дѣлу. *І приділу хиба йому не буде?* Константиногр. у. *Треба кожній дитині приділ дати: тому пити, тому їсти, те спати хоче, а те спинити.* Волч. у.
- Приділити.** См. **Приділяти.**
- Приділяти, -ляю, -єш, сов. в. приділити, -лю, -лиш, гл.** Опредѣлять, опредѣлить, назначать, назначить. *Діточкам моїм пан щось приділить за мою смерть.* МВ. (О. 1862. I. 104).
- Придоба, -би, ж.** Удобство. *Сестра Меланія посіла у якомусь великому кріслі, що в ньому мало було придоби, а багато цвяхів.* МВ. II. 202. *Славлють, що як обсвідчуться, то живуть і в самому неклі, хоч у кип'ячі й смолі не велика придоба.* МВ. (КС. 1902. X. 149).
- Придобний, -а, -е.** Удобный. *Які хаточки були придобні, які славні.* МВ. II. 136.
- Придобно, нар.** Удобно, съ удобствомъ. *Я живу собі придобно на своїй селидѣбі.* МВ. II. 206.
- Придобритися.** См. **Придобрюватися.**
- Придобрюватися, -рююся, -єшся, сов. в. придобритися, -рюся, -ришся, гл.** Подлаживаться, подладиться, поддабриваться, поддобриться. *Бач як придобрився — все помагає.* Константиногр. у.
- Придовжитя, -жу, -жиш, гл.** Пройти ралом въ длину по засѣянному полю. НВолын. у.
- Придоглянути, -ну, -неш, гл.** = **Доглянути.** *А призовіте мою родиноньку придоглянуть смерти.* Чуб. V. 442.
- Придолинок, -нку, м.** Устье долины. Левч. 34. *На степку садочок в придолинку.* Сим. 202.
- Придолоб, -ба, м.** = **Граділь.** Шух. I. 165.

При́домок, -мка, м. Флигель? Як я в цьому дворі був, так тоді ще цього дому не було, а тільки оті придомки стояли. Київ. г.

Придохлий, -а, -е. Полудохлий.

Придріпанець, -нця, м. Пришедшій во время слякоти.

Придріпатися, -паюся, -єшся, гл. Прійти во время слякоти.

Придрукувати, -кую, -єш, гл. Припечатать, сдѣлать печатное прибавленіє.

Придужати, -жаю, -єш, гл. Быть въ силахъ, въ состояніи. *Кожне звичайно бере, на себе, кілька придужа взять.* Могил. у.

Придумати. См. Придумувати.

Придумувати, -мую, -єш, сов. в. придумати, -маю, -єш, гл. Придумывать, придумать. *Ніяк не придумає, щоб його тут утворити таке, щоб у чумака гроші украсити.* Рудч. Ск. II. 169.

Придуркуватий, придуруватий, -а, -е. Глуповатый, съ придурью. *А чоловік був у єї придуруватий.* Черк. у.

Приду́ти, -ду́ю, -єш, гл. Прибѣжать, приѣхать быстро. *Сів на хазяйського коня, вмент придув з горілкою.* Драг. 253.

Придуха, -хи, ж. Недостатокъ свѣжаго воздуха. *Риба від придухи йде на лотоки.*

Придушити, -ся. См. Придушувати, -ся.

Придушувати, -шую, -єш, сов. в. придушіти, -шу́, -шиш, гл. 1) Придушивать, придушить. 2) Придавливать, придавить.

Придушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. придушітися, -шу́ся, -шишся, гл. 1) Придушиваться, придушитися. 2) Придавливаться, придавиться.

Приємний, -а, -е. Пріятный. *Романюки приємні люде.* Каменец. у. *Наче вітерець шелесне в листі, — така його була приємна й тиха мова.* Г. Барв. 355.

Приємність, -ности, ж. 1) Пріятность. 2) Удовольствіє.

Приємно, нар. Пріятно. *Зелене вино Богу приємно.* Чуб. III. 415.

Прижилувати, -лую, -єш, гл. Приметать. *Щоб гарно пришити, до треба попереду прижилувати.* Київ. у.

Прижити, -живу, -веш, гл. Прижить (дитя). *Жила, жила удівонька та на край села, та прижила та удівонька сина сокола.* Чуб. V. 976.

Прижитний, -а, -е. Незаконнорожденный. *Було й жалує мого хлопчика... Жалує, жалує, а послі й одвернетъся: «що ж? прижитне».* Г. Барв. 477.

Прижовклий, -а, -е. Нѣсколько пожелтѣвшій.

Прижовк(ну)ти, -кну, -неш, гл. Нѣсколько пожелтѣть.

Прижовтий, -а, -е. Желтоватый. Вх. Зн. 55.

Призабути, -буду, -деш, гл. Нѣсколько забыть. *Призабув своє рідне слово.* Г. Барв. 489. *Тим часом мене тут призабули.* Г. Барв. 317.

Призапасити, -пашу, -сиш, гл. Запасти. *Він собі жінку призапасив тільки про впокійніщі часи.* К. ЦН. 225.

Призапаситися, -пашуся, -сишся, гл. Запастись. *Призапасилась, щоб було надовго.* Константиногр. у.

При́зба, -би, ж. Заваленка. Чуб. VII. 380.

При́зва, -ви, ж. Призывъ въ военную службу. *Ходив на призову виймати жеребки.* Васильк. у.

Привести. См. **Приводити.**

Привичаїти, -ся. См. **Привичаювати, -ся.**

Привичайка, -ки, ж. Привычка. Левч. 123.

Привичаювання, -ня, с. Приученіє. *Треба їх до діла привичаїти. От і почалося... привичаювання.* Мир. ХРВ. 127.

Привичаювати, -чаюю, -еш, сов. в. **привичаїти, -чаю, -їш,** гл. Приучать, приучить. *Наймичка привичаєна... завжди приходити вранці до пані.* Левиц. І. 225. **Привичаїла (її)** до роботи. Мир. ХРВ. 77.

Привичаюватися, -чаююся, -ешся, сов. в. **привичаїтися, -чаюся, -їшся,** гл. Привыкать, привыкнуть. *До того, бач, треба привичаїтись.* Левиц. І. 108.

Привичаїння, -ня, с. Привычка, навикъ. Чуб. І. 286.

Привід, -воду, м. Примѣръ, руководство. *Вони б (діти) не шкодили, та ти привід даєш.* Лубен. у. *Та майстер на лихі привіди.* Полт. у.

Привісливий, привісливий, -а, -е. Предвѣщающій. Павлогр. у. *Сич — се привіслив.* Волч. у.

Привістиїти. См. **Привіщати.**

Привістка, -ки, ж. Предвѣстіє, предзнаменованіє. Павлогр. у.

Привіщувати, -кую, -еш, гл. — **кого.** Давать кому прозваніє. Шух. І. 72.

Привіщати, -щаю, -еш, сов. в. **привістиїти, -щу, -стиш,** гл. Предвѣщать, предвѣститъ. Павлогр. у.

Приводити, -джу, -диш, сов. в. **привести, -веду, -деш,** гл. Устраивать, устроить такъ, что бы желаемое сдѣлалось, доводить, довести кого понужденіями, подстрекательствами и пр. до того, чтобы онъ совершилъ извѣстное дѣяніє. *Не сам же я жінку брав: батько мене неволив, а матір привела, щоб нас парочка була.* Чуб. V. 681. *Він сам такого не зробив, — се його той привів.* Харьк. *На добрий ум привідали, — ти не возлюбив.* КС. 1883. II, 471.

Приволення, -ня, с. Позволеніє; соизволеніє.

Приволити, -ся. См. **Приволяти, -ся.**

Приволяти, -ляю, -еш, сов. в. **приволити, -ляю, -лиш,** гл. Позволять, позволить; соизволять, соизволить. *Молода приволила вінчати?* К. Бай. 34.

Приволяїтися, -ляюся, -ешся, сов. в. **приволитися, -ляюся, -лишся,** гл. Ёсть, кушать, покушать. *Їжте бо, приволяїтесь до борщу.*

Приволяїще, -щого, с. Воля, усмотрѣніє. *Я вам на приволяїще даю — як хочете, так і робіть.* Змієв. у.

Привідріння, -ня, с. Подозрѣніє. *Він у нас у привідрінні.* Харьк. г.

Привелений, -а, -е. Зеленоватый. Вх. Зн. 55.

Привеленкуватий, -а, -е. Зеленоватый. Желех.

Привемкуватий, -а, -е. 1) У самой землі растущій, низкій. 2) Привемистый (о человекѣ). *Чоловік плечистий, привемкуватий.* МВ. II. 182. 3) О человекѣ: не имѣющій возвышеннаго духа. *Чим вони рівня привемкуватим людям?* К. ХП. 130.

Привемний, -а, -е. = **Привемкуватий 1.** *Низенька привемна травиця.* Мир. ХРВ. 50.

Привемок, -мка, м. Малышъ, привемистый. *Ще хлоп'ям був, привемком, а всі вже зілля знав.* МВ. II. 8.

Призиратися, -раюся, -єшся, сов. в. **призрітися, -рюся, -ришся**, гл.

Присматриватися, присмотрѣться. Г. Барв. 435. *А він дивиться — призирається.*

Федьк. *Мати ся призрїла на скриньку і на писмо... познала.* Гн. І. 123.

Призїр, -зору, м. 1) Сглазь. Маркев. 89. 2) Для призору. Для виду. *Там і масла того поклала в кашу — для призору.* Міусск. окр.

Призїрний, -а, -е. Причиненный сглазомъ. Чуб. І. 119.

Признаватися, -наюся, -єшся, сов. в. **признатися, -знаюся, -єшся**, гл. 1)

Признаватися; признаться; сознаватися, сознаться. *А тепер я признатися мушу:*

люблю, люблю козаченька так, як свою душу. Чуб. V. 219. 2) — **до чого.** Признавать,

признать что своимъ. *Василь признався до того ножа.* НВолын. у. 3) **до кого.** Давать,

дать себя узнать. Мир. Пов. II. 49. *Ой як вийдеш на улицю, — до мене признайся.* Чуб. V.

85.

Признака, -ки, ж. Знакъ, признань, примѣта. Мнж. 32. *Будем ми тернове віття, верхи стинати і будем тобі, найменшому брату, пішій пішаниці, на признаку покидати, щоб знав з тяжкої неволі... куди утікати.* АД. І. 108. *І признаки навіть нема теперки, що був став.* Каменец. у.

Признако́митися, -млюся, -мишся, гл. Познакомиться. *Я таки вам радитиму з Меласею признако́митися, бо вона розумна дівчинка.* МВ. III. 136.

Признатися. См. **Признаватися.**

Признатний, -а, -е. Выдающийся, замѣтный. *Попова хата у селі признатна.* Павлогр. у.

Призначати, -чаю, -єш, сов. в. **призначити, -чу, -чиш**, гл. 1) Замѣчать, замѣтить.

Вони такі маленькі, що їх і не призначиш. Харьк. у. 2) Назначать, назначить. Ном. №

9033. *П'ять овечат, що їй призначали.* Г. Барв. 466-467. *Половина літ минає, я щастя не*

маю, — так то мені Бог призначив. Чуб. V. 360.

Призначіння, -ня, с. 1) Назначеніє. Левиц. Пов. 154. 2) Предопредѣленіє. *Перед призначенням нігде не сховаєшся.* Гн. І. 166.

Призначка, -ки, ж. Примѣта. *В своїх приятелів і навіть ворогів на признанні він був, як чоловік робочий.* К. Дз. 173.

Принести, -су, -сеш, гл. Принести. *Богу жертву принесє.* Мнж. 155.

Призорий, -а, -е. Близорукій. Шух. І. 33.

Призористий, -а, -е = Призорий. Шух. І. 33.

Призорити, -рю, -риш, гл. Подстеречь, подсмотреть.

Призра, -ри, ж. Подозрѣніє. Левч. 108. **Призру на кого мати.** Подозрѣвать кого. Подольск. г.

Призрітися. См. **Призиратися.**

Призьба, -би, ж. = **Призба.** *Стара сидїла з дочкою на призьбі і здалека вгледїла сина.* Стор. МПр. 56.

Приїзд, -ду, м. 1) Прїѣздъ. Левиц. І. 248. 2) Подъѣздъ. *Хата його на горі, та поганий до неї приїзд.* Канев. у. 3) Въѣздъ. *Згорїло сімнадцять дворів зараз з приїзду.* Ум.

Приїздонько. *Все для свекорка та для старенького, та для приїздоньку його.* Мет. 126.

Приїзда́ти, -джаю, -єш, гл. = **Приїздити.**

Приїзджий, -а, -е. Прїѣзжий. Ном. № 2528.

Приїзди́ти, -джу, -диш, гл. Прїѣзжать. *Що-дня одні виїздили, другі приїздили.* Стор. МПр. 67.

- Приїздний, -а, -е.** 1) Приїзжій. 2) Совершаючийся въ честь приїзда. *Перша чарка приїзна, друга від'їзна.* Чуб. I. 109. 3) **Приїздне.** Подарокъ прислугъ отъ приїзжихъ гостей. *З гостей приїздного хто дастъ наймици.* Сосниц. у.
- Приїмиця, -ці, ж.** Приємъ, угощеніє. *Встаючи послі вечері: Встаньте, братя, підведітся, зійміт шапочки, поклонітся наперед Богу, господареві, господинонці і всій родинонці і тим пишним кухарочкам за соли посоліне, за добрую волю, за пана молодого і за приїмицю его.* Гол. II. 110.
- Приїмище, -ща, с.** Приють. *Которі порубані, которіі в полон взяті, ой там же їм прихилище, сира земля приїмище.* Чуб. Т. 1053.
- Приїхати, -їду, -деш, гл.** Приїхать. *Приїхали до дівчини три козаченьки пізно.* Мет. 88.
- Приїгра, -ри, ж. = Пригра.** *Пасіка роїста на притру вийшла.* К. ЦН. 237.
- Приїдешній, -я, -є.** Будущій. *Яке мое щастя? Не було в минулому, не буде й в приїдешньому.* Сквир. у. *На приїдешній тиждень покинути б молотити, а до буряків узятись.* Брацл. у. *Не пора ще про приїдешне цих дітей балакати.* Брацл. у.
- Приїдість, -дості, ж.** Будущность, будущее. *Менша сестра побила поклони, а вони, старші, зостались у дівках, і на який кінець, і на яку приїдість?* Левиц. I. 328.
- Приїдячка, -ки, ж.** То-же, что и **приблуда** (о женщинѣ). Константиногр. у.
- Приїма, -ми, ж.** Въ бандурѣ: пятая изъ шести большихъ струнъ, называемыхъ бунти. КС. 1882. VIII. 282.
- Приїмак, -ка, приїмака, -ки, м.** 1) Приємышь. *Приїмачі (приїмакові) — як собаці: собака у приїмах був, та й хвоста збув.* Ном. № 9408. 2) Мужъ, перешедшій въ семью жены. Ум. **Приїмаченько.** Грин. III. 383.
- Приїмати, -маю, -еш, сов. в. прийняти, приняти, -йму, -меш, гл.** 1) Принимать, принять. *Він приїма до свого гурту, тільки не всякого, а з проби.* Стор. МПр. 113. *Приїмай мою вірную дружину да за рідну дитину.* Мет. 241. *Свої не прийняли його.* Єв. I. I. 11. *Їв би очима, та душа не приїмає.* Чуб. I. 212. 2) Принимать, принять за что, счесть за что. *Як не приїме Біг гріхи за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108. 3) Получать, получить, брать, взять. *Королевські листи до рук добре приїмати.* АД. II. 4. *На коня сїдав, опрощення приїмав.* Макс. *Чотири карбованці даю за таке нікчемне теля, ще й не хоче! ну, — нема часу балакати, — приїмай гроші.* Каменец. у. **Прийняти слово.** *Заговорить. Приняв ізнов слово божий чоловік.* К. ЧР. 29. 4) Браться, взятыся. *За замок руками не приїмали.* АД. I. 214. 5) Терпѣть, вытерпѣть. *Лиха душа приїма довіку муку.* К. Іов. 33. *Наругу од дітей приїмати.* Г. Барв. 369. 6) — **ланцюгами.** *Сковывать, сковать цѣпями. Ланцюгами втрое себе прийняв.* АД. I. 213.
- Приїматися, -маюся, -ешся, сов. в. прийнятися, прийтисся, -ймуся, -мешся, гл.** Приниматься, принятыся. *Ой обсади, мила, голубонько сива, вишеньками двір. Да вже ж я садила, вже ж я поливала, — не приїмається.* Мет. 67.
- Приїмацький, -а, -е.** Приналежащій приємышу. *Хліб приїмацький — собацький.* Ком. Пр. № 968.
- Приїмаченько, -ка, м.** Ум. отъ **приїмак.**
- Приїмачисько, -ка, м. = Приїмачище.** *Забув приїмак-приїмачисько хліба й соли взяти.* Чуб. III. 127.
- Приїмачище, -ща, м.** Ув. отъ **приїмак.** *Як приїхав приїмачище, — зачав тещу бити.* Чуб. III. 128.

Приймачка, -ки, ж. Приємышь женского пола.

Прийми, мн. Въ выраженіяхъ: **У приймах бути, жити.** Быть приємышемъ, жить въ чужой семьѣ. *У приймах собака був да й хвоста збув.* Посл. **У прийми пристати, у прийми піти.** Не имѣя своего хозяйства, сѣсть на хозяйство жены въ ея домѣ. ЗОЮР. I. 46.

Приймит, -та, м. = **Приймак.** Кв.

Прийміти, -му, -меш, гл. = **Приняти.** Гн. I. 157.

Приймітися, -муся, -мешся, гл. = **Принятися.** *Тут приймилися зараз за діло.* Федьк.

Прийняти, -ся. См. **Приймати, -ся.**

Прийом, -му, м. 1) Приємъ въ новобранцы; также и мѣсто, гдѣ онъ производится. *Ой ставали до прийому а все в одну лаву.* Нп. *Та повезли до прийому, оддали в москалі.* Шевч. 477. *У прийому славний двір, — там нам буде перебір.* Чуб. V. 997. 2) **Богу в прийом.** Въ жертву Господу. *Богу в прийом! — приказує титарь, ходячи з карнавкою по церкві.* Рк. Левиц. Ум. **Прийомочо.** Чуб. V. 997.

Прийомний, -а, -е. Гостеприимный. *Там для хліба-соли прийомний чоловік.* Лебед. у.

Прийомочок, -чка, м. Ум. отъ **прийом.**

Прийти, -ся. См. **Приходити, -ся.**

Прийшлий, -а, -е. Будущій. *Радив рушницю придбати добру на прийшли часи.* МВ. III. 144. *Дай, Боже, діждати прийшого року.* Кременч. у.

Прика́дкуватий, -а, -е. О человекѣ: малорослый и толстый. Слов. Д. Эварн.

Прика́док, -дка и -дку, м. Небольшая кадка. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Приказ, -зу, м. Приказъ. *Біда не знає приказу.* Ном. № 2204.

Приказання, -ня, с. Заповѣдь. *Прийшов Моисей з приказанями.* Гн. II. 226. *Десять приказаній Божих.*

Приказати. См. **Приказувати.**

Приказка, -ки, ж. 1) Поговорка, пословица. *Українські прикази, прислів'я і таке инше... Спорудив Ж. Номис.* (Спб. 1863). 2) У Гребенки: басня. (Греб. 361).

Приказування, -ня, с. Приговоръ, приговорка.

Приказувати, -вую, -еш, сов. в. приказати, -кажу, -жеш, гл. 1) Приговаривать: приговорить, примолвить. *Піди до ополонки, устроми в ополонку хвіст та... і приказуй, ловись, рибко, мала і велика.* Рудч. Ск. II. 8. 2) Наказывать, наказать, распорядиться. *Мені мати приказала, щоб я з вами не гуляла.* Мет. 30. *Ой мати дочку мала та її заміж дала; як давала, то приказувала, щоб у гості не бувала.* Мет. 256.

Прикалабок, -бка, м. Пристройка, небольшое помещеніе, пристроенное къ большему; чуланчикъ, сарайчикъ; уголокъ, особое отдѣленіе въ кладовой, шкафу и т. п. Васильк. у. *Засвітив самопальний сірничок, пішов у другий прикалабок, — коли гляне, аж висить чоловік неживий.* Рудч. Ск. II. 180. Ум. **Прикалабочок.** *Там такий був маленький прикалабочок; туди складаємо було то трісочки, то кирпич, а иноді і курку закинемо.* Екатериносл. у.

Прикарабок, -бка, м. = **Прикалабок.** Верхнеднѣпр. у.

Прикарючити, -чу, -чиш, гл. Приклеить столярнымъ клеємъ.

Прикача́ти, -чаю, -еш, гл. О бѣльѣ: немного выкатать.

- Прикво́тувати, -тую, -еш, гл.** Сопроводжати что-либо кудахтаньємъ. *Поставили на покуть кутю з узваром. Грицько приквоксував, щоб неслись кури і дитинку вчив, держучи на руках.* Г. Барв. 165.
- Прикидати, -даю, -еш, гл.** Набросать сверху надъ чѣмъ. *Закопає було добре в ямі та хащем прикидає.* КС. 1884. VIII. 720.
- Прикида́ти, -даю, -еш, сов. в. прикинути, -ну, -неш, гл.** 1) Прикидати, прикинуть, прибавить. *До усякого місяця треба б було прикинути по скільки днів, щоб вийшло 12 місяців за весь рік.* Ком. I. 38. 2) Примѣрять, примѣрять, сравнить. 3) Возвращать, возвратить, забраковавъ, сдѣланное, купленное. *Позвав Кузьму Трохимовича та й поєднав його, щоб списав йому салдати, та щоб такий, як живий був, щоб і горобці боялися: «а буде яка хват, прикину, кає, тобі».* Єв. I. 9. *Отак людям купувати! Як напалась: наברי та і наברי мені в базарі на попередник. Я набрала, а вона й не схотіла брати, а мені прикинула: не таке каже.* Черн. у. 4) — **слівце.** Ввернуть словцо. *Левец. Пов. 116.* 5) — **пеню.** Взвести бѣду, напраслину. *Ще скажуть, що я вас отруїв та прикинуть пеню, що й копою не одбудеш.* Кв.
- Прикидатися, -даюся, -ешся, сов. в. прикинутися, -нуся, -нешся, гл.** 1) О болѣзни: приставать, пристать, приключиться. *Бешиха прикинулася.* 2) Только несов. в. Любить кого, быть склоннымъ къ кому. *Хоч як горюю, а прикидаюсь до дитини і люблю її.* Г. Барв. 530.
- Прикидка, -ки, ж.** Прибавка. *Дав на прикидку одного дубка.* НВолын. у.
- Прики́дливий, -а, -е. — до чо́го.** Старательный, любящий что. *Я така була до діла прикидлива.* Г. Барв. 223. *Узяв жінку... до роботи не прикидливую.* КС. 1887. VIII. 77.
- Прикинути, -ся.** См. Прикидати, -ся.
- Прикипа́ти, -паю, -еш, сов. в. прикипіти, -плю́, -пиш, гл.** 1) Прикипать, прикипѣть. 2) Прилипать, прилипнуть. *А в дівчини Гапки смолянїї лавки: як сів, — прикипів і вечерять не схотів.* ХС. II. 196. 3) Примерзать, примерзнуть. *Будуть твої білі ноги до морозу прикипати.* Чуб. V. 603. *Поти ловив вовчик рибу, поки хвіст так і прикипів в ополонці.* Рудч. Ск. II. 8. 4) Оцѣпенѣвать, оцѣпенѣть, остаться неподвижнымъ. *Так і прикипів на місці.* МВ. I. 101. *Я так і прикипів до землі.*
- Прикиснути, -ну, -неш, гл.** Немного скиснуть. *Не винесла молока, а воно вже й прикисло.*
- Прикі́бний, -а, -е.** Ловкій, умѣющій завлечь. *Та там прикібний купець.* Лебед. у.
- Прикілок, -лка, м.** Кольшекъ. *Осиковий прикілок, що на Ордані дірку у хресті забивають.* Грин. I. 67. *Стоять прикілки у тину височенькі.* Грин. I. 206. Ум.
- Прикілочок.** Грин. I. 69.
- Прикінчати, -чаю, -еш, сов. в. прикінчіти, -чу́, -чіш, гл.** Доканчивать, докончить. Мнж. 61.
- При́клад, -ду, м.** 1) Примѣрь. *Лучний приклад, ніж наука.* Ном. № 6106. Наприклад. Напримѣрь. **До-прикладу.** Хорошо, удачно, складно. Харьк. г. *Не вмю я до прикладу у сьому ділі сказати.* Кв. **Не до ладу, не до прикладу.** Ни къ селу, ни къ городу.
- Приклада́ти, -даю, -еш, сов. в. прикласти, -кладу́, -де́ш, гл.** 1) Прикладывать, приложить. *Тернове віття, верхи у руки бере-хапає, до серця козацького прикладав.* АД. I. 109. *То лях до корчми прихожає, да свиня ухо до корчми прикладає.* Макс. 2)

Примѣнять, примѣнить къ чему. (Дружки співають), *прикладаючи пісню до матері*. О. 1862. IV. 28. 3) Насмѣхаться, давать, дать насмѣшливыя прозвища. *На їх будуть прізвища прикладать*. Мил. 221. 4) Ревновать, приревновать. *Жінка до свого чоловіка дівку прикладає*. Балт. у. *Такий неймовірний чоловік у мене, що до всякого мене прикладає*. Уман. у.

Прикладатися, -даюся, -єшся, сов. в. прикластися, -дуся, -дешся, гл. 1)

Прикладываться, приложиться, быть приложеннымъ. 2) — **до кого**. Примѣняться, примѣниться къ кому. *Не й нам треба до вас прикладатись*. Нѣжин. у.

Прикладка, -ки, ж. Насмѣшка, насмѣшливое прозвище, каламбуръ, острога.

Жартовливий, на вигадки, на прикладки поперед усіх, тільки його й чутно, од його ввесь регіт где. Кв. *На вигадки та на прикладки, то й пари йому нема*. О. 1861. VIII. 19. *Ой скажу всім, щоб про тебе веснянки співали, щоб прізвища та прикладки тобі прикладали*. Чуб. III. 179.

Прикладний, -а, -е. Удобный, подходящій, пригодный. Шух. I. 170. *Прикладний степ*. *Прикладна земля*. Полт. г.

Прикладно, нар. 1) Складно, связно. *Усе так одповідає прикладно, як хлопець удатний*. О. 1862. IV. 32. *Пише прикладно одно до 'дного*. Борз. у. *Лаяться прикладно*. Ном. № 13601. 2) Примѣрно.

Прикладок, -дка, м. Небольшая копна хлѣба. Анан. у. *Кладь соломы*. Мнж. 190.

Прикласти, -ся. См. **Прикладати, -ся.**

Приклеїти. См. **Приклеювати.**

Приклепатися, -паюся, -єшся, гл. Привязаться, пристать.

Приклепка, -ки, ж. = Прикліп. *Лихо приклепки шукає*. Ном. № 1973.

Приклеювати, -леюю, -єш, сов. в. приклеїти, -клею, -їш, гл. Приклеивать, приклеить.

Приклика́ння, -ня, с. Подзываніе, призываніе.

Прилика́ти, -каю, -єш, сов. в. приликати, -кличу, -чеш, гл. Призывать, призвать, подзывать, подозвать. *Всіх полковників приликати до себе*. Рудч. Ск. I. 114. *Сказав приликати собі слуг тих*. Єв. Л. XIX. 15. *Мати сина приликає*. Рудч. Чп. 227.

Прикликнути, -кну, -неш, гл. Одн. в. отъ **приликати**. *Раз кахикнула, трох ляхків прикликнула*. Ном. № 8805.

Прикліп, -лепу, м. 1) Придирка, приціпка. *Гляди, щоб не було іще приклепу*. 2)

Предлогъ, поводъ. *Як би який прикліп, щоб зайти до попа*. Борз. у.

Приклонити, -ся. См. **Приклоняти, -ся.**

Приклоняти, -няю, -єш, сов. в. приклоніти, -ню, -ниш, гл. Наклонять, склонить, склонить. *Сам приклонив головоньку на маленьку годиноньку*. Чуб. V. 947.

Приклонятися, -няюся, -єшся, сов. в. приклонітися, -нюся, -нишся, гл.

Наклоняться, склониться; поклониться. *До білих ніжок приклоняється, дрібними слюзамми умивається*. Чуб. V. 700.

Приключі́тися, -чіться, гл. употребл. только въ 3-мъ лицѣ. Приключиться.

Приключилося їм горе. Рудч. Ск. I. 131.

Приключка, -ки, ж. 1) Приключеніе. *Не всіло одно гаразд забутисся, — друга приключка приключилася*. Мир. ХРВ. 49. *Така йому приключка була*. НВолын. у. 2) Предлогъ. *Лихо приключки шукає*. Ном. № 1973. *Приключки шукають... пошарпать панство*. К. ЦН.

177. Він давно шукає на мене приключки, щоб попобить. Черк. у. Я таки знайшов приключку, щоб до його зайти. Полт. у.

Прикля́к(ну)ти, -кну, -неш, гл. Опуститься на колѣни. Пречистая уклякнула, на колінки приклякнула. Чуб. III. 367.

Прикме́та, прикміта, -ти, ж. 1) Примѣта, знакъ. Поробили в моїх гаях прикмети. К. ЧР. 226. Прикміта козацькая. Грин. III. 592. **На прикметі.** На примѣтѣ. У гаю дві криниці в єї на прикметі було: у одній сцїлюща, а в другій живуща вода. ЗОЮР. II. 55.

Прикме́тити, прикмітити. См. Прикмечати, прикмічати.

Прикметний и прикмітний, -а, -е. Примѣтний; замѣтний, видающійся. Левч. 124. Один був Турн царьок нешпетний, з латином у сусідстві жив, дочці і матері прикметний, і батько дуже з ним дружив. Котл. Ен. IV. 17.

Прикмеча́ти, прикміча́ти, -чаю, -еш, сов. в. прикме́тити, прикмітити, -чу, -тиш, гл. Примѣчать, примѣтить. Прикмечають старі люде. НВолын. у. Прикмічай же, моя мати, який сон присниться. Чуб. V. 720.

Прикме́чувати, -чую, -еш, гл. = Прикмечати. Прикмечує жид, а мовчить. НВолын. у.

Приков, -ву, м. Цѣпъ. Три дні на прикові край пушки держав. АД. II. 102. Повпивались кайдани у ноги бідакам і в руки... Дознають на прикові короткім страшеної муки. К. МБ. XII. 275.

Прико́вувати, -вую, -еш, сов. в. прикувати, -кую, -еіш, гл. Приковувать, приковать. Коло тих стовпів дванадцять зміїв на ланцюгах приковано. Рудч. Ск. I. 135. Стоїть мов прикований — і очей не зведе. Рудч. Ск. II. 47.

При́кол, -ла, м. Небольшой колышекъ, вбитый въ землю. **Кінь ходить на приколі.** Конь пасеться, будучи привязанъ на длинной веревкѣ къ колу.

Приколень, -льня, м. 1) Небольшой колокъ, прикрѣпляющій жердь къ крышѣ. Міусск. окр. 2) = **Прикол.** *Найди приколень, що коня припинають, і вийми його із землі.* Чуб. I. 74. 3) Часть кола, вбитая въ землю. Шух. I. 74.

Приколо́ти. См. Приколювати.

При́колоток, -тка, м. 1) Не совсѣмъ вымолоченный снопъ. Брацл. у. 2) = **Околот 1.** Вх. Зн. 43. Фр. Пр. 32.

Прико́лювати, -люю, -еш, сов. в. приколо́ти, -колю, -леш, гл. Прикальвать, приколоть.

Прикомі́рок, -рка, м. Чуланъ, пристроенный къ хатѣ или амбару. Рудч. Ск. I. 39.

Приконе́чник, -ка, м. Конецъ (кнута, арапника). *Як стали цигана різать гарапниками, — били, що аж приконечник в єдному однав.* Рудч. Ск. II. 183.

Приконе́ччя, -чя, с. Окончание, конецъ. *Уся зіма була тепла, а приконеччя дуже холодне.* Лебед. у. Приконеччя «Хмельнищини» П. А. Куліша. О. 1861. X. 136.

Прикопати, -ся. См. Прикопувати, -ся.

Прико́пувати, -пую, -еш, сов. в. прикопа́ти, -паю, -еш, гл. 1) Закапывать, закопать, привалить землей. *Сади картоплю, та не глибоко прикопууй.* Въ значеніи: похоронить. *Хвали попа, прикопавши.* Ном. № 5188. *Моя ненько, моя матінко! на шо ти мене, нещасницю, вродила, гірку долю вділила? Чом же ти мене не прикопала, щоб я не горювала?* Мил. 197. 2) Еще вскапывать, вскопать; еще выкапывать, выкопать.

Прикопуватися, -пуюся, -ешся, сов. в. прикопатися, -паюся, -ешся, гл.

Придираться, придратъся. *Сам не знаю, чого це старшина до мене прикопався.*

Прикоренітисся, -нюся, -нишся, гл. Прикрѣпитисся корнями.

Прикорень, -рня, м. 1) Часть ствола у корня, пень. АД. I. 138. 2) = **Прикол.** Боли держить на прикорні. Полт. г. Порося з прикорнем утекло. Полт. г.

Прикоріти, -рію, -еш, гл. Засохнуть въ видѣ коры. Не обмила зараз, а тепер прикоріло, що й не оддереш і не обскребеш. Черниг. у. От як каша прикоріла — і не оддереш. Черниг. у.

Прикоротити. См. **Прикорочати.**

Прикоротчати, -чаю, -еш, гл. = **Прикоротити.** З панським свого языка не рівняй: коли довгий, так прикоротчають, коли короткий, так витягнуть. Ном. №1203.

Прикорочати, -чаю, -еш, сов. с прикоротити, -чу, -тиш, гл. Укорачивать, укоротить.

Прикорпати, -паю, -еш, гл. Прикопить, приобрѣсти немного. Желех.

Прикорхнути, -ну, -неш, гл. Прикурнуть, вздремнуть. Сим. 185. Прикорхнеш, та зараз і прокинешся. О. 1862. VI. 57. Давай прикорхнем трохи. Черк. у. Я хоч би під ворітьми прикорхнув трохи. Мир. Пов. II. 108.

Прикорчити. См. **Прикорчувати.**

Прикорчувати, -чую, -еш, сов. в. прикорчити, -чу, -чиш, гл. Поджигать, поджечь. Півень... ніжку прикорчив. О. 1862. I. 75.

Прикоськати, -каю, -еш, гл. Усмирить, умиротворить.

Прикотити, -ся. См. **Прикочувати, -ся.**

Прикохати, -хаю, -еш, гл. Присмотрѣть за чѣмъ, съ любовью позаботиться о всемъ необходимомъ (для дѣтей, животныхъ, растений). На усю садибу їх, на усе житов'я пала пустиня: і на ту хату нову, не біляну давно, неприбрату; на той город не скопаний, не обсіяний; той садок не прикоханий. МВ. (О. 1862. I. 97).

Прикочувати, -чую, -еш, гл. Прикочевать; прибыть. Начувайтесь, завтра всі до вас прикочуємо.

Прикочувати, -чую, -еш, сов. в. прикотити, -кочу, -тиш, гл. 1) Прикатывать, прикатить. Прикотив камінюку. Екатеринос. г. Чи вас сюди хвилею прибило, чи духом тихим прикотило? Ком. Пр. № 247. 2) Укачивать, укатать каткомъ. Херс. г. 3) Наваливать, навалить. У вишневім садочку схоронили..-, важким каменем прикотили. Чуб. V. 779. 4) Только сов. в., прикатить, пріѣхать быстро. На ярмарок покотила. Прикотила до комори, бере чоботи коркові. Грин. III. 650.

Прикочуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. прикотитися, -чуся, -тишся, гл. Прикатываться, прикатиться. Прикотивсь до дверей. Рудч. Ск. I. 93.

Прикрадатися, -даюся, -ешся, сов. в. прикрастися, -дуся, -дешся, гл.

Подкрадываться, подкрасться. Вовки прикрадаються овечку або вола з'їсти. Г. Барв. 453. Засіли вони недалеко панських будинок, за могилою, а як смеркло, прикрасились під самі вікна. МВ. I. 132. Хотів прикрастись, та й не прикравсь, а довго й кравсь. Черк. у.

Прикраса, -си, ж. Мелкія украшенія комнаты, платья. Рк. Левиц.

Прикрасити. См. **Прикрашати.**

Прикрастися. См. **Прикрадатися.**

Прикрашати, -шаю, -еш, сов. в. прикрасити, -шу, -сиш, гл. Украшать, украсить, сдѣлать краше. Хвалилася княгиня, що дарів повна скриня; пійдіте, принесіте боярів

прикрасіте. Рк. Макс. Там то красна, там то гожа, подивлюся, — коби рожа, а в личеньку така щира, що всі квіти прикрасила. Чуб. V. 107.

Прикривати, -ваю, -еш, сов. в. **прикрити, -крию, -еш,** гл. Прикривать, прикрить. *Ой вирву я листочок та прикрию слідочок, щоб по милого мого, по слідочку його всяка птиця не ходила. Чуб. V. 528. Нічим грудини прикрити. Не во что одѣться. Ном. № 1527.*

Прикриватися, -ваюся, -ешся, сов. в. **прикритися, -криюся, -ешся,** гл.

Прикриватися, прикриться. Заснув, прикрившись свитиною. Левиц. I. 126.

Прикий, -а, -е. 1) Неприятный. 2) Крутой. *Прикий беріг. Прошу... трошки злізти під гору, бо прикра, та всіх не витягнуть бички. Гн. II. 168.* 3) Сильный, крайній. *Прикий мороз. Каменец. у. Як прийде робота прикра, то платять і по пів рубля. Каменец. у.* 4) О цвѣтѣ: рѣзкій. *Червоний, аж прикий. Лохв. у.*

Прикрит, -гу, м. Родъ растенія. Маркев. 85.

Прикрити, -ся. См. **Прикривати, -ся.**

Прикритися, -рюся, -ришся, гл. Досаждать, докучать.

Прикрість, -рости, ж. 1) Неприятность. *Не роби прикрости. НВолын. у. Наче на прикрість матері Маса все водилась з ляхами та з ляхівками. Св. Л. 247.* 2) Неприятный вкусъ. *Ця горілка має прикрість. НВолын. у.*

Прикро, нар. 1) Неприятно, горько, обидно. *Прикро стало мені. Лохв. у.* 2) Тяжело, трудно. *Прикро жити мені на світі. Каменец. у. Як прикро припаде, то й жиди їдять ту ж яловичину, що й ми. Каменец. у.* 3) Круто. *Прикро закарлючене.* 4) Крайне, рѣзко. *Прикро гострий ніж. НВолын. у. Та мука, що наче буде жовта, жовтим оддає, то ота краща, аніж прикро біла. Лебед. у. Прикро сірий. Борз. у.* **Прикро одрубати, одрізати.** Гладко, близко къ краю отрубить, отрѣзать. Мнж. 190. 5) Усердно, горячо. *Узявсь прикро до ковальства.* 6) Очень, сильно. *А сам сивів він, сивів прикро, і все у думі, як у хмарі, ходив. МВ. (О. 1862. I. 97). При прилагательныхъ, обозначающихъ цвѣта, ставится для усиленія качества въ значеніи: сильно, рѣзко: Прикро червоний, прикро зелений и пр.* 7) Совершенно. *У нас оце пожар був, так Іван прикро згорів, — нічого не зосталось. Волч. у.* 8) — **дивитися.** *Смотрѣть не сводя глазъ, настойчивымъ рѣзкимъ взглядомъ. Христя прикро подивилася на матір: по обличчу пізнавала, чи добру звістку мати принесла. Мир. Пов. I. 158. Збожеволілими очима прикро дивилася на Грицька. Мир. Пов. I. 122.*

Прикроїстий, -а, -е. О землѣ: не сыпучая, опадающая при паханіи глыбами. Ровен. у.

Прикройний, -а, -е. 1) Укромный. *Постав сани у прикройному місці.* 2) О сапогѣ: съ пришитыми къ голенищу головками. Вас. 161.

Прикропити, -ся. См. **Прикропляти, -ся.**

Прикропляти, -ляю, -еш, сов. в. **прикропити, -плю, -пиш,** гл. Брызгать, побрызгать сверху. *Да ідутъ дощі все частіі, да землю прикропляють. Грин. III. 636.*

Прикроплятися, -ляюся, -ешся, сов. в. **прикропитися, -плюся, -пишся,** гл. Быть побрызганнымъ сверху.

Прикро́тний, -а, -е. Спѣшний. *Настигає косовиця, а там пійдуть жнива — до самої осені прикротне діло. Г. Барв. 145.*

Прикрóтно, нар. Спѣшно. Увійшла в пекарню Палажка, а попадя щось саме прикротно поралась коло тіста. Г. Барв. 156.

Прикручувати, -чую, -єш, сов. в. **прикрутити, -кручу, -тиш**, гл. 1) Прикручивать, прикрутить. *Навиту пряжу мусить ткач прикручувати.* МУЕ. III. 21. 2)

Привинчивать, привинтить. 3) Строго приказывать, приказать. *Пійдіть гінця мені кликніте, до мене зараз щоб прийшов, глядіть же, цуико прикрутіте, щоб він в шиньок та не зайшов.* Котл. Ен. I. 27. 4) Притѣснять, притѣснить. *Податками тебе примучено, важкою працею прикручено.* Мир. Пов. II. 41.

Прикубанський, -а, -е. Находящийся при р. Кубани. *Пластуни в прикубанських плавнях.* О. 1862. II. 63.

Прикувати. См. **Приковувати**.

Прикукати, -каю, -єш, гл. О кукушкѣ: призвать кукованьемъ. Вх. Лем. 456.

Прикукобити, -блю, -биш, гл. Прибрать, устроить. *Своя домівка є й садок: як стара прикукобе її, то аж весело.* Харьк. у.

Прикуп, -пу, м. Прикупленная земля. Прилуц. у.

Прикупати, -паю, -єш, сов. в. **прикупити, -паю́, -пиш**, гл. Прикупать, прикупить. *Ще мати й город прикупила.* Г. Барв. 256. **Живе, лиха прикупивши**, — живеть кое-какъ, съ бѣдой. Ном. № 7504.

Прикусити. См. **Прикушувати**.

Прикутати, -таю, -єш, гл. 1) Прикрыть, закутать сверху. *Прикутала свою дитину.* Мил. М. 36. 2) = **Прикорпати**. Желех. Вх. Зн. 55.

Прикутий, -а, -е. Прикованный. *Прикутий до стовпа.* Стор. II. 194.

Прикухенок, -нка и -нку, м. Пристройка къ кухнѣ. *Чи не думаєте до кухні, — вона в вас тіснувата, — прибудувати прикухенок?* Г. Барв. 378.

Прикушувати, -шую, -єш, сов. в. **прикусити, -шу́, -сиш**, гл. Прикусывать, прикусить. *Прикуси язичок.* Ном. № 1126. *Не можна показувати пальцем на місяць, бо палець усхне, а коли вже покажеш, то прикуси палець.* Грин. I. 13.

Прилабузнитися, -нюся, -нишся, гл. Подольститься, подойти. *Прилабузнивсь до Киприди.* Котл. Ен. V. 18.

Прилавок, -вка и -вку, м. Часть неподвижной скамьи (лави) въ украинской хатѣ, идущая вдоль придверной стѣны, до дверей, подъ, мисником. ЕЗ. V. 91. *Евандр же в хату рачки ліз і там під прилавром зігнувся.* Котл. Ен. V. 16.

Прилагоджувати, -джую, -єш, сов. в. **прилагодити, -джу, -диш**, гл. Приготовлять, приготовить. *Просимо вас на те, що Бог дав та добрі люде прилагодили.* Федьк.

Прилагоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **прилагодитися, -джуся, -дишся**, гл. Приготовляться, приготовиться. *Він прилагоджується на ярмарок.* Камененец. у.

Приладжувати, -джую, -єш, сов. в. **приладити, -джу, -диш**, гл. = **Приладновувати, приладнати**. *Науку приладити до народа.* О. 1861. XI. 104; 1862. IX. 125.

Приладжуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **приладитися, -джуся, -дишся**, гл. = **Приладновуватися, приладнатися**. *Лекше ж таки одному чоловікові приладиться до цілої громади.* О. 1862. IX. 125.

Приладнати, -ся. См. **Приладновувати, -ся**.

Приладний, -а, -е. Умѣющій приласкаться, вкрадчивый. *Така то до кожного прикидчива, приладна, лестна.* МВ. II. 140.

Приладно́увати, -вую, -єш, сов. в. приладна́ти, -наю, -єш, гл. Прилаживать, приладить.

Приладновуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. приладна́тися, -наюся, -єшся, гл. Прилаживаться, приладиться.

Прилазити, -лажу, -зиш, сов. в. прилізти, -лізу, -зеш, гл. Приползать, приползти, прилѣзать, прилѣзть. *Прилізла... чорна гадина.* Чуб. V. 734.

Приласкувати, -кую, -єш, гл. Ласкать. *Треба вола приласкувати, як запрягаєш.* Павлогр. у.

Прилатати. См. Прилатувати.

Прилатувати, -тую, -єш, сов. в. прилата́ти, -таю, -єш, гл. Пришивать, пришить заплату. *А ні пришити, а ні прилатати.* Ничего нельзя сдѣлать. Ном. № 7625.

Прилаштувати, -вую, -єш, сов. в. прилаштува́ти, -тую, -єш, гл. Придѣлывать, придѣлать, прилаживать, приладить, пригнать.

Прилащитися, -щуся, -щипся, гл. Приласкаться. *Нехай вода прилащиться до його, і знов воно зелене пустить листя.* Е. Іов. 30.

Приле́глий, -а, -е. 1) Прѣлый. *Прилегле жито.* Харьк. 2) Примыкающей, соседній. *Опинилася на улиці прилеглий.* МВ. III. 32.

Приле́жати, -жу, -жиш, гл. Полежать. *Так заболіло в животі, що оце трохи й прилежала.* Пирят. у.

Прилежний, -а, -е. Принадлежащій къ чему. *Я був тоді не сам касиром, а Семен був до мене прилежний.* НВолын. у.

Приле́мзати, -заю, -єш, гл. Приплестись, притащиться. *Насилу прилемзали додому.* Полт.

Прилену́ти, -ну́, -не́ш, гл. = Прилинути. *Ой прийди або прилени ти соколоньком до мене.* Мет. 60.

Прилепéткуватий, -а, -е. ? *На взгороді лепеха прилепеткувата.* Мил. 105.

Приле́пистий, -а, -е. Обтяжной, въ обтяжку, плотно прилегающей къ тѣлу.
Приле́пи́ста сорочка — рубашка, плотно обхватывающая подъ мышками.
Павлогр. у.

Прилеститися. См. Прилещатися.

Прилетіти. См. Прилітати.

Прилещатися, -щаюся, -єшся, сов. в. прилестити́тися, -щуся, -стипся, гл.
Подольщаться, подольститься. *От вона до його прилестилась та й питається раз у його: « Чи єсть, каже, на світі такий чоловік, щоб тебе подужав?»* ЗОЮР. II. 28.

Прилива́ти, -ваю, -єш, сов. в. прилити, -ляю, -лєш, гл. 1) Поливать, полить. Мил. 197. *Приливайте доріженьку, щоб пилом не пала.* Мет. 22. *Голосила, викрикуючи жалібні слова, приливаючи їх ще жалібнішими сльозами.* Мир. Пов. II. 121. 2) Заливать, залить. *От він візьме та й прилле водою огонь.* Чуб. II. 149.

Прилига́ти, -гаю, -єш, гл. Привязать налигачем (воловъ).

Прили́за, -зи, об. Съ гладко причесанными волосами; щеголь, франтъ.

Прилизати, -ся. См. Прилизувати, -ся.

Прилизувати, -зую, -єш, сов. в. прилизати, -жу, -жеш, гл. 1) Прилизывать, прилизать языкомъ. 2) Причесывать, причесать.

Прилизуватися, -зуюся, -ешся, сов. в. прилизатися, -жуся, -жешся, гл. 1)
 Прилизуватися, прилизатися язикомъ. 2) Гладко причесуватися, причесатися.
Схопитися раненько, зараз миється, прилизується до дзеркальця. Левиц. I. 277.

Прилинути, -ну, -неш, гл. 1) Прилетѣть. *Коли б я зозуля, то я б крилечка мала... прилинула б до двора.* Мет. 54. 2) Быстро придти, прїѣхать, появиться. *Рад же б я, милая моя, та до тебе прилинути.* Мет.

Прилип, -пу, м. Раст. *Galium aparine.* Вх. Зн. II. 32.

Прилипа́ти, -паю, -еш, сов. в. приліп(ну)ти, -ну, -неш, гл. 1) Прилипать, прилипнуть. 2) Приставать, пристать. *Прилип до мене, як шевська смола до чобота.* Ном. № 2750.

Приліпчик, -ка, м. Эпитетъ **чіпчика, очіпка** въ свад. пѣснѣ. (Чуб. IV. 432). *Вже мені бинда обридла, а вже ж мені чіпчик прилипчик — т. е. мов прилип до голови — такъ хорошо пришелся.*

Прилити. См. Приливати.

Приличкувати, -кую, -еш, гл. У столяровъ: пригнать.

Приліг, -логу, м. 1) Боковая часть сѣдла. Шух. I. 252. 2) Въ боченкѣ: прибываемая сверху клепокъ дощечка съ отверстіемъ, сквозь которое добывають жидкость. Шух. I. 307.

Прилізти. См. Прилазити.

Приліпити, -ся. См. Приліплювати, -ся.

Приліплювати, -люю, -еш, сов. в. приліпити, -плю, -пиш, гл. Прилѣпливать, прилѣпить, приклеивать, приклеить. *Одірвав клаттик бомажки і приліпив її лосм до дна чарки.* Ком. II. 8.

Приліплюватися, -лююся, -ешся, сов. в. приліпитися, -плюся, -пишся, гл.
 Прилѣпливаться, прилѣпиться, приклеиться.

Приліс, -су, м. Опушка лѣса? *За лісом, за прилісом золоте теля реве.* Чуб. I. 315. См. **Проліс.**

Прилітїти, -таю, -еш, сов. в. прилетїти, -лечу, -тиш, гл. 1) Прилетать, прилетѣть. *Прилітає зозуленька над ними кувати.* Шевч. 32. *Будуть пташки прилітати, калиноньку їсти, будуть мені приносити од родоньку вісти.* Чуб. V. 222. *Прилетів орел з чорної хмари.* Мет. 167. 2) Быстро приходитъ, придти, прїѣхать, прибыть.

Прилітувати, -тую, -еш, гл. = Прилітати. Вх. Лем. 456.

Прилічїти. См. Прилічувати.

Прилічувати, -чую, -еш, сов. в. прилічїти, -чу, -чиш, гл. Присчитывать, присчитать.

Прилогом, нар. Склонившись, наклонившись. *Прилогом напився води.* Вх. Зн. 55.

Приложїти, -жу, -жиш, гл. 1) = Прикласти. *Дай мені смоли, голубчику, приложити до боку.* Рудч. Ск. II. 15. *Хто ж се тобі таке прїзвище приложив?* Стор. МПр. 133. *Ні до чого й рук приложить.* Г. Барв. 388. 2) Ударить. Вх. Лем. 456.

Приложїтися, -жуся, -жишся, гл. = Прикластися.

Прилокши́ти, -шу, -шиш, гл. Прибить, избить. *Прилокшили його добре.* Чуб. II. 117.

Прилодо́кати, -каю, -еш, гл. Побить, избить. *Так того старця прилодокали, що й іти не здужа, — повели.* Пирят. у.

Приломітисся, -млюся, -мишся, гл. Приноровитисся, примѣнитисся, набить руку.
Мнж. 190.

Приломок, -мка, м. Восчина, прилѣпленная въ ульѣ, назначеномъ для поселенія роя. Конотоп. у.

Прилопотіти, -чу́, -тиш, гл. Прибѣжать.

Прилука, -ки, ж. 1) Присоединеніе. К. (Желех). 2) Полянка среди лѣсовъ. *Норови і воли пасуть прилуками.* Шух. I. 211. мн. **прилуки.** Поперемѣнно то лѣсь, то поле. Шух. I. 73. 3) Названіе города: Прилуки. *Славен город Біла Церква, славніша Прилука.* Грин. III. 615.

Прилуча́ти, -чаю́, -еш, сов. в. прилучи́ти, -чу́, -чиш, гл. Присоединять, присоединить. *До їх голосів прилучає й молода свій жалібний голос.* Левиц. Пов. 175.

Прилуча́тисся, -чаю́ся, -ешся, сов. в. прилучи́тисся, -чу́ся, -чишся, гл. 1) Присоединяться, присоединиться. *Там Маруся заручається, од батенька одлучається, до свекорка прилучається.* Мет. 217. 2) Случаться, случиться. *Ой не п'ються пива-меди, не п'ється вода, — прилучилась з чумаченьком у стегу біда.* Шевч. 535.

Прилюбіти, -ся. См. **Прилюбляти, -ся.**

Прилюбований, -а, -е. Отъ любви приключившійся? Встрѣчено въ заговорахъ: *Стиски, стистища!... і погадані, і прилюбовані.* Мил. М. 69. *Уроки, урочища, і вітряні, і водяні... прилюбовані.* Мил. М. 42.

Прилюбля́ти, -ляю́, -еш, сов. в. прилюбі́ти, -блю́, -биш, гл. 1) Плѣнять, плѣнить, приобрѣсти любовь чью. Желех. 2) Только несов. в.? Любить. *Тоді ж покупив він... і ту шапку чорну, що він її дуже прилюбляє.* МВ. III. 135.

Прилюбля́тисся, -ляю́ся, -ешся, сов. в. прилюбі́тисся, -блю́ся, -бишся, гл. 1) Сходиться, сойтись съ кѣмъ, узнавъ, полюбить. *Як я до його придивилась, прилюбились, моя матінко, так він мені за дитину рідну став.* МВ. II. 22. 2) Пристращаться, пристраститься. *Прилюбився до горілки.* Канев. у.

Прилюдне, нар. = Прилюдно. *Я йому до рук прилюдне віддав гроші.* Екатеринос. у.

Прилюдний, -а, -е. 1) Публичный, открытый. *Коли буде прилюдне сватання?* МУЕ. I. 115. (Полт. г.). 2) Съ измѣн. удар. **прилюдний.** Объ одеждѣ: праздничный. *Прилюдне лудине (убране).* Шух. I. 39.

Прилюдність, -ности, ж. Публичность. Желех.

Прилюдно, нар. Открыто, публично. *Прилюдно, принародно бито.* Мир. ХРВ. 286. *Вона свою наймичку прилюдно все хвалить.* Г. Барв. 305.

Прилютува́ти, -ту́ю, -еш, гл. Припаять.

Приляга́ти, -гаю́, -еш, сов. в. прилягти, -ля́жу, -жеш, гл. 1) Прилегать, прилечь. *То приляже, то послуха, як кобзарь співає.* Шевч. *Приліг на возі.* Г. Барв. 14. *Спочити прилягла.* Гліб. 2) Налегать, налечь, придавить. *Туман, мамцю, туман прилягає.* Чуб. V. 69. *Ой да сирая земля ручки й ніжки прилягла.* Чуб. V. 270. 3) Склоняться, склониться къ кому. *Не приляже мое серце ніколи до його.* Мет. 66.

Приля́пати, -паю́, -еш, гл. Пришлепать.

Примазати, -ся. См. **Примазувати, -ся.**

Примазування, -ня, с. 1) Примазыванье чѣмъ. 2) Поправка, подновленіе глиняной обмазки на печи, стѣнахъ.

Примазувати, -зую, -еш, сов. в. примазати, -мажу, -жеш. 1) Примазывать, примазать чѣмъ. *Моргав сонними очима, що злипались... неначе трюком примазані.* Левиц. I. 235. 2) Поправлять, подновлять глиняную обмазку печи, стѣнь.

Примазуватися, -зуюся, -ешся, сов. в. примазатися, -мажуся, -жешся, гл. 1) Быть примазываемымъ, примазаннымъ. 2) Быть подновляемымъ, подновленнымъ (о глиняной обмазкѣ стѣнь, печи). *Що-суботи в нас примазується, то й хотя чистенька.* Харьк.

Примайструвати, -рую, -еш, гл. Примастерить, придѣлать.

Прималий, -а, -е. Маловатый. Вх. Лем. 456.

Примальовувати, -вую, -еш, сов. в. прималювати, -люю, -еш, гл. Пририсовывать, пририсовать.

Примана, -ни, ж. Приманка. *Горох — людська примана.* Ном. № 12391.

Примандрувати, -рую, -еш, гл. Придти издалека. *Примандруеш, молода дівчино, під лісочок.* Чуб. V. 339. *Примандрує мій миленький з лубенського полку.* Мил. 67.

Приманити. См. **Приманювати.**

Приманювати, -ною, -еш, сов. в. приманити, -ню, -ниш, гл. Приманивать, приманить. *Там соловейко гніздо звив, собі галочку приманив.* Чуб. III. 177.

Примастити. См. **Примащувати.**

Примастка, -ки, ж. 1) Сдабриваніе корма. Херс. г. 2) *мн.* Льстивыя рѣчи, сладенькія слова. *Примастками балака.* НВолын. у.

Приматкобожитися, -жуся, -жишся, гл. 1) Подольститься, подмазаться, приласкаться. *Чи ба! як приматкобожилась!* Брацл. у. 2) Пристроиться, помѣститься. *Де б мені тут приматкобожитись з оселедцем?* Брацл. у.

Примащувати, -щую, -еш, сов. в. примастити, -мащу, -стиш, гл. Сдабривать, сдобрить кормъ. Херс. г. *Мукою примащують січку худобі.* МУЕ. I. 99.

Примедикувати (= приметикувати), -кую, -еш, гл. Придумать, приспособить. *Треба примедикувати так клямку до дверець, щоб свині не одчинили.* Рк. Левиц.

Примежовувати, -вую, -еш, сов. в. примежувати, -жую, -еш, гл. Примежевывать, примежевать, прирѣзать (земли). Стор. II. 117.

Применований, -а, -е. ? Встрѣчено въ заговорахъ: *Уроки, урочища, і вітряні, і водяні... применовані.* Мил. М. 42.

Применчати, -чаю, -еш, сов. в. применчати, -чу, -чиш, гл. = Применшати, применшити.

Применшати, -шаю, -еш, сов. в. применшити, -щу, -шиш, гл. Уменьшать, уменьшить.

Применшувати, -шую, -еш, гл. = Применшати. *Ніяково і заходити, думає Христя, применшуючи ходи.* Мир. Пов. II. 94.

Примерезити. См. **Примерезувати.**

Примерезувати, -жую, -еш, сов. в. примерезити, -жу, -жиш, гл. Пришивать, пришить рукавъ, соединивъ его съ рубахою мережкой. Волч. у.

Примерзати, -заю, -еш, сов. в. примерз(ну)ти, -зну, -неш, гл. 1) Примерзать, примерзнуть. *Примерзла кладка до криги, треба вирубувати.* Харьк. 2) Зябнуть, озябнуть. *Стали мої білі ніжки примерзати.* Чуб. V. 339. *Трошки снігом притрясає, бурлак в полі примерзає.* Чуб. V. 1015.

Примеркання, -ня, с. Сумерки. *Це було так на примерканні, — сонце сіло.* Новомоск. у.

Примеркати, -кає, сов. в. примерк(ну)ти, -кне, гл. безл. Темнѣть, стемнѣть, смеркаться, смеркнуться. Грин. II. 161. *Вже примерка, над вечір.* Грин. II. ИЗ.

Примерка́тися, -кається, сов. в. примерк(ну)тися, -неться, гл. безл. = Примеркати, примеркнути. Вх. Лем. 456. *Вже ся добре примеркло, як ми рушили з міста.* Каменец. у.

Прімерки, -рок, ж. мн. Сумерки.

Примерлій, -а, -е. Обмершій.

Примести. См. Примітати.

Примилітися, -лю́ся, -лишся, гл. 1) См. Примілятися. 2) Немного ошибиться. Вх. Лем. 456.

Примилува́ти, -лую, -єш, гл. Приласкати. *Не тупай, не тупай, ляшку, ногою: не ляжу, не ляжу спати з тобою; а хоть і ляжу, — не поцілую, до свого серденька не примилую.* КС. 1882. II. 302.

Приміля́тися, -ляю́ся, -єшся, сов. в. примілі́тися, -лю́ся, -лишся, гл.
Поддабриваться, поддобриться кь кому, выразать, выразить кому любовь, подольститися.

Примина́ти, -наю́, -єш, сов. в. прим'яти, -мну, -мне́ш, гл. Приминать, примять.

Прімір, -ру, м. = Примирок.

Примирити, -ся. См. Примиряти, -ся.

Примі́рок, -рка, м. примі́ря, -р'я, с. Перемиріє, примиреніє. АД. II. 103. *Посли пославши, просить примир'я.* Єв. Л. XIV. 32. *Із бусурменським салтаном примир'є мали.* Макс.

Примиря́ти, -ряю́, -єш, сов. в. примирі́ти, -рю́, -ри́ш, гл. Ладить, поладить, мириться, помириться.

Примиря́тися, -ряю́ся, -єшся, сов. в. примиритися, -рю́ся, -ри́шся, гл. = Примиряти, примирити. *В чорному ходи, до скажуть: ледащиця; а в білому ходи, до скажуть: чепуриться! Сама не знаю, як із ними примириться.* Чуб. V. 859.

Примі́слити, -лю́, -лиш, гл. Придумать.

Прімі́вка, -ки, ж. Поговорка, пословица, приговорка. *Страхи на ляхи, — ся примівка од нас перейшла і до ляхів.* Ном. № 871. *Пиймо горілку, маймо примівку, маймо примовля: дай, Боже, здоровля.* Чуб. V. 1100.

Примі́вник, -ка, м. Знахарь, лѣчачій заговоромъ. ЕЗ. V. 57.

Приміні́тися. См. Примінятися.

Приміня́тися, -няю́ся, -єшся, сов. в. приміні́тися, -ню́ся, -ни́шся, гл.
Приспособляться, приспособиться. Желех.

Примі́р, -ру, м. 1) Намѣрєніє. *Я маю примір поїхати у ліс.* Черк. у. 2) Примѣръ. О. 1861. V. 72.

Примі́рити, -ся. См. Приміряти, -ся.

Примі́рник, -ка, м. Экземпляръ. Желех.

Примі́ряти, -ряю́, -єш, сов. в. примі́ряти, -ряю́, -єш, гл. Примѣрять, примѣрять.
Приміряють той золотий черевичок. Рудч. Ск. II. 47.

Примірятися, -ряюся, -єшся, сов. в. примірятися, -рюся, -ришся, гл. 1)

Примѣряться, примѣряться. 2) Прицѣливаться, прицѣлиться. *Без міри пороху підсипає, татарину гостинця в груди посилав. Ой ще козак не примірівся, а татарин ік лихий матері з коня покотився.* АД. I. 170. 3) Прилагаться, приложиться какъ разъ какъ слѣдуетъ. *Так уже воно приміряється, як горбатий до стіни.* Ном. № 13079.

Примісігти, -шу́, -сиш, гл. Примѣсить.

Примістка, -ки, ж. 1) Ступенька въ запічку для восхожденія на печь. Вас. 194. 2)

Подмости; временный столъ, скамья. *Я старцям сім кіп самими копійками роздав, ба й вони, пообідавши на дворі на примістках, рахувались розходиться.* ЗОЮР. II. 287. 3) =

Примостка.

Приміта, -ти, ж. = Прикмета. Меншому брату приміту покидає. Дума.

Примітати, -таю, -єш, сов. в. примести, -мету, -теш, гл. 1) Приметать, примести, подмести (соръ) къ какому либо мѣсту. *Примела сміття до порога та й покинула, а винести? Харьк.* 2) Наметать, намести на что либо сверху. *Її (торбину) і в руки не беруть, а иноді і сміттям приметуть.* Гліб. *Да й примітало сніжком білесеньким.* Чуб. V. 800.

Примітатися, -таюся, -єшся, сов. в. приместися, метуся, -тешся, гл. 1) Быть приметаемымъ, приметеннымъ. *Тут приместись би їм хоть сміттячком до брами.* К. Дз. 157. 2) Быть наметеннымъ.

Приміти, -мію, -єш, гл. Быть въ силахъ, мочь. *Примів би, — всіх із гаю порозганяв, щоб не щебетали.* Г. Барв. 62.

Примітити. См. Примічати.

Примітка, -ки, ж. 1) = Приміта. У нас примітка така: *вгадуєш, як сонце заходить, — коли червоно — буде вітер.* 2) **У примітку бути.** а) Быть замѣтнымъ. *Устане ясне сонце і зайде, і знову устане, а Прісці і не в примітку.* Мир. Пов. II. III. б) Быть знакомымъ. *Знайома хода, одежа трохи в примітку, а парубок наче незнайомий.* Мир. Пов. II. 92. 3) = **Намітка.** Вх. Зн. 55.

Примітливий, -а, -е. Внимательный, все перенимающій и усваивающій. *Примітлива дівчина, — усе в хазяйстві перейма.* Лохв. у.

Примітний, -а, -е. Замѣтный. *Ярочок, ледві примітний серед широкого степу.* Левиц. Пов. 191.

Примічати, -чаю, -єш, сов. в. примітити, -мічу, -тиш, гл. Примѣчать, примѣтить. *По чім мене, мила, примічаєш? — Потім, милий, тебе примічаю: рано встаєш, коня наповаєш.* Мет. 282.

Примішати, -ся. См. Примішувати, -ся.

Примішувати, -шую, -єш, сов. в. примішати, -шаю, -єш, гл. Примѣшивать, примѣшать.

Примішуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. примішатися, -шаюся, -єшся, гл. Вмѣшиваться, вмѣшаться, быть причастнымъ. *Цей не причетний до нас, не примішується до нас, ходить особе.* Верхнеднѣпр. у.

Примкнути, -ну, -неш, гл. Притворить.

Примножати, -жаю, -єш, сов. в. примножити, -жу, -жиш, гл. Умножать, умножить, увеличивать. *Гріхи свої примножив він.* К. Іов. 77. *Нехай вам доля спріяє і веселости примножає.*

Примножати́ся, -жаюся, -єшся, сов. в. **примно́житися, -жуся, -жишся**, гл. Умножаться, умножиться, увеличиться.

Примножувати, -жую, -єш, гл. = **Примножати**.

Примножуватися, -жуюся, -єшся, гл. = **Примножати́ся**. *Людей все примножується, а землі мало*. Київ. у.

Примо́ва, -ви, ж. Заговоръ (знахарській).

Примовити. См. **Примовляти**.

Примовка, -ки, ж. = **Примівка**. Ном. № 259. Г. Барв. 366.

Примо́вля, -ля, с. = **Примівка**. *Пиймо горілку, маймо примівку; маймо примовля: дай, Боже, здоровля!* Чуб. V. 1100.

Примовля́ння, -ня, с. 1) = **Приказування**. 2) = **Примова**. Гол. IV. 539. Грин. II. 317.

Примовля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **примовити, -влю, -виш**, гл. 1) = **Приказувати, приказати 1**. *Старий грає, примовляє*. Шевч. 243. *Десь ти мене, моя мати, в барвінку купала, купаючи, примовляла, щоб долі не мала*. Мет. 275. 2) = **Примовлятися, примовитися**. *Тут і я примовила*. Г. Барв. 219. *Люде говорять, — кожне примовляло*. МВ. (О. 1862. I. 96). 3) **Говорить, сказати знахарській заговоръ. Баба пристіти змовляє і до матки примовляє**. КС. 1893. VII. 76.

Примовля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. **примові́тися, -влюся, -вишся**, гл. **Говорить, сказати, вмѣшати́ся въ разговоръ. В вік не дасть куска хліба ззісти; так, щоб примовився, що ось образи малює добре отой, а ні: я малюю та й тільки**. Лебед. у. *В військко наряжався, до козачки примовлявся: «Козачко, прошу тебе, як Бога, гляди моєї худоби»*. Чуб. V. 1171. *Тут уже й другі примовились*. Мир. ХРВ. 195.

Примов́чати, -чу, -чиш, гл. **Смолчать**.

Примогорі́чити, -чу, -чиш, гл. **Привлечь могорычемъ на свою сторону**.

Примогті́, -жу, -жеш, гл. **Быть въ силахъ, мочь**. *Прими би, — очима ззів*. Ном. № 3400 *Приміг би, — крізь землю пішов*. МВ. (О. 1862. III. 62). *Як би приміг малювати, то намалював би*. (КС. 1902. X. 142).

Примогті́ся, -жуся, -жешся, гл. = **Примогти**. *Не знаю, коли вже я приможуся тобі вернути*. МВ. (О. 1862. III. 76).

Примока́ти, -каю, -єш, сов. в. **примок(ну)ти, -кну, -неш**, гл. **Примокать, примокнуть**.

Примолоті́ти. См. **Примолочувати**.

Примолочувати, -чую, -єш, сов. в. **примолоті́ти, -лочу, -тиш**, гл. **Трогать, тронуть** только слегка молотъбой.

Приморгну́ти. См. **Приморгувати**.

Приморгувати, -гую, -єш, сов. в. **приморгну́ти, -ну́, -не́ш**, гл. **Подмигивать, подмигнуть**.

Приморі́ти, -рю́, -риш, гл. **Приморить**.

Приморо́жувати, -жую, -єш, сов. в. **приморозити, -жу, -зиш**, гл. **Примораживать, приморозить**. *А Юхим вухо приморозив*. Харьк. Безл. *Приморозило*. *Сталъ морозъ. Ой звечора дрібний дощ ішов, а к півночі притуманило, а к світові приморозило*. Грин. III. 164.

Приморозок, -зку, м. **Утренній морозъ**. НВолын. у. *Почалися на дворі приморозки*. Левиц. I. 385. *Приморозком підемо у Жванець зраня*. Каменец. у.

Приморщити, -щу, -щиш, гл. Нѣсколько сморщить.

Примостити, -ся. См. **Примощувати, -ся.**

Примостка, -ки, ж. Прилаженная къ чему либо скамья, прилаженныя къ чему либо подмости. Харьк. См. **Примістка.**

Примотатися, -таюся, -ешся, гл. Прибрести, придти. *Ходив, блудив молодий козак по річці по Дону, пришатався, примотався ік самому Дунаю.* КС. 1883. IV. 735.

Примочити. См. **Примочувати.**

Примочувати, -чую, -еш, сов. в. примочити, -чу́, -чиш, гл. Примачивать, примочить. *Красні русі коси його дочки примочили.* Федьк.

Примощати, -щаю, -еш, гл. = Примощувати. *Прийди, прийди, мій миленький, сю ніч ночувати: хоч лавочки узесенькі, — буду примощати.* Мил. 66.

Примощувати, -щую, -еш, сов. в. примостити, -мощу, -стиш, гл. Прилаживать, приладить; приставить — напр. доску, чтобы увеличить ширину.

Примощуватися, -щуюся, -ешся, сов. в. примоститися, -мощуся, -стишся, гл. Прилаживаться, приладиться, присѣсть, усѣсться. *Примостивсь, як сорока на колу.* Ном. № 13785. *Вибрався на середину сухого гілля, примостився як раз над Кобзою.* Стор. МПр. 107. *Я до дітей примостюсь, та усе таки наймся.* Мнж. 7.

Помрїтися, -мрїється, гл. безл. Представиться, пригрезиться.

Примружити. См. **Примружувати.**

Примружувати, -жую, -еш, сов. в. примружити, -жу, -жиш, гл. Прищуривать, прищурить.

Примудрувати, -рую, -еш, гл. Придумать, ухитриться.

Приму́дькатися, -каюся, -ешся, гл. — до кого. Собственно: прикоснуться къ шулятамъ (см. **мудо**); употребляется въ значеніи: дать себя оплодотворить кому (о женщинѣ). Вх. Зн. 55.

Приму́дина, -ни, ж. Нанесенный водою иль. Вх. Уг. 263.

Примулити, -лю, -лиш, гл. Занести иломъ. *Зверху листом припадена, з споду мулом примулена.* Гол. I. 235.

Примуляти, -ляю, -еш, гл. Нажать, надавить.

Примурок, -рка, м. 1) Карнизъ у печки. НВолын. у. 2) Каменная пристройка. 3) Боковая стѣна гончарной печи. Шух. I. 263.

Примуровувати, -вую, -еш, сов. в. примурувати, -рую, -еш, гл. Пристроить каменную пристройку.

Примус, -су, м. 1) Принужденіе. Ном. № 11341. З примусу. По принужденію. 2) = **Принука 2.** Ном. № 11889. *Доволі й примусу було, — не так, як ув інших, що все, мовляв, було, усе було, тільки примусу не було. Якось, бачте, ніяково гостеві їсти й пити без примусу.* Г. Барв. 425.

Примусити. См. **Примушувати.**

Примусія, -сії, ж. 1) Принадлежности. *Ткача не приймають у пекло, бо в його такого багато примусії, що як почне вноситься в пекло, — ніяк не забере за один раз.* Лохв. у. 2) Возня, хлопоты. *З дишлем такого багато примусії: треба добирати рівні коні, щоб рівно тягли.* Кременчуг. у. *Така була мені примусія з оцим чоловіком: не розшолопає, шо йому кажеш, та й годі.* Волч. у.

Примусний, -а, -е. Изобрѣтательный, способный, находчивый. Мнж. 190.

Приму́чити. См. **Примучувати.**

Приму́чувати, -чую, -єш, сов. в. **приму́чити, -чу, -чиш,** гл. Измучивать, измучить. *Податками тебе примучено, важкою працею прикручено.* Мир. Пов. II. 41. *Примучено його на тілі.* К. ХП. 130.

Примуша́ти, -шаю, -єш, примушувати, -шую, -єш, сов. в. **примусити, -мушу, -сиш,** гл. Принуждать, принудить, заставлять, заставить. Чуб. V. 305. *Піхто тебе не примушав.* НВолын. у. *Примусив учеників своїх увійти в човен.* Єв. Мр. VI. 45.

Примушений, -а, -е. Принудительный, насильственный, вынужденный. *Ой шлюбе, мій шлюбе, примушений шлюбе.* Гол. I. 285.

Примушування, -ня, с. Принужденіє.

Примушувати. См. **Примушати.**

Примха, -хи, ж. 1) Прихоть, капризь, выдумка. *Жінко, каже, се вже, бачу, твої примхи.* МВ. I. 11. 2) *мн.* Суевѣрная примѣта, предразсудокъ. Лубен. у. Знахарство. Грин. I. 280.

Прімхати, -хаю, -єш, гл. Прихотничать, капризничать. *Почне він примхати.* МВ. II. 108.

Прімхливий, -а, -е. Прихотливый, капризный.

Примхуватий, -а, -е. Прихотливый, капризный. Вх. Зн. 55.

Примча́ти, мчу́, -чи́ш, гл. Примчать. *Примчали з казанок сивухи.* Котл. Ен. *Дідько і попа примчав.* КС. 1882. X. 33.

Примчатися, мчу́ся, -чи́шся, гл. Примчаться.

Прим'яти. См. **Приминати.**

Принавіть, нар. Даже. См. **Навіть.** Вх. Зн. 55.

Принада, -ди, ж. Приманка. *В мене принада — сама молода.* Мет. 84. *Дід і зробив сільце, насипав принади, поставив те сільце.* Рудч. Ск. II. 37. Ум. **Принадонька, принадочка.** Чуб. V. 68.

Принаджувати, -джую, -єш, сов. в. **принадити, -джу, -диш,** гл. 1) Приманивать, приманить. *Принаджує моїх голубів.* Харьк. *А дівчина громадила, козаченька принадила.* Лукаш. 143. *Коли б літала пташкою, — був би золотим просом принадив.* МВ. I. 86.

Принаджуватися, -джуюся, -єшся, сов. с **принадитися, -джуся, -дишся,** гл. Поваживаться, повадиться. *Принадився вовк до овець.* НВолын. у.

Принадний, -а, -е. Заманчивый, привлекательный. *Принадна гарна молодиця.* К. ПС. 121. *Усміх принадний.* Г. Барв. 223.

Принадність, -ности, ж. Привлекательность; красота. *Уроди, грації, принадности царице.* К. Дз. 87.

Принадно, нар. Заманчиво, привлекательно. Левиц. I. 265.

Принадонька, принадочка, -ки, ж. Ум. отъ **принада.**

Принаймні, нар. По крайней мѣрѣ. *Принаймні вкупі сумували, згадавши той веселий рай.* Шевч. 562.

Принале́жати, -жу, -жиш, гл. Принадлежать.

Принале́жатися, -жуся, -жишся, гл. 1) = **Приналежати.** 2) Надлежать. *Погостилися там, як ся приналежить.* Драг. 275.

Принале́жний, -а, -е. Принадлежащий.

Принамний, -а, -е. Пригодный? способный? Він у мене геть то принамний до писання. *Гаразд пише: од його аби хто прочита.* Лебед. у.

Принамні, нар. = **Принаймні.**

Принародно, нар. = **Прилюдно.** Александров. у. *Прилюдно, принародно бито.* Мир. ХРВ. 286.

Принатурити, -ся. См. **Принатурювати, -ся.**

Принатурювати, -рюю, -еш, сов. в. **принатурити, -рю, -риш,** гл. *Пріучать, пріучить.* *Батько принатурив його до чумацтва.* Харьк. г.

Принатурюватися, -рююся, -ешся, сов. в. **принатуритися, -рюся, -ришся,** гл. *Привыкать, привыкнуть, пріучиться.* *Віддала б його до людей у науку, от би воно й принатурилось.* Лебед. у. *А ось сусіди: чи вони уміли робити землю? все було чужі роблять, а далі потроху принатурились, то й сами почали робити.* Лебед. у.

Принда, -ди, ж. 1) *Спесь, чванство.* 2) об. *Спесивый, чванный человекъ.* Лохв. у. 3) *Капризы.* 4) об. *Капризный человекъ.* Лохв. у.

Приндитися, -джуся, -дишся, гл. 1) *Спесивиться, важничать.* *Буває инший чоловік все приндиться.* Гліб. 2) *Капризничать.*

Приневільний, -а, -е. Подневольный, рабській.

Приневолити. См. **Приневолювати.**

Приневолювання, -ня, с. = **Примушування.** Харьк.

Приневолювати, -люю, -еш, сов. в. **приневолити, -лю, -лиш,** гл. *Принуждать, принудить.* *Почала жінка приневолювать чоловіка, щоб і він робив.* Грин. II. 175. *Мати приневолила подавать рушники.* Стор. МПр. 33.

Принести. См. **Приносити.**

Принижатися, -жаюся, -ешся, сов. в. **принизитися, -жуся, -зишся,** гл. 1)

Опускаться, опуститься ниже, понизиться. *Всяка гора і горб принизиться.* Єв. Л. III. 5.

2) *Унижаться, унизиться.* *Принизивсь панський рід великий.* К. ПС. 41.

Приніжити. См. **Принижувати.**

Принижувати, -жую, -еш, сов. в. **приніжити, -жу, -жиш, принизити, -жу, -зиш,** гл. 1) *Опускать, опустить ниже, понизить.* *І принизив Господь небо, окрите димами.* К. Псал. 36. 2) *Унижать, унижить.* *Низьке принижує й хвалою.* К. Бай. 158. 3) *Обижать, обидеть.* *Бог очима принижив.* (Очі болять). Грин. II. 302. *Так Господь принизив: опала сей рік вся скотина.* Київ. у.

Приника́ти, -каю, -еш, сов. в. **прині́кнути, -кну, -неш,** гл. *Прибывать, прибыть.* *А менший син, піша пішаниця за гостя (додому) приникає.* АД. I. 113.

Принові́ти, -влю́, -ви́ш, гл. *Обновить.*

Принос, -су, м. *Приношение, пожертвовање, жертва.* *Ном. № 960.* К. Псал. 45. *До небес драбину приставляють із молитов та приносів нечистих.* К. ХП. 90.

Приносини, -син, ж. мн. = **Принос.** Рк. Левиц.

Прино́сити, -шу, -сиш, сов. в. **принести, -несу, -сеш,** гл. *Приносить; принесть.* *А я меду принесу на закуску.* Рудч. Ск. I. 24. *Принеси мій голосочок милої до хати.* Мет. 11. *Відкіля се тебе принесло? Откуда ты явился? І принесло його! И нужно было явиться! Дівчинонько, приніс тебе дідько.* Мет. 28.

Приноша́ти, -шаю, -еш, гл. = **Приносити.** *Асаули по улицах пробігали, червонії прапорки у руках приношали.* Мет. 414.

Принудіти, -джу, -диш, гл. Истомить, истомить тоской. *Уже мене упинила чужая дитина: і рученьки зв'язала, гулять не пустила і серденько принудила.* Чуб. V. 542.

Принуждатися, -даюся, -єшся, гл. Одолжаться у кого, обрачатися въ нуждѣ. *Хто їх зна, як вони жили; вони до мене нічим не принуждалися, а я їх не богарадив; не було так, щоб вони запрошували про що, і не знаю я про них.* Екатеринос. у.

Принука, -ки, ж. 1) Принужденіє. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки.* Ном. № 1059. 2) Усиленная упрашиванія и понужденія при угощеніи гостей, считающіяся у крестьянъ обязательнымъ актомъ угощенія, а отсутствіе ихъ скупостью и невѣжливостью. *Було що їсти й пити, тільки принуки не було.* Ном. № 11889.

Принукувати, -кую, -єш, гл. Принуждать, понуждать. *Тут треба все принукувати палицею, нагаєм, та й тим нічого не вдієш.* Левиц. I. 476.

Принц, -ца, м. Принць. Драг. 264. *На тім весілю принци з єнчих землев били.* Драг. 265.

Принцизна, -ни, ж. Принцесса. Драг. 259. *Хиба принцизни ждеш?* Федьк. *Бив єден царь, а ніхто не міг до його принцизни доступити.* Драг. 274.

Приняти, -ся. См. **Приймати, -ся.**

Приобіцяти, -цяю, -єш, гл. Пообѣщать. *Що ти мені приобіцяєш за твої діти?* Гн. I. 22.

Приобріти, -рю, -єш, гл. = **Придбати.** Вх. Зн. 55.

Приодіва, -ви, ж. Одежда, платье. Вх. Лем. 456.

Приодіти, -діну, -неш, гл. Одѣть. АД. I. 246. *Був єм наг і не приоділисте мене.* Гн. II. 81.

Приожелѣдитися, -диться, гл. безл. Наступить гололедицѣ. Міусск. окр.

Приколоток, -тку, м. = **Приколоток 2.**

Прионадити, -джу, -диш, гл. = **Принадити.** Вх. Зн. 55.

Приорати, -ся. См. **Приорювати, -ся.**

Приоружити. См. **Приорюжувати.**

Приоружувати, -жую, -єш, сов. в. приоружити, -жу, -жиш, гл. Вооружать, вооружить. *Іван зовсім приоружений.* О. 1861. XI. Кух. 7.

Приорювати, -рюю, -єш, сов. в. приорати, -рю, -реш, гл. При паханьѣ захватывать, захватить часть сосѣдней земли.

Приорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. приоратися, -рюся, -решся, гл. Допахивать, допахать до какого либо мѣста. *Приорався Семен до межі, до бору.* Чуб. V. 404.

Приоставати, -таю, -єш, сов. в. приостати, -стану, -неш, гл. Переставать, перестать. *Янко ходив, а далі і приостав ходити.* Федьк.

Приостанок, -нку, м. Конецъ, окончаніє. *Що це він на приостанку розказував?* Борз. у.

Приостаіти. См. **Приоставати.**

Приощадіти. См. **Приощажати.**

Приощажати, -жаю, -єш, сов. в. приощадіти, -джу, -диш, гл. Сберегать, сберечь, приберегать, приберечь. *Я приощажала на зіму капусту.* НВолын. у.

Припадаіти, -даю, -єш, сов. в. припасти, -паду, -деш, гл. 1) Припадать, припасть. *Ой скинув чумак свиту і кожух, припадає к сирій землі, теплий зводить дух.* Нп. *Василь аж до землі припадає, — просить.* МВ. I. 122. *Тепер тута, тепер тута, а завтра поїду, — хтось то буде припадати до могого сліду.* Грин. III. 222. *Все дам тобі, коли, припавши, поклонишся мені.* Єв. Мт. IV. 9. *Припадать, припасть къ кому, прильнуть.* *Прийшов козак до світлоньки, — дівчина хорує, припав до личенька, — дівчину цілує.* Чуб. V. 344. *А дітки як очепились за шию мені... як припали вони, то не можна й одхилити од себе.* МВ.

І. 20, 21. 2) Прилипать, прилипнуть. Гончар мачає праву руку у воду, аби глина не припала до руки. Шух. І. 260. 3) Покриваться, покрываться сверху какимъ либо сыпучимъ тѣломъ (пылью, снѣгомъ). Не жаль мені доріженьки, що пилом припала. Мет. 22. 4) Доставаться, достаться. Як ми поділились, то мені припала клуня. Харьк. у. 5) Случаться, случиться, приходится, прійтись. Припало на Різдвяних святках саме їхати до кума. Наоколо містились, де припало, вовхурянци. Стор. МПР. 128. Голово моя козацькая! Бувала ти у землях турецьких, у вірах бусурменських, а тепер припало на безвідді, на безхліб'ї погибати. АД. І. 118. 6) Приходиться, прійтись къ чему. Левиц. Пов. 264. **Припасти до вподоби, до натури.** Понравиться. Левиц. Пов. 23. Чуб. V. 820. Робота не важка, саме припала йому до вподоби. Мир. ХРВ. 46. — **до смаку.** Прійтись по вкусу. Ном. № 5020. Обід іще більше припав до смаку. Г. Барв. 309. 7) Усердно дѣлать какое либо дѣло. Чіпка так і припадає до хазяйства. Мир. ХРВ. 60. 8) Прибывать, прибыть къ чему. К полудній годині до города Січави припав. АД. II. 101.

Припадатися, -даюся, -ешся, сов. в. припастися, -дўся, -дешся, гл. 1) Доставаться, достаться, приходится, прійтись. Турки село зрабували, громадами людей гнали.... припалася зятю теща. АД. І. 290. Ходім, браттє, у ліс темний, вирубаєм три жереби та положим в три городи: кому, браттє, припадеться. Чуб. V. 984. 2) Случаться, случиться, прійтись. Щось ся псові припало, що бреше. Ном. № 6833.

Припадистий, -а, -е. 1) Пологий. Мнж. 190. Добру хату збудував, та припадиста стріха, так як пастка. 2) Тѣсный, низкій въ подъемѣ (о сапогѣ). Припадисті чоботи. Мнж. 190.

Припадком, нар. Случайно. Вх. Лем. 457.

Припадливий, -а, -е. Низменный. Припадлива земля у долинах родить у посуху, а в мочливе літо ні.

Припадок, -дку, м. Случай. Чуб. V. 476. Приходили у всяких припадках до него, а він кождому раду давав. Гн. І. 38. Як совітуєш в таковом моім припадці? Котл. НП. 352.

Припадъ, -ді, ж. 1) Низменное мѣсто. 2) Черноземъ съ вязкой глиной. 3) Часть рыболовного снаряда. См. **Вершка.** Шух. І. 227.

Припай, -паю, м. При обрывистомъ морскомъ берегѣ полоса земли, обыкновенно песчаная или песчано-ракушечная, внизу между этимъ берегамъ и водой. Черное и Азовск. м.

Припайий, -а, -е. Припавший, покрытый. Скло, припиле порохом. Левиц. І. 234.

Припалити. См. **Припалювати.**

Припалювання, -ня, с. Опаливаніє, обжиганіє, прижиганіє.

Припалювати, -люю, -еш, сов. в. припалити, -лю, -лиш, гл. Опалять, опалить, обжигать, обжечь, прижигать, прижечь, припаливать, припалить. Приходить на своє поле, дивиться, — аж... сонце припалило його. Рудч. Ск. І. 54. Полетів би та не мушу, припалила дівчина мою душу, ой чи огнем, чи водою, чи своєю хорошою водою. Чуб. V. 613.

Припанітися, -ню́ся, -нишся, гл. = Запаніти? Бач, як припанивсь.

Припарка, -ки, ж. 1) Припарка. 2) Сильное сѣчение, порка. Березової дам припарки. Котл. Ен. VI. 6.

Припарувати, -рую, -еш, гл. Спрячь въ пару. На гнідого коня не всяде злодій, то він припарує та й поведе. НВолын. у.

Припас, -су, м. Запась. Підпалюють гамазини з хлібом і припасами. Стор. МПр. 80.

Припасати, -саю, -єш, сов. в. припасти, -су, -сеш, гл. 1) Припасать, припасти, запасать, заласти. Для щитів ночви припасали, і дна із діжок вибивали. Котл. Ен. 2) Подкармливать, подкормить. Стали чумаки воли припасати. Я припас вівці та й іду. Черк. у.

Припасний, -а, -е. Запасной. Припасна копійка є у його. Каменец. у.

Припасти, -ся. См. Припадати, -ся.

Припасти́. См. Припасати.

Припасувати, -сую, -єш, гл. У столярів: пригнать. Припасував лутку. Ком. Пр. № 749.

При́пек, -ка, м. = Припічок. НВолын. у.

Припекти́. См. Припикати.

Приперезати. См. Приперізувати.

Приперізувати, -зую, -єш, сов. в. приперезати, -жу, -жеш, гл. Прихватывать, прихватить поясомъ, подсунувъ подъ поясъ, прихватить имъ. Виросла коса до пояса, ні рослести, ні рощесати; прийде ми ся приперезати. МУЕ. III. 38.

Приперти, -пру́, -прéш, гл. 1) Притащить, принести. Цілий улік меду припер. Рудч. Ск. II. 15. 2) См. Припірати.

Припертися, -пруся, -прéшся, гл. Притащиться. Тебе не кликано, так чого ж приперся? Харьк. г.

Припивати, -ваю, -єш, гл. — до ко́го. При потчиваніи напиткомъ угощающій подносить чарку угощаємому, но, по просьбѣ послѣдняго, долженъ сперва выпить самъ (часто въ этомъ случаѣ отпивается только немного изъ рюмки), — это и называється приливати. Дружки співають, — я частую і від усякого прип'ю. Алв. 23. До ляха медом і оковитою горілкою припиває. АД. II. 114.

Припілка, -ки, ж. Птица тиркута, *Glareola melanoptera*. Драг. 6.

Припильнувати, -ную, -єш, гл. 1) Присмотрѣть. 2) Постараться (въ работѣ), поусердствовать. Нумо, діти, нумо, нулю припильнуймо. Як не будем пильнувати, то тут будем ночувати. Нп.

Припін, -ну, м. 1) Остановка, задержка. 2) Припин дати кому. Усмирить. Черк. у.

Припина́ти, -наю, -єш, сов. в. прип'ясти, -пну, -не́ш, гл. Привязывать, привязать, приколоть. Чуб. I. 74. Приколень, що коня припинають. Чуб. I. 74. Ой припну коня коло калиночки, а сам ляжу спати на край могилочки. Макс. Припну фартух дорогий, золотії береги. Макс. Припни шаблю в лівім боці. Драг. 66.

Припина́тися, -наюся, -єшся, сов. в. прип'ястися, -пнуся, -нешся, гл. Привязываться, быть привязаннымъ, прикрѣпленнымъ. Перше була куна в притворі церковнім, до котрої припинались покритки. Чуб. VI. 20.

Припиначка, -ки, ж. Веревка, котрою привязывають скоть для пастьбы. Рк. Левиц.

Припини́ти, -ся. См. Припиняти, -ся.

При́пинка, -ки, ж. = Припин. Ледача шкапа скрізь припинки має. Ном. № 10848.

Припиня́ти, -няю, -єш, сов. в. припинити, -ню́, -ниш, гл. Остановливать, остановить, удержать. Що то воно? батька бити? Треба припинити. НВолын.

Припинятися, -няюся, -ешся, сов. в. припинитися, -нюся, -нишся, гл.

Останавливаться, остановиться, удержаться. *Марта, дивлюсь, припинилась... і слухає.* МВ.

Приписанець, -нця, м. Вновь приписавшийся къ обществу; натурализованный.

Потім стали ходити до нас оті приписанці, що приписались з чужих сел, то вже не те пішло. Павлогр. у.

Приписати, -ся. См. Приписувати, -ся.

Приписувати, -сую, -еш, сов. в. приписа́ти, -шу́, -шеш, гл. 1) Приписывать, приписать. 2) Писать, написать (въ письмѣ). Грин. II. 290, 100. *Батько приписав з дому до сина, щоб той приїхав.* Грин. II. 271. *Наш москаль приписав, щоб йому хоч карбованців два подали.* Київ. у. *А ще од своїх рук листи писав, до Василя Молдавського посилав, а в листах приписував...* АД. II. 100.

Приписуватися, -суюся, -ешся, сов. в. приписа́тися, -шу́ся, -шешся, гл.

Приписываться, приписаться. *Приписався до Мар'янівської громади.* Мир. Пов. II. 42.

Припівзити, -жу, -зиш, гл. Укрѣпить соломенную крышу **півзинами.** Чуб. III. 390.

Припізнитися. См. Припізнятися.

Припізнюватися, -нююся, -ешся, гл. = Припізнятися.

Припізнятися, -няюся, -ешся, сов. в. припізнитися, -нюся, -нишся, гл.

Опаздывать, опоздать. Сим. 222. *Забарився, на вечерю припізнився.* Чуб. V. 1014.

Припікання, -ня, с. Прижиганіє.

Припікати, -каю, -еш, сов. в. припекти́, -печу, -чеш, гл. 1) Припекать, припечь,

прижигать, прижечь. *Сонце в віконце пече, припікав.* Ном. № 8742. 2) О сильномъ холодѣ: донимать, донять. *Да й припікає! учора руки померзли, а сьогодні ноги.* О. 1861. V. 76.

Припіл, -по́лу, м. Пола, свернутая такъ, чтобы положить въ нее что нибудь. Чуб. У.

752. *Тоді козаки шаблями суходіл копали, шапками, приполами персть виймали, Хведора Безрідного ховали.* АД. I. 249.

Припімнути, -ну́, -неш, гл. Вспомнить. *Припімнув собі сердешних батька, рідну неньку.* Млак. 92.

Припін, -по́ну, м. Привязь. К. Іов. 88. Грин. III. 253. *Гей мої коні в хана на припоні.* Нп.

Припір, -по́ру, м. Часть шеи у вода, о которую упирается ярмо. Волч. у. Мнж. 181.

Припірати, -раю, -еш, сов. в. приперти, -пру, -реш, гл. Упираться, упереться.

(Будинок) до другого стріха в стріху припірав. ЕЗ. V. 77.

Припічок, -чка, м. 1) Шестокъ (въ кухонной печи). Чуб. VII. 381. Вас. 193. *На припічку жар.* Мет. 16. *Піч наша регоче, корова хочє; а припічок усміхається, корова сподівається.* Мет. 164. 2) Лежанка. *Мати сидить на припічку.* Рудч. Ск. I. 182. *А дитина на припічку росквкалилася.* Чуб. V. 635.

Припішати, -шаю, -еш, гл. Первоначально: сдѣлаться пѣшимъ, утративъ лошадей, воловъ, а затѣмъ и вообще обѣднѣть. *Був колись багатирь, а теперь припішав.* Черк. у.

Приплатити, -плачу, -чеш, гл. Оросить слезами. *Приплатила бабка увесь ліс, а по їй ні біс.* Ном. № 2386. *Мати усі думки приплакали: «Що його робити і що його чинити?»* МВ. II. 122.

Приплата, -ти, ж. Приплата, доплата.

Приплатити, -ся. См. Приплачувати, -ся.

Приплачувати, -чую, -єш, сов. в. приплатити, -чу́, -тиш, гл. Приплачивать, приплатить, доплатить.

Приплачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. приплатитися, -чу́ся, -тишся, гл. Платиться, поплатиться. *От як страшенно поплатились наші вельможні предки за те, що не вхопили своєї національної тропи.* К. ХП. 116.

Приплентати, -таю, -єш, приплентатися, -таюся, -єшся, гл. Прибрести, притащиться. *Відкіля ти у біса приплентав сюди?* Стор. МПр. 162. *Приплентавсь до нас та й живе. Волоцюга припленталась.* Рудч. Ск. II. 10.

Приплентач, -ча, м. Пришлецъ, бродяга. *І хто? Троянець, голяк, втікач, приплентач, ланецъ.* Котл. Ен. IV. 40.

Приплескати. См. Припліскувати.

Приплести, -ся. См. Приплітати, -ся.

Приплива́ти, -ваю, -єш, сов. в. припливти и приплисти, -ву, -веш, гл. Припливать, приплыть. Рудч. Ск. II. 19. *Припливла до берега.*

Приплинути, -ну, -неш, гл. = Приплисти.

Приплисти. См. Припливати.

Приплід, -пло́ду, м. Приплодь. *Корови їх приплодом звеселяють.* К. Іов. 46.

Приплідок, -дку, м. = Приплід. Драг. 118. *Приплідок од скотинки.* Сим. 196. У Г. Барвінок слово прикладається и кь людянь. *Добре, що в тебе приплідку (= дітей) нема, дак ти таке й верзеш.* Г. Барв. 324.

Припліскувати, -кую, -єш, сов. в. приплескати, -плещу, -щеш, гл. 1) Прибивать, прибить сверху преимущ. чѣмъ либо плоскимъ (ладонью, лопатой) съ цѣлью сравнять и придавить поверхность. *Взяв важку лопату й почав припліскувати боки нового стіжка.* Левиц. Пов. 194. *Ноженьками придоптала, рученьками приплескала.* Чуб. III. 78. 2) Хлопать, прихлопывать, похлопать (въ ладони). Левиц. I. 286. *Почав кричати та в долоні припліскує.* Св. Л. 106.

Припліта́ти, -таю, -єш, сов. в. приплести, -плету́, -те́ш, гл. Приплетать, приплесть. *Ой там моя хатонька край води з високого дерева лободи. — А я ж к тому сінечки приплету з високого дерева черету.* Нп.

Припліта́тися, -таюся, -єшся, сов. в. приплестися, -ту́ся, -те́шся, гл. 1) Приплетаться, приплестись. 2) Присоединяться, присоединиться. Черк. у.

Приплітка, -ки, ж. Доплетенное.

Приплітувати, -тую, -єш, гл. = Приплітати. *Да плетуть сітки да на твої дітки і на тебе, сіра утонько. — Да нехай же плетуть і приплітують, я ж того не боюся.* Маркев. 118.

Припліши́ти, -шу, -шиш, гл. = Заплішити.

Приплошистий, -а, -е. Плоховатый. *Жито приплошисте.* Вх. Лем. 456.

Приплуганитися, -нюся, -нишся, гл. Медленно дотащиться. *Так нагулялися, що на велику силу додому приплуганилися.* О. 1862. IX. 111.

Приплужитися, -жуся, -жишся, гл. = Приплуганитися.

Приплутати, -ся. См. Приплаутувати, -ся.

Приплутувати, -тую, -єш, сов. в. приплутати, -таю, -єш, гл. Припутывать, припутать.

Приплутуватися, -туюся, -ешся, сов. в. приплутатися, -таюся, -ешся, гл.
 Привязуватися, привязатися, припутуватися, припутатися, вмѣшатися. *Не приплутуйтеся ви до нас, а ми до вас.* Драг. 171.

Приплюскнути, -ну, -неш, гл. Зачахнуть, недорозв'язатися (о зерні).

Приплющити. См. Приплющувати.

Приплющувати, -щую, -ещ, сов. в. приплющити, -щу, -щиш, гл. 1) Сплющувать, сплюснуть, сдавить. 2) Прижмуривать, прижмурить глаза.

Припнути, -пну, -не́ш, гл. = Прип'ясти. *Припну фартух дорогий.* Чуб. V. 10.

Припняти, -пну, -неш, гл. = Прип'ястя. *А я скажу коника припняти.* Чуб. V. 259.

Приповза́ти, -заю, -еш, сов. в. приповзти, -зу, -зе́ш, гл. Приползати, приползти. Г. Барв. 354.

Приповедінка, -ки, ж. = Приповідка. *У нас така приповедінка: де парубок, там і дівка.* Ном. № 8736.

Приповіданка, -ки, ж. = Приповідка. Вх. Лем. 456.

Приповідати, -даю, -ещ, сов. в. приповісти, -вім, -віси, гл. 1) Приготоваривать, присказывать, присказать. *Ой як і став дяк псалтиру читати, стала, стала бондарочка та й приповідати.* Гол. I. 229. 2) Рассказывать, рассказать. *Нема, нема Іваночка цілих неділь шість, нігде нікто за Іваночка нічого не приповість.* Гол. I. 58. *Приповідують люде, що де наше теперки село, то колись ліс був.* Каменец. у. 3) Говорить, сказати пословицями. *Старі люде приповідують: на їднім місці і камінь обростає.* Каменец. у.

Приповідка, -ки, ж. Пословица, поговорка.

Приповідувати, -дую, -ещ, гл. = Приповідати. *Ой видавав батенько дочку у чужую стороночку, да заказує, приповідує, щоб сім рік не бувала.* Чуб. V. 750.

Приповісти. См. Приповідати.

Приповістися, -вімся, -вісіся, гл. = Приповісти 2. *Сестра плаче, а приповістися і мені навіть не хотіла.* Федьк.

Приповістка, -ки, ж. = Приповість. *Приповістка батькова за татарський набіг.* Мир. ХРВ. 85.

Приповість, -ти, ж. 1) = Приповідка. *Приповість в школярів: не вкрав, але достав.* Ном. № 6095. 2) Рассказ. *Чуючи од батька страшні приповісти про війни та походи...* Мир. ХРВ. 82. *Од старих людей приповісти такої не чувала, щоб о Петрі бистрії ріки-озера замерзали.* ЗОЮР. I. 27. 3) Притча. *Говорив до них приповістями.* Єв. Мр. III. 23.

Приповняти, -няю, -еш, гл. Дополняти. *Хай вам Бог приповня.* Ном. № 4553.

Приподобитися. См. Приподоблятися.

Приподобля́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. приподобитися, -блюся, -бишся, гл. 1) Сдѣлаться угоднымъ. *Чим той Лазарь Богу приподобився?* Ном. № 172. 2) Угодничать передъ кѣмъ, подольщатися, подольститися. *Приподобляючись (русини) до приятелів ляхів, робились римськими католиками.* К. ХП. 114.

Припозва́ти. См. Припозивати.

Припозива́ти, -ваю, -еш, сов. в. припозвати, -звучу, -веш, гл. — позовом. Привлекать, привлечь къ суду. Котл. НП. 399.

Припокоїти, -кою, -іш, гл. Позаботитися о спокоїствіи. *Одіне, змив, припокоїть.* Мкр. Г. 19.

Припо́лок, -лка, м. Доска возлѣ печки, на которой лежать доски пола.

- Припом'янути, -ну́, -не́ш**, гл. Припомнить. *Об моєї пригоді козацької припом'яни.* АД. I. 94.
- Припористий, -а, -е.** 1) О волѣ: съ хорошо выдающеюся частью шеи, о которую упирается ярмо. 2) О саняхъ: съ полозьями, загнутыми подъ прямымъ угломъ. Каменец. у.
- Припорошити, -шу́, -шиш**, гл. Присыпать. *І мій волос сивина геть припорошила.* Млак. 10.
- Припору́ка, -ки**, ж. Порученіе.
- Припоручати, -чаю, -еш**, сов. в. **припоручи́ти, -чу́, -чиш**, гл. Поручать, поручить. *Припоручаю тобі твого брата.* Г. Барв. 406.
- Припоряди́ти, -джу́, -ди́ш**, гл. Принарядить; украсить; привести въ порядокъ.
- Припоряди́тися, -джуся, -дишся**, гл. Принарядиться; украситья; привести себя въ порядокъ.
- Припосила́ти, -лаю, -еш**, сов. в. **припослати, -шлю́, -шлѣш**, гл. Ниспосылать, ниспослать. *Нехай тобі Бог з вищого неба припошле.* О. 1861. VI. 75.
- Припослідок, -дку**, м. Конецъ. Преимущ. въ выраженіи: **на припослідку.** Въ самомъ концѣ, послѣ всего. *На припослідку виходе биться той Іван.* Грин. I. 182.
- Припости́ти.** См. **Припощувати.**
- Припочива́ти, -ваю, -еш**, сов. в. **припочи́ти, -чину, -неш**, гл. Отдыхать, отдохнуть. *Неня собі лягли на постіль припочивати.* Федьк. *Їм коні припочили.* АД. I. 135. *Люде ідут, припочивають.* Шух. I. 221.
- Припо́щувати, -щую, -еш**, сов. в. **припости́ти, -пощу, -стиш**, гл. Налагать, наложить постѣ, изнурять, изнурить постомъ. *Ой як би я знав, ой як би я відав своїй жизні край, то я б свою душу грішну постами припостив.* Грин. III. 148.
- Приправа, -ви**, ж. Приправа. Чуб. V. 666. Шух. I. 143. *Яка приправа, така й потрава.* Ном. № 7117. Ум. **Приправка.** Грин. III. 653.
- Приправити.** См. **Приправляти.**
- Приправка, -ки**, ж. Ум. отъ **приправа.**
- Приправля́ти, -ляю, -еш**, сов. в. **приправити, -влю, -виш**, гл. 1) Придѣлывать, придѣлать. *Бач, як гарно засув приправив.* Харьк. у. 2) Приправлять, приправить. МВ. (О. 1862. III. 60).
- Припроваджувати, -джую, -еш**, сов. в. **припровадити, -джу, -диш**, гл. Приводить, привести. *Узяв її старий жовнір за білуру руку, припровадив Каньовському на велику муку.* Нп. *Живого медведя припровадиш пану.* Гн. II. 170.
- Припросити, -ся.** См. **Припрошувати, -ся.**
- Припроха, -хи**, ж. Припрашиванье. *В гостях усього було, а припрохи ні трохи.* Чуб. I. 254.
- Припроха́ти.** См. **Припрохувати.**
- Припро́хувати, -хую, -еш**, сов. в. **припроха́ти, -хаю, -еш**, гл. = **Припрошувати, припросити.** *Та виходьте, не бійтесь!... припрохував їх Сухобрус.* Левиц. Пов. 28.
- Припроша́ти, -шаю, -еш**, гл. = **Припрошувати.** *Почав припрошати: «Пийте, браття!»* Св. Л. 181.
- Припро́шувати, -шую, -еш**, сов. в. **припроси́ти, -шу́, -сиш**, гл. Припрашивать, припросить. *Усякі найдки та напитки розношує, кожного сам припрошує.* Рудч. Ск. II.

163. *Ой ми б закусили, як би нас припросили.* Грин. III. 504. *Се він знарошне їх налякав, щоб вони припросили його проводити їх.* Кв. I. 52.

Припрошуватися, -шуюся, -ешся, сов. в. припроситися, -шуся, -сишся, гл.

Испрашивать, испросить разрешение войти. *Прийшов до свого села і припросився на ніч.* Гн. I. 213. См. **Упроситися.**

Припряга́ти, -гаю, -еш, сов. в. припрягти, -пряжу, -жеш, гл. Припрягать, припречь.

Припу́дити, -джу, -диш, гл. 1) Притащить. *Припудив такий мішок вівса, що здається треба добрих двох.* 2) Напугать. *Хлоп'я крало яблука, а я як припудив його, то воно аж п'ятами накивало.*

Припуск, -ку, м. 1) Допущеніє. 2) = **Припуст.** *У припуск теля пускаємо їсти.* Константиногр. у.

Припускати, -каю, -еш, сов. в. припустити, -пущу, -стиш, гл. 1) Допускати, допустити. *Кобилу припустив до нових стіжків.* Сим. 228. *Припустила теля до корови.* 2) Прилаживать, приладить. *А припускай но люшні, а я тим часом голоблі опоряжу.* 3) Припускать, припустити, побъжать быстро. *Як припустив коня вороного, — міст мені вломився.* АД. II. 168. *Як припустив бігти, — утік.* МВ. (О. 1862. I. 104). *Дощ припустив. Пошелъ сильный дождь. Наче був переставав дощ, а тепер ба який припустив.* Харьк.

Припускатися, -каюся, -ешся, сов. в. припуститися, -щуся, -стишся, гл. 1) Съ жадностью что ѣсть, пить. *Не припускайтесь дуже до горілки.* Каменец. у. 2) Ссылаться, сослаться. *Припускаюсь на людей, то й ті скажуть, що я дітей своїх до пуття довела.* Харьк. у.

Припуст, -ту, м. См. **Уприпуст.** Сим. 182.

Припустити, -ся. См. **Припускати, -ся.**

Припустниця, -ці, ж. Короткія стропила на обоихъ причілкахъ крыши. (Е. Чикаленко).

При́путень, -тня, м. Пт.: а) Дикій голубъ; б) подорожникъ, *Emberiza Ammer.* Вх. Пч. II. 10. *Ном. № 10945. Сивий припуцень.* Левиц. I. 204. *Припутень ходе над шляхом.* Мнж. 172.

Припу́тина, -ни, ж. Временная подпорка къ стропиламъ для удержанія ихъ въ вертикальномъ положеніи. Харьк.

Припуща́льник, -ка, м. То-же, что и **триб** въ ткацкомъ станкѣ. См. **Верстат.** МУЕ. III. 24.

Припха́ти, -хаю, -еш, гл. Притащить, принести.

Припхатися, -хаюся, -ешся, гл. Притащиться. *Грицько з Причтом припхалися в гості.* КС. 1882. X. 11.

Прип'ясти, -ся. См. **Припинати, -ся.**

Прип'я́ти, -пну, -неш, гл. = **Припняти.**

Прирадити, -джу, -диш, гл. Присовѣтовать.

Прира́жений, -а, -е. Опаленный солнцемъ. Вх. Лем. 456.

Прирамки, мн. Двойныя плечи въ мужской рубашкѣ. Гол. Од. 13.

Прирахува́ти, -хую, -еш, гл. Присчитать.

Прираяти, -раю, -еш, гл. = **Прирадити**. Драг. 170. *Прираяли люде: пойти заміж, — добре тобі буде*. Чуб. V. 592. *Люде прираяли, щоб кого за дитину (взяти)*. Сим. 234.

Прирвати, -рву, -рвеш, гл. Дорвать, арвать еще.

Приректи, -речу, -чеш, гл. Сказать. *Вона прирекла до дітей: «Чекайте, діти!»* Гн. I. 92.

Приржавіти, -вію, -еш, гл. Покриться слегка ржавчиной.

Пририхтовувати, -вую, -еш, сов. в. пририхтувати, -тую, -еш, гл. Прилаживать, приладить, устроить. *Свої органи пририхтували до граня*. Гн. I. 181. *Крісло пририхтував Люципер так, що коли Ісус мав сісти, то мав сі в ланцюхи злапати*. Гн. I. 119.

Прирівнювати, -нюю, -еш, сов. в. прирівняти, -няю, -еш, гл. Сравнить, сравнить. Ном. № 1300. *Не хочу я ні кого прирівняти, звиняйте, до свині*. Гліб. *Прирівняв кішку до собаки*. Ном. № 7929.

Прирівнюватися, -нююся, -ешся, сов. в. прирівнятися, -няюся, -ешся, гл. Сравнить, сравнить себя. *Прирівнялась свиня до коня*. Ном. № 7931.

Прирідок, -дку, м. Прирожденное свойство. *У його такий прирідок, що він ростом малий, а дужий*. Волч. у.

Приріст, -росту, м. Наростъ. Змієв. у.

Приробити. См. Приробляти.

Прироблювати, -ляю, -еш, гл. = **Приробляти**.

Приробляти, -ляю, -еш, сов. в. приробити, -блю, -биш, гл. 1) Придѣлывать, придѣлать. *Чортинята миттю приробили йому довгенькі крила*. Стор. МПр. 47. 2) Зарабатывать, заработать. Г. Барв. 371. *Два годи ходив по Дону, приробив трохи грошей*. Г. Барв. 175. *Позичив грошей та й приробив собі, як той, що талант дано йому, що у євангелії читають*. Каменец. у.

Природа, -ди, ж. 1) Природа. 2) Прирожденныя способности. *Природу тяжко одмінити*. Ном. № 3208. *У мене до цього діла природи нема*. Хорол. у. Слов. Д. Эварн. 3) = **Природжіння**. Драг. 101.

Природжіння, -ня, с. Половые органы. Желех. *Колись то було ще з предвіка, як створив Бог чоловіка, — чи забув, чи ся встидав: природжіння йому не дав*. Подольск. г.

Природіти, -джу, -диш, гл. Уродить. *Нащо це ти цілу картоплю, а не половинки садиш? — Шоб Бог більшу природне*. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Природний, -а, -е. 1) Естественный. К. Іов. 90. 2) Прирожденный. *Він такий уже природний, зроду такий*. Константиногр. у. — **до чого**. Способный къ чему. *Не природний він до цього*. Константиногр. у.

Природність, -ности, ж. Естественность. Желех.

Природно, нар. Естественно.

Прирожденний, -а, -е. 1) Природный, врожденный. *Луччий розум природженний, як научений*. Ном. № 6039. *Прирожденна відьма не така злюща, як учена*. ЗОЮР. II. 39. 2) Рожденный, родной (о сынъ, дочери). *Виходь, мати, з віком стрічать своїх діток: одно дитя природженнее, друге дитя суженее*. МУЕ. III. 173.

Прирозуміти, -мію, -еш, гл. Сообразить, придумать, ухитриться. Мкр. Г. 57. Г. Барв. 507. *Воно дурне, а прирозуміло вкрати*. Лебед. у. *Якось ловлять (лева)... прирозуміли*. Мир. ХРВ. 69.

Приросіти, -шу, сіш, гл. Слегка побрызгать. *Дощ приросив землю*. Черк. у.

Прироста́ти, -та́ю, -еш, сов. в. **прирости, -сту, -те́ш**, гл. Приростать, прирасти. *А думка проклята марою до серця так і приросла.* Шевч. 496.

Приросток, -тку, м. = Приплід. Рк. Левиц.

Прирощений, -а, -е. Приросшій. Черк. у.

Прирубати, -баю, -еш, гл. 1) См. **Прирубувати.** 2) = **Присікати 2.** Изъ заговора: *Шепчу і виливаю, і присікаю, і прирубую...* Мил. М. 48.

Прирубітися, -блюся, -бишся, гл. О ранѣ: зажить, зарости. Вх. Лем. 456.

Прирубувати, -бую, -еш, сов. в. **прирубати, -баю, -еш**, гл. Рубить, нарубить въ добавленіе. *Прирубай ще трохи дровець.*

Приручати, -чаю, -еш, сов. в. **приручити, -чу́, -чиш**, гл. Поручать, поручить. *Кому ж ти мене, мій батечку, приручаєш?* Мил. 180. *Покидаєш мене, серденьтко моє! Ой кому ж ти приручаєш?* Мет. 25.

Приса́да, -ди, ж. 1) Усадьба. *У Пимона присада добра.* НВолын. у. 2) Привитая вѣтка плодового дерева. **Присаду класти.** Прививать деревья. Шух. I. 110.

Присаджувати, -джую, -еш, сов. в. **присадити, -джу́, -диш**, гл. 1) Садить, посадить еще въ добавленіе къ раніше посаженному. 2) Засаживать, засадить (за работу). *Звикла бігати та гуляти, так хто тебе присадить за роботу.* Кв. *То це вона в вас і досі в ляльки гуляється? Сором, велика вже: пора за гребінь присадити, нехай пряде.* Харьк. 3) Осаживать, осадить внизъ; опускать, опустить внизъ. Мик. 481.

Присадистий, -а, -е. Низкій и толстый, коротконогій. *Присадистий кінь.* НВолын. у.

Присадити. См. **Присаджувати.**

Присадкуватий, -а, -е = **Присадистий.** Левиц.

Присалабѣнитися, -нюся, -нишся, гл. Притащиться. *Ти, бабо, знов присалабонилаєш із тим листом?* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Присанабо́житися, -жуся, -жишся, гл. Присосѣдиться. Меж. 190.

Присапати. См. **Присапувати.**

Присапувати, -пую, -еш, сов. в. **присапати, -паю, -еш**, гл. Прикрывать, прикрыть мотыгой сѣмена. Хотин. у.

Присваха, -хи, ж. Въ сѣдлец. губ.: женщина, сопровождающая, вмѣстѣ со старшей дружкой, невѣсту въ то время, когда послѣдняя ходитъ сзывать сосѣдей на сватанье. Чуб. IV. 64.

Присвѣдувати, -ду́ю, -еш, гл. Дѣлать показанія, свидѣтельствовать. *Присвѣдує на мене, що я, каже, вкрав.* НВолын. у.

Присвѣдчити, -чу, -чиш, гл. Засвидѣтельствовать, удостовѣрить. Чуб. V. 137.

Присвѣдчитися, -чуся, -чишся, гл. Убѣдиться, удостовѣриться. *Присвѣдчилиєш, що земля круглобока.* Ком. I. 52.

Присвѣтити. См. **Присвѣчувати.**

Присвѣтка, -ки, ж. Освѣщеніе какого либо предмета или кому либо при его дѣйствіяхъ. *Не було мені присвѣтки, я й упав на сходах.*

Присвѣчати, -чаю, -еш, гл. = **Присвѣчувати.** *Там Тодорко коня сїдлає, батько йому присвѣчає.* Чуб. III.) 464.

Присвѣчувати, -чую, -еш, сов. в. **присвѣтити, свѣчу, -тиш**, гл. Освѣщать, освѣтитъ какой либо предметъ, кому либо при дѣйствіяхъ его. Св. Л. 119. *Присвѣти лишень мені, — голку впустила.* Харьк. *Присвѣчуй, Боже, мені з неба!* К. Псал. 8.

- Присвоїти, -вою, -їш, гл.** 1) Присвоить. ЕЗ. V. 61. *Присвоїв мою сокиру.* Черк. у. 2) Принять въ свое общество, признать своимъ. *Ото ви присвоїли собі цигана, а він у вашому селі і краде коні.* Волч. у.
- Присвоїтися, своєюся, -їшся, гл.** Сродниться. *Із чужим, як проживеш днів з двадцять, та й то присвоїшся, а то ж таки брат рідний.* Волч. у.
- Присвят, -ту, м.** Посвященіє. *Присвят усіх моїх творів землякам.* К. Дз. 110.
- Присвятити, -ся.** См. **Присвячувати, -ся.**
- Прісвятюк, -тка, м.** Небольшой праздникъ. Чуб. III. 253.
- Присвячувати, -чую, -єш, сов. в. присвятити, свячу, -тиш, гл.** Посвящать, посвятить. *Чернець про те, щоб Господеві тіло і душу в жертву чисту присвятив.* К. ПС. 85. *Посвящать, посвятить кому свое произведеніє.* К. Кр. 5.
- Присвячуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. присвятитися, -чүся, -тишся, гл.** 1) *Посвящаться, посвятиться, быть посвященнымъ кому, чему.* 2) *Дѣлаться, сдѣлаться святымъ.* *Пійду в черниці, вморю себе голодом, присвячусь молитвами.* Г. Барв. 249.
- Присвящуватися, -щуюся, -єшся, гл. = Присвячуватися.** *Тоді люде присвящувались, а тепер хай присвятиться.* Лебед. у.
- Присєрбитися, -блюся, -бишся, гл.** Присосѣдиться, пристать, привязаться. *Так вона до його прикинулася, так присєрбилася.* МВ. II. 141.
- Присїл, -лу, м.** Присылка. Кв. (Желех.).
- Присилати, -лаю, -єш, сов. в. прислати, -шлю, -шлеш, гл.** Присылать, прислать. *Кланяється, каже, пан Запичанський, прислав подарунок.* Рудч. Ск. II. 12.
- Присилатися, -лаюся, -єшся, сов. в. прислатися, -шлюся, -шлешся, гл.** Присылать сватовъ. *Ой хоч сватай, хоч не сватай, та хоч присилайся, а щоб слава не пропала, що рік ти кохався.* Лукаш. 77.
- Присїллити.** См. **Присиляти.**
- Присїлля, -ля, с.** Пристанище? *Пчелиная мати ройочка веде. Ой веде, веде да й попитує: «Ой де б нам, дієтка, хороше присїлля найти?»* Грин. III. 8.
- Присїдування, -ня, с.** Принужденіє. Правда, 1868, стр. 437.
- Присилувати, -лаю, -єш, гл.** Принудить, заставить. *Шкода мене вмовляти, а силувати — тож не знаю, хто мене присилує.* МВ. I. 19.
- Присиляти, -ляю, -єш, сов. в. присїллити, -лю, -лиш, гл.** Привязывать, привязать. *Взяв він Марієньку за білу рученьку, присилив до сосни, до сосни плечима.* Гол. I. 163. *Я присилив кониченька до дубонька зеленого.* Гол. I. 22.
- Присипаник, -ка, м.** Родъ лепешки, присыпанной творогомъ. Вх. Уг. 263.
- Присипати, -паю, -єш, сов. в. присипати, -плю, -плеш, гл.** Присыпать, присыпать. *Хорошенько коровай бгають, сирцем присипають.* Мет. 163.
- Присипатися, -паюся, -єшся, сов. в. присипатися, -плюся, -плешся, гл.** Пригадаться, быть присыпаннымъ. Левиц. (Правда, 1868, ст. 423). *А сам почав уже сивим волосом, як сніжком, присипатись.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Ти, ляше, злякнеш, із коня спаднеш, сам присиплешся землею.* АД. II. 42.
- Присипка, -ки, ж.** Порошокъ, которымъ присыпають что-либо, — присипка, напр., для выдѣлываемыхъ кожъ. МУЕ. I. 70.

- Присипля́ти, -ляю, -єш**, сов. в. **приспати, сплю́, спиш**, гл. 1) Убаюкивать, убаюкать. КС. 1893. VII. 81. *Ходи, сонку, в колисочку, приспи нашу дитиночку.* Макс. (1849). 102. 2) Задушивать, задушить ребенка, придавивъ его (о спящей женщинѣ).
- Присиха́ти, -хаю, -єш**, сов. в. **присох(ну)ти, -хну, -неш**, гл. Присыхать, присохнуть.
- Присіва́ти, -ваю, -єш**, сов. в. **присіяти, -сію, -єш**, гл. Сѣять, посѣять. *Посіяти конопельки обіщався. Як сіяв, присівав, присіваючи, казав...* Чуб. V. 1159. *Усього дві десятинки присіваємо, а сем'я велика, є кому їсти.* Черниг. у.
- Присівок, -вку, м.** 1) Прибавка работнику къ денежной платѣ въ видѣ куска полевой земли, засѣваемой хозяиномъ, урожай съ котораго собираеть работникъ. Чуб. VI. 76, 405. *На присівок дав му півдесятини.* Каменец. у. 2) Посѣвъ, засѣянное поле. *Ой пила я в понеділок, та й пропила весь присівок.* Грин. III. 324. *Як зраня (на Дмитра) дуге вітер, то ранний присівок буде добрий; як в полудне, то середний; а як вечером, то пізний.* МУЕ. III. 50.
- Присі́д, -ду, м.** Присѣсть. *За їдним присідом вечера з обідом.* Ном. № 11972.
- Присіда́ти, -даю, -єш**, сов. в. **присісти, -сяду, -деш**, гл. 1) Присѣдать, присѣсть. Рудч. Ск. I. 4, 134. *Дурного по ногах, щоб присів.* Кролев. у. 2) Придавливать, придавить, садясь. *Як саджають молодих на посад, то тоді молода кілька пальців правої руки присяде, тільки літ не буде мати дітей.* ЕЗ. V. 179. 3) Одолѣвать, одолѣть. *А дівчину думи лютії присіли.* Млак. 5. *А ще як вороги присідут — Господи! то так уже доску лят до живого.* ЕЗ. V. 215. **Його присіла сідина.** Онъ посѣдѣлъ. Шух. I. 32.
- Присіди, -дів, м. мн.** Въ выраженіи: **на-в-присіди.** См. **Навприсідки.**
- Присі́дка, -ки, ж.** = **Поверхниця 2.** Вх. Зн. 61. Шух. I. 79.
- Присі́длати.** См. **Присі́длувати.**
- Присі́длувати, -лую, -єш**, сов. в. **присі́длати, -лаю, -єш**, гл. Притягивать, притянуть сѣдло подпругой. Шух. I. 78.
- Присіка́ти, -каю, -єш**, сов. в. **присікти, -січу, -чеш**, гл. 1) Пресѣкать, пресѣчь. 2) — **переполох.** Симпатически лѣчить иснугъ отсѣченіемъ на порогѣ концевъ волосъ больного и вѣника въ соединеніи съ извѣстными приемами. Черк. у. Мил. М. 48. Грин. II. 318.
- Присіка́тися, -каюся, -єшся**, гл. Привязаться, придраться, пристать. *Присікався до чоловіка, — як не б'є.* Рудч. Ск. II. 168. *Присікався як оса.* Ном. № 2758.
- Присі́лок, -ака, м.** Приселокъ. *Любився парубок з дівкою і ходив до неї з другого присілка.* Грин. II. 177. *Я вчора їздив на присілок.* Могил. у.
- Присі́нечки, мн.** Ум. отъ **присі́нки.**
- Присі́нєшний, -а, -е.** Относящійся къ **присі́нкам.** Стор. МПр. 99.
- Присі́нки.** См. **Присі́нок.**
- Присі́нок, -нка, м.** Пристройка. Вх. Зн. 55. Чаще во мн. **присі́нки.** Крыльцо, крыльцо съ навѣсомъ на двухъ столбикахъ. Поп. 52. *В присі́нках всі пани сиділи, на дворі ж вкруг стояв народ.* Котл. Ен. II. 15. *Наймити й наймички на присі́нках.* Сим. 205. Ум. **Присі́нечки.** Чуб. V. 1076. *Ой у сі́нечки, у присі́нечки ясне сонечко сходить.* Мил. Св. 18.
- Присі́ння, -ня, с.** = **Присі́нки.**
- Присі́патися, -паюся, -єшся**, гл. = **Присі́катися.** *Дівчата так і присі́пались: «Скажи, Мотре!»* МВ. I. 87. *Чого се він до мене присі́пався?* О. 1862. VII. 35.

Присісти. См. **Присідати.**

Присішок, -шка, м. 1) Подпорка. Лебед. у. 2) Столбикъ съ развилиной на концѣ, въ которую помѣщається горизонтальное бревно (при постройкѣ сарая). Чуб. VII. 393. 3) *мн.* **присішки.** Въ думѣ — стремена. *То тее* (козак Голота) *промовляв, на присішках став, без міри пороху підсипає, татарину гостинця в груди посилає.* АД. I. 170. Это же мѣсто съ переводомъ: ЗОЮР. I. 18.

Присіяти. См. **Присівати.**

Прискакати, -чу́, -чеш, гл. Прискакати.

Пріскаком, нар. Уривками. *Прискаком шила, бо ніколи добре сісти.* Черниг. у.

Прискакувати, -кую, -еш, сов. в. приско́чити, -чу, -чиш, гл. Подскакивать, подскочить къ кому, чему, подбѣгать. Рудч. Ск. II. 30. *Прискочив до лави.* Драг. 63. *Внучка качається по садку білим клубочком: і до нас прискочить, і знов у гущавині зеленій зникне.* МВ. I. 18. *Скаче горобейко по двору, то прискакує ік вікну.* Грин. III. 539.

Пріскалка, -ки, ж. Выступъ скалы, боковая скала. *Я урвався з скали та упав на прискалку, а звідти знов ударивсь об прискалку.* Каменец. у. *Антосьо.... роздивлявся на гори та Жахався, як люде лазили по них, ступаючи з прискалка на прискалок.* Св. Л. 217.

Прісканець, -нця, м. Родъ аладьи изъ сладкаго тѣста.

Прискаржити. См. **Прискаржувати.**

Прискаржувати, -жую, -еш, сов. в. прискаржити, -жу, -жиш, гл. — кого. Жаловаться, пожаловаться на кого. Могилев. у. *Не забули ми тобі, як ти нас прискаржував* (перед паном). Св. Л. 68.

Прискати, -каю, -еш, гл. 1) Брызгать. Грин. II. 37. 2) Фыркать. *Росердила невірнього, що аж прискає.* Грин. III. 308.

Прискіпатися, -паюся, -ешся, гл. = Присікатися. *Біда до мене прискіпалась.*

Приско́чити. См. **Прискакувати.**

Прискри́гнути, -ну, -неш, гл. Прикрутить, поставить въ стѣснительное положеніе. *Як прискригне, що ради не можна дати, то йдем помочі шукати.*

Прискринок, -нка, м. Ящичекъ въ сундукѣ, вверху, вдоль боковой стѣнки, для храненія мелкихъ вещей. Вас. 150.

Прискри́пати, -паю, -еш, гл. = Прискригнути. *Прискрипала мене нещасна година: вмерла жінка, зосталась дитина.* Грин. III. 381.

Прислати, -ся. См. **Присилати, -ся.**

Прислини, мн. = Паслін. Вх. Пч. I. 13.

Прислівник, -ка, м. = Прислів'я. Вх. Лем. 456.

Прислів'я, -в'я, с. Пословица, поговорка. *Українські приказки, прислів'я і таке инше.* Збірники О. В. Марковича і др. Спорудив. Ж. Номис. Спб. 1864.

Присліджувати, -джую, -еш, сов. в. прислідити, -джу́, -ди́ш, гл. Прослѣживать, прослѣдить. *Дивлюсь, — пішов він у двір; я й пристояв, щоб побачити, що він робитиме, прислідив за ним; а він до дверей: зламав замок та в хату.* Новомоск. у.

Присліпуватий, -а, -е. Слѣпой на одинъ глазъ. (Залюбовск.).

Присло́н, -ну, м. 1) Мѣсто, гдѣ лежить покойникъ въ домѣ. Угор. 2) Горный обрывъ. Угор.

Прислуга, -ги, ж. Услуга.

Прислуговувати, -вую, -еш, прислугувати, -гую, -еш, гл. Прислуживать. Левиц. І. 476.

Прислужити, -ся. См. Прислужувати, -ся.

Прислужувати, -жую, -еш, сов. в. прислужити, -жу, -жиш, гл. Прислуживать, прислужить, услужить.

Прислужуватися, -жуюся, -ешся, сов. в. прислужитися, -жу́ся, -жишся, гл. Прислуживатися, прислужитися. Левиц. Пов. 52.

При́слух, -ху, м. Прислушиванье, подслушиванье. МВ. II. 111.

Прислуха́ння, -ня, с. Прислушиваніє.

Прислуха́ти, -хаю, -еш, гл. = Прислухатися. *Ішла дівчина та гукаючи, аж два двори та минаючи, до третього прислухаючи.* Мил. 141. *Дивиться, як ходять, прислухає, як гомонять.* МВ. (О. 1862. І. 105).

Прислухатися, -хаюся, -ешся, сов. в. прислухатися, -хаюся, -ешся, гл.

Прислушиватися, прислушатися. *А к славі не прислухаюсь, то й гадки не маю.* Мет. 87. *Вони будуть прислухатися — з ким буду стояти.* Чуб. V. 262.

Прислухо́вуватися, -вуюся, -ешся, прислухуватися, -хуюся, -ешся, гл. =

Прислухатися. *Прислухувалась, ніби боялась, щоб не піймали того, хто її скривдив.* Стор. МПр. 83.

Присмага́ти, -гаю, -еш, гл. = Присмажуватися. Желех.

Присма́гнути, -ну, -неш, гл. 1) Пригорѣть, сильно прижариться. *Печене пороса аж присмагло.* Греб. 404. 2) Подернутися пленкой, покрыться налетомъ. *У його губи присмагли. На озері вода присмагла.*

Присма́гнутися, -нуся, -нешся, гл. = Присмагнути 1. Вх. Лем. 456.

Присмажити, -ся. См. Присмажувати, -ся.

При́смажка, -ки, ж. = Присмака. *Да все коли б смашненьке, да коли б сальця більше, присмажку добру зробили.* Г. Барв. 503. *От ніцимня страва смашна без присмажки.* Г. Барв. 441.

Присмажуватися, -жуюся, -ешся, сов. в. присмажитися, -жуся, -жишся, гл. Поджариватися, поджариться.

Присмака, -ки, ж. Чаще во мн. ч. **присмаки.** 1) Приправа. НВолын. у. 2) Лакомство. *Кухарі зварили вечерю з доброї страви і напекли усякі присмаки і витребеньки.* Стор. МПр. 146.

Присмалити, -ся. См. Присмалювати, -ся.

Присмалювання, -ня, с. Опаливаніє, припаливаніє.

Присмалювати, -ляю, -еш, сов. в. присмалити, -лю́, -лиш, гл. Прижигать, прижечь, опалить. *Присмалиш ту волосину.* Рудч. Ск. І. 105. *Пустили пожар по долині, соловйових діток, попалили, соловейка старого присмалили.* Чуб. V. 851. **Присмалювати халявки, литки.** Ухаживать за женщиной. Ном. № 8974.

Присмалюватися, -ляюся, -ешся, сов. в. присмалитися, -лю́ся, -лишся, гл.

Прижигатися, прижечься, опалитися. *Така гаряча лежанка, що аж подушка присмалилась.* Харьк.

Присмачити. См. Присмачувати.

Присмачувати, -чую, -еш, сов. в. присмачи́ти, -чу́, -чи́ш, гл. Сдабривать, сдобрить. *Сядуть за обід, — не присмачений обід їх веселою річчу Грицьковою.* Г. Барв. 160.

- Присмерджувати, -джую, -єш, гл.** Припахивать, немного вонять. *Риба вже присмерджує.* Рк. Левиц.
- Присмерк, -ку, м.** Сумерки. *У присмерку ледві-неледві по степену росяному шлях мрівся.* МВ. (О. 1862. I. 77). — **Присмерком.** Въ сумеркахъ. *Присмерком дочапали до хутора.* МВ. (О. 1862. III. 52).
- Присмертний, -а, -е.** Умирающій. О. 1862. IX. 27. *На паницину не пішов: «в мене жінка присмертна», — одпрохався тим.* МВ. (О. 1862. I. 84).
- Прісмиком, нар.** Порывисто. *Віє вітер присмиком.* Волч. у.
- Присмирити.** См. **Присмиряти.**
- Присмиряти, -ряю, -єш, сов. в. присмиріти, -рю, -риш, гл.** Усмирять, усмирить. *Гайдамак як присмирили були, пани вже верх взяли.* Драг. 210.
- Присміти, -смію, -єш, гл.** Осмѣлиться, рѣшиться. *Як би присмів, то б убив.* НВолын. у.
- Присмоктати.** См. **Присмоктувати.**
- Присмоктувати, -тую, -єш, сов. в. присмокта́ти, -кчу́, -чеш, гл.** Присасывать, присосать. *Читає він сю книгу, а Іван — не кажи що присмоктало його — й одірватись ніяк не може.* Грин. I. 289. *Напивсь того чаю, присмоктуючи люльку.* Кв.
- Присмолити.** См. **Присмолювати.**
- Присмолювати, -люю, -єш, сов. в. присмолити, -лю, -лиш, гл.** Осмоливать, осмолить. *Діжечка тече в дні, — присмолити трохи треба.* Черниг. у.
- Приснітися, -нюся, -нішся, гл.** Присниться. *Приснився дворяченькові предивненький сон.* Чуб. V. 365.
- Приснідати, -даю, -єш, гл.** Упустить, утратить завтракая, изъ-за завтрака. *Да ти, дівко, свою долю у н'ятінку приснівам, в суботоньку приснідала, в неділеньку согрішила, що до церкви не сходила.* Чуб. V. 602.
- Приснопіти, -плю, -пиш, гл.** Прибить, пришибить. Г. Барв. 131. *Поли не кулаком, то словом приснопить.* Г. Барв. 273.
- Приснути, -ну, -неш, гл.** 1) Брызнуть. *Повновида, краска з лиця як не присне.* Г. Барв. 102. *Треба набрати у рот води та й приснути нею проти сонця.* Ком. I. 2) **Фыркнуть.** *Захлинувся, чхнув і приснув.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 106). 3) **Прыснуть, вырваться, выскочить, вылетѣть.** *Як схоче скочить, то аж в землю присідає, та й присне разом відтіля.* Греб. 395. *Стрепет приснув над куцями.* Щог. V. 53. *Присне сніг із під копит.* Щог. Сл. 7. *Приснули на синім морі скалки.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). *З печі, з горючого дерева, присне вуголь і вискочить аж насеред хати.* ЕЗ. V. 191.
- Присогласіти.** См. **Присоглашати.**
- Присоглашати, -шаю, -єш, сов. в. присогласіти, -шу, -сиш, гл.** Привлекать, привлечь къ участію, склонять, склонить. *Він самий первий, та ще двох присогласив.* *Присоглаша шинкарь нашого, щоб той перейшов у їхню віру.* Мнж. 122.
- Присок, -ску, м.** Горячая зола съ огнемъ. *Прогріб присок в огниці.* Грин. II. 183.
Присок зсипати на ко́го. *Задѣть, разсердить кого. Це на його як приску зсипав.* НВолын. у.
- Присолити.** См. **Присолювати.**
- Присолоджувати, -джую, -єш, сов. в. присолодіти, -джу, -диш, гл.** 1) Подслащивать, подсластить. 2) Привлекать, привлечь на свою сторону. *Чимсь присолодила вона його.* НВолын. у. 3) — **язика.** Ябедничать, наябедничать. Св. Л. 223.

Чи не ти язика присолодив? Та він і руками й ногами відхристіюється. Не дух же святий навіває інспектора! От ми і зговорились докопатись до донощика. Св. Л. 221.

Присолювати, -люю, -еш, сов. в. **присолити, -лю', -лиш,** гл. Присаливать, присолить. *Не присолювала й не затовкувала страви.* Г. Барв. 92.

Присотатися, -таюся, -ешся, гл. 1) Привязатися, пристать. *Ой присоталась до серденька туга, та й не може відчипитися.* Шейк. Быть Подолянь. І. 59. 2) Придти, прибрести. *Прошу не остатися на мою прозбу до мене присотатися.* Грин. ІІ. 197.

Присох, -ха, м. Столбъ въ клуні для поддержанія крыши; столбъ для укрьпленія плетня. Козел. у.

Присо́х(ну)ти. См. Присихати.

Присочіти, -чу', -чіш, гл. Подкараулить. ЗОЮР. І. 160. *Я таки присочила, хто в нас катушту краде.* Черниг. у. *Треба присочити качку, де вона несеться.*

Пріспа, -пи, ж. = Призьба. *І дід, і баба у неділю на приспі вдвох собі сиділи.* Шевч. 100.

Пріспанка, -ки, ж. Наложница, любовница. Вх. Зн. 56.

Приспати. См. Присипляти.

Приспатися, -плюся, -пишся, гл. Поспать съ мужчиной. Вх. Лем. 456.

Приспів, -ву, м. Припѣвъ. Г. Барв. 366.

І. Приспівати. См. Приспівувати.

ІІ. Приспівати, -ваю, -еш, сов. в. **приспіти, спію, -еш,** гл. 1) Подоспѣвать, подоспѣть, приспѣть. *Жито поспіло, приспіло діло.* Лукаш. 85. *Отцевська — матчина молотва у купецтві, і в реместві, і на полі, і на морі на поміч приспіває.* АД. І. 181. 2) Поспѣвать, поспѣть, созрѣть. *Вже вдовонці пшениця приспіла.* Чуб. V. 856. 3) Застигнуть. *Смерть старих приспіла швидко.* Рудч. Ск. І. 131.

Приспівка, -ки, ж. = Приспів, то что кому либо о немъ поють. Чуб. ІІІ. 395. *Згадала чогось до неї мою приспівку, бо приспівками змалку звикли розмовляти з Настусею.* Г. Барв. 466. *І я тепер на приспівки їм здався.* К. Іов. 63.

Приспівок, -вку, м. = Приспів. *Гарна пісенька та ще й з приспівком.* Константиногр. у.

Приспівну́ти, -ну', -не́ш, гл. Пропѣть, припѣть. *Да ще притупне ногою і приспівне сі слова, — так її і вразить.* Г. Барв. 340.

Приспівувати, -вую, -еш, сов. в. **приспівати, -ваю, -еш,** гл. 1) Припѣвать, припѣть. Котл. НП. 391. *Теца дитя колихала і дитині приспівам: «люлю, люлю, татарчатко!»* АД. І. 288. *Нехай лишень сядуть за стіл, уже не я буду, щоб не приспівала йому: «Старший боярин як болван.»* Кв. *А вона сама грає і приспівує.* Рудч. Ск. і. 160.

Приспівувати парубка дівчині. Називать ихъ имена вмѣстѣ въ пѣснѣ. МУЕ. ІІІ. 11, 12. 2) Упуститъ, утратитъ изъ за пѣнія. *Да ти, дівко, свою долю у н'ятінку приспівала и т. д.* (Чуб. V. 602), — см. Приснідати.

Приспільниця, -ці, ж. Масляница. Угор.

Приспіти. См. Приспівати.

Приспоріти. См. Приспоряти.

Приспоряти, -ряю, -еш, сов. в. **приспоріти, -рю', -ріш,** гл. Умножать, умножить. Грин. ІІІ. 158. *Бог приспоряє і ранньою і пізньою росою.* Ном. № 584. *Став їм Господь видимо помогати, а й в полі і в домі всю худобу приспоряти.* КС. 1884. І. 33.

Приспособитися. См. Приспособлятися.

Приспособлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. **приспособі́тися, -блюся, -бишся**, гл.

Дѣлаться, сдѣлаться угоднымъ. Може хоть сим Богові приспособлюсь. Сим. 236.

Приссати, -ссу, -ссеш, гл. Присосать. *Став виходить із води, — так ні: так його и приссало, і ноги не витягне з болота. Чуб. II. 138.*

Пристава, -ви, м. Наблюдоающій за роботами. *Святі молотять жито, а святий Петро стоїть над їми за приставау. Чуб. II. 337.*

Приставати, -таю, -еш, сов. в. **пристати, -тану, -неш**, гл. 1) Приставать, пристать, причалить. АД. I. 209. МВ. I. 138. 2) Присоединяться, присоединиться; пристать. *Та й ні до кого не пристає, і до себе не приймає. Стор. МПр. 114. Ой ти, туго, ой ти, журбо, не пристань до мене. Мет. 59. З яким пристаєш, сам таким стаєш. Ном. № 5988.*

Чернець остався у тій церкві Богу молитъся. Почали люде туди ходить, приставають у віру, він їх навчає. Грин. II. 12.

Пристати у прийма. См. **Прийми**. 3) Приставать, пристать, прилипнуть. *Багатий брат вимазав у середині. кружку медом, щоб пристало те, що міритимуть. Грин. I. 180. 4) Быть къ лицу, идти; подходить. Пристало, як свині наритники. Ном. № 11207. Не ж тобі, Марусю, не сподоба, — не пристав чепецъ до лоба. Мет. 209. Ні до кого не пристає так ота приповість..., як до подолян. Св. Л. 201. 5)*

Быть пригоднымъ. Пісна страва не пристає так до живота, як скоромна. Лебед. у. 6) Уставать, устать до невозможности работать, идти; выбиваться, выбиться изъ силъ. Моему миленькому волики пристали. Чуб. V. 403. Ой став коник приставати. Мет. 74.

7) Соглашаться, согласиться. *Чи пристаєш, Бондарівно, з нашим паном жити? Грин. III. 614. Ні, я на такий суд не пристану! Довго пані-матка не приставала віддати Масю в науку. Св. Л. 53. 8) Пристає, пристало серце до... Любить, полюбить кого.*

Пристало серденько моє до твого. Мет. 6. Ой до стидкого, ой до брідкого серденько не пристане. Мет. 67. 9) Останавливаться, остановиться. Пристав трохи на тому слові, а далі знову повідає. Гн. II. 28.

Приставити. См. **Приставляти**.

Приставитися, -влюся, -вишся, гл. Умереть. *Вже ж і моя сестра п'ятий рік як до Бога приставилась. Г. Барв. 184.*

Приставка, -ки, ж. Доставка. Херс. г.

Приставляти, -ляю, -еш, сов. в. **приставити, -влю, -виш**, гл. 1) Приставлять, приставить, поставить. *Пристав драбину до стіни. Затопила ніч, приставила окропи. Рудч. Ск. II. 59. 2) Доставлять, доставить. ЗОЮР. II. 56. Приставив Остап хліб від свого пана. Г. Барв. 24. 3) Приставлять, приставить къ дѣлу. *Хто ж нас тепер буде ізражать і порядок давать, і на діло приставлять. Мил. 188.**

Приставщина, -ни, об. и ж. 1) Приставшій, присоединившійся къ кому либо человекъ въ видѣ приемыша или участника дѣла, дающаго только свой трудъ, безъ капитала. *Він і той год приставав на шинок (торгувати) без копійки грошей, на чужі гроші, а не на свої, — він приставщина. Павлогр. у. 2) Невѣнчанная женщина, вступившая въ сожителство на правахъ хозяйки. Александров. у. 3) Привидѣніе. Став білий як приставщина. Харьк. у.*

2) Невѣнчанная женщина, вступившая въ сожителство на правахъ хозяйки. Александров. у. 3) Привидѣніе. Став білий як приставщина. Харьк. у.

Приставщина, -ни, об. и ж. 1) Приставшій, присоединившійся къ кому либо человекъ въ видѣ приемыша или участника дѣла, дающаго только свой трудъ, безъ капитала. Він і той год приставав на шинок (торгувати) без копійки грошей, на чужі гроші, а не на свої, — він приставщина. Павлогр. у. 2) Невѣнчанная женщина, вступившая въ сожителство на правахъ хозяйки. Александров. у. 3) Привидѣніе. Став білий як приставщина. Харьк. у.

Приставщина, -ни, об. и ж. 1) Приставшій, присоединившійся къ кому либо человекъ въ видѣ приемыша или участника дѣла, дающаго только свой трудъ, безъ капитала. Він і той год приставав на шинок (торгувати) без копійки грошей, на чужі гроші, а не на свої, — він приставщина. Павлогр. у. 2) Невѣнчанная женщина, вступившая въ сожителство на правахъ хозяйки. Александров. у. 3) Привидѣніе. Став білий як приставщина. Харьк. у.

Приставщина, -ни, об. и ж. 1) Приставшій, присоединившійся къ кому либо человекъ въ видѣ приемыша или участника дѣла, дающаго только свой трудъ, безъ капитала. Він і той год приставав на шинок (торгувати) без копійки грошей, на чужі гроші, а не на свої, — він приставщина. Павлогр. у. 2) Невѣнчанная женщина, вступившая въ сожителство на правахъ хозяйки. Александров. у. 3) Привидѣніе. Став білий як приставщина. Харьк. у.

Приставщина, -ни, об. и ж. 1) Приставшій, присоединившійся къ кому либо человекъ въ видѣ приемыша или участника дѣла, дающаго только свой трудъ, безъ капитала. Він і той год приставав на шинок (торгувати) без копійки грошей, на чужі гроші, а не на свої, — він приставщина. Павлогр. у. 2) Невѣнчанная женщина, вступившая въ сожителство на правахъ хозяйки. Александров. у. 3) Привидѣніе. Став білий як приставщина. Харьк. у.

Пристай, -тая, м. Тотъ, который къ чему либо пристаєть, присоединяється. Желех.

Пристамоцкувати, -кую, -еш, гл. Ни во что ставить, презирать. Угор.

Пристани, -нів, м. 1) = **Пристановище**. 2) Присоединеніе въ компанію.

- Пристання, -ня, с.** = **Пристановище.** *Ходить, ходить, — нігде йому нема пристання.* Рудч. Ск. I. 70.
- Пристановіти.** См. **Пристановляти.**
- Пристановітися, -влюся, -вишся, гл.** — **до чого.** 1) *Избрать занятіє. Пристановився до гандлю.* 2) *Найти убѣжище.* Вх. Зн. 56.
- Пристановисько, -ка, с.** = **Пристановище.** Гн. I. 201.
- Пристановище, -ща, с.** **Пристанище.** *Був собі безщасний Іван, да такий безщасний, що нема... ніякого пристановища йому ніде.* Рудч. Ск. I. 89. *Нема йому пристановища, ніхто не приймає.* Грин. I. 290.
- Пристановляти, -ляю, -еш, сов. в. пристановити, -влю, -виш, гл.** = **Приставляти, приставити.** *А ми ж їх, прескурвих синів, та у город пристановили.* Чуб. V. 1052. *Зоставила мене хазяйка зовсім у себе, пристановила до дитини.* Г. Барв. 363.
- Пристань, -ні, ж.** **Пристань.** Чуб. V. 1170. АД. I. 218. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209.
- Пристарий, -а, -е.** **Пожилой.** *Пристара жінка.* НВолын. у. *Устим пристарий чоловік.* НВолын. у.
- Пристаріти, -рію, -еш, гл.** = **Пристарітися.** *Як я пристарів, зуби з рота повипадали.* Чуб. II. 270.
- Пристарітися, -ріюся, -ешся, гл.** **Состариться.** *Тепер, як пристарівся, моргне сивим усом, — громада й примічає.* МВ. I. 108. *Сдѣлаться старымъ (о вещахъ). Заново ситце на колонку, а як пристаріється, — садять квочку.* Ном. № 5316.
- Пристаркуватий, -а, -е.** 1) **Пожилой.** *Якась пристаркувата пані.* МВ. I. 24. 2) **Старообразный.**
- Приста́ча, -чі, ж.** **Поставка, доставка.** *Ми на роботу прийдемо без лопат, а лопати — це вже ваша приста́ча.* Змієв. у. *Жати на хату, — це вже ваша приста́ча.* Харьк. у.
- При́сташ, -ша, м.** **Мужчина, которий не бере́ть жену на свое хозяйство, но самъ идетъ въ женинь домъ и на женино хозяйство.** Вх. Уг. 263.
- Пристая, -таї.** 1) **м.** = **Пристай.** Желех. 2) **м.** = **Присташ.** Желех. 3) **ж.** **Вступленіє въ бракъ въ качествѣ приста́ша.** *Волію йти у жовніри, ніже на пристаю.* Год. II. 96.
- Пристеріга́ти, -таю, -еш, сов. в. пристерегти, -режу, -жеш, гл.** 1) **Подкарауливать, подкараулить.** *Я таки пристережу, хто мої дині переводить.* Рудч. Ск. II. 10. *Я тебе давненько пристерігаю, — аж от коли питалась.* МВ. (О. 1862. III. 70). 2) **Подмѣчатъ, подмѣтитъ.** *Я пристерігаю по йому давно.* Черк. у.
- Пристига́ти, -гаю, -еш, сов. в. пристигти, -гну, -неш, гл.** 1) **Созрѣвать, созрѣть.** *Дині стали пристигать.* Рудч. Ск. II. 9. 2) **Застигать, застичь, постичь.** *Пристигла його нічка.* Чуб. V. 734. *Як пристигла козака нетягу нещасливая година, злая хуртовина, то відцуралася і притаманная родина.* Мет. 435. 3) **Подоспѣвать, подоспѣть, приспѣвать, приспѣть.** *Баба-яга уже скоро сюди пристигне.* Рудч. Ск. I. 136. *Пристигла година.* Єв. Мр. XIV. 41. *Пристиг у саму пору до старого.* К. ПС. 135.
- Присти́н, -ну, м.** **Отвѣсный бере́гъ рѣки.** Харьк.
- Пристой́ний, -а, -е.** 1) **Приличный, пристойный.** *Нема, кажу, пари мені пристойної.* Г. Барв. 11. 2) **Пригожий, красивый.** Г. Барв. 426. *Парубок молодий, здоровий, пристойний, хоч до шлюбу ставляй.* Чуб. I. 155.

- Пристойно**, нар. Прилично. *Пане гетьмане, старого пса не пристойно мішати в нашу компанію.* К. ЧР. 28.
- Пристосовувати**, -вую, -еш, сов. в. **пристосувати**, -сую, -еш, гл. Примѣнять, примѣнить.
- Пристосовуватися**, -вуюся, -ешся, сов. в. **пристосуватися**, -суюся, -ешся, гл. Примѣняться, примѣниться. *Треба вміти пристосуватись до дітей, щоб вони зрозуміли тебе.* Київ. у.
- Присто́яти**, -того, -їш, гл. Постоять, ожидая. *Я пристояв, а він минув мене.* НВолын. у. *Трохи пристояв, поки він вийшов.* Харьк. г.
- Пристраха́ти**, -хаю, -еш, гл. Припугнуть.
- Пристрашка**, -ки, ж. Острастка.
- Пристрібом**, нар. Въ припрыжку. Лохв. у.
- Пристрига́ти**, -гаю, -еш, сов. в. **пристригти**, -стрижу, -жеш, гл. Пристригать, пристричь. *Пузириці ножичками пристригають.*
- Пристрій**, -рою, м. Приборъ, снарядъ. Ком. П. 85.
- Пристріт**, -ту, м. Болѣзнь, происходящая, но понятіямъ народа, отъ дурной встрѣчи, сглазь: лихорадочное и горячечное состояніе съ тошнотой, ломотой, коликами. Чуб. I. 43, 134. Мил. М. 36. КС. 1889. XI. 309. Грин. П. 33. Ув. **Пристрітище**. Грин. П. 33.
- Пристрітельний**, -а, -е = **Пристрітний**. Єф. 26.
- Пристріти**, -стріну, -неш, гл. Сглазить. *Чи не пристрів тебе, сестро, Костомара? У його, кажуть, ледачі очі: гяне на коня.; завидуючи, то й коневі не минеться.* К. ЧР. 324.
- Пристрітище**, -ща, м. Ув. отъ **пристріт**.
- Пристрітний**, -а, -е. Происходящій отъ сглаза, дурной встрѣчи. Чуб. I. 116. *Ти гризь і трудова, і пристрітна.* Мил. М. 55. *У небоги пристрітні уроки.* Мкр. Н. 4.
- Пристрітник**, -ка, м. 1) Человѣкъ, имѣющій способность сглазить при встрѣчѣ съ кѣмъ. Чуб. I. 126. 2) Раст. *Lysimachia nummularia*. Вх. Пч. П. 33.
- Пристрічений**, -а, -е. Замѣченный въ чемъ либо, заподозрѣнный. *Та чом же на його напались за ту крадіжку? — Тим, що він був уже пристрічений наперідь.* Новомоск. у.
- Пристро́їти**, -рою, -їш, гл. Приготовить; придѣлать. Вх. Лем. 457.
- Пристроми́ти**. См. **Пристроилиювати**.
- Пристромлювати**, -люю, -еш, сов. в. **пристроми́ти**, -млю, -миш, гл. Прикалывать, приколоть, пробивъ чѣмъ либо острымъ (коломъ, копьемъ и пр.). Чуб. V. 1003. *Закопай і осичиною з клечанини пристроми.* Мнж. 156. *Опівночі сина породила... шишиною взяла пристромила.* Мил. 119.
- Приструнник**, -ка, м. Въ струнномъ инструментѣ: мѣсто, гдѣ прикрѣплены и начинаются струны. КС. 1882. VIII. 282.
- Приструнок**, -нка, м. Въ бандурѣ, кобзѣ или торбанѣ: каждая изъ шести короткихъ струнъ. КС. 1892. III. 383; 1882. VIII. 282.
- Пристрявати**, -ряю, -еш, сов. в. **пристря́ти**, -ряю, -неш, гл. = **Устрявати**, устряти. *Пристряв ти туди чого?* Харьк.
- Пристуде́ний**, -а, -е. Холодноватый. Вх. Лем. 457.

- При́ступ, -пу, м.** 1) Доступъ; приступъ. *Мав приступ до двору.* Левиц. Пов. 117. *І приступу до тебе нема.* Г. Барв. 497. 2) Приступъ (военный). *Враг мене візьми, коли б я засурмив вам хоч на один приступ.* К. ЧР. 66.
- Приступа́ти, -паю, -еш, сов. в. приступи́ти, -плю́, -пиш, гл.** Приступать, приступить, подходить, подойти. *І приступивши, приторкнувся до нар.* Єв. *До невістки страшно й приступити.* Чуб. V. 732.
- Приступатися, -паюся, -ешся, сов. в. приступитися, -плю́ся, -пишся, гл. = Приступити.** *Ой лежить тіло як папер біле, ой ніхто к тілу не приступиться.* Мет. 307.
- Приступки, -пок, ж.** Ступеньки лѣстниці, крыльця.
- Приступній, -а́, -е́.** 1) Доступный. *Приступна, добра, не спесива.* Котл. Ен. *Пішла про мене слава яко про приступну й балакучу панію.* Г. Барв. 372. 2) Привѣтливый. *У мене хлопці вовкуваті, а дівчатко так до всякого приступне́, дарма, що невелике.* Волч. у. 3) Близкій, доступный. *І всі віри тій людині приступні здаються.* К. МБ. XII. 259.
- Пристьобати, -баю, -еш, гл.** Пристегать, пришить крупними стежками. Г. Барв. 62.
- Пристя́жання, -ня, с.** Притѣсненіе. *Пристяжання — от що не дає глянути людім на світ: драчі та неправди усякі.* Лебед. у.
- Пристя́жити.** См. **Пристязати.**
- Пристяза́ти, -заю, -еш, сов. в. пристя́жити, -жу, -жиш, гл.** Притѣснять, притѣснить. *Ном. № 5276. Тут діти маленькі, а тут ще й тим пристязують: хлопець був год чотирнадцяти, — того взяли, наняли за подушне.* ЗОЮР. I. 12.
- Присувати, -ваю, -еш, сов. в. присунути, -ну, -неш, гл.** Придвигать, придвинуть. *Не присувай соломи до вогню.* *Ном. № 5887.*
- Присуватися, -ваюся, -ешся, сов. в. присунутися, -нуся, -нешся, гл.** Придвигаться, придвинуться. *Зелененький барвіночку, стелися низенько, а ти, милий чорнобривий, присунься близенько!* Нп.
- При́суд, -ду, м.** 1) Приговоръ. К. МХ. 33. 2) Юрисдикція. К. Бай. 39. *І поважати присуд наш козацький над королівський всі поприсягали.* К. ЦН. 179.
- Присуджувати, -джую, -еш, сов. в. присудіти, -джу́, -диш, гл.** Приговаривать, приговорить, присуживать, присудить; назначать, назначить, предназначить. *Присуджено його покарати. Кого ж я не любила, та й присудив мені Господь.* Грин. III. 248. *Ой любилося двоє дітей сердешне, присудив Господь розійтися конешне.* Чуб. V. 372.
- Присудник, -ка, м.** Состоящий подъ чьей властью, подвластный. *А він каже (бачте, присудникам вже своїм): «Іди по воду!»* Рудч. Ск. I. 47.
- Присукати, -ся.** См. **Присувувати, -ся.**
- Присувувати, -кую, -еш, сов. в. присукати, -каю, -еш, гл.** При тканьѣ: прикрѣплять, прикрѣпить къ кромкѣ нити основы. Вас. 171. При шитьѣ: присучивать, присучить. *Як шиєш мережку, так нитку до нитки треба присувувати, щоб вузлика не було.* Богодух. у.
- Присувуватися, -куюся, -ешся, сов. в. присукатися, -каюся, -ешся, гл.** Прикрѣпляться, прикрѣпитися нитямъ основы къ кромкѣ. Мнж. 193. Быть присувиваемымъ, присуканнымъ. *Чогось ніяк нитка не присукується.* Богодух. у.
- Присунути, -ся.** См. **Присувувати, -ся.** **Присурганитися, нюся, нишся, гл.** **Притащиться.** *Палажка присурганилась до криниці.* Левиц. ПЙО. I. 369.

- Присусіджуватися, -джуюся, -єшся**, сов. в. **присусідитися, -джуся, -дишся**, гл. Присосѣживаться, присосѣдиться. *Присусідивсь до мене один пройдисвіт*. Г. Барв. 317. *До однії такої купки присусідився і наш Круглий*. Ком. II. 56.
- Присутяжити, -жу, -жиш**, гл. Прижать, притѣснить. *Дуже присутяжив людей*.
- Присухий, -а, -е**. Суховатый. Вх. Уг. 263.
- Присхнути, -ну́, -не́ш**, гл. Присохнуть. *Присхне, як на собаці*. Ном. № 4117.
- Присцяти, -цю́, -циш**, гл. О телятѣ: пососать корову, такъ что она послѣ этого даєть себя доить. *Відьма... доїла, доїла, аж поки та не стала давати молока; тоді вона зробилась телям, присцяла корову і вп'ять стала доїти*. ХС. VII. 452.
- Прись!** меж. Выражаєть внезапное появленіє, высказиваніє. *Коли це він прись із хати, плиг через ліску в город!* Новомоск. у.
- Прісюди = Присядки**. *Всі сусіди йдуть в присюди, додають йому охоти*. Чуб. V. 20. См. **Присіди, присядки**.
- Присяга, -ги**, ж. Клятва, присяга. Шевч. 199. Чуб. V. 45.
- Присягати, -гаю́, -єш**, сов. в. **присягти, гну, -не́ш**, гл. Присягать, присягнуть, клясться, поклясться. *Свідки присягали в суді. Я иншу не люблю, Богом присягаю*. Чуб. V. 295. *Ой матінко моя, вже ж бо я не твоя: ой вже ж бо я того пана, що я з ним присягала*. О. 1862. IV. 29.
- Присягатися, -гаю́ся, -єшся**, сов. в. **присягнутися, -нуся, -нешся**, гл. Клясться, поклясться. *Ти божився, присягався — не покину я тебе*. Мет. 15. *Присягались сліпці, що своїми очима бачили*. Ном. № 6849.
- Присядки, -док**, ж. мн. Въ выраж.: **у присядки**. Въ присядку. *А я в скоки та у боки, у присядки та у долоні*. Чуб. V. 1143.
- Присяжний, -а, -е**. Присяжный.
- Присяй-Богу, присясто-Боже, присясто-Богу!** Ей Богу! Ей-ей! Каменец. у. Фр. Пр. 85. *Присяй-Богу буду бити*. Гол. III. 162. *Присясто-Боже, я не брав*. Каменец. у.
- Притаганка, -ки**, ж. Веревка, которой привязывается къ берегу дуб (большая лодка). Мнж. 180.
- Притаєнний, -а, -е**. Скрытний. *Притаєнний чоловік*. Черк. у.
- Притаїти, -таю́, -їш**, гл. Притаить. *Нічичирк, і дух притаїв*. Ном. № 12942.
- Притаїтися, -таю́ся, -їшся**, гл. Притаиться. Грин. II. 117. *Притаїлась, ніби б то нежива*. Рудч. Ск. I. 173. *Притаїлись біля ганку*. Стор. МПр. 80.
- Притаковіти, -влю́, -виш**, гл. Пріютить, помѣститъ.
- Притаковітисся, -влю́ся, -вишся**, гл. 1) Пріютитисся, помѣститисся, присоединитисся. 2) Случитисся, произойти. Желех.
- Притакувати, -кую, -єш**, гл. Поддакивать.
- Притакну́ти, -ну́, -не́ш**, гл. 1) Поддакнуть, согласитисся съ кѣмъ. Желех. 2) Присѣсть. *Нема де притакнути на лавці*. Вх. Зн. 56.
- Притаманний, -а, -е**. Настоящій, собственный, подлинный. Г. Барв. (О. 1861. III. 99). *Моя притаманна сестра*. НВолын. у. *Моя притаманна земля*. НВолын. у. *За що я дам кому притаманного огорода*. НВолын. у. *Притаманне мое ягня*. НВолын. у. *Одцуралася і притаманная родина*. Мет. 435.
- Притаманно**, нар. Какъ слѣдуетъ, настоящимъ образомъ. *Не дала себе притаманно роспитати*. Полт. у.

- Прітамний, -а, -е = Притаманний.** Тут досить знаю, що се його притамний баран, а він ні та й ні. Уман. у.
- Притамувати, -мую, -еш, гл.** Задержать, придержать.
- Пританцьовувати, -вую, -еш, гл.** Пританцьовувать. Він приспівував і пританцьовував, узявшись в боки. Левиц. І. 478.
- Притарабанити, -ню, -ниш, гл.** Притащить. Притарабанили скриню.
- Притарабанитися, -нюся, -нишся, гл.** Притащиться. Ще вигадай що! — крикнув Ясь: та нас люде обсміють, як ми притарабанимось з качками та з индиками. Левиц. І. 215.
- Притарасовувати, -вую, -еш, сов. в. притарасувати, -сую, -еш, гл.** Укрѣплять, укрѣпить фашинникомъ, засыпавъ сверху землю. Лубен. у.
- Притаскати, -каю, -еш, гл.** Притащить. Мнж. 131. Піймали шуку молодці та в шаплиці гуртом до суду притаскали. Гліб. Притаскали вони його і додому. Драг. 70.
- Притвор, -ру, м.** Притворъ въ церкви. Левиц. І. 13. Шух. І. 115. Обізваюсь два ангела у притворі. Мил. Св. 20.
- Притектіся, -чүся, -чешся, гл.** Прійти. На городі бараболя, — ой десь моя лиха доля; бараболя розцвітеся, лиха доля притечешся. Грин. III. 657.
- Прителепкуватий, -а, -е.** Придурковатый, глуповатый. Чи ти ж мене не пізнав, прителепкуватий? Чуб. V. 176.
- Прителіпатися, -паюся, -ешся, гл.** Приплестись, притащиться. Ну чого ти сюди прителіпалась? Харьк. у.
- Прителішитися.** См. Прителішуватися.
- Прителішуватися, -шуюся, -ешся, сов. в. прителішитися, -шуся, -шишся, гл.** Присосѣживаться, присосѣдиться. Я, каже, тебе, сякий-такий сину, покину! — да й покине ледащиця. А тепер знов прителішується до мене. ЗОЮР. І. 10.
- Прителющити, -щу, -щиш, гл.** Притащить, принести. У приполі й її саму з поля, на панщині знайшовша, прителющила. Г. Барв. 121.
- Прителющитися, -щуся, -щишся, гл.** Пристать, присосѣдиться. І він туди прителющився, наче його хто просив. Київ. у.
- Прітемком, нар.** Во время темноты. Напав на його прітемком та добре попобив, — так не вгадав, хто й бив. Черниг. у.
- Прітемніти, -ніє, гл. безл.** Стемнѣть. Тільки що зайде сонце і трохи прітемніє. О. 1861. VIII. 31.
- Притика, -ки, ж.** 1) Колышекъ, палка, прикрѣпляющая ярмо къ дышлу. Рудч. Чп. 34. Чуб. VII. 402. Рудч. Чп. 250. Як вихватить дід із воза велику притику. Мет. 472. 2) **Притики давати.** Задѣвать кого. О. 1862. VIII. 11. Ум. **Притичка.**
- I. Притикати, -каю, -еш, сов. в. приткати, -гчу, -гчеш, гл.** Притыкать, приткать, выткать еще нѣкоторое количество.
- II. Притикати, -каю, -еш, сов. в. приткнути, -кну, -неш, гл.** 1) = **Пристромлювати, пристромити.** Драг. 207. 2) Только сов. в. Поймать на словѣ. Почалась ізнов балачка з дівкою; старостам, бачте, хотілось, щоб і її на чім приткнути. Грин. II. 274. 3) Приставлять, приставить, поставитъ. Куди мені оцю діжку приткнути, що їй тут і місця нема? Харьк. 3) **Вмѣшивать, впутувать, впутать.** Не притикай мене до того, бо я не чув і не бачив. НВолын. у. 5) **Приткне носа і до нас.** Не обойдется и безъ насъ. Ном. № 4476.

- Притикатися, -каюся, -ешся**, сов. в. **приткнутися, -кнуся, -нешся**, гл. Находити, найти себѣ мѣсто, помѣститися, прислонитися, прижатися къ чему. *Шукайте самі собі місця, — хай притикається кожен, де знайде.* Полт. у. Молода не сідає за стіл, а де-небудь приткнеться. МУЕ. I. 115. (Полт.). *Серед степу на ріжечку, як на припічку хатиночка приткнулась.* Г. Барв. 14.
- Притикач, -ча**, м. = **Притика 1.** Шух. I. 165.
- Прити́н, -ну**, м. Убѣжище, пристанище. *Рветься душа, бо нема для неї притину на землі.* Стор. МПр. 2.
- Прити́на, -ни**, ж. ? *Закопать на притині два стовпи.... Біля притини стоїть два стовпи.* Рудч. Ск. II. 146.
- Притина́ти, -наю, -еш**, сов. в. **притя́ти, -тну, -не́ш**, гл. 1) Прикрѣплять, прикрѣпити, привязати, прибити. *Притинали Серягу до сухого дуба.* 2) Надрѣзывать, надрѣзати, срѣзати. 3) **Притяв йому носа добре.** Срѣзав его хорошо. 4) **Притяти слово.** Рѣзко отвѣтити. *Палажка аж сплакнула, бо се вперше він їй таке притяв слово.* Г. Барв. 159.
- Прити́рити, -ся.** См. **Притирювати, -ся.**
- Прити́рок, -рка**, м. = **Переріз.** Чуб. VII. 576.
- Притирювати, -рюю, -еш**, сов. в. **притирити, -рю, -риш**, гл. Притаскивать, притащить. *Онисько кашовар щербу притири в ваганами.* Мкр. Г. 4. *Притири в оберемок дров.* Драг. 163.
- Притирюватися, -рююся, -ешся**, сов. в. **прити́ритися, -рюся, -ришся**, гл. Притаскиваться, притащиться, прийти. *Чого примирився? Хто тебе кликав сюди?* Харьк.
- Притиск, -ку**, м. 1) Прижиманіе? натискъ? *Бери мене, бо я подорожня; а з притиском, бо я сирота; а скоро, бо додому йду.* (Загадка: душа). Ном. № 242, стр. 297. *У нас як б'ють, то з притиска та з відваги.* КС. 1882. X. 30. 2) Удареніе. *Це слово він сказав з притиском.* Волын. г. *Говорить було Тарас Яровий з притиском.* О. 1861. XI. 32.
- Притиска́ти, -каю, -еш**, сов. в. **прити́с(ну)ти, -ну, -неш**, гл. 1) Притискивать, притиснуть, прижимать, прижать, придавить. Драг. 88. *Ой рад би я встати, тобі правду сказати, ой сирая земля а все тіло приняла, дубовії дощечки притиснули рученьки.* Чуб. V. 324. *Як притиснуть було чоловіка, то він зараз через Дністер, та й шукай, пане, вітра в полі.* Каменец. у. *Чи то старому довго вмерти? притисне трохи та й...* Каменец. у. *Який мороз притиснув!* Литин. у. 2) Только сов. в. Притащить. *Притис барило горілки.* Полт.
- Притиха́ти, -хаю, -еш**, сов. в. **прити́х(ну)ти, -ну, -неш**, гл. Притихать, притихнуть, утихать, утихнуть. *Маруся притихла і стала б то засипати.* Кв.
- Притихоми́рити, -рю, -риш**, гл. Усмирить.
- Притихоми́ритися, -рюся, -ришся**, гл. Утихнуть.
- Прити́хти.** См. **Притихати.**
- Прити́хшати, -шаю, -еш**, гл. = **Притихнути.** *Делі так би то й притихшав.* О. 1862. I. 32.
- Притичина, -ни**, ж. 1) Препятствіе, задержка. *Йому ніби не перепиняла дороги жадна притичина.* Левиц. Пов. 176. 2) Приключеніе. *Левиц. Пов. 28. Коли б не було нам якої притичини.* Київ. у.

Притичка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **притика**. *Пішов по вії, вихватив притичку*. Грин. II. 288. 2) Кошышекъ, котрымъ прикрѣпляются въ задней части воза **підтоки** и **підгёрсть**. Рудч. Чп. 249, 250. 3) Кусокъ холста, вставляемый вмѣсто болѣе дорогой матеріи, въ юбку, въ то мѣсто, которое закрывается фартукомъ. Гол. Од. 21. 4) Пт. *Glareola melanoptera*, тиркуша степная. Мнж. 172, 190.

Притишити, -шу́, -шиіц, гл. Усмирить. *Треба притишити себе*. НВолын. у.

Приткати. См. I. **Притикати.**

Приткнути, -ся. См. II. **Притикати, -ся.**

Притовкмачити, -чу, -чиш, гл. = **Притовкти.**

Притовкти, -вчу, -чеш, гл. Придавить, вдавить, притиснуть.

Притовпитися, -пимося, -питеся, гл. Подойти толпой, столпиться. *Та ти не дивись, що люде притовпились: дорожче ніхто не дасть, як я*. Волч. у.

Притока, -ки, ж. 1) Тупикъ, глухой переулочъ. *У притоці хата стоїть*. НВолын. у. 2) Удобное для какой нибудь спеціальной цѣли мѣсто. Мнж. 190. 3) Касательство, отношеніе. *Що нам за притока до їх? вони сами повезуть своє подушне*. НВолын. у. *Обертайтеся каменя, хоць сухі лотоки, — заспівайте, дівчаточка, щоби до притоки*. Гол. II. 373.

Притокмити, -млю, -миш, гл. Пристроить, присоединить, опредѣлить къ мѣсту. *Чи притокмив ти їх у те «училище?»* Шевч. (О. 1962. VI. 6). *І він туди притокманий*. НВолын. у.

Притоло́чити, -чу, -чиш, гл. Притоптать (траву, посѣвы).

Притомен, -мна, -не = Притомний. *Сам був притомен, як принесли до Шрама козаки сина, сім раз наскрїзь пробитого кулями*. К. ЧР. 105.

Притомити, -ся. См. **Притомляти, -ся.**

Притомляти, -ляю, -ещ, сов. в. притоміти, -млю, -миш, гл. Утомлять, утомить. *Ой узяли вражі ляхи джуру притомляти*. АД. II. 86.

Притомлятися, -ляюся, -ещся, сов. в. притомитися, -млюся, -мишся, гл. Утомляться, утомиться. *Циган пішов на заклад, що буде косить до захід сонця, але, притомившись добре, і почав його благати і репетувати, щоб мерщій заходило*. Ном. № 10057. *Притомився він і сїв собі споживати*. Рудч. Ск. I. 118.

Притом́ний, -а, -е. 1) Находящійся въ сознаніи. О. 1862. II. 56. *Притомна бут, поки і вмерла*. Сим. 236. 2) Присутствующій. *Притомним при тій пригоді Петрового Михайла був ще Ясько*. ЕЗ. V. 31.

Притопити, -плю, -пиш, гл. Утопить. *Було, мати, не вповити, що я в тебе одиниця, було мене притопить, де глибша криниця*. Грин. III. 312.

Притоптати. См. **Притоптувати.**

Притоптувати, -тую, -ещ, сов. в. притоптати, -пчу, -чеш, гл. 1) Притаптывать, притоптать. *Барвінок хрещатий притоптаний коло тину засихає-в'яне*. Шевч. 507. *Поховала, загребала, ще й ногою притоптала*. Чуб. V. 1154. 2) Придавливать, придавить, нажимать, надавливать, надавить. *Чоловікам на лопату Бог сили наклав та ще й притоптав, а жінкам на вила та й то струсив*. Ном. № 9165. *Притоптувать тим ножем огник і примовлять тричі*. Ком. II. 111.

Приторговувати, -вую, -єш, сов. в. приторгувати, -гую, -єш, гл. Приторговувать, приторговать, сторговать. *Де хліба приторгує, де підводи найме, та все недорого.* Кв. *Приторгували ми собі стареньку хату.* Г. Барв. 414.

Приторжити, -жу, -жиш, гл. = Приторгувати. Новомоск. у.

Приторкатися, -каюся, -єшся, сов. в. приторкнутися, -нуся, -не́шся, гл.
Дотрагиваться, дотронуться. *Простягти руки, приторкнись до його.* Єв. Л. V. 13. *Як задзвонять у дзвін, приторкнись до його рукою, зараз почувеш, що дзвін дріжить.* Ком. II. 34. *Та хоч покуштуй, та хоч губою приторкнись.* МВ. II. 239.

Приторкувати, -ся, -кую, -ся, -єш, -ся, гл. = Приторкати, -ся. *Та обливай водою, та примощуй ногою.* Грин. III. 329.

Приторочіти, -чу́, -чи́ш, гл. Привязать ремнями (тороками). *Приторочити сакви коло сідла.* Черк. у.

Приточити. См. **Приточувати.**

Приточувати, -чую, -єш, сов. в. приточіти, -чу́, -чи́ш, гл. 1) Прибавлять, прибавить. *Варвара ночі увірвала, а дня приточила.* Ном. № 504. *Приточу і я своє ім'я — нехай буде разом і твоє, і моє.* О. 1861. VI. 59. 2) Пришивать, пришить для удлиненія. *Ой гуць-гуці! сорочечки куці, — будем робити, щоб приточити.* Ном. № 9259. 3) Приводить, привести (примѣры, цитаты). *Приточимо приклади.* О. 1862. I. 81.

Прито́шний, -а, -е. Удобный, подходящий, иду́щій кь лицу. Мнж. 190.

Притрапитися, -ниться, гл. безл. = Трапитися.

Притрапка, -ки, ж. Случай. *Така мені притрапка трапилась.*

Притрапунок, -нку, м. = Притрапка. *Оттакий притрапунок скоївся!* Переясл. у. Слов. Д. Эварн.

Притриматися. См. **Притримуватися.**

Притримуватися, -муюся, -єшся, сов. в. притриматися, -маюся, -єшся, гл.
Придерживаться, держаться. Гн. I. 171.

Притру́д, -ду, м. = Підбій 3. Вх. Пч. I. 5. См. **Набій.**

Притрусити. См. **Притрушувати.**

Притру́т, -ту, м. Родъ болѣзни. *Притрут також на нозі робиться, вся шкура на п'яті затвердне, пожовкне, а під нею набірає часом так, що аж до кости вигніє.* ЕЗ. V. 179.

Притру́хлий, -а, -е. Слегка подгнивший. *Притрухле дерево.*

Притру́х(ну)ти, -хну, -неш, гл. Слегка подгнить.

Притрушувати, -шую, -єш, сов. в. притрусіти, -шу́, -сиш, гл. Посыпать, посыпать, присыпать сверху. *Онисько закопав його в землю, ще й зверху притрусив сухим бадиллям.* Левиц. Пов. 228.

Притрясти́ся, -су́ся, -се́шся, гл. Прійти. Мил. Св. 11. *Коровка напасеться і додому притрясється.* Мил. 41.

Притуга, -ги, ж. Затруднительное, тяжелое положеніе, горе, бѣда. *У притугі треба знать усячину і дороги щоб не питаться.* Ном. № 5839. *Да не дай, Боже, притуги, — на мою дитину недуги.* Чуб. V. 461. *Такі легкодухи, що в radoщах та роскошах нема над їх, а в притугі вони як трава полягають.* МВ. (О. 1862. I. 90).

Притужина, -ни, ж. Жердь по краю соломенной крыши, придавливающая солому. Міусск. окр.

- Притужити, -жу, -жиш, гл.** Народное вѣрованіе: чрезмѣрной печалью вызвать появленіе покойника. *А чи я ж не тужив за нею мовчки, хоч не плакав слізьми? адже ж не притужив!* Левиц. І. 116.
- Притужити, -жу, -жиш, гл.** Укрѣпить жердями соломенную крышу или возъ со снопами.
- Притужний, -а, -е.** Очень тяжелый, обременительный. Кіев. у.
- Притуд, -ду, м. = Притудок.** Желех.
- Притудла, -ли, ж.** 1) Сарай для скота или для иныхъ хозяйственныхъ надобностей подъ одной крышей съ хатой. Шух. І. 31, 106. Kolb. І. 60. 2) ? Въ шутиливой пѣснѣ какъ эпитетъ любимой женщины. *Де ж єс ми си забарила, ма мила притудло? Коли ж би ти цілювати, тогди ти не було.* ЕЗ. V. 146.
- Притудлити, -ся.** См. **Притудляти, -ся.**
- Притудок, -дку, м.** 1) Пристанище, убѣжище, пріють. *Нема йому бідоласі безхатньому ніде притудку.* Харьк. *Самі бурлаки да гольтяпаки, що, не маючи жадного притудку, служили тільки по броварах, по винницях.* К. ЧР. 258. 2) Укромное мѣсто. *Не дає ся видіти... сидит собі в притудках.* Драг. 279. Ум. **Притудочок.** Г. Барв. 21.
- Притудлювати, -люю, -єш, гл. = Притудляти.** *Притудлюють сю побрехеньку иноді до цигана.* Ном. № 2980.
- Притудляти, -ляю, -єш, сов. в. притудляти, -лю, -лиш, гл.** 1) Приставлять, приставить. *Одрізана скиба од хліба, — вже її не притудлиш.* Ном. № 8890. 2) Давать пріють, пріютить. *Одна дитина тільки з шістьох зосталася, — і того нігде притудлити і прогудувати.* Г. Барв. 265. 2) Ставить, поставитъ, помѣщать, помѣститъ; пристраивать, пристроить. *Я не знаю, де оцю макітру притудлити.* 4) Прижимать, прижать. *Кобза первий кинувся до неї г, притудливші до грудей, чуло промовив...* Стор. МПр. 58. 5) Прилагать, приложить, примѣнить къ кому. *Притудлили до його сю вигадку, а воно зовсім до його й не пасує.*
- Притудлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. притудлитися, -люся, -лишся, гл.** 1) Прижиматься, прижаться. *Дитинка притудлилась до матері.* Харьк. Также о душевномъ состояніи: *Нема в мене родиноньки, — Ні до кого притудлитися.* Чуб. V. 146. 2) Находить, найти пріють, пріютиться. *Сам зостався серед хати, не знав куди притудлитись.* Левиц. Пов. 55. *Аж ось дав мені Бог притудлитись до 'дної вдови убогої.* Г. Барв. 368. *Де сирота безрідний притудлиться? Де захисток собі знайде?* 3) Прислоняться, прислониться; приставать, пристать. *Притудлюся плечима й до груби.* Чуб. V. 406. *Так уже воно притудляється, як горбатий до стіни.* Ном. № 13079.
- Притуманити.** См. **Притуманювати.**
- Притуманювати, -нює, сов. в. притуманити, -нить, гл. безл.** Затуманивать, затуманить, покрыть туманомъ. *Ой звечора дрібний дощ ішов, а к півночі притуманило.* Грин. III. 164.
- Притупати, -паю, -єш, гл.** 1) Прійти. *Прійшло, притупало: позичте нам...* Ном. стр. 298, № 258. 2) Утомить, ходя. *Одпочинь оке, пане, трохи: ти уже притупав ноги, — тупає другий нехай.* Котл. Од. 492.
- Притупити, -плю', -пиш, гл.** Притупить. *До обіда покосили, гострі коси притупили.* Мет. 314.

- Притупувати, -пую, -єш, гл.** Притопувать. *Узявшись у боки, почала примовлять та притупувать.* Стор. МПр. 158.
- Притупщю́увати, -вую, -єш, гл.** Притопувать.
- Притур, -ра, м.** Насѣк. *Egusa euphorbiae.* Вх. Пч. II. 26.
- Притуха́ти, -хаю́, -єш, сов. в. притух(ну)ти, -хну, -неш, гл. = Пригасати, пригаснути.** Левиц. I. 74.
- Притхля́, -лі, ж.** Затхлость. *Одганя вода притхлюю.*
- Притхну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл.** Завоняться. Рудч. Ск. I. 185. *Притхлась вода.* Черк. у. *Риба притхлась.*
- Притьма, нар. = Притьмом.** *Притьма забив чопа в бочку.* Борз. у. *Мак притьма червоний.* Борз. у. *Щось притьма убігло в сіни.* Стор. МПр. 58.
- Притьмо́, ма́, с.** Клеймо на ухѣ овцы: прямая горизонтальная черта. Мнж. 191.
- Притьмо́м, нар.** 1) Безотлагательно, какъ можно скорѣе. *Притьмом треба грошей.* Кв. *Щоб притьмом було зроблено.* Черк. у. *Зякалась миша та притьмом поміж травою, лопушком з переполоху почухрала.* Гліб. 2) Очень, сильно, настойчиво. *А їсти притьмом хочеться.* Котл. МЧ. 458. *Ледві ноги волочить, ніт із неї так і тече, притьмом просить музику: «Та годі бо, дядьку!»* Кв. *Тепер ти бачиш сам, що мокрим він рядом напався на тебе і знай верзе притьмом, що...* Г.-Арт. (О. 1861. III. 83). 3) Совершенно, окончательно, рѣшительно, какъ разъ, непремѣнно. *Хоч притьмом винен, — каже: ні! Притьмом лежить, каже — стоїть.* НВолын. у. *Притьмом прибрав у свої руки.* Стор. МПр. 146. *Притьмом у сій порі прийшов, ні, каже, опізнився.* НВолын. у. *Чи гавкає Рябка, чи мовчки нічку спить, все випада таки Рябка притьмом побить.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 85). *Коли люде косять, заробляють, — йому притьмом у шинок треба йти.* Г. Барв. 286. 4) Окончательно, рѣшительно; навѣрное. *Нехай скаже притьмом.* НВолын. у. *А тут я притьмом знаю, шо не він тут був.* Уман. у.
- Притьопати, -ся, -паю, -ся, -єш, -ся, гл.** Притащиться; притащиться по грязи. *Притьопалась за ним аж сюди.* О. 1861. XI. Кух. 30.
- Притюжина, -ни, ж. = Притюжина.** Міусск. окр.
- Притюжити, -жу, -жиш, гл.** 1) Укрѣпить соломенную крышу притюжинами. Міусск. окр.
- Притю́кнути, -ну, -неш, гл.** Крикнуть въ догонку, въ добавленіе: тю.
- Притюпати, -ся, -паю, -ся, -єш, -ся, гл. = Притупати.** *Притюпали пішки.* Морд. Пл. 173.
- Притяг, -гу, м.** Часть ловушки для звѣрей. См. **Понолодва.** Шух. I. 236, 237.
- Притяга́ти, -гаю́, -єш, сов. в. притягти, -гну, -неш, гл.** 1) Притягивать, притянуть. *Земля притягає до себе усе, як магніт.* Ком. I. 56. 2) Притаскивать, притащить. *І знов собака притяг кістку в хату.* Харьк. *Я й сама (дров) притягну.* Рудч. Ск. II. 51. 3) Притягивать, притянуть, привязывая. *Узяв, обмотав його, притяг добре до воза.* Рудч. Ск. I. 17. 4) Только сов. в. Прійти, притащиться. *Притяг Остап у гайок.* Рудч. Ск. I. 63.
- Притяга́тися, -гаю́ся, -єшся, сов. в. притягтися, -гнуся, -нешся, гл.** 1) Притягиваться, притянуться, быть притягиваемымъ, притаскиваемымъ. 2) Только сов. в. Притащиться, прійти.
- Притя́жа, -жі, ж.** Жердь, привязывающаяся сзади стельваги для пристяжныхъ лошадей. Могил. у.

Притя́ти. См. **Притинати.**

Приулок, -лка и -лку, м. Переулокъ. Сів собі на яким там приулку. Федьк.

Приумітисся, -міюся, -єшся, гл. Сообразить, найтись. *Добре хоть ти приумівся сказати.*

При́хання, -ня, с. Фыркание. К. (Желех).

Прихапцем, прихапці, нар. 1) Уривками. *Я прихапцем нарубав більш дров, ніж він за день.* НВолын. у. 2) На скорую руку. *Прихапці взяв хліба шматок на дорогу.*

Прихати, -хаю, -єш, гл. = **Пирхати, переносно: кашлять.** *Учора спотіла, аж ніт із лоба капотів, роздяглась зразу, да от сьогодні й прихає.*

Прихаток, -тку, м. Небольшая пристройка жилая при хатѣ. *Инколи коло хати ставляють ще другу невеличку хатку — прихаток.* МУЕ. I. 8. (Черниг.).

Прихахулити, -лю, -лиш, гл. = **Причепурити.** *Да ми в чоботи (сваху) да обуємо, таки сваху да прихахулимо.* Грин. III. 431.

Прихаху́литися, -люся, -лишся, гл. = **Причепуритися.** *Ну й прихахулилась! Нѣжин. у. Заким прихахулишся, то бояре й мед поп'ють.* Ном. № 10962.

Прихвалити. См. **Прихвалювати.**

При́хвальба, -би, ж. Похвала. Левиц. I. 476.

Прихвалювати, -люю, -єш, сов. в. **прихвалити, -лю, -лиш,** гл. Похваливать, похвалить, прихваливать, прихвалить. *Змієв. у. «Як питатимуть (на ярмарку), чи добрий, так ти прихвали та ше й забожись». Коли так, вивів, давай прихвалювати та божитись, — люде і купили зараз.* Мнж. 146.

Прихвати́ти, -ся. См. **Прихвачувати, -ся.**

При́хватком, нар. Уривками. *На дворі — прихватком тіпає плоскiнь.* Мир. ХРВ. 125.

Прихвачувати, -чую, -єш, сов. в. **прихвати́ти, -чу́, -тиш,** гл. Прихватывать, прихватить.

Прихвачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **прихвати́тися, -чуся, -тишся,** гл.

Поспѣшно браться, взятъся. Прихватюсь мерцій до тіста, пироги побгаю. Мкр. Н. 15.

Прихижкуватий, -а, -е = **Пригижкуватий?** *Хоч би де знеслась инша прихижкувата курка, — він те яечко знайде й принесе.*

Прихилити, -ся. См. **Прихилияти, -ся.**

Прихи́лище, -ща, с. Убѣжище, пристанище. Чуб. V. 1059. КС. 1882. X. 188. *А як поставимо хату, то все таки буде хоч аби яке прихилище.* Лебед. у. *А прихилища в степу нігде не найдеш, окрім воза.* О. 1862. VI. 57.

Прихилля, -ля, с. 1) = **Прихилище.** *Нема мені прихилля.* НВолын. у. *Біда сироті без тихого прихилля.* Г. Барв. 367. 2) Расположение. Чуб. III. 153.

Прихильний, -а, -е. Расположенный, склонный, благосклонный. *Ти ще одна до мене прихильна зосталась.* Мир. Пов. II. 114. *Вони були прихильні до церковної служби.* К. Гр. Кв. VIII.

Прихильник, -ка, м. 1) Человѣкъ расположенный къ кому. 2) Сторонникъ, поборникъ. *Прихильники грецької і латинської церкви.* К. Кр. 14.

Прихильність, -ности, ж. Расположение, склонность. *Прихильність до своєї віри.* Стор. МПр. 80.

Прихильно, нар. Благосклонно.

- Прихилля́ти, -ляю́, -еш,** сов. в. **прихилити, -лю́, -лиш,** гл. 1) Наклоня́ть, наклонити́ кь чьму, склонити́, преклоня́ть, преклонити́. *Вітрець шелесне та прихилить мені у віконце пахучий бузок.* МВ. (О. 1862. III. 42) *Не має де голови прихилить.* Єв. Л. IX. 58. *Їй нігде бідній було жити, головоньки на старість прихилить.* Гліб. **І неба їм прихилив би.** Готовь все для нихъ сдѣлать. Св. Л. 18. *Рад би я небо прихилити, та не хилитьсья.* МВ. (О. 1862. III. 47). 2) Притворя́ть, притворити́. *Прихили двері.* 3) Склоня́ть, склонити́, расположити́ кь кому. *Прихилляймо його до нас.*
- Прихилля́тися, -ляю́ся, -ешся,** сов. в. **прихилити́ся, -лю́ся, -лишся,** гл. 1) Наклоня́ться, наклонити́ся, склонити́ся, преклонити́ся. *Ой дуб до калини прихилляється.* Нп. *Ой єсть у саду криниченька нова... прихилюся та й нап'юся.* Чуб. V. 193. — **до кого.** *Найти у кого расположение, любовь, пріють, пріютити́ся.* *До кого ж я, молодая, до кого ж я прихилюсь?* Мет. 106. *Прихилюся я до тебе, сину, на старість, а ти доглянеш стару недужу матір.* Левиц. I. 58. 2) Чувствова́ть, почувствова́ть кь кому расположение, склонность. *Княгівна хутко до його прихилилась.* Стор. МПр. 70. *Поки світу сонця, не прихиллятьсья братами люде до погонця.* К. Хп. 68. 3) — **до чого.** Склоня́ться, склонити́ся кь чьму, дѣлатьсья, сдѣлатьсья сторонникомъ какого либо дѣла. *Князь Василь... прихилляється до нашої козацької справи.* К. ЦН. 224.
- Прихистити, -хищу́, -стиш,** гл. Спрята́ть, дати́ пріють, мѣсто. *Понаклала на вози садовину: груші та сливи, щоб везти на ярмарок, а решту, що не влізла в вози, треба прихистити́ у коморі або в хижі до завтрього до ранку.* Рк. Левиц.
- Прихитрува́ти, -рую́, -еш,** гл. Ухитрити́ся. *Ти так прихитруй і украдь те лоша.* Грин. I. 163.
- Прихід, -ходу́,** м. 1) Приходь, прибутіє. Левиц. Пов. 41. Чуб. IV. 71. Г. Барв. 505. 2) Входь. *З приходу в селі твань страховенна.* Радом. у. *Йора з приходу узенька.* Драг. 81. *Ой ходила та Маруся по вгороду та садила сад-виноград з приходу.* Мил. Св. 34. **На приході.** *При входѣ. Його хата у містечку на приході.* НВолын. у. *Янкелева хата на місті зараз на приході.* НВолын. у.
- Прихідець, -дця́,** м. = **Прихідько.** *Ой роде, роде багатий, та давай же товар рогатий, а ви, братіки, — коників, а ви, сестриці, ягниці, а ви, прихідці, — по копійці.* Грин. III. 495.
- Прихідцями́,** нар. Уривками.
- Прихідько, -ка́,** м. Пришлець. *Що ж се таке, що все платимо ми та ми, а прихідьки як? Хиба вони дурно житимуть на нашій землі.* Кобел. у.
- Прихли́ськувати, -кую́, -еш,** гл. Прихлебыва́ть. *Їсть паляницю, а чаєм прихлиськує.* Змієв. у.
- Прихлю́пати.** См. **Прихлюпувати.**
- Прихлю́пнути, -ну́, -неш,** гл. Одр. в. оть **прихлюпувати.** *А дров нарубав гнилих, то вони підсохнуть трохи, та й займутьсья; а він возьме та й прихлюпне, та й прихлюпне водою, щоб не так горіли.* Рудч. Ск. I. 124.
- Прихлю́пувати, -пую́, -еш,** сов. в. **прихлюпати, -паю́, -еш,** гл. Залива́ть, залити́ водою. *Вона прихлюпує тепер огонь водою.*
- При́хмарно́,** нар. Довольно пасмурно. *Тоді було прихмарно.* Новомоск. у.
- Прихмелі́тися, -люся́, -лешся́,** гл. Опалити́ся, прижечьсья (о хлѣбѣ на корню). *Барзо прихмелився ярец.* Вх. Лем. 457.
- При́хнути, -ну́, -неш,** гл. = **Пирхнути 1.** Чуб. II. 303.

Приховати, -ся. См. **Приховувати, -ся.**

Приховувати, -вую, -єш, сов. в. **прихова́ти, -ва́ю, -єш,** гл. Припрятывать, припрятать. К. Іов. 86.

Приховуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **прихова́тися, -ва́юся, -єшся,** гл.

Запрятываться, запрятаться. *Вона плакала гірко, де небудь приховавшись.* МВ. Ш. 111.

Приходень, -дня, приходець, -дця, м. = **Прихідько.**

Приходити, -джу, -диш, сов. в. **прийти, йду́, йдеш,** гл. 1) Приходить, прийти. *Коли це приходить до його лисичка та й питає.* Рудч. Ск. І. 23. *Прийшов до його отаман його, бере за рученьку, жалує його.* Нп. *Як лихоліття було, то прийшов чужоземець, татарин і ото вже на Вишгород б'є, а далі вже й під Київ підступає.* ЗОЮР. І. 3. *Прийшла звістка до милої, що милого вбито.* Мет. 103. 2) Наступать, наступить, прийти. *Ой як прийде ніч темненька, — я не можу спати.* Чуб. V. 61. *Що як прийде суботонька, — я змиюся й росчешуся.* Нп. *Прийшли літа, минулися, — я їх не лічила.* Чуб. V. 360. *Прийшло на рано, прийшло на вечір. Настало утро, насталь вечерь.* Гн. І. 172. 3) — **до пам'яті.** Приходить, прийти вь сознание. *До смерти своєї до пам'яті не приходив.* Драг. 86. 4) — **на свій хліб.** О дѣтяхъ малыхъ: начинать питаться не молокомъ матери, а иной пищей. ЕЗ. V. 123.

Приходитися, -диться, сов. в. **прийти́ся, -деться,** гл. безл. 1) Приходиться, прийтись. *Десь прийдеться тут пропасти.* Рудч. Ск. II. 19. *Не приходиться москаля дядьком звати.* Ном. № 850. 2) Случаться, случиться прийтись. *Не приходилось бачити.* 3) Доставаться, достаться. Г. Барв. 453. *У кого мало жита, нехай не розсіває, бо воно і так гірко приходиться.* Рудч. Ск. II. 127. 4) **До чого приходитись.** Кь чему идти. *Він знав, до чого се приходиться, здригнув увесь.* Кв. І. 99.

Приходя́щий, -щого, м. Захожий, гость. *Скнарість така! І звичаю сього нема, щоб на столі хліб був на приходящого.* Г. Барв. 93.

Прихожа́ти, -жа́ю, -єш, приходя́ти, -ждаю, -єш, гл. = **Приходити.** *То козачка-неборачка до його прихожає.* Чуб. V. 934. *То до їх дівка-бранка Маруся, попівна богуславка, прихождає.* АД. І. 230.

Прихоло́дний, -а, -е. Холодноватый. Вх. Лем. 457.

Прихопити. См. **Прихоплювати.**

Прихоплювати, -люю, -єш, сов. в. **прихопити, -плю, -пиш,** гл. Прихватывать, прихватить.

Прихо́рний, -а, -е. Нарядный. Городницк. у.

Прицабанити, -ню, -ниш, гл. = **Прицупити.** Вх. Лем. 457.

Прицабунити, -ню, -ниш, гл. Схватить. Вх. Лем. 457.

Прицілитися. См. **Прицілитися.**

Прицілятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **прицілитися, -люся, -лишся,** гл. Прицѣляться, прицѣлиться.

Прицінитися. См. **Прицінятися.**

Прицінятися, -няюся, -єшся, сов. в. **приціні́тися, -ню́ся, -нишся,** гл. Прицѣняются, прицѣняются. О. 1861. VI. 74. *Той купує, той торгує, той божиться, той приціняється.* Кв.

Прицмокнути. См. **Прицмокувати.**

Прицмо́кувати, -кую, -єш, сов. в. прицмо́кнути, -ну, -неш, гл. Прицмокивать, прицмокнуть. *Ото смачна! — промовив Масюк, випивши чарку і прицмокуючи.* Левиц. Пов. 199.

Прицупити, -плю, -пиш, гл. 1) Притянуть. *Прицупи мені рубель, щоб віз осів.* 2) Притащить. *Звелів прицупити винуватців у розправу.*

Прицу́цуватий, -а, -е. Глуповатый. *Глянься на Бога, прицуцуватий!* О. 1861. XI. Кух. 25. *Прицуцувата падлюка! (брань).* Константиногр. у.

Прицькува́ти, -кую, єш, гл. Натравить собаками.

Приця́пати, -паю, -єш, гл. Примочить, побрызгать. Вх. Лем. 457.

Причавити, -влю, -виш, гл. Придавить, прижать. *Причавив пальця.* НВолын. у. *Причавив мене до стіни.* НВолын. у.

Причадіти, -дію, -єш, гл. Немного угорѣть. *Голова болить, мабуть таки я трохи причаділа.* Пирят. у.

Причаїтис, юся, їшся, гл. Притаїтис. Желех.

Причаклувати, -люю, -єш, гл. Приколдовать.

Причал, -лу, м. 1) Причалъ, веревка, забрасываемая для остановки судна у берега; столбъ, къ которому привязывають судно. 2) Отдыхъ, при валъ. *Вже косарі причал роблять.* 3) Пристанище, убѣжище. *Усякому краще, як є причал який у його.* Павлогр. у.

Причалапати, -паю, -єш, гл. Приплестисъ.

Причалити, -ся. См. **Причалювати, -ся.**

Причалювати, -люю, -єш, сов. в. прича́лити, -лю, -лиш, гл. 1) Причаливать, причалить, пристать къ берегу. Єв. Мр. VI. 53. *Який вас враг сюди направив і хто до берега причалив?* Котл. Ен. I. 16. **До свого берега причалив навіки.** Умеръ. Ком. Пр. № 1106. 2) Подъѣзжать, подъѣхать. *Причалили хури до комори, випрягли волів.* О. 1862. VIII. 22. 3) = **прибиватис, прибитис.** *Причалив до старого знайомого, щоб і Антося тут поставити, і самому перебути.* Св. Л. 216. 4) Присоединяться, присоединиться, пристать. *А до його причалило ще чоловік десять.*

Причалюватис, -лююся, -єшся, сов. в. причалитис, -люся, -лишся, гл. 1) Причаливать, приставать, пристать. *Причалився човен до берега.* Харьк. г. 2) Присоединяться, присоединиться, пристать, приютитис. *Як би дома, то припалилась би до людей, а тут усе чужі.* Павлогр. у. *Він причалився на шпилечку.* Крелевец. у.

Причальятис, -ляюся, -єшся, гл. = **Причалюватис.** *Ці шалопути не причальються до нас, цураються людей.* Павлогр. у.

Причанда, -лу, м. Чаще мн. **причандали.** Принадлежности. Левиц. Пов. 139. *Гаманецъ з причандалам.* О. 1862. I. 16. *Люлька з усіма причандалами.*

Причапати, -паю, -єш, гл. Приплестисъ. *Причапали старі баби, охаючи.* МВ. (О. 1862. I. 81).

Причапря́чити, -чу, -чиш, гл. Привести въ порядокъ. *Нужа напала дитину, то я її причапрячила — обстригла та приборала.* Змієв. у.

Причаровувати, -вую, -єш, сов. в. причарувати, -рую, -єш, гл. Привороживать, приворожить, приколдовать. *Дівчинонька козаченька та й причарувала.* Мет. 12.

Причастний, -а, -е. Относящійся къ причащенію, къ причастію. **Причастна молитва.** Молитва предъ причащеніємъ. Харьк. у.

- Причастник, -ка, м.** 1) Тотъ, кто причащается. *Багато причастників сьогодні було.* Харьк. 2) Тотъ, кто причащаетъ. *Господь зсилає до тебе причастника свого, в котрого запричастиишся.* Гн. II. 142.
- Причастя, -тя, с.** Причастіе. Украсти причастя. Не быть въ день причащенія въ церкви на вечернѣ. Ном. № 139.
- Причащати, -щаю, -єш, гл.** Причащать. *Занедужала небога, — уже й причащали.* Шевч. 115.
- Причащатися, -щаюся, -єшся, гл.** Причащаться.
- Причвала́ти, -лаю, -єш, гл.** Прибрести. *Еней по берегу похався.... аж гульк — і в город причвалав.* Котл. Ен. I. 15.
- Причѣпа, -пи, об.** Придира, назойливый, привязчивый человекъ. Черк. у. *Оце причепилась причепа.* Левиц. I. 417. *Уже і сьак, і так мостить, щоб одкаснулась причепа.* Грин. I. 293.
- Причепѣнда, -ди, об.** = **Причѣпа.** *Чого ти в'яжешся, причепендо?* О. 1861. XI. Кух. 23.
- Причепити, -плю, -пиш, гл.** Прицѣпить; надѣть, повѣсить. *До шиї білий камінь причепіте.* Макс.
- Причепитися, -плюся, -пишся, гл.** Прицѣпиться; пристать, привязаться. *Причепився, як реп'ях.* Ном. № 2744. *Вона як причепилась до його: «Скажи таки, чоловіче!»* Рудч. Ск. I. 208.
- Причѣпка, -ки, ж.** 1) Прицѣпка, придирка. 2) Подвѣска, брелокъ.
- Причѣпливий, -а, -е.** Навязчивый, придирачливый. Левиц. Пов. 146.
- Причѣпний, -а, -е** = **Причѣпливий.** Левиц. I. 302.
- Причепури́ти, -рю́, -риш, гл.** 1) Приодѣть, принарядить. *Царь і взяв його, — одягли, причепурили.* Рудч. Ск. II. 13. 2) Приукрасить, убрать. *Так гарненько причепурила хату.*
- Причепуритися, -рю́ся, -ришся, гл.** Приодѣться, принарядиться, приубраться. *Умилася, причепурилась.... хоть би до дудки на танець.* Котл. Ен. I. 12.
- Причесати, -ся.** См. **Причісувати, -ся.**
- Причет, -та и -ту, м.** 1) Причть. *Причет в підрясниках ходить, то панотці мусять ходить в рясі.* Св. Л. 10. 2) Свита, лица, сопровождающія кого. *Увесь весільний причет молодого рушає до молодої, співаючи.* О. 1862. IV. 30. 3) **Причет, -ту.** Причастіе къ дѣлу, участіе въ дѣлѣ. *Став він мені признаватись про ті смушки, що покрадено у жида, а я й питаю: «Хиба й ти в тім причеті?» — А він і каже: «Нас три бую».* Новомоск. у.
- Причѣтен, -тна, -не, причетний, -а, -е.** Причастень, причастный. *Як би я до того причетен, ну так.* Черк. у. **Не причетна я зовсім до неї.** Я совсѣмъ не имѣю съ ней дѣла. Константиногр. у.
- Причѣтник, -ка, м.** Участникъ, причастный къ чему человекъ. *І ти причетник у те діло?* Константиногр. у.
- Причина, -ни, ж.** 1) Причина. *Було б чути се, що земля ходить. — З якої причини? Земля не віз.* Ком. I. 24. *Хто був причиною розстання мого, щоб мій весь смуток упав на нього.* Чуб. V. 358. **Я ж не причиною, що болить,** — не виновать же. я, что болить. Змієв. у. 2) Вина. *Не можу я пане, на інших казати, бо моя причина, — буде Бог карати.* Чуб. V. 344. 3) Несчастіе, бѣда. *Сталась йому причина: сіль головку розбила.* Рудч. Чп. 168. *Плаче, плаче сиротина по моїй причині.* Мет. 463. *Я з того не винен, що така причина впала.* КС. 1883. III. 671. 4) Падучая болѣзнь. *Причина його б'є. Щоб тебе*

причина кинула. Її ї не сватають, бо на її причина буває. Черниг. у. 5)

Помѣшательство, порча. *Ото ж моя дівчинонька, що сонна блудила: отаку то її причину ворожка зробила.* Шевч. 30. Ум. **Причинка**. Мет. 191. Причинонька. Чуб. V. 584.

Причинець, -нця, м. Зачинщикъ, виновникъ. Закр.

Причинити, -ся. См. **Причиняти, -ся.**

Причинка, -ки, ж. Ум. отъ причина.

Причинний, -а, -е. Помѣшанный, порченый. *Упирі бувають двоякі: родимі і причинні.* ЕЗ. V. 216.

Причинок, -нку, м. Причина. *Коптський... зробивсь причинком зла.* К. Дз. 88.

Причинонька, -ки, ж. Ум. отъ причина.

Причиняти, -няю, -еш, сов. в. причинити, -ню, -ниш, гл. 1) Притворяють, притворить. *Скриплять мої ворітечка, ніхто не причинить.* Мет. 62. 2) Прибавлять, прибавить. Грин. III. 524. *Я нічого не причиняю, кажу то, що він казав.* Каменец. у. *Причинив собі роботи.* Чуб. V. 215. *Причини вам, Боже, віку.* Фр. Пр. 85.

Причинятися, -няюся, -ешся, сов. в. причинитися, -нюся, -нишся, гл. 1) Притворюються, притворяться (о дверяхъ, крышкѣ и пр.). 2) Прибавляться, прибавиться. *А диви но, кілька причинилося села.* Каменец. у. 3) — **до чого.** Содѣйствовать, способствовать, поспособствовать чему, участвовать въ чемъ. Чуб. VI. 99.

Причівок, -вка, м. = Причілок 1. Шух. I. 92. *Коло тої, каже, школи зробили причівки...* *А на тих причівочках зробила ожина.* Гол. I. 56. Ум. **Причівок.**

Причілковий, -а, -е. Относящійся къ причілку. ХС. III. 56. *Одчинила причілкове вікно.* Левиц. Пов. 213. *Молодий сідає на причілковій лаві.* Грин. III. 541.

Причілок, -лка, м. 1) Боковая стѣна дома; бокъ крыши дома, фронтонъ. Рудч. Ск. I. 117. 2) Боковая стѣнка сундука. Сумск. у. Вас. 150.

Причільний, -а, -е = Причілковий. *Чи чула ж ти, ненько, як я в тебе була, під причільним віконечком як голубка гула.* Чуб. V. 743.

Причільник, -ка, м. Часть очіпка (охватывающая лобъ?) КС. 1893. XII. 449.

Причіпка, -ки, ж. Придирка.

Причіпок, -пку, м. Что-либо прицѣпленное, придѣланное къ другому, большему. *Посідали пани у той повіз. Мене причепили позаду на якомусь високому причіпку.* (МВ. О. 1862. III. 51).

Причірть, въ выраж.: у причірть. Равно съ краями. *Наливай у причірть.* Лебед. у. См. **Упричерть.**

Причісувати, -сую, -еш, сов. в. причесати, -чешу, -шеш, гл. Причесывать, причесать. *Да прийди додому, головку причешеш.* Чуб. V. 678.

Причісуватися, -суюся, -ешся, сов. в. причесатися, -шуся, -шешся, гл. Причесываться, причесаться. *Довго чепурився, вбірався та причісувався.* Левиц. Пов. 205.

Причком. Въ выраж.: **не причком сказати.** Не говоря дурного слова. Подольск. г.

Причмелити, -лю, -лиш, гл. Ошеломить, озадачить. *Братікові аж ложка з рук упала, а я стою мов причмелений.* Федьк.

Причорніти, -нію, -єш, гл. Слегка почернѣть. *Ячмінь у покосах дощ намочив, та й причорнів; то завше, як причорніє, то й хліб не білий.* Каменец. у.

Причта, -ти, ж. Історія, происшествіє. *Одному чоловікові була з лісовиком така причта.* Г. Барв. 336. *Була, бач, мені на віку причта.* Левиц. І. 122.

Причтовий, -а, -е. Причиною котораго было какое либо происшествіє, случай. См. **Причта**. *Чи ти, (пропаснице), погадана, чи ти наслана, чи ти наспана, чи ти найдена, чи напита, чи ти місцьова, чи ти причтова, чи ти призірна?...* Чуб. І. 119.

Причуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **причутися, -чуюся, -єшся**, гл. 1) Слышаться, послышаться, казаться, что слышитъ. *Се вже тобі сліпому так причувається.* Драг. 166. *Наче тихий гомін розходився в гущині і дзвони причувались.* Св. Л. 211. 2) Прислушиваться, прислушаться. *Причувається Оксана — усі добре сплять.* Кв. Ухо причувалось. Щог. В. 107.

Пришанувати, -ную, -єш, гл. Угостить, принять гостей. *І до людей було піде, і сама пришанує.* О. 1861. X. 38.

Пришви, -шов, ж. мн. Въ сапогахъ: головки. Ном. № 3087. Гол. Од. 15.

Пришелепкуватий, пришелепуватий, -а, -е. Пришибленный, придуроватый. Чуб. ІІ. 623. Левиц. І. 323. *Славна дівка на натуру, — пришелепкувата.* Мил. 105.

Пришенець, -нця, м. Пришелець. *Не хотілось би мені, мати, в чужій стороні пробувати: будуть мене, мати, пришенцем називати.* Лукаш. 59.

Пришерхати, -хаю, -єш, сов. в. **пришерхнути, -ну, -неш**, гл. 1) Покриваться, покрыться сверху корой, тонкимъ слоємъ льда. *Морозець маленький був, — на дворі трохи пришерхло.* Лохв. у. 2) О кожѣ челоуѣка: дѣлаться, сдѣлаться шершавой.

Пришиб, -бу, м. 1) Пристанище, уютное, защищенное мѣсто. *Підеш на заробітки та й горенько: нема тобі ніде пришибу.* Рк. Левиц. 2) Мѣсто на берегу, гдѣ можно пристать лодкѣ. *Берег високий, — не знайду пришибу для човна.* Рк. Левиц.

Пришивати, -ваю, -єш, сов. в. **пришити, -шию, -єш**, гл. Пришивать, пришить. *Жені, дівко, та пришиють квітку.* Мет. 15.

Пришиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **пришитися, -шиюся, -єшся**, гл. Пришиваться, пришиться, быть пришитымъ.

Пришивка, -ки, ж. Каждый изъ кусковъ сѣти, изъ которыхъ она сшита. Браун. 9.

Пришивній, -а, -е. Любящій шить. *Там така пришивна, що від шиток не одірвеш.* Г. Барв. 215.

Приший хвіст, хвоста, об. Прихвостень.

Пришити, -ся. См. **Пришивати, -ся**.

Пришкандибати, -баю, -єш, гл. Прійти, хромая. *Насилу оце пришкандибав до вас, — слизько дуже йти.* Харьк.

Пришкварити. См. **Пришкварювати**.

Пришкварювати, -рюю, -єш, сов. в. **пришкварити, -рю, -риш**, гл. Прижаривать, прижарить, припечь. Стор. МПр. 103.

Пришкинтати, -таю, -єш, гл. = **Пришкандибати**. Вх. Уг. 276.

Пришлий, -а, -е. Будущій. О. 1861. XI. Св. 36, 60. *Дай нам, Боже, добре проживати цей рік і на пришлий в добрім щасті панувати.* Чуб. III. 28. *Пришле життя.* О. 1862. IV. 104.

Пришлість, -лости, ж. Будущее, будущность. МВ. III. 126.

Пришники́, *мн.* Выпряденные изъ одной **кужелі** нитки вмѣстѣ съ веретенами, на которыхъ онѣ намотаны. Шух. I. 149.

Пришовка, **-ки**, *ж.* = **Пришивка**. Вас. 187.

Пришоломити, **-млю**, **-миш**, *гл.* Ошеломить. *Як ударив кобилу, та й пришоломив.* НВолын. у.

Пришолопкуватий, **пришолопуватий**, **-а**, **-е** = **Пришелепкуватий**.

Пришпилити. См. **Пришпилювати**.

Пришпилька, **-ки**, *ж.* Булавка. Константиногр. у.

Пришпилювати, **-люю**, **-єш**, *сов. в.* **пришпилити**, **-лю**, **-лиш**, *гл.* Прикалывать, приколоть. *Я пришпилю стьожку.* Шевч. 315. **Пришпилити квітку**. Дать насмѣшливое прозваніе, состричь на чей счетъ.

Пришта, **-ти**, *ж.* = **Причта**. Драг. 237. *Була й нам пришта.* Грин. I. 89.

Приштапува́ти, **-пую**, **-єш**, *гл.* Пристегать.

Приштрика, **-ки**, *ж.* То, чѣмъ **приштрикують**. Шуточное слово въ сказкѣ: *Взяв рожен і приштрикнув її у потилицю до землі. Вона, тоді й проситься: «Прости мене, свята приштрико!»* Грин. II. 163.

Приштрикнути. См. **Приштрикувати**.

Приштрикувати, **-кую**, **-єш**, *сов. в.* **приштрикну́ти**, **-ну́**, **-не́ш**, *гл.* Прикалывать, приколоть, пригвоздить. *Приштрикнув до землі як жабу.* Полт. *Взяв рожен і приштрикнув її у потилицю до землі.* Грин. II. 163.

Приштукува́ти, **-кую́**, **-єш**, *гл.* Придѣлать, приладить.

Прищ, **-ща**, *м.* 1) Прыщъ. Левиц. I. 7. 2) Родъ печенья. Сим. 231. **Прищі** **прищити**. Сим. 235. Ум. **Прищик**.

Прищави́ти, **-влю**, **-виш**, *гл.* = **Причавити**. *Днищем прищавила.* Г. Барв. 520.

Прищанити, **-плю**, **-пиш**, *гл.* Прищемить. Угор.

Прищєбну́ти, **-ну**, **-неш**, *гл.* Застегнуть. *Прищєбни гаплик.*

Прищєпа, **-пи**, *ж.* Привитый черенокъ. Ум. **Прищєпонька**, **прищєпочка**.

Прищєпатися, **-паюся**, **-єшся**, *гл.* = **Прищєплюватися**. О. 1862. I. 59.

Прищєпити, **-ся**. См. **Прищєплювати**, **-ся**.

Прищєплювання, **-ня**, *с.* Прививка.

Прищєплювати, **-люю**, **-єш**, *сов. в.* **прищєпити**, **-плю́**, **-пиш**, *гл.* Прививать, привить. Чуб. II. 186. *Прищєпив яблуню. Щєпій прищєпив вісну. Католицькі пани з нашими перевертнями усилувались унію на Вкраїні прищєпити.* К. ЧР. 10.

Прищєплюватися, **-лююся**, **-єшся**, *сов. в.* **прищєпитися**, **-плюся**, **-пишся**, *гл.* Прививаться, привиться.

Прищєба́ти, **-баю**, **-єш**, *гл.* Сгонять. *Попід бескід зелененький вівці прищєбаю.* Гол. IV. 489.

Прищик, **-ка**, *м.* Ум. отъ **прищ**.

Прищикнути, **-ну́**, **-неш**, *гл.* Прищемить. *Не стромляй пальців між двері, бо прищикнуть.* Ном. № 5892.

Прищикуватий, **-а**, **-е** = **Прищуватий**.

Прищита́ти. См. **Прищитувати**.

Прищити, **-щить**, *гл.* 1) безл. Покрывать прыщами. *Найлася меду, а тепер і прищить вид.* 2) **Прищі** **прищити**. См. **Прищ** 2. Сим. 205.

Прищитися, -щуся, -щишся, гл. 1) Покритися прыщами. *Не поштрикала коржів, а вони ї поприщились.* Харьк. 2) Харахориться. *Та якого гаспида прищиишся?* Ном. № 3543.

Прищитувати, -тую, -еш, сов. в. прищитати, -таю, -еш, гл. Присчитувать, присчитать. *На сто рублів навіряє, а на двісті прищитає.* Чуб. V. 1034.

Прищуватий, -а, -е. Прыщеватый. Мил. М. 99. *Сало прищувате.* Грин. II. 19.

Прищудити, -ся. См. **Прищудлювати, -ся.**

Прищудлювати, -люю, -еш, сов. в. прищудити, -лю, -лиш, гл. 1) Прижимать, прижать (объ ухахъ). *Кінь вуха прищудлив.* 2) Прищуривать, прищурить. *Прищудлив очі.*

Прищудлюватися, -лююся, -ешся, сов. в. прищудлитися, -люся, -лишся, гл. 1) Притаиваться, притаиться. *Прищудливсь у куточку.* 2) Прижиматься, прижаться. *А я до його ще й більш прищу нюся.* Г. Барв. 358. *Ік чоловіку пригніздиться, прищудлитися, приголубиться, цілує, гладить, лескотить.* Котл. Ен. V. 19.

Прищурити, -ся. См. **Прищурювати, -ся.**

Прищурювати, -рюю, -еш, сов. в. прищурити, -рю, -риш, гл. = Прищудлювати, прищудити 1. *Кінь прищурив уха.* Рудч. Ск. I. 99.

Прищурюватися, -рююся, -ешся, сов. в. прищуритися, -рюся, -ришся, гл. = Прищудлюватися, прищудлитися. *Прищурюсь собі в куточку.* Мир. ХРВ. 398.

Приязний, -а, -е. 1) Расположенный, дружелюбный. *Ти був батькові противніщий, а до його був батько приязніший.* НВолын. у. 2) Любезный кому. *Юрій славний, Богові святому приязний.* Драг. 37.

Приязність, -ности, ж. Привѣтливость, дружелюбіє.

Пріязно, нар. 1) Привѣтливо, любезно, пріязненно. 2) Искренно. *Стали пріязно прохатъ, щоб він їм розказав.* О. 1862. VI. 60. *Чого маленькому мені тоді так пріязно молилось?* Шевч. 404. Ум. **Пріязненько.** *Живемо ми оттакеньки пріязненько собі та любо.* МВ. I.

Пріязнувати, -ною, -еш, гл. Относиться пріязненно, дружественно; дружить.

Пріязнь, -ні, ж. Пріязнь, дружба. *Чи в пріязні кого зрадив?* Чуб. V. 233.

Пріялечати, приялечити, -чає и приялечувати, -чує, гл. безл. Итти, быть къ лицу, приличествовать. Рк. Левиц. *Тобі чорне убрання не приялеча.* Прилуцк. у.

Пріярок, -рку, м. Небольшой оврагъ, отрогъ оврага. Лохв. у.

Пріятель, -ля, м. Другъ, пріятель. *Поки щастя плужить, поти пріятелі служить.* Ном. № 2308. *Коли ти, сестро, такий мені пріятель, то зоставайся собі тут, а я поїду.* Рудч. Ск. I. 126.

Пріятельница, -ки, ж. Пріятельница. *Почали вчащати якісь пріятельки.* МВ. I. 27. *Є у мене сусідонька, добра пріятельница.* Чуб. V. 651.

Пріятельство, -ва, с. Дружба. МВ. I. 117.

Пріятельський, -а, -е. Пріятельській, дружескій.

Пріятелювати, -люю, -еш, гл. Пріятельствовать, дружить.

Пріяти, пріяю, -еш, гл. 1) Благопріятствовать, содѣйствовать. (То) *чорт — не рука, що собі не пріяє.* Ном. № 9726. См. **Спріяти.** 2) Принять. Вх. Лем. 457. *Я тебе маю на ніч пріяти.* Гн. II. 13.

Приятний, -а, -е. 1) Благоприятный. Там на горі сонце гріє, там приятний вітер віє. Чуб. V. 1197. Проповідувати рік Господень приятний. Єв. Л. IV. 19. 2) Любезный, милый, привѣтливый. Мил. 215. Прошу вас, мій таточку, низьким поклоном, приятним словом. Мил. 185. Ум. **Приятненький, приятнесенький.** Яка Маруся чепурнесенька і до людей приятнесенька. Мил. Св. 54.

Приятно, нар. 1) Благоприятно. 2) Любезно, мило, привѣтливо. 3) Прилично. Надіть чумарку: до пана йти приятніш. Мнж. 190.

Приятритися, -рюся, -ришся, гл. Прикинуться (о болѣзни, нарывахъ). Я шкурку на пальці тільки зідрала, а воно приятрилось, нарвало. Харьк. у. Не дуже з таким хворим, а то й тобі ця хвороба приятриться. Волч. у.

Прігра, -ри, ж. = Пригра. Пішла на прігру бжола. Черк. у.

Прізвисько, -ка, прізвище, -ща, с. 1) Прозвище, прозваніє. На їх будуть прізвища прикладать. Мил. 221. 2) Фамилія. Як прозвали його Шрамом, то й забули реєстрове його прізвище. Ч. ЧР. 13. **На прізвисько, прізвище.** По фамиліи, по прозванію. Я зі Львова попівна, на прізвисько Карпівна. Гол. I. 73. Ома, на прізвище Дидим. Єв. I. XI. 16.

Прілий, -а, -е. Прѣлый. Харьк. Пріле сіно.

Прілоокій, -а, -е. Съ больными глазами. Чуб. VII. 577.

Прірва, -ви, ж. 1) Мѣсто, гдѣ прорвана плотина. Вода раз греблю просмоктала... Злякався мірошник та й біжить притѣмом до прірви, щоб гатить. Гліб. 2) Яма въ рѣкѣ, морѣ. Хоч і в прірву. Ном. № 2078. В морі єсть безодні прірви. Чуб. I. 42.

Пріска, -ки, ж. = Пріснище. Вас. 196.

Прісний, -а, -е. 1) Прѣсный. 2) Въ сказкахъ: чужой, посторонній. Царь... сховався під ліжко. Прилітає змії, ввійшов в палац: «Фе, фе! прісна кість смердить!» — Та де там тобі, — каже панна, — тут прісна кість узялась? Сюди прісного чоловіка і ворон кости не занесе. Чуб. II. 209.

Пріснище, -ща, с. Просянище, нива, съ которой снято просо.

Прісно, нар. Прѣсно. Хоч кисло, хоч прісно — усе вали умісто! Ном. № 5033.

Прісняк, -ка, м. Прѣсный хлѣбъ. Їж прісняки, заким будуть кисляки. Ном. № 12289.

Прісняник, -ка, м. Прѣсный хлѣбъ. Вх. Уг. 263. См. **Прісняк.**

Прісся, -ся, с. = Пріснище. Лохв. у.

Прісцѣ, -ця, с. Ум. отъ просо.

Прісь! меж. Крикъ на кошку: брысь!

Пріти, -прію, -еш, гл. 1) Прѣть. Каша пріла, не допріла. Мил. 72. Вітер не віє, сонечко не гріє, тільки сира земля пріє. Мил. 200. 2) Жарить, печь (о солнцѣ). Ховаєся маржина... перед сонцем, що в полудне дуже пріє. Шух. I. 185. 3) Гнить, истлѣвать. Шух. I. 74. Грин. III. 597. Будеш же ти, тіло, в сирій землі пріти, а ти будеш, душе, у огні горіти. Чуб. I. 151. Чи пристаєш, Бондарівно, з нашим паном жити, чи пристаєш, Бондарівно, в сирій землі пріти? Грин. III. 614.

Прітьма, нар. Въ глаза. Як маєш казати по за очі, прітьма кажи. Каменец. у. Прітьма не можна давати становому гроші, а то ще й... Каменец. у.

Пріч, нар. = Геть. Ой полетіла сива голубонька та від голубонька пріч. Грин. III. 362.

Прічка, -ки, ж. Невѣста, милая. Желех. Прощай, же ти, стара нене, та й ти, любая прічко! Гол. I. 6.

Прічки, нар. = **Пріч**. Мил. Св. 54. Збіраюся з паном прічки против темненької нічки. Гол. I. 71.

Про, пред. О, объ, про. *Не все ж Бог дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Хто про що, а він про Наливайка.* Посл. 2) *Для, на.* Сим. 227. К. ЦН. 279. *Свічки у мене про всяк час.* Харьк. *Мабуть Бог так дає про те, щоб менше люде грішили.* Г. Барв. 423. *Десь у садочку шиє сорочку своему миленькому про неділочку.* Нп. **Про мене**. *Какъ угодно, какъ хочешь, для меня все равно.* 3) *По.* *Про мене хоч вовк траву їж.* Посл. *Діду, дай мені пугу, а тебе про мене нехай собаки зідять.* Посл. 4) **Про те**. *Между тѣмъ. І словом він було впоїть тебе, як медом, а про те дивний, якийся дивний з його чоловік був.* МВ. II. 21. 5) **Про що**. *Зачѣмъ, почему. Нащо, про що, коли Господь дорогу загородив і темряву насунив?* К. Іов. 9.

Проба, -би, ж. *Проба, испытаніє. Він приймав до свого гурту не всякого, а з проби.* Стор. МПр. 113. **Пробу знімати**. *Производить опытъ, дѣлать пробу. Чи можна було витягти ту скриню в вікно, — не знаю, бо ми проби не знімали.* Новомоск. у.

Пробабити, -блю, -биш, гл. *Прожить, занимаюсь акушерствомъ.*

Пробабувати, -бую, -єш, гл. = **Пробабити**.

Пробавити, -влю, -виш, гл. *Промедлить, употребить время. Цілий ранок на тому пробавить.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Пробавитися, -влюся, -вишся, гл. *Промедлить, промѣшкать.*

Пробазікати, -кає, -єш, гл. *Проболтать, проговорить.*

Пробайдикувати, -кую, -єш, гл. *Пробаклушничать.*

Пробалакати, -каю, -єш, гл. *Проговорить, проболтать. Не раз було панночки пробалакають цілу ніч до світа.* Левиц. I. 38.

Пробалакатися, -каюся, -єшся, гл. *Проговориться, проболтаться. Він пробалакався перш сам, що отруєно того чоловіка.* Верхнеднѣпр. (Залюбовск.).

Пробалувати, -лую, -єш, гл. ? *Юж моя миленька за иншого пішла. Неї іде, неї іде, нехай пробалує, неї ю колька возьме, неї ся забанує.* Гол. I. 337.

Пробальяндрясити, -шу, -сиш, гл. = **Пробазікати**.

Пробанг, -та, м. *Опытный человекъ.* Вх. Лем. 457.

Пробантний, -а, -е. *Опытный.* Вх. Лем. 457.

Пробату́ритися, -рюся, -ришся, гл. = **Прочуматися**. Вх. Лем. 457.

Пробація, -ції, ж. *Проба, испытаніє.* Славяносерб. у.

Пробачати, -чаю, -єш, сов. в. **пробачити**, -чу, -чиш, гл. *Прощать, простить, извинять, извинить. Пробачте, гості мої: не скупость, така спроможность.* Ном. № 12025.

Пробачення, -ня, с. *Извиненіє, прощеніє. Почав просити в неї пробачення.* Левиц. Пов. 56.

Пробачити. См. **Пробачати**.

Пробєвкати, -каю, -єш, гл. 1) *Прозвонить (на колокольнѣ).* 2) *Пробездѣльничать, прогулять извѣстное время.* Лохв. у.

Пробелькотати, -чу́, -чеш, **пробелькотіти**, -чу́, -тиш, гл. *Пробормотать, пролепетать. Еге, — пробелькотіли гайдамаки, низенько вклонившись.* Стор. II. 62.

Пробенкетувати, -тую, -єш, гл. *Пропировать.*

Проберегти́, -режу, -жеш, гл. Простеречь извъ́стное время. *Став берегти той сад і проберіг три дні.* Грин. І. 64.

Пробесідувати, -дую, -еш, гл. Проговорить, сказать. *Кріль пробесідував до Петра: «Што ж ти потребуєш, хлопку?»* Гн. І. 193.

Пробіванка, -ки, ж. = **Пробуток.** *Ей родино, родинонько, та й родичі мої! Прийдім, прийдім посмотрити пробиванки мої.* Гол. ІІ. 451.

Пробива́ти, -ваю, -еш, сов. в. **пробити, -б'ю́, -еш**, гл. 1) Пробивать, пробить. *Не бий, бо проб'єш.* Ном. № 3813. *Піп його тоді книжкою як узав бить — і голову пробив йому.* Рудч. Ск. І. 166. **Головою стіни не проб'єш.** *Плетью обуха не перешибешь.* Ном. № 5257. 2) Протыкать, проткнуть, проколоть. *Чогось мое серце як ножем пробито.* Чуб. V. 3. *Прострѣливать, прострѣлить. Ой пливе щука з Кременчука да пробитая з лука.* О. 1861. XI. 9. (Нп.).

Пробива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. **пробитися, -б'ю́ся, -єшся**, гл. 1) Пробиться, протиснуться, выйти наружу. *До Бога не підскочиш, в землю не проб'єшся.* Ном. № 2033. *З очей не пробилась ні одна сльозина.* Стор. МПр. 23. *Пробилась я на якусь поляну, аж там людей ціла мгла.* Г. Барв. 352. 2) Пробивать, пробить, прокальвать, проколоть себѣ какую либо часть тѣла. *Бугай погнався за собакою та й пробився (на кілок).* Мир. ХРВ. 130.

Пробивач, -ча, м. Инструментъ для пробивання дырѣ въ желѣзѣ. Вх. Зн. 56.

Пробій-голова, -ви, м. Сорви-голова, буюнь. *Пригладь-голови не знайдеш, хиба пробій-голову.* Ном. 4073.

Пробишака, -ки, м. Буюнь, сорванець. *Та коли б же люде путні, а то пробишаки, як і сам.* Кв.

Пробі! сокращ. изъ **Про-Біг.** 1) Ради Бога. *Ой беріте ж воли й мажі і весь мій пожиток, тільки, пробі, не робіте сиротами діток.* К. Досв. 84. 2) Какъ междометіе употребляется въ значеніи: ради Бога спасите! карауль! *Пробі кричати.* Ном. № 2385. *Як зустрів вовка, то кричав і «ратуйте!» і «пробі!», та ніхто не чує.* Остер. у. 3) Какъ нарѣчіе: непремѣнно; сильно, крайне. *Пробі оддайте нашому князю куніцю, вашу красну дівицю.* Шевч. 289. *От пробі — Великдень! а він зовсім не великий.* Ном. № 430. *Пробі треба.*

Пробіга́ти, -гаю, -еш, сов. в. **пробігти, -біжу, -жиш**, гл. 1) Пробѣгать, пробѣжать. *Лень так швидко пробіжить, як часиночка.* Кв. 2) Проѣзжать, проѣхать быстро. *Пан четвернею пробіжить.* МВ. І. 22.

Пробігну́ти, -ну, -неш, гл. = **Пробігти.** *Сли тоті гори пробігнеш, то я ти дам всьо.* Драг. 284.

Пробідувати, -дую, -еш, гл. Пробѣдствовать нѣкоторое время.

Пробій, -бою, м. Проходъ, проникновение куда силой. *Нас не пускали в містечко, а ми пробоем поїхали.* НВолын. у. *Ні, бабо, стій, бо я тебе не пуцу!... Та ваба пробоем іде.* Чуб. ІІ. 187, 188.

Пробійчик, -ка, м. Шило, которымъ пробивають дыры въ грохотѣ. Рк. Левиц.

Пробіліти. См. **Пробілювати.**

Пробілуватий, -а, -е. Бѣловатый. *Пробілуваті вовки зімою.* Константиногр. у. *У того хлопця на голові волосся було пробілувате, наче зовсім біліє.* Верхнеднѣпр. у.

Пробілювати, -люю, -еш, сов. в. пробілити, -лю́, -лиш, гл. Чистить, очистити кожу шкафою (у кожевниковъ). Шух. I. 254.

Пробірати, -раю, -еш, сов. в. пробрати, -беру́, -ре́ш, гл. 1) Вырывать, вырвать (часть растений). *Пробрала коноплі.* 2) — **місто.** Очищать, очистити, освободити, приготовить мѣсто. Мил. 189. *Та пробірайте ж, моя матінко, містечко біля себе, приймайте і пригортайте мене до себе!* Мил. 202.

Пробіратися, -раюся, -ешся, сов. в. пробратися, -беруся, -ре́шся, гл. Пробираться, пробратися. *Довго того розказувати, як наша сердешна Оксана з своїм Митриком пробіралась через усі міста до свого села.* Кв.

Пробіснуватися, -нуюся, -ешся, гл. Пробѣсноваться.

Проблищатися, -щаюся, -ешся, гл. Просвѣчивать, блестѣть сквозь что. *Ти, місяцю, світи, світи, ти, конику, біжи, біжи, ти, місяцю, поблищайся, ти, конику, потішайся.* Чуб. V. 547.

Проблукати, -каю, -еш, гл. Проблуждать. *Ложатиме цілісінський день у городі, наче недужий, або проблукає по степену.* МВ. II. 21.

Проблювати, -люю, -еш, гл. Рвать, блевать нѣкоторое время. *Усю ніч проблював.*

Пробовкнути, -ну, -неш, гл. 1) О колоколѣ: издать отрывистый звукъ. *Дзвін пробовкнув.* 2) Проговорить. К. ЧР. 382. *Вона пробовкнула щось про пригуду, про втрату бідолашньої дитини.* К. МБ. XI. 145. *А ще ж козак Морозенко словами пробовкнув.* Нп. *Зумилися! всі четверо замовкли, проти мене ні слова не пробовкнутъ.* К. Іов. 71.

Пробовтатися, -таюся, -ешся, гл. Проболтаться (въ водѣ, жидкости) извѣстное время. *Та оце ж усе з тими сорочками бовталась на річці, — аж до обід пробовталась.* Харьк.

Пробоець, -йця, м. Пробойникъ. Херс. у.

Проболіти, -лю́, -лиш, гл. Проболѣть. *Проболіла рука три дні, а тоді перестала.* Харьк.

Пробоньку! меж. Ум. отъ **пробі!** **Ой пробоньку! повна хата костюків.** Ном. № 14171.

Пробрати, -ся. См. **Пробірати, -ся.**

Пробрести, -бреду́, -де́ш, гл. Пробрестъ (по водѣ). *Пробрів річкою до середини, а далі вже ні — глибоко.* Харьк.

Пробреха́ти, -шу́, -шеш, гл. 1) Лгать извѣстное время. 2) Лаять извѣстное время. *Усю ніч рябко пробрехав, — мабуть вовка чув.* Харьк.

Пробрехатися. См. **Пробріхуватися.**

Пробріхуватися, -хуюся, -ешся, сов. в. пробрехатися, -шу́ся, -шешся, гл. Провираться, провратися. *Чи дворянин він, чи купець, — про те вже не скажу вам, братця, щоб иноді не пробрехатъся.* Гліб. *Хто бреше, той ся пробреше.* Чуб. I. 236.

Проброїтися, -роюся, -ішся, гл. Провинитися, напроказити.

Пробрязкати, -каю, -еш, гл. Пробренчать извѣстное время.

Пробрязчати, -чу́, -чи́ш, гл. = **Пробрязкати.**

Пробу, меж. = **Пробі.** Грин. I. 286. Ном. № 14171. *Нептун дочувсь в скляних будинках, що пробу закричав Еней.* Котл. Ен.

Пробубоніти, -ню, -ниш, гл. Пробормотать. *«Е, як би була!» — пробубонів Кобза.* Стор. МПр. 84.

Пробува́лий, -а, -е. Бывалый, опытный. *Пробувалий чоловік Стах.* НВолын. у.

- Пробувати, -ваю, -єш, гл.** Быть, находиться, пребывать, жить. *Бо як тяжко на безвідді рибі пробувати, так тяжко на чужині безрідному пробувати.* Мет. 349.
- Пробувати, -бую, -єш, гл.** Пробовать, испытывать. *Не треба пробувати Бот.* Гн. I. 83. *Він же тебе цілує, він тебе милує! а він твого дівоцького розуму пробує.* Мет. 41.
- Пробуджувати, -джую, -єш, сов. в. пробудити, -джу, -диш, гл. = Збуджувати, збудити.** *Перенесу ключі не побрязкуючи, пробуджу милого не доторкуючи.* Мет. 26.
- Пробуджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. пробудітися, -джуся, -дишся, гл. = Збуджуватися, збудитися.** *Лях тоді добрий, як спить, а пробудітється, то біда.* Ном. № 856.
- Пробужа́ти, -жаю, -єш, гл. = Пробуджувати.** *Пробужає свого пана.* Чуб. V. 942.
- Пробужа́тися, -жаюся, -єшся, гл. = Пробуджуватися.** *Він на. завтра устає, пробужається.* Рудч. Ск. I. 84.
- Пробунок, -нку, м.** Проба. *Котками закачав ріллю на пробунок.*
- Пробунтува́ти, -тую, -єш, гл.** Пробунтовать.
- Пробуркати, -ся.** См. **Пробуркувати, -ся.**
- Пробуркувати, -кую, -єш, сов. в. пробуркати, -каю, -єш, гл.** Пробуждать, пробудить. *Пробуркав у серці в його зненависть.* Полт.
- Пробуркуватися, -куюся, -єшся, сов. в. пробуркатися, -каюся, -єшся, гл.** Просыпаться, проснуться, пробуждаться, пробудиться. *Византія пробуркалась, витріщав очі.* Шевч. 60. *Прокинься, милее дитячко, пробуркайся і проходись.* Котл. Ен. II. 37.
- Пробурлакува́ти, -кую, -єш, гл.** Прожить бездомнымъ бобылемъ. *Вік пробурлакувати.* Ном. № 10686.
- Пробурмиструва́ти, -рую, -єш, гл.** Пробыть бургомистромъ.
- Пробурті́ти, -чу, -тиш, гл.** Просверлить, пробуравить. *Ось шрами, а ось-де куля пробуртила ногу.* Мкр. Н. 27.
- Пробурча́ти, -чу́, -чіш, гл.** Проворчать. *Якого там кулика ви видумали, дядьку! — пробурчав.* МВ. I. 105.
- Пробути, -буду, -деш, гл.** Пробыть. См. **Пробувати.** *Пробув у городі три дні. Через лихі вороженьки нігде пройти доріженьки, нігде пройти, ні побути, щоб в дівчини в гостях бути.* Грин. III. 180.
- Пробуток, -тку, м.** Житье. Kolb. I. 98. *Дай, Боже, вік довгий, пробуток добрий.* Гол. IV. 554. *Я дав йому пустиню на пробуток.* К. Іов. 88.
- Провадити, -джу, -диш, гл.** 1) Вести, везти. О. 1862. IX. 110. *А куди Бог провадить?* Св. Л. 8. — **життя.** *Вести жизнь. Життя провадить собаче.* Ном. № 2114. 2) Дѣлать. *Провадили ми наше діло в благодатній тихості.* К. ХП. 10. 31. *Доставлять. Аж з Рейну і Угорщини бочками провадили рейнське і усякі напитки.* Стор. МПр. 67. 4) Твердить, настойчиво говорить одно и то-же. *Мудрець же фізику провадив.* Котл. Ен. III. 53. *Перша каже: у небоги пристрітні уроки; друга плеще: їй завійна всунулася в боки; третя лихо зве уразом і провадить зілля: росторопшу, то хвилівник і друге безділля.* Мкр. Н. 4.
- Провадити на вербі груші.** *Разказувать небылицы. — не знать що.* *Нести вздоръ. Не знать що провадять!... То вигадки бабські!* К. Досв. 79.
- Провакува́ти, -кую, -єш, гл.** Пропустить, потерять (время). *А бери лиш ціна та будемо молотити, а то й день так провакуємо.* Грин. II. 207.

Провал, -ду, м. = Провалля. Вх. Зн. 56.

Проваласатися, -саюся, -єшся, гл. Прошляться, протаскатися. *Копійчини не приніс, а літ чотирнадцять проваласався.* Г. Барв. 527.

Провалина, -ни, ж. Яма, гдѣ провалилась земля, пропасть. *Засипати.... провалину.* Левиц. І. 279. *Декотрі позлазили вниз, поховались меж купами каміння, попритулювалися до провалин.* Левиц. І. 90. *Земля завалилась.... спустили в ту провалину.* Чуб. ІІ. 208.

Провалити, -ся. См. **Провалювати, -ся.**

Провалля, -ля, с. Пропасть, оврагъ. АД. ІІ. 26. *Ой зйду я на гірочку та загляну в провалля.* Чуб. V. 1016. Ум. **Проваллячко.** Ном. № 11412. Ув. **Проваллюка.** Лохв. у.

Провалювати, -люю, -єш, сов. в. провалити, -лю, -лиш, гл. Проламлювати, проломити, пробивати, пробити. *А ні каменя не дадуть голову провалити.* Ном. № 4689. 2) *Наваливати, навалити.* Шух. І. 91.

Провалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. провалітися, -люся, -лишся, гл. 1) Провалюватися, провалитися. *Туди ке підскочиш, туди не провалишся.* Ном. № 2033. 2) *Проламлюватися, проломитися.* *Ударив кулаком у стіну, — так стіна і провалилась, дарма, що була така завтовшки, як у мужика хата.* Рудч. Ск. І. 104.

Провартувати, -тую, -єш, гл. Пробити на стражѣ, прокараудити.

Провезти. См. **Провозити.**

Провередити, -джу, -диш, гл. Проколоти, пробити насквозь. Вх. Зн. 56.

Провередувати, -дюю, -єш, гл. Прокапризначати, прихотничати извѣстное время.

Проверещати, -щу, -щиш, гл. Рѣзко прокричати.

Провернути, -ну, -неш, гл. = Провертити. *Проверни дірки в дощі.* См. **Провірчувати.**

Провеселітися, -люся, -лишся, гл. Провести весело время.

Провесінь, -ні, ж. Начало весны. *Настала ж провесінь і воду скрізь пустило.* К. Дз. 153. *Переносно: молодые годы. А кому нелюбо оглянуться назад себе, спогадать свою провесінь.* Св. Л. 38.

Провесна, -ни, ж. = Провесінь. Мнж. 190. **На провесні.** Ранней весной.

Провести, -ся. См. **Проводити, -ся.**

Провечеряти, -рюю, -єш, гл. Проужинати. *Провечеряв три копійки.* Харьк.

Провештатися, -таюся, -єшся, гл. Прошататися, прошляться. *Пішли запорожці до турчина і провештались у його літ з двадцять.* Стор. ІІ. 141.

Провидіти, -джу, -диш, гл. Прозрѣти. ЕЗ. V. 201. *Ту є на долині така керниці.... що й аби темний у ні умивсі, то би провидів.* Гн. ІІ. 203.

Провина, -ни, ж. Вина, проступокъ. АД. ІІ. 62. *За яку провину у холодну посадили його?* НВолын. у. *То се вони караються у його за провину, за гордощі без міри.* К. Іов. 79. Ум.

Провинка, провінонька. *А за тоту провіноньку Бог би тя скарав.* Гол. І. 294.

Провинен, -винна, -не, провинний, -а, -е. Виновати, виновенъ. *Дівчиненька мила перш мене любила, тепер залишила; скажи мені, що провинен? чи не люблю, як повинен?* Чуб. V. 168.

Провиніти, -ню, -ниш, гл. Провинитися. *Що ж я провинив, що тя питаю?* Чуб. V. 89. *Будеш бити, сли-м провинила.* Гол.

Провинітися, -нюся, -нишся, гл. = Провинити. *Скажи, в чому тобі я провинився?* К. Іов.

Провінка, -ки, ж. Ум. отъ провина.

Провинник, -ка, м. Виновникъ, провинившійся. *Провинників-парубків посадили в холодну.* Рк. Левиц.

Провінонька, -ки, ж. Ум. отъ провина.

Провинуватитися, -чуся, -тишся, гл. Провинитися. *Жив дяк у якомусь селі, та чимсь провинувативсь.* О. 1862. VI. 54.

Провівати, -ваю, -еш, сов. в. провіяти, -вію, -еш, гл. Провѣвать, провѣять, продувать, продуть. (Земляночка) без дверецъ і без віконецъ: нікуди вітру провівати. Мет. 448. *Куди віє, туди й провіває, козака молодого прохолоджає.* ЗОЮР. I. 15. *Роскидаю всю одежу, нехай вітер провіва.* Грин. III. 196.

Провід, -воду, м. 1) Руководство, предводительство, веденіє. Ком. Пр. № 1091. **Давати провід.** Руководить. 2) Провожданіє, а также люди, провождачіє кого либо. *З музиками, з проводом провождали гостей.* Левиц. Пов. 183. Похоронная процессія: духовенство съ хоругвями и народъ за гробомъ. О. 1862. IX. 52. *Бучно з проводом ховали попівну.* НВолын. у.

Провідання, -ня, с. = Відвідини? *Там вам буде пиння, гуляння, хороше буде вам провідання.* Мил. М. 69.

Провідати. См. Провідувати.

Провідний, -а, -е. 1) Путеводный, руководящій. 2) — **тиждень.** *Өомина неділя.*

Провідник, -ка, м. Проводникъ; руководитель. Мил. Св. 54. *Ой дай мені провідника, рідного братіка.* Нп. Ум. **Провідничок.** *Ой дай мені провідничка хоч братчика.* Мил. Св. 54.

Провідниця, -ці, ж. Проводниця, руководительница. Мил. Св. 54. *Ой дай мені провідничка — рідного братіка, ой дай мені провідницю, — хоть сестрицю.* Мет. 225. Ум. **Провідничка.**

Провідничка, -ки, ж. 1) Ум. отъ провідниця. 2) Особая свѣчка во время похоронъ: съ такими свѣчками въ рукахъ дѣти становятся вокругъ гроба предъ выносомъ его изъ дому, трижды ихъ притушиваютъ, а остатокъ прилѣпляють къ срединѣ гроба. Мил. 169.

Провідувати, -дую, -еш, сов. в. провідати, -даю, -еш, гл. = Відвідувати, відвідати. *Опріч дівчат приходили провідувати Оксану й жінки, й молодиці, бо Оксану усі селом любили.* Кв.

Провіз, пред. = Проз. *А я проїду провіз наші чати.* К: МБ. X. 19.

Провікувати, -кую, -еш, гл. Прожить жизнь. *Сама свій вік провікує.* Змієв. у.

Провірити. См. Провіряти.

Провірчування, -ня, с. Просверливаніє. Харьк.

Провірчувати, -чую, -еш, сов. в. провертїти, -рчу, -тиш, гл. Просверливать, просверлить, пробуравить. *Провірчуй дірку в дощі отим великим свердлом.* Харьк. у.

Провіряти, -ряю, -еш, сов. в. провірити, -рю, -риш, гл. = Перевіряти, перевірити.

Провітрити, -ся. См. Провітрювати, -ся.

Провітрювати, -рюю, -еш, сов. в. провітрити, -рю, -риш, гл. Провѣтривать, провѣтрить. Шевч. 169. *Треба провітрювати одежу.* НВолын. у. *Нехай тільки сунеться, то ми його на першій осиці провітрим.* Стор. МПр. 221.

Провітрюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **провітритися, -рюся, -ришся**, гл.

Провітритиваться, провітритись. Шевч. 169. *Ви трошки провітритесь і поздоровшаєте.* Левиц. Пов. 271.

Провіщати, -щаю, -єш, гл. 1) Возвѣщати, проповѣдувати. *Ти ж (Іван Хреститель) ходивши по містах і селах провіщав: «покайтеся від гріхів».* Чуб. І. 172. 2) Предвѣщати. *Що ж за гомін чудний ходить од краю до краю? Чи він що нам нагадує, чи що провіщає?* Кост. (О. 1861. II. 45).

Провіщо, нар. *Зачѣмъ, для чего. Навіщо й провіщо своє віддати?*

Провіщувати, -щую, -єш, гл. Предсказати, возвѣстити. *Сич провіщував щось недобре.*

Провіяти, -вію, -єш, гл. Провѣять (зерно). *А що ж тут міркувать? Не полінуйсь провіять, — сказала Хівря тут, — в мішечки позсилай.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 93).

Провладати, -даю, -єш, гл. Провладѣть.

Проводарь, -ря, м. Проводникъ, вожатый. *Ізмалечку я був сирітським батьком, від матері — проводарем удовам.* К. Іов. 67.

Проводи, -від, м. мн. 1) **Өомина недѣля**. О. 1861. XI. Св. 42. *То було на самі проводи, і треба було через кладовище йти, де на гробах у той день усі поминають своїх родичів.* Кв. *Після провід ми уп'ять поїдьмо до товару.* Харьк. г. *Після провід ми уп'ять поїдьмо туди.* Харьк. г. 2) — **русальні, русальчини**. Первий понедѣльникъ послѣ троїцкихъ святокъ, когда, согласно повѣрью, провожають пѣснями уходящихъ русалокъ. Грин. III. 116.

Проводирь, -ря, м. = **Проводарь**. Св. Л. 139. *Горе вам, проводирі сліні!* Єв. Мт. XXIII. 16.

Проводити, -джу, -диш, сов. в. **провести, -веду, -деш**, гл. Проводить, провожать, провести. *Котилася зірка з неба та впала додолю: ой хто мене молодую проведе додому? Проводь, проводь, козаченьку, проводь, не барися.* Нп.

Проводитися, -джуся, -дишся, сов. в. **провестися, -дуся, -дешся**, гл. Продолжаться, продолжиться, тянуться, длиться, продлится. *Як пішло по судах, та й провелося оте діло і геть довго.* Лебед. у.

Провожа́ти, -жаю, -єш, гл. = **Проводити**. *Провожала, сина, мати.* Шевч. 32.

Провозити, -жу, -зиш, сов. в. **провезти, -зу, -зеш**, гл. Провозить, провезти. *Верстви зо дві я його провіз, а там він уже сам пішов.* Харьк. у.

Проволікати, -каю, -єш, сов. в. **проволюкті, -чу, -чеш**, гл. Протаскивать, протаскать, проволочь.

Проволікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **проволюктися, -чуся, -чешся**, гл. 1) Протаскиваться, протащиться. 2) Тянуться, протянуться. *Це діло проволюклося до Різдва.* НВолын. у.

Проволово́дити, -джу, -диш, гл. Затянуть, замедлить.

Проволоводитися, -джуся, -дишся, гл. Промедлить, провозитися.

Проволока, -ки, ж. Замедленіє, проволочка. Шевч. (О. 1862. III. 7). *Пішло наше діло у проволоку.* Волч. у.

Проволокіта, -ти, ж. Бродяжничество, шляньє. *Як пустить Бог Микиту на проволокиту, то аби де умре.* Ном. № 2120.

Проволочіти, -чу, -чиш, гл. = **Проволокти**.

Проволочітися, -чуся, -чишся, гл. 1) = **Проволоктися**. 2) Пробродить. *Цілий день проволочився, ходячи то сюди, то туди.*

Проворіття, -тя, с. Проська, промежутокъ между двумя лѣсами. Черк. у.

Проворкуватий, -а, -е = Проворний. Черниг. г.

Проворний, -а, -е. Проворный, быстрый, ловкій. *На лихо здався він проворний, завзятийший од всіх бурлак.* Котл. Ен. І.

Проворно, нар. Проворно, быстро.

Проворяка, -ки, об. Проворный, ловкій, проворная, ловкая. *Я, мамочко, проворяка, йду, а дядьків парубок роззявляка где та прямо мені голоблею в рот.* Грин. II. 310.

Провулоч, -лка и -лку, м. Проулочъ.

Провчати, -чаю, -єш, сов. в. провчити, -вчу, -вчиш, гл. Проучать, проучить. *У нас не попадайся, зараз провчимо. Ось потривай, жінко, — я його провчу.* Рудч. Ск. І. 180. См. **Проучити.**

Пров'язь, -зі, ж. Средняя часть рыболовной сѣти.

Прогавкати, -каю, -єш, гл. Пролаять.

Прогайвина, -ни, ж. Прогалина.

Прогайка, -ки, ж. Промедленіе. Міусск. окр.

Прогайльовина, -ни, ж. = Прогальовина. Левч. 129.

Прогайнувати, -ную, -єш, гл. 1) Промотать, спустить. *Ой ти проп'єш, проминуєш усю худобоньку.* Чуб. V. 423. *Що впень загорюєш, за ніч прогайнуєш.* Нп. 2) Даромъ прогулять (время). *Прогайнував цілий тиждень.* Вх. Зн. 56.

Прогалина, -ни, ж. = Прилука 1. Шух. І. 73.

Прогальовина, -ни, ж. Прогалина, поляна въ лѣсу. Черк. у.

Прогальюватина, -ни, ж. Прогалина, незасѣянное мѣсто среди хлѣбовъ. Лохв. у.

Прогальявина, -ни, ж. = Прогальовина.

Проганяти, -няю, -єш, сов. в. прогнати, -жену, -неш, гл. = Прогонити. *Ти проганяв голодного від себе.* К. Юв. 49 *Ей туди удова, удова молодая та сірії воли проганяла.* Грин. III. 418.

Прогаптувати, -тую, -єш, гл. Проработать, вышивая золотомъ или серебромъ.

Прогари, м. 1) Отверстія въ печномъ поддувалѣ, въ рѣшеткѣ поддувала. Міусск. окр. 2) Отверстія въ печи кирпичнаго завода, сквозь которія проходить вверхъ на кирпичи огонь. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Прогарманувати, -ную, -єш, гл. Промолотить гарманом. (См.).

Прогарцювати, -цюю, -єш, гл. Прогарцювать. *Цілий день прогарцював на коні.*

Прогарчати, -чу, -чиш, гл. Проворчать. *Щука узяв подарунок, доторкнувся устами до сукні молоді і щось прогарчав собі під ніс.* Стор. МПр. 85.

Прогаяти, -гаю, -єш, гл. Непроизводительно потратить, пропустить (о времени). *Днів два продержуть, днів два в проїзді, от і прогають.* Київ.

Прогварити, -рю, -риш, гл. = Проговорити. Гол. II. 711.

Прогін, -го́ну, м. 1) Дорога (между полями и пр.) для прогона скота. Вх. Зн. 56. Чуб. VI. 45. 2) Палка у невода, которою пропускають неводъ подъ ледъ. Полт. г. 2) Длина зданія отъ угла до угла. Чуб. VII. 377. 4) Діаметръ. *Млиновий камінь має три аршини у прогоні.* Черк. у. 5) мн. Въ гончарномъ горнѣ: круглыя отверстія въ черіні для пропуска огня и дыма. Вас. 180.

Проглаголоти, -лаю, -єш, гл. Проговорить. *Так проглаголавши, замовк старий.* К. ЧР. 421.

Прогледіти, -джу, -диш, гл. Проглянуть. *Така гущина, що й прогледіть не можна.*

Черниг. г.

Прогледітися, -джуся, -дишся, гл. Просмотрѣть, не замѣтити при осмотрѣ. *Гляди та й не проглядишь, купи та й не прокупишь.* Ном. № 5861.

Проглину́ти, -ну́, -не́ш, гл. Проглотить. Мнж. 26. *Не будь ні гіркий, ні солодкий: будеш гіркий — прокленуть, а солодкий — проглинуть.* Посл.

Проглуб, -бу, м. Глубина. Вх. Зн. 56.

Прогляд, -ду, м. = Перегляд. *Частенько шлють мені землячки на прогляд свої словесні труди.* К. Хата. 7.

Прогляда́ти, -даю́, -еш, сов. в. проглянути, -ну, -неш, гл. 1) Проникать, проникнуть взглядомъ; охватывать, охватить взглядомъ. *Ой гаю ж, мій гаю, густий не прогляну.*

Чуб. V. 33. *Поле ж мое широке! Не могла м тя проглянути чорненькими оченьками.*

Ад. I. 289. 2) Проглядывать, проглянуть, виднѣться. *А між ними і землячки де-де проглядають.* Шевч. 3) Только сов. в. Повидать. *Піти у Почаїв світа проглянути.*

Каменец. у.

Прогля́нутися, -нуся, -нешся, гл. = Проглянути 1. *Заїхав у ліс, та такий густий, що й не проглянешся.* Грин. I. 91.

Прогнати. См. Прогонити.

Прогнива́ти, -ваю́, -еш, сов. в. прогни́сти и прогни́ти, гнию́, -еш, гл. Прогнивать, прогнить.

Прогніва́ти, -ся, -ваю, -ся, -еш, -ся, гл. = Прогнівити, -ся. *Ми вас просимо: не прогнівайтесь!* О. 1861. XI. Св. 63. *Ісус прогнівався.* Єв. Мр. X. 14.

Прогніві́ти, -ся. См. Прогнівляти, -ся.

Прогнівля́ти, -ляю́, -еш, сов. в. прогнівити, -влю́, -ви́ш, гл. Гнѣвать, прогнѣвать, разсердить. *Не так то отцевої і матчиної молитви прохати, як її прогнівляти.* Чуб. V. 849. *Милосердного гріхами прогнівляли.* К. МБ. X. 3. *Ой десь же ми, да милі братця, да Бога прогнівили, що у неділеньку до схід сонця горілочку пили.* Чуб. V. 1024.

Прогнівля́тися, -ляю́ся, -ешся, сов. в. прогнівитися, -влю́ся, -ви́шся, гл. Гнѣваться, прогнѣваться, разгнѣваться. Чуб. III. 357. *Прогнівивсь ти на народи, вигубив жорстоких.* К. Псал. 17.

Прогні́й, -ною́, м. Незамерзающее мѣсто на болотѣ. Сим. 147. Низкое мѣсто, заливаемое водой по крайней мѣрѣ на поль лѣта. Нѣжин. у. Топкое мѣсто. Волч. у. *Кобилиці... у прогніі поховались.* Рудч. Ск. I. 87. *Отам попереду був піщуга, а тепер прогніі, трясовина.* Волч. у.

Прогної́на, -ни, ж. Трясина.

Прогної́стий, -а, -е. Имѣющій много прогноїв.

Прогної́ти, гною́, -їш, гл. 1) Прогноить. *В калюжі, в болоті серце прогноїла і в дупло холодне гадюк напустила.* Шевч. 668. 2) Унавозить. *Прогноїти поле.* Вх. Лем. 457.

Прогові́ти, -вію́, -еш, гл. 1) Проговѣть. 2) Истратить на говѣньє. *Копійок 30 проговіла.* Харьк. г.

Проговорі́ти, -ся. См. Проговорювати, -ся.

Проговорю́вати, -рюю́, -еш, сов. в. проговорі́ти, -рю́, -риш, гл. Проговаривать, проговорить. *Не проговориш до його ні словечка.* Кв.

Проговорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **проговорітися, -рюся, -ришся**, гл. Проговариваться, проговориться. *Говори, та не проговорися.* Ном. № 1115.

Прогодувати, -дую, -єш, гл. Прокормить. *То прогодую діти малії і вдови старії.* Чуб. III. 414.

Прогодуватися, -дуюся, -єшся, гл. Прокормиться. *Самим твоїм заробітком не прогодуємося.* Київ. у.

Проголити. См. **Проголювати.**

Проголовувати, -вую, -єш, гл. Пробыть головой известное время.

Проголодувати, -дую, -єш, гл. Проголодать. *Проголодувала з тиждень (шукаючи заробітку), та з тим і додому прийшла.* Київ. у.

Проголосіти, -шу́, -сиш, гл. Проплакать. *Проголосила ввесь день.*

Проголювати, -люю, -єш, сов. в. **проголити, -лю́, -лиш**, гл. Пробривать, пробрить. *Патер з проголеним тімням.* Стор. МПр. 44.

Прого́н, -ну, м. См. **Прогін.**

Прого́нити, -ню, -ниш, сов. в. **прогнати, -жену, -не́ш**, гл. Прогонять, прогнать. *Ох, жінко, каже чоловік, проженем ми цього барана.* Рудч. Ск. I. 41. *На божее слово вони б насміялись, дурним би назвали, од себе б прогнали.* Шевч. 9.

Прого́нич, -ча, м. Желѣзный болтъ, которымъ запираются ставни. *З прогонича уздрів дірку.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 107).

Прогончарувати, -рюю, -єш, гл. Заниматься горшечнымъ ремесломъ известное время.

Прого́ня, -ні, ж. Проська въ лѣсу. Харьк. г.

Прогоріти, -рю́, -риш, гл. Прогорѣть. *З причілку стіна прогоріла наскрізь.*

Прогорніця, -ці, ж. Круглая дыра въ центрѣ верхняго жернова ручной мельницы. Шух. I. 104, 106.

Прогорнути. См. **Прогортати.**

Прогорта́ти, -таю, -єш, сов. в. **прогорну́ти, -ну́, -неш**, гл. Раздвигать, раздвинуть, отворачивать; прогребать, прогрестъ, прочистить. *Ой то перепілочка, ой мала невеличка, ой по полю літає, ой комиш прогортає.* Чуб. V. 22. *Вуса прогортає.* Св. Л. 202. *Я сніжок прогорну.* Мил. 192. *Я солому прогортаю, зерняти шукаю.* Грин. III. 166.

Прогорювати, -рюю, -єш, гл. Прогоревать. *Прогорювала ще скілько літ з малим Тишком.* МВ. I. 53.

Прогосподарювати, -рюю, -єш, гл. 1) Прохозяйничать. 2) Хозяйничая, потерять. *І корови, і воли — усе прогосподарював.*

Прогостювати, -тую, -єш, гл. Прогостить. *Цілий день прогостює було.* МВ. (О. 1862. III. 46). *Чи довго, старий, прогостюєш у нас?* Стор. II. 84.

Про́гра, -ри, ж. Проигрышъ. Ровен. у. *Люби ігру, люби й прогру.* Ном. № 12591.

Програвати, -граю, -єш, сов. в. **програти, -граю, -єш**, гл. Проигрывать, проиграть. *Або виграв, або програв.* Ном. № 4273. *Програв чумака вози й воли в кості.* Чуб. V. 1039. 2) Играть, проиграть на музыкальномъ инструментѣ. *У військову суремку добре грає-програє.* АД. I. 258.

Програватися, -раюся, -єшся, сов. в. **програтіся, -граюся, -єшся**, гл. Проигрывать, проиграться. *От грали, грали, один програвсь.* Драг. 127. *Ти ж знав, що вчора наш у карти пан програвся?* Г.-Арт. (О. 1861. III. 83).

Прогребти. См. **Прогрібати.**

Прогреміти, -млю, -миш, гл. Прогремѣть.

Прогризати, -заю, -еш, сов. в. прогризти, -зу́, -зеш, гл. Прогрызать, прогрызть. *Так не проклята, мишва! Глянь, яку дірку прогризли! Черниг. у.*

Прогризатися, -заюся, -ешся, сов. в. прогризтися, -зуся, -зешся, гл. Прогрызаться, прогрызться. *Той змії як прогризся скрізь той ліс і знов летить за ними. Рудч. Ск. I. 119.*

Прогріба́ти, -баю, -еш, сов. в. прогребти, -бу, -бе́ш, гл. Прогребать, прогребть, прочистить. *Прогріб присок в огнищі. Грин. II. 183. Чорний ворон.... кіхтями-ніхтями прогрібає. Мил. М. 38.*

Прогріва́ти, -ваю, -еш, сов. в. прогріти, -грію, -еш, гл. Достигать, достигь своимъ тепломъ куда, сквозь что. *Такої ж ви хатоньки (= труни) забажали темної, невидної, невеселої! Туди сонечко не прогріє, вітрець не провіє. Мил. 185.*

Прогрімати, -маю, -еш, гл. Прогремѣть.

Прогрімота́ти, -чу́, -чеш, прогрімоті́ти, -чу́, -ти́ш, гл. = Прогрімати.

Про́гріх, -ха, м. Погрѣшность, промахъ. *Левиц. (Правда, 1868, 545).*

Прогріша́ти, -шаю, -еш, сов. в. прогрішити, -шу́, -ши́ш, гл. Погрѣшить, погрѣшить. *Що ж єм прогрішив, о що тя питаю, ти ж сама знаєш, як тя кохаю. Гол. Т. 349.*

Прогрішатися, -шаюся, -ешся, сов. в. прогрішитися, -шуся, -шишся, гл. Провиняться, провиниться. *Ти любиш її, хоч вона й прогрішилась. Г. Барв. 344.*

Прогромаджувати, -джую, -еш, сов. в. прогромадіти, -джу, -диш, гл. Прогребать, прогребть. *Прогромадив ямку і заховав кость. О. 1862. V. 84.*

Прогугніти, -ню́, -ни́ш, прогугнявіти, -вію, -еш, гл. Произнести въ носъ, прогнусявить. *«Спасибі, пани молодці!» прогугнив Кривоніс. Стор. МПр. 130.*

Прогулоч, -лка и -лку, м. Узкій проходъ. *НВолын. у.*

Прогу́лька, -ки, ж. Гульба? *Чоловіче, ти знаєш, що ти все п'єш та гуляєш, що все гульки та прогульки, а об смерти нема думки. Чуб. V. 1093.*

Прогульком, нар. То появляясь, то исчеза. *Місяць прогульком з-за хмари виглядав.*

Прогулювати, -ни, ж. = Прогалювати. *Лохв. у.*

Прогуля́ння, -ня, с. Прогулка. *Поїдемо, Домно, а в чистее поле, в чистее поле да й на прогуляння. Чуб. V. 704. Ой пустить коня на прогуляння. Грин. III. 631.*

Прогуля́ти, -ляю, -еш, гл. 1) Прогулять. *Чуб. V. 542.* 2) Прокутить (деньги, имущество). *А чи гуляв, не гуляв, сто червінців прогуляв. Чуб. V. 796. Прокутить извѣстное время. Та вже ж люде в полі поорали, ми з тобою в корчмі прогуляли. Рудч. Чп. 223.*

Прогуля́тися, -ляюся, -ешся, гл. Прогуляться. *Позвольте, каже, мамо, у садочку прогулятись. Рудч. Ск. I. 98.*

Прогуркоті́ти, -чу́, -ти́ш, гл. Прогремѣть.

Прогусти́, -ду́, -де́ш, гл. Прогудѣть, прожужжать. *Прогуло прокляте лихо та й заснуло. Шевч. 106. Чутка прогула. Прошелъ слухъ. Св. Л. 202.*

Прогу́торити, -рю, -риш, гл. Проговорить нѣкоторое время.

Прогавити, -влю, -виш, гл. Проворонить, прозѣвать.

Прогавитися, -влюся, -вишся, гл. = Прогавити. *Ледачі чабани прогавляться. О. 1862. V. Кух. 31.*

Продавальник, -ка, м. Продаючий, — такъ называється въ свадебномъ обрядѣ каждый изъ мальчиковъ, который, вмѣстѣ съ братьями невесты, будто бы обороняетъ ее отъ жениха и затѣмъ «продаетъ» послѣднему. Мил. 122.

Продаваннѣя, -нѣя, с. Продажа, продаваніе. Харьк. у.

Продавати, -даю́, єш, сов. в. продати, -дам, -даси, гл. Продавать, продать. *Продай, моя мати, коня вороного.* Чуб. V. 365.

Продаватися, -даюся, -єшся, сов. в. продатися, -дамся, -дасися, гл. Продаваться, продаться. Мил. Св. 30. *Нанявся — продався.* Ном. № 10386. *Один чоловік продався чортіві.* Грин. I. 40.

Продавець, -вця́, м. Продавецъ. *Знає то купецъ та продавець.* Ном. № 9575.

Продагуха, -хи, ж. Продавщица. Чуб. III. 93.

Продаж, -жу, м. Продажа. *Несе молодиця на продаж або птицю, або овоці.* Левиц. I. 104. *Купля руки пече, а продаж грів.* Ном. № 10493. **Виставив груди́ну на продаж.** Видно голу́ю грудь. Ном. № 11226.

Продажний, -а, -е. Назначенный къ продажѣ. *Продажне — заважне.* Ном. № 10523.

Продажник, -ка, м. = Продавальник. Мил. 122.

Продажність, -ности, ж. Продажность. К. Кр. 28.

Продай, -даю, м. = Продаж. На продай — для продажи. Вх. Лем. 457.

Продання, с. Продажа.

Продармува́ти, -му́ю, -єш, гл. Пробыть безъ употребленія.

Продати, -ся. См. Продавати, -ся.

Продаус, -са, м. (Продайус?) Великовозрастный ученикъ учебнаго заведенія, имѣющій уже усы. *Приходять аж три чвертокласники — все продауси та голибороди.* Св. Л. 137.

Продеклямува́ти, -му́ю, -єш, гл. Прорекламирывать.

Продержати, -жу, -жиш, гл. Продержать.

Продерти, -ся. См. Продирати, -ся.

Продешевити, -ся, -влю, -ся, -виш, -ся, гл. Продешевить, слишкомъ дешево продать. *Ви ж глядїть, дядьку, не продешевїтьсья.* Мир. Пов. II. 47.

Продзвонїти, -ню́, -ниш, гл. Прозвонить. *Гарбузом продзвонила, редькою прокадила, отут лежи, вражий сину, в ямі.* Чуб. V. 797.

Продзеленькати, -каю, -єш, гл. Прозвенѣть.

Продзизча́ти, -чу́, -чиш, гл. Прожужжать.

Продзьоба́ти, -баю́, -єш, гл. Проклевать.

Продивитися. См. Продивлятися.

Продивлятися, -ляю́ся, -єшся, сов. в. продивї́тися, -влю́ся, -вишся, гл. 1) = **Передивлятися, передивитися.** 2) Проникать, проникнуть взглядомъ. *Небо сине, чисте, — ні плямочки, — глибоке, просторе та широке, не продивитись його глибини.* Мир. ХРВ. 40. *Ще прикрїше подивилася дочці у вічі, неначе хотїла продивитися їй у душу.* Мир. Пов. II. 102.

Продиво, -ва, с. Большое диво, большое чудо. Левиц. I. 172. *На продиво була вродлива.* Г. Барв. 217.

Продима́ти, -маю́, -єш, сов. в. проду́ти, -дму, -дмеш, гл. Продувать, продуть. Ном. № 158, стр. 295. *Така хата, що наскрїзь продимає.* Харьк. *Добри-вечір, кумо моя! чи*

продула місце, та щоб мені з твоїм, милим вечеряти сісти? — Ой щоб же ти, кумо моя, цього не діждала, щоб я тобі з моїм милим місце продимала. Грин. III. 350.

Продимити, -ся. См. **Продимляти, -ся.**

Продимляти, -ляю, -еш, сов. в. **продиміти, -млю́, -миш,** гл. Прокапчивать, прокоптить.

Продимлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. **продимитися, -млю́ся, -мишся,** гл. Прокапчиваються, прокоптяться.

Продира́ти, -раю, -еш, сов. в. **продер́ти, -деру́, -реш,** гл. Продирать, продрать. *Лізе на хату, прoder стріху та й лапає в те місце, де сало висіло.* Рудч. Ск. I. 193. *Не прoderеш, очі, то прoderеш калитку.* Ном. № 9970.

Продира́тися, -раюся, -ешся, сов. в. **продертися, -ру́ся, -решся,** гл. Пробираться, пробратсья сквозь что. *Щось... затріщало, продираючись між кущами.* Стор. МПр. 81. *Почали вони поміж тими кущами продиратися.* КС. 1882. XII. 590.

Проді́рини, -рин, ж. мн. = **Похрестини.** Мил. 27.

Продихатися, -хаюся, -ешся, гл. Отдышаться, освѣжиться, дыша чистымъ воздухомъ. *Збираються в Дорнѣх, хто пішки, хто возком, продохатись в гаях, бо день був дуже шпаркий.* К. Дз. 141.

Продівувати, -вую, -еш, гл. Прожить въ дѣвицахъ. *Чи вік же їй продівувать, зносити брівоньки ні за що.* Шевч. 586.

Продідува́ти, -ду́ю, -еш, гл. Прожить старикомъ.

Проді́мати, -маю, -еш, гл. = **Продимати.** *Як одсунеш квартиру, то так тебе вітрець продіймає.* Волч. у.

Проділити. См. **Проділяти.**

Проді́ль, -лю, м. Проторъ въ прическѣ. Чуб. VII. 422. *Дай, синку, я розділю тобі проді́ль.* Левиц. I. 262.

Проді́ляти, -ляю, -еш, сов. в. **проділі́ти, -лю, -лиш,** гл. Дѣлать, сдѣлать проторъ на головѣ. *Вмієте ви проділити проді́ль по панській?* Левиц. I. 262.

Проді́р, -ра, м. = **Проті́р.** ЕЗ. V. 188.

Проді́ркува́ти, -ку́ю, -еш, гл. Продыравить. Конот. у.

Продлубатися, -баюся, -ешся, гл. Провозиться надъ чѣмъ. *Продлубався пів дня по дурному.*

Продля́ти, -ляю, -еш, гл. Промедлить, протянуть. *Продляли цілий день.* Черк. у.

Продмуха́ти, -хаю, -еш, сов. в. **продмухати, -хаю, -еш,** гл. Продувать, продуть.

Продмухну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Одн. в. отъ **продмухати.**

Проднювати, -днюю, -еш, гл. Провести день.

Продовбати. См. **Продовбувати.**

Продовбувати, -бую, -еш, сов. в. **продовбати и продовбти, -бу, -бе́ш,** гл. Продаблывать, продолбить. *Дірку продовби.* Рудч. Ск. I. 117.

Продовганитися, -нюся, -ни́шся, гл. Замѣшкаться. *Пішов до сусіди, казав: «та я не довго», та ось бач і продовганився ось поки, що вже й вечір став.* Катериносл. у.

Продовжити, -ся. См. **Продовжувати, -ся.**

Продовжувати, -жую, -еш, сов. в. **продовжити, -жу, -жиш,** гл. Продлять, проддить, протянуть. *Доброму чоловіку продовж, Боже, віку.* Ном. № 4430.

Продовжуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. продовжитися, -жуся, -жишся, гл.

Длиться. Літа ж мої молодії, літа молоденькі!... Як дасть Господь лиху долю, то покоротіться, а як буде добра доля, ой то продовжіться. Год. I. 273.

Продойти. См. **Продоювати.**

Продолубати, -баю, -єш, гл. Проковирять. *Начав долубать. Продолубав таку вже дірочку, що й кулак улізе.* Грин. III. 336.

Продомувати, -мую, -єш, гл. Просидіть дома. *А ми всі святки продомували, нікуди в світі не ходили.*

Продохнути, -ну, -неш, гл. Передохнуть. *Жовтий пісочок заліг носочок, нельзя продохнути.* Мет. 151.

Продоювати, -доюю, -єш, сов. в. продойти, -дою, -їш, гл. Доить, подоить слегка въ началъ доенія. Шух. I. 193.

Продражнити, -ню, -ниш, гл. Прозвать, дать насмѣшливое прозвище. *Подавав прізвища усім сусідам: одного продражнив посмітюхом.* Левиц. Пов. 147.

Продрати, -деру, -реш, гл. = Продерти.

Продратися, -деруся, -решся, гл. = Продертися. *Я пролізу, продеруся до дівчини в хижу.* Чуб. V. 1118.

Продріжати, -жу, -жиш, гл. Продрожать.

Продрімати, -маю, -єш, гл. 1) Продремать. *Продрімав пів ночі, а заснути таки не дали. Потерять, утратить изъ-за дремоты.* Мнж. 112. 2) Задремать. *Зробив він собі на тій яблоні тернову постіль: як ся продрімат, то ся уколе.* Драг. 263.

Продрухання, -ня, с. Отрезвление отъ сна.

Продрухатися, -хаюся, -єшся, гл. = Прочуматися. Подол. г. *За такою роботою продрухався, глянув по боках.* Св. Л. 303.

Продумати, -маю, -єш, гл. Продумать.

Продути. См. **Продимати.**

Продухвина, продуховина, -ни, ж. Продушина; прорубь. *Поставили ятірі у продуховині. На яру ставочки здавались якимись продухвинами.* Левиц. I. 17.

Прожартувати, -тую, -єш, гл. Прошутить.

Прожати, -жну, -жнеш, гл. Прожать.

Проженихатися, -хаюся, -єшся, гл. Проухаживать.

Прожерення, -ня, с. Пожраніє. *Привезе циган царівну нашому змієві на прожеренів.* Мнж. 31.

Прожерка, -ки, ж. Раст. Paris quadri folia. Лв. 100.

Прожерливий, -а, -е. Прожорливый.

Прожерти. См. **Прожирати.**

Прожеря, -рі, об. Прожора. Мнж. 190.

Проживати, -ваю, -єш, сов. в. прожити, -живу, -веш, (-жию, -єш), гл. Проживать, прожить, жить. *Горе нам, горювання, — як нам проживати? Чуб. V. 23. Дай же тобі, Боже, в щастю прожити.* Чуб. III. 385. *Із своєю дружиною в світі прожию.* Чуб. V. 1041. *Проживай, моя ясочко, веселою.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Проживатися, -ваюся, -єшся, сов. в. прожитися, -живуся, -вешся, гл. 1)

Проживаться, быть прожитымъ. Як во сні мені здалося, що на світі прожилося. КС.

1883. II. 468. 2) Безл. несов. в. жит'ється. *Ой як тобі, моя сестро, та проживається?* Грин. III. 402.

Прожира́ти, -раю, -єш, сов. в. **прожерти, -жеру́, -жереш**, гл. Проглатывать, проглотить; сожирать, сожрать, пожрать. Драг. 249. *Адам узів в рот та нагадавсі, шьо то Бог наказав, та й лапнувсі за горло, шоби не прожер.* Гн. II. 223. *Плив по морі, та й го риба з човном прожерла.* Гн. I. 48. *Царь оддав змієві прожерти свою дочку.* Драг. 248.

Прожирува́ти, -рую, -єш, гл. Пробаловаться, прошалить.

Прожи́рь, -рі, ж. Соб. Обжоры. *Ненаситна прожи́рь.* Мир. ХРВ. 9.

Прожити. См. **Проживати.**

Прожи́ток, -тку, м. Жит'є; средства для жизни. Шух. I. 304. *Жінка, витративши на ліка́рів ввесь прожиток, не могла вигоїтись.* Єв. Л. VIII. 43. *Не то мені, не то дітям, а онукам і правнукам стане на прожиток.* Грин. I. 92. Ум. **Прожиточен.** *Аби то вас Пречиста Діва уздаровила віком і здоров'єчком добрим, прожиточком щасливим.* ЕЗ. V. 108.

Прожиття, -тя, с. = **Прожиток.** *Ой дай, Боже, усім христіянам многії літа, до щасливого прожиття у сім світі.* Макс. Тягни звідти і на податки, і на прожиття. Мир. Пов. II. 85.

Прожо́г, -гу, м. Стремление, стремительность. *Страховище, наставивши роги, несло́ з усього свого страшного прожо́гу.* Мир. ХРВ. 129.

Прожо́гом, нар. Стремглавь, опрометью. *Не роспитавшись броду, не лізь прожо́гом в воду.* Посл. *Собаки сунулись прожо́гом до мене.* Черк. у.

Про́жра, -ри, об. Обжора. *Як та прожра жре.* Мир. ХРВ. 178.

Прожури́тися, -рюся, -ришся, гл. Пропечалиться, прогоревать.

Проз, пред. 1) Мимо. *Йтимеш проз його.* Лохв. у. *Іде... проз двір.* Грин. II. 166. 2) Сквозь, черезъ. *Процідила проз сито.* Васильк. у. *Проз лійку наливала карасину і то розлила.* Васильк. у.

Про́за, -зи, ж. Проза. *Прозою мальовничою нам їх (думки) переказано.* К. (О. 1861. II. 231). *Не так то вони (вірші) голосні і часом наче в прозу впадають.* К. (Хата, 3).

Прозвати, -ся. См. **Прозивати, -ся.**

Проздрі́ти, -рю, -риш, гл. = **Провидіти.** *Хто був темний ...проздрів.* Гн. I. 190.

Про́зеленувати́й, -а, -е. Зеленоватый. Константиногр. у.

Прозива́ти, -ваю, -єш, сов. в. **прозвати, -зву, -звеш**, гл. Прозывать, прозвать. *Не знає, як і батька її звать і прозивають.* Кв. *Царські слуги прозвали його Незнайком.* Рудч. Ск. I. 106.

Прозива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. **прозватися, -звуся, -звешся**, гл. Называться, назваться. *Стара прозивається Терпилиха Горпина, а дочка Наталка.* Котл. НП. 390. *Ой був в Січі старий козак, прозивався Чалий.* О. 1862. IX. I. (Нп.).

Прозі́вка, -ки, ж. 1) Насмѣшливое прозвание. Вх. Лем. 457. 2) Бранное слово. Вх. Лем. 457.

Прозира́ло, -ла, с. = **Дзеркало.** Вх. Лем. 457. Вх. Уг. 264.

Прозира́ти, -раю, -єш, сов. в. **прозирну́ти, -ну́, -неш**, гл. Прозирать, прозрѣть, проникать, проникнуть зрѣніємъ. *Ти у небо прозираєш і в землю глибоко.* К. Досв. 78. *Ледві-ледві опівночі серцем прозираю.* Шевч. 263. *Хто ж із них прозирнув глибше в історичню правду?* К. ХП. 40.

Прозімувати, -мую, -еш, гл. = Презімувати.

Прозір, -зору, м. 1) Отверстіє въ крышѣ для прохода дыма и пр. Шух. I. 110, 174. 2) Просвѣтъ, дыра между сложенными бревнами. *Клади дрова щільніш, а то прозір великий.* Волч. у. 3) Дурной глазъ, взглядъ, отъ котораго приключается болѣзнь, сглазъ. Мил. М. 36, 40.

Прозірний, -а, -е. 1) = **Прозорий.** *Річок прозірних чисті води.* Щог. Сл. 104. 2) Отъ сглазу происходящій. Мил. М. 51, 40, 57. *Пристрити.... прозірній.* Мнж. 152. 3) Зрительный. *Прозірна труба.* ЗОЮР. II. 53. Рк. Левиц. 4) Четкій. *Книжка ся прозірна, бо в неї великі букви і мені добре читать.* Рк. Левиц.

Прозірник, -ку, м. Раст. *Nepeticum quadranqulum.* Шух. I. 21.

Прозірність, -ности, ж. Прозрачность. Желех.

Прозорий, -а, -е. Прозрачный. *Світ проходить крізь скло, бо воно прозоре.* Ком. II. 42. *Поділ, втягаючись рогом у Дніпро, неначе плавав на синій тихій прозорій воді з своїми церквами й будинками.* Левиц. Пов. 4.

Прозористий, -а, -е. Ажурный. *Вістря долітців перебивають бляху наскрізь — се прозориста бляха.* Шух. I. 277.

Прозорний, -а, -е. 1) = **Прозірний.** 2) Прозорна рушниця. Ружье большого калибра. **Прозоро, нар.** Прозрачно.

Прозорчастий, -а, -е = Прозорий. Мир. Пов. II. 84. *Прозорчаста вода.* Левиц. I. 62.

Прозріння, -ня, с. Зрѣніе. Вх. Лем. 457.

Прозьба, -би, ж. Просьба. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки, а чого прозьба не докаже, то докажуть буки.* Ном. № 1059. Ум. **Прозьбонька.** Грин. III. 378.

Проїдати, -даю, -еш, сов. в. проїсти, -їм, -їси, гл. 1) Проѣдать, проѣсть, издержать на пищу. *Протратив там маєток свій.... Як ж проїв усе, настала голоднеча велика в землі тій.* Єв. Л. XV. 13, 14. 2) Проѣдать, проѣсть, прогрызть дыру. *Проїв дірку у бичка, з середини все виїв.* Рудч. Ск. II. 7. Протирать, протереть. *Сирая сириця до жовтої кости тіло козацьке проїдала.* АД. I. 94. 3) Только сов. в. Заѣсть, загрызть кого преслѣдованіями. *Там старша невістка проїла менчу: доти їла, поки таки свекор ту бідну вигнав.* Пирят. у.

Проїзд, -ду, м. 1) Проѣздъ. *Лучалось і проїздом завернуть, щоб переночувать.* Стор. Н. 167. 2) Проѣздъ, мѣсто для проѣзда. *Проїзду не дав і на ступінь.* НВолын. у.

Проїзджати, -джаю, -еш, гл. = Проїздити. *Там пан Василько проїзджав.* Чуб. III. 27.2. *Деся мій милий на Вкраїні на конику проїздає.* Чуб. V. 381.

Проїзджачий, -чого, м. Проѣзжій. Ном. № 892. *Та прохожих, проїзджачих у двір закликає.* Шевч. 108. *Перехожий, проїжджачий — що їх там на шляху ні кидалося в вічі, ніхто мене не заняв, спасибі Богу.* Кв.

Проїздити, -джу, -диш, сов. в. проїхати, -їду, -деш, гл. Проѣзжать, ѣхать, проѣхать. *Усюде, де не проїздив Кобза, народ ворухився.* Стор. МПр. 51. *Проїхали поле, проїхали друге.* Чуб. V. 226.

Проїздити, -джу, -диш, гл. Проѣздить. *Хоче Палій проїздити коня свого.* Драг. 204.

Проїздитися, -джуся, -дишся, гл. Проѣздиться. *Поїдьмо туди, побачим і погуляєм, там, да таки й проїздимося трохи.* Рудч. Ск. II. 93.

Проїсний, -а, -е. Прожорливый. *Та хай їм лиха година, щоб я поповичів годувала, — бо це народ проїсний.* Харьк. г.

Проїсти. См. **Проїдати.**

Проїстливий, -а, -е = Проїсний. Така дитина проїстлива, що чисто ніяк її не нагодуєш. Змієв. у. Слов. Д. Эварн.

Проїсть, -ти, ж. Обжорство. Оця бо ще мені дїтвора! як почне той хлїб святий джвакати, — справді, наче проїсть напала. Екатериносл. у.

Проїти, прою, -їш, гл. Варить вь закрытомь крышкой горшкѣ. Вх. Зн. 56.

Проїхати. См. **Проїздити.**

Проїда, -ди, об. Проїдоха. У якесть там село прислали нового паламаря, та такого проїду. Чуб. II. 656. А ти, проїдо всесвітня, твоїх рук нічого не мине!

Проїдисвіт, -та, м. Проїдоха, авантюристь. Да ме лай мене, моя матінко, ніколи ні за що, полюбила проїдисвіта, превелике ледащо. Мет. 85.

Проїма́ти, -маю, -єш, сов. в. проїня́ти и проня́ти, -йму, -меш, гл. 1) Пронимать, пронять. Циганський піт проїма. Ном. № 3197. Ой як рушить плечима, проїме душу очима. Чуб. V. 1084. Чогось у бабусі чепурненької сльози покотились, наче б то нічого й гіркого не сказав, а проняв. Г. Барв. 503. 2) Продѣвать, продѣть. Проняти нитку в голку. Борз. у. 3) Пронизывать, пронизать, проникнуть сквозь что. Мнж. 83. — **зубом.** Прокусить. 4) Зацѣплять, зацѣпить. Взяли Байду, із'язали, за ліве ребро гаком проїняли. АД. I. 147. 5) Охватывать, охватить. Холод почав проїмати Карпа. Левиц. КС. 71. Великий сум проняв мені все тіло. К. Юв. Радість проїмає тебе. Мир. ХРВ. 241. 6) **Проняла думка кого.** Явилась у кого мысль. Така саме думка проняла й Чипку. Мир. ХРВ. 241.

Проїматися, -маюся, -єшся, сов. в. проїня́тися и проня́тися, -ймуся, -мешся, гл. 1) Быть пронимаемым, пронятым, пронизанным и пр. 2) Проникаться, проникнуться. Мати — як мати: вона пронялася жалем рідної дитини, зглянулась на її сльози. Мир. ХРВ. 330.

Проїти, -ся. См. **Проходити, -ся.**

Прокадіти, -джу, -диш, гл. Покадить. Чуб. V. 797.

Прокаженний, -а, -е. Прокаженный. Приходить до його прокаженний. Єв. Мр. I. 40.

Проказа, -зи, ж. Проказа. Прийшов чоловік увесь у проказі. Єв. Л. V. 12. Старці тебе цураються мов тії прокази. Шевч. 460.

Проказати. См. **Проказувати.**

Проказувати, -зую, -єш, сов. в. проказати, -жу, -жеш, гл. 1) Говорить, проговорить. Скоро се брат проказав, так і зняв кресаню. Федьк. 2) Диктовать, продиктовать. Ном., Передм. I. Ой, добродію! та будьте ж милостиві, треба ще писати... іще не все я проказала. МВ. I. 50. 3) При обученіи: говорить, сказать что либо, что ученикъ долженъ повторить за учителемъ. ЗОЮР. I. 50.

Прокалатати, -таю, -єш, гл. 1) Простучать вь колотушку; прозвонить. 2) Проїти (о времени). Прокалатає швидко час. Греб. 333.

Прокапати, -паю, -єш, гл. Капать сквозь что. Що мої реберечка травка поростає, а мої карі очі кров прокапає. Чуб. V. 662.

Прокарата́ти, -таю, -єш, гл. Прожить. Як довгий вік прокаратаєш. Г.-Арт. (О. 1861. III. 112).

Проката́ти, -таю, -єш, гл. Прокатать (на лошади).

Прокататися, -таюся, -єшся, гл. Прокататься. *Син каже: прокатаємось.* Рудч. Ск. І. 101.

Прокашкати, -каю, -єш, гл. Прокашлять сухимъ кашлемъ.

Прокачати, -чаю, -єш, гл. Прокатать извѣстное время (бѣлье).

Прокачатися, -чаюся, -єшся, гл. Проваляться. *Всю ніч прокачалася і таки не заснула.* Харьк. *Два тижні хвора прокачалася.*

Прокашлювати, -люю, -єш, сов. в. прокашляти, -ляю, -єш, гл. Прокашливать, прокашлять.

Прокашлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. прокашлятися, -ляюся, -єшся, гл.

Прокашливаться, прокашляться. *О, бодай його! — скрикнув він, прокашлюючись.* Мир. Пов. II. 52. *Прокашляйсь без зубів, сестрице, до мене ближче прихились.* Котл. Ен.

Проквакати, -каю, -єш, гл. Проквакать.

Проквасити, -шу, -сиш, гл. = душу. Їдою, преимущественно кислую, немного оживить себя. *Постой, каже, чорте, хоч я собі грушок вирву, — буде чим душу проквасить.* Рудч. Ск. II. 24. *(Вівця) почесала з шляху до зеленого моріжку вхопити свіжої травиці та хоч капельку проквасити душу од тії страшної пилюги.* Мир. ХРВ. 39.

Проквасніти, -нію, -єш, гл. Прокиснуть.

Прокваснітися, -віюся, -єшся, гл. = Проквасніти. Вх. Уг. 263.

Проквиляти. См. Проквиляти.

Проквиляти, -ляю, -єш, сов. в. проквиліти, -лю', -ліш, гл. 1) Плакать, стонать, простонать. 2) Кричать, прокричать (преимущественно жалобно. О нѣкоторыхъ звѣряхъ и птицахъ). АД. І. 185. *Вовки-сіроманці квилять-проквиляють.* Мет. 443. *Там сидить ясен сокіл-білозерець, жалобненько квилить-проквиляє.* АД. І. 190.

Проквітати, -таю, -єш, гл. = Процвітати. Гол. IV. 523.

Проквокати, -кчу, -чеш, гл. Проклохтать (о курицѣ).

Прокводисто, прокволо, прокводом, нар. Медленно. *Прокволоом співати.* Сквир. у.

Прокид, -ду, м. Пробужденіе. *Прокид від сну.* К. Дз. 110.

Прокидати, -даю, -єш, сов. в. прокидати, -даю, -єш, и прокинути, -ну, -неш, гл. 1)

Расчищать, расчистить, прогрестъ отъ снѣга и пр. *Ну й понамітало снігу! Треба прокидати (прокинути) стежку від хати до хліва.* 2) Не попадать, не попасть, промахнуться. *Стріляли козаки та рейтарі. І вони прокинули.* Морд. Пл. 171. 3) Простилать, простлать. *Прокинувши на полу ряднину, лягла й сама хоч задрімати.* Мир. ХРВ. 56. *Та зійду я на могилу, та прокину сірячину, та ляжу трохи спочину.* КС. 1883. IV. 907. (Нп.). 4) Истрачивать, истратить, потерпѣть убытокъ. *На весіллі в родичів рублів п'ять прокинеш.* Лубен. у. *На тому заробиш, на тому прокинеш.* Лубен. у. 5) Сов. в. только **прокинути.** Будить, разбудить. *Цілу ніч прокидало Христю материне важке зітхання.* Мир. Пов. І. 118. *Заснула без подушки, — прокинули б дівчину та поклали б їй подушечку.* Зміев. у.

Прокидатися, -даюся, -єшся, сов. в. прокинутися, -нуся, -нешся, гл. 1)

Просыпаться, проснуться. *Вночі прокинешся, — не спить Василько мій.* МВ. II. 9. Иногда прокинутися въ знач. очнуться. МВ. (О. 1862. III. 41). *Зомлів Марко, й земля задріжали... Прокинувся... до матері, — а мати вже спала.* Шевч. 118. 2) Появляться, появиться; встрѣчаться, случаться. *Щоки повпадали і вже волосся прокидається біле.* О. 1862. X. 8. *Стали прокидатись де-где й злодіячки — новина в Пісках.* Мир. ХРВ. 119. *Все*

ж таки прокидається такий час, що вони й гулящі бувають, і одпочинуть як слід. Драг. 171. 3) Только сов. в. ? Отелиться. Рано походила наша корова, то рано й прокинулася. Зміев. у.

Прокипіти, -плю, -пиш, гл. Прокипѣть.

Прокисати, -саю, -єш, сов. в. прокис(ну)ти, -ну, -неш, гл. Прокисать, прокиснуть.
Нехай кисне, — не прокисне, да нікому їсти. Чуб. V. 133.

Прокіп'я, -п'я, с. Праздникъ 8 іюля (Прокопа).

Прокладати, -даю, -єш, сов. в. прокласти, -кладу, -деш, гл. Прокладывать, проложить. *Проклали зірочки дорогу у Русалим.* Стор. МПр. 41.

Проклина́ти, -наю, -єш, сов. в. проклясти, -клянупу, -неш, гл. Проклинать, проклясть. *Пішла мати да плачучи, свого сина проклинаючи.* Макс. *Дівчинонька плаче, сильненько ридає, свою долю проклинає.* Мет. 79.

Проклина́тися, -наюся, -єшся, сов. в. проклястися, -нуся, -нешся, гл. 1)

Проклинаться, быть проклятымъ. Шевч. 212. 2) Ругаться. *Аби ми нечистого духа не згадували, нечистим духом ся не проклинали.* ЕЗ. V. 100.

Проклину́ти, -ну, -неш, гл. = Проклясти. *Бо я твою долю давно проклинула.* Грин. III. 394.

Проклін, -льону, м. Проклятіє. *Проклін усім, хто пале, коле, ріже.* К. ЦН. 302.

Батькова та матчина молитва із моря виймає, а проклін у калюжі топить. Ном. № 9373.

Проклінниця, -ці, ж. Та, которая проклинаєть. Гн. II. 126.

Проклювати, -кляю, -єш, гл. Проклевать. *Гусак: «Одчини, луплене теля!» — «Не одчиню».* — *«Ну, носом прокляю!»* Рудч. Ск. I. 40.

Проклясти, -ся. См. **Проклинати, -ся.**

Проклятий, -а, -е. Проклятый. Употребляется какъ бранное слово. *Журба моя, журба, журба проклятая, та наважилась мене зовсім ізжурити.* Чуб. V. 420. *В одного чоловіка була жінка Хамка, і така була проклята, що все його б'є.* Рудч. Ск. I. 57.

Прокля́ття, -тя, с. Проклятіє. К. Псал. 88. *Байде мені латинське прокляття!* К. ПС. 52.
Нехай ляже прокляття на йому. Левиц. I. 527.

Прокляту́щий, -а, -е. Ум. отъ **проклятий**. Бранное слово. *Така натура вже проклятуща удасться.* Рудч. Ск. II. 174. *А проклятущий хміль як рута зеленів.* Греб. 371.

Проковтну́ти, -ну, -неш, гл. Проглотить. *А лисичка його — гам! та й проковтнула.* Рудч. Ск. II. 3.

Проколиха́ти, -шу, -шеш, гл. Покачать. *Повішу ще тії рукава — хай вітер проколише.* Чуб. V. 606.

Проколоти, -ся. См. **Проколювати, -ся.**

Проколупа́ти, -паю, -єш, гл. Проковырять.

Проко́лювати, -люю, -єш, сов. в. проколо́ти, -лю, -леш, гл. Прокалывать, проколоть. *Голову проколеш йому остю.* К. Іов. 93.

Проколюва́тися, -лююся, -єшся, сов. в. проколо́тися, -люся, -лешся, гл. 1)

Прокалываться, проколоться. 2) О зубахъ: прорѣзываться, прорѣзаться. *Дитині... проколюються зуби.* ЕЗ. V. 183.

Проколядува́ти, -дую, -єш, гл. Пропѣть коляду.

Прокопати. См. Прокопувати.

Проко́пувати, -пуу, -єш, сов. в. **прокопа́ти, -паю, -єш,** гл. Прокапывать, прокопать.

Про́корм, -му, м. Кормъ. *Щебече, мов синичка та, що дитиняток доглядає, за прокормом для їх літає.* Мкр. Г. 22.

Прокорміти, -млю, -миш, гл. Прокормить.

Прокормітися, -млюся, -мишся, гл. Прокормиться.

Прокосити. См. Прокошувати.

Прокотити. См. Прокочувати.

Проко́чувати, -чую, -єш, сов. в. **прокотити, -кочу, -тиш,** гл. Прокатывать, прокатить.

Прокошувати, -щую, -єш, сов. в. **прокосити, -кошу, -сиш,** гл. Прокашивать, прокосить.

Прокрадаться, -даюся, -єшся, сов. в. **прокрастися, -дуся, -дешся,** гл. 1) Ловиться, пойматься на воровствѣ, прокрасться. *Крав, крав, але ж і прокрався.* Подольск. г. *Слюсарь прокрався, а коваля покарали.* Ком. Пр. № 157. 2) Прокрадьваться, прокрасться. пройти тайкомъ. *Ярема з Лейбою прокрались аж у будинок, в самий льох.* Шевч. 189.

Прокрича́ти, -чу́, -чи́ш, гл. Прокричать. *Нехай він лютує, поки сам загине, поки безголов'я ворон прокричить.* Шевч. 35.

Прокрутити. См. Прокручувати.

Прокруті́тися, -чу́ся, -ти́шся, гл. Провертѣться. *Як устанеш, удосвіта, та до пізна й прокрутишся і попоїсти гаразд ніколи.* Екатеринос. г.

Прокручувати, -чую, -єш, сов. в. **прокрутіти, -чу́, -тиш,** гл. Просверлить. *Взяла його, сховала до скрині і прокрутила маленьку дірочку, щоб дух пускати.* Чуб. II. 9.

Прокря́кати, -каю, -єш и -кря́чу, -чеш, ж. Прокаркать.

Прокублити, -лю, -лиш, гл. Въ стогу сдѣлать углубленіе, подобное норѣ. *У припуск теля пускаємо, воно й прокубило стіг.* Константиногр. у.

Прокува́ти, -кую, -єш, гл. Прокричать (о кукушкѣ). *Зацвіли вишні, прокувала сива зозуля.* МВ. I. 140.

Прокукурі́кати, -каю, -єш, гл. Прокукарекать, прокричать (о пѣтухѣ).

Прокульга́ти, -гаю, -єш, гл. Пройти хромая.

Прокуня́ти, -няю, -єш, гл. Продремать.

Прокупі́тися, -плю́ся, -пи́шся, гл. Прокупиться, заплатить лишнее. *Купи, та й не прокупись.* Ном. № 5861.

Проку́р, -ру, м. Неоплаченный акцизомъ спиртъ, утаенный отъ акцизу перекуръ. Каменец. у.

Прокурва́вити, -влю, -виш, гл. Растратить на публичныхъ женщинъ. *А п'яничка шо не прип'є, то все прокурвавить.* Гол. I. 222.

Прокурор, -ра, м. Прокуроръ. *Нащо було Паньку прохаться в прокурори?* Греб. 362.

Прокусити. См. Прокошувати.

Прокушувати, -щую, -єш, сов. в. **прокуси́ти, -шу́, -сиш,** гл. Прокусывать, прокусить.

Пролазити, -жу, -зиш, сов. в. **пролізти, -лізу, -зеш,** гл. Проползать, проползти; пролѣзать, пролѣзть. *Пролізла гадюка. Марко проліз по під кущем глodu.* Стор. МПр. 111. *Не можна в двері, — я в квартиру, або пролізу в иншу дірку.* Гліб.

Проламати. См. Проламувати.

Прола́мувати, -му́ю, -єш, сов. в. **пролама́ти, -ма́ю, -єш,** гл. Проламывають, проломить. *І проломавши (стелю), спустили ліжку.* Єв. Мр. 4. *Проламав (у лісі) стежку.* Рудч. Ск. II. 106.

Проласувати, -сую, -єш, гл. Употребить на лакомства. *Як би пак був він перед очима, а то за материними очима, то хоч і перепаде йому карбованець або два, то й проласує.* Лебед. у.

Пролев, -ва, м. = Пралев. *Ти лев собі, а я пролев, — циган одвічає.* Рудан. I. 72.

Пролéжати, -жу, -жиш, гл. 1) Пролежать. *Ніч настане, — я в слізеньках пролежу.* Чуб. V. 467. *Ляже в садку та цілісінський день і пролежить нерухомо.* МВ. II. 8. 2) Продавить, лежа. *Моя тобі зброя кілочка не вломить, я сам молод ліжка не пролежу.* Чуб. V. 63.

Пролетіти. См. Пролітати.

Пролива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **пролити, -ляю́, -лєш,** гл. 1) Проливають, пролить, разливають, разлить. (Преимущественно о крови, слезахъ). *Кров не вода, проливати шкода.* Ном. № 1283. *Молодая молодице, нащо сльози проливаєш?* Чуб. V. 202. 2)

Проливати сльозами. Проливають слезы. КС. 1882. XII. 498, 502. *Гірко плаче, дрібними сльозами проливає.* КС. 1882. XII. 494.

Пролива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **пролитися, -ляю́ся, -лєшся,** гл. Проливаются, пролиться. *Се єсть кров моя, що за многих проливається.* Єв. Мр. XIV. 24. *Пливе човен, води повен, да коли б не пролився.* О. 1861. XI. 9. (Нп.).

Проли́гати, -гаю, -єш, гл. Проглотить. *Музика що затирлигав, то і пролигав.* Ном. № 12465.

Пролиз, -зу, м. Незамерзающее мѣсто на рѣкѣ. *Аж зирк, — заець у пролизі чмиха... бідний лапками перебіра, от-от під лід піде.* Св. Л. 95. *Оце пролиз буде, а по при нею ідуть через річку і не провалюється крига.* Каменец. у.

Пролизати. См. Пролизувати.

Проли́зина, -ни, ж. = Пролиз. Черк. у. *Її ноги ввігнули тонкий лід, шурхнули в пролизину.* Левиц. I. 470.

Пролизувати, -зую, -єш, сов. в. **пролизати, -лижу, -жеш,** гл. Пролизывают, пролизать. *Лизнула раз, за другим разом уже дірку пролизала.* Рудч. Ск. II. 75.

Пролину́ти, -ну́, -не́ш, гл. Пролетѣть. *Ой хоч бачив, — проминуло, галочкою пролинуло.* Чуб. V. 190.

Проли́скуватися, -куюся, -єшся, гл. Лосниться, проблескивать. *Волос у мене вже сріблом пролискується.* Г. Барв. 8.

Пролити, -ся. См. Проливати, -ся.

Пролі́зти. См. Пролазити.

Пролі́й, (-лія?) м. Ливень. Вх. Зн. 458.

Про́ліс, -су, м. = Праліс. ХС. VII. 457. *За лісом, за пролісом золота діжа сходить.* Чуб. I. 315.

Пролі́ска, -ки, ж. Раст. *Hepatica triloba* Chaix. ЗЮЗО. I. 124.

Пролі́сок, -ску, м. Прогалина, поляна. *На полянах і пролісках росла висока трава і ніколи не косилась.* Стор. II. 118 2) *мн.* Раст. *Scilla cernua*. Потєбня. Къ ист. звук. III. 96.

Пролі́т, -ту, м. 1) Летъ, летаніє. *Потепліло, пішла бджола у проліт.* Лебед. у. 2) Діаметръ, поперечникъ. *Те колесо на проліт має три аршини.* Черк. у.

- I. Пролітати, -таю, -еш, сов. в. пролетіти, -лечу́, -тиш, гл.** Пролетать, пролетѣть. *Широкее поле, широка толока, тільки орлам пролітати.* Чуб. V. 128. *Дрібний сніжок пролітає.* Чуб. V. 1015.
- II. Пролітати, -таю, -еш, гл.** Облетѣть. *Я весь світ пролітала, золотих горів не видала.* Чуб. V. 336.
- Пролітувати, -тую, -еш, гл.** Прожить лѣто, провести лѣто. *Знов пійшла по людях: де пролітую, де прозімую.* Г. Барв. 368.
- Пролічити, -чу́, -чиш, гл.** Просчитать.
- Пролля́ти, -лляю́, -еш, гл.** Пролить.
- Проложити, -жу, -жиш, гл.** 1) = **Прокласти.** *Ніколи не звернемо з дороги, що ти нам, проложив єси.* К. (О. 1861. III. 6). 2) — **пісню.** Сложитъ, сочинитъ пѣсню. *Проложив їм пісню про Царя Наливая.* К. ЦН. 307. *Не з добра то хтось проложив пісню: «Мати наша, мати! не журишь ти нами»...* Г. Барв. 175. *Се не пісенька, а щирая правдонька. Так ми у своїх батьків служили, да оце про їх і пісню проложено.* ЗОЮР. I. 80. — **гутірку.** Сложитъ рассказъ. *«Чи чував ти, братіку, щоб миш одкусила коли голову чоловікові? — Засміявсь козак: «Се, пане ясновельможний, тільки таку гутірку проложено».* К. ЧР. 381.
- Проло́м, -му, м.** Брешь, проломъ. *Ломаються мов у пролом замковий, потужніють руїною моєю.* К. Іов. 64.
- Проло́мина, -ни, ж.** Проломъ, проломленная дыра. *А в воротах унизу дощечка проломана.... От вовк повернувся другим боком, усунув хвоста в ту проломину....* Г. Барв. 244.
- Проломи́ти, -млю́, -миш, гл.** Проломить. *Кругом хату обступили, самі двері проломили.* Чуб. V. 968.
- Проломи́тися, -млю́ся, -мишся, гл.** Проломиться.
- Пролуб, -бу, м.** = **Ополонка.** *Скочив в пролуб, але більше того не робив, бо дуже го студінь проняла.* МУЕ. III. 54.
- Пролютува́ти, -тую́, -еш, гл.** Пробыть известное время разозленнымъ, разсерженнымъ.
- Проляща́ти, -щу́, -щиш, гл.** Известное время лящати (см.).
- Промаглюва́ти, -люю́, -еш, гл.** Прокатать известное время на каткѣ (бѣлье).
- Промазати, -мажу, -жеш, гл.** Промазать известное время.
- Промайнути, -ну, -неш, гл.** Промелькнуть. *Щось наче промайнуло повз вікна.*
- Промайструва́ти, -рюю́, -еш, гл.** Проработать (о плотникѣ, столярѣ).
- Промалярува́ти, -рюю́, -еш, гл.** Пробыть живописцемъ или маляромъ известное время.
- Промандрува́ти, -рюю́, -еш, гл.** Пропутешествовать; пройти, путешествуя.
- Проманіжити, -жу, -жиш, гл.** Побить кого. *Я його добре проманіжив, — знатиме, як мене займати.*
- Промантачити, -чу, -чиш, гл.** Промотать, расточить. *Не пропив я, не прогайнував, не промантачив, не проциндрив без пуття.* К. ЧР. 266.
- Промантачитися, -чуся, -чишся, гл.** Промотаться. *Промантачились городяне на свої що-тижня новії моди.* К. (О. 1861. I. 311).
- Промарнотравити, -влю, -виш и промарнотратити, -чу, -тиш, гл.** Расточить, растратить, промотать. *Промарнотратили добро, пропили, прогайнували.* Полт.

- Промару́дитися**, -джуся, -дишся, гл. Прокопаться, провозиться, пром'яшкати.
- Промаршалкува́ти**, -ку́ю, -єш. Пробыть изв'язное время маршалком.
- Промахати**, -хаю, -єш, гл. Расчистить поверхность воды прежде ч'мь набратъ. *Ой у броду беру воду, да й не промахаю.* Нп.
- Промахну́тися**, -ну́ся, -не́шся, гл. Промахнутъся. (Объ ударъ, но не о выстр'л'б). *Як ударить хто, то промовить: «лясь!», а як промахнетъся, то товариш почина його руки гладити.* Чуб. III. 103.
- Промацати**, -цаю, -єш, гл. Прощупать.
- Промашка**, -ки, ж. Значительное разстоянiе для прохожденiя, большая проходка. *До Василькова звiдсiль добра промашка.* Рк. Левиц.
- Промаячiти**, -чiю, -єш, гл. Промаятъся? *Сяк так, то з журбою, то з тугою промаячила Маруся до спасiвки.* Кв.
- Проме́жи**, пред. = **Промiж**. *Утiкала Бондарiвна промежи домами.* Чуб. V. 427.
- Проме́жка**, -ки, ж. Промежутокъ, промежуточное разстоянiе. *Промежка мiж кроквами дуже широка, — се недобре, як крокви рiдко стоять.* Волч. у.
- Проме́жок**, -жку, м. Полевая дорожка по меж' между двумя полями, интерваль. *Лохв. у.*
- Промекати**, **промекекати**, **промекекекати**, -каю, -єш, гл. Проблеть.
- Проме́д**, -лу, м. Плата за помоль зерномъ. *В нас беруть десяту мiрку промелу.* Н'бжин. у.
- Променистий**, -а, -е = **Промiнистий**. *Веселого променистого ранку.* МВ. II. 147.
- Променiти**, -нiє, гл. безл. Сiять, испуская лучи. *Всмихнулася, як споглянула — так же бо променiло з очей хороших, — вiдрада сама.* МВ. III. 37.
- Промере́жати**, -жу, -жиш, гл. Д'ялатъ изв'язное время **мере́жки**. Переносно: писать (у Шевч. о стихахъ). *Уже два годи промережав i третiй в добрий час почну.* Шевч. 444.
- Промерза́ти**, -заю, -єш, сов. в. **промерзнути**, -ну, -неш, гл. Промерзатъ, промерзнуть. *Наскрiзь промерзло сало.*
- Промести**. См. **Промiтати**.
- Прометний**, -а, -е = **Промiтний**. *Пилип не те, що Зiнець: це валюка, ледащо, нiкчемний чоловiк, а той — то прометний: у його й хлiбця посiяно, i по хазяйству пеклується.* Новомоск. у.
- Прометушíтися**, -шу́ся, -шишся, гл. Просуетиться.
- Промешка́ти**, -каю, -єш, гл. Находиться. *Хведор Безродный, бездольний пробував порубаний, постреляний, на рани смертельнiї незмагає, а коло його джура Ярема промешкає.* АД. I. 252.
- Промивати**, -ваю, -єш, сов. в. **промити**, -мию, -єш, гл. Промывать, промыть. *Тече рiчка невеличка, промивав пiски.* О. 1862. I. 49. *Возьми води керничної, промий чорнi очi.* Чуб. V. 996.
- Промигну́ти**, -ну́, -не́ш, гл. Промелькнуть. *I промигнула вона в його по душi, як холодний вiтер.* МВ. (О. 1862, I. 77).
- Промигтiти**, гчу, гтиш, гл. Промелькнуть. *Швидко-швидко бiгли конi, — тiльки в очах усе тее промигтiло.* МВ. (О. 1862. III. 51).
- Промiкати**, -каю, -єш, гл. Продернуть, протянуть сквозь что. Шух. I. 238.
- Промимрити**, -рю, -риш, гл. Пробормотать, проговорить невнятно.

Проміна́ти, -наю, -єш, сов. в. **проминути, -ну, -неш**, гл. 1) Проходить, пройти мимо, миновать. *Не по правді, мій милий, зо мною живеш, що проминаєш мої ворітонька, до иншої йдеш.* Чуб. V. 180. 2) Пропускати, пропустити. — *А чому ж ти тут квіточки не нашила? — Не вгледіла, та й проминула. Я ось завернусь та нашію.* Черниг. г.

Промисел, слу, м. Промысль. Левиц. Пов. 161.

Промити. См. **Промивати.**

Промитий, -а, -е. Промытый. **Нема промитої води кому.** Постоянныя придирки къ кому. Г. Барв. 288. *Почала братова мене знов допикати. Вже тепер і ступити мені не дасть; уже нема мені й промитої води: та те не добре, та се не гаразд.* МВ. I. 21. *Промитої води не дав. И вздохнуть не даєть.* Г. Барв. 493. **Не було в тебе промитої години** — не было у тебя и часу свободного. Кролев. у. *Сказано: промитої години дитя не дасть — усе плаче.* Кролев. у.

Промито, -та, с. Высокая пошлина. *Платять важке промито замісь легшого мита.* К. Кр. 19. *Іще ж то жиди-рандарі у тому не перестали: на славній Україні всі козацькі торги заорандували, да брали мито-промито.* АД. I. 21.

Промишля́ти, -ляю, -єш, гл. 1) Промышлять, заниматься. *Чим же ви, діду, промишляли, поки ще була жива ваша покійниця?* Левиц. I. 100. 2) — **про себе.** *Заботиться о себѣ. Я став лучче промишляти про себе.* Г. Барв. 315.

Промі́вка, -ки, ж. Рѣчь. *Послушайте мене і моєї промівки.* Шух. I. 192. См. **Промова.**

Промі́ж, пред. Между, промежъ. *Йому пробігла собака проміж ногами.* Ном. № 3179.

Промі́жний, -а, -е. Промежуточный.

Промі́н, -ну, м. Мѣна. НВолын. у.

Промі́на, -ни, ж. = **Промі́н.** *Проміна одному служить.* Ком. Пр. № 681.

Промі́ні́стий, -а, -е. Лучистый; лучезарный.

Промі́нне, -ного, с. То, что берется за размѣнъ.

Промі́ння, -ня, с. Соб. Лучи. *Сонце... сипнуло промінням по росяних травах.* К. ХП. 23. *Зійшов місяць і вдарив ясним промінням по білих хатах.* МВ. I. 39.

Промі́нь, -ню, м. 1) Лучъ. *Моливсь за них, як сонце світ на землю рано розсипало, моливсь, як проміні спускало воно під спід землі.* Мкр. Г. 68. *Вечірній промінь соняшний наче золотом червоним його обсилає.* МВ. I. 17. 2) Рукавъ рѣки. Вх. Зн. 56.

Промі́ня́стий, -а, -е = **Промі́ні́стий.** *Високо над усім грає вішне проміняєте сонечко.* МВ. (О. 1862. III. 77). *Промінясті очі.* Левиц. Пов. 252.

Промі́ня́ти, -няю, -єш, гл. Промѣняютъ, обмѣняютъ. *Біди ні продати, ні проміняти, і грім біди не заб'є.* Ном. № 2173.

Промі́ня́тися, -няюся, -єшся, гл. Помѣняются. *Проміняймось: дайте мені таку рибу золоту і срібну, а я вам птичку.* Рудч. Ск. I. 163.

Промі́р, мору, м. Моръ. *У Києві, кажуть, великий промір: по 70 чоловіка на день мре.* Канев. у.

Промі́ркува́ти, -кую, -єш, гл. Размышлять известное время.

Промі́т, -та, м. Разбитной, бѣдовый. *О, то проміт!* НВолын. у.

Промі́та́ти, -таю, -єш, сов. в. **промести, -ту, -теш**, гл. Прометать, промести. *Неметена уличка, не метена, — треба уличку промести.* Мет. 211. *Будеш ти у мене хатку промітати.* КС. 1882. XII. 498. **Стежку кому промітати.** Крімъ прямого

значення, также: уготовлять кому путь (на тотъ свѣтъ). *Ти, моя дитино, (мати до мертвої), промітай нам стежечку, прибірай же листячко твоїй матінці, твоєму батенькові.* Г. Барв. 125.

Промітний, -а́, -е́. Ловкій, изворотливый, разбитной, підприємчивый. *А промітний він: оце повернувся, купив горшків, поїхав у базарь, продав та купив обіддя, — ото вже й заробив 15 карбованців; а про те рілля виорано вже.... От брат, то то хамула.* Канев. у.

Проміття, -тя, с. Зарево. Харьк.

Промітувати, -тую, -єш, гл. Развѣшивать (кожу). Шух. I. 253.

Промішкання, -ня, с. Сожительство. Мет. 354.

Промкнути, -ну, -не́ш, гл. Проглотить. Угор. 2) Прослабить. *Оце злили коні посліду пшенишного, та й промкнуло їх: бачте, як біжить з них, який рідкий кал.* Брацл. у. *Мене так і промкнуло од сирівцю.* Рк. Левиц. 3) Постичь, узнать, проникнуть, понять, угадать. *Ти хиба проминеш чоловіка, чи п'яниця він, чи ні, а милостину все таки дай.* Черк. у.

Промня́кати, -каю, -єш, гл. Промякуать.

Промова, -ви, ж. Рѣчь. *Царь Наливай промову промовляє.* К. ЦН. 240. *Богослов казав промову над якимсь помершим паном.* Грин. I. 230. Ум. **Промовка.**

Промовен, -вна, -вне. Краткая форма отъ **промовний**. *До всякої людини маю слово, промовен я і з цісарем великим, а з нею — мовчазний.* К. ЦН. 196.

Промовець, -вця, м. Ораторь. Левиц. МБ. 28.

Промовити, -ся. См. **Промовляти, -ся.**

Промовка, -ки, ж. 1) Рѣчь, разговорь, погудка. *Про вовка промовка, аж дідько вовка і несе.* Маркев. 58. 2) Произношеніе, акценть. *Яка у його чудна промовка.* Левч. 129. См. **Промова, промівка.**

Промовля́ти, -ляю, -єш, сов. в. промовити, -влю, -виш, гл. Говорить, проговорить, сказать. *Ой дівчинонька стиха промовляє, мене молодого як по серденьку крає.* Лукаш. 128. *Струна струні промовляє: нема краю тихому Дунаю.* Чуб. V. 343. *Стиха словами промовляє.* ЗОЮР. I. 208. *Дрібні сльози роню, слова не промовлю.* Мет. *Ой вийди, вийди, як виходила, промов словечко, як говорила.* Чуб. V.

Промовля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. промовитися, -влюся, -вишся, гл. Проговариваться, проговориться. *Старости не промовляться.* Шевч. 287.

Промовний, -а́, -е́. Краснорѣчивый. К. Дз. 174.

Промовчати, -чу, -чиш, гл. Промолчать. *Бідні невольники хоч добре знали, собі промовчали.* Дума.

Промога, -ги, ж. = **Проможність.** Желех.

Промогорі́чити, -чу, -чиш, гл. Пропить деньги, ставя **могоричі.** Желех.

Промогті́, -можу, -жеш, гл. Мочь, быть въ состояніи. *Як би промogli, — аж не знати що (зробили-б).* Драг. 178.

Проможність, -ности, ж. = **Спроможність.** ЕЗ. V. 108.

Промока́ти, -каю, -єш, сов. в. промок(ну)ти, -ну, -неш, гл. Промокать, промокнуть. *Пан промок та й замерз.* Рудч. Ск. II. 75.

Промолоди́кувати, -кую, -єш, гл. Прожить неженатымъ. *Промолодикував свій вік, не знайшов собі пари.*

Промоло́ти, -мелю, -леш, гл. Промолоть извѣстное время. *Аж до світа промоллов.*

Промолотити, -лочу, -тиш, гл. Промолотить извѣстное время. *У вдови промолотили ми з тиждень.*

Проморгати, -гаю, -еш, гл. Прозѣвать. *А що, хлопче, проморгав дівчину?* Харьк.

Промордувати, -дую, -еш, гл. Промучить.

Промордуватися, -дуюся, -ешся, гл. 1) Промучиться. 2) Провозиться, выбиваясь изъ силъ. *Оце місяць промордувався з вашим хлопцем, та вже більш і не хочу, — забірайте його. Таке ледаче та неслухняне.* Харьк. 3) Пробѣсноваться. *Прийшов п'яний та промордувався всю ніч, — і на волосок я не заснула.* Черниг. у.

Проморити, -рю, -риш, гл. Проморить. *Як проморю голодом до вечора, так признаєшся.* Харьк.

Проморочити, -чу, -чиш, гл. Забивать голову, надоѣдать приставами извѣстное время. *А ну бо годі! І так уже пів дня проморочив мені голову всякими своїми витіями.*

Проморочитися, -чуся, -чишся, гл. Провозиться, испытать затрудненія, хлопоты, заботы.

Промоція, -ції, ж. Повышеніе; переводъ въ высшій класъ. *Промоція у вищій клас.* Св. Л. 290.

Промочити, -чу, -чиш, гл. Промочить. *Подай, каже, пане Остапе, хоч води уста промочити.* Рудч. Ск. I. 64. *Гей, як заплачу, весь лист промочу.* Чуб. V. 755. *В ту хаточку і дощик не промоче.* Мил. 218.

Промрячити, -чить, гл. безл. Проморосить извѣстное время. *Таки ж два дні вже промрячило, а тепер би й сонечку пора визирнути, а, то й покоси погниють.*

Промугикати, -каю, -еш, гл. Пропѣть подъ носъ, промурлыкать.

Промуркотати, -чу, -чеш, гл. Промурлыкать.

Промучити, -чу, -чиш, гл. Промучить. *Цілісіньке літо промучив я свою голову.* Ком. I. 5.

Промучитися, -чуся, -чишся, гл. Промучиться. *Місяців зо три промучилась бідна дитина, та таки й умерла.* Харьк.

Промуштрувати, -рюю, -еш, гл. Проучить извѣстное время военнымъ пріемамъ.

Промчати, -мчу, -мчиш, гл. Промчать. *Коні так швидко промчали, — і не роздивилася, хто їхав.* Харьк.

Промчатися, -мчуся, -мчішся, гл. Промчатся. *Промчишся буря по над ним і прах його розвіє.* К. Псал. 234.

Пром'яти, -мну, -мнеш, гл. Промять.

Пронести, -ся. См. **Проносити, -ся.**

Пронидіти, -дію, -еш, гл. Проскучать; просидѣть безъ дѣла. *Він ходів зо два там просидів, а мабуть би і більш пронидів, як би його враг не спіткав.* Котл. Ен. I. 26.

Пронизати. См. **Пронизувати.**

Пронизувати, -зую, -еш, сов. в. пронизати, -жу, -жеш, гл. Пронизывать, пронизать; пронзить. *Тим поглядом пронизав він княгиню аж до самого серця.* Стор. МПр. 77.

Проникливий, -а, -е. Проницательный. *Він виявлював розум проникливий.* К. Хп. 22.

Пронішпорити, -рю, -риш, гл. = **Пронюхать.** КС. 1883. II. 403.

Пронняти, -йму, -меш, гл. = **Проняти.** *Наче ножем пронняла Христю наскрїзь.* Мир. Пов. II. 78.

Проноза, -зи, об. Проныра. К. ЧР. 426. Тут всякії були прогнози, перекупки і шмаровози, жиди, міняти, шинкарі. Котл. Ен. Ш. 44. Водивсь у старовину з ляхами, так прогноза вже добрий. К. ЧР. 26.

Пронозуватий, -а, -е. Пронырливий.

Пронос, -су, м. Поносъ. Мил. М. 82, 80.

Проносити, -шу, -сиш, сов. в. **пронести, -су, с-єш**, гл. 1) Проносить, пронести. Рудч. Ск. I. 69. 2) Слабить, прослабить.

Проносіти, -шу́, -сиш, гл. Проносить (одежду, обувъ). Як зачуєш, ненько, що я тут прилежу, то дай моїй подруженці проносить одежу. Грин. Ш. 559.

Проноситися, -шуся, -сишся, сов. в. **пронестися, -несуся, -сєшся**, гл. Проноситься, пронестись. Пронеслася надо мною буря. К. Псал. 303.

Пронудіти, -джу́, -диш, гл. Заставить проскучать. — **світом**. Протомиться. Так вона ще годів кілька пронудила світом — вилежала, викачалась на полу. Сим. 236.

Пронудітися, -джуся, -дишся, гл. Проскучать.

Пронурити, -рю, -риш, гл. Погрузиться въ воду. Гн. I. 31.

Пронуритися, -рюся, -ришся, гл. = Пронурити. Вх. Зн. 49.

Пронурок, -рка, м. = Понурок. Вх. Пч. II. 9.

Проньмати, -маю, -єш, гл. = **Проймати**. Черк. у.

Пронюхати. См. Пронюхувати.

Пронюхувати, -хую, -єш, сов. в. **пронюхати, -хаю, -єш**, гл. Пронюхивать, пронюхать, разнюхать, развѣдывать, развѣдать, провѣдать. Пронюхала мишва, що вже нема котів, та швидче до мішків. Гліб.

Пронявкати, -каю, -єш, пронявчати, -чу́, -чіш, гл. Промякувать.

Проняньчити, -чу, -чиш, гл. Проняньчить.

Проняти. См. **Проймати**.

Прообідати, -даю, -єш, гл. Пропустить, потерять что обѣдая.

Проорати, -рю, -реш, гл. Пропахать. Виїхали на поле, хлоп'я взяло та й проорало навхрест. Грин. I. 72.

Проотаманува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Пробыть атаманомъ.

Проохкати, -каю, -єш, гл. Проохать. Як охнула звечора, та й усю ніч проохкала, думала, що й до світу не доживе. Харьк.

Пропада́ти, -даю, -єш, сов. в. **пропасти, -паду́, -деш**, гл. 1) Пропадать, пропасть, исчезать, исчезнуть. Що з воза впало, то пропало. Ном. Город Буша зовсім з людьми пропав. Стор. МПр. 162. Згадай лихо — то й байдуже, минулось, пропало. Шевч. 34. 2) Погибать, погибнуть; издыхать, издохнуть. Не спитаю, щоб не знали, за що пропадаю. Шевч. 175. Хто що кому винен, най пропаде з світа. Чуб. Дай чого їсти, а то пропаду з голоду. Рудч. Ск. I. I. Вовки як ухопили тут вовка, розірвали і пропав бідний. Рудч. Ск. I. 6.

Пропажений, -а, -е. Пропавший. Пропажені коні. НВолын. у.

Пропала́ти, -лаю, -єш, гл. Очистить ошелушенное зерно отъ шелухи (см. Палати 3). Пропалай мені мак.

Пропалий, -а, -е. Пропавший.

Пропалити. См. **Пропалювати**.

Пропалювати, -люю, -єш, сов. в. **пропаліти, -лю́, -лиш**, гл. Прожигать, прожечь.

Пропанувати, -ну́ю, -єш, гл. 1) Пробарствовати. 2) Процарствовати.

Пропанькатися, -каюся, -єшся, гл. Проняньчиться, проухаживати, провозитися.

Пропарубкувати, -ку́ю, -єш, гл. Пробыть парнемъ.

Пропасішникувати, -ку́ю, -єш, гл. Пробыть пасішником. *Я в того пана годів із сім пропасішникував.* Харьк.

Пропасна, -но́ї, ж. Бездна, пропасть. *Которії праведнії душі, — становіться одесну! Которії грішні, недостойні — западіте в пропасну.* Грин. III. 149.

Пропасний, -а, -е. Лихорадочный. МВ. III. 91.

Пропасниця, -ці, ж. Лихорадка. Мил. М. 57. *Добридень, пропасниці! єсть вас сімдесят сім, а я принесла вам снідання всім.* Чуб. I. 118.

Пропасті. См. **Пропадати.**

Пропасть, -ти, ж. 1) Гибель. *Пху! на його пропасть!* 2) Пропасть, бездна. ЕЗ. У. 39. Гн. II. 25.

Пропахати, -хаю, -єш, гл. Пропитати запахомъ, надушити. *Пропахаєте ладаном і хати, й одєжу.* Левиц. I. 403.

Пропахатися, -хаюся, -єшся, гл. Пропитатися запахомъ. *Годі вам усе з панами та з панами. Чи бач, як панами пропахалися.* Мир. Пов. II. 67.

Пропаций, -а, -е. Погибшій, пропаций. *Вона за тобою буде пропаща. Гляди, щоб ти її нігде не дів, бо тільки ти її де небудь дінеш, то тоді усі ми пропащі.* Рудч. Ск. I. 62.

Пропачі світи. Пропало все. *З тієї ляхівка вийшла, та така, що з голими руками не приступай; а сей москалем став. Пропачі світи!* Св. Л. 247.

Пропекті, ся. См. **Пропікати, -ся.**

Проперти, -пру́, -прє́ш, гл. Протащить, пронести. *Гін з двоє оцей мішок як пропер, так тепер і спина не розігну.* Харьк.

Пропертися, -пру́ся, -прє́шся, гл. Пролѣзть, протиснутися, пройти. *Яка тіснота, а він таки проперся, — он бач, спереду стоїть.* Харьк.

Пропестіти, -щу, -стиш, гл. Пронѣжить извѣстное время.

Пропивати, -ва́ю, -єш, сов. в. пропити, -п'ю́, -єш, гл. Пропивати, пропить. *Всі свої гроші пропив.* Рудч. Ск. II. 21. **Пропивати батька.** О свадебныхъ гостяхъ: пить въ шинкѣ вмѣстѣ со свекромъ во вторникъ послѣ свадьбы. Мил. 125.

Пропий-воли, -лів, м. Встрѣчено у Шевченка, въ значеніи: пропивающій волівъ, какъ эпитетъ чумака. *Поли не в наймах де застряли, або не живете в шинку з пропий-волами чумаками.* Шевч. 248.

Прописати. См. **Прописувати.**

Прописувати, -сую, -єш, сов. в. прописа́ти, -шу́, -шеш, гл. 1) Писать, написать; написать въ письмѣ. Драг. 114. *Од своїх рук листи писав... а в листах прописував.* АД. II. 23. *Чому ж ти мені зараз сього не прописала?* МВ. (О. 1862. III. 36). См. **Приписувати** 2. 2) Проводить, провести черту.

Пропитати, -ся. См. **Пропитувати, -ся.**

Пропити. См. **Пропивати.**

Пропиток, -тку, м. Пропитаніє. *Пропитку немає.* НВолын. у.

Пропитувати, -тую, -єш, сов. в. пропита́ти, -та́ю, -єш, гл. 1) Пропитывать, пропитать, прокормить. *Ложки, тарілочки на базарь понесе, свою душу пропитає, ще й додому принесе.* Чуб. V. 487. 2) Спрашивать, спросить, разспросить. *Принеси, Боже,*

кого я люблю дуже! Ой хоч не його, дак товариша його: пропитаю про здоров'ячко його. Г. Барв. 527. (Нп.). Наняла я свого Степанка і стала пропитувати, щоб і дівчат понаймати. Г. Барв. 287. Дівчата й парубки так і пропитують на селі, де яка вдова живе да хорошу хату простірну має, щоб її просити у досвітчани матері. Г. Барв. 56.

Пропитуює..., чого лист той вернувся. Г. Барв. 508.

Пропитуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **пропитатися, -таюся, -єшся**, гл.

Пропитываться, пропитаться, прокормиться. Жили і робили, і пропиталися. Кв.

Пропихати, -хаю, -єш, сов. в. **пропхати, -пхаю, -єш**, гл. Пропихивать, пропихнуть.

Пропихатися, -хаюся, -єшся, сов. в. **пропхатися, -пхаюся, -єшся**, гл.

Протискиваться, протиснуться, протолкаться. Стала між народом пропихатись. Кв.

Пропихач, -ча, м. Названіє одного изъ играющихъ въ дѣтской игрѣ того-же имени.

Чуб. Ш. 97.

Пропищати, -щу, -щиш, гл. Пропищать.

Пропій, -пою, м. 1) Пропой; пьянство. Заробітку а ніякого! — А на пропій є? Мир.

Пов. І. 129. Де попаде яку копійку, — все на пропій. Київ. у. 2) Пьяница. Ой я стала приступати, стала його устижати: «Ой пропою, пропою, пропала я за тобою». Чуб. V. 582.

Пропійка, -ки, ж. = **Пропій 1**. Рк. Левиц.

Пропійний, -а, -е. Предназначенный для пропоя. Желех.

Пропійця, -ці, ж. Та, которая пропиваетъ. *Пропійця, пропійця! пропила мати дочку на солодкім медочку*. МУЕ. Ш. 76.

Пропікати, -каю, -єш, сов. в. **пропекти́, -печу́, -чеш**. Прожигать, прожечь, пропекать, пропечь.

Пропікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **пропектисся, -печуся, -чешся**, гл. Прожигаться, прожечься, пропекаться, пропечься.

Пропір, -ру, м. Пропорція, мѣра, доза, порція. Харьк. г.

Пропіяка, -ки, м. Пропойца.

Проплавати, -ваю, -єш, гл. Проплавать.

Проплакати, -чу, -чеш, гл. 1) Проплакать. 2) Выплакать. *Висохну од жалю і проплачу очі, тебе не забуду а ні вдень, ні вночі*. Чуб. V. 264.

Проплигати, -гаю, -єш, гл. Проскакать, пропрыгать.

Проплинути, -ну, -неш, гл. Проплыть.

Проплисти, -ву, -веш, гл. 1) Проплыть. 2) Быстро пройти. *Не счуєшся, як воно біжить, як ластівка пропливе*. Кв.

Проплювати, -плюю́, -єш, гл. Расплевать; заплевать. *Солодкого проглинуть, гіркого проплюють*. Ном. № 4602. *Твою бороду проплюють, прохаркають, мое личенько цілують, обнімають*. Грин. Ш. 359.

Проповзти́, -зу́, -зеш, гл. Проползти.

Проповідати, -даю́, -єш, гл. Предсказывать. *Пішов і повісився, як му биво проповіджено през ангева*. Гн. І. 123.

Проповідник, -ка, м. Проповѣдникъ. К. Кр. 27.

Проповідувати, -дую́, -єш, гл. Проповѣдывать. *Я проповідувати буду про його твори несказані*. К. Псал. 168.

Проповідуватися, -дуюся, -ешся, гл. Быть проповѣдываемымъ, проповѣдываться.
Де проповідувалась євангелія ся? Єв. Мр. XIV. 9.

Проповідь, -ді, ж. Проповѣдь. К. Гр. Кв. 34.

Пропоєць, -йця, м. Пьяница. Грин. III. 285.

Пропозивати, -ваю, -еш, гл. Просудить, истратить деньги на процессъ. *Десятина та може варта сто карбованців, а я й пропозиваю сто.* Рк. Левиц.

Прополіскувати, -кую, -еш, сов. в. прополоскати, -шу, -щеш, гл. Прополаскивать, прополоскать.

Прополо́ти. См. **Прополоювати.**

Прополювати, -люю, -еш, сов. в. прополо́ти, -лю́, -леш, гл. Пропалывать, прополоть. *Топчи, милий, доріженьку, а я свою прополю.* Чуб. V. 275.

Прополоювати, -люю, -еш, гл. Проохотиться.

Пропонеділкувати, -кую, -еш, гл. Пропостить въ понедѣльникъ. *Пропонеділкувала я вже сім понеділків.* Харьк.

Пропонувати, -ну́ю, -еш, гл. Предлагать. *Що то за грунт, що він нам пропонує? Шевч. (О. 1862. VI. 11). Як отруєно Батуру, так первим на його престол пропонували пани князя Василя.* К. ЦН. 225.

Пропора́тися, -раюся, -ешся, гл. Проработать, занимаясь по хозяйству, стряпая.

Пропорожнювати, -ню́ю, -еш, гл. Пропустовать.

Пропоро́ти, -рю, -реш, гл. Пропороть.

Пропості́ти, -щу, -стиш, гл. Пропостить.

Пропразникувати, -кую, -еш, гл. = Просвяткувати.

Пропрасувати, -су́ю, -еш, гл. Прогладить. *Усінінький день пропрасувала.*

Пропрати, -перу, -ре́ш, гл. Простирать. *Пропрала на річці аж до вечора.*

Пропря́сти, -пряду, -де́ш, гл. Пропрясть извѣстное время.

Пропудити, -джу, -диш, гл. Прогнать. *Вітер дощ пропудить.* Чуб. I. 239.

Пропуска́ти, -каю, -еш, сов. в. пропусті́ти, -щу́, -стиш, гл. Вода і скло добре пропускають крізь себе світ. Ком. II. 42. 2) Давать, дать дорогу. *Ой вороги, вороги, пропустіте дороги.* Чуб. V. 453. 3) — **дірку.** Дѣлать, сдѣлать, оставить дыру, отверстие. *Викопав у клуні велику яму і зверху пропустив таку дірку, аби бриль помістивсь у яму.* Рудч. Ск. I. 62.

Пропхати, -ся. См. **Пропихати, -ся.**

Пропхну́ти, -ну́, -не́ш, гл. = Пропхати.

Пропхну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. = Пропхатися. Котл. Од. 489.

Проралити, -лю, -лиш, гл. Пропахать ралом.

Прорвати, -ся. См. **Проривати, -ся.**

Проревти, -реву, -веш, гл. Проревѣть.

Прорегота́ти, -чу, -чеш, гл. Просмѣяться. *Увесь вечір прореготали — так весело було.*

Проректи. См. **Прорікати.**

Прорепетува́ти, -тую, -еш, гл. Прокричать, проорать.

Проречістий, -а, -е. Краснорѣчивый. *Моя ж проречиста сусіда тягне та й тягне своє буденне оповідання.* Г. Барв. 425. *Я не проречистий на красне слово.* К. ХП. 51.

Проречістість, -тости, ж. Краснорѣчіе. Желех.

Проречісто, нар. Краснорѣчиво. *Проречисто казала далі й далі.* Г. Барв. 429.

Проржати, -ржу, -ржеш, гл. Проржать.

Прорив, -ву, гл. Прорывъ (напр. нарыва). Мнж. 190.

I. Проривати, -ваю, -еш, сов. в. прорвати, -рву, -рвеш, гл. 1) Прорывать, прорвать.

Нащо ж ти, доню, стелю проривала? Чуб. V. 341. Водиця гребельку прорвала. О. 1861. IV.

62. Болячка набрякла, та й прорвала і потік бруд. 2) Вырывать, вырвать часть растений, чтобы остальнымъ было больше простора, или чтобы очистить среди растений проходъ. Пшеницю поле, кукіль прориває. Грин. III. 397. Черчику, васильчику, посію тебе в городчику, буду тебе шанувати, тречі на день поливати, а що — суботи проривати.

Чуб. III. 467. Та коли тебе в гості дождити?... Що к Різдув снігами позаміта, а к Великодню водою позалива, а к святій неділонці травною позароста. Я й сніжок прогорну, я й водицю проллю, я й травицю прорву. Мил. 192.

II. Проривати, -ваю, -еш, сов. в. прорити, -рию, -еш, гл. Прорывать, прорыть.

«Одчини, луплене теля!» — Не 'дчиню. — «Ну, носом прорию». Рудч. Ск. I. 40.

I. Прориватися, -ваюся, -ешся, сов. в. прорватися, -рвуся, -вешся, гл. Прорываться, прорваться. *Німим отверзу ться уста, прорветься слово, як вода. Шевч. 629.*

II. Прориватися, -ваюся, -ешся, сов. в. прорітися, -ріюся, -ешся, гл. Прорываться, прорыться.

Проридати, -даю, -еш, гл. Прорыдать.

Прорити, -ся. См. **Проривати, -ся.**

Прорідкуватий, -а, -е. Рѣдковатый. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Проріз, -зу, м. 1) Прорѣзь. Желех. 2) Дыра во льду. Шух. I. 81.

Прорізати. См. **Прорізувати.**

Прорізникувати, -кую, -еш, гл. Пробыть мясникомъ.

Прорізувати, -зую, -еш, сов. в. прорізати, -жу, -жеш, гл. Прорѣзывать, прорѣзать.

Прорізає дно у тім брилі. Рудч. Ск. I. 62.

Прорік, -рока, м. Пророкъ. *Нещасний рік, як умре прорік. Ном. № 9370. Що рік, то й прорік. Что годъ, то дитя ражда»ется.*

Прорікати, -каю, -еш, сов. в. проректи, -речу, -чеш, гл. Изрекать, говорить, сказать.

Порано ще, панове громадо, прорікати слово остатне про Тараса. К. (О. 1861. VI. 28). Не прорік ні слова. Г. Барв. 28. Вдово небого, прорік я слово, чи багато дітей маєш? Чуб. V. 820.

Проріст, -росту, м. Всходы.

Прорісь, -сі, ж. = **Проріст.** *Прорісь пішла.*

Прорішка, -ки, ж. Родъ шапки. *Шапки були прорішки, а тепер усе кучми. Борз. у.*

Проробіти. См. **Проробляти.**

Проробляти, -ляю, -еш, сов. в. проробіти, -блю, -биш, гл. Нести, понести убытокъ при работѣ. *Іде на степи, думка — заробе, аж і своє проробля. Лебед. у.*

Пророк, -ка, м. = **Прорік.** *Господь... промовляв устами святих од віку пророків своїх. Єв. Л. I. 70. Зустрічає його пророк Ілія. Грин. II. 146.*

Пророка, -ки, м. = **Прорік** = **Пророк.** *Як був собі чоловік пророка. Мнж. 125.*

Пророкування, -ня, с. Пророчество, пророчествование. К. ХП. 12, 13. К. МХ. 34. *Аж поки сповнилось велике Боже слово, прославило його святе пророкування. К. Псал. 240.*

Пророкувати, -кую, -еш, гл. Пророчествовать. Мкр. Н. 8. *Добре пророкував Ісаія про вас. Єв. Мр. VII. 6. Ідіть, казав Бог, пророкуйте, навчайте. Лебед. у.*

Пророста́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **прорости, -ту, -теш**, гл. Прораста́ть, прорасти, начинати́ расти. *Травка проростає вже.* НВолын. у. Прораста́ть, прорасти сквозь что. *Що мої реберечка травка проростає.* Чуб. V. 662.

Проростити, -рощу, -стиш, гл. Прорастити́, да́ть взойти. *Насипала насіння розсади й цибулі в черепки; присипала землею й полила та проростила, а потім посіяла, вже як насіння поключилось.* Рк. Левиц.

Пророс́ть, -ти, ж. = **Прорі́ст**. *Прорости нічого нема, бо дощів нема.* Змієв. у. *У лісі вже пророс́ть проростає.* Черк. у.

Проро́цтво, -ва, с. Пророчество. *Пророцтво я до тебе промовляю.* К. ЦН. 294.

Проро́чий, -а, -е. Пророческій. *Виявив забуту нашу правду своїм пророчим словом.* О. 1862. III. 27. *Ти проспівав на всю Україну свої думи пророчі.* О. 1861. III. 6, 7.

Проро́чиця, -ці, ж. Пророчица. *Була Анна пророчиця.* Єв. Л. II. 36.

Прорубати. См. **Прорубувати**.

Прорубка, -ки, ж. = **Ополонка**. *Біля прорубки стоять білі голубки.* (Загад.). ХС. III. 63.

Прорубня, -ні, ж. = **Прорубка = Ополонка**. *Коло прорубні сидять білі голубні.* Ном. стр. 297. № 235.

Прорубува́ти, -бую, -єш, сов. в. **проруба́ти, -баю, -єш**, гл. Прорубува́ть, проруби́ть. *Прорубує тернову огорожу.* К. Іов. 11. *Прорубай вікно; щоб видно було.* Чуб.

Проса́джувати, -джую, -єш, сов. в. **просади́ти, -джу́, -диш**, гл. 1) Продѣва́ть, продѣ́ть, просуну́ть. 2) Прокальва́ть, проколот́ь.

Проса́джуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **просади́тися, -джу́ся, -дишся**, гл. 1) Продѣва́тися, продѣ́тися, просуну́тися. 2) Прокальва́тися, проколот́ься, наколот́ься.

Просапати. См. **Просапувати**.

Просапувати, -пую, -єш, сов. в. **просапа́ти, -паю, -єш**, гл. Пропа́львати, прополот́ь сапою.

Просатарка, -ки, ох. Жінщина, пригласаю́ща гостей на крестини, свадьбу, похорони и пр. Вх. Лем. 458.

Просатарь, -ря, м. Мужчина, пригласаю́щій гостей на крестини, свадьбу, похорони и пр. Вх. Лем. 458. См. **Прохатарь**.

Просвистіти, -щу, -стиш, гл. 1) Просвистѣ́ть. 2) Растратити́. *Просвистіла всі наші гроші на свої убори.* Левиц. I. 529.

Просвіта, -ти, ж. Просвѣ́щеніє, образова́ніє. *Просвіти за плечима не носити.* Ком. Пр. № 1003. *І сей лист не мусить пропасти із історії української просвіти.* Морд. II. 27. *На тому й скінчилася наука й просвіта Сухобрусівен.* Левиц. Пов. 21.

Просвітити, -ся. См. **Просвічати, -ся**.

Просвітлий, -а, -е. Свѣ́тлий, радостный, весельй, отрадний. *Не маю просвітлої години.* НВолын. у. *Був я в чужій стороні, — нема роду при мені, а ні роду, ні родини, ні просвітлої години.* Грин. III. 408.

Просвітлість, -лости, ж. Просвѣ́тленіє. *Ідіть до мене більма зганяти.... очам просвітлості дати.* Грин. II. 40.

Просвітний, -а, -е. Просвѣ́тительный. Желех.

Просві́ток, -тку, м. 1) Просвѣ́тъ; проблескъ; бликъ. 2) Отрада, душевний покой; свобода. *Просвітку за ним нема. Нѣтъ житья, покоя за нимъ.* **Просвітку не дає.**

Докучаєть, преслѣдуєть неотступно. Ном. № 12699. *По вечерницях всі ходили, просвітку не було дівкам.* Котл. Ен. I. 24.

Просвіча́ти, -чаю́, -єш, сов. в. **просві́тити, -чу́, -тиш,** гл. 1) Освѣщать, освѣтить. *Рада б вона осіяти, ввесь світ просвічати.* Чуб. III. 365. *Ясний місяцю, чим ся похвалиш? — Як я зійду рано звечора, то просвітю гори і долини.* Чуб. III. 453. 2) Просвѣщать, просвѣтить. *Почуй мій голос, глянь на мене, незрячі очі просвіти.* К. Псал. 26. Також: просвѣщать, просвѣтить умственно. *Світло просвічує кожного чоловіка.* Єв. I. I. 9. *Покажи, що слово Боже тебе просвічує.* Г. Барв. 345.

Просвіча́тися, -чаю́ся, -єшся, сов. в. **просві́титися, -чу́ся, -тишся,** гл. 1) Освѣщаться, освѣтитися. 2) Просвѣщаться, просвѣтитися. *Приступіть до його, просвітіться, люде.* К. Псал. 77.

Просві́чений, -а, -е. Просвѣщенный; образованный. *Україна вставала перед ним з своїм гордим, поетичним і добрим народом, багатим і просвіченим.* Левиц. Пов. 175.

Просвіща́ти, -щаю́, -єш, гл. = **Просвічати.** Левиц. Пов. 164.

Просвіщати́ся, -щаю́ся, -єшся, гл. 1) = **Просвічатися.** 2) Свѣтить. *Ти, місяцю, просвіщайся.* Мет. 76.

Просвяткува́ти, -кую́, -єш, гл. Провести святки.

Просе́діти, -джу́, -диш, гл. = **Просидіти.**

Просере́д, -ду, м. «Песчаная коса у берега и среди Днѣпра». Вас. 206.

Просе́рен, -ну и просере́нь, -ня, м. Раст. а) Подсні́жникъ, *Calanthus nivalis* L. Анн. 150. б) *Crocus riticulatus*. L. ЗЮЗО. I. 120.

Проси́вий, -а, -е. Съдоватый, съ просѣдью. Ум. **Просиве́нький.** *Ой налетіло дві, три зазуленьки, всі три простенькі.* Гол. I. 192.

Просиджува́ти, -джую́, -єш, сов. в. **просиді́ти, -джу́, -диш,** гл. Просиживать, просидѣть.

Просина, -ни, ж. Зерно проса.

Просина́тися, -наю́ся, -єшся, сов. в. **просну́тися, -ну́ся, -не́шся,** гл. Просыпаться, проснутися. Борз. Сосниц. уу. Рудч. Ск. I. 84. *Так уже не просиналася до світу.* Г. Барв. 78.

Просип, -пу, м. 1) Пробужденіє. 2) Без просипу п'є, нема йому просипу. Пьянь, нікогда не приходить въ чувство. *День и ніч без просипу п'є.* Рудч. Ск. II. 21. *П'є і н'є, нема йому просипу.* Ном. № 11703.

Проси́ти, -шу́, -сиш, гл. 1) Просить. *А я завше Бога прошу з вечора до ранку, да щоб ти мав щастя й долю, мій милий коханку.* Мет. *Прошу я її милою прозьбою.* МВ. I. 19. 2) Приглашать. *Хазяйка тим часом вечеряти просить.* МВ. (О. 1862. III. 74). 3) **Смерти на себе просити.** Накликать на себя смерть. *Сам на себе смерти просив.* НВолын. у.

Просити́ся, -щу́ся, -сишся, гл. Проситься. *Просилися злидні на три дні, та чорт їх і довіку викишкає.* Ном. № 1538. *Ой царь невірний красно ся просит.* АД. I. 25.

Просиха́ти, -хаю́, -єш, сов. в. **просо́х(ну)ти, -ну́, -неш,** гл. Просыхать, просохнуть. *А тим часом просохли очі у вдови.* Шевч. *Свитина твоя просохне.* Г. Барв. 190.

Просича́ти, -чу́, -чиш, гл. Прошипѣть (о змѣѣ). *Ужака просичав.*

Просище, -ща, с. Поле, бывшее подъ просомъ. Вас. 196. *На просищі дак і добреньке жито.*

Просия́ти, -яю́, -єш, гл. Просіять. *Ти, моя зоре, просияєш надо мною.* Шевч. 240.

Просіва́ти, -ва́ю, -еш, сов. в. **просіяти, -сію, -еш**, гл. Просѣвать, просѣять. *Просівати, як пшеницю*. Єв. Л. XXII. 31.

Просі́ка, -ки, ж. Просѣка. *Він зробив (у лісі) просіку*. Драг. 205.

Просіка́ти, -ка́ю, -еш, сов. в. **просікти, -січу, -чеш**, гл. Просѣкати, просѣчь.

Просі́л, со́лу, м. Соленая рыба, родъ холодного кушанья изъ соленой рыбы. Конотоп. у. *В скоромний день із маслом буханці, книші, вареники і всякі лагоминки, у н'ятницю просіл*. Греб. 383.

Просі́дне, -ного, с. Родъ кушанья. *Готова страва вся стояла.... просідне з ушками, з грінками і юшка*. Котл. Ен. V. 14.

Просіяти. См. **Просівати**.

Проскавуча́ти, -чу́, -чищ, гл. Провизжать (о собакѣ).

Проскакати, -чу, -чеш, гл. 1) Пропрыгать. 2) Проскакать. *Проскакав конем швидко*. Харьк.

Проскакувати, -кую, -еш, сов. в. **проско́чити, -чу, -чищ**, гл. Проскакивать, проскочить. *На селі стихло; хиба де стукне віконце або проскочить під ворітьми хисткий парубок*. МВ. I. 106. *Як скочив — і проскочив тоті дві гори*. Драг. 284.

Проскиглити, -лю, -лищ, гл. О собакѣ: провизжать; о птиць: жалобно прокричать; о чело́вѣкѣ: прокричать жалобно, жалобно заплакати, проохати.

Проскі́к, -коку, м. Галопѣ. **Кінь біжить у проскі́к**. Лошадь скачетъ галопомъ. Вх. Зн. 67.

Проскочити. См. **Проскакувати**.

Проскрипі́ти, -плю́, -пищ, гл. Проскрипѣть.

Проскубти, -бу, -беш, гл. Проципати, выщипати немного (перья, волосы, шерсть).

Проскура, -ри, ж. Просфора. *Як при попу жила, да все проскури їла, тепер за тобою — сухар із водою*. Чуб. V. 666. Ум. **Проскурка**.

Про́скурень, -рня, м. Раст. *Malva rotundi folia*.

Проскурина, -ни, ж. Раст.: а) *Evonimus europaeus L.* ЗЮЗО. I. б) *Evonimus verrucosus Scop.* ЗЮЗО. I. 123.

Проскури́ця, -ці, ж. = **Проскура**. *Яра пшениця — на проскурицю*. Чуб. III. 390.

Про́скурка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **проскура**. 2) *мн.* Раст. *Malva rotundifolia L.* ЗЮЗО. I. 128.

Проскурни́ця, -ці, ж. Просвирня. *Гості позаймали всі людські хати, стали в дяка, паламаря, проскурниці*. Левиц. I. 183.

Проскурня, -ні, ж. Мѣсто, гдѣ пекуть просфоры, просфорная.

Проскурня́к, -ка, м. Раст. *Althaea officinalis L.* ЗЮЗО. I. 111.

Проскурчастий, -а, -е. Объ узорѣ вышивки: въ формѣ просфоры. Kolb. 48, 49.

Прослабува́ти, -бу́ю, -еш, гл. Проболѣть.

Прослава, -ви, ж. Большая слава. *Про того Сірка слава, слава і прослава*. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Просла́вен, -вна, -не. Прославленный. *Славен-прославлен молодець Івашко, йон прославився на три городи*. Грин. III. 40.

Прославити, -ся. См. **Прославляти, -ся**.

- Прославляти, -ляю, -єш**, сов. в. **прославити, -влю, -виш**, гл. Прославлять, прославить. Чуб. III. 351. *Тоді і я прославлю твою силу, що ти собі запомогти умієш*. К. Іов. 91.
- Прославлятися, -ляюся, -єшся**, сов. в. **прославитися, -влюся, -вишся**, гл. 1) Прославляться, прославитися. *Прославився на Вкраїні ще козак і Гонта*. Ном. № 672. 2) Тільки сов. в. **Прослыть**. *Він прославився у селі за великого злодія*.
- Прослати**. См. **Простилати**.
- Прослебізувати, -зую, -єш**, гл. 1) Прочесть по складамъ. О. 1862. I. 68. 2) Проговорить или прочитать вяло.
- Прослизувати, -зую, -єш**, гл. Протекать, слезиться. *Прослизує вода крізь вікно*. Константиногр. у.
- Прослідити, -джу, -диш**, гл. 1) Прослѣдить, пойти слѣдомъ. *За нею ходив гречний молодець, слѣдив — прослѣдив аж до світлоньки*. Чуб. III. 315. 2) Сдѣлать, оставить слѣдъ. *Коло хати слѣдочок, — ой хто його прослѣдив? То хлопчина молоденький до дівчини приходив, черевички приносив*. Мил. 110.
- Прослідок, -дку, м**. Слѣдъ. НВолын. у. *Прослідок по дорозі видко*. Харьк. у. *Та люта пожежа іще не зовсім загладилась: куди ні кинь оком, усюди виден був по їй прослідок*. К. ЧР. 65.
- Прослужити, -жу, -жиш**, гл. Прослужить. *А ну, каже, чи вірно прослужив (у наймах) год?* Грин. I. 196.
- Прослух, -ху, м**. Слухъ, вѣсть, извѣстіє. *Ні слуху, ні прослуху*. Ном. № 1936.
- Прослухати, -хаю, -єш**, сов. в. **прослухати, -хаю, -єш**, гл. Слушать, прислушиваться, послушать. *Іще слухає — прослухає, чи не судить його де козак альбо мужик*. АД. II. 110.
- Просмажити, -жу, -жиш**, гл. Прожарить.
- Просмажитися, -жуся, -жишся**, гл. Прожариться.
- Просмалити, -лю, -лиш**, гл. Прожечь (матерію, шерсть, волосы) *Я у грубі запалив, собі штани просмалив*. Чуб. III. 426.
- Просмердіти, -джу, -диш**, гл. Провонять.
- Просмердітися, -джуся, -дишся**, гл. Провоняться. *Ся просмердів світ*. МУЕ. III. 56.
- Просмерднути, -ну, -неш**, гл. Провоняться. *Просмердла й ціла картопля, лежачи з гнилою*. НВолын. у.
- Просмикувати, -кую, -єш**, сов. в. **просмикнути, -ну, -неш**, гл. Продергивать, продернуть сквозь что. *Кождому гостеві просмикує в застіжку (стрічку)*. МУЕ. III. 153.
- Просміх, -ху, м**. Улыбка. Павлогр. у.
- Просміхатися, -хаюся, -єшся**, сов. в. **просміхнутися, -нуся, -нешся**, гл. Улыбаться, улыбнуться, усмѣхаться, усмѣхнуться. *От бачиш, вже й пригадав, що то за, граблі, просміхуючись сказав батько*. Грин. II. 207. *Піч наша регоче, коровгаю хоче, а припічок просміхається, коровгаю дожидається*. Грин. III. 472.
- Просміяти, -мію, -єш**, гл. 1) Осмѣять. *Як би за годинку перед тим Маса побачила, що хто робить такі штуки, сама просміяла б, а тепер ось як!* Св. Л. 14. 2) Утратить что изъ за смѣха. *А яка ж є доля тієї дівки, що ся сміяла? — Вона свою долю просміяла*. Гн. II. 167.
- Просмоктати, -чу, -чеш**, гл. Прососать. *Вода раз греблю просмоктала, — ну що ж! узять й загатить*. Гліб.

Просмолити, -лю, -лиш, гл. Просмолить.

Проснідати, -даю, -єш, гл. Утратить изъ за завтрака, завтракая. *Ти свою долю у неділю проснідала, а в п'ятницю проспівала.* Ном. № 8878.

Проснутися. См. **Просинатися.**

Просо, са, с. Просо. *Ой на горі просо, під горою жито.* Мет. 103. *Він знай на печі в просі.* Рудч. Ск. II. 78. 2) Проса. Поля засъянныя просомъ. 3) **Просо дике.** Раст.

Amaranthus laudatus L. Вх. Пч. I. 8. 4) **Просо турецьке.** Раст. а) = **Просо дике.** Вх.

Пч. I. 8. б) *Sorghum vulgare.* Херс. 5) **Просо, просо сіяти.** Родъ игры (въ двухъ

варіантахъ). Ив. 66, 75. О. 1861. XI. Св. 36. Маркев. 74. Чуб. III. 65. Ум. **Прісці.** *Іще то не біда, як у просі лобода, а оттоді біда, як ні прісця, ні лободи.* Ном. № 14310.

Просокотати, -чу, -чеш, просокотіти, -чу, -тиш, гл. О куриць: прокричать, проклохтать, прокудахтать.

Просолити, -ся. См. **Просолювати, -ся.**

Просоліти, -лію, -єш, гл. Просолиться, просолѣть. *Солонії млаки слізьми просоліли.* К. Досв. 11. *Просоліла риба.* Константиногр. у.

Просолодати, -даю, -єш, гл. Просолодѣть.

Просолодкуватий, -а, -е. Сладковатый. *Я люблю хліб просолодкуватий.* Волч. у. *Просолодкувате тісто.* Волч. у.

Просолювати, -люю, -єш, сов. в. просолити, -лю, -лиш, гл. Просаливать, просолить.

Просолюватися, -лююся, -єшся, сов. в. просолітися, -люся, -лишся, гл.

Просадиваться, просолиться. *Стало сало просолюваться.* Павлогр. у.

Просоння, -ня, с. Просонки. *Еней з просоння як схопився.* Котл. Ен. II. 38. *З просоння яко мога давай кричати кукуріку.* Кв.

Просо́х(ну)ти. См. **Просихати.**

Проспати, сплю, спиш, гл. 1) Проспать. *Чигирине, Чигирине, мій друже єдиний! проспав еси степи, ліси і всю Україну.* Шевч. 2) Переспать. *Ничипір проспав свій хміль.* Кв.

Проспа́тися, -плюся, -пійся, гл. 1) Проспаться. 2) Выспаться; проснуться. *Поки багата проспалась, убога-небога напрядлась.* Чуб. V. 916. *Барабаш, гетьман молодий, од сна проспався.* АД. II. 12.

Проспівати, -ваю, -єш, гл. 1) Пропѣть. *Раз проспівав: не чує котик.* Рудч. Ск. II. 4. 2) За пѣніємъ утратить. *Ти свою долю у неділю проснідала, а в п'ятницю проспівала.* Ном. № 8878.

Простак, -ка, м. Простой человекъ, простолоудинъ. *Учений недоучений гірше як простак.* Ном. № 6089. *Був собі мазур, — так собі простак.* Грин. I. 228.

Простарцювати, -цюю, -єш, гл. Пробыть нищимъ. *Отак вік свій і простарцював, а робити не хотів.* Харьк.

Простаршинувати, -ну́ю, -єш, гл. Пробыть старшиною. *Простаршинував два курси, — буде з мене, нехай ще хто инший одбуває.*

Простати, -таю, -єш, гл. = **Простувати.** *Простали ми в Україну вольними ногами.* Шевч. 259.

Простацтво, -ва, с. 1) Простонародный бытъ. *Ниньки у нас, у простацтві стома карбованцями не обійдеши за рік.* Каменец. у. 2) Соб. Простые люди. К. Дз. 35.

Співались вони або читались у рукописі геть широко по Вкраїні між панами, а деякі чував я й між простацтвом. К. ХП. 19.

Простацький, -а, -е. Простой, прстонародный. *Не погордуй уступити до нашої простацької господи.* К. ЧР. 227.

Простаченко, -ка, м. Сынъ простолюдина. *І простаченко, і панич.* К. ПС. 136.

Прстачисько, -ка, м. = **Прстак.** *Не кидай мі трояка: я не люблю дворака; кинь мені шстачиска, бо я люблю прстачиска.* О. 1862. IV. 18.

Прстезжити, -жу, -жиш, гл. Прстлдить.

Прстелити, -ся. См. **Прстеляти, -ся.**

Прстеляти, -ляю, -еш, сов. в. прстелити, -лю, -леш, гл. = **Прстилати, прслати.**

Прстелятися, -ляюся, -ешся, сов. в. прстелитися, -люся, -лешся, гл. = **Прстилатися, прслатися.**

Прстень, -ні, ж. Нитка на веретенъ. Шух. I. 148. Вх. Зн. 55.

Прстерти, -ся. См. **Прстирати, -ся.**

Прстець, -ця, м. Прямое направленіе. *Верне і соб, і цабе, а прстець і мене.* Полт.

Прстибі, сокр. изъ Прсти-Біг. Прсти Богъ. Шух. I. 77. *Прстибі, що такого бажаю.* Полт. *І спасибіг вам, паниченьку, і прстибіг вам за вашу ласку.* Левиц. Пов. 224.

Прстигати, -гаю, -еш, сов. в. прстигти, -гну, -неш, гл. Прстывать, прстыть. *Кличе мати вечеряти: галушки прстигли.* Нп.

Прстий, -а, -е. 1) Прстой. *Прстий люд.* К. ЧР. 359. *Хто таки, прстий чоловік, дається в знаки.* Ном. № 4114. 2) Прямой. *Визволь, Господи, невольника з неволі на прстії дороги.* АД. I. 91. *Я знаю сам, що прсте, що кривее.* К. Іов. 15. 3) Прямой, искренній. *Десь Бог мене покарав, — лиху долю мені дав; лиху долю, прсту душу.* Чуб. V. 229.

Прстилати, -лаю, -еш, сов. в. прслати, -стелю, -леш, гл. Прстилать, прстлать, разстлать. *Я прстелю жупанину, ти прстелеш хвартушину.* Чуб. V. 191.

Прстилатися, -лаюся, -ешся, сов. в. прслатися, -стелюся, -лешся, гл. 1) Прстилаться, прстлаться. 2) Прстираться, прстереться. *Таке болото, шо ні пролізти, ні пройти, перед ним прстилається.* Грин. I. 2.

Прстиня, -ні, об. Прстой, негордый человекъ. *Як із діда багач, або із пана пан, так і прстиня, а як із мужика пан, так і гординя.* Ном. № 1267.

Прстирало, -ла, с. Прстыня. Каменец. у. *То дайте ж нам, дайте, щосьте нам обіцяли: три подушок імхових і тоє прстирало, що шовком вишивано.* Лукаш. 163. *Узяв, закрив сі прстиралом вочі, аби ся не дивив.* Гн. I. 31.

Прстирати, -раю, -еш, сов. в. прстерти, -тру, -реш, гл. 1) Разстлать, разстлать, прстилать, прстлать. *Він зараз прстер ім на лаву прстирало біле.* Гн. I. 88. 2) Протягивать, протянуть. *Руці свої прстираєте.* ЕЗ. V. 110. 3) Распускать, распустить, прспстереть. *Почав зараз жучок крильці прстирати: «Полечу, піднесуся».*

Прстирядно, -на, с. = **Прстирало.** *Високе жидівське ліжко з перинами й подушками, закрите білим прстирядном з зубцями навкруги.* Левиц. Пов. 178.

Прстити, -ся. См. **Прщати, -ся.**

Прстіненько, нар. = **Прстісінько.** *А я прстіненько за ним побіг.* НВолын. у.

Прстір, -тору, м. 1) Прсторъ. *Рівняеш ратаєві ниву і прстором благословляєш.* К. Псал. 144. *Душа потребує прстору, жада волі.* Св. Л. 294. *Свободное, незанятое мѣсто.* *Прймаю солому з току, бо син привезе снопи, — щоб був прстір.* Рк. Левиц. 2) и ми. Прстранство.

Простірний, -а, -е. Просторный.

Простірність, -ности, ж. Свобода, нестѣсняемость, отсутствие субординації, распущенность. *Як то можна, щоб син мав таку просторність.* НВолын. у.

Простірно, нар. Просторно. К. Псал. 235. *Нам було простірно й затишно.* Г. Барв. 329.

Простісінький, -а, -е. Совершенно простой; совершенно прямой, прямехонькій.

Простісінько, нар. Совершенно просто; совершенно прямо, прямехонько.

Простісінько подивився в вічі. Левиц. Пов. 69.

Простість, -тости, ж. Простота. Желех.

Простіський, -а, -е = Простісінький. Желех.

Простник, -ка, м. Стебель, преимущественно прямой и вертикально стоящий. Вх. Зн. 57.

Просто, нар. 1) Просто, безъ затѣй. Рудч. Ск. I. 150. *Сказати просто: вмер, та й годі.*

Гліб. Він так мальовав собі просто, абияк. Кв. 2) Прямо. Пливи... *під темний луг просто.*

Чуб. V. 342. Простяглись дві дороги: одна просто, а друга пішла у праву руку. Стор. *Іде...*

пані, та просто до їх у двір. Рудч. Ск. II. 64. 3) Противъ, напротивъ, насупротивъ. *Хата його стоїть просто церкви.* Борз. у.

Простовісний, -а, -е. Вертикальный. Желех.

Простоволосий, -а, -е. Съ непокрытой головой, съ распущенными волосами. *Голе, босе й простоволосе — треба йти!* Ном. № 655. *Бенеря без спідниці, боса, в халатику, простоволоса.* Котл. Ен. V. 16.

Простогнати, -ну, -неш, гл. Простонать.

Простолюд, -ду, м. Простонародіе. Уман. III. 210.

Простолюбдець, -дця, м. Простолюдинь. *Пани б'ються, а в простолюдців чуби болять.* Ном. № 1304.

Простолюдія, -дії, ж. соб. = Простолюд. КС. 1882. IV. 165.

Простолюдний, -а, -е. Простонародный. К. ХП. 116. *Вибивається з вузького кола простонароднього побуту.* Г. Барв. 378.

Просторій, -а, -е. Просторный. *Просторий двір.* Стор. II. 96. *Вивів Бог мене з тісноти на просторе оболоне.* К. Псал. 38.

Просторікати, -каю, -еш и просторікувати, -кую, -ещ, гл. Разглагольствовать. Борз. у. *Годі просторікувать.* Ном. № 14188.

Просторікуватий, -а, -е. Многогрьчивый. К. ХП. 116. *В її просторікуватому оповіданні.* Г. Барв. 425.

Просторо, нар. 1) Просторно. *Ти казав — тісно буде, аж воно зовсім просторо.* Харьк. 2) Подробно, обширно, обстоятельно (излагать). О. 1862. I. 75.

Просторонище, -ща, с. = Просторонь. *Більше просторонище пускай.*

Просторонь, -ні, ж. Пространство. *Він і тебе з тісноти і темниці на просторонь без краю колись верне.* К. Іов. 80.

Простота, -ти, ж. 1) Простота. *Щось і блякнув з простоти.* К. ЧР. 28. *Світ простоти і покою — стародавній заповіт.* Щог. Сл. 99. 2) Простой народъ. О. 1862. I. 57. *Ні, зникнете ви, горді духи, почезнете, як і простота.* К. Псал. 192. *Твої слова простоту темну на добрий розум наставляють.* К. Псал. 283. 3) Неучъ; наивный человекъ. Левиц. I. 215.

Просточка, -ки, ж. Ласкательно: простолюдинка, проста женщина. *Я ж не царюівна, не королюівна, я ж так просточка, батькова дочка.* Грин. III. 22.

Простояти, -тою, -їш, гл. 1) Простоять. *Довгенько таки простояли наші сіроми коло перевозу.* Стор. МПр. 125. *Я ж з твоїм сином не одну нічку простояла.* Лис. III. № 10. 2) Причинить вредъ или порчу стояніемъ. *Мій тобі коничок стайні не простойть, моя тобі зброя кілочка не вломить.* Чуб. V. 63.

Прострелити. См. **Прострілювати.**

Прострибнути, -ну, -неш, гл. Проскочить.

Простригати, -гаю, -еш, сов. в. простригти, -жу, -жеш, гл. Простригать, простричь.

Прострілювати, -люю, -еш, сов. в. прострелити, -лю, -лиш, гл. Прострѣливать, прострѣлить. *Хитнувся, мов прострілений.* Мир. Пов. II. 60.

Прострінъ, -ня, м. = **Простень.** Вх. Зн. 55.

Простромити. См. **Простромлювати.**

Простромлювати, -люю, -еш, сов. в. простроміти, -млю, -миш, гл. *Ногу... так і простромив шаблюкою.* Драг. 207. *От-от бугай настигне, от-от простроме рогом наскрізь Максимову спину.* Мир. ХРВ. 129. 2) Просовувать, просунуть. *Простромив голову в двері.* Радом. у.

Простругати. См. **Простругувати.**

Простругувати, -гую, -еш, сов. в. простругати, -гаю, -еш, гл. 1) Проходить, пройти строга, простругать. 2) Прочищать, прочистить дорогу. *Простругу доріженьку к святому Великодню, — водицею залле.* Мил. 193.

Простувати, -тую, -еш, гл. Идти прямо, направляться. *Хто простує, той дома не ночує.* Ном. № 11406. *Простували вони до Лубень невеличкими купами.* Стор. МПр. 60. *Пливе військо, простуючи униз до порогів.* Морд. К. 5. *Скрізь по потоках пасовиська покладені корита, якими простує вода з.....менших потоків.* Шух. I. 185.

Простугоніти, -ню, -ниш, гл. Прогремѣть, простучать. *Крамарський віз (шляхом) простугонить.* МВ. I. 22.

Простудіти, -джу, -диш, гл. 1) Охладить, охолодить. 2) Простудить.

Простудітися, -джуся, -дишся, гл. 1) Охладиться. 2) Простудиться. *Простудилася ти, молодице, промовив він.* Левиц. Пов. 221.

Простукати, -каю, -еш, гл. Простучать.

Простукотіти, -чу, -чеш, гл. Простучать, прогромыхать.

Проступати, -паю, -еш, сов. в. проступити, -плю, -пиш, гл. 1) Проходить, пройти впередъ. *Так тісно, що й проступити не можна.* 2) Преимуц. сов. в. Провиниться. *Я проступила Богу і людям добрим.* Черк. у. *Мабуть я грішник, або мій батько, або мати чим проступили, та на мені кара божа почувається.* Г. Барв. 207.

Проступітися, -плюся, -пишся, гл. Провиниться, совершить проступокъ. *Чи ми Богу проступилися, що на нас таке лихо.* Харьк. у. *Ми, прості люде, коли і проступимось иноді, то нам Бог і вибачить.* Котл. МЧ. 427. *Прости, паноче! проступилась: я далєбі дурна була.* Котл. Ен.

Проступок, -пку, м. 1) Прегрѣшеніє, вина. *Перед Господом Богом грішимо всіякими проступками, — всіякими гріхами.* ЕЗ. V. 102. *Підвести кого на проступок.* Котл. МЧ. 427. 2) Проходъ. *Він мені що далі, то все більше проступку не дає, а я втікаю, ховаюсь од його.* Г. Барв. 394.

Простьобати, -баю, -еш, гл. Простегать.

Простяга́ння, -ня, с. Протягиваніє. Левиц. (Правда, 1868, 431).

Простяга́ти, -гаю, -еш, сов. в. простягти, -гну, -неш, гл. Протягивать, протянуть, простереть. *Він простяг руку та й поблагословив мене.* МВ. I. 17.

Простягатися, -гаюся, -ешся, сов. в. простягтися, -гнуся, -нешся, гл. 1)
Протягиваться, протянуться. *Простяглась та й лежить.* Ном. № 7394. *Простяглася по діброві по над Дніпром козацька ватага.* Шевч. 170. 2) Только сов. в. **Направитися.**
Василь... простягся на музики під верби. Левиц. I. 15.

Простя́ж. Употр. въ выраж. в простяж. Цугомъ. *В коляску запрягли дванадцятєро коней по парі в простяж.* Стор. II. 36.

Простя́жний, -а, -е. Длинный и отлогій. *Гора не так крута, та дуже простяжна.* Лебед. у. *Простяжна гора.* НВолын. у.

Простя́ка, -ки, об. Простой, не гордый человекъ. *Наш пан — простяка.* Волч. у.

Простяко́м, нар. Напрямикъ, ближайшею дорогою. *Він їхав до нас простяком, а не тим шляхом.* Новомоск. у.

Простя́ха, -хи, простя́чка, -ки, ж. Сортъ плахти. Черниг. у.

Просува́ти, -ваю, -еш, сов. в. просунути, -ну, -неш, гл. 1) Просовывать, просунуть. Мнж. 26. *Прийшов у ліс у такий густий, що й пучки, здається, просунути не можна.* Рудч. Ск. I. 134. 2) Отодвигать, отодвинуть, отсунуть. *Просуну я кватирочку, аж матуся в гості йде.* Чуб. V. 624.

Просува́тися, -ваюся, -ешся, сов. в. просунутися, -нуся, -нешся, гл. Просовываться, просунуться, пролѣзать, пролѣзть, протискиваться, протиснуться. *Аж там такий ліс, такий густий, що ні пройти, ні просунуться.* Рудч. Ск. *У хатах уже і просунутися ніде.* Мир. Пов. II. 58.

Просумува́ти, -мую, -еш, гл. Прогрустить, пропечалиться извѣстное время.

Просурень, -рня, м. Раст. а) *Crocus reticulatus* L. ЗЮЗО. I. 120. См. **Просерень.** б) — **гадючий.** *Bulbocodium ruthenicum* Bunge. ЗЮЗО. I. 115.

Просурина, -ки, ж. = **Просурень а,** *Crocus reticulatus* L. ЗЮЗО. I. 120.

Просурмити, -млю, -миш, гл. Протрубить.

Просу́ха, -хи, ж. Въ выраж. **на просусі.** Когда просохнетъ (дорога). *На просусі приїду, перед великоднем.* Харьк. г.

Просуш, -ші, ж. = **Сухоліс.** Вх. Зн. 57.

Просушити, -ся. См. **Просушувати, -ся.**

Просушувати, -шую, -еш, сов. в. просушіти, -шу́, -шиш, гл. Просушивать, просушить.

Просушуватися, -шуюся, -ешся, сов. в. просушітися, -шу́ся, -шишся, гл.
Просушиваться, просушиться. *Ой хоть замочуся, в роду просушуся.* Чуб. V. 460.

Просяний, -а, -е. Просяной. *Просяна солома.* Волч. у. Мир. ХРВ. 126.

Просяни́ця, -ці, ж. Просяная солома. Сим. 153. НВолын. у. *Овсяниця, просяниця — все то товару корис.* Ном. № 10186.

Прося́нка, -ки, ж. = **Просяниця.**

Прося́ти и прося́яти, -сяю, -еш, гл. Просіять. *Ой зіронька зійшла, стала, аж бо на весь світ просяла.* Гаццук, Абетка, 28. (Нп).

Прося́щий, -а, -е. Прося́щий, живу́щий пода́ннямъ. *Уроди, Боже, на тру́дящого... на прося́щого, на кра́дящого і на вся́кую до́лю.* Грин. I. 16.

Протава́ти, -таю, -єш, сов. в. протанути, -ну, -неш, гл. Протаивать, протаять. *То там, то тут протає.* НВолын. у.

Прота́вка, -ки, ж. Проталинка. *Уже є протавки на полі.* НВолын. у.

Протанцюва́ти, -цюю, -єш, гл. Протанцювать, проплясать. *Аж до межигорського Спаса протанцював сивий.* Шевч. 370.

Протарабани́ти, -ню, -ниш, гл. 1) Протащить. 2) Пробарабанить.

Протарахкоті́ти, -чу́, -тиш, гл. Простучать, прогромыхать (быстро). *Хтось возом протарахкотів проз хату.*

Протаска́ти, -каю́, -єш, гл. Протащить.

Протаскати́ся, -каю́ся, -єшся, гл. Пробраться, дотащиться. *Як тільки в кріпость протискався, тузити зараз і принявся.* Котл. Ен.

Протверези́ти, -жу́, -зиш, гл. Протрезвить, отрезвить. *Нужда протверезила його, прояснила його душу.* Левиц. I. 541.

Протверези́тися, -жу́ся, -зишся, гл. Протрезвиться, отрезвиться. *А далі трошки проходився, прочумався, протверезився.* Котл. Ен. II. 12.

Проте́, нар. Между тьмъ, однако. МВ. I. 25. *Не віре, ну, а проте хоче дізнатися, чи справді воно так.* Грин. II. 117. *Ох, я ж її вже просила, я ж їй і годила, проте злая мачуха сорочки не шила.* Грин. III. 412.

Протекти. См. Протікати.

Протелєнька́ти, -каю́, -єш, гл. Прозвенѣть, прозвонить; о часахъ: протикать.

Проте́п, -пу, м. Тропа? *Ходім сами, протє́пом своїм.* Змієв. у.

Протє́пом, нар. Опротетью. Харьк. у. Мирг. у.

Протє́реб, -бу, м. Прочистка, прорубка лѣса. НВолын. у.

Протере́бити. См. Протеріблювати.

Протє́ребок, -бка, м. = Протере́б. НВолын. у.

Протеріблюва́ти, -люю́, -єш, сов. в. протере́бити, -блю́, -биш, гл. 1) Расчищать, расчистить лѣсь. *Протере́блював ліс.* НВолын. у. 2) Выкорчевывать, выкорчевать мелкія деревья. *Протере́бив сіножать.* НВолын. у. 3) Прочищать, прочистить. *Тра протеріблювати чубук.* НВолын. у.

Протерли́кати, -каю́, -єш, гл. Пропиликатъ, проиграть плохо (на струнахъ). **Що затерли́кав, те і протерли́кав.** Что заработалъ игрой, то и истратилъ (о музыкантѣ). Вх. Зн. 69.

Протє́рти. См. Протирати.

Протеса́ти, -шу́, -шеш, гл. 1) Протесать. 2) Потерять? утратить? *Згубив Сава, протесав Сава свою віру навіки.* Нп.

Проти, проти́в, пред. 1) Противъ. *Чи легше тягти проти води, чи за водою?* Грин. I. 39. *Проти рожна не працювати.* Ном. *Хто против Бога, то й Біг против ньому.* Ном. № 92. 2) Передъ. *Нема того, хто встоїть проти його.* К. Іов. 19. *Отож не встоять нечестивим проти благих людей на суді.* К. Псал. 2. 3) На встрѣчу. *Кого визирую? проти кого вибігаю?* Г. Барв. 252. *Іде літо проти зіми і несе квіточку таку гарну.* Чуб. I. 13. *Виходила вона проти череди і загляділа Василя.* 4) На, для, къ. *Проти всіх людей земля не вродє.* Черк. у. *Проти дня брехня, проти ночі правда.* Посл. 5) Лицомъ къ чему, напротивъ. *Стояла*

вона проти місяця молодика. МВ. І. Проти місяця видко. Мет. 141. 6) По сравненію, сравнительно съ кѣмъ, чѣмъ. Проти нас трьох нема в світі дужчого. Грин. І. 189. Проти його нема чоловіка. 7) Подъ (какой либо день), предъ (днемъ, событіємъ). Проти п'ятниці мені приснилась скриня, повна добра. Мил. 9. Проти смерти двох синів мені снилось, що два голуби прилетіло в оселю. Мил. 8. Що се за сон? прогни чого? Г. Барв. 272.

Проти ночі. Къ ночи, на ночь. Куди ви проти ночі?... Та переночували б. Св. Л. 123. Не розкажу против ночі, а то ще присниться. Шевч. 146. 8) Смотря по, сообразно съ. Шух. І. 104. 9) **Проти себе підвести, підняти.** Поднять что либо, держа его передъ собой. Мнж. 9.

Противитися, -влюся, -вишся, гл. 1) Противиться, сопротивляться. Дурневі і Бог не противиться. Ном. № 6208. 2) Возражать. Лає мене, я й не противлюся, бо винен. НВолын. у. Хоч на мене люде брешуть, — я ся не противлю. Чуб. V. 395.

Противний, -а, -е. 1) Противулежащій, находящійся напротивъ. З противної вулиці доносився парубочий гомін. Мир. Пов. І. 148. **Противна хата.** Хата по другу сторону сѣней. Сидів собі на лавці у новій світлиці, що одгородив од противної хати. Кв. Через сіни противна хата. Кв. 2) О волнѣ: противная. На Чорному морі недобре вчинає: противну филью зо дна моря знімає. АД. І. 192. См. **Супротивний.** 3) Непокорний, противящійся. Привів бранців із дарами і противних твоїй волі працювати в твоїм храмі. К. Псал. 152. 4) Неприятный. Противна, як старцеві гривня. Ном. № 5016. 5) Противорѣчащій. Я ж їй слова противного не промовив. Г. Барв. 207.

Противник, -ка, м. Противникъ, неприятель. Щоб було так важко і жалко рабам біса, суддям, противникам, ненависникам і усім ворогам моїм. Чуб. І. 96.

Противність, -ности, ж. Противоположность. Частіше робить людей близькими приятелями противність їх удачі. Левиц. І. 133.

Протика́ти, -каю, -еш, сов. в. проткнути, -ну, -неш, гл. Протыкать, проткнуть. За царя Тимка, як була земля тонка: пальцем проткни та й води напийся. Ном. № 6856.

Протинятися, -няюся, -ешся, гл. Пробродить, прослоняться. Може ще днів зо три й протиняється тут. Кролевец. у.

Протирати, -раю, -еш, сов. в. протерти, -тру, -треш, гл. 1) Протирать, протереть, вытирать, вытереть. А россою очі промивати, а рушником очі протирати. Грин. III. 473. Протри мені смажні уста. Чуб. І. 253. 2) Проторивать, проторить. Перед домом був широкий двір, такий широкий, що вози ледві встигли протерти кругом його вузьку дорогу. Левиц. Пов. 145. Тепер скорий шлях просторий до рая протерли. КС. 1882. IV. 169. 3) **Протерта го́лка.** Игла безъ ушка. Нема, як моя сусіда: увесь куток обділяє; ось і мене поратувала: дала протерту голку ще й без жильця. Подольск. г.

Протиснути, -ну, -неш, гл. Протиснуть. Тіснота така, що й кием не протиснеш. Ном. № 7681.

Протис(ну)тися, -нуся, -нешся, гл. Протиснуться. Мнж. 190. Трудно було протиснутись, так було багато народа. Левиц. Пов. 24.

Протічка, -ки, ж. Родъ металлическаго прутика для чистки трубки. Гол. Од. 66. Шух. І. 300, 276. Витягти люльку, довго він довбався в ній протічкою. Мир. ХРВ. 224.

Протіка́ти, -каю, -еш, сов. в. протекти, -течу, -чеш, гл. 1) Протекать, протечь, течь. Ой у полю криниченька, вода протікає. Чуб. V. 377. По долинах ріки протікають. Чуб. V.

937. 2) О посудѣ, крышѣ: давать, дать течь. *Паша водянка десь у дні протікає.* Харьк. г. *Треба перекривити клуню, бо вже і в невеликий дощ протікає.* Харьк.

Проті́р, -ра, м. Игла безъ ушка. Ном. № 250.

Проті́с, -теса, м. Половина дерева, разрѣзаннаго надвое по длинѣ. Шух. I. 88.

Проті́чок, -чка, м. Ручей, ручеекъ. *Біжать з гір долинами прудкі потічки снігової води.* Мир. ХРВ. 354. (У балці) *пробігав невеличкий протічок.* Мир. Пов. II. 45.

Проткнути. См. **Протикати.**

Прото, нар. Поэтому. Вх. Лем. 458.

Протовкти, -вчу, -чеш, гл. Протолочь.

Прото́вп, -пу, м. Проходъ (сквозь толпу). *Лагодивсь.... шукати собі протовпу до кафедри.* К. ХП. 27.

Прото́впитися. См. **Протовплюватися.**

Протовплюватися, -лююся, -ешся ж протовпля́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. **прото́впитися, -плюся, -пишся, гл.** Протискиваться, протиснуться въ толпѣ. *Петро протовплявсь усе дальш.* К. ЧР. 260. *За народом так насилу протовпились до хати.* Кв.

Протовпом, нар. Проталкиваясь.

Прото́ка, -ки, ж. 1) Проливъ. 2) Рукавъ рѣки.

Протомити, -млю, -миш, гл. Утомить.

Протопити, -плю́, -пиш, гл. Протопить. *Нема дров а ні поліна, нічим хати протопити.* Чуб. V. 1074.

Прото́пки, -пок, ж. мн. Слѣды ногъ на размокшей землѣ. Константиногр. у.

Прото́попа, -пи, м. Протоіерей. *Як пожив той піп у нас років зо два, то його зробили протопопою.* ЗОЮР. I. 266.

Прото́попівна, -ни, ж. Дочь протоіерея. *Зараз на чернігівську протопопівну закинув, та й сам злякавсь од нерівні.* Кв.

Прото́по́пша, -ші, ж. Жена протоіерея. Левиц. I. 347.

Прото́птати, -пчу, -пчеш, гл. Протоптать. *Протоптати дорогу. Протоптати чоботи. Протоптати стежку до кого.* Часто бывать у кого. *Я його знаю, він протопче стежку через полковничий садок.* Шевч. 296.

Прото́рг, -га, м. = **Проті́р.** *Москаль і проторг проковтне, та не вдавиться.* Ком. Пр. № 715. *Хто хоче собаку з світа згубити, той дасть їй проторга ззісти.* Борз. у.

Проторгувати, -гую, -еш, гл. 1) Проторговать. *Проторгував аж три годи.* Харьк. у. 2) Потерять, торгуясь. *Кажуть, що Сомко хоче теж із москалем по гадяцьких пунктах торгуватись. Коли б свого не проторгував.* К. ЧР. 319.

Проторохтіти, -хчу, -тиш, гл. Прогромышать. *Хутко проторохтіли вулицями.* МВ. (О. 1862. III. 71).

Проторува́ти, -рую, -еш, гл. Протереть, угладить дорогу.

Прото́чина, -ни, ж. 1) Мѣсто въ плотинѣ, гдѣ вода просачивается. *Уміємо проточини гатити і сховане на Божий світ являти.* К. Іов. 59. Дыра, сквозь которую протекаетъ вода (въ крышѣ, запрудѣ). Рк. Левиц. 2) Дыра, проѣденная мышами, червями.

Прото́чіти, -чу́, -чиш, гл. 1) Прогрызть; прорыть (нору). *Так уже добре накрила діжку з борошном од мишей; а вони дірку проточили і таки долізли до борошна.* Харьк. г. 2) Очистить на грохотѣ (зерновой хлѣбѣ). 3) — **голову.** *Надоѣсть постійними*

настояніями, пристава́ніями и пр. *Вже він проточив мені голову: єдняйте та й єдняйте Оленку.* Г. Барв. 397.

Проточний, -а, -е. Текущій. *Вода проточна.* МВ. (Д. 1862. I. 81).

Протратити, -чу, -тиш, гл. Протратить, истратить. *Молодий син протратив маєток.* Єв. Л. XV. 13. *Останню копійку протратив.* Св. Л. 167.

Протремтіти, -мчу, -тиш, гл. Продрожать. *Усю ніч протремтіла: собаки чогось так уїдали, а я сама в хаті, так і страшно.*

Протримати, -маю, -єш, гл. Продержать.

Протринькати, -каю, -єш, гл. Растратить, промотать. *Батько може увесь вік не доїдав, не досипляв та копієчку до копієчки складав, а син швиденько усе протринькав.* Харьк. г.

Протрубіти, -блю, -биш, гл. Протрубить.

Протрусити, -шу, -сиш, гл. Протрясти.

Протруситися, -шуся, -сишся, гл. Протрястись.

Протрухлявіти, -вію, -єш, гл. Прогнить, стать трухлымь.

Протрухнути, -ну, -неш, гл. = Протрухлявіти.

Протрясти, -су, -сеш, гл. 1) = Протрусити. 2) Издержать. *На цей позов він багато грошей протряс. В Чернігові аж н'ять кіп протряс.* Кв.

Протрястися, -суся, -сешся, гл. = Протруситися.

Протряхати, -хаю, -єш, сов. в. протряхнути, -ну, -неш, гл. Просыхать, просохнуть (о землѣ, краскахъ, бѣльѣ). (На образах) *протряхали свіжі фарби.* Левиц. Пов. 21. *Рядно вже протряхло, — візьми, скачай.* Черниг. у.

Протупати, -паю, -єш, гл. Протоптать.

Протупотіти, -почу, -тиш, гл. Пробѣжать, топая.

Протурбуватися, -буюся, -єшся, гл. Пробезпокоиться.

Протурготіти, -чу, -тиш, гл. Прогремѣть, простучать.

Протурити. См. Протуряти.

Протуркати, -каю, -єш, гл. = Протуркотати.

Протуркотати, -чу, -чеш, гл. Проворковать.

Протуркотіти, -чу, -тиш, гл. = Протуркотати.

Протурчати, -чу, -чиш, гл. 1) = Протуркотати. 2) — голову, уха. Намозолить уши, твердя постоянно одно и то-же. *Ти вже мені сими молодощами й голову протурчав.* Г. Барв. 497.

Протуряти, -ряю, -єш, сов. в. протурити, -рю, -риш, гл. Прогонять, прогнать.

Латинян к чорту протуривши, з Енеєм в купу ізійшлись. Котл. Ен. VI. 34. *Протурили татарську орду за Перекип.* Стор. МПр. 28.

Протьюкати, -каю, -єш, гл. О соловьѣ: прощелкать.

Протюкати, -каю, -єш, гл. Крикнуть на кого тю. *Протюпайте на його, що він чорт-зна-що робить.* Константиногр. у.

Протюпати, -паю, -єш, гл. Пройти мелкими шажками; проѣхать медленно.

Протяг, -гу, м. 1) Протяжение. 2) Продолжение. *Нова сцена в хаті здалася йому тільки протягом першої.* Левиц. I. 231. 3) Протяжность. З протягом. Протяжно, растягивая. *Вимовляв слова з протягом.* Левиц. I. 157. *Чіпка вимовляв кожне слово з протягом.* Мир. ХРВ. 278.

Протягати, -гаю, -єш, сов. в. **протягти, -гну, -неш**, гл. 1) Протягивать, протянуть. *Ой протягну я волоконце крізь віконце*. Чуб. V. 618. *Іде і тягне за собою рядно, — по всьому двору протяг*. Харьк. у. 2) Продолжать, продолжить, продлить. *Господь не протяг їй віку*. Стор. МПр. 63.

Протягати́ся, -гаю́ся, -єшся, сов. в. **протягтися, -гну́ся, -нешся**, гл. 1) Протягиваться, протянуться. 2) Тянуться, длиться, продолжиться, продлиться. *Наше діло довго буде протягати́ся*. Харьк. у.

Протя́глий, -а, -е. Пологий (о горь). *Протягла гора*. НВолын. у.

Протя́гом, нар. Протяжно. *Оцю пісню у нас протягом співають*. Харьк. г.

Протягти, -ся. См. **Протягати, -ся**.

Протя́жний, -а́, -е́. Продолжительный. *Протяжна була осінь цей год — усі на ярину понаорювались*. Волч. у.

Проуча́ти, -чаю́, -єш, сов. в. **проучи́ти, -чу́, -чиш**, гл. = **Провчати, провчити**. *Та велів зготовляти прутів пуки — мене проучати*. Чуб. V. 1014. *Ой дай, жінко, нагая, проучити німчая*. Ном.

Профатний, -а, -е. (= **Проханий**). Въ выраженіи: **Ішов профатнов дорогов = Ішов світ за очі**. См. **Світ**. Вх. Зн. 57.

Професор, -ра, м. Профессоръ. *Дашкович швидко піднявся між професорами своїми лекціями*. Левиц. Пов. 50.

Професорівна, ж. Дочь профессора. *Молоді професорівни й купцівни не схотіли навіть пити чаю*. Левиц. Пов. 55.

Професорка, -ки, ж. Женщина-профессоръ. Желех.

Професорство, -ва, с. Профессорство. Желех.

Професорський, а, а. Профессорскій.

Професорува́ти, -рую́, -єш, гл. Быть профессоромъ. Желех.

Профіт, -ту, м. Польза. *Не мав злий дух профіту з людей*. Гн. II. 226.

Прохава́кати, -каю́, -єш, гл. О перепелъ: прокричатъ.

Проха́жка, -ки, ж. = **Прохідка**. Вх. Зн. 57.

Прохазя́йнува́ти, -ную́, -єш, гл. 1) Прохозяйничать. 2) Растратить, неумѣло хозяйничая.

Прохалавкнути, -ну, -неш, гл. Проглотить съ жадностью. *Пес прохалавкнув печеню*. Вх. Зн. 57.

Прохальний, -а, -е. Просительный. *Випрохав у владики книжку прохальну, щоб зібрати грошей (на церкву)*. Г. Барв. 162.

Прохамаркати, -каю́, -єш, гл. = **Прохарамаркати**. *Було молюся уранці і ввечері, то з молитвами і письмо прохамаркаю*. Стор. II. 81.

Проханий, -а, -е. 1) Прошенный, выпрошенный. *Проханий кусок горло дере*. Ном. № 4493. 2) Приглашенный. *Гість не проханий, не дуже буває тучений*. Ном. № 11896. Приглашенный на время замѣститъ кого либо. *Я проханий, а не титарь*. Харьк. 3) — **обід, бенкет**. **Обѣдъ, пирь** по приглашенію. *Не великі, прохані бенкети. А так гості — не минає дня, щоб за столом не сиділо душ три або чотирі чужих*. Мир. ХРВ. 109.

Проха́ння, -ня, с. Просьба. Левиц. Пов. 57. *На мое прохання.... одгукнулись*. Ном. Од. видав. I.

- Прохапуватися, -пуюся, -ешся, гл.** — **крізь вуха.** Так вищит, аж ми сі крізь вуха прохапує. Фр. Пр. 197.
- Прохарамаркати, -каю, -еш, гл.** Прочесть, проговорить невнятно. Яку небудь молитву прохарамаркаю над мертвим і не покину його трупу. Стор. МПр. 22.
- Прохарчіти, -чу́, -чіш, гл. = Прохарчувати.**
- Прохарчітися, -чу́ся, -чішся, гл. = Прохарчуватися.** Аж два тижні там поробив, та тільки що там прохарчився, а додому нічого й не приніс. Кв. Я й страви не їм, а взявши крайчик хліба, так собі й прохарчусь ходячи. Г. Барв. 192.
- Прохарчування, -ня, с.** Прокормленіє. Він живе аби день до вечора, дбаючи тільки для прохарчування свого. Левиц. (Правда 1868, 416).
- Прохарчувати, -чую, -еш, гл.** Прокормить. На свої гроші і зодягну, і прохарчую себе й жінку. Левиц. І. 327.
- Прохарчуватися, -чуюся, -ешся, гл.** Прокормиться. Заробимо, то прохарчуємось. Грин. ІІ. 67.
- Прохатарь, -ря, м. = Прохач.** Пришили прохатарі ті, що на церкву просять. — Ну, наברי їм ківи пшениці. Харьк.
- Прохати, -хаю, -еш, гл.** Просить. Як тому не дати, хто вміє прохати. Ном. № 4473. — **на виступці.** Указувать на дверь, просить вонь.
- Прохатися, -хаюся, -ешся, гл.** Проситься. Став прохатсья на ніч. Рудч. Ск. ІІ. 150.
Дочка в батька прохалася: ой піду мій батеньку, на круту гору погуляю. Мет. 138.
- Прохач, -ча, м.** 1) Проситель. В-осени багачі, а на весні прохачі. Лохв. у. А як би ти завтра став старцем прохачем. Левиц. Пов. 69. 2) Собирающій даянія на постройку церкви. Лебед. у.
- Прохватень, -тня, м.** Въ игрѣ въ вивертень: такой ударъ брошенной палкой въ другую, лежащую на землѣ, палку, при которой брошенная проскальзываете подъ лежащей. Ив. 21.
- Прохвистати, -щю, -щеш, гл.** Пробить. Чорний віл хоч яку стіну прохвище. (Загадка: свердель). Ном. стр. 303, № 488.
- Прохворіти, -рію, -еш, гл.** Проболѣть.
- Прохворости́ти, -щю, -стиш, гл.** Высѣчь. Треба простить, або прохворостить. Ном. № 13635.
- Прохво́стиця, -ці, ж. = Прочуханка.** Пішла біда до Лохвиці, і там дано прохвостиці. КС. 1884. І. 29.
- Прохи́лити.** См. Прохиляти.
- Прохиля́ти, -ляю, -еш, сов. в. прохилити, -лю, -лиш, гл.** Раздвигать, раздвинуть (густо растуція растенія), пролагая себѣ путь, наклоняя (растенія) въ противоположныя стороны. Ой в городі бузина, вітер не прохилить. Грин. ІІІ. 171.
- Прохід, -ходу, м.** 1) Проходь. 2) = **Прохідка.** У неділю по вечері помоливсь пан Богу, взяв собі вірну слугу, пішов для проходу. Грин. ІІІ. 616.
- Прохідка, -ки, ж.** Прогулка. Харьк.
- Прохідний, -а, -е.** 1) Свободный для прохода. 2) — **ступа = Походюча ступа.** См. **Ступа.** Шух. І. 104, 162.
- Прохіра, -ри, об.** Лукавый, хитрый, коварный человекъ или такое же животное. Прохіра лисиця. Білецк.-Нос., Приказки, кн. ІІІ., 77.

- Прохірний, -а, -е.** Лукавий, хитрий, коварний. *До їх підкралася лисиця, ізвісна прохірна ледащиця.* Білецьк.-Нос., Приказки, кн. XVI, 127. См. еще тамъ-же кн. IV, 95, кн. XI, 73.
- Прохірство, -ва, с.** Лукавство, хитрость, коварство. *Як заховатися невинній (курці) од прохирства, моєї братії (лисиць) лихого здирства.* Білецьк.-Нос., Приказки, кн. VIII. 10. См. еще тамъ же кн. XIV. 53.
- Прохліпати, -паю, -еш, гл.** Проплакати, всхлипывая.
- Прохлюпатися, -паюся, -ешся, гл.** Проболтаться въ водѣ извѣстное время.
- Прохмелитися.** См. **Прохмелятися.**
- Прохмелятися, -ляюся, -ешся, сов. в. прохмелітися, -люся, -лішся, гл.**
Протрезвляться, протрезвиться. *Піду до коршомки, та й нап'юся, піду в вишневий сад, прохмелюся.* Чуб. V. 51. *Прохмелились вони да й думають: «Ой Боже мій, що ж це ми наробили? ми ж нагуляли не на 30, не на 50 карбованців».* Чуб. II. 33.
- Проходжати, -джаю, -еш, гл. = Проходити.** Мет. 281. *Поміж рядами прохожайте.* АД. I. 213.
- Проходжуватися, -джуюся, -ешся, гл. = Проходитися.** *Царівна на той час по саду проходжувалась.* Рудч. Ск.
- Проходити, -джу, -диш, сов. в. пройти, -йду́, -деш, гл.** 1) Проходить, пройти. *Пройшов же я світ увесь.* Чуб. V. 449. 2) — **кого.** Проходить, пройти мимо кого, миновать. *Він проходить тих двох.* Чуб. II. 182.
- Проходити, -джу, -диш, гл.** Проходить, потратить время на хождение. *Хотіла було сваритися на дочку, чого довго проходила.* Кв.
- Проходітися, -джуюся, -дишся, сов. в. проходітися, -джу́ся, -дишся, гл.**
Прожаживаться, пройтись. *А далі трошки проходився, прочумався, протверезився.* Котл. Ен. *Ми дозволили їй проходитись у садочку.* Рудч. Ск. I. 98. *Теперечки вечір теплий, проходилося трохи.* Стор. II. 99.
- Проходка, -ки, ж. = Прохідка.** *Тільки їй і проходки, що до церкви божої.* Кв. *Царівна... пішла раз у проходку.* Мнж. 41.
- Прохожалий, -а, -е.** Прохожий. *Поховані над дорогами то чумаки, то прохожалі.* Ном. № 297.
- Прохожий, -а, -е = Перехожий.** *З молодицями танцює та двір вимітає, та прохожих, проїжжачих у двір закликає.* Шевч. 108. *Всі прохожі задивлялись на панночок.* Левиц. I. 288.
- Прохо́жуватися, -жуюся, -ешся, гл. = Проходітися.** *Пойшов на двір прохожуваться.* Рудч. Ск. I. 18.
- Проходо́да, -ди, ж.** Прохлада. Сим. 204. *То кидали козаки ляхів у воду к чортовій матері на прохолоду.* АД. II. 37. *Осілля ранкова прохолода.* Мир. ХРВ. 188.
- Проходо́дати, -даю, -еш, гл.** Простыть, остыть. Шух. I. 141.
- Проходо́джати, -джаю, -еш и прохолоджувати, -джую, -еш, сов. в. прохолодіти, -джу́, -диш, гл.** Охлаждать, охладить, прохлаждать, прохладить. *Куди віє, туди й провіває, козака молодого прохоложає.* АД. I. 169. *Я тебе прохоложу трохи.* Рудч. Ск. II. 166. *Нехай Лазарь прохолодить язик мій.* Єв. Л. XVI. 24.

Проходжати́ся, -джаюся, -ешся и проходжува́тися, -джуюся, -ешся, сов. в. **проході́тися, -джу́ся, -ди́шся**, гл. Охлаждаться, охладиться. Як душно, ви́йде прохолоди́тися. НВолын. у.

Проходо́дний, -а, -е. Прохладный. К. Бай. 68.

Проходо́дно, нар. Прохладно. *Ідіть сюди, тут прохолодно*. НВолын. у. *Хата, як квітник: чисто, ясно, прохолодно*. Г. Барв. 122.

Проходо́нути. См. Прохоло́няти.

Прохоло́няти, -няю, -еш, сов. в. **прохоло́нути, -ну, -неш**, гл. Остывать, остыть. *А Іван як подмухав своїм духом, до воно і прохоло́нуло*. Рудч. Ск. І. 98.

Прохо́питися, -плюся, -пишся, гл. 1) Проснуться. ЕЗ. V. 85. *Дитя ся прохо́пило*. Гол. І. 59. 2) Ошибиться, промахнуться. 3) Сказать то, чего не слѣдовало. *Нехай Бог боронить! — прохо́пилась стара й сама не зоглядівшись*. Левиц. І.

Прохо́рити, -рюю, -еш, прохорува́ти, -рюю, -еш, гл. = Прохво́рити.

Прохра́кати, -каю, -еш, гл. Охаркать. *Твою бороду проплюють, прохра́кають, мое личенько цілують, обнімають*. Грин. Ш. 359.

Прохро́піти, -плюю́, -пиш, гл. Прохрипѣть. *Не журись!... прохри́пів*. МВ. II. 13.

Проху́кати. См. Проху́кувати.

Проху́кувати, -кую, -еш, сов. в. **проху́кати, -каю, -еш**, гл. Дышать, подышать зимой на окно, отчего намерзший на немъ ледъ протаиваетъ. *Проху́каєш вікно, глянеш на двір*. Греб. 404.

Прохурманува́ти, -ную, -еш, гл. Пробыть извозчикомъ.

Прохухати. См. Прохухо́вувати.

Прохухо́вувати, -вую, -еш, сов. в. **прохухати, -хаю, -еш**, гл. = Проху́кувати, проху́кати. *Дивиться в поле, через царину, прохухавши заморозъ на склі. Коли ж їй здалось, наче хтось ізнадвору прохуховує*. Г. Барв. 167.

Проца́рювати, -рюю, -еш, гл. Процарствовать.

Процвѣ́нькати, -каю, -еш, гл. Проговорить на малопонятномъ или непонятномъ языкѣ; вообще — проговорить, но презрительно.

Процви́ндрити. См. Процви́ндрювати.

Процви́ндрювати, -рюю, -еш, сов. в. **процви́ндрити, -рю, -риш**, гл. = **Проци́ндрювати, проци́ндрити**. *За його порядками троха чи не процви́ндрили б швидко і всії худоби*. Кв. *Гроші процви́ндрював у карти*. Морд. Пл. 67.

Процві́рінькати, -каю, -еш, гл. Прочирикать.

Процві́рча́ти, -чу́, -чи́ш, гл. О сверчкѣ: протрещать. *Усю ніч процві́рчав цвіркун*.

Процві́сті. См. Процві́тати.

Про́цвіт, -ту, м. Цвѣтеніе, расцвѣтаніе, процвѣтаніе. Желех. *Пророкував їй (українській мові) новий проці́т, нову красу й силу*. К. ХП. 116.

Про́цвітаній, -а, -е. Разцвѣченный, разукрашенный. *Ой із города Трапезонта виступала галера, трьома цвітами процві́тана, мальована. Ой первим цвітом процві́тана — златосиніми киндяками побивана; а другим цвітом процві́тана — гарматами арештована; третім цвітом процві́тана — турецькою білою габою покровена*. АД. І. 208.

Про́цвіта́ти, -таю, -еш, сов. в. **про́цвісті, -ту́, -те́ш**, гл. 1) Цвѣсть, процвѣтать, расцвѣтать, расцвѣсть. *Калина процві́тає*. Мет. 33. *Кругом хлопці та дівчата, як мак процві́тає*. Шевч. 51. *Піднявсь, процві́в і в'яне, мов та квітка*. К. Іов. 30. 2) Богатѣть,

разбогатѣть, достигъ благополучія. *А проців був мій брат: поважали усі, майстер, грошей багато.* Лебед. у. *Чи ба, як люд проців тепера: тільки пани колись так жили, як оце наші міщане.* Лебед. у. 3) Расцвѣчивать, расцвѣтить, разукрасить. См.

Процвітаний.

Процѣнт, -ту, м. Процентъ. Гн. I. 109. *Ніхто не прийде править проценту.* Рудч. Ск. II. 26.

Процѣсія, -сії, ж. Церковное шествіє съ крестами, хоругвями. Чуб. I. 286. *Лежать вони до світа; приходять до них з процесією, і беруть їх у церкву.* Рудч. Ск. I. 79.

Проциганити, -ню, -ниш, гл. Циган циганча циганці проциганив. Посл.

Проциндрити. См. **Проциндрювати.**

Проциндрювати, -рюю, -єш, сов. в. проціндрити, -рю, -риш, гл. Проматывать, промотать, спустить. *Грошей вчора він проціндрив шось не трохи.* А.-Арт. (О. 1861. III).

Процідживати, -джую, -єш, сов. в. процідіти, -джу́, -диш, гл. Процѣживать, процѣдить. Чуб. III. 75.

Проціхувати, -хую, -єш, гл. Прогнать. *Такого дурня відтіля проціхують.* Константиногр. у.

Процокотати, -чу́, -чеш, гл. Проболтать, протрещать.

Процокотіти, -кочу, -тиш, гл. = Процокотати.

Прочаклувати, -лую, -єш, гл. Проволшебствовать известное время.

Прочанин, -на, м. Богомолец; странникъ. *Куди, прочане, ви йдете?* Котл. Ен. I. 16. *Над вечір увійшли ми в село, і розбрелись прочане улицями.* МВ. I. 17.

Прочанка, -ки, ж. Богомолка; странница. К. ЧР. 91.

Прочапати, -паю, -єш, гл. Проплестись.

Прочатувати, -тую, -єш, гл. Пробыть на стражѣ, прокараулить.

Прочахати, -хаю, -єш, сов. в. прочах(ну)ти, -ну, -неш, гл. Простывать, простыть. *Не їж юшки: хай прочахне.* Лубен. у. *Отож про пиття й держи собі од поганки таку воду, що як гаразд перекипить, тоді її у глек та й на вікно, щоб прочахла.* Лубен. у.

Прочвалати, -лаю, -єш, гл. Протащиться, проплестись.

Прочвара, -ри, об. Уродъ, чудовище. *Я не прочвара, не упирь.* Котл. Ен. V. 9.

Прочека́ти, -каю, -єш, гл. Прождать.

Прочередникувати, -кую, -єш, гл. Пробыть чередником.

Прочертъ, -ти, ж. Прогалина, поляна. Вх. Зн. 57.

Прочеса́ти, -шу́, -шеш, гл. Прочесать.

Прочина́ти, -наю, -єш, сов. в. прочну́ти, -ну́, -не́ш, гл. = Прочинатися, прочнутися. *То вона од сна починала.* Лукаш. 45. *Тоді Барабаш рано починає.* АД. II. 10.

Прочинатися, -наюся, -єшся, сов. в. прочну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. 1)

Пробуждаться, пробудиться, просыпаться, проснуться. *Кріпко заснув Синоп, не починається.* Морд. К. 63. *На зорі-зорі я прочнулася.* Шевч. 295. *Прочнувся і говорить своїй жоні: «та то приснився мені сон».* Драг. 137. 2) Приходить, прийти въ себя, очнуться. *Зараз вони і ну його качати.... поки аж прочнувся він.* Рудч. Ск. I. 136.

Прочинити, -ся. См. **Прочиняти, -ся.**

Прочи́нок, -нку, м. Пробужденіє.

- Прочиня́ти, -няю, -єш**, сов. в. **прочинити, -ню́, -ниш**, гл. Пріотворять, пріотворить.
Прочиняй, паночку, ворота, — несем тобі вінка із золота. Чуб. III. 246. Крамаре, крамарочку, прочини комірочку. Мет. 189.
- Прочиня́тися, -няюся, -єшся**, сов. в. **причині́тися, -ню́ся, -нишся**, гл.
Пріотворяються, пріотворяться. Ворота причинились туди, де сплять святі печерники. К. Дз. 156.
- Прочистити, -ся**. См. **Прочища́ти, -ся**.
- Прочистка, -ки, ж.** 1) Очищення. Дав лікарь дитині ложечку ліків на прочистку животові. Рк. Левиц. 2) Прочищенная, проложенная лопатой дорожка. Волч. у. 3) Просьба. У лісі прочистку зроблено. Змієв. у.
- Прочита́н, -ну, м.** Раст. *Hedera helix*. Вх. Пч. II. 32.
- Прочита́ти, -таю, -єш**, гл. Прочесть. На тобі книжку, щоб ти прочитає. Рудч. Ск. I. 110. Женися, женися, щоб ся люде зглядали, щоб за тобою псалтирь читали. Чуб. V. 379.
- Прочища́ти, -щаю, -єш**, сов. в. **прочистити, -щу, -стиш**, гл. Прочищать, прочистить. Стежки й дорожки прочищать. Мил. 196. Рання пташка носок прочища, а пізня очиці мружить. Посл. Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю: свої гірла прочищає, лиманові закидає. Грин. III. 592.
- Прочища́тися, -щаюся, -єшся**, сов. в. **прочиститися, -щуся, -стишся**, гл.
Прочищаються, прочистяться. Випийте кубочок меду, то горло й прочиститься.
- Прочі́л, -чола, прочо́лок, -лка, м.** 1) Передняя часть (хаты). Вх. Зн. 57. 2) Вершина горы. Желех.
- Прочі́ряти, -ряю, -єш**, гл. Промѣнять. Вх. Лем. 458.
- Прочля́ти, -ляю, -єш**, гл. Провести праздно (время). Прочляв день. Черк. у.
- Прочну́ти, -ся**. См. **Прочина́ти, -ся**.
- Прочовга́ти, -гаю, -єш**, гл. Протереть ходьбой обувь.
- Прочо́лок**. См. **Прочі́л**.
- Прочува́ти, -ваю, -єш**, сов. в. **прочути, -чую, -єш**, гл. 1) Узнавать, узнать по слухамъ, слышать, провѣдать. Скажи мені, що по світу йдучи, прочував. О. 1861. XI. 44. Прочули про його недолу приятелі його. К. Іов. 6. Він про тебе вже прочув, що ти вернувся. Г. Барв. 178. 2) Чувствовать, почувствовать, предчувствовать. Прочуває непевну правду доразу. МВ. (О. 1862. I. 96). Затріпоталось серденько, лихо прочувало. Млак. 101. Вже я довіжуюся, прочуваю, добродію мій! Якесь хороше та веселе діло маємо. МВ. (О. 1862. I. 94).
- Прочу́до, -да, с.** Диво. Преимуц. въ выраженіи: **на прочудо**. На удивленіе, изумительно. Козак прибіравсь на прочудо. АД. I. 168.
- Прочумакува́ти, -ку́ю, -єш**, гл. Прочумачествовать.
- Прочуматися, -маюся, -єшся**, гл. Опомниться, очнуться, прийти въ себя, прийти въ чувство. Нехай трохи прочумається. Котл. НП. 385. Еней прочумався, проспався і голодранців позбірав. Котл. Ен. I. 14.
- Прочумі́тися, млю́ся, мішся**, гл. = **Прочуматися**. Устань, устань, братіку, устань, прочумися, вода в відеречку, братіку, вмийся. Чуб. V. 927.

Прочунювати, -нюю, -єш, сов. в. прочуняти, -няю, -єш, гл. 1) Приходить, прийти вь себя. 2) Выздоровливать, выздороветь, оправиться оть болѣзни. *Пані почала прочунювати, їсть як слід і по хазяйству пройдеться.* О. 1862. X. 15.

Прочунятися, -няюся, -єшся, гл. = Прочуняти. *Насилу прочунявся.* Шевч. 300.

Прочустрити, -рю, -риш, гл. Задать трепку.

Прочути. См. **Прочувати.**

Прочутітися, -чуся, -тишся, гл. Прійти вь себя, очнуться. *Устань, устань, милая, прочутися.* Чуб. V. 52. *Пила вона нічку, пила вона другу, а на третю нічку прочутилася.* Мил. 119.

Прочухан, -на, м. прочуханка, -ки, ж. Трепка, потасовка. *Дали нам греки прочухана і самого Енея пана в три вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. I. 16. *Ой там на долині жуки бабу повалили і сорочку зняли, прочуханки дали.* Чуб. V. 1128.

Прочухатися, -хаюся, -єшся, гл. = Прочуматися. *Як ото трохи прочуняли і прочухались, Гоцопун обізався до їх.* Стор. МПр. 163.

Прочухрати, -раю, -єш, гл. Прогнать. *Прочухрать з двора.* Греб. 347.

Прочхатися, -хаюся, -єшся, гл. Прочихаться, вычихаться. *Понюхав табаки, прочхавсь, протер очі полою.* Кв.

Прошак, -ка, м. Попрошайка; нищій. Шух. I. 33. *Але сто приходить до неї прошак, просить подати йому, що ласка її, вона йому і дала цибулю.* Брацл. у.

Прошамотіти, -мочу, -тиш, гл. Прошелестѣть.

Прошаповалити, -лю, -лиш, гл. Пробыть шерстобитомъ.

Проша́статися, -таюся, -єшся, гл. Прошмыгать извѣстное время.

Прошати́ритися, -рюся, -ришся, гл. Промотаться. *Був колись багатий пан, а тепер прошати́ривсь.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Прошаткува́ти, -кую, -єш, гл. Проработать, шинкуя капусту.

Прошвендяти, -дяю, -єш, гл. Прошляться. *Прошвендяли заробітчане цілий тиждень.* Мир. ХРВ. 156.

Прошевцювати, -цюю, -єш, гл. Пробыть сапожникомъ.

Прошелестіти, -щу, -стиш, гл. Прошелестѣть.

Прошелі́ти, -лю, -лиш, (прошилити?) гл. Просунуть, продвинуть вь отверстие. *Відхилив кватирьку та прошелів руку в вікно, та й достав.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Прошепота́ти, -чу́, -чеш, прошепоті́ти, -чу́, -ти́ш, прошептати, -пчу, -чеш, гл. Прошептать. *Може серце яке лихо тихо прошептало.* Шевч. 334.

Про́шив, -ву, м. Вь выраженіи: **у прошив.** Прошивая насквозь, продѣвая насквозь. *Як виведеться стінка (очеретяна), то.... окрепляється дідами, прикрученими в прошив дерезою або пареним тонким тереном.* О. 1862. V. Кух. 29.

Прошивка, -ки, ж. Воротникъ вь женской сорочкѣ, также вь **кептарі.** Шух. I. 15, 122.

Прошива́ти, -ваю, -єш, сов. в. прошити, -шию, -єш, гл. 1) Прошивать, прошить. 2) Пронзать, пронзить. *Коли втече від гострого заліза, то мідний лук прошиє його наскрізь.* К. Іов. 45.

Прошива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. проші́тися, -шіюся, -єшся, гл. 1) Прошиваться, прошиться. 2) Проникать, проникнуть, пролѣзть. *Я вночі сюди прошилась, ніби муха.* Греб. 341.

Прошите́, -тя, с. Родъ вышивки. Шух. I. 155, 156.

Прошити, -ся. См. Прошивати, -ся.

Прошкандиба́ти, -баю, -єш, гл. Проковылять, хромая.

Прошкепитися, -плюся, -пишся, гл. = Прошпетитися. Був потім становим, да якось і прошкепився. О. 1862. VI. 61.

Прошкодитися, -джуся, -дишся, гл. Провинитися. Прошкодиться в чім небудь, сором між людьми; або кари злякається, от і дасть дропака в Січ. Стор. II. 154.

Прошколярува́ти, -рую, -єш, гл. Пробыть школьникомъ.

Прошморгну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Продернуть.

Прошну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. = Прочнутися. Хата, 15. МУЕ. III. 77.

Прошпетитися, -чуся, -тишся, гл. Провинитися. Ном. № 3599. Його наставили сюди на службу, бо там він прошпетився. То сірома темна: винники, дейнеки, прошпетившись, утікають у степи далекі. К. Досв. 24.

Прошпі́ти, прошпі́ти, -чу́, -ти́ш, гл. Изрыть, перерыть; вездѣ пройти, пролѣзть. Желех. Вх. Зн. 83.

Проштихвува́ти, -вую, -єш, проштихува́ти, -хую, -єш, гл. Защепленное лезвее сравнять или ковкой (не накладывая новой стали) или на точилѣ. Як проштихвую сокиру, то добра буде. НВолын. у. Щербату сокиру на точилі проштихували. Черк. у.

Проштовхати, -ся. См. Проштовхувати, -ся.

Проштов́хувати, -хую, -єш, сов. в. проштовха́ти, -хаю, -єш, гл. Проталкивать, протолкнуть.

Проштовхуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. проштовхатися, -хаюся, -єшся, гл. Проталкиваться, протолкаться. Люде.... давили один одного, проштовхуючись до вікон. Стор. МПр. 80.

Проштрикнути. См. Проштрикувати.

Проштрикувати, -кую, -єш, сов. в. проштрикну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Прокалывать, проколоть. К. Юв. 92.

Прошукати, -каю, -єш, гл. Проискать. Прошукав увесь день, а не знайшов.

Прошуміти, -маю́, -миш, гл. Прошумѣть.

Прошухлювати, -люю, -єш, гл. Промѣнять. Ти десь прошухлюєш коняку оцю. НВолын. у.

Проща, -щі, ж. 1) Прощеніє, отпущеніє грѣховъ. Шух. I. 38. За бідного прощу будеш мати. Каменец. у. 2) Богомольє. Шевч. 79. На прощу ходили, у Києві були, каже. МВ. I. Їхали з усею сем'єю на прощу до якого монастиря да молились Богу. К. ЧР. 51.

Прощава, -ви, ж. Чернь, простой народъ. Угор.

Прощавай! См. Прощати 2.

Прощальний, -а, -е. 1) Прощальный. 2) — молитва. Разрѣшительная молитва.

Проща́льник, -ка, м. Козакъ, прощаюційся пирушкой со свѣтской жизнью предъ поступленіємъ въ монахи. А погулявши неділь ізо дві да начудувавши увесь Київ, ідуть було вже з музиками до Міжигорського Спаса. Хто ж іде, а хто з прощальником танцює до самого монастиря.... А за ним везуть боклагі з напитками і всякі ласощі. К. ЧР. 85, 86.

Проща́ння, -ня, с. Прощаніє, разлука. Плаксивее з синком прощання. Котл. Ен. V. 62. На прощанні випросила Маруся в Василя сватаний платок. Кв.

Проща́ти, -щаю, -єш, сов. в. прості́ти, -щу́, -сти́ш, гл. 1) Прощать, простить. Хто чого не знає, тому то Бог прощає. Посл. 2) Прощавай, прощай, прощайте. Прощай,

прощайте. *Прощавайте, піду вже од вас.* Харьк. *Прощай, прощай, громадонько.* Мет. 23. *Прощайте, маленькії діти і вірная дружино.* Чуб. V. 442.

Прощатися, -щаюся, -ешся, сов. в. проститися, -щуся, -стишся, гл. 1) Прощатися, проститися, быть прощеннымъ. *Не простились їм гріхи.* Єв. Мр. IV. 12. 2) Только несов. в. Просить прощенія у всѣхъ передъ говѣньемъ, исповѣдью. *Кожного року йде в Київ говіти.... то ходить по кутку, кланяється, з усіми прощається: «Простіть, Христа ради, в чому я винна».* Левиц. ПЙО. 364. 3) Только несов. в. Прощатися. *І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67.

Прощобетати, -чу́, -чеш, гл. Прощобетать.

Прощедрувати, -рую, -еш, гл. Пропѣть щедрівку.

Прощення, -ня, с. Прощеніє. *Тоді він, попросивши прощення у своєї першої жінки, присяг наново бути чоловіком.* Рудч. Ск. II. 98.

Проя́ва, -ви, ж. 1) Происшествіє. *Розказує, як то їй добре було йти на базарь холодком, що бачила на місці.... і кого бачила, і з ким говорила, і яка проява лучалась.* Кв. I. 59. 2) об. Удивительный, странный человекъ. К. Бай. 12. *Хоча б ти шанував піч та лаву, та себе прояву.* Ном. № 3648. *І ходить мій Охрім, неначе та проява.* Гліб. Ум. **Проявка.** Въ сказкѣ: *Жабка-проявка.* Чуб. II. 109.

Проявити, -ся. См. Проявляти, -ся.

Проя́вка, -ки, ж. Ум. отъ проява.

Проявля́ти, -ляю, -еш, сов. в. проявити, -влю́, -виш, гл. Обнаруживать, обнаружить.

Проявля́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. прояві́тися, -влю́ся, -вишся, гл.

Обнаруживаться, обнаружиться, появиться. *Що у нашому селі проявилась новина не велика, не мала.* Чуб. V. 1136. *Проявився козаченько пане у синьому жупані.* Грин. III. 241.

Проязи́чити, -чу, -чиш, гл. Разгласить, разболтать. *Проязичили, що в його єсть така книжка.* Харьк. у.

Проязи́читися, -чуся, -чишся, гл. Проболтаться, проговориться. *А ви оце, паничу, балакали з тим лукавим Голованем та й проязичились.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Прояснити, -ся. См. Прояснити, -ся.

Прояснѣти, -няю, -еш, сов. в. прояснити, -ню́, -ниш, гл. Прояснять, прояснить.

Проясни чоло нахмурне. Котл. Ен.

Прояснѣтися, -няюся, -ешся, сов. в. проясні́тися, -ню́ся, -нішся, гл. Проясняться, проясниться. *Коли вага розум проясниться?* К. Псал. 218.

Прояча́ти, -чу́, -чиш, гл. Прокричать (о лебедѣ).

Пррст! меж. Крикъ, которымъ возвращаютъ назадъ забѣжавшую впередъ овцу. Шух. I. 210.

Пруг, -га, м. 1) Кромка, край матеріи. Харьк. г. Борз. у. Нѣжин. у. Прилуц. у. МУЕ. III. 19. 2) Ребро многогранника, (Черк. у.) грань. Мик. 480. 3) = **Упруг.** *Сонце стояло вже на вечірньому пругі.* Левиц. I. Мир. ХРВ. 175. 4) *мн.* Черты. Левиц. Пов. 68. Ум.

Пружок.

Пруд, -ду, м. Быстрое теченіє воды. *Там, де вода прудко йде, — ото й пруд.* Черниг. у.

Пруді́ти, -джу, -диш, гл. Выгонять блохъ, вшей изъ одежды. *Лягаючи, прудять блохи.* Грин. II. 10. *Ой коли ж я вошкoprуд, — сиди дома, воші прудь.* Грин. III. 687.

Пруді́тися, -джуся, -дишся, гл. Ловить у себя въ одеждѣ блохъ, вшей. *Лежа розмовляли, а хто прудився у кабиць.* Котл. Ен. VI. 20.

Прудіус, -са, ж. = **Прутивус.** К. ЧР. 128. *Як я того прудиуса любила, не одні я черевички зносила.* Нп.

Прудкий, -а, -е. Быстрый, скорый. *Прудка річка. Прудка коза.* Левиц. I. 92. *Прудка дуже! за поріг не вийдеш, умреш.* Шевч.

Прудкість, -кости, ж. Быстрота, скорость.

Прудко, нар. Быстро, скоро. Чуб. I. 74. *Жени коні прудко, повертайся хутко.* Нп.

Прудковід, -воду, м. Быстрое теченіє. Александров. у.

Прудком, нар. ? *Не прудком кажучи.* Ном. № 13118.

Прудконогий, -а, -е. Быстро б'гаючий. *Збігли сарни прудконогі.* Щог. Сл. 67.

Пружина, -ни, ж. 1) Пружина. Левиц. Пов. 118. Шух. I. 291. 2) Гибкій шість, прикр'плюємый надъ станкомъ, служащимъ для обточки ступиць. Сумск. у. Вас. 147. 3) Ловушка для дикихъ утокъ: силокъ, привязанный къ концу гибкой палки, другой конецъ которой укр'плюється въ дн' р'ьки или кочк'ь. Сим. 20. Подобное же для зв'р'ей. О. 1862. II. Кух. 62.

Пружінуватий, -а, -е. Упругий. Волч. у.

Пружок, -жка, м. 1) Ум. отъ **пруг.** *На вінцях (у миски) хрещики, на боках пружки.* Сим. 233. 2) Черешокъ, стебелекъ листка. *Сей год не буде капуста: черви поїли, — від листя тирчать самі пружки.* Новомоск. у.

Пруз, пред. = **Проз.** *Тягти пруз вікно.* Рудч. Ск. I. 172.

Прузик, -ка, м. Кузнечикъ. Херс. г.

Пруні, прунькі, мн. = **Тернослив.** Шух. I. 109. Желех.

Прус, -са, м. 1) Нас'к. прусаць. 2) Прусась, житель Пруссія. Шух. I. 183. *Извоював москаль пруса.* Лукаш. 69.

Прусук, -ка, м. Чемерка безрукавка съ двумя разр'зами на бокахъ и тремя назаді. Лебед. у.

Прусський, -а, -е. Прусский. Г. Барв. 298.

Прут, -та, м. Хлысть, пруть, розга. Грин. III. 657. *Бог не карав прутом.* Ном. № 53. *Ой у лісі на горісі скаче птах по пруті.* Чуб. V. 630. *Зелізний прут.* Грин. III. 657. Ум.

Прутик, пруточок, прутчик. *Прутчик... зламав.* Млак. 103.

Прутивус, -са, м. Усачъ. *Прутивус перекинув через море вуса, а по йому люде переходять.* Мнж. 43.

Прутик, -ка, м. 1) Ум. отъ **прут.** Чуб. I. 50. Гн. I. 40. 2) Родъ **мережки.** (КС. 1893. V. 281. Чуб. VII. 415). Скор'є: часть мережки: рядъ круглыхъ отверстій съ об'їхъ сторонъ; шьється также и отд'льно — по краямъ полотенца, сорочки.

Прутикувати, -кую, -ещ, гл. Шить прутик. Киев. у.

Прутіна, -ни, ж. Хворостина, розга. *Ой пішов дід на подвір'я та взяв за прутину.* Чуб. V. 1131. Ум. **Прутінка.**

Пруті, гл. Д'йтск. Гулять. О. 1861. VIII. 8.

Прутнути, -ну, -неш, гл. Быстро поб'жать. *Він так прутнув, що тільки курява зосталась.* Конотоп. у.

Прутнястий, -а, -е. Обильный прутьями (о дерев'ї). *Нова хата.... виглядала з-за обголених лихою осінньою негодюю груш та рядка прутнястих верб.* Мир. ХРВ. 213.

Пруто́к, -тка, м. Ножка листа, плода. Вх. Уг. 264.

Пруточок, -чка, м. Ум. отъ **прут.**

Пру́ття, -тя, с. Соб. отъ прут. *Роспустили верба листя, а береза пруття.* Грин. III. 181.
Пішло щастя в ліс по пруття. Посл. Ум. **Пруттячко.**

Пру́тчик, -ка, м. Ум. отъ прут.

Пруча́тися, -чаю́ся, -е́шся, гл. Артачиться, упираться, сопротивляться. *Ой ну, люлі, не пручайся, коли тобі таке щастя.* Чуб. V. 446. *Лавися перше мов пручалась, а послі мов угамувалась.* Котл. Ен. IV. 38.

Пручну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Рвануться, броситься. *Як пручнувся з усії сили, то так од його усі й посипались.* Полт. *Пручнувся тікати, він за мною.* Кобел. у. (Залюбовск).

Прш́ьо! меж. Призывъ для лошадей. Шух. I. 211.

Пря, -прі, ж. Споръ. *Бо ти став на прю за мене, вивів мов право.* К. Псал. 17. *Хто з ним на суд, на прю словесну стане.* К. Іов. 19.

Пряги, -жу, -жеш, гл. 1) Жарить; топить (молоко). *Прягли сало. Вищипне тіста, та на сковороду ув олію, аж шкварчить! та зараз і пряжеть.* Кв. I. 16. *Стала на сковороді прягти молоко.* ХС. VII. 453. 2) Разглядывать, присматриваться. *Неначе б то прийшла до їх масла купувати, а тут на дівку пряжу.* Черк. у. 3) Запрягать. *Пряжіт коні вороні, везіт мамку в її краї.* АД. I. 289.

Пряда, -ди, ж. Раст. *Setaria veridis.* ЗЮЗО. I. 136.

Пряда́ч, -ча́, м. Прядильщикъ (на фабрицѣ). Канев. у.

Прядиво. См. **Прядіво.**

Прядіві́на, -ни, ж. Одно волокно пеньки. *Усе прядіво гряд повибивав, — нема й прядівіни.* Константиногр. у.

Прядіво и прядиво, -ва, с. Пенька, приготовленняя для пряденія волокна пеньки. Вас. 200. *Тепер мені погодило, що прядиво не вродило.* Нп. *Та на́ тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла.* Рудч. Ск. II. 44. *І прядива на віршовки не настачишся.* Стор. МПр. 81. Ум. **Прядивце́.** *Прядивце чесала.* МУЕ. III. 51.

Прядів'я́ний, -а, -е. Пеньковый. *Прядів'яне полотно.* НВолын. у.

Пряді́нниця, -ці, ж. = **Пряха.** Шух. I. 148, 149.

Пряді́ння, -ня, с. Пряденіе. Сим. 236. ЕЗ. V. 194.

Прядка, -ки, ж. 1) Прялка. Г. Барв. 251. Части ея: на **ніжках** лежить **стільчик**, подъ нимъ **підніжок** (педаля), отъ него къ **веретѣну** (валь колеса) идетъ **циганка**. **Колесо со спицями** стоить между двумя **стовпчиками**, стоящими на помянутомъ **стільчикові**. **Передній стовпчик** болѣе короткій, сверху на немъ лежить **сволочок**, одинъ конецъ котораго выступаєть за передній **стовпчик**, и на этомъ концѣ стоить третій маленькій **стовпчик**; въ немъ сбоку придѣланъ **шкураток** съ отверстіємъ; второе, верхнее **веретено** однимъ концемъ держится въ этомъ отверстіи, а другимъ — въ верхнемъ концѣ задняго **стовпчика**, имѣющаго вверху **гайку**, при помощи которой второе **веретено** можетъ быть опускаемо и приподнимаемо. На верхнемъ **веретені** находятся: а) **вилка** съ девятью или десятью **крючками**, б) **скалка**, в) **колісце**; на **колісці** і на **скалці** шнур, охватывающій и колесо. Константиногр. у. Б. Гринченко. 2) = **Пряха.** Вх. Лем. 458. *Скажуть люде: твоя прядка, буду тобі кужіль прясти.* Мет. 368. 3) **мн. Прѣдки** = **Попрядки.** Вх. Лем. 458. Ум. **Прядочка.** Г. Барв. 540.

Прядло, -ла, с. Пряденіе. *На прядлі не заробили.* НВолын. у.

Прядочка, -ки, ж. Ум. отъ прядка.

Пряду́н, -на, м. Прядильщикъ. Лохв. у.

Прядунка, -ки, ж. = **Пряха.** Лохв. у.

Пряду́ха, -хи, ж. = **Пряха.** *Всі прядухи кужіль пряли.* Грин. III. 325.

Пря́жа, -жі, ж. Пряха. Нитки пряденя, но не сученя. *Да веліла мені мати тонку пряжу прясти: «Да пряди, пряди, доню, тонку пряжу з льону».* Чуб. V. 175.

Пря́жанка, -ки, ж. Варенець. Рк. Левиц. См. **Ряжанка.**

Пряже́ний, -а, -е. Жарений. *Пряжена ковбаса.* Котл. МЧ. 440. **Пряжене** молоко. **Топлене** молоко.

Пряже́ня, -ні, ж. Яичница съ мукой и молокомъ. Маркев. 159.

Пряжка, -ки, ж. Пряхка. Шух. I. 290. *Ходила в черевиках з жовтими пряжками, — тепер хожу по морозу білими ніжками.* Гол. Од. 25. *Нема ні в кім правди, тільки в реміннім поясі та в залізні прязці.* Ном. № 2578, стр. 285.

Пряме́ць, мця́, м. Прямая лінія. *Ось дивись на крокву! ба, де прямець од крокви.* Волч. у.

Прямі́й, -а́, -е́. 1) Прямой. *Рубайся дерево і пряме, й криве.* Рудч. Ск. II. 7. 2) Настоящій. *То ж не татари, то но прямиї, — то бояри молодії.* Грин. III. 470. Ум. **Пряменький, прямесенький.** *До Бога важкий шлях, а до пекла прямесенький.* Ном. № 201.

Прямісінький, -а, -е. Совершенно прямой. Ком. II. 40. *Прямісінька та рівнісінька, як струнка.*

Прямісінько, нар. Совершенно прямо, прямехонько. *Та так прямісінько й біжить до бідного ягняти.* Гліб. *Прямісінько додому.* Мир. Пов. I. 142.

Пря́мо, нар. Прямо. Чуб. V. 207. *Прямо неси до моєї хати.* Рудч. Ск. I. 97. Ум. **Пряменько, прямесенько.**

Прямува́ння, -ня, с. 1) Направленіє. *Поважне прямування його розуму.* Левиц. Пов. 55. 2) Стремленіє. *Прямування до вищого уряду.* Левиц. I. 241. *Дає нам закон громадянського життя і розумового прямування.* К. ХП. 135.

Прямува́ти, -мую, -еш, гл. 1) Идти напрямикъ. *Ні направо, ні наліво світ ніколи не звертає, а так собі наперед усе й прямує.* Ком. II. 38. 2) Направляться. *Товариство на Січ прямувало.* Шевч. 259. 3) Клониться. *Куди воно йдеться і до чого воно прямує?* Левиц. Пов. 73.

Прямува́тися, -муюся, -ешся, гл. Направляться. О. 1862. II. 30. *До пекла напростець прямуйся.* Котл. Ен. II. 38.

Прямце́м, нар. 1) Напрямикъ. *Прямцем до пекла.* Котл. Ен. III. 25. *Не спитавшись броду, не сунься прямцем у воду.* Ном. № 5836. 2) — **поставити.** *Поставить вертикально.* Липовец. у. **Щоб тебе прямцем поставило.** *Пусть съ тобою сдѣлається столбнякъ (брань).*

Прямцюва́ти, -цюю, -еш, гл. = **Прямувати 1, 2.** Св. Л. 215, *І не куди где він, а до них у ворота прямцює.* Св. Л. 272.

Пря́ний, -а, -е. Полосатый. Желех. *Зарикала коровочка, зарикала пряна.* Гол.

Пряни́стий, -а, -е = **Пряний.** Желех. *Прениста худоба.* Вх. Зн. 57.

Пря́нути, -ну, -неш, гл. Бросить, кинуть. *Вона прянула мене на землю і біла ногами.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Пря́слиця, -ці, ж. = **Днище 2.** Вх. Зн. 55.

Пря́сло, -ла, с. Часть плетня между двумя кольями. Шух. I. 75.

Пря́сниця, -ці, ж. 1) = **Кружівка**. Черниг. у. 2) = **Пряслиця**. Волин. у.

Прясти, -ду́, -деш, гл. 1) **Прясть**. *Довго прясти та ткати, а почне краяти, так і мало чого*. Ном. № 9857. 2) — **очима**. *Играть глазами. Очі в неї заискрили, заграли...*
Прядучи ними, вона питає в його. Мир. ХРВ. 7. *Яка ж я? — прядучи веселими очима, допитувалась вона*. Мир. ХРВ. 332.

Пря́стися, -ду́ся, -дешся, гл. **Прястяться**. *Одному на трісочці прядеться, а другому й веретінце не хоче*. Ном. № 1695. *Чогось мені не прядеться*. Мил. 94.

Прятаня, -ня, с. Приборка, уборка. Шух. I. 215.

Прятати, -таю, -єш, гл. 1) Прибирати, убирати. 2) Погребати, хоронити. *А коли брата прятали?* Федьк.

Пря́ха, -хи, ж. Прядильниця. Грин. III. 376. *І швачка, і прачка, і пряха*. Мил. 27. *Моя мати пряха*. Шевч. 301. Ум. **Пряшечка**. Мил. 217. *Моя дочко, моя пряшечко, пряди на рушники*. Г. Барв. 54.

Пря́чка, -ки, ж. 1) Пряжка. Угор. 2) Раст. Equisetum, хвоць. Вх. Лем. 458.

Пря́чкати, -каю, -єш, гл. Застегивать пряжкой. Угор.

Пряшечка, -ки, ж. Ум. оть **пряха**.

Псалом, -лма, м. Псаломъ. *Насміються на псалом той, що виллю сльозами*. Шевч. 46.

Псаломник, -ка, м. Псалмопѣвець. Желех.

Псалти́рка, -ки, ж. Книга псалтырь. Ум. **Псалти́рочка**. *Дякові пишу чорну ягницю, щоби читав псалтирочку цілую нічку*. Грин. III. 285.

Псалти́рник, -ка, м. Учащійся псалтыри.

Псалти́рний, -а, -е. Псалтырный. *Псалтирні вірші*. К. ХП. 58. *На струнах псалтирних заграю*. К. Псал. 115.

Псалти́рочка, -ки, ж. Ум. оть **Псалти́рка**.

Псалтирь, -ря, м. Псалтырь. *На псалтирь уже дзвонять, та нас не загонять*. Ном. № 162. *Щоб за тобою псалтирь прочитали!* — **Пожеланіє смерті**. Чуб. V. 379.

Псальма, -ми, ж. 1) = **Псалом**. *Псалтирня псальма*. К. ХП. 58. 2) **Духовная пѣснь**. *Пан отець тихенько собі сидить та думає... а то псальми співає — так хороше, Господи!* МВ. I. 18.

Псе, нескл. Ничто. *Звів усе на псе*. Посл.

Псенник, -ка, м. = **Гицель**. Шух. I. 73.

Псик! меж. Крик на кошку: брысь! Вх. Лем. 425.

Пси́на, -ни, ж. Псина. Употребл. какъ бранное слово. *Чи чуєш, псино, як старці співають?* К. МБ. XI. 153.

Псиний, -а, -е = **Песький**. *Брешеш, псине м'ясо!* Мнж. 20.

Пси́нка, -ки, ж. 1) Ум. оть **пси́на**. 2) Раст. Solanum nigrum L. ЗЮЗО. I. 136. См. **Пасльон**.

Псити, псю, псиш, гл. Хирѣть, болѣть. *Уже ця корова так жила, так псила — поки й здохла*. Змієв. у.

Пси́ця, -ці, ж. Сука. Желех.

Пси́ще, -ща, м. Ув. оть **пес**. КС. 1882. IV. 170.

Псі́й, пся, псе = **Песький**. *Великого роду, а пського ходу*. Чуб. I. 282. *З нього такий господарь, як з пського хвоста сито*. Ком. Пр. № 228. **Іди до пської мами!** — **Убирайся кь чорту!** ЕЗ. V. 253.

Псінкі́, *мн.* Общее названіє більшої частини несъѣдобныхъ грибовъ. МУЕ. I. 107.

Псіти, псію, -єш, *гл.* Жить по собачьи; жить бѣдно, перебиваться. Угор.

Псо́та, -ти, *ж.* 1) Бѣдность; бѣда, нужда. Вх. Уг. 264. 2) Плохая погода. Вх. Лем. 458. 3) Брань. Вх. Лем. 458.

Псти́нькати, -каю, -єш, *гл.* Всхлипывать, плакать по временамъ. *Чого пстинькаєш, шмарката?* Вх. Зн. 57.

Пструг, -га, *м.* Рыба *Salmo fario*, форель. Вх. Пч. II. 20. Ум. **Пстружок**. Желех.

Пстру́гі, *мн.* Веснушки. ЕЗ. V. 187.

Пстружо́к, -жка, *м.* Ум. отъ пструг.

Псува́ння, -ня, *с.* Порча.

Псувати, псую́, -єш, *гл.* 1) Портить. Чуб. V. 1173. *Хоть займає, не займає, нехай не цілує, нехай мого біленького личенька не жує.* Чуб. V. 12. 2) Бранить, поносити. Угор.

Псуватися, псую́ся, -єшся, *гл.* Портиться. *Як снасть псується, то чоловік ума береться.* Ном. № 10198. *А псується у вас картопля.* Могил. у.

Псьо́главець, -вця, *м.* Человѣкъ съ собачьей головой. *То були псьоглавці, люде з песьсіми головами.* ЕЗ. V. 202. См. **Песиголовець**.

Псюка, -ки, *ж.* Собака.

Псю́рник, -ка, *м.* Псарь, собачникъ. Черк. у.

Псю́рниця, -ці, *ж.* Жена псаря, любительница собакъ.

Псю́рня, -ні, *ж.* = **Псярня**. *Як псюрня вся собак напала, — оттут мені вже вірна смерть.* Алв. 92.

Псяві́ра, -ри, *об.* Бранное слово: собачья вѣра. *Псявіра десь тягється, не ночує дома.* Рудч. Ск. I. 78.

Псяга, -ти, *ж.* Раст. *Nardus stricta*. Вх. Пч. II. 33.

Псякува́ння, -ня, *с.* Брань.

Псякува́ти, -кую, -єш, *гл.* Бранить, ругать, поносити (какъ собаку). *Всяка шельма псякує.* Кобел. у.

Пся́нка, -ки, *ж.* = **Псяга**. Вх. Пч. II. 33. Шух. I. 20.

Псяр, -ра́, *м.* Псарь. Желех.

Пся́рка, -ки, *ж.* = **Псяга**. Вх. Зн. 458.

Пся́рник, -ка, *м.* 1) = **Псяр**. Желех. 2) Раст. = **Молочай**, *Euphorbia*. Вх. Пч. I. 10.

Пся́рня, -ні, *ж.* = **Псюрня**. *От доведеться піти світ за очі через ту псярню.* Рудч. Ск. I. 122.

Пся́чий, -а, -е = **Песький**. *З псячого хвоста сита не буде.* Чуб. I. 279.

Пся́чити, -чу, -чиш, *гл.* = **Псякувати**. Вх. Зн. 57. *Як приїде чоловік, то вона так псячить чоловіка.* Каменец. у.

Пся́чка, -ки, *ж.* 1) Собачій пометъ. Вх. Зн. 8. 2) Раст. *Leonurus cardiaca*. Вх. Пч. II. 33.

Псяю́ха, -хи, *ж.* Бранное слово: собачья кровь. *Купив козак Олені заушниці зелені, як причепим до уха — яка ж гарна псяюха.* Чуб. V. 1107. Ум. **Псяюшка**.

Птаство, -ва, *с. соб.* Птицы. *Хиже птаство на степу.* К. ЧР. 111. *Дрібне птаство.* Грин. I. 192.

Пта́ський, -а, -е. Птичій.

Птах, -ха, *м.* и **птаха, -хи**, *ж.* Птица. Ном. № 10849. *Вилітайте, сірі птахи!* Шевч. 59. Ум. **Пташок**. *Прилетів пташок — золоті крильця.* Чуб. V. 885.

Пташа, -шати, с. Птенець. *Пташа сторожке.* Г. Барв. 358. *Кладуть вони пташат своїх безпечно.* К. Псал. 195. Ум. **Пташатко.**

Пташачий, -а, -е. Птичий. *Хиба пташачого молока нема.* Ном. № 1348. *Пташаче гніздо.* ЕЗ. V. 177.

Пташачор, -ра, м. Порода ястреба, *Nisus communis.* Вх. Лем. 264.

Пташенька, -ки, ж. Ум. отъ **пташка.**

Пташеня, -няти, с. = **Пташа.** *Обсіли мене, як дрібні пташенята.* МВ. I. 11. Ум. **Пташенятко.** *Коло його як пташенятко звивається.* МВ. (О. 1862. I. 71).

Пташечка, -ки, ж. Ум. отъ **пташка.**

Пташина, -ни, ж. Птичка. *Ой ти, доле нещасная, та же съ ти мя з'їла, і найменшая пташина того б не стерпіла.* Чуб. V. 476. Ум. **Пташинка, пташиночка.** *Дівчиночко, пташиночко, щебетушечко!* О. 1861. VI. 151.

Пташиний, -а, -е = **Пташачий.** *Хиба пташиного молока нема.* Ном. № 1348.

Пташів'я, -в'я, с. соб. = **Птаство.** Вх. Лем. 458.

Пташка, -ки, ж. 1) Птичка. *Прилетіла пташка, біля його впала.* Мет. 103. *В полі пташки літають, веселенько співають.* Мет. 65. Употребл. какъ ласкательное имя. *Зроби, моя пташко!* Шевч. 15. *Ой мамко, пташко!* НВолын. у. 2) — **божа.** Пчела. Сим. 202. Ум. **Пташенька, пташечка.** Чуб. V. 275.

Пташник, -ка, м. 1) Птичникъ. 2) Птицеловъ.

Пташниця, -ці, ж. Птичниця.

Пташня, -ні, ж. Птичникъ, птичий дворъ.

Пташок, -шка, м. Ум. отъ **птах.**

Пти. Въ выраженіи: **на пти.** — *На що се? — На пти: щоб дивувались такі дурні, як ти!* Харьк. г.

Птиця, -ці, ж. = **Птах.** *Не всі старі птиці високо літають.* Посл. Ум. **Птичка, птичечка.** Употребл. какъ ласкат. слово. *Пані моя, пані моя, пані влюблена, мое серденько, моя птичечко.* Мет. 122.

Птичення, -няти, с. = **Пташеня.** *Дозвольте мені полізти на те дерево і видерти птиченнята.* Грин. II. 260.

Птичий, -а, -е = **Пташиний.** Ном. №997.

Птичка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **птиця.** 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 48.

Птичко, -ка, с. = **Пташа.** *Маве птичко.* Вх. Лем. 458.

Птругу! меж. Крикъ на ягнятъ у гуцульскихъ пастуховъ. Шух. I. 210.

Птукавка, -ки, ж. = **Птукач.** Вх. Лем. 458.

Птукач, -ча, м. Горлинка, *Turtus auritus.* Вх. Лем. 458. См. **Горлиця.**

Птуц! меж. Крикъ, которимъ гонять телятъ. Вх. Лем. 458.

Птугей-са! меж. Крикъ на воловъ: налѣво. Вх. Лем. 458.

Птуча! меж. Крикъ на воловъ: направо! Вх. Лем. 458.

Публіка, -ки, ж. 1) Стыдь, позоръ. Гол. II. 471. *Ой сміх і публіка: біла жінка чоловіка.* Нп. 2) Позорный столбъ. Желехъ. **На публіку сісти.** *Стать къ позорному столбу. Бо я піду серед села на публіку сісти.* Гол. 3) Мужчина или женщина дурного поведенія. *Я казала, що Семен чоловік, а Семен публіка, ще й негіда на весь світ.* Чуб. V. 338.

Пувка, -ки, ж. — **великоцвітна.** Раст. *Crepis grandiflora.* Шух. I. 20.

Пуга, -ги, ж. Кнутъ. Вас. 160, 159. *Ляснув погонич пугою, коні заржали.* К. (ЗОЮР. II. 202).
Як пугою по воді. Какъ горохомъ обь стѣну. Ном. № 1783. Ум. **Пушка.**

Пуга, -ги, ж. = **Пугач.** Вх. Пч. II. 14.

Пугавій, -вія, м. = **Пуга (кнутъ).** Козел. у. Слов. Д. Эварн.

Пугання, -ня, с. Крикъ филина, также подражаніе ему у запорожцевъ. *А хтось у вікно по-запорозьки: пугу! пугу! Жінки обидві так і затремтіли. Уже їм не впервинку було се низове пугання.* К. ЧР. 244.

Пугарчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **пугарь.** 2) Рюмка. Шух. I. 307.

Пугарь, -ря, м. Стаканъ. Шух. I. 101. Ум. **Пугарчик.**

Пугати, -гаю, -еш, гл. Кричатъ (о филинѣ). *Ой не пугай, пугаченьку!* Мет. 283.
 Подражать крику филина (о запорожцахъ).

Пугач, -ча, м. Пт. филинъ, *Strix bubo.* *Злетів пугач на могилу та й крикнув він: пугу.*
 Ум. **Пугаченько.** *Ой не пугай, пугаченьку, в зеленому байраченьку.* Мет. 283.

Пугачевий, -а, -е. Относящійся къ филину.

Пугикати, -каю, -еш, гл. Кричатъ (о филинахъ, совахъ). *Сова та пугачі скіглили, пугикали.* Стор. М. Пр. 16.

Пугикнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ **пугикати.**

Пуговиця, -ці, ж. Родъ мѣдной пуговицы съ ушкомъ; такія пуговицы употребляются для украшенія кожаныхъ сумокъ (табівок). Шух. I. 279, 284.

Пуголоватиця, -ці, ж. = **Пуголовок.** Желех.

Пуголовач, -ча, м. = **Пуголовок.** Вх. Пч. I. 16, II. 17.

Пуголовиця, -ці, ж. = **Пуголовок.** Вх. Пч. II. 17.

Пуголовка, -ки, ж. 1) = **Пуголовок.** Вх. Пч. II. 17. 2) Рыба. *Venthophilus macrocephalus.* Браун. 27.

Пуголовок, -вка, м. Головастикъ. *Так води забагається, аж у горлі засохло; про мене хочай би й з пуголовками, аби мокра була.* Подольск. г.

Пугом, нар. Грозно, сердито. *Вони у волості кричали пугом на мене, щоб признавався, хто вкрав, то я і сказав, що я. Екатериносл. (Залюбовск.).*

Пугу-пугу! меж. 1) Крикъ филина. 2) Условный крикъ у запорожцевъ.

Пугукнути, -ну, -неш, гл. Крикнуть: пугу! *Барило пугукнув, і юрба зупинилась.* Стор. МПр. 119.

Пугутькало, -ла, м. = **Сич.** Каменец. у. Вх. Пч. II. 14.

Пугачі, -чів, мн. = **Матаржин.** Шух. I. 144.

I. Пуд, -да, м. Пудъ. *Дві каменяки, кожна в десять пудів.* Стор. МПр. 113.

II. Пуд, -ду, м. Страхъ, испугъ. *Такого на їх пуду нагнав. Ковел. у. Ой чого, чого, сивий голубоньку, голубоньки шукаєш, ой бо та ж, бо та ж сива голубонька та набралася пуду.* Лукаш. 143.

Пуджетися, -джеюся, -ешся, гл. О лошадахъ: пугаться. Шух. I. 83. ЕЗ. V. 180.

Пудживно, -на, с. = **Пужално.** Вх. Зн. 57.

Пудити, -джу, -диш, гл. 1) Гнать. *Молоде гудь, та в двір пудь, а старе хвали, та з двора веди.* Міусск. окр. 2) Мочиться. Кіев. у.

Пудно, нар. Страшно. Вх. Зн. 57.

Пудофет, -та, м. Тяжелый на подъемъ. Котл. Слов. 24. *Так ви, бачу, всі легкодухи, передо мною так, як мухи, і пудофети наголо.* Котл. Ен. ПІ. 16.

Пужак, -ка, м. = **Пужално**. Вх. Зн. 57.

Пужално, -на, с. Кнutowище. Рудч. Чп. 245. *Иде чумак дорогою, на пужално й упірається.* Рудч. Чп. 203.

Пужи́на, ж. Пустое зерно, легковѣсное зерно. Мнж. 191. Новомоск. у. Лубен. у. *Посіяв мірку конопель, та сама пужина уродила.* Міусск. окр. Недозрѣлыя зерна конопли. Вас. 199.

Пужи́новатий, -а, -е. О зернѣ: пустой; съ пустымъ зерномъ. *Пужинувате просо.* Черк. у.

Пужитися, -жуся, -жишся, гл. Щетиниться. *Волосся і вус як щетина пужається.* МВ. (О. 1862. III. 72).

Пужка, -ки, ж. Ум. отъ пуга.

Пужли́вий, -а, -е. Пугливый. Грин. III. 449.

Пужник, -ка, м. Раст. *Turritis glabra* L. ЗЮЗО. I. 139.

Пузан, -на, м. Брюхачъ. Г. Барв. 313. Ум. **Пузанчик**. *Старий батько сидить коло хати та вчить внука — пузанчика чолом отдавати.* Шевч. 261.

Пузанок, -нка, м. Родъ сельди. Херс. г.

Пузанчик, -ка, м. Ум. отъ пузан.

Пузань, -ня, м. = **Пузан**. Черк. у. К. ПС. 112.

Пузатий, -а, -е. Брюхатый. Шевч.

Пузвели́кий, -а, -е. Указательный (о пальці). *Пузвеликий палець.* Черк. у.

Пуздёрко, -ка, с. и **пуздёрок, -рка, м.** Дорожный погребецъ. ЗОЮР. I. 167. Котл. Слов. 24.

Пузракуватий, -а, -е. Одутлый, одутловатый? *Він був собі якийсь малий, пузракуватий та болізний.* Мир. ХРВ. 53.

Пузра́тий, -а, -е. Брюхатый, толстый? *Мовчить пузра́та собака!* (про старшину). Мир. ХРВ. 247.

Пудро́, -ра, с. 1) Мочевой пузырь. 2) Мощна у животныхъ. 3) Погребецъ.

Пудря, -рі, ж. Прыщъ; волдырь.

Пузире́вий, -а, -е. *Пузиревим салом намазують ший волам.*

Пузиритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Вздуться пузырями. *Отце поганая багнюка, глянь, пузириться як.* Греб. 369 2) Дуться.

Пузі́рь, -ря, м. Пузырь.

Пузо, -за, с. Брюхо, пузо. Ум. **Пузце**.

Пузце, -ця, с. 1) Ум. отъ пузо. 2) Часть веретена. См. **Веретено 1**.

Пук, -ка, м. 1) Пукъ. *Пов'яже соломі у пуки та й везе до міста продавати жидам.* Каменец. у. 2) Раст. *Selinum carvifolia*. Шух. I. 22.

Пука, -ки, ж. Конецъ пальца, точнѣе: внутренняя сторона конца пальца. *Пісок пальці роз'ідає, кривця пуки заливає.* Гол. I. 50. Ум. **Пучка**. См. **это слово**.

Пукавка и пукалка, -ки, ж. Родъ хлопущки: трубка изъ гусянаго пера, дерева, изъ которой пробка выталкивается сжатымъ воздухомъ. КС. 1887. VI. 479. Чуб. II. 157.

Пукал, -ла, с. Грязь, иль на днѣ соляныхъ озеръ. Черном.

Пукалка, -ки, ж. 1) См. **Пукавка**. 2) Раст. *Sampanula*, колокольчики. Вх. Лем. 458. 3) Кисточка на концѣ кнута. Вх. Уг. 264.

Пука́рити, -рю, -риш, гл. Пахать буккеромъ. Херс. у.

Пукаръ, -ря, м. Буккеръ. Херс. у.

Пукас, -са, м. Рыба *Rhodeus amarus*, горчакъ. Вх. Пч. II. 20.

Пукати, -каю, -еш, гл. 1) Стучать. 2) Лопать, трескаться, хлопать. *Те крутилось і тріщало, а те пукало й гуло.* Стор. МПр. 87. 3) Лопаться, растрескиваться. *Коли пукає акація, належить ся сіяти кукурузи.* ЕЗ. V. 246.

Пукатий, -а, -е. 1) Выпуклый. *Цуката бочка.* Черк. у. 2) Раздувшийся, толстый. *Пуката жаба.* Вх. Лем. 458.

Пукатися, -каюся, -ешся, гл. Трескаться. *Аж ся під ним земля пукала.* Гол. I. 83.

Пукішка, -ки, ж. ? Карапузь. Вх. Зн. 57.

Пуклятий, -а, -е = Пукатий. Вх. Лем. 458.

Пукнути, -ну, -неш, гл. 1) Стукнуть. *Ой піду я під віконце, пукну.* Гол. I. 276. *Гукни, та не пукни, або: та не стукни.* НВолын. у. 2) Лопнуть, треснуть.

Пукнястий, -а, -е = Пукатий. *Оця чашечка хоть нижча, за те в неї боки пукнясті, то вона ще більша за ту.* Волын. г.

Пуком, нар. О паденіи: быстро, подобно камню. *Горобці пуком падають.* Мнж. 191.

Пукти, -кну, -неш, гл. = Пукнути. *Пукла шибка.* Каменец. у. *Пукли обручі на бочці.* Чуб. II. 89.

Пуку! меж. Стукъ. *Пуку, пуку в оконечко, виглянь, виглянь, дівчиночко!* О. 1861. XI. 130.

Пуль! меж. Призывъ для индюшатъ, цыплятъ, гусятъ. Kolb. I. 65, 66.

Пулька, -ки, ж. = Индичка. Вх. Пч. II. 12.

Пульош, -ша, м. = Пульпак. Вх. Лем. 458.

Пульпак, -ка, м. = Индик. Шух. I. 108.

Пульцан, -на, м. = Пульпак = Индик. Вх. Пч. II. 12.

Пульч, меж. Призывъ для инд. куръ. Вх. Лем. 459.

Пульча, -чати, с. = Пуля 1. Вх. Лем. 458.

Пулюкати, -каю, -еш, гл. Объ индюшкахъ: кричать: пуль, пуль. Вх. Пч. II. 12.

Пуля, -лі, ж. Дѣтск. Утенокъ. О. 1862. IX. 119.

Пуля, -ляти, с. 1) = Индича. Вх. Пч. II. 12. 2) = Курча. Черниг. у.

Пуляк, -ка, м. = Пульпак = Индик. Вх. Пч. II. 12.

Пуляковий, -а, -е = Индичий. Вх. Лем. 458.

Пуляш, -ша, м. = Пуляк. Вх. Лем. 459.

Пумкати, -каю, -еш, гл. = Кумкати. Лохв. у.

Пундик, -ка, м. Родъ пирожнаго. Котл. Слов. 24. *Кушанье: слои тѣста, переложенные поджареннымъ на постномъ маслѣ лукомъ и испеченные.* Маркев. 158.

Пундиківий, -а, -е. Привыкшій къ лакомствамъ. *Пундикова дитина, не хоче хліба їсти, а все давай паляниці.* Міусск. окр. *Бач, яка пундикова, хліба не їсть.* Харьк. г.

Пундюха, -хи, ж. Названіе коровы. Вх. Лем. 459.

Пундючитися, -чуся, -чишся, гл. = Бундючитися. О. 1862. I. 53.

Пуночка, -ки, ж. Пт. Сосновка.

Пунтове, -вого, с. Земскій сборъ на почтовыхъ лошадей. Кременч. у.

Пунь, (ня, м.?), пунька, -ки, ж., пунькало, -ла, с. Зоол. *Bombinator igneus*, жерлянка. Вх. Пч. II. 16.

Пуп, -па, м. Пупъ, пупокъ. *Посинів, як той пуп.* Ном. № 654. **Кричати на пуп.** Кричать благимъ матомъ. **Вона на це й пупа не поривала.** Она совсѣмъ не работала въ этомъ дѣлѣ. Грин. I. 233. Ум. **Пупецъ, пупок, пупчик. З пупку.** Сызмала. *Авентій був розбійник з пупку.* Котл. Ен. IV. 67.

Пупенак, -ка, м. Родъ птицы. Вх. Лем. 459.

Пупер, -пра, м. = Пупецъ 3. Вх. Лем. 459. Ум. **Пуприк.**

Пуперник, -ка, м. Карликъ. Вх. Уг. 264.

Пупецъ, -пця́, м. 1) Ум. отъ пуп. *Купецъ, щоб тобі усох пупецъ.* Чуб. I. 260. 3) Пуповина. *Дитині в її животі пупецъ... обмотався довкола ший.* ЕЗ. V. 180. 3) Пупокъ, птичій желудокъ. Вх. Лем. 459. Желех. 4) Часть косы (инструмента). См. **Коса 1.** Шух. I. 169.

Пупінок, -нка, м. = Пуп'янок 1. Желех.

Пуплишок, -шка, м. = Пуп'яшок 1. Вх. Пч. I. 15.

Пуплянок, -нка, м. = Пуп'янок. Ум. **Пупляночок.** Желех.

Пуплях, -ха, м. = Пуп'яшок. Желех. Ум. **Пупляшок.**

Пупник, -ка, м. Родъ птицы. Вх. Лем. 459.

Пуповниче, -чого, с. Болѣзнь пупка у грудного ребенка. Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Пупок, -пка, м. 1) = **Пупецъ 1.** Вх. Лем. 459. 2) Почка (древесная). Вх. Лем. 459.

Пупорізка, -ки, ж. Повивальная бабка. *Ишла раз пупорізка кудись на родини.* Драг. 49.

Пупорізна баба, -ної — би, ж. = Пупорізка.

Пупчик, -ка, м. 1) Ум. отъ пуп. 2) *мн.* Родъ узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 415. Kolb. I. 48.

Пуп'янок, -нка, м. 1) Бутонъ; почка. *Квітки розкручували свої пуп'яночки.* Левиц. ПЙО. I. 500. 2) Завязь огуречныхъ растений. Сквир. у. *Маленькій огурчикъ. Дам тобі угірок і пуп'янок.* Ном. № 566. 3) **З пуп'янку.** Сызмала. *Він і з пуп'янку такий був: ще років п'ять йому було, то все по сусідських городах крав.* Волян. г. Ум. **Пуп'яночок.** *Нехай я собі огірочка-пуп'яночка знайду.* Ном. № 566.

Пуп'яшечок, -чка, м. Ум. отъ пуп'яшок.

Пуп'яшок, -шка, м. = Пуп'янок. Ум. **Пуп'яшечок.**

Пуринати, -наю, -єш, сов. в. пурну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Нырять, нырнуть. *Пусти ж мене, мати, на річку купатись, буду плавать, пуринати, доленьки шукати.* Мет. 276. *Діточки (= утята) пурнуть.* Мет. 157. См. **Пірнати.**

Пуринач, -ча, м. Нырятель.

Пурнікоза, -зи, ж. = Пірнікоза.

Пурнути. См. **Пуринати.**

Пурняло, -ла, с. Ночное пастбище овецъ лѣтомъ. О. 1862. V. Кух. 34.

Пурняти, -няю, -єш, гл. Пастъ ночью стадо овецъ. О. 1862. V. Кух. 38.

Пурх! меж. Порхъ! *Якась пташка прилетіла і сіла передо мною на шляху.... Я до неї ловити, — вона: пурх!* Г. Барв. 352.

Пурхати, -хаю, -єш, сов. в. пурхну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Порхать, порхнуть. Левиц. Пов. 176. *Якась пташка пролетіла.... Я за нею, — вона й пурхне.* Г. Барв. 352. *Я пурхнула у хату.* О. 1862. X. 9.

Пуска́ти, -каю, -єш, сов. в. **пустити, -пуцу, -стиш**, гл. Пускати, пустити, випустити. *Як візьмеш ти за рученьку, — не мусиш пустити.* Мет. *Давали, та з рук не пускали.* Ном. № 9785. *Пустимо стрілку, як грім по небу.* АД. I. 9. 2) **Отпускать, отпустить;** **позволить.** *Ой чом не прийшов?... чи мати не пускала?* Мет. 32. 3) **Впускать, впустить.** *Не пускають в хату ночувати.* Шевч. 4) **Испускать, испустить.** *Вода, нагріваючись, пускає од себе пару.* О. 1862. III. 32. *Зомлів, і слину вже з переляку пускає.* Грин. II. 232. 5) **Вскриваться, вскрыться** (о р'єкѣ). *На провесні от-от річка Горинь пустить.* Г. Барв. 27. 6) — **на пожар.** *Сжигать, сжечь. Семиград султанський хочуть пустити на пожар і спліндрувати.* К. ЦН. 211. 7) **Пускати бісики.** *Кокетничать, завлекать. Княгині нічого вже було до Четвертинського бісики пускати.* Стор. МПр. 86. 8) — **тумана.** *Дурачить, обманювать.* 9) — **славу.** *Распространяют молву, распускати дурные слухи.*

Пускатися, -каюся, -єшся, сов. в. **пуститися, -щуся, -стишся**, гл. 1) Пускатися, пуститися. *Мідяні човна, золоті весла. Ой пустимо ж ся на тихий Дунай.* АД. I. 1. *Пустимось кіньми, як дрібен дощик.* АД. I. 9. *Два роки в речі не пускався.* Мкр. Г. 8. *Не трать, куме, сили, пускайся на дно.* Грин. I. 240. 2) **Расти, вырасти.** *Червона рожа зацвіла; і треба ж, на біду, — край неї хміль пустився.* Греб. 371. 3) **Только** сов. в. **Начать, стать; начаться.** *Пустився я йти, коли дощ.* Могил. у. *А тут уже й дітки пустилися.* *Породила Мотря за три роки трьох синів.* Мир. ХРВ. 90. 4) — **на що.** *Итти, пойти, р'єшитися на что. Я не вірю, щоб Христя на таке пустилася.* Мир. Пов. II. 110. 5) — **чого.** *Випускати, випустити изъ рукъ. Як припала до кухля, неначе її уста до його прикипіли, та поти всього не випала, — не пустилася.* Мир. Пов. II. 113. **Пуститися берега.** *Забросить все, ни о чемъ не заботиться, опуститься. Чи можно ж із таким чоловіком зорудувати? Пустився берега зовсім.* Г. Барв. 284. *А я теж пустилась берега. Де було перш чисто, — тепер сміття по коліна.* Г. Барв. 393. 6) **Духу пускається хто.** *Испускаетъ духъ, умираетъ. Коні біжать, духу пускаються, а він все свариться: чого помалу їдеш?* Св. Л. 269.

Пуслик, -ка, х. Родъ одежды. *З тим ся треба любити, што в пуслику ходит.* Гол. II. 424.

Пустельний, -а, -е. Пустынный. Желех. (Мир. ХРВ. 323).

Пустельник, -ка, м. Пустынный, отшельникъ. Стор. МПр. 39. Гн. II. 94.

Пустельників, -кова, -ве. Приналежащій пустыннику. *Почувши оттакі пустельникови речі.* Стор. МПр. 39.

Пустельниця, -ці, ж. Пустынница. О. 1862. VIII. 14.

Пустеля, -лі, ж. Пустыня.

Пустизна, -ни, ж. Незаселенная мѣстность. *Залюдняли стару пустизну униз Дніпра, Дністра і Бога.* К. Хмельн. 20.

Пустий, -а, -е. 1) Пустой. 2) Пустой, глупый, безсодержательный, легкомысленный. *Да ти пушту оце бесіду звів.* Федьк. *А в козака розум пустий; хоче дівку з ума звести.* Грин. III. 259. 3) **Ненужный, бесполезный.** Вх. Зн. 57. **Пусте зілля.** Сорная трава. Вх. Зн. 57.

Пустинник, -ка, м. = Пустельник. Гн. II. 95.

Пустиння, -ня, с. Пустырь; пустошь, заброшенная усадьба. *Прямо у свою слободу та у свій двір. Як глянув, аж там таке: пустиння! пообвалювалось, скотина реве, голодна.* Мнж. 86.

Пустиня, -ні, ж. 1) Пустыня. Пішла вдова пустинею з маленькою дитиною. Грин. III. 418. *Кругом сама пустиня, нема людей, тільки хижий звір.* Стор. МПр. 29. 2) Пустякъ. *За пустиню сваряться.* НВолын. у.

Пустити, -ся. См. Пускати, -ся.

Пустіця, -ці, ж. = Пустка. Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Пустій, -тія, м. = Пустун. *Дитина спить, а мати розповідає старшим пустіям.... про сиріток та мачуху.* ЕЗ. V. 125.

Пустісінький, -а, -е. Совершенно пустой. *Отті прямиї колоски зовсім пустісінькі, ростуть на ниві даром.* Греб. 363.

Пустісінько, нар. Совершенно пусто.

Пустіти, -тію, -єш, гл. 1) Пустѣть. *Пустіє в хаті, в коморі і на дворі без хазяїна.* 2) Пустовать. Змієв. у.

Пустка, -ки, ж. 1) Нежилой домъ, опустѣвшій домъ. Г. Барв. 249. *У нашого Галагана вишивана хустка, буде в наших Озерянів не одна пустка.* Нп. 2) Участокъ земли, принадлежащій лицу, выбывшему изъ сельскаго общества. Козел. у.

Пусто, нар. 1) Пусто. *Що в тому титулі, коли пусто в шкатулі.* Чуб. I. 283. *Нѣтъ, не имѣется. Порядку пусто.* 2) Напрасно. *Пусто затрудилися, паночку.* Вх. Зн. 58. 3) — **говорити.** *Говорить пустяки. Посіяв я пшениченьку рідко. — Говориш ти, козаченьку, пусто: зійде твоя пшениченька густо.* Мет. 28. 4) — **іти, піти.** а) По пустому пропадать, пропасть. *На панщині робить, а свої дні дома й так, — ідуть пусто.* Г. Барв. 98. б) Плохо вести себя, не заботиться ни о чемъ. *А я було кажу: «Слухай, Грицю, як ти пусто йдеш, то й я пусто піду».* Г. Барв. 284.

Пустоб'яка, -ки, об. Пустой, распущен ный челоуѣкъ. *Тільки пустоб'яки жалкують за шинком, а добрий чоловік не жаліє.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Пустований, -а, -е. Шаловливый. *Ото пустований та мордований.*

Пустовливий, -а, -е. Шаловливый, рѣзвый.

Пустовщїна, -ни, ж. Опустѣвшее поселеніє, пустошь.

Пустодо́мок, -мка, м. Не домовитый челоуѣкъ.

Пустомо́лка, -ки, ж. Ханжа. *Були там чесні пустомолки.* Котл. Ен. III. 47.

Пусто́паш, нар. Безъ пастуха. Каменец. у. *Ходять коні пустопаш.* Каменец. у. *Тоді вони коней пустопаш попускали.* АД. I. 118. *В полі вже тільки стерні жовтіли та рябіли гуси, а де-де й худобина ходила пустопаш.* Св. Л. 63.

Пустопашний, -а, -е. — **худоба.** Скотъ, не употребляющійся въ работу. Вх. Зн. 58.

Пусто́та, -ти, ж. 1) Шалость, проказы. *Ото вже пустоти робе.* Черк. у. 2) соб. Шалуны. *Дожидають мої голуб'ята. Оце як побачуть, з ніг мене звальять, тая пустота.* МВ. (О. 1862. I. 82). *Пустує цілий день моя оця пустота.*

Пусто́тливий, -а, -е = Пустовливий.

Пустотня, -ні, ж. = Пустота 1. *Хлоп'ят любив, з дїтьми, мов сам дитина, грався, вони йому здавалися пташками; їх реготом та скоками втішався і веселився забутими піснями. А послі пустотні впадав у сум глибокий....* К. МХ. 17.

Пустоцвіт, -ту, м. Пустоцвѣтъ. *Коли йде самий пустоцвіт, укинь личака у грядки.*

Пустоширо́кий, -а, -е. Широкий и пустой, безлюдный. *Пустоширокі степи.* Рудч. Чп. 13.

Пусто́шити, -шу, -шиш, гл. Опустошать. *Щоб гаїв, садів не пустошили.*

Пустощі, -щей и -щів, ж. мн. Баловство, шалости. *З пустощів не зна що робити.* Черк. у.

Пустувати, -тую, -єш, гл. 1) Шалить, р'єзвиться, проказить. *Не пустуй, а то битиму.* Лебед. у. 2) Пустовать, быть незанятымъ. *Руїна ся пустує вже століття.* К. ПС. 27.

Пустун, -на', м. Шалунъ. *Він пустун, неслух.* Кролев. у.

Пустуха, -хи, м. Шалунья. Ум. **Пустушка, пустушечка.** *Не пустуй, моя пустушко!* Щог. Сл. 124.

Пут, -та, м. = **Путь.** Вх. Лем. 459. Ум. **Путик.** Вх. Лем. 459.

Путарайки, йок, ж. мн. Раст. *Ribes rubrum.* Вх. Пч. II. 35.

Путати, -таю, -єш, гл. Надѣвать путы. *Швидче путай кобилу.*

Путенно, нар. Хорошо, какъ слѣдуетъ. *Та путенно ж і зроблено.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Путера, -ри, ж. Деревянный сосудъ для приготовления овечьяго сыра. Вх. Зн. 58.

Путівець, -вця, м. Проселочная дорога. Борз. у. *Сидять на дорозі аж дванадцять вовків... Сидять рядком по путивцю, наче ждуть мене.* Г. Барв. 443. Ум. **Путівчик.**

Путівка, -ки, ж. Сорть яблोकъ. Ум. **Путівочка.** *Парис, Приямове дитячко, путивочку Венері дав.* Котл. Ен. I. 6.

Путик, -ка, м. Ум. отъ пут.

Путілівка, -ки, ж. Курительная трубка, сдѣланная въ Путиловѣ (въ Буковині). Шух. I. 277.

Путімець, -мця, м. = **Путивець.** Борз. у.

Путина, -ни, ж. Сосудъ для молока. Шух. I. 186. Сосудъ для приготовления овечьяго сыра. Вх. Зн. 58.

Путлиця, -ці, ж. Ремень, которымъ привязывается стремя.

Путлице, -ща, с. Три нитки у бумажнаго змѣя, связанн्या однимъ концемъ.

Путній, -я, -е. Путній, порядочный, дѣльный. *Внизу путній ставок, а через його ледаченький місток.* О. 1862. IX. 62. *Нічого путнього не пригадаю.* Ком. I. 8.

Путня, -ні, ж. Бочка. Kolb. I. 70.

Путо, -та, с. Преимущ. во мн. пута. 1) Путы. *Ой на волики налигачі, а на коники пута.* Мет. 56. 2) Кандалы. *Закували запорожців в залізній пута.* Нп.

Путрити, -рю, -риш, гл. 1) О дымѣ: валить. *А дим з вікна так і путрить.* Кролев. у. 2) Пушить, ругать. *Як зачала вже їх путрити за те!* Зміев. у.

Путря, -рі, ж. Родъ кушанья изъ свареннаго ячменя и сладкаго квасу. Маркев. 157. Чуб. VII. 440. *На закуску куліш і кашу, лемішку, зубці, путрю, квашу.* Котл. Ен. I. 18.

Пуття, -тя, с. Первоначально: путь, дорога, но употребл. лишь въ переноси, значеніи: толкъ, прокъ. *Молоді хазяї, думає, — чому й на пуття не навести.* Св. Л. 244. *Не буде з його пуття. Не буде вже їм ні пуття, ні добра.* Стор. МПр. 154. Без пуття. Безъ толку, безъ смысла. *Все робить без пуття.*

I. Путь, -ті, ж. Путь. *Благослови, тату, в божу путь пойти.* Маркев. 120. *Вона в велику путь задумала, — т.-е. умираеть.* Г. Барв. 524. *Щоб твоя путь погибла!* (брань).

II. Путь-путь! меж. Призывъ для курей. О. 1862. IX. 35.

Путькало, -да, с. 1) = **Пугутькало.** Вх. Пч. II. 14. 2) = **Пугач.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Путящий, -а, -е. Порядочный, хорошій. *Город путящий.* Греб. 400. *Путящий чоловік з його буде.*

Пух, -ху, м. 1) Пухъ. 2) Первые мелкіе волоски растительности на бородѣ. *Борода тільки пухом поростала.* Св. Л. 192. 3) Раст.: а) *Eriophorum vaginatum* L. ЗЮЗО. I. 12. б) — **болотяний.** *Eriophorum latifolium* Норре. ЗЮЗО. I. 122.

Пу́ха, -хи, ж. 1) Въ выраженіяхъ: **Добити пу́хи, добити до пу́хи.** Довести до крайности, покончить съ чѣмъ. *Добили чоловіка до пу́хи.* Борз. у. *Тепер уже ляхам наші доби́ли пу́хи.* Ном. № 874.

Пу́хай, -хая, м. Чучело, пугало. Чуб. VII. 576.

Пу́хир, -ра, пу́хирь, -ря́, м. 1) Волдырь. *Як линула окропом на руку, так он які пу́хирі понабігали.* Харьк. г. 2) Пузырь. 3) Мочевой пузырь. НВолын. у.

Пу́хір, -ра, м. = **Пу́хирь.** Ком. і. 14.

Пу́хкати, -каю, -еш, гл. Пыхтѣть. *Ходє піп після обіду по кімнаті та тільки пу́хкає.*

Пу́хкій, -а́, -е́. 1) Рыхлый, мягкій (о хлѣбѣ, землѣ). *Пу́хкій хлѣб удався.* НВолын. у. *Пу́хка паляниця, — хоч губами їж.* Харьк. *Земля пу́хка.* Г. Барв. 212. 3) Мягкій, нѣжный. *Пу́хкі овчини.* НВолын. у.

Пу́хлені́на, -ни, ж. = **Пу́хля́тина.** Вх. Зн. 58.

Пу́хлий, -а, -е. Пу́хлый, опухшій. Левиц. ПЙО. I. 380.

Пу́хлики, -ків, м. мн. Особымъ образомъ собранныя сборки на рукавѣ иногда и на воротѣ рубахи. Кіев. у. *Погано пу́хлики позбірала, треба дрібніше й рівніше.* Харьк. у.

Пу́хлина, -ни, ж. = **Пу́хля́тина.** Херсон. г.

Пу́хля́тина, -ни, ж. Опухоль. Грин. II. 38. *Рослину живокість добре класти од пу́хля́тини.*

Пу́хнатий, -а, -е. 1) Пушистый. 2) Рыхлый, мягкій. *Гарні пироги вдалися, пу́хнаті.* Пирят. у. *Пу́хната булка.* Козел. у. 3) Полный, жирный. Козел. у. (Жінка) *така пу́хната, мов пампушок.* Гн. II. 27. Ум. **Пу́хнатенький.** *Чотирі донечки: височенькі, пу́хнатенькі і чорнобривенькі.* Гол. III. 461.

Пу́ховий, -а́, -е́. Пуховой, сдѣланный изъ пу́ха. *В'яже коня до ялини, а сам іде до дівчини, до дівчини до Марусі на пу́ховій подусі.* Мет. 91.

Пу́хови́ця, -ці, ж. Пуховикъ. *Стеле хазяїн та пу́ховую пу́ховицю, а безщасний чумак у дорозі та нещасну важницю.* Мет. 458.

Пу́хте́лик, -ка, м. Пышка. *Не все ж їсти пу́хтелики, треба спекти і житного хлѣба.*

Пу́хтій, -тія, м. Жирный, неповоротливый человекъ. Черк. у.

Пу́хти, -хну, -неш, гл. Пу́хнуть. *Почервонів середній пальчик у дитини, став пу́хти.* Г. Барв. 530.

Пу́хтя, -ті, м. = **Пу́хтій.**

Пу́цка, -ки, ж. *Membrum virile.* Вх. Уг. 264.

Пу́цувати, -цую, -еш, гл. Чистить. Гол. III. 113.

Пу́ць! меж., выражающее моментъ паденія, бухъ! *Дивлюсь воно (вороненя) угору полетіло да й пу́ць на шию барану.* Греб. 381. (П'яний) *пу́ць на землю.* Мир. ХРВ. 199. *Пу́ць з неба! ось і ми, коли вам треба.* Чуб. I. 248. *А воно пу́ць з рук.* Черк. у.

Пу́цьверінок и пу́цьверінок, -нка, м. 1) Неоперившійся птенець. Харьк. г. *Вона драла по гніздах пу́цьверіноків.* Стор. МПр. 29. 2) Маленькій ребенокъ. *О, пу́цьверінку Купидоне!* Котл. Ен. I. 36.

Пу́цьнути, -ну, -неш, гл. Упасть, бухнуть.

Пу́чечка, -ки, ж. Ум. отъ **пу́чка.**

Пуче́чок, -чка, м. 1) Ум. отъ **пучок**. 2) Букетикъ. *Пучечок тіток*. Харьк.

Пучка, -ки, ж. Ум. отъ малоупотребительнаго **пука (см.)**, но употребляється самостійально въ томъ-же значеніи. 1) Конецъ пальца на рукѣ, точнѣе: внутрення часть конца пальца ка рукѣ; иногда въ значеніи: палець. *З пучок та з ручок житимемо*. Г. Барв. 231. *Загнала шпичку під ніготь, а тепер пучку обриває*. Харьк. г. *Пучками, та ручками, мовляв, хліб заробляємо*. Лебед. у. *Я собі один одним, як пучка*. Г. Барв. 191. *Давай знімати каблучку з пучки*. Г. Барв. 206. *На одній руці пучки, та неоднакові*. Ком. Пр. № 829. 2) Щепотка. *Позич мені пучку соли*. Харьк. Ум. **Пучечка**. *Панночка, чи глянула на нас, чи ні, — простягла дві пучечки поцілувати*. МВ. (О. 1862. III. 37).

Пучо́к, -чка, м. Пучокъ. *Пучок зілля*. Стор. МПр. 155. Ум. **Пучечок**.

Пушечка, -ки, ж. Ум. отъ **пушка**.

Пушина, -ни, ж. Пушинка. *Паляничка легесенька як пушина*. Харьк. Ум. **Пушинка**.

Пуши́ти, -шу́, -ши́ш, гл. 1) Взрыхлять. *Пушив свою яблуню*. 2) Дѣлать полнымъ, вздувать. *Мовчанка не пушить і черева не дме*. Ном. № 1117.

Пушка, -ки, ж. 1) Жестяная или деревянная банка. Волын. г. Шух. I. 307. *Пушка на цукор*. 2) = **Гармата**. 3) Ружье. Шух. I. 234. 4) = **Пучка 1**. Вх. Пч. I. 15. Желех. Ум. **Пушечка**. *Подаруйте мені оцю пушечку на голки та на нитки*. Київ. у.

Пушкарський, -а, -е. Артиллерійскій.

Пушка́рь, -ря, м. 1) Артиллеристъ. 2) Стрѣлокъ. Угор. 3) Родъ сельскаго полицейскаго (въ Галиціи), вооруженнаго ружьемъ. Вх. Зн. 58.

Пушо́к, -шку, м. Ум. отъ **пух**.

Пуща, -щі, ж. Дремучій лѣсъ, лѣсная чаща. *Не схотів він із жінкою жити, пішов же він по пущах блудити*. Мет. 359. *Ото ж раз поїхав князь на полювання да, й одбивсь у пущі од своєї челяді*. К. (ЗОЮР. II. 203).

Пуща́дло, пущало, -да, с. Ланцетъ для пусканія крови. Херс. Желех.

Пущальний, -а, -е. Мясопустный.

Пуцання и пущення, -ня, с. Заговѣнье. *На пущення як зав'язано*. Ном. № 524.

Пхати, пхаю, -еш, гл. 1) Пихать, толкать. *Чого ти так мене, паскудо, в боки пхаєш?* Греб. 2) Впихивать. *І страву всякую без мови в голодний пхали все куток*. Котл. Ен. I. 11.

Пхатися, пхаюся, -ешся, гл. 1) Толкаться; проталкиваться, переться. *Чого ти пхаєшся?* Харьк. г. *Де їдять, там пхайся, де бідують, — звідти тікай*. Чуб. I. 276. 2) Медленно итти, ѣхать. *Пхався на бовкуні. В Латію з військом також пхавсь*. Котл. Ен. IV. 67.

Пхе! меж. Фи! *Бач, яке пхе! і не приступу до його*.

Пхекати, -каю, -еш, гл. Говорить: пхе!

Пхикання, -ня, с. Хныканье, всхлипываніе. Котл. Ен. IV. 61.

Пхи́кати, -каю, -еш, гл. О ребенкѣ: тихо плакать, всхлипывая, хныча. *Замовкло, не плаче, тільки пхика*. Шевч.

Пхинькати, -каю, -еш, гл. = **Пхикати**. Желех.

Пхиць! меж. Толкъ! *Невістка сплеснула руками, а потім мене пхиць!* Г. Барв. 403.

Пхицьнути, -ну, -неш, гл. Толкнуть. Г. Барв. 411.

Пхну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Пихнуть. *Того пхне рукою, а другого тикне ціпком*. Стор. МПр. 163.

Пху! меж. Тьфу!

І. Пчих! меж. Чихъ!

ІІ. Пчих, -ху, м. Чиханіє. *Бодай тобі поганий пчих був.* ЕЗ. V. 188.

Пчиханє, -ня, с. = **Чхання.** ЕЗ. Ч. 188.

Пчихати, -хаю, -єш, гл. = **Чхати.**

Пчівняк, -ка, м. *Raphanistrum arvense.* Вх. Лем. 459.

Пчїлка, -ки, ж. Ум. отъ пчола.

Пчола, -ли, ж. = **Бджола.** Ум. **Пчїлка.** *Пчїлка вкусила.* Грин. III. 313.

Пчолинець, -нця, м. = **Омпаник.** Вх. Зн. 58.

Пчолячий, -а, -е = **Бджолиний.** *Свічечки з пчолячого воску.* ЕЗ. V. 194.

Пшениця, -ці, ж. Пшеница, *Triticum vulgare* (растєніє и зерно). ЗЮЗО. I. 139. *Ой посїю на горї пшеницю, під горою овес.* Мет. 68. *Уродив Бог пшеницю: густа та рівна стоїть як лава, а колос великий, важкий.* Харьк. г. *Які в вас паляниці білі, — мабуть мили пшеницю?* Харьк. г. *Я бачив, раз пшеницю мили.* Греб. Ум. **Пшеничка, пшениченька.**

Пшеничина, -ни, ж. Отдѣльное зерно или отдѣльный стебель пшеницы. *У людей пшениці — як гай, а в нас — самий вівсюг, і пшеничини не вздриш.* Константиногр. у.

Пшеничєсько, -ка, с. = **Пшеничище.** Вх. Зн. 58.

Пшеничєше, -ща, с. Нива, съ которой снята пшеница.

Пшеничка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **пшениця.** 2) Маисъ, кукуруза, *Zea Mays* L. ЗЮЗО. I. 142. 3) Родъ узора въ вышивкѣ. Г. Барв. 216. 4) Раковая икра. ЕЗ. V. 177.

Пшеничниця, -ці, ж. = **Пшенишниця.**

Пшенишний, -а, -е. Пшеничный. *Пшенишні зернятка.* Стор. МПр. 66. *Пшенишого борошна в нас обмаль, — треба змолоти.* Харьк. г.

Пшенишний, -ка, м. Бѣлый, пшеничный хлѣбъ. *Пшенишники доведуть, що і хлїба не дадуть.*

Пшенишниця, -ці, ж. Пшеничная солома. НВолын. у. Сим. 153.

Пшенишнице, -ща, с. = **Пшеничище.** Вас. 196.

Пшик! меж. Выражаетъ короткое шипѣніє отъ погруженія въ воду раскаленнаго желѣза. Употребл. какъ существительное: **пшик, ку, м.** *Перевївся на ковальський пшик.* Ном. № 1858. *Був коваль такий мудрий, що взявся леміші чоловікові кувать, та багато залїза.... перепалив. «Нї, каже, чоловіче, скую тобі сокиру» «Не сокиру, а серп». А далї вже швайку, а далї й пшик: роспїк залїзця шматочок, що зосталось, та в воду: «от тобі, каже, й пшик».* Ном., стр. 284, № 1858.

Пшикати, -каю, -єш, сов. в. пшикнути, -ну, -неш, гл. 1) Шипѣть, зашипѣть (о горячемъ желѣзѣ, брошенномъ въ воду). 2) Только несов. в.? Употреблять часто звуки пш (о польской рѣчи). *Нехай аакають вельможні з москалями, як цевенькали та пшикали з ляхами.* К. Дз. 34.

Пшінка, -ки, ж. 1) = **Пшеничка** 2. ЗЮЗО. II. 147. 2) Раст. *Galium verum* L. ЗЮЗО. I. 123.

Пшінце, -ця, с. Ум. отъ **пшоно.**

Пшоно, -на, с. 1) Пшено. 2) Названіє одного изъ отдѣленій игры въ **креймахи.** Ив. 40. Ум. **Пшінце.** *Оце пшінце на кулешик і сало.* Чуб. II. 98. *Насип пшінця по колїнця, водиці по крильця.* Мет. 23.

Пшоня́ний, -а, -е. Пшени́ий. *Хазя́йка подавати стала із маслом пшоняних млинці́в.*
Алв. 45.

Пшоня́ник, -ка, м. Блинъ изъ пшена.

Пштирок, -рка, м. Щелчекъ по носу. Вх. Лем. 459.

П'явиця, -ці, ж. = кіняча. П'явица лошадиная. Вх. Пч. II. 28.

П'я́вка, -ки, ж. 1) Пьявка, *Hirudo officinalis*. Чуб. I. 238. Вх. Пч. II. 28. 2) Синякъ отъ удара палкой или крутомъ. *П'явка набігла*. 3) Кровопо́йца. 4) Желѣзная скоба для прикрѣпленія нашивки въ лодяхъ (при пловучей мельницѣ). Вас. 173.

П'явущник, -ка, м. Родъ слизняка болотнаго.

П'ядак, -ка, м. Насѣк. Гусеница геометра, *Cheimatobia brumata*. Вх. Лем. 459.

П'ядики, -ків, м. мн. Раст. *Lycorodium annotinum et clavatum*. Лв. 100.

П'ядити, -джу, -диш, гл. 1) Мѣрять п'я́ддю. Вх. Лем. 459. 2) О гусеницѣ геометра: ползти. *П'ядит усениця*. Вх. Лем. 459. 3) Стремиться, достигать, добиться. Вх. Лем. 459.

П'ядь, -ди и -ді, ж. Пядь, мѣра около четверти аршина. *На три п'яді завдовшки*. Грин. III. 326. *Піл — на п'ядь дошка од дошки*. Мир. ХРВ. 24. *Прибуло дня на курячу п'ядь*. Чуб. I. 245.

П'я́лечка, -чо́к, мн. Ум. отъ п'я́льці.

П'я́лило. См. П'я́ло.

П'я́лка, -ки, ж. Пищеприемный каналъ. Вх. Лем. 459.

П'я́ло и п'я́лило, -ла, с. 1) Вилки, на которыхъ развѣшиваютъ кожи и т. п. Харьк. г. 2) мн.

П'я́ла. См. П'і́ла.

П'я́льці и п'я́льця, -ців, м. мн. Пяльцы. *Мальовані п'я́льці*. Мет. 20. Ум. **П'я́лечка.** 3) *п'я́лечок не встаете, голочок не выпускае*. Грин. III. 201.

П'я́ненний, -а, -е. Сильно пьяный. *Молодий Петро п'я́ненний мжить*. Грин. III. 7.

П'я́ний, -а, -е. 1) Пьяный. *П'я́ний, як чіп, — як земля, — як ніч, — як квач, — аж валяється, — хоч візьми та й викрути, — що й стежки не бачить*. Ном. № 11740, 11741, 11745, 11755, 11748, 11750, 11754. *Буде твоя головка що-день п'я́на*. Мет. 125. **Під п'я́ну руч.** Въ пьяномъ видѣ. Сим. 230. 2) **П'я́на бараболя.** Порода картофеля. МУЕ. I. 101. Ум. **П'я́ненький.** *Ой учора ізвечора п'я́ненька була*. Грин. III. 273.

П'я́ни́цтво, -ва, с. Пьянство.

П'я́ни́цюга, -ги, об. = П'я́нюга. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

П'я́ни́ця, -ці, об. 1) Пьяница. *Я з п'я́ницею жити не буду*. Мет. 67. 2) Родъ игры въ карты. Ум. **П'я́ничка, п'я́ниченька.** *Не дай мене за п'я́ниченьку*. Мет. 37.

П'я́ничка, -ки, об. Ум. отъ п'я́ни́ця. Пьянчужка. Марк. 57.

П'я́нісі́нький, -а, -е. Совершенно пьяный, пьянехонькій. Харьк. у.

П'я́ні́ти, -нію, -єш, гл. Пьянѣть. *Він швидко п'я́ніє: дві чарки випив, то вже й п'я́ний*. Харьк.

П'я́но, нар. До пьяна. *Солодко зісти, п'я́но спити, хороше походити*. МВ. (О. 1862. III. 40).

П'я́нство, -ва, с. Пьянство.

П'я́нува́тий, -а, -е. Немного пьяный, выпивши. Черк. у.

П'янчити, -чу, -чиш, гл. Напиваться, пьянствовать. *На сім світі грішили, горілкою п'янчили*. Гн. П. 72.

П'янюга, -ги, об. Ув. отъ п'яниця. Харьк. Ув. **П'янюжище**.

П'янюжка, -ки, об. = **П'яничка**. О. 1861. XI. Св. 71.

П'ясти, -пну, -пнеш, гл. Пялить, напяливать.

П'ястися, пнуся, пнешся, гл. 1) Лѣзть, взбираться, карабкаться. *П'явсь, п'явсь на ту гору, — не зопнеться. Пнеться, як жаба до гусяти*. Чуб. I. 250. *П'явся до гетьманування на Вкраїні*. К. ХП. 11. 2) Силиться, напрягать силы. *Вона взяла і сповила його. От він п'явсь — п'явсь, п'явсь — п'явсь, — не порвав*. Чуб. II. 288. *Ми чотирі годи п'ялися, платячи аренду, і скотину позбували, — так несила наша держати землю*. Волч. у.

П'ята, -ти, ж. Пята, пятка. *Находилася, аж на п'яти не стану, — так болять*. Київ. у. *Видні п'яти і пальці, де ступить, — босої ноги слід пише*. Дума. **П'ятами накивати**. *Уб'язать. П'ятами з Трої накивав*. Котл. Ен. I. 5. *І той панові Хмельницькому ще й голими п'ятами накивав*. АД. II. 27.

П'ятак, -ка, м. Монета пятикопеечная. *Вторгувала, серденько, п'ятака*. Шевч. Ум. **П'ятачок**.

П'ятаковий, -а, -е = **П'яташний**. Желех.

П'ятаччя, -чя, с. соб. Пятаки. Г. Барв. 65. *Дітворі малій п'ятаччя, пірники й мандрики (давали)*. Мкр. Н. 4.

П'яташний, -а, -е. Стоющій пятакъ. *Це пряники п'яташні*. Харьк. г.

П'ятдесят, -тьох, числ. Пятьдесятъ.

П'ятдесятеро, числ. Пятьдесятъ. *Садовить їх купами по п'ятдесятеро*. Єв. Л. IX. 14.

П'ятдесятий, -а, -е. Пятидесятый. Желех.

П'ятдесятка, -ки, ж. Ассигнація въ 50 гульденовъ. Желех.

П'ятдесятолітній, -я, -є. Пятидесятилѣтній. *П'ятдесятолітній год, як вони побралися*. Кролев. у.

П'ятенятко, -ка, с. Въ сказкѣ, шутливо: дитя пятницы. *П'ятінка з маленькими п'ятенятками*. Мнж. 112.

П'ятерик, -ка, м. 1) Пять штукъ (воловъ). Желех. 2) Свѣчи, которыхъ на фунтъ идетъ пять. Харьк. г. 3) Мѣра жидкости (водки): полведра. Сим. 143. 4) Шлея съ пятью полосами (продольными и поперечными). Вас. 160. 5) Глиняный горшокъ, имѣющій въ діаметрѣ 3 1/4 вершка. Вас. 181.

П'ятеро, числ. Пятеро. *Хиба п'ятеро горобців не продають за два шаги*. Єв. Л. XII. 6.

П'ятиголовий, -а, -е. Пятиглавый. *Знає ту... п'ятиголову... церкву*. К. ЧР. 81.

П'ятидесятий, -а, -е. Пятидесятый.

П'ятизлотник, -ка, м. Монета въ 75 коп.

П'ятий, -а, -е. Пятый.

П'ятикутний, -а, -е. Пятиугольный. Желех.

П'ятикутник, -ка, м. Пятиугольникъ. Желех.

П'ятилітній, -я, -є. Пятилѣтній. Желех.

П'ятиліток, -тка, м. Пятилѣтній мальчикъ. Желех.

П'ятимісячний, -а, -е. Пятимѣсячный. Желех.

П'ятина, -ни, ж. Пятая часть. Желех.

П'яти-перстень, -тня, м. Раст. *Potentilla alba* L. ЗЮЗО. I. 174.

П'ятипіришниця, -ці, ж. Родь болѣзни (накожной?) на рукахъ. ХС. VII. 416.

П'ятисотник, -ка, м. Пятисотскій. *Він год шість був за сотника, а це вибрали громадою за п'ятисотника.* Васильк. у.

П'ятінка, -ки, ж. Ум. оть п'ятниція.

П'ятірко, числ. Пятеро. *У старшого нема, дітей, а у меншого ціла метка, аж п'ятірко.* Г. Барв. 130.

П'ятка, -ки, ж. 1) Пятка. 2) Кучка въ пять сноповъ сложенная въ полѣ. *Місцями і женці біліли, і копи вже стояли, а більш того, що п'ятки.* Св. Л. 45. 3) Пять гульденовъ, пять рублей (въ одной монетѣ или ассигнація). Желех. Екатериносл. г. 4) Пятерка въ картахъ. 5) У пчель: ячейка матки, маточникъ. *Бджоли у п'ятку назілки кидають.* Лебед. у. 6) Задняя часть косы около рукоятки. Шух. I. 169. См. **Коса**. 7) Нижній конецъ задняго столба воротъ, то-же въ дверяхъ, ходящихъ не на петляхъ. *Двері на п'ятці.* 8) Задняя часть ружейнаго приклада, та, которой прикладъ упирається въ землю. Шух. I. 229. 9) Часть веретена. См. **Веретено 1**. 10) Часть сапіни (см.). Шух. I. 176.

П'ятнадцатеро, числ. Пятнадцать человекъ, штукъ. *Не багато ззів — п'ятнадцатеро хліба.* Грин. II. 270.

П'ятнадцятий, -а, -е. Пятнадцатый.

П'ятнадцятка, -ки, ж. Рыболовная сѣть, въ 1/4 арш. которой помѣщается 15 ячей и въ длину и въ ширину. Вас. 187.

П'ятнадцять, -тьохъ, числ. Пятнадцать.

П'ятнайцятий, -а, -е. и пр. = **П'ятнадцятий** и пр.

П'ятник, -ка, м. Гнѣздо для нижняго конца вереи (въ воротахъ, дверяхъ). *Що, було, хлопці роблять? Уночі ворота з п'ятників іздіймуть та й занесуть.* Г. Барв. *У їх там і хата така, — двері на п'ятнику.* Славяносерб. у.

П'ятниця, -ці, ж. Пятница. *Був день п'ятниця.* Єв. Л. XXIII. 54. По народному повѣрью есть и святая этого имени или просто сверхъ-естественное существо — женщина. Грин. Изъ усть нар. 194, 195. Маркев. 19. Ум. **П'ятінка, п'ятниченька.** Грин. III. 501, Мет. 290. **П'ятнонька.** Гн. I. 179. **Перші п'ятінки.** Препод. Параскевы 14 октября. XI. I. 79. **Другі п'ятінки.** Вмч. Параскевы 28 окт. ХС. I. 79.

П'ятнишний, -а, -е. Пятничный. Шух. I. 40.

П'ятнувати, -ную, -еш, гл. Выжигать клеймо, тавро на домашней скотинѣ. Шух. I. 195.

П'ятра, -тер, с. мн. = **П'ятрини.** Вас. 179.

П'ятрини, -рин, ж. мн. У горшечника: полки, на которыхъ ставится готовая посуда. Черк. у.

П'ятсот, -тисот, числ. Пятьсотъ.

П'ять, -тьохъ, числ. Пять.

Р.

- Раб, -ба, м.** 1) Рабъ. Ном. № 8412. *Кого благаєте, благії раби незрячії, сліпії?* Шевч. 608. 2) Крѣпостной, слуга. *Добрі пани за рабами, а раби за панами.* Ном. № 1145.
- Раба, -би, ж.** Раба, рабыня. *Не смійся раба рабі, — буде й тобі.* Ном. № 12688.
- Рабата, -ти, ж.** Висячая петля на груди верхней мужской одежды чамари. Гол. Од. 16.
- Рабин, -на, м.** Раввинъ. АД. II. 28. *Рабин умер, а книжечка зосталася.* Ном. № 918.
- Раби́нин, -на, -не.** Рабынѣ принадлежащій. *І рабининого сина заступи од нечестивих.* К. Псал. 200.
- Рабинів, -нова, -ве.** Принадлежащій раввину.
- Рабиня, -ні, ж.** Рабыня. *Молода рабиня у старого сивобородого турчина служить і тремтить.* К. ЧР. 218. *Коли раба мого або рабиню я пригнітав, придавлював на суді.* К. Іов. 67. Ум. **Раби́нька.** Ном. № 9106.
- Рабівни́к, -ка, м.** Грабитель.
- Рабівни́цтво, -ва, с.** Грабежъ, грабительство.
- Рабівни́цький, -а, -е.** Грабительський.
- Рабівський, -а, -е = Рабський.** К. XII. 42.
- Рабований, -а, -е.** Награбленный.
- Рабство, -ва, с.** Рабство. О. 1562. IX. 28. *Неначе присудили її зумисно на темноту й рабство.* Левиц. Пов. 254.
- Рабський, -а, -е.** Рабскій. Опат. 64.
- Рабува́ння, -ня, с.** Грабежъ. *Рабуванням чужих осель живилися.* К. Хм.
- Рабува́ти, -бу́ю, -еш, гл.** Грабить. К. ЧР. 353. *Встань, пачкару, годі спати, ідуть турки рабувати; ідуть турки на рабунки, зрабують тя молодого, возьмуть коня вороного.* Чуб. V. 1057. *Один розбійник страшний розбивав, лютував, рабував.* Гн. II. ИЗ.
- Рабунок, -нку, м.** 1) Грабежъ. *Ідуть турки на рабунки.* Чуб. V. 1087. 2) Награбленное имущество, добыча. *Як то вони в татар рабунки пооднімають і як мають їми дуванитись.* К. Хм. 65.
- Рав, -ва, м. = Рабин.** *Ей жидівочко ж моя Рося! Буть мені тепер поставним равом.* Дума.
- Раваш, -ша, м. = Реваш.** КС. 1889. VIII. 404.
- Равер, -ра, м.** Большая лягушка, живущая въ колодцахъ. Чуб. I. 66.
- Равл, -ла, м.** Улитка. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Равлик.** *Равлику, Павлику! вистав ноги на чотири стоги.* Нп.
- Равлик, -ка, м.** 1) Ум. отъ **равл.** 2) Родъ кожаныхъ лаптей, подобныхъ постолом. О. 1861. XI. Св. 26.
- Раврик, -ка, м. = Равл.** Лохв. у.
- Раглик, -ка, м.** Насѣк. *Lucanus cervus*, жукъ-олень. Вх. Пч. II. 27.
- Рагльк, -ка, м. = Олень.** Вх. Пч. II. 6.
- Рагаш, -ша, м.** Дорога, по которой гуцульскіе дроворубы стягивають срубленные деревья въ кучи. Шух. I. 178, 179.
- Рагеля, -лі, ж.** Снарядъ для ловли раковъ, родъ небольшого бредня. Екатер. Губ. Вѣдом. 1892, № 50.
- Рад, -да, -де = Радий.** *Хто рад обіцяти, той не має охоти дати.* Ном. № 4520.
- Рада, -ди, ж.** 1) Совѣтъ, помощь. *Одна рада хороша, а дві ліпше.* Ном. № 6112. *Инша рада гірш як зрада.* Ном. № 6131. **Рада в раду.** *Посовѣтовавшись. Рада в раду, та й купили.*

Дати раду кому, чому. Помочь кому, чему, справитися съ чѣмъ, успѣть въ чемъ, устроить что. *Не дав ради дітям, не дав їм доброго вчення.* Левиц. I. *Ой гвалт, сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Ном. № 8766. *Що вже вони ради дадуть.* Ном. № 7887. *Кидається і сірою собакою, і білою собакою, та ради не дасть.* Ном. **Не дам собі ради.** Не знаю, що дѣлать, теряю голову. Ном. № 7887. **Немає ради.** Ничего не подѣлаєшь. *Немає ради з тим.* Ном. № 7887. 2) **Совѣтъ, совѣщаніе, собрание, сходка.** *Ой там стояло мужів громада, мужів громада, велика рада.* Чуб. III. 440. *На раду тиху, на розмову коли ми зійдемося знову.* Шевч. 383. *Товариство кошового на раді прохало: «благослови, отамане, байдаки спускати».* **Раду радити, радувати.** Держать совѣтъ, совѣщаніе. К. XII. 4 5. *Подобає йому в короля служити, в короля служити, раду радити, раду радити, суди судити.* Чуб. III. *Чи там раду радять, як на турка стати, не чуємо на чужині.* Шевч. 56. **Чорна рада.** Общее собрание всѣхъ козаковъ. **Судна рада.** Собрание козаковъ для суда вадъ кѣмъ либо. К. Бай. 97. **Гороб'яча рада.** Собрание воробьевъ 1-го сентября. Драг. 9. 3) **Порядокъ, ладъ.** *Нова рада, нова рада світу ся з явила: да чиста Панна сина породила да в Офлейовім місті дуже рано.* Чуб. III. 328. *Військо стояло, ради не знало, ради не знало, Івана прохало.* Чуб. III. 282. Ум. **Радка, радонька, радочка, радиця.** Чуб. V. 978. Чуб. III. 407. *Не маєм отця, ні матки, немає кому і нам дати радки.* Чуб. V. 74. *Як ожениться, то вдвох дадуть радку землі.* Н.-Волын. у. *Радиці мі дайте.* Гол. IV. 498.

Ради, пред. Ради, для. *Хоч не для Ісуса, так ради хліба куса.* Ном. № 9765.

Радий, -а, -е. Радъ, веселый, довольный. *Ввечері було прийде її москаль з роботи, радий та веселий.* Левиц. I. 34. *Чим хата багата, тим і рада.* Чуб. III. 29. *Всі вороги раді з того, що нема чумака мого.* Чуб. V. 1198. *Вада Ганна за пана, та пан не бере.* Ном. № 5386. Ум. **Раденький, радесенький.** Шевч. 2 54. *Раденький, що дурненький.* Ном. № 12674.

Радити, -джу, -диш, гл. 1) **Совѣтовать, помогать.** *Добре той радить, хто людей не звадить.* Ном. *Радять мене люде.* Мет. 26. *Було ражу її: зробімо так.* МВ. I. 9. 2) **Рядить, судить, совѣтоваться.** *Як не радъ, не буде так, як ти хочеш, а так буде, як Бог дасть.* Ном. **Раду радити.** См. **Рада 2.** *Малим діткам — ручечки бити, а старим дідам — раду радити, а старим бабам — поседіннячко, а господарам — поле орати.* Чуб. III. 3) **Распоряжаться.** *Не моя то воля: родинонька мною радить, нещаслива доля.* Чуб. V. 141.

Радитися, -джуся, -дишся, гл. **Совѣтоваться, совѣщаться.** *Сами стали радитись, що з нею робити.* Кв. I. 94.

Радиця, -ці, ж. Ум. **оть рада.**

Радіння, -ня, с. **Совѣтованіе, совѣтъ.** *Уже ж я ждала од Бога помочи і од людей радіння.*

Радіння, -ня, с. **Радование, радость.**

Радісінський, -а, -е. **Очень радый.** *Радісінські, що піймали.* Шевч. 860.

Радісний, -а, -е. **Радостный, веселый.** *Не радісною вісткою тебе стрічатиму.* Стор. М. Пр. 56.

Радісно, нар. **Радостно.** *І весело й любо і радісно.* Левиц. I. 25.

Радість, -дости, ж. **Радость, удовольствие.** Грин. III. 23. *Старість не радість.* Ном. № 8682. *Лиха та радість, по котрій смуток настаукає.* Ном. № 2292. Ум. **Радосточка.** *Тепер мі братчик з війни приїхав, та привіз мені три даруночки, три даруночки — три радосточки: одну мі радість....* Kolb. I. 102.

Радіти, -дію, -єш, гл. Радоваться. Кажуть люде, що козаченьку буде дівчина рада. Хоть радій, не радій, то не буду брати, було б тобі з другим не жартувати. Чуб. V. 284.

Радка, -ки, ж. Ум. оть рада.

I. Радний, -а, -е = Радий. Поїхала б, синку, з радної душі. Федьк. Я б сам радніший, щоб не спати. Борз. у.

II. Радний, -а, -е, радній, -я, -є. Совѣтующій, подающій совѣтъ. Став тоді старий князь своїм радним слугам казати. ЗОЮР. I. 177.

Радніше, нар. Охотнѣе.

Радю, нар. Съ радостью, охотно. Та гарно, мая дитино, — одказує Мотря радо. Мир. ХРВ. 344.

Радонька, радочка, -ки, ж. Ум. оть рада.

Радосточка, -ки, ж. Ум. оть радість.

Радощ, -щі, чаще во мн. ч. **радощі, -щів.** Радость. Чуб. V. 205. Грин. II. 248. Ой привіз же він три радощі в двір: першую радощ — зелений жупан, другу радощ — золотий пояс, третью радощ — боброву шапку. Чуб. III. 294. Аж три пари на радощах кумів назбірали. Шевч. 103.

Радування, -ня, с. Совѣщаніе. Він поганські радування в ніеець обертає, хитрі задуми невірних мов той лев змітає. К. Псал. 75.

Радувати, -дую, -єш, гл. Радовать. Молодиця смуткує, журиться, ніщо її не радує і не веселить. Стор. II. 183.

Радувати, -дую, -єш, гл. Совѣщаются, держать совѣтъ. Почали радувати про військові речі. К. ЧР. 28. На людей твоїх радують нечестиву раду. К. Псал. 192.

Радуватися, -дуюся, -єшся, гл. Радоваться. Не радуйся чужому лихові. Ном. № 2338. Дай Боже дітками радуваться. Ном. № 4568.

Радут, -та, м. = Редута. Од річки Орелі, аж по р. Кінку були побудовані радуті. Стор. II. 162.

Радця, -ці, м. Совѣтникъ. Еге ж, панове радці, — добре було б. О. 1861. XI. 104.

Радше, нар. Охотнѣе, скорѣе.

Ражень, -жню, м. У сапожниковъ: подошвенный товаръ. Сумск. у.

Раз, -зу, м. 1) Разъ. Раз мати родила, раз і помірати. Ном. № 4268. Лїнївий два рази робить, скупий два рази платить. Ном. № 4673. 2) Одинъ. Раз, два, три, чотирі, — до драбини причепили. Нп. 3) Однажды, одинъ разъ. Пішов я раз на вулицю, та й тепера каюсь. Нп. 4) Случай. Трахвив на злий раз. Ном. № 1807. Порятуй мене в пригоді, а в добрім разі не потребуем рятунків. Ном. № 2328. 5) **Раз-разом.** Однимъ одинъ разъ. Тільки раз-разом пан мене за вухо поскубли. Г. Барв. 475. Я тільки раз-разом був у Катеринославі. Кобел. у. 6) **Раз коло разу.** То и дѣло, безъ промежутковъ. Я скребла моркву раз коло разу. Н.-Волын. у. 7) **Раз-по́-раз, раз-поз-(проз)-раз, раз-у-раз.** Постоянно, то и дѣло, поминутно. Стука раз-по-раз, мов його домовик душить. Ном. № 3142. Чого таки тобі раз у-раз до церкви ходить? ЗОЮР. I. 50. Сичі в гаю перекликались та ясень раз-у-раз скрипів. Шевч. 26. 8) **Одного разу.** Однажды. Одного разу над містечком стояла тиха місячна літня ніч. Левиц. I. 9) **Від-разу, до-разу = Відразу, доразу.** Се він, — впізнала до-разу Катря. МВ. II. 112. 10) **В-раз = Ураз.** Плини, плини, дитячко, плини враз з водою. Чуб. Вітаймо, дитячко, ураз його матку. Чуб. 11) **За-що-раз.** Каждый разъ. За-що-раз дощ починаєся з тії закутини. Каменец. у. 12) **Ні-**

раз. Вовсе. *Нема ладу ні-раз.* Васил. у. 13) **Як-раз.** Какъ разъ, въ пору. *Як-раз батька в лоб, щоб не знав, куди «соб».* Ном. № 1779. *Якраз Савці свитка, та тільки рукавів нема.* Ном. № 7562. Ум. **Разок, разочок.**

Рази, -зів, м. мн. ? Він на другу весну плуг і рази забравши і між пшеницею і житом пооравши, в середині горох увесь засіяв свій. Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Разина, -ни, ж. Разокъ. Ум. **Рази́нка.** Тільки разинку й поцілував та й побіг. Г. Барв. 190.

Рази́ти, -жу́, -зи́ш, гл. Разить, поражаютъ. Чуб. III. 348.

Разком, нар. 1) За одинъ разъ. *Я вимету разком та вивезу возком.* Чуб. V. 1112. 2) **Вмѣстѣ.** *Вставайте, та разом холодком і побіжимо до господи.* Левиц. Пов. 219.

Разкува́ти, -ку́ю, -еш, гл. = Разува́ти. Желех.

Разний и пр. = Різний и пр.

Разнощ, -щі, ж. Всячина. **Різна разнощ.** Всякая всячина. Зміев. у.

Разовій, -а, -е. О мукѣ: просѣянная только сквозь рѣшето. Каменец. у. — **хліб.** Хлѣбъ изъ муки просѣянной только разъ сквозь рѣшето.

Разок, -зка, м. 1) Ум. отъ **раз.** *А жо ж мені, моя мати, не перший разок, через плечі дротяненкокий батіжок.* Чуб. 2) *Нитка мониста. На шиях намиста у кожної разків по десять.* Кв. 1. 20. 3) *Борозда, слѣдъ, черта. Пускаючи з себе довгими разками краплі прозорої води.* Левиц. I. 95. Ум. **Разо́чок.** *Нема в мене намистечка, тільки один разочок.* Мил. 70.

Разом, нар. 1) *Вдругъ. Як Бог творив землю, то її перше варив, послі разом остудив.* Чуб. *Коли разом я помічати стала, що Парася щось собі думає та думає.* МВ. II. 70. 2) **Вмѣстѣ.** *Одна біда — не біда; от коли дві або три разом біди.* Ном. № 2190. *А він зачав до трьох разом ходити, я зачала штирох разом любити.* Чуб. 3) *Иногда. Разом густо, а разом пусто.* Ном. № 7768. 4) *Сразу. Не все ж разом, хорошого потрошку.* Ном. № 4846. *І дуже дорого, і гроші не можна разом.* МВ. I.

Разочок, -чка, м. Ум. отъ **разок.**

Разува́ти, -зу́ю, -еш, гл. Їсть одинъ разъ въ день. Таращ. Київ. уу. *В суботу сі не вмиваю, в негілью разую.* Kolb. II. 125.

Разуразній, -я, -є. Безпрерывный, безпрестанный. Рк. Левиц.

Раїна, -ни, ж. Пирамидальный тополь. Черном. *На зріст височенька, гнучка, станочок як та рата.* О. 1862. VIII. 16.

Раїти, -раю, -еш, гл. = Раяти.

Рай, раю, м. 1) Рай, жилище прародителей. *Як Бог вигнав Адама і Єву з раю, то вони посідали в лісі.* Чуб. I. 146. 2) Рай, жилище праведныхъ. *У пеклі все тепло, а піди в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. 3) Родъ игры; также **рай з пеклом.** Ив. 34, 36, 37. 4) На второй день крестинъ обычай омовенія рукъ роженицы и пр., послѣ чего участники (кромѣ роженицы) идуть въ шинокъ угощаться на деньги бабки; все это называется **ходити в рай.** ХС. VII. 433. Ум. **Райок, райочок.** Шевч. 630. Чуб. III. 322.

Райдерево, -ва, с. Раст. а) сирень, *Syringa.* О. 1862. IV. 70. *Несла в рукахъ роскішну гільку райдерева.* Левиц. I. 287. б) *Rhus cotinus L.* ЗЮЗО. I. 134. в) *Muricaria germanica.* Вх. Уг. 264. г) *Ricinus communis L.* Анн. 299.

Райдуга, -ти, ж. Радуга. Грин. III. 300. *Райдуга воду бере на дощ.* ХС. II. 88.

Райський, -а, -е. Райскій. *А в райські двері сам Господь ходить.* Чуб. III. 293.

Райце, -ця, с. Яйце́-райце́. Сказочное яйце, заключающее въ себѣ богатство въ видѣ скота. *Розбив те яйце-райце. Як узяв же скот вернуть із того яйця.... верне та й верне.* Рудч. Ск. I. 144.

Райця, -ці, м. 1) Совѣтникъ. *Він каштелян і райця королівський.* К. МБ. II. 120. 2) Ратманъ, членъ магистрата. *В сватах пішли не аби які люде: бурмистрове та райці магистратські.* К. ЧР. 297.

Рак, -ка, м. 1) Ракъ. *Не буде риба раком.* Ном. № 5644. *Вчепився як рак.* Ном. № 3997. **Напекти раків.** Покраснѣть отъ стыда. *Напек же пан Терешко раків, як і сам розгядів, що справді салдат намальований і що увесь базарь з нього глузує.* Кв. I. 23. **Наловити раків.** а) Утонуть. б) = **Раків напекти.** *Раків через його наловили та таких уже великих, що де їх і ловити — изъ-за него сильно пришлося краснѣть.* Зміев. у. **Він знає, де раки зімують.** Онъ не промахъ. **Як рак свисне.** Никогда. Ном. № 5492. **Рака стати = Раком стати.** См. **Стати.** **Хата рака стала** — разваливаясь, раскарячилась. Г. Барв. 371. 2) Насѣк. = **Раглик.** Вх. Пч. I. 6. 3) Родъ желѣзной подковы съ 4-мя зубцами, подвязываемой подъ подошву, что бы не скользитъ по льду и пр. Шух. I. 176. 4) Бревно съ ножками, родъ козелъ, ставящихся на дно рѣки при ея загачиваніи и служащихъ основаніемъ для плотины. Шух. I. 113. 5) мн. Родъ вышивки на сорочкахъ. Чуб. VII. 427. Ум. **Рачок.**

Ракавка, -ки, ж. = Раканя. Вх. Уг. 264. См. **Рахкавка.**

Раканя, -ні, ж. Древесная лягушка, *Hyla arborea.* Вх. Лем. 459.

Ракати, рачу, -чищ, гл. = Рахкати. *Г вечеру рачат жаби.* Вх. Уг. 264.

Раква, -ви, ж. Масляница, масленка. Шух. I. 307.

Ракло́, -ла, м. Босякъ. Харьк. *У нас у Харькові так завелось, що коли де кучка народу збереться, то вже між гущу і ракло втреться.* Харьк.

Ракляцький, -а, -е. Босяцкій. Харьк. у.

Раковий, -а, -е. 1) Раковый. Маркев. 49. *Борщ твій похожий на ракову юшку.* КС. 1882. X. 20. 2) **Ракові шийки.** Раст. *Polygonum bistorta L.* ЗЮЗО. I. 132.

Раковиння, -ня, с. Раковая скорлупа. Чуб. I. 71.

Раком, нар. На четверенькахъ, на корачкахъ. *Став на дверях раком.* Грин. II. 3. *Не всім туди раком лізти, де зузуля кує.* Ном. № 5169.

Ракотиця, -ці, ж. Копыто у свиньи. *Мій підсвинок.... ракотицями дереться об хворост.* Левиц. Пов. 341.

Ракша, -ші, ж. Пт. сивоворонка, *Coracias.* *Ракша-кльушниця од вирію.* Ном. № 14029.

Ралець, -льця, м. Подарокъ, приношеніе при поздравленіи, визитѣ и пр. Рудч. Чп. 253. *Цехові братчики понесли цехмистрові на ралець пляшку горілки та ковбасу.* Нѣжин. у. *Не тільки все те збережу, но взявши із своєї скрині, товариша свого дитині ралець та й добрий положу.* Мкр. Г. 35. **Ходити на ралець.** Идти съ поздравленіемъ и подаркомъ. *Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий, пішла к Зевесу на ралець.* Котл. Ен. I. 12.

Ралити, -лю, -лищ, гл. Пахать ралом поперегъ пахоты плугомъ. Чуб. VII. 400. *Зробив рало і пішов ралить.* Грин. I. 188. *Василь стає в людей багачів орати, ралити, сіяти.* Левиц. I. 24.

Ралиця, -ці, ж. Поле, вспаханное ралом. *Изгору я ралицю, посію я пшеницю.* Чуб. V. 168.

Ралля, -ля, с. Паханье ралом. *Ой где міщанини йа з поля з ралля, його жінка із корчми з гуляння.* Чуб. V. 1075.

Рало, -ла, с. 1) Родъ земледѣльческаго орудія для разбивки вспаханной земли. Части его: **жертка (гридка)**. (Любл. и Сѣдл. г.) — шесть, на одномъ концѣ котораго ярмо, а на другомъ прикрѣплены зубья — **кописть, зуб**; **кописть** прикрѣпляется къ концу жертки особыми дощечками — **стовбами**, проходящими сквозь отверстія **кописті** и **жертки**; между **копистю** и **жерткою** распорка изъ крѣпкаго дерева — **жабка**; на самомъ концѣ **жертки** — ручка для управленія **ралом**; иногда на **кописть** надѣваются желѣзные **наро́льники**, наконечники. Чуб. VII. 400, 401. *І до плуга, і до рала, і до хлопців дала драла.* Ном. № 8806.

Ральный, -а, -е. Относящійся къ ралу. **Залізо ральне.** Желѣзо, употребляющееся для зубьевъ рала. Вас. 198.

Раллянка, -ки, ж. 1) Паханіе ралом. Чер. у. 2) Время паханія ралом. 3) Поле, взрыхленное только ралом. Вас. 196.

Ралляч, -ча, м. Идущій за ралом во время, работы. *Умер хлопець, а вже ралляч був.*

Рама, -ми, ж. 1) Рама. 2) Переплеть у окна, рама. 3) Зарубка. Вх. Лем. 459.

Рамак, -ка, м. = **Рубель 2**. Вх. Лем. 459.

Рамат, -ту, м. Тряпка, стиралка. Шух. I. 96.

Рамаття, -тя, с. = **Рам'я**. Вх. Зн. 58.

Раматка, -ки, ж. = **Рамат**. Шух. I. 96.

Рамено, -на, с. 1) Перекрестье креста. Лохв. у. 2) Въ вѣтряной мельницѣ: каждое изъ двухъ бревень, проходящихъ сквозь валъ и перекрещивающихся, къ которымъ придѣланы крылья. Лохв. у. 3) Въ мельницѣ: радіусъ соединяющій кругъ колеса съ осью. Черниг. у. Мик. 480. 4) Часть ступи **походючої**. Шух. I. 104.

Рамик, -ка, м. Зарубка. Вх. Лем. 459. См. **Рама 3**.

Рамина, -ни, ж. = **Рама**.

Раминник, -ка, м. Кожаный поясъ. Вх. Зн. 58. См. **Реминник**.

Раминь, -меню, м. = **Реминь**.

Рамка, -ки, ж. Рамка. *На стінах висіло багато образів, невеликих картинок у чорних узеньких рамках.* Левиц. I. 134. Ум. **Рамочка**.

Рамкастий, -а, -е. Съ зарубками. Вх. Лем. 459.

Рамтя, -тя, с. = **Рам'я**. Лохв. у.

Рамуватий, -а, -е = **Рамкастий**. Вх. Лем. 459.

Рамці, рамця, -ців, ж. мн. 1) = **Рамка**. Левиц. I. 8. 2) = **Рама 2**. Шух. I. 90.

Рам'я, м'я, с. Рубище. *Дороге убрання поскидала, своє рамя наділа.* Рудч. Ск. II. 47.

Рана, -ни, ж. Рана. *Од милого пана не болять і рана.* Ном. № 9157. *Рана загоїться, але зле слово ніколи.* Ном. № 12866. Ум. **Ранка, ранонька, райочка**. Чуб. V. 821. *Ой хто ж тобі раноньки проміе?* Чуб. V. 876.

Ранговий, -а, -е. Относящійся къ рангу. — **маєток**, — **ва земля**. Имѣніе, земля, которыми пользовалась на помѣстномъ правѣ козацкая старшина.

Ранг, гу, м. = **Ранг**.

Ранговий, -а, -е = **Ранговий**.

Рандарство, -ва, с. = **Орандарство**. К. Досв. 167.

Рандарський, -а, -е = **Орандарський**. К. Досв. 13.

Рандарь, -ря, м. = **Орандарь.** *Із жидом-рандаром торг торговала.* Мет.

Ранений, -а, -е. Раненый. *Реве, як ранений кабан.* Котл. Ен.

Ранець, -нця, м. Ранець. *Ой заплачеш, моя мила, заплачені, як мене молодого в ранці забачиш.* Чуб. V. 993.

Ранити, -ню, -ниш, гл. Ранить. *Словами ранять як стрілами.* К. Псал. 142.

Ранісінько, нар. Очень рано. *До схід сонця ранісінько.* Шевч. 17. *Рано-ранісінько схоплюся.* МВ. (О. 1862. III. 73).

Раніший, -а, -е. Болше ранній. *Нема дерева ранішого над дубочка.* Чуб. V. 439.

Ранішній, -я, -є. Утренній. Черк. у. *По під тим легеньким ранішнім туманом.* О. 1861. XI. 14.

Ранковий, -а, -е. Утренній. *Осіння ранкова прохолода.* Мир. ХРВ. 188. *Нате вам крикливиці: вечірні, полувелірні, полуночні, світові і ранкові.* Чуб. I. 141.

Ранком, нар. Утромъ. *Я тоє терно ранком посічу, я до матюнки орлом полечу.* Чуб. V. 754.

Ранкува́ти, -кую, -єш, гл. Проводить утро. О. 1861. III. 18. *На калині зозуля, а на калині сивая, там кує, ночує, ранкує, ніхто зозулі не чує.* Чуб. V. 691. *Де ти, Марусю, де ти, молода, сей ранок ранку вала? Рачкувала я, мої подружечки, у старшої дружечки.* Нп.

Ранний, -а, -е. Раненый.

Ранник, -ку, ж. Раст. а) *Lysimachia vulgaris* L. ЗЮЗО. I. 127; б) *Paris quadrifolia* L. ЗЮЗО. I. 130; в) *Plantago major* L. ЗЮЗО. I. 131; г) *Scrophularia aquation* L. ЗЮЗО. I. 135; д) *Vincetoxicum officinale* L. ЗЮЗО. I. 141; е) иногда — *Convallaria majalis* L. (ЗЮЗО. I. 119), но болше правильно названіе этого растенія — конвалія.

Ранній, -я, -є. Ранній. *Ранній сійба хоч не вродить, то із хліба не зводить.* Ном. № 10153. *Рання пташка пшеничну клює, а пізня очки дере.* Ном. № 11309. Ум. **Раненький, ранесенький.** Чуб. V. 656.

Рання, -ня, с. = **Ранок.** *Ще від самого рання сестри виглядали Антося.* Св. Л. 46. **Що-рання = Що ранку.** *Що-рання по сто палок давати.* Чуб. V. 984.

Рано, нар. 1) *Рано. Прийшов пізно, аж завізно; прийшов рано, так не дано.* Ном. № 1802. *Ой дівчино, збуди мене рано, так рано, щоб ще не світало.* Чуб. V. 63. 2) Утромъ. *Приложи ти, моя мила, до голови рути; клади рано і ввечері, щоб здоровій бути.* Нп. *Викопайте криниченьку в вишневім саду, чи не прийде дівчинонька рано по воду.* Нп. **Рано-пораненьку, рано-раненько, рано-вранці.** *Рано утромъ. Ой в неділю рано-пораненьку брала дівчина льон.* Чуб. V. 290. *Встала вона рано-раненько, умилася білобіленько.* Чуб. V. 704. *Ой у неділеньку ввесь день пила, в понеділок спала, а в вівторок снопів сорок пшениченьки нажала.... а в неділю рано-вранці однесла шинкариці.* Чуб. V. 1098. **З рана.** *Съ утра. Будь весела з рана до вечора.* Чуб. V. 1080. Ум. **Раненько, ранесенько.** Мет. 8. Шевч. 542.

Ранок, -нку, м. 1) Утро. *Ой, журавко, журавко, чого кричиш по ранках?* Чуб. V. 461. *Я завше Бога прошу з вечора до ранку.* Мет. 59. **Що-ранку.** *Кажде утро. Що-вечора, що-ранку, то й надінеш новодранку.* Ном. № 11241. Ум. **Раночок.** Чуб. V. 586. Мил. 148.

Ранонька, раночка, -ки, ж. Ум. отъ рана.

Рант, -ту, м. Рантъ. *Чоботи під рант.* Вас. 162. *Чоботи пошиті до ранту.* Прид. у.

Рантовий, -а, -е. На ранту. *Черевики рантові.* Вас. 162. *Рантові чобітки пошили тато.* Миргор. у.

Рантух, -ха, м. 1) Головной уборъ замужней женщины въ Галиціи — бѣлый тонкій платокъ, покрывало. О. 1862. IV. 37, 30. *Уся в рантухах та в намистах золотих.* Федьк. Пов. 85. 2) Родъ тонкой бумажной ткани. 3) Родъ юбки суконной. Kolb. I. 37. 4) = **Лантух.** Ум. **Рантушок.** Гол. IV. 353.

Рантуховий, -а, -е. Изъ тонкой бумажной ткани. *Сорочка рантухова.* Федьк. Пов. 5.

Рантушина, -ни, ж. = **Рантух.**

Рантушок, -шка, м. Ум. отъ **рантух.**

Ранш, нар. = **Раніш.** *Сьогодні рата ніж учора зібрались судяці.* Кв. II. 250. Ум. **Раншенько.** Г. Барв. 150.

Раняшній, -я, -є = **Ранішній.** *Раняшня вода.* О. 1862. VI. 91. *Раняшне сонце.* К. XII. 23.

Рапавий, -а, -е. Шероховатый, жесткій. Вх. Зн. 58.

Рапавка, -ки, ж. = **Ропуха.** Шух. I. 22, 210. Вх. Зн. 24.

Рапак, -ка, м. Птица дергачъ. Вх. Лем. 459.

Рапач, -ча, м. = **Рапак.** Вх. Уг. 264.

Рапіти, -пчу, -пиш, гл. Шумѣть, стучать. Вх. Лем. 460.

Рапкати, -каю, -еш и -пчу, -чиш, гл. О дергачѣ: кричать. Также объ уткѣ и о лягушкѣ. Вх. Лем. 460. *Качур рапчит.* Вх. Уг. 264.

Рапотати, -почу, -тиш, гл. Трясти: перемѣшиваться. Вх. Лем. 460.

Раптовий, -а, -е. Неожиданный, внезапный. Черк. у. *Лучаються й раптові дощі.* О. 1861. IX. 30. *Раптова енергія.* Левиц. I.

Раптово, нар. Внезапно, неожиданно. *А чому се ви не їсте? — раптово спитала їх, аж крикнула, пані Висока.* Левиц. Пов. 210. *Гладкий як гукнув на своїх та раптово як кинулися на штурму, дак не дали й брами зачинити.* КС. 1885. VI. 349.

Раптом, нар. Внезапно, вдругъ, неожиданно. Опат. 17. *Так раптом взяв і поїхав.* Уман. у. *Як рипнули двері, москаль раптом прокинувся.* Левиц. Пов. 178.

Раптянка, -ки, ж. Быстрый и шумный ручей. Желех. Вх. Зн. 58.

Рапуття, -тя, с. Хламъ, старый домъ. Вх. Зн. 58.

Рапчак, -ка, м. = **Рапак.** Вх. Уг. 264.

Рапча́ти, -чу́, -чи́ш, гл. = **Рапкати.** Вх. Лем. 460.

Раріг, рога, м. Балабанъ (порода ястребовъ), *Falco lanarius.* Вх. Пч. II. 10. *Пани хорти заводять да рароги.* К. Дз. 74. *Пуця туди не знає хиже птаство, не зазирне і раріг туди оком.* К. Іов. 59. **Дивиться як на рарога.** Смотрить какъ на диковину.

Рарожий, -а, -е. Принадлежащій балабану.

Раст, -ту, м. Раст. а) *Primula veris.* Шух. I. 22. б) *Anemon nemorosa.* Вх. Пч. I. 8.

Рата, -ти, ж. Срокъ платежа, также часть платы (арендной и пр.), приходящаяся на данный срокъ. Чуб. VI. 226. *Першу рату заплатив.* **Ратами виплачувати.** Уплачивать по частямъ, частями. Подольск. г. **Роскласти плату на рати.** Распредѣлить уплату на извѣстные сроки. Подольск. г. **Суша рата.** Арендная плата въ неурожайный годъ. Подольск. г. **На рати.** На выплату. Галиц.

Ратай, -тая, м. Пахарь. АД. I. 53.

Ратайський, -а, -е. Пахарскій.

Ратиця, -ці, ж. 1) = **Ракотиця.** 2) = **Рак?** Ум. **Ратичка.** *Поприроблюють до підошов (рибалки) залізні ратички та й ходять по льоду безпечно.* Черк. у.

Ратище, -ща, с. Древно копя; копье. ЗОЮР. I. 293. *Наважували на списи ратища.* Стор. *Да взяв на ратище ворота так, як от сніп святого хліба візьмеш.* ЗОЮР. I. 4. *А мій милий коня веде, на ратище підпірається.* Грин. III. 593. Ув. **Ратюга.**

Ратман, -на, м. Ратмань. КС. 1852. V. 353. *Тут всякій були цехмистри і ритмами, і бургомистри.* Котл. Ен.

Ратовище, -ща, с. = **Ратище.**

Ратувати, -тую, -еш, гл. и пр. = **Рятувати и пр.** *Хто в Бога вірує — ратуйте!* Ном.

Ратуш, -ша, м. = **Ратуша 1.** Св. Л. 75.

Ратуша, -ші, ж. 1) Городская дума, магистратъ, ратуша. Кв. I. 256. 2) Сельское правление. Грин. I. 32.

Ратушний, -а, -е. 1) Относящийся къ ратушѣ. 2) Членъ городского или сельскаго управления. Харьк.

Ратюга, -ги, ж. Ув. отъ **ратище.** О. 1862. VI. 76.

Рафка, -ки, ж. Круглая, выточенная изъ дерева посуда для масла, сыру. Вх. Зн. 58.

Рахатися, -хаюся, -ешся, гл. Трогаться. *Постій, не рахайсь з місця.* Уман. у.

Рахавка, -ки, ж. = **Раканя.** Вх. Уг. 264.

Рахкати, -каю, -еш, гл. Квакать. Вх. Уг. 264.

Рахман, -на, м. 1) По народному повѣрью: житель миѳической мѣстности, праведный христіанинъ. Чуб. I. 220. III. 29. Kolb. I. 198 — 200. 2) Нищій. *Потирахман плохий, поки собаки не обступлять.* Ном. № 4224.

Рахманний, -а, -е. Смирный, тихій. *Рахманний кінь.* Черниг. у.

Рахманський, -а, -е. Относящийся къ рахманам. Чуб. I. 220. *На Юра-Івана, на рахманський великдень.* Ном. № 5634.

Рахмистер, -тра, м. Счетчикъ.

Рахмисти́ня, -ні, ж. Счетчица. Ном. № 2484.

Рахта, -ти, ж. Второй день храмоваго праздника. *На другий день (після храму) у нас рахти, щоб то мед вже допивати.* О. 1861. XI. 108.

Рахтувати, -тую, -еш, гл. Разсуждать, разсчитывать.

Рахуба, -би, ж. 1) Счетъ, отчетъ, расчетъ. *Як ударив в губу, то й розбив всю рахубу.* Ном. № 5813. *Скільки всіх зорь, цьому ще ніхто рахуби не склав.* Ком. I. 49. *Рахуби не дам.* а) не могу счесть, б) ничего не могу подѣлать. Ном. № 6666. 2) Расчетъ, соображение. *Не прийдеться рахуба до чуба.* Ном. 3) Возня, хлопоты. *Буде ще з ним рахуба. Оце рахуба!*

Рахубно, нар. Разсчетливо, обдуманно. *Я бачу, що він не рахубно робить — продає святці жиду.* Борз. у.

Рахування, -ня, с. Вычисление, исчисление. *Рахування не в поминання! Коли ж небудь треба да по нас поминки робити.* Макс.

Рахувати, -хую, гл. 1) Считать, разсчитывать, вычислять. *Гроші рахувати.* Грин. III. 396. *Рахувати сир, масло, то й вареників не їсти.* Ном. *Тернові очка звізди рахують.* Чуб. 2) Разсчитывать, взвѣшивать, обдумывать. Чуб. II. 22. *Тут довго тяжко рахували.* Котл. Ен. II. 34. *А козаки гляділи, у вічі вбачали, проміж себе рахували.* Макс.

Рахуватися, -хуюся, -ешся, гл. 1) Считаться. *Махання забиття не рахується.* Ном. № 3884. *Любімося як брати, рахуймося як жиди.* Ном. № 9712. 2) Собираться, намѣряться. *Ми рахувалися вже їхати, як вони прийшли до нас.*

Рахунковий, -а, -е. Счетный. *Рахункові книжки.*

Рахунок, -нку, м. Счетъ, разсчетъ. *В рахунку помилився.* Котл. Ен. VI. 19. **Під рахунком бути.** Быть считаннымъ. *Мав... саджавку, де були сами великі риби під рахунком.* Гл. I. 193. **Здавати рахунок.** Давать отчетъ. *Пішла... здавати рахунок, шьо робила почерез цілий рік.* Гн. II. 56.

Рацавий, -а, -е = Рапавий. Вх. Зн. 58.

Рацавка, -ки, ж. = Рапавка. Вх. Зн. 58.

Рація, -ції, ж. 1) Основаніе, причини, поводъ. *Чи не мав но цей чоловік рації?* О. 1862. VI. 96. *І чи не мала ж вона рації написати до його після щирої розмови з ним?* Левиц. 1. 303. 2) Привѣтственна рѣчь, поздравленіе. *Посла к латину приступились, три рази низько поклонились, а старший рацію сказав.* Котл. Ен. IV. 27.

Рацький, -а, -е = Рачачий. Черк. у.

Рацюга, -ги, м. Большой ранъ. Волч. у.

Рачачий, -а, -е. Рачій, принадлежащій раку, относящійся къ раку, изъ раковъ сдѣланный. *Рачача нога.* Ном. № 425, стр. 302. *Очі... рачачі.* Драг. 13.

Раченя, -няти, с. Раченокъ, маленькій ракъ. Мил. 157.

Рачешійки, йок, ж. мн. Раст. = **Ракові шийки.** ЗЮЗО. I. 132.

Рачити, -чу, -чиш, гл. Благоволить, изволить. *Бог... з неба зійти рачив.* КС. 1882. IV. 170. *Як бачать, так і рачить.* Ном. № 13572. *Рач нам, Христе добротливий, тоє вдарити, і з тобою царствієм твоїм на віки жити.* Чуб. III. 383.

Рачиця, -ці, ж. Самка рака. Вх. Лем. 428.

Рачій, нар. Скорѣе, вѣрнѣе, лучше. *Рачій було б.*

Рачки, нар. = Раком. *Робити, хоч кием бити, а їсти, хоч рачки лізти.* Ном. № 12184. *Евандр у хату рачки ліз.* Котл. Ен. V. 16.

Рачкува́ти, -кую, -єш, гл. Ползать на четверенькахъ. *Дівчинонька кропиву шаткує, а за нею дитина рачкує.* Чуб. V. 866.

Рачкуватися, -куюся, -єшся, гл. = Рачкувати. *Як почав він рачкуватися та насилу дорачкувався: звісно, ходить не може, то лізе на всіх чотирьох.* Новомоск.

Рачок, -чка, м. 1) Ум. отъ **рак.** 2) Насѣк. *Nera cinerea.* Вх. Пч. II. 27. 2) Названіе маленькаго вола съ небольшими рогами, выступающими впередъ. КС. 1898. VII. 47. 4) мн. Раст. = **Ракові шийки.** ЗЮЗО. I. 132. 5) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. 6) мн. Глиняныя подставки въ видѣ треножниковъ или обручиковъ для разъединенія посуды, вкладываемой одна въ другую для обжиганія. Вас. 179.

Рашкуль, -ля, м. Терпугъ.

Рашпіль, -ля, м. = Рашкуль.

Раюва́ння, -ня, с. Жизнь въ раю, райское блаженство.

Раювати, -юю, -єш, гл. Блаженствовать. Грин. III. 394. К. ЦН. 230. *Нехай так щасливо вікує, наче раює.* Г. Барв. 310.

Раяти, -раю, -єш, гл. Совѣтовать. *Мені раяли, щоб я поїхав на три раки у Січ.* Стор.

Раятися, -раюся, -єшся, гл. Совѣтоваться. *Ви б раялись, та й до школи хлопця.*

Рваниця, -ці, ж. Плоды, сорванные съ деревьевъ, а не стряхнутые.

Рвати, рву, рвеш, гл. 1) Рвать, разрывать. *Хто се, хто се по тім боці рве на собі коси?*

Шевч. 19. *Тиха вода греблі рве, а бистра тамує.* Ном. № 3030. *Не рви нитки.* 2) Рвать, срывать. *По садочку йшла, квіточки рвала.* Чуб. V. 6. *Козаки ідуть, гурки рвуть.* Ном. №

14027. 3) О собакѣ: кусать. Собака собаки не рве. Ном. № 7954. 4) Терзать. Заступи мене, благаю, щоб не рвали мою душу. К. Псал. 11. 5) **Рвати боки**. Надрываться отъ омѣха. Аж боки рвав од сміху. Левиц. Пов. 62.

Рватися, рвуся, рвешся, гл. 1) Рваться, разрываться. Де коротко, там і рветься. Ном. № 2131. Пани бються, а в нашого брата чуби рвуться. Ном. № 1303. 2) Надрываться, изнемогать Г. Барв. 388. Плучач оре і в праці рветься, а панське черево оттак аж дметься. Ном. № 1144. 3) Порываться, рваться. Рветься, як дурний до образа. Ном. № 3149. Не рвися, як собака на ретязі. Ном. № 3162. Серце рвалося, сміялось. Шевч. 4.

Рвач, -ча, м. Тотъ, кто рветъ, иронически: дантистъ. Добрий рвач, нічого казать. Черк. у.

Рвачкій, -а, -е. 1) Легко рвущійся. Рвачкі нитки. Константиногр. у. 2) О вѣтрѣ: порывистый.

Рвонуті, -ну, -неш, гл. Рвануть. Як ірвонув віжки, — мов перегоріли. Харьк.

Рвонутися, -нуся, -нешся, гл. Рвануться, порывисто броситься. Чорт як рвонеться, — тільки пил схватився. Рудч. Ск. II. 23.

Рджок, -ка, м. Зоол. Землеройка, *Sorex*. Вх. Лем. 460.

Рдїтися, -джуся, -дишся, гл. О животныхъ: горячиться. Жеребець серед кобил рдїтися. Лохв. у.

Реберечко, -ка, с. Ум. отъ ребро.

Реберце, -ця, с. 1) Ум. отъ ребро. О. 1861. III. 88. 2) мн. Родъ вышивки на сорочкѣ. Чуб. VII. 4 27.

Ребро, -ра, с. 1) Ребро. Худий, аж ребра світяться. Ном. № 8551. 2) Бокъ горы, обрыва, скалы. Шух. I. 14. Яри гайові меж невисокими, та крутими горами та шпильями, меж дубовими та грабовими гаями, що роскішно поросли на крутих ребрах, на вершках гір та шпилів. Левиц. I. 203. 3) Каждая изъ двухъ боковыхъ дощечекъ **терлиці**. Шух. I. 147. 4) — **боже**. Раст. *Convallaria multiflora*. Лв. 97. См. **Кукурічка**. Ум. **Реберце, реберечко**. Чуб. V. 662. Повернися бочком..., ще й реберечком. Мил. 103.

Ребровачка, -ки, ж. = **Рубель** (для катанья бѣлья). Вх. Зн. 68.

Рев, -ву, м. Ревь. Скот пустился з ревом. Мнж. 35. Ввійшла к Юноні з ревом, стуком. Котл. Ен.

Рева, -ви, об. Плакса. Черк. у. О. 1862. IX. 119. Он рева яблука розсипала. Ном. № 13978. Ув. **Рѣвище**. Оце ще ревище!

Реваш, -ша, м. У гуц. древорубовъ: счетъ срубленнаго дерева, проработанныхъ дней и пр., а у гуцульскихъ пастуховъ счетъ удоя, отмѣчаемыхъ зарубками на деревянномъ брускѣ, называемомъ колода и распадающемся вдоль на двѣ половины, при чемъ зарубки дѣлаются поперегъ бруска и проходятъ сразу черезъ обѣ половины его; одна изъ нихъ, также называемая реваш, отдается работнику или хозяину скота, а другая остается у ведущаго счетъ. Шух. I. 173, 205, 206, 209.

Ревень, -ню, м. Раст. *Rheum*.

Ревидон, -на, м. Резизоръ. Та найхали та ревидони бурлак у службу брати. О. 1862. V. 99. См. **Ревизон**.

Ревидувати, -дую, -еш, гл. Ревизовать, осматривать. Чуб. III. 349. О. 1561. XI. 9. Став жовнірь госпосю ревидувати: чом в тебе, госпосю, уста солодкі?... Чом в тебе, госпосю, очка чорненькі? Гол. I. 147. Нехай опека мене ревидує. Прил. у.

Ревизія, -зії, ж. 1) Ревизія. 2) Народная перепись. Ном. № 1755. Кв. I. 157. *Хлопця у ревизію записали.* О. 1861. VIII. 16.

Ревизон, -на, м. = Ревизор. *Та наїхали та ревизони бурлак у службу брати.* О. 1862. V. 99.

Ревизор, -ра, м. Ревизоръ. Стор. II. 104.

Ревизський, -а, -е. Ревизскій, значащійся по ревизской записи. Кв. I. 157.

Ревище, -ща, с. 1) Сильный ревъ. *Як ускочив вовк у череду, а вона як спинить ревище.* Лебед. у. 2) Мѣсто, гдѣ ревуть коровы, волю, чуя кровь скотины. *Бувають мов на ревищі бики.* К. Пс. 89. *Заревів Марко, як віл на ревищі.* Стор. М. Пр. 19.

Ревіль, -ля, м. = Ревінь. Черк. у.

Ревіння, -ня, с. Ревъ, мычание. *Ревіння альпійських коров.* Левиц. Пов. 134.

Ревіти, -ву, -вещ, гл. = Ревти.

Ревлівий, -а, -е. 1) Плаксивый. *Ревлива дитина.* 2) Крикливый, ревущій. *Ревлива корова.* Змієв. у.

Ревне, нар. 1) Горестно, горько, жалостно. Грин. III. 257. *Ой ви, діти дрібненькіі, заплачте ж ви ревне, ще й орендарь подобріє, то вам маму верне.* Чуб. V. 189. *Я так ревне плачу, що аж серце з мене вискакує.* Федьк. 2) Искренно, сердечно, нѣжно. *Хто любить ревне, жаліє певне.* Ном. № 8781. Ум. **Ревненько.** Чуб. V. 763. *Ревненько заплачу.* Волян. у.

Ревнивий, -а, -е. Ревнивый; придирчивый. Чуб. V. 604. Мил. 145. *Тільки дав мені Бог да ревнивого мужа.* Чуб. V. 565. *В мене свекруха ревнива, ще й до ділечка лінива.* Чуб. V. 691.

Ревний, -а, -е. 1) Горькій, горестный. МВ. (О. 1852. III. 66). *Ревні сльози.* ЗОЮР. II. 296. *Плачем ревним я заплакав.* К. Псал. 36. 2) Искренній, задушевний, трогательный. *Вислухай, Боже, ревну молитву.* К. Псал. 138. *Набравшись ізмалку всього, чим живе й дише селянин, він (Шевченко) підняв прості хатні розмови до високої пісні і разом зробив із них ревну, сердечну лірику і величний епос.* К. (Хата).

Ревниці, -ниць, ж. мн. Ревность. *Ревниці неначе гарячим залізом палили мое нутро.* Стор. М. Пр. 34.

Ревно, нар. = Ревне. Гол. II. 575. *Ой чого я так журюся, чого ревно плачу?* К. МБ. X. 12.

Ревнувати, -ную, -єш, гл. Ревновать. *Гриця кохала та й ревнувала.* Чуб. V. 431. *Я вже не плачу тепер, я вже не ревную, та й не кохаю.* МВ. II. 151.

Ревнути. См. Ревти.

Ревнява, -ви, ж. 1) Ревъ. 2) Шумъ. крикъ. *Бач. яку підняли собаки ревняву.* Кролев. у.

Ревти, -ву, -вещ, одн. в. ревнути, -ну, -вещ, гл. 1) Ревѣть, заревѣть, мычать, замычать. *Ведмідь на ретязі товсто реве.* Ном. № 1337. *Чого бик навик, того й реве.* Ном. № 9565. *На синьому морі лютий змії реве.* Чуб. I. 140. 2) Орать, заорать, крикнуть. *Ви передержанці! — ревнув писарь, — вы передержуете біглих!* Кв. II. 373. *Ревнув, мов у маточину, — як бугай.* Ном. № 12445, 12443. 3) Пѣть очень громко и плохо, запѣвать сразу громко. *На віват з мущирів стріляли, тут грімко трубачі, іграли, а много літ дяки ревуть.* Котл. Ен. IV. 32. 4) Ревѣть, плакать съ крикомъ, заревѣть. *Оце ще рева реве!* Харьк. *Дідона тяжко зажурилась... кричала, плакала, ревла.* Котл. Ен. I. 34. 5) Громко играть, заиграть на духовомъ инструментѣ. *А Михайл в трубу реве на всю губу.* Чуб. III. 382. 6) О водѣ, вѣтрѣ: ревѣть, заревѣть, шумѣть, гудѣть, завивать. *Прокляті вітри роздулися, а море з лиха аж реве.* Котл. Ен. *Як та воля, що минулась, Дніпр*

широкий — море, степ і степ, ревуть пороги, і могили-гори. Шевч. 4. Реву, завірюхо, засип його снігом! Левиц. І. 156. 7) О колоколѣ: сильно звонить. Всі дзвони ревуть, — уже ж того козаченька ховати несуть. Чуб. V. 371. 8) О пушках: грохотать, грохнуть. Реве гарматами Скутара, ревуть, лютують вороги. Шевч. 59. Як став місяць серед неба — ревула гармата. Шевч. 40. 9) О землѣ: гудѣть. Летить ізнов змії, аж земля реве. Рудч. Ск. І. 147.

Ревтух, -ха, м. = Рептух.

Ревун, -на, м. = Рева. Ум. **Ревунець.** Ревунці ревуть. Ном. стр. 298.

Ревучий, -а, -е. Ревучій. По колізеї ревучим громом пронеслась і стихла буря. Шевч. 614.

Щоб лани широкополі і Дніпро, і кручі були видні, було чути, як реве ревучий. Шевч. 666.

Рега, -ги, м. Названіє вола съ головой и рогами, похожими на голову и роги бугая.

КС. 1S98. VII. 45.

Регіт, готу, м. Хохотѣ. О, сміху було! хлопці аж кишки порвали од реготу. Кв. І. 124. Аж

лящить жіночий регіт. Шевч. 334. Там такого реготу, аж стіни гудуть. Пирят. у.

Регітно, нар. Смѣшно, хочеться смѣяться. Мені регітно, а він плаче. Сосн. у.

Регітня, -ні, ж. Хохотѣ, хохотаніє. Черк. у.

Регнути, -ну, -неш, гл. Сильно желать, стремиться. Аж регне заміж, та ніхто не свата.

Ном. № 8873. Він аж регне купити у мене вола. Міусск. окр.

Реготанія, -ня, с. = Регіт. По вечері ж все замерло, тихо, глухо стало, реготання, спів і

крику мов і не бувало. Мкр. Н. 36.

Реготати(-ся), -чу(-ся), -чеш(-ся), гл. 1) Хохотать. Ніч наша регоче, корова хоче. Мет.

164. Що Микита сміється, до Марусі береться: а Маруся регочеться, до Микити не хочеться. Чуб. V. 177.2) Ржать. Вх. Лем. 460.

Реготи, -тів, м. мн. Хохотѣ, хохотаніє. Сміх не реготи — пійшла баба в переверти. Ном.

Реготіння, -ня, с. = Реготи. Черк. у.

Реготіти, -чу, -тиш, гл. 1) = Реготати. 2) О сычѣ: кричать. Пугач реготів. Мил. 10.

Реготітися, -тійся, гл. безл. Смѣяться, хохотать. Її реготіється. Їй хочеться хохотать,

она охотно хохочеть. Щоб ходилось і хотілось (на досвітки), до всіх хлопців раготілось.

Мил. 60.

Реготливий, -а, -е. Смѣшливий, хохотливий. Послухавши дівочого реготливого

шепотання. Мир. Пов. І. 137.

Реготно, нар. = Регітно. А мені так реготно з його, що туди вліз, а назад не вилізе.

Пирят. у.

Реготня, -ні, ж. = Регітня. Котл. Ен. VI. 21. Скрізь гармидер та реготня. Шевч. 108.

Реготун, -на, м. Хохотунь. Мир. ХРВ. 131. О. Хведор був веселий, реготун. Левиц. І. 132.

Реготуха, -хи, ж. Хохотунья. Мир. ХРВ. 258. Сватай мене реготуху. Чуб. V. 1127. Перша

реготуха на селі. Мир. Пов. І. 137.

Регула, -ли, ж. Уставѣ. По військовій регулі за се повинен він смертної кари. Стор. М. Пр.

28.

Редечка, -ки, ж. Ум. отъ редька.

Редута, -ти, ж. Редуть. Збіглось десятків п'ять гетьманських козаків на Кручену редуту.

ЗОЮР. І. 267. Розвалилися редути і рови густою від низів і до вершини вкрилися травою.

Щог. Сл. 9.

Редька, -ки, ж. Раст. а) *Raphanus sativus*. ЗЮЗО. I. 133. б) — **дика**. *Raphanus Karphanistrum* L. ЗЮЗО. I. 133. *Любить, як собака редьку*. Ном. № 5078. **Скребти кому редьку. Читати нотацію. Скребнути редьки.** Навоняць. Ном. № 3448. 2) Механізм, на якому повертається криша мельниці. Сосн. у. 3) Вол, у якого осталося одне ядро, вслѣдствие неудачной кастрації. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Редечка.** Мет. 120.

Реєстр, -ру, м. = Реєстер. *Шість тисяч тільки їх оставлено в реєстрі.* К. ЧР. 11.

Реєстровий, -а, -е. Реєстровый, записаний в реєстрѣ. *Реєстровий козак.*

Рєєнт, -та, м. Рєєнтъ. Желех.

Реєстер, -стру, м. Реєстрѣ, списокъ. *Запиши, Миколо, у реєстер (козака).* Шевч. 170.

Реж, -жа, м. Крыло рыболовной сѣти. *В сітці дві пілки: режі, а в середині третя — пров'язь.*

Резеда, -ди, ж. Раст. *Reseda odorata* L, резеда. ЗЮЗО. I. 133.

Рейвах, -ху, м. Суматоха, плачъ.

Рейдити, -джу, -диш, гл. Болтать, пустомелить. *Хоча б оті пани не рейдили.* Черк. у.

Рейка, -ки, ж. Рельсѣ. Екатеринос. у.

Реймент, -ту, м. 1) Полкъ, отрядъ. 2) Начальствованіе.

Рейментарський, -а, -е. Относящийся къ рейментарю. *Рейментарський пірнач.* К. ЧР. 16.

Рейментарь, -ря, м. Военачальникъ, командирующій войскомъ. *Ой дозволив пан рейментаръ червінці забрати, не дозволив Котовича з шибениці зняти.* Нп.

Рейментарювати, -рюю, -єш, гл. Предводительствовать.

Рейтар, -ра, м. Конный солдатъ. *Блиснула гримниця із чорної хмари, повалились, покотились пішаки й рейтари.* К. Досв. 9.

Рекрут, -та, м. рекрутка, -ки, ж., рекрутство, -ва, с., рекрутський, -а, -е = некрут, некрутка, некрутство, некрутський.

Ректи, -речу, -чеш, гл. Говорить, сказывать. ЗОЮР. II. 50. *Добре речеш, тільки в громаду не беруть.* Ном. № 6865.

Ректор, -ра, м. Ректоръ. Левиц. Пов. 317.

Ректорство, -ва, с. Ректорство, должность ректора. *На ректорстві одпасує живіт.* К. ПС. 83.

Ректорський, -а, -е. Ректорскій.

Реля, -лі, ж. 1) Чаще во мн. **рєлі.** Качель. *Пішли на рєлі поколихаться.* Лебед. у. 2) = **Ліра.** О. 1861. V. 52.

Рємгати, -мжу, -жеш, гл. Шептать. Чуб. VII. 551.

Ремез, -за, м. Птица: ремезъ, *Parus pendulinus*. Вх. Пч. II. 13. *Ой ремезе, ремезочку, не клади гнізда у вершині Дністра.* Чуб. V. 876. Ум. **Ремезонько, ремезочок.** Грин. III. 617.

Ремезин, -на, -не. Принадлежащій, относящійся къ ремезу. *Ремезине гніздо.* Стор. М. Пр. 158.

Ремезонько, -ка, ремезочок, -чка, м. Ум. отъ ремез.

Ремезувати, -зую, -єш, гл. Крѣпко сдѣлать что нибудь. Черном.

Ременарь, -ря, м. Шорникъ. Угор.

Ременик, -ка. Ремешекъ. Вх. Лем. 460.

Ременнак, -ка, м. Ременный кнутъ. Угор.

Ременяний, -а, -е. Ремневый.

Ремесло, -ла, с. 1) Ремесло. *Нема то ремесло, як леміш та чересло.* Ном. № 10125. 2) Собрание инструментовъ, употребляемыхъ въ какомъ нибудь ремеслѣ. *Забрав усе своє ремесло та поніс додому.*

Ремесний, -а, -е. Ремесленный. *Ремесні козаки.* О. 1562. II. 61. *Як ремесний чоловік, то й добре живе тепера — пошив чоботи та штани, от і є на хліб.* Лебед. у. *Оддати дитину до ремесної науки.* К. (О. 1862. III. 22).

Ремесник, -ка, м. Ремесленникъ. *В ремесника золотая рука та кальний рот.* Ном. № 10410. Ум. **Ремесничок, ремесниченько.** *Ой жаль мені на мого батенька, шо мня не дав за ремесниченька.* АД. I. 61.

Ремесницький, -а, -е. Относящійся къ ремесленнику, принадлежащій ремесленнику. *Цех ремесницький. Сердеги ремесницькі робітники.* О. 1861. XI. 102.

Ремесниця, -ці, ж. Ремесленница. Константиногр. у.

Ремесниченько, -ка. Ум. отъ ремесник.

Ремесничий, -а, -е = Ремесницький. *Ремесничий цех.* К. Кр. 17.

Ремесничок, -чка, м. Ум. отъ ремесник.

Ремество, -ва, с. Ремесло. *Отцева-матчина молитва в кунецтві, в реместві на поміч помагає.* Мет. 347.

Ремествувати, -вую, -еш, гл. Заниматься ремесломъ. К. Хм. 13.

Ремигати, -гаю, -еш, гл. Жевать жвачку (о волахъ). *Вози риплять, ярма брязчать, воли ремігають.* Мет. 453. 2) О людяхъ грубо: ѣсть, жрать. *А ну, годі вже вам ремігати!* Волч. у. См. **Розремігатися.**

Ремінець, -нця, м. 1) Ум. отъ **ремінь.** Ремешекъ. 2) Тонкая нить кожи, употребляемая вмѣсто дратвы. Шух. I. 292.

Ремінний, -а, -е. Ременный, сдѣланный изъ ремня, кожаный. *Ремінний пояс.* Ном. № 2578. *Ремінний батіг.* Чуб. V. 472.

Ремінник, -ка. 1) Родъ широкаго кожаного мужскаго пояса изъ куска толстой кожи, сшитой вдвое, такъ что въ средину прячуть деньги, — тоже, что и **черес**, только шире. Чуб. УН. 418. 2) **Ремінник.** См. **Вуголов.** Шух. I. 166.

Реміння, -ня, с. соб. Ремни. АД. I. 104. *За невміння деруть реміння.* Ном. № 6035. Ум. **Реміннячко.**

Ремінчик, -ка, м. Ум. отъ **ремінь.**

Ремінь, -ню, м. 1) Ремень. *З вас деруть ремінь, а з їх, бувало, й лій топили.* Ном. № 4036. 2) Кожа выдѣланная, сапожный товаръ. Шух. I. 292. *Оце купив реміню чоботи пошю.* Харьк. у. 3) Широкий кожаный поясъ съ сумочкою при немъ и пр. *Брат посяг у ремінь та й виймив мені сороківця.* Федьк. Пов. 16. Ум. **Ремінець, ремінчик.** *Лучче своє личко, як чужий ремінець.* Ном. № 9682.

Реміняка, -ки, ж. Ув. отъ **ремінь.** *На що мені женитися, на що мені панство: коло купрів реміняка — то все господарство.* Ном. № 830.

Ремісник, -ка, м. У ткачей: снарядъ, посредствомъ котораго наматываются нитки на шпульку, вкладываемую затѣмъ въ ткацкій челнокъ. Части его: двѣ вертикально стоящія доски — **лаби**, обращенныя другъ къ другу широкой поверхностью и соединенныя по срединѣ продолговатымъ деревяннымъ ящикомъ — **скрінкою**;

нижніє концы **лаб** стоять на землѣ, въ верхнихъ вращается желѣзный пруть — **веретено**, на которомъ толстое деревянное маховое **колесо**; тонкій конецъ веретена называется **спінь** и на немъ вращается шпулька — **цївка**; **веретено** приводится во вращательное движеніе при помощи **лучка** — деревянной палочки, къ обоимъ концамъ которой привязанъ **ремінець** (ремешекъ), охватывающій веретено; къ ящику (**скринка**) придѣлана скамейка для сидѣнья — **сїдець**. Шух. I. 257.

Ремно, нар. = **Ревно**.

Ремсати, -саю, -єш, гл. = **Рюмсати**. *А той струмочок, що тихо дзюркотить коло ніг наших по камінчиках, ніби мале дитя ремсає.* Левиц. I. 290.

Ремст, -ту, м. Неудовольствіе, претензія. *Він на мене ремст має. На нас і на тіх людей мав він великий ремст.* Васильк. у.

Ремство, -ва, с. Недовольство; нареканія, ропоть. *Господи! ремства прости мені гріх!* Щог. Сл. 35.

Ремствувати, -вую, -єш, гл. Роптати, быть недовольнымъ, претендовать. *Уся громада стала на його ремствувати. Тяжко і скрутно їм жилось, але ніколи на се не ремствували.* Грин. II. 152.

Ремстити, -щу, -стиш, гл. = **Ремствувати**. *От Хведь не буде ремститъ на чоловіка: Бог з ним, каже!* Канев. у.

Ремсть, -ти, ж. = **Ремст**. *Він на мене ремсть має та через те й коня не дав до міста.* Канев. у.

Рем'я, -м'я, с. = **Рам'я**. Канев. у.

Ренджиґло, -да, с. Задница. *Одвернув, як циган ренджиґло.* Ном. № 11333.

Ренське, -кого, с. Рейнское вино, рейнвейнь. Мкр. Н. 31. *Вродилось ренське з курдимоном.* Котл. Ен. *Барила з горілкою, ренським.* Морд. Пл. 72.

Реньгорт, -та, м. Подпруга. *Накинъ осю дергу на гнідога та й підтягни реньгортom.* Брацл. у.

Репалка, -ки, ж. То-же, что и **ковзалка**, на которой парни и дѣвушки скользятъ попарно, взявшись за руки. КС. 1887. VI. 482.

Репанець, -нця, м. Треснувшій плодъ, хлѣбъ. *Огірки-репанці вносять люде в хату та й кладуть під лаву, чи що, щоб лежали ще: більше встаріється насіння.* (Залюбовск.).

Репаний, -а, -е. 1) *Корявий, потрескавшійся. Дуже спіла диня — репана.* Лебед. у. 2) *Простой, грубий, неотесанный. Репані мужики.* Черк. у.

Репаник, -ка, м. = **Репанець**.

Репанка, -ки, ж. = **Репанець**.

Репати(-ся), -паю(-ся), -єш(-ся), гл. Трескаться, лопаться. *Таке то гречане: ти його в піч, а воно й репається.* Ном. № 3368. *Щоб дійки не репались (у корови).* Грин. II. 46.

Репет, -ту, м. Крикъ, вопль. *Як зачули про се панські люде, пішов репет по всьому селу.* О. 1862. V. 119. *Як баби поскубуться — отто вже репету.* Полт. г.

Репетуваннтя, -ня, с. Крикъ, вопль. *Сей галас і репетуваннтя троян всіх в смуток привело.* Котл. Ен. 62.

Репетува́ти, -тую, -єш, гл. Кричатъ, вопить, орать. *Кричить баба, репетує, ніхто баби не ратує.* Нп. *Репетує на всю хату.* ЗОЮР. II. 34.

Репик, -ка, м. Раст. *Agrimonia Eupatoria.*

Репиця, -ці, ж. Основаніе хвоста позвоночныхъ животныхъ. «На тобі, хортище-собакище, хвоста, да не кусай по жовтому, а кусай по білому». А хорт як укусив, так при самій репиці одкусив. Рудч. Ск. 16.

Репігати, -гаю, -еш, гл. Сильно лить. Угор.

Репіжити, -жу, -жиш, гл. 1) Сильно колотить, бить. Сів він на неї (на лошицю) та й давай репіжить тією палицею. Грин. І. 258. 2) = **Репігати.** Дощ репіжить. Угор. 3) Плакати, рваться. Дитина рипіжала з пів-години. Вх. Зн. 59.

Репнути, -ну, -неш, гл. 1) Треснуть, растрескаться, лопнуть. (Паска) не репнула. Кв. П. 177. Як положиш кислицю у піч спектись, то шкурка на їй репне. Дещо. Іде він льодом, коли лід репнув. Грин. І. 205. 2) Съ силой упасть на землю. Угор.

Рептух, -ха, м. 1) Рептухъ, родъ широкаго, но неглубокаго мѣшка, привязываемаго къ оглоблямъ, — въ него всыпають овесь для корма лошадамъ. Сим. 93. 2) Родъ плетенаго изъ веревки мѣшка для сѣна. 3) Названіе толстаго неповоротливаго челоуѣка. Чуб. VII. 576.

Репчин, -ну, м. Раст. *Raphanistrum arvense* L. Вх. Уг. 265.

Реп'ях, -ха, м. 1) Раст. *Aretium lappa*, репейникъ. Причепився, як репях. Ном. № 2744. 2) — **польовий.** Раст. *Carduus nutans*. ЗЮЗО. І. 174. Ум. **Реп'яшок.**

Реп'яхівка, -ки, ж. Разновидность плахти. КС. 1393. ХП. 44S.

Реп'яшковий, -а, -е. 1) Репейниковый. 2) **Реп'яшкова кривулька.** Родъ вышивки. Лебед. у. (Залюбовск.).

Реп'яшок, -шка, м. 1) Ум. отъ **реп'ях.** 2) Раст. *Xanthium strumarium* L. ЗЮЗО. І. 142. 3) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427.

Рескаль, -дя, м. = **Рискаль.** Як сотворив Бог Адама, то дав йому рескаль: копай, каже, землю та й користуйся. Звенигор. у.

Ретельне, нар. Аккуратно, точно. Знаю ретельне, що... Федьк.

Ретельний, -а, -е. Аккуратный, точный. Подольск. г.

Ретітися, -речуся, -тишся, гл. Битися, боротися. Галиц. Вх. Зн. 59.

Ретізь, -зя, м. = **Ретяз 1.** Київ. у. Шух. І. 273, 280, 281. Ум. **Ретізо́к.**

Ретор, -ра, м. Ученикъ класса реторики. См. **Реторика 3.** Сим. 175.

Реторва, -ви, ж. соб. Ученики класса реторики 3. Св. Л. 299.

Реторика, -ки, ж. 1) Риторика. 2) Учебникъ риторики. Плюнь на свої реторики й альвари. К. ПС. 67. 3) Пятый изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Ретяз, -за, ретязь, -зя, м. 1) Цѣпь, цѣпочка. Гол. Од. 67. А де ретяз — коня прип'ясти? Кобел. у. Ведмідь на ретязі товсто реве. Ном. № 1337. Не рвивя, як собака на ретязі. Ном. № 3162. Держить хорта на ретязі. АД. І. 7. 2) Родъ прямолинейная шитья на рубахахъ. Ум. **Ретязок.** На тім поясі жовті ретязки, на тих ремизках золоті ключі. АД. І. 43. Перед образами на срібному ретязку висіла срібна лампадка. Мир. ХРВ. 315.

Реус, -са, м. = **Рева.** Лебед. у.

Рецетовка, -ки, ж. Сортъ плахти. Черниг. у.

Рецок, -цка, м. = **Рджок.** Вх. Лем. 460.

Реч, -чі, ж. = **Річ.**

Речи, -чу, -чеш, гл. = **Ректи.** Вх. За. 59.

Реченець, -нця, м. Срокъ. Св. Л. 215. Прийде реченець у осени гроші оддамо. Могил. г.

Речінь, -ня, м. = Реченець.

Речник, -ка, м. 1) Ораторъ, витія. К. ЧР. 200. *І хочуть знати, що від речника почують.* К. МБ. II. 120. *Була вже рада, чули вже доволі речей прихильних, речників розумних.* К. ЦП. 197. *Сеймові речники.* К. ПС. 83. 2) Представитель, заступникъ, ходатай, адвокатъ. *Славних потентатів намістники і речники достойні.* К. Бай. 23.

Речнистий, -а, -е. Говорливый, рѣчистый. Черк. у.

Речницький, -а, -е. Относящийся къ оратору, адвокату. *Бувай короток у речницькім слові.* К. Бай. 100.

Решетилка, -ки, ж. Шапка изъ решетиловскаго каракуля. *Шапка решетилна.* Котл.

Решетина, -ни, ж. = Решето. *Малий коровай сплели, в ситині, в решетині, що не стане всій родині.* Рк. Макс.

Решетити, -чу́, -ти́ш, гл. Прежде покрыванія крыши соломой прокладывать на латахъ камышемъ или тонкимъ хворостомъ, что бы соломѣ было на чемъ держаться. Волч. у.

Решетице, -ща, с. Ободъ въ рѣшетѣ.

Решетник, -ка, м. Грибъ изъ породы *Bobtus*. Радом. у.

Решето, -та, с. 1) Рѣшето. *Вода в решеті не встоїться.* Ном. № 2715. *Переїшов уже кризь сито й решето — всего испыталъ.* Ном. № 5778. **Попа в решеті возити.** *Лгать на исповѣди.* Ном. № 138. 2) Тамбуринъ (музыкальный инструментъ). Чуб. VII. 450. Ум.

Решітце.

Решетува́ти, -ту́ю, -єш, гл. = Решетити.

Решітка, -ки, ж. 1) Рѣшетка. Желех. 2) Родъ орнамента въ украшеніяхъ деревянныхъ гуцульскихъ издѣлій (гладкой проволокой, втискиваемой въ дерево): ломанья лінії, различно пересѣкающіяся и образующая ромбоидальныя клітки. Шух. I. 281. 3) Подобный предыдущему орнаментъ при раскраскѣ гончарной посуды. Вас. 184. 4) Родъ вышивки. Шух. I. 157, 158, Kolb. I. 48, 49. 5) Снарядъ для собиранія черники: родъ совка съ плоскимъ дномъ, наружный край котораго оканчивается зубьями гребня; части: дно — **гребінь**, бока — **обруч**, ручка — **фіст**. Шух. I. 167. 6) Собств. Решотка. Родъ полки подъ шерстобитнымъ луком, на которой лежитъ разбиваемая шерсть. Седневъ, Черниг. у. Ум. **Решіточка.** Чуб. VII. 415.

Решітник, -ка, м. 1) Продающій рѣшета. 2) — **гадинецъ**. Раст. *Veronica chamaedrys*. Шух. I. 20.

Решіточка, -ки, ж. Ум. отъ **решітка**.

Решітце, -ця, с. 1) Ум. отъ **решето**. 2) Часть токарнаго станка. Шух. I. 305. 306. См. **Токарня**.

Решт, -ту, м. = Решта.

Решта, -ти, ж. Остатокъ, остальное. *Рубає мечем голови з плечей, а решту топить водою.* Мет. 399. **Та й решта.** *Да и все тутъ. От скажу вам: ви ледачі та й решта. До-решти.* Въ конецъ, совершенно. *От лиха воля минула й до-решти.* Федьк.

Рештак, рештування и пр. См. **Риштак, риштування и пр.**

Рештант, -та, м. Арестантъ. *Їх на роботу з рештантами не виганяли.* ЗОЮР. I. 78.

Резка, -ки, ж. Родъ гуцульской орнаментики при украшеніи одежды, въ рѣзьбѣ. Шух. I. 128, 303.

Ржа, ржі, ж. Ржавчина (на желѣзѣ, водѣ). *Їсть як ржи залізо*. Ном. № 2726. Ржа вхполилась. Пристала ржавчина, начало ржавѣть. Черк. у.

Ржавець, -вця, м. Ржавое болото, ржавая рѣка.

Ржавий, -а, -е. Ржавый (о желѣзѣ, водѣ, травѣ). *Хвѣртка на ржавих завѣсах*. Кв.

Ржавіти, -вію, -єш, гл. Ржавѣть.

Ржанець, -нцю, с. Раст. *Phleum patense* L. ЗЮЗО. I. 131.

Ржання, -ня, с. Ржаніе. *Навчив його, мов сарану, скакати і голосним, лякати серце ржанням*. К. Іов. 69.

Ржати, ржу, ржеш, гл. Ржать. *Коники ржали його везучи*. Чуб. V. 882.

Ржій, ржія, м. Раст. *Samelina sativa*. Вх. Пч. II. 37.

Риба, -би, ж. Рыба. *Козак з бідую, як риба з водою*. Ном. № 775. *Держись берега, а риба буде*. Ном. № 2058. Ум. **Рибка рибонька**.

Рибак, -ка, м. = **Рибалка 1**. *Вудка мокне, а рибак сохне*. Ном. № 10451. 2) = **Рибалка 2**. Вх. Пч. II. 14. Ум. **Рибаченько**. Грин. III. 369.

Рибалити, -лю, -лиш, гл. = **Рибалчити**. КС. 1S83. I. 39. *Рибаль собі, а на добич не ходи*. КС. 1S33. IV. 737.

Рибалки, -ки, м. 1) **Рыбакъ**. *Сам Бог з рибалок апостоли вчинив*. Ном. № 10450. 2) Птица: **рыболовъ**. *Пливають собі та співають; рибалка літає*. Шевч. 49. Ум. **Рибалочка, рибалонька**. Шевч. 22. Мет. 19.

Рибалчик, -ка, м. = **Рибалка 1**. *Прислухаюсь, як ті молоді рибалчики сові приспівують*. Федьк. Пов. 47.

Рибалчин, -на, -не. Приналежащій, свойственный рыбаку. *Рибалчина хата*. Левиц. Пов. 273.

Рибалчити, -чу, -чиш, гл. Заниматься рыбной ловлей. Мнж. 40. О. 1862. II. 62. *Пішов дід раз до моря, став рибалчити*. Мнж. 54.

Рибальня, -ні, ж. Мѣсто, гдѣ производится рыбная ловля, рыбный заводъ. *Що в лямі на рибальнях загорують, то все проп'ють та прогайнують*. Стор. II. 191.

Рибальство, -ва, с. Рыболовство. Черк. у. Стор. II. 98.

Рибальський, -а, -е. Рыболовный. КС. 1833. II. 291. *Рибальське знаряддя*.

Рибарити, -рю, -риш, гл. = **Рибалчити**. Вх. Зн. 59.

Рибарство, -ва, с. = **Рибальство**. Шух. I. 222.

Рибарчик, -ка, м. = **Рибалчик**. *Три братчики рибарчики рибоньку ловили*. Гол. I. 54.

Рибарь, -ря, м. = **Рибалка**. Вх. Зн. 59. *Сам Бог призвав рибарів на апостолів*. Гол. Од. 11.

Рибас, -са, м. Продавець риби. Черном.

Рибаска, -ки, ж. Торговка рыбой. Полт.

Рибаха, -хи, ж. Рыба, большая рыба. *Вживають вони щуку-рибаху*. АД. II. 40.

Рибацтво, -ва, с. = **Рибальство**.

Рибаченько, -ка, м. Ум. отъ **рибак**.

Рибачити, -чу, -чиш, гл. = **Рибалчити**. Вх. Зн. 59.

Рибачиха, -хи, ж. Жена рыбака.

Рибець, -бця, м. Рыба: **рыбець**, *Abramis vimba*. Браун. 26. *Славна рибка рибець*. Чуб. V. 1141.

Рибин, -на, -не. Рыбій. *Збірав музики — рибини язики*. Чуб. III. 116.

Рибина, -ни, ж. Одна рыба. Грин. III. 275. *Не піймали ані однісінької рибини.* Левиц. Пов. 110. Ум. **Рибинка.** Мнж. 25.

Рибка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **риба.** 2) Ласкат. имя къ женщинамъ. *Серце моє, рибки моя!* Шевч. 276. *Ганнусю, рибко, душно, любко!* Котл. 2) Нас. *Lipisma saccharinum.* Вх. Пч. I. 6. 4) **Варѣна рибка.** Родъ игры. Грин. III. 110. Ум. **Рибонька, рибочка.**

Рибний, -а, -е. Рыбный. *У рибного ловця недовгїї рукавця.* Ном. № 12177.

Рибний, -а, -е. Обильный рыбой. *Невелика річка, але рибна! отам раків і риби на ярмарці продають!* Канев. у.

Рибник, -ка, м. 1) Рыбный садокъ. 2) Родъ сарая, гдѣ солятъ рыбу. Азовск. море. (Стрижевск.).

Рибно, нар. Обильно рыбой, рыбно. *Хоч не рибно, аби юшно.* Ном. № 12177.

Рибоїд, -да, м. Черный аистъ, *Sictonia nigra.*

Риболов, -ва, м. 1) = **Рибалка 1.** *Наїхали риболови та риби ловити.* Чуб. V. 891. 2) = **Рибалка 2.** Вх. Пч. II. 14.

Риболовець, -вця, м. 1) = **Рибалка 1.** *Ой ви, хлопці, ой ви, риболовці, закидайте сіти через бистрі ріки.* Нп. 2) = **Рибалка 2.** Вх. Пч. II. 14. Ум. **Риболовчик.**

Риболович, -ча, м. = **Рибалка 2.** Вх. Пч. II. 14.

Риболовка, -ки, ж. = **Рибалка 2.** Вх. Пч. II. 14.

Риболовний, -а, -е. 1) Рыболовный. *Риболовні сіти.* 2) Обильный рыбою. *Озеро риболовне.* Лебед. у.

Риболовник, -ка, м. = **Рибалка 1.** Ум. **Риболовничок.** *Рибаки ж мої, риболовнички.* Мет. 311.

Рибонька, рибочка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **риба.** 2) Ласкательное имя къ женщинамъ. *Серденько, рибонько, дорогий кришталю.* Чуб. V. 891. *Стала коло матусі і стоїть, не дише, моя рибочка.* МВ. 1. 70.

Рибчина, -ни, ж. 1) Рыбка. 2) Ласкат. имя къ женщинамъ. *Вийди, дівчино, вийди, рибчино, поговоримо з тобою.* Чуб. V. 256. Ум. **Рибчинонька.** Лукаш. 73.

Риб'я, яти, с. Рыбка, молодая рыба. *Мав би чоловік піти та риб'я піймати.* АД. II. 26. Ум. **Риб'ятко.** Вх. Лем. 460.

Риб'яний, -а, -е. Рыбий. *Риб'яний жир.* Черк. у.

Риб'ятко, -ка, с. Ум. отъ **риб'я.**

Риб'ячий, -а, -е. Рыбий. *Риб'яча сирість.* Левиц. I.

Рига́ти, -гаю, -еш, одн. в ригнути, -ну, -неш, гл. 1) Дѣлать отрыжку, отрыгнуть. *Не їв редьки, не буде ригати.* Ном. № 6744. 2) Блевать, рвать, вырвать. 3) Изрыгать, изрыгнуть. *Язики на мене гострять і отруту з уст ригають.* К. Псал. 313.

Ригачка, -ки, ж. Рвота.

Риги, -гів, м. мн. 1) Рыданіе. 2) Рвота. Лохв. у.

Ригнути. См. **Ригати.**

Риговина, -ни, ж. Блевотина. Лохв. у.

Ригувати, -гую, -еш, гл. О рогатомъ скотѣ: метаться, бѣсноваться съ ревомъ. *Скотина ригує, як побачить свіжу кров.* Ромен. у.

Ригівни́ця, -ці, ж. У ткачей: дощечка съ отверстиями для вставки въ нихъ концевъ **начиння** или **блята**, когда сквозь послѣдніе пропускають нити основы; **ригівниці** бывають при этомъ подвѣшены. Константиногр. у.

Ригувати, -гую, -єш, гл. Дурно писати. *Ото ригує, — такі карлючки, що й не розбереш.* Канев. у.

Ридання, -ня, с. Рыданіє. *У нас у хаті ридання голосне та гірке та розпачливе.* МВ. II. 145.

Рида́ти, -даю́, -єш, гл. Рыдати. *Ой я плачу і ридаю по своїму нещастю.* Мет. 65.

Ридван, -на, м. Дорожная карета, колымага. К. ЧР. 54. Кв. I. 233. *Поїхала в своїм ридвані мов сотника якого пані.* Котл. Ен.

Ридванний, -а, -е. Относящійся кь ридвану.

Риж, агу, м. *Oryza satira* L, рись. Ном. № 75S8. Котл. Ен. IV. 67. ЗЮЗО. I. 130.

Риженький, -а, -е. Ум. оть рижий.

Рижийше, -ща, с. Поле, гдѣ былъ рижій. Лохв. у.

Рижий, -а, -е. Рыжій. *Чорноброва, як риже теля.* Ном. № 8525. Ум. **Риженький.**

Рижієвий, -а, -е. Сдѣланный изъ рижія. *Рижієва олія.* Мир. Пов. I. 142.

Рижій, -жію, м. Раст. *Camelina sativa*. ЗЮЗО. I. 115.

Рижіти, -жію, -єш, гл. = Рудіти.

Рижок, -жка́, м. Грибъ, рыжикъ. Кв. I. 90. *Такий червоний, як рижок.* Ном. № 8585. *На високій полонині уродили рижки.* Гол. I. 164.

Рижуха, -хи, ж. Раст. *Draba nemorosa*. ЗЮЗО. I. 121.

Риза, -зи, ж. 1) Риза, одежда священнослужителей. Чуб. I. 5, 85. *Коли не піп, то не микайся в ризи.* Ном. № 9571. 2) **Попови ризи.** Родъ писанки. КС. 1891. VI. 371. 3) = **Різа.**

Різзя, -зя, с. Лохмотья. К. ПС. 51. *Ветхе риззя обтріпалось і на латах лати.* К. МБ. II. 135. *Старець.... труситься в диявольному риззі.* Г. Барв. 271.

Ризи, -зей, ж. мн. Родъ сбитаго изъ бревень деревяннаго желоба, по которому гуцульськіє древорубы спускають съ горы внизъ срубленныя деревья. Шух. I. 178.

Ризінка, -ки, ж. Одно изъ бревень, употребляемымъ для устройства **ризей**. См. **Ризи.** Шух. I. 178, 179.

Різка, -ки, ж. Половина загона отдѣленная во владѣніє другому лицу. Черниг. г.

Різник, -ка, м. 1) Ризничій, хранитель ризницы. 2) Шьющій церковныя облаченія.

Різниця, -ці, ж. Ризница. Стор. II. 136.

Рийка, -ки, ж. Навозный жукъ. *Scarabaeus stercorarius*. Вх. Пч. II. 27.

Рик, -ку, м. 1) Рычаніє. 2) Ревъ (вола, коровы). Г. Барв. 245. **На воловий рик.** Пространство, на которомъ слышенъ ревъ вола. Ном. № 7747. *Могила од могили на воловий рик.*

Рикало, -ла, м. 1) Обладающій громкимъ голосомъ. *Наш дяк — добрий рикало: як що виголосить у церкві, так хто його зна де чутно.* 2) Картавящій человекъ.

Рика́ння, -ня, с. 1) Рычаніє. К. ХП. 52. *Рикання їх в чагарнях чувати.* К. Іов. 2) Ревъ (вола, коровы).

Рика́ти, -каю́, -єш, одн. в. рикнути, -ну, -неш, гл. 1) Рычать, рыкнуть. *Вовк як рикнув, — збіглось вовків щось із тисячу.* Рудч. Ск. I. 32. 2) Ревѣть, заревѣть. *Рикає віл.* Н.-Волын. у. *Теля рикає, а корова десь пішла.* Каменец. у. *Рикнув віл на сім сіл.* Ном. стр. 290. 3) Грозно кричать. *Рикає, наче лев.* К. МБ. II. 124.

Рикнути. См. **Рикати.**

Рику-рику! меж., выражающее подражаніє рычанію или реву животнаго. *Корівонька рику-рику!* Рудч. Ск. I. 50.

Рикуля, -лі, ж. Ласкательное названіє коровы. *У рикулі штури кулі.* Ном. стр. 293, № 114.

Рило, -ла, с. 1) Рыло, морда. *А ти, міхоноша, дми козі під рило.* Чуб. III. 263. *Кабан коли не розбіжиться з перестрашу, коли удариться об дуб рилом.* Рудч. Ск. I. 23. 2) Бранное: лицо у человекѣ. *Видно й з риля, що Пархім.* Ном. № 6315.

Рильний, -ного, м. Испорч. **лірник.** Сим. 149.

Риля, -лі, ж. Испорченное, то-же, что **ліра 2.** Сим. 149.

Риляч, -ча, м. Животное съ рыломъ, кабанъ. Рудч. Ск. I. 22.

Римаренко, -ка, м. Сынъ шорника. См. **Лимаренко.**

Римарівна, -ни, ж. Дочь шорника. См. **Лимарівна.**

Рімарка, -ки, ж. Жена шорника. См. **Лимарка.**

Римарство, -ва, с. Шорное ремесло, шорничество. О. 1861. I. 311. См. **Лимарство.**

Римарський, -а, -е. Шорный. См. **Лимарський.**

Римарчук, -ка, м. 1) Сынъ шорника. 2) Подмастерій у шорника.

Римарчя, -чяти, с. Дитя шорника.

Рімарщина, -ни, ж. Шорное мастерство.

Рімарь, -ря, м. Шорникъ. См. **Лимарь.**

Римарювати, -рюю, -ещ, гл. Заниматься шорничествомъ. См. **Лимарювати.**

Рімщина, -ни, ж. Раст. *Aquilegia.* Вх. Пч. II. 29.

Ринва, -ви, ж. 1) Водосточная труба. *Ой стану я під ринвою, з ринви вода ллється.* Чуб. V. 395. **З дощу та під ринву.** Изъ огня да въ полымя. Ном. № 1791. 2) Въ водяной мельницѣ: сбитый изъ досокъ желобъ, по которому вода изъ **лотоків** течеть на колесо. Харьк. у. Мик. 480. **Ялова, пуста ринва.** Желобъ, по которому спускають излишнюю воду. Мик. 480. Ум. **Риновка.**

Рингач, -ча, м. Быкъ, плохо выхолощенный (Черном.), похожий на племенного быка. Мнж. 192. См. **Риндач.**

Ринда, -ди, риндя, -ді, ж. Свиныя. *Скунда скаче, ринда рие.* (Заг.: сорока і свиня). Ном. стр. 294. *Назад, ринде, завтра п'ятниця.* Посл. *Иди, ринде, де инде, де тебе не знатимуть і риндою не зватимуть.* Ном.

Риндач, -ча, м. Волъ съ кудрявой шерстью на лбу. Александров. у. См. **Рингач.**

Риндза, -зи, ж. Родъ творога, приготовленнаго въ желудкѣ молодаго ягненка или теленка. Шух. I. 213.

Риндзак, -ка, м. Желудокъ. Желех.

Риндзка, -ки, ж. Сычугъ. Вх. Уг. 238.

Риндзя, -зі, ж. Телячій желудокъ. Вх. Зн. 59.

I. Риндя, -ді, ж. 1) = **Ринда.** 2) Желудокъ, нутро. Желех.

II. Риндя, -ді, м. Въ свадебныхъ празднествахъ въ Черниг. губ.: разъѣзжающіе во вторникъ послѣ свадьбы верхомъ на лошадахъ трубачи съ трубами. МУЕ. III. 169.

Ринка, -ки, ж. Родъ глиняной кастрюли. Шух. I. 264. Вас. 181. *Чигиринці спекли чорта в ринці, а тарашанці ззіли вранці.* Ном. № 721. Ум. **Риночка.**

Ринов, -нви, ж. = **Ринва.** Вх. Уг. 265.

Риновка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **ринва.** 2) Вазонъ, цвѣточный горшокъ. Черк. у.

Ринок, -нку, м. Рынокъ. *Я пшениці не жала, ячменю не в'язала: була на ринку, пила мед-горівку.* Чуб. V. 124. Ум. **Риночок.** Мет. 281.

Ри́ночка, -ки, ж. Ум. оть **ринка**.

Ринути, -ну, -неш, гл. Сильно течь. *Ой не спиняйте у ставу води, нехай вода рине.* Мет. 67. Переносно о людяхъ: валить толпой. *До сіней як хмара ринуть, товпляться, гукають.* Мкр. Н. 26.

Ринь, -ні, ж. Гравій, рѣчные камешки. Галиц.

Риньовка, -ки, ж. Горный ключь. Житом.

Ринявець, -вця, м. Человѣкъ въ стружьяхъ, шелудяхъ. Вх. Лем. 460.

Ринявий, -а, -е. Струпистый, шелудивый. Вх. Лем. 460.

І. Рип, -пу, м. Скрипѣ. *Рип за рипом у хату старости.* **Рипи справляти.** Часто отворять дверь. **Чоботи, черевики на рипах.** Сапоги, башмаки со скрипомъ. *Чоботи на рипах ваксовані.* Св. Л. 174.

ІІ. Рип! меж. Скрипѣ! *Коли ж тут у сінях двері — рип!* Г. Барв. 198. *Чую — рип!* МВ. І. 111. *Рип у хату.* Левиц. І. 104.

Ріпа, -пи, ж. 1) Промоина, рытвина. Ананьев. у. 2) Высокій обрывистый берегъ, обрывъ. Шух. І. 80. Вх. Зн. 59. Ум. **Рипка**.

Рипати, -паю, -еш, гл. Скрипѣть. *На річку йшли чоботи — рипали, а з річки йшли чоботи — хлипали.* Нп. — **дверима.** Скрипѣть дверью.

Рипатися, -паюся, -ешся, гл. Часто отворять дверь. *Сиди в хаті, не рипайся.* Ном. № 13305.

Рипигатися, -гаюся, -ешся, гл. Презрительно: ползать. Вх. Лем. 460.

Рипіти, -плю, -пиш, гл. одн. в. **ри́нути, -ну, -неш, гл.** Скрипѣть, скрипнуть. *На нозі саян рипить, а в борщі тряся кипить.* Ном. № 11191. *Ой скриплять, риплять мої ворітечка.* Чуб. V. 197. *Вози риплять, ярма бряжчать.* Нп. *Рипнули двері, увійшла наша Одарка.* МВ. І. 71.

Рипкати, -каю, -еш, гл. = **Рипатися.** Угор.

Рипливий, -а, -е. Скрипучій. *Рипливий віз.* МВ. ІІ. 14.

Рипнути. См. **Рипіти.**

Рипотня, -ні, ж. Скрипѣ постоянный.

Рипу-рипу! меж., выраж. скрипѣ. *Черевики — рипу-рипу!* Чуб. V. 1123.

Рипяк, -ка, м. Раст. *Arctium majus.* Лв. 96.

Ріса, -си, ж. Черта. Левиц. І. 461, 475. *До лиця був той вінок її тонким рисам.* Г. Барв. 372. Ум. **Риска, рисочка**.

Риска, -ки, ж. 1) Ум. оть **риса**. 2) Риски бити. На свекловичныхъ плантаціяхъ: пропальвать бураки бороздами, полосами между двумя рядами свекловицы. Рк. Левиц.

Рискаліна, -ни, ж. Рукоятка заступа. Хотин. у.

Рискаль, -ля, м. Заступъ. *Хиба тобі вже розв'яже рискаль та лопата.* Гол. І. 290. *То Костюшко, то москаль сварилися за рискаль.* Гол.

Рист! меж. Крикъ на овецъ, когда гуцульскій пастухъ, перегоняетъ ихъ изъ одного помѣщенія въ другое для доенія. Шух. І. 193.

Ристь, -ті, ж. Рысь. К. ЧР. 150. *Ристю, коники, ристю!* Грин. ІІІ. 491. *За користю біжи ристю.* Ном. № 14002. **В собачу ристь побігти.** Быстро побѣжать. *А далі аж не оглядівся, з двора в собачу ристь побіг.* Котл. Ен. І. 34.

Ристю, нар. Рысью. См. **Ристь**.

Ристячком, нар. Рысью. *Скорійш, скорійш ристячком.*

Рисування, -ня, с. Рисованіє, черченіє.

Рисувати, -сую, -еш, гл. 1) Рисовать, чертити. *Мальовали, рисували чорні брови мої.* Нп. 2) Обходити? *Другого дня, як ішла на поле, то вже рисувала через дві різи.* Левиц. Пов. 338.

Рись, -сі, ж. Рысь, *Felix lynt.*

Рити, -рию, -еш, гл. 1) Рыть, копать. *Дніпро берег рие, рие, яворові корінь мие.* Шевч. 648. *Понура свиня, а глибоко рие.* Ном. № 7323. 2) **Рити на кого.** Подкапываться подь кого, строить козни. *Рие та й рие на мене.* Ном. № 9555.

Ритися, **риюся**, -ешся, гл. Рытяться, копаться. *Кабан риеється у хамло.* Рудч. Ск. I. 24.

Ритки, -ток, ж. мн. У ткачей: снарядъ, при помощи котораго приготавлиють основу для наматыванія на навои: родъ узкой рамки длиной въ ширину навоя съ рѣдкими поперечными зубьями или перегородками, сквозь отверстія между которыми проходят нити основы. Вас. 166. Части: зубья — **зубки**, (въ Константиногр. у. **кілочки**), отверстіє между ними — **комора**, длинныя планки рамки — **листовки**, концы **риток-засувки** или **замочки**. МУЕ. III. 20.

Ритми, **ритю**, нар. Назадъ. Вх. Зн. 59.

Рихва, -ви, ж. Желѣзное кольцо, желѣзный обручъ, обхватывающій что либо для скрѣпленія. Черк. у. Ум. **Риховка**.

Рихтельне, нар. = **Ретельно**. *Він тобі скаже рихтельне.* Ольгоп. у.

Рихта, -ти, ж. Прибыль, доходъ. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Рихтик, нар. Совершенно, точь въ точь. *Оттакий рихтик, як ти.* Уман. у. *Вчора бачив коня, рихтик як той гнідий.* Борз. у.

Рихтино, нар. Именно, навѣрное. *Та се рихтино він зробив.* Брацл. у.

Рихтувати, -тую, -еш, гл. 1) Прочить, готовить. *Мене рихтували все в москалі, а я й утік.* Канев. у. *Багатому рихтувала, за бідного дала.* Год. *Для тебе тещенька обідець готує і доленьку рихтує.* Грин. III. 526. 2) Наводить, направлять, цѣлить. Волын. г. *А своє військо на Львів рихтує.* АД. I. 15. См. **Риштувати**.

Рихтуватися, -туюся, -ешся, гл. Снаряжаться, готовиться. *Почали в дорогу рихтуватися.* Св. Л. 174. *До того пана написали два цісарі: «Ти сі рихтуй, бо ми маємо бути в тебе на обіді».* Гн. I. 155.

Рицарство, -ва, с. = **Лицарство**.

Рицарський, -а, -е = **Лицарський**.

Рицарь, -ря, м. = **Лицарь**.

Рицарювати, -рюю, -еш, гл. = **Лицарювати**. К. ЧР. 191.

Ричати, -чу, -чиш, гл. = **Рикати**. Угор.

Ричка, -ки, ж. Коровница, скотница. Чуб. VII. 576. *З дійницею ричка виступала.* Котл. Ен. IV. 46.

Ричківня, **ричківня**, -ні, ж. 1) Помѣщеніє для дойнаго скота. Валк. у. 2) Помѣщеніє для молочныхъ продуктовъ. *Старі пани вчинили мене за шапаря й за отамана, то було що-дня божого на степ їдиш, або у льодовню, у ричковню підеши, бо й туди треба догляду щоденного, — у ричковні молоко, масло, сметана, глянканка.* Золотон. у.

Ришляк, -ка, м. У гребенниковъ: небольшіє рога молодаго скота. Вас. 163.

Риштак, -ка, м. 1) Канава для стока води. Лебед. у. Желобъ у колодца. 2) Въ мельницѣ: коникъ, палочка, трясущая корытце, изъ котораго падаєть въ отверстіє жернова зерно. Черк. у. Черниг. у. Мил. 481.

Риштува́ння, -ня, с. 1) Лѣса. Почали риштування робить, щоб то до наймита добраться. Ном. № 3603. 2) Постройка лѣсовъ.

Риштува́ти, -ту́ю, -єш, гл. 1) Устраивать лѣса. 2) Снаряжать. Гармати да ковані вози в поход риштує. К. ЦН. 242. А ну лишень риштуй воза, бо завтра треба вже по снопи їхати. Канев. у. Заходиться риштувать вози в далекую дорогу. Шевч. 663. См. **Рихтувати.**

Риштува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. = Рихтуватися. Треба мерщій риштуватись та в похід рушати. Грин. III. 584.

Риштунок, -нку, м. Вооруженіє, доспѣхи. Народ... при всім воєнним риштунку. Стор. II. 164.

Рів, рову, м. 1) Ровъ. ХС. III. 56. Є груша в лісі і рів коло неї. Драг. 80. Така правда, як у рові вовк іздох. Ном. № 6887. 2) Каналь. Прийшла жидова рови копати, море спускати, Христа шукати. Чуб. III. 349. Ум. **Рівець, рівчак, рівчик.** Рівець невеличкий прокопаний. Мир. ХРВ. 2 4.

Рівен, -вна, -не = Рівний. Обізвався Яготин: «Ніжен мені побратим». А Ніжен каже: «Є у степу Ромен, то й той мені не рівен». Ном. № 729.

Рівень, -вня, м. Уровень. Галиц.

Рівець, -вця, м. Ум. отъ **рів.**

Рівнісінький, -а, -е. Совершенно гладкій, с. прямой, с. равный.

Рівнісінько, нар. Совершенно гладко, с. прямо, с. равно.

Рівний, -а, -е. 1) Ровный, гладкій. Ой я зроду чумакою, йду на гору — не бичую, а із гори не гальмую, по рівному поганяю. Чуб. V. 1034. 2) Ровный, прямой. Пішов гордою ходою Яким рівний, дужий з широкими плечима. Левиц. I. 262. Голос був у неї чудовий, тонкий та рівний, як шовкова нитка. Левиц. I. 112. 3) Равный, одинаковий. Кінь коневі не рівний. Ном. № 1019. Одного батька діти, та не рівні. Ном. № 9229. Ум. **Рівнений, рівнесенький.**

Рівнина, -ни, ж. Равнина, равное мѣсто.

Рівність, -ности, ж. Равенство. Левиц. Пов. 266. Таких людей підіймати до моральної і соціальної рівности з собою. К. ХП. 9. Не стало рівности, не стало братства. Мир. ХРВ. 85.

Рівно, нар. 1) Ровно, гладко. Чи так у вас, як у нас всюди полем рівно? Нп. Рівно — хоть покотись. Полт. 2) Ровно, прямо. Ой у полі на чистім роздоллі там стояло рівно два дубочки. Чуб. V. 298. 3) Равно, одинаково. Що вбогий, що багатий — у Бога все рівно. Ном. 4) Въ уровень. Рости, хмелю, над водою рівно з тичиною. Чуб. V. 110. Ум.

Рівненко, рівнесенько.

Рівновага, -ги, ж. Равновѣсіє. Стояла б шляхта з козаками на бойовому полі в рівновазі. К. ЦН. 287. Він держить вітри у рівновазі. К. Іов. 60.

Рівновагий, -а, -е. 1) Уравновѣщенный. Чого ж хоробре рівноваге серце злякалося хмурних очей дівочих? К. Бай. 9. 2) Равный для всѣхъ. Під козацьке рівноваге право до вільного народу приставайте. К. ЦН. 212.

Рівноваговий, -а, -е. Равновѣсный, равнозначущій. *Дві рівновагові половині спасенної асоціації «капитала» з працею і роботи розумової з роботою мускульною.* К. Кр. 20.

Рівноважитися, -жуся, -жишся, гл. 1) Уравновѣшиваться. 2) Мѣряться силами. *Чи то ж вам легше буде рівноважитись із Русею тоді?* К. Кр. 39.

Рівноважний, -а, -е = Рівноваговий. *Ми не виробили собі під византійщиною культури, рівноважної з римською.* К. ХП. 65.

Рівноденник, -ка, м. Экваторъ. *Круг цей зветься екватором або рівноденником, бо в тих місяцях день завше рівний з ніччю.* Дещо.

Рівнозначний, -а, -е. Однозначачій, равносильный смысломъ. Желех.

Рівноправний, -а, -е. Равноправный. О. 1861. VIII. 90.

Рівноправництво, -ва, с. Равноправіе. *Козацьке рівноправництво.* К. ЦН. 271.

Рівноправно, нар. Равноправно.

Рівночасний, -а, -е. Одновременный. Желех.

Рівночасність, -ности, ж. Одновременность. Желех.

Рівночасно, нар. Одновременно.

Рівня, -ні, ж. Пара, равный по положенію, по состоянію, по характеру. *Кінь волю не рівня.* Ном. № 1022. *Ти багач, я убога — не рівня з тобою.* Чуб. V. 330.

Рівнява, -ви, ж. Равнина. Лубен. Черк. уу. *З'являлись посеред степової рівняви.* К. ХП. 65.

Рівняти, -няю, -єш, гл. 1) Дѣлать ровнымъ, гладкимъ, равняютъ, выравнивать. *Він мені дарує силу і рівня мою дорогу.* К. Псал. 40. *Богу правий путь рівняйте.* К. Псал. 149. 2) Сравнить, приравнять. *Рівня ягня проти коня.* Ном. № 7931. *З панським свого язика не рівняй, бо як довгий, то притнуть, а як короткий, то витягнуть.* Ном. № 1203.

Рівнятися, -няюся, -єшся, гл. Равняются, уподобляться, сравниваться; сравниваться ростомъ съ чѣмъ. *Куди рівняться свині до коня, коли шерсть не така.* Ном. № 7931. *Хто в псах кохається, сам йому рівняється.* Ном. № 12581. *А запашний та василечок із тинами рівняється.* Грин. III. 537.

Рівчак, -ка, м. 1) Ум. отъ **рів.** *Полетіла в рів, бо саме коло нашої різи був глибокий рівчак з маленькою криничкою.* Левиц. Пов. 338. 2) Ручей. *З джерел вода збирається в струмені, з них роблються рівчаки, з рівчаків річка.* Дещо. 3) Желобокъ, углубленіе. Вас. 159. Ум. **Рівчачок.** Вас. 167.

Рівчастий, -а, -е. Имѣющій въ себѣ желобокъ, сдѣланный желобкомъ, желобчатый. Шух. I. 256.

Рівчачок, -чка, м. Ум. отъ **рівчак.**

Рівчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **рів.** 2) = **Рівчак** 3. Шух. I. 284.

Ріг, рога, м. 1) Ротъ. *Коли б свині роги, то б усіх поколола.* Ном. № 3827. *Там ходить баран з великими рогами.* Чуб. I. 129. **Втяти, збити, притерти роги.** *Сбить спѣсь. Гордим Бог позбива роги.* Ном. № 2457. *Були і в кози роги, та притерті.* Ном. № 1853. **Рогом вилізти.** *Переносно: бокомъ вийти. Тривай, це йому рогом вилізе.* Ном. № 4103. **Очі рогом лізуть.** *Дурне, аж очі йому рогом лізуть.* Ном. № 6239. *Наплакалась, аж очі рогом лізуть.* Харьк. **Де козам роги втинають. Де козам роги правлять.** *Куда Макаръ телять не гоняль. Ном. № 3630. Туди тебе зашлють, де козам роги правлять.* Ном. № 3631. 2) Роговая пороховница. 3) Рожокъ для нюхательнаго табаку; также для помѣщенія мѣднаго купороса у овечьихъ пастуховъ. *Ріг носять*

чабани з синім каменем, як нюхарі табаку. О. 1862. V. Кух. 38. 4) Муз. Рогъ, рожокъ. 5) Кончикъ полумѣсяца. Молодик-молодик! в тебе роги золоті. Ном. № 268. 6) Каждый изъ двухъ концевъ развилнѣ (напр. въ вилахъ, въ **мотовилі** и пр.). 7) Уголь наружный, выступъ всякаго предмета съ углами: стола, платка, улицы, рѣки и пр. Сим. III. На перший святий вечір кладеса до вечері на стіл під обрус на всіх чотирьох рогах по головиці часнику. МУЕ. III. 39. 8) Мысь. 9) Лапа у якоря. Ум. **Ріжо́к, ріжечок**. Взяла хусту, зав'язала в три рожки по камінчику. Чуб. II. 200.

Рід, роду, м. 1) Родъ, родственники, фамилія. Чи обідала, чи не обідала, аби рід відвідала. Ном. № 7274. В мене батька немає і рід не приймає. Чуб. Нема в його ні роду-родини, та нема в його ні вірної дружини. Чуб. V. 268. 2) Родъ, племя, походження. Козацькому роду нема переводу. Ном. № 771. Баба з пекла родом. Ном. Великого роду, а пського ходу. Ном. № 2909. 2) Порода. Родом кури чубаті. Ном. № 7982. Такий уже в їх рід, що вони всі низенькі та натоптувані. Кобел. у. 4) **З-роду = зроду**. Не було добра з-роду, не буде й до гробу. Ном. № 2030. 5) **На роду написано**. Суждено. Що написано на роду, того не обійдеш на льоду. Ном. № 8951. 6) **Родом = Зроду**. Кого не любила і родом не знала, то судив мені дідько. Чуб. Ум. **Родик, родочок, родонько**. Чуб. V. 760, 463.

Рідина, -ни, ж. Жидкость, жижица. Константиногр. у. См. **Рідота**.

Рідішати, -шаю, -єш, гл. = **Рідшати**.

Рідкий, -а, -е. 1) Рѣдкій, не густой. Не жаль мені, що мак рідкий. Чуб. V. 785. 2) Жидкій. Давайте круту варити, бо рідкої ні з чого. Ном. № 9801. 3) О землѣ: **рідка земля** — легкая, малосвязная земля. Херс. 4) Рѣдкій, не частый. Ум. **Ріденький, рідесенький**.

Рідко, нар. 1) Рѣдко, не густо. Засій рідко, уродиться дідько. Ном. Посіяв я пшениченьку рідко. Мет. 2) Жидко. Бодай тобі, дівко, що вчинила рідко. Чуб. V. 1120. 3) Рѣдко, не часто. З панами рідко а з дурнями ніколи не ставай. Ном. № 6167. Ум. **Ріденько, рідесенько**.

Рідкодубина, -ни, ж. Рѣдкій дубовый лѣсокъ. Черк. у.

Рідкозубий, -а, -е. Съ рѣдкими зубами. Вх. Зн. 59.

Рідколісся, -ся, с. Рѣдкій лѣсь. Наші сіроми перебігли рідколіссям і вже кралися пущами. Стор. М. Пр. 109.

Рідний, -а, -е. 1) Родной; родимый. Нема в світі правди — тільки рідна мати. Ном. № 9362. Товаришу, рідний брате, виклич дівчиноньку з хати. Мет. 76. 2) — **край**. Родина. Треба ратувать рідний край. Стор. МПр. 57. Ум. **Ріденький, ріднесенький**. Як мати ріденька, то й сорочка біленька. Ном. № 9364.

Рідно, нар. 1) Родственно, но родному. Пригортуеться до мене рідно. 2) Искренно, сильно (любить). Ум. **Ріденько, ріднесенько**. Ой рад же б я ходити, тебе ріденько любити. Чуб. V. 190. Я люблю тебе ріденько. МВ. (О. 1862. I. 83).

Рідня, -ні, ж. Родня, родственники. Грин. III. 258. Хочу бути вам ріднею: будь ти тещею моею. Чуб. V. 233. Рідні — край Божа мати, та ні в кого обкочувати. Ном. № 9338.

Рідняк, -ка, м. Родственникъ. Обращеніє къ умершимъ родственникамъ при поминовеніи ихъ. Наші рідняки, не поминайте лихом! чим хата багата, тим і рада. Чуб. III. 29.

Рідокоханок, -нка, м. Любящій родину? Любимець рода? Слово встрѣчено только въ стихотвореніи Метлинскаго въ приложеніи къ бандуристу: *Кому й співати сю співанку, як не тобі, рідкоханку?* Южно-р. Зб., Отд. I. 21.

Рідота, -ти, ж. Жижица. Константиног. у.

Рідчати, рідшати, -шаю, -єш, гл. Рѣдѣть. *Опівдні ярмарок почав рідшати, почали люде рсходитись, поярмаркувавши.* Левиц. I. 108.

Ріжа, -жі, ж. 1) Поляна, врѣзующаяся клиномъ въ лѣсъ. Шух. I. 220, 211. 2) Гусеница насѣкомаго *Arctia Hebe*. Вх. Пч. I. 5.

Ріжджа, -жі, ж. Хворость. Угор.

Ріження, -ня, с. Сѣмя мужское. *На сорочці у неї я бачила ріження — такі пятий, що бувають після гріха з чоловіком.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Ріжечок, -чка, м. 1) Ум. отъ **ріг**. 2) Родъ вышивки. Лебед. у. (Залюбовск.).

Ріжкатий, -а, -е. Угластый. Шух. I. 161.

Ріжнатий, -а, -е. Ріжнаті, сани. Дровни. Константиногр. у.

Ріжний, -а, -е = Різний. *З перцем, з шафраном, з ріжними приправами.* Гол. IV. 304.

Ріжніця, -ці, ж. Разница. Г. Барв. 226.

Ріжок, -жка, м. 1) Ум. отъ **ріг**. *От баранець і позбивав собі ріжки.* Грин. I. 148. *Варила дружечка пиріжки, заціпувала їх в три ріжки.* О. 1862. IV. 35. *У місяця молодика гострі ріжки.* Грин. I. 254. *Не варт, і ріжка табаки.* Ном. 2) У горшечниковъ: воловій рогъ со вставленнымъ въ тонкій конецъ гусинымъ перомъ, наполненный краской, — употребляется для раскрашиванья посуды. Шух. I. 263. 3) Каждый изъ концевъ виль. Шух. I. 169. 4) Каждый изъ концевъ развѣтвленія мотовила. Вас. 201. 5) *мн.* Названіе вола съ мало расходящимися въ стороны тонкими и прямыми рогами. КС. 1898. VII. 45) 6) *мн.* Родъ прически. О. 1861. XI. 27. *Шляхтянки в дрібниці не заплітаються, а в ріжки.* Св. Л. 2. 7) *мн.* Сладкіе рожки (стручк. растение). Мкр. Н. 31. *Купував я дівці ріжки та горішки.* Грин. III. 200. 8) Спорынья. *Як єсть в хлібі ріжки, будуть і пиріжки, а як уродить метлиця, то буде і хліб сниться.* Ном. № 10135. 9) Отростки при корнѣ камыша, употребляемые въ нищу. *Ласоці доставмо з води.... спичаки, рогіз, ріжки.* О. 1862. I. 55. Ум. **Ріжечок**.

Різа, -зи, ж. Отмежеванные участки поля въ 3, 6, 10 морговъ, смотря по мѣстностямъ. *Вихожу я жати свою різу.* Левиц. Пов. 338. *Під ним (городом) ціла різа землі буде.* КС. 1882. VII. 89.

Різавка, -ки, ж. = Різачка 1. Вх. Лем. 461.

Різак, -ка, м. 1) Рѣзецъ, рѣзакъ, большой ножъ. 2) Рѣзакъ, ножъ въ разныхъ машинахъ. 3) Родъ короткой серпообразной косы для кошенія камыша на днѣпровскомъ лиманѣ. Херс. 4) = **Різачка**. Рк. Левиц. 5) Раст. а) *Stratiotes Aloides L.* ЗЮЗО. I. 138. (Од різачки) *варять і пють різак* (росте в болоті). Грин. II. 318. б) — **степовий**. *Falcaria Rivini Host.* ЗЮЗО. I. 123. 6) Кирпичъ изъ навоза для топлива. *Він йому дав сажень різака.* Верхнеднѣпр. у. 7) ? *Ой грайте же мі музичейки гудаком різакком.* Гол. I. 324.

Різанець, -нця, м. Евнухъ. К. МБ. XII. 269.

Різанина, -ни, ж. Рѣзня. Св. Л. 104. Греб. 350. К. Кр. 27. *Опять війна і різанина.* Котл. Ен. VI. 61.

- Різанка, -ки, ж.** 1) Срѣзокъ, половина бочки. 2) Лапша. Вх. Зн. 59. См. **Локша, локшина.**
- Різати, -жу, -жеш, гл.** 1) Рѣзати. *Не пиляй мене тупим, та ріж гострим.* Ном. № 2753. *Поли ріже, а плечі латає.* Ном. № 1545. 2) Срѣзывать. *Мак ріжу.* Г. Барв. 354. 3) О водѣ: промывать, размывать. *Коло млина, млина вода фосу ріже.* Чуб. V. 1130. 4) Играть (о музыкѣ). Мкр. Н. 31. *Ріжте, музики, ріжте, а ви, бояре, їжте.* Грин. III. 539. *Іде дід і радіє і в скрипочку ріже.* Грин. III. 340.
- Різатися, -жуся, -жешся, гл.** 1) Рѣзаться. *Став різати, сюди-туди — не ріжеться.* Стор. II. 44. 2) — з ним. Рѣзаться съ кѣмъ. *За що ж боролись ми з ляхами? за що ж ми різались з панамі?* Шевч. (1883), 161. 3) Пробиваться въ снѣгу. *Він од неї тікає, по пояс снігом ріжеться.* Мир. Пов. I. 138. *Піднялась хуга.... Вже я, каже, (саньми) різавсь, різавсь.* Мнж. 130.
- Різачка, -ки, ж.** 1) Рѣзь въ животѣ. Рк. Левиц. *Щоб тебе різачка попорізала.* Ном. № 3725. 2) Кровавый поносъ.
- Різбарь, -ря, м.** Рѣзчикъ, ваятель, скульпторъ. Угор.
- Різвий, -а, -е.** Бойкій, проворный, скорый, прыткій, рѣзвый. *Промовляє до мене все різвими словами.* Грин. III. 169. *Просилася дівчина в свого різвого свекра.* Мил. 161. Ум. **Різвенький, різвєсенький.** *Ніжки мої різвенькій, чом не ходите?* Чуб. V. 767.
- Різво, нар.** Бойко, проворно, рѣзво. *Брат чоловік плохий, не знайдеться, що відкажать, а той — чоловік не такий, уміє різво говорити — то його і верх буде.* Павлогр. у. Ум. **Різвєнько, різвєсенько.** *Іграйте, музики, різвєнько.* Мил. 134.
- Різдо, -ва, с.** Рождество (праздн. 25 дек.). *Різдо Ісуса сталося так.* Св. Мт. I. 18. *Добривдень на Великдень, добривечір на Різдо.* Ном. № 6394.
- Різдяний, -а, -е.** Рождественскій. Ном. № 11926. **Різдяни свята.** Рождество, рождественскіє праздники.
- Різдяньський, -а, -е = Різдяний.** О. 1861. IX. 191.
- Різець, -зця, м.** 1) Игообразный стальной рѣзецъ, котрымъ vyrѣзываютъ матрицу для набойки холста. Вас. 192. 2) Стамеска — у колесниковъ, оконниковъ, токарей и пр. Вас. 147, 149. Шух. I. 306. 3) У ложечниковъ: ножъ съ кривымъ лезвиемъ, посредствомъ котораго vyrѣзываютъ углубленіе ложки; лезвіє називається — лижна, рукоять — колодка. Шух. I. 247. 2) Рѣзецъ, инструментъ для подрѣзки сотовъ. Черк. у.
- Різзя, -зя, с.** Отрубленные при подчисткѣ деревьевъ вѣточки. Каменец. у.
- Різка, -ки, ж.** 1) Вѣтка тонкая, пруть. *Чухрає різки з берізки, кидає конику під ніжки.* МУЕ. III. 115. *Ой різко, різко гільчаста* О. 1862. IV. 26. 2) Розга. *Битому і різку покажи, то він боїться.* Ном. № 5801. 3) Сѣчка, рубленная солома для скота. 4) Мѣра земли: 2 1/2 морга. Валт. у. 5) Раст. *Najas major* АН. ЗЮЗО. I. 129. 6) Складка, стибъ, сборка, морщина. Шух. I. 13. 7) *мн.* Родъ игры. Ив. 36. Ум. **Різочка.**
- Різкий, -а, -е.** 1) Острый, хорошо рѣжущій. *Як різка коса, то десятину за день викосе.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Рѣзкій, пронзительный. *Ну та й вітер оке різкий, мов ножем ріже.* Канев. у. 3) Жесткій. *Найди віхтик різкий, щоб можна було добре витерти.* Черк. у. *Цим піском не помантациш коси, бо не різкий.* Канев. у.
- Різко, нар.** 1) Рѣзко, пронзительно. *Грайте, музики, різко, кланяйся, Ганнусе, матусі низько.* Нп. Каменец. у. 2) Жестко. 3) Быстро. Мил. 134.

Різнація, -ції, ж. Разъединеніє, разноголосица.

Різний, -а, -е. 1) Разный, различный, всякій. *У вишневім саду ночувала, різних пташок вислухала.* Чуб. 2) Разный, различный, неодинаковый. *Мій пняюга найнявся до одного пана.... я до другого хазяїна найнялась — у різні села.* Г. Барв. 265.

Різник, -ка, м. 1) Мясникъ. *Не витріщайся ні на кого, як коза на різника.* Ном. № 6598. 2) Торговець мясомъ.

Різниківна, -ни, ж. Дочъ мясника или торговца мясомъ. Змієв. у.

Різникувати, -кую, -еш, гл. Быть мясникомъ, заниматься продажей мяса. *Вік звікували та нічого того не було, як тепер повелось, що коли різникуєш, то й плати за право-торговлю.* Харьк.

Різніти, -ню', -ніш, гл. 1) Не быть въ согласіи съ кѣмъ, чѣмъ, отдѣлять отъ, идти врозь. *Не можна теж запевнять, що і в таких людей, як Марко Вовчок не різнить децо з народньою мовою.* О. 1861. IV. 33. 2) Въ хорovémъ пѣніи, въ оркестрѣ: фальшивить. *І знов почались пісні з музиками, тільки вже деякі голоси дуже різнили.* Левиц. I. 352. 3) О ружьѣ: разсыпать, разбрасывать дробъ въ стороны. *Рушниця різнить.* Черк. у.

Різнітися, -нюся, -нішся, гл. 1) Отличаться, различаться. 2) Отдѣляться, расходиться, разставаться. *Оттак на березі Каяли брати різнились, бо не стало кровивина.* Шевч. 646.

Різниці, -ць, ж. 1) Войни, скотобойни. *Лемішка випасував на степах товар до різниш.* Левиц. I. 239. 2) Мясная лавка, мясной рядъ. *Пристав, мов собака до різниць.* Ном. № 9567.

Різницький, -а, -е. Мясничій. Мнж. 170. *Цехи: різницький, коновальський.* Котл. Ен. *Худенький, як різницький стовчик.* Ном. № 8582.

Різниченко, -ка, м. Сынъ мясника или торговца мясомъ.

Різничий, -а, -е = Різницький. *Різничий обух.* Г. Барв. 27.

Різничити, -чу, -чиш, гл. = Різникувати. *Я різничу, торгую мнясом — тим мене і прозивають різником.* Екатеринос. у.

Різничка, -ки, ж. Жена мясника.

Різно, нар. 1) Различно, не одинаково. *На довгому віку, як на довгій ниві, різно буває.* Ном. № 9894. 2) Отдѣльно. *Всі курочки до купочки, півень ходить різно.* Нп. 3) Врозь, въ разныя стороны. *Ой ви, тучі громовії, розійдітесь різно.* Нп. *Ей да оце ж тобі, да молодий козаче, аж три доріженьки різно: ей, що одна на Дін, а другая у Крим по сіль, а третя да на те Запорожжа.* Чуб. V. 112.

Різномасткий, -а, -е. Разноцвѣтний.

Різноція, -ції, ж. Разногласіє, разбродъ. К. ЦН. 239, 255.

Різнути, -ну, -неш, гл. 1) См. **Різати.** 2) Ударить, хватить. *Узяв дручок та як різне його по голові, що трохи очі не повилазили.* Рудч. Ск. I. 68.

Різня, -ні, ж. 1) Бойня. Н.-Волын. у. 2) Убой. Грин. III. 283. *Волів женуть на різню.* Остер. у.

Різовіни, -вин, ж. мн. Опилки. Вх. Лем. 461.

Різоватець, -тця, м. Раст. *Carices.* Лв. 97. См. **Лепішник.**

Різовіння, -ня, с. = Різовини. Вх. Лем. 461.

Різонути, -ну, -неш, гл. Съ силой рѣзнуть. *Тут разом різонутьо ножем та й амінів.* Кв. II. 315.

Різочка, -ки, ж. 1) Ум. оть **різка**. *Взяв різочку і бе того ужа.* Чуб. II. 60. 2) Черенокъ, прививокъ. Употр. какъ ласкательное: *Донько, моя різочко!* Чуб. III. 44.

Різун, -на, м. Головорѣзь, разбойникъ.

Різь, -зі, ж. 1) Рѣзь. 2) Рѣзьба. *Ми наняли маляра, щоб образи у церкву помалював та й різь позлотив, бо гарний силно канастас таки у нас.* Канев. у.

Різьба, -би, ж. Рѣзьба, рѣзная работа. Шух. I. 192. *Дорогу різьбу рубають.* К. Псал. 169.

Різьбований, -а, -е. Рѣзной. *Стовпи різьбовані церковні.* К. Псал. 320.

Різьбяр, -ра, м. = **Різьбарь**. Шух. I. 245, 318.

Різьбярство, -ва, с. Искусство рѣзчика. Шух. I. 292.

Рій, роя, м. Рой. *Не гуди, рою, понад головою.* Мет. 169. *Сідайте, щоб рої роїлись і старости садились.* Ном. № 11862. *За думою дума роєм вилітає.* Шевч. 230. Ум. **Ройок, роечок**. *Та осядъ, осядъ, тихий роечку, у вишневому садочку.* МУЕ. III. 97.

Рійба, -би, ж. Роеіне, время роеіня пчель. Черк. у. *Вже сонечко дошкуляє — отто рійба піде.* Подольск. г.

Рійно, нар. Много роевъ. *Дай оке ті, Боже, й а в полі буйно, й а в полі буйно, в оборі плідно, в оборі плідно, в пасіці рійно.* Kolb. I. 99.

Рік, року, м. Годъ. Мет. 70, 56. *Рік не вік.* Ном. *Минулися тії роки, що распирали пироги боки.* Ном. **Сього року**. *Въ этомъ году. Року 1903. Въ 1903 году. Року 1160* *Изяслав Давидович привів половців.* К. (О. 1861. IX. 103). **Року Божого**. *Въ лѣто оть народження Христова.* **Що-року**. *Ежегодно, каждый годъ.* Левиц. I. 142. **До року, на рік**. *Черезъ годъ. Чекай мене, дівчино, до року.* Чуб. V. 1108. *Не журися, серце моє, на рік сподівайся.* Подольск. г. **То-рік, поза-то-рік** = **Торік, позаторік**. Ум. **Річок, рочок**. Чуб. V. 749.

Рілля, -лі, ж. Вспаханное поле, пашня. *З доброї ріллі — ори плугом, а хліб буде.* Ном. № 8900. *Така люба рілля, що дитина виросла б, коли б посадив.* Ном. № 10150.

Рільник, -ка, м. Земледѣлець, хлѣбопашецъ.

Рільництво, -ва, с. Земледѣліє, хлѣбопашество.

Рімнати, -наю, -ещ, гл. = **Рівняти**. *Розстання з милим смерті ся рімнає.* Ном. № 8782.

Рімнина, -ни, ж. = **Рівнина**. *Рімнина яка! нема де клуню постановити.* Канев. у. *Оттам коло Маньківки рімнина, так навкруги миль на кілька видно.* Брацл. у.

Рімнота, -ти, ж. = **Рімнина**. *Під Печенігами поділь — рімнота.* Волч. у.

Рінець, -нця, м. Нырець (птица). Харьк. г.

Рінистий, -а, -е = **Рінявий**. Желех.

Рінник, -ка, м. Пт. оляпка, водяной воробей, *Cinclus aquitaticus*. Вх. Пч. II. 9.

Рінуватий, -а, -е. О землѣ: перемѣшанный съ крупнымъ пескомъ, гравіємъ.

Рінь, ріні, ж. Крупный песокъ, гравій. Каменец. у. Гол. Од. 62. *Рінь відається їй в носі.* Гол. III. 197.

Рінявий, ріняний, -а, -е. Усыпанный крупнымъ пескомъ, гравіємъ. *Річечка рінява.* Гол. II. 554.

Ріняк, -ка, м. = **Рінь**. Желех.

Ріпа, -пи, ж. 1) Рѣпа. Ном. № 12393. **Зуби — як ріпа**. *Хорошіє бѣлые зубы.* Ном. № 8576. 2) Картофель. Стрыйск. у. въ Галиціи. Вх. Пч. I. 13. Шух. I. 111. Ум. **Ріпка**.

Ріпак, -ка, м. Рапсъ.

Ріпачііння, -ня, с. Стебли оть рапса. Вх. Зн. 59.

Ріпачнісько, -ка, с. Поле подъ рапсомъ. Галиц. Вх. Зн. 60.

Ріпиця, -ці, ж. = Репиця.

Ріпка, -ки, ж. 1) Ум. оть **ріпа**. 2) Родъ игры. КС. 1887. VI. 479. Ив. 48. Маркев. 73. Грин. III. 115.

Ріплях, -ха, м. Раст. *Lappa tomentosa*. Вх. Пч. I. 8.

Ріпник, -ка, м. Работникъ, добывающий нефть. Желех.

Ріпницький, -а, -е. Относящийся къ **ріпнику**.

Ріпниця, -ці, ж. Работница при нефтяныхъ шахтахъ.

Ріп'як, -ка, м. Раст. *Carduus nutans* L. ЗЮЗО. I. 115.

Ріп'яник, -ка, м. Коржъ изъ кукурузы и картофеля. Вх. Зн. 60.

Ріса, -си, ж. Сборка въ юбкѣ. Гол. Од. 71.

Рісіти, -рішу, -сиш, гл. = Рісувати. Вх. Зн. 60.

Ріска, -ки, ж. 1) Капля, росинка. 2) Крошка. *Ні ріски хліба*. Рудч. Ск. II. 27. **І ріски в роті не було** — ничего не ѣлъ и не пилъ. Ном. № 12138. 3) Раст. *Lemna*. Вх. Пч. I. 11. 4) *мн.* Родъ вышивки. Kolb. I. 47, 49. Ум. **Рісонька, рісочка**.

Ріст, ро́сту, м. 1) Ростъ. *Вбився в ріст, як заець в хвіст*. Ном. № 8604. 2) Процентныя деньги, лихва. *Позичали людям гроші і росту не брали*. Ум. **Росточок**.

Рісувати, -сую, -еш, гл. Складывать складками. Шух. I. 132.

Ріт, рта, м. 1) Ротъ. *Суша... ложка ріт дере*. К. ПС. 12. 2) Въ сосудѣ: отверстие, въ которое вливается и выливается жидкость. Шух. I. 179. Ум. **Рото́чок**.

Річ, речі, ж. 1) Рѣчь, слово, разговоръ. *На речах — наче на кобзі*. Ном. № 2289. *Нехай ваша річ на переді*. Ном. № 4970. *Про вовка річ, а вовк навстріч*. Ном. № 5769. **Відняло річ**. О больномъ: отняло языкъ. Кобел. у. **Зняти річ**. Начать говорить, заговорить. Ном. **Річ на двічі**. Двусмысленность. Ном. № 12843. **Не до тебе річ**. Не съ тобой говорятъ. Ном. № 9578. **Бути з ким на речах**. Имѣть съ кѣмъ разговоръ. Ном. № 12857. **Стати на річах з ким**. Вступить въ разговоръ. Ном. № 3475. **В речі ввійодити, заходити**. Пускаться, вдаваться въ разговоры. *Ввійшов із нею в речі*. Алв. 25 *Не дуже в речі захожу: розпитаюсь дороги в Дем'янівку, подякую за хліб-сіль та й далі*. МВ. I. 14. 2) Дѣло. *Остання річ вовком орати*. Ном. № 5264. *Я буду просить тебе об одну річ*. ЗОЮР. I. 128. *Жіноча річ — коло припічка*. Ном. № 9039. *Був шляхтич в військових речах бравий, звався Пилип*. **Не в тім річ**. Не въ томъ дѣло. *Не в тім річ, що в хаті піч: то біда, як нема*. Ном. **До речі**. Кстати, дѣльно. *Не ввійтова дочка, та до речі говорить*. Ном. № 13059. **Не до речі**. Некстати, не къ дѣлу. **Не од тієї речі**. Не прочь. Ном. № 5051. **З якої речі**. Съ какой стати. Ном. № 6456. **Моя, твоя** и т. д. **річ**. Мое, твое и пр. дѣло. *Твоя річ — мене вірне кохати*. Чуб. V. 89. **Не подоба-річ**. Неприлично. *Не подоба-річ мені старому по весіллях гуляти*. МВ. **Звичайна річ**. Обычная вещь. *То в танцях звичайна річ*. Левиц. Пов. 56. 3) Вещь, предметъ. *Вікно три речі псує: атрамент, сіль і молоду жінку*. Ном. № 5914. *Недивним річам не дивуйсь*. Ном. № 7815. 4) Пѣна и слюна у мертвеца. Мил. 167.

Річенька, річечка, -ки, ж. Ум. оть **річка**.

Річище, -ща, с. Русло, прежнее русло рѣки. Черк. у. КС. 1885. XI. 538.

Річка, -ки, ж. Рѣка, рѣчка. *Ворскла річка невеличка, береги ламає*. Ном. № 731. Ум.

Річенька, річечка.

Річковий, -а, -е. Относящийся къ рѣчкѣ, рѣчной. *Слобода наша над самою лукою річковою на пяти горах стоїть крейдяних*. МВ. II. 74. *Річкова вода*.

Річний, -а, -е. Годовой. *Річна плата.* Левиц. I. 214.

Річністий, -а, -е. Рѣчистый. Борз. у.

Річно, нар. Вѣ годѣ. *Плачу два карбованці річно.*

Річняк, -ка, м. О скотѣ: годовалый, однолѣтокъ. Вх. Пч. II. 7.

Рішати, -шаю, -еш, сов. в. **рішити, -шу́, -шиш,** гл. 1) Лишать, лишить. *А жінка й діти? Адже ти їх усього рішив.* Кв. II. 33. 2) Терять, потерять, лишаться, лишиться. *Ой не прибуду скоро, жизнь свою рішу.* Чуб. V. 641. *Поки дійшов додому, то чисто всі гроші рішив.* Кобел. у. 3) Рѣшать, рѣшить. *Вас розсудила палата, рішили отамани і військовий суддя.* Стор.

Рішатися, -шаюся, -ешся, сов. в. **рішитися, -шу́ся, -шишся,** гл. 1) Лишатся, лишиться. *Шляхтич за гонор вуха рішивсь.* Ном. № 4211. *За більшим поженись, то й того рішиш.* Ном. № 4829. *Оксано! жалко мені тебе рішатись.* Кв. I. 226. **Ума рішитися.** Сойти съ ума. МВ. (О. 1862. I. 103). **Душі рішитися.** Потерять жизнь 2) Уславливаться, условиться, уговориться. *З попом же ти уже рішився? Багацько він з тебе злунив?* (за вінчання). Алв. 16.

Рішений, -а, -е. Сложенный складками. *Рішена перемітка.* Шух. I. 133. *Рішений фартух.* Вх. Зн. 60.

Рішинець, -нця, м. 1) Рѣшеніе, опредѣленіе, приговоръ. *Побачимо, який рішинець вийде, а діло щось ялозне.* Кобел. у. *Почула рішинець.* Алв. 11. 2) Конецъ. *Тут тобі й рішинець.* Черк. у.

Рішити, -ся. См. **Рішати, -ся.**

Рішняк, -ка, м. = **Річняк.** *Був у мене баранецъ рішняк, та вовк задавив клятий.* Канев. у. Ум. **Рішнячок.**

Ріща, -щі, ж. Валежникъ. Каменець. у. Ум. **Ріщечко.** *Які там дрова — ріщечко саме.* Каменець. у.

Ріяти, -рію, -еш, гл. О пчелахъ: роиться? *Ой не рій, не рій, яра пчілонько, у бору.* Рк. Макс.

Роб, -ба, м. 1) Работникъ. *Поглянь бо, серце, що тамечки роби мої роблять.* Староб. у. 2) Невольникъ, арестантъ. Угор. 3) Каждый изъ пары играющихъ вѣ игрѣ роби. Ив. 55. 4) Образъ, способъ, манеръ. *Констатуючи факти робом широкої історичної критики.* К. Кр. 37. **Робити, ходити яким, чийм робом.** Дѣлать какимъ либо образомъ, способомъ, манеромъ, дѣлать по чьому либо способу, образу. К Бай. 47. *Не всі ми його робом ходимо.* К. (О. 1862. III. 23). *Пора.... про Україну робом иншим дбати.* К. Бай. 68. *А така думка, — що нехай люде його робом роблять, то усе добре буде.* МВ. II. 131. *Ти мене слухай, а своїм робом не ходи.* ЗОЮР. I. 147. **Ходити правим, лихим робом.** Дѣйствовать справедливо, дурно. *А хто правилі ходить робом, того милуй.* К. Псал. 13. *І я їх покинув на волю їх серцю: нехай собі ходять лихим своїм робом.* К. Псал. 190.

Роба, -би, ж. Трудолюбивая, работящая. *Найміть цю жінку, вона і видов, і їсти зварить, і виміє — така роба, що нема вже що й казати.* Могил. у.

Робак, -ка, м. Червь, червякъ. *Робак вліз у хрін та й думав, що вже немов солодчого коріння.* Ном. № 9461. Ум. **Робачок.**

Робацтво, -ва, с. соб. Черви. *Забуде їх те лоня, що пестило, робацтво їх обійме під землею.* К. Іов. 54.

Робачок, -чка, м. Ум. отъ **робак.**

Робіна, -ни, ж. Рябина. *Сховай мене, брате, вірний товаришу, в вишневім саду, в вишневім садочку, на жовтім пісочку, під родиною.* Нп. Ум. **Робінонька, робіночка.**

Робити, -блю́, -биш, гл. 1) Дѣлать. *Роби тее, що піп каже, а не роби того, що він робить.* Ном. № 5157. 2) *Работать Роби, небоже, то й Бог поможе.* Ном. № 69. *До спасівки мухи на пана роблять, а в спасівку на себе.* Ном. № 482. *Літо на зіму робить.* Ном. № 556. *Будемо жити, будемо робити, буде нам щастя річкою плити.* Чуб. 3) *Поступать. По правді роби, по правді й очі повилазять.* Ном. № 3027. 4) **Своїм бо́гом робити.** Дѣлать по своєму. *Не слуха, все своїм богом робить.* 5) **Робити волю.** *Исполнять желаніє.* 6) **Робити звістку.** *Подавать вѣсть. Янгол сидить на камені та й нам звістку робить.* Чуб. 7) **Хліб робити.** *Обрабатывать землю. Натальці треба не письменного, а хазяїна доброго, щоб умів хліб робити.* Котл. НП. 350. 8) — **плату.** *Платить. Одчиняйте хату та робіте плату.* Грин. Ш. 128.

Робитися, -блюся, -бишся, гл. 1) Дѣлаться. *Каліка не родиться, а робиться.* Ном. *Зірки робляться із праведних душок.* Чуб. I. 15. 2) Дѣлаться, *происходить, бывать. Не так воно робиться, як нам хочеться.* Ном. № 5371. *Не так швидко робиться, як мовиться.* Ном. № 5603.

Робіння, -ня, с. *Работа, трудъ.* Ум. **Робіннячко.** *Ой весна красна, що вона винесла? Ой винесла тепло і добрее літечко... хорошим людям на робіннячко.* Чуб. I. 109.

Робітливий, -а, -е = Робітний 1. *Чи хороша, чи вродлива, чи до діла робітлива?* Мил. 96.

Робітка, -ки, ж. Ум. **оть робота.**

Робітний, -а, -е. 1) *Трудолюбивый, работающий. Там є дівка дуже красна, та лем не робітна.* Гол. IV. 504. 2) *Рабочий, для работы. Не сорочка робітна.*

Робітник, -ка, м. *Работникъ. Гроші добрий робітник, але поганий господарь.* Ном. № 13484.

Робітниця, -ці, ж. *Работница. Батенько іде, хвалить мене: оддали дочку робітницю: по сім кіп жне.* Чуб. V. 723. Ум. **Робітничка, робітнонька.** *Зіронько вечірняя, то жесь освітила, а з дому домівнонькою, а з поля робітнонькою.* Рк. Макс.

Робітня, -ні, ж. *Мастерская. Желех.*

Робітонька, -ки, ж. Ум. **оть робота.**

Роблений, -а, -е. 1) *Прич. прош. стр. оть робити.* 2) *Искусственный. Роблені квітки.* Харьк. *Роблена сметана.* Харьк. *Кресало буде роблений магнит, а не природний.* Ком. II. **Роблена відьма.** *По нар. повѣрью вѣдьма не прирожденная, а наученая.* ХС. VII. 449. 3) *Бывший въ работѣ, истощенный работой. Коні роблені, того й такі худі.* Каменец. у.

Роблениця, -ці, ж. *Насыпная гора, курганъ.* Левч. 27.

Робливо, -ва, с. *Издѣліе. Це ложки мого роблива.* Харьк. у.

Роблювати, -люю, -єш, гл. *Дѣлывать. Господи, що за речі він роблював.* Федьк.

Робота, -ти, ж. 1) *Работа, трудъ, дѣло, занятіє. Яка плата, така й робота.* Ном. *Субота не робота — помий, помаж та й спати ляж.* Ном. 542. *Цілісінький день у роботі.* МВ. I. 26. 2) *Издѣліе, произведете, работа. По роботі пізнати майстра.* Ном. № 7338. 3) *соб. Работники. Одчиняй, пане, ворота, іде твоя робота.* Ном. № 10000. Ум. **Робітка, робітонька, робіточка.** Грин. Ш. 400, 393.

Роботізна, -ни, ж. *Барщина. Два дні роботизни.* Гн. II. 228. *Ой дуки, позабірали ви наші стени й луки!... А тепер на них чужими руками роботизну справляють.* Мир. ХРВ. 86.

Роботуха, -хи, ж. Работница трудолюбивая. *А й до діла роботуха, і до хлопців щебетуха.* Мил. 110.

Роботяга, -ги, м. Труженникъ, работникъ. *Всього надбав роботяга, та не придбав долі.* Шевч. 527. Ум. **Роботяжка, роботяжечка.** *Як у мене чоловік роботяжечка був.* Грин. III. 658.

Роботяй, -тяя, м. = **Роботяга.** Черк. у.

Роботящий, -а, -е. Роботящий, трудолюбивый. *Ручки ж мої роботящі, чом не робите?* Чуб. V. 777.

Робочий, -а, -е. 1) Рабочій. *Забіжиш до Марусі у робочу часину.* МВ. II. 83. 2) Трудолюбивый. *Робоча як бджола.* Ном. № 4562. *Паша Меланка не робоча, на ній сорочка парубоча.* Чуб. III. 469.

Робучий, -а, -е = **Робочий 2.**

Ровень, -вня, м. 1) Пара, равный. *Нашим дівкам ровень.* Гол. IV. 435. 2) = **Ровінь.** Вх. Лем. 461.

Ровінь, -ню, м. Равнина. Вх. Зн. 60.

Ровта, -ти, ж. Отрядъ войска. *А ймуть ровти ізбирати, за нами гонити, а ми будем з файнов любков мед горівку пити.* Лукаш. 136.

Ровчак, -ка, м. = **Рівчак.**

Рогаль, -ля, м. 1) Волъ съ большими рогами не расходящимися въ стороны. Рудч. Чп. 255. *Віл рогаль.* 2) Родъ жука = **Рогач 4.** 3) Толстое ребро листа, жилка. *З капусти лем рогалі остали, — так обіла гусениця.* Вх. Лем. 461.

Рогань, -ня, м. = **Рогаль 1.** Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Рогатізна, -ни, ж. соб. Рогатый скоть. Канев. у.

Рогатий, -а, -е. 1) Рогатый. *Мужик багатий, як віл рогатий.* Ном. *Чорт рогатий.* ЗОЮР. II. 92. 2) Угловатый, съ углами. **Хата рогата.** *Дѣла много въ хатѣ (въ каждомъ углѣ дѣло).* Ном. № 10277. **Рогата плахта** = **Плахта рогатка.** *Наша пані багата, на їй плахта рогата.* Грин. III. 136.

Рогатина, -ни, ж. 1) Рогатина. *Преться як віл на рогатину.* Ном. № 13691. 2) Родъ кинжала. Гол. Од. 66. Ум. **Рогатинка.**

Рогач, -ча, м. 1) Ухватъ. Чуб. II. 140. *Нагодують калачем, та і в спину рогачем.* Ном. 2) = **Рогаль 1.** *Як не дасте калача, — займем вола рогача.* Чуб. III. 458. 3) = **Олень.** Вх. Пч. II. 6. 4) Жукъ-олень. *Lucanus cervus.* Вх. Пч. I. 6. Ум. **Рогачик.**

Рогачик, -ка, м. 1) Ум. отъ **рогач.** 2) мн. Родъ вышивки. Г. Барв. 216.

Рогачилно, -на, с. Древко къ ухвату. Канев. у.

Рогачка, -ки, ж. 1) Рогатая овца. Вх. Лем. 461. 2) = **Рогатівка.** Грин. III. 270. *Шо за мода, шо за мода — все шапки рогачки.* Чуб. V. 1194. 3) Раст. *Sisymbrium rannonicum.* 4) Насѣк. ухвертка. Харьк. г. 5) Двухзубая кирка, двухзубыя вилы для выбрасыванія навоза.

Роговня, -ні, ж. Въ волынкѣ: рожекъ козы, прикрѣпленный къ концу трубки. О. 1862. V. Кух. 38.

Рогіжник, -ка, м. Выдѣлывающій рогожи. Вас. 176.

Рогіз, -гозу, м. Болотное растеніе, *Turpha angustifolia.* ЗЮЗО. I. 140. Котл. Ен. III. 64. О. 1862. I. 55. *Покинь сани, візьми віз, та й поїдем по рогіз.* Ном. № 546.

Рогітра, -ри, ж. У гребенниковъ: перерѣзанная по длинѣ обыкновенная столярная пила. Вас. 164.

Рогове, -вого, с. Плата за выпасъ рогатаго скота. *Заплатив рогового сім карбованців.*

Роговий, -а, -е. 1) Роговой, сдѣланный изъ рога. Гн. I. 19. *Рогове тіло Бог перемінив на таке, як у нас тепер, а рогового тіла оставив тільки на кінці пальців.* Чуб. I. 146. *Їздив Василько в військо служити, заслужив собі три свистілоньки: єдну — золотую, а другу — мідяну, а третю — роговую.* Чуб. III. 280. 2) Угловой, находящійся на углу. *Рогова хата.* 3) Рогова худоба. Рогатый скоть. О. 1861. XI. Св. 62. *Здоровля в сей дом на челядоньку, щастячка на двір на худобоньку, на худобоньку на роговую.* Чуб. III. 285.

Роговка, -ки, ж. Сортъ плаhti. Черниг. у.

Рого́жа, -жі, ж. Рогожа. Чуб. II. 118. *Милого ложа — міх да рогожа, то мені постіль гожа.* Чуб. V. 21. Ум. **Рого́жка.**

Рогожина, -ни, ж. Рогожка, плохая рогожка. *Мав я собі хорошую постіль, ой пуховую перину, а тепер я маю одним одну рогожину.* О. 1862. V. 88.

Рогожка, -ки, ж. Ум. отъ рогожа.

Рогожовий, -а, -е. Сдѣланный изъ рогожи.

Рогоза, -зи, ж. = **Рогіз.** *Хиба росте папирус уз болото, і рогоза живе в безбідній суші?* К. Іов. 18.

Рогозовий, -а, -е. Сдѣланный изъ рогози. *На козаку бідному нетязі три сиромязі, опанчина рогозовая, пояси́на хмельовая.* Дума.

Рогулька, -ки, ж. 1) Ум. отъ рогуля. 2) *мн.* Раст. *Trapa natans* L. ЗЮЗО. I. 139.

Рогуля, -лі, ж. 1) Искривленное бревно, искривленная палка. 2) Въ загадкѣ: самка рогатыхъ животныхъ. Ном. стр. 293. 3) Палка съ раздвоєніємъ на концѣ, употребляемая при ловлѣ раковъ для вспугиванія ихъ. О. 1861. XI. 116. Ум. **Рогулька, рогулечка.** Ном. № 13056.

Роглик, -ка, м. = **Рогач 4.** Вх. Пч. Н. 27.

Родак, -ка, м. Родственникъ. Черк. у.

Родатися, -даюся, -єшся, гл. 1) Родниться, вступать въ родство. Александров. у. 2) Поддерживать родственныя отношенія, признаваться въ родствѣ. *Старі повмірали, а молоді не дуже вже родаються.* Черк. у. *Хто з нами родається, той і родич нам.* Лебед. у.

Родачка, -ки, ж. Родственница.

Роделя, -лі, ж. Родъ рыболовнаго снаряда. Черк. у.

Роджати, -джаю, -єш, гл. Рождаютъ. *І роджає беззаконня на громадське безголова.* К. Псал. 13.

Роджений, -а, -е. 1) Прич. отъ родити. *Ангел Михаїл не роджений, тільки сотворений.* Гн. I. 5. 2) Родной. *Вийди, мати, з хати познавати дитяти: єдного родженого, другого судженого.* Мет. 172.

Родзинки, -нок, ж. *мн.* Изюмъ. Мкр. Н. 31. Св. Л. 184. *Каплюху хоч родзинками годуй, а все буде каплюха.* Ном. № 2832. Ум. **Родзи́ночки.**

Родзинко́вий, -а, -е. Изюмный.

Родзи́ночки, -чок, ж. *мн.* Ум. отъ родзинки.

Родиво, -ва, с. 1) Роды. *Померла з родива.* Мнж. 191. *Не дай Боже, яке в мене за першою дитиною сугужне родиво було. У мене було важке родиво.* Сквир. у. 2) Хлѣбъ и полкварти водки, которые отецъ новорожденного, вмѣстѣ съ извѣстіємъ о рожденіи

несеть тестю. Мил. 21. 3) Родословная. *От се ж воно й родиво починається Господа нашого Ісуса Христа.* Лубен. у.

Родимець, -мця, м. Болѣзнь: параличъ. Чуб. I. 111. Шевч. 307. Алв. 20. *Щоб тебе родимець побив.* Ном. № 3729. *Коли б йому язык родимець одібрав.* Г. Арт. (О. 1861. III. 87).

Родимий, -а, -е. 1) Врожденный, природный. *Гірша відьма вчена, ніж родима.* Ном. № 235. *Що б, пане, ваші оці очі (окуляри) Бог на світі подержав, а родимі щоб повилазили.* Ном. № 890, стр. 283. 2) Свой, родившийся гдѣ, уроженець. *Я тут чоловік родимий.* Харьк. г. *Він наш чоловік родимий.* Каменец. у. 3) Родимый, родной. *Їхав милий край Дунаю та до родимого краю.* Чуб. V. 378.

Родина, -ни, ж. 1) Родня, родные. Чуб. V. 123, 423, 849, 886; 1. 217. *За гроші не купиш ні батька, ні матері, ні родини.* Ном. № 1440. *Що воно за родина, як мене не родила.* Ном. № 9379. *Твій син Алкид, твоя дитина, єдина твоя родина.* Шевч. 606. 2) Семейство. Галиц. Ум. **Родинка, родинонька, родіночка, родонька.** Чуб. V. 324, Мет. 106. *Підожди ж ти, (смерте), час-годину, поки зберу всю родину!... Поки родонька, зійшлася, душа з тілом розійшлася.* Грип. III. 143.

Родини, -дин, ж. мн. 1) Рожаніє, роды. 2) Празднество по случаю родин. Мил. 21. *Ирод на свої родини бенкет справив.* Єв. Мр. VI. 21. Ум. **Родінки.** Ном. № 9499.

Родинин, -на, -не. Приналежащій роднѣ. *Там родинин голосок, там моя родина є.* Чуб. V. 464.

Родиня, -ні, ж. = **Родина.** *Обсіла ж мене чужина, все Іванкова родиня.* Рк. Макс.

Родитель, -ля, м. Родитель, отець. Чуб. III. 29. *Шануй учителя паче родителя.* Ном. № 6101. **Родителі.** а) Родители, отець и мать. *Та я ж буду віконечка одсувать і своїх родителів в гості виглядать.* Мил. 181. б) Родственники (покойные?) *Дочь плачеть надъ мертвымъ отцомъ. Стрічайте, мої родителі, мого татуся рідненького, пробірайте містечко коло себе близесенько і доглядайте так, як. я доглядала.* Мил. 189. *На проводи в нас на гробки ходять, родителів поминають.* Черниг. г.

Родителька, -ки, ж. Родительница, мать. *Не було родительки навчати.* Лебед. у.

Родительський, -а, -е. Родительській. *Родительська любов.* Левиц. I. 242.

Родити, -джу, -диш, гл. 1) Родить, производить. *Раз мати родила, раз і емірати.* Ном. № 4268. *Нам Бога не вчить, як хліб родить.* Ном. № 35. 2) Родить, давать урожай. *На одвороті гречка родить.* Ном. № 4194.

Родитися, -джуся, -дишся, гл. Родиться. *Ще той не родився, щоб усім догодив людям.* Ном. № 4600. *Сійся, родися, жито-пшениця, всіяка пашиця.* Ном. № 347.

Родич, -ча, м. 1) Родственникъ. МВ. I. 14. Чуб. V. 1156. Мет. 252. *Багато родичів, та нігде пообідать.* Ном. № 9338. *Вони йому родичі: дідового сусіда молотники — совсѣмъ не родственники.* Ном. № 9350. 2) Родитель. *Мали родичі сина.* Гн. II. 67.

Родичатися, -чаюся, -ешся, гл. = **Родатися.** 1) *Багатирі з бідними не дуже родичаються.* Харьк. 2) *Посажав укупі свекруху з невісткою та каже: родичайтесь.* Змієв. у. *Родичатися він не дуже любить.* Константиногр. у.

Родичів, -чева, -ве. Приналежащій родственнику. *Як зацвіте увесь цвіт, як заплаче увесь рід, що родичева голова, в чужім краю полягла.* Чуб. V. 1035.

Родичка, -ки, ж. Родственница. *Поблагословила молодих якась родичка замісто матері.* Левиц. I. 333.

Роділля, -лі, ж. Роженица. Уман. у. *Роділли до сорока день не можна ні на базарь, ні на грядки ходить.* Мнж. 155.

Родіння, -ня, с. Рожаніє, роды. *Мати з родіння померли.* Мелитоп. у. Слов. Д. Эварн.

Родний, -а, -е. ? *Це родний камінь — кинь його.* Радом. у.

Родовитий, -а, -е. 1) Родовитый, знатный. *Чи ти роду багатого, чи ти роду родовитого?* Чуб. V. 911. 2) Наслѣдственный, прирожденный. Мил. 34. *Він родовитий злодій.* 3) Плодородный. *Родовита земля.*

Родовитість, -тости, ж. 1) Знатное происхождение, родовитость. 2) Наслѣдственность. 3) Плодородіє.

Родовід, -воду, м. Родословіє. *Книга родоводу Ісуса Христа.* Єв. Мт. I. 1.

Родонути, -ну, -неш, гл. Сильно уродить. *Така думка: от де родоне жито! Земля як галка чорна, а рано виорано.... аж ні: посуха, і жито заміркуювате.* Волч. у.

Родонька, -ки, ж. Ум. отъ **родина.**

Родоньків, -кова, -ве, прил. отъ ум. **родонько:** *приналежащій родственникамъ, роду. Первий же двір — свекорків, а другий же двір — батеньків, а третій же двір — родоньків.* Маркев. 139.

Родонько, -ка, родочок, -чка, м. Ум. отъ **рід.**

Родючий, -а, -е. Плодоносный, плодородный, плодовый. *Мак.... родючий був.* ХС. I. 75. *Родюча земля. Родюче дерево.* Мил. 172.

Родючина, -ни, ж. Дикія плодовые деревья. Харьк. г.

Родючість, -чости, ж. Плодородіє, плодovitость. Желех.

Родющий, -а, -е = Родючий. *І з неволі на родющу любу землю виселяє.* К. Псал. 150.

Роєнний, -а, -е. Къ рою относящійся, отъ роя, роєнія полученный. *У мене половина бджіл роєнних, а половина не ротних.* Волч. у.

Роєчок, -чка, м. Ум. отъ **рій.**

Рожа, -жі, ж. 1) Роза, *Rosa centifolia.* Також **півна рожа, панська рожа.** *Моя врода, як повная рожа.* Макс. *Сидить Олена між дружок як повная рожа.* МВ. II. 66. *Ой ти, дівчино, повная роже!* Нп. *Цвів куц панської рожі.* Левиц. I. 23. 2) **Гаєва́ рожа.** Шиповникъ. МВ. I. 156. 3) Мальва. **Собача рожа.** а) *Althaea officinalis* L. ЗЮЗО. I. 111. б) *Lavatera thuringiaca* L. ЗЮЗО. I. 175, 126. 4) **Чорна рожа.** Раст. *Althaea rosea.* Вх. Пч. I. 8. *То же городня рожа.* ЗЮЗО. I. 174. 5) **Рожа півна.** Родъ вышивки. Чуб. VII. 4 27.6) — **польова.** Раст. *Lavatera thuringiaca.* Лв. 99. 7) — **перевита, подлужна, польова.** Роды писанокъ. КС. 1891. VI. 375. 8) Родъ дѣтской игры. Ив. 63. Ум. **Роженька, роженочка.** *Ішов милий гіронькою, мила під горою; зацвів милий роженькою, мила калиною.* Чуб. V. 266. *Та чи мак, чи рожа на дворі процвітає? А ні мак, ні роженочка, дочко моя, а то ж твоя челядь гуля.* КС. 1883. II. 376.

Рожаїстий, -а, -е. Многоплодный. Мнж. 191. *Із щепи та така яблуня рожаїста, що куди вам.* Канев. у.

Рожай, -жаю, м. = Врожай. *Під рожай проса каші наїсися.*

Рожаний, -а, -е. 1) Розовый. 2) Мальвовый.

Рожати, -жаю, -єш, гл. Раждать. *Одна мати рожає, та не один обичай дає.* Ном. № 7917.

Рожатися, -жаюся, -єшся, гл. Раждаться. Ном. № 5575.

Рождати(-ся), -даю(-ся), -єш(-ся), гл. = Рожати, -ся.

Рожденець, -нця, м. Уроженець. *Та він ще з дідів, з прадідів — рожденець харківської губернії.* Харьк.

Рождений, -а, -е. Прирожденный. *Рождена відьма.* ХС. VII. 449. *Відьми є рождені і вчені.* Драг. 68.

Рождєник, -ка, м. Родитель. Рк. Левиц.

Рождениця, -ці, ж. 1) Родительница. *Подайте милостини за свою рожденицю, за своїх покровних.* Рк. Левиц. Васильк. у. 2) Рожениця. *Приспори рождениці, хрещениці, раби Божої Явдохи покорму.... Приспори рождениці, молитвяниці, хрещениці, раби божої Явдосі дитя годувати.* Мил. 25.

Рожденка, -ки, ж. Уроженка. *Яка ж я прибула не цього світа? Я тутешня рожденка.* Васильк. у.

Рождення, -ня, с. 1) Рождение. *Ой був же я на рожденні в Діви Марії, породила Діва сина в яслах на сні.* Чуб. III. 368. 2) Потомство. *Жаль свого рождення.* Кв. *Наслідую тобі твій син, твоє рождення.* К. Псал. 300.

Рожевий, -а, -е. 1) Розовый. Шевч. 62. Грин. III. 3. *Збудуємо світлоньку з рожевого квітоньку.* Мет. 120. 2) Названіє узора вь вышивкѣ. Чуб. VII. 415. 3) Названіє сорта плахти. КС. 1893. XII. 448.

Рожево, нар. Розовымъ цвѣтомъ, розово. *Тільки з краєчку рожево зорялося од схід сонця.* МВ. II. 188. *І синьо, й рожево коло тії хатки.* МВ. I. 18.

Рожен, -жна, м. 1) Вертель. *Єдин тримає печеню, а другий рожен.* Ном. № 13199. 2) Роженъ, заостренный коль (вь простыхъ саняхъ и пр.). Г. Барв. 323. *Ой хто ж мене та не любить, рожен йому в серце.* Чуб. V. 10.

Роженочка, роженька, -ки, ж. Ум. отъ рожа.

Ро́жин, -на, -не. Принадлежащій розѣ, мальвѣ. Чуб. III. 100.

Рожи́на, -ни, ж. Цвѣтокъ розы. *Зацвів козак рожиною, дівка калиною.* Чуб. V. 283.

Рожівка, -ки, ж. 1) = Рожа? *Щипліте рожівку.* Чуб. IV. 280. 2) Родъ писанки съ орнаментомъ вь видѣ розы; различаються **рожівка сторчова** и **бокова**. КС. 1891. VI. 374.

Рожівна, -ни, ж. Дочь розы. *Рожа дочку чесала, як чесала та й навчала: «дочко моя, рожівно!...»* Мет. 300.

Рожувати, -жую, -єш, гл. Родить. *Давно колись рожувало лучче і садки були не такі, як тепер.* Харьк. у.

Роза, -зи, ж. Роза. См. **Рожа, троянда.** Ум. **Розонька, розочка.** *У саду, в саду розонька цвіла. Пішла Катречка розочки щипати, вирвала квіточку, приложила к личеньку.* Грин. III. 25.

Розан, -на, м. Розга. *Дали йому добрих розанів. Повели, пане сотнику, возмутити її розанами.* Кв. I. 100.

Розанець, -нця, м. = Вергун. МУЕ. III. 3.

Розбагатіти, -тію, -єш, гл. Розбагатѣть. *Так розбагатіла! поли деру та спину латаю.* Ном. № 1545.

Розбагатшати, -шаю, -єш, гл. = Розбагатіти.

Розбагнитися, -нюся, -нишся, гл. Сдѣлаться грязнымъ. *Дорога так розбагнилась, ще не можна їхати.*

- Розбадьоритися, -рюся, -ришся, гл.** Расхрабриться. *Иноді скочить (дитина) розбадьорившись та пугою тебе й набе.* Г. Барв. 311.
- Розбазар'я, -р'я, с.** Окончание базара. *В той день був зранку базарь, так уже к тій порі одходив, — так було вже на розбазар'ї.* Павлогр. у.
- Розбазікатися, -каюся, -єшся, гл.** Разболтаться, разговориться. *Перше сидів смутний, а далі як розбазікався, то аж нудно стало.*
- Розбайоритися, -рюся, -ришся, гл.** Расходиться, разозлиться. *От як розбайорився.* Ном. № 3415.
- Розбакати, -каю, -єш, гл.** Отговорить, отсовѣтовать. *Так батько та мати її туди і не пустили: там ше, кажуть, тебе розбакають, то ти і не підеш заміж.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.
- Розбалакатися, -каюся, -єшся, гл.** Разговориться. *Випили по чарці, розбалакались.* Левиц. І. 446.
- Розбалакувати, -кую, -єш, гл.** 1) Разговаривать. 2) — **кого**. Уговаривать, увѣрять, наговорить кому. *Почали (пани) царя розбалакувати та й завірили, шо це правда.* Мнж. 83.
- Розбатювати, -вую, -єш, сов. в. розбатувати, -тую, -єш, гл.** Разрѣзывать, разрѣзать на куски. *Розбатують телицю, стегна запікають.* Рудан. І. 75.
- Розбелькотатися, -чусь, -чешся, гл.** Разболтаться.
- Розбенкетуватися, -туюся, -єшся, гл.** Разгуляться, давать пиры.
- Розбесідуватися, -дуюся, -єшся, гл.** Разговориться. Вх. Уг. 265.
- Розбехкати, -каю, -єш, гл.** Разлить, разбить. Черном.
- Розбештати, -таю, -єш и розбештувати, -тую, -єш, гл.** Разбаловать, развратить. О. 1862. І. 72. *Оці його могоричі та трахтирі і розбештали.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.
- Розбештатися, -таюся, -єшся, гл.** Разбаловаться, развратиться. О. 1862. І. 74. Лубен. у.
- Розбещений, -а, -е.** Распущенный, разбалованный.
- Розбивати, -ваю, -єш, сов. в. розбити, -зіб'ю, -єш, гл.** 1) Разбивать, разбить. *Тому дали яйце-райце і сказали: тільки не розбивай нігде на дорозі.* Рудч. Ск. І. 144. *На теплого Олекси шука риба лід хвостом розбиває.* Ном. № 416. *Чорне море вітер-буря колихає, там турецький корабель розбиває.* Чуб. V. 935. **Глек розбити з ким.** *Поссориться съ кѣмь.* Ном. № 9539. *Глек брехні назбірали та й розбили — поссорились изъ-за сплетень.* Ном. № 9538. 2) Убивать, убить. *Приказав (Ирод) Христа шукати, діток малих розбивати.* Чуб. III. 356. 3) Грабить, разбойничать. *У чумаків колеса товстії, то в колесах було попродавбує дірки да туди гроші положить, да й позабиває зіздками; то його (чумака) хоть як хоч нехай розбиває, а гроші в.* ЗОЮР. І. 76. *Разбойничок — лихий чоловічок: як вечеріє — коня напуває, а як смеркає — коника сідлає, опівночі людей розбиває. Розбив же він та того купця.* Чуб. V. 741. 4) Раздѣлять, разрѣзывать, разрѣзать (волны при плаванні). *Не плавле, літа Семен Дніпром, тільки човен синю хвилю розбиває.* МВ. І. 140. 5) Разъединять, разъединить, разлучать, разлучить. *Зашумів сокіл із-за крутих гір, розбив, розлучив пару голубів.* Чуб. V. 206. *Се чорний ворон; розбив пташенят і найкращу настагає.* МВ. II. 70. 6) Разсѣивать, разсѣять, уничтожать, уничтожить. *Бий, дзвоне, бий, хмару розбий!* Ном. № 335. *Вороний коню, заграй підо мною, розбий, розбий тугу по зеленому лугу козакові молодому.* Чуб. V. 877. *Я зараз*

приведу Зіньку шептуху, то вона скропить тебе водицею і розібе ті чари. Стор. II. 215. 7) Сокрушать, сокрушить (о мыслях). Стали умисли козацьку голову ключника розбивати. АД. I. 212.

Розбива́тися, -ваюся, -ешся, сов. в. розбитися, -зіб'юся, -ешся, гл. 1) Разбиваться, разбиться. *На Петра Вериги розбиваються криги.* Ном. № 520. *Піду ж бо я утоплюся, або в камінь розіб'юся.* Чуб. V. 22. 2) Сокрушаться, убиваться. *Чумакова жінка за чумаком розбивається.* Чуб. V. 1032. 3) Раздѣляться, раздѣлиться.

Розбирати, ся = Розбірати, -ся.

Розбити, -ся. См. **Розбивати, -ся.**

Розбиш, -ша, м. Разбойникъ. *Та тут по цих лісах розбиші жили.* Лебед. у.

Розбишака, -ки, м. Разбойникъ, буянь. *Називають мене бурлакою, а мого товариша розбишакою.* Чуб. *Яка ж ватага розбишак!* Котл. Ен. I. 16.

Розбишакува́ти, -кую, -еш, гл. Разбойничать. *День-у-день пете, гуляєте та розбишакуєте.* Мир. ХРВ. 243.

Розбишацтво, -ва, с. Разбойничество.

Розбишацький, -а, -е. Разбойничій. К. Кр. 11.

Розбіга́тися, -гаюся, -ешся, сов. в. розбігтися, -жуся, -жишся, гл. 1) Разбѣгаться, разбѣжаться въ разныя стороны. *Синки мої дорогії, беріть коні воронії, розбігайтесь битим шляшком.* Чуб. V. 909. 2) Разбѣгаться, разбѣжаться (для толчка, прыжка).

Розбігатися, -гаюся, -ешся, гл. Разбѣгаться. *Чого це ти так розбігався сьогодні?*

Розбігтися. См. **Розбігатися.**

Розбідкати́ся, -каюся, -ешся, гл. Прикинутися слишкомъ бѣднымъ, начать бѣдниться.

Розбій, -бою, м. 1) Разбой. 2) Разбойникъ. *Иди, сину, в темні ліси, нехай тебе розбій забє.* Гол. I. 173.

Розбійний, -а, -е. Взятый разбоемъ. *Розбійні речі.*

Розбійник, -ка, м. Разбойникъ. *Хотів у розбійника та ще й кий однять.* Ном. № 4794. Ум. **Розбійничок, розбійниченько.** Чуб. V. 738.

Розбійників, -кова, -ве. Приналежащій разбойнику. *Ой не естє ти милий мій, ти розбійників син.* Чуб.

Розбійницький, -а, -е. Разбойническій. *Розбійницький син.* Чуб. *В розбійницьких наметах тихо й мирно.* К. Іов. 25.

Розбійниця, -ці, ж. Разбойница.

Розбійниченько, -ка, розбійничок, -чка, м. Ум. отъ **розбійник.**

Розбійство, -ва, с. Разбой. КС. 1883. IV. 773. *То розбійство, то гайдамацтво.* Левиц. I. 535.

Розбійський, -а, -е. Разбойническій. *Ой пали, мила, камянії груди, — нехай я нагрію розбійські груди.* Чуб. V. 737.

Розбіль, -бою, м. Заболѣваніє. *До ростріску, до розбою будеш жати.* Вх. Зн. 61.

Розбір, -бору, м. Разборъ, различіє. *Нікому нема розбору, не вважають нікого.* Кв. I. 148.

Розбіра́ти, -раю, -еш, сов. в. розібрати, -беру, -реш, гл. 1) Разбирать, разобрать на части, разлагать на составныя части. *Твою хату (будуть) розбірати.* Чуб. III. 450.

Шинкарочко молода, давай меду і вина, пиши гроші на стіну. Ой як стіну розбереш, тоді

гроші побереш. Чуб. V. 917. Люде ніч розберуть. Ном. № 10569. 2) Разбирать, разобрать, разнести по качеству или назначенію вещи, разсортировать. Одомкнув скриню і все таки мовчки став розбірати. Що їм відкладає, що особо одбірає. Кв. I. 15. 3) Разбирать, разобрать, расхватать. Зосталось сім сиріточок малюсіньких, і як їх стали люде розбірати, то й вона хлопчика... взяла у прийми. Кв. I. 199. А нуте, пани молодці, казав він, розкидаючи броню на долівці, — розбірайте у кого нема. Стор. М. Пр. 115. 4) Разбирать, разобрать, различать, разсматривая. Довго я не хотів їсти сирого мяса; да вже як привик, тоді вже й не розбірав. Грин. I. 46. Не розбіра, їсть усіх, їсть і дівчаток, і хлопчиків. Шевч. 309. Часом вони любили не розбірати своєї і чужої одежі. Левиц. Пов. 6. 5) Раздѣлывать, раздѣлать тушу. Піймав ту свиню, заколов та й ну розбірати. Мнж. 149. 6) Разбирать, разобрать, понимать, понять, взять въ толкъ. Буду слухати, що мені казатимеш, буду й сама розбірати. Кв. I. 167. Що воно означа? Нехай письменні розберуть. Стор. М. Пр. 167. 7) Раздѣвать, раздѣть. Увечері кличуть: «Іди до панночки — розбірати». МВ. (О. 1862. III. 38). 8) Разбирать, разобрать, пронимать, пронять, начать дѣйствовать. Пропасницю лічать так: як тільки вона почне розбірать чоловіка.... Чуб. I. 119. Ой уже мою та головоньку та хміль розбіра. Чуб. V. 919. Радюка почала розбірати злість. Левиц. Його дуту туга розбіра. Г. Барв. 138.

Розбіратися, -раюся, -ешся, сов. в. розібратися, -беруся, -решся, гл. 1) Разбираться, разобраться на части. 2) Раздѣваться, раздѣться. Не видав Гриць нагавиць: то ся вбірає, то розбірає. Ном. № 2595. Пані Висока не лягала й не розбіралась. Левиц. Пов. 290. Почав розбіратися. Геть розібрався, голий зостався. Грин. II. 127. 3) Усиливаться, усилиться. Як вітер розбереться, то погано буде хату крити. Змієв. у. 4) Зазнаваться, зазнаться и начать что угодно дѣлать. Як створив Бог жидів, то вони перше й шанувались, а дальше розкоренились та й розібрались. КС. 1883. III. 670.

Розбіснутися, -нуюся, -ешся, гл. Разшалиться, разбуяниться. Було як розбіснується (кіт), то і хата йому тісна: і по столу, і по лавах, і по миснику. Сим. 229.

Розбісоцький, -а, -е = Бісовський. Ой як отаман та соцький, то вони сини розбісоцькі. Чуб. V. 1012.

Розбіяка, -ки, м. Разбойникъ, забіяка, драчунъ. КС. 1882. X. 167. Грин. III. 591. І чоловічок не показний, а там розбіяка такий, що й Господи. Харьк.

Розблискатися, -каюся, -ешся, гл. Засверкать отовсюду.

Розблюватися, -лююся, -ешся, гл. Начать сильно рвать.

Розблягузкати, -каю, -еш, гл. Разболтать. Не вже баби розблягузкали по всьому селу. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Розбовкати, -каю, -еш, гл. Раззвонить, разболтать.

Розбовкатися, -каюся, -ешся, гл. Раззвониться.

Розбовтати, -ся. См. **Розбовтувати, -ся.**

Розбовток, -тка, м. Невысиженное яйцо, яйцо-болтунъ.

Розбовтувати, -тую, -еш, сов. в. розбовтати, -таю, -еш, гл. Разбалтывать, разболтать, размѣшивать, размѣшать. Як болить живіт і приступає до серця, розбовтують мезиним пальцем з правші сіль у воді і пють. Ном. № 13628.

Розбовтуватися, -туюся, -ешся, сов. в. розбовтатися, -таюся, -ешся, гл. Разбалтываться, разболтаться.

- Розбогарадити, -джу, -диш, гл.** Выпросить, раздобыть. *Де б його розбогарадити грошей.* Канев. у.
- Розбола, -ли, ж.** Причина, начало боли. *Ой розбола серцю мому, як вечір настане.* Гол. II. 383.
- Розболітися, -ліюся, -ешся, гл.** Разболѣться, разнемочься. *Не їв — зомлів, найвся — розболівся.* Ном. № 12156. *Гриць розгорівся, Гриць розболівся, прийшов четвер — вже Гриць помер.* Чуб. V. 431.
- Розбондарюватися, -рююся, -ешся, гл.** Занятися бочарствомъ въ широкихъ размѣрахъ.
- Розборливий, -а, -е.** Понимающий, разсудительный. *Я жінка не розборлива, та й то розумію.* Змієв. у.
- Розборонити.** См. **Розбороняти.**
- Розбороняти, -няю, -еш, сов. в. розбороніти, -ню́, -ниш, гл.** Разводитъ, развести дерущихся. Ном. № 9450. *Як позбивали перекупки одна одній очіпки та в коси повчеплювались, то ледві вже водою розборонено їх.* Прил. у. *Почнуть одна одну за коси тягати..., поки хто не надійде да не розборонить.* Чуб. II. 71. *Бійка... насилу розборонили люде.* Мир. ХРВ. 260.
- Розборсати, -саю, -еш, гл.** Распутать. *Розборсати верівку, мотузок, коли їм що зав'язано.* Черк. у.
- Розбрат, -ту, м.** 1) Разрывъ дружественныхъ отношеній, вражда. К. Кр. 38. *Жили добре, а пішло у їх на розбрат.*
- Розбрестися.** См. **Розбродитися.**
- Розбрехати.** См. **Розбріхувати.**
- Розбреха́тися, -шу́ся, -шешся, гл.** Поднять сильный лай. *Ти винен, бра Рябко, що нічку розбрехався.* Г. Арт. (О. 1861. III. 83). 2) Разболтаться. *Троянці п'яні розбрехались і чванилися без «пуття.* Котл. Ен. V. 15.
- Розбризкати, -ся.** См. **Розбризкувати, -ся.**
- Розбризкувати, -кую, -еш, сов. в. розбризкати, -каю, -еш, гл.** Разбрызгивать, разбрызгать.
- Розбризкуватися, -куюся, -ешся, сов. в. розбризкатися, -каюся, -ешся, гл.** 1) Разбрызгиваться, разбрызгаться. 2) Разбиваться, разбиться (о волнахъ). *(Хвилі) розбризкуються об скелі.* О. 1862. IX. 27.
- Розбрикатися, -каюся, -ешся, гл.** Приняться лягати. *Коні ся розбрикали, шальвію подоптали.* Чуб. V. 64.
- Розбришкатися, -каюся, -ешся, гл.** Раскапризначаться, разважничаться, расхвастаться.
- Розбріхувати, -хую, -еш, сов. в. розбреха́ти, -шу́, -шеш, гл.** Разбалтывать, разболтать, разносить, разнести (сплетни). *Жінки дуже нетерплячі, — зараз розбрешуть, як тільки що почують.* Рудч. Ск. I. 188.
- Розбродитися, -джуюся, -ешся, сов. в. розбрестися, -дуся, -дешся, гл.** Разбредаться, разбрестись. Г. Барв. 205. *Щоб не дуже розбродились.* О. 1862. II. 55. *Розбрелись прочане улицями.* МВ. I. 17. *Було зібрались людиці, та тепера розбрелись.* Полт. у.
- Розбрызкатися, -каюся, -ешся, гл.** Сильно бряцать, звонить чѣмъ.

Розбубнявіти, -вію, -єш, гл. Разбухнуть.

Розбувати, -ваю, -єш, сов. в. розбу́ти, -бу́ю, -єш, гл. Разувать, разуть. *Ходи, милий, роздіну, розбую.* Чуб. V. 615.

Розбуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. розбутися, -буюся, -єшся, гл. Разуваться, разуться. *Ох і ночував я в своїй дівчини да й не розбувався.* Мет. 240.

Розбудити, -ся. См. **Розбужати, -ся.**

Розбужати, -жаю, -єш, сов. в. розбудити, -джу, -диш, гл. Разбудить, пробудить. Чуб. V. 55. *Ви ж було ранесенько встаєте та нас розбужаєте.* Мил. 200. *Нерано дочку розбудила.* Чуб. V. 787.

Розбужатися, -жаюся, -єшся, сов. в. розбудітися, -джу́ся, -дишся, гл.

Пробуждаться, пробудиться. *Встаньте, браття, та розбудітеся.* Чуб. V. 911.

Розбуркати, -ся. См. **Розбуркувати, -ся.**

Розбуркотітися, -чу́ся, -ти́шся, гл. Разворчатся.

Розбуркувати, -кую, -єш, сов. в. розбуркати, -каю, -єш, гл. Пробуждать, разбудить, разгонять, разогнать сонъ. *Гук і галас розбуркали його.* Стор. М. Пр. 18.

Розбуркуватися, -куюся, -єшся, сов. в. розбуркатися, -каюся, -єшся, гл.

Пробуждаться, пробудиться, прийти въ себя отъ сна.

Розбурхатися, -хаюся, -єшся, гл. Разбушеваться.

Розбурхотатися, -чу́ся, -чешся, гл. = Розбурхатися.

Розбути, -ся. См. **Розбувати, -ся.**

Розбутий, -а, -е. Разутый. *Не роздягнена, не розбута.* Мир. ХРВ. 18.

Розбухикатися, -каюся, -єшся, гл. Раскашляться.

Розбуятися, -яюся, -єшся, гл. Разбуяниться, разбушеваться. *Розбуялась ворожнета, голову воздвигла.* К. Псал. 192.

Розвага, -ги, ж. Утѣшение, успокоение, развлечение. *Левиц. Пов. 142.*

Розважання, -ня, с. = Розвага.

Розважати, -жаю, -єш, сов. в. розважити, -жу, -жиш, гл. Утѣшать, утѣшить, развлекать, развлечь. *Иди, моя рибко, до сестриці: вона у великій печалі, — розважатимеш її.* МВ. I. 143. *У бандурку виграє і сам себе розважає.* Мет. 73. *Розважайте дівчиноньку, щоб не журилася.* Нп. 2)

Обдумывать, обдумать, взвѣшивать, взвѣсить обстоятельства дѣла. *Ой куме ж мій, куме, ти розважний розуме, розваж тій слова, що я твоя кума.* Чуб. I. 41.

Розважатися, -жаюся, -єшся, сов. в. розважитися, -жуся, -жишся, гл. 1) Утѣшаться, утѣшиться, развлекаться, развлечься. *Наум, дивлячись на неї, що вона стала розважатись, собі повеселійшав.* Кв. I. 89. 2) = **Розважати, розважити 2.** *Не розважившись з головою до чогось инного не важся.* Ном. № 5837.

Розважити, -ся. См. **розважати, -ся** и **розважувати, -ся.**

Розважний, -а, -е. Разсудительный, благоразумный. *Ой куме ж мій куме, ти розважний розуме.* Чуб. I. 41.

Розважно, нар. Разсудительно, благоразумно.

Розважувати, -жую, -єш, гл. 1) Развѣшивать, развѣсить. Мир. ХРВ. 32. 2) = **Розважати, розважити 2.**

Розважуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. розважитися, -жуся, -жишся, гл. 1) Развѣшиваться, развѣситься. 2) = **Розважатися, розважитися 2.**

Розвалити, -ся. См. **Розвалювати, -ся.**

Розвалювати, -люю, -єш, сов. в. **розвалити, -лю, -лиш,** гл. Разваливать, развалить, разрушать, разрушить. *Гайдамаки стіни розвалили.* Шевч. 200.

Розвалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **розвалітисся, -лю'ся, -лишся,** гл.

Разваливаться, развалиться, разрушаться, разрушиться. *А горщок у печі розвалився, кип'ячи.* Чуб. V. 635.

Розваляти, -ляю, -єш, гл. = **Розвалити.** *А де ж його дом? — А оттам стояв колись, та оце його недавно розваляли.* Левиц. Пов. 333.

Розванятисся, -няюся, -єшся, гл. = **Розбештатисся.** *Це вже розванялось так, шо.... паскудне таке стало.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Розварити, -ся. См. **Розварювати, -ся.**

Розварня, -ні, ж. Лѣнивая женщина. Вх. Лем. 461.

Розварювати, -рюю, -єш, сов. в. **розваріти, -рю', -риш,** гл. Разваривать, разварить.

Розварюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **розваритисся, -рюся, -ришся,** гл. 1)

Развариваться, развариться. 2) Варить много кушаньев? *Тепер піст, — нічого по багато розварюваться.* Полт. г.

Розвеза, -зи, ж. Разиня? *Ця дівка добра розвеза: ніколи дверей за собою не зачиняє.* Рк. Левиц. *Ночувала другу (ніч) під березою з тобою, козаче, розвезою.* Мил. 91.

Розвезти. См. **Розвозити.**

Розвереджувати, -джую, -єш, сов. в. **розвередіти, -джу', -диш,** гл. Растравлять, растравить, разбередить. *Я ще гірш розвередив твою болячку.* Стор. II. 234.

Розвередуватисся, -дююся, -єшся, гл. Раскапризничаться. Мир. ХРВ. 33.

Розвередувались (люде). Кв. II. 187.

Розверещатисся, -щуюся, -щишся, гл. Раскричатся.

Розвернути, -ся. См. **Розвертати, -ся.**

Розвертати, -таю, -єш, сов. в. **розвернути, -ну', -неш,** гл. 1) Разворачивать, развернуть, разворотить. *Розвернув якусь бумагу і читає замість лепорта.* Кв. II. 268. 2) Развалить, разломить. *Що ти таке посадив на лаві, що мало хати не розверне?* Рудч. Ск. I. 65.

Розвертатисся, -таюся, -єшся, сов. в. **розвернутисся, -ну'ся, -нешся,** гл. 1)

Разворачиваться, развернуться, раскрываться, раскрыться. *Як розвернеться на весну лист, то підемо всі в свист.* Ном. № 11035. *Розвернулася могила, виліз відтіля пан.* Грин. I. 12. *Круті гори розвернітєсь, літа мої завернітєсь.* Чуб. V. 480. 3) Преимущ. сов. в.

Разойтись, разыгаться. *Розвернулося весілля.* Шевч. 109. 2) Распространяться, распространиться. *Розвернулось би на весь світ.* Левиц. 1. 221.

Розверти', -рну, -неш, гл. = **Розвернути.** Гн. I. 179.

Розвертисся, -рнуся, -нешся, гл. = **Розвернутисся.** Шух. I. 74.

Розвертіти. См. **Розвірчувати.**

Розвертувати, -тую, -єш, гл. = **Розвертати.** *Иди на річку пери, не розгортуючи, не розвертуючи.* Чуб. V. 739.

Розвеселити, -ся. См. **Розвеселяти, -ся.**

Розвесеління, -ня, с. Развеселение, развлечение. *Зробив му жену.... гля розвеселіня Адама.* Гн. I. 10.

Розвеселяти, -ляю, -єш, сов. в. **розвеселити, -лю', -лиш**, гл. Розвеселять, розвеселить. Мет. 80. Мил. 221. *Ох заболіла в мене головонька, що нікому розвеселити.* Чуб. V. 223. *Ані я сплю, ані лежу, туги на серденьку не розвеселю.* Чуб. V. 346.

Розвеселятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **розвеселітися, -люся, -лішся**, гл. Розвеселяться, розвеселиться. Грин. III. 55. Чуб. III. 147. *Як о тобі спогадаю, то й розвеселюся.* Чуб. V. 277.

Розвести, -ся. См. **Розводити, -ся**.

Розвештатися, -таюся, -єшся, гл. Постоянно шляться, бродить.

Розвивати, -ваю, -єш, сов. в. **розвити, -зів'ю, -єш**, гл. 1) Розвивать, развить. 2) Дѣлать, сдѣлать такъ, чтобы распустились растенія. *Мале соловя сади розвиває.* Нп. *Садами летіла, сади розвивала та своїми голосами.* Чуб. V. 748. 3) Разворачивать, разворотить. *Ой на, мила, біле плаття, не розвивай, не гляди, піди в Дунай попери.* Чуб. V. 748. 4) Распускать, распустить, развернуть (знамя). *Пішли, розвивши короговки.* Котл. Ен.

Розвиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **розвитися, -зів'юся, -єшся**, гл. 1) Розвиваться, развиться. *Ми попередили свою мову, розвиваючись на инчих полях.* О. 1861. IV. 33. 2) Распускаться, распуститься. Мет. 108. *Як ми з тобою спізнавалися, сухі дуби розвивалися.* Мет. 69.

Розвиднитися. См. **Розвиднятися**.

Розвидніти. См. **Розвидняти**.

Розвиднюватися, -нюється, гл. безл. = **Розвиднятися**.

Розвидняти, -няє, сов. в. **розвидніти, -ніє**, гл. безл. Свѣтать, разсвѣсть. *А як стало розвидняти, пішов єм глядати.* Гол. I. 196. *Тільки розвидніло, — узяв своїх хортів і пішов.* Рудч. Ск. I. 136.

Розвиднятися, -няється, сов. в. **розвиднитися, -ниться**, гл. = **Розвидняти, -ніти**. *Саме розвиднятись стало.* НВолынс. у. *Вже на дворі стало розвиднятись.* Левиц. Пов. 37.

Розвилаина, -ни, ж. Мѣсто развѣтвленія вѣтвей. Міусск. окр.

Розвилистий, -а, -е. Вѣтвистый. *Розвилисте дерево.* Міусск. окр.

Розвилки, -лок, ж. Расходящіяся дороги.

Розвинути, -ну, -неш, гл. = **Розвити**. *Не дасть йому розвинути художницького смаку.* К. ХП. 18. *Розвинути прапорці.*

Розвину́тися, -нуся, -не́шся, гл. = **Розвитися**. *Головка хитнулася, коса розвинулася.* Рудан. I. 32. *Ой гаю мій, гаю, як ся мені не розвинеш, то тя порубаю.* Гол. III. 323.

Розвити, -ся. См. **Розвивати, -ся**.

Розвиток, -тку, м. Развитие. Желех.

Розвихати, -хаю, -єш, гл. Раскачать.

Розвихатися, -хаюся, -єшся, гл. 1) Раскачатся. 2) О вѣтрѣ: усилиться. *Завірюсі аби рушити, а то розсихається.* Харьк. у.

Розвівати, -ваю, -єш, сов. в. **розвіяти, -вію, -єш**, гл. Развѣвать, развѣять. Шевч. 8. *Буйний вітер повіває, широкий лист розвіває.* Чуб. V. 40. *Шкода, шкода білого цвіту, що розвіяв вітер по всьому світу.* Чуб.

Розвід, -воду, м. 1) Разводъ, расплодъ. *Курей і гусей на розвід дала.* Св. Л. 278. *Ой одчиняй, наш паночку, новий двір, бо несем тобі віночка на розвід.* Чуб. III. 246. 2) Разрывъ, ссора. *Я ж тобі сказала при твоєму роду, щоб не було послі між нами розводу.*

Мет. 46. 3) Порядокъ, толкъ. *І сьому дала розвід, і тому дала розвід, а все розумно, все обачно.* Федьк. Пов. 31.

Розвідати, -ся. См. **Розвідувати, -ся.**

Розвідка, -ки, ж. 1) Развѣдываніе, слѣдствіе. *Недовгий час розвідує Всевишній, щоб нас судом правдивим осудити: без розвідок могутого вбиває.* К. Іов. 76. 2) Изслѣдованіе (научное). 3) Жена разведенная съ мужемъ.

Розвідна, -ної, ж. Разводная, бракоразводный актъ. *Тестъ уже давав і розвідну, казав, сам, добуде, бо дочка нездужа, — так я не схотів.* Павлогр. у.

Розвідувати, -дую, -еш, сов. в. розвідати, -даю, -еш, гл. 1) Навѣщать, навѣстити. *Коли б же я зозуленька, я б до його полетіла, то б я свого сина-одинчика в чужім краю розвідала.* Чуб. V. 1045. 2) Разузнавать, разузнати. *Ой хто біди, не знає, нехай мене питає, бо я в біди обідав, і бідоньку розвідав.* Чуб. V. 1163.

Розвідуватися, -дуюся, -ешся, сов. в. розвідатися, -даюся, -ешся, гл. Узнавать, узнать. *Дізнався я про землю; заманулося ще розвідатися про небо.* Ком. І. 18. *За колотнечю то що Антосьо не гаразд розвідувався, чого то приїздили люде з Солодьків.* Св. Л. 300.

Розвій, -вою, м. Развитие. Галиц.

Розвінчати. См. **Розвінчувати.**

Розвінчувати, -чую, -еш, сов. в. розвінчати, -чаю, -еш, гл. Развѣнчивать, развѣнчать. *Сами його розвінчали, скинули з престола.* ПІ. 101.

Розвірити, -рю, -риш, гл. Раздать въ долгъ. *Розвірив шинкарь у позичку рублів сто.* Костантиногр. у.

Розвірняка, -ки, об. Разиня, ротозѣй. *Я стою проворняка, а він где розвірняка, та мені дигильом у рот.* Ном. № 6594.

Розвірчувати, -чую, -еш, сов. в. розвертіти, -рчу, -тиш, гл. Разворачивать, разворотить, разматывать, размотать. *Левиц. Пов. 204. Мет. 210. Я молода не втерпіла, взяла платте розвертіла.* Чуб. V. 740. *Як би ми схотіли, ми б її (покриту молоду) розвертіли.* Грин. III. 490.

Розвірчуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. розвертітися, -чуся, -тишся, гл.

Разворачивать, разворотить, разматывать, размотать что либо на себѣ намотанное. *Висока... все розвірчувалась (з вуалю) та чепурилась.* Левиц. Пов. 205.

Розвісити, -шу, -сиш, гл. 1) = **Розвішати.** 2) — **вуха.** Довѣрчиво слушать. *Той бреше, а він уже й вуха розвісив.* Змієв. у. 3) Снять повѣшенное. *Їк він си завісив, то ніхто не знав, де він си дів та й ніхто го (Юду) не відвісив, не розвісив.* Гн. II. 238.

Розвітритися, -риться, гл. безл. Сдѣлаться вѣтрено (о погодѣ).

Розвішати. См. **Розвіщувати.**

Розвіщувати, -щую, -еш, сов. в. розвішати, -шаю, -еш, гл. Развѣшивать, развѣсить. *МВ. II. 134. Накупив бубликів, розвішав їх уночі перед вікнами.* Рудч. Ск. I. 188. *Ой я тую одерженьку по тину розвішу.* Чуб. V. 719.

Розвіяти. См. **Розвівати.**

Розвлатъ подерниця. — **ти** — **ці, ж.** Раст. *Aira caespitosa.* Шух. I. 20.

Розводити, -джу, -диш, сов. в. розвести, -ду, -деш, гл. 1) Разводитъ, развести, разлучать, разлучить. *Хто нас розведе, то з ума зведе.* Чуб. V. 260. 2) Разводитъ, развести (мужа съ женой). *Як Бог дастъ, що моя дочка одужає, я буду судити вас судом,*

буду просити розвести вас. Левиц. І. 521. 3) Разнимать, разнять, разъединить, раздвигать, раздвинуть. Схопив її за руку, — рук не розведе. Кв. І. 201. Очей, що заплили йому горілкою, не розведе. Кв. І. 239. Густі вишні... били його тонкими гіллячками по лиці. Він мусив розводити руками гілля й затуляти лице й очі. Левиц. Пов. 191. 4) Въ пилѣ зубья: разводитъ, развести, чтобы одинъ былъ въ одну сторону, а другой въ другую. В тілі зуби розведені. МУЕ. III. 27. 5) Разводитъ, развести, разжижать, распускать, распустить, разбавлять, разбавить. Кв. І. 109. Скількісь пляшок запевне водою розведеної горілки. Г. Барв. 31. 6) Разгоняють, разогнать, разсѣять. Бажає батенька, щоб розвів її тугу. Кв. І. 17. 7) Разводитъ, развести, расплаживать, расплодить. В чужій кошарі овець не розведеш. Ном. № 9659. Любив він і садки розводити. Стор. II. 117. 8) Разводитъ, развести, разложить (огонь). Огонь чималий розвели. Шевч. 339. І розвели пожар чималий. Котл. Ен. 9) Пространно излагать, изложить, распространяться. См. **Розводитися 4**. Хто слухає се просте слово з розумом, тому не треба широко розводити, яка б то велика користь була народові од сього нового засіву. К. (О. 1862. III. 23).

Розводитися, -джуся, -дишся, сов. в. розвестися, -душя, -дешся, гл. 1) Разводиться, развестись, разойтись. Нам (чоловікові й жінці) і сходиться не треба було, а розвестись і Бог велів. Левиц. І. 521. Розведеться з жінкою. Єв. Мр. X. 11. 2) Разниматься, разняться. 3) Разводиться, развестись, расплаживаться, расплодиться, размножиться. Ном. № 14217. Малих (дві риби) укинули у воду, щоб розводились. Чуб. І. 144. 4) Распространяться, распространиться (о словесномъ или письменномъ изложеніи). Письмо було коротеньке. Батько знать не мав часу розводитись. Левиц. Пов. 287.

Розв'одка, -ки, ж. Желѣзний ключъ къ пилѣ, которимъ разводятъ ея зубья.

Розв'одний лист. Разводная. Єв. Мр. X. 4.

Розвозити, -во́жу, -зиш, сов. в. розвезти, -везу, -зеш, гл. Развозить, развезти. Запаси розвозили по лісах. Стор. М. Пр. 60.

Розволікати, -каю́, -єш, сов. в. розволокти́, -чу́, -чє́ш, гл. Растаскивать, растащить, растаскать.

Розволожити, -жу́, -жиш, гл. Расшевелить. Я мав не йти на те весілля; коли приходе зять: ходімо, тату, та й ходімо, та се, та оте, — розволочив таки, мусів старістю тьопатся, та ще й далеко. Канев. у. Розволочити душу. Подольск. г.

Розволокти. См. **Розволікати.**

Розволочити, -чу́, -чиш, гл. 1) Розволокти. 2) — **кого.** Приучить кого ходить куда либо, шляться, избаловать. Шо вка мене молодого та й розволочіла. Не я тебе волочіла, та й не моя ненька, а чорнії мої очі, чівочка гладенька; не я тебе та й волочу, сам же сі волочиш, замість іти в полонинку, гуляєш поночі. Шух. І. 198.

Розволочитися, -чу́ся, -чишся, гл. 1) Привыкнуть шляться, таскаться. 2) Избаловаться, развратиться. Жени, мати, свого сина, бо розволочиться. Чуб. V. 166.

Розвора, -ри, ж. 1) Шестъ для удлиненія воза. См. **Розворити.** 2) Разиня, ротозѣйка, зѣвака. Їхала, мамо, розвора та оглоблю мені в рот. Ном. № 6594. У лемковъ: лѣнивая женщина, только зѣвающая по сторонамъ. Вх. Лем. 462.

Розв'орина, -ни, ж. = **Розвора.** Екатериносл. у.

Розворити. См. **Розворювати.**

Розворо́увати, -вую, -єш, сов. в. розворува́ти, -рую, -єш, гл. = Розворювати, розворити.

Розворо́уватися, -вуюся, -єшся, сов. в. розворуватися, -руюся, -єшся, гл. О возѣ: бытъ удлиненымъ при помощи шеста. Чуб. VII. 403.

Розворо́ття, -тя, с. Отверстіе для воротъ. *В стіні (оградѣ) розвороття для брами, та самої нема, лиш діра та назвище зостались.* Св. Л. 214.

Розворса́ти, -саю, -єш, гл. Расковырятъ. *Як розворсали йому голкою, дак як роспухне рука як колода.*

Розворухнути, -ну, -неш, гл. = Розворушити.

Розворушити, -ся. См. **Розворушувати, -ся.**

Розворушувати, -шую, -єш, сов. в. розворуши́ти, -шу́, -шиш, гл. Расшевелить, расшевелитъ. Левиц. Пов. 189, 146, 13.

Розворушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. розворуши́тися, -шу́ся, -шишся, гл. Расшевелиться, расшевелитъся. *Чого се ви розворушились, як бжолі? МВ. 1. 84.*

Розворювати, -рюю, -єш, сов. в. розворити, -рю, -риш, гл. — во́за. Отдѣливъ въ возу передокъ отъ задка, снова ихъ соединитъ длиннымъ шестомъ и такимъ образомъ удлинитъ возъ — для перевозки напр. срубленныхъ деревьевъ, досокъ и пр.

Роз'язати, -ся. См. **Роз'язувати, -ся.**

Розв'язок, -зку, м. Рѣшеніе. Вх. Зн. 60.

Розв'язувати, -зую, -єш, сов. в. розв'язати, -жу, -жеш, гл. 1) Развязывать, развязать. *Який бог зв'язав той нехай і розв'яже.* Ном. — **руки.** Развести съ мужемъ. *Ой піду я до попа, поговору стиха: розв'яжи мі, попе, руки без біди, без лиха.* Чуб. — **світ.** Освободить, дать волю. *Зав'язала світ головонці, не розв'яжу й до віку.* Чуб. 2) Разрѣшать, разрѣшить, истолковать. *Снився мені сон дивненький.... Розв'яж мені, що то за сон, най я довше не думаю.* Гол.

Розв'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. розв'язатися, -жуся, -жешся, гл. 1)

Развязываться, развязаться. *Не жаль мені, що нелюба узяли, та жаль мені, що не щіпко зв'язали: бо мій нелюб розв'яжеться й утече.* Нп. **Світ розв'язався.** *Марині стало і в хаті веселіше, і на серці легше, неначе світ за для неї вдруге розв'язався.* Левиц. **Тут тобі й пуп розв'яжеться!** Тутъ тебѣ и смерть!

Розв'язь, -зі, ж. Развязанные снопы въ стогѣ. Рк. Левиц.

Розгавкатися, -каюся, -єшся, гл. О собакахъ: разлаяться.

Розгадати, -ся. См. **Розгадувати, -ся.**

Розгадка, -ки, ж. Разгадка, рѣшеніе загадки. *Така ваша загадка, що нема й розгадки.* Ном. № 13055. Ум. **Розгадочка.**

Розгадувати, -дую, -єш, сов. в. розгада́ти, -даю, -єш, гл. 1) Отгадывать, отгадать, разгадать, истолковать. *Бабусенько-голубонько, розгадай мені сон.* Чуб. Т. 769. *Дівчачу натуру трудно розгадати.* Кв. I. 22. *Розгадати загадку.* 2) Раздумывать, раздумать, вспомнить. *Задумався, розгадав всьо, що коли учинив, взяв го такий жаль.* Гн. II. 143. 3) Раздобывать, раздобыть, найти. Котл. Ен. IV. 51.

Розгадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. розгадатися, -даюся, -єшся, гл. Размышлять, размыслить, подумать. *Роздумався я оттакечки, розгадався.* МВ. (КС. 1902. X. 153).

Розгадю́читися. См. **Розгадючуватися.**

- Розгадю́чуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. розгадю́читися, -чуся, -чишся, гл.**
Дѣлаться, сдѣлаться подобнымъ змѣямъ. Ціла б то їх колонія завелась там та й розгадючилися сучі. О. 1862. V. 45.
- Розгайка́тися, -каюся, -єшся, гл.** Раскричатъся, зовя кого либо.
- Розгайнувати, -ною, -єш, гл.** Привести въ безпорядокъ. *У нас у хаті розгайновано було, а тут батюшка з хрестом у хату. Водч. у.*
- Розгаласуватися, -суюся, -єшся, гл.** Раскричатъся, драть горло. *І чого ти розгаласувався?*
- Розгамуза, -зи, об.** Пентюхъ, разиня, растеряха, глуповатый человекъ. Пирят. у. Слов. Д. Эварн.
- Розганя́ти, -няю, -єш, сов. в. розігна́ти, розжену́, -неш, гл.** Разгонять, разогнать, разсѣвать, разсѣять. *Вітер повіває, хмару розганяє. Чуб. V. 814. Удівоньку з душі люблю, дітей розганяю. Чуб. V. 823. Він їм тугу розганяє, хоть сам серпом нудить. Шевч. 7.*
- Розганя́тися, -няюся, -єшся, сов. в. розігна́тися, розжену́ся, -нешся, гл. 1)**
 Разбѣгаться, разбѣжаться. Чуб. V. 163. *Під ним кінь вороний розігнався. Чуб. 2)*
 Разбѣгаться, разбѣжаться въ разныя стороны. *Да розігналися малі діти, як чорная хмара. Чуб.*
- Розгарді́я, -дії, ж. = Розгарді́яш.** Вх. Лем. 461.
- Розгарді́яш, -шу, м.** Безпорядокъ, неурядица, сумбуръ, сумятица. *Тут чистий був розгардіяш: лежи, спи, їж, пий, веселися, мовчи, кричи, співай, крутися. Котл. Ен. Ти ж отаман наш, не додаєш про нас, та вже ж наше товариство як розгардіяш. Нп.*
- Розгарді́яшити, -шу, -шиш, гл.** Производитъ безпорядокъ, неурядицу, буянить. *Максимові хотілось самому битись, рубатись, розгардіяшити. Мир. ХРВ. 128.*
- Розгари, гар, ж. мн.** Семикъ, праздникъ Троицы. Ном. № 4 59.
- Розгарика́тися, -каюся, -єшся, гл.** Разворчатъся. *Та й розгарикалась сьогодні стара баба.*
- Розгарни́й, -а, -е.** Очень хорошій. *Гарний-розгарний. О. 1861. V. 24.*
- Розгарцюва́тися, -цююся, -єшся, гл. 1)** Слишкомъ много ѣздить верхомъ. 2)
 Расшалиться.
- Розгарча́тися, -чуся, -чишся, гл.** Разворчатъся.
- Розгарю́каться, -каюся, -єшся, гл. = Розгарика́тися.**
- Розгарячи́ти, -чу́, -чиш, гл.** Разгорячить.
- Розгаса́ти, -сає, сов. в. розгаста́ти, -сне, гл. безл.** Размерзать, размерзнуть, таять, растаять. *Саме спочатку весни розгасло так, що крий Боже! таке багновище, що ні йти, ні їхать. Канев. у. То була грязь затужавіла, як мороз був, а тепер то знов розгасла. Волч. у.*
- Розгасатися, -саюся, -єшся, гл.** Разбѣгаться.
- Розгаста́ти.** См. **Розгаса́ти.**
- Розгвалтува́тися, -ту́юся, -єшся, гл.** Раскричатъся, поднять крикъ. *Перекупки чогось розгвалтувалнсь на базарі.*
- Розгвинти́ти.** См. **Розгвинчува́ти.**
- Розгвинчува́ти, -чую, -єш, сов. в. розгвинти́ти, -чу́, -тиш, гл.** Развинчивать, развинтить.
- Розгейка́тися, -каюся, -єшся, гл. = Розгайка́тися.**

Розгидити, -джу, -диш, гл. Сдѣлать гадкимъ, испортить. *Так розгидили старшину і старосту, що й слова не кажи, а то битиме.* Канев. у.

Розгидитися, -джуся, -дишся, гл. Сдѣлаться гадкимъ, испортиться.

Розгикатися, -каюся, -ешся, гл. Много икать.

Розгина́ти, -наю́, -еш, сов. в. **розігнути**, -ну, -неш, гл. Разгибать, разогнуть. *Підкови розгинаю.* Стор. М. Пр. 7.

Розгина́тися, -наю́ся, -ешся, сов. в. **розігну́тися**, -ну́ся, -нешся, гл. Разгибаться, разогнуться.

Розгіркатися, -каюся, -ешся, гл. Разворчатся.

Розгівля́тися, -ляю́ся, -ешся, сов. в. **розговітися**, -віюся, -ешся, гл. Разгавливаться, разговѣться. *От дождались і Петра, розговілись.* Кв. I. 51.

Розгільчастий, а е = **Тіллястий**. *Дуб розгільчастий.* Стор. М. Пр. 102.

Розгін, -го́ну, м. 1) Разогнаніе, разгонъ. *Вони повтікали в Чорноморію, як розгін був.* Канев. у. *Ідіть, діти, додому, не буде вам розгону.* Чуб. 2) Разбѣгъ, размахъ. *Зо всього розгону загнав колісникові кулака в бік.* Мир. Пов. II. 60. *Зо всього розгону рів перескочив. Дождавсь і зо всього розгона вліпив такого макогона, що пан Талес шкереберть став.* Котл. Ен. *Ла веретені осаджене грубе деревяне колесо, що служить до розгону.* Шух. I. 258. 3) Распоръ, распорка для удерживанія двухъ предметовъ врозь. Шух. I. 150. 4) **Орати у розгін**. Пахать отъ середины къ краямъ. Канев. у. 5) **Дзвонити у розгона**. Звонить, раскачивая весь колоколь.

Розгладжувати, -джую, -еш, сов. в. **розгладити**, -джу, -диш, гл. Разглаживать, разгладить. *З радощів аж уси собі розгладив.* Кв. I. 255.

Розгладжуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. **розгладитися**, -джуся, -дишся, гл. Разглаживаться, разгладиться, стать гладкимъ.

Розгледжувати, -джую, -еш, сов. в. **розгледіти**, -джу, -диш, гл. = **Розглядати**, **розглядіти**.

Розгляд, -ду, м. 1) Разсмотрѣніе. 2) Разсмотръ, развѣдки. *Та й пустивсь слідком за нею на розгляд і довід.* Мкр. Н. 11.

Розгляданія, -ня, с. Разсматриваніе. АД. I. 52. *Да поїдем, братці, на прогуляння, на розгляданія.* Чуб. III. 283.

Розглядати, -даю́, -еш, сов. в. **розглядіти**, -джу, -диш, гл. Разсматривать, рассмотреть. *Еней з ягою розглядали всі дива там, які були.* Котл. Ен.

Розглядатися, -даю́ся, -ешся, сов. в. **розглядітися**, -джуся, -дишся, гл. Осматриваться, осмотрѣться. *Хотіла м його шанувати, своє серце йому дати, а він собі розібрав, розгладівся да й не взяв.* Чуб. V. 196.

Розглядач, -ча, м. Соглядатай. Опат. 75.

Розглядини, -дин, ж. мн. = **Розгляд 3**. Чуб. IV. 95. *На розглядини ідуть батько й мати молодой, брат.* Грин. III. 531.

Розглядіти, -ся. См. **Розглядати**, -ся.

Розглядувати, -дую, -еш, гл. = **Розглядати**.

Розгнівати́ся, -ваю́ся, -ешся, сов. в. **розгні́тися**, -ниюся, -ешся, гл. Загниваться, зашитъся. *Розрубав ногу наче й не дуже, а тепер гляньте, як розшилася.* Харьк.

Розгнівати, -ваю, -еш, гл. Разсердить, разгнѣвать. Грин. I. 297.

Розгніватися, -ваюся, -єшся, гл. Разсердиться, разгнѣваться. *Чого, милий, росердився, чого розгнівався?* Чуб. V. 830.

Розгнівити, -влю, -виш, гл. = Розгнівати. *Чим я тебе, моя матінко, розгнівила?* Мил. 194. *Розгнівить старшину! як то можна?... та він тобі й зуби повибива.* Канев. у.

Розгнівітися, -влюся, -вишся, гл. = Розгніватися. *На кого ти росердилась, на кого ти розгнівилась?* Мил. 190. *Як наш латин тут розгнівився і на гінця свого озлився, що зуби з серця покусав.* Котл. Ен.

Розгніздитися, -джуся, -дішся, гл. О птицахъ: размѣститься въ гнѣздахъ. *Там любо розгніздилось дике птаство, на кипарисі бусель там осівся.* К. Псал. 236.

Розгноїтися. См. **Розгноюватися.**

Розгноюватися, -ююся, -єшся, сов. в. розгноїтися, -ноюся, -їшся, гл. Дѣлаться, сдѣлаться гнойнымъ.

Розговіни, -він, ж. мн. Разговѣнье. *Маруся чи їла, чи не їли, їй лучче всяких розговін те, що Василь вернувсь і жив і здоров.* Ке. I. 72.

Розговітися. См. **Розгівлятися.**

Розговорити. См. **Розговорювати.**

Розговорітися, -рюся, -ришся, гл. Разговориться. *Розговоривсь, як свиня з гускою.* Ном. № 12946.

Розговórки, -рок, ж. мн. Разговоры. Вх. Лем. 461.

Розговорювати, -рюю, -єш, сов. в. розговоріти, -рю', -риш, гл. 1) Разговаривать, поговорить. *Бороню на себе дивитись, розговорювати і баляси точити.* Котл. МЧ. *Ні з ким об вірі християнській розговорити.* АД. I. 213. 2) Развлекать, развлечь разговоромъ. *Хрестя і рада тому мовчанню: ніщо їй не заборонює думати про себе, ніщо їй не розговорює.* Мир. Пов. II. 84. *Так то я вже радію, як розговорю його, розважу.* МВ. (О. 1862. III. 69). *Поговоріть, тіточко, розговоріть мене.* МВ. II. 41.

Розгов'ядний, -а, -е = Марнотратний. Вх. Лем. 462.

Розгодинитися. См. **Розгодинюватися.**

Розгодинюватися, -нюється, сов. в. розгодинитися, -ниться, гл. безл. О погодѣ: проясняться, проясниться. *Дощу не буде, вже розгодинюється.* Терск. обл. *Коли відтіля розгодиниться, то ніколи не буде дощу.* Змієв. у.

Розгойдати, -ся. См. **Розгойдувати, -ся.**

Розгойдувати, -дую, -єш, сов. в. розгойдати, -даю, -єш, гл. Раскачивать, раскачать, расколыхать. *Розгойдай трошки гойдалку, а потім ми сами, будемо гойдатися.* (Вітри) *так розгойдали на морі хвилі, що ще більші як хати ідуть єдна за другою.* Чуб. II. 15.

Розгойдуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. розгойдатися, -даюся, -єшся, гл. Раскачиваться, раскачаться, расколыхаться. *Як розгойдаються було, то аж страшно дивиться.* Канев. у.

Розголюблювати, -люю, -єш, гл. ? *Коли підверетінок не щільно пристає до варжіля, то кажуть, що розголюблювати треба.* Черк. у.

Розголос, -су, м. Молва, слухъ.

Розголосіти. См. **Розголошати.**

Розголоситися, -шуся, -сишся, гл. Расплакаться громко, разревѣться. *Ото баба розголосилась, хоч вуха затикай.*

Розголошати, -шаю, -єш, сов. в. розголосити, -шу, -сиш, гл. Разглашать, разгласить.
Ном. № 13345.

Розголошувати, -шую, -єш, гл. = Розголошати. *Не видів потреби розголошувати, що і як то.* Гн. II. 26.

Розгомонітися, -нюся, -нишся, гл. Разговориться.

Розгонити, -ню, -ниш, гл. = Розганяти. *Гуца дітей не розгонить.* Ном. № 1369.

Розгониха, -хи, ж. Та, которая разгоняетъ, — эпитетъ каши, такъ какъ при простомъ крестьянскомъ обѣдѣ послѣ нея встають изъ-за стола. *Каша — розгониха наша.* Ном. № 12317.

Розгопцюватися, -цююся, -єшся, гл. Растанцоваться.

Розгордітися, -джуся, -дишся, гл. = Розгордіти.

Розгордіти, -дію, -єш, гл. Возгордиться, загордиться. *Так розгорділи деякі.* Коринѣ. I, гл. IV. 18.

Розгордуватися, -дуюся, -єшся, гл. = Розгордіти.

Розгоріти, -рю, -риш, гл. Добыть съ трудомъ, съ горемъ пополамъ. МВ. II. 50. Г. Барв. 186. *Десь би собі розгорне шматочок дерева.* Черк. у.

Розгорнути, -ся. См. **Розгортати, -ся.**

Розгородити. См. **Розгороджувати.**

Розгороджувати, -жую, -єш, сов. в. розгородити, -джу, -диш, гл. Разгораживать, разгородить, снять огорожу. *Коли обгородивсь, так нам його не розгороджувать уже.* Грин. I. 87.

Розгортати, -таю, -єш, сов. в. розгорнути, -ну, неш, гл. 1) Разворачивать, разворотить. *Взяла плаття й розгорнула.* Чуб. V. 739. 2) Раскрывать, раскрыть (книгу). *Ольга розгорнула книжку і почала читати.* Левиц. Пов. 266. *Розгорнемо другу книжечку.* К. (О. 1862. III. 49). 3) Открывать, открыть (душу). *Яким розгорнув перед нею всю свою душу.* Левиц. I. 304. 4) Разгребать, разгрести. *Розгорни сміття і пошукай, може там гроші.* 5) — ус. Расправлять, расправить усы такъ, чтобы обнажились губы. Сим. 4, 5.

Розгортатися, -таюся, -єшся, сов. в. розгорнутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Разворачиваться, разворотиться. 2) Раскрываться, раскрыться. *Квіточка бузкова.... розгорталася в темному вечері.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Розгортувати(-ся), -тую(-ся), -єш(-ся), гл. = Розгортати, -ся.

Розгорювати, -рюю, -єш, гл. = Розгорити. *Він собі й хату розгорював.* Г. Барв. 5.

Розгорюватися, -рююся, -єшся, гл. — на що = Розгорити. *Як небудь розгорюємось на скотинку.* Мир. ХРВ. 58. *Розгорювався десь на десять рублів.* Мир. ХРВ. 59.

Розгоряти, -ряю, -єш, гл. = Розоряти? *Тільки дав мені Бог неймовірну дружину, що він не да гуляє да все мене розгоряє.* Чуб. V. 571.

Розгорятися, -ряюся, -єшся, сов. в. розгорітися, -рюся, -ришся, гл. 1) Разгораться, разгорѣться. *У печі вже розгоряється.* Харьк. *Ранок свіжий і росяний саме розгорявся.* Левиц. Пов. 371. 2) Быть въ жару. Г. Барв. 345. *Гриць розгорівся, Гриць розболівся, прийшов четвер, вже Гриць помер.* Чуб. V. 428.

Розгостітися, -щуся, -стишся, гл. Быть гостемъ, гостить. *Наші соколята тебе привітають, скажуть: рідна хата чим має — приймає. Розгостися, батьку!* О. 1862. I. 109. *Розгостився у тестя таки й геть то.*

Розгостюватися, -тююся, -єшся, гл. = Розгоститися.

Розграбати, -баю, -єш, гл. = Розгребти. Курка не ззість, доки не розграбає. Ном. № 12271.

Розгребти. См. Розгрібати.

Розгріжити, -жу, -жеш, гл. = Розгорити. Мнж. 191.

Розгрізати, -заю, -єш, сов. в. розгрізти, -зу́, -зе́ш, гл. Разгрызать, разгрызть, раскусить. Нехай вже раз той горіх розгризу. Ном. № 4937.

Розгризтися, -зуся, -зешся, гл. Разсориться. Вона ж як та собака розгризлась з усіма родичами. Кобел. у.

Розгрібати, -баю, -єш, сов. в. розгребти́, -бу́, -бе́ш, гл. Разгребать, разгресть. КС. 1883. VII. 587. Курка збіжжя розгрібає, а в сміттю зерно шукає. Ном. № 5849.

Розгріматися, -маюся, -єшся, гл. 1) Разгремѣться. 2) Раскричатъся, сердясь. Оце як розгрімався. Ном. Розгрімались як на дурного. МВ. I. 42.

Розгрімотатися, -чу́ся, -чешся, гл. Разгремѣться.

Розгріше́ння, -ня, с. Разрѣшеніє грѣховѣ. Яка ісповідь, таке й розгрішення. Ном. № 7115.

Розгрішати, -шаю, -єш, сов. в. розгрішити, -шу́, -ши́ш, гл. Разрѣшать, разрѣшить, отпустить грѣхи. Гн. II. 141.

Розгромаджувати, -джую, -єш, сов. в. розгромадити, -джу, -диш, гл. Разгребать, разгресть.

Розгромити. См. Розгромляти.

Розгромляти, -ляю, -єш, сов. в. розгроміти, -млю́, -миш, гл. Громить, разгромить. (Запорожці) громом розгромляли орду, татар, вражих турків. Млак. 121. Ой як догонив (турків), та й їх розгромив. Чуб. III. 431.

Розгрузіти, -жу́, -зі́ш, гл. Размѣсить, растоптать грязь. Розгрузили так, що й до криниці не можна доступити. Канев. у. См. Розгрязити.

Розгрунчити, -чу, -чиш, гл. Нарушить цѣлость, начать. Мнж. 191.

Розгрязіти, -жу́, -зі́ш, гл. Размѣсить грязь. Знову розгрязять свині коло порога грязь. Черк. у. См. Розгрузити.

Розгубити, -ся. См. Розгублювати, -ся.

Розгублювати, -люю, -єш, сов. в. розгубити, -блю, -биш, гл. Растеривать, растерять. Ліжника не зробила і вовницю розгубила. Чуб. V. 1143.

Розгублюватися, -лююся, -єшся, сов. в. розгубитися, -блюся, -бишся, гл.

Растеривать, растерять вещи, растеряться. Розгубивсь, як швець з копиллям. Ном. № 6621. А я на їх задививсь та з волами розгубивсь. Мил. 100.

Розгудець, -дця, м. Человѣкъ, отговаривающій отъ чего своимъ порицаніємъ. Дастъ Бог купця, а чорт розгудця. Ном. № 10580.

Розгуджувати, -джую, -єш, сов. в. розгудити, -джу, -диш, гл. Разлучать, разлучить, отвращать, отвратить отъ чего наговорами. Драг. 74. Кого Бог судить, чоловік не розгудить. Ном. № 8950. Сужене — не розгужене. Ном. № 8950.

Розгукатися, -каюся, -єшся, гл. Раскричатъся, зовя кого нібудь.

Розгуля́тися, -ляюся, -єшся, гл. 1) Разгулятьсѣ, гулять. Ізойду, зойду на гору круту, на горі крутій розгуляюся. Грин. III. 389. 2) Разгулятьсѣ, расшалитьсѣ, разыгратъсѣ, раскутитьсѣ. Розгулявся, як Сірко на прив'язі. Ном. № 12491. Ой Ганнусю-душечко, чого підлога подоптана? Діти ся розгуляли, підлогу подоптали. Чуб. V. 64.

Розгуркатися, -каюся, -ешся, гл. Разгремѣться.

Розгуркотатися, -чуся, -чешся, розгуркотїтися, -чуся, -тиїся, гл. = Розгуркатися.

Розгупорити, -рю, -риш, гл. — мову. Разговориться. *Из вітром сонечко розгупорило мову про силу, бачите, хто з них моцніший був.* Греб. 375.

Розгупоритися, -рюся, -ришся, гл. Разговориться, разболтаться. *Між людьми рідко-рідко коли розгупориться, та й то ще не з усяким.* Сим. 228.

Розгедзгатися, -гаюся, -ешся, гл. 1) Разбѣгаться, мечась подѣ вплиніємъ боли отъ укусовъ насѣкомыхъ (о четверон. животныхъ). 2) Распалиться, раскапризничаться. 3) Разсердиться. *Грицько дуже розгедзгався.* Волч. у.

Роздабарювати, -рюю, -еш, гл. Разглагольствовать. *Що ви тут так довго роздабарюєте?* Котл. НП. 411.

Роздавальник, -ка, м. 1) Раздающій. 2) Щедро раздающій, любящій дарить. Рк. Левиц.

Роздавання, -ня, с. Раздача.

Роздавати, -даю, -еш, сов. в. роздати, -дам, -даси, гл. Раздавать, раздать. *Бог старий господарь, має більше, ніж роздасть.* Ном. № 58.

Роздаватися, -даюся, -ешся, сов. в. роздатися, -дамся, -дасися, гл. 1) Раздаваться, раздаться, быть розданнымъ. 2) Разступаться, разступиться. *Хвиля роздалася і обох покрила.* Шевч. 3) Расширяться, расшириться. *Не кравець винен: сам розлазишся, то й одежа мусить роздатись.* Левиц. І. 140. *Тільки що небудь нагріється, то зразу робиться більшим, роздається.* Дещо. 4) Разгуляться. *Ой поїдем в чисте поле, в чистім полі роздаймося.* Чуб. V. 42.

Роздавити, -ся. См. Роздавлювати, -ся.

Роздавлювати, -люю, -еш, сов. в. роздавити, -влю, -виш, гл. Раздавливать, раздавить. *Я роздавлю тебе як жабу.* Котл. Ен.

Роздавлюватися, -лююся, -ешся, сов. в. роздавітися, -влюся, -вишся, гл. Раздавливаться, раздавиться.

Роздайко, -ка, м. Щедрый, много раздающій.

Роздарити. См. Роздарувати.

Роздарковуватися, -вуюся, -ешся, гл. Любить щедро раздавать, раздаривать. Рк. Левиц.

Роздаровувати, -вую, -еш, сов. в. роздарувати, -рюю, -еш, гл. Раздаривать, раздарить. *Дичини повна комора: і роздаровує знакомим, своякам і всім, і продавав.* Гн. І. 212.

Роздати, -ся. См. Роздавати, -ся.

Роздача, -чі, ж. Раздача. *В мене нема на роздачу: я й сам собі не настачу.* Ном. № 14331.

Роздвій, -вою, м. Раздвоєніє. Желех.

Роздвоїти, -ся. См. Роздвоювати, -ся. Роздвора, ри, ж. = Розвора 2. Вх. Лем. 462.

Роздвоювати, -двоюю, -еш, сов. в. роздвоїти, -двою, -їш, гл. Раздваивать, раздвоить.

Роздвоюватися, -двоююся, -ешся, сов. в. роздвоїтися, -двоюся, -їшся, гл. 1) Раздваиваться, раздвоиться. Левиц. Пов. 261. 2) Раскрываться, раскрыться на двѣ стороны. *Ворітечка двійненькі, роздвойтеся!* Чуб. V. 776.

Роздебендювати, -дую, -еш, гл. Растабаривать, болтать. *Спокійнесенько роздебендювали молодички.* Св. Л. 286.

Роздена́ти, -наю, -єш, сов. в. **розі́днити, -ню, -ниш**, гл. Вынимать, вынуть дно. Вх. Зн. 60. *Узяли вони той вулік украли та й повезли його в поле, та там десь і розі́днили, — дно викопали.* Новомоск. у.

Розденчити, -чу, -чиш, гл. = **Розі́днити**. Желех.

Роздерти, -ся. См. **Роздирати, -ся**.

Розджохатися, -хаюся, -єшся, гл. Разсвирѣпѣть. Зеньк. у.

Роздзвоні́тися, -ню́ся, -нишся, гл. Раззвониться.

Роздзьобати, роздзюбати, -баю, -єш, гл. Расклевать. *Дала бих тя іскупати, кавкам, вранам роздзьобати.* АД. Г. 65. *Борон тіло роздзюбав, кости роскидає.* Чуб. V. 375.

Роздзявити, -ся. См. **Роздзявляти, -ся**.

Роздзявля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **роздзявити, -влю, -виш**, гл. Разѣвать, разинуть, раскрыть (ротъ). *Мовчи, невістко, не роздзявляй губи.* Чуб. *Роздзяв уста смажні, я тобі їх сповню.* К. Псал. 190. *Ганна побачила через тин барбосову морду з роздзявленим ротом, з вишкириними зубами.* Левиц. I. 31.

Роздзявля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. **роздзявитися, -влюся, -вишся**, гл. 1) Разѣваться, разинуться. 2) Разверзаться, разверзнуться. *Стенув ти землю — розступилась, роздзявились безодні ями.* К. Псал. 136.

Роздзяпити, -ся. См. **Роздзяплювати, -ся**.

Роздзяплювати, -люю, -єш, сов. в. **роздзяпити, -плю, -пиш**, гл. Раскрывать, раскрыть, растворять, растворить настезь, разинуть. *Оце роздзяпив двері, як теща рот.* Ном.

Роздзяплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **роздзяпитися, -плюся, -пишся**, гл. Раскрываться, раскрыться, разинуться.

Роздивитися. См. **Роздивлятися**.

Роздивля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. **роздиві́тися, -влю́ся, -вишся**, гл. Разсматривать, рассмотреть. *Роздивлявся на їх коней.* Левиц. Пов. 166. *Вийшли (злодії) у сіни, та й там роздивляються.* Рудч. Ск. I. 192.

Роздима́ти, -маю, -єш, сов. в. **роздути, розі́дму, -меш**, гл. Раздувать, раздуть. *Було те Запорожжя як у горні іскра: який хоч, такий і розі́дми з неї огонь.* К. ЧР. 88. *Роздимають його (вогонь) великими шкуратяними міхами.* Дещо. *Пику аж роздуло.* Кв. II. 334.

Роздиматися, -маюся, -єшся, сов. в. **роздутися, -зі́дмуся, -мешся**, гл. Раздуваться, раздуться. *Пузирь зараз почне роздиматися.* Дещо. *Нехай дметься, аж розі́дметься.* Ном. № 2507. *Роздувся як ковальський міх.* Ном. № 3377.

Роздирати́, -раю, -єш, сов. в. **роздерти, -деру, -реш**, гл. 1) Разрывать, разорвать, раздирать, разодрать. *Розі́драв сорочку.* 2) Растерзывать, растерзать. *Чорти роздерли батька.* Рудч. Ск. I. 70. *Хорти.... роздеруть.* Ном. № 12574.

Роздирати́ся, -раюся, -єшся, сов. в. **роздертися, -деруся, -решся**, гл. 1) Разрываться, разорваться, разодраться. *Єдному не роздертися надвое.* Ном. № 10342. *У церкві надвое роздерлась завіса.* Чуб. III. 16. 2) Преимущ. несов. в. Очень кричать, орать. Угор. Харьк. г.

Роздичавіти, -вію, -єш, гл. Одичать. *І не здоровкається дитина — роздичавіла.* Черк. у.

Роздича́ти, -чаю, -єш, гл. = **Роздичавіти**.

Роздіва́ння, -ня, с. Раздѣваніе. *Ой що ж то, мати, за гуляння, — що на сінешному порозі завертання, а на хатньому порозі роздівання.* Чуб. V. 490.

Роздіва́ти, -ваю, -еш, сов. в. розді́ти, -діну, -неш, гл. Раздѣвать, раздѣть. *Велить мені розувать, роздівать.* Чуб. V. 592.

Роздіва́тися, -ваюся, -ешся, сов. в. розді́тися, -дінуся, -нешся, гл. Раздѣваться, раздѣться. *Ой там вони роздівались.* Чуб. V. 1185.

Роздійма́ти, -маю, -еш, сов. в. розді́йми́ти и розді́йняти, -йму́, -меш, гл. = Рознімати, розняти. Вх. Зн. 60. Желех.

Розді́л, -лу, м. 1) Раздѣль, дѣлежь. 2) Глава (въ книгѣ). *Противні мені статут і розділи.* Котл. НП. 3) Мѣсто между куполами на церковной крышѣ. *Аж на розділ на церкву постягував у Батурині пушки да бив.* ЗОЮР. I. 124.

Розді́лення, -ня, с. Раздѣленіе. *Чи думаєте, що прийшов дати впокій на землі? Ні, глаголю вам, а розділення.* Єв. Л. XII. 51.

Розді́лити, -ся. См. **Розділяти, -ся.**

Розділя́ти, -ляю, -еш, сов. в. розді́лити, -лю, -лиш, гл. Раздѣлять, раздѣлить. *Ризи його меж собою розділили.* Чуб. III. 19. *Зібравшись, подружечки, да й поговорімо, на чужую стороночку журбу розділимо.* Чуб. III. 124.

Розділя́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. розді́литися, -люся, -лишся, гл. Раздѣлять, раздѣлить между собой. *Давай гроші — розділімося.* Чуб. I. 159. **Бодай ти з душею розділився!** — пожеланіе смерти. Мнж. 171.

Розді́р, -дору, м. Часть повозки при заднихъ колесахъ. Вх. Лем. 462.

Розді́ти, -ся. См. **Роздівати, -ся.**

Роздлуба́ти, -баю, -еш, гл. 1) **Роздовба́ти.** 2) Поня́ть. *Ніяк не роздлубаю, що воно є.*

Роздмуха́ти, -хаю, -еш, сов. в. роздмухати, -хаю, -еш, одн. в. роздмухну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Раздувать, раздуть.

Роздмухувати, -хую, -еш, гл. = Роздмухати. *Почала носити покришку по хаті, роздмухуючи жар.* Левиц. I. 72. *Помсту роздмухуете в огняних серцяx.* К. ПС. 96.

Роздобі́ча, -чі, ж. Добыча, раздобываніе. *Поїхали вони на роздобичу.* Чуб. II. 251. (Змі́й) *полетів кудись на роздобичу.* Грин. I. 162.

Роздобри́ти, -рю́, -риш, гл. = кого. Умилостивить кого, сдѣлать кого добрымъ. Вх. Уг. 265.

Роздобритися, -рюся, -ришся, гл. Раздобриться, сдѣлаться добрымъ. *Роздобривсь бач як, що вже й грошей дає.* Константиногр. у.

Роздоброхота́тися, -чу́ся, -чешся, гл. Разохотиться. *Еней наш роздоброхотався, ігрища вздумав завести.* Котл. Ен. II. 14.

Роздобрухатися, -хаюся, -ешся, гл. Раздобриться. *Рад був о. Гервасій, що пан так роздобрухавсь.* Св. Л. 21.

Роздобува́ти, -ваю, -еш, сов. в. роздобути, -буду, -деш, гл. Раздобывать, раздобыть. *Хліба роздобув.* Ном. № 9144.

Роздобува́тися, -ваюся, -ешся, сов. в. роздобу́тися, -будуся, -дешся, гл. Раздобывать, раздобыть, достать, приобрѣсть. *Усі... знай багатіють, а ти ось ніяк не роздобудешся ні на що, щоб почати господарювати.* Кв.

Роздобу́ток, -тку, м. 1) Раздобываніе, добываніе, добыча, промыселъ. К. ПС. 141. *А ну лишень на роздобутки.* О. 1862. II. 54. *Опріч хліборобства, інших роздобутків не трапляється.* О. 1861. XI. 112.

Роздовба́ти. См. **Роздовбувати.**

Роздовбувати, -бую, -єш, сов. в. роздовба́ти, -баю, -єш, гл. 1) Раздалбливать, раздолбить. 2) Расковыривать, расковырять. *Роздовбати ніс.* 3) Понять, уразумѣть, добиться толку. *Мати ж примху роздовбала, так не докопалась, відки доні тее лихо, з ким вона спізналась.* Мкр. Н. 6.

Роздоїтися. См. Роздоюватися.

Роздойми́ти, -млю́, -меш, гл. = Розді́ймити = Розняти. *Злапав його за шию руками і так mocno руки затис, пальці поза пальці, що той.... роздоймити їх не міг.* Гн. П. 111.

Роздо́л, -лу, м. Низменное мѣсто на равнинѣ. *Скоро виїдете за село, то так роздолом і ідьте.* Канев.

Роздо́лля, -ля, с. 1) Широкая низменность, долина. Грин. Ш. 196. *Ой в полю, полю, в полю на роздоллі, там дівчина пасла сірі воли й коні.* Чуб. V. 55. 2) Раздолье, ширь, воля.

Роздорі́жжя, -жя, с. Перекрестокъ, распутье. Ушиц. у. Чуб. I. 95, 97. *Знайшли ося знадвору на роздоріжжю.* Єв. Мр. XI. 4. *Іде на роздорожжя, де три дороги сходяться.* Драг. 56.

Ро́здорож, -жу, м. = Роздорі́жжя. *Опівночі пішов на роздорож.* Драг. 56.

Роздо́юватися, -ююся, -єшся, сов. в. роздої́тися, -доюся, -ішся, гл. О коровѣ: начать хорошо доиться, когда вымя отъ доенія сдѣлається болѣе мягкимъ. *Поки роздоїтьсѣ корова, то туга на доїння.* Волч. у.

Роздражнити. См. Роздражнювати.

Роздражнювати, -нюю, -єш, сов. в. роздражнити, -ню́, -ниш, гл. Дразнить, раздражить.

Роздратовувати, -вую, -єш, сов. в. роздратува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Раздражать, раздражить. *Мати думали мене налякати, та тільки гірше мене роздратовали.* Стор. М. Пр. 36.

Роздратовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. роздратува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. Раздражаться, раздражиться.

Роздрі́б, -робу, м. 1) Раздробленіе. 2) **На роздрі́б.** Въ розницу. *Як на роздрі́б продавать миски, то по шість копійок, а на гурт, то по пять.* Канев. у.

Роздрі́матися, -маюся, -єшся, гл. Предаться дремотѣ.

Роздробити. См. Роздробляти.

Роздробля́ти, -ляю́, -єш, сов. в. роздробити, -блю́, -биш, гл. Раздроблять, раздробить, размельчать, размельчить. Чуб. I. 71.

Розроді́тися, -джу́ся, -дишся, гл. Разсвирѣпѣть. *К дияволу кармазинів!... загукала громада, розродившись як бугаї.* К. ЧР. 68.

Роздрочі́ти, -чу́, -чиш, гл. Раздразнить, раздражить. *Нащо ж людей ви роздрочили?* Котл. Ен. VI. 7.

Роздрочитися, -чуся, -чишся, гл. Разсвирѣпѣть, разъяриться. *Роздрочились, мов бугаї.* Ном. № 4168.

Роздрух, -ха, м. = Розрух.

Роздряпати. См. Роздряпувати.

Роздряпувати, -пуо́, -єш, сов. в. роздряпати, -паю́, -єш, гл. Расцарапывать, расцарапать.

Роздума, -ми, ж. Размышленіе. *Мав час на роздуму, — півроку зналися.* МВ. (О. 1862. I. 80).

Роздумати, -ся. См. **Роздумувати, -ся.**

Роздумувати, -мую, -єш, сов. в. **роздумати, -маю, -єш,** гл. Думать, подумать, розмішлять, поразмыслить. *Щоб я була тее знала, що я тепер роздумала; лучче було не пізнати, як, пізнавши, покохати.* Чуб. V. 196. *Не роздумавши і не розглядивши постановились і застановили дорогу.* Кв. 1. 40.

Роздумуватися, -муюся, -єшся, сов. в. **роздуматися, -маюся, -єшся,** гл.

Одумываться, одуматься, размыслить. *А навпослі матусенька роздумалася: вернись, вернись, мій синочку!* Чуб. V. 878. *Катренько, роздумайся добре!* МВ. II. 125.

Роздути, -ся. См. **Роздимати, -ся.**

Роздухати, -хаю, -єш, сов. в. **роздухати, -хаю, -єш,** гл. Раздутъ. *Піди лишень та роздухай самуварь.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Роздушити, -шу́, -шиш, гл. Раздавить.

Роздявити. См. **Роздявляти.**

Роздявляти, -ляю, -єш, сов. в. **роздявити, -влю, -виш,** гл. и пр. = **Роздявляти, роздявити и пр.** *Чого ти стоїш, роздявивши рот?* Левиц. Пов. 45.

Роздягати, -гаю, -єш, сов. в. **роздягти, -гну, -неш,** гл. Раздѣвать, раздѣть. *Од всіх в світлиці зачинившись, себе там стала роздягать.* Котл. Ен. V. 20.

Роздягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **роздягтися, -гнуся, -нешся,** гл. *Еней один не роздягався, Еней один за всіх не спав.* Котл. Ен. VI. 20.

Роздякуватися, -куюся, -єшся, гл. Разсыпаться въ благодарностяхъ.

Роз'єднати, -ся. См. **Роз'єднувати, -ся.**

Роз'єднувати, -ную, -єш, сов. в. **розєднати, -наю, -єш,** гл. Разъединять, разъединить.

Роз'єднуватися, -нуюся, -єшся, сов. в. **розєднатися, -наюся, -єшся,** гл.

Разъединяться, разъединиться, разойтись. *Того ж батька, такі ж діти, — жити б та брататься! ні, не вміли, не хотіли, треба роз'єднатися.* Шевч. 175.

Розжагати, -гаю, -єш, гл. Поправить огонь въ печи, чтобы онъ разгорѣлся. *Я й дров не підкладав у грубу, а тільки розжагав.* Черк. у.

Розжакувати, -кую, -єш, гл. Расхватать, разграбить.

Розжалити, -ся. См. **Розжаляти, -ся.**

Розжалкуватися, -куюся, -єшся, гл. Разжалобиться. *Розжалкувався, як вовк над поросям.*

Розжалобити, -блю, -биш, гл. Разжалобить. Г. Барв. 10, 226. *Треба його розжалобити, щоб тільки він заплакав, то йому й легше буде.* Кв. I. 106.

Розжалобитися, -блюся, -бишся, гл. *Розжалобився як вовк над поросям: відів ніжки та й плаче.* Ном. № 4692.

Розжалуватися, -луюся, -єшся, гл. = **Розжалобитися.** Ном. № 4692. *Розжалувався, як Бог над раком.* Ном. № 4684.

Розжаляти, -ляю, -єш, сов. в. **розжалити, -лю, -лиш,** гл. Разжалобливать, разжалобить. *Най я довше не думаю, най серця не розжалю.* Гн. I. 182. *Десь у тебе, Марусе, кам'янее сердечко: вечір стоїш, не заплачеш, матінки не розжалиш.* Мет. 203. *Батенька розжалила.* Чуб. III. 190.

Розжалятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **розжалитися, -люся, -лишся,** гл. Огорчатъся, быть огорченнымъ кѣмъ. *Ой приїдь, приїдь, мій миленький, приїдь же ти до мене, розжалилося серденько моє, розжалилося на тебе.* Чуб. V. 290.

Розжарити, -рю, -риш, гл. Разогрѣть, накалисть. *Розжарити грубу.*

Розжаритися, -рюся, -ришся, гл. Разогрѣться, разгорѣться, накалиться.

Розжартуватися, -туюся, -ешся, гл. Расшутиться, много шутить, разыгратися. *Як розжартуються (на вечорницях), то як кому, то й мички попадають.* Г. Барв. 57.

Розжа́тися. См. Розживатися.

Розжва́кати, розжвѣкати, -каю, -еш, гл. 1) Разжевать. *Таке жилаве тісто, що й не розжвѣкаєш.* 2) Обдумать. Чуб. I. 250. *Перше розжвакай, що маєш робити, або казати.* Ном. № 3484.

Розжеврѣти(-ся), -рію(-ся), -еш(-ся), гл. Разгорѣться. *Головешка розжеврѣла.* Черк. у. *Розжеврѣлось і розгорѣлось, пішов димок до самих хмар.* Котл. Ен. II. 29.

Розжи́ва, -ви, ж. Разжива. *Грошей не дасть нам на розживу ні копійки.* Кв. II. 203.

Розживатися, -ваюся, -ешся, сов. в. розжі́тися, -живу́ся, -вешся, гл. 1) Жить хорошо, хорошей жизнью. *Живи, живи, дівко, з парубком, живи, розживайся.* Чуб. V. 284. *Узяв милий свою милу у світлочку: «отут тобі, мила, розживатъся».* Чуб. V. 762. 2) Разживатъся, разжитъся, дѣлаться, сдѣлаться зажиточнымъ. *Як стали жити, розживатися, стала родина признаватися.* Мет. 246.

Розжина́тися, -наюся, -ешся, сов. в. розжати́ся, -зі́жнуся, -нешся, гл. Начинать, начать усердно жать. *Ой жніте, женці, розжинайтеся, а назад себе не оглядайтеся.* Чуб. III. 227.

Розжі́рити, -рію, -еш, гл. Разжирѣть.

Розжируватися, -рююся, -ешся, гл. Раздурачиться, расшалиться.

Розжитво́, -ва, с. Хорошее житье. *Хоч би яке там розжитво, так не хочу в прийми.* Черниг. у.

Розжиток, -тку, м. 1) Развлечение? *Служу рік, служу другий, — ні смутний, ні веселий. Шчо мене не займає, нічо не тішить... Тільки того й розжитку, коли стану бувало на стойці та собі тихесенько поплачу.* Федьк. Пов. 64. 2) Разжива. *Задалась, виходячи з церкви, понести колись попові рунце на розжиток.* Г. Барв. 156.

Розжоб́увати, -вую, -еш, сов. в. розжувати, -жую́, -еш, гл. 1) Разжевывать, разжевать. *Розжуй та ще й у рот положи.* Ном. № 6407. 2) Обдумывать, обдумать, сообразить. *Що маєш казати, то попереду розжуй.* Ном. № 12873.

Роззі́кати́ся, -каюся, -ешся, гл. Раскричатъся. *Роззікався на їх.* Чуб. II. 202.

Роззіча́ти, -чаю, -еш, сов. в. роззі́чити, -чу, -чиш, гл. Раздавать, раздать въ долгъ. *Злишні гроші роззічали, сли хто потребував позички.* МУЕ. III. 58.

Роззі́пати́ся, -паюся, -ешся, гл. Раскричатъся. *Дитина роззіпалась.*

Роззі́хати́ся, -хаюся, -ешся, гл. Раззѣваться, много зѣвать.

Роззл́оститися, -щуся, -стишся, гл. Разозлиться, разсердиться. Гн. II. 32. *Вони сі посварили і як сі дочка роззлостила те й ударила матір.* Гн. II. 255.

Роззнавати, -наю, -еш, сов. в. роззі́нати, -наю, -еш, гл. Разузнавать, разузнать, развѣдывать, развѣдать. Мнж. 73. *Роззнавай мене, распитуй про мене, може таки про мене що небудь і добре почувєш.* Кв. 1. 35. *Куди до пекла мандрувати щоб розізнати, распитати, бо в пекло стежки він не знав.* Котл. Ен.

Роззнаватися, -наю́ся, е́шся, сов. в. роззі́натися, -наю́ся, -ешся, гл. 1) Узнавать, разузнавать, разузнать другъ о другѣ, другъ друга. *А ті... як розізнали, та давай, кажуть, тікати.* Мнж. 94.

Роззнак, -ка, м. роззнака, -ки, ж. Знаючий чоловік. Встрѣчено въ употребленія только съ отрицаніємъ не: *Бреше, бреше, а я слухаю та мовчу, наче б то я й не роззнак. Я жінка не роззнака, не знаю, куду обернутись.* См. **Нероззнака.**

Роззолотити. См. **Роззолочувати.**

Роззолочувати, -чую, -єш, сов. в. роззолотити, -чу́, -тиш, гл. Позлащать, позолотить, разукрасить золотомъ. Котл. Ен.

Роззувати, -ваю, -єш, сов. в. роззути, -зую, -єш, гл. Разувать, разуть, снимать, снятъ обувъ. *Ой у мене в огороді зозуля кувала, — бодай малий не діждав, щоб я тебе роззувала. Найми собі хлопця та маленького, щоб він тебе роззував молоденького.* Нп. *Як же роззули чоботи й онучі, то й знайшли зашитих аж пять золотих.* Кв. II. 315. 2) — **о́чі.** Взглянуть внимательно? Ном. № 6603.

Роззуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. роззутися, -зуюся, -єшся, гл. Разуваться, разуться, снимать, снятъ обувъ. Ном. № 13712. *Розуйся бо з чобіт!* Лебед. у.

Роззумбелати, -лаю, -єш, гл. Разнуздать. *Ти додому їдеш та й спати лягаєш, мене, ворон коня, не роззумбелаєш.* Гол. III. 194.

Роззути, -ся. См. **Роззувати, -ся.**

Роззява, -ви, об. Разиня, ротозѣй. Ном. № 6594.

Роззявити, -ся. См. **Роззявляти, -ся.**

Роззявина, -ни, ж. Расщелина, отверстие, пасть. Черном.

Роззявкуватий, -а, -е. Разиня, невнимательный. *Мужик роззявкуватий.* Черк. у.

Роззявляка, -ки, об. = Роззява. Ном. № 6584, 6594. Грин. III. 67. *Один писарь у хуторі, да й той роззявляка.* Чуб.

Роззявляти, -ляю, -єш, сов. в. роззявити, -влю, -виш, гл. Разѣвать, разинуть. *Роззявив губу.* Ном. № 3446. Чуб. 1. 88, 52. *І губи не роззявив. Не сказаль ни слова. Лаяла-лаяла, а він і губи не роззявив.* Св. Л. 184. **Чобіт ро́та роззявив.** Въ сапогѣ носокъ разорвался, верхъ одѣлился отъ подошвы.

Роззявлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. роззявитися, -влюся, -вишся, гл. Разѣваться, разинуться.

Роззяпина, -ни, ж. = Роззявина.

Роззяпити. См. **Роззяплювати.**

Роззяплювати, -плюю, -єш, сов. в. роззяпити, -плю, -пиш, гл. = Роздзяплювати, роздзяпити.

Розигри, -рів, м. мн. 1) Розыгрышъ. 2) Первый день петрова поста, женскій народный праздникъ въ этотъ день. О. 1861. X. Св. 44. *Зараз у петрівку як заговіли, на самі розигри, тільки що повиймали хліб з печі, Тихон і позабрав його увесь до себе.* Кв. II. 17, 18. 3) Бойкое мѣсто. *Вн на таких розиграх живе, що хто йде, не мине.*

Розинки, -ків, м. мн. 1) = **Родзинки.** 2) — **продавати.** Зѣвать по сторонамъ. *По місту ходячи, розинків не продавай.* Ном. № 10486.

Розібгати, -гаю, -єш, гл. 1) Развернуть, раскрыть. 2) Разнести, развѣять, разшвырять. *Мое веселіе украс, в степу на тирсі розібгав.* Шевч. 644.

Розібрати, -ся. См. **Розбірати, -ся.**

Розігнати, -ся. См. **Розганяти, -ся.**

Розігнути, -ся. См. **Розгинати, -ся.**

Розіграти. См. **Розігравати.**

Розігра́тися, -раю́ся, -ешся, гл. Разыгратъся. *Розігрався мій кінь підо мною.* Чуб. V. 259.
Розігрались сліпії проти п'ятниці святий. Ном. № 4649. *В неділеньку рано розігралось море.* Чуб. V. 450.

Розігріва́ти, -ваю́, -еш, сов. в. **розігріти, -рію, -еш**, гл. Разогрѣвать, разогрѣть, отогрѣть. *Гадини ніколи не грій за пазухою, бо як розігрієш, то вкусить.* Ном. № 2877.

Розігріва́тися, -ваю́ся, -ешся, сов. в. **розігрітися, -ріюся, -ешся**, гл. Разогрѣваться, разогрѣться, нагрѣться, отогрѣться. Мнж. 1. *Як розігрілось, зашипіло, запарилось, заклекотіло.* Котл. Ен.

Розі́гравати, -рую, -еш, сов. в. **розігра́ти, -раю́, -еш**, гл. 1) Разыгрывать, разыграть. 2) = **Розігра́тися.** *А синее море розіграло, турецький корабель розірвало.* АД. I. 99.

Розі́дба́ти, -баю́, -еш, гл. Добыть, раздобыть. *А я хліба маю, соли розідбаю.* Грин. III. 348. *Повези та продай, а нам горілочки розідбай.* Мил. 164.

Розі́дніти. См. **Розденати.**

Розі́драти, -деру, -реш, гл. = **Роздерти.**

Розі́драти́ся, -деру́ся, -решся, гл. = **Роздертися.** *Одному не розідратися.* Ном. № 10342.

Розі́злити, -злю́, -лиш, гл. Разозлить.

Розі́злити́ся, -лю́ся, -лишся, гл. Разозлиться. К. Псал. 51. *Я розізлився та й ударив.* НВолын. у.

Розі́знати, -ся. См. **Роззнавати, -ся.**

Розі́йти. См. **Розіходитися.**

Розі́класти, -ся. См. **Роскладати, -ся.**

Розі́крати, -ся. См. **Роскратати, -ся.**

Розі́лляти, -ляю́, -еш, гл. = **Розлити.**

Розі́лляти́ся, -ляю́ся, -ешся, гл. = **Розлитися.** *Розіллявся сильно-дуже Дунай бистра річка.* Чуб. V. 323.

Розі́мкнути, -ся. См. **Розмикати, -ся.**

Розі́мняти(-ся), -мну(-ся), -неш(-ся), гл. = **Розі́м'яти, -ся.**

Розі́мліва́ти, -ваю́, -еш, сов. в. **розі́мліти, -лію, -еш**, гл. 1) Разопрѣвать, разопрѣть, развариться (о варящейся пищѣ). 2) Разопрѣвать, разопрѣть, вспотѣть сильно (о чело́вѣкѣ)

Розі́мча́ти, -чу́, -чиш, гл. Разнести быстро. *Як усі господарюватимуть, то й господарство моє рознесуть чисто. Так і золоту гору розімчать.* МВ. I. 10.

Розі́мча́тися, -чу́ся, -чишся, гл. Разнестись. *Такая розімчалась чутка в народі, в городі, в полках.* Котл. Ен.

Розі́мяти, -ся. См. **Розминати, -ся.**

Розі́пнути, -ну, -неш, гл. = **Розі́пясти.**

Розі́псіти, -сію, -еш, гл. Испортиться нравственно. *Всі одвернулися од правди, всі зледащіли, розопсіли.* К. Псал. 124. *Сказано: батько й мати далеко, а гріх на порозі, — зовсім розопсіє.* Г. Барв. 438.

Розі́пхати. См. **Роспихати.**

Розі́пясти, -ся. См. **Роспинати, -ся.**

Розі́рвати, -ся. См. **Розривати, -ся.**

І. Розі́слати, -шлю́, -леш, гл. См. **Розсилати.**

П. Розіслати, -ся. См. **Розстилати, -ся.**

Розіспаний, -а, -е. Разоспавшийся. НВолын. у.

Розіспа́тися, -плю́ся, -пі́пся, гл. Разоспаться. *Вечеряйте ж, дітки, я розіспався.* Ном. № 14113.

Розітлі́тися, -лі́юся, -е́шся, гл. Разгорѣться. *Вугілля дубове добре, та поки розітліється, то попожди.* Лебед. у.

Розітнути, -ну, -неш, гл. = Ростяти.

Розіхо́дитися, -джу́ся, -ди́шся, сов. в. розі́йтися, йду́ся, -де́шся, гл. 1) Расходиться, разойтись, разбрестись, разсѣяться. *Вийшли люде з церкви і розійшлися по хатах.* Левиц. І. 26. *Ой ви, тучі громовії, розійдіться різно.* Мет. 51. 2) Расходиться, разойтись, разставаться, разстаться. *Розійдемо́сь, серце, з тобою, як на небі місяць з зорою.* Мет. 55. *Душа з тілом розійшлася.* Грин. ІІІ. 143. 3) Раздаваться, раздаться, расходиться, разойтись. *А ти, сира земле, розступися, а тесові дошки розійдіться.* Чуб. 4) Расходиться, разойтись (въ цѣнѣ). *Хотіла була свиню купити, та ціною розійшлися.* Харьк. г.

Розі́дати, -даю́, -е́ш, сов. в. розі́йти, -ї́м, -ї́си, гл. Разѣдать, разѣсть.

Розі́датися, -даю́ся, -е́шся, сов. в. розі́стися, -ї́мся, -ї́сися, гл. 1) Толстѣть, растолстѣть отъ обильной пищи. Ном. № 4839. 2) Ъсть много. *Не розідайся хліба: дорогий.* Константиногр. у. *Як розі́мо́сь, то й недобре поїмо — какъ примемся ѣсть, поѣдимъ и невкусное.* Зміев. у.

Розі́зд, -ду, м. Разѣздъ.

Розі́здити, -джу, -диш, гл. Испортить ѣздой. *Розі́здили греблю.*

Розі́здитися, -джу́ся, -ди́шся, гл. Разѣздиться, много ѣздить.

Розі́зді́тися, -джу́ся, -ди́шся, сов. в. розі́хатися, -ї́ду́ся, -де́шся, гл. 1)

Разѣзжаться, разѣхаться. *Вже пізно розійшлись і розі́хались гости.* Левиц. Пов. 324. 2) Разѣзжаться, разѣхаться, разминуться. *Верни щоб, і я візьму цабе, то й розі́демо́сь.* Кв. І. 40. 3) Только сов. в. Долго ѣхать и привыкнуть къ ѣздѣ. *Приі́хали. — Вставайте, бабо, вже дома! — Ой та й розі́халася я, шо і не встану.* Мнж. 121. 4) Толстѣть, растолстѣть. *Розі́халась, як верша в болоті.* Ном. № 8631.

Розі́здка, -ки, ж. 1) Разѣздъ. Грин. ІІІ. 493. 2) Обѣздъ, рекогносцировка. *Запорожці посилали в степи на розі́здку козаків.* Стор. ПІ. 162. Ум. **Розі́здочка.** *А в середу розі́здочка.* Грин. ІІІ. 493.

Розі́жа́ти, -жаю́, -е́ш, гл. = Розі́здити.

Розі́жатися, -жаю́ся, -е́шся, гл. = Розі́здитися.

Розісти, -ся. См. **Розідати, -ся.**

Розлад, -ду, м. Разладъ. *Привести в розлад.* Котл.

Розладдя, -дя, с. Разладъ, ссора. *І піде між людьми розладдя, ворожнечі.* Мир. Пов. І. 152. *Між рідними розладдя пішло.* Мир. ХРВ. 296.

Розла́зитися, -жу́ся, -зи́шся, сов. в. розлі́зтися, -зу́ся, -зе́шся, гл. 1) Разлѣзаться, разлѣзться, разойтись. *Розлі́злись як руді миші.* Ном. № 1880. 2) Расползаться, расползтись, порваться. *Треба йти на ярмарок, а чоботи зовсім розлі́злись.* Левиц. І. 74.

Розламати, -ся. См. **Розламувати, -ся.**

Розламувати, -мую, -еш, сов. в. розлама́ти, -маю́, -еш, гл. Разламывать, разломать.

Розламуватися, -муюся, -єшся, сов. в. розламати́ся, -маюся, -єшся, гл.

Разламываться, разломаться.

Розласитися, -шуся, -сишся, гл. = Розласуватися.

Розласуватися, -суюся, -єшся, гл. Разлакомиться.

Розлаштува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. = Ростащуватися. *Ото розлаштувалася з своїм добром, що ніде й пройти.* Константиногр. у.

Розлаятися, -лаюся, -єшся, гл. Разругаться. *З туєю поганою розлаялася.* Чуб. V. 616.

Розледачитися, -чуся, -чишся, гл. = Розледачіти.

Розледачіти, -чію, -єш, гл. Разлѣниться, испортиться (о чоловікѣ).

Розледащитися, -щуся, -щишся, гл. = Розледачитися. *Вона нічого не робить, а керез неї і бабина дочка розледащиться.* Чуб. II. 65.

Розледаціти, -цію, -єш, гл. = Розледачитися. *Швидко чоловік розледаців.* Кв. II. 298.

Розлежатися, -жуся, -жишся, гл. Разлежаться, долго лежать. *Так розлежався, що ніяк не виманиш його із хати.* О. 1862. II. 28.

Розлементити, -нчу, -нтиш, гл. Разболтать, разгласить. *Ольга розлементить зараз по селу все.* Волч. у. (Лобод.)

Розлементува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. Раскричатся.

Розлепетатися, розлепетітися, -чуся, -чешся, гл. Разболтаться, разговориться.

Розлепетілась так, що за тобою ніхто й словом не похопиться. Полт. г.

Розлетітися. См. Розлітатися.

Розли́в, -ву, м. Разливъ, разлитіє. *Кубань річка невеличка, розливом широка.* Нп.

Розлилась вона (українська мова) далеко поза край України.... і такий розлив.... пророкував їй новий процвіт. К. ХП. 116.

Розли́ва, -ви, ж. = Розлив. *Де велика розлава, до там тихша вода, а де саме вузька вода — там прудко біжить.* Васильк. у.

Розлива́ння, -ня, с. Разливаніє, разлитіє.

Розлива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. розлити, -зілля́ю, -ллєш, гл. Разливать, разлить, проливать, пролить. *Ой Дунай море розмиває, і день, і ніч прибуває.* Г. Барв. 221.

Людська кривця не водиця, розливати не годиться. Ном. № 1283. *Де пють, там і розливають.* Ном. № 11640. *Тим я сльози розливаю, — невірного друга маю.* Чуб. V. 278.

Розлива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. розлитися, -зілля́юся, -ллєшся, гл. Разливаются, разлиться, проливаются, пролиться.

Ви, дрібнії сльози, ви розливайтесь. Чуб. V. 202.

Иноді не втерпить і розіллється гіркими словами. Г. Барв. 394.

Розливчастий, -а, -е. Разливающійся, разливной. *Розливчаста ріка.* Васильк. у.

Розлига́ти, -га́ю, -єш, гл. Снять налигач съ воловъ.

Розлига́тися, -га́юся, -єшся, гл. О волахъ: освободиться отъ налигача.

Розлизати, -зку, -жеш, гл. Разлизать, слизать. *Не будь солодкий, бо розлижуть, не будь гіркий, бо росплюють.* Ном. № 4602.

Розли́нутися, -нуся, -нешся, гл. Разлетѣться. *Не журися, наша мати, нами, як ми підростем, розлинемося сами.* Чуб. V. 855.

Розлити, -ся. См. Розливати, -ся.

Розліга́тися, -га́юся, -єшся, гл. = Розлягатися. *Як взяла ковати, жалібно співати, аж ся взяли к землі луги калинові від голосу розлігати.* Гол. I. 193.

Розлізтися. См. Розлазитися.

- Розлінуватися, -нуюся, -єшся, гл.** Розлїнитися. *Керез твою дочку да й моя розлінується.* Чуб. II. 64.
- Розліт, -ту, м.** Разлетаніє въ разныя стороны. *Кинулись в розліт, як курчата від шуляка.* Св. Л. 223.
- Розлітатися, -таюся, -єшся, сов. в. розлетїтися, -чүся, -тишся, гл.** Разлетаться, разлетѣться. *Розлетїлись, як липове клиннѣ.* Ном. № 1881. *Не турбуйся ж ти, наша матїнка, нами: як підростуть крильця, то розлетимося й сами.* Чуб. Переносно: *разбѣгаться, разбѣжаться. Але їшли легиники да все гомотїли, як учули да ровточку, вни ся розлетїли.* Лукаш. 157.
- Розлічити, -ся.** См. **Розлічувати, -ся.**
- Розлічувати, -чую, -єш, сов. в. розлічіти, -чү, -чиш, гл.** Разсчитывать, разсчитать, расчесть. Котл. Ен. VI. 19. *Поки розлічила гроші, то ви вже й побїгли.* Кролев. у.
- Розлічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. розлічітися, -чүся, -чишся, гл. = Розлічувати, розлічити.** *Багатий тут на смерть гнївився, що він з грїшми не розлічився, кому і скїльки треба дати.* Котл. Ен. III. 53.
- Розлобурюватися, -рююся, -єшся, гл.** Разлїнитися, привыкнуть кь праздної жизни.
- Розлоґи, -гїв, м. мн.** Особаго рода ворота у гуцуловъ: состоять изъ двухъ столбовъ, въ которыхъ сдѣланы дыры — **гари**, а сквозь нихъ продѣваются жерди — **заворїтницї**; когда нужно проѣхать, жерди высовываются; для пѣшеходовъ достаточно разсунуть лишь верхнїя жерди, такъ какъ около воротъ лежатъ камни, помогающїе переступать нижнїя. Шух. I. 86.
- Розлоґий, -а, -е.** 1) Просторный, широкий. *Од Дударїв до Чернишїв дорога розлоґа.* Чуб. V. 199. 2) О рвѣ, рѣкѣ: съ отлогими берегами. 3) Раскидистый (о деревьяхъ). 4) О рогахъ: расходящїйся въ разныя стороны. Рудч. Чп. 255.
- Розлоґистий, -а, -е = Розложистий.** *Рївчак там розлоґий був.* Новомоск.
- Розложистий, -а, -е = Розлоґий.** *Дорожка твоя ой розложистая.* Чуб. V. 1010. *Розложистї роги.* КС. 1898. VII. 44.
- Розложити, -жу, -жиш, гл. = Роскласти.** *Розложили середу двора огонь.* Кв. I. 1.08.
- Розложитися, -жуся, -жишся, гл. = Роскластися.** Кромѣ указанныхъ значенїй, еще — 4) Раздаться, раздѣлиться на обѣ стороны. *Ти, вишневий саду, розлежися, біленький камїнь одчинися.* Чуб. V. 781.
- Розломити, -ся.** См. **Розломлювати, -ся.**
- Розломлювати, -люю, -єш, сов. в. розломити, -млю, -миш, гл.** 1) Разламывать, разломить. *Кругом хату обступили, дївцї дверї розломили.* Чуб. V. 988. 2) Только сов. в. **Розломило мене.** *Ломить меня. Болить мене всуди, руки й ноги як поодрубуванї, розломило мене.* Драг. 64.
- Розломлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. розломитися, -млюся, -мишся, гл.** Разламываться, разломиться.
- Розлук, -ку, м.** Раздѣленіє. **На розлук повїдати** — говорить раздѣльно. Вх. Уг. 265.
- Розлука, -ки, ж.** 1) Разлука. *Як ізв'яже пїп руки, не буде, серденько, розлуки.* Чуб. V. 132. 2) Разводъ. *Мировий розлуку дає.* Г. Барв. 508. 3) Знахарское средство противъ колдовства, града и пр. Шух. I. 43. Ум. **Розлучка.** *А од нелюба од поганого повїк нема розлучки.* Грин. III. 330.

Розлупатися, -паюся, -єшся, гл. Продрать глаза (послѣ сна). *Поки встане та начухається та розлупається та роздивиться, а робота стоїть.* Херс. у.

Розлупити, -ся. См. **Розлуплювати, -ся.**

Розлуплювати, -люю, -єш, сов. в. розлупіти, -плю', -пиш, гл. Разламывать, разломить на части что либо хрупкое: посуду, яйцо и пр. О. 1862. I. 32. *Розлупила горщик, миску.* Черк. у.

Розлуплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. розлупитися, -плюся, -пишся, гл. Разламываться, разломиться на части (о посудѣ и пр). *Макітра розлупилась; яйце розлупилось.* Змієв. у.

Розлуча́ння, -ня, с. Разлука, разставаніє. *Тяжке розлучання, моя мамцю, з тобов.* Гол. I. 327. Ум. **Розлучаннячко.**

Розлуча́ти, -чаю, -єш, сов. в. розлучіти, -чу', -чиш, гл. 1) Разлучать, разлучить. *Не розлучай мене з милим.* Мет. 73. *Розлучено нас обоє як на орлі крила.* Грин. III. 246. 2) Отдѣлять, отдѣлить свой скотъ изъ общаго стада осенью, послѣ окончанія пастьбы на полонинах. Шух. I. 218.

Розлуча́тися, -чаюся, -єшся, сов. в. розлучітися, -чу́ся, -чишся, гл. Разлучаться, разлучиться. *Лучче було не любиться, ніж тепера розлучиться.* Нп.

Розлучення, розлучі́ння, -ня, с. Отдѣленіє своего скота изъ общаго стада осенью, послѣ окончанія пастьбы на полонинах. Шух. I. 218, 213. *Полонинка веселая лиш, до розлученя, а як пішла худібонька, она засмучена.* Шух. I. 204.

Розлучити, -ся. См. **Розлучати, -ся.**

Розлучний, -а, -е. Разлучающій, разъединяющій.

Розлучник, -ка, м. Разлучитель. *Допоможи мені, моцний Боже, розлучника вбити, най не ходить, де я ходжу дівчину любити.* Чуб. V. 385.

Розлучниця, -ці, ж. Разлучительница. *Лати твоя розлучниця, розлучила нас з тобою.* Чуб. V. 380.

Розлюбити, -блю, -биш, гл. Разлюбить. *Хай він тебе покидає — инший не розлюбить.* Чуб. V. 410.

Розлюбитися, -блюся, -бишся, гл. Разлюбить, перестать любить. *Щоб серцю можна розлюбитись, утихомиритись на час.* Котл. Ен.

Розлютува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Разозлить. *Сестрина одповідь ще більш і ще гірше мене розлютувала.* Стор. М. Пр. 36.

I. Розлютува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. Разозлиться. *Як розлютується пані, як накинеться на неї.* МВ. I. 52.

II. Розлютува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. Распаяться.

Розлючений, -а, -е. Разсвирѣпѣвшій. *Навіженная розлучена темнота покинула душити Магомета.* К. МХ. 20.

Розляга́тися, -гаюся, -єшся, сов. в. розлягтіся, -жуся, -жешся, гл. 1) Разлегаться, разлечься. *Розляглася Марусенька на усю скамницю.* Чуб. V. 768. 2) Раскидываться, раскинуться, расположиться; Простираться, простереться. *По синьому косогорі розляглося містечко.* Левиц. I. 89. 3) Раздаваться, раздаться на обѣ стороны. *Мчалася густим житом — воно тільки розлягалось за єю, як розлягаються хвилі під натиском дужої руки, що керує човном.* Мир. ХРВ. 65. *Та я ж лугами йтиму, — луги розлягатимуться, а садами йтиму, — сади розвиватимуться.* Мил. 184. 4) Раздаваться,

раздаться, разноситься, разнести́сь. *Голос по дубині аж ся розлягає.* Чуб. V. 69. *Пісні виспівує було ясними зорями. Голос його по всьому селу розлягається.* МВ. II. 12. *І по ставках той плач луною розлягався.* К. Дз. 137. Иногда глаголь относится къ слову, обозначающему мѣсто, гдѣ раздается: **співи — аж будинок розлягається.** (Мир. ХРВ. 117) — *домъ полонъ звуковъ пѣсень. Кінь у конюшні бетъся, аж двір розлягається.* Мнж. 23. *Да наняла собі да троїсті музики, аж корчомка розлягається.* Чуб. V. 1032. *Регіт — аж вигін розлягається.* Мир. ХРВ. 27.

Розляпати. См. **Розляпувати.**

Розляпкати, -каю, -єш, гл. Расплющивать, расплющить. *Розляпкати тісто.* Вх. Лем. 462.

Розляпувати, -пую, -єш, сов. в. розляпати, -паю, -єш, гл. 1) Разбрызгивать, разбрызгать, расплескать. 2) Разбалтывать, разболтать, разгласить.

Розляпатися, -паюся, -єшся, гл. Разболтаться, говорить слишкомъ много. *Перед послом язык чернецький розляпавсь у твоїй чесній палаті.* К. МВ. II. 128.

Розляскатися, -каюся, -єшся, гл. Приняться щелкать (кнутомъ).

Розлящатися, -щюся, -щійся, гл. Раскричатся, кричать рѣзкимъ голосомъ.

Розмагати, -гаю, -єш, гл. Разслаблять, томить. *Сон головку розмагає.* Чуб. V. 13.

Розмагоритися, -рюся, -ришся, гл. Разсердиться. *От як розмагорився.* Ном. № 3415.

Розмазати, -ся. См. **Розмазувати, -ся.**

Розмазувати, -зую, -єш, сов. розмазати, -жу, -жеш, гл. Размазывать, размазать.

Розмазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. розмазатися, -жуся, -жешся, гл.

Размазываться, размазаться.

Розмазчіти, -чу́, -чіш, гл. Избить въ кровь. *Пику розмазчу.*

Розмаїти, -маю́, їш, гл. Разнообразить. *А ви вже бо жирно хочете, — щоб чотирі сорочки та й розмаїть, щоб неоднакові були. — Як це, діду розмаїть? — Так, щоб одна на одну не схожа була шитвом.* Лебед. у.

Розмаїтий, розмаїтний, -а, -е. Разнообразный. Ном. № 11783. Чуб. I. 176. *Вуїн пише листи розмаїті.* Грин. III. 243. *Було в барилах ренське розмаїте.* Мкр. Н. 31. *У справника все розмаїтний народ: у того шапка черкеська, а в того сива, той у окупані, а той у свиті.* Лебед. у.

Розмаїтний. См. **Розмаїтий.**

Розмаїто, нар. Разнообразно. *Думала.... люде розмаїто.* Гн. II. 26.

Розмай, -маю, м. Основное значеніе: что-либо развѣвающееся, поэтому розмай — эпитетъ дѣса: *Ой гаю мій, гаю, великий розмаю, як я впущу голубочку, вже ж і не спіймаю.* Также тотъ, который развѣваетъ, разбрасываетъ въ стороны; поэтому въ свадебной пѣснѣ братъ невѣсты, расплетающей ей косу, называется: **розмай-коса.** *Ой глянь, дівчино, крізь колач, карими очима та й заплач, бо іде твоїй розмай-коса, загуби-краса.* Нп. **Розмай, розмай-зілля** — растеніе, о которомъ поется въ пѣсняхъ, повидимому то-же, что и **тирлич** (когда его варять, то это заставляеть милого прилетѣть), а быть можетъ ото и не имя опредѣленнаго растенія, а названіе волшебнаго зелья, имѣющаго извѣстную чудодѣйственную силу. *Біжи, дівко, до гаю, шукай корінь розмаю. Ще до гаю не дійшла, розмай-зіллячко знайшла...* «Кипи, кипи, корінець, поки прийде молодець!» *Ще корінець не вкипів, вже молодець прилетів.* Чуб. V. 414.

Розмайоритися, -рюся, -ришся, гл. = **Розмагоритися.** Ном. № 3415.

Розмайрин, -ну, м. Раст. Розмаринъ. *Rosmarinus officinalis.* Вх. Пч. I. 12. *Просив хлопчик розмайрину юрчик.* Грин. III. 228.

Розмальовувати, -вую, -еш, сов. в. розмалювати, -люю, -еш, гл. Расписывать, расписать (красками). *Збудую тобі хату світлу, світлу та високу, розмалюю її усякими красками.* Шевч. 313.

Розмандруватися, -руюся, -ешся, гл. Предаться странствованію, бродяжничеству.

Розманіжитися, -жуся, -жишся, гл. Разнѣжиться.

Розмантачити, -чу, -чиш, гл. Растратить, промотать.

Розмарин, -ну, м. = **Розмайрин.** Чуб. V. 195.

Розмарія, -рії, ж. = **Розмайрин.** *Розмарія сходить.* Гол. I. 337.

Розмаринний, -а, -е. Розмаринный. *Понюхаєм зіллячка розмаринного.* Чуб. V. 312.

Розмах, -ху, м. Размахъ.

Розмахати, -ся. См. **Розмахувати, -ся.**

Розмахнути, -ну́, -не́ш, гл. Одн. в. отъ **розмахувати.** Размахнуть.

Розмахнутися, -ну́ся, -не́шся, гл. Одн. в. отъ **розмахуватися.** Размахнуться.

Розмахувати, -хую, -еш, сов. в. розмахати, -хаю, -еш, гл. 1) Размахивать, размахать, махая раскачать. *Еней чим дуж спис розмажав.* Котл. Кн. *Розмахував руками.* Левиц. *Стануть палить степи: вийде чоловік у поле, викреше огню, положить його у соломяний віхоть, розмахи гарненько да й кине.* Греб. 400. 2) Развѣвать, развѣять, распустишь по вѣтру. *Над моїми воротами чорненькая хмара... А я тую чорну хмару пером розмахую.* Мет. 87. *Попіл вітром розмахало.* Шевч. 515. *Вітер по полю слова розмажав.* Шевч. 9.

Розмахуватися, -хуюся, -ешся, сов. в. розмахатися, -хаюся, -ешся, гл.
Размахиваться, размахаться. *Не довго я пожила з ним на волі: і крилам не дали розмахатись.* Г. Барв. 118. *Мати лає, батько лає, дуже й розмажався; ой дав Бог, якось хутко нагай увірвався.* Чуб.

Розмацатися, -цаюся, -ешся, гл. Усердно щупать.

Розмаювати, -юю, -еш, сов. в. розмаяти, -маю, -еш, гл. Развѣвать, развѣять. *Повій, вітре, вгору, повій по розгону, розмай русу косу по червонім поясу, розмай по волосині, як жито по колосині.* Нп. *А я тую хмару рукавом розмаю.* Мет. 85.

Розмаїний, -а, -е. Развѣвающійся. *З розмаяними косами, в вінку з конвалій бігла вона.* Г. Барв. 399.

Розмаяти. См. **Розмаювати.**

Розмежовувати, -вую, -еш, сов. в. розмежувати, -жую, -еш, гл. Размежевывать, размежевать. *По тім боці Самари пани розмежовують землі.* Стор. II. 14.

Розмежування, -ня, с. Размежеваніє.

Розмежувати. См. **Розмежовувати.**

Розмекекатися, -каюся, -ешся, гл. Раскричатъся, (о теленкѣ, баранѣ и пр.).

Розмекетатися, -чуся, -чешся, гл. = **Розмекетатися.**

Розмелкуватий, -а, -е. О колесѣ: съ большимъ отверстіемъ, чѣмъ нужно, чѣмъ толщина оси. *Розмелкувате колесо.* Черк. у.

Розмерзатися, -заюся, -ешся, сов. в. розмерзтися, -знуся, -нешся, гл. 1) Опаивать, оттаять. *До первого грому земля не розмерзається.* Ном. № 417. 2) Лопаться, лопнуть

отъ мороза, замерзнувъ съ жидкостью. *Пляшка з водою стояла в сінях та й розмерзлася.* Богод. у.

Розметати, -таю, -еш, гл. 1) Разметать, разбросать. *Розметаю всіх, як вітер мете пил з дороги.* К. Псал. 41. *Крукам, вранам розметала.* АД. I. 67. 2) Разорвать, разметать. *Охота як наскочила, — розметала його.* Мнж. 31. *Щоби того пистолета куля розметала, що я молоденька на нім присягала.* Чуб. I. 165.

Розметикувати, -кую, -еш, гл. Поразмыслить.

Розм'єскати, -каю, -еш, гл. Раздавить, размозжить. Вх. 3н. 60.

Розмивати, -ваю, -еш, сов. в. розмити, -мию, -еш, гл. Размывать, размыть, подмывать, подмыть. *Прудка ріка береги розмиває.* Ном. № 5574. *Нехай мої руці поїдять гадюці, а білее тіло вода розмие.* Грин. III. 266.

Розливи, -вок, ж. мн. = Зливи 2. Маркев. 90. КС. 1889. X. 34.

Розмикати, -каю, -еш, сов. в. розімкнути, -ну, -неш, гл. Растворять, растворить, открывать, открыть. *Я розімкнув портмонет, то й видно було, що грошей чимало у мене.* Волч. у.

Розмикатися, -каюся, -ешся, сов. в. розімкнутися, -нуся, -нешся, гл. Размыкаться, разомкнуться, раскрыться. *Уста твої не розмикаються.* МВ. 1.87.

Розминати, -наю, -еш, сов. в. розізнати и розіяти, -мну, -неш, гл. Разминать, размять.

Розминатися, -наюся, -ешся, сов. в. розминутися, -нуся, -нешся, гл. Расходиться, разойтись, разминаться, разминуться, разойтись или разъехаться, минуя друг друга. *Понаставляли тут верстів, що й розминуться трудно.* Ном. № 6595.

Розмир, -ру, м. Разрывъ дружескихъ, мирныхъ отношеній, война. О. 1862. II. 65; V. Кух. 29. *Адже ми розмир утвердили! Ми з турком поб'ємось одні.* Котл. Ен. *Турчин піднявся, стався розмир; почали викликати козацтво.* О. 1862. II. 61. *Вона того Кабицю ще в Самарі перед розмиром полюбила.* О. 1861. XI. Кух. 13.

Розмиритися, -рюся, -ришся, гл. Разсориться.

Розмисл, -лу, м. Размышление. *Лучний розмисл, як замисл.* Ном. № 5835. *Правда розмислу не потребує.* Ном. № 6701.

Розмислити, -ся. См. **Розмишляти, -ся.**

Розмити. См. **Розмивати.**

Розмитий, -а, -е. 1) Размытый. 2) **Вони між собою не розмита вода.** — Они межъ собой очень дружны. Ном. № 9525.

Розмишляти, -ляю, -еш, сов. в. розміслити, -слю, -лиш, гл. 1) Размышлять, размыслить. Чуб. V. 302. *Зачав Адам розмишлять: як би нам хліба достати.* Чуб. I. 147. 2) Понимать, понять, смыслить. *Так навіженний цап на весь окіл гукав. Хазяїн річ таку почувши, а по цапиному він децо розмишляв....* Греб. 361.

Розмишлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. розмислитися, -люся, -лишся, гл.

Предаваться, предаться размышлению, размыслить. *Не сиди, Марусю, розмишляйся.* Мет. 159.

Розмівка, -ки, ж. = Розмова. *Розмівка не така, удача не така.* Г. Барв. 408.

Розмізчити, -чу, -чиш, гл. Размозжить.

Розмін, -ну, м. 1) Размѣнь. 2) Обратная мѣна.

Розмініти, -ню, -ниш, гл. Купить, взять купленное, заплативъ деньги. *Пожич мені таляра розмінити черевички.* Гол. IV. 520.

Розміняти, -няю, -єш, гл. Размѣняютъ. *Розміняє карбованця, — йде до коршми пити.* Чуб. V. 964.

Розмінятися, -няюся, -єшся, гл. Возвратить другъ другу обратно вещи, которыми раніше помѣнялись. *Поміняймося!... Я візьму твоє, а ти моє; а у год і розмінємося на сім самім місті.* О. 1862. V.

Розмір, -ру, м. 1) Размѣриваніє. 2) Часть зерноваго хлѣба, остающаяся въ пользу мельника за помоль. *А я в ставу купалася, а у саду кохалася, а у млині розмір брала, мірошника сподобала.* Нп. 3) = **Розмірач.** Сумск. у.

Розмірач, -ча, м. Циркуль деревянный у бочаровъ. Черк. у.

Розмірити. См. **Розміряти.**

Розмірковувати, -вую, -єш, сов. в. розміркувати, -кую, -єш, гл. Разсуждать, разсудить, пораздумать, соображать, сообразить. *Мені треба розміркувати, скільки стратити.* Левиц. Пов. 59.

Розміряти, -ряю, -єш, сов. в. розмірити, -рю, -риш, гл. 1) Размѣрять, размѣрить. *Хто розміряв по всій землі границі? К. Іов. 74.* 2) — **плечі.** Побить, поколотить. *Мамка ся роспили, всі гроші пропили; тато ся розгнівали, мамці плечі розміряли.* Чуб. V. 1150.

Розмірятися, -ряюся, -єшся, гл. — з ким. Отмѣрить что слѣдуетъ кому.

Розмісити. См. **І. Розміщувати.**

Розмітати, -таю, -єш, сов. в. розмісти, -мету, -теш, гл. Размотать, разместить. *Лапами розгрібає, хвостом розмітає.* Чуб. I. 136. *Лопатами раскидаєм, а метлами розметем.* КС. 1883. VII. 587.

Розмішати. См. **II. Розміщувати.**

І. Розміщувати, -шую, -єш, сов. в. розмісити, -шу, -виш, гл. Размѣшивать, размѣсить. *Кров з піском розмісили.* Чуб. I. 163.

II. Розміщувати, -шую, -єш, сов. в. розмішати, -шаю, -єш, гл. Размѣшивать, размѣшать.

Розмножити, -ся. См. **Розмножувати, -ся.**

Розмножувати, -жую, -єш, сов. в. розмножити, -жу, -жиш, гл. 1) Размножать, размножить. *Не єсть то пташок, то Вожая сила, шо по всьому світі людей розмножила.* Чуб. III. 447.

Розмножуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. розмножитися, -жуся, -жишся, гл. Размножаться, размножиться. *Ви, небеса, ростворітося, а ви, мир Божий, розмножітося.* Чуб. III. 354.

Розмова, -ви, ж. Разговоръ, бесѣда. *Тоді дорога спішна, коли розмова втішна.* Ном. № 11384. *Таке личко, такі й брови, тільки не така до розмови.* Мет. 11. *Въ пѣсняхъ часто въ приложеніи къ любимому человекѣу въ смыслѣ: собесѣдникъ, собесѣдница.* *Вже я виїзжаю, любая розмова.* Грин. III. 174. *Від моря до моря вбитая дорога, куди моя поїхала любая розмова.* Чуб. V. 267. Ум. **Розмовонька, розмовочка.** Мет. 217. Грин. III. 271.

Розмовини, -вин, ж. мн. Разговори. *Затирила свій смуток тушкуванням з молодичих розмовин під церквою.* Г. Барв. 152.

Розмовитися, -влюся, -вишся, гл. Поговорить, переговорить. Грин. III. 347. *Не розмовившись з головою, до чогось инного не важся.* Ном. № 5837. *Ой зачекай, дівчинонько, розмовся зо мною.* Чуб. V. 375.

Розмовляти, -ляю, -еш, гл. Разговаривать, бесѣдовать. *В кого батько, в кого мати, — є з ким розмовляти.* Чуб. V. 266. *Сестра з братом іздалека розмовляла.* Макс.

Розмовний, -а, -е. Разговорный. Желех.

Розмовонька, розмовочка, -ки, ж. Ум. отъ розмова.

Розмока́ти, -каю, -еш, сов. в. розмокти, -кну, -неш, гл. Размокать, размокнуть.

Розмолодіти, -дію, -еш, гл. О тѣстѣ: сдѣлаться мягкимъ. *Чого це нате тісто розмолоділо? Наче круто місила, а тепер яке молоде.* Пирят. у.

Розмолоти, -мелю, -леш, гл. Размолоть. Чуб. I. 117.

Розмолотити, -лочу, -тиш, гл. Размолотить. *Ми тебе, бишиху, цінами розмолотимо.* КС. 1883. VII. 587.

Розморга́тися, -гаюся, -ешся, гл. Принятыся подмаргивать. *Ми гаразд розморгалися до дівчат.* Федьк. Пов. 6.

Розмордува́ти, -дую, -еш, гл. Раздражить, сдѣлать безпокойнымъ (бранно). *Грець його розмордував.*

Розмордуватися, -дуюся, -ешся, гл. Расшалиться, разбуяниться.

Розморозити, -жу, -зиш, гл. Заставить растаять. *Місячок ся бере заморозити гори, долину і верховини.... Сонейко ся бере розморозити гори, долини і верховини, глибокі поточейки і бистрі річейки.* Гол. II. 4.

Розморщити. См. **Розморщувати.**

Розморщувати, -щую, -еш, сов. в. розморщити, -щу, -щиш, гл. Разморщивать, разморщить, разглаживать, разгладить морщины. *А Бескид розморщив чоло, підніс брови.* О. 1862. I. 109.

Розмотати, -ся. См. **Розмотувати, -ся.**

Розмо́тувати, -тую, -еш, сов. в. розмота́ти, -таю, -еш, гл. Разматывать, размотать.

Розмотуватися, -туюся, -ешся, сов. в. розмота́тися, -таюся, -ешся, гл.
Разматываться, размотаться.

Розмотузува́ти, -зую, -еш, гл. Развязать что либо связанное. *Розмотузувавши обстрижену вівцю.* Ном. № 10240.

Розмочити. См. **Розмочувати.**

Розмо́чувати, -чую, -еш, сов. в. розмочі́ти, -чу́, -чиш, гл. Размачивать, размочить. *Скорину розмочити, душу промочити.* Чуб. V. 1123.

Розмружити, -жу, -жиш, гл. Раскрыть (глаза). *А лях тужить вдень і вночі, не розмружить своїх очей.* Чуб. V. 236.

Розму́гкатися, -каюся, -ешся, гл. Напѣвать подъ носъ пѣсню.

Розмуркотатися, -чу́ся, -чешся, гл. Размурлыкаться.

Розмуро́вувати, -вую, -еш, сов. в. розмурува́ти, -рую, -еш, гл. Разбирать, разобрать каменную стѣну. Мнж. 42.

Розм'як(ну)ти, -кну, -неш, гл. Размякнуть. *Уже Вулькан розмяк як каша.* Котл. Ен.

Розм'якчіти, -чу́, -чиш, гл. Размягчить. *Розм'якчив серця народам чужоземним.* К. Псал. 217.

- Розм'якушити, -шу, -шиш, гл.** Расплющить, раздавить. *Сів та й розм'якушив квітку.* Подольск. г.
- Рознедужатися, -жаюся, -ешся, гл.** Разболѣться. *Рознедужався Павло мій.* МВ. I. 8.
- Рознемогтіся, -можуся, -жешся, гл.** Разнемочься, разболѣться. *Вона.... справді рознемоглась.* К. ЧР. 133.
- Рознести, -ся.** См. **Розносити, -ся.**
- Рознизати, -жу, -жеш, гл.** Разорвать, разодрать. *Як ухопить зо зла руками шовкову спідницю, так і рознизала од подолу до самого стану.* Мир. ХРВ. 321.
- Розний, -а, -е** и пр. = **Різний** и пр.
- Рознімати, -маю, -еш, сов. в. розняти, -німу, -меш, гл.** 1) Разнимать, разнять, раскрывать, раскрыть. *Заліпилися мої карі очі, не можу я розняти.* Чуб. V. 950. *Зуби ножем рознімали, щоб води влити, так сціпила (зомлівши).* Харьк. 2) Разнимать, разнять, развести. *Як же вчепились вони — така буча збилася, що ледві розняли їх.* МВ. II. 184.
- Рознімити, -млю, -миш, гл.** Возвратить нѣмому способность говорить. *Соломон був німий.... А Пречиста Діва почала просити Господа Бога, шоби.... його розніжив.* Гн. II. 230.
- Розноперий, -а, -е.** Пестрый, съ разноцвѣтными перьями. *Кури рознопері.* МВ.
- Розно́сити, -шу, -сиш, сов. в. рознести, -су, -сеш, гл.** 1) Разносить, разнести. *Людям роботу розніс і роздав.* Щог. V. 51. 2) Разносить, разнести, развѣять. *Їх вітер як полову, і буря, мов солому, рве, розносить.* К. Іов. 4 6. *Гей! може трохи рознесу я свою тяжку журбу.* Грин. III. 676. *І рознесе тую славу по всій Україні.* Шевч. 450. 3) Разносить, разнести, растаскивать, растащить. *Сини принесуть, а дочки й угли рознесуть.* Ном. № 10821. 4) Разбалтывать, разболтать, разгласить. *Люде зараз рознесли по всьому світу й те, чого нема.* Грин. II. 118. *Коли мене вірно любиш, не кажи нікому, бо то люде рознесуть, як вітер солому.* Чуб. V. 200. 5) Разносить, разность, разрушить, разбить. Чуб. III. 431. *Дайте ковбасу, бо вам хату рознесу.* Чуб. III. 455. *Нехай його тії просять, що греблі розносять.* Чуб. V. 210.
- Розноси́ти, -шу́, -сиш, гл.** 1) = **Рознести 3.** *Затим ходим у портухи, що розносили вовну мухи.* Ном. № 13850. 2) безл. **Розносило кого́.** *Началь часто появляться кто, но кстати явился кто. Як був квас, то не було вас; а як настало квасило, то й вас розносило.* Ном. № 4579. *Тільки що хотіла випитувати, аж тут Олену розносило з своїм боярином: давай ізнов жаловаться.* Кв. I. 18.
- Розноситися, -шуся, -сишся, сов. в. розвестися, -суся, -сешся, гл.** Разносится, развестись, разлетѣться. *Піра по лугах рознеслося.* Чуб. V. 17.
- Розноситися, -шуся, -сишся, гл.** Слишкомъ часто возиться съ чѣмъ, говорить о чемъ. *Розносивсь (з чим) як в писаною торбою.* Ном. № 2691.
- Розноша́ти, -шаю, -еш, гл.** = **Розносити.** АД. I. 118. *І вовки-сіроманиці набігали, кості по байраках, по мелюсах розношали.* АД. I. 11. *Гніздечко розношають.* МВ. II. 118.
- Розно́шувати, -шую, -еш, гл.** = **Розносити.** *Спитай чорного ворона, що його кість розношує.* МВ. I. 154.
- Розню́хати.** См. **Рознюхувати.**
- Рознюхувати, -хую, -еш, сов. в. рознюкати, -хаю, -еш, гл.** 1) Разнюхивать, разнюхать. 2) Разгадывать, разгадать, узнавать, узнать. *Як я його рознюхав, так він бачу, ка-зна який чоловік.* Полт. г.

Розняти. См. **Рознімати.**

Розо... См. **Розі...**

Розогніти, -нію, -єш, гл. Разгорячиться, войти въ азартъ. Ровен. у.

Розодітися, -нуся, -нешся, гл. Раздѣться. Вх. Зн. 20.

Розонаджити, -джу, -диш, гл. = Розоначити. Вх. Зн. 43.

Розоначити, -чу, -чиш, гл. Растрепать въ разныя стороны, расплести. *Розоначити волоси.* Вх. Лем. 462.

Розонька, -ки, ж. Ум. отъ роза.

I. Розор, -ру, м. Разореніе. Алв. 76. *Дома усе в розор пішло, а він — сиди.* Мир. Пов. I. 129. *Те поїли, те попили, те розібрали, того не догледіли — розор та й годі!* Кв. II. 222.

II. Розор, -ру, м. Углубленіе, образуемое плугомъ послѣ извѣстнаго приѣма вспашки, а именно: **орати в розор** — пахать поле, начиная съ краевъ участка и оканчивая на серединной линіи, гдѣ образуется углубленіе, которое и есть розор. Нѣжин. у.

Розора, -ри, ж. 1) = I. **Розор.** 2) = II. **Розор.** Сквир. у. Вообще передѣль, черта между двумя вспаханнми полями, проведенная плугомъ, или между грядами, сдѣланная заступомъ. *Запріг його у соху та й проорав розору.* Грин. II. 236.

Розорати. См. **Розорювати.**

Розоратися, -рюся, -решся, гл. Увлечься паханьемъ.

Розорва, -ви, ж. = Прірва? В розорву їсть. Жадно їсть. Ном. № 12209.

Розорити, -ся. См. **Розоряти, -ся.**

Розорювати, -рюю, -єш, сов. в. розорати, -рю, -реш, гл. Распахивать, распахать. *Ой висока полонина з вітром говорила, хиба ж її розорити, жито би родила.* Шух. I. 200.

Розоряти, -рюю, -єш, сов. в. розорити, -рю, -риш, гл. Разорять, разорить. *Вона і Трою розорила, вона Дідону погубила.* Котл. Ен.

Розорятися, -рюся, -єшся, сов. в. розоритися, -рюся, -ришся, гл. Разоряться, разориться. Ном. № 13748.

Розохотити, -ся. См. **Розохочувати, -ся.**

Розохочувати, -чую, -єш, сов. в. розохотити, -чу, -тиш, гл. Возбуждать, возбудить охоту, желаніе. *Розохотив до гульні.* Левиц. Пов. 25.

Розохочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. розохотитися, -чуюся, -тишся, гл. Получать, получить желаніе, охоту.

Розочка, -ки, ж. Ум. отъ роза.

Розрабування, -ня, с. Разграбленіе, грабежъ.

Розрабувати, -бую, -єш, гл. Разграбить.

Розрада, -ди, ж. Несогласіе, раздоръ, разладъ. *Писарь волосний і новий старшина в розрадї з ним.* Новомоск. у.

Розраджати, -джаю, -єш, сов. в. розрадити, -джу, -диш, гл. Отсовѣтывать, разсовѣтывать, разсовѣтовать. *Люде мені розраджають, же посагу мало, а вже ж мені тоє дівча до серця пристало.* Гол. I. 365. *Твої сестри розрадили, щоби ми ся не любили.* Лукаш. 130.

Розрадник, -ка, м. Тотъ, который отговариваетъ, отсовѣтываетъ. *Трохи одвик од шинку, од своїх порадників та розрадників.* Г. Барв. 282.

Розражати, -жаю, -єш, сов. в. розразити, -жу, -зиш, гл. Раздражать, раздражить, растравлять, растравить. *Зібралася моя родинонька, та й не розважає, тільки мою та*

смерть пристрашную хуже розражає. Чуб. V. 4 42. Ще гірше разразила її серце. Мир. Пов. I. 123.

Розралити, -лю, -лиш, гл. Распахать ралом.

Розрахування, -ня, с. Расчисление, расчеть.

Розрахувати, -хую, -єш, гл. Разсчитать, разсчесть.

Розрахуватися, -хуюся, -єшся, гл. 1) Разсчитаться. 2) Разсудить, обдумать.

Розраювати, -раюю, -єш, сов. в. розраяти, -раю, -єш, гл. 1) Отсовѣтывать, отговаривать, отговорить. *Полюбив дівчину — розраили люде, — мені молодому пароньки не буде.* Нп. *Подавали рушники змовились, — чи годиться ж розраювати? МВ. I. 40. Розраили, розсудили, щоб ми в парі не. ходили.* Чуб. V. 242. 2) Посовѣтовать. *Да розраили мене вражі люде: іди заміж — луччей тобі буде.* Чуб. V. 594.

Розревтися, -вуся, -вешся, гл. Разревѣться, расплакаться.

Розреготатися, -чуся, -чешся, гл. Рассохотаться. *Коли б мертвий чув, як вона баляси точить, то й той би розреготався.* Кв. I. 158.

Розремигатися, -гаюся, -єшся, гл. О волахъ: прийняться долго жевать жвачку.

Переносно о людяхъ: долго ѣсть. *А ну, годі вже вам ремигати! Ет розремигалися у снідання як за обідом!* Волч. у. (Лобод.).

Рознемсатися, -саюся, -єшся, гл. = Розрюматися.

Розрепетуватися, -туюся, -єшся, гл. Раскричатся, расшумѣться. Ном. № 9102. *Надає їй бебехів, дак вона ще гірше розрепетується.* Стор. МПр. 153.

Розрив, -ву, м. Раст. *Impatiens noli tangere* L. ЗЮЗО. I. 125. **Розрив-трава** — въ народныхъ вѣрованіяхъ: трава, обладающая свойствомъ разрывать. Чуб. 1. 66. *Що нам кайдани? Я признає такої розрив-трави, що тільки притулимо, дак ік нечистому й пороспадаються.* К. ЧР. 400.

I. Розривати, -ваю, -єш, сов. в. розірвати, -ву, -веш, гл. Разрывать разорвать. *Черпаха знає, де єсть розрив-трава: як обгородити її гніздо, то вона сим зіллям зараз розриває.* Чуб. I. 66. *А вовчик сіресенький воли розірвав.* Чуб. V. 308. *Розірвали мое серце на дві половині.* Чуб. V. 308. *Шлюб не розірве: казав бо при вінчанні, що не покину її аж до смерти.* Кв.

II. Розривати, -ваю, -єш, сов. в. розрити, -рию, -єш, гл. Разрывать, разрыть, раскапывать, раскопать.

Розриватися, -ваюся, -єшся, сов. в. розіrvatися, -вуся, -вешся, гл. Разрываться, разорваться. *Сам чобіт заший, коли розірвався.* Ном. № 11205. *Серце мое розривається, дивлячись на вас.* Кв. I. 88. *Ой нехай плаче, розірветься, а уже мене не дождеться.* Чуб. V. 780.

Розривка, -ки, ж. Развлечение. НВолын, у *Роздумував про її легку, веселу натуру, липку до розривок.* Левиц. I. 341.

Розридатися, -даюся, -єшся, гл. Разрыдаться. *Марта розридалась.* Левиц. Пов. 13.

Розрипатися, -паюся, -єшся, гл. Часто входит и выходит, отворяя и затворяя дверь.

Розрівняти, -няю, -єш, гл. Выровнять, сравнять.

Розріднитися, -нюся, -нишся, гл. Разойтись ст, родными. *Розрізнила з ріднею.* Греб. 332.

Розрізати. См. **Розрізувати.**

Розрізка, -ки, ж. 1) Разрѣзь. Херс. у. 2) Размежеваніє. *Дожидаємо розрізки (землі), та ще й досі нема.* Павлоград. у.

Розрізнити, -ся. См. **Розрізняти, -ся.**

Розрізняти, -няю, -єш, сов. в. **розрізнити, -ню́, -ниш,** гл. 1) Раздѣлять, раздѣлить, разлучать, разлучить. *Треба розрізнити парубка та дівку.* Грин. І. 280. 2) Различать, различить, разбирать, разобрать. *Не може розрізнити, що говорять: стільки було сміху.* Г. Барв. 311.

Розрізнятися, -няюся, -єшся, сов. в. **розрізнитися, -ню́ся, -нишся,** гл. Раздѣляться, раздѣлиться, разлучаться, разлучиться, пойти разными путями. *Як же почули Олену, так зараз і розрізнились, неначе й не вони.* Кв. І. 40. *Ой у полі, в полі три дороги — треба розрізнитись.* Мет. 364.

Розрізувати, -зую, -єш, сов. в. **розрізати, -жу, -жеш,** гл. Разрѣзывать, разрѣзать. *Онисько розрізав кавуна надвоє.* Левиц. Пов. 228.

Розріст, -росту, м. Ростъ, розвитіє.

Розробити. См. **Розроблювати.**

Розроблювати, -люю, -єш, розробляти, -ляю, -єш, сов. в. **розробити, -блю́, -биш,** гл. Разрабатывать, разработать.

Розродітися, -джу́ся, -дишся, гл. Разрѣшиться отъ бремени. *На ту гору усе лізуть ті жінки, шо на цім світі не розродились.* Мнж. 141.

Розроїтися, -роюся, -їшся, гл. Развестись роями (о пчелахъ). *З одного рійка розроїлось їх більш як сто колодок.* Стор. II. 100.

Розронити, -ню, -ниш, гл. Разогнать. *Де орду вгоню, там ю розроню.* АД. І. 35.

Розростатися, -таюся, -єшся, сов. в. **розростися, -туся, -тешся,** гл. Разрастаться, разрастись. *Папороть розрослась купою.* МВ.

Розро́стуватися, -туюся, -єшся, гл. = **Розростатися.** *Як би дощі, то б огудина розростувалася.* Лебед. у.

Розрубати. См. **Розрубувати.**

Розрубити, -блю́, -биш, гл. Разложить, распредѣлить (подать и т. п.). Угор.

Розрубувати, -бую, -єш, сов. в. **розрубати, -баю, -єш,** гл. Разрубать, разрубить. *Перетягли шнурками перину й одну подушку і сокирою розрубали як раз по половині.* Левиц. Пов. 87.

Розруйновувати, -вую, -єш, сов. в. **розруйнувати, -ну́ю, -єш,** гл. Разрушать, разрушить, разваливать, развалить. Шевч. 219, 208. *Палій зараз послав таких, що розруйнували геть чисто той стовб.* ЗОЮР. І. 116.

Розрум'янитися, -ню́ся, -нишся, гл. Раскраснѣться. *Палажка, розрум'янившись дуже, шаталась уранці в неділю по коморі.* Г. Барв. 155.

Розрунтати, -таю, -єш, гл. Разбросать, разрыть.

Розрух, -ху, м. 1) Возмущеніє, мятежъ, бунтъ. 2) Смута, тревога, смятеніє. *А тут вже розрух зробився: шукають тії молодиці: порозбігалися скрізь, якою вона дорогою йшла, та й найшли у житі.* Рудч. См. І. 210.

Розрухати, -хаю, -єш, гл. Расшевелить.

Розрухатися, -хаюся, -єшся, гл. Расшевелиться.

- Розрушати, -шаю, -єш**, сов. в. **розрушити, -шу, -шиш**, гл. Расшевелить, расшевелить, приводить, привести в движение. *Ідуть дощі все дрібніі, землю розрушають і травною устилають*. Нп.
- Розрюмсатися, -саюся, -єшся**, гл. Расплакаться.
- Розсада, -ди**, ж. 1) Разсада. *Ти, капуста, ти, розсадо моя*. Чуб. V. 1166.2) — **заяча**. Раст. *Sedum Telephium* L. ЗЮЗО. I. 136.
- Розса́джувати, -джую, -єш**, сов. в. **розсади́ти, -джу́, -диш**, гл. 1) Разсаживать, рассадить. *Молодиць розсадила, де якій як припало*. Кв. I. 134. *Ой гаю мій, гаю, розсажсний зрідка!* Чуб. V. 647. 2) Разсаживать, рассадить, разбить, раздавить. *Як ми тебе (барило) не випемо, — бодай, тебе розсадило*. МУЕ. III. 159. *Розсадили казан*. Харьк. у.
- Розсадина, -ни**, ж. Стебель разсады. Ном. № 261.
- Розсадити**. См. **Розсаджувати**.
- Розсвербітися, -блюся, -бишся**, гл. Раззудиться. *Розсвербілась спина*. Константиногр. у.
- Розсвінути, -не**, гл. безл. Разсвѣсть, наступить разсвѣту. *Так рано встала, що аж на порозі розсвінуло*. Ном. № 13900.
- Розсвіт, -ту**, м. Разсвѣтъ. Чуб. V. 715. *На розсвіті добре спання, хто не знає закохання*. Чуб. V. 34.
- Розсвітати, -тає**, гл. безл. Разсвѣтатъ. *Чи то зоря розсвітає, чи полудне гріє?* Чуб. V. 2.
- Розсвітатися, -тається**, гл. безл. = **Розсвітати**. *Світ вже біленький розсвітався, як ми з того весілля повертали додому*. МВ. II. 93.
- Розсвітати, -чу, -тиш**, гл. Разжечь, заставить ярко горѣть. *Запали в печі!... От вона розсвітила*. Рудч. Ск. II. 62. *Розсвітив йому свічку, аж з очей іскри летять*. Ном. № 3978.
- Розсвітатися, -чуся, -тишся**, гл. Разгорѣться. *Тільки що розсвітились (зірочки), та й то не зовсім ясно, а наче крізь серпанок*. Кв. I. 28.
- Розсердити, -джу, -диш**, гл. Разсердить. *На шальвію воду грію, на рушу не буду; розсердила миленького, просити не буду*. Чуб. V. 210.
- Розсердитися, -джуся, -дишся**, гл. Разсердиться. *Розсердья, та не вдарь*. Ном. № 3810.
- Розсила́ти, -лаю, -єш**, сов. в. **розіслати, -шлю, -леш**, гл. Разсылать, разослать. *От десь мої воли пропали! Шукаю сам і хлопців розіслав і знайти не можна*. Ном. № 14052. *Дрібні листи писала, по губернях розсилала*. Чуб. V. 978.
- I. Розсип, -пу**, м. 1) Разсыпъ, разсыпка. *Дивимось — свіжий розсип: видно брав хтось зерно вночі*. Новомоск. у. 2) = **Розсипка**. *Од його всі в розсип, як голуби від шуліки*. МВ. I. 72.
- II. Розсип, -пи**, ж. На Днѣстрѣ: лиманная береговая мель, слегка покрытая водою и во время сѣверныхъ вѣтровъ обнажающаяся на далекое разстояніе. Браун. 52.
- Розсипати, -паю, -єш**, сов. в. **розсипати, -плю, -плеш**, гл. Разсыпáть, разсы́пать. *Породила мене мати на біду, розсипала м орішеньки на льоду*. Чуб. V. 11. *Розсипала я на його чимало карбованчиків*. Левиц. Пов. 348.
- Розсипатися, -паюся, -єшся**, сов. в. **розсипатися, -плюся, -плешся**, гл. 1) Разсыпáться, разсы́паться. *Горох розсипався. Волосся розсипалось по плечах. Веселий промінь сонця йшов через вікно, розсипався поміж зеленим листом*. Левиц. Пов. 162. *Голос його розсипався між скелями, як весняний перший грім*. Левиц. Пов. 355. 2)

Распадатся, распастся. Тая земля, що він одлупив, взяла та й розсипалася у його в руці. Чуб. I. 144. Цебер розсохся і розсипався. Рудч. Ск. I. 129. Ой упала зоря з неба та й розсипалася, мила зорю позбірала та й затикалася. Чуб. V. 1194. Розсипались жовті кости як жар по печі. Чуб. V. 739. 3) Разрѣшаться, разрѣшиться отъ бремени. У мене жінка розсипалась. Лохв. у. 4) Усиленно хлопотать, изъ кожи лѣзть. Зубиха ж тут так і розсипається. І сюди шатнеться, і туди мотнеться; і намисто Олені нав'язує на шию, і голову квітчає. Кв. II. 140.

Розсипка, -ки, ж. В розсипку. Въ рассыпную. В розсипку кінних роспустивши, сам як опарений кричав. Котл. Ен.

Розсипний, -а, -е. Разбросанный. Розсипна наша волость. Харьк. г.

Розсіпчастий, -а, -е. Разсыпчастый. Аж кружало витоптав, танцюючи на розсипчастій долівці. Св. Л. 207. Розсипчаста картопля.

Розситити, -чу́, -тиш, гл. О медѣ, сахарѣ: развести водой. Розситити (мед) так, як би в продажю. Чуб. I. 72.

Розсихатися, -хаюся, -ешся, сов. в. розсохтися, -хнуся, -нешся, гл. Разсыхаться, разсохнуться. Цебер розсохся і розсипався. Рудч. Ск. I. 129.

Розсівати, -ваю, -еш, сов. в. розсіяти, -сію, -еш, гл. Разсѣвать, разсѣять. Розсівав я пшениченьку рідко. Чуб. V. 865.

Розсіватися, -ваюся, -ешся, сов. в. розсіятися, -сіюся, -ешся, гл. Разсѣваться, разсѣяться. Ходім, сестро, горою, розсіємось травою. Чуб. V. 201.

Розсідатися, -даюся, -ешся, сов. в. розсістися, -сядуся, -дешся, гл. 1) Разсаживаться, разсѣсться. Гости розсідалися по лавках. Харьк. 2) Разсѣдаться, разсѣсться. Це вже ти розсілася, а робити й годі. Кобел. у. 3) Распадатся, распастся, лопнуть. Мнж. 137. Не їв — зомлів, наївся — розсівся. Ном. № 12156. А гне Кася не всілася, вже коляса розсілася. Чуб. V. 908. Нехай сердиться, хоч розсядеться. Грин. III. 241. Де ударить, то розсядеться й шкурка. Чуб. V. 595.

Розсідлати, -ся. См. Розсідлувати, -ся.

Розсідлувати, -лую, -еш, сов. в. розсідлати, -лаю, -еш, гл. Разсѣдывать, разсѣдлать. Удівонько молода, розсідлай мені коня. Чуб. V. 817.

Розсідлуватися, -луюся, -ешся, сов. в. розсідлатися, -лаюся, -ешся, гл. Разсѣдываться, разсѣдлаться.

Розсікати, -каю, -еш, сов. в. розсікти, -січу, -чеш, гл. Рассѣкать, разсѣчь. Грин. III. 587. Мечем гострим розсікає і о камінь розбиває. Чуб. III. 364.

Розсільниця, -ці, ж. Родъ щей изъ кислой капусты и кукурузной муки. Вх. Зн. 60.

Розсішка, -ки, ж. Ум. отъ розсоха.

Розсіяти, -ся. См. Розсівати, -ся.

Розскакатися, -каюся, -ешся, гл. Распрыгаться, растанцоваться. Вх. Уг. 266.

Розскепатися, -паюся, -ешся, гл. Разщепиться, расколоться.

Розскиглитися, -люся, -лишся, гл. Начать жалобно кричать.

Розско́читися, -чуся, -чишся, гл. 1) Распастся на куски, разскокчиться. Так той меч на канцурки і розскочивсь. Мнж. 10. 2) Лопнуть, треснуть. Аж ся земля розскочила. Гол. IV. 479. Розскокчиться мое серце на дві половині. Грин. III. 256.

Розскубати, -баю, -еш, сов. в. розскубти, -бу́, -беш, гл. Раздергивать, раздергать, расщипать. Розскубати ковтуння (у вовні). Вас. 202.

Розславити. См. **Розславляти.**

Розславляти, -ляю, -єш, сов. в. **розславити, -влю, -виш,** гл. Разглашать, разгласить.

Хтось цікавий підхопив та розславив по селу — от і поговор став недобрый. МВ. II. 181.

Розслебезувати, -зую, -єш, гл. Прочитать съ трудомъ. Переносно: разобрать, понять.

Розслухати, -хаю, -єш, гл. Разслышать. *Чи через... жаб, чи... через кого... я щось не розслухав.* Кв. I. 78.

Розслухатися, -хаюся, -єшся, гл. Вслушаться, понять, выслушавъ. *Перш було розсердився, а далі, як розслухавсь, що йому Настя, стогнучи, розказала, то й замовк.* Кв. I. 90.

Розсмердітися, -джуся, -дишся, гл. Начать сильно вонять.

Розсмикати, -ся. См. **Розсмикувати, -ся.**

Розсмикувати, -кую, -єш, сов. в. **розсмикати, -каю, -єш,** гл. Раздергивать, раздергать.

Розсмикуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **розсмикатися, -каюся, -єшся,** гл. Раздергаться. Драг. 79.

Розсмішити, -шу, -шиш, гл. Разсмѣшить. *А вже розсмішити, так їй подавай.* Кв. I. 158.

Розсміятися, міюся, єшся, гл. Разсмѣяться. Чуб. I. 155. *Розсміявся так красно, як би пекла не хотів.* Ном. № 12635.

Розсмоктати, -кчу, -чеш, гл. Разсосать.

Розснаститися, -щуся, -стишся, гл. Развалиться, разломаться (о чемъ либо сдѣланномъ, сбитомъ изъ различныхъ частей). *Журавель коло криниці розснаститъся, як недобре збитий.* Рк. Левиц.

Розсобачитися, -чуся, -чишся, гл. = **Розіпсіти.**

Розсокотатися, -чуся, -чешся, гл. О курахъ и женщинахъ: раскричатъся, расшумѣться.

Розсолити. См. **Розсолювати.**

Розсолода, -ди, об. Неповоротливый, неуклюжій человекъ. *Ич який розсолода!* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Розсолоджувати, -джую, -єш, сов. в. **розсолодити, -джу, -диш,** гл. Разводитъ, развести сладкимъ.

Розсолювати, -люю, -єш, сов. в. **розсолити, -лю, -лиш,** гл. Солить, посолить. *Пити йому схотілось. От він (дурень) набрав води, покуштував — не солоня. Узав тоді, усю сіль у воду висипав, розсолив.* Грин. I. 205.

Розсоптїся, -нуся, -нешся, гл. Разсопѣться.

Розсоха, -хи, ж. 1) Чаще во мн. ч. **розсохи.** Развилка, развилина, мѣсто, гдѣ что-либо раздвояется, напр. бревно съ вилообразнымъ концемъ, мѣсто, гдѣ расходятся ноги, распутье и пр. Драг. 35. О. 1861. XI. Св. 32. Мнж. 148. Шух. I. 149. 2) мн. Деревянные вилы для навоза. Вх. Зн. 61. Ум. **Розсішка.**

Розсоханя, -ні, ж. Коршунъ красный, шулятникъ, *Falco milvus.* Желех. *Розсоханя має хвіст розсохатий.* Вх. Зн. 60.

Розсохатий, -а, -е. 1) = **Розсохуватий.** *Розсохатий явір.* Млак. 49. 2) О волахъ: съ развѣсистыми рогами.

Розсохач, -ча, м. Олень. Вх. Пч. II. 6.

Розсохтїся. См. **Розсихатися.**

Розсохуватий, -а, -е. Раздвоенный вилообразно. Мил. 20. *Розсохуватий дуб.*
Розсохувата груша.

Розспіватися, -ваюся, -ешся, гл. Распѣться.

Розставання, -ня, с. Разставаніе, разлука. См. **Розстання.** *Цілуєчись по братерський на розставанні.* Левиц. І. 463. *Невимовна мука — із милим розлука, розставання — серця розривання.* К. Досв. 128.

Розставатися, -таюся, -ешся, сов. в. розстатися, -стануся, -нешся, гл. Разставаться, разстаться. *Ох і тяжко-важко, як хто кого любить, а ще тяжче, як хто розстається.* Нп.

Розставити. См. **Розставляти.**

Розставляти, -ляю, -ещ, сов. в. розставити, -влю, -вищ, гл. Разставлять, разставить. *Наймички бігали, розставляючи тарілки.* Левиц. Пов. 394. *Стій но, жінко, я побачу, чи не впало що в кіш, що рано розставив.* Рудч. Ск. І. 186.

Розстання, -ня, с. Разлука. См. **Розставання.** *Розстання з милим смерті ся рїмнає.* Ном. № 8782. *Хто був причиною розстання мого, щоб мій весь смуток упав на нього.* Чуб. V. 358.

Розстановити. См. **Розстановляти.**

Розстановляти, -ляю, -ещ, сов. в. розстановити, -влю, -вищ, гл. = Розставляти, розставити. *Розстановила усе на столі, як треба.* Кв. І. 70.

Розстань, -ні, ж. Распутье, мѣсто раздѣленія дорогь. Чуб. І. 85. *Щоб тебе поховали на розстанях.* Ном. № 3799.

Розстаньки, -ків, м. мн. = Розстань. Ном. № 3799.

Розстаратися, -раюся, -ешся, гл. Раздобыть. *Як потягнувся на юшку, то розстарайся і на петрушку.* Ном. № 4884. *Як розстараєтесь грошей, заплатите мені.* Грин. II. 291.

Розстаруватися, -руюся, -ешся, гл. Приняться корчить изъ себя взрослого челоувѣка, резонировать.

Розстарцюватися, -цююся, -ешся, гл. Привыкнуть къ нищенству.

Розстати, -стану, -неш, гл. Уничтожиться, перестать существовать. *Що ся стало, розстати не мусить.* Ном. № 5237.

Розстатися. См. **Розставатися.**

Розстебнути, -ся. См. **Розстібати, -ся.**

Розстелити, -ся. См. **Розстеляти, -ся.**

Розстеляти, -ляю, -ещ, сов. в. розстелити, -лю, -леш, гл. = Розстилати, розіслати.

Розстелятися, -ляюся, -ешся, сов. в. розстелитися, -люся, -лешся, гл. = Розстилатися, розіслатися. Левиц. І. 272. *Під вікнами розстелялася зелена трава.* Левиц. І. 331.

Розстервитися, -влюся, -вишся, гл. Остервенѣть.

Розстилати, -лаю, -ещ, сов. в. розіслати, -стелю, -леш, гл. Разстилать, разослать. *Та й розіслав королевич шовковий ковер.* Чуб. V. 772. *На шпильях стоять дуби зубчастого стїною, розіславши міцне гілля з широким листом по синьому небу.* Левиц. І. 204. *За сонцем хмаронька пливе, червоні поли розстилає.* Шевч. 445.

Розстилатися, -лаюся, -ешся, сов. в. розіслатися, -стелюся, -лешся, гл. Степ почав розстилатись далеко, далеко і зеленів, скільки засягало око. Левиц. Пов. 369. Ой

хрещатий барвіночку, розстилайся нижче, ой ти, милий чорнобривий, присунься ще ближче. Чуб. V. 181.

Розстіба́ти, -баю́, -еш, сов. в. **розстебнути, -ну, -неш,** гл. Разстегивать, разстегнуть. *Він розстебнув одержу.* Левиц. Пов. 190.

Розстіба́тися, -баю́ся, -ешся, сов. в. **розстебну́тися, -ну́ся, -нешся,** гл. Разстегиваться, разстегнуться. *Синій жупан розстебнувся.* Левиц. I. 240.

Розстогна́тися, -ну́ся, -нешся, гл. Принятися стонать. *Ото вона і розстогналась: така хвора, така хвора.* Мнж. 96.

Розстрелити. См. **Розстрілювати.**

Розстрига́ти, -гаю́, -еш, сов. в. **розстри́гти, -жу́, -же́ш,** гл. Разстригать, разстричь.

Розстрілюва́ти, -люю́, -еш, сов. в. **розстрелити, -лю, -лиш,** гл. Разстрѣливать, разстрѣлять. Чуб. V. 249.

Розстрява́ти, -ряю́, -еш, гл. = **Розстряватися.**

Розстрява́тися, -ряю́ся, -ешся, сов. в. **розстря́тися, -ну́ся, -нешся,** гл. Разставаться, разстаться. Грин. III. 69. *Душа з тілом розстрявалася.* Харьк. г. *Ліпи би не знатися, неже зараз і розстрятися.* Ном. № 8783.

Розстукатися, -каю́ся, -ешся, гл. Стучать не переставаю.

Розступатися, -паю́ся, -ешся, сов. в. **розступитися, -плю́ся, -пи́шся,** гл.

Разступаться, разступиться, раздвинуться. *Розступіться, подоляне, нехай гиря погуляє.* Ном. № 12507. *Розступися, сине море, в своїй широкості.* Чуб. V. 378. *Розступися, сира земле, ой я піду жива в тебе.* Чуб. V. 559.

Розстьоба, -би, ж. Неряха въ одеждѣ.

Розсува́ти, -ваю́, -еш, сов. в. **розсунути, -ну, -неш,** гл. Разсовывать, рассунуть, раздвигать, раздвинуть.

Розсува́тися, -ваю́ся, -ешся, сов. в. **розсуну́тися, -ну́ся, -нешся,** гл. Разсовываться, рассунуться, раздвигаться, раздвинуться.

Розсуд, -ду, м. = **Розсудок 2.**

Розсуде́ць, -дця, м. Разлучающий, ссорящий сплетнями? См. **Розсудити 3.** *Бог дасть судця, а чорт розсудця.* Ном. № 7381.

Розсуджува́ти, -джу́ю, -еш, сов. в. **розсудити, -джу, -диш,** гл. 1) Разсуживать, рассудить, рѣшить. *Розсуджує пригнічених по правді.* К. Іов. 79. *Зараз не вішають, а поперед розсудять.* Ном. № 7445. 2) Разрѣшать, разрѣшить, разгадать. *Ой розсуди, бабусенько, сей начудний сон.* Чуб. V. 775, 3) Разговорами сплетнями разлучать, разлучить. *Женихався, з неї не сміявся, — думав — моя буде, — роззяли та розсудили проклятії люде.* Чуб. V. 263.

Розсужа́ти, -жаю́, -еш, гл. = **Розсуджувати.** *За отецькою дитиною отець-матір стане, за бідною сиротою сам Бог розсужає.* Чуб. V. 448.

Розсуканий, -а, -е. Нескладный, непроворный. *Ходить як розсукана.* Кобел. у. *І чим вона хороша? довга та розсукана.* Кобел. у.

Розсукати. См. **Розсукувати.**

Розсукува́ти, -кую́, -еш, сов. в. **розсукати, -каю́, -еш,** гл. Разсучивать, рассучить, раскручивать, раскрутить.

Розсумува́тися, -му́юся, -ешся, гл. Затосковать.

Розсунути, -ся. См. **Розсувати, -ся.**

Розсупоніти, -ню, -ниш, гл. Развязать супоню.

Розсупонітися, -нюся, -нишся, гл. Развязать пояс, разстегнуть юбку.

Розсучий, -а, -е. Болѣе чѣмъ сучий. *От розсучого сина!* (брань). Рудч. Ск. II. 76.

Розсякати, -каю, -еш, сов. в. розсякнути, -ну, -неш, гл. Размягчаться, размягчиться отъ жидкости. *Розсяк глей добре, як масло.*

Розування, -ня, с. розувати(-ся), -ваю(-ся), -еш(-ся), гл. = Роззування, роззувати, -ся.

Розум, -му, м. 1) Разумъ, умъ. *Не штука наука, а штука розум.* Ном. № 603. *Людей слухай, а свій розум май.* Ном. **Дурний розум.** Глупость. *Дурний розум у тобі.* Мет. **З дурного розуму.** По глупости. **Брати на розум.** Замѣчать, принимать къ свѣдѣнію. *Бери, Петре, на розум.* Ном. № 6076. **На розум навести.** Навести на умъ, научить, посовѣтовать, растолковать. *Скоріш дурень одурить розумного, як розумний дурня на розум наведе.* Ном. № 6155. **З розуму звести.** Обмануть, одурачить, сбить съ толку. *Як питається, так на розум наведи, а як не питається, так і з того розуму зведи.* Ном. № 3311. **Навчати розуму, навчати на розум.** Наставлять. *Я її розуму навчала і добра її гляділа.* МВ. II. 19. *Почну на добрий розум навчати — як умію, так і навчаю.* МВ. II. 9. **До розуму приймати.** Внимательно слушать. **До розуму дійти.** Поумнѣть, съ возрастомъ поумнѣть. *Яка ще з нею мова? вона ще дурна, нехай перше розуму дійде.* МВ. II. 36. **До розуму довести.** Воспитать, вскормить. *Не той тато, що сплотив, а тощ що до розуму довів.* Ном. № 7236. **Держати розум в голові.** Быть благоразумнымъ. *Не потурай, дівчинонько, та моїй розмовонці, держи розум та ум добрий в своїй головонці.* Чуб. V. 62. **Добрати розуму.** Взять въ толкъ, сообразить, придумать. *Мати сина зродила, не добрала розуму та в салдати оддала.* Чуб. V. 1008. **В розум прийти.** Образумиться. **Не сповна розуму.** Не въ полномъ умѣ. *Моя жінка не сповна розуму, то вона і чого на світі нема — наговорить.* Рудч. Ск. I. 187. **Перевестися на чий розум.** Держать чью руку, дѣлать все по чьому указанію. *Поки не брав дочки в Солов'їхи, був чоловік, як чоловік, а тепер зовсім перевівся на Палажчин розум.* Левиц. Пов. 343. **Спасти на розум.** Прійти на умъ. *Нікому така думка не спала на розум.* Кв. II. 286. **Піти, ходити до голови по розум.** Думать, подумать, обращаться къ доводамъ ума. *Чи він у барвінку купаний, що так дівчат чарує? Коли вже на правду йде, то й мені він чи одну нічку снівся. Вже я ходила-ходила до голови по розум, поки схаменулася.* МВ. II. 157. 2) Смысль. **Силкувався Якимко постерегти розум тієї чудної для українця мови.** Левиц. I. 244. Ум. **Розумець, розумок, розумочок, розумонько.** Чуб. V. 347. *Був мужиком, тепер паную і трохи розумцю набравсь.* Алв. 7.

Розумаха, -хи, об. Умный человекъ, мудрецъ.

I. Розумець, -мця, м. Умникъ. *Бач, який найшовся розумець.* Черниг.

II. Розумець, -мцю, м. Ум. отъ розум.

Розуміння, -ня, с. Пониманіе. К. Кр. 28. *Твого святого розуміння не вмію розумом збагнути.* К. Псал. 310.

Розуміти, -мію, -еш, гл. Понимать. *Так мені сталося, наче я дитина мала: не розумію нічого, не знаю, не памятаю.* МВ. II. 13.

Розумітися, -міюся, -ешся, гл. — **на чому.** Понимать, смыслить въ чемъ, знать толкъ въ чемъ. *Він на тому не розуміється. Розуміється, як Мошко на перці.* Ном. № 6512.

Розумний, -а, -е. 1) Разумный, одаренный разумомъ. *І скотина розумна, даром, що не говорить.* Ном. № 404. 2) Умный. *Було собі три брати — два розумних, а третій дурний.* Рудч. Ск. I. 69. Ум. **Розумненький, розумне́сенький.**

Розумник, -ка, м. Умникъ. Желех.

Розумниця, -ці, ж. Умница. Шевч. 306.

Розумнішати, -шаю, -єш, гл. Дѣлаться умнѣе, умнѣть. Ном. № 4164.

Розумно, нар. 1) Умно, разумно. *Наш отаман розумно порядкує.* Стор. II. 247. *Він розумно відказав.* Єв. Мр. XII. 34. 2) Понятно. О. 1861. V. 32. *Нічого було й не говорять, дивляться тільки одно на одного, а що на душі робиться, усе їм розумно.* К. ЧР. 182. *Нехай усім вам зробиться розумно, що се єдиний праведний Господь наш.* К. Псал. 227. Ум. **Розумненько, розумне́сенько.**

Розумовий, -а, -е. Умственный. К. Кр. 20. *Розумова неволя.* Левиц. I. 241. *Висока стадія розумової культури.* К. ХП. 124. *Дає нам закон громадянського життя і розумового прямування.* К. ХП. 135.

Розумок, -мка, розумонько, -ка, розумочок, -чка, м. Ум. отъ розум.

Розумування, -ня, с. Разсужденіе. О. 1862. I. 68. *Не багато тут буде нашого розумування.* О. 1862. I. 65.

Розумувати, -му́ю, -єш, гл. Разсуждать.

Розфійниця, -ці, ж. Расточительница. Желех. *Ведемо ті господиню: до комори ключилицю, до муки розфійницю.* О. 1862. IV. 36.

Розцвірінькатися, -каюся, -єшся, гл. Разщебетаться, разсверчатся. *Горобець розцвірінькався.*

Розцвіркатися, -каюся, -єшся, гл. О воробѣ: раскричатся. *Як пішов горобчик танцювати, — роспурхався, розцвіркався.* Грин. III. 663.

Розцвісти, -ся. См. **Розцвітати, -ся.**

Розцвіт, -ту, м. Расцвѣтъ, процвѣтаніе. *Стали сі люде.... міркувати, яким би робом зупинити розцвіт української мови.* К. ХП. 125.

Розцвітати, -таю, -єш, сов. в. розцвісти́, -ту́, -те́ш, гл. Расцвѣтать, расцвѣсти. *То не вишня-черешня розцвітає.* Чуб.

Розцвітатися, -таюся, -єшся, сов. в. розцвісти́ся, -туся, -тешся, гл. = Розцвітати, розцвісти. *У лузі калинонька розцвілася.* Чуб. III. 118. *Гречка розцвілась саме, а мороз узяв да й зморозив.* Рудч. Ск. I. 90.

Розцвяхувати, -хую, -єш, гл. Разукрасить гвѣздиками.

Розцілювати, -лую, -єш, гл. Расцѣловать.

Розцілюватися, -луюся, -єшся, гл. Расцѣловаться. *Розцілювався, як жид на шабаші.* Ном. № 11586.

Розцінити, -ню́, -ниш, гл. = Розцінувати. *Розцінили всякий ступінь землі.* К. (О. 1861. I. 310).

Розцінувати, -ну́ю, -єш, гл. Расцѣнить.

Розціпити. См. **Розціпляти.**

Розціпляти, -ляю, -єш, сов. в. розціпити, -плю, -пиш, гл. Разжيماتъ, разжать, разнимать, разнять. *Розціпити зуби. Розціпила руки і трохи пальцями повела себе по виду.* Г. Барв. 116.

Розцокотатися, -чу́ся, -чешся, гл. = Розсокотатися.

Розцура́тися, -раю́ся, -єшся, гл. Разойтись, прекратить знакомство. *Він розцурався з своєю жінкою та й не живуть укупі.* Павлогр. у.

Розчавити, -влю, -виш, гл. Раздавить, расплющить. *Розчавив таркана.* НВолын. у.

Розчави́чити, -чу, -чиш, гл. = Розчавити. *А довгомудові так і смерть прийшла: довбня його розчавичила.* Чуб. II. 97.

Розчавушити, -шу, -шиш, гл. = Розчавити. *Розчавушили хліб.* Кобел. у.

Розчавчи́ти, -чу́, -чиш, гл. = Розчавити. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Розчастува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Израсходовать, потчуя. *Ось розчастую оцю горілку та й піду з шиньку.* Екатериносл. у.

Розчати, -ся. См. **Розчиняти, -ся.**

Розчах, -ху, м. Расколъ въ деревѣ вдоль ствола. Міус. окр.

Розчахну́ти, -ну́, -не́ш, гл. 1) Расколоть вдоль съ мѣста развѣтвленія дерева. 2) Разорвать въ паху отъ расхожденія ногъ (на льду напр.). *Колоть же така — ні з двору. Дехто з гарячих поїхав та й закаявся: той вола розчахнув, а той разом пару.* Мир. Пов. I. 111. 3) Распахнуть, растворить. *Настя розчахнула двері з гуком, стала на порозі і сміється.* МВ. II. 46.

Розчахну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. 1) О деревѣ: разодраться, расколоться вдоль въ мѣстѣ развѣтвленія. 2) О человекѣ, скотѣ: разорваться въ паху отъ расхожденія ногъ. Шух. I. 215. *На льоду розчахнувся.* Ном. № 8135.

Розчвакати, -каю, -єш, гл. Расквасить. *Він йому так пику й розчвакав.* Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Розчепаритися, -рюся, -ришся, гл. = Розчепіритися. Угор.

Розчепити, -ся. См. **Розчіплювати, -ся.**

Розчепірити, -рю, -риш, гл. Растопырить. *Жаби розчепірили ноги як крила.* Левиц. I. 121.

Розчепіритися, -рюся, -ришся, гл. Растопыриться.

Розчепну́тися, -ну́ся, -нешся, гл. Разстегнуться. *Корсет розчепнувся.* Кв. II. 127. «

Розчервонітися, -ніюся, -єшся, гл. Раскраснѣться. *Розчервонілось лице.* Левиц. J. 67. *Чого се так розчервонілась, наче хто вибив?* МВ. (О. 1862. III. 61).

Розчесати, -ся. См. **Розчісувати, -ся.**

Розчетвертува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Четвертовать. *Всіх невольничків та повипускали... взяли Негруенка, розчетвертували.* Чуб. V. 1022.

Розчина, -ни, ж. Закваска, ферментъ для хлѣба. *Нетерплячий Омелько з діжі розчину бере, на сковороді перепечку пече.* Чуб. I. 273. *Не видав хтось кислого та в розчину впав. Ном. Прийшла дівка додому, а попадя саме діжу учинила. — Чого ти, пита, посуду побила? — А пороскидайте цю росчину по хаті, так скажу.* Мнж. 6. Ум. **Розчинка.**

Розчина́ти, -наю́, -єш, сов. в. розчати, -зічну, -неш, гл. = Роспочинати, распочати. *Трохи згодом, оддыхавши, Мирін знову розчинає.* Мир. ХРВ. 87. *Розчали робити хату.* Константиногр. у. *Розчав віяти зерно.* Гн. II. 12.

Розчина́тися, -наю́ся, -єшся, сов. в. розчатися, -зічнуся, -нешся, гл. = Роспочинатися, распочатися. Чуб. I. 2.

Розчинити, -ся. См. **Розчиняти, -ся.**

Розчинка, -ки, ж. Ум. отъ розчина.

Розчиняти, -няю, -єш, сов. в. розчиніти, -ню́, -ниш, гл. 1) Отворять, отворить, растворять, растворить. *Двері розчиняє.* МВ. II. 177. 2) Растворять, растворить, дѣлать, сдѣлать закваску для хлѣба. МУЕ. III. 34. Св. Л. 97. *Гречаники розчиняла.* Чуб. V. 1173. 3) Вскрывать, вынимать, вынуть внутренности. *Стали розчинять рибу.* Грин. I. 66.

Розчиня́тися, -няю́ся, -єшся, сов. в. розчинитися, -ню́ся, -нишся, гл. 1) Отворяться, отвориться. *Коли се розчинились двері.* Левиц. I. 324. 2) О ящерицах; разрѣшиться отъ бремени. *Ящурки розчинилась.* Чуб. I. 65.

Розчислити. См. **Розчисляти.**

Розчисля́ти, -ляю́, -єш, сов. в. розчислити, -лю́, -лиш, гл. Разсчитывать, рассчитать. *Я ж тії гроші розумом розчислю.* Чуб. III. 271.

Розчистити. См. **Розчищати.**

Розчита́тися, -таю́ся, -єшся, гл. 1) Начать читаться. *Само ся світло позажигало, сами ся книги та й розчитали.* Гол. IV. 545. 2) Увлечься чтениемъ. *Саме тільки розчитався, а тут треба йти.* Харьк.

Розчищати, -шаю́, -єш, сов. в. розчистити, -щу́, -стиш, гл. Расчищать, расчистить. Стор. М. Пр. 67.

Розчіплювати, -плюю́, -єш, сов. в. розчепіти, -плю́, -пиш, гл. 1) Расцѣплять, расцѣпить. *Зачепила гаплик за гаплик, а тепер ніяк не розчеплю.* Харьк. 2) Разнимать, разнять. *Як дав же він мені молотьби, так і зуби розчіплювали.* Г. Барв. 289.

Розчіплюватися, -плюю́ся, -єшся, сов. в. розчепітися, -плю́ся, -пишся, гл. Расцѣпляться, отцѣпляться, отцѣпиться. *Як зачепиш його, то і до завтрього, як то кажуть, не розчепишся.* О. 1862. I. 77.

Розчісувати, -сую́, -єш, сов. в. розчеса́ти, -шу́, -шеш, гл. Расчесывать, расчесать. *Розчешу я русу косу.* Чуб. V. 7. **Розчесати дівчині ко́су.** Лишить дѣвушку невинности. Ном. № 8827.

Розчісуватися, -сую́ся, -єшся, сов. в. розчеса́тися, -шу́ся, -шешся, гл. Расчесываться, расчесаться. *Я змиюся і розчешуся.* Мет. 76.

Розчовпати, -паю́, -єш, гл. Понять, уразумѣть. *Не розчовпав гаразд де і що.* Ном. № 7915. *Приська тоді тільки розчовпала, що говорили про станцію.* Мир. Пов. I. 155.

Розчовпнути, -ну́, -неш, гл. = Розчовпати. *Та що це ви балакаєте, що я й не розчовпну?* Чуб. II. 19. *Не розчовпну, що ти пророчиш.* Котл. Ен. III. 16.

Розчолина, -ни, ж. Гора, на которой сверху вниз идетъ одной полосой лѣсъ, а другой поле или пастбище. Шух. I. 73.

Розчолопати, -паю́, -єш, гл. = Розшолопати. *Бач коли розчолопав, що воно й як діється.* Волч. у.

Розчумакуватися, -кую́ся, -єшся, гл. Отдаться чумачеству.

Розчумати, -маю́, -єш, гл. Понять, уразумѣть. О. 1861. XI. Кух. 12. *Він не розгядів і не розчумав нічого.* Кв. II. 175.

Розчурукати, -каю́, -єш, гл. = Розчумати. *Поки ж то ми розчурукали та зупинились.* О. 1861. XI. Кух. 33.

Розчухати. См. **Розчухувати.**

Розчухра́ти, -раю́, -єш, гл. 1) Разрубить надвое. 2) Разбросать, раскидать. *Всі човники їх (море) розчухрало.* Котл. Ен. I. 10. *Ввесь город розчухрав.* КС. 1883. V. 354.

- Розчухувати, -хую, -єш, сов. в. розчухати, -хаю, -єш, гл.** 1) Расчесывать, расчесать (гъло). *Турн собі розчухав литку.* Котл. Ен. V. 59. 2) Понимать, понять, сообразить. *Спасибі! — сказав голосно Уласович, не розчухавши, що йому наговорив пан Пістряк.* Кв. I. 91.
- Розшабашовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. розшабашуватися, -шуюся, -єшся, гл. ?**
Най вони там здоровенькі розшабашовуються, а я вам тим часом розкажу про Ілаша. Федьк. Пов. 6.
- Розшайнутися, -ну́ся, -не́шся, гл.** Разлитися; разсыпаться; разлетѣться. *Зелене вино розшайнулося, розшайнулося по тісовім столі.* Гол. II. 21.
- Розшарітися, -ріюся, -єшся, гл. = Розчервонітися.** *Дивлюсь; вона так розшарілась.* Екатериносл. у.
- Розшарпати.** См. Розшарпувати.
- Розшарпувати, -пую, -єш, сов. в. розшарпати, -паю, -єш, гл.** Растерзывать, растерзать. *Піду в ліса, піду в гори і на острі скали, а щоб мое грішне тіло звіри розшарпали.* Чуб. V. 222.
- Розшахвати, -хваю, -єш, гл.** Развернуть. АД. I. 59.
- Розшахувати, -вую, -єш, гл.** Расточить, промотать.
- Розшвендітися, -даюся, -єшся и розшвендітися, -дяюся, -єшся, гл.** Расходиться, много ходитъ.
- Розшелестітися, -щуся, -стишся, гл.** Принятъся шелестѣть.
- Розшерепи, -пи, об.** Человѣкъ, ходящій разставя ноги.
- Розшибатися, -баюся, -єшся, гл.** Метаться, рваться. *Инколи нападав її якийсь гнів немошний, що розшибалася вона та плакалася необрадливо собі.* МВ. (О. 1862. I. 100). *Е, бачу, — каже пан, — тобі тут місця мало. Постой же: розшибатимешся у москалях скільки хоча.* МВ. (О. 1862. III. 71).
- Розшивати, -ваю, -єш, сов. в. розшити, -шию, -єш, гл.** Распарывать, распоротъ. Грин. III. 692. *А подивімося ж, що там у торбі? Я розшила.* Г. Барв. 255, 256.
- Розшийнутися, -ну́ся, -не́шся, гл. = Розшайнутися.** *Розшийнулися оси, покотилися сльози.* Kolb. I. 329.
- Розшикувати, -кую, -єш, гл.** Распредѣлить, разставитъ.
- Розширити, -ся.** См. Розширяти, -ся.
- Розширяти, -ряю, -єш, сов. в. розширити, -рю, -риш, гл.** Расширять, расширить, распространять, распространить.
- Розширяться, -ряюся, -єшся, сов. в. розширитися, -рюся, -ришся, гл.**
Расширяться, расширяться, распространяться, распространиться.
- Розшиїти.** См. Розшивати.
- Розшиїтися, -шиїюся, -єшся, гл.** О куриць: сѣсть на гнѣздо, чтобы снести яйцо. Шух. 238.
- Розшкепити, -плю, -пиш, гл.** Расколоть, разщепить. Вх. Лем. 463.
- Розшматувати, -тую, -єш, гл.** Разорвать на куски. *(Хорти) її, бісову, розшматують.* О. 1862. VI. Кост. 58.
- Розшморгнути, -ну, -неш, гл.** Раздернуть. *Розшморгнув калитку.* Рудч. Ск. I. 66.
Розшморгнув торбинку. Мнж. 60.

Розшнуровувати, -вую, -єш, сов. в. розшнурувати, -рую, -єш, гл. Разшнуровывать, развязывать, развязать увязанное веревками. *Розшнуровуй віз, вражий сину.* ЗОЮР. I. 157.

Розшолопати, -паю, -єш, гл. Сообразить, понять, смекнуть. Ком. I. 48. Левиц. I. 313. *Не розшолопав, що то той казав.* Грин. II. 60. *Як я розшолопав, дак воно вийшло ось що.*

Розшпінкуватися, -куюся, -єшся, гл. Разстегнуться. Вх. Зн. 61.

Розшрубувати, -бую, -єш, гл. Развинтить. *Всі сугави розшрубуює.* Котл. Ен. V. 19.

Розшрубуватися, -буюся, -єшся, гл. Развинтиться.

Розштовхати. См. **Розштовхувати.**

Розштовхувати, -хую, -єш, сов. в. розштовхати, -хаю, -єш, гл. Расталкивать, растолкать.

Розшугакати, -каю, -єш, гл. Широко распахнуть. *На що це ти так розшугакала двері, не влізеш, чи що? І такечки холодно.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Розшукати, -ся. См. **Розшукувати, -ся.**

Розшукування, -ня, с. Разыскивание.

Розшукувати, -кую, -єш, сов. в. розшукати, -каю, -єш, гл. Разыскивать, разыскать. *Коли б чю долю піймав, може б тоді розшукав десь і свою.* Грин. I. 112.

Розшукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. розшукатися, -каюся, -єшся, гл. Разыскиваться, разыскаться.

Розшулічити, -чу, -чиш, гл. Разобрать, понять. Черк. у. *Насилу я розшулічив, де їй край.* Верхноднѣпр. у. *Вештався Петро, поки не розшулічив головою, що нема чого й вештатись.*

Розшумуватися, -муюся, -єшся, гл. Начать сильно пѣнить.

Розшушукати, -каю, -єш, гл. = Розшулічити. *Розшушукав тоді, що воно й справді вигадки.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Розщебетати, -чу, -чеш, гл. Разболтать, разнести. *Любив я її півтора року, поки не знали вороги з боку; бо як узнали, розщебетали.* Чуб. V. 150.

Розщебетатися, -чуся, -чишся, гл. Разщебетаться.

Розщедритися, -рюся, -ришся, гл. Разщедриться. *Розщедривсь, як бува у нас, хотів посліднім поділитись.* Котл. Ен.

Розщибати, -баю, -єш, гл. Разбивать. *Сама стадо завертаєш, ніжки свої розщиваєш.* Гол. I. 88.

Розщиватися, -баюся, -єшся, гл. Разваться. *Ой за поповичем дзвонися розщивають.* Гол. I. 61.

Розщипати. См. **Розщипувати.**

Розщипувати, -пую, -єш, сов. в. розщипати, -паю, -єш, гл. Разщипывать, разщипать. *Став розщипувати вареник.* Кв. I. 260. *Розщипали на дрібні кавалки.* Гн. II. 204.

Розщібати, -баю, -єш, сов. в. розщібнути, -ну, -неш, гл. = Розщіпати, розщіпнути. *Розщібані двері.* Двери, крючекъ которых откинуть. МВ. (О. 1862. I. 98).

Розщіпати, -паю, -єш, сов. в. розщіпнути, -ну, -неш, гл. Разстегивать, разстегнуть. *Розщепни гудзики.*

Розщіпатися, -паюся, -єшся, сов. в. розщіпнутися, -нуся, -нешся, гл. Разстегиваться, разстегнуться. *Свита розщепнулася.*

Розщот, -ту, м. Разчеть. Як пили, то гомоніли, а до розщоту, то й поніміли. Ном. № 11642.

Розюшітисся, -шусся, -шишся, гл. Сильно разсердиться, раздражиться.

Роз'язати, -зі, ж. Дѣтск. розга. О. 1862. IX. 119.

Роз'язати, -ся. См. Роз'язувати, -ся.

Роз'язувати, -зую, -ещ, сов. в. роз'язати, -жу, -жеш, гл. = Розв'язувати, розв'язати.

Роз'язуватися, -зуюся, -ешся, сов. в. роз'язатися, -жуся, -жешся, гл. = Розв'язуватися, розв'язатися.

Роз'ярити, -ся. См. Роз'ярятити, -ся.

Роз'ярятити, -ряю, -ещ, сов. в. роз'ярятити, -рю, -риш, гл. 1) Разъярят, разъярить. *І роз'ярив дружину злую побить Енеевих прочан.* Котл. Ен. 2) Разжигать, разжечь. *В його душі Вожу искру Господь роз'яряє.* Гол. III. 259.

Роз'ярятися, -ряюся, -ешся, сов. в. роз'яритися, -рюся, -ришся, гл. Разъяряться, разъяриться. *Росердився і роз'ярився, аж піну з рота попустив.* Котл. Ен.

Роз'ясити, -шу, -шиш, гл. Открыть, обнаружить. *Він узяв і роз'ясив, що Клим зумисне цо зробив.* Канев. у.

Роз'ятрити, -ся. См. Роз'ятрювати, -ся.

Роз'ятрювати, -рюю, -ещ, сов. в. роз'ятрити, -рю, -риш, гл. Растрявлять, растравить. *Розятрити рану. Розмова з Василем роз'ятрила старе серце, старі рани.* Левиц. I. 8.

Роз'ятрюватися, -рююся, -ешся, сов. в. роз'ятритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Растрявляться, растравиться. *Рана роз'ятрилась.* 2) Воспламеняться, воспламениться, возбуждаться. *Почувши хміль, хлопці роз'ятрилися — тільки б гуляти.* Св. Л. 188.

Роївня, -ні, ж. Ройникъ, корзина, куда собираютъ рой.

Роїстий, -а, -е. Богатый роями. *Пасіка роїста.* К. ЦН. 237.

Роїти, рою, -їш, гл. Выпускать рой. *Ой де ж ми будем присаду мати, рої роїти і меди носити.* Чуб. III. 392.

Роїтисся, -роюся, -їшся, гл. 1) Роиться. *Сідайте, щоб рої роїлись.* Ном. № 11862. 2) — в голові. Вспомниться. *Усього то не згадаеш... а так перекину, що роїтисся в голові з крамаревого оповідання.* О. 1862. IX. 70. *Йому в голові і буде все роїтисся, що... вона йому не рівня.* Котл. НП. 373.

Ройовий, -а, -е. Принадлежащій рою, т. е. восковой (о свѣчѣ)? *Над миленьков, над молоденьков ройова свічка горить.* ЗЮЗО. II. 416.

Ройовик, -ка, м. Раст. маточникъ, *Melissa officinalis* L. Анн. 213.

Ройвиця, -ці, ж. = Рійба.

Ройок, -йка, ройочок, -чка, м. Ум. отъ рій.

Рокита, -ти, ж. Ракита. *Ой лежав козак убитий та у полі під рокитою.* Чуб. V. 881. Ум. **Рокіточка.** Мет. 56.

Рокітина, -ни, ж. = Рокита. Желех.

Рокитник, -ка, м. Раст. а) *Salix incybacea* L, *Salix rosmarinifolia*. ЗЮЗО. I. 134. б) *Cytisus biflorus* L. ЗЮЗО. I. 120.

Рокитовий, -а, -е. Ракитный. Чуб. V. 358.

Рокиточка, -ки, ж. Ум. отъ рокита.

Рокітяний, -а, -е. = Рокитовий. Желех.

Роківщина, -ни, ж. = **Рокове**. К. МБ. Х. 3. *Се засуджена попівська від них роківщина*. К. МБ. Х. 7.

Рокове, -вого, с. Годичный сборъ, собираемый съ прихожанъ священникомъ. *Шертъ-верть, бери чверть — вийшло рокове*. Ном. № 217.

Роковій, -а́, -е́. 1) Годовой, бывающій разъ въ году. *Роковий ярмарок*. Св. Л. 20. *Зов'єм віночки на всі святочки, на годовії, на роковії*. Чуб. III. 334. *До вас прийдуть рокові гості*. Чуб. III. 192. *Завтра святий празник, роковий день Великдень*. АД. I. 231. 2) Годовой. *Ой щоб ту ніч пожерла тьма страшенна, щоб не лічив її ніхто в раковім крузі*. К. Іов. 7.

Роковини, -вин, ж. мн. Годовщина. *Роковини по Шевченкові*. О. 1862. III. 22.

Рокотати, -чу́, -чеш, рокотіти, -чу́, тиш, гл. Гремѣть, рокотать. *Грім так і рокотить*. Кв. II. 310.

Рокотня, -ні, ж. Грохотаніе грома. Кв.

Рольнік, -ка́, м. = **Рільник**. *Вже був з його добрий погонич або й рільник*. Чуб. I. 154.

Роля, -лі, ж. = **Рілля**. *Не хочять по ролі спотикати, за плугом спину ламати*. Лукаш. 37.

Роман, -ну, м. 1) Раст. а) *Matricaria Chamomilla*, ромашка. Анн. 209. б) *Chrysanthemum inodorum*. Лв. 97. 2) Романъ (лит. произведеніе). *Писав романи*. К. Гр. Кв. 18. Ум. **Романець**.

Романець, -нця, м. 1) Ум. отъ **роман**. 2) Раст. *Chrysanthemum corymbosum*. Вх. Пч. II. 30.

Роланик, -ка, м. Пт. = **Ремез**. Вх. Пч. II. 13.

Романів, -нова, -ве. Приналежачій Роману. **Романова ха́та**. *Острогъ. Хиба хочеш у романову хату, де вікна великі?* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ромен, -ну, м. = **Роман 1**. *Ромен-зілля, ромен-зілля по дорозі розстилається*. Чуб. V. 278.

Роменовий, -а, -е. Ромашковий.

Ромнянок, -нку, м. Душистая ромашка. Уман. у.

Ромпас, -са, м. Двойная подошва. Гол. Од. 29.

Ромпасовий, -а, -е. О сапогѣ: съ двойной подошвой. Гол. Од. 14.

Ронд, -ду, м. Сбруя. *Шити золотом ронди*. К. ЧР. 38. Ум. **Рондик**.

Роніти, -ню, -ниш, гл. 1) Ронять, терять. *Дрібні сльози роню*. Мет. 53. *Там пава ходила, піря ронила*. Мет. 332. 2) Сбросить ребенка. 3) Дух за ким ронити. *Быть безъ души отъ кого, души не слышать въ комъ*. Ном. № 8753.

Роняти, -няю, -еш, гл. = **Ронити**. *Що так роняєш дрібні слізюньки*. Чуб. V. 119.

Ропа, -пи, ж. 1) Сукровица. 2) Разсолъ. *Солоний як ропа*. Ном. № 12381. 3) Нефть. Шух. I. 15.

Ропавка, -ки, ж. Жаба. Вх. Зн. 24.

Ропище, -ща, с. Мѣсто, гдѣ имѣється въ землѣ нефть. Шух. I. 15.

Ропляній, -а́, -е́. Смоченный разсоломъ.

Ропнути, -ну, -неш, гл. Перднуть. *Старість — не радість: що кашлянеш, то й ропнеш*. Ном. № 8682, стр. 288.

Ропотіти, -чу́, -тиш, гл. 1) Болтать безъ умолку, говорить всѣмъ сразу; бормотать. 2) Шумѣть при движеніи. *Як летів, то й ропотів, як упав, то й пропав*. Ном. № 13539. См. **Роптати**.

Роптати, -пчу, -чеш, гл. 1) Говорить всѣмъ сразу, говорить сразу такъ, что разговоръ сливається въ одинъ гуль, ропотъ; бормотать. *Чи чуєш, доню, що люде ропчуть, як*

твою славоньку під ноги топчуть? Нп. 2) О водѣ: сильно журчать. *Вода.... тихо леліє, не ропче.* МВ. II. 75.

Ропутіти, -чу́, -тиш, гл. = **Ропотіти.** Люде ропутья на зборщика, що гроші вкрав. Міус. окр.

Ропуха, -хи, ж. = **Ропавка.** Вх. Пч. II. 16.

Ропуханя, -ні, ж. = **Ропуха.**

Ропухатий, -а, -е. Толстый, раздутый подобно жабѣ. Вх. Лем. 463.

Роса, -си, ж. 1) Роса. *Поки сонце зійде, роса очі вийсть.* Ном. № 5679. *Сама ще молоденька, тільки як роса біла.* МВ. I. 102. **Перегнати на ро́су когó.** Задать кому. Ном. № 3470.

2) **Божа роса.** Молочные продукты. Ном. № 12371. *За божу росу (молоко) не беруть грошей.* Ном. № 12372. Ум. **Росинка, росиночка, росиця, росичка, ро́сонька.** Чуб. V. 283. Чуб. III. 476. *Сонечко зійшло, росиця спала.* Мет. 322.

Ро́сий, -а, -е = **Русий.** О. 1862. IV. 8. *Розчеси росу косу.* О. 1861. XI. Св. 46.

Росіти, -шу́, сіш, гл. Орошать. *Дощик траву росить.* Нп. *По що росиш личко своє гіркою слъозою?* Млак. 20. *Росять дрібно слъози її обличчя молоде.* МВ. (О. 1862. I. 73).

Роситися, -шуся, -сися, гл. Покриваться росой.

Росиця, -ці, ж. Ум. отъ роса. 2) = **Росянка.** ЗЮЗО. I. 121.

Росиян, -на, м. Россіянинъ, русскій. Гн. I. 196.

Росівниця, -ці, ж. Родъ кушанья. Шух. I. 141, 142.

Росіл, со́лу, м. Родъ кушанья. НВолын. у. *Спасибі за росіл, а хліб свій та й сіль.* Ном. № 12076.

Росказ, -зу, м. Повелѣніе, приказаніе. Чуб. III. 378, 379. *Разом за Божим росказом.* Ном. *Горе дворові, де корова росказ волові.* Ном.

Росказати. См. **Росказувати.**

Роска́зувати, -зую, -єш, сов. в. росказати, -жу, -жеш, гл. 1) Разсказывать, разсказать. *Росказує, мов із книжки бере.* Ном. № 12905. 2) Велѣть, приказывать, приказать. *Я би-м тя рада кохати, — трудно серцю росказати.* Грин. III. 241. *Я так росказую, так має бути.* Гн. I. 92.

Ро́скаль, -лі, ж. Распутица.

Роскапоститися, -шуся, -стишся, гл. Распакоститься.

Роскапуститися, -шуся, -стишся, гл. Разсѣсться, занять много мѣста. *Ото роскапустилась, нікуди й пройти.*

Роскаряка, -ки, об. 1) Дерево съ раздвоеннымъ стволомъ. *Верба-роскаряка.* Грин. III. 68. 2) Человѣкъ или животное, которое ходитъ, разставя ноги.

Роскарякуватий, -а, -е. 1) О деревѣ: со стволомъ, расходящимся въ верхней части. 2) О человѣкѣ, который ходитъ разставя ноги.

Роскарячити, -ся. См. **Роскарячувати, -ся.**

Роскарячувати, -чую, -єш, сов. в. роскарячити, -чу, -чиш, гл. Разставлять, разставить, раздвинуть вѣтви, ноги.

Роскарячуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. роскарячитися, -чуюся, -чишся, гл. Раскарячиваться, раскарячиться.

Роскачати. См. **Роскачувати.**

Роскачувати, -чую, -єш, сов. в. роскача́ти, -чаю́, -єш, гл. 1) Раскатывать, раскатать. 2) Расталкивать, растолкать. *Ногами в силу роскачали.* Котл. Ен.

Роскашлятися, -ляюся, -єшся, гл. Раскашляться.

Роскаятися. См. Роскаюватися.

Роскаюватися, -ююся, -єшся, сов. в. роскаятися, -каюся, -єшся, гл. Раскаиваться, раскаяться. *Создав Бог та й роскаювся.* Ном. № 8512.

Росквакати́ся, -каюся, -єшся, гл. Расквакаться. Переносно: разревѣться. *А дитина на припичку росквакалася.* Чуб. V. 635.

Росквас, -су, м. Закваска кѣ тѣсту.

Росквасити. См. Росквашувати.

Росквашувати, -шую, -єш, сов. в. росквасити, -шу, -сиш, гл. 1) Растворять, растворить тѣсто. 2) *безл.* Росквасило. Стало грязно, распустило. *Після дощу дорогу росквасило.* 3) — **губи.** Распускать, распустить нюни. *Росквасив губи як капиці.* Ном. № 2378. 4) Разбивать, разбить. *Загадай дурному Богу молитись, то він собі і лоб росквасить.* Ном. № 6576.

Росквась, -сі, ж. Распутица.

Росквили́тися, -люся, -лишся, гл. Распищаться, раскричаться (о чайкѣ, соколѣ).

Росквитан́ня, -ня, с. Разсчетъ. *Як прийшлося до росквитання, то козаки zostались козаками, а нас у поспільство повернено.* К. ЧР. 71.

Росквита́тися, -таюся, -єшся, гл. Разсчитаться, расплатиться, расквитаться. *Як признався — росквитався.* Ном.

Росквіт, -ту, м. 1) Расцвѣтъ. 2) Первый цвѣтокъ. *Перший росквіт на житі.* Чуб. I. 74.

Росквітлий, -а, -е. Расцвѣтшій. МВ. I. 18. *Росквітлі садки й городи.* МВ. I. 13.

Росквітча́ти, -чаю, -єш, гл. Снять цвѣты или вѣнокъ со головы.

Росквітча́тися, -чаюся, -єшся, гл. Снять цвѣты или вѣнокъ съ своей головы.

Роскепкуватися, -куюся, -єшся, гл. Приняться за насмѣшки.

Роскорени́ти, -ню́, -ниш, гл. Разрыть, изрыть. *Свині роскоренили город.* Вх. Зн. 60.

Роскива́тися, -ваюся, -єшся, гл. Приняться кивать. *Що з того буде, що ви головами роскивалися?* МВ. II. 108.

Роскид, -ду, м. Разбросъ. **Сіяти в розкид.** Сѣять разбросомъ, въ разбросъ.

Роскида́ти, -даю, -єш, сов. в. роскидати, -даю, -єш, одн. в. роскинути, -ну, -неш, гл. 1) Разбрасывать, разбросать, раскидывать, раскидать, раскинуть. *Бідні роскидають, а багаті збирають.* Ном. № 1361. *Не штука роскинути, а штука зібрати.* Ном. № 10620. 2) Разрушать, разрушить, разобрать (постройку). *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубаємо дрівець.* Ном. № 10289. 3) Раскидывать, раскинуть врозь. *Лежить собі на пісочку, білі рученята роскидала.* Шевч. 24. 4) Простилать, простлать, разослать. *Роскиньте ж, небожата, червоний цвіт славетний по чорній сумній домовині Тарасовій.* К. (О. 1861. VI. 31).

Роскидатися, -даюся, -єшся, сов. в. роскидатися, -даюся, -єшся, одн. в. роскинутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Разбрасываться, разбросаться. *Ні, тепер люде не дуже роскидаються з грішми.* Лебед. у. 2) Раскидываться, раскинуться, сидѣть, лежать, раскинувъ ноги, руки. (Молодиця) *лежала, роскидавшись, стогнала і плакала.* Левиц. Пов. 221. *Панночка на стільчику роскинулася, плаче.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Роскидувати, -дую, -єш, гл. = Роскидати.

Роскинути, -ся. См. Роскидати, -ся.

- Роскиса́ти, -саю, -еш**, сов. в. **роскиснути** и **роскисти, -сну, -неш**, гл. Раскисать, раскиснуть.
- Роскіл, -колу**, м. Узкій проходець для овець въ загородку, называемою **аге́л** (см.). О. 1862. V. Кух. 38.
- Роскіп, -пу**, м. 1) Расколь, расщепъ. Шух. I. 171. 2) Развѣтвленіе, напр. въ рукояткѣ граблей, въ дышлѣ воловьего воза. Шух. I. 166.
- Роскіш, -коші**, ж. 1) Роскошь, изобиліе, наслажденіе, удовольствіе, прелесть. *Роскіш творить біль: як приходить — смакує, як виходить — катує.* Ном. № 1718. *Степи-поля! роскіш моя! Ном. №10112. Захоче багатства і много грошей, а мене позбавить любої роскоші.* Чуб. 2) мн. **Роско́ші**. Обиліе, достатокъ. *Я з п'яницею жити не буду, тільки роскоші забуду.* Мет. Сивий соколонько по полю літає, по своїх роскошах пароньки шукає. Мет. Ум. **Роскішенька, роскошеньки**. Мет. 139.
- Роскішний, -а, -е**. Роскошный, изобильный, богатый. *Роскішна сторона лежала пожарищем.* К. Псал. 242.
- Роскішник, -ка**, м. Живущій въ роскоши, сибаритъ. Маркев. 43. Вх. Лем. 462.
- Роскішниця, -ці**, ж. Живущая въ роскоши, сибаритка. Ном. № 741. Вх. Лем. 462.
- Роскішно**, нар. Роскошно, изобильно, богато. *(Гаї) роскішно поросли на крутих ребрах, на вершках гір.* Левиц. J. 203.
- Роскішпя, -пя**, с. = **Роскіш**. О. 1862. III. 47.
- Роскладати, -даю, -еш**, сов. в. **роскласти** и **розікласти, -кладу, -деш**, гл. 1) Раскладывать, разложить. *І виняв тельбухи з кишками, росклав гарненько їх рядами.* Котл. Ен. **Роскласти ворота**. Вынуть жерди, которыми заложено отверстие для воротъ, вынуть жерди въ розлогах (см.). Вх. Зн. 60. 2) Разлагать, разложить на составныя части. *Учені люде зуміли роскласти воду на дві первітні частини.* Дещо. 3) Раскладывать, разложить, развести (огонь). *Чорт росклав огонь да й стереже його.* Чуб. I. 45.
- Роскладатися, -даюся, -ешся**, сов. в. **роскластися** и **розікластися, -кладуся, -дешся**, гл. 1) Раскладываться, разложиться, распаковаться. 2) Разлагаться, разложиться на составныя части. 3) Разваливаться, развалиться, разлечься. *Росклався на покуті, мов святий турецький.* Ном. № 13547.
- Роскладний, -а, -е**. Составной, раздѣляющійся на части. *Роскладний ніж.*
- Роскладувати, -дую, -еш**, гл. = **Роскладати**.
- Роскласти, -ся**. См. **Роскладати, -ся**.
- Росклеветати, -вечу, -чеш**, гл. Разгласить, разболтать. *Як ми любились та півтора року, покіль не знали вороги збоку. Ой як узнали, то роспарували, нашую любов росклеветали.* Грин. III. 187.
- Росклеїти, -ся**. См. **Росклеювати, -ся**.
- Росклекотатися, -чуся, -чешся, росклекотітися, -чуся, -тишся**, гл. 1) Сильно раскипѣться, клокотать. 2) Объ орлахъ: раскричаться.
- Росклеювати, -юю, -еш**, сов. в. **росклеїти, -клею, -їш**, гл. Расклеивать, расклеить, отклеить.
- Росклеюватися, -ююся, -ешся**, сов. в. **росклеїтися, -клеюся, -їшся**, гл. Расклеиваться, расклеиться, отклеиться.
- Роскліне, -ня**, с. Родъ орнаментики въ рѣзьбѣ. Шух. I. 303.

Росклинки, -ків, м. мн. Украшенні рѣзьбой верхніє концы столбовъ по обѣимъ сторонамъ дворець, ведущихъ на крыльцо. Шух. I. 105.

Росклопотати́ся, -чуся, -чешся, гл. Засуетиться, много хлопотать.

Роскльобувати, -вую, -еш, сов. в. роскльювати, -кльюю́, -еш, гл. Расклеивать, расклевать.

Роскни́житися, -жуся, -жишся, гл. Разложить книги. *Тут треба хату чепурити, а ви роскнижились, що за вами ніде повернутися.* Лубен. у.

Роскобіжкати, -каю, -еш, гл. Раздобыть. Вас. 213.

Роскобіжкатися, -каюся, -ешся, гл. Разжиться. Вас. 213.

Росковерзуватися, -зуюся, -ешся, гл. Раскапризничаться. *Дитина росковерзувалася.*

Роско́увати, -вую, -еш, сов. в. роскувати, -ку́ю, е́ш, гл. Расковыивать, расковать. Шевч. 160. *Ївга не дала нікому росковувати Левка, сама зняла залізо.* Кв. П. 263. *З кайданів мушу розум роскувати.* К. МБ. III. 261.

Роско́уватися, -вуюся, -ешся, сов. в. роскуватися, -кую́ся, -ешся, гл. 1) Расковыиваться, расковаться. *Роскуються незабаром заковані люде.* Шевч. 211. 2) Только сов. в. О кукушкѣ: раскуковаться.

Росколивати, -ваю, -еш, гл. Расколебать, расшатать.

Роско́лина, -ни, ж. Разщелина, трещина. Левиц. Пов. 362. *Вода в росколини лилася.* Котл. Кн III. 37.

Росколисати, -саю, -еш, гл. = Росколихати 1.

Росколихати, -ся. См. Росколихувати, -ся.

Росколі́хувати, -хую, -еш, сов. в. росколиха́ти, -хаю́, -еш и -колищу, -шеш, гл. 1) Раскачивать, раскачать. *Серця (в дзвоні) не росколихали.* Сим. 178. 2) — духа. Воодушевлять, воодушевиться. *Росколихавши духа, перейшов од розмови до народніх пісень.* К. XII. 21.

Росколі́хуватися, -хуюся, -ешся, сов. в. росколихатися, -хаюся, -ешся и колищуся, -шешся, гл. 1) Раскачиваться, раскачаться. 2) Разойтись, развеселиться. *Росколихались наші дівчата.* Кв. I. 12.

Росколонизуватися, -зуюся, -ешся, гл. Разселиться колоніями. К. Кр. 18.

Росколоти, -ся. См. Росколювати, -ся.

Росколоти́ти, -ся. См. Росколочувати, -ся.

Росколочувати, -чую, -еш, сов. в. росколоти́ти, -чу, -тиш, гл. Разбалтывать, разболтать, взболтать (жидкость). *І вскочив голий п. у росколочену сажу.* Грин. II. 161. *Росколотили сметану.*

Росколупати. См. Росколуплювати.

Росколуплювати, -лкую, -еш и росколупувати, -пую, -еш, сов. в. росколупа́ти, -паю́, -еш, гл. Расковыривать, расковырять.

Роско́лювати, -лкую, -еш, сов. в. росколо́ти, -лю, -леш, гл. Раскалывать, расколоть.

Роско́люватина, -ни, ж. = Росколина. Борз. у.

Роско́люватися, -лкуюся, -ешся, сов. в. росколо́тися, -люся, -лешся, гл. Раскалываться, расколотиться. *Камінь... росколовся надвое.* Левиц. Пов. 263.

Роскомашувати, -шую, -еш, гл. Разбрасывать, сорить деньгами. Новомоск. у.

Роскомпонува́ти, -ну́ю, -еш, гл. Сообразить. *Ти їй тільки стань на догад закидати, а вона вже й роскомпонувала, що куди йде і до чого.* Кв. II. 196.

Роскопати, -ся. См. Роскопувати, -ся.

Роскопотітисся, -чуся, -тишся, гл. Раскошелиться. *Оце я, бабусе моя, зайшла була до своїх та и роскопотилась на кілька вісьмушок.* Харьк.

Роскопувати, -пую, -еш, сов. в. роскопати, -наю, -еш, гл. Раскапывать, раскопать, разрывать, разрыть. *Стали вони роскопувати тую гору.* Рудч. Ск. I. 31.

Роскопуватися, -пуюся, -ешся, сов. в. роскопатися, -паюся, -ешся, гл.

Раскапываться, раскопаться, разрываться, разрыться. *Та гора роскопується, Дніпр туди йде.* Рудч. Ск. I. 146.

Роскоренітисся, -нюся, -нишся, гл. Разростись, распространиться, размножиться. КС. 1883. III. 670. *Перед вікнами роскоренився широкий кущ бузку.* Левиц. 1. 72. *Рід... роскоренився великий та дужий.* Мир. ХРВ. 120. *Я бачив, як дурний роскоренився, то я прокляв його оселю марну.* К. Іов. 11.

Роскорпати, -паю, -еш, гл. Расковырять.

Роскорчовуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. роскорчуватися, -чуюся, -ешся, гл.

Куститься, раскуститься.

Роскосітисся, -шуся, -сишся, гл. Увлечься косьбой. *Тільки що роскосилися добре, а тут дощ.* Харьк.

Роскотистий, -а, -е. 1) Легкій на ходу. *Цей віз роскотистий.* 2) Покатый. *Роскотисте місце.*

Роскотіти, -ся. См. Роскочувати, -ся.

Роскохати, -хаю, -еш, гл. 1) Возбудить любовь. *Хочеш мене роскохати, а після ся посміяти.* Чуб. V. 106. 2) О скотъ: раскормить.

Роскохатися, -хаюся, -ешся, гл. Воспылать любовью. *Бідахи, роскохалися, аж зовсім подуріли, з лиця спали, схнуть.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Роско́чувати, -чую, -еш, сов. в. роскотіти, -чу, -тиш, гл. Раскатывать, раскатить.

Роско́чуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. роскотітисся, -чуся, -тишся, гл. 1)

Раскатываться, раскатиться. *Було в мене три орішки, та всі роскотилися.* Чуб. V. 200. *Гріш круглий — роснотитисся.* Ном. №9924. 2) Разбредаться, разбрестись, разойтись вь разные стороны. *Та ви ж, мої діточки, роскотилися, як горох при дорозі.* Мил. 216. *Вівці... роскотилися по толоці, щипаючи... травицю.* Мир. ХРВ. 50. 3) О звукъ: раздаваться, раздаться, разнестись. *Роскотитисся по небу глас потужний.* К. Іов. 81. *Дзвінкий регіт такий чути, що так і роскочується.* МВ. II. 182.

Роскошелюб, -ба, м. Сибаритъ. *(Збудилися турки роскошелюби.* МВ. III. 62.

Роскошітисся, -шуся, -шишся, гл. 1) Расположиться. 2) Жить вь довольствѣ. Г. Барв. 518. *Чоловіче мій, роскоші мої, роскоші превеликі! роскошилася я за тобою, як верба над водою.* Нп. Г. Барв. 285.

Роско́шич, -ча, м. Расточитель. *Покошичі-роскошичі: хто прийде в жупані, то піїде без свитки.* Ном. № 13450.

Роскошіти, -шію, -еш, гл. Дѣлаться роскошнѣ. *Коси у їх роскошіють.* Г. Барв. 293.

Роско́шкати, -каю, -еш, гл. Взъерошить.

Роскошлати, -лаю, -еш, гл. = Роскошкати. *Роскошлати волосся.* Чуб.

Роско́шонька, -ки, ж. Ум. отъ роскіш.

Роскоштувати, -тую, -еш, гл. = Роскуштувати.

Роскошувати, -шую, -єш, гл. Роскошничать; наслаждатися. *Мали всякого добра, що ї не злічити, та не довго роскошували.* МВ. I. 150. *Тут тобі не бувати, тут тобі не роскошувати.* Чуб. I. 115. *Всіх більше роскошувала нею (оперою)...* «молода княгиня». К. ХП. 26.

Роскрада́ти, -даю, -єш, сов. в. роскрасти и розікрасти, -раду, -деш, гл.

Раскрадывать, разокрасть. *Роскрадати мою працю.* Рудан. I. 71. *Роскрадають як овець.* Шевч.

Роскрадатися, -даюся, -єшся, сов. в. роскрастися и розікрастися, -дуся, -дешся, гл. 1) Раскрадываться, разокрасться. 2) Только сов. в. Сдѣлаться воромъ.

Роскрамарюватися, -рююся, -єшся, гл. Расторговаться.

Роскрасі́ти, -шу, -сиш, гл. Украсить. *Тільки його раскрасила, що сивая шапка.* Чуб. V. 206.

Роскрасти, -ся. См. Роскрадати, -ся.

Розкра́яти, -раю, -єш, гл. Разрѣзать. *Хліб... розкраяв.* МУЕ. III. 41. *Роскраємо серце на дві половині.* Чуб. V. 856.

Роскрехта́тися, -хчу́ся, -чешся, гл. Расквакаться (о лягушкахъ). *Жаби иноді як роскрехчуться, все: кре, кре.* Радомysl. у.

Роскрива́ти, -ваю, -єш, сов. в. роскрити, -рию, -єш, гл. Раскрывать, раскрыть.

Роскрива́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. роскритися, -риюся, -єшся, гл. Раскрываться, раскрыться. *Білі рученята раскидала, роскрилася.* Шевч. 24.

Роскричатися, -чуся, -чишся, гл. Раскричатся. *Роскричався, мов на батька.* Ном. № 3465.

Роскрі́авити. См. Роскрі́авляти.

Роскрі́авля́ти, -ляю, -єш, сов. в. роскрі́авити, -влю, -виш, гл. Окровавливать, окровавить, разбить до крови. *Б'є, аж роскрі́авить.* Св. Л. 283.

Роскрі́слити, -лю, -лиш, гл. Разставить, растопырить (руки). *Той беться, той ховається, той роскрі́слить руки і крутиться.* Св. Л. 291.

Роскрої́ти, -крою, -їш, гл. = Роскраяти. *Як ударив кийком, так і роскроїв бороду і зуб вибив.* Пирят. у.

Роскрої́тися, -роюся, -їшся, гл. Треснуть. *Губа спідня роскрої́лася.* Борз. у.

Роскрука́тися, -каюся, -єшся, гл. Раскричатся (о воронахъ).

Ро́скрут, -та, м. Кольцо изъ деревяннаго прута, — напр. въ ярмѣ, гдѣ оно играетъ ту же роль, что и живецъ (см. живецъ 11). Шух. I. 165. Ум. **Роскрутець.** Шух. 1. 214.

Роскруті́ти, -ся. См. Роскручувати, -ся.

Роскру́ття, -тя, с. Стволы молодого дерева, которыми связываюся сплавляемыя деревья въ плотъ, тальбу. Шух. I. 181.

Роскручувати, -чую, -єш, сов. в. роскруті́ти, -чу, -тиш, гл. Раскручивать, раскрутить, развертывать, развернуть. *Чоловік крутить, а Бог роскручує.* Ном. № 84. *Всякі квітки роскручували свої пупяночки.* Левиц. I. 125.

Роскручува́тися, -чуюся, -єшся, сов. в. роскруті́тися, -чуся, -тишся, гл.

Раскручиваться, раскрутиться, развертываться, развернуться.

Роскряка́тися, -каюся, -єшся, гл. Раскаркаться.

Роскублитися, -блюся, -липся, гл. 1) Устроить большое гнѣздо, занять гнѣздомъ много мѣста. 2) Родить много дѣтей. *Моя Мотронка як роскублиться замужем, дак і в дворі дитвора не потовпиться.* Г. Барв. 179.

Роскувакатися, -каюся, -ешся, гл. Расплакаться (о дѣтяхъ).

Роскувати, -ся. См. **Росковувати, -ся.**

Роскудкудакатися, -каюся, -ешся, гл. Раскудахтаться. *Роскудкудакалась як квочка.* Котл. Ен. 1. 7.

Роскудлати, -ся. См. **Роскудлувати, -ся.**

Роскудлувати, -лую, -еш, сов. в. роскудлати, -лаю, -еш, гл. Взъерошивать, взъерошить, растрепать (волосы). *На голові волосся було роскудлане.* Левиц. Пов. 177.

Роскудлуватися, -луюся, -ешся, сов. в. роскудлатися, -лаюся, -ешся, гл. О волосахъ: взъерошиваться, взъерошиться, растрепаться.

Роскудѳвчити, -ся. См. **Роскудѳчувати, -ся.**

Роскудѳчувати, -чую, -еш, сов. в. роскудѳвчити, -чу, -чиш, гл. = Роскудлувати, роскудлати. *Волосся йому роскудѳчене.* Кв. I. 113.

Роскудѳчуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. роскудѳвчитися, -чуся, -чишся, гл. = Роскудлуватися, роскудлатися.

Роскузьомитися, -млюся, -мишся, гл. Расплакаться по дѣтски, расхныкаться. *Зійшлися докупн та й росплакалися, росплакалися й роскузьомилися.* ЗЮЗО. I. Мат. 42.

Роскуйдати и роскуйдити. См. **Роскуйдувати.**

Роскуйдувати, -дую, -еш, сов. в. роскуйдати, -даю, -еш и роскуйдити, -джу, -диш, гл. = Роскудлувати, роскудлати. *Мене змиють дрібні дощі, а розчешуть густі терни, а висушить ясне сонце, а роскуйдить буйний вітер.* Рудч. Чп. 227. *Хведір пізно вернувся додому, роскуйданий, без шапка.* Мир. Пов. I. 163.

Роскуйѳвдити, -джу, -диш, гл. = Роскудлати.

Роскуйѳвдитися, -джуся, -дишся, гл. = Роскудлатися.

Роскукарікатися, -каюся, -ешся, гл. О пѣтухѣ: раскричаться.

Роскульбачити, -чу, -чиш, гл. Разсѣдлатъ.

Роскуматися, -маюся, -ешся, гл. Прервать кумовскія отношенія. *Я з тією кумою роскумаюся, з куминим дівчам повінчаюся.* Чуб. V. 155.

Роскупіти. См. **Роскуповувати.**

Роскуповувати, -вую, -еш, сов. в. роскупіти, -плю́, -пиш, гл. Раскупать, раскупить.

Роскурвитися, -влюся, -вишся, гл. Развратиться.

Роскуріти, -ся. См. **Роскурювати, -ся.**

Роскурювати, -рюю, -еш, сов. в. роскуріти, -рю, -риш, гл. Раскуривать, раскурить. *Я йому роскурила (люльку) і падала.* Ном. № 9302.

Роскурюватися, -рююся, -ешся, сов. в. роскурітися, -рюся, -ришся, гл. 1) Раскуриваться, раскуриться. 2) Сильно дымить.

Роскусити, -ся. См. **Роскушувати, -ся.**

Роскути, -кую, -еш, гл. = Роскувати. *Кінь утомлений, копита роскуті, розбиті.* Шевч. 641.

Роскучматися, -маюся, -ешся, гл. = Роскудлатися. (О волосахъ). Уман. у.

Роскуштувати, -тую, -еш, гл. Распробовать.

Роскуштува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. Хорошенько распробовать. *Роскуштувалися, — а воно добре, — давай тоді їсти.* Константиногр. у.

Роскушувати, -шую, -єш, сов. в. **роскусіти, -шу, -сиш**, гл. Раскусывать, раскусить. *Роскушу орішок.* Чуб.

Роскушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **роскусітися, -шуся, -сишся**, гл. Раскусываться, раскуситься.

Роскущитися, -щүся, -щїшся, гл. Разрастись кустомъ. *Роскущилась бузина.*

Рославий, -а, -е = Рослий. *Рославі явори.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Рослий, -а, -е. Высокій, рослый. *Росле дерево.* НВолын. у.

Рослина, -ни, ж. = Ростина. Борз. у. *Густа роса посіла на всякій рослині.* Левиц. I. 125. *В ясну та холодну ніч трава і всяка рослина швидче охоложується.* Ком. II. 25. Ум.

Рослинка.

Росомаха, -хи, ж. Звѣрь: росомаха. КС. 1882. VIII. 377.

Росонька, -ки, ж. Ум. отъ роса.

Роспад, -ду, м. Распаденіе.

Роспадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **роспастися, -дуся, -дешся**, гл. 1) Распадаться, распасться, разсыпаться, разсыпаться. *Під припечком воду брала, гречаники розчиняла. Чому мені не вдалися, аж на троє распалися?* Чуб. V. 1173. *Панич порізав кавуна на скибки.... скибки распалися і з середини випав червоний вовк.* Левиц. Пов. 229. *Ад в порох распався.* Чуб. III. 25. *Так то вже побивалась нещаслива, що й кам'яне б серце распалось.* МВ. I. 74. 2) Только несов. в. Усердствовать, стараться изо всѣхъ силъ что либо дѣлать, доказывать и пр. *Брехня сьому, ей же то Богу брехня! — так распалась Ївга, вже осмілившись зовсім.* Кв. II. 249. *Хазяїн аж розпадається, так статкує коло хазяйства.* Рк. Левиц.

Роспадина, -ни, ж. Разсѣлина.

Роспако́увати, -вую, -єш, сов. в. **роспакува́ти, -кую, -єш**, гл. Распаковывать, распаковать.

Роспал, -лу, м. Растопка. *На распал нема тріски.* Черниг. г.

Роспалатися, -лаюся, -єшся, гл. 1) Начать сильно пылать. *Пожар удвое розгорівся, распалався до самої хмари.* Шевч. 180. 2) О человекѣ: зардѣться, сильно покраснѣть, разгорѣться. Г. Барв. 340.

Роспалина, -ни, ж. Трещина, разсѣлина. *Темно було у печерях.... Де зверху, у городу распалину, сояшний промінь ронив ссяющу стягу.* МВ. II. 159.

Роспали́ти, -ся. См. **Роспалювати, -ся.**

Роспалка, -ки, ж. Мелкія дрова, щепки для растопки.

Роспалювати, -ляю, -єш, сов. в. **роspалити, -лю, -лиш**, гл. 1) Разжигать, разжечь. *Роспалити люльку.* Кв. *Своє серце распаливши....* Чуб. III. 21. *Мене розбой распалив: хоть би батька, то б убив.* Чуб. V. 741. 2) Растопить (печь), развести (огонь). *Вона в печі распалила.* МВ. II. 25. *Наймит распалив багаття.* Левиц. Пов. 109.

Роспалюватися, -ляюся, -єшся, сов. в. **роspалитися, -лю́ся, -лишся**, гл. 1) Разгораться, разгорѣться. 2) Раскаливаться, раскалиться. 3) Разгорѣться, покраснѣть сильно. *Распалились у мене щоки.* Г. Барв. 381. *Чого се ти так распалилась? Собака, чи вовк налякав?* Г. Барв. 397. 4) Пылать, воспылать. *Еней, таку уздрівши зраду, великим гнівом распаливсь.* Котл. Кн. *Дуже палка натура нашого люду, швидко він распалюється*

високим поломям, та що ж, коли й малесенький дощик може погасити те поломя. О. 1862. IX. 29. 5) Войти въ азартъ; вспылить. *Роспалився як оса.* Ном. № 3410. *Роспаливсь, як жаба до каченяти.* Ном. № 3411.

Роспалѣти, -ляю, -єш, гл. = Роспалювати. *Огонь великий розпалюють.* Котл. Ен.

Роспанахати, -хаю, -єш, гл. Сильно разорвать или разрѣзать на двое. *Левиц. Пов. 360. Роспанахаютъ погане гниле серце, трудне.* Шев. 669.

Роспаношитися, -шуся, -шишся, гл. = Запаніти. Гн. I. 187.

I. Роспари, -рїв, м. мн. Оттепель. Александров. у.

II. Роспари, -рїв, мн. О волахъ: не парные. Мнж. 191. См. **Ро́спарки.**

Роспарити, -ся. См. **Роспарювати, -ся.**

Ро́спарки, мн. О сапогахъ, рукавицахъ и пр. = не парные. Мнж. 191. См. **II. Роспари.**

Роспаровувати, -вую, -єш, сов. в. розпарува́ти, -рюю, -єш, гл. Раздѣлять, раздѣлить пару, развести, разъединить. *Як ми любились та півтора року, покіль не знали вороги збоку. Ой як узнали, то розпарували.* Грин. III. 187. *На що маю розпаровувати коней: купуйте обох.* Каменец. у.

Роспарювати, -рюю, -єш, сов. в. розпарити, -рю, -риш, гл. Распаривать, распарить. Вас. 163.

Роспарюватися, -рююся, -єшся, сов. в. розпаритися, -рюся, -ришся, гл.

Распариваться, распариться. *Жолудик у печі розпаривсь.* Мнж. 1.

Роспасати, -саю, -єш, гл. Распоясать.

Роспасатися, -саюся, -єшся, гл. Распоясаться. Борз. у.

Роспаскудити, -джу, -диш, гл. Испортить нравственно.

Роспаскудитися, -джуся, -дишся, гл. Распакоститься, испортиться нравственно.

Роспасти, -су, -сеш, гл. Распустить. *Лежить на лаві як спас, і бороду роспас.* Мнж. 114.

Роспатися. См. **Роспадатися.**

Роспатлати, -ся. См. **Роспатлувати, -ся.**

Роспатлувати, -лую, -єш, сов. в. розпатлати, -лаю, -єш, гл. Растрепывать, растрепать (волосы). *Попереду несли Зіньку розпатлану і росхристану, неначе мертву.* Стор. М. Пр. 55.

Роспатлуватися, -луюся, -єшся, сов. в. розпатлатися, -лаюся, -єшся, гл.

Растрепываться, растрепаться.

Роспатякатися, -каюся, -єшся, гл. Разболтаться. *Патя та патя, та й роспатякались, неначе цілий вік їм укупі на сьому місті жити.* Кв. II. 41.

Роспач, -чі, ж. Отчаяніе. Гол. 11. 518. *Гляну на дівчину — бліда, грізна, сама роспач гіркая.* МВ. II. 43.

Роспачливий, -а, -е. Отчаянный. *Уже в хаті ридання голосне та гірке роспачливе.* МВ. II. 142.

Роспачливо, нар. Отчаянно, съ отчаяніемъ.

Ро́спаш, -шу, м. Въ выраж.: у ро́спаш. Въ рассыпную. *Шматки по обкомі ходять в роспаш, як можна тихше, щоб по траві не розгубить ягнят.* О. 1862. V. 33.

Роспашистий, -а, -е. Вѣтвистый. Черном.

Роспащикуватися, -куюся, -єшся, гл. Раскричатся, разговориться (рѣзкимъ голосомъ).

Роспаювати, -юю, -єш, гл. Раздѣлити на часті, розпредѣлити. *Врат так роспаює хлопців красно, що другий і з письма так не удав би.* Федьк. Пов. 2.

Роспаюшитися, -шуся, -шишся, гл. Сильно подразжитися, впасть въ сильное возбужденіе, раздраженіе. Вх. Лем. 462. См. **Роз'юшитися.**

Роспекти, ся. См. **Роспикати, -ся.**

Росперезати, -ся. См. **Росперізувати, -ся.**

Росперізувати, -зую, -єш, сов. в. росперезати, -жу, -жеш, гл. Распоясывать, распоясать. *Їж хлїб, хоч роспережи паса.* Ном. № 679.

Росперізуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. росперезатися, -жуся, -жешся, гл. Распоясываться, распоясаться. *Прийшов додому, роздягсь, росперезавсь та й ліг.* Кв. I. 120.

Росперти. См. **Роспірати.**

Роспестити, -щу, -стиш, гл. Избаловать, изнѣжить.

Роспеститися, -щуся, -стишся, гл. Избаловаться. *Хоре коли не вмре, то роспеститься.* Ном. № 8151.

Роспечатати. См. **Роспечатувати.**

Роспечатувати, -тую, -єш, сов. в. распечатати, -таю, -єш, гл. Распечатывать, распечатать.

Роспиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. роспитися, -зіп'юся, -єшся, гл. Распиваться, распиться, распьянствоваться. *Вдовин син роспився, розгулявся.* Чуб. V. 734. *Матка ся роспили, всі грошки пропили.* Чуб. V. 1156.

Роспильювати, -люю, -єш, сов. в. роспиляти, -ляю, -єш, гл. Распиливать, распилить.

Роспина́ння, -ня, с. Распина́ніе, распятіе. *Од самого распина́ння Христа ходе по світу.* Стор. М. Пр. 169.

Распина́тель, -ля, м. Распина́ющій, переносно: мучитель. *Распина́тели поділили одежу його.* Єв. Мр. XV. 24. *Распина́телям народним, грядущим тиранам.* Шевч. II. 167.

Роспина́ти, -наю, -єш, сов. в. розіпнути и розіпяти, -пну, -неш, гл. 1) Распяливать, распялить, растягивать, растянуть. *Сорочку... один за один рукав, а другий за другий розіпняли.* Сим. 213. 2) Разбивать, разбить, раскидывать, раскинуть (палатку). *Шатро край шляху росп'яли.* Шевч. 3) Распускать, распустить (паруса). *На байдаках роспинають паруси.* Дещо. 4) Распина́ть, распя́ть (на крестѣ). *Пилат руки умиває, на хрест Христа роспинає.* Чуб. III. 20. *Гірше ляха свої діти її роспинають.* Шевч. 215. 5) Разставлять, разставить ноги, руки. *І Масюк розіп'яв руки, піднявши вгору.* Левиц. Пов. 194.

Роспина́тися, -наюся, -єшся, сов. в. розіпнутися и розіпятися, -пнуса, -нешся, гл. 1) Распяливаться, распилиться, растягиваться, растянуться. 2) Распина́ться, распя́ться. *Постав хрест і розіпнись на йому.* Драг. 73. — **за ко́го.** Отстаивать кого, стоять горой за кого. *Распинайся, умри за них.* Кв. I. 2. 3) Разставлять, разставить ноги, руки. *На порозі не можна роспина́ться.* Чуб. I. 102.

Роспінджений, -а, -е. Разважничавшійся, зазнавшійся. *Роспінджена ляхва.* К. ПС. 137.

Роспінджитися, -джуся, -дишся, гл. Разважничаться, заважничать, надменность показать.

- Роспинка, -ки, ж.** Распорка (для удержання двох предметовъ въ раздѣльномъ положеніи). Лебед. у. Константиногр. у.
- Роспирскатися.** См. **Роспирскуватися.**
- Роспирскуватися, -куюся, -єшся, сов. в. роспирскатися, -каюся, -єшся, гл.**
 Разскакиваться, разскачиться въ разныя стороны, разбрасываться, разбросаться.
Зерно не роспирскувалося, а падало в дучай. МУЕ. III. 54.
- Росписати, -ся.** См. **Росписувати, -ся.**
- Росписка, -ки, ж.** Расписка. *Ходім у хату роспуску писати.* Чуб. I. 185. *Я не повірю на слові: хай дасть мені росписку, своєю кров'ю написану.* Чуб. II. 18. Ум. **Росписочка.** Грин. I. 8.
- Росписуватися, -суюся, -єшся, сов. в. росписатися, -щуся, -шешся, гл.**
 Расписываться, расписаться, дать расписку. *Росписався, що оддасть непременно.* Рудч. Ск. I. 116.
- Роспитати, -ся.** См. **Роспитувати, -ся.**
- Роспитися.** См. **Роспиватися.**
- Роспиток, -тку, м.** Разспросъ. *Науум пристав до його з роспитками.* Кн. I. 94. Без роспитку. Безъ разспросовъ. Черк. у.
- Роспитування, -ня, с.** Разспрашиваніе, разспросы. *Вибігла його мила на роспитування, обняла миленького та й поцілувала.* Чуб. V. 673.
- Роспитувати, -тую, -єш, сов. в. роспитати, -таю, -єш, гл.** Разспрашивать, разспросить. *В крамарочки роспитує: скажи мені правдоньку, якого ти родоньку.* Чуб. V. 911. *Хочу її за рученьку взяти, усю правду в неї роспитати.* Чуб. V. 135.
- Роспитуватися, -туюся, -єшся, сов. в. роспитатися, -таюся, -єшся, гл. 1) =
 Роспитувати, роспитати.** *Роспитуйся жаданих гостей.* Чуб. III. 410. 2)
 Разспрашивать, разспросить другъ друга, выяснить что-либо совмѣстно. *Ой ти неш, мене беш — роспитаймось: защо?* Чуб. V. 118. *Тут між собою роспиталась.* Котл. Ен.
- Роспихати, -хаю, -єш, сов. в. розіпхати, -хаю, -єш, одн. в. розіпхнути, -ну, -неш, гл.**
 Расталкивать, растолкать, растолкнуть. *Так тісно, хоч людей роспихай, як у церкві.* Левиц. Пов. 32. *Боярин насилу розіпхав гурт.* Левиц. I. 187.
- Роспишнитися, -нюся, -нишся, гл.** Пышно расцвѣсти. *Ганя роспишилась, як та троянда повна.* Левиц. I. 227.
- Роспищатися, -щуся, -щипся, гл.** Распищаться.
- Роспізнавати, -наю, -єш, сов. в. роспізнати, -наю, -єш, гл.** Узнавать, узнать, различать, различить. *Багатого з хвастливим не роспізнаєш.* Ном. № 2572.
- Роспізнаватися, -наюся, -єшся, сов. в. роспізнатися, -наюся, -єшся, гл.**
 Знакомиться, ознакомиться.
- Роспікати, -каю, -єш, сов. в. роспекти, -печу, -чеш, гл. 1)** Распекать, распечь, раскаливать, раскалить. Левиц. Пов. 157. Чуб. 2) Раздражать, раздражать. *У нас... дуже роспікають людей.... Там, чуєш, прикащик побив чоловіка.* О. 1862. II. 74.
- Роспікатися, -каюся, -єшся, сов. в. роспектися, -чуся, -чешся, гл.** Распекаться, распечься, раскаляться, раскалиться. *Наказав жінці топити, а як роспеклась черинь...* Мнж. 117.
- Роспірати, -раю, -єш, сов. в. росперти, -зіпру, -реш, гл.** Распирать, распереть, раздувать, раздуть, разносить, разнести. Ном. № 13215. *Минулися тії роки, що*

роспірала пироги боки. Ном. № 681. Воздух у пузирі від тепла поширює, роздається і розіпре пузирь. Дещо. Як же почила скотина кров, як заревуть, як двинуть лавою, — батечки! — росперли й загони к чортовій матері! Стор. II. 45.

Роспірка, -ки, ж. Распорка, распоронное місце, прорѣха. *Показала маленьку роспірку на плечі. Левиц. Пов. 143. Ум. Роспірочка.*

Роспістертися, -струся, -решся, гл. Растянуться, распростереться, лечь. *Поки дяк коні то роспріг, то попутав, пан-отець відійшов трохи набік і роспістерся на траві. Також расположитья, занять мѣсто: Понакладали отут на столі, що мені ніяк роспістертися ні з чим. Волч. у.*

Росплакатися, -чуся, -чешся, гл. Расплакаться. *Ой устань, жінко Уляночко, бо росплакалось дитяточко! — Ой нехай плаче, росплачеться, а мені вже з ним не бачиться. Чуб. V. 789.*

Роспланувати, -ную, -еш, гл. Распланировать *Я вже роспланував, де треба й хати становити. Міус. окр.*

Росплата, -ти, ж. Расплата. *Оце ж тобі. Лебеденку, за усе росплата. Чуб. V. 962.*

Росплатати, -таю, -еш, гл. 1) Распластать. *Доставши рибу щуку, або яку другу, принеси додому, росплатай. Чуб. I. 75.* 2) Растянуть, разложить. *Росплатала дочку та й тне її лозиною. Харьк. г.*

Росплататися, -таюся, -ешся, гл. 1) Рас — пластаться, растянуться, упавъ. *Мнж. 191. Та вже і внав добре — так і росплатався на долівці. Харьк. г. Він росплатавсь коло порога. Мнж. 131.* 2) О птиць: распростереть крылья. *В блакитнім небі,... росплатавшись на крилах, плив орел. О. 1862. VII. 47.*

Росплатитися. См. Росплачуватися.

Росплатка, -ки, ж. Платежъ. *Иноді, візьмеш і всі гроші, як треба на росплатки. Верхнеднѣпр. у.*

Росплачуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. росплатитися, -чуся, -тишся, гл.

Расплачиваться, расплатиться. Тепер вже я тобі грошей не дам, бо ми росплатилися: ти мене вибавив од смерти, а я тебе. Рудч. Ск. I. 73. Ось на тобі карбованець та йди росплатись. Чуб. V. 677.

Росплентати, -таю, -еш, гл. Распутать. *Заплутався в гарбузіння та й наробив шкоди... Росплентайте з гарбузіння, — вам шкоди не буде. Мил. 107.*

Росплескати, -ся. См. Роспліскувати, -ся.

Росплести, ся. См. Росплітати, -ся.

Роспливатися, -ваюся, -ешся, сов. в. роспливтися, -вуся, -вешся, гл. 1)

Распливаться, расплыться, поплыть въ разныя стороны. 2) Исчезать, исчезнуть, сплыть. Усе роспливлось (добро). Ном. № 1856.

Росплигати, -гаюся, -ешся, гл. Распрыгаться.

Росплинутися, -нуся, -нешся, гл. = Роспливтися. Чуб. I. 313.

Росплистися, -вуся, -вешся, гл. = Роспливтися.

Росплід, -лоду, м. Расплодъ, разведеніє. *На Семена чорт мірає горобців міркою... з верхом насипле мірку. То що в мірці, те йому йде, а що зчеркне, те зостається на росплід. Драг. 9.*

Роспліскувати, -кую, -еш, сов. в. росплескати, -плещу, -щеш, гл. 1) Росплескивать, расплескать. 2) Разбалтывать, разболтать, разгласить.

Роспліскуватися, -куюся, -єшся, сов. в. расплескаться, -щуся, -щешся, гл.

Расплескиваться, расплескаться.

Росплітання, -ня, с. Расплетаніе. О. 1862. IV. 12.

Росплітати, -таю, -єш, сов. в. расплести, -ту, -теш, гл. Расплетать, расплесть. *Росла коса до пояса — ні расплести, ні рочесати.* Чуб. V. 549.

Росплітатися, -таюся, -єшся, сов. в. расплестіся, -туся, -тешся, гл. 1) Расплетаться, расплестись. Грин. III. 103. 2) Расплетать, расплести себѣ волосы.

Росплітка, -ки, ж. Косоплетка. См. **Заплітка, кісник.** *Брат сестрицю росплітав, де тії росплітки подівав?* Грин. III. 488.

Роспліщуватися, -шуюся, -єшся, гл. О деревянныхъ снарядахъ, мебели: распасться вслѣдствіе выпаденія клиньевъ. *Роспліщувалося моє ліжко, — треба запліщувати.* Черниг. у.

Роспліоджувати, -джую, -єш, сов. в. расплодіти, -джу, -диш, гл. Расплаживать, расплодить, развести. *Нігде сісти, гнізда звити, малих дітей расплодити.* Чуб. V. 937. *В чужій кошарі овець не расплодиш.* Ном. № 9659.

Роспліоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. расплодітися, -джуся, -дишся, гл.

Расплаживаться, расплодиться, развестись. *Як би їх (чортів) грім не бив та вовки не виїдали, то їх би такого расплодилось, що й світу не було б видно.* Чуб. I. 52.

Росплутати, -ся. См. Росплутувати, -ся.

Росплутувати, -тую, -єш, сов. в. расплутати, -таю, -єш, гл. Распутывать, распутать.

Росплутуватися, -туюся, -єшся, сов. в. расплутатися, -таюся, -єшся, гл.

Распутываться, распутаться.

Росплювувати, -вую, -єш, сов. в. расплювати, -плюю, -єш, гл. Расплевывать, расплевать. *Як таку рибу їсти, то тільки хліб расплювувати.* Чуб. I. 238. *Не будь солодкий, бо розлижуть, не будь гіркий, бо расплюють.* Ном. № 4602.

Росплюватися, -плююся, -єшся, гл. Разсориться, разойтись. *Як дружили, та й расплювались.* Кобел. у.

Росплюскати, -каю, -єш, гл. 1) Расплескать. 2) = **Росплющити 2.**

Росплюскнути, -ну, -неш, гл. Расплющиться. *Як ударив я диню об землю, — вона так і расплюскала.* Волч. у.

Росплющати, -щаю, -єш, сов. в. расплющити, -щу, -щиш, гл. 1) О глазахъ: раскрывать, раскрыть. *Василь расплющив трохи сонні очі.* Левиц. I. 29. 2)

Раздавливать, раздавить, расплющивать, расплющить. *Не стромляй пальців у двері, бо расплющатъ.* Ном. № 5892.

Росплющатися, -щаюся, -єшся, сов. в. расплющитися, -щуся, -щишся, гл. 1)

Раскрывать, раскрыть глаза. *Кіт як расплющиться, як гляне своїми очима.* Кв. 2)

Раскрываться, раскрыться (о глазахъ). 3) Расплющиваться, расплющиться.

Росплямкатися, -каюся, -єшся, гл. Приняться чмокать губами.

Росповзатися, -ваюся, -єшся, сов. в. расповзтіся, -зуся, -зешся, гл. Расползаться, расползтись.

Росповивати, -ваю, -єш, сов. в. расповіти, -в'ю, -єш, гл. Распеленывать, распеленать.

Росповиватися, -ваюся, -ешся, сов. в. росповітися, -в'юся, -ешся, гл.

Распеленьватися, распеленаться. *Та нехай (дитина) плаче, роспов'ється, а уже мене не дождеється.* Чуб. V. 787.

Росповідати, -даю, -еш, сов. в. росповісти, -вім, -віси, гл. Рассказывать, рассказать.

Усе, що бачила, я їм росповіла. Гн. II. 65. *Росповідую йому, де я служу.* МВ. I. 19.

Росповістити. См. **Росповіцати.**

Росповістувати, -тую, -еш, гл. = Росповісти. *Вони росповістували йому.* Гн. II. 230.

Росповіцати, -щаю, -еш, сов. в. росповістити, -щу, -стиш, гл. Разглашать, разгласить, вездѣ дать знать. *Ще батейко і не росповістили гаразд, а я вже був у Сидора.* Федьк. Пов. 56.

Росповсюджувати, -джую, -еш, сов. в. росповсюдити, -джу, -диш, гл.

Распространять, распространить.

Росповсюджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. росповсюдитися, -джуся, -дишся, гл.

Распространяться, распространиться.

Роспогода, -ди, ж. Наступленіє ясної погоды. Лубен. у.

Роспогоджуватися, -джується, сов. в. роспогодитися, -диться, гл. Наступать, наступить ясной погодѣ. Черк. у.

Росподілити. См. **Росподіляти.**

Росподіляти, -ляю, -еш, сов. в. росподілити, -лю', -лиш, гл. Распредѣлять, распределитъ, раздѣлять, раздѣлить. *Я казав: нехай мати росподілять між нами усе, як прийдуть; так ні, він не послухав.* Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Роспозичати, -чаю, -еш, гл. = Роспозичити. *Роспозичав гроші то тому, то иншому.* МВ. I. 150.

Роспозичити, -чу, -чиш, гл. Раздать взаймы. *Гроші тато людім роспозичили, та й нема, а оце б треба.* Панов. у.

Роспоїти, -пою, -їш, гл. Распойть. *Шляхта роспоїла венгжиною моїх посланців.* Стор. М. Пр. 43.

Росполіскувати, -кую, -еш, сов. в. росполоскати, -каю, -еш, гл. 1) Полоскать, пополоскать? *Я й рада таким прачкам: аби росполіскувати сорочину.* Кобел. у. 2) Размывать, смыть. *Вода росполіскує береги.*

Росполонітися. См. **Росполонюватися.**

Росполонюватися, -нююся, -ешся, сов. в. росполонітися, -нюся, -нишся, гл. 1)

Расширяться, расширяться, распространяться, распространиться, разростаться, разростись. *Тепер малий садок, а як росполоніться, то буде дуже гарний. Он ба, як малина росполонилась.* Зміев. у. 2) Разлиться (о рѣкѣ). *Дніпро росполонився, що й не можна проїхати.*

Росполохати. См. **Росполохувати.**

Росполохувати, -хую, -еш, сов. в. росполохати, -хаю, -еш, гл. Распугать, разогнать. *Сипни пірнатими і росполохай хижих.* К. Псал. 319.

Росполошити, -шу', -шиш, гл. = Росполохати. Вх. Лем. 462.

Роспонадитися, -джуся, -дишся, гл. Разлакомиться, повадиться. *Діти роспонадились на солодке.* Зміев. у. *Роспонадився вовк, ше йде.* Мнж. 3.

Роспороти, -ся. См. **Роспорювати, -ся.**

Роспоросити, -ся. См. **Роспоросувати, -ся.**

Роспорошка, -ки, ж. Вь вираж.: **у роспорошку** — вразсыпную. *Так вони, хлопці, так у роспорошку од нього та й повтікали.* Козел. у. Слов. Д. Эварн. **У роспорошку піти.** Разсѣяться, разбѣжаться. *Більше війська немає? — Немає, пане гетьмане: усі вроспорошку пішли.* Костомаровъ, Б. Хмельн. (1884, 4-е изд.). II. 393.

Роспорошувати, -шую, -єш, сов. в. роспорошити, -шу́, -шиш, гл. 1) Разсыпáть, разсыпáть (о порошокѣ, мукѣ). 2) Разсѣевать, разсѣять. *Роспорошив турка й татарву на Черкень-долині.* К. ЦН. 227.

Роспорошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. роспорошитися, -шуся, -шишся, гл. 1) Разсыпáться, разсыпáться. 2) Разсѣеваться, разсѣяться.

Роспорощáтися, -щуся, -щишся, гл. Раскричатся.

Роспорювати, -рюю, -єш, сов. в. распороти, -рю, -реш, гл. Распарывать, распороть. 2) Разрѣзывать, разрѣзать, распороть (тѣло). Чуб. I. 183. *Распороли їй живота.* Рудч. Ск. I. 209.

Роспорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. распоротися, -рюся, -решся, гл. Распарываться, распороться.

Роспоряджати, -джаю, -єш, сов. в. распорядити, -джу́, -диш, гл. 1) Давать, дать порядокъ, устроить; распредѣлять, распредѣлить. *Старшина приїде, распорядить, та й знов на хутір.* Канев. у. *Дай мені, Боже, так по правді вік ізжить і дітей распорядить, як я по правді кажу.* Ном. № 6750. *Распорядивши Турн як треба....* Котл. Ен. *Може що м провинила? Ой то провинила, що м челядочку до роботи не распорядила.* Чуб. V. 1096.

Роспоряджатися, -джаюся, -єшся, сов. в. распорядитися, -джуся, -дишся, гл. = **Распорядити.** *Распорядись, жінко, щоби ти зобрала хлїб.* Рудч. Ск. I. 80.

Роспорядкувати, -кую, -єш, гл. = **Распорядити.** Сим. 237. *Вже тїлько вмій распорядкувати, то буде копійчина перепадати.* Кв. II. 196.

Роспорядливий, -а, -е. Распорядительный. Черк. у.

Роспорядок, -дку, м. = **Распорядкування.** Грин. I. 195.

Роспоряжати, -ся, гл. = **Распоряджати, -ся.**

Роспотворити, -рю, -риш, гл. Избаловать, распустить. *Лихо не вmore, а распотворе.* Ном. № 2004.

Роспотрушити, -шу, -шиш, гл. = **Рострусити 1.** *Стала ся томити, де мат гнїздо вити: вила бим го вила... та на ліщинойці; ліщинойку рушит, гнїздо распотрушит, гнїздо распотрушит, діти мі оглушит.* Гол. II. 78.

Роспочати, -ся. См. **Роспочинати, -ся.**

Роспочинáти, -наю, -єш, сов. в. распочати, -чну, -неш, гл. Начинать, начать. *Позабувала все, що там распочала робити.* МВ. II. 23. *Ще ти недавно распочав жити.* Г. Барв. 177. *Ворог і распочав війну унять.* Грин. I. 187. *Распочали молотити.* Грин. II. 206.

Роспочинатися, -наюся, -єшся, сов. в. распочатися, -чнуся, -нешся, гл. Начинаться, начаться. К. Кр. 15. *Распочалось весїлля.* Левиц. I. 21.

Росправа, -ви, ж. 1) Расправа. К. ЧР. 245. *Тягнїть Варвару на росправу.* Ном. № 3929. *Я найду суд і росправу.* МВ. I. 134. 2) Стáтья (литературная). *Почав Квітка іще з 1816 року писати для харьківського журналу росправи про институт.* К. Гр. Кв. XVIII. 3) — **сїльська.** Помѣщеніє сельскаго правленія.

Росправити, -ся. См. **Росправляти, -ся.**

Росправляти, -ляю, -еш, сов. в. розправити, -влю, -виш, гл. Расправлять, расправить. *Насилу руку расправила.* Кв. I. 99. *Росправляй.... крильця.* Чуб. V. 1126.

Росправлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. розправитися, -влюся, -вишся, гл. Расправляться, расправиться. *Шаблею ми я ним розправимось.* К. ЧР. 336.

Роспрасувати, -сую, -еш, гл. Разгладить утюгомъ.

Росприндиритися, -джуся, -дишся, гл. 1) Раскапризничаться. 2) Разважничаться. *Здравши ніс, розприндившись ходили.* Греб. 366. *Росприндився і розхрабрився, і на троянців полетів.* Котл. Ен. VI. 71.

Роспріскати, -ся. См. **Роспріскувати, -ся.**

Роспріскувати, -кую, -еш, сов. в. розпріскати, -каю, -еш, гл. Разбрызгивать, разбрызгать.

Роспріскуватися, -куюся, -ешся, сов. в. розпріскатися, -каюся, -ешся, гл. 1) Разбрызгиваться, разбрызгаться. *Вода розприскалася.* 2) Сердиться, разсердиться, расходиться. *Як розприскається мій Антосьо! е, як та вода на лотоках.* Св. Л. 173. *Якого ти біса так розприскався?*

Роспродавати, -даю, -еш, сов. в. розпродати, -дам, -даси, гл. Продавать, распродавать, распродать. *Усім дівочкам да розпродар, своїй Настечці да даром дає.* Чуб. III. 126.

Роспродувати, -дую, -еш, гл. = Роспродавати.

Роспростати, -ся. См. **Роспростувати, -ся.**

Роспростёрти, -ся. См. **Роспростирати, -ся.**

Роспростирати, -раю, -еш, сов. в. розпростёрти, -стру, -реш, гл. 1) Распростирать, распростереть. *Так щедрі руки розпростер благий Господі, над нами.* К. Псал. 233. 2) Распространять, распространить. *Освіту народню скрізь розпростер.* К. (О. 1861. II. 228).

Роспростиратися, -раюся, -ешся, сов. в. розпростёртися, -струся, -решся, гл. 1) Распростираться, распростереться. 2) Распространяться, распространиться. *Як же мислиш розпростертись на всю Україну.* К. ХП. 63.

Роспросторити, -ся. См. **Роспросторювати, -ся.**

Роспросторювати, -рюю, -еш, сов. в. розпросторити, -рю, -риш, гл. 1) Распространять, распространить, простирать, простереть. *Ти своє величне з неба на всю землю розпросторив.* К. Псал. 14. *Тінь темної ночі піднімала своє чорне крило і розпросторювала усюди темноту.* Мпр. Пов. II. 115. 2) Разставляют, разставит (руки). *Роспросторила руки, наче крила.* Грин. II. 280.

Роспросторюватися, -рююся, -ешся, сов. в. розпросторітися, -рюся, -ришся, гл. Распространяться, распространиться, распостираться, распростереться. *Окрилось поле холодками і розпросторилися віти.* К. Псал. 184. *Роспросторимося, брате, від моря до моря.* К. Дз. 122.

Роспростувати, -тую, -еш, сов. в. розпростати, -таю, -еш, гл. Расправлять, расправить, выправить. *Цю дужку треба розпростати, а то загнула скраю.* Черниг. у.

Роспростуватися, -туюся, -ешся, сов. в. розпростатися, -таюся, -ешся, гл. Расправляться, расправиться, выпрямиться.

Роспрощання, -ня, с. Прощаніе. *Що ж тобі говорила начальниця на розпрощанні?* Левиц. Пов. 140. *На розпрощання поставили могорич.* Св. Л. 188.

- Роспрощатися, -щаюся, -єшся, гл.** Распрощаться, проститься. *Распрощалась душа з тілом.* Чуб. V. 741.
- Роспряга́ти, -гаю, -єш, сов. в. роспрягти́, -жу, -жеш, гл.** Распрягать, распречь. *Узяв роспріг (кобилу) та дугою і вбив.* Рудч. Ск. I. 181.
- Роспрягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. роспрягти́ся, -жуся, -жешся, гл.** Распрягаться, распречься. *Коні роспряглися.*
- Роспряді(о)ві́тися, -влю́ся, -ви́шся, гл.** О ниткѣ, веревкѣ: раскрутиться. *Роспрядовилася нитка.* Мирг. у.
- Роспрямити, -ся.** См. **Роспрямлювати, -ся.**
- Роспрямлювати, -люю, -єш, сов. в. роспрямити, -млю, -миш, гл.** Выпрямять, выпрямить.
- Роспрямлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. роспрямитися, -млюся, -мишся, гл.** Выпрямяться, выпрямиться.
- Роспрястися, -дуся, -дешся, гл.** Приняťся усердно прясть, увлечься пряденіємъ. *Тац роспрялася, що ї спати лягати не хочеться.*
- Роспсотитися, -чуся, -тишся, гл. = Розопсіти.** *Ей, то то ти дуже вже роспсотився.* Ном. № 2925.
- Роспуджувати, -джую, -єш, сов. в. роспудити, -джу, -диш, гл.** Разгоняť, разогнать. Мир. ХРВ. 117. *Роспуджував, мов птаство, татарву.* К. ПС. 65. *Чи ба! вівці роспудив.* Кобел. у.
- Роспужа́ти, -жаю, -єш, гл. = Роспудити.** *Да ї він мені не звертав, вірні коні роспужав.* Чуб. V. 741.
- Роспука, -ки, ж.** Отчаяніе. К. Кр. 31. *О, розлука, мій миленький, розлука, розлука, — комусь буде потішенька, а мені роспука.* Гол. II. 778. *Ударила з роспуки об поли руками.* Г. Барв. 531.
- Роспука́ти, каю, -єш, сов. в. роспукнути, -ну, -неш, гл.** 1) Разриваťся, разорваťся, лопнуť, треснуť. *Роспукає серце, каменіють груди.* Рудан. I. 13. 2) Расцвѣтать, расцвѣсть, распускаться, распуститься. *Подивлюся на калину, вона роспукає.* Рудан. I. 14.
- Роспукатися, -каюся, -єшся, сов. в. роспукатися, -каюся, -єшся, гл.** 1) = **Роспукати, роспукнути 1.** Переносно: прійти въ отчаяніе. *Вийди дівчино, бо ся з жалю роспукну.* — *Хоч пукай, хоч ся зараз роспукай, раз тобі кажу: иншої собі шукай.* Чуб. V. 157. 2) = **Роспукати, роспукнути 2.** *Піднялись стебелинки, роспукались цвіточки.* Кв. I. 29. *Морозенко, козаченько як мак роспукався.* Грин. III. 590.
- Роспуківка, -ки, ж.** Распустившийся цвѣтокъ. *Роспуковка, перва квітка.* Г. Барв. 125.
- Роспукнути.** См. **Роспукати.**
- Роспукнутися, -нуся, -нешся, гл.** 1) = **Роспукатися 1.** *Прийде мі ся роспукнути, хлопче за тобою.* Гол. III. 395. 2) = **Роспукати 2.**
- Роспукуватися, -куюся, -єшся, гл. = Роспукатися.** ЗОЮР. II. 77. Г. Барв. 222. *А дівчина, справді, як та квіточка роспукується.* МВ. I. 98.
- Роспурхатися, -хаюся, -єшся, гл.** Распорхаться. *Як пішов горобчик танцювати — ростурхався, розцвіркався.* Грин. III. 663.
- Роспуск, -ку, м.** 1) Роспускъ, распущеніе, отпущеніе. 2) Потворство распущенности, неповиновенію. *Через твій роспуск двох робітників утерjali.* МВ. (О 1862. III. 74).

Роспуска́ти, -каю́, -еш, сов. в. **роспусти́ти, -щю́, -стиш,** гл. 1) Роспускать, распустить, дозволить разойтись. *Роспустив коні по всій оболоні.* Ном. стр. 291. № 32. *Роспустив вівчарь вівці та по крутій горі.* Мет. 108. *Роспустив військo козацьке в славнім місті Жаботині.* Нп. *Кажуть таки, що не швидко їх роспустяють. — Не журишь, може ти його і сього вечора побачиш.* Кв. II. 120. 2) Роспускать, распустить, распростереть, отпускать, отпустить, дати развернуться, распуститься. *Ой ти, дубе кучерявий, нащо гілля роспускаеш.* Грин. III. 247. *Як широка сокорина віти, роспустили.* Шевч. 324. *Косоньку роспуцу.* Чуб. III. 85. *Наша пані хунава роспустила рукава.* Чуб. III. 235. *Чи ти се дав таку коневі силу і роспустив йому хвилясту гриву?* К. Іов. 89. *Хвіст роспустив.* Ном. № 5035. *Канчук роспускає.* Нп. О. 1862. II. 97. *Роспустіте ж ви шовковий невод.* Чуб. III. 300. *Червоній хрещатії давній корогви... роспустив, до води похилив.* АД. I. 218. — **губи, морду, язика.** Говорить лишнее, много говорит, кричать. *Та цить, невістко, та не роспускай губи, як бачиш коцюбу, то позбіраєш зуби.* Чуб. V. 698. *Роспустив морду, як халяву.* Ном. № 3445. *Не дай рукам волі, то й сам ке підеш у неволю, та язика ще не роспускай.* Ном. № 3821. — **сльози.** Расплакаться. *Дивлюсь, а наша Уляна і сльозоньки роспустила.* Стор. II. 32. — **патьоки.** Разрѣваться. *Чого роспустив патьоки? Адже не біла, дак і мовчи!* 3) Развязывать, развязать. *Роспустив того міха, гад і поліз, і поліз з нього.* Драг. 8. 4) Распарывать, распороть. *Піря вгорі, мов подушку що роспустило.* Сим. 211. *Роспустю собі черево, повиймаю тельбушки.* Мнж. 69. — **шкіру.** Разрѣвывать, разрѣзати кожу на куски. Вх. Зн. 60. 5) Распространять, распространить. *Роспустив королівські листи.* К. ЦН. 227. 6) Роспускать, распустить, избаловать. *Бог нас покарає, що ми так дитину роспустили.* МВ. I. 26. 7) Роспускать, распустить, растворять, растворить (въ жидкости). *Вода вбірає або роспускає в собі по дорозі багато частин.* Дещо. О льдѣ: расплавить. *Лід распустити.* Чуб. I. 73. 8) Гасить, погасить (известь). Славяносерб. у.

Роспускатися, -каюся, -ешся, сов. в. **роспусти́тися, -щуся, -стишся,** гл. 1) Роспускаться, распуститься, развернуться. *Роспустився як циганська пуга.* Ном. № 2848. *Довга коса роспустилася по воді.* МВ. I. 158. 21. Роспускаться, распуститься, развратиться. *Розволочиться да і само роспуститься: слова говорять гидкі, старого не поважають.* Г. Барв. 438. *Наша молодіж так роспустилася, що і ходити на улицах страшно.* Левиц. Пов. 132. 3) Растворяться, раствориться, распуститься. *Не в кожній воді, мило роспуститься.* Ном. № 5322.

Роспуста, -ти, ж. 1) Распущенность, своеволие. **Дати роспусту.** Распустить, избаловать. *Мала вдова їдну дочку, дала їй роспусточку.* Грин. III. 386. 2) Разврат, распустство. Ум. **Роспустонька, роспусточка.**

Роспустити, -ся. См. **роспускати, -ся.**

Роспустка, -ки, ж. Родъ дѣвичьей игры на праздникъ Пасхи. Kolb. I. 153.

Роспустний, -а, -е. 1) Распущенный. Федьк. Пов. 6. *Добре, що у тебе діти не роспустні.* КС. 1882. X. 57. 2) Развратный.

Роспустник, -ка, м. Развратникъ. *Святий чоловік, пізнай себе для Бога, що роспустникам презлая дорога.* Чуб. III. 17.

Роспустниця, -ці, ж. Развратница. *Ой улица роспустниця.* Мил. 69.

Роспустонька, роспусточка, -ки, ж. Ум. отъ **роспуста.**

Роспустува́тися, -ту́юся, -ешся, гл. Расшалиться.

Роспутляти, -ляю, -єш, гл. Распутать. *Наш писарь волосний так запутляв діло, що й два писарі на превелику силу роспутляли.* Волч, у (Лобод.).

Роспутний, -а, -е = Роспустний. *Роспутне життя в молодості приносить хоробу на старії кості.* Ном. № 8786.

Роспуття, -тя, с. Распутье, перекрестокъ. Хата. 15. Ном. № 3694. *На роспутті кобзарь сидить та на кобзі грає.* Шевч. 51. *Ой вербо, вербо вербице, тії на роспуттю стояла, що ти чула, бачила?* Чуб. III. 118. Ум. **Роспуттячко.** Мет. 303.

Роспуха́ти, -хаю, -єш, сов. в. роспу́хнути, -ну, -неш, гл. Распухать, распухнуть.

Роспхи́каться, -каюся, -єшся, гл. Тихо расплакаться.

Росп'ясти́ ся. См. **роспинати, -ся.**

Росп'яття, -тя, с. 1) Распятіє (дѣйствие). *Повели його на роспяття.* Єв. Мт. XXVII. 31. 2) Распятіє (образъ распятаго Христа ка картинѣ или крестѣ). *У церкві стояло роспяття угорі.* Черниг. г.

Роставати, -таю, -єш, сов. в. ростанути, и ростати, -тану, -неш, гл. Таять, растаять. *Під тобою лід ростає, а підо мною мерзне.* Ном. № 2135. *Тричі крига замерзала, тричі роставала.* Шевч. 111. *Упав сніжок на обмежок та вже й не ростане.* Мет. 50.

Ро́сталь, -лі, ж. Оттепель.

Ростанути. См. **Роставати.**

Ростанцювати, -цюю, -єш, гл. Развлечъ танцями. *Не жадну й тугу танцюора ростанцює.* МВ. II. 109.

Ростаскати. См. **Ростаскувати.**

Ростаскувати, -кую, -єш, сов. в. ростаска́ти, -каю, -єш, гл. Растаскивать, растащить, разнести. *Худобу растаскають.* Кв. I. 63. *Будете ви всі через три дні повітані, і лави вас растаскають.* Мнж. 69.

Ростати. См. **Роставати.**

Росташуватися, -шуюся, -єшся, гл. Разложить что-либо. *Росташувавсь, мов жид у ярмарку.* Ном. № 14259. *Кожна з своїм крамом росташувалась.* Кв. I. 134.

Ростворіти, -ся. См. **Ростворяти, -ся.**

Ростворяти, -ряю, -єш, сов. в. ростворіти, -рю́, -риш, гл. Открывать, открыть. *Небеса ростворили.* Чуб. III. 329.

Ростворятися, -ряюся, -єшся, сов. в. ростворі́тися, -рю́ся, -ришся, гл. Открываться, открыться. *Ви, небеса, ростворітеся, ви, святії, Ісусу Христу поклонітеся.* Чуб. III. 344. *До первого грому земля не роствориться.* Ном. № 417.

Ростекті́ся. См. **Ростікаться.**

Ростелесува́ти, -су́ю, -єш, гл. Разорвать на части (животное).

Ростепі́рчити. См. **Ростепі́рчувати.**

Ростепі́рчувати, -чую, -єш, сов. в. ростепі́рчити, -чу, -чиш, гл. 1) Растопыривать, растопырить. *Ростепі́рчила пальці та й показує.* Новомоск. 2) Растормошить. *Трошки ростепі́рчила я вузлик і бачила, що там гроші.* Новомоск. (Залюб.).

Ростерти, -ся. См. **Ростирати, -ся.**

Рости, -ту, -теш, гл. 1) Расти. *На битій дорозі трава не росте.* Ном. 3878. *Рости, рости, дівчинонько, на другуу весну.* Чуб. V. 292. 2) Рости вгору. О человекѣ: а) возвышаться. б) испытывать подъемъ духа. *Росту я вгору.* Г. Вар. 293. То же значеніє имѣеть **душа** *росте вгору.* Г. Барв. 442.

- Ростика́ти, -каю, -єш**, сов. в. **ростика́ти, -каю, -єш**, гл. Растыкать, растыкать, наткнувши, разставить. *Ноги й руки ростикали по шляхах.* Стор. М. Пр. 99.
- Рости́на, -ни**, ж. Растеніє. *Вез неї (води) нема життя нічому живому — ні ростині, ні чоловікові.* Дещо (1874) 60. *Далі пішла вся рости́на — росте, як з води йде.* О. 1862. V. Кух. 31. *Бог сотворив світ та покликав усіх до себе і почав землю ділити.... і чоловікові, і звірю, і птиці, і комашиці усякій і землю, і воду, й ростину, і їжу указав.* Драг. 14.
- Ростина́ти, -наю, -єш**, сов. в. **ростя́ти и розі́тнути, -ну, -неш**, гл. Разрубать, разрубить, разрѣзывать, разрѣзать. *Острим мечем рости́нає, кров як воду розливає.* Чуб. III. 363. *Видиться: мене гетьман Кішка на три часті ростяв.* АД. I. 210.
- Ростина́тися, -наюся, -єшся**, гл. Раздаваться, разноситься (о звукѣ).
- Ростира́ти, -раю, -єш**, сов. в. **ростерти, -зі́тру, -реш**, гл. Растирать, растереть. Ном. № 12605. *Масюк взяв колосок, ростер ного, дмухнув на долоню і показав Гадюкові великі зерна, блискучі як золото.* Левиц. Пов. 194. *Розотри ту ікру з перцем.* Чуб. I. 72.
- Ростира́тися, -раюся, -єшся**, сов. в. **ростертися, -ві́труся, -решся**, гл. *Був шаг. та в кишені ростерся.* Ном. № 1563. стр. 284.
- Ростирха́ти, -хаю, -єш**, гл. Раздергать, разбросать. *Ростирхав солону.* Вх. Зн. 69.
- Ростити, -щу́, -сти́ш**, гл. Растить. *Як ягідку, як пташечку кохала, ростила.* Шевч. *Ростив телічку цілу зіму и літо, а потім продав.* Рк. Левиц.
- Ростич, -чі**, ж. = **Рості́ч**. *Як зваять одного, другого запорожці, так хто оставсь — у ростич.* К. ЧР. 358.
- Рості́к, -току**, м. 1) Мѣсто раздѣленія улици или дороги на двѣ, рѣки на два рукава. Вх. Зн. 61. *Ой в городі на ростоці пють, гуляють запорожці.* Лис. IV. № 7. *На ростоці, на потоці два голуби воду пили.* Гол. II. 529. 2) Разгонь? К. Псал. 215. *Угамуй рогатих турів, гордих дук у срібній зброї, росточи лихим ростокком, най не пють крови людської.* К. Псал. 153. 3) мн. Уголь скамьи на **по́куті**. *Отут сідайте на ростоках.* Київ. у.
- Рості́катися, -каюся, -єшся**, сов. в. **ростекті́ся, -чу́ся, -чешся**, гл. 1) Расплаваться, расплыться. Переносно: исчезать, исчезнуть. *Хазяйствечко було, і те ростеклося.* ЗОЮР. I. 12. *Ростеклось добро усе, як слина по воді.* Ном. № 1855. 2) Расходиться, разойтись. *Відійшли і ростеклись по хатах.* Г. Барв. 352. *Ростеклося товариство, хто куди.* Мир. ХРВ. 86. *Біжать згонити овець, що ростеклися по всій царині.* Мир. ХРВ. 39. *Ростеклися, як руді миші.* Ном. № 1880.
- Рості́паха, -хи**, ж. Жінщина легкого поведенія, потаскуха.
- Рості́ч, -чі**, ж. Разбродь. **У рості́ч**. *Въ разсыпную, въ разныя стороны.* *Троянці также всі здрігнули і в ростіч, хто куди, махнули.* Котл. Ен.
- Рості́чка, -ки**, ж. Небольшая поперечная долина. Вх. Зн. 61.
- Ростобі́рючоватий, -а, -е**. Растрепанный, торчащій въ разныя стороны. Мнж. 191. См. **Ростопирювачуватий**.
- Ростові́тий, -а, -е**. Скоро растущій *Верба — ростовите дерево.* Міус. окр. (Лобод.).
- Ростовкма́чити, -чу, -чиш**, гл. 1) Разбить, растолочь. Харьк. 2) Разьяснить, растолковать. Харьк.
- Ростовкти, -чу, -чеш**, гл. 1) = **Ростовкма́чити 1**. *Так паняті носа і ростовк.* Мир. ХРВ. *Ростовкла таку добру макітру.* 2) = **Ростовкма́чити 2**. *Чи ви мене справді морочите, чи на глум піднімаєте? Я нічого тут не ростовчу собі.* Котл. МЧ. 480.
- Ростовкма́чити, -чу, -чиш**, гл. = **Ростовкма́чити**.

Ростовпити, -плю, -пиш, гл. Раздвинуть толпу. *Пропустімо ясних панів — сказав Тарас Сурмач, да й ростовнив своїх гостей. Розступились і дали проїхати.* К. ЧР. 75.

Ростовпитися, -плюся, -пишся, гл. Раздаться, раздвинуться. *Ростовнитесь на люде, пропустіть старого уперед.*

Ростока, -ки, ж. = Ростік 1.

Ростолкувати, -кую, -єш, гл. Растолковать. *Король загадує, що схоче; як слуга не зна, що робити на загадку королеву, то король йому ростолкує і той повинен зробити.* Чуб. III. 46.

Ростолкуватися, -куюся, -єшся, гл. Переговорить, об'ясується. *Так тогді й ростолкуємось, а тепер ніколи.* Кв. I. 69.

Ростомилений, -а, -е. Любезнїйший, милый. *Літала она без гори до своєї любой ростомиленой матері.* Гол. II. 721.

Ростоньки, гл. Ум. отъ **рости**. *Ростоньки в костоньки.* Мил. 36.

Ростоіпасть, -ти, ж. Раст. а) = **Ростопаш** = **Земизеленя**. Шух. I. 21. б) *Pyrethrum partenium*. Шух. I. 22.

Ростопаш, -шу, м. **ростопашка, -ки, ж.** Раст. *чистотїль, Chelidonium majus L.* ЗЮЗО. I. 116. Брацл. у.

Ростопірити, -ся. См. **Ростопирювати, -ся.**

Ростопірювати, -рюю, -єш, сов. в. ростопірвти, -рю, -риш, гл. *Растопыривать, растопырить.* Ном. № 9265.

Ростопирюватися, -рююся, -єшся, сов. в. ростопіритися. -рюся, -ришся, гл. *Разставлять, разставить, растопырить руки и ноги.*

Ростопірювачуватий, -а, -е. *Растопыренный.* *Напхав мішок соломною, щоб ростопирювачуватий був.* Мнж. 2.

Ростопіти, -ся. См. **Ростоплювати, -ся.**

Ростоіплювати, -люю, -єш, гл. = Ростопляти. *Царенко поналивав у казани води і ростоплює.* Рудч. Ск. I. 124.

Ростоіплюватися, -лююся, -єшся, гл. = Ростоплятися.

Ростопляти, -ляю, -єш, сов. в. ростопіти, -плю, -пиш, гл. 1) *Растапливать, растопить, расплавлять, расплавить.* *Богатым та скупим вливала ростопленеє срібло в рот.* Котл. Ен. 2) *Растапливать, растопить (въ печи).*

Ростоплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. ростопитися, -плюся, -пишся, гл. 1) *Растапливаться, растопиться, расплавливаться, расплавиться.* *Комарі, боїться сонця, він каже: на сонці я ростоплюсь.* Ном. № 14026. 2) *Растапливаться, растопиться (въ печи).*

Ростоптати, -ся. См. **Ростоптувати, -ся.**

Ростоіптувати, -тую, -єш, сов. в. ростоптати, -пчу, -чеш, гл. *Растаптывать, растоптать.* *А вже бабка курчаточка в хату заганяє. Заганяла, заганяла — трое ростоптала.* Чуб. V. 1130.

Ростоптуватися, -туюся, -єшся, сов. в. ростоптатися, -пчуся, -чешся, гл. *Объ обуви: растаптываться, растоптаться.* *Старі (чоботи) он уже ростопталися.* Мир. Пов. I. 134.

Ростопша, -ші, ж. 1) *Неловкая, неповоротливая женщина.* Харьк. 2) Раст. *Silybum marianum Gaertn.* ЗЮЗО. I. 136.

Росторгати. См. **Росторгувати.**

Росторгнути, -ну, -неш, гл. Разсѣять, развлечь. *Не расторгнет моеї туги найблизша родина.* Гол. III. 429.

Росторгувати, -гую, -еш, сов. в. **росторга́ти, -га́ю, -еш,** гл. Разрывать, разорвать. *Дораз бим тя росторгала, крукам, вранам розметала.* Гол. I. 175. *Злу. прокляту бабу казав... кіньми росторгати.* Гол. Г. 90.

Росторгуватися, -гуюся, -ешся, гл. Расторговаться.

Росторжя, -жя, с. Окончание ярмарки, базара. *Пішов Кульбашиний на росторжя купити дігтю на дорогу.* О. 1862. X. 25.

Росторона, -ни, об. Понятливый. *Такий росторона!* Рудч. Ск. II. 69.

Росторопати, -наю, -еш, гл. Понять.

Росторопша, -ші, ж. Раст. а) *Silybum Marianum.* Анн. 330. б) *Echinops sphaeroscephalus* L. См. **Ростропша.** *Третя лихи зве і провадить зілля: росторопшу, то хвилівник, то друге безділля.* Мкр. Н. 4.

Росточити, -ся. См. **Росточувати, -ся.**

Росто́чно, нар. Безпутно? *Літа мої молодії пішли росточно.* Нп.

Росточувати, -чую, -еш, сов. в. **росточи́ти, -чу́, -чиш,** гл. 1) Разбрасывать, разбросать, раскидать, развѣять. *Расточено, поволочено по сінях.* Лукаш. 152. *Тоді вигуби їх. Боже, росточи, розвій, як сміття.* К. Псал. 135. 2) Разливать, разлить изъ бочки по бутылкамъ. 3) Увеличивать, увеличить (зданіе, одяжу). *Ми оце будемо церкву росточувати.* Харьк. *Рукава вузькі, треба росточити.* Харьк. 4) Истачивать, источить, изгрызать, изгрызть. *Ян ню впали вуши, блохи і всілякий гід, то такой і на місці расточили.* Гн. I. 29.

Росточуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. **росточи́тися, -чу́ся, -чишся,** гл.

Разбрасываться, разбросаться, рассыпаться, развѣяться.

Рострата, -ти, ж. Растрата. *Добро покидати чужим людям, чужим дітям ни сміх, ни рострату.* Шевч. 99.

Ростратити, -ся. См. **Рострачувати, -ся.**

Рострачувати, -чую, -еш, сов. в. **ростра́тити, -чу, -тиш,** гл. Растрачивать, растратить. *Батьківщина ми з, нею не ростратили.* Кв. I. 61.

Рострачуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. **ростратитися, -чуся, -тишся,** гл.

Растрачиваться, растратиться.

Рострибуха, -хи, ж. Развратная женщина. Мир. Пов. II. 70.

Ростринькати. См. **Ростринькувати.**

Ростринькувати, -кую, -еш, сов. в. **рос тринькати, -каю, -еш,** гл. Растрачивать, растратить попусту, промотать. *Він узяв щось карбованців із п'ятнадцять; всі ж і ростринькав.* Брацл. у.

Ростріпати, -ся. См. **Ростріпувати, -ся.**

Ростріпувати, -ную, -еш, сов. в. **ростріпа́ти, -па́ю, -еш,** гл. 1) Растрепывать, растрепать. Чуб. V. 1033. *Косо моя жовтенькая! не мати тя росчісує, візник бичем ростріпує.* Ад. I. 86. 2) Разбивать, разбить. *Рострепати яйце. Дівка растрепала горнец.* Вх. Уг. 266.

Ростріпуватися, -пуюся, -ешся, сов. в. **ростріпатися, -паюся, -ешся,** гл.

Растрепываться, растрепаться.

Ростріск, -ку, м. Расколъ, растрескъ. **До ро́стріску робити**. До полного истощенія силъ. *До ростріску, до розболу будем жати*. Вх. Зн. 61.

Ростріскати, -каю, -єш, гл. = **Рострощити**. *Грім забив одного чоловіка, геть його ростріскав*. Гн. І. 18.

Ростріскатися, -каюся, -єшся, гл. Растрескаться, расколоться. *Той гніздюк так і росплився по черіні і ростріскавсь*. Г. Барв. 323.

Ростріснути, -нуся, -нешся, гл. Растреснуться, расколоться.

Ростропша, -ші, ж. = **Росторопша**. Анн. 130.

Рострощити, -щу, -щиш, гл. Растрощить, раздавить, разбить въ дребезги. *Поб'єш пи їх жезлом твоїм залізним, рострощиш їх, мов глечик череп'яний*. К. Псал. 3. *Права ніжка рострощена, з під правого крила кров*. Сим. 216.

Ростроюдитися, -джуся, -дишся, гл. Воспылать (любовью). *Ростроюдився коханням до дівки гарної насправжки*. Полт. г.

Рострубити, -блю', -биш, гл. Раструбить, разгласить. *Уже раструбили по селу — нехай знають*.

Рострудити, -джу, -диш, гл. Раздавить, наѣхавъ. *Мою сестру коні рострудили*. Лебед. у.

Рострутити. См. **Ростручати**.

Рострусити, -ся. См. **Рострушувати**, -ся.

Роструха, -хи, ж. Публичная женщина. Полт. г. Харьк. у.

Ростручати, -чаю, -єш и **ростручувати**, -чую, -єш, сов. в. **рострутити**, -чу, -тиш, гл. Расталкивать, растолкать, раздавливать, раздавить. *Не пий горілочки рано в неділеньку та не грай конем улицею, не ростручай малих дітей, та не зневажай старих людей*. Чуб. V. 1021.

Рострушувати, -шую, -єш, сов. в. **рострусити**, -шу, -сиш, гл. Растрुшивать, раструсить, разсыпать.

Рострушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **роструситися**, -шуюся, -сишся, гл. Растрुшиваться, раструситься, разсыпаться. *Жовтенький пісочок, рострусися*. Чуб. V. 779.

Ростряв'ання, -ня, с. Разлука. *Рострявання душі з тілом*. ЗЮЗО. І. Матер. 32.

Рострявати(-ся), -ряю(-ся), -єш(-ся), гл. = **Розстрявати**, -ся. ЗЮЗО. І. Матер. 10. *Пуде душа козацька молодецька з білилі тілом рострявати*. АД. І. 131.

Рострясти, -су, -сеш, гл. = **Рострусити**.

Ростужитися, -жуся, -жишся, гл. Предаться тоскъ.

Ростудити, -ся. См. **Ростуляти**, -ся.

Ростудювати, -ляю, -єш, гл. = **Ростуляти**.

Ростудюватися, -ляюся, -єшся, гл. = **Ростулятися**.

Ростуляти, -ляю, -єш, сов. в. **ростудити**, -лю, -лиш, гл. Разжимать, разжать, раскрывать, раскрыть. *Ростулиш руку — і нема голодних*. К. Псал. 238. *Котик зубки ростулив та Василька й укусив*. Грин. III. 552.

Ростулятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **ростудитися**, -люся, -лишся, гл. Разжиматься, разжаться, раскрываться, раскрыться.

Ростун, -на, м. Порода льна, сѣмена котораго сами выскакивають. Полт. г.

Ростурбувати, -бую, -єш, гл. Растревожить.

Ростурбуватися, -буюся, -ешся, гл. Встревожитися.

Рость, -ти, ж. Растительность. *Там в окопі і рость є.*

Ростючий, -а, -е = **Ростовитий**. Міус. окр. (Лобод.).

Ростяга́ння, -ня, с. 1) Растягиваніє. 2) Растаскиваніє.

Ростяга́ти, -гаю́, -еш, сов. в. **ростягти́, -гну, -неш**, гл. 1) Растягивать, растянуть. Ном. № 2346. *Коники, ростягли свої сухі ребра, мов хорти й винесли балагулу з багна.* Левиц. Пов. 99. 2) Растаскивать, растащить. *Парубки кинулись розбороняти і ледві їх ростягли.* Левиц. Пов. 111. 3) Растягивать, растянуть (слова при разговорѣ).

Ростягати́ся, -гаю́ся, -ешся, сов. в. **ростягти́ся, -гну́ся, -нешся**, гл. 1) Растягиватися, растянутися. 2) Растаскиватися, растащитися.

Ростяпака, -ки, об. Разиня. *Ото ще чортова ростяпака: несла свиту і не бачила, як люлька з кишені випала.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Росхавити, -влю, -виш, гл. Разставить. *Руки росхавила, рота роззявила.* Чуб. IV. 355.

Росхапати. См. **Росхапувати**.

Росхапувати, -пую, -еш, сов. в. **росхапа́ти, -паю́, -еш**, гл. Расхватывать, расхватать. *Товариство миттю випило воду і росхапало сухарі.* Стор. М. Пр. 113.

Росхвалі́тися. См. **Росхвалюватися**.

Росхвалюватися, -лююся, -ешся, сов. в. **росхвалі́тися, -лю́ся, -лишся**, гл. Хвастать, расхвастаться. *А додому йди, — не росхвалюйся.* Грин. III. 695.

Росхвилюватися, -лююся, -ешся, гл. Взволноваться, разволноваться.

Росхвіяти, -вію, -еш, гл. Растратить, промотать. *Як почали гуляти, то геть чисто росхвіяли батьківську працю.* Брацл. у.

Росхворі́тися, -ріюся, -ешся, гл. Расхвораться. *Вона стогне, наче росхворілась.* Мнж. 38.

Росхекати, -каю, -еш, гл. Разбить, расколотить. *Росхекала вже знову миску? От ручки!* Харьк.

Росхи́літи, -ся. См. **Росхиляти, -ся**.

Росхи́льчастий, -а, -е. Расходящийся въ разныя стороны: о рогахъ, рядомъ стоящихъ кольяхъ и пр. *Поставив ручиці ду́те росхильчасті.* Рк. Левиц.

Росхиля́ти, -ляю, -еш, сов. в. **росхи́літи, -лю́, -лиш**, гл. Разгибать, разогнуть въ разныя стороны. *Вітер жито росхиляє.* Мет. 366. *Ой із-за гори буйний вітер повіває та вишневий садочок росхиляє.* Чуб. V. 798. *А я смерти не боюся... гостоньками обсажуся. — Чоловіче, що ти знаєш, що смерть гостей росхиляє, та й на тебе постягає.* Чуб. V. 1093.

Росхиля́тися, -ляю́ся, -ешся, сов. в. **росхи́літися, -лю́ся, -лишся**, гл. Разгибаться, разогнуться. *Жала Ганна й не росхилялась.* Чуб. V. 721. *Росхиліться, калинові віти!* Мет. 266.

Росхи́та, -ти, об. Имѣющей нестройную походку, ходящій раскачиваясь. *Така вже з неї росхита, — як іде, то все росхитується.* Кобел. у.

Росхитати, -ся. См. **Росхитувати, -ся**.

Росхи́тувати, -тую, -еш, сов. в. **росхита́ти, -таю́, -еш**, гл. 1) Расшатывать, расшатать. *Росхитав стовпа так, що скоро впаде.* Харьк. 2) Раскачивать, раскачать. *Не росхитуй човна, бо вивернешся.* Полт. г.

Росхи́туватися, -тую́ся, -ешся, сов. в. **росхита́тися, -таю́ся, -ешся**, гл. 1) Расшатываться, расшататься. *Росхитавшись, бризнув в воду.* Котл. Ен. II. 42. 2) Раскачиваться, раскачаться.

Росхід, -ходу, м. Расходъ. *Більший росхід, ніж прихід.* Ном. № 10572.

Росхідний, -а, -е. Расходящий. *То став оке брат старший та середульший на полівку ізбігати, на степи широкі, на великі дороги росхіднії.* АД. I. 116.

Росхідник, -ку, м. а) *Arctostaphylos, Uva ursi Spreng.* ЗЮЗО. I. 112. б) *Sedum acre L.* Вх. Пч. I. 12. ЗЮЗО. I. 136. в) *Glechoma hederacea L.* ЗЮЗО. I. 124.

Росхідниця, -ці, ж. Угощеніє, устраиваемое молодежью въ день окончанія (за недѣлю до Рождества) хожденія на **вечерниці.** Kolb. I. 76.

Росхліпатися, -паюся, -ешся, гл. Расплакаться.

Росхлюпати, -ся. См. **Росхлюпувати, -ся.**

Росхлюпувати, -пую, -еш, сов. в. росхлюпати, -паю, -еш, гл. Расплескивать, расплескать, расплеснуть. *Не росхлюпує води по дурному — ти їй не носила.* Харьк.

Росхлюпуватися, -пуюся, -ешся, сов. в. росхлюпатися, -паюся, -ешся, гл. Расплескиваться, расплескаться (о жидкости). *Поки донесла воду, то по пів відра росхлюпалось, так бігла.* Харьк.

Росходжуватися, -джуся, -ешся, сов. в. розходітися, -джуся, -дишся, гл. 1) Только сов. в. Заходить, прийнятися ходити. *Ти, козо, розходися, розвеселися.* Грин. III. 55. *Росходилась, як квочка перед бурєю.* Ном. 2) Усиливатися, усилиться (о вѣтрѣ); сердитися, разсердитися, вийти изъ себя, войти въ азартъ; капризничать, раскапризничаться. *Еней і сам так розходився, як на аркані жеребець.* Котл. Ен. Мала дитина не давала досі вночі спокою і часом розходжувалась саме при гостях. Левиц. I. 355. *Росходився, як московський постіл.* Ном. № 3414.

Росходіни, -дин, ж. мн. Конецъ сходки, собранія.

Росходітися, -джуся, -дишся, гл. = Розіходитися. *Хтось співає... Голос тонкий, гнучкий, дзвінкий так і розходився на всі боки.* Мир. ХРВ. 5.

Росходітися. См. **Росходжуватися.**

Росхокати, -каю, -еш, гл. = Росхекати. *А це ти глечичок розхокала та й мовчиш?* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Росхрабрітися, -рюся, -ришся, гл. Расхрабриться. *Росприндився і розхрабрився і на троянців полетів.* Котл. Ен.

Росхрабруватися, -руюся, -ешся, гл. = Росхрабритися.

Росхристаній, -а, -е. Съ раскрытой грудью, незастегнутый. *Старий Грімач без шапки ходить, розхристаній.* МВ. I. 144. *Росхристана сорочка.* Кв. I. 51.

Росхристати, -таю, -еш, гл. Разстегнуть, открытъ на груди. *Сидить розхриставши сорочку.* Котл. Ен. VI. 18.

Росхристатися, -таюся, -ешся, гл. Разстегнуться на груди. *Росхристались та й ходить усюде. Сорочка розхристалась.* Кв. II. 127.

Росхристя, -ті, об. Ходящий съ открытой грудью.

Росхряпаний, -а, -е. Разбитый, расколотый. *Росхряпаний віз.* Черк. у. *Росхряпаний чоловік.* Черк. у. *Купила макітру, аж вона розхряпана.*

Росхряпень, -пня, м. Разбитый, расколотый предметъ. Черк. у.

Росяний, -а, -е. Росистый, росный. *Росяна нива.* КС. 1882. V. 358. *По степу росяному шлях мрівся.* МВ. (О. 1862. I. 77). *Ранок свіжий і росяний саме розгорявся.* Левиц. Пов. 37.

Росянка, -ки, ж. Раст. *Drosera rotundifolia L.* ЗЮЗО. I. 121.

Росяно, нар. Росно, мокро отъ росы.

Рот, -та, м. 1) = **Ріт**. *Рот не город, не загородиш*. Ном. № 6990. 2) Отверстіє **верші** или **ятіра**, въ которое входитъ рыба. Шух. I. 226, 227. Ум. **Рото́к, рото́чок**. Ув. **Ротяка**. Радомыс. у.

Рота, -ти, ж. Рота. *Всі роти, полки у поход пішли*. Чуб. V. 971. *Вийшла козачка за ворота, — сидить жінок ціла рота*. Чуб. V. 1171.

Ротатий, -а, -е. 1) Имѣющій большой ротъ. 2) Крикливый. *Ото ротата — на все село*. Ном. № 12983.

Ротеня, -няти, с. Ротикъ. Г. Арт. (О. 1861. III. 110).

Ротмистр, -ра, м. Ротмистръ. К. ЧР. 9, 116.

Ротний (ній), а (я), е (є). Ротный. Чуб. V. 972. *Стояли на селі москалі... а їхній ротній стояв у батюшки*. Грин. II. 201.

Рото́к, -тка, рото́чок, -чка, м. Ум. отъ **рот**.

Ротяка, -ки, м. Ув. отъ **рот**.

Рох! меж., выраж. хрюканье свиньи. *Тільки й чути: рох, рох!*

Роха, -хи, ж. Свинья. Вх. Пч. II. 7.

Ро́хкання, -ня, с. Хрюканіе. *Свиняче рохкання чути*. Екатериносл. г.

Рохкати, -каю, -ещ, гл. Хрюкать. Маркев. 97. *Бери хоч свинку, аби на мене не рохкала*. Мнж. 164.

Рочи́стий, -а, -е. Годовой, бывающій разъ въ году. *Ішлося вже до Різдва. Рочисте свято клопотало кожну семью*. Мир. ХРВ. 255.

Рочи́тися, -чу́ся, -чи́пся, гл. Давать обѣтъ. *Не рочися, бо гріх буде*. Шишацкій.

Рочо́к, -чка, м. Ум. отъ **рік**.

Рощ, -щі, ж. = **Рость**. *Буде дощ, буде й рощ*.

Рощ... = Розч..

I. Руб, -ба, м. 1) Рубецъ. *Ходив... у таких (сорочках), що руб руба позиває*. Мир. ХРВ. 344. *І руба сухого на йому не осталось*. Ном. № 579. **На руби надіти**. *Надѣть на изнанку*. Галиц. 2) Ребро, грань, край. Шух. I. 260. **Рубом поставити**. а) Поставить на ребро. б) Выставить на показъ. *Так ялось уміла все вона, — як то кажуть, всяку копійку рубом*. Сим. 231. Ум. **Рубчик**.

II. Руб, -бля, м. = II. Рубель. *У людей шаг скаче, а в скупого руб плаче*. Ном. № 4668. *Не май сто рублів, а май сто друзів*. Ном. № 9512. Ум. **Рублик**.

Рубай, -бая, м. Дровосѣкъ. *Віддайте гроші рубаєві*. Харьк.

Рубак, -ка, м. 1) = **Рубай**. Міус. окр. 2) У колесниковъ: стамеска для первоначального спусканія крупной стружки при обтачиваніи ступицы. Вас. 147.

Рубака, -ки, м. Рубака. *Латин старий був не рубака і воюватись не хотів*. Котл. Ен.

Рубанець, -нця, м. 1) Полѣно, отрубокъ. О. 1862. VI. 34. *Свічка горить, свічка палає, шмаровоз по підпічку рубанця шукає*. Чуб. V. 675. 2) = **Праник**. Богод. у.

Рубаний, -а, -е. Рубленный. *Рубаних дров уже трошки зосталося, — треба вже рубати*. Рубана рана. Рана отъ сабли или другого подобнаго рубящаго оружія. *Маю я на собі девять ран — рубані широкі, а читирі — стреляні глибокі*. АД. I. 258. **Рубаний коло́дязь = Рублений коло́дязь**. *Ой в рубанім колодязі... там дівчина воду брала*. Чуб. V. 1184.

Рубанісько, -ка, с. Мѣсто въ лѣсу, гдѣ вырублены деревья. Вх. Леи. 463.

Рубанка, -ки, ж. 1) Рубка (дровъ). 2) Сортъ мелколистой махорки.

Рубання, -ня, с. Рубаніє, рубка.

Рубанок, -нку, м. Рубанокъ, стругъ. Уман. у.

Рубате, -тя, с. соб. Бѣлье; лохмотья. Вх. Зн. 61. Желех.

Рубати, -баю, -еш, гл. 1) Рубить. *Було б не рубати зеленої вишні. Чуб. V. 160. В лісі дрова рубають, а до села тріски падають.* Ном. № 7002. *Поперед війська да січуть рубають.*

Чуб. III. 270. **Рубати в пень.** Истреблять (врага) до послѣдняго человекъ. ЗОЮР. I. 120.

Рубатися, -баюся, -ешся, гл. Рубиться. *Рубайся, дерево, кривее і правее.* Ном. № 12802.

Свій з своїм січися, рубайся, а чужий не мішайся. Ном. № 9452.

Рубатка, -ки, ж. Грубая рубашка. Вх. Зн. 61.

Рубач, -ча, м. Рубщикъ, древорубъ. Гн. I. 165. *Нам поклали у віз ті дрючки рубачі, що ліс рубали.* Новомоск. у.

Рубеж и рубіж, -жа, м. 1) Нарѣзь, вырѣзка, зарубка. *Рубежі в рублі.* 2) Тупая сторона ножа и пр. 3) Край, грань. *Об піл, об рубіж головою вдарилось.* Пирят. у. Ум.

Рубежик. *У рубежики такого багато пилу понабивалося.* Черниг. у.

I. Рубель, -бля, м. 1) Длинная жердь, накладываемая сверху воза съ сѣномъ, снопами и притягиваемая за концы веревкою такъ что она удерживаетъ лежащее на возу. 2) Валець для катанія бѣлья — толстая плашка съ зарубками и рукоятю. *Як гарний рубель, широкий та важенький, так і сорочки гарно покачаєш.* Харьк. *Ой бив рублем і качалкою.* Нп. 3) = **Рубеж 1.** Шух. I. 206, 209.

II. Рубель, -бля, м. Рубль, денежная единица. Ум. **Рублик.** *Несу рублика золотого викупляти коня вороного.* Чуб. V. 586. Ув. **Рубляка.**

Рубець, -бця, м. 1) Рубець въ шитьѣ, одеждѣ. *Доносилаь до того, що зв'язує рубець до рубця.* Рудч. Ск. I. 176. **Шити рубцем.** Сшивать, захватывая за самые края матеріи.

Канев. у. 2) = **Шрам.** 3) *мн. Рубці.* Рубець, одинъ изъ четырехъ желудковъ жвачнаго животнаго, а также и кушанье изъ него. Чуб. VII. 443. Ум. **Рубчик.**

Рубити, -блю, -биш, гл. Обрублять. *Шовком шила, шовком шила, золотом рубила.* Мет. 20.

Рубіж, -жа, м. См. **Рубеж.**

Рубковий, -а, -е. Изъ тонкаго полотна. *Крайте рушнички рубковій.* Рк. Макс.

Рублевий, -а, -е. Рублевый. *Купи мені, моя мати, за три шаги голку, за чотирі золотіі червоного шовку, за пятого рублевого мальовані п'яльця.* Мет. 20.

Рублений, -а, -е. Сдѣланный въ срубъ. *Рублена хата.* Чуб. VII. 377. *Двір гарний з рубленою хатою.* Котл. Нп. 356. *Ой у полі рублена криниця.* Чуб. V. 154. **Рублений колодязь.**

Рублик, -ка, м. Ум. отъ II **Рубель и Руб.**

Рублінник, -ка, м. Одинъ изъ древорубовъ, которому поручено на особыхъ щепкахъ отмѣчать нарѣзками счетъ проработанныхъ каждымъ дней или срубленныхъ деревьевъ. Шух. I. 173.

Рубльовик, -ка, м. Рублевая монета. *Купи мені, моя мати, за три копи голку... а за того рубльовика мальовані п'яльця.* Чуб. V. 17.

Рубляка, -ки, м. Ув. отъ II. **Рубель, руб.**

Рубнути, -ну, -неш, гл. Одн. отъ **рубати.** 1) Рубнуть. *Піди, зрубай тую билинку. — Первий раз рубнув — струснулася, другий раз рубнув — вона загула.* Чуб. V. 707. 2)

Заиграть съ жаромъ. Як граю «Долі» або «Зради», собаки виють під вікном. А як «Одарочки лихої», або рубну іще якої.... О. 1862. X. 32.

Рубок, -бка, м. 1) Тонкое полотно. Стара скрині з комори викочує та оксамити, рубки тонкі вибірає та кроїть та приміряє на панночку. МВ. (О. 1862. III. 39). Шила кошульку з тонкого рубку. Мет. 176. 2) Тонкій перкалевый или батистовый платокъ. Гол. Од. 27. Гол. III. 303. Шовковий пояс крижі покрив, тонкий рубок на всю голову. Чуб. III. 403. Увила головку в рубок тонесенький. Гол. I. 64. Ум. **Рубо́чок, рубонько.** Гол. IV. 441. Один рубонько — голову завивати, другий рубонько — дитятко повивати. Гол. II. 596.

Рубонути, -ну, -неш, гл. Сильно рубнуть. То розмахувались з усієї сили, що аж шабля свище; то знов один одного тільки манили, а сами чигали, як би рубонуть да й закінчати зразу. К. ЧР. 167.

Рубчастий, -а, -е. Граненый. Частувала кума з рубчастої чарки. Полт.

Рубчик, -ка, м. Ум. отъ руб.

Руб'я, б'я, с. Рубище. Рудч. Ск. I. 177. Мкр. Н. 4. Рубям прикривати спину. Мкр. Г. 52. Треба прями, щоб рубям не трясти. Ном. № 7199.

Руга, -ги, ж. Церковная земля, земля, отведенная обществомъ на содержание духовенства. Убогий той піп, що не то що — й шматка свого поля немає.... ні руги немає, нічого. Рудч. Ск. II. 207.

Ругач, -ча, м. Пт. = Смішок. Вх. Пч. II. 12.

Ругеля, -лі, ж. = Рачник. Мнж. 192.

Руда, -ди, ж. 1) Руда. 2) Ржавое болото. 3) Кровь. Шевч. 419, 667. Руда — не вода. Ном. № 1283. Кинувсь цілюрник і яко мога поспішає; та й кинув їй руду з руки. Кв. I. 97. 4) Дождь сквозь солнце. Угор. 5) Дышло въ корчугах, саняхъ для перевозки бревень. Шух. I. 180.

Рудиголова, -ви, об. Рыжеволосый человекъ. Дивлюся батога, гульк!... а його вже й нема.... Вільги ніхто, як рудиголова шельмовська вкрала. Екатеринос. у.

Рудий, -а, -е. Рыжий. Ой ти рудий та поганий, поганого роду. Чуб. III. 172. Рудий, як собака. Ном. № 8524. Голий, як руда миш. Ном. № 1519. Чому в ставу вода руда? Мабуть хвиля збила. Мет. 113. Руда глина. Ном. № 3773. Ум. **Руденький, рудесенький.**

Рудіти, -дію, -єш, гл. Рыжѣть.

Рудка, -ки, ж. Ржавое болото, болото. Мир. ХРВ. 5. Тоді по оцій самій дорозі, де ми ідемо, були непереходимі рудки.... хто не знавши, як ускочить було у рудку, та ще з важким возом, то такечки зав'язне в багнюці. О. 1861. XI. 2. Коли б нам через рудку перехватиться.

Рудник, -ка, м. Рудокопъ.

Рудня, -ні, ж. 1) Мѣсто добывания желѣзной руды. 2) Желѣзо-плавильный заводъ.

Рудобривий, -а, -е. Рыжебровый. Чужа пані рудобрива. Чуб. III. 247.

Рудомизий, -а, -е. О волѣ: съ рыжими пятнами на мордѣ. Рудомизий віл. Александров. у.

Рудуватий, -а, -е. Рыжеватый; коричневатый. НВолын. у.

Рудь, -дя, м. = Рудько. А ти, котку-рудю, та вимети грубу. Мил. 43.

Рудько, -ка, м. Кличка рыжихъ домашнихъ животныхъ, преимущ. собакъ, кошекъ. А ти, коте-рудьку, підтопи нам грубку. Мил. 43.

Рудявий, -а, -е. Рыжеватый. Черк. у.

Рудявина, -ни, ж. Ржавое болото.

Рудяк, -ка, м. 1) Что-либо порыжѣвшее. *Тютюн-рудяк.* Лохв. у. 2) Гречиха съ плохо налившимся щуплымъ зерномъ. *Сторона рудяку, сторона і гречці.* Ном. № 1004.

Рудяний, -а, -е. 1) Кровавый. 2) О водѣ: покрытый ржавчиной.

Ружа, -жі, ж. = **Рожа.** *Чия роля не йорана, на ній ружа не зривана.* Гол. I. 207.

Ружан, -на, м. ? «Долини мой зеленойкі! орав би-м вас ружанами, сіяв би-м вас червоними»... — *Ей, Романе, Романе! та де твої ружане?* — «Ей, ружане в полонинці, а червені у липойці.» Гол. I. 171.

Ружи́на, -ни, ж. Ружье. См. **Оружина.** АД. I. 274. Мир. ХРВ. 142. *Ухожу до його в хату, а в кутку ружин з чотирі стоять.* Черниг. г. *Викресали вогню із ружини, да й пустили пожар по долині.* Чуб. V. 850. Ум. **Ружи́нонька.**

Ружний, -а, -е. Относящийся къ ругѣ идущій на содержание духовенства. *Ружна земля.*

Руїна, -ни, ж. 1) Развалина. *Все осталось, все сумує, як руїни Трої.* Шевч. 36. *Заплакали б тяжко, бо ви б не пізнали козацької слави убогих руїн.* Шевч. 149. 2) Разрушение, истребление. *Чига його голодная погибель, що-день його руїна назирає.* К. Іов. 39. 3) Разорение. *Бачили лихі свою руїну.* К. Іов. 47.

Руї́нний, -а, -е. Разрушительный. *Впинили від лютої руїнної роботи.* К. ЦН. 292. *Кохається в руїнних ідеалах.* К. Дз. 189.

Руї́нник, -ка, м. Разрушитель. К. ПС. 7. *Наслідити руїнника монгола.* К. Дз. 80.

Руїно́вище, -ща, с. Развалины, мѣсто покрытое развалинами. *Бо пустками вони (добра), руїновищем стояли.* К. Дз. 99. *Оттим же то живе він у руїнах, в руїновищі, що люде подбігали.* К. Іов. 34.

Руїнува́ння, -ня, с. Разрушение. *Не забудь буяння злющих, руїнування огняного.* К. Псал. 171.

Руїнува́ти, -ну́ю, -еш, гл. Разрушать, разорять, истребляют, уничтожают. *Згода дїм будує, а незгода руїнує.* Ном. № 3280. *Тоді треба старе руїнувати, як є з чого нове будувати.* Ном. № 13746. *Руїнують твій народ поганці.* К. Іов. 217. *Тяжко важко заспіває, як Січ руїнували.* Шевч. 8.

Руїнува́тися, -ную́ся, -ешся, гл. Разрушаться, уничтожаться, разоряться.

Руїнува́на, -ни, ж. Разорение, запустѣние. *Там смертня тїнь, непоряд, руїнувина.* К. Іов. 23.

Рука, -ки, мн. ч. руки и руці, ж. *Кожна рука до себе горне.* Ном. *Не в'яжіте Касі руці.* Чуб. V. 910. **До рук.** *Въ руки. Забрав нас до рук.* Стор. II. 208. *Чи ти давав мені його до рук?* Левиц. Пов. 59. **Руку давати.** *Подавать руку. І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67. **Руку давати, придавати.** *Особый обрядъ на свадьбѣ: подаваніе невѣстой жениху черезъ столъ платка въ знакъ согласія на виходъ замужъ.* МУЕ. III. 97. *Придавали рученьки за столом.* МУЕ. III. 97. **Руку подати.** а) *Подать руку.* б) *Помочь. Взиваєть тебе ціла Україна, діво царице, надєждо єдина, абись подала ей руку в пригоді.* Чуб. I. 163. **Рука, не рука кому.** *Удобно, не удобно кому. Коли тобі рука се брати, то й бери, а мені не рука.* Полт. Ні, не рука. Рудч. Ск. II. 112. **Рука власна, рукою власною.** *Замѣчаніе при подписи: собственноручно.* **На руку, на руку ковінька.** *Въ руки, выгодно, удобно.* Ном. № 5039. *Марусі на руку ковінька.* Кв. I. 49. **Правою рукою бути у кого.** *Быть первымъ помощникомъ въ дѣлахъ,*

быть правой рукой. *Ти у його права рука.* Ном. № 9523. б) **Руки зв'язати.** Повбнчатся. *Ходімо до церкви — зв'яжемо руки.* Чуб. V. 77. **Руки зложити.** Умереть. Ном. № 3594. — **перебивати.** Разнимать руки, быть свидѣтелемъ при сдѣлкѣ, пари. Ном. № 14062. — **поганити.** а) Братся за дѣло, не стоящее того; б) братся за дѣло неумѣло. *Коли не коваль, то й рук не погань.* Ном. № 9574. — **погріти чим.** Нажиться на чемъ, обобратъ кого. *Буде чим руки погріти.* Ном. № 9351. — **прикладати.** Усердно работать. *Бога взивай, а руки прикладай.* Ном. № 65. **Ні за віщо рук зачепити.** Не надъ чѣмъ работать, хозяйничать; нечего украсть. Ном. № 9870. **Піти рукою.** Повезти, имѣть удачу. *Недавно ся оженили, не пішло рукою: пішла жінка за пішоном, а я за мукою.* Нп. Ном. № 8855. **Піти в руку.** Пойти въ прокъ. *Як хто продає жалкуючи, не піде куплене в руку.* Ном. № 13416. **Мати до руки кого.** Имѣть въ вицу? «*Батько за тебе дати мене не хоче.*» — *Має другого зятя до руки?* МВ. II. 114. **Руку тягти за ким.** Держать чью сторону. **Руку потягти за ким.** Принять чью сторону. Кв. I. 218. **Бути за руками.** Быть подъ присмотромъ, быть взаперти. *Думала, що корова пропала, а вона була за руками. Злодія піймали, не буде більше красти, бо сидить за руками.* **З довгою рукою під манастирь, під церкву, під цвинтарь.** Отказъ попрошайкѣ — отпраляйся просить около монастыря, церкви, гдѣ стоитъ нищѣ. Ном. № 4733. **Довгі руки мати.** Брать чужое, воровать. *Пійшла я ходити з хати в хату, бо дуже довгі руки мала.* Г. Барв. 365. **З чієї руки бути.** Съ чьей стороны быть. *Свашки з його і її рук співають: його на дворі, а її в хаті.* Грин. III. 483. **За руки дати.** При заключеніи пари отдавать условленный выигрышъ третьему лицу, отъ котораго выигравшій и получаетъ какъ свою собственность обратно, такъ и выигрышъ. Грин. II. 90. **Рук доложити до чо́го.** Поработать надъ чѣмъ. 2) Власть. *Сильного руку Бог один судить.* Ном. № 945. 3) Смѣна поля, участокъ, клинъ поля. *У трьох руках поле. Харьк. Поля в неї в кожну руку по 15 десятин.* Г. Барв. 303. 4) Сторона. *Треба повертатъ у ліву руку.* Стор. II. 14. 5) — **божа.** Раст. *Heracleum Sponctium.* Шух. I. 21. Ум. **ручка, рученька, ручечка.** *Як же мені, козаченьку, раненько ходити? Як візьмеш ти за рученьку, — не мусиш пустити.* Мет. 83.

Рукав, -ва, м. 1) Рукавъ. *Сидить без обнови сиріточка, рученята сховавши в рукава.* Шевч. 461. *Як раз Савці свитка, та тільки рукавів нема.* Ном. № 7562. *Сніг мов з рукава — сильний снѣгъ.* Ном. № 625. *Він би робив, та в його рукава болять — насмѣшка надъ лѣнливимъ.* Ном. № 1095. 2) Тонкій конецъ ступицы, обращенный наружу. Сумск. у. 3) Часть **начиння.** Константиногр. у. Ум. **Рукавець, рукавчик, рукавочок, рукавонько.** Чуб. V. 606, 208.

Рукави́ця, -ці, ж. 1) Рукавица. *Од Спаси та й рукавиці до паса.* Ном. № 485. 2) Перчатка. Въ этомъ значеніи употребляется преимущественно въ формѣ уменьшительной. Ум. **Рукавичка.** Чуб. III. 451. *Лакей у білих рукавичках.* Левиц. Пов. 433.

Рукавичний, -а, -е. Перчаточный.

Рукавичник, -ка, м. Перчаточникъ.

Рукавочок, -чка, рукавонько, -ка, рукавчик, -чка, м. Ум. отъ рукав.

Рукавча, -чати, с. Рукавичкѣ. Чуб. V. 606. *І маленькі рукавчата шовком вишивала.* Шевч. 329. *Вишивані рукавчата мають.* Г. Барв. 110.

Рукатися, -ваюся, -єшся, гл. Здороваться рукопожатіемъ. *Я рукалася з їдним.* Уман. у.

Руків'я, -в'я, с. Рукоятка, — напр. у креста, хоругви. Мнж. 192.
Руковіни, -вин, ж. мн. = Заручини. Чуб. IV. 65.
Рукодавник, -ка, м. Конець косовища, за которий держатся лѣвой рукой. Шух. I. 169.
Рукодаїни, -їн, ж. мн. = Заручини. Чуб. IV. 65.
Рукодайний, -а, -е. Добровольный. *Рукодайний слуга.* К. Дз. 74.
Рукодїйник, -ка, м. Рукодѣльникъ. Харьк.
Рукодїйниця, -ці, ж. Рукодѣльниця. Харьк.
Рукодїйня, -ні, ж. Рукодѣліе. *Свитка, шуба під лисичим хутром — ото усе її рукодїйня.* Харьк. г.
Рукодільник, -ка, м. = Рукодїйник.
Рукодільниця, -ці, ж. = Рукодїйниця. Котл. НП. 349.
Рукодільство, -ва, с. Ремесло, кустарный промысль. *Він живе хлїборобством тільки, ніякого рукодільства не знає.* Новомоск. у.
Рукодїя, -дїї, ж. Рукодѣліе, издѣліе. *Сорочка своєї рукодїї.* КС. 1883. XI. 500.
Рукодїяння, -ня, с. = Рукодїя. *Нема в світі, як свого рукодїяння чи полотно, чи свита: носитиметься не знать докіль.* Васильк. у.
Рукомесло, -ла, с. = Рукомество. *Вже мое рукомесло буряном заросло.* Ном. № 10413.
Рукомесний, -а, -е. Ремесленный. *Тепер тіко й життя за рукомесним чоловіком.* Харьк. г.
Рукомесник, -ка, м. 1) Ремесленникъ. 2) Мастеръ.
Рукомесниця, -ці, ж. 1) Ремесленниця. 2) Мастерица. *Та така дівка: сказано — до всякого шитва рукомесниця.* Харьк. г.
Рукомество, -ва, с. Ремесло. *Зараз знати, що той парубок у людїх був, бо рукомества навчивсь.* Харьк. г.
Рукомїя, мїї, ж. Рукомойникъ.
Рукопаш, нар. Сь помощью только рукъ. *Берїть (вагу) рукопаш, дрюків не треба.* Черк. у.
Рукопашний, -а, -е. Ручной. *У нас сцикавки ті — труби пожарні, — малї, сказано рукопашні, недалеко сцика.* Черниг. у.
Рукопис, -су, м. Рукопись. Ном. Од видавця. III.
Рукописний, -а, -е. Рукописный. *Рукописний збірник.* Стор. II. 153.
Рулка, -ки, ж. Трубка. Мнж. 134. Грин. II. 186. Ум. **Рулочка.**
Руля, -лі, ж. Дуло ружья. *До того дотріскались, що за рулю не можна було взятись, так розгорїлась.* ЗОЮР. I. 69.
Рум, -му, м. Сухопутье. *Одна чати румом, а другая судном під турчина втікала.* НП.
Рум, меж. = Рип, меж. *В суботу інспектор рум до хати.* Св. Л. 222.
Румак, -ка, м. Армакъ, ратный, боевой конь. *Пришила свиня до коня та й каже: ось бо й я румак.* Ном. № 7931.
Руманде, -дя, с. = Рам'я. Вх. Зн. 58.
Руманець, -нця, м. Раст. *Matricaria chamomyllata.* Вх. Пч. I. 11.
Румати, -маю, -еш, гл. = Рюмати. Левиц. I. 246.
Румегати, -гаю, -еш, гл. = Ремигати.
Румовий, -а, -е. Сухопутный, растуций на сухомъ мѣстѣ. *Сїно румове.* Ном. № 10181.

Румса, -си, об. = Рюмса.

Румсати, -саю, -еш, гл. = Рюмсати. *Що ж Хівря? Румсає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Рум'ян, -ну, м. = Роман. *Рум'ян поле покриває, де козак ся проїзжає.* Лукаш. 134.

Рум'янець, -нця, м. Румянець. *А в рум'янцю така сила, що всі квіти погасила.* Чуб. V. 38.

Рум'яний, -а, -е. Румяный. Чуб. V. 136, 1117. *Біда, в кого жінка бліда, а в кого рум'яна, кажуть, завжди п'яни, або: всім кохана.* Ном. № 9124. Ум. **Рум'яненко, рум'яненко.**

Рум'янітися, -нюся, -нишся, гл. Краснѣть, рдѣть. *Личко рум'яниться.* Гол. I. 96.

Рум'яність, -ности, ж. Румяность. *Що мені по твоїй рум'яности, нема мені од тебе приязности.* Чуб. V. 312.

Рум'яніти, -нію, -еш, гл. Дѣлаться румянымъ. *Коли б же діялось по моїй волі, коли б моя сила, то я б рум'яніла.* МВ. II. 156. *Рум'яніє, як червона маківка.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Рум'янка, -ки, ж. Раст. *Anchusa officinalis* L. ЗЮЗО. I. 111. Ум. **Рум'яночка.** *Та гляну я в долиноньку, аж там ходять паняночки та зривають рум'яночки на неділю на віночки.* Чуб. V. 353.

Рум'янок, -нку, м. Раст. а) *Matricaria chamomylla*. Вх. Пч. II. 33. б) — **песячий.** *Antherais cotula*. Вх. Пч. II. 29. в) — **собачий.** *Maruta Cotula*. Dec. ЗЮЗО. I. 128.

Руна, -ни, ж. = **Луна 2.** Лохв. у. Лубен. у. *І зник, пропав той тяжкий голос, тільки руна в яру гула.* Шевч. II. 223.

Руна́ти, -наю, -еш, гл. = **Лунати.** Лубен. у.

Рундук, -ка, м. 1) Крыльцо. *Його мати старая на рундуку стояла, все плакала, ридала.* Чуб. V. 980. *Княгиня зійшла з рундука на зустріч гостям.* К. ЧР. 211. 2) Ларь на базарной площади. Ум. **Рундучок.** МВ. II. 32.

Рундуковий, -а, -е. Крылечный. *Розчинились у гетьмана рундикові двері.* К. МБ. III. 246.

Рундучний, -а, -е. Относящийся къ крыльцу, къ ларямъ. *Рундучний торг.*

Рундучок, -чка, м. Ум. отъ **рундук.**

Ру́ненце, -ця, с. Ум. отъ **руно.**

Ру́нистий, -а, -е. Кустистый. *Мокрець — зілля рунисте, стелеться густо і коренисто.*

Ру́нитися, -нюся, -нишся, гл. Куститься.

Ру́нка, -ки, ж. Въ деревянной курительной трубкѣ: металлическій польый ци — **линдрикъ**, въ который вкладывается табакъ. Вас. 148.

Руно, -на, с. 1) Руно. Вас. 198. *Од вовка втечи, а руно принеси.* Ном. № 10240. *Шерсть на тій собаці як руно.* Черк. у. 2) мн. Виходи. *Подивитись на руна польові: жити такі, що й ву́ж не пролізе.* МВ. (О. 1862. I. 74). Ум. **Ру́нце.** Ном. № 10240. **Ру́ненце.** *Тепер вовниця дорога: як руненце, так копа.* Мил. 44.

Ру́нтати, -таю, -еш, гл. Тревожить, беспокоить, трогать съ мѣста, разрушать. *Ми як найшли того мертв'яка, так він і лежав до сліствія, його не рунтали, не роздівали, не займали.* Верхнеднѣпр. у.

Ру́нтатися, -таюся, -ешся, гл. Тревожиться, беспокоиться. *Так і хурман: аби коням добре, то й сидів би і не рунтався.* Св. Л. 123.

Ру́нтува́ти, -тую, -еш, гл. = **Рунтати.** *Чию семью за некрута стануть рунтувати.* Київ. у. *Прийдеться рунтувати лежанку й ніч.* Рк. Левиц.

Ру́нце́, -ця, с. Ум. отъ **руно.**

Ру́па, -пи, ж. Яма, въ которой держать зимою картофель. Угор.

Рупати, -плю, -пиш, гл. Быть желательнымъ, интересовать. *Що кому рупить, той про те і лупить.* Ном. № 9752. *Уже мені після корчію оцей тютюн зовсім не рупить. Оце задінеш де небудь люльку, та цілий день і не згадаеш про неї, бо не заманеться.* Черном. *Щоб материзна вернулась — от мене що ру нило.* Г. Барв. 475. *Його господарство ще не рупить.* Лубен. у. *Тепер додому не потішалоя: не рупить мені домівка.* Г. Барв. 337.

Русавка, -ки, ж. 1) = **Русалка.** Русавки полиню бояться. Ном. № 276. 2) — **пахнівка.** Раст. *Antoxantum odoratum.* Шух. I. 20.

Русак, -ка, м. Крупная порода сельдей. Херс. г.

Русали, -лів, м. мн. = Розигри 3. О. 1861. X. Св. 44. *На русали купаються, щоб не було посухи.* О. 1861. X. Св. 47.

Русалка, -ки, ж. Русалка. Чуб. I. 207. *Сиділа русалка на білій березі, просила русалка в жіночок намітки.* Чуб. III. 187. Ум. **Русалонька, русалочка.** *Кругом дуба русалоньки мовчки дожидали, взяли її сердешную та, й залоскотали.* Шевч. 30.

Русалкува́ти, -кую, -єш, гл. Быть русалкой. *Може вона й досі русалкує.* Г. Барв. 375.

Русальний, -а, -е. Относящийся къ русалкамъ. Чуб. III. 185. *Русальний тиждень, великдень.* Грин. I. 45. **Русальні розигри** — по Лукашевичу четвергъ троицкой недѣли, т. е. то-же, что и **русальний великдень.** Грин. III. 116.

Русальчин, -на, -не. Принадлежащій русалкѣ. **Русальчин великдень** — четвергъ Троицкой недѣли. Ном. № 461.

Русалю, -лів, мн. Троицкіє святки. Вх. Лем. 463.

Русий, -а, -е. Русый. *Руса коса.* Чуб. V. 110. Ум. **Русенький.** *Обстелю тобі плечиці русенькими кісоньками.* Грин. III. 496.

Русин, -на, м. Русинь, малороссь. О. 1861. I. 264. *Посунься, ляше, пай русин сяде.* Ном. № 878.

Русинка, -ки, ж. Русинка, малороссіянка.

Руснак, русняк, -ка, м. = Русин. О. 1861. I. 264. МУЕ. III. 37.

Русокосий, -а, -е. Съ русой косой. *Любе дівча русокосе.* Млак. 18.

Русь, -си, ж. Русь. *Налетіли гуси з Гуси, сколотили воду Марусі.* Чуб. V. 898.

Руський, -а, -е. 1) Въ Галиціи и Буковинѣ: малорусскій, украинскій. 2) Великорусскій. *Пісня народня, як українська, так і руська.* Левиц. Пов. 8. 3) Великороссы. Левч. 187.

Русявий, -а, -е. Свѣтлорусый, блондинь. *Стоїть дівок, як ярк, то чорняві, то русяві.* Чуб. V. 143.

Русявіти, -вію, -єш, гл. Становиться свѣтлорусымъ.

Рута, -ти, ж. 1) Раст. а) *Ruta graveolens L.* Вх. Пч. I. 12. Мил. 35. ЗОЮЗ. I. 134. *Зелене, як рута.* Ном. 13156. б) — **пташина.** *Fumaria officinalis.* ЗЮЗО. I. 123. в) — **польова.** *Opobrychis sativa.* Лв. 100. 2) Родъ писанки съ рисункомъ, въ которомъ заключається близкій къ трезубцу знакъ трискель или трикветръ. КС. 1891. VI. 366. Ум. **Рутка, рутонька, руточка.** Чуб. V. 401, 857; III. 150.

Рутвяний, -а, -е' = Рутяний. Г. Барв. 248. *Ой вяну я, вяну, як рутв'яна квітка.* Чуб. V. 405.

Рутити, -ручу, -тиш, гл. Крѣпко спать (насмѣшливое слово). Чуб. VII. 576.

Рутка, -ки, ж. 1) Ум. отъ рута. 2) — **польова.** Раст. = **Рута пташина.** ЗЮЗО. I. 123.

Рутній, -я, -є. ? *Ой купало, рутній Іване, весілля рясного пане.* Нп. *Ой мій рутній Боже, хто ж мені споможе?* Нп.

Рутонька, руточка, -ки, ж. Ум. *отъ рута.*

Рутяний, -а, -е. Изъ **рути.** Г. Барв. 124. *Ой то ти втрапиш віночка рутяного.* Чуб. V. 35. Ум. **Рутяненський.** *Ізняв з мене вінець рутяненський.* Чуб. V. 413.

Рух, -ху, м. Движеніє. Гн. 1. 96. *Рух його, хода, все було поважне.* Левиц. Пов. 9.

Рухавка, -ки, ж. Движеніє, волненіє смуга.

Рухати, -хаю, -єш, сов. в. рухнути, -ну, -неш, гл. 1) = Рушати, рушити 1. Гн. II. 182. 2) = **Рушати, рушити 2.** Грин. III. 584 *На Варуха, як земля рухи.* Драг. 11. *Заходились рухати до господи.* Грин. II. 275. *Мов би наввипередки з кимсь рухнув додому.* Грин. II. 334. 3) Только сов. в. **Приняться, начать.** *Дядина як рухнула плакати.* Пирят. у.

Рухатися, -хаюся, -єшся, сов. в. рухнутися, -нуся, -нешся, гл. Двигатися, двинутися, шевелитися, пошевелитися, тронутися. *Як добре наїстися, то й з міста не рухнешся.* Павлогр. у.

Рухливий, -а, -е. Подвижной, проворный *За молодих літ баба тямовита була і рухлива.* Г. Барв. 486.

Рухлий, -а, -е. Рыхлый. *Земля рухла, скоро копається.* Пятигор. окр.

Рухнути, -ся. См. **Рухати, -ся.**

Рухомий, -а, -е. Движимый. **Рухоме добро.** Движимое имущество.

Рухомість, -мости, ж. Движимость, движимое имущество. Чуб. VI. 343. Мкр. Г. 62. *Яка там рухомість у його є: свитинок латаних пара, та штани без холош.* Канев. у. *Худоба і вся рухомість при йому.* Сим. 196.

Руця, -ці, ж. Дѣтск. Рука, ручка. О. 1862. IX. 119.

Руч, въ вираженіяхъ: 1) **У ліву руч.** Влѣво. 2) **У праву руч.** Вправо. 3) **Руч-об-руч.** Рука объ руку. *Як спарується руч-об-руч до купи, то тоді убає він тебе у руки.* Харьк. г. **Під п'яну руч.** Подъ пьяную руку. Ном. № 11734. *Не в чім його у хаті немає, але він, голубе сизий, забравсь під п'яну руч до дівчат та й жирує з ними.* Староб. у. 5) **Під добру руч.** Въ хорошую минуту. *Як підкотишся під добру руч, то й у карт гуляємо з ним.* Харьк. г. 6) **Під гарячу руч.** Въ минуту гнѣва, подъ сердитую руку. *Гляди, як підскочиш під гарячу руч, то щоб бува не попобив тебе добре.* Харьк. г. 7) **Тягти за ким руч.** Принимать чью сторону. Ном. № 4925. *І син за нею руч тягне.* Г. Барв. 225. *Зять його вгощає добре, затим, що він йому поступив пару коней і за ним руч тягне.* Рудч. Ск. I. 183. 8) **Твоя руч.** Тебѣ на руку. *В кінці города млин, до чоловік пристав: берись, каже, мірошникувати, бо твоя руч. Ото він і став мірошником.* Київ. у. 9) **На мою, на твою, на його, на свою руч.** Зъ мою, твою, его, свою пользу. *Та вони усе на свою руч, а ми, сказано, дурні — кваки.* Лубен. у. *Громада почала схилитися на руч Грицькову.* Мир. Пов. I. 156. *З козачої руки аж четверо було, а з нашої тіки двоє, тим воно на їх руч і діло пішло.* Лубен. у. 10) **На свою руч горнути.** Говорить въ свою пользу. Черк. у. 11) **На їх руч стояти.** Быть на ихъ сторонѣ. *Він. бо раз-у-раз на їх руч стоїть.* Лубен. у. 12) **На скору, швидку руч.** Наскоро. *А там поставлять закусити на скору руч чого небудь.* Алв. 10.

Ручай, -чаю, м. Ручей. *Приблудився до гаю, дрібненького ручаю і став коня панувати.* Чуб. V. 946. Ум. **Ручаєць.** Чуб. III. 305.

- Ручайка, -ки, ж.** Мѣра неньки, льна: столько, сколько можно взять рукой = 1/10 повісма = жменя. Черниг. у. Черк. у. Пас. 200.
- Ручатися, -чаюся, -єшся, гл.** = Ручитися.
- Ручений, -а, -е.** Ручной, къ рукѣ относящійся. Мнж. 42.
- Рученька, ручечка, -ки, ж.** Ум. отъ рука.
- Рученя, -няти, с.** Рученка, маленькая ручка. Білі рученята мліють-обнімають. Шевч. 133. Ум. **Рученятко, рученяточко.**
- Ручий, -а, -е.** Ловкій. Веселий, ручий молодик. Мкр. Г. 7. Дівка руча, щира, жвава, невсипуща. Мкр. Н. 4. Вишукують собі таких малюків ручих, щоб украв і втік, а прейма викрутивсь. Св. Л. 136. Коли б мені тепер хоч зо жменю людей ручого плеча, кинувся б я левом.... на старого Острозького. К. ЦП. 223.
- Ручіна, -ни, ж.** Рука. Ой ти, стара нене, та сядь коло мене, заклади ручину та й за пазушину. Чуб. V. 420.
- Ручити, -чу, -чиш, гл.** = Ручитися. Я за його ручу. НВолын. у.
- Ручітисся, -чуся, -чішся, гл.** Ручаться. Хто ручиться, той і мучиться. Ном. № 10661. Не ручись не то що за рівного батька, а за свою пазуху. Ном. № 6827.
- Ручиця, -ці, ж.** 1) Ум. отъ рука. Взяла сусіда удовицю за білу ручицю. КС. 1884. I. 32. Зеленою китайкою ручиці покрив. Чуб. V. 776. 2) Въ повозкѣ: укрѣпленный въ подушкѣ и стоящій наружу наклонно колышекъ; четыре такихъ колышка (два въ передней подушкѣ и два въ задней) поддерживаютъ съ обѣихъ сторонъ **драбини**. Чуб. VII. 402, 403. Рудч. Чп. 250. Ручиця задовбується в насад і на неї накладається палюшник.
- Ручка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ рука. Літом ніжкою, а зімою ручкою. Ном. № 559. А нуте з білих ручок! — говорять молодой хозяйкѣ, когда потчуетъ напиткомъ. Ном. № 11518. У ручки з ким братись. Вступать съ кѣмъ въ рукопашную, боротся или битися. Лохв. у. 2) Рукоятка многихъ инструментовъ и орудій, напр. въ топорѣ — топориче (Сим. 24), въ вилкѣ — черенокъ (Шух. I. 291), рукоятка въ пилѣ (Шух. I. 175), въ ножницахъ — часть, куда входятъ пальцы (Шух. I. 153), въ косовицѣ — рукоятка, за которую держится косарь правой рукой (Шух. I. 169), у **келефа** — верхняя часть, за которую держится рука (Шух. I. 274), **ручка** у огнива (Шух. I. 284, у **лучка**, которымъ приводится въ движеніе валикъ **ремісника** (Шух. I. 257), у **триба** (МУЕ. III. 17) и пр. 3) Каждая изъ пари желѣзныхъ дужекъ сундука, за которыя берутся руками при передвиганіи сундука. Пас. 150. 4; Грифъ струннаго инструмента (**бандури, кобзи, торбана**). КС. 1882. VIII, 281, 1892. III. 383. 5) Въ мельницѣ часть корытца (висящаго подъ ковшемъ), за которую трясеть корытце коникъ (см. **Коритко, риштак**). Мик. 481. 6) Одна полоса покоса. Вх. Зн. 5. *Прошли одну ручку.* 7) **Божої Матері**. Раст. *Anastatica hierochuntica* L, іерихонская роза. ЗЮЗО. I. 31. 8) — **Пресвятої Діви**. Раст. *Gymnadenia conopsea*. Лв. 99.
- Ручковий, -а, -е.** 1) Изъ рукъ данный. *Почастуй же нас, кралечко моя, пучковою, щоб запіканка посолодчала.* Стор. II. 221. 2) О табакѣ: папушный. *Куплять табаку ручкового.* ХС. VII. 4 16.
- Ручний, -а, -е.** 1) Ручной. *І їх славних окувами ручними окрутять.* Шевч. 611. 2) О писаньѣ: рукописный. *Друковане й ручне письмо читать навчились.* К. Дз. 153.

- Ручник, -ка, м.** 1) = **Рушник.** 2) Въ ножной толчеѣ: перекладаина за которую работающій держится руками. Шух. I. 161, 162.
- Ручни́ця, -ці, ж.** 1) = **Рушниця.** 2) Каждый изъ двухъ концевъ пилы съ отверстіемъ, въ которое вставлена деревянная рукоятъ. Шух. I. 175.
- Ручно, руїнно, нар.** = **Зручно.** *Вам би радіти, що так виходить ручно.* МВ. (О. 1862. I. 103). *Вони тут часто бувають, то їм і рушно сказати батющиці, а мені далеко ходити.* Волч. у. (Лобод.).
- Ручухна, -ни, ж.** Рука, ручка. *Твоя ручухна подала.* Чуб. V. 1158.
- Рушання, -ня, с.** Движеніе съ мѣста.
- Руша́ти, -шаю, -еш,** сов. в. **рушити, -шу, -шиш,** гл. 1) Двигать, двинуть, трогать, тронуть, шевелить, пошевелить, шевельнуть. *Чорненьке маленьке щонабільшу колоду рушитъ.* Ном. стр. 295, № 149. *Сват, не сват, а мого не руш нічого.* Ном. № 9414. *Не руш чужого.* Ном. 9672. *Як улана не любити, як же за ним не журити: ой як рушитъ очима, — вийме душу плечима; ой як рушитъ плечима, пройме душу очима.* Чуб. V. 1084. 2) Двигаться, двинуться, трогаться, тронуться. *Сам Хмельницький наперед всіх рушав.* Макс. *Ой як будете, вірне товариство, з Перекопу рушати, то не забувайте, вірне товариство, і моїх волів заняти.* Нп. *Та й рушимо тихесенько в далеку дорогу.* Шевч. 664. *Вітрець рушив.* Мир. Пов. I. 112. *Рушай! Трогай! Мартъ!*
- Рушатися, -шаюся, -ешся,** сов. в. **рушитися, -шуся, -шишся,** гл. Двигаться, двинуться, трогаться, тронуться, шевелиться, шевельнуться. *Ольга не рушилася, з місця.* Левиц. Пов. 120. *Батько рушився в дорогу.* Зміев. у. *А ну, рушайтесь на роботу.* Волч. у. **Вітер рушається.** *Піднімається вѣтеръ.* Зміев. у.
- Рушення, -ня, с.** Ополченіе. *Владика благословляє нас на рушення.* М. 11р. 51. *Мов посполитее рушення латина в царстві завелось.* Котл. Ен.
- Рушити, -ся.** См. **Рушати, -ся.**
- Рушляга, -лят, с. мн.** Родъ дѣтской игры. Мил. 56.
- Рушний, -а, -е.** Подвижной, проворный. Вх. Лем. 463.
- Рушник, -ка, м.** Полотенце. Различныя названія, смотря но употребленію: **рушник-утирач** — для лица и рукъ, — **стирок** — для вытиранія посуды, **кілковий** — богато вышитый — для украшеніи образовъ, картинъ, **божник** — для иконъ, **плечевий** — богато вышитый для сватовъ, **подарковий** — дешевый для свадебныхъ подарковъ и пр. Вас. 167, 168. *Вода в відеречку, — братіку, вмийся; рушник на кілочку, — братіку, втрися.* Чуб. V. 927. *На образах рушники, шиті орлами та хмелем.* Левиц. I. 27.
- Рушники подавати.** Перевязать особо для этого приготовленными полотенцами, во время обряда сватовства, сватовъ въ знакъ согласія на виходъ замужъ: дать согласіе на виходъ замужъ. **На рушнику стояти.** Вѣнчаться. *Та ми з тобою на рушничку стояли, та ми з тобою й присягу мали.* Чуб. 2) Бѣлый поясъ, вытканый изъ нитокъ, съ красными и синими полосками на концахъ. Чуб. VII. 417. Ум.
- Рушничок.**
- Рушниця, -ці, ж.** Ружье. *Ой упала Бондарівна близько перелазу — забив, забив пан Каневський з рушниці одразу.* Чуб. V. 427. Ум. **Рушничка.** Грин. II. 222. *З рушнички золотої стріляє пташки.* Гн. I. 169.
- Рушничок, -чка, м.** Ум. отъ **рушник.**
- Рушно.** См. **Ручно.**

Руштунок, -нка, м. = **Риштунок.** Федьк. Пов. 65.
Рьоб, -ба, м. Игра = **Хрещик.** Мил. 55.
Рюм, -му, м. Плачъ.
Рюма, -ми, об. Плакса. См. **Рюмса.**
Рюмати, -маю, -еш, гл. Плакать. *Та годі тобі рюмати.*
Рюмо́к, мка́, м. Въ выраж. **удрати рюмка** — заплакать, заревѣть. *Чи не вdere Микола рюмка?* Зміев. у.
Рюмса, -си, об. Плакса.
Рюмсанья, -ня, с. Плачъ.
Рюмсати, -саю, -еш, гл. Плакать, рюмить. Ном. № 13527.
Ряб, -бу, м. = **Рьоб.** Мил. 55.
Рябець, -бця, м. Родъ коршуна. *Так рябцем і вхопить.* Ном. № 13678.
Рябий, -а, -е. Пестрый. *Рябії курчата.* Чуб. III. 138. 2) Рябый, покрытый оспинами, рыжими пятнами. *А я ряба родилася, чорнявому судилася.* Чуб. V. 604. Ум. **Рябенський, рябесенький.** *Ти, голубе сивесенький, ти на крильця рябесенький.* Грин. III. 184.
Рябіна, -ни, ж. Рябина, *Sorbus aucuparia.* Чуб. V. 742.
Рябити, -блю, -биш, гл. Дѣлать пестрымъ.
Рябісінький, -а, -е. Совершенно пестрый, совершенно рябый.
Рябісінько, нар. Совершенно пестро, рябо.
Рябіти, -бію, -еш, гл. Пестрѣть. Св. Л. 308.
Рябітися, -біюся, -ешся, гл. Виднѣться въ видѣ отдѣльныхъ пятень, точекъ. *На горі, далеко за долиною.... щось рябілося, і не пізнати, чи люде ходили, чи товарижа паслась.* Св. Л. 211.
Рябканистий, -а, -е. Пестрый. См. **Рябий 1.** Вх. Зн. 61.
Рябло, -ка, м. 1) Родъ варенаго кушанья изъ пшена и гречневой муки. Кіев. у. *Вбірали.... хрін з квасом, редьку, буряки, рябка, тетерю, соломаху.* Котл. Ен. IV. 19. *Чого то з зього святого хліба не зробиш? усячини: діда, братки, рябка, сучку, каленика....* Кух. (О. 1861. XI. 27. 2) Кличка собаки. *Як Рябка годують, так Рябло й гавка.* Ном. № 7129. 3) Названіе пестраго кота. *Ой ти, коте-рябку!* Мил. 42.
Рябо, нар. 1) Пестро. *Аби, бабо, рябо.* Ном. № 5223. 2) Рябо, съ оспинами, съ пятнами на лицѣ. *Хоч ряби на виду, так маслаки доладу.* Ном. № 7317.
Рябок, -бка, м. 1) Рябчикъ. 2) Веснушка. Чуб. I. 59.
Рябокрилий, -а, -е. Пестрокрылый. *Соловейко рябокрилий.* Грин. III. 179. Ум. **Рябокриленький.** *Єсть голубецъ рябокриленький.* Чуб. V. 310.
Рябомізий, -а, -е. 1) О животномъ: съ черными пятнами на мордѣ. *Рябомиза вівця.* Мнж. 192. 2) Пестрый. *На собі мав шаровари в клітку і жилетку якусь рябомизу.* Св. Л. 303.
Ряботиння, -ня, с. 1) Слѣды отъ оспы на, лицѣ. Ном. № 8519. 2) Рыжіе пятна на кожѣ рыжихъ людей; пятна на лицѣ беременной женщины. Черк. у. (Лобод.).
Рябуха, -хи, ж. Пестрый предметъ. *Махорка рябуха. Курка рябуха.* Ум. **Рябушка, рябушечка.** *В мене сучка-рябушечка.* Мил. 81. *Малії собі курочку-рябушечку.* Чуб. II. 90.
Рябчик, -ка, м. 1) = **Рябло 2.** Рудч. Ск. I. 201. 2) Сортъ арбузовъ, у которыхъ корка съ темными полосами. Лохв. у.

Ряд, -ду, м. 1) Рядъ; лінія. Зелена дібрівонька в три ряди, посажена. Чуб. V. 1009. Сідайте в ряд, щоб Бог був рад. Ном. № 11864. Іще ж мене ніхто з ряду не викидав. Г. Барв. 318. Ішли бояре ряд но ряду. Мил. 132. **Ряду донести.** Обойти все собрание съ угощеніємъ. **Ряд у ряд ставати.** Становиться равными рядами. **В ряди-годи, в ряди-часи.** Изрѣдка. То вже в ряди-годи упаде така нічка, щоб він спочив тихим духом. МВ. II. 9. Ми Чайченка бачимо в ряди-часи. МН. II. 96. 2) Очередь. Чекай ряду, дістанеш коляду. Ном. № 5568. Швидко й до тебе ряд дійде. 3) Конская сбруя. Желех. Шух. I. 101. 4) мн. **ряди.** У ткачей: дощечка съ двумя отверстіями, въ которыя пропускаются нити основы. Вас. 202. 5) Договоръ. Боз ряду узав роботу. Ум. **Рядок, рядочок.**

Ряделце, -ця, с. Ум. отъ **рядло.**

Ряденце, -ця, с. Ум. отъ **рядно.**

Рядити, -джу́, -диш, гл. 1) Распоряжаться, давать порядокъ. Чоловік мислить, а Бог рядить. Ном. № 82. Хиба він староста, що рядить у селі. НВолын. у. 2) Приводить въ надлежащій видъ, убирати. Дівчині русу косу чешуть, козакові домовину тешуть, а дівчині косу русу рядять, а козака до гробу провадять. Чуб. V. 377. 3) Договаривать, подряжать. Чи не ви рядите під сахаръ? Черк. у. 4) Готовить для чего, кого, опредѣлять для чего, кого. Оце тобі, Миколо, моя дитина: спершу я не рядив її за тебе, та заслужив ти у мене. О. 1862. II. 78.

Рядитися, -джу́ся, -дишся, гл. Собираться, готовится. Пріч рядися, а хліб сій. Ном. № 10128.

Рядло́, -ла, с. Зернышко въ косточкѣ плода. Ковель.

Рядна, -ної, ж. Условіе, договоръ. На корогвах уговір-рядну писали. Дума.

Рядний, -а, -е. Аккуратный, хозяйственный. Сама ем ся дивували, яшм била рядна: єдном мала телятище, і то ем не загнала. Гол. II. 449.

Ряднина, -ни, ж. То-же, что и **рядно**, но плоховатое. Лежить Ганна на старій дрантині, прикрита старою драною рядниною. Левиц. I. 75. Гей було їй сорочки не дати, було обвертіти в подрану ряднину. Мет. 268. 2) Одежда изъ плохой грубой ткани. Ти в мами ходиш в грубій ряднині, а в нас будеш ходити в синілі кармазині. Чуб. V. 393. Ум. **Ряднинка.**

Рядно, -на, с. 1) Толстая пеньковая ткань, родъ плотной и толстой дерюги; родъ простыни или одѣла изъ такой ткани. Нас. 168. Тягни рядно на двох одно. Ном. № 12793. Виткала пятеро ряден. Черниг. у. **Накрити мо́крим рядном.** Наброситься — и слова не дать сказать. Ном. № 3420. Ум. **Ряденце.**

Рядно, нар. Нарядно. В дорогім одіянії він рядно ходив. Гол. III. 267.

Рядняний, -а, -е. Сдѣланный изъ дерюги. На Ковалівці усе дівки да убогії, кроїли дари ряднянії. Чуб. III. 115.

Рядовий, -а, -е. 1) Обычный, обыкновенный. 2) Рядовой. Рядовий козак його доганяе. КС. 1884. I. 37. Ой ви, сотники і полковники і козаки рядовії. КС. 1882. ХП. 513. 3) Очередной, слѣдующій по порядку. Рядову чарку піднести. Наламала паляниці, рядову підносить. Мкр. Н. 16. 6) = **Рядняний.** Ой посажу я дітей у рядову торбину. Чуб. V. 860.

Рядовик, -ка, м. 1) Рядовой (о козака́х, солдатѣх). Г. Барв. 443. Черниговської сотні козак рядовик. Костом. 7. 70. 2) Раст. *Sanguisorba officinalis* L. ЗЮЗО. I. 135.

Рядовина, -ни, ж. 1) Дерюга, грубый холстъ, употребляющійся на рядна, скатерти, мѣшки и пр. Чуб. УН. 408. Различные сорта рядовини: **базаркова** — шириною въ

аршинъ, **біла** — изъ выбѣленнаго валу, идетъ для ряден и мѣшковъ, дорожки — полосатая на некрашенной основѣ и крашенномъ уткѣ, **мішкова** — для мѣшковъ, шириной 12 вершковъ, **писана** — въ поперечныхъ цвѣтныхъ полосахъ для половиковъ, **праник** — полубѣлая, изъ сѣрой основы и недобѣленнаго утка, **сирова** — небѣленая, в **сѣсонки** — плотная, особо вытканная и пр. Вас. 168. 2) Худшій сортъ сукна. Чуб. VII. 421.

Рядокъ, -дка, м. 1) Ум. отъ **ряд.** *Сідають дівчата рядком на присні.* Чуб. III. 100. 2) Строка въ книгѣ. Ум. **Рядочок.** *Пливуть качки в два рядочки.* Мет. 56.

Рядувати, -дую, -єш, гл. Обходить рядъ сидящихъ, — напр. угощая водкой. *Вона рядує людей, то й мене не минає чаркою.* Новомоск. у. (Залюб.).

Рядюга, -ги, ж. 1) Дерюга. 2) = **Рядно?** Ум. **Рядюжка.** *Коли не пропав в пелюшках, а вже в рядюжках не пропаду.* Ном. № 5294.

Ряжа, -жі, ж. 1) соб. Утварь, орудія, для чего либо необходимыя. Желех. 2) Шайка банная. Ум. **Ряжка, ряжечка.**

Ряжанка, -ки, ж. Варенець, родъ простокваши. Канев. у. Чуб. VII. 4 38. См. **Гусянка, пряжанка.**

Ряжечка, -ки, ж. Ум. отъ **ряжа.** Черниг. у.

Ряжка, -ки, ж. Ум. отъ **ряжа.** Канев. у. Полт. у. Черниг. у.

Ряма, -ми, ж. = **Рама.** Левиц. I. 23.

Рямено, -на, с. Оконная рама, переплетъ оконной рамы. *Застукали в рямено того вікна.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Рями, -рям, ж. Складки, сборки. Угор.

Рямити, -млю, -миш, гл. Складывать въ складки. Угор.

Рямка, -ки, ж. = **Рамка.** Левиц. Пов. 227.

Рямпати, -паю, -єш, гл. Чирикать, трещать. Вх. Уг. 226.

Рямтя, -тя, с. = **Рям'я = Рамтя.** Лохв. у.

Рямця, -ців, мн. Рамка. Мир. ХРВ. 120.

Рямя, мя, с. Рубище. *Світиться у вас крізь ряме тіло.* К. ЦН. 238. *Не одежа на ній, а старече рямя.* Кв. I. 215.

Рянда, -ди, ж. Лоскутъ, тряпка. Вх. Лем. 463. Ум. **Ряндка, ряндочка.** Вх. Уг. 266.

Ряндавий, -а, -е. Оборванный, рваный, въ лохмотьяхъ. *Ряндава кошуля.* Вх. Лем.

Ряндка, ряндочка, -ки, ж. Ум. отъ **рянда.**

Ряндя, -дя, с. Лохмотье, тряпье. Угор.

Ряндярь, -ря, м. Ветошникъ. Угор.

Ряпуха, -хи, ж. = **Рапавка.** Вх. Пч. II. 16.

Ряса, -си, ж. 1) Ряса. *Нарядився, як піп у рясу.* Ном. № 11215. 2) Колось проса, овса, метелка у растений, вѣничекъ. *Ряса у проса.* Вх. Лем. 463.

Рясити, -шу, сиш, гл. Дѣлать обильнымъ плодами, листьями. *Не ваш то батько садочок садив, садочок садив, все золотом рясив.* Чуб. III. 401.

Рясиця, -ці, ж. Складка, сборка. *Старший боярин красен, а в його жупан рясен, а за тими рясицями сидять воші копицями.* Мил. 156.

Ряска, -ки, ж. 1) Водяное растеніе: *Lemna minor L. L. triculea L.* ЗЮЗО. I. 126. *Ой одбиває од берега щука-риба ряску.* Мет. 8. 2) Сережка на деревѣ, напр. на орѣшникѣ. Угор. 3) = **Ряса 2.** МУЕ. III. 48.

Рясний, -а, -е. Преимущественно о растеніяхъ: густой, обильный листьями, вѣтвями, обильный плодами. Сади рясні похилились. Шевч. 219. *Ти, дівчино красна, де ти воли пасла? — Під дубками з парубками, де травиця рясна.* Грип. III. 157. *Обсій, матінко, овесцем, щоб наш овесець рясен був.* Нп. *Ой ти, дубе кучерявий, листя твое рясне.* Чуб. V. 13. *Рясна яблуня.* Харьк. *Рясна картопля — имѣющая много картофелинь.* НВолын. у. О волосахъ: густой. Г. Барв. 359. *Объ одеждѣ: со многими складками, широкой.* *Рясна сорочка* О. 1861. XI. 21. *Рясні рукава в сорочці.* О людяхъ: хорошо одѣтый. *Як прийде весна красна, буде наша голота рясна.* Посл. Ум. **Рясненький, ряснеенький.**

Ряснистий, -а, -е = Рясний. *Копна на копі, а сніп на снопі, копи пашнисті, снопи ряснисті.* Год. II. 3.

Рясніця, -ці, ж. = Рясця. КС. 1883. II. 393.

Рясніти, -нію, -єш, гл. Быть густо покрытымъ, изобиловать. *Це дерево рясніє яблуками. Турецькі ринки рясніють нашим людом українським.* К. Бай. 71.

Рясно, нар. Обильно, густо. *Ой вишенько-черешенько, чом не рясно родиш? Чуб. Щоб у вас увесь вік так було рясно, як оце тепер на столі.* Г. Барв. 84. *Сади цвіли рясно.* Левиц. I. 524. *Рясно-рясно плакала.* Мир. ХРВ. 406. Ум. **Рясненько, ряснесенько.**

Ряснота, -ти, ж. Обиліє, изобиліє (плодовъ, листьевъ). Екатериносл. у.

Рясота, -ти, ж. = Ряснота. Черк. у. *Там груші — рясота, аж гілля гнуть.* Св. Л. 205. *Там рясота така, що гілля підперай.* Каменец. у. *Объ одеждѣ: обиліє складокъ. Оце вже я спереду мало рясоти пустила, бо під хвартухом, а щоб іззаду рясніша була спідниця.* Пирят. у. *Въ нижеслѣд. примѣрѣ: полнота. Молодик, молодик, тобі вповні, мені на здоров'ї, тобі рясота, мені красота.* Грин. II. 316.

Ряст, -ту, м. Раст. а) *Primula veris.* Маркев. 6. б) *Corydalis solida* Smith. ЗЮЗО. I. 120. в) *Scilla bifolia* L. ЗЮЗО. I. 135. г) — **білий.** *Corydalis cava* Schweig et Koerth. ЗЮЗО. I. 174. *Встала й весна, чорну землю сонну розбудила, уквітчала її рястом, барвінком покрила.* Шевч. 195. **Топтати ряст — жить, не топтати рясту — умереть.** Сим. 219. *Мабуть уже йому рясту не топтати.* Ном. № 8228. *Не довго з того часу стара ряст топтала — через тиждень, чи що, й умерла.* Грин. II. 144.

Рятува́ння, -ня, с. Спасаніє.

Рятува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Спасать. *Рятуй мене, батеньку, бо я молод козак потопая.* Лукаш. 131. *Обізвавсь Тарас Трясило віру рятувати.* Шевч. 52. **Рятуйте!** Спасите! *Карауль! Рятуйте, хто в Бога вірує, рятуйте!* Ном. № 4506.

Рятува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. Спасаться. *Здалека зоглядали (татарина) з гір, ховалися й рятувались.* МВ. II. 74.

Рятуйточки, гл. Ум. отъ рятувати. *Ох, лишенько! ох, рятуйточки!* Лохв. у.

Ряту́н, -на, м. Спаситель, спасающій. Лохв. у.

Ряту́нка, -ки, ж. Спасительница, спасающая. Лохв. у.

Рятуно́к, -нку, м. Спасаніє. К. Бай. 41. *На тім світі пани рятунку не мають.* НВолын. у. *Ах там молод козак потопає: просить він рятунку.* Лукаш. 131.

Ряхатися, -хаюся, -єшся, гл. Собираться, трогаться. *Свати вже ряхались додому.* Канев. у. *Я вже й ряхатися не буду.* Лубен. у.

Ряхта, -ти, ж. ? *Оце лохвицька ряхта.* Ном. № 13947.

Ряхтіти, -хчу, -тиш, гл. Блестѣть, сверкать. *Як золото ряхтить.* Гол. IV. 438. *На морі огрядні кораблі без ліку-міри стоять собі пишними рядами та ряхтять мов пав'яне піря на сонці.* Федьк. Пов. 46.

Ряхтяний, -а, -е. Блестящій, сверкающій? *Ряхтяна зіздиця.* Гол. II. 540.

Ряцьки, нар. = **Рачки.** Угор.

Ряцькувати, -кую, -єш, гл. = **Рачкувати.** Угор.

С.

С, пред. = З.

Са! а са! меж. Крикъ на свиней, когда ихъ гонять. Kolb. I. 65.

Сабаніти, -ню́, -ніш, гл. Сильно бранить. Желех.

Сабаш, -шу, м. Шабашъ, суббота у евреевъ.

Сабашівка, -ки, ж. 1) Родъ еврейской шабашковой шапки. Желех. 2) У евреевъ: шабашковая водка. Желех. 3) У евреевъ: шабашковая свѣча. Желех.

Сабашувати, -шую, -еш, гл. О евреяхъ: праздновать субботу.

Сабе, меж. = **Цабе.**

Саблук, -ка, м. **саблука, -ки,** ж. Сортъ яблокъ. Подольск. губ.

Савка, -ки, ж. Разновідность **ятіра.** Вх. Пч. II. 22.

Савити, -влю, -виш, гл. Праздновать день св. Саввы. *Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кундосити.* Ном. № 4007.

Савтіра, -ри, савтирь, -рі, ж. Испорч. псалтирь. Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Савул, -ла, савула, -ли, м. = **Осавул, осавула.**

Сага, -ги, ж. Заливъ рѣчной. *Хведора безрідного... над сагою Дніпровою в чистім полі поховати.* Мет. 441.

Сагайдак, -ка, м. Колчанъ, чехоль на лукъ и стрѣлы. *Познаєш пішого з сагайдаком.* Ном. № 13284. У Куліша — лукъ: *сагайдак із стрілкою на печаті вирізано.* К. ЧР. 392, 426. Ум. **Сагайдачок.**

Сагани́стий, -а, -е. О лошади: на высокихъ ногахъ. Желех.

Сагмал и сагмал, -ду, м. Небольшое стадо молодыхъ ягнятъ съ матками. Херс. г. О. 1862. V. Кух. 38.

Саган, -на, м. Котель, большой горшокъ; вообще посуда (даже деревянная). Желех. Ум. **Саганик, саганчик, саганець.**

Сад, -ду, м. 1) Садъ. *Сади рясні похилились.* Шевч. — **виноград.** Виноградникъ. 2) Мельничный поставъ. Ум. **Садо́к, садочок, садонько.** *Садок вишневий коло хати.* Шевч.

Саджавка, -ки, ж. Рыбный садокъ, бассейнъ для разведенія рыбы, прудъ. Хотин. у.

Саджа́ти, -джаю, -еш, гл. Сажать. *Багатого за стіл сажають, а убогий коло печі не сяде.* Ном. № 1598.

Саджений, -а, -е. Осыпанный (драгоценными камнями). *Келеп, саджений изумрудами.* К. Бай. 21.

Садіба, -би, ж. Усадьба. О. 1862. VI, 95. *Не було ні садиби, ні кроку землі.* МВ. II. 33.

Садікати, -каю, -еш, гл. Тузить, бить. Лубен. у.

Садіти, -джу́, -диш, гл. Сидить. *Наша Маруся садила капусту.* Мет. 216. 2)

Насаживать, помѣщать. *Латку на латці сажу, шаг на горілку держу.* Ном. № 11719. 3) — **гайдука.** Танцовать гайдука, трепака. *Еней, матню в кулак прибравши і «не до соли» промовлявши, садив крутенько гайдука.* Котл. Кн.

Садітися, -джу́ся, -дишся, гл. Сажаться, быть сажаему. *Картопля садиться, а мак сіється.*

Садібня, -ні, ж. Питомникъ для растений. Лубен. у.

Садівник, -ка, м. Садовникъ. Каменец. у. Єв. I. XX. 15.

Садівничий, -а, -е. 1) Садовничій. Черк. у. 2) Садовникъ. *Мій дід був садівничим у панськїм садку.* Канев. у.

Садівничити, -чу, -чиш, гл. Занимається садоводствомъ. Волч. у. (Лобод.).

Садіння, -ня, с. Сажаніе, посадка (растений). Херс. г. *Сю весну посадив півсотні яблунь; та як би після того садіння та часто дощі, а то воно й сохне.* Харьк. у.

Садковий, -а, -е. Садовой. *Садкове сіно.*

Садно, -на, с. Ссадина, рана, натертая сѣдломъ или сѣдолкой у лошади. Вх. Зн. 61. *Та й мухи посипались на садно: треба чимось рятувати.* Харьк. г.

Саднути, -дну, -неш, гл. Ударить, дать тумака. Лубен. у.

Садовий, -а, -е. Садовый. *Проклята їх на світі займанщина, не знатимуть дороги садової.* К. Іов. 54.

Садовина, -ни, ж. Садовые плоды, деревья. *Верби та садовина поперехилились через тини.* О. 1862. IX. 60.

Садовити, -влю, -виш, гл. Садить, усаживать. *Садовив його (синка) собі на шию, бігав з їм по хатах.* Левиц. Пов. 148. *Садовлять (молоду) на ослін.* Ном. № 298.

Садовітисся, -влюся, -вишся, гл. Садиться, усаживаться. *Дівчина родиться, а козак на коня садовітисся.* Ном. № 8734. *Просять садовітисся.* Сим. 209. *Милости просимо! садовітисся.* МВ. (О. 1862. I. 94).

Садовище, -ща. Мѣсто, гдѣ былъ садъ. Гайс. у.

Садовник, -ка, м. = **Садівник.** Грин. II. 260.

Садівничка, -ки, ж. Жена садовника. Грин. II. 261.

Садок, -дка, м. Ум. отъ сад. Садикъ.

Садонько, -ка, м. Ум. отъ сад.

Садочок, -чка, м. Ум. отъ сад.

Саєт, -ту, м. сайта, -ти, ж. 1) Годъ тонкаго англійскаго сукна. К. ЧР. 4 26. *Штани із дорогої саєти.* К. ЧР. 85. 2) Шелковая матерія? *Жінки у золоті, у саєті, у намистах дуже дорогих.* Рудч. Ск. II. 102.

Саєтовий, -а, -е. Изъ саєти.

Саж, -жа, м. 1) Хлѣвъ, мѣсто, куда затворяють животное для откармливанія. Чуб. VI. 393, 395. *К Різду Максим у саж закинув кабана.* Бор. 72. *А де отті? невже в сажах годує хам собі на сало?* Шевч. 2) Плетеная изъ лозы овальная корзинка, по формѣ напоминающая яйцо; она погружается въ воду и ней въ хранится пойманна рыба.

Сажа, -жі, ж. Сажа. *А я свої (брови) в сажу вмажу — твої переважу.* Чуб. III. 133. Ум. **Сажка.**

Сажавка, сажалка, -ки, ж. = **Сажавка.** *Сажалка була, — калина кругом понависала так рясно, як дівочі сльози.* Г. Барв. 53. *Викопали сажалку.* Чуб. II. 185.

Сажанка, -ки, ж. Посаженное растеніе. *Се тютюн сіянка, а то сажанка.* Лохв. у. *Цибуля сажанка і сіянка.* Міусск. окр.

Сажати, -жаю, -еш, гл. 1) = **Садити 1.** *Та йди, жінко, та йди, любко, квасолі садити.* Грин. III. 350. 2) = **Садовити.** *Багатого за стіл сажать, а убогого й так випроважують.* Ном. 3) *Поселять, поселить. Ой став городи, панські слободи по річках сажати.* КС. 1882. II. 436. 4) *Всовывать, вкладывать. Сажай мені кужель у праве ухо! — Вона всадить.* ЗОЮР. II. 23.

Сажень, -жна, м. 1) Сажень. 2) — **косовий**. Разстояніе между концемъ ноги и вытянутой вверхъ рукой. *Щоб під ним і над ним земля горіла на косовий сажень*. Ном. № 3795. 3) **маховий**. Разстояніе между распростертыми горизонтально руками. 4) **Плавати сажнями**. Плавать, вытягивая руки.

Сажер, -ра, м. = **Сажотрус**. Шух. I. 92.

Сажка, -ки, ж. 1) Ум. отъ сажа. 2) = **Зана** = **Зона**. *Вона буває у пшениці і в просі, — так, як качанчик і з його так як сажа сиплеться. Через його борошно буває чорне. Діти як углядять та кричать: ось де сажок багато! та вибірають їх*. Пирят. у. 3) = **Верша**. Вх. Пч. II. 24.

Сажний, -а, -е. Покрытый сажею. *Чорні руки, бо вигрібав сажні тріски*. Черк. у.

Сажніця, -ці, ж. Сорочка, въ которой чистять трубы отъ сажи. Конст. у.

Сажньовий, -а, -е. Саженный, длиною въ сажень.

Сажовий, -а, -е. Выкормленный въ сажі. *Ні, добродію, гуси не сажові, надвірні*.

Сажотрус, -са, м. Трубочистъ. Конст. у.

Сазан, -на, м. Рыба: карпъ. *Онисько кашовар щербу притири в ваганами, варену густо з сазанами*. Мкр. Г. 4.

Сайгак, -ка, м. 1) Дикая коза, сайга. *З власних рук годував диких кіз, сайгаків*. Стор. II. 56. 2) Коль вышиною съ человекъ; два такихъ кола, забитые рядомъ, служатъ снарядомъ для привязыванія овецъ: шею овцы вкладываютъ между ними, а сверху ихъ связываютъ. О. 1862. V. Кух. 32, 38. *А ну, хлопці, піймайте оту вівцю та в сайгаки її, а то вона ще одкинеться од ягняти*. Ейск. у.

Сайдак, -ка, м. 1) = **Сагайдак**. *Ой поїхав Венчеслав на коню гуляти, а повісив через плечі та сайдак багатий*. Макс. *Дзвенить над ним сайдак і лук мідяний*. К. Іов. 89. 2) Годъ рыболовнаго сака. Вх. Пч. II. 23.

Сак, -ка, м. Рыболовный снарядъ: сакъ. Части его: конусообразный мѣшокъ изъ сѣти — **саківно**, острый конецъ его — **гоговник**, выше послѣдняго-**ошийок**, самая широкая часть — **черев**, само отверстие — **горло**; при отверстіи мѣшокъ надѣтъ на деревянную дугу — **дугу**, концы душ удерживаетъ на извѣстномъ разстояніи веревка — **попруга**, на которую надѣта остальная часть края сѣти; отъ середины **попруги** и до **гоговника** черезъ дугу идетъ другая дуга — **облук**, который держитъ сѣть растянутой: деревянная палка, къ которой привязанъ **сак**, наз. **держак**. Шух. I. 224. **Сак до гоніння** — сакъ, въ который вгоняють рыбу, вспугивая ее. Шух. I. 227. 228.

Сака, -ки, ж. Бочка водовозная. КС. 1882. XI. 580.

Сакалш, -ша, м. Игра съ огнемъ въ ночь Воскресенія Христова. Угор.

Саква, -ви, ж. = **Сак**. Вх. Пч. II. 22.

Сакви, -кѳв, ж. мн. 1) Сума переметная. *Прив'язав сакви до тропу, взяв коня за повід*. Мкр. Н. 11. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 374, 379. 3) Названіе двухъ взятокъ при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 466. Ум. **Саківки**.

Саківно, -на, с. Часть сака. Шух. Г. 224, 228. См. **Сак**. Часть **підкладу**. Шух. I. 228.

Саклак, -ку, м. Раст. *Evonimus europaeus* L. ЗЮЗО. I. 123.

Сакрамент, -ту, м. Причастіе. *Не признається — не станеш його сповідать і сакраменту давати*. Чуб. II. 106.

Сакраментувати, -тую, -єш, гл. Приобщать Св. Тайнь. *А тим часом непростений грішний умирає. Уже його лукавого сакраментували.* Шевч. II. 206.

Саксаган, -ну, м. Конець, смерть. Борз. у. *Там йому саксаган.* Ном. № 14081.

Сакуля, -лі, ж. Родь рыболовного сака на подобі мѣшка изъ рѣдкаго полотна. Вх. Пч. II. 22.

Сал, -лу, м. При ловлѣ рыбы: все пространство воды или льда, захваченное сѣтями. Поп. 100.

Сала, -ли, ж. Небольшой плотъ изъ сноповъ, употреблявшійся козаками при переправѣ черезъ рѣку: на него складывали оружіе и одежду и привязывали его къ хвосту лошади.

Салабай, -бая, м.? *Цюцю, дурний салабай.* Ном. № 6487.

Саламаха, -хи, ж. 1) Кушанье: истолченный чеснокъ съ солью и хлѣбомъ, прибавляютъ еще фасоли. Kolb. I. 54. 2) = **Соломаха.** *Не журился ти, дівчино, есть там в полі саламаха, козацькая завертаха.* Лукаш. 121.

Салата, -ти, ж. Раст. а) *Lactuca*, салатъ. в) — **заяча.** *Ranunculus Ficaria* L. ЗЮЗО. I. 133. *Ой на горі салата, — роди, Боже, дівчата.* Грин. III. 306.

Салатник, -ка, м. = **Салата заяча.** ЗЮЗО. I. 133.

Салаш, -ша, м. Шалашъ. *Не пришли-сьме тут стояти, треба нам салаш дати.* Гол. IV. 409. 2) = **Кошара?** *На здвига розбірають вівці з салату.* МУЕ. III. 48.

Салашіна, -ни, ж. = **Салаш.** Желех.

Салашитися, -шуся, -шишся, гл. Поселяться гдѣ. Желех.

Салашувати, -шую, -єш, гл. Жить въ шалашѣ. Желех.

Салган, -на, м. Бойня для скота вмѣстѣ съ салотопней. Екат., Херс. и Таврич. г.

Салдат, -та, м. Солдаты. *З солдатом не з своїм братом, не стягайся.* Ном. № 805. Ум. Салдатик.

Салдатва, -ви, ж. соб. = **Салдатня.** *Лаяються, як салдатва.* Св. Л. 218.

Салдатня, -ні, ж. соб. Солдаты. *Ото скільки салдатні.* Зміев. у.

Салдатченко, -ка, м. Сынъ солдата.

Салдацький, -а, -е. Солдатскій. Левиц. I. 59.

Салѣтра и салітра, -ри, ж. Селитра.

Салѣник, -ка, м. Личинка майскаго жука. Вх. Зн. 62.

Салимон, -на, м. Испор. **Соломон.** Название гадательной книжки лубочнаго изданія, на заглавномъ листкѣ которой обыкновенно помѣщается большой кругъ, поддерживаемый мужчиной; на кругъ бросаютъ шарикъ, который падаетъ на какое нибудь изъ помѣщенныхъ тамъ чиселъ, — подъ этимъ числомъ находится въ книжкѣ отвѣтъ на задуманное. *На салимон ворожити.* Г. Барв. 338.

Салій, -лія, м. = **Саленик.** Вх. Зн. 62.

Салмаш, -ша, м. Помощникъ овечьяго пастуха, чабана. Херс. г.

Сало, -ла, с. 1) Сало. *Різати кабанів на сало.* Стор. М. Пр. 60. *Перчун придбав салів, не каятиметься — уторгує.* Кобел. у. Угорск.: внутренній жиръ у свиньи, человекъ и нѣкот. др. животныхъ. 2) **Дурне сало.** Тупица, дуракъ. 3) **Сало дѣрти.** Родъ игры у мальчиковъ: повиснуть, зацѣпившись за перекладину ногами, внизъ головой. 4) **Залити сала за шкуру.** Досадить, допечь кому. *Не одному горячого сала за шкуру*

зальємо. Стор. М. Пр. 45. 5) **Дідове са́ло**. Раст. *Salvia verticillata*. Шух. I. 22. Ум.

Сальце. Плямка собі сальце. Ном. № 1137. По чарці випємо, сальця ззімо шматок. Гліб.

Салогуб, -ба, м. Бранное: торговець, мѣщанинь. К. ЧР. 69, 426. Міщанин узиває селянина — очкур, чубрій; а селянин міщанина — салогуб. О. 1862. VIII. 32. Пика широка та одутловата, як у того салогуба. Стор. I. 60. К. Повѣсти. I. 200.

Салом'як, -ка, м. Нашатырь.

Салотовка, -ки, ж. 1) Деревянный сосудъ съ пестикомъ для толченія сала. Товкачем товчуть сало в салотовці задля борщу, або-що. Черном. 2) Глупая башка.

Салтан, -на, м. Султанъ, турецкій імператоръ. На такій подушці не погребував би виспатись і сам салтан турецький. Стор. I. 208.

Сальник, -ка, м. Родъ кушанья. Изрубленная свиная печенка, перемѣшанная съ гречневой кашей и изжаренная въ сальникѣ. Маркев. 162.

Сальце, -ця, с. Ум. отъ сало.

Саянка, -ки, ж. Пт. Синица, *Partis*. Мнж. 192.

Саяник, -ка, м. Майскій шукъ, *Melolontha vulgaris*. Вх. Пч. II. 27.

Сам, сама, саме, мѣст. 1) Самъ, сама, само. Біг дає, як сам знає. Ном. № 32. За багачем сам чорт з калачем. Ном. № 1423. Адже дзеркало показує пику, якої саме не баче. Ном. № 13828. 2) Самъ одинъ, одинъ только, одинъ лишъ. Батько кликав їх вечеряти і не діждався; мусів сам вечеряти. Левиц. Пов. 25. Нещастя ніколи само не приходить. Ном. Зосталися самі вишкварки. Ном. № 1929. — **один**. Совершенно одинъ. Сам-один, як палець. Ном. № 10679. — **душею**. Одинъ одинехонекъ. Сам-душею сижу дома.

Сама, ж. Въ им. пад. ед. ч. не употр., а лишъ въ слѣд. выраженіи: **брати у саму** — размышлять, обдумывать. Вх. Зн. 62. Желех.

Самарати, -раю, -єш, гл. Походить, бытъ похожимъ. Кіс самарає на дрозда. Вх. Зн. 62.

Самарно, нар. Вѣроятно, правдоподобно. Желех.

Самбір, -бору, м. Родъ дерева. Сікуть, рубаютъ самбір-дерево, сікуть, рубаютъ на Дунай пускають. Лукаш. 157. Жовнар каже: ходім, серце, у мій новий край: в мене ганки мальовані, садами самбір. Федьк. III. 109.

Самбірка, -ки, ж. Раст. *Salix purpurea* L. Анн. 310.

Самбіровий, -а, -е. Изъ дерева самбір. Самбіровий гай. Федьк. (Желех.).

Саме, нар. Именно, какъ разъ. Приходить, а дочка саме хліб із печі виймала. Грин. II. 170. Саме гречка розцвілилась. Рудч. Ск. I. 90. Саме так було, як я оце кажу. Саме тоді.

Самець, -мця, м. 1) Самець. Чуб. V. 317. 2) Раст. *Aster amelius*. Вх. Пч. II. 29.

Самий, -а, -е, мѣст. Самый. Ой топи мене, моя мати, да на самее денце. Чуб. V. 569. В собаках сама сила. Рудч. Ск. I. 121. Докатав до самого краю. Ном. Ой дай коню овса по самий перса. Чуб.

Самий, сама и самая, саме и самое, мѣст. Одинъ, только одинъ, лишъ. Самий борщ та борщ без нічого що-дня як їсти, то хиба наїсися? Уже то не даром тобі так солодко самій сидіти дома! Рудч. Ск. I. 132. У самій сорочці вискакує з хати на мороз. І постіль убога — самая солома. Чуб. III. 382. Оставили саме бадилля. Рудч. Ск. I. 52. **Самі за себе.** Одни только. А багато було людей в церкві? — Людей, мамо, не було нікогисінько, тільки самі за себе москалі. Ном. № 828. Ум. **Саменький, самесенький.**

Самиця, -ці, ж. Самка. Ум. Самичка.

Самісінький, -а, -е. 1) Какъ разъ самы́й. *Над самісіньким краєм гори стояли рядами гулящі люде.* Левиц. Пов. 131. *Схаменувся на самісінький свят-вечір.* Шевч. 279. *Годував його і доглядав аж до самісінької смерти.* Грин. II. 169. 2) Совершенно одинь. *Самісінькі сухарі гризе, — нічого нема. Зосталась я самісінька.* МВ. I. 47.

Самісінько, нар. Именно, какъ разъ. *Все так самісінько.* О. 1862. IV. 27.

Саміський, -а, -е = Самісінький. *Мабуть тільки правди у твоєму світі, що в ворога купили за готову кров, з саміського серця на хресті пролиту.* Федьк. III. 141.

Самітний, -а, -е = Самотний. *Зося не придатна до самітного тихого життя.* Левиц. I. 340. *Не кидай же хоть ти мене, Катрусю, самітної-бездітної зозулі.* К. Бай. 18.

Самітник, -ка, м. Одинокій человекъ, человекъ, живущій уединенно, отшельникомъ. *Він у Києві, яко артист, буде самітником.* К. ХП. 18. *Самітником, та ще й сумним собі живе.* Г. Барв. 477.

Самітність, -ности, ж. = Самотність. К. ХП. 18.

Самка, -ки, ж. Родъ дѣтской болѣзни. *Щоб тебе взяла самка з пристрітом.* Ном. № 3723.

Само́, нар. Хотя, однако, все-таки, по. Угор.

Само, нар. = Саме.

Самобієць, -бійця, м. О мечѣ: самъ рубящій (въ сказкахъ). *Меч-самобієць.* Грин. I. 185.

Самобійка, -ки, ж. О саблѣ: сама рубящая (въ сказкахъ). *Шабелька-самобійка така, що скільки війська не буде, — все сама побе.* Грин. I. 100.

Самовар, -ру и самоварь, -рю, м. Самоваръ. *Ухватив, як панського самовару.* Ном. № 6571.

Самовидець, -дця, м. Очевидецъ. Міусск. окр. *Були самовидцями.* Єв. Л. I. 2.

Самовільний, самовольний, -а, -е. Своевольный.

Самовільно, самовольно, нар. Своевольно. *А в папері тому не велів нікому самовольно в Дніпрі утопати.* Думитрашко. (Петров. Оч. укр. л. 75).

Самовладний, -а, -е. Самовластный, самодержавный. К. ПС. 135. *Князювати над самовладними князьми й панами.* К. ЦН. 200.

Самовладник, -ка, м. Самовластный, самодержавный государь. Желех.

Самовладність, -ности, ж. Самовластіє, самодержавіє. Желех.

Самовладно, нар. Самовластно, самодержавно. Желех.

Самовоз, -за, м. Промышленникъ, нанимающій сукновальную мельницу, для которой сукна самъ собираетъ у хозяевъ ихъ и затѣмъ самъ ихъ доставляетъ обратно. Вас. 174.

Самоволець, -льця, м. Своевольникъ. *Та що лихе життя із тими самовольцями.* МВ. II. 80. *Бач, які самовольці: самі роблять як знають.* Черк. у.

Самоволя, -лі, ж. Своеволие. Желех.

Самовправа, -ви, ж. Самоуправіє. Мир. ХРВ. 386.

Самограй, -граю и самогрій, -рїю, ж. Шуточно: самоваръ.

Самогребка, -ки, ж. Машина для сгребанія скошеннаго. Прилуц. у.

Самогуди, -дів, м. Эпитетъ гуслей (въ сказкахъ): сами собой издающія звукъ. *Найди мені гуслі-самогуди.* Чуб. II. 39.

Самогужки, нар. = **Самотужки**. *Вези мене швидче додому, тільки самогужки вези мене.* Рудч. Ск. I. 166. Не просто-ли это опечатка вмѣсто: самотужки?

Самодвадцятий, -а, -е. Я и еще девятнадцать. Вх. Зн. 62.

Самодержавець, -вця, м. Самодержець. Шевч. II. 245.

Самодержавний, -а, -е. Самодержавный. К. Кр. 14. *Прикриває своє самодержавне чоло чернечим клобуком.* Морд. II. 32.

Самодержавність, -ности, ж. Самодержавіе, неограниченный образъ правленія. Желех.

Самодержавство, -ва, с. = **Самодержавність**. К. Бай. 141.

Самодержець, -жця, м. = **Самодержавець**. К. Кр. 19. К. Бай. 27. *Московський самодержець.* К. ПС. 128.

Самодери, -рив, м. мн. Рыболовный снарядъ для ловли сома: три связанныхъ между собою большихъ крючка съ грузомъ для тяжести. Браун. 36.

Самодесятий, -а, -е. Я и еще десять. Вх. Зн. 62.

Самодруг, -того, м. Вдвоемъ пребывающій, самодругъ. Вх. Зн. 62.

Самодруга, гої, ж. Беременная. Желех. *Фраїрочко моя, так єдна, як друга, тепер мі повіджете, котра самодруга.* Гол. II. 222.

Саможатка, -ки, ж. Жатвенная машина, жнея. Прилуцк. у.

Саможер, -ра, м. Себя ядущій. К. ХП. 53.

Самозанедбання, -ня, с. Самоотреченіе. К. (Желех.).

Самозелень, -ні, ж. Раст. *Euphorbia amygdaloides*. Шух. I. 21.

Самозрад, -ду, м. ? *Самозрад, самозрад, сама м ся зрадила, коли м до гаїчку на травку ходила.* Гол. II. 218.

Самоїстність, -ности, ж. = **Самостайність**. Стор. I. 181.

Самокеша, -ші, ж. Раст. *Coronilla*. Шух. I. 21.

Самокисе, -ся, с. и **самокісь**, -сі, ж. Простокваша. Вх. Зн. 62.

Самокиш, самокиша, -ші, ж. = **Самокисе**. Вх. Зн. 62. Желех.

Самоко́ска, -ки, ж. Косилка, жнея. Славяносерб. у.

Самокрітка, -ки, ж. = **Покритка**. Конот. у.

Самозречення, -ня, с. Самоотреченіе. *Дівочої самопокори жертва, самопокори і самозречення.* К. ЦН. 297.

Самопал, -лу, м. 1) Самопаль, ружье. *Вивірівся Козубай на війну з ляхами, взяв з собою самопал і лук зо стрілами.* Лукаш. 112. 2) Ловушка на медвѣдей и др. крупныхъ звѣрей. Вх. Пч. II. 7.

Самопальний, -а, -е. Самовоспламеняющійся. *Засвітив самопальний сірничок.* Рудч. Ск. II. 180.

I. Самопас, нар. Безъ пастуха, безъ присмотра, на свободѣ.

II. Самопас, -са, м. Пасущій сань свой скоть, а не въ общественномъ стадѣ. Конст. у. *Ми самопаси, бо кожен у нас сам свої коні пасе.* Конст. у.

Самопаски, самопасно, самопасом, нар. = **Самопас**. Чуб. VI. 141.

Самоперше, нар. Прежде всего. Вх. Уг. 266.

Самописки, нар. Безъ посторонней помощи (писать). *Самописки навчивсь писать.* Славянос. у.

Самопихом, на-самопих, нар. Безъ пригласен я, нахально, насильно, самоуправно. Г. Барв. 505. Мнж. 192. *Лізуть у хату самопихом.* Змієв. у. *Як я до їх піду на-самопих.* Черн. у.

Самопіч, -печі, ж. Эпитетъ квашни въ сказкахъ: сама пекущая. Чуб. II. 38. *Узяв діжу-самопіч.* Чуб. II. 38.

Самопічний, -а, -е. Самъ пекущій. **Самопічна діжа = Діжа самопіч.** Чуб. II. 38.

Самоповага, -ги, ж. Самоуваженіє, чувство собственнаго достоинства. К. (Желех.).

Самопокора, -ри, ж. Смиреніє, самоуничиженіє. *Дівочої самопокори жертва.* К. ЦН. 297. *В великій тузі і в самопокорі.* К. ЦН. 268.

Самопосвята, -ти, ж. Самопожертвованіє. *Возможеш подвигом самопосвяти спасення сотворить свойму народу.* К. ЦН. 266.

Самопотіти, -почу, -тиш, гл. Коптить, испускать копоть. *Вона (лямпа) самопотить.* Шух. I. 104.

Самоправець, -вця, м. Своенравный человекъ? *Молодий баштанник був собі чоловік веселий та гордий, та щасливий, та немилостивий — себелюбець і самоправець.* МВ. III. 103.

Самопрісуд, -ду, м. Право собственнаго суда, самоуправленіє. *Під самоприсудом козацьким жити.* К. Бай. 63.

Самопряд, -ду, м. = Самопрядка.

Самопрядка, -ки, ж. = Прядка. Уман. у. Черн. у.

Саморадощі, -щей, ж. мн. Гадость въ одиночку? *Встрѣчено только у Свидницкого. Він дибав, похитуючись, і в саморадощах насвистував.* Св. Л. 255.

Саморідний, -а, -е. 1) Самородный, естественный, натуральный. *Саморідна віспа.* Полт. г. 2) — **дна дитина.** Незаконнорожденный ребенокъ. 3) — **дне зілля.** Раст. = **Пісочник.** Вх. Пч. I. 13.

Саморобка, -ки, ж. Самодѣльная вещь. Рк. Левиц.

Саморобний, -а, -е. Самодѣльный, домашняго приготування. *Це сукно саморобне.* Рк. Левиц.

Саморозвій, -вою, м. Саморазвитіє. К. Кр. 35.

Саморослий, -а, -е. О землѣ: грунтъ, нетронутая почва. *Тут нема вже чого далі й копати: пішла саморосла земля.* Брацл. у.

Саморуїнування, -ня, с. Самоуничтоженіє. К. ПС. 147.

Саморуч, нар. Собственноручно.

Саморучний, -а, -е. Самодѣльный. *Рушники саморучні.* Екат. у. (Залюб.).

Самосвідомість, -мости, ж. Самосознаніє. Желех.

Самосіл, -ла, м. 1) Самовластитель. *Цей губернатор в губерні самосил.* Козел, в. 2) Раст. *Teucrium chamaedrys L.* ЗЮЗО. I. 138.

Самосій, -сію, м. Самосѣвка. *Овес-самосій.* Чуб. III. 266. *Горох самосій.* Грин. III. 54.

Самосійка, -ки, ж. Сѣялка.

Самосійний, -а, -е. 1) Самосѣйный. 2) — **на дитина.** Незаконнорожденное дитя. Г. Барв. 310.

Самосіч, -ча, м. = Самобієць. *Міч-самосіч.* Рудч. Ск. I. 98. Чуб. II. 38.

Самостай, -таю, м. Раст. *Senecio erucaefolius L.* ЗЮЗО. I. 136.

Самостайний, самостійний, -а, -е. Самостоятельный. О. 1862. I. 79; X. 1.

Самостайно, самостійно, нар. Самостоятельно. Морд. Пл. 42.

Самостайність, самостійність, -ности, ж. Самостоятельность.

Самостій, -тою, м. Раст. *Ranunculus aquatilis*. Вх. Пч. II. 35.

Самостріл, -лу, м. 1) Ловушка для медвѣдей и др. крупныхъ звѣрей. Вх. Пч. II. 7. 2) Болѣзнь: стрѣльба въ поясницѣ. Желех. *Самостріл ми любку напав, лунає очима, усе каже, що їй болить щось межи плечима*. Гол. III. 223.

Самосуд, -ду, м. Самосудъ. К. ЦН. 184. *Народнього самосуду герої*. К. ЦН. 196. *Кривавий самосуд*. К. Дз. 55.

Самота, -ти, ж. Уединеніе, одиночество. К. ЧР. 426. Рудч. Чп. 253. **На самоті**. Наединѣ. *Кобза на самоті, схилившись на стіл, облився гіркими сльозами*. Стор. М. Пр. 59. **Самотою**. Въ одиночку, одиноко. К. ДС. 14. *Злапали Швачку та й самотою, та до Львова віддали*. Гол. I. 17.

Самотека, -ки, ж. Безымянная рѣчка. *Зробила той кут якась річка самотека, навши у річку Остер, у лузі*. К. ЧР. 257. См. еще русскій переводъ «Черн. Рады». Повѣсти. К. I. 229.

Самотина, -ни, ж. = **Самота**. *Без дружини і надії в самотині посивіє*. Шевч.

Самотіти, -тію, -єш, гл. Жить уединенно. *А я самотію у Новогрудку*.

Самотканий, -а, -е. Собственнаго, домашняго тканья. *Мої хусточки самотканії*. Грин. III. 119.

Самотний, -а, -е, самотній, -я, -є. Уединенный, одинокій. *Підкрадешся, наробиш лиха, запалиш рий мій салютний*. Шевч.

Самотність, -ности, ж. Уединеніе. Левиц. I. 289.

Самото́ка, -ки, ж. = **Самотека**. *Иди ж, каже, оціми пісками глибокими да річками самотоками*. Рудч. Ск. I. 136. 2) То-же, что и **витушка** (см.), но нѣсколько сложнѣе устроенная, а именно: положенныхъ накрестъ палокъ — **перехрестнів (бильця у витушки)**, здѣсь двѣ пары — внизу и вверху, и каждый верхній конецъ соединень съ соотвѣтствующимъ нижнимъ дощечкой съ зубинами (**зазубами**) — **качкою** (= **коник, -качечка у витушки**); каждая такая пара соединенныхъ **перехрестнів** наз. **єрмо**; **єрма** отдѣлены другъ отъ друга распоркой — **розгоном**; стержень, на кот. надѣты **єрма**, наз. **сворень**. Шух. I. 150.

Самотріть. Самъ третей, я и еще двое. Вх. Зн. 62. **Втвори мені ворота!** *Бо я іду самотріть на вечерю, на обід*. Гол. IV. 512.

Самотужки, нар. Собственными силами, усиліями. Сим. 20. Грин. I. 4. *Так він ото самотужки і порося уклав? А тож!* Кобел. у. *Ми з сестрою возимо зімою до річки сорочки прать не конем, а так, самотужки санки тягнемо*. Пирят. у.

Самотяж, нар. = **Самотужки**.

Самоук, -ка, м. Самоучка. Желех.

Самоукий, -а, -е. Самъ учившійся. Желех.

Самохіттю, нар. Добровольно, по своей волѣ. *Сам погинув... чи самохіттю, чи так уже Господь його покарав*. МВ. I. 158.

Самохіть, нар. = **Самохіттю**. К. ЧР. К. Бай. 12. *Як таки самохіть свою душу морити*. Борз. у. *Самохіть підставитъ під ярмо шию*. Мир. ХРВ. 95.

Самоходник, -ка, м. Въ сказкѣ эпитетъ сказочнаго быстрого бычка. Чуб. II. 241.

Само́цвіт, -ту, м. Самоцвѣтъ, драгоценный камень. *Була убрана на весіллї в жемчугі, в дукачах і самоцвітах.* Стор. I. 34. Переносно: вообще что-либо прекрасное по своимъ природнымъ качествамъ. (Українська мова) *зоставила багато свого самоцвіту в польській словесності.* К. ХП. 116.

Самоцві́тний, -а, -е. Самоцвѣтний, драгоценный; переносно: прекрасный по своимъ природнымъ качествамъ. *Буйно проросла та самоцвітна мова.* К. ХП. 116.

Самочуття, -тя, с. Самочувствіє, самосознаніє. *Нага тільки вік знає, чого стоїть сей орган* (нар. слово) *національного самоцуття.* К. ХП. 121.

Самочетвѣ́ртий, -а, -е. Я и еще трое. Вх. Зн. 62.

Самошість. Самъ-шесть.

Самура, -ри, ж. Свинья. Вх. Лем. 464.

Санджак, -ка, м. Губернаторъ турецкій. АД. I. 226.

Санджаківна, -ни, ж. Дочь губернатора (турецкаго). *Дівка-санджаківна на зустрічу вихожає, Алкана-пашу в город Козлов зо всім військом затыгає.* АД. I. 211.

Сандова, -ви, ж. Желѣзный трезубецъ для битья рыбы. Поп. 96. См. **Сандоля.**

Сандо́ля, -лі, ж. Снарядъ для ловли крупной рыбы: длинный шесть, на которомъ прикрѣплена желѣзная вилка въ два острія. Браун. 31.

Санжарівка и санжарка, -ки, ж. Названіє одной пѣсни, а также и танца. *Санжарівки на скрипці грали.* Котл. Ен. I. 19. *Вони як вжарили санжарки.* Алв. 55.

Са́ни, -не́й, ж. мн. Сани. *Не в свої сани вліз.* Ном. № 9601. *Привикне, кажуть, собака за возом бігти, то біжить і за саньми.* Посл. Ум. **Са́нки, саночки́.** См. **Са́нка.**

Сани́ці, -ць, ж. мн. Полозья. Вх. Лем. 464.

Са́нка, -ки, ж. 1) Полозь. Брацлав. у. 2) мн. Санки. *Запряжу я коня в санки та поїду до коханки.* Чуб. V. 43.

Са́нний, -а, -е. Санний. *Санна їзда — ангельська їзда, але дідчий виворіт.* Ном. № 11433.

Санува́ти, -ну́ю, -еш, гл. = Шанувати. Гол. IV. 490.

Санча́та, -ча́т, ж. мн. Маленькія сани. *Що на горі санчата, — спускаються дівчата.* Чуб. V. 98.

Санчи́ща, -чи́щ, ж. мн. Большія сани. *Бантромії везе гній на старих санчищах.* Фр. Пр. 22.

Сап, -пу, м. Сопѣніє. *З кімнати доноситься сап важкий.* Мир. (Іов. II. 73.

Сапа, -пи, ж. Кирка для выпальванія сорныхъ травъ, для окучиванія растений. *Розпочинається полоття; народ висипає, як та хмара, як та орда, з сапами.* Левиц. I. 24. *Сапа мав деревяне держівно = фіст, вправлене в залізне вухо, що вистав з плоскої залізної жмені.* Шух. I. 164. Ум. **Сапка, сапочка.**

Сапай, -пая, м. Въ загадкѣ — носъ. *Ой на горі гай, під гаєм мигай, під мигаєм, сапай.* Ном., стр. 297, № 222.

Сапальник, -ка, м. Полольщикъ.

Сапальниця, -ці, ж. Полольщица.

Сапа́ння, -ня, с. Полотье.

Сапати, -паю, -еш, гл. Дышать съ сопѣніємъ. 2) Питать. *З рота поломя сапле.* О. 1861. VIII. 31. *Так і сапає полумя.*

Сапа́ти, -па́ю, -еш, гл. Полоть и окучивать. *Та іди вже на город, картоплю треба сапати.*

Сапачка, -ки, ж. Ум. отъ сапа.

Сапет, -та, м. 1) Большая плетеная корзина въ видѣ надставки на повозку — для возки огородныхъ овощей, угля и пр. Вас. 204. 2) Плетеная изъ лозы ручная корзина. Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Сапета, -ти, ж. = Сапет. Ум. Сапетка.

Сапетон, -ну, м. Родъ киселя изъ бузины. *Найкраща їжа дітям — то сапетон.* Переясл. у.

Сапильно, -на, с. Ручка у сапи. Черк. у.

Сапіна, -ни, ж. Инструментъ древорубовъ: на топорище насаженъ (такимъ образомъ какъ и топоръ) родъ желѣзнаго клюва, загнутаго внутрь; части: топорище входить въ плече з пяткою, клювъ — **штіль**, загнутый конецъ его — паль. Шух. I. 176.

Сапка, -ки, ж. Ум. отъ сапа.

Сапкий, -а, -е. 1) Утомительный, трудный. *Сапка дорога — бач, як коні засапались.* Павлогр. у. 2) Рыхлый, сыпучій. *Сніги були глибокі та сапкі.* Павлогр. у.

Сапнути, -ну, -неш, гл. Подуть, потянуть. *Сапнуло з печері холодом.* Харьк. г. 3 *провалля сапнуло чадом.*

Сапувальник, -ка, м. = Сапальник. Лохв. у.

Сапувальниця, -ці, ж. = Сапальниця. Лохв. у.

Сапування, -ня, с. = Сапання. Лохв. у.

Сапувати, -пую, -еш, гл. = Сапати. *Сапувать я тобі не буду і полоти не буду.* Конст. у.

Сапуга, -ги, ж. = Пужално. Вх. Зн. 62.

Сапун, -на, м. Въ загадкѣ: носъ. Чуб. I. 307.

Сапуха, -хи, ж. Сажа. Лохв. у.

Сап'ян, -ну, м. Сафьянъ. Чуб. V. 300. *На нозі сап'ян рипить, а в борці тряся кипить.* Ном. № 11191.

Сап'янный, сап'яновий, -а, -е. Сафьянный. Чуб. V. 339. *Сап'янні черевички на нозі.* Чуб. III. 152. *Шик-ник, не в сіх, не в тих, в сап'янових.* Ном. № 13586.

Сап'янці, -ців, м. мн. Сафьянные сапоги. Вас. 162. КС. 1893. V. 283. *На козаку бідному летязі сап'янці, — видні п'яти пальці.* Мет. 377.

Сарака, -ки, об. Бѣдняга, несчастный. *Та кувала зазулиця на зеленій руті, та займили на Сімбірки сараки рекрути.* Гол.

Сарана, -ни, ж. Саранча. *Накочувала сарана.* Ном. № 9246.

Саранчий, -а, -е. Саранчевый. О. 1861. X. 131.

Сарапати, -паю, -еш, гл. Вспылить. Вх. Зн. 62.

Сардак, -ка, м. = Сердак. *На нему сардак чорний.* Федьк.

Сардачина, -ни, ж. То-же что и сардак, но плоховатый *Хоть латана сардачина, — люде поважають.* Федьк. III. 110.

Саркати, -каю, -еш, сарча́ти, -чу́, -чи́ш, одн. в. саркнути, -кну, -неш, гл. 1) Фыркать, фыркнуть. Вх. Зн. 62. Желех. 2) Фыркать, фыркнуть, отвѣтить рѣзко.

Сарна, -ни, ж. = Серна. *Незрячі прозрять, а кривії, мов сарна в гаю помайнують.* Шевч. *Сарна під байрак втікає.* Греб. 319.

Сарсама, -ми, ж. Инструменты ремесленника. Шух. I. 84, 87, 174.

Сас, -са, м. Насѣк. прусаекъ. Вх. Пч. 1. 5.

Сатана, -ни, м. Сатана. *Геть від мене, сатано!* Єв. Л. IV. 8.

Сатанаїл, -ла, м. Сатана, князь бѣсовскій. *Бог бачить, що уже Сатанаїл дожене ангела...*
Чуб. I. 35.

Сатанівий, -а, -е. Сатанинскій. *Сатанине чадо.* Левиц. Пов. 343.

Сатаніти, -нію, -єш, гл. Бѣситься, злитися.

Сатанюка, -ки, м. Ув. отъ сатана.

Сахар, -ру, м. = **Сахарь.**

Сахарець, -рцю, м. Ум. отъ сахарь.

Сахарний, -а, -е. Сахарный. *Утри мої смажній уста, а сахарній і сам утру.* Ном. № 12313.

Сахарниця, -ці, ж. Сахарница. Левиц. I. 368.

Сахарня, -ні, ж. Сахарный заводъ. *Василина з Ганною ставали на роботу в сахарні.*
Левиц. I. 23.

Сахарь, -рю. Сахарь. *Чужа біда за сахарь.* Ном. № 234. *Сахарю кус, а соломи віз.* Ном. № 12395. Ум. **Сахарець.**

Сахатися, -хаюся, -єшся, гл. Отдаляться, чуждаться, избѣгать. *Дитина сахається їй.*
Екат. у. *Сахайся брехні. Сахається вона тебе, як чорта.* Конст. у.

Сачовиця, -ці, ж. Чечевица. Ум. **Сачовичка.**

Свавільний, -а, -е. Своевольный, самовольный. Лебед. у. Чуб. I. 164. *Чи я ж тобі не казала, не бери ж ти мене, бо я роду свавільного, не навчиш ти мене.* Нп.

Свавільник, -ка, м. = **Сваволець.** Мир. ХРВ. 91.

Свавільство, -ва, с. Своевольничество. Лубен. у.

Свавільно, нар. Своевольно.

Сваволець, -во́льця, ж. Своевольный человекъ.

Сваво́лити, -лю, -лиш, гл. Своевольничать.

Сваволя, -лі, ж. Своеволие. *Добра та ладу не бум, а були тільки бучі, колотнеча та сваволя.* Мир. ХРВ. 87. *Синочку, Яшеньку, мене Кася не слухала, в сваволю вдавалася.* Чуб. V. 727. 2) Своевольная женщина. *Яка ж у тебе дочка-сваволя.*

Свайба, свальба, -би, ж. Свадьба = **Весілля.** *Бісова свайба: бачиш які чорні тучі? — Видно біс жениться.* Чуб. I. 24.

Сваненька, сванечка, -ки, ж. Ум. отъ сваха.

Сваненько, сванечко, -ка, м. Ум. отъ сват.

Сванька, -ки, ж. Ум. отъ сваха. Желех.

Сванютка, -ки, ж. Ум. отъ сваха. Желех.

Свар, -ру, м. Брань, сердитые укоры. *Злого ласкою більше улагодиш, як сварам.* Котл. Нп.

Свара, -ри, ж. Несогласіє, ссора.

Сваріти, -рю, -риш, гл. 1) Бранить, грозить. *Батько сварить, а мати лучче: не ходи, сину, на зальоти більше.* Чуб. V. 36. *Не сварі на мене.* Грин. III. 324. 2) Ссорить.

Сваритися, -рюся, -ришся, гл. Сердиться на кого. Лубен. у. Ном. № 564. *Я на вас сварилася.* НВолын. у. *Господь золотою різкою свариться.* Ном. № 563. 2) Ссориться. Котл. Ен. VI. 6. *З великою худобою битись да сваритись.* Мет. 83.

Сварітоньки, гл. Ум. отъ сварити. *Як ти будеш сваритоньки, то ся буду журитоньки.*
Грин. III. 324.

Сваріння, -ня, с. = **Свар.** Ум. **Сваріннячко.** *А я батенька не боюся, ні сваріннячка його.* МУЕ. III. 139.

Сварка, -ки, ж. Ссора. *Иди, сину, прич од мене, через тебе сварка в мене.* Лубен. у. *Добра жилба, коли сварки нема.* Ном. № 327 7.

Сваркий, -а, -е. Сердитый, бранчивый. *Ну та й сваркий же твій командир.* Стор. II. 84.

Сварливе, нар. Ссорясь, сердито. *Налетять горобці та й, сварливе цвірчучи, угору шугнуть з пустого городу.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Сварливець, -вця, м. Раст. *Helychrisum arenarium.* Анн. 164. ЗЮЗО. I. 124.

Сварливий, -а, -е. Сердитый, бранчивый, сварливый. *Прошу ж тебе, мій миленький, до свекрухи й не веди, бо свекруха й лепетуха, сварливая голова.* Чуб. V. 535.

Сварливість, -вості, ж. Бранчивость, сварливость.

Сварливо, нар. Бранчиво, сердито.

Сварник, -ка, м. Раст. *Lycorodium clavatum.* Вх. Пч. II. 33.

Сват, -та, м., мн. свати и сватове. 1) Отець зятя пли невѣстки; сватами називаються прежде всего родители мужа до отношенію къ родителямъ жены и наоборотъ, а затѣмъ, въ такомъ же отношеніи, и ближайшіе родственники супруговъ. Маркев. 109. *Онисько мені сват, бо мои сестра ла його братом.* Харьк. 2) **Сватами** взаимно називаються совершившіе между собою какую-либо коммерческую сдѣлку. 2) Также и **свато́к.** Желѣзный стержень внутри ткацкаго челнока, на которомъ вращается шпулька съ нитками. Вас. 166. Ум. и ласк. **Сватко, свато́к, свато́чок, сватонько, сватуньо.** Грин. III. 485. К. ПС. 33. *Ви, сватуню, будете ще довго, довго жити.* Левиц. I. 377. За исключеніемъ **свато́к** и **свато́чок**, употребляются лишь въ двухъ первыхъ значеніяхъ.

Сватальний, -а, -е. Употребляемый при сватаніи. *Рушники сватальні давала.*

Сватальник, -ка, м. Сватъ. *Бодай сватальнику добра не було.* Ном. № 8962.

Сватання, -ня, с. Сватанье. КС. 1883. II. 368. *Сватання не братання.* Ном. № 9506.

Сватати, -таю, -еш, гл. Сватать. *Сватай мене, козаченьку, не вводь у неславу.* Мет. 83. *Козак дівку вірно любить. — заняти не смів. — Тим я її не займаю, що сватати маю.* Мет. 105.

Свататися, -таюся, -ешся, гл. 1) Свататься. *Тільки що задумаєш свататись, то й станеш зараз брехати: без брехні ні жоден чоловік не сватався.* Ном. № 8961. Въ нижеслѣдующемъ значеніи съ измѣненнымъ удар.: свататися: 2) Дѣлаться по отношенію другъ къ другу сватами въ значеніи сват 1 и 2. См. еще **Свахатися.**

Сватач, -ча, м. Женихъ. Св. Л. 278. О. 1861. XI. Св. 49. *Такий мі ся сватач уняв, што не моя руня; не моєї руні, не моєї версти, женитися било Янче, сіма роки перше.* Гол. VI. 507. *Сватали ї три сватачі. А їго кортіло за всіх дати, бо всі добрі газди.* Гн. II. 53. Ум. **Сватаченько.** *Ой надійшли сватаченьки попід береженьки, я гадала, що до мене, та вмила ноженьки.* Фр. Пр. 17.

Сватба, -би, ж. соб. Всѣ участвующіе въ свадебномъ обрядѣ, за исключеніемъ новобрачныхъ и ихъ родителей. Вх. Лем.

Сватів, -това, -ве, м. Принадлежащій свату въ 1-мъ или 2-мъ значеніи.

Сватко, -ка, м. Ум. и ласк. отъ сват.

Сватній, -я, -е. = **Сватів.** *Ми свого хліба пожалуем, а будемо животи оставляти на сватній.* Грин. III. 4 51.

Сватонько, -ка, м. Ум. отъ сват.

Сваття, -тя, с. соб. отъ сват. *Не сміхом сваття, не сміхом.* Ном. № 12651.

Сватуньо, -ня, м. Ласк. отъ сват.

Сваха, -хи, ж. 1) Мать зятя или невістки, а также родственница одного изъ супруговъ, по отношенію къ родственницѣ другого. Маркев. 109. *Пишна сваха, пишна, проти зятя не вийшла.* Мет. 191. 2) Свахами взаимно называются женщины, вступившія между собою въ какую либо коммерческую сдѣлку. Ум. **Сваішка, свашечка, сванька, сваненька, сванечка, сванютка и пр.,** но всѣ эти слова употребляются преимуществ. въ особомъ значеніи, — см. **Свашка.**

Свахатися, -хаюся, -ешся, гл. О матеряхъ жениха и невісты: вступать въ родство.

Свашенька, свашечка, -ки, ж. Ум. отъ **свашка.**

Свашка, -ки, ж. Въ свадебномъ обрядѣ: замужня сестра жениха, а если ея нѣтъ, то другая самая близкая замужня родственница, исполняющая на свадьбѣ извѣстныхъ обязанности и, между прочимъ, отводящая, вмѣстѣ съ **дружкомъ**, новобрачныхъ въ **коморю**, раздѣляющая новобрачную и пр. Обыкновенно приглашаются и еще **свашки** — все замужня родственницы жениха. КС. 1883. II. 380. ХС. VII. 425. МУЕ. III. 93, 94, 141. *Кожній свашці по ковбасці.* Ном. № 3528. Ум. **Свашенька, свашечка, сванька, сваненька, сванечка, сванютка.** *Ви, буяре, сідайте на коні, а сванечки на саночки.* Мил. 152.

Свашкувати, -кую, -ещ, гл. Быть свашкою.

Свашчак, -ка, м. Въ свадебномъ обрядѣ: то-же, что и **дружко**? Гол. IV. 372, 377.

Свашчити, -чу, -чиш, гл. = **Свашкувати.** Вх. Лем. 464.

Свекла, -ли, ж. Свекольная ботва, листься свеклы. Чуб. V. 724.

Свекляний, -а, -е. Изъ листьевъ свеклы. *Борищ свекляний.* Шух. I. 141.

Свекор, -кра, м. Свекоръ. *Збірається, як свекор пелюшок прать.* Ном. № 10967. Ум. **Свекорко, свекронько.** Мет. 124. Чуб. V. 607.

Свекорків, -кова, -ве. Ум. отъ **свекрів.** Маркев. 139. *Да звеселімо увесь рід свій! Що первий рід — свекорків, а другий — батеньків.* Мет. 233.

Свекрів, -рова, -ве. Принадлежащій свекру. Мил. 132. *Ой запрягай свекрові коні.* Мет.

Свекрівонька, -ки, ж. Ум. отъ **свекруха.**

Свекрівщина, -ни, ж. Имущество, оставшееся послѣ свекра. Зміев. у.

Свекронько, -ка, м. Ум. отъ **свекор.**

Свекровця, -ці, ж. Ум. отъ **свекруха.**

Свекруха, -хи, ж. Свекровь. *Чужа хата така, як свекруха лихая.* Мет. 120. Ум. **Свекрівонька, свекровця, свекрушенька.** Чуб. V. 725.

Свекрухна, -ни, ж. = **Свекруха.** Грин. III. 306.

Свекрушенька, -ки, ж. Ум. отъ **свекруха.**

Свекрушин, -а, -е. Принадлежащій свекрови. Г. Барв. 437.

Свекрушина, -ни, ж. = **Свекруха.** *Прибірайся, свекрушино, прибірайся, молодії невісточки сподівайся.* Мил. 138.

Свекрушище, -щі, ж. Ув. отъ **свекруха.** Чуб. V. 718.

Сверб, -бу, м. Зудъ.

Свербига, -ги, ж. Раст. *Bunias orientalis* L. См. **Порчак, -катран.** ЗЮЗО. I. 115.

- Свербигуз, -за, м.** 1) Часто чешущій задницю. 2) Раст. *Torilis Antrysous* Gaert. ЗЮЗО. I. 139.
- Свербіла, -ли, ж.** Раст. = **Голодовина**. Вх. Пч. I. 12.
- Свербіти, -блю, -биш, гл.** Зудѣть, чесаться. *Свербить долоня проти чогось*. Ном. № 306. *Ви мені і за вухом не свербите* — мнѣ до васъ дѣла нѣтъ, я совершенно къ вамъ равнодушень. Мир. Пов. I. 159.
- Сверблячка, -ки, ж.** Зудѣ.
- Сверблячий, -а, -е.** Чешущійся, зудящій.
- Свербота, -ти, ж.** Свербежѣ. Волч. у.
- Сверб'ячка, -ки, ж.** 1) = **Сверблячка**. Угор. 2) Чесотка, короста. Угорск.
- Сверготіти, -чу́, -тищ, гл.** Чирикать. *Попід стріху горобчики сверготять*. Чуб. V. 639.
- Свердан, -на, гл.** = **Цвіркун**. Вх. Пч. II. 27.
- Свердел, -дла, м.** Буравѣ. *Бере жінку, рескаль, лопату і сокиру і свердел* — ідуть заробляти. Рудч. Ск. I. 162. 2) = **Сохар**. Шух. I. 181.
- Свердельце, -ця, с.** Ум. отъ свердело. Ум. **Сверделик, свердлик, свердельчик, свердельчикок**. Вас. 149.
- Свердельчик, -ка, м.** 1) Ум. отъ свердел. 2) Мѣтка на мѣшкахъ дегтемъ въ формѣ, наминающей буравѣ. Новомоск. у. (Залюб.).
- Свердлик, -ка, м.** 1) Ум. отъ свердел. 2) Часть поколодви (см.). Шух. I. 237.
- Свердлити, -длю, -лиш, гл.** Сверлить, буравить. Грив. II. 3. *Колісник — поганий чоловік: свердле та довба та знов забива*. (Погов.) Волч. у. (Лобод.).
- Свердло, -ла, с.** = **Свердел**. Чуб. VI. 405. Ум. **Свердельце**. Мнж. 137.
- Сверщок, -щка, сверщук, -ка, м.** = **Цвіркун**. Вх. Пч. I. 6. — **польовий**. Кузнечикъ, *Gryllus campestris*. Вх. Пч. II. 27.
- Свещенька, -ки, ж.** Ум. отъ свість.
- Свид, -ду, м.** 1) Раст. = **Свидина**. Шух. I. 18. Сим. 23. Св. Л. 306. 2) Большая, иногда до сажня длины, и хорошо завяленная палка. Сим. 23. Ном. № 13663. *Тоді ще, як ти з свидом довгим, під сіраком сукняним добрим по Харькову собак лякав*. О. 1862. Х. Писар. 31. 3) **У свід на свід, у свиду**. Недозрѣлымъ. *Скосити у свид*. Мнж. 192. *У свид жати жито*. Борз. у. *У свид брати льон*. Борз. у. *Люде тее саське жито у свиду беруть, бо аби лишень трохи побреніло, то землю устеле*. Могил. у. 2) **На свіді**. Моложавый. *Він чоловік на свиді*.
- Свидина, -ни, ж.** Раст. *Cornus sanguinea* L. ЗЮЗО. I. 119.
- Свідний, -а, -е = Свидовий**. Вх. Пч. I. 15.
- Свидовий, -а́, -е́.** 1) Изъ дерева свид. *Вирубай тридевятъ дубцов тернових, глодових, шипшинових і свидових*. Грин. II. 34. 2) Не переспѣлый, чуть-чуть незрѣлый. *Чи не сиплеться пшениця?* — Ні, вона саме свидова. Лубен. у. (Леонт.). *Свидове жито*. Мнж. 192. *У нас молотять жито свидове, з його хлѣб смачніший бува*.
- Свидовитий, -а, -е = Свидуватий**. *Овес свидовитий*. Васильк. у.
- Свидуватий, -а, -е.** Незрѣлый, зеленоватый. *У мене тяжко добрий овес, а в його якийсь кукілюватий, свидуватий*. Васильк. у. 2) Молодой, моложавый. *Свидувате дерево, свидуватий чоловік*. Борз. у.
- Сви́жка, -ки, ж.** Стрѣла изъ тростника и смолы. Лебед. у.
- Свинарик, -ка, м.** Ум. отъ свинарь.

Свинарія, -рії, ж. Бранное названіє семинарії, — слово семинарско-бурсацкое, составленное по образцу слова **семинарія**. *Чому я не родивсь чим другим, а поповичем? чому мене не віддали куди инше, а в сю прокляту свинарію?* Св. Л. 261.

Свинарка, -ки, ж. Свинопаска.

Свинарник, -ка, м. Свиношникъ.

Свинарня, ні, ж. = **Свинарник**. Мнж.89.

Свинарча, -чати, с. Мальчикъ свинопасъ.

Свинарчук, -ка, м. Мальчикъ свинопасъ.

Свинарь, -ря, м. Свинопасъ. Кіевск. Подол. г.г. Шух. I. 190. Ум. **Свинарик**.

Свинарювати, -рюю, -еш, гл. Быть свинопасомъ. *Тобі, дружко, не дружкувати, тобі, дружко, свинарювати, з довгою ломакою, з чорною собакою.* Свад. п.

Свинець, -нцю, м. Свинець. Вас. 183. *Важка, мов свинцем налита.* Грин. II. 184.

Свинина, -ни, ж. 1) Свинина. *Нема над рибу линину, а над мясо свинину.* Ном. № 7523. 2) Свинья. *Не можеш (гадино) їдь пустити а ні в челядині, а ні в худобині, а ні в свинині. (Заклинаніє оть укуса змѣи).* МУК. III. 53. Ум. **Свининка**. Чуб. III. 429.

Свинінець, -нця, м. Хлѣвъ, для свиней, свиношникъ. *В свининці родившись, між святими не обідать.* Ном. № 1034. Ум. **Свиніничик**.

Свинка, -ки, ж. 1) Ум. оть **свиня**. 2) Родъ игры, а также дерев. шаръ, который гоняють палкой при игрѣ въ свинки. Ив. 13. 3) Жукъ: долгоносикъ. 4) Рыба *Chondros tomanasus*. Шух. I. 24. о) *мн.* Раст. *Xanthium strumarium*. Вх. Пч. I. 14.

Свиний, -а, -е. Свиной. Ном. № 887. **В свиний голос прийти, зробити.** Слишкомъ поздно, пропустивъ срокъ (прійти, сдѣлать). Ном. № 7797.

Свиногриз, -за, м. Шуточно: собака. Новомоск. у.

Свиноїзд, -да, м. Їздившій верхомъ на свиньѣ. К. ЧР. 339.

Свинопас, -са, м. = **Свинарь**. Ном. № 12722.

Свинорія, -рії, м. Мѣсто, изрытое свиньями. Грин. III. 84. Г. Барв. 338.

Свинота, -ти, ж. Собир. свиньи. *Напрудилася гадова свинота — бодай тобі репнуло.* Ном. № 12407.

Свиночка, -ки, ж. Ум. оть **свиня**.

Свинуватий, -а, -е. Поступающій по свински. *Як би не був свинуватий, то би не був багатий.* Фр. Пр. 93. *Свинуватий чоловік.* Каменец. у.

Свинуюшник, -ка, м. Раст. *Salvia verticillata* L. ЗЮЗО. I. 135.

Свинюх, -ха, м. Раст. *Salvia verticillata*. Вх. Пч. I. 12.

Свинюха, -хи, ж. Раст. *Nardus stricta*. Вх. Пч. II. 33.

Свиношник, -ка, м. = **Свинінець**. Чуб. VII. 395.

Свиня, -ні, ж. 1) Свинья. Вас. 198. **Свиня лико волочить.** Угроза, означающая: *будеть битъ, бита.* *Оришко! свиня лико волочить.* Харьк. 2) — **морська**. Дельфинъ. 3) Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 464. Ум. **Свинка, свиночка.** Ув. **Свиняка.** *Завтра раненько свиняці хлів загородиш.* Левиц. Пов. 183.

Свиняк, -ка, м. 1) Порода грибовъ. Радом. у. 2) Свиной экскрементъ. КЗ. V. 61.

Свиняка, -ки, ж. = **Свиня**. Маркев. 63. *У господарстві була в того чоловіка, вибачайте, свиняка.* Драг. 81. Ум. **Свинячка.** *Є вже й свинячка, і курчатко, а далі й корівчина.* Грин. II. 152.

Свинятник, -ка, м. = **Свинінець**. Екат. г. (Залюб.).

Свинячий, я, є. 1) Свиной, свинській. *Свиняче лігво. Тут іли.... свинячу голову до хрину.* Котл. Кн. I. 18. *Свиняча їда.* Чуб. V. 843. 2) — **дощ.** Дощ сквозь сонце.

Свинячка, -ки, ж. Ум. оть свиняка. 2) Раст. = **Свинюха.** Вх. Пч. II. 33.

Свирілка, -ки, ж. Ум. оть свиріль. *Прадід Адам і дядько Хам зайграли є свирілки.* КС. 1882. IV. 170. Ум. **Свирілочка.** *В правій руці свирілочка, а в лівій топорець (у вівчаря).* Шух. 1. 202.

Свиріпа, -пи, ж. Раст. а) *Bunias orientalis* L. О. 1862. X. 16. б) *Brassica napis* L. ЗЮЗО. I. 114. в) *Sinapis arvensis* L. ЗЮЗО. I. 136.

Свиріпиця, -ці, ж. Раст. = **Свиріпа.** ЗЮЗО. I. 136.

Свиріп'яний, -а, -е. Приготовлений изъ свиріпи.

Свирка, -ки, ж. Раст. *Pinus pilla* L. ЗЮЗО. I. 131.

Свирковий, -а, -е. Изъ свирки. **Свиркове дерево = Свирка.** ЗЮЗО. I. 131.

Свіслі, -лів, мн. Нижній кінець плавної сітки. Вас. 188.

Свиснути, -сну, -неш, гл. 1) Свиснуть. *А ну я свисну, тільки ти очи зав'яжи.* Рудч. Ск. I. 61. 2) Брызнуть струей. *Дала руку, він здавив, — тільки пучки знать; вона здавила, — кров з під нігтів свиснула.* Г. Барв. 427.

Свіснява, -ви, ж. Свистаніє, свисть. *Там така крикнява, свиснява.* Левч. 62.

Свисо́вуги, -ну, -неш, гл. Съ силой свиснуть. *А він як свисоне!* Новомоск. у. (Залюб.).

Свист, -ту, м. 1) Свисть. (Змій) своїм свистом за 40 верстов людей побивав. Грин. II. 270. *Коли вже ви перестанете того свисту?* МВ. (О. 1862. III. 64). 3) **Піти у свист.** Сб'яжать, пойти въ б'га. *Як розвернется на весну лист, то підемо всі в свист.* Ном. № 11035. 3) = **Цвист.** Вас. 166.

Свиста́ння, -ня, с. = **Свисті́ння.**

Свистати, -щу, -щеш, гл. = **Свистіти.**

Свістик, -ка, м. Свистокъ. *Купив за пятака свистик та й свистить.* Екат. у. (Залюб.).

Свистілка, -ки, ж. Свирі́ль. Свистять в свистілки. Котл. Ен. V. 63. Ум. **Свистілонька, свистілочка.** Грин. III. 59. *В свистілоньку грає.* Чуб. III. 127. *Заграй мені в свистілочку стиха-помаленьку.* Чуб. III. 125.

Свисті́ння, -ня, с. Свистаніє, свисть. *Крик, свисті́ння й тупоті́ння лилося.... з того краю.* Левиц. Пов. 139.

Свисті́ти, -щу, -стиш и -щеш, гл. Свистать, свистѣть. *Лях як їсти хоче, то свище.* Ном. № 877. *В очах мигтить, а в голові свистить.* Ном. № 6329. *Що в першому садочку соловейки свищуть.* Мет. 242. *Вітер виє звірюкою, свистить попід стріхами.* Левиц. I. 42.

Свисто́вач, -ча, м. = **Свистун 3.** Вх. Зн. 62.

Свистун, -на, м. 1) Свистящій чело́вкъ. 2) Дѣтская игрушка: глиняная свистулька въ видѣ птицы или звѣря. 3) Пустой орѣхъ съ отверстіємъ. *Був колись оріх, а тепер свистун.* Ном. № 1866. Ум. **Свистунець, свистунчик.**

Свистуха, -хи, ж. 1) Понось. Мнж. 192. 2) Застарѣлый ковыль. Мнж. 192.

Свистюля, -лі, ж. Раст. *Conium maculatum* L. ЗЮЗО. I. 119.

Свита, -ти, ж. 1) Крестьянская верхняя Одежда изъ домашняго толстаго сукна, полукафтанье, родъ сермяги. Чуб. VII. 419. Гол. Од. 44. *Кожухи, свити погубили.* Котл. Ен. 2) — **колова.** Мужской полушубокъ нагольный бараній, безъ лацкановъ, гладкій, съ стоячимъ смушковымъ воротникомъ. Вас. 154. Ум. **Свитка, свиточка.**

КС. 1893. V. 279, 283. Було в його два жупани, тепер нема й свитки. Грин. III. 201. У його свиточка — латка на латці. Рудч. Ск. II. 82.

СВИГИНА, -ни, ж. = **СВИТА.** Гол. Од. 44. Шапка чорна, шапка чорна, а свитина біла. Мет. 38. Ум. **СВИГИНКА, СВИТИНОЧКА.** У латаній свитиночці, на плечах торбина, в руці ціпок.... Шевч. 79.

СВИТКА, -ки, ж. Ум. **отъ свита.**

СВИТНИК, -ка, м. 1) Шьющій свити. Шорник свитнику не товариш. Ном. № 1028. 2) Торгующій свитами.

СВИГЯНКА, -ки, ж. Короткая свитка. Ввійшла дівчина.... в свитянци з червоним з холоду носом. Г. Барв. 42.

СВИЦ, -ща, м. 1) Ячейка для пчелиныхъ матокъ. Рк. Левиц. 2) = **СВИСТУН 3.** Свиці в борці. Ном. № 1930.

СВИЩИК, -ка, м. Свистокъ.

Свідер, -ра, м. = **Свердел.** Подольск. г.

Свідка, -ки, ж. Свидѣтельница. Закр.

Свідкуваннѣ, -ня, с. Свидѣтельство, свидѣтельствованіе. Св. Мр. I. 44.

Свідкувати, -кую, -еш, гл. = **Свідчити.** Велике слово свідкує про величчє того народу, що зачав його в глибині свого духа. К. ХП. 131.

Свідок, -дка, м. Свидѣтель. Св. Л. 127. Вам оце на свідки треба йти, як що бачили, як там він її бив. Лебед. у.

Свідомий, -а, -е. 1) Извѣстный, знакомый. Се корова свідома — хиба ж ми не знаємо її. (Залюб.). Грек проходи скритні знав, шляхи ж свідомі обминав. Мкр. Г. 39. 2) — **чого.** Знакомый съ чѣмъ, свѣдущій въ чѣмъ. К. Кр. 35. **Як і ви свідомі.** Какъ и вамъ извѣстно. Гн. I. 68. 3) Сознательный.

Свідомість, -мости, ж. 1) Знакомство. По свідомости це я вас наділив. Полт. Для мене усе зроблять по свідомости. Ном. № 183. 2) Сознаніе.

Свідомо, нар. 1) Извѣстно, знакомо. 2) Сознательно.

Свідчення, -ня, с. Свидѣтельство. Архиреї шукали свідчення. Єв. Мр. XIV. 55.

Свідчив, -чого, м. = **Свідок.** Пирят. у.

Свідчити, -чу, -чиш, гл. Свидѣтельствовать, показувать, давать показаніе. Московка свідчила, що він був там тоді; як батька били. Канев. у. Недоїдки свідчили, що тут були люде. Св. Л. 223. Йшла фальшивим свідком свідчити. Гол. IV. 543. Святее писаніе свідчить-висвідчає. АД. I. 185.

Свідчитися, -чуся, -чишся, гл. Призывать во свидѣтели. Богом свідчиться, а чорту душу запродав. Ном. № 6790.

Свідчиця, -ці, ж. = **Свідка.** Закр.

Свіжий, -а, -е. Свѣжий. Оттака ловись, хоч дрібна, але свіжа. Ном. № 7857. Ум. **Свіженький, свіжесенький.**

Свіжина, -ни, ж. 1) Свѣжіе припасы, свѣжее. 2) Свѣжее свиное мясо. Угор.

Свіжити, -жу, -жиш, гл. Освѣжать. Роса.... свіжить світ Божий. Стор. I. 243.

Свіжість, -жости, ж. Свѣжесть. Левиц. I. 471.

Свіжіти, -жію, -еш, гл. Свѣжѣть.

Свіжо, нар. Недавно, только что. (Поля) свіжо заскорожені. Мир. Пов. II. 85.

Свій, своя, своє́, мѣст. Свой. *Своєї недоли і конем не об'їдеш.* Ном. № 1732. *Кто кривдить людей, той кривдить своїх дітей.* Ном. № 2296. *Я свою свиту сховав. Чорте, чорте! верни мое, візьми своє.* Ном. № 273. **Як не свій ходить.** Самъ не свой. Ном. № 2282. **Я прибіг не своїми.** Я бѣжалъ безъ памяти. Г. Барв. 207.

Свійський, -а, -е. Домашній. *Кожний свійський птах сусідивсь до людей в солом'яній хатині.* К. Дз. 137. *Коли нема диких (качок), то з досади і свійських лущить.* Стор. 1. 233.

Свінути, -ну, -неш, гл. Разсвѣсть. *Світ свінув, а ти ще й не вставав.* **Як світ йому свінув** — сразу ему все ясно стадо. Ном. № 4929. *Як гав, так гав, поки свінуло на дворі.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 82).

Свінутися, -неться, гл. безл. Разсвѣсть. *Спиться, сниться, свінеться* — все минеться. Ном. № 1135.

Свіргун, -на, м. = Цвіркун. Вх. Пч. I. 6.

Свірка, -ки, ж. 1) Шворка или ремешекъ, котрымъ кнуть прикрѣпленъ къ кнутовищу. Желех. 2) Въ загадкѣ: мышь. *Питалася швидка свірка, чи є хапко дома?* (миша та кіт). Ном., стр. 294, № 129. 3) Сверчокъ. Желех.

Свірло, -ла, с. = Свердел.

Свірні, -нів, м. мн. Кандалы. *А замкнули та Пилинка у желізни свірні.* Гол. I. 161.

Свістонька, -ки, ж. Ум. отъ свість.

Свість, -сти, ж. Свояченица. Мил. 157. *Я ж тобі, зяченьку, рідная свість.* Грин. III. 485. Ум. **Свістонька, свещенька.** *Ой глянь, зяченьку, на мене, меншая свістонька од тебе.* Мет. 198. *Скаче светонька, скаче, чогось вона хоче: стрібною золотого од зятя молодого.* Грин. III. 545.

Світ, -ту, м. 1) Свѣтъ, разсвѣтъ. *Коли ж так перед світом — аж Важко гарчить.* Рудч. Ск. I. 151. *Ой без милого соловейка і світ не світає.* Мет. 5. *Поки світ-сонця дівкою не буду.* Мет. 259. **Світ-зоря.** Разсвѣтъ. *Ой уставай, мій миленький, вже на дворі світ-зоря.* Чуб. V. 535. **На світ займатися.** Свѣтатъ. **На світ благословлятися.** Разсвѣтатъ. *Ось нічка утекла, мов стало розсвітатъ, мов почало на світ благословлятьсѣ.* Греб. 386. 2) Свѣтъ, міръ, вселенная. *Хто ж в світі знає, що Бог гадає.* Ном. *Ще я хочу на світі пожити.* Мет. 95. *Над нашого козаченька і в світі немає.* Мет. 20. **Се не близький світ.** Туда далеко. *Не близький світ од Хоменкового хутора сюди теліпатися.* Мир. ХРВ. 8. **Світ за очі, за очима.** Кудя глаза глядятъ. *Пішов — змандрував, бідолаха, світ за очі, — тільки й бачили.* Полт. у. *Іду світ за очі.* Рудч. Ск. II. 16. — **зав'язати.** Лишить свободы, стѣснить. **Світу запобігти.** Получить помощь. Ном. № 4485. **Світом ся блукати.** Бродить по міру. *А не пуцу ты більше світом ся блукати.* Федьк. 1. 34. **Світ мені піднявся.** Мнѣ стало веселѣе, отраднѣе. **Від світа дурень.** Всесвѣтний дуракъ. **Піти у світи, — світами.** Пойти бродить по свѣту. Ном. № 11042. *Я йду в світи.* Рудч. Ск. I. 9. *Взяла його на плечі і понесла світами.* Гн. II. 66. **У світах.** Не дома, въ міръ. *Я ж би тую Україну кругом облітала, я ж би свого миленького в світах пізнавала.* Чуб. V. 5. **Яким світом?** Какимъ образомъ? *Мала-м трої дітей, всі трої сі потопили нараз.* Ксьондз зачав тоди питати: *яким світом, що, як?* Гн. II. 127. Ум. **Світо́н, світочок, світонько.** *Ой уставай-же, мій миленький, — ой вже на дворі світок біленький.* Чуб. V. 46. *Пійду я по гірочиці, гляну я по світочку.* Чуб. V. 543. **Ні в світочку.** Никогда. *Щоб*

там посвариться з ким. як другі, то ні в світочку. МВ. І. 150. За дрібними слізоньками світонька не бачу. Мет. 65. Ой горенько мені на світоньку. Г. Арт. (О. 1861. III. 110).

Світання, -ня, с. Разсвѣтъ. Сон веселіш сниться... на світанні. Мкр. Г. 37. У вікно вже світання синіє. МВ. II. 105.

Світати, -тає, гл. безл. Свѣтати, разсвѣтати. *Світає, край неба палає*. Шевч. Ой без милого соловейка і світ не світає. Мет. 5.

Світач, -ча, м. 1) Маленькій желѣзний подсвѣчникъ для воскової свѣчи у иконы: желѣзний стержень, вбиваемый въ стѣну или божник, съ трубочкой для свѣчи. Волк. у. См. **Світич**. 2) Въ курной полѣсской хатѣ: четырехугольная деревянная труба, спускающаяся изъ крыши въ избу, внизу подъ нее подвѣшена желѣзная рѣшетка, на которой вечеромъ зажигаютъ лучину. Чуб. VII. 390.

Світилень, -льня, м. Рыболовный снарядъ, устроений почти такъ же, какъ и сакуля. Вх. Пч. II. 23.

Світилка, -ки, ж. Дѣвушка, исполняющая обрядъ держанія меча и свѣчи на свадьбѣ, — это сестра жениха, а если ея нѣтъ, ближайшая послѣ нея родственница; если ихъ нѣсколько, то есть старша. КС. 1883. II. 380. ХС. VII. 425. МУК. III. 106. Ум.

Світилочка. Грин. III. 481. *Світилочко, повная роже, дивитися на тебе гоже*. Мет. 202.

Світило, -ла, с. 1) Свѣтило. К. Бай. 156. К. Іов. 68. 2) Свѣчи церковныя. *Велике диво світило*. Ном. № 5537. *Несуть тіло до гроба без кадила, без світила*. Грин. III. 143.

Світильник, -ка, м. 1) Украшенная свѣча, которую **світилка** держить на свадьбѣ. 2) Подсвѣчникъ. Харьк. у.

Світити, -чу́, -тиш, гл. 1) Свѣтитъ. *Сонце світить*. Ном. № 236. *Ой місяцю, місяченьку і ти, зоре ясна! Ой світить там по подвірю, де дівчина красна*. ЗОЮР. II. 141. **Світити в очі**. Льститъ. Св. Л. 228. *Пан тільки в очі світив, що лучче було б, як би він гудив*. Св. Л. 92. 2) Зажигать. *Та світи вже свічку, нічого не видко*. 3) Въ карточной игрѣ: а) быть козыремъ. *Король жировий світить*. *Голяк масти, черва світить* — игра словъ, насмѣшка надъ бѣднякомъ. Ном. № 1526. б) Открывать козыря. *Світи козыря*. КС. 1887. VI. 471. 4) — **волосом**. О замужней женщинѣ: ходитъ съ непокрытой головой. *Левиц. 1. 279*. 5) — **головою**. Быть дѣвушкой. *Що жінкою, то не дівкою, не світити голівкою*. Грин. III. 297. 6) — **тілом**. Показывать обнаженное тѣло.

Світитися, -чу́ся, -тишся, гл. 1) Свѣтитися, издавать свѣтъ. *Він світитися, як сонце*. 2) Просвѣчиваться. *Сорочка так виносилась, що аж світитися*. **Рѣбра світяться**. Очень худъ. КС. 1882. X. 36. 3) безл. Быть свѣту, быть освѣщеннымъ, свѣтитися, горѣть. *Приходить він до теї горальні, аж там світитися*. Рудч. Ск. I. 87. *І досі ще в їх світитися, — все не лягають*.

Світич, -ча, м. 1) Свѣтильникъ, фонарь. Вх. Лем. 464. *В трупарні світич світить, але вже конає*. Федьк. I. 66. 2) Подсвѣчникъ. Угор. 3) = **Світлач**. 4) Мѣсто на печномъ шесткѣ, гдѣ кладуть лучину. Вх. Зн. 62. 5) Паникадило, церковная люстра. Шух. I. 117.

Світка, -ки, ж. Козырь (въ карточной игрѣ). Левч. 58.

Світлач, -ча, м. Свѣтець для вкладыванія лучины. Подольск. г.

Світленько, світлесенько, нар. Ум. отъ II. **світло**.

Світлий, -а, -е. 1) СВѢТЛЫЙ, ясный. *Да нема цвіту світленького над маківку.* Чуб. V. 439. 2) **Світле око.** См. **Око.** 3) — **тиждень.** Недѣля Христова Воскресенія. МУЕ. III. 45. Ум. **Світленький, світлесенький.**

Світлиця, -ці, ж. Въ малорусскихъ хатахъ чистая комната безъ кухонной печи: вообщє комната. Чуб. VII. 382. Kolb. I. 61. Вас. 195. *Поставлю я світлицю на високій горі.* Грин. III. 10. *Дожидайся мене, серденьтко моє, гей та до себе в гості, як виросте в тебе у світлиці трава на помості.* Мет. 23. Ум. **Світліночка, світличка, світличенька, світлонька, світлочка.** Чуб. V. 939. III. 315, 391, Грин. III. 261. *Та й сів сокіл на віконечку, та поглядає у світлиночку.* Грин. III. 47. *Світлички невеличкі, та гарні, чистенькі.* МВ. (О. 1862. III. 53).

Світлість, -лости, ж. СВѢТЬ. *Чим Бог світлостъ доточив? Огнем.* Ном. № 403. *Очам світлостъ показав.* Грин. II. 40.

Світліти, -лію, -єш, гл. СВѢТЛѢТЬ, проясняться. *Небо світліє, світ недалечко.* Левиц. I. 154.

I. Світло, -ла, с. 1) СВѢТЬ, освѣщеніє. *Без світла лічать бариші.* Шевч. *Над вечір, як вже світло засвітили.* Стор. М. Пр. 35. 2) Матеріалъ для освѣщенія. *Світла не стало, треба купити.*

II. Світло, нар. СВѢТЛО, ясно. Ум. **Світленько, світлесенько.** *Світить місяць світлесенько.* Федьк. I. 28.

Світлонька, світлочка, -ки, ж. Ум. отъ **світлиця.**

Світлуха, -хи, ж. 1) **Світлуха.** Древесно-уксусная кислота, получаемая при гонкѣ смолы и дегтя. Ум. **Світлушка.** Вх. Пч. I. 9. 2) *мн. світлухи.* Раст. *Carthamus tinctorius* L. ЗЮЗО. I. 116. Анн. 87.

Світовий, -а, -е. 1) Утренній. *Да зійшла зоря да вечірняя, зійде світова.* Грин. III. 165. *Світова зоря, зірниця.* Чуб. I. 14. *Поки світові півні заспівають.* Мнж. 134. 2) Живущій въ СВѢТЬ. *Тут, світові, зважте, люде, що то в онім неклі буде.* Гол. III. 279. 3) Всесвѣтний, міровой. *Світовий закон.* 4) Извѣстный всему свѣту. *Світовий брехун.* Св. Л. 179. 5) Житейскій. *Світові роскоші.* Грин. III. 144. *Поговоримо про се да про те світове.* Г. Барв. 226. 6) Житейскій, обыкновенный, естественный, общепринятый. *Се світове.* Ном. № 3203. *Світове діло.* Мнж. 170.

Світогляд, -ду, м. Міровоззрѣніє. К. ХП. 123. Левиц. Пов. 89, 261. *Я хочу виробити власний філософський світогляд.* Левиц. Пов. 90.

Світо́к, -тка, м. Ум. отъ **світ.**

Світом, нар. На разевѣтъ. Левиц. I. 31. *Ой заболіла голівонька світом.* Грин. III. 628.

Світонько, -ка, м. Ум. отъ **світ.**

Світоправній, -я, -є. Управляющій міромъ. *Світоправня єзуїцька сила.* К. ПС. а.

Світо́та, -ти, ж. Далекая сторона. *Пішла за Дніпро, — така світота.* Рк. Левиц.

Світочок, -чка, м. 1) Умен. отъ **світ.** 2) *мн. Світочки польові.* Раст. *Gymnadenia odoratissima.* Шух. 1. 21.

Світський, -а, -е = Світовий 2 и 3. См. **Несвітський.**

Світува́ти, -тую, -єш, гл. Ходить по свѣту. Чуб. III. 262.

Світун, -на, м. Насѣк. *Lampyrus noctiluca*, свѣтлякъ, ивановъ червячекъ. Вх. Пч. I. 6.

Світця́н, -ну, м. Раст. *Myosotis.* Вх. Пч. I. 11.

Свіча, -чі, ж. Свѣча. *Свіча горить*. Рудч. Ск. I. 197. Ум. **Свічка, свічечка**. *Свічечка горить, батенько не спить, — не вижду*. Чуб. III. 136.

Свічадо, -да, с. Зеркало. ЗОЮР. II. 16.

Свічарниця, -ці, ж. Женщина, дѣлающая свѣчи. Черн. у.

Свічарня, -ні, ж. 1) Подсвѣчникъ? *З голови буде лихтарня, з очей буде свічарня*. Чуб. V. 1120. 2) Свѣчної заводъ. НВолын. у.

Свічарь, -ря, м. Свѣчникъ, свѣчної мастеръ.

Свічка, -ки, ж. 1) Ум. отъ свѣча. Свѣчка. *Ой зсучу я яру свічку*. Чуб. V. 309. 2) По нар. повѣрью звѣзды — небесныя **свічки**, для каждаго челоуѣка по одной; когда челоуѣкъ умираеть, его звѣзда гаснетъ, когда живеть грѣшной жизнью — тускнѣеть; отсюда выраженіе: **його свічка я́сно горить**, — онъ живеть хорошою, праведной жизнью. Чуб. I. 14. 2) Длинная шерстяная кисть сзади пелерини верхней одежды лемковъ, называемой **чуга**. Гол. Од. 76. 3) — **божа**. Раст. *Gymnadenia odoratissima*. Шух. I. 21. Ум. **Свічечка, свіченька**.

Свічколап, -па, м. Челоуѣкъ, снимающій къ церкви со свѣчей нагаръ, также гасящій ихъ; насмѣшливо: церковный староста. Рк. Левиц.

Свічний, -а, -е. Свѣчной.

Свічник, -ка, м. 1) Подсвѣчникъ. *Засвітивши свічку, не ставлять під посудину, а на свічнику*. Єв. Мт. V. 15. 2) Насѣк. = **Свігун**. Вх. Пч. I. 6.

Свобідний, -а, -е. Свободный.

Свобідно, нар. Свободно. Вх. Зн. 62.

Свобода, -ди, ж. Свобода. *Чи треба там непогоди, де єсть щастя і свобода*. Чуб. V. 236.

Свободити, -джу́, -диш, гл. Освободить. *Всьому світу сина поробила, мир з неволі свободила*. Чуб. III. 375.

Свободний, -а, -е = **Свобідний**. *А люде дякують за те, що вона стала свобідна*. Рудч. Ск. I. 127.

Своєумець, -мця, м. Все по своему дѣлающій.

Своєумка, -ки, ж. Все по своему дѣлающая. *Така вона своєумка, непокірлива*. МВ. II. 79.

Своєщина, -ни, ж. Свое собственное хозяйство или имущество. *Діти роблять на своєщину*. Волч. у.

Своїти, своєю, -їш, гл. Присваивать. *Платочок був наш, обох, а вона тепер його своїть*. Сумск. у.

Своїтися, своєюся, -їшся, гл. Выражать родственныя чувства, то-же, что и **родичатися**. *Уже сі своят до бідного: коли гроші маж, то вже щос варт*. Гн. II. 18.

Сво́лок, -ка, м. Балка, поддерживающая потолокъ, матица. Вас. 148, 188. *Ой бачу я два стовпи, на тих стовпах сволок лежить; на сволоці шнурок висить*. Нп. 2) мн. Кровля. (Угор.). Ум. **Сволочо́к**.

Сволоківщина, -ни, ж. Угощеніе работавшимъ, при встаскиванні на хату матицы. ХС. III. 41.

Сворінь, -ня, м. 1) Шворень. Kolb. I. 67. 2) Болтикъ, которымъ прикрѣплены подножки въ ткацкомъ станкѣ. МУЕ. III. 16. 3) Часть самотоки. Шух. I. 150. 1) Шипъ, на которомъ вращается рулевое весло у плота. См. **Керма**. Шух. I. 181. о) Часть **піла**. См. **Піла**. Шух. I. 254.

Свояк, -ка, м. Своякъ. *Свій свояка вгадає здалека*. Ном. № 7962.

Своякиня, -ні, ж. Свояченица. Міус. окр.

Свят, -а, -е. *) Для этого слова и его производныхъ принято въ литературѣ правописаніе безъ апострофа, — такъ и выговариваетъ эти слова украинская интеллигенція; но народное произношеніе отличается отъ этого выговора. Народъ выговариваетъ и **святій**, и **свѣтій**, и **святій**, и **святій**. Вопросъ этотъ не изслѣдованъ въ достаточной мѣрѣ, собраны лишь нѣкоторые матеріалы къ нему (см., напр.: Житецкій, Очеркъ звук. ист. мѣр. нар., 250; — Науменко, Обзоръ фонет. особ. мѣр. рѣчи, 43; — Михальчукъ въ «Трудахъ» Чуб. VII, 482; — Верхратскій, Про говор галиц. лемків, 62, 63. — Гринченко, Отзвъ о соч. А. Н. Малинки, 61 — 62). Мы удерживаемъ здѣсь правописаніе безъ апострофа, не считая въ то-же время этотъ вопросъ окончательно рѣшеннымъ. 1) = **Святій**. *Як дух свят*. Ном. № 6779. 2) — **день**. Праздничный день. *Покупляв їй да Яковко про свят-день сережки*. Чуб. III. 131. 3) — **вечір**. Канунъ Рождества.

Священница, -ці, ж. Святоша. *То священница ота черниця: було раз-у-раз Богу молитъся та усе було каже: «хазяйство — про життя наше, а письмо святе — то про Бога, про душу»*. Лубен. у.

Святець, -тця, м. 1) Святой. КС. 1882, XII. 625. 2) Придорожный памятникъ съ статуею святого.

Святешний, -а, -е. Праздничный. Шевч. II. 216.

Святій, -а, -е. Святой. *Хліб святій*. МВ. (О. 1862. III. 52). **Нехай мене святій хрест побє!** — божба. Левиц. I. 413. *Свята присяга перед тобою, що-сь присягався передо мною*. Чуб. V. 374. — **вечір**. = **Свят-вечір**, — **неділя**. *Свѣтлое воскресенъе. У святу неділю не сизі орли заклекотали*. Макс. — **письмо**. Священное писаніе. 2) Святой, угодникъ божій. *Як Бог не поможе, то й святі не оборонять*. Ном. № 16.

Святиня, -ні, ж. 1) Святиня. *Знущались над Божою святинею*. Стор. М. Пр. 65. *Святе слово — рідна мати: єсть ще святиня вища, Богові милійша — рідная Україна*. К. Досв. 50. 2) Храмъ. *Не постройш ти тут святині, бо ми тебе і задушим*. Рудч. Ск. I. 60.

Святитель, -ля, м. Святитель. *І святитель не поможе, як іскажуть «Святій Боже!»* Ном. № 8248.

Святити, -чу, -тиш, гл. Святить. *Коли не прийду до церкви, то все паски святять*. Ном. № 168. 2) Рукополагать.

Святитися, -чуся, -тишся, гл. 1) Дѣлиться, быть святымъ. *Отче наш, що на небі! Нехай святитися імя твоє*. Єв. Мт. VI. 9. *Святився б гурток, коли б не чортова ззіжа*. Ном. № 10733. 2) Освящаться. 3) Рукополагаться. *Як святився ще на діакона та був у печерах*. КС. 1883. III. 675. 4) Свято почитаться. *Честъ тоді святилась дуже*. Мкр. II. 35.

Сватиця, -ці, ж. Святая, угодница божія. *Свята сватиця, небесна цариця*. Драг. 38.

Святъоха, -хи, ж. Названіе русалки. Новгородсѣв. у. Грин. III. 117.

Свячене, -ного, с. Освященное во время Пасхи. Чуб. III. 22.

Свячений, -а, -е. Освященный. *Свячена вода*.

Свяченина, -ни, ж. = **Свячене**. Вх. Лем. 465.

Свячення, -ня, с. Освященіе.

Священник, -ка, м. = **Піп**. Єв. Мр. 1. 44.

Священників, -кова, -ве = Попів. *Раяли мені люде, щоб я брав священникову дочку*. Левиц. I. 201. Сг... = **Зг**.

Сд.... = Зд.

Се, мист. с. р. отъ сей.

Себе, мѣст. Себя. Мені й себе й тебе жалко. Ганна була невеличка з себе. Левиц. І. 11.

Нум, брате, ми з себе зелені жупани скидати. АД. І. 116.

Себель, -ля, м. Рыба: *Alburnus lucidus*. себель. Себелів та пліточок (ловить). Морд.

Оп. 31. Ум. **Себелік**.

Себелюб, -бу, м. Себялюбіе, эгоизмъ. Панує в їх серці себелюбу гріх. К. Дз. 135.

Себелюбець, -бця, м. Себялюбєць, эгоистъ. МВ. ІІІ. 103.

Себелюбий, -а, -е. Себялюбивый, эгоистическій. Шевч. ІІ. 159.

Се-б-то, нар. То-єсть. См. **Сей**.

Сегельба, -би, ж. Мѣсто, приготовленное для поля, гдѣ выкорчеванъ и выжженъ лѣсъ. Вх. Зн. 62. Желех. Коли слѣота січе, а ти в сегельбі, друже, в жменю дуєш, то я сідаю та віршую. Федьк. ІІ. 65.

Седляк, -ка, м. Селянинъ. Гол. Ум. **Седлячок**. Помогай Біг, вбогий седлячку. Гол. ІІ. 9.

Седмі, числ. Семью.

Седмиця, -ці, ж. Седмица. Чуб. І. 88.

Седно, -на, с. 1) Задница. Трахвив го в седно. Ном. № 1782. 2) = **Садно**.

Сей, ся и сѣя, се и сеє, мѣст. 1) Этогъ, эта, это. Прости, Боже, сей раз. Ном. № 155. Сеї ласки я і в жида достану. Ном. № 4768. Се ж наша батьківщина. ЗОЮР. І. За сеє ж дівку чорнобриву, товстеньку, гарну, уродливу тобі я далєбі що дам. Котл. Ен. Чом се хата не метена? Ном. № 1182. То се така твоя добрість? Левиц. Пов. 81. **Сеє не теє**. Се да то. Сидимо у її рідні: тепер вони сеє не теє.... балакали, а далі.... Канев. у. **Се б то**. То єсть. А його жінка, се б то Олена, що була хорунживна. Кв. **Коли се**. Какъ вдругъ, какъ вотъ. Їдуть собі, коли се — мишаче військо. ЗОЮР. ІІ. 61.

Сейм, -му, м. Сеймъ. Ум. **Сеймик**.

Сеймик, -ка, м. 1) Ум. отъ **сейм**. 2) Провінціальний сѣздъ шляхты въ польскомъ государствѣ. Сейми, сеймики ревіли. Шевч. 130.

Сеймиковий, -а, -е. Относящійся къ сеймику.

Сеймовий, -а, -е. Относящійся къ сейму.

Сеймувати, -мую, -єш, гл. Участвовать въ сеймѣ.

Секерний, -а, -е. Стройный, ловкій.(Угор.).

Секрет, -ту и -та, м. 1) Секретъ. Десь мій милий, чорнобривий з иншою секрету має.

Мет. 33. 2) Рыба *Lucioperca volgensis*. Браун. 22.

Секретарь, -ря, м. Секретарь. Пани мої секретарі учинили волю. Грин. ІІІ. 352.

Секстерень, -ня, м. Тетрадь. Павл. 58.

Сект, -ту, м. Распредѣленіе. Пластуни.... розіходяться на охоту по секту в різні сторони, щоб один на другого не наткнувся.... Инший не здержить секту та й поверне в ту сторону, де вже ходить один товариш. О. 1862. ІІ. Кух. 63.

Секта, -ти, ж. Секта. Зезуїчені прелати.... звивають усе духовенство грецької віри Наливайковою сектою. К. Кр. 19.

Секунда, -ди, ж. При игрѣ на торбанѣ: второй изъ четырехъ верхнихъ тоновъ. тонъ Іа. КС. 1892. ІІІ. 383.

Секундувати, -дую, -єш, гл. Помогать. Най му пан Біг секундує. Фр. Пр. 82.

Селедець, -дця, м. = **Оселедець**. Рудч. Ск. ІІ. 172.

Селезень, -зня, м. 1) Селезень. *Пливи, пливи, селезню, против води тихо.* Мет. 49. Ум.
Селезник, сѣлезничок. Грин. І. 104. *Не наступай, селезнику, уточці на крильця.* Чуб. V. 307. 2) Знакъ отъ удара по льду, когда ледъ въ ударенномъ мѣстѣ трескается, но не выбивается. *Дід вибрав чистеньке на льоду містечко, як учеше ковизькою, — так селезень і вкипів.* Мнж. 119. 3) Узоры, намерзшіе на оконномъ стеклѣ. Бирюч. у.

Сѣлезник, -ка, сѣлезничок, -чка, м. Ум. отъ селезень.

Селезністий, -а, -е. Имѣющій цвѣтної отливъ, хроматическій. *Селезнисте вугелля земляне.* Міусск. окр.

Селех, -ха, м. = Селезень. Рудч. Ск. І. 39. Ум. **Селешок.** Чуб. II. 369.

Сѣлечко, -ка, с. Ум. отъ село.

Селешок, -шка, м. Ум. отъ селех.

Селітва, -ви, ж. Основаніе, фундаментъ. (Угор.).

Селити, -лю, -лиш, гл. Селить, поселять.

Селітися, -люся, -лишся, гл. Селиться. *Не дай, Боже, два рази женитись, а три рази селитись.* Ном. № 8865.

Селитьба, -би, ж. Усадьба. *У неї була і хата славна, і селитьба.* МВ. II. 19.

Селище, -ща, с. 1) Селеніе. *Веселі селища в гаях.* Шевч. 2) Мѣсто, гдѣ было село. *На селищі найшов шага. Канев. у. Викликали чамбули гординські і робили селищами села українські.* К. Дз. 68.

Селіток, -тка, м. Родившійся въ этомъ году.

Село, -ла, с. Село, деревня. *То гуляе козак Голота, погуляє, нігорода, ні села не займає.* ЗОЮР. Ум. **Сѣлечко, сельце.** *Через наше сельце везено деревце.* Чуб. III. 139. *Ой дано ж ему та три селечка.* АД. І. 149.

Сельбище, -ща, с. Поселеніе, мѣсто поселенія. *Поосідали хуторами і сельбищами ті запорожці. Стор. Наш Хорол — як городок — ледаченький, а як сельбище, — то прехороше.* О. 1861. VII. 187.

Сельський, -а, -е. Сельській, деревенській. *Разу їдного хлопці сельські зговорились меж собою.* Рудч. Ск. І. 78.

Сельце, -ця, с. Ум. отъ село.

Селюк, -ка, м. Житель села, деревенщина. *Простий люд — селюки.* К. ЧР. 352.

Селючка, -ки, ж. Жительница села, деревенщина. МВ. І. 25.

Селява, -ви, ж. Шама. Поп. 102.

Селянин, -на, м. Поселянинъ, крестьянинъ. *Ой задумав селянин міщаночку брати, вона йому одказала: «не вмію я жати».* Чуб. V. 685.

Селяниця, -ці, ж. = Селянка. *А із місця та міщаночки, а із села селяниці, хорошіі молодиці.* МУЕ. III. 83.

Селянка, -ки, ж. Поселянка, крестьянка. Ум. **Селяночка.** *Да із села да селяночка, а із міста міщаночка.* Мет. 162.

Селянський, -а, -е. Сельській.

Сембреля, сембриля, -лі, ж. Плата слугамъ, нанятимъ рабочимъ. Вх. Зн. 62. *Вознагражденіе натурой (молочными продуктами), даваемое гуцуломъ, хозиномъ стада своимъ пастухамъ.* Шух. І. 190. *Фалиться неситий, що й сембрелю не виплатить.* Федьк. III. 113.

Семєчка, -ки, семейка, -ки, ж. Ум. отъ сем'я.

Семенастий, -а, -е. 1) Обильный сѣменами. 2) О цвѣтѣ: въ мелкихъ крапинкахъ, пестрый. *Семинастий півник — як по сірому мов жовтуваті перинки.* (Залюб.).

Семѣник, -ка, м. Пт. = **Попичка.** Вх. Пч. II. 13.

Семено, -на, м. Сѣмя. Черн. у.

Семерик, -ка, м. 1) Семь паръ воловъ. Рудч. Чп. 253. 2) Сито средней густоты, имѣющее въ основѣ 3, въ уткѣ 4 волоса. Вас. 152.

Семериця, -ці, ж. Семь воловъ въ плугѣ. *При доріжеці сам плужок оре, сам плужок оре семерицею.* Чуб. III. 465.

Семеро, числ. Семеро. *Як напало на мене семеро перекупок, то ледві одгризлась.* ЗОЮР. I. 147.

Семеряга, -ги, ж. Семряга. Ум. **Семеряжка.** *Своя семеряжка не важка.* Ном. № 9644.

Семигривенний, -ного, м. = **Семигривенник.** *Гурки — семигривенний за сотню.* О. 1861. I. 146.

Семигривенник, -ка, м. Монета въ двадцать копеекъ. *Дружко кладе на тарілку семигривенник грошей.* Чуб. II. 593. *Є семигривенник у кишені... ходімо прогуляємо.* Мир. Пов. I. 157.

Семидільник, -ка, м. Дѣлающій за разъ нѣсколько дѣлъ.

Семидільниця, -ці, ж. Дѣлающая за разъ нѣсколько дѣлъ. Грин. III. 109.

Семилетний, -а, -е. Съ семью заплатами, — т. е. вообще покрытый заплатами. Шуточное слово въ выраженіи: «семряга семилатная, составленномъ какъ пародія къ выраженію: пицаль семипядная. *Гей ти, татарюго, сідий бородатий, на що ти вповаєш? Чи на свою шапку-бирку, що шовком шита, вітром підбита, а зверху дірка? Чи на свої постолі боброві, що волокни шовкові, — в односталь з валу? Чи на свою семрягу семилатную?* Макс. (1849), 16.

Семилітка, -ки, ж. Имѣющая семь лѣтъ. Грин. III. 83. *Стрив дівку семилітку.* Чуб. V. 1190.

Семиліток, -тка, об. Имѣющій или имѣющая семь лѣтъ. Грин. II. 269, 344. *Найменший брат семиліток.* Чуб. II. 167. *Мати вмерла, я семилітком зосталась.* Г. Барв. 462. *Оженився я у петрівку та взяв дівку семилітку.* Грин. III. 313.

Семинарський, -а, -е. Семинарскій. *У вашій семинарській бібліотеці певне єсть.* Шевч. (О. 1862. IV. 22).

Семинарист, -та, м. Семинаристъ. О. 1862. I. 54.

Семинарія, -рії, ж. Семинарія.

Семиперсний, -а, -е. ? *Семиперсну могилу висипали, з семип'яделної пицалі подзвонили.* Мет. 441.

Семипільний, -а, -е. Въ семь полотнищъ. *Семипуольна сподниченька.* Грин. III. 77.

Семип'ядельний, семип'яденний, -а, -е = Семип'ядний. *З семип'яделної пицалі подзвонили.* Мет. 441. *І шаблюка, мов гадюка, й ратище-дрючина, й самопал семипяденний повис за плечима.* Шевч. 250.

Семиразка, -ки, ж. Сѣть, въ 1/4 кв. арш. которой во всѣ стороны помѣщается семь ячей. Вас. 187.

Семип'ядний, -а, -е. Имѣющій мѣры семь пядей. *Семипядную пицаль підняти.* АД. I. 111. *В семипядні пицалі гримали.* Макс. (1849). 27.

Семирогий, -а, -е. Семирога плахта. Сорть плаhti. Кв. (Желех.).

Семиряга, -ги, ж. = **Семеряга.** *На козакові шати дорогій: три семирязі лихії.* АД. I. 168.

Семисотний, -а, -е. Семисотный. *Випросталась, як семисотна верства.* Ном. № 8625.

Семишник, -ка, м. Монета въ 2 коп. (Закр.).

Семірка, -ки, ж. Полотно, тканое въ семь пасмъ.

Семряга, -ги, ж. = **Семеряга.** *Хоч в семрязі, аби в добрі зв'язі.* Ном. № 11250. Ум.

Семряжка.

Семя, мі, ж. Семья. Ум. **Семейка, сем'їця, семеєчка.** *Росла я в світлиці при веселій сем'їці.* Чуб. V. 119. *У нашого Омелька невелика семейка: Сидірко та Нестірко та діток шестірко, та батько та мати, та пас три брати.* Нп. Волч. у.

Семянін, -на, об. Семьянинъ, членъ семьи (о мужчинахъ и женщинахъ). *Нема одного сем'янина дома.* Волч. у. *Дак що ж, що ти не семянин, а все таки ти не чужа: ти моя землячка.* Г. Барв. 40. *Розріжеш яблучко і даси по скибці всім сем'янам: жінці й дітям.* Г. Барв. 343.

Семянистий, -а, -е. Многосемейный. *То народ семянистий.* О. 1861. II. 246.

Сенат, -ту, м. Сенать. *Патриції-аристократи і мудрий кесарів сенат.* Шевч. 607. *Повезуть у сенат до царя.* ЕЗ. V. 7.

Сенатор, -ра, м. Сенаторъ. *Пани мої, сенатори, вволить мою волю!* Грин. III. 351. *Самого короля сенатори, пани да бискупи у руках держали.* К. ЧР. 10.

Сеньга, -ги, ж. Родъ рыбы. *Оселедців по три сотні і сеньги донської (купила).* Мкр. Н. 20.

Серака, -ки, об. = **Сарака.** *Ой серака Поляниця кукурузи сіє.* Гол. II. 357.

Сербин, -на, м. 1) Сербъ. 2) Родъ танца. ЗЮЗО. II. 503. Ум. **Сербинонько.**

Сербинчук, -ка, м. Молодой сербъ. Федьк. (Желех.).

Сербський, -а, -е. Сербскій. Федьк. I. 130.

Сербувати, -бую, -єш, гл. Основное значеніє: быть сербомъ; но встрѣчено лишъ въ значеніи: служитъ наемникомъ въ войскѣ. *Ой сербине, сербиночку, годі сербувати, бери серп та йди в степ пшениченьки жати.* Нп.

Сербщина, -ни, ж. Сербія.

Сервѣта, -ти, ж. Салфетка. Борз. у. Левиц. I. 394. Котл. Ен. IV. 45. Ум. **Серветка.** Левиц. I. 435.

Серветяний, -а, -е. Салфеточный.

Сѣрга, -ги, ж. Сѣрга. *Я тобі стьожок, сѣргог, намиста доброго нанесу.* Рудч. Ск. II. 15. 2) Кольцо, прикрѣпляющее косу къ рукояткѣ. Ум. **Сережка, сережечка.**

Сергій, гія, м. Плеть. Маркев. 48. *Цыганъ грозить ей плетью. Ох, жінко, жінко! Як почну я тебе отсим сергієм латати, то вся шкура на тобі буде тріщати.* КС. 1882. X. 19.

Сердак, -ка, м. Верхнее теплое суконное платье галицкихъ крестьянъ, расшитое шнурками. Гол. Од. 68. Kolb. I. 35. Шух. I. 126. 128.

Сердачина, -ни, ж. = **Сердак.** *Озьму я сі вбого дівча в одній сердачині.* Гол. II. 396.

Сердега, -ги, сердека, -ки, об. Бѣдняга. *Сердега в світі не наживсь.* Котл. Ен. VI. 30.

Серденько, -ка, с. 1) Ум. отъ **серце.** 2) Насѣк. То-же, что и **сонечко**, *Soccinella.* Вх. Пч. II. 26.

Серденя, -няти, с. Сердечко. Употребляется преимущественно какъ ласкательное слово. Чуб. III. 166. *Вже не чути, не видати мого серденяти, десь у мого серденяти*

нерідная мати. Нп. Ум. **Серденятко, серденяточко.** *Покидаю тебе, серденятко моє, гей єдиному Богу.* Мет. 23.

Сердечина, -ни, об. = Сердега.

Сердечко, -ка, с. Ум. *отъ сердце.*

Сердечне, сердечно, сердешне, сердешно, нар. *Искренно. Ой любилося двоє дітей сердешне.* Чуб. V. 372.

Сердечний, сердешний, -а, -е. 1) Сердечный, искренній. *Одцуралась нас близькая й далекая, вся названая, сердешная родина.* ЗОЮР. I. 28. 2) Бѣдняга, достойный сожалѣнія, злосчастный, злополучный. *Несповита заплакана сердешна дитина.* Шевч. *Ти, козаче сердешний, який же ти безпечний.* Чуб. V. 129. *Поодрубував руки й ноги, — все за той сердешний хліб.* Грин. I. 177. 3) **Сердешне дерево = Сердешник.** 4) — **шна трава.** Раст. *Orobis vermis* L. ЗЮЗО. I. 130. Ум. **Сердешенький.** Шевч. 502. Котл. Ен. II. 41.

Сердечник, сердешник, -ка, м. Шух. I. 176. 1) Сердцевина дерева. 2) Часть друлівника. Шух. I. 277.

Сердзевий, -а, -е = Червоний. Вх. 3н. 62.

Сердити, -джу, -диш, гл. *Сердить.* *Щоб не сердить отамана, покинув Оксану.* Шевч.

Сердитий, -а, -е. Сердитый, злой. ЗОЮР. I. 12. *Сердитий вітер завива.* Шевч.

Сердитися, -джуся, -дишся, гл. Сердиться. *Сердилась баба на діда, а дід того не відав.* Ном. № 3473.

Сердито, нар. Сердито. *А тобі навіщо? одказав дід трохи сердито.* Левиц. I. 99. *Стало їм і соромно, і сердито на гаспидську дівку за таку відповідь.* Грин. II. 275.

Сердіння, -ня, с. Гнѣвъ. *Я на твоє сердіння байдуже.* Нп.

Сердопішний, -а, -е. Кичливый. *Вийшов багатий сам за ворота, за ним вибігла челядь сердопишна, горда.* Гол. III. 267.

Сердувати, -дую, -єш, гл. Сердиться. Мнж. 192. *На кого ж ти, мій милий, сердуєш, що мою білу постіль руйнуєш.* Грин. III. 301.

Сердушник, -ка, м. Раст. *Erythraea Centaurium* Pers. ЗЮЗО. I. 122.

Сердюк, -ка, м. Тѣлохранитель при гетманѣ. К. ЧР. 426. *Списи блищать, шапки рябіють; бють тулумбаси; сердюки по полю скачуть.* Греб. 343. 2) Сердитый, раздражительный. Лубен. у.

Сердючка, -ки, ж. Сердитая, раздражительная. Лубен. у.

Сердючина, -ни, ж. соб. *отъ сердюк* 1.

Серебро, -ра, с. = Срібло.

Серед, нар. Среди, посреди. *Серед Чорного моря утопило.* ЗОЮР. I. 29. *Серед хати стояв.... чоловік.* Левиц. Пов. 104.

Середа, -ди, ж. Среда. *Ще не біда, що без риби середа.* Ном. № 7229.

Середземний, -а, -е. Средиземный. **Середземне море.** Средиземное море. *На гарячому березі Середземного моря.* Левиц. Пов. 15.

Середина, -ни, ж. 1) Середина, середина. 2) Внутренность. Ум. **Серединка.**

Серединка, -ки, ж. 1) Ум. *отъ середина.* 2) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI. Св. 36.

Середній, -я, -є. 1) Средній, срединный. Чуб. V. 938. *Поперед війська не вихвайся, а позад війська не зоставайся, держися війська все середнього.* АД. I. 16. 2) Среднихъ лѣтъ.

Ой маненьких потоптала (орда), старих порубала, а середніх чоловіків у полон погнала.
Нп.

Середньовіковий, -а, -е. Средневѣковый. К. Кр. 17.

Середняк, -ка, м. Сердцевина рога. См. **Осередок 1.** Вас. 163.

Середовий, -а, -е. 1) Внутренній. Як його побито, приходив хвершал дивитись; так він не признавсь побоїв середових, значить у животі, або в грудіх; тільки й бачив хвершал синяк під плечем та на голові. Екат. у. (Залюб.). Сало середове. Либонь до сієї комори треба середовий ключ, бо вона запірається з середини. (Залюб.). 2) Средній. 3) Среднихъ лѣтъ.

Середопістя, -тя, с. Крестопоклонная недѣля.

Середохресний, -а, -е. Крестопоклонный. Ном. № 423. ХС. I. 75. *Середохресний понеділок, тиждень.*

Середохрестя, -тя, с. 1) Крестопоклонная недѣля. Грин. II. 93. *Аж ось заранне стало сонечко припікати, неначе о правій середі, а ще тільки середохресте.* Кв. 2) Мѣсто, гдѣ расходятся дороги. О. 1862. IX. 69.

Середу, предл. Посреди. Возложили середу двора огонь. Кв.

Середущий, -а, -е = Середульший. Наймолодший сідельце несе, середущий собірається. Чуб. V. 985.

Середульший, -а, -е. Средній. АД. I. 108. *Озоветься менший до середульшого, середульший до старшого.* Чуб. V. 847.

Сережечка, -ки, ж. Ум. отъ серга.

Сережка, -ки, ж. 1) Ум. отъ серга. *Ой надіну я. сережки і добре намисто.* Шевч. 2) Цвѣты нѣкоторыхъ деревьевъ (ивы, осины, березы, орѣшника). Ум. **Сережечка.** У нашої Олени сережечки зелені. Ном. № 5351.

Серен, -на, м. Замерзшій твердый снѣгъ. Угор.

Сереніти, -ню, -ниш, гл. Напирать. Угор.

Сержіна, -ни, ж. = Жоржина. Мил. 168.

Серік, нар. Сего года. Борз. у.

Серішній, -я, -є = Сьогорішній.

Серм'яга, -ги, ж. = Семеряга. Ум. **Серм'яжка.**

Серм'яжина, -ни, ж. 1) = **Серм'яга.** *Серм'яжина по коліна — дівчата сміються.* Нп. 2) Домашняго издѣлія сукно, изъ котораго шьются сермяги. Гол. Од. 55.

Серм'яжник, -ка, м. Носящій сермягу, бѣднякъ. Уст козаки, багачі-молодці в улани пійшли, а мужики-серм'яжники та й не схотіли. Чуб. V. 955.

Серм'янина, -ни, ж. = Серм'язкина. *Ой лежить козак на глибокій долині, постелив собі в голову серм'янину.* Гол. I. 105.

Серна, -ни, ж. Серна, козуля, косуля, *Cervus capreolus.* Вх. Пч. II. 6. Левиц. I. 494.

Серниця, -ці, ж. = Серна. Вх. Пч. II. 6. *Скакала би м у три боки, як серниця при потоки; копкала би м подковками, як серниця копитками.* Гол. III. 435.

Сернюк, -ка, м. Самець серны, косули, *Cervus capreolus.* Вх. Пч. II. 6.

Серп, -па, м. Серпъ. *Багатого і серп голить, а убогого і бритва не хоче.* Ном. № 1600. Ум. **Серпик, серпок.**

Серпанковий, -а, -е. Кисейный.

Серпанок, -нку, м. 1) Кисея. Кв. *Сонце вже піднялось геть-то, так дим — унизу поміж деревом синій, а вгорі наче золотий серпанок.* К. ЧР. 235. *Піднялась роса і як серпанком*

вкрила степ. М. Пр. 16. *Серпанків вісім на намітки*. Котл. Ен. VI. 43. 2) Покривало на голову у замужней женщины. Ум. **Серпаночок**. *Серпаночок од дрібних слізочок та ніколи не висихає*. Чуб. V. 220.

Серпен, -ну, м. Родъ танца или хороводнаго шествія на праздникъ Христова Воскресенія. Kolb. I. 149.

Серпень, -пня, м. Августъ.

Серпик, -ка, м. Ум. отъ **серп**.

Серпівнік, -ка, м. Раст. *Cichorium Intybus*. Шух. I. 21.

Серпій, -пія, серпнік, -ка, м. Раст. *Chrysanthemum lecanthemum*. Вх. Пч. I. 9.

Серпок, -пка, м. Ум. отъ **серп**.

Серпоріз, -зу, м. Раст. а) *Falcaria Rivini*. Анн. 143. ЗЮЗО. I. 123. б) *Achillea Millefolium* L. ЗЮЗО. I. 109.

Серпуха, -хи, ж. Раст. *Serratula tinctoria* L. ЗЮЗО. I. 136.

Серстінник, -ка, м. = **Підклад 2**. Вх. Зн. 49.

Сертувати, -тую, -єш, гл. Таскать сюда и туда. *Розбійники вдвох напали мене тай таскають; довго сортували мене сюди та туди по двору*. Екат. у. (Залюб.).

Сертук, -ка, м. Сюртукъ. *Раз іде у виступцях і сертуку*. ЗОЮР. I. 69.

Сертучіна, -ни, ж. Сюртукъ, плохой сюртукъ. *Пришов... у якийся сертучині*. О. 1862. II. 75.

Серце, -ця, с. 1) Сердце. *Вийшов козак із сіней, за серце береться*. Мет. 90. *Від серця до Бога навпростець дорога*. Ном. *Від серця до неба шляху не треба*. Ном. Щирим **серцем робить**. Усердно дѣлаєть, работаєть. МВ. II. 11. Употр. какъ ласкательное слово: *Скажи мені, серце, що маєш на мислі?* Мет. 63. **Серцем нудити**. Тосковать. *Ой я хлопець нещасливий, а як тяжко серцем нуджу: кого люблю та й не виджу*. Чуб. **На тце серце**. Натощакъ. 2) Гнѣвъ. Сим. 229. *Не то сильний, що камінь верне, тільки сильний, що серце в собі вдержить*. Ном. № 3556. *Трохи з серця не сказивсь*. Стор. М. Пр. 44. **З серця**. Гнѣвно, сердито. *Крикнув чоловік із серця*. Рудч. Ск. II. 127. См. **З-серця**. **Серця додати**. Еще болѣе разсердить. 3) Штифтъ въ замкѣ. 4) Языкъ въ колоколѣ. Сим. 178. 5) Сердцевина дерева. Шух. I. 176. 6) Полипъ, медуза. 7) — **земне**. Родъ трюфелей. Фр. Пр. 177. **Винюхав би земне серце**. Выслѣдилъ бы даже въ землѣ спрятанное. Фр. Пр. 177. Ум. **Серденько, сердечко, серденя, серденьтко, серденьточко**. *Злая година мене зсушила, коло мого сердечка гніздечко звила*. Чуб. V. 108. *Ходи, серденько, сюди! Не зви мене козаком, зови мене сердечком*. Мил. 103. *Горобець маленький, а сердечко має, — сердитя, можетъ сердитяся*. Ном. № 3322.

Серцевий, -а, -е. Сердечный, къ сердцу относящійся. — **но́жик**. Почти овальной формы деревянная дощечка съ отверстіємъ для держащаго ее пальца посрединѣ; нею горшечникъ выравниваетъ снаружи стѣнки вылѣпленной посуды. Шух. I. 261, 262.

Сесе, мѣст. Это. *Ні за сесе, ні за тото*. Фр. Пр. 6.

Сестра, -ри, ж. Сестра. *То не сива зозуленька закувала, то не дрібна пташка щебетала, як сестра до брата на чужу чужину добрим здоровям поклонялася*. ЗОЮР. I. 24. Ум.

Сестриця, сестричка, сестронька, сестриченька. Чуб. III. 468; V. 78. *Та нема ні братіка, ні сестриці-жалібниці*. Часто употребляется какъ ласкат. между женщинами. *Де твій брат, сестрице?*

Сестрики, -ків, мн. Раст. *Melampyrum nemorosum* L. ЗЮЗО. I. 128.

Сестрин, -на, -не. Сестринь, принадлежащій сестрѣ. *Іван поняв віри сестриній мові.* Рудч. Ск. I. 132.

Сестрина, -ни, ж. = Сестра = Сеструня. *Була у мене старша сестрина, квіточка рожева на порі.* О. 1862. VIII. ??4.

Сестритися, -рюся, -ришся, гл. Дѣлаться названной сестрой, сестриться. *Колись божились та клялись, братались, сестрились зо мною.* Шевч. 546.

Сестрицин, -на, -не. Прилежащій сестрицѣ. *От тобі, сестрице, сестрицин убор.* Мет. 205.

Сестриця, -ці, ж. Ум. отъ сестра.

Сестрич, -ча, м. = Сестрінець.

Сестричка, -ки, ж. 1) Ум. отъ сестра. 2) Членъ женскаго братскаго цеха. КС. 1890. VII. 91. 3) Раст. *Viola tricolor*. Вх. Пч. II. 37.

Сестрична, -ної, ж. = Сестріниця. Желех.

Сестричний, -ного, м. = Сестрінець. Желех.

Сестрівниця, -ці, ж. = Сестріниця. Грин. III. 109.

Сестрінець, -нця, м. Племянникъ, сынъ сестры. Желех.

Сестріниця, -ці, ж. Племянница, дочь сестры. Желех.

Сестрінич, -ча, м. = Сестрінець. Желех.

Сестрінка, -ки, ж. = Сестріниця. Желех.

Сестрінок, -нка, м. = Сестрінець. Желех.

Сестрінча, -чати, с. Маленькая сестра. Ум. **Сестрінчатко.** Желех.

Сестронька, -ки, ж. Ум. отъ сестра.

Сеструня, -ні, сеструся, -сі, ж. Ласк. отъ сестра. О. 1862. VIII. 14. Св. Л. 248. *Ой не є ж то зазуля, но твоя сеструня.* Гол. I. 196. *Ні батька, ні матусі, ні рідненької сеструсі.* Чуб. V. 983.

Сеч, -чі, ж. Моча, урина. Борз. у. *Дуже добре діло виносити ад хворого сеч, щоб не застоювалась.* Волч. у. *Кінська сеч.* Мнж. 140.

Се! меж. Крикъ на корову, когда ее гонять. Вх. Лем. 472.

Сив, -ва, -ве = Сивий. *На тій сосні сив сокіл сидить.* Чуб. III. 299.

Сивак, -ка, м. 1) О человекѣ: сѣдой. К. ЦН. 283. 2) Волъ темно-сѣрый. КС. 1898. VII. 41, 42. *Гейкнув на сиваки і рушив в дорогу.* Гн. II. 168. 3) Порода голубей. Ум. **Сивачок.** КС. 1898. VII. 42.

Сивастий, -а, -е. Сѣдоватый, сѣроватый. Вх. Зн. 62.

Сиваш, -ша, м. Сивка, сивый. *Ой коні наші сиваші, чи були ви на паші?* Мет. 218.

Сивець, -вця, м. = Сиваш. *Не першина сивцю війна.* Ном. № 5782. *Да як жаль же мені сивця-воронця, сивця-воронця, білого копитця.* Чуб. III. 295.

Сивизна, -ни, ж. Сѣдина. *Сивизна на висках.* Ном. № 8709.

Сивий, -а, -е. 1) Сѣдой. *Сивий дід.* 2) Сѣрый. *Раз приїде сивим конем, у другий — вороним.* ЗОЮР. I. 97. *Не в тім сила, що кобила сива, а в тім як везе.* Посл. *Сива шапка.* Чуб. VII. 414. Гол. Од. 18. *Брови чорні, очі сиві.* Грин. III. 241. 3) Сизый. *Ходить голуб сивий-волохатий.* Мет. 10. *Вилинула б з-під калини, як сива зозуля.* Чуб. V. 51. *Туманець сивий.* Грин. III. 398. Ум. **Сивенький, сивесенький.** *Дідусь сивесенький рида.* Шевч. *Ой ти, мій милесенький, голубе сивесенький.* Чуб. V. 257.

Сивина, -ни, ж. = **Сивизна**. Грин. III. 651. *Не сивина на світі правду творить*. К. Іов. 70.

Сиви́ця, -ці, ж. Раст. *Nardus stricta*. Вх. Лем. 464.

Сивісінький, -а, -е. Совершенно сѣдой. *Мій батечку старенький, сивісінький*. Мил. 188.

Сивіти, -вію, -єш, гл. Сѣдѣть. *У школі мучилось, росло, у школі й сивіть почало*. Шевч.

Сивко́вий, -а, -е. Сѣрый, изъ сѣрой шерсти. *Бо я вівчар нетяга, сивковая серм'яга*. Чуб. V. 124.

Сивобородий, -а, -е. Сѣдобородый. *Гетери гостя привели сивобородого*. Шевч. 604.

Сивоборóдько, -ка, м. Человѣкъ съ сѣдой бородой.

Сивові́ский, -а, -е. Съ сѣдыми волосами на вискахъ. *А у тій же Оленовці дівки сивовискі*. Чуб. III. 182.

Сивоволосий, -а, -е. Сѣдоволосый. *І сивоволосий підняв руки калічені до святого Бога*. Шевч.

Сивоголовий, -а, -е. Съ сѣдой головой. Левиц. I. 367.

Сивограк, -ка, м. Пт. Сивоворонка, *Coracias garrula*.

Сивоґрунт, -ту, м. Сѣрый смушекъ съ темнымъ подшерсткомъ. Вас. 198.

Сивозалі́зний, -а, -е. О цвѣтѣ: стальной. О масти: темносѣрый. Сим. 59. Вх. Зн. 62.

Сивокри́лий, -а, -е = **Сизокрилий**. *Летить орел сивокрилий*. Чуб. V. 807.

Сивора́кша, -ші, ж. = **Сивограк**. *Перелітають з гори на гору то ряба горлиця, то сивий припутень, то синя сивора́кша*. Левиц. I. 204.

Сивостро́кати́й, -а, -е. О масти: сѣрый съ пятнами иного цвѣта? *Кінь сивостро́кати́й*.

Сивоу́сий, -а, -е. Сѣдоусый. *Заворожи мені, волхве, друже сивоу́сий*. Шевч. Співак сивоу́сий. Млак. 34.

Сивува́тий, -а, -е. Сѣдоватый. *Сивувати́ вуси*. Левиц. Пов. 198.

Сиву́ля, -лі, ж. 1) Порода грибовъ. Подольск. г. 2) Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Сиву́ляк, -ка, м. Сѣрый, безъ глазури горшокъ. Вх. Зн. 62, 88.

Сиву́ха, -хи, ж. Сивуха. Маркев. 140. *Пили на radoщах сивуху*. Котл.

Сі́гла, -ли, ж. 1) = **Смерека** (европейская пихта), имѣющая вѣтви лишь вверху. Шух. I. 176. 2) Горный лѣсъ изъ такихъ сигл. Шух. I. 177.

Сі́день, -дня, м. Сидящій на одномъ мѣстѣ, малоподвижный человѣкъ, домосѣдъ. *Оце ще сидень, — і між люде ніколи не вийде!*

Сі́дження, сиді́ння, -ня, с. Сидѣніе. *Через сидження, не міг запопасти в лежання*. Ном. № 10846. *Через сидіння не впало в лежіння*. Ном. № 10846.

Сиді́ти, -джу, -диш, гл. 1) Сидѣть. *Сидить, як квіточка*. ЗОЮР. I. 145. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні*. Мет. 62. *Сидів у темниці*. Ном. № 7068. **У парі сидіти**. Прямой смыслъ: сидѣть рядомъ на свадьбѣ, т. е. быть новобрачнымъ, сочетаться бракомъ. *Дай, Боже, пошли, Боже, у парі сидіти*. Грин. III. 650. 2) Жить, занимать мѣсто для жительства. ЗОЮР. I. 150. *Лівий бік Дніпра низький, то тутеньки люде не сидять*. Київ. г.

Сиді́тися, -диться, гл. безл. Сидѣться. *Не сиділось і Ониськові з молодою жінкою*. Стор. М. Пр. I. 171.

Сидня, -ні, ж. Сидѣніе. Рудч. Ск. II. 208. *Це йому так від сидні сталося*. 2) Праздное житѣ. *У тестя не буде йому сидні: тесть дурно не годуватиме, скаже: роби*.

Сидун, -на, м. = **Сидень**. Рк. Левиц.

Сидушка, -ки, ж. Маленькій стуль съ засовомъ спереди, въ который, садять дітей, починаюцихъ сидѣть. Рк. Левиц.

Сидьма, нар. Сидя. *Він був сидьма тоді, як нас покликали, — сидів, а не лежав.* Екат. у.

Сидячий, -а, -е. Сидящій, сидячій. *Побачили молодця сидячого.* Єв. Мр. XVI. 5.

Сиж, -жа, м. Родъ игры въ карты, подобный великорусскимъ «носкамъ». КС. 1887. VI. 467.

Сиження, -ня, с. = **Сидження.** *За сиження нема їження.* Ном. № 8115.

Сиз, сизий, -а, -е. Сизый. *На тім яворі сиз сокіл сидить.* Чуб. III. 441. *Голуб сизий, голуб сизий, голубка сизійша.* Чуб. V. 251. *Сизі орли заклекотали.* ЗОЮР. I. 42. Ум.

Сизенький, сизесенький. *Постій, постій, козаченьку, мій сизенький орле.* Чуб. V. 86. *Голубочко моя сизесенька, дівчинонько моя вірнесенька.* Чуб. V. 248.

Сизий. См. **Сиз.**

Сизенький, сизесенький, -а, -е. Ум. отъ **сизий.**

Сизик, -ка, м. Особый родъ шмелей съ зеленовато-сизымъ пушкомъ на верхнемъ щиткѣ. Лубен. у. (Леонт.).

Сизіти, -зію, -єш, гл. Быть сизаго цвѣта. *Оksamити сизіли.* Мир. ХРВ. 68.

Сизокри́л, сизокрилий, -а, -е. Сизокрылый. *Ой де взявся сизокрилий орел.* Чуб. V. 246. *Да не кидай же мене, сизокрилий орле.* Мет. 78. Ум. **Сизокри́ленький.** *Ви, голубці сизокриленькій.* Грин. III. 389.

Сизоо́кий, -а, -е. Съ сѣрыми глазами. *Раяють йому дві дівці: їдна косоока, друга сизоока.* Чуб. V. 35.

Сизоорленький, -а, -е. Сизый какъ орель? *Ви, голубці сизокриленькій, сизокрилі, сизоорленькій.* Грин. III. 389.

Сизопе́рець, -рця, м. Съ сизыми перьями. *Орли сизоперці налітали.* Нп.

Сизоперий, сизопірий, -а, -е. Сизоперый. АД. I. 113. *Ой брате мій, брате, сизопірий орле, доглядай же ти, брате, моїх малих діток.* Чуб. V. 853.

Силування, -ня, с. Принужденіе. *До милування нема силування.* Ном. № 4979.

Силуваний, -а, -е. Принужденный. *Силуванім волом не наробишся.* Ном. № 1087. *Вона мене не жалувала, силувану заміж оддала.* Нп.

Силувати, -лую, -єш, гл. 1) Принуждать. *Не силуйте мене за нелюба.* Мет. 243. *У нас по циганській: не хоче робити — не силуй, їсти не хоче — бий.* Ном. № 11024. 2) Припрашивать, угощая.

Сильне, нар. Сильно, весьма, очень. *Туди ішла стара мати — сильне плаче і ридає.* Макс. *Той чоловік був сильне багатий.* Рудч. Ск. *Під ним кониченько, під ним вороненький, сильне дужий.* Чуб. *Церква давня сильне.* МВ. I. Ум. **Сильненько, сильнесенько.** *Тяжко зітхнула, сильненько заплакала.* Чуб. III. 119. *Став сильнесенько кричати.* Чуб. V. 436.

Сильний, -а, -е. 1) Сильный, крѣпкій, могучій. ЗОЮР. I. 141. *Хоч не сильна, аби двір закрасило.* Ном. № 8899. *Тут є сильний лицарь.* ЗОЮР. I. 3. 2) Дающій силу, мощь. Чуб. II. 209 — 210. *У змія єсть дві бочки: у одній вода силна, а в другій безсилій. Як він з ким небудь бється, то сам не силну воду, а другому дає безсилну.* Чуб. II. 208. 3) Большой, сильный. *Були на селі сильні багачі.* Грин. II. 187. *Вона ще зроду не бачила такої сильної води.* Чуб. II. 30. *Прийшли у такий сильний ліс, шо йому і кінця-краю*

нема. Мнж. 37. *На Різдво сніги сильні залягають.* Мил. 202. *Що там за сильний ярмарок стає.* Левиц. I. 104. Ум. **Сильненький, сильнесенький.**

Сільник, -ка, м. Могушественный чоловік. *Хлібороб був собі тихий, роботящий чоловік, дбайливий, обережний — знав уже він, як у світі жити має простий чоловік межи князі та сільники.* МВ. III. 104.

Сильно, нар. 1) = **Сильне.** *Той чоловік був силно багатий.* Рудч. Ск. I. 153. 2) **Насильно.** *Не сильно — вільно.* Ном. № 4953.

Сильце́, -ця, ж. Петля, ловушка въ видѣ петли, силокъ. Шух. I. 236, 237. См. **Сіло.**

Силюций, -а, -е. Огромный. *Силюща могила.* Херс. г. Слов. Д. Эварн.

Сілянка, -ки, ж. 1) Верево́чка, сну́рокъ. Угор. 2) Мелкая бисеринка. КС. 1884. IX. 66. 3) Низка бусь, грибовъ. **Сілянка ягід.** Ягоди, нанизанныя на стебелекъ травы. Вх. Зн. 63. 4) Ленточка изъ бисера, нѣсколько соединенныхъ низокъ бусь. Гол. Од. 60, 72, 73. Шух. I. 124, 125. Ум. **Сіляночка.**

Сіляти, -ляю, -єш, гл. Низать. КС. 1884. IX. 66.

Син, -на, м. мн. сини, иногда **синове.** **Сынъ.** *Син своїй матері до ніг уклонився.* Нп. *Какъ ласковое обращеніе син въ зват. падежѣ прилагается къ дочери. Вона й каже йому: «Дідусю, продайте мені цю коняку! — Як я маю тобі, сину, каже той дід, продавати, то лучче я тобі так дам.* Чуб. II. 68. **Божий Син.** *Сынъ Божій І. Христось. За кого ж ти роспинався, Христе, Сине Божий?* Шевч. **Бісів, вражий, вразький, чортів син.** *Чортовъ сынъ (брань). Брешеш, вражий сину!* ЗОЮР. I. 76. *Гей ви, ляхове, вразькі синове! ік порогу посувайтесь, мені, козаку-нетязі, на покуті місце попускайте!* ЗОЮР. I. 205. **Песький, сучий син.** *Сукинъ сынъ. Я сучий син, коли отце не він.* Греб. 390. **Такий-сякий син.** *Бранное выраженіе, которымъ, для приличія, замѣняются болѣе ругательные эпитеты. А ти вже закозакувався, сякий-такий сину.* ЗОЮР. I. 154. **Який син!** *Кой чортъ. Се ж Ничипір кажучи, брехав: який син у його і крапля була в господі.* Кв. **Злий з сина....** *Злий з сина був старий дундук.* Котл. Ен. III. 33. Ум. **Синок, синко, синонько, сино́чок, сінчичок.** Грин. III. 692. *Пятий синко ще й Пилипко.* Рудч. Ск. I. 28. *Один синчичок, як одинчичок.* Чуб. III. 273.

Синаш, -ша, м. **Сынокъ.** *Добре, синашу!* Рудч. Ск. II. 127. *Здоров, синашу, ма дитино! — Анхиз Енееві сказав.* Котл. Ен. III. 69. Ум. **Синашко.** *Люляй, люляй козацький синашку!* Чуб. V. 347.

Синевод, -да, м. Пт. Зимородокъ.

Синеголов, -ва, м. Раст. *Eryngium planum* L. ЗЮЗО. I. 122.

Синеня, -няти, с. Маленькій сынокъ. Мнж. 45.

Синета, -ти, ж. Темный лѣсъ. Желех. *Ой на горі синета.* Гол. III. 244.

Синетарь, -ря, м.? *Ей вівчарю, синетарю, покинь вівці пасти.* Гол. III. 240.

Синець, -нця, м. 1) = **Синяк 1.** *Подивись на твоє личко, маєш синців сорок.* 2) Рыба. *Abramis ballerus.* Браун. 26. 3) Раст. а) синяк 3. ЗЮЗО. I. 121. б) *Centaurea cyanus.* Вх. Лем. 464.

Синик, -ка, м. = **Синиця.** Вх. Лем. 464.

Синило, -ла, с. Синило, синяя краска. *Усякі в його пляшечки: де глина наколочена, де цегла, де синило.* Г. Барв. 325. **Ремѣство синило.** *Синильное ремесло. Роблю ж я таки те ремесство синило, так воно мені добре в знаки далось: як я його мішала, так воно мені за очі взялося.* ЗОЮР. I. 219.

Синіти, -ню́, -ниш, гл. Окрашувать въ синюю краску, синить.

Сині́ха, -хи, ж. = **Синова**. Син, як син, та синиха лиха. Ном. № У298.

Синиця, -ці, ж. 1) Синиця. В саду щебечуть синиці. Чуб. V. 454. 2) Названіе вола масти нѣскольکو темнѣ **димана** (см.). КС. 1898. VII. 43. Ум. **Сині́чка**.

Синичка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **синиця**. Чуб. V. 465. 2) Раст. *Delphinium elatum* L. ЗЮЗО. I. 121.

Синів, -нова, -ве. Сыновній, принадлежащій сыну, относящійся къ нему. Харьков. г.

Синів, -нова, -ве. Сыновній, принадлежащій сыну, относящійся къ нему. Як заплаче мій отець, що синова голова в чужім краю полягла. Чуб. V. 1034.

Синівство, -ва, с. Сыновство, сыновнее состояніе.

Синівський, -а, -е. Сыновній.

Синій, -я, -є. 1) Синій. Синій жупан. Синя квітка. А моя могила край синього моря. Мет. 93. У п'яниці коли не очі сині, то спина в глині. Ном. 2) — **камінь**. Мѣдний купорось. Ум. **Синенькій, синесенький**.

Синіти, -нію, -єш, гл. Синѣть. Кругом його степ, як море широке, синіє. Шевч.

Синітка, -ки, ж. = **Синятка**. См. **Синьота**.

Сінко, -ка, м. Ум. отъ **син**.

Синова, -вої, ж. Жена сына.

Синовець, -вця, м. 1) Сынъ. І батько й матінка його... пили, гуляли, веселились за щастя синовця свого. Мкр. Г. 61. Маруся синовця родила. Мкр. Г. 68. 2) Племянникъ, сынъ брата. Желех.

Синовиця, -ці, ж. Племянница, дочь брата.

Синок, -нка, синопько, -ка, синочок, -чка, сінчикок, -чка, м. Ум. отъ **син**.

Синь, -ні, ж. Синева. За пташкою у сині вітати. Ном. № 13205.

Синька, -ки, ж. Синька. Синьки купила. Чуб. V. 1171.

Синьо, нар. Сине. Цвіте воно синьо. Ум. **Синенько, синесенько**. Ой на горі, ненько, да зацвіло синенько. Чуб. V. 111.

Синьовода, -ди, ж. Раст. = **Остріжка**. Вх. Пч. I. 10.

Синьоворонка, -ки, ж. = **Сивограк**. Вх. Пч. II. 9.

Синьогрудка, ж. Пт. *Lusciola suecica*. Вх. Пч. 12.

Синьогуб, -ба, м. Рыба *Abramis vimba*. Вх. Пч. II. 18.

Синьокаптанник, -ка, ж. Носящій синій кафтанъ. Та постривайте, пани-кармазини! гукнув один з синьокаптанників. К. ЧР. 71.

Синьота, -ти, ж. Синій цвѣтъ. На плахті синьоти багато, то й звуть: плахта-синітка. Волч. у.

Синьоцвіт, -ту, м. Раст. а) *Delphinium Ajacis* L. ЗЮЗО. I. 121. б) *Nepeta nuda* L. ЗЮЗО. I. 129.

Синюк, -ка, м. 1) Грибъ изъ породы *Boletus*. Радом. у. 2) = **Синиця 1**. Вх. Пч. II. 13.

Синюха, -хи, ж. Раст. *Agaricus violaceus* L. ЗЮЗО. I. 110.

Синява, -ви, ж. Синева. Г. Барв. 217. Україна зникала в синяві. К. Дз. 155.

Синявка, -ки, ж. 1) Стоячая вода, болото, лужа. Вх. Зн. 88, 63. 2) мн. Раст. *Knautia arvensis* coult. ЗЮЗО. I. 126.

Синявча, -чати, с. = **Синяк 6**. Вх. Зн. 30.

Синяк, -ка, м. 1) Синякъ. *Еге, нароком, коли синяк під оком.* Ном. № 14234. 2) Пт. лѣсной голубь, дикій сизый голубь. *Columba oenas.* Вх. Пч. 9. 3) Раст. а) *Echium vulgare* L. ЗЮЗО. I. 121. б) *Anchusa officinalis* L. ЗЮЗО. I. 175. 4) Грибъ *Agaridis picator.* *Ой казали синяки, що ми зроду солодкі.* Чуб. V. 1183. о) Мѣдний купоросъ. Гол. б) = **Сивуля 3.**

Сінятина, -ни, ж. Синякъ. *Бе жінку — вона синятини тижнями носить.* Кременч. у.

Синятка, -ки, ж. Сортъ плахти, запаски. Чуб. VII. 428. Вас. 170. Г. Барв. 52. *Що в лянній сорочці, а в плахті синятці.* Чуб. V. 417. Ум. **Синяточка.** Маркев. 11. *Запасочка синяточка.* Чуб. III. 486.

Синятко, -ка, с. Сыночекъ. *Пригорнула Олеся синятко до серця.* МВ. I.

Синячник, -ка, м. Раст. *Isatis tinctoria* L. ЗЮЗО. I. 125.

Сіпанець, -нця, м. Амбаръ (для ссыпки зерна). Вх. Зн. 63. Желех.

Сипаний, -а, -е. Литой (изъ металла). Шух. I. 277.

Сіпанка, -ки, ж. Деревянная посуда для ссыпки зерна. Левиц. I. 217. Чуб. VI. 250. Вх. Зн. 63.

Сипання, -ня, с. 1) Сыпаніе. 2) Наливаніе. 3) Отливка изъ металла. Шух. I. 283.

Сипати, -плю, -плеш, гл. 1) Сыпать. *Сип сюди борошно. Чи засміється, чи застыдиться, — так искри і сипле з очей.* Г. Барв. 293. *Так аж снігом сипле за шкуру.* Ном. № 4397. 2) Лить, наливать. *Ой не козак да горілочку, а шинкарочка сипле.* Грин. III. 316. *Ой сип сирівець та криши опеньки.* Шевч. *Сип воду!* Колб. I. 34. 3) Лить, отливать изъ металла. Шух. I. 273, 275, 281 — 284. 4) О сѣти: выбрасывать въ воду. *Сипати невід.* (Стрижев.). 5) Шоссировать, мостить камнемъ (дорогу). *Дорога широка, сипана камньом.* Гн. I. 11.

Сипатися, -плюся, -плешся, гл. 1) Сыпаться. *Сіль сиплется.* 2) Наливаться.

Сипець, -пця, м. Сыпучее тѣло. Канев. у. *Земля — сипець, суха.* (Залюб.). *Там кучугури, самий пісок сипець.* Новомоск. у. **Сипцю да́ти.** При постройкѣ плотины засыпать хворостъ чѣмъ-нибудь сыпучимъ. *Каторжний жид сипцю не дав греблі, а загатив тільки хворостом.*

Сипкий, -а, -е. 1) Сипучій. *Сипкий пісок.* 2) Разсыпчастый. *Картопля сипка.* Гайс. у.

Сипляти, -ляю, -еш, гл. = **Спати.** *А в чім воно сипляє? В пухових подушках.* Чуб. III. 41.

Сипнути, -пну, -неш, гл. 1) Однокр. отъ **сипати.** Посыпать сразу. *Сипне їм маку, — от вони поки визбірають, вона і втече од їх.* Грин. II. 25. 2) Высыпать, выйти во множествѣ. *От і братія сипнула.* Шевч. *Дітвора так і сипнула в сад.* МВ. (О. 1862. III. 69).

Сипоннути, -ну, -неш, гл. Сильно посыпать сразу. *Комарів як сипоне, то аж світа не видно.* Зміев. у.

Сипучка, -ки, ж. Погода зимняя, когда вѣтеръ мететь снѣгъ. Судж. у.

Сир, -ру, м. 1) Сыръ. 2) Творогъ. *Масляниця баламутка: обіщала масла й сиру, та не хутко.* Ном. № 256. Ум. **Сирець.**

Сирвасер, -ру, м. Крѣпкая водка, азотная кислота. Св. Л. 223.

Сірватка, -ки, ж. 1) = **Сироватка.** *Дала сирватки напитисі (бо вона тогди видушувала сир).* Гн. I. 92. 2) Пт. = **Плиска біла.** Вх. Пч. II. 13.

Сирено, нар. = **Сиряно.** *Сирено, масляно — корова ожеребилась.* Ном. № 6484.

Сирець, -рцю, м. 1) Ум. отъ **сир.** Шух. I. 203. *Сирцем присипають, в масличко вмочають.* Мет. 163. 2) Невыжженный кирпичъ. Екатеринбург. г.

Сирий, -а, -е. 1) Сырой, не сваренный. *Сире* мясо, *сира* картопля. 2) Сырой, влажный. *Щоб тебе сира земля пожерла.* Ном. № 3792. 3) ? *Сира душа їсти хоче.* Ном. № 1584. Ум. **Сиренький, сиресенький.**

Сириця, -ці, ж. Сыромятная кожа, сыром. ремень. *Став навколішки, стенився, — сириця так і тріснула.* ЗОЮР. I. 6. *В'язали руки да сирицею.* АД. I. 79. *Пов'язу я той льон сирюю сирицею.* Чуб. V. 227. Ум. **Сирічка, сиріченька.**

Сирічина, -ни, ж. = **Сириця.** Волч. у. (Лобод.).

Сирічуватий, -а, -е. Недостаточно выдѣланный, изъ недостаточно выдѣланной кожи. *Підошва сиричувата. Сиричуваті постолі.* КС. 1883. I. 33.

Сирівець, -вцю и -вця, м. 1) Хлѣбный квасъ. Чуб. VII. 446. *І кубками пили сливянку, мед, пиво, бражку, сирівець.* Котл. 2) = **Сириця.** 3) *мн. Сирівці.* То-же, что и **постоли**, но изъ сыромятной кожи съ шерстью. Шух. I. 120.

Сирівочка, -ки, ж. Свирѣль. Гол. II. 620.

Сирісінький, -а, -е. Совершенно сырой.

Сирість, -рости, ж. 1) Сырость, влажность. 2) Особый запахъ рыбный. Ном. № 1270. *Запахло на березі баговінням, мулом та риб'ячою сирістю.* Левиц. I. 125.

Сирітка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **сирота.** 2) Раст. *Bellis perennis.* Вх. Пч. II. 29.

Сирітство, -ва, с. Сиротство. *Умерти умісті я бажаю, аніж жити сама маю у сирітстві такім.* Чуб. III. 16.

Сирітський, -а, -е. Сиротскій. Ном. № 5037. МВ. II. 26.

Сиріти, -рію, -єш, гл. Сырѣть.

Сирник, -ка, м. Сырникъ, творожникъ.

Сирно, -на, с. Маленькій, низенькій столикъ, вокругъ котораго сидять на землѣ. О. 1861. XI. Кух. 26. *Прийшли брати до судді, вклонились, положили по звичаю на сирно буханці.* Стор. I. 33.

Сирняк, -ка, м. Сырые дрова. Вх. Зн. 30.

Сирняччя, -чя, с. = **Сирняк.** Вх. Зн. 36.

Сіроватень, -тня, м. Пт. Лунь. Мнж. 192.

Сіроватка, -ки, ж. Сыворотка молочная. *І вже такі дари: сметанку ізбери, а сироватку дай.* Ном. № 4772.

Сіроватчаний, -а, -е. Изъ молочной сыворотки сдѣланный. *Сіроватчаний куліш.* Чуб. VII. 439.

Сіровець, -вцю и -вця, м. = **Сирівець.**

Сіровий, -а, -е. 1) Сырой, влажный. *Хоч сирової землі хватайсь.* Ном. № 2081. *Сірова гіллячка.* Черк. у. 2) Не сваренный (о пицѣ). Сірова харч. Сухомятка, сухая, но вареная пицца. Змієв. у. 3) О кожѣ: не выдѣланный. *Ой я казала, що нагаєчка з паперу, а нагаєчка з сирового ременю.* Чуб. V. 599. 4) О полотнѣ: невыбѣленный, небѣленный, суровый. *К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька, а к Різду хоч сірова, аби нова.* Ном. № 428. 5) Сірова жінка. Женщина послѣ родовъ.

Сіровиця, -ці, ж. 1) = **Сириця.** *Ой бив ти ж мене сировицею.* Грин. III. 335. 2) Красильное сѣрое вещество въ холстѣ. Сум. у. *Вода витягає сировицю з полотна.* 3) Соленая вода (въ землѣ), изъ которой вывариваютъ соль. Шух. I. 16.

Сіровоїдка, -ки, ж. Раст. *Agaricus ruber.* Вх. Пч. II. 28.

Сіродій, -дою, м. Сырое молоко.

Сироїд, -да, м. Людоѣдъ. Чуб. I. 212.
Сироїдка, -ки, ж. 1) Людоѣдка. 2) = **Сировоїдка.** Вх. Пч. II. 28.
Сироїжечка, -ки, ж. Ум. отъ **сироїжка.**
Сироїжка, -ки, ж. Грибъ: сыроѣжка, *Agaricus Russula.* ЗЮЗО. I. 110. *Свіжий, хороший, як сироїжка.* Ном. № 13145. Ум. **Сироїжечка.** Чуб. V. 1183.
Сирота, -ти, об. 1) Сирота. *Сирота Ярема, сирота убогий: ні сестри, ні брата, нікого нема.* Шевч. 2) мн. Сироти. Прышки, выступающіе на тѣлѣ отъ холода. Ум.
Сирітка, сирітонька, сиріточка.
Сіротень, -тня, м. Раст. *Crocus reticulatus L.* ЗЮЗО. I. 120.
Сиротина, -ни, об. Сирота. *Нема впину вдовиному сину, що звів з ума дівку сиротину.* Мет. 14. Ум. **Сиротинка.**
Сиротинський, -а, -е. Сиротскій. *Побють тебе, козаченьку, сиротинські сльози.* Чуб. V. 401.
Сиротити, -чу́, -тиш, гл. Сиротить. *Не бийте мене, не сиротіть моїх дітей.* Мнж. 30.
Сиротіти, -тію, -єш, гл. Дѣлаться иди быть сиротою. *Тут я родилась, тут я хрестилась, тут сиротіла... тут і вмру.* МВ. (О. 1862. III. 76).
Сиротовина, -ни, об. = **Сиротина.** *Одно другого на хліб, на сіль закликає; а я стою, пребідная сиротовина, — ніхто мене не привітає.* Чуб. V. 469.
Сиротувати, -ту́ю, -єш, гл. Быть сиротой. *Згадала, що я сиротую, що вбога я та не при батькові-матері зросла, живу у чужій семі з ласки.* МВ. II. 105.
Сиротюк, -ка, м. Сирота. Желех.
Сиротя, -тяти, с. Ребенокъ сирота. *Діти мої не сиротята.* Чуб. V. 834. Ум.
Сиротятко. *Сиротятко, що не має роди.* Федьк. I. 58.
Сирохман, -на, м. Сирота (мужчина) Угор.; бѣдняга. Вх. Зн. 63.
Сирохманя, -ні, ж. Сирота (дѣвочка). Угор.
Сируватий, -а, -е. Сыроватый.
Сиряк, -ка, м. = **Сирняк.** Вх. Зн. 36.
Сірян, сірянний, -а, -е. Сырный, изъ творога, съ творогомъ. Мнж. 29. *Та й привезли діжку сиру на коровай: та хвалимо Бога — сирян буде наш коровай.* Грин. III. 532.
Сиряник, -ка, м. Сырникъ, творожникъ. Вх. Уг. 267.
Сіряно, нар. Обильно творогомъ. *Сиряно-масляно, дай, Боже, на користь.* Ном. № 6485.
Сиряччя, -чя, с. = **Сирняччя.** Вх. Зн. 36.
Сисавка, -ки, ж. Раст. *Trifolium rubens.* Вх. Лем. 465.
Сисак, -ка, м. 1) Мундштукъ. Угор. 2) = **Сисун.** Угор. 3) Зоол. *Salamandra maculosa.* Вх. Пч. II. 17.
Сисати, -саю, -єш, гл. = **Ссати.** *Паця сисат.* Вх. Лем. 465.
Сисун, -на, м. Сосунъ. Ум. **Сисунець.**
Сисунча, -чати, с. = **Сисун.** (Залюб).
Сисюрка, -ки, ж. = **Мисюрка.** К. ЧР. 427. *Сталеві сорочки, шапки сисюрки, що вкриє тебе залізною сіткою.* К. ЧР. 38.
Сита, -ти, ж. Растворъ меду, сыта. *Будеш його годувати цукром головою, будеш його напувати від меду ситою.* Чуб. V. 68.
Ситарь, -ря, м. Ситочникъ, дѣлающій сита. Ум. **Ситарчик.** Гол. III. 462.

Ситий, -а, -е. Сытый. *Увесь вік ходив ситий і вкритий.* ЗОЮР. I. 9. 2) Жирный. *Ситий борщ.* 3) О землѣ: жирный, тучный. Шух. I. 20. *Де з ситої землі хліб.* Мир. ХРВ. 210. 4) О хвойныхъ деревьяхъ: смолистый. *Сита соснина.* Черк. у. 5) О людяхъ, животныхъ: жирный, толстый, тучный, упитанный, откормленный. *Ситий баран пасеться.* Рудч. Ск. I. 2. Ум. **Ситенький, ситесенький.** *Та й закусить ситеньким.* Рудч. Ск. I. 1.

Сити́ти, -чу́, -ти́ш, гл. 1) — мед. Дѣлать изъ меду сыту. *Чи ситив медок на святий вечір.* Чуб. III. 347. 2) Насыщать. *Отець да і мати старшого сина кляне, проклинає, із очей зганяє, середульшого сина ситить, жалує, поважає, за гостя принімає.* АД. I. 113. *Трупи б тліли та ситили й без того ситу землю.* Мир. ХРВ. 357.

Сити́ця, -ці, ж. = **Сита.** *Чим дитину годувать?... Чи кутицею із ситицею?* Мил. 37.

Ситі́нка, -ки, ж. ? *Дивись яка ситі́нка в очах.* Ном. № 13926.

Ситний, -а, -е. !) = **Ситий 1.** *Ті діти були такі голодні і на тую хвилю, як І. Христос прирік, стали дуже ситними.* Гн. I. 92. 2) Питательный, сытный. *Ситна паша. Ой пийте, ляхи, води калюжі, води-калюжі болотяній, а що пивали на тій Вкраїні меди та вина ситній.* АД. II. 40. 3) = **Ситий 3.** *Земля ситна.* 4) = **Ситий 5.** *Пита ситний худого: а куди ти йдеш.* Рудч. Ск. II. 16. 5) Богатый, хлѣбородный. *Туда (в Сербів) ситні краї, не так як у нас.* Федьк.

Ситник, -ка, м. Дѣлающий сита, ситовщикъ. Вас. 152. *Не сват ситник коробейникові.* Чуб. I. 292. Ум. **Ситничок.**

Ситність, -ности, ж. Сытность, питательность. *З сього сіна ситности не багато.* Волч. у.

Ситняг, -гу, м. Родъ воднаго растенія. Стор. II. 151. *Дике утя..., забилося собі між ситняг.* Греб. 402.

Ситечко, ситко, -ка, с. Ум. отъ сито.

I. Сито, -та, с. Сито. Вас. 152. *Коробом сонце — ситом дощ.* Ном. № 571. *Оце була на базарі та й купила, собі аж двоє ситів.* Харьк. г. Ум. **Ситко, ситечко, ситце.** *Одному ситце, другому решітце.* Ном. № 1690.

II. Сито, нар. Жирно. *Вари лишень гречані галушки та сито їх із салом затовчи.* Рудч. Ск. I. 11.

Сітощі, -щей и -щів, ж. Жиръ, жирное.

Ситце, -ця, с. Ум. отъ сито.

Ситчати, -чаю, -єш, гл. Полнѣть, толстѣть, жирѣть.

Сить, -ти, ж. Жиръ. *А як виросте кабан, то вже аж тоді кладе на собі сить.* Рк. Левиц.

Ситячий, -а, -е. Ув. отъ ситий. Очень жирный, тучный, толстый. *Ситяча вівця.* Конст. у.

Сич, -ча, м. Птица: сычъ. *Сичі кукувакають на хаті.* Грин. I. 255. *Тю, з дупла того дуба сич вилетів.* Ном. № 13067. *Дивиться, як сич на сову.* Посл. Ум. **Сичик.**

Сичави́ця, -ці, ж. = **Сочеви́ця.** Грин. III. 486.

Сичавіти, -вію, -єш, гл. О тканяхъ: сбѣгаться.

Сича́ння, -ня, с. Шипѣніе змѣи, гусей *Гадюче сичання.* О. 1861. III. 31.

Сича́ти, -чу́, -чи́ш, гл. О змѣяхъ, гусяхъ: шипѣть. *Вилазить гадюка, та й сичить.* Рудч. Ск. I. 14 6. *Гуси сичали.* Гліб. О людяхъ: издавать долго тянущийся звукъ с.

Сичик, -ка, м. 1) Ум. отъ сич. 2) Комочекъ размельченнаго и поджареннаго для выжиманія масла коноплянаго сѣмени, — лакомство сельскихъ дѣтей. Зміев. у.

Сичівник, -ка, м. Мочевой пузырь. Вх. Зн. 63.

Сияти, сияю, -єш, гл. = **Сяти.**

Сі, мѣст. 1) = **Собі.** 2) Им. пад. мн.ч. отъ **сей.**

Сібір, -ру, м. 1) Сибирь. *Повернувся я з Сібіру, нема ж мені долі: хоч, здається, не в кайданах, все таки в неволі.* Грин. III. 618. 2) Каторга. 3) Тяжкая жизнь.

Сібірка, -ки, ж. 1) Коротенькая шубка, обшита мѣхомъ. *Почкай, доню, до вітїрка, буде шуба і сібірка.* Чуб. III. 51. 2) Кутузка. 3) Сибирская язва. Славяносерб. у.

Сібірний, -а, -е. 1) Каторжний, тяжелый. *Ой послали ж його у сібірну роботу, ще й канали копати.* Грин. III. 596. 2) Бранное: злодѣйскій. *От сібірні.* Ном. № 3568.

Сібірник, -ка, м. 1) Сосланный въ Сибирь. 2) Злодѣй, разбойникъ.

Сів, -ву, м. Сѣвъ, посѣвъ. *Сіє, сіє, сіва не доходить, дівчинонька з обідом приходить.* Мет. 28.

Сіва, -ви, ж. 1) Часть нивы, засѣянная однимъ взмахомъ руки. *Буде помалу йти, сіву менчу займать. Ширше роскине сівою.* 2) Мѣшокъ, употребляемый при сѣяніи.

Сівак, -ка, м. = **Сівач.**

Сівалка, -ки, ж. Сѣялка. Хотин. у.

Сіва́ти, -ва́ю, -єш, гл. Засѣвать. *Будем лани сівати.* Чуб. V. 981.

Сівач, -ча, м. Сѣятель. Чуб. VI. 334. Васильков. и Канев. у. у. *Останнім сівачем, як і останнім орачем, був Опанас.* Г. Барв. 345.

Сівачка, -ки, ж. Сѣялка.

Сівба, -би, ж. Сѣяніе. Гн. і. 78.

Сівбина, -ни, ж. Посѣянное зерно, посѣвъ. Шух. I. 165. *При роботі в городі, або в полі не можна нічого їсти, бо птаха зіла би сівбину.* Шух. I. 166.

Сівби́ця, -ці, ж. Зерно для посѣва. *Будем сіяти жито, пшеницю, жито, пшеницю, всяку сівбицю.* Гол. IV. 10.

Сівер, -ру, м. Холодъ.

Сіверко, сіверно, нар. Холодно. *Сіверко на дворі.*

Сіверний, -а, -е. Холодный.

Сівкій, -а́, -е́. 1) Сыпучій. 2) Много пространства засѣвающій (о зернѣ). *Оце зерно — як мак, сівкіше, ніж пирій.* Волч. у.

Сівок, -вка, м. Количество взятого для посѣва въ руку зерна.

Сідавка, -ки, ж. Сидѣнье для ткача въ ткацкомъ станкѣ. Шух. I. 255. См. **Сідець.**

Сідак, -ка, м. = **Сідавка.** МУЕ. III. 17.

Сідалка, -ки, ж. = **Сідавка.** *Я сидів на сідалці у каюку.* Екат. у.

Сідало, -ла, с. 1) Насѣсть. *Усі кури на сідалі, півень на порозі.* Мет. 16. 2) Сѣдалищная часть челоуѣческаго тѣла, задница. ЕЗ. V. 57.

Сіда́ння, -ня, с. Дѣйствие отъ глагола **сідати.**

Сіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. сісти, -сяду, -деш, гл. 1) Садиться, сѣсть. *Сідайте, щоб старости сідали.* Ном. № 11860. *Стали вони на коні сідати.* ЗОЮР. I. 41. **Сіла курочка, сіла!** Говорить курицѣ, когда ее ловятъ. Лохв. у. **Ні сіло, ні впало.** Безъ всякихъ оснований, безъ всякой причины. *Ні сіло, ні впало, — давай йому грошей!* 2) О солнцѣ: заходить, зайти, садиться. *За горою сонечко сідає.* Шевч. *Червоне сонечко вже спочивать сідає.* К. Дз. 160. 3) Осѣдать, осѣсть.

Сідатися, -даюся, -ешся, гл. Дѣлать усилия, надриваться. Він було аж відається та регоче.

Сідач, -ча, м. Раст. *Inula hirta* L. ЗЮЗО. I. 125.

Сіделечко, -ка, с. Ум. отъ сідло.

Сіделка, -ки, ж. Сѣделка. Вас. 160.

Сіделко, -ка, с. Ум. отъ сідло. АД. I. 10. 2) = **Сіделка**. Лохв. у.

Сідельце, -ця, с. Ум. отъ сідло.

Сідець, -дця, м. Сидѣнье для работника при разл. работахъ: у пряжъ то-же, что днище 2. у ткачей — сидѣнье въ ткацкомъ станкѣ или въ ремісничку, у токаря — сидѣнье при ток. станкѣ, у гуц. пастуховъ — толстый и вязкій столбикъ, на кот. садить доящій корову или овцу, и пр. Шух. I. 148, 257, 255, 305, 306, 192, 194.

Сідий, -а, -е = **Сивий**. *Зажурилась Хмельницького сідая голова*. Макс.

Сіди-коса, ж. Возрастъ, когда сѣдѣють волосы. *Сидитимеш до сіди-коси*. Ном. № 8855.

Сідлати, -лаю, -еш, гл. Сѣдлать. *Сідлай, хлопче, коня вороного*. Мет. 75.

Сідлатий, -а, -е. О конѣ: сѣдлстый. Богод. у.

Сідло, -ла, с. Мѣсто, гдѣ садятся рыбаки удить рыбу. Васильк. у.

Сідло, -ла, с. Сѣдло. *Кінъ знає, як му сідло долігає*. Ном. № 2358. Ум. **Сіделко, сідельце, сіделечко**. АД. I. 10. Грин. III. 175.

Сідляр, -ра, м. Сѣдѣльщикъ. Гол. IV. 185.

Сідуха, -хи, ж. Торговка, сидящая на базарѣ. *Сластьони шквариливь, сідухи цокотіли*. Греб. (Хата, 43). *Побіг циган меж сідухи, купив собі хрону*. Рудан. I. 66.

Сідь, -ди, ж. Сѣдина. *Уже, бач, сідь проростає*. Морд.

Сійба, -би, ж. = **Сівба**. *Жито на сійбу*. ХС. 1. 77. *Він дуже мудро зробив, роздавши людям зерно на сійбу*. Кв. II. 43. *На Семена — середня сійба*. Канев. у. *Далі оранка на зімину, ще далі — сійба*. Мир. ХРВ. 125.

Сійка, -ки, ж. Птица: соя. Желех.

Сійник, -ка, м. = **Сівач**. *Треба йти до сійників на степ, — як вони там сіють*. Екат. у. (Залюб.).

Сік, соку, м. Сокъ. *Сік березовий*. Чуб. VII. 446. *Не пиво диво — дивнійший сік, що раз у рік*. Ном. № 7246.

Сікавиця, -ці, ж. Рыба: *Sobitis taenia*. Вх. Пч. II. 19.

Сікавка, -ки, ж. 1) Дѣтская игрушка: родъ брызгалки, шприца изъ бузины иди трубчатого ствола какого нибудь растенія, напр. георгины. КС. 1887. VI. 479. 2) Пожарный насосъ. 3) Рыба. = **Сікавиця**. Вх. Пч. II. 19.

Сіканка, -ки, ж. 1) Порка, наказаніе розгами. Лохв. у. 2) Сѣченая капуста.

Сікаръ, -ря, м. Производящій порку, сѣкущій. *Підпроси сікаря..., щоб не дуже бив*. О. 1862. V. III. 18.

Сікарня, -ні, ж. Доска, на которой рубяць котлеты. Черниг.

Сікатися, -каюся, -ешся, одн. в. сікнутися, -кнуса, -нешся, гл. Бросаться, рваться на кого, соваться куда, привязываться, приставать. *Не сікайся ніхто в війну, ніхто ніяк не помагайте*. Котл. Ен. VI, 14. *Сікався, сікався, щоб просунутись*. Кв. I. 247. *Вона як буде сікаться до тебе, то ти возьми груші розсип*. Рудч. Ск. II. 29.

Сікач, -ча, м. Сѣчка (для рубки капусты). Харьк. г., Угор.

Сікачка, -ки, ж. Сѣчка (для рубки капусты). Полт.

Сікнути. См. Сікти.

Сікнутися. См. Сікатися.

Сіконути, -ну, -неш, гл. Сильно ськнууть. рубнуть. *Щоб тебе кат сіконув перед великими вікнами.* Ном. № 3689.

Сікти, -січу, -чеш, одн. в. сікнути, -ну, -неш, гл. Сьчъ, рубить, рубнуть. *Сердешного козака Голоту січе да рубає.* Макс. *Бідному Савці нема долі ні на печі, ні на лавці: на печі печуть, а на лавці січуть.* Ном. **Січе й руба.** Разсердившись, скоро и крикливо говорить. Ном. № 3347.

Сіктися, січуся, -чешся, гл. Сьчъся. *Свій з своїм січися, рубайся, а чужий не мішайся.* Ном. № 9452.

Сікунка, -ки, ж. = Сікавиця. Вх. Пч. II. 19.

Сілкий, сілький, -а, -е. О соли: обладающий достаточной силой. *Сіль-кримка — сілька, а сіль матінка не сілька.* Міус. окр.

Сіло, -ла, с. Петля, силокъ. *Попав в сіло.* Ном. № 3924. *Лучче ж пенному сіло на шию зложити, ніж бідних людей правдивих зводити.* Ном. № 2793. Ум. **Сільце́.**

Сіль, со́ли, ж. 1) Соль. *Оце чвертку соли купив.* ЗОЮР. I. 9. *Хліба-соли вживати.* 2) Не до соли. а) Не до того. *Тепер мені не до соли, коли грають на басолі.* Ном. в) Названіє пѣсни. *Еней, матню в кулак прибравши, і «не до соли» примовлявши, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. I. 20.

Сількісь, сількось, нар. Ладно, все равно, согласенъ. Котл. Ен. VI. 86. *Та вже сількось, нехай бють.* Г. Арт. (О. 1861. III. 100). *Та сількось, каже, мені, однаково тягать той год.* Рудч. Ск. I. 183.

Сільний, -а, -е. Соляной. Шух. I. 16.

Сільни́ця, -ці, ж. Солонка. Желех. Вх. Лем. 465. Ум. **Сільничка.**

Сільський, -а, -е. Сельскій. *Сільська собака най ся між двірській не мішає.* Ном. № 1313.

Сільце́, -ця, с. Силокъ. *Як би хто инший на тій ниві сільце поставив.* Шевч. См. **Сіло.**

Сім, семи и сімо́х, сьомох, числ. Семь. *Що-дня, зздав по семи хліба.* Грин. II. 269. *Баба сім миль зза пекла, — очень злая баба.* Ном. № 242. *Коли б сім собак, то б од усіх сімох оділась.* Ном. № 3345.

Сімак, -ка, м. = Сьомак. Сімок лошак. Рудч. Ск. II. 26.

Сімдесят, -ти, числ. Семьдесятъ. *Чорт сімдесят пар постолів стоптав, поки їх докупи зібрав.* Ном. № 9023.

Сімдесяток, -тку, м. Семьдесятъ. *Він таки вже й старенький був, було йому годів сімдесяток.* СХО. VIII. 314.

Сіменатий, -а, -е = Сіменястий. Вх. Зн. 63.

Сіменець, -нця, м. Конопляное сѣмя. Вх. Лем. 465.

Сімені́тися, -ню́ся, -ні́шся, гл. О женщинѣ: рожать дѣтей. *Тільки діти часто докучають. Сама й не вправляюсь. З першого году так і почала сіменитись.* Г. Барв. 259.

Сіменник, -ка, м. Дерево, оставленное при вырубываніи лѣса несрубленнымъ. Рк. Левиц.

Сімено, -на, с. Множ. ч. не имѣеть. Сѣмя на посѣвъ (зерноваго хліба). Рк. Левиц.

Сімену́ха, -хи, ж. Кушанье: сь коноплянымъ молокомъ каша. Вх. Зн. 63.

Сіменястий, -а, -е = Семена́стий. *Ти ж зозуляста, чи не сіменяста.* Ном. № 1332.

Сімка, -ки, ж. Семерка (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. *Щось дивиться козирною сімкою.*

Сімнадцятеро, числ. соб. Семнадцать (штукъ). *Сімнадцятеро дверей у тім ятері*. Рудч. Ск. I. 46.

Сімнадцятий, -а, -е. Семнадцатый. *Минув мій рік шіснадцятий, сімнадцятий починаю*. МВ. I. 84.

Сімнадцять, -ти, числ. Семнадцать. Ном. № 10169.

Сімня, -ня, с. = **Сім'я**. *Поле не оране, сімня не міряне; хто сіє, той розуміє*. Ном. № 472.

Сімряга, -ги, ж. = **Семеряга**. *Вийду я за ворота, надіну сімрягу*. Чуб. V. 4 50. Ум. **Сімряжка**.

Сімсот, числ. Семьсотъ. *У вдовиної дочки сімсот сорочок: як повіне вітер, так і тіло знать*. Ном., стр. 292, № 75.

Сімсотий, -а, -е. Семисотый.

Сім'я, -ї, ж. = **Сем'я**. *В болоті не без чорта. — в сімі не без п'яниці*. Ном. № 2448.

Сім'я, -я, с. Сѣмя. *Чоловік сімя сіє, а чорт плевели*. Ном. № 3119. Болѣе употребительно въ знач.: конопляное сѣмя.

Сім'яний, -а, -е. Сдѣланный изъ коноплянаго сѣмени. *Сім'яна олія. Сім'яний макух*. Шух. I. 164.

Сім'янин, -на, м. = **Сем'янин**. *Привітала мене заїзджого, як сім'янина*. МВ. I. 20.

I. Сім'янистий, -а, -е = **Сем'янистий**. *Як сім'янистому чоловікові, то й нічого, як наняты десятин з десятков, бо є кому робити, а вже одному душею — шкода*. Лебед. у.

II. Сім'янистий, -а, -е. Обильный сѣменами.

Сінечки, -чок, мн. Ум. отъ сіни.

Сінешний, -а, -е. Относящийся къ сѣнямъ. Мет. 150. *Сінешні двері, поріг. Сінешна стіна*. Вас. 193.

Сіни, -ней, ж. Сѣни. *Коло сіней, коло хати ходить голуб сивий-волохатий*. Мет. 10. Ум. **Сінци, сінечки**.

Сінний, -а, -е. 1) Кормящийся сѣномъ. *Сінним конем, а солом'яним волон не далеко заїдеш*. Ном. № 10216. 2) = **Сінешний**. МУЕ. III. 143. *Не замикай сінних дверей*. Грин. III. 385.

Сінній, -я, -є = **Сінешний**. *Іди, мила, іди, не барися, а з сіннього пороженьха назад... вернися*. Чуб. V. 130.

Сіно, -на, с. Сѣно. *Коли сіно в стозі, то забув о Бозі*. Ном. № 85. Ум. **Сінце**.

Сіновоз, -за, м. Возящий сѣно. *Сіновози, сіновози, ловіть мене по дорозі*. Елисавет. у.

Сіножатка, -ки, ж. = **Сіножать**. Маркев. 45. *Куплю тобі хатку, іще й сіножатку*. Котл. Нп. 351.

Сіножаття, -тя, с. = **Сіножать**. *Мав же я поле, мав же я сіножаття*. Грин. III. 287.

Сіножать, -ті, ж. и тя, м. Сѣнокось. *Ой чия ж то сіножать да некошена? Маркев. 15. Ой буду я ночувати на зеленім сіножаті*. Нп.

Сінокіс, -ко́су, м. = **Сіножать**. Левиц. I. 127.

Сінце, -ця, в. Ум. отъ сіно.

Сінці, -ців, ж. Ум. отъ сіни.

Сінянки, -нок, ж. мн. Рѣшетки, употребляемыя при перевозкѣ сѣна. Вх. Зн. 67. Желех.

Сіп! меж. Дергъ! Хвать! *За руку сіп мене*. Алв. 47. *Мене за чуприну сіп!* Голов. I. 143.

Сіпака, -ки, м. Злой й придирчивый начальникъ, полицейскій, взяточникъ; вообще бранное прозвище всякаго администратора. *Сіпаки попід віконню загадують на панщину. Дамон до лихого царя був вліз з остреним пробоем зо сталі; на тім го сіпаки спіймали.* Федьк. I. 89.

Сіпанина, -ни, ж. 1) Дерганіє. 2) Придирки административныя и судебныя; тяганіє по судамъ. *Як половили злодійв; що ліс крали, то така сіпанина була, що крий Боже, за тих 10 грабків.* Канев. у.

Сіпати, -паю, -єш, одн. в. сіпнути, -пну, -неш, гл. Дергать, дернуть. Рудч. Ск. I. 13.

Сіпатися, -паюся, -єшся, одн. в. сіпнутися, -пнуса, -нешся, гл. 1) Дергаться, дернуться. *Зачепив вірвовку ногою, вона сіпнулася та й од'язалась.* 2) Подергиваться, подернуться. *Сіпається в його мишка на виду.* Полт. 3) Рваться, рвануться. *Аж грушу вивертає, з коріння (чорт), так сіпається.* Рудч. II. 24.

Сіпачий, -а, -е. Относящійся къ сіпак'ѣ.

Сіпнути, -ся. См. Сіпати, -ся.

Сіпом, нар. Дергая. *Коні везуть сіпом.* Ромен. у. (Леонт.).

Сіпонути, -ну, -неш, гл. Съ силой дернуть.

Сіпуга, -ги, м. = Сіпака. Грин. II. 165. *Тут сіпуга, вїйт-п'янюга вже не докучає.* КС. 1882. IX. 568.

Сіра, -ри, ж. Сѣра. *Він мене сірою не подкурить.* Рудч. Ск. I. 63. Болѣе употребительно ум. **сірка.**

Сірай, -рая, м. Одинъ изъ играющихъ въ игру тикало, обязанность его искать спрятанную подъ кѣмъ то изъ сидящихъ игроковъ палочку. КС. 1887. VI. 475.

Сірати, -раю, -єш, гл. При игрѣ въ тикало: искать спрятанную подъ кѣмъ то изъ сидящихъ игроковъ палочку. КС. 1887. VI. 475.

Сірак, -ка, м. и пр. = Сіряк и пр.

Сірий, -а, -е. 1) Сѣрый. *Дівчинонько, сіра утко!* Мет. 7. *Сіра свита.* Ном. № 2808. 2) **Сіре зілля.** Раст. *Trifolium repens* L. ЗЮЗО. I. 139. Ум. **Сіренький, сіресенький.**

Сірики, -ків, м. мн. Раст. *Capsella Bursa pastoris* Mönch. ЗЮЗО. I. 115.

Сіриця, -ці, ж. Раст. *Nardus stricta*. Вх. Пч. II. 33.

Сірити, -рію, -єш, гл. 1) Сѣрѣть. 2) Сѣрѣть, свѣтати. *Вже в вікнах сіріє, і небо світліє, світ недалечко.* Левиц. I. 154.

Сірка, -ки, ж. 1) Ум. отъ сіра. Ном. № 14298. 2) Сѣрка къ ушахъ.

Сіркач, -ча, м. = Сірник. Вх. Зн. 63.

Сірко, -ка, м. Собака сѣрой масти. *Пожививсь, як сірко паски.* Ном. № 1798. **У сірка' очей позичати.** Прямой смыслъ: брать у собаки взаймы глаза, т. е.: своими будетъ стыдно смотрѣть (что-либо сдѣлалъ, чого должно стыдиться). Говорится преимущественно о безстыдныхъ людяхъ.

Сіркувати, -кую, -єш, гл. Мазать стѣны полубѣлой глиной передъ окончательнымъ бѣленіємъ. *Давайте глини, будемо сіркувати, а послі побілуємо.* (Залюб.).

Сірман, -на, м. Сѣрый волкъ.

Сірник, -ка, м. Спичка зажигательная. Ум. **Сірничок.** *Засвітив самопальний сірничок.* Рудч. Ск. II. 180.

Сірничка, -ки, ж. 1) Спичка. Гн. I. 100. 2) Обгорѣлая уже спичка. Лубен. у.

Сірнишниця, -ці, ж. Спичечница. Лохв. у.

Сірогрівий, -а, -е. Съ сѣрой гривой. Ум. **Сірогрівенький.** Грин. III. 339.

Сірозем, -му, м. Сѣрая земля.

Сірома, -ми, м. 1) Бѣднякъ, горемыка. *Чи ж на горе, на біду сірома вродився.* Чуб. V. 954.
2) Соб. Бѣдняки, горемыки.

Сіроман, -на, м. = Сіроманець. *Вовки-сіромани находжали.* АД. I. 123.

Сіроманець, -нця, м. Эпитетъ волка: сѣрый. *Вовки-сіроманці набігали, тіло козацьке реали.* Макс.

Сіроманок, -нка, м. Сѣрый волкъ. *Ой волики-сіроманки, чом ви не орете?* Шух. I. 1.99.

Сіроманський, -а, -е. Относящійся къ **сіроману**, горемычный. *Де бережки широкіі, ой там переправи сіроманськіі.* Грин. III. 591.

Сіромаха, -хи, м. = Сірома 1. Лукаш. 66. Грин. III. 183. *Попід тинню сіромаха і днює й ноче.* Шевч. 7.

Сіромашний, -а, -е. Горемычный. *Он сіромашний дід придибав до нас на поміч.* Стор. М. Пр. 165.

Сіромашня, -ні, ж. соб отъ **сіромаха**. *Усі пани, усі дуки у наметі сіли, наше браття-сіромашня так і не посміли.* Нп.

Сіромашня, -ня, с. = Сіромашня. Рудч. Чп. 109.

Сіроокий, -а, -е. Сѣроглазый. *Скифи сіроокі.* Шевч. 616.

Сірохманець, -нця, м. = Сіроманець. *Вовки-сірохманці находжали.* ЗОЮР. I. 38.

Сірочуватий, -а, -е. Сдѣланный изъ свиной кожи. *Сірочуваті постолі.* Добруджа.

Сіруватий, -а, -е = Сірявий.

Сірчаний, -а, -е. Сѣрный. К. ПС. 109.

Сірчастий, -а, -е. Сѣрнистый. *Жадної ж там не матимеш помочи, де сірчастий вогонь заливає вочі.* Чуб. III. 17.

Сіряк, -ка, м. 1) Верхняя теплая одежда изъ толстаго сѣраго сукна. Чуб. VII. 421. *Ні холодно, ні душно: як на святках у сіряках.* Ном. № 620. *Прощайте тепер, пани, покидайте жупани, повдягайте сіряки, бо не ваші мужики.* Грин. III. 640. 2) Мужикъ. *Сам крепак, неодукований сіряк.* Шевч. 513. Ум. **Сірячок.**

Сірячина, -ни, ж. = Сіряк. *Сусідоньки в кармазині, а ти, мати, в сірячині.* Макс. (1849). 100. *Я постелю сірячину, а в головах кулачину.* Чуб. V. 938. Ум. **Сірячинка.** *Ходив ж я в чумарочці, тепер в сірячинці.* Грин. III. 200.

Сісти. См. **Сідати.**

Сітка, -ки, ж. Сѣтка вообще. Сѣть поменьше невода для ловли рыбы; также сѣть для ловли перепеловъ. Сим. 28. *Заплутався, мов рибка в сітці.* Котл. Ен. V. 5. — **плавна.** Особый родъ сѣти для ловли рыбы по фарватеру рѣки. Вас. 188. Ум. **Сіточка.**

Сітніти, -тню, -ниш, гл. О дождѣ: *накрапывать, моросить.* Вх. Уг. 267.

Сітняг, гу, м. = Осітняг.

Сіточка, -ки, ж. Ум. отъ **сіть.**

Сіть, -ті, ж. Сѣть. *Щастя му з рук вилетіло, як птиця із сіті.* Ном. № 1820. Ум. **Сітка, сіточка.**

Сітянка, -ки, ж. Плохая, рѣдкая ткань. *Пресвята Покровойко, покрій мою головою якув таков сітянков, ний зістану христьянков.* Старомиск. у. въ Галиц. МУЕ. III. 50.

Січ, -чі, ж. Сѣчь (запорожская). *Січ — мати, а Великий луг — батько.*

Січень, -чня, м. Январь.

Січка, -ки, ж. 1) Р'язка изъ солони на кормъ скоту. *Коли копi їдять i набiк глядять? — Як січку їдять.* Ном. № 5090. 2) Монисто изъ коралловыхъ обр'язковъ.

Січкаря, -ні, ж. Соломор'язка. НВолын. у.

Січний, -а', -е'. Сочный. *Січний кавун.* Рк. Левиц.

Січовий, -а, -е. Приналежащій С'ьчи, изъ С'ьчи. *Первую часть на Покрову Січовую да на Спаса Межигорського оддали.* ЗОЮР. I. 63. *Січові гості.* Кул.

Січовик, -ка, м. Житель С'ьчи, запорожець.

Сішка, -ки, ж. Ум. отъ соха.

Сішненко (= січненко), -ка, м. Февраль. Это названіе обозначаетъ, что февраль — сынъ января (**січня**). *Сішненко казав: як би мені батькові літа, то я б бикові третякові рік ссадив, а дівці семилітці коромисел до плечей приморозив.* Мнж. 156.

Сіяльник, -ка, м. = **Сівач.** Лохв. у.

Сіянець, -нця, м. Пос'янное растеніе. *Сіянець повитикався з грядки густо, як щіть.* Левиц. I. 28.

Сіянка, -ки, ж. 1) Время пос'ва. 2) = **Сіянець.** Вас. 203. *Се тютюн сіянка, а то сажанка.* Лохв. у.

Сіяти, -сію, -еш, гл. С'ять. *Козаченько пшениченьку сіє.* Мет. 27. *Тяжко сіяти, коли ніщо орати.* Ном. № 1576. — **воду.** Кропить водой. Шух. I. 179.

Сіяти, -яю, -еш, гл. = **Сяти.** *На горі церковиця сіяла, там дівчина з козаком шлюб брала.* Чуб. V. 78.

Сіятися, -сіюся, -ешся, гл. С'яться. *Кукуруза сіється, кукуруза родиться.* Чуб. V. 481.

Сіяч, -ча, м. С'ятель. *Ось вийшов сіяч сіяти.* Єв. Мр. IV. 3.

Скаба, -би, ж. Полоса жел'за. Славяносерб. у.

Скабка, -ки, ж. Заноза. *Скабку загнав у пучку.* Черниг. у.

Скавло, -ла. Визгунъ. *Годі тобі скавучати! Ич, який скавло! Не ходи босий, то й не будуть тобі наступати на ноги.* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Скаву! меж., выражающее визжаніе н'котор. животныхъ, напр. собаки, зайца. *Латки попік (зайчик). Скаву! Скаву!* Мил. 57.

Скавуліти, -лю, -лиш, гл. = **Скавучати.** Желех.

Скавучаннѣ, -ня, с. Визжаніе, визгъ (собаки).

Скавучати, -чу, -чиш, гл. Визжать (о собакѣ).

Скавчати, -чу', -чиш', гл. = **Скавучати.**

Скажений, -а, -е. 1) Б'шенный. *Скажена собака.* 2) О человекѣ: б'шенного, вспылчиваго характера. *Мати скажена, а син ще скаженіший.* Лебед. у. Ум. **Скажененький.** *Та той дід таки трохи скажененький, я це знаю.*

Скажена, -ни, ж. Б'шенство. О. 1862. X. 112.

Скаженівка, -ки, ж. Б'шенство, водобоязнъ. *Треба дати чогось од скаженівки отому собаці рудому.* Лубен. у. *Чоловік у горільці, як собака у скаженівці.* Лубен. у.

Скаженість, -ности, ж. Б'шенство. Желех.

Скаженіти, -нію, -еш, гл. Б'сноваться. *Гамалію, серце мліє, Скутарь скаженіє.* Шевч. *Чого ти зараз скаженієш, як п'яний?*

Скаженкуватий, -а, -е. Подверженный припадкамъ б'шенства, злости. *Він скаженкуватий трохи.* Змієв. у.

Скаженюка, -ки, ж. Б'шенное животное. *Мов та скаженюка.*

Сказ, -зу, м. 1) Бѣшенство. Грин. II. 20. *Чоловік мій, мов який сказ на його напав, що день тобі у Нога бурла бе та каламуте.* Екатер. г. 2) = **Огріх.** Ананьевск. у. 3) Мѣсто въ полотнѣ, гдѣ остался слѣдъ спутанныхъ при тканіи нитокъ. МУЕ. III. 20.

Сказа́ти, -жу́, -жеш, гл. 1) Сказать. *Сказаного і сокирою не вирубаєш.* Ном. № 12870. 2) Велѣть. *Він все це поробив, як йому сказано було.* Рудч. Ск. I. 105. *Сказав нагріти два казани.* Грин. II. 99. 3) Сказано. Извѣстно. *Сказано — дитина!* Г. Барв. 363.

Скази́ти, -жу́, -зиш, гл. 1) Сдѣлать бѣшенымъ. *Не поможе бабі кадило, як бабу сказило.* Чуб. I. 292. *А нехай його сказить — хто це на мене каже.* Лебед. у. 2) Испортить. *Сказив горнець шибу.* Вх. Зн. 23. *Їй чарівниця сказала маржину.* ЕЗ. V. 61.

Сказитися, -жуся, -зишся, гл. 1) Взбѣситься. *Собака сказилася. Трохи з серця не сказився.* Стор. М. Пр. 44. 2) Испортиться. Желех. Гн. I. 53.

Сказі́вка, -ки, ж. Часть ткацкаго станка. См. **Бляг.** МУЕ. III. 18.

Скакави́ця, -ці, скакавка, -ки, гл. Лягушка. Вх. Зн. 63.

Скака́ння, -ня, с. 1) Скаканіе, прыганіе. 2) Танцы. 3) — **в гречку.** *Любовная связь (внѣ брака).* К. ЧР. 274.

Скакати, -чу, -чеш, одн. в. скакнути, -ну, -неш, гл. 1) Скакать, прыгать, прыгнуть. *Скачи, враже, як пан каже, на те він багатий.* Шевч. *Искра з печі скакнула.* Ном. № 11797. 2) Только несов. в. Танцовать. Черниг. г. *Ой загадали хорошенько іграти, а парубку з дівчиною скакати. «Лучче я буду крутії гори копати, як я маю з поганим скакати».* Мет. 161. 3) **Скакати в гречку.** Имѣть любовныя связи (внѣ брака). *І до півночі там гуляли і в гречку деколи скакали.* Котл. Ен. III. 42. 4) — **дїда.** Скакать на одной ногѣ. Ном. № 12296.

Скакелю́ха, -хи, ж. Насѣк. *Naltica*, земляная блоха. Вх. Пч. I. 6. *Скаче, наче скакелюха.* Ном. № 9244.

Скакі́ць! меж., выражающее прыжокъ. *Вовк скакіць зі скрині.* Гн. I. 166.

Скакля, -лі, ж. Въ загадкѣ: сорока. *Скакля скаче, риндя рие.* Чуб. I. 315.

Скакнути. См. **Скакати.**

Скаконути, -ну, -неш, гл. Сильно прыгнуть, скакнуть. *А кінь як скаконе.* Грин. I. 186.

Скакулець, -льця, м. = **Скакелюха.** Вх. Пч. I. 6.

Скакун, -на, м. 1) Прыгунъ. 2) Танцоръ. *Маєш же дружбоньку скакуна?* Гол. II. 665. 3) Насѣк. *Tetrix.* Вх. Пч. I. 5. 4) Ленъ-текучка, головки котораго лопаються на корню, роняя сѣмя. Полт. г. 5) Колесо въ **колешні** плуга, противоположное тому, которое идетъ въ бороздѣ; оно бываетъ часто безъ обода, съ однѣми спицами. Ум.

Скакунець, скакунчик.

Скакуно́чок, -чка, м. Насѣк. = **Кобилка 9.** Вх. Пч. I. 5.

Скакунчик, -ка, м. Ум. отъ **скакун.**

Скаку́ця, -ці, ж. = **Скакави́ця.** Вх. Зн. 63.

Скаку́чий, -а, -е. Имѣющій свойство прыгать. *Сей горох скакучий, як молотиш.*

Скала, -ли, ж. = **Скеля.** *Сидить ворон над скалою, похитує головою.* Чуб. V. 941. 2) Въ летящемъ рою: передовой рядъ пчель. *Скала веде рій у ліс.* Волч. у. (Лобод.). См. **Скаль.** 3) = **Скалка 1, 2.** *Виняти скалу з ноги.* Вх. Лем. 465.

Скаламутіти, -чу, -тиш, гл. Помутить.

Скаламутитися, -чуся, -тишся, гл. Помутиться, возмутиться.

Скализуб, -ба, м. Зубоскаль.

Скалити, -лю, -лиш, гл. 1) Занозить. *Ноги собі скалить, а чоботи на кию носить.* Ном. № 10230. 2) Скалить, оскаливать, обнажать. *Скалить зуби, як собака.* Ном. № 12639. 3) Сильно бить, разбивать въ щепки. Угор. 4) Браниться, ручаться. Угор.

Скалитися, -люся, -лишся, гл. Скалиться. *Скалиться, як собака на висівки.* Ном. № 12638.

Скалічити, -чу, -чиш, гл. Искалѣчить, изувѣчить. *І нянчину всю рать розбили, скалічили, распотрошили.* Котл. Ен. IV. 46.

Скалка, -ки, ж. 1) Лучина, щепка. *Спалками на Поділлю світять. Я скалками засвітила.* Грин. III. 333. 2) Заноза. 3) Кусокъ, осколокъ кремня, стекла и пр. 4) Искра, отраженный лучъ сонца. *З груби скалки скачуть. Мороз, аж скалки скачуть.* Ном. № 632. 5) Ледяной кристаллъ въ формѣ стрѣлы, иглы (при замерзаніи воды). 6) Узоръ на окнахъ отъ мороза. *Скалки мороз малює на вікнах.* 7) Жирная капля на водѣ. Ном. № 13423. 8) Бѣльмо на глазу. 9) Раковина створчатая. Вх. Пч. I. 15. Ум. **Скалочка.** *Розіб'ю в скалочки отой каламарчик.* Г. Барв. 539.

Скалкуватий, -а, -е. Имѣющій острые края. *Скалкуваті камінці.*

I. Скал(л)я, -ля, с. соб. 1) Клепки бочки, кадки. Желех. 2) Лучина, щепка. Вх. Зн. 63.

II. Скал(л)я, -ля, с. соб. Скалы, обломки скалъ, камни. Вх. Зн. 63. Вх. Лем. 464.

Скальнік, -ка, м. Полѣно, предназначенное для лучины, но еще не расколотое. Подол. г.

Скалоокий, -а, -е. Имѣющій бѣльмо на глазу.

Скалочка, -ки, ж. Ум. отъ скалка.

Скалубина, -ни, ж. Скважина, трещина. Чуб. V. 683. *Як пан Біг дає, то й скалубинами пхає, а як відбирає, то й двері не замикає.* Фр. Пр. 91. *Дивиться господарь скалубиною, що робит жовнірь з господинею.* Гол. I. 147.

Скалубинник, -ка, м. Послѣдній мѣсяць зимы. Угор.

Скаль, -ля, м. Часть роя пчель, вылетающая предварительно, чтобы отыскать мѣсто для роя. Желех. *Як має виходити рій, то дня за два виходить скаль да й літа, поки знайде способне місце — тоді і рій летить.* Радом. у. См. Скала 2.

Скальній, -а, -е. 1) Скалистый, утесистый. 2) — олій. Горное масло, нефть.

Скаляти, -ляю, -еш, гл. 1) Испачкать, замарать. 2) Запятнать. *Хто не хоче скаляти золотої слави своєї, той гайда з нами за пороги.* К. ЧР. 378.

Скаменіти, -ню, -ниш, гл. = Скамянити. *І очима-гадюками доню скаменила.* К. МБ. III. 252.

Скаменілий, -а, -е = Скамянілий.

Скаменіти, -нію, -еш, гл. = Скам'яніти.

Скамна, -ни, ж. Скамья? Столъ? *Говорила сестра із сестрою, сидячи за скамною.* Мет. 221. См. Скам'я.

Скамниця, -ці, ж. = Скамна. КС. 1884. I. 32. *Обозветься та Маречка у світлиці, прихиливши головоньку ік скамниці.* Мет. 178. *Лежить мила на усю скамницю.* Чуб. V. 365.

Скамня, -ні, ж. = Скамна. *Він у царя в Бога сидить за скамнею.* Грин. III. 3. Ум. Скамнічка. Чуб. V. 773.

Скам'я, -м'ї, ж. = Скамна. *А в сього пана скамя заслана, а на тій скам'ї три кубки стоять.* Чуб. III. 416.

Скам'яніти, -ню́, -ніш, гл. Превратить въ камень. Там така баба-яга, шо хто не прибуде, зараз одуре та й скам'янить. Мнж. 33. Переносно: привести въ оцѣпенѣніе. См. Скаменити.

Скам'янілий, -а, -е. Окаменѣлий.

Скам'яніти, -нію, -єш, гл. Окаменѣть. Мнж. 29. Чого це тут усе скам'яніло? Мнж. 32.

Скандзюбити, -блю, -биш, гл. Скорчить, свести. Хто охочий був битись, тому зараз кулаки повідпадають і руки скандзюбить у три погібелі. Кв.

Скандзюбитися, -блюся, -бишся, гл. 1) Скорчиться. 2) Переносно: околѣть. А шоб той собака тобі скандзюбився! Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Скантува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. Покоробиться, искривиться. Церква окантувалася.

Скапарати, -раію, -єш, гл. Испортить, изгадить. — **життя**. Бѣдственно, жалкимъ образомъ провести свою жизнь. Желех.

Скапаратися, -раіюся, -єшся, гл. Пропадать, исчезать. Уродися-вдайся, а ні, то скапарайся. Ном. № 1657.

Скапарити, -рю, -риш, гл. = Скапарати. Желех.

Скапати. См. Скапувати.

Скаплунити, -ню, -ниш, гл. 1) О птицѣ: выхолостить. 2) Также: лишити невинности? Молодий молоду скаплунив. Рк. Макс.

Скапнути, -пну, -неш, гл. Медленно зачахнуть, умереть. Вх. Лем. 465.

Скапостити, -щю, -стиш, гл. Изгадить, испакостить.

Скаправіти, -вію, -єш, гл. Загноиться (о глазахъ) Желех.

Скапувати, -пую, -єш, сов. в. **скапати, -паю, -єш**, гл. Скатываться, скатиться по каплѣ, вытекать, вытечь по каплѣ. Усе додолу (сльози) скапують та й скапують. Рудч. Ск. I. 138. Бодай ти очі скапали. Kolb. I. 21. Як я що винен, най перед вашими очима як віск скапаю. Фр. Пр. 176.

Скапутитися, -чуся, -тишся, гл. Умереть, издохнуть, околѣть.

Скапцаніти, -нію, -єш, гл. Обѣднѣть (о евреяхъ). Тепер він, бач, трохи скапцанів. Левиц. I. 103.

Скаралуца, -щі, ж. Скорлупа.

Скара́ння, -ня, с. Наказаніе. Левч. 55.

Скараскатися, -каюся, -єшся, гл. Избавиться, отдѣлаться отъ... Набіжить який чорт, то біди не скараскаєшся. Св. Л. 235.

Скарати, -раію, -єш, гл. Покарать, наказать. Скарай, мене, міцний Боже, коли тя забуду. Чуб. V. 57. Чия кривда, нехай того Бог скарає. Ном. № 2293. Ой мати моя старая, нащо ти мене скарала? Мет. 263.

Скарб, -бу, м. 1) Сокровище, кладь. Колись наші діди над сією річкою козакували, да в сій річці скарби поховали; як будете скарби находити, будем з вами пополам ділити. ЗОЮР. I. 55. 2) Богатства, финансы, средства. На церкви накладали..., которі давнім козацьким скарбом будували. Макс. (1849), 47. Буду я з тебе великії скарби мати. Мет. 393. 3) Казна. Левч. 55. Казенное учреждение. А то робили ми в Раківці, мур становили у скарбу. Грин. II. 94.

Скарбець, -бця, м. Зарытая въ землю посуда (горшокъ, кувшинъ, котелокъ съ деньгами). Вміраючи казав у пуці викопати під дубом два скарбці з грошима. МВ. I. 65.

Скарбівниця, -ці, ж. Казнохранилище, сокровищница. К. МБ. III. 256.

Скарбівничий, -чого, м. Казначей, кассирь.

Скарбівня, -ні, ж. 1) Казначейство. *Повітова скарбівня*. О. 1861. X. 146. 2) Сокровищниця. К. Дз. 213. *Святе насліддя — слово! Воно бо скарбівня нашого духа*. К. ХП. 134.

Скарбний, -а, -е = Скарбовий.

Скарбник, -ка, м. 1) = **Скарбівничий**. Мир. ХРВ. 123. 2) Чортъ, живушій у богача, продавшого свою душу аду, сторожашій и увеличиваюшій его богатство. Чуб. I. 193.

Скарбниця, -ці, ж. Денежный сундукъ, касса, казнохранилище. К. ЦН. 237. К. ЧР. 427. *До мене пишуть про царську корону, що ніби в князя Василя в скарбниці лежить-блищить на золотій полиці і сьєвом підземний склеп сповняє*. К. ЦН. 249.

Скарбничий, -чого, м. = Скарбівничий.

Скарбовий, -а, -е. Казенный. Ном. № 1285. *Скарбові гроші*. Левиц. Пов. 3. *Скарбові люде*. К. ЦН. 227. *А де ж твої, Нечаєнку, скарбовії вози?* Лукаш.

Скарбона, -ни, ж. = Скарбівня 2. *Кидали дари свої в скарбону заможні*. Єв. Л. XXI. 1.

Скарбувати, -бую, -єш, гл. Собирать сокровища. *Скарбує для себе, а не в Бога багатіє*. Єв. Л. ХП. 21.

Скарбулитися, -люся, -лишся, гл. Свернуться въ кольцо, въ трубку. Вх. Уг. 267.

Скарга, -ги, ж. Жалоба. *Тільки й чуєш, що скарги на тебе*. Св. Л. 115. *Підеш до пана Бога на скаргу*. Фр. Пр. 85.

Скаргуватися, -гуюся, -єшся, гл. = Скаржитися. *Перед Богом вовк скаргувався*. Гн. II. 225.

Скаржити, -жу, -жиш, гл. — кого. Подавать жалобу на кого. *Вишукавсь якийсь родич, шинкарю небіжчику, що скаржити прийшов*. МВ. II. 192. *Вже його перед паном Богом скаржит*. Гн. II. 227.

Скаржитися, -жуся, -жишся, гл. Жаловаться, сѣтовать. МВ. (О. 1862. I. 78). *Невістка скаржитьсья, а на лиці не змарніла*. Ном. № 6899.

Скарлючитися, -чуся, -чишся, гл. Согнуться, скорчиться. *Зігнута постать удвое перегнулась, скарлючилась*. Мир. Пов. II. 111.

Скасуванія, -ня, с. Отмѣна, уничтоженіє.

Скасувати, -сую, -єш, гл. Отмѣнить, уничтожить. *Окомонів, ватаманів уже скасували*. Гол. II. 207.

Скасуватися, -суюся, -єшся, гл. Быть отмѣненнымъ, уничтожиться. *Відтоді зараз і панщина скасувалась*. Гол. II. 145.

Скат, -ту, м. Скатерть. *На столах скати все лянній*. Гол. IV. 552.

Скателічити, -чу, -чиш, гл. Окатоличить. К. ПС. 139.

Скатерка, -ки, ж. Скатертка. НВолын. у. *Накрила сина скатеркою*. Чуб. V. 715. Ум. **Скатертонька**. Чуб. V. 1067.

Скатертина, -ни, ж. Скатерть. Ном. № 12126. *Стіл дубовий покривала біла скатертина*. Мкр. Н. 16. Ум. **Скатертинка**.

Скатертонька, -ки, ж. Ум. отъ скатерка.

Скатерть, -тя, м. Скатерть. Мил. 139. *З старого скатертя зробив скатертинку*. Черк. у. *Вили Марусі віночок та й покотили по столі, по квітчастому скатертю*. Мет. 143.

Скатертьовий, -а, -е. Относящійся къ скатерти. Волч. у.

Скатерчіна, -ни, ж. = Скатертина. НВолын. у.

Скатува́ти, -ту́ю, -єш, гл. 1) Измучить, истязаннями, пыткой. *Увидів Христа такого скатованого.* Гн. I. 115. 2) Казнить. Чуб. V. 841. *Бабину дочку прив'язав коню до хвоста й пустив у поле. Так її скатували.* Рудч. Ск. II. 53.

Скау́ча́ти, -чу́, -чи́ш, гл. = **Скавучати.**

Скахва, -ви, ж. У овчинниковъ: инструментъ для очистки кожъ: широкий ножъ, вставленный вдоль въ край деревянной дощечки. Вас. 153, 157. См. **Шкафа.**

Скаці́рува́ти, -ру́ю, -єш, гл. Избить. Змієв. у.

Скаятися, скаюся, -єшся, гл. Раскаяться. *Чорна гречка, білі крупи, не впадайся, дівча, в руки, бо як мені попадеши, то й на послі не скаєши.* Чуб. V. 123.

Сквапливий, -а, -е. Торопливый, поспѣшный. *Суд сквапливий рідко буває справедливий.* Ном. № 7379.

Сквапливо, нар. Торопливо, поспѣшно.

Сквапний, -а, -е. 1) = **Сквапливий.** 2) Падкій. Котл. Ен. IV. 11. *О, він сквапний на те, щоб крадене купувати.* Волч. у.

Сквар, -ру, м. Жаръ, зной. См. **Шквара.**

Скварча́ти, -рчу́, -чи́ш, гл. = **Шкварчати.**

Скверестъ, меж., выражающее крикъ птиць? См. **Скверещати.** *Коли єсть, то шелестъ, а як нема, то скверестъ.* Ном. № 10830.

Сквереща́ти, -щу́, -щи́ш, гл. Рѣзко чирикать (о сойкѣ и др.).

Скверний, -а, -е. Скверный. *Скверний гаде.* Шевч.

Скверніти, -ню́, -ні́ш, гл. Осквернять. *Умийтеся; образ Божий багном не скверніте.* Шевч.

Скверність, -ности, ж. Скверность, гадость.

Скви́ра, -ри, ж. = **Шквиря.** *У середині граблі, вила і сокира, якими було роблю, хоть яка сквира.* КС. 1882. I. 224.

Сквирк, -ку, м. Плачь, хныканье.

Скви́ритися, -рюся, -ришся, гл. Хныкать, плакать. *Тільки й мовчить, як лазить, а як на руки, — і почне сквиритись.*

Скелистий, -а, -е. Скалистый. (Будинки) стояли на високому скелистому шпилі. *Левиц. I. 217.*

Скельний, -а, -е. Скалѣ принадлежащій, къ скалѣ относящійся, скальный. *Так орел, осявши скельної вершини, дивиться зневажно на малі тварини.* Щог. Сл. 41.

Скеля, -лі, ж. Скала. Мнж. 32. *Море, грай, реви, скелі ламай.* Шевч. 57.

Скеміти, -млю́, -миш, гл. 1) Колоть, ныть, болѣть. *Скимит в зубі, в ушах.* Вх. Зн. 63. 2) Жужжать. *Муха скемит.* Вх. Зн. 63.

Скепа́ння, -ня, с. = **Скіпання.**

Скепка, -ки, ж. = **Скіпка.**

Скепа́ти, -паю́, -єш, гл. = **Скіпати.**

Скепкува́ти, -ку́ю, -єш, гл. Сдѣлать пакость въ насмѣшку? *Москаль проклятії так зробив їм да такую капость скепкував.* Рудч. Ск. II, 173.

Скєрвавити, -влю, -виш, гл. = **Скрівавити.** *Збили, скєрвавили, обдерли до нагва.* Гн. I. 11.

Скєргєля, -лі, об. Болѣзненный человекъ.

Скєрува́ти, -ру́ю, -єш, гл. Направить. *Одчини браму та скєруй половими добре, щоб часом не зачепиться.* Рк. Левиц.

Скиба, -би, ж. 1) Ломоть. *Одрізана скиба од хліба, вже її не притулиш.* Ном. № 8990. 2) Пласть землі при паханні. Чуб. VII. 398. Грин. II. 152. Ум. **Скибка, скибонька, скибочка.** Чуб. V. 492. *Порізав кавуна на скибки.* Левиц. Пов. 229. *Ой ори, ори, синку, дрібненьку скибку.* Чуб. III. 389. *Розріжеш яблучко і даси по скибочці всім.* Г. Барв. 343.

Скибчастий, -а, -е. Съ продольними углубленнями снаружи (о плодахъ). Скибчаста диня.

Скивнути, -ну, -неш, гл. Кивнуть. *Та й головою скивнула.* Г. Барв. 116.

Скиг, -гу, м. = Скигління. МВ. III. 95.

Скигління, -ня, с. Визгъ, жалобный визгъ. *Скигління собаче.* К. МБ. X. 11.

Скиглити, -глю, -лиш, гл. Визжать, стонать, плакать, издавать жалобные звуки. *Скиглить, мов кривий цуцик.* Ном., стр. 47. *Чайка скиглить, літаючи, мов за дітьми плаче.* Шевч. *Сови та пугачі скиглили, пугикали.* Стор. М. Пр. 16. *Не скигли, бо ти всіх побудиш.* Шевч.

Скида́ти, -даю, -єш, сов. в. скинути, -ну, -неш, гл. 1) Сбрасывать, сбросить внизъ, сваливать, свалить. *Шо то впало? — То я з столу ложку скинула.* Черниг. у. *Добич із коней скидайте.* ЗОЮР. I. 32. 2) Вскидывать, вскинуть на верхъ. *Убю та й на вишку скину.* Ном. № 3649. *Скинув рушницю на плече.* Мир. ХРВ. 81. 3) Снимать, снять. *Нум, брате, ми з себе зелені жупани скидати.* ЗОЮР. I. 36. *Почав скидати шапку.* Рудч. Ск. I. 129. 4) Только с в. Выпить (водки). *Скинув чарку-другу.* Мир. Пов. II. 63. *І по третій скинули на шлунок.* Мкр. Н. 37. 5) Смѣнять, смѣнить, отставлять, отставить отъ должности. *Скиньмо голову, люде добрі.* Левиц. Пов. 185. 6) — **горща.** Ставить, поставитъ родъ сухой банки на животъ. 7) **Скидати на ко́го.** Быть похожимъ. *Обличчям він дуже скида на вас.* О. 1862. IX. 61. 8) — **рукою на ко́го, що.** Показывать, показатъ. ЗОЮР. I. 310. 9) — **о́ком, очима.** Бросать, бросить взглядъ, взглянуть. Г. Барв. 215. *Скину на неї оком, то вона як жар почервоніє.* Стор. М. Пр. 33.

Скидати, -даю, -єш, гл. Сбросить, сложить съ чего либо или куда нибудь (многіе предметы). *Скидай лати отам під хлівом. Не скидали ми стога, а сонце вже заходить.* Чуб. II. 10.

Скидатися, -даюся, -єшся, сов. в. скинутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Складываться, сложиться (деньгами), сдѣлать складчину. *І скинулись по копійці, купили ще й горілки.* Чуб. V. 1048. 2) — **чим.** Обращаться, обратиться во что. *Скидайсь ти, Домно, гадюкою, а я білим каменем стану.* Нар. ск. *Підем, сестро, в дуброву, скинемося травою.* Чуб. V. 918. *А дочка не втерпіла, в рік прилетіла, скинулася сивою зизулькою, у вишневім саду сіла.* Мет. 256. 3) — **очима.** Взглядывать другъ на друга. *Він нахилився підіймати, а я й собі... скинулись близько очима.* Г. Барв. 66. 4) — **на ко́го.** Быть похожимъ, походить на. *Він так скидається на когось, та ніяк не згадаю на кого це.* Київ., Под. г.г. *Вона на тебе трохи скинулася.*

Скидатися, -даюся, -єшся, гл. Спohватиться, броситься. *Скидались шукати, коли ж нема.* Черном. *Скидався хортів годувати тоді, як на влови їхать.* Черном.

Скидень, -дня, м. Родъ красной рыбы въ Азовскомъ морѣ.

Скидча, -чати, с. Ягненокъ недоносокъ. Новомоск. у. (Залюб.).

Скидя, нар. Бросая, броскомъ. *Ударив мене скидя довбешкою, не зруч.* Кобел. у. (Залюб.).

Скиксувати, -сую, -єш, гл. Ошибиться, осбъчсья. Скиксуеш раз, тоді прощай. Котл. Ен. V. 40.

Ски́мник, -ка, м. Схимникъ. К. Бай. 43.

Скинбеї, -їв, мн. Внутренности, кишки. *Вовк... (кобилу) розірвав, випустив скинбеї і їдять її.* Грин. II. 241.

Скиндяк, -ка, м. Лента. Ум. **Скиндячо́к.**

Скиндячка, -ки, ж. = Скиндяк. *Пов'язу на голову червону скиндячку.* Кв.

Скинути, -ся. См. Скидати, -ся.

Скипа́ти, -паю, -єш, гл. = Скипати. ЕЗ. V. 57.

I. Скипатися, -паюся, -єшся, сов. в. скипітися, -плюся, -пишся, гл. Свертываться, свернуться (о молокѣ).

II. Скипатися, -паюся, -єшся, гл. = Скипатися. *Тут Катря моя гине, а тут чоловік скипається проти мене.* МВ. II. 132.

Скипень, -пня, м. Сильный холодъ зимою при тихой погодѣ. Уман. у.

Скипетро, -ра, с. Скипетръ. *Тепер ми всі царі, що землю осягнули під вічне скипетро науки да культури.* К. Дз. 13.

Скипець, -нця, м. Привитое дерево. Угор.

Скипіти, -плю, -пиш, гл. 1) Скипѣть, свариться. *Опаривсь і скипів у молоці.* Рудч. Ск. I. 95. 2) Вспыхнуть, вскипѣть (о человекѣ). *Невістка так і скипіла і зачервонілась.* Г. Барв. 369.

Скипітися. См. Скипатися.

Скипити, -плю, -пиш, гл. Прививать. Угор.

Скиргікати, -чу, -чеш, гл. Плохо пѣть. *Хлопці, дівки... скиргичуть колядки.* КС. 1882. ХП. 624.

Скирготіти, -гочу, -тиш, гл. = Скреготати. *Зубами скирготить.* Чуб. II. 417.

Скирта, -ти, ж. Скирда. Котл. Ен. I. 6. *А там снопи, а там скирти.* Шевч. *Скирта сіна.* Грин. II. 201. Ум. **Скирточка.**

Скиса́ти, -саю, -єш, сов. в. скиснути, -ну, -неш, гл. Скисать, скиснуть. *Нехай він скисне на пуррю.* Ном. № 5119.

Скисліти, -лію, -єш, гл. = Скиснути. *Капустиця під лавкою іще не скисліла.* Грин. III. 327.

Скиснути. См. Окисати.

Ски́т, -ту, м. Скитъ. К. Бай. 112.

Скитальник, -ка, м. Скиталець. Ум. **Скита́льничок.** *Мій таточку, мій скитальничку! Ви наскитались, ви нагорювались.* Мил. 186.

Скитальниця, -ці, ж. Скиталица. *Моя й скитальниця, моя й горювальниця!* Мил. 195. Ум. **Скитальничка.**

Скитання, -ня, с. Скитаніе. Мил. 201.

Скита́тися, -таюся, -єшся, гл. Скитаться. *Іване, синочку мій, де ти скитався?* Грин. I. 46. *Нещасні ж сирітки та підуть скитатись.* Грин. III. 411.

Ски́тки, -ків, мн. Скитанія. *Піти у —.* Отправиться скитаться. *Він у скитки пішов.* Г. Барв. 295.

Ски́тник, -ка, м. Скитникъ. *Колись, кажуть, скитники були такі, що спасались.* Пирят. у.

Скитува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Жить скитникомъ. *Хто ж у цім скиту скитуватиме?* К. Бай. 112.

Скі́глити, -глю, -лиш, гл. = **Скиглити.**

Скі́авка, -ки, ж. = **Скакавиця.** Вх. Зн. 63.

Скі́ки, мѣст. = **Скі́льки.** *Наносив скі́ки йому треба було.* Грин. II. 72.

I. Скі́к! *межд.* **Ско́къ!** *Аж лукавий скі́к до його на плечі.* Рудч. Ск. I. 65.

II. Скі́к, ско́ку, м. 1) **Скачо́къ, прыжо́къ.** *Да високі скоки в сороки.* Р. Макс. *То скоком, то боком.* Ном. № 11849. *На новий, рік прибавилось дня на заячий скі́к.* Ном., стр. 12, № 513. 2) **Тане́ць.** *Ой гвалт, не до скоку!* Грин. III. 159. *Чаще во мн. ч. Всюди скоки та музики.* ЗОЮР. I. 121. 3) *мн.* **Ноги у зайца.** Вх. Пч. II. 6. 4) *мн.* **Торча́щіе изъ воды камни.** Шух. I. 181. **Пороги въ рѣ́къ.** Шух. I. 81. *Досвідчений керманич... зна... всі скоки у воді, о які розбитися може дараба.* Шух. I. 183.

Скі́кнути, -кну, -неш, гл. Скакнуть. *Комарь з дуба впаде, то скі́кне:* Ном. № 5770.

Скі́ко, мѣст. = **Скі́ки.** Грин. I. 94.

Скі́лька, скі́льки, скі́лько, мѣст. 1) **Ско́лько.** Рудч. Ск. I. 65. *Не питав і не знав де вони і скі́льки.* ЗОЮР. I. 9. 2) **Нѣско́лько.** *Зібралось ще скі́лько сусідочок.* МВ. II. 54. 3) = **Сті́лько.** *Не скі́лько смаку, тільки більше гріху.* Ном.

Скі́льки́сть, -кости, ж. Количество. Желех.

Скі́льки́сь, скі́лькось, мѣст. **Нѣско́лько, ско́лько-то.** *Дав йому скі́льки́сь шагів грошей.* Стор. М. Пр. 150.

Скі́лькоро́, мѣст. **Нѣско́лько.** *Та вийшло скі́лькоро чоловіка копати буряки.* Брац. у.

Скі́млити, -лю, -лиш, гл. Стонать, пищать, хныкать, визжать. *А чого там він скі́млить, чи не бе котрий!* «Зачинили собаку в клуні, тепер як скі́млить. Уман. у.

Скі́н, ско́ну, м. 1) **Кончина, смерть.** 2) **Коне́ць, предѣ́ль.**

Скі́нча́ння, -ня, с. Окончание. *Скажу на скі́нчання...* О. 1862. II. 58.

Скі́нчення, -ня, с. = **Скі́нчання.** Єв. Л. XIV. 28.

Скі́нчі́ти, -чу́, -чі́ш, гл. Окончить. *Чи вже скі́нчив твої жорстокі речі?* К. Іов. 35.

Скі́нчі́тися, -чу́ся, -чі́шся, гл. 1) Окончиться. 2) **Сконча́ться.** *Постій, милий, не женися: ще ж я не скі́нчилась.* Нп.

Скі́па, -пи, ж. Щепка. Угор. *Висох як скі́па.* Ум. **Скі́пка, скі́почка.** *Кому йдеться, то й на скі́пку прядеться.* Ном. № 1668. *Скі́почку засвітила.* Гол. I. 58.

Скі́па́ння, -ня, с. Раскальвание, разщепление (лучины).

Скі́пати, -паю, -єш, гл. 1) **Коло́ть, раскальвать, шипать** (лучину). 2) **Раздроблять** въ щепки. (Гарматами) *скі́пає в скі́пки наш Байда гаспидські галери.* К. Бай. 90.

Скі́патися, -паюся, -єшся, гл. Придира́ться, привязыва́ться, пристава́ть. *Скі́пається до лісовика: нащо ти мою корову загнав? вона не була в лісі.* Новомоск. у.

Скі́пе́ць, -нця́, м. Ямка такой глубины, сколько захватить лопата. Мнж. 192. Ямка для обозначения границы земли. Херс. у.

Скі́пка, -ки, ж. Ум. отъ **скі́па.**

Скі́пщик, -ка, м. Платящій за нанятое поле частью урожая. Харьк. г. Лохв. у.

Скі́плина, -ни, ж. = **Скі́пщина.** О. 1862. I. 60.

Скі́пщина, -ни, ж. Извѣстная часть урожая, достающаяся соучастнику въ обработкѣ земли. *Беруть землю за скі́пщину у панів.* О. 1861. IX. 175.

- Скіра, -ри, ж.** Кожа. Шух. I. 122. (Швець) *буде чоботи шити, мені скаже скіри волочити.* Гол. IV. 185. Ум. **Скірка.**
- Скірен, -рна, -не.** Скорь. *Бог хоч не скірен, та влучен.* Ном. № 47.
- Скірочка, -ки, ж.** = **Скоринка.** *Хліба ні скірочки.* Ном. № 12294.
- Скірня, -ні, ж.** Сапогь. *Єдна скірня.* Вх. Лем. 466. Гол. Од. 77. Преим. во мн. ч.: **скірні.** *Тепер же мі грайте, чорні скірні поторгала, червоні мі дайте.* Гол. III. 422. Ум. во мн. ч. **Скореньки, скірнятка.** Вх. Лем. 466.
- Скіраний, -а, -е.** Кожаний. *Уберайтесь борзенько у постолои скіранії.* Гол. I. 152.
- Скісний, -а, -е.** Наклонный. Шух. I. 154.
- Скісно, нар.** Наискось, вкось.
- Скісок, -ска, м.** 1) Сточенная коса, кусокъ косы, употребляющийся вм. ножа, бритвы и пр. *Борода стирчала чорна, остюкувата, давно, мабуть, не бачила скіска.* Мир. ХРВ. 11. 2) М'ятка у овцы на ухъ: а) конецъ уха наискось отрѣзанъ. Черк. у. б) конецъ уха наискось прорѣзанъ. Мнж. 182.
- Скітити, -чу, -тиш, гл.** Расточить, потратить. Угор.
- Скіцнути, -цну, -неш, гл.** = **Скікнути.**
- Скіць! меж.** = **Скік.** *Троянці наші чуприндирі на землю скіць! як там були.* Котл. Ен. IV. 14.
- Склад, -ду, м.** 1) Составъ, соединеніе. 2) Складъ, складочное мѣсто. *Склади медовії.* 3) Складъ, слогъ. Левиц. I. 243. *По складах читає.* 4) Стиль, слогъ, изложеніе. *Росказав нам про дощ таким складом, як ніби ми були невчені селяне.* К. (О. 1862. III. 30). 5) Связь, стройное соединеніе. *Ані ладу, ані складу.* Ном. № 13066. 6) **Орати у склад.** Пахать, начиная съ середины участка такимъ образомъ, что пласты земли ложатся внутрь участка. Нѣжин. у.
- Складаний, -а, -е.** Складной. *Складаний ніж.* Чуб. VII. 406. Левиц. Пов. 228.
- Складання, -ня, с.** 1) Складываніе. 2) Наборъ, набираніе (въ типографіи). 3) Составленіе изъ частей. 4) Составленіе, сочиненіе. 5) Сложеніе. Кон. Ар. 97.
- Склада́ти, -даю, -єш, сов. в. скласти, складу, -деш, гл.** 1) Складывать, сложить. *Зорем лан посесорові та, вижавши, складем і звозим.* ЗОЮР. I. 143. *Так я свій крам у коробочку склав.* АД. II. 35. *Ганна сиділа, склавши руки.* Левиц. I. 29. 2) Набирать, набрать (типографск. терминъ). 3) Составлять, составить изъ отдѣльныхъ частей, собирать. *Складати машину.* Херс. 4) Слагать, сложить, составлять, составить, сочинять, сочинить. *Хто вміє красти, той вміє і брехеньку скласти.* Ном. № 6814. *Оці вірші віршую я для себе, братія моя! мені легшає в неволі, як я їх складаю.* Шевч. 442. 5) Ариѳм. Слагать. Кон. Ар. 3. — **рахубу.** Считать, посчитать. *Скільки всіх зорь, цьому ще ніхто рахуби не склав.* Ком. РІ. 49. 6) — **хрест.** Креститься, перекреститься. *Перед домом Божим хреста не склав, тим його й Бог скарав.* Харьк. г.
- Складатися, -даюся, -єшся, сов. в. скластися, складуся, -дешся, гл.** 1) Складываться, сложиться, слагаться. *Тут як почало (дерево) рубаться, котиться, складатися.* Рудч. Ск. I. 91. *Дай, Боже, час добрий, щоб моя капустачка приймалася і в головки складалася.* Ном. № 261. 2) Складываться, дѣлать, сдѣлать складчину. Мил. 88. Вас. 155. *Туди парубки збірались, по золотому складались.* Чуб. III. 150. 3) Укладываться, уложиться. *Усе складався та приготворював вози.* Рудч. Ск. II. 144. *Склався і поїхав.* Рудч. Ск. II. 198. 4) Состоять, составляться, составиться изъ чего. *Все її лице складалось з одного носа.*

Левиц. І. 235. З яких частин вода складається. Дещо. 5) Полагатися. На Бога складайся, розуму ж тримайся. Ном. № 64. 6) Происходить, произойти. Відкіля і лихо склалось. Рудч. Ск. ІІ. 128. Складеться негодота та необачність яка, то він гукає та махає їм де що робиться і де що не так. Стор. М. Пр. 166. Бійка з іншими хлопцями складеться. Г. Барв. 447. Регіт такий складається. Г. Барв. 440.

Складач, -ча, м. 1) Складывающий что либо. 2) Наборщикъ. 3) Широкий обручъ, въ котормъ бочаръ собираетъ первоначально клепки посуды. Шух. 249.

Складка, -ки, ж. Складчина. На її моїх п'ять грошей до складки, щоб було десять. Ном. № 6436.

Складний, -а, -е. 1) Сложный. 2) Складный; статный, стройный. *Постать огрядна, повна і розом складна.* Левиц. І. 434. *Скомпонуйте тимпанній лики і гарно скадні музики.* Чуб. ІІІ. 26.

Складничок, -чка, м. Портмоне. Мнж. 192.

Складність, -ности, ж. 1) Сложность. 2) Соразмѣрность, стройность.

Складно, нар. 1) Сложно. 2) Складно, стройно. Левиц. Пов. 49.

Складня, -ні, ж. = **Кладня.** Гол. ІІ. 518.

Складовий, -а, -е. 1) Складочный, амбарный. *На коморах складових складати.* 2) Составной.

Скласти, ся = Складати, -ся.

Склеїти, -ся. См. **Склявати, -ся.**

Склеїнити, -ню, -нищ, гл. Помѣтитъ клеймомъ. *Мішок ще новий, а він його уже склейнив.* Новомоск. у.

Склений, -а, -е. Покрытый глазурью (о посудѣ). *Склений кухлик.* Канев. у.

Склення, -ня, с. Обливаніе обожженной посуды поливою. Вас. 181.

Склеп, -пу, м. 1) Сводъ. 2) Склепы. *Ой казав пан Каньовський ще й склеп склепувати, молодую Бондарівну гарно поховати.* Чуб. V. 428. 3) Подваль, подземелье; погребъ. НВолын. у. *Від смерті і в склепу не замуруешся.* Чуб. І. 294. *Тільки у Скутарі, в склепу, не дрімають козаки сердеги. Чого вони ждуть?* Шевч. 58. 4) Магазинъ, лавка. Гал. Ум.

Склепик.

Склепатися, -паюся, -ешся, сов. в. склепитися, -плюся, -пишся, гл. Смыкаться, сомкнуться, закрыться. *Уже треті півні співають, а в мене її очі не склепались.* Г. Барв. 385. *Склепилися карі очі її устеньки мої.* Мет. 129.

Склепити, -плю, -пиш, гл. Дѣлать сводъ, склепъ. 2) — **очі, уста.** Смежить, сомкнуть. *Склепив очі та її умер.* — **руки.** Сложитъ руки. *Лежить вона на постелі, склепила руки, мов нежива.* Екат. г. — **зуби.** Стиснуть зубы.

Склепитися. См. **Склепатися.**

Склепіння, -ня, с. Сводъ. Св. Л. 214.

Склеплятися, -пляюся, -ешся, гл. = **Склепатися.** *Уста і очі склепляються (в мертвого).* Мил. 165.

Склепувати, -пую, -еш, гл. = **Склепити.** *Ой же казав пан Каньовський ще й склеп склепувати.* Чуб. V. 428.

Склявати, скляю, -еш, сов. в. склеїти, скляю, -їш, гл. Склеивать, склеить. *Склеїв чорта з рогом.* Ном. № 10443.

Склеюватися, склеююся, -єшся, сов. в. склеїтися, склеюся, -їшся, гл. Склеиваться, склеиться.

Склизнути, -зну, -неш, гл. Исчезнуть, ускользнуть. См. **Слизнути.**

Скли́к, -ку, ж. Созывъ.

Скликанець, -нця, м. Призывной колоколь, небольшой колоколь на колокольнѣ. Ум. **Скликанчик.** *Ось уже до божого дому скликанчик кличе.* Г. Барв. 253. *Перше бовкне у скликанчик, а далі в другий, потім у підстарший та в старший та й во всі разом.* ЗОЮР. II. 285.

Слика́ння, -ня, с. Созываніе.

Скликанчик, -ка, м. Ум. отъ **скликанець.** *На дзвіниці дзвонять у скликанчик.* Кв. 1. 241.

Слика́ти, -каю, -єш, сов. в. скликати, -чу, -чеш, гл. Сзывать, созвать. *Усе військо своє докупи у громаду скликає.* Макс. *Дзвін до церкви, скликає, а сам в ній не буває.* Ном. № 162.

Скликатися, -каюся, -єшся, гл. 1) Перекликаться, звать другъ друга. *І почали вони скликатися.* Рудч. Ск. I. 31. 2) Сзываться.

Склимако́ваний, -а, -е. Сбитый, всклокоченный (о волосахъ). Шух. I. 31.

Склина́ти, -наю, -єш, гл. Проклинать. МУЕ. III. 57.

Склинцювати, -цюю, -єш, гл. Сбить клиньями.

Склити, склю, -лиш, гл. Вставляютъ стекло. *Він склить мені вікна в новій хаті.* 2) Глазурить. *Склити миски.* Канев. у.

Склівочка, -ки, ж. Стаканчикъ, склянка. *Там склівочка з квіточками.* Федьк.

Склінча́тися, -чаюся, -єшся, гл. Совокупляться (о собакахъ). (Залюб.).

Скліти, -лію, -єш, гл. = **Скніти.** *Хто сіє, той віє, хто не сіє, той скліє.* Ном. № 7165.

Скліщитися. См. **Скліщуватися.**

Скліщуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. скліщитися, -щуся, -щишся = Склінчатися. Вх. Зн. 63.

Скло, -ла, с. Стекло.

Склоні́ти, -ся. См. **Склоняти, -ся.**

Склоняти, -няю, -єш, сов. в. склоні́ти, -ню, -ниш, гл. Склонять, склонить. *Схилив, склонив головоньку аж додолю.* Чуб. V. 329.

Склоня́тися, -няюся, -єшся, сов. в. склоні́тися, -нюся, -нишся, гл. Склоняться, склониться, наклоняться, наклониться, кланяться, поклониться. *Ввічливо склонившись до гостей, він одійшов од хазяйки.* Левиц. I. 461. *Зоя склонила до всіх.* Левиц. I. 491.

Склопо́тати, -чу́, -чеш, гл. Озаботить. *Ой най же спить, най не устав, щоби моєї головоньки не склопотала.* Чуб. III. 35.

Скло́читися, -чуся, -чишся, гл. Всклочиться. Вх. Зн. 63.

Склябачитися, -чуся, -чишся, гл. Свернуться въ кольцо, въ трубку. *Склябачится бабин пес.* Вх. Ут. 267.

Склявати, -люю, -єш, гл. Поклевать. *Я покрию свого миленького слідочок, щоб вітер не звів, пташки не склявали.* Чуб. V. 16.

Склячитися, -чуся, -чишся, гл. = **Склябачитися.** Вх. Лем. 466.

Скляний, -а, -е. Стегляный. *Нептун дочувсь в скляних будинках, що пробу закричав Еней.* Котл. Ен. **Скляний Бог.** См. **Бог.**

Скляниця, -ці, ж. Стакань. *Тоді кривю наповнились блюда і скляниці.* Чуб. I. 173. *Пішла до пивниці, взяла дві скляниці, в одну наточила солодкого меду.* Гол. I. 81.

Скляничина, -ни, ж. Кусокъ стекла, склянка. Вх. Лем. 466.

Склянка, -ки, ж. 1) Оконное стекло. Харьк. г. Шух. I. 95. 2) Стакань. Св. Л. 177. Грин. III. 514. *Треба риби, треба мяса і горілки в скляниці.* Чуб. V. 676. *Склянку води візьме.* МВ. (О. 1862. III. 39). 3) Бутылка. Вх. Лем. 466. 4) Кусокъ разбитого стекла. Ум.

Скляночка.

Склянчи́на, -ни, ж. 1) Стакань, стаканчикъ. *По склінчині води.* Гн. I. 135. 2) Стегляныя бусы и вообще стегляныя украшеніи. Вх. Лем. 466.

Скляп, -пу, м. Обрубокъ дерева, заостренный съ одного конца и плоскій съ другого, — употребляется для игры того же имени. Чуб. III. 98.

Скляр, -ра, м. Стекольщикъ.

Скляри́ха, -хи, ж. Жена стекольщика.

Склярка, -ки, ж. Жена стекольщика.

Склярський, -а, -е. Стекольщичій.

Склярува́ти, -рую, -еш, гл. Быть стекольщикомъ.

Склярчук, -ка, м. Подмастерье у стекольщика.

Склячий, -а, -е. Блестящій какъ стекло, глянцевитый. Вх. Лем. 466.

Скнара, -ри, об. Скупецъ, скаредъ, скряга. К. ЦН. 176. Г. Барв. 455.

Скнарий, -а, -е. Скупой, скаредный. К. Розм. 11. 50.

Скнарість, -рости, ж. и **скнарство, -ва, с.** Скупость, скаредность, скряжничество. К. ЧР. 283, 43.

Скнаро, нар. Скупо, скаредно.

Скнарува́ти, -рую, -еш, гл. Скупиться. *Подумали б, що я скнарую.* Г. Барк. 420.

Скни́ра, -ри, м. = **Скнара** и **пр.** *Багач брат скнира і захланник.* Гн. II. 27.

Скні́ти, -нію, -еш, гл. = **Нидіти.** Желех.

Скоба, -би, ж. Крючекъ къ дверямъ. Вх. Зн. 63.

Скобелка, -ки, ж. Родъ дугообразнаго струга для строганія бревень и пр. Вас. 148.

Скобель, -бля, м. Пробой.

Скобзалка, -ки, ж. = **Ковзалка.**

Сковзатися, -заюся, -ешся, гл. = **Ковзатися.**

Скобзун, -на, м. Конекъ (для катанья на льду).

Скоблик, -ка, м. Рыба *Gobio fluviatilis*, пискарь. Вх. Пч. II. 19.

Скоблити, -лю, -лиш, гл. Скоблить, скрести. *Скоблити бульбу.* Самбор. у. въ Галиц. Вх. Зн. 63.

Ско́взалка, ско́взанка, -ки, ж. = **Скобзалка.** *Без його сковзанка не втиралась.* Св. Л. 39.

Ско́взатися, -заюся, -ешся, гл. = **Сковзатися.** О. 1862. I. 41.

Сковзький, -а, -е. Скользкій. *У Марисі сковзький двір, не втримаєся ворон кінь.* О. 1862. IV. 25.

Ско́взько, нар. Скользко. О. 1862. I. 40.

Скові́знути, -зну, -неш, гл. Околѣть. *Бодай ти сковиз, як я маю отак побиватись та бідкатись!* Харьк. г.

Сковорідка, -ки, ж. Ум. отъ словорода.

Сковорода, -ди, ж. Сковорода. Ум. Сковорідка. Ув. Сковородя́ка. Змієв. у.

Сковувати, -вую, -єш, сов. в. скувати, скую, -єш, гл. Сковувать, сковать. Рудч. Ск. II. 41. *Доброго леміша мені скував. Тоді його скували з злодіями та й повели.* Рудч. Ск. II. 161. *Не скуй душі живої і слова живого.* Шевч. II. 56.

Сковуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. скуватися, скую́ся, -єшся, гл. Сковувать, сковать. *З щастя та з горя скувалась доля.* Ном. № 1725. *Кому скується, а кому змелеться.* Ном. № 3601.

Скоголіти, -лю, -лиш, гл. = Скиглити. *Ти, суко, не скоголи.* Чуб. II. 252.

Скожухитися, -шухся, -шишся, гл. Вздутъся, отстать и приподнятъся (о кожѣ на тѣлѣ, глинѣ на стѣнѣ и пр.). *Як помазала цією глиною, то воно так і скожухилось, наче оддулось.* Новомоск. у.

Скозачити, -чу, -чиш, гл. Оказачить. *Скозачені панки.* К. Дз. 36.

Скозачитися, -чухся, -чишся, гл. Оказачиться. (Закр.).

Скозуватися, -зуюся, -єшся, гл. Спорить, препираться. Грин. II. 210; III. 486. *Почав скозуватися, а далі й биться з парубками.* Грин. II. 171.

Скоїти, -кою, -їш, гл. Сдѣлать, совершить (дурное).

Скоїтися, -їтсья, гл. безл. Произойти, случиться (преимуц. о дурномъ). *Загоїтсья поки вісілля скоїтсья.* Посл.

Скоїлка, -ки, ж. Ракушка: устрица. (Камен. у.). Драг. 386.

Скока, -ки, ж. = Скакавиця. Вх. Зн. 63.

Скокнути, -кну, -неш, гл. = Скікнути.

Скоком, нар. = Скочки. Сим. 114. *Пішов кінь скоком.* Волч. у.

Сколихати, -шу́, -шеш, гл. Заколыхать, убаюкать. *А ти, корабель новий, сколиши моїх синів.* Чуб. V. 889.

Сколихнути, -хну, -неш, гл. Восколыхнуть, качнуть.

Сколінічитися, -чухся, -чишся, гл. Ослабѣть на ноги. Угор. Вх. Зн. 64.

Сколінкуватіти, -тію, -єш, гл. = Сколінічитися. Вх. Зн. 64.

Сколотіти. См. Сколювати.

Сколотина, -ни, ж. Чаще во мн. ч. Пахтанье, жидкость, остающаяся послѣ сбивки масла. Полт. Херс. г.г. Шух. I. 109. VII. 438.

Сколотися, -лю́ся, -лешся, гл. Заколоться. *Нехай твій батько сколоться.* Ном. № 3759.

Сколотіти, -чу́, -тиш, гл. 1) Возмутить. *Налетіли гуси з броду, сплотили мені воду.* Чуб. V. 90. 2) Взболтать. Котл. Ен. VI. 73. 8) Сбитъ (масло и пр.). 4) Встревожить, смутить. *Побіг Сава попереду, а сколотив всю череду.* Чуб. III. 376.

Сколотітисся, -чу́ся, -тишся, гл. 1) Возмутиться, помутиться. 2) Взболтаться. 3) Сбитъся (о маслѣ и пр.) 4) Встревожиться, смутиться. 5) Произойти, случиться неожиданно. *І що се лихо таке сколотилось несподівано.* МВ. 11. 99.

Сколотчиний, -а, -е. Изъ плахтанья (сколотин) приготовленный. *Сколотчиний куліш.* Чуб. VII. 439.

Сколотяник, -ка, м. Лепешка (корж) на пахтаньѣ (сколотинах). Лохв. у.

Сколотіти, -каю, -єш, гл. Вспугнуть.

Сколупати, -паю, -єш, гл. Исковырять. КС. 1883. II. 389.

Сколювати, -люю, -єш, сов. в. сколотити, -лю, -леш, гл. Уколоть, заколоть, проколоть. Сколює кожну житину шилом. Мнж. 145. *Ой ходила молода дівчина по лісочку да сколола білу ю ніжку на трісочку.* Чуб. V. 303. *Тупу-тупу ногами, сколю тебе рогами.* Рудч. Ск. I. 4 5. *Котрий котрого да на стрілочку сколе.* Чуб. V. 1079. *Вони сами скололи того гайдамаку.* ЗОЮР. 1. 241.

Скомандувати, -дую, -єш, гл. Скомандовать. *Я скомандую, щоб річка перейшла через вас.* Рудч. Ск. II. 186.

Скомезітисся, -жуся, -зишся, гл. Закапризничать, заупрямиться. О. 1861. XI. Кух. 12. *Чи він справді скомезився.* Полт. г.

Скомпонувати, -ную, -єш, гл. Составить, сочинить. *Мене за сю не лайте мову, — не я її скомпонував.* Котл. Ен. IV. 6. (Товариство) скомпонувало собі статут. К. ХП. 27.

Скомтати, -таю, -єш, гл. Зудѣть. Угор.

Скомшити, -шу, -шиш, гл. Скомкать, измять.

Скомшитися, -шуся, -шишся, гл. Сбитися вь комокъ. *Як повстка борода скомшилась.* Котл. Ен. III. 31.

Скомина, -ни, ж. Оскомина. Угор.

Скона́ння, -ня, с. Кончина.

Скона́ти, -наю, -єш, гл. Скончатся, умереть. *Бодай тії не сконали, що нас розлучили.* Чуб. V. 250. *Гриць сконає, нім когут запіє.* Гол. I. 202.

Скончіти, -чу, -чиш, гл. = Скінчити. *Розступися, сине море, в своїй широкості, — нехай же я життя скончу в твоїй глибокості.* Чуб. V. 295.

Скончітисся, -чуся, -чишся, гл. = Скінчитисся. *Постой, милий, не женися, ще я не скончилась.* Чуб. V. 459.

Скоп, -па, м. Кладеный барань. Вх. Пч. II. 6.

Скопа, -пи, ж. Родъ морской птицы. (На морі) *ізверху риба грав; шумить скопа; шубовсь... хватає — і вгору мчить якесь звено.* Мкр. Г. 4 2.

Скопати. См. Скопувати.

Скоперді́н, -на, м. Родъ, игры.

Скопець, -щя, м. 1) = Скоп. НВолын. у. 2) Дойникъ, родъ лоханки, кадочки. Шух. I. 251. 3) = Копець 1. Конотоп. у.

Скопі́лити, -лю, -лиш, гл. = Закопи́лити. *Скопи́лити ніс, губу. Ніс скопи́лив мов гринджоли.* Г. Арт. (О. 1861. III. 107).

Скопі́литисся, -люся, -лишся, гл. О дѣвушкѣ: родить дитя. *Скопи́лилася дівка.* Вх. Зн. 64.

Скопич, -ча, м. ? *Скопичу луста, погоничу луста, а малому дитяті скоринка.* Нп.

Скопище, -ща, с. Мѣсто, гдѣ стояли копны или стоги. (Залюб.).

Скопковий, -а, -е. ? *Як дружко ж нести попові здумав перепієць, то Тарас сунув на його скопковий червінець.* Мкр. II. 37.

Скопоті́ти, -чу, -тиш, гл. Взбить, поднять (пыль). *Вірли крильма землю збили, порохами скопотили.* Гол. I. 38.

Скопувати, -пую, -єш, сов. в. скопати, -паю, -єш, гл. 1) Искарывать, вскопать. *Цілий тиждень скопували пиш город.* (Залюб.). *Дорожку скопила, руту посіяла.* Чуб. V. 422. 2) Изрывать, изрыть. *Цілу хату скопали, — шукали грошей, та нічого не знайшли.* Рудч. Ск. I. 188.

Скор, скорий, -а, -е. Скорый. *Бог хоч не скор, та влучен.* Ном. № 47. *Скорий сам набіжить, а на плохого Бог нашла.* Ном. № 1962. Ум. **Скоренький, скоресенький.**

Скорбити, -блю, -биш, гл. Причинять скорбь. *Старого лиш скорбили, серденьку му точили.* Млак. 72.

Скорбіти, -блю, -биш, гл. Скорбѣть. *І щоб росло — не боліло, й на серденьку не скорбіло.* Мил. 43.

Скорбний, -а, -е. Скорбный. *І думу скорбную мою твоїй душі передаю.* Шевч.

Скорбота, -ти, ж. Скорбь, печаль. Лукаш. 66. КС. 1882. X. 184. *Зруйнували Запорожжя та й забрали клейноти; наробили сіромахам превеликої скорботи.* Нп. О. 1862. VIII. *Іскарай вас, милий Боже, великою да скорботою.* Чуб. V. 549.

Скорботний, -а, -е. Скорбный.

Скорботно, нар. Скорбно, печально. Ум. **Скорботненько.** МВ. III. 91.

Скорбувати, -бую, -еш, гл. Скорбѣть. *Хай батько не скорбує.* Мет. 57.

Скордія, -дії, ж. Раст. *Teucrium scordium* L. ЗЮЗО. I. 138.

Скорен = Скорий. Ном. № 47.

Скоренити. См. **Скореняти.**

Скореняти, -няю, -еш, сов. в. скореніти, -ню, -ниш, гл. Искоренять, искоренить. *Нашого насіння ніхто не скоренить.* КС. 1883. IV. 773.

Скорий, -а, -е. См. **Скор.**

Скорина, -ни, ж. Корка (хлѣба). *Дівчата-небожата, дайте скорину хлѣба.* Чуб. V. 1123. Ум. **Скоринка, скориночка.** Чуб. V. 583.

Скориньки, -ньюк, мн. Ум. отъ **скірни.**

Скориночка, -ки, ж. Ум. отъ **скорина.**

Скориняти, -няю, -еш, гл. = Скорняти. *Порубаю калиночку, бо вмію, скориняю Парасочку, бо смію.* Гол. II. 129.

Скористуватися, -туюся, -ешся, гл. — з чого, з кого. Воспользоваться. *Всяке хоче з тебе скористуватись.* Г. Барв. 242.

Скоріти, -рю, -риш, гл. Покорить.

Скоритися, -рюся, -ришся, гл. Покориться.

Скорість, -рости. Скорость. Желех.

Скорні, мн. = Скірни. (См. **Скірня**). Гол. Од. 77.

Скорняти, -няю, -еш, гл. Разбудить. *Скорней его.* Вх. Зн. 64. *Ліпше грати тихо, тихо, аби братів не скорняти.* Федьк. I. 41. 2) Согнать. Вх. Зн. 64.

Скоро, нар. 1) Скоро. *Журба ж мене, моя мати, скоро з ніг ізвалить.* Нп. 2) Какъ только, коль скоро, лишъ только. *Скоро жених і гості з двора, панночка в плач.* МВ. (О. 1862. III. 49). *Скоро забачив Мазепенкову ватагу, зараз узав та й об'їхав її кругом.* ЗОЮР. I. 120. Ум. **Скоренько, скоресенько.**

Скоробагатько, -ка, м. Желаящий скоро разбогатѣть, скоро разбогатѣвшій.

Скоробрѣха, -хи, об. Враль, лгунъ.

Скородити, -джу, -диш, гл. Бороновать передъ посѣвомъ. Вас. 196. Чуб. VII. 401. *Він оре, скороде, конопельки сіє.* Мет. 309. *Се ще вилами писано, а граблями скороджено.* Ном. № 6821.

Скородільник, -ка, м. Бороновальщикъ.

Скороздра, -ри, ж. Скороспѣлка. Мнж. 192.

Скороздрій, -а, -е = Скороздрілий. Черк. у. *Се ягода скороздра, то тим рано й поспіла.* Новомоск. у.

Скороздрілий, -а, -е. Скороспѣлый. *Чорний бо овес скороздрілий, так ми його й насіємо.* Черн. г.

Скорозріст, -росту, м. Раст. *Galanthus nivalis.* Вх. Пч. 31.

Скоробіски, -ків, м. мн. Синіє подснежники. НВолын. у.

Скором, -му, м. Скоромное. *Скільки скорому, стільки й гріха.* Левиц. *У середу нічого скоромом запихатися.* Харьк. г.

Скоромина, -ни, ж. Скоромное, скоромная пища. Мнж. 112. *Прощавай, скоромино, йди, піснино.* Грин. 1. 242. *Забажалось йому скоромини.* Рудч. Ск. II. 201.

Скоромити, -млю, -миш, гл. Скоромить.

Скоромитися, -млюся, -мишся, гл. Скоромиться. *Як і свого соромиться, то ніколи і скоромиться.* Ном. № 3202.

Скоромний, -а, -е. Скоромный. *Як то його душа навернеться в п'ятницю скоромне їсти.* Ном. № 737.

Скоромно, нар. — їсти. Їсть скоромное. *Німець каже, що постить все половину: вдень їсть скоромно, а вночі постить.* Ном. № 940.

Скоропадний, -а, -е. Быстрый, скоро бѣгающий. *Ніжки ж мої скоропадні, чому не підете?* Гол. I. 182.

Скоропуха, -хи, ж. Черенокожное животное. Вх. Пч. I. 16.

Скороспінний, -а, -е. Торопливый.

Скоротити. См. Скорочувати.

Скорохват, -та, м. Человѣкъ, быстро за все берушийся.

Скорохрацький, -а, -е. Спѣшний, быстрый. *Проміж таким скорохрацьким ділом ще встів і трейчи кахикнути.* Кв.

Скороход, -да, скороходець, -дця, м. Скороходъ. Рудч. Ск. II. 82. *Літа мої біжать, як скороходець.* К. Іов. 21. *Чоботи-скороходи.* Грин. II. 78.

Скорочення, -ня, с. Сокращеніє.

Скорочувати, -чую, -єш, сов. в. скоротіти, -чу, -тиш, гл. 1) Укорачивать, укоротить. 2) Сокращать, сократить. *Колись він сам прилетить, тугу серцю скоротить.* Чуб. V. 277.

Скорс, -са, м. 1) Загнутый конецъ полоза у саней. Канев. у. 2) Отрубокъ пня, служащий болванкою для трубокъ. Вас. 148.

Скорсина, -ни, ж. Часть дерева, употребляемая на полозья.

Скортіти, -тишь, гл. безл. Сильно захотѣться. *Його внять скортіло зазирнуть.* Грин. II. 123.

Скорувати, -рую, -єш, гл. — дерево. Снимають съ дерева кору. Вх. Лем. 166.

Скорух, -ха, м. Дерево рябина. Вх. Лем. 466.

Скорушина, -ни, ж. = Скорух. Вх. Лем. 466.

Скорчити, -чу, -чиш, гл. Скорчить, скривить. *Так йому руку скорчило.*

Скорчитися, -чуся, -чишся, гл. Скорчиться, согнуться. *Скорчився, як циганський батько.* Ном. № 8195. *Скорчився, зморщився та й зажурився.* Чуб. V. 1147.

Скоса, нар. Искоса. *Скоса поглядає.* Чуб. V. 1124.

Скосі́рний, -а, -е. ? Нацокотали тії верхоумки скосирні, а ти віри поняла. МВ. (О. 1862. III. 45).

Скосистий, -а, -е. Наискось стоящій, наклонный. *Скосиста гора.* Вх. Лем. 466.

Скосити, -ся. См. **Скошувати, -ся.**

Скособочитися, -чуся, -чишся, гл. Перекосяться на одну сторону. *Стіг скособочився.* Волч. у.

Скосогір, гору, м. Покатость (о поверхності землі). *На скосогорі стоїть загорода, тим вона й похилилася з гори на долину.* Волч. у.

Ско́сом, нар. Наискось. Шух. I. 259.

Скот, -та, м. Скоть, рогатый скоть. *Млини держав, скот продавав, то-що.* ЗОЮР. I. 96. Ум. **Ското́к, ското́чок.**

Ско́та, -ти, ж. Логово, нора звѣриная, берлога, яма. Мнж. 4, 192. *Лисича скота.* Грин. II. 342. *Я (вовк) скоту вирию в кущах.* Алв. 67. *Гадюки під Чесного Хреста умісто збіраються у свої скоти.* Грин. I. 4.

Скотарик, -ка, м. Ум. отъ **скотарь.**

Скотарити, -рю, -риш, гл. 1) Быть скотникомъ, пастухомъ рогатаго скота. Вх. Зн. 7. 2) Заниматься скотоводствомъ.

Скотарство, -ва, с. Скотоводство.

Скотарський, -а, -е. Пастушескій, скотоводный.

Скотарча, -чати, с. Мальчикъ скотникъ. пастухъ рогатаго скота.

Скотарчук, -ка, м. Мальчикъ скотникъ, пастухъ рогатаго скота.

Скотарь, -ря, м. 1) Скотникъ, пастухъ рогатаго скота. 2) Скотоводъ. *Скотарі, табунищики, чабани і отарщики плентались по степах.* Стор. II. 137. Ум. **Скотарик.**

Скотарювати, -рюю, -єш, гл. = **Скотарити.**

Скотина, -ни, ж. = **Скот.** *Ой вечером та долиною ішов пастух з скотиною.* Нп. Ум. **Скотинка, скоти́ночка.**

Скоти́нний, скотинячий, -а, -е. Относящійся къ скоту, скотскій. *Це був у нас скотинячий ярмарок.* Міус. окр.

Скотинюка, -ки, ж. Одна скотина. *Купим волів, або корову, або так яку небудь скотинюку.* ХС. III. 60.

Скотиняка, -ки, ж. = **Скотинюка.** Харьк.

Скотисто, нар. Погато.

Скотити, -ся. См. **Скошувати, -ся.**

Ско́тище, -ща, с. = **Скота.** *Вовче скотище.* Морд. Пл. 67.

Скотка, -ки, ж. Согех, землеройка. Вх. Уг. 267.

Скоток, -тка, ското́чок, -чка, м. Ум. отъ **скот.**

Скотячий, -а, -е. Скотскій. *Скотячий гній.* Херс.

Скохатися, -хаюся, -єшся, гл. Полюбить другъ друга, слюбитися. *Не на довго зійшлися ми, серденько, з тобою, не на довго скохалися, як риба з водою.* Щог. В. 11.

Скоцень, -цня, м. = **Вискоцень.** Гол. Од. 37.

Скоцюрбитися, -блюся, -бишся, гл. Скорчиться. Желех.

Ско́чистий, -а, -е. Покатый. *Скочиста дорога.*

Скочити, -чу, -чиш, гл. 1) Вскочить. *Як схоче, то й на гору скоче.* Ном. № 2697. 2) Соскочить. *Тільки що прибіг до терну, а вона і скочила з його.* Рудч. Ск. I. 54. 3) Прыгнуть куда. *Скочив у білу кипучу хвилю.* Левиц. Пов. 352. *Скоч куди хоч.* Мил. 57.

Ско́чка, -ки, ж. 1) Лѣсная мышь, *Mus silvaticus*. Вх. Уг. 267. 2) мн. раст. а) *Sempervivum hirtum* L. ЗЮЗО. I. 136. б) *Sempervivum tectorum* L. ЗЮЗО. I. 136.

Скочувати, -чую, -еш, сов. в. **скотити, -чу, -тиш**, гл. Скатывать, скатить, взваливать, взвалить. *Скоти сей камінь наниз. Хотіли удвох скотити на віз того кабана..., а я його й сам скочу.* Рудч. Ск. I. 157.

Скочуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. **скотитися, -чуся, -тишся**, гл. 1) Скатываться, скатиться. *А по руці тихо скотилась горошиною на стіл сльоза.* Левиц. I. 76. 2) Сворачиваться, свернуться. *Як буде страшний суд, то ... небо скотиться у клубочок і впаде додола на землю.* Чуб. I. 221.

Скочуватися, -чуюся, -ешся, гл. Переѣхать, переселиться. Вх. Зн. 64.

Ско́чки, нар. Вскачь, галопомъ. *Коні бігли скочки.* Екат. у.

Скошлатіти, -тію, -еш, гл. Стать всклокоченнымъ.

Скоштува́ти, -тую, -еш, гл. = **Скуштувати**. *Чи знаєш ти, дівчино, я хороше прошу яблучка червоного з саду скоштувати.* Чуб. V. 327.

Скоштунок, -нку, м. Проба.

Ско́шувати, -шую, -еш, сов. в. **скосіти, -шу́, -сиш**, гл. Скашивать, скосить. Г. Барв. 224. *Косарь непевний, мовчки скосить.* Шевч. *Молоде, то як косою скосило.* МВ. II. 16.

Ско́шуватися, -шуюся, -ешся, сов. в. **скоситися, -шуся, -сишся**, гл. 1) Скашиваться, быть скошеннымъ косою. 2) Перекашиваться, перекошиться, скашиваться, дѣлаться, сдѣлаться косымъ. Конст. у. 3) Только сов. в. ? Свихнуться, сойти съ ума. Г. Барв. 79. *Ти зовсім скосилася! — з серцем промовила дядина.* Г. Барв. 86.

Скра, -ри, ж. Искра.

Скраголь, гля, м. = **Скраколь**.

Скрадатися, -даюся, -ешся, сов. в. **скрастися, -дуся, -дешся**, гл. Красться, подкрадываться, подкрасться. *Ото я скрадаюсь та й скочив до лави.* Драг. 63. *Я сиділа, вінок плела, а він скрався та й злякав.* Мир. ХРВ. 304.

Скракнік, -ка, м. 1) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат**. Шух. I. 255. 2) Часть маслобойни. См. **Олійниця**. Шух. I. 163.

Скрако́ль, -кля, м. Родъ кегля. **Скраклі**. Игра въ кегли, при которой кегли сбиваются бросаемою палкой. Чуб. III. 98. КС. 188. VI. 477. Ив. 23. 2) Деревянная связь у плуга, куда вставляють дышло. Борз. у. Новомоск. у. 3) Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что **жабки, карпульці**. 4) См. **Начиння**. Шух. I. 255, 256. 4) Часть маслобойни. См. **Олійниця**. Шух. I. 163. 5) Лещадь. Лубен. у. 6) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427.

Скрамниця, -ці, ж. = **Скамниця**. *Лежить його миленькая на усю скромницю.* Чуб. V. 777.

Скресіти. См. **Скрашати**.

Скраша́ти, -шаю, -еш, сов. в. **скрасіти, -шу́, сіш**, гл. Украшать, украсить. К. ЧР. 39. К. Не 109. *Красним цвітом іскрашають.* Грин. III. 638.

Скраю, нар. Скраю. *Моя хата скраю, я нічого не знаю.* Посл.

Скребачка, -ки, ж. У горшечниковъ: деревянная лопаточка для соскребанія глины съ круга и съ рукъ. Вас. 179.

Скребло́, -ла, с. Скребница.

Скребну́ти, -бну́, -неш, гл. Одр. в. отъ **скребти**. Скребнув редьку, що аж із хати тікай. Ном. № 3448.

Скребтати, -бчу, -чеш, гл. = Скребти. Сирота сироту скребче, щоб було животу легче. Ном. № 10715.

Скребтатися, -бчуся, -чешся, гл. Чесаться (пальцами). Сіла бабка на печі, в головку ся скребче. Чуб. V. 1130.

Скребти́, -бу́, -беш, гл. Скресть, скоблить. Досада скребе, як кішка лапою. Ном. № 3365.
2) — моркву = Моркву скромадити (Си Морква).

Скребтися, -буся, -бешся, гл. Чесаться.

Скрегіт, готу, м. 1) Скрежетъ. 2) Стрекотаніє.

Скреготанія, -ня, с. 1) Скрежетаніє. 2) Стрекотаніє.

Скреготати, -чу́, -чеш, гл. 1) Скрежетать. Зубами скрегоче. Шевч. 2) Стреготать. Ой в лісі, лісі сова скрегоче. Чуб. V. 683. Оце мабуть дощ буде, що так скрегочуть жаби. 3) Болтать, скоро и много говорить. Скрегоче, мов сорока на вербі.

Скреготня, -ні, ж. = Скреготання. Там буде плач і скреготня зубів. Єн. Л. XIII. 28.

Скрекіт, -коту, м. Стрекотаніє.

Скрекотанія, -ня, с. Стрекотаніє.

Скрекотати, -кочу́, -чеш и скрекотіти, -чу, -тиш, гл. Стреготать, каркать, квакать. Чуб. II. 90. Сорока скрекоче — гості будуть. Ном. № 11793. І скрекотять жаби, мав тисяча дівок регоче на селі під великодні свята. К. Дз. 141.

Скрекотуха, -хи, ж. Стрекотунья, квакушка. Ум. **Скрекотушка.** А це скаче жаба та й каже: «Хто, хто у цій рукавичці?» — Мишка-скряботушка. А ти хто? — «Жабка скрекотушка.» Рудч. Ск. II. 1.

Скрепеник, -ка, м. Соть, прилѣпленный въ пустомъ ульѣ для новаго роя.

Скрепеніти, -ню́, -ніш, гл. Прилѣпить скрепеник.

Скрепитися, -плюся, -пишся, гл. = Склепитися. Скріпилися уста мої, не могу промовить. Чуб. V. 865.

Скрепиця, -ці, ж. = Скрипиця 1. Взяли Донця, піймали, назад руки зв'язали, та й повели в темниці, закували в скрипиці. Чуб. V. 952.

Скреснути, -сну, -неш, гл. О льдѣ, снѣгѣ: тронуться (весной). Скресла крига, пройшла. МВ. I. 140. Як сніг скресне, зараз сій. Скресне на ве ну. На весну поворотить. Сон-трава цвіте, скоро скресне на весну.

Скрива, нар. Искоса. Ой на татарина скрива, як вовк, поглядає. ЗОЮР. I. 16.

Скривало, -ла, с. Покрывало (намітка), которымъ покрывають новобрачную. Грин. III. 449.

Скривати, -ваю, -еш, сов. в. скрити, -рию, -еш, гл. 1) Скрывать, скрыть. Ой піду я до річки, до Десни, та нехай вона мене скрие. Чуб. V. 359. 2) Мокры вать, покрыть. Голубії фіялочки гору скрили. Мил. 134. — **молоду** Надѣвать на голову новобрачної женскій головной уборъ: очіпок, намітку. Марк. 129. Така вона молода, як сьгодні скрита, — і старощі не пристають. Черн. у.

Скриватися, -ваюся, -ешся, сов. в. **скритися, -риюся, -ешся**, гл. Скрываться, скрыться, покрываться, покрыться. *Надія в кут вкрилася*. Ном. № 5608.

Скривдити, -джу, -диш, гл. Обидѣть, причинить несправедливость. Ном., стр. 180. *Скривдили ляхи український люд*. Стор. М. Пр. 130.

Скривити, -влю, -виш, гл. Покривить, искривить, согнуть. *Не поможе бабі кадило, коли бабу скривило*. Ном. № 5667.

Скривітися, -влюся, -вишся, гл. 1) Покривиться, искривиться. 2) Сморщиться, поморщиться. *Скривився, як середа на п'ятницю*. Ном. № 8195. *Як бідний плаче, то ніхто не баче, а як багатий скривиться, то всяке дивиться*. Ном.

Скривіти, -вію, -еш, гл. Сдѣлаться хромимъ.

Скриволіти, -лію, -еш, гл. = **Скривіти**. *Отак, так танець где, по кривому скриволіє*. Чуб. Ш. 35.

Скригиндзати, -дзаю, -еш, гл. = **Скреготати 1**. *Скригиндзати зубами*. Вх. Зн. 64.

Скригулець, -льця, м. = **Крагулець**. Вх. Пч. 11. 8.

Скрижівка, -ки, ж. — **капусти**. Отрѣзанный кружекъ капустнаго кочня. Вх. Зн. 64.

Скрикнути. См. **Скрикувати**.

Скрикувати, -кую, -еш, сов. в. **скрикнути, -ну, -неш**, гл. 1) Созывать, созвать. *Скрикніть ви сон з усіх сторони на рожденного і хрещеного риба Божого Н*. Ном. № 8412. 2) Вскрикнуть. *Ой мені лихо! — скрикнула молодиця*. Стор. І. 41.

Скримцювати, -цюю, -еш, гл. Крѣпко связать. *Як піймали його бідолаху, то назад руки скримцювали так, що ані сюди, ані туди не можна ними повернути*. Уман. у.

Скрильник, -ка, м. = **Скринник**. Сум. у.

Скринечка, -ки, ж. Ум. отъ **скриня**.

Скринник, -ка, м. Сундучникъ, дѣлающій сундуки. Вас. 150.

Скринчина, -ни, ж. Плоховатый сундукъ. *Твоя хижчина, моя скринчина з біленькими сорочками*. Мил. 159.

Скринька, -ки, ж. 1) Ум. отъ **скриня**. 2) Ларчикъ, шкатулка. *Виніс скриньку з грошима, а мабуть було у їй сот три рублів*. Кв. І. 96. 3) Часть ремісника (см.). Шух. 1. 257. Ум. **Скринечка**.

Скриня, -ні, ж. 1) Сундукъ. *Добра господиня, коли повна скриня*. Ном. 2) Въ мельницѣ: ящикъ, въ который падаетъ мука. Мик. 481. 3) Въ водяной мельницѣ: шлюзъ, пространство, заполненное водой передъ заставкою. Черн. у. Новомоск. у. Ум. **Скринька, скринечка**.

І. Скрип! меж. Скрипѣ! *Пішли колеса... тільки скрип, скрип, скрип*. Грин. І. 39.

ІІ. Скрип, -пу, м. Скрипѣ, скрипѣніє. **Чоботи на скрипах**. Скрипящіє сапоги.

Скрипак, -ка, м. = **Скрипаль**. Шух. І. 29.

Скрипаль, -ля, м. Скрипачъ. *Пішов тоді скрипаль по селах, грає та й грає*. Грин. І. 41.

Скрипарь, -ря, м. = **Скрипаль**. К. ЦН. 228.

Скрипати, -паю, -еш, одн. в. скрипнути, -пну, -неш, гл. Скрипѣть, скрипнуть. *Нанявся — продався: скажуть дверима скрипати, то скрипай*. Ном. № 10386.

Скрипиця, -ці, ж. 1) Колодка, деревянные кандалы. *Візьміть Палія Семена та забийте в кайдани, а на руки скрипиці*. О. 1862. VIII. *Скували ніжки да скрипицею*. АД. 1. 79. 2) Въ блокѣ, на кот. подвѣшивается въ ткацк. станкѣ начиння, скрипицями наз. та часть блока (жабки), въ которой обрацается каточекъ. Шух. І. 256.

Скрипіти, -плю́, -піш, гл. 1) Скрипѣть. *На нозі сапан скрипить, а в горшку тряся кипить.* Ном. № 11191. 2) Скрежетать. *Василь як спить, скрипить зубами.* Терск. обл. 3) Играть на скрипку. *Пан узів скрипку, зачів скрипіти, а богом з жінков і родійов пішли в данец.* Гн. II. 177.

Скрипічник, -ка, м. = **Скрипаль.** ЕЗ. У. 68. Гн. II. 177. *Цимбалоньки ріжуть, скрипічники грають.* Федьк. I. 44.

Скрипка, -ки, ж. Скрипка. *Санжарівки на скрипці грали.* Котл. Ум. **Скрипочка.**

Скрипливий, -а, -е. Скрипучій. *Скрипливі ворітечка, трудно їх заперти.* Чуб. V. 216.

Скрипник, -ка, м. 1) = **Скрипаль.** О. 1862. IX. 70. Гн. II. 8. 2) Насѣк. *Lamia.* Вх. Пч. I. 6.

Скрипнути. См. **Скрипіти.**

Скрипотіти, -почу, -тиш, гл. = **Скрипіти.** *Ворітця скрипочуть.* Грин. I. 147.

Скрипула, -ли, ж. Старая дѣва. *Ти, скрипуло стара.* Вх. Зн. 64.

Скрипунь, -ня, м. = **Скрипник 2.** Вх. Пч. I. 6.

Скрипучий, -а, -е = **Скрипливий.** *Скрипуче колесо довше ходить.* Ном. № 8156.

Скри́ти, -ся. См. **Окривати, -ся.**

Скритикува́ти, -кую, -єш, гл. Отнестись критически, подвергнуть критикѣ. *То була така необачність, що скритикує її й мала дитина.* К. ХП. 126.

Скри́тися, -рюся, -ришся, гл. = **Искрити.** *На личмані в мене (од сонця)... як зоря скриться.* Г. Барв. 83.

Скритка, -ки, ж. = **Накритка** = **Покритка.** КС. 1882. II. 427.

Скрито, нар. Скрытно, тайкомѣ. *Давно люде християне скрито ся молили.* Гн. II. 251.

Скрича́ти, -чу́, -чиш, гл. Закричать. *Хочу скричати — дух мені захопило.* МВ. (О. 1862. III. 41)

Скричатися, -чуся, -чишся, гл. Истомиться, измучиться отъ крика. *(Дитя) за ніч іскричалось і ніч не спало.* Г. Барв. 530.

Скришити, -шу, -шеш, гл. Искрошить. *На капусту скришу.*

Скрибачка, -ки, ж. Скребница. *Скребли залізними, скрибачками.* Чуб. I. 77.

Скрі́вави́ти, -влю, -виш, гл. Окровавить. *Скрівавив йому всю пику, — побив.*

Скрі́зь, нар. Вездѣ. *Скрізь добре, де нас нема.* Ном. *Скрізь гармидер та реготня в хаті і на дворі.* Шевч. 2) Всегда, постоянно. *Він скруозь так робить, — так і вчора й позавчора було.* Черн. г.

Скрі́пля́ти, -ляю, -єш, гл. Скрѣпляютъ, укрѣпляютъ. *Добрий борщ оскомистий приставляє, живіт козаків скріпляє.* Чуб. V. 934.

Скрово́вита́ти, -влю, -виш, гл. = **Скрі́вавити.** *Ой ти ж мужа, ой ти ж мужа, істребила, всі сінечки скржавила.* Чуб. V. 840.

Скройка, -ки, ж. Выкройка, шаблонъ (для шитья). Вас. 156.

Скромадіння, -ня, с. Скобленіє.

Скромадити, -джу, -диш, гл. Скоблить, скрестъ. *Моркву, буряки скромадити.*

Скромадитися, -джуся, -дишся, гл. Царапаться. *Чую, в сінях щось скромадиться.* Борз. у.

Скропити. См. **Скропляти.**

Скро́плювати, -люю, -єш, скропля́ти, -ляю, -єш, сов. в. скропити, -плю, -пиш, гл. Окроплять, окропить. К. Дз. 217. *Скропляй нас, матінонько, свяченою водою.* Грин. III.

523. *І скроплював безплідную пустиню.* К. Іов. 86. *Не скропиш того свяченою водою.* Ном. № 5670.

Скруг, -га, м. На скрузі. На ущербъ луны. *Йому на скрузі голова болить.* Канев. у. **Скруглити.** См. **Округляти.**

Скругя́ти, -ляю, -єш, сов. в. скруглити, -глю, -лиш, гл. 1) Округлять, округлить. *Ти мене, мов глину, зліпив, скруглив.* К. Іов. 22. 2) Очищать, очистить хлѣбныя зерна вращеніємъ въ решетѣ. Вх. Зн. 64.

Скружки, -жок, ж. мн. То, что отбрасывается отъ зерна, когда его округляютъ. (См. **Скругяги 2**): части колосевъ, соломы и пр. Вх. Зн. 67.

Скружля́ти, -ляю, -єш, гл. = Скругяти.

Скрупілий, -а, -е. Заскорузлый. *Кожух скрупілий.* ЗОЮР. I. 319.

Скрут, -гу, м. 1) = **Скрута.** Сим. 204. *До скруту як прийшлося, а він тоді: батечку, голубчику, не буду вже!* Канев. у. *Ой скрут же мій та й дуже важкий: що ж я маю робити.* Канев. у. *До пристані прибудеш, дорожний скрут, нудьгу забудеш.* Мкр. Г. 43. *До скруту треба. Крайне необходимо. Туди він не часто забігав; хиба вже до скруту чого треба, то зайде.* Мир. Пов. II. 42. 2) Въ водяной мельницѣ: снарядъ, при помощи котораго **кіш** можно передвинуть въ сторону отъ жернова. Мик. 481. 3) Продолговатый клубокъ, смотанный изъ выплетенной для приготовления шляпъ соломенной ленты. Гол. Од. 56.

Скрута, -ти, ж. Стѣсненное, затруднительное, тяжелое положеніе, состояніе, со множествомъ хлопотъ, дѣла.

Скрутель, -ля, м. Свернутая горстка пеньки, очищенной отъ кострики. Гол. Од. 35.

Скрутень, скрутінь, -тня, м. Пучекъ, скрученный пучекъ. Мнж. 192. *Посеред ліса лежить скрутень заліза — хто найде, обмине (змѣя).* Ном. № 102, стр. 293. *Скрутінь бакуну.* Вх. Зн. 64.

Скрутити, -ся. См. **Скручувати, -ся.**

Скрутій, -тія, м. = Скрутель. Гол. Од. 35.

Скрутіль, -ля, м. 1) = **Скрутій.** Гол. Од. 35. 2) Свернутый пучекъ соломы. Гол. Од. 49.

Скрутний, -а, -е. Затруднительный, тяжелый, стѣснительный.

Скрутно, нар. Затруднительно, тяжело, стѣснительно. *За землю стало скрутніше.* Левиц. I. 161.

Скрутнути, -ну, -неш, гл. Поворотить, крутнуть. *Скрутнула головою і мовчки вийшла з хати.* Мир. Пов. II. 46. *Поклав на одного коня руку, — той тілки головою скрутнув.* Мнж. 30.

Скруток, -тку, м. Свернутый пучекъ табачныхъ листьевъ. Шух. I. 36.

Скруха, -хи, ж. Сокрушеніе. *Дай їх серцу скрухи, би ся спам'ятали.* Гол. III. 385. *І такий він, сіромаха, смутненький.... У такій скрусі, що мені жалько стало.* МВ. (КС. 1902. X. 148).

Скручування, -ня, с. 1) Скручиваніе. 2) Сворачиваніе, поворачиваніе. О. 1862. V. Кух. 30.

Скручувати, -чую, -єш, сов. в. скрутіти, -чу́, -тиш, гл. 1) Скручивать, скрутить, связать. *Скрутити вас треба залізними обручами.* Левиц. Пов. 322. 2) Сворачивать, свернуть. *Скрутив цигарку.* Харьк. 3) Поворачивать, поворотить. *Скручують (гонять кружком) отару в коші.* О. 1862. V. Кух. 30. 4) — **голову, в'язи кому.** а) Свернуть

голову, шею. *Оттак я йому головку скрутив.* Ном. № 939. *Йди к чорту, а то я тобі й в'язи скручу.* Г. Барв. 531. — **чому.** б) Разбить, сломать что.

Скручуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. скрутітися, -чүся, -тишся, гл. 1)

Сворачиватися, свернутися. *Дерево гадюкою скрутилось.* Стор. М. Пр. 66. 2) Потерпіть неудачи в дѣлахъ, свихнутися. *Хоч би я за пана пішла: як моя доля така, то й пан скрутиться, а як моя добра доля, то піду за п'яницю, то й п'яниця поправиться.* Ном. № 1663. 3) Только сов. в. Околѣть, умереть. Марк. 56. 4) Только сов. в. Сойти съ ума, обезумѣть. *Гріх осиковою палкою бити і скотину, і людей, бо зараз скрутиться.* Чуб. І. 76. 5) Безл. Прійтись плохо, тяжело. *Ей, чоловіче, скрутиться тобі! от яконом буде бить.* Рудч. Ск. І. 167.

Скрушити, -ся. См. Скрушувати, -ся.

Скрушки, -шок, ж. мн. = Скружки. Вх. Зн. 67.

Скрушувати, -шую, -еш, сов. в. скрушіти, -шу', -шиш, гл. Сокрушать, сокрушить. *І вернусь до неї розум, скрушений бідою.* К. МБ. XI. 146.

Скрушуватися, -шуюся, -ешся, сов. в. скрутитися, -шүся, -шишся, гл.

Сокрушаться, сокрушиться. *Глянь на Бога, чи у тебе руки зведуться на мене, на таку стару жінчину? Може й у тебе матка є стара?» Йому серце скрутилось, він і пустив.* Чуб. Н. 188.

Скряботушка, -ки, ж. = Шкряботушка. Мишка-скряботушка. Рудч. Ск. II. 1.

Скуб, меж. Дергь! (о выдергиванні волось, пера и пр.). *Скуб, та й висмикнула з нього перо.* Чуб. II. 135.

Скубанка, -ки, ж. 1) Дерганье, щипаніе (шерсти, волось, перьевъ). 2) Корпія. Желех.

Скуба́ти, -баю, -еш, гл. = Скубти.

Скубень, -бня, м. = Скубка 1? *Навіджена синиця щигля покидає, бо боїться його скубня, що добре кусав.* Чуб. V. 1124.

Скубка, -ки, ж. 1) = Скубанка 1. *Од чого більш жаль візьме: чи од батькових скубок, або хоть і пужки, чи од материного голублення.* Кв. 2) мн. Родъ игры в карты, при которой проигравших дергают за волосы. КС. 1887. VI. 471.

Скубнути, -бну', -неш, гл. Однокр. отъ **скубти.** Дернуть, рвануть. *Як горох при дорозі: хто йде, той скубне.* Ном. № 2095. *Скубне за чуба.* Стор. М. Пр. 31.

Скубонутти, -ну, -неш, гл. Сильно дернуть. О. 1862. IV. Слов.

Скубрій, -рія, м. Взяточникъ, любящій содрать. Черн. г.

Скубсти, -бу, -беш, гл. = Скубти. Угор.

Скубти, -бу, (-блю), -беш, гл. Дергать (шерсть), щипать, оципывать, драть (за волосы). *Кудельки не скубла.* Мет. 213. *Скублю (скубу) не пера, ім не мясо.* Ном., стр. 293, № 92. *Чужий лоб скубти, треба й свого наставити.* Ном. № 11931. *На припоні коні отаву скубуть.* Шевч.

Скубтися, -буся, -бешся, гл. Драть другъ друга за волоса. *Пани скубуться, а в мужиків чуби болять.* Посл.

Скувати, -ся. См. Сковувати, -ся.

Скугніти, -ню', -ниш, скуготати, -чу', -чеш, гл. О свиньяхъ: визжать. *Скугнить як поросля.* Вх. Зн. 64. *Поїли свині полову, поївши полову, скугочуть.* Нп.

Скугу! межд., выражающее визгъ. *Заяць... через колоду та скіць у воду — скугу!*

Скудатися, -даюся, -єшся, гл. Оскудѣть. *У нас хто сіе б десятин хліба, той зімою не скудається.* Павлогр. у.

Скудлачити, -чу, -чиш, гл. Взъерошить.

Скудлити, -длю, -лиш, гл. Взъерошить.

Скудний, -а, -е. Скудный. Левиц. I. 394.

Скудо́та, -ти, ж. Скудность.

Скудрявити, -влю, -виш, гл. Сдѣлать кудрявымъ.

Скудрявіти, -вію, -єш, гл. Сдѣлаться кудрявымъ. *Сосенко моя кудрявая, чом ти рано скудрявіла?* Чуб. V. 589.

Скуза, -зи, ж. Извиненіе, оправданіе, отговорка. Гайс. у.

Скузуватися, -зуюся, -єшся, гл. Извиняться, оправдываться, отговариваться. Гайс. у.

Скуйовдати, -даю, -єш, гл.; **Скуйовдити, -джу, -диш**, гл. 1) Взъерошить, привести въ безпорядокъ (волоса). 2) Скомкать, смять. *Скуйовдила спідницю.* 3) Возбудить, взволновать. *І всіх скуйовдила собою.* Котл. Ен. VI. 69.

Скука, -ки, ж. Скука. *Тобі од скуки тільки ловити мух.* Ном. № 10871.

Скуда, -ли, ж. Нарывъ, вередъ, болячка. Желех. Ум. **Скулка**. ЗЮЗО. I. 128.

Скулиніг, нар. Поджавъ ноги. *Вробили в печі діру і він там.... скулиніг лежав.* ЕЗ. V. 35.

Скулити, -лю, -лиш, гл. Съежить, скорчить. *Головойку склонив, ручейку зложив, ніженьку скулив.* МУЕ. III. 36.

Скулитися, -люся, -лишся, гл. Съежиться. *Як пес скулився.* Чуб. V. 1147.

Скулка, -ки, ж. Ум. отъ скула.

Скулоо́кий, -а, -е. Косоглазый. Kolb. II. 101.

Скулочник, -ка, м. Раст. *Malva crispa* L. ЗЮЗО. I. 128.

Скумасно, нар. Страшно. Черн. у.

Скумбрія, -рії, ж. Рыба. Скумбрія.

Скуп, -пу, м. Плата, вознагражденіе; взятка. *Хвершал за лікарство бере скуп.* Лохв. у. *Одно скуп беруть з людей дяки за науку, а наука та.... Лебед. у. Бере скуп з людей посередник.* Канев. у.

Скупавіти, (-вію, -єш? или: скупаві́ти, -влю, -виш?), гл. Встрѣчено въ слѣд. пѣснѣ:
На нашеї на вулиці все купалії молодці. Ой нема, нема натунавшого над Івана над нашого, бо його дівка скупавіла, дівка Храсина полюбила. Чуб. III. 201. **Купалий** — качественное прилагательное (**найкупавший**); въ такомъ случаѣ не произошла ли здѣсь фонетическая замѣна х на к? тогда было-бы: **купалий = хупавий** — красивый; **скупавити** — сдѣлать красивымъ, украсить.

Скупарь, -ря, м. Скупецъ, скряга. Вх. Зн. 64.

I. Скупати, -паю, -єш, гл. Выкупать.

II. Скупати, -паю, -єш, сов. в. **скупі́ти, -плю́, -пиш**, гл. — **кого**. Въ свадебномъ обрядѣ: дать кому вознагражденіе за то, что онъ уступитъ свое мѣсто, сойдетъ съ него. *Скупають шурина з покутя, щоб молодому сісти коло молодіі.* Мет. 194. *Гадали-думали чорнії галочки: як би нам скупити сокола з явора? Треба дати соколоньку ярої пшениці. Гадали-думали пишній бояре: як би нам скупити Івася з кониченька? Треба дати Івасеньку молодую Марусеньку.* Рк. Макс.

Скупатися, -паюся, -єшся, гл. Выкупаться. *Ой, бабусю, бабусю, яка ж ти погана! Пішла б ти на лотоки та би ся скупала.* Чуб. V. 1131.

Скупердя, -ді; Скупердяга, -ги; Скупердяй, -дяя, м. Скупець, скряга. *До чого пас довів ти, бісів скупердяго?* О. 1861. III. 96.

Скупердяка, -ки, ж. = Скупердяга. Г. Барв. 253. *Ой ми чуємо червоні в Василя старого; не лишимо скупердяці, а ні золотого.* К. ЦН. 177.

Скупий, -а, -е. Скупой. *Да скупа собі баба, так щоб не наймать наймита, посилає, зятя пасти коні.* ЗОЮР. I. 46. Ум. **Скупенький, скупесенький.**

Скупіндя, -ді, м. = Скупердя. Котл. Ен. IV. 14.

Скупити, -плю, -пиш, гл. Соединить, собрать. *Дружко усіх весільних до гурту скупив.*

Скупіти, -плю', -пиш, гл. 1) См. **Скупати.** 2) См. **Скуповувати.** 3) = **Скупувати.** *Тоді скупи, коли на дні, а не з вершечку.* Ном. № 4671.

Скупитися, -плюся, -пишся, гл. Соединиться, собраться. *Старшина.... скупилась тісно, плечем поуз плече.* К. ЧР. 341.

Скупитися, -плюся, -пишся, гл. Избавиться, откупиться. *Скупитись гріха.* Ном. № 121.

Скупій, -пія, м. = Скупарь. Вх. Зн. 46.

Скупість, -пости, ж. Скупость. *Поживіться, люде добрі, не скупость, тільки така сила.* Ном. № 12025.

Скупіти, -пію, -єш, гл. Дѣлаться скупѣе. *Ми все скупієм.* Харьк. г.

Скупія, -пії, ж. Раст. *Convallaria multiflora* L. ЗЮЗО. I. 119.

Скупляти, -ляю, -єш, гл. = Скуповувати. *Риболовні скупляти.* О. 1862. VIII.

Скупник, -ка, м. Скупщикъ.

Супо, нар. Супо.

Скуповувати, -вую, -єш, сов. в. скупіти, -плю', -пиш, гл. Скупать, скупить.

Скуповуватися, -вуюся, -єшся, гл. Скупаться. *Ви ще й досі скупуетесь? А ми вже все покупили.*

Скупоці, -щей и -щів, ж. мн. Скупость. *У скупоцях не кохайся.* Ном. № 4675.

Скупувати, -пую, -єш, гл. Скупиться. К. МБ. XII. 277. *Ой ти, мамо, не скупууй, поганого не купуй.* Нп. *Хто скупує, той двічі купує.* Посл.

Скупуватий, -а, -е. Скуповатый. *Ой казали, що свати багаті, аж вони скупі, скупуваті.* Мил. 157.

Скупучий, -а, -е. Скаредный, очень скупой. Змієв. у.

Скупчити, -чу, -чиш, гл. = Скупити.

Скупчитися, -чуся, -чишся, гл. = Скупитися. *Коло шинку людей скупчилося багато.* МВ. II. 188. *Дівчата коло мене скупчились.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Скуп'яга, -ги, м. = Скупердяга. Котл. Ен. Вх. Зн. 64.

Скурвай, -вая, м. = Скурвий син.

Скурвий, -а, -е. Распутный. *Скурва баба.* Мнж. 124. — **син.** Сынъ распутной женщины. (Брань). *Не одного ляха козак, як би скурвого сина, за чуба потряс.* Макс.

Скурвитися, -влюся, -вишся, гл. Развратиться.

Скуриги, -рю', -риш, гл. Выкурить. Вх. Зн. 64. *Скурив увесь тютюн.*

Скуса, -си, ж. Коклюшь. Вх. Зн. 64.

Скусити. См. **Скушати, скушувати.**

Скуска, -ки, ж. Искусительница? предметъ искушенія? «То, синоньку, скуска» — сказаль пустынникъ выросшему въ пустынѣ мальчику, впервые увидѣвшему женщину. Гн. II. 94.

Скусник, -ка, м. Скусывающій, откусывающій. Ум. **Скусничок.** Налетів же крячок та й іскусничок, іскусив же він усі яблучка. Грин. III. 142.

Скусівнік, -ка, м. Раст. *Arnica montana* L. Вх. Зн. 64.

Скутий, -а, -е. Скованный.

Скуча́ти, -чаю, -єш, сов. в. скучити, -чу, -чиш, гл. Скучать, соскучиться. *Скучає, як собака за кием.* Ном. № 5021. *Ти б поїхав та й не барився, щоб я не скучила.* Мет. 56.

Скучень, -чня, м. Раст. *Companula glomerata* L. ЗЮЗО. I. 115.

Скучний, -а, -е. Скучный. Левиц.

Скучнік, -ка, м. = Скучень. ЗЮЗО. I. 115.

Скучно, нар. Скучно. *Чи головка болить, чи на серденьку нудно, чи за отцем, матусею скучно?* Грин. III. 263. Ум. **Скучне́нько, скучне́сенько.** Стало мені скучененько. Чуб. V. 750.

Скуша́ти, -шаю, -єш, сов. в. скусити, -шу, -сиш, гл. Искушать, искусить. *Почали (чорти) скушати його.* Грин. II. 11.

Скуштува́ти, -тую, -єш, гл. Попробовать. *Не поцурайтесь хліба-соли, борщю скуштуйте, галушок.* Котл. Ен. V. 14.

Скушувати, -шую, -єш, сов. в. скусити, -шу, -сиш, гл. Скусывать, скусить. *Щоб зуби не боліли, треба кожної п'ятниці зрізувати, а ще краще — скушувати ньогті.* Грин. II. 41.

Слабий, -а, -е. Больной. *На ліжку лежала слаба.* Левиц. Пов. 288. *Дитина у його дуже слаба, мабуть умре.* Канев. у. *Батько слабий лежить.* Канев. у. Ум. **Слабенький, слабесенький.**

Слабі́ти, -блю, -биш, гл. Ослаблять. *Не тягайте свиток з пучка, його не треба слабити.* Харьк. у.

Слабість, -бости, ж. Болѣзнь. Чуб. I. 90.

Слабіти, -бію, -єш, гл. = Слабувати. *На очі слабів.* КС. 1884. VIII. 720.

Слабішати, -шаю, -єш, гл. Ослабѣвать, дѣлаться слабѣе. *Мати усе смутніла і слабішала.* МВ. II. 180.

Слабкий, -а, -е. 1) Слабый, свободный, не тѣсный. 2) Слабый, не умѣющій сдержаться. *От брат його чванько слабкий уже на се: що начеркав, то так в дрюкарню і несе.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 101). 3) — **на уторі.** Не сдерживающій вѣтровъ. Ном. № 12408. Ум. **Слабкенький.**

Слабко, нар. Слабо, свободно, не тѣсно. *Слабко дуже підперезала його, — дитина зараз і рохристається.* Ум. **Слабкенько.**

Слабнути, -ну, -неш. 1) Слабѣть. *Його ноги слабли, очі темніли.* Левин. I. 385. 2) Разбаливаться, разнемогаться. *Чим раз гірше почала тота жінка (хвора) слабнути.... Пішов тогди той ангел і виймив душу з тої сироти жінки.* Гн. II. 159.

Слабо, нар. Плохо, мало. *Слабо зродило буришка.* Вх. Зн. 64.

Слабовитий, -а, -е. Болѣзненный. Маркев. 59. *Слабовита удова була.* Федьк.

Слабовінь, -вені, ж. Слабость. Переносно: слабый человекъ. Вх. Зн. 64.

Слабосі́лля, -ля, с. Слабосиліе. К. Іов. 84.

Слабосильний, -а, -е. Слабосильный. К. Іов. 55.

Слабува́ти, -бу́ю, -єш, гл. Болѣть. *Був собі чоловік, і все його жінка слабувала.* Рудч. Ск. І. 168.

Слабуватий, -а, -е = Слабовитий. Вх. Лем. 466.

Слава, -ви, ж. 1) Молва, слухъ; толки, пересуды. *Синиця славу распустила, що хоче море запалить.* Гліб. *Тим до неї не горнуся, що слави боюся.* Чуб. V. 83. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору: я за славу сама стану, ще й вигворюся.* Мет. 105. *Стала слава, стала слава, стали й поговори ой на тую дівчиноньку, що чорнії брови.* Мет. 106. **Добра слава.** Хорошая репутация, честное имя. *Не сироти малі діти, що неньку сховали: їм зосталась добра слава.* Шевч. **Недобра слава.** Дурная репутация. *Вона чесного роду і не накине на себе недоброї слави.* Стор. М. Пр. 52. **Слава-поговір.** Дурная молва. *Ой була слава-поговір, ти не моя, серденько, я не твій.* Чуб. V. 226. **Набіра́тися слави.**

Подвергаться осмѣянію, позорить себя. Ой ізвівши, на коника сівши, — зоставайся, слави набирайся. Мет. 15. *Як ми любилися, та й не побралися, слави-поговору понабіралися!* Мет. 84. **Славу чинити, сіяти.** Разлапашать, дѣлать шумъ. *Та бо мовчіть уже, тітко! Хоч тепер мовчіть — не чиніть слави, голубочко.* Федьк. *А на мене славу сіють.* Грин. III. 185. **У славу вводити.** Позорить, компрометировать. *Сватай мене, козаченьку, та не вводь у славу.* Чуб. **У славі ходити.** Позорить себя. *Ой сама ж ти, дівчинонько, та у славонці ходиш.* Чуб. 2) Слава. Шевч. 46. *Полягла Кішки Самійла голова.... Слава не вмре, не поляже! Буде слава славна поміж козаками, поміж друззями, поміж рицарями!* АД. І. 219. **Славу учинити.** Високу могилу висипали і прапірок у головах устромили і премудрому лицареві славу учинили. АД. Ум. **Славонька, славочка.**

Славен, -вна, -не = Славний.

Славетний, -а, -е. 1) Знаменитый, славный. Левч. 148. 2) Достойный, достойный уваженія. *Всякому стало розумно, який справді славетний та величний у своїй простоті той сільський мир, з которого Квітка вибрав свою Марусю з її сімєю поетичною.* К. Опов. 119. *Какъ эпитетъ міщанина въ прежнее время: уважаемый.* К. ЦН. 215. КС. 1882. VII. 153.

Славетник, -ка, м. 1) Славный, прославленный человекъ. *Чому славетникам, тим шейхам, тим емирам так, як йому, Бог житні не являвся?* К. МХ. 17. 2) Въ прежнее время: мѣщанинь. *Нема її в славетників-міщан.* К. ПС. 61. *Наші крамарі-славетники.* К. ЦН. 220.

Славити, -влю, -виш, гл. Говорить, рассказывать. МВ. II. 87. Г. Барв. 8. *Славили, що колись то вона і багачка була.* Федьк. *Чи справді він такий, як славлять?* МВ. (О. 1862. III. 45). 2) Прославлять.

Славитися, -влюся, -вишся, гл. Славиться.

Славний, -а, -е. 1) Славный. *І наша слава вічно славна буде.* К. ЦН. 241. *Завели їх в славне місто, славне місто, ще славніщі замки.* Чуб. *Славних прадідів великих правнуки погані.* Шевч. 2) Хороший. Славний чоловік, та березинський. Ном. № 4705. Ум. **Славненький, славнесенький.** Славненька теличка. Рудч. Ск. II. 51. *Ой ти, Байдо молодесенький, єсть у тебе лицарь да славнесенький.* Грин. III. 582.

Славно, нар. 1) Славно. 2) Хорошо. *Як славно, бабусечко, як славно.* МВ. (О, 1862. III. 41). Ум. **Славненько, славнесенько.**

Славонька, -ки, ж. Ум. отъ слава.

Славут, -та, м. = Славута. Бажав єси, Тарасе, щоб тебе поховали над Дніпром-Славутом. К. (О. 1861. III. 6).

Славута, -ти, м. Эпитетъ Днѣпра. На лиман-ріку іспадали, к Дніпру-Славути низесенько уклоняли. АД. I. 217. Суджено за море славутою-Дніпром та за Дунай плисти. К. Дз. 157.

Славутиця, -ці, ж. = Славута. Дніпру-Славутиці низесенько вклоняють. К. Дз. 158.

Славутий, -а, -е = Славетний 1.

Слав'янин, -на, м. Славянинъ. Щоб усі слав'яне стали добрими братами. Шевч. 238.

Слав'янка, -ки, ж. 1) Славянка. 2) Азбука-кириллица. О. 1862. I. 80.

Слав'янолюбець, -бця, м. Славянофіль. Желех.

Слав'янолюбство, -ва, с. Славянофильство. Желех.

Слав'янський, -а, -е. Славянській. Всі мови слав'янського люду, всі знаєте, а своєї дасть Біг. Шевч. 213. Виростали у кайданах слав'янській діти. Шевч. 237.

Слав'янщина, -ни, ж. Славянская земля. К. (О. 1861. III. 6). Всі земляки наші і вся Слав'янщина. Шевч. (О. 1862. III. 6).

Слання, -ня. Приготовленіє постели, постилка.

Сласний, -а, -е. Лакомый. На сласний кусок найдеться куток. Ном. № 12011.

Сласно, нар. Лакомо. К. ХП. 63. Не тим погоріли, що сласно їли, а тим, що не гляділи. Ном. 7239. Сласно їла. Славяносерб. у.

Сластьонниця, -ці, ж. Торгующая сластьонами.

Сластьон, -на, м. Родъ оладій. Маркев. 161.

I. Слати, -шлю, -шлеш, гл. Слатъ, посылатъ. Листи писати, до милої слати. Грин. III. 252. До царівни б рада слать старости. Шевч.

II. Слати, -стелю, -леш, гл. Слатъ, устилать. Буду я тобі постіль слати. Макс. Стелють перед столом рушник. Грин. III. 531.

I. Слатися, -шлюся, -лешся, гл. 1) Посылатъ сказать Шлеться зіронька до місяця: ти, місяцю-товаришу, не зіходь же ти поперед мене... Шлеться Іван та до Марусі: ти, Марусю, вірна дружино, не сїдай же ти поперед мене. Макс. 2) Посылатъ сватать.

II. Слатися, -стелюся, -лешся, гл. 1) Стлаться, разстилаться. Мокрець стелеться густо, зілля рунисте. Слалась плачучи трава. 2) Стлатъ себѣ постель. От вони і почали на дворі слаться. Ном. № 6540. 3) — до ніг. Припадать къ ногамъ.

Слебівувати, -зую, -єш, гл. 1) Читать по складамъ. 2) Вяло читать или говорить. Дивись, як слєбізує, аж нудно слухати. Полт. г. Прийшла до своєї ніби невістки та і почала слєбізувати. Г. Барв. 197.

Слезавий, -а, -е = Сльозавий. З очей слезавих. ЕЗ. V. 53.

Слезити, -зю, -зиш, гл. 1) Плакать. Гол. II. 564. 1) Сочиться. Яром вода слезить. Св. Л. 24.

Сли, союз. Если. Ци ти, моя доле, в морі утонула? Сли-сь в морі втонула, приплинь к береженьку. Гол. I. 193. Ой шли ляхи, дороги питали. Сли сюда козаки йшли, чи ви не видали? Гол. I. 25.

Слива, -ви, ж. Слива. Сидить, як у сливах. Онъ не въ своей тарелкѣ. Ум. Сливка, сливонька, сливочка.

Сливе, нар. Почти. Пуд старость сливе і в рот не брав. Рудч. Ск. I. 74. Павла вона сливе й не бачила. МВ. (О. 1862. I. 81).

Сливіна, -ни, ж. 1) Сливовое дерево. 2) Слива. *Нема над рибу лину, мясо свинину, ягду сливину.* Ном. № 7523.

Сливіти, -влю, -виш, гл. — сливки. Разрисовывать писанки. МУЕ. III. 42.

Сливітися, -влюся, -вишся, гл. О писанкахъ: разрисовываться. МУЕ. III. 43.

Сливка, -ки, ж. 1) Ум. отъ слива. 2) = Писанка. МУЕ. III. 42, 43. 3) Родъ орнамента въ вышивкѣ, рѣзбѣ. КС. 1893. V. 278. Г. Барв. 216. Шух. I. 303.

Сливковий, -а, -е. Объ узорѣ въ вышивкѣ: вышитый сливками. Kolb. I. 48, 49.

Сливник, -ка, м. Садъ изъ сливовыхъ деревьевъ. Зміев. у.

Сливняк, -ка, м. = Сливник. *Садок той увесь був заріс вишенням, сливняком і рясними грушами і яблуням.* О. 1862. VIII. 15.

Сливовий, -а, -е. Сливовый.

Сливиця, -ці, ж. Водка изъ сливъ. Угор.

Сливонька, сливочка, -ки, ж. Ум. отъ слива.

Сли́вчити, -вчу, -чиш, гл. = Сливити. *Починають сливити сливки (сливчити) = писати писанки, чи малювати.* МУЕ. III. 42.

Слив'янка, -ки, ж. 1) Сливовая наливка. *І кубками пили слив'янку.* Котл. Ен. 2) Отваръ изъ сливъ. Угор. 3) Сорть плахты. Чуб. VII. 428. КС. 1893. XII. 448.

Слиж, -жа, м. 1) = Сляж. *Сімсот соколят на одній постелі сплять. — Слжі на гориці.* Мнж. 175. 2) Рыба *Cobitis barbatula*, голецъ. Шух. I. 24.

Слижан, -на, слижун, -на, м. = Слиж 2. Угор.

Слиз, -зу, м. 1) Слизъ. Желех. 2) Раст. *Malva silvestris*. Вх. Пч. I. 11.

Слизень, -зня, м. Селезенка. Вх. Уг. 268.

Слизенький, -а, -е. Ум. отъ слизький.

Слизенько, нар. Ум. отъ слизько.

Слизик, -ка, м. = Слиж 2. Вх. Пч. II. 19.

Слизити, -зю', -зиш, гл. 1) Дѣлаться скользкимъ. *Шлях слизить після мряки.* Канев. у. 2) Течь, сочиться. См. Слезити. *Ота свічка, то хоч би вона тобі слизила, так ані трохи.* Канев. у.

Слизнути, -ну, -неш, гл. Исчезнуть, пропасть. Ном. № 3781. *І він, як муха в зиму, слиз.* Котл. Ен. II. 10. *Слиз, наче кріз землю пішов.*

Слизота, -ти, ж. 1) Скользкость, гололедица. *Кінь не кований та й боїться слизоти.* Волч. у. *Ото слизота — ні проїхать, ні пройти.* 2) Сукровица. *Слизота слизотить (з мертвяка).* Мир. ХРВ. 48.

Слизотіти, -чу', -тиш, гл. = Слизити 2. Мир. ХРВ. 48. *По весні текла всяка нечисть, слизотіла й пінила.* Мир. ХРВ. 162.

Слизуватий, -а, -е. Слизистый, покрытый слизью. *Слизувате сало.* Павлогр. у.

Слизький, -а, -е. Скользкій. *Погода не тая, дорога слизькая.* Чуб. V. 766. *Зогнав на слизьке. Поставилъ въ затруднительное положеніе.* Ном. № 4183. Ум.

Слизькенький, слизенький. *Тепер ніченька темненька, дорога слизенька.* О. 1862. IV. 25.

Слизько, нар. Скользко. *До церкви слизько, до дівчат близько.* Ном. № 8792. Ум.

Слизенько, слизькенько.

Слимак, -ка, м. 1) Улитка. Вх. Пч. II. 28. Каменец. у. 2) Монастырській служка, послушникъ. *Гладкий як слимак.* Ном. № 13139. *Крадуть слимаки гусей, качок, курей*

индиків у Гевалів і Амаліків. Котл. Ен. V. 51. 3) Писанка съ изображеніємъ улитки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Слимачок**.

Слимаковий, слимачковий, -а, -е = Слимачий. Слимакови шкорупки.

Слимачий, -а, -е. Приналежащій улиткѣ. Слимача хижка — раковина улитки. Вх. Лем. 467.

Слимачок, -чка, м. Ум. отъ слимак.

Слимуж, -жа, слимужка, -ки, слимуш, -ша, м. = Слимак 1. Вх. Зн. 64. Вх. Пч. II. 28. Шух. I. 22.

Слина, -ни, ж. Слюна. *Твої гроші роскояться так, як слина.* Чуб. V. 1135. Ум. **Слинка, слиночка.** Нашому маляті лиш слинку ковтати. Ном. № 1038.

Слинити, -ню, -ниш, гл. 1) Слюнить. *Пряжу слиню.* Грин. I. 86. 2) Переносно: плакати. *Иди утрись і більш не слинь.* Котл. Ен. III. 13. *Чи ж не сором тобі, пане сотнику, хлипати, мов стара боба, — тільки що храбрився, а теперечки й слиниш.* Стор. I. 213.

Слинівка, -ки, ж. Болѣзнь рог. скота: ящурь.

Слинка, слиночка, -ки, ж. Ум. отъ слина.

Слинути, -ну, -неш, гл. Разноситься, разглашаться. *По нещасній Україні слинула новина: не єдного смерть спіткала козацького сина.* Гол. I. 16. *Нехай твоя слава слине, турецькая нехай гине.* Pauli.

Слинько, -ка, м. Слюнявий.

Слиня, -ні, ж. = Слина. *Як до мене заговориш, тече з губи слиня.* Чуб. V. 141.

Слинявий, -а, -е. Слюнявий. *Який дідок слинявіш, а всі його цілують.* Ном.

Слих, -ху, м. Слухъ. Чуб. III. 486. *Прийшли слихи до милої, що милого вбито.* Харьк. у.

Слихати, -шу, -шиш, гл. Слыхать. *Ані слихом слихати, ані видом видати.* Ном. № 1939.

Сличок, -чка, м. = Шличок. Лукаш. 62.

Слишка, -ки, ж. 1) Слухъ, вѣсть. *У нас така пройшла слишка, що вона вмерла.* Верхнедн. у. 2) мн. Родъ дѣтской игры. Ив. 39.

Слице, -ща, с. Мѣсто надъ водою, гдѣ разстилають лень или холстъ для выбѣлки солнечными лучами.

Слівце, -ця, с. Слово. *Хазяїн вряди-годи промовляв слівце.* Левиц. I. 232.

Сліги, -гів, мн. Толстыя перекладины, балки, черезъ яму для мостика. *Покладуть сліги через прірву, а поверх дошки, та й їздять.* Лебед. у.

I. Слід, -ду, м. 1) Слѣдъ. *В чоботях ходить, а босії сліди робить.* Ном. № 1182. **У сліди кому уступати.** *Ходить по слѣдамъ кого, поступать по чьому примѣру, подражать.* 2) Знакъ, признакъ. *І сліду не осталось.* Шевч. Ум. **Слідок, слідочок, слідонько.**

II. Слід, нар. Должно, слѣдуєть. *Не слід тобі лаятись. Ото воно так жило, як слід.* Рудч.

Слідець, -дця, м. Сыщикъ. *І порішили вони чи так, чи инак, не жалуючи нічого, зловити отамана, і вирядили шукачів та слідців.* МВ. II. 29.

Слідити, -джу, -диш, гл. Идти слѣдомъ; оставляють слѣдъ; слѣдить. *Що ви тут слідите? Трава усяка є в садку.* Канев. у. *За нею ходив гречний молодець, слідив-прослідив аж до світлоньки.* Чуб. III. 315.

Слідком, нар. Слѣдомъ, вслѣдъ. *За ним слідком іде.* Рудч. Ск. II. 84.

Слідкувати, -кую, -еш, гл. Идти вслѣдъ, слѣдовать. *Ми слідком за нею слідкували.* МВ. II. 45.

Слідок, -дка, м. Ум. отъ слід.

Слідом, нар. 1) = **Слідком**. Слідом за дідом. Ном. № 11837. 2) Какъ должно. Треба слідом все робити. Левч. 56.

Слідонько, -ка, **слідочок**, -чка, м. Ум. отъ слід.

Слідство, -ва, с. Слѣдствіе. Заперли бідолах в острог та й почали писати слідство. Стор. I. 48.

Слідствувати, -вую, -єш, гл. Производить слѣдствіе. Почнуть слідствувать, то видно буде, хто зробив. Екат. у.

Слідувати, -дую, -єш, гл. = **Слідкувати**. Так і біга, так і слідує за ним. Змієв. у.

Сліза, -зи, ж. = **Сльоза**. По тобі, милий, гарячая покотилась сліза. Чуб. V. 318. **Слізки** пустити. Заплакать Слізки пустила із очей. Котл. Ен. II. 23. Ум. **Слізка**, **слізонька**. Ном. № 1493.

Слізливий, -а, -е. Слезливый, любящій плакати.

Слізний, -а, -е. Слезный, изъ слезъ. Де плаче сестричка — слізняя криничка. Нп.

Слізно, нар. Слезно, со слезами. Стоїть місяць над горою, а сонця немає, мати сина в дороженьку слізно проважав. Чуб. V. 532.

Слізонька, **слізочка**, -ки, ж. Ум. отъ сліза, сльоза.

Сліп, -па, -пе = **Сліпий**. Чого б і плакав сліп, як би бачив світ. Ном. № 5375.

Сліпак, -ка, м. 1) Слѣпецъ. 2) Жив. = **Веретільник 1**. Вх. Пч. I. 16. 3) Раст. а) *Lychnis vespertina* Sibthorp. ЗЮЗО. I. 127. б) *Papaver orientale* L. ЗЮЗО. I. 130. 4) мн. Заячьи глаза. Вх. Пч. II. 6. Ув. **Сліпачище**. Чого б сліпачище хтів, як би пліт бачив. Ном. № 5375.

Сліпати, -паю, -єш, гл. Плохо видѣть съ трудомъ разбирати; дѣлать что съ трудомъ видя, силясь разглядѣть (вслѣдствіе темноты, плохого зрѣнія). Завтра по видному й поїхали б, а тепер чого сліпати? Св. Л. 123. Сліпає старий у книжку. Рк. Левиц. Сліпає було Якимко по часловці. Левиц. I. 243. — **очима**. Щурить глазами отъ близорукости. Виглянув Пшепшинський з дверей, сліпаючи очима. Левиц. I. 287.

Сліпачка, -ки, ж. 1) Слѣпая. 2) = **Сліпак 2**. Вх. Пч. II. 16.

Сліпень, -пня, м. Преим. во мн. ч. **сліпні**. Глаза (пренебрежительно). Ото витріщив сліпні, а нічого не бачить, бодай тобі повилазили. Ном.

Сліпець, -нця, м. Слѣпецъ. Присягались сліпці, що своїми очима бачили. Ном. № 6849.

Сліпці сватають. Дремота одолѣваєть. Звениг. у. 2) = **Сліпак 2**. Вх. Пч. II. 16. 3) Родъ дѣтской игры. КС. 1891. V. 207.

Сліпи, -пів, м. мн. Глаза (пренебрежительно). Уже залив сліпи — напился п'янь. Черк. у.

Сліпий, -а, -е. 1) Слѣпой. *Перебендя старий, сліпий*. Шевч. 2) **Сліпі дзигарі**. Крытые часы. Подол. г. 3) — **замок** = **Лавчастий замок**. Шух. I. 93, 94. Ум. **Сліпенький**, **сліпесенький**.

Сліпити, -плюю, -пиш, гл. 1) Ослѣпляютъ. *Іще не всіх чортів висліпили, — підемо сліпити*. Ном. № 10346, ст. 289. *Чужу хату топить, — свої очі сліпить*. Ном. № 10315. 2) Засиживаться, медлить. *Якого чорта він там сліпить*. Ном. № 10932.

Сліпицею, нар. = **Сліпма**. *Лізе сліпицею*. Ном. № 2759.

Сліпма, нар. Ослѣпью. *Я йому кажу — геть! а він сліпма лізе*. Канев. у.

Сліпнути, -ну, -неш, гл. Слѣпнуть.

Сліпокий, -а, -е. Близорукій.

Сліпота, -ти, ж. 1) Слѣпота. Г. Барв. 370. 2) — **куряча.** а) Болѣзнь: куриная слѣпота. *Ах ти куряча сліпота!* Ном. № 8540. б) Раст. а) *Helianthemum vulgare*. Вх. Пч. I. 10. б) *Ranunculus polyanthemos* L. ЗЮЗО. I. 133.

Сліпувати, -пую, -еш, гл. Быть слѣпымъ. Грин. I. 178. *Я розумом сліпую.* К. Іов. 19.

Сліпундра, -ри, сліпуха, -хи, ж. = Сліпак 2. Вх. Пч. II. 16.

Сліпцем, нар. = Сліпма. *Лізе сліпцем та й все товче.* Васильк. у.

Сліт, -ту, м. = Слота. Вх. Лем. 467.

Слічка, -ки, ж. = Стьожка. Вх. Зн. 64.

Слобідка, слобідочка, -ки, ж. Ум. отъ слобода.

Слобідський, -а, -е. Слободскій, сельскій.

Слобідчина, -ни, ж. Ум. отъ слобода.

Слобода, -ди, ж. Свобода. Ном. № 703.

Слобода, -ди, ж. Слобода. *Слобода наша над самою лукою річковою.* МВ. II. 74. Ум.
Слобідка, слобідочка, слобідчина. *По-за селом, по-за селом, по-за слобідкою.* Мил. 72.

Слободити, -джу́, -диш, гл. Освободить. К. Кр. 5.

Слободний, -а, -е. Свободный. Чуб. I. 165. Ум. **Слободненький, слободнесенький.**

Слободно, нар. Свободно. Ум. **Слободненько, слободнесенько.**

Слобожанин, -на, м. Житель слободы. *Слобожане почали селитись по степах.* Стор. II. 9.

Слобожанський, -а, -е = Слобідський. *Здалека долітали веснянки слобожанських дівчат.* Стор. II. 101.

Слобоніти, -ся. См. **Слобоняти, -ся.**

Слобоняти, -няю, -еш, сов. в. слобоніти, -ню, -ниш, гл. Освобождать, освободить. Мнж. 1. *Нас слобонив своєю чесною кровю.* Чуб. III. 25. *Душу од пекельної муки слобонити.* Г. Барв. 455. *Я, кае, тату, вас слобоню.* Драг. 51.

Слобонятися, -няюся, -ешся, сов. в. слобонітися, -нюся, -нишся, гл.
Освобождаться, освободиться, избавляться, избавиться. *Слобонилась од.... напасти.* К. ЧР. 91.

Словесний, -а, -е. Словесный. *Хто з ним на прю словесну стане.* К. Іов. 19.

Словесність, -ности, ж. 1) Словесное извѣстіе, словесное сообщеніе. *Та од. вас ні письмане перечуєш, ні словесности не перекажеш.* Нп. 2) Словесность. *Українська пісня і неписана словесність народу українського.* К. ХП. 7.

Словесно, нар. Словесно, словомъ. *Марусенька по світлонці ходить, словесно говорить.* Мил. 112. *Що пером пише, словесно й каже.* Чуб. V. 802.

Словечко, словечечко, -ка, с. Ум. отъ слово.

Словини, -вин, мн. = Сватання? О. 1862. IV. Рус. вес. надъ Збручемъ, 2.

Словник, -ка, м. Словарь.

Слово, -ва, с. Слово. *Прошу тебе, милий, вірними словами.* Мет. 47. *Сказав слово та й мовчи.* Ном. № 1202. **Словом займати.** Нп. *Заговаривать съ кѣмъ. Мене, брате, словом не займають.* **Словами блудити.** Бредить. **Слово пити.? Твій брат буде з моїм братом слово пити.** Федьк. **Додержати, дотримати слова.** Сдержать слово. Ум.
Слівце́, словце, словечко, словечечко, слівонько. *Мачушине словце — що зімнеє сонце.* Грин. II. 305. *Пі до любови, ні до розмови, ні до словечка, ні до ділечка.* Грин. III. 337.

Скажи мені словечечко, серце. МВ. (О. 1862. I. 75). Словонька тихого да й не промовиш. Г. Барв. 57.

Слововівод, -да, м. Словопроизводство. Ном. Передмова VI.

Словонько, -ка, с. Ум. отъ слово.

Словутиця, -ці, м. = **Славуга.** О, мій Словутицю преславний. Шевч. 644.

Слоніти, -ню, -ниш, гл. Сшивать двѣ половини штановъ въ ходу. *Ще можна поправитъ штани, бо він ще їх не слотів.* Лебед. у.

Слоня́тися, -ня́юся, -є́шся, гл. Слоняться, идти нетвердой поступью, покачиваться. *Дід Карпо так напивсь, що як вийшов з шинку, так аж слоняється.* Козел. у. *Ой ходить сон по улонці в білесенькій кошулонці, слоняється, тиняється.* Макс.

Слонь, -ня, м., слонька, -ки, ж. Пт. *Scolopax rusticola*, вальдшнепъ. Вх. Пч. II. 14.

Слопець, -пця, м. Родъ ловушки для птицъ. Угор.

Сло́та, -ти, ж. = **Сльота.** *Чи в погоду, чи в слоту веселий іду на роботу.* Чуб. V. 39. Ув. **Слоти́ще.** Чуб. V. 1146.

Слуга, -ги, об. Слуга. *Яка пуга, така й слуга.* Ном. № 8012. Ум. **Служка, служенька, служечка.** АД. I. 10. *Ой маю я два служеньки, два братчики молоденькі.* Чуб. V. 929.

Слугиня, -ні, об. Слуга. *Вельможная пані слуги загаждала, кожному слугині по золотому дала.* Чуб. V. 1017.

Слугувати, -гую, -єш, гл. Служить, быть слугой. *Чи одному ви пану слугували?* АД. I. 112. *Він слугував у сього пана.* Лебед. у.

Служанець, -нця, м. Служитель. *Великі пани не боронили своїм служанцям дивитися на їх бенкети і ігрища.* Стор. М. Пр. 75.

Служанка, -ки, ж. = **Служебка.** Рудч. Ск. II. 195. Ум. **Служа́ночка.** *Нащо мені служаночки всі твої, ти сам, молод, не до мислоньки моєї.* Чуб. V. 894.

Служащий, -а, -е. Полученный за службу, за работу по найму. *Не дай мені, Боже, служащего хліба: служащий хліб добрий, да тільки вимовний.* Чуб. V. 1020.

Служба, -би, ж. 1) Служба, служеніє по найму. *Ой хто в службі не буває, той горя не знає.* Полт. г. 2) — **божа.** Служеніє, об'єдна, богослуженіє. 3) Собир. Прислуга. *Збірає (Потоцький) усю свою службу.* Рудч. Ск. II. 207. Ум. **Службонька, службочка.**

Службовий, -а, -е. Служебный. *Такий службовий звичай пали козацький.* К. ДН. 263.

Службонька, -ки, ж. Ум. отъ служба.

Служебка, -ки, ж. Служанка. НВолын. у. К. Іов. 41. *Коло неї лакеї й служебки ходять.*

Чуб. II. 100. Вона либонь була служебкою біля його Матері, а послі він забрав її за себе.

Павлогр. у. Настя кабашина сама до погребя не одходила, служебку повірну посилала. Мет. 384. Ум. **Служебочка.** Чуб. V. 893.

Служебниця, -ці, ж. = **Служебка.** *Усіх жінок, усіх своїх гаремниць порозсилав. Осман, куди хотіли; зоставив тільки двадцятьох служебниць.* К. МБ. XI. 156.

Служебочка, -ки, ж. Ум. отъ служебка.

Служениця, -ці, ж. = **Служебка.** *Ой брате мій Андрієчку, найми собі служеницю.* Нп.

Служення, -ня, с. Служеніє. Єв. Л. I. 23.

Служенька, -ки, ж. 1) Ум. отъ слуга. 2) = **Службонька.** *Ой чуємо там доброго пана, що платить добре за служеньку.* АД. I. 1.

Служечка, -ки, ж. Ум. отъ слуга.

Служивий, -а, -е. Служилый. *Ой ви, козаченьки, ви служивіі, чи не бачили братіка мого?* Чуб. V. 907.

Служитель, -теля, м. Слуга. *Служителю мій вірний!* АД. II. 11.

Служителька, -ки, ж. Служанка. Желех.

Служити, -жу, -жиш, гл. Служить. *Служу, наймаюся.* МВ. (О. 1862. III. 77). *Ой я б, мамо, не тужила, а Бога молила, щоб моему козаченьку хвортуна служила.* Мет. 20.

Служка, -ки, ж. Ум. **отъ, слуга.** Драг. 52. *Служка на служку, а пану трясця.* Ном. № 1311. *Ой служки кажуть: наш то пан где.* АД. I. 6.

Служниця, -ці, ж. = **Служебка.** Ум. **Служни́ченька.** *Виводить він служниченьку, найвірнішу ключниченьку.* Нп. *Сварилися дві дівки, служниці на попівстві.* МУЕ. III. 50.

Слуква, -ви, ж. Вальдшнепъ.

Слуп, -па, м. 1) Столбъ. Харьк., Київ. Подол. 2) Полоса волов'ей выдѣланной шкуры вдоль спины, идущая на подошвы. Волч. у. Ум. **Слупе́ць, слупик, слупчик.**

Слупик, -ка, м. Переплетъ для стекла (въ окнѣ). Вас. 149.

Слупок, -пка, м. Столбикъ — часть различн. снарядовъ: ткацкого станка, шпуляра и пр. МУЕ. III. 14, 16.

Слупувати, -пую, -еш, гл. Привязывать къ столбу. *(Христа) били, слупували, кров з боку точили, не єдную терновину на главу вложили.* Гол. III. 271.

Слупчастий, -а, -е. Въ видѣ столбика.

Слупчик, -ка, м. 1) Столбикъ. Желех. 2) Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Слутій, слутавий, -а, -е. 1) Увѣчный, частью расслабленный, отчасти параличный. Желех. 2) Дураковатый. Вх. Зн. 64.

Слутіти, -чу, -тиш, гл. Дѣлать слутим. Угор.

Слух, -ху, м. 1) Слухъ. *Слухом ніколи не слухано, да й видом ніколи не видано, щоб така буря злая на козаків так моцно виступала й уставала.* Макс. 2) Вѣсть, слухъ. *Прийшли слухи до милої, що милого вбито.* Чуб. V. 829. 3) мн. Уши. *Зараз одчинились йому слухи.* Єв. Мр. VII. 35. *Заячьи уши.* Вх. Пч. II. 6. *Знає свиня, — шанувавши сонце святее, образи святій і слухи ваші, — що перець.* Ном. № 6513.

Слухало, -ла, м. Въ сказкѣ: слушающей. Рудч. Ск. II. 82.

Слуhanня, -ня, с. 1) Слушаніе. 2) Повиновеніе.

Слухати, -хаю, -еш, гл. 1) Слушать. *В неділеньку рано задзвонили дзвони: слухай, матусенько, чи по козакові.* Мет. 95. *Ти кажеш, та нічого слухать, — пустяки говоришь.* Ном. № 13001. **Оцюді лиш слухай!** *Не по твоему, а вотъ какъ будетъ.* Ном. № 1080. **Чмелів слухати.** *Быть огорошеннымъ ударомъ.* Котл. Ен. I. 13. 2) Слушать, повиноваться. *А та палиця пан називається, треба її слухати.* Ном. № 1140.

Слухатися, -хаюся, -ешся, гл. Слушаться, быть послушнымъ. *Не будеш слухатся, то нічого не поможеться.* Рудч. Ск. II. 118.

Слухач, -ча, м. Слушатель. Ком. Р. II. 68. Г. Барв. 304. Щог. Сл. 94. *Воздвиженський не вважав на увагу, чи неввагу своїх слухачів.* Левиц. Пов. 52.

Слухачий, -а, -е. Слушающей. *Усім головам слухачим — на многі літа.* АД. I. 133.

Слухняний, -а, -е = **Слухняний.** *Микола... роботящий, слухмяний.* О. 1861. VIII. 17.

Слухняний, слух'яний, -а, -е. Послушный. Шевч. 465. *Був добрий, слухняний хлопець.* Левиц. I. 248. Ум. **Слухняненький, слух'яненький.**

Слухняно, слух'яно, нар. Послушно. *Не може піти слідком за своїм серцем так слухняно, як мала дитина.* Левиц. Пов. 283. Ум. **Слухняненько, слух'яненько.** Вони слухняненько коло мене посідали. МВ. II. 116.

Слухнянство, слух'янство, с. Послушаніє.

Случай, -чаю, м. = **Випадок.** *Немає ніже єдиного случаю, щоб доладу було згадать.* Шевч. 584.

Случка, -ки, ж. = **Случай.** *Я й не знала, що їй така случка случилась, та й приходю до неї, а вона й каже, що и побито.* Екат. г. (Залюб.)

Слушний, -а, -е. 1) Надлежащий, порядочный, приличный. *До плуга треба слушного погонича, щоб проворний був.* Борз. у. 2) Своевременный. **Слушний час.** *Надлежащее, удобное время.* *Підожду до слушного часу.* 3) Справедливый, основательный (о доказательствѣ, замѣчаніи, поступкѣ). 4) Надлежаще взрослый для работа. *Слушні вже діти.* НВолын. у.

Слушність, -ности, ж. 1) Своевременность. 1) Справедливость. Желех.

Слушно, нар. 1) Надлежаще. 2) Справедливо.

Сльоз, -зу, м. — **турецький** = **Слиз.** Вх. Пч. I. 11.

Сльоза, -зи, ж. Слеза. *Да не лай мене, моя мати, гіркими словами, — обіллюся із вечора дрібними сльозами.* Мет. 85. *За сльзьми світа не бачив.* Левиц. I. 38. *Вода... холодна та чиста, як сльоза.* Рудч. Ск. II. 45. Ум. **Слізка, слізенька, слізочка.**

Сльозавий, -а, -е. Слезный, облитый слезами. *Сльозаве око в небо зносить.* Федьк. I. 38.

Сльозина, -ни, ж. Слезинка, одна слеза. *І хоть єдиную сльозину в очах безсмертних покажи.* Шевч. Ув. **Слозінка, сльозинонька, сльозиночка.**

Сльозити, -зить, гл. безл. Слезиться, сочиться. Ном. № 267, ст. 298. См. **Слезити.**

Сльоси, мн. Куполообразные своды гончарной печи. Вас. 180.

Сльота, -ти, ж. Осеннее ненастье, мокрый снѣгъ. *Лізеш сльотою.* Ном. № 2757.

Сльотавий, -а, -е. Ненастный.

Слюга, -ги, ж. = **Сльота.** *Не лизь в очі як слюга.* Ном. № 2757.

Слюз, -за, м. 1) Слизь. (Міус. окр.). 2) = **Слиз.** Вх. Пч. I. 11.

Слюзавий, -а, -е. Слизистый, покрытый слизью. *Сало слюзаве.* Міус. окр.

Слюзити, слюжу, -зиш, гл. Покрываются слизью, течь слизи. *Слюзитъ з сала.* Конст. у.

Слюзувати, -зую, -єш, гл. Плакать часто. *Воно усе було слюзує та й слюзує, і день, і ніч.* Новомоск. у. (Залюб.).

Слюсак, -ка, м. Деревянный крючекъ, въ который западаетъ деревянная щеколда. Лебед. у.

Слюсарство, -ва, с. 1) Слесарство. 2) = **Мосяжництво.** Шух. I. 245.

Слюсарський, -а, -е. Слесарскій.

Слюсарь, -ря, м. 1) Слесарь. 2) = **Мосяжник.** Шух. I. 245, 281.

Слюсарювати, -рюю, -єш, гл. Заниматься слесарствомъ.

Слютняк, -ка, м. Пт. удодъ. Вх. Лем. 467.

Сляж, -жа, м. Въ хворостяномъ или камышевомъ потолкѣ: поперечная балка; по срединѣ, вдоль потолка, проходить матица, одна или двѣ, а поперець — параллельно лежащіє, съ обѣихъ сторонъ матицы, **сляжі**, — на нихъ кладеться камышъ или плетень. Конст. у. Вас. 194.

Смага, -ги, ж. Сухость губъ, воспалительный налетъ на губахъ отъ жажды и труда. У горлі пересохло, смага губи попала. Мир. Пов. II. 113. *Дай води прогнати смагу.* Козел., Лубен. у. *Кровава смага на губах.* Борз. у. Ум. **Смажка.** Яблучок, сливок — смажку прогнати по дорозі. Г. Барв. 488.

Смаглій, -лія, м. = Мургій. КС. 1898. VII. 42.

Смаглюватий, смаглявий, -а, -е. 1) Смуглый. Канев., Камен. у. *Волосся чорне, чорне, а на виду смаглювата.* 2) О беременной женщинѣ: съ пятнами на лицѣ. *Жінка буде смаглювата.* Мил. 16.

Смагнути, -гну, -неш, гл. 1) Жариться на солнцѣ, нагрѣваться. Шух. I. 147. 2) Загорать. *Од соненька личенько смагне.* АД. I. 34. 3) Сохнуть, запекаться. *Смагнуть губи.* Черк. у.

Смажений, -а, -е. Жареный. *Смажена капуста.* Маркев. 47. *Смажене сало.* Маркев. 168. *Оріхи смажені — каленые орѣхи.* Маркев. 168.

Смажениця, -ці, ж. = Яешня. Вх. Зн. 64.

Смажити, -жу, -жиш, гл. 1) Жарить. *Смажити яешню.* Левиц. Пов. 105. *Молоко на сковороді смажити.* ХС. III. 51. *Смажено, печено в смолі, не кажи, що ея діє в школі.* Ном. № 6094.

Смажитися, -жуся, -жишся, гл. Жариться. *Волів би я не родиться, ніж в пеклі смажиться.* Чуб. I. 221.

Смажка, -ки, ж. Ум. отъ смага.

Смажний, -а, -е. Запекшійся. Мир. Пов. I. 170. *Шовковою хусточкою обітре смажній вуста.* Кв. I. 5.

Смажно, нар. Тяжелымъ трудомъ. *Загоруй смажно та й їж смачно.* Ном. № 9967.

Смажніця, -ці, ж. = Смажениця. Камен. у.

Смак, -ку, м. 1) Вкусъ въ пищѣ. *Кілько смаку, тільки й гріху.* Ном. № 110. **У смак.** Со вкусомъ, съ удовольствіемъ; вдоволь. *Тепер усяк найвся в смак свяченої паски.* КС. 1882. IV. 162. *Поцілувались гарно в смак.* Котл. Ен. I. 18. *Насумувались в смак.* Котл. Ен. I. 36. **До смаку, не до смаку.** По вкусу, не по вкусу. **Живеш, живеш і смаку не чуєш** — нѣтъ тебѣ отъ жизни никакого удовольствія. Мнж. 164. 2) Вкусъ въ художествѣ, понятіе о прекрасномъ. *Не дасть йому розвинути художницького смаку свого.* К. ХП. 18. *Надивилась на волохів, на турків і позичила в їх трохи східнього смаку до дуже ясних кольорів в убранні.* Левиц. Пов. 204.

Смаковитий, -а, -е. Вкусный. Ном. № 4139. *Горілко моя смаковита, хто ж тебе наливатиме?* Чуб. V. 1101.

Смакота, -ти, ж. Пріятный вкусъ. *Пий горілочку, випивай смакоту.* Чуб. V. 1100.

Смакувати, -кую, -еш, гл. 1) — **в чому.** Находить вкусъ, пріятность. *В тім пани бракують, в чім убогії смакують.* Ном. № 1227. 2) — **кому.** Безл. Нравиться, быть по вкусу. *Поважна розмова їй смакує.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Смалений, -а, -е. Опаленный. *Ти ще не бачив смаленого вовка!* Ном. № 3629.

Смалець, -льцю, м. Стопленный птичій жиръ, стопленное свиное сало. Маркев. 161.

Смалити, -лю, -лиш, гл. 1) Опалять, обжигать, жечь. *Не до поросяти, коли свиню смалять.* Ном. № 2054. 2) — **люльку.** Усиленно курить трубку. Сим. 14. 3) — **литки, халяви до дівчини.** Ухаживать за дѣвушкой. 4) Пить, тянуть. *А він усе смале та смале наливку.* Зміев. у.

Смалій, -лія, м. Человѣкъ жгуцій, опаливаюцій что-либо; въ частности: рѣжуцій и опаливаюцій свиней.

Смалькій, -а́, -е́. Жгучій, рѣзкій (о вѣтрѣ, морозѣ). *Коли воно перекоїться в лихой години! Одколи ранок діється, а воно такий смалькій, палькій вітряга, — силу в велику дійшов додому.* Васил. у.

Смальнути, -ну, -неш, гл. Одр. в. отъ смалити. 1) Прижечь, жигнуть. 2) Сдѣлать что либо съ силой въ одинъ разъ, напр. ударить, стукнуть и пр. *Грім як смальне.*

Смальцований, -а, -е. Насаленный.

Смальцювати, -цюю, -еш, гл. Насаливать, намазывать саломъ, жиромъ.

Смалятина, -ни, ж. Запахъ горѣлаго. *Торік була пожежа, а й досі ще смалятину чуть.* Ном. № 4125.

Смарагд, -ду, м. Изумрудъ.

Смаркатий, -а, -е. Сопливый.

Смаркач, -ча, м. 1) Сопливецъ. 2) Молокосось. Вол. г.

Смаркля, -ли, ж. Сопля. Чуб. I. 211.

Смаровіз, -воза, м. = Шмаровіз. *Полюбила смаровоза — нещаслива доля: смаровіз намастив віз, поїхав в дорогу.* Чуб. V. 672.

Смаровний, -а, -е. Смазанный, подмазанный. *Товариш мовний в дорозі стоїть за віз смаровний.* Ном. № 11383.

Смарувати, -рую, -еш, гл. 1) = Шмарувати. *Смаруй хлопа лоем, а він смердить гноем.* Ном. № 1271. 2) Мазать глиной, накладывать слой глины. *Тік смарувати.* Kolb. I. 59.

Смачен, -чна, -не, с. = Смачний. *Без штуки і борщ не смачен.* Ном. № 12308.

Смачіти, -чу, -чиш, гл. Придавать вкусъ, дѣлать вкуснымъ.

Сма́чний, смашний, -а́, -е́. Вкусный. *Їж ячне так, як смачне.* Ном. № 2411. *Б, пироги смашні! Та як би ще чарка горілки: то-то б поснідав.* Полт. Ум. **Смачненький, смашненький.** Ном. № 157, стр. 295.

Смачніти, смашніти, -нію, -еш, гл. Дѣлаться вкуснѣе.

Смачно, смашно, нар. Вкусно. *Загоруй смажно та й їж смачно.* Ном. № 9967.
Переносно: приятно, удобно. *Живе хто в світі необачно, тому нігде не буде смачно.* Котл. Ен. VI. 90. Ум. **Смачненько, смашненько.**

Смердак, -ка, м. = Скорух. Вх. Лем. 467.

Смердіти, -джу, -диш, гл. Вонять. *Хата пустокою смерділа.* Шевч.

Смердюк, -ка, м. Вонюцій, вонючка. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Смердюх, -ха, м. Насѣк. Geocoris. Вх. Пч. I. 6.

Смердюха, -хи, ж. Вонюцій предметъ. НВолын. у.

Смердючий, смердячий, -а, -е. Вонюцій. *Гриземося, мов собаки за маслак смердячий.* Шевч.

Смердючка, -ки, ж. Раст. Valeriana officinalis L. ЗЮЗО. I. 140.

Смерек, -ка, м. смерека, -ки, ж. Дерево: европейская пихта, Pinus abies, Abies excelsa. Шух. I. 176. Вх. Пч. II. 34. **Смерек червений.** Раст. Larix decidua. Ум.
Смеречок, смеречка.

Смерековий, -а, -е. Пихтовый. *Ой чого ти поскрипуєш, смерекова хато?* Гол. II. 812.

Смеречє, -чя, с. = Смерека. Шух. I. 185.

Смеречина, -ни, ж. 1) Одно дерево евреи. пихты. Гол. II. 154. 2) Пихтовый лѣсь. Угор.

Смеречнюк, -ка, м. Пт. *Fringilla (Pinicola) enucleator*. Вх. Пч. II. 11.

Смеречок, -чка, м. — жабій. Раст. *Equisetum*. Вх. Уг. 237.

Смерічка, -ки, ж. Раст. *Equisetum silvaticum*. Вх. Пч. II. 31.

Смерк, -ку, ж. Сумерки. Употр. только съ предд. до: *До самого смерку їхав. Покопала до смерку*. Чуб. V. 415.

Смеркання, -ня, с. Сумерки. *Як піїде горе зрання, то аж до смеркання*. Ном. № 2230. *Як візьмеш ти за рученьку, не мусиш пустити, ой як візьмеш на смерканні, пустиш на світанні*. Нп.

Смеркати, -кає, сов. в. смеркнути, -кне, гл. безл. Смеркаться, наступать, наступить сумеркамъ. *І світає, і смеркає, день божий минає*. Шевч. *Стій, Векло, бо ще не смеркло*. Ном. № 10888.

Смеркатися, -кається, сов. в. смеркнутися, -кнеться, гл. безл. = Смеркати, смеркнути. *Як вже смеркалось, повернувся Марко*. Стор. М. Пр. 117.

Смерком, смеркома, нар. Въ сумерки. *Увечері, смерком уже, вертаються з панцини люде*. МВ. (О. 1862. III. 43). *Прийшов так уже смеркома, як сонце зайшло*. Екат. у.

Смертельний, -а, -е. 1) Смертельный, смертоносный. *Смертельний меч того минає*. АД. I. 187. *Помалу, братці! Не вразьте моїх смертельних ран*. Мет. 2) **Смертный.** *Од гріхів смертельних душу одкупляє*. АД. I. 188. *Лежить на смертельній постелі*. НВолын. у.

Смертенний, -а, -е. Смертельно, безнадежно больно. *Де вже їй устати? Зовсім смертенна лежить*. МВ. (О. 1862. I. 92).

Смертка, -ки, ж. Ночнянка, phalaena. Вх. Уг. 268.

Смертний, -а, -е = Смертельний. *Щаблями, пістолями смертнії рани дарували*. Макс.

Смертній, -я, -є. Относящій къ смерти. *Там смертня тінь, непоряд, руйнування*. К. Іов. 23.

Смертно, нар. Смертельно. *Шла смертно*. МВ. (О. 1862. I. 92).

Смертобойці, -ців, м. мн. Насмѣшливое названіе башмаковъ изъ цѣльной кожи (названы такъ, вѣроятно, потому, что въ нихъ легко падать). Сумск. у.

Смертонька, -ки, ж. Ум. отъ смерть.

Смертушки, -шок, ж. мн. Смерть. *Котові жартушки, а митці смертушки*. Ном. № 2351.

Смерть, -ти, ж. Смерть. *Не смійсь, не смійсь, вражий сину, горе тобі буде: хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш*. Мет. 107. *Смерть мене постигає саму*. МВ. 1. 57. Ум.

Смертонька. *А за мною молодою ходе смертонька з косою*. Грин. III. 142.

Смертяний, -а, -є. Смертоносный. *Той Тартар смертяний, що пліндруванням дише*. К. ХП. 103. *Смертяний бій*. К. МХ. 27.

Сметана, -ни, ж. Сметана. *Упав в гаразд, як муха в сметану*. Ном. № 1693. Ум.

Сметанка, сметанонька. Ном. № 4772. Грин. III. 299.

Сметанка, -ки, ж. Ум. отъ сметана.

Сметанник, -ка, м. Раст. *Agrimonia eupatoria*. Вх. Пч. I. 8.

Сметануватий, -а, -е. О смушкѣ: сѣрый съ отливомъ матово-серебристаго цвѣта. Вас. 198.

Смига, -ги, ж. = Шмига 3. Вх. Пч. II. 16.

- I. Смик, -ку, м.** 1) Смычокъ. *Граї, музико, бо ти звук, дери лика, роби смик.* Грин. III. 648. 2) ? *Гладкий, як смик.* Мнж. 170. 3) ? *Летіли индики, а в три смики.* Грин. III. 51. 4) *мн. Двѣ вертикальнѣя пластинки, которѣя неподвижно соединяють верхнюю и нижнюю части ярма.* Шух. I. 165. 5) **Бабин смик.** Названіе парня, который ради состояніи женится на старой женщинѣ. Фр. Пр. 18.
- II. Смик!** *межд. Дергъ. А він його смик за полу. Хто йде та й смик за новий косник.* Мил. 104.
- Смикати, -каю, -єш и смичу, -чеш, одн. в. смикнути, -ну, -неш, гл.** 1) *Дергать, дернуть. За гілочку смикнув, аж дерево те затріщало.* Котл. Ен. III. 21. *Ми сидимо, а він смиче мене за одѣжу та й пита: чи нема у вас копишника.* Екат. у. 2) *Выпить. Через край смикнув окаянної варенухи.* Котл. НП. 385. *Добре цівкою смикнув.* Ном. № 11752. 3) **Смикнути люльки.** *Покурить. А чи не смикнули б, пане Павле, люльки?* Стор. I. 64. 4) *Тащить, стащить. Стала смикати хазяйське то се, то те.* Г. Барв. 364.
- Смикатися, -каюся, -єшся, одн. в. смикнутися, -кнуса, -нешся, гл.** 1) *Дергаться, дернуться, рваться, рвануться. Чорт — аж лава тріщить — смикається.* Рудч. Ск. II. 23. *Поли смикнеться, аж не можна встати.* Рудч. *Смикнулося нести, да, ба! вага не в силу.* Греб. 381. 2) *Тольк. несов. в. ? Взадъ и впередъ ходить.* Вх. Лем. 467.
- Смикове, -вого, с.** *Иронически: подать.* Камен. у.
- Смиконути, -ну, -неш, гл.** *Сильно дернуть, рвануть. Як смиконе!* Мнж. 35.
- Смирений, -а, -е.** *Смиранный. Смиреного возносять на високість.* К. Іов. 12.
- Смиреник, -ка, м.** *Скромникъ.*
- Смирениця, -ці, ж.** *Скромница.*
- Смирїти, -ся. См. Смирятти, -ся.**
- Смирна, -ни, ж.** 1) *Смирна. Дали йому вина з смирною.* Єв. Мр. XV. 23. 2) *Раст. а) Nasturtium sylvestre. ЗЮЗО. I. 175. б) Galium Mollngo L. ЗЮЗО. I. 175.*
- Смирний, -а, -е.** *Смирный, кроткій. На смирного Бог нанесе, а ледаче й само наскоче.* Ном. № 1962. *Ум. Смиренький, смирнесенький.* МВ. II. 102.
- Смирність, -ности, ж.** *Смирение, кротость.* Г. Барв. 152. *У смирності ти вгору вознесешся.* К. Іов. 50.
- Смирніти, -нію, -єш, гл.** *Дѣлаться смирнымъ.*
- Смирнішати, -шаю, -єш, гл.** *Дѣлаться смирнѣе.*
- Смирно, нар.** *Смирно, кротко. А в коморі спірно, а у хаті смирно.* Чуб. III. 366. *Ум. Смиренько, смирнесенько.*
- Смирнота, -ти, ж. = Смирність.** *Не діймаю віри Антоновій смирності.* Г. Барв. 328.
- Смирятти, -ряю, -єш, сов. в. смирїти, -рю, -риш, гл.** *Смирять, смирить, укрощать, укротить. І поглядом смири людську гординю.* К. Іов. 91.
- Смирятися, -ряюся, -єшся, сов. в. смирїтися, -рюся, -ришся, гл.** *Смиряться, присмирѣть. Смирився паче вовка.* Ном. № 2460.
- Смичай, -чая, м. — чорноголовіий.** *Родъ растенія.*
- Смичка, -ки, ж.** 1) *Деревянный крюкъ, котрымъ дергають сѣно изъ стога; Новомоск. у. 2) Раст. Carex, осока.* Вх. Лем. 467.
- Смичок, -чка, м. = Лучок.** *А скрипочка оріхова, а смичок із рути.* Чуб. V. 969.
- Смівка, -ки, ж.** *Насѣк. Syrrhus.* Вх. Пч. II. 27.

Сміїни, їн, ж. мн. Свадебный пирь на четвертый день свадьбы. (Буковина). ЗЮЗО. II. 511.

Сміливий, -а, -е = **Смілий**. Ном. № 4334.

Сміливість, -вості, ж. = **Смілість**. Мир. ХРВ. 4. Левиц. Пов. 38. *Випив для сміливості*. Грин. II. 165.

Сміливісінько, нар. Совершенно смѣло. Лебед. у.

Сміливо, нар. = **Сміло**. ЗОЮР. I. 97. *Неначе птахи чорні в гаї, козацтво сміливо літає*. Шевч. 60.

Смілий, -а, -е. Смѣлый. МВ. (О. 1862. III. 55). Ум. **Сміленький, смілесенький**.

Смілість, -лости, ж. Смѣлость. *Сей мені хміль не буде заважати, а буде моему серцю смілости додавати*. Макс.

Смілішати, -шаю, -єш, гл. Дѣлаться смѣље.

Смілка, -ки, ж. 1) Также: **смійка червона**. Раст. а) *Lychnis Viscaria* L (*Viscaria vulgaris* Moench). ЗЮЗО. I. 127, Анн. 201. б) *Hypericum perforatum*. Вх. Пч. II. 32. *Степова скатерть... була заткана квітками: червоними купами смійки...* Левиц. Пов. 97. 2) Бусы изъ красной смолы на подобіе коралла.

Смілко, нар. = **Сміло**. *Так не смійко береться*. Черк. у.

Сміло, нар. Смѣло.

Смільний, -а, -е. 1) Смолистый. *Смільна сосна*. НВолын. у. 2) Опаленный, обожженный, задымленный. *Горнець котлові доганяє, а обое смільні*. Ном. № 8060.

Сміти, -смію, -єш, гл. Смѣть, осмѣливаться. *Козак дівку вірно любить, ганяти не сміє*. Мет. 105.

Смітина, -ни, ж. Соринка. (Вони) *смітини послідньої не стоять*. Мир. ХРВ. 266. Ум. **Смітинка**.

Смітіти, -чу, -тиш, гл. Сорить.

Смітний, -а, -е. Сорный, мусорный.

Смітник, -ка, м. Мѣсто, куда сбрасывают сорь, мусорь. Ум. **Смітничок**. *Найшла на смітничку ложку та в тин устромила*.

Смітниця, -ці, ж. 1) = **Смітник**. *По улиці, по смітниці, чом на тобі пусто*. Чуб. III. 137. 2) Лошадь, вывозящая сорь. *Добув десь ту (коняку), шо сміття возять... Ото виїхав, ту смітницю сорокам-воронам кинув*. Мнж. 14.

Сміттюга, -ги, ж. Ув. отъ сміття. Множество сору. (Залюб.).

Сміття, -тя, с. 1) Сорь, мусорь. *Чи я в мужа не жона, чи не господиня? Сім день хати не мела, сміття не носила*. Нп. 2) Бранное: дрянь. Камен. у. *Що я за господиня? Я сміття проти моєї пані матки*. Г. Барв. 426. Ум. **Сміттячко**. Чуб. V. 1112.

Сміть, -ти, ж. Мятель. Угор.

Смітюх, -ха, м. Пт. = **Посміттяха**. Вх. Пч. II. 8.

Сміх, -ху, м. 1) Смѣхъ, хохоть. *Кому горе, людям сміх*. Ном. 2) Посмѣшище. *Ой не смійся, дівчинонько, сама сміхом будеш*. Мет. 86. 3) **На сміх підіймати**. Подымать на смѣхъ, насмѣхаться. *Безпечне по долині роз'їжджає, бусурманів на сміх підіймає*. Макс. **На сміх сказати**. Сказать въ шутку. *Я на сміх сказала, а він і повірив*. **Сміхи збити з чоґо**. Насміяться надъ чѣмъ. *Буду тя карати, а чоґо ти сміхи збила із моєї хати?* Гол. I. 79. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 62. Ум. **Смішок**. Федьк. I. 119.

Сміховалець, -льця, м. = **Сміхованець**. Вх. Зн. 64.

Сміхованець, -нця, м. Шутникъ, забавникъ, скоморохъ. Вх. Зн. 64.

Сміховина, -ни, ж. Что либо смѣшное. *Той, хто сказав сміховину, ніколи не сміявся.* Г. Барв. 309.

Сміховинний, -а, -е. Смѣшной, юмористическій. *По стінах ... малюнки божественні, чи сміховинні.* Г. Барв. 122.

Сміховище, -ща, с. Посмѣшище. Св. Л. 40. *Охріме, не зробись сміховищем села.* Греб. 371.

Сміхота, -ти, ж. = **Сміховина?** Рк. Левиц.

Сміхотня, -ні, ж. Хохоть, смѣхъ (многихъ).

Сміхун, -на, м. Часто смѣющійся. См. **Смішко, сміюн.**

Смішити, -шу́, -шищ, гл. Смѣшитъ. *Не ходи удень, не сміши людей.* Чуб. V. 18.

Смішитися, -шуся, -шишся, гл. Дѣлать себя посмѣшищемъ. *Збіглись вівці, кози, всі попові, та обіли шаровари лепухові... Не смішися, мій миленький, не смітися, купи собі шаровари та й прикрійся.* Грин. III. 326.

Смішки, -шок, ж. мн. Шутка, смѣхъ. *Та вже ж мені не ходити в ліски по орішки: да вже ж мені минулися дівоцькїї смішки.* Чуб. V. 211. *Вам смішки з чужої лемішки: наколоти свеї та й смійся з неї.* НВолын. у.

Смішко, -ка, м. Насмѣшникъ, шутникъ, зубоскаль. *Смійся, смішку, дам тобі кишку.* Ном. № 12670.

Смішко́м, нар. Шутя, смѣясь. *Підходить до його усе смішком, смішком, а далі як ухватить.*

Смішливий, -а, -е. Любящій посмѣяться. МВ. (О. 1862. III. 57). *Давно вже він не бачив свого смішливого приятеля.* К. ЧР. 21.

Смішний, -а, -е. Смѣшной.

Смішно, нар. Смѣшно. *Хоч смішно, аби затишно.* Ном. № 12695.

Смішок, -шка, м. 1) Ум. отъ сміх. 2) Пт. *Lanius minor.* Вх. Пч. II. 12.

Сміюн, -на, м. = **Смішко = Сміхун.** *Смійся, сміюне, дам тобі кишку.* Ном. № 12670. Ум. **Сміюнець.**

Сміюнець, -нця, м. Ум. отъ сміюн. 2) **Зубь-рѣзецъ.**

Сміюха, -хи, ж. Смѣшливая, любящая смѣяться. Конст.

Сміятоньки, -ся, гл. Ум. отъ сміятися. *Не з мене ся сміятоньки, не з мене ся кптити.* Грин. III. 185.

Сміятися, сміюся, -ешся, гл. 1) Смѣяться. *Смійся, дурню, доля буде.* Ном. № 12672. *Сміється наймит, а нічого не тямить.* Ном. № 12673. 2) — **з кого.** Смѣяться, насмѣхаться надъ кѣмъ. *Стоїть дівка на порозі, з козаченька сміється.* Мет. 89.

Смовдирь, -ря, м. Бездѣльникъ, лѣнтяй.

Смовдь, -ди, ж. Раст. а) *Peucedanum Oreoselinum.* ЗЮЗО. I. 131. б) *Peucedanum arenarium* Valdst et Kit. ЗЮЗО. I. 131. *Кріпкий як смовдь.* Лубен. у.

Смок, -ку, м. 1) Насось. О. 1861. VII. 4. Ком. Р. II. 73. 2) — **духовий.** Воздушный насось. Ком. Р. II. 69.

Смоківниця, -ці, ж. Смоковница. *Загледівши смоківницю оддалеки, що мала листе, прийшов, чи не знайде чого на, ній.* Єв. Мр. XI. 13.

Смокта́ння, -ня, с. Сосаніє.

Смоктати, -кчу́, -чеш, гл. 1) Сосать. *Смоктав люльку.* Стор. М. Пр. 121. *Смоктали їх нявки.* 2) Пить жадно. *Галушки глitala, сирівець смоктала.* Щог. В. 78.

Смоктонутти, -ну, -неш, гл. Потянуть. *Випив і калганівки, не забув смоктонутти і перчикової.* Кв.

Смола, -ли, ж. 1) Смола. *Чорний як смола.* Ном. 2) — **шевська.** Варь. 3) — **земна.** Асфальт. Шух. I. 12.

Смо́лавець, -вця, м. Сопливець. Угор.

Смо́лавий, -а, -е. Сопливый. Угор.

Смо́лавка, -ки, ж. — **біла.** Раст. *Silene nutans.* Шух. I. 22.

Смолити, -лю́, -лиш, гл. Смолить.

Смо́лі, -лів, м. мн. Сопли. Угор.

Смолівка, -ки, ж. Сосновая лучина. Вх. Лем. 467.

Смолкий, -а, -е. Смолистый. *Смолке поліно соснове.* Рк. Левиц.

Смо́ловий, -а, -е. Сосновый. *У тебе хата дубова, у мене смолова.* Чуб. III. 148.

Смо́лоза, -зи, ж. Раст. *Salix Caprea.* Вх. Лем. 467.

Смо́лоскип, -па, м. Факель. *В гордім замку на подвірі смолоскипи запалили.* Федьк. I. 123.

Смо́лька, -ки, ж. Трубка курительная. *Ходять по церкві у мегерках, смольки курять, регочуться.* Рудч. Ск. II. 197.

Смо́льний, -а, -е = Смолкий. *Соснова тріска дуже смольна.* Рк. Левиц.

Смо́ляний, -а, -е. 1) Смоляной, смолистый. *А в дівчини Гапки смоляній лавки: як сів, — прикипів, і вечерять не схотів.* ХС. II. 196. 2) Чорный какъ смола. *Ой бодай же ти, дівчинонько, того не взривала, щоб рученька смоляная травиченьку жала.* Чуб. V. 1036.

Смо́ляник, -ка, м. = **Смо́лоскип.** Лохв. у.

Смо́лянка, -ки, ж. 1) = **Мазанка 4.** Вх. Зн. 64. 2) Раст. *Viscaria vulgaris (Lychnis Viscaria L.).* ЗЮЗО. 127. Ум. **Смо́ляночка.**

Смо́ляр, -ра, м. Смоляръ, смолильщикъ, смолваръ.

Сморж, -жа, сморжій, -жія, м. Грибъ: сморчокъ, *Morchella esculenta Pers.* Анн. 218. Вх. Пч. II. 33.

Сморід, -роду, м. Смордъ, вонь. Борз. у. *Більш смороду, ніж потіхи.* Ном. № 9853.

Смо́родина, -ни, ж. 1) Черная смородина, *Ribes nigrum.* *Калину ламаю, смородину ріжу.* Чуб. V. 85. 2) Смородина. Хороводная весенняя дѣвичья пѣсня.

Смородли́вість, -вості, ж. Смордность.

Смородли́вий, -а, -е. Смордный.

Смородок, -дку, м. = **Смородина.** Ум. **Смородо́чок.** *Ой піду я в сад, садочок у зелений смородочок, та ляжу засну.* Чуб. V. 702.

Смо́родь, -ді, ж. = **Сморід.** Употр. также какъ брань. *Смородь така, — ще й несеться.* Борз. у.

Смо́родяний, -а, -е. Смородинный (черной смородины). *Смородяний цвіт.* Мил. 131.

Сморч, -ча, м. = **Сморж.** Вол. г.

Сморчо́к, -чка, м. = **Сморж.** ЗЮЗО. I. 128.

Смо́рщик, -ка, м. Названіе одного изъ играющихъ въ шкопирту. Ив. 20.

Сморці́на, -ни, ж. У сапожниковъ: деревян. дощечка, вставляемая въ передокъ сапога, когда сапогъ на колодкѣ. Сумск. у.

Сморщок, -щка, м. = **Сморчок?** Щоб тобі довіку було там сморщком сидіти. Г. Барв. 120.

Смотріти, -рю, -риш, гл. = **Гледіти.** Смотри кінця кожній справі. Ном. № 2613.

Смрід, -рѳду, м. = **Сморід.** Хто має пасіку, той має мід, — хто має діти, той має смрід. Ном. № 9173.

Смуга, -ги, ж. 1) Черта, штрихъ. Козел., Лубен. у.у. 2) Полоса. Св. Л. 138. На руках було видно сині й червоні смуги од віршовки. Левиц. Пов. 104. На спині знать кровавії смуги. КС. 1882. IV. 171. Ум. **Смужка, смужечка.** Смужечка світу. Мир. Пов. II. 117.

Смуганастий, -а, -е = **Смугнастий.** Св. Л. 202.

Смугарястий, -а, -е = **Смугнастий.** Чорні п'явки — то кінські, а котрі смугарясті, як вюни, то саме добре: жиди купують. НВолын. у.

Смугастий, -а, -е = **Смугнастий.**

Смуглявий, -а, -е = **Смаглявий.** Г. Барв. 44 7. На смуглявих щоках грав рум'янець. Левиц. I. 12. Ум. **Смуглявенький.** Г. Барв. 217.

Смуглястий, -а, -е = **Смуглявий.** Вх. Лем. 468.

Смугнастий, -а, -е. Полосатий. На гробовищі хрест помальований смугнастий. Київ. г.

Смуда, -ди, ж. = **Смовдь.** Не жаліслива сестриця повела брата додому, сама стала з смудою. Ой смудо, смудо тонкая! Була в мене невіхна така. Харьк. г.

Смудитися, -джуся, -дишся, гл. Жариться, печься. Там (у пеклі, в печі) душі ся смудили і чорти їх мішали желізними кочергами. Гн. II. 252.

Смужечка, -ки, ж. Ум. отъ смуга.

Смужка, -ки, ж. Ум. отъ смуга.

Смужкатий, -а, -е = **Смугнастий.**

Смурнути, -рну, -неш, гл. Дернуть. Як смурне того kota за хвіст. О. 1862. VI. 35.

Смута, -ти, ж. Печаль, грусть.

Смутен, -тна, -не = **Смутний.**

Смутіти, -чу, -тиш, гл. Печалить, наводить грусть.

Смутітися, -чуся, -тишся, гл. Печалиться. Загубиш, то не смутись, знайдеш, то не веселись. Ном. № 5851. Чого тобі смутитись не знать чим? МВ. (О. 1862. III. 63).

Смутість, -тости, ж. Унылость, грустное расположение. Більше смутости, як радости. Ном. № 9854.

Смуткувати, -кую, -ещ, гл. Грустить. ЛВ. II. 10. Смуткувала Марина осінь, смуткувала й зіму. Левиц. I. 32.

Смутлівий, -а, -е. Печальный. Матка Його жалослива стоїть під хрестом смутлива. ЗЮЗО. I. Матер. 28.

Смутний, -а, -е. Грустный, печальный, унылый. Хазяїн смутний, все здихає. ЗОЮР. I. 73. В погоду й смутний веселим буває. Ном. № 602. Ум. **Смутненький, смутнесенький.** Чуб. V. 27. МВ. II. 83.

Смутність, -ности, ж. = **Смуток.** Видів вашу смутність і хотів порадити вам. Гн. II. 54.

Смутніти, -нію, -ещ, гл. Становиться печальнимъ. Мати усе смутніла. МВ. II. 180.

Смутно, нар. Грустно, печально. В труби та в жоломійки смутно-жалібно вигравають. ЗОЮР. I. 120. **Смутно себе маїти.** Быть грустнымъ, печальнымъ, грустить, печалиться. Там сидить ясний соколонько, смутно має, жалібненько квилить-

проквіляє. ЗОЮР. I. 28. *Козаки тее зачували, смутно себе мали, тяжко здихали.* Макс. Ум. **Смутненько, смутнесенько.** *Було смутнесенько небозі.* Греб. 320.

Смуток, -тку, м. Грусть, уныніе, печаль. *Иноді смуток великий напада, що й на світ не хочеться дивитися. Смуток ваш на радощі обернеться.* Єв. I. XVI. 20. **Смуток її зна.** Черть ее знаєть. Ном. № 7866. **У його до смутку грошей.** У него множество денег. ЗОЮР. I. 233.

Смутувати, -тую, -еш, гл. = Смуткувати. Мкр. Г. 13. Г. Барв. 204. *Я молода смутую.* Чуб. V. 583.

Смух, -ху, м. Смушка, смушекъ. У Гребенки употреблено въ значеніи: мѣхъ звѣря. (Вовк) *сидить і сам собі радіє, що смух його огонь, мов літом сонце, гріє.* Греб. 385. Ум. **Смушок.** Вас. 198.

Смушевий, -а, -е. Смушковый, смушечный. *Смушева шапка.*

Смушок, -шка, м. Ум. отъ смух.

Снага, -ги, ж. Сила; физическая возможность. Г. Барв. 366. *Бувало, в кого є снага, обійде чи двадцять хат, чи тридцять.* ЗОЮР. I. 43. *Робимо, мамо, до кровавого поту і вже снаги не стає.* Кв.

Снадь, -ди, ж. Загаръ, смуглость. *Волос красний, кучерявий, а личенько таки лудит, хоть го трошки снадь присіла.* Федьк. I. 127.

Снажний, -а, -е. Сильный, не истощенный. *Та се колись був снажний кінь.* Лубен. у.

Снажно, нар. Тяжелымъ трудомъ. *Загорюй снажно та й їж смашно.* Ном. № 9967.

Снасти́ти, -щу́, -сти́ш, гл. Уснащать.

Снасть, -сти, ж. 1) Остовъ, основныя части; напр. въ повозкѣ это оси въ соединяющими ихъ частями и подушки на осяхъ. Рудч. Чп. 249. Части снасти воза: **вісь, підто́ка, підгёрсть, каблу́ка, рукав, середина, ухналь, підісок, завіски, сто́сик, кіло́чок, загвіздох, шворінь, насад, тибель, притичка ручиця.** Рудч. Чп. 249 — 250. *На цьому возі снасть добра, хоч у яку дорогу, то видержить.* Брацл. у. *Згорів чисто вітрак: сама снасть стирчить.* Брацл. у. 2) Скелеть, основныя части тѣла. Г. Барв. 188. *Я така (худа), що тільки снасть моя була та й годі.* Г. Барв. 4.

Снізька, -ки, ж. Часть ляди. (См.). Шух. I. 255, 256. См. **Снізка.**

Снити, сню, сниш, гл. Видѣть во снѣ. *І був би він в царськiм дворі багато ще снив, гукнув бо звін на Стефані, а він ся збудив.* Федьк. I. 37.

Снитися, снюся, снишся, гл. Сниться. Ном. № 11350. *Як сниться ніж, заступ, або лопата, — ледачий язык.* Кобел. у.

Снитка, -ки, ж. Раст. *Aegorodim Podagraria L.* ЗЮЗО. I. 110.

Сніцарство, -ва, с. 1) Ваяніе. 2) Ремесло каретника.

Сніцарський, -а, -е. Относящій къ: 1) рѣзчику, ваятелю, 2) каретнику.

Сніцарь, -ря, м. 1) Ваятель, рѣзчикъ. 2) Колесникъ, каретникъ.

Сніця, -ці, ж. Сница, часть экипажа, куда вкладывается дышло. Чуб. VII. 404. Kolb. I. 67.

Сніще, -ща, с. = Сон 2. *Снилось снище.* Грин. 1. 242. *Еней заснув і бачить снище.* Котл. Ен. V. 7.

Снівниця, -ці, ж. = Оснівниця. Чуб. VII. 411. *Пряжу оснують на снівницю.* Грин. II. 19.

Сніг, -гу, м. Снѣгъ. *Злякався, побілів, як сніг.* Котл. Ен. II. 30. Ум. **Сніжо́к, сніже́чек.** Чуб. V. 83.

Снігар, -ра, м. = **Снігур.** Вх. Уг. 268.
Снігниця, -ці, ж. = **Сніговиця.** Вх. Лем. 468.
Сніговий, -а, -е. Снѣжный. *Вода снігова.* К. Іов. 14.
Сніговиця, -ці, ж. Мятель.
Сніговобілий, -а, -е. Снѣжнобѣлый. Левиц. Пов. 139.
Сніголюб, -ба, м. Пт. Подорожникъ зимній, *Emberiza nivalis.* Вх. Пч. II. 10.
Снігоцвіт, -ту, м. Бѣлоснѣжный цвѣтокъ. *І почали звати лілеєю снігоцвітом.* Шевч.
Снігур, -ра, м. 1) Пт. снігирь, *Ryrrhula vulgaris.* 2) = **Снігурка.** Вх. Пч. II. 29.
Снігурка, -ки, ж. Раст. *Anemone nemorosa.* Вх. Пч. II. 29.
Снідальниця, -ці, ж. Завтракающая. **Снідальницями** називаються въ свад. обрядѣ дѣвушки и женщины, приходящія въ понедѣльникъ изъ бывшего дома новобрачної въ ея новое жилище завтракать. Грин. III. 447.
Сніданенько, -ка, с. Ум. отъ снідання.
Снідання, -ня, с. Завтракъ. *Співання в п'ятницю, а снідання в неділю ніколи не минеться.* Ном. № 539. Ум. **Сніданенько, сніданнячко.** Чуб. III. 77. *За чужої матінки сніданенька не буде.* О. 1862. IV. 7.
Сніданок, -нку, м. Завтракъ.
Снідати, -даю, -еш, гл. Завтракать. *Ой чи прийде, чи не прийде на вечерю тую, а я мойму миленькому снідати зготую.* Нп.
Сніжечок, -чку, м. Ум. отъ сніг.
Сніжина, -ни, ж. Снѣжинка. *А думи гордії розвіє, як ту сніжину по степу.* Шевч. Ум. **Сніжинка, сніжиночка.**
Сніжити, -жить, гл. безл. Снѣжить, идти снѣгу. Вх. Уг. 268.
Сніжний, -а, -е = **Сніговий.** *Буде дуже сніжна зіма.* Грин. I. 254.
Сніжниця, -ці, ж. = **Сніговиця.** *Морози лютували і сніжницею мело.* Млак. 52.
Сніжок, -жку, м. Ум. отъ сніг.
Сніз, снозу, м. 1) = **Сноза.** 2) = **Снізка 2.** Kolb. I. 67. 3) Въ полудрабку каждая изъ двухъ крайнихъ планокъ, соединяющихъ верхнюю сторону съ нижнею. Лохв. у. См. **Снізка.** 4) Верхня дощечка въ **корці** колеса водяной мельниці. См. **Корчівка.** Мик. 480. Ум. **Снозик.**
Снізка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **сноза.** 2) Въ ярмѣ: каждая изъ двухъ палок, соединяющихъ верхнюю часть ярма (**чашовину**) съ нижнею (**підгорлям**). Чуб. VII. 405. Рудч. Чп. 250. См. **Снизька, сніз.**
Сніп, снопа, м. 1) Снопъ. *Да взяв на ратище ворота, так як от сніп святого жита візьмеш.* ЗОЮР. I. 4. **Жать за сніп.** Жать, получая плату частью урожая. Сим. 196. 2) Пучекъ связанной лучины. Шух. I. 223. Ум. **Сніпок, снопок, снопик, снопо́чок, сно́пчик, сно́понько.** *А в мене хата сніпками вишита.* Мет. 6. *Мак поспіль укрив городи коло кожнісінької хатки, снопчиками та жмутками ріс при дорозі.* МВ. III. 127.
Снісарь, -ря, м. = **Слюсарь.** *Він у нас снісарем, — замки справля, відра і так що инше.* Екатер. у.
Сніт, -ту, сніта, -ти, ж. Чурбанъ, отрубокъ. Вх. Зн. 65. Желех.
Снітий, -а, -е. — **оріх** = **Снітяк.** Вх. Лем. 468.
Снітістий, -а, -е. Съ головней (о хлѣбѣ). Желех.

Снітїтїся, снічуся, -тишся, гл. 1) Покривається головней (о хлѣбныхъ колосьяхъ). Желех. 2) Плѣсневѣть. Желех.

Снітиця, -ці, ж. = **Снітїй**. Вх. Пч. II. 37.

Снітїй, -тія, м. Раст. *Uredo segetum*. Вх. Пч. I. 13. См. **Засніт**.

Сніть, -ти, ж. = **Снітїй**. Вх. Лем. 468.

Снітяк, -ка, м. Орѣхъ безъ зерна и заплѣсневѣлый. Вх. Лем. 468.

Сніцарь, -ря, м. = **Сницарь**.

Снови́га, -ги, сновига, -ги, об. 1) Слоняющійся. *Лізе в очі як сновига*. Ном. № 2756. 2) Насѣк. *Anthomyia (meteorica)*. Вх. Пч. I. 5.

Сновигайло, -да, м. = **Сновига**.

Сновигати, -гаю, -еш, сновигати, -гаю, -еш, гл. Сновать, слоняться. *А сестра уже й поздоровіла, уже й по хаті сновигає*. Рудч. Ск. I. 137.

Сновида, -ди, об. Лунатикъ. Лохв. у.

Сновида́ти, -даю, -еш, гл. = **Сновигати**. *Нїде мені в світі прихилитись, сновідаю заволокою*. Г. Барв. 192.

Сновідний, -а, -е. Больной лунатизмомъ. Лохв. у.

Снодійний, -а, -е. Снотворный. *Снодійні маки*. Щог. Сл. 67.

Сноза, -зи, ж., преимущ. во мн. ч. **снози**. 1) Въ ульѣ: тоненькія палочки для поддерживанія сотовъ. Подольск. г. 2) Часть плуга. *Тепер моя головонька в тузі, що поламались всі снозеньки в плузі*. Нп. 3) Поперечныя связи 4-хъ жердей, составляющихъ остовъ плетеной дымовой трубы. 4) Небольшой дубовый колышекъ, которымъ соединяются концы лопатокъ въ однобортномъ колесѣ водяной мельницы. Черн. у. Ум. **Снізка**.

Снозик, -ка, м. 1) Ум. отъ **сніз**. 2) Въ остовѣ плетеной изъ лозы корзинки — поперечные прутья, около которыхъ загибаются тонкіе прутья, составляющіе сплошную стѣнку корзины. Вас. 148.

Снозі́ти, -жу́, -зи́ш, гл. Придѣлывать **снози**.

Снопик, -ка. Ум. отъ **сніп**. **Снопо́к, -пка, снопо́чок, -чка, сно́понько, -ка**, м. Ум. отъ **сніп**.

Сно́пчик, -ка, м. Ум. отъ **сніп**.

Сно́та, -ти, ж. Дѣвичье цѣломудріе. Чуб. IV. 447. *Доброго роду дитина, що вона по ночах ходила, да при собі сноту носила*. Нп.

Сно́ток, -тка, м. = **Снота**. Чуб. IV. 451.

Снувавка, -ки, ж. = **Оснівниця**. Части ея: **побѣдрини** (горизонтальныя стороны), **колу́драбки** (вертикальныя стороны), **чопі́** (колышки). Шух. I. 151.

Снувавник, -ка, м. Дощечка или деревянная ложка съ двумя дырами, сквозь которыя проходятъ нитки основы — употребл. при снованіи основы. Шух. I. 150.

Снувалка, -ки, ж. Сновальница, но иного устройства, нежели снувавка; по устройству она похожа на **самотоку** (см.). Части: **веретено** (стержень), два **перехрестя**, четыре **стовпці́** (= качкам самотоки), **листви чиноватні́** (двѣ). МУЕ. III. 15.

Снувальниця, -ці, ж. = **Снувалка**. Угор. МУК. III. 24.

Снувати, -ную́, -еш, гл. 1) Сновать, дѣлать основу для тканія. 2) Основывать, создавать. *Три голубоньки радоньку радять, радоньку радять, як світ снувати*. Гол. II. 5.

Снуватися, -нуюся, -єшся, гл. 1) Сноваться, дѣлаться основѣ. 2) Ходить сюда и туда. *Снуюся по хаті, тиняюсь*. Г. Барв. 83. 3) Болтаться. *Пояс так і снується коло неї*. 4) Мерещиться, вертѣться. *Снується мі перед очі, як вдень, так і вночі*. Ном. № 378. *Біле личко, чорні брови на душі снується*. Чуб. V. 2.

Шнуровиці, -ць, ж. = **Шнуровиці**. Гол. Од. 23.

Снядіти, -дію, -єш, гл. Плѣсневѣть, покриваться слизью. *Сир снядіє*. Павлогр. у. *Ця капуста вже посняділа, де там її їсти*.

Соб! меж. Восклицаніє, которимъ погоняють волонъ налѣво; употребляется также въ смыслѣ нарѣчія и значить: налѣво. Св. Л. 217. Kolb. I. 65. *Їдьте, сердечко, навпрямець, а там живе Андрій Швець: а там — круто соб — живе Кулина Вакуленкова*. ЗОЮР. I. 148.

Собака, -ки, м. и ж. 1) Собака. *Бреше, мов собака*. Ном. *Гей, братці, втікайте, бо ще старий собака жив*. ЗОЮР. I. 116. 2) Названіє нѣкоторыхъ изъ играющихъ въ игру пиж. Ив. 38. 3) Тяжесть, привязываемая къ концу коледезьнаго очепа. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 4) Родъ узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 427. Ум. **Собачка**.

Собакаръ, -ря, м. Псарь. *Що тих собакарів, хто його зна, скільки було*. Полт. г.

Собакуватий, -а, -е. Придирчивый, злой. Грин. III. 303. *Собакуватий у нас урядник — страх*. Волч. у.

Собарний, -а, -е = **Собачий**. О. 1862. V. Кух. 38.

Собацький, -а, -е = **Собачий**. *Життя собацьке*. Ном. № 790.

Собача, -чати, с. Щенокъ. *Убийте пса, а собачат своєю заріжу*. Шевч. Ум. **Собачатко, собачатонько, собачаточко**.

Собачий, -а, -е. 1) Собачій. **Собача віра, юха**. Бранныя слова. *Собача віра... і їсти не давала*. Рудч. Ск. I. 183. *Як попеться, то йому не кажи ні злого, ні доброго — така собача юха*. ЗОЮР. I. 152. 2) Растенія: а) — **корінь**. *Cynoglossum officinale*. Анн. 119. б) — **чі коноплі**. *Galeopsis versicolor* Curt. ЗЮЗО. I. 123. в) — **че мило**. *Saponaria officinalis* L. Анн. 316. г) *Herniaria glabra* L. ЗЮЗО. I. 124. д) — **чі репяхи**. *Bidens tripartita* L. Анн. 65. е) — **чі язики**. *Plantago lanceolata*. Анн. 259. 4) **Собаче вимя**. Нарывъ подъ мышкою.

Собачіний, -а, -е = **Собачий**. Ном. № 10973.

Собачиця, -ці, ж. Сука. *На тобі, хортице-собачице, хвоста, да не кусай по жовтому, да кусай по білому*. Рудч. Ск. I. 16.

Собачка, -ки, м. и ж. 1) Ум. отъ **собака**. 2) Названіє одной изъ звѣздъ возлѣ созвѣздія Большой Медвѣдицы. Грин. I. 1. 3) Раст. *Cynoglossum officinale* L. ЗЮЗО. I. 120.

Собачник, -ка, м. Любящій собакъ.

Собачня, собашня, -ні, ж. соб. Собаки. Чуб. II. 144. Греб. 408. *Заскавучала собачня*. Стор. М. Пр. 111.

Собі, мѣст. дат. пад. отъ себе. *Хто за віру умирає, той собі царство заробляє*. Ном. № 1.

Собір, -бору, м. Соборъ, собраніє. *Діва Марія сина родила, сина родила, собір збирала*. Чуб. III. 334.

Собічити, -чу, -чиш, гл. Присваивать. *Все собічить: і то мое, і се не ваше*. Св. Л. 244.

Собкати, -каю, -єш, гл. 1) Кричать «соб!». погонять налѣво (волонъ). 2) Помыкать. *Він нами собкав, як волами, та й служили!* Харьк. г.

Соболевий, -а, -е. Соболиный. К. ЧР. 338. О. 1862. V1П. 34.

Соболиця, -ці, ж. Самка-соболь. *Ой поважай сестру свою, сироту вдовицю; кохай, кохай молодицю, гарну соболицю.* Чуб. V. 935.

Соболь, -ля, м. Соболь — животное, а также соболий мѣхъ. КС. 1882. IX. 416. *Візьми шубу з оксамиту, соболями підшиту.* Лукаш. 144. Употр. какъ ласкат. слово. *Козаченьку, мій соболю, візьми мене із собою.* Чуб. V. 84.

Собольовий, -а, -е = Соболевий. *А на йому шуба собольова.* Чуб. III. 455.

Соболя, -ляти, с. Молодой соболь. МУЕ. III. 149.

Собор, -ру, м. 1) = **Собір.** 2) Соборъ, церковъ соборная. *Золотоверхі собори в Київі.* Левиц. I. 214. Ум. **Соборець, соборчик.**

Соборець, -рця, м. 1) Ум. отъ **собор.** 2) Собрание священниковъ и всего причта по благочиніямъ для исповѣди и причащенія во всѣ 4 поста. О. 1862. IX. 50.

Соборіще, -ща, с. = **Собір.** Чуб. I. 180.

Соборувати, -рую, -еш, гл. Соборовать. *Шось йому дуже погано, сььогодні вже запричащали й соборували.*

Соборуватися, -руюся, -ешся, гл. Собороваться. *Я хочу маслом соборуватась.* Левиц. I. 386.

Сова, -ви, ж. 1) Сова. *Ні сич, ні сова.* Посл. 2) — **кїтча.** Филинь. Вх. Лем. 425. Ум. **Совонька, совочка.**

Совало, -ла, с. 1) Совающій, двигающій. 2) Спускание срубленныхъ деревьевъ по особымъ желобамъ съ горъ внизъ. Шух. I. 180.

Совати, -ваю, -еш, гл. Совать, двигать.

Соватися, -ваюся, -ешся, гл. Соваться, двигаться, лѣзть. *Совайся, Нечипоре!* Ном. № 10971. *Кричав, совався з кулаками.* Левиц. I. 320.

Совгалка, -ки, ж. = **Совганка.** Вх. Зн. 65.

Совганитися, -нюся, -нишся, гл. Соваться. *Так і совганиться, не бачить, що перед носом.*

Совганка, -ки, ж. = **Сковзалка.** Вх. Зн. 65.

Совгатися, -гаюся, -ешся, гл. = **Ковзатися.** Вх. Зн. 65.

Совгач, -ча, м. Пестъ въ сукновальнѣ. Мик. 481.

Совгнути, -гну, -неш, гл. Двинуть сильно. *Совгнули кіньми — як грім на небі.* Kolb. I. 110.

Совдати, -даю, -еш, гл. Лѣниво идти, тяжело ступать ногами.

Совершити, -шу́, -шиш, гл. Выводить верхъ, заканчивать (напр. стогъ). *Розчали класи стіжок, та ще не совершили.* Волч. у.

Совзати, -заю, -еш, гл. Скакать, прыгать, шалить. Угор.

Совзениця, -ці, ж. Гололедица. Вх. Зн. 65.

Совиний, -а, -е. Совиный. *Совина лапа.* Чуб. I. 95. *Совині очі.* Грин. III. 391.

Совинча, -чати, с. = **Совиня.** *У тебе соколинча, а в мене совинча.* Грин. II.

Совиня, -няти, с. Птенець совы. Ум. **Совинятко.**

Совище, -ща, с. Большая сова. Грин. III. 461.

Совісний, -а, -е. Добровѣстный, совѣстливый.

Совість, -сти, ж. = **Сумління.** *У їх драгунська совість.* Ном. № 3170.

Совітати, -таю, -еш, гл. — **кого́.** Совѣтывать кому. *Мене люде совітають піти до старшини та пожаліться.* Волч. у.

Совітатися, -таюся, -єшся, гл. Совѣтываться. *Став з жінкою своєю совітатися.* ХС. IV. 16.

Совманитися, -нюся, -нишся, гл. Двигаться, ходить туда и сюда. *Батько й мати Василеві засмучені совманяються по хаті.* Г. Барв. 393.

Совманути, -ну, -неш, гл. Толкнуть, пихнуть. *Пані тільки ногою мене совманула.* МВ. (О. 1862. III. 42).

Совонька, -ки, ж. Ум. отъ сова.

Совп, -па, м. = Подошов. Вх. Пч. II. 24.

Совуля, -лі, ж. = Пугутькало. Вх. Пч. II. 14.

Совуня, -ні, ж. Ласк. отъ сова.

Соглядати, -даю, -єш, гл. Созерцать, видѣть.

Согравати, -граю, -єш, гл. Въ думахъ: волноваться. *Стане Чорне море согравати.* АД. I. 94.

Согрішати, -шаю, -єш, сов. в. согрішити, -шу́, -шиш, гл. Согрѣшать, согрѣшитъ. Гн. I. 203.

Содержувати, -жую, -єш, гл. Соблюдаютъ. *Свято більше від усього содержуємо.* Г. Барв. 346.

Содо́ма, -ми, ж. Шумъ, суматоха, крикъ: ссора. *Ой содома, пане куме.* Грин. III. 635. *В хаті заїдня, колотнеча, содома піднялась, що й не сказати: Маса з матірю зуб на зуб стинається.* Св. Л. 278.

Содухи. Два первыя слова похороннаго пѣснопѣнія: «Со духи праведными скончавшуся...»; употребляются въ значеніи: смерть, конецъ. *Да ти ж мене й не брянеш так об землю, щоб тут мені й содухи.* К. ЧР. 168. **Содухи спустити.** Издохнуть. *Заяць уже спустив содухи.* Вх. Зн. 65.

Соєдник, -ка, м. = Зєдник. Новомоск. у. (Залюб.).

Созвідати, -даю, -єш, гл. Навѣститъ. *Рад би я, сестро, до тебе прибути, тебе созвідати.* КС. 1882. ХП. 496. См. **Одвідати.**

Сой, мѣст. = Собі. *Юж єм сой подумала, же не буду жаловала.* Гол. IV.

Сойка, -ки, ж. 1) = Соя. Вх. Пч. II. 10. — **лісова.** Пт. = **Лускогоріх.** Вх. Пч. II. 9.

Сойм, -ма и -му, м. Сеймъ. Ум. **Соймик.**

Сокира, -ри, ж. 1) Топоръ, сѣкира. Часть ея: **жало** — лезвіе, **борідка** — задняя часть лезвія, **носок** — его передняя часть, **щюки** — бока, **голова** — часть возлѣ обуха, **ухо** — дыра, въ которой укрѣплено топорище, **ручка, держално** — топорище. Сим. 24. У гуцуловъ: **вістре** = жало, части его также **носок** и **борідка**, выше — **плече**, возлѣ обуха — **шия, пазуха** = ухо, **топорище** — топорище. Шух. I. 175. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Сокирка, сокирочка.**

Сокирка, -ки, ж. 1) Ум. отъ сокира. 2) мн. Раст. а) *Delphinium consolida* L. ЗЮЗО. I. 175. б) *Vicia sepium* L. ЗЮЗО. I. 141. в) *Delphinium ajacis* L. Мил. 35. ЗЮЗО. I. 121. г) — **городні.** *Matthiola annua.* Вх. Пч. I. 11. 3) мн. Родъ узора въ вышивкѣ.

Сокиркуватий, -а, -е. Язвительный, рѣзкій. *Ні, таки й вона сокиркувата.* Кобел. у.

Сокирний, -а, -е. Топорный.

Сокирник, -ка, м. Плотникъ. НВолын. у.

Сокирницький, -а, -е. Плотничій. *Сокирницька робота.* Рк. Левиц.

Сокирня, -ні, ж. Дерев'яний полукруг у плуга, служачий для змінення ширини паханія, а також и для поміщення інструментовъ (топора, бурава и пр.).

Сокирочка, -ки, ж. Ум. отъ сокира.

Сокирянка, -ки, ж. Кирка. Угор.

Сокил, -кола, м. Соколь. *Зашумів сокил із-за крутих гір.* Чуб. V. 206. Употребляється какъ ласкательное слово. Ум. **Соколик, сокіло́к, соколонько, соколонько, сокільчик, соколе́ць, соколко, соколочок.** Мил. 157. Чуб. V. 1195, 23, 70. Ном. № 801. Грин. III. 498.

Сокир, -кора, м. = **Осокир.** *Тріщать дуби, сокори, вільха і всяке дерево.* Рудч. Ск. I. 134.

Сокирвиця, -ці, ж. Сукровица. Желех. Угор.

Сокове, -вого, с. Кислий куриный соус. Полт. г.

Соковитий, -а, -е. Сочный. Левиц. I. 354.

Соколеня, -няти, с. Соколенокъ. Чуб. V. 694.

Соколиний, -а, -е. Соколиный. Ном. № 997.

Соколинча, -чати, с. = **Соколя.** *У тебе соколинча, а в мене совинча.* Грин. II. 314.

Соколиха, -хи, ж. Соколиха, соколя самка. *Соколихо-мати, коня не продати.* Чуб. V. 886.

Соколиця, -ці, ж. = **Соколиха.** К. Дз. 210. *А для нашої молодиці скажуть правду соколиці.* Гол. IV. 438.

Соколовий, -а, -е. Соколиный. *Ото тобі, молода, та дідова борода, соколові очі, добрий дід до ночі.* Чуб. V. 1147.

Соколонько, -ка, соколочок, -чка, м. Ум. отъ сокил.

Соколя, -ляти, с. Соколенокъ. Мил. 219. *Ой високо соколяті угору літати.* Мет. 8.

Сокорина, -ни, ж. = **Осокорина.** *Як широка сокорина віти розпустила.* Шевч.

Сокорити, -рю́, -ри́ш, гл. = **Сокотіти.** Мнж. 192. *Сокоче курочка на криті, сокорить.* К. Дз. 155.

Сокоруха, -хи, ж. Эпитетъ курицы. Лохв. у.

Сокотати, -чу́, -чеш, гл. 1) О курахъ: кричать, кудахтать. *Кури крав, у міх клав, кури сокочуть, у міх не хочуть.* Ном. 2) Болтать, трещать. *Не сокочи, жінко.* НВолын. у. *Дітвора сокоче, дітвора клекоче.* Хата. 19.

Сокотач, -ча, м. Сторожъ. Вх. Зн. 65.

Сокотіти, -чу́, -ти́ш, гл. Беречь, стеречь. Шух. I. 184. *Зелене вино славно зацвіло; сокотила вино гречная панна.* Гол. IV. 535.

Сокотітися, -чу́ся, -ти́шся, гл. Беречься, остерегаться. Вх. Зн. 65.

Сокотіти, -кочу, -тиш, гл. = **Сокотати.**

Сокотуха, -хи, ж. 1) Эпитетъ курицы. 2) Трещетка, болтунья.

Сокрушина, -ни, ж. Раст. Крушина? *Стань ти в чистім полі билиною, хорошою сокрушиною.* Чуб. V. 708.

Соктіти, -кчу, -тиш, гл. Сочиться. Вх. Зн. 65.

Сокуплювати, -плюю, -єш, сов. в. сокупити, -плю, -пиш, гл. Соединять, соединить. *Нехай се святе яблуко наші душі освятить і сокупить.* Г. Барв. 346.

Сокупний, -а, -е. Совмѣстный. *Ой лучче нам, подружечко, сокупного жениха мати.* Мил. 117.

Солити, -лю, -лиш, гл. Солить. *Тричи борщ солити не годиться.* Посл.

Со́лище, -ща, с. У гуцул, пастуховъ: мѣсто, гдѣ дають скоту соль. Шух. I. 212.

Солі́мка, -ки, ж. Ум. отъ солома.

Соловее́чко, -ка, м. Ум. отъ соловей.

Соловей, -в'я, м. 1) Соловей. *Защепетав соловей, там у гаю седючи.* Млр. л. сб. 2) Названіе вола, масть котораго подходитъ къ цвѣту оперенія соловья. КС. 1898. VII. 41. Ум. **Соловейко, солове́чко.** *Мій таточку, мій солове́чку.* Мил. 182.

Соловейкі́в, -кова, -ве. Соловьиный. *Ой коби я мала орлові крила, соловейкові очі.* Чуб. V. 338.

Соловейко, -ка, м. = **Соловей.** *Соловейко в темнім гаї сонце зострічає.* Шевч.

Солові́єчко, -ка, м. Ум. отъ солові́й.

Солові́й, -вія, м. = **Соловей.** Гол. I. 259. Ум. **Солові́єчко.**

Соловіти, -вію, -єш, гл. О глазахъ: соловѣть, тускнѣть.

Солов'ї́ний, -а, -е = **Соловйовий.** *Руки білі, стан тоненький, голос солов'ї́ний.* Чуб. V. 25.

Солов'ї́ха, -хи, ж. Соловьиная самка. *Прилетіла матінка солов'ї́ха.* Чуб. V. 935.

Соловйовий, -а, -е. Соловьиный. *Солодких яблук та й наїлися, соловйових пісень та й наслухалися.* Чуб. V.

Солов'я, -яти, с. Птенець-соловей. *На калині соловя.* Грин. III. 86. Ум. **Солов'ятко.** *А в городі мятка, в саду солов'ятка.* Нп.

Солов'ячий, -а, -е = **Солов'ї́ний.** *Як би ж у мене крилечка, солов'ячі очі, — полетіла б у дорогу темненької ночі.* Чуб. V. 741.

Солови́ний, -а, -е = **Солов'ї́ний.**

Солод, -ду, м. Солодъ. *Варив чорт з москалем пиво, та й солоду відрікся.* Ном. № 821.

Солодити, -джу, -диш, гл. 1) Подслащать. 2) Услаждать. *Став солодити свою думу гульнею.* Мир. ХРВ. 400. 3) Въ игрѣ въ **солодю́чку** — битъ палкой по направленію къ партнеру **сві́нку** (шаръ деревянный или иной). Ив. 13. 4) Заниматься онанизмомъ. Киев. и Полт. г.

Солоди́ця, -ці, ж. — **лісова.** Раст. *Polypodium vulgare.* Вх. Лем. 468.

Солоди́ч, -ча, м. Солодковый корень. Угор.

Солоді́й, -дія, м. Онанистъ.

Солодісі́нький, -а, -е. Очень сладкій: очень пріятный. Мил. 162. *Які солодісі́нькі години переживаю я.* Левиц. I. 273.

Солоді́ти, -дію, -єш, гл. Солодѣть, бродить.

Солодкий, -а, -е. 1) Сладкій. *Не бачив гіркого, не бачить і солодкого.* Ном. № 2116. 2) Пріятный. 3) Милый, любезный. *О солодкий мій побратимку!* Гол. III. 384. 4) **Солодке зїлля.** Раст. *Inulta Helenium.* Екатер. г. Ум. **Солоденький, солоде́сенький.**

Солодкі́сть, -кости, ж. Сладость. Желех.

Со́лодко, нар. 1) Сладко. 2) Пріятно. *Хто солодко живе, той гірко вмірає.* Посл. Ум. **Солоденько, селоде́сенько.**

Солодкомо́в(н)ий, -а, -е. Сладкорѣчивый, краснорѣчивый. О. 1862. IX. 124.

Солодкомо́вство, -ва. Сладкорѣчивость, краснорѣчивость. О. 1862. IX. 124.

Солодкомоло́кий, -а, -е. Сладострастный. *Дарма що крихкотіла, про те солодкомолока.* Луб. у.

Солодкуватий, -а, -е. Сладковатый. *Чого це горілка, кумо, солодкувата? чи не з медом вона часом?* Канев. у.

Солодовник, -ка, м. Дѣлающій солодь.

Соло́док, -дка, е = Солодкий. *Не будь ні гірок, ні солодок.* Ном. № 4602.

Солодо́щі, -щей и -щів, ж. мн. 1) Сладость, сласти. 2) Наслаждение. *Усі веселоці, всі солодоці в світі очам її душі, мов сон, являє.* К. МХ. 34.

Солодун, -на, м. = Солодій. Лохв. у.

Солодуха, -хи, ж. Родъ кушанья изъ ржаного солода(= кваша?).

Соло́дшати, -шаю, -єш, гл. Становиться слаже.

Солодюсінький, -а, -е = Солодісінький. Желех.

Солодючка, -ки, ж. Родъ дѣтской игры. Ив. 13.

Солодятко, -ка, с. Милый, любезный. *Сюда мі ся, товаришу, мило подивити, відки буде солодятко волики гонити.* Гол.

Соложеник, -ка, м. Сладкій пирогъ, сладкій хлѣбъ.

Соло́ма, -ми, ж. Солома. Ум. **Солімка, солімочка, соломка, соломочка.** *Аби оснівка, — потканнячко — солімка.* Ном. № 7547.

Соломаха, -хи, ж. Родъ кушанья: жидкое тѣсто (преимуц. гречишное), съ масломъ вскипяченное. Маркев. 161. Чуб. VII. 441. *Житньої соломахи бузиновим молоком запивати.* Макс. (1849) 71.

Соломина, -ни, ж. Стебель соломы, соломинка. *І за соломину хопиться, хто топиться.* Ном. № 9783. Ум. **Соломинка.**

Солоней, -нею, м. Раст. *Statice tomentella* Boiss. ЗЮЗО. I. 137.

Солонець, -нця, м. 1) Солончакъ. *Яром, яром за товаром, а горами за волами, солонцями за вівцями.* Чуб. V. 472. *Біжить як на солонець.* Очень спѣшитъ. Фр. Пр. 37. 2) Трава, растущая на солончакахъ. Черном.

Солоний, -а, -е. Соленый. *Сахару хоч повен віз, а віз усе солоний.* Ном. № 328.

Солонина, -ни, ж. 1) Солонина. *Не буде з пса солонини.* Ном. № 1269. 2) Свиное сало. *Намащуся я солониною, скочу до хлопців скалубиною.* Гол. V. 683. Ум. **Солонинка, солониночка.**

Солони́ще, -ща, с. = Солонець 1. *Збігаються як на солонище.* Ном. № 13902.

Солоно, нар. Солоно. *Без соли солоно, без круп густо.* Ном. № 10074.

Солонувати, -ную, -єш, гл. = Солонцювати. *От де бити, дрохв — на солонцях, як вони солонують.*

Солонцювати, -цюю, -єш, гл. Їсть соленое, закусывать соленымъ. *Порох ще довго солонцював талавиркою.* Мир. ХРВ. 193.

Солонцюватий, -а, -е. Солончаковый. Херс.

Соло́пити, -плю, -пиш, гл. Выставлять, показывать, высовывать (языкъ).

Солопій, -пія, м. Ротозѣй.

Солопіти, -пію, -єш, гл. Смотрѣть безсмысленно.

Солотвина, -ни, ж. Соленое болото, солончакъ. Вх. Лем. 468.

Солотрук, -ка, м. Камень для толченія соли или перцу. Вх. Лем. 468.

Солуква, -ви, ж. Пт. Вальдшнепъ. Шух. I. 23.

Солянка, -ки, ж. 1) Солонка. 2) Соленая вода, изъ которой вываривается соль. Kolb. I. 72. 3) Раст. *Salicornia herbacea* L. ЗЮЗО. I. 134.

Солярка, -ки, ж. Торгующая солью.

Соляр, -ра, м. 1) Солеварь. 2) Торговецъ солью.

Сом, -ма, м. Рыба: сомъ. Браун. 30. *Ловили, ловили та й піймали сома.* Ном. № 1827.

Сомецъ, -мця, м., мн. сімці. Каждое изъ тѣхъ бревень въ стѣнѣ хаты, которыя только однимъ концемъ связываются въ замокъ, а другой упирается въ дверные или оконные косяки. Шух. I. 90.

Сомина, -ни, ж. Мясо сома. Мкр. Н. 13. *Що сомина, що свинина.* Ном. № 8116.

Сомиряти, -ряю, -єш, сов. в. сомирити, -рю, -риш, гл. Смирять, смирить. *Бо сам Господь — свята правда, сомиряє неправду.* ЗЮЗО. I. Матер. 23.

Сон, сна и сну, м. 1) Сомъ. *Питається сон дрімоти: де ти будеш ночувати?* Мет. 2. *То лях, мостивий пан, од сна уставав.* ЗОЮР. I. 52. **Сон не береться.** Не снится. *Хата біла, постіль мила, і сон не береться.* Чуб. V. 2. 2) Сновидѣніе. *Одної ночі приснивсь мені сон.* МВ. I. *Сон мара, Бог віра.* Ном. **Рябої кобили сон розкажує.** Чепуху городить. Чуб. I. 262. 3) род. **со́ну**, также: **сон-зілля, сон-трава**, род. **сон-зілля, сон-трави.** Раст. а) *Anemone Pulsatilla L.* ЗЮЗО. I. 133. Анн. 35. б) *Anemone pratensis L.* ЗЮЗО. I. 133. Анн. 35. в) — **білий.** *Anemone sylvestris.* ЗЮЗО. I. 175. *Щоб на той рік діждати сону топтати.* Ном. № 332. *Молода сестра сон-траву ірвала.* Нп. 4) Сѣмячки подсолнечника. 5) Рыба сомъ. Вх. Пч. II. 21. Ум. **Со́ник, соно́к, со́ненько.** Мил. 36. **Со́нько.** *Ходи, сонку, в колисочку, приспи нашу дитиночку!...* Макс. (1849) 102. *Вже ж бо я свого соненька та не відгадаю.* Грин. III. 205.

Соненько, -ка, с. 1) Ум. отъ сонце. 2) Ум. отъ сон.

Со́нечко, -ка, с. 1) Ум. отъ сонце. 2) Насѣк. Божья коровка.

Со́ник, -ка, м. Ум. отъ сон.

Сонливий, -а, -е. Сонливый. *Сонливого добудишся!* Ном. № 10398.

Сонливиці, -ць, ж. мн. Сонливость. *На мого сина дрімливиці, сонливиці і сплячки.* Чуб. I. 112.

Соннивий, -а, -е = Сонливий. *Я хоч соннивий, та все таки раніше встав.* Змієв. у. *Невістка соннивая, дрімливая.* Нп. Черн. у.

Соннивиця, -ці, ж. = Сонливиці. Мил. 34.

Сонний, -а, -е. Сонный. *Його сонного будили — не збудили.* Макс.

Сонниці, -ць, ж. мн. = Сонливиці. *Нате, вам ночниці, оддайте нам сонниці.* Грин. I. 29.

Сонно́та, -ти, ж. Сонливость. *На бабу все нападає соннота.* Рк. Левиц.

Соно́к, -нка, м. Ум. отъ сон.

Со́нце, -ця, с. 1) Солнце. *Ой звечора вітер віє, зраня сонце гріє.* Мет. 59. **Схід-со́нця.** Востокъ. **Захід-со́нця.** Западъ. **По́ки со́нце світить.** Вовѣки, всегда; никогда. То-же: **Поки світ-сонця.** *Поки світ-сонця вороги б Київа не достали.* ЗОЮР. I. 4. Ум.

Со́ненько, со́нечко. *Од соненька личенько смагне.* АД. I. 34.

Со́нців, -цева, -ве. Принадлежащій солнцу. *Проситься знов на ніч у сонцевої матері.* Рудч. Ск. I. 83.

Сончовий, -а, -е. ? *Пару чобіт сончових.* Чуб. V. 65.

Соньки, -ків, мн. Сонъ. *Соньки, дрімки в колисоньки.* Мет. 1.

Сонько́, -ка, м. 1) Ум. отъ сон. *Ходить сонько по долині... Ой ну, соньку, в колисоньку, заколиши дитиноньку.* Мил. 35. 2) Соня, сонливецъ. *Оставляю ж сих хроти соньків.* Котл. Ен. V. 40.

Сонюга, -ги, об. Соня, любящій, любящая спать. Конст. у. Ум. **Сонюжка.**

Сонях, -ха, м. = **Соняшник. Соняхи.** С'бмячки подсолнечника.

Соняшний, -а, -е. Солнечный. *Дні були чудові, тихі, соняшні.* Левиц. I. 426. *Соняшний світ.*

Соняшник, -ка, м. Раст. подсолнечникъ. *Широколистий соняшник.* Левиц. I. 28. Ум. **Соняшничок.**

Соняшниковий, -а, -е. Изъ подсолнечника, подсолнечный. *Соняшникова олія.* Лебед. у.

Соняшниця, -ці, ж. *чаще мн.:* **соняшниці.** Спазматическія боли въ животѣ. Маркев. 88. КС. 1893. VII. 80. Грин. II. 318. ХС. VII. 416.

Соняшничина, -ни, ж. Стебель подсолнечника. Г. Барв. 224. Ум. **Соняшничинка.**

Соняшничиння, -ня, с. соб. Стебли подсолнечника. Г. Барв. 396.

Соняшно, нар. Солнце свѣтитъ. *На дворі соняшно.*

Сопач, -ча, м. Рыба *Percarina Demidoffii.* Браун. 23.

Сопівка, сопілка, -ки, ж. Свирѣль. *Всяк чоловік в свою сопілку грає.* Посл. *Чабан вранці з сопілкою сяде на могилі.* Шевч. Ум. **Сопівочка, сопілонька, сопілочка.** *Сопілочка з калиночки, ясанове денце.* Чуб. V. 10.

Сопіль, -пля, м. 1) Сопля. 2) Ледяная сосулька.

Сопільник, -ка, м. Свирѣльщикъ. *Ісус побачив сопільників.* Св. Мт. IX. 23.

Сопливий, -а, -е. Сопливый. *Хоч сопливий, так щасливий.* Ном. № 1625.

Соплякуватий, -а, -е = Сонливий 1.

Сопляк, -ка, м. = Сопіль. Мнж. 7.

Сопокій, -кого, м. = **Супокій.** *За дурною головою нема ногам сопокою.* Ном. № 6682.

Сопочити, -чну, -неш, гл. = **Спочити.** МВ. III. 62.

Сопротивний, -а, -е = Супротивний. *Сопротивна хвиля затопляє.* АД. I. 190.

Сопті, -пу, -пеш, гл. Сопѣть. *Сопе, як ковальський міх.* Нол.

Сопун, -на, м. Тотъ, кто сопитъ. Въ загадкѣ: носъ. Ном. № 220, стр. 297.

Сопух, -ха, м. Зловоніе, испареніе. Угор. Шух. I. 112. *Сопухи від сіна душать мене.* Ананьев. у. *Треба зробити діру, щоб сопухи виходили.* Ананьев. у.

Сопуха, -хи, ж. 1) Сажа. Грин. II. 178. 2) Испачканная въ сажу рубаха, черная, какъ сажа. *Росхристана сорочка-сопуха.* Г. Барв. 23.

Сорок, -ка, числ. Сорокъ. *Найпередиш треба грішми зарятуватъся, то сорокма карбованцями визволишся.* Лебен. у.

Сорока, -ки, ж. 1) Пт. сорока. *Сорока білобока.* Рудч. Ск. I. 135. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 38. 3) Въ свадебномъ обрядѣ: а) **Сороку скакати.** Танцевать по лавкамъ. Когда вносятся изъ комори сорочку новобрачной, то, завѣся иконы, всѣ присутствующіе, предводимые старшимъ дружкой, держащимъ въ рукахъ сорочку, танцуютъ, съ соотвѣтствующими пѣснями, по лавкамъ и скамьямъ вокругъ стола и всей хаты, обходя ее трижды въ сторону, противоположную движенію солнца. Черниг. г. МУЕ. III. 152. б) **Водити сороки = Ходити перезвою.** МУЕ. III. 154.

Сорокатий, -а, с. = **Строкатий.**

Сорокатільник, -ка, сорокач, -ча, м. = **Сорокопуд.** Вх. Пч. II. 12.

Сороківець, сороко́вець, -вця, м. Монета различной цѣнности: а) двадцать коп. б) сорокъ крейцеровъ. Гол. *А пани ся чудували — кільки має грошій! Не пасе він чтири*

роки ні кози, ні вівці, лише прятав у кобівку білі сороківці. Лукаш. 137. Дали йому сороківця, він думав, що червінця. Грин. III. 516. Ум. **Сороківчик**.

Сороківка, -ки, ж. 1) = **Сороківець**. Сим. 51. Мкр. Н. 29. 2) **Копа-сороківка**. Счетная единица у оконщикова при продажѣ оконъ: 40 оконъ. Вас. 150.

Сороківчик, -ка, м. Ум. отъ **сороківець**.

Сороковий, -а, -е. Сороковой. Підходили вже сорокові літа йому. К. Гр. К. 15.

Сороковини, -вин, ж. Сороковым день по смерті. Мил. 171. На сороковинах так було, як і на похоронах, тільки панахиду ще й на гробу правили. ЗОЮР. II. 287.

Сорококлинці, -ців, м. мн. Орнаментъ на писанкахъ, въ которомъ заключається 40 трикутниківъ. КС. 1891. VI. 364.

Сороколатий, -а, -е. Имѣющій 40 заплатъ, оборванный (шуточно). Ех, брате, брате сороколатий, а на мені сімсот і чотири. Погов. Черк. у.

Сороколітній, -я, -є. Сорокалѣтній. О. 1861. I. Кон. 321.

Сорокопуд, -да, сорокопуст, -ста, м. Пт. сорокопуть. Вх. Пч. II. 12. Сорокопуда грѣх бить, бо він за курями тягне — кобця б'є. Чуб. I. 60.

Сорокоуст, -та, м. Сорокоустъ. Кв.

Сорокуватий, -а, -е. Пестрый: черный съ бѣлымъ. Богод. у.

Сорокуля, -лі, ж. Гадюка. Сорокуля го уп'єлила. Вх. Зн. 73.

Сорокуш, -ша, м. = **Сорокопуд**. Вх. Пч. II. 12.

Сором, -му и -ма, м. Срамъ, стыдъ. Скрізь землю б пішла від стида й сорому. Кв. I. 46.

Сорому набратися. Осрамитися. Оце якось такого сорому набрався, що думав з жінкою розплюватися. Харьк. г. **Без сорома казка.** Сказка съ непристойностями. Выраженіе это употребляется, когда говорятъ о комъ либо, сдѣлавшемъ или сказавшемъ что-либо непристойное. Ум. **Соромок**.

Сороматися, -маюся, -єшся, гл. = **Соромитися**. Чуб. V. 575. Той бідний батько голодний, а попросити соромається. Грин. II. 170.

Соромити, -млю, -миш, гл. Срамитъ, стыдить.

Соромитися, -млюся, -мишся, гл. Стыдиться, конфузиться. Бо я вже й Бога не боюсь і не соромлюся людей. Шевч.

Сороміжливий, -а, -е = Соромязливий.

Соромітний, -а, -е = Сороміцький. Шевч. II. 162.

Соромітник, -ка, м. Безстыдникъ. То паскудник, соромітник, він і батька і матір ні за що не має. Васильк. у.

Соромітниця, -ці, ж. Безстыдница. За те ми не ймемо віри, шоб оце така, мовляв, соромітниця, всьогосвітня ледащиця та переставила свою натуру. Васильк. у.

Сороміцький, -а, -е. Безстыжий, безстыдный, срамной, неприличный, похабный. Сороміцькі пісні.

Соромливий, -а, -е. Стыдливый. Доброго здоров'я! ледві обізвалась дівчина, і її лице так і спануло соромливим полум'ям. Левиц. Пов. 102.

Соромливо, нар. Стыдливо.

Соромляжий, -а, -е = Соромязливий. Г. Барв. 383. Така вже в нас соромляжа, мов засватана. МВ. I. 17.

Соромлятися, -ляюся, -єшся, гл. = **Соромитися**. Чого хочеш — попроси, не соромляйся. Грин. III. 650. Я усе соромляюсь, усе мовчу. Г. Барв. 64.

Соромно, нар. Стыдно. *Та рознесе таку погану славу, що соромно й сказати.* Гліб.
Соромно такому багатиреві сина-единця у найми пускати. Мир. Пов. II. 21.

Соромок, -мка, м. 1) Ум. отъ сором. 2) Penis (у малолѣтняго). Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Соромота, -ти, ж. Срамота, стыдъ. *Соромота вийти за ворота.* Ном. № 3173. *Ледащиця з мене кпиться, — мені соромота.* Чуб. V. 296.

Соромязливість, соромязливість, -вости, ж. = Соромливість.

Сором'язливий, сором'язний, сором'язливий, -а, -е = Соромливий. *Сором'язлива вже така.* Греб. 393.

Сором'язливо, сором'язно, сором'язливо, нар. = Соромливо.

Сороченька, -ки, ж. Ум. отъ сорочка.

Сороченя, -няти, с. Рубашечка, рубашенка, сорочечка. *Шие маленькее сороченя.* Шевч. II. 223. *Жиденята, як кошашня, обідрані, в чорних сороченятах.* Левиц. I. 95.

Сорочечка, -ки, ж. Ум. отъ сорочка.

Сорочий, -а, -е. 1) Сорочій. Ном. № 12743. 2) Раст.: а) — **чі ягоди**. *Blitum virgatum*. б) — **ча лапка**. *Trifolium montanum* L. ЗЮЗО. I. 139. в) — **чі лапки**. *Primula veris*. Анн. 272. 3) Сороче, также: **сороча лапка**. Мѣтка на ухѣ животнога: разрѣзь въ видѣ трехъ пальцевъ птичьей лапки. (Залюб.). Мнж. 182.

Сорочин, -а, -е. Приналежащій сорокѣ. Желех.

Сорочина, -ни, ж. Рубашка. Грин. III. 525. *Зося посадила коло себе хлопчика в білій сорочині.* Левиц. I. 288.

Сорочини, -чин, ж. = Сороковини.

Сорочка, -ки, ж. Рубаха, рубашка, сорочка. *Як неділя, то й сорочка біла.* Ном. № 530. Ум. **Сороченька, сорочечка**. Чуб. V. 332.

Сорт, -ту, м. Сортъ.

Сортувати, -тую, -єш, гл. Сортировать.

Сосна, -ни, ж. Сосна А в бору сосна колихалася. Чуб. III. 191. Ум. **Со́сонка, со́сонька, со́соночка, соснонька, со́сночка**. Чуб. III. 240. Мет. 20.

Соснік, -ка, м. Сосновая ро́ща. Ум. **Сосничок**.

Соснина, -ни, ж. 1) Сосновое дерево. *Рубай, сину, ти соснину, а я буду гілля.* Нп. 2) Сосновый лѣсь. *За містом соснина темна далека заступила шлях піскуватий.* МВ. II. 14. Ум. **Соснінка**.

Сосничок, -чка, м. Ум. отъ сосник.

Соснівка, -ки, ж. Родъ узора въ вышивкѣ. Шух. I. 157, 158.

Сосновий, -а, -е. Сосновый. *Сосновеє відеречко, — дубовеє денечко.* Мет. 27.

Со́сонька, сосночка, -ки, ж. Ум. отъ сосна.

Сосняк, -ка, м. Молодой сосновый лѣсь.

Сосонка, -ки, ж. 1) Ум. отъ сосна. 2) Раст. а) Хвоць, *Equisetum*. Вх. Пч. I. 10. б) *Euphorbia Cyprarissias* L. ЗЮЗО. I. 122. в) — **болотяна**. *Hippuris vulgaris* L. ЗЮЗО. I. 125. г) — **польова**. *Equisetum arvense* L. ЗЮЗО. I. 121. 3) Узоръ въ вышиваньѣ. 4) **Рядовина в сосонки**. См. **Рядовина 1**. Вас. 16S.

Со́соночка, со́сонька, -ки, ж. Ум. отъ сосна.

Сосунецъ, -нця, **сосунок**, -нка, м. Дѣтеньшъ, сосущій матку.

Сота́к, -ка, м. Житель Шаришской столицы въ Венгріи. О. 1861. I. 265.

Сотати, -таю, -єш, гл. Мотать. *Такий клуб усе сотаеш, всі нитки висотаеш.*

Сотатися, -таюся, -єшся, гл. 1) Мотаться. *Запхай кінці в середину, щоб не соталось. Його слова лилися з уст одно за другим, неначе соталися низкою.* Левиц. Пов. 244. 2) О людяхъ: сновать. *Довгенько треба сотатись поміж хатки, нім доберемся до міста.* Св. Л. 23.

Сотворитель, -ля, м. Создатель. *Боже мій милий, сотворителю небесний.* ЗОЮР. I. 35.

Сотворити. См. **Сотворити.**

Сотворіння, -ня, с. Твореніє, существо. *На землі, у землі, у морі... і скрізь бачив усе, кожну людину, кожне найменче сотворіне.* Гн. I. 83.

Сотворяти, -ряю, -єш, сов. в. сотворити, -рю, -риш, гл. Сотворять, сотворить, создавать, создать. *Сотворив Бог дівчиною.* Чуб. V. 482.

Сотенний, -а, -е. Сотенный. *Приходить один сотенний осаула.* Сим. 226.

Сотенство, -ва, с. Званіє сотника. *Од отця до сина так сотенство і переходило.* Кв. II. 52.

Сотенька, -ки, ж. Ум. отъ сотня.

Сотішати, -шаю, -єш, сов. в. сотішити, -шу, -шиш, гл. = Утішати, утішити. *Викинув Іванко половиночку (копи), сотішив дівчину-челядиночку.* Мил. 88.

Сотка, -ки, ж. 1) Сотня, сотенка. *Тасує вівиці все на три сотці.* Чуб. 2) Нитка, низка. *Сотка грибів.* Радам. у.

Сотник, -ка. Сотникъ. *Лучче живий хорунжий, як мертвий сотник.* Ном. Ум.

Сотничок.

Сотниківна, -ни, ж. Дочь сотника. Стор. I. 33.

Сотниківський, -а, -е. Сотничій. *К чортам пужни сотниківське харпацтво.* Стор. I. 242.

Сотникувати, -кую, -єш, гл. Занимають должность сотника.

Сотницький, -а, -е. Сотничій.

Сотниченко, -ка, м. Сынъ сотника.

Сотничка, -ки, ж. Жена сотника. Шевч. 311. *А за ним його сотничка Харчиха.* О. 1861. XI. Кух. 18.

Сотничок, -чка, м. Ум. отъ сотник.

Сотня, -ні, ж. 1) Сотня, сто штукъ. 2) Часть козацкаго полка. 3) Въ старой Украинѣ XVII и XVIII в. извѣстная часть території, состоявшая изъ нѣсколькихъ **куринів** и сама составлявшая часть полка. Ум. **Сотенька.**

Сотянин, -на, м. Обыватель сотни.

Софія, -фії, ж. Змѣя Peltas cherssea. Шух. 1. 22.

Софорок, -рку, м. Соусъ къ вареной курицѣ, приготовленной на томъ бульонѣ, въ которомъ курица варилась. *Готова страва вся стояла.... телячий лизень тут лежав, ягни і до софорку кури.* Котл. Ен. V. 14. См. **Супорка.**

Соха, -хи, ж. 1) Столбъ, подпорка, преимуществ. вилообразная на концѣ, напр. на соху опирается матица хаты, верхняя часть крыши въ клунѣ; на ней вращается рычагъ колодезьнаго журавля; **сохами** называются также столбики или подпорки, на которыхъ уставляється печь и пр. Вас. 196. Шух. I. 109, 237. Также каждый изъ четырехъ столбовъ по угламъ хаты. Kolb. I. 55, 59. *Оце хата! дві сохи та соломи трохи.* Ном. № 1500. *Ой піч стоїть на сохах.* МУЕ. III. 85. 2) Ножка **терлиці** въ видѣ развилины. Шух. I. 147. 3) Соха. Чуб. II. 83. *І соха в землі, і воли в ярмі.* Чуб. V. 1118. 4)

Мѣра пахотної землі въ двѣ пятыхъ части десятины (потому что для вспашки одной десятины необходимо 2 1/2 дня работы одной сохой). Черниг. г. Ум. **Сішка, сошечка.**

Сохар, -ра, м. Бревно съ развилиной, стоящее на плоту сплавного лѣса (**тальби**), — на немъ плотовщикъ кладеть свои вещи. Шух. I. 181.

Сохвалѣти, -ляю, -еш, гл. Восхвалять. *А козак сидить у корчмі та мед-вино кружає, корму сохваляє.* ЗОЮР. I. 219.

Сохнути, -хну, -неш, гл. 1) Сохнуть. *В піч положу, — мокне, на воду положу. — сохне.* (Заг.: віск). Ном. № 141, стр. 295. 2) Сохнуть, увядать. *Вяне, сохне сиротою.* Шевч. *Ой чого ж ти, козаченьку, ще й молод, да сохнеш?* Грин. III. 234.

Сохраний, -а, -е. Осторожный. Шух. I. 79.

Сохранно, нар. Осторожно. Шух. I. 80.

Сохтївний, -а, -е. Годный, пригодный. Шух. I. 170.

Сохтува́ти, -ту́ю, -еш, гл. Спѣшить. Вх. Зн. 65.

Сохур, -ра, м. Вилка для зимней ловли рыбы.

Соцький, -кого, м. Сотскій. Чуб. V. 973. *Настановляють того мужика соцьким.* Грин. II. 245.

Соцькува́ти, -ку́ю, -еш, гл. Быть сотскимъ. *Мій син соцькував.* Новомоск. у.

Сочевиця, -ці, ж. Чечевица. *Роди, Боже, жито, пшеницю, горох, сочевицю.* Чуб. III. 456. Ум. **Сочевичка, сочївонька.** Чуб. III. 163. *Сочївонька густа.* Чуб. III. 136.

Сочі́ти, -чу́, -чі́ш, гл. Подстерегать, выслѣживать. *Я буду сочити: тільки ви заснете, я зараз усі обірву горіхи. Наш кіт мишу сочить.* Черниг. г.

Сочївонька, -ки, ж. Ум. отъ сочевиця.

Сошечка, -ки, ж. Ум. отъ соха.

Сошник, -ка, м. Сошникъ, рѣзакъ въ сохѣ. Ном., ст. 300, № 370.

Сощепі́тися, -плю́ся, -пи́шся, гл. Сцѣпиться, соединиться, сойтись. *Ой росли, росли да й ісхилилися (явір з березою), вище церковки да й сощепилися.* Чуб. V. 713.

Соя, сої, ж. Пт. Соя, *Corvus glandarius.* Ном. № 14029. Вх. Пч. II. 10.

Со́яшний, -а, -е = Соняшний.

Со́яшник, -ка, гл. = Соняшник.

Со́яшниковий, -а, -е = Соняшниковий.

Со́яшниця, -ці, ж. = Соняшниця. Чуб. I. 114.

Со́яшничи́на, -ни, ж. = Соняшничина. Ум. **Со́яшничинка.** *Зачав робить загопи: де була сояшничинка, бурянина, — все пошло на загопи.* Чуб. II. 36.

Со́яшничи́ння, -ня, с. = Соняшничиння. Новомоск. у.

Со́яшно, нар. = Соняшно.

Спад, -ду, м. Наклонъ, покатость. Мик. 480. *Як би ж млин стояв нижче, аніж вода у ставу, то спад був би великий, от і добре б молов.* Канев. у. *Треба так зробити, щоб спад був од стіни, то вода стікатиме.* Камен. у.

Спада́ти, -да́ю, -еш, сов. в. спа́сти, -ду́, -де́ш, гл. 1) Упадать, упасть, сваливаться, свалиться, спасть. *Нех на тебе всі нещастя з світа спаде і з неба.* Чуб. V. 406. *Без божої волі і волос з голови не спаде.* Ном. № 26. *Ляха кров, сльози, муки спадуть на вас і на ваші внуки.* Чуб. V. 236. 2) Падать, спадывать, спасть, опасть. ЗОЮР. I. 12. *Ряса його... спадала навкруг його такими ж довгими фалдами.* Левиц. I. 134. *Шапка з голови спала.* 3)

Сыпаться, осыпаться (о перезрѣломъ хлѣбѣ). *Нема часу свого жати, бо панське спадає.* Нп. 4) Входить, войти судномъ въ рѣку. *На Лиман-ріку іспали.* АД. I. 217. 5) Стекать, стечь. *Вода в Дністр спаде.* Грин. III. 251. 6) Доставаться, достаться въ наслѣдство. *Все на його спало, що було в батька.* НВолын. у. *Снав на мене великий маєток.* 7) — **з чо́го:** — **з розуму.** Глупѣть, поглупѣть. *Ні, наші козаки ще з розуму не спали, щоб вовка од біди сховали.* Гліб. — **з голосу.** Спадять съ голоса, терять голосъ. *Дяк не горілки багато і вже спада з голосу.* Котл. Нп. 350. — **з лиця́,** — **з тіла.** Худѣть, похудѣть. *А жаль мені дівчиноньки, що з личенька спала.* Нп. *Усе, було, тружусь, роблю, аж з тіла спала.* Гліб. 8) — **очима на кого.** Бросать, бросить взглядъ на кого, встрѣтити взглядомъ, упасть взгляду. *Куди я ні гляну, усе на його погляд очима спаду.* МВ. (О. 1862. III. 59). **Куди очі спали.** Куда глаза глядятъ. *Бігти кинулася, пуди очі спали.* МВ. (О. 1862. I. 104). 9) — **на що:** — **на думку.** Приходить, прийти въ голову, на мысль. *Ти ізнов чогось сумуєш, Наталко! ізнов тобі щось на думку спало.* Котл. Нп. — **на коня.** Вскакивать, вскочить на коня. *Ой не вспів Нечаенко та на коника спасти.* Мет. 406. — **на стежку.** Идти, пойти по слѣдамъ кого. *От і я на дідову стежку спала.* Лебед. у.

Спадистий, -а, -е. Покатый, отлогій. *Беріг.... спадистий.* Млак. 86. 2) О животн.: много ѣдящій и не жирѣющій. *Спадистий кінь.* Вх. Зн. 65.

Спадковий, -а, -е. Наслѣдственный. *Вподобала я в простій козаці спадкову пиху своїм поважним родом.* Г. Барв. 425.

Спадок, -дку, м. Наслѣдство. Г. Барв. 364. К. XII. 86. *Не мавши спадку, не матимеш і упадку.* Ном. *Од якоїсь тітки у спадку йому достався.* МВ. (О. 1862. I. 48). Иногда только во мн. ч. Мнж. 192.

Спадщина, -ни, ж. Наслѣдство.

Спадъ, -ди, ж. Часть вершки. (См.). Шух. I. 227.

Спакува́ти, -кую, -єш, гл. Упаковать, уложить. *Спакували все на віз.* НВолын. у. *Спакували свої тлумочки і всі разом пішли до Єгипту.* Гн. I. 108.

Спалати, -лаю, -єш, гл. Сгорѣть. *Чотирі свічі спалали, поки твою дочку вінчали.* Грин. III. 464.

Спалахкотіти, -кочу, -тиш, гл. = Спалахнути. Желех. *Земля запалиться і згорить ціла, спалахкотить небо з сонцем, місяцем і зіздами.* Гн. II. 79.

Спалахнути, -хну, -неш, гл. Вспыхнуть.

Спалій, -а, -е. Унаслѣдованный. *Но батькові спалій.* (Лобод).

Спалити, -лю, -лиш, гл. 1) Сжечь. *Спалив та й попел по степену розвіяв.* ЗОЮР. I. 120 *Та ні вітер його не звіє, ні сонце його не спале.* Мет. 208. 2) Опалить (солнцемъ кожу). 3) Безл. Мене спалило. Я вспылить, меня взорвало. Павлогр. у.

Спалітися, -люся, -лишся, гл. 1) Сжечься. *Щоб спалилась з деркачами отта гаспедська буцегарня.* Стор. I. 157. 2) Вспыхнуть, вспылить. *Спаливсь він та до мене з кулаками.* Павлогр. у.

Спаль, -ді, ж. Мѣсто, гдѣ выжженъ лѣсъ. Вх. Зн. 65.

Спам'ята́ти, -таю, -єш, гл. Вспомнить. *Не спам'ятаю коли саме це діялось.* Канев. у.

Спам'ятися, -таюся, -єшся, гл. Опомниться, прийти въ себя. *Як упав, — зуби стяв, ледве спам'ятався.* Чуб. V. 1081.

Спанілий, -а, -е. Превратившийся въ барина. *Не спанілі, не схлопілі діти України.* К. Досв. 2а 1.

Спаніти, -нію, -єш, гл. Превратиться въ бари́на, стать бари́номъ.

Спання́, -ня́, с. Сонъ, спанье. *З спання не купиш коня, а з лежі не справиш, одежі.* Ном. № 11299. **Спання нема.** Не спится, нѣтъ сна. *Карим очам спання нема, а ніжкам спочину.* Мет. 85.

Спаношиться, -шуся, -шишся, гл. = **Спаніти.** Вх. Зн. 46.

Спантеличити, -чу, -чиш, гл. Сбить съ толку. *Чоловіка спантеличить мирська суета.* К. ЧР. 138.

Спантеличитися, -чуся, -чишся, гл. Сбиться съ толку. *Спантеличивсь, небоже.* Ном. № 5173.

Спар, -ру, м. 1) = **Спека.** Вх. Лем. 468. 2) = **Садно.** Вх. Зн. 65.

Спара, -ри, ж. = **Шпара.** Угор.

Спа́рити, -рю, -риш, гл. 1) Обжечь, обварить, обдать кипяткомъ. *Як би го окропом спарив.* Ном. № 3386. 2) — **шию.** Натереть рабочей скотинѣ шею, напр. ярмомъ. Херс.у. 3) Отколотить. *А ти моїх орендарів нагайкою спарив.* Рудан. І. 37.

Спаритися, -рюся, -ришся, гл. Обжечься, обвариться. *Спарився, як на окропі.* Ном. № 3.386.

Спарний, -а, -е. Душный. Желех.

Спарно, нар. Душно. Вх. Зн. 65.

Спаровля́ти, -ляю, -єш, гл. = **Справляти.** *Мені, Івасю Вдовиченку, коня на славу спаровляла.* Мет. 416.

Спарува́ти, -рюю, -єш, гл. Женить, выдать замужъ, сочетать бракомъ. *Спарувати парубка з дівчиною.* Кв. І. 191.

Спаруватися, -рююся, -єшся, гл. Жениться, выйти замужъ, вступить въ бракъ. *На всеїдній у неділю вона спарувалась з слітим своїм.* Шевч.

Спас, -са, м. 1) Праздникъ 6 августа, Преображеніе. *Прийшов Спас — держи рукавиці про запас.* Ном. № 468. 2) Спаситель. 3) Церковь во имя Спасителя. *У Межигорського Спаса тричі причащалась.* Шевч.

І. Спаса́ти, -саю, -єш, сов. в. спасти, -су, -сеш, гл. Спасать, спасти (о душевномъ спасеніи). *Хто хоче душу свою спасти.* Св. Мр. VIII. 35. *Чорна риза не спасе, а біла в гріх не введе.* Ном. № 204.

ІІ. Спаса́ти, -саю, -єш, сов. в. спасти, -су, -сеш, гл. Выпасывать, выпастить, давать скоту съѣдать посѣвы, траву. *Там чумаки ходять, в руках воли водять, траву спасають.* Чуб. V. 964. *Треба спасти жито, бо велике вже.* НВолын. у. Также: съѣдать, съѣсть (растенія — о травоядномъ животномъ). *Зіле спасає сива оленець.* АД. І. 33.

Спасатися, -саюся, -єшся, сов. в. спастися, -суся, -сешся, гл. 1) Спасаться. спастись (о душевномъ спасеніи). *Недалеко відсіля спасається пустельник.* Стор. І. 106. *Я ся піду питати, як ся гріхів спасати.* Нп. **На гріх не спасешся.** *Отъ грѣха но убѣжишь.* Ном. № 97. 2) Только несов. в. Говѣть.

Спасений, -а, -е. 1) Спасшійся. *Живе він там (у печері) багато років... — став спасений.* Грин. II. 150 — 151. 2) Влагой. *Діло спасене і богоугодне.* К. Кр. 9.

Спасеник, -ка, м. 1) спасающій свою душу, праведникъ, угодникъ. К. Бай. 118. К. ЦН. 290. 2) Говѣльщикъ, спасающійся. *Спасеники ідуть до церкви.*

Спасеницький, -а, -е. Относящійся къ спасающему свою душу или говѣющему. К. ПС. 118.

Спасениця, -ці, ж. 1) спасающая свою душу. К. ПС. 118. 2) Говѣльщица.

Спасибі, спасибіг, спасибу, меж. 1) Спасибо, благодарю. Левиц. Пов. 369. *Спасибі вам га ягідки.* ЗОЮР. I. 66. *Таки, спасибу йому, добрий на старости був.* Рудч. Ск. I. 77. 2) **Мала, малий спасибі.** Мало пользы, голку, небольшая польза. *Жити — хвалить ласку божу: ярина змилила: гречки теж припало, смальнуло сушею та вітром, а їх мала спасибі.* Васильк. у. *Мала спасибі з того, що він на самій горілиці сидить, самою горілкою шинкує, а хліба не приробляє, — малу спасибі заробить.* Васильк. у. *Зімою день малий: вже по обіді з того дня малий спасибі.* Рк. Левиц.

Спаситель, -ля, м. Спаситель. Спаситель міра, І. Христось. *Богові молились, Спасителю хрестились.* Нп.

Спасів, -сова, -ве. Спасовъ. **Спасова борода.** Пучекъ несжатыхъ стеблей хлѣба, обыкновенно связываемый на концѣ сжатой нивы жнецами. Чуб. III. 226.

Спасівка, -ки, ж. 1) Успенскій постъ. *Спасівка-ласівка, а Петрівка-голодівка.* Ном. № 482. 2) Сортъ грушъ или яблोकъ.

Спасівський, -а, -е. Бывающий въ успенскій постъ. *Швидко висохла вона (хата) на гарячому спасівському сонці.* Левиц. I. 331.

Спасіння, -ня, ж. Спасеніе (духовное). *З дурного говіння не буде спасіння.* Ном. № 133. *Ой хто мене поцілує, — заробить спасіння.* Грин. III. 654. Ум. **Спасіннячко.** Ном. № 2428.

Спаску́дити, -джу, -диш, гл. Изгадить, испакостить. *Старий стару хвале, що добрий борщ варє, а молодий свою гудить: що не зварє, то спаскудить.* Чуб. V. 1128.

Спаскудитися, -джуся, -дишся, гл. Изгадиться, испакоститься.

Спасовець, -вця, м. Тотъ, кто производитъ потраву, пуская свой скотъ на чужое поле. Рк. Левиц.

Спасти. См. **Спадати.**

Спасти, -ся. См. **Спасати, -ся.**

Спати, сплю, спиш, гл. Спать. *Карі очі не сплять ночі.* Мет. 85. Спати, — аж пахне! Славян. у. или: спати, — аж гілля гне. Лебед. у. Сильно хочется спать.

Спатися, спиться, гл. безл. Спаться. *Йому ніченька не спиться.* Мет. 75. *І світ настав, а Ярині не спиться, — ридає.* Шевч.

Спатки, спатоньки, спаточки, спатуні, спатунечки, спатусі, спатусічки, гл. Ум. отъ спати. *А спатки таке, що мати її родила до сна.* Ном. № 11313. *Ще дівчина спатоньки не клалась.* Мет. 28. *Стелю постіль білу і спаточки ляжу.* Чуб. V. 620. *Спатусі на білії подусі!* — говорять ребенку, укладывая его спать.

Спахнути. См. **Спахувати.**

Спахувати, -хую, -еш, сов. в. спажнути, -хну, -неш, гл. 1) Вспыхивать, вспыхнуть. *Іскра до покутя спажнула (гості будуть).* Ном. № 11797. 2) Вспыхивать, вспыхнуть (о румянцѣ), густо покраснѣть. *Рум'янець густий спажував на личку.* МВ. II. 94.

Спацєра, -ри, ж. Прогулка. *Да що ж вона, пане брате, під явором робить? Ой з тим розлучником на спацєру ходить.* Чуб. V. 385.

Спацір, -ру, м. = **Спацєра.** *Вийшла вона раз на спацір.* Чуб. II. 133.

Спачіти, -чу, -чиш, гл. Искривить, покосить, погнуть.

Спачітисся, -чуся, -чишся, гл. Искривиться, покоситься. *Спачились двері.* Камен. у.

Спачка, -ки, ж. = **Сплячка.** Лохв. у.

Спаш, -шу, м. Потрава, порча скотиною трави или хлѣба на поляхъ. Мкр. Г. 21.
Займи скотину і візьми за спаш. Сим. 217. *Горобиці шкоду роблять, а синиця в спаш упаде.* Ном. № 4071. *Між листом повивертались боками довгі і круті білі гарбузи, неначе воли на спашу.* Левиц. Пов. 227.

Спашне, -ного, с. Плата за потраву. *Спашного дав півкарбованця.* Камен. у.

Спевнити, -вню́, -ниш, гл. Исполнить. Полт. г. *Коли б Господь спевнив моє жадання.* К. Іов. 13.

Спека, -ки, ж. Зной, жарь. Левиц. Пов. 226. *На дворі стала спека, аж дихати важко.* Левиц.

Спекатися, -каюся, -єшся, гл. 1) — **чого́.** Избавиться, отвязаться, отдѣлаться. 2) — **з ким.** Связаться съ кѣмь. *Ото вона спекалася з ним, а то й роспекалася.* Харьк. г.

Спекота, -ти, ж. = **Спека.** НВолын. у.

Спекти, -чу, -чеш, гл. 1) Испечь. *Пече наша, пече, спечи нам коровай грече!* Нп. *Не зітхай, — не остатне ще спекли.* Ном. 2) Изжарить. *Спiк чорне порося.* МВ. (О. 1862. III. 64). *Курочку спекла.* О. 1862. II. 30. *Ту рибку скажiть, щоб спекли.* Мнж. 25. 3) Сжечь (человѣка). *Гетьмана, що на огні ляхи спекли.* Шевч. 234. 4) — **рака.** *Покраснѣть, сконфузясь. Офицерик трошки спiк рака, що одвик по своєму розмовляти.* К. ДС. 19.

Спектіся, -чу́ся, -чѣшся, гл. 1) Испечься. *Спiкся хлiб.* 2) Изжариться. *Ще гуска не спеклася.* 3) Быть опаленнымъ солнцемъ.

Сперва, сперву, нар. Сначала. *Сперва твоє будем їсти, а тоді моє.* Рудч. Ск. II. 156.

Сперед, пред. Изъ-подъ, передъ, съ, отъ. *Сперед моїх очей втік.* Чуб. *Скiкнув милий сперед очей, тільки вчула свист.* Чуб. *Іван приймає сперед того коня сіно, а мясо ложить перед ним.* Рудч.

Спереда, нар. = **Спереду.** *Ще-ще спереда, а заду на чорта походить.* Ном. № 2910.

Спередіти. См. **Сперезати.**

Спереду, нар. Спереди, впереди.

Сперезати, -жаю́, -єш, сов. в. спередіти, -джу́, -диш, гл. Оперезать, опередить. *Не спережай, Іване, йди поруч.* Канев. у. *Пливуть качки в два рядочки, одна й одну спережає.* Мет. 57. *Думка думку спережає.* МВ. I. *Він спередив мене конем.* Екат. у.

Сперечати, -чаю́, -єш, сов. в. сперечити, -чу, -чиш, гл. — **кого.** 1) Уговаривать не дѣлать чего, удерживать. *Я його сперечав: бiйся Бога, не їдь, теперки ніч!* Камен. у. 2) Препятствовать, воспрепятствовать. *Рубають собі ліс у пана, ніхто не сперече, бо то ніч.* Камен. у.

Сперечатися, -чаю́ся, -єшся, гл. Спорить. *Та се було тоді, як ми з ним сперечалися за землю.* Уман. у. *Стара Тихониха трохи сперечалась, а батько згодився.* Левиц. 1. 20.

Сперечитися, -чуся, -чишся, гл. Перечить, противиться. *Дід не сперечався.* Левиц. Пов. 234.

Сперти, -ся. См. **Спірати, -ся.**

Сперш, спершу, нар. Сначала, прежде. *Чи воно так і спершу було, як Христос не народився?* ЗОЮР. I. 12.

Спечалити, -лю, -лиш, гл. Опечалить. *Що ти, сестро, зробила, нашу матір спечалила?* Pauli.

Спечний, -а, -е. Жаркій, душний (о днѣ). Вх. Пч. 65.

Спечно, нар. Жарко, душно (на дворѣ). Вх. Зн. 44.

Спива́ти, -ваю́, -єш, сов. в. **спити, зіп'ю́, зіп'єш**, гл. Пить, испивать, выпить, испить. *Тут тобі не бувати, червоної крові не спивати.* Чуб. I. 131. *Дала дівчина козакові кохан-зілля спити.* Чуб. V. 429. (Нехай) з кумою Хмельницькою мед-вино спиває. Pauli. *Спили зелене вино.* Чуб. III. 400.

Спива́тися, -ваю́ся, -єшся, сов. в. **спитися, зіп'ю́ся, зіп'єшся**, гл. Спиваться, спиться. *Чи ти, мучу, спився, чи ти скрутився.* Чул. V. 1081.

Спиж, -жу, м. 1) Бронза, мѣдь, колокольный металл. 2) Зарубка, углубленіє, вырубленное въ кускѣ дерева. Шух. I. 87, 93. 3) Раст. *Cornus sanguinea* L. ЗЮЗО. I. 119.

Спижарня, -ні, ж. Чуланъ для провизіи, кладовая.

Спижовий, -а, -е. Бронзовый, мѣдный. ЗОЮР. I.

Спилити, -лю, -лиш, гл. Поднять пыль. *Їду я, — це як подме вітер, так і спилив киптюгу поперед мене.* Новомоск. у.

Спильна, нар. Пристально. *Спильна на синее море собі поглядає.* АД. I. 188. Ум. **Спильненька.**

Спильнува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Во время явиться. Вх. Лем. 468.

Спин, -ну, м. Остановка, удержж. См. **Упин.** *А пташки без перестану, без спину виспівували.* Левиц. I. 125. Ум. **Спинок.** *Нема спинку вдовиному синку.* Чуб. V. 275.

Спина, -ни, ж. Спина. *Кров дзюркотить, булькотить з спини.* ЗОЮР. I. 146. Ум. **Спинка, спи́ночка.**

Спина́ти, -наю́, -єш, сов. в. **сп'ясти́, зіпну́, зіпнеш**, гл. = **Спиняти, спинити.** *За ним жінка у погоню — хватає, спинає, серцем називає.* Чуб. V. 736. 2) Застегивать, застегнуть, пришпиливать, скалывать, сколоть.

Спиватися, -наюся, -єшся, сов. в. **сп'ястися, зіпнуся, зіпнешся**, гл. 1) Застегиваться, застегнуться, пришпиливаться, прикалываться, приколоться. 2) Подниматься, становиться. *На ноги сп'ястись.* Левиц. Становиться на цыпочки, приподниматься на пальцахъ; вообще тянуться къ чему-либо выше стоящему. *Ввійшла я до неї вчора, вона спинається на вікно.* МВ. I. 3) О лошади: становиться, стать на дыбы. 4) Спорить, возставать, возстать противъ кого. *Як то проти старшини спинатся.* Канев. у. *Мені не можна спинатся з старшиною, бо сина у москалі оддасть.* Канев. у.

Спинити, -ся. См. **Спиняти, -ся.**

Спинка, -ки, ж. Ум. отъ **спина.**

Спинковий, -а, -е. Спинной, со спины. *Спинкова щетина.* Полт. г. 2) Переносно: самый отборный, лучшій. *Саме спинкове панство.* Мир. ХРВ. 418.

Спинкува́ти, -ку́ю, -єш, гл. Двигаться на спинѣ лежа. *Та за нею спинкує.* Мнж. 132.

Спинок, -нку, м. Ум. отъ **спин.**

Спи́ночка, -ки, ж. Ум. отъ **спина.**

Спинточити, -чу, -чиш, гл. Всунуть, втиснуть. *Хоть же смерть к тобі прискоче, — слави в землю не спинточе.* Котл. Од. 494.

Спинча́тися, -чаю́ся, -єшся, гл. = **Спинатися 3.** *Хиба це можно спинчатися з губернатором?* Волков. у.

Спиняка, -ки, ж. Ув. отъ **спина.** *Спичка в ніс, болячка в спиняку, поздоровляю, як скажену собаку.* Ном. № 372.

Спиня́ти, -няю, -єш, сов. в. **спині́ти, -ню́, -ниш**, гл. Останавлюва́ть, остано́вить, удержива́ть, удержати́. *Ой гуляла, волю мала, мати не спиняла.* Грин. III. 268. *Ой не спиняйте у ставу води, нехай вода рине.* О. 1861. IV. 83.

Спиня́тися, -няюся, -єшся, сов. в. **спині́тися, -ню́ся, -нишся**, гл. Останавлюва́тися, остано́виться, удержива́тися, удержати́ся. *Пішла б на край світа, не спинилась би.* Левиц. I. 54. *Час не спиняється.* МВ. I. 150.

Спис, -са, м. Ко́пье. *Як ударить... списом у груди.* Мет. 454. *Скоро настиг, зараз його і проколов списом.* ЗОЮР. I. 120.

Списати, -ся. См. **Списувати, -ся.**

Списка́ти, -каю, -єш, гл. Сожра́ть, уни́чтожити? *Ледачого нігде не спискає.* Ном. № 3229.

Список, -ску, м. 1) **Списокъ**, запись. *Ти вже виписаний з наших списків.* Грин. II. 149. *У сільські списки так його записали.* Кв. I. 228. 2) **Копія.**

Списува́ти, -сую, -єш, сов. в. **списа́ти, -шу́, -шеш**, гл. 1) Списыва́ть, списа́ть, переписыва́ть, переписа́ть. *Списуючи сі епитахвії, я дивувався.* Стор. II. 145. 2) **Описыва́ть, описа́ть, излагать, изложити́** письменно. *От і списали на бумагу да в Борзну.* ЗОЮР. I. 71. *Як зо мною була прахтика, то варто навіть списати цеє.* Драг. 63. 3) **Исписыва́ть, исписа́ть.** *Уже списав увесь папер, — давайте ще, бо нема де писати. — шкуру. Испещря́ть, испестрити́ тїло знаками ударовъ. *То то ж то так звелів всю шкуру скрізь списати, що то тобі нема і курці де клювати.* Г. Арт. (О. 1861. III. 87). 4) **Рисова́ть, нарисова́ть.** *Писав три дні і три ночі, закіль списав чорні очі.* Мет. 10. *Спишу твоє біле личенько на бумазі, приб'ю твоє біле личенько в кімнаті.* Чуб. V. 312.*

Списува́тися, -суюся, -єшся, сов. в. **списа́тися, -шу́ся, -шешся**, гл. Списыва́тися, списа́тися.

Списьме́нна, списьме́нська, нар. Свысо́ка, по ученому. Котл. Ен. VI. 81. *Оце ж так заговорив вам списьменська.* Стор. I. 68.

Спит, -ту, м. 1) = **Спиток.** *Зірвали в чужому саду кілька ягід на спит.* Черн. у. 2) **Разспросы.** *Взяти кого на спит.*

Спита́ти, -таю, -єш, гл. Спроси́ть. *Не спитавши голови, не лізь до ніг.* Ном. № 3838. *Все розберіть та й спитайте тоді себе: що ми?* Шевч.

Спита́тися, -таюся, -єшся, гл. Спроси́ть, разспроси́ть, спроси́тися. *Спитаєшся пня і колоди, як прийдеться до чого.* Ном. № 9782.

Спити, -ся. См. **Спивати, -ся.**

Спитлюва́ти, -тлюю, -єш, гл. Смоло́ть крупичато́й муки. *Ярая пшениченька у стіжку. Ми її зготуємо, на коровай спитлюємо.* О. 1862. IV. 13. *Ой мельнику, мельниченьку, спитлюю мені пшениченьку.* Грин. III. 660.

Спиток, -тку, м. Про́ба, испы́таніє. Ном. № 4279. *Хиба на спиток узяти білі. яка то вона буде.*

Спитува́ти, -тую, -єш, гл. Про́бовати, испы́тывати. *Нехай дурнями броди спитують.* Черк. у.

Спитува́тися, -туюся, -єшся, гл. = **Спитувати.** *Опитувався він жінку вмовляти, та не така то вона.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Спиха́ти, -хаю, -єш, сов. в. **зі́пхнути, -пхну, зі́пхнеш**, гл. Спихива́ть, спихну́ть, сталкива́ть, столкну́ть. *Мужик з печі спав — ніхто його не спихав.* Ном. № 7050.

Спихойка, нар. = **Спишна**. По них ходить красне дівча спихойка. Гол. I. 335.

Спиця, -ці, ж. 1) Спица (въ колесѣ). Рудч. Чп. 250. Котилися вози з гори, поламалися спиці. Чуб. V. 323. 2) Часть гончарнаго круга. См. **Круг 11**. 3) Часть млина ручного. (См.). Шух. I. 104. 4) Въ срубленномъ деревѣ сукъ, тонкая часть котораго отрублена. Шух. I. 187.

Спичак, -ка, м. 1) Молодой ростокъ камыша. О. 1862. I. 55. 2) Рыба-самецъ въ то время, когда онъ трется. Мнж. 192.

Спичастий, -а, -е. Остроконечный.

Спичасто, нар. Остроконечно.

Спичка, -ки, ж. Остроконечная палочка. Як очей на спичку не повидовбуи. Ном. № 3440.

Спишна, нар. = **Пишно**. Ой приїхав щиглик спишна, сів собі в саду на вигині. Чуб. V. 1127.

Спищати, -щю́, -щійш, гл. Запищать. Птах спищав. Вх. Лем. 469.

Спів, -ву, м. Пѣніе. Серед пахощів квіток і співу пташиного побачимось. Левиц. I. 303. Музики і співи замовкли. Стор. М. Пр. 54.

Співа, -ви, ж. Пѣніе, пѣсня. А де ж Гонта?... чому не співає? нема його; тепер йому мабуть не до неї, не до співи. Шевч. 201.

Співак, -ка, м. 1) Пѣвецъ. Співак, танцюра на всі руки. Котл. Ен. IV. 11. Так ось коли побачив співака! яка мальована та штучна птиця. Греб. 391. 2) Пѣвчій. 3) Названіе собаки. Kolb. I. 65. 4) Пт. Sylvia, травникъ. Вх. Пч. II. 14. Ум. **Співаченько, співачок**. Федьк. I. 28. Лівничок-співачок. Мнж. 3.

Співака, -ки, м. = **Співак 1, 2**. Греб. 389. Співають співаки, — щоб вас побрали собаки. Ном. № 12446.

Співанка, -ки, ж. Пѣснь. Не співанку я співала. Гол. I. 172. Ум. **Співаночка**. Лукаш. 146.

Співання, -ня, с. Пѣніе. Співання в п'ятницю, а снідання в неділю ніколи не минеться. Ном. № 539. Ум. **Співаннячко**. Чуб. III. 109.

Співаночка, -ки, ж. Ум. отъ співанка.

Співа́ти, -ваю́, -еш, гл. Пѣть. В полі пташки літають, веселенько співають. Мет. 65. На гуслях грає, красно співає. Раулі. На два криласи не можна співати. Ном. № 6964.

Співа́тися, -ваю́ся, -ешся, гл. Пѣться. Г. Барв. 222. Пісня сама співалася. Левиц. Пов. 25.

Співацький, -а, -е. Относящійся къ пѣвцу, пѣвчому.

Співаченько, -ка, м. Ум. отъ співак.

Співачка, -ки, ж. 1) Пѣвица. 2) Пѣвунья. Дають дівчатам-співачкам. О. 1862. IV. 24.

Співачо́к, -чка, м. Ум. отъ співак.

Співець, -вця, м. 1) Пѣвецъ. Співець славутний Митуса. Кост. (О. 1861. III. 30). Замовк співець. О. 1862. VIII. 11, 2) Поэтъ.

Співливий, -а, -е = **Співучий**. Які співливі баби. Черниг. г. Соловей инший удасться дуже співливий. Волч. у.

Співний, -а, -е. Пѣвчій. Маєш же свашеньки співнії. Гол. II. 665. 2) Мелодическій, музыкальний.

Співонути, -ну, -неш, гл. Сразу громко запѣть. Раптом як співоне! дзвінко-тоненько. МВ. (О. 1862. III. 64).

Співочий, -а, -е. Пѣвчій. Весела, мов та пташка співоча. МВ. I. Співочу птицю чути. Св. Л. 295.

Співочка, -ки, ж. Ум. отъ **співа**, но встрѣчено только въ значен.: пѣвунья. *Всякі співочки співають, сидячи, або літаючи, кожна своїм голосочком; там, під вітою сидить соловейко....* О. 1862. IV. 72.

Співробітник, -ка, м. Сотрудникъ. *Ну, доброго собі співробітника придбала Польща!* Морд. Пл. 104.

Співробітниця, -ці, ж. Сотрудниця. Желех.

Співувати, -вую, -еш, гл. Пѣвать. Вх. Лем. 469,

Співун, -на, м. Пѣвунъ. Зміев. у. Мир. ХРВ. 131.

Співуха, -хи, ж. Пѣвунья. *Співуха невсипуца.* Мир. ХРВ. 113.

Співучий, -а, -е. 1) Любящій пѣть, много поющій. Черк. у. 2) Пѣвучій. *Голосок тихий, співучий.* О. 1862. IX. 69.

Спід, спо́ду, м. 1) Исподъ, низъ, нижня часть. *Моливсь за них, як сонце світ на землю рано розсипало, моливсь, як промені спускало воно під спід землі і гніт.* Мкр. Г. 68. *Підверне всіх собі під спід.* Котл. Ен. III. 74. *Підпалили сосну від споду до верха.* Чуб. V. 394. **Споди́ у невода** — нижній край. Вас. 186. 2) Дно. *Сьорбайте, хлопці, юшку, а риба на споді.* Ном. № 11997. 3) Глубина, глубь. 4) Изнанка, подбой. *Жупан голубий на версі, красний на споді.* ЗОЮР. I. 97.

Спід, предл. Изъ-подъ. *Спід ринви та на дощ.* Ном. № 1792.

Спідка, -ки, ж. 1) Изнанка. *Спідка добра, а верх подраний.* 2) Основаніе. Вх. Лем. 401. 3) Корка нижня у хлѣба. *Взяла паляницю, постукала, поклала щиколотками під спідку.* Левиц. Пов. 197. *Скоріше вибрав на тарілку, весь коровай на мир роздав; а музикантам тільки спідку.* Алв. 36. 4) Дно большой лодки (дуба). Мнж. 180. 5) мн. Варезки въ кожаныхъ рукавицахъ. Мнж. 192.

Спідлений, -а, -е. Сдѣлавшійся подлымъ. *Може чие ще не спідлене серце важко забеться, до серця озветься.* К. ХП. 43.

Спідліти, -лію, -еш, гл. Сдѣлаться подлымъ. К. Дз. 213.

Спідневідити, -джу, -диш, гл. Обмануть, обнадєжить я не исполнить. *Поступилися прийти на роботу, а далі й нема й спідневідили мене.* Волч. у.

Спідник, -ка, м. = **Спідняк 1.** Шух. I. 103, 146.

Спідниця, -ці, ж. 1) Юбка. Чуб. VII. 428, 429. Гол. Од. 49. КС. 1893. V. 284. 2) Часть полушубка отъ таліи внизъ. Вас. 155. Ум. **Спідничка, спідниченька.**

Спідничина, -ни, ж. Юбченка. *Спідничина не зіходить.* Грин. III. 268.

Спідничка, -ки, ж. Ум. отъ **спідниця**.

Спідній, -я, -є. Нижній, исподній. Рудч. Ск. I. 4. *Фе! сказала Катерина, закопилвши спідню губу.* Левиц. Пов. 143. *Спідня щелепа. Спідня одежа.*

Спідняк, -ка, м. 1) Нижній жерновъ на мельницѣ. 2) Нижній пыльщикъ. 3) Дно кобзы. КС. 1882. VIII. 281. 4) Часть гончарнаго круга. См. **Круг 11.** Вас. 179, Шух. I. 260 — 262. 5) Снятое молоко. *Вершки з глечиків позбірають, а спідняк позливають у сулеї та ото й продають дешево.* Каневск. у.

Спіднярка, -ки, ж. Доска на днѣ желѣзнаго кузова. Вх. Лем. 469.

Спідручний, -а, -е. О волѣ, запряженномъ въ плугъ: тотъ, который идетъ со стороны погонича.

Спідсподу, нар. Снизу, со дна. Рк. Левиц.

Спідсісти, -сяду, -деш, гл. — **кого.** Занять чье мѣсто, замѣнить кого. Чуб. VI. 20.

Спідтиха, спідтишка, нар. Исподтишка. *Спідтиха-тиха підкрадешся*. Шевч.
Спідтишка мішки рве. Ном. № 3038.

Спідупшка, -ки, ж. = **Спідка 3**. Рк. Левиц.

Спіж, -жу, м., **спіжовий, -а, -е** = **Спиж, спижовий**. Гн. П. 72. *Спіжові гармати*. К.
Досв. 103.

Спізнавати, -наю, -еш, сов. в. **спізна́ти, -наю́, -еш**, гл. Узнавать, узнать. *Бога в Тройці
спізнала*. Чуб. І. 181. *Брат сестри не спізнав*. Чуб. V. 918.

Спізнаватися, -наюся, -ешся, сов. в. **спізна́тися, -наю́ся, -ешся**, гл. Знакомиться,
познакомиться, сходиться, сойтись. *Як з тобою спізнавались, — сухі дуби розвивались*.
Чуб. V. 62. *Ой хвортуно, хвортунонько, що ти нам зробила, дала ти нам спізнатися,
тепер розлучила*. Чуб. V. 278.

Спізнитися, -нюся, -нишся, гл. Опоздать. *Спізнюся, то мати проведуть*. МВ. І. 157.

Спіймати, -маю, -еш, гл. Поймать. *А дивіться, який славний, півник, тра його
спіймать*. Рудч. Ск. П. 74.

Спійняти, -йму́, -меш, гл. = **Спіймати**. *От-от зайця спійняти*. Св. Л. 96.

Спілий, -а, -е. Спѣлый. *Їх зрізують, як спілий колос в полі*. Іов. 54. Ум. **Спіленький,
спілесенький**.

Спіліти, -лію, -еш, гл. Созрѣвать, дѣлаться спѣлымъ. *Як почина ожина спіліть, то
червона, а як приспіє, — чорна*. Черк. у.

Спілка, -ки, ж. Компанія, товарищество. *Чоловік та жінка, то одна спілка*. Ном.
Тримати спілку. *Вести компанію. Не тримай з панами спілки*.

Спілкування, -ня, с. Сношеніє, общеніє.

Спілкува́ти, -кую́, -еш, гл. — з ким. Быть въ компаніи, дѣлать что-либо сообща,
имѣть сношенія, связи съ кѣмъ.

Спілчливий, -а, -е. Склонный, способный къ дѣйствіямъ въ компаніи, хорошій
товарищъ въ общемъ дѣлѣ. *Іван чоловік спілчливий; як спілчливі люде, шо добре. а як
той соб, а той цабе, то зле*. Черк. у. (Лобод.).

Спільжити, -жу, -жиш, гл. Ослабить. *Мусить долішній обруч підбити угору, аби трохи
спільжити — звільнити доги та тоді забити дно у затір*. Шух. І. 250.

Спільний, -а, -е. Общій, совмѣстный. К. ЧР. 427. *Не спільний хліб*. Черк. у. *Розмова
стала спільною*. Левиц. Пов. 262.

Спільник, -ка, м. 1) Членъ товарищества, общества, артели, компаньонъ. Левч. 59. 2)
Соучастникъ, сообщникъ, сотоварищъ. *Страх напав на синів Заведеевих, що були
спільниками Симонові*. Єв. Л. V. 10. 3) Берущій землю съ половини. *Спільники садили
капусту з половини*. Екат. у.

Спільність, -ности, ж. Общность, единеніє. *До гурту, до громади, до спільности
закликають*. К. (О. 1861. І. 311).

Спільно, нар. Совмѣстно, общими силами.

Спімнути, -ну, -неш, гл. = **Спом'янути**. *Бога не спімнув*. Шух. І. 215.

Спімститися, -щуся, -стишся, гл. Отомститъ. *Спімстився на мені*. Борз. у.

Спінка, -ки, ж. Запонка. Гол. Од. 66.

Спінъ, -ня, м. Острый конецъ веретена какъ обыкновеннаго, такъ и входящаго въ
составъ сложныхъ снарядовъ, напр. гонч. круга. Шух. І. 148, 257, 262.

Спір, спору, м. 1) Споръ. *Ні спору, ні ласки.* Ном. № 7622. 2) Спорость, успішність въ работѣ. *У їх великий спір у молочі.* Київ. у. *Постаріли ми ще за сі годи, — нема й того спору в руках, що й тоді був.* Г. Барв. 503. 3) ? *То були відьми і збирала спір із жита, щоб не було уроджаю.* Грин. І. 284. 4) Астма. Шух. І. 36. 5) Нагроможденныя кучи вскрывшагося и снова смерзшагося льда. Вх. Уг. 268.

Спіра́ти, -раію, -єш, сов. в. **сперти, зіпру, зіпреш**, гл. 1) Опирать, опереть, упирать, упереть. 2) Удерживать, удержать, останавливать, остановить. Сперло дух. *Захватило двухъ, нельзя дышать. У вовка аж дух сперло.* Рудч. Ск. І. 3. 3) Препятствовать, воспрепятствовать, запретить. *Иди дочко за Тодіра, я тобі не спераю.* Федьк. *То їх батько, жартувати не сперає.* Федьк. І. 118.

Спіра́тися, -раіюся, -єшся, сов. в. **спертися, зіпруся, зіпрешся**, гл. 1) Опираться, опереться, упираться, упереться. *Радюк стояв до півночі, спершись на тин.* Левиц. Пов. 189. *На пужално.... спіратися.* Рудч. Чп. 203. 2) Упирать, упереться, заупрямиться. *Хтів пан, щоб теперка йшли до нього, так люде сперлися, що треба кукурузи збирати.* Камен. у. 3) Спорить, заспорить. *Сперся зо мною так, що ну.* Черк. у.

Спірити, -рю, -риш, гл. Отколотить. Вх. Лем. 469.

Спірка, -ки, ж. Споръ.

Спірний, -а, -е. 1) Скорый, быстрый. *Спірний кінъ.* Канев. у. *Сухе жито спірне молотити.* Лебед. у. *Чоловік спірний до роботи.* Київ. у. 2) Спорный, прибыльный, выгодный. *Набиток злий не спірний.* Ном. № 10374. *Яке не вилягло та не поплуталось жито, те спірне косити, а те — ні.* Волч. у.

Спірніця, -ці, ж. Сорть луку. Бас. 205.

Спірно, нар. Споро, спорно, успішно. *У гурті їсться спірно і каша.* Ном. № 10731. *У дворі плідно, а в коморі спірно.* Чуб. Ш. 366. *Спірно копає — варт чарку дати.* НВолын. у.

Спіса, -си, ж. Рыболовный снарядъ, тоже, что и **ості**, но иногда съ однимъ только зубцомъ. Вх. Пч. ІФ. 25.

Спіти, спію, -єш, гл. Зрѣть, спѣть. *Ой з-за гори вітер віє — калина не спіє.* Чуб. V. 83.

Спітка́ння, -ня, с. Встрѣча. Левиц. І. 284.

Спіткати, -ся. См. II. **Спотикати, -ся**.

Спіткнутися. См. I. **Спотикатися**.

Спітні́ти, -нію, -єш, гл. 1) Вспотѣть. покрыться потомъ. *Як уквився кожухом на лежанці, то так спітнів.* 2) Запотѣть. *Накрили борщ тарілкою, а вона й спітніла.* Новомоск. у.

Спітнявіти, -вію, -єш, гл. = **Спітніти**. Гал.

Спіх, -ху, м. Поспѣшность, скорость, спѣхъ, проворство. *За дівкою було дуже багато снопів (нажатих), а св. Петро й каже: Господи милостивий, де цій дівці пара, шо вона має спіх такий?* Грин. II. 145. *У роботі багато сміху, — то мало спіху.* Павлогр. у. *Знай виводить та виводить, а спіху нема.* Кв. Ум. **Спішо́к**. Ном. № 10274.

Спішвити, -влю, -виш, гл. Окончить пішву. Канев. у.

Спіши́ти, -шу́, -шиш, гл. Спѣшитъ. *Хто спішисть, людей смішисть.* Ном. № 5581.

Спіши́тися, -шу́ся, -шишся, гл. Торопиться. *Іде до неї, не спішисться.* ЛІВ. II. 170.

Спішний, -а, -е. Торопливый, спѣшный. *Робота спішна, як кажуть, людей смішисть.*

Спішно, нар. Поспѣшно, скоро, спѣшно. *Сіли козаки і поїхали спішно*. К. ЧР. 327.
Дарма, що сліпий на одно око, а спішно робе чоботи. Волч. у.

Спішок, -шка, м. Ум. отъ спіх.

Сплав, -ву, м. 1) Проливной дождь. *Іде він, аж люнув страшений сплав, ріка ніби море шуміє*. Федьк. І. 91. 2) Плоть изъ сплавного лѣса. Камен. у. Черк. у. *Черемошом пливуть сплави в далеку чужину*. Млак. 91. 3) Родъ женской болѣзни. ЕЗ. V. 64. См.

Сплавня.

Сплавати, -ваю, -єш, гл. Исплавать. *Я весь Дунай ісплавав, да такого не видав*. Чуб. V. 922.

Сплавачка, -ки, ж. Сплавленіе, перевезеніе по водѣ сплавомъ. Шух. І. 181.

Сплавляння, -ня, с. Перевозка водою, сплавомъ.

Сплавляти, -ляю, -єш, гл. Сплавлять, стонять внизъ по теченію.

Сплавний, -а, -е. Судоходный, сплавный.

Сплавник, -ка, м. Плотовщикъ.

Сплавня, -ні, ж. 1) — біла. Бѣли. 2) — червона. а) Кровотеченіе при родахъ. НВолын. у. б) Менструаціи. Новомоск. у.

Сплавовий, -а, -е. О женщинѣ: больная сплавом. *Іду шукати сплавової жінки*. ЕЗ. V. 04.

Сплакати, -чу, -чеш, гл. 1) Заплакать. *Сплакав над ними (прощаючись), поблагословив їх*. Гн. І. 145. *Вона стала, сплакала, та й дома ся зостала*. Гол. І. 216. 2) Выплакать. *Сплакала очі темної ночі, що світонька не бачу*. Чуб. V. 184.

Сплакнути, -кну, -неш, гл. Всплакнуть.

Спласкати, -щу, -щеш, гл. Соткать? *Ворона напряде, сорока насмиче, а горобчик, жвавий хлопчик, полотенце сплаще*. Чуб. V. 1144.

Сплачувати, -чую, -єш, сов. в. сплатити, -чу́, -тиш, гл. Выплачивать, выплатить. Грин. І. 293. *Давайте мені всю удобу, а я за ваші частини буду вам сплачувати*. Зміев. у.

Сплеска́ти, каю, -єш, гл. Сплющить.

Сплеснути, -сну, -неш, гл. Всплеснуть. ЗОЮР. II. 10. *Оглянулась назад себе, в долоні сплеснула*. Нп.

Сплести, -ся. См. Сплітати, -ся.

Сплечитися, -чуся, -чишся, гл. О лошади: вывихнуть плечо. *А тутечки, мені на лихо, сплечився мій кінь*. Стор. II. 11.

Сплива́ти, -ваю, -єш, сов. в. спливти і сплисти, -ву, -веш, гл. 1) Сплывать, сплыть, уплывать по водѣ внизъ. *Третій раз ступив — вода пойняла, вода пойняла й шапочка сплила*. Грин. III. 279. *Як мій вік молодий сплив!* Г. Барв. 114. 2) Всплывать, всплыть. 3) Покриваться, покрыться (жидкостью). 4) Сплисти з розуму. Сойти съ ума. Вх. Зн. 65. 5) Спливти на думку = Спасти на думку. *Спливе їй на думку та проклята ніч*. Мир. ХРВ. 231. *Пухова постіль кривцею спливає*. Чуб. V. 621.

Сплигувати, -гую, -єш, сов. в. сплигну́ти, -гну́, -не́ш, гл. Спрыгивать, прыгнуть, вспрыгивать, вспрыгнуть. *Сплигнула так мов цвіркун або блоха*. Котл. Ен. VI. 21.

Сплинути, -ну, -неш, гл. = Спливти. *Ой втонула дівчинонька, втонула, іно хусточка китаєва наверх сплинула*. Чуб. V. 368.

Сплисти. См. Спливати.

Спліндрува́ти, -ру́ю, -єш, гл. = Сплюндрувати.

Сплітати, -таю, -еш, сов. в. сплести, -ту, -теш, гл. 1) Сплетать, сплесть, связывать, связать, свивать, свить. *Дивується собі і дума: який би ретязь ще сплести?* Шевч. *Тобі рукавички хто сплете.* Г. Барв. 174. *Сплести панчішку. Сплести вінок.* 2) Выдумать, сочинить. *Дивись, ні за се, ні за те й сплетуть не знать що.* О. 1862. VI. 87.

Сплітатися, -таюся, -ешся, сов. в. сплестися, -туся, -тешся, гл. Сплетатися, сплестись, переплетатися, переплестись.

Сплігачка, -ки, ж. Раст. *Cuscuta epilinum.* Вх. Лем. 469.

Сплішити, -шу́, -шиш, гл. Уничтожить. *Були вівці, усі геть сплішив.* Кременч. у.

Сплодити, -джу, -диш, гл. Произвести на світ, родить. *Та бодай тая річка риби не сплodiла.* Чуб. V. 331. *Не той тато, що сплodiв, а той, що вигодував, що до розуму довів.* Ном. № 7237.

Сплодитися, -джу́ся, -дишся, гл. Истощиться и перестать приносить плоды. *А знаєш.... чого в тебе земля не родить? Не того, що сплodiлася, ні!* Мир. ХРВ. 399.

Спло́ха, нар. 1) Слабо, вяло. 2) **Не спло́ха.** Не скоро. *Сонце не сплоха зійде — казав дід Панас.* Левиц. I. 121.

Сплю́вувати, -вую, -еш, сов. в. сплюнути, -ну, -неш, гл. Сплевывать, сплюнуть. *Тричи треба сі слова проказати, за кожним разом по тричи сплювувати.* Грин. II. 40. *Ой хоч поцілує, дак додолу сплюне.* Чуб. V. 842.

Сплюндрува́ти, -рую, -еш, гл. Разграбить, разорить.

Сплюнути. См. **Сплювувати.**

Сплюх, -ха, м. Названіє зайца. Вх. Пч. II. 6.

Сплюха, -хи, ж. Пт. Козодой. Змієв. у., Ананьєвск. у. Левч. 58.

Сплюща, -щі, ж. Ливень, проливной дождь. Вх. Зн. 65.

Сплюща́ти, -щаю, -еш и сплющувати, -щую, -еш, сов. в. сплющити, -щу, -щиш, гл. Закрывать, закрыть, сомкнуть (глаза). *Ручки зложу, очки сплющу та ще слово скажу: через тебе, моя мила, в чорний гріб заляжу.* Чуб. V. 232.

Сплющатися, -щаюся, -ешся и сплющуватися, -щуюся, -ешся, сов. в. сплющитися, -щуся, -щишся, гл. Закриватися, закрыться, сомкнуться (о глазах).

Сплющій, -а, -е. Сонливый. *Сплющій пес не угонишь зайця.* Ном. № 7205.

Сплющити, -ся. См. **Сплющувати, -ся.**

Сплямува́ти, -мую, -еш, гл. Запятнать. *Колій і Палій у дорогих, сплямованих кровю жупанах.* К. ЦН. 278. *Такоже переносно: запятнать.* Г. Барв. 239. *Оце ж її збезчещено, сплямовано.* К Бай. 114.

Сплямуватися, -муюся, -ешся, гл. Запятнать себя (въ прямомъ и переносномъ значеніи). *Дивлюсь, дивуючись, на кров з грязюю, що ви обидва нею сплямувались.* К. ЦН. 190.

Сплянтува́ти, -тую, -еш, гл. — ліс. Разчистить. *Сплянтували ліс, плянту зробили, що й корня не видко.* Чуб. II. 183.

Сплячий, сплящій, -а, -е. Сонный, спящій. *Добре, що не спав, а як би на сплячого напали вовки, то б були розірвали.* Камен. у.

Спобіга́ти, -гаю, -еш, сов. в. спобігти, -жу, -жиш, гл. Настигать, настичь. *Лисиця де спобігла курку, то її.* Канєв. у. *Несподіване лихо спобігло.* МВ. I. 38.

Споважати, -жаю, -еш, гл. Уважать. *Дай мені, Боже, сей поход сходити, знав би я, як свою матір у домі споважати.* Мет. 418.

- Сповеніти, -ню́, -ниш**, гл. Наполнить, напитать (жидкістю). *Ти своє сиров кровев землю сповенила.* Гол. III. 34.
- Сповенітися, -ню́ся, -тися**, гл. Разлитися (о рѣкѣ). *Там ся річка сповенила, туди не перейдеш.* Гол. II. 433.
- Сповивальниця, -ці**, ж. Такъ, — преимущ. въ въ формѣ ум.: **сповивальничка**. — наз. въ свадебныхъ пѣсняхъ новобрачная во время завязыванія ея головы въ женскій уборъ (**намітку**). *Сповивальничка плаче, сповиватися хоче у ткани в коханки, в тонкій серпанки.* Грин. III. 548.
- Сповивати, -ваю, -еш**, сов. в. **сповити, -в'ю, -еш**, гл. 1) Завязывать, завязать, обвивать, обвить (тканью). 2) Пеленать, спеленать. *Там Пречиста свого сина купала, а скупавши, в шовкове сповила.* Чуб. III. 323.
- Сповивач, -ча**, м. Свивальникъ. О. 1861. II. 7. Ум. **Сповивачик**.
- Сповити**. См. **Сповивати**.
- Сповиток, -тку**, м. Пеленки. *Дитина в сповитку.* Левиц. I. 109. Ум. **Сповиточок**. *Я ще в сповиточку зосталася сиротою.* МВ. II. 75.
- Сповиття, -тя**, с. Пеленаніе, пеленки. *Ой спи, дитя, без сповиття!* Маск.
- Сповитуха, -хи**, ж. Повивальная бабка. *А бабі сповитусі кладуть у домовину палицю.* ЗОЮР. II. 44.
- Сповідання, -ня**, с. Исповѣдываніе, исповѣдь.
- Сповідати, -даю, -еш**, гл. Исповѣдывать: а) — **кого́**. *Піп сповідає вже останнього, б) — що.* *Той молиться, сповідає гріхи перед братом.* Шевч.
- Сповідатися, -даюся, -ешся**, гл. Исповѣдываться. *Сповідайтесь, панове, милосердному Богу.* Макс. У угорск. украинцевъ есть сов. в.: **сповістися, -віщуся, -стишся** — признаться кому. Вх. Уг. 269.
- Сповіддя, -дя**, с. Исповѣдь, исповѣдываніе. *Дорогий шаг до сповіддя, а після сповіддя не вельми.* Ном. № 7775.
- Сповідник, -ка**, м. Исповѣдующій. *Воно й сповідники оті у Києві грошей дуже багато мають, бо скільки людей висповідда.* Канев. у.
- Сповідниця, -ці**, ж. Въ сказкѣ: палка, дубина, которою священникъ билъ чабана, предполагавшаго, что такъ производится исповѣдь, почему и давшаго палкѣ такое названіе. Мнж. 105.
- Сповідь, -ді**, ж. Исповѣдь. *До сповіди готуюся да все Богу молюся.* Мет. 371.
- Сповіряти, -ряю, -еш**, сов. в. **сповірити, -рю, -риш**, гл. 1) — **на кого**. Довѣрять, довѣрять кому. *На діда Бутурлаку усі свої маєтки сповіряє.* КС. 1904. I. 279. 2) — **кому**. Повѣрять, повѣрять, сообщить что кому. *Своіх намірів він не сповіряв дома нікому.* Мир. Пов. I. 161. *То Христя ж, коли так, усе розкаже, що сповірила їй подруга.* Мир. Пов. II. 93.
- Сповісти, -вім, -віси**, гл. Сказать, рассказать. *Я ж би своему миленькому всю правду сповіла.* Чуб. V. 5.
- Сповіщати, -щаю, -еш**, сов. в. **сповістити, -щу́, -стиш**, гл. Извѣщать, извѣститъ, увѣдомлять, увѣдомить. *Я один утік і прибіг тебе сповістити.* К. Іов. 4.
- Сповна, нар.** 1) Вполнѣ. 2) **Не сповна розуму**. Не въ полномъ умѣ. *Його жінка не сповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.
- Сповнити, -ся**. См. **Сповняти, -ся**.

Сповняти, -няю, -єш, сов. в. **сповнити, -ню, -ниш**, гл. Наполнять, наполнить.

Застилайте столи, сповняйте кубочки. Мет. 131. *Будем їх двори сповняти, а свої збідняти.* Г. Барв. 86.

Сповня́тися, -няюся, -єшся, сов. в. **сповні́тися, -нюся, -нишся**, гл. 1) Наполняться, наполниться, становиться полнымъ. *Уже відро сповнилось водою. Тоді буду я (місяць) світити, як буду сповнятись.* Грин. III. 296. 2) Наливаться, налиться (о колосьяхъ).

Уже жито сповнилось. НВолын. у.

Споводува́ти, -ду́ю, -єш, гл. Вызвать, послужить причиной,

Сповчити, -вчу, -чиш, гл. Сдѣлать, смастерить (съ трудомъ). *Хату повчу та й не сповчу й досі.* Вас. 208. *Плахту наймицці яку сповчить.* Вас. 208.

Спогад, -ду, м. Воспоминаніе. *Про гроші чоловікові ні згаду, ні спогаду.* Грин. II. 144.

Спогада́ти, -даю, -єш, гл. 1) Вспомнить, припомнить. *Ой хоць мене родиночка з милим розлучила, спогадай же собі, милий, як я тя любила.* Чуб. V. 236. *Спогадай, чим був ти спершу.* К. ХП. 64. 2) Вообразить, представить себѣ. *Як я тебе кохаю, — не спогадаю.* Нп.

Споганити, -ся. См. **Споганювати, -ся.**

Споганювати, -нюю, -єш, сов. в. **споганити, -ню, -ниш**, гл. Изгаживать, изгадить, портить, испортить.

Споганюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **споганитися, -нюся, -нишся**, гл.

Изгаживать, изгадиться, испортиться.

Споглядати, -даю, -єш, сов. в. **споглянути, -ну, -неш**, гл. Взглядывать, взглянуть. Г.

Барв. 208. *Ой вийду я на зірку та спогляну на зірку.* Нп. *Та на свого цюру споглядає.* АД. I. 146. *А спогляньте, скільки ззаду козацьких прапорів.* К. ЦН. 309.

Спогоніти, -ню, -ниш, гл. Догнать, настигнуть. *Нещаслива година Прокопюнька спогонила.* Kolb. II. 54.

Спограти, -раю, -єш, гл. 1) Обыграть, взять верхъ въ игрѣ. 2) Побѣдить въ бою.

Блиснули шаблями як блискавиця.... хто кого спограє, той того споймає. Чуб. III. 279.

Спогріти, -грію, -єш, гл. О желѣзѣ: сварить, спаять. *Спогріти треба ковалю одну штабу до другої.* Могил. у.

Спогудити, -джу, -диш, гл. = **Огудити.** Kolb. I. 108.

Сподарь, -ря, м. Сокращ. господарь. Государь, господинь, хозяинь. Котл. Ен. 1. 24.

Се беззаконіе творилось либонь за Деція-царя, чи за Нерона-сподаря. Шевч. Ви, сподарі, не питайте та ковбасу мені дайте. Грин. III. 36.

Сподаряка, -ки, м. Ув. отъ сподарь. *Думу думав сподаряка.* Мкр. Н. 23. *Сюди, туди повернется — на все сподаряка.* Нп.

Спо́день, -дня, м. Часть гончарнаго круга. См. **Круг 11.** Вас. 179.

Сподибати, -баю, -єш, гл. Встрѣтить. *Смерть його сподибала.* Гн. II. 232.

Сподіваний, -а, -е. Ожидаемый. *Не вернуться сподівані.* Шевч.

Сподіванка, -ки, ж. Ожиданіе; надежда. *Сподівалась я невісточки, як ластівочки, собі на втіху.... Пішла моя сподіванка слідком за некрутами.* МВ. II. 12. *Билось наше серце солодкими сподіванками.* К. ХП. 14.

Сподівання, -ня, с. = **Сподіванка.**

- Сподівати, -ваю, -єш, гл.** Ожидать. *Лиш, братіку, тебе довіку не сподівати.* ЗОЮР. I. 27. *А на святу неділеньку я й столи позастилаю і в гості вас, моя матінко, сподіваю.* Мил. 202. *До себе великого лицаря Семена Палія у гості сподіває.* Макс. (1849), 89.
- Сподіватися, -ваюся, -єшся, гл.** Ожидать, надѣяться. *Слави-пам'яти сподівалась.* ЗОЮР. I. 19. *Не сподівайтесь, мати, сина з походу вже довіку.* Макс. (1849), 110.
- I. Сподітися, -діюся, -єшся, гл. = Сподіватися.** *П'є п'яниця неділю, а я ся сподію.* Чуб. V. 585. *От і сподійся з його добра.* Камен. у.
- II. Сподітися, -дінуся, -нешся, гл.** Дѣваться. *Десь то я, мої милі браття, та й сподінуся.* *Сподінувся пан Свірговський у сирій могилі.* АД. I. 160.
- Сподіяти, -дію, -єш, гл.** Совершить, сдѣлать. *Що ти починив, мій голубе? що ти сподівав?* МВ. (О. 1862. III. 71). *Нехай і так, нехай я гріх сподівав.* К. Іов. 40.
- Сподіятися, -діюся, -єшся, гл.** 1) Совершиться, сдѣлаться. *Оттаке то сподіялось.* Шевч. *Боюся сам себе спитати, чи се коли сподіється.* Шевч. 380. 2) = **Сподіватися.** *Де сподієшся ніч ночувати, то там дві будеш.* Чуб. I. 269.
- Сподоба, -би, ж. = Уподоба.** *Дружини шукають, дружини такої, до сподоби мої.* Чуб. V. 35.
- Сподобання, -ня, с. = Сподоба.** *Ані гречки, ні полови, ні колосування, побив дяку києм.... аж до сподобання.* Чуб. V. 674.
- Сподобати, -баю, -єш, гл. = Уподобати.** *Не сподобав козак дівки, пішов до вдовиці.* Грин. III. 250. *Ой піду я до млина, та до дзюравого, сподобаю мельниченька, кучерявого.* Чуб. V. 17.
- Сподобатися, -баюся, -єшся, гл. = Уподобатися.** *Ой дівчино-паняночко, сподобалось мені твоє личко.* Мет. 10.
- Сподобити.** См. **Сподобляти.**
- Сподобляти, -ляю, -єш, сов. в. сподобити, -блю, -биш, гл.** Украшати, украсить. *Робітна молода біла, ручників нарбила, боярів сподобила.* Гол. II. 127. *Голота, надѣвъ богатую татарскую одежду, говорить: Ой поле Килиїмське! бодай же ти літо й зіму зеленіло, як ти мене при нещасливій годині сподобило.* АД. I. 171.
- Сподобний, -а, -е.** Нравящийся; красивый. Употр. въ выраж.: **бути сподобним, сподобною** — нравиться. *Нам староста сподобний.* Рк. Левиц. *Ой дівчино, дівчинонько, яка ти сподобна.* Грин. III. 645. *Кому то вже така краля не сподобна буде!* МВ. (О. 1862. III. 53). *А в шинкарки мед-горілка добра, ще й до того дівчина сподобна.* Чуб. V. 259.
- Сподобитися, -блюся, -бишся, гл. = Сподобатися.** *В чистім полі, край дороги ляхам сподобився.* Чуб. V. 954.
- Сподок, -дка, м., мн. ч. спідки.** 1) Та часть курительной трубки, въ которую вставляется чубукъ. Шух. I. 276. 2) Маленькая тарелочка. Вх. Лем. 469. 3) **Спідки закладати в хижі.** При закладкѣ хаты класть въ углы различныя вещи: зелье, стекло, соль, деньги. Вх. Лем. 469.
- Сподом, нар.** Внизу. *Сподом обірвали вишні, а вгорі ще.* Камен. у.
- Споживати, -ваю, -єш, сов. в. спожити, -живу, -веш, гл.** Употреблять, употребить (въ пищу), потреблять, потребить. *Споживайте, коли вам Бог судив.* Ном. № 10522. *Суди, Боже, звозити, в велику скирту зложити і з панами добрими спожити.* Чуб. III. 216. **Споживайте здорові!** *Кушайте на здоровье.* Шух. I. 34.

Споживляти, -ляю, -єш, сов. в. споживіти, -влю, -виш, гл. Довольствоваться, удовлетворять.

Споживок, -вку, м. Потребление. *Рабу і спродував людям.... а то й собі на споживок ішла.* МВ. II. 75.

Спожити. См. **Споживати.**

Спожиткувати, -кую, -єш, гл. 1) Воспользоваться, употребить сь пользой. 2) Съѣсть. *Як вони там трохи спожиткували, тогди забралися і пішли у свою дорогу.* Гн. I. 88.

Спожіток, -тку, м. = Споживок. *Ворона улітку хоч і що добре запопаде на спожиток, то все кричить «гайно, гайно».* Ном. № 14028.

Спожиття, -тя, с. Потребление, употребление. *Коли що й робиться, то видно, що не для свого спожиття, не для себе, а так, по звичаю, — аби робити.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Спозадавна, нар. Очень давно.

Спозакодишний, -я, -є. Очень давно бывший, сь очень давняго времени.

Спозивати, -ваю, -єш, гл. Привлечь кь суду. Г. Барв. 429. *Я питав у людей поради, щоб таки його спозивати.* Г. Барв. 335.

Спозирати, -раю, -єш, сов. в. спозирнути, -ну, -неш, гл. = Споглядати, споглянути. *На все цікавим оком спозирає.* МВ. (О. 1862. III. 35). *Спозирають на свіжі, ще теплі поланиці.* Гн. I. 69.

Споїти, -ся. См. **Споювати, -ся.**

Спокаятися, -каюся, -єшся, гл. Закаяться. *Я вже спокаюся пити горілку.* Змієв. у.

Спокво́ду, spokvoля, нар. Исподоволь, понемногу. *Так то пани ляхи наших панів русинів до себе spokvoля своїми модами та вигодами попритягали.* К. Хм. 21.

Спокій, -кою, м. Покой, спокойствие, мир, тишина. *Заніс мене сивий кінь до дівчини на спокій.* Нп. *Святий спокою, добре з тобою.* Ном.

Спокійнісінький, -а, -е. Совершенно спокойный.

Спокійнісінько, нар. Совершенно спокойно.

Спокійний, -а, -е. Спокойный. *Стояв він гарний та спокійний.* МВ. II. 27. Ум.

Спокійненький, spokійнесенький.

Спокійно, нар. Спокойно. Ум. **Спокійненько, spokійне́сенько.** *Він spokійненько собі й каже.* МВ. (О. 1862. III. 50).

Спокоїти, -кою, -їш, гл. Успокоить. *Постіль моя спокоїть трохи муку.* К. Іов. 16.

Спокоїтися, -коюся, -їшся, гл. Упокоиться, умереть. *Я звинулась до попа хрестити, аж уже спокоїлась дитина.* НВолын. у.

Спокой, -кою, м. = Спокій.

Споконвіку, нар. Искони. *На високих горах лежить spokонвіку сніг.* О. 1862. III. 33. *Од spokонвіку і донині ховалась од людей пустиня.* Шевч. 378.

Спокуса, -си, ж. Искушение. *Пильнуйте та моліться, щоб не ввійшли в спокусу.* Єв. Мр. XIV. 38. *І не введи нас у спокусу.* Єв.

Спокусити, -ся. См. **Спокушати, -ся.**

Спокусливий, -а, -е. Искусительный, соблазнительный. К. Бай. 73.

Спокусник, -ка, м. Искуситель. Єв. Мт. IV. 3.

Спокусниця, -ці, ж. Искусительница. К. Бай. 10. *Раді б вони ту думку задавить, як гадину спокусницю.* К. ЧР. 326.

Спокута, -ти, ж. Покаяние.

- Спокутувати, -тую, -еш, гл.** — **гріх**. Искупить грѣхъ. *Гріхи спокутувати*. Ном. *А ти гріх мій спокутуєш в людях сиротою*. Шевч.
- Спокушати, -шаю, -еш, сов. в. спокусити, -шу, -сиш, гл.** Искушать, искусить. *Хиба не чорт, щоб не спокусив?* Ном. № 196.
- Спокушатися, -шаюся, -ешся, сов. в. спокуситися, -шуся, -сишся, гл.** Впадать, впасть въ искушеніе.
- Сполитися, -люся, -лишся, гл. = Сполятися.** *Ми з ним не сполимось*. НВолын. у. (Лобод.).
- Споліскувати, -кую, -еш, сов. в. сполоскати, -щу, -щеш, гл.** Смывать, смыть, сполоскать, поливать, полить, смачивать, смочить. *Вода все сполоще, лиш злого слова ніколи*. Ном. № 12867. *Із тої хмари дрібний дощик хвоще, ой він же мені головку сполоще*. Чуб. V. 1002. *Сорочку сполощу*. Г. Барв. 359.
- Споліскуватися, -куюся, -ешся, сов. в. сполоскатися, -шуся, -щешся, гл.**
Ополаскиваться, ополоснуться, обмываться, обмыться, смачиваться, смочиться. *Піди, голяк, піди, лахмай, піди сполощися*. Чуб. V. 1042.
- Сположити, -жу, -жиш, гл. — на руки кому.** Возложить на кого, поручить кому. *Там були такі коні, що ними тільки гній вивозять, — так йому сположили на руки їх чистити*. Чуб. II. 291.
- Сполокувати, -кую, -еш, сов. в. сполокати, -чу, -чеш, гл. = Споліскувати, сполоскати.** Желех.
- Сполом, нар.** — з. Вмѣстѣ съ. *Його жінка мене викохала сполом з своєю дочкою*. МВ. II. 75.
- Сполонити, -ню, -ниш, гл.** У Желех.: сдѣлать краснымъ. Желех. ссылається на нижеслѣдующее місто буковинской пѣсни: *Ой маю я в царя нивку, — в чистім полі могилку: карабінцями виорана, а кульками засіяна, білим тілом зволочена, кровцев сполонена*. ЗОЮР. II. 579. Едва-ли здѣсь не ошибка: вѣроятно, слѣдовало-бы: **сплочена** (отъ **сполокати**), какъ того и рифма требуетъ. Второе значеніе у Желех. вѣрнѣе: наполнить, напитать влагой, полить, сильно смочить: *Кровцев землю сполонила*. См. **Сполонитися и сповенити**.
- Сполонитися, -нюся, -нишся, гл.** Наполниться, разлиться. Въ пѣснѣ мужъ до крови избилъ жену такъ, что — *кількі сіни, кілька хата — кров се сполонила*. Kolb. II. 13. См. **Сповенитися**.
- Сполоскати, -ся.** См. **Споліскувати, -ся**.
- Сполоти, -лю, -леш, гл.** Сполотъ.
- Сполох, -ху, м.** Испугъ.
- Сполоханий, -а, -е.** Испуганный, встревоженный. *Деякі хлопці вискакують з вікон, як сполохані кури з сідала*. Левиц. I. 41.
- Сполохати, -хаю, -еш, гл. = Сполошити.** *Сполохав пташку в вишневім садочку*. Левиц. *Нащо ти її так сполохав?* Кв.
- Сполохатися, -хаюся, -ешся, гл. = Сполошитися.** *Се твій прийшов до тебе батько, то не сполохайсь, не жажнись*. Котл. Ен. II. 37.
- Сполохнути, -хну, -неш, гл.** Однокр. отъ **сполохати**. *Вспугнуть*. *Живе так, як сорока на тину: хто йде, — сполохне*. Ном. № 2115.
- Сполохнутися, -нуся, -нешся, гл.** Однокр. отъ **сполохатися**. *Встревожиться, взволноваться*. *Народ, побачивши його, вельми сполохнувся*. Єв. Мр. IX. 15.

Сполошити, -шу́, -шиш, гл. Потревожить, испугать. *Не боїмся ні ляхів, ні ляцької шати, як нас схотять сполошити, утікнем до хати.* Лукаш. 141.

Сполошитися, -шу́ся, -шишся, гл. Встревожиться, испугаться.

Сподуватися, -дуюся, -єшся, гл. = **Сполятися**. *Не сполуйся з чужим, бо дуже зле буде; найкраща спілка — чоловік та жінка.* Могил. у.

Сподуденок, -нка, м. Послѣобѣденное время. Желех.

Сполудні, нар. Послѣ обѣда. *Сиділи жінки якось сполудні при вулиці.* ЕЗ. V. 85.

Сполучати, -чаю́, -єш, сов. в. **сполучити, -чу́, -чиш**, гл. Соединять, соединить. *Коммуна, сполучена таким задумом.* К. КП. 9.

Сполятися, -ляюся, -єшся, гл. Вступать въ компанію, въ товарищество. *Як почали жиди та ляхи з паном Хмельницьким споляться, щоб пополам пива наварити.* АД. II. 29.

Спомагати, -гаю́, -єш, сов. в. **спомогти́, -жу, -жеш**, гл. Помогать, помочь. *Рятуї, рятуї рідну Україну, тобі Боже та й споможе.* Нп. *Нікого не споможе, не порадиш.* Гн. II. 24. 2) — **на що**. Давать, дать возможность, средства. *На що нас Бог споміг, тим і приймаєм.* Ном. № 12087.

Спомин, -ну, м. Память, воспоминаніє *Посажу коло хатини на спомин дружині і яблуньку, і грушечку, на спомин єдиній.* Шевч.

Спомина́ти, -наю́, -єш, сов. в. **спом'янути, -ну, -неш**, гл. Вспоминать, вспомнить. *Та я ж рано встаю, то і вас спом'яну, та я пізно лягаю, то я й вас споминаю.* Мил. 201. *Про любовці спом'янули.* Чуб. V. 58.

Спомина́тися, -наю́ся, -єшся, сов. в. **спом'яну́тися, -ну́ся, -не́шся**, гл. Вспоминаться, вспомниться. *Спом'янувсь їй ясноокий Михайло.* МВ. I. 157.

Спо́минка, -ки, ж. Воспоминаніє. Ном. № 13091. *Споминка про всесвітній потоп.* К. Іов. 49. *І радісний випадок принесе важку споминку.* Мир. Пов. 1, 138.

Спо́минок, -вку, м. = **Спомин**. МВ. (КС. 1902. X. 151).

Споміж, нар. Изъ середины, между. *Споміж садів видко церков.* Федьк.

Спомогти́. См. **Спомагати**.

Спомогти́ся, -жу́ся, -жешся, гл. = **Спромогтися**. *Спомігся, як убогий на кисіль.* Ном. № 7905. *Коли ж хто не споможесться грішми, то він бере усячиною.* Кв.

Спомо́жність, -ности, ж. = **Спроможність**. Харьк.

Спом'янути, -ся. См. **Споминати, -ся**.

Спо́на, -ни, ж. Застежка, запонка. Ум. **Спо́нка**. Гол. Од. 15. См. **Спінка**.

Спонаджувати, -джую́, -єш, сов. в. **спонадити, -джу, -диш**, гл. Приучать, приучить, дать волю. *Спонадили його так, що й слова не кажи: бо старшина я.* Канев. у.

Спонаджуватися, -джую́ся, -єшся, сов. в. **спонадитися, -джу́ся, -дишся**, гл. Приучаться, приучиться, повадиться. *Так і спонадився, щоб ласенько їсти.* Черк. у.

Спонукувати, -кую́, -єш, сов. в. **спонукати, -каю́, -єш**, гл. Понуждать, понудить, заохочивать. *Спонукувала хлопців до діла.* Г. Барв. 486. *Вони її спонукували на добро.* Г. Барв. 487.

Спопелити, -лю́, -лиш, гл. Обратить въ пепель.

Спопеліти, -лію́, -єш, гл. Обратиться въ пепель, ислѣтъ. *Бодай стадо виздыхало, бодай кужель спопеліла, бодай дитя скаменіло.* Гол. I. 43.

Спопувати, -пуоу, -єш, гл. Провести жизнь въ санѣ священника. *Инший спопуе або здякуе собі, а військовим москалем не буде; цих часів з жадної статі у москалі беруть: з міщанської статі, з мужичої, з панської, з купецької і з духовної статі.* Васильк. у.

Спорати, -раю, -єш, гл. = **Упорати.** Екат. у. Спорали ячмінь, а ще гречка зосталась. Волч. у.

Спорзний, -а, -е. Грязный, порочный, сластолюбивый! Вх. Лем. 66.

Спорзнітися, -нюся, -нишся, гл. Оскоромиться. Вх. Зн. 66.

Спорий, -а, -е. 1) Скорый, успѣшный. *Де руки й охота, там спора робота.* Ном. № 11016. 2) Довольно большой, объемистый.

Спориня, -ні, ж. Прибыльность, умноженіе. Угор.

Спорити, -рю, -риш, гл. Умножать, прибавлять, увеличивать. *Спори, Боже, хліба-соли і всього доволі.* Ном. № 12062. 2) Споспѣшествовать, благоприятствовать. *Хай вам Бог спорить.* Г. Барв. 221.

Споритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Умножаться, прибавляться, увеличиваться. 2) Спориться, удаваться.

Споритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Спорить. *Спориться як за батьківщину.* Ном. № 2669. 2) Воли споряться. Не парные волы несогласно идутъ въ парѣ. Мнж. 167.

Спориш, -шу, м. Раст. Polygonum aviculare L. Анн. 263. *Ой не стелися, зелений споришу, а по крутій горі.* О. 1861. IV. 103.

Спорливий, спорний, -а, -е. Любящий спорить. Маркев. 125.

Спородити, -джу, -диш, гл. Родить. КС. 1883. VIII. 770. *Спородила мене матінка.* Грин. III. 256.

Спорожнити, -ся. См. **Спорожняти, -ся.**

Спорожніти, -нію, -єш, гл. Опустѣть. *Млин молов, під льодом спорожніло, то й гуготить, як їдеш.* Волч. у.

Спорожняти, -няю, -єш, сов. в. спорожнити, -жню, -ниш, гл. Опорожняютъ, опорожнить. Рудч. Ск. II. 199. *Нехай спорожню глечичок, а то він з водою.* Новомоск. у. *Коряк той спорожнили.* Мкр. Н. 31.

Спорожнятися, -няюся, -єшся, сов. в. спорожнитися, -жнюся, -нишся, гл. 1) Опорожняются, опорожниться. *Торба спорожнилась.* Рудч. Ск. II. 156. 2) Разрѣшиться отъ бремени. *Вона тепер у тяжі, а спорожниться, то буде робити.* НВолын. у.

Спороти, -рю, -реш, гл. 1) Вспоротъ, изрыть. *Споров (могила) плуг тяженький.* Рудан. I. 26. 2) Высѣчь. *Бодай кат споров.* Ном. № 3686.

Спорохнавити, спорохнявити, -вію, -єш, гл. Стнить, превратиться въ пыль, въ труху (напр. о деревѣ). *Спорохнавила груша.* Камен. у.

Спорохнівка, -ки, ж. Гнилушка, кусокъ гнилого дерева. Вх. Уг. 269.

Спорошити, -шу, -шиш, гл. Усыпать. *Удень берег Ворскли так біліе полотнами, мов снігом торошений.* Г. Барв. 221.

Спорснути, -сну, -неш, гл. 1) Сорваться. *Риба з гачка спорснула. Спорснув з коня.* Вх. Зн. 22. 2) Взбрызнуть. *Як купиш скотину, то наברי у рот горілки да й спорсни, то скот не буде бити.* Грин. I. 15.

Спорськати, -каю, -єш, гл. 1) Обрызгать, окропить. 2) — **різками.** Выпоротъ.

Споруда, -ди, ж. Сооруженіе. *Страшна споруда: сім гаків залізних стирчать попід бойницями високо.* К. Бай. 71.

Споруджувати, -джую, -єш, сов. в. спорудити, -джу, -диш, гл. Сооружать, соорудить; устраивать,строить. *На скелях він житло собі спорудив.* К. Іов. 90. *Спорудили церкву.* Г. Барв. 171.

Споружа́ти, -жаю, -єш, гл. = Споруджувати.

Споружі́ти, -жу, -жиш, гл. = Спорудити. *Старий собі нову свиту споружив.* Змієв. у.

Споружитися, -жуся, -жишся, гл. Собраться со средствами, съ силами на что, приготовиться къ чему. *Я тільки споруживсь іти в волость, аж і він тут іде.* Екат. у. *Що ти бовкунцем ореш? — Та нема паноче, другого волика; оце насилу споружились на одного.* Чуб. II. 543.

Спорядити, -ся. См. Споряджати, -ся.

Споряджа́ти, -джаю, -єш, сов. в. споряди́ти, -джу́, -ди́ш, гл. Приготовлять, приготовить, снаряжать, снарядить, устраивать,строить. *Нові уліг струже, споряжає.* Г. Бар. 144. *Спорядимо перш воза, а тоді вже й обідати.* Канев. у. *Спорядимо дві паровиці, накладемо всього доброго та й рушай.* Г. Барв. 16. *Чому Господь так не спорядить часу, щоб день суда його на світі знали.* К. Іов. 52. *Паніма́тко, споряди́ть обох (у некрути).* МВ. II. 12. *Одягла його, спорядила так, що не всякий пан так одягається.* Чуб. II. 273.

Споряджатися, -джаюся, -єшся, сов. в. споряди́тися, -джу́ся, -ди́шся, гл.

Готовиться, собираться, собраться, приготовляться, приготовить; устраиваться. *А далі ото вже й до весілля стали споряжатися.* Рудч. Ск. I. 151. *Ярмарок почав споряжатись.* О. 1862. IX. 69.

Спосеред, нар. Изъ среды, изъ середины. *Яка ото людина гарна зникла німуючи спосеред миру божого.* К. (Хата. 64). *Озвавсь до нас іспосеред чужини знакомий голос.* К. Гр. Кв. 29.

Спо́сіб, собу, м. Средство, способъ, возможность. — **прибірати.** Изыскивать средства *Стали ляхи спосіб прибірати.* Макс. **Жадним способом.** Никакимъ образомъ. *Ні жадним способом не можна було приступити.* Рудч. Ск. I. 78. **Ані способу.** Нѣтъ возможности, невозможно. Драг. 95, 102. **Коли не спосіб.** Если нѣтъ возможности, средствъ. Драг. 82. **Усякий спосіб прибірати.** Изыскивать всевозможныя средства. Драг. 80. **Усякого було́ там способу.** Употреблялись всевозможныя средства. Драг. 246. **Уживати якого способу.** Употреблять какое-либо средство. *Сього способу рідко уживають.* Драг. 74. **За добрим способом.** При хорошихъ средствахъ. *Як за добрим способом, то жінка днів два, три лежить, привівши дитину, а як при бідности, то й того самого дня встане.* Мирополь. **Взятись на способи.** Употребить всѣ старанія. **Не спосіб.** Неудобно, не мѣсто. *В сінях не спосіб держати свиней.* Камен. у.

Спосібний, -а, -е. 1) Годный, пригодный, нужный. *Такий спосібний, як віл до корита.* Ном. № 6549. *Він мені чоловік спосібний, бо він лісу стереже, то й дров дасть.* Камен. у.

2) Удобный, надлежащій, своевременный. *Дорога спосібна.* Шух. I. 180.

Спосібно, нар. 1) Пригодно, нужно. 2) Удобно. *Возом спосібніш їхати, ніж дорогами.* Міусск. окр. *Куди йому спосібно йти.* Шух. I. 79.

Спосібність, -ности, ж. 1) Пригодность. 2) Случай, оказія.

Способний, -а, -е = Спосібний. *На що воно способне, оце дерево?* Черн. г. *Підняв — дивлюсь, а воно способне, — тернути сірничок, то й є об віщо.* Лебед. у.

Способити, -блю, -биш, гл. — кого́ до чого. Приучать, приготовлять къ чему.

- Способитися, -блюся, -бишся, гл.** Быть пригоднымъ, идти въ дѣло. *Багато докладу треба, як красять вовну... оливо — й те способиться.* Лебед. у.
- Спостерега́ти, -гаю, -еш, сов. в. спостерегти, -режу, -жеш, гл.** Замѣчать, замѣтить. *Ні батько, ні мати не спостерегли.* Г. Барв. 238.
- Спостига́ти, -гаю, -еш, сов. в. спостигти, -гну, -неш, гл.** 1) Настигать, настичь, захватывать, захватить, поймать. *Несподівана його, кажуть, смерть спостигла.* МВ. II. 143. *Його спостигли, як він утікав.* Борз. у. 2) Успѣвать, успѣть. *Не спостигне було хто слово неухажне до мене заговорити, я вже....* Федьк.
- Спості́ти, -щу, -стиш, гл.** Пропостить. *Пятницю спостила.* Чуб. V. 524. *Треба понеділкувати, спостити три понеділки.* Мнж. 161.
- Спості́тися.** См. Спощуватися.
- Спо́стувати, -тую, -еш, гл. = Спостити.** *А написано та 12 п'ятниць та в году спостувати.* ЗЮЗО. II. 116.
- Спосудити.** См. Спосужати.
- Спосудитися, -джуся, -дишся, гл.** Одолжить, занять. *Така погана сусіда, вже у її нічого не спосудишся.*
- Спосужа́ти, -жаю, -еш, сов. в. спосудити, -джу, -диш, гл.** Помогать, помочь, одолжать, одолжить, ссужать. *Спосудьте мене, пустіть очистити ліс, бо нічим витопити.* Міусск. окр. *Волів спосужали перевозити бідним пашню, та й так тихенько декому роздавали всячину.* ЗОЮР. II. 285.
- Спотання, нар.** Исподтишка, тайкомъ. Черк. у. *Підбіг та так спотання, мовчки луснув по голові.* Екат. у.
- Спотворювати, -рюю, -еш, сов. в. спотворіти, -рю, -риш, гл.** 1) Уродовать, изуродовать, исказить, обезобразить. *Лихо не вморить, так спотворить.* Ном. № 2004. 2) Портить, испортить, избаловать. *Такий хлопець натуристий. Чи ми його так малим спотворили? А тепер, як чого схотів, так щоб було!* Черн. у.
- Спотика́йло, -ла, м.** 1) Спотыкающийся. 2) = **Спотикач.** *Варенуха, спотикайло, сахарна палянка.* Мкр. Н. 34.
- I. Спотика́ти, -каю, -еш, гл.** 1) Спотыкаться. *Свої білі ніжки на сире коріння, на біле каміння спотикає.* КС. 1882. XII. 500. *Іде козак, коня веде, а кінь йому спотикає.* Чуб. V. 43.
- II. Спотика́ти, -каю, -еш, сов. в. спітка́ти, -каю, -еш, гл.** Встрѣчать, встрѣтить. Котл. Ен. I. 26. *Пила та гуляла, поки лихो не спіткало.* Шевч.
- I. Спотикатися, -каюся, -ешся, сов. в. спіткнутися, -нуся, -нешся, гл.** Спотыкаться, споткнуться. *А на третім чистім полі кінь ся спотикає.* Чуб. V. 137. *На паличку спіткнулася, на злуктечко впала.* Мет. 14.
- II. Спотикатися, -каюся, -ешся, сов. в. спіткатися, -каюся, -ешся, гл.** Встрѣчаться, встрѣтиться. *Думав, доля зострінеться, — спіткалося горе.* Шевч.
- Спотикач, -чу, м.** Родъ настойки. *Оставалась пляшка спотикачу.* Котл. МЧ. 470. 2) Толчекъ, подзатыльникъ. *Спотикача як дав.*
- Спотикачі, нар.** Спотыкаясь.
- Спотикну́тися, -нуся, -нешся, гл. = Спіткнутися.**

Спотинову, спотонову, нар. 1) Спочатку, спервоначала. Мнж. 192. *От (чумаки) як виїхали, спотинову у кожного багато хліба, їдять, не шкодіють.* Мнж. 102. 2) Снова. Те ж збувши, взявся закупати всячину всяку спотонову. Мкр. Г. 49.

Спотиньга, нар. Исподтишка. *Спотиньга в стегно впилася.* Котл. Ен. VI. 71. *Це така собака, що спотиньга рве.* Мнж. 192. *Усе спотиньга і потягну що небудь.* Г. Барв. 365.

Спотич, нар. = **Спотикача.** *Пішов він п'яний спотич додому.* Камен. у.

Спотичка, -ки, ж. Столкновеніє, преткновеніє. *Найбільш має з становим спотичку піп.* *Отой йому спотичку робе.* НВолын. у.

Спотіти, -тію, -єш, гл. Вспотѣть. *Така хата тепла, що спотієш дрижачи.* Ном. № 14036.

Спотребно, нар. = **Потрібно.** Гол. III. 523.

Спохватітисся, -чуся, -тишся, гл. Схватитисся, вскочить. *Ой пойду я на Вкраїну иншої шукати! Мила спохватилася, у ноги вклонилася.* Чуб. V. 791.

Спохвату, нар. Второпяхъ, впопыхахъ. *Виїздив я з дому та спохвату забувся взяти гроші.* Рк. Левиц.

Спохолом, нар. Косо, наклонно. *Спохолом положити каміня.* Вх. Лем. 469.

Спохилий, -а, -е. Покатый, наклонный.

Спохмура, нар. Изъ подлобья, сурово. *Спохмура дивиться.* Волч. у.

Спохова, нар. Наклонно. Шух. I. 79. См. **Слухово.**

Спочатку, нар. Спочатку. *Спочатку і цей цар їх не міг звоювать.* Чуб. II. 207. *Молоді жили спочатку мирно і щасливо.* Левиц. Пов. 49.

Спочив, -ву, м. Отдыхъ. *Погоня вставала, мене в тернах на спочиві минала.* Макс.

Спочивання, -ня, с. Отдохновение. *Під вечір (сонце) іде зовсім на спочивання.* Чуб. I. 5.

Спочивати, -ваю, -єш, сов. в. спочити, -чину, -неш, гл. 1) Спать, почивать, выпастся. *Хто по повні випиває, той під тином спочиває.* Ном. № 11448. 2) Отдыхать, отдохнуть. *Ішов кобзарь до Києва та її сів спочивати.* Шевч. *Да де я буваю, да де я літаю, — на калині спочиваю.* Мет. 153.

Спочивище, -ща, с. Мѣсто отдыха. *До вічного спочивища добралась.* К. Дз. 191. *Де захист наш, спочивище тихе?* К. ПС. 132.

Спочивок, -вку, м. = **Спочив.** Рудч. Чп. 254. *Там собі безпечно девятого дня спочивок має.* ЗОЮР. I. 37.

Спочин, -ну, м. = **Спочив.**

Спочинок, -нку, гл. = **Спочив.** КС. 1882. XII. 502. *Будуть кримці та нагайці, безбожні бусурмени, тебе, пішого-піхотинця, на спочинках минати.* ЗОЮР. I. 33.

Спочити. См. **Спочивати.**

Спочнути, -ну, -неш, гл. = **Спочити.** *Ой як вона собі сіла та й трошки спочнула.* О. 1862. V. 71.

Спочувати, -ваю, -єш, сов. в. спочути, -чую, -єш, гл. 1) Чувствовать, почувствовать. *Мені їх любі слова чуються, я їх кохання спочуваю.* МВ. II. 146. 2) Сочувствовать, посочувствовать. *Я б і з малою дитиною розмовляла. Нехай мені спочує аби хто.* МВ. II. 36. *Вона знов йому вимовляла свій жаль, свою тугу на серці.... Як же жалував, як спочував.* МВ. (О. 1862. I. 78).

Спочуйливий, -а, -е. Сочувствующій, сострадательный. МВ. III. 103.

Спочутний, -а, -е. Сочувствующій, сочувственный. *Знаходив дуже спочутну собі душу.* К. ХП. 24.

Спочуття, -тя, с. Чувство; чувствование; сочувствіє.

Спошуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. спостітися, -щуся, -стишся, гл. Худать, исхудать отъ поста. Шух. I. 41.

Споювати, -поюю, -єш, сов. в. споїти, спою, -їш, гл. Сплачивать, сплотить, пригонять, пригнать (о плотничьей, столярной работѣ).

Споюватися, -воююся, -єшся, сов. в. споїтися, споюся, -їшся, гл. Быть сплациваему, сплоченному, пригнанному.

Справа, -ви, ж. 1) Дѣло, дѣйствіє. *В той час була честь, слава — військовая справа.* Макс. Кепська справа. Плохо! Плохо дѣло! 2) Дѣло, тяжба, судебный процессъ. *Нехай судці розберуть тую справу.* НВолын. у. *З бабою і дідько справу програв.* О. 1862. X. 34. 3) Въ арифметикѣ: дѣйствіє. К. Гр. 100. Кон. Ар. 2. *Чотирі справи з арифметики.* О. 1862. III. 76. 4) У Мирнаго: актъ, дѣйствіє сценическаго произведенія. *Перемудрив. Комедія в пяти справах.* (К. 1886)). 5) Необходимые для какого либо дѣла инструменты, снаряды. *«Заграв би вам, та бачите — справи нема, справи. Учора був на базарі — кобза зопсувалася, розвалилася» — А струни? — «Тільки три осталося».* Шевч. 267. Ум.

Справка.

Справа, нар. Справа, съ правой стороны. *Мизерники встають на мене справа.* К. Юв.

Справдешній, -я, -є. Настоящій. *Справдешній козак. Плутон чи Вельзевул у них не справдешня істота.* К. Юв. 40.

Справжувати, -джую, -єш, сов. в. справдити, -джу, -диш, гл. Исполнять, исполнить, осуществлять, осуществить. *Справдив Танський своє слово.* О. 1861. VIII. 30. *Отецький заповіт справдив я чесно.* К. ЦН. 175. *Справдиш ти, що бачать чистим серцем діти.* К. Досв. 32.

Справжуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. справдітися, -джуся, -дішся, гл.

Сбываться, сбыться, исполняться, исполниться, осуществляться, осуществиться. *От же справдилось диявольське слово.* ЗОЮР. I. 139. *Той сон твій справдиться.* Шевч.

Справді, нар. Дѣйствительно, въ самомъ дѣлѣ. *Пішов я на другий день, аж справді повнісінький, улень самих пятаків.* ЗОЮР. I. 134.

Справдовуватися, -дівуюся, -єшся, гл. Доказывать, споря. *Справдовується зо мною.* Рк. Левиц.

Справедливий, -а, -е. 1) Справедливый. *Справедливого чоловіка, то й Бог любить.* Ном. № 6694. 2) Настоящій. *Справедливий чумак був.* МВ. I. 65. *Котра дівчина чорнобривая, та чарівниця справедлива.* Чуб. Шукай, мати, шукай, мати, справедливої ворожки. Чуб. V. 421.

Справедливо, нар. 1) Справедливо. 2) Дѣйствительно.

Справжній, -я, -є. Дѣйствительный, настоящій. *Се вже бабі справжні радости.* Г. Барв. 501.

Справити, -ся. См. **Справляти, -ся.**

Справи́лля, -дя, с. = **Справа 4.** *Ходять по хатах та загадують, щоб у кожного було барило з водою і всяке справи́лля про пожежу.* Лубен. у.

Справи́чити, -чу, -чиш, гл. Лишить дѣвственности. НВолын. у. (Лободов.).

Справка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **справа**. 2) Исправность. *За мого уряду усе було під мірою, під лічбою, під вагою; одно слово — усюди лад був, скрізь справки дули.* Васильк. у. 2) Сдѣлка, мировая. Угор.

Справляти, -ляю, -еш, сов. в. **справити, -влю, -виш,** гл. 1) Дѣлать, сдѣлать, совершити, произвести. **Справляти обід, бенкет.** Давать обѣдъ, устраивать пиръ. *Еней хотів обід справляти.* Котл. Ен. II. 9. *Батько того дурня справив обід за його.* Рудч. Ск. I. 158. *Ирод на свої родини бенкет справив.* Єв. Мр. VI. 21. — **весілля.** Играть свадьбу. *Весілля справили як треба.* Стор. М. Пр. 150. — **танці.** Устраивать танцы, танцовать. *А я в корчмі пю, гуляю, танці справляю.* АД. I. 184. — **реготи.** Хохотать. *Зайдуть чужі люде у хату, — вона з ними хи-хи та реготи справляє.* Мир. Пов. II. 46. — **мовчанку.** Молчать, отмалчиваться. *Мати розмовляє з Одаркою, а вона сидить, мовчанку справляє.* Мир. Пов. II. 93. 2) Дѣлать, сдѣлать, купить (объ одеждѣ, снарядахъ, экипажахъ, скотѣ и пр.). *То хустку купила, то сорочок справила кілько.* МВ. I. *Справлю собі колясочку, проїзжати буду.* Чуб. V. 106. *Справив собі пару коней.* Грин. I. 200. 3) — **гроші.** Взыскивать, взыскать, получить деньги. *Насилу справили гроші.* 4) Исправлять, исправить, выправить. *І вже! не справить горбатого і могила.* Ном. № 3221. 5) Указывать, указать, показать дорогу. *Я чув що ти любиш битися... Небоже! та й справив на свою нагайку дротяну.* Федьк. *Це якийсь чорт справив: блудили, блудили, насилу доїхали.*

Справлятися, -вляюся, -ешся, сов. в. **справитися, -влюся, -вишся,** гл. 1)

Управляться, управиться, дѣлать, сдѣлать свое дѣло. *Лу, справивсь, — гляди ж, щоб і друге діло зробив.* Рудч. Ск. I. 145. 2) Примириться, кончить полюбовно. Угор.

Справний, -а, -е. Исправный, исполнительный. *Жінка моя жвава, справна.* Г. Барв. 410.

Справність, -ности, ж. Исправность.

Справник, -ка, м. Исправникъ. Хата, 66.

Справників, -кова, -ве. Принадлежащій исправнику, исправничій. *Раду таку подавав усім справників слуга, чи приятель.* МВ. II. 191.

Справниція, -ці, ж. Присутственное мѣсто. *В справниціі осталися судці з аудитором.* Федьк. III. 150.

Справно, нар. Исправно.

Справування, -ня, с. 1) Отправление, исправление (должности). 2) Поведеніе.

Справувати, -вую, -еш, гл. Отправлять, исправлять, исполнять (должность), вести (дѣла). *Я діло за його справував і клопотавсь.* Змієв. у. *Загад діло справує.* Ном. № 1082.

Справуватися, -вуюся, -ешся, гл. 1) Вести себя, поступать. *Піду у світ, а як я ся буду справувати? буду я собі мужа глядати.* Гол. III. 397. 2) Справляться, управляться.

Змієв. у. Зося була дуже рада, що мати так добре скрізь справувалась. Левиц. I. 390. 3) — з ким. Тягаться съ кѣмъ, судиться, доказывать, искать свои права. *Справується за мішок.* НВолын. у. *Справувались ми, справувались з Іваном та й пішли.* НВолын. у.

Спрага, -ги, ж. Жажда. Федьк. III. 117. *Буде голод і спрага.* Гн. II. 79. *Від спраги мліли.* Млак. 99.

Спрагота, -ти, ж. = **Спека.** Вх. Лем. 469.

Спражній, -я, -є = **Справжній.** *Та й у батенька не знаю добра, ані добра, ні роскоші, ні спражнього лиха.* Чуб. V. 224.

Спразніти, -зню́, -ниш, гл. Не работать, провести по праздничному (день).

Пятницю спостила, неділю спразнила. Чуб. V. 525.

Спранцюватіти, -тію, -еш, гл. 1) Покрывается сифилитическими язвами. 2)

Изгадиться, испакоститься, сдѣлаться гадкимъ, нікуда негоднымъ.

Спрацювати, -цюю, -еш, гл. Утомить, измучить, изнурить работой.

Спрацюватися, -цююся, -ешся, гл. Утолиться, измучиться, изнуриться работой.

Спредвіку, спредковіку, спредкувіку, нар. Искони. Г. Барв. 28. *Вербич по-всяк-раз холодний бува, так бо воно спредвіку ведеться.* Харьк. г. *Спредковіку були там бапти.* Екатеринод.

Спрежа, спрежду, нар. Прежде, въ прежнее время. *Чом тепер не так, як спрежа було?* О. 1861. XI. Св. 62. *Ні, козаче, вона каже, то спрежду бувало.* О. 1862. VIII. 56.

Спреждевіку, спрежевіку, нар. Въ прежнія времена, съ давнихъ временъ. *Спреждевіку чорти були білі.* Мнж. 128. *Шлях, та такий, шо він там спрежевіку проложений.* Мнж. 37.

Спречатися, -чаюся, -ешся, гл. = Сперечатися. *Я не хочу спречатись із тобою через личаків.* К. ЧР. 227.

Спречка, -ки, ж. = Суперечка. Радом. у.

Спречність, -ности, ж. Пререканіє, прекословіє, споръ. *Дві туркені дам в заміну за єдину Катерину, а як спречність о тім буде, єсть у мене з Польщі люде.* Вол. г.

Спречний, -а, -е = Суперечний.

Спризба, спризьба, -би, ж. = Приспа. *На спризьбі сидить.* Лохв. у.

Сприкрюватися, -крююся, -ешся, сов. в. сприкритися, -рюся, -ришся, гл. *Надождать, надождь, опротивѣть. Йому сі то спикрило.* Гн. I. 177.

Сприса, -си, ж. Временная подпорка въ видѣ столбика, съ выемкой на концѣ, которой подпирають, при перестройкахъ, напр. потолокъ, если хотять поднять его выше. Гайсин. у.

Сприскати. См. Сприскувати.

Сприскатися, -каюся, -ешся, гл. За брызгаться. *На дощечці у млинка фартух прала дівчина, сприскалася рибчина....* Чуб. V. 1117.

Сприскувати, -кую, -еш, сов. в. сприскати, скаю, -еш, гл. Обрызгивать, обрызгать. *Орисі й води не треба було: слізьми сприскувала.* Св. Л. 201. *Ще б треба святою водицею сприскати.* Грин. II. 37.

Сприснути, -сну, -неш, гл. Взбрызнуть. *«Ох» тоді її сприснув живущою водою.* Рудч. Ск. II. 109.

Спристрітити, -річу, -тиш, гл. Сглазить. *Спристрітили хлопця лихі люде.* Васильк. у.

Спритіскувати, скую, -еш, гл. Тѣснить. Вх. Зн. 66.

Спритний, -а, -е. Понятливый, смѣтливый, ловкій, проворный. *Суддя такий був розумний та спритний, що яке б темне діло не було, зараз його на світ виведе.* Стор. I. 32. *Ти то спритний, як Матвій до куропатв.* Ном. № 6564.

Спритність, -ности, ж. Понятливость, смѣтливость, ловкость, проворство, находчивость. *Се діло зоставте спритності жіночій.* Левиц. I. 313.

Спритно, нар. Понятливо, смѣтливо, ловко, проворно.

Спричинитися, -нюся, -нишся, гл. Помѣшаться, сойти съ ума. *Хай вона спричиниться!* Ном.

Спричинитися. См. Спричинятися.

Спричинуватити, -тію, -еш, гл. = Спричинитися.

Спричинятися, -няюся, -ешся, сов. в. спричинітися, -нюся, -нишся, гл. Содѣйствовать, посодѣйствовать.

Сприщитися, -щуся, -щишся, гл. Покритися прыщами.

Сприятелитися, -люся, -лишся, гл. Сдружитися. Вх. Лем. 169.

Сприятити, -яю, -єш, гл. 1) Благоприятствовать, доброжелательствовать, способствовать, содѣйствовать, помогать. *Хоть її не возьму, буду її сприяти, всякого добра буду її жадати.* Гол. I. 343. *Твоє серце мому серцю вірне не сприяє.* Гол. I. 269. *Нехай вам доля сприяє.* Гол. III. 505. *Ніч нікому не сприяє.* Ном. № 594.

Спроба, -би, ж. Проба, опытъ. О. 1862. III. 30.

Спробіваний, -а, -е. Пробитый, прострѣленный. *Лежить Янчик порубаний, порубаний, постріляний і кулями спробіваний.* Гол. II. 725.

Спробувати, -бую, -єш, гл. Попробовать, попытать. *Ото пішли сили спробувати — хто дужчий.* Рудч. Ск. II. 18.

Спроваджувати, -джую, -єш, сов. в. спровадити, -джу, -диш, гл. 1) Отправлять, отправить. *Як дівчину намовили, до Вільхова спровадили.* Гол. I. 86. 2) Приводить, привести. *Спровадив бондаря, зробили кухву.* Чуб. II. 191.

Спровожа́ти, -жаю, -єш, гл. = Випровожати. *Наряжала, спровожала в чужу стороночку.* Грин. III. 390.

Спрово́лока, нар. Протяжно. *Він говорить спрово́лока.* Змієв. у.

Спродавати, -даю́, -єш, сов. в. спродо́дати, -дам, -даси, гл. Продавать, продать, распродавать, распродать. МВ. II. 33. *Спродай, спродай, мій батеньку, сей вишневий сад.* Нп. *Купця найшов, спродав і гроші мені приніс.* Чуб. II. 183.

Спродаватися, -даюся, -єшся, сов. в. спродатися, -дамся, -дасися, гл. Распродавать, распродать все. *Спродавшись, загуляв так, що і в голові замакітрилось.* Ном. № 7915.

Спродаж, -жу, м. Продажа. *У дядини були колеса на спродаж.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Спродати, -ся. См. **Спродавати, -ся.**

Спродо́увати, -дую, -єш, гл. = Спродавати.

Спродуватися, -дуюся, -єшся, гл. = Спродаватися.

Спрожі́ток, -тку, м. Житѣ, возможность прожить. *Зросту, слави, пам'яти, спрожитку сподівались.* Мет. 348.

Спрожо́гу, нар. Неожиданно, сразу, вдругъ. *Так і кинувсь на неї спрожо́гу.* Мнж. 70.

Спрозо́рити, -рю, -риш, гл. Сглазить. *Жінки і дівчата носять застромлену у пазуху голку, щоб хто не спрозорив.* Грин. II. 31. *Ой немає, дідусеньку, (курчат), да вже і не буде: як вигнала на двір пасти, спрозорили люде.* Нп.

Спрозо́ритися, -рюся, -ришся, гл. Быть испорченнымъ взглядомъ, сглаженнымъ. Екат. у.

Спрокво́ла, нар. Не спѣша. Св. Л. 19. *Як робиш спрокво́ла, не скоро втомишся.* Київ. у.

Спромага́тися, -гаюся, -єшся, сов. в. спромогтися, -можуся, -жешся, гл. 11. Получать, получить возможность, смочь, возмочь. *Не спроможеться кінчити.* Св. Л. XIV. 29. 2) Разживаться, разжиться, получить средства сдѣлать, собраться со средствами. *Спромiгся дід на обід, а ба ба на кисіль.* Ном. № 4904. *Боже мій! коли то я спроможусь своїх волів купити?* Кобел. у. *Спромiгся Солопій весною на горох.* Г. Арт. (О. 1861. III. 93).

Спромеж, спроміж, нар. Изъ, изъ среды.

Спромiжність, -ности, ж. = Спроможність.

Спромога, -ги, ж. Возможность, средства. К. Кр. 9. *Не скупість, — така спромога.*

Спромогтися. См. **Спромогатися.**

Спроможне, нар. Зажиточно. *Спроможне жили.* О. 1862. II. 76.

Спроможний, -а, -е, — ній, -я, -є. Имѣющій возможность, средства.

Спроможність, -вості, ж. = Спромога. Чуб. I. 233. *Не скупність — така спроможність.* Ном. Як спроможність. Какъ позволяють средства Зодягалися таки, як спроможность їх була. Рудч. Ск. II. 174.

Спросіти. См. **Спрощувати.**

Спросонку, спросоння, нар. Сквозь сонъ. *Спросоння він так голосно закричав, що побудив слуг.* Левиц. Пов. 78.

Спроста, нар. Спроста. Г. Барв. 326. *Уже ж то не спроста в його такий жупан.* Греб. 390.

Спротивити, -влю, -виш, гл. Возбудить противъ, возстановить. Драг. 40.

Спротивитися, -влюся, -вишся, гл. Опротивѣтъ, сдѣлаться противнымъ. *Ти хочеш спротивитись самому Богу.* Левиц. Пов. 91.

Спрощувати, -шую, -єш, сов. в. спросіти, -шу, -сиш, гл. Сзывать, созвать, приглашать, пригласить (многихъ). *Лико спрощує гості на весілля.* Федьк.

Спружина, -ни, ж. См. **Млин ручний.** Шух. I. 104.

Спрягати, -гаю, -єш, сов. в. спрягти, -жу, -жеш, гл. Спрягать, спрячь, сопрячь.

Спрягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. спрягтіся, -жуся, -жешся, гл. 1) Спрягаться, запрягать, запрячь вмѣстѣ, напр. воловъ для пахоты. *Як у кого нема на плуг волів, то спрягається з ким.* Харьк. *Було в нас два воли, — спряжуться з сусідом* Г. Барв. 267. 2) Соединяться, соединиться. *Був собі котик та півник, да спряглися жить.* Рудч. Ск. I. 27.

Спрягнути, -гну, -неш, гл. Выпрыгнуть, выпрыснуть. *Спрягнув як з лука.* Чуб. I. 303.

Спрягти, -жу, -жеш, гл. Изжарить. *Одарка не забарилася розігріти ковбасу, спрягла ще яешню.* Мир. Пов. I. 140.

Спрягти, -ся. См. **Спрягати, -ся.**

Спрямити, -млю, -миш, гл. Выпрямить. *І вже! не спрямить горбатого могила.* Ном. № 3221.

Спрямуватися, -муюся, -єшся, гл. Взять направление. *Вітер спрямувався з заходу.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Спрянути, -ну, -неш, гл. Убрать. *Казав, щоб я ліч спранув, у костри щоб склав... А де ж мені спрануть?* Чуб. II. 183.

Спрясти, -ду, -деш, гл. Спрясть. *Загадав швець шевчисі дратовки спрясти: з тонкої павутини до білої щетини.* Чуб. V. 818. *Спярв би, та в нитку не йде.* Ном. № 14163.

Спярт, -ту, м. Приборка, уборка. *Лихий спярт та й доброго спокусить.* Ном. № 9977.

Спяртанник, -ка, м. Человѣкъ, гонящій закупленный скотъ въ указанное мѣсто. Шух. I. 84.

Спяртно, нар. Бережно. *Я сиву шапку спяртно носив: як дощ, то під хустку.* Лебед. у.

Спяртування, -ня, с. Уборка, приборка. Шух. I. 178.

Спяртувати, -тую, -єш, гл. Прибирать, убирать. См. **Прятати.** НВолын. у.

Спусувати, -сую, -єш, гл. = Зіпсувати.

Спудей, -дея, м. Ученикъ бурсы, духовнаго учебнаго заведенія (въ старину). *Бачте, як наші бурсаки-спудей біжать за ворота?* К. ЧР. 84. *Я ще спудей трохи попошколю.* К. ПС. 84.

Спуджувати, -джую, -єш, сов. в. **спудити, -джу, -диш**, гл. Пугать, испугать. *Я їхав улицею і де взявся собака, — спудив коня.* Новомоск. у.

Спуджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **спудитися, -джуся, -дишся**, гл. Пугаться, испугаться. Полт. г. Слов. Д. Эварн. См. **Опудитися**. *Пуджлива і уперта коза від того часу, як ся чорта спудила.* Гн. І. 27.

Спудза, -зи, ж. Пепель, зола. Угор.

Спудити, -ся. См. **Спуджувати, -ся**.

Спуз, -зу, м., спуза, зи, ж. = **Спудза**. Угор. Шух. І. 190. *Їк згориш, тогді стане спуза.* Гн. ІІ. 83.

Спузарь, -ря, м. Одинъ изъ пастуховъ въ гуцульской **полонині**, на обязанности котораго лежить ношеніе воды, дровъ и топка, — послѣдняя обязанность обусловливаетъ то, что онъ всегда испачканъ золой (спузом), отъ чего и получилъ свое названіе. Шух. І. 190.

Спузиріти, -рію, -єш, гл. Покрыться, пузыряремъ, пузырями.

Спузиріти, -рю, -риш, гл. Вздуть. *Все море зараз спузирило.* Котл. Ен. І. 9. *Спузирило йому все тіло.*

Спуск, -ку, м. Случка животныхъ. О. 1862. V. Кух. 32.

Спускала, -ки, ж. Горка, съ которой катаются на салазкахъ и др. снарядахъ. КС. 1887. VI. 482.

Спуска́ти, -каю, -єш, сов. в. **спустити, спу́щу, -стиш**, гл. Опускать, спустить; опускать, опустить. *А ми коні спустимо.* Грин. III. 96. *Як схоче, то й на гору повезе, а як не схоче, то й з гори спустить.* Ном. № 2696. *Рушниками, що придбала, спусти мене в яму.* Шевч. *Да нажени хмару чорнесеньку, да спусти дощик дрібнесенький.* Чуб. V. 363. *Ізійду я на горбочок, спу́щу голосочок.* Мет. 37. **Спустити во́ду**. Спустить воду, дать ей сбѣжать. *Може Москва випалила і Дніпро спустила в сине море?* Шевч. **Спускати луг**. Дѣлать щелокъ. *У понеділок не можна лугу спускати.* Грин. І. 17. — **ціну**. Сбавлять, сбавить цѣну. Левиц. І. 107. — **дух**. Испускать, испустить духъ, умереть. Ном. № 12838. 2) Отпускать, отпустить. *Спусти старця з села, прибуде йому й ума.* Ном. № 5787. 3) Случать, случить (животныхъ). 4) — **на пожарі**. Сжигать, сжечь. *Моя галера цвіткована, мальована стала вся обідрана, на пожарі спускана.* АД. І. 210.

Спускатися, -каюся, -єшся, сов. в. **спуститися, спу́щуся, -стишся**, гл. 1) Спускаться, спуститься, опускаться, опуститься, понизиться. *Скільки не літати, треба вниз спуститись.* Нп. *Отам за лісом дощик спустився.* Лебед. у. 2) Кататься на салазкахъ съ горки. *Спускаються дівчата; спускалися із гори.* Чуб. V. 98. 3) — **на кого**. Полагаться, положиться, довѣряться кому. К. ЦН. 270. *Не спускайся, Грицю, на дурницю.* Чуб. І. 250. *У сьому дражливому ділі спустилась на мене.* К. ХП. 17. 4) Спускаться, случаться, случиться (о животныхъ). *Барани спускаються з вівцями.* О. 1862. V. Кух. 34.

Спуско́ватий, -а, -е. О палкѣ, бревнѣ: суживающей къ концу. НВолын. у.

Спуст, -ту, м. 1) Мѣра: три ведра водки. Котл. Ен. IV. 24. *Тепер пішов до оренди да взяв спуст горілки; покрепивсь по гірких трудах, не забув і жінки.* ЗОЮР. II. 89. 2) Большой рубанокъ, стругъ. НВолын., Екат. у. Вх. Зн. 66. 3) = **Кошчок**. Шух. І. 229.

Спустити, -ся. См. **Спускати, -ся**.

Спустілий, -а, -е. Опустѣлый.

Спусті́ння, -ня, с. Запусті́нне. Єв. Мр. XIII. 14.

Спусті́ти, -тію, -єш, гл. Опусті́тъ. *Чи світові спустіти через тебе.* К. Іов. 39. *Спустіло панське подвіре.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Спусткува́ти, -ку́ю, -єш, гл. = Спусті́ти. *Її світлиця спусткувала.* Греб. 320.

Спустошаний, -а, -е = Спустошений. *Руїни панських замків, спустошанії костьоли.* К. (О. 1861. II. 233).

Спусто́шення, -ня, с. Опустоше́нне.

Спустошувати, -шую, -єш, сов. в. спусто́шити, -щу, -шиш, гл. Опустоша́ть, опустоши́ть. Чуб. III. 157. *Край був спустошений.* К. Хм. 96. *Замок геть спустошили.* Драг. 80. *Ой зелена дубруівонько, та нащо ж тебе рано спустошено, що траву на сіно покошено?* Грин. III. 84.

Спустува́ти, -тую, -єш, гл. = Спусті́ти. *Коли ж воно, дума, ті вовки у хаті заведуться? Хиба як спустує?* Мнж. 91.

Спутувати, -тую, -єш, сов. в. спутати, -таю, -єш, гл. Спутыва́ть, спута́ть, связыва́ть, связа́ть по нога́мъ. *Чому не йдеш да додомоньку? чи травиця ноги спунатала, або роса очі вибила?* Мет. 289. *Спутав коні, сам не можу заснути.* Чуб. V. 379.

Спухні́ти, -нію, -єш, гл. Сдѣла́ться рыхли́мъ, разсыпчаты́мъ. *Після попілу земля спухніє.* НВолын. у.

Спухнути, -хну, -неш, гл. Опухну́ть. *Від голоду... спухли.* Гн. II. 246.

Спуховато, нар. Наклонно, покато. *Вершіть, хлопці, стіг спуховато.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Спухові́й, -а, -е. О ямѣ, вообще углубленіи: книзу постепенно суживающійся. *У мого сина копанка спухова.* Лебед. у. 2) О возвышеніи: кверху постепенно суживающійся.

Спухово́, нар. 1) Такъ, чтобы суживалось (о ямѣ, возвышеніи). *Копай спухово.* Лебед. у. 2) Наклонно, покато. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Спохова.**

Спухові́стий, -а, -е = Спуховий. *Спуховиста палка.* НВолын. у.

Спуховисто, нар. = Спухово. «*Ви ж, хлопці, навозіть льоду так, щоб і зверх ями було.*» — *А звісно, так. Треба наложить його спуховисто.* Екатер. у.

Сп'юх, -ха, м. Раст. *Hyoscyamus niger.* Вх. Пч. II. 32.

Сп'юшо́к, -шка, м. Пт. = **Дрімух.** Вх. Пч. II. 9.

Сп'янчи́ти, -чу́, -чи́ш, гл. Опьяни́ть. *Як випив три чарки, так його й сп'янчило.* Черн. у.

Сп'янчи́тися, -чус́я, -чи́шся, гл. Опьянѣ́тъ. *І жінку лає, і дочку, а як сп'янчиться, то всі вікном утікають.* МВ. I. 53.

Сп'ясти, -ся. См. **Співати, -ся.**

Сп'ятити, -сп'ячу, -тиш, гл. Стибри́ть, украсть. *Баба дождала ночі, сп'ятила ті роги і дала лепетухи до пана.* Грин. I. 94.

Сп'ячка, -ки, ж. = Сп'юха. Вх. Пч. II. 32.

Сп'ячник, -ка, м. Раст. *Eriophorum angustifolium L.* Вх. Лем. 469.

Срака, -ки, ж. Задница.

Сральня, -ні, сратва, -ви, ж. = Срач. *Не йди туди, бо то панська сратва.* Лубен. у.

Сратво́, -ва, сраття, -тя, с. Процесъ испражненія.

Срати, -серу, -реш, гл. Испражня́ться, ора́ть.

Срач, -ча, м. Ретирадъ, нужникъ, отхожее мѣсто. Макс. (1849) 69.

Срачка, -ки, ж. Понось. Волын. г.

Сребло, -ла, с. и пр. = Срібло и пр.

Срем'я, -м'я, с. = Стрем'я. КС. 1882. X. 24.

Сріберний, -а, -е = Срібний. *Твій сріберний перстень*. Гол. IV. 428.

Сріблити, -лію, -еш, гл. Серебриться. *Чи ба яке сукно, аж срібліє*. Черниг. г.

Срібло, -ла, с. 1) Серебро. Мет. 253. *Срібло-злото тягне чоловіка в болото*. Посл. Ростопленеє срібло. Котл. Ен. III. 41. *На лядунці або золото, або срібло*. ЗОЮР. I. 140. 2) — живе. Ртуть. Ком. Р. Н. 43.

Сріблоглав, -ву, м. Глазеть.

Срібло-злотий, -а, -е. Серебряный съ золотымъ. *Червонії черевички на ніжечки, срібло-злотий поясок на станочок*. Нп.

Срібляний, -а, -е = Срібний. *Тобі Господь великим скарбом буде, небесний царь — горою срібляною*. К. Іов. 50.

Срібляник, -ка, м. Богачь. *Там пили три ляхи, дуки-срібляники*. ЗОЮР. I. 201.

Срібний, -а, -е. Серебряный. *Золотії бильця, срібні колокілля*. Макс. *Вловлять рибку — золота головка, а срібний хвостик*. Мнж. 33.

Срібник, -ка, м. = Срібняк. *Найшов два срібника, се б то два срібних карбованця*. Грин. II. 180.

Срібніти, -бню́, -ниш, гл. Серебрить.

Срібнісінький, -а, -е. Совершенно серебряный. Употреблено какъ ласкательное въ похоронномъ причитаньи. *Моя й матінко, моя срібнісінька!* Мил. 200.

Срібново́дий, -а, -е. Съ блестящими, какъ серебро, водами. *Срібноводий Прут*. Млак. 116.

Срібнозелений, -а, -е. Серебристо-зеленый. *Під срібнозеленим.... листом ховались птиці*. Щог. Сл. 142.

Срібнолюбний, -а, -е. Сребролюбивый. *Не був срібнолюбний*. Гн. II. 97.

Срібнолукий, -а, -е. Съ серебрянымъ лукомъ (эпитетъ бога Аполлона). *Сонце являється... в пишному образі молодіої парубочої краси срібнолукого Аполлона*. Левиц. Світ. 13.

Срібноро́гий, -а, -е. Эпитетъ луны: съ серебряными рогами. *Молодик срібнорогий*. К. Досв. 63. *Зійди, зійди срібнорогий, в рожевім гаю*. Федьк. III. 156.

Срібняк, -ка, м. Серебряная монета, сребренникъ. К. XII. 81. *Обіцяли йому срібняків дати*. Єв. Мр. XIV. 11.

Срібнястий, -а, -е. Серебристый. Вх. Лем. 469.

Срібрений, -а, -е = Срібний. *Золотий стебель, срібрений колос*. Грин. III. 18.

Сріб'яний, -а, -е = Срібний. Вх. Лем.

Сс... = Зс..

Ссати, ссу, ссеш, гл. Сосать. *Покірне телятко дві матки ссе*. Ном. № 3302.

Стабуритися, -рюся, -ришся, гл. Столпиться. *Стабурились коло криниці: той собі лізе води, той собі, а пняні, та й один у криницю впав*. Канев. у.

Став, -ву, м. Прудь. *Чому в ставу вода руда? мабуть хвиля збила*. Мет. 113. *Між ярами над ставами верби зеленіють*. Шевч. Ум. **Ставо́к, ставо́чок**. *Я плаваю... по тім ставку*. Грин. II. 339.

Ставати, стаю́, -еш, сов. в. стати, стану, -неш, гл. 1) Становиться, стать. *Ото він став навколішки, стенився, — сириця так і тріснула*. ЗОЮР. I. 6. *Рече до сухорукого чоловіка:*

стань посередині. Єв. Мр. III. 3. **Стати на рушнику.** Обвѣнчатися. З Марусею на рушнику стану. Мет. 104. 2) — **до чого.** Братся, взятыся, принятыся за что. Сей же як до чого став..., — уся душа його в роботі. МВ. II. 11. До бою, побою стати. Выйти на бой, вступить въ битву. Дали коня, дали зброю: ставай, синку, до побою. Раулі. **Стати до розмови.** Заговаривать, заговорить. Тоді вже не станете зо мною до розмови, як тепер. Св. Л. 61. 3) Безл. Становиться, стать; получиться. Скільки кіп у вас жита стане на десятині? О. 1862. IV. 106. 4) — **за кого, за що.** а) Замѣнять, замѣнить кого, что. Мет. 241. Він мені за дитину рідну став. МВ. II. 22. Став він мені за батька. Не стане кишка за начинку. Чуб. I. 256. б) Становиться, стать въ защиту кого, чего, заступиться. Хто за правду стане? 5) — **на кого.** Подниматься, подняться, возстать. Чи там раду радять, як на Турка стати, не чуємо на чужині. Шевч. 6) Останавливаться, остановиться. А в другий раз приходив ватажко Вовчок, та й став коло Константинова. ЗОЮР. I. 132. Станьмо, братіку, тута, коні попасімо. ЗОЮР. I. 40. 7) Наниматься, наняться. Я до його стала на рік. Став у царя до свинаря за підпасича. Мнж. 13. Стати під хуру. КС. 1882. X. 186. 8) Прибывать, прибыть на мѣсто. Сим конем скоро у Харькові станеш. Змієв. у. Ухватило його за серденько, став у Марусі на дворі живенько. Грин. III. 235. 9) Начинать, начать, стать. Стань його вчить, то воно й слухать не хоче. ЗОЮР. I. 13. Ой став козак царь-зілля копати, стала над ним зозуля кувати. Мет. 104. Став божий світ світати, стали вони на коні сідати. ЗОЮР. I. 41. Съ отриц. не. Переставать, перестать. Поки ми матір свою поважали, поти нам Бог годив: а не стали ми матки старенької знати.... не стали нас люде знати.... не стали ми в домівці на промешканні з молодими женами щастя й долі собі мати. ЗОЮР. I. 23. Не стало ні байраків, ні мелюсів ставати. АД. I. 108. 10) Наставать, настать, наступать, наступить. Гайдамаки дерли народ років може з десять, аж поки Мандебурія стала. ЗОЮР. I. 135. 11) Хватать, хватить, стать. Коли ви будете говіть? Тоді, як хліба не стане. Пом. № 134. 12) Происходить, произойти, случаться, случиться, явиться, оказаться. А даси те, що в тебе дома без тебе стало? Рудч. Ск. I. 101. 13) Получать, получить начало, начинаться, начаться. Не від нас ж стало, не нами й кінчиться. Посл. Стала слава, стала слава, стали й поговори, ой на тую дівчиноньку, що чорнії брови. Мет. 106. Вже стає на дворі світ. Котл. Ен. II. 38. 14) Дѣлаться, сдѣлаться, стать. Пень горів, а він руки грів, та й став йому дядько. Посл. Як народивсь Христос, то которі.... хрестились, так святыми стали; котрі ж плювали, то камінем стали. ЗОЮР. I. 12. Чого смутна стала, мила? Мет. 74. Як гляну на дітей, то страшно стане. МВ. II. 13. 15) Доставаться, достаться. Смійся, вражий сину, за сміх тобі стане. Чуб. 16) Обходиться, обойтись, стоить. Сімдесят карбованців весілля стало. Г. Барв. 321. Труда великого се діло стало. Полт. г. 17) — **в пригоді.** Пригодиться. См. еще **пригода.** 18) **Стати на слові.** Сдержать слово. Супрун не став на слові. НВолын. у. 19) — **на стану, станочку.** См. **Стан.** Ой тепер я доросла, на станочку стала. Гол. III. 291.

Ставатися, -стаюся, -ешся, сов. в. статися, -нуся, -нешся, гл. 1) Дѣлаться, сдѣлаться. Хто стається вівцею, того вовк ззість. Ном. № 3841. Аби ваша думка сталася ділом. К. (О. 1862. III. 23). Конвалії сталися мені найлюбішими квітками. Г. Барв. 400. Ідол до Бога.... «Так і так мені стається: не попаду з моря землі винести.» Драг. 15. 2) Случаться, случиться, произойти, совершиться. Сталась йому пригодонька не вдень, а

вночі: занедужав чумаченько, з Криму ідучи. Нп. Між нами стався такий великий гріх. Стор. М. Пр. 34. *Те станеться за нашого ще живота.* К. ХП. 14.

Ставець, -вця, м. 1) Дерев'яна тарелка. *Кожному старцю по ставцю.* Ном. № 11983. 2) Цилиндричеській посудъ съ дномъ для печенія пасхальныхъ хлѣбовъ. Вас. 182. 3) Конусообразная куча дровъ, приготовленная для выжиганія угля. Вас. 145.

Ставидло, -ла, с. 1) = **Ставище.** Лубен. у. *На ставидлі коні пасуться.* 2) Вешнякъ (у шлюза), подъемная дверь, шлюзь (въ прудѣ).

Ставити, -влю, -виш, гл. 1) Ставить, уставлять. 2) Строить. *На льоду дурний хату ставить.* Ном. № 6671. *Треба ставити дзвіницю посеред села.* Ном. № 13751. 3) — **на о́чі.** Давать очную ставку. 4) — **чим.** Выставлять чѣмъ. *Не ставити мого батенька брехуном.* Чуб. II. 18.

Ставитися, -влюся, -вишся, гл. 1) Становиться. *Скорій, хлопці, кругом хати ставтєсь.* Рудч. Ск. II. 145. 2) Являться. *Коли ваш цар Давид ще жив, то най мені ставитьсь за тілько й тілько неділь до мене в гостину.* Гн. II. 228. 3) Являться, представляться, выказываться. *Ставився як лев, а згинув як муха.* Ном. № 4351. 4) Подниматься. *Довго дивились на куряву, що стовпом ставилась за бричкою.* Св. Л. 280. 5) Строить, строиться. *Коби мої будинки погоріли, я б знав де і як ставитись.* Гн. II. 115.

Ставище, -ща, с. Мѣсто, гдѣ былъ прудъ. Лохв. у.

Ставка, -ки, ж. 1) ? *Упався в ставку, або теж у суспицію.* Ном. № 7443. 2) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 254.

Ставляння, -ня, с. Ставленіе, установка, постановка. Сим. 158.

Ставляти, -ляю, -єш, гл. = **Ставити.** *Роспрягайте коні і усе так і ставляйте: тут вам шкоди ніякої не буде.* Рудч. Ск. II. 151. *Хоче хату собі ставляти.* Г. Барв. 252.

Ставма, нар. Стойма. *Ставма можна шахву винести.* Черк. у.

Ставний, -а, -е. 1) Статный, стройный. МВ. I. 85. *Мій жених був хороший такий, Господи! чорнявий, ставний.* МВ. I. 7. 2) Прудовой. *Ставна вода.*

Ставник, -ка, м. 1) Церковный подсвѣчникъ. *Молебні день-у-день Спасителеві править, у ставники свѣчки по десять хунтів ставить.* Греб. 384. *Тільки в ризах дякон псалтирі читає та висока свѣчка в ставнику палає.* Щог. В. 63. 2) Свѣча для церковнаго подсвѣчника. *Воскові ставники.* Грин. III. 284. *У церкву було накуплять ставників та нишком на Великдень, або на Різдо у цвинтарі й покладуть біля вівтаря.* ЗОЮР. II. 285. *Три хунти воску на ставник.* Котл. Ен. IV. 43. 3) **Ставника' поставити.** Подбить пазъ, поставитъ фонарь.

Ставни́ця, -ці, ж. = **Стайня.**

Ставня, -ні, ж. Колья, которими обставляють въ погребяхъ стѣны, чтобы земля не сыпалась. Лебед. у.

Ставовий, -а, -е. Прудовой. *Не ставова риба.* Камен. у. *Ставова вода.* Левиц. I. 539.

Ставок, -вка, ставо́чок, -чка, м. Ум. отъ став.

Ставчатий, -а, -е. Составной. Желех.

Ставщи́на, -ни, ж. Арендная плата за ловлю рыбы въ прудѣ.

Стаганювати, -нюю, -єш, гл. Снимать висящій надъ огнемъ на треножникъ котелокъ со сваренной пищей. *Уже час стаганювати казанок, а то сало вбіжить та й пишоно вже роскипілося.* Волч. у. (Лобод.).

Стада, -ди, ж. = **Стадо.** *Ой в полі, в полі... ворона стада, між таєю стадою сив конь маленькій.* Грин. III. 44.

Стадарка, -ки, ж. = **Стадарня.** Шух. I. 185.

Стадарь, -ря, м. Пастухъ лошадей. См. **Стадник.** Шух. I. 211, 189.

Стадарня, -ні, ж. Конюшня, стойло для лошадей. *Зробив був пан огорожу і туди заганяли стада, що ходили по дубині; звідтоді воно й зветься стадарня, хоч там стадарні нема.* Брацл.

Стадечко, -ка, с. Ум. отъ стадо.

Стаднарка, -ки, ж. = **Стадарня.** Шух. I. 185.

Стадник, -ка, м. 1) Пастухъ лошадей. О. 1862. II. 61. У Гребинки повидимому пастухъ рогатаго скота: *Вже панський стадник Опанас, покинувши товар, що пас, з кишені витягнув сопілку.* Греб. 373. 2) Жеребець при стадѣ кобыль. 3) Быкъ при стадѣ коровь.

Стадніна, -ни, ж. Табунъ лошадей всякаго возраста.

Стадницький, -а, -е. Относящій къ пастуху лошадей. *Залізний стадницький пірнач і тепер е... в Чорноморії.* О. 1862. II. 61.

Стадниця, -ці, ж. = **Стайня.** *Веде коня у стадницю.* Мет. 74. Ум. **Стадничка.**

Стадня, -ні, ж. = **Стайня.**

Стадо, -да, с. Табунъ лошадей. *В стаді пасуть кобили і коні.* Шух. I. 211. *А в полі, полі, да край дороги, ой там ходить вороне стадо; поміж того стада сивий кінь ходить.* Нп. Ум. **Стадечко, стадце.** Чуб. V. 710. III. 289.

Стаєнка, -ки. Ум. отъ **стайня.**

Стаєнний, -а, -е. Конюшенний. *Коні стаєнні.* О. 1862. V. 107.

Стаєночка, стаєнка, -ки, ж. Ум. отъ **стайня.**

Стайка, -ки, ж. 1) Рядъ копень хлѣба. *Ой у полі жито у стайки ізвито.* Нп. *Не моя жень, це стайка на моїй постаті.* Рк. Левиц. 2) Родъ шалаша у гуцульскаго пастуха въ полонинах. Шух. I. 188. То-же, что и **застайка.**

Стайниця, -ці, ж. = **Стайня.** АД. I. 45. *Веде коня у стайницю, а милого у світлицю.* Нп.

Стайня, -ні, ж. 1) Конюшня. Рудч. Ск. I. 67. *Мій тобі коничок стайні не простойть, моя тобі зброя кілочка не вломить.* Чуб. V. 63. 2) Стойло, хлѣвъ. *Повна стайня худобиці.* Гол. II. 441. Ум. **Стайничка, стаєнка, стаєнька, стаєночка.** Чуб. V. 26.

Сталевий, -а, -е. Стальной. К. Бай. 73. *Сталеві сорочки.* К. ЧР. 38.

Сталець, -льця, м. Въ мельницѣ: кусокъ стали, въ который упирается нижній кінець веретена шестерни. Мик. 481.

Сталити, -лю́, -лиш, гл. Наваривать сталью. *Не буду сокири сталити.* Ном. № 5144.

Сталітисся, -лю́ся, -лишся, гл. Оскаливаться, переносно: плакати. *Оттак жінки щодня голосять, а роспитай — сама не зна, чого сталітисся нависна.* Греб. 333.

Сталка. См. **Сталька.**

Сталувати, -лую, -еш, гл. = **Знехтувати 1.** *Сталував одержу.* Канев. у.

Сталь, -лі, ж. 1) Сталь. *Дзеркало ясне з твердої сталі.* К. Іов. 83. 2) = **Сталька.** Волоки в одну сталь з валу. АД. I. 172.

Сталька, сталка, -ки, ж. Рядъ, полоса, прядъ, низка. *Батіг у чотирі сталки.* Мнж. 192. *У чотирі сталки (віршовка).* Грин. III. 344. *Широколисте латаття вкрило воду листом в три сталки.* Левиц. I. 63. *Сталка намиста.* О. 1862. VIII. 49.

Стальовий, -а, -е = Сталевий. В мене двері тисовії, в мене замки стилвовії. Лукаш. 114.

Стальце, -ця, с. = Сталець. Лебед. у. (Залюб.).

Сталя, -лі, ж. = Сталька. Верхнеднѣпр. у.

Стан, -ну, м. 1) Состояніє, положеніє. Г. Барв. 426. Поява його в такий час і в такому стані несказано здивувала Зоєю. Левиц. І. 448. Вона має перейти до стану жіночого. О. 1862. ІV. 10. 2) Сословіє, званіє. Левиц. І. 237. Козацького стану люде. 3) Стань, талія, рость. І на личеньку рум'яненька, і на сіпану гожа. Макс. Білолиця, кароока і станом висока. Шевч. 4) Верхня часть женской рубахи до підтички, безь рукавовь. Ой дам тобі, подруженько, на стан полотенця. Та не стій ти з моім милим, не ріж мого серця! Ой дам тобі, подруженько, ще й на рукава.... Нп. 5) Сшитая половина плахти. Черн. у. 6) Стань, лагерь. Під городом Корсунем вони (козаки) станом стали. Нп. 7) Помѣщеніє станового. Тоді зараз його зв'язали та об'явили в стан. Рудч. Ск. І. 209. 8) Конюшня. Уже коні на стану гогочуть. Грин. ІІІ. 550. 9) — **колїс.** 4 колеса, приборь колесь для телѣги. Вас. 210. 10) **На стану стати.** а) Достичь совершеннолѣтія. б) Придти въ надлежащее, нормальное положеніє. Чи не стануть на стану граблі, як по держалну вдарю. Лебед. у. Хоч у домовину клади, неначе він год нездужав; а тепер знову на стану став. О. 1862. VI. 62. Ум. **Станок, станочок.** Що в станочку за кінь стоїть? Нп. Шиті ж мої рукавчата, і льняний станочок. Мет. 41. Ой росла, росла дівчинонька та на станочку стала. Грин. ІІІ. 181.

Станенька, станечка, -ки, ж. Ум. оть станя.

Станва, -ви, ж. Большая кадка, бочка. Вх. Зн. 66.

Станиця, -ці, ж. = Стайниця. Веде коня у станицю. Чуб. V. 42.

Станівкий, -а, -е. 1) Возмужалый, достигший совершеннолѣтія. Подол. г. Дівка станівка, пора заміж. НВолын. у. 2) Постоянный, установившийся. Станівка зіми. Черк. у.

Станівний, -а, -е = Станівкий. Камен. у. Віл станівний. Рк. Левиц. Кабан аж у три роки бував станівним. Рк. Левиц.

Станля, -лі, ж. = Стайня? Продай сестру Оленочку за коники воронії, за сідла сребнїї, за уздила шовковїї і за станлі золотїї. Гол. І. 40.

Станов, станви, ж. = Станва. Вх. Зн. 66.

Станова, -вої, ж. Жена станового пристава. Станова з Окрайця привезе роботу. Мкр. Н. 15.

Становець, -вця, м. = Станва. Вх. Зн. 66.

Становий, -вого, м. Становой приставь. Вони були становими в одному стані. Грин. ІІ. 332.

Становити, -влю, -виш, гл. 1) Ставить. Сип борщ, станов кашу, — чи поїмо бо ми. Ном. № 14120. Чорт тобі, дівчино, угодить, які тобі закаблуки становить. Чуб. V. 105. 2) Строить. Бодай тїї пани жили, що гуральні становили. Ном. № 11659. **Становити грубу.** Класть печь. Конст. у. 3) Составляют. Вода становить найважнїшу частину землі. Децо. Се мені нічого не становить. 4) Выставляют чѣмь. Я себе не становлю розумною. Змієв. у.

Становитися, -влюся, -вишся, гл. 1) Становиться. Казав брат сестриці: не становись на кладку. Сестриця не слухала, на кладку ступила. Чуб. V. 202. 2) Останавливаться. Кінь

під мною становиться. 3) Приймають положення, р'шуться, складуться. Один Бог, одні люде, да не однаково становиться. ЗОЮР. I. 14.

Становище, -ща, с. 1) Положення, м'єсто. К. ЦН. 289. 2) Позиція, стань, лагерь, пость. Який же ти, Гавриленку, такий дурень уродився, що ти прийшов до становища, да й не перехрестився. Мет. 457. 3) М'єсто остановки пасомаго скота. Догнали отару до становища. Мир. ХРВ. 40.

Становлення, -ня, с. Установка.

Становляти, -ляю, -еш, гл. = **Становити.** Там церковцю становляти. Чуб. III. 461.

Становник, -ка, м. Раст. *Chimaphilla umbellata* Nutt. ЗЮЗО. I. 116.

Станок, -нка, м. 1) Ум. отъ стан. Чуб. VII. 426. 2) Рама или подставка на колесахъ подъ большимъ сундукомъ. Вас. 150. 3) Половина плахти (изъ двухъ полотниць). Вас. 169. Ум. **Станочок.**

Станути, -ну, -неш, гл. 1) = **Стати.** 2) Истаять. Станула як віск. МВ. II. 40.

Станція, -ції, ж. 1) Станція. 2) Квартира. Наймили собі станцію аж на десітім сели. Гн. II. 193. Приїхали до Київа, стали на станції. Левиц. I. 415.

Станцюватися, -цююся, -ешся, гл. Не уступить кому въ танцахъ, сьум'ѣть танцювать одинаково съ к'ѣмъ. А мені тільки й горя, що матня драна, а то б йй босоніж станцювавсь із сап'яницями. К. ЦН. 234.

Станя, -ні, ж. = **Стайня.** Пішов до стані, так не добере собі коня. ЗОЮР. I. 125. Ой є в мене три коні на стані. Грин. III. 234. Ум. **Станенька.** Мет. 287. Станечка.

Ста-півтора, числ. = **Півтораста.** Чоловікові тому було год сто або ста-півтора. Харьк.

Стар, -ра, -ре = **Старий.** Стар як котюга, а бреше як щеня. Ном. № 6905.

Старанкуватити, -тію, -еш, гл. Сд'ѣлаться изрытымъ оспою. Харьк.

Старання, -ня, с. Стараніе, попеченіе, забота. Видно, то мої братіки сюда з тяжкої неволі утікали, об мені велике старанне мали. ЗОЮР. I. 35.

Старанний, -а, -е. Старательный, заботливый.

Старанно, нар. Старательно, заботливо.

Стараскатися, -каюся, -ешся, гл. Сл'ѣзть, стащиться. Стараскались піп і попада з горища.

Старатися, -раюся, -ешся, гл. 1) Стараться. Старається, що піт кривавий його бливає. Ном. № 10022. 2) Заботиться о чемъ. Панська ласка літом гріє, а на зіму кожуха треба старатися. Ном. № 1201.

Старезний, старенезний, -а, -е. Очень старый. Старезна вже, стоїть та головою хитає. Ном. № 14179. Сидить стара жінка, стара-старенезна. МВ. II. 65. Дід з сивою довгою бородою та старезний-старезний. Гн. II. 64.

Старенний, -а, -е = **Старезний.** То чоловік старенний. Черк. у. Старенна старість — глубокая старость. О. 1861. XI. 134.

Старець, -рця, м. Нищій. Шух. I. 33. Котл. Ен. III. 66. ЗОЮР. I. 47, 57. В старці пугою не вгнати, а з старців калачем не виманеш. Ном. № 4650. Ум. **Старчик.** ЗОЮР. I. 307.

Старецький, -а, -е. 1) = **Старечий 1.** Ой старости ви старецькії. КС. 1883. II. 392. 2) = **Старечий 2.** В старецькім тілі та панська душа. Ном. № 4644.

Старечий, -а, -е. 1) Старческой, стариковской. Послухайте моєї тітки, її старечой та розсудливої мови. МВ. 2) Нищенской. Ой я старець — не старече в грудях серце в мене. К. Досв. 37.

Старигай, гая, м. = **Стариган.** Конст. у.

Стариган, -на, старигань, -ня, м. Старичина, старичище. *Лисий стариган.* Мкр. Н. 25. *Гей ти, проклятий стариганів!* (Зевес). Котл. Ен. II. 31.

Старизна, -ни, ж. Старья вещи.

Старий, -а, -е. 1) Старый, ветхий, дряхлый, давний. *Пек його матері, як завелося: і старе, і мале у боки взялося.* Ном. № 12484. *Бог старий господарь.* Ном. № 58. *Старий завіт.* 2) Употр. какъ существ. въ м. и ж. р. **Старий.** а) Старикъ. б) Мужъ. Такъ ого обыкновенно называетъ жена, но иногда и посторонніе, обращаясь къ женѣ того, о комъ рѣчь. (Жінка) *й каже: «Що ж, старий, — тобі є, поміч, а мені нема.* ЗОЮР. I. 65. *Здорові були! А де се ваш старий? Стара:* а) Старуха. б) Жена. в) Валеть трефъ при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 465. 3) Названіе медвѣдя у гуцуловъ. Шух. I. 22. 4) **Старий день.** Бѣлый день. *Співають, а на дворі вже старий день.* Св. Л. 59. 5) **Стара-пані.** Переносно: задница. Ум. **Старенький, старесенький.** Рудч. Ск. I. 183. *Упадемо матері старенькій крижем до ніг.* ЗОЮР. I. 23.

Старик, -ка, м. 1) Старикъ. 2) Луна въ послѣдней четверти. Чуб. I. 10. 3) Старое русло рѣки. 4) **У старики піти.** Пойти на волостной сходъ. Харьк. у. Ум. **Старичокъ.**

Старина, -ни, ж. = **Старовина.**

Старинка, -ки, ж. Ветошь, старье. *Нумо знову, поки новинка на основі, старинку божу лицювать.* Шевч.

Старинний, -а, -е. Старый, давний, старинный. *Чи нема міждо вами котрого козака старинного?* Мет.

Стариця, -ці, ж. 1) Старуха. *От не було на молодиці, та сталось на стариці.* Ном. № 10060. 2) Нищя. Шух. I. 33. 3) а) Шерсть отъ старыхъ овецъ. Зміев. у. б) Также овчина съ такихъ овецъ. Вас. 154.

Старичий, -а, -е. — **ча вовна.** Шерсть старой овцы. Волч. у.

Старичокъ, -чка, м. Ум. отъ **старик.**

Старісінський, -а, -е. Совершенно старый. *Мій таточку, мій старісінський!* Мил. 190.

Старість, -рости, ж. Старость. *Старість не прийде з добром: коли не з кашлем, то з горбом.* Ном. № 13954. *Старість не радість.* Ном.

Старіти, -рію, -єш, гл. Старѣть, стариться. *Чоловік старіє, а чортяка під бік.* Ном. № 8694.

Старітися, -ріюся, -єшся, гл. Стариться. *Тяжко дітей годувати у безверхій хаті, а ще гірше старітися у білих палатах.* Шевч. 99.

Старка, -ки, ж. 1) Водка-старка. 2) Пѣнка, пленка на кипяченомъ молокѣ.

Старкуватий, -а, -е. Старообразный. *Старкувата жінка.*

Старлівий, -а, -е. Старательный. *Які ми старліві, як ми для вас працюємо.* НВолын. у.

Старник, -ка, м. соб. 1) Птицы или животина старшаго возраста. Лубен., Екат. у.у. 2) Прошлогодня трава, оставшаяся нескошенной. Херс. г. 3) Старое живое дерево. Екат. у. (Залюб.). 4) = **Стариця 3б.** Вас. 154 5) Старья вещи, старый хламъ. Новом. у. (Залюб.).

Старовина, -ни, ж. 1) Старина. *Бере живий жаль, як згадаєш старовину.* Ном. № 680. 2) **Старовина.** Старая матерія, старый матеріалъ, употребленный для новой одежды. *Та хиба сей кожух з нового? То з старовини, з тих старих смушків.* Екат. у. 3) Шерсть старыхъ овецъ. Вх. Зн. 66. См. **Стариця 3.**

Старовинний, -а, -е. Старинный. *Старовинної пісні заспіваю.* Борз. у.

Старовірство, -ва, с. Устарѣвшая вѣра, устарѣвшія вѣрованія. *Благочестие здалось мені мизерним старовірством.* К. ПС. 86.

Старогрецький, -а, -е. Древнегреческій. *Старогрецька віра.* К. ПС. 48.

Стародавній, -я, -є. Старинный, древній. К. ЧР. 272. *І дід насупившись сидить, загадавши стародавній світ.* Греб. 360. *Кузьмо-Дем'яне, стародавній ковалю!* Чуб. II. 255. *Бапти стародавнього замку князів Вишневецьких.* Стор. М. Пр. 62.

Стародавність, -ности, ж. Древность. Стор. II. 123.

Староденний, -а, -е. Старый, старинный. *Сумує Корсунь староденний.* Шевч. *Староденний Дніпро.* О. 1862. VI. 19.

Стародуб, -ба, м. Раст. *LasERPitium latifolium L.* Анн. 186.

Стародубка, -ки, ж. Раст. *Helleborus niger L.* ЗЮЗО. I. 124.

Старожил, -ла, м. Старикъ. *Сирітка кинулась до ніг, поклонці тричи положила і обнімавши старожила, біліла любочка як сніг.* Мкр. Г. 35.

Старожитній, -я, -є = Стародавній. *Горе, що старожитні козаки, що з предкувіку козаками бували, військовій черні позавиділи.* К. ЧР. 197.

Старозавітний, -а, -е, — ній, -я, -е. Ветхозавѣтний. Левиц. I. 240.

Староміський, -а, -е. Относящійся къ старому городу. Чуб. III. 199.

Старопілля, -ля, с. Долго обрабатываемое, истощенное поле. *Як земля виробляна з під лісу, то на її краще родить, як на старополлі.* Черн. г.

Старосвітній, -я, -є, старосвітський, -а, -е. Старинный, древній. *Добрячі люде, старосвітні, прості.* МВ. I. 16. *Ця пісня старосвітська. По старосвітськи.* По старинному. *Поки будемо по старосвітській жити, поти у нас і добро буде.*

Старосвітщина, -ни, ж. Старина. К. ХП. 11. Г. Барв. 424. *Так велось у ту старосвітщину, що рада була старша од гетьмана.* К. ЧР. 16.

Староста, -ти, м. 1) Начальникъ прежняго староства, на которія прежде были раздѣлены воеводства. К. ЧР. 10. 2) Начальникъ уѣзда въ Галиціи. 3) Староста сельській. О. 1861. VIII. 91. 4) Сватъ. Мет. 41. МУЕ. III. 92, 93. Ум. **Старостонько.**

Староство, -ва, с. 1) Область, управляемая старостой. ЗОЮР. I. 105. 2) Должность старосты.

Старостити, -рощу, -стиш, гл. Быть сватомъ. Вх. Лем. 470.

Старостиха, -хи, ж. Жена старости.

Старостів, -това, -ве. Принадлежащій старостѣ. *Стоїш коло старостової хати.* Грин. III. 566.

Старостонько, -ка, м. Ум. отъ староста.

Старостувати, -тую, -єш, гл. Быть старостой. *Пристало вам старостувати, як собаці в човні сидіти.* Кост. (О. 1862. VI. 52).

Старостянка, -ки, ж. Дочь старости 1. *Великого коліна старостянка.* К. ЦН. 187.

Старостянський, -а, -е. Относящійся къ староству. *Як було ще тут староство, то було старостянській козаки стережуть дубини.* ЗОЮР. I. 105.

Старощі, -щей и -щів, ж. мн. Старость, старья лѣта. *Старощей материних догледіла.* Г. Барв. 42.

Старощіння, -ня, с. Сватовство. *Нам буде старощіння, най буде весілля.* Федьк.

Старува́ти, -рую, -еш, гл. 1) Проводить старость. Сим. 227. 2) Распоряжаться въ качества́ старого и старшаго. *Чемеричка побивалась мов несамовита, наскликала прать і мазать, шити і білити сіять борошно, вчиняти і діжу місити. Харитина ж так, як пані, тільки старувала.* Мкр. Н. 20. 3) Разсуждать, какъ старикъ. *Хто тільки старує, а робить — не доробляє.* Ном. № 6543.

Старуватий, -а, -е. Довольно старый человекъ. Рк. Левиц.

Старук, -ка, м. Старикъ. *Прийшов якись старук.* Гн. II. 106.

Старун, -на, м. Разсуждающий какъ старикъ. *Найпаче про старунів, що люблять старувать, кажуть: вони не так старі, як давні.* Ном. № 8645.

Старунок, -нку, м. Стараніе, попеченіе. *Старунок дав, то й видухав кінь, а не дай старунку, то й коня б не було.* НВолын. у.

Старцівна, -ни, ж. Дочь нищаго.

Старцювати, -цюю, -еш, гл. Нищенствовать.

Старцюга, -ги, об. Презрительно: нищій. *Отсе вам дар, старцюги!* Млак. 83.

Старча, -чати, с. Дитя-нищій. Г. Барв. 189.

Старченя, -няти, с. = **Старча.** *Гей, старченя! стривай лишень.* Шевч. 176.

Старчечий, -а, -е = Старечий 2. *Наглядів десь у сінях ту старчечу ціпуру.* Грин. II. 184.

Старчик, -ка, м. Ум. отъ старецъ.

Старчиха, -хи, ж. Нищая. *Донесуть люде, що прибула якась старчиха.* Рудч. Ск. I. 83.
Ум. **Старчішка.** *Старчишка впросилась ночувать.* Грин. II. 177.

Старчовод, -да, м. = **Поводирь (у старця).** Конст. у.

Старчота, -ти, ж. соб. Нищіе. *І наша темна старчота, ради тієї ледащиці горілки, бренчишь їм на кобзах усячину.* К. ЧР. 32.

Старчук, -ка, м. 1) Нищенка. 2) = **Поводатарь.** Шух. I. 33.

Старший, -а, -е. Старшій. *То став старший брат та середульший до тернів да байраків прибігати.* ЗОЮР. I. 34. *Жінки були старші від газдів.* Гн. I. 88. Ум. **Старшенький.**

Старший, ого, м. Начальникъ.

Старшина, -ни, ж. соб. 1) Начальство, начальники. Г. Арт. (О. 1861. III. 101). *Питала вона всеї старшини: чи не бачили сина сокола?* Макс. (1849), 108. *Військова старшина порадила і осадили Немірів облогою.* Стор. 2) м. Волостной старшина. ЗОЮР. I. 46. 3) Названіе короля трефъ при игрѣ въ цигана. КС. 1887. VI. 4 66.

Старшінник, -ка, м. Начальникъ, начальствующее лицо. Вх. Зн. 66.

Старшинування, -ня, с. Начальствованіе. *О неситая жадоба старшинування! Тепер то я побачив тебе в вічі. Гнешся ти перед усякою поганню в дугу, аби тільки верховодити над иншими.* К. ЧР. 187.

Старшинувати, -ную, -еш, гл. Начальствовать. *Ну, каже змій, тепер хто більше з нас їстиме, так той над нами буде старшинувать.* Рудч. Ск. II. 186.

Старшувати, -шую, -еш, гл. Быть старшимъ, главенствовать. *Багатая преневірна старшувать бажала, а вбогая тихенькая мужа поважала.* Грин. III. 294.

Стаскати, скаю, -еш, гл. Встащить, снести. *Стаскав його жид і на ту гору.* Мнж. 117.

Статарити, -рю, -риш, гл. Отатарить. *Статарена русинка.* К. МБ. XII. 274.

Статечне, нар. = **Статечно.**

Статечний, -а, -е. Постоянный, степенный, солидный, порядочный, благоразумный. *Єсть багато людей і статечних, і значних, що залицяються на тебе.* К. (ЗОЮР. II. 200).

Сватай мене, козаченьку, я дівчина статечна. Чуб. V. 223. Маєш ти розум, маєш ти статечний. Грин. III. 672. Держися війська все середнього і козаченька все статечного. Лукаш. 88.

Статечність, -ности, ж. Постоянство, степенність, солідність, порядочність, благоразуміє. А старшина, занедбавши свою статечність, та гоцака! аж курява пішла. Канев. у. Достатечність показує статечність. Ном. № 1363.

Статечно, нар. Постоянно, степенно, солідно; порядочно; благоразумно.

Статися, -ся. См. Ставати, -ся.

Статіва, -ви, ж. Часть ткацького станка. См. Верстат. МУЕ. III. 16.

Статковитий, -а, -е = Статечний. Рк. Левиц.

Статкува́ти, -кую, -єш, гл. Благоразумно вести себя, хорошо вести дѣло, хорошо хозяйничать, работать. Ном. № 8113. Я тебе беру, хлопче, до себе, і як тільки будеш статкувати, то й кожух тобі справлю та й на другий рік не підеш нікуди, в мене будеш. Подол. г. Як я буду статкувати, то він (чоловік) буде шанувати. Чуб. V. 561. Статкує, то й має. НВолын. у.

Статний, -а, -е, статній, -я, -є. 1) = Статечний. Черк. у. Він чоловік статній: з ледачим не знається, до шинку не ходє, у лайку, у бійку не зайде. Васильк. у. 2) Зажиточный. Статній газда. Шух. I. 106. 3) О верхней одеждѣ: длиннополый. Гол. Од. 52. 4) **Ста́тний вечір = Свят-вечір.** МУЕ. III. 56.

Статні́ти, -нію, -єш, гл. = Статкувати. Тобі вже час статніти, а ти все гуляєш. Черк. у.

Статок, -тку, м. 1) Имущество. Шух. I. 106. Св. Л. 277. Нехай отець і матуся мою пригоду козацьку знають, статки-маєтки збувають, великі скарби собирають, головоньку козацьку з тяжкої неволі визволяють. Лукаш. 2) Скотъ. Чуб. III. 230. Перелічив статок, — нема корови. Чуб. II. 230.

Статочний, -а, -е = Статечний.

Статура, -ри, ж. 1) Фигура, складъ тѣла. Статура йому ведмежа, овсі на чоловіка не похоже. Полт. г. 2) Портретъ. Черномор.

Статурний, -а, -е. 1) Стройный. 2) Складный, складно, красиво сдѣланный, имѣюцій фасонъ. Мнж. 163, 192.

Статут, -ту, м. Уставъ. К. ХП. 10. (Товариство) скомпанувало собі статут. К. ХП. 27.

Статуя, -туї, ж. Статуя. Із бронзи литую статую самого кесаря несуть. Шевч. 607.

Стать, -ти, ж. 1) Состояніє, положеніє. Безталанна сирота терпіла горе та терпіла, не раз уже втікати хотіла, но і здорове, і літа, страх, сором і дівоча стать її к двору мов прикували. Мкр. Г. 18. Він козак, його така стать (щоб воювати). О. 1861. XI. Кух. 9.

Жіно́ча ста́ть. Женщины. В останні времена жіноча стать убіратиметься аки біси. Св. Л. 76. **Дівоча стать, чоловіча стать.** Дѣвушки, мужья. 2) Сословіє, званіє. Цих часів з жадної статі у москалі беруть: із міщанської статі, з мужичої, з панської, з купецької і з духовної статі. Васильк. у. 3) Манеръ. Се все на одну стать. Кост. (О. 1862. VI. 45). Настусине й Марусине серце дуже зворушилося від сієї поголоски, да не на одну стать. Г. Барв. 454.

Стація, -ції, ж. 1) Стоянка, постой и продовольствіє на постоѣ. Да велів Ляхам, мостивим панам, по козаках, по мужиках стацією стояти, да не велів великої стації вимишляти. ЗОЮР. I. 52. 2) Станція. Я іду на стацію до Заболотова. Гол. 1. 233.

Стая, стаї, ж. 1) Жилище гуцульських пастуховъ въ полонинах. Шух. I. 185 — 187. Там в стаї ватаг на флюяру грає. Федьк. I. 17. 2) Рядъ. Стая кіп. 3) = **Ліса 2**. Браун. 16.

Стверджати, -джаю, -еш и стверджувати, -джую, сов. в. **ствердіти, -джу́, -диш**, гл. Утверждать, утвердить, подтверждать, подтвердить. Вони проповідували, а Господь слово стверджував услід ознаками. Єв. Мр. XVI. 20. Той ствердив, що Бог праведний. Єв. I. III. 33. Люблинську унію ствердив. К. ЦН. 255.

Стверділий, -а, -е. Отвердѣлый.

Ствердіти, -дію, -еш, гл. Отвердѣть. Земля вже стверділа. Рк. Левиц. Стверднути, дну, неш, гл. = **Ствердіти**. Желех.

Створитель, -ля, м. Создатель, творець.

Створіти, -рю́, -риш, гл. Сотворить, создать. Біг мня створив дівчиною. Гол. I. 20. Ла що-сь мя, Боже, створив на злую годину. Гол. I. 311.

Створитися, -рюся, -ришся, гл. Сотвориться. Шевч.

Створіння, -ня, с. Твореніє, тварь. Житом. у.

Стебелечко, -ка, с. Ум. отъ стебло.

Стебелина, -ни, ж. = **Стеблина**.

Стебелькуватий, -а, -е. Стеблеобразный; високій и тонкій, — о растеніяхъ и людяхъ. Стебельку вата дівчина. Мнж. 192.

Стебель, -блю, м. = **Стебло**. Грин. III. 18.

Стебельце, -ця, с. Ум. отъ стебло.

Стебка, -ки, ж. Кладовая (отапливаемая зимой). Полѣсьє, Кієвск. г. Левч. 57. Ум. **Стебочка**.

Стеблина, -ни, ж. Одинъ стебель. Ум. **Стеблинка, стебліночка**.

Стеблистий, -а, -е. Съ большимъ стеблемъ. Грин. III. 82. Широке поле, жито густее, коренистее, стеблистее. Чуб. III. 365.

Стебло́, -ла, с. 1) Стебель. К. Дз. 218. Хоть колос похилився, стебло зелененьке. Мет. 21. Один я на світі, — стебло серед поля. Шевч. 2) Рукоятка, напр. ложки, желѣзныхъ видъ и пр. Новомоск. у. 3) Нижняя длинная часть прядильнаго гребня, вставляемая въ донце. Нижняя часть **кужілки**. (См.). 4) Ство́ль пастушьей трубы (до раструба). Сосниц. у. Ум. **Стебельце, стебелечко**. А в сусіда стіжок сіна, а у мене ні стебельця. Чуб. V. 255. Чи хміль по дорозі, чи стебелечко? Мил. 138.

Стебник, -ка, гл. = **Омшаник**. Яловнику без ліку, скриня грошей в стебнику. Гол. II. 679.

Стебнівка, -ки, ж. Строчка въ шитьѣ. Гайс. у. **Ходити стебнівкою?** Почав ходити «стебнівкою» взад і вперед по подвірі. Св. Л. 168.

Стебнування, -ня, с. Строченье (въ шитьѣ). 2) = **Стебнівка**. Волын. г.

Стебнувати, -ну́ю, -еш, гл. Строчить. Гайс. у. Гол. Од. 73.

Стебну́ти, -бну́, -не́ш, гл. = **Стібнути**.

Стебочка, -ки, ж. Ум. отъ стебка.

Стебур'я, -ря, с. соб. Стебли. Стебур'я з малини вимерзло. Кролев. у.

Стегевце, -ця, с. Ум. отъ стегно.

Стегнище, -ща, с. Ув. отъ стегно.

Стегно́, -на́, с. 1) Ляшка. Котл. Ен. VI. 71. Также у вола. Рудч. Чп. 254. Не показуй чоловіку стегна. Ном. № 9156. 2) Часть **терлиці**. (См.). Шух. I. 147. Ум. **Стегенце**.

Рудч. Ск. II. 5. Ув. **Стегніще, стегняка**. Ном. стр. 303, № 468. *Писала писака: хто прочитає, тому стегняка*. Ном. № 6081.

Стегняниця, -ці, ж. = **Ничельниця**. МУЕ. III. 24.

Стеженька, стежечка, -ки, ж. Ум. отъ **стежка**.

Стежити, -жу, -жиш, гл. Слѣдить. *Не кусай, не стежи і не лежи*. Ном. № 13255.

Стежка, -ки, ж. Тропинка, дорожка, стезя. *Позаростали стежки і доріжки травною зеленою*. Мет. 56. *В пекло стежки він не знав*. Котл. Ен. III. 10. **На стежку чію спасти**. *Пойти по чьей дорожкѣ. От і я на дідову стежку спала: він учора розбив кухля, а я сьогодні. Лебед. у. До ко́го сте́жку топтати*. Ухаживать за кѣмъ. Ум. **Стеженька, стежечка**. *Ти думаєш, моя мамо, що я вже не плачу, а як вийду за ворота, — стеженьки не бачу*. Нп.

Стейка, -ки, ж. Въ выраженіи: **Ні стейки, ні гейки**, — т. е. не стоитъ и не идетъ, нѣчто подобное русск. выраженію: ни взадъ, ни впередъ. Ном. № 13864.

Стеклий, -а, -е. 1) Плотный. *Вільшина, то вона м'ягка, а от берестина, то це дерево стекле*. Слов. Д. Эварн. 2) О деревѣ или иномъ стеблестомъ растеніи, растущемъ въ густой заросли: тонкій к высокій. Волын. г.

Стекло, -ла, с. и пр. = **Скло и пр.**

Стекти, -ся. См. **Стікати, -ся**.

Стелепати, -паю, -єш, гл. Свахлять. *Стелепаєш того борщу*.

Стелепнути, -пну, -неш, гл. 1) Затрясти, тряхнуть. 2) Затрястись. Гол. III. 348.

Стелина, -ни, ж. Доска въ потолокѣ. КС. 1901. II. 131. Ум. **Стелинка, стелиночка**. Мет. 198.

Стелити, -лю, -леш, гл. Стлать. *Білу постіль стелила, сама ся спати ложила*. Чуб. V. 98.

Стелитися, -люся, -лешся, гл. Стлаться, разстилаться. *Зелененький барвіночку, стелися низенько*. Нп.

Стеління, -ня, с. 1) Стлание. 2) Подстилка. Канев. у. (Лобод.). Вх. Лем. 470. 3) соб. Дерево для потолка. Камен. у. (Лобод.).

Стельвага, -ги, ж. = **Штельвага**.

Стельмах, -ха, м. 1) Каретникъ, колесникъ, телѣжный мастеръ. Гн. II. 30. 2) Плотникъ. Шух. 1. 87.

Стельмашня, -ні, ж. Экипажная, колесная мастерская.

Стелюга, -ги, ж. 1) Станокъ для навода спиць въ ободъ. Сум. у. 2) мн. Козлы для продольной распилки бревенъ на доски и пластины.

Стеля, -лі, ж. Потолокѣ. *Стоїть собі... плечима стелю підпірає*. Шевч.

Стеменний, -а, -е. Совершенно похожий. *точь-въ-точь. І очі чогось заплющує, і з місця зривається, — от стеменний кіт*. МВ. (О. 1862. III. 39).

Стеменнісінький, -а, -е. Тоже, что и **стеменний**, но въ совершенной степени, точнехонько такой. *Стеменнісінький такий, як батько*. Черк. у.

Стеменнісінько, нар. Тоже, что и **стеменно**, но въ совершенной степени, точнехонько. *Стеменнісінько мати*. Черк. у.

Стеменно, нар. *Точь-въ-точь, именно, точно*. Борз. у. Левиц. I. 392. *Чи так. брате Мамаю? — Стеменно так*. К. ЦН. 237. *Воно стеменно той коник, що по полю скаче*. КС. 1882. X. 32.

Стемнілий, -а, -е. Стемнѣвшій.

Стемніти, -нію, -єш, гл. Стемнѣть, потемнѣть. *Стемніє світ і загурчить дощ об землю.* МВ. (О. 1862. III. 42). *Вже на морі чайок двісті, аж море стемніло.* Мет. 374.

Стенути, -ну, -неш, гл. 1) Качнуть. Грин. III. 405. *Човна стенув.* 2) — **плечима.** Пожаты плечами. Св. Л. 107.

Стенатися, -наюся, -єшся, сов. в. стенутися, -нуся, -не́шся, гл. 1) Встряхиваться, встряхнуться, рвануться. *Ото він став навколішки, стенувся, — сириця так і тріснула.* ЗОЮР. I. 6. *Стенулась од його бігти.* МВ. (О. 1862. I. 79). 2) Вздрагивать, вздрогнуть, дрогнуть. Чуб. V. 859. *Стенулися кватирочки, як сіли світилочки; не так ще стенуться, як пива напються.* МУЕ. III. 124. *Молода йде із друзками і не стенеться! Іде, як пава пливе.* Г. Барв. 390. *Ой лугами йду, — луги розвиваються, берегами йду, — береги стенаються.* Нп. О водѣ: стенутися — всколыхнуться. *Іно ввійшов у воду цавком, море стенулося і затопилося всьо.* Гн. 1. 34.

Степ, -пу, м. Степь. *Тут тобі, серденько, в степу погібати.* Мет. 94. *Степ широкий.* Мет. 69. *Послала мене мати в степ пшениці жати.* Мет. 21. *Степ і степ, ревуть пороги, і могили-гори.* Шевч. Ум. **Степо́к, степо́чок.**

Степина, -ни, ж. Степное сѣно. Міусск. окр.

Степір, -ра, м. Отростокъ показавшихся изъ земли растений (лука, хлѣбныхъ злаковъ). НВолын. у.

Степка, -ки, ж. Рубленный амбаръ съ печкою, замѣняющій погребъ. Радом. у.

Степліти, -лію, -єш, гл. Потеплѣть.

Степлітися, -ліюся, -єшся, гл. Согрѣться (о жидкости).

Степний, -а, -е. Способный, умѣющій. *Моя ще цицьку тіки сце, а їсти не степна.* Канев. у.

Степно́, нар. Достаточно степи, много степи. *У нас було степно.* Херс. г.

Степовий, -а, -е. Степной. *Бодай тая степовая могила запала.* Мет. 98. *Степове сіно.*

Степовик, -ка, м. Житель степныхъ пространствъ. (О. 1861. I. 264. *Та й сам, бачу, степовик.* МВ. (О. 1862. III. 74).

Степовни́чий, -чого, м. Надсмотрщикъ надъ степными и полевыми угодьями и работами. Нѣжин. у.

Степок, -пка, м. 1) Ум. отъ степ. Сим. 202. 2) Названіе вола дикаго нрава. КС. 1898. VII. 47.

Степучий, -а, -е = Степовий. *Уроки-урочища, підіть собі на луга, на ліса дрімучії, на степи степучії.* Чуб. I. 133.

Стервезний, стервенний, стёрвенський, -а, -е. Тоже, что и **стервин**, но въ усиленномъ смыслѣ. Употребляется какъ, ругательство. *Стерво стервезне, стервенний хлопець, стервенська дитина.* Лохв. у.

Стерви́га, -ги, ж. Бранное слово, ув. отъ **стерво**. *Тим же й стервига! І не дай Боже!* Хорол. у. Слов. Д. Эварн.

Сте́рвин, -на, -не. Относящійся къ падали. *Оце стервиного батька сини.* Триз.

Стерво, -ва, с. Пададь. *Лежить собака на стерез; і сама не буде їсти і другому не дасть.* Ном. № 4824. 2) Брань. *Стерво жінка не любила.* Чуб. V. 668.

Стерв'яка, -ки, ж. = Стерво.

Стербкатися, -каюся, -єшся, гл. Вскарбкаться. *Насилу стербкався Харько на віз.*

Стерегти, -жу, -жеш, гл. 1) Стеречь, остерегать. *Сижу дома та стережу, то й ціле.* ЗОЮР. І. 9. *Береженого Бог береже, а козаченька шабля стереже.* Нп. 2) *Слѣдить за кѣмъ. Ми не знали тоді, хто підпалив, але вже стерегли її — чи не вона те зробила.* Новомоск. у.

Стерегтіся, -жуся, -жешся, гл. Беречься, остерегаться. *Зостаєшся сама в хаті, стережися розмовляти.* Мет. 9. *Стерігсь, щоб любоців йому черкеска з нами не сунула.* Мкр. Г. 19. *Стережися, Петре, нарікати на Наталку.* Котл. НП. 392.

Стережений, -а, -е. Осторожный. *Стереженого Бог стереже.* Ном. № 4296.

Стереження, -ня, с. Карауленьє. Левч. 56.

Стерень, -ні, ж. = **Стерня.** Угор. *Кошено... жачкою, — бачите, як одмітно од того, де косою кошено: тут стерень громадїлками повиривано.* Полт. г.

Стеречи, -ся = Стерегти, -ся.

Стерник, -ка, м. 1) Рулевой. 2) Пт. Emberiza, подорожникъ. Вх. Пч. II. 10.

Стернина, -ни, ж. Нижняя часть стебля, остающаяся на полѣ послѣ снятія хлѣба. Ум. **Стернінка, стерніночка.** *Перепеличенько, не літай так поночі, бо повиколоєш на стерніночку очі.* Мет. 388.

Стерніти, -ню, -ніш, гл. Управляютъ рулемъ.

Стернітися, -нюся, -нішся, гл. Управляются рулемъ (о суднѣ). Мнж. 179.

Стерно, -на, с. Руль. Левиц. Пов. 349. Мнж. 179.

Стернувати, -ную, -еш, гл. ? *На тім боці у толоці ніч ночував, вороного кониченька стернував.* Чуб. V. 523.

Стерньований, -а, -е. ? *Стерньований вулик.*

Стерня, -ні, ж. 1) Жнивье. Рудч. Ск. І. 145. **Хлѣб на стерні.** Хлѣбъ на корню. 2) Волоса на давно небритой бородѣ, короткіє и жесткіє волоса. Св. Л. 303. *Ти хоч би стерню з бороди зняв.* Харьк. г. Ум. **Стерненька.**

Стернявки, -вок, ж. мн. Грибы, растущіє послѣ уборки хлѣба на жнивьѣ.

Стернянки, -ноќ, ж. мн. Занозы и ранки на ногахъ, происходящія отъ хожденія по жнивью.

Стернястий, -а, -е. Покрытый жнивьемъ. *Стерняста нива.* Мир. ХРВ.

Стерпіти, -плю, -пиш, гл. 1) Утерпѣть, вытерпѣть. *Донька не стерпіла, борзо прилетіла.* Гол. І. 195. 2) Вынести, перенести. *Хто в біді біду стерпить, а хто в гаразді, — щоб ніколи біді не знав.* Ном. № 2153. *Кривоніс не стерпів такої одповіді.* Стор. М. Пр. 137.

Стерти, -ся. См. Стирати, -ся.

Стерча́ти, -чу́, -чи́ш, гл. = **Стирчати.** Кв. І. 246.

Стеряти, -ряю, -еш, гл. 1) Издержать, утратить. *Багато я стеряла на базарі, — накупила всячини.* Новомоск. у. *Коли емірати, то емірати, то все треба день стеряти.* Ном. № 4269. 2) — **дитину.** *Имѣть выкидышъ. Відколи я стеряла дитину, мені все гірше та гірше.*

Стерятися, -ряюся, -ешся, гл. Сойти съ ума, помѣшаться. **Хай воно стеряється!** Прахъ его возьми! Борз. у.

Стиглий, -а, -е. Зрѣлый, спѣлый. *Чи є, діду, стиглі кавуни?* Левиц. Пов. 228. Ум. **Стигленький.** *Це вже стигленькі ягоди.* Харьк. у.

Стигнути, -гну, -неш, гл. 1) Простывать, остывать. *Чому ти борщю не їси? — Гарячий дуже, нехай стигне.* 2) Застывать, застыть. *Кров лється, аж по землі стигне.* Св. Л. 285. 3) Созрѣвать. *Не чіпай же яблук, нехай собі стигнуть, то краці будуть.*

Стид, -да и -ду, м. 1) Стыдъ. *Поганому виду нема стида.* Посл. **Стида завдавати.** Срамить, стыдить. *Дівчино моя, чи ж ти там бувала, що ти мені молодому стида завдавала?* Чуб. V. 115. 2) Постыдный, заставляюцій себя стыдиться человекъ. *Сама стида полюбила.* Мет. 259. *Ти не давай стида-бриду цілувати свого виду.* Чуб. V. 540.

Стида́ти, -даю, -єш, гл. Стыдить. *Баба стидає дитину.* Рк. Левиц.

Стидатися, -даюся, -єшся, гл. Стыдиться. *Коли стидаєшся, то крий решетою голову.* Ном. № 3200. *Сього вам стидатись нічого.* Котл. МЧ. 430.

Стиді́ти, -джу́, -ди́ш, гл. Стыдить.

Стиді́тися, -джу́ся, -ди́шся, гл. = **Стидатися.** *Хлопець після свого годі да й годі вчить, і не сідає коло його, стидиться.* ЗОЮР. I. 48.

Стидкий, -а, -е. Заставляюцій себя стыдиться, постыдный. *Де ся взяв татарин, стидкий, бридкий, поганий.* Макс. *Сидить стидка з своїм милим, да ще й обнялася.* Чуб. V. 421.

Стидко, нар. Стыдно, постыдно. *Стидко, бридко Яремою зваться, а Ярема: «Гов!».* Ном. № 6285.

Стидний, -а, -е = Стидкий. *Стидна пісня.*

Сти́дно, нар. Стыдно. *А з хорошою та й уродою та не стидно й меж люде.* Чуб. V. 53.

Стидо́вище, -ща, с. Стыдъ, позоръ. К. Дз. 100. *Оце стидовище: палець болить, а він валяється цілий день, — от, мов, хворий.* Лебед. у. *Та, їй Богу, це ж стидовище так робити!* Пирят. у.

Стидо́в'я, -в'я, с. = **Стидовище.** *Оце дожилися! сказано, стидовя людське, та й годі! ні з чого паски спекти.* Лубен. у.

Стидува́ти, -ду́ю, -єш, гл. Стыдиться. *Я стидую перед людьми.* Борз. у.

Стик, -ка, м. = **Істик.** Гол. Н. 562.

Стика́ти, -каю, -єш, гл. 1) Смыкать. *Сії ночі й очей не стикав.* 2) Сходиться, смыкаться. *Кінці з кінцями не стикають.* Ном. № 9867. См. **Стикатися 2.** 3) Сваливать, сворачивать. *Все на його стикає.* Ном. № 10865. *Кажу: йди в поле, а він стикає на Петра, — нехай той іде.* Камен. у.

Стикатися, -каюся, -єшся, гл. 1) Скитаться, слоняться. *Прогнав батько, а вона й стикається отак.* НВолын. у. *От стикається, як пес.* Ном. № 13816. 2) = **Стікаться 2.** *Як би воно (небо) з землею стикалось, то й не можна було б обїхати навкруги землі.* Ком. Р. I. 18, 19.

Сти́лий, -а, -е. Холодный, остывший, мертвый. Употр. какъ бранное слово. *Хоч не кличу, все чує: нехай стилий ночує.* Чуб. V. 198. **До сти́лої мами.** *Чортъ знаєть сколько! А на школі горобців до сти́лої мами.* Рудан. I. 61.

Стина́ти, -наю, -єш, сов. в. стяти, зітну, -неш, гл. 1) Отрубать, отрубить, отсѣкать, отсѣчь, срубать, срубить. *Будем ми тернове віття, верхи стинати.* АД. I. 108. *Стинати липу.* Гн. II. 186. 2) Обезглавливать, обезглавить, казнить. *Уже милую до гробу впускають, а милому головку стинають.* Чуб. V. 731. 3) **Стяти зуби.** *Сжать зубы. Як упав, зуби стяв, ледві спам'ятався.* Чуб. 4) **Стинати плечима.** *Пожимать плечима. Дивиться на мене, стина плечима та й годі.* Лебед. у. См. **Стенати.**

Стинатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **стятися, зігнуся, -нешся**, гл. Вступать, вступити съ кѣмъ въ борѣбу, въ бой, въ спорѣ, въ тяжбу, сразитися, сцѣпитися. *Із ордою Супрун стявся*. Нп. *Стявся з паном наш писарѣ*. Черк. у. *Били... неприятеля всюди, де тїлько стинались*. К. ЧР. 311. *Не стинайтесь, пани браття, з Наливайком близько*. К. Досв. 9. *Мася з матїрю зуб на зуб стинається*. Св. Л. 278.

Стиранка, -ки, ж. Кушанье = **Затїрка**. Вх. Лем. 470. *Бив циган циганку за пісню стиранку*. Фр. Пр. 29.

Стира́ти, -раю, -єш, сов. в. **стерти, зітру, -треш**, гл. 1) Стирать, стереть. Рудч. Ск. II. 150. *Ото щось діти крейдою понанисували на дверях, — зітри*. Харьк. *Вона почала стирати пил*. Левиц. Пов. 61. 2) Истирать, истереть. *Мовчи, бо я тебе на кабаку зотру!* Ном. № 3618.

Стира́тися, -раюся, -єшся, сов. в. **стертися, зітруся, -трешся**, гл. 1) Стиратися, стереться. 2) Истиратися, истереться. *Було трошки тютюну в кисетї, та стерлося на попїл*. Харьк. *Зовсім стерся полоз, — от-от треба викидати*. Харьк. 3) Сражатися, имѣть стычки. *Стали ся ляхи з козаками стиратися*. Нп.

Сти́рити, -рю, -риш, гл. Встащитъ.

Сти́рник, -ка, м. = **Стерник 1**. Макс. (1827), 38.

Стирок, -рка, м. 1) Истертая, истершаяся вещь. *Які там полоззя? Сами стирки*. Міусск. окр. 2) Полотенце для вытиранія посуды. Вас. 168.

Сти́рта, -ти, ж. = **Скирта**. *Найшли вони стирту сїна*. Грин. II. 195. *Уздрили вони та й забачили, що там стїрта ста стоїть*. Гол. II. 106.

Стирча́ти, -чу́, -чіш, гл. Торчать. *Колос повний гнетъся до землі, а пустий догори стирчить*. Ном. № 2472.

Стиска́ння, -ня, с. Сжатїе, сжиманїе, сдавливанїе, пожиманїе.

Стиска́ти, -каю, -єш, сов. в. **стиснути, -ну, -неш**, гл. 1) Сжимать, сжать, сдавливать, сдавить, стискивать, стиснуть. *Мстислав не одного стиснув*. Ном. № 724. *Нова сукня стиснула їй повне роскішне тіло*. Левиц. I. 185. *Хто тисне, тому груди стисне*. Ном. № 14267. **За серце стиснуло**. Сжалось сердце. **Жаль душу стискає**. Тяжко на душѣ. *Нема милого, жаль душу стискає*. Чуб. V. 16. 2) Пожимать, пожать (руку). *Не стій, доню, з нелюбом, не дай ручку стискати*. Чуб. III. 36. *Стисну щиро за рученьку, в губки поцілую*. Чуб. V. 65. 3) — **плечима**. Пожимать, пожать плечами. *Той пан стиснув плечима*. Рудч. Ск. I. 212.

Стискатися, -каюся, -єшся, сов. в. **стиснутися, -ну́ся, -не́шся**, гл. 1) Сжиматься, сжаться, сдавливаться, сдавиться, стискиваться, стиснуться. *Уже в його й рука стискалася в кулак*. 2) Сбиваться, сбиться въ кучу, столпиться. *Чого це ви так стиснулись, як вівці?* НВолын. у. 3) — **плечима**. = **Стискати 3**. *Стиснувсь плечима та й пішов*. НВолын. у.

Стиски, -ків, м. 1) Стѣсненїе, сжатїе въ груди, удушье. Мил. 12. КС. 1893. VII. 80. *Уроки... стисками стискали*. Мнж. 152. *Як кашель або стиски їх вночі хоть трохи турбували*. Мкр. Г. 68. 2) Родъ ножницъ для стрижки овецъ, безъ колець для пальцевъ. НВолын. у.

Стислий, -а, -е. Сжатый, тѣсный.

Стислість, -лости, ж. Сжатость.

Стиснути, -ся. См. **Стискати, -ся**.

Стих, -ха, м. 1) Стихъ (въ Библії). 2) У стих. Безпрестанно, безперервно. Угор.

Стиха, нар. 1) Тихо, тихонько. Стиха словами промовляє. ЗОЮР. I. 53. Стиха підходить. ЗОЮР. I. 59. Та все стиха у гуслоньки грає. Мет. 260. 2) Изподтишка, украдкой. Нехай брешуть, нехай брешуть, добрешуться лиха, а ми двоє, серце мое, любімося стиха. Мет. 16. Ум. **Стихенька, стихесенька.** Пливи, пливи, мила, стихенька водою. Чуб. V. 60.

Стиха́ти, -хаю, -ещ, сов. в. **стихнути, -хну, -неш,** гл. Стихать, стихнуть, утихать, утихнуть, затихать, затихнуть, умолкать, умолкнуть. То стала злая хуртовина по Чорному морю стихати. Макс. Музики стихли. Стор. М. Пр. 82. У селі і в полі усе давно стихло, тільки не стихає в гаю соловейко. Хата. 14.

Стихоми́ритися, -рюся, -ришся, гл. = **Утихомиритися.** Пройшла та й буча, (тихомирилось в селі. О. 1862. II. 59.

Сти́чка, -ки, ж. Случай. Ні, зо мною стичка та (що вузди вкрадено) сталась уперед, а послі вже й у пона. Екат. у. (Залюб.).

Стиша́ти, -шаю, -ещ, сов. в. **стишити, -шу, -шиш,** гл. Утишать, утишити.

Стишатися, -шаюся, -ещся, сов. в. **стишитися, -шуся, -шишся,** гл. Утихать, утихнуть, успокоїться. На селі вже гомін стишався. МВ. (О. 1862. I. 173). А щоб ти не стишавсь. Ном. № 3736. Вона лягла стишилась-стишилась, — тіки дух зводиться. Павлогр. у. Ледві вже його розговорила: і цілувала вже, і обнімала, — насилу стишився. МВ. (О. 1862. III. 66). Навіки стишилась. Мил. 165.

Стиш́ити, -шію, -ещ, гл. Стихнуть. Волян. г. Слов. Д. Эварн.

Сти́шка, нар. = **Стиха 2.** Знишка та стишка. Ном. № 3037. Так як та свиня: стишка мішки рве. Ном. № 3038.

Сті́б, -бу, м. Стежокъ. Шух. I. 154, 153.

Стіба́ти, -баю, -ещ, одн. в. стібну́ти, -бну, -неш, гл. Стегать, стегнуть.

Сті́в, сто́лу, м. = **Стіл.** Шух. I. 98.

Сті́г, сто́гу, м. Стогъ. Коли сіно в стозі, то забув о бозі. Ном. № 85. Козакова пшениченька в стозі. Мет. 28. Ум. **Стіжо́к, стіжечок, стоженько.** О. 1862. IV. 13.

Сті́гло, -ла, с. Мѣсто отдыха, стоянки стада скота, стойло. Женемо ми скотину з лісу на стігло. Грин. II. 14 2. См. **Тирло.**

Сті́глювати, глюю, -ещ, гл. О стадѣ скота: останавливаться для отдыха. Стіглювали там колись свині. Славяносерб. у. См. **Тирлювати.**

Сті́жечок, -чка, м. Ум. отъ стіг.

Стіжо́к, -жка, м. 1) Ум. отъ стіг. 2) Родъ мужской стрижки. Чоловіки стрижені усі густо в стіжок, а підголених чубів щось не видно було. О. 1862. IX. 62.

Сті́йка, -ки, ж. 1) Карауль, часы. Котл. Ен. V. 44. Видно мого миленького в Козельці на стійці. Нп. 2) Ведро, въ которомъ держать воду въ полѣ; оно имѣеть дно и сверху, сквозь отверстие котораго, при помощи воронки, наливають въ ведро воду; чрезъ то-же отверстие и пьютъ воду при помощи камышевой, бузинной и пр. трубочки. Вас. 205.

Сті́йло, -ла, с. = **Стігло.** Знай коза своє стійло. Ном. № 991. Пасли пастухи, а далі пішли у ліс, дивляться: стійло збито коло дуба; що воно за знак, що коло дуба так стопцьовано? О. 1861. V. 67.

Сті́йний, -а, -е. 1) Цѣнный, стоящій. Желех. Цей кінь спойніший за того. Черк. у. 2) Достойный. Правда 1867, 85. Стойний чоловік. Черк. у.

Стійність, -ности, ж. 1) Стоимость, цѣнность. Желех. 2) Достоинство.

Стійчик, -ка, м. 1) Караульный, часовой. *Тоді стійчики, що замку стерегли, і застукали їх оттут у лозах.* ЗОЮР. I. 135. 2) Дежурный десятскій при волостномъ правленіи. Рк. Левиц.

Стік, стоку, м. Стокъ, спускъ (воды)? впаденіе (рѣки)? *Край села Теплиць, у стоку річки Полянина.* Мкр. Н. 3.

Стікати, -каю, -еш, сов. в. стекти, стечу, -чеш, гл. 1) Стекать, стечь. *Як добрий став, — риба буде, а стече, — болото буде.* Ном. № 7157. 2) Сдѣлаться тощимъ, захирѣть (о растеніи)? (Пшениця) *на вломот не тее. Видно дощі захопили, як красувалася: стекла: сказано, зерно як мачина.* Мир. ХРВ. 350. 3) Хватать, хватить, стать. *Вже тепер у мене здорова не стіка. Лебед. у. Хиба у нас грошей не стече весілля справити. Зміев. у. Стікає й розуму таке робити!* Харьк.

Стікатися, -каюся, -ешся, гл. 1) Стекаться, стечься, сливаться, слиться. *Три річечки стікалося докупи.* Левиц. Пов. 362. 2) Сходиться, сойтись. *Пекла б мати млинці, та не стікаються кінці.* Лебед. у. *Кожух не стікається, бо вузький.* Лебед. у.

Стіки, стіко, нар. = Стільки. ХС. VII. 459. Чуб. II. 292.

Стіл, стола, столу, м. Столъ. *Ой ждала ж я, дожидала, столи застинала.* Мет. 51. *Бував на коні і під конем, на столі і під столом.* Ном. Ум. **Столик, столичок.**

Стілець, -льця, м. 1) Стулъ. **3 стільця зіпхнути.** Спихнуть со службы. Ном. № 959. **На двох стільцях сидіти.** Двоедушничать. Ном. № 964. 2) Деревянные брусья, на которыхъ вѣтряная мельница стоитъ и поворачивается. 3) Ткацкій снарядъ для вязанія начиння, тоже, что и лавка 3. Двѣ раздвигающіяся на перепонці ножки, на каждой изъ нихъ вверху горизонтальная **по́душка (шпуга)**, концы противоположныхъ **подушо́к** соединены **шо́хтами**, посрединѣ на **подушках**, параллельно **шохтам** лежить **шкво́рень**, проходящій сквозь двѣ **кобилки**, — трехугольныя дощечки, стоящія ребромъ и опирающіяся на **шохти**. Конст. у. Б. Г. 4) Родъ подставки изъ лежащаго на плоту бревна подъ рулевое весло, которое вращается на шипѣ, вдѣланномъ въ этотъ **стілець**. См. **Керма.** Шух. I. 181. 5) Мѣсто, на которое спускаются гуцульскими дзеворубами съ горъ срубленныя деревья и съ котораго ихъ свозять; **столець** вимоцненъ бревнами, чтобы летящія съ горъ деревья не вбивались въ землю. Шух. I. 178, 179. Ум. **Стільчик.**

Стілечки, стілечко, нар. Ум. отъ **стільки**.

Стіль, стелі, ж. = Стеля. НВолын. у.

Стільки, стілько, нар. Столько. *Стільки правди, як у решеті води.* Ном. № 6903. Иногда вм. **скільки**: *Плач стільки тобі хочеться.* Рудч. Ск. II. 146. Ум. **Стілечки, стілечко.** *Щоб я до схід сонця світу не побачив, коли я хоть на стілечко брешу.* О. 1862. I. 34.

Стількісь, стількось, нар. Нѣсколько. *Минуло стількось років.* Левиц. I. 80.

Стільник, -ка, м. Соты. Чуб. VII. 446.

Стільниця, -ці, ж. 1) Столечница. Канев. у. Шух. I. 99. 2) Доска, на которой рубять мясо и пр. 3) Верхняя доска високаго крестьянскаго сундука. Шух. I. 98.

Стільчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **стіл**. *На тім стільчику гордий пан сидить.* АД. I. 8. 2) Табуретъ. Грин. III. 489. Сим. 130. 3) См. **Витушка.**

Стіна, -ни, ж. 1) Стѣна. *Мовчить, як стіна.* ЗОЮР. I. 147. *Мила б я стіни, щоб були білі.* Мет. 126. *Все село як за стіну засунулось, — такі смутні всі.* МВ. I. 99. 2) Стѣна, плетена невода. (Стрижевск.). 3) Рядъ зубовъ въ одной сторонѣ челюсти. *Ви б у Прохори поїхали, там дід замовляє (зуби); а то так усю стіну й викрутить, да й знов буде зачинатись.* Г. Барв. 35. 4) Тучи на западѣ, за которія заходить сонце. *Як сонце заходить за стіну, то буде дощ.* Грин. I. 12. 5) При кулачномъ боѣ: рядъ, шеренга бойцовъ. Маркев. 76. Ум. **Стінка, стінонька, стіночка.** *Лежить мила, мов китайка синя, стоїть милий, як стінонька білий.* Нп. (Г. Барв. 437).

Стініти, -ню, -ниш, гл. = **дурника.** Прикидываться дурачкомъ. *Я йому дурника стіню, а він і вуха розвісив.* Павл. у.

Стінка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **стіна.** *Майстрі швидко викинули стінку між старою светлицею і кімнаткою.* Левиц. I. 390. 2) Стѣна изъ поставленнаго стоймя камыша, иногда полукругомъ, иногда двѣ стѣны, соединенные подъ угломъ, и пр. — для защиты рождающихся ягнятъ. О. 1862. V. Кух. 32, 38. 3) Рыболовная сѣть, которой перегораживаютъ поперекъ всю рѣку. Вх. Пч. II. 22. 4) Откосъ горы или крутой берегъ рѣки, поросшій лѣсомъ, роцца по отлогостямъ горы надъ рѣкой. Сим. 49, 146. 5) 15 локтей полотна. Угор. 6) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI. Св. 36. КС. 1887. VI. 463.

Стінковий, -а, -е. О камнѣ: годный для кладки стѣнъ (во внутрь, для обливцовки употр. личковий). Екат. у.

Стіночка, -ки, ж. Ум. отъ **стіна.**

Стіпний, -а, -е. Способный. *Стіпний на вигадки.* Ном. № 12889. *І дурень стіпний кашу їсти.* Ном. № 5382.

Стіс, стосу, м. Кубическій сажень дровъ, кирпича. МУЕ. III. 28. *Тут цілий стіс дров. Три стоси цегли.* Брацл. у.

Стісняти, -няю, -ещ, сов. в. стіснити, -ню, -ниш, гл. Складывать, сложить очень тѣсно что либо, напр. доски, бревна, снопы. Рк. Левиц.

Стічно, нар. Ловко, проворно. Угор.

Стішатися, -шаюся, -єшся, сов. в. стішитися, -шуся, -шишся, гл. Радоваться, обрадоваться. Чуб. V. 862. *Прийшов син з війська, оце мати стішиться.* НВолын. у. *Москаль аж стішився: ото, каже, волом їхати (гарно)! Драг. 2.*

Сто, числ. Сто. *З одним Богом на сто ворог.* Ном. № 12. *Город із стома церквами.* Шевч. **Сто лих.** *Всяческія бѣдствія. Скрізь клопіт, халепа, сто лих.* Котл. Ен. V. 63. **Сто з оком.** *Сто одинь. Оддячити сто з оком.* Сь лихвой отплатить. *Еней на Турна напустивсь, оддячивши йому сто з оком.* Котл. Ен. VI. 83. — **сот.** Десять тысячъ. *Сто сот болячок ті на плечі!* Леб. у. — **крот.** Стократъ, нѣсколько сотъ. **Сто крот.** Нѣсколько десятковъ тысячъ. Ном. № 3767.

Стовб, -ба, м. = **Стовп.** *Стовб, а до стовба кінъ прив'язаний.* ЗОЮР. II. 57.

Стовба, -би, ж. 1) Въ плугѣ: прочная дощечка, которой соединяются въ плугѣ **чепіги** съ **градільом:** она проходить сквозь нижній кінець **чепіги** и кінець **граділя.** Чуб. VII. 398. Вас. 199. 2) Часть **рала,** подобная предыдущей въ плугѣ, которой прикрѣпляется **кописть** къ **жертк'ѣ.** Чуб. VII. 400. 3) Корень въ деревѣ, идущій въ землю вертикально.

Стовбатий, -а, -е. Имбюючий форму столба. *Коси попримали до його стовбатої голови.* Левиц. I. 133.

Стовбець, -бця, м. 1) = **Стовпець.** Рудч. Ск. II. 34. Чуб. VII. 445. 2) Рыба *Gobio fluviatilis.* Вх. Пч. II. 19.

Стовбичити, -чу, -чиш, гл. Стоять какъ столбъ, торчать. *Сядь та не стовбич.*

Стовбоватий, -а, -е. Столбообразный, цилиндрический. (Шапка) *прикривала його стовбовату голову.* Мир. Пов. II. 50. *Стовбовата шапка.* Чуб. VII. 414.

Стовбула, нар. Стремглавъ, внизъ головой. О. 1862. I. 67. V. 90. *Зацідив по уху переднього, той аж стовбула став.* Мир. ХРВ. 94. *Стовбула перекидатись.*

Стовбун, -на, м. Родъ горшка около 5 вершковъ вышиною. Вас. 181. *Нате й мій стовбун, щоб і я там був.* Ном. № 6437.

Стовбур, -ра, м. 1) Стволь, стержень растений. *Та в цій вербі верхівя хоч і зелене, а стовбур зовсім у середині згнив.* Кобел. у. *Щось лізе вверх по стовбуру.* Шевч. 30. *Вівця гілляки обгризе з будяка, а стовбурі покида.* Лебед. у. 2) Неповоротливый, неловкій человекъ. 3) **Піти у стовбур.** Расти въ стволь; (о людяхъ) толстѣть. *Буряк пішов у стовбур.*

Стовбурина, -ни, ж. Одинъ стволь растенія.

Стовбуром, нар. Дыбомъ. *Лице хмуре, чуб стовбуром.* Мир. Пов. I. 131.

Стовбуруватий, -а, -е. Стволистый. *Стовбурувата редька.*

Стовбурчати, -чаю, -еш, гл. Подыматься вверхъ, становиться дыбомъ.

Стовквище, -ща, с. Мѣсто, сильно сбитое, истоптанное скотиной. Черк. у.

Стовкмачити, -чу, -чиш, гл. = **Стокмачити.**

Стовковище, -ща, с. = **Стовквище.** Вх. Зн. 67.

Стовкти, -вчу, -чеш, гл. 1) Отоlochъ, обшастать. *Стовк мішок проса тому чоловікові.* Рудч. Ск. II. 166. *У куми в гостях була та й не стовкла пиона.* Грин. I. 32. 2) Истоlochъ. 3) Расшибить. *Схилився на поліно, та стовк собі коліно.* Ном. № 13315.

Стовктися, -вчуся, -чешся, гл. Истоlochъся.

Стовма, нар. Стойма. Вх. Зн. 67.

Стовп, -па, м. 1) Столбъ, столпъ, колонна. К. Іов. 19. Шух. I. 76. *Удівонько молода, та де в тебе стовпи, та де в тебе стовпи коня прив'язати.* Нп. 4) Столбъ, столбикъ какъ составная часть различныхъ машинъ: въ **верклюдзі, мьяльниці, олійниці, походячій ступі, токарні** и пр. Шух. I. 162, 163, 187, 305, 306. Вас. 159. 3) Сшитыя части невода длиной 100 — 150 саж. Вас. 185. 4) Основной капиталъ. *Стовпа й проценту не брали три роки.* Лебед. у. 5) Родъ дѣтской игры. Ив. 48. Ум. **Стовпчик, стовпчикок.**

Стовпатий, -а, -е. Полосатый. *Плахта стовпата.*

Стовпаха, -хи, ж. Сортъ плахты. Черн. у.

Стовпець, -пця, м. 1) Низкій столбикъ съ свободнымъ верхнимъ концемъ; тумба. *В кожній крамниці одчиняна ляда і оперта на стовпець.* Левиц. I. 90. **Різницький стовпець** для разрубыванія мяса. **Різницьким стовпцемъ** называють также толстаго и низкаго человекъ. Чуб. VII. 576. 2) Родъ печенья: гречишникъ (въ родѣ опрокинутого стаканчика съ узкимъ доньшкомъ). Маркев. 161. *І ласощі все тільки їли — сластьони, коржики, стовпці.* Котл. Ен. III. 64. 3) Часть **снувалки** (см.). МУЕ. III. 15. 4) У разнощиковъ мелкаго товара: 10 пачекъ швейныхъ иголокъ. Вас. 190.

Стовпитися, мося, -теся, гл. Столпиться. *Козаки стовпились коло столу і роти пороззівляли*. Стор. М. Пр. 147.

Стовпище, -ща, с. Толпа. Черк. у.

Стовпник, -ка, м. Столпникъ. *Як би на Данила Стовпника (11 грудня) прях, то би стовпом став*. МУЕ. III. 52.

Стовпований, -а, -е — невід. Неводъ, въ которомъ составныя его части (плахти) прикрѣплены къ канату по своей длинѣ. Вас. 186.

Стовповатий, -а, -е = Стовбоватий. — та мальовка. Родъ орнамента при раскрашиваніи мисокъ. Вас. 184.

Стовповий, -а, -е = Стовбовий.

Стовпок, -пка, м. = **Сворінь 2**. МУЕ. III. 24.

Стовпчастий, -а, -е. Столбикомъ, столбообразный. **Стовпчасті (уставки)** — уставки съ особаго рода вышивкою. Kolb. I. 48.

Стовпчик, -ка, м. 1) Ум. отъ стовп. 2) Часть мережки 1 (см.).

Стогін, гону, м. Стонъ.

Стогнанія, -ня, с. Стонъ, стенаніе. *Піднявся писк, стогнання, охи*. Котл. Ен. V. 70. *В сумне стогнанне обертались речі*. К. ХП. 52.

Стогнати, -гну, -неш, гл. Стонать. *Так болить, що як би не вмів стогнати, то вмер би*. ЗОЮР. I. 147. *Очі не сплять, серце стогне, душа мліє*. Мет. 28. *Під ним (змієм) земля тільки стогне*. ЗОЮР. II. 30.

Стогначі, -чів, м. мн. Частые стоны. (въ старости, болѣзни). *Стогначі напали*.

Стогній, -нія, м. Постоянно стонуцій человекъ. Рк. Левиц.

Стогнійка, -ки, ж. Постоянно стонущая женщина. Харьк.

Стогноті, -нот, ж. мн. = **Стогначі**. *А щоб на тебе хвороба та стогноти*. НВолын. у.

Стогорина, -ни, ж. = Острева. Вх. Зн. 88, 67.

Стогодній, -я, -е. Столѣтній. *Згорбивсь, знітивсь, мов дід стогодній*. О. 1862. IV. 90.

Стоголов, -ва, стоголовник, -ка, м. Раст. а) *Vaccaria vulgaris* Host. ЗОЮР. I. 140, 175. б) *Scorzonera purpurea* L. Анн. 321.

Стоголовий, -а, -е. Стоглавый. К. Бай. 141. *От меч тобі на гидру стоголову*. К. ЦН. 272.

Стоголовник, -ка, м. См. **Стоголов**.

Стоголовісій, -а, -е. О звукѣ: производимый сотнѣй или сотнями голосовъ. *Крики, співи... стоголосе ляцання*. Мир. ХРВ. 262.

Стодола, -ли, стодоля, -лі, ж. = **Клуня**. Чуб. V. 333. III. 230. *А вже ж твоя пшениченька в стодолі*. Нп.

Стожалля, -ля, с. Мѣсто, гдѣ ставять стоги.

Стожарня, -ні, ж. = **Стожалля**. *Отам усе стожарні були, — панське сіно стояло*. Змієв. у.

Стожарисько, с. = **Стожалля**. Под. г.

Стоженько, -ка, м. Ум. отъ стіг.

Стожільник, -ка, м. Раст. *Cnidium venosum*. Koch. ЗЮЗО. I. 119.

Стожити, -жу, -жиш, гл. Складывать въ стоги. *Будуть снопоньки як дрібен дожджик, будуть возити, в стоги стожити*. Гол. II. 17.

Стоїти, -стою, -їш, гл. Стоить. *Хиба ж наша мати вже й кози не стоїть*. Ном. № 2040. *Твій, каже, челядинець великого стоїть*. ЗОЮР. I. 48.

Стоїтисся, стоюся, -їшся, гл. = **Стоїти**. Ном. № 12600. *Чого... стоїтьсся оцей халат?* Сим. 230. *А що стоїтьсся сей жмуток?* Сим. 86.

Стоїще, -ща, с. Среди пастбища въ полонинах: мѣсто и устроенные на немъ загоны и хлѣвы для скота и жилище пастуховъ; состоятъ изъ **стаї, кошари, єлівника, телятника, кучі, стадарки, загород** и пр. Шух. I. 185.

Стойний, -а, -е. См. **Стійний**.

Стокміти, -млю, -миш, гл. Договорить. *Стокмив жид везти пшеницю*. НВолын. у.

Стокмітисся, -млюся, -мишся, гл. Столковаться, сойтись, условиться. Вх. Уг. 260. *Як у заклад ідуть, або стокмлятьсся у продажі, то перебивають таким руки*. Ном. № 14062. *Стокмився Ярош за коня*. НВолын. у.

Стоколос, -су, м. стоколо́са, -си, ж. Раст. а) Bromus mollis L. ЗЮЗО. I. 114. б) Bromus squarrosus L. Анн. 71. в) Bromus secalinus L. Вх. Пч. I. 9. Анн. 71.

Сто́ком, нар. Ловко, проворно. Угор.

Стокривця, -ці, ж. Раст. Hypericum perforatum. Вх. Лем. 470.

Стокро́т, нар. Стократъ.

Стокро́тне, нар. = **Стокрот**. *Біг вам стокротне надгородить*. Фр. Пр. 64.

Стокро́тний, -а, -е. Стократный. Федьк. I. 34.

Стокро́ть, -ти и -ті, ж. Раст. маргаритка.

Столець, -льця, м. = **Стілець**.

Столешний, -а, -е. Находящийся у стола.

Столешник, -ка, м. Мѣняла, мѣняющий деньги на столикѣ. Харьк. г.

Столик, -ка, м. Ум. отъ **стіл**.

Столине, -ня, с. Ножки стола, часть стола подъ столечницей. МУЕ. III. 55.

Столі́ни, -лин, ж. мн. = **Столине**. Вх. Уг. 269.

Столиця, -ці, ж. 1) Столица. ЗОЮР. I. 118. Греб. 406. 2) Стоянка. *В чистім полі кірниця, там чумакив столиця, там чумаки стояли, сніг волами доптали*. Гол. I. 177. 3) *? На них жита, як жир ситі, а пшениця, як столиця, в тебе вівси жубровії і ячмені золотії*. Гол. IV. 552.

Столичний, -а, -е. Столичный. Левиц. I. 344. К. Досв. 20.

Столичок, -чка, м. Ум. отъ **стіл**.

Столівка, -ки, ж. Полотенце, часто вышитое, которое угорск. малороссы простилають вдоль стола поверхъ скатерти. Вх. Уг. 269.

Столітній, -я, -є. Столѣтній. *Столітній очі як зорі сияли*. Шевч. 205. *Ліс столітній тихим сном дрімає*. Млак. 85.

Століття, -тя, с. Столѣтіє. К. Кр. 31.

Столовий, -а, -е. Столовый.

Столувати, -лую, -єш, гл. — **стіл** — з **ким**. *Бѣсть съ кѣмъ за однимъ столомъ. Ти зо мною, негарною, ти стіл столуєш, а з чужою, хорошою, ти ніч ночуєш*. Грин. III. 344.

Сто́льний, -а, -е. 1) Стольный, столичный. 2) **Сто́льне місто** = **Посад** (въ свадебномъ обрядѣ). *Благослови мене ти, мій батеньку, на посаді сісти, та на стольнім місті*. Свад. п.

Столѣтнійця, -ці, ж. = **Стільниця**. *Сікла мясо на столѣтнійці*. Левиц. Пов. 128.

Сто́ля, -лі, ж. = **Стеля**. О. 1862. VIII. 10.

Столяр, -ра, м. Столяръ. Рудч. Ск. II. 185. Шух. I. 253. Ум. **Столярик, столярчик.** Чуб. V. 793.

Столярка, -ки, ж. Жена столяра.

Столярня, -ні, ж. Столярная мастерская.

Столярський, -а, -е. Столярській, столярный.

Столярство, -ва, с. Столярное ремесло. Шух. I. 252.

Столярувати, -рюю, -єш, гл. Заниматься столярнымъ ремесломъ.

Стомляти, -ляю, -єш, сов. в. стомити, -млю, -миш, гл. Утомлять, утомить, истомлять, истомить. *Стомить мене робота.* МВ. II. 9.

Стомлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. стомитися, -млюся, -мишся, гл. Утомляться, утомиться, истомляться, истомиться. *Добраніч! Хто стомився, тим ся річ.* Лог. 166. *Не стомились міцні крила у молодого орляти.* О. 1861. IV. 34.

Стонадцять, числ. Больше ста. *Стонадцять чортів твоїй матері.*

Стоніг, -нога, м. Мокрица, *Oniscus murarius*. Вх. Пч. I. 7.

Стоніжник, -ка, м. Зоол. *Millepeda*, тысяченогъ. Вх. Лем. 472.

Стонівник, -ка, м. Раст. *Pyrola minor* L. ЗЮЗО. I. 133.

Стоніга, -ги, ж. = Стоніг. Котл. Ен. V. 73.

Стончати, -чаю, -єш, гл. Дѣлать тоньше. Вх. Лем. 470.

Стоокий, -а, -е. Имѣющій сто глазъ. *Стоока наче вона була, все бачила.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Стопа, -пи, ж. 1) Стопа, ступня, слѣдъ ноги. *Тільки ми поминули, — вони (лисиці) тоді повставали да так стопа в стопу і біжать.* О. 1861. V. 70. *Старий показав мені на дві стопи, висічені на тій скелі.* Стор. II. 122. 2) Футъ. *Пять стопів глини.* Федьк. I. 75.

Стопекельний, -а, -е. То же, что и пекельний, но въ усиленномъ смыслѣ. *Ой Ироде пребеззаконний, мучителю стопекельний.* Маркев. 40.

Стопити, -ся. См. **Стопляти, -ся.**

Стоплење, -ня, с. Плавка, расплавка. Шух. I. 284.

Стопляти, -пляю, -єш, сов. в. стопити, -плю, -пиш, гл. 1) Расплавлять, расплавить, растапливать, растопить. 2) Сплавлять, сплавить вмѣстѣ. 3) Затоплять, затопить. *Плаче сокіл, плаче, сльозами ридає, дрібними сльозами всі луги стопляє.* О. 1861. IV. 94.

Стопитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Расплавиться, растопиться, растаять. *Стопились полями студені сніги.* Млак. 33. 2) Сплавиться вмѣстѣ. *Стопитись у в один метал.* К. ХП. 129.

Стопити, -плю, -пиш, гл. Расплавить, растопить.

Стоптувати, -тую, -єш, сов. в. стоптати, -пчу, -чеш, гл. 1) Стаптывать, стоптать. Г. Барв. 516. *Чорт сім пар постолів стоптав, поки їх докупи зібрав.* Ном. *Черевички я стоптала.* Щог. В. 44) 2) Топтать, потоптать. *Бодай же ти, милий, того не діждав, щоб ти мою чорвону китайку під ноги стоптав.* Нп.

Стопцьований, -а, -е. Истоптаный.

Стопцювати, -цюю, -єш, гл. Вытоптать, потоптать. *Пасли пастухи, а далі пішли у ліс, дивляться: стійло збито коло дуба. І що воно за знак, що коло дуба так стопцьовано.* О. 1861. V. 67.

Сторгувати, -гую, -єш, гл. Сторговать. Грин. III. 325. *Ой і там дівчина пишно продавала, вона ж мені, молодому, люльку сторгувала.* Чуб. V. 1179.

Сторгуватися, -гуюся, -ешся, гл. Сторговаться. Рудч. Ск. II. 147.

Стордзом, нар. Острымъ концемъ вверхъ. Угор.

Стордзувати, -дзую, -еш, гл. Нагромозжать. Угор.

Сторжіти, -жу, -жіш, гл. = **Сторгувати**. Я сторжив коня. НВолын. у.

Сторжітися, -жуся, -жішся, гл. = **Сторгуватися**. Так він почув, що в пана хорунженка у винниці брага добра і добре скотини доглядають, приїхав наняти і сторжитись. Кв. II. 55.

Сторичний, -а, -е. Сторицею, во сто разъ большій. За один старий клас, у другий літній час, сторичний дасть плід. Чуб. III. 18.

Сторіки, -рік, ж. Сотни рѣкъ. І потече сторіками кров у сине море. Шевч.

Сторінка, -ки, ж. 1) Ум. отъ сторона. Не лихо журисть і чужа сторінка, а невдала жінка. Ном. № 9112. 2) Страница.

Сторічний, -а, -е. Столѣтній. Желех.

Сторія, -рії, ж. Історія, розказъ. Сторія коротка, сину. Федьк. Мене сини, зяті й онуки давненько просять написати про сторію свою. Алв. 7.

Сорма, нар. Стойма. Сорма поставив сніп. Камен. у.

Сторож, -жа, м. 1) Сторожъ. Бачили сторожа, стеріг пшеницю. Грин. I. 1С9. 2) При выдалбливанні лодки (дуба) изъ цѣльной колоды — для того, чтобы рабочій зналъ, когда стѣнки сдѣлались достаточно тонки, просверливають изрѣдка снаружи, колоды дыры не болѣе 1 в. глубиной, которыя и наз. сторожами; когда работающій дойдетъ до сторожів, дальнѣйшее выдалбливаніе прекращается. Вас. 151.

Сторожа, -жі, ж. Стража, карауль. ЗОЮР. I. 60. Стоить сторожа, гострая вартонька, коло твоєї хати. Чуб. V. 290. Гонят, мамко, на сторожу, під Чорний ліс на могилу. АД. I. 134. **На сторожі**. На стражъ, на карауль. Усі кури на сідалі, півень на сторожі; всі хлопята на юлиці, мій милий в дорозі. Мет. 16. Ум. **Стороженька**. Чуб. III. 58.

Сторожа́ти, -жаю, -еш, гл. = **Сторожити**. А те мені, пане, важко, що з боків та сторожають, а спереду та зустрічають. Чуб. V. 960.

Стороженька, -ки, ж. Ум. отъ сторожа.

Сторожік, -ка, м. Первое перо въ крыльѣ птицы. Екат. г.

Сторожити, -жу, -жіш, гл. Стеречь, сторожить. Та біжить з дому Кильяна сторожить дядька Купріяна. Чуб. V. 1100.

Сторожівство, -ва, с. Обязанности сторожа, должность сторожа. Рк. Левиц.

Сторожка, -ки, ж. = **Залевчник**. Вх. Зн. 19.

Сторожкий, -а, -е. Осторожный; чуткій. К. Бай. 148. Утя сторожка птиця. Греб. 402. Птиця, бач, дуже сторожка. Стор. II. 75. І собаки не держу, такий я сторожкий.... і миш не пробіжить, щоб я не почув. Г. Барв. 193.

Сторожко, нар. Осторожно. (О. 1862. I. 81).

Сторожність, -ности, ж. Стороженье, карауленье. Посадимо ми, братця, (на вози) по семи молодців, а по восьмому поганялчику, по дев'ятому кашоварничку, а по десятому для сторожности. КС. 1882. XI. 231.

Сторожовня, -ні, ж. Сторожка, комната, будка для сторожа. Черн. у.

Сторожок, -жка, м. Въ водяной мельницѣ: каждый изъ двухъ столбиковъ, за которыми движется заставка. Черн. у.

Сторожувати, -жую, -еш, гл. Дѣлать сторожі. См. Сторож 3. Вас. 151.

Сторона, -ни, ж. 1) Страна, земля. Помолись за мене Богу, мій ти сину, на тій преславній Україні, на тій веселій стороні. Шевч. Своя сторона. Родина. Тільки замітиш свою сторону, дак і кажи «тиру»! Рудч. Ск. I. 72. **Чужа сторона.** Чужбина. Полетів орел до чужих сторін. Мет. 108. Да вже ж мені да докучила да чужая да сторононька. Лукаш. 2) Сторона, бокъ. Єсть десь річка Жовтенька. То по одну сторону заход-сонця стояли жовніри, а против сонця стояли запорожці. ЗОЮР. I. 100. І з якої тебе, брате, сторононьки ждати: чи од чистого поля, чи од Чорного моря. Макс. **Стороною.** Въ сторонѣ, на сторонѣ. Стороною дощик іде. Ном. № 13961. Стороною люде сплять, вони за нас говорять. Чуб. у. 270. **Всіма сторонами.** Со всѣхъ сторонѣ. Славне було Запорожжя всіма сторонами. Лукаш. **Осторонь.** Въ сторонѣ. Зміев. у. 3) **Партія.** До зострінуться в шинку чи на дорозі то й затнуться: «чия сторона?» «А ти чия?» «Васютина». «Геть же к нечистому, переяславський крамарю». К. ЧР. 25. Ум. **Сторінка, сторінонька, сторіночка.**

Сторонній, -я, -є. Посторонній, чужой. Сторонній люде. Шевч.

Сторопитися, -плюся, -пишся, гл. Испугаться отъ неожиданности, потеряться, оторопѣть. Батько впали на землю, наче неживі, ми сторонилися біля них. Новомоск. у.

Сторопіти, -пію, -єш, гл. = Сторонитися. МВ. II. 203.

Сторукий, сторучний, -а, -е. Сторукій. Батьку, брате! чом я не сторукий? Шевч. Тисячі свічок палали в сторучних лихтарах. Стор. М. Пр. 74.

Сторцом, нар. = Сторч 2. Цеглу ставити сторцом, чи класти плазом. Кам.-Под. у.

Сторцювати, -цюю, -єш, гл. 1) Торчать. Щоб скиба не сторцювала. 2) — **снопи.** Ставить снопы стоймя. От і знакомі жнуть, сторцюють снопи, божу благодать. Св. Л. 45. См. **Сторчити.**

Сторч, нар. 1) Внизъ головою, вверхъ ногами. Сторч головою — догори ногами. 2) Перпендикулярно, стоймя, отвѣсно. І зачало човни бурхати, то сторч, то на бік колихати. Котл. Ен. IV. 8. 3) — **дивитися, зирнути, поглядати.** Смотриѣть, взглянуть, посматривать изподлобья, сурово, недружелюбно. Старий насупить брови, зирне на його сторч та й каже: нехай лишень виясниться, бач, нахмарило. Кв. Сторч на море поглядає. Шевч.

Сторчак, -ка, м. 1) Торчашій челоуѣкъ или предметъ. Оступітьсѣ, сторчаки!... Оттак, як бачите, стовбичать. Ном. № 12839. 2) Обрубки стволів травянистихъ растений. 3) **Сторчака дати.** Упасть внизъ головой. Як сїне, то так і дав сторчака аж під стіл. Св. Л. 181. То-же значеніє: **ловити сторчаки.** Чи й у вас, як у нас ловлять хлопці сторчаки? Грин. III. 648.

Сторчака, нар. Внизъ головой. Він як посковзнетъся, то так сторчака туди й полетів.

Сторчаіти, -чу́, -чііш, гл. = Стирчати. Кістки лежать, шаблюки сторчать. Макс.

Сторчіти, -чу́, -чііш, гл. Ставить ребромъ, стоймя. Сторчить скибу плуг. См. **Сторчувати, сторцювати.**

Сторчки, сторчма, нар. = Сторч.

Сторчовий, -а, -е. 1) Отвѣсно стоящій, перпендикулярный, стоящій ребромъ, стоячій. Сторчова скиба на нашій землі при оранці краще ніж лежача, бо земля дуже пириївата. Херс. г. Сторчовий комір. 2) **Сторчова хата.** Хата, выстроенная изъ поставленныхъ стоймя бревенъ. Зміев. у.

Сторчогляд, -да, м. Челоуѣкъ, смотрящій сурово, изподлобья.

Сторчувати, -чую, -єш, гл. = **Сторчити.** *Погано вона (машина) скибами бере, бо сторчує.* Под. г.

Стос, -су, м. 1) Куча, грудка. См. **Стіс.** 2) = **Завісок.** Вол. г. Ум. **Стосик.**

Стосуватися, -суюся, -єшся, гл. *Относятся. Сі слова не до тії пісні стосуються.*
Мовчить, неначе до його і не стосується. Сквир. у.

Стосунок, -нку, м. *Отношення.*

Стога, -ти, ж. = **Істога.**

Сто́тве, стотно, нар. *Точно, тождественно, дійствительно. Воно стотне так в письмі святім написано.* Св. Л. 301. *Стотно така була, як оця.* Конст. у.

Сточити. См. **Сточувати.**

Сто́чки, -чок, ж. мн. *Слитые вмѣстѣ остатки. Пила сточки.* МУЕ. III. 150.

Сто́чник, -ка, м. *Рѣзчикъ-артистъ; такъ называють гуцульськихъ артистовъ-рѣзчиковъ на дереву, изготовляющихъ художественныя издѣлія.* Шух. I. 301, 304, 246, 247.

Сточувати, -чую, -єш, сов. в. сточи́ти, -чу́, -чиш, гл. 1) *Точить, источить. Щоб тебе нориці сточили.* Ном. № 13626. 2) *Соединять, соединить, связать, сшить. Ці обидві дошки короткі, треба їх сточити.* Міус. окр. 2) *Сливать, слить вмѣстѣ оставшееся въ разныхъ посудахъ.* 4) **Сточити брехню.** *Выдумать небылицу, соврать. Чи брехеньки які сточити, кому імення приложити, то так як раз і додала.* Котл. Ен. III. 72.

Стояк, -ка, м. 1) *Часть ткацкаго станка.* См. **Верстат.** Вас. 165. 2) *Часть зв'язок (см.).* МУЕ. III. 14.

Стояка, -ки, ж. *Въ загадкѣ: дерево, дубъ. Стоїть стояка, на стояці висить всяка (жолудь).* ХС. III. О5.

Стоян, -на, м. 1) *Стоянь въ постройкѣ. Тепер становлять хати на стоянах, а колись на лежнях.* Лебед. у. 2) *Дверной косякъ.* Лебед. у. 3) *Большая деревянная бочка на винокуренныхъ заводахъ.* НВолын. у. 4) *Стоячій улей.* Подол. г. 5) = **Стояк 1.** 6) *Большая дужа, оставшаяся послѣ разлитія воды? Понад дунаями вода стоянами.* Чуб. V. 329. 7) *Раст. = Смердючка.* ЗЮЗО. I. 140. Ум. **Стояно́к.**

Стоянка, -ки, ж. 1) *Стояніе. А набридла мені отут стоянка.* Новомоск. у. 2) *Молоко, поставленное для того, чтобы отстоялось. Чом ви не дали молока? — Та не хочеться стоянки починать, бо й так масла нема, ні сметани.* Новомоск. у. 3) *Навѣсь или хлѣвъ для лошадей или скота.* Радом. у. Вх. Лем. 470. Ум. **Стояночка.** *Пішов Івасенько до стояночки коника сідлати.* Лукаш. 155.

Стоянок, -нка, м. 1) Ум. отъ **стоян.** 2) *Родъ дѣтской игры.* Ив. 22.

Стояти, стою́, -їш, гл. 1) *Стоять. Під тією калиною стоїть козак з дівчиною.* Мет. 79. *Мороз не велик, та стоять не велить.* Ном. № 646. 2) *Стоять станомъ, лагеремъ. По одну сторону на заход-сонця стояли жовніри, а против сонця стояли запорожці.* ЗОЮР. *По тім боці на толоці, там цигане стояли.* Мет. 87. 3) *Ожидать, подождать, стоять. Стій, милий, не вмірай.* Нп. 4) — **за чим.** *Дорожить чѣмъ. Я за волами не стою, — беріть їх.* Змієв. у. 5) — **за що.** *Считаться чѣмъ, быть чѣмъ, составлять что. В мене те стоїть за лихо пекуче, що мені слова промовити не вільно.* МВ. II. 86. 6) — **за ко́го.** *Стоять за кого, поддерживать, держать сторону кого.* 7) *Быть, находиться. Мое серце в сльозах стоїть.* Гол. IV. 465. 8) — **над гробом.** *Одной ногой въ гробу стоять. Я над гробом стою, брехати не хочу.* НВолын. у.

Стоячий, -а, -е. 1) Стоящій. *Из-під стоячого підошву випоре.* Ном. № 1106. 2) Стоячий. *Хоч лежачий, аби комір стоячий.* Ном. № 8904.

Стоячка, -ки, ж. Інструментъ (на трехъ ножкахъ), на которомъ подковывають сапоги. Сум. у.

Стоячки, нар. Стойма. Шух. I. 235,

Страва, -ви, ж. Кушанье, пища, кормъ, продовольствие. *Ой нате вам, рибалочки, ще й соли на страву.* Мет. 18.

Стравне, -ного, с. Кормовья деньги.

Стравний, -а, -е. 1) Удобоваримый. 2) Състной, съдобный.

Стравня, -ні, ж. Пропитаніе, кормъ. Радом.

Стравувати, -вую, -еш, гл. Кормить, питать, содержать.

Стравуватися, -вуюся, -ешся, гл. Кормиться, питаться, содержать себя. *Як наймусь вартівником до школи, то де я буду стравуватися? я з чужого села.* Камен. у.

Страж, -жі, ж. = Сторожа. — держати. Быть на караулъ, на часахъ. *Як стояли ми в Кийові, то я з другими страж держав.* ЗОЮР. I. 71.

Страждання, -ня, с. Страданіе. *Не раз сплакнула, слухаючи страждання Оксанине.* Кв. I. 224.

Страждати, -даю, -еш, гл. Страдать. *Страждала твоя мати так довго.* Кв.

Страждатися, -даюся, -ешся, гл. = Страждати. *Де син Божий страждається однині й довіка.* Чуб. III. 368.

Страждування, -ня, с. = Страждання.

Страждувати, -дую, -еш, гл. Страдать. *Страждує худоба та й самому страждування.* Камен. у.

Стражник, -ка, м. Стражникъ, сторожъ, караульщикъ. *Скочив стражник на охотник, стали ся стріляти, а Висоцький з своїм військом почав ся зближати.* Нп.

Стражниця, -ці, ж. Караульня, сторожевая будка, башня. *А ждав би я мов воїн у стражниці.* К. Іов. 31.

Страма, -ми, ж. Постыдное дѣло. *Що я роблю страму таку.* Алв. 24.

Страмити, -млю, -миш, гл. = Соромити. Алв. 105. Г. Барв. 59.

Страмний, -а, -е. Неприличный, стыдный, срамной. *Та й дочитались же до такого страмного.* О. 1862. VI. 42.

Страмно, нар. = Соромно. Камен. у.

Страмина, -ни, ж. Передвижная лѣстница = Драбина. Чуб. II. 230. VII. 551.

Странній, -я, -є. Сторонній, чужой, странствующій. *Нехай би нас стали странні козаки зачувати, до нас захожати, смерти нашої доглядати.* Макс.

Страп'ятий, -а, -е. 1) Растрепанный. *Волосе страпате.* МУЕ. III. 55. 2) Отрепанный. *Краватка така вже страпата, що чи й надінете.* Могил. у.

Страпки, -пок, ж. Отрепье, рубище. Гайс. у.

Страптувати, -тую, -еш, гл. ? *Пішла би я в чисте поле по стадо воронее, своє зіле страптувати.* Гол. IV. 348.

Страп'я, -п'я, с. = Страпки. *Іде, а страпя висить.* НВолын. у. *Одежинка... носилася без перемінки, поки сама не опадала страп'ям та гноттям.* Мир. ХРВ. 162.

Страсний, страстний, -а, -є. Страстной. *Страсна п'ятниця.* Ном. № 6850. — **свіча.** *Свѣча, горѣвшая на вечернемъ богослуженіи въ страстной четвергъ.* ХС. VII. 448. Ум.

- Страсне́нький, страстне́нький.** *За останню копійчину, може, свічечку страстне́ньку купив.* Г. Барв. 457.
- Страсть, -сти,** ж. Страсти, вечернее богослуженіє въ страстной четвергь. *Був я на страсті.* Ном. № 12832.
- Страта, -ти,** ж. 1) Потеря, утрата, трата. *Або зиск, або страта.* Ном. №4272, 2) Казнь. Левч. 55.
- Стратенець, -нця,** м. Осужденный на смерть. К. Кр. 22. К. МХ. 17.
- Стратити, -ся.** См. **Страчувати, -ся.**
- Стратка, -ки,** ж. = **Страта 1.** Волч. у.
- Страфитися, -фиться,** гл. безл. Случиться. *Так ся страфило, що вийшли в нього на той час гроши.* Гн. І. 56.
- Страх, -ху,** м. 1) Страхъ, ужасъ. *Страхи на ляхи.* Ном. № 871. *Шила вдова молода край битого шляху, набралася удова великого страху.* Нп. 2) род. **страха.** Путало, страшилище. 3) Привидѣніє, призракъ. 4) — **завдавати.** *Внушать страхъ, устрашать. А буде нашу тисячу гнати й рубати, буде нам, великим панам, страху завдавати.* Макс. Ум. **Страшок.**
- Страх,** нар. Очень, ужасно. *Страх йому їсти захотілось.* Рудч. Ск. І. 135. *Енея не любила страх.* Котл. Ен. І. 6.
- Страха́ти, -хаю́, -ещ,** гл. Пугать, устрашать. *Ми будемо своїх жінок страхати, діток зупиняти.* Дума.
- Страхатися, -хаюся, -ещся,** гл. Страхиться, бояться. *Ой батьку гетьмане, я то тепер лицарства дістав, бо я всім перед вів, жадного ся не страхав.* Гол.
- Страхів'я, -в'я,** с. Ужасъ, ужасы. *Я вже бачила усяке страхів'я.* Полт. у.
- Страхіть, -ти и -ті,** ж. = **Страхів'я.** О. 1862. VI. 62. *Як горіло, — страхіть яка!* НВолын. у.
- Страхіття, -тя,** с. = **Страхів'я.** *Да годі тобі вже верзти про таке страхіття.* Г. Барв. 327. *Було б і в нас таке страхіття, як за Косинського.* К. ЦН. 25.
- Страхнутися, -хнуся, -нешся,** гл. Испугаться. *Свого розумоньку страхнулася.* Чуб. V. 1191.
- Страховий, -а, -е.** ? *В Крим дорога дуже далекая, а ще хура страховая.* Чуб. V. 1044.
- Страховина, -ни,** ж. Нѣчто страшное, страшный предметъ. *Яка б страховина перед ним не вставала, — не злякати їй його.* Мир. ХРВ. 35. *Чи єсть така страховина, щоб я злякалась?* Шевч. Ум. **Страховинка, страховиночка.**
- Страховинний, -а, -е.** Страшный, полный ужасовъ. *Се страховинна казка для малечі.* К. ЦН. 169.
- Страховиння, -ня,** с. = **Страховина.** *Кожне пригадує, як ще в запічку чувало страшне страховиння від бабусь.* Г. Барв. 465.
- Страховітий, -а, -е.** Наводящій страхъ.
- Страховище, -ща,** с. Страшилище. Мир. ХРВ. 69, К. ЦН. 318. *Під ногами страховища двигтіла земля.* Мир. ХРВ. 129.
- Страховіття, -тя,** с. = **Страхіття.** *Чи ти ба, яке страховіття на дворі.* Лебед. у.
- Страхополох, -ха,** м. 1) Трусь. К. ЧР. 69. *Ні в чім не був страхополох.* Котл. Ен. II. 35. *Хиба я страхополох, щоб боявся Петра?* Рк. Левиц. 2) Раст. *Xanthium spinosum.* Вх. Пч. І. 14.

Страхопуд, -да, м. Пугало.

Страхопудливий, страхопудний, -а, -е. Боязливый, трусливый. Борз. у.

Страхота, -ти, ж. = Страхівя. *Опівночі була велика страхота: кругом хати загув страшенний вітер.* Стор. М. Пр. 37.

Страчувати, -чую, -єш, сов. в. стратити, -чу, -тиш, гл. 1) Утрачивать, утратить, терять, потерять. *Стратила я щастя і літа страчу.* Грин. III. 257. 2) Лишать, лишити жизни, казнить. ЗОЮР. I. 95. *Страть свого брата, як він додому прийде, то тоді я тебе за жінку візьму.* Чуб. II. 159. *Вже Харька стратили й заховали.* Мет. 426. — **дитя.** Производити, произвести выкидышъ. КС. 1893. VII. 75.

Страчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. стратитися, -чуся, -тишся, гл. 1) Утрачиваться, утратиться. 2) Лишать, лишити себя жизни. *Вас сокирою загачу.... та й сама страчуся.* Федьк.

Страшен, -шна, -не = Страшний. Ном. № 1477.

Страшенне, нар. = Страшенно. *Журився й наш Грицько, страшенне журився.* Г. Барв. 448.

Страшенний, -а, -е. Ужасный. *Коли ж схопиться страшенний вітер.* К. Іов. 5. *Ховався страшенний змії.* Стор. М. Пр. 128.

Страшенно, нар. Ужасно, сильно.

Страше́тний, -а, -е = Страшенний.

Страше́тно, нар. = Страшенно.

Страшило, -ла, с. 1) Страшилище. 2) Снарядъ для вспугиванія рыбы при ловлѣ ея. Kolb. I. 73.

Страши́ти, -шу́, -шиш, гл. Пугать. *Коли страшиш, сам не бійся.* Ном. № 4402.

Страши́тися, -щуся, -шишся, гл. Страшиться, чувствовать страхъ. *Деся ти сам боїшся, і нас козаків страшишся.* Макс.

Страшкий, -а, -е. Страшный. *Страшкий такий собака.* Черниг.

Страшко, нар. Страшно.

Страшний, -а, -е. Страшный. *Страшний чоловік. Ввійшов о. Хведор блідий і страшний.* Левиц. I. 534. *Страшний суд. Страшний тиждень.* Страстная недѣля.

Страшно, нар. Страшно.

Страшок, -шка, м. 1) Ум. отъ страх. 2) Названіе вола **полової** масти съ особаго рода рогами. КС. 1898. VII. 47. 3) Пугало для птицъ. Вх. Уг. 270.

Стрел, -лу, м. = Стрільба. *Слухають, а в тій хатці стрел, пук, тріск, крик.* Чуб. I. 105.

Стрелити. См. Стріляти.

Стрелиця, -ці, ж. Жидкій лѣсокъ. *А за тією долиною, через стрелицю, урочище Козацький Курінь.* ЗОЮР. I. 105.

Стрель, -лю, м. = Стріл. *Як стрель стрельнув у дівчину.* Мир. ХРВ. 7.

Стрелькуватий, -а, -е. О растеніи лукъ: стрѣльчатый. *Як хлопець, або дівка найперше покуштує зеленої цибулі, то буде стрелькувата.* Чуб. I. 84.

Стрельнути, -ну, -неш, гл. Выстрѣлить. *Він як стрельне.* Рудч. Ск. II. 2. *Хочеться (з рушниці) стрельнути.* Котл. МЧ. 455.

Стрельчик, -ка, м. = Стрільчик. *Ой не літай, сіра утко, до озера води пити, засідають два стрельчики, хочуть тебе вбити.* Чуб. V. 827.

- Стремено, -на**, с. 1) Стремя. *Горе й тому козакові, що все їздить на коневі, із стремен ноги не виймає.* Чуб. V. 130. 2) Штрипка. *До сіх то шараварок здумав він стремена вчепити.* Св. Л. 167. 3) См. **Ключ 6**. Шух. I. 253. 4) = **Стрем'я**. Вх. Зн. 67. Ум.
- Стременце, стремінце, стремі́нечко, стремі́ночко**. Чуб. III. 308. Чуб. V. 150. *На стреміночка ступає, на сіделечко злягав.* Чуб. III. 204.
- Стремінце, -ця**, с. 1) Ум. оть **стреміно**. 2) У мастеровъ, льющихъ изъ мѣди: деревянныя стѣнки для глиняной формы, въ которой отливаются предметъ: гибкая дощечка, концы которой сведены и сцѣплены въ зарубкахъ, въ средину набивается глина; по минованіи надобности концы разнимаются и стремінце снимается съ формы. Шух. I. 281, 283.
- Стремін, -на**, м. = **Стремено**. *Вдовин синок, вдовиченько, з двора виїжджає, його ненька старенькая за стремін хапає.* Нп.
- Стреміти, -млю, -миш**, гл. Торчать. *Була на йому біла свита, набакір шапочка стреміла.* Котл.
- Стремя, мя**, с. Обривъ, крутизна, стремнина. Вх. Зн. 67. *Дніпрове стремя.*
- Стренадка, -ки**, ж. Птица = **Стерник 2**. Вх. Пч. II. 10.
- Стренчити, -чу, -чиш**, гл. Рекомендовать, указывать, совѣтовать. *Ажеж ти мені стренчив таке ледащо.* Київ. г.
- Стрепенути, -ну, -неш**, гл. Встряхнуть. *І шкурою сірий бугай стрепенув.* Шевч. *Вони пили, полинули, крилечками стрепенули.* Чуб. V. 58. *Прилетіла пава, коло його впала, крилечками стрепенула та й поцілувала.* Мет. 103. *Мене пан за ухо стрепенув.* Г. Барв. 56. *Тут матінку уже не страх, а нагла радість стрепенула.* Мкр. Г. 56.
- Стрепену́тися, -ну́ся, -не́шся**, гл. Встряхнуться, встрепенуться. *Як віз підскочив, а воно стрепенулось та й розбилось.* НВолын. у. *Серце боязливе стрепенеться як рибонька.* Шевч.
- Стрепет, -та**, м. Птица стрепеть. *Крикнув перепел в ярочку, стрепет приснув над тернами.* Щог. В. 53.
- Стрепетати́ся, -та́юся, -ешся**, гл. Встряхиваться, встрепываться. *Стій, коню, не лякайся, а ти, соколе, не стрепетайся.* Чуб. II. 252.
- Стрепехатися, -хаюся, -ешся**, сов. в. **стрепехнутися, -хнуся, -нешся**, гл. Вздрагивать, вздрогнуть. *Душа не озивалась, не стрепехалось серце.* МВ. II. 196. *Його серце мстиво якось стрепехнулось у грудях.* МВ. (О. 1862. I. 87).
- Стриб, -бу**, м. Скачекъ. *Напірай на стриб та ще й на добрий.* Ном. № 13662.
- Стриб, меж.** Скокъ! *Стриб, стриб з човнів.* Котл. Ен. VI. 23. *В воду стриб.* Котл. Ен. V. 77.
- Стрибайчик, -ка**, м. Прыгунъ. Эпитетъ зайца. Вх. Пч. II. 6. Ум. **Стрибайчикок**.
- Стриба́ти, -ба́ю, -еш, одн. в. стрибну́ти, -бну́, -не́ш**, гл. Скакать, прыгать, прыгнуть. *Близько видати, далеко стрибати.* Ном. № 11423.
- Стрибатися, -бається**, гл. безл. Прыгаться. *Стрибається, покіль бісом штрикається.* Ном. № 13313.
- Стрибкий, -а, -е**. Любящій скакать, прыгать. *Стрибкий, як живчик.* Ном. № 8470.
- Стрибнути**. См. **Стрибати**.
- Стрибо́к, -бка**, м. Скачекъ.
- Стрибонути, -ну, -неш**, гл. Сильно прыгнуть.

Стрибун, -на, м. Прыгунь. *Стрибун, стрибунець*. Нп. Ум. **Стрибунець**.

Стривати, -ваю, -еш, гл. Подождать. Стривай! Стой! Постой! Обожди! *Стривай лишень! чи чуеш? щось плаче*. Шевч. 101.

Стрига, -ги, об. Низко остриженный. Стрига-мокотига! — такъ дразнять дѣти сильно остриженныхъ товарищей. Ном. № 9281. Ум. **Стрижка**.

Стригавка, -ки, ж. Трясина. Вх. Зн. 67.

Стригнути, -гну́, -неш, гл. Одр. в. отъ стригти.

Стригти, -жу́, -же́ш, гл. 1) Стричь. *До Миколи ніколи не сій гречки, не стрижи овечки*. Ном. № 452. 2) Бить. *Всіх за все по спині стриг*. Котл. Ен. VI. 17. 3) **Кінь стриже вухами**. Конь прядеть ушами. 4) — **зуби на ко́го**. Остричь на того зубы. Рк. Левиц. 5) — **куди**. Направляться къ чему; намекать на что. *Он куди його тягне. он куди він стриже*. Мир. Пов. II. 62. *Христя знає, куди се Грицько стриже, та мовчить*. Мир. Пов. I. 119.

Стригун, -на, м. Годовалый лошонокъ, у котораго стригутъ гриву. Вас. 197. Ум. **Стригунець**.

Стриєчний, -а, -е. Двоюродный. *Прийшов к нему... Іван стриечний*. Гол. I. 6.

Стрижай, -жая, м. = **Стрижій 2**. *Стригти (вівці) приходять стрижаї з слобід*. О. 1862. V. Кух. 33.

Стрижак, -ка, м. 1) = **Стригун**. 2) Название солдатъ изъ за коротко остриженной головы. Желех.

Стрижачка, -ки, ж. Кобыла на 2-мъ году. Балт. у.

Стрижень, -жня, м. 1) Самое глубокое мѣсто въ рѣкѣ, въ озерѣ, фарватеръ. Вас. 173, 188. 2) Небольшая рѣчка, струя. Гол. 3) Сердцевина дерева. 4) Стержень въ нарывѣ. Зміев. у.

Стрижій, -жія, м. 1) Парикмахеръ, стригущій волосы. *Стриже стрижій чоловіка*. Мнж. 121. 2) Стригущій овецъ. Херс.

Стрижка, -ки, ж. 1) Ум. отъ стрига. **Стрижка-перестрижка** — такъ дразняютъ стриженныхъ. Екат. у. 2) Остриженная овца. *Овечка-стрижка*. Мил. 42. *Чтире стрижки чорненькії із ягняти маленькії*. Гол. I. 47.

Стрижча, -чати, с. = **Стригун**. Ум. **Стрижчатко**. Рудч. Ск. I. 88.

Стрий, стрия, м. Дядя. Гн. II. 17.

Стрийна, -ни, ж. 1) = **Тітка, батькова сестра**. Желех. 2) = **Дядина**. Желех. Вх. Лем. 470.

Стрик, -ку, м. = **Стрий**. Вх. Уг. 270.

Стрикачка, -ки, ж. Палка съ желѣзнымъ концемъ, расширеннымъ на подобіе лопаточки. *Прокопав я стіну стрикачкою — тією, що гаврахів убивають*. Новомоск. у.

Стри́ки-бри́ки = Штрики-брики.

Стрим, -му, м. Удержъ. См. **Упин**. *Нема стриму вдовиному сину*. Нп.

Стримати. См. **Стримувати**.

Стримувати, -мую, -еш, сов. в. **стрима́ти, -маю, -еш, гл.** Удерживать, удержать.

Стрих, -ха, м. = **Стрихіль**. Желех.

Стрихіль, -ля, м. У кожевниковъ инструментъ для растягиванія кожи. Лебед. у. (Лобод.). См. **Стрихіль, стрихулець**.

Стрихулець, -льця, м. 1) Гладилка, палочка для вирівнювання шкіри. Вх. Зн. 67. 2) Палочка для вирівнювання зерна в м'ячк'.

Стрицьовий, -а, -е. Страусовий. *Стрицьове пір'яко.* АД. I. 46.

Стрібло, -ла, с. = **Срібло.** О. 1862. IV. 82.

Стрібний, -а, -е = **Срібний.** Грин. III. 545.

Стрібувати, -бую, -еш, гл. Попробувати, попитати. *Хлопцеві дуже сі подобало, як коваль залізо кує, та й каже: «Тату, а ну й я стрібую».* Гн. II. 94. *Що би його запитали, і що знає, стрібували.* Гол.

Стрівати, -ваю, -еш, сов. в. стріннути, стріти, стріну, -неш, гл. Встр'ячати, встр'ятити. *Як вовк: що стрів, те зів.* Ном. № 4849.

Стріватися, -ваюся, -ешся, сов. в. стрінутися, стрітися, -нуся, -нешся, гл. Встр'ячатися, встр'ятитися. *Ой піду я не берегом — лугом: чи не стрінусь з своїм вірним другом.* Мет. 96.

Стрівка, -ки (= стрілка), ж. 1) Значек, вирізаний на ух' овці передь выгономъ в' полонину. Шух. I. 195. 2) Ловушка для вороб'єв' вх. Пч. II. 15. См. **Стрілка.**

Стривожити, -жу, -жиш, гл. Встривожити.

Стривожитися, -жуся, -жишся, гл. Встривожитися. К. Іов. 95.

Стрій, -рою, м. Костюм, наряд. Ном. № 11154. Гол. IV. 482.

Стрійний, -а, -е. Хорошо од'ятый, нарядный.

Стрійно, нар. Нарядно. *Дай же вам, Боже, й а в полі буйно... в коморі плідно, в господі стрійно.* Kolb. I. 98.

Стрікати, -каю, -еш, гл. = **Стрівати.** *Козак іде, дівчину стрікає.* Грин. III. 295.

Стрікнути, -кну, -неш, гл. Ужалити. *Коли чую, а воно мене неначе шо стрікнуло... Аж то гадюка.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Стріл, -лу, м. Выстр'яль. *За їдним стрілом убив дві качки.* НВолын. у. *Велів гармати нарихтувати, на Вирвингород стріли спускати.* АД. I. 19.

Стріла, -ли, ж. 1) Стр'яла. *Летіла стріла уподовж села, убила стріла вдовиного сина.* Нп. 2) — **огняна.** Молнія. 3) Бревно, которимъ поворачивають в'тряную мельницю. 4) Часть ткацк. станка. См. **Верстат.** Шух. I. 256. 5) Часть маслoбойни. См. **Олійниця.** Шух. I. 163. 6) Часть плуга. Вас. 199. 7) — **водяна.** Раст. = **Стрілиця 4.** ЗЮЗО. I. 134. Ум. **Стрілка, стрілонька, стрілочка.** *Винесла лучок і стрілочок пучок.* Чуб. V. 289.

Стрілецьтво, -ва, с. Охота (ружейная), охотнич'я промисель. Шух. I. 229. *Три стрільчики молоденькі з стрілецьтва да йшли.* Федьк. III. 163.

Стрілець, -льця, м. Стр'ялок, охотник. *Купець, як стрілець.* Ном. № 10553. Ум. **Стрільник.**

Стрілецький, -а, -е. Охотнич'я. *Крест стрілецький.* Федьк. I. 19.

Стрілити. См. **Стріляти.**

Стрілиця, -ці, ж. 1) = **Стріла.** *Подай мені лука й три стрілиці.* АД. I. 149. 2) Сапожная колодка (ступня). Сум. у. Вас. 161. 3) **Кряж.** *Воно, бач, гора б то; але по цей бік балка дуже глибом і по той бік теж; так він не балкою, а стрілицею побіг, бо, бач, рівно було.* Канев. у. 4) Прор'заний канал на болот' Пір'ят. у. 5) Раст. *Saggitaria saggitaefolia* L. ЗЮЗО. I. 134.

Стрілка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **стріла.** *Пустимо стрілку як грім по небу.* АД. I. 9. **Стрілка-пірка.** Пернатая стр'яла. *Я свого сина сама вгадаю — по стрільці-пірці, по красній дівці.*

Чуб. III. 294. 2) Стрѣлка (въ часахъ, компасѣ и др.). 3) Трубочатый стебель у хлѣбныхъ растений, у лука. Гол. Од. 48. Чуб. VII. 413. *Жито вже викида стрілки.* (Залюб.). *Ще хлѣб і досі росте у стрілку, а поки колос викидатиме, то ще подождемо.* Лебед. у. Цибуля погналась в стрілки. Левиц. I. 28. 4) Дышло у воза. НВолын. у. 5) Рычагъ въ маслобойнѣ. Екат. у. (Залюб.). 6) Значекъ на ухѣ овцы: вырѣзка остраго угла. Мнж. 182. См. **Стрівка**.

Стрїлкуватий, -а, -е = Стрелькуватий. *Стрїлкувата цибуля.*

Стрїлочка, -ки, ж. 1) Ум. отъ стрїла. 2) Родъ растенія. *Обсади мене трьома зіллями: першим зіллям — гвоздичками, другим зіллям — васильками, третім зіллям — стрїлочками.* Маркев. 11.

Стрїль, -рїлю, м. = **Стрїл.** *Чи стрїль на тебе полетить, чи ніж блискучий в серце ви'ється.* Мкр. Г. 24. 2) **Стрїль-вода.** Быстрая вода.

Стрїльба, -би, ж. 1) Стрѣльба. *Сотникові коня дати, гетьманові зброю, щоб позволив поховати козака з стрїльбою.* Гол. I. 95. 2) Огнестрѣльное оружіе. *Брат у свїтлиці стрїльбу набиває.* Гол. I. 195.

Стрїльний, -а, -е. Огнестрѣльный. *Стрїльни рана.*

Стрїльнути, -ну, -неш, гл. = **Стрельнути.** *У Глухові, у городі, стрїльнули з гармати.* Макс.

Стрїльня, -ні, ж. = **Стрїльба 1.**

Стрїльцювати, -цюю, -ещ, гл. Быть ружейнымъ охотникомъ. *Хто стрїльцювать, а хто рибальчить.* О. 1862. II. 62.

Стрїльчик, -ка, м. Ум. отъ стрїлець.

Стрїльчити, -чу, -чиш, гл. = **Стрїльцювати.** Вх. Зн. 67.

Стрїляйник, -ка, м. = **Стрїлець.** Ум. **Стрїляйничок.** *Ловчику, стрїляйничку, не стрїляй мене.* Чуб. II. 157.

Стрїляний, -а, -е. Прострѣленный. *Що маю на собі девять ран рубаних, широких, а чотирі стрїляних глибоких.* Макс.

Стрїляти, -ляю, -ещ, сов. в. стрелити, стрїлити, -лю, -лиш, гл. Стрѣлять, выстрѣлить. *Чоловік стрїляє, а Бог кулі носить.* Ном. *Ой як стрелив Бондаренко, — гусарина встрілив.* КС. 1862. III. 537. *Стефан в серце стрїлив.* Лукаш. *Ой як стрїлив, — царя вцілив.* АД. I. 146.

Стрїмголов, нар. Стремглавъ, опрoметью. *Стрїмголов було кидається з хати.* МВ. I. 46. *Крикнула хозяйка з ляку, та стрїмголов на двір.* Рудч. Ск. II. 59.

Стрїмкий, -а, -е. 1) Высокій, тонкій и високій; крутой. *Стрїмка хата.* Канев. у. *Цей причілок дуже стрїмкий.* 2) Стойма стоящій (о пахоті). *Як кидаєш зерно на стрїмку ріллю, то зерно западає глибоко.* Волч. у.

Стрїмко, нар. 1) Ровно въ высоту. *Очі грають, стан високий стрїмко розігнувся.* К. МБ. III. 247. 2) Круто. *Стрїмко крокви поставив.* Канев. у. 3) Остроконечно. *Не верши стїжка стрїмко.* Рк. Левиц.

Стрїмляк, -ка, м. Шпиць. *Підрадчик забрав уже карбованців вісімсот, а тільки зіп'яв отого стрїмляка на церкві та й годі.* Брацл. у.

Стрїмчастий, -а, -е = Стрїмкий. МВ. III. 138.

Стрїнути, -ся. См. **Стрїти, -ся.**

Стріп, -пу, м. 1) Куча (дерева, напр). Шух. I. 178. 2)? *Я з стодоли та у стріп, накрив мене житній сніп.* Нп.

Стріпнути, -ну́, -не́ш, гл. = Стрепенути. *Стріпнула сивими крильцями.* Грин. III. 362. *Стріпне залізом, — залізо забряжчить на їй.* МВ. (О. 1862. II. 102).

Стріпотати, стріпотіти, -чу́, -ти́ш, гл. = Стрепенути. *Крилоньками стріпотіли.* Чуб. V. 1087.

Стріскати, -каю, -еш, гл. Сожрать.

Стріт, -ту, м. Встрѣча. Еф. 55.

Стрітенний, -а, -е. — куми. Встрѣчные кумовья. Мил. 22.

Стрітення, -ня, с. Праздн. Срѣтенье Господне 2 февраля. ХС. I. 74. Грин. I. 32. *На стрітення зіма з літом пострічаються.* Ном. № 521.

Стрітенський, -а, -е. Срѣтенскій. *Стрітенська вода.* ХС. I. 74.

Стріти, -ся. См. **Стрівати, -ся.**

Стріть, -ти и -ті, ж. Встрѣча. **У стріть іти.** Итти на встрѣчу. Шух. I. 154. *А ти, Андрію, знов з тим а тим підеш мені в стріть.* Федьк. **У стріть води.** Противъ теченія. Шух. I. 182, 223.

Стріха, -хи, ж. 1) Край соломенной крыши, выступающей за стѣну. *І горобець свою стріху має.* Ном. *Да вже весна красна із стріх вода капле.* Мет. 301. 2) Соломенная крыша. Kolb. I. 56. Ум. **Стрімка.**

Стріхавий, -а, -е. Взъерошенный, шершавый. Угор.

Стріхіль, -ля, м. Тупой сапожный ножъ, которымъ выравниваютъ кожу. См. **Стріхіль, стрихулець.**

Стріч, нар. На встрѣчу. *Біжить стріч Іван.* Волч. у.

Стріча, -чі, ж. Встрѣча. *Біжать один одному в стрічу.* Котл.

Стрічений, -а, -е. — ні куми́ = Стрітенні куми. Мил. 183.

Стрічань, -ня, м. = Стрітення. Чуб. III. 6.

Стрічаті, -чаю, -еш, гл. = Стрівати. *Я пішов його стрічати.* Г. Барв. 441.

Стрічатися, -чаюся, -ешся, гл. = Стріватися. *Стрічаються на Стрітення зіма з літом.* Ном. № 521.

Стрічення, -ня, с. = Стрітення.

Стрічечка, -ки, ж. Ум. отъ стрічка.

Стрічка, -ки, ж. 1) Лента. Мет. 204. Чуб. III. 423. *Росплітали коси та стрічки знімали.* Шевч. 2) Тесемка. Ум. **Стрічечка.**

Стрічний, -а, -е. Встрѣчный.

Стрішка, -ки, ж. Ум. отъ стріха.

Строгий, -а, -е. Сви́рѣпый, жестокий. *Звір строгий.* Морд.

Стро́го, нар. 1) Жестоко, свирѣпо. 2) Очень. *Понесли багача строго високо.* Гол. III. 265.

Строжіти, -жу, -жи́ш, гл. Обрубывать сучья срубленнаго дерева. Шух. I. 177.

Строїти, -рою, -їш, гл. 1) Одѣвать, наряжать. Ном. № 9313. 2) Настраивать. *Ой ти, Давиде, свої гусли стрій.* Чуб. III. 384. 3) Готовить, приготавливать, снаряжать. *Стрійте коні.* НВолын. у. *В стані свічка горить, там Івасьо коня строїть.* Чуб. III. 416. 4) Дѣлать, сооружать, строить. *На один копил дідько всіх ляхів строїв.* Ном. № 864. 3 *чужого добра не строїть двора.* Ном. № 9658.

Строїти, -рою, -їш, гл. = Струїти.

Строїтисся, -роюся, -їшся, гл. 1) Наряжаться. 2) Приготовляться. *Тремтить косонька, ся боїть, свашка ся на ню строїть*. Гол. IV. 432. 3) Строиться, становиться въ строй. *Строїтисся на баталію*. Чуб. 4) Строиться. *Строяться дома та все новії*. Чуб. V. 179.

Стройка, -ки, ж. Постройка. Змієв. у.

Строїний, -а, -е = Стрійний. *Грицько з Марухою, стройною чорнюхою та шукав собі місця*. Гол.

Строїно, нар. = Стрійно. (Гості) *стройно, гучно, бучно поприїжджали, в соболевих ковпаках і в злоцистих поясах, і червоних чоботах і фerezіяx*. Гол. III. 485.

Срок, -ку, м. 1) Срокъ. *Ще й до строку далеко*. Мир. Пов. II. 72. 2) Наемъ на срокъ. *А я тебе ізгадаю в строку горюючи*. Грин. III. 559. **У строках стати**. Наняться на извѣстный срокъ. Ном. № 10323.

Строка, -ки, ж. Рядъ? Встрѣчено въ выраженіяxъ: а) **У строці**. *Комора на причілку, хати у строці*. Ном. № 7754. б) **К строці**. *Къ мѣсту. Постав чавун к строці, — чого він на дорозі стоїть*. Конст. у. *Є у нас і грунт, і хата, тільки не к строці стоїть: далеко од панського двору, аж на край хутора. Як би було ближче, то мій би чоловік (прикащик у пана) частіше таки ходив додому*. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Строкаръ, -ря, м. Нанятый на срокъ рабочій. Хот. у.

Строкатий, -а, -е. 1) Пестрый. 2) О масти: пѣгій. *Хтось до вас строкатого коника приводив*. МВ. 3) Капризный. *В душі своїй була строката*. Котл. Ен. IV. 16.

Строковець, -вця, м. = **Строкаръ**. Хот. у.

Строковий, -а, -е. На срокъ нанятый.

Стром, -му, м. 1) Фруктовое дерево. Угор. 2) Крутизна.

Строма, -ми, ж. Крутизна, стремнина. *Та ви бо туди не їдьте, бо там така строма, що й голови цілісенької не буде*. Староб. у. *Поліз по стромах*. Св. Л. 38.

Стромляти, -ляю, -єш, гл. Втыкать, всаживать, вонзять. *Попав пальцем в небо, стромляй дальше*. Ном. № 1777. *Стромляй сюди ноги, де я в міді стою*. Рудч. Ск. I. 103.

Стромлятисся, -ляюся, -єшся, гл. Втыкаться, вонзаться.

Стромовина, -ни, ж. Стремина. Федьк. I. 88.

Стромота, -ти, ж. = **Соромота**. *Танець не робота: хто не вміє, то стромота*. Ном. № 12476.

Стромити, -млю, -миш, гл. = **Стромляти**. Угор.

Стропа, -пи, ж. Ворохъ, куча, комокъ. Желех. Шух. I. 187.

Стропітисся, -плюся, -пишся, гл. Сбьтисся съ пути, съ толку. Ном. № 6246.

Строчіти, -чу́, -чиш, гл. Строчить (въ шитьѣ).

Строчільний, -а, -е. Употребляемый для строченія. *Шило строчільне*. Вас. 161.

Строчок, -чка, м. Раст. *Helvella esculenta Pers.* ЗЮЗО. I. 124.

Строціти, -ціу́, -ціш, гл. 1) Растрощить. *Строцити на дрізочки*. Ном. № 3866. *Ой я тую червону калину строциу і зламаю*. Чуб. V. 284. 2) Сожрать, съѣсть съ жадностью. *Всі строцили сухарі*. Котл. Ен. IV. 19.

Строюдити, -джу, -диш, гл. Встревожить. *Строюдитисся, джуся, дишся*, гл. Встревожиться. *Шелестъ щось в лісі... а вони й строюдились від тії мари*. Полт. у. 2) Затосковать. *Строюдився за родиною, аж заголосив*. Полт. у.

Струб, -бу, м. и пр. = **Зруб и пр.** Угор.

Струг, -га, м. 1) Стругъ, скобель. Шух. 260. Вас. 164. *Ні стругом не встругати, ні сокирою не врубати.* Грин. I. 237. *Баштанник сидів коло куріня і щось стругав стругом.* Левиц. Пов. 227. 2) Рыба форель, *Salmo fario*. Вх. Пч. II. 20. Ум. **Стружо́к, струженько.** Вас. 178.

Струга, -ги, ж. Ручей, струя.

Стругати, -гаю, -еш и -жу, -жеш, гл. 1) Строгать. *Лагодили самопали, ратища стругали.* Шевч. 2) Скрестъ. *Стружать глину.* Вас. 178. **Дорожки стругать.** Чистить дорожки. Мил. 193. **Моркву стругати.** См. **Морква.** 3) О вѣтрѣ, мятели: сильно дуть. *Вітер струже. Ой по улиці та метіль струже.* Грин. III. 324. 4) Танцовать. *Після сих другі стругали гусаря, ой-ненько, материнки, куцюруба.* Мкр. Н. 30.

Стругач, -ча, м. 1) Обыкновеннаго устройства ножъ, котрымъ выстругивають предварительно дерево для ложки. Шух. I. 247. 2) Родъ лопатки для чистки дорожекъ. *Щоб ти мені до обіда всі дорожки вичистив у садку. — Добре, я вичистю, зробить мені тільки такий стругач, як дорожка завширшки.* Чуб. II. 223.

Стругачка, -ки, ж. Скребокъ для чистки дорожекъ. Полт. г. См. **Стругач 2.**

Стругну́ти, -гну́, -неш, гл. 1) Стругнуть. 2) Убѣжать, умчаться. *Стругнула, де Еол живав.* Котл. Ен. 3) Ударить. *Як стругне його по пиці.* Лохв. у. 4) Отпалить, выкинуть, отколоть штуку, колѣнце. *Стругнув штуку! Оце так стругнув!* Лохв. у.

Струдити, -джу, -диш, гл. Утомить работой. *Вернула з поля змучена і струджена.* Гн. I. 92. *Мого миленького не розбудять: миленький бардзо стружений.* Чуб. III. 320.

Струді́тися, -джу́ся, -дишся, гл. Изнуриться отъ работы, истомиться, измучиться. Вх. Лем. 471.

Стружка, -ки, ж. 1) Стружка (дерева, глины). Вас. 178. 2) У гребенщиковъ: родъ верстата для чистки роговыхъ пластинокъ. Вас. 164. Ум. **Стружечка.**

Стружок, -жка, м. Ум. отъ струг. Вас. 178.

Струїти, -рую, -їш, гл. Отравить. *В вѣторок рано зілля варила, а в середу Гриця струїла.* Чуб. V. 429.

Струйний, -а, -е. О голосѣ: пріятный, мелодическій. *Який в його голос був струйний.* МВ. II. 93.

Струк, -ка, м. 1) Струкъ. *Бобові струки.* 2) Початокъ у кукурузы. Хотин. у. Ум. **Стручо́к, стручечок.**

Струме́нт, -ту, м. 1) Инструментъ. 2) Музыкальный инструментъ. ЗОЮР. I. 8.

Струме́ція, -ції, ж. Инструменты. *Накупив струмеції, кує плуги, рала, усе.* Грин. II. 73.

Струмі́нь, -меню, м. Потокъ, ручей. Щог. Сл. 6. Мир. ХРВ. 31. *Де ті й слъози беруться! так і ллються струменем.* МВ. I. 101.

Струмок, -мка, м. Ручеекъ. Ум. **Струмочок.** Лев. Пов. 191. *Задзюркотіли по улицях струмочки.* МВ.

Струна, -ни, ж. 1) Струна. *Що скрипочка з васильочок, а струни із руги.* Мет. 20. 2) См. **Лун 3.** Ум. **Струнка, струночка.** *Іде вона як струночка.* О. 1861. IV. 32.

Струні́стий, -а, -е. Струноподобный.

Струни́ці, -ць, ж. мн. Тонкая кишка. Вх. Лем. 471.

Струнка, -ки, ж. 1) Ум. отъ струна. 2) Отгороженное мѣсто въ овечьемъ хлѣвѣ, гдѣ производится доеніе матокъ. Кобел. у. Устройство: два столба — **пвлюхи**, на нихъ сверху крыша — **пові́рхник**, посрединѣ горизонтально отъ одного столба до

другого — **победрина**, къ ней прибиты вертикально стоящія **дошки**, на которыя опираются спины доящихъ, передъ каждой доской — **сидець** — толстый столбикъ для сидѣнья. Шух. I. 185, 188, 192, 194.

Струнчити, -чу, -чиш, гл. Давать нагоняй, приструнивать. Г. Барв. 4. *Батьків, щоб струнчити доволі, а мати, щоб пожалувать одна.* Ном. № 9225,

Струнький, -а́, -е́. Стройный. *Станочок струнький.* МВ. II. 19.

Струп, -пу, м. 1) Струпъ. *Чує муха де струп, туди й летить.* Чуб. I. 268.

Струпом узятись. Покрыться струпьями. 2) Наростъ, бугорокъ на плодѣ. Ум.

Струпочок. *Знайшов таку хорошу (грушу), щоб де струпочок, або що: з одного боку жовта, а з другого рум'яна, як жива.* Св. Л. 205.

Струпіти, -пію, -еш, гл. Покриваться струпьями.

Струпішати, -шаю, -еш, струпішити, -шію, -еш, гл. Разложиться. *Лежить козак молоденький, на нім тіло почорніло, а від вітру струпішило.* Нп.

Струпкий, -а, -е. О пути: покрытый замерзшею грязью, кочковатый. *Струпка дорога, бо кал замерз погружений.* Волч. у.

Струпко, нар. = **їхати.** Ёхать по замерзшей грязи. Волч. у.

Струпкуватий, -а, -е. То-же, что и **струпуватий** 2. *Струпкувате сукно — сукно не гладкое, въ узелкахъ.* НВолын. у.

Струпливий, -а, -е. Покрытый струпьями.

Струплястий, -а, -е = **Струпкий.** *Струплястий шлях.* Черн. г.

Струпуватий, -а, -е. 1) = **Стрункий.** 2) Шереховатый, въ бугоркахъ. *Струпувати яблука.* Черк. у.

Струпувато, нар. = **Струпко.** *Воно як би замерзло все да не струпувато, до було б слизько.*

Струс, -су, м. 1) Суета, смятеніе. *Піднявся струс, біганина.... З одного місця переходили люде на друге, шукаючи волі.* Мир. ХРВ. 85. *Струс такий счинився, що й Боже.* Лебед. у.

2) Отрясываніе плодовъ съ деревьевъ, а также и самыя отрясываемые плоды. *Такі садки, що за струс по сто карбованців беруть.* Канев. у.

Струсанина, -ни, ж. = **Струс.**

Струсевий, -а, -е. Страусовый. *Струсеві піря.* К. ЧР. 54.

Струсити. См. **Струшувати.**

Струсій, -я, -є = **Струсевий.** *Струсє перо.* Мнж. 4 6.

Струснути, -сну, -неш, гл. 1) Встряхнуть. *Струсне за гриву, то так і впаде.* ЗОЮР. I.

125. 2) Стряхнуть. *От чоловік струснув груші, жінка позбірала.* Рудч. Ск. I. 186.

Струснутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Встряхнуться. *Баринчик, баранчик, струснись.*

Рудч. Ск. II. 129. 2) Содрогнуться, вздрогнуть. *Та піди зрубай тую билину. Перший раз рубнув — струснулася, другий раз рубнув — вона загула.* Чуб. V. 707.

Струсонути, -ну, -неш, гл. Встряхнуть. *Громом Турещину струсонули.* К. ЦН. 222.

Струтити. См. **Стручувати.**

Струхнути, -хну, -неш, гл. = **Струснути.** *Коли б струхнув хоть головою.* Котл. Ен. II. 31.

Струх(ну)ти, -хну, -неш, гл. Сгнить. *Корінь його струхне.* К. Іов. 30. *Галя може струхла там у землі.* Рудч. Ск. I. 138.

Струхнутися, -хнуся, -нешся, гл. = Струснутися. *І ковтки мої струхнуться в ямі.* Ном. № 3593.

Струць, -ця, м. Дуракъ. Борз. у. *Струць задесенський.* Ном. № 13617.

Стручечок, -чка, м. Ум. отъ струк.

Стручкуватий, -а, -е. 1) Стручковый. *Стручкуватий горох.* 2) Обь овчинѣ: въ завиткахъ. *Стручкувата вовна на кожусі.* НВолын. у.

Стручо́к, -чка, м. 1) Стручекъ. *Горох сію, два стручки, роди. Боже, чотирі.* Чуб. III. 42. 2) Завитокъ шерсти на овчинѣ. *Скільки на кожусі стручків, стільки дитині рочків.* Ном. № 11622.

Стручувати, -чую, -еш, сов. в. струтити, -чу, -тиш, гл. Сталкивать, столкнуть. *Струтити їх з неба.* Гн. II. 219.

Струччя, -чя, с. соб. отъ струк.

Струшувати, -шую, -еш, сов. в. струсіти, -шу́, -сиш, гл. 1) Стряхивать, стряхнуть. *Кожух його струшує.* МВ. II. 26. 2) Отрясывать, отрясти. *Піду хоч яблужок струшу.* Рудч. Ск. II. 60. *Струсив грушу, назбірав... груш.* Чуб. II. 147.

Стрюк, -ка, м. = Струк. Камен. у. Ум. **Стрючо́к, стрючечок.**

Стрюковіння, -ня, с. Стебли стручкового растенія. Лебед. у.

Стрюкуватий, стрючкуватий, -а, -е = Стручкуватий. *Стрючкувата вовна.* НВолын. у.

Стрючо́к, -чка, м. = Стручок. Иногда словомъ стрючок обозначаютъ лишь красный стручковый перецъ: *З стрючком горілку продавала.* Котл. Ен. VI. 8.

Стрямкий, -а, -е. Крутой. См. **Стрімкий.** *Гора стрямка, треба воза гальмувати.* Бессар.

Стряскі́, -со́к, ж. мн. Соломенная труха. Вх. Зн. 67.

Стрясти, -су, -сеш, гл. Потрясти. *Як побачить мене з вами, аж його тряся стрясе.* Чуб. V. 648.

Стряха, -хи, ж. = Стріха. Угор.

Стрях(ну)ти, -хну, -неш, гл. Немного подсохнуть. *Мав у ліс їхати — коли це як ушкваре дощ, як з відра, та швидко й перейшов; та вже як стряхло, то ото й рушили.* Харьк. г.

Стуг, -га, м. Костеръ. Левч. 60.

Стуга, -ги, ж. 1) Плетеная коробка изъ лозы, обмазанная глиной — для сохранения зерна, муки. *Розумна жона, як стуга пшона.* Ном. № 1406. 2) Коробка изъ дуба. *Виносе стужку з пирогами на місто.* Лебед. у. Ум. **Стужка, стужечка.** *Узяли стужку з калачами.* К. ЧР. 282.

Стуга, нар. Потуже. *Да в'яжи, вража татарюго, да назад руки стуга.* Грин. III. 590. *Та підтягай, малий джуро, та попруги стуга.* Мет. Ум. **Стугенька.**

Стугавіти, -вію, -еш, гл. = Стужавіти. *Боли б сонце, то стугавіла б земля швидко, а то мокрячина.* Камен. у.

Стугенька, нар. Ум. отъ стуга.

Стугніти, -гню́, -ниш, гл. = Стугоніти. Радом. у.

Стугон, -ну, м. Глухой гуль, глухой стукъ. *Чую, десь коло хати стугон, наче що довбало глину.* Новомоск. у.

Стугоніти, -ню, -ниш, гл. Глухо гудѣть. Коли вони чують — аж стугонить земля. Рудч. Ск. I. 147.

Студенець, -нцю, м. = **Холодець**. Шух. I. 143. Kolb. I. 50.

Студеній, -а, -е. Холодный, студеный. Ном. № 13735. Налетіли гуси з чистого броду, змутили мені студену воду. Чуб. V. 325. Ум. **Студененький**. Вітер студененький. Лукаш.

Студениця, -ці, ж. = **Криниця**. Пішла б любка та й принесла ой водиці з студениці. Нп.

Студено, нар. Холодно. Так студено у хаті. Гн. II. 17.

Студент, -та, м. 1) Ученик. Ішли три студенти до школи. Гн. I. 163. 2) Студентъ. Студенти, як звичайно буває, почали записувати його лекції. Левиц. Пов. 52.

Студень, -дня, м. 1) Декабрь. 2) Колодезь. Влад. Волын.

Студити, -джу, -диш, гл. 1) Студить, охлаждать. Опарився на молоці та й воду студить. Ном. № 5793. Ну й якого ти чорта рипаєшся, аби тільки хату студити. 2) Знобить. Студить мене. Камен. у.

Студінь, -ні, ж. Стужа. МУЕ. III. 54. А то студінь така, Господи! Федьк.

Студник, -ка, м. = **Студениця**. Вх. Лем. 471.

Студниця, -ці, ж. = **Студениця**. Ум. **Студничка, студніченька**. Вибрав собі кирниченьку, в чистім полі студничейку. МУЕ. III. 41.

Студня, -ні, ж. Колодезь. Чуб. II. 119. На високій горі студня мурована. Гол. II. 234. Ум. **Студенька**. Вх. Лем. 471.

Студняний, -а, -е. Колодезьный. Студняна вода. Вх. Уг. 249.

Студонути, -ну, -неш, гл. Сильно подуть, сильно повѣять. Вітер як студоне, так і людину б занесло наче. Пирят. у.

Стужавіти, -вію, -єш, гл. Затвердѣть (о размокшей землѣ, глинь і пр.). Не стужавіло, а потупали зараз, то й ями знать.

Стужитися, -жуся, -жишся, гл. Опечалиться. А хмурна, луні личенько закрила, бо зблідло бідній, бачиш, ся стужила. Федьк. I. 65.

Стужка, -ки, ж. Ум. отъ стуга.

I. Стук! меж. Стукъ. Стук-стук в віконце. Рудч. Ск. II. 4.

II. Стук, -ку, м. Стукъ. У стук стукати. Сильно стучать. У стук серце стукало. МВ. (О. 1862. I. 99).

Стукало, -ла, с. То, чѣмъ стучать.

Стукання, -ня, с. Стучаніє.

Стукарство, -ва, с. Должность ночного сторожа. Харьк. у.

Стукаръ, -ря, м. Ночной сторожъ. Харьк. у.

Стукати, -каю, -єш, гл. Стучать. У двері стукав, добувався. Котл. Ен. III. 11.

Стукачка, -ки, ж. = **Стукало**. Сторож перестав стукати у стукачку. ЗОЮР. II. 77.

Стукіт, -коту, м. Стукъ.

Стукнути, -ну, -неш, гл. 1) Стукнуть. Стукнули, грякнули, як грім загремів. АД. 1. 23. Вийду на улицю, — гукну, підійду під оконце — стукну. Чуб. V. 170. 2) Ударить. Стукнувши кулаком об стіл. Стор. М. Пр. 44.

Стукнутися, -нуся, -нешся, гл. Удариться. Осідала підо мною земля, аж поки не стукнувся об пекельні ворота. Стор. М. Пр. 42.

Стукнява, -ви, ж. Стукотня. Там така стукнява та грюкнява. Харьк.

Стукота́ти, -чу́, -тиш, гл. Стучать. *Стукотить* — *грімотить*, мов сто коней біжить.

Стукотій, -тія, м. Безпокойный человекъ, надобдающій своимъ стукомъ, возней. Рк. Левиц.

Стукоті́ння, -ня, с. Стукъ, стучаніе. Лохв. у. *Віз покотився, і стукотіння далеко розляглося по степену*. Левиц. Пов. 236.

Стукотіти, -чу, -чеш, гл. = **Стукотати**. *В хаті у бідного ляда стукоче*. Щог. В. 51.

Стукотнеча, -чі, ж. = **Стукнява**.

Стукотня́ва, -ви, ж. = **Стукнява**. *Оця стукотнява та грюкотнява хоч кого вижене*. Харьк.

Стуку! межд. = **Стук!** *Ой стуку-стуху, подай, серце, руку*. Чуб. V. 53.

Студ, -ла, м. = **Матня**. Черн. у.

Стулень, -льня, м. 1) Родъ пирога безъ начинки. *Залюбки книші побгали, стульні й паляниці*. Мкр. Н. 18. 2) Vulva. Чуб. V. 1129.

Стулігуз, -за, м. Раст. *Listera ovata*. ЗЮЗО. I. 127.

Стулити, -ся. См. **Стуляти, -ся**.

Стулювати, -ся, -люю, -ся, -еш, -ся = **Стуляти, -ся**.

Стуляти, -ляю, -еш, сов. в. **стулити, -лю, -лиш**, гл. 1) Складывать, сложить одно съ другимъ, сжимать, сжать. *Яйце стулю так, що воно ізнов ціле буде*. Рудч. Ск. I. 150. *І цупко кулаки стуливши, Дареса битись визивав*. Котл. Ен. II. 19. **Стулити очі**. *Зажмурить глаза*. Алв. 64. 2) Соорудить, сдѣлать кой-какъ. *Недавно стулив я собі оцю рясу*. Левиц. I. 140.

Стуля́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. **стулитися, -лю́ся, -лишся**, гл. 1) Складываться, сложиться вмѣстѣ, сжиматься, сжаться, прижиматься, прижаться другъ къ другу. *Чи так у вас, як у нас на березі колючки? Чи так у вас, як у нас стуляються губочки?* Мил. 108. *Дід трохи притомивсь, вже і торба з запасом стулилась*. Стор. I. 98. 2) О человекѣ, животномъ: съезживаться, съезжиться. — **плечима**. *Пожать плечами*. *Стулившись плечима та й пішов*. НВолын. у.

Стуманитися, -нюся, -нишся, гл. *Покрыться туманомъ*.

Стуманілий, -а, -е. Съ отуманенной головой, съ помраченнымъ пониманіемъ. *Схаменуться, стрепенуться стуманілі люде*. К. ХП. 47.

Стуманіти, -нію, -еш, гл. = **Стуманитися**. 2) Одурѣть, оторопѣть.

Ступа, -пи, ж. 1) Ступка, толчая. *Носиться, як дурень з ступою*. Ном. 2) — **ножана**. Ножная толчая. Сим. 139. Тоже: — **ножіна**. Состоятъ изъ колоды съ **ємою** (ямою), на колоду, подъ прямымъ угломъ къ ней, положены концы двухъ параллельныхъ брусковъ — **підвалин**, противоположные концы которыхъ опираются на ножки — **лабки** и соединены **попругою** — деревян. перекладной; рычагъ, **кляпач**, опирается на вдѣланный въ него **вал**, лежащій концами на **підвалинах**; одинъ конецъ **кляпача** находится подъ **попругою**, на другомъ у него тяжелый пестъ — **кляпа**, обитый листовымъ желѣзомъ — **постолом** и падающій въ **ему**; стоящій на рычагѣ работникъ держится за подставку, ручникъ въ видѣ буквы п, опирающейся ножками на **підвалини**. Шух. I. 162. 3) — **походюча, прохідна**. Также толчая слѣд. устройства: **коло́да** съ **ямою**, выложенной листовымъ желѣзомъ (постолом), по обѣимъ сторонамъ ямы въ **колоді** два столба (**стовпи**), соединенныхъ двумя толстыми досками вверху и посреди — **правило вишне** и **нижне**; **стовпи** и

правила вмѣстѣ називаються **єрем**; надъ ямою въ **правилах** отверстія, сквозь которыя проходить четырехгранный пестъ — **макогін**, вверху имѣющій утолщеніе — **голову**, а внизу обитымъ желѣзомъ концемъ входящій въ **ему**; въ пестъ внизу колышекъ — **клюк**, къ которому привязанъ **шнур**, идущій вверху, переброшенный черезъ прикрѣпленный къ верхнему **правилу** блокъ (**жебки**) и затѣмъ спускающійся внизъ къ подали, называемой **ступатень**, укрѣпленной въ **підножях** съ **лабками** (ножками); нажатіе **ступатня** поднимаетъ пестъ. Шух. I. 162. **Правила** наз. еще **рамена**. Шух. I. 104. 4) Часть маслобойни. См. **Олійниця**. 5) Толчея въ сукновальнѣ. Вас. 172. Также сама сукновальня. Мик. 481; тоже: **ступа сукнена**. Шух. I. 113. 6) Часть ловушки для лисиць. См. **Пасть**. Шух. I. 236. Ум. **Ступка**.

Ступа, -пи, ж. 1) Шагъ, слѣдъ, стопа. *Пишов буцім то в город тихою ступою.* Кв. I. 31. *Ой ступай же, кониченьку, тихою ступою.* Чуб. **Ступою**. *Шагомъ. Їде собі ступою.* Канев. у. 2) **Слѣдъ**. 3) **Вовча ступа**. Раст. *Lycopus scaltatus*. Вх. Пч. I. 11. *Вовча ступа пустила широке листя.* МВ. I. 140.

Ступак, -ка, м. 1) Конная мельница. 2) Конь, хорошо идущій шагомъ. Чуб. II. 322. *Чує Петро, — тупотять коні.... Роспізнає нешвидку ристь двох ступаків.* К. ЧР. 150. *Два бахмати, гривасті ступаки ішли під ними.* К. МВ. XI. 143. 3) Перекладина въ лопатѣ или заступѣ для упора ноги при копаніи. Міус. окр. Ум. **Ступачок**. *Кінь-ступачок.* Чуб. III. 183.

Ступакувати, -кую, -еш, гл. Игги шагомъ (о лошади). Вх. Зн. 67.

Ступанка, -ки, ж. Лѣстница неподвижная изъ ряда ступенекъ. *Ступанка не довга була, східців шість, а там вправо ще ступанка в сінці, на два сходці.* Св. Л. 32.

Ступарь, -ря, м. 1) Сукноваль-техникъ. Пас. 174. 2) Водяная сукновальня. Мнж. 192.

Ступатень, -тня, м. Часть толчеи. См. **Ступа походюча**. Шух. I. 104. 162.

Ступати, -паю, -еш, сов. в. ступити, -плю, -пиш, гл. Ступать, шагать, игги. *Я ледве ступаю.* Шевч. *Ступай сміло: куля не візьме.* ЗОЮР. I. 97. *Широко ступав Марко.* Стор. М. Пр. 25. *А чи позволить батенько гуляти, а чи додому ступати?* Грин. III. 384. *Чоловік що ступить, то зрешить.* Ном. № 99. **Не зна на яку ступити.** Не знаетъ что ему дѣлать, попалъ въ неловкое положеніе. Ном. № 3189. *Стара зовсім скрутилась, не зна далі, на яку й ступити.* МВ. (О. 1862. III. 47). **Ступити в божу путь.** Умереть. *Дай, Боже, щоб Василь удався у твого батька, то я б спокійно ступила в Божу путь.* Г. Барв. 540.

Ступачок, -чка, м. Ум. отъ **ступав**.

Ступенік, -ка, м. Слѣдъ ноги. *Ступеників собачих там багато, — видно, що собаки ходили.* Пирят. у.

I. Ступити. См. **Ступати**.

II. Ступити, -плю, -пиш, гл. Иступить. *Ступив мені так ножа, що й сала не вріжеш.*

Ступиця, -ці, ж. Деревянная ловушка для звѣрей. О. 1862. II. 62.

Ступійка, -ки, ж. Подножка въ экипажѣ. Конст. у.

Ступінь, -пня, м. Шагъ. *Де ступнем ступаю, тернина коле.* Рудан. I. 21. *Тоді чорт тяг жлукто ступнів десять.* Рудч. Ск. I. 56. *Пійди туди, та одлічи три ступні, і викопаш гроші.* ЗОЮР. I. 134. **Ступінь у ступінь.** Въ ногу. *Він так ступінь у ступінь ступав, наче міря, як тра ступати.* Канев. у.

Ступір, -ра, м. 1) Толкачъ вмѣстѣ съ рычагомъ въ домашней толчеѣ для толченія проса. 2) = **Ступа 1.** *Носитьса, як баба з ступіром.* О. 1862. X. 34.

Ступіти, -пію, -єш, гл. Отупѣть. *Чоловік з нудьги зовсім заненав здоровям, ступів якось.* МВ. I. 46.

Ступка, -ки, ж. 1) Ступка. *Поли б мені ступка та жорна.* Чуб. V. 485. 2) Слѣдъ ноги на землѣ. *Скрізь ступки чоловічі; з Хими зняли чобіт примірять до того сліду, ставили той чобіт у ступку, і як раз прийшлося.* Павлогр. у. (Залюб.). 2) Родъ дѣтск. игры. КС. 1887. VI. 459.

Ступляй, -ляя, м. = **Ступінь.** Угор.

Ступляти, -ляю, -єш, гл. Вступать. *Я ступляю в Божий рай.* МУЕ. III. 41.

Ступний, -а, -е. Относящійся къ ступѣ. *Ступне колесо.*

Ступнік, -ка, м. 1) Сукновальня. Полт. г. Передвижная сукновальня. Вас. 172. 2) Вѣтряная мельница нѣмецкой системы. Харьк.

Ступом, нар. Шагомъ. *Кінь іде ступом.* Вх. Зн. 67.

Ступчики, -ків, м. мн. Родъ узора въ вышивкѣ. Kolb. I. 48.

Ступчастий, -а, -е. О вышивкѣ: вышитый ступчиками. Kolb. I. 48.

Ступований, -а, -е. Валеный. *Ступюване сукно.*

Ступ'яй, -п'яя, м. = **Ступяй = Ступінь.** Вх. Лем. 471.

Стурбувати, -бую, -єш, гл. Обезпокоить, встревожить.

Стурбуватися, -буюся, -єшся, гл. Встревожиться.

Стусан, -на, стусень, -сня, м. Тумаць, ударъ кулакомъ. *Гей хто зо мною вийде битись, покуштувати стусанів?* Котл. Ен. II. 15. **Стусана даѣти.** Ударить кулакомъ. *Такого стусана дав, що так і облилась сльозами.* Св. Л. 51.

Стусати, -саю, -єш, гл. Толкать. Вх. Зн. 67.

Стусень, -сня, м. Пинокъ, толчекъ. *Дав стусня, аж перекинувсь.* Черк. у.

Стуснути, -сну, -неш, гл. Дать тумака, пинка, толкнуть. *Та мене й стуснув у груди.*

Стусоннути, -ну, -неш, гл. Сильно толкнуть, ударивъ. *Як стусону у ворота раз, вдруге, та так їх... і випер.* Стор. М. Пр. 46.

Стусувати, -сую, -єш, гл. Колотить, тузить. *Вхопили того бурсака за патли, виволокли з кадовба, давай його вихрити та стусувати.* Стор. I. 45. *Почав рвать на собі волосся і стусувать себе у груди.* Стор. М. Пр. 23.

Стухати, -хаю, -єш, сов. в. стухнути, -хну, -неш, гл. 1) Потухать, потухнуть, стухнуть. *Нехай свічі до півночі не опухають.* Мет. 219. 2) Спадать, спастъ (объ опухоли). 3) Худѣть. *Поки багатий стухне, то убогий опухне.* Ном. № 5677.

Стьобати, -баю, -єш, гл. = **Стібати.**

Стьобоннути, -ну, -неш, гл. Сильно хлеснуть (кнутомъ, прутомъ); вообще сильно ударить. *Як стьобоне змія по в'язах, так і одлетіла голова.* Грин. II. 349.

Стьожина, -ни, ж. = **Стьожка.** *Яку тобі та стьожину купить? Червону, дівчино, червону, щоб висіла із застіжок додолу.* Мил. 110.

Стьожка, стьонжка, -ки, ж. Лента. *Стьожка гарна, голубая, на грудіх лежала.* Мкр. Н. Ум. **Стьожечка, стьонжечка.** *Сорочечка тонесенька і стьонжечка краснесенька.* Чуб.

Стьон, -ну, м. Фасонъ, модель. Лохв. у. *Зняв стьон з його брички.* Борз. у.

Стьонжка, -ки, ж. См. **Стьожка.**

Стьонжкаха, -хи, ж. Сортъ плаhti. Черн. у.

Стяблечко, -ка, с. Ум. отъ стябло.

Стябло, -ла, с. 1) Въ рыболовной лодкѣ доска, родъ платформы для складыванія сѣтей. Вас. 151, 187. 2) Поднось. (Залюб.). *Варили різні потрави: тетерю, борщ, галушки, хляки, рибу на стябло.* Стор. II. 150. Ум. **Стяблечко.** *Чи взять відсіль оце стяблечко?* Екат. у. (Залюб.).

Стяг, -гу, м. Знамя. К. ХП. 133. *Усе живе, усе правдиве, усе чесне і до діла гаряче збиратиметься навкруги сього славетного стягу.* О. 1862. III. 27.

Стяга, -ги, ж. Полоса. (Зідрав) *стягу шкури з спини.* Сим. 206. *Сарана летіла довгою стягою.* Борз. у. *Соняшний промінь гарячий перекине через хату ясну стягу.* МВ. (О. 1862. III. 42). Ум. **Стяжка, стяжечка.**

Стягати, -гаю, -єш, сов. в. стягти, -гну, -неш, гл. 1) Стягивать, стянуть. *Шину роблять короткою.... щоб вона дужче стягла колесо.* Ком. Р. I. 55. 2) Стаскивать, стащить, встаскивать, всташить. *Стягли з його свитину.* Стор. М. Пр. 83. *Стяг на горище сало. Тоді козаки у каюки скакали тую галеру за мальовані облавки брали та на пристань стягали.* АД. I. 218. Стаскивать, стащить изъ разныхъ мѣсть въ одно. *Семен ломачья стягає докупи.* 3) Истощать, истощить. *Подушним дуже стягають людей.* Камен. у.

Стягатися, -гаюся, -ешся, сов. в. стягтися, -гнуся, -нешся, гл. 1) Стягиваться, стянуться. 2) Худѣть, похудать. *Обое старі із журби так уже стяглися, що аж злягли.* Кв. I. 105. 3) Собирається, собратися со средствами, съ деньгами. *Стяглись на ту скотинку у велику силу.* Рудч. Ск. II. 142. 4) Стаскиваться, стащиться (съ мѣста). *Стягтись, та поволоктись: казав чоловік, маку дам.* Ном. № 10891. 5) Ссориться, поссориться. *З салдатом — не з своїм братом, не стягайся.* Ном. № 805. 6) Казаться, показаться долгимъ, продолжительнымъ. *Перше їхати не стяглася, а тепер ось як протягнеться.* Радом. у.

Стягач, -ча, м. Раст. а) *Plantago lanceolata* L. ЗЮЗО. I. 131. б) *Saponaria officinalis* L. ЗЮЗО. I. 175.

Стягель, глю, м. Часть полудрабка: перекладина, которая укрѣплена въ длинныхъ жердяхъ; такихъ перекладинъ полудрабок имѣеть двѣ, обѣ вторыя отъ концовъ. Чуб. VII. 403.

Стягну́ти, -гну́, -неш, гл. = Стягти.

Стягну́тися, -гну́ся, -нешся, гл. = Стягтися.

Стягові́тий, -а, -е. Имѣющій широкой шагъ. *Як у попа коні стяговиті, то за день можна у Кийові стати.* Канев. у.

Стяголь, -ля, м. Деревянная палочка, соединяющая въ саняхъ передній копил съ головою полоза. Сум. у.

Стягти, -ся. См. **Стягати, -ся.**

Стягувати, -гую, -єш, гл. = Стягати.

Стяжечка, -ки, ж. Ум. отъ стяга.

Стяжка, -ки, ж. 1) Ум. отъ стяга. 2) = **Стьожка.** Гол. Од. 77. Ум. **Стяжечка.**

Стямитися, -млюся, -мишся, гл. 1) Лишиться разсудка. *Хай він стямиться.* Сосн. у. 2) Опомниться, сообразить. *Воно вже стямилось, мерцій би полетіло так із шерсти не виплутає ніг.* Греб. 381. *І не стямишся, відкіль вітер повіє.* Ном. № 2711. *Турки не стямились да в ростіч.* ЗОЮР. I. 6.

Стяти, -ся. См. **Стинати, -ся.**

Субітка, -ки, ж. 1) Ум. отъ субота. 2) Наказаніє школьників розгами по субботамъ. *За сюю прикладку, опріч субітки, що по закону подобає, буде їх шкварити, що в Бога день, цілий місяць.* Кв. II. 86.

Субітко́ве, -вого, с. = **Субітка 2. Субіткового дати.** Высьць.

Субітник, -ка, м. 1) Наказываемый по субботамъ. 2) Поминальная книга, субботникъ, синодикъ. *В субітник Фоку записали.* Мкр. Г. 70. *Запишімо, стара, часть грошей на церкву, щоб нас поминали, щоб нас записали в субітник.* Левиц. I. 381.

Субітній, -я, -є. Субботній. *Не жаль мені меду й вина, а жаль мені дівування, субітнього заплітання.* Чуб. V. 545. *Субітнім штихом та на недільний лад.* Ном. № 6655.

Субіч, нар. Обокъ, возлѣ.

Субота, -ти, ж. Суббота. *Субота не работа: помий та помаж та і спати ляж.* Посл. Ум. **Субітка, субіточка, суботонька.**

Суботішній, -я, -є = **Субітній.** Шух. I. 40.

Сувати, -ваю, -єш, гл. Совать. Угор.

Суватися, -ваюся, -єшся, гл. Скользить; ползать. *І вни до днесь ся сувають, тоти гади.* Гн. I. 6.

Суверделити, -лю, -лиш, гл. Поднимать вверхъ (ногу). *Почала загерувати ногу за голову; аж кістки їй тріщать, а вона їй суверделить угору.* Грин. II. 167.

Сувертень, -тня, м. Свертокъ. Канев. у.

Суверток, -тка, м. = **Сувертень.** *Як уже згортається прядіво, то пять ручаек, — отой суверток і буде каліво.* Черн. у.

Сувій, -вою, м. Свернутая штука холста. *Мати (легенько їм згадається) самого лляного полотна два сувої дали.* ЗОЮР. II. 286. Ум. **Сувійчик.**

Сувора, -ри, ж. Суrowая рѣчь, внушеніє. *Послухай старечої сувори.* МВ. I. 30.

Суворий, -а, -е. Суrowый, строгій.

Суворливий, -а, -е. Суrowый. *Він суворливий на позір, а справді добріш.* Волч. у. (Лобод.).

Суга, -ги, ж. = **Осуга.** Нѣж., Сосн. у.

Сугак, -ка, м. 1) Сайга. К. ЧР. 427. КС. 1882. X. 23. *Ганялись наші батьки по Низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213. 2) Желѣзний съ мѣднымъ черенкомъ инструментъ вродѣ шила для прокалюванія дыръ въ постолах, развязыванія узловъ и пр. Шух. I. 291. Бываєть и роговой. Шух. I. 126, 127.

Сугаковій, -а, -е. Относящійся къ сайгѣ. *Сугакові.... сліди.* ЗОЮР. I. 317.

Сугловок, -вка, м. Уголъ сундука. Сум. у.

Сугово́ра, -ри, ж. Разговоръ. *Одпровожали їй хто сміхом, хто кивом, суговорою, а хто дивом щирим.* МВ. (О. 1862. I. 99). Ум. **Суговірка.**

Суголов, -ва, гл. = **Суголовок.**

Суголо́вок, -вка, м. 1) Межа между двумя полями въ видѣ незасѣянной полосы арш. въ 2. Драг. 44. *Тут не добре їхати, — суголовки скрізь.* Канев. у. 2) Часть уздечки безъ поводьевъ — то, что надѣвається на голову лошади. Верхнеднѣпр. у.

Суголов'я, -в'я, с. = **Суголовок 2.** Вас. 160.

Сугорб, -ба, м. Холмъ. *Мар'янівка роскинулась на двох сугорбах.* Мир. Пов. I. 112. Ум. **Сугорбок.** *Київ роскинувся по сугорбах та по ярах.* Змієв. у.

Сугроба, -би, ж. Большая выбоина. Мнж. 192.

Суд, -да и -ду, м. 1) Судь. *Ой поїхав він до Сандомиру, суди судити, села ділити.* Нп. **Страшний суд.** Страшный судь. **До суду.** Навсегда. *До суду, до віку не буду.* 2) Судебное мѣсто; судилище. *І на самій отій могилі суд стояв, бо город далеко розходився.* ЗОЮР. I. 105. 3) Судебныя лица. *Суд найде сюди.* Кв. II. 208.

Судак, -ка, м. Рыба судакъ, *Lucioperca sandra.* Браун. 22. *Ой знати, знати рибку щуку меже судаками.* Чуб. V. 998. Ум. **Судачо́к.**

Судачина, -ни, ж. Мясо судака. *Ей, мати, чумак їде, ей, мати, рибу везе, а якую? судачину.* Грин. III. 576.

Судачо́к, -чка, м. Ум. отъ судак.

Суддівна, -ни, ж. Дочь судьи. *Шукайте собі, добродію, в городі панночки. Чи там трохи єсть суддівен, писарівен і гарних попівен?* Котл. Нп. 344.

Суддя, -ді, м. Судья.

Судебник, -ка, м. Человѣкъ, въ своихъ разговорахъ осуждающій кого либо. Г. Барв. 457.

Судейський, -а, -е. 1) Судейскій. *Осівся біля столу на судейську скамницю.* Бубл. 2) Употреб. какъ суц. Чиновникъ, служащій въ судѣ. *Вони судейським не кажуть, не ймуть віри.* Стор. I. 48.

Суденечко, -ка, суденце, -ця, с. Ум. отъ судно.

Судець, -дця, м. Судья. *Стали судці судити.* Грин. III. 93. *Бог дастъ судця, а чорт розсуди я.* Ном. № 7381.

Суджений, -а, -е. Суженый. *Ой вечірняя зоря двоє діток привела: однее родженее, а другее судженее.* Нп.

Судина, -ни, ж. 1) Посудина. Шух. I. 261. *Добре господині, коли повно в судині.* Ном. № 1404. 2) Судно. *Просить наги хазяїн-купець, щоб ти до нас на судину йшов.* ЗОЮР. II. 56.

Суди́не, -ня, с. соб. Деревянная посуда, сундукъ, прядильные инструменты и пр. — все вмѣстѣ. Шух. I. 106.

Суді́тель, -ля, м. Судія. *Не престань, старче, пильнувати, та викай Христа сповивати, судите ля свого.* Грин. III. 32.

Суді́ти, -джу́, -диш, гл. 1) Судить. *Люде горді, неправедні, своїм судом судять.* Шевч. *Бог судить не так, як люде.* Ном. № 34. 2) Осуждать, пересуживать. ЗОЮР. I. 52. *Судять же нас люде.* Мет. 78. *Чом ти до мене звечора не вийшла? Ой як же мені, серце, звечора виходити? Як угледять вороженьки, то будуть судити. Ой нехай же судять, як розуміють: прийде тая годинонька, вони й поніміють.* Нп. 3) Опредѣлять, назначать. Грин. III. 204. *Суди, Боже, звозити, в велику скирту зложити.* Чуб. III. 246. *Не судив мені Бог, кого я любила.* Уман. у.

Суді́ти, -джу, -диш, гл. = Судомити. *Судорга судить руку.* Борз. у.

Суді́тися, -джу́ся, -дишся, гл. 1) Судиться. *З багатим не судися, а з дужим не борися.* Ном. № 1099. 2) Совѣтоваться, обсуждать. *Накинули на єї верьовку, зв'язали єї і судяться: шо їй зробити?* Чуб. I. 199. 3) Предопредѣлиться, опредѣлиться, предназначиться. *А я руда родилася, чорнявому судилася.* Чуб. V. 199. *Судилася злая доля, — мушу пропадати.* Рудч. Чп. 180. *Вона ж тобі, брате, дружиною не судилася.* Мет. 80.

Суди́ція, -ці́ї, ж. Судь. *Аж там пани сенатори судицію судять.* АД. II. 84.

Судище, -ща, с. Судилище. *Пилат сів на судиці.* Єв. I. XIX. 13.

Судний, -а, -е. Годный. *Та куди се полотно судне: от потягнеш, а воно й пустило.* Брацл. у.

Судний, -а, -е. См. Судній.

Судник, -ка, м. 1) Посудникъ, полка, шкафъ для посуды, буфетъ. Сим. 130. *Прийди, прийди, паскуднику, лежить сухарь на суднику.* Чуб. V. 1144. 2) Полка для образівъ. Київ. г. Чуб. VII. 384. Ум. **Судничок.**

Судниче, -чя, с. = **Судине.** Шух. I. 106.

Судничок, -чка, м. Ум. отъ судник.

Судниця, -ці, ж. Осуждающая. *А по лівий бочок — зовиці, все Марусини судниці.* Чуб. IV. 652.

Судкува́ти, -кую, -єш, гл. = **Міркувати.** Вх. Зн. 67.

Судній, -я, -є, судний, -а, -е. 1) Судебный, къ суду относящийся, судный. *Чи сходилась де у сельці між миром судня рада — діди, замісь, щоб укладати громаді суд, розказували, звідки почалось козацтво.* К. ЧР. 194. 2) — **день.** а) День страшнато суда. *Одрадніще буде Содомові та Гоморі суднього дня, ніж городові тому.* Єв. Мр. VI. 11. б) Праздникъ у євреєвъ. *Тоді був у жидів судний день.* Драг. 58. 3) — **де́шка.** Та доска, подъ которую челоуѣкъ ложится до дня страшнаго суда, т. е. — гробовая доска; поэтому, **до судньої дошки** — до смерти. *Пам'ятатимеш до нових віників і до судної дошки, покуль пороху на очі насиплють.* Ном. № 3645.

Судно, нар.? *Ні вічно, ні судно не скаже.* Ном. № 7735.

Судно, -на, с. Судно. АД. I. 218. *Своім судном перевозив.* О. 1862. II. 54. *Судна козацькі на три часті розбиває.* ЗОЮР. I. 29. *Козацькі суда на три часті розбивало.* АД. I. 190. Ум. **Суденце, суденечко.**

Судня, -ні, ж. = **Судьба.** Ном. № 6720.

Судовне, нар. Судебнымъ порядкомъ.

Судовий, -а, -е. 1) Судовой, судный. *Найважніше діло віра у правду судову.* О. 1862. IX. 125. 2) Судейській. *А тут приходять якісь судові два панки.* МВ. II. 38.

Судовик, -ка, м. Чиновникъ въ судѣ. О. 1861. XI. 27. *Судовики благають Бога.* Шевч.

Судо́ма, -ми, ж. Судорога, корчъ.

Судомити, -млю, -миш, гл. 1) Корчить, сводить. *Щоб тобі ноги посудомило.* Прилуцк. у. 2) Ломить. *Е, судомить мене щось.* Канев. у.

Судомірка, -ки, ж. Пшеница сандомирка.

Судорга, -ги, ж. Судорога. *Хто бреше, того нехай судорга зомкне.* Ном. № 6978.

Судосити, -щу, -сиш, гл. Встрѣтить. *Ой там ішла Пречистая, Пречистая, Мати Божа, судосила три ангели і три апостоли.* Чуб. III. 367.

Судоситися, -шуся, -сишся, гл. Встрѣтиться. Чуб. II. 229. *Шла овечка дорогою і судосилась з вовком.* Чуб. II. 113. *Їхала, їхали, ні з ким не судосились, оно бачили.... овечок дід нас.* Чуб. II. 203.

Судоща́ти, -щаю, -єш, гл. Встрѣчать. *Його (Байду) царь турецький судощає.* АД. I. 149.

Судський, -а, -е = **Судовий.** МВ. II. 190.

Судук, -ка, м. = **Судак.** Вх. Пч. II. 19.

Судучи́на, -ни, ж. Мясо рыбы судака. Вх. Пч. 19.

Судьба, -би, ж. Осужденіе, пересуды. *Се не судьба, а щира правда.* Ном. № 6720.

Судяк, -ка, м. Мировой судья. Встрѣчено въ слѣд. записи: *Та він мені ще з парубоцтва винен карбованців чимало, та я йому казку: а ходімо лишень до судяка та давай з себе ростиску.* Харьк.

Судящий, -а, -е. 1) Судящий, судья. Кв. 2)? *Твоя мамуня.... у судящим гробі.* Гол. III. 273. См. **Судній 3.**

Сужена, -ної, ж. Суженая. *Сужена не оужена.* Ном.

Сужений, -ного, м. Суженый. *Суженому дівка.* Ном. № 4922.

Сук, -ка, м. Сукъ. *Сук не верба.* Ном. № 1008. Ум. **Сучок.**

Сука, -ки, ж. 1) Сука. Ругательное слово для женщины. *Десь сука, десь ледащиця з хлопцями не, гуляє.* Чуб. V. 141. 2) Часть ткацкого станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 17. Ум. **Сучка, сучечка.**

Сукало, -ла, с. Снарядъ для наматыванія нитокъ на шпульку ткацкого станка: состоитъ изъ **кружала** — деревяннаго кружка, вращающагося на желѣзномъ стержнѣ, называемомъ **шпѣник**, на который надѣвается **цѣвка** (шпулька), **лучок** (лукъ) веревочной своей тетивой охватываетъ двойной петлей стержень, — двигая **лучок**, приводятъ во вращательное движеніе стержень. Вас. 167. То-же, что и **ремѣник, шпулер.**

Суканка, -ки, ж. 1) Толстыя нити для **в'ятіра**. Новомоск. у. 2) У рыболововъ: родъ веретена съ кружкомъ для свертыванія тонкихъ веревокъ. Одесск. у.

Сука́ти, -каю́, -еш, (-чу, -чиш), гл. 1) Сучить, ссучивать. 2) — **бублики.** Дѣлать баранки. Новомоск. у. (Залюб.). 3) — **свѣчки.** Дѣлать свѣчи. 4) — **дулі.** Кукиши давать.

Сукатися, -каюся, -ешся, гл. = **Сучітися.**

Сукенце, -ця, с. Ум. отъ **сукно.**

Сукервиця, -ці, ж. = **Сукровиця.** Вх. Зн. 67.

Суклятий, -а, -е. Тоже, что и **проклятий**, но въ усиленномъ значеніи. *Сукляті (черкеси) біля самісінького города вештаються й людей беруть.* О. 1862. X. 114.

Сукман, -на, м. Суконная верхняя одежда, суконный кафтанъ. *Сорочку викупив, а сукман заставив.* Ном. № 10658.

Сукмана, -ни, ж. 1) = **Сукман.** Гол. Од. 33, 44. *А де ж ваші, хлопці, славнії запорожці, дорогії сукмани.* Гол. I. 18. 2) Родъ **свити** въ Холмщинѣ. Чуб. VII. 121. Ум. **Сукманка, сукманонька, сукманочка.** Чуб. I. 276.

Сукманина, -ни, ж. = **Сукмана.** *Ой лежить жовнір та в глибокій долині, постелив собі в голову сукманину.* Pauli.

Сукманич, -ча, м. Старшій въ компаніи дроворубовъ, староста ихъ. Вх. Зн. 67.

Сукнарь, -ря, м. Суконщикъ. Екат. г.

Сукно́, -на́, с. Сукно. ЗОЮР. I. 16. *Купи ж, моя мати, сукна голубого, та покриєш, моя мати, мене молодого.* Чуб. V. 365. Ум. **Суконце.**

Сукня, -ні, ж. 1) Платье (женское). Рудч. Ск. II. 63. Грин. III. 582. *На що ж тобі, доньку, зеленій сукні!* Мет. 140. *Їхала дівка через бір, а на їй сукня в девять піл.* Нп. 2) а) Суконная юбка. Гол. Од. 82, 71. Шух. I. 132. б) = **Андарак.** Чуб. VII. 429. Ум. **Суконька.**

Сукняний, -а, -е. Суконный. *Сіряк сукняний.* О. 1862. X. 31. (Писаревск.). *Парубок у синьому сукняному каптані.* Мир. Пов. I. 137.

Сукнянка, -ки, ж. Лоскутокъ сукна. Желех. Ум. **Сукняночка.**

Сукняночка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **сукнянка.** 2) Платице? Зелена сукняночка
іздежитьься, червоної черевички пилом припадуть. МУЕ. III. 131.

Суконний, -а, -е = Сукняний. ЗОЮР. I. 140.

Сукота́ти, -кочу́, -ти́ш, гл. Размывать, подмывать. Доц сукоче дорогу. Вх. Зн. 67.

Сукрасі́ти, -шу, -сиш, гл. Разукрасить. Ой у лузі калинонька ввесь луг сукрасила. Нп.

Сукроватий, -а, -е. Сукровичный. І вицідять сукровату, і наллють живої козацької...
крови чистої, святої. Шевч.

Сукроватиця, -ці, ж. Сукровица. З отрунку жене та й звідусіль сукроватиця біжить.
Харьк.

Сукровиця, -ці, ж. = Сукроватиця. З мертвого пішла сукровиця.

Сукрови́ще, -ща, с. Мѣсто, гдѣ кто-либо былъ убитъ. Шух. I. 185.

Сукрутки, -ків, м. мн. На ниткахъ ссучившіяся мѣста. Нитка у сукрутки збігається.
НВолын. у.

Сукуватий, -а, -е. Суковатый. Уставай, мила, привіз я дубину, тонку, та довгу, та
сукувату. Чуб. V. 614.

Сукупний, -а, -е, — ній, -я, -є. Совокупный, совмѣстный, нераздѣльный, общій,
цѣльный. Треба, щоб була у нас сукупня вечеря на всіх братів і сестер. Павлогр. у.
Сукупні городи (огороды, не отдѣленные другъ отъ друга). Васильк. у. Наша земля
сукупна з поповою. Вран. у. У мене сукупні гроші, — тільки й є 25 бумажка. Гадом. у.

Сула, -ли, ж. Судакъ.

Судія, -лії, ж. Большая бутылъ. Ум. **Судійка.** Грин. I. 235.

Суло́, -ла, с. Деревянная рукоять желѣзныхъ виль. Шух. I. 169.

Султан, -на, м. Султанъ. Ум. **Султанчик.**

Султанич, -ча, м. Сынъ султана. К. ПС. 68.

Султанський, -а, -е. Султанскій. К. ПС. 120.

Султанчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **султан.** 2) Раст. а) Турка *angustifolia* L. ЗЮЗО. I. 140. б)
мн. *Turpha latifolia* L. ЗЮЗО. I. 140.

Сум, -му, м. 1) Печаль, грусть. Такий уже мене сум візьме, такий жаль обійме, що й світ
мені не милий. МВ. I. 8. Ой як мені сії суми пересумувати, ой як мені да свекорка
батеньком назвати. Нп. 2) = **Сом** (рыба). Вх. Пч. II. 21.

Сума, -ми, ж. Сума. Багатий шепче з кумою, а убогий з сумою. Ном. № 1594.

Сумеж, суміж, нар. Смежно, рядомъ. Моє поле з його суміж. НВолын. у. Я живу з
Пилипом суміж. Волч. у.

Сумеженно, нар. = **Суміж.** Поле наше сумеженно з їхнім. Новомоск. у.

Сумежний, суміжний, -а, -е. Смежный.

Сумежник, суміжник, -ка, м. Сосѣдъ по земельнымъ владѣніямъ.

Сумежність, суміжність, -ности, ж. Смежность.

Сумежно, суміжно, нар. 1) = **Суміж.** Жили собі суміжно два брати. Грин. I. 299. 2)
Взаимно. Бились сумежно. НВолын. у.

Сумета, -ти, ж. Большая сумма. Вх. Лем. 471.

Сумі́р, -ру, м. Миръ, согласіє, мирнья отношенія. Сумир умен. Ном. № 3276.
Сумиром. Въ мирѣ, въ согласіи. Сумиром з тобою не проживеш. НВолын. у.

Сумирі́ти, -ся. См. **Сумиряти, -ся.**

Сумирний, -а, -е. Смирный, кроткій. *А що вже Василько, — тихий, сумирний: і в хаті не чути, і на дворі не видно.* МВ. II. 8.

Сумирно, нар. Мирно, тихо. МВ. II. 171.

Сумиряти, -ряю, -єш, сов. в. сумирити, -рю, -риш, гл. Смирять, смирить. *Сам Господь єсть правда, сокрушить неправду, су мирить гординю, вознесеши святиню.* КС. 1883. VIII. 770.

Сумирятися, -ряюся, -єшся, сов. в. сумиритися, -рюся, -ришся, гл. Смиряться, смириться. *Инша поплакала б та й сумирилась.* МВ. III. 40.

Суміж, и пр. См. **Сумеж, и пр.**

Сумі́ння, -ня, с. и пр. = Сумлі́ння и пр. *Хиба б же я сумі́ння не мала, щоб я тобі загинути дала?* Чуб. V. 57.

Сумісний, -а, -е. Совмѣстный.

Сумісник, -ка, м. Соучастникъ.

Сумісно, нар. Вмѣстѣ, совмѣстно. *Літали сумісно.* Мнж. 147.

Суміти, -мію, -єш, гл. Дѣляться печальнымъ, грустнымъ. *Вороги суміли й трепетали.* К. МБ. II. 127.

Суміш, сумішно, нар. Смѣшанно. *Лящі, язі, усяка риба сумішно.*

Сумливий, -а, -е. Постоянно печалючийся. *Сумлива невістка, сумлива.* Чуб. III. 206.

Сумлінний, -а, -е. Добросовѣстный. *Старшиною треба покласти чоловіка сумлінного.* Конст. у. *Сумлінна жінка.* НВолын. у.

Сумлінність, -ности, ж. Добросовѣстность.

Сумлінно, нар. Добросовѣстно.

Сумлі́ння, -ня, с. Совѣсть. *Ну, яке його сумлі́ння: рискаль украсти і казати що це мій.* Камен. у. *Хто чисте сумлі́ння має, той спокійно спить лягає.* Ном. № 4435. *Постава свята, а сумлі́ння злодійське.* Ном. №178.

Сумний, -а, -е. Печальный, грустный. *Тяжко сумна душа моя.* Єв. Мр. XIV. 34. *Слухаючи такі речі, зробить сумною і на яку часину посмирніша.* Стор. М. Пр. 153. Ум. **Сумненький, сумнесенський.**

Сумнітися, -миюся, -нишся, гл. Сомнѣваться. *Ми не сумнили, що за сим першим і найважнішим фактом.... постануть уже інші факти.* К. ХП. 13.

Сумність, -ности, ж. = Сум. *Що так сумно не весело? — Не питай ти мої сумности, веселости.* МУЕ. III. 36.

Сумно, нар. Печально, грустно. *Так мені чогось сумно й боязко, аж моє серце мре.* МВ. Ум. **Сумненько, сумнесенько.**

Сумовитий, -а, -е. Наводящій грусть, унылый. *Живуть вони по ямах та байраках, між скелями в печерах сумовитих.* К. Іов. 63.

Сумота, -ти, ж. = Сум.

Сумування, -ня, с. Печаль, грусть. *Були в нас старі сумування.* МВ. II. 196.

Сумувати, -мію, -єш, гл. Печалиться, грустить. Мет. 158. *Сумуючи, частенько плакав.* Кв. *На тім степену скрізь могили стоять та сумують.* Шевч. *Зроду так гірко не плакала, не сумувала таким тяжким сумом.* Г. Барв. 144.

Сумуватий, -а, -е = Сумовитий.

Сум'яття, -тя, с. Суматоха. Левч. 64.

Сундачитися, -чуся, -чишся, гл. Плестись, тянуться. *Школяри вже сундачуться.* Сквир. у.

Сунець, -нця, м. Короткій отрубокъ, кусокъ бревна. Вх. Зн. 67.

Суниці, -ниць, ж. мн. Земляника, *Fragaria vesca* (сама ягода). *Ой у степу зацвіли суниці.* Чуб. V. 455. Ум. **Сунички, суніченьки**. *Вже минули суниченьки й полуниченьки, вже наспіли осінні та вечерниченьки.* Мет. 328.

Сунічник, -ка, м. Раст. земляника, (все растение цѣликомъ). *Ой стежечка да маленькая, муравочка зелененькая; ой заросла да суничником, зацвіла поленичником.* Мет. 163. См. **Суниці**.

Сунка, -ки, ж. Сумка. *Старецької сунки нігди не наповниш.* Ном. № 4655.

Сунути, -ну, -неш, гл. 1) Одн. в. отъ **совати**. *Сунуть Не сунь носа до чужого проса.* Ном. № 9647. *Півкони грошей в руку суну.* Котл. 2) **Двигатися, итти.** *У обід знову Грицько суне.* Мир. Пов. 121. *Про вовка помовка, а вовк і суне.* Ном. № 5769. *Комарів як суне, то аж світа не видко.* Змієв. у.

Сунути, -ну, -неш, гл. 1) *Сразу посунуть, толкнуть, кольнуть. Як ухопить спис та як суне того комишника під бік, — так і проняв.* ЗОЮР. I. 158. 2) = **Сунутися.** *От як сунули, скоро і нагнали.* Мнж. 18.

Сунутися, -нуся, -нешся, гл. 1) *Соваться. Не питаючи броду, не сунься у воду.* Ном. 2) *Медленно двигатися, надвигатися. Стрічкою сунулись козаки.* Стор. М. Пр. 124.

Сунутися, -нуся, -нешся, гл. *Броситься, ринуться. Сунулись тії тури в пущу, так і виваляли дерево; а князь за ними знай пускає стрілку за стрілкою.* К. (ЗОЮР. II. 204). *Він до челяді сунеться, — і челядь пропала.* Шевч. II. 28.

Суньродів, нар. Стремглавъ. Вх. Зн. 67.

Суперека, -ки, ж. Споръ, несогласіє, распря. *Будем ми втрѣох велику между собою супереку мати.* КС. 1882. XII. 501. **На супереки йти з ким.** *Дѣлать противъ чьего либо желанія. Іде на супереки з батьком старший син.* Волч. у. Ум. **Суперечка.** *Де два ходить до дівчини, — буде суперечка.* Грин. III. 229. *І mezi святими буває часом суперечка.* Ном. № 3319.

Суперечатися, -чаюся, -єшся, гл. = **Суперечитися.** Черн. г.

Суперечити, -чу, -чиш, гл. Спорить, противорѣчить, возражать. *А що се ви, суперечити схотіли?* МВ. (О. 1862. I. 103).

Суперечитися, -чуся, -чишся, гл. Спорить. *Суперечались-суперечались, та давай битись.* Рудч. Ск. II. 195.

Суперечка, -ки, ж. Ум. отъ суперека.

Суперечник, -ка, м. Спорщикъ. *Суперечнику, суперечаєш, а мало знаєш.* Чуб. III. 345.

Супити, -плю, -пиш, гл. Хмурить. *Став супити знов чорні брови Данило.* МВ. I. 155.

Супитися, -плюся, -пишся, гл. Хмуриться. *Омелько не та супиться, аж зморшки понабігали йому на лобі.* Левиц. Пов. 347. *А стара супиться та бурчить.* МР. (О. 1862. III. 45).

Супіскуватий, -а, -е. Супесчаный. Нѣж. у.

Супісок, -ску, м. Супесокъ. Змієв. у. Гол. Од. 43.

Суплаття, -тя, с. Одежда, бѣлье, домашня рухлядь. Г. Барв. 174. *А суплаття надбають повні скрині.* К. Іов. 58.

Суплаш, нар. Пластами, сплошь. Мнж. 192.

Супліка, -ки, ж. Прошення, письменная просьба. *Супліка до Грицька К... и Г. Арт.* (О. 1861. III. 87). *подаваймо супліку до архирея, щоб прислав нам попа.* Св. Л. 126.

Суплікатор, -ра, м. Проситель. *Не довго ректор держав у себе суплікаторів.* Св. Л. 297.

Суплікувати, -кую, -еш, гл. Просить. К. ЦН. 292. *Тепер тебе я суплікую мою уважить долю злую.* Котл. Ен. V. 12.

Супокій, -кою, м. Спокойствие, покой. *Святий супокою! гаразд із тобою.* Посл. *Не сам же я плачу, плачуть чорні очі, нема супокою а ні вдень, ні вночі.* Чуб. V. 147.

Супокійний, -а, -е. Спокойный.

Супонити, -ню, -ниш, гл. 1) Стягивать хомутъ. 2) Бить ремнемъ. Стор. I. 189.

Супоня, -ні, ж. Супонь, ремень, которимъ стягивають хомутъ. Вас. 159.

Супора, -ри, ж. Подпорка. Родом. у.

Супорка, -ки, ж. = Софорок. *Куриця до супорки.* Харьк.

Супор, -ру, м. Сопротивление, вражда. В супор. Наперекоръ.

Супорник, -ка, м. Противникъ, соперникъ. НВолын. у.

Супорок, -ку, м. = Суперечка. *Менше между собою супороку будеш мати.* АД. I. 334.

Супостат, -та, м. Супостать, врагъ. *Топчи вороги під ноги, а супостати під п'яти, щоб перестали брехати.* Мет. 233. *То ж не люде, — супостати: беруть хлопця у салдати.* Нп.

Супостатський, -а, -е. Супостатській, вражій. К. ПС. 72.

Супочівок, -вку, супочінок, -нку, м. Отдыхъ, отдохновение, успокоение. *Дай ти, Боже, Николайку, легкі спочивки.* Гол. I. 229. *Чорним очам спання нема, ніжкам супочинку.* Чуб. V. 164.

Супочіти, -чину, -неш, гл. Отдохнуть.

Супроти, супротив, нар. Противъ. *Супротив двора та твоя кума.* Чуб. *Супротив його ніхто не встоить.* ЗОЮР. I. 97.

Супротивець, -вця, м. Соперникъ, противникъ. *Мотъ і Левон, се два супротивці: вони вже давно сперечаються за шинок: один набавить рату, другий ще більше.* Брацл. у.

Супротивитися, -влюся, -вишся, гл. Сердиться, враждовать. *Зять на мене та й не дивиться, зять на мене супротивиться.* Мет. 157.

Супротивний, -а, -е. Противный, идуцій напротивъ. *А із низу буйний вітер повіває, а по Чорному морю супротивна хвиля вставав.* АД. I. 186.

Супротивник, -ка, м. 1) Противникъ, врагъ. 2) Злой духъ, демонъ. *Нехай тебе супротивник візьме.* Ном. № 3749.

Супротивниця, -ці, ж. Противница, женщина-врагъ. Мир. Пов. II. 70.

Супруга, -ги, ж. 1) Три или четыре пары воловъ, комплектъ, необходимый для плуга. *Волів супруга добра.* Сим. 227. 2) = Супряга. *Був у нового хазяїна свій плуг, а то вже в супруги йде, а дальш-дальш, уже й піший.* Кв. *Я зім у супрузі.* Камен. у.

Супружник, -ка, м. Участникъ въ супругъ, одинъ изъ спрягающихъ свои воли для совмѣстнаго паханія. Черк., Камен. уу.

Супрутній, -я, -є. — вітер. Противный вѣтеръ. Мнж. 148.

Супряга, -ги, ж. Спряжка воловъ двухъ или нѣсколькихъ хозяевъ для того, чтобы набрать комплектъ, необходимый для плуга, — такой плугъ пашеть тогда по очереди каждому изъ хозяевъ.

Супрягач, -ча, м. = Супружник. Зміев. у. Міус. окр.

Супрягачка, -ки, ж. Соучастниця, товарка. *Ми сидимо, а наші супрягачки вже пішли на прощу.* Змієв. у.

Супряжич, -ча, м. = Супружник. Рк. Левиц.

Супряжник, -ка, м. = Супружник. Г. Барв. 303.

Супшен, -ну, м. Раст. *Triticum spelta*. Вх. Пч. II. 36.

Суп'ятитися, -п'ячуся, -типся, гл. Остановиться. *Місяць над нею суп'ятивсь, дивиться, дивується.* Г. Барв. 208.

Сурганити, -ню, -ниш, гл. Шуточно: прясть. *Було не савити, не варварити, та на сорочку сурганити.* Ном. № 4007.

Сурганитися, -нюся, -нишся, гл. Сь трудомъ везти, сь трудомъ, тяжело ѣхать. Мнж. 192.

Сурдут, -та, м. Сюртукъ. *Він скидає з себе сурдут.* Чуб. II. 201.

Суреля, -лі, ж. Берцовая кость. (*Tibia*) и вообще всякая длинная трубчатая кость. Въ смыслѣ: нога употреблено въ слѣдующемъ выраженіи: *откидав сурелі, — т. е. протянуль ноги, лежить.* Ном. № 10879.

Суремка, -ки, ж. Ум. отъ сурма.

Суржик, -ка, м. Смѣшанный зерновой хлѣбъ или мука изъ него, напр. пшеница съ рожью, рожь съ ячменемъ, ячмень съ овсомъ и пр. *Всюди лежні, перепійці і шишки самії не із суржику ліпили, — сущє пуховії, із пшениці.* Мкр. Н. 33. 2) Человѣкъ смѣшанной расы. *Се суржик: батько був циган, а мати дівка з нашого села.* Черк. у.

Суріпиця, -ці, ж. Раст. *Brassica Napus* L. ЗЮЗО. I. 114.

Сурма, -ми, ж. Труба (музык. інструм.). АД. 1. 159. *А всі дзвони задзвонили, а всі сурми засурмили, як Серпягу молодого та у Каневі положили.* Дума. Ум. **Суремка, сурмонька, сурмочка.** Гоя. I. 14. *Козаки стояли, на суремки гарно грали.* Мкр. II. 34. *Голос як сурмонька, т але ж чортова думонька.* Ном. № 2984.

Сурмач, -ча, м. Трубачъ. К. ЧР. 427. Грин. III. 629. *Господарь колись був у охочих козаках у Шрама сурмачем.* К. ЧР. 65.

Сурмити, -млю, -миш, гл. Трубить, играть на трубѣ. Рудч. Ск. II. 5. *А тут кричать та в труби сурмлять.* Котл. Ен. V. 63. *Три дні сурмили смутно сурми.* К. ЧР. 105.

Сурмовий, -а, -е. Трубный. **Сурмова' сопілка.** Боевая труба. *Козацькі коні голосно заржали, заголосили сурмові сопілки.* К. МБ. II. 139.

Суrowий, -а, -е. Небѣленный. *Держить хусточку да суровую.* Рк. Макс.

Суро́пиця, -ці, суро́пка, -ки, ж. = Суржик 1. Міус. окр. Харьк.

Сусак, -ка, м. Раст. *Butomus umbellatus* L. ЗЮЗО. I. 115.

Сусел, сусла, м. = Суслик 1.

Сусід, -да, м. Сосѣдъ. *Ой піду я до сусіда воза позичати.* Мет. 12.

Сусіда, -ди, м. 1) = Сусід. *То десь узявся близький сусіда матку стареньку із землі підіймає.* ЗОЮР. I. 21. 2) = Підсусідок. *Буде оце в чоловіка хата порожня і він пустить в її кого жить, то вже і сусіда його, хоч би та хата була геть де-небудь од його, хоч би за селом або і другому селі.* Сим. 195, Хата, 175. *Козаки ж живуть своїми хуторами, а хто не має свого ґрунта, то живе у сусідах у заможнішого.* О. 1861. VIII. 93. 3) ж. Сосѣдка. *Сусідо мила, сусідо близенька, красна, хороша і невеличенька.* Чуб. V. 89. Ум.

Сусідонько, сусідонька, сусідочка.

Сусідин, -на, -не. Сосѣдовъ, сосѣдкинь. *Оце, каже, попова хата, це — Трохимова, а це кумова, а це сусідина.* Рудч. Ск. I. 174.

Сусідитися, -джуся, -дишся, гл. Сосѣдиться, присосѣживаться. *Кожен свійський птах сусідивсь до людей в солом'яній хатині.* К. Дз. 137.

Сусідка, -ки, ж. 1) Сосѣдка. *Посидь, сусідко, ще трохи видко.* Ном. № 10887. 2) Пт. *Alauda cristata.* Драг. 6. Ум. **Сусідонька, сусідочка.**

Сусідній, -я, -є. Сосѣдній. *Дівчата оце з сусідніх сіл.* Рудч. Ск. I. 131.

Сусідонька, сусідочка, -ки, ж. Ум. отъ сусідка.

Сусідство, -ва, с. 1) Сосѣдство. *Жив у сусідстві молоденький легінь хорошого зросту.* Федьк. 2) *Жизнь въ положеніи сусіда 2, підсусідка.* *Охочо було йдуть в сусідство.* Сим. 195. 3) Соб. сосѣди. *Вмів краще од сина пригорнути до себе не дуже просвічене сусідство.* Левиц. Пов. 237.

Сусідський, -а, -е. 1) Сосѣдскій. *Вела невеличкого сусідського хлопчика.* Левиц. I. 288. 2) *Приналежачій сусіду 2.* *Достаточок був гарненький: сусідських хат зо три, чи з чотирі, клунька, комірки.* Сим. 227.

Сусідчин, -на, -не. Сосѣдкинь. *У сусідчиному садочку щось шепоче.* МВ. I. 124.

Сусік, -ка, м. Закромъ. Вх. Зн. 68.

Сусіль! меж., *выражающее внезапное появление.* Котл. Ен. VI. 28. *Могила тріснула, і те дитя, що ждали, на божий світ сусіль.* Греб. 372.

Сусічниця, -ці, ж. Мѣсто въ овинѣ, гдѣ складывають сѣно. Вх. Зн. 68.

Суслик, -ка, м. 1) Сусликъ. 2) Сорть баранковъ. Ум. **Сусличок.** *Суслички-бублички.* Мнж. 125.

Суспиця, -ці, ж. = **Суржик 1 = Суропиця.** Вас. 204. *Сей год я посіяв жита на три упруги да овса — на два, да ще суспиці усякої на упруг, — не більше.* Нѣжин. у.

Суспіль, нар. 1) *Вмѣстѣ, рядомъ.* *Кумова хата стоїть суспіль з моєю.* Волч. у. 2) *Сплошь.* *Поле суспіль засіяне буряками.* Рк. Левиц.

Суспільний, -а, -е. 1) Смежный. 2) Общественный. Желех.

Суспільність, -ности, ж. Общество. Желех.

Сустав, -ва, м. Суставъ, сочлененіє. *Без жил, без сустав, а на ноги встав.* Ном. № 382, стр. 304. Ум. **Суставець, суставчик.**

Сустанція, -ції, ж. *Возможность, средства.* *Чого ви не купили тій землі? — Не сустанція наша стільки землі взяти.* Анан. у.

Сутана, -ни, ж. *Ряса католического священника.* *Патер... в чорному капотці, се б то в сутані.* Стор. М. Пр. 44.

Сутемний, -а, -е. *Сильно темный, почти черный.* *Обличчям сутемний, як пам'яткова мідь (негръ).* К. Дз. 169.

Сутемрява, -ви, ж. *Темнота.* *Очі від ножа лютійші світять в сутемряві ночі.* К. МБ. III. 252.

Сутемрявий, -а, -е. *Темный.* *Із своїх низьких да сутемрявих хат.* К. Дз. 179.

Сутеніти, -ніє, гл. безл. 1) *Темнѣть, смеркаться.* *Стало сутеніти, як рушили з лісу.* НВолын. у. 2) *Неясно виднѣться.* *Щось далеко, далеко сутеніє.* Рк. Левиц.

Сутий, -а, -е. 1) *Сущій, настоящій.* 2) *Обильный?* *Дала коню вівса, сіна, а милому меду, вина, і сутую вечероньку.* Гол. III. 52. *Спорядили обід сутий.* Рудан. 1. 75.

Сутіхти, -хну, -неш, гл. = **Стихти.** *Як трохи су тихне, то й засну.*

Сутісок, -ску, м. Очень узкая, тѣсная улица, тѣсный проходъ.

Сутки, -ток, ж. мн. Сутки. *День і ніч — сутки прич.* Ном. № 10919.

Сутки, -ток, ж. Узкій проходъ, промежутокъ между двумя строеніями, плетнями, узкій корридоръ, узкій переулочъ. Шух. I. 75. Ум. **Суточки.** *У суточки тіснії ідуть бояре краснії.* Гол. IV. 351.

Сутковий, -а, -е. Суточный. *Коли кури ходять по дощі, — буде він іти довго (сутковий).* Грин. II. 17.

Суто, нар. Совершенно, чисто. *Піднести їй на болячку ту суто золоту гіллячку.* Котл. Ен. III. 62.

Сутозлотий, -а, -е. Изъ чистаго золота. *Гроші, да все червонці сутозлоті.* Драг. 52.

Сутозолотій, -а, -е = Сутозлотий. *Очіпок сутозолотий.* Алв. 39. *Сутозолоті жупани.* К. МБ. XI. 147.

Суточки, -чок, м. Ум. отъ сутки.

Сутугуватий, -а, -е. Жесткій. *Тверде в його, сутугувате мясо.* К. Іов. 94.

Сутужний, -а, -е. Тяжелый, трудный, суровый. *Чом ти, гаю, не зеленієш? Як я маю зеленіти: була зіма сутужная.* АД. I. 78.

Сутужно, нар. Трудно, тяжело. *Тепер на дрова стало дуже сутужно.* Черк. у.

Сутяжно, нар. = Сутужно. АД. I. 199. *Так тяжко, так сутяжно довелось їм жити з Степаном.* Г. Барв. 507. *Сутяжно в чужій чужині, на чужій стороні без порядку погибати.* Нп.

Сухарець, -рця, м. Ум. отъ сухарь.

Сухарик, -ка, м. 1) Ум. отъ сухарь. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. КС. 1893. V. 278.

Сухаріна, -ни, ж. = Сухарь. *Ой вечеряй, моя мати, сухі сухарини.* Мил. 80.

Сухарниця, -ці, ж. 1) Сосудъ для сухарей. *А в салдати вся худоба: сухарниця з сухарями.* 2) Сухарный заводъ.

Сухарчик, -ка, м. Ум. отъ сухарь.

Сухарь, -ря, м. Сухарь. Ум. **Сухарець, сухарик, сухарчик.** *Їж ти, сестро, сухарики.* Чуб. V. 916. *Що ж ти там їсти будеш? Ох, мамцю, сухарці.* Грин. III. 620.

Сухендувати, -дюю, -єш, гл. Шутливо то-же, что и секундувати. Фр. Пр. 82.

Сухий, -а, -е. 1) Сухой. *Кобила рушила сама на сухе.* Чуб. III. 426. *Сухий, як перець.* Ном. № 13138. *Сухий дуб.* 2) Сухой, бездождный. *Сухий марець, мокрий май, — буде жито, коби гай.* Ном. № 446. 3) О человекѣ: сухощавый, изсохшій. *Ще й досі не вмерла, але вже така суха стала.... що й страшно на єї глянуть.* Чуб. II. 48. 4) **Сухе поле.** Не унавоженное поле. Шух. I. 170. 5) **Сухого дуба везти.** Говорить напраслину. Ольгоп. у. 6. — **четверг.** Послѣдній четвергъ передъ Петровымъ постомъ. Радом. у. Ум. **Сухенький, сухесенький.** *Сухенький, маленький москалик.* МВ. II. 52.

Сухівря, -рі, ж. Сухомятка. *У нас і обідати нема чого до пуття зварити: усе сухівря, — хлїб святий з водою.* Волч. у.

Сухітка, -ки, ж. Ум. отъ сухота.

Сухітник, -ка, м. Больной чахоткой. Желех.

Сухіпати, -шаю, -єш, гл. Дѣлаться суше.

Сухо, нар. Сухо. *Тече вода по каміню, під камінем сухо.* Чуб. V. 332.

Суховень, -вня, м. День безъ росы.

Суховерх, -ху, м. Раст. *Prunella vulgaris.* Вх. Пч. II. 34.

Суховерхий, -а, -е. Суховерхій. *Дуб суховерхий*. К. ДС. 35. *Береза суховерха*. Г. Барв. 468.

Суховершки, -ків, м. Раст. а) *Ajuga genevensis* L. ЗЮЗО. I. 110. б) *Ajuga reptans* L. ЗЮЗО. I. 175. в) *Brunella vulgaris* Benth. ЗЮЗО. I. 115.

Суховерья, -рі, ж. = **Сухівря**. (Лобод.).

Суховіла, -вил, мн. Вилы трезубцемъ съ поперечной перекладиной, — для накладыванія навоза. НВолын.

Суховій, -вія, м. Сухой вѣтеръ. Борз. у. Херс. Восточный вѣтеръ. Мнж. 148.

Суховітриця, -ці, ж. Сухая вѣтреная погода.

Суходіл, -до́лу, м. Земля, суша, материкъ. Чуб. II. 30. *Шаблюками, наділками суходіл копали, шапками, приполами персть вибірали*. Рк. Макс. *Трудно щуці-рибі на суходолі*. Лукаш. 61.

Суходілля, -ля, с. Материкъ, сухая земля.

Суходрѣвник, -ка, м. Раст. *Lonicera xylosteum*. Вх. Лем. 471.

Сухоземля, -лі, ж. Сухая земля. *Як на сухоземлю, то нехай лучче в мішку стоїть*. Ном. № 7306.

Сухозлітка, -ки, ж. 1) Позументъ, галунъ, мишура. 2) Сусальное золото.

Сухозло́тий, сухозло́тний, -а, -е. 1) Галунный, мишурный. *Сухозлотий поясочок*. МУЕ. III. 131. *Сухозлотний пояс*. Любечъ. 2) Сусальный.

Сухозлотиця, -ці, ж. 1) = **Сухозлітка 1**. 2) Металлическая канитель, которой обвиты струны кобзы. КС. 1892. III. 383. 3) = **Сухозлітка 2**. *Коровай золотять сухозлотицею*. МУЕ. III. 83.

Сухоліс, -су, м. Высохшій лѣсъ, высохшая часть лѣса. Вх. Зн. 67.

Сухоліття, -тя, с. Сухое, бездождное лито. Ном. № 13647.

Сухомельщина, -ни, ж. Плата за помоль.

Сухопарний, -а, -е. О деревѣ: пареный огнемъ. Вас. 146.

Сухо́перка, -ки, ж. Рубаха, вымытая наскоро (безъ намачиванія и бученья).

Сухо́перки, нар. О стиркѣ бѣлья: безъ предварительнаго намачиванія и бученья.

Сухо́перний, -а, -е. Вымытый безъ предварительнаго намачиванья и бученья. Г. Барв. 44.

Сухорєбрий, -а, -е. Сухорєбрый, худощавый. *Як стояв я над греблею із своєю сухорєброю*. Нп.

Сухорєбрик, -ка, м. Худощавый человекъ.

Сухорєбриця, -ці, ж. 1) Худощавая женщина. 2) Рыба *Pelecus cultratus*. Вх. Пч. II. 20. 3) Эпитетъ смерти. Грин. I. 231. *Смерте, смерте-сухорєбрице*.

Сухорлявець, -вця, м. Сухощавый человекъ. Желех.

Сухорлявий, -а, -е. Сухощавый. *Єремія був з себе високого зросту і сухорлявий*. Стор. М. Пр. 75.

Сухорлявість, -вості, ж. Сухощавость. Желех.

Сухоро́гий, -а, -е. ? *Сухорогі* (воли). Сим. 213.

Сухорукий, -а, -е. Сухорукій. *Рече до сухорукого чоловіка*. Єв. Мр. III. 3.

Сухо́та, -ти, ж. 1) Сухота, грусть, тоска. *За малим жити — сухота моя, за козаченьком — краса моя*. Нп. *Своєю сухотою весь сад ізсушу*. Мет. 255. 2) Человекъ, изъ за котораго кому либо бываетъ сухота. См. **ниже уменьшительное**. 3) мн. а) Чахотка. Св. Л. 321. Левиц. Пов. 326. *Вмерла небога від сухот через його нелюдську вдачу*. Г. Барв.

149. б) Дѣтская болѣзнь, виражаючаюся крайней худобой ребенка. Мил. 32. ХС. VII. 415. Ум. **Сухі(о)тка, сухі(о)тонька.** Дівчинонько, сухотонько ти моя. Чуб. V. 249
Судить, судить, вороженьки, коли довелось, — ми на вашу сухотоньку та й поберемося.
Грин. III. 190.
- Сухостій, -стою, м.** Усохшее на корню дерево.
- Сухуватий, -а, -е.** 1) Суховатый. 2) Худощавый. *А я хлопець сухуватий в свого батька вдавсь.* Лукаш. 126.
- Суціга, -ги, об.** Бранное слово. Мкр. Н. 32. *Суціга смерть.* К. 1882. XII. 626. *Ти знаєш, він який суціга, паливода і горлоріз.* Котл. Ен. I. 8.
- Суцільний, -а, -е.** 1) Цѣльный. Драг. 5. *Суцільною корою позростались.* К. Юв. 93. 2) Сплошной. 3) Совмѣстный, нераздѣльный. *Ой лучше нам, подружечко, суцільного пятака мати.* Мил. 117.
- Суцільно, нар.** 1) Цѣльно. 2) Сплошь.
- Суч, -чі, ж.** 1) Сученья нитки — для сѣти, рукавиць. НВолын. у. *Та тут, оно треба сучі, — тут виплетуть вам волочок за шість злотих добрий.* Брацл. у. 2) Дратва. Св. Л. 168.
- Сучак, -ка, м.** Щенокъ. *Здорові, сучаки!... А що ви не орете?* ЗОЮР. I. 253.
- Сучасний, -а, -е.** Современный.
- Сучасник, -ка, м.** Современникъ. К. Кр. 8. *Здивувала сучасників своїх.* Г. Барв. 429.
- Сучечка, -ки, ж.** Ум. отъ сука.
- Сучий, -а, -е.** 1) Сукинъ, собачій. *Ой в шинкарки єдин син, сподобався мені, сучий син.* Чуб. V. 20. 2) **Суче вимя.** Нарывъ подъ мышкой.
- Сучіти, -чу, -чиш, гл.** = **Сукати.** *Кроють рушники із китаєчки, сунуть торочки з чорного шовку.* Чуб. *Сучи, моя мати, восковую свічу.* Чуб. У, 325.
- Сучітися, -чуся, -чішся, гл.** Навязываться, налазить. *Так і сучеться до його, а він усе мовчить.* Змієв. у. *Чого воно, оця невіра, сучеться?* Рудч. Ск. II. 206.
- Сучище, -щі, ж.** Ув. отъ сука. *Хиба ж ти, сучище, не знаєш, що Зевс мій чоловік і брат.* Котл. Ен. VI. 11.
- Сучка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ сука. 2) Родъ игры. КС. 1887. VI. 484. 3) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 255. 4) Родъ кушанья. *Чого то з сього святого хліба не зробиш? усячину: діда, братка, рябка, сучку, каленика.* О. 1862. XI. Кух. 27. 5) Поплавокъ, привязанный къ якорю дуба. Мнж. 179.
- Сучок, -чка, м.** 1) Ум. отъ сук. 2) Ручка, которою приводится въ движеніе сукальный станокъ. Сим. 91, 3) Названіе маленькаго вола. КС. 1898. VII. 47.
- Суччя, -чя, с.** соб. Вѣтви, сучья, сучье. Шух. I. 74, 176. *З середини шашіль виточує гниле суччя.* Мир. Пов. I. 127.
- Суш, -ші, ж.** 1) Сухое время года. *Така суш, що й жати не можна.* Подол. у. 2) Сухія деревья. *Це не садок, а сама суш.* Подол. г. 3) Сухой валежникъ. *Як крадеться черкес по тій тропі, то під ногами в його суш і трісне.* О. 1862. II. Кух. 65. 4) Сухой воскъ, соты, изъ которыхъ нѣтъ меду. Вх. Лем. 472. *Здається і взяток був, а тепер вибивати — суш та й годі.* Подол. г.
- Суш, -шу, м.** Сухой вѣтеръ. *Червона калино, чом ти в лузі стоїш? Ци ся сушу боїш?* Чуб. III. 92.

Суша, -ші, ж. 1) Суша. *Ти, річенько, ти, бистрая, викинь кости на сушу.* Чуб. V. 169. 2) Сухое мѣсто. *І рогоза росте в безвідній суші.* К. Іов. 18.

Сушба, -би, ж. Сушка. *Відер десяток вишень для сушби.* Київ. у.

Сушениці, -ниць, ж. Сушеные фрукты. Гол. IV. 531. Шух. I. 141.

Сушити, -шу́, -шиш, гл. 1) Сушить. *Сорочки попрала, — треба сушити.* 2) Сущить, крушить. *Не суши серденька ти мені.* Мет. 45. *Мовчанка не пушить, головоньки не сушить.* Ном. № 1117.

Сушитися, -шу́ся, -шишся, гл. Сохнуть, сушиться. *Да ластівочка да купалася да на бережечку да сушилася.* Чуб. V. 9.

Сушиця, -ці, ж. = Сухоліс. Вх. Зн. 67.

Сушко́, -ка, м. Небольшое засохшее дерево. Вх. Лем. 472.

Сушник, -ка, м. 1) Усохшія вѣтви на деревѣ. 2) Усохшая часть сада, лѣса.

Сушня, -ні, ж. 1) Сушильня. 2) Сушеные фрукты. КС. 1893. VII. 77. 3) Сухое дерево, сухія вѣтви. Вх. Уг. 270.

Сушняк, -ка, м. = Сушник.

Сущий, -а, -е = Сутий 1. *Новомлинка (горілка) — води половинка, а коропська — суца.* О. 1861. X. 37.

Сущик, -ка, м. Сухой баранокъ. Сим. 96. Св. Л. 60.

Суягна вівця. Беременная овца. **Анан. у.**

Суюта, -ти, ж. Затруднительное положеніе, безпокойство. Вх. Зн. 68.

Суюти́ти, ячу, -тиш, гл. — **кого́.** Безпокоить кого. Вх. Зн. 68.

Суюти́тися, ячуся, -тишся, гл. Безпокоиться, хлопотать, изнуряться, существовать въ жалостномъ положеніи. Вх. Зн. 68.

Суютний, -а, -е. Плохой, затруднительный, стѣснительный (объ обстоятельствахъ). *Суютна на мене година — я въ затруднительномъ, тяжеломъ положеніи.* Вх. Зн. 68.

Суютник, -ка, м. 1) Безпокоющій, затрудняющій кого. Желех. 2) Безпокоющійся. Желех.

Суютниця, -ці, ж. Ж. р. отъ суютник. Желех.

Суютрик, -ка, м. Часть ятера (см.). Вх. Пч. II. 22.

Схаб, -бу и -ба, м. Мясо съ ребрами, бокъ. Подол. г.

Схамену́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Опомниться, одуматься. *Ой, Хомо, Хомо, схаменись, он скоро вже й води не стане: піди лиш, брате, подивись.* Гліб. *Оттут-то вітри схаменулись і ну всі драла до нори.* Котл. Ен. I. 11.

Схапа́ти, -паю, -єш, гл. Схватить. *Облизня схapati.* Ном. № 3972. 2) **Схapati на живу нитку.** Наскоро сдѣлать. Ном. № 13865.

Схарапудитися, -джуся, -дишся, гл. Испугаться и сразу податься, остановиться (о животныхъ). *Коні підїхали під село і схарапудились в царині.* Левиц. Пов. 220. *Де не взявся сірий вовк.... отара схарапудилась, сипнула вбік.* Мир. ХРВ. 45.

Схвали́тися, -лю́ся, -лишся, гл. Нахвалиться. *Там моя стара не схвалиться, — такий добрий чоловік.* Лебед. у. *Не схвалились ним.* Грин. I. 107.

Схвасува́ти, -су́ю, -єш, гл. Отрѣштити отъ должности? *Та його ото колись схвасували були, а оце упяць настановили.* Богод. у.

Схвата́ти, -таю, -єш, гл. Заторопить. *Так скоро схватали, шо не успіла і приготувиться.* ХС. VII. 424.

Схватіти, -чу, -тиш, гл. = Схопити. Схватив добре за Боже пошиття. Ном. № 3993.

Схватітися, -чуся, -тишся, гл. = Схопитися. А поперед його і схвативсь вихор. Чуб. I. 34.

Схід, сходу, м. 1) Восходь. Заходу сонця дожидався і сходу тихої зорі. Мкр. Г. 27. Гетьман Хмельницький козаків до сходу сонця у поход виправляв. ЗОЮР. I. 60. 2) Востокь. Хуртовина зі сходу на їх найде. К. Іов. 58. **Схід-сонця.** Помолилась на схід сонця. Шевч. 3) Восходь (о посъвахъ). Да нема тому піску сходу. Чуб. V. 970. Нема дощу, — нема сходу. Черк. у. 4) мн. **сході.** а) Ступеньки неподвижной лѣстниці, б) вся неподвижная лѣстница. Рудч. Ск. I. 109. Ми вас сховаємо до півночі під сходи. Гн. I. 155. 5) — **душі.** Отходь, смерть. Ударили тричі в старий дзвін на схід душі. ЗОЮР. II. 285. А на схід душі хоч табаки понюхаю. Рудч. Ск. I. 4.

Східень, -дня, м. Востокь, восточный край неба. Встрѣчено у Мирнаго: Закрасивши увесь східень палко-рожевим цвѣтом, воно (сонце) ще не рушало зза гори, ще не блиснуло ні одним промінем над землею. Мир. ХРВ. 38.

Східець, -дця, м. Ступенька (неподвижной лѣстниці); мн. **східці.** а) ступеньки неподв. лѣстн. б) неподвижная лѣстница. Стор. М. Пр. 65. Ей красно в него і дворі его, тисові сінці, яворові східці. Нп.

Східний, -а, -е, — ній, -я, -є. Восточный. Східній край неба. Дані Висока надивилась на волохів, на турків і позичила в їх трохи східнього смаку. Левиц. Пов. 204.

Схіснувати, -ную, -еш, гл. Воспользоваться. Гол.

Схлипнути. См. Схлипувати.

Схлипування, -ня, с. Всхлипування. Ділу ніч тільки й чутно було її глибоке зітхання, її гірке схлипування. Мир. Пов. I. 20.

Схлипувати, -пую, -еш, сов. в. схлипнути, -пну, -неш, гл. Всхлипувать, всхлипнуть. Христя схлипує. Мир. Пов. I. 171. Аж схлипула, чи по дідусеві, чи про мене сироту. Г. Барв. 363.

Схлюпнути, -пну, -неш, гл. Пошатнувъ сосудъ, расплескать немного.

Схлюпнутися, -нуся, -нешся, гл. Плеснуться, выплеснуться. Пливе човен да води повен, да коли б не схитнувся, да коли б не схлюпнувся. Грин. III. 67.

Схнути, -хну, -неш, гл. Сохнуть. Моя душа переболіла; моє серце ахне. МВ. II. 41.

Схов, -ву, м. Спрячь, сохраненіє, храненіє. Голе, як бубон, голодне, як собака, а в схові ні шеляга. Грин. II. 182. **До схову.** На храненіє. Я йому дав сокиру до схову. Міус. окр. **На, у схові.** На храненіі, спрятань, спрятана, спрятано. А де ж хустка? Та в матері на (у) схові. Полт. г.

Схова, -ви, ж. = Схованка. Іншої схови у нас не було, як у скрині. Екат. у.

Схованець, -нця, м. Спрятавшійся, укrywшійся. Як шукали Христа згубити, то він утік та й сховався і найперше в ясла між воли. Жиди так його шукають, так шукають! А волики їдять собі пашу та все мордою пригортають схованця. О. 1861. X. 51.

Схованка, -ки, ж. Тайникъ, мѣсто гдѣ прячется что-либо. Та й добру ж схованку він собі зробив, ніяк не знайдеш. Дочка вам схованки покаже, де, як лежить моє добро. Греб. 338.

Віддати до схованки, на схованку. Отдать на храненіє. Собаки та й оддали сю распіску на схованку котам. О. 1861. V. 72.

Сховати, -ваю, -єш, гл. 1) Спрягати. *Далеко сховавши, ближче найдеш.* Ном. № 9976. 2) Похоронити, схоронити. *Сховали Гриця близько границі, плакали за ним всі молодіці.* Чуб. V. 431.

Сховатися, -ваюся, -єшся, гл. Спрягати. *Од людей сховаєшся, а од Бога ні.* Нем. № 49.

Сховач, -ча, м. Прячущий що либо, берущий на збереження. Мир. ХРВ. 166.

Сховище, -ща, с. Убъжище, мѣсто, гдѣ прячутся. К. Бай. 81. *Из сховища свого виходить вітер.* К. Іов. 82.

Сховок, -вку, м. = **Схов.** *Лихий сховок і доброго псує.* Посл.

Сходіни, -дин, ж. Сходка, збирання.

Сходистий, -а, -е. Покатистий.

Сходити, -джу, -диш, гл. 1) Восходить. *Сонечко не сходить.* Мет. 51. *По двору ходить — як зоря сходить; по сінях ходить — як зоря сходить.* Нп. 2) Всходить. *Тяжко сходити на гору.* 3) Всходить (о посѣвахъ, тѣстѣ). *Ярина добре сходить.* 4) Сходить, спускатися. *Сльози її аж на сей світ сходятъ.* Рудч. 5) Исходить, истекать. *Як я по матері журилась! Було слізьми схожу.* Г. Барв. 228. *А вже ж мої карі очі слізюньками сходятъ.* Нп. 6) Підходить. *Ближче вхожу, — жінок бачу.* МВ. II. 188. 7) Уходить. *Вона іде, іде, — мов старий бог з двору сходить...* *Вже до воріт, за двір.* Сим. 228. *Сходьте з хати усі, щоб ні одної душечки при мені не було.* Мнж. 131. 7) Выходить, истрачиваться. *У його на сі зілля сила грошей сходила.* О. 1862. V. 110. *Горілки на їх багато сходить.* Г. Барв. 516.

Сходити, -джу, -диш, гл. 1) Исходить. *Ой за ярмом брала я льон, всю долину сходила.* Мет. 61. 2) Пройти, перейти, сходить. *Коли б же ви, воронії коні, а походу не сходили.* Макс. 3) Одѣться во что, износить что. *Добра такого, не знає в чому й сходити.* Ном. № 1349. *Чи тобі в мене нічого спити, чи нічого зісти, чи ні в чім хороше сходити.* Мет. *Нехай батько не турбує, мені вінця не купує, бо я й того не сходила, під явором загубила.* Уман. у.

Сходитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Сходиться. *Ей, миряне, шевці, кравці, крамарі, шапарі, сходиться ради послухати, табаки понюхати.* Ном. №6124. 2) Сходиться, соединяться взаємно. *Земля сходиться з небом.* Чуб. I. 37.

Сходовий, -а, -е = Східний. Чуб. I. 431. *Сходовий вітер повіяв, з тополі листячко звіяв.* О. 1862. IV. 5.

Схожати, -жаю, -єш, гл. 1) = **Сходити.** *То він на чердак ісхожає.* КС. 1882. XII. 487. *Я... того не чувала, щоб жовтий пісок на білому камені схожав.* КС. 1882. XII. 491. *Всі козаки (з судна) на сиру землю схожали.* КС. 1882. XII. 488. *Мати старая з двора схожає.* Грин. III. 692. 2) = **Сходитися.** *Поли із полою схожає.* КС. 1882. XII. 497.

Схожатися, -жаюся, -єшся, гл. = **Сходитися.** *Одно з одним схожається.* ЗОЮР. 1. 27.

Схождати, -даю, -єш, гл. = **Схожати.** *Ей, скаржилося світле сонейко...* «Не буду, Боже, рано схождати». Левиц. Світ. 12.

Схожий, -а, -е. Похожий. *Боже ж ти мій! і на чоловіка ж то не схожі.* Мар. л. сб. 173. *Сама на себе не схожа стала, така журба її бере.* Рудч. Ск. II. 32.

Схожість, -жости, ж. Сходство. *Незвичайна схожість дочки з матіррню дуже вразила Яся.* Левиц. I. 234.

Схолодити, -джу, -диш, гл. Охладити. *Треба схолодити, — дуже гаряча вода.* Канев. у.

Схолонути, -ну, -неш, гл. Похолодѣть. *Хома як глянув, то й схолонув.* Рудч. Ск. II. 176.

Схопити, -ся. См. Схоплювати, -ся.

Схоплювати, -плюю, -єш, сов. в. **схопити, -плю́, -пиш**, гл. Схвату́ють, схвату́ть. *І день іде, і ніч іде, і голову схопивши в руки, дивуєшся — чому не йде апостол правди і науки.* Шевч. Мене трясця схопила та трясє. Левиц. І. 240.

Схоплюватися, -плююся, -єшся, сов. в. **схопитися, -плюся, -пишся**, гл. 1) Схвату́ються, схвату́ться, вскаки́вать, вскочи́ть, быстро підня́ться. *Еней з просоння як схопився.* Котл. Ен. II. 38. *І разом схопились та до воріт.* Шевч. Схопилась та й побігла шляхом, а вже вечоріло й роса пала. МВ. І. 2) Вскаки́вать, вскочи́ть на что. *На коника схопився.* 3) Піднима́ться, підня́ться. *Схопилась велика вітряна бура.* Св. Мр. IV. 37.

Схоронення, -ня, с. Сохране́ніє. *Дала я свої гроші до схоронення.* Харьк. г.

Схороняти, -няю, -єш, сов. в. **схоронити, -ню́, -ниш**, гл. = **Ховати, сховати**. *А вже твою милу схоронили.* Мет. 99.

Схороня́тися, -няюся, -єшся, сов. в. **схороні́тися, -ню́ся, -нишся**, гл. = **Ховатися, сховатися**. *Ти будеш по тернах, по байраках схороня́тися.* АД. І. 128. *Роступися, сира земле, то я схоронюся.* Чуб. V. 602.

Схоті́нка, -ки, ж. Желаніє. *Троє схотіти.* К. Дз. 220.

Схотіти, схочу, -чеш, гл. Захотѣ́ть. *З мене молодой хто схоче сміється.* Мет. 26. *Мене мати на забаву не пускає, як я схочу, перескочу, то й не знає.* Мет. 28.

Схоті́тися, -четься, гл. безл. Захотѣ́ться. *Схотілось лиха.* Ном. № 3846.

Схресті́ти, -щу́, -стиш, гл. Скрестити́. *Просиділа Настя в кутку, схрестивши руки.* МВ. II. 45.

Схряка́тися, -каюся, -єшся, гл. Отхарка́ться. *Покуре люльки, то й схрякається чоловік, то й лекше на груди.* Волч. у.

Схуди́ти, -джу́, -диш, гл. Исто́щити, сдѣ́лать худы́мъ. *На що ви схудили воли отако?* Камен. у. (Лобод.).

Схудлий, -а, -е. Исхудалый. *Бліде й схудле лице.* Левиц. Пов. 88.

Схудну́ти, -дну, -неш, гл. Похудѣ́ть. *Поки гладкий схудне, то худий здохне.* Посл.

Схудобні́ти, -нію, -єш, гл. Обѣднѣ́ть. Вх. Лем. 472.

Схи́бити, -блю, -биш, гл. 1) Укло́ниться вѣ сторону, пошатну́ться. 2) Прома́хнутися. *Бе схибить стріляючи.* Стор. М. Пр. 131. *Раз на вовна хука дав, удруге схибив.* Мир. ХРВ. 82. 3) Неудатися, вийти неудачникъ. *От як вторік: на жито урожай, а пшениця схбила, вродила така, що один тільки посід.* Брацл. у.

Схи́битися, -блюся, -бишся, гл. Укло́ниться вѣ сторону, отско́чить. *Не повалений на місті (кулею) кнур кидається на дим і своїми здоровенними иклами порубає пластуна, як не встиє схибитись.* О. 1862. II. 63.

Схи́бну́ти, -бну́, -неш, гл. 1) = **Схитну́ти**. *Дівчата на мене гукають, — я не чую; котрась мене схибнула за плече.* Г. Барв. 67. 2) — **словом**. а) Не сдержать слова. б) Совратъ. Черк. у.

Схи́бну́тися, -ну́ся, -нешся, гл. 1) = **Схитну́тися**. *Пливе човен води повен, коли б не схибнувся.* Чуб. V. 293. *Схибнувсь віз.* Черк. у. *Гадки в неї схибнулися.* Мир. ХРВ. 404. 2) Не устоять. *Ось уже й татарський баша... наближається. Наші схибнулись, — далі.* Татарюги навздогін. Мир. ХРВ. 128.

Схизма, -ми, ж. Раско́ль, ересь; названіє иновѣрцевъ у католиковъ.

Схизмат, -та, схизматик, -ка, м. Раско́льникъ, еретикъ; названіє иновѣрцевъ у католиковъ. Шевч. 138.

Схизматський, -а, -е. Къ схизматам относящийся. *Схизматські попи.* Маркев. 58.

Схилястий, -а, -е. Наклонный. *Верба стояла крива, — схилиста на став.* Грин. II. 57.

Схилисто, нар. Наклонно. Камен. у.

Схилити, -ся. См. **Схиляти, -ся.**

Схилком, нар. Наклонясь. *Кажуть люде, моя мати, що я в батька вдався: схилком, схилком поїд тинком в зіллячко сховався.* Нп.

Схилок, -лку, м. Наклонъ, спускъ, скать. склонъ. *Та бо в нашім Яворові корчма коло схилку.* Гол. III. 220.

Схильний, -а, -е. Склонный.

Схильнистий, -а, -е = Схилястий. Вх. Лем. 472.

Схильчивий, -а, -е. Покладливий, стоворчивый. *Пилипиha була мати своїй дочці не податлива, не схильчива.* МВ. II. 84.

Схиляти, -ляю, -еш, сов. в. схилити, -лю, -лиш, гл. Склоняють, склонить, наклоняють, наклонить. *А сам схилив головоньку, сльози проливає.* Мет. 77.

Схилятися, -ляюся, -ешся, сов. в. схилітися, -люся, -лишся, гл. 1) Склоняться. склониться, наклоняться, наклониться. *Зацвіла твоя червона калина, схилилися калинові віти.* Мет. 271. *Ісус же, схилившись додоу, писав пальцем.* Єв. I. VIII. 6. 2) Склоняться, склониться другъ къ другу. *Ісхиляються в дуброві верхи із верхами.* Е. Досв. 99. 3) Склоняться, склониться, соглашаться, согласиться. *На те схилялись люде, щоб паняти землеміра поміряти землю.* Волч. у.

Схистітися, -щуся, -стишся, гл. Изловчиться, ухитриться. *Воно як би у них не були затулені вікна, то може б я схистивсь уздріти, що там родиться, а то ні, не бачив.* Новомоск. у.

Схитнути, -тну, -неш, гл. 1) Пошатнуть. *Громом усю землю схитнуло.* Г. Барв. 190. 2) Склонить, наклонить. *Вона голівку схитнула набік.* МВ. I. 115. 3) Качнуть. *Тихо схитнула головою.* Мир. Пов. II. 98.

Схитнутися, -тнуся, -нешся, гл. 1) Пошатнуться, покачнуться. *Пливе човен, води повен, колиб не схитнувся.* Чуб. III. 22. *Кладочка схитнулася — сестриця втонула.* Нп. *А як моя головка схитнеться (= як умру), тоді тобі розкіш минеться.* Чуб. V. 113. 2) Пошевелинуться, прийти въ движеніе, качнуться. *Під тобою, селезню, вода не схитнеться.* Мет. 37.

Схитрувати, -трую, -еш, гл. Ухитриться, употребить хитрость. *Як би йому схитрувати, щоб обдурити жида-шинкаря.* Грин. II. 226.

Схищатися, -щаюся, -ешся, гл. Укрываться. *Під хугу схищались під комишами.* О. 1862. V. Кух. 29.

Сцати, сцу, спиш, гл. Сосать. *Ласкаве телятко дві матки буде сцати, а злісливе, то й одна не дасть.* Ном. № 3302.

Сцікавка, -ки, ж. = Сікавка 1. Канев. у.

Сциклині, -лин, ж. Моча.

Сциклиння, -ня, с. = Сциклини. Лохв. у.

Сцикун, -на, м. Той, кто часто мочится.

Сцикуха, -хи, ж. Та, которая часто мочится.

Сцик! межд. отъ сцяти. Ном. № 6384.

Сцілення, сціліти, сцілющий, сціляти. См. **Зцілення и пр.**

Сцільник, -ка, м. = **Стільник**. Маркев. 17, 169. Ум. **Сцільничок**. Стор. І. 61.

Сцьобати, -баю, -еш, гл. = **Стібати**. Циган.... *давай сцьобати приконечником*. Рудч. Ск. II, 184.

Сцяти, сцю, сциш, гл. 1) Мочить, сцать. 2) = **Сцати**.

Сцяч, -ча, м. Урильникъ.

Сцячка, -ки, ж. Болѣзнь: недержаніє мочи.

Счастя, -тя, с. и пр. См. **Щастя** и пр.

Ськальниця, -ці, ж. Ищущая (въ головѣ). Мил. 217.

Ськання, -ня, с. Исканіє (въ головѣ). КС. 1890. V. 339. Грин. III. 82.

Ськаѣти, -каю, -еш, гл. Искать (въ головѣ). Г. Барв. 261. *Син твій, мати, в полі, в полі спочиває, над ним сидить чорний орел в головоньці ськає*. Нп.

Ськатися, -каюся, -ешся, гл. Искать (наськомыхъ въ волосахъ, шерсти). *Такий мені пан: у соломі спить а зубами ськається*. Ном. № 2930.

Сьгобѣцький, -а, -е = **Сьгобѣчний**. *Хто не був по сей бѣк Дніпра, жадної тямі не має про сьгобѣцьку Україну*. Св. Л. 23.

Сьгобѣчний, сьгобѣчний, -а, -е, —ній, -я, -е. По сю сторону рѣки. *Московщина обладувала Україною сьгобѣчною*. МВ. I. 137.

Сьгодні, сьгодня, нар. Сегодня. *Чи не грѣх, кажуть, сьгодні робить*. ЗОЮР. I. 48. *Сьгодня не празник, а ти нам не вказник*. Ном. № 187.

Сьгоднішній, -я, -е. Сегодняшній. Сим. 150.

Сьгорічний, сьгорішний, -я, -е. Этого года. *Се очерет сьгорішний, тим він собі такті листатий*. Лубен. у. *Вони пішли поміж стіжками, поміж скиртами жита торішнього й сьгорішнього*. Левиц. Пов. 194.

Сьгосвітній, -я, -е. Этого міра. *Дознав би втіхи й роскоші сьгосвітньої*. МВ. I. 44.

Сьгочасний, -а, -е. Современный, совершающийся въ настоящее время. Левиц. Пов. 164, 258. *Світові потреби сьгочасні*. Св. Л. 17.

Сьомак, -ка, м. 1) Семилѣтка (о людяхъ и животныхъ). 2) Монета въ семь коп. ассигнація ми или въ 2 коп. серебромъ.

Сьомака, -ки, ж. Семерка (въ картахъ).

Сьомий, -а, -е. Седьмой. *Не хвались сьомого дня, а хвались сьомого годи*. Ном. № 9068.

Сьорб! межд., выражающее хлебокъ. *Дай мені сироватки з хлібом.... Він сьорб, сьорб разів з пять, да й годі*. Г. Барв. 98.

Сьорбати, -баю, -еш, гл. Хлебать. *Сьорбай юшку, на дні рибка єсть*. Ном. № 1200.

Сьорбнути, сьорбнути, -ну, -неш, гл. Хлебнуть. *Сьорбне, чоловік чарку — як ісказиться*. Ном. № 11469.

Сюд, нар. = **Сюда**. *Я сюд-туд, — нема коня*. НВолын. у. *Не сюд, не туд, не сьак, не так*. Чуб. V. 1146.

Сюда, нар. = **Сюди**.

Сюди, нар. Сюда. *Ні сюди, ні туди, — ні саньми, ні колесами, ні зімою, ні літом*. Ном. № 7655. *Сюди-туди походила, вечерять зварила*. Чуб. V. 93.

Сюдою, нар. Этой дорогой, этимъ путемъ, въ этомъ направленіи. *Чи не бачив парубка і дівки, чи не йшли сюдою?* Рудч. Ск. I. 147. *Йди правдою, то скрізь тобі шляшок битий: чи тудою, чи сюдою, чи на схід сонця, чи на захід*. МВ. (КС. 1902. X. 142).

Сюра, -ри, ж. Сѣрый сердак. Вх. Зн. 68.

Сюрок, -рка, сюрчок, -чка, м. Родъ свистка. Пирят. у.

Сюрча́ння, -ня, с. 1) Жужжаніє, трескъ (насъкомыхъ). *Докучне сюрчання травяних коників.* Мир. ХРВ. 4. 2) Жужжаніє (веретена).

Сюрча́ти, -чу́, -чи́ш, гл. 1) Жужжать, трещать (о насъкомыхъ). *Там коники (польові) кричали та сюрчали.* Мир. ХРВ. 39. 2) Жужжать (о веретенъ). *Веретено сюрчить.* Мир. Пов. I. 134.

Сюсі, дѣтск. = **Пісі.** О. 1861. VIII. 8.

Сю́сяти, -сяю, -єш, гл. Дѣтск.: мочиться.

Ся, мѣст. 1) Ж. р. отъ сей. *Ся вже пасок тридцять ззіла.* Ном. № 8655. 2) Ся, себя. *Літа маї молодії, де ви ся поділи?* Нп. *Згадав, ся зволив та й удоволив.* Ном. **Як ся маєш?** *Какъ поживаєшь?*

Сябер, -бра, сябро, -ра, м. Участникъ земельного владѣнія, компаньонъ въ торговомъ підприємтіи. Вас. 189. КС. 1890. VI. 478. *Брат братові сябер.* Ном. № 9399.

Сябри́нний, -а, -е. Артельный, товарищескій, находящійся въ общинномъ пользованія. *Сябринна оренда.* Черн. г. *Сябринний ліс.*

Сябрувати, -брую, -єш, гл. Водить компанію. Конст. у.

Сявкання, -ня, с. Гоготаніє гусей, преимущественно гусячь. Волын. г. Желех.

Сявкати, -каю, -єш, сявкотіти, -кочу, -чеш, гл. О гусяхъ, преимущественно гусятахъ: гоготать. Вол. г. *Гуска сявкоче.* Вх. Пч. I. 15.

Сяга́ти, -гаю, -єш, сов. в. сягну́ти, -гну́, -не́ш, гл. 1) Достигать, достигчь, касаться, простираться, доставать, достать. *Бреде старий, назад ся оглядає, а йому вода вже по шию сягає.* Чуб. V. 846. *З дідьком не сягай до одної миски.* Ном. № 5985. *По Вкраїні огні горять, під небо сягають.* К. Досв. 93. 2) Хватать, хватить, стать. *Узяла карбованця грошей, — думка, бач, така, що стане й на оливу; адже й не сягнуло.* Лебед. у.

Сягнистий, -а, -е. Дѣлающій большіє шаги. *Добрі воли, та не паристі: один дуже сягнистий, у другого короткі ноги, так не зійде з тим.* Київ. у.

Сягнути. См. **Сягати.**

Сяговина, -ни, ж. Саженные дрова. Вх. Лем. 472.

Сягонути, -ну, -неш, гл. То-же, что и **сягнути**, но выражаеть большую силу дѣйствія. К. ХП. 17. *І сягонеш умом до його правди.* К. Іов. 24.

Сяда́ти, -даю, -єш, гл. = **Сідати.**

Сядові́ти, -влю́, -виш, — ся, гл. = **Садовити, — ся.** *Коло себе сядовить.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Сяєво, -ва, с. Сіяніє. Г. Барв. 358. К. Бай. 14. *Як усміхнувсь, очам не довіряють, і сяєво лиця збірають.* К. Іов. 62.

Сяжа, -жі, ж. Кусокъ плетня, укрѣпленный на четырехъ столбахъ посреди рѣки надъ водой, на которомъ стоить рыбаць съ сѣтью; такъ какъ рѣка перегорожена плетнемъ и проходъ оставленъ только подъ сяжею, то рыба идетъ прямо въ сѣть. Вх. Пч. II. 25.

Сяйний, -а, -е. Сіяющій. Встрѣч. у. Щоголева. *Сіло сонце. На майдані сяйні огнища горять (на Купала).* Щог. Сл. 24.

Сяйнути, -ну, -неш, гл. Однок. отъ **сяти**. *Сяєвом сяйнула.* К. ХП. 49. *Блискавка по всьому небу сяйнула.* Г. Барв. 190.

Сяк, нар. *Этакъ. Не так, не сяк.* Чуб. **Сяк-так, сяк-не-так.** Кое-какъ. *Сяк-так до вечора буду жить, а ввечері мій миленький прибіжить.* Чуб. V. 105. *Очіпок сяк-не-так наділа.* Алв. 40.

Сяка́ння, -ня, с. Сморганіє.

Сяка́ти, -каю, -єш, гл. Сморгать. *Се було тоді, як я сякав у рукав.* Ном. № 14167.

Сякатися, -каюся, -єшся, гл. Сморгаться.

Сякий, -а, -е. 1) *Этакой. І така, і сяка — тільки дайте.* Ном. № 4507. 2) **Сякий-такий.**

а) *Кое-какой; пустячный. Сяка-така напасть, та спати не дасть.* Ном. № 1757. *Сякі-такі вареники, а все луччі галушок, сякі-такі дівчаточка, а все луччі жіночок.* Нп. б)

Бранное вираженіє. *Я каже, тебе, сякий-такий сину, запалю.* ЗОЮР. I. 9.

Сяння, -ня, с. Сіяніє.

Сяти, -сяю, -єш, гл. Сіять. *Мечем своїм як блискавкою сяє.* Макс. (1849). 85. *Пішло військо, короговки сяють.* Чуб. V. 504. *Місяць високо, зіроньки сяють.* Шевч.

Сяяння, -ня, с. = **Сяння.** Ком. Р. I. 50.

Сяяти, -сяю, -єш, гл. = **Сяти.**

Т.

Т, пред. = **Д**, кь. *Надійшов же т ній завидь-завидко*. Гол. IV. 33. *Надійшов же. т ній батенько її*. Гол. IV. 90.

Та, сз. 1) *И, да. Батько та мати*. Харьк. *За стени та за могили, що на Україні, серце мліло*. Шевч. *Од моря та й до моря*. К. Псал. 164. 2) *Но, да. Полетіла б я до тебе, та крилець не маю*. Котл. Нп. 340. 3) *Да, вотъ. Вилізъ на вербу та й подивись*. Левиц. I. 208. *Та була в мене жінка, та була в мене любка, та післала мене в ліс, щоб я єї дров привіз*. Нп. **Та де!** *Да нѣтъ. Він добре співає? — Та де. Та-’дже, та-же, та-же ж, та-ж*. Сокращ. изъ **та адже, та адже ж**. *Да вѣдь, да вѣдь же. Ой відай ти слабий, хорий, ти мій милий Сосновиченьку? — Та-’дже видиш, що не жарти!* Гол. I. 82. *Та-же ти знаєш, що я не маю нічого. Та-же я тобі казав, що будуть гости*.

Та, мѣст. женск. р. при муж. р. той.

Та! зват. пад. отъ тато. *Та! що ти робиш*. Шейк.

Табак, -ку, м. Табакъ. Драг. 13. Ум. **Табачок**. *Хто нюхає табачок, то гетьманів мужичок*. Ном. № 12614.

Табака, -ки, ж. 1) Нюхательный табакъ. *А що, понюхав табаки?* Ном. № 3968. **Я тебе зімну на табаку**. *Въ порошокъ тебя изотру!* 2) — **вѡвча**. Раст. *Lycoperdon Bovista*. Вх. Уг. 231. Ум. **Табачка**.

Табакерка, -ки, ж. Табакерка. *Коли нагнувсь табаки понюхать, — вона й побачила табакерку*. Рудч. Ск. II. 179. Ум. **Табакеронька, табакерочка**.

Табакѣрчина, -ни, ж. Плоховатая табакерка. Ум. **Табакерчинка**.

Табанити, -ню, -ниш, гл. Грести кормою впередъ. Ейскъ.

Табатерка, табатірка, -ки, ж. = **Табакерка**. *Дід виняв луб’яну табатирку, понюхав табаки*. Мир. ХРВ. 53. Ум. **Табатірочка**.

Табачарка, -ки, ж. = **Табакерка**. Желех.

Табачѣнція, -ції, ж. Шутливое отъ табака. Шейк.

Табачіна, -ни, ж. = **Табака**. Шейк. Ум. **Табачинка**.

Табачити, -чу, -чиш, гл. Нюхать табакъ. Шейк.

Табачка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **табака**. 2) Раст. *Raminculus sceleratus*. Вх. Пч. I. 12.

Табачковий, -а, -е. Имѣющій цвѣтъ нюхательнаго табаку. Шейк.

Табачник, -ка, м. Нюхающій табакъ, приготавлиющій или продающій его. Шейк.

Табачників, -кова, -ве. Относящійся къ табачнику, принадлежащій ему. Шейк.

Табачницин, -на, -не. Прилежащій табачниці. Шейк.

Табачниця, -ці, ж. Женщина, нюхающая, приготавлиющая или продающая табакъ. Шейк.

Табачок, -чку, м. Ум. отъ **табак**.

Табашний, -а, -е. Табачный.

Табашник, -ка, м. и пр. = **Табачник** и пр. КС. 1882. III. 60.

Табин, -ну, м. Шелковая плотная матерія. Шейк.

Табинѡвий, -а, -е. Сдѣланный изъ табину. Шейк.

Табівка, -ки, ж. Кожаная сумка, носимая черезъ плечо на ремнѣ. Шух. I. 121, 128, 279.

Табір, -бору, м. = **Табор**. Гол. IV. 403.

Табла, -ли, ж. = **Табівка**. Вх. Зн. 68.

Таблиця, -ці, ж. 1) Дощечка, таблиця. *Стояла таблиця біла, а на ній були виписані мої гріхи.* Гн. II. 76. 2) Класная доска. Шейк. 3) Вывѣска, доска съ надписью. *На стовні таблицю прибив і на ті таблиці написав так: хто сюдою буде їхать, то непременно щоб сюди заїхав.* Рудч. Ск. II. 92. Ум. **Табличка, табличечка.** Грин. I. 188.

Табор, -ру, м. Стань, лагерь; обозь, таборъ (у войска, чумаковъ, косцевъ и пр.). Маркев. 14. К. Досв. 7. *В яру колись гайдамаки табором стояли.* Шевч. Ум. **Таборик.**

Таборитися, -рюся, -ришся, гл. Располагаться лагеремъ, станомъ, таборомъ. Шейк.

Таборище, -ща, с. Мѣсто прежняго табора, прежней стоянки, лагеря. *Стойте ви залогами в старих таборищах.* К. Досв. 225.

Таборовий, -а, -е. Лагерный. К. ЧР. 309.

Таборування, -ня, с. Стояніе лагеремъ. Шейк.

Таборувати, -рую, -єш, гл. Стоять лагеремъ. Шейк.

Таборянин, -на, м. Находящийся въ лагерьъ, стоянкѣ, обозѣ. *Кругом добро всім таборянам чиниш.* К. МБ. XI. 143.

Табун, -на, м. 1) Табунъ. Вас. 197. *Ой чий же то сивий коничок по табуні ходить?* Грин. III. 589. 2) Стая, стадо. *І тільки край ставка оставсь табун утят.* Греб. 387. *Дрохви, журавлі, хохітва підіймались табунами.* Стор. *Оселедці ходять табунами.* Шейк. *Табун горобців і табун мишей.* Грин. II. 244. Ум. **Табунець, табунчик.** *Засоромивсь осміяний, горобець та й покинув ріднесенький табунець.* Гліб.

Табунний, -а, -е. Табунный, изъ табуна.

Табунник, -ка, м. Табунщикъ. Шейк.

Табунників, -кова, -ве. Принадлежащій табунщику.

Табуновий, -а, -е. Принадлежащій табуну. *Коні табунові.* К. МБ. XI. 142. *Табунове пасовисько.* Шейк.

Табунський, -а, -е. Находящийся въ табунѣ. *Що ти брикаєш, як табунська кобила?* Шейк.

Табунчик, -ка, м. Ум. отъ табун.

Табурка, -ки, ж. Верхъ телѣжный, будка, волочокъ. *У простий віз він тепер уже й не сяде, а дай йому візок да ще й з табуркою, щоб сонце йому не пекло у пику, або дощ не лив у потилицю.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Тавлѣтка, -ки, ж. Аспидная доска. Шейк.

Таволга, -ги, ж. Раст. Spiraea. *По три пучки тернини і червоної таволги набірайте, бідного невольника по тричі в однім місці затинайте.* АД. I. 89.

Таволжаний, -а, -е. Относящийся къ таволг'ѣ. Шейк.

Таволожник, -ка, м. 1) Spiraea crenata L. Анн. 339. 2 — **пужний.** Spiraea hypericifolia L. Анн. 340.

Таврія, -рії, ж. Таврическая губернія. *Що-весни йдуть було з нашого села у Таврію.* Грин. I. 109.

Таврований, -а, -е. Мѣченый. Константиногр. у.

Таврот, -та, м. Родъ дѣтской игры. Шейк.

Таган, -на, м. Таганъ, желѣзная подставка съ ножками, на которой варять пищу, раскладывая подъ ней огонь. Ум. **Тагано́к, таганчик.**

Таганашка, -ки, ж. Одинъ изъ низшихъ сортовъ крымской соли. Сумск. у.

Тагано́к, -нка, м. Ум. отъ таган.

Таганувати, -ну́ю, -єш, гл. Остановиться въ степи для приготовления кушанья. Шейк.

Таганчик, -ка, м. Ум. отъ таган.

Тади́, тадивай, нар. = **Туди.** Вх. Зн. 23. *Єно нам повіджь, ци не ішла тади, ци не ішла дака білаглова.* Гол. II. 10.

Таємний, -а, -е. Тайный, секретный. *Той діла їх розуміє і таємні мислі.* К. Псал. 75.

Таємниця, -ці, ж. 1) Секретное мѣсто. 2) Тайна. *Маю я ідну таємницю, але ніхто її від мене не возьме.* Шейк.

Таємничий, -а, -е. 1) Таинственный. Мир. ХРВ. 353. К. Досв. 71. *Чули вони дивне таємниче слово.* К. Псал. 189.

Таємничо, нар. Таинственно. *Таємничо у куточку карти розкладала.* Млак. 89.

Таємність, -ности, ж. Тайна, секретъ. Чуб. I. 295.

Таємно, нар. Тайно.

Таємнощі, -щів, ж. Тайныя дѣла, вещи, которыя нужно скрывать. Шейк.

Таїнство, -ва, с. Таинство. *Таїнство странное і в Віфліємі чудо явне.* Колядка. Шейк.

Таїти, таю, -їш, гл. Таить, скрывать, не обнаруживать. *Нічого гріха таїти.* Ном. № 7437. *Таїть у серці зло.* К. Псал. 100. *Гріхів не таїте.* АД. I. 177.

Таїтися, таюся, -їшся, гл. Скрываться, не обнаруживаться. *Що зробила — не таїсь, признайсь лучче. Як ми не таїлись од матері, а вона таки провідалась про наш гріх.* Стор. М. Пр. 35.

Тайкома, нар. Тайкомъ, тайно. *Закликавши тайкома мудрці, Ирод пильно в них випитувався.* Єв. Мт. II. 7. *Розказувала раз, та не мені, а тайкома од мене бабі.* Г. Барв. 375.

Тайна, -ни, ж. = **Таємниця.** *Господня тайна в тих, що Господа бояться.* К. Псал. 57.

Тайний, -а, -е = **Таємний.** Мил. 218. *У свої тенета тайні ногою попали.* К. Псал. 18.

Тайник, -ка, м. 1) Тайникъ, секретное мѣсто. Шейк. 2) Тайный проходъ. Шейк. *Се мабутъ тайник — печера, що йде під землею.* К. МБ. XI. 147. Ум. **Тайничок.**

Тайниковий, -а, -е. Относящийся къ тайнику, спрятанный въ немъ.

Тайничок, -чка, м. Ум. отъ тайник.

Тайність, -ности, ж. = **Таємність.** 1) *Сказав велику тайність жінці.* Грин. I. 187. 2) Скрытность. *Яка в нього тайність.* Шейк.

Тайно, нар. = **Таємно.** К. Псал. 63.

Тайстерка, -ки, ж. Ум. отъ тайстра.

Тайстра, -ри, ж. Сумка, котомка. Kolb. I. 69. Ум. **Тайстерка, тайстронька, тайстрочка.**

Тайстрина, -ни, ж. Старая, худая котомка. Шейк.

Тайстровий, -а, -е. Относящийся къ тайстр'ѣ. Шейк.

Тайстронька, тайстрочка, отъ тайстра.

Так, нар. 1) Такъ, такимъ образомъ. *Так Іван скакає, як му скрипки грає.* Шейк. **Так саме, так само.** Точно такъ, такъ точно. **А чом не так?** А почему и нѣтъ? Грин. I. 63. *Не з так. Не очень. А що ж вона, хороша? — Не з так то, поганенька.* Кост. (О. 1862. VI. 49). **Так-сяк.** Кое-какъ. *Сяк-так на косяк, аби не полюдськи.* Шейк. **Так таки.** Вотъ такъ. *Так таки й поїду, тебе не спитавишсь.* **Так досто́ту.** Такъ точно. *Так достоту, як і торік гине товар на селі.* Васильк. у. **Так то вже.** Ужъ такъ, такъ сильно. *Так то вже мене лає.* МВ. (О. 1862. III. 41). 2) Безъ этого, безъ того. *Журбою не накличу собі долі,*

коли так не маю. Шевч. -3) Да, такъ. Отсе, так, так! Сказал так, та не в смак. Шейк.

4) Такъ, безъ причини, безъ цѣли, безъ дѣла, напрасно. Я так прийшов. 5) **За так грошей.** Даромъ, безденежно, безвозмездно. Ум. **Такеньки, такечки.** І так він те слово тихо, такеньки смутно промовив. МВ. (О. 1862. III. 55).

Так, сз. То = **дак.** Та як випустили його в море, так він то пурне, то вирне.

Такання, -ня, с. Даканье. Ум. **Таканнячко.**

Такати, -каю, -єш, гл. Дакать, говорить та. Шейк.

Такелецький, -а, -е. Вотъ такой большой. Шейк.

Такенний, -а, -е. Вотъ такой. Жабя такенна велика лізе через дорогу. Драг. 49.

Такеньки, такечки, нар. Ум. отъ **так.**

Таки, сз. 1) Таки, все таки, при всемъ томъ. Хоть не свое — позичене, а все таки лихо. Шевч. 3 Запорожжя понаходило таки чимало січовиків. Стор. Не скажу таки тобі. Шейк. 2) Именно, же. Таки ж той самий осавула, що колись приходив за Василем, раз зайшов до Ганни в хату. Левиц. I. 59. Поїхали вони, моя прабаба, а її вже прапрабаба, із своїм таки чоловіком на ярмарок. Г. Барв. 426.

Такий, -а, -е, мѣст. 1) Такой. Увійшли у такий темний ліс, що тільки небо та земля. Рудч. Ск. II. 108. Не уродить сова сокола, іно таке як сама. Посл. Який їхав, таку здибав. Посл. 2) **Сякий-такий, який-такий.** Кое-какой, какой-нибудь. Сякий такий аби був, аби хліба роздобув. Шейк. Який-такий уряд лучший, ніж проста служба. Шейк. 3) **Тако́го.** Такъ много. А там такого старців, такого калік. Чуб. II. 131.

Таківський, -а, -е. Таковскій. Таківський з лоба. Ном. № 4858. Еге, вона таківська була. Г. Барв. 423. Ми роду не таківського, ми роду королівського. Грин. III. 437.

Такісінський, -а, -е. Совершенно такой. Шейк.

Такісичкий, -а, -е = Такісінський. Шейк.

Такіський, -а, -е = Такісінський. Шейк.

Такнути, -ну, -неш, гл. Оdn. в. отъ **такати.**

Тако, нар. 1) = **Так.** 2) Яко-тако. Кое-какъ.

Тако́вий, -а, -е. Таковой, такой. Не прибрана, не готова — йди душа такова. Ном.

Також, нар. Также. А що його любка уже без ума, мабуть також не знав. Федьк.

Такой, нар. = **Також.** Шейк.

Такось, нар. Такъ. Шейк. **Якось-такось** буде. Какънибудь будетъ.

Такрічний, -а, -е = Торішний. Збіже мав такрічне. Шейк.

Такса, -си, ж. Такса.

Таксатор, -ра, м. Таксаторъ, оцѣнщикъ лѣсовъ и угодій по ихъ доходности.

Таксаторів, -рова, -ве. Приналежащій таксатору. Шейк.

Таксаторський, -а, -е. Таксаторскій.

Таксація, -ції, ж. Таксація, оцѣнка лѣсовъ и земель по ихъ доходности. Шейк.

Таксувати, -су́ю, -єш, гл. Оцѣнивать, дѣлать оцѣнку. Десь там зробили плуг і ходили по світі таксувати, що плуг варт. Гн. I. 39.

Такувати, -ку́ю, -єш, гл. = **Атакувати.** Січ токували. Драг. 211.

Тал, -лу, м. Проталина. Левч. 132. **Талом талу́вити** — їхать саньми по протаявшему снѣгу. Левч. 132.

Тала, -ли, ж. Раст. *Salix pentandra* L. Анн. 310.

Талабаїти, -баю, -їш, гл. Тревожить? возмущать? *Не вступайте, сильній бояре, не талабайте золотої ціццейки.* Гол. IV. 334.

Талбан, -ну, м. Раст. а) *Thlaspi arvense* L. ЗЮЗО. I. 138. б) *Spiraea Filipendula* L. ЗЮЗО. I. 137.

Талабанити, -ню, -ниш, гл. Болтать вздоръ. Шейк.

Талажчаник, -ка, м. Раст. *Salix viminalis* L. Анн. 311.

Талалай, -лая, м. Болтунъ, говорунъ. Въ загадкѣ: *За білою березою талалай плеще.* ХС. III. 63.

Талалайка, -ки, ж. 1) Болтунья. *Баба-талалайка.* 2) Особый родъ пѣсни. Гол. IV. 485.

Талалайко, -ка, м. = **Талалай.** *Ой за білим частокілом талалайко скаче.* Ном., стр. 297, № 233.

Таламбас, -су, м. = **Тулумбас.**

Талан, -ну, м. Судьба, счастье. *Не то талан, що лежить, а то, що біжить.* Ном. № 7231. *І талан, і безталанне все, каже, від Бога.* Шевч. *Вже як кому на сім світі не талан, щастя-долі нема...* Г. Барв. 119. *Хоч хороша — не хороша, таки в неї талани: на улиці хлопці б'ються, на кошарі барани.* Мил. 100. Ум. **Таланок, таланонько, таланочок.** *А сам полину в чужу сторону, в чужу сторононьку шукать таланоньку.* О. 1861. IV. 93.

Таландати, -даю, -єш, таландувати, -дюю, -єш, гл. Ходить около хозяйства, досматривать за нимъ, хлопотать. Шейк. *Таландую коло худоби.* Вх. Зн. 68.

Таланістий, -а, -е. Счастливый, удачливый. *Який ти, Хведоре, таланистий.* Волч. у.

Таланити, -нить, гл. безл. Удаваться. *Мені не таланить.* Шейк.

Таланливий, -а, -е. Счастливый. Шейк.

Таланливо, нар. Счастливо.

Таланний, -а, -е. Счастливый. Шейк.

Таланниця, -ці, ж. Счастливая. Шейк.

Талановитий, -а, -е. Даровитый, способный, талантливый.

Талановитість, -тости, ж. Даровитость, талантливость. Шейк.

Талановіто, нар. Даровито, талантливо.

Таланок, -нку, таланонько, -ка, таланочок, -чку, м. Ум. отъ талан.

Талант, -ту, м. Талантъ, дарованіе.

Талап! меж. 1) Для выраженія паденія во что либо жидкое; для выраженія брызговъ какой либо жидкости. *Грязюка з колеса талап на нього.* Шейк. 2) Для выраженія удара чѣмъ нибудь плоскимъ. *Він його талап долонею по пиці.* Шейк. **Талап-талап!** Для выраженія плаванія, бултыханія руками или лапами животнаго.

Талапання, -ня, с. 1) Название дѣйствія отъ глагола **талапати.** 2) Пачкотня. *Хиба се робота — тільки талапання.* Брацл. у.

Талапати, -паю, -єш, гл. 1) Издавать звукъ, какой происходитъ отъ паденія чего-нибудь въ жидкость; плескать чѣмъ нибудь жидкимъ. Шейк. 2) Мутить воду, плескаясь въ ней. *Не талapai воду.* Шейк. 3) Марать, пачкать грязью или вообще чѣмъ нибудь жидкимъ.

Талапатися, -паюся, -єшся, гл. Плескаться въ грязи, возиться съ грязной работой. *От тепер і талapaiся коло тих буряків.* Брацл. у. *Качки талapaiються в калабатині.* Шейк. *Талапається по болоту.* Хотин. у.

Талапнути, -ну, -неш, гл. Ударить, треснуть. *Підійшов медвідь до вепра, як талапне его позавуш.* Гн. I. 164.

Т'але́, сз. = **Але**.

Т'але́ж, сз. = **Алеж**. *Хоч правду женуть люде, т'алеж правда завше буде.* Шейк.

Талий, -а, -е. Оттаявший, растаявший.

Талина, -ни, ж. Растаявший санный путь. *Не хоче талиною їхати, а щоб я їхав.* НВолын. у.

Таліг, -га?, м. Телѣга? Гол. III. 247.

Талі́р, -ра, м. = **Тарі́ль**. *Винесли три таліри червінців.* Шейк. *Нема токара вдома, поїхав до Мугильова дерева купувати, таліри виробляти.* Грин. III. 520.

Талі́рка, -ки, ж. = **Тарі́лка**. *Без ножа і без талірки моє серце крає.* Г. Барв. 387. *Талірки бувають плитні, плескаті й глибокі.* Шейк. Ум. **Талі́ронька, талі́рочка**.

Талі́рко́вий, -а, -е. Тарелочный. *Талі́ркова фабрика.* Шейк.

Талі́ронька, талі́рочка, -ки, ж. Ум. отъ талі́рка.

Талі́рчи́на, -ни, ж. Уничиж. отъ талі́рка.

Талі́й, -лія, м. Раст. *Triticum dasyanthum* Ledeb. Анн. 362.

Талія, -лії, Талья, -льї, ж. Италія. Желех. Гол. III. 120.

Талія́н, талья́н, -на, м. Итальянецъ. *Кватиру ми мали в одного старого купця, талія́на.* Федьк. Пов. 47. *Сама талія́на обойму.* Гол. III. 445.

Талія́нець, талья́нець, -нця, м. = **Талія́н**. Желех.

Талія́нка, талья́нка, -ки, ж. Итальянка.

Талія́нський, талья́нський, -а, -е. Итальянскій. Желех. Млак. 98.

Талія́нчин, талья́нчин, -на, -не. Приналежащій итальянкѣ.

Талмуд, -ду, м. Талмудъ. *На підсіні в малій хаті сидить старий хусит, в-опів-ночі над талмудом бородою трусить.* Рудан. I. 42.

Таловина, -ни, ж. Проталина, подтаявший снѣгъ. Мнж. 193. *Десь-не-десь сніжок, більш таловина.* Харьк. г.

Талові́рка, -ки, ж. Родъ сѣдья. *Вісім хур провадив риби: там був оселедець, ляц, сула, тарань, чахоня, чабаки, севрюга, корон, щука, талові́рка, лин і окунь.* Мкр. Н. 7.

Талува́ння, -ня, с. 1) Топтаніє, вытаптываніє. Шейк. 2) = **Нехтування**.

Талува́ти, -лую, -єш, гл. 1) Топтать. Вх. Зн. 68. *Свині город талують.* Шейк. 2) = **Нехтувати**. *Талувать, нехтувать одежину.* Ном. № 11133. *Я тобі кавав: не талуй віри.* Шейк.

Тальба, -би, ж. Плотъ сплавного дерева; на немъ есть керма и сохар. (См.). Шух. I. 181.

Талья, тальян и пр. См. **Талія, талія́н и пр.**

Талья́н, -на, м. Сѣть, опускаемая на дно моря и подымаемая четырьмя шестами, когда надъ ней будетъ рыба. Шейк.

Таля́палка, -ки, ж. 1) Женщина, которая возится съ какой нибудь жидкостью, какъ то: мажетъ комнату, бѣлить, красить что-нибудь, моетъ и т. п. Шейк. 2) Замарашка, пачкунья, неряха. Шейк.

Тяля́пало, -ла, с. 1) Мужчина, который возится съ жидкостью, разливая ее. Шейк. 2) Пачкунъ, неряха. Шейк.

Таляпаніна, -ни, ж. 1) Занятіє, возня съ чѣмъ либо жидкимъ. Шейк. 2) Пачкотня. *Не люблю тої таляпаніни коло хати.* Шейк.

Талапання, -ня, с. = **Талапання.**

Таляпу-таляпу! меж. для вираженія продолжительнаго равномернаго болтанія въ жидкости. Шейк.

Таляпуций, -а, -е. Любящій возиться съ жидкостью, разливать ее. Шейк.

Таляр, -ра, м. 1) Талеръ, серебряная монета въ 75 коп. Гаццук, Укр. аб., 101.

Заплатила... біленькими талярами. Гол. I. 3. *У туркені у кишені таляри, дукати.*

Шевч. *Три таляри пропила іще й п'яна не була.* Грин. III. 327. 2) Большая пуговица,

трехъ дюймовъ въ діаметрѣ, нашиваемая на суконномъ верхѣ мѣховой шапки

галицкаго мѣщанина. Гол. Од. 18. Ум. **Талярик, таляричок, таляро́к, таляронько, таляро́чок.** Грин. III. 261.

Таляро́вий, -а, -е. Относящійся къ таляру.

Талярок, -рка, таляронько, -ка, таляро́чок, -чка, м. Ум. отъ таляр.

Там, нар. 1) Тамъ. *Там добре, де нас нема.* Шейк. 2) Туда. *Де ідять, там пхайся.* Шейк. 3)

Тогда, въ такомъ случаѣ. *Ой там то тяжко, ой там то гірко, як хто кого невірно*

любить. Грин. III. 242. Ум. **Таменька, таменьки, тамечка, тамечки, тамка, та́мки, тамкива.** Грин. III. 688.

I. Тама, -ми, ж. Запруда, дамба.

II. Тама, нар. Тамъ. Шейк.

Тамади, нар. = **Туди.** Вх. Лем. 472.

Тамадиль, нар. = **Туди.** Вх. Уг. 270.

Тамарикс, -косу, м. Раст. *Tamarix tetrandra* Rall. ЗЮЗО. I. 138.

Тамбур, -ру, м. Водяное растение = **Куширь?** *Бодай тоті да й річечки тамбуром заросли.* ЗЮЗО. II. 467.

Тамбурковий, -а, -е. Шитый на тамбурну. *Тамбуркова робота.* Шейк.

Тамбурок, -рка, м. Родъ ручныхъ палець. Шейк.

Таменька, таменьки, тамечка, тамечки, нар. Ум. отъ там.

Тамешній, -я, -е. Тамошній. *Познавши його тамешні люде, послали по всій тій околиці і приводили до нього всіх недужих.* Єв. Мт. XIV. 35.

Тамка, тамки, тамкива, нар. Ум. отъ там.

Тамок, нар. = **Там.** Вх. Лем. 472.

Тамтади, нар. = **Тамтуди.** *Тамтади лежит давна стежейка.* Гол. II. 41.

Тамтаді́ль, нар. = **Тамтуди.** Гол. II. «30.

Тамтейший, тамте́шний, -а, -е = **Тамешній.** *Заплакала та за нею вся тамтешна шляхта.* Гол. I. 68. *Тамтешні люде.* Мир. ХРВ. 215.

Тамтой, -а, -е. Тотъ. Грин. III. 323. *Був на тамтім світі.* Гн. II. 65. *На там-тім боці.* Шейк.

Тамтуди, нар. Туда. *Тамтуди мають вихід на своє поле.* МУЕ. III. 55.

Тамтудо́ю, нар. = **Тамтуди.**

Тамтуський, -а, -е. Тамошній. *Михнівські цигани і тепер ще домагаються від тамтуських жидів два дні роботизни.* Гн. II. 228.

Тамува́ння, -ня, с. Остановка, задержаніє, препятствіє теченію.

Тамува́ти, -му́ю, -єш, гл. 1) Останавлювати, удерживати. *Кровцю тамовали*. Гол. I. 93.
Тиха вода греблю рве, а бистра тамує. Ном. № 3030.

Тамусь, нар. = **Там**. Вх. Лем. 4 72.

I. Танана! меж., вираж. удивленіє. Шейк.

II. Танана, -ни, ж. Употребл. только въ загадкѣ для означенія макітри. *Отака танана*. Ном. № 395, стр. 301.

Танас, -са, м. Игра въ жмурки. Шейк. См. **Панас**.

Танди́га, -ти, ж. 1) Толкучка, мѣсто продажи старыхъ вещей. Св. Л. 134. *Я купив камизельку на тандиті*. Шейк. 2) Старье, хламъ. *Цюю тандиту вже пора б пороздаровувати вбогим*. Шейк.

Танди́тний, -а, -е. Относящійся къ толкучкѣ, продаваемый на толкучкѣ, поношенный, никуда негодный. Шейк.

Тандитник, -ка, м. Ветошникъ, старьевщикъ. Шейк.

Тандитникува́ння, -ня, с. Торговля старыми вещами.

Тандитникува́ти, -ку́ю, -єш, гл. Торговать старыми вещами, быть старьевщикомъ. Шейк.

Танди́тницин, -на, -не. Принадлежащій старьевщицѣ. Шейк.

Тандитниця, -ці, ж. Старьевщица, ветошница. Шейк. Ум. **Танди́тнична**.

Танець, -нцю, м. 1) Танець. *В танці два кінці: або сам упадеш, або тебе трутять, — а все наб'єшся*. Шейк. 2) **Кривий** — Родъ хоровода. Грин. III. 97. Ум. **Танчик**. Гол. IV. 93.

Тане́чниця, -ці, ж. Танцорка. *Лядаякій танечниці і фартух на заваді*. Чуб. I. 297.

Танжір, -ра, м. = **Тарілка**. Вх. Зн. 68.

Таністра, -ри, ж. Ранець. Гн. II. 50.

Танок, -нка, м. Хороводъ. *Взявши віночок, пійду в таночок гуляти до дівок*. Чуб. V. 485.
Танок вести, водити. Вести хороводъ. Ум. **Танчо́к, таночо́к**. *А там по риночку танчок ходить, а мій миленький танчок водить*. Мил. 86.

Танути, -ну, -неш, гл. Таять. *Віск од жару тане*. К. Псал. 149.

Танцерник, -ка, м. Раст. *Malva sylvestris* L. Анн. 208.

Танці́вник, -ка, м. Танцоръ. Употребляется у гуцуловъ, но въ формѣ: **данці́вник**. Шух. I. 33.

Танцюва́ння, -ня, с. Танцование. Шейк. Ум. **Танцюва́ннячко**.

Танцювати, -цюю, -єш, гл. Танцовать. *Чи танцювать, то й ушкварять, аж земля трясеться*. Шевч.

Танцю́ра, -ри, об. Танцоръ, танцорка. *Співак, танцюра на всі руки*. Котл. Ен. IV. 11.

Танцюри́стий, -а, -е. Любящій танцовать.

Танцюри́ха, -хи, ж. Названіє пѣсни у Стороженка: *А ну лишень пісню танцюриху*. Стор. М. Пр. 159.

Танчик, -ка, м. Ум. отъ **танець**.

Тань, -ні, ж. Оттепель? *Як у тань тане*. Ном. № 10818. **У тань піти, стати**. Пропастъ, исчезнуть (о деньгахъ, богатствѣ и пр.). Мнж. 60, 169.

Тапчан, -на, м. Родъ досчатого дивана. *Тато сидів коло вікна на тапчані*. Св. Л. 11. Ум. **Тапчаник, тапчанчик**.

Тапчани́на, -ни, ж. Плохой тапчан. Шейк.

Тапчаник, -ка, м. Ум. отъ **тапчан**.

Тапчанник, -ка, м. Мастеръ, дѣлающій тапчани. Шейк.

Тапчанників, -кова, -ве. Принадлежащій мастеру, дѣлающему тапчани. Шейк.

Тапчанчик, -ка, м. Ум. отъ тапчан.

Тарабан, -на, м. Барабанъ. Ном. № 835. Ум. **Тарабанецъ, тарабаник, тарабанчик**.

Тарабанити, -ню, -ниш, гл. Барабанить. *Тарабанив пальцями по столі*. Св. Л. 234.

Тарабанчик, -ка, м. 1) Ум. отъ тарабан. 2) Барабанщикъ. *В чистім полю тарабанчик б'є*. Гол. I. 136.

Тарагунитися, -нюся, -нишся, гл. Двигаться всею массой. Брацл. у.

Тарадайка, -ки, ж. Родъ экипажа. Котл. Ен. VI. 33. *Їхала Хима з Русалима білою кобилою: тарадайка торкоче, кобила бігти не хоче*. Ном. № 11439. Ум. **Тарадаєчка**.

Тарадайчи́на, -ни, ж. Плохая тарадайка.

Тарали́шник, -ка, м. Раст. *Gentiana cruciata* L. Анн. 154.

Таран, -на, м. 1) Долоня на маслобойнѣ. Сумск. у. Шух. I. 163. См. **Олійниця. Пішов тарани ганять**. Началъ стучать. Ном. № 3141. 2) Пестъ въ сукновальнѣ. Мик. 481. 3) = **Тараня**. 4) Оспина, слѣдъ оспы. *Хоч тарани на виду, але маслак до ладу*. Ном. № 7317. 5) Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 479. Ив. 66.

Таранина, -ни, ж. Одна тарань. Зміев. у. Ум. **Тарани́нка**.

Таранка, -ки, ж. Рыба *Leuciscus Heckelii* Nordm. Шейк.

Таранкуватий, -а, -е. Рябой, имѣющій слѣды оспы. Черк. у. *Таранкувате лице мов ще дужче порябіло*. Мир. ХРВ. 176.

Таранник, -ка, м. Рыба лещъ, *Abramis brama* L. Шейк.

Тарановий, -а, -е. Относящійся къ тарану.

Тарантля, -лі, ж. Тарантуль. Вх. Зн. I. 17.

Тарануха, -хи, ж. = **Тараня**. Зміев. у.

Таранчити, -чу, -чиш, гл. Терзать. *Покликали мого сина і давай його удвох бити та штовхати. Таранчили, поки внав мертвий*. Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Таранька, -ки, ж. Ум. отъ тараня.

Тараня, -ні, ж. Рыба тарань, *Abramis vimbra* L. *Чумак чумака таранею дошка, а сам у його з воза потягує чабака*. Ном. № 13570. Ум. **Таранька**.

Тарапата, -ти, ж. 1) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI. Св. 36. 2) Хлопоты, безпокойство. *Не старіють літа, тільки тарапата*. Ном. № 7218. Ум. **Тарапатка, тарапаточка**.

Тарапать, -ті, ж. Пороховница, патронташъ. Черном.

Тарапунька, -ки, ж. Раст. *Cucurbita Pepo* Var *Citriformis*. ЗЮЗО. I. 120.

Тарара! меж. Подражаніе крику синицы, которая сидя въ клѣткѣ будто бы говорила: *Цінь, цінь, тарара, усуди діра, та нікуди вилізти*. Ном. № 2062. Поговорка эта употребляется и въ переносномъ смыслѣ, когда говорятъ о безвыходномъ положеніи.

Тарараканья, -ня, с. Издаваніе звука тарара; повтореніе одного и того же; переливаніе изъ пустого въ порожнее. Шейк.

Тараракати, -каю, -єш, гл. Издавать звукъ тарара; твердить одно и то-же; говорить вздоръ. Шейк.

Тарарах! меж. для выраженія удара или паденія, сопровождающихся шумомъ. Шейк. *Тарарах дурня по ногах, то він і присяде*. Ном. № 3951.

Тара́хнути, -ну, -неш, гл. 1) Нанести ударъ, сопровождающійся продолжительнымъ шумомъ. Шейк. 2) Упасть съ шумомъ. Шейк.

Тарас, -су, м. Фашинникъ, хворость для гатей. *Греблі з тарасу помережили річку.* Левиц. I. 94.

Тарасі́на, -ни, ж. Хворостина изъ фашинника. Вх. Зн. 68.

Тараскавка, -ки, ж. = **Тарахкавка.** Вх. Зн. 68.

Тараскало, -ла, с. = **Тарахкавка.** Вх. Зн. 68.

Терасува́ти, -су́ю, -еш, гл. Мостить дорогу тарасом.

Таратоті́ти, -чу́, -тищ, гл. Равномѣрно стучать чѣмъ-нибудь, издавать звукъ. *Решето тараточе да чогось воно хоче.* МУЕ. III. 125.

Таратура, -ри, ж. Родъ постнаго кушанья изъ вареной свеклы, соленыхъ огурцовъ, хрѣну и луку съ постнымъ масломъ. Чуб. VII. 440.

Тарах! меж., выраж. стукъ паденія, ударъ, грохоть. *Тарах щастя в хату.* Ном. № 2059.

Тарахкавка, тарахкалка, -ки, ж. Родъ Трещетки, колотила. Вх. Зн. 15.

Тарахкало, -ла, с. Погремушка, родъ дѣтской игрушки. Шейк. Ум. **Тарахкалко, тарахкальце.**

Тарахкання, -ня, с. Стукъ, стучаніе. Шейк.

Тарахкати, -каю, -еш, гл. Стучать, ударять, грохотать. *Тепер собі тарахкай із гармат.* К. ПС. 147.

Тарахкотання, -ня, с. Скорое и продолжительное стучаніе. Шейк.

Тарахкотані́на, -ни, ж. Усиленная стукотня. Шейк.

Тарахкотати, -кочу́, -тищ, гл. Скоро и сильно стучать, однообразно стучать, грохотать. Шейк.

Тарахкоті́лка, -ки, ж. Плохая повозка. *Їхала Хима з Їрусалима: тарахкоті́лка теркоче, а коник бігти не хоче.* Ном. № 11439.

Тарахкоті́ти, -чу́, -тищ, гл. = **Тарахкотати.** Грин. III. 138.

Тара́хнути, -ну, -неш, гл. 1) Стукнуть, бросить съ шумомъ на землю. 2) Ударить. *Яким тарахнув кулаком по столу.* Левиц. I. 281.

Тарахта, -ти, ж. ? Въ загадкѣ: *Плахта-тарахта усе поле збігає* (борона). Шейк.

Тарахта́ти, -таю́, -еш, гл. Грохотать. *Грїмитъ і тарахтає.* К. Іов. 81. *Тая буря не унімала, а все зліїш громом по небу тарахтала.* Макс. (1849), 28.

Тарган, -на, м. 1) Тараканъ, *Blatta.* Вх. Зн. I. 5. *Та й хороша: як тарган у сметану впав.* Кобел. у. 2) Названіе вола дымчатого цвѣта. КС. 1898. VII. 43. Ум. **Таргане́ць, тарганчик.**

Таргані́на, -ни, ж. Дерганіе, тасканіе. Шейк. Ум. **Таргані́нка.**

Таргані́ння, -ня, с. Раст. *Veratrum.* Анн. 373.

Таргані́ти, -ню́, -нищ, гл. Тащить, тянуть. Борз. у.

Тарганитися, -нюся, -нищся, гл. Тащиться. *Куди мені тарганитися, старому, по бабу?* ЗЮЗО. I. 50.

Таргані́в, -нова, -ве. Принадлежащій, свойственный таракану. Шейк.

Таргані́ня, -ня, с. Дерганіе, тасканіе. Шейк.

Тарготі́ти, -гочу́, -тищ, гл. = **Торохті́ти.** *Круг (у гончара) тарготить.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Тарель, -ля, м. = **Таляр.** *Да пойти до жида-рандара, да положи битий тарель, щоб позволив церкву одчинити.* Нп.

Таритися, -рюся, -ришся, гл. Пачкаться въ грязи. Шейк.

Тарівка, -ки, ж. = **Тарілка 1.**

Тарілець, -льця, м. Ум. отъ таріль. Шейк.

Тарілка, -ки, ж. 1) Тарелка. *Там їли.... з нових кленових тарілок.* Котл. Ен. I. 18. *Хоч за копійку, та на тарілку.* Посл. 2) Часть шерстобитнаго лука (см.). Черниг. у. Ум. **Тарілочка.**

Таріль, -реля, м. Блюдо; тарелка. Шух. I. 308, 251. *Таріль точений.* Гол. IV. 6. Ум. **Тарілець, тарільчик.** АД. 1. 34.

Таркан, -на, м. = **Тарган.** Драг. 52. *Лучче маленька рибка, як великий таркан.* Ном. 7293.

Тарканистий, -а, -е. Неоднокрапный, неоднотвѣтный, пестрый. Вх. Зн. 68.

Тарканище, -ща, м. Ув. отъ таркан. Шейк.

Таркатий, -а, -е = **Тарканистий.** Шейк.

Таркач, -ча, м. Конь бѣлый съ черными или рыжими пятнами.

Тарко, -ка, м. Кличка пестрой собаки. Шейк.

Таркотати, -кочу́, -чеш, гл. = **Сокотати 1.** *Курка не торкоче.* Грин. III. 511.

Тарлабан, -на, м. Раст. *Spiraea Filipendula* L. Анн. 339.

Тарниця, -ці, ж. Деревянное сѣдло. Вх. Зн. 61. Шух. I. 78. 252.

Таровисько, -ка, с. Мѣсто, гдѣ скоть, катається. Вх. Зн. 68.

Тарпан, -на, м. Дикій конь. Екатериносл. у. Херс. г. Слов. Д. Эварн.

Тарсувати, -сую, -еш, гл. Тормошить. *Вони давай його тарсувати.* Новомос. у.

Тартак, -ка, м. Лѣсопильный заводъ. Ум. **Тартачок.**

Тартаковий, -а, -е. Относящійся къ тартаку. Шейк.

Тартачина, -ни, м. = **Тартак.** Шейк. Ум. **Тартачинна.**

Тарюватися, -рююся, -ешся, гл. Часто пачкаться въ грязи. Шейк.

Тарятися, -ряюся, -ешся, гл. Валяться въ грязи и пр. Шейк.

Тасінька, тасічка, -ки, ж. Ум. отъ тася.

Тасканина, -ни, ж. 1) Продолжительное перетаскиваніе; возня при перетаскиванні. Шейк. 2) Драка, потасовка. *Була там тасканина.* Ум. **Тасканинка.**

Тасканія, -ня, с. Тасканіе. Шейк.

Таскати, -каю, -еш, гл. Таскать. *Він і таска її (відьму) на собі до світа.* Драг. 71. *Свиня солону таскає, — холод буде.* Шейк.

Таскатися, -каюся, -ешся, гл. Волочитися, шляться.

Тасувати, -сую, -еш, гл. 1) Тащить. *Вода так її в прірву й тасує.* Харьк. у. 2) Колотить. *Києм тасував він смерть суху, безносу.* Мкр. Н. 34.

Тась-тась! меж. для призыва утокъ. Херс. г. Полт. Kolb. I. 66.

Таська, -ки, ж. Ум. отъ тася.

Таськало, -ла, об. Кричащій: тась-тась! Шейк.

Таськанія, -ня, с. Призывъ утокъ крикомъ: **тась-тась!** Шейк.

Таськати, -каю, -еш, гл. Призывать утокъ, крикомъ: **тась-тась!** Шейк.

Тасю'-тасю! меж. = **Тась-тась.** *Тасю-тасю, качуре, додому! продам тебе жилові рудому.* Нп.

Тасюкати, -каю, -еш, гл. Кричать: **тасю-тасю!** Шейк.

Тася, -сі, ж. Дѣтск. утка. Шейк. Ум. **Таська, тасінька, тасічка.**

Тат, сз. Вѣдь, да вѣдь. *А ти, дівча, дівчаточко, не лакомся на 'ня, тат я духовна особа, не пойдеш ти за 'ня.* Гол. III. 248.

Татар, -ра, татарин, -на, м.; мн. ч. татари и татарове. Татаринь. *За козака рушник дала, за татару заміж пішла.* АД. I. 138. *У городі Килії татарин сидить бородатий.* АД. I. 169. *Були ж в мене гості татарове.* АД. I. 164. Ум. **Татаронько.** *Були в мене гостоньки, молодії татароньки.* АД. I. 164.

Татарақ, -ку, м. Раст. *Asorus Calamus L.*

Татараковий, -а, -е. Относящийся къ татаруку. Шейк.

Татарва, -ви, ж. соб. Татары.

Татаренко, -ка, м. Татаринь, сынъ татарина. *Гей одсунься, миленька, нехай заб'ю татаренка.* АД. I. 164.

Татарин. См. Татар.

Татаринів, -нова, -ве. Приналежащій татарину. *Татаринова голова.* Морд. Оп. 85.

Татарка, -ки, ж. 1) Татарка. *Загадав татарин татарці пару коней сідлати.* АД. I. 172, 2) Раст. *Allium fistulosum L.* Анн. 23. 3) Пшеница арнаутка. *На св. Марка ранній овес, а пізня татарка.* Ном. № 444. 4) Сортъ дыни. 5) Смушковая шапка съ съуженымъ плисовымъ верхомъ. Вас. 156. Ум. **Татаронька, татарочка.**

Татарник, -ка, м. Раст. а) *Onopordon Acanthium L.* Анн. 232. б) *Sanguisorba officinalis.* Шух. I. 22.

Татаронька, татарочка, ж. Ум. отъ татарка.

Татаронько, -ка, м. Ум. отъ татарин.

Татарський, -а, -е. 1) Татарскій. 2) **Татарське зілля.** Раст. *Asorus calamus.* ЗЮЗО. I. 109.

Татаруватий, -а, -е. Свойственный татарину. *Дикі татаруваті ідеали.* К. Кр. 36.

Татарча, -чати, с. Татаренокъ. Ум. **Татарчатко.** *І дитині приспівала: «люлі-люлі, татарчатко!»* АД. I. 290.

Татарченя, -няти, с. = Татарча. Ум. **Татарченятко.**

Татарчин, -на, -не. Приналежащій татаркѣ.

Татарчук, -ка, м. 1) Молодой татаринь. 2) Татарскій потомокъ. Шейк.

Татарщина, -ни, ж. 1) Татарщина, татарскіе обычаи, привычки. 2) Татарская земля.

Татарюга, -ги, м. Ув. отъ татарин. *Ей ти, татарюго, сідий бородатий, на що ти уповаєш?* АД. I. 172.

Татеньків, -кова, -ве. Отцовскій.

Татенько, татечко, -ка, м. Ум. отъ тато.

Татів, -това, -ве. Отцовскій. **Татова хата.** Тюрьма. Шейк.

Татків, -кова, -ве. Приналежащій батюшкѣ, батюшкинъ. *Перевезу добро на таткове гумно.* Грин. III. 19.

Татко, -ка, м. 1) Ум. отъ тато. *Благословилаь Марусенька да у свого татка на посадоньку сісти.* Мет. 175. 2) Священникъ. Гол. IV. 347.

Тато, -та, м. Отець. *Вийди, доню, на. улицю тата визирати.* Лукаш. 12.5. Ум. **и ласк.** Татко, татенько, татечко, татонько, таточко, татуюль, татуленько, татунь, татуньо, татусь, татусьо, татусик, татцьо, татценько. Гол. I. 335. *Ой татоньку, мій голубоньку!*

Мет. 155. *Ми з мамою щось порались коло печі, а татуньо були в церкві.* КС. 1883. II. 466.
Татуся... на той раз не було. Сим. 230.

Татоньків, -кова, -ве = Татків. Шейк.

Татонько, -ка, м. Ум. оть тато.

Таточків, -кова, -ве = Татків. Шейк.

Таточко, -ка, м. Ум. оть тато.

Татошник, -ка, м. Раст. Ranunculus Cassubicus L. Анн. 291.

Татувати, -тую, -єш, гл. Быть отцомъ, имѣть дѣтей. Шейк.

Татуленьків, -кова, -ве, татулів, -лева, -ве. Приналежачій татулеві.

Татудьо, -дя, ж. Ласк. оть тато. Ум. Татуленько.

Татуненьків, татунечків, -кова, -ве. Приналежачій татунечкові.

Татунин, -на, -не = Татунів.

Татунів, -ньова, -ве. Приналежачій татуньові.

Татунь, -ня, м. Ласк. оть тато. Ум. Татунцьо.

Татуньо, -ня, м. Ласк. оть тато. *Просили татуньо й мамуня і я вашеці прошу.* Шейк.
 Такъ называють на Вольни также и священника: *Що ж, татуню, чи підете ховати, чи ні?* О. 1862. IX. 52, 53. Ум. Татуненько, татунейко, татунечко.

Татуньців, -цева, -ве. Приналежачій татунцеві.

Тату́няти, -няю, -єш, гл. Часто упоминать въ разговорѣ слово татуньо. Св. Л. 249.

Татусеньків, татусечків, -кова, -ве. Приналежачій татусеві.

Татусів, -сева, -ве = Татусеньків.

Татусь, татусьо, -ся, м. Ласк. оть тато.

Татухна, -ни, м. Ласк. оть тато. *Живи ж, мой татухна, без мене.* Чуб. IV. 280.

Татців, -цева, -ве = Таточків. Шейк.

Татцьо, -ця, м. Ум. оть татко. Вх. Лем. 472.

Тать, сз. = Тат. Гол. III. 412, 414.

Тафа, -фи, ж. = Тахва. Рудч. Чп. 11.

Та́фля, -лі, ж. = Тахля. Ум. Та́фелька. МУЕ. I. 189.

Тахва, -хви́, ж. Артель рыбаковъ. Вас. 189.

Тахелька, -ки, ж. Ум. оть тахля.

Тахлювати, -хлюю́, -єш, гл. Тасовать (карты). Мнж. 193.

Та́хля, -лі, ж. 1) Оконное стекло. *В деяких вікнах зовсім не було тахоль.* 2) Плита. Ум. Тахелька.

Тахтарити, -рю, -риш, гл. Тащить. *Да взяв милую да й на двір тахтарить.* ЗЮЗО. I. 39.

Таця, -ці, ж. 1) Поднось. К. МБ. XI. 147. *Кругом стін полиці, а на тих полицях срібні, золоті і кришталеві кубки, коновки, пляшки, таці.* К. ЧР. 38. 2) Дика таця. Раст. Senecio umbrosus W. et Kit. Шейк. Ум. Тацька, тацечка.

Тача́ти, -чаю́, -єш, гл. Катать (бѣлье). Шух. I. 154. АД. I. 7. *На Дунаю прана, на шнурах вішана, на маглі тачана.* Гол. IV. 164.

Тачечка, -ки, ж. Ум. оть тачка.

Тачівка, -ки, ж. = Качалка. Шух. I. 154. *Та макогін ся женит, тачівка замуж ішла.* Гол. II. 132.

Тачка, -ки, ж. Тачка. Фр. Пр. 119. *Везуть люде тачку.* Грин. 1. 38. Ум. Тачечка.

Таш, **-шу**, м. тата, ші, ж. Балаганъ, палатка. Харьк. Полт. Херс. Въ словарѣ Д. Эварн. — родъ брезента для накрыванія возовъ; полотно, котрымъ обтянуть балаганъ. Екатериносл. у.

Ташка, **-ки**, ж. Кожаная дорожная сумка, носимая крестьянами, особенно гуцулами, черезъ плечо, украшенная мѣдными пуговицами и друг. мѣдными украшениями. Гол. Од. 82. Шух. I. 274, 279.

Ташний, **-а**, **-е**. О повозкѣ: покрытая парусиной. *Ташна повозка*. Харьк. у.

Ташувати, **-шую**, **-еш**, гл. Приводить въ порядокъ, раскладывать.

Ташуватися, **-шуюся**, **-ешся**, гл. Располагаться, раскладываться. Кв. II. 20. *І зараз стали розкладатися, копати, строїть, ташуватися*. Котл. Ен. IV. 14.

Тащити, **-щю**, **-щипш**, гл. Тащить. *Четвер середу нагнав на льоду: як став тащитъ, аж лід трищить*. Ном. № 536.

Твамость, **-ті**, ж. Твоя милость. Угор.

Твань, **-ні**, ж. Вязкая, густая грязь въ рѣкѣ, болотѣ. О. 1862. 1. 55. Мнж. 193.

Тванюка, **-ки**, ж. Ув. отъ твань. Мнж. 193.

Тварина, **-ни**, ж. Одно живое существо. Шейк. Ум. **Тваринка**, **тваринонька**, **твариночка**.

Тварина, **-ни**, ж. соб. отъ тварь 1.

Тваринка, **тваринонька**, **твариночка**, **-ки**, ж. Ум. отъ тварина.

Тварь, **-рі**, ж. 1) Тварь, твореніе, животное. *Шия у вовка суцільна, а не так, як у прочої тварі*. Драг. 5. 2) Лицо. *Червона гарасівка тобі до тварі*. Шейк. Ум. **Тварючка**.

Тварюка, **-ки**, ж. Ув. отъ тварь. Драг. 341.

Тверджа, **-жі**, ж. Твердь, твердыня. *Будь мені за гірню скелю, стань за тверджу недвижиму*. К. Псал. 68.

Твердий, **-а**, **-е**. 1) Твердый. 2) Крѣпкій. *Дзеркало ясне з твердої сталі*. К. Іов. 83. *Благословіть дітей своїх твердими руками*. Шевч. *Щоби він пошукав меду та твердого*. Гол. III. 469. *Твердий жаль*. Гол. *Твердий сон*. Шейк. 3) Суровый, жестокий. *Тверду війну будемо мати*. Драг. 266. *Тверда зіма*. Гол. III. 399. Ум. **Тверденький**, **твердесенький**. *Такий, рибицю, тверденький жаль*. Гол. IV. 503.

Твердиня, **-ні**, ж. Твердыня, оплотъ. *Благословен Господь, твердиня моя певна*. К. Псал. 318.

Твердити, **-джу**, **-диш**, гл. Дѣлать крѣпкимъ, укрѣплять. *Не встояли ні підзамчанські хати, ні господарські тверджені палати*. К. ЦН. 174.

Твердь, **-ді**, ж. Твердь. *Небеса Божу славу являють, його твори вся твердь возвіщає*. К. Псал. 43.

Твердісінський, **-а**, **-е**. Очень, совсѣмъ твердый. Шейк.

Твердісінько, нар. Очень, совсѣмъ твердо. Шейк.

Твердісичкий, **-а**, **-е** = **Твердісінський**. Шейк.

Твердісичко, нар. = **Твердісінько**. Шейк.

Твердість, **-дости**, ж. 1) Твердость. 2) Крѣпость.

Твердіський, **-а**, **-е** = **Твердісінський**. Шейк.

Твердісько, нар. = **Твердісінько**. Шейк.

Твердішати, **-шаю**, **-еш**, гл. Дѣлаться тверже.

Твердкий, **а**, **е** = **Твердий**. Шейк.

Твердко, нар. = **Твердо**. Шейк.

Тверднути, -ну, -неш, гл. Твердѣть, затвердѣть.

Твердо, нар. 1) Твердо. *М'яко стеле та твердо спать*. Ном. № 2990. 2) Крѣпко. *А нерці в соборі воду твердо освятили*. Млак. 46. *Заснула, вона на полі твердо*. Гн. II. 124. 3) Ясно, опредѣленно, рѣшительно. *Слухай мене, — кожу тобі твердо*. Г. Барв. 246. *Твердо сказать — жили вони собі як брат із сестрою*. Рудч. Ск. I. 131. Ум. **Тверденько**, **твердесенько**. *А дівчина тверденько заснула і не чула, як нічка минула*. Чуб. V. 1198.

Твердота, -ти, ж. Твердость, крѣпость, устійчивость. Шейк.

Твердошкурый, -а, -е. Толстокожій. Шейк.

Твердощі, -щів, ж. Твердые тѣла. *На твердощах спати*. Шейк.

Твердючий, -а, -е. Очень твердый. Лубен. у.

Твердяк, -ка, м. Раст. а) *Lythrum Salicaria* L. Анн. 205. б) *Lythrum virgatum* L. Анн. 206.

Тверезий, -а, -е. Трезвый. *Що у тверезого на умі, те у п'яного на язиці*. Ном. **Потверезу**. Вѣ трезвомъ видѣ. Харьк. у.

Тверезіти, -жу́, -зиш, гл. Отрезвлять.

Тверезісінкий, -а, -е. Совершенно трезвый. Желех.

Тверезісінько, нар. Совершенно трезво. Желех.

Тверезісичкий, -а, -е = **Тверезісінкий**. Желех.

Тверезісичко, нар. = **Тверезісінько**. Желех.

Тверезість, -зости, ж. Трезвость. Шейк.

Тверезішати, -шаю, -еш, гл. Протрезвляться, дѣлаться трезвѣ. Шейк.

Тверезо, нар. Трезво. К. Бай. 153.

Тверезяка, -ки, об. Трезвый, непьющій человекъ. К. ЦН. 277.

Твій, **твоя**, **твоє**, мѣст. Твой, твоя, твое. *Твій батько вмер*. Шейк.

Твір, **твору**, м. 1) Твореніе, созданіе. *Небеса Божу славу являють, його твори вся твердѣ возвіщає*. К. Псал. 43. 2) Твореніе, произведеніе, сочиненіе (литературное, художественное). *Збірник творів Іеремії Галки. Слухало все, що живо, їх нових поетичних творів*. К. (Хата, XIV).

Творець, -рця, м. Творець. *Бачить оке Бог, бачить творець, що мир погигає. Помози мені, милосердний творче, діток згодувати*. Грин. III. 692.

Твориво, -ва, с. = **Твір 1**. *Бог радіє на небі з усякого творива свого*. Г. Барв. 357.

Проповідуйте євангелію усякому твориву. Єв. Мр. XVI. 15.

Творитель, -ля, м. = **Творець**. Шевч. II. 260.

Творіти, -рю́, -риш, гл. Творить, дѣлать, производить, создавать. *Роскіш творить біль: як приходить — смакує, як виходить — катує*. Шейк. *Бог творив*. Єв. Мр. XIII. 19.

Творитися, -рюся, -ришся, гл. 1) Дѣлаться, происходитъ. *І ніхто не знав того дива, що твориться серед ночі в гаї*. Шевч. 2) — **на що**. Мѣшаться во что. *Він мені гворив, обим ся на тото не творив*. Вх. Зн. 42.

Творіння, -ня, с. = **Твір 1**. *Гоже, не гоже — творіння боже*. Шейк. Ум. **Творіннячко**.

Творців, -цева, -ве. Принадлежащій творцу. Шейк.

Творчий, -а, -е. Творческий.

Творчість, -чости, ж. Творческая сила, творчество. Желех.

Те, мѣст. ср. р. отъ той. **Про те**. Между тѣмъ, однако. *Казали — недобрый борщ, а про те увесь виїли*.

Те-те-те, меж., виражающее удовольствие и удивление. *Те-те-те!* — скрикнув сатана, вискалившись, — спасибі тобі Фарналію за твою вигадку. Стор. М. Пр. 46.

Театр, -ру, м. Театръ. О. 1861. І. 93. *Я поїхала б у театр.* Левиц. І. 299.

Театральний, -а, -е. Театральный. Левиц. І. 286.

Тевкало, -ла, об. 1) Тотъ или та, которые съ жадностью ѣдятъ, производя при этомъ чавканіе. *Отсе ще тевкало.* Шейк.

Тевкання, -ня, с. Ёда съ жадностью и съ чавканьемъ. Шейк.

Тевкати, -каю, -єш, гл. Ёсть съ жадностью, производя чавканіе; ёсть, какъ свинья. Шейк.

Теганька, -ки, ж. Горошокъ, расширяющійся кверху. Шух. І. 144.

Тее, мѣст. = **Те**.

Тееньки, теечки, — употребляется для замѣны глаголовъ, которыхъ изъ приличія или почему либо иному не хотятъ употреблять. Шейк.

Теж, нар. Также, то же. *Я чув, і ти теж не глухий був.* Шейк.

Тежик, -ка, м. Цвѣточный горшокъ, вазонъ. Остер. у. Рк. Левиц.

Тезко, -ка, м. Тезка. *Ой тезку мій, тезку, лизь ти на березку.* Грин. Ш. 660.

Тей, того, мѣст. = **Той**. *Занедужала й вона і пійшла скоро за батьком на тей світ.* О. 1862. X. 1.

Тека, -ки, ж. Портфель. Ум. **Течка**. Шейк.

Текач, -ча, м. Раст. *Rapicum meliaseum* L. Анн. 240.

Текнява, -ви, ж. Течь. *Тутеньки скрізь текнява така, що й сказати не можна.* Кролев. у.

Текті, -течу, -чеш, гл. Течь. *Тече річка невеличка, схочу-перескочу.* Чуб. V. 13.

Тектіся, течуся, -чешся, гл. Литься. *Вода по каміню течеться.* Федьк.

Текучий, -а, -е. Текущій. *Текуча вода.*

Текучка, -ки, ж. Нефть. Шух. І. 12.

Телегіз, меж. Подражаніе крику овсянки, которая будто бы поетъ: *Телегіз! покинь сани, візьми віз.* Ном. № 546.

Телеграма, -ми, ж. Телеграмма.

Телеграмист, -та, м. Телеграфистъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Телеграф, -фу, м. Телеграфъ. Гн. І. 47.

Телеграфувати, -фую, -єш, гл. Телеграфировать. Желех.

Теленка, -ки, ж. Пастушья свирѣль изъ бузины или вербы безъ боковыхъ дырокъ. Шейк. Желех. Ум. **Теленочка**. Гол. І. 226.

Телень, меж., виражающее звукъ колокольчика. **Ані телень**. *Ні звука. Громада ніби нежива, ані телень.* Шевч.

Теленькання, -ня, с. Звукъ колокольчика, бубенчика; тиканье.

Теленькати, -каю, -єш, гл. Звенѣть. *Дзвоник теленькае. О часахъ: тикать. Дзигарки теленькають.* Шевч. О сердцѣ: биться. *У Хоми і ляк на думці, що аж серденько теленькав.* Рудч. Ск. II. 176.

Теленькнуті, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ **теленькати**.

Телеп, меж., виражающее моментъ паденія, особенно во что-нибудь жидкое.

Телепало, -ла, об. Медленно идущій, идущая. Шейк.

Телепати, -паю, -єш, гл. 1) Шлепать, медленно идти. Шейк. 2) Жадно ёсть. *Павло й Петро, вони не їдять, бо вони свѣаті, а ксьондз телепеае, бо ксьондз голоден.* Гн. І. 101.

Телепатися, -паюся, -єшся, гл. Тащиться. *Та доки ти там будеш телепатися, іди швидче*. Брацл. у.

Телепень, -пня, м. 1) То, что болтается, мотається. Шейк. 2) Колокольный языкъ. Драг. 167. Ном. № 10915. Мнж. 173.

Телепка, -ки, ж. Глупый, пустой разговоръ. Вх. Лем. 473.

Телепкати, -каю, -єш, гл. Говорить вздоръ, глупости. Вх. Лем. 473.

Телепнути, -ну, -неш, гл. 1) Ударить. Волын. г. *Як телепнув по голові*. Херсон. у. 2) Выпить, дернуть. Св. Л. 222.

Телесуватися, -суюся, -єшся, гл. Соваться, бросаться изъ стороны въ сторону. Мнж. 193. Мкр. Г. 27.

Телѣхнути, -ну, -неш, гл. = **Телепнути 1**. *Коли б хто не телехнув із-за вугла по голові*. Новомоск. у.

Телечер, -ра, м. = **Телятник 1**. Шух. I. 190,

Теліги, -лю, -лиш, гл. Отелять. *Чи знаєш ти, коли на скелях сарна і тиха лань своїх теляток телять*. К. Іов. 68.

Телитися, -люся, -лишся, гл. Телиться. *Телись, ялова, давай молока*. Ном. № 2689.

Телиця, -ці, ж. Телка. *Що там чувати коло вашої хати? Бик чи привик, телиця чи веселиться?* Ном. № 11843. Ум. **Теличка, теличенька, теличечка**.

Теліга, -ги, ж. 1) Телѣга. *Мій брат Кондрат на горах, на водах, на желізі, на телізі, на рачачій нозі*. Ном. стр. 302, № 425. 2) Деревянный треугольникъ подъ плугомъ. Борз. у. Ум. **Теліжка, теліжечка**.

Телій, -лія. Болѣзнь: сибирская язва. Харьк. Ворон. Волын. г. У Манжуры: воспаление у лошадей и скота. Мнж. 193.

Теліп! меж., выражающее покачиваніе. *На березі сидит Пилип та бідою теліп-теліп!* Чуб.

Теліпайло, -ла, с. 1) Висящій, качающійся предметъ. 2) Безполезный, лишній человекъ.

Теліпанія, -ня, с. Болтаніе, качаніе.

Теліпанчик, -ка, м. Привѣска къ серыгѣ. Левч. 123.

Теліпати, -паію, -єш, гл. Качать. *Дивлюсь, а воронне вже гусенятами вгорі теліпає, воронятам несе*. Г. Барв. 314.

Теліпатися, -паюся, -єшся, гл. 1) Болтаться, качаться. 2) Тащиться, идти. *Не близький світ од Хоменкового хутора сюди теліпатися*. Мир. ХРВ. 8.

Теліш, -ша, м. 1) Бревно? Кусокъ дерева? Въ загадкѣ на желудь: *Поїду в ліс, вирублю теліш; із того теліша зроблю два човни, два столи, шило і покришку*. Ном. стр. 295, № 155. 2) Родъ ловушки для оленей и сернь: прикрытая яма. Шух. I. 236.

Телусь, меж. Призывъ для коровъ.

Телуся, -сі, ж. Ласкат, отъ телиця. *Займи нашу телусю, пожени на пашу, щоб принесла на кашу*. Мил. 40.

Телуш! меж. = **Телусь**. Лохв. у.

Тельбух, -ха, м. чаще во м. ч. тельбухи. Внутренности брюшной полости. Ум. **Тельбушок**. Мнж. 14.

Тельбухатий, -а, -е. Имѣющій большой желудокъ и кишки.

Тельбушок, -шка, м. Ум. отъ **тельбух**.

Тельмом, нар. Очень скоро, очень быстро, поспѣшно. Вх. Зн. 69.

Телюжитися, -жуся, -жишся, гл. = **Теліжитися** = **Плуганитися**. Лохв. у.

Теля, -ляги, с. Теленокъ. *Із благовісного теляти добра не ждати.* Ном. № 420. Ум.

Телятко, телятонько, теляточко.

Телятина, -ни, ж. 1) Телятина. 2) Телячья шкура. *Пом'яни, Господи, тій книги, що в церквах лежать.... іще й тую, що телятиною обшита.* Драг. 38. Ум. **Телятинка.**

Телятище, -ща, с. Ув. отъ теля. *Єдно-м мала телятище, і то-м не загнала.* Гол. II. 449.

Телятко, -ка, с. Ум. отъ теля.

Телятників, -кова, -ве. Приналежачій телятниківі.

Телятник, -ка, м. 1) Пастухъ, пасущій телятъ. 2) Хлѣвъ для телятъ. Шух. I. 185. Ум.

Телятничок.

Телятонько, теляточко, с. Ум. отъ теля.

Телячий, -а, -е. Телячий. *Теляча головка.* Шейк. *Телячий кожух.* Ном. № 8121. Ум.

Телячі зуби. Молочные зубы. Вх. Лем. 473.

Телячки, -чок, -чків? Молочные зубы. Шейк. См. **Телячі зуби.**

Темесіти, -шу, -сиш, гл. Догадываться смекать. Угор.

Теметів, -това, м. Кладбище. Вх. Зн. 69.

Темзуй, -зуя, м. Порошокъ изъ чемерицы. Канев. у.

Темлювати, -люю, -єш, гл. Бросать, швырять. *Біда тобов темлює.* Фр. Пр. 41.

Темляк, -ка, м. Часть уздечки: поводья съ наконечникомъ. Вас. 160.

Темний, -а, -е. 1) Темный. *Темна нічка да й невидная.* Нп. 2) Слѣпой. *Не один же я на світі темний: єсть багато сліпих, та й живуть таки якось і без очей.* Чуб. II. 46. *Темний він був на очі, а ходив без поводиря.* К. ЧР. 20. 3) Невѣжественный, непросвѣщенный. *Твої слова простоту темну на добрий розум наставляють.* К. Псал. 283. — **на письмо.** *Неграмотный.* *Був один дуже старий чоловік з простого люду, хоч темний на письмо, да дуже розумний.* О. 1862. X. 1. 4) Неясный, непонятный. *Прислухавсь я пильно до притчі, не буде вона в мене темна.* К. Псал. 114. Ум. **Темненький, темнесенький.** *Окриє нас нічка темненька.* Лукаш.

Темник, -ка, м. Погребъ? Темное помѣщеніє? *Кучерявий мельник завів мене в темник.* Чуб. IV. 498.

Темніна, -ни, ж. Темнота. О. 1862. II. 55.

Темніти, -ню, -ніш, гл. Затемнять, омрачать, дѣлать темнымъ. Шейк.

Темниця, -ці, ж. 1) Темная комната. *Шиють шевчики у світлиці, а кравчики у темниці.* Нп. Шейк. 2) Темница, тюрьма. *Там стояла темниця кам'яная. Що у тій то темниці пробувало сімсот козаків, бідних невольників.* АД. I. 230. *Лучче було б, мій сину, на волі гуляти, як тепер із темниці в вікно виглядати.* Грин. III. 690. Ум. **Темничка, темниченька.** КС. 1883. VI. 214.

Темнічний, -а, -е. 1) Относящійся къ темницѣ. Шейк. 2) Сторожъ при темницѣ. Шейк.

Темнісінський, -а, -е. Совершенно темный. *Всіх покрила темнісінька (нічка), як діточок мати.* Шевч.

Темнісінько, нар. Совершенно темно, очень темно. *Округи темнісінько.* МВ. (О. 1862. I. 74).

Темнісичкий, -а, -е = **Темнісінський.** Шейк.

Темнісічко, нар. = **Темнісінько**. Шейк.

Темність, -ности, ж. 1) Темнота, неясність. *Стала йому дівчина за світло й за темність*. МВ. 2) Слѣпота. Шейк. 3) Невѣжество, невѣдѣніє. *Мою темність осієєш*. К. Псал. 39.

Темніський, -а, -е = **Темнісінький**. Шейк.

Темнісько, нар. = **Темнісінько**. Шейк.

Темніти, -нійю, -єш, гл. 1) Темнѣть, становиться темнимъ. 2) Слѣпнуть. 3) безл. Темнѣть, вечерѣть, смеркаться. *Сонечко зайшло і на дворі почало вже темніти*. Левиц. І. 17.

Темнішати, -шаю, -єш, гл. Дѣлаться темнѣе. Шейк.

Темно, нар. Темно. *Удосвіта встав я, темно ще на дворі*. К. Досв. Ум. **Темненько**, темнесенько.

Темножовтий, -а, -е. Темножелтый. Шейк.

Темнозелений, -а, -е. Темнозеленый. *Темнозелена сукня*. Левиц. І. 285.

Темнолутий, -а, -е. Съ темными лугами. *Найлюбіще мені впало серед земель темнолутих*. К. Псал. 30.

Темноокий, -а, -е. 1) Черноглазый. Шейк. 2) Слѣной. Шейк.

Темнорудий, -а, -е. Темнорыжий. Шейк.

Темнорусий, темнорусявий, -а, -е. Темнорусый. *Темнорусі брови*. Левиц. І. 11.

Темносивий, -а, -е = **Темносірий**.

Темносіній, -я, -є. Темносине небо. Левиц.

Темносірий, -а, -е. Темносѣрый. Шейк.

Темнота, -ти, ж. 1) Тѣма, потемки. *А що мені даси, як я виведу тебе із цієї темноти?* Рудч. Ск. І. 101. *Темнота обняла її зразу*. Мир. Пов. ІІ. 55. 2) Невѣжество. 3) Соб. Темные, непросвѣщенные люди. *А безрозумна темнота до Дніпра прожогом рине*. К. МБ. ІІІ. 243. 4) Вѣ загадкѣ: волкѣ. ХС. ІІІ. 65.

Темночервоний, -а, -е. Темнокрасный.

Темнощі, -щів, ж. мн. Тѣма, темнота, мракѣ. *Ой як зайдеш за хмароньку, стань в темнощі цілий*. Чуб. V. 102.

Темнуватий, -а, -е. Темноватый. Левиц. І. 163.

Темнючо, нар. Очень темно. *Темнючо так, що я й не розгледіла*.

Темня, -ні, ж. Темень, мракѣ. *Як ті, що вийдуть із темні на сонце*. Вх. (Шейк.).

Темперування, -ня, с. Очиниваніє перьевъ. Шейк.

Темперувати, -рюю, -єш, гл. Очинивать перья, карандаши и пр. Волын. г.

Темрява, -ви, ж. Мракѣ, темнота, тѣма. *Роскинеш темряву — і ніч настане*. К. Псал. 237. *Очі згасли, і всю душу темрява окрила*. К. Псал. 92. **Тѣма-тѣмрява**. Безчисленное множество. *Там він бачив, крий Боже, яку тѣму-темряву всякої, превсякої птиці*. Стор. М. Пр. 167.

Темрявий, -а, -е. Темный, пасмурный, сумрачный. Шейк.

Тем'яжити, -зку, -жиш, гл. Угнетать, держать долго вѣ принужденіі. *Тем'яжив нас мало не цілий день мировий на сході, все щоб на розмір пристали, а ми не хтіли*. НВолын. г.

Тенгеріяця, -ці, ж. Раст. Кукуруза = **Кендериця**. Угор.

Тендериця, -ці, ж. = **Тенгеріяця** = **Кендериця**. Вх. Зн. 25. Ум. **Тендеричка**. Шейк.

Тендітний, -а, -е. Нѣжный. *Були тендітні при людях.* Котл. Ен. III. 49.

Тенетка, -ки, ж. Сильно поношенная рубашка. Лубен. у. *Тенетки нема на хребті, а ще бач.* Ном. № 2535.

Тенето, -та, с. Тенета, сѣть охотничья, употр. преимущ. во мн. ч. **тенета.** Сѣти. *Звір є, та в тенето не напудиш.* Полт. *Поставив чоловік тенета на зайця, а в їх піймалась лисиця.* Грин. II. 240.

Теніти, -ню, -ниш, гл. Дрожать? Сотрясаться? *Світ разить, земля тенить.* Чуб. III. 348.

Тень-тень! меж. 1) Выражаєть звонь, металлическій звукъ. *А підківки тень-тень!* Гол. IV. 446. 2) **Сюди тень, туди тень.** Сюда пошель, туди пошель — о слоняющемся или занятомъ дѣлами, требующими хожденія. *Сюди тень, туди тень, — і проминув увесь день.* Грин. I. 24 3. См. **Тинятися.**

Тень-телень! меж. для выраженія звона. *Тень-телень, добрий день!* Ном.

Тенькання, -ня, с. = **Теленькання.**

Тенькати, -каю, -єш, гл. = **Теленькати.** У його тенькає. Онъ боится. Шейк.

Тенькнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ тенькати = **Теленькнути.**

Тепер, тепера, нар. Теперь. *Як не тепер, то в четвер. Оставайся, мамо, в лузі, вже тепера ми сами друзі.* Ном. № 11036. Ум. **Тепёрка, тепёрки, тепёркива, теперенька, тепереньки, тепёренько, теперечка, теперечки.** *Перше коло чобіт ходив, а теперки не знає, як на них ступити.* Шейк. *Де то вона тепереньки?* Левиц. I. 10. *Теперечки не дам байбарака.* Шевч. *Ой кохав тебе, потішав тебе та казав: моя будеш, а теперенько коло иншого як голубонька гудеш.* Грин. III. 225.

Теперешній, теперішній, -я, -є. 1) Нынѣшній, теперешній. *Не теперішніх людей був Швора Йосип. Недалеко від теперішнього царського дворця.* Левиц. Пов. 24. 2) Настоящій (о времени). *Теперешнього часу.* КС. 1882. ХП. 499. *Грядущее сяине тобі полуднем, теперешне яснітиме як ранок.* К. Іов. 25.

Теперісінько, теперісічко, нар. Какъ разъ теперь, именно теперь.

Тепёрка, тепёрки, тепёркива, нар. Ум. отъ тепер.

Теплий, -а, -е. Теплый. *Тяжко, Катре, умірати в чужій теплій хаті.* Шевч. **Теплий Олексій.** *Праздникъ Алексѣя челоуѣка Божія 17 марта.* ХС. I. 74. Ум. **Тепленький, теплесенький.** *А в дівчини серце, як літнее сонце: хоча, воно й хмарнесеньке, але теплесеньке.* Грин. III. 202.

Теплина, -ни, ж. Мѣсто, гдѣ вода зимою не замерзаєть. Вх. Зн. 69.

Теплиня, -ні, ж. = **Теплінь.** НВолын. у. *Повиходили обидва сусіди у садок, бач, на теплиню.* Чуб. II. 658.

Теплиця, -ці, ж. 1) Оранжерея. *Квітка в теплиці.* Левиц. I. 316. 2) = **Теплина.** Вх. Зн. 69. 3) = **Вирій.** См. **Тепличина.** Ум. **Тепличка, тепліченька.**

Тепличина, -ни, ж. Теплыя страны, куда улетають птици, то-же, что и **вирій.** Чуб. I. 39. См. **Теплиця 3.** *Птиці з тепличини летять.* Шейк. Ум. **Теплічинка.**

Тепличка, -ки, ж. Ум. отъ теплиця.

Тепличний, -а, -е. Оранжерейный. *Тепличні квітки.* Левиц. I. 436.

Теплінь, -ні, ж. Тепло, теплота. *У зімі така теплінь у хаті.* Камен. у.

Теплісінький, -а, -е. Совершенно теплый. Шейк.

Теплісінько, нар. Совсѣмъ тепло. Шейк.

Теплісічкий, -а, -е = Теплісінький. Шейк.

Теплісічко, нар. = **Теплісінько.** Шейк.

Теплість, -лости, ж. Тепло. Шейк.

Тепліський, -а, -е = Теплісінький. Шейк.

Теплісько, нар. = **Теплісінько.** Шейк.

Тепліти, -лію, -єш, гл. Теплѣть.

Теплішати, -шаю, -єш, гл. Становиться теплѣ.

Тепло, нар. Тепло. Ум. **Тепленько, теплесенько.** *Теплесенько спати.* Макс.

Тепло́, -ла, с. Тепло, теплота. *Поки трип'ять (неділь по Різдві) не мине, поти тепла не буде.* Ном. № 519.

Тепломір, -ра, м. Термометръ. *Термометр по нашому зветься тепломіром.* Ком. II. 78.

Тепломірний, -а, -е. Относящійся къ термометру. Шейк.

Тѣпlosti, -щів, ж. Теплыя тѣла, тѣла задерживающая теплоту. Шейк.

Тѣпре, нар. = **Тепер.** О. 1862. I. 29. *Спершу горілка людей розважала, а тепре сама засумовала.* Ном. № 11441.

Тербічиги, -чу, -чиш, гл. Надѣвать на себя. *Як прийде вербич, три кожухи на себе тербич.* Ном. № 426.

Тербук, -ка, м. Родъ рыболовной сѣти, родъ сака на двухъ перекрещивающихся обручахъ, съ ручкой. Браун. 14.

Теребити, -блю́, -биш, гл. 1) Чистить, очищать отъ шелухи, шелушить. *Рання пташка носок терebить, а пізня очиці жмуриуть.* Ном. № 11309. *Теребити хвасолу, горох, кукурузу.* Шейк. 2) Очищать поле отъ кустарниковъ, деревьевъ. Шейк. 3) Всаживать. *Котре кволе, то голови у діжку не терebить.* 4) Їсть усердно. 5) Твердить, говорить постоянно. *Що кому треба, той про те терebить.* Ном. № 9753.

Теребівля, -лі, ж. Мѣсто, очищенное отъ зарослей.

Теребій, -бія, м. Ёдокъ, ёдунъ. *Недоїдки свідчили, що тут були люде та ще й добрі терebії.* Св. А. 223.

Тербка, -ки, ж. Мѣшокъ, въ который насыпають овесь для корму лошади. Вх. Зн. 29.

Теревенити, -ню, -ниш, гл. Рассказывать бредни, пустяки. *А ще сміє теревенити моїм синам, що польська мова як не тепер, то швидко буде потрібна на Вкраїні.* Левиц. I. 149.

Теревені, -нів, м. Пустой разговоръ, болтовня, розказни, балагурство. *Бач, теревені роспустила, тікай, поки ще ціла.* Гліб. **Теревені гнути, нести, точити, правити.** Болтать вздоръ, калякать, балы точить, балагурить. Ном. № 12868. *Як почав теревені править.* Рудч. Ск. II. 69.

Теревені-вені, -нів, м. = **Теревені.** *І теревені-вені правиш, щоб тільки заморочить світ.* Котл. Ен. VI. 36. *Точили всякі теревені-вені.* Стор. М. Пр. 154.

Терези, -зів, м. Вѣсы. *Поламались терези, сіль важучи на вози.* Рудч. Чп. Ум. **Терезки, терезочки.**

Терем, -му, м. Теремъ. Мет. 252. *Дивиться, — такі тереми стоять гарні та високі на улицю вікнами.* Грин. I. 160. *Ой там на горі в новім теремі, там рано засвічено.* Грин. III. 538. Ум. **Теремень, теремок.**

Теремовий, -а, -е. Относящійся къ терему? Строевой? *Занесу її в теремовий ліс, в теремовий ліс, близько дороги.* Гол. IV. 69.

Теремо́к, -мка, м. 1) Ум. отъ **терем**. 2) Игрушечный домикъ. *От тобі кукли й теремки*. Ном. № 7854. 3) Вѣнокъ изъ искусственныхъ цвѣтовъ: а) для ношенія на головѣ. КС. 1893. XII. 449. б) для украшения образовъ и вообще того угла, гдѣ образа. Сим. 132. 3) мн. **Бахрома**. Черниг.

Терен, -рну, м. Раст. *Prunus spinosa* L. тернѣ, терновникъ. *Плаче козак: шляхи биті заросли тернами*. Шевч. *Блищали чорні як терен очі*. Левиц. I. 133. Ум. **Теренець, терено́к, тернок, терночок**.

Терено́вий, -а, -е. Сдѣлавный изъ терна. *Теренова наливка*. Шейк.

Тереняк, -ку, м. Настойка на тернѣ. Шейк. Ум. **Теренячо́к**.

Терес, -су, м. Раст. *Rhamnus cathartica* L. Анн. 293.

Тересува́ти, -су́ю, -єш, гл. Думать, размышлять? *Ой я сую, тересую, де ся любка діла: ци у море утонула, ци в гай полетіла*. Гол. IV. 471.

Тереш! меж. Крикъ на овецъ. Мир. ХРВ. 39.

Терканистий, -а, -е = Тарканистий. Вх. Зн. 68.

Теркатий, -а, -е = Таркатий. Вх. Зн. 69.

Терки́ла, -ли, ж. 1) Вещи (преимущественно домашнія)? Шух. I. 174, 181. 2) Вьюкъ, туюкъ. Вх. Зн. 69. Ум. **Теркилка**.

Теркота́ти, -чу́, -чеш, гл. = Торохтіти. *Їхала Хима з Їрусалима: тарахкотілка теркоче, а коник бігти не хоче*. Ном. № 11439.

Теркоті́ти, -чу́, -тиш, гл. 1) = **Теркотати**. 2) О птицахъ: щебетать, чирикать. *Пташки ляцають, теркотяють, співають*. Мир. Пов. II. 120.

Терликання, -ня, с. Пиликанье. Желех.

Терликати, -каю, -єш, гл. Пиликать, плохо играть (на струнахъ).

Терлиця, -ці, ж. 1) Трепалка, снарядъ для трепанія льна, пеньки. Гол. Од. 35. Грин. III. 651. Части ея: ножки — **со́хи**, на нихъ опираются стоящія ребромъ и параллельно дощечки — **ре́бра, сте́гна**, пространство между которыми называется **жолі́б**, въ послѣдній падаеть **ме́чик** съ **фосто́м** (ручкой) съ одного конца, а съ другого онъ прикрѣпленъ **чо́пиком**. Шух. I. 147. *Тіпає плоскінь або матірку, скрипить терлиця під повіткою*. Мир. ХРВ. 125. Ум. **Терличка**.

Терлич, -чу, м. Раст. а) *Gentiana cruciata* L. Драг. 33. б) *Gentiana Amarella* L. ЗЮЗО. I. 123. в) *Lychnis vespertina*. Вх. Пч. II. 11. г) *Silene nutans*. Вх. Пч. I. 13. Ум. **Терли́ченько**. Грин. III. 688.

Терличка, -ки, ж. Ум. отъ **терлиця**.

Терличка, -ки, ж. Родъ пѣсни. *На мене, п'ятнойку, терличок співають*. МУЕ. III. 34. *Терличок хлопи співають на весілю або на музиках*. МУЕ. III. 35.

Терло́, -ла, с. 1) Мѣсто, гдѣ рыба оплодотворяется. Шейк. 2) Время оплодотворенія и метанія рыбой икры. 3) = **Гарман**. Могил. у.

Терлувати, -лую, -єш, гл. = Гарманувати.

Термели́на, -ни, ж. Раст. = **Терментія**. Анн. 271.

Терменті́ля, -лі, ж. Раст. *Potentilla Formentilla* Schrenk. ЗЮЗО. I. 132.

Терменті́на, -ни, ж. = Терментія. Вх. Пч. II. 36.

Термін, -ну, м. Срокъ, опредѣленное время. *Которий забариться і не прибуде в термін, той не утече значного військового каранья*. Кост. Ч. 3.

Термінува́ння, -ня, с. Время, проведенное въ обученіи ремеслу. Шейк.

Термінувати, -ну́ю, -єш, гл. Проживати одре́дленне время (особенно въ обученіи мастерству). *Я термінував п'ять літ, заким визволили в челядники.* Шейк.

Терміта, -ти, ж. = **Терміття**. Харьк. у.

Терміття, -тя, с. Кострика, твердая части пеньки и льна. Глухов. у. *Хто тер коноплі, нехай той і терміття замете.* Уман. у.

Терміть, -ті, ж. = **Терміття**. Вас. 200. Шух. I. 147.

Термосити, -шу, -сиш, гл. Рвать; дергать; тормошить. *Свиня термосить сорочку.* Шейк. *Було не савити, не варварити, ні амбросити, іно куделю термосити.* Ном. 1007. *Піде маленьке і термосить тата: вставайте.* Св. Л. 110.

Терен, -рну, м. Тернь (дерево и ягода), *Primus insititia*. Анн. 275. *Терен, терен коло хати, та нікому обірвати.* Нп.

Терник, -ка, м. Собрание терновыхъ кустовъ. *Терник був густий.* Драг. 341. Ум. **Терничок**.

Тернина, -ни, ж. Терновый кустъ. Грин. I. 233. *Тернина грушок не родить.* Ном. № 9305. *Де ступнем ступаю, тернина коле, кров обкипає на ногах.* Рудан. I. 21. Ум. **Тернинка, тернінонька, терніночка.** *Чорная тернінонька.* О. 1862. IV. 11.

Тернистий, -а, -е. Тернистый. Гн. I. 11.

Терніти, -ню, -ниш, гл. Огораживать терномъ, обкладывать верхъ плетня терномъ. *Вставай, челядонько, город городити, терняньком тернити.* Гол. II. 181.

Терниця, -ці, ж. = **Терлиця**. Чуб. VII. 409. Грин. III. 679. *Така, що постав сім терниць, то переб'є.* Ном.

Терничок, -чка, гл. Ум. отъ **терник**.

Тернівка, -ки, ж. 1) Наливка изъ терня. Мкр. Г. 34. *Вип'єм з півкварти тернівки або що.* Греб. 304. 2) мн. Раст. *Primus institia* L. Вх. Зн. 69. Ум. **Тернівочка**.

Терно, -на, с. Ягода терна. *Та урве собі чорное терно.* Гол. IV. 76.

Терновий, -а, -е. Относящійся къ терну, изъ терна. *Терновий куц.* Рудч. Ск. I. 96. *Мережані ярма, тернові занози.* Рудч. Чп. 129.

Терно́к, -нку, м. Ум. отъ **терен**.

Тернослив, -ва, м. Мелкоплодная круглая слива, *Primus domestica* L. Анн. 275.

Тернослива, -ви, ж. = **Тернослив**. Анн. 275. Ум. **Терно́сливка, терно́сливочка**.

Терносливовий, -а, -е. Относящійся къ терносливу. Шейк.

Терноха, -хи, ж. = **Тернослива**. Анн. 275.

Терночок, -чка, м. Ум. отъ **терен**.

Тернува́ти, -ну́ю, -єш, гл. Треножить. Борз. Лохв. у.

Терну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Одн. в. отъ **терти**. Тернуть.

Тернь, -ня, м. = **Терен**. *В мене очка чорненькїї як тернь на галузі.* Гол. II. 312.

Терня, -ня, с. 1) Иглы терна. *Терня в ногу залізло.* Шейк. 2) Тернь. *Маюся як в терню.* Ном. № 2144. Ум. **Тернянько, тернячко**.

Терняк, -ка, м. 1) Терновый кустъ. Вх. Уг. 271. 2) Пт. Сорокопудъ, *Lanius*. Вх. Уг. 271.

Тернянка, -ки, ж. = **Тернослива**. Анн. 275.

Тернянько, тернячко, -ка, с. Ум. отъ **терня**.

Терпан, -на, м. Серпообразная коса съ укороченной ручкой для скашивания камыша. Одес. у.

Терпен, -на, -не. Претерпѣвшій. *Хто терпен, той спасен.* Чуб. I. 298.

Терпети́на, -ни, ж. Терпентинь. Шейк.
Терпети́нний, терпети́новий, -а, -е. Терпентинний. Шейк.
Терпець, -пцю, м. Терпѣніе. *Еге! терпи, — що терпець увірвався.* Чуб. 1. 297. *Багач не має терпцю, приходит знову і знову.* Гн. II. 28.
Терпи́бѣда, -ди, ж. Раст. *Ranunculus acris.* Вх. Пч. I. 12.
Терпи́ння, -ня, с. 1) Терпѣніе. 2) Страданіе. Ум. **Терпи́ннячко.** *За терпи́ннячко дасть Бог спасі́ннячко.* Ном. № 2428.
Терпи́ти, -плю, -пиш, гл. Терпѣть, переносить. *Да вже ж мені докучило сюю терплячи муку.* Мет. 259.
Терпкі́й, -а́, -е́. Терпкій. *Груші, та такі терпкі та кислі.* Рудч. Ск. II. 24. Ум. **Терпке́нький.**
Терпкі́сть, -кости, ж. Терпкость. Шейк.
Терпко, нар. Терпко. Ум. **Терпке́нько.**
Терпкува́тий, -а, -е. Терпковатый.
Терпли́ння, -ня, с. = **Терпи́ння.** *За терпли́ння дасть Бог спасі́ння.* Ном. № 9428.
Терпля́чий, -а, -е. Терпѣливый. **Терпля́чий свят-вечі́р.** Навечеріе Богоявлення, 5 янв. = **Голодна кутя.** ХС. I. 72.
Терпя́чка, -ки, ж. Терпѣніе. *Терпячка ввірветься.* Чуб. I. 298.
Терпля́чий, -а́, -е́. Терпѣливый. НВолын.
Терпну́ти, -ну, -неш, гл. Коченѣть, терпнуть.
Терполо́ї, -лоїв, мн. = **Кирполо́ї.** Херс.
Терпу́т, -га́, м. 1) Напильникъ. 2) Инструментъ для сглаживанія концевъ гвоздей внутри сапога. Сумск. у.
Терпу́та, -ги, ж. Водка. Угор.
Терсува́ти, -сую, -єш, гл. Не беречь (вещей), истаскивать. *Усе в тебе під ногами, терсуєш.* Константиногр. у.
Терта́к, -ка́, м. и пр. = **Тартак и пр.**
Терти́, -тру, -треш, гл. 1) Тереть, молоть. *Коноплі терти.* Луб. *Терти табаку.* Шейк. 2) Тереть, потирать. *Тре собі руки.* Рудч. Ск. II. 75. 3) Утаптывать, сглаживать. *Нехай мруть та дорогу трутъ, а ми сухарів насушим та додому рушим.* Чуб. I. 251. **Дні терти́.** Прозябать. *Не живе, тільки дні тре.* Ном. № 8208.
Тертис́я, тру́ся, треш́я, гл. 1) Тереться. *Колесо треться.* Ком. II. 2) Тереться, постоянно быть гдѣ. *Тертися по під вікнами.* Левиц. *Поміж пани треться, то всякого дива наслухається.* Св. Л. 82. 3) О рыбахъ: метать икру. Шух. I. 225.
Терти́ця, -ці, ж. Доска. Уман. у. Вас. 205. Ум. **Терти́чка, терти́ченька, терти́чечка.**
Терти́чи́на, -ни, ж. 1) Одна доска. Шейк. 2) Плоховатая доска. Шейк. Ум. **Терти́чинка.**
Терти́чник, терти́шник, -ка, м. Пильщикъ досокъ. Вас. 205. Ум. **Терти́чничок.**
Тертка́, -ки, ж. = **Тертушка.** Ум. **Тертечка.**
Терту́ха, -хи, ж. Напитокъ женщинъ: растирають землянику съ сахаромъ и смѣшивають съ водкой, пьють ложками. Черниг. у.
Терту́шка, -ки, ж. Терка. Котл. Ен.

Терх, -ха, м. 1) Вьюкъ на верховой лошади. Шух. I. 79, 197. Вх. Зн. 69. 2) Мѣра жидкости. *Та наварив путилянам горівочки з медом.... та наметав по терьхові, щоби тото пити.* Гол. III. 224. Шинкарі посідали з повними терхами. Федьк.

Терхівка, -ки, ж. = **Терх 1.** Ум. **Терхівонька, терхівочка.** *Ой їхала гуцулонька з верху, з полонини, загубила терхівочку з сивої кобили.* Гол. II. 250.

Терція, -ціі, ж. Названіє 6-ой большеї струны бандуры или кобзы. ЗЮЗО. I. 345. КС. 1882. VIII. 282.

Теря́ти, -ряю, -єш, гл. 1) Терять, утрачивать, расходовать. *Коли вмірають, то день теряють.* Шейк. *Літа мої молодії, марне вас теряю.* Гол. I. 323. 2) Портить. *Середульший брат на те не потурає, с під червоного каптана чорні китиці видирає.... А старший брат тее забачає, середульшого брата на сміх підіймає.... Либонь ти собі жіноцький розум маєш, що ти на собі прекрасну одежу теряєш.* АД. I. 109. *Нехай тебе.... отець не лає, не проклинає, щастя й долі козацької твоєї не теряє.* КС. 1882. XII. 491.

Тес, -су, м. 1) Тесь, тесина, тесаная доска. 2) Раст. *Saxus beccata* L. Шейк.

Теса́к, -ка, м. = **Тесака.** Шейк. Ум. **Тесачо́к.**

Теса́ка, -ки, м. Рубака, забіяка, драчунь. Шейк.

Теса́н, -на, м. Обтесанное бревно. *Як був собі, та не мав собі, та пішов собі, та витесав нетесаного тесана.* Ном. № 13127.

Тесани́на, -ни, ж. Тесаніє, витесываніє. Ум. **Тесани́нка.**

Теса́ти, -шу́, -шеш, гл. Тесать, витесывать. *Хоч і кілля теши на голові.* Ном. № 2639.

Тесачо́к, -чка, м. Ум. отъ тесак.

Тесельський, -а, -е. Плотничій. *Тесельський цех.* Шейк.

Тесельчик, -ка, м. Ум. отъ тесля.

Тесівни́ці, -ць, ж. мн. Гладкія скалы. Вх. Зн. 69.

Теско́, -ка, м. = **Тезко.** Вх. Зн. 69.

Тесли́к, -ка, м. Ум. отъ тесля.

Тесли́ця, -ці, ж. 1) Родъ рѣзца, которымъ вырѣзываютъ деревянныя ложки. Вх. Зн. 69. *Большихъ размѣровъ — для выглаживанія внутренности корыта, уже выдолбленнаго.* Шух. I. 249. 2) Плотничій топоръ. Вх. Зн. 69.

Тесло́, -ла, с. Родъ плотничьяго топора.

Теслювати, -люю, -єш, гл. Плотничать. *Ой там теслі теслювали: комареві труну збудували.* Лукаш. 81.

Тесля, -лі, м. 1) Плотникъ. Котл. Ен. VI. 48. Єв. Мр. VI. 3. 2) ж. = **Теслиця.** Вх. Зн. 69. Ум. **Теслик, тесличок, тесельчик.** *В лісі, лісі буюковім ой ішло, йшло два тесельчики, сікуть, рубають санбір деревице.* Лукаш. 157.

Тесляр, -ра, м. = **Тесля 1.** Шейк.

Теслярство, -ва, с. Плотничество.

Теслярський, -а, -е. Плотничій. *Рівняє роботу теслярську до косарської.* Ном. № 9037.

Теслярува́ти, -рюю, -єш, гл. = **Теслювати.**

Тесовий, -а, -е. Тесовый, сдѣланный изъ теса. *Посадив її за тесовий стіл.* Грин. III. 11.

Тестамент, -ту, м. Духовное завѣщаніє. *Не дав зробить і тестаменту, к чортам його на вік послав.*

Тестаменто́вий, -а, -е. Относящійся къ духовному завѣщанію.

Тестенько, -ка, тестечок, -чка, м. Ум. отъ тесь.

Тестів, -тєова, -ве. Тестевъ. *Я сідлаю кониченька тестевого.* Грин. III. 82.

Тестівщина, -ни, ж. Имущество, унаслѣдованное отъ тестя. Волч. у.

Тестонько, -ка, м. Ум. отъ **тесть**.

Тесть, -тя, м. Тесть. *Тесть любить честь, а зять любить взять.* Шейк. Ум. **Тестенько, тѣстечок, тестонько.** Гол. IV. 220.

Тестю́ра, -ри, м. Грубо-ласкат.: тесть. Константиногр. у.

Тета, -ти, ж. Тетя. Желех. Ум. **Тетка.**

Тетера, -ри, ж. = Тетеря. *Летіла тетера, не вчора — тепера; упала в лободу, шукаю не знайду.* Ном. № 132, стр. 294. Ум. **Тетёрка, тетёронька, тетерочка, тетірка.** Чуб. IV. 412.

Тетервак, -ка, м. Тетеревъ, Tetrao tetrix. Ум. **Тетервачо́к.** Чуб. II. 317.

Тетеренька, тетеречка, -ки, ж. Ум. отъ **тетеря**.

Тетерець, -рця, м. = Тетервак. Вх. Пч. II. 15.

Тетерин, -на, -не. Принадлежачій тетереву. Шейк.

Тетериця, -ці, ж. Самка тетерева. Вх. Пч. II. 15. Ум. **Тетерічка.**

Тетерка, -ки, ж. Ум. отъ **тетеря**.

Тетёронька, тетерочка, -ки, ж. Ум. отъ **тетера**.

Тетерук, тетерюк, -ка, м. = Тетервак. НВолын. у. *Глухий, як тетерук.* Ном. № 8556.

Тетеручка, тетерю́чка, -ки, ж. Самка тетерева. НВолын. у.

Тетерчин, -на, -не = Тетерин. *Тетерчине м'ясо.* Шейк.

Тетеря, -рі, ж. 1) = Тетерка. *Як дома кури, так у лісі тетеря.* Ном. № 10265. 2) Годъ кушанья: а) изъ муки; б) изъ сухарей. Чуб. VII. 440. КС. 1883. XI. 505. *Троянцям всім дали тетері.* Котл. Ен. II. 8. Ум. **Тетёрька, тетеренька, тетеречка.** Чуб. IV. 233.

Тетеря, -ряти, с. Птенець тетерки. *Повна хата тетерят, та нікуди й не летять.* Ном. стр. 295, № 151.

Тетівка, -ки, ж. Тетива. *Як напне стрілець тетівку, як бебехне, — устрелив.* Рудч. Ск. II. 83.

Тетін, -на, -не. Тетинъ. Вх. Лем. 473.

Тетірка, -ки, ж. Ум. отъ **тетера**.

Тетка, -ки, ж. = Тетюха. Вх. Зн. 69.

Тетю́ха, -хи, ж. Лихорадка, febris. Желех. *Най тя бере зла тетюха, таки будеш коротюха.* Гол. I. 320.

Тетя, -ті, ж. = Тета. Галиц. Желех.

Теч, -чі, ж. 1) = Теча. *Дощ іде, у хаті теч буде.* Змієв. у. 2) Жидкость. *Возьмем тепер дві течі: одну густішу, а другу рідшу — молоко і воду.* Дещо.

Теча, -чі, ж. Теченіє, течь. *Теча як з лотоків.*

Течи, -чу, -чеш, гл. = Текти.

Течій, -чія, м. Ручей. *Течій весняний, дощовий, джереловий.* Черк. у.

Течія, -чії, ж. 1) Теченіє. 2) Потокъ. *Маленька течія снує поміж очеретом.* О. 1861. XI. 115. Ум. **Течійка.**

Течка, -ки, ж. Ум. отъ **тека**.

Теща, -щі, ж. Теща. *Жінка для совіщу, теща для привіту, матінка рідна лучче всього світу.* Ном. Ум. **Тещенька, тещечка.** Грин. III. 396.

Тещин, -на, -не. Принадлежачій тещѣ.

Те́схна, -ни, ж. = **Теща**. Чуб. III. 191.

Ти, мѣст. Ты. *Ти дав мені мої закони, щоб я нехибно їх держався*. К. Псал. 271.

Тибель, -бля, м. Деревянный гвоздь. Вас. 149. Шух. I. 88. Рудч. Чп. 249. *Дома є вербовий тибель, той, що пластини збивають*. Грин. I. 220.

Тигітка, -ки, ж. Птица *Vanellus cristatus*. Вх. Пч. II. 15.

Тігод, -да, м. = **Тигитка**. Вх. Пч. II. 15.

Тигр, -ра, м. Тигръ, *Felis tigris*. О. 1861. IX. 191.

Тигрів, -рова, -ве. Приналежащій, относящійся къ тигру.

Тигриця, -ці, ж. Тигрица. *Поранена тигриця*. Левиц. I. 259.

Тиди-денця, меж., выражающее стучаніе зубовъ отъ холода. *Тиди-денця! дайте веретенця! Шейк.*

Ти-ди-ди, меж. Припѣвъ въ пѣснѣ. *Ти-ди-ди, ти-ди-ди до дівчини*. Шейк.

Тидидікати, -каю, -еш, гл. Пѣть ти-ди-ди. Шейк.

Тидри-тана, меж. Припѣвъ въ пѣснѣ. *Тидри, тидри, тидри-тана! Чого ходиш, задріпана?* Гол. IV. 4 81.

Тижбір, -бора, м. Пестъ къ ступкѣ. Фр. Пр. 15. *Носиться, як баба з тижборьом*. Фр. Пр. 14.

Тиждень, -жня, м. Недѣля, седмица. *Верба б'є, не я б'ю, за тиждень великдень*. Ном. **Вербний тиждень**. Вербная недѣля. **Білий** — Страстная недѣля. Сим. 205. Ум. **Тіжник**.

Тижик, -ка, м. Пт. = **Чайка**. Вх. Пч. II. 15.

Тіжник, -ка, м. Ум. отъ тиждень.

Тижнівка, -ки, ж. Поминовеніе умершаго на седьмой день послѣ смерти. Вх. Лем. 473.

Тижньо́вий, -а, -е. 1) Недѣльный. 2) Еженедѣльный. *Де вже скучати, коли в нас були тижньові бали або вечорі*. Левиц. I. 431. 3) Десятскій или разсылный, отбывающій свою очередную недѣлю службы. *Я тижньовий, їду з листами із суду в округ Будяковий од ісправника Опари*. Мкр. Н. 11.

Тижньо́во, нар. Недѣльно.

Тижнювати, -нюю, -еш, гл. Проводить недѣлю, быть гдѣ либо всю недѣлю. *Перевій жито сьогодні, а то тижнюватиме на току*. Волч. у.

Тий, мѣст. = **Той**.

Тик! меж. для выраженія одного тычка или момента тыканія. **Тик-мик**, — не знає де дітись. И туда, и сюда бросится, — не знаетъ, куда дѣться.

Тика, -ки, ж. Тычина, вѣха. *Чи не той то хміль хмелевий, що по тиках в'ється*. Гол. III. 5. *Високий, як тика*. Фр. Пр. 189. Въ загадкѣ: нога. *Штири тики, два патики, сьоме замахайло*. Ном. стр. 293, № 108. Ум. **Тичка**.

Тикало, -ла, м. 1) Говорящій на «ты». Шейк. 2) с. Родъ игры и палочка, употребляющаяся въ этой игрѣ. КС. 1887. V. 479. Чуб. III. 88.

Тикання, -ня, с. 1) Втыканіе, тыканіе. 2) Разговоръ на «ты».

Тікати, -каю (-чу), -еш (-чеш), гл. 1) Тыкать, втыкать. 2) Давать, показывать (кукишъ). *Вона йому дулі тиче*. Шевч. 3) Говорить «ты». *Не тикай, бо мене царь гудзиками обтикав*. Ном. *То це він на батька тикав?* Левиц. Пов. 184.

Тиква, -ви, ж. 1) Раст. а) *Cucurbita Lagenaria* L. б) *Cucurbita maxima* Duch (плодь). Анн. 116. в) *Cucurbita Melopepo*. ЗЮЗО. I. 120. 2) Кувшинъ, сдѣланный изъ тыквы, а также и родъ глинянаго кувшина или кубышки для воды. Вас. 182. *Добає старечою ступою попід гаєм з тиквою по воду до копанки*. Левиц. I. 204. *Узяти собі... хліба шматок та тикву води*. Грин. II. 153. Ум. **Тіквонька, тиквочка, тиковка**. Мнж. 2. *В його така маненька тиковка і води вже трошки*. Драг. 115.

Тикнути, -ну, -неш, гл. Одр. в. отъ тикати.

Тил, -лу, м. 1) Задняя часть, сторона чегонибудь. Шейк. 2) Прикладъ? *Бачиш рушницю? Так тобі тилом і дам*. НВолын. у. Ум. **Тилок, тилочок**.

Тилатий, -а, -е. Толстозадый. *Не дай, Боже, який цей пан тилатий*. Гайсин. у.

Тиле, -ля, с. Тупое ребро ножа, ножницъ и пр., противоположное лезвию. Шух. I. 291, 153, 253.

Тилили́чки, меж. для выражения игры на скрипкѣ. Рудч. Ск. I. 28.

Тили́нка, -ки, ж. Родъ открытой свирѣли изъ бузины или вербы, безъ боковыхъ отверстій. Вх. Зн. 69.

Тилій, -лія, м. = **Тиле**. *Не ріж гострієм, а тилієм бий*.

Тило, -ла, с. Задняя часть чего, тылъ; хребетъ, спина. Вх. Зн. 69.

Тилок, -лка, тилочок, -чка, м. 1) Ум. отъ тил. 2) Задняя часть обуви, задникъ. Шейк.

Тиль-тиль, нар. Чуть-чуть.

Тиляги, -гів, м. Куяки, латы изъ желѣзныхъ или серебряныхъ дощечекъ, нашитыхъ на бархатъ, сукнѣ или кожѣ. К. ЧР. 427. *Червоніі тиляги під сребром, під золотом на себе надіває*. Лукаш. 42. *Тиляги під золотом та під сріблом понадівали*. К. ЧР. 332.

Тим, мѣст. 1) Твор. пад. отъ той и те. **Тим часом**. Между тѣмъ, тѣмъ временемъ. 2) Сз. Потому, оттого. *То тим вони спочивали, що на рани постріяні да порубані дуже знемагали*. Макс. (1849). 17.

Тимпанник, -ка, м. Родъ барабанщика. *Два тимпанники стали перед його (гетьмана) з срібними бубнами... Сомко звелів ударити своїм тимпанникам у срібні бубни. Ущух трохи галас (у раді)*. К. ЧР. 335.

Тимуль, меж., выражающее веденіе скотины. *Да прийду ж я, гою, на твою обору, ой займу ж я бочулочку до свого дому. Ох я з корчми дибуль, дибуль, бочулочку тимуль, тимуль*. Чуб. V. 1089.

Тимфа, -фи, ж. = **Пинхва**. *Од диму сонце закоптилось, курище к небу донеслось. Боги в Олимпі стали чхати: Турн ї'м ізволив тимфи дати*. Котл. Ен. V. 34.

Тимчасовий, -а, -е. Временный. Шейк.

Тимчасовний, -а, -е = **Тимчасовий**. *З голузя оплести тимчасовне помешканя*. Гн. I. 181.

Тин, -ну, м. Плетень, тынь. Чуб. VII. 392. *Живе, як сорока на тину*. Посл. *Ні в тин, ні в ворота*. Посл. Ум. **Тино́к, тиночок**.

Тинди-ринди, меж. для выражения пустой болтовни. *Тинди-ринди за три гроші*. Ном. № 644 2.

Тинина, -ни, ж. Колъ изъ плетня.

Тинини, меж. Плясовой припѣвъ. *І по хаті тинини, і по сінях тинини, — вари, жінко, лини*. Нп.

Тиніти, -ню, -ниш, гл. Огораживать тыномъ. Вх. Зн. 20.

Тиння, -ня, с. Соб. отъ **тин**. Сидять по-за стіллю, як жаби по-за тинню. КС. 1883. II. 391. Вишня у тинню росте. Борз. у. Ідіть, діти... по під тинню сиротами. Шевч.

Тино́к, -нка, тино́чок, -чка, м. Ум. отъ **тин**.

Тину́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. 1) Удариться. Дивись на дитину, а то як минеться, то ще лоба розіб'є. Черк. у. 2) преимущ. безл. Случиться. Левч. 149, 114. Все оттак заведуться ласкавими словами одно 'дного шпигати. Тинеться инша шпилька і така, що Пилипи́ха не стерпить. МН. II. 82.

Тинфа, -фи, ж. = **Тимфа = Пинхва**. Тинфу дали оттаку! Чуб. I. 274.

Тинянка, -ки, ж. Доска въ заборѣ. Вх. Зн. 69.

Тиня́тися, -ня́юся, -ешся, гл. Слоня́ться, шататься. Пішла мати тиняючись, по під тинню валяючись. Грин. III. 381. Тиняється, як кобиляча душа. Полт. Мені шаноба скрізь була, бо я без діла не тиняюсь. Гліб. Тиняюся од села до села, а тепер іду в Полтаву. Котл. НП. 383.

Тип, -пу, м. 1) Типъ. Виковувався з українки самостійний історичний тип. Морд. Пл. 93. 2) Печатаніе, изданіе. Заздалегідне словце до другого типу («Досвіток» Куліша, 1876).

Типець, -пцю, м. 1) **Вхопити типцю**. Попастъ на слѣдъ, на искомую дорогу. Як погнався за їм (злодієм), то зразу попав на слід і гнався до переправи, а далі не вхопив типцю та й через те не догнав. Новомоск. у. (Залюб.). 2) **Дати типцю кому**. Задать перцу, высѣчь.

Типі́к, -ка, м. Типиконъ (церк. книга). Що піп, то й типик. Посл.

Типі́чний, -а, -е. Типическій. Обличчє... типичне українське. О. 1862. I. 49.

Типті́ся, -пчүся, -чешся, гл. Трястись на телѣгѣ. Доведеться типтіся до Володарки або й далі. Рк. Левиц.

Тир, -ру, м. Насѣк. Eгуса euphorbiae. Вх. Пч. II. 26.

Ті́ра, -ри, ж. То-же, что и **котець 1**, но большихъ размѣровъ. Браун. 16.

Тиран, -на, м. Тиранъ. Шевч. 600. Год. III. 129. Повсюдно жертва стогне від тирана. К. ПС. 132.

Тиранити, -ню, -ниш, гл. Тиранить. К. Кр. 13.

Тиранство, -ва, с. Тираннія, тиранство. Їх за сліпе тиранство повчив ножем кривавим гайдабура. К. ЦН. 178.

Тиранський, -а, -е. Тиранскій. К. ПС. 135. К. Іов. 47.

Ті́рва, -ви, ж. Токованіе. Шух. I. 238.

Тирвак, -ка, м. Камень, находимый на **тирлі 4**, — онъ имѣеть крапинки желтыя, красныя и бѣлыя. Шух. I. 225.

Ті́рво, -ва, с. = **Тирло 3**. Шух. I. 23.

Тирвовий, -а, -е. Относящійся къ тирву. Шух. I. 225.

Тири́каня, -ня, с. 1) Плохая игра на скрипкѣ. Шейк. 2) Игра на валькѣ. Шейк.

Тири́кати, -каю, -еш, гл. 1) Плохо играть на скрипкѣ. Шейк. 2) Играть качалкою на магільниці. Шейк.

Тири́ри, меж. для выраженія разговора, бесѣды. Кума з кумою тирири, — свині марков порили. Ном. № 12950.

Тири́кання, -ня, с. = **Тирикання**. Шейк.

Тири́кати, -каю, -еш, гл. = **Тирикати**. Шейк.

Тиририри, меж. для вираженія игри на скрипкѣ. *На скрипочки тиририри, на цимбали бам-бам.* Гол. IV. 448.

Тирити, -рю, -риш, гл. 1) Совать, всучить. *В'ється коло моїх дітей, тирить їм у руки польські книжки.* Левиц. I. 147. 2) Волочить, тащить. *Вовк овечку тирить.*

Тірка, -ки, ж. Птица съ обтрепанными перьями. *Летить усяка птиця.... Чи не знаєте.... де шлях?... Ні, кажуть, не знаємо, хиба може тирка зна. А то.... була та така вже тиркава та задріпана якась птиця, шо з одним тільки крилом.* Мнж. 19.

Тіркавий, -а, -е. 1) О птицѣ: съ обтрепанными перьями. *Така вже тиркава та задріпана якась птиця, шо з одним тільки крилом.* Мнж. 19. *Качка, та така тиркава та голодна.* Мнж. 16. 2) О деревѣ, лозѣ напр.: съ торчащими во всѣ стороны вѣтвями. Вас. 147.

Тиркання, -ня, с. 1) Произнесение звуковъ: трр.... *Трррр!.... роздалося голосне й високе тиркання вповови улиці.... Чимала валка парубків показалася.* Мир. Пов. I. 148. 2) Названіе дѣйствія отъ **тиркати 2**.

Тиркати, -каю, -єш, гл. 1) Издавать звуки: трр. 2) О птицѣ: тереться крыломъ о землю. *Півень тирка по землі коло курки крилом.* Мнж. 172.

Тиркатий, -а, -е = Тиркавий. *Як удруге попадешся, — пропаде чуприна, — зроблю з тебе тиркатого півня.* О. 1861. XI. Кух. 1С.

Тиркотайло, -ла, с. Трещотка, стукалка. Вх. Уг. 271.

Тиркотати, -кочу, -тиш, гл. = **Теркотати**. Желех.

Тиркута, -ти, тиркушка, -ки, ж. Пт. *Glareola melanobera*. Драг. 6. Шейк.

Тирлігач, -ча, м. Плохой музыкантъ, преимущественно скрипачъ. О. 1861. X. Св. 60.

Тирлич, -чу, м. = **Терлич**. *Коли б не тирлич, був би я твій панич.* Ном.

Тирло, -ла, с. 1) Мѣсто отдохновения скота у водопоя въ обѣденное время. Кобел. у., Радом. у. Чуб. VII. 577. О. 1862. V. Кух. 39. *Сонечко геть підніметься, і отара сама стане рушати з тирла.* О. 1862. V. Кух. 32. 2) Логовище, притонъ звѣря. *Оттут саме вовче тирло.* Уман. у. 3) Также **тірво**. Мѣсто, гдѣ птица токуеть, токѣ. Шух. I. 23. Вообще мѣсто, гдѣ птицы собираются для отдыха, на ночь. Сим. 20. *Журавлі десь курлюкають на тирлах.* Сим. 204. 4) = **Терло 1**. Шух. I. 225.

Тирлувати, -лую, -єш, гл. Останавливать и сбивать въ кучу стадо. Сим. 20.

Тирлуватися, -луюся, -єшся, гл. Останавливаться со стадомъ для отдыха. Сим. 20.

Тирса, -си, ж. 1) Древесные опилки. Вас. 211. 2) Раст. Ковыль, *Stipa capillata* L. Анн. 344. *Жита похилились, де паслися ваші коні, де тирса шуміла.* Шевч.

Тиртак, -ка, м. = **Тартак**.

Тиртиця, -ці, ж. = **Тертиця**.

Тірхати, -хаю, -єш, гл. Приводить въ безпорядокъ, разбрасывать. Вх. Зн. 69. Шейк.

Тирхатий, -а, -е. 1) О деревѣ: раскидистый. Шейк. 2) Растормошенный, небрежный, неряшливый. Шейк.

Тирч, -ча, м. Пт. *Turdus viscivorus*, желтоносый дроздъ. Вх. Лем. 473.

Тирчак, -ка, м. 1) Торчащій стебель сорной травы зимой. *Невеличкі гіллячки височезних верб, мов тирчаки бур'яну визирають з-під снігу.* Мир. Пов. I. 112. 2) = **Тирч**. Вх. Лем. 473. 3) Пт. *Crex Pratensis*, дергачъ. Вх. Уг. 271.

Тирча́ти, -чу́, -чи́ш, гл. 1) = **Стирчати**. *Ус в пів локоть би тирчав*. Котл. Ен. 2)
 Трещать, скрипѣть. Вх. Лем. 473. 3) Кричать (о дроздѣ), трещать (о сверчкѣ). Вх. Лем.
 473. Вх. Уг. 271.

Ти́рша, -ші, ж. = **З'їди**. *Тирушу (з сіна), те, що не їсть маржина, загрибають і стелять під
 ківні корови, а звідси скидають у гній*. Шух. I. 172.

Тис, -су, м. Раст. *Taxus baccata* L, тиссь. ЗЮЗО. I. 138.

Тиси́на, -ни, ж. 1) Тисовое дерево. Гол. II. 60. 2) Раст. *Lycopodium complanatum* L. Вх.
 Пч. II. 33.

Тиск, -ку, м. 1) Давка, давление. Шейк. 2) Толпа, множество. *На річці тій жили батьки
 мої і панства чортів тиск*. Греб. 388. *Тиск народу*. Шевч. *Такий тиск риби*.
Страшений расплодився на Україні тиск чужомовнього, нам ворожого, панства. К. ХП.
 137.

Тискави́ця, -ці, ж. Кровавый понось. Ровен. у.

Тискавка, -ки, ж. = **Лускач**. Вх. Зн. 69.

Тискання, -ня, с. Давление, сжимание.

Тискати, -каю, -еш, гл. Сдавливать, сжимать, стискивать.

Тискатися, -каюся, -ешся, гл. Лѣзть, протискиваться. Кост. (О. 1862. VI. 59).

Ти́скнява, -ви, ж. Тѣснота, большое стечение людей. Лубен.

Тиснути, -ну, -неш, гл. 1) Жать, прижимать, давить. *Чого ти мене так тиснеш за
 руку?* Шейк. *Самого наче хто за серце тисне*. О. 1862. I. 42. 2) Втискивать, пихать. *Свій
 своєму лиха не мислить: як побачить на сухому, то в болото тисне*. Ном. № 9443.
Кислий — та в рот тисне. Ном. № 12196. 3) Тѣснить. *Чи не той то козак Нечай, що
 ляшеньків тисне*. АД. II. 77. 4) Угнетать, притѣснять. Шейк.

Тиснутися, -нуся, -нешся, гл. Тѣснить ся, толпиться, жаться. *Тиснуться, як до дари в
 церкві*. Ном. № 3157.

Тисо́вий, -а, -е. Изъ тисса. *Тисовий лісок*. Рудч. Чп. 84. *Тисові сінці, яворові східці*. АД. I.
 44. *Тисові ворота*. Левиц. I. 22.

I. Тись, -сі, ж. = **Тиск**. *У нашому ставку чортова тись ополоників*. Лебед. у.

II. Тись, меж., виражающее протискивание, проталкивание въ толпѣ. *Сюди тись, туди
 тись, та й прошов*. Шейк.

Тисяцький, -а, -е. Тысяцкій. *Січовики збивали народ докупы і наставляли сотників і
 тисяцьких*. Стор. М. 11р. 60.

Тисяча, -чі, ж. Тысяча. *Прийшло їх тисячі в слъзах, прийшло здалека*. Шевч. *Було ж їх
 тисяч зо дві*. Єв. Мр. V. 13.

Тисячній, -я, -є. 1) Тысячный, который стоитъ тысячу. 2) Одинъ изъ тысячи. *Не
 оправдять і тисячнього слова*. К. Юв. 19.

Тисячоголов, -ва, м. Раст. *Vaccaria vulgaris* Host. ЗЮЗО. I. 140.

Тисячоголовий, -а, -е. Имѣющій тысячу шовъ. Шейк.

Тисячолітній, -я, -є. Тысячелѣтній. *Погорджували тисячолітнім предківським словом*.
 К. ХП. 122.

Тисячостежко́вий, -а, -е. Имѣющій тысячу дорогъ, тропинокъ. *Перед очима
 тисячостежковий шлях за пороги*. К. Кр. 25.

Титаренко, -ка, м. Сынъ церковнаго старосты.

Титариха, -хи, ж. Жена церковнаго старосты.

Титарішин, -на, -не. Приналежачій женѣ церковнаго старосты.

Титарів, -рева, -ве. Приналежачій церковному старостѣ. *Хата титарева.* Левиц. I. 10.

Титарівна, -ни, ж. Дочь церковнаго старосты. *Титарівна Немерівна гантує хустину.* Шевч.

Титарня, -ні, ж. Столикъ, гдѣ продають церковныя свѣчи, кладовая церковнаго старосты. *Я до титарні протіснився, на п'ять рублів свічок купив.* Алв. 100.

Титарство, -ства, с. Должность церковнаго старосты.

Титарь, -ря, м. Церковный староста, ктиторъ. *У костьолі — у титаря.* Шевч.

Титарювання, -ня, с. Бытіе церковнымъ старостой.

Титарювати, -рюю, -єш, гл. Быть церковнымъ старостой. *Мій дядько тоді титарював.* О. 1862. V. 110.

Титло, -ла, с. Титло, знакъ сокращеніи въ письмѣ. *Не минайте ані титла, ніже тії коми.* Шевч.

Титул, -лу, м. Титуль. *Що мені по титулі, коли нема нічого в шкатулі.* Шейк. *Він Байдою зневажливо назвався, титулу Вишневецьких одцурався.* К. Бай. 18.

Титулування, -ня, с. Величаніе по титулу, титулованіе. Шейк.

Титудувати, -дую, -єш, гл. Титуловать, называть по титулу.

Титульний, -а, -е. Сплошь прописной. **Титульні букви.** Канитель (типогр.) Шейк.

Тити, тию, -єш, гл. Жирѣть, становиться жирнымъ. *Товар тие.* Вх. Зн. 70.

Тихий, -а, -е. 1) Тихій, негромкій. *Тихее зітханне.* К. Псал. 211. 2) Тихій, медленный. 3) Тихій, спокойный. *Тихі води.* АД. I. 233. *Тихе море.* Шевч. *Вітер тихий.* Шевч. *У моїй господі тихій не живе зрадливий.* К. Псал. 229. 4) Кроткій. *Яка вона тиха, як голубка.* Левиц. Пов. 33. Ум. **Тихенький, тихесенький.**

Тихісінький, -а, -е. Очень тихій. *Тихісінький.... вітерець.* Левиц. Пов. 188.

Тихісінько, нар. Очень тихо.

Тихісічкий, -а, -е = Тихісінький. Вх. Лем. 473.

Тихісічко, нар. = Тихісінько. Шейк.

Тихість, -хости, ж. 1) Тишина, свойство тихаго. Шейк. *Провадили ми наше діло в благодатній тихості.* К. ХП. 10. 2) Кротость. *Згадай, о Господи, раба твого Давида і тихість праведну його благого серця.* К. Псал. 299.

Тихіський, -а, -е = Тихісінький. Вх. Лем. 473.

Тихісько, нар. = Тихісінько. Шейк.

Тихішати, -шаю, -єш, гл. = Тихшати. *Радюків голос все тихішав.* Левиц. Пов. 274.

Тіхнути, -ну, -неш, гл. Утихать. *І тихнуть Божії слова.* Шевч.

Тихо, нар. 1) Тихо, негромко. 2) Тихо, медленно. *Місяць тихо плавле.* К. Псал. 163. 3) Тихо, спокойно. *І світ ясний невечірній тихо просіє.* Шевч. *А ні хмариночки, та тихо, та любо, як у раї.* Шевч. Ум. **Тихенько, тихесенько.** *Прокинеться, — тихесенько в осоки питає.* Шевч.

Тиховід, -воду, м. Мѣсто на рѣкѣ съ тихимъ теченіемъ. Александров. у. Вас. 206.

Тиховіддя, -дя, с. = Тиховід. Міус. окр.

Тихомирити, -рю, -риш, гл. Успокаивать, усмирять. Вх. Зн. 70.

Тихомиритися, -рюся, -ришся, гл. Успокаиваться. Шейк.

Тихомирний, -а, -е. Спокойный, тихий. *Серце кволе, тихомирне.* К. Дз. 236. *Нас тройко тихомирних у хаті.* Г. Барв. 372.

Тихомирно, нар. Спокойно, тихо. *Нас послано трагедію козацьку і панську тихомирно назирати.* К. ДН. 287.

Тихомирство, -ва, с. Миръ, тишина, спокойствие. Борз. у.

Тихоно. Употр. въ загадкѣ для обозначенія сковороды. *Тихоне-яхоно! полізьмо в піч похапаймось, у кого краще — помінняймось* (сковорода і чаплія). Ном. стр. 301, № 390.

Тихоплав, -ва, м. Медленно плавающій, ходящій, двигающійся, неторопливый. *Кінь у мене тихоплав — скоро не побіжить, хоч як його жени.* Харьк. у. *А ну ти, тихоплав, швидче біжи.* Харьк. у.

Тихосвітний, -а, -е. Свѣтящій спокойнымъ тихимъ свѣтомъ. *О, тихосвітна зоре!* К. Дз. 186.

Тихострунний, -а, -е. Съ тихо звучащими струнами. *Кобза тихострунна.* К. Дз. 191. *Мовчала мовчки тихострунна ліра.* К. Дз. 65.

Тихцем, нар. Потихоньку. *Ми з чоловіком радимось тихцем.* Г. Барв. 442.

Тихшати, -шаю, -еш, гл. Дѣлаться тише, утихать. *Якось тихшала все, ніби сумирялась.* МВ. II. 51.

Тихше, нар. Сравн. ст. отъ тихо.

Тихший, -а, -е. Сравн. ст. отъ тихий.

Тиць, меж. 1) Для выраженія нежданнаго появленія, встрѣчи. *Тиць, аж і Гриць.* Шейк. ХС. 1. 47. *Я — тиць на поріг, а очі зараз і зустріли, чого бажали.* Г. Барв. 67. *А він мені тиць на зустріч.* Шейк. 2) Отъ глагола **ткнути**. *Вона йому тиць бублик у руки.* Шейк. *Хома зараз тут свою кирпу тиць.* Г. Барв. 191. 3) **Тиць-миць = Тик-мик.** *Багатирі глянули один на одного: тиць-миць, а того багатиря... і нема.* Грин. I. 194.

Тичба, -би, ж. Толпа. *Цілі тичби людей збігалися на його дивитися.* МВ. III. 29.

Тичина, -ни, ж. = Тичка. *Чи не той то хміль, що коло тичини в'ється.* АД. II. 18. *На городі коло тину сохне на тичині хміль зелений.* Шевч. 181. Ум. **Тичинка, тичінонька, тичиночка.**

Тичіти, -чу, -чиш, гл. Втыкать тычины, ставить вѣхи. Угор.

Тичка, -ки, ж. 1) Хворостинка, палка для вьющихся растений, для развѣшиванія сѣтей и пр. *На городі тичка.* Ном. № 194, стр. 296. 2) Вѣха. *Держи лівіш, а то звалиш тичку.* Павлогр. у. *Шиш з тичкою на самому гребіні.* Левиц. Пов. 178. 3) Длинная жердь, которой рыболовы протягивают неводъ подо льдомъ. О. 1861. XI. 116. 1) Родъ игры. Ив. 29.

Тичковий, -а, -е. Вьющійся по тычинѣ. *Тичкова квасоля.* НВолын. у.

Тичний, -а, -е = Тичковий. Угор.

Тичо́к, -чка, м. Толчекъ подъ бокъ. Шейк.

Тиччя, -чя, с. соб. отъ тичка. Вх. Зн. 69.

Тиш, а тиш! меж. Крикъ, которымъ гонять овецъ. Вх. Зн. 250.

Тиша, -ші. Тишь, тишина, спокойствие. *Рідко тиша, більш вітри. Ой дай нам мир в сионських мурах і люблю тишу у чертогах.* К. Псал. 291.

Тишко́, -ка, м. Тихоня. Шейк.

Тишком, нар. Втихомолку, тайкомъ. *Часом і по щоці дасть нишком та тишком.* Левиц. I. 32.

Тишкуватися, -куюся, -єшся, гл. Шептаться? *Дівчата тишкувались*. Мкр. Н. 30.

Тівко, нар. = **Тілько**. *Ківко звіздоньків, тівко копоньків*. Гол. II. 35.

Тігітка, -ки, ж. Птица *Vanellus cristatus*. Вх. Пч. II. 15.

Тістю! меж. Призывъ для телятка. Вх. Лем. 473.

I. Тік, току, м. Токъ, расчищенное мѣсто для молотьбы. *У нас кругом токи, спирти, засіки повні*. К. Псал. 320. *Добулась, мов сова на току*. Ном. № 4008.

II. Тік, току, м. Растопленный жиръ. *Пироги в тоці*. Шейк.

Тікання, -ня, с. Бѣгство, убѣганіе.

Тікати, -каю, -єш, гл. 1) Бѣжать, убѣгать. *Тікають не від калача, а від бича*. Шейк. 2) *Тікай! Уходи, прочь! А тікай, бо мені сюди треба*. Полт. у. *Геть, тікай собі!* Полт. г. *Тікай з моїх очей!* Стор. М. Пр. 35.

Тікати, -каю, -єш, гл. Бѣгать тічкою. *Вовки од Ганни Зачаття аж до Водохрища тікають, а на Водохрещі розскакуються*. Васильк. у.

Тікатися, -каюся, -єшся, гл. = **Тікати**. Шейк.

Тікач, -ча, м. = **Втікач**. Шейк.

Тіки, тіко, нар. = **Тілько**. *Тіки вирву з рожі квітку*. Грин. III. 403. *Обіцяв Бог дати, тіко казав заждати*. Ном. № 157.

Тіленький, -а, -е. Вотъ такой маленькій. Шейк.

Тілесний, -а, -е. Тѣлесный.

Тілечкий, -а, -е = **Тіленький**.

I. Тілечко, нар. Ум. отъ **тілько**.

II. Тілечко, -ка, с. Ум. отъ **тіло**.

Тілистий, -а, -е. Плотный, полный. *Тілиста рука товстопузого Потаповича*. Мир. ХРВ. 118. *Тілистий віл*. Волч. у.

Тілі-тілі, меж. для вираженія игры на скрипкѣ. *Тілі-тілі скрипочка, впала баба з припічка*. Шейк.

Тілікання, -ня, с. Пиликанье, плохая игра на скрипкѣ. Шейк.

Тілікати, -каю, -єш, гл. Тиликать, плохо играть на скрипкѣ. Шейк.

Тіліп, тіліпання, тіліпатися и пр. См. **Теліп, теліпання и пр.**

Тілки, тілко = **Тілько**. *Сорок бочок наготовили, а тілко у одну насипали оливи*. Рудч. Ск. II. 150.

Тіло, -ла, с. 1) Тѣло. *У поганому тілі погана душа*. Ном. № 8509. **Узяти тіло**. *Пополнѣть. Отяглись (худі коні), узяли тіло, стали коні хоч куди*. Мнж. 22. **Спасти з тіла**. *Похудѣть*. 2) Трупъ. *Коби тіло з хати взяли, я би оженився*. Гол. II. 469. 3) **Боже тіло**. Раст. а) *Eriophorum latifolium* L. Вх. Пч. I. 10. б) *Stipa pennata*. Лв. 102. 4) **Вовче тіло**. Раст. *Comarum palustre* L. Ум. **Тілко, тільце, тілечко**.

Тіль-тіль, нар. Чуть-чуть, едва. *Бігла собака за зайцем так близько — тіль-тіль не вхопить*. Новомоск. у. *Тіль-тіль що пам'ятаю се*. Грин. II. 178.

Тільки, нар. = **Тілько**.

Тілький, -а, -е. Такой числомъ, счетомъ, столькій. *А то вже тілький час! тілько літ!* Гн. II. 30.

Тілько, нар. 1) Только. *Що хочеш мені роби, тілько не перекидай через тин*. Шейк. 2) *Столько. Кілько світа, тілько й дива*. Ном. Ум. **Тіленько, тілечко**.

Тільна, -ної, прил. О коровѣ: тельная.

Тільце, -ця, с. Ум. отъ тіло.

Тімаха, -хи, об. 1) Смыслящій, понимающій, мастеръ, мастерица въ какомъ-либо дѣлѣ. *Розумна й по хазяйству до всього тімаха.* Мкр. Н. 30. 2) Удалецъ.

Тімашний, -а, -е. — до. Способный къ чему. Борз. у.

Тімениця, -ці, ж. Грязный слой, образовавшийся отъ нечистоты на темени у младенцевъ. У Г. Барв. и вообще на кожѣ человека, то-же что и **леп.** Котл. Ен. IV. 43. КС. 1893. VII. 80. *Тімениці повно на шиї й на руках.* Г. Барв. 241. Ум. **Тіменичка.**

Тіменний, -а, -е = Тямуций = Тімашний. *Він до пісень тіменний.* Сквир. у. *Ой ти тіменний.* Ном. № 6320.

Тімня, -ня, с. = **Тім'я.** Патер з проголеним тімням. Стор. М. Пр. 44.

Тім'я, -м'я, с. Темя. *Тім'я не заросло.* Ном. № 8567. Ум. **Тім'ячко.** Грин. II. 24.

Тіничка, -ки, ж. **Сосонка-тіничка.** Раст. Equisetum arvense. Лв. 98. См. **Падиволос.**

Тінь, -ні, ж. Тѣнь. *Розживемось, як сорока на лозі, а тінь на воді.* Ном. № 2289. **Тільки його тінь ходить,** — т. е. такой онъ худой, изнеможенный. Ном. № 8206.

Тінок, -нку, м. Тѣнистое мѣсто. *Сидить він у тінку.* МВ. I. 17.

Тінявий, -а, -е. Тѣнистый. *Дай мені в тінявій тиші в тебе під крильми сховатись.* К. Псал. 33.

Тіпака, -ки, ж. Ударъ. *По потилиці тіпака.* КС. 1887. VI. 469.

Тіпаніна, -ни, ж. Трепаніе конопли или льна. Ум. **Тіпанінка.**

Тіпання, -ня, с. 1) Трясеніе, дрожаніе. 2) Съ измѣненнымъ удареніемъ: тіпання.

Отдѣленіе кострики отъ конопли или льна, трепаніе. Шейк. Ум. **Тіпаннячко.**

Тіпати, -паю, -єш, гл. 1) Дергать, трясти. *Тіпати за бороду.* ХС. IV. 23. 2) Съ измѣн. удареніемъ: **тіпати.** Трепать коноплю, ленъ. Рудч. Ск. I. 161. Чуб. VII. 409. Вас. 200. 3) О лихорадкѣ: трясти. *Щодня двома й трома нападами тіпає його пропасниця.* Харьк. г. 4) Колотить, бить. *Чи добре таки, чи погано мене тіпали, кажу ж, не пам'ятаю; знаю тільки, що я прокинувся в погребі, налигачем скручений.* Грин. II. 178.

Тіпатися, -паюся, -єшся, гл. 1) Дрожать, трястись, судорожно подергиваться; о сердцѣ: сильно биться. *Розмордувавсь, розпаливсь, аж губи тіпаються.* Харьк. у. *Тіпається индик після того, як голова одрубана.* Мир. ХРВ. 91. *Тіпалось серце в Мирона.* Мир. ХРВ. 93. 2) Съ измѣн. удареніемъ: **тіпатися.** О коноплѣ, льнѣ: трепаться для очищенія отъ кострики.

Тіпачка, -ки, ж. Трепка. *Дамо тобі доброї тіпачки.* Полт. у.

Тіпець, -пцю, м. Раст. Festuca ovina L. Шейк.

Тіпчак, -ка, м. = **Тіпець.** Шейк.

Тіпчина, -ни, ж. Мурава, газонъ. Мнж. 193.

Тіснак, -ка, м. Бѣднякъ. *Він тіснак.* Гн. II. 108.

Тісний, -а, -е. 1) Тѣсный, узкій. *Улиці тісні.* Мет. 196. 2) Трудный, тяжелый. *Тісні роки упали.* Вх. Зн. 70. 3) Бѣдный, убогий. Гн. II. 14. *Ти не уважаєш ні на кого — ци тісний, ци богатий.* Гн. II. 43. *Раз вийшли жінки богача і тісного пшеницю жати.* Гн. II. 40. 4) **В тісні руки взяти.** Взять въ ежевые рукавицы. 5) **Упасти в тісну діру.** Попастъ въ трудное положеніе. Ном. № 2223. 6) **Тісна баба.** См. **Баба.** Ум. **Тісенький, тіснєсенький.** *У нас хата маленька, тісенька, — ніде буде тобі спочить.* Рудч. Ск. I. 14.

Тісник, -ка, м. = **Тесля**. *Ой як ми будем до одної ходити, наймімо собі тісника домовину зробити*. Чуб. V. 1079.

Тіснина, -ни, ж. Тѣсний, узкій прохоть. *Тіснина в петрах*. К. ЦН. 242.

Тіснити, -ню, -ниш, гл. Тѣснить. *Тіснить мене, мов ворога лихого*. К. Іов. 41.

Тіснитися, -нюся, -нишся, гл. Тѣсниться. *Тісняться, неначе хліб у печі*. Ном. № 7682.

Тіснісінький, -а, -е. Совсѣмъ тѣсний. Шейк.

Тіснісінько, нар. Совсѣмъ тѣсно. Шейк.

Тіснісічкий, -а, -е = **Тіснісінький**. Шейк.

Тіснісічко, нар. = **Тіснісінько**. Шейк.

Тісніський, -а, -е = **Тіснісінький**. Шейк.

Тіснісько, нар. = **Тіснісінько**. Шейк.

Тіснішати, -шаю, -еш, гл. Становиться тѣснѣе. Шейк.

Тісно, нар. 1) Тѣсно, плотно. *Тісно притулює вона до себе слабу дитину*. Левиц. I. 95. 2) Трудно, тяжело. *Так стало тісно й гірко, хоч з мосту да в воду*. Валк. у. 3) Бѣдно. 4) Серіозно, не шутя, строго. *Як стали тісно браться до його, то мусив признатись*. НВолын. у. Ум. **Тісенько, тіснєсенько**.

Тісно́та, -ти, ж. 1) Тѣснота. *Тіснота така, що й кием не протиснеш*. Шейк. 2) Тяжелое, стѣсненное положеніє, утѣсненіє. *Вдові убогій допоможіте, не осудіте сироти, і виведіть із тісноти на волю тихих*. Шевч. *Дарма, що нас так тяжко тіснять і пригнічують необачні...* *Ми і в тісноті, і в пригнеті куємо та й куємо собі словесні лемеші та чересла помалу*. К. ХП. 132.

Тіснуватий, -а, -е. Тѣсноватый. Шейк.

Тіснувато, нар. Тѣсновато.

Тіснява, -ви, ж. Тѣснота, давка. *Тісна тіснява*. К. Кр. 31.

Тісенько, тістечко, -ка, с. Ум. отъ тісто.

Тісто, -та, с. 1) Тѣсто. *Прилип, як сліпий до тіста*. Ном. № 2751. 2) У кожевниковъ: смѣсь пшеничнихъ крупъ, кукурузной муки и соли, каковой смѣсью посыпається при обработкѣ кожа. Шух. I. 253. Ум. **Тісенько, тістечко, тістонько, тісточко**.

Тітка, -ки, ж. 1) Тетка. *Дядько не батько, а тітка не мати*. Ноя. 2) Всякая замужня женщина. *Тітко! а де тут Тарасова хата?* Шейк. 3) Лихорадка. Александров. у. Ум. **Тітонька, тіточка**. *Мандрівочка — рідна тіточка*. Ном. № 11030.

Тітоньчин, -на, -не. Принадлежащій тетушкѣ.

Тіточка, -ки, ж. Ум. отъ тітка.

Тіточчин, -на, -не = **Тітоньчин**.

Тітунин, -на, -не = **Тітоньчин**. Шейк.

Тітуньця, -ці, ж. Ум. отъ тітуня.

Тітуня, -ні, ж. Ласк. отъ тітка. Ум. **Тітуньця**.

Тітусенька, тітусечка, -ки, ж. Ум. отъ тітуся.

Тітусин, -на, -не. Принадлежащій тетушкѣ, тетѣ.

Тітуся, -сі, ж. Ласк. отъ тітка. Ум. **Тітусенька, тітусечка**. Мил. 221.

Тітчин, -на, -не. Тетушкинъ, теткинъ.

Тіха, -хи, ж. = **Утіха**. *Але той з тої тіхи великої, же їму лісничий дав гроші, прийшов до жінки й каже*. Гн. I. 207. **Тіч, течі, ж.** Въ мельничной шестернѣ: разстояніє между цѣвками. Мик. 481.

Тічити, -чу, -чиш, гл. Быть въ періодѣ случки. *Корова тічить*. Черк. у.

Тічка, -ки, ж. 1) Течка, время, когда собаки, волки бѣгаются. 2) Стая собакъ или волковъ съ сукой. *Вовча тічка нападе*. Шевч. *Вовки починають збиватись у тічки*. Мнж. 156.

Тічки, -чок, ж. мн. Телѣга безъ полудрабків, задняя часть отъ передней отодвинута, — для перевозки длинныхъ бревенъ. Вх. Зн. 70.

Тічня, -ні, ж. Стая собакъ или волковъ во время течки. Шейк.

Тічок, -чка, м. Ум. отъ тік. Вообще місто утопанное или выравненное, напр. мѣсто собраній молодежи, мѣсто боя и пр. Шейк. *Був на тім місті тічок і ноги були повибивані на піску, — видно було, що тут борюкались і лежали*. Павлогр. у. *Поїхали вже на той тічок, де їм саме з змієм биться*. Мнж. 42. **Дути, подути тічок**. Пробовать, попробовать силу въ бою. Мнж. 31.

Тішити, -шу, -шиш, гл. Доставлять удовольствие, радовать. *Велико тішить мене, що тепер озватись можно до його при людях*. МВ. (О. 1862. III. 68). *Не тіш теці коростовим зятем*. Ном. № 5611. *Ніхто ж мене не тішить у моїй біді*. Чуб. V. 10.

Тішитися, -шуся, -шишся, гл. Радоваться. *Як ти тішишся, вороги смутяться, як ти смутишся, вороги ся тішать*. Ном. № 9548. *Тішиться мною, що я ще молода*. Г. Барв. 298. *Тішиться, як жид паршами*. Ном. № 2596.

Ткаля, -лі, ж. Ткачиха. Васильк. у. Гол. Од. 41. ЗОЮР. II. 42. Шух. I. 257. *Щоб на завтре, на ранок рушники виткали і принесли показати: яка з них лучча ткаля*. Рудч. Ск. II. 100.

Тканина, -ни, ж. 1) Ткань. *Ніхто не пришиває латки з нової тканини*. Єв. Мр. II. 21. *Пузирь цей (аэростатъ) робиться з доброї шовкової тканини*. Ком. II. 12. *Надів сталеву ковану тканину*. К. Бай. 73. 2) Паутинная сѣть. Шейк. Ум. **Тканинка, тканинонька, тканиночка**.

Тканиця, -ці, ж. Ткацкій станокъ. Сквир. у.

Тканка, -ки, ж. 1) Ткань, тканая матерія. Грин. III. 548. 2) Густая тканая сѣть для ловли мелкой рыбы. Одес. у. 3) Женское головное украшеніе, состоящее изъ коралловъ или жемчуга. Шейк. *Перлова тканка*. Гол. II. 50. Ум. **Ткаінонька, тканочка**.

Ткання, -ня, с. 1) Тканье. 2) Утокъ. *Основа нитяна, а ткання вовняне*. Шейк. МУЕ. III. 13. 3) = **Тканина 1**. *Ткання цесарське штуками і шите*. Мкр. Н. 31. 4) **Д'яволове ткання**. Говорять о болѣзни глазъ. Ном. 8167. 5) **Чортове ткання**. Говорить, когда не могутъ найти нитки или чего другого. Шейк.

Ткати, тчу, тчеш, гл. Ткать. *Вона плахти ткала*. Ном. № 2541. *Спішку, спішку! побіжи під ткацьку стрішку, там тчуть і прядуть, мені починок дадуть*. Ном. № 10274.

Ткаха, -хи, ж. = **Ткаля**. Чуб. IV. 118.

Ткацтво, -ва, с. 1) Ткачество, ремесло ткача. Шух. I. 254. 2) соб. Ткачи. *Все ткацтво зійшлося*. Шейк.

Ткацький, -а, -е. Ткацкий. *Ткацький цех*. Котл.

Ткач, -ча, м. Ткачъ. Ном. № 10436. Ум. **Ткачик**.

Ткаченко, -ка, м. Сынъ ткача. Желех.

Ткачик, -ка, м. Ум. отъ ткач.

Ткачиха, -хи, ж. Жена ткача. Гол. Од. 41. *Ткачихо! буде тобі лихо!* Шейк.

Ткачишин, -на, -не. Принадлежащій женѣ ткача.

Ткачів, -чева, -ве. Приналежачій ткачу.

Ткачівна, -ни, ж. Дочь ткача.

Ткачка, -ки, ж. = **Ткаля.** Вх. Лем. 474.

Ткачува́ння, -ня, с. Ремесло ткача.

Ткачувати, -чую, -єш, гл. Занимається ткачествомъ.

Ткачук, -ка, м. 1) Подмастерій ткача. 2) Сынъ ткача.

Ткнути, ткну, ткнеш, гл. 1) Сдѣлать уколь чѣмъ нибудь острымъ. Шейк. 2) Тронуть.
Вже свяченого не ткне удруге. Шейк.

Ткнутися, ткнуся, ткнешся, гл. Кинуться куда. *Йй тепер, як тому чоловікові, що у степу заблудився: туди ткнуся — пусто, і туди никни — голо.* Мир. Пов. II. 101. *Куди не ткнуся, нема поради.* Шейк.

Тлити, тлю, тлиш, гл. Скоро и съ жадностью ѣсть. Вх. Зн. 41.

Тлінний, -а, -е. 1) Тлѣнный. 2) Изможденный, истощенный. Рк. Левиц. **У нього ледь тлінна душа в тілі.** Онъ еле дышетъ.

Тлі́ння, -ня, с. Тлѣніе. К. МХ. 44.

Тлінь, -ні, ж. Тлѣнность. *Гортань їх дише смертю, тлінню.* К. Псал. 9.

Тліти, тлію, -єш, гл. 1) Тлѣть, горѣть безъ пламени. *Не згоріла (душа), а зосталась, — тліє й досі тліє.* Шевч. *Тлів він серцем, гляючи на мене.* Г. Барв. 90. *Нема та й нема з ярмарку мого чумака, а я тлію та млію.* Вас. 213. 3) Тлѣть, гнить. *Піп не схоче даром ховати.... хоч нехована тлії.* Мир. Пов. II. 115.

Тло, гла, с. Основаніе, основа. *Налетіла сараньча і стяла до тла.* Гн. II. 24. *Нахвалялися вирізати до тла всіх ляхів.* Левиц. I. 148. **Нема і тла.** Нѣтъ ничего. Мнж. 162. Въ томъ же значеніи: **і на тлі не видко.** *Випила б і гноївки, та нігде і на тлі води не видко.* Гн. II. 64.

Тломіти, -млю́, -миш, гл. Уничтожать, истреблять, поѣдать. *Тломили ласоці.* Мкр. Н. 48.

Тлумок, -мка, м. = **Клунок.** Ум. **Тлумочок.**

Тлунок, -нку, м. = **Шлунок.**

Тлуса, нар. Рысью. *Та що се за коні, от як чаталає ними; я як пустю своїх тлуса, то далеко покину їх ззаду.* Уман. у.

Тля, тлі, ж. Насѣк. Psylla. Шейк. Вх. I. 7.

Тма, тми, ж. = **Тѣма.** *Мав велику тму ангелів.* Гн. I. 16.

Тмастий, -а, -е. Темноцвѣтний? Левч. 161.

Тмин, -ну, м. Раст. Carum Carvi L. ЗЮЗО. I. 116.

Тмінник, -ка, м. Раст. Asperula galioides. М. и В. Анн. 53.

Тміти, тмлю, тмиш, гл. Затемняютъ, дѣлать темнымъ. Шейк.

Тмосівий, -а, -е. Темносѣрый. Вх. Лем. 474.

Тмянний, -а, -е. 1) Затемненный, матовый. Желех. 2) Печальный, скучный.

Тмяно, нар. 1) Затемненно. 2) Печально, грустно. О. 1862. VIII. 6.

Тнути, тну, тнеш, гл. = **Тяти.** *Косарі тнуть.* Грин. III. 366. *Музыка тне.* Шевч. *Тнуть косарі.* Грин. III. 128.

То, сз. 1) То. *Чи ж то божа така воля, що нещасна моя доля.* Чуб. V. 1. *Люде не побачуть, то й не засміються.* Шевч. 2) **То-бо-то.** Вотъ то то же. Могил. у. 3) **То б то.** То есть, стало быть, значить. *То б то ти паном будеш, чи що?»* Левиц. I. 65. 4) **То-що.** И тому

подобное, и такъ далѣе. *Купи на базарі, чого треба на борщ: м'яса, бураків, капусти то що.* Шейк. 5) **То що?** Такъ что жъ? *Він тут сердивсь, лаявсь без тебе, грімає і на тебе, що нема тебе. — То що? Мені байдуже.* Новомоск. у. 6) **Що..., то.... Чѣмъ..., тѣмъ....** *І що йому міцнійш у голову уступав, то він далі посува.* МВ. (КС. 1902. X. 146). *Що більше умієш, то так неначе більше світа бачиш.* О. 1862. IX. 113.

Тобівка, -ки, ж. 1) = **Табівка.** Гн. I. 59. 2) *Ранець. Хоть ся женил, хоть не женил, не поможе жінка, однако мет вибивати теляча тобівка.* Гол. III. 108.

Тобілка, -ки, ж. = **Табівка.** Гол. Од. 67.

Товар, -ру, м. Скоть, преимущественно рогатый. *Понаідавсь товар і полягав оддыхать.* Грин. II. 81. *Ой роде, роде багатий, та давай же товар рогатий, а ви, братіки, коників, а ви, сестриці, — ягниці.* Грин. III. 495. *Поприходив той то вар додому.* Драг. 65. Ум.

Товарець.

Товарина, -ни, ж. Одна штука рогатого скота. *Каменец. у. Землю, славою покриту, топче товарина.* Щог. Сл. 9. Ум. **Товарі́нка, товаринонька, товариночка.**

Товариство, -ва, с. 1) Товарищество. *У товаристві лад — усяк тому радіє.* Гліб. 4. 2) соб. Товарищи. *Слава тобі, Гамаліє.... на всю Україну, що не дав ти товариству згинуть на чужині.* Шевч. 61. *Тільки товариства, що коник вороний.* Чуб. V. 1025. *Забери з собою всі лиха, всі зла, своє товариство.* Шевч. 3) Общество. *Веселе товариство.* Стор. М. Пр. 55. *Не цурався він і нашого товариства.* Стор. II. 4) Общество (научное, коммерческое, промышленное и пр.). *Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. Товариство Просвіта у Львові. Товариства «Шкільна Поміч» у Львові, Коломиї, Самборі. Товариство «Львівський Боян». Повітове товариство кредитове.* Календарь «Просвіти», «Товариш» на рік 1904.

Товариський, -а, -е. 1) Товарищескій. 2) Общественный, принадлежащий обществу. 3) Любящий общество. *Товариський чоловік.* Мир. ХРВ. 134.

Товариш, -ша, м. 1) Товарищъ. *Гусь свині не товариш.* Шейк. 2) Членъ общества, участникъ підприємтя. Вас. 155. Ум. **Товаришок.**

Товаришити, -шу́, -ши́ш, гл. = **Товаришувати.** *Товаришитъ з безбожниками злими.* К. Іов. 75.

Товаришитися, -шуся, -ши́шся, гл. Вступать въ товарищескія отношенія, дружить.

Товарчий, -чого, м. Пастухъ рогатого скота. Черном.

Товаришів, -шова, -ве. Принадлежащий товарищу.

Товаришка, -ки, ж. Товарка. Мнж. 139.

Товарі́шник, -ка, м. Скотный дворъ. Богод. у. (Яблонов.).

Товаришування, -ня, с. Товарищескія отношенія.

Товаришувати, -шую, -єш, гл. Быть товарищемъ, находится въ товарищескихъ отношеніяхъ.

Товаря, -р'яти, с. Теленокъ, не взрослая штука рогатого скота. *Чи прийшли мої товарята з поля?*

Товаряка, -ки, ж. Штука рогатого скота. Маркев. 63. Драг. 244.

Товарячий, -а, -е. Принадлежащий, свойственный рогатому скоту. *Товарячі ратиці.* Шейк. *Товарячий гній.*

Товба, -би, ж. Неповоротливая, неуклюжая, толстая женщина; иногда о мужчинѣ: *Отто з тебе товба.* Шейк. Ум. **Товбочка.**

Товді́, товді́, нар. = **Тоді́**. *Товди собі зробили вечеру*. Гн. I. 118. *Товді я була весела, як у батенька я жила*. Чуб. IV. 387.

I. Товк, -ку, м. Толкв. *У нашому пов — ку чортимає шовку*. Ном. № 6655.

II. Товк! меж. Толкв! *Він мене товк під бік*. Шейк.

Товкальня, -ні, ж. = **Товчія**. Сумск. у.

Товка́ння, -ня, с. Толканіє.

Товка́ти, -каю́, -єш, гл. Бить, стучать, толкать. *Дай же, Боже, діждати — яйцями товкати*. (На Великдень) Ном. № 11596.

Товкач, -ча, м. 1) Пестъ — въ ступкѣ, толчеѣ. Рудч. Ск. I. 135. Вас. 157, 172. *Вона у їх товкач і помело*, т. е. на всѣ руки. НВолын. у. 2) мн. = **Товченики**. (См. **Товченик 1**). *Мені шо вдень, шо вночі — все товкачі — говорить лава о себѣ въ загадкѣ*. ХС. III. 62. Ум. **Товкачик, товкачичок**.

Товкачечка, -ки, ж. Ум. отъ **товкачка**.

Товкачик, товкачичок, -чка, м. Ум. отъ **товкач**.

Товкачів, -чева, -ве. Относящійся къ песту. **Товкачеве вознесеніє**. Шутливый отвѣтъ спрашивающему: какой праздникъ, особенно, если въ дѣйствительности праздника нѣтъ. Грин. I. 214.

Товкачка, -ки, ж. = **Товкач**. Ум. **Товкачечка**. Сим. 210.

Товкіць! меж. Толкв! *Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.*

Товкмачити, -чу, -чиш, гл. 1) Утаптывать, плотно укладывать. Шейк. 2) Бить, колотить. 3) Толковать, твердить одно и то же. *Я вже тобі тричі і оце четвертий раз пишу, що я се літо не вирвуся з Петербургу, що не прибуду додому, чи до тебе. А ти мені що раз товкмачиш, що «я тебе жду», що «чи будеш ти, чи ні»*. Шевч. (О. 1862. VI. 17).

Товкодубня, -ні, ж. Толчея съ коннымъ приводомъ для толченія дубовой коры. Вас. 157.

Товконути, -ну, -неш, гл. Сильно толкнуть.

Товкти, -вчу, -чеш, гл. 1) Толочь. *Засипав у ступу проса і став товкти*. Рудч. Ск. II. 166. *Хто товче, той хліб пече*. 2) Колотить, бить. *Заведуться ляхи з козаками і почнуть один одного товкти та шпарить*. Стор. М. Пр. 45. *А дід бабу товче, товче, що нерано млинці пече*. Грин. III. 314. 3) Твердить. *Що-дня одно товкла: «веди, та й годі»*. Рудч. Ск. II. 55.

Товктися, -вчуся, -чешся, гл. 1) Толочься, толкаться, слоняться. *Товчеться, як Марко по пеклу*. Стор. *Товчеться по хаті, як курка з первим яйцем*. Харьк. г. 2) Тузить другъ друга. *Біда навкулачки, товчеться*. Ном. № 2169.

Товкува́ння, -ня, с. Толкованіє, разговори. *Твого товкування не переслухаєш*. Шейк.

Товкува́ти, -кую́, -єш, гл. Толковать, говорить. *Товкуй, Савко, з паном*. Ном. № 12964.

Товкуша, -ші, ж. У выбойщиковъ: инструментъ, которымъ накладывается краска на матрицу узора: четырехугольная дощечка съ рукояткой сверху и кожаной подушкой снизу. Вас. 192.

Товкущий, -а, -е. Неусыпно трудящійся, хлопочущій. *То чоловік товкущий, чом у його не буде?* Черк. у. *Мати тож хазяйка добра, чесна і товкуща*. Мкр. Н. 12.

Товпачити, -чу, -чиш, гл. ? *Оце як бач, то не товпач, бо скажуть — дурень великий*. Ном. № 6324.

Товпи́га, -ги, об. Толстый, неуклюжій человекъ. *А вже товпи́га і та*. Черк. у.

Товпитися, -плюся, -пишся, гл. Толпиться, тѣсниться. *Народ товпиться до тебе.* Єв. Мр. V. 31.

Товстенний, -а, -е. Очень толстый. Черк. у.

Товстий, -а, -е. 1) Толстый. *Дочка товста.* Мет. 311. *Живіт товстий, а лоб пустий.*

Ном. *Деревице те не товстее.* Котл. Ен. III. 18. *Сорочка товста.* 2) Грубый, низкій (о голосѣ). ЗОЮР. II. 18. *А змія приходить до бережка та вп'ять кличе товстим голосом.*

Рудч. Ск. II. 40. 3) Крѣпкій (о снѣ). *Не хоче нічого робить, тільки все гуля та спить товстим сном.* Рудч. Ск. II. 55. 4) О зимѣ: снѣжная, съ глубокими снѣгами. *Зіма тоді саме була товста та люта.* Мнж. 84. 5) Жирный. *Товстий сир.* Грин. II. 321, 322. Ум.

Товстенський, товстесенький.

Товстіти, -тію, -єш, гл. Толстѣть.

Товстішати, -шаю, -єш, гл. Становиться толще.

Товсто, нар. 1) Толсто. 2) Грубо, грубымъ голосомъ. *Ведмідь на ретязі товсто реве.*

Товстобровий, -а, -е. Съ толстыми бровями. *Очей страшних, вирлатих, товстобрових.* К. ЦН. 187.

Товстокосий, -а, -е. Съ толстой косою (на головѣ). *Товстокоса Онуся.* Морд. Пл. 17.

Товстоногий, -а, -е. Съ толстыми ногами. *Ведмідь товстоногий.* Грин. III. 662.

Товстопикий, -а, -е. Толсторожий. Харьк. у.

Товстопрядуха, -хи, ж. Пряжущая толсто. *Товстопрядуха возом везе, а тонкопрядуха під рукою несе.* Грин. II. 307.

Товстопузый, -а, -е. Съ большимъ животомъ, брюхатый. Шейк.

Товстуватий, -а, -е. Толстоватый. Шейк.

Товстуля, -лі, ж. Толстуха. *Ота товстуля як поклонилась, то аж присіла, ще й перехилилась на один бік.* Левиц. Пов. 143.

Товстун, -на, м. Корень растенія *Nuphar luteum* Smith. ЗЮЗО. I. 129.

Товстуха, -хи, ж. = **Товстуля 1.** *Мати товстуха, дочка красуха, а син кучерявий.* Ном. № 299, № 301. 2) Раст. *Gentiana cruciata* L. Анн. 154. Ум. **Товстуха, товстухечка.**

Товстуха, -ки, ж. 1) Ум. отъ **товстуха.** 2) Раст. а) *Videns tripartita* L. Анн. 65. б) *Phelypaea ramosa* A. M. Анн. 24!). в) *Plantago arenaria* W. K. Анн. 258. г) *Gentiana cruciata*. Мил. 35.

Товстючий, -а, -е. Очень толстый, очень жирный. Шейк.

Товт, -та, м. Купецъ. Шух. I. 85.

Товч, -чі, ж. 1) = **Дертъ** изъ смѣси разныхъ хлѣбныхъ зеренъ. *Свиня.... зайжана така, наче де товч їла.* Драг. 81. *Завезти до млина товчі треба, бо нема чим свиней годувати.* НВолын. у. 2) Что-либо истолченное или растоптанное. *Вони ж тут торгуються, а той кінь одно задніми ногами топче яйця, що їх ціла купа в ряду під возом лежала, — та такої товчі нароби.* Кобел. у.

Товченик, -ка, м. 1) Тумаць, ударъ. 2) Родъ кушанья. — **пісні** — изъ рыбы, преимущественно шуки: истолченное рыбье мясо съ мукой, солью, перцемъ, сваренное въ видѣ клецокъ. — **скоромні** — то же изъ мяса. Сим. 167. Маркев. 163. Ум. **Товченичок.**

Товчення, -ня, с. Толчение.

Товчѣнка, -ки, ж. Кушанье изъ смѣшанныхъ и истолченныхъ бобовъ, фасоли, картофеля, съ прибавкой маку, перцу, сахару и луку. Шух. I. 142.

Товчи, -чу, -чеш, гл. = **Товкти.**

Товчій, -чія, м. Человѣкъ толкущій на ступѣ. Міус. окр.

Товчільниця, -ці, ж. Работниця, толкущая на ступѣ. *І до печі куховарочку наняв, а до ступи та товчільницю.* Чуб. V. 34.

Товчїння, -ня, с. 1) Толченіе. 2) Валяніе (сукна). Зміев. у.

Товчїя, -чїї, ж. Снарядъ для толченія дубовой коры (у кожевниковъ). Сумск. у.

Товчка, -ки, ж. Толчея, ступа. Угор. Вх. Гн. 34.

Товчо́к, -чка, м. 1) Толкучій рынокъ. Шейк. 2) Ударъ, толчекъ.

Товща, -щі, ж. Густой лѣсъ, дебри. *Товща самарська.*

Товщати, -щаю, -еш, гл. 1) Толстѣть. Лебед. у. 2) Утолщаться.

Товщій, -а, -е. Сравн. ст. отъ **товстий.**

Товщина, -ні, ж. 1) Толщина. Харьк. г. 2) Очень толстый. *Там височиня, товщина був покійний чумаки.* Харьк. г.

Товщїнь, -ні, ж. Толщина. *А морока його батькові! купив оце три деревини на клуню: дві деревини саме до міри, а третя — така товщїнь, і руками не ссягнеш.* Васильк. у.

Тогдїй, нар. = **Тоді.** *Тогдїй забравсі жид та й пішов.* Гн. I. 110.

Тогді, нар. и пр. = **Тоді и пр.** *Тогді і мусять тут остаться.* Котл. Ен. II. 28.

Тогдїшній, -я, -є. Тогдашній.

Тогід, нар. = **Торік.** Вх. Зн. 33. Гн. I. 81. *Дівчину сватав я тогід.* Млак. 47.

Тогідний, -а, -е = Торішній. *Брат у тогіднім році найшов.* Гн. II. 176.

Того. 1) мѣст. Род. пад. отъ **той, те.** 2) сз. Потому, оттого. *Того ж жиди і свинини не їдять.* Драг. 4. *А чого стало тепло?... — Того, що весна настала.* Ком. II. 45.

Тогобіцький, -а, -е = Тогобічний. *Тогобіцькі люде вертались із цього боку на свої міста.* КС. 1885. XI. 539.

Тогобічний, -а, -е, тогобічний, -я, -є. Находящійся или живущій на другомъ берегу, по ту сторону рѣки.

Тогобочанин, -на, м. Живущій на той сторонѣ рѣки.

Тогобочанка, -ки, ж. Жительница другого берега, живущая по ту сторону рѣки. Ум. **Тогобочаночка.**

Тогобочанський, -а, -е. Съ той стороны рѣки. *Тогобочанська жінка.* Сосн. у.

Тогоди́, нар. = **Тогді = Тоді.** *Брат тогоди клав хату.* Гн. I. 81.

Того́кало, -ла, м. Говорящій часто того.

Тогокати, -каю, -еш, гл. Говорить часто того.

Того́літній, -я, -є. Прошлаго лѣта.

Тогочасній, -я, -є. Относящійся къ тому времени, того времени. *Схоластичня тогочасня интеллігенція.* К. ХП. 116.

Тоді, нар. Тогда. *Як є на мед, тоді пий, пиво, а як є на пиво, тоді пий воду.* Ном.

Тодішній, -я, -є. Тогдашній, съ того времени. *Це ще тодішня молодиця, як я заміж ішла.* НВолын. у. *Як би тодішній собака, то давно б здох.* Ном. № 8651.

Тож, нар. Тоже, также. **Тож бо.** То-то. *Тож бо й горе, що не до любовости.* Мет. **Тож бо то й є.** Въ томъ то и дѣло. **Тож пак!** Еще бы.

Той, та, тая, те, тее, мѣст. Тотъ, та, то. *Хто дітей не має, той горя не знає.* Ном. *Що хочте, те й берить у мене.* Рудч. Ск. II. 163. *У яру зараз і потихшало, і вітер не той.* О. 1861. V. 70. *Утвердив ти мою долю, мов ту гору серед моря.* К. Псал. 66. *Тоді взяв тую, що*

з нею шлюб брав. Рудч. Ск. II. 50. **А в тім.** Впрочемъ. Як би знала матуся горенько твоє, чи оддала б за генерала дитя єдинеє своє? Не оддала б... А в тім — не знаю, бо всякі матері бувають. Шевч. 554.

Тойді, нар. = **Тоді.** Тойді орли сизопері налітали. АД. I. 111.

Токан, -на, м. = **Мамалига.** Вх. Зн. 70.

Токаренко, -ка, м. Сынъ токаря.

Токарик, -ка, м. Ум. отъ токаръ.

Токариха, -хи, ж. Жена токаря.

Токаричок, -чка, м. Ум. отъ токаръ.

Токарів, -рева, -ве. Приналежачій токарю.

Токарівна, -ни, ж. Дочъ токаря.

Токарня, -ні, ж. 1) Мастерская токаря. 2) Токарный станокъ. Части: **підстава** — основаніє, два вертикальныхъ столбика — **стовпи**, соединенные вверху продолбленнымъ вдоль посрединѣ **огнивом**, въ которое входитъ вертикальный **заяць**, передвигаемый въ отверстіи вдоль **огнива**; отъ **заяца** до **стовпа** (лѣваго отъ работника) идетъ **вало́к**, между однимъ концемъ котораго и **заяцем** вставляється обтачиваемый кусокъ дерева; валокъ приводится во вращательное движеніє **ремінем** — ремнемъ, нижній кінець котораго прикрѣплень къ **постолу** — подножкѣ, а верхній къ перекладинѣ отдѣльно стоящаго **стовпа**, называемой **жердка**; въ лѣвый отъ работника столбъ вдолблена толстая дощечка **решітце**, отъ которой до **заяця** идетъ **кривуля**, — на послѣднюю опирається лѣвая рука работающаго. Части подножки, придѣланной къ основанію: **постіл** — на него ступаєть нога, онъ вдѣланъ въ **воротило**, а послѣднее концами входитъ въ двѣ **жабки**. Сидѣлье токаря — **сидець**. Шух. I. 305, 306. 3) Станокъ для обточки колесныхъ ступиць. Сумск. у.

Токарство, -ва, с. Токарное ремесло. Шух. 1. 34.

Токарський, -а, -е. Токарный.

То́каръ, -ря, м. Токаръ. Шух. 1. 318. *Токаре-токарочку, виточи тарілочку.* Грин. III. 520. Ум. **Токарик, токаричок.** Шух. I. 304.

Токарювати, -рюю, -еш, гл. Заниматься токарствомъ.

Токма, -ми, ж. 1) Окончаніє, рѣшеніє, условіє, соглашеніє. *Коб була яка токма, чи то я, чи він буде за соцького.* НВолын. у. *Уже пижму зробили.* Каменец. у. *Зроби вже яку токму з чоловіком.* НВолын. у. *Чи уже є у їх яка токма, чи й досі нема?* НВолын. у.

Токма, нар. 1) Тѣмъ болѣе. *Підіть, а ще токма такому любому товаришу послужити.* Федьк. Пов. 23. 2) — **не.** *Ужъ не... Більше ти на мене токма за се не будеш гніватися.* Федьк. Пов. 19. 3) **Міня́тися токма.** Мѣняются вещь на вещь безъ придачи. НВолын. у. *Та хоч би ж мінялося токма, а то безпремінно потребує з тебе й додачі.* Кобел. у.

Токмачити, -чу, -чиш, гл. = **Товкмачити.**

Токмачка, -ки, ж. У сапожниковъ: инструментъ для приглаживанья каблука. Сумск. у.

Токми́ти, -млю, -миш, гл. 1) Прицѣниваться, нанимать. Шейк. 2) Распредѣлять, группировать. Шейк. *Токмит волики на три плуженьки.* Гол. II. 4.

Токмитися, -млюся, -мишся, гл. Условливаться, соглашаться, договариваться. Вх. Зн. 70.

Токовий, -а, -е. Относящийся къ току. *Токові ворота.* Рк. Левиц.

Токота́ти, -чу́, -чеш, гл. Тикать; быстро стучать. *А серце так і токоче.... чує, чує лихо.* Мир. Пов. I. 167.

Токоті́ти, -чу́, -ти́ш, гл. = Токотати.

Толань, -ні, ж. Раст. *Berteroa incana.* Dec. ЗЮЗО. I. 114.

Толба, -би, ж. Кожух до то́лби. Тулупъ съ едва замѣтнымъ перехватомъ, въ талию, но безъ складокъ. КС. 1893. V. 279.

Толк, -ку, м. = **Товк.** *На лихо Бог дасть толк.* Ном.

Толкува́ння, -ня, с. = **Товкування.**

Толкува́ти, -кую́, -еш, гл. = **Товкувати.** *Толкуй бала, вона плахти пікала.* Ном. № 2540.

Толкуватися, -куюся, -ешся, гл. = **Товкуватися.** *Толкуйся, як Головка в погребі.* Ном. № 12960.

То́ло, -ла, с. Родъ игры. Чуб. III. 95.

То́лоб, -ба, м. = **Каді́б.** Вх. Зн. 70.

Толові́рство, -ва, с. Промысль соленія рыбы не самими рыболовами, а людьми, закупившими ее у рыболововъ. Пов. 98. См. **Талові́рка.**

Толок, -ка, м. 1) = **Толк = Товк.** *Треба брехні толок дати.* Ном. № 6862. *Ну, та той же старий чоловік, — тому б же на толок молодого наставляти.* Кобел. у. **Випасти, спасти на то́лок.** Придти на умъ, въ голову. Драг. 183. *Шось як загуде, як зашумить поуз хату, а тому хлопчикові і випало на толок вийти подивиться.* Драг. 79. *Йому не спади на толок.* Харьк. г. 2) Брусъ, которымъ утрамбовывають землю для тока. Лебед. у. Міус. окр.

Толо́ка, -ки, ж. 1) Работа компаніей не за плату, а за угощеніе. Чуб. VII. 377. Шух. I. 89. *Піп збіра толоку. Толокою писареві хату обмазали.* Канев. у. *Толокою сінце впорали.* Г. Барв. 132. *Не сам один: толокою йому помагали.* Шевч. 2) Поле, находящееся подъ паромъ и служащее выпасомъ для скота; выгонъ. *Череда звернула з толоки на шлях.* Левиц. I. 1. *Ой на тім боці да на толоці, там цигани стояли.* ЗОЮР. II. 255. *Запріг шість пар волів у залізний плуг і оре толоку на пшеницю.* Грин. II. 151. 3) мн. **толо́ки.** Общественные дѣса. Шух. I. 73.

Толокува́ти, -кую́, -еш, гл. 1) земля: быть подъ паромъ. *Два рази ореться, а третій толокує.* Лебед. у. 2) Работать толокою. Г. Барв. 146.

Толочанин, -на, м. Работающий въ числѣ другихъ толокою. Чуб. VII. 377.

Толо́чення, -ня, с. Вытаптываніе посѣвовъ, травы.

Толо́чити, -чу́, -чи́ш, гл. Вытаптывать посѣвы, траву. *Цуцу, босий! не толоч проса.* Ном. № 11233. *Паси, паси, коли хоч, тільки управи не толоч.* Грин. III. 167.

Толочний, -а, -е. 1) Находящийся подъ толокою. *Толошне поле.* Лебед. у. 2) Обращенный къ **толок'ѣ,** выходящий не на улицу, а въ противоположную сторону. *За толошними ворітьми.* Сим. 207.

Толуб, -ба, м. = **Тулуб.** Ум. **Толубець.** Грин. III. 93.

Томити, -млю́, -ми́ш, гл. Томить. *Чому не лежиш, нащо ноги томиш? Драг. 3. Ручок своїх не томитимеш.* Мил. 148. *Побий моїх лихих, що душу мою томлять.* К. Псал. 318. *Своє серденько томлю.* Грин. III. 394.

Томитися, -млюся, -ми́шся, гл. Томиться, утомляться. *Томились, жаждали, із голоду вмірали.* К. Псал. 248.

Томлений, -а, -е. Утомленный. Там томлені знаходять опочивок. К. Юв. 8.

Тоніти, -ню, -ниш, гл. Дѣлать тонкимъ, тонко рѣзать. Не тони, не мали: на цілий бохонець завали, бо ти видиш мою нужду, що я ззім. Шейк.

Тонісій, -я, -є = Тонісінький. Вх. Лем. 474.

Тонісінький, -а, -е. Очень, чрезвычайно тонкій. Тонісінькі рожеві завіси. Левиц. І. 296.

Тонісінько, нар. Очень, чрезвычайно тонко.

Тонісічкий, -а, -е = Тонісінький. Шейк.

Тонісічко, нар. = Тонісінько. Шейк.

Тонічкий, -а, -е = Тоненький. Гол. ІІ. 219.

Тонічко, нар. = Тоненько. Шейк.

Тонкий, -а, -е. Тонкій. Тонкий дубок. Тонка сорочка. Тонкий чоловік. Тонкий голос. Хто ж викохав тонку гнучку (тополю) в степу погибати? Шевч. Ум. **Тоненький, тонесенький, тонічкий.** Гол. ІІ. 219. Сіла, пала в матінки в садочку на тоненькому бересточку. Мет. 257.

Тонко, нар. Тонко. Де тонко, там і рветься. Ном. № 2139. Ум. **Тоненько, тонесенько, тонічко.** Шейк. Та пряди кужель тонесенько. Чуб. V. 917.

Тонконіг, -нога, м. 1) Имѣющій тонкія ноги. Шейк. 2) Названіє растеній: а) Festuca ovina L. ЗЮЗО. І. 123. б) Kolleria cristata Pers. Анн. 183. в) Poa trivialis L. Анн. 261.

Тонконіжка, -ки, ж. Раст. Festuca ovina L. См. **Тонконіг.**

Тонкорогий, -а, -е. Тонкорогій, съ тонкими рогами. Рудч. Чп. 255.

Тонкослізка, -ки, об. Плакса, человекъ, котораго легко довести до слезъ. Шейк. Ном. № 2370.

Тонкота, -ти, ж. Тонина. Константиногр. у.

Тонкошкурый, -а, -е. Тонкокожій.

Тонути, -ну, -неш, гл. Тонуть. Що в воді не тоне, а в землі не гние? Ном. № 306, стр. 299.

Тонучий, -а, -е. Утопающій. Тонучий і бритви хопиться. Ном. № 9784.

Тончіти, -чу́, -чи́ш, гл. Утончать. Шейк.

Тоншати, -шаю, -єш, гл. Становиться тоньше.

Тоня, -ні, ж. 1) Тоня, мѣсто гдѣ ловять рыбу. Браун. 43. 2) Мѣсто, гдѣ тонуть, небезопасное мѣсто. Шейк.

Топа, -пи, ж. = **Тупа.** Де коза топою, там жито копою. Чуб. ІІІ. 268.

Топелець, -льця, м. 1) Утопленникъ. Вх. Уг. 271. 2) Водяной бѣсъ, затаскивающій людей въ воду съ цѣлю ихъ утопить. Вх. Уг. 271.

Топило, -ла, с. Мѣсто, куда стекаетъ весенняя вода и гдѣ она застаивається. На топилі нічого не росте. Кубан.

Топити, -плю, -пиш, гл. 1) Топить, потоплять. Веди мене, моя мати, та де вода холодніша, топи мене, моя мати, а що я найкращіша. Мет. 263. 2) Топить (печь). Чужу хату топить — свої очі сліпить. Шейк. 3) Плавить, растапливать, вытапливать. З вас деруть ремінь, а з їх бувало й лій топили. **Топити скло.** Выдѣлывать стекло. Шух. І. 18. 4) — **молоко.** Топить молоко.

Топитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Топиться. Не топись, козаче, марно душу згубиш. Нп. 2) Расплавляться, растапливаться, оплавять, таять. Свѣчка топиться. Шейк.

Топіль, -пелі, ж. Водоворотъ. Розглянув, де найбільша топіль, вир і кинув, відвернувшись, в глубінъ барилку. Гн. ІІ. 25.

Топілька, -ки, ж. Раст. *Arenaria Serpyllifolia*. Шейк. Вх. Пч. I. 8.

Топільник, -ка, м. Истопникъ. Харьк. г.

Топільниця, -ці, ж. Истопница. Ум. **Топільничка**. *Я б до печі куховарочку наняв, а до груби та топільничку*. Харьк. у.

Топінка, -ки, ж. Тонка печи. Сим. 183.

Топір, -пора, м. Родъ топора съ длинной рукояткой. Ум. **Топорець, топірчик**. *А топіріці наробили із самої сталі, — пішов Штолюк із Мироном та воює пани*. Гол. III. 59.

Топірня, -ні, ж. Часть плуга: доска для помѣщенія топора. Чуб. VII. 399.

Топірчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **топір**. 2) мн. Раст. а) *Viola tricolor*. Шух. I. 22. б) *Viola declinata*. Шух. I. 21.

Топіт, -поту, м. Топоть? рысь? *Ми поїхали за ним у догонь, догнали його під дубом: спав. Ми їхали добрим топотом, — не чув він, так дуже спав*. Новомоск. у.

Топка, -ки, ж. Небольшая форма для набиванія въ нее соли. Шейк.

Топкати, -каю, -єш, гл. Топтать. *Не буде більше рясту топкати*. Ном. № 8228.

Топкатися, -каюся, -єшся, гл. Топтаться. *Земля м'яка, бо ніхто на її не топкається*. Борз. у.

Топкуватий, -а, -е. Нѣсколько топкій. *Топкуватий сніг*. Павлогр. у.

Топленія, -ни, ж. Расплавленныя вещества. Шейк. Ум. **Топленінка**.

Топливо, -ва, с. Топливо. Левиц. I. 73. *Топлива нікому привезти* Г. Барв. 517.

Топля, -лі, ж. Топленіє (молока). *Зсілось ваше молоко на топлі*.

Топляник, -ка, м. Утопленникъ. *Оце ж і я на своєму віку бачила топляника*. Пирят. у.

Топнути, -ну, -неш, гл. Тонуть.

Тополенька, -ки, ж. Ум. отъ **тополя**.

Тополина, -ни, ж. 1) Одинъ тополь. 2) Древесина тополя. Шейк. 3) Кой-какой тополь. Шейк. Ум. **Тополинка, тополинонька, тополиночка**.

Тополька, -ки, ж. Ум. отъ **тополя**.

Тополя, -лі, ж. 1) Тополь, *Populus*. *Ой там в полі дві тополі, третя зелененька*. Гол. 2) **Водити тополю**. Родъ хоровода: особымъ образомъ украшенную дѣвушку, представляющую тополю, водять подруги по селу и полю съ соотвѣтствующей пѣсней. КС. 1889. IX. 631. Ум. **Тополька, тополенька**.

Топорець, -рця, м. 1) Ум. отъ **топір**. 2) Топорикъ, родъ трости съ топорикомъ (металлическимъ или деревяннымъ) вмѣсто набалдашника. Шух. I. 289, 128, 129. Гол. Од. 70.

Топорище, -ща, с. 1) Рукоятка топора, топорище. Шух. I. 175, 176. *Як утопає, сокиру давав; а як порятують, і топорища жалує*. Ном. 2) Въ **топорці і келефі** — самая палка. Шух. I. 289, 273, 274.

Топтанина, -ни, ж. Хожденіє взадъ и впередъ, бѣготня. Шейк.

Топтанія, -ня, с. Топтаніє.

Топтати, -пчу, -чеш, гл. 1) Топтать. **Годі тобі мишей топтати!** — говорять тому, кто безъ необходимости топчется, ходитъ туда и сюда въ комнатѣ. Грин. I. 233. 2) Попирать. *Топтати закон*. Стор. Иногда въ торжественномъ стилѣ вмѣсто **топчу, топчуть** и пр. — **топтаю, топтають** и пр. *Вже тепер правду ногами топтають*. КС. 1883. VIII. 769. 3) Утаптывать; — **дорогу, стежку**. Часто ходитъ, ухаживать. *Чи я тобі не казала, кучерявий хлопче, що до мене кращій 'д тебе доріженьку топче*. Нп. 4)

Стаптывать (обувь). 5) Оплодотворять (о птицѣ). Шух. I. 238. *Когут топче кури.* Вх. Зн. 70.

Топтатися, -пчуся, -чешся, гл. 1) Толочься на одномъ мѣстѣ. Шейк. 2) Рваться, изнашиваться (объ обуви).

Топтуватий, -а, -е. Плотно набитый, натоптанный. *Великий дуб, та дупловатий, а малий, та топтуватий.*

Топу-топу, меж. = Тупу-тупу.

Топуз, -за, м. Родъ мѣднаго ножа, четверти въ три длиной, для ношенія за поясомъ — одинъ изъ войсковыхъ **клеинод'овъ** въ задунайской Сѣчи. КС. 1883. IV. 730.

Топцюваннѣя, -нѣя, с. 1) Топтаніе. Шейк. 2) Ухаживаніе. Шейк.

Топцювати, -цюю, -ещ, гл. 1) Часто топтать. 2) — **коло ко́го.** Ухаживать за кѣмъ.

Топцюватися, -цююся, -ещся, гл. Топтаться. *Передні вже були біля вікна.... задні топцювалися коло хвіртки.* Мир. Пов. I. 146.

Топчак, -ка, м. Мельница съ коннымъ или воловьимъ приводомъ.

Топчаковий, -а, -е. Относящійся къ топчаку.

Топчи́ло, -ла, с. Чанъ, въ которомъ топчуть виноградъ. Шейк.

Топчи́тися, -чуся, -чешся, гл. Топтаться, суетиться. *Роздігся і давай бродити по потічку, шукати загуб лі: топчився, топчився — не найде.* Драг. 191.

Топчій, -чія, м. = Топчак. Борз. у.

Тор, -ру, м. Слѣдъ, колея. Вх. Уг. 271. Шейк.

Торавець, -вця, м. Паршивецъ. Угор.

Торавий, -а, -е. Паршивый. Угор.

Торба, -би, ж. 1) Мѣшокъ, котомка, сума. *Налякав міх, то й торби страшно.* Посл. *Заберу дітей у торбу, піду у мандрівку.* Макс. *Торба мені жінка, кий у мене братом.*

Шейк. Писана торба. Мѣшокъ изъ разноцвѣтныхъ кусочковъ сшитый. *Носитья, як циган з писаною торбою.* Шейк. 2) Шкірана торба. Шуточно: желудокъ. *Куди хліб дів? — Сховав у шкірану торбу.* Шейк. 3) О женщинѣ: распутная. Шух. I. 34. Ум.

Торбонька, торбочка, торбѣшка.

Торбака, -ки, ж. Ув. отъ торба. НВолын. у.

Торбан, -на, м. Торбанъ, музыкальный инструментъ. КС. 1892. III. 381. *Козак грає на торбані, за ним дівки, коби лані.* Гол. III. 57.

Торбаниста, -ти, м. Играющій на торбанѣ. Шейк.

Торбанистий, -того, м. = Торбаниста.

Торбей, -бея, м. Нищій. Шух. I. 49.

Торбѣшка, -ки, ж. Ум. отъ торба.

Торбина, -ни, ж. = Торба 1. *Хоч іду в гостину, то беру хліб в торбину.* Шейк. Ум.

Торбинка, торбинонька, торбиночка.

Торбинковий, -а, -е. Относящійся къ торбин'ѣ. Шейк.

Торбинонька, торбиночка, -ки, ж. Ум. отъ торба.

Торбинуватий, -а, -е. Мѣшкообразный. *Торбинуватий горох.* Черк. у.

Торбно́ша, -ші, ж. Носящій торбу.

Торбонька, -ки, ж. Ум. отъ торба.

Торботряс, -са, м. Нищій, оборванецъ. Шейк.

Торботрясів, -сова, -ве. Принадлежащій торботряс'у. Шейк.

Торбочка, -ки, ж. Ум. отъ торба.

Торг, -гу, м. 1) Торгъ, договоръ о куплѣ и продажѣ. *В торгу нема гніву.* Шейк. 2) Площадь для торговли, рынокъ, базаръ. *Не рада коза на торг, та ведуть.* Посл. *Я на торгу була, торгом торгувала.* Грин. III. 417. **Він, вона до сього торгу й пішки.** Онъ, она очень рады этому. Ком. II. 68. Ум. **Торжок.** Мет. 205.

Торгання, -ня, с. Дерганіе. Шейк.

Торгати, -гаю, -еш, гл. Дергать. Шейк. *Вітер віконниці торгає на негоду.* Харьк.

Торгівля, -лі, ж. Торговля. Харьк. у.

Торгнути, -ну, -неш, гл. Дернуть. Шейк.

Торговий, -а, -е. Торговый.

Торговиця, -ці, ж. 1) Мѣсто, гдѣ происходитъ торговля скотомъ. *На торговиці, де коней та волів продають.* О. 1861. VI. 76. *На торговиці не було його биків.* Каменец. у. 2) Торговля, базаръ. *Нинька щось мала торговиця була.* Каменец. у. *Нема торговиці без жидівської головиці.* Шейк.

Торгування, -ня, с. Торгованіе. Ум. **Торгуваннячко.**

Торгувати, -гую, -еш, гл. Торговать. **Торгувати лихом.** Бѣдствовать, жить въ нуждѣ. Шейк.

Торгуватися, -гуюся, -ешся, гл. Торговаться.

Торгун, -ну, м. Раст. *Ptarmica cartilaginea* DC. Анн. 277.

Торжитися, -жуся, -жишся, гл. Торговаться. *А хто ж торжився за корову?* Лебед. у.

Торжок, -жку, м. Ум. отъ торг.

Торзати, -заю, -еш, гл. = **Торсати.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Торіти, -рю, -риш, гл. = **Торувати.** Шейк.

Торік, нар. Въ прошломъ году. *Виглядала козаченька молодого, що торік покинув.* Шевч. 27.

Торішній, -я, -є. Прошлогодній. *Так рад, як торішньому снігові.*

Торішняк, -ка, м. Родившійся въ прошломъ году. **Бичок торішняк.** Быкъ на второмъ году. Зміев. у.

Торкати, -каю, -еш, сов. в. торкнути, -ну, -неш, гл. 1) Трогать, тронуть, задѣвать, задѣть, толкать, толкнуть. *Торкни його, нехай не дрімає. Не гавкайте, собаченьки, я вас не торкаю.* Грин. III. 284. *Хто торка, тому відчиняють.* Шейк. 2) Попивать, выпить. *Торкаючи потроху гарну варенуху, кожний розказував про своє перше життя.* Стор. М. Пр. 154. 3) **Торкай! Трогай!** (Приказаніе кучеру). Сим. 57. *Сів на бричку: «Торкай!» І тільки закурилось.* Св. Л. 169.

Торкатися, -каюся, -ешся, сов. в. торкнутися, -нуся, -нешся, гл. Дотрогиваться, дотронуться, касаться, коснуться. *До тіла він не торкався.* Ком. II. 60.

Торкнути, -ся. См. **Торкати, -ся.**

Торконутися, -нуся, -нешся, гл. = **Торкнутися.** *Торконись до мене руками й головою.* Мнж. 41.

Торкотання, -ня, с. = **Торохтіння.**

Торкотати, -кочу, -чеш, гл. = **Торохтіти.** *Наша піч торкоче, чогось вона хоче, хоче вона раю, красного короваю.* Рк. Макс.

Торкотіти, -кочу, -тиш, гл. = **Торкотати.** *Ой, битиму: будут тобі кости торкотіти, як біб в бордюзі.* Вх. Зн. 70.

Термосити, -шу, -сиш, гл. Тормошитъ, терebить. Угор.

I. Торок, -ку, м. 1) Кромка. Гол. Од. 21. 2) Кусокъ полотна съ бахромой, прикрѣпленный къ навою; къ каждой нити бахромы прикрѣпляется нить навиваемой основы. Чуб. IV. 96. Вас. 167. Шух. I. 259. 3) мн. **тороки**. Бахрома (напр. на платкѣ). Гол. Од. 77. Шух. I. 124, 132. *Білі рушники — шовкові тороки*. Нп. Каменец. у. Ум. **Торочок**.

II. Торок, (ку?), м. Небольшой плотъ изъ 3 — 4 бревень; на торки разбивается большой плотъ и пригоняется къ берегу. Мнж. 193.

Торонко, торонці, нар. Много, густо, часто, урожайно. Вх. Зн. 70.

Тороп, -па, м. Поспѣшность, смятеніе. *З торопа не вгледіла, де що і стоїть*. Новомоск. у.

Торопа, -пи, ж. = Тропа. Взяти торопу = Вхопити тропу. *Чи вони не возьмуть собі торопи, як робить, чи хто їх знає, а у них завжди хліба нема*. Екатеринос. у.

Торопа, -пи, об. Непроворный, неповоротливый. Шейк.

Торопало, -ла, об. 1) = **Торопа**. 2) Болтунъ, говорунъ. Шейк. Вх. Зн. 70.

Торопати, -паю, -єш, гл. 1) Бѣдствовать, влачить жизнь. Угор. 2) Болтать. Вх. Зн. 70.

Торопитися, -плюся, -пишся, гл. Пугаться, робѣть. *Чого він торопиться, оцей тороплений кінъ?* Канев. у.

Тороплений, -а, -е. Осторопѣвший, ошеломленный, одурѣлый, пугливый. *Стояла довго тороплена*. Котл. Ен. I. 34. *Звірюка до огню підскочив, підскочив, озирнувся, мов тороплений сів, бо зроду вперше він огонь уздрів*. Греб. 385. *Насторошать уши тороплені коні*. О. 1861. II. 42. *Тороплена дитина*. Канев. у.

Тороро! меж. для выраженія сильного кипѣнія. *Я сиділа на постелі, а капуста в печі тороро, тороро*. Ном. № 6851.

Торос, -су, м. = Тарас. Левч. 42.

Торототіти, -точу, -чеш, гл. = Таратотіти. *Решето тороточе, чогось воно хоче*. Драг. 379.

Торох, -ху, м. Стукъ, грохоть. *Що ж то за торох да по дорозі?* Чуб. III. 213.

Торох! меж., выраж. ударъ, стукъ: трахъ! *Торох рутульця в лівий бік*. Котл. Ен. *Торох, торох у вікно, аж скло дзеленчить*. Г. Барв. 272.

Торохкати, -каю, -єш, гл. Гремѣть, грохотать. *Ми над громом стоїмо. Унизу огнем він грає і торохкає-гримить*. К. Дз. 237.

Торохкотати, -кочу, -чеш, гл. = Торохтіти. *Решето торохкоче*. Чуб. *Торохкоче ложками*. О. 1861. XI. Св. 55.

Торохкотійка, -ки, ж. = Торохтійка.

Торохкотіти, -кочу, -тиш, гл. = Торохкотати.

Торохнеча, -чі, ж. Стукъ, грохоть, шумъ. О. 1862. IX. 65. *Ну, та й не торохнеча у вас у городі, аж у голові гуде*. Харьк.

Торохнути, -ну, -неш, гл. Трахнуть, шарахнуть, грохнуть. *Буйволи прийшли, та один... як торохне рогом (у бочку), так дно й вилетіло*. Драг. 106. (Стрелець) *націливсь, як торохне*. Драг. 42. *Ой торохнула-ревнула мідяна гармата*. К. Досв. 209. *Громом торохнуло в гори й долини*. Щог. Сл. 61.

Торохнява, -ви, ж. Грохоть. *Така торохнява у тому млині*. Лебед. у.

Торохта, -ти, ж. Сплетни. *Я віри не діймав, як люде про неї торохту пустили.* Г. Барв. 343.

Торохтело, -ла, с. Деревянный колокольчикъ на шеѣ коровы, вола. Зміев. у.

Торохтій, -тія, м. Крикунъ, пустозвонъ. Шейк. Торохтія везти. Їхать порожнякомъ, съ пустой бочкой. Шейк.

Торохтійка, -ки, ж. Пустомеля, болтунья. *І не заціпитъ їй, гаспидській торохтійці.* О. 1861. XI. Кух. 34.

Торохтілка, -ки, ж. Родъ дѣтской игрушки: полый шарикъ или ящичекъ, наполненный малыми шариками, внизу ручка; отъ сотрясенія — стукъ. Ум.

Торохтілочка.

Торохтіло, -ла, с. = **Торохтело.** Харьк. у.

Торохтіння, -ня, с. Стучаніє, громыханіє.

Торохтїти, -чу, -тиш, гл. 1) Постукивать, стучать, громыхать, гремѣть. *Не тупочуть коні, не торохтять коляси.* МВ. (О. 1862. III. 46). *Торохтів бубон.* Стор. М. Пр. 126. *Чую, щось торохтить у вікно. Доц по залізу торохтить.* 2) Болтать. *Торохтить, як вітряк.* Ном. № 12896. *За те розумний чоловік. Живе тихесенько весь вік, не торохтить і не гукає.* Гліб.

Торочення, -ня, с. 1) Обшиваніє бахромой. 2) Болтовня.

Торочини, -чин, ж. Свадебный обрядъ, состоящій въ томъ, что дѣвушки пришиваютъ **торочки до рушників.** Шейк.

Торочити, -чу, -чиш, гл. Обшивать бахромой. *В сусідоньки я була, рушнички торочила.* Грин. III. 197.

Торочити, -чу, -чиш, гл. Говорить одно и то-же, твердить, говорить вздоръ. *Я тобі сто разів торочила.* Г. Барв. 506. *Дурний дурне й торочить.* Ном. № 6165.

Торсати, -саю, -єш, гл. Трясти, двигать, толкать, дергать. *Не торсай столом, бо я на йому пишу.* Сквир. у. *Взяла ту прислужницю та й пхнула. Ваба то і вгледіла: «Що це ти її торсаєш?»* Чуб. II. 31.

Торсонуги, -ну, -неш, гл. Сильно толкнуть, двинуть. *Чоловік торсонув плечима Дувиди.* Левиц. Пов. 179. *Як торсоне мене в спину.* Левиц. ПЙО. I. 282.

Торува́ти, -рую, -єш, гл. Утаптывать, пролагать дорогу. Шейк.

Торч, -чі, ж. Родъ огорожи: палки изъ хвороста, укрѣпленныя вертикально. *Обгородив торчу.* Черк. у.

Торчіна, -ни, ж. Одна палка изъ **торчі.** Черк. у.

Торчовий, -а, -е. Сдѣланный изъ **торчі.** *Одна торчова стіна у клуні, а друга з дощок.* Черк. у.

Торчо́к, -чка, м. Раст. *Helvella esculenta Pers.* Анн. 164.

Тосі, то́ся, меж. для выраженія плесканья въ ладоши (дѣтск.). О. 1862. IX. 119. *Давно тобі тосі плескали? Неужели ты себя считаешь взрослымъ?* Шейк.

Тоскно, нар. Тоскливо, грустно. *Не хилийся, сосно, бо й так мені тоскно.* Гол. I. 192.

Тосяти, -сяю, -єш, гл. Бить въ ладоши, плескать, забавлять ребенка. Шейк.

Тот, тота, тоте, тото́, мѣст. Тотъ, та, то. *А тоті воли я купив у пана.* Каменец. у. *Крутиться тота фицька.* Шейк. *Ні за сесе, ні за тото.* Фр. Пр. 6. *Вона тото почула.* Грин. III. 346.

Тотам, нар. Вотъ тамъ. Ой не видко Коломий, лишень видко сіни, тотам мого миленького кучері посіли. Гол. II. 302.

Тото́к тото́к! меж., виражающее крикъ пѣтуха. А півник каже: тоток-тоток, не велів коток. Рудч. Ск. II. 4.

Точений, -а, -е. Точеный, токарской работы. Точеній тарелі. Гол. II. 632.

Точення, -ня, с. Точеніе на токарномъ станкѣ.

Точило, -ла, с. Точило, точильный камень. Ном. № 12795. Наляга, мов коваль на точило. Ум. **Точи́льце.**

Точи́ти, -чу́, -чиш, гл. 1) Точить на токарномъ станкѣ. Шейк. (Токарь) *точить тарілку*. Грин. III. 520. 2) Остричь на точилѣ, точить. *Точив ножиці, а все тупі*. Шейк. 3) Цѣдить, лить, проливать. *Пишов у другу темну хату точити горілку з барильця*. Левиц. I. 144. *Кров як воду точить*. Шевч. 4) — **зерно**. Очищать зерновой хлѣбъ на грохотѣ. *Пшеницю точив*. Екатериносл. г. 5) Рыть, взрывать. *Се той звірок, що нори точить* Сквир. у. *Шнуровані бітки землицю точат* (як танцює). АД. I. 43. 6) Грызть. *Миші точать пишно*. Шейк. *Шашіль точить дерево*. *Лисичка дірку в санях точить*. Чуб. II. 119. 7) Катить. *Скаже мені робити — під гору камінь точити: поточу я камінь на місто*. Гол. 8) — **війну**. *Вести войну*. *Войну з ляхами точив*. О. 1862. II. 57. 9) — **брехню**. *Врать*. *І почнеш їм точити такеє, чого зовсім не поводилось на світі*. О. 1862. V. 29. *Точить брехню цілий день*. 10) — **балайдраси, теревені, ляси**. *Болтать вздоръ*. *Балайдраси точить дівці*. Греб. 393. *Точить балайдраси моїм дочкам*. Левиц. I. 143.

Точи́тися, -чу́ся, -чишся, гл. 1) Точиться на токарномъ станкѣ. 2) Точиться, остричься. 3) Цѣдиться, литься, течь. *Чия кров і досі точиться?* Стор. М. Пр. 92. 4) О зерновомъ хлѣбѣ: очищаться на грохотѣ. *Із пшениці, що точилась у решетах, милась, поки чистая як сонце й світла становилась*. Мкр. Н. 33. 5) Катиться. *Точилися вози з гори*. Гол. 6) Идти шатаясь, покачиваться, склоняться на одну сторону. *Голова йому (п'яному) закрутиться, то він так і точиться*. Кв. II. 257. *Він собі такий чоловік, — куди хто пхне, туди й точиться*. Харьк. г. 7) О времени, дѣйствіи: длиться, тянуться, продолжаться. *Гульба точилась до самого світу*. МВ. (О. 1862. III. 49). *А тим часом розмова точиться та точиться*. МВ. (КС. 1902. X. 145).

Точій, -чія, м. Рабочій, очищающей зерно на грохотѣ. *Я був тоді точій на тім току, пшеницю точив*. Екатериносл. г.

Точка, -ки, ж. Зоол. Полѣвка, *Hypodaeus*. Вх. Лем. 374.

То́чний, -а, -е. Точный.

Точнісінько, нар. Точь въ точь. *Пороблю було кіскою колеса млинові і п'ятірні, точнісінько як у млині*. Левиц. I. 102.

То́чно, нар. Точно.

Точо́к, -чка, м. 1) Ум. отъ **тік**. *Дути точо́к*. См. **Тічок**. Грин. II. 350 2) Толкучка, толкучій рынокъ. *Плутаються, як на точку міщанки*. Левиц. Пов. 143. 3) У косарей: выдолбленная изъ дерева посуда, привязываемая къ поясу; въ нее наливають воды и кладуть брусокъ для точенія косы. Вх. Зн. 81. См. **Кушка 1**.

Тошно, нар. Тошно, тяжело, тягостно. *І добре мені, і тошно мені, аж прихилюся я до вишні*. Левиц. I. 48. *Да не хилися, сосно, бо й так мені тошно*. Мет. 248.

То́що. См. **То**.

Тоя, тої, ж. Раст. а) *Aconitum Napellus* L. ЗЮЗО. I. 109. *Aconitum variegatum*. Лв. 96. б) — **польова**. *Geranium sanguineum*. Анн. 156. в) — **лісна**. *Lysimachia vulgaris*. Лв. 100. У городі зілле-зілле, за городом тоя, проси, любко, щире Бога, щобиць була моя. Гол. Тою, одолан і бідрич над Прутом вважають за помічні від мору. Ном.

Тпру! меж. Тпру, приказъ лошади остановиться.

Тпрукати, -каю, -єш, сов. в. **тпрукнути, -ну, -неш**, гл. Говорить, сказать лошади тиру. Грицько.... тпрука на все поле. Мир. ХРВ. 42. Грин. Н. 120.

Тра, нар. = **Треба**. Не тра стару клопотати, стара знає кому дати. Ном. № 2771. Чи зле, чи добре, — тра привикати. Грин. III. 397.

Трава, -ви, ж. Трава. На ледачій землі і трава не росте. Ном. Ум. **Травка, травонька, травочка, травиця, травичка, травиченька**. Щоби сіно не зчорніло і в полі травиця. Чуб. V. 14.

Травень, -вня, м. Мѣсяць май.

Трави́на, -ни, ж. Стебель трави, травинка. Левиц. Пов. 357. Ум. **Травинка**.

Травина, -ни, ж. соб. Трави. Ой заросла тота стежка лихом, травиною, де-м ходила, говорила, серденько, з тобою. Гол. II. 350.

Травити, -влю́, -виш, гл. 1) Варить, переварить (пищу). 2) Тратить, терять. У козака так но жити, день за днем на тім травити, щоб співати, танцювати, дівчатонька ціловати. Гол. III. 57.

Трави́ця, -ці, траві́ченька, траві́чка, -ки, ж. Ум. отъ трава.

Травка, -ки, ж. Ум. отъ трава.

Травневий, -а, -е. Майскій.

Травний, -а́, -е́. 1) Удобоваримый, съдобный. Левч. 167. 2) Питательный. Не хліб добрий, травний, не то що торішній, що не знать, що й їв. Кременч. у.

Травник, -ка, м. Мѣсто поросшее травой. Стану з тобов до слюбоньку на травнику-билиску. Гол. IV. 167.

Травняк, -ку, м. Настойка на разныхъ травахъ. Ум. **Травнячок**.

Травоїдний, -а, -е. Травоядный. Шейк.

Травонька, травочка, -ки, ж. Ум. отъ трава.

Травур, -ра, м. Трауръ. Не йди в черниці: я тобі весь замок окрию травуром, як домовину. К. Бай. 18.

Травянець, -нцю́, м. Раст. *Carthusianorum* L. I. ЗЮЗО. I. 121.

Трав'яний, -а, -е. Травяной. Під ногами стелеться зелений трав'яний поміст. Левиц. I. 204. Трав'яні пахощі. Г. Барв. 146. **Жаба трав'яна**. *Rana esculenta*. Шейк. **Трав'яний коник**. Полевой кузнечикъ. Мир. ХРВ. 4.

Трав'яник, -ка́, м. 1) Раст. *Nemerocallis graminea* Andr. Шейк. Анн. 115. 2) Рыба бычокъ, *Gobius orphiocephalus* Pall.

Трав'янка, -ки, ж. 1) Раст. а) *Stellaria Holostea* L. Анн. 343. б) *Tragopogon floccosus* N. А. К. Анн. 356. Плела вінок з ромену, сокирок, трав'янок. Мир. ХРВ. 60. 2) Проститутка. Шейк.

Трав'янозелений, -а, -е. Имѣющій цвѣтъ, похожій на зелень трави. Шейк. Вх. Пч. II. 17.

Трай, траю, м. Судьба, успѣхъ, удача, счастье. Аби їм Бог дав хліба і соли, трай добрий і вік довгий. ЗЮЗО. II. 484.

Трактиїрник, -ка, м. = Трахтирник. Гн. II. 141.

Трактиїрничка, -ки, ж. Трактирщица, жена трактирщика. Гн. II. 141.

Трактиїрня, -ні, ж. = Трахтир. Гн. II. 141.

Трактиїрвя, -ні, ж. = Трактиїрня. Драг. 257.

Трактування, -ня, с. Угощення. Шейк.

Трактувати, -тую, -єш, гл. Угощати. *Сват того не чує, охочо трактуює.* Лукаш. 133.
Череваниха їх (гостей) трактувала. К. ЧР. 178.

Тра-ла-ла! меж. для вираження радості. *Тра-ла-ла, тра-ла-ла, на базарі була.* Шевч.
«Гуляй душа! Тра-ла-ла!» на весь шинк гукає. Г. Арт. (О. 1861. III. 103).

Трандафіль, -лі, трандафіра, -ри, ж. Роза, *Rosa centifolia* L. ЗЮЗО. I. 134.
Трандафіль там цвіла, хороша, повна, любо подивитись. Свиня під неї тиць і кинулась назад.... *трандафіль поколола пику.* Гліб. (1895). 157.

Трандахил, -лу, м. Раст. Сирень, *Syringa vulgaris* L. Анн. 346.

Трандахиловий, -а, -е. Сиреневий. Шейк.

Трапаш, -ша, м. Зимня дорога, утоптанная овцями. Шух. I. 81.

Трапеза, -зи, ж. 1) Столъ, кушанье. *Та трапеза була вже багато скудніша.* Левиц. I. 394.
2) Въ монастыряхъ: столовая. *Иди в трапезу.* Шейк.

Трапезувати, -зую, -єш, гл. Ъсть, обѣдать. *Почали трапезувать удвох.* Мнж. 149.
Трапезуйте, люде добрі. Левиц. Пов. 340.

Трапляти, -ляю, -єш, сов. в. трапити, -плю, -пиш, гл. Попадати, попасть. О. 1862. V. 106. *Трапила й коса на камінь.* Федьк.

Траплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. трапитися, -плюся, -пишся, гл. Случаться, случиться. Левиц. I. 295. *Трапляється і десять батьків на году, а мати одна на роду.* Міус. окр. *Наталці траплялись женихи.* Котл. Нп. 350. *Трапилось лихо. Трапляється, часом тихенько заплаче.* Шевч.

Трапо́к, м. Только въ вираженіи: **на трапку.** Гдѣ случится, де трапиться. *На трапку шукай.* Елисаветгр. у. *Де ніж? — На трапку.* Ном. № 12749. Мнж. 167.

Трапок, -пка, м. Слѣдъ, тропа, дорога. *Взяти трапок.* Харьк. г.

Трапунок, -нку, м. Случай. Сквир. у.

Тра-ра-ра! меж. Припѣвъ. Грин. III. 461.

Тра-ра-рі! меж. Припѣвъ. *Гей летіли журавлі то великі, то малі, сіли собі край рілі заспівали: тра ра-рі!* ЗЮЗО. II. 529.

Трата, -ти, ж. Утрата, убытокъ, потеря. *Чи зиск, чи трата — една заплаата.* Ном. № 10525.

Тра-та-та! меж. для вираження барабанного боя. Шейк.

Тра́тити, -чу, -тиш, гл. 1) Расходовать, прожить, тратить. *Сам бачу, що худобу трачу.* Шейк. *Що тобі у руки не дай, усе тратиш.* Канев. у. 2) Терять, губить. *А я плачу, літа свої марно трачу.* Чуб. V. 1. *Служба вільность тратить.* Ном. 3) Казнить, лишать жизни. Гн. I. 57. *Вдовин-синонька тратити гадають.* Гол. *Була дівка така. І вона мала четверо дітей.... ті діти тратила.* Гн. II. 127.

Тратитися, -чуся, -тишся, гл. Тратиться.

Тратувати, -тую, -єш, гл. Портить, топтати. *Тратує озимину худоба, бо земля мокра.* Каменец. у.

Трафити, -ся. См. Трафляти, -ся.

Трафля́ти, -ляю, -єш, сов. в. трафити, -флю, -фиш, гл. = Трапляти, трапити.

Трафила коса на камінь. Шейк.

Трафля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. трафитися, -флюся, -фишся, гл. = Траплятися, трапитися. *От знай, дівчя, як сказати, як ся трафит постояти. Лукаш. 119.*

Трафні́й, -а́, -е́. Негодный для употребления евреямъ, нечистый. *Трафне м'ясо. Шейк.*

Трахати, -хаю, -єш, гл. Стучать. *Це ви, пане, трахали в стінку? Ні, не я. — А я думала, що ви та й прибігла. Черниг. у. Слов. Д. Эварн.*

Трахвити, -ся, -хвлю, -ся, -хвиш, -ся, гл. = Трафити, -ся = Трапити, -ся. *Трахвив го в седно. Ном. № 1782.*

Трахт, -ту, м. Трактъ, большая дорога. Гн. II. 192. *І на трахт теплицький справив сина. Мкр. Н. 39. Ум. Трахточок. Постав шинок на трахточку — шинкувати буду. Чуб. V. 300.*

Трахта, -ти, ж. Только въ слѣдующей загадкѣ на борону. *Трахта-плахта по полю скаче. Ном. стр. 300, № 372.*

Трахте́рня, -ні, ж. = Трахтир. *Кажут люди, шо милий не п'є, а він рано з трахтерні йде. ЗЮЗО. II. 458.*

Трахтир, -ра, м. Трактиръ. *А милень з трахтира йде. Чуб. V. 588.*

Трахтирний, -а, -е. Трактирный. Шейк.

Трахти́рник, -ка, м. Трактирщикъ. Шейк.

Трахти́рників, -кова, -ве. Принадлежащій трактирщику.

Трахтовий, -а́, -е́. Проѣзжий. *Шлях не трахтовий. Драг. 244.*

Трахтови́тий, -а, -е. Умѣющій угощать. Шейк.

Трахто́чок, -чка, м. Ум. отъ трахт.

Трахтува́ння, -ня, с. = Трактування.

Трахтува́ти, -тую, -єш, гл. 1) = Трактувати. 2) Разсуждать, разговаривать; судить, осуждать. *Не видно про мене трахтують, видно про мою землю Грицько замишляе.*

Мир. Пов. I. 154. Я ж думала, воріженьки шо сплять і не чують, — вони ж мене молодую судять і трахтують. Грин. III. 190.

Трахтува́тися, -туюся, -єшся, гл. Спорить, препираться. *Оце, Карпе, за твою сусідку трахтувалися. Мир. Пов. I. 141.*

Трацький, -а, -е. Лѣсопильный. Шух. I. 88.

Трач, -ча, м. 1) Пильщикъ, распиливающій бревно на доски. Шейк. **2) = Трачевня.** Вх. Лем. 473.

Трачарь, -ря, м. = Трач 1. Хотин. у.

Трача́ти, -чаю, -єш, гл. = Тратити 1. *Нехай мені отець худоби не трачає, скарбів не збуває, нехай мене молоді з неволі не викупає, бо я вже потурчилась, побусурменилась. АД. I. 235.*

Трачевня, -ні, ж. Лѣсопильня. Змієв. у.

Трачення, -ня, с. Расходъ. Шейк.

Трачі́ння, -ня, с. Опилки. Шейк.

Трачів, -чева, -ве. Принадлежащій пильщику.

Трачка, -ки, ж. Лѣсопильня. Шейк. Шух. I. 181.

Трачник, -ка, м. = Трач 1. Вх. Лем. 474.

Трачува́ти, -чую, -єш, гл. Распиливать бревно на доски. Уман. у.

Траш! меж. Крикъ на овецъ. Зміев. у.

Тре, нар. Сокращ. треба. *Тре тим рогом чесатися, котрим можна дістатися.* Шейк.

Тре́а, нар. Сокращ. треба.

Треба, нар. Надо, нужно, необходимо. *Пошли, Боже, з неба, чого нам треба.* Ном. *Хоч хочете — не хочете, треба привикати.* Нп. Иногда употр. какъ суц.: *І він з своїм требом.* Грин. I. 236. *Требові й кінця нема.* Грин. I. 244. *На що купив? — Треба; на що продав? — Треба. І требові кінця не буде.* Ном. № 9748.

Треби́ти, -блю, -биш, гл. Тратить, затрачивать, употреблять. *Я на дітей требив грошей чимало.* Лебед. у.

Требіж, -жа, м. Отбросы, мясо негодное въ пищу для людей. Шейк.

Треблаженне дерево. Легендарное дерево, выросшее изъ обруча, который клалъ себѣ на голову больной Адамъ; оно имѣло видъ креста и на немъ впоследствии былъ распятъ Спаситель. Драг. 94.

Требник, -ка, м. Требникъ.

Требно, нар. Требовалось, было потребовано. *Корчмарочка добрі зная, что мні спотребно, повни лашки наливає, хотя і не требно.* Гол. III. 523.

Требува́ти, -бу́ю, -єш, гл. 1) Пробовать, отвѣдывать. Борз. Сосниц. у. 2) Пробовать, пытаться, испытывать. Сосн. у. *Розуму требую.* Гол. II. 276. 3) — **чо́го, чим.** Нуждаться, имѣть необходимость въ чемъ. Вх. Зн. 70. *Пана сі не бою, війтом не требую.* Шух. I. 199.

Требулька, -ки, ж. Раст. *Allium choenoprasum* L. Анн. 23.

Тревший, -а, -е. Сытный. Борз. у.

Трейки, нар. = **Тричі.**

Трейти́на, -ни, ж. = **Третина.** *Половину царства, трейтину щастя.* АД. I. 28.

Трейти́й, -я, -є, числ. = **Третій.**

Трейтяк, -ка, м. = **Третяк.**

Трейтяка, -ки, ж. Трехлѣтняя телка. *Худібку мали в себе невеличку, теличку-трейтяку.* Рудч. Ск. II. 174.

Трейцятый, -а, -е, числ. = **Тридцятый.**

Трейчатий, -а, -е = **Тройчатий.** *Нехай засвітить трейчатую свічку.* Мет. 162.

Трейчи, нар. = **Тричи.** *Обійди трейчи кругом церкви.* Ном. № 4527. *Крикнув чорний ворон трейчи у байраці.* О. 1861. II. 41.

Трембіта, -ти, ж. Музыкальный инструментъ гуцуловъ — длинная, около 3 метровъ, деревянная труба; узкій конецъ называется **пицо́к**, широкий — **голосник**, а расширенная часть инструмента **голосни́ця**. Шух. I. 72. Ум. **Трембітка, трембіточка.**

Трембітанник, -ка, м. Музыкантъ, играющій на **трембіті**. Шух. I. 29. II. 72.

Трембіта́ти, -таю, -єш, гл. Играть на **трембіті**. Шух. I. 197. *Та як озмут трембіточки, на них трембітають.* Шух. I. 204.

Трембітка, трембіточка, -ки, ж. Ум. отъ **трембіта**.

Трембухатий, -а, -е. Брюхастый, съ большимъ брюхомъ. Вх. Лем. 4 74.

Трембухач, -ча, м. Брюхачъ, толстопузый. Вх. Лем. 474.

Тременталь, -лю, м. Раст. *Geranium Palustre* L. Анн. 155.

Тремкий, -а, -е. О голосъ: серебристый, звенящій. *Тремкий* (голос), як тонке срібло, як найтончий кришталъ. Левиц. Пов. 192.

Тремтіння, -ня, с. Дрожаніє.

Тремтіти, -мчу, -тиш, гл. Дрожать, трепетать. *Нехай тремтять, рикають гори.* К. Псал. 111. *Роса на листях тремтіла.* Шейк. *Затишає голос, тремтить.* Левиц. ПЙО. I. 495.

Трензель, -зля, м. Уздечка съ удилами. Ум. **Трензелька.** *Взяла коня за трензельку.* Гол. III. 52.

Треножити, -жу, -жиш, гл. Спутать три ноги веревкой (у коня). *Щоб не втікла коняка, треба її трепожити.*

Трепати, -паю, -еш и -плю, -плеш, гл. 1) Трясти? 2) Идти. *Буде три милі трепати.* Вх. Лем. 475. 3) Жадно ѣсть, уписывать, уплетать. Котл. (Шейк.).

Трепатися, -паюся, -ешся и плюся, -плешся, гл. Трястись, встряхиваться, дрожать. Вх. Уг. 271. *На ясени листя ся трепле.* Вх. Лем. 475. См. **Тріпатися.**

Трепачка, -ки, ж. Кисточка на концѣ кнута. Вх. Лем. 475.

Трепет, -ту, м. Дрожаніє, содраганіє, трепеть, ужасъ. *Обняв мене великий страх і трепет.* К. Іов. 64. **Під трепетом.** *Въ страхѣ. Як прийшов п'яний, я під трепетом висидів цілу ніч* НВолын. у.

Трепета, -ти, ж. Осина. Угор. *Populus tremula.* *Ой сідла зозулечка в лісі на трепеті.* Гол. Ум. **Трепїтка.** *На тім боці при потоці трепїтна ся трепле.* Гол. III. 40.

Трепета́ти, -чу́, -чеш, гл. 1) Дрожать, содрагаться, трепетать. *І вся вселенна трепетала.* К. Псал. 176. *Легко трепече його серце.* Мир. ХРВ. 40. 2) Боятся, трепетать.

Трепета́тися, -чу́ся, -чешся, гл. Вздрагивать, дрожать, трястись.

Трепéтик, -ка, м. Въ сѣделкѣ: металлическая дужка, сквозь которую проходить черезсѣделень. Харьковъ. (Лобод.).

Трепетний, -а, -е. Трепещущій. *Трепетна земля.* Шевч.

Трепеття, -тя, с. Все дрожащее, эпитетъ растений. Шейк. *Дунай висихав, зіллям заростає, зіллям трепеттєм, вишляким цвітом.* АД. I. 33.

Трепїлка, -ки, ж. Пт. *Coturnix communis,* перепель. Вх. Лем. 475.

Трепїтка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **трепета.** 2) Султанъ (на головномъ уборѣ офицера): перья на шляпѣ. Вх. Лем. 475.

Трепїто́к, -тка, м. Трепещущій. *Сестриці дайте вінок трепїток.... ней ся трепоче, на кого хоче.* Гол. II. 56.

Трепїття, -тя, с. = **Трепеття.** Гол. IV. 130.

Трепло, -ла, с. 1) Весло у плота. 2) Деревянный инструментъ въ формѣ заостреннаго весла съ короткой ручкой, съ острыми краями лопасти — обь него треплють лень, очищая его отъ кострики. Черниг. у.

Трепнути, -ну, -неш, гл. Тряхнуть. *Ввечері, кінчаючи роботу, молотники казали: — ні, ще на вдову, — Еге, еге, трепнімо хоч снопів з пять.* См. **Тріпнути, -ся.**

Трепота, -ти, ж. = **Трепета.** Вх. Лем. 475.

Трепота́ти, -чу́, -чеш, гл. 1) = **Трепетати.** 2) Трясти, потрясать. *За нев, за нев два ляшеньки з голими шаблями. Оден іде трепотячи, другий іде тихо.* Гол. I. 66.

Трепота́тися, -чу́ся, -чешся, гл. = **Трепетатися.** *Вінок-трепїток.... ней ся трепоче.* Гол. II. 56. *І кужїлка трепочеться, мені прясти не хочеться.* Рк. Макс.

Трепотіти, -чу́, -тиш, трепотітисся, -чу́ся, -тишся, гл. = Трепотати.

Третий, -а, -е, числ. = Третій. Трета упала поконець серденька. Гол.

Третина, -ни, ж. 1) Третья часть. 2) мн. **третини.** Третій день послѣ кончини челоуѣка, сопряженный съ поминальнымъ обѣдомъ. Мил. 171. Ум. **Третинка, трети́ночка.**

Третій, -я, -є, числ. Третій. Два кметі, пан третій. Шейк. Уп'ять, так, об третіх півнях, приходить щось до вікна та й каже. Рудч. Ск. II. 76. Вже так як об третьоту упрузі назириу він коненя. Рудч. Ск. II. 175.

Трётний, -а, -е. Относящийся къ трети, рассчитываемый по третямъ. Шейк.

Третно, нар. По третямъ. Шейк.

Третьак, -ка, м. 1) Животное, которому три года. *Марець третяку бичу ріг зломить.*

Ном. № 413. 2) Третій по времени рой изъ старого улья. *Це вже нема що: з третяка не буде пуття.* Подольск. г. 3) Трехсаженный отрубокъ древеснаго ствола. Шух. I. 177.

4) Младшій пастухъ при **чабані** и **личмані**. Черном. 5) Родъ колѣна въ танцѣ. *Під дудку била третяка.* Котл. Ен. I. 19. *Мов літав і не торкався до землі ногами. Гон! гукав у боки взявшись, сипав третяками і навприсядки пускався й колесом крутився.* Мкр. Н. 30.

Зубами третяка вибивати. Дрожать такъ, что зубъ на зубъ не попадаетъ. О. 1862.

IV. 88. 6) Порода чеснока. Вас. 204. Ум. **Третьачок.** Бичок-третьачок. Ном. № 10211.

Трефити, -флю, -фиш, гл. Заплетать мелко волоса, чтобы были кудри. Шейк.

Трець, терця, м. Трущій, тотъ, кто треть. *Ні трець, ні мнець, ні в дуду грець.* Посл.

Тречи, числ. = Тричи. Грин. III. 263. *Тречи на день одвідаю.* Шейк.

Треш! меж. Крикъ на овецъ. Мир. ХРВ. 39.

Три, гръох, числ. Три. *Один син — не син, два сини — пів-сина, три сини — ото тільки син.* Ном. № 9286.

Триб, -бу, м. 1) Часть ткацкаго станка. См. **Верстать.** МУЕ. III. 17. 2) Склонность, стремление. **Вона йде своїм трибом.** Она дѣлаеть по собственному желанію. Лохи. у. 3) **Триб-зілля = Трой зілля.** *А хто ж мені триб-зілля достане, той зо мною на шлюбоньку стане.* Грин. III. 238. Ум. **Трибо́к.** Вас. 165.

Триблистий, -а, -е. Съ запавшими боками. *Віл триблистий.* Черк. у.

Трибок, -бка, м. Ум. отъ **триб.**

Трибратній, -я, -є. Принадлежащій тремъ братьямъ. *Київським шляхом верби похилі трибратні давні могили вкрили.* Шевч.

Трибулька, -ки, ж. = Требулька. ЗЮЗО. I. 111.

Трибун, -на, м. 1) Трибунъ. 2) Одинъ изъ надзирателей за учениками (въ старыхъ малорусскихъ школахъ). *Втікайте з бурси: вас тепер не знайде ні консул, ні трибун.* К. ПС. 68.

Трибуна, -ни, ж. Трибуна. *Судова трибуна.* К. ХП. 122.

Трибунал, -лу, м. Трибуналь, судъ, судилище. *Вже судили княжі віча, панські трибунали.* К. ХП. 45. *Ми судимось громадським трибуналом.* К. НС. 24.

Трибух, -ха, м. Требуха. Шейк.

Трибухатий, -а, -е = Трембухатий. Желех.

Трибушон, -на, м. Штопоръ. Желех.

Тривавий, тривавкий, -а, -е. Выносливый, воздержный. НВолын. у.

Тривалий, -а, -е. 1) Продолжительный. Шейк. 2) Прочный, основательный. Шейк.

Тривалість, -лости, ж. 1) Бодрость, бодрое состояние, сила въ тѣлѣ. *Як не їсть чоловік довго скоромної страви, так нема й тривалости.* Каменец. у. 2) Прочность.

Тривальний, -а, -е = Тривалий 2.

Тривати, -ваю, -еш, гл. 1) Жить, существовать. *Комета тривала дві неділі. Добре тривати з ким.* Хорошо жить, быть въ ладахъ съ кѣмъ. *Війт з нами добре тривав.* Федьк. 2) Длиться, продолжаться. 3) **Тривай, тривайте!** Постой, постойте, подожди, подождите. *Ох, тривай, я й забула.* Шевч. «Тривайте! — гукав Кобза: — «глядіть, щоб кінь не забив котру11. Стор. М. Пр. 52.

Тривний, -а, -е. 1) Питательный, сытный. *Тривна каша.* Кременч. у. 2) Удобоваримый. 3) Удобный, пригодный. *Це дерево тривне на плуг.* Борз. у.

Тригубач, -ча, м. Губастый, съ большими губами. Угор.

Тригубий, -а, -е. Съ заячьего губою. Шейк.

Тридев'ятий, -а, -е, числ. Двадцать седьмой.

Тридев'ять, -ти, числ. Двадцать семь. *Усе дам: хоч десять городів, або тридев'ять кладів, або чого хочете.* Шевч.

Тридесятий, -а, -е, числ. Тридцатый. Шейк. Рудч. Ск. II. 105.

Тридесять, -ти, числ. Тридцать. *Єсть за тридесять земель попович Ясат.* Рудч. Ск. II. 104.

Тридньовий, -а, -е. Трехдневный. НВолын. у.

Тридцятеро, числ. Тридцать душъ, штукъ. *Тридцятеро й трое на подвір'ячко твоє.* Чуб. У тридцятеро. Въ тридцать разъ. *Та взяла вже тепер шовку у тридцятеро, чи що, та й обмотала знов.* Рудч. Ск. II. 70.

Тридцятий, -а, -е, числ. Тридцатый.

Тридцятка, -ки, ж. 1) Полотно очень тонкое, въ 30 пасмъ. 2) Копа-тридцятка. Счетная единица при продажѣ на базарѣ готовыхъ оконъ: 30 штукъ. Вас. 150.

Тридцяток, -тка, м. Тридцать. *Йому років до тридцятка було.* О. 1862. I. 29. *Років коло тридцятка назад.* Ном. № 11734.

Тридцятилітка, -ки, ж. Женщина тридцати лѣтъ. *Ще ж я зжурюсь без нього, то здаватимусь тридцятиліткою.* Г. Барв. 234.

Тридцятострунный, -а, -е. Съ тридцатью струнами (о музык. инструментѣ). *Не славте кобзаря словами золотими, повісьте ви над ним його тридцятострунну.* К. Дз. 191.

Тридцять, -ти, числ. Тридцать. *Змій дає йому ще книжку на тридцять днів.* Рудч. Ск.

Триждень, -дня, м. Три дня, трое сутокъ. Харьк. г.

Тризілля, -ля, с. = Тройзілля.

Тризубець, -бця, м. трезубецъ; вилы съ тремя зубьями. *Тризубець щоб тобі зломивсь.* Котл. Ен.

Трийцять и пр. = Тридцять и пр.

Трийчи, числ. = Тричи. *Трийчи відречешся.* Єв. Л. XXII. 34.

Триклятий, -а, -е. Трижды проклятый.

Триконь. Только въ выраженіи: у **триконь.** Тройкой лошадей.

Трикут, -та, м. Треугольникъ. Шейк. Ум. **Трикуток, трикуточок.**

Трикутник, -ка, ж. = Трикут. Желех.

Трикуток, -тка, трикуточок, -чка, м. Ум. отъ трикут.

Трилїтній, -я, -є. Трехлїтній. *Дає їм трилїтню житню солому.* Чуб. II. 336. *Хай на тебе трилїтня тряся!*

Тримання, -ня, с. Держаніє.

Тримати, -маю, -єш, гл. 1) Держать, содержать. *Тримала мене за руку.* Стор. М. Пр. 37. *Тримає коні, а волів не хоче.* Каменец. у. *Дочку тримай в дому, ще й заплати кому, щоб узяв біду з дому.* Ном. № 9313. *Бог батько: як буде нас тримати, то буде й годувати.*

Ном. № 77. 2) — **за що.** Считать, почитать за что. *Тримай, свято за свято.* Ном.

Триматися, -маюся, -єшся, гл. Держаться, придерживаться. *На Бога складайся, розуму тримайся.* Ном. № 64.

Тримбіта, -ти, ж. = Трембіта. *На полонині грає в тримбіту там вівчарь.* Млак. 116.

Тримонний, -а, -е. Употреблено въ брани. *Оттам до тримонного! (біса)?* Св. Л. 314.

Трина, -ни, ж. Употребляется также и лишь во множ. ч. съ тїми-же значенїями. 1) Сїнная труха, измельченное сїно или солома. Шейк. Фр. Пр. 177. 2) Опилки древесныя. НВолын. у. *Чому вітер несе трину? бо вона дрібненька.* ЗЮЗО. II. 442. Ум. **Трінка.**

Тринадцатеро, числ. Тринадцать душъ, штукъ.

Тринадцятий, -а, -е, числ. Тринадцатый.

Тринадцатка, -ки, ж. Полотно въ 13 пасмъ. Ум. **Тринадцяточка.**

Тринадцять, -ти, числ. Тринадцать.

Тріндатися, -даюся, -єшся, гл. Шляться, бродить. *Цигани.... триндают сі від міста до міста.* Гн. I. 115.

Трінди, меж. Припївъ. Гол. III. 492.

Тріндикати, -каю, -єш, гл. Наигрывать, напївать. Драг. 74. *Грицько.... триндикає та висвистує.* Мир. ХРВ. 40.

Тріндічка, -ки, ж. Родъ пїсни на живой бойкій мотивъ, содержанїя преимущественно шутливаго; **тріндічки** поются обыкновенно на **вечерніцях.** Мил. 63, 94.

Трінити, -ню, -ниш, гл. 1) Превращать въ труху. Шейк. 2) Сильно їсть. Шейк.

Триниця, -ці, ж. Обїдки сїна. Шейк. *Я в тебе стою по боки в гною, по боки в гною, триницю зуб'ю.* Гол. IV. 44.

Трінїжка, -ки, ж. = Трінїжок. НВолын. у.

Трінїжник, -ка, м. = Трінїжок. МУЕ. III. 30.

Трінїжок, -жка, м. Треножникъ, подставка или табуретъ на трехъ ножкахъ. Шух. I. 150. *Винїс із комори казан, повісив його на тринїжках.* Стор. М. Пр. 154. *Чїпка пересїв на другий тринїжок.* Мир. ХРВ. 181.

Трінка, -ки, ж. Ум. отъ **трина.**

Тринкаль, -ля, м. (отъ нїм. Trinkgeld). Деньги на могорычъ, могорычъ, взятка. *Тринкалі (старшина) побрав, а діла не зробив.* Полт.

Тринкати, -каю, -єш, гл. Картавить. Вх. Зн. 70.

Тріння, -ня, с. соб. отъ **трина.**

Трінпіль, и трінпуль, -ля, м. Палка, на которой вїшають для снятїя шкуры убитую овцу: посрединї она висить на веревкї, а концы ея продїты въ прорїзы заднихъ ногъ овцы. О. 1862. V. Кух. 39.

Трінчик, -ка, м. Названіє трехъ взятокъ при игрї въ **хва́льку.** КС. 1887. VI. 466.

Три́нькало, -ла, м. Расточитель, мотъ.

Тринькання, -ня, с. Расточительность, мотовство.

Тринькати, -каю, -єш, гл. 1) Расточать, мотать, спускати деньги. 2) Картавити, нехорошо произноситъ. Вх. Зн. 70.

Трипутень, -тня, м. Раст. *Plantago major* L. Анн. 259.

Трипутник, -ка, м. Раст. *Plantago avenaria* W. К. Анн. 258.

Трип'ять, -ти, числ. Пятнадцать. *Поки трип'ять* (тижднів по Різді) *не мине, то не буде тепла.* Ном. № 519.

Трирішній, -я, -є. Трехлѣтній. НВолын. у. *До він убогий! У нього трирішня пшениця стоїть на току.* Каменец. у.

Трисв'ятій, -а, -є. Пресвятой, святѣйшій. *Оттакої трисвятої.* Ном. № 6362.

Триста, числ. Триста. *Триста галок та 50 чайок, та 15 орлів одно яйце знесли.* Ном. стр. 292, № 60.

Триття, -тя, с. Треніє, растираніє. *І триття не пособе, як візьме корчем у животі.* Могил. у.

Триумф, -фу, м. Триумфъ, торжество. *До короля з триумфом їздив пишно.* К. Бай. 32.

Триумфальний, -а, -е. Триумфальний, торжественный. *Триумфальну галеру тобі.... я дарую.* К. МБ. XII. 279.

Триумфувати, -фую, -єш, гл. Торжествовать. *О, варваре! покинь триумфувати.* К. ХП. 73.

Трихи, трих, ж. мн. Треніє; переносно: возня, хлопоты. Употреблено въ слѣдующей поговоркѣ. *Трихи та мнихи, — нема оддихи.* Ном. № 10952.

Трицалівка, -ки, ж. Трехддюймовая доска. МУЕ. III. 29.

Тричи, числ. Трижды. *Чудний ти мені тричи, Терешку.* Лебед. у. *Буде твоя вража дочка на день тричи бита.* Чуб. V. 424.

Тришия. Въ выраж.: **у тришия гнати** — въ шею гнати. *Тільки цап стрибне у панський сад, на шії дзвін дзень-дзень! народ заворушився, і гостя в тришия в кошару мусять гнати.* Греб. 362.

Трібний, -а, -е. Нужный, необходимый. *Ще мені самому ця книжка трібна.*

Трібувати, -бую, -єш, гл. = **Требувати.** Вх. Лем. 475.

Тривати, -ваю, -єш, гл. = **Тривати.**

Тривога, -ги, ж. Тревога, смятеніє. *Приїхав у той город, де живе царь, коли там тривога: наступає великий ворог на город.* Грин. I. 185. *Закипіла по Вкраїні страшенна тривога.* К. Досв. 13. *І позникали дні безумних у тривозі.* К. Псал. 179.

Тривожити, -жу, -жиш, гл. Тревожить. *У привидки тривожиш мою душу.* К. Іов. 16.

Тривожитися, -жуся, -жишся, гл. Тревожиться. *Люде гірш та гірші лякалися й тривожилися.* МВ. III. 29.

Триво́к, -вку, м. Житъє, существованіє. *Я пишу кавалок мого життя, мого красного та любого трівку.* Федьк.

Трійка, -ки, ж. Отрава. Вх. Зн. 71. Также отрава какъ одинъ изъ способовъ рыбной ловли. Вх. Пч. II. 26.

Трійло, -ла, с. = **Трійка.** Вх. Зн. 71. Вх. Пч. II. 26.

Трійник, -ка, м. Шляя съ тремя полосами (продольными и поперечными). Вас. 160.

Трійця, тройця, -ці, ж. 1) Троица, Богъ въ трехъ лицахъ. Ном. № 4511, 4512. 2) Трисвѣщникъ. Шух. I. 270, 299 — 301, 310. *На столі трійця в васильках, в калині, казанок з кропильцем, надпилена свічка воскова.* Сим. 232. Также три соединенныя вмѣстѣ восковыя свѣчи. *Став боярин, старша дружка і світилка стала, шаблю й трійцю воскову у руках держала.* Мкр. Н. 25. 3) Раст. а) *Veronica prostrata* L. ЗЮЗО. I. 176. б) — **божа**. *Hypericum montanum*. Вх. Пч. I. 10.

Трійчак, -ка, м., а чаще во мн. **Трійчаки = Тройчаки**. Вх. Лем. 475. *Трійчаки, значить вилка з трьома зубцями.* Екатериносл. у.

Трійчичка, -ки, ж. Тройная терлиця. Вх. Зн. 71.

Трін, трону, м. Рыбій жиръ. Шейк. См. **Трон 3**.

Тріні, тріньки, трінюні, трінюсі, нар. Немножечко. Полт. г. Харьк. г., Екатериносл. г. Слов. Д. Эварн.

I. Тріп, меж. для вираженіи встряхиванія, дрожанія. Драг. 181.

II. Тріп, -пу, м. Слѣдъ? *Я у той тріп пішла до коршми.* НВолын. у.

Тріпанина, -ни, ж. 1) Дерганіе. Шейк. 2) Трепка. Шейк. 3) Выколачиваніе пыли, вытряхиваніе. Шейк. Ум. **Тріпанінка**.

Тріпання, -ня, с. 1) Дерганіе. Шейк. 2) Битье, наказаніе розгами. Шейк. 3) Выколачиваніе, вытряхиваніе. Шейк. 4) Хлопаніе (крыльями, напр).

Тріпати, -паю (треплю), -єш (треплеш), гл. 1) Трясти, вытряхивать. Киев. г., Волын. г. Драг. 91. *Тріпай килим.* Шейк. 2) Трясти, трепетать, шлепать, хлопать (крыльями, хвостомъ и пр.). *Крыльцями тріпа.* Мнж. 8. *По під мостом, мостом трепле риба хвостом.* Мет. 302. 3) Трясти, качать головой въ знакъ отрицанія. *Ні, ні! казав Суходрус, тріпаючи головою.* Левиц. Пов. 35. 4) Бѣжать. *А я мовила, же косу клепле, він през гору до милої трепле.* Гол. II. 226. *За кавалок кишки тріпай сім миль пішки.* Посл.

Тріпатися, -паюся, -єшся, гл. 1) Битися. *Риба блищала проти місяця білою як срібло лускою, тріпалась, побивалась в сітці.* Левиц. I. 109. 2) Встряхиваться, трепетать. *Пташки тріпались, перелітаючи з дерева на дерево.* Левиц. I. 374. 3) Горячиться, сердиться, приходитъ въ раздраженіе. *Не тріпайся, а попереду роспитайся, хто винен.* НВолын. у. *Ось не тріпайся, Іване, дурно, бо я не винен.* Каменец. у.

Тріпнути, -ну, -неш, гл. Тряхнуть. *Вмочив в росу цілу руку та як тріпне.* Драг. 91. См. **Трепнути**.

Тріпнутися, -нуся, -нєшся, гл. Тряхнуться, встряхнуться. *Нехай наші коні на чистому полі тріпнуться і враз заіржать.* Рудан. I. 27.

Тріпотати, -чу, -чеш, гл. = **Трепотати**. *Рученятами... тріпотав.* К. Дз. 163.

Тріпотатися, -чуся, -чешся, гл. 1) = **Трепотатися**. *Каже вовк: «А дивись, собако, чи в мене хвіст тріпочеться?»* Грин. II. 241. 2) Яриться, метаться, выходитъ изъ себя. Шейк. *Як ся стане тріпотати, тра з хати, втікати.* Гол.

Тріпотіти, -чу, -тиш, гл. = **Трепотіти**. *Готур здойметься, тріпотит крилами, гутит.* Шейк.

Тріпу, меж. для вираженія момента трепанія, для вираженія продолжительности трепанія или трепетанія. *Риба тріпу-тріпу.* Шейк.

Трісі, трісїюні, нар. Немножечко. Константиногр. у.

Тріска, -ки, ж. Щенка. *Як дерево зітнуть, кожний тріски збірає.* Ном. № 1249. *Єще-м огня і не клала, тріски ся імили.* Гол. II. 417. Ум. **Трісочка**.

Тріскання, -ня, с. 1) Трескъ, трещаніє. 2) Растрескиванье.

Тріскати, -каю, -єш, сов. в. тріснути, -ну, -неш, гл. 1) Издавать трескъ, трещать, треснуть. 2) Лопаться, трескаться, треснуть. *Кінь тріскає, — говорять, когда у коня трескается кожа.* НВолын. у. *Грав він довго, раз весело, що аж серце тріскало.* Федьк. *Від жару й камінь трісне.* Ном. № 3299. *Щось трісло.* Каменец. у.

Тріскатися, -каюся, -єшся, гл. Трескаться, лопаться. *Гладкий, аж шкура тріскається.* Ном.

Тріскач, -ча, м. Тотъ, кто трескается. въ загадкѣ — макъ. *Батько дерев'яний, мама з глини, а діти тріскачі.* Чуб. I. 311. Ум. **Тріскачик.**

Тріскотати, -кочу, -чеш, гл. Трещать.

Тріскучий, -а, -е. Трескучій, издающій трескъ. *Твій язик — як стріли з лука, як той жар яркий, тріскучий.* К. Псал. 289.

Тріснути. См. **Тріскати.**

Трісочка, -ки, ж. Ум. отъ **тріска.**

Трісочок, -чку, м. Щепочки и сухія вѣточки для растопки. *Запалила Марусенька дрібненьким трісочком.* Гол. IV. 468. См. **Трусок.**

Трістя, -тя, трістя, -ця, с. Трясина, тонкое мѣсто. Каменец. у. *Я хутко, миттю постараюсь в трістя його к чортам загнать.* Котл. Ен. I. 9.

Трісь, меж., выражающее трескъ, лопаніє. *Хоч трісь, а пнись.* Ном. № 14218.

Трісчіна, -ни, ж. Одна щепочка. Мнж. 30.

Тріфолія, -лії, ж. Раст. *Menyanthes trifoliata* L. Анн. 215.

Трішки, нар. Немножко. *Нехай вам Бог здоров'я прибавить в ручки, в ніжки і в животок трішки.* Ном. № 4571. Ум. **Трішечки.**

Тріщ, -ща, м. = Тирч. Вх. Лем. 475.

Тріщанія, -ня, с. Трескъ. *Голоса змішувались з птичим співом, з диким тріщанням трав'яних коників.* Левиц. Пов. 109.

Тріщати, -щу, -щійш, гл. 1) Трещать. *На горищі... тріщало, неначе дах зривало з хати.* Стор. М. Пр. 37. *Рвонув він раз, — тенета не тріщать.* Гліб. 2) О головѣ: сильно болѣть. *Голова від клопоту тріщить.* Ном. 3) Исчезать, уничтожаться. *Голова болить, а хліб як на огні тріщить.* Ном. № 8138. 4) О морозѣ: свирѣпствовать. *Тріщи, не тріщи, вже минули водохрещі.* Ном. № 516.

Тріщуватий, -а, -е = Витришкуватий. Вх. Уг. 271.

Тріщук, -ка, м. Птица крапивникъ, *Troglodytes parvulus* L. Вх. Зн. 71. Ум. **Тріщучок.**

Тровити, -влю, -виш, гл. 1) Истратить на корню, выпасти. *Ще хоч би не травив був торік сіна, — було б чим обернутися.* Кобел. у. 2) Варить (о желудкѣ). Угор. 3) = **Цькувати.** Вх. Зн. 71.

Тровлюк, -ка, м. Соловей. Угор.

Трогати, -гаю, -єш, гл. Дергать. *Вже з Наступі вінок сходи': «помаленько здіймайте, косоньки не трогайте».* Свад. п. Гол. IV. 219.

Троє, трьох, числ. Трое, три. *Всі троє разом зирнули в вікна.* Левиц. I. 158. Въ твор. пад. вмѣсто **трьома** иногда **троєма**. *Троєма кіньми поїхав.* Каменец. у. *З троєма дітьми приїздила.* Каменец. у.

Троезілля, -ля, с. Раст. *Trifolium pratense*. *Котрий мені троєзілля достане, той зо мною до шлюбу стане.* Нп.

Троєм, нар. Втрое. *Ще троєм стільки їхати.* НВолын. у.

Троєнка, -ки, ж. Раст. Мухоморъ, *Agaricus, muscarius* L. Вх. Зн. 71.

Троєчко, числ. Ум. отъ тройко.

Троєшки, -шок, мн. Тройни. *Коли де найдуться двоєшки або троєшки, — як хлопчики, то батькові, а як дівчатка, то матері не довго після того животіти.* Мнж. 154.

Трої, числ. = **Троє**. *Трої гостейки.* Гол. 11. 8.

Троїстий, -а, -е. Тройственный. *Носителі троїстої корони.* К. ЦН. 273. **Троїсті музики**. Оркестръ, состоящій изъ трехъ музыкальныхъ инструментовъ: скрипки, бубна и цимбалъ. Чуб. VII. 450. *Та куплю я, мамо, черевики, та найму я троїсті музики.* Шевч.

Троїти, трою, -іш, гл. = **Труїти**.

Троїти, трою, -іш, гл. Утраивать.

Троїтися, троюся, -ішся, гл. *У п'яного все то двоїться, то троїться.* Г. Барв. 299.

Троїцький, -а, -е. Троицкій, относящійся къ тройцѣ. Шейк.

Троїзіл, -лу, м. = **Троєзілля**. *Ой на горі, на високій троїзіл постелився.* Гол. III. 315.

Троїзілля, -ля, с. = **Троєзілля**. *А взяв козак троїзілля копати, взяла над ним зозуля кувати.* Гол. Ум. **Троїзіллячко**.

Тройко, числ. Троє. Ум. **Троєчко**.

Тройнік, -ка, м. Родъ игры въ мячъ, гдѣ играючихъ троє. Ив. 28.

Тройніти, -ніть, гл. безл. Троїться, представляться въ трехъ видахъ. *Усе мені двойнить, тройнить у очіх.* Харьк. г.

Тройноголов'як, -ка, м. Раст. *Dipsacus strigosus* Willd. Шейк. Анн. 127.

Тройняг, -гу, м. Раст. *Trifolium medium* L. Анн. 350.

Тройнячок, -чка, м. Раст. *Trifolium repens* L. Анн. 360.

Троїця, -ці, ж. = **Трійця 1**.

Тройчак, -ка и -ку, м. Раст. *Lythrum Salicaria* L. Анн. 205.

Тройчаки, -ків, м. мн. Вилы съ тремя зубьями. Харьк. г.

Тройчастий, -а, -е = **Тройчатий**. *Засвіти свічку тройчасту, щоби нам діти звінчати.* Рк. Макс.

Тройчатий, -а, -е. Тройственный, сплетенный втрое. *Гаранник тройчатий сплети з піску як з ременю.* Г. Арт. (О. 1861. III. 105).

Тройчатка, -ки, ж. Плеть сплетенная въ три ремня или имбюющая три конца. Шейк. *Тройчаткою всіх проганяв.* Котл. Ен.

Тройчистий, -а, -е. 1) Троичный. Шейк. 2) **Тройчисте зілля**. Раст. *Lotus corniculatus* L. Употребляется отъ водобоязни. Шейк.

Трок, -ку, м., употребл. также и только во мн. ч. **Торока**, ремни у задней луки сѣдла. Котл. Ен. VI. 51. *Прив'язав сакви до троку, взяв коня за повід.* Мкр. Н. 11.

Трон, -ну, м. 1) Престоль, тронъ. Грин. III. 642. *Сидить Бог на золотім троні.* Гн. I. 83. *Пан на троні, а хлоп на ослоні.* Ном. № 1146. 2) Очищенная сосновая смола. Радом. у. 3) = **Трін**. Правоб.

Троіна, -ни, ж. = **Трон 1**. *Пустив його Господь на свою трону.* Гн. II. 52.

Троп, -пу, м. Въ выраж.: **у троп** — рысью. *Кінь іде у троп.* Вх. Зн. 67.

Тропа, -пи, ж. Стезя, путь, направленіє слѣдовъ. *Тропа моя по всьому світу.* Г. Барв. 179. *Пішов собі чоловік шию тропою, що розказала жінка.* Мир. ХРВ. 12. *Тропою вашою*

йшов я. Черк. у. **Вхопити тропи, набігти тропи.** Найти дорогу, попасть на дорогу, сообразить, смекнуть. *Як би мені вхопити тієї тропи, де щастя.* Г. Барв. 411. *Не вхопила тропи, куди йти.* Мир. ХРВ. 389. *Пливу по широкому морю, як човен без весельця і не набіжу тропи.* Г. Барв. 300. **У тропі, тропою.** Слѣдомъ. *Повернувся незабаром, а за їм у тропі лікарь прибіг.* МВ. (О. 1862. I. 102). *Ми їхали у тропі за тобою. Сторож тропою за ним, та й бачив, що бочонок схований був у погребі.* Екатеринос. у. Ум. **Тро́пка.** Мет. 293.

Тропак, -ка, м. Трепакъ, названіє танца. *Єще вдару тропака, бо в мене натура така.* Стор. М. Пр. 52.

Тропарь, -ря, м. 1) Тропарь, церковная пѣсня, въ которой изображается исторія праздника. 2) **Тропарів з кондаками дати.** Дать кому, чтобы навсегда помнилъ. Ном. № 3619.

Тропати, -паю, -єш, гл. Топать, притопывать. ЗЮЗО. 11. 486.

Тропити, -плю', -пиш, гл. Утаптывать, проводить, дорогу. Шейк.

Тро́пка, -ки, ж. Ум. отъ тропа.

Тропник, -ка, м. Раст. *Orobus vernus* L. Анн. 236.

Тропо́к, -пка, м. Тропинка, дорожка, путь. *Як підростеш, то терпи усе, що на тропку спіткається.* Г. Барв. 358. *Нехай твій тропок буде м'якенький, як мошок.* Г. Барв. 226.

Тропота, -ти, ж. ? *А ну, хлопці, тропота, тото наша робота.* ЗЮЗО. II. 595. См.

Трьопота.

Троск, -ку, м. 1) Камышъ, тростникъ. Галиц. *В четвер вечер приїзжає капитан московський, сам напер, за ним військо, жовнярів як тросків.* Гол. III. 24. **Тро́ском.** Какъ попало, въ безпорядкѣ. *Лежить начиння троском.* Шейк. 2) Хлопанье кнута, бича. Шейк.

Троска, -ки, ж. Шлакъ. Угор.

Троскання, -ня, с. Хлестаніє, издаваніє звука бичемъ. Шейк.

Троскати, -каю, -єш, гл. 1) Хлестать, издавать звукъ бичомъ. Шейк. 2) Бить.

Троскатися, -каюся, -єшся, гл. Заботиться, печься, беспокоиться. Вх. Зн. 71.

Троскіт, -коту, м. 1) Хлестаніє бичомъ. Шейк. 2) Кудахтанье куриць. Шейк.

Троскотання, -ня, с. Крикъ курь. Шейк.

Троскотати, -чу', -чеш, гл. Кричать, кокотать (о куриць). Шейк.

Троскотіти, -чу', -тиш, гл. = Троскотати.

Троснік, -ка', м. Тростникъ. *У мого батька двір велик... а на тім дворі тросник велик.* Мет. 313.

Тросо́к, -ска, м. Ягненокъ съ переросшими смушками, также и самые смушки. Вас. 154. 198.

Тро́ста, -ти, ж. Родъ накожной болѣзни у лошадей: растрескивается кожа и сочится изъ ранки кровь, которая также называется **троста.** Полт.

Тростина, -ни, ж. 1) Тростина. 2) Тростникъ. *Вітер віє, шевеліє, тростите колише.* Гол. I. 142. *Гіля, гуси, в тростину.* Гол. IV. 4 65. Ум. **Тростинка, трости́нонька, тростиночка.**

Тростиновий, -а, -е. Изъ трости сдѣланный, свойственный трости.

Трости́стий, -а, -е. 1) О конѣ: большой тростю. Черк. у. 2) О растеніи: имѣющій толстый стебель. *У оцього ячменю солома не трости́ста, а лопуши́ста.* Волч. у.

Трості́ти, -щу́, -сти́ш, гл. О конѣ: быть больнымъ тростю. *Кінь тростить*. Черк. у.

Тро́стка, -ки, ж. Ум. отъ **трость**.

Тростові́й, -а, -е. Тростниковый. *Тростеве бердо*. Гол. IV. 439.

Тро́сть, -ти, ж. 1) Раст. *Arundo Phragmites* L. 2) Каждая тростина отдѣльно. 3) Вѣтки, прутья. *Клала би вна мости з калинової трости*. Гол. V. 938. 4) Зубья въ **бляг'ѣ**. Вас. 166. 5) = **Троста**. *Трость з коня йде*. Черк. у. Ум. **Тро́стка**. Мнж. 55. 56. *На тому кріслі сидить пан Іван.... тонкою тросткою підпірається*. Грин. III. 40.

Тростяни́й, -а, -е. Тростниковый. *Щоб ти мені з трости поставив дом.... вистроїв тростяний палац*. Чуб. II. 191.

Тростянка, -ки, ж. Пт. *Sylvia arundinacea*. Шейк. Вх. Пч. 14.

Троти́на, -ни, ж. = **Трутизна**. *До синонька п'є червоним вином, невістці дає саму тротину*. Гол. I. 186. Ум. **Троти́нонька**.

Тротовина, -ни, ж. Опилки древесныя. Вх. Лем. 475. См. **Трина**.

Троха, нар. Обыкновенно въ соединеніи съ **лишень**, чи: **троха лиш**, **лишень**, **троха чи**. *Едва-ли, чуть-ли. У Оглаві... Чи по знаку кому сей Оглав білохатий? Троха лиш!* Шевч. 492. *Троха лишень чи не отой зробив шкоду мені*. Киев. г. *Троха, чи не пішли вони в ліс*. Черк. у.

Тро́ха, нар. = **Тро́хи**. *За царя Гороха, як було людей троха*. Ном. № 6854. Ум. **Тро́шка, тро́шечка**.

Трохи, нар. Мало, немного. *Трохи, як комарь наплакав. Може серце хоч трохи спочине*. Шевч. **Тро́хи не**. *Чуть не, едва не. Побачила джигуна, трохи я не вмерла*. Чуб. V. 12. *Водою чорт зна як крутило, що трохи всіх не потопило*. Котл. Ен. II. 6. **Трохи-тро́хи не**. *Чуть-чуть не. Сам трохи-трохи не пропав*. Гліб. Ум. **Тро́шки, тро́шечки**.

Трохась, нар. = **Троха**. *Трохась не впало*. О. 1862. IV. 81.

Трочки, мн. = **Торочки?** *А в волошки білі трочки, червоні панчошки*. Гол. I. 325.

Трошечка, нар. Ум. отъ **троха**.

Тро́шечки, нар. Ум. отъ **трохи**.

Троши́ця, -ці, ж. Малость, небольшое количество, немного. *Посадь го на лавицу, ней поседить трошицу*. Гол. I. 210.

Тро́шка, нар. Ум. отъ **троха**.

Тро́шечки, нар. Ум. отъ **трохи**.

Тро́ща, -щі, ж. 1) = **Трость 1, 3**. *Від вітру тро́ща шелестить, пливе ген-ген шувар, вода мутна, з лотік шумить*. Млак. 59. *Да помостила мости з кленової тро́щі*. Радом. у. *Збіже мов гой, мов тро́ща*. Гн. II. 27. *Пшениця як тро́ща*. Каменец. у. *Жовняри як тро́щі*. Гол. 2) = **Трость 4**. Шух. I. 256.

Тро́щити, -щу́, -щи́ш, гл. 1) Ломать, трощить, превращать въ щепки. *Тро́щите сосну на дрізки*. Чуб. 2) Ъсть съ жадностью. *Почав чабака тро́щити, уклав і другого, і третього*. Стор. М. Пр. 18.

Трою́да, -ди, м. Забіяка. Федьк.

Трою́дити, -джу, -диш, гл. Раздражать, растравлять. *До свого горя приливає ще людське, трою́дить своє гаряче серце*. Мир. ХРВ. 387.

I. Трояк, -ка, м. 1) Монета въ 1/2 коп. 2) = **Троячка?** Г. Барв. 227. 3) Трехлѣтнее животное. *Місяць марець з трояка бика ріг збиває*. Ном. № 412.

II. Трояк, -ка, м. = **Трійка**. Вх. Пч. II. 26.

Троякий, -а, -е = Трояковий. *Раду радили не єдиною, не єдиною, а троякою.* АД. І. 1. *Збірала трояке зілля на чари мені.* Чуб. V. 31.

Трояко, нар. = Трояково.

Трояковий, -а, -е. Троякій, тройной.

Трояково, нар. Трояко. *Живу, а не роджуся і трояково годжуся.* Ном. № 62, стр. 292.

І. Троян, -на, м. 1) Отець, ім'ющий трехъ близнецовъ. Черк. у. 2) Тройка (лошадей). *Максим подарував Чипці троян добрих коней.* Мир. ХРВ. 342. 3) Родъ танца. *Пустилась трояна, приспівуючи.* Г. Барв. 45. 4) Раст. *Trifolium pratense* L. ЗЮЗО. І. 139.

ІІ. Троян, -на, м. = Трійка. Вх. Зн. 71. Троянда, ди, ж. Роза, *Rosa centifolia* L. ЗЮЗО. І. 134. Л. Мкр. Г. О9. Ум. **Трояндочка.** *Рости, рости, трояндочко, не хилися.* Мил. 14 5.

Трояндовий, -а, -е. Свойственный розѣ, относящійся къ ней.

Трояндочка, -ки, ж. Ум. отъ троянда.

Троянка, -ки, ж. Мать, ім'ющая трехъ близнецовъ. Черк. у.

Троячка, -ки, ж. Кредитный билетъ въ 3 рубля. Екатериносл. у. *Пришліть мені хоч троячку.* Г. Барв. 499.

Труба, -би, ж. 1) Труба, музыкальный инструментъ. *Исправ мені три труби, да й усі три мідяні.* Макс. Ум. **Трубка, трубонька, трубочка.**

Трубач, -ча, м. Трубачъ. *Військовий трубач.* АД. І. 209.

Трубачів, -чева, -ве. Свойственный, принадлежащій трубачу.

Трубачувати, -чую, -еш, гл. Быть трубачомъ. Шейк.

Трубѣта, -ти, ж. = Трембіта. Гол. І. 8.

Трубити, -блю, -биш, гл. 1) Трубить, играть на трубѣ. *З голоду в кулак трубили.* Котл. Ен. 2) Громко даять? *Перед весіллям пси труб'ят, а кури сумують.* Фр. Пр. 151. 3) Разглашать. *Бог не трубить, коли чоловіка губить.* Ном. № 54. 1) Много ѣсть. Ном. № 12210.

Трубка, -ки, ж. 1) Ум. отъ труба. 2) Раст. *Cineraria palustris*. Вх. Пч. ІІ. 30.

Трубний, -а, -е. Трубный, относящійся къ трубѣ. *Трубним гласом възгреми.* Шевч.

Трубонька, трубочка, -ки, ж. Ум. отъ труба.

Труд, -да, м. 1) Трудъ, работа. *Піду я, ще подивлюсь, де то мої тяжкії труда зостались.* Грин. ІІ. 148. *Труда великого се діло стало.* Полт. у. *На чужий труд ласий не будь.* Чуб. І. 303. 2) = **Трут = Трутень.** Вх. Лем. 4 75.

Труджений, -а, -е. Добытый трудомъ. *Пишоно труджене.* Г. Барв. 4 84.

Трудити, -джу, -диш, гл. 1) Утруждать, утомлять. *На сторону би ходити, коника трудити.* Гол. *Сотні тисяч людю з здоровими до праці руками, котрі наче сам Бог, розгнівавшись, присудив труди ти на одного вельможного дармоїда.* Мир. ХРВ. 92, 2) = **Муляти.** *Мені трудить ногу.* Борз. у. *Як удариш палицею об тверде, то у руці трудить.*

Трудітися, -джуся, -дишся, гл. Трудиться, работать. *Хто трудиться, той не журиться.* Посл.

Труднація, -ції, ж. Трудность. *Та се не велика труднація.*

Трудний, -а, -е. 1) Трудный, нелегкій, тяжелый, стоящій много труда, горя. *Пані, серце, се мої трудні гроші... я позбувся жінки своєї.* Рудч. Ск. І. 163. 2) Удрученный. *Серце мое трудне! Чого ти бажаєш, що в тебе болить?* Шевч. *Трудний сяду і заплачу, що Ярини я не бачу.* Гол. ІІІ. 372. 3) Усталый. *Ой коню мій, коню, що ти такий смутний?*

Що ти із дороги прийшов такий трудний. Гол. Мати з великої оруді та й гей трудні були. Федьк. 4) Тяжело больной. Там такий трудний чоловік, що навряд чи видужає.

Трудніти, -дню, -ниш, гл. Затруднять.

Труднівки, -вок, ж. мн. Труды, хлопоты. За сі труднівки.... налий із рук своїх вишнівки. Алв. 37.

Трудність, -ности, ж. Трудность. Шейк.

Трудно́та, -ти, ж. = Трудність. К. Кр. 10.

Труднощі, -щів, ж. мн. Трудныя дѣла. Шейк.

Трудоватіти, -тію, -єш, гл. Разбухать, становиться больше въ объемѣ.

Трудовий, -а, -е. 1) Трудолюбивый, трудящийся. *Трудовий чоловік.* Черк. у. 2) Приобрѣтенный трудомъ, заработанный. *Трудові гроші. Трудовий хліб.*

Трудовитий, -а, -е. 1) Требующий большого труда, многотрудный. Шейк. 2) Трудолюбивый. Шейк.

Трудовник, -ка, м. Труженикъ. Щог. Сл. 67. *Дайте ради Христа, трудовники Божії.* Харьк. Київ. г.

Трудо́вниця, -ці, ж. Труженица. *Вона яка трудовниця!* Борз. у.

Трудяк, -ка, м. = Трудовник. Полт. г.

Трудячий, -а, -е. Трудолюбивый. Шейк.

Трудящий, -а, -е. 1) = **Трудячий.** *А трудяще, а чепурне, а роботяще.* Шевч. *Трудящий шукає долі, а доля шукає трудящого.* Г. Барв. 173. 2) Трудовой, заработанный трудомъ. *Трудяща копійка годує довіку.* Ном.

Тружда́тися, -даюся, -єшся, гл. Стараться, усердствовать. *Знать ти добре там труждався.* Котл. Ен. *Щирим серцем без лукавства перед Богом я труждався.* К. Псал. 39.

Тружений, -а, -е. Трудящий, дѣловой. *І худоба ота пропаде! достанеться чорту не труженому.* Лебед. у.

Труїти, трую́, -їш, гл. Травить, отравлять, давать яду. *Чим воно — знає його лиха година — трує, що так зараз і здохне собака.* Лебед. у.

Труйзілля, -ля, с. Ядовитое растение. Трумбета, ти, ж. = **Труба.** Гол. II. 612. См. **Трубета, трембіта.**

Трумбіта́ти, -таю, -єш, гл. = Трембітати. *Та і возьмуть треміточки та ще й трумбітають.* Гол. II. 355.

Трумло, -ла, с. = Труна. *Коли б же я знала, коли буду емірати, — сказала б я собі трумло збудувати.* Грин. III. 364.

Трумна, -ни, ж. = Труна. Мнж. 268. *Збудуй ми, милий, кедрову трумну.* Гол. IV. 457.

Труна, -ни, ж. Гробъ. *Ой умру я, мій миленький умру: зроби мені з клан-дерева труну.* Мет. 265. Ум. **Трунка, трунонька, труночка.** *Зроблю трунку з своїх дощок і принесу.* Г. Барв. 531.

Трунва, -ви, ж. = Труна. *Скажу собі ізробити кедрову трунву.* Гол. I. 221. Ум. **Трунвонька, трунвочка.**

Трунвовий, -а, -е. Гробовой. Шейк.

Трунвонька, трунвочка, -ки, ж. Ум. отъ **трунва.**

Трунка, -ки, ж. Ум. отъ **труна.**

Трунковий, -а, -е. Относящийся къ напиткамъ.

Трунов, -нви, ж. = **Трунва.** Вх. Зн. 71.

Трунок, -нку, м. 1) Спиртний напитекь. *Не жалуйте, діти, трунку дорогого, із двора не випускайте тверезим нікого.* К. Досв. 22. 2) Желудокь. ЕЗ. V. 25. *Нездорово на трунок.* Харьк. г. *Чи я ззів чого такого недоброго, чи води холодної напивсь: щось на трунку погано.* *Випить чарку, то вино добре на трунок.* Черк. у. *Горілку добру у трунку чуть.* Черк. у. Ум. **Труночок.**

Трунонька, труночка, -ки, ж. Ум. оть **труна.**

Труночок, -чка, м. Ум. оть **трунок.**

I. Труп, -пу, м. Трупь. *О мур старою головою ударилаь і трупом пала.* Шевч. 614. *Не вискочив Нечаїв кінь із ляцького трупу.* Лукаш. 110. **Трупом стати.** *Умереть, околѣть.* *Щоб трупом став до вечора, коли неправду кажу.* НВолын. у.

II. Труп, меж. Крикь ворона. Вх. Уг. 271.

Трупій, -п'я, -п'є. Свойственный трупу, принадлежащій ему. Шейк. **Труп'я** **головка.** *Paros caudatus.* Вх. Пч. II. 13.

Трупіна, -ни, ж. Слои деревесины. Шух. I. 176.

Трупішати, -шаю, -еш, гл. Трухнуть, истлѣвать, гнить, уничтожаться. Шейк.

Трупкати, -каю, -еш, гл. О воронѣ: кричать. *Гавран трупкат.* Вх. Уг. 271.

Труповий, -а, -е. Трупный; наполненный трупами. *Та могила труповая.* Гол. III. 90.

Трупоід, -да, м. Червь, поѣдающій трупы. Шейк.

Трупоідний, -а, -е. Трупоядный, ѣдящій трупы. Шейк.

Труп'я, -п'я, с. соб. Трупы. *Там повно трупів, такого труп'я.* Драг. 308.

Трус, -су, м. 1) Трясеніе. 2) Землетрясеніе. *Трус великий по місцях (буде).* Єв. Л. XXI. 11. 3) Обыскь. 4) Смятеніе, шумь; страхь. *Як ось трус, галас, крик!... ввесь двір загомонів.* Г. Арт. (1861. III. 82). *Такого трусу нагнали йому.*

Труса, -си, ж. Тревога, смятеніе. *За тим натовпом, клопотом та трусою, то я не урвала й годинки з людьми попрощатись.* МВ. (О. 1862. III. 50). *Вчинив еси ясу і поміж панами великую трусу.* Шейк.

Трусак, -ка, м. = **Трусь.** Вх. Зн. 71.

Трусанина, -ни, ж. 1) Обыскь. 2) Смятеніе, сумятица. *З самого світу у нас трусанина настала, приїхав мировий, дак і мого чоловіка забрато.*

Трусевий, -а, -е = Струсевий. *Трусеве перо.* Гол. II. 58.

Трусик, -ка, м. Ум. оть **трусь.**

Трусити, -шу, -сиш, гл. 1) Отрясать, трясти. *Трусити в саду яблука.* МВ. (О. 1862. III. 69). *От прийшов той чоловік трусити (вершу).* Мнж. 121. *Трясця трусить.* Ном. **Дрантям трусити.** *Ходить въ лохмотьяхь.* 2) Обыскивать, производить обыскь. 3) **Кобін, сажу трусити.** *Чистить печную трубу. У п'ятницю не можно сажі трусити.* Грин. I. 17.

Труситися, -шуся, -сишся, гл. Трястись, дрожать. *Осичина тим труситься, що на її Скарійот повісився.* Ном. № 316. *Годі, бабо, труситися та лякатися.* Стор. М. Пр. 156.

Трусихвостка, -ки, ж. = **Трясихвістка 1.** Вх. Уг. 271.

Трусій, -сія, м. Производящій обыскь.

Труска, -ки, ж. Обыскь. *Поїхали вони до його на труску та й знайшли усе покрадене.* Новомоск. у.

Трускавка, -ки, ж. Раст. *Pragaria collina Ehrh.* Шейк.

Трускання, -ня, с. Трескъ, хрустѣніе. Шейк.
Трускати, -каю, -еш, гл. Трещать, хрустѣть. Шейк.
Труслин, -ну, м. Раст. *Centaurea Scabiosa* L. Анн. 91.
Труслик, -ка, м. Заяць. Вх. Зн. 71.
Труслиця, -ці, ж. Лихорадка. Вх. Зн. 71.
Труснути, -ну, -неш, гл. Тряхнуть. Чуб. II. 320.
Трусок, -ску, м. 1) Мелкія щепки, отлетающія при рубкѣ дровъ. 2) Мелкій валежникъ. Сим. 203. *Далі в ліс, більше труску*. Драг. 194.
Трусок, -ску, м. Шкура съ полугодоваго еще не стриженнаго ягненка. Сумск. у.
Трусь, -ся, м. Кроликъ, *Lepus cuniculus*. Шейк. Вх. Зн. 71. Ум. **Трусик**.
Трусь-трусъ, меж. для призыва кролика.
Труський, -а, -е. Тряскій. *Дорога труська*. Ком. II. *Труський кінь*. Черк. у.
Трусько, нар. Тряско. *Трусько їхати на возі*.
Труськом, нар. Рысцой. *Кінь біжить труськом*. Шейк.
Трут, -та, м. 1) = **Трутець**. Вх. Зн. 71. 2) Падающая звѣзда. Вх. Зн. 71.
Трута, -ти, ж. Ядъ, отрава. *Треба трути роздобути*. Шевч. Трута-зілля. Ядовитое растеніе. *Там ходила-гуляла, трути-зілля шукала*. Лукаш. 150. Ум. **Трутка**.
Трутець, -тня, м. Трутець. Шейк. Вх. Зн. 71.
Трутизна, -ни, ж. Отрава. Драг. 185. *Дання гірше трутизни*. Ном. *Щоб ти мі та не дала трутизни якої*. Гол. I. 292.
Трутизна, -ни, ж. = **Трутизна**. Угор.
Трути́на, -ни, ж. = **Трути́зна**. *Ой ти, дівчино, смійся, не смійся, та либонь же я в тебе трутини найвса*. Чуб. V. 435. Ум. **Трутинонька**.
Трутити. См. **Тручати**.
Трутівка, -ки, ж. = **Трутизна**. *Чи ти мене вчаровала, чи трутівки дала?* Гол. I. 290.
Трутка, -ки, ж. Отрава. Также отрава для рыбъ. См. **Трійка**. Вх. Зн. 26.
Трутник, -ка, м. 1) Отравитель. Рк. Левиц. 2) Раст. *Polyporus igniarius* Fr. ЗЮЗО. I. 132.
Трутнів, -нова, -ве. Относящійся, свойственный трутню. **Трутнева матка**. Пчела, способная класть яички только на трутней.
Трутовець, -вця, м. Бабочка, *Maeroglossa faciformis*. Шейк.
Труфель, -фля, м. *Tuber cibarium* Sibth. Шейк.
Трух, -ха, м. Рысь, конская побѣжка. *Кінь біжит у трух*. Вх. Зн. 71.
Трух-трух! меж., выражающее бѣгъ лошади рысью.
Труха, -хи, ж. 1) Измельченное сѣно. Шейк. 2) Кроликъ, *Lepus cuniculus*. Вх. Пч. II. 6.
Трухан, -на, м. Индюкъ. Шейк. Вх. Зн. 71.
Трухання, -ня, с. Ъзда рысцой. Шейк.
Труханя, -ні, ж. = **Труха 2**. Вх. Пч. II. 6.
Труха́ти, -ха́ю, -еш, гл. Ъхать рысцой. *Кінь трухаєт*. Вх. Зн. 71.
Трухи́-трухи! меж. для выраженія длительного бѣга рысцой. Шейк.
Трухлий, -а, -е. Трухлый, гнилой (о деревѣ и пр.). Шейк. *Трухле дерево*. Г. Барв. 416.
Трухліна, -ни, ж. = **Трухло**. Ум. **Трухлінка**.
Трухло́, -ла, с. Порошно, вещество, превратившееся въ прахъ. Шейк.

Трухлобокий, -а, -е. Со сгнившимъ бокомъ. *Хата батьківська трухлобока лежить.* Г. Барв. 252.

Трухлявий, -а, -е. Трухлый, гнилой (о раст.). *Трухлявий пенъ.* Стор.

Трухлявина, -ни, ж. = **Трухло.** Ум. **Трухлявинка.**

Трухлявіти, -вію, -єш, гл. Трухнуть, становиться трухлымъ.

Трухлятина, -ни, ж. Гниль въ деревѣ. *Покої були старі: в їх тхнуло трухлятиною.* Левиц. Пов. 100.

Трухніти, -нію, -єш, гл. Гнить, трухнуть. Вх. Зн. 16.

Трухнути, -ну, -неш, гл. = **Трухніти.** *Млію я, трухне мое серце.* Г. Барв. 201.

Трухнути, -ну, -неш, гл. Тряхнуть. *Як трухнуть, а гроші й посипались.* Грин. I. 43.
Яблука посіли; він трухнув, — всі осипались. Драг. 131.

Трухцем, нар. Рысцой. Шейк.

Тручанія, -ня, с. Толканіе. Шейк.

Труча́ти, -чаю, -єш, сов. в. тру́тити, -чу, -тиш, гл. Толкать, пихать, толкнуть, столкнуть. *Не тручай, а то впаде.* Каменец. у. *Дурня на голову тручай, а він на ноги паде.* Ном. № 6189. *Трутив, як дурного з мосту.* Ном. *Синийка вхопила.... в Дунай го трутила.* Гол. I. 90.

Труча́тися, -чаюся, -єшся, гл. Толкать другъ друга. *Плигали, дровичись, тручались.*

Трушко́м, нар. Рысцой. *Побіг трушком на поле.* О. 1862. VIII. 25.

Трѣпота ? *Червоні чижемки, што ви наробили? В Крочунові на помості трѣпоти ходили.* Гол. II. 438. См. **Трѣпота.**

Трѣохбоковий, -а, -е. Трехгранный. *Трѣохбокове скло.* Ком. II. 83.

Трѣохголовний, -а, -е. Трехголовый. *Трѣохголовний змій.* Мнж. 16.

Трѣох-зілля, -ля, с. = **Тройзілля.** *Покидай, козаче, трѣох-зілля копати, потішайся Марусі вінчати.* Грин. III. 236.

Трѣохпудовий, -а, -е. Трехпудовый. *Трийчі на день пекла хліб з трѣохпудової діжі.* Г. Барв. 242.

Трѣохскладовий, -а, -е. Трехсложный. *Трѣохскладові слова.* О. 1862. I. 68.

Трюмкати, -каю, -єш, гл. Бренькать (по струнамъ). *Взявся за бас і почав трюмкати.* Св. Л. 231.

Трюх-трюх! меж., выражающее бѣгъ рысью. *От вовк мерцій до Бога — трюх-трюх, так біжить.* Рудч. Ск. I. 1.

Трюхати, -хаю, -єш, гл. Ъхать или бѣжать рысцой. *Худі коні о. Хведора зовсім потомились і ледві трюхали, в'їждаючи в ворота.* Левиц. I. 457.

Трюхі, меж. = **Трюх-трюх!** *Народ біг навзаводи, а инший трюхи.* КС. 1882. IV. 171.

Трюхикати, -каю, -єш, гл. = **Трюхати.**

Трюхо́м, нар. Рысью. *Трюхом біжить кінъ.* Каменец. у. Ум. **Трюшко́м.** Чуб. II. 590.

Трям, -му, м. Чаще употр. въ ум. формѣ **трямо́к.** 1) Въ жилой комнатѣ: перекладины подъ потолкомъ. *ЗОЮР. I. 79. К. ЧР. 427. Приніс чоловік гроші, двадцять п'ять рублів. Я забрала.... і так у папері на трямку й положила.* Г. Барв. 267. Въ сараѣ: перекладина отъ одной стѣны къ другой, поверхъ стѣнь; на чердакѣ или въ крышѣ сарая то-же, что и **бантина.** Рудч. Ск. I. 67. *Рядно висіло в хліві на трямкові.* Новомоск. у. *Той лом лежав у них на горищі на трямку, або сказать, на бантині.*

Новомоск. у. 2) *мн.* **Трямки**. Часть ткацкого станка: стойки съ перекладами для подвѣшиванія блоковъ. Вас. 166.

Трямок, -мка, м. См. **Трям**.

Трясавина, -ни, ж. Топкое мѣсто, трясины.

Трясавиця, -ці, ж. 1) = **Трясавина**. 2) Лихорадка. Грин. II. 34.

Трясениця, -ці, ж. Солома мелкая, остающаяся отъ обтряхиванья околоту. *Три копи трясениці*. Каменец. у.

Трясидупа, -пи, ж. Пт. Трясогузка, Motacilla. Вх. Пч. II. 12.

Трясихвістка, -ки, ж. 1) = **Трясидупа**. Вх. Пч. II. 12. 2) Пт. Lusciola phoenicurus (и tithys). Вх. Пч. II. 12.

Тряска, -ки, ж. Раст. Equisetum, хвощъ. Вх. Лем. 475.

Тряскати, -каю, -єш, гл. Хлопать. *Аби Біг ласкав, а батіг тряскав*. Ном. № 1276.

Тряснути, -ну, -неш, гл. Хлопнуть. *З батого тряснув*. Св. Л. 134.

Трясовина, -ни, ж. Топъ, топкое мѣсто. Павлогр. у. *Так чобіт і грузне — трясовина*. Константиногр. у.

Трясовиця, -ці, ж. = **Трясавиця 2**.

Трясолупки, -пок, ж. Раст. Capsella Bursa pastoris Moench. Вх. Пч. I. 9.

Трясти, -су, -сеш, гл. Трясти. *Не диво багатим скарбом трясти*. К. (О 1862. III. 23). *Неначе тряся його трясло*. Стор. М. Пр. 88. **Руб'ям трясти**. Ходить въ рубищѣ, въ лохмотьяхъ. *Треба прями, щоб руб'ям не трясти*. Ном. № 7199.

Трястися, -суся, -сешся, гл. Трястись. *«Де цимбали? Грай, псявіро!» Аж корчма трястється*. Шевч.

Трястя, -ті, ж. = **Тряся**. Котл. Ен. III. 13. *Мене трястя схопила та трясе так, що мені гості не в думці*. Левиц. I. 420.

Трясулька, -ки, ж. Раст. Thalictrum angustifolium Jacq. Анн. 352.

Трясучка, -ки, ж. 1) Лихорадка. Угор. 2) Раст. Brisa media L. ЗЮЗО. I. 114.

Тряся, -ці, ж. 1) Лихорадка. Ном. № 12284. *Йому годи як трясяці, а все бісом дивиться*. Посл. *Тряся нашим ворогам*. Чуб. 2) Въ переносн. знач. Ничего, шишъ. *На нозі сап'ян рипить, а в борщі тряся кипить*. Ном. № 11191.

Трясявина, -ни, ж. = **Трясовина**. НВолын. у.

Ту, нар. = **Тут**. Гол. II. 57. *А його ту не було?* Каменец. у.

Тубілець, -льця, м. Туземець.

Тубільний, -а, -е. Туземный, мѣстный. Левч. 72.

Туболка, -ки, ж. Туземка. Шейк.

Тувальня, -ні, ж. Полотенце. Вх. Зн. 71.

Туга, -ги, ж. Горестъ, печаль. *Волинь моя голівонька, ще й серденько в тузі*. Рудч. Чп. 87. *Він їм тугу розганяє, хоч сам світом нудить*. Шевч. *Стала к їх серцям велика туга налягати*. Макс. Ум. **Туженька, тугонька**. *Серцю туженьки завдав*. Гол. I. 188.

Туга, -ги, ж. Радуга. Угор.

Тугий, -а, -е. 1) Тугой, упругій. *Щоб була туга як коліно*. (Посадивши капусту, примовляють). Ном. № 261. 2) Крутой, густой. *Туга грязь*. 3) Твердый (о камнѣ). Шух. I. 13. 4) Сильный, крѣпкій, суровый. *Туга зимойка*. Гол. 5) Несговорчивый, упрямый, крутой. Левиц. Пов. 72. *Я чоловік не тугий: дасте 25 карбованців, то й ваш кінь*.

Каменец. у. 6) О рѣчи: тяжелый. *Уся мова його була якась туга, лемехувата.* Левиц. І. 163. Ум. **Тугенький, тугесенький.**

Тугісінький, -а, -е. Ласкательно и преимущ. о малыхъ предметахъ: совсѣмъ тугой.

Тугісінько, нар. Ласкательно и преимущ. о малыхъ предметахъ: совсѣмъ туго.

Туго, нар. Туго. *Дитина сповита, та й не туго й новенькою свитиною вкрита.* Шевч. Ум.

Тугенько, тугесенько. *Сідлай мене тугенько.* Мнж. 34.

Туговка, -ки, ж. Раст. *Achyrophorus maculatus* Scop. Шейк.

Тугонька, -ки, ж. Ум. отъ туга.

Тугоший, -я, -є. Имѣющій крѣпкую шею. *На Бога він піднявся тугоший.* К. Іов. 34.

Тугшати, -шаю, -єш, гл. 1) Дѣлаться туже. 2) = **Тужавіти.** *Грязь від морозу тугшає.*

Тугший, -а, -е. Сравн. ст. отъ тугий.

Туди, нар. Туда. *І сюди гаряче, і туди боляче.* Посл. **А я й не туди то!** А мнѣ и невдомекъ.

Тудийка, тудіка, нар. Вотъ туда. Вх. Зн. 10.

Тудою, нар. Въ ту сторону, того дорогою. МВ. (КС. 1.902. X. 142). *Ото якось там знову купці їхали тудою, та й до їх заїхали.* Рудч. Ск. II. 98. См. **Сюдою.**

Туж, нар. 1) Слѣдомъ. *А собака туж за ним.* Шейк. 2) Вотъ-вотъ. *Аж тут і на дворі туж-туж уже світає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84).

Тужавіти, -вію, -єш, гл. Густѣть, крѣпнуть. *Гріє сонце, а надто й вітер, то й тужавіє грязь.* Могил. у.

Тужаночка, -ки, ж. Печаль. *Тільки тужаночки, що жінки немає.* Лукаш. 149.

Тужба, -би, ж. = **Тужіння.** *Я прийшов до них, а там така тужба та плач.* Александров. у. (Залюб.).

Туженька, -ки, ж. Ум. отъ туга.

Тужити, -жу, -жиш, гл. Плакать съ причитаніями. *І жив — не любила, і вмер — не тужила.* Ном. № 8331. *Ой чи тужить моя мила по мені?* Мет. 242.

Тужіння, -ня, с. Плачъ съ причитаніями. *Тужіння по мертвоу.*

Тужливо, нар. Тоскливо, грустно. *Грав він раз весело, а відтак знов сумно, тужливо.* Федьк.

Тужний, -а, -е. Грустный, горестный.

Тужно, нар. Грустно. *Як оддам я тебе в службу, головонці тужно.* Чуб. V. 678. *Тужно поглядає.* Млак. 91.

Туз, -за, м. Тузь, карта съ однимъ очкомъ. КС. 1887. VI. 403. *Той тузами обирає свата в його хаті.* Шевч.

Тузати, -заю, -єш, гл. Бить, тузить.

Тузатися, -заюся, -єшся, гл. Возиться, толкать другъ друга, бороться, спорить. *Жінка кричить: давай мені віжки! А я кажу: сам поганятиму! Тузались отак собі обоє, тузались.* Грин. II. 179. *Дітвора почала тузатись — кому ноту закинути.* Св. Л. 42. *Вони там проміж себе тузались: той правив гроші, а в того либонь не було.* Павлогр. у.

Тузінь, -ня, м. Дюжина, двѣнадцять штукъ. Каменец. у. *Тут нема цілого тузіня.* Шейк.

Тузка, -ки, ж. ? Сидящей въ тюремѣ говорятъ: *Сиди в піску да їж тузку, да пий холодную воду.* Нп. (О. 1861. X. 82).

Тузлук, -ка, м. 1) Шелокъ для бученія бѣлья. Положи сорочку в тузлук. Лебед. у. 2) Разсолъ, въ которомъ солять рыбу. Черном.

Тузувати, -зую, -еш, гл. Тормошить. Стягли ляшка свині з коня, стали тузувати.

Тузяка, -ки, м. Ув. отъ туз.

I. Туй, нар. 1) Здѣсь, тутъ. Кед єсь видів туй да кого, било го імати. Гол. III. 227. 2) **Туй, туй-туй.** Сейчасъ, вотъ-вотъ. Як мій газда прийде, то ви туй згинете. Драг. 261. Він, здається, туй-туй умре. Шейк.

II. Туй, меж. Крикъ на звѣря, подобный крику: тю! Вх. Зн. 71.

Туйкання, -ня, с. Крикъ: туй-туй!

Туйкати, -каю, -еш, гл. Кричать туй-туй, науськивать.

Тук, -ка, м. 1) Жиръ. Туком уста їх захрясли. К. Псал. 145. 2) Плодородіе, изобиліе. Вінцем благим вінчаеш літо, де ступиш, туком наповняеш. К. Псал. 145. Упивсь від тука цієї господи. Ном. № 12042.

Тук! меж. Стукъ! Прийшов же я під віконце — тук, тук! Чуб. V. 173.

Тукати, -каю, -еш, гл. Ударять, стучать равномѣрно. Дятел тукає в дерево. Шейк. Прийшов же я під віконце — тук, тук! «Вийди, дівчино, бо я вже тут». — Ой не тукай, гультаю, не тукай! Чуб. V. 173.

Тулєник, -ка, м. Разновидность книща 1. МУЕ. III. 160.

Тулити, -лю, -лиш, гл. 1) Прижимать, прикладывать, прилагать. Кожну сорочку тулила вона до лиця, до сухих безслізних очей. Левиц. I. 37. Тулила, неначе ньєнка свою дитину до грудей. Стор. М. Пр. 16. Подобалось душі вашій кріпацтво, так ви його і до християнства тулите. О. 1862. VI. Кост. 12. 2) Складывать, сжимать, свертывать. Книші тулить. Сим. 201.

Тулитися, -люся, -лишся, гл. Жаться, прижиматься, льнуть. Переполохані панянки тулились по кутках. Стор. М. Пр. 82. Оце тобі, горобчику, так не вчись, до чужої голубоньки не тулись. Гліб. Жене тебе неволя з України, із рідним словом тулишся мов злодій. К. ХП. 73.

Тулійка, -ки, ж. = Облімок. Вас. 163.

Тулія, -лії, ж. = Лійка 3. Шух. I. 169.

Туловатися, -туюся, -ешся, гл. ? Будемо ся туловати, вби люде не знали. Гол. III. 240.

Тулуб, -ба, м. Туловище. Борз. у. Текли річки все кровавії, мостили мости все тулубами, козацькими все головами. Лукаш. 69. (У відьом) тільки душа вилітає, а тулуб їх зостається. Г. Барв. 55. Ум. **Тулубець.**

Тулубастий, -а, -е. О тулупѣ, свиткѣ: мѣшковидный, безъ таліи. Чуб. VII. 420, 421, 431.

Тулубець, -бця, м. 1) Ум. отъ тулуб. 2) Внѣшня оболочка, покровъ. Кавун щось вигризло, тільки тулубецъ остався. Лебед. у. Аж там лежить жаб'ячий тулубецъ. Рудч. Ск. II. 103.

Тулук, -ка, м. 1) Медвѣжонокъ, волченокъ. Вовчиха начинить тулуки. Медведиха ужеребила тулуки. Шух. I. 212. 2) = Тулун. О. 1862. V. Кух. 39.

Тулумбас, -са, м. Старинное музыкальное орудіе въ родѣ литавръ. Списи блищать, шапки рябіють, б'ють тулумбаси. Сердюки по полю скачуть. Греб. 343.

Тулун, -на, м. Кожа козы, снятая цѣльною, — служить какъ мѣшокъ для муки или соли. О. 1862. V. Кух. 39.

Тудуча, -чати, с. = **Тудук 1.** Вх. Зн. 71.

Тульпан, -на, м. Тюльпанъ, Tulipa. Китицями висіли пун'янки тульпанів. Левиц. I. 427.

Тульпановий, -а, -е. Тюльпанний.

Тудюпан, -на, м. = **Тульпан.** Константиногр. у.

Тулятися, -ляюся, -єшся, гл. Скитаться, слоняться. Левч. 147. *Ти туляєшся, не хочеш іти.* НВолын. у. *Що-вечора тугенька туляюся, світом нужу.* МВ. (О. 1862. I. 74). *Сірома по під тинню згорблена тулялась.* Щог. В. 1.

Тума, -ми, ж. 1) Овца: помѣсь шпанской овцы или **шльонки** съ простой. Борз., Павлогр. у.у. 2) Человѣкъ смѣшанной породы: одинъ изъ родителей турокъ или татаринъ, а другой — украинець. *Християне і туми зъ християнъ въ Кримъ родившіися.* Величко, Лѣт. II. 376. *Вродився тумою від руської бранки.* К. ЦН. 219. *Козак-тума зведе з ума, не буде любити.* Нп. Г. Барв. 222. *Тума танчик водила. Що виведе, то і стане, на дівочок погляне.* Мет. 299. **Тумою** називають хмураго неразговорчиваго чловѣка. *Якийсь нелюдний, неговіркий, якась тума з його.* Мир. ХРВ. 35.

Туман, -ну, м. 1) Туманъ. *Над ним хмарою чорніе туман тяжкий.* Шевч. **Тумана перти.** *Дурачить, врать.* Св. Л. 174. **Туман навести на ко́го.** *Обморочить, отуманить.* *На тебе десь туман у Литві навели.* Греб. 384. 2) Весенняя хороводная игра. Мил. 49. Ум. **Туманочок.** Шевч. 95, туманець.

Туманити, -ню́, -ниш, гл. *Дурачить, морочить.* *Хто його там думав свататись; так тільки туманив людей.* Левиц. Пов. 44. *Людей туманити.* МВ. (О. 1862. III. 37). *І не зводив з ума, не туманив дочку молодую.* К. МБ. XII. 278.

Туманитися, -ниться, гл. *Показуваться туману, дѣлаться туманно.* *Ой хмариться, туманаться і дощ капотить.* Нп. Харьк.

Туманіти, -нію, -єш, гл. 1) Казаться какъ бы въ туманѣ, покрываться туманомъ. *На лісі туманіе.* Черк. у. 2) Одурѣвать, до одурѣнія доходить отъ скуки, одуряющей работы, неотвязной мысли и пр. *З похмілля туманіла.* Мкр. Н. 4. *Лучче б жару червоного у руку набрала, як мені довелось туманіти коло її русої коси.* МВ. (О. 1862. III. 41). *У його не гуляли, тільки туманіли, мов нудились під арештом і в турмі сиділи.* Мкр. Н. 32. *Туманів, туманів та таки й не пригадав, як зробити.* Черк. у. *Не будем туманіти між простацтвом.* К. ПС. 84.

Туманний, -а, -е. Туманный.

Туманочок, -чку, м. Ум. отъ туман.

Туп-туп, меж., *выражающее топание, топъ-топъ!* *Туп-туп ніженьками, дзень-дзень підківками.* Нп.

Ту́па, -пи, ж. = **Ступа.** *Иди, иди, сивий коню, тихою тупою.* Лукаш. 28.

Ту́пак, -ка, м. 1) Тупое орудіе. Шейк. Вх. Зн. 71. 2) Тупой чловѣкъ. Шейк. Вх. Зн. 71.

Тупало, -ла, об. Чловѣкъ топающій. Шейк.

Тупання, -ня, с. Топанье.

Тупати, -паю, -єш, гл. 1) Топать. 2) Ходить, стуча ногами, ходитъ не переставая, топтаться. *Дідусь у господі тупав.* Г. Барв. 196. 3) Ухаживать, заботиться, хозяйничать. Шейк. *Як є коло чого тупать, то є що й хрупать.* Чуб. I. 230.

Тупець, -пця, м. = **Тупак.** Шейк. Вх. Зн. 71.

Тупий, -а, -е. 1) Тупой, не острый. *Тупий ніж.* 2) Неостроконечный. *Коротке лице з коротким носом і тупою бородою.* Левиц. Пов. 10. 3) Тупой, неспособный.

Тупик, -ка, м. Затупленный кусок косы, которымъ обирають шерсть съ кожи. Вас. 157.

Тупіти, -плю́, -пиш, гл. Притуплять, тупить. *Нащо ти ножа тупиш?*

Тупиця, -ці, ж. = **Тупак.** Вх. Зн. 71. *Як добре плече, то й тупиця січе.* Шейк.

Тупі, меж. котрымъ ободряють дѣтей стать на ноги. Шейк. Ум. **Тупіньки.**

Тупій, -пія, м. 1) Спинка, тупая сторона ножа. 2) = **Тупиця.**

Тупіньки. Ум. отъ тупі.

Тупісінький, -а, -е. Совершенно тупой. Шейк.

Тупісінько, нар. Совершенно тупо. Шейк.

Тупісічкий, -а, -е = **Тупісінький.** Шейк.

Тупісічко, нар. = **Тупісінько.** Шейк.

Тупість, -пости, ж. Тупость. Шейк.

Тупіти, -пію, -еш, гл. Тупѣть, дѣлаться тупымъ. Шейк.

Тупішати, -шаю, -еш, гл. Дѣлаться тупѣ.

Тупіяка, -ки, ж. = **Тупиця.**

Тупкати, -каю, -еш, гл. 1) Топтаться на одномъ мѣстѣ; топать. 2)хлопотать. *Панна Фрузина за його тупкає перед паном.* Св. Л. 70.

Тупкувати, -кую, -еш, гл. хлопотать, ухаживать. *Я тупкую коло його, а він мені й спасибі не скаже.*

Тупнути, -ну, -неш, гл. топнуть. *Серед степу тупне кінь ногою.* Шевч. 16. *Треба й на свого філософа тупнути раз та другий.* Левиц. Пов. 76.

Тупо, нар. Тупо.

Туподумство, -ва, с. Тупоуміє, тупость мысли. К. Дз. 188.

Тупоносій, -а, -е. Имѣюцій не острый носъ. Шейк. *Оси, осі, які ви тупоносі! принесіть мені меду.* Ном. № 330.

Тупонути, -ну, -неш, гл. Сильно топнуть. Шейк.

Тупорілий, -а, -е. Тупорылый, имѣюцій тупое рыло; глупый. *Тупорилі віршомазі.* Шевч.

Тупотання, -ня, с. Топоть.

Тупотати, -чу́, -чеш, гл. Топать, стучать ногами. *Тупочуть коні.* МВ. (О. 1862. III. 46). *Об землю тупотав ногами.* Котл. Ен. II. 19.

Тупотіння, -ня, с. = **Тупотання.** *Крик, свистіння й тупотіння лилося таки з того краю.* Левиц. Пов. 139.

Тупотіти, -чу́, -тіш, гл. = **Тупотати.** *Росердився мій миленький аж ногами тупотить.* Нп.

Тупотня, -ні, ж. Топоть ногами, ходьба. *Тут ржанія кінське з тупотнею.* Котл. Ен. V. 63. *Почули вони позад себе гомін і тупотню.* Стор. МПр. 119.

Тупотнява, -ви, ж. Топоть. *Як турнуть коні, то така тупотнява, що аж земля стугонить.* Лебед. у.

Тупоходий, -а, -е. О лошади: имѣюцій медленный шагъ. *Кінь тупоходий.* Волч. у.

Туптати, -пчу, -чеш, гл. Топтаться, ходить взадь и впередъ. *Я, прийшовши із дороги, тупчу коло хати.* Лукаш. 141.

Тупу-тупу, меж., выражающее топоть. *Тупу-тупу ногами, сколю тебе рогами.* Рудч. Ск. I. 44.

Тупцюва́ння, -ня, с. 1) Топаніє, отупаніє. 2) — **коло кого**. Ухаживаніє хлопоты.

Тупцювати, -цюю, -єш, гл. 1) Ходить, топая, ступать, топтаться. 2) — **коло кого**. Ухаживать.

Тупцюватися, -цююся, -єшся, гл. Переступать съ ноги на ногу.

Тупця́ння, -ня, с. = **Тупцювання**. *Юрба хлопців, їх тупця́ння і їх підлесливість*. Левиц. Пов. 308.

Тупця́ти, -цяю, -єш, гл. 1) Ходить. *Він часто по баб'ячій тупцяв по хаті*. Левиц. І. 478. 2) — **коло кого**. Ухаживать, присматривать. *Як візьме коло його панькати, тупця́ти*. Левиц. І. 139. См. **Тупцювати**.

Тур, -ра, м. 1) Туръ, *Vos primigenius*. КС. 1887. І. 65 — 90. Ном. № 5296. *На лощині пасеться стадо турів*. К. Оп. *Так замерзло, хоч тури гони*. Ном. *Грім такий, що хоч тури гони, так не почують*. Ном. № 562. 2) Жукъ-олень, *Lucanus Servus*. Вх. Пч. І. 6. 3) **Тура дати**. Говорится о плотахъ, когда съ разбѣга ударятся о берегъ. Канев. у. 4) Тур-царь. Турецкій царь. Гол. II. 30.

Туралій, -а, -е. Обращающій внимание, осмотрительный. *Лесьо молоденький, на те не туралій*. Гол. III. 39.

Турати, -раю, -єш, гл. Обращать внимание. *Та того козак, того Нечай, того не турає*. АД. II. 71. *Собаки брешуть, а він і не турає*. Борз. у. *Кошеня й не турає, що собаки брешуть*. Борз. у.

Туратися, -раюся, -єшся, гл. Медлить? *Жеби сме ся не турали, дома нічку ночували*. Гол. II. 139.

Турба, -би, ж. Безпокойство, хлопоты. *Та й спать ляже, втомившися турбою такою*. Шевч.

Турба́нина, -ни, ж. Безпокойство, хлопоты. *Турбанини багато було*.

Турба́ція, -ціі, ж. Безпокойство, хлопоты. *Сідайте, турба́ціі не заживайте*. Котл. Ен. V. 13. *От мені велика турба́ція*. Ном. № 4987.

Турби́ль, -ля, м. Толпа, стая, куча. Желех. *Як ся зробили турби́льом великим сто дяболів до нього...* Драг. 277.

Турбо́та, -ти, ж. Безпокойство, тревога. *Ой зглянься на люю турботу, молю тебе, благаю*. К. Псал. 61.

Турбува́ння, -ня, с. Безпокойство, причиненіє безпокойства.

Турбува́ти, -бую, -єш, гл. 1) Безпокоить, утруждать. *Не турбуй бо мене своїм проханням*. 2) Безпокоиться, утруждаться. *Нехай батько не турбує, мені вінця не купує*. Нп. 3) Волновать, возмущать. *Бога прохали, щоб він моря не турбував*.

Турбуватися, -буюся, -єшся, гл. Безпокоиться, тревожиться, волноваться. *Купуй сукню шиту і хату щиту, та й не турбуйся*. Ном. № 8114. *Не турбуйся, моя дівчино, о своїй пригоді*. Чуб. V. 1201. *Не турбуйся ж ти, наша матінко, нами, як підростуть крильця, то розлетимося й сами*. Мет. 358.

Турбук, -ка, м. = **Тербук**. Браун. 14.

Турготі́ти, -чу́, -тиш, гл. Гремѣть, стучать.

Тургу́н, -на, м. Раст. эстрагонъ, *Artemisia dracunculus* L. Анн. 48.

Туре́нка, -ки, ж. Ум. отъ турня.

Турецький, -а, -е. 1) Турецкій. *Турецька каторга*. Макс. 2) **Турецьке про́со**. *Amaranthus caudatus* L. 3) **Турецький сльоз**. *Malva selvestris* L.

Туреччина, Турещина, -ни, ж. Турція. *Пішов москаль в Туреччину*. Шевч.

Турити, -рю, -риш, гл. Гнать. Чуб. II. 286. *Ігнатко бези'ятко з гори свині турить*. Ном. № 224, стр. 297.

Туритися, -рюся, -ришся, гл. Гнатся. *Бігла лисичка по лісу, турилась за куріпками*. Грин. II. 238.

Туриця, -ці, ж. 1) Самка тура. Шейк. Вх. Пч. II. 5. Мил. 162. 2) Грязь, в'ївшись в т'їло, слой грязи на т'їл'ї. Могил. у. *Колись і я був біленький як панич, а тепер туриця чорноморська покрила вид*. Черном. 3) Вотря, мелкія частицы дерева, выпадаючія при сверленія. Волч. у. (Лобод.). 4) Раст. а) *Echinosperrnum lupulla*. Мнж. 193. б) *Xanthium strumarium*. Лв. 102.

Турище, -ща, с. Ув. отъ **тур**. *Дикий турище трохи не підняв на свої криві роги*. Морд. Пл. 97.

Турів, -рова, -ве. Приналежащій, относящійся къ туру. *Турів ріг*. К. Псал. 52.

Туркавка, -ки, ж. Птица *Columba Turtur L*, горленка. Шейк. Вх. Пч. II. 19. Ум.
Туркавонька, туркавочка.

Туркавчин, -на, -не. Свойственный, принадлежащій горленк'ї. *Туркавчине гніздо*. Шейк.

Туркало, -ла, с. 1) = **Туркавка**. 2) Твердящій постоянно об'ї одном'ї и том'ї же. Шейк.

Туркання, -ня, с. 1) Воркованіе горлицы, туркавки. Шейк. 2) Толкованіе одного и того-же. *Набридли і синові жінчиніі туркання*. Чуб. II. 434.

Туркати, -каю, -єш, гл. 1) О горленк'ї: ворковать. Шейк. 2) Твердить не переставая, говорить не переставая все о том'ї же. О. 1862. VI, 61. *Туркав йому, туркав, поки він таки послухав мене*.

Туркатий, -а, -е. — від. = **Турко**. Мнж. 193.

Туркененька, -ки, ж. Ум. отъ **туркенья**.

Туркенин, -на, -не. Приналежащій турчанк'ї, свойственный ей. Шейк.

Туркениця, -ці, ж. = **Туркенья**. *Загадала їй туркениця три діла*. АД. I. 287.

Туркенька, -ки, ж. Ум. отъ **туркенья**.

Туркенья, туркиня, -ні, ж. 1) Турчанка. *У туркени на тім боці хата на помості*. Шейк. 2) Род'ї крупныхъ сливъ. Шейк. Ум. **Туркенька, туркененька, туркинонька**. АД. I. 291.

Турків, -кова, -ве. Приналежащій турку. Желех.

Туркіт, -коту, м. Стук'ї, шум'ї. Желех.

Турко, -ка, м. Названіе вола съ рогами, расходящимися съ основанія, а со средины загнутыми внутрь так'ї, что концы ихъ почти сходятся. КС. 1898. VII. 45.

Туркот, туркут, -та, м. 1) Порода голубя, турман'ї. *Ходить туркот волохатий. Попотурчи, туркоте*. Ном. № 2732. *Позирав, ходив як туркут, голуб волохатий*. Мкр. Н. 30. 2) Ворчун'ї, сварливый человек'ї. Шейк.

Туркотанія, -ня, с. 1) Воркованіе. 2) Ворчаніе. 3) Толкованіе одного и того же. 4) Стук'ї.

Туркотаїти, -чу', -чеш, гл. 1) Ворковать. *В лузі туркотала горлиця*. Левиц. I. 113. 2) Ворчать. 3) Твердить одно и то же. 4) Стучать; барабанить. *Щось гуркотит і туркотит*. Гол. III. 464. *Барабан туркоче*. Мир. ХРВ. 145.

Туркотїння, -ня, с. = **Туркотанія**.

Туркотів, -това, -ве. Приналежачій: а) турману; б) ворчуну. Шейк.

Туркотіти, -чу́, -тиш, гл. = **Туркотати.** *Голубка сивая да все туркотіла.* Грин. III. 617.
Послухавсь син, — мабуть густо та часто туркотіла жінка. Чуб. II. 434.

Туркут. См. **Туркот.**

Турліти, -лю́, -лиш, гл. = **Турити.**

Турлук, -ка, м. Земляной кирпичь. Шейк.

Турлучний, -а, -е, турлучній, -я, -є. О здані: изъ плетня, обмазаннаго глиной. Поп. 52. *Турлучня хата.* Черном.

Турляти, -ляю, -єш, гл. Толкать; гонять. См. **Туряти.** *Баба її турляе: хоч би ти причепурилась.* Рудч. Ск. II. 48. *Турляв один одного, аж сторч летіли. Сама ганяє, жениха турляе, — купує, крає.* МВ. (О. 1862. III. 50).

Турма, -ми, ж. соб. Стадо овецъ. Фр. Пр. 9. *Турма вже йде з поля.* Каменец. у. *Що то в полі за димове?... чи вівчарі турми гонять?* Гол. I. 38. Ум. **Турмонька, турмочка.**
Овецъ турмонька. Гол. II. 60.

Турма, -ми, ж. Тюрьма. Драг. 202. *Турма велика і кріпко збудована, та чорт їй рад.* Ном. № 967, стр. 283. *Обід поставив... турмам і старцям.* Міф. Г. 69.

Турмак, -ка, м. Узникъ, сидящій въ тюрьмѣ. НВолын. у.

Турмонька, турмочка, -ки, ж. Ум. отъ турма.

Турнаш, -ша, м. Большая льдина. Вх. Зн. 72.

Турну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Толкнуть; послать, погнать. *Щоб тебе лють турнула.* Пом. № 3738. *Турнув Харько хлопця на хутір.*

Турня, -ні, ж. Башня, колокольня. *На білецькій церкві мурована турня.* Гол. II. 444. Ум. **Туренка.** *На кошицькой церкві черевна туренка.* Гол. III. 250.

Турок, -рка, м. 1) Турокъ. 2) Птица *Fringilla rosea.* Шейк. Вх. Пч. II. 11. Ум. **Турчин, туронько.** АД. I. 312.

Туро́м, нар. Сильно гоня. *Та зараз туром, туром корову.* Харьк. у.

Туронько, -ка, м. Ум. отъ турок.

Туроса, -си, ж. Шумъ? молва? слухъ? *Не клопочись і не роби туроси.* Ном. № 13541. *От уже й пустила туросу.* Ном. № 13833.

Турпан, -на, м. 1) Покрывало новобрачной. ЗЮЗО. II. 491. 2) При похоронахъ въ Буковинѣ замужнимъ молодимъ женщинамъ кладуть на голову «бѣлый ручникъ, но подъ бороду новимъ турпаномъ подвязанный». Гол. IV. 540.

Турський, -а, -е. Турецкій. *Коником грає, військо збірає, турського царя все визирає.* АД. I. 24.

Туртус, -са, м. Стукъ, грохоть. *Наче табун коней женуть.... Кругом хати бігає, шукає, гукає; такий туртус, аж хата двигтить.* Драг. 64.

Турува́ти, -рую́, -єш, гл. 1) Соображать, думать. Уман. у. *Турую в голові: чого то мні світ замняхкився, та ніяк не поміркую.* Подольск. г. 2) Говорить вздоръ. *Що ви туруєте? Воно й трохи купи не держиться.* Черк. у.

Турун, -на, м. Насѣк. *Sarabus,* жужелица. Вх. Пч. I. 5.

Турунчук, -ка, м. Быстрый и глубокий протокъ, рукавъ рѣки. Одесск. у. Браун. 4.

Турча́ти, -чу́, -чи́ш, гл. = **Туркати.** *Невіхна й турчить йому, щоб відвіз та покинув де свою матір у полі.* Чуб. II. 434.

Турченя, -няти, м. Турокъ-ребенокъ. Ум. **Турченятко**. Люляй, люляй, турченятко! АД. I. 287.

Турчик, -ка, м. Ум. отъ турок.

Турчин, -на, м. Турокъ. *Оттаке то! тяжко, тату, із своєї хати до турчина поганого в сусіди прохатись*. Шевч. Ум. **Турчинонько**. Гол. I. 50.

Турчинів, -нова, -ве. Приналежачій турку. *Слухай, пані турчинова: привів-ем ті невільницю, аж із Польщі робітницю*. Лукаш. 117.

Турчинка, -ки, ж. = **Туркеня**. *Ой дав би я у замінку дві турчинки за єдну Катеринку*. Грин. III. 610.

Турчинонько, -ка, м. Ум. отъ турчин.

Турчити, -чу, -чиш, гл. Отуречивать, обращать въ турка.

Турчитися, -чуся, -чишся, гл. Отуречиваться, обращаются въ турка, усваивать турецкій языкъ, нравы, обычаи.

Туршнік, -ка, м. Густой мелкій лѣсъ изъ **смерек**. Шух. I. 80.

Туршук, -ка, м. Кустарникъ, молодой лѣсъ. Шейк. Шух. I. 210.

Туршукуватий, -а, -е. — лїс. Молодой и густой лѣсъ. Шух. I. 18.

Турь, -ря, м. = **Тур**. *Де вна сушена? — В туря на розі*. Гол. II. 18.

Туря, -ряти, с. Дѣтенышь тура. Вх. Пч. II. 5.

Туряти, -ряю, -єш, гл. Гонять. *Мене туряє до моря*. Г. Барв. 341. *Вівчарь вівіці туряє*. Чуб. V. 416.

Тусан, -на, м. = **Стусан**. *Дати тусана*. Шейк.

Тусати, -саю, -єш, гл. Бить, колотить. *Костурами взяли його так пестувати, без милости його тусати та гонити*. Шейк.

Туска, -ки, ж. Тоска, печаль. *Як хліба край, так і в хліві рай; а як ні куска, так і в горниці туска*. Ном. № 1397. *Що пан Біг дав, — за все Богу дякувати, а туск ід собі не пускати*. Фр. Пр. 89.

Туслук, -ка, м. = **Тузлук 2**. *Житньої соломахи з туслуком*. АД. II. 34.

Тусок, -ску, м. = **Туска**. Шух. I. 44.

Тусь-тусь! меж. Призивъ для свиней. Вх. Уг. 272.

Тут, нар. 1) Здѣсь. *А в нашій стороні красні дівки як ластівки, а тут як ворони*. Чуб. V. 20
2) Сюда. *Я аж тут залетів*. Чуб. II. 635. 3) Вотъ. Левч. 16. Ум. **Тутка, тутки, туткива, тутенька, тутеньки, тутечка, тутечки**. *Не був я тутка*. Гол. IV. 512. *Що ви зволите тутеньки робити?* Рудч. Ск. II. 172. *Мов зроду тутечка жили*. Котл. Ен. III. 8.

Тута, нар. = **Тут**. *Зачекай тута*. Чуб. II. 9. *Що все тута не по нашому, що все тута по иначому*. Грин. III. 493.

Тутай, нар. = **Тута**. Шейк.

Тутайка, -ки, ж. = **Туркавка**. Вх. Лем. 475.

Тутарь, -ря, м. Здѣшний, мѣстный житель. *Ой тутару, ой тутареньку, сему дому господареньку*. Гол. IV. 310.

Тутейший, -а, -е = **Тутешній**. *Увесь тутейший люд*. Стор. *Ци ти, дівчино, з тутейшого краю?* Шейк.

Тутейшний, -а, -е = **Тутешній**. *Свашеньки тутейшній*. Чуб. IV. 244.

Тутенька, тутеньки, нар. Ум. отъ тут.

Тутеський, -а, -е = **Тутешній**. Шейк. Вх. Зн. 72.

Тутечка, тутечки, нар. Ум. отъ тут.

Тутешній, -я, -є. Здѣшний. *Ти, здається, не тутешній? Котл. НП. 382. Їм і байдуже, що діється наоколо і в тутешнім краї.* Стор. МПр. 89.

Тутка, тутки, туткива, нар. Ум. отъ тут. Вх. Зн. 71.

Тутошній, -я, -є = **Тутешній**.

Тухнути, -ну, -неш, гл. Спадять, опадать (объ опухоли).

Туча, -чі, ж. Гроза. *Гряду-тучі увійшов, а злих рук не увійшов.* Шейк. Ум. **Тучка**.

Тучений, -а, -е. Откармливаемый, угощаемый. *Гість непростений не дуже буває тучений.* Ном. № 11894.

Тучити, -чу, -чиш, гл. Откармливать, питать, утучнять. *Хазяйське око товар тучить.* Рудч. Чп. 255.

Тучка, -ки, ж. Ум. отъ туча.

Тучний, -а, -е. 1) Жирный. *Тучні ягнята.* К. Псал. 263. 2) Плодородный. *Земля тучна.* К. Псал. 239.

Тучний, -а, -е. Грозовой. **Тучний дощ**. Сильный, но кратковременный дождь съ грозою. *Ой ідуть дощі усе тучнії.* Грин. Ш. 637.

Туша, -ші, ж. Туша. *Туші жидам та й попродав, шкіри в кожух наклав.* ЗЮЗО. II. 546. Ум. **Тушка**. *Лисичка-сестричка тушку з'їла, а кишечки під себе поховала.* Мнж. 4.

Тушіра, -ри, ж. Баранья шерсть второй осенней стрижки. Вх. Зн. 72.

Тушіріти, -рю, -риш, гл. Стричь барановъ во второй разъ осенью. Вх. Зн. 72.

Тушити, -шу, -шиш, гл. 1) Тушить, гасить. *За царя Горошка, як людей було трошка, як сніг горів, соломою тушили.* Ном. № 6854. 2) Успокаивать. *Мовчанка.... гнів тушить.* Ном. № 1117.

Тушка, -ки, ж. Ум. отъ туша.

Тушкування, -ня, с. 1) Приготовление чего нибудь въ закрытомъ сосудѣ. Шейк. 2) Окутываніе. Шейк.

Тушкувати, -кую, -єш, гл. 1) Варить или жарить что въ наглухо закрытомъ сосудѣ. Шейк. 2) Сильно окутывать, чтобы вызвать испарину. Шейк. 3) Закрывать, скрывать. Мкр. Г. 10. *Очарувала б і ченця, коли б прокляте покривало бривок її не тушковало.* Мкр. Г. 17.

Тушур, -ру, м. = **Тушіра**. Шух. I. 196.

Туя, туї, ж. Раст. = **Тоя**. Вх. Пч. I. 8.

Тхіліти, -лю, -лиш, гл. = **Квилити**. *Ти, соколе, не тхіли.* Чуб. II. 259.

Тхір, тхора, м. Хорекъ, *Mustela putorius*. *Дома лев, а на війні тхір.* Ном. № 4352. Ум. **Тхорик**.

Тхніння, -ня, с. Дыханіе. *Вона ніби чула тхніння його здорового лица.* Левиц. I. 442.

Тхнути, тхну, -неш, гл. 1) Дышать, дохнуть, пахнуть. *Його лице біле... тхнуло щастям.* Левиц. I. 186. *Бог тхне своїм духом, то й не буде його.* НВолын. у. *Тхнути мені не дає: роби та й роби, та й роби.* МВ. I. 28. *Тхнуло свіже повітря.* Левиц. Пов. 213. 2) Издавать запахъ, вонять, гнить, портиться. *Тхне пашня.* НВолын. у. *Тхне мулом вода.* НВолын. у. *Вода тхне гнилим.* Сквир. у. *Як купити багато яловичини, а літо, то буде тхнути.* Черк.

Тхореня, -няти, с. Маленькій хорекъ. *Тхір вибіг з своїми тхоренятами.* Грин. II. 237.

Тхорик, -ка, м. Ум. отъ тхір.

Тхорі́на, -ни, ж. 1) Одинь хорекъ. Шейк. 2) Мясо хорька. Шейк.

Тхорі́ти, -рю́, -риш, гл. Вонять подобно хорьку. Шейк.

Тхорі́в, -рева, -ве. Приналежащій хорьку. Шейк.

Тще. Въ выраж.: **на тще́ серце.** Натощакъ. См. **Натще.**

Тьва́хнути, -ну, -неш, гл. Стибрить, сцапать. *Покинув чоботи на дворі, там їх хто ще тьвахне.* Зміев. у.

Тьма, тьми, ж. 1) Тьма, мракъ. *Одсунув віконце — у тьмі щось мріло.* МВ. (6. 1862. I. 85). 2) Невѣжество. *Чужі народи в тьмі зістались, не просвітив їх, не прославив.* К. Псал. 326. 3) Множество. *Колесниця божа дивна тьмами воїнства гобзує.* К. Псал. **Тьма-тьму́ща, тьма-темря́ва.** Несмѣтное количество. *Ном. № 7688. Та тамечки тьма-темрява усякої птиці; тьма-темрява черви кишить. А люду-люду — тьма темрява.* Харьк. 4) Насѣк. *Pugalis.* Вх. Пч. I. 7.

Тьма́вий, тьма́ний, -а, -е. 1) Тусклый. *Тьмане скло.* 2) Болѣзненный, блѣдный. *У Петербурсі, кажуть, тьманий народ; чи то воно край такті?* Лебед. у.

Тьма́но, тьма́но, нар. Темновато, тускло. *Та у його у хаті було гарно.... а то стало тьмано і сумно, і икони почорніли.* ХС. IV. 13. *А ніч яка тоді була? Зоряно було? — Ні, тьмано.* Екатериносл. у. *Тепер ясно горить поплавецъ у лямпаді, а то тьма́но було.* Лохв. у.

Тьма́но-зелені́й, -а, -е. Темно-зеленый. *Аж тьмано-зелена озимина.* Черк. у.

Тьма́ріти, -рю́, -риш, гл. = **Тьмити.** Шейк.

Тьми́ти, тьмлю́, миш, гл. Дѣлать темнымъ, мрачить. Желех. *Та воно тьмить кругом мов ба на дощ.* Волч. у.

Тьму́щий, -а, -е. Тьма-тьму́ща. См. **Тьма 3.**

Тьоп! меж., выражающее ударъ: хватъ! *Тьоп його по пиці!* Полт. г.

Тьо́пати, -паю, -єш, гл. 1) Шлепать (по грязи). 2) Ысть, уплетать. *Наварила вона вечеряти, поставила; москаль так тьопає.* Рудч. Ск. II. 165. *І вечері ніколи не варили, усе обідню юшку тьопали.* Г. Барв. 505.

Тьо́патися, -паюся, -єшся, гл. Идти, брести по грязи. *І став би я тьопатись за сорок верстов.* Лохв. у.

Тьопну́ти, -ну, -неш, гл. Хватить, ударить. *Як тьопнув Сучченко змія, так і счесав йому всі три голови.* Чуб. II. 252.

Тьоро́рох, меж. для выраженія пѣнія соловья. *Ой у саді соловейки тьох-тьоророх.* Чуб. V. 643.

Тьо́тя, -ті, ж. Тетя. *У дѣтей: всякая женщина.* О. 1861. VIII. 8.

Тьох! меж. 1) Выраж, біеніє сердца. 2) Выраж. трель соловья. *Соловейко як тьох, дак тьох.*

Тьо́хкання, -ня, с. 1) Біеніє, ёканіє (сердца). Шейк. 2) Щелканіє (соловья). Шейк.

Тьо́хкати, -каю, -єш, гл. 1) О сердцѣ: биться, ёкать. *А серце так йому й тьохка, наче яке лихо віщує.* Св. Л. 18. 2) Щелкать (о соловьѣ). *Соловейко тьохка.*

Тьо́хнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ **тьо́хкати.** *Серце тьохнуло і замерло.*

І. Тьху, въ выраж. **що тьху.** Сколько духу, сколько силы. **Тьху да́ти.** Задать. *Ти мусиш ворогам тьху дати.* Котл. Ен. VI. 22. Въ томъ-же значеніи: **чим тьху:** *А ну! чим тьху навтіки драть!* Котл. Ен. VI. 83.

П. Тъху! меж., вираж. досаду, неудовольствие. *Тъху, каже, біс його батькові, оттака хороша, та жидам воду носила.* Рудч. Ск. II. 124.

Тю, меж., вираж. крик на волка, собаку, также на человека, сдѣлавшаго что-либо глупое. *Два вовки так як дві тичини стоять; ми на їх: тю-тю-тю!* О. 1861. V. 67. *Тю на твого батька!* Ном. № 6365.

Тюгу! меж. = **Тю.** Шейк.

Тюгукання, -ня, с. = **Тюкання.** Шейк.

Тюгукати, -каю, -єш, гл. = **Тюкати.** Шейк.

Тюжити, -жу, -жиш, гл. 1) Бить, колотить. *Тюжать її молоду що-дня.* О. 1862. VI. 29. *Як попав же його батько в руки, як почав тюжити! Тюжив, тюжив — поки аж проситись почав.* Новомоск. у. 2) Ругать. *А й лаються ж!... Боже мій! Так і тюжать, так і тюжать один одного.* О. 1862. VI. 42. 3) Литься, идти (о дождѣ). *А на дворі дощ тюжить такий як із відра.* Новомоск. у.

Тюжка, -ки, ж. Тrepка, наказаніє. *Дав же він йому тюжки — буде пам'ятати, як ляяться.* Новомоск. у.

Тюкання, -ня, с. Кричаніє тю.

Тюкати, -каю, -єш, гл. Кричать тю.

Тюлька, -ки, ж. Рыба *Clupea cultiventris* Nordm. Браун. 29.

Тюпання, -ня, с. Ходьба мелкими шажками.

Тюпати, -паю, -єш, гл. Ходить мелкими шажками; бхать медленно. *Як хоч, мала: хоч біжи, хоч тюпай.* Ном. № 13674. *Проти нас тюпа чоловік верхи.* О. 1862. VIII. 27.

Тюпки, нар. Рысдой. *Він поїхав собі тюпки.* Г. Барв. 15. *Тюпки їдь, а то замучиш її.* Грин. II. 100. *Побіг тюпки.* Черк. у.

Тюпорігти, -рю, -риш, гл. Плестись, медленно идти. *Кобильчина тюпорить, а я собі дрімаю на возі.* Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Тюпотіти, -почу, -тиш, гл. Быстро идти. *Вона... аж тюпотить.* Сим. 201.

Тюпцем, нар. = **Тюпки.** *І ходю, і тюпцем.*

Тюрма, -ми, ж. = **Турма.**

Тюрю, меж., вираж. стук экипажа при ѣздѣ. *Я з своїм дідом коли схочу то поїду: чи пізенько, чи раненько — тюрю, тюрю помаленьку.* Чуб. IV. 493.

Тюряжник, -ка, м. Арестант, острожник. Рк. Левиц.

Тюряжниця, -ці, ж. Арестантка, острожница. Рк. Левиц.

Тюряка, -ки, ж. Ув. отъ тюрма.

Тюті, тютіньки, тютічки, тютьки, меж. для призыва курь: цыпъ, цыпочки. Лохв. у.

Тютьки, нар. Въ вираж.: **І не тютьки.** *И не догадується, и не замбчаєть.* *Старий Кульбашиный і не тютьки, що ззаду робиться.* О. 1861. X. 23.

Тютю, меж. = **Тю.** *Тютю на тебе.* Ном. № 6364.

Тютюкати, -каю, -єш, гл. Кричать тютю. *Тютюкать добре навчився.... Як гукону було: ей, тю-тю-тютю! то аж листя з дуба посиплеться.* О. 1862. II. 27.

Тютюн, -ну, м. Табакъ, *Nicotiana rustica* L. ЗЮЗО. I. 129. *Один шеляг на тютюн, другий — на табаку.* Грин. III. 652.

Тютюнець, -нцю, м. Табачокъ. *Коли ти курець, — май свою люльку й тютюнець.* Ном. № 12601. *Роменський тютюнець курил.* Котл. Ен. IV. 13.

Тютюнице, -ща, с. 1) Мѣсто, гдѣ росъ табакъ. 2) Табачная плантація. 3) Ув. отъ тютюн. Табачище.

Тютюнковий, -а, -е. Табачный. **Тютюнкова горілка.** Водка, настоянная на табакѣ. *Горілочку пили не тютюнкову і не пінну.* Котл. Ен. III. 63.

Тютюнник, -ка, м. Табаководъ, торговецъ табакомъ, рабочій на табачныхъ плантаціяхъ. Вх. Зн. 72.

Тютюнниця, -ці, ж. Женищина, занимающаяся табаководствомъ, торгующая табакомъ. Нѣжин. у. Работница на табачныхъ плантаціяхъ. Вх. Зн. 72.

Тютюнничка, -ки, ж. Жена тютюнника. Шейк.

Тютюнниччин, -на, -не. Принадлежащій тютюнничці. Шейк.

Тютюновий, -а, -е. Табачный. *Почала рости розсада тютюнова.* Грин. I. 10. *Чуєш, кумасю, щіточко, кришечко, кров бурякова, прищепена тютюнова.* Ном. № 11641.

Тютюняка, -ки, м. Ув. отъ тютюн. Табачище. Желех.

Тютя, -ті, ж. Дѣтск. всякая птица, преимущественно курица, цыпленокъ. О. 1861. VIII. 8. **Се ще тютя з полив'яним носом.** Вотъ еще дуракъ, простофиля. Ном.

Тюхтій, -тія, м. Увалень, тяжелый на подъемъ.

Тябло, -ла, с. Скрижаль. *Два тябли Мусієви.* Дьяческая пѣсня. Змієв. у. Слов. Д. Эварн.

Тябриги, -брю, -бриш, гл. = Тябричити. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Тябричити, -чу, -чиш, гл. Тащить. *Як прийде вербич, три кожухи тябрич.* Ном. № 427.

Тяг, -гу, м. 1) Тяга, движеніе воздуха. *Дивись, вієш, а тягу зовсім нема.* 2) **Тягу дати.** Уйти, убѣжать, удрать. *Він, взявши торбу, тягу дав.* Котл. Ен. I. 5. *А він боявся її трохи.... та й тягу з хати.* Рудч. Ск. II. 174.

Тяга, -ги, ж. = Вага 2. *Іваньківські мужики з тягою їхали.* Драг. 47.

Тягака, -ки, м. Бродяга. Козел. у.

Тяганина, -ни, ж. 1) Тасканіе. 2) Возня, хлопоты. Рк. Левиц. 3) Волокита (судебная). Борз. у. *На тяганину пішло.* Константиногр. у. Ум. **Тяганинка.**

Тяганка, -ки, ж. Судебная волокита. Вх. Зн. 72. См. **Тяганина.**

Тягар, -ра, тягарь, -ря, м. Время, тяжесть. Г. Барв. 412. *Не для того я співаю, що гаразд ся маю: тяжкий тягар на серденьку — я го ся збуваю.* Гол. II. 759.

Тягати, -гаю, -єш, гл. 1) Таскать, тащить. *Велике діло борону тягати!* Гліб. 2) Тормошить, терзать. *Сірко.... немилосердно тягав на всі боки нещасного ведмедя, тільки шмаття летіло.* Левиц. 1. 230. 3) Объ одеждѣ: носить, таскать. *Не тягайте такого добра по грядках. Не тягай цієї спідниці в буддень.* 4) Вытаскивать. *Щоб не перемокли коноплі, пійшла.... тягати їх.* Грин. II. 154. *Тягайте петрушку.* Чуб. 5) Таскать, красть. *Скрізь ведмідь той мед тягає.* Гліб.

Тягатися, -гаюся, -єшся, гл. 1) Тащиться. *А сам узявся за повод та й тягнеться.* Рудч. Ск. II. 176. 2) Таскаться, шляться. *А ти все по тих шинках тягаєшся — п'янице, ледащо!* Рудч. Ск. II. 22. 3) Таскаться, волочиться. *Жив чоловік з жінкою, та жили вони погано, бо вона неслухняна була і все тягалась.* Драг. 160. *Не переставала тягатись із кавалерами до сивої коси.* Левиц. I. 542. 4) Возиться около чего, тащить. *Загрузли в його коні в болоті: вже він і так, і сяз з ними тягався.* Рудч. Ск. II. 114. о) Судиться, вести процессы *Коза з вовком тягалася: тільки шкурка зосталася.* Ном. № 7394.

Тягач, -ча, м. Рабочій въ шахтѣ, перевозящій въ шахтѣ уголь. Славяносерб. у.

Тягѣльце, -ця, с. Ум. отъ тягло.

Тягеля, -лів, м. мн. Родъ верхней одежды, козацкій полукафтанъ? Тягеля червоної одніл до коміра золотом гаптовані. АД. I. 252.

Тяги, -гів, м. мн. = Тягеля. КС. 1882. XII. 511.

Тяги, меж. для выраженія тасканія, тащенія. Кобила загрузла, він за хвіст: тяги, тяги, нема дуги. КС. 1887. VI. 469.

Тягітна, прил. Беременная. Ота жінка та була тягітна, то певно припало родити, а ніяк, так вона й умерла. Каменец. у. Жінка, як буде тягітняя.... то легко дитя родить. Драг. 168.

Тягітнейка, с. мн. ? Въ выраж.: **зайти в тягітнейка.** Забеременѣть. Єго княгинейка зайшла в тягітнейка. Гол. I. 90.

Тяглий, -а, -е. Имѣющій рогатый скоть.

Тягло, -ла, с. 1) Лямка, приспособленіе для тяги невода, парома и пр. Літом невід на тяглі тягнуть до одмілу, а зімою рубають вікна у кризі. Черк. у. 2) Рабочая скотина, рабочій скоть. Здохне мабутъ не сьогодні — завтра бідне тягло без сіна. Грин. II. 209. Чи багато тягол було на роботі? Новомоск. у. Также: комплекта воловъ въ три-четыре пары для плуга. КС. 1898. VII. 47. 3) Шутливо: трубка курительная со всѣми принадлежностями (кисетомъ съ табакомъ, кресаломъ, кремнемъ, трутомъ). А виймай лишень своє тягло, та покуримо люльки. Полт. г. 4) **Тягло́м тягти.** Тащить по землѣ. Ум. Тягѣльце. Шейк.

Тягловий, -а, -е. Тяглова работа. Работа гужемъ. Херс. г.

Тягнишкіра, тягнишкура, -ри, м. Растягивающій кожу, — шутливое прозвание сапожника. Шейк. Каменец. у.

Тягота, -ти, ж. 1) Тягость, тяжесть. У тяготі воли йдуть. Черк. у. Треба взяти чоботи, в них тягота невелика. Каменец. у. 2) Печаль, скорбь. Свому серцю, моїй душі тяготи не чини. Гол. 3) Беременность. Зайшла крульова у тіготу. Гн. I. 140.

Тягти, -гну, -неш, гл. 1) Тянуть, влечь, тащить. Ото вона за віровку та давай тягти. Рудч. Ск. I. 172. Твої слова — потопа води: лестять і тягнуть у безодню. К. Псал. 123. Тягни, кобило, хоч тобі й неміло. Могил. у. 2) Вытягивать. З живих здирали шкуру... жили тягли. Стор. М. Пр. 65, 3) Притягивать. Земля тягне до себе хату й звіря, й чоловіка, й воду. Ком. I. 11. 4) Пить. І брагу кухликом тягли. Котл. Ен. I. 11. 5) Сосать. Дивиться, батько (упирь) встав і з крайнього почав кров тягти. Грин. I. 53. 6) Эксплуатировать, выжимать. Жид брехнею живе, все з нас тягне. Ном. № 885. 7) Держать чью сторону, быть на чьей сторонѣ. Не тягнеш ти за беззаконних, що прикриваються законом. К. Псал. 219. 8) Относится, причисляться. Село Токарі тягнуть до Бешикинської волости. Лебед. у. С. Драбівка до Дерепківця тягне. Черк. у. Дорожня тягне до нашої волости. НВолын. у. 9) **Біду тягти.** Бѣдствовать. Приходиться до кінця віку біду тягти. Чуб. 10) **До права тягти.** Призывать къ суду. Син вітця до права тягне, донька на матір гнів піднімає. Гол. IV. 22.

Тягтися, -гнуся, -нешся, гл. 1) Тянуться, тащиться. Ще й у всіх ззаду тяглися довгі хвости. Левиц. Пов. 78. Тягнеться мій Омелько шляхом. Левиц. Пов. 346. 2) Тянуться, стараться не отстать отъ кого. За багатими не тягтись. Ном. № 1415. 3) Продолжаться, длиться. Як насолили багато огірків, до ще й весною тягнуться. Лебед. у. Війна.... тігласі більш як рік. Гн. II. 245.

Тягулиця, -ці, ж. Употреблено въ загадкѣ на возѣ: *Чотирі чотиренки та два хведоренки тягли тягулицю за хвіст на вулицю*. Мнж. 175.

Тягуля, -лі, ж. Родъ рыболовной сѣти. Браун. 13.

Тягун, -на, м. 1) Носильщикъ. *Ці обидва тягуни добрі*. Харьк. у. 2) Небольшая палка, прикрѣпленная къ полозку у дышловыхъ саней, къ ней привязывается барокъ съ постромками. НВолын. у. 3) У мастеровъ, изготовляющихъ курительныя трубки: молотокъ для расплющиванія кусковъ латуни, красной мѣди и желѣза. Вас. 148.

Тягуня, -ні, ж. Небольшой бредень. Левч. 160.

Тягучий, -а, -е. Который тянется, растяжимый, упругій, эластичный. *Тягуче кісто — коржа не можна роскачать: що роскачаю, то воно знов збіжиться*. Канев. у.

Тягучкій, -а, -е. Тягучій. Волч. у.

Тяж, -жу, м. 1) = **Ужва 2**. Вх. Зн. 72. 2) У **тяжі, у тяжу бути, ходити**. Быть беременной. *Я в тяжу*. О. 1861. XI. 30. *Вона тепер у тяжі, а спорожниться, то буде робити*. НВолын. у. Зайти в тяж. Забеременѣть. Драг. 260.

Тяжар, -ра, м. = **Тягар**. *Лиш один тяжар маю на серці*. Федьк.

Тяжина, -ни, ж. Выбойка, пестрядь, полосатое полотно. Шейк.

Тяжина, -ни, ж. Тяжесть, бремя. Шейк.

Тяжиновий, -а, -е. Сдѣланный, сшитый изъ пестряди. Шейк.

Тяжити, -жу, -жищ, гл. Обременять, отягощать. Шейк.

Тяжитися, -жуся, -жищся, гл. Тяготиться. *Він тяжиться і дров урубати*.

Тяжкий, -а, -е. 1) Тяжелый. *Тяжке колесо*. Левиц. 2) Трудный. *Тяжкі часи*. Стор. М. Пр. 59. 3) Сильный, большой, великій. *Лихо тяжке*. Шевч. *Тяжке нарікання*. Єв. Мт. II. 18. Ум. **Тяженький**.

Тяжкість, -кости, ж. 1) Тяжесть. Желех. 2) Трудность. Желех.

Тяжко, нар. 1) Тяжело, трудно. *Тяжко нести, а жаль покидати*. Шейк. *Тяжко-важко заспіває, як Січ руйнували*. Шевч. *Тяжко, тяжко мені тебе додому одправляти*. Макс. 2) Очень. *Тяжко боюсь матері*. О. 1861. XI. Кух. 7. *Тяжко поганий*. Ном. *Тяжко заплакав*. Грин. II. 148. *Тяжко зажурився*. Шевч. *Голова тяжко болить*. Ум. **Тяженько**. Чуб. V. 44. *На серці тяженько*. Грин. III. 183.

Тяжкомовний, -а, -е. Косноязычный. *Приводять до його глухого і тяжкомовного*. Єв. Мр. VII. 32.

Тяжконогий, -а, -е. Тяжелый, медленный на ходу. *Тяжконогий звір (о волѣ)*. К. ЧР. 213.

Тяжкороб, -ба, м. Исполняющій тяжелыя работы. Шейк.

Тяжкорукий, -а, -е. Съ тяжелой рукой. Желех.

Тяжкотілий, -а, -е. Тяжелый на подъемъ, съ увѣсистымъ тѣломъ. Шейк. Вх. Зн. 72.

Тяжчїти, -чї, -чїщ, гл. Дѣлать тяжелѣе. Шейк.

Тякнути, -кну, -неш, гл. Тронуть, задѣть? **Його тякло**. Онъ догадывался? Его задѣвало? *Його може й тякло, що в мені кипіло*. Федьк. Пов. 24.

Тяма, -ми, ж. Пониманіе, понятіе, соображеніе, смышленность, умѣніе, смѣтка. *Нема тями й воза помазати. Та воно б то й зробили як слід, та чорт-ма тями*. Лебед. у. *Має тямю до римарства*. Борз. у. **Не при тямі**. Не въ своемъ умѣ. *Не повно ума, не при тямі*. МВ. (О. 1862. I. 103).

Тямити, -млю, -миш, гл. 1) Смыслить, понимать. *Вчилася, та й не тямить.* МВ. (О. 1862. III. 37). *Коли не періг, то й не пирожися; коли не тямиш, то й не берися.* Ном. № 9572. 2) Помнить. *Тямитиме до нових віників.* Ном. № 3645.

Тямитися, -млюся, -мишся, гл. Помнить, сознавать себя. *Ой як нап'ється, то й не тямиться.* Чуб. V. 1091. *Та і всі письменні, — нехай вони собі тямляться! — т. е. ну ихъ, пропади они!* Котл. НП. 363.

Тямки. Въ выраженіяхъ: **У тямки бути, датися кому.** Помниться кѣмъ, врѣзаться кому въ память. *Довго буде вам в тямки.* Котл. Ен. **Не в тямки.** Не въ домекъ, трудно понять. *Це така хитра річ, що мені не в тямки.* **У тямки брати.** Понимать, разбирать, сознавать. *Його питають про одно, а він каже друге. Видно він і сам не брав у тямки, через те й ні в які розмови з людьми не зривався.* Г. Барв. 306.

Тямкий, -а, -е. 1) Сообразительный, смѣтливый. 2) Памятливый.

Тямовитий, -а, -е. Понятливый. *Він тямить силу у письмі, у лічбі; нема що казати — хлопець гарний, тямовитий. Оце у ярмарку купив йому чотирі книзі, папіра і три пір'ї.* Васильк. у.

Тямок, мку, м. = **Тяма.** Без тямку. Безъ сознанія, не признавая. *Чіпка без тямку поволик ноги далі.* Мир. ХРВ. 238.

Тямувати, -мую, -еш, гл. 1) Имѣть способность. Борз. у. 2) Помнить. Вх. Зн. 72.

Тямучий, тямущий, -а, -е. Понимающий, смыслящий, толковый, умный. *Він чоловік тямучий, не зопсує діла.* Полт. г. *Тямуще й нетямуще пішло.* Черк. у. *Книжки лежать, папери купами: Павло Піддубень дуже тямущий чоловік, всяку старовину молодого головою зазнає.* К. ДС. 31.

Тямучість, -чости, ж. Понятливость. Борз. у.

Тямущий, -а, -е. См. **Тямучий.**

Тяпкаръ, -ря, м. = **Кепгар.** Угор. Гол. Од. 82.

Тяр. По истинѣ, дѣйствительно. Вх. Зн. 72. *Музику заповість аж до самої Глиниці, або тяр аж до Сачави.* Федьк.

Тяти, тну, тнеш, гл. 1) Рѣзать, рубить, косить. *Як панок наш тьяв, то тур-царя стьяв.* АД. I. 24. *Було брати косу да й ступать у росу, да травиченьку тяти.* Рудч. Чп. 132. 2) Ударять, бить. *Що ти так тнеш коні?* Шейк. 3) Кусать, жалить. *Тяли комарі.* 4) Твердить одно и то же. *Чим то той Лазарь Богу приподобився, що його увесь тиждень тнуть та й тнуть.* Ном.

Тятива, -ви, ж. Тетива. *Наготує лук до бою, тятиву тугу натягне.* К. Псал. 13. *Лука він натягне золотого і трепетну стрілу на тятиву наложитъ.* К. Дз. 58.

Тях, меж. = **Тъох.** 2. *Малий соловіичику, тях, тях, тях!* Гол. III. 344.

У.

У, в, пред. У, вь. По свойству украинскихъ звуковъ у и в, взаимно переходящихъ при извѣстныхъ условіяхъ другъ въ друга, обозначаемые ими предлоги у и в слились въ одинъ общій предлогъ съ разными значеніями, но произносимый безразлично, смотря по своему положенію, то какъ у, то какъ в то, наконецъ, какъ средній между ними полугласный звукъ; при чемъ у чаще всего является въ положеніи между согласными, а также послѣ гласной, если слѣдующее слово начинается нѣсколькими согласными, и передъ гласной, если предыдущее слово кончается нѣсколькими согласными, а в оказывается большею частью въ положеніи между гласными, а также между гласной и одной согласной или между одной согласной и гласной, напр.: *Як у руках рушниця у стрільця, то горе качкам. Тремтить лист у осики. Упала в озеро. Добре, як рибі в воді. Пташок в очеретах багато.* Иногда послѣ согласной передъ гласной: *ув: Роби до поту, а їж ув охватю.* Ном. № 12124. *Ув умілого і долото рибу ловить.* Ном. № 6019. Послѣ согласной передъ нѣсколькими согласными иногда **уві**, а послѣ гласной передъ нѣсколькими согласными **ві**: *Всі оці книжечки продаються ві Львові у книгарні брацтва ставропігійського.* (На посл. страницъ обложки книжечекъ «Сільської Бібліотеки» 1862). Правила эти не выдерживаются въ стихахъ и, благодаря неправильностямъ правописанія, очень часто нарушаются въ письмѣ. I. Основное у. У. Употреб. съ родительн. падежемъ. а) На вопросъ: гдѣ? *Хлїб та сіль! Їмо, та свій, а ти у порога постій.* (Шутка). б) На вопросъ: у кого, у чего? *У сусіда хата біла, у сусіда жінка мила.* Нп. *Адам ззів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. *Андрійко був у мене повновидий, ясноокий.* МВ. II. 7. Иногда: для. *А Наливай, — се не людина в мене, се дух війни, наслідник бога Морса.* К. ЦН. 194. Иногда также съ отгѣнкомъ значенія на вопросъ: отъ кого? *Ти в мене не втечеш!* II. Основное в. Вь, во. 1) Съ винительнымъ падежемъ: а) На вопросъ: куда? *Веди ж гостей у світлицю.* К. ЧР. 37. *Уваливсь у хату.* К. ЧР. 39. *Піду в базарь, попросю, щоб хто наняв мене.* Грин. II. 89. Иногда въ знач.: о, объ: *Кидай горшками в землю.* Грин. I. 120. **В книгу читати.** Читатъ въ книгѣ, изъ книги. *Ой ходить піп по церковці та в книжку читає.* О. 1862. IV. 107. б) На вопросъ: въ какое положеніе, состояніе, въ какой составъ идти. *Крутнем підперезався да в бояре вбрався.* Грин. III. 438. *Піти в опришки. Взяли в салдати.* в) На вопросъ: въ какое настроеніе, движеніе, дѣйствіе и. т. д.; переводится обыкновенно безъ предлога соответствующимъ глаголомъ или глаголомъ съ дательнымъ или творительн. падежемъ. *Порося у квік, а баба у крик.* Посл. *А дитина в плач. Не вдавайсь у тугу. Не вкидайся так у прядіння, — доглядай усього хазяйства. Козаки не дуже вдавались у любощі.* К. ЧР. 149. г) На вопросъ: какимъ орудіемъ или средствомъ? *Вили у дзвони! Гуляти в карти.* д) На вопросъ: какимъ образомъ, способомъ, путемъ? и. т. д. *У силу додому дійшли.* Мнж. 125. **У гóлос читати.** Громко читатъ. **Ув очевидьки бреше.** Въ глаза вретъ. *У брід річку перейшов.* е) На вопросъ: въ кого, на подобіе кого? *Хлопець у батька вдався. Пшениця така гарна: колос у колос. Желех. Наказував дідусь, щоб на завтра ви всі були лице в лице, одежа в одежу, черевики в черевики.* Чуб. II. 21. ж) На вопросъ: когда? *У середу родилася, — тепер мені горе.* Нп. *У неділю вранці-рано сине море грало.* Шевч. *Вийди, вийди, козаченьку, у вечір пізенько.* О. 1861. X. 55. 2) Съ мѣстнымъ падежемъ на вопросъ: гдѣ? въ чемъ? на чемъ? а) *У хаті в її — як у віночку.* ЗОЮР. I. 145. *Новенькі вікна в*

базарі покупили. Г. Барв. 249. Зоставсь ув убозтві. К. ЧР. 199. Верба стояла в березі. б) На вопрось: въ какомъ числѣ, видѣ, состояніи и. т. д? Не у мнози зять где, не багато бояр везе. Мет. 185. Ходім, кажу Катрі, ходім до Марусі... ми собі з нею у трійці порадимось. МВ. II. 123. Пішла я за ним у тропі. МВ. II. 176. У добрім здоровлю. Желех. А ми з чоловіком у правді жили. Г. Барв. 434. У злагоді жили. в) На вопрось: когда? У вечері, у ранці, у ночі — вираженія, превратившіся въ нарѣчія. См. **Увечері, уранці, уночі.** 3) На вопрось: какъ скоро? черезъ сколько времени? Урік стара пані вмерла. МВ. (О. 1862. III. 65). І хутко її посватав? У півроку. МВ. (О. 1862. I. 80). У год так, чи в два ішли москалі через наше село. О. 1862. VIII. 27.

Убавити, -ся. См. **Убавляти, -ся.**

Убавляти, -ляю, -єш, сов. в. **убавити, -влю, -виш,** гл. 1) Задерживать задержать долго. Дякуємо попонькові... ой што нас не убавив, нагленько нас одправив. Гол. IV. 439.

2) Забавлять, забавить. Ой ти, матусю, і кужеля збавиш і моєї маленької дитини не вбавиш. Грин. III. 377.

Убавлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **убавитися, -влюся, -вишся,** гл. Затихать, затихнуть, умолкать, умолкнуть. Ми кинули сухарі, — собаки й убавились, а то було гавкали. Новомоск. у. (Залюб.).

Убагнути, -ну, -неш, гл. Понять. І миттю кинувсь до громади просить собі у ней поради чого собою не вбагне. Котл. Ен. II. 34.

Убазарювати, -рюю, -єш, гл. Продать или купить что на базарѣ. Шейк.

Убаришувати, -шую, -єш, гл. Получить барышъ отъ перепродажи. Рк. Левиц.

Убачати, -чаю, -єш, сов. в. **убачити, -чу, -чиш,** гл. Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтить. Нехай Бог боронить таке й чувати, не то очима вбачати. Г. Барв. 140. Вбачаю — марніе та й марніе Наймся моя. МВ. II. 25. Не дай, щоб вороги хвалились, вбачаючи мою біду. К. ПС. 26. Чи не вбачу милої на дворі. Грин. III. 82.

Убачатися, -чаюся, -єшся, сов. в. **убачитися, -чуся, -чишся,** гл. 1) Видѣться, увидѣться. Ми крадькома вбачалися. Г. Барв. 82. 2) Мерещиться, примерещиться, казаться, представляться, представиться. Усе йому його батько покійний убачається. ЗОЮР. II. 84.

Убачливий, -а, -е. Внимательный. Привітна та вбачлива до кожного. Мир. ХРВ. 351.

Убгати. См. **Убигати.**

Убезвічити, -чу, -чиш, гл. = **Обезвічити.** Вх. Зн. 72.

Убезнека, -ки, ж. Обезпеченіе отъ опасности, безопасность. К. Бай. 41.

Убезпечати, -чаю, -єш, сов. в. **убезпечити, -чу, -чиш,** гл. Увѣрять, увѣрить, обнадеживать, обнадежить, обезопасивать, обезопасить. А я тебе, мій Нечаю, не ubezpieчаю: держи коня, держи в сідлі для свого звичаю. Признайсь мені, дівчинонько, чи будеш, ти певна? Ой не буду, козаченьку, тебе вбезпечати. Грин. III. 198. Катерина й питає: «де ж дінем запорозьких козаків»? А він її ubezpieчив: «знайдуть, каже, де дітись». О. 1862. V. 102.

Убезпечатися, -чаюся, -єшся, сов. в. **убезпечитися, -чуся, -чишся,** гл. Довѣряться, довѣряться, положиться на что. Хто ж би подумав, що одного в матері сина візьмуть у москалі? Вдова Загірня вбезпечилась, що в неї син одинчик. К. ДС. 4.

Убезпечення, -ня, с. Обозпеченіе, обезопасиваніе. К. Кр. 23.

Убейкатися, -каюся, -єшся, гл. Обпачкаться. Шейк.

Уберегати, -гаю, -еш, сов. в. **уберегти, -режу, -жеш**, гл. *Уберегать, уберець, устерегать, устеречь. Де ж його вбережеш садок за такими хлопцями: тільки одвихнувся, а воно вже на вишні.* Харьк. у.

Уберегатися, -гаюся, -ешся, сов. в. **уберегтися, -режуся, -жешся**, гл. *Уберегаться, уберецься. Я горілки не п'ю, од пива не вп'юся і сам, молод, слави вбережуся.* Грин. Ш. 263.

Уберечи́, -режу, -жеш, гл. = **Уберегти**. Желех.

Уберечко, -ка, с. = **Убраннячко**. Желех.

Убивання, -ня, с. 1) Убиваніє. К. Дз. 225. *Протест перед всьогосвітньою інтеллігенцією за сліпе і тиранське вбиванне нашого національного духа.* К. ХП. 137. 2) Вбиваніє, вколачиваніє.

Убивати, -ваю, -еш, сов. в. **уби́ти, уб'ю́, -еш**, гл. 1) Убивать, убить. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. *Бодай тебе, мій миленький, перва куля вбила.* Мет. 64.

Убити муху, чмеля́. Выпить, подкутить. Ном. № 11732, 11733. 2) Вбивать, вбить, вколачивать, вколотить, втыкать, воткнуть. *Як ударив Іван змія та по коліна і вбив у землю.* Грин. І. 153. *Ножа в серце вбили.* Чуб. 3) Оббивать, оббить. *Клуню гарно килимами вбили і тут п'ють, гуляють.* Св. Л. 277. 4) Утаптывать, утоптать. *Стежку вбили.* Мнж. 124. *Біжи, коню, дорогою широкою убитою.* Нп.

Убиватися, -ваюся, -ешся, сов. в. **убитися, -б'юся, -ешся**, гл. 1) Убиваться, убиться. *Чи мені втопитись, чи з гори убитись.* Нп. *Чи ти, милий, впився, чи з коника вбився.* Мет. 103. 2) Вбиваться, вбиться, вколачиваться, вколотиться, втыкаться, воткнуться, погружаться, погрузиться, войти. *Як ударив, — так ніж у груди і вбився по колодочку. Над ним коник зажурився, по коліна в землю вбився.* АД. І. 270. *Як обірвався, то на три сажні у землю вбився.* Мнж. 124. 3) — **у що**. **Пріобрѣсти что.** *Хоч на гроші не розжився, так ув одежу вбився.* Мнж. 164. *Їм добре каятись, у гроші вбившись.* К. Бай. 40. *Ніж Горбоносиха не спромоглася знов убитись у свині.* Г. Барв. 417. **У колодочки, у пір'я вбитися.** **Пріобрѣсти опереніє, оперитися.** **Переносно о людяхъ: вирости.** *Не вспів ще в колодочки вбитися, а, бач, яке затинає! Він убився в крильця.* У него вирости крильця. *Погодуй нас хоч трошечки, ой поки ми в крильця вб'ємося та в силочку вберемося.* Нп. — **в силу, в потугу.** **Пріобрѣсти силу, сдѣлаться сильнимъ.** *Я корюся, поки у силу та в потугу вб'юся.* К. Бай. 58. — **у славу.** **Пріобрѣсти славу,** прославиться. *Він у славу вбився.* К. Досв. 164. 4) Только несоверш. в. **Сильно горевать, тосковать, кручиниться, убиваться.** Рудч. Ск. II. 115. *Десь моя ненька, десь моя старенька за мною вбивається.* Нп. *Чорнявая кохана по милому вбивається.* Хата. 7.

Убига́ти, -гаю, -еш, сов. в. **убга́ти, -гаю, -еш**, гл. 1) Убирать, убрать, всовывать, всунуть, впихивать, впихнуть, сжимать, сжать. *Зевес, свою уздрівши ненью, убгав весь оселедець в жменю.* Котл. Ен. V. 36. *У його худоби — у карбованців сот дев'ять не вбгав.* Канев. у. 2) Съѣдать, съѣсть. *Він готовий і все в рота вбгати.* *Гляньте, як убигає.* Пирят. у. *Усе вбгав, що в мисці було.*

Убий-душа, -ші, об. Убийца. *А мій батько убий-душа.* Мнж. 57.

Убити, -ся. См. **Убивати, -ся.**

Убиясник, -ка, м. = **Обаясник.** *Вовки їх (чортів) їдять.... Ото й кажуть: «вовк зів убиясника».* Драг. 44.

Убіга́ти, -гаю, -еш, сов. в. **убігти, -жу, -жиш**, гл. 1) Вб́гать, вб́жать. *Убігла в сіни і замкнулась*. Чуб. 2) Только несовер. в. Гоняться, ухаживать. *Він за нею дуже вбігає*. 3) Проб́гать, проб́жать. *Пятьсот верст убігли*. Рудч. Ск. I. 72. 4) Погружаться, погрузиться, вбиваться, вбитися. *Як ударить (бабу ягу), так вона так під руки і вбігла в тік*. ЗОЮР. I. 52.

Убіж, -божі, ж. соб. Б́дняки, б́дные люди. Желех.

Убіжжя, -жя, с. Убожество.

Убіжський, убізький, -а, -е. Убожескій. Мкр. Г. 69. *У мене справа убізька*. Черниг. у.

Убійник, -ка, м. Убійца. *Убійники вбили*. Шух. I. 215. *Казав убійника стерегти*. МВ. (О. 1862. I. 102). *Посадили між злодіями, між убійниками*. МВ. Н. 193.

Убійників, -кова, -ве. Приналежащій убійцѣ. Шейк.

Убійчий, -а, -е. Убийственный, смертельный. Желех.

Убілити, -ся. См. **Убіляти, -ся**.

Убільша́ти, -шаю, -еш, сов. в. **убільшити, -шу, -шиш**, гл. Увеличивать, увеличить.

Убільшатися, -шаюся, -ешся, сов. в. **убільшитися, -шуся, -шишся**, гл. Увеличиваться, увеличиться.

Убільшки, нар. Великою, по величинѣ. См. **Завбільшки**. *Село не велике, вбільшки як Хорошів*. Харьк. у. *У нас нема такого вола вбільшки*. Грин. I. 94.

Убіля́ти, -ляю, -еш, сов. в. **убілити, -лю, -лиш**, гл. Б́лить, поб́лить. *Ще полотна не вбілила*. Г. Барв. 312. *Біле моя, біле, тонка біла, як я тебе убілила*. Мет. 313.

Убіля́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. **убілі́тися, -люся, -лишся**, гл. Пачкаться, запачкаться в мѣль, муку. *Де се ти убілився?* Харьк. у.

Убі́р, убо́ру, м. Уборъ, нарядъ. Левиц. I. 202. Ном. № 11164. 2) — **церковний**. Церковное облаченіе. Рудч. Ск. I. 170.

Убіра́льник, -ка, м. Снарядъ для сниманія шерсти съ кожи (у кожевниковъ). Вх. Зн. 5.

Убіра́ння, -ня, с. 1) Одѣваніе. 2) = **Убрання**. *Ой піду охотою в службу: дадуть мені тісне убірання*. Чуб. V. 154. Ум. **Убіраннячко**. *Та жаль мені дівуваннячка, дівочого убіраннячка*. Грин. III. 478.

Убіра́ти, -раю, -еш, сов. в. **убрати, -беру, -реш**, гл. 1) Одѣвать, одѣть, наряжать, нарядить, убирать, убратъ. *Укинъ мене в болото, а я тебе вберу в золото*. Ном. № 10145. *Вбери й пенька, то стане за Панька*. Ном. № 11172. *Ой косо, косо кохана! сім літ я тебе кохала, що-неділеньки вбірала*. Мет. 205. **Убрати в шорі**. Первоначально — заперчь, переносно: забратъ, взятъ вѣ руки. 2) Надѣвать, надѣть. *Скидай з себе свої лати, вбірай дорогії шати*. Голов. I. 44. 3) Убирать, убратъ, принятъ. *Убрав, як сіно в годину*. Ном. № 11126. *Хліб убірає, хто його має*. Ном. № 10121. *Так розходивсь, що і в два не вбереш*. О. 1862. VI. 164. 4) Пачкать, запачкать. *Убрав ноги в куряву*. 5) — **в себе**. Всасувать, всосать. 6) Ъсть, съѣсть. *Вбірай, свате, капусту*. Ном. № 4773.

Убіра́тися, -раюся, -ешся, сов. в. **убра́тися, -беруся, -решся**, гл. 1) Одѣваться, одѣтись, наряжаться, нарядиться. *Вберися, жінко, в кожух*. Ном. № 12826. *Убрався в жупан і дума, що пан*. Ном. № 11179. *Не видав Гриць ноговиць: то ся вбірає, то розбірає*. Ном. № 2595. *У намисто уберуся*. Шевч. 504. **Убратись за ко́го**. Переодѣтись кѣмъ. *Одна покойова вбралась за дяка.... друга за паламаря і співають: «Вічная пам'ять»*. Св. Л. 108. 2) Запачкиваться, запачкаться, набратись, набираться на себя чего либо

прицьпившагося къ платью. *Убрався, як марюка.* Ном. № 11277. *Підеш, дак у реп'яхи й уберешся.* Г. Барв. 472. 8) — **у що = Убиватися, вбитися 3.** *Вбіратися в пір'я. З літами убірався в силу.* Мир. ХРВ. 49. 4) *Собираться, собратся (куда-либо). Додому вбіратись.* К. (ЗОЮР. II. 204). 5) *Залѣзати, залѣзти, забираться, забратся. Куди ти вбрався на стіл з постоломи.* Ном. 6) *Входить, войти, поселиться. Нечиста сила вбралася (в царівну).* Рудч. Ск. *Зараз у світлицю вбрався.* ЗОЮР. I. 201. 7) *Удаляться, удалиться, уйти. Вовки як схватились, то на силу відтиля убрались.* Рудч. Ск. I. 43. *Як до дна доглядатся, так за Дунай убіратся.* Ном. 8) *Входить, войти, помѣститься.* См. **Увіратися.**

Убіч, убочу, м. убіч, убочі, ж. 1) *Сторона (предмета), бокъ.* Гол. Од. 62. 2) *Косогоръ. Шейк. Сидить пугач на убочу, на вітер надувся.* Нп.

Убічний, -а, -е. *О горѣ: съ крутыми боками.* Вх. Лем. 476.

Ублагати, -гаю, -еш, гл. *Умолить; умилоствить. Росердила миленького, да вже не вблагаю; хотъ вблагаю, не вблагаю, да вже не такого.* Мет. 66. *Та святих отіх благала, — таки ж ублагала.* Шевч. 260.

Ублюватися, -блююся, -ешся, гл. *Облеватся, испачкаться блевотиной.* Шейк.

Убовтатися, -таюся, -ешся, гл. *Забрызгаться грязью.*

Убовтнутися, -нуся, -нешся, гл. *Сказать невпопадъ. Вбовтнувся в річ без ладу.* Ном. № 3153.

Убог, -га, -ге = Убогий. *І наш Бог не вбог.* Ном. № 2124.

Убогачення, -ня, с. *Обогащеніе.*

Убогий, -а, -е. *Бѣдный, неимущій. Не той убогий, хто трошки має, а той, що не знав годі — все жадає.* Посл. *Що вбогий, що багатий — у Бога все рівно.* Ном. № 80.

Убого, нар. *Бѣдно.*

Убогодухий, -а, -е. *Нищій духомъ.*

Убож, -жі, ж. соб. *Бѣднота, бѣдняки. Убож скотину позбувала, землі позаставляла.* Черниг. у. См. **Убіж.**

Убожати, -жаю, -еш, гл. *Бѣднѣть.*

Убожество, -ва, с. *Убожество, бѣдность. Я твое багатство переживу, а ти мого вбожества не переживеш.* Ном. № 1611.

Убожити, -жію, -еш, гл. = Убожати.

Убожество, -ва, с. *Убожество. Той же зоставсь ув убозстві, а йому фортуна на войні послужила.* К. ЧР. 199.

Убожчати, -чаю, -еш, убожшати, -шаю, -еш, гл. *Становиться бѣднѣ.* Шейк.

Убоїще, -ща, с. *Убоище, упрямець, упрямица. Вбоїще таке — що хоч ти йому що хоч.* Ном. № 2957.

Уболівання, -ня, с. *Сожалѣніе, скорбь.* К. (Желех.).

Уболівати, -ваю, -еш, сов. в. уболіти, -лію, -еш, гл. *Скорбѣть, сожалѣть. І серцем батьківським над людьми вболівав.* К Дз. 173.

Уболона, -ни, ж. = Оболона. Гол. II. 232.

Уборзі, нар. *Немедленно, поспѣшно. Потреба, пильна, просить бути вборзі.* К. Бай. 81.

Уборощнитися, -нюся, -нишся, гл. *Выпачкаться мукой.* Конст. у.

Убоятися, -нюся, -єшся, сов. в. **убоятися, -боюся, -їшся**, гл. Боятися, убоятися, страшитися, устрашитися. *Ідїть, душі, не вбоятися.* Грин. III. 146. *Божої сили не вбоїмось.* Ном. № 8348. *Не вбоїмось мого! нехай таки буде правда.* МВ. (О. 1862. I. 103).

Убраний, -а, -е. Одѣтый.

Убрання, -ня, с. 1) Одежда; платье. *Чи бачиш, як ми обідрались? убранне, постолы порвались.* Котл. Ен. I. 17. *Чого чорт плаче? — що панам убрання не настаче.* Ном. № 1141 (одм.). *Ішла вона в білім як сніг убранні.* Стор. МПр. 76. *Поздирали з неї дороги коралі і бекешу, і все гарне вбрання: і чоботи червоні, і спідницю, і хустку.* Рудч. Ск. I. 209. 2) Брюки, штаны. Угорск. и Гуц. Гол. Од. 66. 82. Ум. **Убраннячко.**

Убрати, -ся. См. **Убірати, -ся.**

Убратий, -а, -е = Убраний. *А молодиця така моторна та гарно вбрата.* Грин. I. 293.

Убресті, -ду, -деш, гл. 1) Войти въ воду. *Первий раз ступив, по коліна вбрів.* Мет. 19. 2) Переносно: попасть въ бѣду. *В таке вбрела, що ледві за рік вирнула.* Г. Барв. 242.

Убрехатися, -шуся, -шешся, гл. Превратися, совратъ. *От же убрехався ти: не так діло було.* Харьк. у.

Уброїтися, -роюся, -їшся, гл. Сдѣлать подѣ себя.

Убриз(ь)кати, -каю, -еш, гл. Обрызгать.

Убриз(ь)катися, -каюся, -ешся, гл. Обрызгаться.

Убрикнути, -кну, -неш, гл. Лягнуть. *Бодай тебе курка вбрикнула.* Шуточная брань. Ном. № 3249.

Убриндуватися, -дуюся, -єшся, гл. Одѣться. *Вийди, вдово, вийди, небого! — Почкайте мене хоць годиночку єдную, найся в коралини (сорочку, спідницю, черевички, хустку) вбриндую.* Чуб. III. 319.

Убрус, -са, м. = Обрус. *А в тій світлиці тисові столи, а по тих столах тонкі убруси.* Гол.

Убрьохатися, -хаюся, -єшся, гл. Забрызгаться грязью, замочиться.

Убування, -ня, с. 1) Обуваніє. 2) Обувь. 3) Убываніє. Ум. **Убуваннячко.** *Ні по чому не спізнаю (милу), лем по вбуваннячку.* Гол. IV. 503.

Убуванці, -ців, м. мн. Ремешки, которими привязывають къ ногѣ ходаки. См. **Волоки.** Вх. 3н. 72.

Убувати, -ваю, -еш, сов. в. **убути, -бую, -еш**, гл. 1) Обувать, обути, надѣвать, вадѣть обувь. *Чоботи помію — не вбує: ой вона багато гордує.* Мет. 264. *В постолы вбути.* Ном. № 3093. 2) сов. в. убути, буду, деш. Убывать, убыть. *Вода не вбула. Я хочу... щоб цілий рік (гроші) не убували.* Рудч. Ск. I. 65.

Убуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **убутися, -буюся, -ешся**, гл. Обуваться, обути, надѣвать, надѣть обувь. *Встав бурлака, не вмивався, нема свити — не вдягався, нема чобіт — не вбувався.* Нп. *В золоті черевички убулася.* Рудч. Ск. II. 46.

Убудити, -жу, -диш, гл. Разбудить.

Убудитися, -жуся, -дишся, гл. Проснуться.

Убуритися. См. **Убурюватися.**

Убурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **убуритися, -рюся, -ришся**, гл. Испускать, испустить урину, замочиться. Ном. № 14298.

Убути. См. **Убувати.**

Убутися. См. **Убуватися.**

Убухати. См. **Убухувати.**

Убухувати, -хую, -єш, сов. в. **убухати, -хаю, -єш,** гл. Много сразу чего наливать, налить. Шейк. О деньгах: много вкладывать, вложить въ какое либо дѣло, підприємтіє. Де він усі свої гроші туди вбухав. Харьк. у.

Ув. См. **У.**

Увага, -ги, ж. 1) Вниманіє. *Що старше від розуму? — Увага.* Ном. № 5810. Люде слухали з великою увагою. О. 1862. IX. 71. **Брати до уваги, звертати увагу.** Обращать вниманіє. *На все сам увагу звертає.* Рудч. Ск. II. 163. **Дати, подати до уваги кому що.** Обратитъ вниманіє чѣе на что. **Дати увагу.** Оказать вниманіє, уваженіє. *Чи воно дасть увагу старому? — ніколи.* НВолын. у. 2) Примѣчаніє, замѣчаніє.

Уважанія, -ня, ср. 1) Обращеніє вниманія. 2) — **за що.** Приниманіє за кого, что..

Уважати, -жаю, -єш, сов. в. **уважити, -жу, -жиш,** гл. 1) Принимать, принять во вниманіє, обращать, обратитъ вниманіє, смотрѣть, взирать. *Ой, мати, мати, серце не вважав, — кого раз полюбить, з тим помірає.* Мет. 71. Вони на слѣози не вважали. Рудан. I. 28. *Не вважайте, люде добрі, що я швецъ: говоріть зо мною, як з простим.* Ном. № 2597. *Вважайте, що чуєте.* Єв. Мр. IV. 24. *Чи добра кобила? — Вважайте сами.* Канев. у. 2) — **за кого, що.** Считатъ кѣмъ, чѣмъ, принять за кого, что. *Ми тебе за святого вважаємо.* К. Бай. 112. *Дума, що дурень його вважає за чорта.* Чуб. 3) Полатать, думать, подумать. *То їхав чоловік волами і питає у них: «А що, волики, як уважаєте, де будемо ночувати?»* Драг. 2.

Уважатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **уважитися, -жуся, -жишся,** гл. 1) Приниматься, приняться во вниманіє, быть принятымъ во вниманіє. *Хоч і невлюбима вона була, так нелюб'є забулося — лиха боля тільки на той час уважилася.* МВ. О. 1862. I. 102). 2) — **за що.** Считатъся чѣмъ.

Уважка, -ки, ж. Уступка при покупкѣ. *Уважка буде.* Волч. у.

Уважливий, -а, -е. 1) = **Уважний.** *Знайшов уважливого слухача.* Левиц. Пов. 261. 2) Съ удар. на з-мъ слогѣ: **уважливий.** Важный, серіозный. *Класти сіно в стоги, — се діло уважливе: можно й без обіду перебути, бо як дощ піде, а стіг не вивершений буде, то погано, — треба поспішатъся.* Волч. у. (Лобод.).

Уважливість, -вості, ж. = **Уважність.** Шейк.

Уважливо, нар. = **Уважно 1.** *Дививсь пильно та уважливо округи.* МВ. II. 153.

Уважно, нар. 1) Внимательно. 2) Внушительно. *Мовчи, стара, промовили батько уважно.* Федьк.

Уважний, -а, -е. Внимательный.

Уважність, -ности, ж. Внимательность.

Уважувати, -жую, -єш, гл. Замѣчать, примѣчать. Вх. Лем. 476.

Увал, -лу, м. Склонъ? *Стоїть сонце увалом, увалом, заходить за хмару.* Грин. III. 386.

Увалити, -ся. См. **Увалювати, -ся.**

Увалювати, -люю, -єш, сов. в. **увалити, -лю, -лиш,** гл. 1) Вваливаться, ввалиться. *Всі так і ввалили в хату.* 2) Проваливать, провадить, пробить. *Так торкнув келепом, що й черепа ввалив.*

Увалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **увалітисся, -люся, -лишся,** гл. Проваливаться, провалиться. Чуб. V. 1109. *Ой не ходи по льоду, бо й увалишся.* Мил. 100.

Уваляти, -ляю, -єш, гл. Обмарать, обпачкать въ пыль, грязь. Шейк.

Увапнитися, -нюся, -нишся, гл. Запачкається известью. Шейк.

Уварити. См. Уварювати.

Уваруватися, -рюся, -єшся, гл. Уберечься.

Уварювати, -рюю, -єш, сов. в. уваріти, -рю', -риш, гл. 1) Уваривать, уварить. 2)

Заваривать, заварить. *У понеділок і у четвер не слід сирівцю уварювати.* ХС. VII. 418.

Уведення, -ня, с. Праздн. Введенія во Храмъ 21 ноября.

Увезти, -ся. См. Увозитися.

Увѣра, -ри, об. Упрямый человекъ. Вх. Зн. 476.

Увергати, -гаю, -єш, гл. Вбрасывать.

Уверед, -ду, м. увереда, -ди, ж. Повреждение, повреждение отъ натуги. *О, Боже! не прощай тому, хто ввередив ехидним увередом нам духа.* К. Дз. 176.

Увередити, -джу, -диш, гл. 1) Повредить. 2) Тронуть рану, коснуться больного мѣста.

Увередітисся, -джуся, -дишся, гл. Надорваться, повредить себѣ здоровье. Котл. Ен. I. 20. *Не дуже греби, увередишся.* Стор. II. 139. *Не й кравці увередяться, шиючи на кожного по 100 жупанів.* Лебедин. у.

Уверий, -а, -е. 1) Кривой (о деревѣ). *Увере дерево.* Вх. Лем. 476. 2) Упрямый (о человекѣ). Вх. Лем. 476.

Увернути, -ся. См. Увертати, -ся.

Увертати, -таю, -єш, сов. в. увернути, -рну, -неш и увертіти, -рчу, -тиш, гл. 1)

Заворачивать, завертывать, завернуть. *Бери хусточки, вертай ніженьки.* Мет. 30.

Виложив з печі хліба, в рядно вернув. Рудч. Ск. I. 180. 2) Ввинчивать, ввинтить. 3) Сов. в.

только въ одной формѣ: **вернути.** Обращать, обратить (въ вѣру). *Кішку Самійла в*

щоку затинає, в турецьку віру вертає. АД. I. 212. 4) Замѣшивать, запутывать,

запутать. *Як мені таке терпіти, та він мене буде в такі діла (крадіжка) вертати.* Г.

Барв. 178. 5) Вставлять, вставить слово отъ себя въ разговорѣ, вмѣшаться въ

разговорѣ. *Мотря, слухаючи їх жартовливу розмову, уверне словце й од себе.* Мир. ХРВ.

352.

I. Увертатися, -таюся, -єшся, сов. в. увернутися, -нуся, -нешся, гл. Успѣвать,

успѣть, управляться, управиться. *Меле так, шо і два чоловіка не вернеться прибірати*

борошно. Ще не вернулась справити нової (запаски). Г. Барв. 94.

II. Увертатися, -таюся, -єшся, сов. в. увертітисся, -рчуся, -тишся, гл. Завертываться,

завернуться. *Дівчина вертілась у пір'ячко.* Рудч. Ск. II. 35.

Увертіти, -ся. См. Увертати, -ся.

Увершітисся, -шуся, -шишся, гл. Кончиться.

Увести, -ся. См. Уводити, -ся.

Увесь, уся, усе, мѣст. Весь, вся, все. *Задзвонили в усі дзвони по всій Україні.* Шевч. 167.

Цілувались, обнімались з усієї сили. Шевч. 145. *Я ростікся всіма сторонами.* К. Псал. 91.

Увесьденички, нар. Цѣлый день. Чоловік увесьденички в полі. Г. Барв. 197. *Увесьденички*

усе говорили. Кв. I. 198.

Увечері, нар. Вечеромъ. Ум. **Увечерочку.** *Ой нема та й не буде, хиба ввечері прибуде, а*

ввечері-ввечерочку, а уночі в холодочку. Грин. III. 197.

Увивати, -ваю, -єш, сов. в. увити, -в'ю, -єш и увинути, -ну, -неш, гл. 1)

Заворачивать, заворотить, обвивать, обвить. *Увила головку в рубок тонесенький.* Гол. I.

64. 2) Сплетать, сплесть, свивать, свить. *Марусенько, Марусенько, чому вінка нема?*

Боліла моя головонька, то я-м го не ввила. Гол. Не можеш.... гнізда ввити. МУЕ. III. 53. 3) Размахивать, махать, махнуть. Мечем ввиває, військо рубає. АД. 1. 28. 4) Только сов. в. въ формѣ **увинути**. Успѣть. Я як увину на своє мнісце, то добре, а як же не ввину, то й під пічку переночую. Грин. I. 54.

Увиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **увинутися, -нуся, -нешся**, гл. Управляться, управиться, успѣвать, успѣть. Увивайся, гожий хлопче, коло курки швидко. Лукаш. 125. Ой матінко-утко, увивайся хутко. Мет. 132. Так багато вранці роботи, що навряд чи я увинусь. Рк. Левиц.

Увиджуватися, -джуся, -єшся, гл. = **Увижатися**. А він усе перед моїми очима ввиджується. Г. Барв. 381.

Увидіти, -джу, -диш, гл. Увидѣть. Скоро ввиділи, пану доповіли. АД. I. 36.

Увижатися, -жаюся, -єшся, гл. Мерещиться, представляться, казаться. Уночі мені таке страшне ввижається.

Увика́ти, -каю, -єш, сов. в. **уві́кнути, -ну, -неш**, гл. = **Звикати, звикнути**. Вх. Зн. 72. Ввикай Христа сповивати. Грин. III. 32.

Увиляти. См. **Увилювати**.

Увилювати, -люю, -єш, сов. в. **увиля́ти, -ляю, -єш**, гл. Увиливать, увильнуть, ускользнуть. А вже ж тобі од того та не ввиляти, щоб старостам рушники не подавати. Мет. 124. В хазяйській роботі ввилює. Сим. 198.

Увинути, -ся. См. **Увивати, -ся**.

Увіслий, -а, -е. Вертикальный. Шух. I. 154.

Увіснути, -сну, -неш, гл. Повиснуть, зацѣпиться. Шейк.

Увити, -ся. См. **Увивати, -ся**.

Увихатися, -хаюся, -єшся, сов. в. **увихну́тися, -нуся, -нешся**, гл. 1) Спѣшити, поспѣшити, быстро дѣлать, сдѣлать. Нас нива потомила, бо ми ея увихали, нивоньки дожинали. Гол. IV. 124. Жінка Хима чепуруха живо ся ввихнула. Грин. III. 564. 2) Только несов. в. ? Бродить, рыскать. Близше осель увихаються: лисиці, куниці, тхорі. Шух. I. 22.

Увишки, нар. Въ вышину. См. **Заввишки**. Як земля виширки, до неба вишки. О. 1861. XI. Св. 64.

Уві. См. **У**.

Увібрати, уберу, -реш, гл. = **Убрати**.

Увібратися, уберуся, -решся, гл. = **Убратися**. А надовго вашої роботи буде? — Та коли б у два тижні ввібралось. МВ. (О. 1862. I. 74).

Увігнати, ужену, -неш, гл. = **Угнати**.

Увігнатися, уженуся, -нешся, гл. = **Угнатися**. Москалі в коршму увігнались. Рудан. I. 87.

Увігнутися. См. **Угинатися**.

Увідати, -даю, -єш, гл. Узнать. Я вже знала, що Чайченко не любишь щиро Катрі — нехай же й вона ввідає. МВ. II. 130.

Увіз, увозу, м. Дорога въ ложбинѣ, оврагѣ. Их. Зн. 72.

Увійміти, -млю, -миш, гл. Отнять.

Увійти. См. **Увіходити**.

Увік, нар. Вовѣки, никогда. Раз добром налите серце вік не прохолоне. Шевч.

Увінити, -ню, -ниш, гл. Дать приданое.

Увінчати, -чаю, -єш, гл. Увѣнчать. *І главу його чесную терном увінчали.* Шевч. 601.

Увірванець, -нця, м. = Увірва. Вх. Зн. 73.

Увірватися. См. **Уриватися.**

Увіристий, -а, -е. Надоѣдливый, назойливый. *Такий увіристий жид: скажи та й скажи панам. Я кажу: йди собі, бо я знаю, що не треба, а він одно: скажи! Насилу виправила з хати.* Пирят. у.

Увіритися. См. **Увірятися.**

Увірнути, -ну, -неш, гл. Потонуть. *Сікуть, рубаять самбір деревце, сікуть, рубаять, на Дунай пускають: чи впірне, увірне самбір деревце? Чи пійме, чи возьме староста сваненьку?* Гол. IV. 233.

Увірувати, -рую, -єш, гл. Увѣровать. *І чудесам твоїм увірують на світі твої малі убогі діти.* Шевч. 626.

Увірчувати, -чую, -єш, гл. = Увертати 1. Шейк.

Увіряти, -ряю, -єш, сов. в. увірити, -рю, -риш, гл. — на ко́го. Довѣрять, довѣрять кому. *Всі кріпко на її ввіряли: що було скаже — не минеться.* О. 1862. VIII. 13.

Увірятися, -ряюся, -єшся, сов. в. увіритися, -рюся, -ришся, гл. 1) Надоѣдать, надоѣсть, опротивѣть. *А! вже він мені ввірився.* Ном. *Не ввірився ще йому світ.* Стор. М. Пр. 3. *Чи вже ж тобі катерга турецька не ввірилася?* АД. I. 2) Довѣряться, довѣряться. *З паном не дружи, жінці не ввірайся, а чужих гостей не приймай.* Ном. № 1196.

Увіходити, -ходжу, -диш и уходити, уходжу, -диш, сов. в. увійти, увійду, -деш, гл. 1) Входить, войти. *Хто не ввіходить дверима, той злодій.* Єв. I. X. 1. *В панські ворота широко ввійти, та узько вийти.* Ном. № 1208. *Якось туманію, наче жива у землю вхожу.* МВ. II. 16. *Увійдеш у землю і будеш на тім світі.* Чуб. II. 75. **Увійти в ді́йство.** *Начать дѣйствовать? Открыть дѣйствія? В нас школа годов шість як у ді́йство увійшла.* Нѣжин. у. **Увіходи́ти, увійти у неславу.** *Безславить, обезславить себя. Сама ж бо ти, дівчинонько, у неславу входиш, що пізенько — не раненько із юлиці ходиш.* Мет. 83. 2) Проходить, пройти. Чуб. II. 192. *Було 60 верст увійду.* 3) Избѣгать, избѣжать. *Граду-тучи увійшов, а злих рук не увійшов.* Ном. № 2098. 4) **Уходи́ти за ко́го.** *Слыть за кого. Дурний, коли мовчить, то за мудрого уходить.* Ном. № 6196.

Увіч, нар. *Наяву, въ глаза. Анхизенка увіч видати.* Котл. Ен. III. 11.

Увічливий, -а, -е. Вѣжливый, привѣтливый, любезный, предупредительный. К. (Желех.). *Гарна, ввічлива, звичайна, як бува в народі.* Мкр. Н. 30. *Моя дитина ввічлива, все мене слухається.*

Увічливість, -вості, ж. Вѣжливость, привѣтливость, любезность, предупредительность.

Увічливо, нар. Вѣжливо, привѣтливо, любезно, предупредительно.

Увіччу, нар. *Предъ глазами. Ввіччу вона та й вона.* Мир. ХРВ. 10.

Увіщати, -щаю, -єш, гл. Увѣщевать. *А вслід летить янголь його та його ввіщає, на гріх, на блуд, на розбойство не допущає.* Грин. III. 141.

Уводи́ни, -дин, ж. 1) Введеніє въ церковь родильниці послѣ шести недѣль. Чуб. VI. 401. 2) = **Вивід 4.** О. 1862. IV. 37. См. **Вивід 3 и 4.**

Уводи́ти, -джу, -диш, сов. в. увести, уведу, -деш, гл. 1) Вводить, ввести. *Пан увів дідову дочку в свої горниці.* Чуб. **Вводи́ти у славу, у неславу.** *Позорить. Пожалійте сиротину*

і не вводьте в славу. Котл. НП. 345. *Сватай мене, козаченьку, не вводь у неславу.* Мет. 83. — **у хрест, у закон.** Крестить. *Введуть дитину у хрест.* Грин. П. 23. Мир. ХРВ. 23. 2) **Обманывать, обмануть.** *Він мене уводить, до иншої ходить.* Гол. III. 336.

Уводитися, -джуся, -дишся, сов. в. **увестися, уведуся, -дешся,** гл. 1) Вводиться, ввестись. 2) Соблазняться, соблазниться.

Увозити, -вожу, -зиш, сов. в. **увезти, увезу, -зеш,** гл. 1) Ввозить, ввезти, завозить, завезти. *Не то кінь, що в болото ввезе, а то що з болота вивезе.* Ном. 2) Только сов. в. **Провезти.** *Мене, брата піхотинця, міждо коні беріте, хоч милю увезіте.* АД. I. 114.

Увозитися, увожуся, -зишся, сов. в. **увезтися, увезуся, -зешся,** гл. 1) Ввозиться, ввезтись. 2) Въѣзжать, въѣхать.

Уволити. См. **Уволяти.**

Уволікати, -каю, -еш, сов. в. **уволікти, -чу, -чеш,** гл. Втаскивать, втащить, втянуть. *Уволік у хату того лантуха.* Харьк. у.

Уволікатися, -каюся, -ешся, сов. в. **уволіктися, -лочуся, -чешся,** гл. Втаскиваться, втащиться, втянуться.

Уволока, -ки, ж. Земельная мѣра (въ старину), равная 30 моргамъ или 19 десят. 2010 саж. Шейк.

Уволоктися. См. **Уволікатися.**

Увольнити. См. **Уволяти.**

Уволяти, -няю, -еш, сов. в. **увольнити, -ню, -ниш,** гл. = **Уволяти, уволити.**

Ввольни, Боже, мою волю: зостав мене удовою. Грин. III. 321.

Уволяти, -ляю, -еш, сов. в. **уволити, -лю, -лиш,** гл. Исполнять, исполнить (желаніе). *Вволив еси, чого ледачі допевнялись.* К. Пс. 244. **Вволити волю.** Исполнять желаніе. *А циганочко да ворожечка, ой уволи мою волю: да причаруй ти да козаченька, що гуляє зі мною.* НП.

Уволю, нар. Вволю, вдоволь, достаточно. *Дав їм хліба вволю.* К. Псал. 7. *Дай, Боже, щастя, долю, хліба вволю.* Ном. № 11575.

Уворатися, -рюся, -решся, гл. При паханьѣ захватить плугомъ сосѣднюю землю. Харьк. у.

Уворужити. См. **Уворужувати.**

Уворужувати, -жую, -еш, сов. в. **уворужити, -жу, -жиш,** гл. Вооружать, вооружить. *Вворужила еси на брата брата.* К. ЦН. 314.

Увця, -ці, ж. = **Вівця.** Вх. Уг. 272.

Увчар, -ра, м. = **Вівчарь.** Вх. Лем. 476.

Ув'язати, -ся. См. **Ув'язувати, -ся.**

Ув'язка, -ки, ж. Завязка къ мѣшку. Вх. Зн. 72.

Ув'язлий, -а, -е. Завязшій.

Ув'язнути, -ну, -неш, гл. 1) Завязнуть. *Ув'язла і лисиця зубами, ніяк не вирветься.* Рудч. Ск. II. 15. 1) = **Ув'язатися.**

Ув'язувати, -зую, -еш, сов. в. **ув'язати, -жу, -жеш,** гл. 1) Завязывать, завязать во что. *Син вив'язав звідтіля (з торби) невістку, а ув'язав сучку.* Рудч. Ск. I. 16. 2) Увязывать, увязать, привязывать, привязать. *Що в тебе на возі? — Колодочка. — Як би колодочка, то б ув'язана була.* Грин. I. 145. *Струну ув'язував до скрипки.* Св. Л. 230.

Ув'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **ув'язатися, -жуся, -жешся**, гл. Привязуватися, привязатися, приставають, пристать. *Ой вернись, бідо! чого ти вв'язалась?* Мет. 366.

Ув'язь, -зі, ж. 1) Кусок ремня, зв'язуючий било цѣпа съ его рукояткой. *Ціп на ув'язі довгий*. Волч. у. 2) Жерди въ видѣ стропиль, которыми придавливаются сверху стогъ сѣна или соломы. Рк. Левиц.

Угав, -ву, м. Остановка, успокоєніє, покой. *Нема йому вгаву ні вдень, ні вночі — кричить та й кричить, мов з його чорт лика дере. П'є й п'є, нема йому і вгаву*. Ном. № 11703. Без угаву. Безпрестанно. *Без вгаву мучила біда*. Мкр. Г. 58.

Угавати, -ваю, -єш, гл. Успокаиваться. *І рот у дитини не вгаває: все йому хліба давай. Карі очі не сплять ночі, ніжки не вгавають*. Мет. 85.

Угадати. См. **Угадувати**.

Угадно, нар. Можно отгадать, догадаться. Желех.

Угадувати, -дую, -єш, сов. в. **угадати, -даю, -єш**, гл. 1) Угадывать, угадать, отгадывать, отгадать, догадываться, догадаться. *Так і циган угадував, що завтра буде хоч дощ, хоч сніг, хоч сояшно*. Ном. № 6515. *Вгадай мені, мати, сей сон*. Макс. *Божих сил не можна вгадать*. Ном. № 31. *Я вгадував, що щось буде*. Шевч. 101. *Чи такий же він?... Хиба по собі вгадуєш*. Св. Л. 293. 2) Узнавать, узнать. *Добри-вечір — кажу — чи вгадали мене?* О. 1862. Х. 7. *Живо його вгадав і каже: здоров, свату*. Грин. І. 106. 3) Замѣчать, замѣтить. *Довго сиділа я у садку, не вгадала, як і зіроньки поховались*. О. 1862. Х. 6.

Угадьків, -кова, -ве. Приналежащій отгадчику. Шейк.

Угадько, -ка, м. Отгадчикъ, угадующій будущеє. *У мене два сини та обидва вгадьки: один ка', що дощ буде, а другий ка' — ба, не буде; хоч той, хоч другий вгадає, а все ж таки сини правду кажуть*. Канев. у. Ном. № 5734, 6515.

Угайка, -ки, ж. Потеря времени. (Змієв. у.). *Як би з ранку зараз узялася була, то скільки б зробила, а то поки принесла то води, то кіз'яків, та поки посходились — от і вгайка*.

Угайство, -ва, с. = **Угайка**. *Оце нам угайство тіки, це б дома що вробив, а то сиди отутенька, дожидайсь старшини*. Черн. г.

Угалля, -ля, с. соб. = **Вугалля**. *До кишені, — аж там онучка якась, а в юй угалля*. Рудч. Ск. І. 75.

Уга́м, -му, м. = **Угав**. *Після смерти встають і ходять на свій двір, угаму не дають живим*. ЗОЮР. II. 288.

Угамовувати, -вую, -єш, сов. в. **угамувати, -мую, -єш**, гл. Утишать, утишити, успокаивать, успокоить, укрощать, укротить. *Вгамуй ти капосних дітей*. Канев. у. *Угамуй рогатих турів*. К. Псал. 153.

Угамовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **угамуватися, -муюся, -єшся**, гл. Успокоиться, утихнуть, унятися. *Не вгамовується Ївга*. Мир. Пов. І. 144. *Еней сподарь, посумувавши, насилу трохи вгамувавсь*. Котл. Ен. III. 5. *Чи ви там ще довго не вгамуетесь? пора спати*. Канев. у. *Угамуйся, глянь на себе, який страшний ти і блідий*. Греб. 335.

Уганяти, -няю, -єш, сов. в. **угнати, ужену, -неш**, гл. 1) Гнаться, погнаться. *А третій брат, менший, піша, пішаниця, за кінними, братами уганяє*. АД. І. 107. *Ти за дорогими напитками, бенкетами уганяєш*. АД. II. 104. *Вийми меч проти неситих, що за, мною уганяють*. К. Псал. 2) Догонять, догнать. *Де орду вгоню, там ю розроню*. АД. І. 35. 3) Подниматься, подняться. *Орел високо вгору уганяє*. 4) Вбивать, вбить, вгонять, вогнать.

Він його здоровенною булавою як улупить, то тик і вжене в землю. ЗОЮР. I. 30. Угнав його по коліна в землю. Чуб.

Уганя́тися, -няюся, -єшся, сов. в. угна́тися, -жену́ся, -нешся, гл. 1) Гнаться, погнаться. *За світовими роскошами всігдa не вганяйся.* Грин. III. 144. *Росковський угнався був за ними в Руську Полянну, тя його і вбили.* ЗОЮР. I. 24 9. 2) Вбѣгать, вбѣжать, вскочить. 3) Выдаваться, выдаться. *Велике каміння, вганяється в море.* Левиц. МВ. 68. 4) Угоняться, угнаться. *Ніяке око не вганяється за мною.* Г. Барв. 535.

Угаса́ти, -саю, -єш, сов. в. угасну́ти, -сну, -неш, гл. Угасать, угаснуть. *А із вечера та до півночі та свічечка не вгасала.* Грин. III. 216. *Огонь не вгасає.* Єв. Мр. IX. 44.

Угасити, -шу, -сиш, гл. Потушить. *Зоставсь ти без роду, без хати на світі, щоб родом коханим серця не скувати, хатнім упокоєм духа, не вгасити.* К. Досв. 31.

Угасну́ти. См. Угасати. Угати́ти. См. Угачувати.

Угачува́ти, -чую, -єш, сов. в. угати́ти, -чу́, -тиш, гл. 1) = Загачувати, загати́ти. Я поробив так, що ізроду довіку не вгатять греблі. Чуб. *Пан б'є та муче людей, щоб мерції вгачували (греблю).* Чуб. 2) Только сов. в. Ударить. *Ото го вгатив.* Вх. Зн. 72.

Угаяти, -ся. См. Угаювати, -ся.

Угаюва́ти, -юю, -єш, сов. в. угаяти, угаю, -єш, гл. Задерживать, задержать. *Будь ласка, не вгаюйте, бо далеко їхати додому. — діла.* Упустить, не сдѣлать (дѣла). *Скільки діла на току вгаяв.* О. 1862. VI. 34. *Ніколи з вами балакати, бо й так уже скільки нам діла вгаяли.* Лебед. у.

Угаюва́тися, -ююся, -єшся, сов. в. угая́тися, -угаюся, -єшся, гл. Медлить, замедлить, мѣшкати. *Їдь же мені, та не вгаюйся, швидче й назад.*

Угиба́ти, -баю, -єш, гл. Погибать; о лѣтахъ: уходитъ. *Мої млади літа марні угибають.* Вх. Лем. 476.

Угибти, -бну, -неш, гл. Погибнуть. *Угиб мій братцьо, славний розбійничок.* Гол. I. 170.

Угина́ти, -наю, -єш, сов. в. угну́ти и ввігну́ти, -гну́, -неш, гл. Вгибать, вогнуть.

Угина́тися, -наюся, -єшся, сов. в. угну́тися и увігну́тися, -ну́ся, -нешся, гл. Гнуться, согнуться, вогнуться подъ тяжестью чего. *Сів, — вона так і вгнулась (під ім).* Рудч. Ск. II. 108. *Як положе (на коня руку), — кінь аж угинається.* Мнж. 28.

Угіддя, -дя, с. Приволье, удобство. (На городі) *оттут капустку, оттут картопельку, а оттут для тютюну вгіддя.* Сим. 200.

Угіден, угідний, -а, -е. Угодный, пріятный, удобный; хорошій. *Зняв, як він мені не вгіден.* Г. Барв. 204.

Угілець, -льця, м. Ум. отъ угіль.

Угілля, -ля, с. = Вугілля.

Угіль, гля, м. = Вугіль. Ум. Угілець. Ном. № 10637.

Угінчливий, -а, -е. О лошади: ходкій, быстрый. *Він (кінь) не дуже угінчливий, — це не вороний тобі.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Угірковий, -а, -е = Огірковий.

Угіро́к, -рка, м. 1) = Огіро́к. *Дам тобі угіро́к і пун'янок.* Ном. № 566. 2) Родъ. вышивки. Чуб. VII. 427. Ум. Угіро́чок.

Углади́ти, -джу, -диш, гл. Сдѣлать гладкимъ, ровнымъ, красивымъ съ виду. *Угладив, як Бог черепаху.* Мнж. 166.

Угластий, -а, -е = Вугластий.

Угледіти, -джу, -диш, гл. 1) Увидѣть, замѣтити, усмотрѣть. Рудч. Ск. I. 60. *Стара сиділа на присьбі і здалека вгледіла сина.* Стор. М. Пр. 56. *Як угледять, то христяться.* Шевч. 24. 2) Досмотрѣть, уберець. *Як не гледів, а не вгледів груш у садку, — хтось обтрусив уночі.*

Угледітися, -джуся, -дишся, гл. Уберецься. *Не вгледівся од пожежі.*

Углець, -ця, м. Уголекъ? *Прийшов чернець, положив яйця в углець — нехай киплять, поки прийду вп'ять.* Ном. Заг. № 12,

Углова, -ви, ж. = Вуголов 1. Вх. Зн. 73.

Углиб, нар. Въ глубину.

Углибати, -баю, -еш, гл. Погружаться въ глубину. *Легш їй було у безодню углибати неуважно, ніж на кручі висіти.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Углибшкиї, нар. Глубиною. *Річка в чоловіка вглибшки.*

Углина, -ни, ж. = Вуглина. Ум. Углинка.

Углитнути, -ну, -неш, гл. Укусить, ущипнуть клювомъ. *Гусак як углитне за ногу.* Славяносерб. у.

Угловий, -а, -е = Вугловий.

Угядіти, -джу, -диш, гл. = Угледіти. *Угяділи вони знов.* Рудч. Ск. I. 123. *Тільки вгяділа Якова, зараз до його і підскочила.* Стор. II. 2.

Угляний, -а, -е. ? По-при пшеницю угляний гостинець. Гол. IV. 107.

Угляр, -ра, м. = Вугляр.

Углярка, -ки и углярня, -ні, ж. = Вуглярка.

Угнавець, -вця, м. = Вугнавець. Вх. Зн. 73.

Угнавий, -а, -е = Вугноватий. Вх. Зн. 73.

Угнавити, -вію, -еш, гл. = Угнати. Вх. Зн. 73.

Угнак, -ка, м. = Угнавець. Вх. Зн. 73.

Угнати, -наю, -еш, гл. = Вугнати. Вх. Зн. 73.

Угнати, -ся. См. Уганяти, -ся.

Угнилічити. См. Угниличувати.

Угнилічувати, -чую, -еш, сов. в. угнилічити, -чу, -чиш, гл. О лѣсныхъ грушахъ: давать, дать полежать, чтобы созрѣли. Шейк.

Угніватися, -ваюся, -ешся, гл. Прогнѣваться, разсердиться. *Може за що угнівався на тебе?* МВ. II. 26.

Угнівити, -влю, -виш, гл. Прогнѣвить.

Угнівитися, -влюся, -вишся, гл. = Угніватися. *Дуже вгнівивсь на мене.* МВ. I. 30.

Угніжджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. угніздітися, -джуся, -дишся, гл. 1) Поселяться, поселиться въ гнѣздѣ. Шейк. 2) Усѣсться удобно на чемъ либо мягкомъ.

Угнітітя, ся. См. Угнічувати, -ся.

Угнічувати, -чую, -еш, сов. в. угнітіти, -чу, -тиш, гл. Вдавливать, вдавить, спрессовывать, спрессовать.

Угнічуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. угнітітися, -чуюся, -тишся, гл. Вдавливаться, вдавиться, спрессовываться, спрессоваться. *Сир угнітився.*

Угноїти. См. Угноювати.

Угноювати, -ноюю, -еш, сов. в. угноїти, -ною, -їш, гл. Унавоживать, унавозить.

Угнути, -ся. См. Угинати, -ся.

Уговкати, -каю, -єш, гл. Усмирить, укротить. Желех.

Уговор, -ру, м. Условіє, договір. *Уговор паче грошей.* Ном. № 10669.

Уговоріти, -рю, -риш, см. Уговоряти.

Уговорювати, -рюю, -єш, гл. = Уговоряти. *Старець вговорює панича: гріх тобі, каже, синку, знущатись над старими людьми.* Стор. I. 17.

Уговоряти, -ряю, -єш, сов. в. уговоріти, -рю, -риш, гл. Уговаривать, уговорить, урезонивать, урезонить. *Козак дівку вговоряє: не плач, дівко, не журися.* Мет. 79.

Уговтати, -ся, см. Уговтувати, -ся.

Уговтувати, -тую, -єш, сов. в. уговтати, -таю, -єш, гл. Уговаривать, уговорить. *Уговтає так дівчину, що й принесе вона льоду.* О. 1862. I. 74.

Уговтуватися, -туюся, -єшся, сов. в. уговтатися, -таюся, -єшся, гл. = Оговтуватися, оговтатися.

Угода, -ди, ж. 1) Соглашеніє. 2) Угода; угожденіє. **На вгоду.** *Въ угоду. Придивлялась, наче б то зроду того не бачила — йому на вгоду.* МВ. 11 26.

Угоден, -дна, -не, угодливий, -а, -е = Угіден, угідний. *Як будеш Богу угоден, то не будеш і голоден.* Ном. № 12129. *Купи людям калач, а не вгоден, то й сам ззіж.* Ном. № 10485. *Була в однім селі криниця така вгодна, що із неї і врожаї, і усе йшло.* Мнж. 74.

Угодити, см. Угождати.

Угодливий, угодний, см. Угоден.

Угодник, -ка, м. Угодникъ. К. ПС. 197.

Угодно, нар. Угодно, пріятно, удобно: хорошо. *Нащо сама берешся? Мені внось, що тобі не вгодно.* МВ. (О. 1862. III. 42).

Угодовувати, -вую, -єш, сов. в. угодувати, -дую, -єш, гл. Выкармливать, вскормить, откармливать, откормить. *Мати сина породила, породивши, вгодувала: вгодувавши, коня купила; коня купивши, до війська дала.* Нп. *Уже вгодували, уже й.... хотіли різать.* Рудч. Ск. I. 71.

Угодовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. угодуватися, -дуюся, -єшся, гл.
Откармливаться, откормиться.

Угождати, -даю, -єш, сов. в. угодити, -джу, -диш, гл. Угождать, угодить. *Вам хоч голову пробий, ти не вгодиш.* Ном. № 2699. *Сам Бог людям не вгодить.* Ном. № 4598. *Вражі кравці не вгодили і каптан підкоротили.* Мет. 114.

Угожий, -а, -е = Вгоден.

Угол, угла, м. = Вугол. 1) *В своїй хаті і углі помагають.* Ном. № 9629. 2) *Чи се тая удівонька, що на углі хата.* Макс.

Уголити, -лю, -лиш, гл. 1) Оголить, обнажить. 2) Сдѣлать бѣднымъ. Г. Барв. 434.

Уголос, нар. Громко. *А то думаютъ-думаютъ ні вголос, ні мовчки.* Шевч. I. 52. *Троянки вголос загули.* Котл. Кн. II. 29.

Угоноба, -би, ж. Удовольствіє, удовлетвореніє. *Змалював.... на вгонобу лінивому до історичнього досліду розуму.* К. ХП. 37.

Угонобіти, -ся, см. Угонобляти, -ся.

Угонобляти, -ляю, -єш, сов. в. угонобіти, -блю, -биш, гл. 1) Удовлетворяють, удовлетворить, удовлетворовать, доставлять, доставить удовольствие. *Помстою свій жаль угоноблю.* К. ПС. 15. *Угонобляють свій ледачий смак.* К. ХП. 84. *(Нас) сріблом-злотом угонобляли.* К. ЦН. 222. *Молитвами Пречисту та святих угонобляли.* К. МБ. II.

125. 2) Устраивать, устроить, сдѣлать какъ слѣдуетъ. *Всюди гарний був порядок, все було до діла: Харитина вгонобити знала і хотіла.* Мкр. Н. 23. *Тут Маса все, що треба вам, не лінувалась, вгонобила.* Мкр. Г. 66. *Молодий гончар робив, мисці денця не вгонобив.* Макс.

Угонобля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. угон битися, -блюся, -бишся, гл.

Удовлетворяться, удовлетвориться, наслаждаться, насладиться. (Козацтво) *танцями вгоноблялось.* К. МБ. III. 245.

Угор, утра, м. 1) Венгерець. *Угри і ляхи біди додають.* О. 1861. III. Кост. 30. 2) **Угор = Вугор.**

Угорі, нар. Вверху. *Чого хмара не пада додолу, а висить вгорі?* Ком. Р. II. 23.

Угоріти. См. Угоряти.

Угорітися, -рюся, -ришся, гл. Разгорѣться. *Вже добре вгорлось* (про дрова в грубі).

Угорка, -ки, ж. 1) Венгерка, венгерская женщина. 2) Сорть сливъ: венгерка.

Угорно, нар. = Огурно. *Син не хотів уклонитися, і угорно драв головку увишень, як мати нахиляла.* МВ. III. 129.

Угорну́ти, -ся. См. Угортати, -ся.

Угоро́д, -да, м. = Горо́д. *На вгороді вишня, за городом дві.* Мет. 47.

Угороджувати, -джую, -єш, сов. в. угороди́ти, -джу́, -диш, гл. Вонзять, вонзить, запускать, запустить (когти). *Та вгородила в своє серденько гострий ніж.* Нп. *Немов хто гострий ніж угородив у серце старій Мотрі.* Мир. ХРВ. 172.

Угороджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. угороди́тися, -джу́ся, -дишся, гл.
Вонзаться, вонзиться.

Угорський, -а, -е. Венгерській. *Король угорський.* Ном. № 11699.

Угорта́ти, -таю, -єш, сов. в. угорну́ти, -ну́, неш, гл. Обворачивать, обворотить, заворачивать, заворотить, закутывать, закутать. *Та недужую дитину угортає в кожушину.* Щог. В. 31. *Угорнули в рядно (чоловіка).* ЗОЮР. I. 158.

Угорта́тися, -таюся, -єшся, сов. в. угорну́тися, -ну́ся, -нешся, гл. Обворачиваться; обворотиться, заворачиваться, заворотиться.

Угору, нар. Вверхъ. *Угору руки підіймали.* АД. I. *Не дав Бог свині вгору глянуть.* Ном. № 3830. *Рости, рости, тополецько, все вгору та вгору.* Шевч. 17.

Угорщина, -ни, ж. Венгрія.

Угоряти, -ряю, -єш, сов. в. угорі́ти, -рю́, -риш, гл. Терять, потерять часть вѣса при горѣнні. *Де б те золото дівалось, як би не вгоряло.* Ном. № 14058.

Угостити. См. Угощати.

Уготови́ти. См. Уготовляти.

Уготовля́ти, -ляю, -єш, сов. в. уготови́ти, -влю, -виш, гл. Приготовлять, приготовить. *Смерть младенцям вготовляє.* Грин. III. 29. *Хліба нема в господі — хоч груди теши: треба вготовити, одвезти в млин, а шо наші жінки, як уготов їй дров, хліба, дак і мовчить.* Г. Барв. 309.

Уготувати, -тую, -єш, гл. Приготовить. *На тім (світі) уготую тобі вічне панство.* Стор. М. Пр. 71.

Угощати, -цаю, -єш, гл. Истоптать и испачкать ногами. *Бач, як угощали долівку.* Кролев. у.

Угощати, -щаю, -єш, сов. в. угостити, -щу, -стиш, гл. Угощать, угостить. *Кумом його до себе прохав, добре угощав.* Нп.

Угребти, -ся. См. **Угрібати, -ся.**

Угриза, -зи, ж. = Згриза. Вх. Зн. 21.

Угризатися, -заюся, -єшся, сов. в. угризтися, -зуся, -зешся, гл. В'їдаться, привязуватися, привязатися.

Угризти, -зу, -зеш, гл. Отгрызть. *Ніяк не вгризе хліби, — такий сухий.*

Угризтися. См. **Угризатися.**

Угрин, -на, м. Венгерець. *Спіймав він угрина з картками.* Св. Л. 269.

Угринка, -ки, ж. Венгерка. Желех.

Угринок, -нка, м. Родъ гриба. Угор.

Угринчук, -ка, м. = Угрин. Желех.

Угрібати, -баю, -єш, сов. в. угребти, -бу, -беш, гл. Зарывать, зарыть. *Украв діжку та вгріб у полову.* Пирят. у.

Угрібатися, -баюся, -єшся, сов. в. угребтися, -буся, -бешся, гл. Зарываться, зарыться, врываться, врыться, прорываться. *Бува, як собак нема, у хлів угрібається звір, або й лісу пролама, та в хлів убереться.* Ч. Г. В. 1853, стр. 61.

Угріва, -ви, ж. = Угрівок.

Угрівати, -ваю, -єш, сов. в. угріти, -рію, -єш, гл. 1) Пригрѣвать, пригрѣть, нагрѣвать, нагрѣть. *А сонце гріє все та грів помаленьку; угріло Божий світ.* Греб. 376. *Ледачого і кожух не вгріє.* Грин. 1. 234. 2) Разгорячать, разгорячить. *Угріти коня.* 3) Только сов. в. ударить. *А він його як угріє в потилицю. Як угріє змія, то той по шию і ввійшов у мідний тік.* Чуб. II. 238.

Угріватися, -ваюся, -єшся, сов. в. угрітися, -ріюся, -єшся, гл. 1) Согрѣваться, согрѣться, разгорячатися, разгорячиться. Ном. № 3165. *Угрівся я на печі.* Конст. у. 2) Только сов. в. удариться. *Долоні палали, що вгрівся ними з розмахом.* Св. Л. 45.

Угрівок, -вку, м. Мѣсто, гдѣ сонце грѣть. Угор.

Угрішитися, -шуся, -шишся, гл. Сдѣлать непристойное: навонять и т. п. Ним. № 14293.

Угроватий, -а, -е = Вугроватий.

Угрузати, -заю, -єш, сов. в. угрузти, -зну, -неш, гл. Вязнуть, завязнуть. *Так кінь по коліна і вгруз у землю.* Рудч. Ск. II. 71.

Угрущати, -щаю, -єш, гл. Уговаривать внушительно, даже съ угрозой. *Я її не бив, а так було все угрущаю.* Г. Барв. 203. *Стали ви мене вгрущити, щоб не сумував.* Г. Барв. 341. *І хазяйка, і хазяїн угрущають і Богом, і лозиною.* Г. Барв. 356.

Угу, меж. Имѣть утвердительное значеніе: да. Стор. I. 15.

Угудина, -ни, ж. = Огудина. Черн. у.

Угукати, -каю, -єш, гл. Говорить: угу.

Угурен, -рна, -не, угурний, -а, -е = Огурний. *Ох масляно угурна, чому ти одна? як би тебе сім неділь, а посту одна.* Мнж. 169. *Хто не вгурен, той не голоден.* Грин. I. 245. *Угурного чоловіка скарає Бог.* Прав. 1867. 54.

Угурно, нар. = Огурно.

Угабнути, -ну, -неш, гл. Стибрить. *Ян рибалка угабне у свого товариства риби — вона йому не буде ловиться.* Ном. № 12768.

Угаровувати, -вую, -єш, гл. Выдалбливать желобокъ, пазъ.

Угвинтіти. См. **Угвинчувати.**

Угвинчувати, -чую, -єш, сов. в. угвинтіти, -нчу, -нтиш, гл. Ввинчивать, ввинтить.

Угогати, -гаю, -єш, гл. Плохо сдѣлать. *Ну, вже ж і вгогала! Напекла, бодай ти катівських рук не втекла.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Угрундзюувати, -вую, -єш, сов. в. угрундзювати, -дзюю, -єш, гл. Укрѣпить, увязать. *Угрундзюємо добре, що не сприсне.*

Угрунтувати, -тую, -єш, гл. Утвердить.

Удавання, -ня, с. Притворство.

Удавати, -даю, -єш, сов. в. удати, удам, -даси, гл. 1) Притворяються, притвориться, дѣлать, сдѣлать видъ. *Упала, а вони регочуться: удає, кажуть, удає.* МВ. I. 76. *Я удавав, буцім то мені й байдуже.* Стор. *Дурень удавав, буцім-то йому не хотілось продавити тієї шкури.* Стор. I. 65. *Удав, що спить.* Чуб. 2) Прикидываться, прикинуться чѣмъ, корчить изъ себя что. *Добрый воїн і душа щира козацька, хоч удає з себе ледащицю і характерника.* К. ЧР. *Удає з себе пана.* 3) Преимуществ. сов. в. Удачно сдѣлать, выполнить. Камен. у. *Співала би співаночки, та не вмію вдати... будуть ся сміяти.* Гол. IV. 466. *На самоті чого не вдаси, а в гурті як не той.* Св. Л. 207. *Яких буханців, книшів було вдам.* Г. Барв. 108.

Удаватися, удаюся, єшся, сов. в. уда́тися, удамся, удасися, гл. 1) Предаваться, предаться, отдаваться, отдаться, пристращаться, пристраститься, заниматься чѣмъ. *Не плачте, не журітесь, в тугу не вдавайтесь.* Мет. *Не вдавайся в гульню.* Ном. *Не в дорогу вдавайся, а в хазяйстві кохайся.* Ном. № 10005. *Зімою столярює, а літом у хліборобство вдається.* Г. Барв. 407. *Се просто іволга зоветься; вона із саду в сад літа, то вишні гарно об'їда, то оббива горох, а в співи не вдається.* Греб. 391. Въ значеніи: обращаться къ Помощи чего. *Не вдавайся в ворожки, не вдавайся в ліки, бо пропав вже твій синонько ти пропав навіки.* Гол. I. 137. См. **Вдарятися 4.** 2) Входить, вбити, пускаться. *Не вдавайся в сварку, бо будеш битий.* *Не хотів з ними в розмову вдатись.* Г. Барв. 153. *Не вдаватися в жадне право.* *Не входить ни въ какія тяжбы.* 3) Обращаться, обратиться къ кому. *Вдались до хазяйки.* МВ. (О. 1862. III. 72). *До ворожки вдалися.* Св. Л. 184. *Вдився собі до людей добрих.* Г. Барв. 457. *Ой удався козак Нечай до коня словами.* АД. 11. 57. 4) Отправляться, отправиться куда. *Думку думати: куди б то ся вдати?* Грин. III. 203. *Гриць-козак задумався, в козацькое військо вдався.* Грин. III. 611. 6) Прибѣгать, прибѣгнуть къ чему. *У суд удаватись я не хотів.* НВолын. у. *А ти, мій миленький, в прозьбу не вдавайся.* Мет. 64. 6) Удаваться, удаться, удачно выйти. *Коровай наш вдавсь.* Мет. 164. *Удалась варенуха. Щоб удалась капуста, то треба зачинить шаткувать на сьомім дні, як молодика настане.* Ном. № 300. 7) Родиться съ извѣстными качествами, способностями. *Ой біда мені, що я не вдався.* Ном. *Уродись, та й удайсь.* Ном. № 1657. *Який удався, такий і згинеш.* Ном. № 3210. *Удався він високий, здоровий.* Стор. I. 97. *Удалась така лінива.* Стор. I. 9. *Ой чого я такий вдався без щастя, без долі.* Нп. — **в кого.** *Пойти въ кого, родиться похожимъ на кого.* *На виріст і на силу, і на личко у батька вдався.* МВ. II. 15. *Молодая дівчинонька в козака вдалися: такі очі, такі й брови, така й головонька.* Нп. *І мій батько такий мався, і я в його вдався.* Ном. № 2919. — **до чого.** *Быть способнымъ къ чему.* *Він до роботи вдавсь.* *Усяк до чого небудь вдався.* Гліб.

Удавити, -влю, -виш, гл. 1) Удавить, задушить, задавить. *Щоб тебе вдушило, та вдавило.* Ном. № 37 78. *Не вмер Данило — болячка вдавילה.* Ном. № 8044. 2) Вдавить. *Чому мене не сховаєш оттут серед лину?... У землю не вдавиш.* Шевч. 95.

Удавитися, -влюся, -вишся, гл. Подавитися. *Галушкою вдавивсь.* Ном. № 12932. *Не знаєш, чим удавитися! поклади два пальці в рот.* Ном. № 12783.

Удавлений, -а, -е. Заглушений. *Стало чуть наче вдавлений голос, як от би з затуленого рукою рота.* Екат. у. (Залюб.).

Удавнітися, -нюся, -нишся, гл. Устарѣть. *Була колись правда, та вдавнилась.* Ном. № 6835.

Удавні, нар. Давно, нѣкогда.

Удака, -ки, ж. Удача. Аф. 312. *Удака під Кумейками.* Стор. М. Пр. 68. **На вдаку.** Наврядь, едва-ли.

Удалець, -льця, м. Способный ко всему человекъ. Ном. № 10258.

Удалий, -а, -е = Уданий. *І до діла, і до рала, і до хлопців удана.* Мил. 110.

Удаль, -лі, ж. Способность къ чему. *Видно, яка удаль.* Ном. № 2946.

Уданий, -а, -е. 1) Удачный, удавшийся. 2) Красивый. *Вона така була вдана, така вродлива.* Г. Барв. 422. *Таке-ж удане, вродливе чортеня, що й очей не 'дведеш.* Г. Барв. 334. 3) Способный, годный. *До річей вона вдана.* Г. Барв. 518. *Він до всього вданий.* Лебед. у. Ум. **Уданенький.** *Жінка його уданенька.* Г. Барв. 506.

Уданія, -ня, с. 1) Удача. 2) Способность. *Сила на уданню належить.* Ном. № 1051.

Уданство, -ва, с. Красота. *Все тільки про любові дбають: то на чорні брови, то на уданство уповають.* Г. Барв. 509.

Удар, -ру, м. Ударъ. *Завтра вже недолі злої звалить тебе вдар.* Млак. 60.

Ударити, -ся. См. **Ударяти, -ся.**

Удармицю, нар. Напрасно. Вх. Зн. 5.

Ударувати, -рую, -єш, гл. Подарить. *Де твої кіснички подівав? Чи в гай, чи в Дунай покидав, чи заніс до міста та продав, чи молодшій сестриці вдарував.* Грин. III. 508.

Ударяти, -ряю, -єш, сов. в. **ударити, -рю, -риш**, гл. 1) Употребляется лишь сов. в.: ударить, несов. вь очень рѣдкихъ случаяхъ. *Ударив кулаком у стіну.* Рудч. Ск. I. 104. *Та вирвала травиченьку, та вдарила по личеньку.* Нп. *Ударив києм. Куля вдарила.*

Ударити під личко, під лице. Ударить вь ухо. НВолын. у. — **на одліт.** Приблизивъ правую руку къ лѣвому плечу, ударить отъ себя. *Ударив мечем на одліт.* НВолын. у. *І в погоду часом грім ударить.* Ном. № 1965. *Доц ударив та ше і з вітром.* Мнж. 27. *Треба про те нам дбати, щоб Господь дощикою ударив.* Лебед. у. **Ударити чолом.** поклониться. *Перші послы прийшли, хорошенько в хату ввійшли, та вдарили чолом перед нашим столом.* Грин. III. 497. — **лихом об землю.** См. **Лихо.** Ном. № 2426. 2) — **на кого.** Нападать, напасть. *Наступить військо проти мене.... ударить на мене війною.* К. Псал. 60. 3) Только сов. в. — **ногами, — гопака.** Пуститься вь танецъ. *Вельможна громада не втерпіла, ударила старими ногами.* Шевч. 126. *Посадила вража бада на трьох яйцях гусака, сама вийшла на вулицю та вдарила гопака.* Нп. 4) — **у дзвін.** Зазвонить. *Гей вдарили сумно-нагло у голосний дзвін.* Рудч. Чп. 162. *Ударили в дзвони.* Шевч. 161. — **в тимпани.** Заиграть на тимпанахъ. *Ударте в тимпани, у гуслі дзвоніте.* К. Псал. 189. — **у струни.** Ударить по струнамъ. *Ой ударю ж зразу у струни живії.* К. Досв. 5) — **з гармати.** Выстрѣлитъ изъ пушки. *Вдарили з гармати.* Шевч. 234. Также и обь иномъ

огнестріальному озупі. *Ударив з рушниці, з пістоля. Вдарила гармата.* Вистрілила пушка, дала вистріль. *Ой над річкою Самарою вдарили гармати.* Рудч. Чп. 104. 6) **Вдаряти в багатство.** Жить богато. *У багатство не вдаряє, а чим має, тим витає.* Ном. № 11930. 7) **Вдаряти на що.** Обращать внимание на что. *Москаль на слюзи не вдаря.* Ном. № 1837.

Ударятися, -ряюся, -єшся, сов. в. ударитися, -рюся, -рипся, гл. 1) Только сов. в. Ударитися, ударить себя. *На руках понесуть тебе, щоб не вдаривсь об камінь ногою.* Єв. Мт. IV. 6. *Да вдарилась мати, об поли руками: тепер же я, мої діти, пропали із вами.* Нп. *Ой підлинув соколонько під зелений сад та вдарився крилечками об зелений сад.* Мет. 177. *Шляхтянка скрикнула, підняла руки до неба і, як нежива, вдарилась об землю.* Стор. М. Пр. 139. 2) Бросаться, броситься, побѣжать. *Дівчата вдарилися в-ростіч.* Мир. Пов. I. 148. *В погонь.... ударилась за Марком.* Мнж. 26. **Ударитись навтікача.** Броситься бѣжать. 3) Отправляться, отправиться. *Ударилась в город мамкувати.* Щог. В. 100. **У мандри вдарилась.** Отправилась въ дорогу, пошла бродяжничать. Мир. Пов. 11. 95. 4) Обращаться, обратиться къ кому, прибігнуть къ кому. *Вона вдарилась до знахарки.* ЗОЮР. II. 34. **Вдарятися в що.** Прибігать къ помощи чего, обращать къ чему. *Не плач, мати Оврамихо, не вдавайся вліки, — випроводила сина Овраменка у поход навіки. Не плач, мати Оврамихо, не вдаряйся в ворожки, — поховали сина Овраменка в степу край дорожки.* Грин. III. 584. См. **Вдаватися.** 5) **Ударитись у голос, у плач.** Заплакати. Г. Барв. 58. 6) — у тугу. Запечалитися. Чуб. V. 402.

Удати, -ся. См. **Удавати, -ся.**

Удатне, нар. Удачно. *Проміння там то вдатне змальовано.* Св. Л. 26.

Удатний, -а, -е. 1) Способный. *Чіпка до хазяйства такий удатний.* Мир. ХРВ. 59. *На все вдатні — до любощів, до пісень.* Гліб. 2) Удачный.

Удатність, -ности, ж. 1) Способность. 2) Удачность.

Удатно, нар. = **Удатне.**

Удаток, -тку. Подарокъ, даяніє. *Був у лікаря: казав, щоб без нічого не приходив; їм усе треба вбитків.*

Удаха, -хи, об. Способный, способная. *І не тільки тим і штиться й славиться удаха, що розумна й по хазяйству до всього тімаха.* Мкр. Н. 30. *З моїх очей усе можна забрати: собаки, і то помітили мене, яки я вдаха. Держу в руках хліб або тараньку чищу на юшку, — дивись, уже рябко й поніс.* Г. Барв. 356.

Удача, -чі, ж. 1) Характеръ, натура, свойство. *Таку вдачу йому Бог дав.* МВ. II. 8. *Така вже удача собача.* Ном. № 2941. *Лучче п'ятак передачі, аби до удачі.* Ном. № 10539. **Удачу до чого мати.** Имѣть къ чему способность. *Побачить, що.... хлопець або дівча до чого удачу має.* Сим. 196. 2) Удача, успѣхъ. *Уже, мо, з упруг пройшло, а удачі не має, та й тільки — не ловиться риба.* Рудч. Ск. II. 173.

Удачий, -а, -е = Удатний. *Ледача невістка, ледача та і до роботи не удача.* ЗОЮР. II. 245.

Удачливий, удачний, -а, -е. Щедро одаренный природой. *Така удачлива: і гарна й розумна, й роботяща.*

Удвадцятье, нар. Въ двадцатый разъ. О. 1862. Т. 75.

Удвійзі, нар. Вдвоемъ. *А ми удвійзі з бабою сидимо в хаті.* Черн. г. *Дві молодички гарненько цокотять удвійзі.* МВ. I. 23.

Удвір'я, с. = **Уздвір'я? На вдвір'ї**. На дворѣ. На вдвір'ї з жіночками та з проходящими щебече. Кв.

Удвоє, нар. Вдвое. Вдвое, втрое б витерпіла за єдине слово. Шевч. 190.

Удвох, нар. Вдвоемъ. Хоч ох, та вдвох. Посл. Тому добре, хто вдвох. Ном. № 10755.

Удвуконь, нар. Парой лошадей. Котить удвуконь. МВ. (О. 1862. III. 46).

Удвурядь, нар. Въ два ряда.

Уденішній, -я, -є. Дневной. Констан. у.

Удень, нар. Днемъ. Не к Рїздву йде, а к Великодню: уночі трїщить, а вдень плющить. Ном. № 518.

Удержати, -ся. См. **Удержувати**, -ся.

Удержування, -ня, с. Удерживаніє, сдерживаніє.

Удержувати, -жую, -єш, сов. в. **удержати**, -жу, -жиш, гл. Удерживать, удержать. Єдин кіл плота не вдержить. Ном. № 5272. Таке слизьке, що й обома не вдержиш. Ном. № 14233.

Удержуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **удержатися**, -жуся, -жишся, гл.

Удерживаться, удержаться. Не держались на горі, а під горою не вдержишся. Ном. № 13518. Тепер я не хочу нічого: дасте свиту да рушницю, бо в мене нічого не вдержиться. Рудч. Ск. I. 91.

Удерти, -ся. См. **Удирати**, -ся. Удесяте, нар. Въ десятый разъ. О. 1862. I. 75.

Удесятерити, -рю, -риш, гл. Удесятерить. Удесятеро, нар. Вдесятеро, въ десять разъ.

Уджигнути, -ну, -неш, гл. 1) Ужалить. Здруок, як уджигне скотину, то зараз і впаде додоу. Грин. I. 251. 2) Хлеснуть, хватить. Уджигнув батїжком по спині. 3) Шмыгнуть, удрать. Уджигнув з хати. 4) = **Ушкварити**. Таке бундячне весілля уджигне, що ну! Котл. НП. 377. Прокашлявся і раз шмаркнувся, і річ таку їм уджигнув. Котл. Ен. VI. 42.

Удивитися. См. **Удивлятися**.

Удивлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **удивітися**, -влюся, -вишся, гл. — **очима**.

Уставляться, уставиться на кого глазами, пристально смотрѣть. Вдивився в мене очима. МВ. (О. 1862. III. 59).

Удивуватися, -вуюся, -єшся, гл. Удивиться.

Удила, **удїд**, мн. = **Вудила**. Готова дуга й удила, не достає тільки возочка та кобили. Ном. № 14307.

Удити, **уджу**, **удиш**, гл. = **Вудити**.

Удирати, -раю, -єш, сов. в. **удерти** и **удрати**, **удеру**, -реш, гл. 1) Отдирать, отодирать, оторвать часть чего. Удери аршин сукна. **Удрав до гапликів**. Плохо сдѣлалъ, испортилъ. Ном. № 12469. 2) Только сов. в. Ударить. По щоці вдрала. КС. 1887. VI. 469. Удрав долонею з уси мочі. Мир. ХРВ. 63. Удрав по руці добре. Рудч. Ск. I. 195. 3)

Преимуц. сов. в. Хорошо и съ силой сдѣлать, то-же, что **ушкварити**, **уджигнути**.

Мкр. Н. 30. Подивись, як дівчата танцюють. Ну, що вже Кубранівна вдрала, так уже за всіх! Що за танцюра. Кв. Козака як удремо! Федьк. 4) **Удрати штуку**. Выкинуть штуку.

Пан тільки таку штуку вдер, аби парубків полякать. Св. Л. 70. 5) **Удрати рюмка**.

Заплакать. Чи не вдере Микола рюмка? Змієв. у.

Удиратися, -раюся, -єшся, сов. в. **удертися** и **удратися**, **удеруся**, -решся, гл.

Вриваться, ворваться, вторгаться, вторгнуться.

Удихати, -хаю, -еш, сов. в. **удихнути, -ну, -неш**, гл. Вдыхать, вдохнуть. *Приміла б, — душу туди вдихнула, щоб йому до вподоби було.* Г. Барв. 108.

Удівати, -ваю, -еш, сов. в. **удіти, удіну, -неш**, гл. Надѣвать, надѣть. *Вділа на себе та жупан синенький.* Гол.

Удівець, -вця, м. Вдовець.

Удівонька, удівочка, -ки, ж. ум. отъ удова. Вдовушка.

Удід, удода, м. = **Одуд.** *Хоч куй, зозуле, хоч не куй: мені і удід закує.* Ном. № 5515.

Удій, удою, м. Удой. *Купуй корову по удою.* Рк. Левиц.

Уділити. См. **Уділяти.**

Уділяти, -ляю, -еш, сов. в. **уділити, -лю, -лиш**, гл. Удѣлять, удѣлить, дать. *Бог нам дав, і людям вділяймо.* Ном. № 4496. *Моя ненько, моя матінко? Нащо ти мене нещасницю вродила, гірку долю вділила?* Мил. 197. *Кому ви (мати мертва) нас уручаєте, кому ви нас уділяєте?* Мил. 200 *Я й хату їм збудую, і города вділю, і поля дам.* Г. Барв. 327. *Почали вони з братом ділитись хазяйством і вділили дурневі коростявого бичка.* Грин. І. 208.

Удіти. См. **Удівати.**

Удіяти, удію, -еш, гл. Сдѣлать, подѣлать. *Хоч гавкай на його — нічого не вдієш.* Ном. № 2635. *Породила мене мати у святу неділю, дала мені гірку долю — нічого не вдію.* Мет. 12.

Удка, -ки, ж. = **Вудка.** *На тобі удку та піди собі риби влови.* Рудч. Ск. II. 86. Ум.

Удонька, удочка. *Рибонька на удонці трепечеться.* Г. Барв. 119.

Удлище, -ща, е. = **Вудлище.**

Удну́, нар. Внутри. Угор.

Удобарити, -рю, -риш, гл. Понять. Вх. Зн. 5.

Удобен, -бна, -не, удобенний, -а, -е. Способный, годный. *Та на коня сідай та предо мною повертай, та нехай я буду знати, чи удобен ти будеш поміж козаками пробувати.* АД. І. 252.

Удобряти, -ряю, -еш, гл. Задабривать. *Треба старшину вдобряти, щоб не віддав під суд.* Харьк.

Удова, -ви, ж. Вдова. *Бориц без каші вдовець, а каша без борщу удова.* Ном. № 12319.

Удовбати. См. **Удовбувати.**

Удовбувати, -бую, -еш, сов. в. **удовбати, -баю, -еш**, гл. Вдалбливать, долбить.

Удовенко, -ка, м. = **Удовиченко.**

Удовець, удівця, м. Вдовець. *Сива, як вівця, а не йде за вдівця.* Ном. *Наскочив удовець на вдову.* Ном. № 4145.

Удовецький, -а, -е. Приналежащій вдовцу или вдовѣ. К. Бай. 78.

Удовж, нар. 1) Вдоль. *Було б вчити, як лежало поперек подушки, а як удовж, то вже не помажеться.* Ном. № 6009. 2) Въ длину. *Який удовж — такий втовш.* Лебед. у.

Удовжитися, -жуся, -жишся, гл. Задолжаться.

Удовжки, нар. = **Вдовж.**

Удовжувати, -жую, -еш, гл. Удлинять.

Удовин, удовиний, -а, -е. Вдовій. *Сова — вдовина голова.* Ном. № 10719. *Нема впину вдовиному сину.* Мет. 14. *На п'ятій неділі вдовиний плуг вийде.* Ном. № 10720.

Удовицький, -а, -е = **Удовиний.** К. Псал. 257.

Удовиця, -ці, ж. Вдова, вдовушка. *Та йшов козак до дівчини, — зайшов до вдовиці.* Мет. 53. Ум. **Удовичка.** Рудч. Ск. І. 22.

Удовиченко, -ка, м. Сынъ вдови. *Удовин син, вдовиченко коня напуває, його ненька старесенька в вікно поглядає.* Нп.

Удовівна, -ни, ж. Дочь вдови. *Катрусєю вдовівна звалась.* Шевч. 586.

Удовіти, -вію, -єш, гл. Вдовствовать. *Годі йому вдовіти.* Г. Барв. 54 2.

Удовки, -вок, ж. Раст. веселые глазки, *Flos trinitatis.*

Удоволити, -ся. См. **Удовольяти, -ся**.

Удовольнення, -ня, с. Удовлетвореніє.

Удовольнити, -ся. См. **Удовольняти, -ся**.

Удовольняти, -няю, -єш, сов. в. **удовольніти, -ню, -ніш**, гл. Удовлетворяють, удовлетворить. *Не вдовольнили (чимсь) Охрема.* Рудч. Ск. I. 75. *Коло Дідони терся, м'явся, її щоб тільки вдовольнить.* Котл. Ен. I. 23.

Удовольнятися, -няюся, -єшся, сов. в. **удовольнитися, -нюся, -нішся**, гл. Удовлетворяются, удовлетвориться. *Юнона ще не вдовольнилась.* Котл. Ен. III. 15. *Вже вдовольнилась.* Ном. № 12033.

Удовольяти, -ляю, -єш, сов. в. **удоволити, -лю, -лиш**, гл. = **Удовольняти, удовлетворити.**

Удовольятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **удоволітися, -люся, -лишся**, гл. = **Удовольнятися, удовлетворитися.**

Удовування, -ня, с. Вдовствование.

Удовувати, -вую, -єш, гл. Вдовствовать. *Живе вона сама собі, вдовуючи, і хлопчик у неї.* Г. Барв. 518.

Удовш, удовшки, нар. = **Удовж, удовжки**. Ум. **Удовшечки**. Харьк. у.

Удогонь, нар. Вдогонку. *Поїхали за ним удогонь, догнали.* Новомоск. у.

Удозвіль, нар. Вдоволь. *У мене воли удозвіль наїдяться.* Волч. у.

Удоїти. См. **Удоювати**.

Удоїти, -лю, -лиш, гл. Плохо сдѣлать. *Недавно вийшла заміж, та ото ще дечого в хазяйстві гаразд і не вміє. Тільки напекла вона раз паляницю, та баче вже й сама, що вдомила.* Драг. 172.

Удома, нар. Дома. Гей, гей, як би вдома, та ще й на печі. Ном. № 2276. *І вдома їй радощів не було.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Удоїти, -ню, -ніш, гл. 1) = **Удолити**. *Якого удонили хліба, такий і їжте.* Борз. у. 2) **Удѣлить**. *Оце удонили, як льоду.* Ном. Стр. 288, № 7709.

Удоптати, -пчу, -чеш, гл. = **Утоптати**. *Вдоптав я стежечку через петрушечку.* Гол.

Удосвіта, нар. На разсвѣтъ, до разсвѣта. *Удосвіта встав я, темно ще на дворі; де-не-де по хатах ясне світло сяє.* К. Досв.

Удоістьаль, нар. Вдоволь, достаточно.

Удонька, удочка, -ки, ж. Ум. отъ удка.

Удоювати, удоюю, -єш, сов. в. **удоїти, удою, -їш**, гл. Доить, надоить известное количество. *Вона їм удоїла. Він узяв те молоко.* Грин. I. 158.

Удрати, -ся. См. **Вдрати, -ся**.

Удруге, нар. Вторично, во второй разъ. *П'ятниця вдруге не трапиться.* Ном. № 5930.

Удружити, -жу, -жиш, гл. Оказать услугу по дружбѣ. *Тепер удружив мені, посадив на кал.* Ном. № 7567.

Удряпнути, -ну, -неш, гл. Оцарапнуть, царапнуть. Котл. Ен. IV. 50.

Удуд, -да, м. = **Одуд.** Вх. Пч. II. 15.

Удурні, нар. Попусту, понапрасну. *Тільки гроші вдурні пропали.*

Удушити, -шу, -шиш, гл. Удушить. *Щоб тебе вдушило та вдавило.* Ном. № 3778.

Удушитися, -шуся, -шишся, гл. 1) Удушиться, задушиться. МВ. (О. 1862. I. 105) 2)

Вспотѣть. Дала йому чаю, і він пив, поки вдушився... і став утираться. Х. С VII. 459.

Удушніти, -нію, -єш, гл. Він удушнів. Ему жарко. Конст. у.

Удушшя, -шя, с. Удушье. Лебед. у.

Удьорити, -рю, -риш, гл. Сильно поб'язать. *Вона як удьорила од нього!* Слов. Д.

Эварн. Чи вже... у місто удьорила. Мир. Пов. II. 84.

Удягало, -да, с. Верхня одежда, над'бвающаяся въ рукава. *Як поїду в Харків, то там куплю собі яке удягало — свиту, або чинарку.* Волч. у.

Удяганка, -ки, ж. = **Удягало.** Рк. Левиц.

Удягати, -гаю, -єш, сов. в. удягти, -гну, -неш, гл. Од'бвать, од'бть; над'бвать, над'бть.

Удягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. удягтися, -гнуся, -нешся, гл. Од'бваться, од'бться. У свитину вдягатимусь. Шевч. 504. *Ой бурлака не вмивався, нема свити — не вдягався.*

Удячен, удячний, -чна, -не. Благодарень, благодарный, признательный. Гол. III. 283.

Удячність, -ности, ж. Благодарность, признательность.

Удячно, нар. Благодарно, признательно.

Уеднати, -наю, -єш, гл. Договорить, уговорить. *Да покуль батенька я в'єднав, я свою шапочку стер і зм'яв.* Мет. 179.

Уж, ужа, м. 1) = **Вуж 1.** *Приткнув, як ужа вилами.* Ном. № 6787. 2) = **Гуж.** Ном. № 12000 (одм.). 3) Орнамента на писанкахъ — съ извивающей по яйцу линией. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Ужик.** Чуб. I. 312.

Ужадати, -даю, -єш, гл. Пожелать.

Ужака, -ки, м. = **Вужака.** Ном. № 12201. ЗОЮР. II. 33.

Ужалітися, -ліюся, -єшся, гл. Сжалиться, пожал'бть кого. *Ой пішла б ти, сиротино, мачухи б просила: може б вжалілась таки й сорочку пошила.* Грин. III. 412.

Ужалувати, -лую, -єш, гл. Пожал'бть. *Не вжалуєш батька в наймах.* Ном. № 5186.

Ужамати, -маю, -єш, гл. 1) Разжевать. 2) Разжевать, разобрать (д'бло), понять. Мнж. 177.

Ужанція, -ціі, м. Обычай. *Тепер що живуть в Чорноморії козаки, то все то покоління тих запорожців, що колись жили в Січі. Ужанція у їх однакова.* О. 1862. II. 54.

Ужарити, -рю, -риш, гл. 1) Ужарить, дожарить. *Добре вжарила гуску.* 2) = **Ушкварити.** *Як ужарив козака — аж курява встала.* 3) Ударить. *Він її як ужарив, то вона... на дванадцяті сутки здохла.* Грин. I. 157.

Ужати, ужну, -неш, гл. Сжать часть чегонибудь.

Ужатися. См. **Ужинатися.**

Ужах, -ху, м. Страхъ, ужась. Встр'бчено только у М. Вовчка. *По тих усіх в жахах і плачу дівчина утомилася — нездужала мов.* МВ. (О 1862. I. 91).

Ужахнути, -ну', -неш, гл. Испугать. *На мене сіла розставляли, вжахнули душу мою вбогу.* К. Псал. 35.

Ужахнутися, -ну́ся, -не́шся, гл. Ужаснуться. *Череваниха ж із Лесею вжахнулись і поблідли на виду.* К. ЧР. 325. *А грішні душі ужажнулися, у пекло йдучи, сильно плачучи.* Мет. 372.

Ужачки, -чок, мн. Раст. *Iris Pseudo-Acorus* L. ЗЮЗО. I. 125.

Ужва, -ви, ж. 1) = **Вужівка**. Вх. Зн. 73. 2) Въ плугъ: большое деревянное кольцо, которымъ соединяются между собою плугъ и **колісня**. Чуб. VII. 399.

Ужгнути, -ну, -неш, гл. Ударить. Вх. Лем. 397.

Уже, нар. Уже, ужъ. *Йди зіма до Бучина, бо вже ти нам докучила.* Ном. № 622. *Така вже вдача собача.* Ном. № 2941. *А вже ж! Конечно. А повинчаємось у неділю? — А вже ж.* Шевч. 504. *А що вже. Что же касается до. А що вже Василько — тихий, сумний.* МВ. II. 8. *То вже ж. И вотъ. То вже ж Хмельницький до козаків приїзжає, словами промовляє.* Макс. *То вже ж один козак лугом біжить, коли дивиться на куц, аж куц дріжить.* Макс.

Ужеребіти, -блю, -биш, гл. Принести жеребенка, родить (о лошади и медвѣдицѣ). *Медведиха, ужеребила тулуки.* Шух. I. 212.

Ужеребітисся, -блюся, -бишся, гл. Ожеребитися. Шух. I. 211.

Уживальний, -а, -е. Употребительный. Желех.

Уживальність, -ности, ж. Употребительность. Желех.

Уживаний, -а, -е. 1) Употреблявшийся. 2) Употребительный, распространенный. *Очіпок на її вишневий, самий уживаний тоді.* Г. Барв. 510.

Уживання, -ня, с. Употребление, потребление.

Уживати, -ваю, -єш, сов. в. **ужити, -уживу, -веш**, гл. 1) Употреблять, употребить, потреблять; пользоваться. *Вживають вони щуку-рибаху, ще й соломаху з водою.* ЗОЮР. I. 253. *Се зілля кожде вживає.* Ном. *Не барзо дорогії напитки вживає.* АД. I. 211. *Хліба-соли не вживали.* Мет. 436. **Вживати світа**. Пользоваться жизнью. *Вживай світа, поки служать літа.* Ном. № 593. 2) Пожить. *Которая душа найлучче вживає? Чи молода дівчинонька, чи бідная удівонька, чи мужня жена?* Мет. 362.

Уживатисся, -ваюся, -єшся, сов. в. **ужитисся, уживуся, -вешся**, гл. 1) Употребляться, употребиться, потребляться. *Я хочу видіти, як мое добро уживатиметься.* Федьк. 2) Уживаться. *З відьомським кодлом не вживешся.* Рудч. Ск. II. 177.

Ужівок, -вку, м. = **Ужиток**. *Із нашого женихання ні слави, ні вживку.* Мет. 86.

Ужик, -ка, м. Ум. отъ уж.

Ужинатися, -наюся, -єшся, сов. в. **ужатися, уждуся, -нешся**, гл. Во время сжинання хлѣба захватывать, захватить часть сосѣдняго участка.

Ужинок, -нку, м. 1) Количество сжатаго на нивѣ хлѣба. 2) Часть нивы, сжатая хозяиномъ сосѣдней нивы.

Ужісько, -ка, с. Веревка для увязыванія сѣна на козу. Волын. г.

Ужити, -ся. См. **Уживати, -ся**.

Ужитковий, -а, -е. Годный къ употребленію. *Ужиткове дерево.* Вх. Лем. 476.

Ужиткування, -ня, с. Употребление, извлечение пользы. Желех.

Ужиткувати, -кую, -єш, гл. Употреблять, извлекать пользу. Желех.

Ужитний, -а, -е. 1) = **Ужитковий**. 2) О пищѣ: съдобный. *Ужитні губи.* Вх. Лем. 416.

Ужиток, -ку, м. 1) Польза. *Ой з нашого закохання ні слави, ні вжитку.* Мет. 78. *З мене нема громадї ніякого вжитку.* Стор. I. 229. 2) Потребление. *На хазяйський вжиток.* 3) **Ужитки**. Достатки, имущество. *Оставляю тобі... всі мої ужитки, всі мої ужитки і*

маленькі дітки. Нп. О. 1861. IV. 93. Сосниця-роскошниця, великі вжитки: кругом вода, а в середині біда. Ном. № 741.

Ужіточний, -а, -е. Полезный.

Ужіще, -ща, с. Веревка. Чуб. VI. 112. См. **Ужисько.**

Ужіточно, нар. Полезно.

Ужів, -же́ва, -ве = Вужів.

Ужівка и ужілка, -ки, ж. = Вужівка. Встромляють у лісу натичку, на неї кладуть окладину, а колок ліси і натичку зв'язують ужівкою. Київ. у. Ум. **Ужівочка, ужілочка.** Грин. III. 304.

Ужов, -ви, ж. = Ужва 1. Вх. Зн. 73.

Ужовий, -а, -е = Вужовий.

Ужовкнути, -ну, -неш, гл. Пожелтѣть (отчасти).

Ужувати, -жую, -еш, гл. Быть въ состояніи сжевать. КС. 1882. IX. 585.

Уз, пред. Возлѣ, около, при, вдоль, мимо. Уз край світу ставиш гори. К. Псал. 170.

Увечері ж, як скрізь народ відпочивав, посівши на низьких уз гулицю порогах. К. Дз. 173.

Уза, узи, ж. Жирный налетъ на водѣ. А вода ж тобі у річці така, шо зверху так і плава уза — через те, шо мочуть шкури в річці. Екат. г. Слов. Д. Эварн.

Узабоч, нар. Въ сторонѣ. Де ж він косарку купив так недорого? Мабуть у Леппа, в Хортиці? — Ні, десь узабоч, у Кичкасі либонь, чи що. Новомоск. у.

Узаводи, нар. См. **Навзаводи.**

Узавтра, нар. Завтра. Що маєш робить, то зроби сьогодні, а що маєш ззісти, то ззіси завтра. Ном. № 11008.

Узагалі, нар. Вообще.

Узад, нар. Взадъ, назадъ. Ні взад, ні вперед. Ном. № 7641.

Узадовзі, нар. См. **Невзадовзі.**

Узаємний, -а, -е. Взаимный.

Узаємність, -ности, ж. Взаимность. Хоть з котрою ся запізнаю, взаємности не дознаю. Гол. I. 215.

Узаємно, нар. Взаимно.

Узайві, нар. — бути. Быть лишнимъ, не быть въ числѣ чого. Привезли і мого таки брата до прийому, бо вже записаний, а я узайві. Г. Барв. 102.

Узаміт, нар. Сплошь, безъ исключенія. Венським всіх заміт частує. Мкр. Н. 31. См. **Замет.**

Узаочі, нар. Заочно.

Узапасити, -шу, -сиш, гл. Призапасить. А я сухарів таки запасила: буде на квас. Черн. у.

Узапліш, нар. Заклинивши. Набий сокиру на топорисько запліш. 2) Сплошь. Мороз іде вісім день запліш.

Узбережжя, -жя, с. Берегъ, побережье. Будеш лежати, Тарасе, на рідній Україні, на узбережжі славного Дніпра. К. (О. 1861. III. 6).

I. Узбіч, -бочі, ж. Скать, покатость. Спускаються вниз так узбічну, бо рівно не можна з'їхати. Св. Л. 214.

II. Узбіч, нар. На скатѣ, склонѣ горы. Вас. 205.

Узбіччя, -чя, с. На узбіччі. Въ сторонѣ. Конст. у.

Узброїти, -ся. См. **Узброювати, -ся.**

Узброювати, -роюю, -єш, сов. в. **узброїти, -рою, -їш,** гл. Вооружать, вооружить.

Узброюватися, -роююся, -єшся, сов. в. **узброїтися, -роюся, -їшся,** гл. Вооружаться, вооружиться. О. 1862. VI. 98.

Узварець, -рцю, м. Ум. отъ **узварь.**

Узварь, -рю, м. Родъ компота изъ сушенихъ фруктовоу и ягоду. Ном. № 343. Чуб. VII. 441. Ум. **Узварець.** Г. Барв. 98.

Узвати, узву, узвеш, гл. Позвать. *Узвали мене в хату та й дали чарку горілки.* Харьк.

Узвичайітися, -чаюся, -єшся, гл. Привыкнуть, приучиться. *Всього, кажу, було, нім Маса узвичайілась по-польськи балакати.* Св. Л. 87.

Узвіз, -возу, м. Взвозъ, подъемъ на гору. *Чумаче, де твої гроші? То в узвозі, та в перевозі.* Ном. № 10459. *Він летить із узвозу так, як ворона.* ЗОЮР. I. 152. Также дорога въ оврагъ. Вх. Зн. 72.

Узгір'я, -р'я, с. Склонъ горы. *Криниця під узгір'єм.* Г. Барв. 152. *Нехай в його суд по горах, по узгір'ях правда сяє.* К. Псал. 163.

Узголов'я, -в'я, с. Изголовье. Вх. Зн. 73. *Те місце (в горах), де кам'яна постіль мостилася — крейдяний обвал, а на йому менший, як узголов'є.* МВ. II. 159.

Узгряничанин, -на, м. Жительствующій около границы. К. (Желех.).

Узгряниччя, -чя, с. Пограничье, місто вдоль границы. *Вона узгряниччя людом осадила.* К. Досв. 20.

Узгрянішник, -ка, гл. = **Узгряничанин.** К. (Желех.).

Узда, -ди, ж. = **Вузда.** *Пропав кінь і узду кинь.* Ном. № 9823.

Уздвір'я, -р'я, с. Мѣсто за дворами, вдоль дворовъ? *Повиходили ми на уздвір'є.* Г. Барв. 221. *Треба ж на мое горе божевільній сові прилетіти на уздвір'є. Кричить, та й кричить.* Г. Барв. 237. *Я її здалеку на вздвір'ї пізнала.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Уздениця и уздіниця, -ці, ж. Недоуздокъ. Вх. Зн. 73.

Уздечка, -ки, ж. = **Вуздечка.** *Та ж уздечка що на коня, що на кобилу.* Ном. № 7996.

Уздїла, -дїл, мн. = **Удила.** Гол. I. 40.

Уздїниця. См. **Уздениця.**

Уздовж, нар. Вдоль, въ длину. *Та вздовж, та вишир.* Рудч. Ск. I. 6. *Вздовж байдака... похожає.* Шевч. 50. *Ой іде чумак уздовж улицею.* Нп.

Уздогін, нар. См. **На-вздогін.**

Уздоровіти. См. **Уздоровляти.**

Уздоровляти, -ляю, -єш, сов. в. **уздоровіти, -влю, -виш,** гл. Оздоровливать, дѣлать здоровымъ, излѣчивать.

Уздрівати, -ваю, -єш, сов. в. **уздріти, уздрю, -риш,** гл. Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтитъ. *Не видала сова сокола, як уздріла, аж умліла.* Ном. № 437 I. *Змій... як уздрів, що їх нема, — та як сунув поверх комишу доганяти.* Рудч. Ск. I. 119. *Вздріла уранці, що тебе нема.* Кв. 1. 215. *Доброго нічого там не вздріла.* Гліб. *Ой коби я свого любка на годинку вздріла.* Гол. IV. 454.

Уздріватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **уздрітися, -рюся, -ришся,** гл. 1) Видѣться, увидѣться. *Ми ходимо обоє з чоловіком на роботу, та як уздримося вночі, прийшовши з роботи, та знов уночі й розійдемося на роботу.* Волч. у. 2) Казаться, показаться,

- представиться. Мені уздрівся Федька Дирва. Алв. 57. Уздрілось йому. Мпр. ХРВ. 275. Уздрівається йому, наче то вовк, аж воно собака. Волч. у.
- Уздрячку**, нар. Вь глаза. Та й то взаочі, а не вздрячку він казав. Росердив.... за очі, а не вздрячку. Алв. 74.
- Узивати, -ваю, -еш**, сов. в. **узвати, узву, узвеш**, гл. 1) Обзывать, обозвать. Полежієм, домонтарем, гречкосієм узивати. Мет. 415. 2) Преим. несов. в. призывать. Бога взивай, а руки прикладай. Ном. № 65. 3) Звать, зазывать, зазвать. Узивають її в хату, питаю: чи підеш, чи ні? Грин. III. 424.
- Узімки, -ків**, м. Первые дни зимняго времени.
- Узірити, -рю, -риш**, гл. = **Уздріти**. Кобила як стрибнула, — оглянулась, так і вовка не зрила. Рудч. Ск. I. 5. Я й не зрила, як вона пішла. Борз. у.
- Узімі, взімку**, нар. Зимой. Хто еліті гайнує, той взімі голодує. Ном. № 557.
- Узір, узору**, м. Видь, внѣшній видь. Як узір хороший у сіна, зелене, то й сіно в ціні. Волч. у. На взір. Съ виду, по внѣшньому виду, но наружности. Пшениця гарна на взір. Рк. Левиц. На взір — чоловік середніх літ. Мпр. ХРВ. 11. На взір вони (будинки) цілі і кріпкі. О. 1861. VI. 169. У лісі і на взір немає груш. Волч. у. 2) Образець. Хата, Х. Нехай ся мова іде по добрих людях на взір, як треба велике діло рідної освіти розпочинати. К. (О. 1862. III. 30). Христос дав нам взір собою. Св. Л. 315. **Взором**. По образцу. Писав сей хуторний проява українські пісні взором звичайних жіночих та козачих. К. ХП. 19. 3) Узорь. Шух. I. 259. Ум. **Узорець**. Був сей погонець взорцем дикої краси. Г. Барв. 18.
- Узлик, -ка**, м. = **Вузлик**. Із кишені взявши узлик, гарно шовком шитий, повен, мабуть на червінець.... Мкр. Н. Сама ще така, як узлик. МВ. I. 11. Ум. **Узличок**. Ти ж мій узличок! Ласкательное обращение кь ребенку. Ном. № 9251.
- Узлітисся, -люся, -ліпся**, гл. Озлітисся. Піднялись на мене горді і узлилися могуті. К. Псал. 199. Узлився, на мене старшина. НВолын. у. Вже як на кого узляться люде, то до краю вже доїдять. Мир. ХРВ. 286.
- Узлісок, -ску**, м. **узлісся, -ся**, с. Опушка лѣса. Ідуть та йдуть, аж так на узліссі собаки ганяють лисицю. Рудч. Ск. II. 111.
- Узлуватий, -а, -е**. 1) = **Вузлуватий I**. 2) = **Вузлуватий 2**. Хоч мале, та вузлувате. Ном. № 7331. Куций німець узлуватий. Шевч. 213.
- Узміжок, -жку**, м. Окраина межі. Черн. г.
- Узнавати, -наю, -еш**, сов. в. **узнати, -наю, -еш**, гл. Узнавать, узнать. А дід та баба взнали, що лисичка яблучка їла. Рудч. Ск. I. 19.
- Узнаватися, -наюся, -ешся**, сов. в. **узнатися, -наюся, -ешся**, гл. Признаваться, сознаваться, сознаться. Ми її допитували за ті гроші, що у тітки: чи не твої, — так не взнається: ні, каже, не давала, не мої. Екат. у.
- Узол, узла**, м. = **Вузол 1**. Ном. № 838. Ум. **Узлик, узличок**.
- Узоліти, -лю, -лиш**, гл. Достаточнo утолочить (бѣлье).
- Узорець, -рця**, м. Ум. отъ **узір**.
- Узоріти, -рю, -риш**, гл. Увидѣть. Як узорне він свою милую, обнявся з нею, поцілувався. Чуб. II. 19.
- Узоряти, -ряє**, гл. безл. Свѣтатъ. **Взоряло**. Разсвѣло. Коби било не взоряло, щі би било дівча спало. Гол. IV. 519.
- Узріти, -рю, -риш**, гл. = **Уздріти**. Скоро Коновченко коня взрів, барзо обомлів. Лукаш. 40.

Узувати, -ваю, -еш, сов. в. **узути, узую, -еш,** гл. Обувать, обуць. В свої чоботи хоче його взути. Ном. № 3092. Взутті, а слід босий. Ном. № 1182.

Узуватися, -ваюся, -ешся, сов. в. **узутися, узуюся, -ешся,** гл. Обуваться, обуцься. Чого сидиши надулася, чом в чоботи не взулася. Ном. № 9100. Устав бурлак зашатався, нема чобіт — не взувався. Макс.

Узуття, -тя, с. Обуць. У неї ні одежи теплої, ні узуття як слід. Мир. Поп. І. 126.

Узький, -а, -е' = Вузький. Ум. **Узенький, узесенький.**

Узько, нар. = Вузько. Ум. **Узенько, узесенько.**

Узьмінь. Самое глубокое мѣсто въ рѣкѣ съ быстрымъ теченіемъ, не замерзающимъ зимою. Козел. у. Слов. Д. Эварн.

Узяти, візьму, -меш, гл. 1) Взять. Верни мое, візьми своє. Ном. № 273. Взяла коня за гнзедчку. Мет. 74. Як оке мені, козаченьку, раненько ходити? Як візьмеш ти за рученьку, не мусим пустити. Мет. 83. Візьмем її додому, нехай вона у нас живе. Рудч. Ск. П. 32. А із школи його взявши, коня купила. Шевч. 135. **Бог його взяв.** Онъ умеръ. **Нехай його лихий візьме.** Чортъ бы его взялъ. Шевч. 79. 2) Достать, добыть, взять. Ми народ не вольний — де нам взяти. Ном. № 1310. 3) Подлучить. **Взяти в шкуру.** Быть побитымъ, подлучить порку. Виграв батько справу: взяв у шкуру і додому пішов. Чуб. 1. 231. 4) Надѣть. Треба сорочку білу взяти. Г. Барв. 441. І як прийшов до хати, та взяв білу сорочку та і вмер. Драг. 4. 5) Взять, приняться, начать, пуститься, стать. Виймив шабельку, взяв калину рубати. О. 1862. IV. 27. Як узяв він їхати. Тоді він взяв та горобців наслав. Рудч. Ск. І. 82. Взяла дівчина білі руки ламати. Лукаш. 128. 6) — **кого' (за себе).** Жениться на комъ. Люблю я дівчину, треба її взяти. Мет. 47. Як заслужиш пару волів і ясну оружину, — яку схочеш, таку й возьмеш молоду дівчину. Мет. 42. Яка з тебе хазяйка буде? Та тебе ніхто не візьме за себе. Стор. І. 9. Візьмеш мене за жінку. Рудч. Ск. І. 145. 7) Охватывать. Юнону взяв великий жах. Котл. Кн. Взяла мене журба й туга: зосталася я без друга. Грин. III. 676. **Узяли його думки та гадки.** Сильно онъ задумался. ЗОЮР. І. 118. 8) — **гору.** Взять верхъ, побѣдить. 9) — **жаром.** Бросить въ жаръ. Пропасниця вже морозом перетрусила та взяла жаром. Черномор. 10) — **за ні за-що.** Ни во что поставитъ, пренебречь. Взяли сиротину люде за ні за що, люде говорять: «сирота ледащо». Грин. III. 409. 11) — **на зуби.** Бранить. Питався чорт баби: що о Бозі говорять люде? Славлять, величають! А що о мені? Якось вас дуже на зуби взяли. Ном. № 198. 12) — **натуру.** Усвоить привычку. 13) — **ненависть на кого.** Возненавидѣть кого. Яке мое житте буде? Та й її, як я візьму на неї ненависть. Г. Барв. 201. 14) — **свою волю.** Дѣлать по своему, какъ себѣ угодно, что хотѣтъ, то и дѣлать. Ой що узяв Дніпр та свою волю: свої бережечки промиває, а лиманські коси засипав. Грин. III. 592. 15) — **у заліза, у кайдани.** Заковать въ цѣпи, въ кандалы. 16) — **у ясирь.** Взять въ плѣнь. Стор. II. 58. 17) — **шлюб.** Обвѣнчатся. Чуб. II. 82, 83. Я з Києва повернуся, та й візьму шлюб з тобою. Мет. 106. Пішли до церкви і взяли шлюб. Чуб.

Узятися, візьмуся, -мешся, гл. 1) Взятися. Коли взявся за гуж, не кажи, що не дуж. Ном. № 11014. За рученьки біленькі взявшись, балакали то сьак, то так. Котл. Кн. Таке ледащо придалось той одинчик, що Господи!... і за холодну воду не возьметься. Рудч. Ск. П. 107. **Узятися під боки, у боки.** Подбочениться. Взявся під боки та й думає, що пан. Ном. № 2481. А парубки, узяв шись в боки, навприсядки пішли. Шевч. 565. 2) Быть взятымъ, отнятымъ. Візьметься від них жених. Єв. Мр. II. 20. 3) Взятися, приняться за что,

сдѣлать что. *Не візьмешся за роботу, робота сама не зробиться.* Ном. № 11017. *Як приїду та додому, не візьмуся їсти.* Нп. *Виїхавши за Городок, взялися стреляти.* Гол. І. 15. 4) **Взяться, явиться.** *Де ся взяв татарин.* Макс. *Де взялося два купчики з Польци, взяли таку коню ціну нарядили.* Мет. 98. *Відкіль се взявся неборак?* Гліб. *Початок і не можна знать, відкіля взявся.* Ном. № 388. 5) **Сочетаться бракомъ, пожениться.** *Хиба було коли в світі, щоб ті, що кохались, розійшлися, не взялися, — живими остались.* Шевч. 269. 6) — **чим.** **Обратиться во что.** *Упав сніжок на обліжок та взявся водою.* Мет. 50. *Загорілось моє серце, слово полум'ям взялося.* К. Псал. 95. *А той як підскоче та черконе по яблуні: вона так попелом і взялись.* Рудч. Ск. II. 77. *Уже моє золото грязню взялось і не маячить.* Г. Барв. 290. *Стіни чорні, аж цвіллю взялися — т. е. покритись плісняю.* Мир. ХРВ. 24. **Все так вогне́м і взялось.** *Все было объято пламенемъ.* ЗОЮР. І. 152. 7) **Пристать, къ кому, чему.** *Узявся, як реп'ях.* Ном. № 2745. *Узявся до мене смолою. Як приложит до тіла, так і візьметься.* Радомысл. у. 8) — **ближ.** **Приблизиться.** *Козаки ближ взялися.* Гол. І. 35. 9) **Морози взялися, зимно ся взяло.** *Настали морозы, насталь холодъ.* Вх. Зн. 6.

Узяток, -тку, м. 1) *Пожива, добыча. Де понам, або музикам не було взятку.* Мкр. Н. 33. 2) *Сборъ меда и воску у пчель. Вже гречки цвітуть — буде добрий взяток.* Подол. г.

Узяття, -тя, с. *Взятіє, подученіє. Приїжджають до тебе з Січі задля узяття тільки подарунків.* К. ЧР. 301.

Узяха, -хи, ж. *Та, которая беретъ. Коли даха, то і зяха.* Ном. № 10650.

Узяхарь, -ря, м. *Тоть, который беретъ. Коли дахарь, будеш і зяхарь.* Ном. № 10650.

Уїдатися, -даюся, -єшся, сов. в. уїстися, уїмся, уїсися, гл. 1) *Наїдаться, наїсться. Ані я в'ївся, ані я впився.* Ном. № 1558. 2) *Вїдаться, вїється, врїзываются, врїзаться. Обручка в'їлася в палець. Воно так йому в тіло в'їлось.* Рудч. Ск. II. 70. 3) *Приставать, пристать, привязываются, привязаться, придираются. Собаки в'їдаються.* МУЕ. III. 127.

Уїдище, -ща, с. *Пожираніє? кормежка? На море зве гультяїв сатана, мов вороння на в'їдище — війна.* К. ПС. 25.

Уїдливи́й, -а, -е. *Назойливый, неотвязный. Таке в'їдливе, що візьми та прямо й наплюй йому серед лоба.* Ном. № 2736. *Ше будь в'їдливи́й, як та оса.* Ном. *Ну та й прокляті оці гуси, які вони в'їдливі: не вспів прогнать, уже знов лізуть.* Лебед. у.

Уїдливи́сть, -вості, ж. *Назойливость, надоїдливость, неотвязность.* Чуб. І. 238.

Уїдливо, нар. *Назойливо, неотвязно. Та так же в'їдливо причепився, що й не од женеш.* Харьк. у.

Уїдно́сталь, нар. = В односталь.

Уїжджати, -джаю, -єш, гл. = Уїздити.

Уїжно, нар. *Сытно, досыта. Хоч не в'гжно, так у ліжко.* Ном. № 10387.

Уїзд, -ду, м. *Вїздъ.*

Уїздити, -джу, -диш, сов. в. уїхати, уїду, -деш, гл. *Вїзжать, вїхать. У столицю в'їздив Колумб, мов царь який.* Ком. Р. І. 54.

Уїздни́й, -а, -е. *Вїздный. В'їздні ворота.*

Уїзжений, -а, -е. *Много їздивший, объїзженный. Уїзжена коняка везе не зупиняючись.* Мир. Пов. І. 125.

Уїлий, -а, -е = Уїдливи́й. Вх. Лем. 398.

Уїсти, уїм, уїси, гл. Съѣсть, поѣсть достаточно. *Ні в'їв, ні впив, а дрантям світить.*
 Ном. № 1869.

Уїстися. См. Уїдатися.

Уїхати. См. Уїздити.

Уймак, -ка, м. Захваченный въ неволю, въ плѣнь. *Син пійшов у кримські уймаки.* К.
 ПС. 110.

Уймати, -маю, -еш, сов. в. **уйміти, -млю, -меш** и **уняти, уйму, -меш**, гл. Врать, взять, отнимать, отнять. *Був їден богач і тільки вже богацтва мав, аж не мав де подіти. І вже йшов до Господа Бога, аби їму пан Біг троха уймив того богацтва.* Гн. П. 132.

Указ, -зу, м. 1) Указаніе. *Миршава голова мені не указ.* Ном. № 5313. 2) Указъ. *Пошукаймо указу, щоб напитись по другому разу.* Ном. № 11633. *Прийшов указ лоби голить.* Шевч. 591.

Указати. См. Указувати.

Указник, -ка, м. Указчикъ. *Сьогодні не празник, а ти нам не вказник.* Ном. № 187.

Указування, -ня, с. Указываніе.

Указувати, -зую, -еш, сов. в. **указати, -жу, -жеш**, гл. Указывать, указать, показать. *Укажи палець, а він руку просить.* Ном. № 4858. *Бодай же ти, дівчинонько, щастя-долю мала, що ти мені молодому дорогу вказала.* Мет. 452.

Укакати, -каю, -еш, гл. Опачкать, огадить (дѣтскія слова). *Вбіраються вкаканим на верх.* Ном. № 11218.

Укакатися, -каюся, -ешся, гл. Опачкаться, огадиться (дѣтск. сл.).

Укаляти, -ляю, -еш, гл. Опачкать.

Укалятися, -ляюся, -ешся, гл. Опачкаться.

Укапати. См. Укапувати.

Укапувати, -пую, -еш, сов. в. **укапати, -паю, -еш**, гл. 1) Обкапывать, обкапать. *І бороду вкапав сметаною.* Ном. № 13212. 2) Впускать, впустить по каплѣ, накапать.

Укарамшити, -шу, -шиш, гл. Стащить. *Де це ти, чоловіче, взяв? — Мовчи, жінко! це я укарамшив у пана, як ходив до кімнат.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Укарання, -ня, с. Наказаніе. *Ні я Бога прогнівила, жила-м справедливе, всякі його укарання зносила, терпіла.* Гол. І. 361.

Укарати, -раю, -еш, гл. Наказать.

Укачати, -ся. См. Укачувати, -ся.

Укачатися, -чаюся, -ешся, гл. Выпачкаться, качаясь. *Укачався в пір'є. Впала серед дороги, укачалась у пісок.* Чуб. П. 116.

Укачувати, -чую, -еш, сов. в. **укачати, -чаю, -еш**, гл. Укатывать, укатать.

Укачуватися, -чуюся, -ешся, сов. в. **укачатися, -чаюся, -ешся**, гл. Укатываться, укататься.

Уквітувати, -тую, -еш, гл. = Уквітчати. *Ми Химочку уквітували, щоб люде не пізнали.* Грин. Ш. 429.

Уквітчати, -ся. См. Уквітчувати, -ся.

Уквітчувати, -чую, -еш, сов. в. **уквітчати, -чаю, -еш**, гл. Убирать, убирать цвѣтами. *Уквітчала її (землю) рястом, барвінком покрила.* Шевч. 195.

Уквітчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **уквітчатися, -чаюся, -єшся**, гл. Убирать, убирать себя цвѣтами. *А то не буду й танцювать, поки барвінку не нарву та не уквітчаюсь.* Шевч. 496.

Укидання, -ня, с. Вбрасывание.

Укидати, -даю, -єш, сов. в. **укинути, -ну, -неш**, гл. Вбрасывать, вбросить. *Волно Богу і зв'язавши в рай укинути.* Ном. № 23. *Вкинь мене в болото, а я тебе вберу в золото.* Ном. № 10145. **Укинути в темницю, в тюрму.** Посадить въ темницу, тюрму. Ком. Р. I. 56. **Латку вкинути.** Положить заплату. ЗОЮР. II. 283. **Горїлки вкинути** или просто **вкинути.** Выпить водки, выпить хмѣльнаго. ЗОЮР. *Раз поприходили вони з весілля, обоє вкинувши.* Г. Барв. 52. **У голову собі вкинути.** Забрать себѣ въ голову, — кому — Вбить кому въ голову. *Хто се тобі таку дурницю в голову вкинув?* О. 1861. IV. 39. **Укинути фука.** См. **Фук.** Мкр. Г. 61.

Укидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **укинутися, -нуся, -нешся**, гл. 1) Быть бросаемымъ, брошеннымъ, бросаться, броситься. *У те саме вікно, у котре вкинувся скарб, улізе злодій.* Стор. I. 67. 2) Приключаться, приключиться, появляться, появиться. *Вкинувся упадок. Йому щось на руці вкинулось. Укинувся червак у хліб. Сивий волос почав укидатись.* О. 1862. X. 17. *Страх у серце вкинувся.* МВ. (О. 1862. I. 95). 3) Пристращаться, пристраститься, предаваться, предаться. *Вкинувся у крадіжку. Лебед. у. Не вкидайся так тяжко в своє горе.* Г. Барв. 334. *Вкидається у прядіння.* Конст. у. См. **Удаватися.**

Укий, -а, -е. Ученый, выученный, обученный. Шух. I. 33. Желех.

Укипати, -паю, -єш, сов. в. **укипіти, -плю, -пиш**, гл. 1) Укипать, укипѣть, увариваться, увариться. *Щоб укипіло м'ясо, треба горщика зо щільною покришкою. Дещо. Дай, мамо, вечерять! — Подожди, долото вкипить, то будеш вечерять.* Ном. № 12151. 2) ? *Дід вибрав чистеньке на льоду містечко, як учеше ковизкою, так селезень і вкипів.* Мнж. 119.

Укисати, -саю, -єш, сов. в. **укиснути, -ну, -неш**, гл. Дѣлаться, сдѣлаться кислымъ (о тѣстѣ).

Укінчітися, -чуся, -чипся, гл. Окончиться.

Укір, нар. См. **На-вкір.**

Уклад, -ду, м. 1) Уговоръ, договоръ сдѣлать. *Між ними єсть уклад: Єней за тестя мав Латина, а сей Єнея як за сина.* Котл. Ен. IV. 33. 2) Раскладка, распределение денежнаго сбора. *Уклад зробили.* НВолын. у. 3) Затрата. *На сю хвабрику пішов великий уклад.* Міусск. окр. 4) Мелкая глиняная посуда, служащая добавленіемъ къ продаваемой сотнѣ посуды и вкладываемая въ крупную. Вас. 185. 5) Уклад. У гуцулокъ: родъ ожерелья (въ два, три ряда), составленнаго изъ мѣдныхъ крестовъ и др. мѣдныхъ же украшеній. Шух. I. 286.

Укладальник, -ка, м. = **Кладільник.** Рк. Левиц.

Укладати, -даю, -єш, сов. в. **укласти, укладу, -деш**, гл. 1) Вкладывать, вложить. *Уклав Бог душу як у ня.* Ном. №2915. *Стоїть же та труна двадцять год чотирі, двадцять год чотирі, та й заговорила: «Або що вкладіте, або розберіте!»* Лис. VI. № 13. 2) Возлагать, возложить. *Терновий вінок на голову вкладають.* Шух. I. 40. 3) Закладывать, заложить, занимать, занять мѣсто положеннымъ. *Було хлібами столи й лавки так і вкладу.* Г. Барв. 242. 4) Вкладывать, уложить. *Уклав дитину спати.* 5) Только сов. в. уложить,

убить. З лихими, — коли їх не вклядеш, то вони тебе вложать. Мир. ХРВ. 84. Трьох (жовнірів) уклав, а двоє втекло. Стор. 6) Съѣдаты, съѣсть. Уклав вареників з півсотні. Алв. 45. Укласти ціну. Назначить ціну. Наїхали купці із Варшави, вороному коню ціну вклали, ой уклали, вклали ше й зложили на двадцять червонців, на чотири. Уманск. у.

Укладатися, -даюся, -ешся, сов. в. укластися, -кладуся, -дешся, гл. 1) Укладываться, уложиться. Зовсім зібрався і уклався, і скільки видко почухрав. Котл. Ен. 2) Укладываться, улечься. Він вже й уклався спати. Стор. І. 63. Уклався місяць спати. Г. Арт. (О. 1861. III. 81). Піди вклядися гарно спати. Котл. Ен. II. 35.

Укладистий, -а, -е. Вмѣстительный, емкій. Це горщик малий, та вкладистий. Павлог. у.

Укладка, -ки, ж. Взносъ.

Укладник, -ка, м. Раст. *Lathyrus sylvestris* L. ЗЮЗО.

Укладувати, -дую, -еш, гл. = Укладати.

Укладуватися, -дуюся, -ешся, гл. = Укладатися.

Укландати, -даю, -еш, гл. Уложить, убить. Там певно вже ведмеді укландають його. Рудч. Ск. І. 134.

Укландатися, -даюся, -ешся, гл. Улечься (спати) — презрительно.

Укласти, -ся. См. **Укладати, -ся.**

Уклеїти, -ся. См. **Уклеювати, -ся.**

Укленяти, -няю, -еш, гл. 1) Настойчиво упрашивать, заклинать. Екат. у. (Залюб.). 2) Упрекать. Вона його вкленяла, як почувла, що він так зробив. Екат. у. (Залюб).

Уклепати, -паю, -еш, гл. Выковать. Там єсть з чого шаблюку уклепати. Шейк.

Уклепатися, -паюся, -ешся, гл. 1) Не впадець что либо сказать, сдѣлать, ошибиться. Як його зовуть? Хома. — Не вклепались же, каже, й ви, що йому таке ім'я дали: він на Хому й походив. ЗОЮР. І. 161. 2) По ошибкѣ принять лицо неизвѣстное за извѣстное. Бачу, що панич знакомий, та щоб не вклепатись, розпитався у людей, звідки воно єсть. Литинск. у.

Уклеювати, -леюю, -еш, сов. в. уклеїти, уклею, -їш, гл. Вклеивать, вклеить.

Уклеюватися, -леююся, -ешся, сов. в. уклеїтися, уклеюся, -їшся, гл. Повиваться, вклеиться.

Укликати, -каю, -еш, сов. в. уклякати, -чу, -чеш, гл. Зазывать, зазвать, призвать. Укликають Івана у хату, садовлять за стіл. Грин. II. 227. Вклич брата в хату.

Уклимляти, -ляю, -еш, гл. Понимать, смыслить. Дитина до півроку почала вклимляти.

Уклін, -лону, м. Поклонъ. Чуб. IV. 220.

Укліпитися, -плюся, -пишся, гл. Вцѣпиться. Черв'як як годвабна нитка вкліпится статку до язика або ноги і трудно го струти. Вх. Лем. 399.

Уклоніти, -ся. См. **Уклоняти, -ся.**

Уклоняти, -няю, -еш, сов. в. уклоніти, -ню, -ниш, гл. 1) = **Уклонятися, уклонитися.** К Дніпру-Славути низенько уклоняли. АД. І. 217. Сам низенько уклонив. АД. І. 218. 2) Просить, склонять, склонить. Панич уклоняв, щоб кіпці покопати. Лебед. у.

Уклонятися, -няюся, -ешся, сов. в. уклонитися, -нюся, -нишся, гл. 1) Кланяться, поклониться. Матері старенькій низенько в ноги вклонілось. Мет. 348. Не вклонюсь

багачу, бо сам хліб молочу. Ном. № 2559. 2) **Поклоняться, поклониться.** *Не вклоняйся чужому ідолу німому.* К. Псал. 190.

Уклопочаний, -а, -е. Озабоченный.

Уклучітисся, -чуся, -чишся, гл. *Говорять о хлѣбныхъ всходахъ, когда они растутъ такъ густо, что былинка за былинку запутывається. Хлѣб добре вклучився.* Харьк. у.

Уклю́нути, -ну, -неш, гл. *Клюнуть. Ні одна риба не вклянула.*

Уклянутисся, -нуся, -нешся, гл. *Вкрасться, забратися, завестися. Вклянутися злидні на час, не виживеш їх за год.* Ном. № 1538. *Як же вклянулася (в скирти) та проклята кузька, да так же вклянулася!* ЗОЮР. I. 229.

Уклякати, -каю, -еш, сов. в. **уклякнути, -ну, -неш,** гл. 1) *Опускаться, опуститься внизъ. Цюкни сокирою по гільці, щоб вона уклякнула, а не зрубуй.* Волч. у. 2) *Становиться, стать на колѣни. Баба перед образами вклякнула, стала Бога просити, щоб Бог дав їм звітки дитину.* Чуб. II. 375. *В той час увірю, як нам прикажуть вклякнути при столі, та й рученьки зв'яжуть.* Гол. I. 349. 3) *Присѣдать, присѣсть на корточки. Скавав, та не вклякнув.* Ном. № 8813. 4) *Коченѣть, окоченѣть, отъ холода. Будуть морозяні зіми, то се дерево швидко вклякне.* 5) *Только сов. в. Замолчать, смолкнуть. Непремінний кричав на людей: я вам се та те, я на вас військо наведу! А люде: «Які ж ми бунтовники? ми ж усе платимо як слід і слухаємо.» Так він і вклякнув, наче води в рот набрав.* Новомос. у.

Укметити, -чу, -тиш, гл. = **Укмитити.** *Я й не вкметив, як він увійшов.* Ольгоп. у.

Укмітити. См. **Укмічати.**

Укмітувати, -тую, -еш, гл. = **Укмітити.** *От скільки ж нас там було, а нікого ж ви не укмітували, як мене.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Укмічати, -чаю, -еш, сов. в. **укмітити, -чу, -тиш,** гл. *Замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить, подмѣчать, подмѣтить. Зразу укмітити, що не такий народ.* О. 1862. VIII. 31. *Мале, та й те вкмітило, що в просі кузька є.* Звенигор. у. *Зразу вкмітить дитина.* НВолын. у.

Уковзати. См. **Уковзувати.**

Уковзувати, -зую, -еш, сов. в. **уковзати, -заю, -еш,** гл. *Скользя, катаясь по льду, дѣлать, сдѣлать его скользкимъ. Хлопці тут усе ковзаються, та так уковзали, що мабутъ таки я не пройду не впавши.* Черн. у.

Укодо́кати, -каю, -еш, гл. *Изморить, утомить. Як орав, то так укодокав кобилу, що й не встане тепер.* Харьк. у.

Укоїти, укою, -їш, гл. *Сдѣлать — преимущественно — что либо дурное. Пан Каньовський кого б ні зустрів поодиночого, то щось йому та вкоїть.* Грин. II. 230. *А що се ти вкоїв, псявіро?* Г. Барв. 190. *Вкоїти халепи.* К. ЦН. 284.

Укоїтисся, укоюся, -їшся, гл. 1) *Произойти, случиться. У жінки з чоловіком спірка вкоїлася.* Ном. № 2656. 2) *(О дѣт.) Умочиться.*

Уколисати. См. **Уколисувати.**

Уколисувати, -сую, -еш, сов. в. **уколисати, -шу, -шеш,** гл. *Убаюкивать, убаюкать въ люлькѣ. В колисанонці Боже дитя, колисала го Божая Мати, уколисала, твердо заснула.* Гол. IV. 22.

Уко́лиця, -ці, ж. = **Околиця 1.** *Сюдою-тудою по за вколицю.* Ном. № 7752.

Уколо, нар. *Кругомъ, вокругъ.*

Уколоти, -лю, -леш, гл. 1) Уколоть. *Його колючки і уколять.* Рудч. Ск. I. 153. 2) Наколоть. *Уколи трохи трісочок.*

Уколотися, -люся, -лешся, гл. Уколоться.

Уколошкати, -каю, -еш, гл. Умертвить, убить. *Злигалася з хазяїном і вкупі уколошкали хазяїку.* Мир. Пов. II. 103. *Отоді то й Гарина на Орельці уколошкали, та не його одного — і других посікли на капусту.* Стор. II. 9.

Уколупати. См. **Уколупувати.**

Уколупіти, -плю, -пиш, гл. = **Уколупати.** *Свого вколупне би здоров'я для милого приятеля.* Ном. № 9517.

Уколупувати, -пую, -еш, сов. в. уколупати, -паю, -еш, уколупнути, -ну, -неш, гл. Отковыривать, отковырнуть. *Приміг би, серця вколупнув та дав.* Ном. №9517.

Уколядувати, -дую, -еш, гл. Заработать п'єніємъ колядокъ.

Уконатися, -наюся, -ешся, гл. Умориться, устать. *На то Біг темну ніч дав, жеби челядь спочивали, бо ся в полі укопала.* Гол. I. 84.

Уконтентовувати, -вую, -еш, сов. в. уконтентувати, -тую, -еш, гл. 1) Удовлетворяють, удовлетворить. *Нехай же так буде, як швець каже: перемалюю, щоб і його вконтентувати.* Кв. 2) Угощать, угостить. *Добрих послав тобі Господь гостей, та чим то їх уконтентуєш?* К. ЧР. 245.

Уконтентуватися, -туюся, -ешся, гл. Удовлетвориться.

Укопати, -ся. См. **Укопувати, -ся.**

Укопувати, -пую, -еш, сов. в. укопати, -паю, -еш, гл. 1) Вкапывать, вкопать. *Вкопали на майдані два стовпи. Поховали у леваді і хрестика над ним не вкопали.* Шевч. 508. *Став, як укопаний.* Ном. № 13905. 2) Только сов. в. Вырыть. *Вкопай бараболі на борщ.*

Укопуватися, -пуюся, -ешся, сов. в. укопатися, -паюся, -ешся, гл. 1) Зарываться, зарыться, закопаться, углубиться. *Од ворога сховаєшся, як у землю вкопаєшся.* Ном. № 14255. 2) Вскопывая свое поле, прихватывать, прихватить чужаго.

Укоренити, -ся. См. **Укореняти, -ся.**

Укоренити, -няю, -еш, сов. в. укоренити, -ню, -ниш, гл. Укоренять, укоренить.

Укоренятися, -няюся, -ешся, сов. в. укоренитися, -нюся, -нишся, гл. Укореняться, укорениться, глибоко пустить корни. *В саду вишенька вкоренилася.* Грин. III. 244. *Тут схизма глибоко в козацтво вкоренилася.* К. МБ. II. 131.

Укоріти, -рію, -еш, гл. От ткани: напитавшись ч'ємъ либо, сд'єлаться твердой какъ кора. *Так побив, що сорочка на йому вкоріла, — т. е. въ крови засохла.* Черн. у.

Укоронівувати, -вую, -еш, сов. в. укоронувати, -ную, -еш, гл. Короновать, возлагать, возложить корону. *Змалював би я собі двоглавого, або хоть укоронованого орла.* К. XII. 33.

Укорливий, -а, -е. Укоризненный.

Укоріти. См. **Укоряти.**

Укоротити. См. **Укорочати.**

Укорочати, -чаю, -еш, сов. в. укоротити, -чу, -тиш, гл. Укорачивать, укоротить, сокращать, сократить. *Та вже ж чи вкорочать свій вік, то вкорочай в шинку над бочкою горілки.* Г. Арт. (О. 1861. III. 112). *Укоротив я вам віку.* Шевч. 204. — **ходи.** Замедлять, замедлить шагъ. *Христя трохи вкоротила ходи.* Мир. Пов. II. 43.

Укорпнути, -ну, -неш, гл. = **Уколупнути.**

Укоріти. См. **Укоряти.**

Укоряти, -ряю, -єш, сов. в. **укоріти, -рю, -риш,** гл. Укорять, укорить. *Будеш ти мене в вірі християнській укоряти.* АД. I. 212.

Укоснутися, -нуся, -нешся, гл. Привязатися. *Сидить чернець, Богу молиться, як укоснулись до його чорти! Почали скушати його.* Грин. II. 11.

Укосити, -шу, -сиш, гл. Накосить. *Укоси, братіку, трошки трави на городі, — теляті дати.*

Укосітися. См. **Укошуватися.**

Укосом, нар. Косо. *Ой знати, знати, хто з кого кпиться, здалека сідає, вкосом дивиться.* Гол. I. 314.

Укоськати, -каю, -єш, гл. Укротить, успокоить, уговорить. *Сам дід утомивсь, поки бабу укоськав.* Грин. III. 343. *Може вдвох з Цвіркункою чи не вкоськаємо Марусі.* О. 1861. XI. Кух. 20.

Укотити, -ся. См. **Укочувати, -ся.**

Укотитися, -чуся, -тишся, гл. = **Окотитися** (объ овцѣ). Шух. I. 141. *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні і не дають молока, аж укотяться.* Шух. I. 210.

Укохати, -хаю, -єш, гл. Полюбить.

Укочувати, -чую, -єш, сов. в. **укотити, укочу, -тиш,** гл. 1) Вкатывать, вкатить. 2) Укатывать, укатать. *Дорога вкочена.* 3) Вкатываться, вкатиться. *Обідньої доби саме пані вкотила, як на колесах.* МВ. I.

Укочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **укотитися, укочуся, -тишся,** гл. Вкатываться, вкатиться. *Покотився тоді сліпуючи та й укотивсь у лисиччину норку.* Грин. I. 178.

Укошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **укоситися, -шуся, -сишся,** гл. Захватывать, захватить при косьбѣ часть чужаго сѣнокоса. *Вони укосюються в її луку.* Харьк. у.

Укравка, -ки, ж. Кусокъ остающейся отъ кроя матеріи. *Шиють, вишивають дорогі сукні; укравочки на подарочки, обрізочки на цвіточки.* Мет. 343. Ум. **Укравочка.**

Укратися, -даюся, -єшся, сов. в. **украстися, украдуся, -дешся,** гл. 1) Избѣгать, избѣгнуть встрѣчи съ кѣмъ, уходитъ, скриваться, скрыться. *Його вона шукала — побачитись, а він украдався, та й не бачила таки.* Лебед. у. 2) Пробриваться, пробратся, прокрасться, вкрасться. *Увечері яюсь укрався в сїни.* О. 1862. I. 33. *Та недосвіт перед світом в садочок укрався.* Шевч. 651. *Вкралося горе.* Шевч.

Укравьки, нар. Украдкой. *Укравьки не роби.* НВольн. у.

Україна, -ни, ж. 1) = **Країна.** *Прибудь, прибудь, мій миленький, з україн далеких.* Нп. *Ой по горах, по долинах, по широких україн, ой там козак похожає.* Нп. 2) Украина, Малороссія — страна, заселенная украинскимъ народомъ, *Так звана по письменські Мала Россія, а по народньому Україна.* К. XII. 116. *Зажурилась Україна, що нігде прожити: гей витоптала орда кіньми маленькі діти.* АД. I. 73. *Як із день-години зчинилися великі війни на Україні.* АД. II. 3. *Та немає лучче, та немає краще, як у нас на Вкраїні: та немає ляха, та немає пана, немає унії.* АД. II. 49. *Паша дума, наша пісня, не вмере, не загине, — от де, люде, наша слава, слава України.* Шевч. 46. *Настав инший порядок на Вкраїні, як почали князьки-Русь її оберегати, з неї собі данину брати і своєю, Руською землею її називати.* К. (О. 1861. IX. *Історія України.* 86). Ум. **Українонька, україночка.** О. 1862. IX. 109; 1861. IX. 9.

Українець, -нця, м. Українець. *Сами ж себе ми зовемо українцями, та рідну землю Україною.* К. Хм. 9.

Українка, -ки, ж. Українка. *Густий морок скрізь по хатах, густійший в будинках, що нема душі живої в сестрах Українках.* К. Досв. 44. Ум. **Україночка.** *Везуть (татари) волиночку, молодую Вкраїночку.* АД. I. 84.

Українонька, -ки, ж. Ум. оть **Україна.**

Україночка, -ки, ж. 1) Ум. оть **Україна.** 2) Ум. оть **Українка.**

Українофіл, -ла, м. Українофіл, любитель всего українського.

Українофілка, -ки, ж. Українофілка, любительница всего українського.

Українофільство, -ва, с. Українофільство.

Українофільський, -а, -е. Українофільській.

Українство, -ва, с. Свойство и діяльність українця в національному смислі.

Український, -а, -е. Українській. *Народ наги український спокон-віку в хліборобстві кохався.* К. Хм. 7. *Як іде український козак, то й корчму минає.* АД. II. 25. *Поки Рось зоветься Россю, Дніпро в море леться, поти серце українське з панським не зживеться.* К. Досв. 21. *Шекірови твори з мови британської мовою українською поперекладав П. А. куліш. Збірники українських пісень.* Левиц. Пов. 153. *Українська література.*

Українщина, -ни, ж. Українській языкъ и литература. *Знаменитий декрет про українщину стався 18 мая 1876 року.* К. XII. 126.

Украї, нар. 1) По окраинѣ, мимо, возлѣ. *Їхала пані вкрай города.* Ном. заг. № 130. 2) Окончательно, совсѣмъ, совершенно. *Ой помалу-малу, мій таточку, грай та не врази мого ти серденька вкрай.* ЗОЮР. I. 22.

Украсівий, -а, -е. Изукрашенный? *Зброя моя украсивая, доленька моя нещасливая.* Чуб. V. 802.

Украсіти, -ся. См. **Украшати, -ся.**

Украсти, -ду, -деш, гл. Украсть. *В середу постила, а кобилу вкрала.* Ном. № 535.

Украсти, -ся. См. **Украдати, -ся.**

Украшати, -шаю, -еш, сов. в. украсіти, -шу, -сиш, гл. Украшать, украсить. *Червона калина луги украшає.* Чуб. V. 486.

Украшатися, -шаюся, -ешся, сов. в. украсітися, -шуся, -сишся, гл. Украшаться, украситься, прихорашиваться. Шейк.

Украяти, -раю, -еш, гл. 1) Отрѣзать. *Дружба ножа не має, нам хліба не вкрає.* О. 1862. IV. 6. *Я вкраяв би свого живого серця.* К. ЦН. 291. 2) Открыть, отрѣзать.

Укресати, -шу, -шеш, гл. Высѣчь (огня).

Укривальник, -ка, м. Кровельщикъ.

Укривання, -ня, с. 1) Накриваніє, покриваніє. *Хату криємо, то се солома на вкривання.* Харьк. у. 2) Укриванье, то, чѣмъ укриваются. Ум. **Укриваннячко.** *Пойняв я жону — холодну воду, а жовтий пісок, — то постіль моя, а чорная хмара — укриваннячко.* Грин. III. 279.

Укривати, -ваю, -еш, сов. в. укрити, укрию, -еш, гл. 1) Укрывать, укрыть, покрывать, покрыть. *Ой візьми ж мій жупан синій да вкрий мене.* Макс. *Вкривав собі хату.* Рудч. Ск. II. 92. *Буду тою хустиною сидельце вкривати.* Мет. 23. *Дніпр укрили байдаки.* Шевч. 56. *Солов'ї, зозулі, райські птиці — та так і вкрили яблуньку.* Чуб. 2) Защищать, защититъ. *Укрий, Покрово, від духа злого і чоловіка такого.* Ном. 3) Покрывать, покрыть

(что либо бывшее). *А на мене молодую поговір, неслава. Прибудь, прибудь, мій миленький, покрий неславоньку! А мій милий прибуває, неславу вкриває.* Грин. III. 623.

Укриватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **укритися, укриюся, -єшся**, гл. Укриватися, укриватися, покриватися, покриватися. *Постелився і вкрився.* Ном. № 1308. *Бур'яном укрилась.* Шевч. 668. — **п'ятами**. *Упасть, отъ толчка, внизъ головою. Не один і п'ятами вкрився за жарти.* Г. Барв. 446.

Укривдити, -джу, -диш, гл. Обидѣть. К. Краш. 37. *Вуйко дуже нас укривдив.* Федьк.

Укрити, -ся. См. **Укривати, -ся**.

Укришити. См. **Укришувати**.

Укришувати, -шую, -єш, сов. в. **укришити, -шу, -шиш**, гл. Крошить, накрошитъ. *Чи я согрішив, що трохи вкришив?* Ном. № 12226.

Укривавити. См. **Укривавлювати**.

Укривавлювати, -ляю, -єш, сов. в. **укривавити, -влю, -виш**, гл. Окровавливать, окровавить. *Чого в тебе, Янку, ручка вкривавлена?* Грин. III. 617.

Укривавитися, -влюся, -вишся, гл. Окровавиться. *Глянь, де се ти так укривавився?*

Укривля, -лі, ж. 1) Покривало, покривка. Вх. Зн. 8. 2) Покриваніє (крыши). Рк. Левиц.

Укріп, укропу, м. = **Окріп**. *Чи бачив хто з чорта м'ясо? Чорта в укріп, а чорт утік.* Ном. № 2634. 2) Раст. укропъ, Anethum graveolens. Анн. 35. *Не росиш, укропе, не рости, укропе, та вище, городу, та вище городу.* Нп. Ум. **Укріпець**.

Укріпити. См. **Укріпляти**.

Укріпляти, -ляю, -єш, сов. в. **укріпити, -плю, -пиш**, гл. Укрѣплять, укрепить.

Укріпив, як Бог черепаху. Ном. № 7503. *Твоя правиця його віти навіки міцно укріпляла.* К. Псал. 187. *Зіма вже морозами кріпкими укріпила.* МВ. II. 25.

Укро, нар. Трудно, тяжело. Шух. I. 81.

Укроїти, -рою, -їш, гл. = **Украяти**.

Укрутити, -ся. См. **Укручувати, -ся**.

Укруть, нар. Вмигъ, сразу. *Вкруть Кульбашний кинувся б назад до чумацького табору.* О. 1861. X. Кух. 24.

Укручувати, -чую, -єш, сов. в. **укрутити, -чу, -тиш**, гл. 1) Ввинчивать, ввинтить. 2) Вматывать, вмотать, заматывать. замотать; обвязывать, обвязать. *Прив'язав його плечима до того стовпа. Добре, вкрутив його.* Грин. II. 3. *Та як укрутив у хвіст руку, — давай міряти.* Рудч. Ск. I. 3. 3) Отрывать, оторвать. **Укрутити носа, хвоста**. *Спить спѣсь.* Ном. № 4174. 4) Впутывать, впутать (въ дѣло).

Укручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **укрутитися, -чуся, -тишся**, гл. 1)

Ввинчиваться, ввинтиться. 2) Заматываться, замотаться, запутываться, запутаться. *Рій (бжолі) укрутиться в коси.* Мил. 8.

Укувати, укую, -єш, гл. Заковать, оковать. *Скажу тебе в кайдани укувати.* Гол. Білі ніженьки в кайдани укували. АД. I. 82. 2) Сковать, наковать. *Вкуй кілька цвяхів. Як мама не вділила, то коваль не вкує*, т. е. если нѣтъ природныхъ, способностей, то искусственно ихъ не создать. Вас. 209.

Укукобити, -блю, -биш, гл. = **Окукобити**. *Хата виведена була по вікна, а то я її до пуття укукобила й доповчила.* Харьк. г.

Укупіти, -плю, -пиш, гл. Купить. *Укупимо собі золотого човна.* Чуб. III. 388.

Укупі́тися. См. **Укупля́тися.**

Укупі́, нар. Вмѣстѣ. Росли собі вкупі. Чуб. *Укупі били ляхів, укупі терпіли всякі пригоди.* К. ЧР. 71. *Чи є що краще, лучче в світі, як укупі жити! з братом добрим добро певне познать, не ділити.* Шевч. Ум. **Укупоньці, укупочці, укупці.** Сидівши вкупоньї, мовчали. Мкр. V. 66.

Укупля́тися, -ляюся, -ешся, сов. в. **укупі́тися, -плюся, -пишся,** гл. Чрезъ поупку земли врѣзываются, врѣзаться своїми владѣніями въ чужія владѣнія. *Вкуплятися в чужій ґрунта.* 2) — **у парубки.** За троекратное угощеніе парней водкой получают, получить доступъ вл, ихъ средѹ. Мил. 60.

Укупоньці, укупочці, укупці, нар. Ум. отъ **укупі́.**

Укурі́ти, -ся. См. **Укурювати, -ся.**

Укурі́ти, -рюю, -еш, гл. Запылиться, задымиться. *Камінюка нависла, вкуріла, а хатина тулиться під нею, як сирота під тинню.* Св. Л. 213. *Вкурів хліб дуже, а в мішку був.* Канев. у.

Укурювати, -рюю, -еш, сов. в. **укурі́ти, -рю, -риш,** гл. Запыливать, запылить.

Укурюватися, -рююся, -ешся, сов. в. **укурі́тися, -рюся, -ришся,** гл. Пылиться, запылиться. *Як не вкрити хліб, то вкуриться.* Харьк. у.

Укусити. См. **Укушати.**

Укуситися, -шуся, -сипся, гл. Укусить себя. *Укусись за язык, та й мовчи.* Ном. № 1126.

Укуснути, -ну, -неш, гл. Куснуть разъ. *Як укусне один (вовк).*

Укутати, -ся. См. **Укутувати, -ся.**

Укутувати, -тую, -еш, сов. в. **укутати, -таю, -еш,** гл. 1) Окутывать, окутать, обворачивать, оборотить. *Боги вкутані самими вишиваними рушниками.* Г. Барв. 180. 2) Только сов. в. Выпить, съѣсть. *Вишнівки з кварту укутали.* Котл. НП. 347. *Укутали, за 'дин день цілий хліб.* Кролев. у.

Укутуватися, -туюся, -ешся, сов. в. **укутатися, -таюся, -ешся,** гл. Закутываться, закутаться. *Укутався рядом тай лежить.* Черниг. у.

Укучитися, -чуся, -чишся, гл. Наскучить, надоѣсть. *Добре ніколи не укучиться.* Ном. № 1712.

Укучно, нар. **Вкучно мі.** Мнѣ наскучило, надоѣло. Вх. Зн. 8.

Укушати, -шаю, -еш, гл. 1) Їсть. *Будеш ти в мене хліб сіль вкушати, маленькі дітки доглядати.* НП. 2) Употр. только сов. в: **укусити, -шу, -сипш.** *Він і вкусить, і меду дасть.* Ном. № 3056. *Гадюка хоч не вкусить, то засичить.* Ном. № 2878.

Улагоджувати, -джую, -еш, сов. в. **улагодити, -джу, -диш,** гл. 1) Улаживать, уладить. 2) Усмирять, усмирить, укрощать, укротить, успокаивать, успокоить. *Злого ласкою більш улагодиш, як сваром.* Котл. МЧ. 441.

Улад, нар. 1) Стройно; въ тактъ. *Влад співають гімн.* Шевч. 604. 2) = **До ладу.**

Уладити, -джу, -диш, гл. = **Уладнувати.** *Тут як би владить так, щоб який-небудь неборак не здумав шелесту зробити.* Гліб.

Уладіти, -дію, -еш, гл. = **Владіти.** *Нащо ж мені, добродію, людьми уладіти?* Грин. III. 615.

Уладнати, -днаю, -еш, гл. 1) Уладить. 2) Поладить. *Ніяк не владнають.* Лохв. у.

Уладнувати, -ную, -еш, гл. = **Уладнати 1.**

Уладнуватися, -нуюся, -ешся, гл. Снарядиться.

Улазити, -жу, -зиш, сов. в. **улізти, -зу, -зеш**, гл. 1) Влѣзати, влѣзть, пролѣзати, пролѣзть въ средину чого. *Влізла баба в нерет, — ні назад, ні наперед.* Ном. № 10086. *У чужу душу не влізеш.* Ном. № 6138. *Є в глеку молоко, та голова не влізе.* Посл. 2) Входить, войти. *Уліз у воду. Ученики улізли зараз у човен.* Єв. I. XXI. 3. 3) Помѣщатися, помѣститися. *В один мішок не влізе.* Харьк. у.

Улазитися, -жуся, -зишся, гл. Влѣзати, помѣщатися. *Голова від Бога, а литка скарбова: бин скільки влазиться.* Ном. № 1285. *В шкіру не влазишся.* Ном. № 13917.

Улазливий, -а, -е = Улізливий. Желех.

Улазній, -а, -е. Тотъ, въ которий влазять. *Влазний погріб.* Міусск. окр.

Уламок, мку, м. Обломокъ, отломокъ. *Взяв він уламок од чистого злота.* Щог. В. 152.

Улан, -на, м. Уланъ. Чуб. V. 94. *А в уланах добре жити, довбешкою воші бити.* Нп. Ум. **Уланик, уланичок, уланчик.** Ном. № 811. Грин. III. 194.

Уланенко, -ка, м. Сынъ улана. Шейк.

Уланів, -нова, -ве. Приналежащій улану. Шейк.

Уланик, -ка, м. Ум. отъ улан.

Уланин, -на, м. Одинъ уланъ. *Ой нема, нема того уланина, та що я 'го любила.* Гол. I. 270.

Уланичок, -чка, м. Ум. отъ улан.

Уланський, -а, -е. Уланскій. Шейк.

Уласкавити, -ся. См. **Уласкавлювати, -ся.**

Уласкавлювати, -влюю, -ещ, сов. в. **уласкавити, -влю, -виш**, гл. Умилостивлять, умилостивить.

Уласкавлюватися, -влююся, -ещся, сов. в. **уласкавитися, -влюся, -вишся**, гл. Умилостивляться, умилостивиться. *Не журись! Може ще батько власкавиться — він же тебе жалує.* МВ. II. 112.

Улатати, -гаю, -ещ, гл. Наложить заплаты. *Влатати треба старий кожух.* Харьк. у.

Улаштувати, -тую, -ещ, гл. Придѣлать, пригнать. *Клин улаштував у стіл так гарно, що й не знать.*

Улегці, нар. Налегкъ.

Улегчати, -чаю, -ещ, сов. в. **улегчити, -чу, -чиш**, гл. Облегчать, облегчить.

Улежати, -жу, -жиш, гл. Пролежать, извѣстное время; вылежать. *Денис не влечить, не всидить і не постоїть на одному місті.* Кв. *Нігде і хліба кусок не влечить.* Ном. № 12223. *Та вже нехай хоч розіпнуть, а я без вірші не улежу.* Шевч. 444.

Улежатися. См. **Улежуватися.**

Улежуватися, -жуюся, -ещся, сов. в. **улежатися, -жуся, -жишся**, гл. Улеживаться, улежаться. *Груша добре влечалась.*

Улекшати, -шаю, -ещ, сов. в. **улекшити, -щю, -шиш**, гл. = **Улегчати, улегчити.** *Циганочка потішала, влекшала серденько.* Млак. 90.

Улелекати, -каю, -ещ, гл. Заморить, уморить, умертвить. *Змія, звісно, улелекав.* Грин. II. 236.

Уленути, -ну, -неш, гл. = **Улетіти.** *Одчини мені оконечко, до я й улену.* Чуб.

Улень, ульня, м. = **Улік.** Ном., стр. 294, № 139.

Улесливий, -а, -е. Лъстивий, вкрадчивый. *Чоловік улесливий.*

Улесливість, -вості, ж. Лъстивость. Улесливо, нар. Лъстиво. Улестити. См. **Улещати.**

Улетіти. См. Улітати.

Улещання, -ня, с. Задабриваніє, умасливаніє; вкрадчивыя, льстивыя рѣчи. *Годі тобі, стара воркотухо: твої улещання ще гірші засмутили панію.* Стор. II. 216. *В його слові улещання, а ні крихти правди.* К. Псал. 21.

Улещати, -щаю, -єш, сов. в. улестити, улещу, -стиш, гл. Умасливать, умаслить, задабривать, задобрить, ублажать, ублажить. *Язиком його влещає, в серці иншу думку має.* К. Псал. 25. *Як її не улещав, а не схотіла зостатися.* Стор. М. Пр. 28. *Стали улещать чоловіка, щоб він заночував у них.* Стор. I. 71.

Ули́ва, -ви, ж. Проливной дождь. *Бурхали із-під неба вливи, і хмари голосом гукали.* К. Псал. 176.

Уливати, -ваю, -єш, сов. в. улити, уллю́, уллє́ш, гл. 1) Вливать, влить. *Влив йому в рот живущої води, він і ожив.* Рудч. Ск. I. 128. 2) Обливать, облить, полить. *Влита слізьми.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Треба землю крив'ю влить, щоб почала, вона родить.* Щог. Сл. 4. 3) Убѣгать, убѣжать быстро. *Пес уливав.* Вх. Зн. 73.

Уливатися, -ваюся, -єшся, сов. в. улитися, уллюся, -ллєшся, гл. Вливаться, влиться. 2) Впадать, впасть (о рѣкѣ), 3) Обливаться, облиться. *Вона усе слъозами вливалася.* МВ. (О. 1862. I. 73).

Ули́нути, -ну, -неш, гл. Влетѣть. *В четверте віконце ангел влинув, на престолі став, слізку вронив.* Чуб. III. 434.

Улинути, -ну, -неш, гл. Влить (однокр.). Мнж. 193.

Улипати, -паю, -єш, сов. в. улипнути, -пну, -неш, гл. 1) Прилипать, прилипнуть. 2) Только сов. в. Обь одеждѣ, обуви: вполнѣ прійтись, какъ разъ быть впору. *Приміряють той черевичок, — а він так і влип: як там був.* Рудч. Ск. II. 48.

Улити, -ся. См. Уливати, -ся.

Уліво, нар. Влѣво. **Уліворуч, нар.** = Уліво.

Уліжний, -а, -е. Удобный для лежанія.

Уліжно, нар. Удобно для лежанія. *Хоч не в'гжно, так уліжно.* Ном. № 10387.

Улізливий, -а, -е. Назойливый, надоѣдливый. Желех.

Улізти. См. Улазити.

Улій, улія, м. = Вулій. Ум. **Улійок.** *Новенькі улійки лаштує на нові рої.* Г. Барв. 144.

Улік, -ка, м. = Вулік. *Ведмідь цілий улік меду припер.* Рудч. Ск. Н. 15.

Уліпити. См. Уліплювати.

Уліплювати, -плюю, -єш, сов. в. уліпити, -плю́, -пиш, гл. 1) Влѣпливать, влѣпить, клеивать, клеить, вставлять, вставить. *На те мати вродила, щоб дівчина любила, чорні они вліпила.* Ном. № 13935. *Так хороше зліпив, як душі не вліпив.* Ном. № 10430. *Вліпив Бог душу, як у пня.* Ном. № 2915. 3) Попадать, попасть. *Як ув око вліпив.* Ном. № 11356. *Одже сон ніколи не змилить, як до ока вліпе.* Харьк.

Улітати, -таю, -єш, сов. в. улетіти, -чу, -тиш, гл. Влетать, влетѣть.

Уліті, нар. Лѣтомъ. *Вліті і качка прачка, а взімі і Тереса не береться.* Ном. № 552. *Хто вліті гайнує, той взімі голодує.* Ном. № 558.

Улітку, нар. = Уліті. *Влітку день — год.* Ном. № 555. *Як би влітку на паницину не ходила, так сказали б, що на себе недуг натягала.* Ном. № 13476.

- Улічіти, -чу, -чиш**, гл. 1) Отсчитать. 2) Обчесться. *Другим ще доклдала лишку, а тут одного яйця нема до сотні — влічила я.* Новомоск. у. (Залюб.). 3) Вылечить. *Щоб серце улічити, тра козака любити.* Гол. I. 331.
- Удляти, удлю', -леш**, гл. = **Удлити**. *Красний, як го з воску улляв.* Ном. № 13146.
- Улови, -вів**, м. Ловитва, охота. *Не тоді собак годують, як но влови йдуть.* Ном. Ой поїдем на влови, на влови, товаришу мій! Ном. № 14148. *Нема мого пана дома, поїхав на влови.* Нп.
- Уловити, -влю, -виш**, гл. Поймать. *Лисичка... так уже йому служить: уловить де курочку, то сама не їсть, а йому принесе.* Рудч. Ск. I. 24. *На тобі удку та піди собі риби влови.* Рудч. Ск. II. 86.
- Уловитися, -влюся, -вишся**, гл. Пойматься. *Нехай вловиться в тенета, що на мене потай ставив.* К. Псал. 81.
- Улоґа, -ги**, ж. Впадина, углубленіє. Угор. Улоги. Каменья котловины, амфитеатрального вида, въ юговосточной вѣтви галицкихъ Карпатъ. Шух. I. 3.
- Улоґвистий, -а, -е**. Желобообразный, со впадинами.
- Улоговина, -ни**, ж. Впадина, котловина, ложбина.
- Улоґий, -а, -е**. Ровный, плоскій безъ возвышеній. *Улоге поле. Улоге землице.* **Улоґа гора.** Гора съ некрутымъ подъемомъ. Вх. Зн. 73.
- Улоґжина, -ни**, ж. Низменность.
- Уложити, -жу, -жиш**, гл. 1) Вложить. *Вложив Бог душу, як в грушу.* Ном. № 2912. *Тільки нашого, що в душу вложено.* Ном. № 12122. См. **Укласти**. 2) Надѣть. *І жупана на тебе як слід не вложили.* О. 1861. III. 17.
- Уложитися, -жуся, -жишся**, гл. 1) Уложиться. *Торбо, торбо, укладайся! Вона гі уложиться.* Рудч. Ск. II. 137. 2) Улечься. *Вона вже уложилася слабая і стогне.* Чуб. См. **Укладатися**.
- Улодокати, -каю, -еш**, гл. = **Уделекати**. Ном. № 11126.
- Уломити, -млю', -миш**, гл. 1) Отломать. 2) Сломать. *Як до тонкого дерева вчепиться, то і вломить.* Грин. III. 508. *Мені мало рук не вломили, а ти мовчиш.* МВ. (О. 1862. III. 70). **Побіг, як ноґу вломив**, — скоро побѣжалъ. Мнж. 162. 3) Броситься въ сторону. *(Вовк зайця) от-от нажене; от заецъ убік як уломить, — вовк і останеться.* О. 1861. У. 59.
- Уломитися, -млюся, -мишся**, гл. 1) Отломаться. 2) Сломаться. *Я на неї задивився — віз мені уломився.* Нп. *Вісь йому вломилась* Г. Барв. 177.
- Уломок, -мку и -мка**, м. 1) Отломокъ. 2) Слабый, безсильный человекъ. *Хиба ти вломок, що не підіймеш цього мішка.*
- Улонька, -ки**, ж. Ум. отъ улицы.
- Улошний, -а, -е**. Уличный. *Хто його знає, — чи то його прізвище зроду таке, чи улошне.* Г. Барв. 516.
- Улузнутися, -нуся, -нешся**, гл. Податься, подвергнуться порчѣ. *Підощва і не влузнулася, а переди порвалися.* Черниг. у. *Год уже замужем, а здорова і не влузнетъся.* Г. Барв. 258.
- Улукошетити, -щечу, -тиш**, гл. Убить, застрѣлить. Мнж. 193.
- Улупити, -плю, -пиш**, гл. 1) Отколоть. отковырнуть, отлупить. *Мій кінь сивенький на камінь не ступить, каменя не влупить.* Лукаш. 169. *Серця б улупила та матінку*

купила. Мил. 205. 2) Ударить А він його здоровенною булавою як улупить, то так і вжене в землю. ЗОЮР. II. 72. Ще будем по закону судити, що тобі в спину влупити. Грин. III. 565. А як влупить чортяку грім, заб'є його. Драг. 44. 3) Поб'язать быстро. Як повернеться назад та як улупе до ями. ХС. III. 56.

Улучати, -чаю, -єш, сов. в. улучити, -чу, -чиш, гл. 1) Попадать, попасть въ цѣль. Коли чи б'є, то вже влучає. Котл. Кн. IV. 65. Не влучила Лемерівна в ніженьку, та влучила Лемерівна в серденько. Мет. 285. 2) Попадать, попасть куда, найти путь. Я не влучу до вас заходити. (Стрижевск.). 3) Умѣть, сьумѣть что сдѣлать. Як не влучиш і йому дати сього дання, то марне й вона питиме. Г. Барв. 536. 4) Успѣть замѣтити, успѣть прослѣдити. Він кинув на нас палицю — ми йшли всі укупочці — а ми розбіглись по дорогах — не влучила я куди яка з нас і побігла. Павлогр. у.

Улучен, улучний, -а, -е. Мѣткій. Бог хоч не скорен, так улучен. Ном. № 47.

Улучити. См. Улучати.

Улучний. См. Улучен.

Улучність, -ности, ж. Мѣткість. Желех.

Улучно, нар. Мѣтко.

Улучити, -щу, -щиш, гл. Сильно ударить. Желех.

Улюбити, -ся. См. Улюбляти, -ся.

Улюбленець нця, м. Любимець. Ум. **Улюбленчик.** Любимчикь. Бабуся не знає вже чим свого коханого улюбленчика вшанувати. Г. Барв. 502.

Улюблений, -а, -е. Любимый, возлюбленный. Пані моя, пані моя, пані влюблена. Мет. 122.

Улюбляти, -ляю, -єш, сов. в. улюбити, -блю, -биш, гл. 1) Только несов. в. Долюбливать. Не конешне вона влюбляла, як до чоловіка трапиться гість. МВ. (КС. 1902. X. 143). 2) Только сов. в. Полюбить. Дуже вже цього хлопця улюбила. Змієв. у. Голуба убив, голубку влюбив. Чуб. V. 246. Я улюбив що. Мнѣ понравилось что-нибудь. Дав нам привелей осягти під город поля, гаї і сіножаті, які сами улюбимо. К. ЧР. 225.

Улюблятися, -ляюся, -єшся, сов. в. улюбитися, -блюся, -бишся, гл. Влюбляться, влюбиться. Був собі парубок і влюбився він у дівчину. Рудч. Ск. I. 78. Ой як влюблявся парень на дві дівки, да вибірав — котора вірнійша буде. Рудч. Ск. I. 184.

Улютувати, -тую, -єш, гл. Впяять.

Улягати, -гаю, -єш, гл. Мчатся (о лошадахъ, охотн. собакахъ, волкахъ). Стриже сіренький (заець) степом, тільки хвостиком киває, вона (собака) за ним так і уляга, так, здається, от-от ухопить. Греб. 403. Шість чоловіка вовків як нап'яли одного зайця: один біжить..., а далі другий як уляже: от-от нажене. О. 1861. V. 69.

Улягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. улягтися, -жуся, -жешся, гл. Улегаться, улечься. На піску улігся, та думка спати не дала. Котл. Ен. V. 6. Лихо... в самім серці й уляглось. Шевч. 553. І хвилі вляжуться, мовчить німа безодня. К. Псал. 251.

Улягова, улягома. См. Лягова, лягома.

Уляговина, -ни, ж. = Улоговина. На вулиці скрізь по уляговинах стоїть вода. Лохв. у.

Улягтися. См. Улягатися.

Улякатися, -каюся, -єшся, сов. в. улякнутися, -нуся, -нешся, гл. Пугаться, испугаться. Та тоді й улякнувся: Боже мій, шо я наробив! Грин. III. 587. Ой як дівча ся улякло, на коліна пред ним клякло. А ти, дівча, не влякайся.... Гол. I. 235.

Уляпати, -ся. См. Уляпувати, -ся.

Уляпувати, -пую, -єш, сов. в. **уляпати, -паю, -єш,** гл. Обрызгивать, обрызгать, забрызгать.

Уляпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **уляпатися, -паюся, -єшся,** гл. Забрызгиваться, забрызгаться.

Ум, ума, м. Умъ. *Багато ума, та в кишені кат-ма.* Ном. № 1553. **Не при умі.** Не въ своемъ умѣ. *Розум не вернувсь. Така вона стала якась — не при умі.* МВ. I. 102. **З добра ума.** По добру. *Иди ж мені, кажу, з хати з добра ума, а то он бач — кочерга.* Сим. 131.

Ума вивідувати. Узнавать образъ мыслей, спрашивать, разузнавать. *О, се такий пан, що мабуть ума вивідує.* Черк. у. Ум. **Умець, умочок.**

Умазати, -ся. См. Умазувати, -ся.

Умазувати, -зую, -єш, сов. в. **умазати, -жу, -жеш,** гл. 1) Пачкать, запачкать. *Умазати морду їх мазкою.* Котл. Ен. V. 62. 2) Влѣплять, влѣпить (въ стіну при мазаніи глиной). *Вмазала люстерко в стіну.*

Умазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **умазатися, -жуся, -жешся,** гл. Пачкаться, запачкаться.

Умаїти. См. Умаювати.

Умалити, -ся. См. Умаляти, -ся.

Умалькувати, -кую, -єш, гл. Уменьшить. Желех. (Ігн. з Никл., Казки 13).

Умаляти, -ляю, -єш, сов. в. **умалити, -лю, -лиш,** гл. Умалять, умалить, уменьшать, уменьшить, сокращать, сократить. *От тобі наука: не ходи на двір без дрюка, — свиня звалить і віка умалить.* Ном. № 7094. *Чи я її по личеньку вдарив, чи я її здоров'я умалив?* Мет. 271.

Умалятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **умалитися, -люся, -лишся,** гл. Умаляться, умалиться, уменьшаться, уменьшиться. *Умалилося щирих серед людської громади.* К. Псал. 24. *Хоч і вмилитися подать, та не дуже.* Валков. у.

Уманіти. См. Уманювати.

Уманіжитися, -жуся, -жишся, гл. Утомиться. Кролев. у.

Уманювати, -нюю, -єш, сов. в. **уманіти, -ню, -ниш,** гл. Заманивать, заманить.

Умастити, -щу, -стиш, гл. Умаслить, обмаслить, обмазать.

Умаститися, -щуся, -стишся, гл. Обмаслиться, обмазаться. *Це вмастивсь, наче сатана в болоню.* Ном. № 7649.

Уматеріти, -рію, -єш, гл. Окрѣпнуть, возмужать. *Як уматеріє, буде віл добрий.* Міусс. окр. *Нехай він уматеріє, узнає все — як коло чого ухаждатися.* Борз. у. *Дівкою така була собі непоказна, а пішла заміж, тепер уже вmaterіла.* НВолын. у.

Уматерніти, -нію, -єш, гл. = Уматеріти.

Умати, умаю, -єш, гл. Рѣшати умомъ? *Чоловік думав, а Бог умає.* Ном., стр. 281, № 82.

Умах, нар. Вмигъ, быстро. *Нарядилась вмах.* Котл. Ен. VI. 81.

Умаювати, умаюю, -єш, сов. в. **умаїти, умаю, -їш,** гл. Убирать, убрать зеленью, цвѣтами. *Мою душу, мов до шлюбуну дівчину, умаїли.* Млак. 38.

Умедити, -джу, -диш, гл. Основное значеніе повидимому: уластити медомъ; встрѣчено только въ переносномъ, ироническомъ значеніи о плохомъ приготовленій. *На столі окраєць хліба, та так його мудро перепечайка умедила, що йому й шкоринка на палець одстала.* Мнж. 108.

Умелигати, -гаю, -єш, гл. = **Умережити 2.** Поїла вона все, що було на подвіррі, навіть шкарбани старі і драгу свитину умелигала. Грин. II. 210.

Умен, умна, -не = Умний. Сумир умен. Ном. № 3276.

Уменшати, -шаю, -єш, сов. в. уменшити, -шу, -шиш, гл. Уменьшать, уменьшить.

Уменшатися, -шаюся, -єшся, сов. в. уменшиться, -шуся, -шишся, гл. Уменьшатся, уменьшиться. Зачала ся жовнарева мошонка вменшати. Гол.

Умережити, -жу, -жиш, гл. 1) Украсить узорами. 2) Уплесть, съѣсть. Сім пирогів умережу та ляжу — полежу. Харьк. у. Сей кусок як умережиш, так і піч перележиш. Ном. № 12203.

Умерлець, умерця, м. Мертвець. Желех.

Умерлий, -а, -е. Умершій. Поможе, як умерлому кадило. Ном. № 5668. Горить, як за умерлого душу. Ном. № 14046.

Умерлині, -лині, ж. мн. Актъ смерти и сопряженные съ нимъ нар. обряды. Рк. Ленин. А. що похорон, хрестини, вмерлини, то я (дяк) одправляю. Грин. III. 577.

Умертвити, -влю, -виш, гл. Умертвить. Ходив (упирь) у село і умертвив парубка одного і дівку. Грин. II. 99.

Умерти. См. Умірати.

Умертися, умреться, гл. безл. Умереть. Умреться, так все минеться. Ном. № 2433.

Умерчик, -ка, м. = **Умерлець.** Желех.

Умести, -ту, -теш, гл. Замести. занести (снѣгомъ). Стоїть копиця на току, тіки верх видно, а то вся вметена. Черн. г.

Уметати, -таю, -єш, гл. Вбросить. На Свиридона лякають у садку дерево сокирою і приказують: «як не родитимеш, то зрубую і в піч уметаю». Грин. II. 21.

Уметіти. См. Умічати.

Умець, умця и умцю, м. Ум. отъ ум. У його умцю за дурну вівцю. Ном. № 6262.

Умивальний, -а, -е. Умывальный. Моя вмивальна чаша. К. Псал. 137.

Умивальниця, -ці, ж. Умывальникъ. Ісус налив води в умивальницю. Св. I. XIII. 5.

Умивання, -ня, с. Умываніе. Ум. **Умиваннячко.** Вибілило личко умиваннячко. Чуб. III. 145.

Умиваний, -а, -е. Умытый. Наша Галя як краля, — та душа не вмивана. Ном.

Умивати, -ваю, -єш, сов. в. умити, умію, -єш, гл. 1) Умывать, умыть. Умивай же біле личко дрібними слъозами. Шевч. При одній свічі личенько вмивав, при другій свічі татоньки вбірав. Гол. Ввійшла в хату, Катерина їй ноги умила. Шевч. 114. **Вмивати руки від чоґо.** Отказываться отъ чего. Теперка вмивають руки від поля, а потому буде казати, що поля нема. Камен. у. 2) Сносить, снести водой. **Як вода вмила (що, кого).** Исчезъ безъ слѣда. Рудч. Ск. I. 81.

Умиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. умитися, уміюся, -єшся, гл. Умываться, умыться. Вмивайся, молися та за хліб берися. Ном. № 4114. Лебідь буде купатися, а лебідочка вмиватися. Нп. Так і вмиється слізоньками. МВ. (О. 1862. III. 49).

Умикати, -каю, -єш, сов. в. умкнути, -кну, -неш, гл. Убѣгать, убѣжать, уходитъ, уйти, удрать. Ставайте отам, бо тудою вовк умикатиме. Волян. г. Тоді хоч умикай із хати. О. 1861. III. 87. Та й з хати сам умкнув. Г. Арт. (О. 1861. III. 82).

Умикатися, -каюся, -єшся, гл. Вмѣшиваться. Я вже в діло до сестри та брата і не умикалась. Рк. Левиц. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Умикнути, -ну, -неш, гл. Съѣсть. Як вони (воли) в мене умикнули за весь день хоч отаке стебло, то най мені очі з лоба вибере, а ти кажеш: худі! хиба за день не похуднуть. Каменец. у. (Лобод.).

Умилити, -лю, -лиш, гл. Взмылитъ (лошадь). Умиливши добре коня і поверти до нас. Стор. II. 22.

Умилосердити, -джу, -диш, гл. Умилостивить, умилосердить, сдѣлать милосердным!). Робитиму, робитиму поки сили.... Може вгожу, може вмилосерджу. МВ. (О. 1862. III. 62). Устав тоді Фінес і вмилосердив Бога, — минули болесті, не мерли більше люде. К. Псал. 246.

Умилосердитися, -джуся, -дишся, гл.

Умилосердствоваться, умилостивиться. Сусе, Сину Божий, відпусти нам гріхи; а умилосердися над нами. Kolb. II. 284.

Умилостивити, -влю, -виш, гл. Умилостивить, сдѣлать милостивымъ. Щоб його як-небудь умилостивити, вклонився йому. Стор. I. 149.

I. Уминати, -наю, -еш, сов. в. ум'яти, умну, -неш, гл. 1) Выминать, вымять, измять, умять. 2) Уплетать, уплестъ. Так уминає, що аж за ушима лящить. Грин. I. 125. Лев уминав за сніданням ягня. Гліб. Сижу собі в кінці стола, курча уминаю. Чуб. V. 655. Не журиється Антін об тім: батько вмїрає, а він блина вмїнав. Ном. № 4997.

II. Уминати, -наю, -еш, сов. в. умкнути, -ну, -неш, гл. 1) Проходить, пройти мимо. 2) Пропускати, пропустити, опускати, опустити. Повісти, як усе було — не вмїни нічого. МВ. II. 149.

Умисел, слу, м. Мысль. Став лях бутурлак дорогиї напитки пити-підпивати, стали умисли козацьку голову кляшника розбивати. АД. I. 212.

Умислити. См. Умишляти.

Умисне, нар. Умышленно, нарочно. Випитувала вона усе те умисне, щоб чоловіка свого піймать. Грин. II. 101.

Умисний, -а, -е. Умышленный, нарочный. Шейк.

Умітель, нар. Въ клочки, въ дребезги.

Умити, -ся. См. Умивати, -ся.

Умич, -ча, м. Раст. Nymphaea. Вх. Пч. II. 33.

Умишляти, -ляю, -еш, сов. в. умислити, -лю, -лиш, гл. Придумувать, придумати, задумувать, задумати. Вони на правих умишляють, безвинного судом осудять. К. Псал. 219.

Умілий, -а, -е. Умѣлый, искусный. У речах не сунься за вмїлими. Ув умілого й долото рибу ловить. Ном. № 6019.

Уміло, нар. Умѣло, искусно.

Умінний, -а, -е = Умілий. Желех.

Умірати, -раю, -еш, сов. в. умерти, умру, -реш, гл. Умирать, умереть. Коли емірати, то вмїрати, — то все треба день оперяти. Ном. № 4268. Хто за віру умїрає, той собі царсто заробляє. Ном. № 1. Щоб я вмер, коли неправду кажу. Ном. № 932. Хто вмер, той каятиметься, — такой хорошиї солнечный день. Ном. № 603. **Вона вмерло — води!** Она сильно, до смерти хочеть воды. Харьк. у.

Умірачка, -ки, ж. Морь среди людей, смерть. Мнж. 177.

Умірущий, -а, -е. Умираючий. **Не на вмірущого!** Не предвѣщаєть смерти кому нібудь. Ном. № 312.

Уміряти, -ряю, -єш, гл. Не домѣрить. *Не скачїть сажнем, а то ви або умірите, або намірите.*

Умісити. См. Умішувати.

Умістити, -ся. См. Уміщати, -ся.

Умітати, -таю, -єш, сов. в. **умести, -ту, -теш,** гл. 1) Вметать, вместе во что. 2) Выметать, выместь. *Красно вметено перед світлоньков.* Гол. IV. 14.

Умітенінко, -ка, с. = **Уметене подвіренько.** Сл. **Умітати** и **подвіренько.** *На вмітенінку красно вметено, красно вметено перед світлоньков.* Гол. IV. 14.

Умічати, -чаю, -єш, сов. в. **уметїти, -мечу, -тиш** и **умїтїти, -мічу, -тиш,** гл.

Замѣчатъ, замѣтитъ, примѣтитъ. *Кажу ж вам — не вмітив їх гаразд — в чому одїті, а так — довга одежа.* Новомоск. у. (Залюб.). *Я не вмітив, чи була вона п'яна, чи ні.* Екат. у. (Залюб.). *Я не вмічала, чи були там слїди, — менї й байдуже.* (Залюб.). *Швидко бігли, — зтим не можна було їх умїтити, які вони були собі на вид.* Новомоск. у. *І Пилипиша вже вмічати почала, що дома він не говорить і смутує.* МВ. II. 174.

Уміти, умїю, -єш, гл. Умѣть, знать. *Оттут тобі, моя доле, оттут пропадати, що не вміла, що не вміла мене шанувати.* Мет. 13. *Вміли-сте, кумцю, варити, та не вміли давати.* Ном. № 11967. *Сказала б казки — не вмію; сказала б приказки — не смїю.* Рудч. *Хто не зазнав зла, не вміє шанувати добра.* Ном. № 2203.

Умітний, -а, -е. Умѣючий. Шейк. Левч. 81.

Уміцнїти. См. Уміцняти.

Уміцняти, -няю, -єш, сов. в. **уміцнїти, -ню, -ниш,** гл. Укрѣплять, укрѣпить.

Умішати. См. Умішувати 2.

Умішувати, -шую, -єш, сов. в. **умісити, -шу, -сиш,** гл. 1) Вымѣшивать, вымѣсить (тѣсто). 2) сов. в. **умішати, -шаю, -єш.** Примѣшивать, примѣшать.

Уміщати, -щаю, -єш, сов. в. **умістити, -щу, -стиш,** гл. Помѣщать, помѣститъ. Змієв. у. *Не вмістити тобі в серці пової науки.* К. Досв. 33.

Уміщатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **уміститися, -щуся, -стишся,** гл. Помѣщатъся, помѣститъся. *Пита чорта: як ти туди вмістився в пляшку?* Ном.

Умкнути. См. Умикати.

Умлівати, -ваю, -єш, сов. в. **умліти, -лію, -єш,** гл. 1) Млѣть, обомлѣвать, обомлѣть. *Не бачила сова сокола: як уздрїла, аж умлїли.* Ном. № 4374. *Як уздрїла Ганнусенька, на ніженьках вміла.* Гол. *А в козака серце умліває, а в дівчини — кров'ю окипає.* Нп. *З жалю умліває. З голоду вміває.* Рудан. Г. 82. 2) = **Упрївати 2.** *Борц умлів уже добре.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Умний, -а, -е = **Розумний.** *Умні люде пішком ходять, а дурні їздять.* Ном. № 11372.

Умниця, -ці, ж. Умница. *Умниця, хвалить вен улиця.* Ном. № 13794.

Умнозі, нар. Въ большомъ количествѣ. *Не гнївайся, тестю! Не умнозі зять їде, не башто бояр везе: ой сто коней верхових, а сімдесят возових.* Мет.

Умняти, умну, -неш, гл. = **Ум'яти.** *Подала курку, вони її умняли.* Мнж. 92.

Умова, -ви, ж. Уговоръ, условіе, договоръ. Ном. № 14062. *Носила зробить умову, як завтра гм ставать у бой.* Котл. Ен. VI. 67. *Чи забув, яка між нами з тобою умова?* Г. Арт.

(О. 1861. III. 104). Ум. **Умовонька**. *Бодай же ти не вернувся, що умовоньку забувся: щоб їхати мимо милу, та ц заїхати на годину.* Нп.

Умовини, -вин, ж. мн. = **Умова**. *Свої вмовини ламають.* К. Псал. 128.

Умовити, -ся. См. **Умовляти, -ся**.

Умовка, -ки, ж. Договір, умовіє. *Я з вами не роблю умовній.* Котл. Ен. V. 14.

Умовкати, -каю, -єш, сов. в. умовкнути, -ну, -неш, гл. Умолкати, умолкнуть. *Чогось умовкав посеред розмови.* Г. Барв. 154. *Навіки милий глас умовк.* Котл. *Умовк кобзарь сумуючи.* Шевч. 51.

Умовлений, -а, -е. Условленный. *Се був умовлений знак.* К. МБ. II. 128.

Умовляти, -ляю, -єш, сов. в. умовити, -влю, -виш, гл. Уговаривать, уговорить.

Батько їх умовляв, мати їх умовляє — ні! Рудч. Ск. II. 78. *Стара почала вмовляти: зостанься та зостанься.* МВ. I. 29.

Умовлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. умовитися, -влюся, -вишся, гл. Уговариваться, уговориться, уславливаться, условиться. *Дід з чортом, умовляючись, пішли поруч, як товариші.* Стор. I. 108 *Умовились (собака з вовком), що вовк ухопить у хазяїна дитину на жнивах.* Ном.

Умовний, -а, -е. 1) Условный. 2) Сговорчивый, котораго легко уговорить.

Умовно, нар. 1) Условно. 2) Убѣдительно, стараюсь уговорить, убѣдить. *Одкаже йому тихо, та умовно так уже.* МВ. II. 109.

Умовчати, -чу, -чиш, гл. Смолчать, помолчать. *Вона така, що нікому не вмовчить.*

Богод. у. Горе не умовчить. Ном. № 2368.

Умокати, -каю, -єш, сов. в. умокнути, -кну, -неш, гл. Обмакиваться, обмакнуться.

Накинула рядно на ніч на переріз, щоб висохло, а край узяв та й умок. Черн. у.

Умокріти, -рїю, -єш, гл. Вспотѣть. *Біжу... аж умокрїла.* Г. Барв. 236.

Умолити, -лю, -лиш, гл. Умолить. *Оглянься, Господи, доколі твого гніву? Доколі не даси рабам тебе вмолити?* К. Псал. 212.

Умолот, -ту, м. Умолоть. *Карбуйте собі копи, снопи і умолот.* Г. Барв. 307. *На зріст то вона (пшениця) й добра, та на вмолот не тее.* Мир. ХРВ. 350.

Умолотний, -а, -е. Дающій большое количество мѣрокъ зерна, дающій хорошій умолоть. *Чорний овес умолотніший.* Черниг. г.

Умолоти, умелю, -леш, гл. 1) Смолотить часть. *Вмели гречки хоч на галушки.* 2) Съѣсть, уплесть. *Як я молодою бувала, по сорок вареників їдала; а тепер хамелю, хамелю, — насили 50 умелю.* Ном. № 8146.

Умолотися, умелюся, -лешся, гл. Подвергнуться умолу, убыли при помолѣ.

Умолотити, -чу, -тиш, гл. Смолотить опредѣненное количество, намолотить. *Вівса, чи жита продати можна б... — умолотити.* Г. Барв. 289.

Умонятися, -няюся, -єшся, гл. Устать, утомиться.

Умордувати, -дую, -єш, гл. Измучить, истомить.

Уморити, -рю, -риш, гл. Уморить. *Кого Бог сотворить, того не вморить.* Ном. № 74.

Лихо не вморить, так спотворить. Ном. № 2004.

Уморитися, -рюся, -ришся, гл. Устать, утомиться.

Уморхати, -хаю, -єш, гл. Утомить, сильно изморить. *Хоч яка була вморхана, хоч як задихалась.* О. 1861. IX. Стор. 43.

Умостити. См. **Умощувати**.

Умотати, -ся. См. Умотувати, -ся.

Умотувати, -тую, -єш, сов. в. **умотати, -таю, -єш,** гл. Обматувать, обмотать. *Кравець у хвіст руки як умотав, так вовк там трохи не гинув.* Рудч. Ск. I. 5. *Треба.... чорного kota вмотати в ятерину.* Драг. 35. *Умотай мене цим прядівом.* Мнж. 46. *Умотала його мідними дротами.* Мнж. 39.

Умотуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **умотатися, -таюся, -єшся,** гл. Обматуватися, обмотатися, запутуватися, запутатися, *Пішов до тітки — вмотавсь в намітки.* Ном. № 9392.

Умоцьовувати, -вую, -єш, сов. в. **умоцьовати, -цюю, -єш,** гл. Укрѣплять, укрѣпить.

Умоцьоватися, -цююся, -єшся, гл. Сдѣлаться крѣпче. *Мед як довго постоїть, то умоцьовується.* Борз. у.

Умочати, -чаю, -єш, сов. в. **умочити, -чу, -чиш,** гл. Мокать, обмакивать, обмокнуть. *О, вони не п'яниці! мабуть і хліб умочають уже в горілку.* Ном. № 11702. *Їжте, умочайте, на друге вибачайте.* Ном. № 12022. *Хорошенько коровай бгають, сирцем посипають, в масличко умочають.* Мет. 163. *Летить орел понад морем, та й крилець не вмоче.* Мет. 64.

Умо́чок, -чка, м. Ум. отъ ум.

Умощувати, -щую, -єш, сов. в. **умостити, -щу, -стиш,** гл. Укладувать, уложить, помѣщать, помѣститъ. *Ніхто було не зуміє так перевернуть (хворого), так голову вмоститъ, вкритъ до ладу.* Сим. 201.

Умощуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **умоститися, -щуся, -стишся,** гл.

Примащиватися, примоститися, умащиватися, умоститися, помѣщатися, помѣститися.

Умрець, умерця, м. = **Мрець.** *Умерці здвигнулись на родимім полі.* Галиц. (О. 1862. I. 109).

Умудрити, -рю, -риш, гл. Сдѣлать разумнымъ, просвѣтитъ. *Умудрив Господь твою сліпоту, то співай-же добрим людям.* К. ЧР. 33. *Та умудрив мене над злими, бо всюди твій закон за мною.* К. Псал. 280.

Умудритися, -рюся, -ришся, гл. Умудритися, изловчиться. *Канальський шпак так умудрився, що як почне було співать — диковина й сказать.* Гліб.

Умудрувати, -друю, -єш, гл. Придумать, выдумать. *Так усе добре, спасибі за ласку, добродії умудрували.* О. 1861. IX. 180.

Умудруватися, -руюся, -єшся, гл. = **Умудритися.** *Бач, чортика! Бач, подлюка! як умудрувався.* Г. Арт. (О. 1861. III. 105).

Умулитися, -люся, -лишся, гл. Втереться, врѣзаться.

Умурувувати, -вую, -єш, сов. в. **умурувати, -рую, -єш,** гл. Вдѣлывать, вдѣлать въ каменную стѣну.

Умчати', -чу, -чиш, гл. Умчать, увлечь. *Ми вже думали, чи це сам Гаркуша тебе умчав.* Стор. II. 263.

Ум'якніти, -вію, -єш, гл. Сдѣлаться мягкимъ. Павлогр. у.

Ум'яти. См. Уминати.

Унада, -ди, ж. Повадка, привычка.

- Унадитися, -джуся, -дишся, гл.** Повадитися. *Унадився, як свиня в моркву.* Ном. № 2741.
От лисичка внадилась до тиеї яблуньки. Рудч. Ск. I. 19. *Ото ж до сієї Галі да внадився змій.* Рудч. Ск. I. 131.
- Унадливий, -а, -е.** Назойливый, повадливый. Лебед. у.
- Унадний, -а, -е = Унадливий.**
- Унапуски, нар.** На выпускъ. **Штани́ носити внапуски.** Носить панталони не закладывая, ихъ въ голенища сапогъ.
- Унаслідувати, -дую, -єш, гл.** Унаслідовать. *Кого Бог благословляє, унаслідує той землю.* К. Псал. 88.
- Унатуритися, -рюся, -ришся, гл.** Развиться физически. *Худе собі дівча, ще не внатурилось.* Харьк.
- Унахилку, нар.** Наклонивъ. *Я напився води з відра внахилку.*
- Унезабарі, нар.** Вскоръ. *Четвертий рік настав внезабарі, — чоловік з полку вертається.* Г. Барв. 514.
- Унести, -ся.** См. **Уносити, -ся.**
- Унещасливити, -влю, -виш, гл.** Сдѣлать несчастнымъ.
- Универсал, -ду, м.** Правительственное письменное распоряженіе или объявленіе (отъ гетмана, полковника), адресованное къ правительственнымъ учрежденіямъ или народу. *Жодного универсалу такого до міщан і поспільства не писали.* К. Хм. 52.
- Универсальний, -а, -е.** Всеобщій, ко всѣмъ адресованный (о письменномъ распоряженіи или объявленіи). *Пане писарю! швидче біжи і пиши универсальні листи до всіх сотників: нехай незабаром з'їздяться до Чернігова з виборними козаками із своїх сотень, — поход буде.* Кост. Ч. 3.
- Університет, -ту, м.** Университетъ. *Тоді саме заводився університет у Харькові.* К. Гр. Кв. 14.
- Уни́гати, -гаю, -єш, гл.** За морить, утомить. *Оце унигав коня.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.
- Уни́з, нар.** Внизъ. *Спускайся з гори тихіше вниз.* Ном. № 5592.
- Унизу, нар.** Внизу.
- Уникати, -каю, -єш и уникавати, -ую, -єш, сов. в. уникнути, -кну, -неш, гл. 1)** Входить, хаживать, войти, зайти куда либо. *Кота ще треба пошанувать палицею, щоб він сюди не вникав.* Ном. № 13612. 2) Переносно: входить, вмѣшиваться, вмѣшаться во что-либо, принимать участие въ чемъ. *Хто його знає, як він там сіяв і які у його були борозни: ми туди не вникавали: знаєм тільки, що владав вія сією землею от поти.* Павлог. у. (Залюб.).
- Униматися, -маюся, -єшся, гл.** Быть застѣнчивымъ, стыдиться. Вх. Зн. 73; 8.
- Уни́мливий, -а, -е.** Робкій, застѣнчивый, стыдливый. Шейк. Вх. Зн. 73.
- Унит, -та, м. = Уніят.** *І леться рідна йому кров... за наругу католиків і унитів над греко-руською вірою.* К. ЧР. 9.
- Уни́цтво, -ва, с.** Уніатская вѣра. *Нехай із мене те уництво здійме.* К. НС. 38.
- Уницький, -а, -е = Уніяцький.** К. ПС. 97.
- Унишкнути, -ну, -неш, гл.** Утихнуть, перестать, прекратиться. *Як дощ піде, то вітер унишкне.* Лебед. *Собаки вже геть внишкли.* Екат. у. *Так бідна з горя говорила Дідона, жизнь свою кляла... Потім Дідони мов унишкла.* Котл. Ен. I. 36. *Болів живіт, а як надавсь того зілля, так і внишк.* Волч. у. *Розмова знов унишкла.* Мир. ХРВ. 63.

Унишкнутися, -нуся, -нешся, гл. = **Унишкнути**. Дощі без перестану, вже пора б їм і *внишкнутися*. Верхнеднїпр. у. (Залюб.).

Унівець, нар. См. **Нівець**.

Унімати, -маю, -єш, сов. в. **уняти, уйму, -меш**, гл. 1) Утихатъ, утихнуть. *Стало синє море унімати. Та так воно унімало, як би ніколи не грало*. КС. 1882. XII. 488. 2) Понимать, понять, раздирать, сообразить. *Я чув крик на взгорді і вийшов з хати. Не уняв — чи бились, чи як, і хто з ким*. Новомоск. у.

Унія, унії, ж. Унія. *Ми приїхали просити, нехай і в нас буде благочестие, як і в людей: а то у нас унія, що ми її й терпіти не можемо*. ЗОЮР. I. 262.

Уніят, -та, м. Уніять. *Як та галич ноле криє, — ляхи, уніяти налітають, — нема кому порадоньки дати*. Шевч. 52.

Уніятка, -ки, ж. Уніятка. *Так і ти, бабуся, була уніяткою?* О. 1862. II. 58.

Уніятський, -а, -е. Уніятській.

Уносити, -шу, -сиш, сов. в. **унести, -су, -сеш**, гл. 1) Вносить, внести. *Він там уніс горілки і меду, і вина*. Рудч. Св. I. 85. **Вно́сити в уха**. Сообщать. *Діти довго не вносили про се батькові у вуха*. Грин. II. 153. *Нащо сама берешся? Мені внось, що тобі не вгодно*. МВ. (О. 1862. III. 42). 2) Только сов. в. Понять, усвоить. Павлог. у.

Уноситися, -шуся, -сишся, сов. в. **унестися, -суся, -сешся**, гл. 1) Вно́ситься, в́нестися. 2) При несеніи утомлять, утомить тяжестью. *Та й унісся мені щей мішок, — відпочину лиш трішки*. Черк. у.

Уночі, нар. Ночью. *Вдень тріщить, а вночі плющить*. Посл. *І вночі, і вдень — завше йому ніч*. Ном. № 11746.

Уношення, -ня, с. Внесете: Kolb. I. 262.

Унудіти, -джу, -диш, гл. Утомить. *Я йому кониченька унудив*. Чуб. III. 192.

Унук, -ка, м. Внукъ. *Набрались, діди біди, поки набули, а внуки — муки, поки збули*. Ном. № 10597.. Ум. **Унучок**.

Унука, -ки, ж. Внучка. *Сядь собі у запічку, колиши унуку*. Ном. Ум. **Унучка, унученька, унучечка**.

Унуків, -кова, -ве. Внуковъ. *Ждала баба внукового кнѣша, та вилізла душа*. Чуб. I. 301.

Унурити, -рю, -риш, гл. Опустить, потупить. *А Сафат унурив соболі свої очи в землю*. Федьк.

Унуритися, -рюся, -ришся, гл. Повѣсить, опустить голову. *Унурився та й пішов*. НВолын. у.

Унуча, -чати, с. Внучекъ. *І внучатам із клуночка гостинці виймала*. Шевч. 112. Ум. **Унучатко**.

Унученька, -ки, ж. Ум. отъ унука.

Унученя, -няти, с. = **Унуча**. Шейк. Ум. **Унученятко**.

Унучечка, -ки, ж. Ум. отъ унука.

Унучка, -ки, ж. Ум. отъ унука.

Унучок, -чка, м. Ум. отъ унук.

Уняти. См. **Уймати**.

Унятливий, -а, -е. Внимательный. *Став він.... ласкавий: мовчущий як перше, а унятливий, став піклуватий такий*. МВ. II. 153.

Унятливо, нар. Внимательно. З Чайченком Пилипиха поводилася звичайненько, унятливо, тільки як з чужим-чужісеньким чоловіком. МВ. II. 172.

Уорати, -рю, -реш, гл. Вспахати извѣстное количество. Було в нас два воли: спряжуться з сусідом: нам трошки в'оруть, собі багато. Г. Барв. 267.

Уорюватися, -рююся, -ешся, сов. в. **уоратися, -рюся, -решся**, гл. — у чужу землю. Запахивать, запахать чужую землю, пахая, прихватить чужой земли.

Упад, -ду, м. 1) Паденіє, впаденіє. 2) Несчастьє, бѣдствіє. См. **Упадок**. 3) **Брати гроші на упад**. Братъ деньги подъ залогъ, который за неуплатою долга остается у кредитора. 4) **Упад**. Вертикально стоящій надъ **валилом** (см.), закрытый со всѣхъ четырехъ сторонъ досчатый желобъ, черезъ который вода падаетъ въ валило. Шух. I. 114.

Упадати, -даю, -еш, сов. в. **упасти, упаду, -деш**, гл. 1) Впадать, впасть, вливаться, влиться. Лише річка не вертає у гори землицев, тільки усе упадає до моря водицев. Гол. IV. 447. Сімсот річок і чотирі та й усі ж вони та й у Дніпро впали. Макс. — **в слово**. Вставлять свое слово въ разговоръ, вмѣшиваться въ разговоръ. *Котрась моя дитина щаслива, — відповідає брат. — Е, ні, — впадає в слово багач, — ви всі щасливі.* Гн. II. 28. О дорогѣ: направляться, направиться, пролегать, входитъ. *Куди тая доріженька, куди вона впала: чи в темний луг, чи у поле?* Мет. 97. 2) **Вбѣгать, вбѣжать**. *Тогді вдовиченки в чужий двір впадали, шапки в руки знімали.* Мет. 349. *До світлиці хутко впала.* Гол. I. 41. 3) **Натыкаться, наткнуться, случайно встрѣтиться, напасть**. *Утікав перед вовком, а впав на ведмедя.* Ном. № 1790. 4) **Падать, упасть**. *Не так то і встати, як упасти.* Ном. № 2194. *Як тя баба в купель клала, на груди ті іскра впала.* Лукаш. 117. *Впав перед ним на коліна.* Рудч. Ск. I. 100. *До Кішки Самійла прибував, у ноги впадає.* АД. I. 216. **Упасти в тісну діру**. Попасть въ трудныя обстоятельства. Ном. № 2223. — **у гаразд**. Достичь благосостоянія. *Упав у гаразд, як муха в сметану.* Посл. Ном. № 1643. — **на коня**. Вскочить на лошадь. Ном. № 11403. *Упав Данило на коня і помчавсь, не оглядаючись.* МВ. I. 156. **Вона йому впала в око**. Онъ ее замѣтилъ, обратилъ на нее вниманіє. *Вона мені й тоді ще в око впала, що яке то молоде й хороше, та нещасливе.* Г. Барв. 12. 5) **Опускаться, опуститься, сѣсть**. *Прилетіла нава, коло його впала.* Мет. 103. 6) **Убывать, убыть, спадать, спастъ**. *На Миколая вода впадає.* 7) **Вваливаться, ввалиться**. *Три ночі не спала, — впали карі очі.* Шевч. 558. 8) **Только соверш. видъ? Наступить**. *Ось упав мені й сімнадцятий рік.* Г. Барв. 82. *Аж гульк — зіма впала.* Шевч. *Як упала зіма на Покрову, то лежала до самого Юрія.* О. 1862. II. 59. *Ніч упала.* 9) — **на що**. Ослабѣвать, ослабѣть. *Упав на ноги.* **Упадає на силі**. Обезсиливаетъ, ослабѣваетъ. Г. Барв. 113. 10) — **коло кого**. Заботливо ухаживать. *Коло дитини так упадає.* Чуб. *Нехай би ти коло неї впадала, а не вона на староста літях коло вередливого дівчати.* МН. I. 27. 11) **Случаться, случиться, приходиться, придтись**. *Не знаєш, звідки на тебе лихо впаде.* Посл. *Упало нам у однієї баби ночувати.* Мнж. 123. *Упало йому знов йти лісом.* Мнж. 71. *От приходе неділя, чи так празник який упав.* Мнж. 91. *Упало і їй ліпити молодим пиріжки.* Мнж. 43. **На моє слово впало**. Вышло по моему, какъ я говорилъ. *Так, як я казав, на моє слово впало.* Лебед. у. 12) **Доставаться, достаться, придтись**. *Впала йому велика худоба (родич умер багатирь).* Г. Барв. 418. *Взялисї (татарове) паювати: дівка впала парубкові, а тещенька зяченькові.* Гол. *Найшли трое яблук і всім по цілому впало.* Ном. № 257. 13) **Слѣдовать, приходиться, придтись, надлежать**. *Своєї частки, що упала йому од його*

батька, не брав, — братові вже, чи невістці оддав. Грип. І. 287. На день упадає заробітку по півкарбованця. Держати ж тебе при собі на чужому хлібі не впадає. Г. Барв. 423. Біля гряниці не впада будувать світлиці. Ном. № 9761. Не впада діло сьогодні ткати. Конст. у. 14) Приличествовать. Не впадав москаля дядьком звати. Ном. № 850.

Упадатися, -дається, гл. безл. Случаться. Гол.

Упадок, -дку, м. Падёжъ. Торік у нас у спеку упадок був на свині. Рк. Левиц. Не мавши статку, не буде й упадку. Ном. № 9873. Був упадок на скот. Г. Барв. 267.

Упадъ, -ді, ж. Падежъ. Упадъ на коні. НВолын. у.

Упако́вування, -ня, с. Упаковывание, укладка. Шейк.

Упаковувати, -вую, -еш, сов. в. упакувати, -кую, -еш, гл. Упаковывать, упаковать. Впаковую свої книжки й папери. К. Дз. 132.

Упалий, -а, -е. 1) Падший. 2) Незанятый, вакантный. Дитина вмерла у неї, а на впалє місце друга буде. Змієв. у. Кінь здох у його, на впалє місце він купив собі кобилу. Лебед. у.

Упам'ятку, нар. Памятно. Щось мені те й не впам'ятку. Черн. у.

Упасати, -саю, -еш, сов. в. упасти, -су, -сеш, гл. Упасать, упасти. Синку, чи впасеш свинку? Ном. № 12729. Ніяк я овець не впасу, — усе додому тікають. Грин. І. 221.

Упасатися, -саюся, -ешся, гл. 1) Опоясаться. Не мав паса, не впасався. Гол. 2) Утучниться, вскормиться.

Упаскуджувати, -джую, -еш, сов. в. упаскудити, -джу, -диш, гл. Загаживать, загадить, запачкивать, запачкать.

Упаскуджуватися, -джуюся, -ешся, сов. в. упаскудитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Загаживаться, загадиться, выпачкиваться, выпачкаться. 2) Испражняться, испражниться. (Чорт) на припічку впаскудився такою смолою, що й досі смердить на всю хату. Драг. 56.

Упаслий, -а, -е. Легко откармливаемый. Ці свині, кажуть, ніби-то впаслі.

Упасти. См. Упадати.

Упасти. См. Упасати.

Упахати. См. Упахувати.

Упахувати, -хую, -еш, сов. в. упахати, -хаю, -еш, гл. Собирать, собрать съ поля. Мізерна в нас земля: часом з десятини упахуєм шість-сім кіп, а копа дасть корець не більше. Радом. у.

Упевнення, -ня, с. Увѣрненіе.

Упевнити, -ся. См. Упевняти, -ся.

Упевняти, -няю, -еш, сов. в. упевнити, -ню, -ниш, гл. Увѣрять, увѣрить. Його прибічники нас упевняли К. ЦН. 249.

Упевнятися, -няюся, -ешся, сов. в. упевнитися, -нюся, -нишся, гл. 1) Увѣратися, увѣряться, убѣждатися, убѣдиться. З того я впевнився, що ти мене не нищіє, як не даси моїм лихим празникувати. К. Псал. 100. 2) — **на кого.** Полагатися, положиться, довѣрять кому. Не впевняйся, сизий орле, на лейстрових дуже. К. Досв. 7.

Упекти, -ся. См. Упикати, -ся.

Упельгати, -гаю, -еш, гл. Устроить, управиться. Александр. у.

Упер́ве, нар. = Уперше. Держати жінку упер́ве. Быть женатымъ первымъ бракомъ Старий Хміль держав уперве його сестру Ганну. К. ЧГ. 28.

Упервині, нар. 1) = **Уперве**. Може що й не так зробив, — це було впервині мені. Верхнеднѣп. у. 2) Прежде, въ прежнія времена. Упервині не пиш робилось. НВолын. у.

Уперед, нар. 1) Впередъ. Ні взад, ні вперед. Ном. № 7641. 2) Сначала, сперва. *Ото увійшов він туди і не знає, на що вперед дивиться і що брать.* Рудч. Ск. II. 135. 3) Прежде, раньше. *Живе там, і добріє йому жить, — ще краще як у того, що вперед був.* Рудч. Ск. I. 90.

Упереджати, -джаю, -еш, сов. в. **упередити**, -джу, -диш, гл. 1) Опережать, опередить, обогнать. *Пустився він так скоро, що й опередив передніх.* Чуб. II. 18. 2) Предупреждать, предупредить. Подол.

Уперезати, -ся. См. **Уперізувати**, -ся.

Уперек, нар. Поперекъ. *Було вчити, як уперек подушечки лежало, а вже вповодж!...* Посл.

Уперекидь, нар. Кувыркомъ. *Як завелись та почали битись через стіл, то і стіл пішов уперекидь.* Рк. Левиц.

Упереміж, нар. = **Уперемішку**. Упереміж говорити. Говорить несогласно, путать. *Уже пішли в переміж говорити.* НВолын. у.

Упереміжку, нар. Поперемінно; перемѣшивая. *Треба коневі впереміжку давати їсти, се-б-то раз сіно, а другий солону або-що.*

Упереспи, **упересипи**, нар. Во время глубокого сна (ночью). *Саме уперести це робилось.* НВолын. у.

Уперехрест, нар. Крестъ на крестъ, крестообразно. *Вперехрест пішли верівки.* Черк. у.

Уперечка, -ки, ж. Названіє сорта плахты. Черн. у.

Уперізувати, -зую, -еш, сен. в. **уперезати**, -режу, -жеш, гл. 1) Подпоясывать, подпоясать. *Христа мучили, на хрест роспяли та й ожинною вперізували.* Kolb. I. 96. *Марисю матінка родила, місяцем (об) городила, соненьком вперезала.* О. 1862. IV. 11. 2) Только сов. в. Събъсть, уплестъ. *Станове їм вареники. Уперезали вони макітру.* Мнж. 92.

Уперізуватися, -зуюся, -еш, сов. в. **уперезатися**, -жуся, -жешся, гл. *А вам дружба вдався: череслом підголився, перевеслом вперезався.* Грин. III. 520.

Уперіщити, -щю, -щиш, гл. Сильно стегнуть, ударить.

Уперти, -ся. См. **Упірати**, -ся.

Упертий, -а, -е. Упрямый. *Упертий, як русин.* Ном. № 2632.

Упертість, -тости, ж. Упрямство, упорство.

Уперто, нар. Упрямо, упорно.

Уперше, нар. Впервые. *Бреше не вперше.* Ном. № 6928.

Упершині, нар. Въ прежнія времена. *Впертині так не робилося.* НВолын. у.

Упеститися, -щуся, -стишся, гл. Подольститься, войти въ милось. *Внестився чоловік умерший до своєї жінки та й ходе.* НВолын. у. *Упестився старшина, а тепер таке робе, що хоч тікай.* НВолын. у.

Упиватися, -ваюся, -ешся, сов. в. **упитися**, **уп'юся**, -ешся, гл. 1) Напиваться, напиться, упиваться, упиться. *Дай, Боже, пить, та не впиваться.* Ном. *Мені любо дівочою красою впиватись.* К. Досв. 90. 2) Впиваться, впитаться, вціпляться, вціпитись. *Як п'явка впивсь.* Ном. *Кинулася до Ганнусі і в коси впилася.* Шевч.

Упильнувати, -ную, -еш, гл. Уберечь, досмотрѣть.

Упин, -ну, м. 1) Удержъ, остановка. *Нема впину вдовиному сину.* Мет. 14. 2) Препятствіє, задержка. *Добре було чумакові, як не було ніде впину.* Черк. у. См. **Спин**.

Упинати, -наю, -єш, сов. в. уп'ясти, упну, -неш, гл. Впускать, впустить (когти).

Уп'ясти очі. Уставиться глазами. *Уп'явши очі у кінець гнота, божевільно дивився на світло.* Мир. Пов. II. 73.

Упинатися, -наюся, -єшся, сов. в. уп'ястися, упнуся, -нешся, гл. Впиваться, впитаться, вцѣпиться. *В виски було кому як винеться, той на сухо не оддереться.* Котл. Ен. IV. 68. *Рак клешнями так і вп'явся в руку.* Переносно: пристраститися. *Я дуже в промисли уп'явся.* Мкр. Г. 61.

Упинити, -ся. См. Упиняти, -ся.

Упинчатися, -чаюся, -єшся, гл.хлопотать, добиваться, *Шкода! не впинчайся за ним.* Черк. у. *Я б і не впинчався, бувши тобою, за чорзна-чим.* Черк. у.

Упиняти, -няю, -єш, сов. в. упинити, -ню, -ниш, гл. Удерживать, удержать, останавливать, остановить. *Хоч і ворота зачини, то не впиниш.* Ном. № 2034. *Господь злющу руку впинить і на суді оборонить.* К. Псал. 90.

Упинятися, -віюся, -єшся, сов. в. упинітися, -нюся, -нишся, гл. Удерживаться, удержаться, остановиться. *І хочу здержатись, та не впинюсь.* Г. Барв. 13.

Упириця, -ці, ж. Женщина-упырь. Шейк.

Упирів, -рова, -ве. Принадлежачій упырю. Шейк.

Упирувати, -рюю, -єш, гл. Упрямитися, упорствовать. *Карп приндиться та упирує.* Греб. 350.

Упірь, -ря, м. Мертвець, сосущій кровь живыхъ, упырь. *Один чоловік умер та й став упирем. А упирі кров з людей п'ють.* Грин. II. 96.

Упиряка, -ки, м. 1) Ув. отъ упирь. Драг. 39. 2) Упрямецъ, злой упрямецъ.

Упис, -су, м. 1) Вписываніе. 2) Внесеніе въ списокъ, въ запись.

Уписати, -ся. См. Уписувати, -ся.

Уписний, -а, -е. Впиской.

Уписування, -ня, с. = Упис. Шейк.

Уписувати, -сую, -єш, сов. в. уписати, -шу, -шеш, гл. 1) Вписывать, вписать. 2) Списать, умѣстити писавши, уписать. *Це наказали, що на воловій шкурі не впишеш.* Ном. № 5604.

Уписуватися, -суюся, -єшся, сов. в. уписатися, -шуся, -шешся, гл. Вписываться, вписаться.

Упити, уп'ю, -єш, гл. Напиться. *Ні в'їв, ні впив, дрантям світить.* Ном. № 1869.

Упитися. См. Упиватися.

Упихати, -хаю, -єш, сов. в. упхати, -хаю, -єш и упхнути, -хну, -неш, гл. Вталкивать, втолкнуть, впихивать, впихнуть. *Упхнула її в яму.* ЗОЮР. II. 11.

Упівночі, нар. = Опівночі. *Янголи-хранителі! храніть мене сії ночі упівночі.* Ном. № 1283.

Упикати, -каю, -єш, сов. в. упекти, упечу, -чеш, гл. 1) Упекать, упечь, выпечь. 2) Обжигать, обжечь. *Не впечи руки коло жару.*

Упикатися, -каюся, -єшся, сов. в. упектися, -чуся, -чешся, гл. 1) Упекаться, упечься. *Хліб ще не впікся.* 2) Обжигатися, обжечься. 3) Преимущ. сов. в. Надоѣсть. *Ну, та й упікся він — що-дня надокучає.*

Упід, нар. Пополамъ. *Переломити руку, або ногу впід.* Черк. у.

Упимнєння, -ня, с. Напоминаніе. Желех.

Упімнути, -ся. См. Упоминати, -ся.

Упірати, -раю, -єш, сов. в. **уперти, упру, -реш,** гл. 1) Втаскивать, втащить. втянуть.

Упер у хату мішок. 2) Втискивать, втиснуть. *Де воздух в, туди вже нічого не впреш, хиба його попереду впреш.* Ком. В. II. 15.

Упіратися, -раюся, -єшся, сов. в. **упертися, упруся, -решся,** гл. 1) Упираться,

упереться. *Де в стіні ямка, то там ногою упрусь.* Стор. I. 258. 2) Упрямитися, заупрямитися, стоять, стать на одному. 3) Втискиваться, втиснуться, влазить, влѣзть. *Лютій злодій впірається таки та й годі.* Шевч.

Упірка, -ки, ж. При неподвижной пловучей сукновальнѣ предохранительный

треугольный плотъ для защиты отъ идущихъ по рѣкѣ плотовъ; ставится впереди сукновальни. Вас. 173.

Упірливо, нар. Упорно. *Мовчав упірливо.* Г. Барв. 306.

Упірний, -а, -е = Упертий. *Упірна коза вовку користь.* Ном. № 2630.

Упісля, нар. Послѣ. *На ярмарки я тільки замолоду ходив, а опісля покинув.* КС. 1882. XII. 485.

Упісятися, -сяюся, -єшся, гл. Умочиться. *Бігає, як упісяна миша.* Ном. № 13649. *Не*

жартуй з вогнем, бо впісяєшся. Ном. № 9278.

Уплав, нар. = Уплинь. *Уплав за водою.* Чуб. V. 569.

Уплавзувати, -зую, -єш, гл. Выглядить, уравниять ползая, лазя. Мнж. 193. *Уплавзована нора.*

Уплескати, -щу, -щеш, гл. 1) Сплющить. 2) Обрызгать.

Уплескатися, -щуся, -щешся, гл. Проболтаться. *Гляди мені, чоловіче, не влещись, як що до чого дійдеться.*

Уплеснути, -ну, -неш, гл. Вплеснуть.

Уплести, -ся. См. Уплітати, -ся.

Уплив, -ву, м. Вліяніе. Левиц. Пов. 211.

Упливати, -ваю, -єш, сов. в. **упливти и уплисти, упливу, -веш,** гл. 1) Вплывать,

вплыть. *Не видно вже його: уплив ув очерет.* 2) Проплывать, проплыть. *Уплив уже гоней з двоє, аж тоді завернувся.* Переносно: проходить, пройти. *Уплиvlo півтора року.* Г.

Барв. 418. 3) Упливать, уплыть. *Літа упливають, як вода.* Ном. № 8276. 4) Вліять, повліять. *Вони впливали на грубу й дику натуру Воздвиженського.* Левиц. Пов. 11.

Упливовий, -а, -е. Вліятельный. Башт. 159.

Уплинути, -ну, -неш, гл. = Уплисти. *Багато води до моря уплине.* Ном. № 5683.

Уплинь, нар. Вплавъ. *Кинувсь уплинь, так вода і знесла його.* Новомоск. у.

Уплинь за водою. По теченію. *У путь, у дорогу, ой уплинь за водою.* Нп. *Пішла моя розмовонька уплинь за водою.* Нп.

Уплисти. См. Упливати.

Упліт, -льоту, м. 1) Косоцветка, лента вплетаемая въ косу. *Хто ж мою русу косу*

росплете? Хто ж мої упльоти побере? Мет. 204. 2) Женская прическа, причесанные и заплетенные женскіе волосы. Шух. I. 135, 245.

Уплітати, -таю, -єш, сов. в. **уплести, -ту, -теш,** гл. 1) Вплетать, вплесть. *А чому ти й*

досі ніколи не вплетеш кісники. Шевч. 494. 2) Сплетать, сплесть. *Батога з піску не вплетеш.* Ном. № 5259.

Уплітатися, -таюся, -ешся, сов. в. **уплестися, -туся, -те́шся**, гл. 1) Вплетатися, вплестись. 2) Впутуватися, впутатися, вці́питься. *Рідко такий день мине, щоб вона не вплелася мені у коси.* Чуб. II. 71.

Уплітка, -ки, ж. 1) Гарусная лента въ косахъ. Гол. Од. 72. 2) Чужіє волосы, вплетаемые женщинами въ косы. О. 1861. XI. 27. Ум. **Упліточка**.

Уплодіти, -джу, -диш, гл. Родить, породить. *Ночник тебе уплодив.* Ном. № 3578.

Уплодітися, -джуся, -дишся, гл. Родиться. *Як уплодиться лисим, то й пропаде з бісом.* Ном. № 3218.

Уплутати, -ся. См. **Уплутувати, -ся**.

Уплутувати, -тую, -еш, сов. в. **уплутати, -таю, -еш**, гл. Впутувать, впутать.

Уплутуватися, -туюся, -ешся, сов. в. **уплутатися, -таюся, -ешся**, гл. 1) Впутуватися, впутатися. *Нехай же вплутаються в сіла.* К. Псал. 156. 2) Приставать, пристать, привязатися. *Я пішла до них, а внучок уплутався за мною й собі.* Новомоск. у.

Уплюснути, -сну, -неш, гл. Упавъ въ воду, сразу погрузиться. Мирг. у.

Упляміти, -млю, -миш, гл. Запятнать. *Вплямив усю сорочку.*

Уповажнити. См. **Уповажнювати**.

Уповажнювати, -нюю, -еш, сов. в. **уповажнити, -ню, -ниш**, гл. Давать, дать законное право. *Помста і кривава кара, яким би ми правом її ні вповажнювали, ще ніколи не сповняла душі винуватого иншими чувствами, опріч звірячих.* К. Кр. 29.

Уповання, -ня, с. Упованіе. *В його мое спасенія, слава, на Бога певне уповання.* К. Псал. 139.

Уповати, -ваю, -еш, гл. 1) Разсчитывать, уповать, надѣяться. *Ой на що ж ти, доню, уповала, що ти чорноморця сподобала? — Я вповала, мамцю, на жупани, я ж думала, буду за ним пані.* Уман. у. 2) **Не вповати**. Не обращать вниманія. *Не вповала на худобу, а на його вроду.* Мет. 83. *І де лишків сорок тисяч; козак на те не вповає — мед-вино кругляє.* Мет.

Уповатися, -ється, гл. безл. Быть надеждѣ. *Вповалося Павлу, що зітхне він легш у сім'ї.* МВ. (О. 1862. I. 94).

Уповзати, -заю, -еш, сов. в. **уповзти, -зу, -зеш**, гл. Вползать, вползти.

Уповивання, -ня, с. Обматываніе, заворачиваніе, пеленаніе. Шейк.

Уповивати, -ваю, -еш, сов. в. **уповити, -в'ю, -еш**, гл. Обматывать, обмотать, завернуть, запеленать. *Вповила добре мішок рядном. І в китайку вповила.* Нп.

Уповивач, -ча, м. = **Повивач**. Желех.

Уповідати, -даю, -еш, сов. в. **уповісти, -вім, -віси**, гл. Рассказывать, рассказать. *Уповіж мені ти, поневільний шлюбє, що із тебе за неславонька буде.* Гол. I. 203. *Зінич застрілив молодого, уповідають.* Федьк.

Уповістити, -щу, -стиш, гл. Извѣстить.

Уповні, нар. 1) Съ наполненной посудой (съ полной рюмкой, полными ведрами). *Випий до мене вповні, бо в мене брови чорні.* Черк. у. **Вповні перейти доро́гу**. Перейти дорогу съ полными ведрами. *Я води набрала та вповні шлях і перейшла.* Шевч. 2) **Місяць уповні**. Полная луна. *Зійшов над нашою хатою місяць уповні.* МВ. I. 93. 3) О женщинѣ: беременная. *Чи правда, що твоя Катруся вповні?... Ох, правда, правда! Сподіваюся онучати.* Г. Барв. 298. 4) Вдоволь. *Чого, чого, а сього уповні буде.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Упоганити, -ню, -ниш, гл. Обгадить.

Упоганитися, -нюся, -нишся, гл. Обгадиться.

Упогоніти, -ню, -ниш, гл. Умѣть, быть въ силѣ погонять воловъ, запряженныхъ въ плугѣ, и управлять ими. *Я оцїх волів сам упогонив, а хлопець не впогоне.* Волч. у. (Лобод.).

Уподвійні, нар. Вдвойнѣ, вдвое. О. 1861. XI. 36.

Уподоба, -би, ж. Вкусъ, удовольствіе, все, что нравится. *Я собі шанку таки по своїй уподобі вибрав.* Канев. у. **Уподоба, не вподоба** съ глаголомъ въ неопред. накл.: прїятно, непрїятно, нравится, не нравится. *Не вподоба, мати, з конем розмовляти, — ой час і година дівчини шукати.* Чуб. V. 27. **До вподоби бути, припадати.** Нравиться, быть по вкусу. *Ох, дитино моя! чи то ж до пари? кажу. — До пари, до любої вподоби!* МВ. II. 20. *Робота не важка, саме припала йому до вподоби.* Мир. ХРВ. 46. *Нащо й худоба, коли жить не вподоба.* Ном. **В уподобі бути.** Нравиться. *Багато мене сватало, та ніхто мені не був у такій уподобі, як один парубок.* Г. Барв. 270. **З уподобою.** Съ удовольствіемъ. *Куди ні заносилась наша весела або смутна пісня.... всюди.... слухано її з уподобою.* К. XII. 116. Ум. **Уподобонька.** *На її красу не надивитись.... уподобонькою звали: он іде наша вподобонька.* Г. Барв. 447.

Уподобати, -баю, -єш, гл. Полюбить. *Як закине оком, то так і вподоба її.* Котл. **Він се вподобав; він його вподобав.** Ему это понравилось, ему онъ понравился. **Я його вподобав.** Онъ мнѣ понравился.

Уподобатися, -баюся, -єшся, гл. Понравиться. *Царівні він так уподобався.* Рудч. Ск. II. 13. *Так мені вподобалась, як вовкові весільні пісні.* Ном. № 5019. *Якесь там слово йому не вподобалось.* Рудч. Ск. II. 159.

Уподобний, -а, -е. Нравящійся, угодный, приходящійся по вкусу. *Довший батіжок цьому хлопчикові уподобніший, ніж короткий.* Рк. Левиц.

Упововж, нар. Вдоль, въ длину. *Коли не навчила, як упоперек полу лежало, а тоді вже не навчиш, як упововж полу.* Ном. № 6009.

Упоетизувати, -зую, -єш, гл. Опоэтизировать. *Упоетизований мужичий син.* К. XII. 24.

Упо́зику, нар. Взаимы, заимообразно. Ум. **Упозичку.**

Упоїти, упою, -їш, гл. Упоить, напоить пьянымъ. *Дак вона свого мужа упоїла чисто, щоб він нічого не знав.* Рудч. Ск. I. 84.

Упокій, -кою, м. 1) Успокоеніе, покой. *За дурною головою, нема ногам упокою.* Ном. № 6682. **З упокоєм.** Спокойно, въ покоѣ, въ спокойствіи. *Хлїб-сїль з упокоєм вічний час уживати.* АД. II. 11. 2) Упокой. *За упокой душі її псалтирь прочитає.* Шевч. 595.

Упокійний, -а, -е. Спокойный. *Упокійної, святої землі не побачить.* К. Псал. 221.

Упокоїти, -ся. См. **Упокоювати, -ся.**

Упокоріти, -ся. См. **Упокорювати, -ся.**

Упокорювати, -рюю, -єш, сов. в. упокорити, -рю, -риш, гл. Смирять, смирить.

Упокорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. упокорітися, -рюся, -ришся, гл.

Смиряться, смириться, изъявить покорность. *Твій панотець впокоривсь перед нами.* К. ЦН. 175.

Упокоювати, -коюю, юєш, сов. в. упокоїти, -кою, -їш, гл. Успокаивать, успокоить. *В одному Возі моє серце себе впокоїть, одпочине.* К. Псал. 139. *Як нема долі, нема талану, то й достатки не впокоять.* Мир. Пов. II. 84.

Упоко́юватися, -коююся, -єшся, сов. в. упокої́тися, -коюся, -їшся, гл.

Успокаиваться, успокоиться. *Од щирих слів любої жінки серце його упокоювалось.* Мир. ХРВ. 349.

Уполо́житися, -жуся, -шишся, гл. Отелиться. Шух. I. 211.

Уполо́ти, -лю, -леш, гл. Выполоть (часть). Вполов пів грядки.

Уполювати, -люю, -еш, гл. Поймать на охотѣ. Он якого звіра вполювали. К. ЧР. 210.

Упоминати, -наю, -еш, сов. в. упі́мнути, -ну, -неш, гл. Напоминать, напомнить, предостерегать, предостеречь кого.

Упоминатися, -наюся, -єшся, сов. в. упі́мнутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Напоминать, напомнить. 2) — чого́ від кого. Желать, требовать, потребовать, что отъ кого. Желех.

Упоми́нок, -нку, м. Напоминаніе. Не буде вам ніякої кари, ні упо́минку. ЗОЮР. I. 155.

Упо́мку, нар. Памятно, полнится. Мені се добре впомку, що він кликав нас. Екат. у.

Упон, -ну, м. Привязь. Скаче теля на упоні. Ном. № 12492.

Упоперек, нар. Поперекъ. Було вчити хлопця, як упоперек лавки лежав. Ном. № 6009.

Упопружити. См. Упопружувати.

Упопружувати, -жую, -еш, сов. в. упопружити, -жу, -жиш, гл. Подвязывать, подвязать подпругу. Сідлай мі коня — того моцаря й а впопруж его в сімдесять попруг. Kolb. I. 101.

Упорати, -раю, -еш, гл. 1) Убрать, прибрать. Усе впорав. ЗОЮР. II. 34. 2) Покончить, окончить, удовлетворить, успѣть сдѣлать. *Тривайте, паніматки, впорая одну, а тоді другу (купчиха, отпуская товаръ).* Лебед. у. *І те зроби, і друге зроби: де ж його усе впорати.* Чуб. 3) Укокошитъ, убить. *Упорав по голові истиком та й одволік на друге місце, щоб не зразу знайшли.* О. 1862. II. 79. 4) Съѣсть.

Упо́ратися, -раюся, -єшся, гл. Окончить работу, управиться. Чи можна мені буде піти на вечорниці? Я вже зовсім упоралась. Шевч. 284.

Упоровень, нар. Вровень. Там же й дощака вишварив! Такий, шо води по дорозі впоровень коліна. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Упорожні, нар. Порожнемъ. З нічим до млина, впорожні додому. Ном. № 7132.

Упором, нар. Силою, насильно. Він каже: «не дам коня», а я кажу: «ми упором візьмем, як не даси по волі, — візьму соцьких та й відберемо упором». Новомоск. у. (Залюб.).

Упоросі́тися, -шуся, -сишся, гл. О свиньѣ: принести поросята. Шух. I. 212.

Упороти, -рю, -реш, гл. Сдѣлать что-либо съ силой; съѣсть много. Сосн. у. Батько гарячку впорів. Отець поспѣшилъ. Змієв. у.

Упо́руч, нар. Рядомъ, рука съ рукой, рука объ руку. Упоруч себе сажати. Макс.

Упоринати, -наю, -еш, гл. Нырять. А ти, доненько, знай відгадати: що я не утонька упоринати. Макс.

Упоряджувати, -джую, -еш, сов. в. упорядити, -джу, -диш, гл. Устраивать, устроить. Впоряди так, щоб ти мене на шиї возив. МВ. (КС. 1902. X. 151).

Упорядковувати, -вую, -еш, сов. в. упорядкувати, -кую, -еш, гл. Приводить, привести въ порядокъ, устроить.

Упосажити. См. Упосажувати.

Упосажувати, -жую, -еш, сов. в. упосажити, -жу, -жиш, гл. Давать, дать приданое. Шейк. Kolb. II. 24.

Упо́слі, нар. Потомъ, послѣ. *Обід дуже великий зробили упослі.* Рудч. Ск. II. 148. *Не зв'язуйся з лихим спершу, так і впослі бачить не будеш.* Ном. № 2861.

Упо́слід, нар. 1) Послѣ. Вх. Зн. 73. 2) Наконець, въ заключеніе.

Упо́сліджати, -джаю, -еш и **упосліджувати**, -джую, -еш, сов. в. **упослідити**, -джу, -диш, гл. Оставлять, оставить кого послѣднимъ, за собой; поставитъ ниже себя, пренебрегать, пренебречь чѣмъ. *Та й слово гарне! слухай! в нас воно впосліджувати й польське почало.* К. ПС. 32. *Впослідити мене ніхто не схоче.* К. ЦН. 200. *Я всюди робила, та й не була упосліджувана.* Г. Барв. 507. *Не 'ддам, каже, Настусі (за вбогого), не впосліджу моєї дитини.* Г. Барв. 448. *Наша кохана мова зосталась упослідженою.* К. XII. 121.

Упо́слідок, нар. = **Упо́слід**.

Упо́тай, нар. Тайно, секретно.

Упо́темку, нар. Въ закрытомъ отъ свѣта мѣстѣ. *Навіщо ти поставив його упо́темку, постав на вікні, то й ростиме (о цвѣткѣ).* Канев. у.

Упо́трі́йні, нар. Втрое. О. 1861. XI. Свид. 36.

Упо́тужнити, -ню, -ниш, гл. Сдѣлать сильнымъ, могущественнымъ. *Твій рід навіки упо́тужню.* К. Псал. 204. *Упо́тужнив мої ноги і на камені поставив.* К. Псал. 97.

Упо́тужнитися, -нюся, -нишся, гл. 1) Сдѣлаться могущественнымъ. *Впо́тужнились навіки дияволови діти.* К. МБ. II. 131. 2) — **на ко́го**. *Ополчиться. Упо́тужнились на мене при лихій моїй годині, та свята Господня сила мою неміч заступила.* К. Псал. 38.

Упо́равді, нар. = **Спо́равді**.

Упо́равителів, -лева, -ве. Приналежащій управляющому.

Упо́равитель, -ля, м. Управляющій. *Дармо тоді гукав управитель, щоб на панщину йшли.* МВ. (О. 1862. I. 102). *А пан з костьолу їхав, чи управитель, а не пан.* Шевч. 514.

Упо́равителька, -ки, ж. Управительница. Зміев. у.

Упо́равити, -ся. См. **Упо́равляти**, -ся.

Упо́равляти, -ляю, -еш, сов. в. **управити**, -влю, -виш, гл. 1) Вставлять, вставить, вдѣлать. *Вподовж стіни управлена... рулка.* Мнж. 134. 2) Покончить, сдѣлать, убратъ. *Коситься легко... за день і управили ті п'ятдесят, чи шо, десятин.* Мнж. 127. 3) — **до чого, у що**. *Обучать, обучить чому. Наші хлібороби не дуже квапляться дітей своїх у ремесство вправляти.* К. (О. 1861. I. 313).

Упо́равлятися, -ляюся, -ешся, сов. в. **управитися**, -влюся, -вишся, гл. 1) Управляться, управиться. *Гаразд управились з мишами.* Гліб. 2) Вставляться, вставиться.

Упо́раво, нар. Вправо.

Упо́рипуст, нар. О їдѣ животнохъ: сколько угодно, вволю, прямо изъ стога или другого хранилища пици. Мнж. 177. *Коні їдять овес уприпуст. Їдять корови вприпуст сіно.* Алв. 70.

Упо́рисі, нар. Вприсядку. *Як піде уприсі танцювати.* НВолын. у.

Упо́ричерть, нар. = **Упо́рищерть**. *Насинай упричерть.* Волч. у.

Упо́рищерть, нар. Въ уровень съ краями. Черниг. г.

Упо́ривати, -ваю, -еш, сов. в. **упрїти**, -рїю, -еш, гл. 1) Потѣть, вспотѣть. *Поки не упрїти, поти не уміти.* Ном. № 7184. 2) **Взопрѣть**, довариваться, довариться. Чуб. VII. 438. *Півник упрів і молошна каша упрїла, — пора обідати.* Рудч. Ск. II. 29.

Упроваджувати, -джую, -єш, сов. в. **упровадити, -джу, -диш**, гл. Вводить, ввести, довести. *Ой вернися, козаченьку, додому, впровадив ти дівчиноньку до гробу.* Лукаш. 128.

Упродовж, нар. Вдоль. *Стіл з росколиною упродовж.* МВ. II. 67. *Улиця упродовж людьми заступилася.* МВ. (О. 1862. I. 101).

Упросити, -шу, -сиш, гл. Упросить, умолих. *Упросила його, щоб він її взяв з собою.* Рудч. Ск. I. 129. *Росердила миленького, та ще не впросила.* Мет. 84.

Упросітися, -шуся, -сишся, гл. Испросить разрѣшеніе войти. *Упросились злидні на три дні, та чорт їх і довіку викишкає.* Ном. № 1538. *Упросивсь до тих людей на ніч.* Рудч. Ск. I. 158.

Упрост, нар. Прямо. *Як скочить на ноги та впрост до короля.*

Упростяж, нар. Цугомъ. О. 1861. IV. 157.

Упрохати, -хаю, -єш, гл. = **Упросити**.

Упрохатися, -хаюся, -єшся, гл. = **Упроситися**. *Упрохавсь до його ночувати.* Мнж. 84.

Упруг, -га, м. 1) Мѣра поверхності: пространство пахоти, которое можно вспахать за одну упряжку волонъ *Заорував послідній упруг толоки.* Г. Барв. 332. *Годі! — крикне мов опарений, — годі орати! — Як годі? — каже чоловік: — дві скиби тільки одвернути та й упруг.* Г. Барв. 198. *І в тяжкі упруги, може, з'орю переліг той.* Шевч. 669. 2) Четвертая часть рабочего дня. Рудч. Ск. II. 172. *Іду вулицею, так уже в вечірньому впрузі.* Г. Барв. 528. *Вже так як об третьому упрузі назирив він коненя.* Рудч. Ск. II. 175.

Упрядати, -даю, -єш, сов. в. **упрясти, -ду, -деш**, гл. 1) Впрядать, впрясть. 2) Напрядать часть.

Упудитись, -джуся, -дишся, гл. Умочиться.

Упука, -ки, ж. Вдавление. Мнж. 177.

Упурнути, -ну, -неш, гл. Нырнуть.

Упускання, -ня, с. 1) Впусканіе. 2) Роняніе. 3) Опусканіе. 4) При инкрустированіи: вставка въ дерево металла, кости и пр. Шух. I. 306, 309.

Упускати, -каю, -єш, сов. в. **упустити, -щу, -стиш**, гл. 1) Впускать, впустить. *Юрка одного впустили, а вся хата загорілася.* Ном. 2) Ронять, уронить. *Впустила додолу гребінця.* Мет. 167. *Буду пити через силу і краплі не впущу.* Мет. 63. 3) Упускать, упустить, выпустить. *Упустила долю, упустила щастя, та вже й не піймаю.* ЗОЮР. II. 238. *Ой впустила голубонька, да вже й не піймаю.* Мет. 65. 4) Опускать, опустить. *Оце як упустите мене в колодязь, то держіть віровку.* Рудч. Ск. I. 102. 5) При инкрустированіи: вставлять, вставить въ дерево металл и пр. Шух. I. 306, 309.

Упускне, -ного, с. Въ свадебномъ обрядѣ: плата деньгами или угощеніемъ за пропускъ бояръ въ хату. Чуб. IV. 186.

Упуст, -ста, м. Шлюзь. Чуб. VI. 359.

Упустити. См. **Упускати**.

Упушити, -шу, -шиш, гл. Надуть, вспучить. *Хрін та редька живіт упушили, мед та горілка все те потушили.* Ном. № 12389.

Упхати. См. **Упихати**,

Упхнути. См. **Упихати**.

Уп'ялити, -лю, -лиш, гл. О змѣѣ: укусить, ужалить. *Сорокуля го уп'ялила.* Вх. Зн. 73.

Уп'ясти, -ся. См. **Упинати, -ся**.

Уп'ять, нар. Опять. *От через кілька там днів баба вп'ять збирається у ярмарок.*

Ураг, -га, м. = Враг.

Ураговий, -а, -е = Враговий. Як став ляхів, урагових синів, як снопики класти. Мет. 40б.

Урадити, -джу, -диш, гл. 1) Посовѣтовать. Роспитувався, що йому робить? Ніхто нічого не врадив. Рудч. Ск. II. 104. 2) Постановить на совѣтѣ, придти кь какому-нибудь рѣшенію. Радили, радили — нічого не врадять: нема війська. Рудч. Ск. II. 10. 3) Помочь. Занедужала дитина, кричить, плаче. Горпина й сама плаче над нею, та нічого не врадить. МВ. I. 99.

Урадувати, -дую, -єш, гл. Обрадовать.

Урадуватися, -дуюся, -єшся, гл. Обрадоваться. Щоб тобі ні втішитися, ні врадуватися. Ном. № 13632. Думаете, що я врадувався мукою своєю кривавою? Федьк.

Уражати, -жаю, -єш, сов. в. уразити, -жу, -зиш, гл. 1) Поражать, поразить, ранить. Де я мірю, там я віцлю, де я важу, там я вражу. Гол. I. 2. 2) Задѣвать, задѣть, ударить, потревожить, разбередить уже имѣющуюся рану или больное мѣсто. Моя виразка була зовсім загоїлась, та, бач, десь уразив, — вона знов і прокинулася. Лебед. у. Помалу, братці! не вразьте моїх смертельних ран. Дума. Трудно рану гоїти, а не вразити. Ном. № 1574. 3) Уязвлять, уязвить, оскорблять, оскорбить, обитѣть. Вона вразила мене словом лихим. Новомоск. у. 4) Поражать, поразить, удивить сильно. Молодих туляків незвичайно вразила краса Київa. Левиц. Пов. 5.

Уражатися, -жаюся, -єшся, сов. в. уразитися, -жуся, -зишся, гл. 1) О ранѣ, больномѣ мѣстѣ: быть затрагиваемымъ, затронутымъ. 2) Обижаться, обидѣться. 3) Поражаться, поразиться.

Уражіння, -ня, с. Впечатлѣніе. Пишу про свої подорожні вражіння. Г. Барв. 31.

I. Ураз, нар. 1) Вдругъ, сразу. Як загув, так на цім світі ураз і став. Мнж. 41. 2) Вмѣстѣ, за одно, на ряду. Ой встав, зажурився, що з малою оженився. «Не журися, дурний гою: виросту враз з тобою». Грин. III. 657. Вітаймо дитятко, ураз його матку. Чуб. III. 341.

II. Ураз, -зу, м. 1) = Враза. Він хотів ураз зробити мені вилами. Новомоск. у. Живим би її вразом вразило. МВ. (О. 1862. I. 98). Ураз в обох озвався з тяжкої розлуки. Мкр. Н. 39. 2) Матка, Uterus. Ураз виходе. Выпаденіе матки. Волч. у. Ум. **Уразочок.** Мил. 33. Ув. **Уразище.** Чуб. IV. 5.

Ураза, -зи, ж. 1) Рана, больное мѣсто. Роскопирсала ті врази, що глибоко крилися в серці. Мир. ХРВ. 258. 2) Оскорбленіе, обида. Ум. **Уразка.** За сю уразку я визиваю тебе на чесний поєдинок. Стор. М. Пр. 10.

Уразити, -ся. См. **Уражати, -ся.**

Уразище, -ща, м. Ув. отъ ураз. Чуб. IV. 6.

Уразливий, -а, -е. 1) Чувствительный кь боли. 2) Болючій, причиняючій боль. Ляже на лаві, закрие голову свиткою, щоб не чутъ було того уразливого плачу. Мир. Пов. II. 108. 3) Обидный, оскорбительный. Посипались на Кривоноса насмішки і вразливі глузування. Стор. М. Пр. 746.

Уразливість, -вості, ж. 1) Чувствительность кь боли. Шейк. 2) Обидчивость.

Уразливо, нар. 1) Больно. 2) Обидно, оскорбительно.

Уразний, -а, -е. = Уразливий 2. Тут, під мальовничою руїною, знайшла я ще вразну мойму серденьку семейову драму. Г. Барв. 418.

Уранішній, я, е. Утренній. Сим. 185. *Вранішне сонце обливало його м'яким світлом.* Мир. ХРВ. 188. *Година вранішня настала.* Греб. 340. *Твоє, як сніг ураняшній, біленьке лице.* К. Дз. 218.

Уранці, нар. Утромъ. *Хто звечора плаче, той уранці буде сміятися.* Ном. № 5853.

Уратувати, -тую, -єш, гл. = Урятувати.

Урачити, -чу, -чиш, гл. Шутливое слово: ущипнуть (о ракъ). *Бодай тебе курка вбрикнула, або добре рак урачив.* Ном. № 3249.

Ураяти, ураю, -єш, гл. = Урадити. *Хай його друзі вчать: я з ним нічого не враю.* Мир. ХРВ. 133.

Урбарія, -рії, ж. Денежная повинність, платимая помѣщику. *Урбарія великая та й панщини три дні.* Гол. II. 304. *Ми урбарію подаймо, оплату худобну, ґрунт і хату оплатім та сидім при дому.* Гол. III. 41.

Урвант, -га, м. = Вірвант. Рудч. Чп. 250.

Урвати, -ся. См. Уривати, -ся.

Урвиголова, -ви, м. Сорвиголова. *Трапиться який урвиголова.* Св. Л. 128.

Урвипола, -ли, м. = Урвиголова. Вх. Зн. 73.

Урвисько, -ка, с. Обрывъ. Сквирск. у.

Урвитель, -ля, м. Сорванецъ. *Там такі урвители, що ні в одного сусіда яблука не вдержаться.* Уман. у. *Два сини, що росли урвителями при батькові.* Св. Л. 275.

Урда, -ди, ж. = Вурда.

Урдяний, -а, -е. Съ начинкой изъ урди. *Урдяні пироги, вареники.* Шейк.

Уредний, -а, -е. Пакостный, противный. *Ну, та й уредний же хлопець.* Лохв. у.

Урекливий, -а, -е = Урічливий. *Чи підеш ти в таночок, не становись край Дунаю, бо то річка вреклиявая, врене тебе й косу твою.* Мил. 50.

Уректи, -ся. См. Урікати, -ся.

Уремезовувати, -вую, -єш, сов. в. уремезувати, -зую, -єш, гл. Укрѣпляютъ, укрѣпятъ связывая или сшивая. *Уремезовує (латаючи) лантух так, наче довичне.* Конст. у.

Уременити, -ню, -ниш, гл. Прочно сдѣлать работу. *Оце уременили ясла.* Кременч. у.

Уремення, -ня, с. Счастье, удача. *Чиє времєння, того й погода.* Ном.

Уре́мня, -ня, урем'я, -м'я, с. = Час. В однім уре́мні. Въ одномъ состоянїи, положенїи. *Е, та мій кашель все в однім уре́мні стоїть.* Лебед. у.

Урепїжити, -жу, -жиш, гл. Ударить, стегнуть. *Як я врепїжив його батогом, то вин аж скрутився.* Васильк. у.

Уретно, нар. Скучно, печально. *Самому уретно в хаті.* Вх. Зн. 73.

Уречи, -чу, -чеш, гл. = Уректи. Желех.

Урешті, нар. Наконєць.

І. Уривати, -ваю, -єш, сов. в. увірвати и урвати, -рву, -веш, гл. 1) Отривать, оторвать; вырывать, вырвать; обрывать, оборвать, срывать, сорвать, перерывать, перервать. *Поти збан воду носить, покуль ухо не вворветь.* Ном. № 7771. *Від його, урвавши поли, тікай.* Посл. *На Чорному морю не добре вчиняє: противну філю зо дна моря знімає, судна козацькі на три часті розбиває. Перву частъ ввірвало, — в гирло дунайське замчало; другу частъ увірвало, — у землю арабську замчало.* ЗОЮР. I. 29. *Вчепиться дверей і держиться, — так буває, що і двері (в) ворве.* Грин. III. 508. *От же одна (струна) вже й увірвалась; стривай, і другу увірву.* Шевч. 496. *Хто цвіточка увірве,*

сестру з братом пом'яне. Марк. 88. Любисточку ввірвала. Г. Барв. 80. 2) Надривать, надорвать, укорачивать, укоротить. Варвара ночі ввірвала та дня приточила. Ном. № 504. Ти раненько співаєш, моє серце вриваєш. Гол. I. 259. Нехай він по походах після того не ходить, своїх молодецьких ніжок не вриває. Дума. Нехай.... степену ногами не змірає, живота не вриває. Лукаш. 40. 3) Убѣгать, удирать, удрать. Йому гукають: тривай! а він чим дуж урива. Давай уривати яко мога з того світа. Чуб. II. 94. 4) Только сов. в. Ударить. Скрикнув Лушня, як увірвав його по плечі Чіпка. Мир. ХРВ. 236. (Такі) різки плетуть, що як урве, то зразу крів'ю спливеш. Св. Л. 165.

II. Уривати, -ваю, -єш, сов. в. урити, урию, -єш, гл. Заривать, зарыть.

I. Уриватися, -ваюся, -єшся, сов. в. увірватися и урватися, -рвуся, -вешся, гл. 1)

Отриватися, оторватися, выриватися, вырваться, обриватися, оборватися, перериватися, перерватися, прериватися, прерватися. Як ухо ввірветься, то й збан розіб'ється. Ном. № 7771. Одна (струна) вже й увірвалася. Шевч. 496. Батіг не нитка — не увірветься. Ном. № 1286. Урвався і рід Вишневецьких. Стор. М. Пр. 64. **Увірвався бас, увірвалася нитка, удка (кому).** Прекратилась можливість. Ном. № 1830, 1831. Вже Терешкові ввірвалось нитка верховодити. Кв. Тоже значеніє имѣть выр.: **Уже йому ввірвалось.** Ном. № 1831. **Розмова увірвалася.** Прекратился разговорь.

Мир. ХРВ. 10, 240. 2) Выриватися, вырваться. Я піймав його та й веду за руку, а він усе вривається од мене, все наче огинається, а далі вирвався і побіг. Александров. у. 3) Сриватися, сорватися, упасть съ высоты. Беруться за руки колом і перекручуються, приспівуючи:... «держіться кріпко: як хто увірветься, тому не минеться», — а ж поки хто увірветься, — тоді знов. Грин. III. 110. А той, що сидів на трямку, як увірветься з того трямка! Рудч. Ск. I. 68. Як ти в мене ночував, то з полу ввірвався. Грин. III. 653.

II. Уриватися, -ваюся, -єшся, сов. в. уритися, уриюся, -єшся, гл. Зариватися, зарыться. Кабан каже: я побіжу в болото та в мул уриюсь. Рудч. Ск. I. 39. У Кулиша о потушленнихъ, смотрящихъ въ землю, глазахъ. Не дивились на божий світ від сліз : в чорну землю врились. К. МБ. X. 15.

Уривок, -вка, м. Обрывокъ, отрывокъ. Ум. **Уривочок.**

Уривцем, нар. Урывками. Левч. 170.

Урити, -ся. См. **Уривати, -ся.**

Урихтовувати, -вую, -єш, сов. в. урихтувати, -тую, -єш, гл. Улаживать, уладить, приладить. Шейк.

Урівень, урівні, нар. Наравнѣ, въ уровень.

Урівняти, -няю, -єш, гл. Сравнять, уравниять.

Урізати, -жу, -жеш, гл. 1) Отрѣзать, обрѣзать. Жениться пробі, а хліба врізати не вміє. Ном. № 13778. З лихого торгу хоч поли врізавши. Ном. № 1972. Сього пальця вріж — болить, і того вріж — болить. Чуб. I. 246. Урізав вовкові хвіст. Чуб. II. 127. 2) Ударить. Та як уріж її (кулаком) по виску. Мнж. 34.

Урізатися, -жуся, -жешся, гл. 1) Врѣзаться. Так і вріжеться у саму гущину. Стор. 2) Обрѣзаться. Скинь шаблю, а то уріжешся. Грин. I. 158.

Урікати, -каю, -єш, сов. в. уректи, -речу, -чеш и урікнути, -кну, -неш, гл. 1)

Укорять, укорить. Ніхто мене ні в чім не урікне. О. 1862. V. 40. 2) Сглаживать, сглазить (человѣка). Казали, що дитина їсть багато, аж бач і врекли: воно й їсти перестало.

Лебед. у. *Врече тебе й косу твою*. Мил. 50. *Той нашу бджолу урече*. Мнж. 151. *Щоб не вrekli вражі люде моєї краси*. Нп.

Урікатися, -кається, сов. в. уректися, -чється, гл. безл. Слышаться, послышаться. *Ви ж казали, що дали йому чотирі рубли. — Та ні то вам так мое слово уреклось: я казав — чотирі без четвертака дав*. Новом. у. (Залюб.).

Урічливий, -а, -е 1) Дурной, способный сглазить (о глазах). *Урічливі очі*. Ном. № 8392. 2) Котораго можно сглазить. Шух. І. 196. *Я не врічлива*.

Урічний, -а, -е = Урічливий. Шух. І. 197.

Урльоп, -пу, м. Отпускъ. *Жовнір траву косить, пана капитана на урльоп ся просить*. Гол.

Урльопас, -су, м. Отпускной билетъ (у солдата). *Подавали нам урльопаси*. Федьк.

Урльо́пник, -ка, м. Солдатъ въ отпуску по билету. *Бився з урльопником*. Федьк.

Урма, -ми, ж. Мѣсто, по которому гоняють скотъ, покрытое слѣдами его ногъ, дорога, протоптанная скотомъ. О. 1862. V. Кух. 39. *На урмах хліб дуже гарний роде*. Лебед. у.

Уробити, -ся. См. **Уробляти, -ся**.

Уробляти, -ляю, -еш, сов. в. уробити, -блю, -биш, гл. 1) Вдѣлывать, вдѣлать, вставлять, вставить. 2) Дѣлать, сдѣлать, наработывать, наработать. *Во которий чоловік тее уробляє, повік той щастя собі має*. АД. І. 187. *Літом і мале піде, то вробить*. Ном. № 551. *Як ручки вроблять, так спина й зносить*. Грин. II. 310. *Піду додому, мо що небудь до вечора вроблю*. *Рано вставши, багато вробиш*. Грин. І. 239. *Пішов... на поле подивиться, що вона вробила*. Рудч. 3) Дѣлать, сдѣлать, смастерить. *А вробимо топірчики та з самої сталі*. Гол. І. 164. 4) Воздѣлывать, воздѣлать, обрабатывать, обработать. *Тут які рівненькі ріллі, — не так, як у нас. — Е, бо лучче вроблено*. Новомоск. у. 5) — **у що**. Запачкивать, запачкати, загадити во что. *Ото як уробила рукав у сажу*. 6) **Вробити волю**. Исполнить желание. *Мила волю уробила: главку йому поїскала*. Гол. І. 84.

Уроблятися, -ляюся, -ешся, сов. в. уробитися, -блюся, -бишся, гл. Запачкиваться, запачкаться чѣмъ, впачкаться во что. *Хто коло чого ходить, то ся тим і уробить*. Ном. № 5996.

Уробище, -ща, с. Выкидышь. Полт. Харьк. Мил. 16.

Урод, -ду, м. = Уробкай. *Уроди у вас ладній?* Вх. Зн. 476.

Урода, -ди, ж. Вообще физическія качества, въ частности: красота, миловидность. *Погинули депутати шляхецької вроди*. Нп. *Ой гляну я в чисту воду та на свою вроду, — аж-но моя врода на личеньку красна*. Мет. 65. *Моя врода, як повная рожа: і на личеньку рум'яненька, і на стану гожа*. Макс. *Співають у пісні, що нема найкращого на вроду, як ясна зоря в погоду*. К. (ЗОЮР. II. 199). *Хорошая дружина на вроду*. КС. 1883. II. 400. Ум. **Уродонька**.

Уродай, -дая, м. Красавецъ. *Уродаю то й у свитині пригоже*. Ном. № 14250.

Уроджай, -джаю, м. = Урожай. Грин. І. 284.

Уродити, -ся. См. **Урожати, -ся**.

Уродливий, -а, -е 1) Красивый, пригожий. *Не родись богатий та вродливий, а родись при долі та щасливий*. Ном. № 1673. *А виросла як панна, чорнобрива, уродлива*. Шевч.

268. 2) Способный, даровитый. Там такий був чоловік на все вродливий. Рудч. Ск. I. 74.
3) Урожайный. Лани мої уродливі. ЗЮЗО. I. 549.
- Уро́дник, -ка**, м. Красавець. Встрѣчено у Щоголева. Мусить вродник в кого небудь попитатися поради. Щог. В. 42.
- Уро́дниця, -ці**, ж. Красавица. Встрѣчено у Щоголева. Тихим сном навіки вродниця заснула. Щог. В. 63.
- Уродонька, -ки**, ж. Ум. оть урода.
- Урожа, -жі**, ж. = Урожай. Шух. I. 38. Ой дай-же, Боже, на хліб урожу. Гол. IV. 553.
- Урожай, -жаю**, м. Урожай. Не вважай на врожай, а гречку сій, то хліб буде. Ном. № 5845. Не проси у Бога дощу, а проси урожаю. Ном. № 7270.
- Урожайний, -а, -е**. Урожайный. На той рік урожайне літо буде. Ном. № 13412.
- Урожати, -жаю, -єш**, сов. в. **уродити, -джу, -диш**, гл. 1) Рожать, родить. Уродила мама, що не прийма й яма. Ном. № 2918. Не уродить сова сокола — іно таке, як сама. Ном. № 7152. 2) Хорошо вырастать, вырасти и принести плодъ, уродить. Як мак не вродить, то голоду ще не буде. Які груші уродили. Шевч. 178. Уродив постернак. Шевч. 243. Яке Бог уродив, таке й жну. Ном.
- Урожатися, -жаюся, -єшся**, сов. в. **уродитися, -джуся, -дишся**, гл. 1) Родиться. Хто дурнем уродився, тому дурнем і вмерти. Ном. № 6150. Який вродивсь, таким і вмерти. Ном. № 3209. 2) Урожаться, уродиться. Там вони врожаються і цвітуть. О. 1862. VIII. 16. Вродилось просо таке славне. Рудч. Ск. II. 136. Та вродиться та льониченько. Мет. 34. Впори мілко, посій рідко, уродиться дідько. Посл. Де не посій, то вродиться. Вездь онь, во все вмѣшається. Ном. № 2787. 3) Появиться сразу, неожиданно появиться. Поки півні заспівали, — вже вродилась криниця. Рудч. Ск. II. 119. Він так і вродивсь перед моїми очима. МВ. (О. 1862. III. 61).
- Урожде́нець, -нця**, м. Уроженець. Волч. у.
- Урож'я, -ж'я**, с. Урожай. Не тучить множ'я, єно урож'я. Шейк.
- Урозсип**, нар. Вразсыпную. Од його всі врозсип, як голуби од шуліка. МВ. I.
- Урозумити, -млю, -миш**, гл. Уразумить. Твоє діло навчить її, вразумить. Шевч. 282.
- Уроїтися, уроюся, -їшся**, гл. — в голову. Засѣсть въ головѣ. Вроївся мені в голову Семен небіжчик. НВолын. у.
- Уроки, -ків**, м. Сглазь. Мил. 33. Виливали переполох, вмивали од уроків. Кв. Від уроків і Бог не заховає. Ном. На бджолу уроки нападуть. Мнж. 152. Ум. **Уро́ченьки**. Ув. **Уро́чища**. Вишептати уроки-урочища. Мнж. 152. У гуцуловъ въ ед. ч.: **уро́чище**. Шух. I. 210.
- Уроніти, -ню, -ниш**, гл. Уронить. Маруся віри не йняла, слізки не вронила. Мет. 177.
- Уростати, -таю, -єш**, сов. в. **урости, -ту, -теш**, гл. 1) Вростать, врости. В землю вросла. Ном. № 9404. 2) Виростать, vyrости, возростать, возрости. Виростав з того визнаття гнів його на Галю. МВ. (О. 1862. I. 84). 3) Заростать, зарости. Стала стежка травною вростати. Щог. В. 69. Простружу дороженьку к святій неділонці, — травицею вросте. Мил. 193.
- Уро́стич и уростіч**, нар. Въ, разныя стороны, вразсыпную. Турки не стяжились да вростич. ЗОЮР. I. 6. Коні, як почують чорта, то вростіч. Стор. I. 124.
- Урочина, -ни**, ж. = Уроки. Чуб. I. 43.

Урочистий, -а, -е. Торжественный. *Підождемо до врочистого часу. Спаси мене в день судний, урочистий.* К. ЦН. 285. **Урочисте свято.** Годовой праздник. Подол. г. О. 1861. Х. 47. К. МБ. Х. I. **Урочиста оказія.** Высокоторжественный день (крестины, именины и т. п.). Подол. г. О. 1861. Х. 47. То-же значеніе: **урочісте діло.** Сим. 204.

Урочисто, нар. Торжественно.

Урочити, -чу, -чиш, гл. = **Уректи?** *Як ся убрав, так го уронили.* Ном. № 11187. *Козак дівчину врович.* Грин. III. 656.

Урочища, -чищ, м. мн. Ув. отъ уроки. Грин. II. 33.

Урочище, -ща, с. 1) Урочище. К. ЧР. 257. 2) См. **Уроки.**

Урубати, -баю, -єш, гл. 1) Нарубить небольшое количество. *Сиди ж ти, дочко, а я піду, дровець урубаю.* Рудч. Ск. II. 66. 2) Ранить рубя. 3) Имѣть достач очную силу, остроту для того, чтобы быть въ состояннїи рубить — говорится какъ о человѣкѣ, такъ и объ инструментѣ. *Та він сього не вруба, — нема в його сили. Аби якою сокирою дуба не врубаєш. Ні стругом не встругати, ні сокирою не врубати.* Грин. I. 237.

Урубатися, -баюся, -єшся, гл. Врѣзаться, врубиться. *Уже глибоко в дуба врубався.*

Урублити, -блю, -лиш, гл. Нажать рублемъ. *Врубли добре снопи.*

Урубний, -а, -е = Рублений? *Пливи, пливи, квітко, до врубної криниці.* Нп.

Уруна, -ни, ж. Выходы озимыхъ хлѣбовъ осенью. *Добра вруна, треба спасувать. Пожени коні на вруну.* НВолын. у. *Гарні вруна сього року.* НВолын. у.

Урунитися. См. **Урунюватися.**

Урунюватися, -нююся, -єшся, сов. в. урунитися, -нюся, -нишся, гл. Покрывать, покрыть ниву густыми всходами, густо всходитъ, взойти, куститься (о посѣвѣ). *Житом. Литин. Брацлав. у. Хлѣб, спасибі Богові, добре врунився. Як уруниться хлѣб, то пускають скот пастись. Литин. у. От побачите, що до перших приморозків ше так вруниться, як того треба.* Брацл. у.

Уручати, -чаю, -єш, сов. в. уручити, -чу, -чиш, гл. Вручать, вручить, дать въ руки. *Уручаю тебе, серденьтко моє, а единому Богу.* Мет. 24.

Уряд, -ду, м. 1) Должность. *Вмер паволоцький полковник, що послі Шрама уряд держав.* К. ЧР. 15. *Який-такий уряд — луччий, ніж проста служба.* Ном. № 956. *Не знаю, то ще не за мого вряду було, — казав чабан.* Екат. у. 2) У правленіе, правительство.

Уряджати, -джаю, -єш, сов. в. урядити, -джу, -диш, гл. Устраивать, устроить. См. **Уряжати.**

Уряджатися, -джаюся, -єшся, сов. в. урядитися, -джуся, -дишся, гл. Устраиваться, устроиться. См. **Уряжатися.**

Уряди-годи, нар. Изрѣдка. *А був наги батько такий-то грізний! Вряди-годи пустить на улицю погулять з дівчатами.* МВ. 1.

Урядник, -ка, м. Чиновникъ, должностное лицо. Шейк. Чуб. II. 71, 72.

Урядників, -кова, -ве. Принадлежащій чиновнику. Шейк.

Урядницький, -а, -е. Чиновничій. Шейк.

Урядовий, -а, -е. Казенный, правительственный, офіціальний.

Урядок, -дку, м. Установленіе, порядокъ. *Через тоті пани, пани, через ті урядки прийде ми се завішити ногами до грядки.* ЗЮЗО. II. 554.

Урядування, -ня, с. 1) Отправление службы. Шейк. 2) Управление (правительственное).

Урядувати, -дую, -єш, гл. 1) Отправлять службу. 2) Управлять (о правительствѣ).

Уряжати, -жаю, -єш, сов. в. урядити, -жу, -диш, гл. Украшати, украсити. *Як глянеш на Київ, то так і леліють церкви уряжені та золоті.* Змієв. у. *Квітками вряжені долини.* Щог. Сл. 59. См. **Уряджати.**

Уряжатися, -жаюся, -єшся, сов. в. урядитися, -жуся, -дишся, гл. Наряжаться, нарядитися. *У жупан синілі вряжуся.* Рудч. Чп. 112. См. **Уряджатися.**

Урясити, -шу, -сиш, гл. Густо увѣшати. *Прехороше врясили вильце калиною й барвінком.*

Урятувати, -тую, -єш, гл. Спасати.

Ус, уса и вус, вуса, м.; мн. уса (вуса) и уси (вуси). 1) Усь. *Сивий ус, стару цуприну вітер розвіває.* Шевч. 8. *Оддай мене за такого, що не має вуса, — він на мене кивне-моргне, а я й засміюся.* Нп. *Моргнув якось усима.* Г. Барв. 367. **Під усом бути.** *Находиться въ возрастѣ 19 — 20 лѣтъ. Парубок під усом.* НВолын. у. *Хлопець під усом, літ двадцять йому.* Г. Барв. 251. *Уса у кішок, у собак.* 2) Ость въ колосѣ хлѣбнаго растенія. 3) мн. **уси (вуси).** Въ верхней одеждѣ (кожушанка, свита, кунтуш, керсетка и пр.): внутрєннія складки сзади (иногда съ боковъ. Чуб. VII. 421) по шву отъ таліи внизъ, образовавшаяся вслѣдствіе вставки длинныхъ равнобедренныхъ треугольниковъ въ нижнюю часть одежды. КС. 1893. У. 275. *Свита до трьох усів.* О. 1862. IX. 68. *Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий.* Котл. Ен. См. **Хванд.** Ум. **Усик, усичок, усок, усочок.** *До усиків пошити.* Чуб. VII. 4 33.

Усаджувати, -джую, -єш, сов. в. усадити, -джу, -диш, гл. 1) Всаживати, всадити, посадити. *В темницю всадіте.* АД. I. 38. *Хоч у ступу всадіть та пирогами годуйте — все буде однака.* Ном. № 2908. 2) Втыкати, воткнути, всовывати, всунути. *Всадив ножа в груди.*

Усажати, -жаю, -єш, гл. = Усаджувати. Рудч. Ск. II. 75.

Усамобожити, -жу, -жиш, гл. Умолити, упросити. *Насилу усамобожили, щоб вернув гроші.* Шейк.

Усань, вусань, -ня, м. Усачъ.

Усапатися, -паюся, -єшся, гл. Запыхаться.

Усатий, вусатий, -а, -е. 1) Усатый, усастый. *Хлопці вусатії і дівки косатії.* Лукаш. 149. 2) Остистый. *Усатий ячмінь.* Ном. № 10163. 3) **Вусаті уставки.** Родъ вышивки. Kolb. I. 48, 49.

Усвиріпитися, -плюся, -пишся, гл. Сильно надоѣсть. *Усвиріпився ж мені!* Ном. № 2766. *Всвиріпилося мені це тканиня — Господи!* Змієв. у.

Усвітити, -чу, -тиш, гл. Освѣтити. *Оченьками всю світлоньку всвітили.* Нп.

Усе, нар. 1) Все. *Усе забрав, нам нічого не кинув.* 2) Постоянно, всегда, все. *Усе я, та я — чом-же ви не говорите?* Ном. № 2980. *Був собі купець: він усе їздив по морі.* Рудч. Ск. I. 100. *Зіма біла, та не їсть снігу, а все сіно.* Ном. № 621. **Все їдно.** Все равно.

Усевіда, -ди, об. Всевѣдающій человекъ. *І ходитиме всевіда з хати до палати.* К. XII. 47.

Усевладник, -ка, м. Надъ всѣмъ господствующій, всемогущій. *Молюсь всевладнику, земному Богу (папі).* К. НС. 39.

Усевладництво, -ва, с. Всемогущество. *Нема йому ні наситу всевладництвом, ні вину.* К. ПС. 51.

Усевладній, -я, -є. Всемогущій. *Подай мені всевладню силу мови.* К. ПС. 39.

Уседіти, -джу, -диш, гл. = Усидіти. *От кабан не уседів, повернувсь.* Рудч. Ск. I. 26.

Усезнайко, -ка, м. Всезнайка.

Усезнання, -ня, с. Всезнання. *Всезнання обіцяв диявол вві.* К. МБ. III. 260.

Усей, уся, усе, м'ст. = **Увесь.**

Усеїда, -ди, об. Всеядный.

Усеїдний, -а, -е. Всеядный. **Усеїдний тиждень.** Сплошная недѣля, когда въ среду и пятницу не постятъ. О. 1862. IV 91. *На всеїдній у неділю вона спарувалась.* Шевч. 260.

Уселитися. См. **Уселятися.**

Уселюдний, -а, -е. Публичный, всенародный.

Уселюдно, нар. Публично, всенародно.

Уселякий, -а, -е. Всяческій, различный. *На щастя вселяке май серце однаке.* Ном. № 1708.

Уселяково, нар. Всячески, различно. *Бачили ми вже вселяково: нехай ще й так побачимо.* Ном. № 4939.

Уселитися. См. **Уселятися.**

Уселятися, -ляюся, -єшся, сов. в. уселитися, -люся, -лишся, гл. Поселяться, поселиться. *На їй Господь вселився і вовіки буде жити.* К. Псал. 151. *Вселилась панночка.* МВ. (О. 1862. III. 44). *Терпи лихо, що вселилося.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Уселячина, -ни, ж. Всячина. Бессараб.

Усемогучий, -а, -е. Всемогущій. *Бог всемогучий.* О. 1862. III. 32.

Усенародній, я, е. Всенародный. *Право всенародне.* К. ПС. 136.

Усениця, -ці, ж. = **Гусениця.**

Усеношна, -ної, ж. Всеношная.

Усень (только им. пад. ед. ч. муж. род.), **усенький, -а, -е, м'ст.** = **Усей.** *Не так родина, як всень рід.* Чуб. IV. 674. *Лежать всенькі трое.* КС. 1883. III. 671. *Кривеньке, маленьке збігало поле всеньке.* Ном. заг. № 374. *Ой шкода, шкода та синього цвіту, що він розсіявся по всенькому світу.* Грин. III. 622.

Усердя, -дя, с. Усердіе. *Тоді на його велике усердіе маю.* АД. I. 118.

Усесвітній, -я, -є. 1) Всемірний. *Перед нами море всесвітньої науки одкривалось.* К. XII. 96. *Святої правди і любови зоря всесвітня зійшла.* Шевч. 603. 2) Всеобщій. *Всесвітній кум і сват.* Гліб. 3) Извѣстный всему свѣту. *Якась старая баба, знахурка всесвітня.* Мкр. Н. 32. *Дам тебе за князя, чи за графа, за багатиря всесвітнього.* МВ. (О. 1862. III. 39).

Усещедрий, -а, -е. Въ высшей степени щедрый. *Подай же й нам, всещедрий Боже, отак цвісти, отак роста.* Шевч. 649.

Усещедрість, -рости, ж. Щедрость въ высшей степени. Грин. III. 149.

Усидіти, -джу, -диш, гл. Усидѣть. *На улицю не піду і дома не всиджу.* Мет. 116.

Усик, -ка, м. Ум. отъ ус.

Усилити, -ся. См. **Усиляти, -ся.**

Усилковуватися, -вуюся, -єшся, гл. Силиться, стараться. *Не дурно ж вони так усилковувались мене випхнути.* Мир. ХРВ. 387.

Усиловувати, -вую, -єш, сов. в. усиловувати, -лую, -єш, гл. Принуждать, принудить, силой заставить. *Як не хочу я пасти, то хіба ти мене всилуєш? Паси, сам.* Канев. у.

Усиловуватися, -вуюся, -єшся, гл. = **Усилковуватися.** *Католицькі пани з нашими перевертнями усилковувались унію на Вкраїні прищепити.* К. ЧР. 10.

Уси́ду, нар. Сь трудомъ, едва. *Всилу вона від неї вирвалась.* Мнж. 2. *Всилу п'ять місяців пробула в них.* Г. Барв. 368.

Усилувати. См. **Усиловувати.**

Усильніти, -нію, -єш, гл. Усилиться.

Усиляти, -ляю, -єш, сов. в. **усилити, -лю, -лиш**, гл. Вдѣвать, вдѣть нитку въ иглу.

I. Усилятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **усилитися, -люся, -лишся**, гл. Вдѣваться въ иглу (о ниткѣ).

II. Усилятися, -ляюся, -єшся, гл. Навязываться. *Не кличуть нас на хрестини, то ми й не всиляємось.*

Усинобо́жити, -жу, -жиш, гл. = **Усамобожити?**

Усиновити. См. **Усиновляти.**

Усиновлення, -ня, с. Усыновление.

Усиновляти, -ляю, -єш, сов. в. **усиновити, -влю, -виш**, гл. Усыновлять, усыновить.

I. Усипати, -паю, -єш, сов. в. **усипати, -плю, -плеш**, гл. 1) **Всыпа́ть, всы́пать.**

Борошенця всипать. Рудч. 2) **Наливать, налить.** *Усип меду і горілки.* Мет. *Ганнусю, усип мені осьмусю.* Ном. № 11658. 3) **Отливать, отлить** (изъ металла). *Аби усипати що з мосяжі, треба фірмака.* Шух. I. 281. 4) **Только** сов. в. **Войти гурьбой.** *Одчиняє він хату, уступив, молодиці за ним всипали.* МВ. (О. 1862. I. 91).

II. Усипати, -паю, -єш, гл. **Спать, засыпать.** *Мати сина колихала, дні і ночі не всипала.* Грин. III. 381.

Усипище, -ща, с. **Сосудъ, помѣщеніе для сынучихъ тѣлъ.** *Лебед. у. Ходили до його і в хату, і всяке всипище трусили, — так нічого не знайшли.* Александров. у. *Всипища у нас не багато, то ми й насипали жита на горищі.* Павлогр. у. *Оця діжка тільки на всипище й годяща.* Богодух. у.

Усипляти, -ляю, -єш, гл. **Засыпать, заспать.** *Полягали й усі спати, а менший став вартувати. Менший братік не всипляє.* Нп. *Мати сина колихала, і день, і ніч не всипляла.* О. 1862. V. 89. См. **II. Усипати.**

Усиплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **успатися, -плюся, -пишся**, гл. **Засыпать, заснуть совершенно, глубокимъ сномъ.** *Дитинка тільки почала всиплятися, аж і збуджено. — Гомонить тихше, покуль дитина вспиться. Воно як успиться, так довго спатиме.* Черн. у.

Усиротіти, -тію, -єш, гл. **Осиротѣть.** *Чого се я такеньки і чим зажурилась?... Чи я ж сьогодні всиротіла? чи се тепер тільки зубожіла?* МВ. II. 105.

Уситі́ти, -чу, -тиш, гл. — **меду.** **Сдѣлать, сварить меду.** *Для свого синка меду вситила.* Гол. *Я сусідам угоджу, конав меду усичу.* Гол. I. 296.

Усихати, -хаю, -єш, сов. в. **усох(ну)ти, -хну, -неш**, гл. 1) **Засыхать, засохнуть.** *Не прийнялись три ясени, тополя всихала.* Шевч. 393. *Верба усохла, похилилась.* Шевч. 387. 2) **Усыхать, усохнуть, отсыхать, отсохнуть.** *Бодай тобі, вражий сину, права рука всохла.* Мет. 172.

Усичок, -чка, м. Ум. отъ ус.

Усі́ди, нар. Всегда. *Послухавши жука, всі́ди в гною будет.* Ном. № 5984.

Усі́дати, -даю, -єш, сов. в. **усісти, усяду, -деш**, гл. 1) **Садиться, сѣсть.** *Летить ворон з чужих сторон, на могилі усідає.* Гол. I. 96. *Не вспів козак Нечай на коника всісти.* Лукаш. 110. 2) **Обсѣдать, обсѣсть.** *Гайвороння чисто всіло дерева.*

Усідлати, -лаю, -єш, гл. Осѣдлатъ. *Всідлав ворон-коницешка.* Гол. I. 275.

Усікати, -каю, -єш, сов. в. усікнути, -ну, -неш и усікти, усічу, -чеш, гл. 1)
Отрубывать, огрубить. *Судили його військовою радою і присудили усікнути голову.* К. ЧР. 28. 2) = **Врубати 3.** *Дубей ніхто не ноже ні всікти, ні врубати.* Мнж. 152.

Усілякий, -а, -е = Вселякий. Ном. № 347.

Усінниця, -ці, ж. = Гусениця. Вх. Пч. I. 6.

Усісінький, -а, -е. Рѣшительно весь.

Усісінько, нар. Рѣшительно все.

Усісти. См. **Усідати.**

Усічи, -чу, -чеш, гл. = Усікти. Шейк.

Усіяти, усію, -єш, гл. Засѣять. *Я ж тее поле коп'єм скопаю, поп'єм скопаю і стрілками всію.* АД. I. 27.

Усакнути, -кну, -неш, гл. = Ускочити. У горох усакну́ти. *Нарушить супружескую вѣрность.* Ном. № 8823.

Ускакувати, -кую, -єш, сов. в. ускочити, -чу, -чиш, гл. *Вскакивать, вскочить во что, впрыгивать, впрыгнуть. Я буду ускакувать в утробу жінкам, та й буду їх мордувати.* Стор. I. 55. *Ускочив по самі вуха.*

Ускок, -ку, м. *Каскадь на рѣкѣ.* Шух. I. 316.

Ускоки, нар. *Вскачъ.*

Ускорах, нар. *Вскорѣ. Гарно, як ускорах се буде, а як же довго.* Змієв. у.

Ускорен, прил. = Скорен. *Бог хоч не вскорен, та влучен.* Ном. № 47.

Уско́сом, нар. *Искоса. Здалека сідає, вскосом дивиться.*

Ускочити. См. **Ускакувати.**

Ускочку, нар. *Галопомъ. Я їхав нерівно: де ристю, а де вскочку, бо постилався знайти воли, щоб не попались де у шкоду.* Новомоск. у.

Ускромадити, -джу, -диш, гл. Немного наскрести.

Ускроміти. См. **Ускромляти.**

Ускромляти, -ляю, -єш, сов. в. ускроміти, -маю, -миш, гл. *Укрощать, укротить, смирять, смиритъ. Царя Латина ускромити.* Котл. Кн. VI. 20. *Ускромить своє серце.* Ном. № 3355.

Ускрут, нар. *Сейчасъ-же. Тільки ввійшли, вскрут і пішли — не гаялись ні трохи.* Екат. у.

Ускуб(ну)ти, -бну, -неш, гл. 1) *Дернуть за волосы. Хто схоче, добре ускубне за вражий чуб його зубами.* Гліб. 2) *Урвать, дернуть. Вскубни трохи сіна. Живемо... як горох при дорозі: хто не схоче, той не вскубне.* Котл. НП. 367.

Ускучитися, -чуся, -чишся, гл. *Надоѣсть, наскучить. Був то багач, і бідний чоловік ходив до нього худоби позичати, і йому вскучилося давати.* Драг. 54.

Уславити, -ся. См. **Уславляти, -ся.**

Уславляти, -ляю, -єш, сов. в. уславити, -влю, -виш, гл. *Прославлять, прославить. Од Припеті до Синюхи вславили себе Обухи.* К. Досв. 113. *Славою його уславив, шаною його звеличив.* К. Псал. 15.

Уславлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. уславитися, -влюся, -вишся, гл. *Прославляться, прославиться. Клепачі з давних-давен уславились по Лубенищині злодійством.* Ном. № 1365.

Услід, нар. *Вслѣдъ. За нею вслід і батько.* Стор. I. 61.

Услон, -ну, м. = **Ослін.** Маркев. 106.

Услуга, -ги, ж. Услуженіє, прислуживаніє. *Взяли мене на вслугу до молодої палії.* МР. II. 33.

Услужувати, -вую, -єш, гл. Услуживать. *Се ж того так Антін їй і вслужував. Раз ізняв у неї коромисло з плечей та й поніс відра в пекарню.* Г. Барв. 327. *Він вам услужує.* Пирят. у.

Услужування, -ня, с. Прислуживаніє.

Услужувати, -гую, -єш, гл. = **Услужувати.** *Нема нам ні сну, ні спочинку: бігаємо, вслужуємо, клопочемось з ранку до вечора.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Услужити, -жу, -жиш, гл. Оказать услугу, услужить. *На́ тобі; ще й плахта буде, коли послужиш.* Шевч. 304.

Услужливий, -а, -е. Услужливый. Стор. I. 108.

Услужник, -ка, м. Прислужникъ.

Услухнути, -ну, -неш, гл. Послушаться кого. *Услухнув мене.* Вх. Лем. 476.

Усмагнути, -гну, -неш, гл. О ягодахъ: доспѣть. *Соку вишні набрались, та ще не усмагли, кислі дуже.* Волч. у.

Усмажитися, -жуся, -жишся, гл. 1) Изжариться. *Капуста усмажилась. Гуска усмажилась.* 2) = **Удушніти.** *Він лежить у неї на колінах, та так усмажився, що й заснув.* Грин. II. 63.

Усмак, нар. Всласть, со вкусомъ.

Усмакувати, -кую, -єш, гл. Найти по вкусу что, разлакомиться на что. *Діти всмакували горох.* Лебед. у. *Не їдять діти й огірків, як усмакували губи (= гриби).* Волч. у.

Усмерть, нар. До смерти. *Того заїла всмерть, другого обідрала.* Гліб.

Усмикнути, -кну, -неш, гл. Рвануть, дернуть.

Усмирити. См. **Усмиряти.**

Усмиряти, -ряю, -єш, сов. в. усмирити, -рю, -риш, гл. Усмирять, усмирить. *Морську безодню усмиряеш.* К. Псал. 14 4.

Усмїлитися, -люся, -лишся, гл. Осмѣлиться, найти смѣлость. *Коли б воля, заспївав би так, щоб і на селі лунало... не всмілимось.* МВ. (О. 1862. III. 35)

Усмїти, -нію, -єш, гл. Посмѣть.

Усмїх, -ху, м. Улыбка. *Де той погляд молодецький, де той всміх веселий.* МВ. II. 11.

Чоловік усміхається.... Чого це в тебе такий дивний усміх? Драг. 76.

Усмїхатися, -хаюся, -єшся, сов. в. усміхнутися, -хнуся, -нешся, гл. Улыбаться, улыбнуться. *І любуються, і радіють, і усміхаються.* Рудч. Ск. I. 131.

Усмїхливий, -а, -е. Улыбающийся. *Усе був приятний і усміхливий.* О. 1862. II. 78.

Усмїхнутися. См. **Усмїхатися.**

Усмїшити, -шу, -шиш, гл. Насмѣшить.

Усмїшка, -ки, ж. = **Усмїх.** *До смерти не забуду його погляду, його усмішки.* Стор. II. 215.

Усмоктати, -ся. См. **Усмоктувати, -ся.**

Усмоктувати, -тую, -єш, сов. в. усмоктати, -кчу, -чеш, гл. Втягивать, втянуть въ себя, всасывать, всосать. Мир. ХРВ. 122.

Усмоктуватися, -туюся, -ешся, сов. в. усмоктатися, -кчуся, -чешся, гл. 1)
 Всасуватися, всосатися. 2) Вваливатися, ввалитися. *Худа, щоки усмоктались у середину.*
 Мир. ХРВ. 180.

Усмоліти. См. Усмолювати.

Усмолювати, -люю, -еш, сов. в. усмоліти, -лю, -лиш, гл. Осмолювати, осмолювати.

Уснаститися, -щуся, -стишся, гл. Укрѣпитися. Скільки, раз скидали ми свого попа, так ні, уснастивсь таки, та й досі. Лебед. у.

Усобитися, -блюся, -бишся, гл. Производить усобицу, раздоръ. Всобитись, не хочу з козаками. К. Бай. 142.

Усобиця, -ці, ж. Усобица. Криваві усобиці замуєш. К. Псал. 144.

Усобник, -ка, м. Крамольникъ. Не ви прокляті, а гетьмани, усобники ляхи погані. Шевч. 142.

Усовістити. См. Усовіщувати.

Усовіщати, -щаю, -еш и усовіщувати, -щую, -еш, сов. в. усовістити, -віщу, -стиш, гл. Усовѣщати, усовѣстити, уговаривати, уговорити. К. ЧР. 300. Почала й тітка мене всовіщати. О. 1862. VII. 44.

Усо́к, -ска, м. Ум. отъ ус.

Усоко́тити, -кочу, -тиш, гл. Уберечь, сохранить. Через те, що ти.... відступив від гріха, Бог тебе усоко́тив від вічної тої пропасти. Гн. 73.

Усо́лити, -лію, -еш, гл. Просолитися. Губи (родъ грибовъ) як усоліють, то такі гарні. Лебед. у.

Усо́лодати, -ся, -даю, -ся, -еш, -ся, гл. Сдѣлаться сладкимъ. Усо́лодив (усолодається) тісто. Волч. у.

Усо́лодити, -джу, -диш, гл. Усладить. І всолодить його потомкам житні муку. К. МХ. 11.

Усо́лодитися, -джуся, -дишся, гл. Усладиться, насладиться. Усо́лодився, як первак у хріні. Ном. № 1224 5.

Усо́ро́мити, -млю, -миш, гл. Пристыдить.

Усо́хлий, -а, -е. Засохлий. Побачили смоковницю, всохлу від коріння. Єв. Мр. XI. 20.

Усо́х(ну)ти. См. Усихати.

Усо́чок, -чка, м. Ум. отъ ус.

Успі́вати, -ваю, -еш, сов. в. успіти, -пію, -еш, гл. Успѣвать, успѣть, поспѣть. Ой не всіла дівчинонька край віконця сісти. Мет. 90.

Успі́шати, -шаю, -еш, гл. Спѣшити, торопитися. А там за горами брала дівка льон; вона брала, додому всішала, додому втішала — боялася вовка. Грин. III. 667.

Успі́шатися, -шаюся, -ешся, сов. в. успішитися, -шуся, -шишся, гл. Успѣвать, успѣть. Утішайсь поперед за неї сказати: тпру! Грин. I. 285. Аби втішився вхопити. Волч. у. Не втішилось Бондарівні пісеньки співати. Грин. III. 615.

Усподі, нар. 1) На днѣ. 2) На низу. Всі вподі — не на версі. Ном. № 1047.

Усправедли́вити. См. Усправедли́влювати.

Усправедли́влювати, -люю, -еш, сов. в. усправедли́вити, -влю, -виш, гл. Оправдывать, оправдать.

Усправедли́витися, -влюся, -вишся, гл. Оправдатися.

Усправжки, успражки, нар. Вь самомъ дѣлѣ, серіозно. *От же вн вспражки..., а я тільки пожартував.* О. 1862. VIII. 24.

Успятки, -ток, мн. Каблуки? *Бив, бив, а тоді кинув об землю та давай успятками ще надолужати.* Харьк.

Уста а вуста, уст и вуст, с. мн. Губы, уста. *Утри мої смажніи уста, а сахарнії і сам утру.* Ном. № 2315. *Сей народ устами мене шанує.* Св. Мр. VII. 6. **У ко́го в руках, у того й в устах.** При потчиваніи гостя напиткомъ отвѣтъ гостя хозяину, означающій желаніе, чтобы хозяинъ выпилъ первый. Ном. № 11603. **І крихти в устах не було́.** Ничего не ѣлъ. *А я нині і кришечки хліба в устах не мав.* Федьк. **Золоті у тебе уста.** Какъ ты хорошо, красиво говорить. К. Досв. 118. **З уст ні пари.** Молчить, но говорить ни слова. *Вона все ходить, з уст ні пари.* Шевч. 28. Ум. **Устонока(ки), устка, усточка(ки).** *З чистих усток 'но словенько.* Гол. I. 19. *Шкода ж моїх красних усток.* Гол. I. 294.

Уставання, -ня, с. Вставаніе. Ум. **Уставаннячко.** *Жаль мені раннього вставаннячка.* Мет. 183.

Уставати, -таю, -ещ, сов. в. **устати, -тану, -неш**, гл. 1) Вставать, встать. *Буду вставать я раненько.* Мет. 65. *Ви ж було раненько встаєте.* Мил. 200. *Устала раненько, умилась біленько, хазяїну на добридень дала.* Рудч. Ск. I. 15. *Ледви встала, поклонилась, вийшла мовчки з хати.* Шевч. 73. 2) Подыматься, подняться, вздыматься. *Подай нам, Господи, з неба дрібен дождик, а з низу буйний вітер! Хочай-би чи не встала на Чорному морю бистрая хвиля, хочай-би чи не повиривала якорів з турецької каторги!* АД. I. 89. *Ой із-за гори, з-за крутенької густий туман уставав.* Мет. 464. *Кругом аж курява вставала.* Шевч. 565. *Встає хмара з-за лиману.* Шевч. 51. 3) Слѣзать, сходить. *То козак козацький звичай знає, із коня вставав.* Мет. 4) Восставать, возстать. *На гвалт Пулавського і Паца встає шляхецькая земля.* Шевч. 131. *Син устане на батька, а батько на сина.* Г. Барв. 319. 5) Восходитъ, взойти. *Вже сонце встає із-за гори.* Стор. М. Пр. 4 8. 6) Наступать, наступить. *Встала й весна, чорну землю сонну розбудила.* Шевч. 195. 7) Происходить, произойти. *З тихеньких все лихо встає.* Ном. № 3032.

Уставити. См. Уставляти.

Уставка, -ки, ж. Вь сорочкѣ: вышитая вставка на плечахъ. Гол. Од. 73, 43. Шух. I. 125, 130, 159. *Мамо, дайте мені уставки, — я довишиваю.* Г. Барв. 541.

Уставляти, -ляю, -ещ, сов. в. **установити, -влю, -виш**, гл. 1) Вставлять, вставить. *Що ж будеш робить! свого розуму не вставиш.* Ном. № 6294. **У тебе одній клепки в голові нема. Тобі треба клепку вставити.** Ты глупъ. Тебя нужно вразумить. Ном. № 6254. 2) Ставить, поставить во что. *Коницка вставте до кінничейки.* АД. I. 37.

Установа, -ви, ж. 1) Обычай, обыкновеніе. *У нас така вже установа.* Федьк. 2) Постановление. *Не ходив я своїм робом, шанував його встанови.* К. Псал. 38. 3) Условіе. *А таки ж у нас була установа: я тобі з карб. та мішок борошна, а ти....* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Установити. См. Установляти.

Установляти, -ляю, -ещ, сов. в. **установити, -влю, -виш**, гл. Установить. *Своєї ціни не установиш.* Ном. № 10544.

Устанок, -нку, м. Время вставанія. *Робив од устанку до смерку.*

Устарати, -раю, -еш, гл. Постараться, достать, припасти. *Сафат було і скорому устарає що треба.* Федьк.

Устаріти, -рію, -еш, гл. Состариться. *Уже встарів віл.* НВолын. у.

Устарітися, -ріюся, -ешся, гл. Состариться, созрѣть вполнѣ. *Поки молода кукуруза, то біла, а як устариється — жовта.* НВолын. у. *Хай устариються огірки, то буде на насіння.* НВолын. у. *Устарівся мак.* Грин. II. 86.

Устати. См. Встати.

Устатчитися, -чуся, -чишся, гл. — у слові. Сдержать слово. *Антосьо... встатчився в слові.* Св. Л. 268.

Устелити, -ся. См. Устеляти, -ся.

Устеляти, -ляю, -еш, сов. в. устеляти, -лю, -леш, гл. Устилать, устлать, покрывать, покрывать. *Ой ідуть дощі все тучніі, а землю прикропляють і травною устеляють.* Грин. III. 637. *Устілки устеляти у чоботи.* Конст. у.

Устелятися, -ляюся, -ешся, сов. в. устелитися, -люся, -лешся, гл. Устилаться, устлаться, покрываться, покрываться, укрываться. *Я морозу не боюся, листом устелюся. Гарна дорога встелилась за ніч (ночью шель снѣгъ).* НВолын. у.

Усте́нок, -нку, м. 1) Входное отверстие въ рыболовномъ снарядѣ, наз. **котець** (см.). Браун. 15. См. **Вустенок.** 2) Узкое входное отверстие въ загородѣ для овецъ. О. 1862. V. Кух. 38.

Устерегти, -жу, -жеш, гл. Уберечь, укараудить. *Ярчук... і од чорта устереже, і відьму задавить.* Стор. М. Пр. I. 112. *Чи встережете мене?* ЗОЮР. II. 79.

Устерегтися, -жуся, -жешся, гл. Уберечься. *Хатнього злодія не встережешся.* Ном. № 11096.

Устигати, -гаю, -еш, сов. в. устиг(ну)ти, -гну, -неш, гл. Успѣвать, успѣть, поспѣть. *Не встиг козак Нечай на коника всісти.* Макс. *Зараз Левка стали заганяти: насилу встигла йому Ївга подати сорочечку.* Кв. II. 228.

Устид, -ду, м. Стыдѣ. *Йому такий встид, як тій кобилі, що віз переверне.* Ном. № 3171.

Устидатися, -даюся, -ешся, гл. Стыдиться. *Чим мудрий встидається, тим дурний пишається.* Ном. № 6177.

Устиджати, -джаю, -еш, сов. в. устидити, -джу, -диш, гл. Стыдить, пристыдить. *Стала його устиджати.* Чуб. V. 582.

Устидитися, -джуся, -дишся, гл. Устыдиться, постыдиться. *Да познають і встидяться що ти, Боже, моя поміч.* К. Псал. 200.

Устидливий, -а, -е. Стыдливый. Желех.

Устидливість, -вості, ж. Стыдливость. Желех.

Устидно, нар. Стыдно. *Дружці встидно стало.* Грин. III. 507.

Устилати, -лаю, -еш, гл. = Устеляти. *Зеленим барвінком камінь устилати.* Макс.

Устилатися, -лаюся, -ешся, гл. = Устелятися.

Устілка, -ки, ж. Стелька (въ сапогѣ). *Кромѣ кожаної крестьяне кладуть устілку еще и изъ соломы.* Чуб. VII. 419. *Ой тим же я не прийшов, що чорт-має підшош; у батьківських стидко, бридко, а в матерніх не схотілось, що устілки волочилися.* Нп. *Устілкою жінчиною його дражнили.* Грин. II. 165. Ум. **Устілочка.**

Устіль, нар. Сполна. *Кухву горілки вишинкуй, а гроші панам оддай устіль.* Васильк. у.

Устка, -ток, с. мн. Ум. отъ уста.

Устне, нар. Словесно.

Устній, -я, -є. Устный, словесный. *Устня мова з науки.* К. (О. 1862. III. 29).

Устодолити, -лю, -лиш, гл. Сдѣлать плохо. *Там як устодоле хліб, так задавишся і не проковтнеш, сказано й зажерти не можна.* Лебед. у.

Устодолитися, -люся, -лишся, гл. Установиться (о погодѣ). *Дощі й непогоди: не устодолитися ніяк.* Васильк. у. *Швидко місяцеві квартира, — може устодолитися.* Черк. у.

Устой, нар. Стойма. *Огорожен дошками встой.*

Устонька(ки), -ньок, усточка(ки), -чок, с. мн. Ум. отъ уста.

Устояти, -тою, -їш, гл. Устоять. *Ніхто на ногах не встоїть.* Рудч. Ск. I. 64.

Устоятися, -тоюся, -їшся, гл. Устояться, отстояться. *Вода в решеті не встоїться.* Ном. № 2715. *Прихожу я до Дунаю, аж сколочено воду. Постояла молода, поки встоялась вода.* Грин. III. 357.

Устрахнутися, -нуся, -нешся, гл. Испугаться.

Устрашати. См. **Устрашувати.**

Устрашувати, -шую, -єш, сов. в. **устрашити, -шу, -шиш**, гл. Стращать, устрашать, устрашить. *То було встрашували людей, що, мовляв, не беріть землі, — бо облог великий буде.* Черн. г.

Устрашитися, -шуся, -шишся, гл. = **Устрахнутися.**

Устрелити, -лю, -лиш, гл. Застрѣлить. *Ой як стрелив Бондаренко, — гусарина встрілив.* КС. 1882. III. 537. *Темно, хоч в око встріль.* Ном.

Устригти, устрижу, -жеш, гл. 1) Отстричь, отрѣзать. 2) Сдѣлать, отхватить. *Він мир вам славний устриже.* Котл. Ен. VI. 59.

Устрім, -му, м. = **Упин.** *Нема встріму вдовиному сину.* Гол. III. 178.

Устрівати, -ваю, -єш, сов. в. **устріти, -ріну, -неш**, гл. Встрѣчать, встрѣтить.

Устріча, -чі, ж. = **Зустріч.** *Тут всі вискочили на зустрічу йому.* Рудч. Ск. I. 115.

Устрічати, -ся, -чаю, -ся, -єш, -ся, гл. = **Устрівати, -ся.**

Устрічний, -а, -е. Встрѣчный.

Устромити, -ся. См. **Устромляти, -ся.**

Устромляти, -ляю, -єш, сов. в. **устромити, -млю, -миш**, гл. 1) Втыкать, воткнуть, вонзить. *З сим словом меч свій устромляв в роззявлений рутульця рот.* Котл. Кн. VI. 90. *Щоб міг, то він би ніж в мене встромив.* Ном. № 9559. *Голки не було де встромити, — така тѣснота, давка.* Ном. № 827. 2) Вставлять, вставить, опустить куда, всунуть. *Сиділа, ноги устромила в гарячий попіл.* Шевч. 342. *Одіткнув верх, устромив туди пику.* Рудч. Ск. I. 182. *Розпалить люльку і устромить йому в рот.* Стор. I. 64. **Встромити очі в землю.** *Потупитися. Устромила очі в землю і слова не промовить.* Стор. I. 84.

Устромлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **устромитися, -млюся, -мишся**, гл. Воткнуться, вонзиться. *Стріла так і встромила у печеню.* ЗОЮР. I. 4.

Устрочіти, -чу, -чиш, гл. Замѣтить, прослѣдить. *Та молодиця і устрочила, которий це сказав.* Грин. I. 292.

Устругати, -жу, -жиш, гл. Строгать, быть въ состояніи строгать. *Ні стругом не встругати, ні сокирою не вругати.* Грин. I. 237.

Устругнути, -ну, -неш, гл. Строгнуть. **Устругнути штуку.** Устроить штуку.

Устрявати, -ваю, -еш, сов. в. **устряти, -ряну, -неш**, гл. Вмѣшиваться, вмѣшаться, впутываться. *Де що на добро людям починалось, туди він устрявав зараз.* К. Гр. Кв. 14. В суєту він не встрявав. К. Псал. 97.

Устрягти, -гну, -неш, гл. Всунуться, застрять. *Встряг старий у соломку по самі пахви.* Св. Л. 303.

Устряти. См. **Устрявати Устугва, -ви, ж.** Полоса отрѣзанной кожи, ремень. Шух. I. 292.

Уступ, -пу, м. Вступленіе; входъ.

Уступати, -паю, -еш, сов. в. **уступити, -плю, -пиш**, гл. 1) Вступать, вступить, входитъ, заходить, зайти, войти. *Половина місяця в хмари вступило.* АД. *Опріч пана, у світлицю ніхто не вступає.* Шевч. 518. *Ніженьками у сінечки вступити.* *За Марусею Юронько у слідки вступає.* Мет. *Напросив короля, як буде їхати з Хвостова, то щоб і до його вступив.* О. 1862. II. 59. *Уступіте, спасибі вам, до господи.* О. 1861. IV. 119. 2) Выходить, выйти замужъ. *Та пошлю ік батечку: чи звелить мені гуляти, чи за нелюба вступати.* Грин. III. 81. **Уступити у закон.** Жениться. 3) — **у чоботи, у черевики.** Надѣвать (обувь). *А уступив у чоботи та й вийшов.* Екат. у. (Залюб.). 4) Уступать (въ цѣнѣ). *Уступив, не торгувавшись.* К. Псал. 106.

Уступатися, -паюся, -ешся, сов. в. **уступитися, -плюся, -пишся**, гл. Вмѣшиваться, вмѣшаться. *Тут уже царь уступився: «Оддай, — каже, — дочко!»* Рудч. Ск. II. 113.

Уступне, -ного, с. Взносъ при вступленіи въ какое-ниб. организованное общество.

Уступний, -а, -е. Вступительный. **Уступне письмо.** Запродажная записъ. Харьк.

Устьобнути, -ну, -неш, гл. Стегнуть. *Встьобнув лозиною.*

Устя, -тя, с. Устье (рѣки). Стор. II. 142.

Устяж, нар. Цугомъ.

Усувати, -ваю, -еш, сов. в. **усунути, -ну, -неш**, гл. Вдвигать, вдвинуть.

Усуватися, -ваюся, -ешся, сов. в. **усунутися, -нуся, -нешся**, гл. 1) Вдвигаться, вдвинуться. 2) Входитъ, войти протискиваясь. *(На весілля) всунувсь в сіни, вбрався в хату.* Мкр. Н. 26.

Усуджувати, -джую, -еш, сов. в. **усудити, -джу, -диш**, гл. Присудждать, присудить. *Усудити кому кару.* Вх. Лем. 401.

Усувати, -чу, -чеш, гл. Ссучить *Ой устав, устав, три свічки всукав.* О. 1861. XI. Свид. 57. *Бурлак свічки до церкви не всуче.* Ном. № 10683.

Усунути, -ся. См. **Усувати, -ся.**

Усупротивитися, -влюся, -вишся, гл. Воспротивиться, устоять противъ чего. *І я замолоду не усупротивилась проти чорних очей.* Г. Барв. 882.

Усуціль, нар. Цѣликомъ, вполнѣ.

Усушити, -шу, -пиш, гл. Насушить, осушить.

Усушок, -шка, м. Давнее, отчасти высохшее уже яйцо. *У мене яйця свіжі пилипівські, а на возах бо-зна-колишні, всушки.* Переясл. у.

Усхнути, -ну, -неш, гл. = **Усохнути.**

Усцикати, -каю, -еш, сов. в. **усцяти, -цю, -циш**, гл. Обмачивать, обмочить (уриною).

Усцикатися, -каюся, -ешся, сов. в. **усцятися, -цюся, -цишся**, гл. Обмачиваться, обмочиться (уриною).

Усь! меж. для натравливанія собаки. Вх. Лем. 476.

Усьогосвітній, -я, -є = Усесвітній. *Всьогосвітнє горе.* К. Дз. 215. *Нехай наших гасителів поб'є всьогосвітній сором.* К. XII. 137.

Усьорбати, -баю, -єш, гл. Хлебнуть, втянуть въ ротъ жидкаго. *Брат лиш єдну ложку всьорбав.* Гол.

Усюди, нар. Всюду, вездѣ. *Гроші всю ди хороші.* Употребляется иногда какъ существительное: всевозможныя мѣста. *Метнеться по всіх усюдах.* Рудч. Ск. II. 164. *З усіх усюд народу йде.* Шевч. 558. *Як стане нас один тальян по усюдах водити.* Федьк.

Усюсінський, -а, -е = Усісінський. Желех.

Усюсінько, нар. = Усісінько.

Усюсичкий, -а, -е = Усюсінський. Шейк.

Усюсичко, нар. = Усюсінько.

Усюський, -а, -е = Усюсінський. Шейк.

Усюсько, нар. = Усюсінько. *Покрова усюсько похова.* Ном. № 494.

Усюсятися, -сяюся, -єшся, гл. = Усцятися. (Дѣтск.).

I. Усяк, усякий, -а, -е, мѣст. Каждый, всякій. *Всяк чоловік не без грѣха.* Ном. № 98. *Як в чоловіка хліба єсть достаток, то в нього в дому всякий буває статок.* Ном. № 1362. **По всяк час.** Всегда.

II. Усяк, нар. = Усяково. *Давай її лаяти, ганити, усяк її проклинати.* Г. Барв. 369.

Усякати, -каю, -єш, сов. в. усякнути, -ну, -неш, гл. О жидкости: проходить, пройти (въ землю и пр.). быть всасываемымъ землею.

Усякий. См. **Усяк.**

Усяково, нар. Всячески. О. 1861. IV. Словарь.

Усячина, -ни, ж. Всячина. *В притузі треба знать усячину і дороги щоб не питаться.* Ном. № 5839. *Пошли вам, Боже... всячину.* Ном. № 11608. *Пан служив десь, і йому прислали з дому всячини.* Ном. № 1545 (одм.). Ум. **Усячинка.**

Утаборитися, -рюся, -ришся, гл. Укрѣпиться въ лагерѣ. *Втаборились сіромахи. Потоцького ждучи.* К. Досв. 15.

Утаїти, -ся. См. **Утаювати, -ся.**

Уталалатися, -паюся, -єшся, гл. 1) Впутаться. *Вталалався в діло, та й сам не рад.* 2) Обрызгаться грязью.

Уталашитися, -шуся, -шишся, гл. Утихнуть, стихнуть. (Угор.).

Утанажити, -жу, -жиш, гл. Изморить, утомить до крайности. *Сіла вона на його і давай гонить аж до світа, і утанажила так, що ледві додому вернувсь та 'дно стогне.* Грин. I. 285.

Утанажитися, -жуся, -жишся, гл. Измучиться, утомиться. *Покіль зійшов на ту гору, то так утанажився.* Переясл. у.

Утарабанити, -ню, -ниш, гл. Втащить, вбросить. *Втарабанили б у воду.* Мнж. 132. *Втарабанила вона в діжу і житного (борошна).* Мнж. 98.

Утаскатися, -каюся, -єшся, гл. Залѣзть, влѣзть. *Учора я в болото втаскалася.* Змієв. у. *Поставив чоловік під Великдень вершу, а у неї та утаскавсь чорт.* Мнж. 121.

Утасуватися, -суюся, -єшся, гл. Влѣзть, залѣзть, втиснуться, забратися. *А ти чого сюди втасувався?* Волч. у.

Утаїти, -ся. См. **Утаювати, -ся.**

Утаювати, утаюю, -єш, сов. в. **утаїти, утаю, -їш**, гл. 1) Утаивать, утаить. *Що він тобі буде казати — не втаюй від мене.* Мир. Пов. II. 75. *Шила в мішку не втаїш.* Ном. 2) Удерживать, удержать. *Один такий був здоровий, що духом уб'є чоловіка. Як пішов причащатися та духу не втаїв, то трохи священник не впав навznak.* ЗОЮР. I. 163.

Утаюватися, утаююся, -єшся, сов. в. **утаїтися, утаюся, -їшся**, гл. Утаиваться, утаиться, скриваться, скрыться. *Постав я тайно, а од тебе не утаїлись мої кості.* К. Псал. 311.

Утверджувати, -джую, -єш, сов. в. **утвердити, -джу, -диш**, гл. Утверждать, утвердить, укрепить. *Утвердив ти мою долю мов ту гору серед моря.* К. Псал. 66.

Утверджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **утвердитися, -джуся, -дишся**, гл. Утверждаться, утвердиться, укрепиться. *Словом, помислом Господнім небо утвердилось.* К. Псал.

Утворити, -рю, -риш, гл. 1) Сдѣлать, создать, сотворить. *Не придумає, щоб його тут утворити таке, щоб у чумака гроші вкрасти.* Рудч. Ск. II. 169. *Над усім його поставив, що рука твоя втворила.* К. Псал. 15. 2) Отворить. *Наймолодша (сестра) ліску втворила.* Гол.

Утворний, -а, -е. Стройный, красивый. *Ой ти, хлопче, ти утворний, люблю твої очі чорні.* Гол. I. 260.

Утеклий, -а, -е. Убѣжавшій, бѣглець. *Я ж не втеклий, я ж свій чоловік, і сам прийду, — чого мене вести по вулиці.* Новомоск. у.

Утеком, нар. Убѣгая, на утекъ, бѣгомъ. *А вона баче, що лихо, та втеком од нього, та втеком, — та й утекла.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Утекти. См. Утікати.

Утелепати, -паю, -єш, гл. Понять, сообразить.

Утелющити, ся. См. Утелющувати, -ся.

Утелющувати, -щую, -єш, сов. в. **утелющити, -щю, -щиш**, гл. 1) Всучивать, всучить, навязывать, навязать, дать. *Ой казав ти, вражий сину, що гарбуз не доріс, — як я тобі втелющила, то ти ледве доніс.* Грин. III. 680. 2) Втаскивать, втащить.

Утелющуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **утелющитися, -щуся, -щишся**, гл. Влѣзть, влѣзть, забираться, забратъся.

Утемніти, -нію, -єш, гл. Ослѣпнуть. *Утемнів чогось віл; як би полуда, то я вмію здирати полуду, а то ні.* Каменец. у.

Утеня, -няти, с. Утенюкъ. Плавле утеня, плавле сірее. Мет. 149.

Утеревити, -блю, -биш, гл. 1) Вложить, всунуть. *Утеревив Бог душу як у пня.* Ном. № 2915. *Втеревила в пісок жовтий старі сині руки.* Шевч. 24. 2) Всучить, дать. *Комуся (землемѣръ) утеревив таку пайку, що нічого тобі не вроде.* Черк. у. *Козаку бідному нетязі коновку в руки втеревила.* Мет. 379.

Утеревитися, -блюся, -бишся, гл. Влѣзть, взгромоздиться, забратъся во что. *Позволь собаці лапу на стіл покласти, то він і цілий втеревиться.* Ном. № 2841. *Чого се ти утеревився в льох?* О. 1862. I. 31.

Утересуватися, -суюся, -єшся, гл. Затесаться, забратъся.

Утерпіти, -плю, -пиш, гл. Удержаться, утерпѣть. *Ой не втерплю — заспіваю.* Ном. № 14007. *А дочка не втерпіла, в рік прилетіла.* Мет. 256.

Утерти, -ся. См. Утирати, -ся.

Утеряти, -ряю, -єш, гл. Утратити, потеряти, лишиться. *Та втеряла вчора вечір, втеряю й тепера.* Мет. 98. *Свою красоньку втеряла.* Макс.

Утеча, -чі, ж. = Утік. Желех.

Утечи, -чу, -чеш, гл. = Утекти. *Чоловік не годен своїй долі утечи.* Федьк.

Уте́чище, -ща, с. Убѣжище. *Ти, втечище моє, спасеш мене в тісноті.* К. Псал. 72.

I. Утикати, -каю, -єш, сов. в. уткнути, -кну, -неш, гл. 1) Втыкать, воткнуть, водружать, водрузить, вонзать, вонзить. *Не втикай тут тички. 1 просто в рот кинжал уткнув.* Котл. Ен. V. 50. 2) Только сов. в. — **кого чим.** Ткнути. *Мене неначе ножем уток.* Федьк.

II. Утикати, -каю, -єш, сов. в. уткати, утчу, -чеш, гл. 1) Вставлять, вставить въ ткань во время тканья, воткать. 2) Только сов. в. Соткать известное количество. *Учора як воно (дитина) успалосе, то так довго спало: цілу губку я уткала.* Черн. у.

Утикаться, -каюся, -єшся, сов. в. уткаться, утчуся, -чешся, гл. Уменьшаться, уменьшиться при тканьи. **Уткалося полотна 5 арш.** *Послѣ тканья полотно на 5 арш. стадо короче, чѣмъ была основа.* Констан. у.

Ути́на, -ни, ж. = Утка. *Ой, десть моя дитина, як на морі утина.* Чуб. V. 461.

Утинати, -наю, -єш, сов. в. утнути и утяти, утну, -неш, гл. 1) Отрѣзывать, отрѣзать, урѣзывать, урѣзать, надрѣзывать, надрѣзать, отрубить, надрубить. *Аркан втяли, коня взяли.* АД. I. 135. *Десять разів мірѣ, а раз утни.* Посл. *Не тримай з панами спілки, бо як твоє довше, то втнуть, а як коротше, то натягнуть.* Ном. № 1207. **Утяти до гапликів.** *Плохо сдѣлать, сказать невпопадъ.* Ном. № 12469. 2) Только сов. в.

Нарубить, срубить известное количество. *Підіть ви. братоньки, сосноньки втніть, аби наш коровай красно ся впік.* Гол. IV. 313. 3) Только сов. в. Нанести ударъ, попасть выстрѣломъ. *Не втнеш, Аврааме, Исаака, бо порох замок.* Ном. № 5456. *Не втнеш Каїн, Абля, бо тупая шабля.* Ном. № 5458. 4) Только сов. в. Сдѣлать, смастерить. *Великі роблять без грошей те, що малі не втнуть за гроші.* Ном. № 13953. *Утяла мама милая, що й на світ стидно.* Ном. № 7570. *Ей нуте, косарі, бо нерано почали! — Хоть нерано почали, та багато утяли.* Мет. 314. *Молебень же втяли Еолу.* Котл. Ен. IV. 12. **Утяв дядя на себе глядя** — плохо сдѣлалъ; то-же значеніе: **Утяла, аж пальці знати.**

Грин. I. 244. 5) Только сов. в. Запѣть, заиграть съ жаромъ. *Утни, батьку, щоб нехотя на весь світ почувли.* Шевч. 47. *З кишені витягнув сопілку, да як утне!* Греб. 373. 6) Только сов. в. Понить, догадаться. *Язиком дивним нам сокочуть, і ми їх мови не втнемо.* Котл. Ен. IV. 27. *Мабуть підсудок? — Ні! — Так лев? — Ні! — Так мішок з дукатами? — Ні, ні! — Так папорті цвіток? — Але ж! — Так з нами хрестна сила, мабуть вона полубіса вродила. — Не втяв.* Греб. 373.

Утинок, -нку, м. Отрубокъ, обрубокъ. НВолын. у. Шух. I. 96. Вас. 14 7.

Утирало, -ла, с. Полотенце. Вх. Зн. 74.

Утирання, -ня, с. Утираніе. Ум. **Утираннячко.** *Вода на вмиваннячко, хусточка на втираннячко.* Макс.

Утирати, -раю, -єш, сов. в. утерти, утру, -реш, гл. 1) Утирать, утереть, обтереть (лицо и его части). *Утри мої смажні уста, а сахарні і сам утру.* Ном. № 2315. *Не втирайте ж мої слѣози, нехай собі ллються.* Шевч. 6. **Утерти носа.** а) Вытереть носъ. б) Проучить, задать хорошенько, срѣзать. Ном. № 3486. Стор. М. Пр. 27. 2) — **пряжу = Відмашувати, відмастити.** Угор. МУЕ. III. 24. 3) Только сов. в. Истолочь, смолоть

извѣстное количество (сахару, соли, зерень). *Втри сім'я. Чуб. Утерти маку.* Крім прямого значенія: задавать, задать трепку. *Тепер уже не втре мені, як вчора, маку.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84). 4) Сбивать, сбить. *І Риму гордого втирає рога.* К. МБ. X. 14. 5) Только сов. в. Выпить. *Не здужав голови звести, поки не випив півквартівки з імбером пінної горілки і кухля сирівцю не втер.* Котл. Ен. II. 13.

Утиратися, -раюся, -ешся, сов. в. **утертися, утрусся, -решся,** гл. 1) Утираться, утереться, вытереться (о лицѣ и его частяхъ). *Слізюньками умийся, рукавцем утрися.* Макс. 2) Выглаживаться, выгладиться. *Без його сковзалка не втиралась.* Св. Л. 39.

Утирач, -ча, м. Полотенце для лица. *Рушник-утирач.* Вас. 167.

Утирити, -рю, -риш, гл. Вбросить, ввалить, втиснуть, втащить. *Втирив у криницю усю сіль.* Мнж. 79. *Дитину в город майстрові на годя завдати, мов у яку неволю втирити.* К. (О. 1862. III. 22).

Утиритися, -рюся, -ришся, гл. Ввалиться, втащиться, втиснуться. *Що б не було на вас, дідусю, важко, як ми вдвох до вас у хату втиримося.* Г. Барв. 191.

Утирка, -ки, ж. = **Відмастка 1.** Угор. МУЕ. III. 24.

Утиск, -ку, м. Притѣсненіе, угнетеніе. Шейк.

Утискати, -каю, -еш, сов. в. **утиснути, -сну, -неш,** гл. 1) Притѣснять, притѣснить. 2) Втискивать, втиснуть, вдавить, вогнуть во что. *Як ухопить... царевича, та в мідний тік так по коліна і втисла.* ЗОЮР. II. 52. 3) Только сов. в. Всунуть. *А Солов'їха і свого носа туди таки втисла,* — т. е. вмѣшалась туда. Левиц. ПЙО. 371. 4) Только сов. в. Втащить. *Пішов Денис — сірка втне.* Ном. № 6399.

Утискатися, -каюся, -ешся, сов. в. **утиснутися, -нуся, -нешся,** гл. Втискиваться, втиснуться, втереться. *Нащо ти мене дурила, дідько б утисся твоєму батькові.* О. 1862. II. 37.

Утискач, -ча, м. Притѣснитель, угнетатель. Шейк.

Утиснути, -ся. См. **Утискати, -ся.**

Утихати, -хаю, -еш, сов. в. **утих(ну)ти, -хну, -неш,** гл. Утихать, утихнуть. *Війна утихла.* Рудч. Ск. I. 108. *Втих вітер.* Єв. Мр. IV. 39.

Утихлий, -а, -е. Утихший, затихший, объятый покоемъ. *Подивиться на двері позачинювані, на втихлий двір, постійть, та й додому вертається.* МВ. II. 139.

Утихомирити, -ся. См. **Утихомирювати, -ся.**

Утихомирювати, -рюю, -еш, сов. в. **утихомирити, -рю, -риш,** гл. Успокаивать, успокоить, умиротворить, усмирять, усмирить. *Насилу його втихомирила і положила спать.* Стор. I. 223. *Утихомирть тих проклятих собак.* Чуб. II. 147.

Утихомирюватися, -рююся, -ешся, сов. в. **утихомиритися, -рюся, -ришся,** гл. Успокаиваться, успокоиться, утихать, утихнуть, присмирѣть. *Через тиждень, як все втихомирилось, розказав Дорош хуторянам про сю кумедію.* Стор. II. 61. *Утихомирся, не бурчи.* Котл. Кн. III. 37.

Утиця, -ці, ж. = **Утка.** Мет. 296. *Летить чотирі уциці.* Чуб. II. 244.

Утищати, -щаю, -еш, сов. в. **утищити, -щу, -шиш,** гл. = **Утихомирювати, утихомирити.** *Бог утищив пожар.* Волч. у.

Утишка, -ки, ж. Затишье.

Утік, утеку, м. 1) Бѣгство. *Утік не славен, та пожитечен.* Ном. № 4404. *Ні до втеку гордій шляхті, ні до оборони.* К. Досв. 188. На втіках. Вѣ бѣгствѣ. 2) Сукровица. Вх. Зн. 73.

Утікання, -ня, с. Бѣгство, убѣганіє.

Утіканка, -ки, ж. = **Утік**. *Утіканка не славна, але дуже пожиточна.* Чуб. I. 278.

Утікати, -каю, -єш, сов. в. **утекти, -чу, -чеш**, гл. 1) Убѣгать, убѣжать. *Утікав перед вовком, а вправ на медведя.* Ном. № 1790. *Від напасти полу вріж та втікай.* Ном. № 1758. 2) Втекать, втечь.

Утікацький, -а, -е. Приналежащій бѣглецу. К. XII. 87.

Утікач, -ча, м. Бѣглець. ЗОЮР. II. 97. Сим. 74. *Голяк, втікач, приплентач, ланець.* Котл. Кн. IV. 40.

Утікачів, -чева, -ве. Приналежащій бѣглецу. Шейк.

Утікачка, -ки, ж. Бѣглянка.

Утікти, -чу, -чеш, гл. = **Утекти**.

Утілення, -ня, с. Воплощеніє.

Утілити, -ся. См. **Утіляти, -ся**.

Утіляти, -ляю, -єш, сов. в. — **утілити, -лю, -лиш**, гл. Воплощать, воплотить.

Утілятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **утілитися, -люся, -лишся**, гл. Воплощаться, воплотиться.

Утінка, -ки, ж. Ум. отъ утка.

Утірник, -ка, м. Инструментъ для вырѣзыванія уторів. Вх. Зн. 71.

Утіснити. См. **Утісняти**.

Утісняти, -няю, -єш, сов. в. **утіснити, -ню, -ниш**, гл. Притѣснять, притѣснить.

Утіха, -хи, ж. Утѣха, удовольствіє, забава. *Сопілка — вівчареві втіха.* Ном. № 10467. *Утіхи на годину, а біди до смерти.* Ном. № 8787. *Жили одним життям, тішилися однією втіхою, сумували одним сумом.* Мир. ХРВ. 90. Ум. **Утішка, утіхонька**. Шейк. *Утішенька.* Чуб. V. 131. *Як вирву Я для утішки чотирі орішки.* Мил. 70. *Тобі, бач, усе смішки та втішки.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Утічка, -ки, ж. 1) = **Утік**. 2) Шовъ, гдѣ доски сбиты загвідками. Мнж. 177. 3) **Утічка**. Вставка (вѣ деревянный брусъ и пр.). Міусск. окр.

Утішати, -шаю, -єш, сов. в. **утішити, -шу, -шиш**, гл. Радовать, обрадовать. *Буду серце твоїм законом утішати.* К. Псал. 275. *Ой як гляну на сидельце, — втішу своє, серце.* Мет. 23.

Утішатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **утішитися, -шуся, -шишся**, гл. Радоваться, обрадоваться, имѣть удовольствіє. *Ото і недовго вони утішались баранчиком і торбою.* Рудч. Ск. II. 133. *Мати так уже втішається, що не знає вже, що й робити.* Рудч. Ск. II. 94. *Не втішайте, мої воріженьки, моїй пригоді.* Мет. 42.

Утішенька, -ки, ж. Ум. отъ утіха.

Утішка, -ки, ж. Ум. отъ утіха.

Утішний, -а, -е. Веселый, пріятный. *Що то за втішні та швидкі тії харьківські молодиці.* Стор. *Такий утішний, гей би мене на сто коней посадив був.* Федьк.

Утішно, нар. Весело; радостно, пріятно. *Їй любо було одкривати світ його очім, — утішно думати: з якою натоптаною головою виросте її онуча.* Мир. ХРВ. 30. *Втішно*

було мені добре слово почути. МВ. І. 23. Грає циган коломийки, втішно всі гуляють. Млак. 50.

Утка, -ки, ж. Утка. *Ой попливи, утко, проти води прудко.* Нп. Ум. **Уточка, утінка, утонька, утіночка.**

Уткати, -ся. См. II **Утикати, -ся.**

Уткнути. См. I. **Утикати.**

Утлий, -а, -е. 1) = **Вутлий.** *Утлий на мороз.* Мнж. 193. 2) **Утлий.** Плохой. Шух. І. 207.

Утнути. См. **Утинати.**

Утовкмачити, -чу, -чиш, гл. = **Утокмачити.** *Розумна жінка чоловіка в біді вирятує, а дурна ще втовкмачить.* Чуб. І. 252.

Утовкти, -чу, -чеш, гл. Утолочъ.

Утовщ, утовшки, нар. Вт. толщину. *Який вдовж, такий втовщ.* Лебед. у.

Утоді, нар. = **Тоді.** *Як єсь втоді співала, кед єсь сина колисала.* Гол. І. 172.

Утокмачити, -чу, -чиш, гл. Втиснуть, випхнуть.

Утокміти, -млю, -миш, гл. 1) Устроить, пристроить. *Насилу ми його втокмили (на службу).* Екат. у. 2) Устремить. *На стелю очі утокмила.* Мирг. у.

Утокмітися, -млюся, -мишся, гл. Устроиться, пристроиться. *Утокмився з двома парами на пастьбу.* Волч. у.

Уто́литися, -люся, -лишся, гл. Удовлетвориться. *Ото їсть! ніяк не в)политься. Ото реготить! ніяк не виголиться.* НВолын. у.

Утолочити. См. **Утолочувати.**

Утолочувати, -чую, -єш, сов. в. утолочити, -чу, -чиш, гл. Вытаптывать, вытоптать, утаптывать, утоптать. *Коні втолочили траву.*

Утома, -ми, ж. Утомленіє, усталость. *Утомилась би Мар'яна, — утоми не чує.* Шевч. 276.

Утомити, -ся. См. **Утомляти, -ся.**

Утомний, -а, -е. Утомительный.

Утомляти, -ляю, -єш, сов. в. утомити, -млю, -миш, гл. Утомлять, утомить.

Спочивають добрі люде, що кого втомило. Шевч. 77, *Коні вороненькі ноги утомили.* Шух. І. 199.

Утомлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. утомитися, -млюся, -мишся, гл. Уставать, устать, утомиться. *Ісус, утомившись у дорозі, сидів на криниці.* Єв. І. IV. 6. *Сирота втомився, на тин похилився.* Нп.

Утонути, -ну, -неш, гл. = **Утопнути.** *Плив, плив, та на березі й утонув.* Ном. № 1826. *Правда і в морі не втоне.* Ном. № 6685.

Утонька, -ки, ж. Ум. отъ утка.

Утопати, -паю, -єш, сов. в. утопнути, -пну, -неш, гл. Утопать, утопнуть, тонуть, утонуть. *Як утопає, сокиру даває, а як порятують, і топорюща жалує.* Ном. № 2333.

Утопити, -плю, -пиш, гл. Утопить, потопить. *Коли б мене сая хуртовина злая в морі не втопила.* Нп. *Утопив свій маєток в животі.* Ном. № 11715. **Утопити го́лову.** Выйти заму́жъ за нелюбимаго, по принужденно, жениться такимъ же образомъ. *Судять мене сусідоньки, що я заміж не пішла.... Не хочеться за ледащо втопити головочки.* Грин. III. 195. *Благочинніш добре знав, що жениха не знайдеться, бо всі знали Касю, а мав надію, що архирей.... скаже кому женитись, то хто небудь і втопить свою голову.* Св. Л. 128.

Утопитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Утонуть, потонуть. Від диму закоптилася, від води замочишся, а часом і зовсім утопишся. Ном. № 5994. 2) Утопиться. Чорні брови маю, да й не оженюся, хиба піду до річеньки, з жалю утоплюся. Мет.

Утоплена, -ної, ж. Утопленниця. Шевч.

Утоплений, -ного, м. Утопленникъ.

Утопленик, -ка, м. Утопленникъ. Ховаючи втопленика, поливають його водою — щоб дощ був. Ном. № 290.

Утоплий, -а, -е. Утонувший. Павлогр. у.

Утоптати. См. Утоптувати.

Утоптувати, -тую, -єш, сов. в. утоптати, -пчу, -чеш, гл. Утаптывать, утоптать. У топтала стежечку через яр. Шевч. 486.

Уторгувати, -гую, -єш, гл. Наторговать, выручить. Продавала бублики козакам, вторгувала, серденько, п'ятака. Шевч. 486.

Уторжитися, -жуся, -жишся, гл. Выручиться. А що, карбованців п'ятдесят уторжилось, чи нії Лебедин. у.

Утори, -рів, ж. Желобокъ на краяхъ бочки, въ который вставляють дно. **Слабий, слабкий на вторі**. а) Не умѣющій удержать въ себѣ газова. б) Несдержанный. Богині в гніві ті оке баби і так же на утори слабі. Котл. Ен. VI. 13. Бабка на утори слабка. Ном. № 12409. — **розійшлися**. Навоняль. — **розсохлися**. Умочился.

Уторицею, нар. Вдвое. Усі віддали йому вторицею. Харьк.

Уторік, нар. = **Торік**. А!... ви знов у горох!... як уторік. Св. Л. 140.

Уторливий, -а, -е? Вторлива Ганна — то в'яне, то гарна. Ном. № 3187.

Уторник, -ка, м. = **Утірник**. Вх. Зн. 74.

Уторопати, -паю, -єш, гл. Понять, взять въ толкъ. Я щось не второпав, що він співав про гайдамаків. Шевч. 156.

Уторопити, -плю, -пиш, гл. **очі**. Уставить глаза. Очі второпать на неї. МВ. (О. 1862. III. 64).

Уторувати, -рую, -єш, гл. Уѣздить, укатать, прогорить. Вторований шлях.

Уточити. См. Уточувати.

Уточувати, -чую, -єш, сов. в. уточити, -чу, -чиш, гл. 1) Нацѣживать, нацѣдить, наточить известное количество. Меду та оковитої горілки вточила. Ренського вточіте. Мкр. Н. 31. Піди, хлопку, до лідниці та уточи пива. О. 1862. IX. 3. 2) Вонзать, вонзить. Вточив в нею сокироньку — задав єї муки. Гол. I. 57.

Уточка, -ки, ж. Ум. отъ утка.

Утрактувати, -тую, -єш, гл. Угостить.

Утрапен, утрапний, -а, -е? Бог хоч не утрапен, так улучен. Ном. № 47.

Утрапити. См. Утрапляти.

Утрапляти, -лаю, -єш, сов. в. утрапити, -плю, -лиш, гл. Попадать, попасть, найти дорогу. Гуси, гуси! зав'яжу вам дорогу, щоб не утрапили додому. Ном. № 327.

Утрата, -ти, ж. 1) Потеря; утрата. Вона мені про мою втрату нагадала. Г. Барв. 229. 2) Убытокъ. Загуде, заклекоче вода, ламаючи містки, зносячі хисткі перепони, несучи за собою людям шкоди та втрати. Мир. Пов. II. 41. 3) Расходы, издержки. Більша втрата, як дохід. Ном. Настуню-дитинонько! Викупи собі колісцяточка не за велику втрату, — за горілочку кварту. Грин. III. 528. Ум. **Утра́тка**. Велика втратка на дорогу. Харьк. г.

Утратити, -ся. См. **Утрачати, -ся.**

Утратний, -а, -е. Убыточный. Шейк.

Утрачати, -чаю, -еш, сов. в. **утратити, -чу, -тиш,** гл. Терять, потерять, утрачивать, утратить. *Житя своє втрачу.* Гол. *Не лїзь у чуже, щоб не втратив своє.* Посл. *Лиха година, як убогий утрате корову, а багатий дитину.* Ном. № 13494.

Утрачатися, -чаюся, -ешся, сов. в. **утратитися, -чуся, -тишся,** гл. Издерживаться, издержаться, потратиться; понести убытокъ, *Що дав? — Сім кіп! — А за що продав? — За п'ять кіп! — Нащо ж так багато втратився?* Ном. № 10570. *І навіщо во ни на того коня втрачаються? Приїздіть же, будьте ласкаві, щоб нам не прийшлося даремне втратитися.*

Утрєня, -ні, ж. Утрєня, заутрєня. Ном. № 11216.

Утрєйте, утрєте, нар. Вь третій разь. *Приходить іще утрєте.* Єв. Мр. XVI. 41. *Втрєте випить треба.* Шевч. 16.

Утриконь, нар. Тройкой лошадей. *Найтичанка запряжена утриконь строкатими.* Стор. I. 233.

Утримати, -ся. См. **Утримувати, -ся.**

Утримувати, -мую, -еш, сов. в. **утримати, -маю, -еш,** гл. 1) Удерживать, удержать. 2) Содерживать, содержать. *Аби но виживитися та утримати свою родину.* Гн. II. 24.

Утримуватися, -муюся, -ешся, сов. в. **утриматися, -маюся, -ешся,** гл.

Удерживаться, удержаться. *Сам ніяк не може утриматися од сміху.* О. 1.862. I. 40.

Утрійний, -а, -е. Ядовитый. Вх. Зн. 74.

Утроба, -би, ж. 1) Утроба, животъ. Ном. № 9103. 2) Дитя вь зародышѣ. *І утроби нема — Бог милував.* Козел. у. 3) Поносъ (когда хотятъ выразиться вѣжливо). Лохвиц. у. *А шо ж, у дитини утроба є?* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Утробѣ, нар. Втрое. *Вдвое, втрое б витерпіла за єдине слово.* Шевч. 190. *Не плети кісоньки утроб.* Нп.

Утроїти, -рою, -їш, гл. Утроить. *Запорозці утроїли своє військо.* Стор. М. Пр. 89.

Утропі, нар. Слѣдомъ.

Утрощіти, -щу, -щиш, гл. = **Утокмачити.** *Та як бехнуло, то аж трохи не на три цілі у землю мене втрощило.* МВ. (КС. 1902. X. 156).

Утруднити. См. **Утрудняти.**

Утрудняти, -няю, -еш, сов. в. **утруднити, -ню', -ниш,** гл. Затруднять, затруднить. Желех.

Утрунок, -нку, м. = **Тлунок.** Лубен. у.

Утрупатися, -паюся, -ешся, гл. Привыкнуть. Шух. I. 112.

Утрусити, -шу, -сиш, гл. Стряхнуть немного чего. *Втрусити грушок.*

Утругити, -ся. См. **Утругати, -ся.**

Утругання, -ня, с. Вмѣшательство. *Хай розійдуться, коли судилось, та без мого втругання до них.* Г. Барв. 539.

Утругати, -чаю, -еш, сов. в. **утругити, -чу, -тиш,** гл. Толкать, вталкивать, втолкнуть. *Ой приведи до річеньки, а не втругай в воду.* Нп. *В танці два кінці: або сам упадеш, або тебе втругать — а все наб'єшся.* Ном. № 12477. *Не можуть ніяк її до сіней утругити.* Грин. III. 508.

Утручатися, -чаюся, -ешся, сов. в. **утрутитися, -чуся, -тишся**, гл. Вмѣшиваться, вмѣшаться. *Бороню тобі, князю, втручатись в наші справи.* К. ЧР. 346.

Утрясти, -су, -сеш, гл. Уѣхать, убраться. *Може ще доведеться утрясти з Кам'яця.* Св. Л. 226. *Паніматка не любила ляхів, і вони се добре знали, то не пройшло й година часу, як утрясли.* Св. Л. 121.

Утрястися, -суся, -сешся, гл. Убраться, убѣжать. *Вони як чкурнули, — утряслись! А він подививсь тільки вслід, та й з тим і вернувсь.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Утуга, -ги, ж. = **Туга**. *На чужім краю є що їсти й пити, тільки серцю втуга, — ні з ким вогорити.* Грин. Ш. 397. *Яка ж мені за тобою втуга великая.* Грин. Ш. 219.

Утулити, -ся. См. **Утуляти, -ся.**

Утуляти, -ляю, -еш, сов. в. **утулити, -лю, -лиш**, гл. Вмѣщать, вмѣстити, вкладувати, вложити. *Утулив Бог душу як у пенъ.* Ном. № 2915.

Утулятися, -ляюся, -ешся, сов. в. **утулитися, -люся, -лишся**, гл. Вмѣщаться, вмѣститься, помѣститься. *Така мала хата, що вся сем'я насилу втулилася.*

Утушковувати, -вую, -еш, сов. в. **утушковувати, -кую, -еш**, гл. Кутать, закуtywати, закутати.

Утушковуватися, -вуюся, -ешся, сов. в. **утушковуватися, -куюся, -ешся**, гл. Кутаться, закуtywаться, закутаться. *Наділа корсет, кожушину й свиту: і на щоб так утушковуватись.* Харьк.

Утьоком, нар. = **Навтєк**.

Утюпкатися, -каюся, -ешся, гл. Устать отъ ходьбы, отъ толкотни, отъ работы, связанной съ ходьбой. Уманск. у.

Утя, уті, ж. Дѣтск. утка, уточка. О. 1861. VIII. 8.

Утя, утяти, с. Утенокъ. *Росте, як утя на воді.* Ном. № 8610. *Летить стадо утят.* Рудч. Ск. II. 34. Ум. **Утятко**.

Утягати, -гаю, -еш, сов. в. **утягти, -гну, -неш**, гл. 1) Втягивать, втянуть. 2) Притягивать, притянуть (связывая). *Наклали їх, як снопів на віз і втягли рублем.* Грин. II. 232. *Поможи мені втягти гарбу, бо сам не втягну ніяк.* Новомоск. у.

Утягатися, -гаюся, -ешся, сов. в. **утягтися, -гнуся, -нешся**, гл. Втягиваться, втянуться.

Утягувати, -гую, -еш, гл. = **Утягати**. *Той рубель, що снопи утягають.* Чуб. II. 11.

Утягуватися, -гуюся, -ешся, гл. = **Утягатися**.

Утяжїти, -жїю, -еш, гл. Сдѣлаться тяжелымъ, труднымъ (о грязной дорогѣ). *Дорога втяжїла.* Каменец. у.

Утямити, -млю, -миш, гл. Сообразить, понять. *Не втямив з ляку, де б сховався.* Глїб. Ви розкажїть мені, з чого і як скодїлось ваше лихо, — нехай я усю подрїбницю втямлю. МВ. (КС. 1902. X. 150).

Утямки, нар. Памятно. *Чи втямки тобі, як ми втікали з Брацького на Запорожжє?* Шевч. 303. *Довго буде вам втямки.* Котл. Ен. VI. 6. *Утямки датися. Дать себя помнить.*

Утяти. См. **Утинати**.

Утятина, -ни, ж. Утиное мясо. Чуб. II. 443. Ум. **Утятинка**.

Утятко, -ка, с. Ум. отъ утя.

Ух! меж. Ухъ, ахъ! Ух, — каже, — як там холодно. Ном. № 642.

Ухабнути, -ну, -неш, гл. Стащить, украсть. Мнж. 193.

Уханья, -ня, с. Крики: ухъ!

Ухань, -ня, м. = Вухань. Рк. Левиц.

Ухати, ухаю, -еш, одн. в. ухнути, -ну, -неш, гл. Кричать, крикнуть: ухъ! Плачеш, плачеш, та й ухнеш. Ном. № 2397.

Ухатий, -а, -е = Вухатий. Гол. III. 462.

Ухач, -ча, м. = Ухань. Шейк.

Ухвалити. См. Ухвалювати.

Ухвалювати, -люю, -еш, сов. в. ухвалити, -лю, -лиш, гл. 1) Восхвалять, восхвалить. Бог с'єтого не ухвалив. Шух. I. 215. 2) Находить, найти хорощимъ. Мені доброго молодецького коня купила, которого моя душа влюбила та ухвалила. КС. 1882. XII. 513.

Ухватіти, -чу, -тиш, гл. = Ухопити. Вовк ухватив дитину і несе. Рудч. Ск. II. 13.

Біжить же він гайним пеклом, вхвотивши смутку. Грин. III. 141.

Ухватітися, -чуся, -тишся, гл. = Ухопитися. Ухватився, як реп'ях. Ном. № 2745.

Ухво́ськати, -каю, -еш, гл. = Забовтати, задріпати. Червона плахточка на ній. та така ухво́ськана. Г. Барв. 376.

Ухекати, -каю, -еш, гл. 1) Утомить, уморить. Так ухекає того (товариша-молотника), що мусить і шапку геть. Сим. 198. 2) Сожрать. Собаки ухекали кляті. Екат. у.

Ухекатися, -каюся, -ешся, гл. Устать, запыхаться, тяжело дышать отъ усталости. А як вхекається, — «годі вже,» кажуть, — «тобі, гаспиде! наші й батьки було: б'ються-б'ються, та й оддыхають». Сим. 212.

Ухи, ухів, мн. Вздохи, оханье. Справляє сердега ухи да охи. Рудч. Ск. I. 77. Ухибити, блю, биш, гл. 1) Дать промахъ, промахнуться. 2) Взять часть; взять часть незамѣтно, украдкой. Можна і від карасину ухибить грошей на сіль, добренько поторгувавши сь (за керосин), або менше взявши. Новомоск. у. І я бачив той хворост у дворі в К., але щоб К. міг той хворост як небудь перенести або ухибить, то він того зробить не міг. Новомоск. у. Таки, признатися, з мірку жита в старого вхибила (нишком). Змієв. у. 3) Потерять. Ой кого я та й любила, того-м ухибила. Kolb. II. 174.

Ухибитися, -блюся, -бишся, гл. Укрыться въ сторону, уйти. Пужар (у степу) з великим вітром розійдеться широко, горить страшно, вхибится ніде, то добрі чабани, одпалюються так.... О. 1862. V. Кух. 31.

Ухиліти, ся. См. Ухиляти, -ся.

Ухильнутися, -нуся, -нешся, гл. Однокр. в. отъ ухилятися. Уклониться. Хотів тьопнути одного иного, але той ухильнувсь від кийка. Чуб. II. 665.

Ухиляти, -ляю, -еш, сов. в. ухиліти, -лю, -лиш, гл. 1) Наклонять, склонить. 2) Отклонять, отклонить. 3) Пріотворять, пріотворить. Скоро Дороги двері вхилив, зараз Стефан в серце стрілив. Лукаш. 115. Єдні двері вже утворив, а другії лиш ухилив. Гол. I. 154.

Ухилятися, -ляюся, -ешся, сов. в. ухилитися, -люся, -лишся, гл. Уклоняться, уклониться. Шукали його вхопити, і вхиливсь од рук їх. Єв. I. X. 39. Плигав, вертівся, ухилявся. Котл. Ен. VI. 26.

Ухистітися, -щуся, -стишся, гл. 1) Защититься. Вхистився від дощу під деревом. 2) Умудриться, изловчиться. Ухистився так злізти на полицю, що й руками ні за що не брався. Грин. і. 286.

Ухитнутися, -нуся, -нешся, гл. 1) Пошатнуться. 2) Уклониться, отшатнуться, освободиться изъ рукъ. *Хотів бігти, — не зміг ухитнутись з її ручок зомлілих.* МВ. (О. 1862. I. 83).

Ухитритися. См. **Ухитрятися.**

Ухитрятися, -ряюся, -ешся, сов. в. **ухитритися, -рюся, -ришся**, гл. Ухищряться, ухищряться. *Сказилось серце їх і стали ненавидіть і ухитрятися проти рабів Господніх.* К. Псал. 241.

Ухитруватися, -руюся, -ешся, гл. Ухитриться. *Дякуй своїй матері, що так мудро вхитрувалася.* Драг. 225.

Ухід, уходу, м. Вхоть. *Твій вхід і вихід в його буде од нині і довіку певен.* К. Псал.

Ухідчини, -чин, ж. Пирушка на новосельи, новоселье.

Ухитний, -а, -е. Охочій, желяющій. **Коли вхитний.** Если желяешъ. *Кохайтєся, коли вхитні.* МВ. II. 132.

Ухлюпати, -паю, -еш, ухлюстати, -таю, -еш, гл. Обрызгать, забрызгать.

Ухлюпатися, -паюся, -ешся, ухлюстатися, -таюся, -ешся, гл. Обрызгаться, забрызгаться.

Ухмизувати, -зую, -еш, гл. Укрыть хмизом, бур'яном. *Ухмизувати куринь, загату.* Мнж. 177.

Ухналь, -ля, м. = **Вухналь.** *Не жалуй ухналя, підкову згубиш.* Ном. № 4674. Чуб. VII. 404. Рудч. Чп. 249. **Ухналі кувати.** Дрожать. Ум. **Ухналик.**

Ухнути. См. **Ухати.**

Ухо, уха, с. = **Вухо.** *Кругом як в усі. все мовчить.* Шевч. 28. См. **Як у вусі.** 8 ушу. Вь ушахъ. *Так і дзвеніла в мене в ушу пісня.* Г. Барв. 457. Ум. **Ушко, ушечко.**

Уходжати, -джаю, -еш, ухожати, -жаю, -еш, ухождати, -даю, -еш, гл. = **Уходити.** *Тоді дуки сребраники у кабак ухождали.* Мет.

Уходжий и ухожий, -а, -е — до кого. Бывающій у кого. *Ти бабусяю.... видно до панів уходжа.* Г. Барв. 490.

Уходіни, -дин, ж. 1) Вхоть. 2) = **Ухідчини.** 3) = **Уводи́ни 1.** *Чиї родини, а наші уходіни.* Чуб. I. 238.

Уходити. См. **Увіходити.**

Уходити, -джу, -диш, гл. Поносить вдоволь одежу. *Ла світі сі не нажили, красно не входили.* Шух. I. 203.

Уходний, -а, -е. Куда можно входить. *Влазний і входний погріб.* Міусск. окр.

Ухожати, ухождати. См. **Уходжати.**

Ухопити, -плю, -пиш, гл. Схватить. *Кінву-чвертївку в руки вхопи, та в льох убіжи, та вісім бочок мини, а з дев'ятої поганого пива наточи.* ЗОЮР. I. 204. *Ухопили батька, як чорт грішну душу.* Ном. № 2346. *Ухопила його за серце тая чудовная краса.* К. (ЗЮЗО. II. 203). **Ухопив за чесну гриву** — схватилъ за волосы. Ном. 3992. — **як собака обмєтиці**, — **шилом па́токи.** Потерпѣль неудачу. Ном. № 12155, 1814. **Одними рука́ми не вхоплю.** Не въ состоянїи всего сама сдѣлать. Г. Барв. 98. **Вхопити тропи.** Попастъ на надлежашую, дорогу, а переносно — **найтись какъ поступить, собразить; орієнтироваться.** *Не вхопиш тропи, куди йти.* Мир. ХРВ. 389. *От доля! ніяк не вхоплю тропи.* Г. Барв. 410. *Воно б то й гаразд, та не вхопили тропи, як і що*

треба. Харьк. г. Якими ж шляхами й куди мандрувати, щоб не вхопив Процько тропи доганяти?

Ухопитися, -плюся, -пишся, гл. Схватиться, ухватиться. *Хто топився — й за бритву вхопиться.* Св. Л. 128. *Ухопився, як реп'ях.* Ном. № 2745. *Ті як ухопляться: той руба, той деревню вивозить, той кичує, той оре.* Рудч. Ск.

Ухоркати, -каю, -єш, гл. Умаять, утомить, заморить. *Ну і вхоркав же коня!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ухоркатися, -каюся, -єшся, гл. Умаяться. О. 1862. I. 38. *Обидві ухоркались, аж ніт пройняв.* Мир. Пов. I. 113.

Уцвісти, -ту, -теш, гл. Процвѣсть, зацвѣсть.

Уцвяхувати, -хую, -єш, гл. Обить невеликими гвоздиками.

Уциганити, -ню, -ниш, гл. Обмануть. *Ой, цигане, циганику, то 'сь мя уциганив: яка-м була дівка файна, а ти мя споганив.* Гол. IV. 444.

Уцідити, -джу, -диш, гл. Нацѣдить (извѣстное количество).

Уцілити, -лю, -лиш, гл. Попасть въ цѣль. *А другая (куля) устрелила, у серденько уцілила.* Нп. *Де я мірю, там я вцілю.* Гол. *Так мені сим і вцілила в серце.* Г. Барв. 382.

Уцілок, нар. Цѣликомъ. *Сього осокора розколювати не годиться, — його як би вцілок куди взяти.*

Уцінувати, -ную, -єш, гл. Оцѣнить. *Шкода, що вража ласощ кисне, а то б її і не вцінувать.* МВ. (КС. 1902. X. 151).

Уцькувати, -кую, -єш, гл. Затравить (собаками).

Уцюкнути, -ну, -неш, гл. 1) Отрубить. 2) Съ жаромъ заиграть. *Прийшли козаки, та й чабан з козою, що грають. Як уцюкне, братіки, шекені, як піду я в скоки та в бока.* О. 1861. XI. Кух. 25.

Уцюрити, -рю, -риш, гл. Шуточно: сумѣть что либо сдѣлать. *Е, цієї пісні ми не вітримо.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Уця, уці, ж. = Увця. Вх. Уг. 272.

Уцяцьковувати, -вую, -єш, сов. в. уцяцькувати, -кую, -єш, гл. Украшати, украсить. *Золотом вцяцьковує палати.* К. Дз. 206.

Учадіти, -дію, -єш, гл. Уторѣть. Ном. № 13698.

Учаклувати, -люю, -єш, гл. Околдовать, заколдовать.

Учалювати, -люю, -єш, гл. Прикрѣплять плоть на мѣстѣ разгрузки. Мнж. 180.

Учар, -ра, м. = Вівчарь. Вх. Лем. 476. См. **Увчар.**

Учариця, -ці, ж. Пастушка. Ум. **Учаричка.** Вх. Лем. 476.

Учарувати, -рую, -єш, гл. 1) Очаровать. 2) Приколдовать. *Чи ти мене вчарувала, чи трутовки дала, ой що ж бо ти мені розум зовсім відібрала.* Лукаш. 146.

Учасне, нар. = Учасно. *Ян посієш учасне, то будеш мав хліб.* Каменец. у.

Учасний, -а, -е. Своевременный.

Учасно, нар. Своевременно, во время. *Пішла вона на храм і прийшла вчасно.* Г. Барв. 512.

Участувати, -тую, -єш, гл. Попотчивать. *Нагодувала стара яга чоловіка, вчастувала і положила спати.* Стор. I. 73.

Учащення, -ня, с. Посѣщенія, частые посѣщенія.

Учащати, -щаю, -єш, гл. 1) Часто ходять кудя; часто посьщать кого. *До титаря вчащає.* Шевч. 569. *Де люблять, не вчащай, де не люблять — не бувай.* Посл. З того часу став учащати що-вечора. МВ. 2) Уменьшять, одблять часть. *І чужого не займай, і свого не вчащай.* Кіевск. у.

Учений, -а, -е. Ученый. *Вченому світ, а невченому тьма.* Ном. № 6015.

Ученик, -ка, м. = **Учень.** *Посідали з Ісусом ученики його.* Св. Мр. II. 15.

Учень, учня, м. Ученикь. Ном. № 14055. Стор. I. 195. *Не учень для вчителя, а вчитель для учня.* О. 1862. I. 66. *Осман, високий учень мій в рицарстві.* К. МБ. X. 19.

Учення, -ня, с. 1) Ученіє. 2) Наставленіє. *Колиб то він.... слухав батькового вчення та пожалкував би моїх слізочок.* Кв.

Учепистий, -а, -е. Привязчивый, навязчивый. *Ну та й учі'пистий хлопець; на улицю як вийдеш, то й не одстане.* Черн. г.

Учепити, -плю, -пиш, гл. 1) Прицьпити. *Вчепили дівчину до сосни плечима.* КС. 1883. IV. 906. *Обох учепив коням у хвості і пустив у світи.* Рудч. Ск. II. 50. 2) Зацьпити, задбть. *Мино, Мино! не вчепи галушок.* Ном. № 12708.

Учепитися, -плюся, -пишся, гл. 1) Зацьпитися. *Воли не стоять.... ярмом учепились.* Г. Барв. 380. 2) — **за.** Ухватитися, схватитися за, прицьпитися кь. *Учепитися за поли.* Стар. *Як реп'ях той. учепитися за латані поли.* Шевч. 242. *Хоть же я, молода дівчино, в полі заблужуся, — ти прийдеши жито зажинати, я за тебе вчеплюся.* Мет. 3) Съ род. п., съ предл. до или безъ него. Пристать, привязатися. *Найперше до Масі вчепилась: то ти, каже, вкрала.* Св. Л. 183. *Кого біда учепитися, того тримається і руками, і ногами.* Ном. № 2170. *Учепився, як гріх села.* Ном. № 2746. 4) Прорости и укоренитися. *Дарма, що зерно зверху не гаразд заволочено, а підуть дощі, то воно вчепитися.* Литин. у.

Учерепіти. См. **Учереплювати.**

Учереплювати, -плюю, -єш, сов. в. учерепіти, -плю, -пиш, гл. Устилять, устлять негодними черепками стбны гончарнаго горна такъ, чтобы обжигаемой посуды не было видно. Вас. 180.

Учахнутися, -нуся, -нешся, гл. = **Відчахнутися.** Шух. I. 169.

Учесати, -шу, -шеш, гл. 1) Расчесать, вычесать. 2) Мочь расчесывать. **Гребінь не вчеше.** Гребень не берегь. 3) Сумбть сдблатъ. *На що гляне, так тобі і вчеше.* Ном. № 10420. 4) Ударить. *Правою рукою як учесав, дак вовк тільки геп на землю!* О. 1861. X. 34. *Дід вибрав чистеньке на льоду містечко, як учеше ковизькок, так селезень і вкипів.* Мнж. 119.

Учетверзі, нар. Вчетверомь.

Учетверо, нар. Вчетверо. *Мені, попові, звісно, учетверо против простого, дякові — удвоє.* Кв.

Учий, -а, -е = **Овечий.** Вх. Лем. 4 76.

Учикріжити, -жу, -жиш, гл. Обрбзать; отрбзать.

Училяпитися, -плюся, -пишся, гл. Взятися настойчиво; зарядить. *Ото, вчиляпився до шег роботи — нема йому й перестання.* НВолын. у. *Добре учеляпився дощ, нема йому перестання.* НВолын. у.

Учинити, -ся. См. **Учиняти, -ся.**

Учинок, -нку, м. Поступокъ, дѣло. Ном. № 4 4 99. *За що мене, мужу, б'єш, за якїї вчинки?* Нп. **Добрі вчинки.** Добрий, хорошія дѣла. **На гарячому вчинку (піймати).** На мѣстѣ преступленія.

Учиняти, -няю, -єш, сов. в. учинити, -ню, -ниш, гл. 1) Дѣлать, сдѣлать, совершать, совершить. *Ой, хворцю! Що ти учинила.* Мет. *Спасибі вам, панове молодці, преславні запорожці, за честь, за славу, за повагу, що ви мені учинили.* Шевч. 234. **Учинити волю.** См. **Воля.** 2) Поступать, поступить, сдѣлать. *Ой не гаразд запорожці, не гаразд вчинили.* Нп. *Так ми добре, брате, учиниш, свого найменшого брата попросімо.* Макс. 3) Заквашивать, заквасить, сдѣлать закваску (для тѣста, квасу). *Учинили вони квас.* Мнж. 79. *От вона взяла, ріденько вчинила, ріденько підбила, ріденько й замісила.* Рудч. Ск. II. 101. *На чужий коровай очей не поривай, а рано вставай та собі учиняй.* Ном. № 9648.

Учинятися, -няюся, -єшся, сов. в. учинитися, -нюся, -нишся, гл. 1) Дѣлаться, сдѣдаться. *Вчинилася бондарочка п'яна і глуха.* Гол. *І так воно с;оро якомь тее вчинилось.* Сим. 228. *Великий гріх учинився.* Грин. III. 666. *Чом же сим людям не вчинитись би тихими, незнаними історії героями добра людського?* К. (О. 1862. III. 23). 2) Совершаться, совершиться, происходит, произойти. *Ще одно тільки місце зостається, де його погибель вчиниться.* Рудч. Ск. I. 135. 3) Только сов. в.? Вырости. *Вчинилася густа та висока лоза.* Конст. у. 4) Заквашиваться, закваситься. *Млинець той сам і мелеться, сам і вчиняється, сам і міситься.* Рудч. Ск. I. 137.

Учистити, -щу, -стиш, гл. 1) Хватить, съ силой что сдѣлать. *Було деколи і апостола вчистить, а на криласі як потягне горою, то й дяків не чуть.* Стор. I. 227. *А ну-те ж! учистьте запорозького козака.* Шевч. 306. *Як учистить гряд!* Стор. I. 21. 2) Ударить. *А баран як розженеться, як вчистить у лоб.* Рудч. Ск. I. 2.

Учителів, -лева, -ве. Приналежащій учителю.

Учитель, -ля, м. Учитель. *Шануй учителя.* Ном. № 6101. *На сорок святих школяр несе вчителеві сорок бубликів.* Ном. № 416.

Учителька, -ки, ж. Учительница.

Учителькувати, -кую, -єш, гл. Быть учительницей. Шейк.

Учительський, -а, -е. Учительскій.

Учительчин, -на, -не. Приналежащій учительницѣ. Шейк.

Учителювання, -ня, с. Учительствованіе, состояніе учителемъ. Шейк.

Учителювати, -люю, -єш, гл. Учительствовать, быть учителемъ.

Учити, учу, учиш, гл. Учитъ. *Пригоди учать згоди.* Ном. № 1751.

Учитися, учуся, учишся, гл. Учиться. *Хто не вчивсь, не буде знать.* Ном. № 6010. *Хто не вміє молитися, най іде на море учитися.* Ном. № 145.

Учінка, -ки, ж. = Учіння. *Чому не вивчив? — Яка Фе воно вчінка, як не дають книжок?* Славяносерб. у.

Учіння, -ня, с. Ученіе. *А що я витерпіла з тим учінням!* МВ. (О. 1862. III. 36).

Учічкати, -каю, -єш, гл. = Заквітчати. *Образи учічкані свяченим зілям.* Шух. I. 100.

Учетверте, нар. Въ четвертый разъ. *А налий ще! — сказав Загнибіда уже вчетверте.* Мир. Пов. II. 52.

Учкур, -ра, м. = Очкур. *У князя хверязя, а в нас і учкур.* Ном. № 1596.

Учовпті, -пу, -пеш, гл. Понять, уразумѣть. *Разів з десять скажу йому, поки вчовпе.*

Учора, нар. Вчора. *І вчора орав, і сьогодні орав.* Нп.

Учорашній, я, е. Вчорашній. *Шукає вчорашнього дня.* Ном. № 10927.

Учорніти, -ню, -ниш, гл. Почернитъ.

Учорніти, -нію, -еш, гл. Почернѣть.

Учта, -ти, ж. Угощеніе, пирь. О. 1861. XI. Свид. 12. *Прийшли гості... почалась учта.* Св. I. 57.

Учтивий, -а, -е. Хлѣбосольный, гостепріимный. *Попи — народ учтивай, — куди! — нікому не жалують хлѣба-соли.* Св. I. 57.

Учувати, -ваю, -еш, сов. в. учути, учую, -еш, гл. Слышать, услышать, разслышать. *Пусти уха меже люде, то чимало учуеш.* Ном. № 6994. *Вовк не вчув, що він сказав.* Рудч. Ск. I. 6. *Чи ти чула, моя ненько, чи ти не вчувала, що я в тебе під віконцем нічку ночувала?* Грин. III. 392.

Учуватися, -вається, сов. в. учутися, -сться, гл. безл. Слышать, послушаться. *Спідньому вчулось, що він верхнього міри, та каже; «аршин!»* Рудч. Ск. I. 4. *То мабуть, діду, так мені вчувається.* Рудч. Ск. II. 43.

Учутка, -ки, ж. = Поголовка. Шух. I. 33.

Уш, а уш! меж. = Киш! (На курей). Kolb. I. 65.

Уш, уша, м. Названіе челоувѣка военнаго званія за часто употребляемое такими людьми слово «ужъ». *Будьте ласкаві... возьміть собі того уша, що у Голованя (живе).* Сим. 45.

Ушанування, -ня, с. Почтеніе, уваженіе. *Не маю я ушанування.* Котл. Ен. VI. 6.

Ушанувати, -ную, -еш, гл. 1) Почтитъ. 2) Хорошо принять, угостить. *Ні, я по своєму її вшаную.* К. МБ. X. 10.

Ушелепкатися, -каюся, -ешся, гл. Попастъ куда, забратъся, попастъ во что либо неудачно, несчастливо. Мнж. 193.

Ушеметатися, -таюся, -ешся, гл. Поспѣшно, наскоро одѣтъся. *А наша бабусенька готовусенька: да скоресенько вшеметалася.* Гол. IV. 7.

Ушестеро, нар. Вшестеро.

Ушестя, -тя, с. День Вознесенія. *Не прийдеться в середу Вшестя.* Ном. № 6444. *Сонечко стало жарити перед Ушестям, як посеред літа.* Кв. II. 8.

Ушечко, -ка, с. Ум. отъ ухо. Рудч. Ск. I. 16.

Ушивальник, -ка, м. 1) Узенькій ремешекъ для сшиванія. Рк. Левиц. Вас. 159. 2) Кровельщщсь соломою. Рк. Левиц.

Ушивати, -ваю, -еш, сов. в. ушити, ушию, -еш, гл. 1) Сшивать, сшить. *Вже віночок (молодій) ушили.* Грин. III. 504. *Най тобі мачуха сорочку више.* Гол. III. 274. 2) Покрывать, покрыть соломой (крышу). *А в мене хата сніпками вишита.* Мет. 6. (Хату) *околотом вишиває.* Мир. ХРВ. 293. 3) Обшивать, обшить лубомъ кузовъ повозки. *Не вишитий віз.* Мнж. 126.

Ушиватися, -ваюся, -ешся, сов. в. ушитися, ушиюся, -ешся, гл. Сшиваться, сшиться.

Ушийок, -йка, м. 1) Кожа на затылкѣ. Желех. 2) Перешеекъ, вообще узкая часть чего либо, соединяющая двѣ большія части. Вх. Зн. 74.

Ушикування, -ня, с. Приведеніе въ порядокъ въ строй.

Ушикувати, -кую, -еш, гл. Привести въ порядокъ, поставитъ въ строй.

- Ушикуватися, -куюся, -єшся**, гл. Стать вь строй. *На вербі ея вишкую і самопал вирихтую.* Гол. I. 7.
- Ушир, ушірки, уширшки**, нар. Шириною, вь ширину. *Аршин! та вздовш, та вишир.* Рудч. Ск. I. 6.
- Ушіткий, -а, -е = Увесь**. *Винесла рибку й хліба скибку: на ж тобі, миленький, вечеру вишитку.* Гол. I. 339.
- Ушити, -ся**. См. **Ушивати, -ся**.
- Ушкал, -ла, м**. Рѣчной разбойникъ. АД. I. 94. *То не верби луговії зашуміли, як безбожній ушкали налетіли, Хведора Безрідного, отамана курінного, постріляли, порубали.* АД. I. 248.
- Ушкати, -каю, -єш**, гл. Говорить «ужь». *З неї городянина зробить, ушкати, штокати... навчить.* К. (О. 1862. III. 22).
- Ушкварити, -рю, -риш**, гл. 1) Изжарить, что либо жирное, вь жирѣ. 2) Ударить, отколоть, задать, дернуть. *По голові лозиною як ушкварить.* Г. Барв. 4 40. *Вишкваримо, хлопці, гопака. Вишкварив по струнах.* Шевч. 243. *На третій (день) як ушкварить дощ.* Стор. I. 71.
- Ушкварнути, -ну, -неш**, гл. Ударить, хлеснуть. *Батогом.... вишкварне так. що реви ха всю улицю.* Мир. ХРВ. 131.
- Ушко, -ка, с** 1) = **Вушко**. 2) мн. Пельмени, родъ вареничковъ съ мясомъ вь супѣ. Котл. Ен. V. 14.
- Ушковий, -а, -е**. Съ ушками (о посудѣ). **Ушкова діжка**. Родъ ушата. Вас. 145.
- Ушкодження, -ня, с**. Повреждение.
- Ушкодити, -джу, -диш**, гл. Повредить, причинить повреждение. *Той там кобилу припустив до нових стіжків... або друге вишкочив.* Сим. 228.
- Ушмагати, -гаю, -єш**, гл. Оббить. *Март тоді і каже: «підожди ж ти, маю, я тобі крильця вишмагаю».* *То отто і тепер часто в маю мартові морози бувають.* Драг. 17.
- Ушморгнути, -ну, -неш**, гл. Вдѣть, продѣть (веревку и т. п.).
- Ушніпитися, -плюся, -пишся**, гл. Привязнуть кь кому, взятъся за кого. Мнж. 193.
- Ушнуровувати, -вую, -єш**, сов. в. **ушнурувати, -рую, -єш**, гл. 1) Увязывать, увязать веревками, — напр. поклажу на возу. 2) Зашнуровывать, зашнуровать. *Чи зуміє ж хто з вас мене зачесати, ушнурувати?* МВ. (О. 1862. III. 38).
- Ушолопати, -паю, -єш**, гл. Понять, сообразить. *І сторожі не вишолопають, де взялась.* ЗОЮР. II. 285.
- Ушпигнути, -ну, -неш**, гл. Кольнуть. *От тільки, тільки не вишпигне.* Котл. Ен. VI. 39.
- Ушта, -ти, ж**. = **Учта**. *А як пороздягаємось, яка ушта нам буде!* Сим. 209.
- Уштопорити, -рю, -риш**, гл. — **кого**. Встрѣчено только вь рассказѣ задунайсаго запорожца вь значеніи: поймать, подстеречь и схватить. *Липоване дозналися, та його (винного) й уштопорили. Баба була у них волшебниця... то ото вона та другі липованські баби його й уштопорили — чи вони його заманили, чи як піймали....* КС. 1883. I. 57.
- Уштрикнути, -ну, -неш**, гл. 1) Воткнуть, вонзить. 2) Кольнуть, нырнуть. *Він і здрігне, неначе його шилом уштрикнули.* Стор. II. 35.
- Уштурити, -рю, -риш**, гл. Всунуть. Вх. Лем. 401.

- Ушула, -ли, ж.** 1) Столбъ, къ кот. прикрѣпляются ворога. Козел. у. К ЧР. 5. 2) Столбъ въ заборѣ, въ пазъ котораго вставляются доски. Козел. у. К. ЧР. 427.
- Ущавити, -влю, -виш, гл.** ? Дощ ущавив. Дождь пріударилъ. Мнж. 193.
- Ущасливити, -влю, -виш, гл.** Осчастливитъ. Розкажу вам, як Создатель мою душу ущасливив. К. Псал. 147.
- Ущедряти, -ряю, -єш, гл.** Щедро надѣлять, осыпая. Я добром та благом ущедряв твоїх спасенних. К. Псал. 30.
- Ущемитися, -млюся, -мишся, гл.** Вцѣпитися, впитися. Він кішку одірве та кине, а вона знов до його, та так і щемиться. Пирят. у.
- Ущербити, -блю, -биш, гл.** Надщербить.
- Ущербитися, -блюся, -бишся, гл.** 1) Надщербиться. 2) Понестъ потерю, убытокъ. Нехай в тії криниченьки водиця щербиться. Мил. 77.
- Ущерити и ущирити, -рю, -риш, гл.** Сравнять съ краями мѣры насыпанное въ нее сыпучее тѣло. Мірку пудову вкрадено, таку що як насипать її щертъ та ощирить палочкою, то й важить не треба, — акурат пуд буде. Черн. у.
- Ущертъ, нар.** Въ уровень, съ краями.
- Ущикнути, -ну, -неш, гл.** Ущемить, прищемить. Дверьми щипнув. Мнж. 177.
- Ущипливий, -а, -е.** Ъдкій, колкій. Лаялись словами ущипливими. Гірка його розмова, ущипливі слова. МВ. (О. 1861. I. 78)
- Ущипнути, -ну, -неш, гл.** Ущипнуть. Свій, коли не вкусить, то ущипне. Ном. № 9446.
- Ущипнутися, -нуся, -нешся, гл.** Ущипнуться. Де щипнеться, там подереться. Ном. № 11152.
- Ущолочати, -чаю, -єш, гл.** Отстояться, устояться. Пиво щолоча та все булька. Грин. I. 206. Налетіли гуси з Русі, сколотили воду Марусі.... а Маруся та підождала, поки вода й ущолочала. Чуб. V. 898.
- Ущудити, -лю, -лиш, гл.** Прижать; сжать.
- Ущудіти, -лію, -єш, гл.** Замолкнуть, затихнуть. Гомонимо, гомонимо, а потім ущудіємо. Мил. 170.
- Ущухати, -хаю, -єш, сов. в. ущухнути, -хну, -неш, гл.** Утихать, утихнуть. Став вітер ущухати. Котл. Ен. IV. 8. Ущухли діти, вже не кричать. Лебед. у. Ущухнув трохи галас. К. ЧР. 335. Ущухнуло море. Греб. 374.
- Уюк, -ка, м. = В'юк.** Вас. 210.
- Уюковий, -а, -е.** Вьючный. Уюкові коні. Вас. 210.
- Уюн, -на, м. = В'юн.** Мнж. 28.
- Уючити, -чу, -чиш, гл.** Вьючить.
- Уява, -ви, ж.** 1) Представленіє, воображеніє, фантазія. Желех. 2) Воображаемое, воображаемый предмет. Ум. **Уявонька.** Вона всміхнулася такеньки, як усміхаються, коли уявляють перед собою якусь уявоньку дуже хорошу. МВ. III. 101.
- Уявити, -ся.** См. Уявляти, -ся.
- Уявкі, нар.** Явно, открыто. Узяв тії гроші уявки сперед його очей. Васильк. у. В'явки казати сього не можна. Кролев. у.
- Уявляти, -ляю, -єш, сов. в. уявити, -влю, -виш, гл.** Представлять, представить себѣ, воображать, образить. Хто був на Україні? Хто знає Україну? Хто бував і знає, той

нехай згадає, а хто не бував і не знає, той нехай собі уявить, що там скрізь білі хати у вишневих садках. МВ. ІІ. І.

Уявлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. уявитися, -влюся, -вишся, гл. Представляться, представиться, воображатися, вообразиться.

Ф.

Слова, починаючись съ буквы ф и не находящаяся ниже, см. на букву х, при чемъ ф = хв, а иногда х.

Фабра, -ри, ж. = Хварба. Вас. 182.

Фабури, -бур, ж. мн. Бакенбарды. Вх. Лем. 4 77.

Фавда, -ди, ж. Часть гельгова. См. **Гельгів.** Шух. I. 175, 176.

Фатівнік, -ка, м. Сапожничій инструментъ для скобленія кожи. Вх. Зн. 74.

Фай! меж. Употребл. въ выраж.: **фай би му!** — проклятіе, пожеланіе болѣзни, смерти. Желех.

Файкати, -каю, -ещ, гл. Разлетаться, развѣваться. *Йде здалека парубок, поли від вітру так файкают на боки.* Гн. I. 130.

Файний, -а, -е. Красивый; хорошій. *Дівка файна.* Гол. IV. 444. *Зобачив на високій горі дуже файну церкву.* Гн. II. 48. (Мур) *робив мій дядько, — муляр був файний.* Грин. II. 94. Ум. **Файненький, файнесенький.** *Собачка молоденька, файненька бігає.* Грин. II. 74.

Файно, нар. Красиво, хорошо. Желех.

Файфа, -фи, ж. Родъ снаряда для мотанія нитокъ. Вх. Уг. 249.

Файфер, -ру, м. Въ выраж.: **на файфер.** *Пропало. Пішла м моя арендонька на файфер.* Гол. III. 469.

Факля, -лі, ж. Факель. *Приходить туди з лихтарнями та факлями.* Єв. I. XVIII. 3.

Факт, -ту, м. Фактъ. *Показуємо... на сей сумний факт, усякому у нас звісний.* О. 1861. XI. 102. *Давно то було, але то факт.* Гн. II. 121.

Фактичний, -а, -е. Фактический. Желех.

Фактовий, -а, -е = Фактичний. К. (Желех.).

Фалат, -ту, м. Кусокъ. Желех. Вх. Лем. 4 77. Ум. **Фалато́к.** *Два фалатки хліба.* Вх. Лем. 4 77.

Фалатати, -таю, -ещ, одн. в. фалатнути, -ну, -неш, гл. Рвать, разорвать въ куски. Фр. (Желех.).

Фалате, -тя, с. соб. Лохмотья. Желех.

Фалд, -ду, м. и фалда, -ди, ж. 1) Складка. Желех. 2) Зарубка на концѣ песта къ сукновальнѣ. Мик. 481. См. **Хвалда.**

Фальш, фальшивий. См. **Хвальш, хвальшивий.**

Фальшивість, -вости, ж. 1) Фальшивость, поддѣльность, ложность. Желех. 2) Лицемѣріе, неискренность. Желех.

Фальшивосердий, -а, -е. Лицемѣрный. К. (Желех.).

Фальшівнік, -ка, м. Фальсификаторъ, поддѣльватель. Желех.

Фальшувати. См. **Хвальшувати.**

Фаля, -лі, ж. Вѣтеръ съ дождемъ. Вх. Лем. 477.

Фаналевий, -а, -е. Фланелевый. *Приходила і ся сюди, в червоній юпочці баевій, в запасні гарній фаналевій.* Котл. Ен. I. 19.

Фанатик, -ка, м. Фанатикъ. *Фанатика безумного сліпого.* К. ПС. 74.

Фанатицтво, -ва, с. Фанатизмъ. К. (Желех.).

Фанда, -ди, ж. 1) Длинная плеть. *Вокомони з нагайками, гуменні з фандою.* Гол. III. 205. 2) Фанди. Клинья въ женскомъ полушубкѣ, расходящіеся отъ таліи. Вас. 155. Ув.

Фандище. *Поїдь но, дідуню, та на ярмарчище, та купи на бабу велику фандище.* Гол. II. 691.

Фандоля, -лі, ж. = **Фанда 1.** Фр. Пр. 74. *Дав їй Бог долю, як фандоллю. Даль плохую долю.* Фр. Пр. 74.

Фанель, -лі, ж. Фланель. Шейк.

Фанта, -ти, ж. Одежда, одна штука одежды. Вх. Зн. 74.

Фантазія, -зії, ж. Фантазія. Левиц. Пов. 11, 276. *Мережки фантазії.* К. МХ. 39.

Фантазувати, -вую, -єш, гл. Фантазировать. Желех.

Фантастичний, -а, -е. Фантастический. Левиц. Пов. 48.

Фантастичність, -ности, ж. Фантастическое. Желех.

Фанте, -тя, с. соб. 1) Всякая одежда. Шух. I. 98. См. **Хвантя.** 2) Лохмотья, рваная одежда. Вх. Зн. 74.

Фантина, -ни, ж. Что либо изъ **фантиння**, изъ вещей, относящихся къ одеждѣ. *Я знаю, де в мене така малесенька фантина лежить.* Сквир. у. Ум. **Фантинка.** См. **Хвантина.**

Фантиння, -ня, с. (хвантиння?) = **Фанте 1.** Лохв. у. (В. Дорошенко).

Фантувати, -тую, -єш, гл. Описывать (имущество за долгъ), отбирать въ залогъ. *В тиждень, чи як, жид прийшов мене фантувати.* Федьк.

Фара, -ри, ж. Первый изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Фарагон, -на, м. Фараонъ. Употребл. какъ бранное слово. *Ти фарисею! ти фарагоне!* Вх. Лем. 477.

Фарагів, гова, м. Топоръ. Вх. Зн. 74.

Фарагівча, -чати, с. Топорикъ. Вх. Зн. 74.

Фарба, -би, ж. = **Краска.** *Брали поетичні фарби.... з того, що бачили перед собою.* Левиц. Світ. 11. См. **Хварба.**

Фарбаниця, -ці, ж. Женское платье изъ окрашенной матеріи. Желех. *Згоріла ей фарбаниця, не зістало, лем дві поли.* Гол. II. 239.

Фарбаня, -ні, ж. 1) = **Фарбаниця.** Желех. 2) Юбка шерстяная бѣлая или черная. Вх. Лем. 477.

Фарбітки, -ток, ж. мн. Ручныя кружева. Шейк.

Фарбляний, -а, -е. Красочный. Вас. 184.

Фарбовесельчатий, -а, -е. Радужный, цвѣтовъ радуги. *Ветрѣчено у Кулиша: Такі то помисли одрадіні і сумнії літали над самітньою душею фарбовесельчаті, мов хмари дощовії, що ї сяють, і грімлять по над землею.* К. МХ. 33.

Фарбування, -ня, с. Окрашивание, крашение. Желех.

Фарбувати, -бую, -єш, гл. Окрашивать, красить. Желех. См. **Хварбувати.**

Фарб'яр, -ра, м. Красильщикъ. Желех.

Фарб'ярка, -ки, ж. Красильщица. Желех.

Фарб'ярня, -ні, ж. Красильня. Желех.

Фарб'ярство, -ва, с. Красильное искусство. Желех.

Фарб'ярський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный красильщику. Желех.

Фарисей, сея, м. 1) Фарисей. Вх. Лем. 477. Єв. Л- V. 17. *Фарисеї і вся мерзена Іудея заворушилась, заревла, неначе гадина в болоті і Сина Божого во плоті на тій Голгофі росп'яла.* Шевч. 603. 2) Плохой, лицемѣрный человекъ. Вх. Лем. 477.

Фарисейський, -а, -е. Фарисейській. Желех.

Фарист, -та, фариста, -ти, м. Ученикь перваго класса духовнаго училища или семинарія. См. **Фара.** Сим. 175.

Фаріон, -на, м. Интриганъ. Шух. I. 33.

Фаркнути, -ну, -неш, гл. Вспыхнуть. *Фиркне полонін хутко.* Вх. Лем. 477.

Фармуга, -ги и фармуга, -ги, ж. Мучной отваръ пли жидкій крахмаль, смѣшанный съ бѣлой глиной, чтобы она не стиралась послѣ помазки ею стѣнъ. Подольск. г. Ум. **Фармужка.** Кіев. г.

Фарму́жити, -жу, -жиш, гл. Махать фармугою. Подольск. г.

Фармужка, -ки, ж. Ум. отъ **фармуга.**

Фартух, -ха, м. 1) То-же, что и **спідниця** изъ ситца или окрашеннаго полотна. Гол. Од. 21, 49. 2) = **Хвартух.** *Припну фартух дорогий — срібні-злоті береги, гафтована середина, — преподобна дівчина.* Чуб. V. 10. Ум. **Фартушок.**

Фарфолиз, -за, м. Блюдолизъ. Шейк.

Фарфур, -ра, м. Фарфоръ. Шейк.

Фарфурка, -ки, ж. Фарфоровая тарелка: вообще тарелка. *Ой бо дворка та небога не вміє робити, тільки з кухні до покою фарфурка носити.* Гол. II. 376.

Фасия, -сії, ж. Гнѣвъ. Вх. Лем. 477.

Фаска, -ки, ж. Кадушка для масла, сыру. *Сім фасок масла.* Грин. III. 501. Ум. **Фасочка.** Желех.

Фасола, -ли, ж. Печаль, кручина. *Велика у нас фасола.* Вх. Лем. 477.

Фасолька, -ки, ж. — дика. Раст. *Astragalus glycyphyllos.* Шух. I. 21.

Фасоля, -лі, ж. 1) = **Хвасоля.** МУЕ. I. 98. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 200.

Фасочка, -ки, ж. Ум. отъ **фаска.**

Фастиско, -ка, с. = **Бур'ян.** Вх. Зн. 74. См. **хваст.**

Фасчина, -ни, ж. = **Фаска.** Фр. (Желех).

Фатів, -това, м. Дуралей, шуть: баловень. Вх. Зн. 74.

Фатка, -ки и фать, -ті, ж. = **Хватка.** Браун. 14. Вх. Пч. II. 23.

Фатьол, -ла, м. Бѣлый платокъ, которымъ покрываютъ голову новобрачной. *Де ся сі коса діла: ци в поле полонула, ци пуд білий фатьол сіла?* Гол. IV. 411.

Фафравий, -а, -е. Невнятно говорящій. Вх. Лем. 477.

Фафрати, -раю, -еш, гл. Невнятно говоритъ, шепелявить. Вх. Лем. 477.

Фацарити, -рю, -риш, гл. = **Капарити 2.** Фр. (Желех.).

Фацарний, -а, -е. 1) = **Капарний.** Фр. Желех.). 2) Упрямый, злобный. Вх. Зн. 74. 3) Вороватый. Шух. I. 33.

Фацѣлик, -ка, м. Бѣлый платокъ, бѣлый головной платокъ. Гол. Од. 76. Вх. Лем. 477. *Дайте му фацелик губойки повтирати.* Гол. II. 127. Ум. **Фацеличок.** Гол. IV. 379.

Фацѣрний, -а, -е = **Фацарний 3.** Желех.

Фацѣрність, -ности, ж. Вороватость. Желех.

Фацигати, -гаю, -еш, гл. = **Хвицати.** *Кінь фацигає.* Вх. Зн. 74.

Фацка, -ки, ж. Пощечина, оплеуха. Фр. (Желех.).

Фацкати, -каю, -еш и фацкувати, -кую, -еш, гл. Бить по щекамъ, давать пощечины. Фр. (Желех.).

Фацнути, -ну, -неш, гл. Дать пощечину. Фр. (Желех.).

- Фаяти, фаю, -єш, гл.** Колыхать, колебать, развѣвать. *Стоїть верба над водою, нею вітер фає.* ЕЗ. V. 227.
- Фелега, -ги, ж.** Рваный сердак, вообще изорванная штука одежды. Желех. Шух. I. 166.
- Фелелувати, -лую, -єш, гл.** — за кого. Ручаться за кого. Шух. I. 51. Вх. Зн. 74.
- Фенделенка, -ки, ж.** Изорванное, въ лохмотьяхъ платье. Вх. Зн. 74.
- Феник, -ка, м.** Мелкая монета, грошъ. *Не варт за зломаний феник.* Фр. Пр. 139.
Витратив вм сі феника. Фр. Пр. 193.
- Фенчирь, -ря, м.** = Хвершал. *Не ма'т фенчирь такой масти, щоби гоїв мої кости.* Гол. I. 142.
- Ферделинка, -ки, ж.** = Ділетка. Вх. Зн. 74.
- Ферділь, -лі, ж.** = Ферделинка. Вх. Зн. 74.
- Фертигати, -гаю, -єш, гл.** Играть на свирѣли. Kolb. I. 76.
- Фертик, -ка, м.** Франтъ, щеголь. *Всі фертики і паничі.* Котл. Ен. I. 54. См. Хверт.
- Феса, -си, ж.** Феска. *На голові... турецька феса.* Морд. Пл. 20.
- Ферфела, -ли, ж.** Мятель. Фр. (Желех.).
- Ферфелити, -лю, -лиш, гл.** Густо падать (о снѣгѣ). Фр. (Желех.).
- Ферфелиця, -ці, ж.** = Ферфела. Желех.
- Фігель, -гля, м.** 1) Завитокъ; архитектурное, украшеніе. Желех. 2) Штука, фокусъ.
Ютурна фіглі їм робила: тпаками кібця затровила і заєць вовка покусав. Котл. Ен. VI. 70.
- Фиглювати, -люю, -єш, гл.** 1) Украшать различными завитками (печенье, зданіе).
Наш коровай фігльований. Гол. IV. 381. 2) Штуки выкидывать, фокусы устраивать.
Желех. См. Хвиглювати.
- Физика, -ки, ж.** Физика. *Мудрець же физику провадив.* Котл. Ен. III. 53.
- Фик, -ка, м.** Неблаговоспитанная дубина. Вх. Зн. 74.
- Фикати, -каю, -єш, гл.** Фыркать, сердиться. *Ти, мамонько, не фикай, лем ладоньку напихай.* Гол. IV. 387.
- Филижанка, -ки, ж.** Чайная чашка. *А послі танців варенухи по филижанці піднесли.* Котл. Ен. I. 20.
- Филозоф, -фа, м.** 1) Философъ. *По їх січовому розуму ніщо на світі не стоїть ні радости, ні печалі: філософи вражі діти!* 2) Ученикъ предпоследняго класса духовной семинарії. *Филозоф! а кобили в хамут не вміє запрягти.* Ком. Пр. № 873.
- Филозофіста, -ти, м.** = Философ 2. *Філозіфіста найвся тіста, взяв коралі, пішов далі.* Вх. Зн. 75.
- Филозофічний, -а, -е.** Философскій. К. Гр. Кв. 28. *Филозофічні... книжки.* О. 1861. XI. 104.
- Филозофія, -фії, ж.** 1) Философія. *Його наука була філозофія.* Левиц. Пов. 10. 2) Предпоследній классъ духовныхъ семинарій. Сим. 175. *Дай го до школи, і аж як скінчит філозофію, абись му дав сей лист прочитати.* Драг. 318.
- Филозофний, -а, -е.** Умный, мудреный. хитрый. Вх. Зн. 75.
- Филонник, -ка, м.** = Хвилівник. ЗЮЗО. I. 113.
- Филь, -лю, м.** 1) Родъ, фамилія. *З того филью.* Вх. Зн. 75. 2) Порода. *Така филь у тих овец: всі білохвості.* Вх. Зн. 75.
- Фійкати, -каю, -єш, гл.** = Пстинькати. Вх. Зн. 57.

Фиркати, -каю, -єш, гл. Лягать, брыкаться. Шух. I. 53.

Фіскавка, -ки, ж. Гадюка черная, *Pelias berus* L. Вх. Зн. 75.

Фівкати, -каю, -єш, гл. Объ иволгѣ: кричатъ. *Коли олійник (иволга) часто фівкає, то буде дощ.* ЕЗ. V. 176.

Фігель, -гля, м. 1) = Фигель 1 и 2 *Тогди ся злетіли всі чорти і показували ріжні фіглі, скакали по столі, по мисках....* Гн. II. 6. *Бачать діти, що старий батько з ними фігля зробив.* Драг. 181. 2) мн. **Фйглі.** Маленькій локончики на вискахъ женщины. Гол. Од. (51).

Фіглювати, -люю, -єш, гл. = Фиглювати. Желех.

Фіглявий, -а, -е. 1) Шутливый, проказникъ. Вх. Зн. 75. 2) Злобный, злой. Желех. 3) Лицемерный. Шух. I. 33.

Фійн, -на, м. = Хрещеник. Шух. I. 32.

Фійна, -ни, ж. = Хрещениця. Шух. I. 32.

Фільварок, -рку, м. Ферма, загородный домъ. *Тепер би нам наперти.... на панські замки, на двори й фільварки.* К. ЦН. 210.

Фін, -на, м. = Фіін. Драг. 320.

Фінда, -ди, ж. Вѣтренная, легкомысленная дѣвушка. Фр. (Желех.).

Фіндюрка, -ки, ж. Потаскуха. *Фіндюрки щоки підправляли.* Котл. Ен. V. 21.

Фіновщина, -ни, ж. = Крижмо. Желех.

Фіомак, (ку?), м. Раст. можжевельникъ, *Juniperus communis* L. Вх. Уг. 277.

Фіра, -ри, ж. Повозка, телѣга, подвода. См. **Хура.** *Наложив у неділю рано дві фіри снопів.* Гн. II. 60.

Фіранка, -ки, ж. Штора на окнѣ. *Фіранки на вікнах.* Гн. I. 135.

Фірас, -са, м. = Тартак. Гн. I. 24. Шух. I. 151.

Фірма, -ми, ж. 1) Форма (для отливки изъ металла, для печеній). Шух. I. 216, 281, 283, 298. 2) Родъ глинянаго подсвѣчника, по формѣ нѣсколько напоминающаго крендель. Вх. Зн. 75.

Фірмак, -ка, м. 1) Модель изъ дерева, по которой дѣлается глиняная форма для отливки въ ней изъ металла. Шух. I. 281, 283. 2) Спрессованный въ деревянной формѣ, въ видѣ какой либо фигуры, овечій сырѣ. Шух. I. 216.

Фірман, -на, м. = Фурман. Kolb. I. 68.

Фірманіна, -ни, м. = Фірман. Желех.

Фірманити, -ню, -ниш, гл. Быть кучеромъ. Желех.

Фірманка, -ки, ж. Извозъ, извозничество, то-же, что и хурманка 2. Желех.

Фірманський, -а, -е. Кучерской. Желех.

Фіровщина, -ни, ж. Штука скота (или деньги для покупки овцы), которая дарится крестнымъ отцемъ и матерью своему крестнику. Фр. (Желех.). Гн. II. 33.

Фіртка, -ки, ж. 1) = Хвїртка. Шух. I. 94. 2) Дверка, дверца въ плитѣ, на которой жарять конопляное сѣмя для масла. Шух. I. 163.

Фірчак, -ка, м. = Цвїркун. Вх. Лем. 477.

Фірчати, -чу, -чиш, гл. О кузнечикѣ, сверчкѣ и пр.: трещать. *Сквїрки фірчат.* Вх. Лем. 477.

Фіст, фоста, м. 1) = Хвїст 1. 2) Ручка, рукоятка въ различныхъ снарядахъ: киркѣ, лопатѣ, трещеткѣ (см. **деркач 4**), в **решітці** (см. **решітка 5**), у валька, которымъ

бють бѣлье, у **маглівниці**, у ложки и пр. у виль и въ инструментахъ, похожихъ на вилы (напр. **веретінник**); также у нѣкоторой посуды, напр. у глиняной кастрюли. Шух. I. 164, 166, 167, 247, 154, 149, 194, 264. 3) Концы гарусной нитки, вплетенной въ косу. Шух. I. 123. См. **Хвіст**. Ум. **Фостик**. Чуб. V. 635. Шух. I. 278.

Фітик, -ка, м. Пт.: *Silvia fitis*. Вх. Пч. II. 14.

Фітчик, -ка, м. = **Фітик**. Вх. Лем. 477.

Фіцігорний, -а, -е. Кокетливый. Шух. I. 33. *Фіцігорні молодиці*. Шух. I. 134. См. **Відзігорний**.

Фіцька, -ки, ж. Легкомысленная молодая женщина или дѣвушка. *Крутитсе тотя фіцька*. Вх. Зн. 75.

Фіявка, -ки, ж. 1) = **Хвіялка**. Вх. Лем. 477. 2) Бѣлый кончикъ хвоста лисицы. Вх. Пч. II. 5.

Фіякр, -ра, м. Фаэтонъ, фіакръ. *Запрягают коні до фіякру*. Гн. I. 55.

Фіялка, -ки, ж. Раст. а) фіалка, *Viola odorata* L, ЗЮЗО. I. 14 1. б) — **вечірня**. *Hesperis matronalis* L. ЗЮЗО. I. 125. в) — **лісова**. *Viola mirabilis*. ЗЮЗО. I. 141. См. **Хвіялка**. Ум. **Фіялочка**.

Фласкати, -каю, -еш, гл. Бить по лицу. Гол. II. 703.

Флейтух, -ха, м. Пыжъ. Чуб. II. 635.

Флекев, -ва, м. (мн. ч. **флекеї**). 1) = **Фик**. Вх. Зн. 75. 2) = **Парубок**. Вх. Зн. 75.

Флінта, -ти, ж. 1) Родъ ружья. *Для сильной армії своєї... наклали повні гамазеї гвинтівок, фузій без пружин, булдимок, флінт і яничарок*. Котл. Ен. IV. 56. 2) *Неряшливая, нерадивая дѣвка*. Вх. Лем. 477.

Флинтованє, -ня, с. Пришиваніе особымъ образомъ (у скорняковъ). МУЕ. I. 75.

Флинтувати, -тую, -еш, гл. Пришивать особымъ образомъ (у скорняковъ). МУЕ. I. 75.

Флигон, -на, м. = **Флов**. Угор.

Флигош, -ша, м. Бродяга. Угор.

Флисник, -ка, м. Плотовщикъ. Вх. Зн. 75.

Флінькати, -каю, -еш, гл. = **Хлипати**. Фр. (Желех.).

Флов, -ва, м. = **Вовк**, *Sams lupus*. Шух. I. 22.

Флот, -ту, м. Флотъ. Котл. Ен. II. 29. *І флот його з гармат розбили й потопили*. К. МБ. II. 121.

Флояра, -ри, ж. Родъ пастушьей свирѣли. *Дудка дідча, а флояра божа*. Гн. II. 222. Ум. **Флоярка**, **флоярочка**. *Вівчареву флоярочку чути з полонини*. Млак. 88.

Флудець, -дця и **флудик**, -ка, м. Часть ткацкаго станка, иначе сват, цѣвак. МУЕ. III. 24, 25.

Фльокати, -каю, -еш, гл. Клокотать. Угор.

Фльокотати, -кочу, -чеш, гл. Болтать. Угор.

Фльондра, -ри, ж. = **Хльорка**. КС. 1890. I. 87.

Фльора, -ри, ж. Сильно ненастная дождливая погода. *Як великий дождж, як барз юж так довго ся светно, та товди юж бесідують «фльора»*. Гн. I. 50.

Фльорес, -су, м. Траурный флеръ, крепь. *Онде катафалок фльоресом обшитий*. Щог. В. 63.

Флюта, -ти, ж. Мокрый снѣгъ. Вх. Зн. 75.

Флявора, -ри, ж. Женщина, говорящая неприличныя слова. Фр. (Желех).

Фляворити, -рю, -риш, гл. Болтать безъ умолку, трещать, пустословить. Фр. (Желех).

Фляцкати, -каю, -єш, гл. Шлепать, бить ладонью. Вх. Зн. 75.

Флячки, -чок, ж, мн. Кушанье: порѣзанныя на куски свинья или телячьи кишки, сваренныя въ пшенной кашѣ. МУЕ. I. 106.

Фляша, -ші, ж. Бутыль, бутылка. Шух. I. 307. Желех. *Наша губа не фляша, то ззість, як і ваша.* Ком. Пр. № 560.

Фляшечка, -ки, ж. Ум. отъ фляшка.

Фляшка, -ки, ж. = Пляшка. *Фляшка з сорівкою.* Лукаш. 112. Ум. **Фляшечка.** Желех.

Фляшча, -чати, с. = Фляшечка. Гн. II. 39.

Фляшчина, -ни, ж. = Фляшка, фляшечка. Желех.

Фовзатися, -заюся, -єшся, гл. Ползать. *Фовзаяуться.... гадина чорна і сороката.* Шух. I. 22.

Фокош, -ші, ж. = Бункош. Гол. Од. 80.

Фолоситися, -ситься, гл. безл. = Щастити. Вх. Зн. 75.

Фолькотіти, -кочу, -тиш, гл. Неясно говорить, шепелявить. Вх. Зн. 75.

Фолюш, -ша, м., также и во мн. ч.: **фолюші.** = **Хвалюші** = **валюша.** Шух. I. 259. 151. Гол. Ол. 40. Мик. 481.

Фолюшарь, -ря, м. Сукноваль. Желех.

Форботи, -бог, ж. мн. Кружева. *Робит форботи.* Гол. III. 498.

Форкання, -ня, с. Фыркание. Желех.

Форкати, -каю, -єш, гл. Фыркать. Вх. Уг. 277.

Форкотати, -кочу, -чеш, гл. Болтать, много говорить. Вх. Лем. 477.

Форкотливий, -а, -е. Болтливый. Вх. Лем. 477.

Форналь, -ля, м. Конюхъ. Kolb. I. 68.

Форост, -ту, м. Сухія вѣтви, сухіе сучки безъ хвои па хвойномъ деревѣ (смереці). Шух. I. 176, 185. См. **Хворост.**

Форс, -су, м. = Буга. Фр. (Желех).

Форст, -та, м. Доска, толщиной къ четыре дюйма. Вх. Лем. 477.

Фортуна, -ни, ж. 1) = **Хвортуна.** Гн. I. 127. 2) Непогодь; мятель. Шух. I. 212, 221.

Фоса, -си, ж. Ровъ, канава, яма. *Коло млина, млина вода фосу ріже.* Чуб. V. 1130. *Ой од Хведя до Антона прорізана фоса.* Грин. III. 374. *Ой у лісі під горіхом викопана фоса.* Грин. III. 373.

Фоскати, -каю, -єш, гл. Фыркать. Вх. Зн. 75.

Фоснути, -ну, -неш, гл. Фыркнуть. *Кит фоснув.* Вх. Зн. 75.

Фостик, -ка, м. Ум. отъ **фіст.**

Фосувати, -сую, -єш, гл. Прорѣзывать канавами. *Грунта фосовані.* Вх. Лем. 477.

Фота, -ти, ж. = **Обгорта 1.** Гол. Од. 61, 71. Kolb. I. 37.

Фофлавий, -а, -е. Шепелявый, неясно выговаривающій. Вх. Зн. 75.

Фоц. Въ выраженіи: **Бодай ти (= ті) фоц було!** Проклятіе, имѣющее смыслъ: чтобы ты пропалъ. Фр. Пр. 99.

Фошкавка, -ки, ж. Раст. дождевикъ, *Lycoperdon.* Вх. Зн. 73.

Фоя, фої, ж. Вѣтви хвойнаго дерева. Желех. Шух. I. 176. См. **Хвоя.**

Фраїр, -ра, м. Возлюбленный, женихъ. Гол. III. 393. *Мам фраїра пана.* Гол. IV 511.

Фраїрка, -ки, ж. Возлюбленная, невіста. Гол. III. 120. Ум. **фраїрочка.** *Моя фраїрочка... мене любила.* Гол. I. 150.

Фраїровський, -а, -е. Приналежачий **фраїру.** Гол. III. 422.

Фраїрочка, -ки, ж. Ум. отъ **фраїрка.**

Фраїрча, -чати, с. = **Фраїрочка.** Гол. III. 415.

Фрайтер, -ра, м. Єфрейторъ. Желех. *Фрайтер, прочитайте мені лист.* Федьк.

Фрамуга, -ги, ж. Инша. Подольск. г.

Франзоля, -лі, ж. Бѣлый хлѣбъ овальной формы, французская булка. Херс. г. Шейк.

Франція, -ції, ж. Франція. Желех.

Француз, -за, м. Французъ. *Вони будуть говорити по французький, як французи.* Левиц. Пов. 119.

Французка, -ки, ж. Француженка. Желех.

Французчина, -ни, ж. Французскій языкъ и вообще все французское. *Людина... мало тямуща в рідному слові, бо московщина вкуні з французчиною прибивали його к землі.*

Французький, -а, -е. Французскій. *Вірші... французькі.* Левиц. Пов. 122.

I. Фрас, -су, м. 1) Раздраженіе, гнѣвъ. Фр. (Желех.). 2) Утюгъ. Желех.

II. Фрас! меж., выражающее ударъ. *Фрас в песок!* Желех.

Фраснути, -ну, -неш, гл. Ударить. Желех.

Фрасуватися, -суюся, -ешся, гл. Сильно беспокоиться, тревожиться, печалиться. *Най ся мама не фрасує.* АД. I. 85.

Фрасунок, -нку, м. Печаль, забота, безпокойство. *А по тім фрасунку напиємося трунку.* Чуб. V. 1146.

Фрашки, -шок, ж. мн. Пустяки, бездѣлица. Котл. НП. 430. *Посаг, скарби, все то фрашки, люблю дівча з божой ласки.* Гол. I. 365.

Фрейда, -ди, ж. Женщина плохого поведенія. Вх. Зн. 75.

Фреда, -ди, ж. = **Флояра.** Вх. Зн. 75.

Фрембія, -бії, ж. Завязка, шнурокъ у фартука. Вх. Зн. 75.

Френзлі, -лів, м. мн. Бахрома. Чуб. VI. 113.

Фрига, -ги, ж. Дерево, длиной въ семь саж. Вх. Зн. 75.

Фрика, -ки, ж. Насиліе, принужденіе. *Яв я його по добру голубити, бо знав, що фрикою з ним і тільки не вдію.* Федьк.

Фрр! меж. для означенія отлета птицы. Желех.

Фруз, -за, м. Насѣк. *Prionus coriarius.* Вх. Пч. II. 27.

Фуганок, -нку, м. Рубанокъ для окончательной отдѣлки строгаемаго (у столяровъ). Вас. 149.

Фугувати, -гую, -еш, гл. У кожевниковъ: разглаживать и очищать кожу штрихолом окончательно передъ дубленіемъ. Вас. 157.

Фудити, -джу, -диш, гл. Бросать, швырять. Фр. (Желех.).

Фудудитися, -люся, -лишся, гл. Быть надменнымъ, высокомернымъ, гордиться, чваниться. Желех.

Фудулія, -лії, ж. 1) Надменность, гордость, высокомеріе. *Слухайте тільки, як з мене фудулію вигнали.* Федьк. 2) Надменный, гордый человекъ. Желех.

Фудульний, -а, -е. Надменный, гордый, высокомерный. *Як би мій фудульний брат отсе знав, то ще б в лице мені дав.* Федьк.

- Фужделити, -лю, -лиш и фуждіти, -джу, -диш, гл.** О вѣтрѣ: шумѣть, бушевать. Фр. (Желех).
- Фужела, -ли, ж. = Фискавка.** Вх. Зн. 75.
- Фук, -ка, м.** 1) Крикъ на кого, брань. *Фук на фук як піде, то нічого з того не буде.* Ком. Пр. № 131. 2) Не убитая но ошибкѣ шашка, за которую берегъ противникъ шашку. Шейк. 3) **Укинути фука.** Надуть, обмануть. *На рід надія не яка: поки в коморі єсть і в скрині, лестун потреться в сій хатині та й дале, вкинувши фука.* Мкр. Г. 61.
- Фукавиця, -ці, ж.** Мятель. Вх. Уг. 278.
- Фукання, -ня, с.** 1) Дуновение (ртомъ). Шейк. 2) Крики (на кого), брань.
- Фукати, -каю, -еш, гл.** 1) Дуть (ртомъ). Шейк. 2) Браниться, кричать. *Брат на брата та ворогує, сестра на сестру чари готує... дочка до ненька сміло фукає.* Чуб. III. 417, 418. — **на ко́го.** Бранить кого, кричать на кого. *Іде наймит із пан щини, на воли фукає.* Гол. I. 220.
- Фукнути, -ну, -неш, гл.** 1) Дунуть (ртомъ). Шейк. 2) Крикнуть на кого. 3) — **ким, чим.** Бросить кого, что. *Як ним фукне у провалу велику!* Драг. 370.
- Фукнутися, -нуся, -нешся, гл. = Фукнути 1.** *Обернімся і фукнімся, і дупнем ногою.* Гол. III. 510.
- Фундатор, -ра, м.** Основатель, учредитель. *О, предки Вишневецьких і Корецьких, фундаторі монастирів спасених!* К. Бай. 17.
- Фундація, -ції, ж.** 1) Основаніе, учрежденіе. Желех. 2) Пожертвованіе капитала на основаніе чего. Шейк.
- Фундувати, -дую, -еш, гл.** Основывать, учреждать. *Монастир давний, Богом фундований, Почаєв названий.* Млр. л. сб. 190 (Нп.).
- Фуніти, (-ню, -ниш?), гл.** Выдыхаться, терять запахъ; блекнуть, увядать. Угор.
- Фураж, -жа, м.** Недоборъ. *Як є посуха, то він має фураж — наб'є менче бриндзі, як обіцяв дати, тогди мусить готівкою доплатити.* Шух. I. 209.
- Фурдигати, -гаю, -еш, гл.** Вертѣть? (съ шумомъ?). *Тікайте з хати, бо я буду веретенем фурдигати.* Ком. Пр. № 233.
- Фурик, -ка, м.** 1) Тачка. Вх. Уг. 278. 2) Колясочка для дѣтей. Вх. Уг. 278.
- Фурка, -ки, ж. = Куделя 1.** Вх. Лем. 478.
- Фуркало, -ла, с.** 1) Игрушка: волчекъ. Шейк. 2) Родъ игрушки: состоитъ изъ а) палочки, б) орѣха свища, срѣзаннаго сверху и снизу и надѣтаго на палочку, в) нитки, намотанной на палочку и пропущенной сквозь дырку свища, г) картофелины, въ которую воткнутъ противоположный конецъ палочки. Держа орѣхъ тремя пальцами лѣвой руки, правою рукою тянуть за нитку, а потомъ слегка ее пускають, не выпуская изъ пальцевъ; отъ тяжести картофеля нитка сама наматывается на палочку. Шейк. 3) Снарядъ, съ помощью котораго вспугивають въ саду или огородѣ птицъ или свиней: нѣчто подобное кнуту, къ короткой веревочкѣ котораго привязана дощечка. 4) Годъ женскаго платья. Ленч 103. Ум. **Фуркальце.** *Дочка Лавися чепуруха в німецькѣм фуркальці була.* Котл. Кн. IV. 27.
- Фуркання, -ня, с.** 1) Звукъ, издаваемый фуркалом. Шейк. 2) Отлетъ, полетъ съ шумомъ крыльевъ.
- Фуркати, -каю, -еш, гл.** 1) Трещать фуркалом. Шейк. 2) Отлетать съ шумомъ крыльевъ. Желех.

Фуркнути, -ну, -неш, гл. Полетѣть, слетѣть съ шумомъ. *Як черкне мене вгору (рогами підкинув), то я фуркнув, як з лука.* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Фурконіти, -ню, -ниш, гл. = **фурчати.** Шух. I. 23.

Фурнути, -ну, -неш, гл. = **Фуркнути.** *Качка... фурнула.* Рудан. I. 129.

Фурр! меж. = **Фрр!** Желех.

Фурцювати, -цюю, -еш, гл. Танцювать, скакати. *Тепер їй, бачу, не до соли, уже, підтикавши десь поли, фурцює добре нависна.* Котл. Ен. II. 32.

Фурчати, -чу, -чиш, гл. Шумѣть, жужжать. Фр. (Желех.).

Фуряти, -ряю, -еш, гл. = **Шпурити.** Желех.

Фуста, -ти, фусти́на, -ни, фустка, -ки, ж. = **Хуста, хустина, хустка.** Желех. Шух. I. 133, 137. Чуб. V. 621, 262.

Футерко, -ка, с. Ум. отъ футро.

Футик, -ка, футко, -ка, футок, -тка, м. = **Худко, худож.** Вх. Лем. 178.

Футіти, фучу, -тиш, гл. Сопѣть, пыхтѣть, дуть. Желех. **На все футіт.** Онъ надуть, спесивъ. Вх. Зн. 75.

Футкати, -каю, -еш, гл. Кричать: фут, фут. Вх. Лем. 178.

Футрарь, -ря, м. = **Кушнір.** Желех.

Футріна, -ни, ж. 1) = **Футро.** Желех. 2) = **Футринє.** Желех.

Футринє, -ня, с. Оконная коробка, облицовка оконнаго проема. Шух. I. 95.

Футро, -ра, с. 1) = **Хутро.** 2) Шуба, шубка. Гол. Од. 17. *Треба було Орисі футро справити, — ще ї не справити, а верх набрати, бо блам був готовий з Мавшого футра.* Св. Л. 183. Ум. **Футерко.** Гол. Од. 17.

Футрувати, -рую, -еш, гл. Кормить? Чистить? *Иди футруй (коні), бо зараз їдемо! — Фірман пішов, нафутрував, та ї пішли упрігли коні.* Гн. II. 244. См. **Хутрувати.**

Футькало, -ла, с. Вспыльчивый человекъ. Фр. (Желех.).

Фуфалиця, фуфелиця, -ці, фуфеля, -лі, ж. = **Завірюха.** Шух. I. 107. Желех.

Фуферня, -ні, ж. = **Фуфалиця.** Вх. Зн. 75.

Фуфловиця и фуфулиця, -ці, ж. = **Фуфалиця.** Желех.

Фучати, фучу, -чиш, гл. = **Футіти.** *Лягла спати, а сама з просони зачала фучати.* Драг. 331. *Він надходиш десь так вночі, фучит.* Драг. 331.

Фушкати, -каю, -еш, гл. Вырываться, вылетать. *Губка.... затліває, а дим з неї починає фушкати далеко на усю полонину.* Шух. I. 191. *Зачне тютюн фушкати (дим з люльки іти).* Шух. I. 36.

Фуяра, -ри, ж. 1) Пастушья свирѣль. *Завернув аньол Саву до буди, забрали фуяри, забрали дуди, на котрих пісню грали.* Чуб. III. 377. 2) об. Безпомощный, неспособный человекъ. Желех. Ум. **Фуярка.** Желех.

Фуярити, -рю, -риш, гл. Говорить, дѣлать глупости. Вх. Зн. 75.

Фуярка, -ки, ж. Ум. отъ фуяра.

Фуярош, -ша, м. Мастеръ, дѣдающий фуярки. Вх. Лем. 478.

Ф'ю! меж. для выраженія свиста. Шейк.

Ф'юкадо, -ла, с. Иволга, *Oriolus galbula.* Вх. Уг. 278.

Ф'юкати, -каю, -еш, гл. 1) Свистѣть. Шейк. Также о птицахъ, напр. иволгѣ. Вх. Уг. 278. 2) Развѣваться. Желех.

Х.

- Ха-ха!** *меж.*, виражающее смѣхъ. *Ха-ха-ха-ха!* — *Чорт, панове, літанню співає.* Шевч. 137.
- Хаба, -би,** ж. = **Хабета.** Желех.
- Хабаз, -зу,** м. Хворость, прутья. Шейк.
- Хабалиця, -ці,** ж. Кокетка, охотница до любовныхъ шашней, наложница. *Чоловік мав лиху жінку хабалицю, що знюхалася з паном.* Гн. II. 166.
- Хабалка, -ки,** ж. = **Хибалиця.** Желех.
- Хабаль, -дя,** м. Любовникъ, волокита. Желех.
- Хабальний, -а, -е.** Кокетливый; любодѣйный. Желех.
- Хабальниця, -ці,** ж. = **Хабалиця.** Желех.
- Хабальство, -ва,** с. Кокетство, волокитство, любовныя связи. Желех.
- Хабара, -ри,** ж. Взятка. Шейк.
- Хабарик, -ка,** м. Ум. отъ хабарь.
- Хабарій, -рія,** м. = **Хабарник.** Желех.
- Хабарник, -ка,** м. Взяточникъ. *Такого хабарника, як ниш писарь, більше нігде не знайдеш.* Харьк.
- Хабарницький, -а, -е.** Взяточнический. Шейк.
- Хабарь, -ря,** м. Взятка. *Визвольте мене, бо з голоду пропаду, або буду хабарі брати.* Св. Л. 319. *Тільки грошики лупили і одбірали хабарі.* Котл. Кн. Ум. **Хабарик.**
- Хабатарня, -ні,** ж. Заводъ для вычинки козьихъ шкуръ.
- Хабета, -ти,** ж. Кляча. *Отто хабета: скільки бий, стільки і в'їдеш.* Канев. у.
- Хабз, -зу,** м. хабза, зи, ж. = **Хабзина.** Вх. Лем. 478. Вх. Уг. 272.
- Хабзіна, -ни,** ж. = **Бузина.** Вх. Пч. II. 36.
- Хабіна, -ни,** ж. Пруть, хворостина. Вх. Зн. 76. *Вітронько дує, вітронько дує, хабиною колише.* Гол. I. 255. Ум. **Хабінка.** Желех.
- Хабнік, -ка,** м. Кустарникъ. Вх. Зн. 76.
- Хабоття, -тя,** с. Хламъ, лохмотья. Мнж. 193. *Усе викрадено з скрині, усе забрато, осталась сама негодня: то дрәне, то погане, — саме хабоття.* Александров. у.
- Хаботья, -ті,** ж. Неповоротливая, медлительная женщина. *Сам піде, або пішла хаботю.* Лебед. у.
- Хабуз, -зу,** м. 1) Грубыя сорныя травы. Желех. 2) = **Хабаз.** Желех.
- Хабуззя, -зя,** с. соб. = **Хабуз.** *Дивитсі на хату, а на ній кропива та й хабузе росте.* Гн. II. 69.
- Хава, -ви,** ж. Челюсть. Желех. Ум. **Хавка.**
- Хавав, меж.**, виражающее крикъ перепела. *Ховав!* — *крикнула пані Висока з-за листу і таки справді злякала молодих людей.* Левиц. Пов. 245.
- Хававкання, -ня,** с. Крикъ перепела. Шейк.
- Хававкати, -каю, -еш,** гл. Кричатъ (о перепелѣ). *Перепела хававкали.* Мир. ХРВ. 39.
- Хавдій, -дія,** м. Обжора. Желех.
- Хавела, -ли,** ж. Дырка во 2-мъ дышлѣ воловьей запряжки (**війце**), въ которую вставляють колокъ для удержанія ярма (**притика**). Черк. у.
- Хаверя, -рі,** ж. Вихрь, буря? *Зашуміла хаверя з метелицею.* Полт.

Хавка, -ки, ж. 1) Ротъ, рыло, морда. Желех. 2) мн. **Хавки́.** Ротъ. КЗ. V. 53. Желех. 2) мн. Жабры. Желех.

Хавкати, -каю, -єш, гл. 1) Ёсть съ жадностью. Желех. 2) Дышать жабрами. Желех.

Хавкун, -на, м. = **Хавдїй.** Желех.

Хавтур, -ра, м. 1) Взятка. 2) Поборы натурой, собираемые духовенствомъ. *Школярї з дяком співали псалми за хавтури.* Мкр. Н. 34. Также: остатки поминальнаго обѣда, забираемые духовенствомъ и нищими, а иногда въ шутку и самый номинальный обѣдъ. (Козелец. у.); отсюда (шуточно?): **Хавтури́ справляти.** Давать номинальный обѣдъ по умершемъ. Борз. у.

Хавтура, -ри, ж. = **Хавтур.** Шейк.

Хавтурвій, -а, -е. Любитель хавтур. *А хавтурний дерїй, увесь у золоті, нетягам проповідує любов.* К. XII. 81.

Хавтурник, -ка, м. 1) Взяточникъ. 2) О духовенствѣ: беруцій поборы натурой.

Хавтурувати, -рую, -єш, гл. 1) Врать взятки. 2) Собирать поборы натурой (о духовенствѣ).

Хавтур'я, -р'я, с. Поборы духовенства натурою. *Набрав хавтур'я, що й до зеленої неділі станс.*

Хавчати, -чу, -чиш, гл. Хрипѣть слабо. *Хоч вельми дуже запищить, хоч не до прикладу хавчить, або нявчить, мов по котячі.* Гліб.

Хавчура, -ри, ж. = **Хавка 1.** Желех.

Хазія, -зії, ж. Громадина. *Оттакої хазії, як ішла сьогодні через нашу слободу, я зроду-віку не бачила.* Волч. у.

Хазяєчка, -ки, ж. Ум. оп. хазяйка.

Хазяїн, -на, м. Хозяинъ. *Ой хазяїн дома хазяїнує, на білому спати лягає, а безщасний чумак у дорозі всяку муку приймає.* Нп. *Гостям сміх, а хазяїну сльози.* Ном.

Хазяїновитий, -а, -е. Хозяйственный, ведуцій хорошо хозяйство. *Хазяїновитий був покійник.* Сим. 217.

Хазяїнувати, -вую, -єш, гл. Хозяйничать, вести хозяйство, быть хозяиномъ. *«Піду лучче хазяїнувати».* *Оженивсь собі гарненько і хазяїнує.* Рудч. Ск. I. 192. *Хазяїн дома та хазяїнує.* Рудч. Чп. 147.

Хазяїнуватий, -а, -е = **Хазяїновитий.** *Він був собі убогий, та хазяїнуватий.* Г. Барв. 172.

Хазяй, -зая, м. = **Хазяїн.** *Хазяй на всю губу.* Ном. № 10101. *Питається сам хазяй.* Рудан. I. 80.

Хазяйка, -ки, ж. Хозяйка. *І такою хазяйкою зробилась невсипущою на все село.* Рудч. Ск. I. 179. Ум. **Хазяєчка.** Чуб. V. 1026. *Ти ж моя хазяєчко кохана!* МВ. (О. 1862. III. 50).

Хазяйливий, -а, -е = **Хазяїновитий.** *Пани-сусіде нашу панію похваляють-величають: отто хазяйлива!* МВ. (О. 1862. III. 60). *Хазяйлива була вдова.* Г. Барв. 304. *Хазяйлива натура.* Мир. ХРВ. 225.

Хазяїновитий, -а, -е = **Хазяїновитий.** *Її батько-мати, люде з дрібного панства, але чесні, хазяїновиті.* Левиц. Пов. 225.

Хазяїнування, -ня, с. Хозяйничаніє.

Хазяїнувати, -ную, -єш, гл. = **Хазяїнувати.** Мет. 458. *Чомусь мої воли не пасуться, да не хочуть води пити; лучче було б хазяїнувати, ніж по дорогах ходити.* Нп.

Хазяйовливий, -а, -е = Хазяїновитий. *І хороша, і хазяйовлива, да з людьми вдачі не має, як обійтися*, Г. Барв. 132.

Хазяйствечко, -ка, с. Уш. отъ хазяйство.

Хазяйство, -ва, с. 1) Хозяйство. *Мірошник мав хороший млин, — в хазяйстві не аби що він.* Гліб. 2) Соб. Хозяева. *Далі почали усе біли, усе біли кури пропадати, та вже і не стерпіло хазяйство, пішли до волости.* Кв. II. 164. Ум. **Хазяйствечко.** *Буде вже мені, каже, наймитувати, — може, каже, своє хазяйствечко заведу.* Рудч. Ск. I. 149. *Мав собі домочок і садочок, і город, — невеличке та хороше хазяйствечко.* МВ. I. 17.

Хазяйський, -а, -е. 1) Хозяйскій. *Хазяйське око товар живить.* Ном. № 9972. 2) **Хазяйський син, хазяйська дочка.** *Сынъ, дочъ уважаемаго хозяина, уважаемыхъ родителей.*

Хазяйчин, -на, -не. Приналежащій хазяйкъ. *Лема своєї (корови), дак на хазяйчиній учись.* Г. Барв. 4 35.

Хазяювати, -зяюю, -ещ, гл. 1) = Хазяїнувати 1. *Лучче було хазяювати, ніж по дорогах ходити.* Рудч. Чп. 87. 2) *Распоряжаться. Хазяюй тими грішми.* Чуб. II. 380. *Нехай чорт кіньми оре, а дівками хазяює.* Ком. Пр. № 301.

Хай, нар. *Пускай, пусть. Хай їй лиха година!* Рудч. Ск. *Хай же її Бог благословить, мою дитину.* МВ. II. 164.

Хайний, -а, -е. Опрятный, чистоплотный. Желех.

Хакати, -каю, -ещ, гл. Тяжело дышать, — запыхавшись отъ жары и пр. *Душно Рябкові — бач, як хакає, язик висолопивши.* Харьк. *День був гарячий, сказано, в серпні; сонце пекло, наче думало весь світ запалити; ворони по скалах хакали, роти пороззявлявши.* Св. Д. 215. *Чого ти так хакаєш? — Захапався б і ти, як би стирив на гору такого мішка.* Харьк.

Халабуда, -ди, ж. 1) Шалашъ. *Напнемо халабуду.* Мил. 102. 2) Легкая непрочная постройка, наскоро сдѣланная, — напр. временныя сѣни при хатѣ. Вас. 195. 3) Еврейская крытая бричка, родъ кибитки. *Нечистий пре жидівську халабуду.* Стор. II. 39. 4) *Воль съ рогами большими выступающими впередъ, концы коихъ, закругляясь, почти сходятся кверху.* КС. 1898. VII. 45. Ум. **Халабудка.** *По всьому садуві назбудували гульбищ, печер, халабудок.* Стор. М. Пр. 66.

Халавкати, -каю, -ещ, гл. = Хавкати 1. Желех.

Халазія, -зії, ж. Трепка, взбучка, потасовка. *Зевес не дурно похвалявсь: получит добру халазію він видавить з тебе олію.* Котл. Ен. I. 29.

Халайстра, -ри, ж. = Халастра. Желех.

Халамаїдол, -ла, м. Брань. *Ах ти халамаїдол!* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Халаман, -на, м. Батракъ? *Сам пан, сам халаман.* Чуб. I. 278.

Халамей, мея, м. Прозвище для еврея. *Жид, жид-халамей, повісився на щабель.* Подольск. г.

Халамід, -да, м. = Халамей. ЕЗ. V. 151.

Халамидник, -ка, м. Оборвышъ, босякъ. Мир. ХРВ. 296.

Халамії, -мія и халаміні, -ня, м. = Халатей. *Жид, жид халамії (халаміні) повісивсі на ремінь.* ЕЗ. V. 151.

Халандрус, -ся, м. = Хавдій. Желех.

Халасати, -саю, -ещ, гл. = Хавкати I. Желех.

Халастати, -таю, -єш, гл. Раздавливать. Желех.

Халастра, -ри, ж. Сбродъ (о людяхъ). Желех.

Халасувати, -сую, -єш, гл. 1) = **Халасати**. Желех. 2) Лакомиться. Каменец. у.

Халасун, -на, м. Лакомка, обжора. Желех.

Халат, -та, м. Верхняя длинная женская одежда съ пелериною. *Літом (у неї) — голубий халат*. Сим. 227. Ум. **Халатик**. *Вона... в голубому халатику*. Сим. 227. *Бенеря без спідниці, боса, в халатику, простоволоса, к Вулкану підтюпцем ішла*. Котл. Ен. V. 16.

Халаш, -ша, м. 1) Шалашъ. Александр. у. 2) = **Хата**. Шух. I. 88. Вх. Зн. 76.

Халаштан, -на, м. Скопечь, кастрать. Канев. у.

Халаштати, -таю, -єш, гл. Оскоплять, кастрировать.

Халаштун, -ни, м. Тотъ, кто оскопляетъ животныхъ. Рк. Левиц.

Халаща, -щі, ж. = **Хмиз**. Вх. Лем. 478.

Халащати, -щаю, -єш, гл. = **Халаштати**.

Халащина, -ни, ж. Лѣсная чаща. Черк. у.

Халда-балда, м. Название волка въ загадкѣ. *Прийшов халда-балда, узав стрики-брики, почули пойники: вставайте, житники! сідайте на вівсяники, доганяйте халду-балду, одніміте стрики-брики*. Ном. стр. 294, № 122.

Халеб, -ба, м. Название собаки въ загадкѣ. *Іде попита коло плота, питається Халеба — чи є понура вдома*. Ном. стр. 294, № 121.

Халепа, -пи, ж. 1) Бѣда, несчастіе, несчастный случай. *Ми вам такої халепа натворили, що боїмося, щоб ви нас не потрусили*. Шевч. 290. *Тепер не можна і втікати, щоб халепа од них не було*. Кв. *Жолніри дали звістку, яка халепа спіткала патера*. Стор. М. Пр. 109. *Нехай йому халепа. Ну его къ чорту! Ном. № 5130. Пху! нехай на вас халепа!* Г. Барв. 483. 2) Непогода. *Отто яка халепа на дворі, і носа з хати не вистромиш*. Канев. у.

Халувати, -лую, -єш, гл. Сомнительное слово, поставленное повидимому вмѣсто **марнувати** въ слѣдующ. стихахъ пѣсни: *Ой б'єш мене, не жайлуєш, літа мої ти халуєш*. Чуб. V. 610.

Халуззя, -зя, с. Мелкія вѣтки, прутья, то-же, что и **хамло 1**. *Халуззя сякого-такого назбірав у лісі*. Черк. у.

Халупа, -пи, ж. Лачуга, избенка. Ном. № 12703. Чуб. II. 196. Ум. **Халупка**. *Вільно губці в своїй халупці*. Ном. № 6812.

Халупина, -ни, ж. = **Халупа**, кое-какая избенка. Шейк.

Халупник, -ка, м. Безземельный, имѣющій лишь избушку. ЕЗ. V. 31. Шух. I. 271.

Халупчи́на, -ни, ж. = **Халупина**. Шейк. Ум. **Халупчи́нка**.

Халус, -са, м. Лакомка, (Галиц.). Желех.

Халява, -ви, ж. 1) Голенище. Вас. 161. *Видно пана по халявах*. Ном. 2) Развратная женщина. КС. 1882. X. 29. *Пійди лиш ти к чортам плюгава, невірна, пакосна халява*. Котл. Ен. II. 21. 8) **З губи халяву робити**. Врать, обѣщать и не сдержатъ слова. *Не годиться халяву з губи робити*. Ном. № 6867. **Роспустив морду як халяву**. Слишкомъ много говорить. К. ЧР. 876. 4) Халявки смалити, присмалювати, пекти. Ухаживать за кѣмъ. *Та й ти там халявки попик?* Ном. № 8974. Ум. **Халявка**. Ув.

Халявище.

Халяндра, -ри, ж. Цыганскій танецъ. *У вікон школярі співали, халяндри циганки скакали*. Котл. Ен. II. 14.

Халясувати, -сую, -єш, гл. Танцювать, плясать. (Дяк) ну гоцака садити. Тільки борода та коса майтолає, а він так халясує, так халясує. Мир. ХРВ. 258.

Хам, -ма, м. 1) Хамъ, сынъ Ноя. 2) Хамъ, мужикъ, халуй. Не дай, Боже, з хама пана. Ном. № 1264. А в млинарки дві дочки: одна вийшла за пана, друга вишила за хама. Чуб. V. 1068.

Хамаркати, -каю, -єш, гл. Читать невнятно, подъ носъ. Козел. у. Хамаркає, наче дяк на криласі.

Хамеліти, -лю', -лиш, гл. Жевать съ трудомъ. Як молодю бувала, по сорок вареників ідала; а тепер хамелю-хамелю, насилу п'ятдесят умелю. Ном. № 8146.

Хаменіти, -ню, -ниш, гл. Соглашать, приводить къ согласію? Той їх годить, хаменить, той їх розважає. Рудан. I. 104.

Хаменутися, -нуся, -нешся, гл. = **Схаменутися.** Він хаменуєсь тепер. НВолын. у.

Хамів, -мова, -ве. Приналежачій хаму. **Хамів сину!** Ругательство. Яремо! герш-ту, хамів сину. Шевч. 132.

Хаміль, меж., виражающее осторожное движеніе, съ которимъ скриваються? А вона вже тоді хаміль, хаміль за хустку, та дідька вже не було. Черк. у. Той з печі хаміль, хаміль (ночью слѣзь украдкой и ушелъ). Мнж. 95.

Хамінок, -нка, м. Чортъ. Ном. № 13996.

Хамкотіти, -кочу, -тиш, гл. = **Гугнявити.** Шейк.

Хамло, -ла, с. 1) Мелкія вѣтки, прутья. Кабан риється у хамло, а зайчик лізе у куц. Рудч. Ск. I. 24. Їздили вони в ліс, набрали там на вози хамла і везуть. Драг. 175. 2) м. Неуклюжій, неотесанный челоуѣкъ. Він такий хамло, поки дочвала, то й сонце зайде.

Хамлюга, -ги, м. Ув. отъ хамло 2, но употребл. въ болѣе ругательномъ смыслѣ, въ значеніи: Хамъ, халуй, грубый мужикъ. Виїхав раз у поле якийсь багатий хамлюга. Драг. 115.

Хамний, -а, -е. Гордый, високомѣрный. Вх. Зн. 76.

Хамнік, -ка, м. = **Хабник.** Вх. Зн. 76.

Хамнути, -ну, -неш, гл. Съѣсть быстро. Нашвидку хамнув трошки, або випив. Ном. № 12179.

Хамородъ, -ді, ж. Тѣнь, темнота, темное мѣсто. Вх. Зн. 76. См. **Химородъ.**

Хамса, -си, ж. Рыба анчоусъ.

Хамудъ, -дя, м. = **Мудъ 1.** Вх. Зн. 38.

Хамузє, -зя, с. соб. = **Гамуз. Збив на хамузє = Потрошив на гамуз.** Вх. Зн. 76.

Хамула, -ли, об. 1) Неуклюжій, неповоротливый. Черк. у. 2) Очень плохой супъ. Вх. Зн. 76.

Хамудуватий, -а, -е. Неповоротливый, неуклюжій. Чоловік хамудуватий. Кінь і добрий, та якийсь хамудуватий. Рк. Левиц.

Хамут, -га, м. Хомуть. Чуб. I. 68. Вас. 159.

Хамутний, -а, -е. 1) О лошади: ходящій въ хомуть. А як ся кінь хамутний має? Ном. № 11844.

Хан, -на, м. Ханъ. Як хан долізе до Криму. Ном. № 5635.

Хананок, -нка, м. Баловень. Ич хананок, що витіває. Кобел. у. Як би не отой хананок — лошя, то б кобила була гладка. Волч. у.

Хандра, -ри, ж. Норовистая кобыла. Вх. Лем. 478.

Хани́ця, -ці, ж. Ханша. *Сидить царь хан і цариця ханиця.* Чуб. І. 121.

Ханів, -нова, -ве. Приналежачій хану. *На князя, ладо моє миле, ти ханови метаєш стріли.* Шевч. 634.

Ханівка, -ки, ж. Родъ шитья на рубахъ.

Ханство, -ва, с. Ханство. Шейк.

Ханський, -а, -е. Ханській. Шейк.

Ханька, -ки, ж. 1) Родъ небольшой тыквы. 2) **Ханьки м'яти.** Ничего не дѣлать. *Йому б тільки на лавці ханьки м'яти.* Константиногр. у. *Ханьки мнеш, бо діла нема.* Ном. № 10954. 3) **Роспустити ханьки.** Разговориться, розболтаться (грубо). *Як распустить свої ханьки, так і за день не переслухаєш.* Ком. Пр. № 39.

Хап! меж. Хвать! *Вовк призоствався — хап гуску, та й із'їв.* Чуб. І. 167. *Що лап, то хап.* НВолын. у.

Хапаний, -а, -е. Крадений. *Хоч латане, аби не хапане.* Ном. № 9685. *Віддай, каже жінка, на церкву отой хрест, може він хапаний.* Лебед. у.

Хапанина, -ни, ж. 1) Хватанье, расхватыванье. 2) Взятчи́чество постоянное. 3) Спѣшка, торопливость.

Хапанка, -ки, ж. 1) Воровство, кража. *Ей, лови його, хапанка!* — кричить видючий. Грин. II. 183. 2) Взятка. 3) Торопливость, поспѣшность. *Не хапанка на Іванка.* Ном. № 13264.

Хапання, -ня, с. 1) Хватаніе. 2) Взятчи́чество. *Хапанням не дасть дітям своїм ні щастя, ні долі.* Ном. № 7408. 3) Поспѣшность, торопливость. *Через хапання та й зробили воза поганого.* Канев. у.

Хапати, -паю, -еш, гл. 1) Хватать, схватывать. *Стали близько к бережку припливати і рученьками за білий камінь хапати.* Лукаш. 62. *Так хапає, як собака рве.* Ном. № 4835. 2) Воровать, красть. *На вовка тільки поговір, а овечок Трохим хапає.* Гліб. 3) Брать взятки. *Та й здорово він хабарі хапає.* 4) Ъсть съ жадностью. *Хазяїн їсть тіки так, показує ложку... а циган таки добре хапав, бо вимерхався не снідавши й нічого.* Грив. І. 121. 5) Хватать, быть достаточнымъ. *На чужій землі хата і сніп на чужій землі; заждем стільки, що й не хапає.* Г. Барв. 502.

Хапатися, -паюся, -ешся, гл. 1) Хвататься, браться. *Хапається за шаблю.* Стор. М. Пр. 108. 2) — **чого.** Дѣлать что, хвататься за что. *Не хапайся дурниці, не будеш сидів у темниці.* Ном. 3) Спѣшитъ, торопиться. *Хто хапавсь жито сіяти, то в того воно повипривало.* Лебед. у. *Хапається, як попівна заміж.* Ном. № 3154.

Хапатня, -ні, ж. Спѣшка, скорая, поспѣшная работа. *Там така хапатня, що не вхопиш.* *Хапатню таку зробили, що духом забрали всю солону.* Черк. у.

Хапи́ця, -ці, ж. ? *Хапало в ханиці, ханиця ж по пиці.* Ном. № 13335.

Хапка, -ки, ж. Западня, ловушка.

Хапати, -каю, -еш, гл. = **Хапати І.** Вх. Лем. 478.

Хапкий, -а, -е. 1) Поспѣшний, скорый, проворный; охотно беру́щийся за что. *Ілько до роботи хапкий, а до їжі ні.* Волч. у. 2) Нечистый на руку, вороватый. *На пасіку треба чоловіка, щоб не хапкий.* Черк. у.

Хапкість, -кости, ж. Поспѣшность. *Не замкнув коморі, а все то хапкість робе.* НВолын. у.

Хапко, -ка, м. 1) Взятчикъ. 2) Хватающій что либо (чаще всего говорится о чортѣ). *Побере їх хапко.* Ном. № 4089. 3) = **Злодій.** Вх. Зн. 76. *Хапко з хапком знаєся.* Ном. № 7957. 4) Въ загадкѣ: котъ. Ном. № 129, стр. 294.

Хапком, нар. Наскоро, на скорую руку, поспѣшно. *Так хапком зробив куріня, та й не до ладу.* Канев. у. *Посідали на вози хапком та мерцій їхати, щоб завидна дома бути.* Полт.

Хапливий, -а, -е. Поспѣшний, торопливий. Шейк.

Хапло, -ла, с. Сорная трава. *Посіяла квітки, а виросло хапло.* Винниц. у.

Хапнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ **хапати.** *Хапнув обома лапами.* Чуб. I. 142.

Хаповігий, -а, -е. Вороватый, нечистый на руку. *У нас люде хаповиті.* Волч. у.

Хапокниш, -ша, м. Презрительное, названіе для лица духовнаго званія и его дѣтей. *От проклятий хапокниш! — подумала Мася (про бурсака).* Св. Л. 107.

Хаптур, -ра, м. = **Каптур 2.** *Свита з хаптуром.* Васильк. у.

Хапура, -ри, ж. = **Хавтур.** *Піп дзвонить за для своєї користи, може чує де хапури поїсти.* Чуб. I. 280. Ум. **Халтурка.** *Не здужає (кобила) у пилипівку попівських хаптурок по селу возить.* Кв.

Хаптурний, -а, -е = Хавтурний. *З хаптурних ницаків малюєте икони.* К. Дз. 35. *Жерці... хаптурний рід.* Котл. Ен. VI. 50.

Хаптурник, -ка, м. = **Хавтурник.** *Судяці — безсоромницькі хаптурники.* Харьк. г. *Голота своїх панів хаптурниками лає.* К. ЦН. 168.

Хаптурництво, -ва, с. Взятчицтво, збираніе поборовъ. К. ПС. 130.

Хаптурницький, -а, -е. Приналежащій, свойственний халтурнику.

Хапурувати, -рую, -еш, гл. = **Хавтурувати.** К. ЦН. 298.

Хапу-хапу! меж. для вираженія частого хватанія. Шейк.

Хапуга, -ги, м. Взятчикъ. *Всіх покривав — і хапуг, і злодійв.* О. 1861. I. 94.

Хапужество, -ва, с. Взятчицтво. Шейк.

Хапуля, -лі, ж. Хватающая. Встрѣчено только въ загадкѣ для обозначенія кошки: *Бігла моргуля, питала крику ля: чи є вдома хапуля? (Мышь, пѣтухъ, кошка).* Чуб. I. 311.

Хапун, -на, м. 1) Хватающій. Г. Барв. 27. 2) Взятчикъ. *Хапун такий, що й з рідного батька злупить.* Котл. III. 388 3) Чортъ. *Там тебе хапун ухопить.* Грин. I. 243. *А щоб тебе хапун ухопив.* Харьк. г. 4) Въ загадкѣ: ротъ. Чуб. I. 307.

Характер, -ру, м. Характеръ. *Глибоко твердий характер.* Левиц. I. 232.

Характёрник, -ка, м. Чародѣй, колдунъ. К. ЧР. 151. Шевч. 363. *Став я шукать знахарів та усяких характерників.* Стор. М. Пр. 41.

Характерство, -ва, с. Колдовство. К. ЧР. 151. *Вони беруть однією хистю, а в нашого брата про запас і характерство єсть.* К. ЧР. 128.

Характерствувати, -вую, -еш, гл. Колдовать, чародѣйствовать. *Вже ворожитьья, характерствує.* К. ЧР. 144.

Харалужний, -а, -е. Стальной. *Харалужний меч.* К. ПС. 128.

Хараман, -на, м. Обманщикъ. Вх. Зн. 76. ЕЗ. V. 151. **Гнути харамани.** *Дурачить.* ЕЗ. V. 151.

Хараманити, -ню, -ниш, гл. Обманывать, дурачить. Вх. Зн. 76.

Харамаркання, -ня, с. Бормотаніе подъ носъ. Желех.

Харамаркати, -каю, -єш, гл. = **Хамаркати.** *Харамаркали дяки.* Котл. Ен. III. 23. *Та по-молодечи будем Богу молитися, а не по чернечи харамаркать.* Шевч. 246.

Харамаркач, -ча, м. Невнятно произносящий, косноязычный.

Хараміжжа, -ки, ж. Плутовство, плутни. *Харамижкою одбув, та й пропали гроші.* Лебед. у.

Харапудитися, -джуся, -дишся, гл. 1) Пугаться. *Що стане царевич до баби під'їжжати, то кінь так харапудиться: хроне та сопє, ніздрями пашє.* Рудч. Ск. I. 99. 2) Хорохориться, противиться. *Йому я кажу: піди, Іване, побалакай та й наймись, так ні, харапудиться, не хоче.* Лебед. у.

Харапудливий, -а, -е. Пугливый. *Харапудливий кінь.* Черк. у.

Харапутний, -а, -е. Опрятный, чистоплотный. *Був... чорний, рябий і не харапутний.* Драг. 320.

Харапутно, нар. Опрятно, чистоплотно. Желех.

Харем, -му, м. Гаремъ. *Дрімає в харемі — в раю Византія.* Шевч. 58.

Харисто, нар. Опрятно, чисто. Желех.

Харити, -рю, -риш, гл. Чистить. Вх. Зн. 76. *Всі птиці харили кирничку, те й пані казали.* ЕЗ. V. 81.

Харкати, -каю, -єш, гл. Харкать. *Зачав плювати та харкати.* Драг. 90. *Стогнали, харкали....* Котл. Ен.

Харкі-макогоники, м. мн. Вздоръ, чепуха. *Харки-макогоники плете.* Подольск. г.

Харкіт, -коту, м. Хрипъ, хрипѣніє. (Галиц.). Желех.

Харкотіння, -ня, с. Мокрота, грудная флегма. Драг. 1. Канев. у. Каменец. у.

Харлай, -лая, м. 1) = **Харпак.** О. 1861. XI. Св. 33. 2) Игра въ родѣ чехарды. *Харлая скакати.* О. 1861. XI. Св. 33.

Харлак, -ка, м. = **Харпак.** *Мій тато був багатіший, та не свистав у церкві, а ти такий харлак, та свищеш.* Грин. I. 228.

Харлань, -ня, м. = **Харлай 1.** О. 1861. XI. Св. 33.

Харло, -ла, м. Ругательное слово. *Чортів харло! я дам тобі роменського табаку понюхатъ.*

Харний, -а, -е. Чистый, опрятный. Желех.

Харність, -ности, ж. Чистота, опрятность. Желех.

Харно, нар. Чисто, опрятно. Гн. I. 100.

Харпак, -ка, ж. Бѣднякъ, нищій, оборванецъ. *Як умре багатир, дак іде увесь мир, а вмере харпак, дак тільки піп да дяк.* Ном. № 1603. Ум. **Харпачок.** Ном. № 1603.

Харпацтво, -ва, с. 1) Бѣдность, нищенство. 2) Соб. отъ **харпак.** *Ти з своїм загоном пужни сотниківське харпацтво.* Стор. II. 254.

Харпачіна, -ни, м. = **Харпак.**

Харпачка, -ки, ж. Очень бѣдная женщина. Шейк.

Харсон, -ну, м. Херсонъ. Полт. Шейк.

Харсонка, -ки, ж. Родъ овчины. Вас. 154.

Харсонський, -а, -е. Херсонскій. Шейк.

Харсонщина, -ни, ж. Херсонская губернія. Шейк.

Харсун, -на, м. 1) = **Борсук.** Вх. Пч. II. 6. О. 1862. II. 62.

Харциз, -за, м. Разбойникъ, грабитель. *Ме звір я — людську кров пролити і не харциз, людей щоб бити.* Котл. Ен. IV. 50.

Харцизити, -жу, -зиш, гл. Разбойничать, грабить.

Харцизник, -ка, м. = **Харциз.** *Харцизники! вони в заклад від лоня беруть дітей у матері-вдовиці.* К. Іов. 53.

Харцизство, -ва, с. Грабежъ, разбой. *Чума, война, харцизство, голод.* Котл. Ен. III. 27.

Харцизяка, -ки, м. Ув. отъ харциз. К. ЧР. 343. *Возьміть його, харцизяку — він уб'є мене.* Шевч. 292.

Харцизяцький, -а, -е. Разбойничій. К. Дз. 69.

Харч, -чу, м. и **-чі, ж.** Харчи, съѣстные припасы, кормъ. *Наймися, наймитку, у мене, а я у попа — для луччої харчі.* Ном. № 10336. *Гей вже наші, наші сіромахи. без харчів помарніли.* Грин. III. 595. **На Божій харчі бути, рости.** Быть вскормленнымъ, воспитаннымъ въ чужой семьѣ. *А сотник був собі багатий, то в його, знаєте, росло на Божій харчі, за дитину, чиєсь байстря.* Шевч. 492.

Харчати, -чу, -чиш, гл. Хрипѣть, трудно дышать. *Брати аж харчать — сплять.* Мнж. 26. *Де упали, там заснули, сопли, харчали і хропли.* Котл. Ен. I. 21.

Харчити, -чу, -чиш, гл. = **Харчувати.** *Харчив його місяць.* Прил. у.

Харчитися, -чуся, -чишся, гл. = **Харчуватися.** *Перше всіх диких сусід своїх почали, мабуть, поляне з поля харчитись.* К.

Харчівник, -ка, м. Кормящійся. *У мене є сім душ харчівників: я, жінка і п'ятеро дітей, а хліб дорогий.* Волч. у.

Харчовий, -а, -е. Для съѣстныхъ припасовъ, съ съѣстными припасами. *Харчові клунки.* Стор. II. 203.

Харчування, -ня, с. 1) Столоvanіe, прокормленіe. К. Досв. 115. *Славивсь він добрим харчуванням між усіма куренями.* К. 2) = **Харч.** *Загубила торбу з хлібом.... загубила харчування.* ЕЗ. V. 153.

Харчувати, -чую, -єш, гл. 1) Кормить, давать столъ, прокармливать. *Уже се мусить всякий знати, що військо треба харчувати.* Котл. Ен. IV. 63, *А що ти візьмеш? — А що дасте. Аби харчували.* Грин. II. 116. 2) **Харчуйте здорові! Хлѣбъ да соль! Харчуйте здорові!** — *Дякують, просимо і вас.* Шух. I. 140.

Харчуватися, -чуюся, -єшся, гл. Кормиться, питаться, столоваться. *Харчувався він тільки хлібом та водою.* Грин. II. 153. *Я в неї харчуюсь.* Київ,

Харьків, -кова, м. Харьковъ (городъ). Шейк.

Харьківка, -ки, ж. Родъ шапки: смушковый окольщъ, плисовый или бархатный верхъ. Вас. 156.

Харьківський, -а, -е. Харьковскій. Шейк.

Харьківщина, -ни, ж. Харьковская губернія. Шейк.

Харяц, -ці, ж. Кустарникъ, заросль. Их. Лем. 478.

Хасатися, -саюся, -єшся, гл. Сторониться, чуждаться. *Чого ти мене хасаєшся, неначе чорт херувимського ладану.* Канев. у.

Хата, -ти, ж. Домъ, изба, хижина. *Моя хата з краю, я нічого не знаю.* Васильк. у. *Чи се тая удівонька, що на розі хата? Чуб.* **Різана хата.** Хата, сложенная изъ бревень, перерѣзанныхъ по длинѣ надвое. Шух. I. 89. **Хата без штанів.** Не имѣющая сѣней. Вас. 195. Въ Подоліи **хатою** называють иногда могилу, а домъ тогда **куринѣм.** *Хати*

наші на цвинтарі, а вас прошю до куріня. О. 1861. XI. Св. 52. Отсюда вѣроятно: **Тут тобі й хата!** Тутъ тебѣ и смерть, тутъ тебѣ и конецъ. Ном. № 273. **Дядькова хата.** Тюрма. *А шо ж мені буде, як ударю таку паню по вуху? То ще доведеться жити у «дядьковій хаті».* Грин. I. 112. **Держатися хати.** См. **Держатися.** Ум. **Хатка, хатонька.** Грин. III. 234. **Хаточка.** *Хатки біленькі виглядають.* Шевч. 407. *Хаточки поховались у біленькі садки.* МВ. I. 106.

Хатина, -ни, ж. 1) = Хата. *Чи ти мене, Василю, не знаєш, що ти мою хатину минаєш?* Нп. 2) = **Кімната.** КС. VII. 431. 3) = **Прибік 2.** Вас. 195. Ум. **Хатинка, хатинонька.** Грин. III. 308. *Хатиночка. Благав у Бога тільки хату, одну хатиночку в гаю, та дві тополі коло неї.* Шевч. 550.

Хатка, -ки, ж. Ум. отъ хата.

Хатник, -ка, м. Домосѣдъ. (Гуцульщина. Отъ В. Дорошенка).

Хатній, -я, -є. Комнатный, домашній, находящійся въ домѣ. *Двері хатні.* Вас. 195. Чуб. VII. 383. *Хатня собака. Хатній поріг. Хатнього злодія не встережешся.* Ном. № 11096. *Казала полюва миша хатній.* Мнж. 8.

Хатонька, хаточка, -ки, ж. Ум. отъ хата.

Хатчина, -ни, ж. Избенка. *Над Прутом у лузі хатчина стоїть.* Млак. 3.

Хатяний, хатений, -а, -е. Относящійся къ хатѣ. Шух. I. 89.

Хахольки и хахульки, -льок, ж. мн. Закоулки. *По-за хахольками тинятися.* Ном. № 10950. *Ховається по-за хахульками.* К. ЦН. 227.

Хахоньки, -ньок, ж. мн. Шутки, смѣхъ. **Тобі тільки хахоньки справляти** — только смѣяться. Шейк.

Хахулатий, -а, -е. О птицѣ: хохлатый. Вх. Уг. 272.

Хахульки. См. **Хахольки.**

Хашник, -ка, м. Мелкій хворостъ, связанный въ пучки.

Хащ, -щу, м. 1) = Хмиз. *Закопав було добро в ямі та хащем прикидає та і втіка в ліс (од татар).* КС. 1884. VIII. 720. 2) *Заросль, кустарникъ, то-же, что и хабник, хамник.* Вх. Зн. 76. То же знач. ми. **хащі.** Вас. 206.

Хаща, -щі, ж. Лѣсь, чаща. Угор.

Хащина, -ни, ж. Мелкій густой кустарникъ. Черк. у.

Хая, хаї, ж. Довольная, спокойная жизнь. *По за ним, то й. тобі хая буде.* Харьк.

Хвабрий, -а, -е. Храбрый. *Баба тоді й хвабра, як на печі.* Ном. № 9055.

Хвабрика, -ки, ж. Фабрика. Левиц. I. 41. *На шуранських фабриках дуже добра плата робітникам.* Левиц. I. 36.

Хвабрикант, -та, м. Фабрикантъ. О. 1861. IX. 180.

Хвабрицький, -а, -е. Фабричный. *Хвабрицьке сукно.* Лебед. у. *Каптан фабрицького сукна.* Сим. 190.

Хвабрість, -рости, ж. Храбрость. *Чи ти ба, яка хвабрість!* Полт.

Хвабро, нар. Храбро. КС. 1882. XII. 625.

Хвабрувати, -рую, -єш, гл. Храбриться. Шейк.

Хвазан, -на, м. Пт. фазанъ. *Як, каже, устрелиш мені птицю-хвазана, то тоді й дочку мою бери за себе.* Рудч. Ск. II. 83.

Хвайда, -ди, ж. 1) Плеть. КС. 1884. I. 29. *Ой стоїть пан з нагайкою, отаман з файдою. Чуб. V. 1065. Били її хвайдами: «не йди, бідо, за нами»!* Чуб. V. 1164. 2) Польза, прибуль. *Хвайда з його громаді є, нема що.* Каменец. у.

Хвактор, -ра, м. Факторъ, коммисіонеръ.

Хвакторувати, -рую, -єш, гл. Заниматься факторствомъ, коммисіонерствомъ.

Хвала, -ли, ж. Хвала, хваленіє, похвала. *Ледачая хвала сама себе хвалить.* Ном. № 2562. *Честь Богу, хвала і вам на здоров'я.* Ном. № 10008. **Хвалу Бо́гові оддав.** Восхвалиль Бога. МВ. I. 16. **Хвалу за хвіст тягти.** Шутливо: быть звонаремъ. *Ей, учись, синашу, бо як раз на дзвіниці хвалу за хвіст тягтимеш* — обычная нотація ученикамъ духовныхъ училищъ.

Хвалда, -ди, ж. 1) Фалда, складка въ платъѣ. 2) **Присісти хвалди.** Усидчиво работать. *А правда, добре присів'ісь хвалди.* Ном. № 13166. См. **Фалд.**

Хвалебний, -а, -е. Хвалебный. *Хвалебна пісня.* К. Гр. Кв. 16. *Жертва хвалебна.* К. Псал. 61.

Хвален, -на, -не. Краткая форма отъ **хвалений, хвальний.** *Велик Господь, велик і хвален во граді Божім на Сіоні.* К. Псал. 113. *Будеш славен і хвален як: Морозенко.* К. ЧР. 83.

Хвалений, -а, -е. Хваленный, похваленный, получившій похвалу. *Ти отце добув, то будеш у хазяїна хвалений.* Мнж. 56.

Хваленик, -ка, м. Тотъ, кого хвалять. *Вареники — божі хваленим: всяке хвале, та не всяке варе.* Ком. Пр. № 546.

Хвалення, -ня, с. Хваленіє. *Господу воздам хвалення щире.* К. Іов. 78.

Хвалетор, -ра, м. Форейторъ. *Кучері, хвалетори молодії, на них шапки чорні пуховії.* Чуб. V. 52.

Хвалити, -лю́, -лиш, гл. Хвалить, восхвалять. *Мого свекорка гудять, а батенька хвалять.* Мет. 125. *Парубок так радіє та Бога хвалить, та панові дякує.* Рудч. Ск. II. 9. **Хвалити Бо́га.** Слава Богу. *Хвалить Бога, що ти приїхав, а то я тут турбувалась.* Рудч. Ск. II. 142. *Ти ж у мене, хвалить Бога, молода й хороша, як ягода.* МВ. II. 64. *Хвалить Бога милосердного, ні одного козака з війська не втеряли.* АД. I. 189.

Хвалитися, -люся, -лишся, гл. 1) Говорить, передавать, сообщать, рассказывать. *Зайчик прибігав до їх та й хвалиться: ховайтеся, казала сестричка, бо він (кіт) прийде та й подушить нас.* Рудч. Ск. I. 24. *Була я у змія, хвалився він мені, що буде твоє царство воювати.* Рудч. Ск. 2) *Хвастаться. М'ясом хвалиться, а воно й юшки не їли.* Посл. *Хвалиться сова своїми дітьми: каже, що нема кращих дітей, як совині.* Ном. № 9460. 3) Угрожать, об'яцать. Грин. III. 249. *Ой чи била, чи не била — хвалилася бити.* Мет. 117. *Хвалиться знести всю шляхту зі панство.* К. ЦН. 256.

Хвалій, -лія, м. Хвалитель.

Хвалістрант, -та, м. Хвастунъ. *Оце хвалістрант: убрався в батькову свиту та й чваниться.* Брацл. у.

Хвалощі, -щів, ж. Похвальба. НВолын. у.

Хвальба, -би, ж. 1) Похвала, хваленіє. *Хвальба сорочки не дасть.* Ном. № 7477. *Власна хвальба не платить.* Ном. № 2561. 2) Хвастовство. *Хвальба повні торби, а в тіх торбах пусто.* Чуб. I. 282. 3) Угроза.

Хвалька, -ки, ж. 1) Валеть въ картахъ. КС. 1887 VI. 463. 2) Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 465.

Хвалько, -ка, м. Хвастунъ. *Поки хвалько нахвалитъся, чванько начванитъся, будько набудеться, а батько наб'ється.* Ном. № 5680.

Хвальний, -а, -е. Достойный хвалы.

Хвальш, -ші, ж. Фальшь, надувательство, обманъ. *Помилка за хвальш не йде.* Ном. № 7446.

Хвальшиве, хвальшиво, нар. Фальшиво, ложно, неискренно. *Як хвальшиве кажу — Боже мене скарай.* НВолын. у.

Хвальшивий, -а, -е. 1) Фальшивый, поддѣльный, ложный. *Осей перстінъ, що фальшивим способом вгроблений.* Гн. I. 147. 2) Неискренній, лицемѣрный.

Хвальшиво. См. **Хвальшиве.**

Хвальшувати, -шую, -єш, гл. 1) Поддѣлывать, фальсифицировать. *По фальшованих ще за наших прадідів історичних документах.* К. XII. 34. 2) Лицемѣритъ, неискренно что-либо дѣлать. *Ти Богу присягала фальшуючи.* К. ЦН. 264. *Ти бачиш, як вони фальшують з нами (ляхи з українцями).* К. ПС. 30.

Хвалювати, -люю, -єш, гл. Перетирать, переминать толченое конопляное сѣмя передъ выжиманіемъ изъ него масла. Лебед. у.

Хвалюші, -люш, ж. = **Валюша.**

Хвалюшник, -ка, м. = **Валюшник.**

Хвалящий, -а, -е. Хвастунъ, тотъ, кто хвастаетъ. *Хвалящему і Бог не помагає.* Ном. № 2593.

Хванд, -ду, м. = **Ус 3.** Мнж. 193.

Хвантіна, -ни, ж. = **Фантина.** *Баба моя носила оцю хвантину, а далі мати, а потім жінка.* Лебед. у.

Хвантя, -тя, с. Одежда, платье. Черк. у.

Хвараон, -на, м. Фараонъ. *Ти Мойсея со ізраїльтянами перевіз через море, хвараона потопив г зробив йому великеє горе.* Чуб. I. 166. *Як жиди вийшли з Єгипту, пустився здоганяти їх фараон.* Гн. II. 227.

Хварба, -би, ж. 1) = **Фарба.** Шевч. 517. 2) Кровь (у раненаго звѣря). Показав хварбу вовк. Волкъ раненъ, видны слѣды крови.

Хварбувати, -бую, -єш, гл. = **Фарбувати.**

Хваринник, -ка, м. Барышникъ, торгующій лошадыми. Сквир. у.

Хвартух, -ха, м. Передникъ. Чуб. VII. 429. *Ближча сорочка, неже хвартух.* Ном. № 9729. См. **Фартух.** Ум. **Хвартушок, хвартушечок.** Чуб. V. 75.

Хвартушина, -ни, ж. = **Хвартух.** *Спідничина не зіходить, хвартушина не стече.* Грин. III. 268. *Як була я молодою преподобницею, повісила хвартушину над віконницею.* Шевч. 187. Ум. **Хвартушінка.**

Хвартушок, -шка, м. Ум. отъ хвартух.

Хваска, -ки, ж. = **Фаска.** Ум. **Хвасочка.**

Хвасоленька, хвасолечка, -ки, ж. Ум. отъ хвасоля.

Хвасолина, -ни, ж. = **Квасолина.**

Хвасолиння, -ня, с. Стебли фасоли.

Хвасоля, -лі, ж. = **Квасоля.** *Високий, як тополя, а дурний, як хвасоля.* Ном. № 6346. Ум.
Хвасо́ленька, хвасо́лечка, хвасо́лька.

Хваст, -ту, м. 1) = **Хвастун.** *Семен — хваст такий, що як би хвіст, то б і боки пооббивав.*
 Черк. у. 2) = **Бур'ян.** Вх. Лем. 478. Ум. **Хвастик.**

Хвастати, -таю, -єш, гл. Хвастать. *Не хвастай, що в тебе сто рублів є.* Ном. № 11213.

Хвастик, -ка, м. = **Хвастун.** Мнж. 193. *Хвастик з вас!* МВ. (КС. 1902. X. 150).

Хвасті, -тів, ж. = **Хвастоці.** *Дайте санчат хвасті підомчать.* Ном. № 13535.

Хвастливий, -а, -е = **Хвастовитий.** *Багатого з хвастливим не розпізнаєш.* Фр. Пр. 92.

Хвастливо, нар. Хвастливо.

Хвастовитий, -а, -е. Хвастливый. *Ну, та й хвастовитий парубок: і те в його гарне, і се в його гарне, і тільки сам він і гарний.* Змієв. у.

Хвастоці, -щів, ж. мн. Хвастовство. Мир. ХРВ. 121. Харьк. у., Борз. у.

Хвастун, -на, м. Хвастунъ, хвастливый человекъ. Ном. № 2572. *Хвастун іде — земля гуде, тин розлягається; на хвастуні свити нема, він величається.* Нп.

Хвасувати, -сую, -єш, гл. 1) Прилаживать, пригонять. 2) Фальшитъ, идти неправильно. *Колесо хвасує.*

Хват, -та, м. Родъ рыбы: *Aspius garax.* Вх. Пч. II. 18.

Хватальний, -ного, м. Шутливая передѣлка слова «квартильный» (надзиратель). *А тут вже й хватальний вийшов бач провадить мене до сибірки.* О. 1862. I. 42.

Хватаний, -а, -е = **Хапаний.** *Лучче своє латане, ніж чуже хватане.* Ном. № 9685.

Хватаніна, -ни, ж. = **Хапанина.** *Яка лапанина, така й хватанина.* Ком. Пр. № 831.

Хватати, -таю, -єш, гл. = **Хапати.** *Оце хватає, наче собака.* Ном. № «4834.

Хвататися, -таюся, -єшся, гл. = **Хапатися.** *Хватавсь з синком поговорити.* Котл. Ен. III. 69. *Нум, брате, скорійше хвататся, щоб нам оцю кашу поїсти.* Рудч. Ск. I. 42. *Еней з Сивилою хватались, до пекла швидче щоб прийти.* Котл. Ен. III. 10.

Хватити, -чу, -тиш, гл. Хватить, схватить. *Венеру за виски хватило, як глянула, що там Дарес.* Котл. Ен.

Хватка, -ки, ж. *Снарядъ для ловли рыбы: два взаимно перекрещивающихся деревянных обруча (бильце), прикрѣпленныхъ къ ручкѣ (держак); къ обручамъ прикрѣпляется четырехугольная сѣтка. Это хватка черпакова въ отличіе отъ хватки стоячої, которая опускается не горизонтально, а вертикально внизъ.* Браун. 14, 15. О. 1861. XI. 116.

Хватки, -ток, ж. 1) Ухватъ. Мил. М. 95. 2) = **Чаплія.** Сим. 187.

Хваткий, -а, -е. 1) = **Хапкий 1.** *І ти не дуже то хваткий, і я не швидка.* Ном. 2) = **Хапкий 2.** *Там такий хваткий: що подаче, то й його.* Черк. у.

Хватком, нар. = **Хапком.**

Хватнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ хватати.

Хваток, -тка, м. Въ выраженіи: **на хватку.** *Наскоро, спѣша. Випив на хватку стакан чаю.* Мир. ХРВ. 261.

Хвать, меж. Хвать. *«На злодію шапка горить!» — А він собі хвать за голову.* Ном. № 11097.

Хватькома, нар. = **Хватком.** Рк. Левиц.

Хвацький, -а, -е. Молодецькій. *Хвацьке запорожське військо викоренили.* Стор. II. 205.

Хвацьки, нар. Молодецьки.

Хвашія, -шії, ж. Полоса, вирізанна вдоль виділанной кожи. Пас. 158. *Там у мене під лавою єсть фатія ременю, заплатив я четвертак.* Грин. III. 567. Вообще вирізанна полоса кожи. *Давай йому кару давати — дерти хвашії і соллю солить, та й знов притулюють, а в другому місті ріжуть.* Так, поки і вмер. Грин. III. 588.

Хве! меж., виражающее отвращеніє, гадливість, фи. *Хве-хве! руська кость пахне!* Рудч. Ск. I. 99.

Хвель, -лю, м. ? *Дивного хвеля чоловік.* Ном. № 13904.

Хверт, -та, м. Названіє буквы ф. *Хвертом по під боки взявся.* Ном. № 2481. **А ну до хвєрта!** Ном. № 12412. Суцествовало обыкновеніє: когда кто-либо изъ дѣтей позволить себѣ въ присутствіи другихъ испустить вѣтры, на притолкѣ у дверей писалась мѣломъ буква ф (иногда и крестъ), провинившійся поднимался за уши и долженъ былъ цѣловать написанное. Это и называлось: **тягти до хверта.** Ум. **Хвєртик.** См. **Фертик.**

Хверцювати, -цюю, -єш, гл. Щеголять, франтить. *Хверцюю же тепер простоволоса.*

Хвершал, -ла, м. Фельдшеръ.

Хвершалка, -ки, ж. Фельдшерица. Харьк. у.

Хвершальський, -а, -е. Фельдшерскій. Харьк. у.

Хверязя, -зі, ж. Ферязь. *У князя хверязя, а в нас і очкур.* Ном. № 1596.

Хвест, -та, м. Пиръ, празднество. *Купно тут собрані, на хвест сей созвані священники з попадаями, бакаляри з співаками.* Гол. II. 496.

Хвехвер, -ру, м. Перець. *Оце яка в мене одрижка — все хвехвер та шахран одригується.* Грин. II. 177.

Хви́га, -ги, ж. 1) Винная ягода, *Finis carica* L. ЗЮЗО. I. 123. *А діточкам черевички, хви́га та винограду.* Шевч. 116. 2) **Хви́ги-ми́ги.** Лакомства, сласти. *Були там і всякі панські шпундри, і витребеньки, і хви́ги-ми́ги, і дуже добре частування.* Стор. М. Пр. 150.

Хви́лювати, -люю, -єш, гл. Юлить, увертываться. *Не хви́люй, не помажеться.* Черк. у. *Хви́лює, щоб хто пішов.* Черк. у. См. **Фиглювати.**

Хви́гура, -ри, ж. 1) Фигура. 2) Крестъ на дорогѣ. Чуб. I. 186. *Іде насеред роздорожжя, де три дорогії сходяться і де. є три фигури.* Драг. 56.

Хви́гурно, нар. Фигурно? *Хви́гурно вирізаний хрест.* Стор. II. 159. *Голова між ніг вилелася, а задня вгору піднялася, — умер фигурно неборак.* Котл. Ен. V. 49.

Хви́жа, -жі, ж. Вьюга, мятель. *На дворі хви́жа.* Ном. № 6851. *Під таку хви́жу не одно одубіє.* О. 1861. V. 72. *Та се якісь люде приїхали, — за хви́жею і не видно.* О. 1861. V. 72.

Хвизанка, -ки, ж. = **Ковзалка.** Вх. Зн. 65.

Хвизи́на, -ни, ж. Ленга. *Ти бач, яка широка хвизина.* С. Бугаевка, Київ. у.

Хви́ленька, -ки, хвилечка, -ки, ж. Ум. отъ хви́ля.

Хвилечний, -а, -е. Волнующійся? *Зараз стала злоспротивна хвилечна хви́ля на Чорному морю притихати.* АД. I. 182. *З Чорного моря хвилешна хви́ля уставам.* АД. I. 182.

Хви́лина, -ни, ж. Минута. *Зожди одну хвилину.* К. ЦН. 169. **Що-хви́лини.** Каждую минуту, ежеминутно. *Згадую що години, що-хвилини.* МВ. Ум. **Хви́линка, хви́линонька, хви́линочка.** *За час, за годинку, за малу хви́линку качається Нечаєва головка по ринку.* Гол. I. 9. *І буду дома за малу хви́линку.* К. МБ. X. 19. *Пождіть, кумцю, на хви́линочку.* Св. Д. 59.

Хви́ли́нник, -ка, м. = **Хвилі́вник.** ЗЮЗО. I. 113.

Хвилинонька, хвилиночка, -ки, ж. Ум. отъ хвилина.

Хвилити, -ся, -лю, -ся, -лиш, -ся, гл. = **Хвилювати, -ся.**

Хвилівник, -ка, м. Раст. Змѣбевикъ, *Aristolochia Clematidis* L. *Третя лихо зве уразом і провадить зілля: росторопшу то хвилівник, то друге безділля.* Мкр. Н. 4.

Хвилітник, -ка, м. = **Хвилівник.** ХС. VII. 416.

Хвилозоп, -па, хвилозоф, -фа, м. = **Филозоф.** *Один хвилозоф, чи й богослов казав промову над якимсь помершим паном.* Грин. І. 230.

Хвиль, -ля, м. 1) Валеть въ картахъ. 2) Названіе игры въ карты и козырної дамы въ той же игрѣ. КС. 1887. VI. 365.

Хвилька, -ки, ж. 1) Родъ карточної игры. 2) Валеть въ этой игрѣ. 3) Ум. отъ хвиля.

Хвильовий, -а, -е. 1) Волнообразный. 2) Минутный, скоротечный. *Хвильова думка.* Левиц. І. 469.

Хвилювання, -ня, с. Волненіе.

Хвилювати, -люю, -єш, гл. 1) Волноваться, бѣжать волнами. *Хвилює річка. Трави у степу хвилюють на просторі.* К. Псал. 211. 2) О слезахъ: дрожать на глазахъ. *Він подививсь мені в вічі і подививсь на дочку. А в дочки сльози хвилюють.* МВ. II. 117.

Хвилюватий, -а, -е. Волнообразный, волнистый. *Полонини — се то рівні, то горбувати, то хвилюваті обшари високих гір.* Шух. І. 184.

Хвилюватися, -лююся, -єшся, гл. Волноваться. *Ті груди хвилювалися бажанням досягти до того, про що марила сестра.* Левиц. І. 300. *Їду полем чистим, гляну оком бистрим — філюються жовті ниви житом колосистим.* К. Досв. 6.

Хвиля, -лі, ж. 1) Волна. *Встала на Чорному морі бистрая хвиля. Дума. Чому в ставу вода руда? Мабуть хвиля збила.* Мет. 113. **Море в хвилю.** Море во время волненія. *Море в хвилю і тишу.* О. 1861. IV. 31. 2) Буря, порывы вѣтра. Борз. у. *Хвилю багато яблук позбивало.* Сосн. у. *Гряд з хвилю.* Пирят. у. 3) Минута, время. *В добру хвилю чекай злої.* Ном. № 5885. *Ото по тій хвилі я пішов до пана.* Канев. у. 4) Хорошая погода. Гн. І. 50. Ум. **Хвилька, хвиленька, хвилечка.** *Часом прийде хтось до хати на хвильку... мусиш сісти хоч на хвилю.* ЕЗ. V. 196. *Ото той волик несе їх, і так несе: що хвилька, то й милька.* Рудч. Ск. І. 119. *Зустрілись на одну хвилечку.* Г. Барв. 81.

Хвилястий, -а, -е. 1) Волнистый; волнующийся. Міус. окр. *Чи ти се дав таку коневі силу і розпустив йому хвилясту гриву?* К. Іов. 89. *Хто ворітьми запер хвилясте море, як ринуло із черева земного.* К. Іов. 84. 2) О матерії: муаровый. *Стъонжка хвиляста.* Борз. у. *Купила два аршини стрічки червоної хвилястої, дуже гарна — так хвиля по їй і ходе.* Пирят. у. 3) О смушкѣ: «волнистый съ крѣпкими низкими волнообразными завитками». Вас. 198.

Хвилястогривий, -а, -е. Съ волнистой гривой, съ развѣвающейся гривой. *Копиченько хвилястогривий його до віська не несе.* Греб. 354.

Хвилятися, -ляюся, -єшся, гл. Качаться. Ровен. у.

Хвіндя, -ді, ж. = **Хиндя.** Радом. у.

Хвінтик, -ка, м. Франтикъ.

Хвинтити, -чу, -тиш, гл. Важничать. *Дивись ти, як хвинтить зачав! неначе й справді пишна птиця.* Гліб.

Хвірса, -си, ж. = **Хвижа.** Черк. у.

- Хвисткий, -а, -е.** Гибкій. *Одна дівча була гостренька.... Швидка, гнучка, хвистка, порскенька.* Котл. Ен. III. 72.
- Хвись, меж.,** виражающ. ударь съ размаху но чему нибудь. *Вхопив камінчик, прицілився.... і Ремула по лобу хвись.* Котл. Ен. V. 70.
- Хвиськати, -каю, -єш, гл.** Хлестать, бить. *Хвиськав батогом по сухих кінських ребрах.* Левиц. I. 457.
- Хвиський, -а, -е.** Хлесткій.
- Хвисьнути, -ну, -неш, гл.** Одр. в. отъ хвиськати. Хлестнуть. *Хвисьнув батогом по конях.* Левиц. Пов. 98.
- Хвиткий, -а, -е.** Скорый, поспѣшный. *Своім питаннечком хвитким не дала йому вимовити слова.* МВ. (О. 1862. I. 79).
- Хвицати, -цаю, -єш, гл.** О лошади: бить задними ногами. *Помалу ходить коло коня, бо він хвицає.* Васильк. у. *Знай, кобило, де брикати, а тут тобі вже не хвицати.* КС. 1882. IX. 586.
- Хвицливий, -а, -е = Брикливий.**
- Хвицнути, -ну, -неш, гл.** Одр. в. отъ хвицати. *Вона (кобила) його як хвицне! так, що йому і свічки у очах показались.* Рудч. Ск. I. 7.
- Хвицоннути, -ну, -неш, гл.** То же, что и хвицнути, но съ большей силой. *Скаче, ще й хвицонув скільки раз.* Св. Л. 205.
- Хвища, -щі, ж.** Сильный холодный дождь или снѣгъ съ вѣтромъ. *Там така хвища на дворі, шо й собаки поховались.* Волч. у. Слов. Д. Эварн.
- Хвиялка, -ки, ж. = Хвіялка, Viola odorata.** Ум. **Хвіялочка, хвиявочка.**
- Хвірза, -зи, ж.** Вьюга. Миргор. у.
- Хвіртка, -ки, ж.** Калитка. Чуб. VII. 393. *Піп у хвіртку, а чорт у і дірку.* Ном. № 211. См. **Фіртка.** Ум. **Хвірточка.**
- Хвіст, хвоста, м.** 1) Хвостъ. *Прив'язали до хвоста коневі.* Рудч. Ск. 2) Иногда употребляется для обозначенія домашняго животного. *І хвоста нема у дворі.* Ном. *Тільки пара хвостів осталося.* Ном. *Та ще й закрутки покручено, — мабуть на всяку тварь, щоб і хвоста в дворі не було.* Г. Барв. 417. 3) Шлейфъ, хвостъ платья. *Не вмієте так вертіти хвостом та крутити головою, як уміє Люцина та Рузя.* Левиц. I. 319. 4) = **Нечеть.** Пас. 156. 5) Названіе одного изъ играющихъ въ плаз мальчиковъ. Ив. 19. 6) мн. **Хвости = Уси.** (См. **Ус 3**). КС. 1893. V. 282. 7) **Крутити хво́стом.** Хитрить, вилять. *Крутить хвостиками.* Ном. № 3003. 8) **Хвоста вкрутити.** Сбить спесь. *Швидко ми вам хвоста вкрутимо! не довго гордуватимете нами.* К. ЧР. 72. 9) **Вибийте собі хвіст об тин.** Оставьте пожалуйста ваши приставань? Котл. МЧ. 438. Остальныя знач. См. **подъ словомъ фіст.** Ум. **Хво́стик, хвостиченько, хвосто́к, хвосто́чок.** *Кожда лисиця свій хвостик хвалить.* Ном. № 9459. *Я курочку під пашечку, єї хвосток видко.* Чуб. V. 681. *Копитцем луг пробігає, а хвостиченьком землю замітає.* Чуб. III. 295. *Коточок заховався в куточок, тільки видно хвосточок.* Мил. 44. *Піди, вовчику! — Піди, хвостіку! — шутять надъ тѣмъ, кто, будучи посланъ, по лѣности посилаєть за себя другого.* Ном. № 10864. Ув. **Хвостице.** Рудч. Ск. I. 16. **Хвостя́ка.** *Здоровенний хвостяка.*
- Хвіть! меж.** 1) Подражаніе свисту, фюить! *А де гроші? — Хвіть! — свиснув Іван.* Грин. II 223. *Що ж тут на світі робити? Хвіть-хвіть!* Кв. 2) **Хвать.** *Хвіть відра! — і собі побігла*

по воду. Мир. Пов. I. 124. 3) Виражаєть быстрые, рѣзкое движеніе, скачекъ, ударъ. Куди вбѣжить на годину — хвѣть-хвѣть, — уже боржій і з хати. Г. Барв. 103. Хвѣть, та в бік! насилу я вдержався на ньому, — оттакий то кінъ. Новомоск. у. Хвѣть другого по пиці. Мир. ХРВ. 260.

Хвѣтька, -ки, ж. Мантачка. Лебед. у.

Хвѣтькати, -каю, -єш, гл. Посвистывать. Жовна фѣтькала, туркала горлиця. Св. Л. 211.

Хвѣтьхвѣтькати, -каю, -єш, гл. = Хвѣтькати. Що ж тут на світі робити? Хвѣть-хвѣть! Та так собі і хвѣтьхвѣтькають. Кв.

Хвѣтю, меж., вираж. звукъ отъ метенія. Хвѣтю-хвѣтю! повна скриня оксамиту. Загадка о сметаемой сажѣ. Ном., стр. 299, № 310.

Хвѣщ, хвоща, м. 1) = **Хвощ.** 2) = **Хвощанка.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Хвѣялка, -ки, ж. Раст. фіалка, *Viola odorata*. Дід о хлібі, а баба о хвѣялках. Ном. № 13070. Ум. **Хвѣялочка.** Нехай же я на тій горі погуляю, хвѣялочок на віночок назриваю. Мет. 138.

Хвѣяти, хвѣю, -єш, гл. — до ко́го, чо́го. Склоняться къ кому, чему. На городі дві тополі, трета до них хвѣе. Гол. I. 269.

Хвѣятися, хвѣюся, -єшся, гл. Колебаться, качаться. Корабель хвѣється.

Хвоїна, -ни, ж. = Хвоя. Ум. **Хвоїнка.** Ном. № 8466.

Хвоїти, хвою, -їш, гл. Бить дозою. Як почне її хвоїть, примовляючи: було не савити, не варварити. Ном. № 4007.

Хвоїщ, -ща, м. Раст. а) *Equisetum limorum* L. ЗЮЗО. I. 191. б) *Equisetum hyemale* L. ЗЮЗО. I. 121.

Хвоїдина, -ни, ж. Пругъ, хворостина. Шейк.

Хвоїлічник, -ка, м. = Хвилівник. ЗЮЗО. I. 113.

Хвоїовий, -а, -е. Сосновый. Хвоїовий ліс. Черниг. у.

Хвора, -ри, м. Болѣзнь? Пуцу коника по двору свому тестеві на хвору. Чуб. III. 204.

Хворий, -а, -е. Больной. Не вставай: ти хвора. Шевч. 192. Хворий лежить, та без пом'яти хліб їсть. Ном. № 8136.

Хворість, -рости, ж. Болѣзнь. Кому користь, а нам хворість. Ном. № 2347.

Хворіти, -рію, -єш, гл. Болѣть. Ой щоб тому да три літа хворіти, хто побрав зазульчини діти. Чуб. III. 157. У чумаків воли хворіють. Драг. 167.

Хворкус, -са, м. Молодець? Ну й хворкус! Змієв. у.

Хворма, -ми, ж. Форма.

Хвормувати, -мую, -єш, гл. Формировать, придавать форму. Народ формує свої ідеї... О. 1861. XI. 105.

Хвороба, -би, ж. 1) Болѣзнь. Що панська хвороба, то наше здоров'я. Ном. № 1154. 2)

Употребл. презрительно для означенія ничтожнаго количества. Що там і грошей тих — хвороба! Ном. № 7704. 3) **Хвороби тепер зробиш, підеш** и пр. Бранчивое вираженіе, обозначающее невозможность, сдѣлать, пойти и пр. Хвороби тепер у льох підеш. Радом. у.

Хворовий, -а, -е. Болѣвшій. Це дитина не хворова: її тільки перехрестили, а вона і вмерла. Харьк. у.

Хворовитий, -а, -е. Болѣзненный.

Хворост, -ту, м. Хворость. Св. Л. 157. Лежить під хворостом та й крутить хвостом. Ном. стр. 293, № 119.

Хворостець, -тцю́, м. Мелкій хворостъ. *Хто по хворостець побіжить, щоб у грубці прокинути?* Г. Барв. 441.

Хворостина, -ни, ж. Хворостина. *Не мила та хворостина, що по очах біла.* Ном. № 4127. Ум. **Хворостинка.**

Хворостиння, -ня, с. То-же, что и **хмиз?** *Пішов мужик одбувать свою панцину в ліс, збірають хворостиння.* Грин. II. 72.

Хворостіти, -щу, -стиш, гл. Бить хворостиной, розгой.

Хворостняк, -ка, м. = **Хмиз.** *Як докопаю, хворостняком затрушу.* Мнж. 2.

Хворостяний, -а, -е. Сдѣланный изъ хвороста. Хотин. у.

Хворота, -ти, ж. = **Хвороба.** Вх. Лем. 478. *Не дішов багатий до свого двора, перестріла богача сильная хворота.* Гол. III. 269.

Хвортеця, -ці, ж. Крѣпость. Мир. ХРВ. 168. *«Ріжте, бийте!» — на фортеці кричить Гамалія.* Шевч. 59.

Хвортувіна, -ни, ж. = **Хвортуна.** *А потеряв я хвортувину через молоду дівчину.* Чуб. V. 938.

Хвортуна, -ни, ж. Судьба, фортуна. Рудч. Чп. 219. *Ой я б, мамо, не тужила, а Бога молила, щоб моему козаченьку хвортуна служила.* Мет. 20. Ум. **Хвортунонька.** Чуб. V. 287.

Хвортуніна, -ни, ж. = **Хвортуна.** *Ой хвортуно, хвортунино! що ти учинила?* Мет. 63.

Хвортунити, -нить, гл. безл. Везти, удаваться. *Йому хвортунить.* Ном. № 1631.

Хворшт, -та, м. Доска въ 1 1/2 вершка толщини.

Хворявий, -а, -е = Хворовитий.

Хворяка, -ки, об. Больной, больная. *Як понедужав мій товар, так я од хворяк і не одходила.* Нѣжин. у.

Хворяти, -ряю, -єш, гл. = **Хворіти.** *Після того хворяла вона днів зо три, чи й біли.* Екатериносл. у.

Хво́стати, -таю, -єш и хво́щу, -щеш, гл. 1) Ударять кнутомъ по воздуху. *Та не хвастай даремне; пішов би до плугів і там хвостав би коли волів.* Липов у. 2) О дождѣ: лить съ шумомъ. *Ой есть у полі а чорная хмара, і із тиеї хмари дрібний дощик хвоще, ой він же мні головку сполоще.* Чуб. V. 1002.

Хвостатий, -а, -е. Хвостатый, имѣющій хвостъ, съ длиннымъ хвостомъ. *Миші хвостаті.* МУЕ. I. 132. (Полт.). *Постановить: пускати на раду всіх хвостатих, а куцих не пускати.* Гліб.

Хвостатися, -таюся, -єшся, гл. 1) Волочитися, тянутися сзади (объ одеждѣ). НВолын. у. 2) Хвостатися. Спѣшно дѣлать, спѣшити. *А нуте хвостатися, шоб не остатся.* Мнж. 165.

Хвостац, -ча, м. 1) Съ длиннымъ хвостомъ. 2) Неводъ, сѣть съ хвостомъ. 3) Раст. *Achyrophorus maculatus Scop.* ЗЮЗО. I. 109.

Хвостачка, -ки, ж. Въ загадкѣ названіе ложки. *Є у нас бучок, а на бучку яворець, на яворці конопка, на конопці глинка, а на глинці млячка, а в ній хвостачка.* Ном. стр. 301, № 109.

Хвостик, -ка, хвостиченько, -ка, хво́стичок, -чка, м. Ум. отъ хвіст.

Хвостище, -ща, с. Ув. отъ хвіст. *А що ти, хвостище-помелище, гадало, як од того проклятого хортища втікало?* Рудч. Ск. I. 116.

Хвостняк, -ка, м. Раст. *Hippuris vulgaris* L. ЗЮЗО. I. 125.

Хвостовик, -ка, м. Часть плуга: клинь, при помощи которого можно опускать плугъ глубже или мельче. Канев. у. Чуб. VII. 399.

Хвосток, -тка, хвосточок, -чка, м. Ум. отъ хвіст.

Хвостя, -тяги, с. Употребл. обыкновенно во мн. ч.: **хвостата**. Рогатый скоть. *Пара хвостят*. Вас. 197.

Хвостяга, -ги, ж. = Хвостяка. *І хвостяги нема у дворі*. Ном.

Хвостяка, -ки, м. 1) Ув. отъ хвіст. *Здоровенний хвостяка*. 2) ж. Одна штука рогатаго скота. *Та в його в пара хвостяк*. Ум. **Хвостячка**. *Як би не він, у тебе в дворі і хвостячки не було б*. Новомоск. у.

Хвоськати, -каю, -ещ, гл. = Хвиськати.

Хвосьнути, -ну, -неш, гл. = Хвисьнути. *Хвосьнув коня батогом*. Грин. II. 179.

Хвошка, -ки, ж. Шкура дохлой овцы или козы. Херс. г.

Хвошти, -тів. Сегментъ въ колесѣ. Ольгоп. у.

Хвощ, -ща, м. Раст. а) = **Хвоіщ а)**. ЗЮЗО. I. 121. б) — **зімній = хвоіщ б)**. ЗЮЗО. I. 121.

Хвощанка, -ки, ж. Пучекъ хвоща, соломы или камыша, при помощи которыхъ моють деревянные некрашеные полы. Сим. 130.

Хвощатися, -щаюся, -ещся, гл. Шляться. *Де ти хвощався?* Зміев. у.

Хвоя, хвої, ж. Сосна, *Pinus sylvestris* L. ЗЮЗО. I. 131. *Довгий, як хвоя*. Ном. № 8621. *Поїдьмо до бору та зрубаймо хвою, та поставмо комору та посеред двору*. Нп.

Хвузія, -зії, ж. Ружье. *Салдати з хвузіями на сонці так і сяють*. Драг. 198. *Фузію намірив, обох разом застрілив*. Гол. III. 63.

Хвук, -ка, м. 1) = **Фук**. *Хвук на хвук як піде, то забачиш, що з того нічого не буде*. Ном. № 3292. 2) Веретено. *Дівки, беріть в руки хвуки (веретена), завтра Великдень*. Ном. № 10053.

Хвура, -ри, ж. = Хура. *Ми тебе доставим аж до того міста, где ти маєш хвуру брати*. Чуб. V. 1043.

Хвурман, -на, м. = Хурман. Грин. II. 195.

Хвус, -су, м. = Гуща. *Вдова здибала в фляшиці трошки оливи, але не хтіла дати, бо казала, що то вже хвус*. Гн. I. 94.

Хвуста, -ти, ж. = Хуста. Kolb. II. 57.

Хе-хе, меж., выражающее смѣхъ. *А ми... хе-хе! а ми жонаті*. Шевч. 180.

Хекати, -каю, -ещ, гл. = Хакати. *Як літом собака хекає, виваливши язик, то то, кажуть, він приказує: «на ката хата, на ката хата»*. Ном. № 10288.

Хекнути, -ну, -неш, гл. Вскрикнуть съ звукомъ хе, хек — при ударѣ, напр. *Я, каже, добре йому дав, він аж хекнув*. Новомоск. у.

Хендогий, -а, -е. Чистый, опрятный. *Хоч будеш убогий, аби-сь був хендогий*. Ном. № 11253.

Херувим, -ма, м. Херувимъ. К. МХ. 28. *Митра на голові херувимом дана*. Чуб. I. 179. Ум. **Херувимчик**. *Двокрилий херувимчик*. Левиц. I. 286.

Хершебок, -бка, м. Рубанокъ для первоначального строганія. Вас. 149.

Хи! меж. 1) Фу! *Хи ти скаженої собаки люде, неначе я один в світі тіки і є*. Драг. 127. 2) *Дѣтск. Обожжешься*. О. 1862. IX. 119.

Хи-хи! меж., выражающее смѣхъ. *Хи-хи-хи! зареготавсь о. Хведор*. Левиц. I. 136.

Хиб, меж. отъ глагола **хибнути**. Підперся рукою та й задрімав, а рука хиб! я й прокинувся. НВолын. у.

Хиба, **-би**, ж. 1) Ошибка, промахъ. О, цей хиби не дасть! Подольск. г. 2) Недостатокъ.

Хиба, нар. 1) Развѣ. Хиба не знаєте приповісти сієї? Єв. Мр. IV. 12. Хиба будемо на неї дивитись, як на мальовану? МВ. I. 25. 2) Развѣ ужъ, быть можетъ. Пора вже мені (сонце каже) сходить, але я втомилось, — хиба ти йди за мене. Чуб. I. 5. 3) Ужъ? Из пасіки пішов на гору, щоб подивитись на бакшу; оттам хиба було розору, що усього й не розкажу. Алв. 76.

Хибаль, нар. = **Хиба**, нар. Вх. Лем. 478.

Хибанок, **-нка**, м. Родъ рубанка съ длинной колодкой для окончательнаго сглаживанія строгаемого. Шерстєбка першу шерсть здіймає; потім рубанком рівняють, а тоді вже пускають хибанок — він уже хиби не дасть. Подольск. г.

Хибань, нар. = **Хиба**. Бо я го не маю, хибань буду мати. Гол. III. 435. А ні я тя зчарувала, а ні моя ненька, хибань тебе зчарувала сусіда близенька. Гол.

Хибати, **-баю**, **-єш**, гл. 1) Колебать, шатать. Стоїть хибка над водою, хибает собою. Гол. 2) = **Хибатися**. Полиця хибает — вже не стоїть.

Хибатися, **-баюся**, **-єшся**, гл. Колыхаться, колебаться, шататься. Хибаеться віз. Черк. у. Чайчиха коло печі, як мара, хибаеться, робить. МВ. II. 44.

Хибити, **-блю**, **-биш**, гл. 1) Ошибаться, давать промахъ, погрѣшати, сбиваться съ пути. Мір землю сажнем, а не ланцюгом, то не будеш хибити. Черк. у. Не хибив я проти його закону, його слова ховав у щирім серці. К. Іов. 51. Прямуйте ж, добродію, куди задумали, не хиблючи. К. (О. 1861. I. 310). 2) Миновать, обойти. Він думав, що то його хибить. НВолын. у. То вже вас не хибить — мусите робити. НВолын. у.

Хибкий, **-а**, **-е**. 1) Неустойчивый, шаткій, колеблющійся. Гойдала човник, хибкий як трісочка. Левиц. I. 109. Хибкий місток. Г. Барв. 271. Хибкий віз. Черк. у. (У лілеї) стебло тоненьке, хибке. К. Дз. 218. 2) Слабый, неустойчивый по характеру, уступчивый. Таке в мене серце хибке, що й не встою, як знов проситимуть. МВ. I. 22. Чудне, хибке, непевне слово в його. К. ЦН. 255. 3) Увертливый, ловкій. Хибкий хлопець. Каменец. у. А як піде танцювати, то найхибкіший Лавро. НВолын. у.

Хибкість, **-кости**, ж. 1) Неустойчивость. 2) Мягкость, слабость характера. Желех.

Хибко, нар. Неустойчиво, шатко. Хибко сидіти. Могил. у.

Хибливий, **-а**, **-е** = **Хибкий** 2. Жіноцьке хибливе почуття. Мир. ХРВ. 251.

Хибний, **-а**, **-е**. Ошибочный. Желех.

Хибно, нар. Ошибочно.

Хибнути, **-ну**, **-неш**, гл. 1) Покачнуть, наклонить. Хибнути човен. Васильк. у. 2) Наклониться. Хибнув на мене віз. Черк. у. 3) Сплоховать, не удался. Сей рік жито хибнуло, а ярина добра. Каменец. у. 4) Минуть, обойти. То вже її не хибне. НВолын. у.

Хибнутися, **-нуся**, **-нешся**, гл. Покачнуться. Пливе човен, води повен, коли б не хибнувся. Нп. Хибнувся віз. Черк. у.

Хибч, **-чі**, ж. Неправильность, недостатокъ, порокъ. Тут єсть якась хибч. Київ. у. Бридкий, як хибчі. Ном. № 8492.

Хижа, **-жі**, ж. 1) Кдѣтъ, чуланъ, кладовая. Вас. 195. Чуб. VII. 388. На улицю не піду і дома не всижу; хиба піду підкопаюсь до дівчини в хижу. Мет. 116. Лагодила баба хижу: то тільки кішки лазили, а то вже й собаки стали лазити. Ном. № 7580. 2) = **Хата**. Ідут до

каждої хижі і під вікни співають. МУЕ. III. 18. 3) = **Хлів**. Та заплели хижку, та загнали овечечку-стрижку. Мил. 42. Ум. **Хижка**. М'ясо поставили в хижку. Ой хто мене вірно любить, той прийде у хижку. Рудч. Чп. 186.

Хижак, -ка, м. Хищникъ. К. ПС. 6. Настигає хижаків у полі. К. МБ. 265. Хижаки добро його розносять. К. Іов. 11.

Хижацтво, -ва, с. Хищничество. К. XII. 87, 73.

Хижацький, -а, -е. Хищническій. К. Бай. 63. І ніхто не приголубить хижацького сина. К. Псал. 255.

Хи́жечний, -а, -е. 1) Относящійся къ клѣти, чулану, кладовой. 2) О женщинѣ: спящая въ клѣти. Не пущу, не пущу, ти, хижечна курво. Гол. II. 710.

Хижий, -а, -е. Хищный. К. ЧР. 427. Хиже птаство. К. Іов. 59. Хижі орли. К. ЧР. 92.

Хижість, -жости, ж. Хищность. Желех.

Хижка, -ки, ж. Ум. отъ хижа. 2) — **слимакова, слимача**. Раковина удитки. Вх. Лем. 478.

Хи́жний, -а, -е. Относящійся къ хиж'ѣ, то-же, что и хижечний.

Хижо, нар. Хищно. Поглядали на Лесю так хижо, як вовки на ягницю. К. ЧР. 90.

Хижчина, -ни, ж. = **Хижка**. Мил. 159. А вана метнулась у хижчину, — там стояла горілка. Полт. Побігла вина швиденько у хижчину. О. 1862. V. 49. Я тобі поставлю хишчину в лісі, і там будеш сидіти. Гн. I. 133.

Хи́за, -зи, ж. = **Охиза**. Мир. ХРВ; 125.

Хизуватися, -зуюся, -єшся, гл. Хвастать, спесивиться. Хизується, неначе на пристяжці. Ном. № 2508.

Хи́кавка и хи́калка, -ки, ж. = **Икавка**. Мил. 9.

Хи́кнути, -ну, -неш, гл. Икнуть. Мил. 165.

Хилитати, -таю, -єш, гл. Хитати. І над ними буйний вітер траву хилитає. Рудан. IV. 29.

Хилити, -лю, -лиш, гл. !) Клонить, наклонять, склонять. Куди хилить вітер, туди й гілля гнуться. Ном. № 5875. 2) — **горілку, чарку**. Выпивать. Яким хилив іноді горілку незгірше свого дядька Охріма. Левиц. I. 280. Хилила таки добре чарку за чаркою. Левиц. Пов. 211.

Хилитися, -люся, -лишся, гл. 1) Клониться, наклоняться, склоняться. Не рад явір хилитися — вода корень мие. Нп. Мій таточку, мій ріднесенький! до кого ж ми будемо тудитися й хилиться? Мил. 188. 2) — **під ко́го**. Быть покорнымъ кому, быть подъ чьей властью. Під мене хилються і добрі, й злющі. К. ПС. 43.

Хилкий, -а, -е. Гибкій, легко нагибающійся. Хилку лозинку і снігирь зігне. Ком. Пр. № 773.

Хиль! меж., виражающее быстрое наклонение. Черк чарочку з тарілки, хиль, та й випила. О. 1861. XI. Кух. 24.

Хильнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ хилити.

Хильцем, хильці, нар. 1) Согнувшись, наклонясь. А я, гільтай молоденький, того не злякався, хильцем хильцем по під верби, та в зілле сховався. Гол. III. 164. Козак молоденький та й того злякався, хильці, хильці по під плотом, та й в зілля сховався. Чуб. V. 127. Побіг хильці бур'янами, та й утік. Каменец. у. 2) **Хильцем ковтнути**. Выпить, сразу опрокинувъ рюмку въ ротъ. Левиц. I. 143.

Хиляти, -ляю, -єш, гл. = **Хитати**. Вітер дуба хиляє. Грин. III. 357.

Хилятися, -ляюся, -єшся, гл. 1) Качаться, колебаться, шататься. *Вітер повіває — сосна ся хиляє.* Гол. І. 192. *Яка ти бліда, аж страшка і хиляєшся.* Г. Барв. 532. *Хилялись, як п'яна.* К. ЧР. 156. 2) Наклоняться. *Як візьмеш хиляться, то аж спина болить.* Черк. у. 3) Шататься, слоняться. *А жіночка московкою всюди хиляється — і по жидах, і по панах.... боса.* Шевч. 529. *Проміж оселею хилявся, тини переступав, ховався.* Котл. Ен. V. 73.

Химера, -ри, ж. Употребл. преимущ. во мн. ч. Фантастическія выдумки; причуды. *Чи довго ще сплітатимеш химери, і голос твій бурхатиме, як вітер.* К. Іов. 48. **Химери гнути.** Показувать причуды. **Химери гонити.** Говорить вздоръ. *Дівча божевільне химери ганяє.* К. Досв. 77. *Се він перепився, та сп'яну химери погнав.* Кв.

Химерити, -рю, -риш, гл. 1) = **Химерувати.** *Ох старі голови та розумні: химерять, химерять, та й зроблять з лемеша швайку.* Шевч. 152. 2) Фантазировать, мечтать. *Ох, коли б!... Та що! про се шкода химерити.* К. Дз. 142.

Химерія, -рії, ж. = **Химера.** Харьк. г.

Химерний, -а, -е. 1) Чудаковатый, причудливый, странный. *Оттакий то Перебендя старий та химерний, заспіває, засміється, а на сльози зверне.* Шевч. 8. *Коли скінчиш ти вигадки химерні?* К. Іов. 39. 2) Вздорный. *Химерні слова.* Шевч.

Химерник, -ка, м. Чудакъ, странный человекъ. К. ЧР. 419.

Химерниця, -ці, ж. Чудачка, странная женщина.

Химерно, нар. Странно, смѣшно.

Химерувати, -рую, -єш, гл. Причудничать; капризничать. *Ой, дочко, не дурій! Що се ти химеруєш? Якись панські роскоші все вертяться в тебе на думі.* МВ. І. 26.

Химорода, -ди, ж. 1) Причуда, капризь. 2) Колдовство. Г. Барв. 326. *Да й сміється вражий запорожець. А він химородою химородив.* Сказано — *каверзники.* ЗОЮР. І. 79. 3) **Химороди гнати.** Причудничать; колдовать. *Тепер, каже, піст, дак, чого ж химороди гнати?* Г. Барв. 110.

Химородити, -джу, -диш, гл. 1) Причудничать. 2) Колдовать. ЗОЮР. І. 79. *Він ледачий химороду химородить.* Г. Барв. 449.

Химородний, -а, -е. 1) Капризный, своенравный. 2) Посредствомъ колдовства добытый. *Воску з під цих бджіл не годиться давати ни церкву, бо він не чистий, химородний.* Грин. II. 322.

Хімородник, -ка, м. Колдунъ, знахарь. К. ЧР. 153, 427. *Проклятий химородник, що заморочив вам голови.* К. ЧР. 194.

Хімородні, -день, ж. Хитрья затѣи, хитрости.

Химородниця, -ці, ж. Колдунья, вѣдьма. Нѣжин. у.

Хімородъ, -ді, ж. 1) = **Химорода.** *Почав вже химороди строїти.* Харьк. г. 2) = **Хамородъ.** Вх. Зн. 76.

Хіндя, -ді, ж. Лихорадка. *Хай тебе хіндя попотрясе.* Ном. № 3728.

Хірбет, -ту, м. Спина. Гн. І. 193.

Хирєнний, -а, -е = Хирний. *Вередує, як той панич... І де взялось таке хиренне? Все село проклятого не нагодує, а він собі гуляв, п'є.* Шевч. 562.

Хірий, -а, -е = Хирний. *Дід Омелько хирий.* О. 1862. VIII. 20.

Хиріти, -рю, -єш, гл. Болѣть, хворать, хирѣть. Котл. Ен. III. 62. *Хирітиме-хирітиме, та й умре.* Ном. № 13925.

Хирлати, -лаю, -єш и хирляти, -ляю, -єш, гл. = **Хиріти**. Вх. Зн. 76. *Хирляв півроку... та й умер*. ЕЗ. V. 32.

Хирлявий, -а, -е = Хирний 1 = Хирлявий 1. Вх. Зн. 76.

Хирний, -а, -е. 1) Болѣзненный, безсильный. *Чоловік хирний*. Черк. у. *Та там дівча замліле, більш хирне, ніж здорове*. Черниг. г. *До твоїх ніг мої руки хирні простягаю*. К. МБ. XI. 149. 2) Ничтожный, плохой, скверный. *Мовчи, хирний!* Ном. № 13094. *Деся вража мати підкусила, щоб хирний тут ти не сидів*. Котл. Ен. I. 32. *Ляж, хирний, та й мовчи, а з паном не рівняйся!* Г. Арт. (О. 1861. III. 83).

Хиря, -рі, ж. Болѣзнь. Употребл лишь въ извѣстныхъ выраженіяхъ, напр. **Такий, як хиря**. Больной, имѣющій жалкій видъ. *Вернувся наш запорожець, як та хиря-хиря, обідраний, облатаний, калікою в хату*. Шевч. 229. **Годити, як хирі**. Сильно угождать. *Як тій болячці, як тій хирі громадою годили тому борцеві*. Шевч. 569. **На хирю**. На бѣду. *А кайзак нахирю та на тяжке лихо любенько та тихо і вкрав ту сокиру*. Шевч. 436. **Матері їх хиря!** Ругательство. Шевч. 168.

Хирявий, -а, -е = Хирний. *Хирява баба, як гирява макітра*. Ном. № 14 274. *Хирява шляхта знов усе догори ногами переверне*. Стор. М. Пр. 46.

Хирячка, -ки, ж. Болѣзнь. *Хирячка напала Катрю, треба лічити*. Полт.

Хист, -ту, м. 1) Способность, дарование. *Чи ж з його хистом ото зробить*. Черк. у. *Не з моїм хистом було зробити те, чого бажав*. Стор. М. Пр. 33. **Тобі не хист**. Ты не способенъ, не по твоимъ способностямъ. *Тобі не хист з Енеєм битись... ти, бачу, здатний бить собак*. Котл. Ен. V. 29. **Не до твого хисту**. Не по твоимъ способностямъ. 2) Ограда, защита. *Вітряга такий, що аж хист вириває з землі навкруг пасіки*. Лебед. у.

Хистити, -щу, -стиш, гл. Защищать, прикрывать, припрятывать. Новомоск. у.

Хиститися, -щуся, -стишся, гл. Огораживаться, укрываться, прятаться, защищаться прикрытиемъ. *Вже як ні хиститься вовк або й лисиця, а розумніш від чоловіка не буде, — таки уб'є*. Канев. у.

Хисткий, -а, -е. 1) Колеблющійся, шаткій. *Бистрі річечки, ще й хисткіі кладочки*. Грин. III. 496. *Вже ступила на хистку кладку*. Левиц. I. 172. *Хисткий місточок*. Левиц. I. 437.

2) Слабого здоров'я. *Да вона в тебе скоро вмере*. Бач, яка хистка. Г. Барв. 5. 3) Гибкій.

Тонкий да хисткий стан. К. ЧР. 163. *Уродливий парубок, хисткий, як очеретина*. МВ. I.

4) Способный, умѣлый, ловкій. *Ну, вже й хисткий хлопець*. Канев. у. *Та скоро ж, та хистка, як та ластівка!* Г. Барв. 103.

Хистко, нар. Шатко. *От же й тепер він, бачця, той же, да ні: усе в його стало якось хистко*. К. ЧР. 318.

Хисток, -тка, м. 1) Искусственный кустъ, за котрымъ охотникъ подкрадывается къ дичи. Козел. у. 2) Потайное мѣсто въ оградѣ пчельника, куда пасѣчникъ можетъ укрыться во время опасности.

Хистъ, -ті, ж. = **Хист**. К. ЧР. 128. *Запорозька хистъ*. К. ЧР. 150. *Тьфу на їх хистъ, та й годі*. Шевч. 295.

Хитання, -ня, с. Шатаніє, качаніє.

Хитарь, -ря, м. Межа, граница. Шух. I. 73, 75.

Хитати, -таю, -єш, гл. Шатать, качать. *Ой у полю билина, вітер нею хитає.* Чуб. V. 74.
Сиділа на лаві, хитаючи в обіймах недужу свою дитинку. МВ. II. 178. *Хитати головою.*
Ой тихо, тихо Дунай воду хитає. Грин. III. 494.

Хитатися, -таюся, -єшся, гл. Шататься, касаться, колебаться. *Тільки одним одно хиталось зелене дерево в степу.* Шевч. 437. *Сине море хитається, білий заєць купається.* Лубен. у.

Хитванний, -а, -е. Шаткій. *Хитванний пліт.* Вх. Зн. 76.

Хитливий, -а, -е. Шаткій, неустойчивый. Желех.

Хитнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. оть **хитати**. Качнуть, шатнуть. *Хитнула головою.* Левиц. Пов. 122.

Хитнутися, -нуся, -нешся, гл. Одн. в. оть **хитнутися**. Качнуться. *(Іде) і не хитнеться, як стрілка.* Г. Барв. 293. *Головка хитнулася.* Рудан. I. 32.

Хитрий, -а, -е. 1) Хитрый. *Хитрий, як лисиця.* Ном. № 1252. 2) Замысловатый. *От де, люде, наша слава, слава України! Без золота, без каменю, без хитрої мови.* Шевч. 46. 3) Скорый, быстрый. Вх. Уг. 272. Ум. **Хитренький**.

Хитрик, -ка, м. Хитрецъ. *Пу й хитрик з тебе!* Харьк.

Хитрити, -рю, -риш, гл. = **Хитрувати**. *Пан Турн тут на слизьку попав! виляв, хитрив...* Котл. Ен.

Хитрість, -рости, ж. Хитрость. *А все то хитрость єсть жіноча, новинкою щоб підмануть.* Котл. Ен.

Хитро, нар. 1) Хитро. *Хочеться так, щоб хитро-мудро та невеликим коштом.* Ном. № 3116. 2) Скоро, быстро. *Вода хитро іде та вали б'є.* Вх. Уг. 272. Ум. **Хитренько**.

Хитрово, нар. Хитро, лукаво. *А батько їй спокійненько та хитрово (каже).* МВ. II. 82.

Хитромовний, -а, -е. Витійскій. *Шкода слави твоєї, вродливая, краска крайно! Шкода твого Парфенона, шкода театрив твоїх, шкода Солонових прав, хитромовних річей Демосфена.* О. 1861. I. 93.

Хитроці, -щей и -щів, ж. Хитрость, хитрья уловки. *Ми силу маємо, — позич нам хитроцей.* Чуб. II. 108. *Ти, Соломоне, хитрий та мудріш: вийдеш сам хитрощами та мудрощами.* Грин. I. 75. **На хитрощах ходити.** Хитрить, лукавить. *Вона уся на хитрощах ходе.* Полт.

Хитрувати, -рую, -єш, гл. Хитрить. Рудч. Ск. I. 188. *(Лисиця) як там уже не хитрувала, да не могла узять те м'ясо.* Рудч. Ск. I. 21. *Е, хитруй, не хитруй, а проти Бога не вихитруєш.* Павлогор. у.

Хитруха, -хи, ж. Хитрая женщина. Желех.

Хитуні, хитусі, хитусеньки, меж. = **Хитю**.

Хить, меж., виражающее качаніє, шатаніє. *Як човничок у морі: туди хить, туди хить!* Г. Барв. 361.

Хитю, меж., виражающее качаніє. Ном. стр. 299, № 310. *Хитю, хитю, малее дитятко!* Нп.

Хитючий, -а, -е. 1) = **Хисткий 1**. *Се хитючий човен.* Волч. у. 2) = **Хисткий 3**. *Яка хитюча гілька.* Нѣжин. у.

Хихи, меж., виражающее смѣхъ, хихи! *Я з хлопцями хихи, хихи!* Нп. *Ой ти старий: кахи, кахи! я молода хихи, хихи!* Маркев. 45.

Хихічки, -чок, ж. Хихиканье, пересмѣшки. *І хихички — той же сміх.* Ном. № 12644.

Хи́тіт, -хоту, м. СМЪХЪ, хихиканье. Уман. у. Въ иныхъ мѣстностяхъ лишь во мн. ч.: *хихоти. Дриготи-дриготи, а завтра будуть хихоти-хихоти.* Лебед. у.

Хихітня, -ні, ж. СМЪХЪ, хихиканіе. См. **Хихіт. Хихітню справляє.** СМѣтся. Константиногр. у.

Хихлатий, -а, -е. 1) Пушистый. *Хвіст у лиса хихлатий.* Вх. Зн. 76. 2) Вѣтвистый. *Хихлате смерече.* Шух. I. 185.

Хихотатися, -чуся, -чешся, гл. Хихикать, смѣяться. *Щось за ним іззаду ніби хихочеса.* ЕЗ. V. 212.

Хиць, меж. 1) Выражаетъ паденіе? *А вона хиць мені на шию.* 2) = **Хап.** Вх. Уг. 273.

Хицький, -а, -е = Хисткий 1. *На туім Дунаю хицькій кладки.* Чуб. III. 306.

Хи́шки, -шок, ж. = **Хихички.** *Хишками-смішками одбувсь.* Черк. у.

Хіба, нар. = **Хиба.** *Хіба тоді кобили трохи?* Рудч. Ск. I. 2.

Хід, хо́ду, м. 1) Ходъ, проходъ. *Хід узенький та низький і дуже трудний.* МВ. II. 73. 2) Шествіе, движеніе впередъ. **Нема йому ходу.** Не можетъ идти впередъ. О. 1862. IV. 85. Во мн. **ходи** — хожденіе. *Минулися мої ходи через три городи: серце ж моє, дівчинонько, любитися годі.* Грин. III. 223. **Хід полонинський.** Сопровождаюційся обрядами и пѣснями выгонъ скота весной изъ сель въ полонины. Шух. I. 195. **Ходу давати.** *Убѣгать. Чого ж ти нас кидаєш? Куди ж ти так швидко ходу даєш та й не озираєшся?* Г. Вирв. 208. 3) Сбытъ. *На паляниці нема ходу: люде бубликів та й бубликів.* Грин. I. 78. 4) Походка. 5) **Тим же хо́дом.** По прежнему. *Параска журилась тим же ходом, що спершу.* Г. Барв. 114. 6) **У хід класти.** Класть передъ собой, по пути своего слѣдованія. *Клади сіно в ход.* Рк. Левиц. Ум. **Хо́денько, хо́донько.** *Сам він (молодий) за мною приїхав, за моїм ходеньком дрібненьким, за моїм личеньком біленьким.* Лукаш. 150. *Не Марисин то ходонько, не Марисин голосонько, лиш Марисин рутян вінок.* АД. I. 306.

Хідка, -ки, ж.? *Похожано, поброжано коло хідки — стежки.* КС. 1883. IX. 221.

Хідлі, -лів, м. мн. Ходули. *Паничі учаться на хідлях ходити.* Вх. Зн. 76.

Хідник, -ка, м. Дорожка, тропинка. Вх. Уг. 273.

Хидня, -ні, ж. 1) Хожденіе. *Давай ходить в горох!... Ходили і хіднею пшени цю й жито все так зм'яли та стовкли.* Г. Арт. (О. 1861. III. 90). *Яка тепер хідня! багно по коліна.* Черк. у. *Звісно хідня моя яка! як отак на негодь та вночі, то і в рів шелеснеш.* Екатериносл. у. 3) Походка. *Ну, та й хідня його паскудна.* Лебед. у.

Хімлушечка, -ки, ж. Ум. отъ **хімлушка.**

Хімлушка, -ки, ж. ? Ум. **Хімлушечка.** *Захімлили хімлушечку, як у полі душечку.* *Сьому-тому хімлушечка, а Юрасю як душечка.* Мет. 209.

Хіп! меж. *Хвать! Мир.* ХРВ. 321. *Він підкрався та хіп її за хвіст, та й піймав.* Рудч. Ск. II. 10.

Хір, хоря, м. = **Тхір.** Вх. Зн. 76.

Хірт, хорта, м. Борзая собака. *Дріжить, як мокрий хірт, зубами, знай, цокоче.* Греб. 385.

Хірхильний, -а, -е. Плутоватый, хитрый. Желех.

Хісен, -сна, м. = **Хосен.** *Який мені з того хісен?* Ямпод. у.

Хіснувати, -ся, -ною, -ся, -єш, -ся, гл. Пользоваться.

Хіть, хоті и хіті, ж. Охота, желаніє. Були латинці дружні люде і воюватись мали хіть. Котл. Ен. IV. 60. Сього дива — аби хіть. Ном. № 7673. Аби хіть була! от як уже немає хоті.... Ном. № 4975. Хіті з вола, а сили з комаря. Ком. Пр. № 1233. **Хіть мати до коґо**. Имѣтъ къ кому склонность, влеченіє. До кого ти хіть більшу маєш? Полт.

Хіхи, -хів, мн. Смѣхъ. Одно хіхи справляють! Лохв. у.

Хлак, -ка, м. Флагъ. Приїздять у ті дикі степи, роблють три куріні і викидають три хлаки. Грин. I. 190.

Хламати, -маю, -єш, гл. Съ жадностью ѣсть. З хлівця прожогом вискочила невеличка свинка і кабанчик і давай похапцем хламати зерно. Мир. ХРВ. 9.

Хламида, -ди, ж. Хламида. Ходив він як чернець, у високій шапці, у чорній хламиді і підперізувався ремінним поясом. Стор. II. 56.

Хламі́дник, -ка, м. Босякъ. Полт. у.

Хламі́дниця, -ці, ж. Босячка. Кобел. у.

Хламі́ття, -тя, с. Тряпье, лохмотья. Хламіття позбірай, от буде дощ.

Хланок, -нку, м. Флангъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Хлань, -ні, ж. 1) = **Безодня**. 2) Множество, огромное количество. Хланею налітали. Желех. Вийв би хлань.... Фр. Пр. 71.

Хлап, -па, м. 1) Валеть (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. 2) Клапанъ (въ музыкальномъ инструментѣ, напр. въ лірі). Прил. у.

Хлебеснути, -ну, -неш, гл. Хлебнуть, выпить. Лице хмуре, чуб стовбуром — ознака, що Грицько вже хлебеснув. Мир. Пов. I. 131.

Хлебтати, -бчу, -чеш, гл. Хлебать, локать. «Чи не хоч, душко, чаю?» — спитав капітан, хлебчучи його з люлькою. Кв. Собака хлебче воду. НВолын. у.

Хлезінь, -ні, ж. Раст. Bunias orientalis. Шух. I. 21.

Хлепіт, -поту, м. 1) Плескъ, всплески. 2) мн. **Хлепоти.** = **Грядя 3.** Вх. Пч. II. 25.

Хлепотіти, -почу, -тиш, гл. Плескаться, всплескиваться. Хлепоти.... зоветься місце, де ріка где вузшим коритом, а хвилі єї підскакують і хлепотять. Вх. Пч. II. 25.

Хлептати, -пчу, -чеш, гл. = **Хлебтати.** Не погане море, що собаки хлепчуть. Ном. № 5210. Та ж він хлепче кров людськую, мов собака воду. К. МБ. X. 12.

Хлинути, -ну, -неш, гл. Хлынуть. І хлинули сльози; дрібні, дрібні полилися. Шевч. 172.

Хлип! меж. 1) Выражаєть хлебаніє. Яблучка кусь, а горілочка хлип. Мнж. 46. 2) Выражаєть всхлипываніє.

Хлипавка, -ки, ж. Клапанъ (въ музык. инструментѣ). Харьк. г.

Хлипання, -ня, с. Всхлипываніє, плачь. І хлипання все розказати, і крик, і оханья, і жаль. Котл. Ен. VI. 49.

Хлипати, -паю, -єш и -плю, -плеш, гл. 1) Всхлипывать, плакать. Прийшла Венера іскривившись... і стала хлипать перед ним. Котл. Ен. I. 12. Петрунева пенька слізеньками хлипає. КС. 1882. V. 363. 2) О сапогахъ, въ кот. попала вода: издавать при ходьбѣ звукъ отъ присутствія воды. На річку йшли чоботи, — рипали, а з річки йшли чоботи, — хлипали. На.

Хлипи, -пів, м. мн. Всхлипыванія, слезы. Увірилась йому своїми хлипами.

Хли́пнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ хлипати. Всхлипнуть.

Хлипок, -пка, м. = **Хлипавка.**

Хлиснути, -ну, -неш, гл. Хлебнуть. Левиц. Пов. 160. *А деякі так так хлиснули, що де упали, там заснули.* Котл. Ен. Хлиснути.... з горшка шег юшки. Грин. І. 280. **Вже двірської поливки хлиснув!** Уже попробоваль жизни на барскомъ дворѣ. Ном. № 1312.

Хлист, -ту, м. 1) Щолканіе бича. *Їде віз без коліс, а батіг без хлисту.* Ном. стр. 302, № 434. 2) Пругъ, хлысть. Ум. **Хлистик**. *Жевжики обидва і голі — вашеці прогає — як хлистки.* Котл. НП. 350.

Хлистати, -щу, -щеш, гл. Хлебать, пить. *Наварив юшки, — нехай хлищуть.* Ном. № 3522. *Та і горілочку хлистала.* Котл. Ен. І. 11.

Хлисъ, меж. отъ гл. хлистати. *Пуншу хлисъ!* Котл. Ен. IV. 28.

Хлисъкати, -каю, -єш, гл. Плескать. *Як філя, шо по Дніпру в негоду похожає, клекоче, рветься, сивим пилом хлисъка.* Сніп. 45.

Хліб, -ба, м. 1) Хлѣбъ: въ полѣ на корню или печеный хлѣбъ. Чуб. VII. 444. *Нам Бога не вчить, як хліб родить.* Ном. № 35. *Хто дав зуби, дасть і хліб до губи.* Ном. № 76. *Хліба напечено, борщик зварений.* Рудч. Ск. II. 33. 2) Вообще заработокъ, средства къ существованію. *Чи я пан, чи що, що ще захотів легкого хліба.* Рудч. Ск. I. 5. *От і поженилисе да й думают, у який хліб кинутись: у столярі пуийти, — хліб треба купувать. — Пуийдемо у хлібороби, каже.* Чуб. II. 15. Въ значеніи: недвижимыя владѣнія, жалуемыя на содержание кому либо, употребл. во мн. ч.: **хліби**. *Вважаючи на жизнь благочестиву печерських іноків, ми простирали з престолу нашу руку милостиву і їм хліби духовні надавали.* К. МБ. II. 123. 3) **Хліб-сіль**. Хлѣбосољство, радушіє, *Я по вашій хліба-соли прийшла до вас дітей доглядати, бо здавна знаю вас, а до кого инчого, то б зроду-віку не прийшла.* 4) — **старий**. Раст. Sclerotiu clavus. Вх. Пч. II. 36. Ум. **Хлібець, хлібчик, хлібчикок**.

Хлібень, -няти, с. Хлѣбець, небольшая коврижка хлѣба. *Як виймеш хліб з печі, так розломи хлібень.* Грин. II. 25.

Хлібіна, -ни, ж. Одинъ хлѣбъ, коврига *Як печуть хліб, так виймають перву хлібину або книш і ламають.* ХС. III. 56. *Заробив десять копійок, купив хлібину, приніс додому і ззіли утрьох.* Грин. II. 258.

Хлібіти, -блю, -биш, гл. 1) Снабжать хлѣбомъ, давать, посылатъ хлѣбъ. *Хліби нам, Боже, щоб нам було гоже.* 2) Пачкати хлѣбомъ. *Не хліби ножа.* 3) Льстити, угождати. *А він хлібить жінці.* Могила. у.

Хлібівча, -чати, с. Родъ маленькой квашни. Вх. Лем. 478.

Хлібний, -а, -е. 1) Хлѣбный. *Кладе (коровай) на віко від хлібної діжі.* МУЕ. III. 167. 2) Богатый хлѣбомъ, имѣющій много хлѣба. *Там все народ хлібний.* Змієв. у. *Хлібна країна.* Староб. у. 3) **Хлібна дочка**. Незаконнорожденная дочка. *Тільки Богу молиться, відмолює гріх свій, що породила хлібну дочку.*

Хлібодар, -ра, м. Кормилецъ. (Шляхта) *готова була за свого хлібодара (магната) витягати з піхов гострі шаблі.* Мир. ХРВ. 91.

Хлібодарник, -ка, м. = **Хлібодар**. *Сагайдашний, наш батько, хлібодарник і гетьман.* К. ПС. 107.

Хлібопéка, -ки, м. Хлѣбникъ, хлѣбопекъ. Шейк.

Хлібопéкня, -ні, ж. Пекарня. Черк. у.

Хлібороб, -ба, м. Земледілець, хлібопашець. *На Обрітення обертаються птиці до гнізда, хлібороби до плугів.* Ном. № 523.

Хліборобити, -блю, -биш, гл. Заниматися земледілієм. *Деякі чумакують, а більш хлібороблять.* Харьк. г.

Хліборобів, -бова, -ве. Приналежачій земледільцю. *Прийшов до трупу хліборобового.* Грин. І. 187.

Хліборобка, -ки, ж. Жінщина, займаюча хлібопашествомъ.

Хліборобний, -а, -е. Пахатний (о землі). *Хліборобна земля.* Черк. у.

Хліборобник, -ка, м. = Хлібороб. Ум. **Хліборобничок.** *Кому ж ти, косо, достанешся: чи школьничку, чи полковничку, чи прежнему хліборобничку, що в поле йде — не вмивається.* Чуб. V. 580.

Хліборобство, -ва, с. Земледіліє, хлібопашество. *Масюк любив хліборобство.* Левиц. Пов. 193.

Хліборобський, -а, -е. Земледільчеській, хлібопашеській.

Хлібосіль, -соли, ж. Вь вираж.: **бути, бувати у хлібосолі.** *Водить компанію. Він тепер такий багатирь, що ніколи і у хлібосолі з нами не бува.* Лебед. у.

Хлібусь, -ся, м. Ласкательное оть хліб. *Святий хлібусь.* Вх. Лем. 478.

Хлібчик, -ка, м. 1) Ум. оть хліб. 2) Родь дѣтской игры. Ив. 55. 3) — **чортів.** Раст. *Nonnea pulla* Дс. ЗЮЗО. І. 129, 177.

Хлібчикок, -чка, м. Ум. оть хліб.

Хліб'я, -б'яти, с. = Хлібня. *Зосталося одно хліб'я, — на сьогодні стане.* Лохв. у. *Візьми пару хліб'ят на дорогу.* Лохв. у.

Хлів, -ва, м. Хлѣвъ, помѣщеніє для скота. *Бджола з дупла, а свиня з хліва.* Ном. № 13168. *Мое діло теляче, найлося та і в хлів.* Ном. № 13576. Ум. **Хлівець, хлівчик, хлівчикок.** *Стоїть хлівець, повний овець.* Ном. стр. 290, № 4.

Хлівіна, -ни, ж. Небольшой хлѣвъ. Ум. **Хлівінка.**

Хлівіще, -ща, м. Ув. оть хлів.

Хлівчик, -ка, хлівчикок, -чка, м. Ум. оть хлів.

Хло. Сокращ. изь хлопче. См. **Хлопець.** *А котрим ти конем ідеш, хло? — А котрим же їхав би? рижим.* Федьк.

Хлоню. Звательный падежь вмѣсто хлопче, слово ласкательное. *А як же ми, хлопню мій, бурлакуючи, справимось? Коли б ти знайшов собі дівчину та одруживсь.* Г. Барв. 191.

Хлоп, -па, м. 1) Мужикъ, мужчина. *Хлоп — як дуб.* Ном. № 8617. 2) Крестьянинъ, мужикъ. *Пак на троні, а хлоп на ослоні.* Ном. № 1146. *Коли б не хлоп, не віл — не було б панів.* Ном. № 1142. Ув. **Хлопище.**

Хлопак, -ка, м. = Хлопець. *Стрілець, кулачник і рубака і дужий був з його хлопак.* Котл. Ен.

Хлопан, -на, м. Валеть (въ картахъ). *Не чванься дуже, бо я зараз прикрию хлопаном.* Богодух. у.

Хлопець, -пця, м. 1) Мальчикъ. *П'ятеро діток Бог дав: дві дівчини і три хлопці.* МВ. І. 9. 2) Подростокъ, юноша, молодой человекъ, парень; мн.: ребята. КС. 1887. VIII. 767. 3) Богом — не з хлопцем жартувати. Ном. *Еней був парубок моторний, і хлопець хоть куди козак.* Котл. Ен. І. 5. *Дівчата ж із хлопцями начали гулять.* Рудч. Ск. II. 157. *Уліс, хлопці! Шевч. 173. Хлопці-риболовці, удаді молодці, ви закиньте сітку через сине море.*

Чуб. V. 28. 3) Ученикъ у ремесленника. Вас. 210. 4) мн. **Хло́пці**. Родъ пантомимы съ куклами и музыкой; устраивается дѣвущками на рождественскихъ святкахъ. О. 1862. IV. 87. 5) Подпорка въ дышлѣ у воловьего воза. 6) Штативъ, подставка для веретена въ видѣ четырехугольной рамки, когда съ веретена сматываютъ на клубокъ нитки. Ум. **Хло́пчик, хлопчичок**. В його двое дітей зосталося: хлопчик і дівчинка. Рудч. Ск. II. 67. См. **Хлоню**.

Хло́пити, -плю, -пиш, гл. — дух. Захватывать духъ. *Квітки пахнуть, аж хлопить дух*. Нѣжин. у.

Хлопи́ще, -ща, м. Ув. отъ хлоп. *Мужичище-хлопище хап за притику з вія*. Гн. II. 168.

Хлопійко, -ка, м. То-же, что и **хлопецъ 2**. *За кого ж я піду, молоденька? А чи за старого, а чи за малого, а чи за хлопійка молодого?* Мил. 83.

Хло́піт, -поту, м. и пр. = **Клопіт и пр**. *Голові хлопіт, а біді весілля*. Ном. № 2215.

Хло́пко, -ка, м. Мальчикъ, юноша. *Десь узявся хлопко, а хлопко маленький, під ним кониченько, коник вороненький*. Чуб. V. 1071. *Ой запрягай, хлопку, коня вороного, да поїдем вінчатъся до попа чужого*. Чуб. V. 283.

Хлопкувати, -кую, -еш, гл. Служить. *Ой не схотів же ти мені, хлопку, хлопкувати, і будеш же ти панам ляхам стадо напувати*. Мет. 403.

Хло́пнути, -ну, -неш, гл. Выпить залпомъ, выпить. *Хлопнула чарку за одним махом до дна*. Левиц. Пов. 211. *Купила горілки.... сама напилась і кучеру дала, і він хлопнув добре*. Чуб. II. 30.

Хлопотати, -чу, -чеш, гл. и пр. = **Клопотати и пр**.

Хло́пство, -ва, с. Простой народъ, мужики, мужичье. *Не нам, шляхто моя вірна, від хлопства втікати!* К. Досв. 186.

Хлопський, -а, -е. Простой, мужичій. *Груба хлопська тварж*. Стор. М. Пр. 79.

Хлоптати, -пчу, -чеш, гл. = **Хлептати**. *Бігло три пси: один білий, другий червоний, третій чорний. Білий біжить більма зобати, червоний крови хлоптати*. Мнж. 150.

Хлопцювати, -цюю, -еш, гл. Быть въ отроческомъ возрастѣ, быть мальчикомъ. *Тут він хлопцював, тут виріс і молодиком став*. (Стрижев.). *Як я ще хлопцював*. О. 1862. IX. 63.

Хлопцюга, -ги, м. Ув. отъ **хлопецъ**. *Я наймит у неї, хлопцюга прибудний*. Петренко (Южнор. сб. 33). *Ну, вставай, хлопцюго!* Млак. 77.

Хлопча, -чати, с. Маленькій мальчикъ. См. **Хлоп'я**. Ум. **Хлопчатко**. *Росте те хлопчатко*. Морд. Пл. 13.

Хлопчак, -ка, м. = **Хлопецъ**. Канев. у.

Хлопчєня, -няти, с. = **Хлопча**. *Ходіть лишень ближче, хлопчєнята, я по яблучку вам дам*. МВ. (О. 1862. III. 69). Ум. **Хлопчєнятко**.

Хло́пчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **хлопецъ**. 2) Подставка въ дышлѣ воловьего воза (**війі**), чтобы оно не могло совсѣмъ опуститься на землю. Рудч. Чп. 250. 3) У гребенщиковъ: палка съ нарѣзками, поддерживающая роговую пластинку на верстакѣ во время строганія. Вас. 164.

Хлопчи́на, -ни, м. = **Хлопецъ**. *Паллант, любесенький хлопчина, скріпивсь, стоїть як твердий дуб*. Котл. Ен. VI. 28. Ум. **Хлопчинка, хлопчи́ночка**. Мил. 152. *Ой де ж ти будеш ночувати, хлопчино, хлопчиночко?* Чуб. У. 94.

Хло́пчичок, -чка, м. Ум. отъ **хлопецъ**.

Хлоп'я, -яти, с. Маленькій мальчикъ; мн.: ребята. *Се й мале хлоп'я знає.* МВ. I. 107.

Тепер, — от як там п'ять або шість год хлоп'яті, вже воно й у штанцях. Рудч. Ск. А нуте, хлоп'ята, на байдаки! *Море грає, ходім погуляти.* Шевч. 49. Ум. **Хлоп'ятко, хлоп'яточко.** *Пасе ягнята мале хлоп'яточко в стерні.* Шевч. 553.

Хлоп'ячий, -а, -е. Приналежащій, относящійся къ мальчикамъ, ребяческой, мальчишескій. Чуб. I. 117. *Хусточка в його, що з кишені виймав, то не хлоп'яча, а притьмом дівоча.* Кв. **По хлоп'ячі.** *Какъ мальчикъ, какъ мальчика. Як її одягали, як постригали по хлоп'ячі, вона не пручалась, нічого не казала, тільки що плакала.* Кв.

Хлоста, -ти, ж. Порка, наказаніє розгами. Ном. № 3862. *Положивши, дайте добру хлосту, поки верне дощі та роси, що, знаю, в неї на мисниках та на полицях.* Кв. **Хлости дати.** *Выпороть, а затѣмъ вообщє отколотить. Гей дамо ляхам, а превражим синам превеликую хлосту.* АД. II. 66.

Хлуди́на, -ни, ж. Хворостина, лозина. пруть. Мнж. 193. *Аж мій милий іде, як та буря гуде, і хлудину волоче таку суковату та на мою білу спину та пенякувату.* Нп. Ум. **Хлудинка.**

Хльобтати, -бчу, -чеш, гл. = **Хлебтати.** *Юшечку хльобтати.* Грин. III. 487.

Хльоп! меж., виражающее ударъ. *А він бабу хльоп в писок.* См. **Хляп.**

Хльоптати, -пчу, -чеш, гл. = **Хльобтати.** *Собаки хльопчуть воду.* Харьк. г. *Помиї хльоптали.* Мил. Св. 49. Грин. III. 545.

Хльора, -ри, ж. = **Хлоста.** *Панам, підпанкам і слугам давали в неклі добру хльору.* Котл. Ен. III. 41.

Хльорка, -ки, ж. Проститутка. Ном. № 723. *З обстриженими головами, з підрізними пеленами, стояли хльорки наголо.* Котл. Ен. III. 29.

Хльос, меж., виражающее стеганіє прутомъ, кнутомъ. *Верба хльос, бий до слъоз.* Ном. № 348.

Хльостати, -таю, -еш, гл. Стегать. *Антосьо хльостав різкою на городі.* Св. Л. 138.

Хльость! меж. = **Хльос.** Чуб. II. 575.

Хлюди́на, -ни, ж. = **Хлудина.**

Хлюнути, -ну, -неш, гл. Хлынуть. *Вода так і хлюне тобі у вічі.*

Хлюп, меж., виражающее плескъ воды, паденіє въ воду. *Жяба на березі сиділа та хлюп у воду.* Драг. 366.

Хлюпання, -ня, с. Плесканіє.

Хлюпати, -паю, -еш, гл. Плескать, расплескивать жидкость.

Хлюпатися, -паюся, -ешся, гл. Плескаться. *Несла дійницю в руках, і молоко хлюпалось.* Чуб. I. 199.

Хлюпій, -пій, м. Часто разливающій, расплескивающій воду. *Хлюпала б тебе лиха година! Усе б тіки умивавсь та розхлюпував воду. От злидень, от хлюпій!* Старобѣльск. у.

Хлюпнути, -ну, -неш, гл. Одр. в. отъ хлюпати. Плеснуть. *Водю йде — не хлюпне.* Ном., стр. 291, № 24.

Хлюпнутися, -нуся, -нешся, гл. Одр. в. отъ хлюпатися. *Чай хлюпнувся і розлився.* Левиц. Пов. 62.

Хлюпостатися, -щуся, -щешся, гл. Плескаться въ водѣ. Ном. № 12632. *Тече вода із-за гаю та попід горою: хлюпощуться качаточка поміж осокою.* Шевч. 226. *На річеньці та на дощечці, там дівчина хлюпощеться, умивається.* Чуб. V. 1158.

Хлюпостіти, -щу, -стиш, гл. = Хлюпотіти. *Щось хлюпостить постолами, чвяка щось по грязі.* Г. Барв. 189.

Хлюпотіти, -чу, -чеш, гл. Плескаться. *Хлюпотить вода.* Черк. у. *Дощ хлюпотить.* Харьк. у.

Хлюснути, -ну, -неш, гл. Плеснуть. *Лісом іде — не трісне, водою іде — не хлюсне.* Ном., стр. 291, № 24.

Хлюст, -та, м. 1) Родъ карточной игры. *В хлюста, в пари, в візка іграли.* Котл. Ен. I. 23. **Хлюстом** называється въ этой игрѣ, если у кого либо изъ играющихъ окажется три карты одной масти или три козыря, или три хвальки, или три туза, или двѣ карты одной масти и хвалька. КС. 1887. VI. 470. 2) **Брати хлюст.** Въ карточной игрѣ въ хвиль имѣть у себя козырную даму, называемую также хвиль. КС. 1887. VI. 468.

Хлющ, -ща, м. хлюща, -щі, ж. Струя дождя? *Мокрий як хлющ.* Ном. № 13162. *Одно те, що втомилаься, а друге — змокла як хлюща, так з неї і тече.* Кв.

Хлющити, -щу, -щиш, гл. Отекать? *Ото обмочило тебе дощем, аж хлющить.*

Хляга, -ги, ж. Слякоть, дождливая погода. Мнж. 193. *Як його їхати, як така хляга буде?* Канев. у. *Під дощ, під шквирю, хлягу.* Мкр. Г. 51.

Хлягоза, -зи, ж. = Хляга. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Хлягозити, -зитъ, гл. безл. Быть слякоти. Лубен. у. Мирг. у.

Хляда, -ди, ж. = Хляга. Чуб. VII. 576.

Хлядрівка, -ки, ж. Узоры, выдѣлываемые гончарами на глиняной посудѣ. Канев. у.

Хлядрувати, -рую, -еш, гл. Расписывать узорами глиняную посуду. *Тра хлядрувати миски.* Канев. у.

Хляжниця, -ці, ж. Потаскуха. Харьк. у.

Хляка, -ки, ж. = Хляга. *Що ти будеш на ліжку лежати, а я буду на хляці стояти.* Лукаш. 71.

Хляки, -ків, м. мн. 1) Рубцы (часть желудка жвачнаго, гдѣ переваривается пища; желудокъ съ кишками (животнаго). *Як будуть мене різати, так ти просися хляки мить.* ЗОЮР. II. 24. 2) = **Міздря.** Вас. 153, 157.

Хлянути, -ну, -неш, гл. 1) = **Хляти.** *Б'є... аж рука хляне.* Гн. I. 89. 2) **Литься.** *А вода хляне та й хляне.* Черк. у. 3) **Хлынуть.** *З Василя кров так і хлянула,* О. 1861. X. 38.

Хляп! меж. Хлопъ! Также выражаетъ ударъ. *Хляп по пиці одного й другого.* ЕЗ. V. 201.

Хляпати, -паю, -еш, гл. 1) Хлопать. *Скільки не хляпав, пановка не спалила.* Чуб. I. 154. *Кінські підкови хляпали.* Мир. ХРВ. 301. 2) **Хлестать.** *Стъонжечка ходила ходора 'д вітру, хляпала мене по лицю.* Г. Барв. 21. 3) **Падать** (о чемъ либо мокромъ). *Сніг хляне.* Их. Уг. 273.

Хляпнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ хляпати. *Хлопнуть. Дверима хляпнула.* Г. Барв. 217. *Руками хляпнуть.* Полт. г.

Хлястор, -ра, м. Тряпка, въ которую заворачиваютъ пулю для винтовки.

Хлясь! меж., выражающее стеганіе кнутомъ. *Коней хлясь да хлясь.*

Хляти, хляну, -неш, гл. 1) Ослабѣвать, обезсилѣвать. *І враже так товкли насіння, що у Рутульців хляв і дух.* Котл. Ен. V. 64. 2) Упасть въ безсиліи. *А він лиш хляв на мене, як той явір підтятий.* Федьк.

Хлятьба, -би, ж. Мокрота. *Оце знов кров'яна хлятьба повалила і душить мене, не дає одкашлятись.*

Хлящем, нар. Въ безпорядкѣ. *Кинув хазяйство хлящем.* Київ. у.

Хм! меж. Гмъ! Полт. г.

Хмара, -ри, ж. 1) Туча, облако. *Це, що ми бачим над собою синє, до це ще не небо, а це оболочи; а те, що ходить попід оболочками, до то хмара.* Чуб. I. 2. *Смутно мені та сумно мені, мов я в чорну хмару ввійшла.* МВ. I. 89. 2) Множество, масса. *Хмарою йдуть люде.* Ном. № 7678. 3) **Заходити в хмару.** Фантазировать. 4) **Хмарою перейти.** Пройти безслѣдно. *Не журисть: хмарою перейде, та й край.* Волч. у. Ум. **Хмарка, хмарочка, хмаронька.** *За сонцем хмаронька пливе.* Шевч. 445. *Ясні зірочки — то світилки, чорні хмарочки, до то свашечки.* Мет. 19.

Хмарина, -ни, ж. Туча. *Сизенькі хмарини.... по небу простяглися.* О. 1862. VIII. 17. *Зацвів козак рожиною, дівка калиною, розійшлися вони чорною хмариною.* Чуб. V. 283. Ум. **Хмаринка, хмариночка.** *Сіяло сонце в небесах, а ні хмариночки.* Шевч. 100.

Хмарити, -рить, хмаритися, -ряться, гл. безл. Покриваться тучами. *Ой хмариться, туманиться став дощ накрапати.* Нп. *Небо хмариться.* Єв. Мт. XVI. 3. *Куриться, хмариться, — дощ буде.* Грин. III. 384. *Шуткують, а у мене в душі хмариться.* Ком. Пр. № 435. *Дивиться, мов би хмарить. Смотришь сумрачно, мрачно.* Кролев. у.

Хмарка, -ки, ж. Ум. отъ хмара.

Хмарний, -а, -е. Облачный, пасмурный, сумрачный. *Хмарний день. Хмарна осінь.* Левиц. I. 45. *Лице було хмарне, темне й сумне, як північне небо.* Левиц. Пов. 6. Ум. **Хмарне́нький, хмарне́ський.** Чуб. V. 890.

Хмарник, -ка, м. Коддунъ, управляющий тучами. МУЕ. III. 53.

Хмарно, нар. Облачно, пасмурно, сумрачно. *Хмарно на дворі. Літечко моє святе минуло хмарно.* Шевч. 584. *Не дивись так хмарно.* Шевч. 299. Ум. **Хмарне́нько, хмарне́ський.** *Ой ясенько сонце сходить, хмарне́ський заходить.* Чуб. V. 320.

Хмаровий, -а, -е. Образующийся изъ тучи. *Хмарові капельки. Дещо.*

Хмаронька, хмарочка, -ки, ж. Ум. отъ хмарка.

Хмелик, -ка, м. 1) Ум. отъ хміль. *З тебе, хмелику, все зле і все лихе.* Ком. Пр. № 893. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Г. Барв. 216. *Существуетъ нѣсколько разновидностей: хмелик рожевий, — коло шнурочка, — на гіллячках ягідками, — чорнобривцями, — лапками, — петрушкою, — молоточками.* Чуб. VII. 427. 3) — польовий. Раст. *Trifolium agrarium* L. ЗЮЗО. I. 139.

Хмелина, -ни, ж. 1) Одно растеніе хмеля. *Як хмелині вгору витися.* Мет. 79. 2) Раст. *Cuscuta.* Вх. Зн. 76. Ум. **Хмелинка, хмелинонька, хмелиночка.** Чуб. V. 280.

Хмелити, -лю, -лиш, гл. Заправлять хмелемъ. *Загадав Іван ся женити, з м'який пиво варити, кропивою хмелити, а глиною дріжджити.* Рк. Макс.

Хмель, -лю, м. = Хміль.

Хмельний, -а, -е. Опьяняющий, хмельной. *Молода брага хмельна.* Ном. № 8718.

Хмельник, -ка, м. Мѣсто, гдѣ растеть хмель. Желех.

Хмельничанин, -на, м. Козакъ изъ войска Б. Хмельницкаго. К. Дз. 27.

Хмельниччина и хмельнищина, -ни, ж. Эпоха Б. Хмельницкаго. ЗОЮР. I. 97.

Хмельовий, -а, -е. Сдѣланный, состоящій изъ хмеля.

Хмереччя, -чя, с. 1) Вѣтви, отрубленныя съ дерева. НВолын. у. 2) Чаща лѣсная. Поп. 226.

Хмиз, -зу, м. 1) Прутья, мелкій хворостъ, мелкія, тонкія вѣтви, уже отдѣленныя отъ дерева. *Затріщав хмиз під ногами.* Стор. М. Пр. 112. *Закидана доріженька хмизом.* Мет. 282. 2) Мелкая лѣсная заросль. *Заросла дороженька хмизом.* Лукаш. 71. *Хмизом, низом, попід вербами.* Ном. № 8793. Ум. **Хмизо́к.** *Нарубали хмизку та заплели хижку, та загнали овечечку-стрижку.* Мил. 42.

Хмизина, -ни, ж. Одинъ пруть изъ хмизу, а иногда тоже, что и хмиз. «*Ой не ходи ж, козаченьку, низом, бо закидаю доріженьку хмизом.*» — *А я ж тую хмизину одкину, таки тебе дівчину покину.* Чуб. V. 389. Ум. **Хмизи́нка.**

Хми́зний, -а, -е. Изъ хмизу.

Хмизняк, -ка, м. Мелкій кустарникъ, то же, что и хмиз 2.

Хмизувати, -зую, -єш, гл. 1) Бить прутомъ. *Хмизує добре.* 2) Покрывать хмизом.

Хмикати, -каю, -єш, гл. Произносить хм. Полт. г.

Хмілевій, -а́, -е́ = Хмелевий. Чуб. I. 70.

Хмі́ль, хмелю, гл. 1) Хмель, *Humulus lupulus* L. ЗЮЗО. I. 125. *Чи не той то хмі́ль, що коло тичин в'ється?* Макс. (1834), 96. **Хме́лем зарости.** Быть заброшеннымъ. *Було ремесло, та хмелем заросло.* Ном. № 10412. 2) Хмель, опьяняющій напитокъ. *Хмі́ль — не вода: чоловікові біда.* Ном. № 11454. 3) Родъ узора въ вышивкѣ. *На образах рушники, шиті орлами та хмелем.* Левиц. I. 27. Также узоръ въ вышивкѣ: **хмі́ль головатий.** Чуб. VII. 427. 4) — **боло́тяний.** Раст. *Humulus lupulus* L. ЗЮЗО. I. 176. 5) *род. п.* **хме́ля.** Сказочный царь древнѣйшихъ временъ. *Жили за царя Хмеля, як була людей жменя, чоловік та жінка.* Грин. II. 278. Ум. **Хме́лик.**

Хму! меж. = Хм! Драг. 217.

Хмуравий, -а, -е. Хмурный. Угор.

Хмурий, -а, -е = Хмурний. *Обличчя збіліле хму́ре.* МВ. (О. 1862. I. 88). *І пішов до неї плачучи хму́рий та невеселий.* Рудч. Ск. II. 118.

Хмуритися, -рюся, -ришся, гл. Хмуриться, дѣлаться мрачнымъ, сердитымъ, недовольнымъ. *Не хмурься та послухай, та роби так, як я тобі скажу.* Шевч. 300.

Хмурний, -а, -е. 1) Пасмурный. *Хмурний день сьогодні.* Черниг. г. 2) Мрачный, угрюмый, грустный. *Чого ж ти, мила, така і вдень, і вночі хмурная?* Чуб. V. 690. *Чого хмурні очка смутні?* Грин. III. 163. *Хмурний віл чогось уже днів зо три ходе.* Черк. у. Ум. **Хмурне́нкий, хмурне́сенкий.** Грин. III. 97.

Хмурно, нар. 1) = **Хмарно.** Грин. III. 191. *Зраня було хмурно.* Каменец. у. 2) Печально, грустно. Ум. **Хмурне́нко, хмурне́сенко.** *Тобі буде все хмурне́нко, а мені веселе́нко.* Грин. III. 308.

Хмуровокий и хму́роо́кий, -а, -е. Съ угрюмо смотрящими глазами, т. е. угрюмый, сердитый. Вх. Зн. 76. Желех.

Хнюпити, -плю, -пиш, гл. — **го́лову.** Опускать голову. Черк. у.

Хнюпитися, -плюся, -пишся, гл. Опускать голову. Черк. у.

Хню́ра, -ри, об., хню́рко́, -ка, м. Угрюмый, ворчливый чоловікѣ. Вх. Зн. 76.

Хню́руватий, -а, -е. Угрюмый, ворчливый. Вх. Зн. 76.

Хобза, -зи, ж. Раст. *Sambucus ebulus*. Шух. I. 22.

Хобот, -та, м. 1) Рыболовный снарядъ, плетеный изъ лозы. Вх. Пч. II. 24. 2) Хохоль, хохолокъ. Ум. **Хоботик**. *Джаворонок мат на голові хоботик*. Вх. Уг. 273.

Хов, -ву, м. Воспитаніе, выкормъ. *Сей кінъ свого хову*. НВолын. у.

Хованецъ, -нця, м. 1) Прячущійся. НВолын. у. 2) Воспитанникъ, приємный сынъ, вскормленникъ. Вх. Лем. 478. 3) Домовой, чортъ. Угор. Гн. I. 213.

Хований, -а, -е. 1) Прятанный. 2) Вскормленный, ручной. *Вовк хований, приятель перепрошений, син прибраний, а жид хрещений, — то все непевні*. Ном. № 8101.

Хованиця, -ці. Воспитанница, вскормленница, приємная дочь. Вх. Лем. 478.

Хованка, -ки, ж. 1) Спрятъ. *У мене добра хованка єсть, — заховаю, то ніхто не знайде*. НВолын. у.

Ховання, -ня, с. 1) Прятаніе. К. ЦН. 174. 2) Сохраненіе, сбереженіе. 3) Погребеніе, похорони. 4) **Ховання**. Воспитаніе. *Це лошиця свого ховання*. НВолын. у. *Худоба свого ховання*. Ном. № 10194.

Ховати, -ваю, -єш, гл. 1) Прятать. *Де тії гроші, що ти служив? де ти їх ховав?* Рудч. Ск. II. 154. *Що-дня він мед тягав та в берлозі ховав*. Гліб. 2) Беречь, хранить. *А ви Україну ховайте*. Шевч. 159. **Ховай Боже!** Сохрани Богъ. Ном. № 5141. 3) Хоронить, погребать. *Хведора Безрідного ховали, в семип'ядні пищалі гремали, у суремки жалібно вигравали*. Макс. *Ховав піп, ховав дяк і паламарище*. Нп. 4) Выкармливать, воспитывать.

Ховатися, -ваюся, -єшся, гл. 1) Прятаться. *Лисиця від дощу під борону ховалась, — не всяка, казала капля капне*. Ном. *Чи сам од кого ховаєшся, чи кого шукаєш?* Рудч. Ск. I. 105. 2) Выкармливаются. *Худоба буде добре ховатися*. ЕЗ. V. 188.

Ховзаниця, -ці, ж. = **Ковзалка**. Вх. Зн. 65.

Ховзати, -заю, -єш, гл. Скользить. *Щоб коні не ховзали, бо мокро, то тра підкувати*. Каменец. у.

Ховзатися, -заюся, -єшся, гл. = **Ковзатися**. Вх. Зн. 65.

Ховзкавиця, -ці, ж. Гололедица. Вх. Лем. 479.

Ховзкій, -а, -е. 1) Скользкій. *Намокли, та й ховзкі стали*. Каменец. у. 2) **Ховзкій на язик**. Болтливый, несдержанный. Каменец. у.

Ховпак, -ка, м. Шапка барашковая. *Так на нім ховпак мугтит, як золото ряхтит*. Гол. IV. 438.

Ховрах, -ха, м. Сусликъ. *Вовки, лисиці з ховрахами, зайці дурні, шкодливий тхір, і ще там деяких чимало безпешно в лісі панувало*. Гліб. Ум. **Ховрашок**. *По над шляхом щирцею ховрашки гуляють*. Шевч. 77.

Ховстати, -таю, -єш, гл. Стегать, хлестать. *Кінську голову на дорозі найдеш, — ховстай та бий*. Ном. № 10236.

Ховувати, -вую, -єш, гл. Воспитывать, вскармливать. Вх. Лем. 478.

I. Хо́да, -ди, ж. Въ загадкѣ: свинья. *Виса (= яблуко) висить, хода ходить, виса впала, хода ззіла*. Ном. стр. 294, № 120.

II. Хо́да, нар. Убѣгать, уходитъ скорѣй, давай, Богъ, ноги. *Чорт баче, шо біда, та хода*. Грин. II. 87. *Вона за ним, він хода, біжить*. Мнж. 149.

Хо́да, -ди, ж. 1) Шагъ, ходъ. *Як іти доброю ходою, то воно й недалеко здається*. Кобел. у. *Ішов він.... тихою ходою*. Мир. ХРВ. 8. *Ідуть собі за ним тихенькою ходою*. Грин. II. 292. **Їхати ходою**. Ъхать шагомъ. *Замовк, зажурився, поїхав ходою*. Шевч. 176. 2) Походка,

поступь. *Старости гукнули: «а подай нам, дівонько, води, побачимо твоєї ходи».* Г. Барв. 257. *Гарна у коня хода.* НВолын. у.

Ходак, -ка, м. 1) Ходокъ. *Ходак добрий, до обід буде в Харькові.* Харьк. у. *Який з мене тепер ходак?* Лебед. у. 2) Ходатай, повъренний. Ананьев. у. 3) Мальчикъ, мальчуганъ. Вх. Лем. 478. 4) Обувь.: а) = **Постіа.** Гол. Од. 75. б) = **Личак.** Гол. Од. 32. *Не лупне так ходак, як чобіт.* Ном. № 1414. *Жеби пес робив, то б і в ходаках ходив.* Ном. № 7063. 5) Ходуля. Вх. Уг. 273. См. **Ходлі.** Ум. **Ходачок.** Kolb. I. 41. Фр. Пр. 82.

Ходенько, -ка, м. Ум. отъ хід.

Ходжай, -джая, м. Ходокъ. *З його ходжай не дуже добрий.* Борз. у.

Ходилиці, -лиць, ж. мн. = **Хідлі.** Желех.

Ходильниці, -ниць, ж. мн. = **Хідлі** = **Ходилиці.** Вх. Зн. 76.

Ходіни, -дин, ж. мн Ходьба, хождение. *Кому родини, а мені ходини.* Ком. Пр. № 579. *Та мені сьогодні ходини: треба грошей шукати.* Лебед. у.

Ходити, -джу, -диш, гл. 1) Ходить. *Не ходи, козаче, по над берегами, не суши дівчини чорними бровами.* Нп. **Ходи, ходім, ходіть!** *Иди, пойдёмъ, пойдёмте! Біжи лишень сюди, Марусечко, до нас! Ходи, не соромся!* МВ. I. 17. *Ходім повінчаймось, мое серденьтко.* Мет. 27. *Їздить въ дорогу. Та вдарили зразу у великий дзвін: се ж по тому чумакові, що ходив на Дін.* Рудч. Чп. 157. *Плавають по водѣ. Од гатки до гатки ходить по Росі важкий порон на товстій кодолі.* Левиц. I. 94. *Вообще двигаться (о снарядахъ, машинахъ). Ходить у ставках спідній навій.* Шух. I. 255. 2) **Находиться, перебувать.** *У тяжкому недугі ви ходите.* К. ЧР. 194. 3) — **в чому.** *Быть одѣтымъ какъ, одѣваться какъ. Ходимо в латаній одежі.* Левиц. I. 101. 4) — **коло чого.** *Заботиться о чемъ, ухаживать за чѣмъ. У нас не знають, як лучше доглядати худобу, ходити коло неї не вміють. Дещо. У нас, сину, нема коло чого й ходити, нам самим нічого їсти.* Грин. II. 72. *Хиба ти мужичка, чи що, що б коло свиней ходити.* Св. Л. 11. 5) — **дитиною.** *Быть беременной.* Борз. у. *Я тоді оцією дівчиною ходила.* Черн. у. *Ні однією дитиною не було їй так важко ходити.* Грин. II. 8. *А я другою дівчиною ходила, третього дня і знайшла.* Г. Барв. 284. 6) — **до вітру.** *Испражняться.* Лебед. у. 7) — **нависом біля кого.** *Неотступно ходить за кѣмъ.* НВолын. у. 8) — **під обухом.** *Находиться подъ страхомъ за свою участь.* НВолын. у. 9) — **по правді.** *Поступать правдиво, служить правдой. Я кождому було по правді хожу.* Федьк. 10) — **своім робом.** *Дѣйствовать, поступать по своему, самостоятельно.* См. еще **роб.** 11) — **утяжі.** *Быть беременной. Жінка тоді у тяжі ходила.* Канев. у. 12) — **ходором.** *Дрожать, быть въ движеніи, волноваться. Плечі й груди аж ходором ходять.* Левиц. I. 133. *Од гучних мазурок ходять ходором палати.* К. Досв. 22. *Перед паном Хведором ходить жид ходором, і задком, і передком перед паном Хведірком.* Шевч. 138. *Дивись, як ходором заходив, мов опарений.* Полт. г. Ум. **Ходітоньки, ходуні, ходусі, ходусеньки.** *Мої любі вечерниченьки! вже ж бо мі на вас не ходитоньки, з панянками не дружитоньки.* О. 1862. IV. 4. (Нп.).

Ходильник, -ка, м. Ходокъ.

Ходильниця, -ці, ж. Ходокъ (о жінчинѣ). *Така вже з мене старої ходильниця.* Черк. у.

Ходіння, -ня, с. Хождение. Черк. у.

Ходка, -ки, ж. 1) Путь. *Ночуй з нами прочанами.... а завтра, як на світ благословиться — і у ходку.* Морд. Пл. 25. 2) Переходъ. *Як піду, то в одну ходку дійду до Харькова, бо ніколи спочивати.* Змієв. у. 3) Партія, група, обозъ. *А що ходка чумаків не одна наверхталась*

на очі, то втішно мені було добре слово почути: Магай-бі! МВ. I. 4) **Хо́дкою**. Шагомъ. Ми скрізь ходкою їхали. Борз. у.

Ходнік, -ка, м. 1) Ходъ. У овечих воріт є купальня з п'ятьма ходниками. Єв. I. V. 2. 2) Родъ ковра. Kolb. I. 69.

Ходня, -ні, ж. = **Хідня**. І доки ще ця ходня буде? Спати пора. Харьк.

Ходовий, -а, -е. 1) Попутный (о вѣтрѣ). Мнж. 148. 2) — **ва́риба** = **Ходовик**. В Лимані (Дніпровому) риба ходова підходить туди з моря. Черк. у.

Ходовік, -ка, м. Рыба, идущая вверхъ по рѣкѣ метать икру. Поп. 97.

Ходовитий, -а, -е. Имѣющій хорошій шагъ, поступъ. Ходовитий кінъ. Міус. окр.

Ходоман, -на, м. Названіе горшка въ загадкѣ: Ходив, ходив ходоман, усіх дітей годував; як упав, так пропав — ніхто його не сховав. Ном. стр. 301.

Ходонько, -ка, ж. Ум. отъ хід.

Хо́дора и хо́дором, нар. Ходнемъ. Ходором ходити. Трястись. Як пустились танцювати, хата ходором ходить. Г. Барв. 340. Чарка й пляшка на столі ходором ходять, бо діти вовтузяться в хаті. См. еще ходити 12.

Ходун, -на, ходунай, -наю, м. = **Ходоман**. Ходун, ходунай, весь мир годував: впав, пропав, ніхто й костей не поховав. Ном. стр. 301.

Ходуні, ходусі, гл. Дѣтск. ходить. Ум. **Ходусеньки**. А в ніженьки ходусеньки, а в рученьки ладусеньки. Мет. 2.

Ходушка, -ки, ж. Снарядъ, въ которомъ приучають дѣтей ходити. Рк. Левиц.

Ходьба, -би, ж. Ходьба. Рук не чула, несучи дитину, ноги дуже боліли од ходьби. Кв.

Ходяка, -ки, ж. Въ загадкѣ: свинья. Стоїть стояка (= дуб), на стояці висяка (= жолудь), під стоякою ходить ходяка, у стояки просе ходяка висяки. ХС. III. 65.

Ходячий, -а, -е. 1) Ходящій. 2) Бродячий, не осѣдлый, находящійся постоянно въ движеніи. Чумаки — народ ходячий. Вольному воля, а ходячому путь. 3) О больномъ: не лежавшій, на ногахъ находившійся во время болѣзни. Ота жінка ходяча вмерла. НВолын. у. У нас увесь такий рід, що ходячий мре.

Хожай, -жая, м. Мѣшокъ или котомка, которую торговцы-разносчики (щетинники) носять со своими товарами на спинѣ. Вас. 190.

Хожалий, -а, -е. Привыкшій къ ходьбѣ, неутомимый въ ходьбѣ. Вх. Зн. 76.

Хождати, -даю, -єш, гл. = **Ходити**. Настави нас путями благими хождати. Чуб. I. 173.

Хоження, -ня, с. Хожденіе.

Хожувати, -жую, -єш, гл. Хаживать. Хожували пани в гори. Вх. Зн. 76.

Хоз, -зу, м. Родъ сафьяна. Пятигор. окр.

Хозовий, -а, -е. При разрѣзваніи выдѣланной кожи по ширинѣ ея хозова фашія — полоса задня съ хвоста. Вас. 158.

Хозяїн, -на, м. и пр. = **Хазяїн и пр.**

Холера, -ри, ж. 1) Холера. Вони з холери повмірали. Шевч. 2) Раст. *Xanthium spinosum* L. ЗЮЗО. I. 141. См. **Холерний 2**.

Холерний, -а, -е. 1) Холерный. 2) **Холерна трава**. = **Холера 2**. ЗЮЗО. I. 141.

Холзкій, -а, -е = **Ховзкій**. У Марисі холзкій двір. Гол. II. 657.

Холибати, -баю, -єш, гл. Колыхать. Щось так ніби рантух над головов мені холибає.... А все то висше, то низше мені понад голову. ЕЗ. V. 214.

Холіва, -ви, ж. ? Низові холіви запорозькі. К. ЦН. 203.

Холіра, -ри, ж. = **Холера.** ЕЗ. У. 85.

Холітати, -таю, -єш, гл. = **Хитати.** Вх. Зн. 76.

Холітатися, -таюся, -єшся, гл. = **Хитатися.** Вх. Зн. 76.

Хо́лод, -ду, м. Холодъ. Холод не свій брат. Ном. № 647. Ми більше на холоді буваємо, та все горе добуваємо. Ном. № 1300. **Прийняти хо́лоду.** Намерзнуться. Приняли й холоду, й голоду. Ном. № 1539. **Нагна́ти хо́лоду.** Нагнать страху. О. 1862. IX. 66. **Хо́лодом бере.** Знобить. Ум. **Холодище.** Ох і холодище сьогодні! аж земля репається. Васильк. у.

Холодець, -дцю, м. 1) Студень (кушанье). А дзус холодцю їсти. Ном. № 4744. 2) Окрошка, ботвинья (кушанье). 3) Раст. Спаржа, *Asperagus temiifolius*.

Холодити, -джу, -диш, гл. Холодить, охоложивать. Котл. Ен. III. 35. Ні гріє, ні холодить. Ком. II. 53. Треба хати холодити. Ном. № 10286.

Холодіти, -дію, -єш, гл. = **Холонуги.** Вода через те холодіє. Дещо.

Холодкуватий, -а, -е. Тѣнистый. Холоднуваті сади. Славяносерб. у.

Хо́лодна, -ної, ж. Помѣщеніє для арестованным, при полицейскомъ участкѣ, при волостныхъ судахъ и пр. От його привезли, да й у холодну. Рудч. Ск. I. 76.

Холоднеча, -чі, ж. Стужа, сильный холодъ. У хаті така холоднеча, що аж вовки виють. Мир. ХРВ. 58. Заціпило мені від холоднечі. К. XII. 51.

Холоднечка, -ки, ж. Холодъ. А нащо мені лягати? — каже чорт, — я хати змалку не знаю. — А в холоднечку ж як? — У холоднечку? Мені однаково, що зіма, що літо. Г. Барв. 192.

Хо́лодний, -а, -е. 1) Холодный. Така вода хороша, що аж весело: холодна та чиста, як слюза! Рудч. Ск. II. 45. Холодный лився з його піт. Котл. Ен. 2) **Хо́лодний коваль.** Слесарь. Жінка старого холодного коваля. Стор. М. Пр. 155. 3) **Хо́лодні зорі.** Утренники. Було об перших п'ятінках, так уже зорі холодні були. Кв. 4) **Холодним серцем.** Хладнокровно. 5) **І за холодну во́ду не візьметься.** Ничего не хочеть дѣлать, бездѣльничаетъ. Вона у тебе увесь день божий сидить та гави ловить, і за холодну воду не візьметься. Кв. Ум. **Холодненький, холоднесенький.**

Холодник, -ка, м. 1) Холодильникъ. Черк. у. 2) Погребъ. **Холодник походімий.** То же, что погріб похідний. Киев. г. 3) = **Рибник 2.** (Стрижевск.)

Холодніця, -ці, ж. Подвальная тюрьма, арестантская. Були запорожці в холодниці. Старший запорожець у залізах сидить, а товариство в колодках. ЗОЮР. I. 77.

Холоднісінький, -а, -е. Холоднехонькій, совершенно холодный. Рученьки мої холоднісінькі! МВ. II. 50.

Холоднісінько, нар. Холоднехонько, совершенно холодно.

Хо́лодність, -ности, ж. Холодность, холодъ. Желех.

Холоднішати, -шаю, -єш, гл. Становиться холоднѣе. А на дворі все холоднішає, так наче не к Великодню, а к Різдуву йдеться. Черниг. у.

Хо́лодно, нар. Холодно. Так холодно, що як би не вмів дріжати, то змерз би. Ном. № 640. Ум. **Холодненько, холоднесенько.**

Холоднуватий, -а, -е. Холодноватый. Вода холоднувата. Ном. № 13393.

Хо́лоднячкий, -а, -е = **Холодненький.** (См. **Холодний**). Холоднячка вода, тіко з криниці. Харьк. у.

Холодо́к, -дку, м. 1) Прохлада; тѣнь, покрытое тѣнью мѣсто. Рано, за холодку, рушить у дорогу. Стор. Сіла спочити в холодку під вербою. МВ. I. 14. **Взяти холодо́к** говориться

о полевыхъ растеніяхъ: разростись настолько, что растеніе въ состояніи дати на нивѣ сплошную тѣнь и задержать влагу. *Просо на ниві взяло холодок.* Мнж. 167. 2) Какое либо прикрытіе отъ солнца, чтобы получила тѣнь. *Ой я в полі була і діло робила: напинала холодок, щоб не загоріла.* Нп. Въ слѣдующ. примѣрахъ въ смыслѣ: зонтикъ. *На повозці сидить паня і держе холодок, щоб сонце не пекло.* Лебед. у. *Берить же й холодок з собою від сонця.* Лебед. у. 3) Спаржа обыкновенная, *Asparagus officinalis* L. ЗЮЗО. I. 113. То-же: **заячий холодок**. ЗЮЗО. I. 113. Ум. **Холодо́чок**. *В садочку лежать собі у холодочку.* Шевч. 430. *Холодочком, дружечки, холодочком попід вишневим садочком.* Мил. Св. 6.

Холонути, -ну, -неш, гл. Стынуть, охлаждаться. *Нехай борщ холоне.* НВолын. у.

Холо́не серце, — у серці. Сердце замираетъ; страшно. Ном. № 4344. *Холоне серце, як згадаю, що не в Україні поховують, що не в Україні буду жить.* Шевч. 396.

Холо́ша, -ші, ж. Штанина, одна половина, одна нога штановъ, брюкъ. *Іде чоловік і холоші по коліна підкачав.* Мнж. 27. *Мав без матні одні холоші і тільки слава, що в штанах.* Котл. Ен. I. 32.

Холошні, -шень, ж. Зимніе штаны изъ толстаго бѣлаго сукна (у крестьянъ). Гол. Од. 46. Шух. I. 120. *До холошень треба й кожушок куценький.* Каменец. у.

Холощій, -щія, м. Кастраторъ, оскопляющій животныхъ.

Хомевка, -ки, ж. = **Хомівка**. Гол. Од. 27, 76.

Хоми, мн. Родъ печенья изъ отвареннаго растертаго гороха съ растертымъ коноплянымъ сѣменемъ. Маркев. 164. Чуб. VII. 441.

Хомівка, -ки, ж. Женскій головной уборъ. То-же, что и **кибалка**. Вх. Зн. 76.

Хо́мля, -лі, ж. = **Хомівка**. Гол. Од. 76.

Хомут, -та, м. 1) = **Хамут**. 2) Связка изъ лозы для скрѣпленія бревенъ въ плоту. Радом. у. Ум. **Хомутець**.

Хомутний, -а, -е. Относящійся къ хомуту. Желех.

Хом'як, -ка, м. 1) Хомякъ, *Cricetus*. *Чи шпак, чи хом'як, чи перепелиця: що воно за птиця?* Ном. № 400. 2) Неуклюжій человекъ.

Хоп! меж. Хватъ! *Хоп-лоп — нема дежі!* Чуб. II. 20.

Хопак, -ка, м. У птицы: гребень, хохолокъ. Вх. Уг. 273. См. **Хобот**.

Хопити, -плю, -пиш, гл. Схватить. *Хопив ніж і верг ним.* Гн. II. 12. *Ілаш хопив мене за руку.* Федьк.

Хопі́тися, -плюся, -пишся, гл. 1) Хватиться, ухватиться. Драг. 370. *І за соломину хопіться, хто топиться.* Ном. № 9783. 2) Разростаться. *Хопится хваст.* Вх. Лем. 479.

Хопта, -ти, ж. = **Бур'ян**. Могил., Камен. уу.

Хор, -ру, м. Хоръ. *Ангельські всі хори там ся збирають.* Чуб. III. 327.

Хорбак, -ка, м. 1) Худородный человекъ. Желех. 2) = **Хробак**. Желех.

Хорбури, -бур, мн. Презрит.: кости. *Така суха корова, — самі хорбури лишились.* Вх. Зн. 77.

Хо́ри, -рів, м. мн. Хоры (въ церкви). *Пішов дід на ніч до церкви.... виліз собі на хори і сидит.* Гн. II. 48.

Хо́рий, -а, -е = **Хворий**. *Хора я, хора, мусить я умру.* Лукаш. 14.

Хорімці, мець, ж. мн. Родъ сѣней между внутренними и наружными дверьми въ колибі, зимней хатѣ гуцульскихъ деревосѣковъ. Шух. I. 174.

Хоріти, -рію, -єш, гл. = **Хворіти**. АД. II. 120. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш*. Мет. 107.

Хоріш, -роша, -ше = **Хорош**. *За свій гріш усюди хоріш*. Ном. № 9638.

Хоркотавий, -а, -е = **Хоркотливий**. Вх. Лем. 479.

Хоркотати, -кочу, -чеш, гл. = **Гаркавити**. Вх. Уг. 273.

Хоркотливий, -а, -е = **Гаркавий**. Вх. Уг. 273.

Хорма, -ми, ж. = **Хворма**. Черниг. у.

Хороба, -би, ж. = **Хвороба**. *Ніякою хоробою не будеш хорувати*. Грин. II. 32. *Здоровий хорови сподівайся*. Ном. № 8147.

Хоробливий, -а, -е. Болѣзненный. Желех.

Хоробний, -а, -е. Къ болѣзни относящійся. Желех.

Хоробрий, -а, -е. Храбрый. Шевч. 646. *Пане гетьмане і ви, батьки, і ви, панове отаманья, і ви, братчики, хоробрії товариші!* К. ЧР. 270. *А за ним ідуть мало-мало не три тисячі, усе хоробрії товариші запорожці*. Нп.

Хоробрість, -рости, ж. Храбрость.

Хоробро, нар. Храбро.

Хоровитий, -а, -е = **Хоробливий**. Желех.

Хоровитість, -тости, ж. Болѣзненность. Желех.

Хоро́гва, -ви, ж. = **Корогва**.

Хорома, ми, ж. Зданіє, домъ. *Се та хорома, що кулі іллють і ворін б'ють*. Ном. № 13306. Чаще во мн. ч.: **хоро́ми**. а) *Хоромы, большой домъ. Не літають ворони у панські хороми*. Ном. № 2550. б) *Съни*. Брацл. у. Шух. I. 89. Ум. **Хоро́мочка**. *Зробив з сосни хоромочку, хоромочку та з віконечком*. Мет. 13.

Хоромина, -ни, ж. Домъ, изба. Чуб. III. 12. *Въ пѣснѣ хоро́миною названъ гробъ. Треба дощок добувати, хоромину будувати, без віконецъ, без дверецъ, там спить козак молодець*. Чуб. V. 881.

Хоро́мочка, -ки, ж. Ум. отъ хоро́ма.

Хоронення, -ня, с. Похорони. *Яка кому смерть, таке й хоронення*. Ромен. у.

Хоронити, -ню, -ниш, гл. 1) *Хранить. Труну спускали полотном, що ще баба пряла, хоронили його на сорочки*. Г. Барв. 208. *Хорони, Боже!* 2) *Прятать. Було виплачеться Параска у коморі, виплачеться добре, а від людей хоронила, що щемить серденько*. Г. Барв. 107. 3) *Хоронить. Тіло козацьке находити, в чистім степу хоронити*. АД. I. 125.

Хороство, -ва, с. Пригожесть. *Що по тому хоростві, як не вміє жати? НВолын. у. Ой, мати моя, що ти гадала, що мені світ зав'язала? Ци на хороство, ци на багацтво, ци на хорошу вроду?* Чуб. V. 221.

Хоростіль, -дя, м. = **Хорустіль**. Гол. III. 500.

Хорота, -ти, ж. = **Хворота**. Вх. Лем. 479.

Хорохонька, -ки, ж. *Cucurbita Pepo L. var. citrififormis*. ЗЮЗО. I. 120. См. **Хорош ка**.

Хорош, хороший, -а, -е. Хорошій, красивый. *Хорош коровай, та порепався*. Ном. № 4700. *Хороша година*. Ном. № 431. *Хороші сини у тебе*. Грин. III. 9. **Хоро́ша молода**. *Новобрачная, сохранившая до замужества дѣвственность*. Мил. Св. 23.

Хороше, нар. Хорошо, красиво. *Як душі не вложив, — так нарядив хороше*. Ном. Там хороше, де нас нема. Ном. № 2052. *Хороше вчили*. Г. Барв. 421. Ум. **Хорошенько**. *Попереду Дорошенко веде своє військо славне запорозьке хорошенько*. Нп.

Хорошень, -ня, м. Красавець. *Убери пеня, буде хорошень*. Ном. № 11171.

Хоро́ший, -а, -е. См. **Хорош**.

Хороши́ти, -шу, -шиш, гл. Охорашивать.

Хороши́тися, -шуся, -шишся, гл. Прихорашиваться.

Хорошіти, -шію, -єш, гл. Хорошѣть.

Хоро́шка, -ки, ж. = **Хорохонька**. ЗЮЗО. I. 120.

Хорошкுவатий, -а, -е. Довольно хорошенькій. Черк. у.

Хорт, -та, м. = **Хірт**. *Тогді троянці всі з хортами зібрались їхать за зайцями*. Котл. Ен. IV. 41. *Коні сідлайте, хорти скликайте да поїдемо в чис'тее поле*. Лукаш. 90. Ум. **Хортик**. Чуб. V. 840. Ув. **Хортище**.

Хортеня, -няти, с. Борзой щенокъ. *Навела хортиця хортенят*. Грин. II. 263.

Хортиця, -ці, ж. Борзая сука. *Навела хортиця хортенят*. Грин. II. 263.

Хортище, -ща. Ув. отъ **хорт**. *Що тільки ви думали-гадали, як од того проклятого хортища втікали? — Те ми, сестрице, думали-гадали, щоб хорт не догнав*. Рудч. Ск. I. 16.

Хортовий, -а, -е. Принадлежащій, свойственный борзой собакъ.

Хортуватий, -а, -е. Похожий на борзую собаку. *Хортувата свиня*. Черк. у.

Хортуна, -ни, ж. = **Хвортуна**. КС. 1884. I. 31. *Ой хортуно зрадливая, що ж ти виробляєш? Дала серцю зазнатися, з милим розлучаєш*. Чуб. V. 418.

Хортунити, -нить, гл. безл. Счастливиться. *Хортунило йому, — чоловік і піджився*. Харьк. г. *Не хортунить нашому Іванові*. Полт.

Хорування, -ня, с. Хвораніє.

Хорувати, -рую, -єш, гл. Болѣть. *Дай, Боже, жартувати, аби не хорувати*. Ном. № 12694. *Ніякою хоробою не будеш хорувати*. Грин. II. 32.

Хоругва, -ви, ж. = **Корогва**. ЕЗ. V. 190.

Хоругов, -гви, ж. Извѣстный отрядъ войска. *Іще б прогнав ляхви хоругов за Вислу*. ЗОЮР. I. 318.

Хоружий, -жого и пр. = **Хорунжий и пр.**

Хорунговий, -а, -е. Относящійся къ знамени.

Хорунженко, -ка, с. Сынъ хорунжаго. *Брат її хорунженко*. Кв.

Хорунжий, -жого, м. 1) Хорунжій, знаменосець. *Лучше живий хорунжий, ніж мертвий сотник*. Ном. №7291. *Убив хорунжого і корогов його приніс до гетьмана*. К. ЧР. 41. 2) Одинъ изъ участниківъ свадебнаго обряда. О. 1862. IV. 17.

Хорунжівна, -ни, ж. Дочь хорунжаго. *На ярмарку бачив він хорунжівну Олену*. Кв.

Хорустіль, -ля, м. Пт. *Rallus aquaticus*. Вх. Пч. II. 14.

Хорустільник, -ка, м. = **Хорустіль**. Вх. Пч. II. 14.

Хорявий, хорячий, -а, -е. Болѣзненный. НВолын. у.

Хосен, хісна, м. Польза, выгода. Ном. № 7848. *Ей в той соснойці троякий хосен: ей от кореня жовті листойки, а в середині яри пчолойки, а під вершейком сиві соколи*. Гол. II. 3.

Хосний, -а, -е. Полезный. Угор.

Хоснувати, -ную, -єш, гл. = **Хіснувати**. Угор.

Хотар, -ря, м. Всѣ принадлежащія селенію землі. Вх. Лем. 479. МУЕ. III. 45.

Хоті. Въ выраж.: **що хоті** — что хочешъ. *Язык у роті, мели що хоті*. Ном. № 12988.

Хотіння, -ня, с. Хотѣніє, желаніє. Желех.

Хотіти, хочу, -чеш, гл. Хотѣть, желать. *Хочу їсти. Хотів косити.* Рудч. Ск. I. 54. *Волно Богу що хотіти, то чинити.* Ном. № 23. **Вмѣсто хочеш, хочете** часто сокращенно: **хоч, хочте.** *Стоїть вода у сінечках, коли хоч, — напийся.* Чуб. V. 170. *Що хоче робить з Петром.* Котл. НП. 413. **Не хочячи.** *Не намѣренно. Не хочячи штовхнув його.* Уман. у. **Та хоті, щоб....** *И еще хотѣль бы, чтобы.... Та хоти, щоб у нас правда була, коли пани та як пси гризуться.* Каменец. у. **Що хоті....** *Что хочешь.... Що хоти роби, — не дає та й уже.* Каменец. у.

Хотітися, хочеться, гл. безл. Хотѣться. *Тяжко жить на світі, а хочеться жить.* Шевч.

Хотя, нар. 1) *Угодно. Не так, як хоча, — так, як мога.* Ном. № 4535. *Нехай воно буде собі як хоча.* К. ЧР. 400. *Я — мати, вільно мені її за кого хоча віддати.* МВ. II. 118. *Всі трое коней ходять де хоча.* О. 1861. VI. 166.

Хотяй, сз. = **Хоть.** Гол. I. 261. *Ой дай мені, моя сестро, хочяй попоїсти.* Грин. III. 403.

Хоха, -хи, ж. *Страшилище, пугало, которимъ пугають дѣтей.* **Оце хоха!** — говорить на странно одѣтую или странно повязанную женщину. Ном. № 14084.

Хохітва, -ви, ж. *Птица: стрепеть, Otis tetrah. Хмарою літають дрохви, журавлі, хохітва.* Стор. М. Пр. 1.

Хохля, -лі, ж. *Жердь, съ привязаннымъ къ ней канатомъ невода, пропуская которую отъ проруби къ проруби подо льдомъ, тянуть неводъ.* Вас. 187. Браун. 11.

Хохол, -ла, м. = **Хохолаз.** Вх. Уг. 273.

Хохолаз, -за, хохолак, -ка, м. *Насѣк. клещакъ большой, ухвертка, Forficula auricularia.* Вх. Лем. 479.

Хохоланя, -ні, ж. = **Хохолаз.** Вх. Лем. 479.

Хохолик, -ка, м. = **Хохолаз.** Вх. Уг. 273. Ум. **Хохоличок.**

Хохуль и хохуля, -лі, ж. *Выхухоль, Myogale moschata.* Вх. Пч. II. 6.

Хоць, хочяй, сз. = **Хоть.** Рудч. Ск. I. 66. О. 1862. VI. 95.

Хоч, хоча, хочай, хочень, сз. = **Хоть.** *Хоч нічого їсти, та весело жити.* Посл. *Як збрешеш, то хоча надсядся, на ласку послі не понадся.* Котл. Ен. *Пусти дочку на улицю хочай подивиться.* Чуб. V. 901. *Хочень Кам'янець невеликий здається, коли людей у йому багато жие.* Каменец. у. *Хоч що.... Что бы ни... Хоч що буде, — не оглядайсь.* Грин. I. 67. *Хоч хто.... Кто-бы ни.... Хоч хто казатиме, — не слухайсь. Хоч де... Гдѣ бы ни.... Хоч де будеш, то я тебе знайду.* Васильк. у.

Хоцік, -ка, м. *Кустъ? Ой бо мене змиє дрібненький дощик, а розчесе терновий хоцік.* Чуб. V. 1001.

Храборі, мн. = **Хорбури.** Вх. Лем. 479.

Храбрувати, -рую, -єш, гл. *Храбриться. Козацтво! лицарі Трояне! Храбруйте! Наша, бач, бере!* Котл. Ен.

Храбруватися, -руюся, -єшся, гл. = **Храбрувати.** *Ентел там сильно храбрувався.* Котл. Ен. II. 20.

Храбуз, -зу, м. *Мелкіе, не тугіе кочни капусты.* Уман. у. *Яка там капуста, — самий храбуз: хиба на борщ тільки й покришити.* Брацл. у.

Храбур, -ря, м. = **Храбори.** Вх. Уг. 273.

Храбуст, -гу, м. 1) *Раст. а) Cirsium oleraceum. ЗЮЗО. I. 176. б) Carduus crispus L. ЗЮЗО. I. 115. См. Храбуст. 2) Капустные листы. Мнж. 123.*

Храм, -му, м. 1) Храмъ, церковь. *Летів Адам через божий храм.* Ном. 2) Храмовой, престольный праздникъ. *Скоро послі того був храм. На храм поз'їздилося багато знакомых.* Рудч. Ск. І. 216.

Храмати, -маю, -єш, гл. = **Хромати.** Переносно: грѣшитъ. *Старий, а храмає.* Ном. № 8669.

Храмачка, -ки, ж. = **Хрімка.** Вх. Лем. 479.

Храмий, -а, -е = **Хромий.** *Сліпий не баче, а храмий не скаче.* Ном. № 5317.

Храмина, -ни, ж. Постройка, храмина. *Млин — чесна храмина.* Ном. № 10299.

Храмник, -ка, м. Гость, прїѣхавшій на храмовой праздникъ. Нѣжин. у.

Храмовий, -а, -е. Храмовой. *Храмовий празник.* Стор. II. 155.

Храмота, -ти, ж. соб. Хромыя животныя. *На другий день не рушають з тирла, поки добре не вгріє сонце і не опаде роса, бо од роси буває багато храмоти.* О. 1862. V. Кух. 33.

Храмування, -ня, с. Празднованіе храмоваго праздника. *Вернулась наша Параска з храмування до господи.* Г. Барв. 104.

Храмувати, -мую, -єш, гл. Празднують храмовой праздникъ. *Спорядилась іти храмувати до тітки в друге село.* Г. Барв. 103.

Хранитель, -ля, м. Хранитель. *І да поможуть мені всі святії хранителі.* Чуб. І. 129.

Храніти, -ню, -ниш, гл. Хранить. *Скажене, храни Боже, лише сліпе заразливе.* Ном. № 8166. *Ну, щастя ваше! це вас Бог хранув.* Мнж. 131.

Хранцуз, -за, м. Французъ. *Як творив Господь.... народи, зробив москалів, хранцузів, татар.* Драг. 194.

Храп, -па, м. 1) Претензія, злоба. *Каже, же на нього атаман має храп.* Гн. II. 170. *Я мав на нього храпа.* Ольгопол. у. 2) = **Бовт 1.** Вх. Пч. II. 26. 3) мн. **Храпи.** Переносица у животныхъ. Сим. 219. *Пан був на коні, а цей истиком коня по храпах.* ЕЗ. V. 31.

Храп, меж., выражающее быстрое дѣйствіе. *Думала-думала, а далі храп, і написала до пан-отця.* ЗОЮР. II. 28.

Храпа, -пи, ж. Колоть на дорогѣ, замерзшая грязь. *Тяжко на коні храпою їхати.* НВолын. у.

І. Храпавий, -а, -е = **Рапавий.** Желех.

II. Храпавий, -а, -е. Хриплый. Желех.

Храпій, -пія, храпко, -ка, м. Хропунъ, храпящій человекъ. Желех.

Храпливий, -а, -е = **II. Храпавий.** Желех. **Храплива.** Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Храпле, -ля, с. = **Храпа.** Вх. Зн. 77.

Храцати, -щу, -циш, гл. О дергачѣ: кричать. Вх. Уг. 273.

Хребет, -бта, м. 1) Хребеть, спина. Мил. М. 39. *Досиділась що й сорочки на хребті нема ні в неї, ні в чоловіка.* Рудч. Ск. І. 177. **На хребті мати що.** Имѣть на себѣ какою либо одеждою. *А їх матуся вже й сорочку пропила, на хребті тільки спідниця да юпчина.* Г. Барв. 483. **На хребет заробити що.** Заработать себѣ на одеждою. *Тепер я хоч трохи людям пороблю, хоч на хребет зароблю яку шустелину, хоч буде в чому емірати.* Г. Барв. 269. **З хребта знімати що.** Снимать одеждою съ кого. *Давай з її хребта усю шусте — лину здіймати: і се, каже, наше, і се наше.* Г. Барв. 369. 2) Тупой край пилы. Шух. І. 175.

Хребетник, -ка, м. Часть бороны см. **Борона.** Шух. І. 165.

Хребтина, -ни, ж. = **Хребет.** Г. Барв. 354. *Як день, так ніч без рам'я на хребтині.* К. Іов. 53.

Хрелівна, -ни, ж. Испорч. **фрейлина**. ЗОЮР. II. 76.

Хрест, -та, м. 1) Крестъ. *Віру християнську під нозі підтопчи, хрест на собі поламни.*

Дума. Нема Гонти, нема йому хреста, ні могили. Шевч. 207. *Він у нашому селі церкву*

новим гонтом обшив і хрести позолотив. МВ. I. 65. **Хресто́м благословити**. Осб́нить

крестомъ. **Хреста покладати**. Креститься, осб́нять себя крестомъ. **У хрест увести**.

Окрестити. Ном. № 9501. *Учора ізвечора сина вродила, ік білому світу у хрест увела.* Чуб.

V. 467. **У хрест увійти**. Окреститься, быть окрещеннымъ. ХС. III. 52. 2) Также и мн.

хрести. Печенье въ формѣ креста, которое пекуть на крестопоклонной недѣлѣ.

Хрест одвезти на ниву, що печуть на хрестиці. Сим. 204. 3) Рукоять сабли. *Зразу —*

черк! пополам обидві шаблі. Козаки з досади покидали об землю й хрести. К. ЧР. 167. 4)

Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 192, на вышивкѣ. Чуб. VII. 427. 5) Одно изъ

созвѣздій. Чуб. I. 14. Раст. 6) — **петрiв**. *Lathraea squamaria* L. ЗЮЗО. I. 126. 7) —

собачий. Когда борются два на два и одной парѣ удасться свалить противниковъ

одного на другого, то это и называется **скласти на собачий хрест**. Киев. у. 8) мв.

Трефи (въ картахъ). 9) мн. = **Хрестини**. Мил. 22. Ум. **Хрестик, хрестичок, хрѣщик**.

Хрестатий, -а, -е = **Хрещатий**. Шух. I. 284. *Хрестатий барвінок*. МУЕ. I. 149. (Полт.).

Хрестате вирiзування. Черк. у.

Хрестато, нар. Крестообразно, накрестъ. Шух. I. 193.

Хрестачний, -а, -е. Положенный крестообразно. Шух. I. 166.

Хрестецъ, -тця, м. = **Хрест 2**. ХС. I. 75.

Хрестик, -ка, м. 1) Ум. отъ хрест. *Гостинці виймала: і хрестики й дукачики, й намиста*

разочок. Шевч. 2) Перекрестокъ. *Доїдете до хрестика, там в корчмі распитайте дорогу.*

Нѣжин. у. 3) мн. Вышиванье крестиками. Чуб. VII. 427. Шух. I. 155, 156. Гол. Од. 73. 4)

мн. Раст. *Trifolium repens* L. ЗЮЗО. I. 176.

Хрестильниця, -ці, ж. 1) Купель для крещенія дѣтей. 2) Сосудъ со святой водой,

стоящій въ домѣ, — въ этой водѣ омочають пальцы. Гн. II. 93.

Хрестини, -тин, ж. мн. Крестины. Мил. 22. *На весіллю всі свати, на хрестинах всі куми.*

Ном. № 8054.

Хрестинний, -а, -е. Крестильный, относящійся къ таинству крещенія.

Хреститель, -ля, м. Креститель. Рудч. Ск. I. 178. *Іван хреститель воду перехрестить.*

Колядка. Кобел. у.

Хрестити, -щу, -стиш, гл. 1) Крестить (новорожденного), совершать крещеніе.

Хрестять люде, хоч ся ще не уродило. Ном. 2) Крестить, осб́нять крестомъ. *Пестить*

Горпина свою первістку.... аби прокинулось, аби поворухнулось — уже вона й коло

колиски, і хрестить, і цілує. МВ. I. 97.

Хреститися, -щуся, -стишся, гл. 1) Креститься, принимать крещеніе. 2) Креститься,

осб́нять себя крестнымъ знаменіемъ. *Наше діло Богові молиться, Спасителю*

хреститься. Макс.

Хрестичок, -чка, м. 1) Ум. отъ хрест. 2) Родъ орнамента въ **мережці**. Чуб. VII. 415.

Хресткіі, -ків, м. мн. Поясница. *Спина болить, саме отут-о, хрестки.* Черниг. у.

Хрестний, -а, -е. Крестный. *Жиди у Юди Христа купили, на смерть хрестную осудили.*

Чуб. III. 25.

Хрестовий, -а, -е. Крестовый. **Хрестові уставки**. Уставки съ особаго рода вышивкой.

Kolb. I. 48, 49.

Хрестові́ння, -ня, с. Накрестъ положенныя и скрѣпленныя двѣ доски, два бревна и пр. Херс.

Хрестці, -ців, м. мн. Крестопоклонная недѣля великаго песта. Ном. № 423. Сим. 204.

Хрестянин, -на и пр. = Християн и пр.

Хрещастий, -а, -е. 1) = Хрещатий. *Ой рости, дубе, в садочку, в хрещастім барвіночку.*

Чуб. III. 207. 2) Хрещасте. Родъ вышивки. *Ціле хрещасте; половина хрещастого в вилках.* Чуб. VII. 427.

Хрещатий, -а, -е. 1) Крестообразный, крестовидный. *Хрещатий барвінок. Ворота дощані — хрещаті.* Мир. ХРВ. 9. 2) Имѣющій на себѣ изображение креста. *Червоній, хрещатій давній корогви.* АД. I. 218. 3) Хрещата плахта. = **Хрещатка.** Чуб. VII. 428.

Хрещатик, -ка, м. Перекрестокъ. Сосниц. у.

Хрещатка, -ки, ж. Родъ плаhti. КС. 1893. XII. 448. Ум. **Хрещаточка.** Маркев. 11.

Хрещенець нця, м. = Хрещеник. *У мого батька багато, багато хрещенців.* Пирят. у.

Хрещений, -а, -е. 1) Крещеный. *Нехай Бог милує всякого хрещеного.* Ном. № 8386. У Шевч. въ смыслѣ: христiанскій. *Гамалія по Скутарі — по пеклу гуляє, сам хурдигу розбиває, кайдани ламає. «Вилітайте, сірі птахи, на базарь до паю!» Стрепенулись соколята, бо давно не чули хрещеної тії мови.* Шевч. 59. 2) Крестный. *Та ти ж мені хрещений батько.* Котл. Ен. III. 41. *А мені хрещена мати лиштву вишивала.* Шевч. 461.

Хрещеник, -ка, м. Крестникъ.

Хрещениця, -ці, ж. Крестница. *Вона моя хрещениця.*

Хрещення, -ня, с. 1) Крещеніе. Чуб. I. 173. 2) Крещеніе, празникъ Богоявленія Господня 6 января. ХС. I. 73.

Хрещенята, -нят, с. мн. Крестники, крестницы. МУЕ. III. 171.

Хрещик, -ка, м. 1) Ум. отъ **хрест.** *Золотий хрещик.* О. 1862. X. 17. *Мосяжні хрещики.* Шух. I. 285. 2) Родъ орнамента въ видѣ крестовъ на деревѣ, разрисованной посудѣ и пр. Шух. I. 303. Сим. 233. 3) Родъ игры. Маркев. 6. Ив. 55. *Дівчаточка... без моєї Ганнусеньки у хрещика грають.* Шевч. 471. 4) мн. Вышиваніе крестиками. *Хрещики криві і прості.*

Хри́павка, -ки, ж. Хрипота, осиплость. Вх. Зн. 77.

Хри́поти, -плю, -пиш, гл. Хрипѣть. *Хрипить у грудях, не будь мені в людях.* Ном. № 13960.

Хри́пка, -ки, ж. = Хрипавка. Вх. Зн. 77.

Хри́пкий, -а, -е. Хриплый. *Хрипкий голос.* Левиц. I. 247. Ум. **Хрипке́нький.**

Хри́пко, нар. Хрипло. Левиц. I. 119. *Хрипко йде сопілка.* Кіев. у. Ум. **Хрипкенько.**

Хри́пливий, -а, -е. Хрипливый, скрипливый. *Хрипливе дерево два віки живе, а здорове й одного не переживе.* Ном. № 8156.

Хри́пливість, -вості, ж. Хрипота. *Це помагає од хрипливості.*

Хри́пнути, -ну, -неш, гл. Дѣлаться хриплымъ. *Голос хрипне.* Мир. Пов. I. 123.

Хри́поти, -пот, ж. мн. Катарръ бронхъ. НВолын. у.

Хри́стіни, -тин и пр. = Хрестини и пр.

Християн, християнин, -на, м. Христiанинъ. *Не статечная приязнь вовку з бараном та християнові з бусурманом.* Ном. № 8097. Ум. **Християночок.** *Панове християночки милі!* ЕЗ. V. 108.

Християнка, -ки, ж. Христiанка.

Християночок, -чка, м. Ум. отъ християн.

Християнство, -ва, с. Христіанство. *Як таки християнство мати, та й хліба куска не дати?* Ном. № 44 70.

Християнський, -а, -е. Христіанській. Рудч. Ск. I. 4. *На своє лице християнське хрест собі положила.* Чуб.

Христовий, -а, -е. Христовъ. Драг. 168. *Христова мучениця.* Чуб. I. 181.

Христоносець, -сця, м. Христоносець. *Годився, не хрестився, а був христоносець.* (Загадка: осель). Ном., стр. 293, № 117.

Христос, Христа, м. Христось. *Ісус Христос іде попереду, а я за Ісусом Христом позаду.* Ном. № 272. *Почин Євангелії Ісуса Христа.* Єв. М. I. 1.

Христорсанка, -ки, ж. Особая пѣснь релігійознаго содержания, которую поють на рождественскихъ праздникахъ. (**Христорсанки** отличны отъ **колядо́к**). МУЕ. III. 58.

Христосати, -саю, -еш, гл. Пѣть христорсанки. МУЕ. III. 58.

Христорсання, -ня, с. Христосованіе. Полт. г.

Христосатися, -саюся, -ешся, гл. Христосоваться. *Дівчата гуляють, співають; підходять хлопці, домагаються христосатись.* Мир. Пов. II. 57.

Христосування, -ня, с. = **Христосання.** К. Кр. 5.

Христосуватися, -суюся, -ешся, гл. = **Христосатися.** *Закон повеліває христосуватися зо всяким.* Кв.

Христування, -ня, с. Обычай поздравлять въ свѣтлое воскресенье, съ произнесеніемъ извѣстныхъ виршей. *Великодне христування.* Грин. III. 151. *Є старосвітські вірші для христування: «Христос воскрес, рад мир увесь: діждалися божої паски....»* Ном. № 349. 2) = **Христосання.** О. 1861. X. Св. 60.

Христувати, -тую, -еш, гл. Славить Христа. *Христос воскрес! Христос воскрес! Там нехристи христували перед жидівськими панами.* Грин. III. 151.

Христуватися, -туюся, -ешся, гл. = **Христосатися.** О. 1861. X. Св. 60.

Хрімка, -ки, ж. Копытная болѣзнь. Вх. Лем. 479. См. **Хромка.**

Хрін, -ну, м. 1) Хрѣнь. *Орел летить найвище, а хрін росте найглибше.* Ном. № 407. **Це йому́ як хріном під ніс.** Это ему крайне неприятно. НВолын. у. Часто употребляется вмѣсто слова чортъ въ соответствующихъ выраженіяхъ. *Нехай йому хрін!* Г. Барв. 301. **Хрін його́ батька знає! Чортъ его знаєть!** Ном. № 2138. **Хрін його́ не взяв.** Чортъ его не взялъ. *Мутив, як на селі москаль, бо, хрін його не взяв, моторний.* Котл. Ен. I. 25. **До хріна = До чорта,** т. е. очень много. *А їх тоді було до хріна на селі.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 81).

Хріниця, -ці, ж. *Lepidium latifolium* L. ЗЮЗО. I. 126.

Хрінів, -нова, -ве. Хрѣновий. *Хрінова мати* (редька). Ном. № 12387. **Що за хрінова мати?** вм. **чортова, катова мати.** Ном. № 7834. *Пожалував, бодай його хрінова мати жалувала!* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Хро-хро! меж., выражающее хрюканье свиньи. *Біжить кабан: «хро-хро-хро! Хто в цій рукавиці?»* Рудч. Ск. II. 2.

Хроб, -ба, м. = **Робак** = **Хробак 1.** *Стерво точили обридливі хроби.* Гн. II. 96.

Хробак, -ка, м. 1) = **Робак.** *Трахвилося хробаку раз на віку влізти в моркву.* Ном. № 2611. 2) — **білий** = **Бедрак.** Вх. Лем. 392. 3) — **жидівський.** Насѣк. *Periplaneta orientalis.* Вх. Уг. 238. Ум. **Хробачок.**

Хробацтво, -ва, с. = **Робацтво.** Гн. II. 27.

Хробачний, -а, -е. Червивый, изъденный червями. *Хробачна сливка.* Вх. Лем. 479.

Хробачник, -ка, м. Лекарственное растение, употребляемое отъ глистовъ. Чуб. I. 112.

Хробачок, -чка, м. 1) Ум. отъ **хробак.** 2) **Хробачки.** Такъ дѣти называютъ лапшу. МУЕ. I. 104.

Хробуватий, -а, -е. Шероховатый, неровный. Вх. Зн. 77.

Хроборь, -ря, м. Толстый нервъ листка (капусты, свеклы и пр.). МУЕ. I. 103.

Хробот, -ту, м. Хрустѣніе, трещаніе. Вх. Зн. 54.

Хробур, -ра, м. Хребеть. *Ото як звіз колом по спині, так хробур і перебив.* Брацл. у.

Хробуст, -ту, м. Раст. а) *Cirsium oleraceum.* Мил. 35. То-же **жовтий хробуст.** ЗЮЗО. I. 118. б) *Carduus crispus.* Мил. 35. См. **Храбуст.**

Хрокало, -ла, с. = **Бовт 1.** Мнж. 193.

Хро́кання, -ня, с. 1) Хрюканіе свиней. Харьк. у. 2) Звукъ отъ удара по водѣ **хро́калом, бовтом.** Харьк. у.

Хро́кати, -каю, -єш, гл. 1) Хрюкать. *Уже свині на городі — он чути хрокають, — біжи швидче!* Харьк. 2) Извлекать звукъ ударомъ **хро́кала, бовта** по водѣ. Харьк. у.

Хрокнути, -ну, -неш, гл. Хрюкнуть. *Кабан хрокнув.* Харьк. у.

Хромак, -ка, м. Хромая овца. Вх. Зн. 77.

Хромій, -а, -е. Хромой. *Хрома вівця.* Вх. Уг. 273.

Хроміти, -млю, -миш, гл. Хромать. *Увца хромить.* Вх. Уг. 273.

Хро́мка, -ки, ж. = **Хрімка.** Вх. Лем. 479.

Хромолаба, -би, об. Хромоногій, хромоногая. *Сякий, такий хромолаба трясе за дівками.* Гол. II. 426.

Хрон, -ну, м. 1) = **Хрін.** *Наїдку, як з хрону.* Мнж. 168. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 68.

Хроніка, -ки, ж. Лѣтопись. Ум. **Хронічка.** *Ченці пишуть у своїх хронічках, що ляхи силоміць зробили з руського княжества польське воїводство.* К. Кр. 10.

Хронт, -ту, м. Фронтъ. *Як ти осмілився, сякий-такий, з хронту виходить?* Стор.

Хроп! меж., выражающее ударъ, бросаніе со звукомъ, разбиваніе. *Де взявся Мартин, — хроп бідою об тин.* КС. 1884. I. 29.

Хропак, -ка, м. Крѣпкій сонъ съ храпѣніемъ. *Дав хропака аж геть-геть до вечора. Ач якого хропака затинає!* Харьк.

Хро́пати, -паю, -єш, гл. Ударять со звукомъ, бросать.

Хропка, -ки, ж. Въ выраж.: **хро́пки дати.** Умереть (грубое выраженіе). *А тут горе! Син на 1-ій неділі хропки дав. Взяв та й умер.* О. 1862. VI. 38.

Хропнути, -ну, -неш, гл. Ударить, бросить со звукомъ, разбить (о посудѣ). *Не вгадала, як і хропнула вона миску.*

Хропнути, -ну, -неш, гл. Захрапѣть разъ. (Кінь) *здорово хропне.* О. 1862. I. 16.

Хро́пнутися, -нуся, -нешся, гл. Грохнуться. *Біг, да як хропнувсь об груду.*

Хропти, -пу, -неш, гл. Храпѣть. *Хропе на всі заставки.* Ном. № 11331. *Хрін на всю хату.* Левиц. Пов. 177. *Кінь так харанудиться: хропе та сопє, та ніздрями пашє.* Рудч. Ск. I. 99.

Хру-хру! меж., выражающее хрюканіе свиньи. *Свині біжит та й: хру-хру.* Гн. I. 129.

Хрум, меж., выражающее хрустѣніе. Сим. 210. *Коли чує: хрум-хрум. Він потихеньку туди, — аж там лисичка диню їсть.* Рудч. Ск. II. 10.

Хруммати, -маю, -єш, гл. Ъсть что нибудь хрустящее. *Овечка п'є там, або хрума.* Сим. 197. *У стані хрумають коні смашне степове сіно.* Мир. ХРВ. 108.

Хрумкати, -каю, -єш, гл. = Хруммати.

Хрумсати, -саю, -єш, гл. = Хруммати. *Коні хрумсают сіно.* Вх. Зн. 77.

Хрумтіти, -мчу, -тиш, гл. Хрустѣть. *Діди... брали кії і давали Кирилові Турові по плечах. Сили в старих руках було в їх іще доволі, що аж плечі хрумтіли.* К. ЧР. 279. *Роскуси (горіх), то ядро аж хрумтить.* Сим. 200.

Хрумчати, -чу, -чиш, гл. = Хруммати. *Оклунок цілий сухарів... вволік у яму — ну хрумчати.* Алв. 75.

Хрунь, -ня, м. 1) Эпитетъ свиньи. (Галиц.). Желех. 2) Въ Галиціи: избиратель, продающій свой голосъ.

Хрунькати, -каю, -єш, гл. = Хрокати 1. Гн. І. 129.

Хрунькіт, -коту, м. = Хрокання. Желех.

Хруп, меж., виражающее отламывание чего-либо. *Разогнавшись, скакнув Петро і як раз досяг до другого берега. Аж тут берег під ним хруп! одколовсь, і вже козак похиливсь назад,* К. ЧР. 163.

Хрупати, -паю, -єш, гл. 1) = Хруммати. 2) Раздроблять. *Хрупає м'ясо на шматки.*

Хрупка, -ки, ж. Хрящъ, маленькая косточка (въ тѣлѣ). Вх. Уг. 273.

Хрупостіти, -пощу, -стиш, гл. Хрустѣть, трещать. *Чи чуєш? се кістки в зубах так хрупостятъ.* К. Дз. 144.

Хрупостня, -ні, ж. Хрустѣніе, трещаніе. *Чує вона вже вдень незвичайну хрупостню по снігу на дворі і гомін.* Г. Барв. 168.

Хрупотіти, -почу, -тиш, гл. = Хрупостіти. *Чую, щось хрупотить по снігу, — підмерзло за ніч.* Каменец. у. *Хрупотіло щось на улиці по снігу, — то він і йшов.* Черк. у.

Хрупотява, -ви, ж. Хрустѣніе, трескъ. *У саду хрупотява така, що аж сад тріщить.* Грин. II. 349.

Хруск, -ку, м. Трескъ, хрустѣніе.

Хрускавки, -вок, ж. мн. Клубника. Гуцул.

Хрускотіти, -кочу, -тиш, гл. = Хрумтіти. *Які добрі вареники! Та ще й хрускотять, мов з кісточками.* Чуб. II. 501.

Хруснути, -ну, -неш, гл. Треснуть, захрустѣть разъ. *Хруснуло, як оріх, шуснуло, як у міх.* Ном. № 13344.

Хруставець, -вця, м. = Мак-самосій. ЕЗ. V. 168.

Хруставча, -чати, с. Слива съ нѣскольکو жесткимъ мясомъ. Вх. Уг. 273.

Хрусталка, -ки, ж. = Хрустка. Вх. Зн. 77.

Хрусталь, -ля, м. = Хрущ 1. *Melolontha vulgaris.* Вх. Пч. II. 27.

Хрустіти, -щу, -стиш, гл. Трещать, хрустѣть. *Кістки хрустятъ.* Кв.

Хрустка, -ки, ж. Хрящъ. Вх. Пч. I. 15. См. **Хрящ 1.**

Хрусткий, -а, -е. Ломкій, хрупкій.

Хрусь! меж. Выражаетъ звукъ хрустѣнія, треска, удара. *Він так ріже, так ріже, коли це хрусь — аж ножик і вломивсь.* Кобел. у. *Чує: хрусь-хрусь під ногами то пісок, то палічче.* Г. Барв. 519. *Прямо москаля в лоб хрусь!* Грин. II. 207.

Хрущ, -ща, м. 1) Майскій жукъ. *Melolontha vulgaris*. Чуб. V. 1144. Вх. Пч. I. 7. *Хрущі над вишнями гудуть*. Шевч. 395. 2) — **волоський**. Насѣк. *Melolontha solstitialis*. Вх. Пч. II. 27. Ум. **Хрущик**. Ув. **Хрущище**. Гол. I. 128.

Хруща́ти, -щу́, -щи́щ, гл. Хрустѣть. *Та й заходився хорошенько мнясце під дубом уминать, аж на зубах кістки хрущать*. Гліб.

Хрущик, -ка, м. 1) Ум. отъ **хрущ**. 2) = **Вергун?** *То курчата, хрущики, то сухарики, то що, — все, що мати для Масі набрала, щоб дитина не мліла голодом*. Св. Л. 78.

Хрущи́ще, -ща, м. Ув. отъ **хрущ**.

Хрюкати, -каю, -єш, гл. = **Хрокати**.

Хрюп! меж. = **Хроп**. *Хрюп мене межі плечі*. Харьк.

Хрюпати, -паю, -єш, гл. = **Хропати**. *Не хрюпай бо дверима!* Харьк. *Як почала мене по спині хрюпати кулаком*.

Хрю́пнути, -ну, -неш, гл. = **Хропнути**. *Як держала в руках дійницю з молоком, так і хрюпнула нею об землю*. Харьк.

Хрю́пнутися, -нуся, -нешся, гл. = **Хропнутися**.

Хрю́кати, -каю, -єш, гл. = **Хрокати**. *На кого люде гомонять, на того й світі хрюкають*. Ном. № 2365.

Хряки, хряк, ж. мн. Мокро́та. Лебед. у.

Хрякати, -каю, -єш, гл. Харкать. Волч. у. *Кит-риба як хрякнув, — увесь світ стрепенувся*. Чуб. II. 296.

Хря́каться, -кається, гл. безл. Откашливаться. *Від люльки хрякається, та й легше у грудях*. Лебед. у.

Хрякоті́ннн, -ня, с. = **Хряки**. Черк. у.

Хряп! меж. Баць, трахъ, шлепъ. *Хряп дідуся по щоці*. Кв. (О. 1861. У. 22).

Хряпати, -паю, -єш, гл. = **Хрюпати**. *Гремить, хряпа, клекотить і виє на сто голосів*. Стор. II. 121.

Хряпатися, -паюся, -єшся, гл. 1) = **Хряпати**. 2) Трескаться. *Посуда хряпається від огню*.

Хряпи, -пів, м. мн. = **Храпи**. См. **Храп 3**.

Хряпкати, -пчу, -чиш, гл. 1) Хриплымъ голосомъ кричать. Вх. Уг. 273. 2) О дергачѣ: кричать. *Хрящ хряпчит*. Вх. Уг. 273.

Хряпкій, -а, -е. О дорогѣ: покритый колотью. *Хряпкий шлях*.

Хряпко, нар. О дорогѣ: покрито колотью. *Дуже хряпко їхать, — так колеса і підскакують, — тоді саме підмерзло*. Новомоск. у. *Тоді було сухо, я це добре запримітив. Ішов дощик і підмерзло, стала ніби то ожелідь. Але хоча й було хряпко, так у мене коні були ковані*. Екатериносл. у.

Хряпнути, -ну, -неш, гл. = **Хрюпнути**. *Як хряпнув мене по пиці, аж у вічку пожовтіло*. Лебед. у. *Щось притьма убігло в сніи і дуже хряпнуло дверима*. Стор. М. Пр. 58.

Хряпнутися, -нуся, -нешся, гл. Грохнуться, упасть съ шумомъ. *Так ворота і випер та разом з ними і сам хряпнувся як раз на самого сатану і всю чортову старшину*. Стор. М. Пр. 47.

Хряпотіти, -чу, -тиш, гл. Дребезжать. *Хряпотить горщик, бо розбитий*. Черк. у.

Хряпуватий, -а, -е. Треснувшій, расколотый. *Хряпуватий горщик*.

Хряпусь! меж. = **Хряп**. *Мазниця хряпусь!* Грин. II. 341.

Хряск, -ку, м. Трескъ, рѣзкій звукъ отъ переламыванія, отъ удара грома.

Хряскати, -каю, -еш, гл. Тресцать, трещать разламываясь; рѣзко ударять (о громѣ).

Хряскіт, -коту, м. = Хряск.

Хряснути, -ну, -неш, гл. 1) Треснуть, треснуть разламываясь. *Вісь хряснула.* 2) Сильно треснуть (о звукѣ); рѣзко ударить (о громѣ). *Коли тут як ударить грім, як хрясне!* Г. Барв. 220.

Хряснутися, -нуся, -нешся, гл. = Хряпнутися.

Хрястіти, -щу, -стиш, гл. Блестѣть, сверкать разнообразіемъ цвѣтовъ, красокъ. *Бач. у яких пани кармазинах, які тиляги під золотом та під сріблом понадівали! Аж хрястить.* К. ЧР. 332.

Хрястка, -ки, ж. = Хрустка. Вх. Пч. I. 15.

Хрящ, -ща, м. 1) Хрящъ. Стор. II. 77. См. Хрустка, хрустала, хрястка. 2) Щебень; камень вывѣтрившійся и разсыпавшійся. Міус окр. *Лежи, ляшку, під кущем, ти, присипаний хрящем.* Грин. III. 608. 3) Пт. = Деркач. Вх. Лем. 479. Ум. Хрящик. Хрящем, нар. Въ безпорядкѣ. *Як ввійшла я в хату, коли дивлюсь, а там усе хрящем.* Черк. у.

Хрящик, -ка, м. 1) Ум. отъ хрящ. 2) Порода грибовъ. *Помагай-бі, гаечку, дай гриба і бабочку, сиріжку з діжку, хрящика з ящика, красноголовця з хлопця.* Ном., стр. 282, № 340.

Хрящовий, -а, -е. ? Чабаном видається на зіму одежа: сорочки, штани хрящові, штани иршані.... О. 1862. V. Кух. 34.

Хтем, -му, м. Въ выраженіяхъ: у хтему, до хтему. Совершенно, до-чиста. *Вони як прибігли, то вже у хтем хату рознесли.* Пирят. у.

Хтивий, -а, -е. Жадный, алчный.

Хтивість, -вості, ж. Жадность, алчность. *Скільки опісля розлито на Україні крови через Іванцеве лукавство да через неситу хтивість московських воевод.* К. ЧР. 370.

Хтіти, хо́чу, -чеш, гл. = Хотіти. *Все є так, як хтів цар.* Чуб. II. 61. *Ой повезу лиху долю на торг продавати.... бачуть люде, що ледащо, — не хтять купувати.* Грин. III. 402.

Хто, кого, мьст. Кто. *Знаю тебе, хто єси.* Єв. Мр. I. 24. *А хто тут у лисиччиній хатці?* Рудч. Ск. I. 45. *Хто так, а хто сяк. Кто нібусть, кто либо. Може хто вас налаяв?* МВ. I. 11. *Може хто звістку подасть. Кто бы ни было. Кто йде, не мине: то кивне, то моргне.* Шевч. 196. **Хто хоч, кого́ хоч, кому хоч.** Кто, кого, кому угодно. *Кому хоч, тому й оддаси. Нема́ кому́.* Некому. *Лема кому роспитати, чого плачуть очі, нема кому розказати, чого серце хоче.* Шевч. 40. **Ні від кого мені піти з до́му, бо сама до́ма.** Некому замѣнить меня дома, если бы я ушла. Волч. у.

Хто́кало, -ла, с. Спрашивающий: кто? Мир. ХРВ. 240. «Хто?» — Хтокало. Ном. № 14164.

Хтокання, -ня, с. Спрашиваніе: кто?

Хто́кати, -каю, -еш, гл. Говорить: хто. Желех.

Хтось, когось, мьст. Кто то, кто-нибудь. *Прийшов хтось та взяв щось.* Посл.

Ху! меж. 1) Выражаєть дуновение ртомъ. *Він духнув, — не встає; він удруге: ху! — не встає.* Драг. 128. 2) Фу! *Ху на його зовсім!* Лохв. у.

Хуга, -ги, ж. Вьюга, мятель. О. 1862. У. Кух. 39, 29. *Як піднялась хуга! Ліне ж тобі, що й Господи!* Мнж. 130.

Худавий, -а, -е. 1) Худоватый, довольно тощий. Вх. Лем. 479. 2) Бѣдный. Вх. Лем. 479.

Худак, -ка, м. Бѣдный, неимущий человекъ. *Нехай багач дивиться, як худак живиться.* Ном. № 1606.

Худий, -а, -е. 1) Худой, тощий. *Поки гладкий схудне, то худий здохне.* Ном. № 5678. 2) Худой, дурной. *На козака худа слава, що робить не вміє.* Нп. Ум. **Худенький, худесенький.**

Худина, -ни, ж. Худоба, также: худое, тощее животное. *Худину таку купив, що лиш шкіра та кости, а орати чим? Каменец. у.*

Худібка, худібонька, худібочка, -ки, ж. Ум. отъ худоба.

Худібний, -а, -е. Состоятельный, зажиточный. *Да ще й без худоби вдова, а сам він худібний.* Г. Барв. 422. См. **Худобний.**

Худібчина, -ни, ж. = **Худібка.** К. ЧР. 139. Г. Барв. 197. Сим. 203. *Заробля, щоб таки збити хоч яку небудь худібчину.* Чуб. II. 499. *Занапастив худібчину через свою дівчину.* Чуб. V. 295.

Худко, -ка, м. Удодъ, Урира ерорс. Вх. Лем. 479. См. **Одуд, худок.**

Худніти, -нію, -еш, гл. = **Худнути.** *Після дороги воли похудніли.* Черк. у.

Худнути, -ну, -неш, гл. Худать, тощать. *Змієв. у. (Скотина) стала худнути та слабнути, а далі й дохнути.* Грин. I. 300.

I. Худо, -да, с. Худо, зло. *Я їм добра не вжичу, худа не мислю.* Чуб. V. 1172.

II. Худо, нар. Плохо, худо. *Ой як добре буде, то я й забарюся, а як худо буде, то й назад вернуся.* О. 1861. IV. 93. (Нп.).

Худоба, -би, ж. 1) Имущество, состояние. *От як умер батько, зосталася їм худоба: млин і хлів, і кіт.* Рудч. Ск. II. 12. *Брати будуть на худобі жити.* Чуб. V. 990. 2) Домашній скотъ. *Мов у кошару заганяє чужу худобу.* Шевч. 657. 3) Употребл. какъ бранное слово: скотина. *І очі видеру із лоба тобі (Енеєві), диявольська худоба.* Котл. Ен. I. 33. Ум. **Худібка, худібонька, худібочка.** *Худібку мали в себе невеличку: телицю трейтяку, птиці деякої чималенько таки, свинку.* Рудч. Ск. II. 174. *Коли б же я знав, що то дочка буде, то я б скриню купував, худібоньку готував та й заміж би віддав.* Грин. III. 3.

Худобіна, -ни, ж. Скотина, одна скотина. Рудч. Ск. II. 183. Гн. I. 17. *Запрагай коня: Господь дає тобі худобину (= коня).* Драг. 93. *В дорозі, у гостині пам'ятай о худобині.* Ном. № 10191. *Мав дещо худобини.* Св. Л. 275.

Худобиця, -ці, ж. Скотинка. Угор.

Худобний, -а, -е. 1) Относящийся къ имуществу, скоту; имущественный. *Ми урбарію подаймо, оплату худобну, грунт і хату оплатім та сидім при дому.* Гол. III. 41. 2) = **Худібний.** 3) Бѣдный, убогий. Гн. I. 97. *Глядай собі, милий, у чистім золоті, а мені дай покій худобній сироті.* Гол. III. 393. См. **Худібний.**

Худобство, -ва, с. Бѣдность, убожество. Угор.

Худок, -дка, м. = **Худко.** Вх. Лем. 479.

Худопахолок, -лка, м. 1) Малосильный человекъ. *Старший здоровий, оттакий! да й то не худопахолки.* ЗОЮР. I. 77. 2) Бѣднякъ, незнатный, простой человекъ. *Як можна, що круль свою дочку видав за худопахолка.* Чуб. II. 89.

Худорба, -би, ж. 1) Худоба. 2) Худое животное. Мнж. 22. 3) Бѣдность, нищета. 4) Соб.: бѣдняки. *Не завидуї худорбі — доведе Бог тобі.* Ном. № 2336.

Худорлявий, -а, -е. Худощавый, болѣзненный. *Бісова гни-біда!* (лайка на худорлявих — дитину то що). Ном. № 4693, стр. 286. *Як тичина, високий, худорлявий.* Г. Барв. 81.

Худосілок, -лка, м. Слабосильный.

Худчина, -ни, ж. Худоба. Нѣжин. у.

Худяк, -ка, м. Худое животное. Хотин. у. *Нажене того худяку повен степ.* Лохв. у.

Хук, -ка, м. 1) Выдыханіе, дуновеніе. 2) Фукъ (въ игръ въ шашки). *Хука усуча.* Ном. № 3620. 3) **Хука дати.** Промахнуться. *Раз на вовка хука дав, удруге схибив.* Мир. ХРВ. 82. См. **Хвук, фук.**

Хукати, -каю, -ещ, гл. Дуть (ртомъ). *Дитина хукає на жижу.* Котл. Ен. VI. 25. *Хукає собі у руки.* О. 1861. V. 74. *І в рученьки не хукав.* Нп.

Хукнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ **хукати.** *Дохнуть, дунуть ртомъ. Хукни ти, моя дружино, у віконечко на скло.* Щог. В. 59. *Взяла тіста, качала, качала, хукнула — полетів голуб.* Чуб. II. 194.

Хундамент, -ту, м. Фундаментъ.

Хундатурь, -ря, м. Наблюдатель за общественными постройками. *У нас як строїли церкву, так обчество вибрало хундатурем учителя та ще деяких людей.* Кобел. у. См. **Фундатор.**

Хунт, -та, м. Фунтъ. Ном. № 7603. *Свічок купив вісім хунт.* Харьк. г. Ум. **Хунтик.** *Хунтиків зо два масла є продати.* Черниг. у.

Хунтівка, -ки, ж. Порода грушъ.

Хунтовий, -а, -е. Фунтовой.

Хупавий, -а, -е. Красивый, нарядный, опрятный. *Наша пані пишна за ворота вийшла; наша пані хупава розпустили рукава.* Чуб. III. 235. *Хупава молодичка: у хаті в неї чистесенько і сама прибрана як квіточка.* Черниг. у. Ум. **Хупавенький.** *Хупавенька дівчинка — любо ї подивитись.* Черниг. у.

Хупавість, -вості, ж. Красота, нарядность, опрятность.

Хупавка, -ки, ж. 1) Красивая, нарядная женщина, опрятная женщина. 2) мн. Родъ цвѣтовъ. О. 1862. IV. 72. Ум. **Хупавочка.** *Іди, синку, додомоньку, змию тобі головоньку. Ізмий, мати, сама собі, або своїй рідній доньці, рідній доньці хупавочці.* Нп.

Хупаво, нар. Красиво. Желех.; опрятно. Черниг. у.

Хупишка, -ки, ж. Эпитетъ мыши въ сказкѣ. *Мишка-хупишка.* Чуб. II. 109.

Хупор, -ра, м. Бугоръ. Міус. окр.

Хур-хур, меж., выражающее шумъ отъ крыльевъ. *Летів горобець через хлівець, та все вгору хур-хур!* Ном., стр. 299, № 303.

Хура, -ри, ж. Нагруженный кладью возъ, сани съ кладью, кладь. *Приїхали козаки аж трьома хурами. Що на перву хуру скриню та перину, а на другу хуру все сребро та золото, а на третю хуру сама Хайка сіла.* Грин. III. 267. *Бувало накладуть хуру хліба, як тільки може снасть винести.* Рудч. Ск. II. 196. *Тепер посилає мене (хазяїн) з хурою в Одесу.* Кв. *Хури не брали.* Рудч. Чп. 146. **Стати під хуру.** *Подрядиться везти кладь.* КС. 1882. X. 186. *Сергій... із під хури вернеться.* Г. Барв. 206.

Хура, -ри, ж. Вьюга, мятель. О. 1861. V. 67. *Поїхав мій старий, — коли б не змерз, бо на дворі хура піднялась.* О. 1861. V. 73.

Хураж, -жу, м. Фуражъ, продовольствіе. *Як їдеш у Сураж, то ї бери свій хураж.* Ном., стр. 283, № 743.

- Хурбан, -на**, м. ? *Матері твоїй хурбан чортів.* Канев. у.
- Хурбет, -та**, м. *Крайній б'дьяк? Жидові тільки самі багатирі та хурбети й не винні.* О. 1862. I. 73. *Так се ти, поганий хурбет, наймит, будеш мені перебивати, будеш з мене сміятись?* О. 1862. VIII. 9.
- Хурда, -ди**, ж. *Больныя или захудалыя овцы, выдѣленныя въ особое стадо.* О. 1862. V. Кух. 30, 39. Вас. 198. Мнж. 193.
- Хурделити, -лю, -лиш**, гл. О вѣтрѣ: *крутить, неровно дуть, мести.* Вітер хурделить. Канев. у.
- Хурделиця, -ці**, ж. *Мятель.* Черк. у.
- Хурдига, -ги и хурди́га, -ги**, ж. *Тюрьма.* О, *погано в бісовій хурдизі сидіти.* Канев. у. *Гамалія по Скутарі по пеклу гуляє, сам хурдигу розбиває, кайдани ламає.* Шевч. 59. *Защо це нас, братця, позапірали в цю тісну хурдигу?* Мир. ХРВ. 134.
- Хурдигарня, -ні**, ж. 1) *Тюрьма.* 2) *Каланча.* *Ач, яка хуртовина піднялась, що аж очі засипала! А то ж то тому москалеві бідному, що на самісінькому вершку, на тій хурдигарні стоїть, — невже ж таки йому не дошкуля?* Екатеринос. у.
- Хурди́ста, -ти**, ж. *Мятель.* Черк. у.
- Хурдник, -ка**, м. *Помѣщеніе для хурди́, больныхъ овецъ, сдѣланное отдѣльно или отдѣленное въ общей кошарі.* О. 1862. У. Кух. 29, 39. *При коші, або в коші робиться хурдник для хворих овецъ.* О. 1862. V. Кух. 30.
- Хурія, -рії**, ж. 1) *Мятель.* *Ні в світі не поїду уночі, як хурія на дворі, бо трохи не наложили головою.* О. 1862. V. 66. *На дворі хвижа та хурія.* Ном. № 6851. 2) *Ругня и драка.* *Ну вже, діти, ховайте усе, бо батько іде, іще й барана веде, то певно якусь хурію підійме. От лиха година та нещаслива мені з ним: де нап'ється, а усе додому іде.* Рудч. Ск. II. 130.
- Хуркало, -ла**, с. См. **Фуркало.** *Крутнувся той бич на ціпильні, як хуркало.* Грин. II. 207.
- Хуркнути, -ну, -неш**, гл. 1) *Порхнуть, броситься.* *Хуркнула йому відьма, як вітер, між ноги, звалила додолу.* Полт. г. 2) *Быстро отправиться.* *А давай хуркнем у Сорочинці!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.
- Хурман, -на**, м. *Кучеръ.* Чуб. II. 362. *Давай буду твого коня поганяти, буду в тебе за хурмана.* Грин. II. 272.
- Хурманка, -ки**, ж. 1) *Подвода.* Чуб. V. 986. 2) *Извозъ.* *Хурманкою заробляє.*
- Хурманувати, -ною, -еш**, гл. *Заниматься извозомъ.* *Іван хурманує.* Канев. у.
- Хурта, -ти**, ж. = **Хуртовина 1.** *Пустіть, добродію ласкавий, у хату заночувати.* *Хурта така, що крий Мати Божа.* О. 1862. IV. 88.
- Хуртеча, -чі**, ж. = **Хурта = Хуртовина 1.** *На дворі було хуртеча та метелиця мете.* Щог. В. 135. *На дворі мете хуртеча, ліне сніг в вікно.* Щог. Сл. 100.
- Хуртовина, -ни**, ж. 1) *Мятель, вьюга.* Александров. у. 2) *Буря, ураганъ.* *Коли б мене сая хуртовина злая в морі не втопила.* АД. I. 187. *Грім, блискавиця, вихор... така піднялась хуртовина, що, Боже, твоя воля!* ЗОЮР. II. 40. 3) *Невзгода.* *Одвідай мене безрідну та бездольну в чужій стороні, при лихій хуртовині.* Мет. 356. *Як пришибла лиха-нещасна хуртовина, то тоді одреклися усі куми-побратими.* КС. 1882. XII. 497.
- Хуртовинний, -а, -е.** *Ненастный, бурный.* *Оце вже третій день така хуртовинна година.* Полт.
- Хуртуна, -ни**, ж. = **Хуртовина.** *Скотарі мали собі од вітру й хуртуни халабуду, окутані повстьми.* Стор. II. 182.

Хурувати, -рую, -єш, гл. Извозничать, перевозить кладь. Рк. Левиц.

Хуруватися, -руюся, -єшся, гл. Накладывать грузь. Чумаки хуруються.

Хурчати, -чу, -чиш, гл. Жужжать оть быстрого вращения. *Давай прясти, аж веретено хурчить.* Рудч. Ск. I. 178.

Хуря, -рі, ж. = Хурія.

Хус, -са, м. = Хвус. *Ото геть увесь лій вигорів у каганці, — зістався самий хус.*

Хуста, -ти, ж. 1) Платокъ. АД. I. 213. *Великої треба хусти, щоб зав'язать людім усти.* Посл. Шовкова хуста. Чуб. 2) мн. **Хуста, хусти.** Бълье. *Хуста поперем, — як три дні паницини відбудем (важко).* Ном. № 11260. *За лісом, за пралісом білії хуста висять.* Ном.

Хустина, -ни, ж. = Хустка. Рол. Од. 28. *А де тая мережана шитая хустина?* Шевч. *Зв'яжи мені головоньку шовковою да хустиною.* Ни. Ум. **Хустинка, хустинонька, хустиночка.** Мет. 23, 18.

Хустиця, -ці, ж. = Хустка. *Перев'язали їх стрічками та хустицями червоними.* Морд. Оп. 12.

Хустка, -ки, ж. 1) Платокъ. Чуб. VII. 424. Гол. Од. 50. Вас. 167. *Побіліла як хустка.* Ном. 2) мн. = **Заручини.** МУЕ. III. 74. Ум. **Хустонька, хусточка.** *Хустоньку пери.* Грин. III. 551.

Хустя, -тя, с. Бълье. *Прала Параска шовкове хустя на льоду.* Чуб. III. 300.

Хутенький, -а, -е, хутенько, нар. Ум. оть **хуткий, хутко.**

Хутір, -тора, м. Отдѣльная усадьба внѣ селенія, выселокъ. *Як би з хутора, то б і повірила.* Ном. № 6878. *З давнього-давня у гаї над ставом удвох собі на хуторі жили.* Шевч. Ум. **Хутірець, хуторець, хуторок.** К. ЧР. 104. МВ. I. 139. *Жила вдова хуторцем.* Г. Барв. 304.

Хутірський, -а, -е. Относящийся къ хутору, живущій на хуторі. *Хутірська Одарка.* Ном. № 14180.

Хуткий, -а, -е. Скорый, быстрый. *Хутка робота.* Гн. I. 45. Ум. **Хутенький.**

Хуткість, -кости, ж. Скорость, быстрота. Желех.

Хутко, нар. Скоро, быстро. *Хутко, як оком змигнуть.* Ном. № 7737. *Ой Бог знає, Бог і відає, чи побачимось хутко.* Київ. у. *Не так хутко діється, як хутко говориться.* Ном. № 5603. Ум. **Хутенько.** Рудч. Ск. I. 172. *Хутенько йди!* МВ. (О. 1862. III. 43).

Хутній, сравн. ст. оть **хутко.** *Скорѣй! НВолын. у. Чуб. II. 78. Тра хутній стола застелити.* Драг. 24.

Хуторець, -рця, м. Ум. оть **хутір.**

Хуторище, -ща, с. Місто для хутора, місто, гдѣ былъ хутір. *Дворище яке, чи хуторище.* К. ПС. 82.

Хуторний, а, е' = Хутірський. *Муза хуторна незнана.* К. XII. 111.

Хуторок, -рка, м. Ум. оть **хутір.**

Хуторянець, -нця, м. = Хуторянин. Мет. 373.

Хуторянин, -на, м. Житель хутора, живущій на хуторі. Стор. М. Пр. 113. *Наш брат хуторянин.* Шевч. 322. *Балакав з хуторянами про чорну раду.* К. ЧР. 194.

Хуторянка, -ки, ж. Живущая на хуторі. *Я завидую найбільній хуторяниці.* Стор. II. 216. Ум. **Хуторяночка.** Девиц. Пов. 176.

Хуторянський, -а, -е. Свойственный хуторянам. *Прості хуторянські звичаї*. К. (О. 1861. I. 117). *Хуторянські вечори*. Левиц. Пов. 146.

Хутра, -ри, ж. Внутренняя обмазка печи.

Хутрина, -ни, ж. Въ стѣнкѣ деревянной постройки: каждое бревно, упирающееся въ косяки дверей или оконъ. Канев. у.

Хутро, -ра, м. Мѣхъ. *Багацько у його добра, отласу, хутра і срібла*. Греб. 317.

Хутрований, -а, -е. 1) Подбитый мѣхомъ, 2) Обшитый шалевкой. НВолын. у.

Хутрування, -ня, с. 1) Подбивка мѣхомъ. 2) Обшивка шалевками.

Хутрувати, -рую, -єш, гл. 1) Подбивать мѣхомъ. 2) — **пїч**. Обмазывать глиной печь. Рудч. Ск. II. 57. *Як же мені, сестро, такій бути, чуже діло роблячи, чужі печі хутруючи*. Чуб. V. 917. 3) — **двері**. Вставлять косяки дверные. 4) — **чоботи**. Пришивать подкладку въ сапоги. См. **Футрувати**.

Хутрянний, -а, -е. Мѣховой. *Хутрянний шлик*. К. МБ. II. 129.

Хутрянка, -ки, ж. Шубка женская. КС. L893. XII. 449. *Надіну хутрянку, вийду, сядемо у садочку та й просидимо цілу ніч*. О. 1862. III. 41.

Хутче, хутчій, хутчіш, нар. Сравн. ст. отъ хутко. Скорѣе. Рудч. Ск. II. 70. *Як би то хутче побачитись*. МВ. Г. 7. *Іди ж хутчій, не бався!* Г.-Арт. (О. 1861. III. 84).

Хух, -ху, м. Дуновение. *Бери, жінко, в черепок хуху і святого Духу*. Драг. 39. (Изъ заговора). **Пустити на хух**. Пустить на вѣтеръ. Ном. № 10825. **Ні хуху, ні духу**. Ни души, никого нѣтъ. **В печі вже ні хуху, ні духу**. Въ печи уже совершенно погасло.

Хухкати, -каю, -єш, гл. = Хухати.

Хухнавий, -а, -е = Гугнявий. Шух. I. 33.

Хухнути, -ну, -неш, гл. Дунуть (ртомъ). ЕЗ. V. 180. *Після треба хухнуть на жовнаки*. Чуб. I. 139. *Хухнула му в рот, — і ожив*. Драг. 359.

Хухрити, -рю, -риш, гл. = Лузати. *Хухрити насіння*. Лубен. у.

Хухряти, -ряю, -єш, гл. Сортировать, разбирать. Александров. у.

Хухуля, -лі, ж. = Хохуля.

Ц.

- Цабанити, -ню, -ниш, гл.** 1) Поднимать. Желех. 2) Говорить нѣчто ни съ чѣмъ несообразное, чудовищное. Желех. — **цїну**. Запрашивать непомѣрную цѣну. Желех. 3) Бранить, ругать. Фр. (Желех.).
- Цабати, -блю, -леш, гл.** = **Цїбати**. Угор.
- Цабатися, -баюся, -ешся, гл.** Метаться. Вх. Лем. 479.
- Цабе.** 1) меж., которымъ направляють воловъ направо. *От він за батіг та й: «Гей, соб! цабе!»* Рудч. Ск. II. 142. *Цабе, худий, у ворота, яка харч, така й робота.* Ном. № 10363. 2) нар. Направо. *Наші студенти повернули цабе та й перелізли в Сухобрусів садок.* Левиц. Пов. 26. 3) Какъ существ. с. р. Важная, значительная особа. *Ото велике цабе до волости приїздило.* Лубен. у. *Він дума, що тепер уже дуже велике цабе.* Канев. у.
- Цалевий, -а, -е.** Дюймовый. Желех.
- Цалівка, -ки, ж.** 1) Мѣра въ 24 дюйма. МУЕ. III. 29. 2) Шалевка въ дюймъ толщиною. НВолын. у.
- Цаль, -ля, м.** Дюймъ. *Та як бехнуло (кинуло), то аж трохи не на три цалі у землю мене втрощило.* МВ. (КС. 1902. X. 156). *Одрізає на три цалі.*
- Цаністра, -ри, ж.** = **Таністра**. Вх. Уг. 273. Ум. **Цаністерка**.
- Цап, -па, м.** 1) Козель. Ном. № 13428. *Військового цапа за хвіст скубни, от тобі і рукавиця.* Ном. № 959. 2) Родъ игры, чехарда. *Грати в цапи.* 3) **Цапа стати.** Стать на дыбы. Ном. № 3393. Ум. **Цапок, цап'очок, ласк. цапусенька.** Ув. **Цап'юга.** *А кізонька в ополонку, а цапочок за головку.* Грин. III. 553.
- Цапар, -ра, м.** Снарядъ для ношенія сѣна: часть тонкаго ствола смереки съ однимъ кругомъ очищенныхъ сучьевъ на концѣ, которые здѣсь называются кальбуки, стволъ наз. шинар; сѣно накладывается на сучья до верху шинара, на концѣ котораго закрѣпляется палкой — **роскіпом**. Шух. I. 171.
- Цапеня, -няти, с.** Козленокъ. *Цап, пап по полю басує, з цапенятами гарцює, поти буде гарцювати, поки вовк буде спати.* Ном., заг. № 30. Ум. **Цапенятко, цапенятчко.**
- Цаперка, -ки, ж.** Заступъ. Пирят. у.
- Цапіна, -ни, ж.** 1) Козлятина, козлиное мясо. 2) Козлиный запахъ. *Воня цапиною.*
- Цапиний, -а, -е.** Козлиный. *Ой у тебе, вражий діду, цапиная борода.* Нп. *Ріжки цапині.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 104). *Цапиний голосок.* Кв.
- Цапів, -нова, -ве.** Козлиный. **Пропав ні за цапову душу.** Ни за что пропалъ. Ном. № 1887. Рудч. Ск. II. 18.
- Цапіна, -ни, ж.** = **Сапіна**. Шух. I. 176.
- Цапки, цапком, нар.** На дыбы, на заднія ноги. *Кінь став цапки.* Чуб. VII. 576. *Цапком став.* Ном. № 3391.
- Цаплений, -а, -е.** Сумасшедшій. *Скаче з переляку, мов цаплене.* Сим. № 213. *Цаплений, відчепись.* Черк. у. *Цаплена ти голова!* Маркев. 53.
- Цаплячий, -а, -е** = **Цапиний**. *Цапляча борода.* Камен. у.
- Цапня, -ні, ж.** собир. Козлы.
- Цапок, -пка, м.** 1) Ум. отъ **цап**. Козликъ, козленокъ. Шух. I. 211. *Бігла кізонька льодком, льодком, а за нею цапок слідком, слідком.* Грин. III. 553. 2) Волъ такой же, какъ и **орел** (см.), но съ меньшими рогами. КС. 1898. VII. 45. 3) = **Обіручний столець**. Вх. Лем. 441. См. **Обіручний**.

Цапур, -ра, м. = **Цап I.** Вх. Уг. 273.
Цапура, -ри, ж. Коза. Вх. Уг. 273. Ум. **Цапурка.**
Цапусенько, -ка, м. Ласк. отъ **цап.** *Купила бабусенька собі цапусенька.* Чуб. V. 1130.
Цап'юга, -ги, м. Ув. отъ **цап.**
Цара, -ри, ж. Чужая сторона. *Блукає царями.* Шух. I. 37. Шух. I. 145.
Царгати, -гаю, -еш, сов. в. царгвуги, -гну, -неш, гл. Дергать, дернуть. Вх. Зн. 77.
Царгнув пес за ногу. Вх. Зн. 77.
Царева, -вої, ж. = **Цариця.** *Цар і царева на спацир йшли.* Гн. I. 38.
Царедворець, -рця, м. Придворный. *Осідлали царедворці коня царевичу.* Рудч. Ск. I. 98.
Царевич, -ча, м. = **Царенко.** Рудч. Ск. II. 101.
Царєнків, -кова, -ве. Принадлежачій царевичу. Мнж. 25.
Царенко, -ка, м. Царевичь. ЗОЮР. II. 49. Мнж. 25. *Як його (царя) не було дома. — народились царенко і царівна.* Рудч. Ск. I. 116.
Цареня, -няти, с. Дитя царя. *Де царь подівав царенята.* Чуб. II. 152.
Царик, -ка, м. 1) Ум. отъ **царь.** 2) = **Мишачок 2.** Вх. Уг. 252, 273.
Царина, -ни, ж. 1) Застава въ селѣ, ворота при входѣ въ село. 2) Пахатная земля, засѣянное поле. Харьк. Одесс. Угор. Огороженное поле. Вх. Лем. 479. Ум. **Царинка, цариночка.** ЕЗ. V. 230.
Царинка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **царина.** 2) Огороженное мѣсто при усадьбѣ, предназначено для сѣнокоса. Шух. I. 21. 165.
Царинний, -а, -е. Относящійся къ **царині.** **Царинний дід** = **Царинник.** О. 1862. I. 28. **Царинні пісні.** Пѣсни, которія поють при обходѣ поля на Троицынъ день.
Царинник, -ка, м. Сторожъ «царини». Лохв. у. *Він був у нас царинником, доглядав царини, — щоб ніхто не шкодив.* Новомоск. у.
Цариночка, -ки, ж. Ум. отъ **царина.**
Цариночок, -чку, м. = **Царина 2.** *На зеленім цариночку пили турки горілочку.* АД. I. 301.
Цари́ха, -хи, ж. = **Цариця.** *Убираються їхать до царихи.* Чуб. II. 271.
Царицин, -на, -не. Царицынъ. *Царицине військо.* Сторож. II. 206.
Цариця, -ці, ж. Царица. Рудч. Ск. I. 81, 86.
Царів, -рева, -ве. Царевъ, царскій. *Боюсь царевих собак.* Ном., заг. № 134.
Царівна, -ни, ж. Царевна. *Була я у царя, за тебе царівну сватала.* Рудч. Ск. II. 11. Ум. **Царівночка.** *Возьми у мене дочку да царівночку.* Грин. III. 583.
Царівний, -ного, м. = **Царенко.** Kolb. II. 231.
Царівнин, -на, -не. Принадлежачій царевнѣ. *Менча сестра царівнина.* Грин. II. 252.
Царівниця, -ці, ж. = **Цариця.** *Як ударив Байда з лука та царя між уха, а царівницю да у потилицю.* Грин. III. 584.
Царівночка, -ки, ж. Ум. отъ **царівна.** АД. 145.
Царівство, -ва, с. = **Царство 1, 2.** *Господоньку, прийми їх до царівства блаженного.* ЕЗ. V. 107.
Царіград, -ду, м. Константинополь, Царьградъ. *Червоного вина з Царіграду відер з трое у барилі.* Шевч. 116.
Царіградський, -а, -е. 1) Константинопольскій. 2) — **ка лоза.** Раст. *Elaeagnus hortensis* L. ЗЮЗО. I. 121.

Царок, -рка, м. 1) Загороженное мѣсто подь печью или подь **полом** крестьянской хаты, гдѣ держать дом. птицу. Вх. Зн. 77. 2) Вообще огороженное мѣсто, загородка, напр. для телятъ. Вх. Зн. 77. Ум. **Царочок**. *Повний царочок білих курочок*. Вх. Лем. 4 79.

Царствечко, -ка, с. Ум. отъ царство.

Царство, -ва, с. 1) Царство. *Царевич осідлав свого коня, сів з нею і поїхав у своє царство*. Рудч. Ск. I. 97. 2) Спасете, блаженство, небесное царство. Въ этомъ значеніи, также съ прилаг.: **Боже, небесне царство**. Ном. № 6973. *Помершим царство, а нам на здоров'я*. Ном. № 11607. *Хто за віру умирає, той собі царство заробляє*. Ном. № 1. *Царство небесне їм!* (пожеланіе умершимъ). Ном. № 11607. *Я такого був пана, що царство небесне та й годі*. Ном. № 1242. 3) Титуль: Величество. *Царь... давай йому загадки загадувать; а цей і каже: «Ніт, подождіть трохи, ваше царство: ви загадуєте загадки, треба й вам загадати»*. Рудч. Ск. II. 181. Ум. **Царствечко**. ЗОЮР. II. 32. *Я твоє царствечко да коником витопчу*. Чуб. III. 270.

Царствувати, -вую, -єш, гл. 1) Царствовать. *А сам хоче на столиці царем царствувати*. Нп. 2) Блаженствовать, жить въ царствѣ небесномъ. *Нехай царствує!* Ном. № 11607.

Царський, -а, -е. Царскій. *Стала дружиною царській дитині*. Рудч. Ск. II. 48. **Царське свято**. Табель, высокаторжественный день. Камен. у. **Царський вінець**. Вѣнчальный вѣнецъ. *А щоб ти під царський вінець не підійшла!* — злобное пожеланіе дѣвушкѣ не вийти замужъ. Ном. № 3683.

Царь, -ря, м. 1) Царь. *До Бога високо, а до царя далеко, а ті панки, що хтять, те й роблять*. Ном. № 1237. 2) — **зілля**. Раст. а) *Orobis niger* L. ЗЮЗО. I. 176. б) *Delphinium elatum* L. Драг. 31. в) *Ranunculus sceleratus* L. ЗЮЗО. I. 133. г) *Ononis hircina* Jack. Вх. Зн. 77. 3) — **сил**. Раст. *Delphinium elatum* L. ЗЮЗО. I. 121. См. **Царь-зілля**. Ум. **Царик**. Грин. II. 266, **Царько, царьок**. Рудч. Ск. II. 93, 95.

Царювання, -ня, с. Царствованіе. *Так він думками благими нехай царство обіймає, щоб за його царювання жили праведні в покої*. К. Псалт. 163.

Царювати, -рюю, -єш, гл. Царствовать. *І в потузі твоїй будеш тихо царювати*. К. Псал. 108.

Царя, -ряти, с. = **Цареня**. Шевч. II. 13.

Царяградка, -ки, ж. Родъ турецкой бутылки. *Демко вже достав царяградку — така була в його не з малих пляшечка жбанком, — од якогось турчина чи що собі придбав*. МВ. (КС. 1902. X. 144).

Цахати, -хаю, -єш, гл. Норовить. *Оце ж він і цахає, щоб що небудь продати*.

Цвайка, -ки, ж. Длинная жердь, которою плотовщикъ въ случаѣ надобности придерживаєть плотъ у берега. Шух. I. 182. Вх. Зн. 77.

Цвак, -ка, м. Валочка въ ткацкомъ челнокѣ, на которую надѣвається шпулька съ нитками. Мнж. 121.

Цваркати, -каю, -єш, гл. 1) Чирикать. Желех. 2) Говорить на непонятномъ языкѣ, напр. по еврейски. Вх. Зн. 77.

Цвах, -ха, м. Липовец. у. = **Цвях**.

Цвеник, -ка, м. Хвастунъ. Воронеж. губ.

Цвенькати, -каю, -єш, одн. в. цвенькнути, -кну, -неш, гл. Говорить, сказать на чужомъ языкѣ, въ которомъ слышатся звуки **ц, дз**, — о полякахъ, бѣлоруссахъ. К.

- ДЗ. 34. *Лях цвенькати уже не буде.* Котл. Ен. IV. 10. *По лядські цвенькала.* Св. Л. 54.
Кортить литвинка, коли не цвенькне. Ном. № 5012.
- Цвентюх, -ха, м.** Болтунь. *Достається од неї деколи, як поприїзджають, оттим цвентюхам канціляжкам.* Котл. МЧ. 471.
- Цвігати, -гаю, -єш, одн. в. цвигнути, -ну, -неш, гл.** Хлестать чъмъ нибудь, напр. кнутомъ, хлестнуть.
- Цвіндрити, -рю, -риш, гл. = Циндрити.**
- Цвинтарний, -а, -е.** Относящійся къ погосту, кладбищу.
- Цвинтарь, -ря, м.** Мѣсто въ церковной оградѣ, погость, кладбище. Чуб. I. 48. О. 1861. XI. Св. 41. *Мурована церква з високою дзвіницею давня вже; мур аж зазеленів; вимощений цвинтарь проріс травом.* МВ. I. 149. *А титаря на цвинтарі вчора поховали.* Шевч. 175. *Горбатий цвинтарь у молодого лікаря.* Ном. № 13933.
- Цвіркати, -каю, -єш, гл.** Журчать (о струї видаиваемаго молока). Вх. Лем. 479. См. **Циркати.**
- Цвіст, -гу, м.** Одна пара нитей основы (у ткача). Вас. 166.
- Цвікати, -каю, -єш, гл.** Говорить рѣзко въ глаза. *Чого ти мні цвікаєш — хиба я виною у тому?* Подол. г. *Не цвікай! годі! не боїмося.* Мир. ХРВ. 262.
- Цвікований, -а, -е.** Учений. *Цвікований, та не дрюкований.* Грин. II. 308. См. также варіантъ: *Учений, та не дрюкований.* Чуб. I. 249.
- Цвілий, -а, -е.** Заплѣснѣвшій, гнилой. *І пом'янули свого чумаченька хоч цвілими сухарями.* Чуб. V. 1048. *Цвіле сіно.* Ум. **Цвіленький.** *А тим вони його поминали, що у себе мали: цвіленькими, сухенькими військовими сухарцями.* АД. I. 255.
- Цвіліти, -лю, -лиш, гл.** 1) Стегать, хлестать. Желех. Вх. Зн. 77. 2) **Дощ цвілит.** Хлещеть дождь, льеть дождь. Вх. Зн. 77.
- Цвілля, -ля, с.** Заплѣснѣвшій предметъ, гниль. *Куди ви її братимете — таке цвілля.* Рудч. Ск. II. 48.
- Цвіль, -лі, ж.** Плѣсень. *Бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла.* Шевч. 668.
- Цвінтар, -ра, м. = Цвинтарь.** *Сорочка цвінтаром смердить, а ще б танцювалось.* Ном. № 12480.
- Цвірготати, -чу, -чеш, гл. = Цвіркотати.** *Як почне цвірготати цвіргун, цілу ніч цвіргоче.* НВолын. у.
- Цвіргун, -на, м. = Цвіркун.**
- Цвірінчання, -ня, с. = Цвірінькання.**
- Цвірінчати, -чу, -чиш, гл. = Цвірінькати.**
- Цвірінь, меж.,** виражающее крикъ воробья. Черниг., Полт. г.
- Цвірінькання, -ня, с.** Чириканье (воробья). Мир. ХРВ. 129.
- Цвірінькати, -каю, -єш, гл.** Чирикать. *Чи є в світі де такїї молодці, як ми, славні та веселі горобці? На все вдатні: до любощів, до пісень, цвірінькаєм, жартуючи, увесь день.* Гліб. 122. *Цвірінька, мов батько голопуцьків.*
- Цвірінькнути, -кну, -неш, гл.** 1) Чирикнуть. 2) Болтнуть, сболтнуть. *Хоч який блазень і цвірінькне проти його, дак і рот загородять.* О. 1861. X. 27. *Щоб нігде а ні цвірінькнула про цю оказію.* О. 1862. I. 32.
- Цвіріньок, -нька, м. = Цвіркун.** Вх. Пч. I. 6.
- Цвіріньчук, -ка, м. = Цвіркун.** Вх. Пч. II. 27.

Цвіркати, -каю, -еш, гл. 1) = Цвірчати. Птах цвіркат. Вх. Лем. 480. 2) Плевать сквозь зуби. 3) Чѣмъ либо досаждать. *То та гадина мені в очі цвіркає.*

Цвіркіт, -коту, м. = Цвірінькання. Желех.

Цвіркнути, -кну, -неш, гл. О сверчкѣ: затрещать разъ. *В хаті тихо, і цвіркун не цвіркне.* Драг. 66.

Цвіркотати, -кочу, -чеш, гл. = Цвїрінькати. Желех.

Цвіркун, -на, м. Сверчокъ, gryllus. Вх. Пч. I. 6. *І цвіркун на видноці не цвірчить.* Ном. № 1381. См. **Цвірчок.**

Цвіркунча, -чати, с. Маленькій сверчокъ.

Цвірній, -а, -е. Тонкій и крѣпкій (о ниткѣ). Вх. Лем. 480.

Цвірчати, -чу, -чиш, гл. 1) О сверчкѣ: сверчать, трещать. Ном. № 13831. 2) Чирикать. *Птах цвірчить.* Вх. Лем. 480.

Цвірчок, -чка, м. = Цвіркун. Вх. Уг. 274. См. **Цвірчок.**

Цвісти, -ту, -теш, гл. 1) Цвѣсть. *Моли цвіте бїб, тоді тяжко о хлїб; а як мак, то не так.* Ном. № 10141. **Моє цвіте, а твоє гниє.** Мнѣ удача, а тебѣ нѣть. Св. Л. 178. *Військо йде, як мак цвіте.* Ном. № 4208. 2) Плѣсневѣть. *У коморі хлїб почав цвісти.* 3) Покриваться красною или пузырчатого сыпью (о ребенкѣ). *Дитина цвіте.* Мил. 32. 4) **Нїхті цвітуть.** На ногтяхъ появляются бѣлыя пятнышки. *У кого нїхті цвітуть, той має щастя.* ЕЗ. V. 187.

Цвістися, -туся, -тешся, гл. = Цвісти 1. *Калина цвілася.* Чуб. V. 85.

Цвіт, -ту, м. 1) Цвѣтокъ. *Єдин цвіт не робить вінка.* Нои. № 5270. *Доню моя, доню моя, цвіте мій рожевий.* Шевч. 71. 2) Цвѣтъ, цвѣтеніе. *Се ще тільки цвіт, а ягоди будуть.* Ном. № 3526. **На цвіту прибитий:** а) бесплодный, б) о человекѣ: неразвившійся, отъ природы безсильный или глупый. Ном. № 6243. **Нема́ з його цвіту.** Нѣть у него здоровья, ума. Ном. № 8212. 3) = **Колір.** Ком. II. 84. 4) Менструація. 5) Окрашенныя шерстяныя нитки. *Крайка з цвіту.* Лохв. у. 6) Раст. а) **Безсмертній цвіт.** *Helychrisum.* Вх. Пч. II. 32. б) **Королів цвіт,** *Phascolus multiflorus.* Вх. Пч. I. 12. в) **Ползковий цвіт.** *Digitalis grandiflora* All. ЗЮЗО. I. 121. Ум. **Цвітонько.** Грин. III. 540. *Збудуй мені світлоньку з макового цвітоньку.* Чуб. V. 121.

Цвітень, -тня, м. = Квітень.

Цвіти́н, -ну, м. = Цвіт 1, 2. *Зроблю тобі хатину з рожевого цвітину.* Мет. 120.

Цвіти́стий, -а, -е. Съ роскошными цвѣтами. *Цвітисте зілля.*

Цвітка, -ки, ж. = Квітка 1. *Урвав цвітку таку красну, так любо пахне.* Гн. II. 104.

Цвіткований, -а, -е. Украшений. *Пояс сріблом цвіткований.* МВ. *Галера цвіткована, мальована.* АД. I. 210.

Цвітли, мн. Годъ кушанья: сваренная свекла съ хрѣномъ и квасомъ, ѣдятъ вмѣстѣ съ мясомъ. МУК. I. 97.

Цвітній, -а, -е. 1) Цвѣтной. Мил. Св. II. *Давній пан польський носив цвітні чоботи-сап'янци.* Ном. № 7334. 2) = **Вербний.** *Цвітна неділя.* Фр. Пр. 34. ЕЗ. V. 210.

Цвітові́ня, -ня, с. Стебли, клочки выпавшаго сѣна. Вх. Уг. 273.

Цвіто́к, -тка, м. = Квітка. Ум. **Цвіточок.** Чуб. V. 66.

Цвітонний, а е = Вербний. *Цвітонна неділя.* Kolb. I. 147.

Цвітонько, -ка, м. Ум. отъ цвіт.

Цвіто́чок, -чка, м. Ум. отъ цвіто́к.

Цвітущий, -а, -е. Цвѣтущій. *Кораблі стоять, мов ті маки цвітущі.* Федьк.

Цвітчастий, -а, -е и пр. = **Квітчастий** и пр.

Цвіцькувати, -кую, -єш, гл. Срамить, поносить. *Ти не цвіцькуй мене перед людьми.* НВолын. у.

Цвічення, -ня, с. Обучение.

Цвічений, -а, -е. 1) Расцвѣтшій. *Ой у лузі калинонька не цвічена.* Мил. Св. 7. *Дала мені вона цвіченої рожі, а барвінок не цвічений.* Канев. у. 2) Обученный, вышколенный.

Цвічити, -чу, -чиш, гл. Школить, обучать. *Хто ся лічить, тот біда цвічить.* Ном. № 8340.

Цвоняк, -ка, м. Часть, кусокъ составного обода деревяннаго колеса. Полный ободъ составляется изъ 6 **цвоняків.** Литин., Каменец. у. у.

Цвонястий, -а, -е. О колесѣ: съ составнымъ ободомъ. *Цвонясті колеса.* Литин., Каменец. у.

Цв'ягнути, -гну, -неш, гл. = **Цвигнути.** Фр. (Желех.).

Цв'якати, -каю, -єш, гл. = **Чв'якати.** *Овіня цв'якат, кед гоп.* Вх. Лем. 480.

Цвях, -ха, м. Гвоздь. *Під'їхавши гості під бряму, почали грукати в цвяхи.* К. ЧР. 5. *Желізними цвяхами руки пробивали, на його голову терня клали.* Чуб. III. 349. *Труну збудували.... золотими цвяхами побивали.* Лукаш. 82. Ум. **Цвяшок.**

Цвяхований, -а, -е. Обитый гвоздиками. *Цвяховані були там стіни.* Котл. Ен. III. 62. *Ото цвяхована гиря.* Ном. № 1549.

Цвяхувати, -хую, -єш, гл. Обивать гвоздиками для украшения.

Цвяшкований, -а, -е = **Цвяхований.**

Цвяшок, -шка, м. Ум. отъ **цвях.**

Це. См. **Се.**

I. Цебеніти, -ню', -ниш, гл. Ругать? *Прийшла п'яна та й цебенить мене, лає, нащо курей випустила з хлівчика.* Новомоск. у.

II. Цебеніти, -ню', -ниш, гл. Сильно литься. *Права ніжка рострощена, а з-під правого крила кров так і цебенить.* Сим. 216. *Так і цебенить крів.* Черк. у.

Цебер, -бра, м. Большое ведро, (бадья). *У Київі на Подолі козаки гуляють: як ту воду, відром-цебром вино розливають.* Шевч. 368. *В-осени ложка води, а цебер болота.* Ном. № 612. *Там ходила Галечка, Галечка, цебром воду носила, носила.* Мет. 297. 2) *Кадка, чань, лохань. Назбїрали (молока) цілий цебер; взяли наварили, а тоді насипали в цебер та й загадали Івану скакати.* Рудч. Ск. I. 95. Ум. **Цебрик.** Шух. I. 250.

Цеберка, -ки, ж. Желѣзное ведро.

Цебрик, -ка, м. 1) Ум. отъ **цебер.** 2) Раст. *Thymus serpyllum.* Вх. Пч. I. 18.

Цебрина, -ни, ж. = **Цямрина.** *Найшов криничку. Тільки що став пити воду, та якось об цебрину і розбив те яйце.* Рудч. Ск. I. 144.

Цебриця, -ці, ж. = **Цеберка.** *Иди, іди, дощукіу.... цебром, відром, цебрицею зо всякою пашницею.* Чуб. III. 107.

Цебрувати, -рую, -єш, гл. Ставить срубъ. *Чи я в полі не криниця була, чи я в полі не холодна була? Взяли мене цебрувати, взяли воду виливати.* Чуб. V. 541.

Цегеля, -ля, с. Щебень, куски битаго кирпича. Желех.

Цегельний, -а, -е. Относящійся, принадлежащій кирпичному заводу.

Цегельник, -ка, м. Кирпичникъ, кирпичный мастеръ. Вас. 177. Павл. 64.

Цегельників, -кова, -ве. Приналежачій кирпичному мастеру.

Цегельницький, -а, -е. Приналежачій, свойственній кирпичному мастеру.

Цегельня, -ні, ж. Кирпичний заводь. *Пішов туди, на той дим — аж то цегельня.* Рудч. Ск. П. 160.

Цегея, -геї, ж. Шерсть овцы мѣшанной породы отъ шпанской и простой. Павлогр. у.

Цегла, -ли, ж. Кирпичъ. *А зась, мурий нехрещений! Цеглу їж, а не хлїб печений.* Ном. № 13695.

Цеглина, -ни, ж. Кирпичина. *Поклади холодну цеглину на піч, хиба не потеплішає.* Ком. П. 48. Ум. **Цеглінка, цегліночка.** Шевч. 310.

Цегловий, -а, -е. Кирпичный. Драг. 418. *Цеглова хата.* Канев. у.

Цегляний, -а, -е = Цегловий. Черк. у. *Цегляні кошари.* О. 1862. IX. 62. *Цегляний стовп.* К. ЦН. 308.

Цеглястий, -а, -е. Кирпичнаго цвѣта.

Цегольня, -ні, ж. = Цегельня. Бердич. у.

Цедрина, -ни, ж. = Кедрина. *Зроби мені з цедрини трумну.* Мет. 268.

Цедулка, -ки, ж. Записка. Стор. П. 258.

Цей, ця, цяя, це, цеє, мѣст. = Сей, -ся, се. *Ось на ж тобі, друже, цей дукачик.* Шевч. 177. *А ця учаділа.* Шевч. 318. *Серце мое, зоре моя, де це ти зоріла?* Шевч. 143. *Та це ж я, каже, скликаю громаду.* Рудч. Ск. I. 3. *Перемішай цеє і закопай серед пасіки.* Чуб. I. 75. *Не казала мені мати цієї води брати.* Чуб. V. 996. **Це та те.** То да се. *Закиль це та те, то й «святий Боже» заспівують.* Ном. № 10961. **Це б то = Се б то.** Ком. П. 79.

Цекотати, -кочу, -чеш, гл. О сорокъ: то же, что и скреготати. *Сорока... цекоче.* ЕЗ. V. 178.

Цендибор, -ра, м. Коловоротъ, родъ сверла. Кіев. г.

Цензор, -ра, м. Цензоръ. *У другій же половині того ж самого оповідання цензор звелів редакторові печатати вже баринь, изба і т. д. і не дозволив чумакам співати про волю, вози, про ярма і занози.* К. XII. 126.

Цензорувати, -рую, -єш, гл. 1) Цензировать. 2) Осуждать? *Ей, дочко, схаменися! Що тобі такого, що так цензоруєш дітей? Хиба ж ти дідичка сама? Хиба твій батько не піп був?* Св. Л. 124.

Цензура, -ри, ж. Цензура. *Цензура дозволила печатати.* К. XII. 35.

Цент, -та, м. Центъ. *Не мав ніц, хиба три центи коло себе.* Гн. П. 42.

Центаврія, -рії, ж. = Центурія. ЗЮЗО. I. 122.

Центовий, -а, -е. Стоющій центъ. Галиц.

Центро, -ра, с. Центръ. *Там... центре жизни.* К. МБ. III. 243.

Центротяжний, -а, -е. Центростремительный. Желех.

Центурія, -рії, ж. Раст. *Erythraea Centaurium L.* Вх. Пч. II. 31. ЗЮЗО. I. 122.

Ценцерія, -рії, ж. = Центурія. Вх. Уг. 273.

Цень, меж., виражающее звонъ, пустую болтовню. *Цень-цень, аби день, аби вечір близько.* Ном. № 10915.

Цепати, -паю, -єш, гл. Ударять слегка, царапать. *Дідусь (жук Doreadion holosericeum) цепає до пальця: скрип!* Вх. Зн. 78.

Цера, -ри, ж. Цвѣтъ лица. Котл. Ен. VI. 81. *Як циган, смуглой цери був.* Котл. Ен. III. 31.

Церата, -ти, ж. Клеѣнка.

Цереглявати, -люю, -єш, гл. Выбирать, мѣнять. Вх. Зн. 78.

Церемонитися, -нюся, -нишся, гл. Церемониться, стѣсняться, жеманиться. Левиц. Пов. 213. *Бере чарку з тарілки і трошки покушає і церемониться, бо дівоча натура церемонитись.* Грин. III. 514.

Церемонія, -нії, ж. 1) Церковная церемонія. 2) Жеманство, стѣсненіє. *Без церемонії оглядали кожну паню.* Левиц. Пов. 23.

Церква, -ви, ж. Церковь. *Козацька церква невеличка стоїть з похиленим хрестом.* Шевч. 407. Ум. **Церківка, церківця, церківчя, церковочка.** Ном. №4691. Чуб. V. 113. *В церківку ввійшла.* Г. Барв. 542. *На горбочку притулилась убогенька церківця.* Г. Барв. 136.

Церківка, церковка, -ки, ж. 1) Ум. отъ церква. Грин. I. 169. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 37.

Церківник, -ка, м. Звонарь и пономарь вмѣстѣ. Угор.

Церківця, церковця, -ці, ж. 1) Ум. отъ церква. 2) мн. **церковці.** Родъ орнамента въ вишивкѣ. Гол. Од. 73. Colb. I. 49.

Церковний, -а, -е. Церковный. *Вдарено в церковного дзвона.* Мир. Пов. II. 77. **Голий, як церковна миш.** Крайній бѣднякъ. Ном. № 1519.

Церкати, -каю, -єш, гл. = Циркати. Вх. Зн. 78.

Цес, цеся, мѣст. = Цей, ця. *Винесла назад суди на цес світ.* Гн. II. 11. *Цеся дитина... буде бідувати.* Гн. I. 10.

Цесарець, -рця, м. и пр. См. **Цісарець и пр.** *У Венгерській стороні, у цесарців, за шляхецькою землею стоїть гора висока.* Шевч. 309.

Цех, -ха, м. 1) Цехъ. *Кушнирський цех.* О. 1862. VIII. 32. 2) Цеховой значекъ. 3) Хоругви церковныя съ принадлежностями. *Піп з цехом виходив, — молебствували.* Грин. II. 155. *Жінка позвала попа, щоб то його поховати. Піп видав цех з церкви.* Рудч. Ск. I. 167.

Цеха, -хи, ж. Значекъ, присвоенный цеху или какому либо обществу. *Браття zorganizувалось у якесь товариство Кирила та Мефодія, скомпонувало собі статут і навіть має свою цеху — з литого заліза персні, на котрих сяють літери К. М. К. XII. 27.* Ум. **Цешка.** Черниг. г.

Цехліти, -хлю, -лиш, гл. О сорокѣ: то же, что и скреготати? *Ворона.... узімку, як живиться уже нічим, то вже хоч і нікчемне попаде, хоч кизяк мерзлий, усе кричить: «Ха-арч! ха-арч!».... А сорока цехлить коло неї та все питає: «Чи кисле? чи кисле?»* Ном. № 14028.

Цехмістер, -тра, м. Цехмейстеръ. *Цехмистер шевський.* ЗОЮР. I. 256. КС. 1890. VII. 91. *Тут всякіи були цехмистри і ратмани, і бургомистри.* Котл.

Цехмістриха, -хи, ж. 1) Жена цехмейстера. 2) Женщина цехмейстеръ въ женскомъ цеховомъ братствѣ, цехѣ. КС. 1890. VII. 91.

Цеховий, -а, -е. Цеховой. *Підіймаються козаки, цехові і чернь.* Стор. М. Пр. 89.

Цеховик, -ка, м. Цеховой мастеръ. *Наші батьки — поважні цеховики, люде статечні.*

Цешка, -ки, ж. = Цеха. — судова. Знакъ суда, знакъ призыва въ судъ (встарину). *А Байду на суд позвано? Вістовець. Я сам його звав і на голому мечі судову цешку подав.* К. Бай. 113.

Цѣпати, -паю, -єш, гл. = Цівати. Вх. Зн. 78.

Цѣп'є, -п'я, с. = Курча. Желех.

Ци! меж. 1) Крикъ на лошадей, когда пастухъ ихъ гонить. Шух. I. 211. 2) Призывъ для козъ. Маркев. 63.

Ци, сз. = **Чи**. *Ци опиханий, паноньку, ячмїнь?* Ном. № 13356.

Циб, -ба, м. При завязыванїи у женщинъ головы **перемїткою, рантухом** — концы этого покрывала, завязанные въ петлю. Гол. Од. 27. Шух. I. 160.

Циб! меж., выражающее широкое шаганїе или перешагиванїе черезъ что либо. *Але тїльки москалі в коршму увїгнались, — їден циб через вїкно, другого вхопили.* Рудан. I. 87.

Цїба, -би, ж. Длинная нога. *А я тому журавлю цїби-ноги переб'ю.* Нп.

Цибань, -ня, м. Длинноногїй. *Та в мене добрий цибань: як цибне, то хоч би який рїв, то перескаче.* Уман. у.

Цибатень, -тня, м. = **Цибань**.

Цибати, -баю, -еш, гл. Идти, шагать. *Близько видати, далеко цибати.* Ном. № 11423.

Цибатий, -а, -е. Длинноногїй. *Цибатий, як журавель.* Ном. № 8623. Ум.

Цибатенький.

Цибилатий, -а, -е = **Цибатий**. НВолын. у.

Цибка, -ки, ж. = **Цибок**. Мил. М. 31. Вас. 203.

Цибнути, -бну, -неш, гл. Одн. в. отъ **цибати**. *Як цибне через рїв.* НВолын. у.

Цибок, цибук, -бка, м. Стебель лука (стрѣлка). *Як пересхне цибуля зїмою та посадити, то у цибки піде.* Лебед. у.

Цибулин, -на, -не. Луковый. *Подай цибулину гичку матерї, сам же ж держи за головку.* Гн. II. 101.

Цибулина, -ни, ж. Луковица. Ум. **Цибулинка**.

Цибулиння, -ня, с. 1) Стебли лука. Херс. 2) Раст. *Sagittaria Sagittaefolia* L. Вх. Пч. I. 12.

Цибулиця, -ці, ж. = **Цибуля**. *Танцювала риба з раком.... цибулиця з часником.* Ни.

Цибулька, -ки, ж. 1) Ум. отъ **цибуля**. 2) Порода картофеля. МУЕ. I. 101.

Цибульний, -а, -е. Луковый. *Цибульна головка.*

Цибульовище, -ща, с. Грядка, гдѣ росъ лукъ. Фр. (Желех.).

Цибуля, -лі, ж. 1) Лукъ, *Allium Sера* L. ЗЮЗО. I. 111. *Таких, як ти, по сім за цибулю.*

Ном. *Так любить, як собака цибулю.* Ном. № 5079. 2) — **жаб'яча**. Раст. *Scirpus*

Tabernemontanus Gmel. ЗЮЗО. I. 135. Ум. **Цибулька**. *Цибульки під ніс дати.* Ном. № 4176.

Цибуляний, -а, -е = **Цибульний**.

Цибулянка, -ки, ж. = **Цибок**. Вх. Лем. 180.

Цибух, -ха, м. 1) Чубукъ. *Згубив люльку і цибух.* Грин. III. 288. 2) Черенокъ винограда, чубукъ. **Цибух одбиває**. Виноградный чубукъ даетъ ростки. Херс. Ум. **Цибушок**. Шух. I. 284.

Цивільний, -а, -е. Гражданскїй, штатскїй. (Салдати) *багато цивільних людей постріляли.* Гн. I. 74.

Циган, -на, м. 1) Цыганъ. *Ласї, як циган на сало.* МВ. I. 107. *На те циган кліщі держить, щоб у руки не попекло.* Ном. № 5854. 2) У гуцуловъ: кузнецъ. Kolb. I. 68. Шух. I. 146. 3) Участвующїй въ свадебномъ обрядѣ, наз. **циганщина**. См. МУЕ. I. 155. Родъ игры въ карты, въ которой осмѣивается крестьянское начальство и конокрадство; трэфовая масть имѣетъ здѣсь особыя названїя: тузъ наз. **голова**, король — **старшина**, дама — **писарь**, валетъ — **циган**, десятка — **десятник**, шестерка — **кобила**. КС. 1887. VI.

466. Ум. **Циганочок, циганчик**. Вх. Лем. 480. *Ой цигане, циганочку, яка ж твоя віра?* ЕЗ. V. 202.

Циганенко, -ка, м. Сынъ цыгана. Мнж. 114.

Циганити, -ню, -ниш, гл. 1) Выманивать, выпрашивать (о цыганахъ). 2) Въ свадебномъ обрядѣ: ходитъ по хатамъ, выпрашивать, — см. **Циганщина**. МУЕ. I. 155. (Полт.). Грин. III. 455.

Циганиха, -хи, ж. Жена цыгана. *Поховав піп циганиху*. Рудч. Св. I. 70.

Циганія, -нії, ж. соб. Цыгане. Желех.

Циганка, -ки, ж. 1) Цыганка. *Ти, циганко, ти, моя коханко, оддай мої ключі золотії*. Чуб. V. 954. 2) мн. Раст. *Clematis integrifolia* Б. ЗЮЗО. I. 118. Ум. **Циганочка**. Чуб. V. 420.

Циганочок, -чка, м. Ум. отъ **циган**.

Циганство, -ва, с. Цыганство. *На тобі циганство і панство, коня вороного, ще й хвайду до того*. Ном. № 950 (одм.).

Циганський, -а, -е. 1) Цыганскій. *У тебе циганська урода*. Мирг. у. 2) **Циганська голка**. Большая толстая игла. Чуб. I. 212. 3) **Циганський піт**. Дрожь. *Усіх циганський піт пройма*. Гліб. 4) **Циганська риба**. Головастикъ. Вх. Лом. 480.

Цигануватий, -а, -е. Напоминающій своимъ видомъ или поступками цыганъ. *Волохи цигануваті*. Морд. Пл. 77.

Циганча, -чати, с. Цыганенокъ. Ном. № 936. *Дивиться... як циганча на добре сало*. Гліб. *Зострічають, тільки не цигана, а циганча, так — літ з п'ятнадцять йому*. Грин. II. 212.

Циганчик, -ка, м. Ум. отъ **циган**.

Циганчук, -ка, м. Сынъ цыгана, молодой цыганъ. Рудан. III. 28. *На ярмарку циганчук конем виграває*. Рудан. III. 100.

Циганщина, -ни, ж. Свадебный обрядъ во вторникъ (или среду), состоящій въ выпрашиваніи переодѣтыми (цыганами и пр.) свадебными гостями, различныхъ даяній, кот. потомъ пропиваются. Также: люди, кот. участвуютъ въ этомъ обрядѣ и самый добытый даянія. МУЕ. III. 170. *Як прийдуть усі люде до дому молодого, то тоді починається циганщина. Циганщина збірається увечері. Убереться один чоловік у жіночий убір, а другий чоловік убереться у салдатський мундір, а піку умаже сажею, і тоді забірають усі люде мішки і йдуть циганити з музиками. (Придя въ хату, переодѣтые играютъ роль цыганъ, танцюють, а остальные — выпрашиваютъ и крадутъ). Нациганять усячини, та тоді прийдуть до весільного батька і продадуть кому небудь свою циганщину, а на ті гроші куплять собі горілки, бо батько весільний цыганам не дає горілки. (Затѣмъ пирують)*. МУЕ. I. 155. (Полт.).

Циганя, -няти, с. = **Циганча**. *Сидить бідне циганя, попхенькує стиха*. Рудан. III. 102. Ум. **Циганя́тко**. Рудан. I. 97.

Цигара, -ри, ж. Сигара. *Ходить, цигари курить, мов справді він пан*. Федьк.

Цигарка, -ки, ж. Папироса. Канев. у.

Цигарковий, -а, -е. Папиросный. *Цигарковий папер*. Полт.

Цигарнік, -ка, м.; **Цигарниця, -ці**, ж. Портъ-сигаръ. *Є в мене цигарник, але не справді великий*. Васильк. у. *Ото панська цигарниця, але така гарнісінька, славнісінька*. Васильк. у.

Цигарпара, -ри, ж. Загородная прогулка, маевка. *Хиба ти забув, як нас возив на цигарцару у той лісок, що за містом?* Воронеж. г.

Цигикати, -каю, -єш, гл. Пиликать, плохо играть на скрипкѣ. Желех.

Цидрина, -ни, ж. = **Цедрина.** *Гей зроби мені з цидрини трумну.* Мет.

Цизорик, -ка, м. Перочинный ножикѣ. Уман. у.

Цизром, нар. Струей. *Цизром тече кров.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Цікавка, -ки, ж. = **Сикавка.**

Циконіти, -ню, -ниш, гл. Дрожать отъ холода. Желех.

Ціли, сз. Или. Галиц. *Одколь Варни доставати, ой ци з поля, цили з моря?* Гол. I. 3.

Циліурік, -ка, м. Цырюльникѣ. Федьк.

Цимбал, -ла, м. Олухъ, балбесь. *Цимбале, цимбале дурний.* Ном. № 6300.

Цимбали, -бал, ж. мн. 1) Цымбалы. Шевч. 137. *Ла словах, як на цимбалах, а на ділі, як на балабайці.* Ном. № 2989. 2) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. Ум. **Цимбалики.**

Цимбалист, -та; Цимбалиста, -ти; Цимбалистий, -того, м. Играющій на цымбалахъ. *А Яровенко цимбалиста привів.* Алв. 21. *Казав басиста, що бачив цимбалиста.* Ком. Пр. № 782. *Це таке солодке, як цукор. — Або ти їв цукор? — Мені розказував цимбалистий, а йому говорив басистий, що як вони у жидів грали весілля, то жиди їли, — і такий, каже, солодкий, що аж страх.* Ном. № 7809. (одм.).

Цимбріння, -ня, с. = **Цямрина.** Могил. у.

Цимбрований, -а, -е. Имѣющій цимбріння. *Цимбрована криниця.* Млак. 18.

Цина, -ни, ж. Олово, цинкѣ. Желех.

Цинамон, -ну, м. Корица. МУЕ. I. 109.

Цинамоновий, -а, -е. Коричный. *Цинамонова масть.* Мета, 1863, Жовтень, 124.

Цингако́ра, -ри, ж. ? *А на йому цингако́ра, у цингако́рі сім шеляжків.* Чуб. III. 455.

Цінгель, -гя, м. Щегленокѣ. Вх. Уг. 274.

Ціндра, -ри и ціндря, -рі, ж. 1) Окалина, искры, отскакивающія при ковкѣ желѣза. Вас. 182. МУЕ. I. 63. (Черниг.). Мил. М. 102. 2) Назойливый человекѣ. Киев. г.

Ціндрити, -рю, -риш, гл. Расточать, мотать. Лубен. у. *От і всі гроші. І я їх не ціндрю, бо думаю одружиться.* Шевч. (О. 1862. V. 12).

Ціндря. См. **Ціндра.**

Цинобра, -ри и цинобря, -рі, ж. Киноварь. Мил. М. 22. *Як напав курдюк, уже й меркурією терли, й циноброю.* Киев. у.

Циновий, -а, -е. Оловянный. *Цинова тарілка.* Чуб. III. 176. Шух. I. 278.

Цинтір, -ру, м. = **Цвинтарь.** Вх. Уг. 274.

Циприс, -са, м. Кипарисъ. МУЕ. I. 175.

Циранка, -ки, ж. Порода утокѣ. Ум. **Цираночка.** *Ой, на ставу, на ставочку піймав качур цираночку.* Гол. II. 516.

Цірка, -ки, ж. Родъ мережки 1. Шух. I. 155, 156. См. **Ціркованик.** Ум. **Цірочка.** *А я свому миленькому сорочку мережу. Ой мережу та й мережу, цирочки цірую.* Гол. II. 383.

Циркати, -каю, -єш, гл. Доя, выжимать струю молока. Харьк.

Циркювати, -люю, -єш, гл. Осуждать, пробирать, распекать. *Вони ж циркюють з-за дурнички так вчених і старих людей.* Алв. 6.

Циркуд, -ла, м. Округъ, волость. Галиц.

Цірочка, -ки, ж. Ум. отъ **цирка.**

Цитати, -таю, -єш, гл. Играть въ четъ и нечетъ.

Цитрина, -ни, ж. Лимонъ. *Видусив го, як цитрину.* Фр. Пр. 169. *Приносить жид до Потоцького цитрини і померанці.* Рудч. Ск. II. 204. Ум. **Цитринка.**

Цитринка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **цитрина**. 2) Раст. *Colliar rhamnii.* Вх. Пч. I. 5.

Цитриновий, -а, -е. Лимонный. Желех.

Цитувати, -тую, -єш, гл. Цитировать.

Цить, цитьте, меж. Цыць! молчать, молчите! *Цить, не плач, дасть мати калач.* Ном. *Цитьте, жиди, нехай рабин бреше.* Ном. № 6909. «*Та цитьте, чортові сороки!*» — *Юпітер грізно закричав.* Котл. Ен. ПІ. 14.

Цифра, -ри, ж. 1) Цифра. 2) мн. Особого рода вензеля на брюкахъ или верхней одеждѣ изъ нашитыхъ снурковъ. Гол. Од. 79.

Цифрувати, -рую, -єш, гл. Украшать вензелями изъ снурковъ брюки или верхнюю одежду. Гол. Од. 79.

Цихвирувати, -рую, -єш, гл. Порицать, осуждать. *Почала перед ним батька цихвирувати.*

Ціхвіра, -ри, ж. Цифры, цифирь. *Арабську цихвіру, мовляв, закон турецьким, всі тямлять.* Греб. 388.

Цицак, -ка, м. Раст. *Pedicularis comosa* L. ЗЮЗО. I. 176.

Цицечка, -ки, ж. Ум. отъ **цицька**.

Циціаька, -ки, ж. Ум. отъ **циця**.

Цицовий, -а, -е. Ситцевый. *Цицова спідниця.* Св. Л. 80. *Цицова жилетка.* Левиц. Пов. 181.

Цицуля, -лі, ж. Сахарная груша. Вх. Лем. 480.

Цицуня, -ні, ж. Ум. отъ **циця**.

Цицька, -ки, ж. Женская грудь. *Відпала му від рота цицька.* Там йому жаба й цицьки дасть. Тамъ ему и смерть. Ном. № 4322. *Злякався... що вже йому довго на світі не жить, що тут йому жаба й цицьки дасть.* Рудч. Ск. II. 19. Ум. **Цицечка.** АД. I. 149.

Цицьката. Грудастая, съ большими грудями. *Цицьката дівка.*

Цицьковий, -а, -е. Грудной. *У мене дитина цицькова, то не можна на місто піти.* Канев. у. **Цицькове' теля.** Теленокъ сосунъ. Херс.

Циця, -ці, ж. Дѣтск. = **Цицька.** Ум. **Цицінька, цицуня.**

Цицятий, -а, -е = Цяцькатий. *Старшая дружка цицята, а другая черевата.* Р. Макс.

Ці, меж. Крикъ на козъ, когда ихъ гонятъ. Шух. I. 211. См. **Ци.**

Ціба, и цібе, меж. Восклицаніе, которымъ отгоняють собакъ. Херс. *А ціба! окропу на пса! ціба!* Вх. Зн. 78. *Ач прокляті собаки, як звикли до порога. Цібе!* Черномор.

Ціва, -ви, ж. 1) Цѣвка въ шестернѣ. Черниг. у. Мик. 481. 2) Шпулька для наматыванія нитокъ. МУЕ. III. 14, 15.

Цівати, -ваю, -єш, гл. Пищать (о цыплятахъ). Вх. Зн. 78.

Цівка, -ки, ж. 1) Стволь дерева. *Обчухрав гілля, тільки цівка зосталась. Увесь дуб почорнів од диму, кругом цівки розкидалися головешки.* Стор. М. Пр. 105 2) = **Ціва 1.** Черк. у. 3) Шпулька для наматыванія нитокъ (въ ткацкомъ челнокѣ, самопрялкѣ, **шпулері** и пр.). Шух. I. 257, 258. МУЕ. III. 14, 15. Вас. 166, 167. См. **Ціва 2.** *Щука-риба сукно ткала, а рак-неборак цівки сукав.* Мет. 312. 4) Трубка. Вас. 205. *У пневматичної машини дві цівки або дудки.* Ком. II. 72. 5) Ружейный стволь. Шух. I. 284. МУЕ. I. 229. 6)

Дымовая труба. Угор. 7) Трубчатая кость въ ногѣ животныхъ: **верхня цівка** — выше колѣна, **нижня цівка** — ниже колѣна. Богод. у. 8) Плечевая кость. Конст. у. 9) Часть **олійниці**. См. Шух. I. 163. 10) мн. **цівки**. Родъ ловушки для звѣрей: веревочныя петая, при которыхъ остальная часть веревки скрыта въ дерев. трубкѣ, чтобы пойманный звѣрь не могъ перегрызть веревки (Кубань). О. 1862. II. 62. 11) Струя. Левиц. I. 294. Котл. Ен. IV. 20. *Дощ иде, як відром Ілле, а зо стріх біжить, як цівкою*. Ном. № 572. *Кров цівкою б'є. Добре цівкою смикнув*. (О сильно пьяномъ). Ном. № 11752. Ум. **Цівочка**. *Пішла за ткачика цівочки сукати*. Гол.

Цівкати, -каю, -еш, гл. Кричать (о птицѣ білогруд, *Cinclus agnaticus*). Шух. I. 23.

Цівкун, -на, м. Птица зукъ, *Charadrius*. Вх. Пч. II. 9.

Цівуватий, -а, -е. О цилиндрѣ: полый (напр. о стебляхъ растеній). Борз. у.

Цід, -ду, м. Ферментъ для тѣста, приготовляемый изъ отрубей. Черк. у. *Ми проскурки було на циду печемо*. Пирят. у.

Цідівко, -ка, с. = **Цідилко**. Желех.

Цідило, -ла, с. Кусокъ полотна, сквозь который процѣживають творогъ. Шух. I. 213.

Цідилка, -ки, ж. = **Цідилок**. Чуб. VII. 387. **Зостався на цідилці**. Попался во лжи. Ном. № 6786.

Цідилко, -ка, с. 1) = **Цідилок**. Желех. 2) Большой узелъ, въ который завязаны спереди концы женскаго платка. Гол. Од. 26. Ум. **Цідильце**. Желех.

Цідилок, -лка, м. Цѣдилка; ситечко, кисея или полотно, для процѣживанія молока. Богод. у. Черк. у.

Цідити, -джу, -диш, гл. 1) Процѣживать, цѣдить. *А я тії корови співаючи дою, а я тее молоко танцюючи ціжу*. Чуб. V. 493. 2) Наливать струей.

Цідитися, -джуся, -дишся, гл. Струиться, течь. *Тільки й чути, що через греблю на лотоках водиця цідиться*. Кв.

Цідіння, -ня, с. Процѣживанье.

Цідула, -ли, ж. Записка. *Прочитай оцю цідулу*. Шевч. 447. Ум. **Цідулка, цідулочка**.

Ціжби, -бів, ж. Сапоги. *Тепер усе мі грайте! Чорні ціжби попраסקали, червени мі дайте*. Гол. IV. 528.

Цізю' и цізю-на! меж. Призывъ для коровы. Вх. Лем. 474. Вх. Уг. 250.

Цік! меж. Крикъ, которымъ понуждають овецъ идти. Вх. Лем. 480.

Цікавий, -а, -е. 1) Любопытный, интересующійся, любознательный. *«Хто се, хто се?» питаєте цікаві дівчата*. Шевч. 19. *Що люди собі про нас балакають, — не цікавий я знати*. Гн. II. 28. *На все цікавим оком спозирає*. МВ. (О. 1862. III. 35). 2) Бойкій, живой, шустрый. *Яке цікаве!* Ном. № 5443. 3) Смыслящій, искусный. *Цікавий козак, та босий*. Ном. X. 6328. *Цікавий, як циган до бджіл*. Ном. № 6515. *В єднім селі був бардзо цікавий коваль; бувало як вистригне плуга, рало, сокиру, або окує вола, то на чудо, аж сміється*. Чуб. I. 154. 4) Интересный. *Се дуже цікава річ*. Ум. **Цікавєнький**.

Цікавити, -влю, -виш, гл. Интересовать, занимать.

Цікавитися, -влюся, -вишся, гл. Интересоваться.

Цікавість, -вості, ж. 1) Любопытство. 2) Интересъ. *Ти б мені розказав хоч для однієї цікавості*. Левиц. Пов. 69.

Цікаво, нар. 1) Любопытно, интересно. *Се дуже цікаво*. 2) Съ любопытствомъ, съ интересомъ. *Цікаво слухали його*. Ком. II. 68.

Ціле, нар. Дѣйствительно, въ самомъ дѣлѣ. Угор. **Та бо й ціле!** Конечно. Фр. (Желех.).

Цілець, -льця, м. 1) Тотъ, кто прицѣливается. *Бери вила та будеш ставить віхи: ти цілець добрий, то попадеш примо.* Павлогр. у. 2) Большая каменная глыба. Вх. Лем. 480.

Цілечкий, -а, -е = **Цілісінький**. Вх. Лем. 480. *Василько буде хоч цілечку ніч тую довгу ізо мною сидіти, мене слухаючи.* МВ. II. 9.

Цілий, -а, -е. 1) Цѣлый, весь. *Баба з нехочу ціле порося ззіла.* Ном. № 5058. *Хоч вивози цілий ліс, то все буде оден біс.* Ном. № 3220. *Ледащо з цілого світа.* Ном. № 2954. *Газда цілою губою.* Ном. № 10102. *Коли дивиться — аж стоїть на березі якась людина, ціла в шерсті.* Рудч. Ск. *Цілу хату скопали, а грошей не найшли.* Рудч. Ск. I. 188. 2) Цѣлый, неповрежденный. *Вставать треба, їдучи через мости, жеб були цілі кости.* Ном. *Тікай, поки ще ціла.* Глиб. 3) Цѣлый, на лицо, неукраденный. *І кози ситі, і сіно ціле.* Ном. № 9935. *Все я втеряв, нічого в мене не зосталось цілого.* К. Іов. 42. 4) Полный. *Діла вулиця дівчат. Сіна цілий віз.* Ум. **Ціленький, цілесенький.** Чуб. У. 687.

Цілик, -ка, м. = **Цілина**. Черк. у.

Цілина, -ни, ж. Новь. *Орав милий на цілині, та й став на толоці.* Нп. *Цілину п'ять плугів орють.* Греб. 382. Ум. **Цілінка**.

Цілинний, -а, -е. Никогда не паханный, дѣвственый. *Цілинна земля.* Констан. у.

Цілитель, -ля, м. Исцѣлитель. *Св. Антонію, зубовий цілителю! поможи мені.* Чуб. I. 125.

Цілити, -лю, -лиш, гл. Исцѣлять.

Цілити, -лю, -лиш, гл. Цѣлить, мѣтитъ. *Цілив в ворону, та попав в корову.* Ном. № 1784.

Цілитися, -люся, -лишся, гл. Цѣлиться, мѣтитъ. *Куди ти цілишся, що не видно ні птиці, нічого?* Рудч. Ск. II. 80.

Цілиця, -ці, ж. 1) = **Цілина**. *Орали ми цілицю, сіяли ми пшеницю.* Р. Макс. 2) Соль, добываемая изъ земли въ кристаллахъ. Шух. I. 16.

Ціліндра, -ри, ж. Цилиндръ въ ружьѣ, на который надѣвають пистонъ. Черк. у.

Ціліненський, -а, -е = **Цілісінький**. *Ціліненьку ніч казку кажуть.* НВолын. у.

Цілісінький, -а, -е. Цѣлехонькій. *Ходив сердега цілісінький день.* Рудч. Ск. II. 175. *Та перед тобою ж цілісіньке озеро, — чому ти не п'єш?* Рудч. Ск. II. 81.

Цілість, -лости, ж. Цѣлость.

Ціліський, -а, -е = **Цілісінький**. *Ціліський вік лиш горювали.* Млак. 88.

Цілка, -ки, ж. Цѣльная крупа съ непопорченными зернами.

Цілкий, -а, -е. 1) Мѣткій. Київ. у. 2) **Цілка річ**. Вещь понятная. Вх. Лем. 480.

I. Цілковий, -а, -е. Цѣльный. *Чи яйця зварить цілковими, чи таки на салі жарить?* Черк. у.

II. Цілковий, -вого, м. Рубль, цѣлковый. О. 1862. X. 112. *Василь і викинув Марусі на тарілку цілкового.* Кв.

Цілком, нар. 1) Цѣликомъ. *По вівці цілком глитав.* Котл. Ен. V. 76. *Вона продала полотно цілком, а не сорочками.* Лебед. у. 2) Совершенно, вовсе, вполнѣ. *Три місяці цілком дощу не було.* Могил. у. 3) Въ цѣлости. *Вікно викопано та так і поставлено біля столу цілком.* Новомоск.

Цілни́к, -ка, м. 1) Земля, не тронута вглубь (напр. копаньемъ), а только сверху (напр. вспашкой). НВолын. у. 2) **Цілником поїхати.** Поїхать полемъ, а не дорогою. НВолын. у.

Цілоденне, нар. Цѣлый день. Желех.

Цілоденний, -а, -е. Продолжающийся цѣлый день. Желех.

Цілорічний, -а, -е. Продолжавшийся круглый годъ. *Цілорічна праця.*

Цілосвітній, -я, -є. Всему свѣту извѣстный. *Цілосвітня брехуха.* Левиц. Кож. 86.

Цілування, -ня, с. Цѣлованіе, поцѣлуй, поцѣлуи. *Ой чи знаєш, Ганно, моє горювання, що я ночі не доспав через цілування?* Грин. III. 171. *Не словами, цілуванням любощі говорять.* К. МБ. III. 250. *Щирим цілуванням теплі сльози сушить.* Хата 14. Ум.

Цілуваннячко.

Цілувати, -люю, -єш, гл. Цѣловать. *Не цілуй, не милуй, коли хисту нема.* Чуб. V. 9.

Цілуватися, -лююся, -єшся, гл. Цѣловаться. *З панами добре знаться, та не дай Бог цілуваться.* Ном. № 1198.

Цілух, -ха, м. = **Тараня.** НВолын. у.

Цілушка, -ки, ж. = **Окраєць.** Вх. Зн. 78. Радом. у.

Цілцем, нар. = **Цілком.** *А я тоті бурішечки цілцем поковтаю.* Шух. I. 203.

Ціль, -лі, ж. Цѣль. *Із лука мітко в ціль стріляла.* Котл. Ен.

Цільба, -би, ж. Исцѣленіе. *Прийми від нас, Богомати, цюю похвалу, що даруєш цільбу злоту стару і малу.* Чуб. I. 165.

Цільник, -ка, м. = **Сцільник.**

Цільно, нар. Мѣтко. *Оден пан мав стрільця.... жаден пан так цільно не влучав.* Гн. I. 211.

Цілювати, -люю, -єш, гл. = **Цілувати.**

Цілюрник, -ка, м. Цырюльникъ. *Жид, цілюрник лазаретний.* Котл.

Цілючий, цілющий, -а, -е. Цѣлительный, цѣлебный. Рудч. Ск. I. 87. *Добув води живучої і цілючої.* Рудч. Ск. II. 82. *Побризкала брата цілющою водою, і голова приросла до шиї.* Грин. I. 103. *Подробнѣ см. Зцілющий.*

Ціляти, -ляю, -єш, гл. 1) Цѣлить. *Ось нап'яв безбожний лука, стрілку накладає, праведного в саме серце з захисту ціляє.* К. Псал. 23. *Буду таки цілять, — чи не віцію? Тоді руки трусились!* Грин. III. 449. 2) Улучать время. *Успішайсь поперед за неї сказати: тпру! От він так і ціля: скоро зійшлись, зараз: тпру!* Грин. I. 285.

Цімбра, -ри, цімбри́на, -ни, ж. **цімбрине, -ня, с.** = **Цямра, цямрина, цямриння.** Фр. (Желех.).

Ціна, -ни, ж. Цѣна. *Своєї ціни не установиш.* Ном. № 10544.

Ціна, -ни, ж. 1) = **Цина.** 2) Оловяная посуда. *А звечера Настуненька ціну помила.* Гол. I. 74.

Цінитель, -ля, м. Цѣнитель, оцѣнщикъ. К. Гр. Кв. 24.

Цінити, -ню, -ниш, гл. Цѣнить, оцѣнивать. Ном. № 8871.

Цінований, -а, -е. Обдѣланный въ олово? *Ціновану пляшку виймав, шрубок одшрубував, оковити-горілки наливав.* Лукаш. 43.

Ціновий, -а, -е = **Циновий.** Гол. II. 611. *Ціновим гудзем застєбнувся.* Котл. Ен. IV. 26.

Ціновка, -ки, ж. Аукціонъ, продажа съ аукціоннаго торга. *Тепер у нас у городі цінують одного купця.... Треба нам на ціновку вистигать. Тільки гляди, вийдуть два купці, будуть торгувать, а ти вийдеш третій на ту ціновку. Будуть говорить: «хто шо дає за сі два*

доми?» *То ти не озивайся, а мовчи, хай вони свою ціну дають. Один надає дві тисячі, другий — чотирі, а як крикнуть утретє: «хто більше?»*, то ти аж тоді вже набавляй. Грин. I. 113.

Цінування, -ня, с. 1) Оцѣнка. 2) Опись имущества для прод. съ аукц. торга.

Цінувати, -ную, -єш, гл. 1) Цѣнить, оцѣнивать. *Не вийшов цінувати, а вийшов продавати.* Ном. № 10543. 2) Производит опись и оцѣнку имущества для аукціоннаго торга. *Наїхали жиди, жиди-орандарі воли й вози цінувати.* Рудч. Чп. 129. Производит аукціонный торгъ. Грин. I. 113. См. **Ціновка**.

Цінціпер, -ру, м. = **Цмин.** Драг. 33.

I. Цінь, -ні, ж. = **Цина.** КС. 1883. VII. 508.

II. Цінь! меж. Звукоподражаніє, передающее пискъ птицъ. Вх. Уг. 274. См. **Цьон.** *Цінь-цінь, тарара! усуди діра, та нікуди вилізти (ніби синиця в клітці говорила).* Ном. № 2062.

Цінькало, -ла, с. 1) Эпитетъ зяблика. 2) Хохлатый жаворонокъ, *Alanda cristata.* Фр. (Желех.).

Цінькати, -каю, -єш, гл. О птицѣ: кричать, издавая звуки, подобныя **цінь-цінь.** Вх. Уг. 274.

I. Ціп, -па, м. 1) Цѣпъ для молотѣбы хлѣба. *За ціп та на тік.* Ном. № 12854. *Брехати — не ціпом махати.* Ном. № 6815. 2) **Ціпи в'язати.** Ссориться. Подол. г. 3) **Ціпом іхати.** Їхать двумя лошадыми, вмѣстѣ впряженными, изъ которыхъ одна маленькая другая большая. Вх. Зн. 82. 4) Порода большихъ грушъ. Вх. Лем. 480. Ум. **Ціпик.**

II. Ціп! меж. 1) Вонь, прочь. *Ціп відсіля! ви не сього приходу.* Кв. 2) **Ціп-ціп!** Призывъ для курей: цыпъ-цыпъ. Колб. I. 65.

Ціпа-ціпа, меж. = **Ціп 2.** Вх. Уг. 274.

Ціпівно, -на, с. = **Ціпильно.** Шух. I. 166.

Ціпило, -ла, с. ціпильна, -ни, ж., ціпильно, -на, с. Рукоятка цѣпа. Мнж. 108.

Одпустив бич од ціпилна. Ном. № 880. Колб. I. 64. *Ціпилна кислицева, а ув'язъ залізна; як попарить мужик ціпом, аж шкура облізла.* Грин. III. 674. Ум. **Ціпильничко.**

Ціпіна, -ни, ж. = **Ціпильно.** Вх. Зн. 78.

Ціпка, -ки, ж. Цыпленокъ (дѣтское). Вх. Пч. II. 11.

Ціпкати, -каю, -єш, гл. Пищать (о цыплятахъ, нѣкот. птичкахъ). Вх. Лем. 480.

Ціпкор, ціпкур, -ра, м. Землеройка, *Sorex.* Вх. Лем. 480.

Ціплятися, -ляюся, -єшся, гл. = **Чеплятися.** *Ціпляється, як вош кожуха.* Ном. № 2744.

Ціпов'яз, -за, м. 1) Дѣлающій цѣпы. 2) Переносно: мужикъ-земледѣлецъ.

Ціпок, -пка, м. 1) Палка, трость, посохъ. Маркев. 123. Рудч. Ск. II. 10. *На плечах торбина, в руці ціпок, а на другій заснула дитина.* Шевч. 79. *Ціпком все землю колунав.* Котл. Ен. II. 74. 2) Хворостина, пруть. Шух. I. 110. 3) = **Шійнка 2.** МУЕ. III. 25. Шух. I. 256. 4) = **Шофта.** МУЕ. III. 25. 5) Въ **оборозі** (см). тоже, что и **бильце.** (См. **Бильце 10**). Вх. Зн. 42. 6) = **Шабель.** Вх. Зн. 78. Ум. **Ціп'очок.** Рудч. Ск. I. 109.

Ціпуга, -ги, ж. Большая палка. *Один старецъ сліпий, підперши бороду товстою ціпугою, сидить найближе коло огнища.* Грин. II. 182. См. **Ціпура.**

Ціпун, -на, м. = **Ціпуга.** *Старий ціпуном потягав мене і по спині, і по руках.* Новомоск. у.

Ціпура, -ри, ж. 1) Большая палка. Сим. 226. *Як між собою заведуться, то я й ціпуру покажу: ось я, кажу, вас помирю!* ЗОЮР. І. 66. *Добре разів кільки потяг ціпурою.* Ном. № 11926. См. **Ціпуга.** 2) Ув. оть **1** **ціп**.

Ціпух, -ха, м. = **Ціпо́к** = **Ціпун** = **Ціпуга**. *Іде од Бога Матка Христова золотими мостами, з золотими ціпухами (изъ заговора противъ кровотеченія; ясно изъ сопоставленія варіанта заговора: ішла баба кам'яна кам'яним мостом з кам'яним ціпком).* Грин. II. 315.

Ціпчак, -ка, м. Родъ маленькой птицы. Вх. Лем. 480.

Ціпчати, -пчу, -чиш, гл. = **Ціпкати**. *Ціпчало куря.* Вх. Лем. 480.

Ціркати, -каю, -еш, гл. = **Цірчати**. Вх. Уг. 274.

Ціркованик, -ка, м. = **Мережка 1**. Желех.

Цірувати, -рую, -єш, гл. = **Мережати 1**? *А я свому миленькому сорочку мережу; ой мережу та й мережу, цирочки цірую.* Гол. II. 383.

Цірчати, -чу, -чиш, гл. = **Цвірчати**. *Цірчат воробці.* Вх. Лем. 480.

Цірчо́к, -чка, м. = **Цвірку́н**. Вх. Уг. 274.

Цісавий, -а, -е. О масти: каштановый, бурый. Желех. «Цісавий — червонявожовтий, н. пр. цісавий кінь». Вх. Пч. I. 15.

Цісарє́ва, -вої, ж. Императрица, жена императора. Желех.

Цісарець, -рця, м. Австрієць.

Цісаречок, -чка, м. Ум. оть **цісарь**.

Цісарик, -ка, м. Ум. оть **цісарь**.

Цісарів, -рева, -ве. Приналежачій императору.

Цісарівна, -ни, ж. Дочь императора. Гн. I. 113.

Цісарія, -рії, ж. Австрія.

Цісарка, -ки, ж. Австріячка.

Цісаронько, -ка, м. Ум. оть **цісарь**.

Цісарство, -ва, с. Царство, государство. Желех.

Цісарський, -а, -е. 1) Австрійській. 2) Императорській. *Цісарський стрілець.* Федьк. I. 39.

Цісарщина, -ни, ж. = **Цісарія**. Желех. *Наливайко шугонув у Цісарщину.* К. ЦН. 222.

Цісарь, -ря, м. Императоръ. Драг. 207. *Через святих до Бога, через людей до цісаря.* Ном. № 146. *Ми стояли тоді у Відні, коло самого цісаря.* Федьк. Ум. **Цісаронько, цісарик, цісаречок.** *Ой цісарю, цісаречку, чому нас вербуєш?* ЕЗ. V. 143.

Цісарювати, -рюю, -еш, гл. Быть императоромъ, царствовать.

Ціт, -та, м. Четъ, четное число. *У ціт припада.* Лебед. у.

Цітати, -таю, -єш, гл. Играть въ четъ или нечетъ. *Можний панонько сидить, далеко видить, двома яблочки підкидаючи, трома горшки та цітаючи, вицітав коня та зпід короля.* Чуб. III. 293.

Ціточка, -ки, ж. Мѣдний кружечекъ въ формѣ маленькой выпуклой пуговицы, родъ полаго полушарія; такія **ціточки** употребляются гуцулами для инкрустаціи на деревѣ; а когда къ нимъ придѣлають **фостики**, тогда онѣ назыв. **бабриками** и ими украшаються кожаныя пояса. Шух. I. 278, 287, 127.

Цітри́н, -ну, м. = **Цитри́н**. *А гріє сонце й окруш цітрини пахощами дишуть.* Щог. Сл. 5.

Цітуватися, -туюся, -ешся, гл. = **Цігати**. *Яблучками підкидалися, горішками цітувалися.* Грин. III. 205.

Ціха, -хи, ж. Знакъ, мѣтка, значекъ, примѣта. Вх. Зн. 78.

Ціцаня, -ні, ж. = **Цицуля.** Вх. Лем. 480.

Ціцати, -цаю, -еш, гл. = **Ссати.** Вх. Уг. 274.

Ціцвирь, -ря, м. = **Тетервак.** Вх. Зн. 24.

Ціці-баба, -би, ж. См. **Баба 10.** КС. 1887. VI. 481. Сим. 192.

Ціцібенька, -ки, ж. Хохлатый жаворонокъ, *Alanda cristata* L. Вх. Лем. 480.

Ціця, -ці, ж. = **Циця.** О. 1861. VIII. 8.

Цічка, -ки, ж. = **Цидилок.** Вх. Лем. 480.

Ціша, -ші, ж. ? *Лежали берви бервінкової хмелем коло двору, вінцем коло столу, цішами по столові.* Гол. IV. 340.

Цішиця, -ці, ж. = **Ціша.** *Хмелем коло двору, вінцем коло столу, цешицями по столу. Боже вас благослови і отець, і мати на посаг ступати!* Гол. IV. 351.

Цмакати, -каю, -еш, гл. = **Цмо́кати.** Сим. 3.

Цмин, -ну, м. Раст. а) Тминъ, *Carum Carvi.* б) — **розовий.** *Antennaria dioica* Gärtn. ЗЮЗО. I. 111.

I. Цмок, -ка, м. 1) = **Смок.** 2) Радуга (согласно повѣрью, по которому радуга тянеть изъ морей, рѣкъ и озеръ воду, необходимую для дождя). Чуб. I. 26. 3) Поцѣлуй. *Захоч — і вродиться все зразу, все в світі жде твого приказу за твоїй смачний і ласий цмок.* Котл. Ен. VI. 35.

II. Цмок, меж. 1) Чмокъ. *От так цмок! Поцілуй же ще.* Маркев. 52. *Протиус в двері та цмок його.* Рудч. Ск. I. 129. 2) Отъ гл. **цмоко́тіти.** *Така мокра нива, як ідеши, то цмокотить: цмок, цмок.* Лебед. у.

Цмо́кання, -ня, с. 1) Чмоканье. 2) Цѣлованіе.

Цмо́кати, -каю, -еш, гл. 1) Чмокать; щелкать языкомъ. *Еней то цмокав, то свистав.* Котл. Ен. 2) Цѣловать.

Цмокатися, -каюся, -ешся, гл. Цѣловаться.

Цмокнути, -кну, -неш, гл. Одн. в. отъ **цмо́кати.**

Цмо́кнутися, -нуся, -нешся, гл. Одн. в. отъ **цмо́катися.** *Цмокнись з жінкою моєю, вона твоя буде.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 107).

Цмокови́к, -ка, м. Насось. Харьк. г.

Цмоко́вина, -ни, ж. Мокрое, тонкое мѣсто. НВолын. у. *Це мокре? я не таку цмоковину орав.* Лебед. у.

Цмоко́тіти, -кочу, -тиш, гл. = **Чв'яко́тіти.** *Мокра нива: як ідеши, то цмокотить: цмок, цмок.* Лебед. у.

Цмоктання, -ня, с. = **Смоктання.**

Цмоктати, -кчу, -чеш, гл. = **Смоктати.**

Цмо́лити, -лю, -лиш, гл. = **Цмулити.** Сим. 183.

Цмулити, -лю, -лиш, гл. Пить, тянуть. «Чоловік не скотина, більши відра не вип'є.» *І почав знов цмулити, поки, знемігшись, упав без пам'яти на землю.* К. ЧР. 291.

Цнота, -ти, ж. 1) Добродѣтель. *Цнота й покора не має місця у панського двора.* Ном. № 1313. *Лучче цнота в болоті, а як нецнота в золоті.* Ном. № 4447. 2) Цѣломудріе, невинность. *Довідався о ладності і о її цноті.* Чуб. V. 426. *Хоть я сирота, є у мене цнота.* Гол. III. 321. Ум. **Цно́тонька.** Гол. IV. 321.

- Цнотливий, -а, -е.** 1) Добродѣтельный. *Був прискорбен, як той колишній цнотливий багач.* МВ. III. 21. 2) Цѣломудренный. *Гей, музо, панночко цнотлива, ходи до мене.* Котл. Ен. V. 63. *І воза не возила, та двір украсила* (кажуть про дівку, що вийшла цнотливою). Ном. № 8989.
- Цнотливо, нар.** 1) Добродѣтельно. *Бідних заратовувала, цнотливо собі жила.* Гн. I. 177. 2) Цѣломудренно.
- Цно́тонька, -ки, ж.** Ум. отъ цно́та.
- Цо! меж.** Призывъ для коровъ. О. 1862. V. Кух. 39.
- Цоб, меж.** = Соб.
- Цовта, -ти, ж.** Глыба. *Цовта землі, снігу, сахару.* НВолын. у.
- Цок! меж.,** виражающее стукъ, звонъ отъ удара по твердому тѣлу. Рудч. Ск. II. 5. *Тут хвись! шабельки засвистіли, цок, цок! — і іскри полетіли.* Котл. Ен. VI. 83. *Цок, цок підківками, стук, стук ніженьками.* Нп.
- Цо́кати, -каю, -еш, одн. в. цокнути, -кну, -неш, гл.** Стучать, стукнуть — преимущ. чѣмъ либо металлическимъ или о что либо металлическое, также зубами. *Вона цокнула тим зубом об сковороду.* Чуб. II. 156. О часахъ: тикать. *Годинник на стіні цокав.* Левиц. I. 134.
- Цо́катися, -каюся, -ешся, одн. в. цокнутися, -кнуся, -нешся, гл.** 1) Чокаться, чокнуться. *Цокнулась своєю чаркою об чарки всіх.* Левиц. Пов. 211. 2) = **Грати навбитки.**
- Цокотання, -ня, с.** 1) Стучаніе (зубами, чѣмъ либо металлическимъ). 2) Стрекотаніе. 3) Разговоръ, говоръ быстрый и высокими нотами. *Цокотання веселої дівчини.* Мир. ХРВ. 284.
- Цокотати, -чу, -чеш, цокотіти, -чу, -тиш, гл.** 1) = **Цокати.** *Дріжить, як мокрий хірт, зубами, знай, цокоче.* Греб. 385. 2) Стрекотать. *На моїй дерезі тільки цвірінькають горобці та цокотять сороки.* Левиц. I. 119. 3) Говорить быстро, высокими нотами. *Дівчата, мов ті сороки, цокотали.* Шевч. 454. *Не та стала дівка: до хлопців цокоче, як япочки грають Марусини очі.* Греб. 393. *«Нікчемний той рід жіночий, каже: все б їм гуляти! Гуляють та цокочуть, як ті сороки.* МВ. I. 83.
- Цокотнеча, -чі, цокотня, -ні, ж.** 1) Рѣзкій и быстрый стукъ. 2) Стрекотаніе. 3) Быстрый разговоръ. *Зостались без Масі тільки вдвійзі мати з дочкою, та ще й разом після весільного гомону, після її цокотні.* Св. Л. 280.
- Цокотун, -на, м.** Говорунъ, щебетунъ.
- Цокотуха, -хи, ж.** 1) Деревянный колокольчикъ на шеѣ у рогатой скотины. Харьк. у. 2) Говорунья, щебетунья. *І молодиці цокотухи тут баяндраси понесли.* Котл. Ен. I. 20. *Курочка цокотуха.* Чуб. V. 1127.
- Цокувати, -кую, -еш, гл.** 1) Изумляться, остолбенѣвать. Вх. Уг. 274. 2) **Цокують коні.** Лошади не хотятъ везти. Вх. Уг. 274.
- Цомоги, мог, ж. мн.** Силы, средства. Встрѣчено только въ слѣд. пословицѣ: *Виткнув з мене всі цомоги.* Фр. Пр. 191. (Отъ польск. со тоге или со тогас).
- Цо́мпель, -пля, м.** Ледяная сосулька. Угор.
- Цоркати, -каю, -еш, одн. в. цоркнути, -кну, -неш, гл.** 1) = **Цокати, цокнути.** Угор. 2) Звенѣть, бренчать, брякать, брякнуть. *Цоркнув замок; цоркнули шаблі.* Вх. Зн. 78.
- Цоркіт, -коту, м.** Бренчаніе, бряканіе, звяканіе. Желех.

Цоркотіти, -кочу, -тиш, гл. 1) Звенѣть, бречать, брякать, звякати. Вх. Зн. 78. 2) О тетереви: кричать. *Готур цоркотит*. Вх. Зн. 78.

Цотатися, -таюся, -ешся, гл. — з ким. Ссоритися, враждувати. Фр. (Желех.).

Цпеник, -ка, ж. = **Шпеник 1**. Вх. Лем. 481.

Цубірка, -ки, ж. = **Білка**, *Sciurus vulgaris*. Вх. Зн. 78.

Цубом, нар. — стати. Окостенѣть (отъ холода). *Руки цубом стануть на ріці*.

Цуговий, -а, -е. О лошади: годный для запряжки въ коляску. *Цугові коні*. Св. Л. 51.

Цуголка, -ки, ж. Большая трубчатая кость. Черн. у.

Цугундер, -ра, м. ? *Нап'яв на цугундер*. Ном. № 10657.

Цуга, -ги, ж. 1) Узда? удила? чаще во мн. *Взяла коня за цугойки... завела коня до стаєньки*. Чуб. III. 393. 2) Часть ткац. станка. См. **Верстат**. 3) **До цуги**. Какъ слѣдуетъ, какъ должно. **Не до цуги**. Не такъ, какъ слѣдуетъ. Ном. № 7532. Ум.

Цугойка.

Цуглі, -лів, м. мн. = **Цуга 1**. *Летить той огір карий... а той його держить за цуглі*. Чуб. II. 188.

Цукар, цукер, цукор, цукур, -кру, м. Сахаръ. Котл. Ен. Од. 490. *Чужая біда за цукар*. Ном. № 2341. *Масненький та солоденький, гадав би съ з меду та цукру*. Гн. II. 27. *Солодке, як цукор*. Ном. № 7809 (одм.).

Цукарня, -ні, ж. Сахарный заводъ. *Паницане не схотіли робити на цукарні*. О. 1862. I. 60.

Цукерок, -рка, м. Конфекта. *Не треба мені цукерків! Як схочу, то й сама куплю*. Левиц. Пов. 188.

Цукор, -кру, м. См. **Цукар**.

Цукривка, -ки, ж. Раст. *Bellis perennis*. Вх. Пч. II. 29.

Цукровий, -а, -е. 1) Сахарный. 2) Подслащенный.

Цукруха, -хи, ж. ? (Христос) *адських сіпак зомне як мак, зіб'є їх в макухи, за їх брехню і всю плутню він дасть їм цукрухи*. КС. 1882. XII. 625.

Цундра, -ри, ж. Лохмотье. Фр. (Желех.). Вх. Лем. 481.

Цундравий, -а, -е. Оборванный, изношенный, въ лохмотьяхъ. Вх. Зн. 78. *Ишов ляшок із Варшави, на ним шмати барз цундриви*. Гол. II. 561.

Цундравка, -ки, ж. Старая изорванная или въ заплатяхъ рубаха. Желех.

Цундрак, -ка, м. соб. Старое изорванное бѣлье, старая изорванная одежда. Желех.

Цундрина, -ни, ж. = **Цундря**. Желех.

Цундрій, -рія, м. Оборвышь, крайній бѣднякъ. Желех.

Цундря, -ря, с. соб. Лохмотье, отрепья. Угор. Фр. (Желех.).

Цуня-на! меж. Призывъ для поросятъ. Вх. Уг. 274.

Цуп! меж. Цапъ! *Цуп-луп та й в кишеню*. Ном. № 11065.

Цупати, -паю, -еш, гл. = **Тупати**. *Ой цупайте, чоботята, хоть не кованийі*. Гол. IV. 453. *Ой щупайте, чоботята, до голого льоду*. Гол. IV. 454.

Цупечка, -ки, ж. Коротенькая курительная трубка. Сз. Л. 257.

Цупити, -паю, -пиш, гл. Тянуть, тащить. Рудч. Ск. I. 42. *Цупить із печі горшки, аж крекче*. ЗОЮР. II. 34. *Навіщо ти москаля так щиро цупиш на мотузці?* Рудч. Ск. II. 176. *Наліг (вітер) ма козака, одержу з його цупить*. Греб. 376.

Цупитися, -плюся, -пишся, гл. Тянуться, тащиться. *Коняка... цупиться у мене ззаду.* Рудч. Ск. II. 177.

Цупка, -ки, ж. = **Поцілунок**. Вх. Уг. 274.

Цупкати, -каю, -єш, гл. Топать. Вх. Лем. 481. См. **Тупкати**.

Цупкий, -а, -е. 1) Крѣпкій, тугой. *Скинъ цупкиї пута.* Нп. *Цупкий мороз.* Кв. 2) О матерії, бумагѣ, кожѣ и пр.: жесткій, твердый, стояцій, какъ лубъ, прочный. *Цупке сукно.* Харьк. у. *Цупка шкура. Цупка матерія, мабуть довго носитиму.* Лебед. у. *Диняче насіння цупке.* Волч. у.

Цупко, нар. 1) Крѣпко, сильно, туго, стѣснительно. *Як цупко він нап'яв на плечі кобеняк.* Греб. 376. *Глядіть же, цупко прикрутіте, щоб він в шинок та не зайшов.* Котл. Ен. I. 27. *Вчора цупко п'яний був.* Кв. *Цупко захріп.* Полт. *І мене цупко узяла була холера.* НВолын. у. *Цупко стало у нас за ліс.* Каменец. у. 2) Жестко, твердо. *Цупко по мерзлому орати.* Змієв. у.

Цуприкувати, -кую, -єш, гл. Тянуть, тащить, рвать. Желех.

Цур, меж. 1) Прочъ съ чѣмъ, кѣмъ, ну его, тебя... (выражаетъ желаніе избавиться отъ чего, не имѣть съ чѣмъ дѣла). *«Цур їй, пек від нас!»* каже Олена. Кв. *Цур тобі, який ти дурний.* Ном. *Таке робили, що цур йому вже і казать.* Котл. Ен. III. 51. *Цур тобі пек!* 2) Чуръ, стой, погоди (выражаетъ запретъ, непремѣн. условіе, напр. въ игрѣ). *Цур на тонший кінець!* КС. 1887. VI. 477. *Цур, міньки не розміньки! мертвого з гроба не вертають.* Харьк. г. *Е, ні, стривайте, цур не гратъ, а то не буду й танцювать, поки барвінку не нарву та не уквітчаюсь.* Шевч. 496.

Цура, -ри, ж. Палочка. Чаще употребляется въ различныхъ значеніяхъ ум. **цурка** (см.). *Ні цури, ні пилинки.* Ном. № 1924. **До цури побив, перевів.** До остатка побиль, истребилъ.... Мнж. 166.

Цуравий, -а, -е. Въ лохмотьяхъ. Угор.

Цурання, -ня, с. Отреченіе, удаленіе.

Цурати, -раю, -єш, цуратися, -раюся, -єшся, гл. Чуждаться кого, удаляться отъ кого. *Не цурай мене, серце.* Чуб. V. 256. *Як здоров чоловік, то всяк його кохає, а при лихій годині і рід його цурає.* КС. 1883. II. 469. *Хоч і надів жупан, все не цурайся свитки.* Ном. *Цурався сіряка, а тепер і онучі радий.* Ком. Пр. № 51.4.

Цураха, (-хи?), цурачка, (-ки? ж?). Употребл. подобно слову **цур**. *Цураха поганем очем.* Ном. № 8358. *Цур-цурачка — гостра болячка.* Ном. № 14147. *Аби не урік, треба що небудь хвалячи дивитись на нігті або у стелю і казати: «ні вроку!» або: «цураха».* Вх. Зн. 78.

Цурганитися, -нюся, -нишся, гл. Плестись, тащиться. См. **Плуганитися**. Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Цуреля, -лі, ж. = **Суреля**.

Цурка, -ки, ж. 1) Палочка, большей или меньшей длины, употребляемая для различныхъ надобностей: а) У неграмотныхъ палочка для счетовыхъ нарѣзокъ, напр. когда сдають на сукновальню сукно, то число локтей, аршинъ нарѣзывается поперегъ палочки, палочка раскальвается по длинѣ такъ, что нарѣзки видны на обѣихъ половинахъ, изъ которыхъ одна остается у сукновала, а другая у хозяина сукна. Вас. 174, 155. КС. 1893. V. 277. б) Палочка для стягиванія чего либо связаннаго: палочка вкладывается подъ веревку и круговые повороты **цурки** стягивають

веревку туже. *Цуркою прикрутив*. Грин. III. 655. Тотъ же способъ для удавливанія пойманныхъ звѣрей. *Най буде і яка лисиця, — з цурки не викрутиться*. Ном. № 6275. Встарину способъ смертной казни, удавливаніе **цуркою**. *Русин, лях і циган промишляли непевним ділом і, ждучи на себе цурки...* Ном. № 10770. Отсюда выраженіе: *Як цуркою крутить*, т. е. очень больно (физически или нравственно). Ном. № 8178. *В серці мені мов цуркою крутить*. Г. Барв. 99. *Мені так, наче цуркою в серці повернуло*. Г. Барв. 294. в) Палочка, къ которой кожевники привязываютъ выдѣльваемыя кожи. МУЕ. I. 71. Шух. I. 253. г) При изготовленіи изъ цѣльной колоды лодки **заводять цурки** — вставляють распорки между боками распоронной колоды, по всей длинѣ щели, канала. Вас. 151. д) Маленькая палочка въ крестьянскихъ свитахъ, употребляемая для застегиванія вмѣсто пуговицы; чаще въ этомъ знач. ум.: **цурочка**. е) Заостренная съ обоихъ концевъ палочка, употребляемая въ игрѣ также назыв. **цурка**. Мил. 56. КС. 1887. VI. 473. 2) Небольшая колодка, привязываемая свиньѣ на шею, чтобы затруднить ей бѣгъ, лазанье въ огородъ. Лебед. у. 3) Родъ игры. Мил. 56. КС. 1887. VI. 473. Ив. 16. *Павлик, вибравши годину, знов утікав до наймитів, бігав по степу, гуляв там в гилки, в цурки*. Левиц. Пов. 150. Ум. **Цурочка**. *Усе до цурочки згоріло*. Гліб.

Цуркій, -а, -е. 1) Въ видѣ палочекъ. 2) О соли: крупный. *Цурка сіль*. Конст. у. Ум. **Цуркенъкий**. *Мабуте у нічі вугілля дрібне... чи ба яке цуркенъке*. Харьк. г.

Цуркувати, -кую, -еш, гл. Скручивать палкой веревку, связывающую что либо. Черн. у.

Цурма, -ми, ж. = **Сурма**. Ум. **Цуромка**. Мет. 398.

Цурочка, -ки, ж. Ум. отъ **цурка**.

Цурпак, -ка, м. Срубленный и обрубленный стволъ дерева, бревно, чурбанъ. Лохв. у.

Цурпалка, -ки, ж. = **Цурпалок**.

Цурпалля, -ля, с. соб. отъ **цурпалок**. *У воду положила мурашків жовтих з цурпаллем*. Чуб. I. 113.

Цурпалок, -лка, м. = **Цурупалок**. Черк. у. Ум. **Цурпалочок**. Грин. III. 310.

Цурпек, -ка, м. Ягненокъ, родившійся поздно, послѣ весенняго подсчета приплода. О. 1826. Кух. V. 33, 39.

Цурпелити, -лю, -лиш, гл. Тащить, волочить. *А ну, цурпель уже деревину скоріш!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Цурувати, -рую, -еш, гл. 1) = **Цуркувати**. 2) Крутить. *Багато муки приняв на свої руки з оцим вухом: усе цурує, усе цурує, так що й сон з думки випав*. Волч. у.

Цурупал, -ла, м. Въ загадкѣ: котъ. *Вийшов царь земляний (= миша) і пита царя Коркодима (= півень), чи не бачив царя Цурупала*. Грин. I. 249.

Цурупалля, -ля, с. соб. отъ **цурупалок**.

Цурупалок, -лка, м. Отрубокъ, отломокъ палки, толстыхъ сухихъ стеблей, хворосту и т. п. Рудч. Ск. I. 67, 68. *Кидає під ноги цурупалок, переїжджа його і потім, розламавши, штурбують назад*. Ном. № 13420. Ум. **Цурпалочок**. Грин. III. 310.

Цуря, -рі, ж. Лохмотье, тряпье. Угор.

Цуц, -ца, м. Собака. *Проведіть мене, щоб часом цуци не тее*. Васильк. у.

Цуцак, -ка, м. = **Цуцик**. Жінка хотіла підманити чоловіка: замісто поросяти та спекла йому цуценя. От, поставила на стіл. Той подививсь та й каже: «Сказав би — куві, так ноги криві; сказав би — куд-кудак, так ноги не так: мабуть бісів цуцак». Грин. І. 78.

Цуценя, -няти, с. Щенокъ. Рудч. Ск. II. 91. Ном. № 13198. У двері гавкнуло цуценя. МВ. І. 108. Ум. **Цуценятко, цуценятчко**.

Цуценячий, -а, -е. Свойственный, принадлежащій щенку.

Цуцик, -ка, м. Собачка, собаченка. Погуляв, як цуцик на вірвовці. Стор. II. 267. Осміхається, мов цуцик на ретязі. Ном. № 14252. Заскавучиш ти, як цуцик. Ном. № 3594. Голодний, як цуцик. Посл. Ум. **Цуцичок**.

Цуцу! меж. Призывъ для собакъ. Цуцу, босий, не толоч проса. Ном. № 11233. Иногда, какъ бранное, и для людей. Цуцу, скажені! схаменіться. Шевч. 159.

Цуцукати, -каю, -еш, гл. Звать собаку крикомъ: цуцу! Нехай цуцукують.... Мене сим не зведуть. Г. Арт. (6. 1861. III. 84).

Цъвак, -ка, м. = **Цвак**. МУЕ. III. 19.

Цъвапкати, -каю, -еш, гл. = **Цв'якати**. Вх. Уг. 273.

Цъвох, меж., выражающее ударъ кнутомъ. А економ його батогом цъвох, цъвох. Ном. № 2346.

Цъвохати, -хаю, -еш и цъвохкати, -каю, -еш, гл. Стегать кнутомъ. Давай він батогом цъвохатъ. Грин. II. 247.

Цъкування, -ня, с. Травля собаками.

Цъкувати, -кую, -еш, гл. Травить. На що ж ти собаками цъкуєш? Шевч. 316. Рябко, уджга! — цъкував дід та все лаявся. Левиц. Пов. 227.

Цъмо́к, -ка, м. Насѣкомое Sphinx. Вх. Пч. I. 7.

Цъо́м! меж. Дѣтск., выражающее поцѣлуй, чмокъ. Цъом Бозю.... Фр. Пр. 101.

Цъо́мати, -маю, -еш, гл. Дѣтск. цѣловать. Желех.

Цъомкання, -ня, с. Пѣніе птицы крапивникъ, Troglodytes parvulus. Щебече соловейко і своїм голосом криє цъомкання кропив'янки. Мир. Пов. II. 120.

Цъомкати, -каю, -еш, гл. О крапивникѣ: пѣть, кричать.

Цъон, меж. = **Цінь**. Вх. Лем. 481.

Цъо́нтати, -таю, -еш, гл. Пѣть: цъон, цъон. (см.). Вх. Лем. 481. См. **Цінькати**.

Цъо́нь! меж. 1) Призывъ для лошадей. Желех. 2) Призывъ для свиней. Желех.

Цъо́нка, -ки, ж. Дѣтск. 1) Лошадь. Желех. 2) Свинья. Фр. (Желех.).

Цъопати, -паю, -еш, гл. Стучать. Фр. (Желех.).

Цъопинка, -ки, ж. = **Цъопка**. Ум. **Цъопиночка**. Вх. Зн. 78.

Цъопка, -ки, ж. Малость. Употребл. какъ нарѣчіе: цъопку. Немножко. Заждіт еще цъопку, най сі хотъ урву зо дві грушки. Гн. II. 42.

Цъо́ра, -ри, ж. Неопрятная и безнравственная женщина. Вх. Зн. 78.

Цъохля, -лі, ж. Живая, проворная (въ неодобрительномъ смыслѣ) женщина. Ірися, цъохля проклятуца, завзятіиша од всіх брехух. Котл. Ен. IV. 33.

Цю! меж. Крикъ, которымъ гонять свиней. Kolb. I. 65.

Цюди, нар. = **Сюді**. О. 1861. XI. Св. 39. Драг. 83. І як він цюди добився. Рудч. Ск. II. 145.

Цю́дити, -джу, -диш, гл. Литъ. Цілу ніч дощ цюдив. НВолын. у.

Цюдо́ю, нар. = **Сюдо́ю**. Рк. Левиц.

Цюк, меж., виражающее легкий ударъ топора. Чуб. I. 215. Грин. I. 220. *Почав рубать: цюк раз, цюк удруге.* Стор. II. 70. *Замірівсь сокирою та цюк по тому ціпку.* Грин. II. 184. **А ні цюк.** Ни капли; ни крошки, нисколько. *Горілки в барилі а ні цюк. Не робить діла а ні цюк.*

Цюкання, -ня, с. Легкіе удары топора.

Цюкати, -каю, -еш, гл. Слегка рубить топоромъ. *Сидить собі чоловік та й цюкає щось сокирою.* Грин. I. 291.

Цюкнути, -кну, -неш, гл. Оdn. в. отъ **цюкати**. Слегка рубнуть топоромъ. *Підійшов до дерева, цюкнув сокирою....* Рудч. Ск. II. 80.

Цюку, цюку-на! меж. Призывъ для свиней. Вх. Лем. 481.

Цюлувати, -лую, -еш, гл. = **Цілувати**. *Як була я молодиця, — цюлували мене в лиця.* Грин. III. 654.

Цюнечка, -ки, ж. Собачка.

Цюнік, -ка, м. 1) = **Воробець тростяний**. См. **Воробець 2**. Вх. Пч. II. 10. 2) Маленькая серебряная монета, выкапываемая въ землѣ. Вх. Зн. 78.

Цюпа, -пи, ж. Темный подвалъ, тѣсная темная комната, казематъ. Желех. Ум.

Цюпка.

Цюпасом, нар. По этапу. Бердич. у.

Цюпати, -паю, -еш, гл. = **Цюмати**. Вх. Лем. 481.

Цюприк, -ка, м. Верхушка. Вх. Зн. 79.

Цюра, -ри, ж. 1) = **Джура**. *Ой цюро ж мій молодесенький, та чи будеш мені вірнесенький.* АД. I. 145. *Ой п'є Байда та й кидається, та на свого цюру поглядається.* Гол. I. 1. 2) Собака. Вх. Пч. I. 16; II. 5. Ум. **Цюрка, цюрочка.**

Цюрити, -рю, -риш, гл. = **Дзюрити**. Гол.

Цюрка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **цюра**. 2) Дѣтскій мужской дѣтород. органъ.

Цюрком, нар. Струей. *Цюрком текло з них.* Гн. II. 168.

Цюркотати, -кочу, -чеш и цюркотіти, -кочу, -тиш, гл. = **Дзюркотати**. *Дош цюркотиш.* Вх. Зн. 79.

Цюрпіль, -лі, ж. = **Банюра**. Вх. Лем. 481.

Цюці, гл. Дѣтск. мочиться. О. 1861. VIII. 8. *Хочу цюці.* Зміев. у.

Цюцінька, цюцічка, -ки, ж. Ум. отъ **цюця**.

Цюць! меж. Такимъ крикомъ гонять свиней. Вх. Лем. 481.

Цюцька, -ки, ж. 1) Ум. отъ **цюця**. 2) = **Комаха 1**. Вх. Пч. I. 6.

Цюцько, -ка, м. Щенокъ. *Не всякому цюцькові про те знати.* Полт. у.

Цюцю, меж. = **Цуцу**. *Цюцю, дурний салабай.* Ном. № 6487.

Цюцюня, -ні, ж. Ласкат. отъ **цюця**.

Цюця, -ці, ж. Дѣтск. собачка. О. 1861. VIII. 8. *Спекла Луця: не схоче їсти й цюця.* Ном. № 12285. Ум. **Цюцька, цюцінька, цюцічка.**

Цюцяти, -цяю, -еш, гл. Дѣтск. мочиться.

Цябрина, -ни, ж. = **Цямрина**.

Цябро, -ра, с. Кусокъ дерева, выдолбленный въ видѣ тарелки, родъ большой дерев. тарелки (для хлѣба, для рѣзанья арбузовъ и пр.). Кобеляц. у.

Цяв! меж. = **Дзяв**. *Гав, гав! цяв, цяв!* К. Дз. 48.

Цявкання, -ня, с. = **Дзявкання**.

- Цявкати, -каю, -єш, одн. в. цявквуги, -кнуг, -неш, гл.** = **Дзявкати, дзявкнуги.** *Аби одно гавкнуло, чи цявкнуло, так і йтиме луна по селу.* Г. Барв. 447.
- Цямбати, -баю, -єш, гл.** Дергать. Вх. Лем. 481.
- Цямбрина, -ни, ж.** = **Цямрина.**
- Цямкати, -каю, -єш, гл.** Чавкати, чмокати (при їдї). Вх. Зн. 79.
- Цямра, -ри, ж.** Срубъ у колодца. Козел. у. Черниг. у. Ум. **Цямрочка.**
- Цямрина, -ни, ж.** Одно бревно изъ сруба у колодца. *Ще цямрин зо три покласти, то й доцямруємо криниці. Та й викопав при долині глибоку криницю.... і виложив цямриною.* Шевч. 596. Также вообще верхняя часть сруба колодезнаго, находящаяся надъ землею. МУЕ. I. 91. (Черниг.). ЗОЮР. II. 50. *Перегнулася вона керез цямрину, хотїла води напитись.* Чуб. II. 72. Ум. **Цямринка.** *Треба.... цямринку в колодїзь їй упустити.* Г. Барв. 14.
- Цямриння, -ня, с.** Бревна въ колодезномъ срубѣ, колодезный срубъ. См. **Цямра.** ЗОЮР. II. 50. Колодязне цямриння. МВ.
- Цямрочка, -ки, ж.** Ум. отъ **цямра.**
- Цянути, -ну, -неш, гл.** Сочиться, капать. *Де кровця цяне, там церковця стане, де плечі впали, — престоли стали.* Гол. II. 23.
- Цяп, меж.,** которимъ сзываютъ куръ. *Було жінка його вийде вранці да на курей: «кур-кур, цяп-цяп».* ЗОЮР. I. 108.
- Цяпати, -паю, -єш, одн. в. цяпнуги, -ну, -неш, гл.** 1) Черпати, брать понемногу, зачерпнуги немного. *Оце вже почне цяпати кірцем.* Узяв би прямо та з відра й насипав у самувар. Черномор. 2) Доить. *А я тую козоньку цяпала, цяпала.* Грин. III. 229. 3) Капать, капнуги. *Кровцю пустила, — кровця цяпала; де кровця цяпне, — церковця стане.* Колб. I. 96. 4) О птенцахъ: пищать, пискнуги. *Курчата цяпають у сїнях.* 5) = **Цв'якати.** Вх. Лем. 481.
- Цяпка, -ки, ж.** 1) Точка, пятнышко. 2) Капелька. Желех. 3) = **Цїпка.** Вх. Пч. II. 11. 4) **Цяпку.** Жалость, немножечко, капельку. Желех.
- Цяпкати, -каю, -єш, гл.** Капать. Угор. Драг. 269. Вх. Лем. 481. *Червена кров цяпкат.* Гол. IV. 424. *Буди кровця цяпкати з кінця.* Драг. 283.
- Цяпусю.** Ум. отъ **цяпку.** (См. **Цяпка 4**). Немножечко, капельку. Желех. Вх. Лем. 481.
- Цята, -ти, ж.** 1) Крапинка, пятнышко, точка. 2) Капля. *Йди по воду, бо нема води й цяти.* Черк. у. Ум. **Цятка, цяточка.**
- Цятатий, -а, -е.** Въ крапинкахъ.
- Цятатися, -таюся, -єшся, гл.** Играть въ четъ или нечетъ. *Ми на цїм світі цятаємось, на тїм що то буде?* Харьк. у. *Дружечки зараз кинулись із боярами цятатися.* Кв.
- Цятина, -ни, ж.** = **Цятка.** Ум. **Цятиночка.** *Каша у їх була що-разу хороша, ні цятиночки води, а на сей раз молоко зсілось.* Г. Барв. 369.
- Цятка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ **цята.** Крапинка, пятнышко, точка. Гол. Од. 77. *Коли б подивитись на землю з неба, то й вона б здавалась нам, як і инші світила небесні, кругленькою цяткою.* Ком. Р. I. 20. 2) Капля, капелька. 3) Кусочекъ перламутра, употребляемый для инкрустированья пороховницы изъ оленьяго рога. Гол. Од. 67. 4) мн. Родъ орнамента, употребляемаго при раскраскѣ косяковъ и ранъ дверей и оконъ. Чуб. VII. 383. Ум. **Цяточка.**
- Цяткований, -а, -е.** Въ пятнахъ, пятнистый, пестрый, въ крапинкахъ. Черк. у.

Цятований, -а, -е = Цяткований.

Цяточка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **цята**. 2) Раст. *Bellis perennis*. Вх. Пч. II. 29.

Цяцінька, цяцічка, -ки, ж. Ум. отъ **цяця**.

Цяцька, -ки, ж. Игрушка. *Дурному і лубок цяцька*. Ном. № 6496.

Цяцькатися, -каюся, -ешся, гл. Тѣшитися, забавляться, возитися. Св. Л. 210.

Цяцькається, як жид пархами. Ном. № 2596. *Не першина було мені цяцькатися з жінотою*. МВ. (КС. 1902. X. 150).

Цяцькування, -ня, с. Украшеніє.

Цяцькувати, -кую, -еш, гл. Украшати.

Цяцькуватий, -а, -е. О волѣ, конѣ: бѣлой масти съ коричневими пятнами. Черн. у.

Цяцькуватися, -куюся, -ешся, гл. Няньчиться. *Наробе лиха, та й цяцькуйся з ним*.

НВолын. у.

Цяця, -ці, ж. 1) Дѣтск. Цаца, все хорошее; игрушка. О. 1861. VIII. 8. *Цяця, цяця! та й в кешеню*. Ном. № 1106. *Еней, таку уздрівши цяцю, не знав із ляку, де стояв*. Котл. Ен. III. 11. 2) Важная особа. *Ото яка цяця*. Ном. № 5543. *Чи ба, яка велика цяця — і слова на криво не можна сказати*. Ум. **Цяцінька, цяцічка**.

Цяцянка, -ки, ж. Игрушка, пустякъ. *Обіцянка — цяцянка, а дурневі радість*. Ном. № 4515.

Цяцятися, -цаюся, -ешся, гл. = Цятатися. *Орішками цяцятися*. Борз. у.

Ч.

- Ча**, меж. 1) Крик на волов: а) направо. Вх. Лем. 403. Kolb. I. 65. (Буковина). б) Налѣво. Kolb. I. 65. (Покутье). в) Тише! КС. 1898. УН. 43. 2) Крик на лошадей: но! См. **Чала**. Балтск. у.
- Чабак**, -ка, м. Рыба: лещь. Abramis brama. Вх. Пч. II. 18. *Чумак чумака таранею допіка, а сам у його з воза потягує чабака*. Ном. № 13571. Ум. **Чабачок**.
- Чабала**, меж. = **Цабе**. Бессараб.
- Чабан**, -на, м. 1) Пастух овец. Херс. у. *Чабан вранці з сопілкою сяде на могилі*. Шевч. 2) Названіе вола. Kolb. I. 65. Ум. **Чабанець**. КС. 1883. XI. 509. *Був собі чабанець, та такті, шо як вік ізмалку все вівці пас, то й нічого не знав*. Мнж. 10.
- Чабаненко**, -ка, м. Сын, чабана.
- Чабаний**, -а, -е. Крупный, большой (о волѣ). *Маеш ти чотирі воли чабанії, два коні отцевські воронії*. Макс. (1849). 83.
- Чабанистий**, -а, -е = **Чабаний**. *Ідут воли з Московщини, а все чабанисти*. Гол. III. 45.
- Чабанити**, -ню, -ниш, гл. = **Чабанувати**.
- Чабаниха**, -хи, ж. Жена чабана.
- Чабанів**, -нова, -ве. Принадлежав пастуху овец.
- Чабанівна**, -ни, ж. Дочь чабана.
- Чабанка**, -ки, ж. = **Чабаниха**. Желех.
- Чабанство**, -ва, с. Пастушество (при овцах).
- Чабанський**, -а, -е. Принадлежащій, свойственный пастуху овец. *Чабанська собака*. О. 1862. X. 45.
- Чабанування**, -ня, с. Профессія пастуха овец, перебуваніе пастухомъ овец. Желех.
- Чабанувати**, -ну́ю, -єш, гл. Быть пастухомъ овец. Желех.
- Чабанчук**, -ка, м. Пастушок, младшій пастух овец.
- Чабанюга**, -ги, м. Ув. отъ чабан.
- Чабара**, -ри, ж. ? *Дам тобі придан семеро козят і по наборі та червоний*. Чуб. V. 1162.
- Чабарашка**, -ки, ж. = **Чеберячка**. У Головацкаго: родъ пѣсенки. Гол. II. 195. *Поскачу чабарашки, лізу по під стіл рачки*. Чуб. V. 1088.
- Чабарня**, -ні, ж. Овчарня, загороды и хлѣвы для овец и жилище пастуховъ. Мнж. 89. *Отаман та здумав об'їжджати чабарні*. Мнж. 131.
- Чабачина**, -ни, м. = **Чабак**. Ум. **Чабачинка**.
- Чабачок**, -чка, м. Ум. отъ чабак.
- Чабёр**, -бра, м. Раст. *Satureja hortensis* L. ЗЮЗО. I. 135.
- Чабрак**, -ка, м. Чепракъ. *На коні узда шовкова, турецьке сідло, на чабраці з кармазину золоте письмо*. Млак. 65.
- Чабрець**, -цю, чабрик, -ку, м. = **Чебрець**.
- Чабулькнути**, -ну, -неш, гл. Сразу вылить. *Налле чарку, піднесе до рота та так і чабулькне! Аж денце блисне*. Александров. у. Слов. Д. Эварн.
- Чавити**, -влю, -виш, гл. Давить, мять.
- Чавкати**, -каю, -єш, гл. Шлепать (по грязи, водѣ). *Пішов чавкать і брѣхаться осокою та очеретами*. Сим. 199.
- Чавун**, -на, м. 1) Чугунъ. 2) Чугунный горшокъ. *Чавун з окропом*. Ком. II. 18. Ум. **Чавунець**. Драг. 425.

Чавунний, -а, -е. Чугунный. *Чавунні східці.* Левиц. Пов. 132.

Чавучити, -чу, -чиш, гл. = **Чавити.** *Чавучив дорогою.* Черном.

Чав'ядіти, -дію, -єш, гл. Хирѣть, чахнуть. *Як почав чав'ядіти, як почав, та й швидко вмер.* Нѣжин. у. Слов. Д. Эварн.

Чагарець, -рця, м. Ум. отъ чагарь.

Чагарник, -ку, м. = **Чагарь.** *Кругом його (каміння) ріс густий чагарник.* Стор. М. Пр. 42.

Чагарняк, -ку, м. = **Чагарник.** ЗОЮР. II. 35. *Рикання їх в чагарниках чувати.* К. Іов. 63.

Чагарь, -ря, м. Лѣсная поросль, кустарникъ. Чуб. V. 1022. *В чагарях над річкою.* Г. Барв. 350. *Не ходи, козаче, під низом: переросла дороженька хмизом. — Єсть у мене топорець гостренький, то й висіче чагар густенький.* Млр. л. сб. 244. *Пустили гончих в чагарі.* Котл. Ен. IV. 44. Ум. **Чагарець, чагарочок.** Чуб. III. 282. *Приїзжає у чагарець: зараз тут човчиця схопилась.* Рудч. Ск. I. 121.

Чагун, -на, м. Большой мѣдний горшокъ. Шух. I. 106.

Чад, -ду, м. Угарь. *Нехай іде з димом і чадом.* Ном. № 8380.

Чаденько, -ка, с. Ум. отъ чадо.

Чадіти, -джу́, -диш, гл. Угарить. *Чадить груба, — одіткни верх.* Харьк. у.

Чадіти, -дію, -єш, гл. Угарать. *Багато того духу, од котрого чадіють люде.* Дещо.

Чадний, -а, -е. Угарный. *Ся улиця вела у пекло... од диму вся була чадна.* Котл. Ен. III. 27.

Чадно, нар. Угарно. *Як... дуже чадно, то і вмерти можна.* Дещо.

Чадо, -да, с. 1) Дитя. 2) Соб. Дѣти. Чуб. II. 42. *Ой дай вам, Боже... пробутки добрі... із усім домом, із чесним двором, з паньматкою, всев челядкою, із усім чадом.* Гол. IV. 554. Ум. **Чаденько.** *Пасло чадейко біле стадейко... стадейко пасло, шитічко шило.* Гол. II. 75.

Чаєня, -няти, с. Птенець пигалицы. *Чаєчку загнали, чаєнят забрали.* Рудч. Чп. 88. Ум. **Чаєнятко.**

Чаєчка, -ки, ж. Ум. отъ чайка.

Чаїний, -а, -е. Приналежашій пигалиць. *Видрав яець... двадцятєро качиних, одно чайне.* Чуб. II. 36.

Чаїник, -ка, м. Въ сказкѣ: птенець пигалицы. *Двадцять качиних дітей, а одно чайне. От чайник і каже...* Чуб. II. 36.

Чай, чаю, м. Чай. *Чай пити.* Рудч. Ск. Т. 33.

Чайка, -ки, ж. 1) Птица: пигалица, чибись, *Vanellus cristatus.* Большая Энциклопедія, XV. 153. *Вибірається, як чайка за море.* Ном. № 10964. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Рудч. Чп. 88. 2) Родъ запорожской лодки. *Тільки три чайки, слава Богу, отамана курінного, сироти Степана молодого сине море не втопило.* Шевч. 255. Ум. **Чаєчка.** Чуб. V. 763. *Замигтіло щось оддалік, ніби чорна чаєчка.* МВ. I. 141.

Чайма, -ми, ж. Парусь. *Встрѣчено лишъ въ фальсифицированной думѣ о походѣ князя язычника. Стали корабелі свої чайми підимать, як стадо лебедів вони од берега одпливали.* ЗОЮР. I. 176.

Чайний, -а, -е. Чайный. Полт.

Чайник, -ка, м. Чайникъ. Грин. III. 443. *Наливала вона чай, згинаючи свою білу руку, держачи чайник трьома пальцями.* Левиц. I. 294. Ум. **Чайничок.**

Чайня, -ні, ж. Чайная. Лохв. у.

Чайом, нар. *Притаившись. Там ся за смєречку чайом приховав.* Федьк. I. 98.

- Чакан, -ну, м.** = Рогіз. Чакан росте на лиманищах.
- Чаклій, -лія, м.** = Чаклун. Волч. у.
- Чаклування, -ня, с.** Колдованіє, колдовство.
- Чаклувати, -лую, -єш, гл.** Колдовать. *Та усе нишком, не хвалячись, чаклує.... Як усі полягають спати, а вона й вийде на двір та й махне рукою. Та куди махнула, туди і хмари пійдуть.* Кв. І. 204.
- Чаклун, -на, м.** Колдунь, чародій.
- Чако, -ка, с.** Киверь. *Ходить жовняр, ходить, в руках чако носить.* Гол. І. 135.
- Чала!** меж. Крик на лошадей: но! Балтск. у. См. **Ча.**
- Чалапати, -паю, -єш, гл.** 1) Шлепать по грязи. Желех. 2) Бѣжать рысью. Вх. Зн. 79.
- Чалапкати, -каю, -єш и чалапкотіти, -чу́, -тіш, гл.** = Чалапати. Желех. *Коні чалапкают.* Вх. Зн. 79.
- Чалапути, (-тів, м. ?).** Плохіє и безобразные сапоги или башмаки. Вх. Лем. 481.
- Чалий, -а, -е.** Изсѣра-коричневый (масть). *Тоді дав мені пан коня чалого.* Чуб. V. 1065. *Запряжу тобі чалу кобилу.* Грин. II. 281.
- Чалитися, -люся, -лишся, гл.** Вости компанію, водиться. *Хто їх зна, як вони живуть собі, ті шалопути і що вони собі роблять на бесідах. Я до них не чалюсь.* Павлогр. у. *Дениса хлопці побили за те, що він до них не чалиться.* Сквир. у.
- Чалітися, -ліюся, -єшся, гл.** Сѣдѣть. *Вже в тебе чаліється борода.*
- Чалка, -ки, ж.** Мѣсто разгрузки или окончательной стоянки плота (на Днѣпрѣ). Мнж. 180.
- Чамайдан, -ну, м.** Чемодань. О. 1861. IV. 157. *Через плечі чамайдан висить невеличкий.* Св. Л. 192. Ум. **Чамайданчик.** Стор. II. 84.
- Чамара, -ри, ж.** Верхняя одежда галицкаго мѣщанина, то-же, что и **капота** у него-же, но болѣе украшенная тесьмою и кистями и застегивающаяся висячими петлями. Гол. Од. 16.
- Чамаришок, -шку, м.** Раст. Murgicaria (Tamarix) germanica. Вх. Лем. 481.
- Чамбул, -ла, м.** Отрядъ конницы для набѣга, разъѣзда въ степи. *Чамбули гординські.* К. Дз. 68.
- Чамняний, -а, -е.** Проворный, ловкій, статный. Угор. *Чамняний хлопчище.* Гол. IV. 515.
- Чамур, -ра, м.** Растворъ извести съ пескомъ. Ананьев. у.
- Чапавка, -ки, ж.** Родъ рыболовнаго снаряда: небольшая сѣть, концы которой прикрѣплены къ двумъ обручамъ, связаннымъ вверху, гдѣ рыболовъ держитъ ихъ въ рукѣ, черпая сѣтью въ водѣ. Вх. Пч. II. 23.
- Чапайло, -ла, с.** = Блисканка. Вх. Пч. II. 12.
- Чапак, -ка, м.** Надсмотрщикъ за косарями. Вх. Лем. 481.
- Чапати, -паю, -єш, гл.** 1) Итти, медленно ступая со звукомъ. *Щось чапа.* Лохв. у. 2) Рвать, обрывать, напр. плоды съ дерева. Вх. Уг. 274.
- Чапаш, -шу, м.** = Стежка. *Ідіть цим чапашем.* Вх. Зн. 79.
- Чапелінка, -ки, ж. ?** *Ой украв я, мати, да chapelinku.* Чуб. V. 883.
- Чапіти, -пію, -єш, гл.** Плохо дѣлаться? *Пити вмів, а робота в його чапіє.* Ком. Пр. № 883.

- Чапкий, -а́, -е́.** 1) Усердный. *Се віл чапкий, значить, беручкий, добре береться тягти.* Павлогр. у. 2) Нечистый на руку. *Чапкий на руку сей чоловік.* Павлогр. у. 3) ? *Чапка дорога — боки нагріеш.*
- Чапко, нар.** 1) Усердно. 2) Скоро, поспішно. *Кладе чапко гроші в кистину.* О. 1861. XI. Кух. 23. Ум. **Чапкенько.** *Побіжу лиш, чапкенько попереду.* О. 1861. X. 23.
- Чапленя, -няти, с.** Птенець цапли. Ум. **Чапленятко.**
- Чаплин, -на, -не.** Цаплѣ принадлежащій. Желех.
- Чаплиїльно, -на, с.** Рукоятка къ сковороднику. Константиногр. у.
- Чаплия, -лії, ж.** 1) Сковородникъ, которымъ берутъ сковороду. *Кухарка чаплию вхопила.* Котл. Ен. 2) См. **Лук 3.**
- Чаплюра, -ри, ж.** = **Чапля.** Вх. Пч. II. 8.
- Чапля, -лі, ж.** Цапля, *Ardea.* Вх. Пч. II. 8. *Довгий, як чапля.* Ном. № 8623. *Нехай вас чапля розсудить.* Ном. № 4130.
- Чаполоть, -ті, чаполоч, -чі, ж.** Раст.: а) *Hierochloa borealis R. et Sch.* Анн. 167. б) *Calamagrostis epigeios Roth.* ЗЮЗО. I. 115, 176.
- Чапрак, -ка, м.** Чепракъ. Стор. II. 165.
- Чапуга, -ги, ж.** Раст. *Calamagrostis epigeios Roth.* ЗЮЗО. I. 115. См. **Чаполоть.**
- Чапуга, -ли, ж.** = **Чаполоть.** ЗЮЗО. I. 125, 176.
- Чапуга, -ри, ж.** = **Чапля.** Вх. Пч. II. 8.
- Чар, -ру, м.** Волшебное зелье. *Як поїхав козаченько ярмом, — перелита доріженька чаром.* Грин. III. 276. Во мн. ч.: **чари** — также еще и чары, колдовство, волшебство. Чуб. I. 94. *Ми його (капшучок) кочергою вигорнули із комори, думаючи, що то які чари.* Рудч. Ск. II. 144. *Дала вона якесь дання йому, якись чари чарувала.* МВ. П. 142. *А в мене чари, чари готові: білее личенько і чорні брови.* Мет. 6. Ум. **Чароньки.** *Мабуть я у тебе чароньків найвса.* Рудч. Чп. 181. *Що в мене чароньки — чорнії брівоньки.* Чуб. V. 221.
- Чара, -ри, ж.** Большая рюмка. *Гостю налив чару, а сам випив пару.* Ном. № 11564.
- Чардак, -ка, м.** = **Чердак.** МУК. I. 40.
- Чарівка, -ки, ж.** = **Чарівниця.** Ум. **Чарівочка.** *Що варе моя Оленочка, та чарівочка діє?* Федьк. Пов. 78.
- Чарівкий, -а́, -е́.** Чарующій. О, чорні брівки чарівкі. Волч. у.
- Чарівний, -а, -е.** Волшебный. *Я горілки не п'ю, а чарівної і потім.* Котл. МЧ. 453. *О моя радість, мій сон чарівний.* Шевч. 314.
- Чарівник, -ка, м.** Волшебникъ, колдунъ, очарователь. *Москаль на хитрощі підпився і видавав, мов він чарівник.* Котл. МЧ. 481.
- Чарівництво, -ва, с.** Волшебство, колдовство. Желех.
- Чарівниїцький, -а, -е.** = **Чарівничий.** К. (Желех.).
- Чарівниця, -ці, ж.** Волшебница, колдунья, очаровательница. *Живе на острові цариця Цирцея, люта чарівниця.* Котл. Ен. IV. 9. *Коли місяць в серп, то чарівниці ідуть на гряниці.* Ном. № 237. Ум. **Чарівничка, чарівниченька.** *Дівчинонько-чарівничко, сподобалось мені твоє личко.* Чуб. V. 351. *Ти, дівчино-чарівниченько, очарувала-сь мое личенько.* Чуб. V. 75.
- Чарівничий, -а, -е.** Волшебный, очаровательный, чарующій. К. Бай. 73. *Проказала вона сі слова чарівничі, — вони (молода й дружки) й выпорхнули вікном, одна по другій, тільки крильцями лупотять.* МВ. II. 67.

Чарівнічка, -ки, ж. Ум. оть чарівниця.

Чарівочка, -ки, ж. Ум. оть чарівна.

Чарка, -ки, ж. Рюмка. *Не кричи — налий чарку та й мовчи.* Ном. № 3493. **По чарці треба.** *Слѣдуєть выпить.* Ум. **Чаронька, чарочка.** Ном. № 11507.

Чаркува́ти, -ку́ю, -єш, гл. 1) Выпивать, потягивать. *Люде чаркували, плакали, обнімались.* Г. Барв. 240. *Парубки чаркують порційками аж любо.* Федьк. Пов. 11. 2) — **кого́.** Потчивать водкой и пр. кого. ХС. VII. 424.

Чаркуватися, -куюся, -єшся, гл. Выбивать. *Чаркуються, та все й пропивають.* Г. Барв. 290.

Чарові́на, -ни, ж. Волшебное питье, кушанье, отравка. *Не смій же ся, дівчинонько, з мене: найв я ся чаровини в тебе.* Гол. III. 164.

Чароді́нник, -ка, м. = **Чарівник.** Шух. I. 43.

Чаронька, чарочка, -ки, ж. Ум. оть чарка.

Чароньки, -ків, м. мн. Ум. оть чари. См. **Чар.**

Чарпати, -паю, -єш, гл. Черпать. Мнж. 193.

Чарстві́й, -а́, -е́. Черствый. *Чарствий хліб.* Рудч. Ск. I. 199.

Чарува́ння, -ня, с. Волшебство, колдовство. Ум. **Чаруваннячко.**

Чарува́ти, -ру́ю, -єш, гл. Колдовать, очаровывать. *Брала пісок з під білих ніжок, тебе чарувала.* Нп. *Дала вона якесь дання йому, — якісь чари чарувала.* МВ. II. 142. *А Наталя за всю челядь славилась красою, чарувала оченьками, личком і косою.* Мкр. Н. 4.

Чарупі́на, -ни, ж. = **Чарчина.** *Годилось би й випити. Ось давай лиш по чарупині.* Мир. ХРВ. 219. Ум. **Чарупинка.** *Вареної по чарупинці.* Сим. 231.

Чарупка, -ки, ж. Ячейка въ пчелиномъ сотѣ. Рк. Левиц.

Чарчина, -ни, ж. = **Чарка.** *Я випив ще одну чарчину.* Алв. 46. **Нашим усе чарчина ворочається,** — т. е. есть постоянные случаи выпить. Грин. I. 238.

Чаряпкати́ся, -каюся, -єшся, гл. Карабкаться, взбираться. *Стала баба чаряпкаться на дерево.* Грин. II. 231.

Час, -су, м. 1) Время, пора. Чуб. I. 4. *З того часу ставок чистий заріс осокою.* Шевч. В часі погоди бійся великої води. Ном. *Час приходить умірати, — нікому поради дати.* Нп. *Час-година упливає, страшний суд ся приближав.* Чуб. I. 220. *Нема в його часу ані година.* МВ. (О. 1862. III. 45). **Вічні часи.** Вѣчныя времена. *Дали їм Тамань на вічні часи.* О. 1861. XI. 32. **Час на час.** Ежечасно. *Бережи своєї душі час на час, бо несподівана смерть за плечима ходє.* Харьк. г. **Без часу.** Безвременно, раньше времени. *Ой я хора, хора, умру вам без часу.* Гол. IV. 483. **В час.** Вовремя. *Чи в час, чи ні, — діло розпочато.* Полт. **На час.** На время. *Пусти мене, отамане, хоть на час додому.* Нп. **З часом.** Черезь нѣкоторое время. *З часом у покійниці і того не стало.* Сим. 235. **Не за великий час.** Въ теченіє непродолжительнаго времени. *Не за великий час усе прогайнували.* Полт. **Одного́ часу.** Однажды. **По часі.** Спустия нѣсколько времени. *Я вас по часі покличу.* НВолын. у. *По часі зроблю, а тепер нема коли.* НВолын. у. **Про час.** На время, покамѣсть. *Най буде про час і така, навпослі я зроблю гарну.* Каменец. у. **Тим часом.** Тѣмъ временемъ, между тѣмъ. *Два годи любились вони дуже, — тим часом найшовся другий парубок, Іван, і відбив.* Рудч. Ск. **У вічний час.** На вѣчныя времена. *Віри християнської на поталу в вічний час не подайте.* АД. II. 14. **Яко́го часу?** Въ какое время? **Дай, Боже, час добрий!** Счастливой дороги! Ном. № 11368. 2) Въ значен.

нарѣчїя: пора. *Давно б час!* Котл. НП. 350. *Час їхати.* МВ. (О. 1862. III. 52). *Ой-годі ж мені за кінними братами уганяти, час мені козацьким ногам пільгу дати.* Дума. Ум.

Часок, часочок. Чуб. V. 52. *Приходь лиш, брате, на часок!* Гліб. *А жить так, Господи, хотілось! Хотілось любити хоть годочок, хоть часочок на світ подивитись!* Шевч. 327.

Часина, -ни, ж. Время, минута. Мет. 254. *У саму ту часину, як я побачився з Марком, її заручили.* Стор. М. Пр. 57. Ум. **Часинка.** МВ. II. 130. **Часиночка.** Чуб. II. 97. *Ні на часиночку не дав собі одпочинку.* К. ЧР. 313. *Забіг на часиночку до удови.* Рудч. Ск. II. 54.

Часловець, -вця, м. Часословъ. Левиц. I. 243.

Часний, -а, -е. 1) О работѣ: зависящій отъ времени, въ которое наиболее удобно дѣлать, напр. *копати канаву — часна робота*, такъ какъ для совершенія ея необходима хорошая погода, въ дождь копать нельзя. Лохв. у. 2) Своевременный (о родахъ). *Часна дитина.* НВолын. у.

Часник, -ку, м. 1) Чеснокъ, *Allium sativum* L. Чуб. I. 110. ЗЮЗО. I. 111. *Не їла душа часнику, то не буде й смердіти.* Ном. 2) — **гадячий.** Раст. *Sedum acre.* Шух. I. 22. Ум. **Часничок.**

Часниковий, -а, -е. Чесночный. Черк. у.

Часовий, -а, -е. 1) Временный. *Це лихо часове, — воно швидко минеться.* 2) Тотъ, которому пришло время. *Не вмірають старі, тільки часові.* Ном. № 7262.

Часок, -ску, м. Ум. отъ час.

Часом, нар. 1) Иногда, порой. *І в погоду часом грім ударить.* Ном. № 1965. 2) Въ случаѣ. *Часом моєї смерти, щоб ви знали, кого царювать поставить.* ЗОЮР. I. 174. *Случайно, случается. На руках понесуть тебе, щоб не вдарився часом об камінь.* Єв. Мт. IV. 6. *Так уже йому годить: щоб він не був голодний, щоб він часом гарячим не опікся.* Рудч. Ск. I. 11. **А він не прийде до нас часом? А быть можетъ и онъ къ намъ придетъ? А сам би він не зробив часом? Быть можетъ онъ самъ сдѣлалъ бы?**

Часопис, -су, м. Газета, періодическое издание. *Черніговський губернський часопис.* Ном. Передмова II.

Часочок, -чку, м. Ум. отъ час.

Частий, -а, -е. Частый. *Господи! пошли пчолам моїм зачати густії меди, жовтїї воски, частїї рої.* Чуб. I. 74. Ум. **Частенький.** *Засилай, посилай, серденьтко моє, частенькїї листи.* Мет. 24.

Частина, -ни, ж. Часть. *Марія добру частину вибрала.* Єв. Л. X. 42. *Частина її серця.* Левиц. I. 37. Ум. **Частинка, частиночка.**

Частити, чащу, -стищ, гл. = Учащати. Фр. (Желех.).

Частиця, -ці, ж. Частица. Ум. **Частічка.** *Він тоді взяв та одділив на Боже ім'я малу частичку.* Чуб. I. 144.

Частка, -ки, ж. 1) = **Частина.** 2) Частица Св. Даровъ. Шух. I. 234.

Часто, нар. Часто. *Затим вовк не линяє, що в кошару часто никає.* Ном. № 7208. *Часто й густо. Очень часто. Таких парубків часто й густо можна зостріти по наших хуторах та селах.* Мир. ХРВ. 4. Ум. **Частенько, частесенько.** *Вона частенько поглядала на Чайченка і на нас.* МВ. II. 95. *Вставай, сестро, ранесенько, поливай пісок частесенько!* Чуб. V. 976.

Частокїд, -ко́лу, м. Частоколь. ЗОЮР. I. 242. Чуб. VII. 392. *Біжи, коню, під новий двір, ой удар копитом об частокїл.* Чуб. V. 945. Ум. **Частокїльчик.**

- Частоко́листий, -а, -е.** Какъ частоколь сдѣланный. АД. I. 59.
- Часто́м, нар. = Часто.** *Ой як й узали вражі здобишники частом до нас доїздити.* Мет. 454.
- Частоніть, -ті, ж.** Родъ рыболовнаго сака изъ густой сѣти. Вх. Пч. II. 23.
- Часточка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ **частка**. *Мені буде часточка, тобі часточка і на церков часточка.* Чуб. II. 106. *Я свою вже часточку прожив, слава Богу.* Шевч. 2) Каждая изъ трехъ крошекъ хлѣба, бросаемыхъ въ миску съ кануномъ послѣ похоронъ, вечеромъ послѣ ужина. Мил. 170. 3) Частица св. Даровъ. *Як причащає хворого батюшка, так дивиться на часточку. Як потопне часточка, то хворий умре.* Грин. II. 25. 4) **Дати, подати на часточку.** Подать о здравіи, за упокой. *Дід подав на часточку за охвицерське здоров'я.* Г. Барв. 508. *Як сниться хто з померших, то треба на часточку дати, щоб очей не дерло.* Ном. № 287.
- Частува́ння, -ня, с.** Потчиваніе, угощеніе. *Яке частування, таке дякування.* Ном. № 7121.
- Частува́ти, -ту́ю, -еш, гл.** Потчивать, угощать. Грин. III. 528. *Як будуть частувать, так і ночувать.* Ном. № 11292. *А ну лишень, жінко, частуй любих гостей.* МВ. II. 171.
- Частува́тися, -ту́юся, -ешся, гл.** Угощаться, попивать. *Сидять пани рядами, частуються медами.* Чуб. V. 978. *Прийняли його за гостя, почали частуватись.* Г. Барв. 198.
- Частуха, -хи, ж.** Раст. *Alisma plantago* L. ЗЮЗО. I. 110.
- Часть, -ти, ж.** Часть. *Зо дна моря хвиля уставав, козацькі судна на три части розбиває.* АД. I. 197.
- Частюка, нар.** Часто. *Частюка їзджу до Ніженя.* Нѣжин. у.
- Часува́ти, -су́ю, -еш, гл.** Быть въ агоніи. *Уже й свічку засвітили, бо вже почала часувати.* Переясл. у. *Як чоловік часує, очі йому стануть ясні, як зеркало.* Мил. 165.
- Часунка, -ки, ж.** Корова, своєвременно случившаяся съ племеннымъ быкомъ. Вх. Зн. 79.
- Чата, -ти, ж.** 1) Отрядъ солдатъ, назначенный для стражи. *Жодна (пластунська) чата мусить обходити своє займище.* О. 1862. II. 64. *Прокинулась і сонна чати.* К. ЦН. 301. 2) Карауль, дозоръ. *Коли ж зустрічають ватагу козаків: теж ідуть на чати.* ЗОЮР. II. 104. **Стояти на чатах.** Стоять на часахъ.
- Чатина, -ни, ж.** Иглы хвойнаго дерева. Гн. I. 68. Вх. Лем. 481.
- Чатівні́к и чатовні́к, -ка́, м.** Караульщикъ, часовой. *Чатовники кресові запорозькі.* К. ЦН. 288.
- Чатівні́цький и чатовні́цький, -а, -е.** Сторожевой, караульный. *Чатівницька купа.* К. ЦН. 30.
- Чатки, -ток, ж. мн. ?** *Чатки-зачатки, де мої початки?* Ном. № 13125.
- Чатовий, -а, -е.** Сторожевой. К. ЦН. 223.
- Чатува́ння, -ня, с.** Карауленье, держаніе стражи, охраненіе. *Там, чувши про мое козакування, дають мені лани готові й луки, аби справляв грянишне чатування.* К. ЦН. 163.
- Чатува́ти, -ту́ю, -еш, гл.** 1) Сторожить, караулить. *Чатували козаченьки у зеленім гаю.* АД. II. 58. *Раз, чатуючи з десятком козаків у полі, потрапив був я у таку западню, що без їх як раз поліг би головою.* К. ЧР. 112. *Чатуємо на всі чотири вітри, по всіх могилах верховинах в полі горять сторожові огні, фігури.* К. ЦН. 169. 2) Подстерегать. *В кущах*

чатують на звірину. К. Іов. 87. На бесурмен у полі чатували. К. ПС. 8. 3) Поджидать, выжидать. Буде чатувати, доки вкраде. НВолын. у. Легіні зроблять дорогу від церкви та чатують, як яка дівка приходить. Федьк. Пов.

Чах! меж. = **Шам.** Аж тут чах! чах! — крадеться по під лісом молодичка, мов лисичка. Федьк. Пов. 39.

Чахати, -хаю, -єш, гл. Отламывать, отщеплять. Васильк. у. См. **Відчахнути.**

Чахлик, -ка, м. Рубаха, застегиваемая сзади. Вх. Лем. 481.

Чахниця, -ці, ж. Раст. *Linosisiris villosa* Dc. ЗЮЗО. I. 126.

Чахнути, -ну, -неш, прош. в. чах, гл. Чахнуть. Будеш сохнуть, будеш чахнуть, смертоньки бажати. Чуб. V. 422.

Чаховина, -ни, ж. = Чашовина. Лохв. у.

Чахо́нька, -ки, ж. Ум. отъ чахоня.

Чахо́ня, -ні, ж. Рыба: чехонь, *Polecus cultratus*. Браун. 27. Ум. **Чахо́нька.**

Чахрува́ти, -рую, -єш, гл. = Чаклувати. У нас люде його відьмаком називали: се, казали, він не гоїть, а чарує: йому нечиста сила пособляє. О. 1862. V. 110.

Чаша, -ші, ж. Чаша. По отченаші напиймося по чаші. Ном. № 11538. У руці Господній чаша, через край вино шумує. К. Псал. 172.

Чашечка, -ки, ж. 1) Ум. отъ чашка. Чашечка — воду пити. Ном. заг. № 155. 2) Ячейка въ сотахъ. Волч. у.

Чашина, -ни, ж. = Чашовина. Брацл. у.

Чашка, -ки, ж. 1) Чашка. Левиц. I. 433. 2) Въ прялкѣ для пряденія шерсти: «деревянный цилиндръ, вращающійся на желѣзной оси между столбиками зайчика; на этотъ цилиндръ накладывають безконечную веревку маховаго колеса, приводящаго въ дѣйствіе чашку». Вас. 153. Ум. **Чашечка.**

Чашовина, -ни, ж. Верхняя часть ярма, лежащая у воловъ на шеѣ. Рудч. Чп. 250. Чуб. УН. 405.

Чвак, -ка, м. Болѣзнь скота: копыта облазять, языкъ пухнетъ и облазить. Александров. у. Мнж. 123. Ящурь?

Чвакати, -каю, -єш, гл. Чавкать. Чвакають, як свині. Полт.

Чвалай, -лая, м. Неуклюжій, неотеса, вахлакъ. Борз. у. Рудч. Чп. 256. Вони не вчені, нічого не знають, чвалаями ходять, а бісів проводять. Ном. № 10457.

Чвала́ти, -лаю, -єш, гл. Тащиться, плестись. А вже мені, старенькому, без коня пропадати: не зможу я по степах чвалати. Мет. 444. І тільки що прийшли к воротам і в двір пустилися чвалать. Котл. Ен. III. 60. Москаль знає, куди чвалає, да ще питає. Посл.

Чвалем, нар. Галопомъ. Біжить кінъ чвалем. Каменец. у.

Чванитися, -нюся, -нишся, гл. Чваниться, важничать. Ном. № 14184. Було шляхта знай чваниться. Шевч. 130. Дарес тут дуже насміхався, собою чванивсь, величався. Котл. Ен. II. 15.

Чваніння, -ня, с. Чванство. Та у його трошки єсть чваніння. Новомоск. у.

Чванливий, -а, -е. Чванний, важний. Еней не милує чванливих. Котл. Ен. Часом по чванливому обличчу біжать слюзи дрібні. МВ. II. 154.

Чванливо, нар. Чванно, важно.

Чванство, -ва, с. Чванство. Вони мені аж обридли своїм чванством. Левиц. Пов. 129.

- Чвань, -ні, ж.** Чваньство. *Инчий смокче ту люльку з чвані.* Канев. у. *На що ся чвань пороссяча?* Ном. № 2533.
- Чванька, -ки, м. = Чванько.** *Ой чия то парубчина, ой чия то чванька? Закрасила мама штани, — він каже: китайка.* Чуб. IV. 480.
- Чванько́, -ка, м.** Чванный. *Чванько начваниться, а будько набудеться.* Ном.
- Чваньковитий, чванькуватий, -а, -е = Чванливий.** *Панич був теж чваньковитий ляшок.* Левиц. I. 495.
- Чвара, -ри, ж.** 1) Гроза, буря. *Козак не боїться ні хмари, ні чвари.* Ном. № 763. *Серед літечка зашумить-загуде не дай світа, чвара.* Макс. (1849). 61. 2) Смута, ссора, драка, война. *Бували й мори, й військові чвари.* Макс. (1849), 53. *Росказали кобзарі нам про війни і чвари.* Шевч. 365. 3) Чвара, об. *Надоѣдливыи челоуѣкъ.* Мнж. 194.
- Чвара́хнути, -ну, -неш, гл.** *Грохнуться, упасть.* *Чварахнув з коня додолу.* Константиногр. у.
- Чваркати, -каю, -еш, гл. = Цваркати 2.** Вх. Зн. 77.
- Чварснути, -ну, -неш, гл.** *Сказать на непонятномъ языкѣ.* *Жандарь чварснув до нього щось по німецькій.* Федьк. Пов. 70. *Чварснув по жидівській.* Вх. Зн. 77.
- Чваруватий, -а, -е.** Наклонный къ ссорамъ, сварливый.
- Чвати, чваю, -еш, гл. 1) = Цькувати.** *Не раз, не два псами чвали.* Гол. III. 184. 2) **Чває один на другого.** *Їдкими словами уязвляють другъ друга, ругають.* Фр. (Желех.).
- Чвертівка, -ки, ж.** Посуда въ четверть ведра. *Кінву-чвертівку в руки вхопи та в льох убіжи, та вісім бочок мина, а з дев'ятої поганого пива наточи.* ЗОЮР. I. 203.
- Чвертка, -ки, ж.** 1) Мѣра длины: четверть аршина. *Чвертку плису купила.* Харьк. г. 2) Мѣра сыпучихъ тѣлъ: четверть (см. уменьш.). См. **Чвіртка.** 3) Мѣра жидкости: четверть штофа. Шевч. 242. 4) Мѣра вѣса: четверть пуда. *Оце чвертку соли купив, то за неділю й нема.* ЗОЮР. I. 9. 5) Мѣра землі. *Найняв він собі... виорать чвертку.* Грин. I. 188. 6) Четвертушка бумаги. 7) Половина задней части мясной туши. 8) = **Гара 1.** Харьк. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Чверточка.** *Ори, синку, цю долинку, посіємо пшениченьку; з колосочка щоб жмінечка, а з снопочка — щоб чверточка.* Чуб. III. 451.
- Чвертувати, -тую, -еш, гл.** Четвертовать. *Він не хоче робити, хоч ти його чвертуєш.* Борз. у. *Най ся ляхи не збиткують, мое тіло не чвертують.* Лукаш. 115.
- Чвертуха, -хи, ж. = Чвертка 3.** *На потуху випийте чвертуху.* Ном. № 11543.
- Чверть, -ти, ж.** 1) Четверть. *Чверть локтя завдожки.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 106). *Шертъ-верть, бери чверть — вийшло рокове.* Ном. № 217. 2) **У чверті рубати.** Четвертовать. *Вони ж його а ні били, ні в чверті рубали, тільки з його молодого живцем серце взяли.* Грин. III. 590.
- Чверщок, -шка, м. = Цвіркун.** Вх. Лем. 482.
- Чвир, -ру, м.** 1) Гарь въ трубокѣ. Мил. М. 75. 2) Родъ водки: полугарь, 3) Отброски при сахарномъ производствѣ. Харьк. г.
- Чвірк, -ка, м.** Остатокъ послѣ перегонки спирту. Котл. Ен. Слов. 30. *Тоді від мене візьмеш чвирк, — тогда я тебѣ ничего не дамъ.* Котл. Ен. I. 9.
- Чвиркати, -каю, -еш, одн. в. чвиркнути, -ну, -неш, гл.** 1) Плевать, плюнуть. 2) Брызгать, брызнуть. *Кров так і чвиркнула вгору.* Грин. II. 97.
- Чвіря, -рі, ж.** Ненастье. *До сього часу, спасибі Богові, у городі сухо, бо не було ще чвірі.* О. 1862. X. 117.

- Чвіртка, -ки, ж. = Четвртка 2.** Чуб. II. 51. *Дав йому чвіртку жита.* Чуб. II. 50. Ум.
- Чвірточка.** *Дай мені чвірточку жита, нехай жінка спече хліба, бо нема чого їсти.* Чуб. II. 50.
- Чво́хнути, -ну, -неш, гл.** Шлепнуться, ударить. Чуб. VII. 576.
- Чвохтіти, -хчу, -тиш, гл. = Чавкати = Чв'якати 2.** *Отут по весні мокро так було, що як ідеши, то так і чвохтять.* Волч. у.
- Чв'якати, -каю, -еш, гл.** 1) Чавкати. *Свині чв'якнули.* Також то-же, что и **плямкати.** *Пити хоче, і ніхто їй не дасть, тіки ротом чв'яка.* Чуб. II. 294. 2) Говориться о звукѣ воды, вытѣсняемой ногой изъ подѣ обуви или изъ дырявой обуви. См. **Чвохтіти, чв'якотіти.** *Коли б його постолити мокро так не чв'якали.* Г. Барв. 22.
- Чв'яхкотіти, -кочу, -тиш, гл. = Чв'якати 2.** *Вода в його чоботях чв'яхкотіла.* Мир. Пов. II. 45.
- Чеберхнути, -ну', -неш, гл.** Пырнуть (ножемъ). Лохв. у.
- Чеберчати, -чу', -чиш, гл.** Звенѣть, бречать. Вх. Лем. 482. *Коса чеберчит.*
- Чеберячка, -ки, ж.** Родъ танца? Особый способъ выпиванія? См. **Чабарашки, чиберачки.** *Оттакі чеберячки! Ном. № 12482. Добре жилось і весело пилось, дак оціми чарочками пили наші діди з бабами чеберячки, приспівуючи: «Чеберячки! Коло чеберячки припадаєм рачки. А чи її вип'єм, а чи її вилем, — чеберячки!» Та візьме з помосту чарочку, та й мусить випити не розливши, а чарочку через голову перекине, не приймаючи за неї рукою.* Г. Барв. 179 — 180. *Довго справляли діди з бабами чеберячку, аж поки так джбана вицідили.* Г. Барв. 183.
- Чебрець, -цю', м.** Раст.: а) *Thymus Serpyllum* L. ЗЮЗО. I. 176. б) *Thymus vulgaris*. Анн. 355. *Заросла могила травою та чебрецем.* Левиц. I. 76. б) — **лісовий.** *Theucrium Chamaedris* L. ЗЮЗО. I. 176.
- Чебрик, -ку, м. = Чебрець.** а). Мкр. Г. 38. *Знати Марусю, знати, у котрій вона хаті, чебриком осипана, калиною уतिकана.* Мил. Св. 62.
- Чебриця, -ці, ж.** Родъ растенія. *Торох, торох, сію горох, — вродила чебриця.* Мил. 70.
- Чебчик, -ку, м. = Чебрик.** ЗЮЗО. I. 176. Грин. III. 495.
- Чеверниця, -ці, ж.** Насѣк. *Rugochroa coccinea*. Вх. Пч. 1. 7.
- Чеверногий, -а, -е.** Косолапый, съ кривыми ногами.
- Чевріти, -рію, -еш, гл.** Чахнуть, хирѣть. *Чевріє дитина.* Змієв. у. *Просо че росте, зовсім пожовкло, тільки чевріє.* Рк. Левиц.
- Чев'ядіти, -дію, -еш, гл.** Хирѣть, болѣть. *Не кошеня чогось усе чев'ядіє.* Борз. у.
- Чезнути, -ну, -неш, гл.** Исчезать. Желех.
- Чей, нар. = Ачей.** Гн. II. 22. *Ой час же нам з застілля, та чей же нам місяць засвітить.* Гол. IV. 539.
- Чек.** Въ выраженіи: **на чеку.** *На сторожѣ. Треба було жити як на чеку: боялась його сама одна стрінутти.* МВ. II. 194.
- Чека́ння, -ня, с.** Ожиданіє. Чуб. I. 301.
- Чекарь, (ря, м? рі, ж?).** Маленькія дѣти. Борз. у. *Чекарь так дякує після їжі, як нема старших і найпаче, як у кожного був свій хліб.* Ном. № 12079.
- Чека́ти, -каю, -еш, гл.** Ждать, подождать. *Два третього не чекають.* Ном. № 11955. *Чекай-но, чекай! прийде нитка до клубочка, не вхитруєшся.* Ном. № 4092. *Як би на вас чекав, то досі вмер би.* Чуб. I. 272.

Чекіт, -кота, м. Пт. *Lapius excubitor*. Вх. Пч. II. 12.

Чекман, -на, м. Короткій кафтанъ галицького міщанина. Гол. Од. 17. См. **Чекмінь**.
Ми ся звихали, все село звоювали, чекмани поросили, на весілля спросили. Грин. III. 511.

Чекмінь, -ня, м. Родъ верхней длинной одежды у мѣщанъ. О. 1862. VIII. 33. *Одітий він був по міщанському: у довгому сукняному чекмені, що спадав аж до самих чобіт.* Мир. Пов. II. 50. *То прийшов хтось незнакомый в плисовім чекмені.* Мкр. Н. 26. См. **Чекман**.

Чекота́ти, -кочу́, -чеш, гл. Стрекотать. (Птах) як стане чекотати. Драг. 334.

Чекуша, -ші, ж. Родъ дерев'яного молотка, которимъ б'ють рибу, б'ющуюся на крючкѣ. МУЕ. I. 41, (Добруджа).

Челенко, -ка, с. и челенок, -нка, м. Вѣ пальцѣ: кость, суставъ. Вх. Лем. 482.

Челепати, -паю, -єш, гл. = Чалапати.

Челестник, -ка, м. = Челюстники. Радом. у.

Челлєний, -а, -е = Черлений. *Челлені чоботята.* Гол. IV. 513. *Ягідки челлені.* Гол. IV. 514. *Дівчино, дівчино, челлена калино.* Гол. III. 404.

Чельний, -а, -е = Чільний.

Челюсти, -тів, м. мн. Устье кухонной печи, дугообразное отверстие между припічком и самою внутренностью печи. Вас. 193. Чуб. VII. 381. Мир. Пов. II. 76. *Або горілочку пили... під челюстами запікану.* Котл. Ен. III. 63. *Залітали невеличкі гискорки по чорних челюстах печі.* Мир. Пов. I. 115.

Челюстники, -ків, м. мн. = Челюсти. Черниг. у. См. **Челестник**.

Челяда, -ди, ж. = Челядь. *Ой де ж се ти, козаченьку, з криниці вмивався, — між усію челядою мені сподобався.* Мил. 115. Ум. **Челядонька.** *Там гуляла челядонька молода, а між того челядою Петрика нема.* Грин. III. 541.

Челядин, -на, об. 1) Взрослый сынъ, взрослая дочь. О. 1861. XI. Кух. 37. Мил. 159. *Бо чумак, бо чумак, бо чумацька дитина, — на те й мати вродила, щоб дівчина любила хорошого челядина.* Рудч. Чп. 184. *Да молодая дівчинонька челядин да вирвала орішечок як один.* Грин. III. 625. *Вона ті да й уродила — хорошого челядина.* Маркев. 143. 2) = **Челядник.** Вх. Зн. 79.

Челядина, -ни, ж. 1) Взрослая дочь, дѣвушка. *Ой тепер же я Не дівка, тепер я в батька не дитина, не дитина та й не челядина.* Грин. III. 271. *В мене личко — як яблучко, тепер як калина, як вийду я на улицу, — мила, любя челядина.* Чуб. V. 12. 2) Жєнщина. Шух. I. 239, 32. *Пішла бідна вдова подовж улонькою да зустрілася із сусідонькою: «Ах, сусідо, сусідо, молода челядино, та чужая чужанино, прийми мене до смерти жити!»* КС. 1884. I. 32. Ум. **Челядинонька.** Грин. III. 538, **челядиночка.** Мил. Св. 17. **Дівчина-челядиночка.** Мил. 88.

Челядинець, -нця, м. = Челядник. *Твій челядинець великого стоїть: він уміє Богу молитись і мене навчив.* ЗОЮР. I. 48.

Челядинка, -ки, ж. = Челядниця.

Челядинонька, -ки, ж. Ум. отъ челядина.

Челядинський, -а, -е. Жєнській. Шух. I. 123.

Челядка, -ки, ж. 1) = **Челядниця.** *Вже й челядка у його, і наймит.* О. 1861. IX. 74. 2) Ум. отъ челядь. Ум. **Челядонька, челядочка.** *А Савиха молодая вікном утікала, на молоду челядоньку спільна поглядала: — хапай, хапай, челядонько, малую дитину, будеш жити, панувати, коли я не згину.* Чуб. V. 967. *Була собі челядочка Домна.* Чуб. V. 704.

- Челядний, -а, -е.** Слугамъ принадлежащій, свойственный. Желех. **Челядна хижа.** Кухня. Вх. Уг. 274.
- Челядник, -ка, м.** Слуга, наемный работникъ. Драг. 162. Ном. № 10318. *Як бутъ поганим хазяїном, так краще гарним челядником.* Грин. II. 309. *Одягаєшся, як попів челядник.* Ном. № 11167. Ум. **Челядниченько.**
- Челядникувати, -кую, -еш, гл.** Служить, быть слугой, наемнымъ работникомъ.
- Челядницький, -а, -е.** Прилежащій, свойственный слугъ, работнику.
- Челядниця, -ці, ж.** Служанка, наемная работница. *Назову я тебе наймишкою або челядницею, — грїх мені буде.* Чуб. V. 847.
- Челядно, нар.** 1) Много женщинъ. Желех. 2) Много слугъ. Желех.
- Челядонька, челядочка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ челядь. 2) Ум. отъ челядка.
- Челядський, -а, -е.** Прилежащій, свойственный молодежи. *Челядські пісні.* Мил. 62, 63.
- Челядь, -ди и -ді, ж.** 1) Молодежь, молодые люди и дѣвушки. Рудч. Чп. 256. *А Наталя за всю челядь славилась красою.* Мкр. Н. 4. **Ходити між челядь.** Бываютъ въ собранія молодежи. Мил. 171. *На свадьбѣ челядь — это участники свадьбы изъ молодежи. Брязнули ложечками ще й тарілочками: Марусина челядь сідає вечерять.* МУЕ. I. 135. (Полт.). 2) Женщины (дѣвушки и замужнія). Шух. I. 31. Въ томъ-же значеніи употребляется: **біла челядь.** *Коли турки воювали, білу челядь забірали.* АД. I. 86. *Ні в чім буде між білу челядь піти погуляти.* АД. I. 109. 3) Слуги, прислуга, домочадцы. *Раз поїхав той князь на полювання, да й одбивсь у пуці од своєї челяди.* К. Оп. 7. *Попівський хліб роспірає челяді бік.* Ном. № 10337. *Дворова челядь.* Стор. Ум.
- Челядка, челядонька, челядочка.** *А за сим словом бувай же здорова, не сама собою, з отцем і маткою, із своєю челядкою.* Чуб. III. 299. *Усю челядоньку порозбужала.* Мет. 242. *Була челядонька, та вся заміж вийшла.* Грин. III. 174.
- Чембор, -ра, м.** Подушелковая цвѣтная лента, которой опоясываются сверхъ пояса крестьянки въ стрыйскомъ у. Гол. Од. 71. *Винесемо із гор шовку дівкам на чембори.* Гол. IV. 4 58.
- Чемер, -ра, м.** 1) Хохоль. *Взяв він його добре за чемер.* Борз. у. 2) мн. ? Внутренности? *Уночі не їв, так йому чемері затягло.* Ном. № 12140. См. **Чемір.** 3) Болѣзнь лошадей. Чуб. I. 57.
- Чемера, -ри, ж.** = **Чамара.** Желех. *На чемері собольовій золоті шнурки.* Млак. 65.
- Чемери́с, -са, м.** ? Чемерис, чемерис, чом дівочок не любиш? Гол. I. 325.
- Чемериця, -ці, ж.** Раст. а) — **біла.** *Veratrum album L.* ЗЮЗО. I. 140. б) — **жовтава.** *Veratrum Lobellianum.* Шух. I. 20. в) — **чорна.** *Veratrum nigrum L.* ЗЮЗО. I. 140.
- Чемерівка, -ки, ж.** Настойка на **чемериці.** *Будем пити мед-горівку, а потому чемерівку.* Чуб. V. 715.
- Чемерка, -ки, ж.** 1) Родъ верхней одежды у мужчинъ съ таліей и со сборками сзади (изъ черкасины или подобной матеріи). КС. 1893. V. 279; XII. 447. *Погонича вбрали в городську чемерку і в широчезні шаравари.* Левиц. I. 410. 2) = **Чамара.** Гол. Од. 16.
- Чемерчина, -ни, ж.** = **Чемерка.** *Чемерчина по коліна, що дівчина шила.* Грин. III. 177.
- Чемір, -ру, м.** Боль въ животъ. *Як проголоднітий з'їст дашто нарешні, то дістане чемір.* Вх. Уг. 274. См. **Чемер.**
- Чемесити, -шу, -сиш, гл.** Давить, выдавливать, топтать. Угор.

Чемліт, (-ту?), м. = **Чемерка 1.** КС. 1893. XII. 447.

Чемний, -а, -е. Вѣжливый, учтивый. *На тім стільчику чемний молодець на гуслі грає, красно співає.* Чуб. III. 274.

Чемність, -ности, ж. Вѣжливость, учтивость. Желех.

Чемно, нар. Вѣжливо, учтиво.

Чемса́ти, -шу́, -шеш, гл. Лупить (кору). Угор. См. **Чимсати.**

Чемчикува́ти, -ку́ю, -еш, гл. = **Чимчикувати.** *А ну, пора чемчикувать, возьми на плечі з хлібом клунок.* Котл. Ен. III. 23.

Ченець, -нця, м. = **Чернець.** *Роспроклятий ченець, що видумав чіпець.* Грин. III. 461.

Ченцювати, -цюю, -еш, гл. Монашествовать.

Ченчик, -ка, м. Ум. отъ чернець.

Ченчух, -ха, м. Родъ растенія. *У діброві ченчух усіяла: ой як я піду за нелюба, не цвіти, ченчух, у діброві.* Рк. Макс.

Ченш, -ші, ж. = **Чинш.** *Даси два рублі ченші посесорові.* ЗОЮР. I. 143.

Ченшовий, -а́, -е́ и пр. См. **Чиншовий и пр.**

Чень, нар. = **Чей.** *Біда, та що робити? Треба біду тишити, чень і біді колись кінець буде.* Фр. Пр. 41.

Чепа, -пи, ж. Предметъ на днѣ рѣки или пруда, за которий зацѣпиться можетъ сѣть, удочка, — напр. корень, столбъ. *Туди не закидай невода, там чепа.* Днѣпръ.

Чепак, -ка, м. Чепецъ. *Чужій жоні чепак купив, а своїй емь забив.* Гол. IV. 493. Ум. **Чепачок.** Гол. IV. 403.

Чепарити, -рю, -риш, гл. Распяливать, корячить. Угор.

Чепаритися, -рюся, -ришся, гл. Раскарячиваться. Угор.

Чепати, -паю, -еш, гл. 1) = **Чіпати.** Мет. 15. 2) Свѣшиваться. *На його матері намітка до кірок чепає.* Г. Барв. 86,

Чепачок, -чка, м. Ум. отъ чепак.

Чепелик, -ка, м. 1) Ум. отъ чепель. 2) Складной ножъ, привѣшенный у мужчинъ на поясъ. Гол. Од. 60. 3) Родъ ножа изъ обломка косы съ мелко насѣченными клинообразными зубьями, употребляемый решетниками для разщепленія лыка. Вас. 175.

Чепелина, -ни, ж. = **Чепель.** *Ой украв я чепелину, ненька каже: здається, сину.* Гол. I. 168.

Чепель, -ля, м. Ножъ съ отломленнымъ концомъ. Ум. **Чепелик.** *Чики-чики чепелики зарізали рака.* Козелец. у.

Чепельгати, -гаю, -еш, гл. Пилить (ножемъ). *Годі тобі чепельгати!*

Чепеля, -ляти, с. = **Чепелик.** *Дурному теляті не давай чепеляти, бо заріжеться.* Чуб. I. 297.

Чепеляти, -ляю, -еш, гл. Плохо играть. *Музика чепеляє, да так, каже, нешпетно.* Рудч. Ск. I. 75.

Чепера, -ри и чеперга, -ги, ж. = **Розсоха 1.** Вх. Зн. 80.

Чеперуха, -хи, ж. = **Чепера.** Вх. Уг. 274. Ум. **Чеперушка.**

Чепецъ, -нця, м. 1) = **Очіпок.** Гол. Од. 50. Kolb. I. 38. *Чув же я вісти і про тебе, молода Марусечко: да купують чепці й кибалочки да на твою головоньку.* Маркев. 118. 2) Сѣтка, связанная изъ снурковъ на головѣ у замужнихъ мѣщанокъ. Гол. Од. 26. Гол. Од. 59.

3) Второй желудокъ жвачныхъ. Вх. Уг. 274. 4) Сальникъ. Харьк. г. Ум. **Чепчик**. Грин. III. 462.

Чепиргач, -ча, м. = **Кажан**. Вх. Лем. 482.

Чепіга, -ги, ж. 1) Въ плугѣ: деревянная рукоятка или двѣ. Вас. 199. Чуб. VII. 398. Шух. I. 165. *На новосілля берись, а за чепігу держись*. Ном. № 10121. 2) и мн. Созвѣз. Оріонъ (?) Ком. I. 49. Мнж. 148.

Чепілик, -ка, м. = **Чепелик**. *Взяв ножик чепілик та й відтяв паличку*. Гн. II. 25.

Чепіль, -ля, м. Обыкновенный ножъ съ деревяннымъ черенкомъ. Вх. Зн. 27. Такой-же ножъ, преимущественно старый съ отломаннымъ концемъ. Харьк. См. **Чепель**.

Чепірнатий, -а, -е. Бахромистый, раздѣленный подобно перьямъ. Вх. Пч. I. 15.

Чепія, -пії, ж. = **Чепіга 1**. Чуб. V. 698.

Чепкий, -а, -е. 1) Ловкій, аккуратный. 2) Цѣпкій. *Чепкий як рябець*. Мнж. 163. Ум. **Чепкенький**. *Вона в нас чепкенька дівчина*.

Чепко, нар. Ловко, опрятно, аккуратно, красиво. *Треба чепко ходити, будуть хлопці любити*. Чуб. I. 246. *А таки свині чепче за тебе їдять: скільки понакришував та понакидав*. Київ. у.

Чеплія, -лії, ж. = **Чаплія**.

Чепляти, -ляю, -єш, гл. Прицѣплять. *Дячиха чорна, чорна, хоч чепляй на спину веретена та в циганське шатро*. Левиц. ПЙО. I. 371.

Чеплятися, -ляюся, -єшся, гл. Цѣпляться. Чуб. I. 59. *Довгою косою за гілля чепляється*. МВ. II. 65.

Чепрага, -ги, ж. Аграфъ, застежка, пряжка съ украшеніями (для пояса, ожерелья и пр.). Шух. I. 275, 282, 130, 133.

Чепуляти, -ляю, -єш, гл. Игти, хромая. Вх. Пч. I. 15. Вх. Зн. 79.

Чепуристій, -а, -е. Любящій опрятность, щеголеватый. *Не знаю, чи добре тобі, дочко, буде в цієї чепуристой свекрухи?* Левиц. КС. 107.

Чепури́ти, -рю́, -ри́ш, гл. Прихорашивать.

Чепуритися, -рю́ся, -ри́шся, гл. Прихорашиваться. Чуб. V. 860. *Чепуриться, наче на весілля*. Ном. № 11211.

Чепури́сть, -рости, ж. Аккуратность, опрятность, красота. *Гарно вас, паничу, хтось підстриг; ззаду така чепури́сть, аж любо дивитися*. Харьк. у.

Чепурка, -ки, ж. Чистеха, опрятная женщина. Сим. 131. См. **Чепуруха**.

Чепуркуватий, -а, -е. Прихорошенный, прикрашенный. *Охотнійше почали наші хлоп'ята слухати бурлацьке юродство Котляревського, аніж чепуркувату карамзинщину*. К. (Хата. VIII).

Чепурний, -а, -е. Аккуратный, чистый, опрятный, красивый. Рудч. Ск. I. 131. *Учу й прясти, чепурною хазяйкою бути*. Г. Барв. 435. *Хороша та чепурна, як тая лебедя*. МВ. II. 76. Ум. **Чепурненький, чепурнесенький**. *Чепурненька, як мазничка*. Ном. № 11268. *Юпочка рабенька й сама молоденька, да яка ж хорошая, яка чепурненька!* Макс. (1849), 64.

Чепурніти, -нію, -єш, гл. Становиться красивѣе.

Чепурно, нар. Аккуратно, опрятно, красиво, хорошо. Левиц. I. 331. Ум.

Чепурненько, чепурнесенько. *Стара бабуся одягнена чепурненько*. Левиц. I. 172.

Шия ж білесенька, білесенька, от як би з крейди чепурненько вистругана. Кв. Вклонилось і привітало мене чепурненько. МВ. І.

Чепурун, -на, м. Опрытний человекъ; франтъ. Дід Омелько такий вже чепурун був, що й соломинка даремно не валялась. О. 1862. VIII. 15.

Чепуруха, -хи, ж. 1) Опрытная женщина; франтиха, щеголиха. НВолын. у. Латин дочку мав чепуруху, проворну, гарну і моргуху. Котл. Ен. IV. 15. См. **Чепурка**. 2) Большая рюмка. Здрігнувсь, мов випив чепуруху. Котл. Ен. V. 72. Ум. **Чепурушка, чепурушечка**. Гарна баба, любя баба, чепурушка! Г. Барв. 498.

Чепчик, -ка, м. 1) = **Чепчик**. Левиц. Пов. 97. Мил. М. 32. 2) Ум. отъ **чепець**. 3) Сорочка, въ которой иногда родится ребенокъ. (КС. 1893. VII. 76) или животное. (Богод. у.).

Черв, -ва, м. 1) Червь. Въ этомъ значеніи употребляется, кажется, лишь во мн. ч., а единств. ч. замѣняется словомъ червак. Не що черви, що ми їмо, а то що нас їдять. Ном. № 7232. 2) Соб. Личинки пчель. Черв в уліях з студені і з браку пожитку погинув. Гн. II. 31.

Черва, -ви, ж. соб. 1) Черви. Одколи як тепло вже стало, а гусені нема, черви зовсім так мало. Греб. 365. 2) Личинки пчель. 3) Мозговые глисты у овецъ.

Червак, -ка, м. 1) Червякъ. Мнж. 194. Усолодився, як червак у хріні. Ном. № 12245. 2) — лихий. Гадюка черная. Вх. Зн. 79. Ум. **Червачок**.

Черваковий, -а, -е. 1) Принадлежащій червю. 2) Изъѣденный червями. Желех.

Черваковитий, -а, -е = Червивий. Черваковитий оріх. Вх. Лем. 482.

Червачок, -чка, м. Ум. отъ червак.

Червеный, -а, -е = Червоний. Угор. Червене вино. Гол. II. 712. Вільха черевна. Гн. I. 26.

Червеніця, -ці, ж. 1) Насѣк. Ruythacoa coccinea. Вх. Пч. II. 27. 2) Родъ красной гливы. Вх. Лем. 482.

Червеніти, -нію, -єш, гл. Краснѣть. Угор.

Червенобѣчка, -ки, ж. Порода грушъ. Вх. Уг. 274.

Червенодупец, -пца, м. Пт. Rusicilla phoenicura. Вх. Уг. 275.

Червень, -вня, м. 1) = **Червецъ 1**. 2) = **Червецъ 2**. Вх. Пч. I. 5.

Червеньяк, -ка, м. 1) Пт. Erythacus rubecula. Вх. Уг. 275. 2) Пт. Lusciola rubecula. Вх. Пч. II. 12. Ум. **Червеньячок**.

Червецъ, -вця, м. 1) Мѣсяць іюнь. Так земна вісь нахилється північним кінцем до сонця аж до десятого червця. Дещо. (Въ этомъ знач. удареніе на 1-мъ слогѣ: червецъ). 2) Кошениль, Coccus cacti. МУЕ. III. 165. Польская кошениль, Coccus polonicus. 3) — **вцю**. Шелкъ, окрашенный кошенилью. 4) Кровь изъ дѣвственной плевры. Маркев. 141. 5) Раст. Potentilla argentea L. ЗЮЗО. I. 132.

Червивий, -а, -е. Съ червями, червивый. Уродиться ж дріпа, мов червива ріпа. Ном. № 8199.

Червивіти, -вію, -єш, гл. Червивѣть. Черк. у.

Червити, -ся, -влю, -ся, -виш, -ся, гл. О насѣкомыхъ: выплаживать, класть яички. Матка червиш. Вх. Зн. 79.

Червиця, -ці, ж. Насѣк. Coccus ligniperda. Вх. Пч. I. 5.

Червишник, -ка, м. 1) Мѣсто, гдѣ есть червь? черви? Поможи мені, Мати Божа, сі зуби зашептати, із під їх черви викликати. Черви, червишники! і не я їх викликаю....

(Заговоръ отъ боли зубовъ). Мил. М. 77. 2) Раст. *Potentilla argentea* L, котрымъ лѣчать скоть отъ червей. Борз. у. ЗЮЗО. I. 132. См. **Червецъ 5, червчик, черчик.**

Червінець, -нця, м. Червонецъ. *Червінець хоць маленький, але важкенький.* Ном. № 1386. Ум. **Червінчик.** *Червінчики бряжчать.* Гліб.

Червінка, -ки, ж. 1) Кровавый поносъ, дизентерія. Угор. Галиц. 2) Брюшной тифъ. Вх. Зн. 79. 3) Родъ рыбы: *Leuciscus-erythrophthalmus*. Вх. Пч. II. 19.

I. Червінь, -вені, ж. = **Червінька.** Шух. I. 262, 263.

II. Червінь, -веню, м. Румянець. Встрѣчено только у Щоголева: *Я бачу неміч, блідий вид і щоки червінем покриті.* Щог. Сл. 17.

Червінька, -ки, ж. Охристое коричнево-красное красящее вещество (для глиняной посуды). Вас. 182.

Червіньковий, -а, -е. Коричнево-красный (о цвѣтѣ глиняной посуды). Вас. 184.

Червіти, -вію, -еш, гл. Болѣть. Мнж. 194.

Черво, нар. Красно. *Сонце сіда черво.* Мнж. 194.

Червонастий, -а, -е = Червонястий. Херс.

Червоний, -а, -е. 1) Красный. *Червона калина. І червоні чоботи мулять.* Ном. № 1998. 2) Какъ существ. Червонецъ. О. 1862. IV. 18. Грин. III. 516. *Ой викинув пан Каньовський на стіл сто червоних.* Чуб. V. 428. Ум. **Червоненький, червонесенький.** *Червоненькі черевички.* Рудч. Ск. I. 16. См. **Червеный, черлений, челлений.**

Червоніти, -ню, -ніш, гл. Окрашивать въ красный цвѣтъ. *Сонце хвилю червонить.* Шевч. 62.

Червоність, -ности, ж. Краснота. Желех.

Червоніти, -нію, -еш, гл. Краснѣть. *Мак червоніє.* МВ. I. 81. *Небо, палаючи, почина червоніти.* МВ. II. 65.

Червоно, нар. Красно. *Сонечко за гору пада, блищить вода червоно.* МВ. II. 75.

Червонобокий, -а, -е. Краснобокій. *Вийняв здорову дулю червонобоку... і подає дівчині.* Св. Л. 204.

Червоноверхий, -а, -е. Съ краснымъ верхкомъ. *Шапки червоноверхі.* Морд. Он. 58.

Червоновидий, -а, -е. Краснолицый, румяный. Черк. у. Левиц. Пов. 297.

Червоногрудий, -а, -е. Съ красною грудью (о птицѣ, напр. снигирѣ). Греб. 390.

Червоножовтий, -а, -е. Красно-желтый, оранжевый. *Червоножовтий лист (в-осени).* Щог. Сл. 108.

Червонозолотий, -а, -е. Золотисто-красный. *Горобина раскинула зелений намет і рясно на їй ягід червонозолотих.* МВ. I. 156.

Червонокрилий, -а, -е. Съ красными крыльями. Желех.

Червонолиций, -а, -е = Червоновидий. *Перекупка, як жар червонолиця.* МВ. I. 23. *І з туману, як кажуть, стала виглядати червонолиця Діана.* Шевч. 576.

Червономордий, -а, -е. Красномордый, краснорожій. *Червономордий пан.* Левиц. ПЙО. I. 377.

Червононогий, -а, -е. Красноногий. Желех.

Червонопикий, -а, -е = Червономордий. *Червонопикий ксьондз.* К. ЦН. 306.

Червонорожевий, -а, -е. Алый. *Цвіт королеви схилив свою головоньку червонорожеву.* Шевч. 355.

Червонуватий, -а, -е = Червонявий. *Червонуватий світ.* Левиц. I. 120.

- Червонюк, -ка, м.** Родъ красного съѣдобнаго гриба. Вх. Зн. 79.
- Червоню́х, -ха, м.** Снигирь. Вх. Пч. II. 11. См. **Снігур**.
- Червонявий, червонястий, -а, -е.** Красноватый. *Одлиск червонястий майнув по білих стінах.* Левиц. I. 26.
- Червотока, -ки, ж.** 1) Насѣк. Anobium. Вх. Пч. I. 5. 2) Изъѣденный червями. *Сироїжки такі тобі червотоки.* Кролев. у.
- Червото́кий, -а, -е.** Червоточный. *Червотока горошина.* Дещо.
- Червоточина, -ни, ж.** 1) Червоточина. *На дерево зрублене нападе червоточина.* Чуб. I. 10. 2) = **Червотока 2.** *До Івана (VI. 24) з дерева пада усяке яблуко, а після Івана тільки червоточина.* Мнж. 157.
- Червцевий, -а, -е.** 1) Іюньскій. 2) Кошенильный.
- Червчатий, -а, -е.** 1) Окрашенный въ червецъ. 2) Сдѣланный изъ шелка червецъ или съ примѣсю его. *Плахта на ній кортацька, червчата.* Кв.
- Червчатка, -ки, ж.** Плахта-червчатка. Плахта вытканная изъ шелка червецъ или съ примѣсю его. Ум. **Червчаточка.** *Ой плахотка-червчаточка, — дивуйтеся, дівчаточка.* Шевч. 375.
- Червчик, -ка, м.** = **Червецъ 2, 5.** *Ой уродив червчик зернистий.* МУЕ. I. 161.
- Червчи́стий, -а, -е.** Употребляется какъ эпитетъ червцю. *Да пішов дощик краплистий, да вродив червчик червчистий.* Нп.
- Черв'як, -ка, м.** = **Червак.** Ном. № 4906. *Утрапилось черв'яку на віку.* Посл. Ум. **Черв'ячо́к.** Ном. № 13352.
- Черв'ячо́к, -чка, м.** 1) Ум. отъ **черв'як.** 2) Родъ мережки. (Залюбовск.). Родъ узора при шиваніи плахти. Черниг. у. 3) мн. Родъ кушанья изъ гречневой каши, протертой на решето, съ макомъ. Маркев. 164.
- Черга, -ги, ж.** Очередь, чередъ. ЗОЮР. II. 27. *Приходить черга і до дяжків.* Рудч. Ск. II. 29. *Ми тебе поїли, зодягали і до розуму довели, — служи за нашу чергу.* Кв. **Черго́ю.** По очереди. **Під чергу прийтіся.** Попастъ въ очередь. Константиногр. у. **Застоювати чергу.** Ожидать очереди. Левиц. I.
- Чергинькати, -каю, -єш, гл.** Скрипѣтъ съ визгомъ (ножемъ о тарелку, желѣзомъ, черепкомъ и пр.). *На стовпі бляшане півпівника: куди вітер, туди й він обертався та чергинькав.* Св. Л. 77.
- Черговець, -вця, м.** Очередной козакъ, назначенный на стражу и пр. *Одна малеча в куренях зосталась, і черговців, що про посли стояли, насилу вдержав я на чаті в заліку.* К. Бай. 36.
- Черговий, -а, -е́.** Очередной. Черк. у. *Біжи, поскуплюй чергове козацтво.* К. Бай. 25.
- Черготіти, -гочу, -тиш, гл.** = **Чергинькати.** *Чув, як він підпиллює дуба в лісі, бо пилка черготіла дуже.* Лохв. у. *У млині камінь часто черготить.* Лохв. у.
- Чергуватися, -гуюся, -єшся, гл.** 1) Чередоваться. 2) Уговариваться относительно очереди, — когда чья. *Пришли коло того льоху та й чергуються, еден до другого каже: «Лізь ти.»* Чуб. II. 634. *Стали чергуватись, кому б піти.* Св. Л. 231.
- Чердак, -ка, м.** 1) = **Чардак.** АД. II. 218. *На чердак виступає.* АД. I. 182. 2) Носъ большой лодки, дуба. Мнж. 179.
- Чердаш, -ша, м.** = **Чередник.** Вх. Зн. 80.

- Черевань, -ня, м.** 1) Человѣкъ съ большимъ животомъ. *Незабаром прийшов якийся пан-черевань, і стали вони удвох із панію радитись.* МВ. II. 38. 2) = **Череванька.** Вх. Пч. II. 20.
- Череванька, -ки, ж.** Рыба *Syrpinus amarus.* Вх. Лем. 482. См. **Ревуга.**
- Череватий, -а, -е.** 1) Съ большимъ животомъ, брюхатый. *Чужа діти череваті й головаті і багацько їдять, а вже мої, як паненята.* Ном. № 9240. 2) ж. р. Беременная. *Чим баба, виновата, що дівка черевата.* Ном. № 4061.
- Череватіти, -тію, -єш, гл.** 1) Приобрѣтать большой животъ, дѣлаться брюхатымъ. 2) Беременѣть, брюхатѣть.
- Черевець, -вцю, м.** Раст. *Stellaria media.* Шух. I. 22.
- Черевик, -ка, м.** Башмакъ. Чуб. VII. 431. *В чужий черевик ноги не сажай.* Посл. **Черевик з крильцями.** «Башмакъ съ стачнымъ задникомъ, на подкладкѣ.» Вас. 162. Ум. **Черевичок, черевиченько.** *Дивіться, молодиченьки, які в мене черевиченьки.* Чуб. V. 1158.
- Черевіна, -ни, ж.** = **Череве.** *Живіт мене болить, на піч мене пустить, на сому середину загріти черевину.* Шух. I. 97.
- Черевича, -чати, с.** Преимуц. во мн. ч. **черевичата.** Башмачки. Гн. I. 14.
- Черевиченько, -ка, м.** Ум. отъ черевик.
- Черевичний, -а, -е.** Башмачный.
- Черевичник, -ка, м.** 1) Башмачникъ. 2) Раст. *Nepeta nuda* L. ЗЮЗО. I. 177.
- Черевичок, -чка, м.** 1) Ум. отъ черевик. Рудч. Ск. I. 16. 2) мн. Раст. а) *Orobus vernus* L. ЗЮЗО. I. 130. б) *Syrpipedium Calceolus* L. ЗЮЗО. I. 120. в) — **Божої матері.** *Impatiens noli tangere* L. ЗЮЗО. I. 125.
- Черевірний зуб.** Коренной зубъ. Вх. Уг. 275. См. **Черенню.**
- Черевко, -ка, с.** Ум. отъ череве.
- Череве, -ва, с.** 1) Брюхо, животъ. *Мовчанка не пушить і черева не дме, та весь гнів тушить.* Посл. Череве. *Ріки води живої з черева його потечуть.* Єв. I. VII. 38. 2) Часть рыболовного снаряда сак. Шух. I. 224, 228. 3) Утолщенная средняя часть веретена. Шух. I. 148. Ум. **Черевко, черевце.**
- Черевуга, -ги и черевуха, -хи, ж.** Рыба, *Rhodeus amarus* (*Rhodeus sericeus*). Вх. Пч. II. 20. Вх. Лем. 482. Вх. Уг. 275. Ум. **Черевушка.** Вх. Уг. 275. См. **Черевань, череванька, пукас.**
- Черета, -ди, ж.** 1) Стадо крупнаго рогатаго скота. Вас. 197. *Народ — як товар у череді: усякі є.* Ном. № 2452. 2) Раст. *Bidens tripartita* L. ЗЮЗО. I. 114. 3) Просо разныхъ сортовъ. Мнж. 194. Ум. **Черідка.**
- Чередарь, -ря, м.** Пастухъ. Угор.
- Чередільниця, -ці, ж.** Вѣдьма, отнимающая у коровъ молоко. ЕЗ. V. 61.
- Чередник, -ка, м.** Пастухъ стада рогатаго скота. *Коли б слухав Бог чередника, то б за літо вся череда видохла.* Посл. Ум. **Чередничок, чередниченько.**
- Чередникувати, -кую, -єш, гл.** Быть пастухомъ стада рогатаго скота.
- Чередниця, -ці, ж.** Пастушка (при череді). Щог. В. 88. Ум. **Чередничка.**
- Чередниченко, -ка, м.** Сынъ чередника. Полт. г.
- Чередниченко, -ка, м.** Ум. отъ чередник.

Чередничка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **чередниця**. Мене ще змалку тітка в череднички оддала. От від ранку і до нічки все пасу я теличок. Щог. Сл. 28. 2) Жена чередника. Харьк. г.

Чередничок, -чка, м. Ум. отъ **чередник**.

Черезний, -а, -е. Очередной.

Через, пред. 1) Черезъ, чрезъ. Через темний ліс ясним соколом лети. Нп. 2) Черезъ посредство, при помощи. Через слуг до пана, а через святих до Бога. Ном. № 146. 2) — те. Поэтому, потому, оттого. На осиці повісивсь Юда, через тее вона і трясеться, хоч вітру і немає. Чуб. 1. 76. Через те й везено його, що він не міг іти. Харьк. 4) По причинѣ, из-за, благодаря. Через таку бабу чорт... посивів. ЕЗ. V. 158. Через неї мій вік молодий пропадає. МВ. 5) Черезъ, по истеченіи (извѣстн. времени). Буде у вас через місяць дитина. Рудч. Ск. I. 19. Через три дні знайшли його. Єв. Л. II. 46. 6) За (извѣстное время). Через таку бабу чорт через одну ніч посивів. ЕЗ. V. 158. 7) Въ продолженіе. А я живу при нещасті через усі віки. КС. 1882. VIII. 281. Коли б то можно бути через зіму котом, через літо пастухом, а на великдень попом. Чуб. I. 231. Те ж співають, прикладаючи до теці, і так через усю дорогу. О. 1862. IV. 31. 8) — лад. Слишкомъ, чрезмѣрно. Ном. № 7690.

Черезножиця, -ці, ж. = **Поверхниця**. Шух. I. 138.

Черезплічник, -ка, м. Перевязь (у военныхъ). І черезплічники — то й те все позолочуване, шабля при боку вся буде в золоті. ЗОЮР. I. 140.

Черезсіделень, -льня, м. Черезсѣдельникъ. Чуб. II. 674.

Черезсіделок, -лка, м. = **Черезсіделень**.

Черемуха и черемха, -хи, ж. Раст. Prunus fadus L. ЗЮЗО. I. 133. Викопая я черемху в темному лугу. Грин. III. 199. Ум. **Черемушка**. Грин. III. 199.

Черемшина, -ни, ж. Одно дерево черемухи. Пишна черемшина вимахує білими своїми вітами. Федьк. Пов. 95. Була їдна черемшина, та й та усохла. Чуб. V. 121.

Черен, -на, м. 1) = **Леміш**. О. 1861. XI. Св. 51. 2) Черенокъ (ножа). Шух. I. 274, 284.

Черенка, -ки, ж. 1) = **Черен 2**. Вх. Зн. 80. 2) Anas crecca. Вх. Пч. I. 16.

Черенній зуб. Коренной задній зубъ. Вх. Пч. I. 15. См. **черевіний**.

Черенки, -ків, м. мн. 1) Черенокъ (ножа). См. **черен**. Кинув на дорогу черенки зо складного ножика. Чуб. II. 670. 2) Шрифть (типографскій).

Череп, -па, м. 1) Черепъ. Грин. I. 220. Вимовляю з голови, з черепа. ЕЗ. V. 105. До мізку череп розбиває. Котл. Ен. 2) Большой черепокъ. Харьк. у.

Черепанька, -ки, ж. Ум. отъ **черепаня**. Вх. Зн. 80.

Черепаня, -ні, ж. Глиняная курительная трубка (цѣлая или разбитая). Желех. Вх. Зн. 80. Ум. **Черепанька**. Вх. Зн. 80.

Черепаха, -хи, ж. 1) Черепаха. Чуб. I. 66. Швидкий, як черепаха. Ном. № 11000. 2) Глиняная курительная трубка. Шух. I. 36.

Черепашеня, -няти, с. Дѣтеньшъ черепахи. Мил. ЛІ. 30.

Черепашка, -ки, ж. Раковина. Ромен. у. Вх. Пч. II. 28. Світилось чисте пісчане дно з білими черепашками. Левиц. I. 63.

Черепинка, -ки, ж. = **Черепочок**. Грин. III. 365. Г. Барв. 365.

Черепиця, -ці, ж. У горшечниковъ слой бракованной посуды, накладываемый на своды гончарной печи; на него ставить подлежащую обжиганію посуду. Вас. 180.

Черепок, -нка, м. 1) Черепокъ. Рудч. Ск. II. 154. *Дарма, що в черепку, аби куриця жарена.* Ном. № 12183. 2) Черепъ челоуѣка. Константиногр. у. Ум. **Черепочок.** Чуб. V. 1123.

Черепушечка, -ки, ж. Ум. отъ черепушка.

Черепушка, -ки, ж. 1) = **Черепинка.** КС. 1883. II. 393. Грин. III. 437. 2) Шутливо: рюмка. 3) Створчатая раковина ракушки, устрицы. Подольск. г. Ум. **Черепушечка.** *Вареної горілочки хочу манісеньку черепушечку.* Рк. Макс.

Черепча, -чі, ж. Родъ невода, употребляемого на Днѣстрѣ. Браун. 11.

Череп'я, -п'я, с. соб. Черенки. Радом. у. *Ухопив миску.... да тоді в двері! так череп'я й розлетілось.* Г. Барв. 203.

Череп'яний, -а, -е. 1) О гончарныхъ издѣліяхъ: глиняный. *Зайчик череп'яний.* МВ. II. 31. *Глечик череп'яний.* К. Псал. 3. 2) Черепичный. *Крізь череп'яну стелю спустили його.* Єв. Л. V. 19.

Череп'янка, -ки, ж. 1) = **Черепок.** *В череп'янці ладанцю роспустили.* ЗОЮР. II. 284. 2) Глиняная курительная трубка. Желех.

Черес, -са, м. Кожаный поясъ, въ которомъ носятъ деньги; дѣлается изъ двухъ широкихъ ремней, положенныхъ одинъ на другой и сшитыхъ вдоль по краямъ; внутренность и наполняется деньгами. Чуб. VII. 417. Гол. Од. 14. *Посадили Морозенка на тісовім стільці, зняли, зняли з Морозенка з чересом червінці.* Нп. *Мав грошей два череси.* Рудч. Чп. 123. Ум. **Чересок.** *Оттоді то козак, бідний нетяга, як став сії слова зачувати, так він став чересок виньмати, став шинкариці молодій Насті кабашиній увесь стіл червінцями устилати.* ЗОЮР. I. 206.

Чересло, -ла, с. 1) Въ плугѣ: ножъ, рѣзецъ. Чуб. VII. 398. 2) мн. **Черсла.** *Я тебе (ураз) вишіптую, я тебе з крижів і черсел вибіраю.* Мил. М. 84.

Чересок, -ска, м. Ум. отъ черес.

Черет, -ту, м. = **Очерет.** Мил. М. 69. *Ой там моя хатонька край води з високого дерева — лободи. А ще к тому (сінечки) приплету з високого дерева черету.* Мет. 121.

Черетка, -ки, ж. Стебель конопли? Ум. **Череточка.** *Оддала мене матонька моя, не оддала — утопила, як ту череточку конопляночку у ставочку помочила.* Чуб. V. 749.

Черетниця, -ці, ж. Раст. *Calamagrostis Halleriana.* Шух. I. 20.

Череха, -хи, ж. Шпанская вишня, *Prunus Duracina.* Желех. Шух. I. 109.

Черець, -рцю, м. = **Червецъ 2 — 4.** МУЕ. I. 175. *Ой плахотка-червчаточка, на три пальці черцю.* Чуб. V. 675. Ум. **Черчик.**

Черешенька, -ки, ж. Ум. отъ черешня.

Черешина, -ни, ж. = **Черешнина.** *Заміст крижа уткнули в головах перетину.* Чуб. II. 473. Ум. **Черешинка.** Чуб. II. 474.

Черешневий, -а, -е. Черешневый. *Черешневий садочок.* Левиц. I. 83.

Черешник, -ка, м. Черешневая заросль. *Цвинтар заріс черешником.* МВ. I. 106.

Черешнина, -ни, ж. Одно дерево черешни. *Ой вишнино-черешнино, чом ти листу не пускаєш?* Чуб. V. 202.

Черешня, -ні, ж. Черешня, *Prunus Avium L.* ЗЮЗО. I. 132. *Зеленіють по садочку черешні та вишні.* Шевч. 69. Ум. **Черешенька.** Мет. 12.

Черешняк, -ку, м. *Coccothraustes vulgaris.* Вх. Уг. 275. См. **Чупкар.**

- Черешнянка, -ки, ж.** Родъ кушання изъ черешневыхъ ягодъ. *Черешнінка або ягоди́нка вариться з черешневих ягід і заправляється молоком або сметаною.* МУЕ. I. 101.
- Черешняр, -ра, м.** = **Черешняк.** Вх. УГ. 275.
- Черіти, -рю, -риш, гл.** Облупливать кору. Угор.
- Черічка, -ки, ж.** = **Чирка 1.** Коло кринички плавають черички. Чуб. III. 427.
- Черідка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ **череда.** 2) Свиное стадо. Грин. II. 293. *Ніхто з людей не бачив, щоб свині увечері вертались додому з черідки не біжучи.* Грин. II. 292.
- Черінь, -ня, м. и ж.** 1) Подъ печи. Рудч. Ск. I. 134. *Наказав жінці топити, а як роспеклась черінь...* Мнж. 117. 2) Платформа надъ сводомъ кухонной печи (между коміном и стѣной). Вас. 194. *Як черінь гарячий, так треба насипать жита, щоб сохло.* Козелец. у. 3) Поль гончарной печи, покрывающій своды. Вас. 180. 4) Значительное пространство, покрытое чѣмъ-нибудь. *Надигала цілу черінь грибів.* Борз. у. 5) **Черінем сіли.** Въ кружокъ сѣли? Ном. № 14030. *Чумаки сіли черінем полуднати.* (К. 11. Михальчукъ).
- I. Черк, меж.** 1) Выражаетъ движеніе рѣжущаго орудія. *Підняв косу та черк себе!* МВ. 2) Выражаетъ ударъ, хватъ! *З сим словом черк його в пику!* Кв. 3) Выражаетъ хватаніе, хватъ! (Собака) *кабана черк за ногу і покусала.* О. 1862. IV. 83. 4) Чмокъ. *Венера зараз одгадала, що в добрий час сюди попала, Вулкана в губи зараз черк!* Котл. Кн. 5) Выражаетъ быстрое движеніе, напр. скачекъ. *А я меж старі верби та скоком на пеньок, а з пенька черк на вербу.* МВ. (КС. 1902. X. 154).
- II. Черк, -ку, м.** Мигъ. Встрѣчено у. М. Вовчка: *Ясні очі дівочі дивилися на Кармеля і у той самий черк і собі посмутилися.* МВ. III. 12.
- Черкавка, -ки, ж.** Погремушка, трещетка. Вх. Лем. 482.
- Черкасевий, -а, -е** = **Черкасиновий.** *Черкасева корсетка.* Г. Барв. 206.
- Черкаси́н, -ну, м.** Родъ бумажной сѣрой ткани, употребляемой для одежды. *Привіз їй... на корсет черкаси́ну.* Г. Барв. 204.
- Черкасиновий, -а, -е.** Сшитый изъ черкаси́ну. Харьк. *Корсет черкасиновий.* Г. Барв. 205.
- Черка́ти, -каю, -еш, гл.** 1) Проводить черту, чертить. *Як надрізує чоловік хліб цілий, то попереду черкає ножем навхрест.* Чуб. I. 109. 2) Писать. *Батюшка усе зашептував і записував; сестра Меланія теж собі пірцем черкала.* МВ. II. 204. 3) Бить (огнивомъ). *Кресалом черкає.* О. 1861. XI. 44. 4) Ругаться, поминая чорта. *Не найшов дверей та й черкає: «Шо воно за чорт там?»* Мил. М. 5. 5) Выпивать. *Горілку, мед не чаркою, поставцем черкає.* Шевч. 155. *Прогуляє; кажуть, черкає добре.* Мир. Пов. II. 44. 6) = **Черчати.** Вх. Лем. 482.
- Черкатися, -каюся, -ешся, гл.** Дотрогиваться, касаться. МУЕ. III. 90. *Вже туж-туж хліба стає, вже так, що по засіках міркою і дно черкається.* Кв. *Її плече черкалося з його плечем.* Мир. Пов. I. 151.
- Черкач, -ча, м.** Пт. *Turdus viscivorus*, желтоносый дроздъ. Вх. Лем. 482.
- Черкес, -са, м.** 1) Черкесь. Грин. III. 603. *І всі черкеси в табуни летучих коней попускали.* Мкр. Г. 30. 2) = **Чемериця, Veratrum album L.** Мил. М. 106.
- Черкеска, -ки, ж.** 1) Черкешенка. *Стерігсь, щоб любощів йому черкеска з ними не сунула.* Мкр. Г. 19 2) Родъ одежды верхней: черкеска. *З вильотами черкеска.* Стор. II. 164.

- Черкеський, -а, -е.** Черкесскій. *Черкеська старшина.* Мкр. Г. 16.
- Черкітка, -ки, ж.** 1) Погремушка, трещетка. Вх. Уг. 275. 2) *Ruticilla phoenicura.* Вх. Лем. 482.
- Черкнути, -ну, -неш, гл.** Одн. в. отъ **черкати.** 1) Черкнуть, быстро провести одну черту. *Черкнув раз пером та й уже.* 2) Рѣзнуть. *Черкнув ножом, — так кров і бризнула.* Харьк. 3) Выпить сразу. *Черкнув чарку, утерся й пішов.* Харьк. 4) Побѣжать, броситься. *А я черкну як ластівка та до перелазу.* Щог. В. 21. *Черкнув із неба, аж курить.* Котл. Ен. I. 28. 5) Ударить. *Черкнув його добре в ухо. Куля мене таки черкнула добре.* Г. Барв. 406. 6) Бросить, швырнуть. *Так черкнув ним (хлопцем) об землю, що аж загуло.* Св. Л. 224. *Як черкне мене вгору, то я фуркнув як з лука.* МВ. (КС. 1902. X. 155).
- Черкну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл.** Одн. в. отъ **черкатися.** *Чарка так і задзвеніла, як черкнулась об його зуби.* Левиц. ПЙО. I. 372. *Нехай йому так легенько икнеться, як павині пір'я об воду черкнеться.* Ном. № 11612.
- Черконути, -ну, -неш, гл.** То-же, что и **черкнути**, но съ большей силой. *Як підскаче та черконе шаблюю!* Рудч. Ск. II. 77.
- Черко́ти, -ко́т, ж. мн.** Родъ шпоръ съ побрякушками по сторонамъ сапога, — ими выбиваютъ тактъ въ танцахъ. Гол. Од. 80.
- Черлений, -а, -е = Червеный.** Шух. I. 152, 124, 98. *А сам (опришок) такий черлений.* Федьк.
- Черлени́ця, -ці, ж. ?** *Закувала зозуленька ой під черленицев.* Гол. I. 161.
- Чернетка, -ки, ж.** **Плахта-черне́тка.** Плахта чорного цвѣта.
- Чернецтво, -ва, с.** 1) Монашество. 2) Соб. монахи. К. ПС. 119.
- Чернець, род. п. черця, ченця, мн. ченці.** 1) Монахъ. Ном. № 13445. *Чорт не плаче, коли чернець скаче.* Ном. *Ченці, попи і крутопопи.* Котл. Ен. III. 42. 2) Одинокая кегля, стоящая на чертѣ «города» при игрѣ въ **скраклі.** КС. 1887. VII. 477. 3) Раст. *Астаеа spicata* L. ЗЮЗО. I. 109. 4) **Місяць-черне́ць.** Согласно народному опредѣленію: а) календарный мѣсяць въ 30 дней, первое и послѣднее число котораго придутся въ постъ, или б) луна, первая и послѣдня четверть которой придутся въ постъ. *Як прийде місяць-чернець, то буде й світові копець.* Мнж. 156. Ум. **Ченчик.** К. ЧР. 84.
- Чер́чик.**
- Чернецький, -а, -е.** Монашескій. *Чернецький хліб по козацькій іззіж.* Ном. № 13353.
- Чернечий, -а, -е = Чернецький.** *Чернеча злоба до гроба.* Ном. № 202. *Надів на себе рясу чернечу.* Рудч. Ск. II. 148.
- Чернеччина, -ни, ж. = Чернещина.** Вх. Зн. 80.
- Черне́щина, -ни, ж.** Монастырскія помѣстья.
- Черни́ло, -ла, с. = Чорнило.** *Спробувать пера й чорнила, що в йому за сила: так перо пише, як муха дише.* Ном. № 6086.
- Черни́ти, -ню́, -ниш, гл. = Чорни́ти.** *Ти, негідний сину, черниш мою дитину.* Чуб. V. 70.
- Черни́ця, -ці, ж.** 1) Монахиня. *Одна пішла в-вісень заміж, друга у м'ясниці, а третя чорнявая пішла у черниці.* Нп. 2) Черника, *Vaccinium Myrtillus* L. Анн. 371. *Одна пішла до світлиці, друга до пивниці, а третя чорнявая у ліс по черниці.* Чуб. V. 168. 3) = **Ожина**, *Rubus fruticosus* L. Вх. Лем. 482. Ум. **Черничка, черниченька.** Чуб. I. 150.

Черничити, -чу, -чиш, гл. 1) Быть монахиней, богомольствовать. 2) Жить монашеской жизнью *Понеділкує, черничить, киянок годує; свічку, ладан в церкву Божу любить подавати.* Мкр. Н. 30.

Черничка, -ки, ж. Ум. отъ черниця.

Черніт, -ту, м. Черная шерстяная пряжа.

Чернітка, -ки, ж. Плахта-чернітка = Чернетка. Ум. Черніточка. В неї плахта черніточка, сама як квіточка. Чуб. V. 600.

Чернобіль, -лю, м. Раст. *Gentiana carpatica.* Шух. I. 21.

Чернобривець, -вця, м. и пр. = Чернобривець и пр.

Чернуля, -лі, ж. Кличка черной коровы. Вх. Лем. 482.

Чернушечка, -ки, ж. Ум. отъ чернушка.

Чернушка, -ки, ж. 1) Раст.: а) *Nigella sativa* L. ЗЮЗО. I. 129. б) — дика. *Nigella arvensis* L. ЗЮЗО. I. 129. 2) Монахиня. 3) Кличка коровы. Kolb. I. 65. Ум. Чернушечка. *Що й у Києві да в монастирі.... там жила-була собі чернушечка.* Чуб. V. 1167.

Чернь, -ні, ж. 1) Черный цвѣтъ, черная одежда. *Шо в черницях добре жити, легко ділечко робити, тільки, ненько, досадненько, що в черні ходити* Грин. III. 376. 2) Черныя нитки. *Я тебе, біле, черню потчу.* Чуб. V. 489. 3) Чернь, простой народъ. *Утверди, Боже, люду царського, народу християнського, війська Запорозького, Донського, з сією черню Дніпровую, низовую, на многая літа, до конца віка.* АД. I. 220.

Черня, -ні, ж. Забѣлина на зубахъ лошади. Херс. у.

Чернява, -ви, ж. Чернь, толпа народа. Вх. Лем. 482.

Чернядка, -ки, ж. — плахта = Чернітка. Вас. 170.

Черпак, -ка, м. 1) Черпакъ на длинной палкѣ или ведро съ короткой ручкой, вверху стоящей, для набирания воды. МУК. 1. 44. Шух. I. 250, 251. *Ось черпак з водою.* Драг. 37. 2) Родъ ковша для поливания ризей (см. ризи). Шух. I. 179. 3) = Фатка = Хватка. Вх. Пч. II. 23. Подобный-же, но нѣсколько отлично устроенный рыболовный снарядъ. Вх. Пч. II. 24.

Черпаковий, -а, -е. Относящійся къ черпаку. Черпакова хватка. См. Хватка. Браун. 14, 15.

Черпа́ти, -паю, -єш, гл. Черпать.

Черпіта, -ти, ж. Хохлатый жаворонокъ, *Alauda cristata.* См. Черпітиха и чорпіта.

Черпітиха, -хи, ж. = Черпіта. Вх. Зн. 80.

Черсак, -ка, м. 1) Раст. а) *Dipsacus laciniatus.* Шух. I. 21. б) мн. *Amygdalus nanna* L. ЗЮЗО. I. 111. 2) Горшокъ. Шух. I. 101.

Черса́ти, -саю, -єш, сов. в. черснути, -ну, -неш, гл. 1) = Чухати, чухнути. Вх. Зн. 80. 2) Тереть, тернуть, провести чѣмъ-либо по чемъ. Вх. Зн. 80. 3) Бѣжать, побѣжать (см. Чухрати). Вх. Зн. 80.

Черствак, -ка, м. Родъ гриба, повидимому *Boletus edulis.* Вх. Уг. 275.

Черствий, -а, -е. Черствый. *Хліб такий черствий, шо й не вгризеш.* Харьк.

Черствіти, -вію, -єш, гл. Черствѣть. *Хліб черствіє.* Дещо.

Чертежник, -ка, м. = Чертіж. Вх. Зн. 80, 88.

Чертец(ь), -тця, м. = Чертіж. Вх. Зн. 80.

Чертіна, -ни, ж. = Очеретина. Ум. Чертінка. Мил. 92.

Черті́ги, -чу, -тиш, гл. = **Черкати 4.** *Не черти, бо воза поламаєш.* Ном. № 3501.

Черті́ця, -ці, ж. Дерево съ ободранной вокруг корой. Вх. Зн. 80.

Черті́ж, -жа, м. Зоол. *Muohus nitela.* Желех. Вх. Зн. 80.

Черть! *меж.,* виражающее ударъ, хватъ. *Черть в писок!* Вх. Зн. 80.

Черун, -на, м. = **Черті́ж.** Вх. Зн. 80.

Черцьовий, -а, -е. 1) Юньскій. 2) Кошенильный. 3) = **Червчатий.** *Черцьовий поясочок.* Чуб. V. 544.

Черч, -чі, ж. Кошениль. Гол. Од. 41. См. **Червець, черець.**

Черчати, -чу, -чиш, гл. 1) = **Бряжчати.** *Ванц (= ланц) черчит.* Вх. Лем. 482. *Черчит пінязми.* Вх. Лем. 482. 2) *Журчать. Вода черчит.* Вх. Лем. 482.

Черчатий, -а, -е = **Червчатий.** *Черчатая плахта.* Гол. I. 53. *Черчатий пояс.* Гол. Од. 66.

Черчатка, -ки, ж. = **Червчатка.** Ум. **Черчаточка.**

Черчеть, -ти, ж. = **Черч.** Шух. I. 152.

Черчик, -ка, м. 1) Ум. отъ **чернець** = **Ченчик.** *Ой ти, сестро, здорова будь, а я іду в божу путь черчиків шукати, гріхів сповідати.* Чуб. V. 921. 2) Ум. отъ **черець** 3) = **Червець 5.** *Ой спала під черчиком зелененьким.* Чуб. III. 203. 4) Рыба *Rhoxinus rivularis.* Вх. Пч. II. 20. 5) = **Червець 4.** Маркев. 141.

Черчук, -ка, м. = **Черчик 1.** *Черчук має черевички і сам черчик невеличкий. Черчук має реверенду.* Гол. III. 349.

Черчиковий, -а, -е. Красный. *Ногавиці на ньому черчикові, як той жар.* Федьк. Пов. 79.

Черчі́стий, -а, -е. 1) = **Червчистий.** *Уродив черчик черчистий.* Мет. 233.

Черянка, -ки, ж. Въ выраж.: **на черянку.** По очереди. Вх. Лем. 482.

Черятися, -ряюся, -єшся, гл. Мѣняться. Вх. Лем. 482.

Чесальний, -а, -е. Служащій для чесанія. **Чесальна щітка.** Щетка для очистки пеньки. НВолын. у.

Чесанний, -а, -е. О полотнѣ: самое лучшее и тонкое. Шух. I. 147, 259.

Чесан́ня, -ня, с. Чесаніе. Ум. **Чесаннѣчко.** *Чи жаль тобі гуляннячка, субітнього чесаннѣчка.* Нп.

Чеса́ти, -шу́, -шеш, гл. 1) Чесать. *Чеше косу.* Шевч. 19. *Чеше, як мачуха.* Ном. № 9382. 2) *Итти, бѣжать. Куди, дівчата, чешете?* Мир. Пов. I. 144. *Чоботи в руках несеш, а до мене босий чешеш.* Чуб. V. 1125. 3) *Бить, рубить. Явтух Рябка все знай по жижках чеше.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 82). *Меч-самобієць чесав уже його військо.* Грин. I. 187.

Чеса́тися, -шу́ся, -шешся, гл. Чесаться. *Марусю, дусю, мийся, чешися.* Ном. № 11261. *Чешися кінь з конем, віл з волом, а свиня об тин, як нема з ким.* Ном. № 1029.

Чесний, -а, -е. 1) Честный. *Чесний не одурить.* 2) Почтенный, уважаемый. *Між людьми чесними зубів не продавай.* Ном. № 12647. *Яка в мене борода чесна і велика.* Закр. *Вона чесного роду.* Стор. М. Пр. 52. *Млин — чесна храмина.* Ном. № 10299 3) **Чесний хрест.** *Праздникъ воздвиженія креста (14 сентября).* О. 1861. V. 73. *Поїхав ото я саме під Чесного Хреста у ліс дрова рубати.* Грин. I. 4.

Чесні́сть, -ности, ж. Честность. *Багатство лихо возьме, а чесні́сть із нами.* Грин. III. 284.

Чесно, нар. 1) Честно. *Чесно рахує, — чужого не хоче.* 2) Какъ слѣдуетъ съ уваженіемъ, съ почтеніемъ, съ честью, съ достоинствомъ. *Народу чесно поклонивсь.* Алв. 27. *Батька чесно поховали.* Г. Барв. 185.

- Чеснота, -ти, ж.** Добродѣтель. *Тихі чесноти без розголосу і пихи приваблювали мене.* Г. Барв. 373.
- Чеснути, -ну, -неш, гл.** Одр. в. отъ **чесати 1.** *Тільки раз чеснула гребінцем, а він і переломивсь.* Харьк.
- Чесняк, -ка, м.** Честный человекъ. Мнж. 194.
- Честень, -ня, м.** Памятникъ, монументъ. Встрѣчено только у Кулиша. К. Дз. 54. К. Дз. 59. *Хто чесно привітав твій честень мармуровий?* К. Дз. 59.
- Честь, -ти, ж.** Честь. *Честь Богу, хвала, а вам на здоров'я.* Ном. № 10008. **Я б і сказав тобі, та честь на собі кладу.** Я не хочу тебѣ этого сказать изъ уваженія къ самому себѣ. Ном. № 3582.
- Чеськи, нар.** Въ выраженіи: **по чеськи.** Честью, какъ слѣдуетъ. *Коли прийшов, вражий сину, то по чеськи сядь.* Чуб. V. 955.
- Четвер, -рга, м.** Четвергъ. *У неділю я її одвідала, а в четвер почули ми, що вмерла.* МВ. I. 78. *Середа нехай не трапляється наперед четверга.* Ном. № 532. — **жилавий, жилний.** См. **Жилавий.**
- Четверговий, -а, -е.** Четверговый. Грин. III. 558.
- Четверень, -рня, м.** Одна часть распиленного начетверо древеснаго ствола. Сумск. у.
- Четверик, -ка, м.** Четверикъ, четверка. *Пішов четвериком орать.* Рудч. Ск. I. 180. Ум. **Четверичок.**
- Четверінка, -ки, ж.** Въ загадкѣ каждая штука изъ четырехъ. *Чотирі четверинки, п'ята п'ятиринка, шосте гостре, сьоме просте* (вікно). Ном. № 284, стр. 298.
- Четверник, -ка, м.** Шляя съ четырьмя полосами (продольными и поперечными). Вас. 160. См. **Трійник, п'ятерик и пр.**
- Четверниця, -ці, ж.** Четверка воловъ. Ум. **Четверничка.** *А в чистім полі близько дороги орет ми плужок четверничкою.* Гол. II. 17.
- Четверня, -ні, ж.** Четверка. *Пан четвернею пробіжить.* МВ. I. 22.
- Четверняк, -ку, м.** Сортъ рога (у гребенщиковъ). Вас. 163.
- Четверо, числ.** Четверо. *Четверо яблучок котяться.* Ном. Заг. № 463. *У неї вже четверо дітей.* Харьк.
- Четвертак, -ка, м.** 1) Лошадь или быкъ четырехъ лѣтъ. Харьк. 2) Бревно въ 4 сажня длиной. Шух. I. 177. 3) Четвертакъ (заимств. изъ русск. языка?) Ум. **Четвертачок.**
- Четвертака, -ки, ж.** Корова четырехъ лѣтъ. Харьк.
- Четвертий, -а, -е.** Четвертый. *Живе Олеся рік і другий, і третій, і четвертий.* МВ. I. 45. Ум. **Четвертенький.** *Ляхів-панів у нічку у четвертеньку так як кабанів заганяйте.* АД. II. 115.
- Четвертина, -ни, ж.** 1) Четвертая, часть, четверть. **Четвертина сала.** Четверть куска сала, не какого либо куска, а такого, какими сало солится. *Доїв край ця й сала четвертину.* Мкр. Н. 10. 2) **Четвертина проса, жита** и пр. Извѣстная мѣра земли для посѣва проса, ржи и пр. *А що ж мені на год? Дасте день проса (четвертину проса викосить).* Рудч. Ск. I. 89. 3) Четверть кварты. *Четвертину горілки купи.* Грин. I. 188. *Вернулась з четвертиною горілки, поставила її перед Чіпкою.* Мир. ХРВ. 195. 4) Четвертая часть дубовой болванки. Вас. 148. Ум. **Четвертинка.**
- Четвертувати, -тую, -єш, гл.** = **Чвертувати.** Греб. 366. *Ріж мене, четвертуй, а я з тобою не піду.* Стор. М. Пр. 36.

Четверть, -ти, ж. 1) Четверть, четвертая часть аршина. *На рівному було до п'яти четвертей снігу.* О. 1862. IV. 92. 2) Четверть (мѣра сыпучихъ тѣлъ). *Двісті четвертей жита і триста четвертей пшениці.* Грин. I. 110.

Четвертяк, -ка, м. Четырехгранный ячмень. Вх. Пч. II. 32.

Четверуватися, -рююся, -єшся, гл. Запрягать двѣ пары волонъ въ возъ (при тяжелой кладѣ). Міус. окр.

Четверуха, -хи, ж. Мѣра поля: 1/4 загона. Черниг. г.

Четвірко, числ. Ум. отъ четверо. *Господь благословив і діточками: четвірко їх мали.* Св. Л. 8.

Четен, -на, м. Плетеная въ видѣ рѣшетки стѣнка; изъ такихъ стѣнокъ составляютъ агел, загороду для овецъ. О. 1862. V. Кух. 39.

Четирня, -ні, ж. Всѣ четыре колеса въ возу вмѣстѣ. Екатериносл.

Четирхатий, -а, -е. Шершавый, шероховатый. Вх. Пч. I. 15.

Четь, -ти, ж. Четверть. *Три четі.* О. 1862. I. 81.

Чех, -ха, м. 1) Чехъ. Желех. 2) Родъ серебряной или золотой старой монеты. Kolb. I. 38.

Чехмейстер, -ра, м. Шафмейстеръ, начальникъ овцеводнаго хозяйства въ крупныхъ экономіяхъ. Херс. г.

Чѣхнути, -ну, -неш, гл. Чахнуть. *Батько наш чехне та й чехне, почав кашля ти, а далі й зовсім ліг.* Харьк. у.

Чехоня, -ні, ж. = **Чахоня.**

Чечевиця, -ці, ж. Раст. *Ervum Lens L.* ЗЮЗО. I. 122. *Хто в горох, а хто в чечевицю.* Ном. № 6658.

Чечекати, -каю, -єш, гл. Трещать (о насѣкомыхъ). *Метелики, шершні, бабки, коники снують, гудуть, чечекають.* Г. Барв. 145.

Чечик, -ка, м. Пт. чечеть. *Бігла чечітка поперед ворітка; вийшов чечик, дав їй мечик, а вона й стала.* Ном. заг. № 429.

Чечиченя, -ні, ж. = **Чечітка.** Грин. III. 664.

Чечітка, -ки, ж. Чечетка, *Tringilla linaria.* Вх. Пч. II. 11. *Хоч би уже лупилось курчям, а вилупилась чечітка.* Ном. № 13690.

Чечуватися, -чуюся, -єшся, гл. = **Цятатися.** *Орішками чечуватися, вишеньками забавлятися.* Чуб. III. 292.

Чечуга, -ги, ж. 1) Рыба: стерлядь, *Acipenser ruthenus.* Браун. 31. Kolb. I. 72. *Рибка чечуга плаває доволі.* Гол. III. 333. 2) Свинья. Св. Л. 3, 52.

Чечура, -ри, ж. = **Чечуга 1?** *Зобачив рибу чечуру.* Чуб. III. 441.

Чечутіня, -ні, ж. = **Чечітка.** Чеша, ші, ж. Чехонь. Черк. у.

Чегір, -ра, м. = **Чагарь.** Шух. I. 210.

Чера, -ри, ж. Жидкая кулѣша. (См.). Шух. I. 108.

Чи, с. Ли, или, развѣ. *Чи може сліпий сліпого водити?* Єв. Л. VI. 39. *Чи гріх, чи два, а вже не видержу.* Ном. № 118. *Як де зробить черногуз гніздо на хаті, чи у дворі, то та хата щаслива.* Чуб. *Та чи то ж повірять?* Шейк. *Чи вже б то пожаліли?* Сим. 236. *Може до того чи й доживемо.* О. 1861. VII. 16. **Чи так, то й так.** Ну, пусть будетъ и такъ. Рудч. Ск. I. 1. **Чи що.** Что-ли. *Що він там чортів сліпить, чи що?* Ном. № 10932.

Чиберачки. См. **Чеберячка.** *Батько скаче, люті плаче, а жид біжки чиберачки.* Чуб. III. 478.

Чиборик, -ка, м. Раст. а) = **Чебрець.** а). Шух. I. 22. б) — **дикий.** *Thymus montanus.* Шух. I. 22.

Чига, -ги, ж. = **Чечуга 1.** МУЕ. I. 40.

Чига́ти, -гаю́, -еш, гл. Подстерегать. К. ЧР. 312, 16, 167. *Піднялись чужі на мене, на люю чигають душу.* К. Псал. 125.

Чигінь, (ні, ж. ?) Жердь, бревно, котрымъ подпирають бокъ плота или берлини, чтобы поставитъ плотъ или судно ровно, если наклонены. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Чиж, -жа, м. 1) Чижъ, *Fringilla Spinas.* Вх. Пч. II. 11. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 17. Ум. **Чижик.** *Весною чижик молоденький, такий співучіш, проворненький в садочку все собі скакав.* Гліб.

Чижемки, мок, ж. мн. 1) Ум. отъ **чижми.** 2) Ботинки, зашнуровывающіеся но бокамъ. Гол. Од. 25.

Чижмак, -ка, м. Сапогъ. Желех. Ум. **Чижмачок.** *Да із сих чижмачків обулись в сап'янові.* Маркев. 34.

Чижмар, -ра, м. Сапожникъ.

Чижми, -жем, ж. мн. Венгерскіе сапоги черные или красные. Гол. Од. 77, 79, 81. *Чижми з острогами.* Гол. III. 408. Ум. **Чижемки.**

Чий, чия, чие́, мѣст. Чей, чья, чье. *Чий ворота минеш, а попових ні.* Ном. № 216. Чийсь. Чей то. *Чиясь доля плаче.* Ном. № 8877.

I. Чик, -ка, м. Пт. *Lanius,* сорокопуть. Вх. Лем. 482.

II. Чик, меж. 1) Отъ **чикати,** — выражаетъ рѣзанье. О. 1862. IX. 119. 2) Выражаетъ прыганье (въ загадкѣ). *Куций Степанко скрутився, звертівся, та й по хаті скаче — чик, чик!* Ном. Заг. № 335.

Чика, -ки, ж. Дѣтск. Ножикъ, все острое. *Не займай — це чика.* Екатериносл. г.

Чикавка, -ки, ж. = **Чекіт.** Вх. Пч. II. 12.

Чикало, -ла, с. = **Чапавка.** Вх. Пч. II. 23.

Чикати, -каю, -еш, гл. 1) Рѣзать ножемъ, ножницами. 2) О птицахъ: чирикать, стрекотить. *Сорока чикат.* Вх. Лем. 482.

Чикач, -ча, м. = **Чекіт = Чекавка.** Вх. Пч. II. 12.

Чики-чики, меж., выражающее рѣзаніе. *Чики-чики личаки на дубові латті.* Чуб. III. 106. *Чики-чики два ножики зарізали рака.*

Чикилдиха, -хи, ж. Названіе плохой водки. Марк. 169. *В сей день його отець опрягся, як чикилдихи обіжрався, — Анхиз з горілочки умер.* Котл. Ен. II. 9.

Чикі́р, -кору, м. = **Сикі́р.** Вх. Пч. II. 13.

Чикнути, -ну, -неш, гл. Одн. в. отъ **чикати.** *Візьмуть, чикнуть ножем пальця.* Драг. 2.

Чі́колодок, -дка, чі́колонок, -нка, м. = **Чиколоток.** Желех.

Чі́колоток, -тка, м. 1) = **Щиколоток.** Вх. Пч. I. 15. 2) Колѣнное сочлененіе, колѣно. Вх. Пч. I. 15.

Чикулівка, -ки, ж. = **Верхоляк.** Вх. Пч. II. 8.

Чим. Творит. пад. отъ **що.** (См.).

Чималий, -а, -е. Порядочный, довольно большой, значительный. *Городець чималий.* Рудч. Ск. I. 25. *Розвела пожар чимал.* Котл. Ен. I. 37. Ум. **Чималенький.**

Чимало, нар. Порядочно, довольно много, значительно. *Чимало літ перевернулось, води чимало утекло, і в хутір лихо завернуло, і сліз чимало принесло.* Шевч. 106. Ум. **Чималенько.**

Чимбарка, -ки, ж. Родъ верхней одежды у мѣщанъ. *А міщанство! У них своя одежа... чимбарка суконна...* О. 1862. VIII. 33. См. **Чамара, чемера, чемерка.**

Чимбарь, -ря, м. и пр. = **Чинбарь и пр.** О. 1862. I. 52.

Чимбір, -бору, м. = **Крайка.** Вх. Зн. 80. Ум. **Чимборик.** Вх. Зн. 80.

Чимбрас, -су, м. Раст. *Chrysanthemum Segetum.* Вх. Пч. II. 30.

Чимёрка, -ки, ж. = **Чемерка.**

Чимисувати, -су́ю, -єш, гл. Рѣзати. *Бере дружко ніж колодій і чимисує той коровай на шматочки.* МУЕ. I. 133. (Полтав.).

Чимсати, -саю, -єш, гл. = **Чухрати 1, 2, 4.** Вх. Зн. 80.

Чимчикувати, -ку́ю, -єш, гл. Итти быстро. Шевч. 621. *Люде ідуть мостом, а він прямо водою чимчикує.* Драг. 140.

Чин, -ну, м. 1) Дѣйствіе, дѣяніе. *Після старої голови все марно пійшло. Ні порядку, ні чину.* Г. Барв. 224. 2) Способъ, образъ. *То — проше пана — оттаким чином робилось.* НВолын. у. *Одслуживши в церкві службу Божу і похорон, як слідує, понесли тим же чином і на кладвище.* Кв. 3) Чинъ (заимствовано изъ русскаго языка). *Великого чину дійшов.* МВ. II. 32.

Чина, -ни, ж. — **ро́зова.** Раст. *Lathyrus tuberosus L.* ЗЮЗО. I. 126.

Чинарка, -ки, ж. = **Чемерка 1.** ХС. IV. 51. Ум. **Чинарочка.**

Чинарчіна, -ни, ж. = **Чинарка.** Харьк. у.

Чинбарити, -рю, -риш, гл. Быть кожевникомъ.

Чинбаріха, -хи, ж. Жена кожевника.

Чинбарня, -ні, ж. Заведеніе для выдѣлки кожъ. (Залюбовск.).

Чинбарство, -ва, с. Кожевничество.

Чинбарський, -а, -е. Кожевничій, кожевенный. *Линтваревий кожух (пахне) за півмили чинбарським квасом.* Сим. 226.

Чинбарь, -ря, м. Кожевникъ. Чуб. VII. 431. Вас. 156.

Чинбурка, -ки, ж. «*Колісчатко на бичові коло лямки, якою тягнуть невід з моря.*» Єйскъ. Слов. Д. Эварн.

Чингал, -ла, м. Кинжалъ. *Тільки й zostавили собі по чингалу, про всякий случай, од звірюки.* Стор. II. 12.

Чиндоко́ра, -ри, ж. См. **Цінгако́ра.** *А на йому шуба люба, а на шубі чиндоко́ра, на чиндоко́рі поясочок.* Чуб. III. 457.

Чиненник, -ка, м. Столбовая дорога. Угор.

Чини, -нів, мн. 1) Мѣсто, гдѣ перекрещиваются нити основы. Константиногр. у. МУЕ. III. 21. Шух. I. 259. 2) Колышки въ сновалкѣ, при помощи которыхъ дѣлаются чини 1. Лохв. у. Вас. 202.

Чинити, -ню́, -ниш, гл. 1) Дѣлать, производить, исполнять. *Незнай гріха не чинить.* Ном. № 106. *Ті мати гречаники чинить.* Мил. 95. *Не чини лихого, не бійся нічого.* Ном. № 4442. *Порядки чинити.* Мет. 179. **Чини мою волю.** Исполняй мое желаніе. АД. I.

260. **Чині́те ласку!** Сдѣлайте одолженіє! пожалуйста! *Чині́те ласку, внесіть ковбаску!* Чуб. III. 476. 2) О змѣѣ: класть яйця. *Гади́на чини́ть уперед яйце, а потім віводить гади́ніта.* Шух. I. 238. 3) Дубить, выдѣлывать (кожу).
- Чини́тися, -ню́ся, -нишся, гл.** 1) Дѣлаться, происходитъ; становиться. *Чинилося те у давню давнину.* МВ. II. 61. *Чоловік чини́тся, давний, медвідь — старий.* Вх. Зн. 80. 2) Выдавать себя за кого. *Він чини́ться Христос, а йому грішка жінка ноги мие! як то так? — казали жиди.* Канев. у.
- Чинка, -ки, ж.** Выдѣлка кожъ. Сумск. у.
- Чинки, мн. = Чари** (см. **Чар.**). Вх. Зн. 80.
- Чи́новатий, -а, -е.** 1) = **Чиноватний.** МУЕ. III. 25. 2) — **те полотно.** Полотно, при ткани котораго нитки основы въ чинах (см. **чини**) перекрещиваются не пара съ парой, а каждая три съ каждой одной. Шух. I. 259.
- Чи́новатний, -а, -е.** 1) **Чи́новатна листва.** Часть сновалки, при помощи которой дѣлаются чини. МУЕ. III. 15. 2) — **міток.** Міток, въ которомъ одно пасмо имѣеть 30 нитокъ вмѣсто 60. МУЕ. III. 14.
- Чи́новать, -ті, ж. = Чиновате полотно.** (См. **Чи́новатий 2**). Вх. Зн. 80.
- Чинч, -чу и пр. = Чинш и пр.** *Давала чинчу до двора ковбас десятків з три латину.* Котл. Ен. IV. 43.
- Чинчері́ї, -їв, (м. ?).** Кандалы, оковы. Угор.
- Чинчикува́ти, -ку́ю, -еш, гл. = Чимчикувати.**
- Чинш, -шу, м.** Чиншъ, оброкъ, плата за пользование землей. К. ЧР. 427. *Краще статъ на чинш, а потім викупить землю.* О. 1862. IV. 105.
- Чинші́й, -шія, м. = Чиншовик.** О. 1862. IV. 93.
- Чиншовий, -а, -е.** Чиншевой, оброчный. *Чиншова земля. Чиншова шляхта.* О. 1862. VII. 87.
- Чиншовик, -ка, м.** Платящій чиншъ, состоящій на чиншевомъ положеніи.
- Чиншуватися, -шуюся, -ешся, гл.** Платить чиншъ. О. 1862. VII. 88.
- Чиньба, -би, ж.** 1) Вычинка, выдѣлка. *Цей ремінь не хлібної чиньби, а кермецької.* Константиногр. у. *Шкурка за Чиньбу не стане.* Ном. № 10571. 2) Трепка. *Дав йому доброї чиньби.* Ном. № 4014.
- Чинянка, -ки, ж.** Бомба, начиненная порохомъ. Черном.
- I. Чиняти, -няю, -еш, гл.** Вычинивать, выдѣлывать, дубить. *Шевчик шкури чиняє, а він дубом воняє.* Чуб. V. 1087.
- II. Чиняти, -няю, -еш, гл.** Сокращенное **відчиняти.** *Чиняй, пані, ворота, — іде твоя робота.* Чуб. III. 233.
- Чи́павка, -ки, ж.** Жердь на гребнѣ крыши на **клу́ні**, связывающая ключчя. МУЕ. I. 83.
- Чипуга, -ги, ж.** Раст. = **Дереза**, *Saragana frutescens* Dc. ЗЮЗО. I. 115.
- Чир, -ру, м.** 1) Родъ размазни, саламаты изъ кукурузной муки. МУЕ. I. 104. 2) Трупъ. Желех.
- Чиранка, -ки, ж.** Порода утки, *Anas crecca*. Ум. **Чираночка.** *Ой на ставу, на ставочку піймав качур чираночку.* Гол. I. 317.
- Чирва, -ви, ж.** Масть въ картахъ: черви. КС. 1887. VI. 463.
- Чирвовий, -а, -е.** Червонный (о масти въ картахъ). КС. 1887. VI. 465.
- Чиренка, -ки, ж. = Чиранка.** Вх. Пч. II. 8.

Чиргикати, -каю, -єш, гл. О ласточках: чирикать. *Ластівки чиргикають*. Св. Л. 218.

Чирка, -ки, ж. 1) Чирокъ (утка). *Не туди чирка носом керує*. Ном. № 5091. 2) Чирей. Вх. Зн. 80.

Чиркот, -та, м. = Омелюх. Вх. Пч. II. 15.

Чиркун, -на, м. = Цівкун. Вх. Пч. II. 9.

Чирун, -на, м. Солеваренная сковорода. Вх. Зн. 49.

Чирус, -са, м. Мелкая порода скумбрії. Херс. г.

Чирч, -ча, м. = Черкач. Вх. Лем. 483.

Чирчак, -ка, м. = Чирч. Вх. Уг. 275.

Чиря, -ряти, с. Чиренокъ, птенець чирка. *Вилітали пташата-чирята*. Чуб. III. 110. *І тільки край ставка оставсь табун утят. Чи крижні то були, чи то були чирята, — про те нам байдуже*. Греб. 387.

Чиряк, -ка, м. Чирей, вередь. *Чиряк великий, а, гною мало*. Посл. *Догожає, як чирякові*. Ном. № 4457.

Чирякуватий, -а, -е. Покрытый чирьями.

Чирянка, -ки, ж. 1) = Чирка. Вх. Пч. II. 8. 2) = Чиранка. Вх. Пч. II. 8.

Чирячка, -ки, ж. = Чиряк? *Бешихо! чирячка, болячка...* Мил. М. 96.

Численний, -а, -е. Многочисленный. Желех.

Численність, -ности, ж. Многочисленность. Желех.

Численно, нар. Многочисленно.

Числити, -лю, -лиш, гл. 1) Считать. *Адже ж за воїнів нас числить*. Котл. Ен. 2) Разсчитывать. *Все ділає, не числячи на жодну подяку*. Шейк.

Числитися, -люся, -лишся, гл. Считаться.

Число, -ла, с. 1) Число. Без числа. Безъ счету. *Добра жінка дванадцять раз на день одурить, а як яка, то й без числа*. Ном. № 9078. **То не в число.** Это не въ счетъ, это исключить. Ном. № 10669. 2) Количество. *Хоч мале число полегкости собі мали*. АД. I. 91.

Чисниця, -ці, ж. Три нитки или 1/10 пасма. Чуб. VII. 408. Вас. 201, 190. Kolb. I. 69. **Йому три чисниці до смерти.** Одной ногой въ грубу. Грин. 1. 237.

Чистак, -ка, м. Сѣть для ловли рыбы на днѣпровскихъ отмеляхъ. Вас. 188.

Чисташ, -ша, м. Мѣсто, очищенное отъ лѣса.

Чистенина, -ни, ж. Рожь и пшеница. Вх. Лем. 482. См. **Чистина 2.**

Чистець, -тцю, м. Раст. а) *Draba verna* L. ЗЮЗО. I. 177. б) *Galium Mollugo* L. ЗЮЗО. I. 177. в) *Orobus alus* L. ЗЮЗО. г) *Stellaria Holbostea* L. ЗЮЗО. I. 177. д) *Stachys recta* L. Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. е) — **лісовий.** *Statice Holostea* L. ЗЮЗО. I. 137.

Чистий, -а, -е. 1) Чистый, незагрязненный, прозрачный. *Ой гляну я в чисту воду да на свою вроду*. Нп. 2) Незаросший сорными травами. *Таке просо чисте та велике*. Рудч. Ск. 3) Чистый, гладкій. *Бог дасть долю і в чистім полі*. Посл. 4) — **четвер.** Четвергъ страстной недѣли великаго поста. ХС. I. 75. Маркев. 4. Ум. **Чистенький, чистесенький.** Рудч. Ск. I. 10. **Чистюнький.** Фр. (Желех.).

Чистик, -ка, м. Раст. а) = Чистець а). Борз. у. Прилуц. у. б) *Sedum acre* L. ЗЮЗО. I. 136. в) — **жовтий.** *Chelidonium majus* L. ЗЮЗО. I. 116.

Чистилице, -ща, с. Чистилице. *Чув-їм за чистилице, же то іст місци для грішників на пукуту*. Гн. II. 76.

- Чистило, -ла, с.** Дѣтскій послѣдъ, placenta. Вх. Зн. 80.
- Чистина, -ни, ж.** 1) Чистое, незаросшее мѣсто. *А серед озера є дві чистині.* Ум.
Чистинка. *Там у лісі таки чимало є чистинок.* 2) **Чистина?** Зерновой хлѣбъ: ячмень, полба, рожь, пшеница. Вх. Лем. 483.
- Чистити, -щу, -стиш, гл.** 1) Чистить. *Зайду до тії кринички, що я чистила.* Рудч. Ск. II. 57. *Де чисть мене до живого, то збавлю тебе од всього злого.* Ном. № 282. 2) Бить, колотить. *Почала... гостей чистити.* Мнж. 71.
- Чиститися, -щуся, -стишся, гл.** Чиститься. *Почав чиститись і прибїратись.* Левиц. Пов. 11.
- Чистісінький, -а, -е.** Совершенно чистый. *Ой бував же я та в чистісінькім полі.* О. 1862. IV. 15.
- Чистісінько, нар.** 1) Совершенно чисто. *Чистісінько в хаті, — ніде ні смітинки.* Харьк.
 2) Совершенно, совсѣмъ (сильнѣе, чѣмъ чисто 2). *Чистісінько він та й годі.* Харьк.
- Чистість, -тости, ж.** 1) Чистота, отсутствіе грязи, сору. Желех. 2) Чистота духовная. Желех.
- Чістник, -ка, м.** Раст. Ranunculus acris L. Анн. 290.
- Чистняк, -ку, м.** Раст. Stachus recta L. ЗЮЗО. I. 137. См. **Чистець.**
- Чисто, нар.** 1) Чисто. *Е, вже! тому низько в голови, в кого чисто в дворі; а тому легше здихає, що двір вичищає.* Ном. № 1407. 2) Совершенно, совсѣмъ. *Чисто всіх побудила.* Г. Барв. 225. *Вибрав усю чисто воду.* Рудч. Ск. I. 37. Ум. **Чистенько, чистесенько.**
Чистенько коло посуду ходить, — ничего не оставляетъ, все съѣдаетъ. Ном. № 11256.
- Чистобреха и чистобрѣоха, -хи, об.** Кто вреть искусно, безъ запинки. *Инший і правди так..... не роскаже, як він було збреше: уже чистобрѣоха був покійний!* О. 1861. V. 67.
- Чистовід, -воду, м.** Мѣсто, гдѣ чистая вода, незагрязненная, непоросшая водорослями. *Тут краще купаться: тут чистовід, а на брідку погано.* Лубен. у.
- Чистоплодний, -а, -е.** Рожденный въ законномъ бракѣ? *Дай же, Господи, діточкам чистоплодним!* ЕЗ. V. 108.
- Чистополина, -ни, ж.** Чистое поле. *Нехай іде на чистополину, там і дихати легше.* Харьк. г.
- Чистота, -ти, ж.** Чистота. Мнж. 122. Грин. III. 404. *Хто чистоту з нечистого добуде?* К. Іов. 30.
- Чистюк, -ка, м.** Чистикъ, чистоплотный.
- Чистюнький, -а, -е.** Ум. отъ **чистий.** Фр. (Желех.).
- Чистюх, -ха, м.** Насѣк. Nera cinerea. Вх. Пч. II. 27.
- Чистючка, -ки, ж.** Чистуха, чистоплотная.
- Чітавий, -а, -е.** Большой, порядочный, хорошій. Угор.
- Читака, -ки, об.** Чтець, чтица. *Із тебе, як бачу, і читака поганий.*
- Читальник, -ка, м.** Читатель. *Багацько читальників дожидається тієї книжки.* Левиц. Пов. 255.
- Читання, -ня, с.** 1) Чтеніе. Грин. I. 289. *Яке співання, таке й читання.* Ном. № 8015. 2) Считаніе. *У нас пінязьки без читаня — безъ счету.* Вх. Лем. 483.

- Чита́ти, -таю, -еш, гл.** 1) Читать. *Батенько йде та в листоньку читає, читаючи та жалібненько ридає.* Чуб. I. 174. 2) Считать. Вх. Лем. 483.
- Чита́ч, -ча, м.** Читатель. К. ЧР. 100.
- Читець, -тця, м.** = **Чита́ч.** Ном. Од видавця, I.
- Чич, -чі, ж.** = **Чичва.** Вх. Зн. 80.
- Чичва, -ви, ж.** Плохое болотное сѣно. Вх. Зн. 80.
- Чичекати, -каю, -еш, гл.** О сорокѣ: кричать. Вх. Пч. I. 15.
- Чичерчик, -ку, м.** Встрѣчено въ нар. пѣснѣ вмѣсто черчик. *Васильчику-чичерчику, посію тебе в городчику.* О. 1861. XI. Св. 67.
- Чичирк.** Въ выраженіи: **Ні чичи́рк.** Ни тугу! ни слова! не шелохнется. *Ні чичирк! і дух притайв.* Ном. № 12942.
- Чичи́ркнути, -ну, -неш, гл.** Шелохнуться, зашелестѣть. Употребл. съ отрицаніемъ. *Ніщо а ні чичиркне.* Лохв. у.
- Чичка, -ки, ж.** Цвѣтокъ. Угор.
- Чичмаря, -рі, ж.** Мелкій дождикъ. Мнж. 194.
- Чичморіти, -рю, -риш, гл.** Бѣть много, съ жадностью. *Чичморить, чичморить!* Лебед. у.
- Чи́шка, -ки, ж.** 1) = **Цешка.** Черниг. у. 2) = **Пучка 1.** Вх. Пч. I. 15. См. **Пушка.**
- Чи́вка, -ки, ж.** 1) Хохоль, волосы спереди головы. Вх. Зн. 80 *Бере го за чівку.* Фр. Пр. 117. 2) мн. **Чи́вки.** То-же, что и **волоття** у кукурузы. Шух. I. 100. Ум. **Чи́вочка.** *А чорнії мої очі, чівочка гладенька.* Шух. I. 198.
- Чи́лка, -ки, ж.** = **Чулко.** Угор.
- Чи́льний, -а, -е.** Отборный, крупный, значительный, выдающійся. *Чи́льне зерно. От стане він чи́льний господарь, багатий, маючий як пан.* Млак. 102.
- Чи́льце́, -ця, с.** 1) Ум. отъ **чо́ло.** 2) Годъ женской головной повязки. Вх. Зн. 80.
- Чи́мируха, -хи, ж.** Названіе водки. *Бодай тії пани жили, що гуральні становили: як би не ся чімируха, то я б згинув так, як муха.* Ном. № 11659.
- Чи́мка, -ки, ж.** Болѣе длинныя волокна овечьей шерсти. Гол. Од. 39.
- Чи́мкати, -каю, -еш, гл.** Отдѣлять болѣе длинныя волокна овечьей шерсти. Гол. Од. 39.
- Чи́мхати, -хаю, -еш, гл.** = **Чухрати 1, 2, 4.** Вх. Зн. 80. *Чи́мхай до вїйта.* Вх. Зн. 43.
- I. Чи́п, чо́па, м.** 1) Деревянная затычка у бочки. *Узялась за чіп, щоб одіткнуть.* Рудч. Ск. II. 151. *П'яний, як чіп.* Ном. № 11740. **Ходити до чо́па.** Пьянствовать, ходить въ каба́къ. Ном. № 11701. 2) Стержень, на которомъ что либо ходитъ, качается или вращается (въ видѣ колышка, винта и пр.) — является частью многихъ машинъ и снарядовъ, напр. винтъ, соединяющій половинки ножницъ. Шух. I. 153. Также часть: верклюга, верстату, курительной трубки (металлическая крышка ходитъ на немъ), **п'їл** (см. **п'їла**). Шух. I. 187, 255, 276, 254. 3) Колышекъ въ сновалкѣ. Шух. I. 150. См. **Снува́вка.** 4) Колышекъ, зубъ (желѣзный) въ боронѣ. Шух. I. 166. 5) Шипъ въ столбѣ для связи съ другимъ бревномъ. Уманск., Гайсин. у.у. 6) Желѣзный шипъ на мельничномъ валу. Мик. 480. Черниг. у. 7) Рыба: *Aspro Zingel.* Вх. Пч. II. 18. Ум. **Чи́по́к, чи́по́чок, чо́пик, чо́пець.** (Харьк., Залюбовск.). *В ба рилочку два напиточки, нема чіпочка, нема дірочки.* Ном. заг. № 64.
- II. Чи́п, меж.** = **Чи́па.** Лохв. у.

Чіпа, меж. Прочь, вонь! (Преимущ. на собаку). *Чіпа, чіпа в соломѹ спати.* Ном. № 11319.

Чіпати, -паю, -еш, гл. Трогать. *Не чіпай посліду на дорозі, бо як торкнеш, буде смердіти.* Ном. № 3289.

Чіпатися, -паюся, -ешся, гл. = **Чіплятися**. *Щоби не чіпалися вроки чи дитини, чи худобини....* ЕЗ. V. 218.

Чіпець, -пця, м. 1) = **Чепець 1**. *Русую кісоньку під чіпець.* Грин. III. 548. *Сидить дівка в темниці, шиє чіпець без ниці.* Ном. заг. № 145. 2) = **Чепчик 3**. *В чіпці уродився, а на посторонку згине.* Ном. № 4091. 3) = **Чепець 4**. О. 1862. V. Кух. 39.

Чіпе, (п'я, с. ?) = **Очепа**. Вх. Зн. 45.

Чіпкий, -а, -е. Прилипчивый. *Віспа — чіпка хвороба.* Міус. окр.

Чіпляти, -ляю, -еш, гл. Прицѣплять, вѣшати. Ном. № 13428. *Намиста чіпляють.* О, 1861. XI. 28. *Рушники чіпляють.*

Чіплятися, -ляюся, -ешся, гл. 1) Цѣпляться. *Біда за біду чіпляється, як у ланцюзі кільце за кільце.* Ном. № 2164. 2) Привязываться, приставать.

Чіпнар, -ря, м. Мундшенкь, кравчій. Вх. Зн. 80. Угор.

Чіпко, нар. = **Чепко**. Лохв. у.

Чіпок, -пка, м. 1) Ум. оть чіп. 2) = **Чепець 1**. *Бреніють жіночі чіпки, чоловічі шапки.* Г. Барв. 148. Ум. **Чіпochок, чіпчик, чіпчикок.** *Глянть, Палазю, на поріг, несуть чіпчикок либонь твоїй.* Грин. III. 548.

Чіпochок, -чка, м. 1) Ум. оть чіп. 2) Ум. оть чіпок.

Чіпчик, -ка, чіпчикок, -чка, м. Ум. оть чіпок.

Чірений, -а, -е = **Каламутний**. *Чірена вода.* Шух. I. 81.

Чірівний, -а, -е = **Червивий**. ЕЗ. V. 84.

Чірка, -ки, ж. Порода утокь. Черк. у.

Чірхавий, -а, -е. Шершавый, шероховатый. Фр. (Желех.).

Чірхатися, -хаюся, -ешся, гл. = **Чухатися**. Желех.

Чістрити, -рю, -риш, гл. Чесать на гребнѣ пеньку, шерсть. Гол. 35, 36. 39. Шух. I. 147.

Чіт, -ту, м. Четъ, четное число. *Чіт чи лишка?* Кв.

Чітуватися, -туюся, -ешся, гл. Играть въ четъ или нечетъ. *Орішками чітуватися.* Нп.

Чітура, -ри, ж. Жестянка. Вх. Зн. 81.

Чіхратий, -а, -е. Косматый. Вх. Зн. 81.

Чіхратися, -раюся, -ешся, гл. = **Чухатися**. *Кінь.... розчав ся чіхрати у тоту яблонь.* Драг. 263.

Чічечка, -ки, ж. Ум. оть чічка.

Чічка, -ки, ж. 1) Цвѣтокь. Шух. I. 184, 18. *На його могилі четверті вже чічки процвітають: і білі, і голубі, і всякі.* Федьк. Пов. 44. *Ой зацвіла красна чічка.* Гол. IV. 489. 2) — жовта = **Козельці**, *Ranunculus*. Шух. I. 20. Ум. **Чічечка**. Гол. II. 762. См. **Чічка**.

Чічкатий, -а, -е. 1) Цвѣтистый. Шух. I. 20. 2) Вышитый цвѣтными нитками. *Чічкати вишиваня.* Шух. I. 245.

Чічник, -ка, м. Раст. *Leontodon taraxacum*. Вх. Пч. II. 33.

Чкатися, -чкаюся, -ешся, гл. = **Цкати**. Вх. Лем. 483.

Чке-чке-чкою! меж. Зовь свиней. Радомысл. у.

- Чколити, -лю, -лиш, гл.** Охотничій терминъ о собакахъ: лаять тонкимъ голосомъ, увидѣвъ звѣря. Вх. Уг. 275.
- Чкурити, -рю, -риш, гл.** Скоро бѣжать.
- Чкурну́ти, -ну́, -не́ш, гл.** Побѣжать. Рудч. Ск. I. 128. *І вибравшись на добру стежку, чкурнула просто до троян.* Котл. Ен. IV. 45. *Пустив одного зайця, — той як чкурне в ліс.* Грин. 1. 218.
- Чля, нар.** Прилично. *Що кому чля.* Ном. № 13912.
- Чмакати, -каю, -єш, гл.** Чавкати.
- Чмалений, -а, -е = Чмелений.** *Хмара хмару швидко гоне, грім по небу торохтить, вітер плаче, вітер стогне, дощ по вікнах пороштить. Під чмалену сю незгоду мов побиті люде сплять.* Сніп. 105.
- Чмана, -ни, ж. = Чмара.** Полт.
- Чманіти, -нію, -єш, гл.** Быть угорѣлымъ, угорать, одурѣвать. *Після горілки днів зо три чманієш.* Лебед. у.
- Чмара, -ри, ж.** Призракъ, привидѣніе? *У! чмарою так і лізе!* Г. Барв. 33. *Так і сичуться до нас, як чмара та.* Г. Барв. 49.
- Чмелений, -а, -е.** Ошалѣвшій? *Прийшла додому, — як п'яна, мов чмелена.* Мир. ХРВ. 17.
- Чмелик, -ка, м.** Ум. отъ **чміль**.
- Чмель, -лю, м.** Раст. *Helichrysum arenarium* Дс. ЗЮЗО. I. 124.
- Чмига, -ги, ж. = Шмига.** *Якось приходиться не до чмиги.* Стор. II. 204.
- Чмирь, -рю, м.** 1) Короткая шерсть, остающаяся на пестяхъ послѣ валянья, сукна. Вас. 172. 2) Острый, противный запахъ. *Борсук у норі такого піддав чмиру.* Борз. у. 3) —ря. Чумазый.
- I. Чмих, -ху, м.** 1) Одинъ разъ фырканія. 2) Родъ игры, въ которой стараются разсмѣшить, а смѣяться нельзя: кто чмихне, тотъ проигралъ. Сим. 192.
- II. Чмих, меж.,** выражающее фырканіе. Ном. № 4714.
- Чмихання, -ня, с.** Фырканіе.
- Чмихати, -хаю, -єш (и чмі́шу, -шеш), гл.** Фыркати, пыхтѣть, дуть. *Слухаю, коли корови чмишуть.* О. 1861. V. 68. *Чмихає, як овечка.* Ном. № 13943. *Нічого мені не каже, тільки чмише.* Г. Барв. 288. *Вже холодом чмише.* Конотоп. у.
- Чмі́хнути, -ну, -не́ш, гл.** Одр. в. отъ **чмихати**. Фыркнуть, подуть. *То муцик, вирвавшись на двір, на голос гончих одізвався, чмихнув, завив, до них озвався.* Котл. Ен. IV. 44. Фыркнуть отъ смѣха. Сим. 192.
- Чміль, чмеля, м.** Шмель. *Чмелі гудуть.* Ном. № 11760. **Слухати чмелів.** Лежать на землѣ отъ удара. *Сердешний об землю упав, чмелів довгенько дуже слухав.* Котл. Ен. II. 24. Ум. **Чмелік.** *Летить чмелик.* Рудч. Ск. I. 118.
- Чмовх, -ха, м.** Поползень, *Sitta europaea*. Вх. Лем. 483.
- Чмовхальниця, -ці, ж.** Трепалка. Угор.
- Чмовхати, -хаю, -єш, гл.** Трепати во второй разъ (лень, пеньку): Угор.
- Чмовхачка, -ки, ж. = Чмовхальниця.**
- Чмок и пр. = Цмок и пр.**
- Чмола, -ли, ж.** Насѣк. *Xylocopa violacea*. Вх. Пч. I. 8.
- Чморкати, -каю, -єш, гл. = Чв'якати 2.** *Їдеш по багні, а вода чморкає.* Вх. Зн. 81.

Чморкнути, -ну, -неш, гл. Одр. в. отъ **чморкати**. *Чморкнула вода*. Вх. Зн. 81.

Чмурь, -ря, м. Сморокць (грибь). Угор.

Чмут, -та, м. Проказникь, затъйникь, забавникь, мастерь на выдумки, выдумщикь.
Грицик той, то був на все село чмут: витесать кому якого нетесаного тесана, так він зараз. Грин. II. 209.

Чмутник, -ка, м. = Чмут. Сим. 212.

Чмутовітій, -а, -е. Мастерь на выдумки. *Брехенька ся довга і тесті чмутовиті иноді дуже добре розказують її своїм зятям, як ті загостюються*. Ном. № 11926.

Чмутовіха, -хи, ж. Проказница, затъйница, выдумщица. *Та халяндри, чмутовиха, для сміху скакала*. Мкр. Н. 40.

Чмутувати, -тую, -ещ, гл. Проказить, шалить. *Опівночі приходять парубки і лякають дівчат, перебравшись... Дореготавшись, хлопці годі чмутувати, скидають видумки свої і в рядок сідають за стіл*. Лохв. у. Вь слъдующ. стихахь Макаровскаго вь значеніи: ухаживать за кѣмь, утѣшать? Или просто: шутить? *Ся голубонька тряслася, рученьки ламала... Доня й милого забула, стогне та голосить. Говорила б, так же мови у обох немає, ледві дишуть, мов не чують, голос замірає; но Тарас — козак бувалий: взявши Харитину, чмутував; умів розважить матір і дитину*. Мкр. Н. 28.

Чо. Сокращенное **чого** (см.). *Чо хочеш?* Гн. II. 14.

Чобан, -на, м. Деревянный сосудъ для молока. Угор.

Чобаник, -ка, м. Трясогузка, Motacilla. Вх. Зн. 81.

Чобіт, -бота, м. 1) Сапогъ. *В чоботях ходить, а босі сліди знать*. Ном. № 1182.

Панищанні та поединкові: що на єдній нозі капиця, а на другій чобіт. Ном. № 1309. 2) мн. Свадебный обрядъ даренія женихомъ невѣстѣ сапогъ, совершаемый обыкновенно вь субботу. МУЕ. III. 88. (Черниг.). 3) мн. Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. 4) **Удовів чобіт**. Раст. Viola tricolor L. ЗЮЗО. I. 141. Ум. **Чобіток, чобіточок, чоботонько, чоботець**. Чуб. V. 20. Чуб. III. 308. *Чобітки шкапові*. Рудч. Ск. I. 213. *Чобіточки роззули*. Грин. III. 694. Ув. **Чоботище**.

Чобіток, -тка, м. 1) Ум. отъ **чобіт**. 2) Цвѣтокъ на **чорноклині**.

Чоботаренко, -ка, м. Сынъ сапожника. К. ПС. 84.

Чоботари́ха, -хи, ж. Жена сапожника.

Чоботарь, -ря, м. Сапожникъ. Мил. 27. Шух. I. 146. Шевч. 201. *Ой мій батько чоботарь, черевички полатав*. Нп.

Чоботець, -тця, м. Ум. отъ **чобіт**.

Чоботи́на, -ни, ж. Сапогъ. *У єдні чоботині скаче по долині*. Ном. заг. № 396.

Чоботи́ще, -ща, м. Ув. отъ **чобіт**.

Чоботонько, -ка, м. Ум. отъ **чобіт**.

Чоботоробець, -бця, м. Названіе сапожника вь шутливомъ величаніи, сложенномъ на манерь церковнаго: *Величаєм тя, шевче чоботоробче, і чтем твоє шило і правило, твоє погане ремісло!* Гн. II. 214.

Чоботя, -тяти, с. Преимуц. во мн. ч.: **чоботята**. Сапожки. *Самі Кирилята шують чоботята*. Мил. 39. *Ва червоні чоботята побиваються дівчата*. Щог. В. 94.

Човг, меж., виражающее шарканіе ногами. *Іде в своїх чоботищах помалу, тільки човг, човг, човг...* Константиногр. у.

Човгання, -ня, с. Шарканье (ногами).

- Човгати, -гаю, -єш, гл.** Шаркати ідея, ітти медленно. *Один батько зараз почує, човгає старими, але міцними ногами до коліски.* Левиц. I. 355. *Він оддалік ледві човгав за мною.* Г. Барв. 397.
- Човгатися, -гаюся, -єшся, гл.** = **Човгати.** *Хтось у саду, мов чуже, човгається.* Г. Барв. 539.
- Човен, -вна, м.** Челнь, лодка. *Пливе човен води повен, а за ним весельце.* Мет. 16.
- Човник, човниченько, човничок, човно́к.** *Аж на морі човничок біжить, а в човнику батенько сидить.* Чуб. V. 504. *Ой піду я по над береженьком, там плаває милий човниченьком.* Грин. III. 676.
- Човенце, -ця, с.** Ум. оть **човно.**
- Човник, -ка, м.** 1) Ум. оть **човен.** *Зроби мені, тату, золотий човник, а срібнее веселечко.* Рудч. Ск. II. 39. 2) Ткацкій челнокъ. Въ немъ есть стержень — **веретено**, — на который надѣвається шпулька съ нитками — **цївка**. Шух. I. 258. Стержень еще называется **сват** или **цївак**. МУЕ. III. 19. Въ Полтавщинѣ стержень **свато́к**, на немъ **цївка**. Вас. 166. 3) Раст. *Sagittaria sagittaeifolia* L. ЗЮЗО. I. 177. 4) мн. **Човники.** Родъ орнамента въ вишивкѣ, бывають **човники з вирізуванням, з крильцями, з по́пиками.** Чуб. VII. 427. 415. 5) мн. Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379.
- Човниченько, -ка, м.** Ум. оть **човен.** Грин. III. 676.
- Човничок, -чка, м.** Ум. оть **човен.**
- Човно́, -на́, с.** = **Човен.** *Тягне дід човно стежною, між густими лозами.* Левиц. I. 126. Ум. **Човенце.** *Аж тут — править мальоване човенце, править та й прибило до самого ганку, а з човенця виходить панночка.* Федьк. Пов. 48. *Бігнуть, пливуть човенцями, поблискують весельцями.* АД. I. 246.
- Човновий, -а, -е.** Челночный.
- Човпті, -пу́, -пеш, гл.** 1) Колотить, бить. *Човпуть його, мов дурного.* Ном. № 6217. 2) Твердить, повторять одно и то-же. *Чоловік одно човпе.* Чуб. II. 538. *Все човпеш, що ти зав'язав мені світ.* Левиц. Пов. 77. 3) Плестись, тащиться. *Човпе старий селом.* Драг. 179.
- Човптися, -пуся, -нешся, гл.** Толочься, возиться съ чѣмъ. *А старий усе човпється по надвіррю.* НВолын. у. *Ой на дворі чорна хмара в'ється, а під вікном колядник човпється.* Чуб. III. 425. *Вона все човпється коло чого небудь.* Драг. 172.
- Чого́.** 1) Род. пад. м'єст. **що.** *Чи не бажаєш ти чого?* МВ. I. 77. 2) Какъ нар. *Зачѣмъ, почему, отчего? Чого ви лаєтесь? хиба вас поле засіяно.* Ном. № 9230.
- Чогокати, -каю, -єш, гл.** Говорить часто **чого́.**
- Чогось.** 1) Род пад. оть **щось.** *Дітвора змагається: чогось не поділили.* МВ. I. 23. 2) Какъ нар. *Отчего-то, почему-то. Ти ізнов чогось сумуєш, Наталко?* Котл. НП. 361. *Чогось обойко невеселі.* МВ. II. 23.
- Чок, меж.** *Хвать? Цапъ? За гори вовчок до кози: чок-чок.* Чуб. V. 1146.
- Чокалка, -ки, ж.** Особенно злой волкъ? *Той же вовк, тільки злійший над вовка.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.
- Чоко, меж.,** выражающее стукъ сапожныхъ подковъ. *Як піду я в скоки та в боки.... а підківки тільки чоко, чоко, чоко, чоко!* О. 1861. XI. Кух. 25.
- Чолак, -ка, м.** У кожевниковъ: кожа со лба животнаго. МУЕ. I. 69.
- Чолатий, -а, -е.** Съ большимъ лбомъ. Желех.

- Чолко, -лика, с.** Ум. отъ **чоло**. *Кругленьке, довгеньке, на чолику лисеньке.* (Заг.: гадюка). Чуб. I. 307.
- Чолкувати, -кую, -еш, гл.** Выдѣлять лучшее зерно (чоло). Лубен. у. (В. Леонтовичъ).
- Чоло, -ла, с.** 1) Лобъ, чело. *Нікому на чолі не написано, що він.* Ном. № 6139. *Високе чоло гетьманське.* МВ. I. **Чолом давати, отдавати.** Привѣтствовать особымъ образомъ: хлопнувъ ладонью по протянутой ладони привѣтствуемаго, перевернуть затѣмъ его руку и поцѣловать, — обычное привѣтствие дѣтей. *Дай чолом!* Ном. № 9276. Сим. 234. *Старий батько сидить коло хати та вчить внука-пузанчика чолом отдавати.* Шевч. 261. Вообще привѣтствовать, кланяться. *У намет уступає, пану Филоненку, корсунському полковнику, чолом даває.* Мет. 41. **Чолом!** Привѣтствую! Здравствуйте! *Чолом, вельможний пане господарю!* К. ЦН. 173. **Бити, ударити чолом.** Поклониться до земли, поклониться. *Вдарили чолом перед нашим столом.* Грин. III. 497. **Бити чолом за двором.** Предложеніемъ могоарыча добывать пропускъ поѣзду новобрачнаго въ дворъ новобрачной. МУЕ. III. 117. (Черниг.). 2) Часть **очіпка**, покрывающая лобъ, околышъ у очіпка. Вас. 191. 3) Фасадъ, передняя часть дома. *Чолом стоить хата.* Ном. № 10287. *Наняв великий двір і хати чолом на городський базар.* Мкр. Г. 45. 4) Въ гуцульской церкви въ крышѣ крыла треугольный **причілок**, стоящій вертикально. Шух. I. 116, 117. 5) Передняя часть гончарной печи. МУЕ. I. 60. (Черниг.). 6) Въ срубленномъ и очищенномъ отъ вѣтвей деревѣ: тонкій конецъ его. Шух. I. 179, 181. 7) Самое лучшее, отборное. Рудч. Ск. II. 134. Вас. 203. *Хлібороб саме чоло продає, а послід їсть. Чільна мука, саме чоло.* Каменец. у. Ум. **Чільце.** Чільце росую мов покрилось (т. е. лобикъ вспотѣль). Мкр. Г. 36. См. еще **чолко**.
- Чоловий, -а, -е.** 1) Лобный. 2) Относящійся къ фасаду. *Чолова стіна.* Вас. 193. *Вікно... чолове.* ХС. III. 56.
- Чоловік, -ка, м.** 1) Человѣкъ. *Перелічив — аж сорок чоловіка.* Рудч. Ск. II. 141. *Оце вже стало їх шість чоловіка.* Чуб. II. 96. 2) Вообще мужчина. *Ляхи так одуріють, що жінки між ними стануть розумніші од чоловіків.* Стор. М. Пр. 46. 3) Женатый человѣкъ. *Діди з чоловіками поділились на гурточки.* О. 1861. XI. Св. 30. *В правім притворі стояли чоловіки та парубки; в лівім — діди, на середині — малі хлопці, а в бабинці — молодиці та дівчата.* Левиц. I. 13. 4) Мужъ. Чуб. V. 128. *Чоловік умер, двоє діток мені покинув.* МВ. I. 71. 5) Мужикъ, крестьянинъ. *Доля... як лихоманка, не розбіра, на кого насіпається: чоловік, чи пан — їй все однаково.* О. 1861. III. 13. *Пан — не пан, чоловік — не чоловік.* Чуб. II. 370. 6) О волкахъ: штука. *Шість чоловіка вовків як нап'яли одного зяйця.* О. 1861. V. 69. Ум. **Чоловічок, чоловіченько.** *Іде чоловічок такий маленький.* Харьк. Ласкат. **чоловіченько** употребл. преимущ. въ значен. 2 — 4 и особенно въ послѣднемъ. *Дивітеся, чоловіченьки, які в мене черевиченьки.* Чуб. V. 1158. *Увійшов хазяїн: «Здорова, жінко моя люба!» — Здоров, чоловіченьку!* Драг. 164.
- Чоловіколюбець, -бця, м.** Человѣколюбецъ. *Отче владиче, архимандриче, чоловіколюбче!* Чуб. V. 1167.
- Чоловіколюбство, -ва, с.** Человѣколюбіе. *Нема, щоб за добрі діла, за чоловіколюбство вхопитись.* К. Гр. Кв. 32.
- Чоловіцький, -а, -е.** 1) Человѣческой. 2) Принадлежащій мужчинѣ; состоящій изъ мужчинъ. *Чи буде ж таке сиріцьке, як чоловіцьке.* Ном. № 10716. *Чоловіцька громада.* Драг. 171.

Чоловіченько, -ка, м. Ум. отъ чоловік.

Чоловічество, -ва, с. Человѣчество, человѣчность. Слово заимствовано изъ русскаго языка. Встрѣчено только въ одной пословицѣ, приведенной у Номиса: *Чоловічество повеліває, а пан тисяцький ні.* (№ 13844). Пословица эта заимствована изъ IV-го явленія оперы-водевиля кн. А. А. Шаховского: «Козакъ-стихотворецъ». Князь. Человѣчество повелѣваетъ помогать раненымъ и несчастнымъ. Грицько. *Чоловічество повеліває, да пан тисяцький ні.* (Сочиненія кн. А. А. Шаховского, Спб. 1898, «Дешевая Библиотека» Суворина, стр. 10). Такъ какъ у Номиса отсутствуетъ всякое указаніе о томъ, откуда взята пословица, то можно думать, что она употреблялась лишь среди образованныхъ классовъ и въ народномъ языкѣ слова **чоловічество** нѣтъ.

Чоловічий, -а, -е. 1) Человѣческой, человѣчій. Ном. заг. № 482. *Хиба твоїй вік такий, як чоловічий.* К. Іов. 22. 2) Мужской, мужескій, принадлежащій, свойственный женатому мужчинѣ. *Ой нате вам, парубочки, парубоцтво мое, а я вже піїду в чоловічу раду.* Мет. 230. *Чоловічі голови без шапок чорніли, наче недавно пооране поле.* Левиц. I. 14. *Це молитва чоловіча, бо її читають, як поміра чоловік, а як жінка, то читається в їх друга.* Драг. 37.

Чоловічина, -ни, м. Человѣкъ. *Чоловічина! одна душа в чоботі, друга в животі, а третя по світу.* Ном. № 2970.

Чоловічок, -чка, м. 1) Ум. отъ чоловік. 2) Зрачекъ. Екатериносл. губ. Рудч. Чп. 254. Мнж. 150. *Очі в Чіпки налилися кров'ю, в чоловічках засвітили огні.* Мир. ХРВ. 192. *В очах чоловічки догори ногами стали.* Ном. № 3180.

Чолов'яга, -ги, м. Человѣкъ. *Еней правдивий чолов'яга.* Котл. Ен. VI. 71. *Що скаже, те й зробить: удача міцна в чолов'яги.* Г. Барв. 448. *Так видно собі чолов'яга, а може і пан.* О. 1862. I. 76.

Чоломкання, -ня, с. Взаимные поцѣлуи, см. **Чоломкатися.** Черк. у.

Чоломкатися, -каюся, -єшся, гл. Цѣловаться, здороваясь или прощаясь, мирясь и пр. (но не о любовныхъ поцѣлуяхъ). *Тут між собою распитались, чоломкались і обнімались.* Котл. Ен. II. 8.

Чолопок, -пка, м. = Щолопок. Ум. **Чолопо́чок.** *Шапка на самому чолопочку.* НВолын. у.

Чолпа, -пи, ж. Лопатка, поставленная подъ угломъ къ ручкѣ, для выемки соли изъ соляныхъ озеръ. Херс. г.

Чом, чому, нар. 1) Отчего, почему, зачѣмъ. *Чом ти не прийшов учора? Харьк. Чом ти не косиш свого проса? Рудч. Ск. I. 54. Коли зле гадаєш, чом Бога благаєш? Ном. Чому чорт мудрий? — Бо старий.* Ном. № 8677. *Воли мої половії, чому не орете? Нп. Чому ні? А почему-же? Конечно да! Нема слуги. Чи не дасте ви мені яку з ваших? — Чому ні? Беріть собі, котру схочете.* МВ. II. 33. **Чом таки.** Почему же, почему бы. *І справді, чом таки не скажеш людям, Марусе? озвалась я до неї.* МВ. II. 89. 2) Чому. Дат. пад. отъ **що.**

Чомусь, нар. Отчего-то. почему-то, зачѣмъ-то. *Чомусь мені, мила, горілка не п'ється.* Мет. 250.

Чомхати, -хаю, -єш, гл. = Чмовхати. Угор.

Чоник, -ка, м. = Човник 2. МУЕ. III. 25.

- Чонок, -нка, м.** = **Човник 2.** Части: стержень — **клубец**, шпулька — **цівка**. Вх. Уг. 247.
- Чоп, -па, м.** Рыба *Lucioperca volgensis*. Браун. 22.
- Чопатий, -а, -е.** Притупленный. Угор.
- Чопень, -пня, м.** Въ загадкѣ: горящій фитиль плошки. *Чорна коробочка, золотий чопень* (каганець). Чуб. I. 309.
- Чопець, -нця, м.** Ум. отъ **чѣп.** *Котилось барильце без чопця, без рильця*. Ном. стр. 292, № 66.
- Чопіти, -плю, -пиш, гл.** Притуплять. Угор.
- Чопове, -вого, с.** Пошлина за право продажи спиртныхъ напитоковъ. *Помогай Біг, жиде! як же ми ся маєш? Ой та кажуть люде, що ти гроші маєш. — Нема пак, заплатив ем за чопове*. Гол. III. 471.
- Чоповий, -а, -е.** Относящійся къ чопу. *Чоповий свердел*. Буравъ средняго размѣра. — брат. См. Брат.
- Чопо́к, -пка, м.** Ум. отъ **чѣп.** Ком. II. № 383.
- Чопо́чок, -чка, м.** Ум. отъ **чѣп.** О. 1861. XI. 8.
- Чорен, -рна, -не.** Сокращ. форма отъ **чорний**. *Ох летить ворон да летить чорен*. Грин. III. 606.
- Чорна, -ної, ж.** Кутузка. Мир. ХРВ. 204. *Обізвався, що (сільський) голова не до діла каже, а той зараз і гукнув: «У чорну його!»* О. 1861. VIII. 95. *Десятники повели усіх у чорну*. Мир. Пов. I. 30.
- Чорненечкий, -а, -е.** Ум. отъ **чорний**. Вх. Зн. 81.
- Чорний, -а, -е.** 1) Черный. *Чорний як циган*. Ном. № 8527. *Очі чорні, як терночок*. Нп. *Чорні брови маю, та й не оженюся*. Нп. *Чорна свита*. МВ. I. 108. *Чорна хмара*. МВ. II. 14. 2) Грязный. *Мене мати не пустила, що в чорному ходячи, скажуть ледащиця*. Нп. **Чорне море.** Черное море. *Чорним морем далеко гуляли*. АД. I. 209. **Чорне слово.** Брань, ругательство, преимущественно съ упоминаніемъ чорта. *Він назвав мене чорними словами, каже: сякий-такий сину, та й по матерному*. Новомоск. у. 3) **Говорити по чорному.** Упомянуть чорта въ рѣчи. Борз. у. Ум. **Чорненський, чорнесенський.** Чуб. V. 243. **Чорненечкий.** Вх. Зн. 81.
- Черніло, -ла, с.** 1) Черная краска, употребляемая для окраски тканей и пр. *Та й купили білила, ще й чорного чорнила.... Дівчатам запаски чорнити*. Грин. III. 95. 2) Чернила. 3) Растворъ купороса, употребляемый сапожниками для черненія сапогъ. Сумск. у.
- Чорнити, -ню́, -ниш, гл.** 1) Чернить, красить въ черный цвѣтъ. *Та й купили білила, ще й чорного чорнила... дівчатам запаски чорнити*. Грин. III. 95. 2) Поносить.
- Чорниця, -ці, ж.** 1) = **Черниця**. МВ. II. 199. 2) Раст. *Rubus caesius*. Вх. Пч. II. 35.
- Чорниш, -ша, м.** Черный хлѣбъ (у нищихъ). *Чорниш у комиш, білаш у кармаш*. Ном. № 4643.
- Чорнісінький, -а, -е.** Чернехонькій.
- Чорнісінько, нар.** Чернехонько.
- Чорність, -ности, ж.** Чернота. *Ой чорна я, чорна, я то знаю сама: я про свою чорність мам фрайра пана*. Гол. IV. 511.
- Чорніти, -нію́, -єш, гл.** Чернѣть. *Чорніє гай над водою*. Шевч.

Чорно, нар. Черно. *Такий злий, аж у роті чорно.* Ном. № 2884. Чорним-чорно. Совершенно черно. НВолын. у. **Ходити чорно**. Одѣваться въ черную одежду. Ум. **Чорненько, чорнесенько**. *У черницях, мій миленький, робити легенько, тільки на серці та досадонька — ходити чорненько.* Рудч. Чп. 211.

Чорнобил, -лу и **чорнобиль**, -лю, м. Раст. *Artemisia vulgaris* E. ЗЮЗО. I. 112. Мил. М. 58. *Ліг під чорнобилем спати.* Грин. II. 122.

Чорнобильник, -ка, м. = **Чорнобил**. ЗЮЗО. I. 112.

Чорнобіл, -лу и **чорнобіль**, -лю, м. = **Чорнобил**. Вх. Пч. I. 8. ЕЗ. V. 206.

Чорнобілий, -а, -е. Отчасти черный, отчасти бѣлый. *Чорнобілі лелеки порались було коло свого гнізда.* Морд. Пл. 129.

Чорнобривець, -вця, м. 1) Чернобровый. *Колисочка швабська, дитиночка панська, золотій бильця, колишу я чорнобривця.* Нп. 2) Раст. а) *Tagetes erecta*. Вх. Пч. I. 13. б) *Tagetes patula* L. ЗЮЗО. I. 138. *Цвіли всякі квітки: і гвоздики, і чорнобривці.* Левиц. I. 23. 3) Орѣхъ очень спѣлый. *А вже що горіхів-горіхів було носить! Та ще всі один в один чорнобривці, що вже спіє-спіє та й вивалиться з гнізда.* Сим. 199, 200. 4) Сапогъ съ краснымъ голенищемъ и черной головкой. *Васильк. у. Вас. 162.* 5) мн. Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. Ум. **Чорнобривчик**. *Зацвів чорнобривчик.* Грин. III. 157.

Чорнобрів, **чорнобривий**, -а, -е. Чернобровый. *Чорнобрив, чорнобрив дрова рубає, а чорнобрива тріски збірає.* Чуб. **Чорнобрива**. *Кличка корови.* Kolb. I. 65. Ум. **Чорнобривенький**. Шевч. 303.

Чорнобривка, -ки, ж. 1) Чернобровая. Грин. III. 610. *Купив же я черевички своїй чорнобривці.* Чуб. III. 95. 2) Пт. *Glareola malanoptera*.

Чорнобров, -ва, -ве = **Чорнобрив**. *Чом, чом, чорнобров, чом до мене не прийшов?* Грин. III. 675.

Чорноволо́сий, -а, -е. Черноволосяый. Вх. Зн. 81.

Чорноволотка, -ки, ж. Родъ растенія. Вас. 206.

Чорноголо́вець, -вця, м. = **Чорнобривець** 4. Вас. 162. *Чоботи добрі, чорноголовиці.* Мир. ХРВ. 343.

Чорноголовка, -ки, ж. Черноголовый, съ черной головой. Вх. Зн. 81.

Чорноголовий, -а, -е. 1) Пт. *Sylvia atricapilla*. Вх. Пч. II. 14. 2) = **Попичка**, *Palus palustris*. Вх. Пч. II. 13.

Чорногривий, -а, -е. Черногривый. Желех.

Чорногрудка, -ки, ж. *Ruticilla tithys*. Вх. Уг. 275.

Чорногуз, -за, м. Листъ. Чуб. I. 63. Вх. Пч. I. 16. См. **Бузько**. *А горобець впився, з чорногузом бився, як ударив чорногуза, — чорногуз звалився.* Чуб. V. 1124.

Чорноземля, -лі, ж. Черноземъ.

Чорноземний, -а, -е. Черноземный. НВолын. у.

Чорнозілля, -ля, с. Родъ растенія. Чуб. I. 83.

Чорноклен, -на, **чорно́кленок**, -нка, м. Дерево: а) Паклень, *Acer campestre* L. Вх. Пч. I. 8. б) *Acer tataricum* L. ЗЮЗО. I. 109.

Чорнокленовий, -а, -е. Пакленовый, изъ паклена. *Удлище довге, чорнокленове.* Морд. Оп. 36.

Чорно́кленок. См. **Чорноклен**.

Чорно́клина, -ни, ж. = **Чорноклен**, *Acer tataricum* L. ЗЮЗО. I. 109.

- Чорнокнижник, -ка, м.** Чорнокнижникъ, волшебникъ. К. ЧР. 268. Цар вислав по цілій ягипській землі, щоби шукали чорнокнижника, котрий би міг царівну зробити ладною і молодою. Гн. L 107.
- Чорнокнижництво, -ва, с.** Чорнокнижіе, волшебство. К. ПС. 124.
- Чорнокнижній, -я, -є.** Чорнокнижническій. Наука чорна... чорнокнижня. IV. ПС. 125.
- Чорнокорінь, -ню, м.** Раст. *Synoglossum officinale* L. ЗЮЗО. I. 120.
- Чорнокосій, -а, -е.** Съ черной косой, черноволосый. Чорноока і чорнокоса мати. Морд. Оп. 54.
- Чорнокрилець, -льця, м.** Съ черными крыльями. Орли-чорнокрильці налітали. АД. і. 117.
- Чорнокрилий, -а, -е.** Чернокрылый. Галочки чорнокрилі. Чуб. V. 948. Ластівочка чорнокрила. Млак. 14.
- Чорнолоз, -зу, м.** Раст. *Salix cinerea* L. ЗЮЗО. I. 134.
- Чорноморець, -рця, м.** Чорноморець, чорноморській козакъ. Піду на Тамань, пристану до чорноморців. Котл. НП. 379.
- Чорноморка, -ки.** Чорноморка. О. 1862. VI. 87. Ой махнула чорноморка білою рукою: не буде вам, чорноморці, ніколи покою. Нп.
- Чорноморський, -а, -е.** Чорноморській. Ном. № 1495.
- Чорноокий, -а, -е.** Черноглазый. Левиц. I. 460.
- Чорнопірка, -ки, ж.** Птица съ черными перьями. Ум. **Чорнопірочка.** Чуб. V. 459. Ой галочки-чорнопірочки круту гору вкрили. Нп.
- Чорнорізка, -ки, ж.** = Черниця. К. ПС. 79.
- Чорнороб, -ба, м.** Чорнорабочій. Желех. Рк. Левиц.
- Чорноротий, -а, -е.** Съ чернымъ ртомъ. Вх. Зн. 81.
- Чорноталь, -лю, м.** = Чорнолоз. ЗЮЗО. I. 134.
- Чорнотроп, -пу, м.** Путь, дорога по черной землѣ, не по снѣгу, безснѣжный путь. Зайця тепер чорнотропом не піймаєш, як би сніг — друге б діло. Харьк. у. Тоді був чорнотроп — снігу вже не було. Новомоск. у.
- Чорноус, -са, м.** Черноусый мужчина. Да нема ж мого ляха чорноуса. О. 1861. XI. 10.
- Чорноусий, -а, -е.** Черноусый. Шевч. 487. Ой козаче чорноусий, чого в тебе жупан куций? Нп.
- Чорнохлібний, -а, -е.** О пицѣ: состоящій изъ одного черного хлѣба. Ховають у торби своє чорнохлібне снідання. Мир. ХРВ. 39.
- Чорнуха, -хи, ж.** 1) Совершенно черная жирная глина. Вас. 177. 2) Чорнуха, Рыба *Scardinius erythrophthalmus* (Bon). Браун. 28, 52.
- Чорнушка, -ки, ж.** = Чернушка 1, *Nigella sativa*. Вх. Пч. I. 11. Витоптав козел часник, ще й чорнуху чорнушку. Грин. III. 95.
- Чорнюха, -хи, ж.** = Чорнявка. Ой дівчино чорнюхо, люблю тебе, псяюхо. Гол. II. 197.
- Чорнява, -ви, ж.** 1) Чернота, собрание чернѣющихъ вдали предметовъ. 2) Черныя тучи. Вх. Лем. 483.
- Чорнявий, -а, -е.** Черноволосый, брюнетъ, брюнетка. МВ. (О. 1862. III. 51). У нас такий панич, як волошин — чорнявий. Ном. № 8553. Ум. **Чорнявенький.** МВ. I. 17.
- Чорнявка, -ки, ж.** Брюнетка. У їх була дівка-чорнявка. Ум. **Чорнявочка.** Циганочка-чорнявочка. Млак. 106.

Чоро́ліс, -са, м. Зоол. *Myoxus Glis*. Шух. I. 22.

Чорпіта, -ти, ж. = **Посмітюха**, *Alauda arborea*. Вх. Пч. II. 8. См. **Черпіта**.

Чорт, -та, м. 1) Чортъ. *Бога хвали, чорта не гніви*. Ном. **Чорт-ма, чорт-мало, чорт-матиме**. Нѣтъ, не было, не будетъ. *Їв би паляниці, та зубів чорт ма*. Ном. № 12331. *Ой тим же я не прийшов, що чорт-мало підшов*. Нп. *Коли без перестанку гулятиме, то й сорочки чорт-матиме*. Полт. **Чорт зна хто, що, де, куди, як...** Чортъ знаєть хто, неизвѣстно хто, что, гдѣ, куда, какъ. **Чорт зна що, хто** — также: дрянъ, гадость, плохой человекъ, предметъ. **Чорт зна як** — также: плохо, скверно. *Чорт зна що в лаптях, та й то москаль*. Ном. № 841. *Чорт зна що, не Брути!* Шевч. 214. *Чорт зна що плутає*. Рудч. Ск. I. 187. *Як чор-зна що, — не чепать, щоб і посудини не запаскудить*. Ном. № 3288. *Робиш ти, працюєш, та на чорт зна кого*. Левиц. I. 527. *Жили, жили, та чор-зна де й ділися*. Ном. № 8272. *Зайць тоді ж забіг чор-зна куди*. Рудч. Ск. I. 25. *Чорт його зна, як і вчитись*. Левиц. I. 247. *Чорт батька знає, як співають!* Гліб. Въ томъ же значеніи: **чорт-віть що!** Рудч. Ск. I. 75. **До чорта**. Много, масса. *Чимало таки козаків і панів до чорта*. Стор. II. 28. 2) Родъ игры. О. 1861. XI. Св. 36. Ум. **Чортик, чорто́к**. Чуб. I. 219. Ном. № 275. Ув. **Чортисько, чортище**. Чуб. I. 106. Чортяка.

Чортаника, -ки, (м. ? ж. ?). Рыба, карпъ вѣсомъ менѣ полутора фунта. МУЕ. I. 4 6. (Добруджа).

Чортеня, -няти, с. Чертенокъ. Ум. **Чортенятко**.

Чортик, -ка, м. 1) Ум. отъ **чорт**. *Чортик сів на лаві*. Грин. II. 67. 2) Рыба, колюшка, *Gasterosteus aculeatus*. Браун. 27.

Чортисько, -ка, м. Ув. отъ **чорт**.

Чортиха, -хи, ж. = **Чортиця**. *Покликала чортиха бабу до дитини*. Чуб. II. 361.

Чортиця, -ці, ж. Чертовка. Киев. у. Драг. 49. К. ПС. 148.

Чортище, -ща, м. Ув. отъ **чорт**. КС. 1882. IV. 170.

Чортів, -това, -ве. 1) Принадлежащій, свойственный чорту. *Чортів кришеник*. (Бранное выраж.). Ном. № 3563. *Чортові діти*. (Бранное выраж.). Ном. №3560. 2)

Чортове світло. Керосинъ. Волч. у. 3) **Чортів тиск**. Очень много, пропасть.

Чортівня, -ні, ж. соб. Черти. *Казилось пекло з радощів великих — да вже казтитись чортівня не буде*. К. Дз. 32.

Чортіянів, -нова, -ве = **Чортів**. *Бабій чортіянів!* КС. 1883. IX. 216.

Чортовиння, -ня, с. 1) Чертовщина. *Чарують усяким чортовинням*. Г. Барв. 260. 2) Чортъ знаєть что, дрянъ. *Я ж думала — кавалір, аж то чортовиння*. Чуб. V. 1180.

Чорток, -тка, м. Ум. отъ **чорт**. Мил. М. 4.

Чортокрап, -па, м. Рыба карпъ вѣсомъ отъ трехъ до шести фунтовъ. МУЕ. I. 46. (Добруджа).

Чортополо́х, -ху, м. Раст. а) *Carlina acaulis*. Шух. I. 21. б) *Xanthium spinosum* L. Чуб. I. 80. ЗЮЗО. I. 141. в) *Carduus nutans* L. ЗЮЗО. I. 115.

Чортопхайка, -ки, ж. Родъ экипажа. *Запріг він миттю чортопхайку, черкнув із неба, аж курить*. Котл. Ен. *Посадили мене на чортопхайку та одвезли аж у Оренбург*. Шевч. (О. 1861. X. 5).

Чортя, -тяти, с. = **Чортеня**. ЗОЮР. I. 75. *Вибігло чортя і озирається*. Кв.

Чортяк, -ка, м. = **Чорт**. *З тих склепів виходит чортяк*. Гн. I. 214. *Пішли до того замку і здибали чортяка*. Гн. I. 213.

Чортяка, -ки, м. Ув. отъ **чорт**. *Орудує ними, як чортяка грішними душами.* Ном. № 1083. *Так у неклі розходився, що всіх чортяк порозганяв.* Котл. Ен. III. 17.

Чортяцтво, -ва, с. соб. Черти. Харьк. у.

Чортячий, -а, -е. Чертовській. *Чортяча старшина.* Стор. М. Пр. 42. *Чортячий, огонь.* Кв.

Чос, -су, м. Зудь; чесотка. **Дати, завдати чо́су.** *Дать трепку. Дав часу!* Мир. ХРВ. 274. *Задали ж ми чосу дияволенному Кирикові! Кривавого дали прочухана.* К. ЦН. 274. *Завдали такого чосу, що й сам ватажок там же й ніжки відкидав.* Стор. II. 58.

Чоснік, -ку, м. = **Часник.** МУЕ. I. 96.

Чотирдесять, числ. Сорокъ. *Чотирдесять ангеликів.* МУЕ. III. 35.

Чотиренко, -ка, м. Въ загадкѣ: колесо воза? *Чотирі чотиренки та два хведоренки тягли тягулицю (віз) за хвіст на вулицю.* Мнж. 175.

Чоті́речка, -ки, ж. Въ загадкѣ: чотыре пальца руки. *Чотирі чотиречки та п'ятий макаречко (мизинець) несуть кривулечку (ложку) через тин та в вуличку (рот).* Грин. 1. 249.

Чотирі, -рѣох, числ. Четыре. *Ішли ляхи на три шляхи, а татари на чотирі.* Нп.

Чоті́ріста, числ. Четыреста. *Янчар чотиріста.* Макс.

Чоті́рка, -ки, ж. Въ загадкѣ такъ названа нога. *Чотирі чотирки, дві ростопирки, сьомий вертун.* Ном. № 108, стр. 293.

Чотирнадцятеро, числ. Четырнадцать человекъ, штукъ.

Чотирнадцятий, -а, -е. Четырнадцатый.

Чотирнадцятка, -ки, ж. Полотно въ 14 пасмъ. Сим. 133.

Чотирнадцять, -ти и -тьох, числ. Четырнадцать. К. Іов. 96.

Чотирні́ця, -ці, ж. Въ загадкѣ: а) ко лесо. *Чотирі чотирниці бігли на вечорниці, одна одну здоганяє, та не здожене.* Ном. заг. № 465. б) Нога коровы. Ум. **Чотирні́чкз.** *Чотирі чотирнички, п'ята шинкарочка, шоста підставочка.* Ном. заг. № 111.

Чотирогранястий, -а, -е. Четырехсторонний. *По самій середині міста чотирогранястий пляц, де місто стає.* Св. Л. 23.

Чотирѣохскладовий, -а, -е. Четырехсложный. *Чотирѣохскладові слова.* О. 1862. I. 68.

Чотки, -ток, ж. мн. Четки. *Перехрестився, чотки взяв.* Шевч. 372.

Чохла, -ли, ж. Обшлагъ на рукавъ рубахи, манжета. Чуб. VII. 415. Г. Барв. 219. *Оце ще комір та чохла повшивати, та й дошита сорочка буде.* Пирят. у. *Іде козак улицею, чохлами махає.* Нп.

Чохлатий, -а, -е. Имѣющій чохла на рукавахъ (о рубахѣ). Г. Барв. 327. *Старша світилка багата, на їй сорочка чохлаата.* Мил. Св. 49.

Чохлі́ця, -ці, ж. = **Чохла.** *Старша світилка багата, на їй сорочка чохлаата, під тими чохліцями сидять воші копицями.* Мил. Св. 49.

Чрѣсти, чру, чреш, гл. Сдирать кору. Желех.

Чтері, числ. = **Чотирі.** *Маю я чтері волошки.* Грин. III. 285.

Чтець, четця, м. 1) Чтець. 2) Читатель. *Не против вас говорю, четці мої любі.* Федьк.

Чті́рі, числ. = **Чотирі.** *Підкувався на всі чтірі ноги.* Ном. № 6633.

Чті́ти, чту, чтиш, гл. 1) = **Шанувати 1.** *Та мене не чти, а святі ікони почти.* Лебед. у. 2) Величать. *Як тепер тя звати, як тепер тя чтити.* Гол.

Чті́тися, чтуся, чті́шся, гл. = **Шануватися.** *Тепер парубки такі, що нікого не чтять і сами не чтяться.* Волч. у.

Чу! меж. Крикъ, котрымъ прогоняють свинью. *Чу, а то стопчу!* Грин. II. 309.

Чуб, -ба, м. Передняя часть волосъ на головѣ чловѣка, иногда вообщѣ волосы; хохоль. *Юпитер, все допивши з кубка, погладив свѣй рукою чуб.* Котл. Ен. I. 13. *Пани б'ються, а в мужиків чуби болять.* Ном. № 1304. *Скуби мене за чуб.* Левиц. I. 336. **Чуба намняти.** Потрепать за волосы. *Гей, шануйсь, бо намну тобі чуба!* **Чуба нагріти.** Вспотѣть отъ работы, утомиться. *Нагрів я чуба, поки постягав мішки на віз.* **Наші хлопці покидали чуби.** Забрили лобъ нашимъ парнямъ, взяли ихъ въ солдаты. Г. Барв. 118. 2) Хохоль у птицѣ. *Ой ти, чаечко, ти, чубаечко, позич мені чуба.* Чуб. V. 763. 3) = **Цідилко.** Гол. Од. 26. Ум. **Чубик, чубчик.** ЕЗ. V. 118. *Та узяв його за чубчик і поскуб легенько.* Кв.

Чубаечка, -ки, ж. Ум. отъ чубайка.

Чубайка, -ки, ж. 1) Хохоль, хохолокъ (у птицѣ). *А кулик чайку взяв за чубайку.* Нп. 2) Эпитетъ пигалицы, кажется употребляется только уменьшительное: **чубаечка.** *Ой ти, чаечко, ти, чубаечко, позич мені чуба.* Чуб. V. 763. Ум. **Чубаечка.**

Чубак, -ка, м. Свиристель европейскій, *Bombus garrula.* Вх. Лем. 483.

Чубанина, -ни, ж. Первоначально: тасканіе другъ друга за волосы, а затѣмъ и вообщѣ драка. *Велика була чубанина навкулачках.* ЗОЮР. I. 146.

Чубатий, -а, -е. Хохлатый. *Чубатий іде — лихо за собою несе.* Ном. № 760. *Кури чубаті.* Ном. № 7982. **Чубаті уставки.** Уставки съ особаго рода вышивкой. Kolb. I. 48, 49. Ум. **Чубатенький.** Ном. № 8996.

Чубатник, -ка, м. Раст. листовница европейская, *Larix europaea.* Вх. Пч. II. 32.

Чубашечка, -ки, ж. Ум. отъ чубашка.

Чубашка, -ки, ж. Хохлатка. Ум. **Чубашечка.** *Курашечко чубашечко, позич мені крилець.* Чуб. V. 3С6.

Чубелів, -лова, м. Родъ стоячаго боченка для пива. Шух. I. 250.

Чуберка, -ки, ж. = **Дійниця.** Шух. I. 103.

Чубик, -ка, м. Ум. отъ чуб.

Чубити, -блю, -биш, гл. Драть за волосы. *Хто кого любить, той того чубить.* Ном. № 3381. *Синки в ледацо пустилися, пішли в нінацо, а послі чубили батьків.* Котл. Ен. III. 43.

Чубитися, -блюся, -бишся, гл. Драть другъ друга за волосы, переносно: драться, не мирно жить. *Пани чубляться, а в мужиків чуби тріщать.* Ном. № 1304. *Доки не поберуться, то й любляться, а як поберуться, то й чубляться.* Ком. Пр. № 592.

Чубица, -ци, ж. = **Чуб.** Вх. Уг. 276.

Чубко́, -ка, м. = **Одуд.** Вх. Уг. 276.

Чубогрійка, -ки, ж. = **Лобогрійка.** Херс.

Чубок, -бка, м. 1) Хохолокъ (у чловѣка, у птицѣ). *Який дудок, такий чубок.* Ном. № 7110. *Де не взявся сизокрилий голубок, як ухопить горобчика за чубок.* Гліб. 2) Верхъ (въ насыпанной мѣрѣ); прибавка. *Насипле повну чвертку, а зверху згорне чубок; то те, що згорнув, лишаєся на землі, а те, що в чвертці, то его.* ЕЗ. I. 172. *Кілько літ має ваша панна? — Сорок ще й з чубком.* Гн. I. 107. 3) Чубок. Стебелекъ растенія? *Взяла вона чубок бервінку.* ЕЗ. V. 96.

- Чуботрус, -са, м.** Трепка за волосы. *От бидло бісове! Я йому оце доброго чуботруса дав, — нехай здоров зносе, не раз бо казав йому: ей, шануйсь мені, корись та у правді кохайсь.* Лебед. у.
- Чубрик, -ка, м.** 1) Кончикъ женской косы, въ который вплетаютъ ленты и косооплетки. 2) = **Чубок.** Вх. Зн. 81.
- Чубрикаться, -каюся, -єшся, гл.** Кланяться въ ноги, чубухать. *А молоді зараз у ноги давай чубрикаться обом.* Алв. 28.
- Чубрій, -рія, м.** 1) Человѣкъ съ длинными волосами. Переносно: мужикъ. *І до нашого брата, простого козака, не хилилась якось.... чубріями звала.* О. 1861. VIII. 16. *Міщанин узиває селянина — очкур, чубрій; а селянин міщанина — салогуб.* О. 1862. VIII. 32. 2) Названіе вола съ клочкомъ шерсти между рогами. КС. 1898. VII. 47. 3) = **Чуботрус.** *Такого дам чубрія, щоб не чіплявсь.*
- Чубук, -ка, м.** Чубукъ. Чуб. I. 94.
- Чубчик, -ка, м.** Ум. отъ чуб.
- Чувак, -ка, м.** Мягкіе башмаки у горцевъ. *А гаспидський черкес, які ловкі чуваки надів.* Черном.
- Чувал, -ду, м.** Большой мѣшокъ. Павлогр. у.
- Чувати, -ваю, -єш, гл.** Слыжать. *Що у вас чувати? Ном. № 2219. А ні виду не видати, а ні чутки не чувати. Посл. Де ж таки хто чував, щоб дитина так незвичайно з питимомою своєю матінкою поводилась.* МВ. I. 25. *Чи чувано: вимовити християнській душі, єдиному дитяти: як хоч, хоч і втопися!* Г. Барв. 532.
- Чуватися, -ваюся, -єшся, гл.** Чувствовать себя. АД. I. 182. *Которий у великих гріхах чувається, то сповідайтесь ви наперед Богу.* АД. I. 182.
- Чуга, -ги, ж.** 1) Верхняя одежда у лемковъ: родъ суконной шинели, украшенной шнурками, съ пелериной, рукава защиты и употребляются вмѣсто сумокъ, такъ какъ чуга носится только въ накидку. Гол. Од. 75, 76. 2) Верхняя одежда у галицкихъ верховинцевъ — родъ свитки безъ рукавовъ и воротника изъ косматаго сверху сукна. Гол. Од. 82.
- Чугаїна, -ни, ж.** = **Чугай.** О. 1861. XI. Св. 26.
- Чугай, -гая, м.** Верхняя одежда, родъ свитки. О. 1861. XI. Св. 26. *На чугаї в убогого стільки лат, як у місті хат.* Ном. № 1 і 144. *Возьми Олянку під жупан! — Я жупана не маю, — під чугай сховаю.* Чуб. III. 209.
- Чуганя, -ні, ж.** = **Чуга.** Гол. Од. 76, 82.
- Чугар, -ра, м.** Тараканъ. Вх. Уг. 276.
- Чуд, -да, м.** 1) = **Чудо.** Чуб. I. 162. 2) Въ одномъ изъ варіантовъ думы «Про Олексія Поповича» употреблено ошибочно вм. чардак, палуба. *Олексій Попович на чуд вихожає.* АД. I. 181.
- Чудак, -ка, м.** Чудакъ. См. **Чудар.** *Чудак покійник, що рибу крав.* Ном. № 12768.
- Чудан, -на, м.** Знахарь. Встрѣчено только въ пѣснѣ: *Пішла баба до чудана, одчудив він — очуняла.* Чуб. V. 1164.
- Чудар, -ра, м.** Чудакъ, странный человекъ. Вх. Лем. 483. См. **Чудак.**
- Чударний, -а, -е.** Станный, удивительный. Вх. Лем. 483.

- Чудасія, -сії, ж.** Диковина, странная вещь. Ном. № 7129. Котл. Ен. II. 33. Мкр. Н. 34.
Ой ти, брате Мусію, чи бачив ти чудасію.... що багатий мужик комарами орав. Чуб. V. 1178.
- Чудачка, -ки, ж.** Чудачка. *Чудачка! як умерла, то й ногами не дригає.* Ном. № 8308.
- Чуденний, -а, -е = Чудернастий.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.
- Чудернастий, чудернацький, чудернацький, -а, -е.** Странний. *Зараз виміняв його в пана за якусь чудернацьку собаку.* Левиц. I. 159.
- Чудерний, -а, -е = Чударний = Чудернастий.** Вх. Лем. 483.
- Чудерство, -ва, с.** 1) Чудовище. *Єсть, кажуть, на морі морське чудерство з трьома губами і на кожну губу дванадцять кораблів бере.* Мнж. 35. *Привели царівну морському чудерству на прожереніє.* Мнж. 35. 2) Диво, удивлення. *Змій і проситься: «Не бий мене до 'статку, а вези у своє царство на чудерство».... Привозе він його у своє царство, — всі на його чудують.* Мнж. 34.
- Чудесний, -а, -е.** Чудесный. *Се килим самолюот чудесний.* Котл. Ен.
- Чудітися, -джуся, -дишся, гл. = Чудуватися.** *Перевертням морським чудились.* Котл. Ен.
- Чудний, -а, -е.** Странний, смѣшной. *Семен Палій той був на все село чудний та дивний.* МВ. II. 21. *Чудний як бублик: кругом об'їси, а в середині нема нічого.* Ном. № 7828. *Ой приснився королевичу чудний-дивний сон.* Чуб. V. 771. Ум. **Чудне́нький.**
- Чудно, нар.** Удивительно, странно, смѣшно. *Здавалося мені чудно, що зорі і сонце бувають однакові.* Ком. I. 48. *Чудно якось діється між нами.* Шевч. *Засмісь, аби чудно.* Ном. № 12671. Ум. **Чудне́нько.**
- Чуднота, -ти, ж.** Диво. *Не ест великой чудноти. Не велико диво.* Вх. Уг. 276.
- Чудородія, -дії, ж. = Чудасія.** Константиногр. у.
- Чудородний, -а, -е = Чудернастий.** *Чудородна людина.* Константиногр. у.
- Чудняй, -ня, м.** Чудакъ. Черниг. г.
- Чудо, -да, с.** Чудо, диво. *Хто в світі не бував, той чуда й дива не видав.* Ном. № 386. *І чудами її (Божої Матери) знов Лавра збагатилась.* К. МБ. II. 124. *Се було на все село чудо, як він залицявся до моєї матусі.* Г. Барв. 422. *Михайлове чудо.* Чудо арх. Михаила (6 сентября). ХС. I. 78.
- Чудовий, -а, -е.** Чудный. *Чудове лице.* Левиц. I. 77.
- Чудовисько, -ка, с.** Уродъ, чудовище. *Аж то мое чудовисько вищерило зуби.* Грин. III. 679.
- Чудовний, -а, -е.** 1) Чудотворный. *Чудовна икона.* Черк. у., Лебед. у. *Заступить нас чудовна Божа мати (икона).* К. МБ. II. 124. *Чудовний образ Пресвятої.* Шевч. 366. 2) Чудный. *Вхопила його за серце тая чудовная краса.* К. (ЗОЮР. II. 203).
- Чудовно, нар.** Чудесно. *О, Мати Божа, що на Ченстоховій своїм вінцем небесним засвітила! Зроби чудовно, щоб ворожа сила ту вовчу яму трупом загатила.* К. ЦН. 208.
- Чудово, нар.** Чудно, *Гляньмо ж з міста вниз на Рось і на Заросся. Як же там хороше, як чудово!* Левиц. I. 93.
- Чудотвор, -ра, м. = Чудотворець.** (Казка) *про Оха — чудотвора.* Чуб. II. 372.
- Чудотворець, -рця, м.** Чудотворець. Мил. М. 90. *Знають усі чудотворці, які вони богомольці.* Ном. № 13709.

- Чудотворний, -а, -е = Чудовний 1.** *Ой Спасе наш Межигорський, чудотворний Спасе.* Шевч. 256.
- Чудотворник, -ка, м.** Книга, вь которой разказаны чудеса святихъ. *Брат узяв чудотворник у руки та читав коло стола на голос, бо неня дуже любили слухати, як він читає.* Федьк. Пов. 15.
- Чудувати, -дую, -єш, гл.** Удивляться. *Ціле місто чудує з нас.* Левиц. І. 287. *Привозе він його (змія) у своє царство, — всі на його чудують.* Мнж. 34. *Ото чудуватимуть, як виглядять, що на спині в собаки різка прив'язана.* Черк. у.
- Чудуватися, -дуося, -єшся, гл. = Чудувати.** *Чудуються, дивуються жиди бородаті.* Рудан. І. 37. *Лани ся чудували, скільки має грошей.* Гол. І. 162. *Стали чудуватися з неї не помалу.* МВ. (О. 1862. І. 99).
- Чужанина, -ни, об.** Чужакъ, не родственникъ. АД. І. 332. *У тій часті (кораблів) потопає два брати рідненьких, як голубоньки сивенькі. Помеждо ними третій чужа чужанина.* АД. І. 197. *Сусідо, сусідо, молода челядино, та чужая чужанино, прийми мене до смерти жити.* КС. 1884. І. 32.
- Чужаниця, -ці, об.** Употребляється по большей части съ эпитетомъ чужа. Чужой челоуѣкъ, чужіє люди. *Чужа чужаниця під такий час поможе, а то рідні.* Лебед. у. *Не добре чужому чужаниці на чужині помірати.* АД. І. 191. *Треба мені до свого роду чутку-звістку передати, бо тут чужа чужаниця.* Харьк. г.
- Чужатися, -жаюся, -єшся, гл.** Чуждаться. *Свойого доправляйся, роду не чужайся.* Ном. № 9333.
- Чужениця, -ці, ж. = Чужаниця.** *Ве дивись на сльози мовчки: я ж бо з предків чужениця.* К. Псал. 96.
- Чужий, -а, -е.** Чужой. *Зайшов аж у чужу землю.* Рудч. Ск. І. 85. *Чужої дитини не май за свою.* Ном. № 1196. *Чужа сторона. Чужбина. На чужій стороні кланяйся й вороні.* Посл. *Виряжала мати дочку в чужу стороночку.* Макс. Ум. **Чуженький, чужесенький.**
- Чужина, -ни, ж.** 1) Чужбина. Ном. № 9418. *Ой піду я з туги на чужину.* Нп. 2) Чужіє люди, чужой челоуѣкъ. *Привикай, привикай, серденьтко моє, поміж чужиною.* Нп. *Чужа чужина не пожалів.* Мил. 179. *Кланяйся, дитя моє, чужій чужині.* Грин. III. 411. *В мене невіхна чужа чужина.* Чуб. V. 699. Ум. **Чужинка, чужинопька, чужинопька.** Ном. № 334. *Чужа чужинопька — не рідна родинонька.* Мил. 197.
- Чужинець, -нця, м.** Чужестранецъ.
- Чужинка, -ки, ж.** 1) Ум. отъ чужина. 2) Чужое. *На чужинку ласі.* Рудч. Ск. II. 164.
- Чужинопька, чужинопька, -ки, ж.** Ум. отъ чужина.
- Чужиня, -ні, об.** Чужакъ, иностранецъ. *Я — чужиня, в мене тут роду нема.* Екатериносл. у.
- Чужісінський, -а, -е.** Совершенно чужой. *Поводилася.... як з чужим-чужісінським чоловіком.* МВ. II. 172. *Серед своєї сем'ї він сидів мов чужісінський, чоловік.* Левиц. І. 279.
- Чужоварник, -ка, м.** Раст. *Phlomis tuberosa L.* ЗЮЗО. І. 131.
- Чужовірний, -а, -е.** Иновѣрний. *Наша аристократія... сталась би чужовірною.* К. XII. 121.
- Чужовірство, -ва, с.** Иновѣріє. *Не вподобав демократ русин свого давнього панства — кого за чужоземний звичай, кого за чужовірство.* Г. Барв. 426.

- Чужоземець, -мця, м.** Иноземець, иностранець. Рудч. Ск. I. 207. *Як малолітте було, то прийшов чужоземець татарин.* АД. I. 50.
- Чужоземний, -а, -е.** Иноземный. Драг. 97. Г. Барв. 489. *І розм'ягчив серця народам чужоземним.* К. Псал. 247.
- Чужоземський, -а, -е.** *Я послав їй... чужоземських квіток.* Левиц. I. 489.
- Чужоземщина, -ни, ж.** 1) Чужія, иностранныя землі. *Поїхав у чужоземщину.* ЕЗ. V. 8. 2) Иностранець, все иностранное. *Мова московського панства, помазаного чужоземщиною.* К. ХП. 121.
- Чужоложити, -жу, -жиш, гл.** Прелюбодѣйствовать. Угор.
- Чужоложество, -ва, с.** Прелюбодѣяніе. *Чужоложству даймо спокій, корчми попустімо!* Гол. II. 463.
- Чужомовній, -я, -є.** Иноязычный. *Чужомовні книжки.* К. ХП. 123. *Страшений росплодився на Вкраїні тиск чужомовнього нам ворожого панства.* К. ХП. 137. *Чужомовня Європа.* К. ХП. 129.
- Чужосілець, -льця, м.** Человѣкъ изъ чужого села. *Не ви сінечки робили, робили сінечки чужосільці.* МУЕ. III. 120.
- Чужосільський, -а, -е.** Приналежащій другому селу, изъ другого села. *Чужосільські левади.* МВ. II. 100.
- Чужосторон, -на, м. = Чужосторонець.** *Летів ворон чужосторон.* ЕЗ. V. 37.
- Чужосторонець, -нця, м.** Чужестранець. *Ви, бояре чужосторонці.* Мил. Св. 4 8.
- Чужосторонній, -я, -є.** Чужестранный. *Роспитують чужосторонніх людей.* МУЕ. I. 114. (Полт.).
- Чуйко, -ка, м.** Имя сказочной собаки. Чуб. II. 143. *Дві собаки: чуйко і бачко.* Чуб. II. 154.
- Чуйний, -а, -е.** 1) Чуткій. К. МБ. XI. 155. *Чуйними ушками в садочку надслухає.* Гол. IV. 357. *Татарина чуйним він чує ухом.* К. ПС. 116. *Велико чуйна до краси і сили рідного... слова.* К. ХП. 16. 2) Бдительный. *Будь чуйний.* *Одкритте св. Іоанна Богосл.* III. 2. 3) Сознательный, въ сознаніи. *Меланія зовсім чуйна була: хоч очі од спання помаліли, та дивилися... жваво.* МВ. II. 202. Ум. **Чуйненький.** *Старесенька, малесенька, ледві од землі видно, а ще чуйненька, говірка.* МВ. I.
- Чуйність, -ности, ж.** 1) Чуткость. 2) Бдительность.
- Чуйно, нар.** 1) Чутко. *Чуйно наслухають.* Млак. 85. *Я серцем чуйно ті печалі чую.* К. Дз. 200. 2) Бдительно.
- Чук, чуки, меж.** отъ гл. чукати, употребл. при подбрасываніи дѣтей. Грин. III. 553. *Ой чук поберемся та будем панувати, ти будеш свині пасти, а я заганяти.* Ном. № 12527. *Чуки-чуки до мачухи.* Макс.
- Чукан, -на, м.** Кирка съ клювомъ. Вх. Зн. 81.
- Чукати, -каю, -єш, гл.** Забавлять дитя, подбрасывая на рукъ. *Давай дитину підіймать і чукать.* Мил. М. 37.
- Чукикати, -каю, -єш, гл. = Чукати.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.
- Чукурлій, -лія, м. = Черпіт.** Вх. Зн. 81.
- Чулий, -а, -е.** Чувствительный, нѣжный. Вх. Лем. 483. Г. Барв. 372. *З такою чулою, як у нього душою.* К. ХП. 20. *Дізналася своїм серцем чулим.* Мир. Пов. II. 87. *Так мовив чулий Евріал.* Котл. Ен. V. 46.
- Чулінда, -ди, ж. ?** *За добрим чоловіком і чулінда жінка.* Ном. № 9106.

Чудість, -лости, ж. Чувствительность, нѣжність.

Чулко, -ка, с. Головной уборъ засватанной дѣвушки: картонный обручъ, обвитый лентами, сзади также висить пучекъ лентъ. Вх. Зн. 81.

Чуло, нар. Чувствительно, нѣжно. *Сестро моя милая, — чуло промовив він.* Стор. М. Пр. 22.

Чума, -ми, ж. Чума. *А щоб на вас чума напала, матері вашій чорт!* Ном. № 3731. Ув. **Чумище**. Чуб. I. 128.

Чумак, -ка, м. Чумакъ. Рудч. Ск. II. 171. *Віз ламається — чумак ума набірається; а як віл пристає, то й ума не стає.* Рудч. Чп. 256. Ум. **Чумаченько**. Мет. 21.

Чумакив, -кова, -ве. Чумаковъ, принадлежащій чумаку. *Чумакова жінка — молода удова.* Чуб. V. 1032.

Чумакувати, -кую, -єш, гл. Заниматься чумачествомъ. МВ. II. 75. Рудч. Чп. 149. *Куплю собі сірі воли, чумакувать буду.* Нп.

Чуманіти, -нію, -єш, гл. 1) = **Чманіти**. *Вип'є без міри, та й після чуманів.* Харьк. г. *Чуманіє в голові.* Лохв. у. 2) *Сидѣть какъ одурѣлый, засиживаться.* *Сидимо — чуманіємо.* Лохв. у. *Чого він чуманіє? — т. е. чего онъ медлить уходить.* Борз. у.

Чумарка, -ки, ж. = **Чемерка**. *Натру... полою суконної чумарки.* Ком. II. 58. Ум. **Чумарочка**. *Ходив же я в чумарочці, тепер в сірячині.* Грин. III. 200.

Чумарчина, -ни, ж. = **Чумарка**. Мил. 105.

Чумацтво, -ва, с. 1) Чумачество. Рудч. Чп. 220. *Ходив чоловік у чумацтво.* Мнж. 95. *Ой хортуно небого, послужи мені немного: служила в чумацтві, служила в бурлацтві, послужи ще й у хазяйстві.* Чуб. V. 524. 2) Соб. **Чумаки**. *От вам, панове чумаство, на могорич.* О. 1861. X. 23.

Чумацький, -а, -е. 1) Чумацкій, принадлежащій, относящійся къ чумаку. *Ой ти, жоно чумацькая, чом не робиш, тільки журишся?* Чуб. V. 683. *Пара волів чумацьких.* Рудч. Чп. 101. 2) **Чумацька дорога, чумацький шлях**. Млечный путь. Ком. I. 49.

Чумаченько, -ка, м. Ум. отъ чумак.

Чумачина, -ни, м. 1) = **Чумак**. *Гарний хлопець чумачина.* Рудч. Чп. 231. 2) ж. соб. **Чумаки**. *Ой чому ти, моя мати, рано не збудила, ой як тая чумачина з села виходила? — Тим я тебе, моя дочко, рано не збудила, — попереду твій миленький, — щоб ти не тужила.* Чуб. V. 1029.

Чумачіха, -хи, ж. Жена чумака. *Молодая чумачиха за чумаком б'ється.* Нп.

Чумачія, -чії, ж. = **Чумачина 2**. *Збудила мене мати в обідню годину, як спустилась чумачія з гори та в долину.* Рудч. Чп. 190.

Чумачка, -ки, ж. 1) Промысль чумачества. Рудч. Чп. 256. 2) Жена чумака. *Ходить чумак по дорогах, а чумачка сидить дома.* Чуб. V. 496.

Чумачня, -ні, ж. соб. Чумаки. О. 1862. VIII. *Деяка подробиця*, 35.

Чуменя, -няти, с. Въ заговорѣ отъ холеры такъ называється какъ бы дитя чумы: *До нашого дому не приступлі ні чума, ні чуменіта.... ні відьми з відьменіти, ні упирі з упиреніти...* ЕЗ. V. 51.

Чумище, -щі, ж. Ув. отъ чума.

Чумів, -мова, м. Пачка табаку (въ листахъ). Вх. Зн. 81.

Чуні, -нів, мн. Валенки. Сумск. у.

Чунок, -нка, м. Землеройка, Sorex. Вх. Лем. 483.

- Чунту́к, -ка, м.** 1) Овчина съ курдючної овцы. Вас. 154. 2) Сафьянная кожа съ курдючныхъ овецъ. Вас. 158.
- Чупарний, -а, -е.** Опрятный, красиво одѣтый, красиво убранный. См. **Чепурний.**
- Чупарно, нар.** Опрятно, красиво (объ одеждѣ, убранствѣ комнаты и пр.). *На короваї шитий гарно рушник ізгорнутий лежав; я взяв його собі чупарно через плече й перев'язав.* Алв. 35.
- Чупер, -пра, м.** Хохоль. Гол. I. 204. *Чупер носив собі коротенький.* Федьк. Пов. 38. *Жінку за чупер та й до землі, та й добре набив.* Гн. II. 180.
- Чуперадло, -ла, с.** Чучело? *Дивися, яке чуперадло стоїть* (кам'яна баба). Ногайскъ. Слов. Д. Эварн.
- Чупкар, -ра, м.** Дубонось, *Scothraustes vulgaris*. Вх. Лем. 4S3.
- Чуприна, -ни, ж.** Волоса на головѣ чело́вѣка; длинные волоса спереди или на макушкѣ головы. Гол. Од. 48. Чуб. VII. 412. *Ото драпонув, тільки чуприна майорить.* Ном. № 4419. *Сивий ус, стару чуприну вітер розвіває.* Шевч. Ум. **Чупринка, чупринонька, чуприночка.** Чуб. V. 988.
- Чупринди́рь, -ря, м.** Носящій хохоль, длинные волосы. К. ЧР. 87. *Молодці низовці чуприндири.* К. МБ. 275. *Троянці наші чуприндири на землю скиць, — як там були.* Котл. Ен. IV. 19.
- Чупринка, чупринонька, чуприночка, -ки, ж.** Ум. отъ чуприна.
- Чупрій, -рія, м.** = **Чубрій 2.** КС. 1898. VII. 47.
- Чупровій, -а, -е.** **Чупрові свашки.** Въ свад. обрядѣ: женщины со стороны жениха. Kolb. I. 237.
- Чупрун, -на, м.** 1) Простолюдинь. *Безокая фортуна зробила паном із чупруна.* Котл. Ен. VI. 17. 2) — **зілля.** Родъ растенія. КС. 1893. VII. 75.
- Чупрявий, -а, -е.** Хохлатый. *Коло мене хлопці жваві молоді і чупряві.* Стор. М. Пр. 159.
- Чура, -ри, м.** = **Джура 1.** *То козак йому промовляє: «Чуро мій, чуро, вірний слуго!»* АД. I. 248. *Ой як крикнув козак Нечай на чуру малого: «Сідлай, чуро, коня мого, а собі другого».* Нп.
- Чуріти, -рю, -риш, гл.** = **Дзюрити.** *Чуріло на оструб.* Шух. I. 91.
- Чуркало, -ла, с.** = **Джерело.** Шух. I. 111. 76.
- Чуркати, -каю, -єш и чуркотіти, -кочу, -тиш, гл.** Бить струей литься струей. Желех. Вх. Лем. 483.
- Чурком, нар.** = **Дзюрком.** *Ненька... лиш заплакали гіренько та утирають собі кров, що так і пішла з них чурком.* Федьк. Пов. 42.
- Чуро́к, -рка, м.** Маленькій водопадъ; мѣсто, гдѣ бьеть струей вода. Вх. Лем. 483.
- Чурува́ння, -ня, с.** Пребываніе **чурою.** К. ПС. 90.
- Чурува́ти, -рюю, -єш, гл.** Быть чурою. *Ти всюди був мені слугою вірним, — як братне серце, чурою прихильним, — тепер не будеш більше чурувати, а з нами брат за брата пробувати.* К. Бай. 29.
- Чу́стра́ти, -раю, -єш, гл.** = **Чухрати.** *А вже твою березоньку вирубали люде. — Ой хоч її вирубали, аби не чу́страли.* Чуб. V. 111.
- Чу́стрий, -а, -е.** Бодрый, крѣпкій (о чело́вѣкѣ). *Баба стара, але чу́стра.* Рк. Левиц.
- Чу́стрити, -рю, -риш, гл.** 1) Бить, сѣчь. *Добре чу́стрить нас дяк і в нашій школі.* Левиц. I. 242. 2) О дождѣ: лить. *Пішов чу́стрити дощ як з відра.* О. 1861. IX. 179.

Чустря, -рі, ж. ? Біга, як Синякова чустря. Ном. № 6674.

Чути, -чую, -єш, гл. 1) Слышать. Чуєш, що дзвонять, та не знаєш, в якій церкві. Ном. Я не чула, що ви казали. Харьк. Чуй! чуй! Слушай! слухай! Вх. Лем. 483. 2) Чуять. Де мед чує, там ночує. Макс. (1849), 99. Не будем ми, серце, в парі, душа моя чує. Грин. III. 227.

3) Чувствовать. На землі горе, бо на їй, широкій містечка нема тому, хто все знає, тому, хто все чує. Шевч. 9. 4) Какъ нарѣчіе: слышно. Клект орлячий з під хмари чути. Ном. № 999.

Чутися, -чуюся, -єшся, гл. 1) Быть слышаннымъ, слышаться. Знали б люде, — чулись би непороки на їх, а то усі шанують. МВ. II. 111. Чулися молоді жарти. МВ. (О. 1862. I. 101). 2) Чувствовать себя. Ой коні, коні, ведмеді, чи чуєтеся на силу, чи доведете княгиню? Свад. п. А що, Устино, чи ти чуєшся, що ти вже вільна душа? МВ. (О. 1862. III. 72). Чуюся на душі й на тілі, що й я живу. МВ. (О. 1862. III. 76).

Чутіти, (-тію, -єш?), гл. = Густити. Фр. (Желех.).

Чутка, -ки, ж. 1) Слухъ, вѣсть. Хороша чутка далеко чутна, а погана ще дальше. Ном. № 4452. Ані виду не видати, ані чутки не чувати. Ном. № 1940. 2) Шишка ели. Вх. Уг. 276. 3) = Шудка. Вх. Уг. 216.

Чуткий, -а, -е. Чуткій. Чуткий, як утка. Ном. № 8554. Чутке ж і в тебе вухо! К. ЦН. 169.

Чутко, нар. = Чутно. Чутко козаченька через три городи, що ходишь до дівчини. Чуб. V. 198. Справили таке весілля, що було чутко на всі царства. Чуб. II. 137.

Чутком, нар. Слыхомъ. А ні видком не видати, а ні чутком не чувати. Фр. Пр. 168.

Чутний, -а, -е. 1) Слышный. Хороша чутка далеко чутна, а погана ще дальше. Ном. № 4452. 2) Чуткій. Чутний я на ніс. Черк. у.

Чутнісько, нар. Совершенно слышно, явственно слышно. Фр. (Желех.).

Чутно, нар. Слышно. Мир. ХРВ. 7. Не чутно ні однісінького півня. Г. Барв. 464. Чутно йому, що пані плаче за стіною. МВ. (О. 1862. III. 55). Вже скільки годів пройшло, а його все не чутно, того Якима. Рудч. Ск. Чутно з покоїв, як там сміються. МВ. II. 43.

Чуття, -тя, с. Чувство. Вх. Лем. 483. Тільки чуття шаноби людських звичаїв вдержало його на місці. Левиц. I. 235.

Чуть, нар. Чуть, едва. Іде, чуть не плаче. Шевч. 165. Чуть живу пустив. Рудч. Ск. I. 178.

Чуха, -хи, ж. ? Тільки чуху пробив до вокзалу та назад, а вони давно вже приїхали. Хороль. Слов. Д. Эварн.

Чуханиці, -ниці, ж. мн. = Чухання. Встрѣчено только въ слѣд. прибауткѣ, употребляемой въ игрѣ нямкало, когда одинъ изъ играющихъ подражаетъ почесыванію. Чухи, чухи, чуханиці, добрі з маком паляниці. Ив. 20.

Чухання, -ня, с. Чесаніе, почесываніе зудящаго мѣста (но не гребешкомъ).

Чухати, -хаю, -єш, гл. Чесать (зудящее мѣсто, но не гребешкомъ). Де у кого не свербитъ, там ся не чухає. Ном. № 9756.

Чухатися, -хаюся, -єшся, гл. Чесаться, чесать себя (если зудитъ, но не гребешкомъ). Скот і свині чухались об стіну. Левиц. Пов. 177.

Чухачка, -ки, ж. = Короста, Scabies. Грин. II. 318.

Чухи, меж., выражающее почесываніе, чесаніе зудящаго мѣста. Ив. 20.

Чухмарити, -рю, -риш, гл. = Чухати.

Чухмаритися, -рюся, -ришся, гл. = Чухатися. Змієв. у.

Чухна, -ни, ж. = **Чухачка.** Гадяц. у. Слов. Д. Эварн.

Чухнути, -ну, -неш, гл. Попасть. Вх. Зн. 81.

Чухнутися, -нуся, -нешся, гл. Одр. в. отъ **чухатися.** 1) Чеснуть одинъ разъ зудящее мѣсто; — **об віщо.** Тернутъся тѣломъ обо что, чтобы почесаться. *Яка товарижа йде, то й чухнетъся об тин.* Харьк. 2) Проходя мимо, коснуться, скользнуть по чемъ, напр. объ берегъ *пліт чухнетъся.* Вас. 173.

Чухрай, -рая, м. Кличка борзыхъ собакъ. *Чухрай угонку дав.* Котл. Ен. IV. 10.

Чухра, -ри, ж. Вѣтви, срубленныя съ дерева. *Там чухра з хворосту лежала.* Новомоск. у.

Чухран, -на, м. Машина на суконной фабрицѣ, которой расчесываютъ шерсть, состоитъ изъ валиковъ съ крючками. Рк. Левиц.

Чухрання, -ня, с. 1) Обрубываніе вѣтвей съ дерева, обрѣзываніе листьевъ съ вѣтвей (см. **чухрати 1**). 2) Вѣтви, срубленныя съ дерева. *Ніякого дерева я в лісі не рубав, тільки взяв чухрання та й віз.* Новомоск. у. См. **Чухра.**

Чухрати, -раю, -еш, гл. 1) Обрубывать вѣтви, сучья на деревѣ; обрывать однимъ движеніемъ руки рядъ листьевъ на вѣтви. Вас. 147. *Поставив мене чухратъ гілля.* Новомоск. у. 2) Разбирать овечью шерсть, очищая отъ сору. Вас. 152, 202. *Ой коли б ти хазяїн, та овечки собі мав, то б я дома сиділа, вовничку чухрала.* Чуб. V. 684. 3) Бить, колотить. *Лупіть Рябка! — сказав, — чухрайте! Осъ батіг!* Г. Арт. (О. 1861. III. 82). *Хомиха кожен день свого Хому чухрала.* Боров. 60. 4) Бѣжать. Маркев. 34. *А ну ноги на плечі та й чухрай.* Ном. № 4408. *Видно й хати, та далеко чухрати.* Ном. № 11423. *От ми базікаєм, а час, мов віл з гори чухра, його не налигаєш.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 112). 5) Объ огнѣ пожара: быстро подвигаться, охватывая. *Вихопився огонь із кватирочки та й пішов чухрати все кругом.* Г. Барв. 472.

Чухрій, -рія, м. Вшивецъ. Вх. Зн. 81.

Чучверіти, -рію, -еш, гл. Корявѣть, хирѣть. О. 1861. II. 8. *Діти вже й чималі, уже б треба що й посправляти, або до школи пооддавати. Чужі дітки як бджоли гудуть, біжать із книжечками, а наші чучверіють.* Г. Барв. 283.

Чучуга, -ги, ж. = **Чечуга 1.** Вх. Пч. II. 18.

Чхати, чхаю, -еш, гл. 1) Чихать. *Курище к небу донеслось, Боги в Олимпі стали чхати.* Котл. Ен. V. 34. 2) Съ трудомъ итти, ѣхать, тащиться. *Чхали, чхали, та на степену й ночували.* Ном. № 1828. 3) **Чхать мені на його!** Плевать мнѣ на него.

Чхатися, -ється, гл. безл. Чихаться. *Перець м'яла, так тепер у носі крутить та пхається.* Київ. у. «*Чхається!*» — *Дорогу чуєш.* Ном. № 11357. **Дорога пхається.** Предстоитъ отпрапляться въ путь. Рудч. Чп. 28.

Чхнути, чхну, чхнеш, гл. Одр. в. отъ **чхати.** Чихнуть. *Закашляв, чхнув і стрепенувся.* Котл. Ен.

Чхун, -на, м. Много чихающій.

Чякра, -ри, ж. = **Собака = Пес, Canis familiaris.** Вх. Пч. I. 16. II. 5.

Ш.

- Ша**, меж. Тише! Молчать! Черк. у. *Їжте, гості, а ви, діти, ша!* Ном. № 11980.
- Шабас**, -су, м. = **Шабаш**.
- Шабатува́ти**, -ту́ю, -єш, гл. Рвать, разрывать. *І кинувся межи стадо, телицю вбиває (лев), пазурами шабатує, шкуру іздирає.* Рудан. І. 73.
- Шабатурка**, -ки, ж. Переплетъ. *Під пахвою «алеф — бет» в новій шабатуриці.* Рудан. І. 61.
- Шабаш**, -шу, м. Празднованіє субботняго дня у євреєвъ. *Поспіша, як жид на шабаш.* Ном. № 11429.
- Шабашівка**, -ки, ж. Предметъ, употребляемый євреями въ субботній день. *Горілка-шабашівка.*
- Шабашко́вий**, **шабашо́вий**, -а, -е. Относящійся, свойственный шабашу. *Шабашкова свічка.*
- Шабашувати**, -шую, -єш, гл. Праздновать субботній день (у євреєвъ). *Жиди шабашували.* АД. II. 27.
- Шабеленька**, **шабелечка**, -ки, ж. Ум. отъ **шабля**.
- Шабелька**, -ки, ж. Ум. отъ **шабля**.
- Шабельний**, -а, -е. Сабельный.
- Шабельтас**, -са, м. Ремень, на которомъ носять саблю, портупея. *Розв'язує царям їх шабельтаси.* К. Іов. 27.
- Шабльбваний**, -а, -е. Имѣющій право носить саблю, вооруженный саблей. *Ходили тоді в кармазинах тільки люде значні та шабльбовані.* К. ЧР. 64.
- Шаблюка**, -ки, ж. Ув. отъ **шабля**. Мет. 238. *Коли б, Боже, воювати, щоб шаблюки не виймати.* Ном.
- Шабля**, -лі, ж. 1) Сабля. *Блиснем шаблями, як сонце в хмарі.* Чуб. III. 277. *Береженого і Бог береже, а козака шабля стереже.* Ном. 2) = **Міч 2**. МУЕ. III. 964. Ум. **Шабелька**, **шабеленька**, **шабелечка**. КС. 1882. X. 40. *Серед війська стоячи і шабельку держучи.* Макс. *Із під бока шабеленьку витягає.* Мет. 182.
- Шабува́ти**, -бу́ю, -єш, гл. У гребенщико́въ: съ обыкновенной столярной пилы состругивать напильникомъ бока, чтобы полотно стало очень тонкимъ и пригоднымъ для работы. Вас. 169.
- Шавкати**, -каю, -єш, гл. Ёсть, издавая обычные при ёденіи звуки. *Ти собаку в хату впустила, чи що? Хто се тут шавкає?* Драг. 166.
- Шавкун**, -на, м. Мускусная утка. Херс. *Ничипоре! дивись лишень — що там ніби мріє? Чи то шавкун, чи то баклан далеко чорніє.* Морд. К. 32.
- Шавлія**, -лії, ж. Раст. Шалфей, *Salvia officinalis*. Ном. № 14137. *Посію я шавлію рано у неділю.* Черк. у. Ум. **Шавлієчка**.
- Шаг**, -га, м. Грошъ, 1/2 копейки. *Ні шага грошей.* Рудч. Ск. II. 27. *Був шаг, та в кешені розтерся.* Ном. Ум. **Шажок**. Грин. III. 244. *Оттак наші сіромахи жидів обманюють; виніс сім мішків із погребя, та шажка й луп!* Ном. № 10595.
- Шагати**, -гаю, -єш, гл. Пыпать, вспыхивать, вырываться (о пламени). *З печі полум'я так і шагає.* Черниг. у.
- Шагну́ти**, -гну́, -не́ш, гл. Одр. в. отъ **шагати**. *А з печі як попре, як шагне.* Канев. у.
- Шаговий**, -а, -е. Грошевый. *Була б шагових бубликів узля, то й стала б усіх обділити.*

Шаделіна, -ни, ж. = **Опада.** Вх. Лем. 450.

Шадий, -а, -е. Сѣдой. Вх. Зн. 81.

Шадровий, -а, -е. Съ трещинами. Угор.

Шадуля, -лі, ж. Названіе коровы свѣтло-сѣрой масти. Вх. Лем. 484.

Шаечка, -ки, ж. Ум. отъ **шайка.**

Шажок, -жка, м. Ум. отъ **шаг.**

Шайба, -би, ж. Плоское кольцо, надѣваемое на оси между внутреннимъ концемъ колеса и серединой оси, чтобы колесо не терло ось. Лохв. у. Ум. **Шайбочка.** *Щоб колесо не скреготіло, так як у плузі і щоб вісі не виїдало, то треба, у вісі таку залізну шайбочку задовбати.* Канев. у.

Шайварок, -рку, м. = **Шарварок.** Подольск. г.

Шайда, -ди, ж. Часть ткацкаго станка. Вас. 165. См. **Верстат.** Подольск. г.

Шайка, -ки, ж. = **Шалька.** *Зробив ваги, повішав на брамі, кладе на їдну шайку мамин чепець, а на другу жменю клоча.* Драг. 99. Ум. **Шаечка.**

Шайність, -ности, ж. Честь, почтеніе. *Як він робив, така йому й шайність.* НВолын. у. *Людяч чини шайність, а коло себе май охайність.* Ном. № 11249.

Шайнути, -ну, -неш, гл. Дунуть. *Як шайнули буйні вітри.* Гол. III. 107.

Шайтан, -на, м. Чортъ. *Як Турн злий з челяддю своєю на нас налазить мов шайтан.* Котл. Ен. V. 44.

Шайтур, -ра, м. Полѣнныя дрова. Вх. Зн. 81.

Шакша, -ші, ж. Селезенка у овцы. О. 1862. V. Кух. 39.

Шал, -лу, м. Бѣшенство. Желех.

Шалабастер, -стру, м. Алебастръ. Фр. Пр. 8.

Шалава, -ви, об. Разиня, медлительный человекъ. Черном.

Шалавистий, -а, -е. Медлительный. Черном.

Шаламатня, -ні, ж. Шумъ, суета. Мнж. 194.

Шаламок, -мка, м. Еломокъ, еврейская ермолка. *Чотирі жиди під одним шаламком.* ЕЗ. V. 228.

Шаланда, -ди, ж. Родъ рѣчного судна: плоскодонная лодка, иногда носъ и корма не острые, а прямые, четырехугольные. Браун. 19.

Шалапут, -та, м. 1) Сумасбродъ, безтолковый, легкомысленный человекъ. 2) Сектантъ одной изъ раціоналистическихъ сектъ.

Шалапутнява, -ви, ж. Плутни, надувательство.

Шалапутство, -ва, с. 1) Легкомысленность, сумасбродство. 2) Раціоналистическая секта, отрицающая церковную іерархію и обряды.

Шалата, -ти, ж. = **Салата.** Ум. **Шалаточка.** *Посіяла шалаточку, на шалаті дрібне зерно.* Гол.

Шалатися, -лаюся, -ешся, гл. Слоняться. Черном. *Шалавсь увесь день по городу.* Лохв. у. **Шалаешся!** кричатъ на лошадь, когда она неровно идетъ, туда и сюда сворачивая. Лохв. у.

Шалахва, -ви, ж. Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 476.

Шалаш, -ша, м. = **Хата.** Шух. I. 88.

Шалдувати, -дую, -еш, гл. Дурачить, хитрить. *Він двір, кажуть, продає? — Ні, це він тільки шалює.* Борз. у.

Шалевий, -а, -е. Сдѣланный изъ шали. Черк. у. *Я оддав би шалевий свій пояс.* К. ЧР. 114. *Шалевим поясом підперезаний.* Стор. М. Пр. 76.

Шаленець, -нця, м. Безумець.

Шалений, -а, -е. Безумный, сумасшедший, шальной, бѣшенный. *Бігала як би шалена.* Котл. Ен. I. 34. *Шалена муха вкусила за ухо.* Ном. № 3381. *П'яний чоловік рівнаться до шаленого пса.* Гн. I. 86.

Шалени́стий, -а, -е. Шальной. Вх. Уг. 276.

Шаленство, -ва, с. Безуміє.

Шаленяк, -ка, м. = **Шаленець.** Вх. Уг. 276.

Шаливіра, -ри, м. = **Шальвіра.** *Ой ви, козаки, ви, шаливіри, де съте ви мого братенька діли?* Гол. I. 25.

Шалиган, -на, м. Плутишка, мошенникъ. Борз. у.

Шалина, -ни, ж. Густая заросль въ лѣсу. *Хлопці..... побігли десь у шалину, в ліс.* Грин. II. 183. *Повів його у лісі не стежками, а шалиною.* Чигир. у. *У шалині отам вовки.* Черк. у.

Шалівка, -ки, ж. Шалёвка. Черк. у.

Шаліти, -лію, -єш, гл. Безумствовать, сумасбродствовать. *Сила без голови шаліє, а розум без сили мліє.* Ном. № 1055. *Волос сивіє, а голова шаліє.* Ном. № 8692.

Шало́н, -на, м. Эшелонъ. Пятигор. окр.

Шалтай, -тая, м. Сорванець. *Вночі якісь шалтай йшли та й затаскали його.* Мнж. 111.

Шалупайка, -ки, ж. = **Лушпина.** О. 1862. VIII. 49.

Шаль, -лі, ж. 1) Шаль. *Купи собі, Машуню, шаль.* Шевч. 553. 2) Пустяки. *Як би не пісок, то б шаль довести дуба.* Лебед. у.

Шальвір, -ра, м. = **Шальвіра.** *Козаче-шальверю, не губ мое серденько.* Гол. I. 126.

Шальвіра, -ри, м. Мошенникъ, плуць. *Отак шальвіра забрав гроші, а роботи, як бачите, нема нічого.* Брацл. у.

Шальвія, -вії, ж. = **Шавлія.** *Ой, Ганнустю, душенько, що шальвія подоптана? — Коні ся розбрикали, шальвію подоптали.* Чуб. I. 64.

Шалька, -ки, ж. 1) Чашка на вѣсахъ. Мн. **шальки.** *Маленькіє вѣсы. І все на шальках розважали.* Котл. Ен. VI. 86. 2) Мѣшокъ, въ которомъ дається овесь лошадамъ. Черном.

Шальо́вка, -ки, ж. = **Шалівка.** *Поклали шальовки соснові.* Котл.

Шальово́, нар. Вздоръ, пустяки. *Шальово! каже: — захочу, так мое буде зверху.* Лебед. у.

Шальо́н, -на, м. Родъ одежды. *Привіз мені золоті дари, дорогі дари: тонкий рубок, дорогий шальон по саму землю.* Чуб. III. 404.

Шальтатися, -таюся, -єшся, гл. = **Швандяти.** Вх. Лем. 484.

Шалювати, -люю, -єш, гл. Обивать шалевкой.

Шам, меж., виражающее быстрья и легкія движенія съ сопровождающимъ ихъ шумомъ, напр. шаги, движенія серпа у жницы и пр.

Шамати, -маю, -єш, гл. 1) Шуршать, шелестѣть. *Ой пливе човен да води повен, да й шамає листом.* Грин. III. 67. 2) Живѣй грестъ. *А ну бо шамай, шамай, а то наче не їв.* Вас. 212.

Шамкати, -каю, -єш, гл. Ходить проворно.

Шамкий, -а, -е. Проворный, скорый. *Шамка, легка, станом струнька.* МВ. II. 37. *Шамкий у роботі.* Черк. у.

Шамко, нар. Проворно, скоро, быстро. *Шуми ж, вітре буйнесенький, в хмарі й на землі, ганяй же ти шпарко-шамко човни по воді.* О. 1861. XI. 44. Ум. **Шамке́нько**. Шамкенько жне. Черк. у.

Шамнути, -мну, -неш, гл. 1) Быстро поб'язать, шмыгнуть. (Заець) так попід ногами і шамнув. О. 1861. V. 69. 2) Поналечь на весла. Вас. 212. *Шамни разом, друзі, — крикнув Карпо. І гребці шамнули, а байдак полетів неначе на крилах.* Левиц. Пов. 350. 3) Зашелест'ять, зашуршать, шелохнуться. *Ніхто не писне, не шамне.* Кролев. у. *Ніщо не шамне.* Лохв. у.

Шамотатися, -таюся, -таєшся, гл. Шевелиться, возиться, рваться. Змієв. у. *Як його надушить, то мало не згинув. Що він ся шамотав, не міг з себе зсадити.* Драг. 48.

Шамотіти, -чу́, -тиш, гл. Шелест'ять. *Забрався в чужу соломку та й шамотить.*

Шамотня, -ні, ж. 1) Шелесть, шорох. 2) Суетня, возня.

Шамо́тнява, -ви, ж. = **Шамотня**.

Шампанка, -ки, ж. Сорт картофеля. МУЕ. I. 101.

Шамріти, -рю, -риш, гл. Шелест'ять, шуршать. *Шамрять та й шамрять там у куточку, аж то жуки.* Харьк. у. *А він рукою туди-сюди шамрить, шука чогось.* Новомоск. у. *До́щик шамрить — о тихом дожді.* Змієв. у.

Шамротіти, -рочу, -тиш, гл. = **Шамріти**. Прилуц. у.

Шамряти, -ряю, -єш, гл. 1) = **Шамріти**. Харьк. у. 2) Сумління шамряє. Сов'єсть не чиста. *Радіють всі; хіба той мовчав, в кого сумління шамряло, бо тряся, що й йому може доведеться.* Св. Л. 297.

Шамтіти, -мчу, -тиш, гл. = **Шамотіти**. *Черевики або постільці більш свинячі наверх шерстю, щоб не шамтіло в траві.* О. 1862. II. 65.

Шамушіння, -ня, ж. = **Лушпиння**. Рк. Левиц.

Шамша, -ші, об. Шамкающій, шамкающая.

Шамшити, -шу́, -шиш, гл. Шуршать. *Спідниця аж шамшить.* Кролев. у. *На їй усе аж шамшить.*

Шана, -ни, ж. Почтеніє, уваженіє, честь. *Життя панське, та шана собача.* Грин. 235. *Ой я водила і визволяла, а мені молодій одна шана.* Нп. *Ти окрив його красою, шаною царською.* К. Псал. 47.

Шандарак, -ка, ж. = **Андарак**. *І шандарак свій скинула, так спотіла бідна.* Козел. у.

Шандарик, -ка, м. Пт. = **Одуд**. Шух. I. 23.

Шандра, -ри, ж. 1) Раст. а) *Phlomis tuberosa* L. ЗЮЗО. I. 178. *Кучерява шандра.* Лебед. у. б) *Marrubium vulgare* L. ЗЮЗО. I. 128. в) *Marrubium album* L. Мил. М. 33. г) *Calamintha Clinopodium* Benth. ЗЮЗО. I. 178. 2) Путь, дорога. *Як пообідаєте, паничу, то мерщій у шандру.* Харьк. у. 3) **Шандру терти**. М'яться, возиться. *Як почне шандру терти! поки повернеться, поки зроби!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Шандриця, -ці, ж. Часть крыла в'єтряной мельницы. Залюб.

Шанець, -нця, м. Окоп. *По тім боці запорожці покопали шанці.* Грин. III. 590. *Від Килиї до Ізмайлова покопали шанці.* Мет. 431. 2) **Під чий шанець**. Похожий на кого. *На мене урікають, що я ночував та й коні взяв. Може другий ночував під мій шанець, то і взяв коні, а не я.* Новомоск. у., Залюб.

Шанк, -ка, м. Родь посуду. *Мовить до винника, щоб була горілка: винник біжит, бере танком, Андрій біжит, бере збанком.* Гол. II. 498.

Шаноба, -би, ж. 1) Честь, почить, уваженіє, почитеніє. Рудч. Ск. II. 204. *На що та й шаноба, як добрее слово.* Ном. № 12865. 2) **Була йому шаноба!** Досталось йому. Ном.

Шанобливий, шановливий, -а, -е. Почтительный. *Буде слухняна і шановлива.* Кост. Ч. 33.

Шановний, -а, -е. Уважаемый, почтенный. *Двері розчиняє як батькові шановному, як чоловікові любому.* МВ. II. 177.

Шанта, -ти, ж. Раст. а) *Nepeta Catarctica* L. ЗЮЗО. I. 129. б) *Marrubium vulgare* L. Вх. Пч. I. 11. См. **Шандра.**

Шантавий, -а, -е = Шанталавий. Вх. Лем. 484.

Шанталавий, -а, -е. Изорванный, въ лохмотьяхъ. Вх. Зн. 82.

Шанува́ння, -ня, с. 1) Почтеніє, уваженіє. 2) Угощеніє. *Почалися законні речі, а за ними веселе шанування.* Г. Барв. 329.

Шанува́ти, -ну́ю, -еш, гл. 1) Читить, почитать, уважать, оказывать уваженіє. *Шануй батька та Бога — буде тобі всюди дорога.* Ном. № 9353. *Хто шанується, — і люде того шанувать будуть.* Ном. № 4429. 2) Беречь, сохранять. *Шануй одежу в дворі, вона тебе в людях.* Ном. № 11128. 3) Принимать, чествовать, угощать. *Ти гостя повинен добре шанувати, а в тебе й борщ не гарячий.* О. 1862. I. 29. *Де будуть шанувать, там будемо ночувать.* Ном. *Шанує сусідські діти варениками.* Г. Барв. 350. *Наливають молодій кварту горілки, ідуть молодого шанувать у другу хату.* Грин. III. 426. 4) **Шанувавши слухи ваші.** Извините за выраженіє, съ позволенія сказать. Ном. № 13040. *Та се не чоловік, а так, шанувавши слухи ваші, смердюче стерво.* Подобное же значеніє: **Шануючи Бога та й вас, яко гречних.** Фр. Пр. 88; **Шаную (кому) го́нор.** Гн. I. 129.

Шануватися, -нуюся, -ешся, гл. Вести себя хорошо, уважать себя. *Хто шанується, і люде того шанувать будуть.* Ном. № 4429. *Чому не Маруся, аби шанувалась.* Посл.

Шанька, -ки, ж. 1) = **Шалька 2.** Черниг. у. Черк. у. Черном. 2) Котомка для съѣстныхъ припасовъ, которую дають мальчикамъ-пастухамъ. (Сосн. у.) и мѣшокъ у рыболова. Мнж. 194.

Шапарка, -ки, ж. Жена ключника, ключница, экономка.

Шапарува́ти, -ру́ю, -еш, гл. Исполняют обязанности ключника, эконома.

Шапарь, -ря, м. 1) Ключникъ, экономъ. 2) = **Шапкаръ.** *Ой миряне! шевці, кравці, крамарі, шапарі! сходіться ради послухати, табаки понюхати.* Ном. № 6126.

Шапище, -ща, с. Ув. отъ шапка. *Ой мій хрещатий барвіночку, не ростилайся по всім садочку, — тудюю йтиме мій нелюбий, потопче тебе ножищею, а зорве ручищею, а заткне тебе за шапище.* Чуб. III. 166.

Шапівка, -ки, ж. Шляпка у гриба. Вх. Лем. 484.

Шапка, -ки, ж. 1) Шапка. Чуб. VII. 413. *Чорт бери тапку, аби голова ціла.* Ном. № 7282. 2) Снопъ съ развороченнымъ верхомъ, положенный сверхъ полукіпка. Лохв. у. Kolb. I. 63. Шух. I. 166. 3) — **жидівська.** Растеніє *Leontodon taraxacum*. Вх. Пч. I. 11. Ум.

Шапочка, шапонька. *Ізняв шапоньку та й поклонився.* Чуб. III. 296.

Шапкарь, -ря, м. Шапочникъ, дѣлающій или продающій шапки. Желех.

Шапкати, -пчу, -чиш, гл. Объ уткѣ: крякать. *Качка шапчит.* Вх. Уг. 276.

Шапкобра́ння, -ня, с. Разборъ шапокъ. *Прийшов до церкви на шапкобра́ння.*

Шапковитий, -а, -е. Низкопоклонный. *Сказано лях: такий облесливий, шапковитий.* Подольск. у.

Шапкува́ння, -ня, с. Шапочный поклонъ, сниманіе шапки для привѣтствія. Черк. у.

Шапкува́ти, -кую, -еш, гл. Снимать шапку, стоять безъ шапки, низкопоклонничать. *Шапкує перед нею.* Мнж. 112. *Первий чоловік у громаді, котрому всі шапкували й поважали.* О. 1862. IV. 74. *По мові сій шапкую вас, вітаю та й до домівок з миром одпускаю.* К. Бай. 23.

Шаплик, -ка, ж. Перерѣзь, невысокая широкая бочка безъ верхняго дна, чанъ. Драг. 1. Грин. III. 314. Вас. 145, 168.

Шаповал, -ла, м. 1) Шерстобой, войлочникъ. К. (О. 1861. II. 8). *Не шаповал душу вложив.* Ном. № 1587. 2) Шапочникъ, дѣлающій войлочныя шапки.

Шаповальня, -ні, ж. Шерстобойня.

Шаповальський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный, относящійся къ шерстобиту. *Шаповальський цех.* Була на йому біла свита із шаповальського сукна. Котл. Ен. II. 40.

Шапонька, шапочка, -ки, ж. Ум. отъ шапка.

Шапошки, -шок, ж. мн. = Шапошник 2. Чуб. IV. 41.

Шапошник, -ка, м. 1) = Шапкаръ. Вас. 156. 2) Родъ дѣтской игры. Чуб. IV. 41.

Шапран, -ну, м. Шафранъ, *Stocus sativus*. *Печеного поросяти, куриці з перцем та шапрану уживати.* АД. II. 33.

Шапранівка, -ки, ж. Водка, настоянная на шафранѣ.

Шапури́на, -ни, ж. Шапченка. *А на хлопцях плаття — мішок та ряднина, зверху шапурина.* Мил. 51.

Шапурка, -ки, ж. Плюска орѣха. Вх. Зн. 81.

Шапучка, -ки, ж. Дѣтская игра, состоящая въ томъ, что мальчики попадають палками въ подбрасываемую вверхъ шапку. КС. 1887. VI. 475.

Шапчері́на, шапчурина, -ни, ж. = Шапурина. *Я насунув шапчерину, пійшов по за хату.* Гол. II. 201.

Шапчи́на, -ни, ж. Шапка, плохая шапка. Желех.

Шапчори́на, шапчури́на, -ни, ж. = Шапчері́на. Мил. 51. *На парубочках платте все лиха да ряднина, а сірая да сірячина, а ізверху да шапчурина.* Чуб. III. 38.

Шап'я, -п'яти, с. Шапочка. *Біждеревочок — дівкам до кісочок, крутая м'ята — хлопцям за шап'ята.* Гол. II. 77.

Шар, -ру, м. 1) Слой. *Шар землі.* Мнж. 129. *Положили в діжку шар капусти, шар яблук; та знов шар капусти, шар яблук.* Київ. г. 2) Рядъ. Сосн. у. *Шаром стоять хати.* НВолын. у. *Шар полукіпків на полі.* Ум. Шаро́к. Желех.

Шарабурити, -рю, -риш, гл. = Шурубурити. *Потайлі гроші, а тепер тими грішми й шарабурять.* Лебед. у.

Шаравари, -вар, ж. мн. Шаровары. *Штани мої, шаравари, а ще й дома двоє.* Ном. № 12521. Ум. Шараварки. Св. Л. 167.

Шараги, -раг, ж. Стоячая вѣшалка. Гайс. у. Таращ. у.

Шаран, -на, м. 1) Мелкіе осколки льда на рѣкѣ. *Шаран на текучій воді хиба в закутку де стоїть.* 2) = Короп (небольшой), *Syrpinus*. Браун. 23. Вх. Пч. I. 16.

Шарапатка, -ки, об. У гуцульскихъ крестьянь: чужой въ городской одеждѣ. Шух. I. 33.

Шарафан, -ну, м., **шарафанка, -ки**, ж. Юбка изъ выбойки. Гол. Од. 58.

- Шарах!** *меж.*, виражающее быстрое движение метнувшася, бросившася чело́вѣка, животно́го. *Шарах згряя до байрака.* К. Досв. 84. *Тоді люде шарах, так як ті овечки, та й збіглись докупи.* Г. Барв. 210. *Півень: кукурику! Мерці — шарах у ями!* Грин. I. 49.
- Шарахнути, -хну, -неш, гл.** 1) Броситься, метнуться. *Кінь як шарахне у бік!* МВ. III. 47. *Народ так і шарахнув з монастиря.* ЗОЮР. I. 297. *Діти... налагодились шарахнути за двері.* Мир. ХРВ. 186. 2) Ударить, выстрѣлить. *Мій братік лучче стріляє: як шарахне в стадо гусей, так разом кількоро їх і вб'є.* О. 1861. XI. 73.
- Шарварок, -рку, м.** 1) Обязательная поголовная работа на поправкѣ дорогъ, мостовъ и пр. *На шарварок жене.* НВолын. у. *А нім шарварок відроблю, доти сердачок пропаде.* Гол. III. 114. *Що божа весна, то вже тра оцю гатку шарварком гатити.* Подольск. г. 2) Шумъ, суматоха. *Такий шарварок збили, що й годі.* Подольск. г.
- Шаргот, -ту, м.** Снарядъ для снованія нитокъ: лежащая деревянная рама въ видѣ квадрата, двѣ стороны котораго соединены планкой, на концахъ которой (на рамѣ) и по срединѣ стоятъ три столбика, сквозь отверстія ихъ проходятъ прутики (прутья лозы), а на нихъ вращаются шпульки. МУЕ. III. 15.
- Шарий, -а, -е.** 1) Сѣрый, сѣроватый. *Ишов ляшок із Варшави, на нім сукні жовті, шарі.* Острожск. у. 2) **Шара юшка.** Очень жидкій супъ, одна вода. Лебед. у. 3) **Це шарої кішки сон** — говорятъ, когда кто либо скажетъ что-нибудь невѣроятное. Грин. II. 308.
- Шарило, -ла, с.** Раст. *Echium vulgare* L. ЗЮЗО. I. 121.
- Шаріти, -рію, -єш, гл.** Краснѣть, рдѣть.
- Шаркан, -на, м.** Сильный вѣтеръ, буря. Вх. Лем. 484.
- Шаркій, -а, -е.** Проворный, быстрый. Константиногр. у.
- Шаркнути, -ну, -неш, гл.** Провести по косѣ лопаткой. О. 1861. X. 33. *Шаркне по косі разів зо два лопаткою і пішов косить.* Греб. 401.
- Шарконути, -ну, -неш, гл.** Рѣзнуть косою. *Як би гуртом забрали коси та шарконули всю кропиву.* Мир. ХРВ. 87.
- Шарлай, -лая, м.** Раст. *Sentaurea margaritacea*. Мнж. 194.
- Шарлат, -ту, м.** Багрянець, пурпуръ.
- Шарлатовий, -а, -е.** Пурпурный. См. **Щерлатий.**
- Шарляк, -ка, м.** Столярная замазка для замазыванія щелей въ деревѣ. Гайс. у.
- Шарнути, -рну, -неш, гл.** 1) Броситься поискать. *Шарніть скрізь по церквах і набірайте недогарків з свічок.* Грин. I. 70. 2) Шаркнуть. *Шарнув ногою, як умів і щиро поцілував панну Марію в руку.* Св. Л. 117.
- Шарну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл.** Тернуться. *Взяла свиня, шарнулась об хлів, а він (вовк) і впав з неї.* Рудч. Ск. I. 10.
- Шаровільник, -ка, м.** ? *Сама вона була на хазяйстві: пані-матка пішла до шаровільника і наймичок забрала.* Св. Л. 5.
- Шарок, -рка, м.** Ум. отъ шар.
- Шарпак, -ка, м.** Оборванецъ. Шевч. 525.
- Шарпанина, -ни, ж.** 1) Терзаніе, разрываніе. 2) Суета, бѣготня, волненіе. *У волості шарпанина біганина.* Мир. Пов. I. 129. *Мирін під шарпанину десь дівся.* Мир. ХРВ. 93. 3) Грабежъ, награбленное добро. *Та в його тільки й чести, що руїна, у його слава —*

тільки шарпанина. К. ЦН. 164. 4) См. **Баба 17**. З отрібки баба-шарпанина. Котл. Ен. IV. 31. Соми, ляці на шарпанину. Мкр. Г. 60.

Шарпанка, -ки, ж. = **Шампанка**. МУЕ. I. 101.

Шарпати, -паю, -єш, гл. Рвать, разрывать, терзать, дергать. *Нащо ти сито так шарпаєш?* Канев. у. Тягала його за руки, шарпала за одєжу. Левиц. 1. 343.

Шарпатися, -паюся, -єшся, гл. Рваться. *Потять посадити її на стілець, но молода не дається, кричить і плаче, шарпається, не дається посадити.* Грин. III. 508. *Як почали коні шарпаться, то й зброю подерли.* НВолын. у.

Шарпнути, -ну, -неш, гл. Рвануть, дернуть.

Шарпнути, -ну, -неш, гл. Рвануть, дернуть съ силою.

Шарпун, -на, м. ? Шарпони мене, Боже, своїм шарпуном на мене, на жінку і на моїх діток. Лохв. у.

Шарувальниця, -ці, ж. Жєнщина, которая мотыжить.

Шарува́ння, -ня, с. Названіє дїйствія отъ глагола **шарувати**. Сим. 130.

Шарува́ти, -рюю, -єш, гл. 1) Моя, тереть (мочалкой и пр.). 2) = **Прашувати**. *Пішов шарувати буряки.* Черниг. у.

Шарудіти, -джу, -диш, гл. Шуршать. *А в острішці горобеечко шарудить.* Чуб. V. 640.

Шаснути, -ну, -неш, гл. Мелькнуть, пробѣжать. *Хоч коли й шаснула їй по душі така думка, — вона на неї рукою навіки махнула.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Шастати, -ся, -таю, -ся, -єш, -ся, гл. Ходить туда, и сюда, шнырять. *На мене споглянула, шастаючись коло столу.* Г. Барв. 80. *Не шастайся, як миш по пастках.* Ном. № 3163.

Шастува́ти, -тую, -єш, гл. Шелестѣть. *Наша пані молода, на ній сукєнка золота, на ній сукєнка шастує, — свої женчики частує.* Рк. Макс.

Шасть, меж., виражающее нечаянное появленіє, быстрое движеніє, быстрый ударъ. Мнж. 96. *Шасть, що Бог дасть.* Ном. № 4278. *Шасть батька в напасть, а діти по наймах.* Ном. № 10378. *І веселенька шасть у хату.* Шевч. *Шасть у комін рукою, та сажою помазала собі по під плеч'има.* Мнж. 138. *Він мене коли не коли ціпом улуче, а я його батогом тільки шасть та пошасть.* Мнж. 115.

Шат, -та, м. ? Ой на горі густий шат. Гол. IV. 516.

Шата, -ти, ж. 1) Богатая одєжда. *Наші лати переходять панські шати.* Ном. № 1615. 2) Риза. *Коли не піп, так і в шати не одягайся.* Ном. № 9571. 3) Окладъ на иконѣ. *Образи в срібних шатах.* Г. Барв. 261. Ум. **Шатонька**. *При одній свічі личенько вмивав, при другій свічі татоньки вбірав.* АД. I. 6.

Шатан, -на, м. Чортъ. *То було пекло, там самі були шатани.* Гн. II. 174. *Гей, гей, пришов єдин пан з пекла родом і шатан.* Гол. I. 211.

Шатані́на, -ни, ж. Суєта, бѣготня. *Піднялась шатанина.* Мир. ХРВ. 135. *Піднявся крик людський, збіглася дворня... шатанина-мотанина.* Мир. ХРВ. 130.

Шата́тися, -таюся, -єшся, гл. Сновать, суєтиться. *Шатається, як Марко по пеклу.* Рудч. Ск. I. 133. *Шаталась уранці в неділю по коморі.* Г. Барв. 155.

Шати́ло, -ла, м. Лгунъ. Черном.

Шати́рити, -рю, -риш, гл. 1) Искать, шарить. *Переясл. у. Стрільці шати́рять по терну.* Греб. 351. 2) = **Шарувати 1**. Черниг. у. 3) Мошенничать.

Шатну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Броситься. *От, прилетів змій за тими дітьми, шатнувся він по всій хаті — нема нікого.* Рудч. Ск. I. 117. *Оце батько як приїде з города, та шатнись до торби, та рибка й лежить.* Радом. у.

Шатернік, -ка, м. Живущій въ шатрѣ, кочевникъ. *Що скаже світ про нас, трояне? Що ми шатерники-цигане.* Котл. Ен. V. 76.

Шатковниця, -ці, ж. Снарядъ для шинкування капусти. Каменец. у. *Квасять капусту так; січуть головки на шатківниці....* МУЕ. I. 99.

Шаткува́ти, -ку́ю, -еш, гл. Рѣзати (капусту, траву, табакъ и пр.), шинковать, рубить, крошить. *Дівчинонька кропиву шаткує, а за нею дитина рачкує.* Чуб. V. *Вдірали січену капусту, шатковану і огірки.* Котл. Ен. IV. 19. *Народ пам'ятає, як шаткував своїх заклятих ворогів.* Левиц.

Шатно, нар. Нарядно, въ нарядной одеждѣ. *Сомко на конях шатно і при оружжю.* К. ЧР. 380. *Также съ богатымъ приданымъ въ видѣ одежды. Одну дочку шатно оддали заміж, з повною скринєю.* Борз. у.

Шатну́ти, -тну́, -не́ш, гл. = Шатну́тися. *Шатнув по селах і заїхав до Люборацьких.* Св. Л. 117. *Шатнула дівтора по кутках, знайшла журнал.* Св. Л. 41.

Шатну́тися, -ну́ся, -не́шся, гл. Броситься, метнутися. *Зараз шатнулись по його, найшли його.* Мнж. 39. *Шатнулись по курінях запасу шукати.* Нп. *До ляс, мов ляхи, шатнулись.* Котл. Ен. I. 11.

Шатонька, -ки, ж. Ум. отъ шата.

Шатро́, -ра, с. Шатеръ. *Шатро край шляху розп'яли.* Шевч. 339. *Щатром (цигани) стоять, каже, за селом.* Г. Барв. 235.

Шатровий, -а, -е. Шатерный.

Шатувати, -тую, -еш, гл. Спѣшити. Вх. Лем. 484.

Шаф... См. Шахв..

Ша́хва, -ви, ж. Шкафъ. Чуб. I. 331. Ум. **Ша́ховка**. Желех.

Шахварка, -ки, ж. = Шапарка. *З ким же мій миленький спатоньки ляже: чи з шахваркою, чи з шинкаркою?* Чуб.

Шахварня, -ні, ж. Буфетный шкафъ, чулань. Желех.

Шахварь, -ря, м. 1) = Шапарь 1. *Просим тебе, цару, небесний шахвару, даруй літа щасливій сему господару.* Чуб. 2) Начальникъ команды, состоящій при мѣстѣ переправы черезъ рѣку для взиманія сборовъ за перевозъ. Рудч. Чп. 12.

Шахвран, -ну, м. = Шапран. *Обійдеться паска й без шахврану.* Ном. № 5200.

Шахувати, -вую, -еш, гл. Расточать. *Боярські гроші шафовать.* Котл. Ен. IV. 52. *Кармазин торгує, все золотом шафує.* Гол. I. 246.

Шаховка, -ки, ж. Ум. отъ шахва.

Шахрай, -рая, м. Мошенникъ. Ном. № 2970. *Плут безбожний з собою всіх шахраїв веде.* Котл. Ен. VI. 18.

Шахрайка, -ки, ж. Мошенница.

Шахрайство, -ва, с. Мошенничество.

Шахрайський, -а, -е. Мошеннический. Желех.

Шахра́н, -ну, м. = Шапран. Грин. II. 177.

Шахрува́ти, -рую, -єш, гл. 1) Мошенничать. 2) Мотать, расточать. *Пив, гуляв, шахрував гроші*. Котл. НП. 356. 3) Обмошенничивать кого. *На сім світі гріхами.... людей шахрували*. Гн. П. 72.

Шахру́н, -на, м. Мошенникъ, моть. *Я тому шахрунові дав гроші, шоби мені двори поклав, а він взяв та й якимис дармоїдом роздав*. Гн. П. 103.

Ша́хта, -ти, ж. Шахта. *Шахтарь любить свою темряву шахту*. Г. Барв. 28.

Шахта́рь, -ря, м. Рабочій въ шахтѣ. Г. Барв. 28.

Шаш, -ша, м. Родъ растенія? *Я до його пишу на зеленім тату*. Гол. III. 393.

Шашели́ця, -ці, ж. = Шашель. Чуб. I. 11.

Шашель, -ля, м., -лі, ж. Червь-древоточець. *Наче шашель поточила*. Стор. М. Пр. 62.

Шашина, -ни, ж. Родъ растенія? *Ізправлю ей хижку із самої шашини, не треба ей буде на зиму перини*. Гол. III. 401.

Шашка, -ки, ж. Насѣк. Ephemera, обыденка. Вх. Уг. 276.

Шашкі́рня, -ні, ж. = Шестерня 3. Шух. I. 278, 295, 250.

Шашлак, -ка, м. Насѣк. долгоносикъ. Константиногр. у.

Шашо́к, -шка, м. Порода собаки. Мнж. 49. *Бігають ляхи, вражі сини, як шашки по ринку*. АД. II. 45.

Шашча, -чати, с. = Шашок. Мнж. 94.

Шваб, -ба, м. 1) Нѣмецъ. Желех. 2) Насѣк. Carabus scheidleri. Вх. Пч. I. 5.

Шваба, -би, ж. Обида, оскорбленіе. *І ми сю швабу подаруємо?... Хиба мени голову одкусе, щоб я за цю наругу не помстився*. К. ЦН. 528.

Швабка, -ки, ж. Нѣмка. Желех.

Швабський, -а, -е. Нѣмецкій. *Колисочка швабська*. Макс. *Швабське полотно*. Сим. 133. *Скидай, Морозенку, все швабську сорочку*. Грин. III. 588.

Швагер, -гра, м. Шуринь. Чуб. V. 1145. Ум. **Шваґронько**.

Швагер, -гра, м. = Швагер. *Пора шваґра поховати*. Чуб.

Швадрон, -ну, м., **швадрона, -ни**, ж. Эскадронъ. *А ритмайстер на конику швадрону рівнає*. Гол. I. 145.

Шваєчка, -ки, ж. Ум. отъ швайка.

Швай, меж., для вираженія ухода украдкою откуда либо. *Я як напилася на їх, а вони тоді швай, швай, швай — тікати*. Змієв. у.

Швайка, -ки, ж. 1) Толстое шило. *Проміняв шило на швайку*. Ном. № 10608. **Золота швайка мур пробиває**. Деньгами все можно сдѣлать. Ном. № 1394. 2) Ковырялка для курительной трубки. Гол. Од. 66. 3) Шпиль, шпиць на зданіи. *Поверх дзвонів баня, там шия, піддашок, швайка, яблуко і на яблуці хрест*. Св. Л. 26. 4) Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 472. 5) Бѣлошвейка. *Вона швайка, вчилась шити десь у городі, шив тепер по панах*. Катерин. у. 6) Рыба Aspius bipunctatus. Вх. Пч. IT. 18. Ум. **Шваєчка**.

Швайкало, -ла, м. Шатунъ, бродяга. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Швайковитий, -а, -е. Шилообразный. Вх. Уг. 276.

Швайкуватий, -а, -е = Швайковитий.

Швалька, -ки, ж. Гусеница мотылька Sphinx pinastri. Шух. I. 154.

Шваля, -лі, ж. 1) Швея, вышивальщица. Шух. I. 154. *Я шваля з Вильбова, приїхала до свого двора*. Мет. 197. 2) Бревно, разрѣзанное вдоль. Вх. Лем. 484.

Швандрикати, -каю, -єш, гл. Говорить на непонятномъ языкѣ. *По німецьки швандрикат.* Вх. Уг. 276.

Швандяти, -дяю, -єш, гл. = Швендяти.

Швара, -ри, ж. 1) Плетеный шнурокъ. Шух. I. 225. 2) Леса изъ бѣлаго конскаго волоса. Шух. I. 226. 3) Высокая острая трава въ полонинах. Шух. I. 211, 200. *Ой ми свої співаночки подінемо, подінемо в полонинці з овечками на швару посіємо.* Лукаш. 146. *Пісня-дума, пани-браття, від самого Бога, ні купити, ні продати, ні шваров посіять.* Федьк. II. 51.

Шварготання, -ня, с. Крикливый и быстрый разговоръ (напр. евреевъ). *Голосне шварготане жидів.* Шух. I. 85.

Шварготати, шварготіти, -гочу, -тиш, гл. Крикливо и быстро разговаривать. Желех.

Шваркнути, -кну, -неш, гл. Зазвенѣть, зазвучать, загремѣть. *Ось шваркнуло... вогняна стріла роспанахуе небо.* Мир. ХРВ. 32. *З остатнім словом шваркнула з піхви шабля.* Стор. М. Пр. 147.

Шварний, -а, -е = Моторний. Желех. *Варуй же ся, шварне дівча, з чорними бровами.* Гол.

Шварнути, -рну, -неш, гл. Сверкнуть. *Шварнула блискавка, грім грюкнув і загув.* Греб. 384.

Шварок, -рку, м. У сапожниковъ: кусокъ камня употребляемый для приглаживанія каблука. Сумск. у.

Шварунок, -нку, м. Изъянь, дефектъ. *Казав, що в його нога перебита, глянули — аж у його такого шварунку нема.* Борз. у.

Шварц, -цу, м. Вакса. Гол. Од. 15. *Чоботи до шварцу.* Гол. Од. 15.

Шваха, -хи, ж. = Швачка. *Да казали — Маруся не пряха, її матінка не шваха.* Рк. Макс.

Швацький, -а, -е. Швейный.

Швачечка, -ки, ж. Ум. отъ швачка.

Швачка, -ки, ж. Швея. *Дочки зросли, — у швачки пішли.* Чуб. III. 404. Ум. **Швачечка.** Мил. 217.

Швачкувати, -кую, -єш, гл. Быть швеей.

Швед, -да, м. Шведъ. *Добувсь, як швед під Полтавою.* Ном. № 6454.

Шведин, -на, м. Шведъ. *Звіркує шведин вовком там.* Котл. Ен. *Була потреба з шведином на морі.* Морд. Пл. 126.

Шведка, -ки, ж. Родъ верхней одежды. *Нам короткіі шведки, повідмерзали литки.* Гол. II. 109.

Шведський, -а, -е. Шведскій. *Уже ж шведзький король з Палієм Семеном під Полтавою б'ється.* О. 1862. VIII. 27. *Шведська могила.* Котл.

Шведчина, -ни, ж. Эпоха пришествія шведовъ въ Украину 1808—9 г.г. *Очнувсь дурень у шведчину.* Ном. № 454.

Швейнога, -ги, м. Название вола, у котораго заднія ноги у колѣна цѣпляются одна о другую. КС. 1897. VII. 47.

Швельбавий, -а, -е. Имѣющій плохой выговоръ. Вх. Лем. 484.

Швендалка, -ки, ж. Праздношатающаяся. Конотоп. у.

Швендати, -даю, -єш, швендяти, -дяю, -єш, гл. Шляться, слоняться, бродить. Ном. № 4625. *З чистилища швендають собі у пекло люльки палить.* Стор. М. Пр. 43. *Кобзарі швендяють поміж людьми.* К. ЧР. 259.

Швендя, -ді, об. 1) Праздношатающійся, праздношатающаяся, непосѣда. 2) **Швенді** справляти. Слоняться.

Швендяння, -ня, с. Шляньє, бродяжничество. *Швендяння змалку по дворах.* Мир. ХРВ. 162.

Швендяти. См. **Швендати**.

Швець, шевця, м. Сапожникъ, башмачникъ. Вас. 160. *Швець знай своє шевство, а в кравецтво не мішайся.* Ном. № 9573.

Швея, швеї, ж. = **Швайка 6**. Вх. Пч. II. 18.

Шв'єткий, -а, -е. Гибкій. *Шв'єткий бич.* Вх. Зн. 81.

Швиг, меж. Швырь. *Як суха земля копати, то тільки швиг, швиг з ями.* Волч. у.

Шви́гавка, -ки, ж. Раст. — **польова**. *Plantago media* L. ЗЮЗО. I. 178.

Шви́гати, -гаю, -єш, гл. Бросать, кидать. *Діти шви́гають іли мов стрілами.* ЗЮЗО. I. 178.

Швигну́ти, -гну́, -не́ш, гл. Сдернуть. *Вітер як швигне хустку з голови.* Черк. у.

Швигар, -ра, м. Конецъ кнута, плети. Вх. Зн. 81.

Швидкати, -каю, -єш, гл. Спѣшить. Чуб. VII. 576.

Швидкість, -кості, ж. Скорость, быстрота. *Можна виміряти швидкість світу.*

Швидко, нар. Скоро, быстро. *Лихо швидко приходить, а поволі відходить.* Ном. № 1958. *Не так швидко робиться, як мовиться.* Ном. № 5603. **На-швидко**, **на-швидку**. *Наскоро. Оце тобі, серденько, вчора на-швидко.* Чуб. V. 217. *Словце яке на-швидку перемовити.* МВ. II. 83.

Швидковіддя, -дя, с. Мѣсто на рѣкѣ съ быстрымъ теченіємъ. Міус. окр.

Швидкома, нар. На скорую руку.

Швидкува́ти, -кую, -єш, гл. Спѣшить. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Швидкий, -а́, -е́. Скорый, быстрый, поспѣшный, проворный. *Швидкої роботи ніхто не хвалить.* Ном. № 5576. *Швидке само на себе набіжить.* Ном. № 1692. **Швидка смерть**. Скоропостижная смерть во время епидемій. *Як ото швидка смерть ходила, то батько вмер.* Черк. у. Ум. **Швиденький**, **швидесенький**.

Швидче, **швидчій**, **швидчійш**, **швидкіше**, нар. Срав. степень отъ швидко. Скорѣе. *А нуте, нуте, йдіте швидче.* Котл. Ен. II. 15. *Наймичка прибігла до Зосі і просила її швидчій заглянути в кухню.* Левиц. I. 413.

Швиндати, -даю, -єш, гл. = **Швендати**. *Москалі так і швиндають по базарю.* О. 1862. I. 40.

Швирга́ти, -гаю, -єш, гл. Швырять. *Швиргає з неба лід шматками.* К. Псал. 325.

Швиргома, нар. Швырнувши. *Возів (сіна) дванадцять таких увезе, шо тільки достанеш швиргома докинуть.* Ном. № 13883.

Швиргонути, -ну, -неш, гл. Однокр. отъ швиргати. Швырнуть, бросить. Мкр. Н. 31. *Скинув з себе відлогу і швиргонув сторожам.* К. ЧР. 403.

Швирдиць! меж. Швырь! *Поніс попа до річки, та з мішка швирдиць! Тільки вода забулькотіла.* Драг. 158.

Швиркати, -каю, -єш, гл. Производитъ звенящій шумъ. *Швиркає коса.* Вх. Зн. 81.

Швірень, -рня, м. Шворень, желѣзный болтъ, прикрѣпляющій переднюю ось къ повозкѣ. Чуб. I. 94.

Швірньовий, -а, -е. Къ шворню относящійся. **Залізо швірньове.** Цилиндрическое желѣзо, употребляющееся для шворней. Вас. 198.

Шво, шва, с. 1) Шовъ. *На шві подерлося.* НВолын. у. 2) Шитье. *В одежі шво погане.* Старо-Конст. у.

Шворінь, -рня, м. 1) = **Швірень.** Рудч. Чп. 249. Чуб. VII. 402. 2) Часть ткацкого станка. См. **Верстат.** Вас. 165.

Шворка, -ки, ж. Веревка, бичевка. Ум. **Шворочка.** *На шворочку нав'язують тоненьку дощечку; беруться за гулящий кінець шворки і махають рукою округи.* Чуб. III. 99.

Шворний, -а, -е = Шварний. *Шворна жінка.* НВолын. у.

Шворньовий, -а, -е = Швірньовий. *Шворньовий свердлик.*

Шворочка, -ки, ж. Ум. отъ шворка.

Ше, нар. = Ще. *Батька ше на світі не було.* Мнж. 123.

Шебенути, -ну, -неш, гл. Пырнуть. *Як шебенув його ножем.* Золотон. у.

Шебер, -ру, м. Раст. *Satureja hortensis* L. ЗЮЗО. I. 135.

Шебернути, -рну, -неш, гл. = Шеберхнути. *Тихо, ні мушка не шеберне.* ЕЗ. V. 214.

Шеберхнути, -хну, -неш, гл. = Шелеснути. *Ніщо не шеберхне.* Лохв. у.

Шебсько, нар. Быстро. *Бігти шебсько.* Мнж. 194.

Шевдатися, -даюся, -ешся, гл. Путаться. Лубен. у.

Шевеліти, (-лю, -лиш?), гл. = Шелестіти. Вх. Лем. 484.

Шеверногий, -а, -е. Косолапый, кривоногий. *І не люблять дівчата, бо ти довгий.... криворукий, шеверногий.* Чуб. V. 1127.

Шевелюха, -хи, ж. Название змѣи въ заклинаніи отъ укуса гадюки. *У полі золота груша, на золотій груші золоте гніздечко, в золотім гніздечку гадюка-шевелюха, цариця.* Грин. II. 38.

Шевлія, -лії, ж. = Шавлія. Вх. Пч. II. 36. Ум. **Шевлієнька, шевлієчка.** *Шевлієньку сажу.* Чуб. V. 826.

Шевлюг, -га, м. = Шелюг 1. *Слизький, як в'юн, гнучкий, як шевлюг.* Ком. Пр. № 673.

Шевлюга, -ги, об. Дрянъ, мерзавецъ.

Шевляга, -ги, ж. 1) Дрянной конь, кляча. *Перекинь штани на шевлягу та й мерції доганяй.* 2) Овца. *Вовк поїв до однісінької шевляги.* Лубен. у.

Шевня, -ні, ж. Сапожная мастерская. Радом. у., Козел. у., сапожный магазинъ.

Шевство, -ва, с. Сапожное ремесло. *Нема над шевство ремесла чеснішого.* Ном. № 10441.

Шевський, -а, -е. 1) Сапожничій. *Нашії чоботи, шевської роботи.* Мет. 186. **Шевська смола.** Варъ. *Прилип до мене, як шевська смола до чобота.* Ном. № 2750.

Шевців, -цева, -ве. Принадлежащій сапожнику. Желех.

Шевцівна, -ни, ж. Дочь сапожника. Желех.

Шевцювати, -цюю, -ещ, гл. Сапожничать, заниматься сапожнымъ ремесломъ. Черк. у.

Шевцюга, -ги, шевцюра, -ри, м. Презрит.: сапожникъ. Желех.

Шевченко, -ка, м. Сынъ сапожника. Желех.

Шевчик, -ка, м. Ум. отъ швецъ.

Шевчіна, -ни, м. = Швець.

Шевчиха, -хи, ж. Жена сапожника, башмачника. *Побила шевця лиха година, шевчиха шевця та й не злюбила.* Чуб. V. 818.

Шевчук, -ка, м. Сапожный подмастерье, сапожный ученик. Желех.

Шегерявий, -а, -е. Шепелявый. Козел. у. *Він трохи шегерявий.* Лохв. у.

Шегеря, -рі, ж. Родъ танца. *У Києві заказали, щоб шегері не скакали.* Грин. III. 53.

Шейкатися, -каюся, -ешся, гл. Шататься, шнырять. Сквир. у.

Ше́кало, -ла, с. Жгутъ, употребляемый въ игрѣ того же имени. Kolb. I. 191.

Шелевило, -ла, с. Непосѣда? *Ти то шелевило.* Ном. № 5743.

Шелевіти, -вію, -еш, гл. Шевелить. *Вітер віє, шелевіє, простинов колише.* Гол. I. 142.

Шелегейдик, -ка, м.? Бісові шелегейдики. Ном. № 14289.

Шелеп, меж., выражающее паденіе. *Шелеп із дуба.* Рудан. I. 81. *Шелеп щастя в хату.* Ном. № 2060.

Шелепа, -пи, об. Нерасторопный, тупой человекъ.

Шелепати, -паю, -еш, гл. 1) Брести, шлепать по грязи. 2) = Шолопати. Вх. Зн. 82.

Шелепнути, -пну, -неш, гл. Упасть съ шумомъ. *Він так і шелепнув у саму середину.* Таращ. у.

Шелепотіти, -чу́, -тиш, гл. Шелестѣть.

Шелепуватий, -а, -е. Глуповатый, придурковатый.

Шелеснатий, -а, -е. Густолиственный и потому многошумный. *Ясень шелеснатий.* Гол. IV. 511.

Шелеснути, -сну, -неш, гл. 1) Однокр. отъ шелестіти. *Зашелестѣть. Водю іде — не хлюпне; очеретом — не шелесне.* Ном. № 24, стр. 291. 2) Плеснуть, упасть въ воду съ шумомъ. *Треті півні кукуріку — шелеснули в воду.* Шевч. 30.

Шелест, -ту, м. Шелестъ, шумъ. *Пішов шелест по діброві, шепчуть густі лози.* Шевч. 31. Переносно: шумъ, смятеніе, суматоха. *Ну, наробив шелесту! — Як не прийме Біг гріхи за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108.

Шелесті́ння, -ня, с. Шелестъ, шумъ. Левиц. Пов. 276.

Шелестіти, -щу, -стиш, гл. Шелестѣть, шумѣть. *По соломі ходить, та не шелестить.* Ном. *А що в лісі за тихо, тільки листя шелестить.* Чуб. V. 47. *Уліз у чужу солому, та ще й шелестить.* Ном. № 9696.

Шелестъ, меж., выражающее шелестъ, шумъ, внезапное появленіе. *По-за кущем шось шелестъ, шелестъ.* Ном. № 4356. *Та до вдовівни навпростець шелестъ за рушниками.* Шевч. 588. *Як єсть, то шелестъ, а як скупо, терпи губо.* Ном. № 10830.

Шелехнути, -хну, -неш, гл. = Шелеснути.

Шелихвіст, -хвоста, м. 1) Особая порода утокъ. 2) Вѣтренникъ, пустой человекъ. *Біжить якийсь ляшок — так видно якийсь шелихвіст: «А нумо», каже хліборобові: «на дуель».* Ном. № 880.

Шелом, -ма, м. Шлемъ. *Брязчить шабля о шеломі, трещать списи гартовані.* Шевч. 645. Ум. **Шеломок.**

Шеломок, -мка, м. 1) Ум. отъ шелом. 2) Полѣсская лѣтняя шапка изъ толстаго домашняго сукна въ видѣ конуса, усѣченнаго сверху параллельно основанію. Чуб. VII. 413.

Шелудівка, -ки, ж. Родь писанки съ орнаментамъ изъ **неповної рожі**. КС. 1891. VI. 374.

Шельвах, -ха, м. 1) Часовой, караульный. *А тим часом дали знати, що шельвах убився на цісарській таки брамі.* Федьк. III. 165. 2) **Стояти на шельваху.** Быть на часахъ. *Стоїть Іван на шельваху — дрібний лист читає.* Федьк. III. 160.

Шельвія, -вії, ж. = **Шавлія.** *По горі, горі зацвіла шельвія.* Гол.

Шельма, -ми, об. 1) Бранное: шельма. К. ЧР. 396. Шевч. 136. *Стоїть шельма розлучниця, з милим обнялася.* Чуб. V. 185. 2) = **Кадина.** (Стрижевск.).

Шельмованець, -нця, м. 1) Клейменный черезъ палача (обрѣзываніе ушей). 2) Клейменный каторжникъ.

Шельмувати, -мую, -єш, гл. 1) Клеймить, обрѣзывать уши. 2) Бранить, клеймить, шельмовать.

Шельпотіти, -чу, -тиш, гл. = **Шелепотіти.** Харьк. у.

Шелюг, -га, м. 1) Красная лоза, тальникъ, *Salix acutifolia*. ЗЮЗО. I. 34. Мнж. 149. 2) = **Шеляг.** *Не видушила у нього ні шелюга.* Фр. Пр. 169.

Шелюга, -ги, ж. = **Шелюг.** О. 1861. VIII. 93. ЗЮЗО. I. 134.

Шелюговий, -а, -е. Изъ тальника. Мнж. 149.

Шелюжіна, -ни, ж. Пруть изъ тальника. ЗЮЗО. I. 134. *Нехай лоза-шелюжина згинається нижче.* Щог. В. 76.

Шелюхатися, -хаюся, -єшся, гл. Качаться, колебаться. *Очерет над водою шелюхається.* Грин. III. 649.

Шелюшковий, -а, -е (Шелюжковий?). Шелюшкові уставки. Родь вышивки въ сорочкѣ. Kolb. I. 48.

Шеляг, -га, м. 1) Старинная мелкая монета. *Знаю, як мідний шеляг.* Ном. № 2887. *Стільки правди, як в шелягу сребра.* Ном. № 6902. 2) мн. Родь убора на **пляхтах.** Черн. у. Ум. **Шеляжо́к, шеляжечок, шеляже́нько.** *Збірайте шеляжки дрібненькі.* О. 1862. IV. 24.

Шемеліти, -лю, -лиш, гл. Шелестѣть. Радом.

Шемінь, -ня, м. Трехгранный тяжелый желѣзный ломъ для откальванія крупныхъ кусковъ льда при устройствѣ прорубей для рыбной ловли. Вас. 187.

Шемтіти, -мчу, -тиш, гл. Шуршать, производить шорохъ. Вх. Лем. 484.

Шенедія, -лії, шенеля, -лі, ж. Шинель. *Ти, москалю, і добрий чоловік, та шенелія твоя злодій.* Ном. № 816.

Шепелявий, -а, -е. Шепелявый. *Хоть чуб кучерявий, дак сам шепелявий.* Грин. III. 66.

Шепеляти, -ляю, -єш, гл. Шепелявить. *Він (жид) говорив по український не шепеляючи.* Левиц. Пов. 179.

Шепіт, -поту, м. = **Шепт.** *А про що ви шепоти ведете з наймичкою?* Сим. X. *Тільки Христя і розібрала з того шепоту.* Мир. Пов. II. 100.

Шепнути, -пну, -неш, гл. Однокр. отъ **шептати.** Шепнуть.

Шепотання, -ня, с. Шепоть, шептанье. Мир. Пов. I. 137.

Шепотати, -чу, -чеш, гл. = **Шептати.** *Гай шепоче, гнуться лози.* Шевч. 431.

Шепотатися, -чуся, -чешся, гл. = **Шептатися.** *Молодиці шепоталися довгенько собі.* МВ. (О. 1862. I. 84). *Шепочеться з калиною о давній годині.* Шевч. 438.

Шепоти, -тів, м. 1) Пришептываніе. 2) Ябедничество, наушничество.

Шепотильник, -ка, м. = **Шепотинник 3.** Новомоск. у.

Шепотильниця, -ці, ж. = **Шепотинниця.**

Шепотинник, -ка, м. 1) Пришептывающій. Черк. у. 2) Наушникъ. 3) Мелкій базарный торговецъ.

Шепотинниця, -ці, ж. 1) Наушница. 2) Мелкая базарная торговка. Мнж. 194.

Шепотун, -на, м. Говорящій шепотомъ. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Шепт, -ту, м. 1) Шепоть. *За вашим шептом нашого крику не чутно.* Ном. № 12885. *Шептом казати.* НВолын. у. 2) мн. Нашептыванія, пришептыванія. *Баб'ячі шепти.* Черк. у.

Шептанья, -ня, с. Шептанье, шепоть. *Учувалося тихе Хведорове шептанья.* Мир. Пов. I. 159. Ум. **Шептанячко.**

Шептати, -пчу, -чеш, гл. 1) Шептать. *Тихо стало в хаті, тільки наймичка шептала: «Мати.... мати.... мати....»* Шевч. 107. *Пішов шелест по діброві, шепчуть густі лози.* Шевч. 31. **Про тебе і в шпиталях шепчуть** — говорять хвастливому. Ном. № 2584. 2) О знахарствѣ: пришептывать. *Не так буде, як ворожка шепче, а так буде, як Бог дасть.* Ном. № 234. 3) Наговаривать, наушничать.

Шептатися, -пчуся, -чешся, гл. Шептаться. *Дівчата вже нищечком сміялись, шептались.* Левиц. I. 16.

Шептій, -тія, м. = **Шептун.** *Треба йти до шептія, щоб пошептав корові.* Волч. у.

Шептун, -на, м. Знахарь, пришептывающій. Мнж. 14.

Шептуня, -ні, ж. Знахарка, пришептывающая.

Шептуха, -хи, ж. = **Шептуня.** *Я баба шептуха од злого духа.* Ном. № 8353.

Шерег, -гу, м. Рядъ, шеренга. *Три шереди народа.* Гн. II. 136. *Узяв Нечай ляхів класти трома шерегами.* АД. II. 78.

Шерегувати, -гую, -єш, гл. Строить въ ряды. *Військо збірає.... все шерегує.* АД. I. 15.

Шерепа, -пи, ж. Безобразная женщина. *Одружусь з такою шерепою, що і тобі сором буде.* Шевч. (О. 1862. VI. 13). *Се через вас, дурні шерепи, сталось.* К. ЦН. 211.

Шерепатий, -а, -е. Шершавый, шероховатый. Вх. Зн. 81.

Шерепеня, -няти, с. Маленькая некрасивая дѣвочка. *Мале шерепеня, при землі не знать, а вже в мачках.* Г. Барв. 248.

Шерестіти, -щу, -стиш, гл. = **Шелестіти.** *Як у стрісі воробейки шерестять; шерестіли, полетіли да й нема.* Чуб. V. 557.

Шерет, -ту, м. = **Шерех.** *Пішла по Росі крига, це вже йде шерет.* Рк. Левиц.

Шеретовка, -ки, ж. Просорушка.

Шеретування, -ня, с. Отдѣленіе шелухи отъ зерна передъ помоломъ.

Шеретува́ти, -ту́ю, -єш, гл. Передъ помоломъ обдирать шелуху на зернѣ. *Мельник меле, шеретує.* Шевч. 540.

Шеретува́тися, -ту́юся, -єшся, гл. Очищаться зерну отъ шелухи. *Просо шеретується.* Мнж. 111.

Шерех, -ха, шерешень, шерешінь, -шня, м. Мелкій ледъ на рѣкѣ. *Шерешень уже пішов по ріці.* Екатер. г.

Шерехатий, -а, -е = **Шерепатий.** Вх. Зн. 81.

Шері́квас, -са и -су, м. = **Шері́твас.** Чуб. VII. 576.

Шері́твас, -са и -су, м. Чанъ.

Шермицерія, -рії, ж. Фехтованіє. К. ЧР. 428. *І так же то обидва знали тую шермицерію, що ні той того, ні той того не зможе зачепити, — одвічають сами шаблі.* К. ЧР. 167.

Шерпатий, -а, -е = Шерепатий. Вх. Зн. 81.

Шерсте́бка, -ки, ж. Небольшой рубанокъ для строганія вчернѣ. *Шерстебка першу шерсть здіймає, потім рубанком рівняють, а тоді вже пускають хибанок — він вже хибити не дасть.* Подольск. г.

Шерстень, -стня, м. = **Шершень**. *Дивиться він, аж над дорогою гніздо шерстнів.* Чуб. II. 316.

Шерсте́нник, -ка, м. = **Підклад 2**. Шух. I. 78.

Шерстина, -ни, ж. Шерстинка. *Буде одна шерстина золота, друга срібна.* Рудч. Ск. II. 71. **Ні шерстини (нема в дворі).** Нѣтъ скота, ни одной скотины. Ном. № 1508. Ум. **Шерстинка, шерсти́ночка.**

Шерстка, -ки, ж. = **Шерстина**. *Перед світом перекидається зайцем: одна шерстка золота, друга срібна.* Чуб. II. 188.

Шерсткий, -а, -е. Жесткій, шероховатый. *Наші голосні і зголосні літери в його виходили такими шерсткими.* Левиц. I. 163. О кожѣ челоуѣка: шероховатый, закрубѣлый. А руки ... шерсткі та чорні. Св. Л. 15.

Шерсть, -ти, ж. 1) Шерсть. *Собака тоді була гола — без шерсти.* Драг. 1. *Гладив, гладив за шерстю, та як почав і проти шерсти.* Ном. 2) Шероховатость кожи у малыхъ дѣтей. Мил. 32.

Шерстяний, -а, -е. Шерстяной.

Шерть-верть, меж. = **Круть-верть**. См. **Круть**. *Шерть-верть, бери чверть — вийшло рокове.*

Шерхнути, -хну, -неш, гл. 1) Подергиваться льдомъ. 2) Шероховатѣть (о кожѣ челоуѣка). 3) Зашелестѣть, зашуршать. *Нигде ніщо ні шерхне, ні стукне.* Мир. ХРВ. 307.

Шершак, -ка, м. Раст. Dispacus. Вх. Пч. II. 31.

Шершебка, -ки, ж. = **Шерстебка**.

Шершень, -шня, м. Насѣк. Шершень. Чуб. 1. 52. *Рудий шершень.* Ном. № 3551.

Шершун, -на, м. = **Шершень**. Угор. Вх. Пч. I. 8.

Шестерик, -ка, м. 1) Шестерикъ (воловъ, лошадей). *Сімсот волів в оборі, а шестерик в плузі.* Чуб. V. 417. 2) Шляя съ шестью полосами (продольными и поперечными). Вас. 160.

Шестерниця, -ці, ж. = **Шестерня 1**. Ум. **Шестернічка, шесті́рнічка**. *Орет мі плужок четверничкою, жич, Боже, на рік шесті́рничкою.* Гол. II. 17.

Шестерня, -ні, ж. 1) Шестерикъ, шестерка. *Їде шляхом до Києва берлин шестернею.* Шевч. 89. 2) Шестерня въ мельницѣ. Нижній кінець ея веретена стоить въ желѣзномъ углубленіи, наз. **коробочка**, а эта послѣдняя укрьплена въ деревянномъ брусѣ, наз. **штага**; части шестерни: **веретено, обрѣнці** — круги верхній и нижній, въ которыхъ цилиндрическія **ціви**. Черниг. у. 3) Родъ циркуля у плотниковъ, бочаровъ и пр. Вх. Зн. 81.

Шестеро, числ. Шестеро, шесть душъ, шесть штукъ, шесть частей. *Не дуже його постреляно: голівонька на четверо, а серденько на шестеро.* Чуб. V. 948.

Шестиголовний, -а, -е. Шестиглавый. *Шестиголовний змії.* Мнж. 15.

Шестидесятка, -ки, ж. Счетная единица (копа) продаваемых на базарѣ оконъ въ 60 штукъ. Вас. 150.

Шестикрилий, -а, -е. Шестикрылый. *Вбий шестикрилого... змія.* Чуб. II. 281.

Шестикрилка, -ки, ж. Имѣющая шесть крыльевъ. *Вона — дванадцятикрилка, а я тільки шестикрилка; вона всім нам (відьмам) голова.* О. 1862. IX. 33.

Шестикутний, -а, -е. Шестиугольный. Шух. I. 174.

Шестикутник, -ка, м. Шестиугольникъ. Желех.

Шести́на, -ни, ж. Шестая часть. К. Дз. 102. Ум. **Шести́нка.**

Шестинеділка, -ки, ж. Родившая женщина. Угор.

Шестипазурний, -а, -е. Съ шестью когтями на каждой лапѣ. *Вбий шестикрилого... шестипазурного змія!* Чуб. II. 281.

Шестишаговік, -ка, м. Монета въ шесть грошей, три копейки. Драг. 189.

Шестірко, числ. Шесть штукъ. **По шестірку дали.** Дали по шесть штукъ. Зміев. у.

Шех, -ха, м. Сигнальный пистолетный выстрѣль. *Чекайте, каже, мого шеха з пістоля.* Вас. 210.

Ше́ва, -ви, ж. = **Щавель**, *Rumex crispus.* Желех. Шух. I. 22.

Шиб, -би, ж. Образъ, видъ, фигура. Вх. Зн. 82. Также и м. р.: **шиб, бу.** **Не таким шибом.** Не такимъ манеромъ. Харьк. у.

Шибба, -би, ж. Оконное стекло. Гн. II. 69. Ум. **Шибка.**

Шибайголова, м. Сорвиголова. *А коні наче знають, чого сим шибайголовам хочеться: скачуть, як кози, то сюди, то туди поміж кущами.* К. ЧР. 92.

Шибак, -ка, м. = **Шуліка.** Вх. Пч. II. 8.

Шибати, -баю, -еш, гл. 1) Бросать, ударять. *Полом'я шибба.* МВ. III. 70. *Е, гемонів хрін, як уже він у ніс шибба.* Харьк. г. 2) — **на ко́го.** Быть похожимъ на кого. Вх. Зн. 82.

Шибба охота. Береть охота, хочеться. *Шибба охота заміж піти.* Полт.

Шибатися, -баюся, -ешся, гл. Метаться, бросаться. *Шибаеться, як чорт по пеклі.* Ном. № 3137.

Шибен, -ни, ж. Шибениця. Вх. Лем. 484.

Шибеник, -ка, м. 1) Висѣльникъ, достойный висѣлицы. *Відорвався, як шибеник від шибениці.* Ном. № 3152. *Борода як у владики, а сумління, як у шибеника.* Ном. № 180. 2) Шалунъ, сорвиголова.

Шибениця, -ці, ж. Висѣлица. *Злодія на шибеницю ведуть, а він ще каже, що не винен.* Ном. № 2671.

Шибеняк, -ка, м. = **Шибеник.** Вх. Лем. 484.

Шибиткуватий, -а, -е. Шаловливый, быстрый, подвижной. Кобел. у.

Шибка, -ки, ж. 1) Оконное стекло. См. **Шибба.** Вас. 149. 2) Кучка изъ трехъ сноповъ. *Гречку кладу в шибку.* Черк. у.

Шибкий, -а, -е. Стремительный, быстрый, порывистый. *Вода шибка.* Вх. Зн. 82. *Шибкий, як вітер.* Мир. ХРВ. 269. *Шибка рибка в морі гуляє доволі.* Чуб. V. 466. *Тяжке сирітство..., гірка неволя в чужій роботі приборкали її шибку думку.* Мир. ХРВ. 353.

Шибко, нар. Стремительно, быстро, порывисто. *Стій ти, човен, не шибко біжи.* Чуб. V. 505.

Шибнем, нар. Съ размаху. *Добігши до воріт, треба тричі шибнем ударить у їх.* Ном. стр. 282, № 341.

Шибну́ти, -бну́, -не́ш, гл. Однокр. в. отъ **шибати**. Бросить, ударить. *П'яному зараз шибне у думку.* О. 1862. I. 72.

Шибонутути, -ну, -неш, гл. Съ силой бросить, ударить. *Останні слова гострим ножем шибонули в саме серце Чіпці.* Мир. ХРВ. 405.

Шибучий, -а, -е. Бьющій въ носъ.

Шигалля, -ля, с. = **Шиголля**. Радам. у.

Шигирявий, -а, -е. Картавий. *Вони собі невеликіі, шигирявіі, недорікіі.* Рк. Макс.

Шиголля, -ля, с. Тонкія вѣтви, молодые побѣги.

Ши́ечка, -ки, ж. Ум. отъ **шия**.

Ший! меж. Приказъ волю подставлять шею для надѣванія ярма. *Вола треба добре призвичаїти, щоб, коли скажеш: ший! він шию підставив.* Мир. ХРВ. 95.

Шийка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **шия**. 2) Горлышко въ бутылкѣ. 3) Задняя часть трубки, въ которую вставляється чубукъ. Вас. 148. 4) Въ веретенѣ: перехватъ внизу послѣ утолщенной средней части. Залюб.

Шик, -ку, м. Строй, шеренга, рядъ. К. ЧР. 428. *Борейкова дивизія в той час ся змішала, та й ляцькому всьому війську шики поламала.* Гол. I. 15.

Шикувати, -кую, -еш, гл. Строить въ ряды. *Шикувати до бою військо.* К. ЧР. 343.

Шикуватися, -куюся, -ешся, гл. Строиться въ ряды. *На штурм троянці шикувались.* Котл. Ен. VI. 60.

Шилитися, -люся, -лишся, гл. — **під кого**. Заискивать у кого. *А він так шилитися під пана, така думка — дасть землю.* НВолын. у.

Шило, -ла, с. 1) Шило. **Шило в мішку не втаїться.** Не удержится въ секретѣ, обнаружится. Ном. № 6798. **Його й шило голить.** Такой счастливый. Ном. № 1646. **Не вміє й шила загострити.** Ни къ чему не способенъ. 2) Заостренная палка, на которую натыкають кусокъ рога для распариванія его. Вас. 163. 3) **Шила бити.** Родъ игры. О. 1861. XI. Св. 31. 4) **Шилом їхати.** Ъхать, запрягши лошадей гуськомъ. Вх. Зн. 82. Ум. **Шильце.** *Побігла попадя до шевця і випросила у нього шильця і драгву.* Чуб. II. 106.

Шилуватий, -а, -е. О палкѣ, древесномъ стволѣ: съуживающійся къ одному концу, подобно шилу. *Шилувата ліска на обруч не здатна.* Камен. у.

Шильник, -ка, м. 1) Дѣлающій шила. *Шильник берднику не товариш.* Ном. № 1027. 2) **Шильники терти, шильники-мильники терти.** Увиливать отъ работы. *Не хоче робити, тільки шильники тре.* Сквир. у. *Шильники-мильники тре, а трава аж плаче.* Ком. Пр. № 693.

Шильце, -ця, м. Ум. отъ **шило**.

Шилюдистий, -а, -е. Шилюдисті уставки. Родъ вышивки въ сорочкѣ. Kolb. I. 49.

Шимбалок, -лку, м. Доска съ уступами, на которые кладутся полки.

Шиминути, -ну, -неш, гл. Кольнуть, пырнуть. *Вились; він шиминув ножем когось.* Новомоск. у.

Шина, -ни, ж. 1) Шина, оковка. Полт. у.; Подольск. г. *Шини на колесах.* 2) Рельса.

Шиналь, -ля, м. Гвоздь для прибиванія шины, къ колесу.

Шинар, -ра, м. См. **Цапар**. Шух. I. 171.

Шингель, -гля, м. Та часть оси, на которой вращается колесо. Вх. Лем. 484.

Шингльовец, -вца, м. Гонтовый гвоздь. Вх. Уг. 244.

Шиндокора, -ри, ж. Мошна, калита. *А на йому шуба-люба, а у тій шубі шиндокора, а в шиндокорі три шеляжечки.* Чуб. III. 425.

Шиндрити, -рю, -риш, гл. = Циндрити.

Шиндувати, -дую, -єш, гл. Обдирать, сдирать кожу, очищать отъ кожи. (К. II. Михальчукъ).

Шинеля, -лі, ж. = Шенеля. Москаль скинув шинелю. Рудч.

Шине, -ня, с. Полоса желѣза. Шух. I. 96.

Шинк, шинок, -нку, шиньок, -ньку, м. Кабакъ, питейный домъ. *Іди ж, та гляди мені, не заходь у шинок, бо я буду знати.* Рудч. Ск. II. 127. *Хутчій до шиньку, щоб наїстись та напитись.* О. 1861. VI. 76. Ум. **Шиночок, шиньочок.**

Шинка, -ки, ж. 1) Ветчина. Мн. **шинки.** Родъ кушанья изъ ветчины съ чеснокомъ и перцемъ. МУЕ. I. 105. 2) Дощечка, которую ткачъ закладываетъ между нитями основы, чтобы онѣ не путались. МУЕ. III. 21. Константиногр. у.

Шинкаренко, -ка, м. Сынъ кабатчика. *Із Стехівки та шинкаренко.* Котл. Ен. VI. 17.

Шинкарити, -рю, -риш, гл. = Шинкарювати. Желех.

Шинкарівна, -ни, ж. Дочь кабатчика.

Шинкарка, -ки, ж. Кабатчица. Ум. **Шинкарочка, шинкаронька.** *Ой п'ють вони гуляють, на шинкарку гукають: шинкарочко молода, усип меду ще й вина.* Нп.

Шинкарство, -ва, с. 1) Продажа спиртныхъ напитковъ. Стор. М. Пр. 169. 2) Соб. Кабатчики. *Пани купці, славні правці, шинкарство, міщани об сім Різді усі в нові убрались жупани.* КС. 1882. XII. 624.

Шинкарський, -а, -е. Кабацкій.

Шинкаръ, -ря, м. Кабатчикъ. *А де ж твої, доню, воли та корови? — Гей, мати, лихо знати, в шинкаря в оборі.* Чуб. III. 144.

Шинкарювати, -рюю, -єш, гл. Содержать кабакъ, заниматься продажей спиртныхъ напитковъ. Сим. 214.

Шинкувати, -кую, -єш, гл. 1) = Шинкарювати. Рудч. Чп. 209. *Торгувать, шинкувать буду чарочками.* Шевч. 183. *Медом шинкувати.* Мет. 317. 2) Расточать, разливать, проливать. *І заходилися гулять, святою кров'ю шинкувать.* Шевч. 470. *Не дуже тими грішми шинкують, щоб ніхто не замітив.* Рудч.

Шинок. См. Шинк.

Шинувати, -ную, -єш, гл. Обтягивать колесо шиной. Желех.

Шиньок. См. Шинк.

Шип, -па, м. Шупъ. Драг. 80. *Шкарб... ходили копати два мужики. Вони брали з собою шип в два аршини, щоб узнати де саме... гроші.* ХС. IV. 27.

Шипарина, -ни, ж. = Шипшина. Вх. Уг. 276.

Шипах, -ха, м. Кисть орѣховъ на деревѣ. *На шипасі саме сидів такий здоровий паук, так я й не зірвав, а горіхи добрі були.* Канев. у. 2) Мерзлая груда.

Шипи, -пів, м. Три снопа, поставленные вертикально. *Ідїть, становте гречку у шипи.* Сумск. у.

Шипіти, -плю, -пиш, гл. Шипѣть. *Хрипить-шипить, ніколи не замерзає.* Ном. стр. 304, № 503.

Шипкати, -каю, -єш, гл. О птицахъ: хрипло кричать, чирикать. *Готур шипкає*. Вх. Зн. 82.

Шипок, -пка. Раст. *Azaba procumbens*. Шух. I. 18, 19.

Шипорні, -нів, мн. Родъ игры. Kolb. I. 194.

Шипот, -та, м. 1) Шепоть. *Чую: шипот, — аж то він шепочеться з дівчиною*. Новомоск. у. 2) Струя воды, бьющая съ горы внизъ. Ямпол. у. 3) Порогъ на рѣкѣ. Шух. I. 7.

Шипотіти, -почу, -тиш, гл. Шипѣть. *Шипотить гадюка*. Мкр. Н. 10.

Шипош, -ша, м. Родъ музыкальнаго рога или трубы. К. ЦН. 235. К. ПС. 149. *Трое дударів з рогами-шипошами*. К. ПС. 147.

Шипучий, -а, -е. Шипящій. *Наймичка принесла шипучий самовар*. Левиц. Пов. 60.

Шипчак, -ка, м. = Шипшина. Вх. Пч. II. 35.

Шипшина, -ни, ж. Шиповникъ. Вх. Пч. I. 12. *Не для тебе, Василечку, шипшину садила*. Чуб. V. 99. Ум. **Шипшинонька, шипшиночка**. *Поколеш білі ніжки та й на шипшиночку*. Чуб. V. 105.

Шипшиновий, -а, -е. Относящійся къ шиповнику, сдѣланный изъ шиповника. Грин. II. 34.

Шир, -ру, м. Ширъ, ширина. *Коло ширу, ширу широкого, коло Дунаєчка глибокого там дівка-сирітка ніжки мила*. Мил. 91.

Ширина, -ни, ж. Платокъ. *Вона назад позирнула, шириною замахнула*. АД. I. 84. Ум. **Ширинка, шириночка**. ЗОЮР. II. 239. *Криє Настю ширинкою*. Грин. III. 73. *Я братіку угожу, шириночку пошию*. Нп.

Ширити, -рю, -риш, гл. 1) Расширять. *То ширить їм, то зужує гряниці*. К. Іов. 27. *Будуть (снопи) возити, в стоги стежити, а в шир ширити, а в вись висити*. Гол. II. 17. 2) Распространять. Левиц. Почав.... *ширити кругом чутку*. Єв. Мр. I. 45. *Ширьте ви свою думку святу поміж земляками*. К. (О. 1862. III. 23).

Ширитися, -рюся, -ришся, гл. 1) Расширяться. 2) Распространяться. *Та що більше їх пригнічували, то більше вони плодились і ширились*. К. Святе Письмо (1869), 45. 3) Располагаться, раскидываться. *Добре ширитись в чужім*. Ном. № 9697.

Ширінька, -ки, ж. Разрѣзъ спереди въ штанахъ. Ном. № 12415. *Также въ околышѣ шапки. Побачиш старинні шапки, що тепер виводяться: високі, з плісовим верхом і ширінькою на смусі*. О. 1862. VIII. 32.

Ширітвас, -са и -су, м. = Шерітвас. *Ширітвас дьогтю*. К. ЧР. 87.

Ширник, -ка, м. Ширина. *Ширнику йому верстов десять*. Лебед. у. **Ширником**. *Шириною, въ ширину. Псьол не вийде ширником проти озера Лебедина*. Лебед. у.

Ширнути, -ну́, -не́ш, гл. Сунуть, пырнуть, ткнуть. *Несе вона діжку з сирівцем. Я ширнув у ту діжку палицею, — аж там полотно крадене*. Новомоск. у.

Широкончик, -ка, м. Родъ горошка. Сим. 130.

Широкій, -а, -е. 1) Широкій. *Широкі ворота увійти, та вузькі вийти*. Ном. № 5362. 2) Обширный. *Панувала і я колись на широкім світі*. Ном. № 707. *Широкее поле*. Чуб. III. 241. *Широкая нива*. Чуб. III. 251. 3) Смѣлый. *Широкі були, поки не приїхав справник! А приїхав справник — і душа в п'яти забрязчала*. Люботин. *Ой повій, вітроньку, з гори в долиноньку, де гай зелененький, де лист широченький*. Чуб. V. 134.

Широкість, -кості, ж. Ширина. *Сім миль широкости*. Гн. II. 80. *Розступайся, сине море, в своїй широкости*. Гол. I. 308.

Широко, нар. 1) Широко. *Широко ступав він*. Стор. М. Пр. 109. 2) Обстоятельно, пространно. *Розмовляв Шевченко широко про свою поему «Іван Рус.»* К. ХП. 21. *Чіпка став широко розказувати*. Мир. ХРВ. 247. Ум. **Широченько**. *Ступай, ступай, кониченько, широченько*. МУЕ. III. 115.

Широкобородий, -а, -е. Съ широкой бородой. Морд. К. 26.

Широковерхий, -а, -е. Съ широкимъ верхомъ. Вх. Зн. 30.

Широковидий, -а, -е. Широколицый. Черк. у.

Широкогіллястий, -а, -е. Развѣсистый. *Широкогілляста груша*. Левиц. I. 288.

Ширококрийий, -а, -е. Съ широкимъ задомъ. Черк. у.

Ширококрийий, -а, -е. Съ широкими крыльями. К. МБ. X. 144.

Широколистий, -а, -е. Широколистый. *Широколистій тополі*. Шевч. 325.

Широкомовний, -а, -е. Многорѣчивый. *Іде султан, покинувши в дивані башиів та визірів широкомовних*. К. МБ. XII. 269.

Широкоплечий, -а, -е. Широкоплечій. Котл. МХ. 34.

Широкополий, -а, -е. Обширный, безпредѣльный. *Лани широкополі*. Шевч. 666.

Широкопросторий, -а, -е. Обширный. *Ось море в тебе широкопросторе, там безлич гаду, безлич риботвору*. К. ПС. 237.

Широкорукавий, -а, -е. Съ широкими рукавами. *У широкорукавій білій сорочці*. МВ. III. 134.

Широкославний, -а, -е. Прославленный. *Широкославна імперія*. К. Дз. 132. *З високих постаментів попускав на долівку широкославних героїв*. К. ХП. 123.

Широкоустий, -а, -е. Съ широкимъ, большимъ ртомъ. *Летіла пташка широкоуста*. Грин. I. 249.

Широчезний, широченний, -а, -е. Очень широкій. К. ЧР. 320.

Широченький, -а, -е. Ум. отъ широкий. **Широченько**, нар. Ум. отъ широко.

Широчиня, -ні, ж. = **Широчінь**. Харьк. г.

Широчити, -чу, -чиш, гл. Расширять. *Широчило листя да буйний вітер, височило гілле да дрібен дощик*. Чуб. III. 158.

Широчінь, -ні, ж. Ширина. Каменец. у.

Ширшати, -шаю, -еш, гл. Дѣлаться шире, расширяться. К. ДС. 27. *Од тепла усяка річ ширшає*. Ком. Р. II. 79. *Тюрма неначе ширшає*. Шевч.

Ширше, нар. Сравн. степ. отъ широко.

Ширший, -а, -е. Сравн. степ. отъ широкий. *Широкий лист на яліні, а ще ширший на дубочку*. Чуб.

Ширяння, -ня, с. 1) Пареніє, полеть. Желех. 2) Тыканіє, пыряніє.

Ширяти, -ряю, -еш, гл. 1) Парить, рѣять. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є*. Шевч. 9. 2) Тыкать, пырять. *А він ширяє ціпком по дверіх, — сліпий, бач, то й пробує поперед себе*. Новомоск. у.

Шитво, -ва, с. Шитьє. *Коли у кравця, чи у швачки за шитвом нитка в'ється, то той, чие шитво, того року ше не вмере*. Мнж. 154. *Як глянула, — впустила і шитво з рук*. МВ. (О. 1862. I. 89). *Примоститься Любка з шитвом до вікна*. Сніп. 153. *Вона на шитві сидить одно*. Лебед. у.

Шитенько, -ка, с. Ум. отъ шиття.

Шити, -шию, -єш, гл. Шить. *Багач гроші збірає, а чорт калитку шие.* Ном. № 1449. *Десь у садочку шие сорочку.* Чуб. III. 113. *Шити поперед голки.* НВолын. у. *Шити по за голку.* НВолын. у. **Шити на овес.** У сапожниковъ: шить крупными стежками. Вас. 211.

Шитися, шиюся, -єшся, гл. 1) Шиться, быть шитымъ. *Хиба ж юпка так шиється?* 2) Пролазить между чѣмъ. *А вже як паничі коло неї... той поруч із нею шиється, а той з кутка на неї очима світить.* МВ. (О. 1862. III. 44).

Шитий, -а, -е. 1) Прич. отъ шити. *Теплий кожух, тільки шкода, не на мене шитий.* Шевч. 124. 2) прил. Шитый, вышитый. *Шитими рукавами помагає.* Чуб. III. 190.

Шитик, -ка, м. Кожаный поясъ. Ковель.

Шитінки, -нок, ж. мн. = Шитки. *Паняночки шитінки шили.* АД. I. 33.

Шитки, -ток, м. Шитье, узоры. Г. Барв. 216, 215. *Там рукава як під корою, такі густі шитки в дівочих сороччаних рукавах.* Ном. № 11135.

Шиття, -тя, с. Шитье. Черк. у. Ум. **Шиттячко, шитенько.** *Шитенько шила.* Чуб. III. 401.

Шихтарь, -ря, м. Рабочій, работающій при спускѣ срубленныхъ деревьевъ съ горъ внизъ; **шихтарі** стоять вдоль желобовъ, по которымъ спускается дерево и слѣдятъ за правильностью операцій. Шух. I. 179.

Шиць, меж. Скокъ. *Коли се жаба шиць у воду.* Чуб. I. 55.

Шипак, -ка, м. Шлемъ, каска. Котл. Ен. К. Досв. 10.

Шишальниця, -ці, ж. = Шишкобгальниця. Ум. **Шишальничка.** Чуб. IV. 683.

Шипечка, -ки, ж. 1) Ум. отъ шишка. 2) Родъ пирожного. Маркев. 169.

Шиширхати, -хаю, -єш, гл. Производитъ шорохъ, шелестѣть.

Шиширхнути, -хну, -неш, гл. Зашелестѣть, зашуршать, шелохнуться. *На землю зізла ніч... нігде а ні шиширхне.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 81).

Шишка, -ки, ж. 1) Шишка. Ном. № 2121. 2) Украшеніе изъ тѣста на пасхальномъ хлѣбѣ, подражающее виду сосновой шишки. Чуб. VII. 445. 3) Свадебный хлѣбъ особаго рода. *От, перед весіллям, так увечері, кличуть на шишки молодиць.* Рудч. Ск. I. 149. 4) Крышка курительной трубки. Шух. I. 276. 5) У келефа: часть палки, выдающаяся надъ рукоятью. Шух. I. 274. Ум. **Шипечка.**

Шишкати, -каю, -єш, гл. Толкать. *Півника того під боки шишкає. Коли ж воно надумалось та: какаріку!* Грин. 1. 287.

Шишкатий, -а, -е. О гребнѣ пѣтуха: густой, широкій.

Шишкобгальниця, -ці, ж. Дѣлающая шишки 3. Мил. 149.

Шишкуватий, -а, -е. Покрытый шишками, наростами. *Кора на дереві шишкувата.* Міус. окр.

Шиплак, -ка, м. 1) Шишка (на тѣлѣ)? *На шиї у волів шиплаки отакі як картоплини.* Волч. у. 2) Барашковая шапка. Вх. Зн. 82.

Шия, ший, ж. 1) Шея. *Гне шию, як віл у ярмо.* Ном. № 1293. *Шия — хоч обіддя гни, — така толстая.* Ном. № 8595. 2) Часть печи надъ коміном. Чуб. VII. 381. 3) Часть топора. См. **Сокира.** Шух. I. 175. Ум. **Шийка, шийчка.**

Шияка, -ки, ж. Ув. отъ шия. К. ПС. 22. *Є такіі, що душать нас, взявши за шияку.* К. ЧР. 73.

Шілцувати, -цую, -єш, гл. Дѣлать? *Шілцує воли гої на три плуги... шілцує коні — на три броні, шілцує вівці — да ї на три струнці.* Kolb. I. 97.

Шіпавий, -а, -е = Шолудивий. Вх. Зн. 82.

Шіпавка, -ки, ж. Зудь, свербежъ. Ум. **Шіпавочка**. Гн. I. 29.

Шіпатися, -паюся, -ешся, гл. = Чухатися. Вх. Зн. 82.

Шісдесят, числ. Шестьдесятъ. *Пішли в село гоней за шісдесят од Єрусалима*. Єв. Л. XXIV. 13.

Шіснадцятеро, числ. Шестнадцать душъ, штукъ.

Шіснадцятий, числ. Шестнадцатый.

Шіснадцятка, -ки, ж. Счетная единица (копа), продаючихся на базаръ оконъ — въ 16-ть штукъ. Вас. 150.

Шіснадцять, -тьохъ, числ. Шестнадцать.

Шіст (та?), м. Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 469.

Шістерняк, -ка, м. Раст. *Hordeum hexastichon*. Вх. Пч. II. 32.

Шістка, -ки, числ. 1) Шестерка въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. 2) Первоначально 6, а потомъ 10 крейцаровъ австрійской валюты. Желех.

Шість, -тьох, числ. Шість. **Шістома, шістьма**. Шестью.

Шкабалка, -ки, ж. Палка для игры шапошник. Чуб. IV. 41.

Шкаба́ти, -баю, -еш, гл. = Кабутати. (Въ игрѣ шапошник). Чуб. IV. 41.

Шкаберка, -ки, ж. = Тріска. Шух. I. 173, 206.

Шкабора, -ри, ж. = Щілина. Вх. Лем. 484.

Шкаворіжний, -а, -е. Отвратительный, гадкій. Вх. Лем. 484.

Шкаворо́нок, -нка, м. **шкаворо́нка, -ки, ж.** 1) = Жайворонок. Вх. Лем. 484. 2) — зімовий = Посміттюха, *Alauda arborea*. Вх. Пч. II. 8.

Шкадло, -да, с. Пададь, стерво. Борз. у.

Шкадрон, -на, м. Эскадронъ. *Не було в Білій Церкві польського війська більш як один шкадрон*. КС. 1884. VIII. 722.

Шкалі, мн. Клепки (бочечныя). Вх. Зн. 82.

Шкалубати, -баю, -еш, гл. = Колупати. Вх. Зн. 82.

Шкалубіна, -ни, ж. Щель, разсѣлина. Черк. у.

Шкалюба, -би, шкалюбина, -ни, ж. = Шкалубина. НВолын. у.

Шкалювати, -люю, -еш, гл. 1) Поднимать на смѣхъ, поносить, ругать. *Шкалював мене, шкалював*. Черк. у. 2) ? *Що вже оббивають бляхою баню? Та ні, ше но тільки шкалюють*. Брацл. у.

Шкаляруща, -щі, ж. = Шкаралуща. *На воду виносять першу шкалярущу з писанок і крашанок*. Ном. № 299.

Шкаметка, -ки, ж. Отрѣзокъ отъ куска необработаннаго сукна, украденный сукноваломъ. Вас. 211. *Як би ступареві не шкаметки, то погубив би від чобіт підметки*. Вас. 212.

Шкаметник, -ка, м. Крадуцій куски необработаннаго сукна (см. **шкаметка**); вообще воръ. Вас. 212.

Шкандиба, -би, м. Хромой.

Шкандиба́ти, -баю, -еш, гл. 1) Хромать, прихрамывать. *Коло пустки на милиці москаль шкандибає*. Шевч. 397. 2) Итти хромая, итти съ трудомъ. *Близько видати, та далеко шкандибати*. Ном. № 11423. *Іде Катря, шкандибає*. Шевч. 81.

Шкандібки, -бок, ж. мн. Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 476.

Шкандиляти, -ляю, -єш, гл. = Шкандибати. Мнж. 194.

Шкапа, -пи, ж. Кляча, плохая лошадь. Чуб. III. 426. *Вівса шкапа ззіла, так і віз побила.*
Посл. Ум. Шкапка.

Шкапа, -пи, ж. Порода орла. Харьк. у.

Шкап'є, -п'я, с. = Шкапина 1. Шух. I. 26, 84.

Шкапіна, -ни, ж. 1) = Шкапа. 2) Снятая конская кожа. Чуб. VII. 418; КС. 1893. V. 279;
Вас. 157.

Шкапиняка, -ки, ж. Очень плохая кляча. Мнж. 114.

Шкапійка, -ки, ж. = Шкапина. Мир. ХРВ. 372. *Завів Лейба й пару шкапійок.* Мир. ХРВ.
101.

Шкапійчина, -ни, ж. = Шкапина. *Шкапійчина тюпа.* Мир. Пов. II. 84.

Шкапіка, -ки, ж. = Шкапійка = Шкапина.

Шкапка, -ки, ж. Ум. отъ шкапа.

Шкаповий, -а, -е. Сдѣланный изъ конской кожи. *Чобітки шкапові.* Шевч. 461.

Шкаравать, -ті, ж. = Шкарідь. Вх. Зн. 82.

Шкарадний, -а, -е. Гадкій. Желех.

Шкаралупа, -пи, ж. Скорлупа яйца. ЕЗ. V. 208; корка арбуза и пр. *Булатом ввесь обшився і був як в шкаралупі боб.* Котл. Ен. VI. 29. *Вже третій кавун доїдали.... по хаті шкаралуп, як на баштані коло куріня.* Св. Л. 176.

Шкаралуца и шкаралюца, -щі, ж. Скорлупа яйца. ЕЗ. V. 208.

Шкаралюпа, -пи, ж. Скорлупа рака. Мнж. 55.

Шкарапаня, -ні, ж. Жаба. Вх. Зн. 82.

Шкарб, -бу, м. = Скарб. *У Петренковому лісі єсть погріб, тільки завалився, — там шкарб похований.* Грин. I. 62.

Шкарбан, шкарбун, -на, м. 1) Истоптанный башмакъ, сапогъ. Сим. 136. *Носив ті чоботи, носив, аж поки не стало, а далі й каже: «аже ж на горі в мене є ще батьковські шкарбани, — достану їх, да ще. може яку годину похожу.* Рудч. Ск. I. 213. *Надівай хоч шкарбани, бо нових ні за що купити.* Козелец. у. *Ти ж бачиш, що на мені не чоботи, а старі шкарбуни.* Г. Барв. 287. 2) Старикъ. Г. Барв. 93. *Сидиш, мов демон під водою, ізморщившись, старий шкарбун.* Котл. Ен. II. 31. Ум. Шкарбанець, шкарбунець.

Шкарда, -ди, ж. Родъ дѣтской игры, то же, что и шкопирть. Ив. 20.

Шкардувати, -дюю, -єш, гл. = Шкопиртати. Ив. 18.

I. Шкареберть, нар. = Шкереберть.

II. Шкареберть, -ти, ж. = Шкопирта. КС. 1887. VI. 476.

Шкаред, -ди, ж. = Шкарідь. Вх. Лем. 485.

Шкаредитися, -джуся, -дишся, гл. = Гидувати. *Шкаредяты жабами.* Вх. Лем. 485.

Шкаредний, -а, -е. Отвратительный, гадкій. Вх. Лем. 485.

Шкарідь, -ді, ж. Мерзость, гадость. Вх. Зн. 82.

Шкарка, -ки, ж. = Шцілина. Вх. Лем. 485.

Шкарлубина, -ни, ж. = Шкалубина. О. 1862. VIII. 49.

Шкарпетки, -ток, ж. Носки. *Молодий Радюк мусів скинути чоботи і пішов на баштан в самих шкарпетках.* Левиц. Бов. 230.

Шкарубина, -ни, ж. = Шкалубина = Шкарлубина. *Дивиться хазяїн шкарубиною, що робить жовнір із господинею.* О. 1861. XI. 9 — 10.

Шкарубитися, -блюся, -бишся, гл. = Шкарубіти.

Шкарубіти, -бію, -єш, гл. Покриваються твердою корою сверху, напр.: о землѣ, о кожѣ на рукахъ: корявѣть.

Шкарубкий, -а, -е. Жесткій, шерохований, корявий. Вас. 161. *Тілові треба б мнякшому бути, а то бач, яке шкарубке.* Харьк. *Шкарубкі чоботи стали: мокрі були та й засохли.* Волч. у.

Шкарубнути, -бну, -неш, гл. = Шкарубіти.

Шкарупа, -пи, ж. = Шкаралупа. Мил. М. 60.

Шкарупиний, -а, -е = Шкарубкий. *Кожух шкарупиний.* КС. 1882. X. 26.

Шкарупіль, -лі, ж. Обноски мѣхового плаття.

Шкарупкий, -а, -е = Шкарубкий. *Припик палець, — шкарупка шкура на йому стала.*

Славносерб. у. *Гуцою волосся змила, — шкарупке стало.* Славносерб. у.

Шкательгати, -гаію, -єш, гл. Прихрамывать. Чуб. II. 283.

Шкатула, шкатулка, -ки, ж. Шкатулка. *Кролевські листи у шкатулі.* АД. II. 5.

Дорожню одімкнув шкатулу. Мкр. Г. 64. *Украдеш у мене шкатулку з грішми.* Рудч. Ск. I. 68.

Шкафа, -фи, шкахва, -ви, ж. = Скахва. Части: деревянная ручка — колодка, ножъ — шнафа, ножъ къ ручкѣ прикрѣпленъ двумя вушками. Шух. I. 253. Вушка наз. въ Галиціи также антабками. МУЕ. I. 72.

Шквара, -ри, ж. 1) Зной. См. **Сквар.** 2) = **Шкварка?** *Приїздить чорт, а він і давай проситись: «Одпусти, каже, мене (з пекла), а за службу дай мені мішок тії шквари, що у казанах (де грішники) шквариться».* Мнж. 55.

Шкваренина, -ни, ж. = Ліій. Вх. Лем. 485.

Шкварити, -рю, -риш, гл. 1) Сильно нагрѣвать, жечь. 2) Жарить, поджаривать (въ салѣ, маслѣ). *Якусь особу мацапуру там шкварили на шашлику.* Котл. Ен. III. 46. 3) Дѣлать что либо съ силой, напряженіемъ (бить, бѣжать и пр.). *Хлопці так і розіп'яли Потоцького та й давай шкварить.* Рудч. Ск. II. 206.

Шкваритися, -рюся, -ришся, гл. Жариться. *Шквариться, як шкурат на жару.* Ном. № 2503. *Сластьони шкварились.* Греб. 372.

Шкварка, -ки, ж. 1) Вытопленный кусочекъ сала, вытопка. 2) **Дати шкварки.** Задать баню, дать трепку. *Як дам шкварки, то буде тобі жарко.* Ном. № 3616.

Шкваркливий, -а, -е. Сопливый? *Менша (дочка) дак така ж гидка, така гидка — шкваркливая, низенькая, броватая, губатая.* Чуб. II. 40.

Шкваркнути, -кну, -неш, гл. Кинуть, бросить внизъ. *Як шкварне об поміст.* Мнж. 7.

Шкваркотня, -ні, ж. Шипѣніе и трескъ кипящаго жира.

Шкварно, нар. Жарко, знойно.

Шкварну́ти, -ну́, -не́ш, гл. Сдѣлать что либо съ силой: бросить, ударить, грохнуть, блеснуть и пр. *Шкварнула блискавка.* Мир. ХРВ.

Шкварок, -рка, м. = Шкварка. Желех. *Так ю іспік, ізбив, що вже таке, ге шкварок.* Драг. 284.

Шкварча́ти, -чу́, -чі́ш, гл. Шипѣть и трещать на огнѣ. *Тут кость і плоть, і жир шкварчали.* Котл. *Бряжчать чарки, люльки шкварчать, шумує горілка.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 103). Говорить также о сильномъ морозѣ. *Мороз на дворі такий, що аж шкварчить.*

Рудч. Ск. II. 8. См. **Скварчати**. Также обь особенно усердной работѣ. *Ззіли по шматку хліба, та ви'ять до кіс, — аж шкварчить під косами.* Драг. 244.

Шквирдявий, -а, -е. Бурный. *Шквирдява погода.*

Шквирк, -ка, м. Раст. *Larix decidua*. Вх. Лем. 485.

Шкви́ря, -рі, ж. Снѣгъ съ вѣтромъ. Харьк. *У полі така шкви́ря, що й їхати не можна, не то йти.* Волч. у. *Ось як воно співається!... Не так як ти, мов коза в шкви́рю.* О. 1862. II. 35. *Під дощ, під сніг, під шкви́рю.* Мкр. Г. 51.

Шкворінь, -ня, м. = **Шворінь**.

Шкворівщина, -ни, ж. На площади, гдѣ собираются парни и дѣвушки, забиваютъ дѣвушки тайно, съ особыми обрядами **шкворінь**; по повѣрью, это привлекаетъ парней; мѣсто, гдѣ забить **шкворінь**, называется **шкворівщина**.

Шкелѣт, -та, м. = **Кістяк**. *Сухий, невірний як шкелет.* Котл. Ен. VI. 19.

Шкельце, -ця, с. Ум. отъ **шкло**.

Шкепите, -тя, соб. Камни, обломки камней. Вх. Зн. 82.

Шкереберть, нар. Вверхъ ногами, вверхъ дномъ. *Полетів шкереберть.* Черк. у. *Усе піде шкереберть.* Шевч. 283. *Сказавши, столик ізвалило, шкереберть к чорту все пішло.* Котл. Ен. V. 30.

Шкереберть, -ти, ж. = **Шкареберть, -ти, ж**. Мил. 56.

Шкі́лики. Въ выраженіи: **на шкі́лики підіймати**. Поднимаютъ на смѣхъ.

Шкі́лити, -лю, -лиш, гл. Насмѣхаться, издѣваться. *Шкі́лить та й шпі́лить ці́лий ранок з баби.* Черниг. у.

Шкі́ль, -лю, м. Манеръ, образецъ. *Дві пари хомутів пошиті на цей шкі́ль, а дві на инший.* Пирят. у.

Шкі́лювати, -люю, -єш, гл. Насмѣхаться. *Парубки глузовники: усе було з старого шкі́люють.* Харьк. г.

Шкі́нтати, -таю, -єш, гл. = **Шкі́тильгати**. Вх. Уг. 276.

Шкі́па, -пи, ж. = **Скі́пка**. Вх. Лем. 485.

Шкі́п'яр, -ра, м. Оспопрививатель. Вх. Лем. 485.

Шкі́рготати, -гочу, -чеш, гл. = **Скі́реготати**. *Шкі́ргоче сорока.* Вх. Лем. 485.

Шкі́ринда, -ди, ж. Корга старая. Мнж. 194.

Шкі́тавий, -а, -е. Бродячий, не имѣющій опредѣленнаго мѣста жительства. Вх. Зн. 82.

Шкі́тильг, меж., выражающее прихрамываніе. *Ногу підколола. Шкі́тильг, шкі́тильг! Ні, не піду шкі́тильгаючи між люде, — вернусь.* Г. Барв. 73.

Шкі́тильгати, -гаю, -єш, гл. = **Шкі́катильгати**. Черниг. у.

Шкі́тирь, -ря, м. Большой кусокъ. *Ото одбатував шкі́тирь.* Полт. у.

Шкі́бля, -блі, ж. Скобелка, круглый скребокъ у бочаровъ. Желех. Шух. I. 250, 311. Ум. **шкі́белька**. Шух. I. 311.

Шкі́дливий, -а, -е = **Шкі́дний**. *Синиця — не птиця, бо шкі́длива дуже.* Ном.

Шкі́дливість, -вості, ж. = **Шкі́дність**. Желех.

Шкі́дливо, нар. = **Шкі́дно 1**.

Шкі́дний, -а, -е. Вредный.

Шкі́дник, -ка, м. Причиняющій вредъ, вредящій. Желех. Вх. Зн. 82.

Шкі́дниця, -ці, ж. Причиняющая вредъ, вредящая.

Шкідність, -ности, ж. Вредность, вредоносность. Желех.

Шкідно, нар. 1) Вредно. 2) Съ причиненіємъ вреда. *Шкідно ударив вола.* Камен. у.

Шкільний, -а, -е. Школьный. *Початкові шкільні книжечки.* К. ХІІ. 125.

Шкільник, -ка, м. = Школяр. Шух. 1. 32. Вх. Зн. 82.

Шкінька, -ки, ж. Лошаденка, кляченка. *Отакою шкінькою попереду їздив, а тепер!* Лебед. у.

Шкіра, -ри, ж. = Шкура. *Не стала шкіра за виправку.* Ном. № 10572. Ум. Шкірка, шкірочка. Рудч. Чп. 121.

Шкірений, -а, -е = Шкуратяний.

Шкірити, -рю, -риш, гл. — зуби. Оskalивать (зубы). *Переносно шкірити зуби — смѣяться. Ти думаєш, ми не бачили, як ти шкірив зуби, як нас переписували? Ото не смійся.* Св. Л. 67.

Шкіритися, -рюся, -ришся, гл. = Шкірити зуби.

Шкірка, -ки, ж. Ум. отъ шкіра.

Шкіродравець, -вця, м. Разрывающей или обдирающей шкуру. Въ шутливомъ величаніи являється епитетомъ сапожника: *Величаєм, тя, великий шкіродравче шевче.* Гн. ІІ. 65.

Шкіролуpecь, -пця, м. Облупливающей шкуру. Въ шутливомъ величаніи являється епитетомъ сапожника: *Величаєм тя, шевче чоботоробче і шкіролуpecь.* Гн. ІІ. 214.

Шкірочка, -ки, ж. Ум. отъ шкіра.

Шкірчіна, -ни, ж. Шкурка. Ум. Шкірчинка. Желех.

Шкіряний, -а, -е = Шкуратяний. Желех.

Шкітильгати, -гаю, -еш, гл. = Шкитильгати.

Шкли́ти, -лю, -лиш, гл. = Скли́ти.

Шкло, -ла, с. = Скло. *Шкло як роблять, до розпалюють тим огнем, шо од блискавиці загориться.* Чуб. І. 93. Ум. Шкельце.

Шклянйй, -а, -е = Склянйй. *Бачив уже шкляного Бога. Уже п'янь.* Ном. № 11734.

Шкляни́ця, -ці, ж. = Скляни́ця. *І намоч ю во шкляниці.* Гол. І. 209.

Шклянка, -ки, ж. = Склянка. *Не шклянка, не розіб'юся.* Ном. № 3914. *Треба налити шклянку води і поставити її на вікні.* Грин. ІІ. 316. *Випив шклянку вина.* Чуб. ІІ. 185.

Шкляр, -ра, гл. = Скляр. *А, шкляр! Ну, сїдай, — у мене є шибки побиті.* Грин. ІІ. 283.

Шклярі́ха, -хи, ж. = Склярі́ха.

Шклярка, -ки, ж. = Склярка.

Шкоблити, -блю, -блиш, гл. Скоблить, скресть. Шух. І. 253.

Шко́да, -ди, ж. 1) Вредъ, убытокъ. *Шкода нікому не мила.* Ном. № 2301. *Слова шкоди не нагородять.* Ном. № 2299. *Въ частности: потрава. Воли в шкоді заняв. Гуси як ідуть у шкоду, дак і розмовляють: по два на колосок, по два на колосок.* Грин. І. 252. 2) Человѣкъ, часто причиняющей вредъ, шаловливый, проказникъ. *Ну й шкода оцей хлопець, — нічого за їм у садку не вдержиш.* Харьк. То же и о животныхъ, склонныхъ къ потравамъ и пр. КС. 1898. VII. 47. 3) Какъ нарѣчіе: жаль. *Теплий кожух, тільки шкода — не на мене шитий.* Шевч. 124. *Нема Петра, тільки Гриць, шкода ж моїх паляниць.* Чуб. V. 101.

Шкода, нар. Напрасно. *Шкода казати.* Ном. № 5182.

- Шко́дити, -джу, -диш, гл.** 1) Вредить, приносить вредъ, убытокъ. *Не один козак сам собі шкоду шкодив, що від молодої жінки у військо ходив.* ЗОЮР. I. 215. *Хто пізно ходить, той сам собі шкодить.* Ном. № 11954. 2) Проказничать.
- Шко́дити, -дію, -єш, гл.** Жалѣть. *Царь його шкодив.* Мнж. 68. *І так уже її догляда та шкодіє — як ока.* Драг.
- Шко́дливий, -а, -е. 1) = Шкі́дливий.** *Шко́дливий тхір.* Гліб. 2) Часто творящій проказы.
- Шко́дли́во, нар. = Шкі́дливо.**
- Шко́дник, -ка, м. 1) = Шкі́дник.** 2) Шалунъ, проказникъ.
- Шко́дни́ця, -ці, ж. 1) = Шкі́дни́ця.** 2) Шалунья, проказниця.
- Шко́дні́ш, шко́дніш, нар.** Болѣе жалъ. *Хоч мої (діти) й гірші, та мені моїх шкодніш, ніж твоїх.* Чуб. I. 63.
- Шко́дува́ти, -дую, -єш, гл.** 1) Жалѣть. *Усі його... шкодують.* Мир. ХРВ. 215. *Так шкодував я за тією куркою, що лис ухопив.* Черк. у. 2) Вредить, причиняють вредъ. *Твої гріхи таким, як ти, шкодують.* К. Іов. 78.
- Шко́ла, -ли, ж. 1) Школа, училище.** *Синочки зросли — у школу пішли.* Чуб. III. 404. *Виріс хлопчик уже такий, що став у школу ходить.* Грин. I. 149. 2) Съ измѣненнымъ удареніємъ: **шко́ла́.** Шко́льники. *Може думаєте, що дівора сипнула з хати зустрічати новобранку-товаришку, як то бува з школою?* Св. Л. 79. *Школа по суботах було ходить туди.* Св. Л. 138. 3) (**Жидівська**). Синагога, еврейская модельня. *Левец. Пов. I. 96. А як то був жид Янкель, то він коло школи похожає та по школі плаче-ридає: школо наша, богомільнице!»* АД. II. 28.
- Шко́луб, -ба, м.** Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 474.
- Шко́ляр, -ра, м.** Шко́льникъ, ученикъ. Грин. II. 283. *На Сорок Святих школяр несе вчителеві сорок бубликів.* Ном. № 414.
- Шко́лярка, -ки, ж.** Шко́льниця, ученица. *Я обіцяла школярці передати при нагоді книжку з малюнками.* Г. Барв. 42.
- Шко́лярство, -ва, с. 1) Шко́льничество.** 2) Соб. Шко́льники. *То погань так верзла, школярство так брехало.* О. 1861. III. 94.
- Шко́лярський, -а, -е. 1) Приналежащій шко́лѣ, относящійся къ ней.** 2) Ученическій. *Шко́лярської юхи набрався.* Ном. № 6096.
- Шко́перда́ти, -даю, -єш, гл. = Шко́пиртати.**
- I. Шко́пирта, -ти, ж.** Игра, состоящая главнымъ образомъ въ бросанні палокъ такъ, чтобы палка шла колесомъ, ударяясь о землю то однимъ, то другимъ концемъ.
- II. Шко́пирта, нар. — кидати = Шко́пиртати.** Ив. 19.
- Шко́пирта́ти, -таю, -єш, гл.** Бросать палку такъ, чтобы она шла колесомъ, ударяясь о землю то однимъ, то другимъ концемъ. Ив. 18.
- Шко́пиртка, -ки, ж.** Палка, которою шко́пиртають. См. Шко́пиртати. КС. 1887. VI. 476.
- Шко́пирть, -ти, ж. = I. Шко́пирта.** Ив. 20.
- Шко́ра, -ри, ж.** Кусокъ сосновой коры, служащей поплавкомъ въ рыболовномъ снарядѣ кармаки. МУЕ. I. 40 — 41.

Шкорба, -би, ж. Старая изсохшая, сморщенная женщина. *Люборацька за п'ять літ з гожої молодиці, повновидої, рум'яної, такою шкорбою стала, що як би не шкура, то й кістки розсипались би.* Св. Л. 135.

Шкорбати, -баю, -єш, гл. Тянуть, теребить. *Буде вже тобі тую цицю шкорбати, — вже ти наїлася.* Миропольск.

Шкоріна, -ни, ж. = Скорина. Ум. **Шкоринка, шкориночка.** *Скачу, скачу діда за шкоринку хліба.* Ном. № 12296.

Шкорупа, -пи, ж. Корка на поверхності землі. *Земля взялась шкорупою.* Богод. у.

Шкорупкий, шкоруплий, -а, -е. Не гладкий, заскорузлий. *Шкорупка дорога.* НВолын. у. *Шкорупле полотно.* НВолын. у.

Шкорух, -ха, м. Рябина. Шух. І. 18.

Шкраб, -ба, м. 1) Родъ кушанья: мука, перебитая съ яйцами и запеченная въ рынкѣ. Гайс. у. 2) = **Шкарбан 1.** Гол. Од. 57. *Однімав шкраби на всю свою родину.* Гн. П. 28.

Шкребло, -бла, с. Скребница. Кіев. г.

Шкребти, -бу, -беш, гл. = Скребти.

Шкрегліти, -лю, -лиш, гл. = Скреготати. *Сорока шкрегліт.* Вх. Уг. 276.

Шкремітки, мн. Мелкіе обрѣзки и обломки мѣди, остающіеся при выдѣлкѣ различныхъ мѣдныхъ вещей. Шух. І. 285.

Шкромадити, -джу, -диш, гл. = Скромадити.

Шкрум, -ма, м. 1) Нагаръ въ трубѣ. 2) Заячій жиръ. Гайс. у.

Шкрябання, -ня, с. Царапанье.

Шкрябати, -баю, -єш, гл. Скрестъ, царапать.

Шкрябнути, -бну, -неш, гл. 1) Однокр. в. отъ **шкрябати.** Царапнуть. 2) Побѣжать, ударить. *Як шкрябнув, так тільки мене й бачили.* О. 1862. І. 41.

Шкряботіти, -чу, -тиш, гл. Царапать, скрестъ. *Діду, діду! щось до нас у двері шкряботить.* Рудч. Ск. П. 15.

Шкряботуха, -хи, ж. Скребущаяся (о мыши). Ум. **Шкряботушка.** *Мишка шкряботушка.* Рудч. Ск. П. 1.

Шкувати, шкую, -єш, гл. Объ охотничьей собакѣ: искать. *Пильнуйте, бо вже пес шкує.* Брацл. у.

Шкулити, -лю, -лиш, гл. Донимать. *А що ця лозина добре шкулить?*

Шкулкий, шкулький, -а, -е. 1) Донимающий. *Я ж думала, до що нагайка не шкулка, де ударить, то розсядеться й шкурка.* Нп. *Шкулкий вітер.* Константиногр. у. 2) Чувствительный. *Шкулке місце.*

Шкулко, шкулько, нар. Донимаетъ больно, чувствительно. Св. Л. 301.

Шкульний, -а, -е = Шкулкий.

Шкульно, нар. = Шкулко. *Шкульно на його буде, як прийдеться годувати й матір.* Рк. Левиц.

Шкунтувати, -тую, -єш, гл. Насмѣхаться. Ном. стр. 287, № 6156.

Шкунтуватися, -туюся, -єшся, гл. Ссориться? драться? *Пани шкунтуються, а нашого брата ріжуть.* Ном. № 1304.

Шкура, -ри, ж. 1) Шкура, кожа. *З одчого вола двох шкур не деруть.* Ном. № 7472. *Пошився в собачу шкуру.* Ном. № 2910. *Жавий, аж шкура на ньому говорить.* Ном. № 5764. *В одну шкуру.* Крайне настойчиво (хотѣть, добиваться чего). Чіпка

розвередувався: «Їсти та й їсти, бабо!» В одну шкуру: «їсти!» Мир. ХРВ. 33. Затялись в одну шкуру: давай роцот! — і дав. Мир. ХРВ. 259. 2) Бранное: жєнщина легкого поведєня. Ум. **Шкурка, шкурочка.**

Шкурат, -та, м. Кусокъ кожи. Дметься, як шкурат на огні. Ном. № 2502. Ум.

Шкурато́к. Постоли з шкуратка. Стор. М. Пр. 4.

Шкурати́на, -ни, ж. Кожа, кусокъ кожи. Ум. **Шкурати́нка.** Між дубинки та ліщинки шматок шкуратинки. Ном. стр. 301, № 379. Жаб'яча шкуратинка. Радом. у.

Шкураток, -тка, м. Ум. отъ шкурат.

Шкураття, -тя, соб. Куски кожи. Позбірав шкураття.

Шкуратя́ний, -а, -е. Кожаний. Славні бубни за горами, а зблизька шкуратяні. Ном. № 2623. У якому капшуці ваші гроші? — У шкуратяному гаманці. О. 1862. IX. 121.

Шкури́на, -ни, ж. = **Шкорина.** Ум. **Шкуринка.** Такий, мамо, хліб удавсь, — під шкуринку хоч сховайсь. Грин. III. 660.

Шкурка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **шкура.** 2) Кожица на плодахъ. Як положиш кислицю у піч спектись, то шкурка на ній репне. Дещо. 3) Пленка. Пождіть, діти, поки Біг на кісіль шкурку натягне. Ном.

Шкурла́т, -та, м. = **Шкурат.** Св. Л. 168. Дметься, як шкурлат на огні. Ном. № 2503.

Шкурник, -ка, м. Шкуродерь. Лохв. у.

Шкурнути, -рну, -неш, гл. = **Чкурнути.** Так шкурнув, що тільки куряву видно.

Шкуропея, -пеї, ж. По народному повѣрью: царица змѣй. Що то за змїя — шкуропея? — Над усіма старша. У неї голова золота, усіх гадюк вона у вирей веде. Грин. II. 316.

Шкурочка, -ки, ж. Ум. отъ **шкура.**

Шкуряк, -ка, м. Лапоть изъ нечиненной кожи. Вх. Зн. 82.

Шкуря́ний, -а́, -е́ = **Шкуратя́ний.** Гаранник шкуряний, плетений. ЕЗ. V. 40. То ще тоді діялося, як шкуряні гроші на світі були. Ном. № 6855.

Шкут, -та, м. 1) Ни къ чему негодный человекъ. Вх. Лем. 485. 2) Слабосильная скотина. Вх. Лем. 485.

Шкутильга́ти, -га́ю, -еш, гл. = **Шкатильгати.** Аж он Семен шкутильгає. Черк. у.

Шлак, -ку, м. Кромка сукна. Желех. Гол. Од. 55.

Шланк, -ку, м. Рядъ? шеренга? От постановились усі (салдати) в шланку і ну загравають на духову музику. ЕЗ. V. 23.

Шлапатник, -ка, м. Оборвышь. Харьк. у.

Шлаптю, нар. Рысцой. Проїхавсь геть від возів шлаптю.... Попустив поводи, — пішов вороний ристю. О. 1861. X. Кух. 23.

Шлейка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **шлея.** 2) Подтяжка. Гол. Од. 13.

Шлентавий, -а, -е = **Шанталовий.** Вх. Зн. 32.

Шлея, шлеї, ж. Шлея. Ум. **Шлейка.**

Шлик, -ка, м. Родъ шапки. К. ЧР. 428. Въ Галиціи: суконная круглая шапочка съ загнутою мѣхОВОЮ опушкою. Гол. Од. 70. Въ думѣ — бархатная. АД. I. 171. Шлики із себе скидали. Мет. 396. Ум. **Шличо́к.** Старший син у хату ухажає, шличок здіймає, низенько вклоняє. Чуб. V. 848.

Шлия, шлії, ж. = **Шлея.** Kolb. I. 65.

Шліхта, -ти, ж. Запаренный кипяткомъ изъ ржаной муки клейстеръ, которымъ ткачи смазываютъ пряжу передъ тканьемъ. Вас. 167. Мнж. См. **Піспа**.

Шліхтинка, -ки, ж. Каждый изъ тонкихъ прутиковъ лозы, которыми на верхнемъ навоѣ перекадываются слои нитокъ основы послѣ **шліхтування**. МУЕ. III. 22.

Шліхтування, -ня, с. Смазываніе пряжи **шліхтою, піспою**. МУЕ. III. 13.

Шліхтувати, -тую, -єш, гл. Смазывать пряжу **шліхтою, піспою**. *Бобе піспу та й шліхтує нитки*. Лебед. у.

Шломак, -ка, м. У горшечниковъ: оскребки глины, счищаемые съ рукъ и съ круга во время формировки мисокъ. Вас. 182.

Шлунковий, -а, -е. Желудочный.

Шлунок, -нку, м. Желудокъ. Лохв. у.; Гадяч. у.; НСѣверск.; Кіевск. у. *Не йде на шлунок, та й годі*. Лохв. у. *От чоловік і здоровий на силу, а на шлунок не здоровий*. Кіевск. у. *І грек, набивши добре шлунок, сміявся та лигав пивце*. Мкр. Г. 5.

Шльондра, -ри, ж. = **Шлюндра**.

Шльонка, -ки, ж. 1) Овца силезской породы. 2) Шерсть этой овцы. 3) Мясо этой овцы.

Шльонковий, -а, -е. **Шльонкова мальовка**. Особый родъ раскраски глиняной посуды съ орнаментомъ изъ комбинированныхъ палочекъ. Вас. 184.

Шльонс(з)к, -ку, м. Силезія.

Шльонський, -а, -е. 1) Силезскій. *Ось скатерть шльонська нешпетна, її у Липську добули*. Котл. Ен. II. 35. 2) Изъ шерсти или овчины овцы силезской породы. *Шльонський кожух*. Мнж. 56.

Шльоха, -хи, ж. Потаскуха, гулящая баба. *Венера не послідня шльоха, проворна, враг її не взяв*. Котл. Ен. I. 12.

Шлюб, -бу, м. Вѣнчаніе. *Коли любиш так, як кажеш, то веди до шлюбу. — Ой рад би я шлюб узяти, та не велить мати*. Чуб. III. 178. **Шлюб брати, взяти, на шлюбі стояти, до шлюбу стати.** Вѣнчаться, обвѣнчаться. Чуб. II. 82, 83. *Хиба десь будеш брати на страшній неділи шлюб? Ном. № 13899. Захотіла за москаля заміж піти, от і взяла з ним шлюб*. Драг. 217. *Ой не хочу я заплатоньки брати, тільки хочу я до шлюбойку стати. — Ліпше мені в сей Дунай топать, ніж з гидким, поганим до шлюбойку стати*. Чуб. V. 162. **Шлюб давати, дати.** Вѣнчать, обвѣнчать. *Батюшка... йде до церкви давати шлюб молодим*. Грин. III. 516. Ум. **Шлюбонько, шлюбочок**. Чуб. III. 77.

Шлюбити, -блю, -биш, гл. = **Шлюбувати**. *Возьми сі тую, котру вірно любиш, що перед Богом і людми шлюбиш*. Гол. I. 347.

Шлюбний, -на, -не, шлюбовий, -а, -е. Вѣнчальный, свадебный. *Шлюбна сукня*. *Хтось зірвав з мого плеча шлюбову квітку*. Стор. М. Пр. 81. *Шлюбна жінка*. *Законная, вѣнчанная жена*.

Шлюбонько, -ка, м. Ум. отъ **шлюб**.

Шлюбочок, -чку, м. Ум. отъ **шлюб**.

Шлюбувати, -бую, -єш, гл. 1) Давать объѣтъ. *Шлюбувати від горілки*. МУЕ. I. 110. 2) Вѣнчаться. МУЕ. I. 129. *Шлюб брала, шлюб шлюбувала перед попом, перед дяком з Юрком козаком*. Мет. 172.

Шлюндра, -ри, ж. 1) Неряха. Котл. 2) Бранное: шлюха. Котл.

- Шлюха, -хи, ж.** Шлюха. *Кабашниці-шлюхи*. К. ЦН. 222. *Смерть шлюха*. КС. 1882. IV. 170.
- Шляга, -ги, ж.** Большой деревянный молотъ, то же, что и довбня. Козел. у. НВолын. у.
- Шляк, -ку, м.** Обшивка внизу платья, кайма.
- Шлям, -му, м.** 1) Иль, грязь. Желех. 2) Мѣхъ. Гол. Од. 28. 3) Длинный шовъ въ тулупѣ. МУЕ. I. 76.
- Шляма, -ми, ж.** 1) То мѣсто на концѣ доски, которое остается не отдѣленнымъ пилою, а отколотымъ. 2) У человекѣ: ключица. КС. 1900. II. 192.
- Шлямівка, -ки, ж.** Очистка дна пруда.
- Шлямівий, -а, -е.** Относящійся къ шлямю.
- Шлямпати, -паю, -єш, гл.** Бродить, брести. Гол. III. 127.
- Шлямувати, -мую, -єш, гл.** 1) Очищать дно пруда. 2) Перемывать кишки при приготовленія колбасъ.
- Шлярка, -ки, ж.** Оборка. Подольск. г.; Гол. Од. 20; Св. Л. 3.
- Шлях, -ху, м.** Большая проѣзжая дорога; путь. *До Бога важкий шлях, а до пекла прямесенький*. Ном. № 201. **Битий шлях.** Торная дорога. *Коли на те піде, то й серед битого шляху поламаєшся*. Ном. **Не в шляху.** Не по дорогѣ. Ум. **Шляшок, шляпечок.**
- Шляхетний, -а, -е.** Благородный. *Ну, гляди ж, пане Бужинський, щоб не досталось і твоїй шляхетній спині*. Стор.
- Шляхетніти, -нію, -єш, гл.** Облагораживаться. Левиц. Пов. I. 301.
- Шляхетство, -ва, с.** 1) Дворянство. 2) Соб. Дворяне. *Та слухали, як шляхетство нависне гукає*. Шевч. 130.
- Шляхетський, -а, -е.** Дворянскій. *Багатого дочка батька, шляхетського роду*. Шевч. 275.
- Шляхетчина, -ни, ж.** Аристократическое государство, Польша. *Була колись шляхетчина вельможная пані*. Шевч. 130.
- Шляхівщина, -ни, ж.** Сѣно, солома или зерно, падаючіє съ воза при перевозкѣ. Черк. у. *Там хтось віз ячмінь і такий ячмінь великий, а в копиці скошений; що ж? Скрізь по дорозі шляхівщина, така шляхівщина, що аж жаль бере, як подивишся*. Кобел. у.
- Шляховий, -а, -е.** Дорожный. Мнж. 152. Грин. II. 37.
- Шляхта, -ти, ж.** Шляхта, дворянское сословіє въ Польшѣ. *Було шляхта знай чваниться, день і ніч гуляє, та королем коверзує*. Шевч. 130. Ум. **Шляхтонька, шляхточка.**
- Шляхтич, -ча, м.** Дворянинъ. Ном. № 858, 880. *Було тут три шляхтичі; два пило — платило, а третій пив — зброю лишив*. Чуб. V. 64.
- Шляхтонька, -ки, ж.** Ум. отъ шляхта.
- Шляхточка, -ки, ж.** Ум. отъ шляхта.
- Шляхтюга, -ги, м.** Ув. отъ шляхтич. *Подумаютъ, що який шляхтюга*. Св. Л. 188.
- Шляхтянка, -ки, ж.** Дворянка. Ум. **Шляхтяночка.** *Найдеш собі шляхтяночку, забудеш Оксану*. Шевч. 144.
- Шляхун, -на, м.** У шерстобита: родъ деревяннаго крючка, которымъ онъ дергаетъ за струну шерстобитнаго лука. См. **Лук 3.** Черниг. у.
- Шляшечок, -чка, м.** Ум. отъ шлях.

Шляшок, -шка, м. Ум. отъ **шлях**.

Шлящина, -ни, ж. У ткачей: линейка, вставляемая между верхнимъ и нижнимъ рядами основы при заправкѣ въ шохти. Вас. 167.

Шмага́ти, -гаю́, -ещ, гл. Стегать, хлестать. *Щось їх... хворостиною шмагало по шийі.* ХС. IV. 33. *Як почав шмагати по плечах лозиною. Аж його козак межи очі шклянкою шмагає.* АД. II. 111.

Шмагонути, -ну, -неш, гл. Съ силой стегнуть, хлестнуть. *Мене як шмагоне щось лозиною.* Стор. *Як шмагоне його (батогом).* Мнж. 10.

Шмалити, -лю, -лиш, гл. = **Смалити**. *Щетину із свині шмалили.* Котл.

Шмалій, -лія, м. 1) = **Смалій**. 2) Холодный, рѣзкій вѣтеръ.

Шмалко, -ка, м. Названіе быстро ходящаго вола. КС. 1898. VII. 47.

Шмалькій, -а́, -е́ = Смалькій. Звенигор. у.

Шмальній, -а́, -е́. Жгучій, рѣзкій (о вѣтрѣ). Каменец. у.

Шмальнути, -ну, -неш, гл. Однокр. отъ **Шмалити** = **Смальнути**. О жгучемъ, рѣзкомъ вѣтрѣ: дунуть, подуть. *Шмальне на дворі, що й носа не витикай.* Каменец. у.

Шмалятина, -ни, ж. = **Смалятина**. *Шмалятиною завоняло.*

Шманделок, -лка, м. Кусокъ. *Шманделок сала та шматок хліба — ото моя й їжа.* Харьк.

Шмарагд, -да, м. = **Смарагд**. Стор.

Шмарити. См. **Шмаряти**.

Шмаритися, -рюся, -ришся, гл. Появиться во множествѣ. Вх. Лем. 485.

Шмаркати, -каю, -ещ, гл. Пускать сопли изъ носа.

Шмаркатий, -а, -е = Смаркатий.

Шмаркач, -ча, м. = **Смаркач**. Также: бѣднякъ. Черк. у.

Шмаркачка, -ки, ж. 1) Сопливая. *Літом і качка прачка; зімою і дівка шмаркачка.* Ном. № 552. 2) Плохая, скоро нагорающая сальная свѣчка. Тараща.

Шмарки, -ків, м. Сопли. Ном., заг. № 231.

Шмаркій, -а́, -е́. Скорый, быстрый. *То чоловік шмаркій: куди йде — не гається.*

Шмаркля, -лі, ж. = **Смаркля**.

Шмарколи́з, -за, м. Подлизывающій свои сопли. НВолын. у.

Шмарко́та, -ти, ж. = **Шмарки**.

Шмаркоті́ння, -ня, с. 1) Мокрота, сопли. 2) Раст. *Solanum nigrum*. Вх. Пч. II. 36.

Шмарнути, -ну, -неш, гл. Кинуть, бросить. *Узяв з кади на іден палець (води), шмарнув.* Гн. I. 16.

Шмаровоз, -воза, м. 1) Подмазывающій колеса, а затѣмъ и всякій, имбющій много дѣла съ возами, выпачканный постоянно въ смолу, много ѣздящій, напр. занимающійся извозомъ. Рудч. Чп. 257. 2) Грязно одѣтый человекъ. *Пішли парубки, лишень шапки видко, лишилися шмаровози — подивитися гидко.* Чуб. V. 458.

Шмарува́ти, -рюю́, -ещ, гл. Смазывать. Берд. у.

Шмаряти, -рюю, -ещ, сов. в. шмарити, -рю, -риш, гл. Бросать, бросить, швырнуть. Угор. *Гусевки, шмарьте до гусевниці.* Гол. II. 57. *Бог тот пісок шмарив на воду, і стався кус землі.* Гн. I. 9. *Будеш шмарений з неба за гордость, за пиху.* Гн. I. 15.

І. Шмат, -та, м. Кусъ. *Шмат гнилої ковбаси.* Шевч. 464. *Лавися шмат не для харциза.* Котл. Ен. IV. 40. Ум. **Шматок**.

- П. Шмат**, нар. Много, большое количество. *Багацькая дівчинонька шмат коралів має.* Грин. III. 530. *Я зроблю, щоб шмат дерева повсихало.* Чуб. II. 217. *Як сотворив Бог світ і як вже було на нему шмат людей.* Гн. I. 29. *Дуже таки шмат грошей у них стало.* Грин. II. 74. Ум. **Шматненько**. *У його шматненько грошей.* НВолын. у.
- Шмата**, -ти, ж. Лоскуть, ветошка, тряпка. *Якась брудна шмата.* ЕЗ. V. 200.
- Шматати**, -таю, -еш, гл. = **Шматувати**. *Зірве шкуру, почне її шматать, поки пошмата на кусочки.* Драг. 289.
- Шматина**, -ни, ж. 1) Кусокъ. Таращ. у. 2) = **Шмата**. Ум. **Шматинка**. *Зав'язав той кавалочок у шматинку.* ЕЗ. V. 216.
- Шматка**, -ки, ж. = **Шмата**. *Обвинути сирівцевою шматкою.* ЕЗ. V. 210.
- Шматковий**, -а, -е. Кусковой. **Шматкове сало**. Шпикъ, свиное сало. Подольск. г.
- Шматкувати**, -кую, -еш, гл. = **Шматувати**.
- Шматок**, -тка, м. 1) Кусокъ. *І хліба шматок дасть Біг.* Ном. № 1511. *Шматок м'яса.* ЗОЮР. II. 35. 2) Часть отарі овецъ, сотъ въ 5 — 6. О. 1862. V. Кух. 39. Ум. **Шматочок**.
- Шмаття**, -тя, соб. 1) Куски. *Вхопив мене і ростерзав на шмаття.* К. Іов. 36. 2) Бѣлье. *Впливає той окунь на берег, аж там царівна шмаття пере.* Рудч. Ск. II. 113. *Прали дівки шмаття.* Гн. I. 38. Ум. **Шматтячко**.
- Шматувати**, -тую, -еш, гл. Разрывать, разрѣзывать на куски. Переясл. у. *Ой дай жупан шматований, що турками шанований, що сонечком побіляний, що кулями постріляний.* Щог. В. 3. *Що се вони видумали — шматувати Україну.* К. ЧР. 187.
- Шматур'я**, -р'я, с. соб. Куски. *Данилко.... (буде) шматур'я прохати од хати до хати.* *Шматків напрохали, собаки нагнали, торбу розірвали, шматки похватили.* Мил. 95.
- Шматянський**, -а, -е. Тряпичный. Гн. I. 154.
- Шмерка**, -ки, ж. Раст. Pinns Picea L. ЗЮЗО. I. 131.
- Шмига**, -ги, **шмига**, -ги, ж. 1) Дощечка, служащая нивелиромъ при набиваніи мельничнаго камня. 2) У колесниковъ: дощечки длиною въ 1/2 аршина для опредѣленія спиць, съ которыхъ начинать натягивать ободъ. Употребляется ихъ для этой цѣли двѣ. Канев. у. 3) Родъ силка для ловли болотныхъ птицъ. Вх. Пч. II. 16. **До шмиги, під шмигу**. Кстати, къ дѣлу. *Чи тобі ж до шмиги сватать сина ніхотою.* Мкр. Н. 14. **Не до шмиги**. Неумѣстно, некстати. *Не до шмиги балака.* Ном. № 5091.
- Шмигяти**, -ляю, -еш, гл. Шнырять, бѣгать. *Із льоху та в хату знай шмигляє.* Шевч. 138. *Шмигяв по морю, як циганус.* Котл. Ен. IV. 28.
- Шмигнути**, -гну́, -гне́ш, гл. Шмыгнуть, ударить. *Тоді розігнлась саме на його, щоб його вбить, а він на бік шмигнув, а змія тоді в море так і затопилась.* Рудч. Ск. II. 97.
- Шмигувати**, -гую, -еш и **шмигувати**, -гую, -еш, гл. Выравнивать камень въ мельницѣ. Ананьев. у., Лохв. у.
- Шмилити**, -лю, -лиш, гл. Въ выраженіи: **шмилити губки**. Сжимать губки, кокетничая. *Бач, як вона до його губки шмилить.* Київ. у.
- Шмир**, -ру, м. Раст. Bromus arvensis. Вх. Лем. 485.
- Шмиткий**, -а', -е'. Проворный, ловкій. Вх. Лем. 485.
- Шмондя**, -ді, об. 1) Нечистоплотный человекъ. Вх. Зн. 82. 2) ж. Безнравственная женщина. Вх. Зн. 82.

Шморг, меж. 1) Дергъ. 2) Выражаєть быстрое проникновеніе куда. *Округ ярмарок, в середині шарварок, та в дірку шморг.* Ном. стр. 294, № 139. *За ним погнались, а він добіг до Луки та шморг у його хату. Воли це Третяк шморг із сіней.* Новомоск. у.

Шморґавка, -ки, ж. = **Терниця**. Шух. I. 147.

Шморганистий, -а, -е. Полосатый. Вх. Пч. I. 15.

Шморгати, -гаю, -еш, гл. 1) Дергать. Константиногр. у. *Та все її шморга за намисто.* О. 1861. X. 32. 2) Очищать пеньку отъ кострики при помощи шморгавки. Шух. I. 147.

Шморгатися, -гаюся, -ешся, гл. Дергаться (о веревкѣ, напр.).

Шморгнути, -гну́, -не́ш, гл. Однокр. отъ **шморґати**. 1) Дернуть. 2) Ударить. 3) Удрать, вбѣжать, выбѣжать. *Сказала та й шморгнула з хати.* Мир. ХРВ. 284. *Да попівни шморгнув.* О. 1862. V. 27.

Шморгнути, -ну, -неш, гл. 1) Съ силой дернуть. *Як захвате з землі колос в корх, як шморгоне, — думав увесь обшморгнути.* Драг. 14. 2) Съ силой ударить. 3) Съ силой побѣжать.

Шморшки, -шок, ж. Морщины, складки. *Лице було оперезано шморшками.* Левиц. I. 357.

Шмуґляти, -ляю, -еш, гл. Тереть, стирать кожу, обдирать кожу, дѣлать на кожѣ ссадины.

Шмульгати, -гаю, -еш, гл. = **Шмуґляти**. Черк. у.

Шму́ляти, -ляю, -еш, гл. = **Шмуґляти**. *Годі працюватись та шмуляти шию задарма.*

Шнипорити, -рю, -риш, гл. 1) = **Нишпорити**. *Часинки не посидить тихо: так і шнипорить усюди.* О. 1861. VIII. 19. 2) Смыслить, знать толкъ, умѣть. *Він таки трохи шнипорить в малярстві.* Шевч. (О. 1862. III. 4).

Шнир, -ру, м. Въ выраженіи: **до шниру**. 1) ? *Треба всякую папіру підвести як раз до шниру, підвести все під закон.* Котл. Од. 491. 2) До гла, до конца. *Згорів до шниру.* Лохв. у.

Шнирина, -ни, ж. **До шнирини**. До нитки. Ум. **Шниринка**, **шнірочка**, **шнириночка**. *Обдере до шнирочки, до шерстиночки.* Ном. № 4848. *Обідрав її до шнириночки.*

Шни́рити, -рю, -риш, гл. Шнырять? *Утята так і шнирять по над головами.* О. 1862. VIII. 17.

Шнирь, -ря, м. = **Шнир**. *Неділь на три було труда, поки до шниря все зносили.* Мкр. Г. 49.

Шниря, -рі, ж. = **Шнир**. **Нема до шнирі**. Ничего нѣтъ. Мнж. 167.

Шнур, -ра, м. 1) Веревка. Чуб. II. 234. *Аж молодичка сорочки розвішує на шнурі.* Рудч. Ск. II. 164. 2) Отвѣсь (плотницкій инструментъ). Чуб. III. 176. 3) Рядъ. *Сидить шнур голубців.* 4) Мѣра длины: 21 сажень. Чуб. VI. 406. 5) Пуповина. Вх. Лем. 485. 6) мн. **шнури**. У ткачей: снарядъ, при помощи котораго основа соединяется съ навоемъ. Части: **вало́к**, **шнурки**, **ключечки**, **шну́рок**, **ляшток**. МУЕ. III. 21. Ум. **Шну́ро́к**.

Шну́рівка, -ки, ж. 1) Сортъ табаку съ крупными листьями. Сумск. у. 2) = **Шну́ровиці**. *Чому руса коса не зачесана, чому шну́рівка не зашнурована.* Чуб. III. 149. *Взяла спідницю і шну́рівку.* Котл. Ен. I. 7.

Шнурковий, -а, -е. Изъ шнурка или въ видѣ шнурка сдѣланный. *Шнуркові кісники.* О. 1861. XI. 29.

Шнуркування, -ня, с. Отдѣлка плаття цвѣтними шнурками. НВолын. у.

Шнуркувати, -кую, -єш, гл. 1) Отдѣлювать платье цвѣтними шнурками. 2) Слѣдить. *Вона вже й ходила за нею, шнуркувала, поки ото й запопала її.* Екат. у. (Залюб.).

Шнурований, -а, -е, прич. отъ **шнурувати**. 1) Зашнурованный. 2) Увязанный веревками. 3) **Шнуровані брови = Брови на шнурочку.** См. **Шнурок.** *В неї брови шнуровані.* Грин. III. 611.

Шнуровиці, -виць, ж. Корсетъ. *Продай, мамо, дві телиці, купи мені шнуровиці: в мене циці трясуться, з мене хлопці сміються.* Закр. 75.

Шнурок, -рка, м. 1) Шнурокъ. Kolb. I. 36. *Не виспалась наша панночка: сукала шнурки шовковії.* Чуб. III. 212. 2) Веревка. *Висіла колиска на шнурочку.* Чуб. III. 190. 3) — **шитий, плетений.** Родъ вышивокъ. Шух. I. 155, 156. Ум. **Шнурочок. Брови на шнурочку.** Ровныя красивыя брови.

Шнурування, -ня, с. Веревки, которыми увязанъ возъ съ поклажей. Рудч. Чп. 257. *Ой беріть з возів, беріть шнурування.* Рудч. Чп. 101.

Шнурувати, -рую, -єш, гл. 1) Шнуровать, зашнуровывать. *На ножейках мат шнуровані дітки.* АД. I. 43. 2) Увязывать веревками.

Шняга, -ги, ж. Жаба. Вх. Пч. II. 16.

Шо, мѣст. = Що. Мнж. 2. *Не все ж Біг дарує, про шо люд міркує.* Ном. № 71.

Шовк, -ку, м. Шелкъ. *А я шовком вишиваю.* Шевч. 187. *Бреше, як шовком, шиє.* Ном. № 6954.

Шовківка, -ки, ж. Шелковая шапка. Чуб. IV. 195.

Шовковать, -ті, ж. Раст. *Conferva rivularis.* Вх. Пч. II. 30.

Шовковий, -а, -е. 1) Шелковый. *Шовкова плахта не к будню, а к святу.* Ном. 2) **Шовкова трава.** Раст.: а) *Stipa pennata L.* ЗЮЗО. I. 138. б) *Phalaris arundinacea L.* Var. *ricata.* ЗЮЗО. I. 131. Ум. **Шовковенький.** *Зав'яжи мені головоньку, бо то мені болить дуже, хусткою біленькою, біленькою да шовковенькою.* Чуб. V. 87.

Шовковина, -ни, ж. Шелковая нитка. *Бродінь їй ув уха червону шовковину.* Мнж. 154.

Шовковиця, -ці, ж. 1) Тутовое дерево. *Morus nigra, Morus alba.* ЗЮЗО. I. 128. *Росли рядом тополі й шовковиці.* Левиц. Пов. 21. 2) Родъ водорослей. Вх. Зн. 82.

Шовкун, -на, м. Бесплодное тутовое дерево.

Шовкунець, -нця, м. Сапожный инструментъ = **токмачка.** Харьк. г.

Шовчина, -ни, ж. Шелковая нитка, шелковина. Ком. Р. Н. 65. Ум. **Шовчинка.**

Шокати, -каю, -єш, гл. 1) Часто говорить: **шо.** 2) Шамкать. *«Сатурнович, змилосоудися, за рідную свою вступиися!» к Зевесу шокала стара.* Котл. Ен. V. 36.

Шолвія, -вії, ж. = Шавлія. *Посію шолвію зарані в неділю.* Чуб. V. 609.

Шолгун, -на, м. = Шовкунець = Токмачка. Вас. 161.

Шоловія, -вії, ж. = Шевлія. Вх. Пч. II. 36.

Шоломок, -мка, м. = Шеломок. НВолын. у.

Шолопати, -паю, -єш, гл. 1) Ъсть зерна (объ уткать). 2) Шуршать, шелестѣть. *Миш шолопає.* Вх. Зн. 82. 3) Рыться въ чемъ, перебирать что. *Воробці... шолопають на собі піре.* ЕЗ. V. 248.

Шолудивець, -вця, м. Паршивець. *Ой чий ж то женці, да все шолудивці.* Чуб. III. 229.

Шолудивий, -а, -е. Паршивый. *Шолудиве порося і в Петрівку змерзне.* Ном. № 1582. 3 *шолудивою головою та в дух.* Ном. № 5462.

Шолудивник, -ка, м. Раст. *Pedicularis comosa* L. ЗЮЗО. I. 131.

Шолуді, -дів, м. Парши, струпя на головѣ. *Аби голова, а шолуді будуть.* Ном. № 5428.

Шолудяй, -дяя, м. = **Шолудивець.** *Як їдять та п'ють, так і кучерявчиком звуть, а поп'ють, поїдять — прощай шолудяй.* Ном. № 2329.

Шолуміння, -ня, с. Стебли кукурузи.

Шолупайка, -ки, ж. Шелуха, скорлупа.

Шолупіна, -ни, ж. = **Шолупайка.**

Шонтавий, -а, -е = **Шанталавий.** Вх. Зн. 82.

Шопа, -пи, ж. Навѣсь, сарай съ двумя, рѣдко тремя стѣнками — для возовъ и хозяйственныхъ орудій. Чуб. VII. 396. *Пішли до топи вітати пана, пішли до череди брати барана.* Чуб. III. 376.

Шори, шор, ж. Шоры, родъ упряжи. **Убрати в шори.** Обмануть, надуть. *Стали думать та гадать, як би в шори убрать, а самим десь дальше мандрувать.* Ном. № 3084.

Шорнути, -рну, -неш, гл. Толкнуть, ткнуть. *Як шорнула хруща в писк, — аж розкинув крила.* Чуб. V. 1144.

Шорсткий, -а, -е. Шероховатый, шершавый. *Гілка шорстка, голою ногою боляче стояти.* Міус. окр. **Шорсткий пісок.** Крупно-зернистый песокъ. НВолын. у.

Шостак, -ка, м. 1) Имѣющій шесть пальцевъ на рукѣ. 2) Монета въ три копейки (шесть грошей). *Продав сестрицю за таляр, а косу русу за шостак.* Грин. III. 519. *Гукупуку за таляр, а чоботи за шостак.* Ном. № 12514. Ум. **Шостачок.** МУЕ. I. 131.

Шостака, -ки, ж. Шестерка въ картахъ. Харьк.

Шостачок, -чка, м. Ум. отъ **шостак.**

Шостий, -а, -е, числ. Шестой. *Два стоїть, два лежить, п'ятий ходить і шостого водить.* Ном.

Шосток, -тка, м. Шесть штукъ, шесть разъ. *Одвіз я разів п'яток, чи шосток.* Черк. у.

Шось, мѣст. Что-то. *Та шось мені, братця, горілка не п'ється.* Чуб. V. 420.

Шофта, шохта, -ти, ж. См. **Начиння.** МУЕ. III. 18. Вас. 166.

Шоцевіця, -ці, ж. Чечевица. Ямпольск.у.

Шошон, -на, м. Верхнее длинное женское лѣтнее платье. Полт. г.

Шпагля, -лі, ж. = **Шпадля.**

Шпаглювати, -люю, -єш, гл. = **Шпадлювати.**

Шпадер, -дру, м. Лучина. Вх. Зн. 82.

Шпадля, -лі, ж. Лопаточка для шпадлевки.

Шпадлювати, -люю, -єш, гл. У столяровъ: шпадлевать, замазывать щели и неровности особой замазкой передъ окраской.

Шпак, -ка, м. 1) Скворець. *Ловить, як кіт шпака.* Ном. № 6566. Шпака вбити. Дать промахъ. *Е, як би то так, а то вб'єте шпака такого, що ну!* Лебед. у. **Шпака удрати.** Вздремнуть. Мнж. 171. 2) Названіе вола. Г. Барв. 245. 3) **Головка у винта.** Кролев. у. Ум. **Шпаконько, шпаченько, шпачок.** *Біля села Жабокрича, де ляхи стояли, три козаків, як шпаконьків, на паль повбивали.* Нп.

Шпаківня, -ні, ж. 1) Клѣтка для скворца, скворешница. Желех. То же съ ударомъ на послѣднемъ слогѣ. Херс. г. 2) Тюрма, казематъ. ЗОЮР. I. 74.

Шпаківський, -а, -е. Относящійся къ скворцу.

Шпаконько, -ка, м. Ум. отъ **шпак.**

Шпакуватий, -а, -е. 1) О человекѣ: съ просѣдью. *Голова шпакувата, та думка клята.* Ком. Пр. № 388. 2) О конѣ: темносѣрый. *Шпакуватий кінь.* НВолын. у.

Шпалера, -ри, ж. Кусокъ обои. *Та кімната була обклеїна такими самими шпалерами, які були в її почивальні.* Левиц. I. 490. Ум. **Шпалерна.** Г. Барв. 101.

Шпалір, -ру, м. Обои. См. **Шпалера.** *Шпаліром стіни облінив.* Мкр. Г. 48.

Шпантолити, -лю, -лиш, гл. Готовить, стряпать. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Шпара, -ри, ж. 1) Щель, пазъ, трещина. Сам. 129. 2) мн. Острая боль въ пальцахъ отъ мороза. Конот. у. *Аж шпари зайшли — такий мороз.* Ном. № 634. Шпари одійшли. Прекратилась боль въ пальцахъ отъ мороза, а переносно — прекратился чей либо страхъ или вообще стѣсненное состояніе. *Лист той хвата, з сміхом чита, бо одійшли шпари.* КС. 1882. XII. 625. *Гарасько тут оледенів і спершу не сказав ні слова, язик отерп, замерла мова, мов камінь сердечко нагнів, а страх і спутав, і зв'язав. Як одійшли ж потроху шпари... здихнув він тяжко і кавав.* Мкр. Г. 25. Ум. **Шпарка, шпарочка.**

Шпараги, -раг, ж. Раст. Спаржа, *Asparagus officinalis.*

Шпаргал, -ла, м. Старая исписанная бумага. *Пійди поговори з їми в магистраті: там зараз покажуть тобі трухлий шпаргал з вислою печаттю.* К. ЧР. 214.

Шпаргалля, -ля, с. соб. отъ шпаргал. *А на десятий рік як вийме, прочитає, побачить сам здоров, що там ладу біс має, то в грубу так таки і впре шпаргалля все.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 101).

Шпарина, -ни, ж. Щель. См. **Шпара.**

Шпарити, -рю, -риш, гл. 1) Обваривать кипяткомъ. 2) Бить, колотить. *Заведуться ляхи з козаками і почнуть один одного товкти та шпарить.* Стор. М. Пр. 45.

Шпарка, -ки, ж. Ум. отъ **шпара.**

Шпаркий, -а, -е. Прыткій, скорый, быстрый. Волынск. г. *«Не сердься, чоловіче, за мою шпарку одповідь», — з жалем промовив січовик.* Стор. М. Пр. 11.

Шпарко, нар. Прытко, скоро, быстро. *Нуте, хлопці, швидко, шпарко.* Г.-Арт. (О. 1861, III. 102). *Вітер шпарко полетів.* Греб. 376. *Безкостий Марко перепливе море шпарко.* Ном. стр. 293, № 100.

Шпарочка, -ки, ж. Ум. отъ **шпара.**

Шпарування, -ня, с. 1) Замазываніе щелей и углубленій при обмазкѣ стѣнь сѣрой глиной. 2) Глина, которой произведена замазка щелей и углубленій въ стѣнахъ. *Вже шпарування висхло, тільки побілити.* Мир. Пов. II. 79.

Шпарува́ти, -рюю, -еш, гл. 1) Замазывать щели и углубленія при обмазкѣ глиной стѣнь. (Робітниці) *шпарували надвірні хати.* Левиц. I. 481. 2) Растягивать края полотна равномерно, чтобы они были равными. МУЕ. III. 20.

Шпаруна, -ни, ж. Кусокъ глины, отвалившійся отъ стѣны.

Шпарути́на, -ни, ж. Щель.

Шпарутки, -ків, мн. Двѣ дощечки, связанныя по срединѣ, въ мѣстѣ, гдѣ соприкасаются ихъ внутренніе концы, — при помощи ихъ равномерно растягиваютъ края полотна. См. **Шпарувати 2.** МУЕ. III. 19.

Шпатар, -ра, м. Лучина, щепка. См. **Шпадер.** Вх. Зн. 80. Желех.

Шпати, шпаю, -еш, гл. Копаться, рыться. Вх. Зн. 83.

Шпацір, -ру, м. Прогулка. Котл.

Шпацірува́ти, -рюю, -еш, гл. Прогуливаться. Котл.

Шпаченько, -ка, м. Ум. отъ шпак.

Шпаченя, -няти, с. Скворець-птенець. Чоловік навідав гніздо шпаченят. Ном. № 13712.

Шпачиний, -а, -е. Скворцовый. Назнав я шпачине кубелечко. Грин. І. 228.

Шпачок, -чка, м. Ум. отъ шпак.

Шпеник, -ка, м. 1) Шпенекъ, кінець стрѣлы или какогo-нибудь стержня; иногда самъ стержень. Вас. 167, 179. Він шпеник в рані розглядав. Котл. Ен. VI. 73. 2) Ножка у листа, плода. Вх. Лем. 486.

Шпент, -ту, м. Въ выраженіи: До шпенту. До тла. Хата до шпенту згоріла. Черк. у.

Шпеньок, -нька, м. = Шпеник. См. Кужілка.

Шпет, -ту, м. = Шпета. До шпѣту. Какъ слѣдуетъ, красиво. Чоботи щоб були до шпѣту. Конот. у.

Шпета, -ти, ж. Въ выраженіи: До шпети, не до шпети. Кстати, некстати. Що небудь таке зробить не до шпети, то зараз йому і прізвище приложать. Стор.

Шпѣтити, -чу, -тиш, гл. Поносить, ругать, оскорблять, унижать. Ном. № 3535.

Олимпських шпетив на всю губу, свою і неню лаяв любу. Котл. Ен. II. 30. Я жі собі нівроку вдалась, борецького роду не шпетила. Г. Барв. 423. В своїй розмові не шпетила вона рідного слова. К. ХП. 25.

Шпетний, -а, -е. Безобразный, плохой. Кв. Шпетна дорога. Вх. Зн. 82.

Шпетно, нар. 1) Безобразно, гадко. 2) Аккуратно, опрятно. Кв. Ум. Шпетненько.

Вбіралася шпетненько — шнурочок до шнурочка, гапличок до гапличка. МВ. II. 31.

Шпиг, -га, м. 1) Шпіонъ. Черк. у. Шпиг сю пісню пильно слухав. Мкр. Н. 11. 2) Костный мозгъ.

Шпига́ти, -гаю́, -еш, гл. 1) Колоть. 2) Говорить колкости. Все оттак заведуться ласкавими словами одно одного шпигати. МВ. II. 82. Почав його батько докірними словами шпигати. Харьк. г.

Шпигина́рь, шпигина́рь, -рю́, м. Скипидаръ. Мил. М. 54.

Шпигну́ти, -гну́, -гне́ш, гл. Однокр. отъ шпигати. 1) Кольнуть. Як раз Гибсона і насів, шпигнув в висок над правим оком. Котл. Ен. VI. 27. 2) Кольнуть, уколоть словами. Він її то тим, то сим, та й шпигне, а як коли, то й при людях. Г. Барв. 107.

Шпигон, -на, м. = Шпиг. Шпигоном — з церкви паламаръ. Котл. Ен. IV. 64.

Шпигонути, -ну, -неш, гл. Кольнуть съ силой. Мені треба жінки сміливої, щоб уміла часом турка під бік шпигонути. Левиц. Пов. 14.

Шпигувати, -гую, -еш, гл. Шпіонить.

Шпикуля́ція, -ці́ї, ж. Шпіонство, развѣдки. Післав до бідного на шпикуляцію, ци правда то. Гн. II. 18.

Шпилечка, -ки, ж. Ум. отъ шпилька.

Шпилечок, -чка, шпильик, -ка, м. Ум. отъ шпиль.

Шпильик, -ка, м. Ум. отъ шпиль.

Шпилити, -лю, -лиш, гл. Прикальвать булавками, шпильками. Гол. II. 634.

Шпиль, -ля, м. 1) Холмъ, невысокая круглая гора. Кругла, мов шпиль, гора. Левиц. І. 197. Українські яри гайові між невисокими та крутими горами та шпильями. Левиц. І. 203. Ой вийду я на шпиль-гору, на лебедів крикну. Чуб. III. 137. 2) Част. м'яльниці (см.). Вас. 159. Ум. Шпильик, шпильок, шпилечок.

Шпилька, -ки, ж. 1) Булавка. *Шпилькою пришпилити*. Ном. № 8754. 2) Шпилька головная. *Виняла з голови шпильку*. Рудч. Ск. I. 99. 3) У горшечниковъ: деревянная палочка, толщиною въ карандашъ, въ одинъ конецъ которой вставляється загнутый въ видѣ крючка кусокъ проволоки, служащій вмѣсто кисточки при раскрашиваніи посуды узорами. Вас. 183. 4) Шипъ, колючка, листъ хвойныхъ растеній. *Як на шпильки посадив бідного панотця*. Св. Л. 18. Ум. **Шпилечка**.

Шпильок, -лька, м. Ум. отъ шпиль.

Шпилястий, -а, -е. Холмистый.

Шпиндель, -ля, м. Поршень. Каменец. у.

Шпинь, -ня, м. 1) Шипъ, нарѣзываемый на той части спицы, которая должна входить въ ступицу. Сумск. у. 2) Часть веретена. См. **Веретено**. 3) Часть моталки. *Шпинь з витушки встроми на вулиці*. Драг. 34.

Шпиняти, -няю, -еш, гл. 1) Колоть. 2) Корить, укорять, колоть насмѣшками. См. **Нашпиняти**.

Шпиримистий, -а, -е. ? *Біжить коник шпиримистий, коник вороненький*. Гол. IV. 464.

Шпірити, -рю, -риш, гл. ? *Не шпир голови, коли заміж бажаеш*. Ном. № 8941.

Шпирнути, -рну, -неш, гл. Пырнуть. *Аж застогнала, наче її хто ножем шпирнув у серце*. К. ЧР. 212.

Шпиртати, -таю, -еш, гл. = Шпортати. Вх. Лем. 485.

Шпиталь, -ля и -лю, м. Богадѣльня. КС. 1890. VII. 59. 1883. IV. 78. *Шпиталі для слабих, убогих, калік*. Ном. № 2584. *Про тебе і в шпиталях шепчуть*. Ном. № 2584.

Шпитальний, -а, -е. Богадѣльный. — **дід, баба.** Старикъ, старуха, находящійся въ богадѣльнѣ. Кобел. у.

Шпіти, шпитіти, гл. = Шпати. Вх. Зн. 83.

Шпитко, -ка, м. Копающій, роющій. Вх. Зн. 83.

Шпихлір, -ра, м. Амбаръ для зерноваго хлѣба и муки. Чуб. VII. 393, 396.

Шпиця, -ці, ж. 1) Спица. 2) Снарядъ для сниманія коры съ березы. НВолын. у.

Шпичак, -ка, м. 1) Ростокъ, появившійся изъ земли. *Повитикались червоненькі шпичаки пивонії та півників*. Левиц. I. 339.

Шпичакуватий, -а, -е. Колючій, иглистый. Константиногр. у.

Шпичастий, -а, -е. Остроконечный.

Шпичка, -ки, ж. 1) Заостренный конецъ, заостренная палочка. 2) Колючка на растеніи. *К череді йшла — задрімала, на пеньки ноги позбивала, ... на шпички очі повиймала*. Чуб. III. 230. 3) Заноза.

Шпіальтер, -ру, м. Цинкъ. *Купив міді та шпіальтеру до дзвону*. Черняхов.

Шпіг, -га, м. = Шпиг. К. ЧР. 112. *Пришили у наше село два шпіги підслані від ляхів*. Овруч. у.

Шпігувати, -гую, -еш, гл. 1) Шпиговать, втыкать мелкіе куски сала въ мясо. *Печеня салом шпігована*. 2) = **Шпигувати**. *Він давно вже шпігує, може що й довідавсь*. Киев. у.

Шпік, -ку, м. Мозгъ въ костяхъ. Вх. Пч. I. 15. Гн. II. 25. *Чорт його бери з кіст кого, аби мені шпік був*. Ком. Пр. № 3.

Шпіклір, -ра, м. = Шпихлір. Винниц. у.

Шпінка, -ки, ж. = Шпонька. Гол. Од. 43, 47.

Шпинь, -ня, м. = Шпеник.

Шпірувати, -рую, -єш, гл. Сьць, мучить. *Паничі Йвася шпірують — не догодив.* МВ. 1. 45.

Шпол, -ду, м. Совокъ, котрымъ виливають воду изъ лодки. МУЕ. I. 40. См. **Шпола.**

Шпола, -ли, ж. Совокъ. Черняхов.

Шполик, -ка, м. Ковшъ деревянный для отливанія воды изъ лодки (на Днѣпрѣ).
Слов. Д. Эварн.

Шпонька, -ки, ж. Запонка. Мирг. у., Лебед. у.

Шпоня, -ні, ж. 1) Шипъ въ деревянномъ столбѣ. Слов. Д. Эварн. 2) Коготь хищной птицы. Слов. Д. Эварн.

Шпоріх, -ху, м. = **Шпоріш.** *Там за річкою, там за бистрою, там шпорихи з травою.* Чуб. V. 221.

Шпоріш, -шу, м. Раст. *Polygonum aviculare* L.

Шпорішки, -шок, ж. = **Порічки.** Канев. у.

Шприх, -ху, м. Спица въ колесѣ. Подольск. г.

Шпряха, -хи, ж. = **Шприх.**

Шпортання, -ня, с. 1) Ковырянье. 2) Возня съ чѣмъ либо. Екат. г.

Шпортати, -таю, -єш, гл. Ковырять. *Голкою потроху шпортаю.* Екат. у.

Шпортатися, -таюся, -єшся, гл. Копаться, рыться въ чемъ, возиться съ чѣмъ.

Шпортнути, -тну, -неш, гл. Пырнуть, кольнуть. *Шпортнув ножем.* Лохв. у.

Шпортоннути, -ну, -неш, гл. Съ силой нырнуть, кольнуть. *Як шпортоне його ножакою.* Лохв. у. *Пріську наче хто ножем шпортонув при тому слові.* Мир. Пов. I. 122.

Шпотатися, -таюся, -єшся, гл. Спотыкаться. Вх. Зн. 83.

Шпувати, -шпую, -єш, гл. 1) Дуть съ силой, бурно. *Зімою у нас добре буря шпує.* Волч. у. 2) Волноваться, бушевать. *В Італію ми не доїдем, бо море дуже щось шпує.* Котл. Ен. II. 7. 3) Брызгать, вспрыскивать. *Од пристрїту знахарка бере шклянку чи кухлик води, кида туди жарину, витира хорого сіллю, шпує тією водою і дає ї хлискують її.* Ном. № 13927. 4) Искать (объ охотничьей собакѣ). *От уже почала шпувати: може зжене перепелицю або що.* Брацл. у.

Шпуга, -ги, ж. 1) Планка деревянная или желѣзная, связывающая доски дверей, ставень и пр. Козелец. у., Лебед. у., Уманск. у., Гайс. у., Каменец. у. 2) Желѣзная полоса, служащая для оковки сундука. Вас. 150.

Шпуйний, -а, -е. О вѣтрѣ: пронзительный, рѣзкій.

Шпуля, -лі, ж. Цѣвка, шпулька, катушка въ самопрялкѣ, — на нее наматываются при пряденіи нитки. *Я вже шпулю на пряла.* Пирят. у.

Шпуляр, -ра, м. У ткачей: инструмента для наматыванія нитокъ на шпульку. Уман. у. Въ восточной Галиціи шпуляр то же, что и **ремісник.** Части его: **слупки (у ремісника лаби) веретено, замахове колесо, лучок.** МУЕ. III. 14, 15.

Шпундра, -ри, ж. Родъ кушанья: кусочки поджаренной съ лукомъ свинины и бураковъ, сваренные въ бураковомъ квасѣ. Чуб. VII. 443. Маркев. 164.

Шпундрі, -рїв, м. мн. = **Шпундра.** *Був борщ до шпундрів з буряками.* Котл. Ен. IV. 31.

Шпунт, -та, м. Пуншъ. Сим. 143. *Там пани чаї та шпунти п'ють.* Ном. № 10380.

Шпунтуш, -ша, м. = **Шпунт.** Сим. 143.

Шпурити. См. **Шпурляти.**

Шпурляння, -ня, с. Бросаніє, швыряніє. *А нащо каміння шпурляв? От тобі за шпурляння й маєш.* Константиногр. у.

Шпурляти, -ляю, -еш, сов. в. шпурити, -рю, -риш, гл. Бросать, швырять, бросить, швырнуть. Драг. 231. *Кацап почав грудками шпурляти.* Св. Л. 193. *Та й шпуриєв острый палаш.* Федьк. 1. 85.

Шпурлятися, -ляюся, -ешся, гл. Бросать (чѣмь). *Чого ти шпурляєшся?* Лохв. у.

Шпурнути, -рну, -неш, гл. Однокр. отъ **шпурляти**. Бросить, швырнуть. *З кишені винявши півкіпки, шпурнув в народ дрібних.* Котл. Ен. II. 12. *Шпурнув палку.* Грин. I. 220.

Шпуртонути, -ну, -неш, гл. Бросить съ силой, вылить. *Нагрів казан, як шпуртоне (окріп) у те жлукто.* Мнж. 92.

Шпуряти, -ряю, -єш, гл. = Шпурляти. Ном. № 13420.

Шрам, -му, м. Рубецъ на тѣлѣ.

Шрамувати, -мую, -еш, гл. Дѣлать рубцы на тѣлѣ.

I. Шріт, шроту, м. Дробъ (для стрѣльбы). Шух. I. 234.

II. Шріт, меж. для выраженія пѣнія крапивника. Вх. Лем. 486.

Шрітати, -таю, -еш, гл. О крапивникѣ: пѣть. Вх. Лем. 486.

Шротівниця, -ці, ж. Дробовниця.

Шруб, -ба, ж. Бинтъ. О человекѣ: **як на шрубях ходить** — живой, подвижной, проворный. Ном. № 5762. Ум. **Шрубок.**

Шрубель, -бля, м. Зубило.

Шрубка, -ки, ж. Гайка къ винту. НВолын. у.

Шрубок, -бка, м. Ум. отъ **шруб.**

Шрубувати, -бую, -еш, гл. Винтить.

Штаба, -би, ж. Полоса (жельза, стали). ЗОЮР. I. 163. *А кості — мов товсті залізни штаби.* К. Іов. 91. Ум. **Штабка.**

Штага, -ги, ж. 1) Приспособленіє, при помощи котораго кожевникъ развѣшиваєть кожу надъ чаномъ. Вх. Зн. 83. 2) Въ мельницѣ: деревянный брусъ, въ который вставляється конецъ веретена шестерни. Черн. у., Сумск. у.

Штак, -ку, м. 1) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 255. МУЕ. III. 17. 2) = **Штакун.** *Мали побити арештанти штаків, та стройові нагодились.* Лебед. у.

Штакун, -на, м. Инвалидъ, солдатъ инвалидной команды. *Пішов на заробітки на Дін та й убив там когось, так його за штакунами сюди приведено.* Лебед. у.

Шталт, -ту, м. = Кшталт. *Вони усі на один шталт.* Греб. 405. *Ми всі на один шталт шиті.* Шевч. 286.

Шталтіти, -чу, -тиш, гл. Итти, подходитъ, прилечь. *До цієї свити ця підшивка не шталтить.* НВолын. у.

Штама, -ми, ж. Стволъ, стебель растенія. Черк. у.

Штамбур, -ра, м. Крошеный турецкій табакъ. Полт. г.

Штамет, -ту, м. Родъ шерстяной ткани. Кіев. у.

Штампувати, -пую, -еш, гл. 1) Выравнивать (о землѣ, бревнѣ). 2) Выбивать штемпель. Черк. у.

Штанатий, -а, -е. О курахъ: мохноногий, съ оперенными ногами. *Кури штанаті.* Драг. 28.

Штандара, -ри, ж. 1) = **Штандарина**. *Ось попробуй який він (ціпок) важкий! — Ого-го! мов наш рубель або штандара добра*. Грин. III. 184. 2) мн. Мѣсто подь печью, гдѣ складаються дрова и помѣщаються цыплята, зимою. Kolb. I. 59. Рудч. Ск. I. 9. *Побачила баба, що вже до неї йдуть татари, розсипала пір'я по хаті, а сама з Юрком сховалась під штандари*. Драг. 200. 3) мн. Лари на базарахъ. Крамує то сим, то тим на штандарах. Лебед. у. 4) Въ воловомъ возу (при возкѣ сноповъ для расширенія воза): надставка надъ полудрабками въ видѣ длиннаго шеста, лежачаго параллельно каждому полудрабку на двухъ (съ каждой стороны) подставкахъ (крижовницях). Чуб. VII. 403.

Штандарина, -ни, ж. Жердь, употребляемая при расширеніи воза для перевозки сноповъ, сѣна. Мнж. 194. См. **Штандари 4**. Слов. Д. Эварн.

Штани, -нів, м. Панталоны, брюки, шаровары. Чуб. VII. 416. *Здається і пан, а штанив нема*. Ном. № 1181. **Штани до паска** — застегиваются на пуговицу, **штани до очкурні** — держатся на **очкурї** (веревочка или ремешокъ), вдернутомъ въ поясъ штановъ и завязывающемся спереди. Чуб. VII. 416. **Довбані штани**. Родъ штановъ на **очкурні**. Гол. Од. 66. Ум. **Штанці**.

Штанина, -ни, ж. Одна калоша брюкъ. *Ой піду я до млина, а у млині новина, роздер мельник штанину*. Нп.

Штанодрен, -ну, м. Раст. = **Драпуста**, *Azalca pontica* L. ЗЮЗО. I. 113.

Штанці, -ців, м. Ум. отъ штани.

Штанько, -ка, м. Носящій штаны. Лебед. у.

Штанькуватий, -а, -е = Штанатий. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Штанята, -нят, с. мн. Штанишки. Гол. Од. 58.

Штапний, -а, -е. 1) Красивый, пригожий. Вх. Зн. 83. 2) Искусный. Вх. Зн. 83.

Штапуванія, -ня, с. 1) Стеганіе (при шитьѣ). 2) Узоры, нашивки гарусомъ или цвѣтными нитками (на свиткахъ и т. п.). НВолын. у.

Штапувати, -пую, -еш, гл. 1) Стегать (при шитьѣ). Харьк. 2) Дѣлать узоры, нашивки гарусомъ или цвѣтными нитками (на свиткахъ и т. п.). Козелец. у.; Золотонош. у.; НВолын. у. 3) Выговаривать, бранить. Мнж. 194. *Так я його штапував!* Екатеринос. Слов. Д. Эварн. 4) Колотить. *І давай штапувати його*. Харьк. у.

Штатула, -ли, ж. Тѣлосложеніе, фигура. *У моєї корови погана штатула*. Міус. окр.

Штатувальний, -а, -е. Видный, рослый, взрачный. *Це не штатувальна кобила*. Міус. окр.

Штахвет, -ту, штахвѣта, -ти, ж. Эстафета. КС. 1882. IX. 580. *І на! через штафет к Плутону*. Котл. Ен. *Послано його кудись із штахветою вночі*. Г. Барв. 443.

Штахети, -хет, ж. Рѣшетка, рѣшетчатая ограда. *Перед двором великий пляц, штахетами обгороджений*. Св. Л. 31. *Квартира Серединських стояла серед саду, що був одгороджений од княжого тільки невеличкими зелено помальованими штахетами*. Левиц. I. 426. Ум. **Штахетки**. *Перекинувсь півником, таким червоненьким, та й сів на штахетках перед замками*. Рудч. Ск. II. 74.

Штахетник, -ка, м. = **Штахети**. Канев. у.

Штельвага, -ги, ж. Вага (въ экипажѣ). Kolb. I. 67. Гн. II. 26. Чуб. VII. 405.

Штельмах, -ха, м. = **Стельмах 1**. Подольск. г.

Штельмашня, -ні, ж. = **Стельмашня**. Подольск. г.

Штем, -му, м. = **Шталт.** *Це бабка: а коваленьки, то не на такий штем зроблена.* Константиногр. у.

Штемп, -пу, м. Клеймо. Шевч. II. 19.

Штемпаль, -ля, м. Одинъ изъ столбовъ, которые замѣняютъ фундаментъ въ деревянной постройкѣ; на **штемпалі** кладуть **підвалини**. Уман. у., Гайсин. у.

Штепурний, -а, -е = **Чепурний.** Вх. Зн. 83.

Шти, род. пад. отъ честь. *Не зна ні шти, ні пори.* Ном. № 2834.

Штиб, -бу, м. 1) Форма, манеръ, образецъ. См. **Штем, шталт.** *Зроби, мені на такий штиб.* Екатеринос. г. *Писання не того штибу, який, вживається тепер в книжках.* Ном. III. *Дамати язык на татарський штиб.* Ном. № 13391. (Одежа) *шилась своїм тутешнім штибом і не дуже то вкидалась у чужину.* О. 1862. VIII. 35. 2) Мелко истертый уголь. Сумск. у.

Штиба, -би, ж. = **Штаба.** **За залізни алиби посадити.** Посадить въ тюрьму. Мир. ХРВ. 21.

Штибель, -бля, м. Часть церковнаго зданія: конечный пунктъ церковной кровли, шаръ, на которомъ укрѣпленъ крестъ. Шух. I. 117.

Штивляга, -ги, ж. = **Штельвага.** Черк.у.

Штигуліти, -лію, -єш, гл. = **Шкитильгати.** *Іззаду штигуліє кривий.* Гн. II. 150.

Штик, -ка, м. Штыкъ. *Од штика спину смика.* Ном. № 976.

Штикуляти, -ляю, -єш, гл. = **Штигуліти** = **Шкитильгати.** *Куди йдеш, куди йдеш, куди штикуляєш?* Грин. III. 651.

Штил, -ла, м. Ударъ. *Так не догнав, так навкидяча кинув кийка, — доброго штила в спину дав.* Харьк. у.

Штиль, м. 1) лю. Манеръ, образецъ. См. **Шталт.** *А там ізнов починають забудинки і всі на другий штиль.* Св. Л. 24. 2) ля. Деревянный роженъ для носки соломы. Рудч. Ск. I. 70. Мнж. 194. *Штилі, що солонуносять, як молотять.* Сим. 197. *Кладе копицями, а виносить штилями.* Нѣжин. у.

Штильвага, -ги, ж. = **Штельвага.**

Штильгати, -гаю, -єш, штильготати, -гочу, -тиш, гл. = **Шкитильгати.** Вх. Лем. 486.

Штим, -ма, м. 1) Короткая, мелкая шерсть, остающаяся при чесаньѣ въ видѣ оческовъ. Шух. I. 151. Гол. Од. 39. Вас. 203. 2) Переносно: волосы у челоуѣка. О. 1861. X. Кух. 25. *Взяли його за штим та й вивели геть.* Черном. *Я тобі ввесь штим висмичу.*

Штимуватий, -а, -е. О смушкахъ: плохой сортъ почти безъ завитковъ. Вас. 198.

Штип, -пу, м. 1) Пыль. Зміев. у. 2) Перегорѣлая земля съ навозомъ, которой покрывають приготовленную для выжиганія углей кучу дровъ. Вас. 146. 3) Негодные остатки отъ перепряденнаго **кло́чча** (оческовъ конопли, льна), идуть для пакли или въ отбросъ. Вас. 201.

Шти́рити, -рю, -риш, гл. Гнать. *Раз чорт і штирив свиню.* Мнж. 128.

Штирі, -рѣох, числ. Четыре. *Іди на штирі вітри, а на п'ятий шум.* Ном. № 8940.

Штирійчак, -ка, м. Вилы съ четырьмя зубьями. Вх. Лем. 475.

Штирка́ти, -каю, -єш, гл. = **Штрикати.**

Штиркнути, -кну, -неш, гл. Однокр. в. отъ **штиркати.**

Шти́рма, нар. Объ ударѣ: пырнувъ, толкнувъ, кольнувъ концемъ (палки и пр.). *Він штирма вдарив мене під бороду палицею.* Екатеринос. у.

Штирогранястий, -а, -е. Четырехгранный, четвероугольный. *Штирогранястий пляц.* Св. Л. 217.

Штирк, -ка, м. Хвастунь, фертикъ. *Бачили такого штирка.* Ном. № 2588.

Штирхайло, -ла, с. Penis. Лебед. у.

Штирха́ти, -хаю, -єш, гл. = Шпиркати. Г. Барв. 328. *Ножем йому штирхає.* К. МБ. Х. 17.

Штирхонути, -ну, -неш, гл. Сильно нырнуть, ткнуть остриємъ, кольнуть. *Як штирхонув кинджалом у живіт.* О. 1861. VII. 5.

Штиря, -рі, ж. Бесплодная овца. Зеньк. у. Вас. 198. *Гляну яром по долині — то ж моя биря, то ж моя штиря.* Чуб. V. 1172.

Шти́ти, шту, штиш, гл. Читить, почитать. Г. Барв. 207. *Которий чоловік отця свого, матер гатить, поважає, тому Бог по всякий час помагає.* Мет. 354.

Шти́тися, штуся, шти́шся, гл. = Шануватися. *Старим людям треба штитися перед молодими, а не п'яними валятися.* Міус. окр. *Як мудривсь, стерігся, штився, а все таки в забрід пустився.* Мкр. Г. 17.

Штих, -ха, м. 1) Острый конецъ, острие. 2) Копье, пика. Грин. III. 597. *Штихи у суходіл стромляли.* АД. II. 19. 2) Стежокъ, стежка. *Субітнім штихом шие для поспіху.* Ном. № 6657. 4) Пласть земли приблизительно въ одну лопатку. Мнж. 194. *Стали копати, і не більше, як три штихи викопали.* Драг. 62. 5) Як штихом докинуть. Очень близко. Ном. № 7748.

Штихіл, -хола, м. = Штрихіль. Волч. у.

Штіль, -ля, м. См. Сапіна. Шух. I. 176.

Штовб, -ба, м. Стволь дерева. Вх. Зн. 83.

Штовх! меж. Толкъ! *Та зараз дядька штовх тихенько.* Гліб.

Штовхан, -на, м. Толчекъ, тумань. *І ласкою умовляв її... иноді й штовханів давав.* Грин. II. 165. *Вона вже боялась чоловіка, боялась, щоб він їй не дав штовхана збоку.* Левиц. I. 536.

Штовхати, -хаю, -єш, гл. Толкать. *Діти малії, вдови старії стременим у груди штовхав.* Макс.

Штовхатися, -хаюся, -єшся, гл. Толкаться. *Чого ти штовхаєшся?* Харьк.

Штовхіць! меж. = Штовх. *Завівсь ляяться з батьком. А далі штовхіць його межі плечі.* Драг. 176.

Штовхнути, -хну, -неш, гл. Однокр. в. отъ **штовхати.** Толкнутъ. *Ненароком штовхнув Ольгу в лікоть.* Левиц. Пов. 130.

Штовхонути, -ну, -неш, гл. Съ силой толкнутъ. *Як штовхоне вовка рогами під бік.* Чуб. II. 126.

Што́кати, -каю, -єш, гл. Говорить: **што́,** вообще стараться выражаться по русски.

Прийшов ото москаль з війська додому: штокає, какає, до його й приступу немає. Грин. II. 206. *Майстер ще з неї (дитини) городянина зробить, ушкати, штокати, душею кривити навчить та й усіма звичаями од селян одрізнить.* К. (О. 1862. III. 22).

Штола, -ли, ж. 1) Глубокая впадина въ скалѣ. Вх. Зн. 83. 2) Съ измѣненнымъ ударениемъ: штола. Скала. Вх. Зн. 83.

Штоле, -ля, с. соб. Большіе камни. Вх. Зн. 83.

Штомпель, -ля, м. Часть витушки. (См.). Константиногр. у.

Штопка, -ки, ж. Родъ банки. Лебед. у.

Штопний, -а, -е. Стеганный? Ум. **Штопненький.** У неї очіпок штопненький, тільки вже постарів, клочечко видно. Ном. № 8454.

Шторган, -на, м. Насѣк. *Blatta orientalis*, тараканъ. Вх. Зн. 83.

Шторх! меж. Штовх. *Шторх мене у плечі.* МВ. (КС. 1902. X. 148).

Шторхати, -хаю, -єш, гл. = Штурхати. МВ. II. 58.

Шторцом, нар. Прямо, вертикально, торчкомъ. Мик. 480.

Штрап, -пу, м. Штрафъ.

Штраповий, -а, -е. 1) Штрафной. 2) Страховой. *Нехай її лихо, штрафовій конторі.* Черк. у.

Штрапувати, -пую, -єш, гл. 1) Штрафовать. 2) Страховать. Черк. у.

Штрик, меж. 1) Для выраженія пырянья, укола. *Штрик його в бік.* 2) Для выраженія прыжка. *Чорт... штрик у воду.* Гн. I. 4. *Почерез більшу (колоду) штрик.* Гн. II. 239.

Штрикавка, штрикалка, -ки, ж. Хирургическій инструментъ для прокальванья. У патера висіла через плече сумка з обценьками, кліщами, ножами, штрикалками. Стор. М. Пр. 103.

Штрика́ти, -каю, -єш, гл. 1) Колотъ, пырять, тыкать. *Штрика в усі.* Ном. № 8400. 2) Прыгать. *Почерез ті колоди він штрикав.* Гн. II. 239.

Штрикатися, -каюся, -єшся, гл. Колотъ. Ном. № 13313.

Штрики-брики, мн. Въ загадкѣ: коза. Чуб. 1. 306.

Штрикнути, -кну, -неш, гл. Однокр. отъ **штрикати.** Кольнуть, пырнуть, ткнуть. *Ото баба як штрикне його штилем, то так рана і е.* Рудч. Ск. I. 53.

Штриконути, -ну, -неш, гл. Съ силой кольнуть, пырнуть, ткнуть.

Штрих, -ху, м. ? Суботнім штрихом на недільним торг. Чуб. 1. 273.

Штриха, -хи, ж. Въ выраженіи: **штриха-мни́ха.** Медлительная, нерасторопная женщина. *Іде штриха-мниха з обідом нерано.* Грин. III. 662.

Штрихало, -ла, с. Въ сказкѣ: палка съ заостреннымъ концемъ. *Зробив добре штрихало... та як штрихоне її, — так і наштрикнув.* Грин. II. 199.

Штрихі́ль, -ля, с. Инструментъ (родъ желѣзной лопатки) для оспабливанія шерсти при видѣлкѣ кожи. Вас. 157. Черниг. у., Сумск. у.

Штрихонути, -ну, -неш, гл. = Штриконути. *Як штрихоне її, — так і наштрикнув.* Грин. II. 199.

Штрихувати, -хую, -єш, гл. 1) Сравнить зерно въ уровень съ поверхностью мѣры. *Та не штрихуй бо так, а насип хоч трошки з верхом.* 2) Класть штрихи при рисованіи.

Штрумент, -ту, м. = Струмент.

Штуб, -ба, штубак, -ка, м. = Штовб. Вх. Зн. 83.

Штудерація, -ціі, ж. Искусно, хитро сдѣланная вещь. *Їкі він (чорт) штудерації робив, то Бог все переробив на свою користь.* Гн. II. 219.

Штудерний, -а, -е. 1) Хитрый. Желех. 2) Замысловатый, искусный.

Штудерно, нар. 1) Хитро. 2) Замысловато, искусно. *Завивають голову штудерно і мудро білою переміткою.* Шух. I. 132.

Штука, -ки, ж. 1) Часть чего либо, кусокъ. *Що це за свита? і тут штука, і тут штука, — уся штукована; хоч би з цілого була зроблена. Кусокъ мѣха, вставляемый въ мѣхъ тамъ, гдѣ попадається мѣсто безъ шерсти, которое вырѣзывается.* МУЕ. I. 75. 2) Искусство. Гал. 3) Вещь. *Шкода муру, — старосвітська штука.* Шевч. 181. 4) Хитрость,

уловка, продѣлка. *А тут є якась німецька штука, що усе оце робить.* Рудч. Ск. II. 150.

Братись на штуки. Употреблять хитрости, уловки. 5) Диковина, трудность. *Не штука роскинути, а штука зібрати.* Ном. № 10620. *Не штука наука, а штука розум.* Ном. № 6037. *Бити не штука.* Ном. №3811. 6) **Огнева штука.** Феерверкь. *Перед домом вкопували риштовання за для огневих штук.* Стор. М. Пр. 72. Ум. **Штучка, штучечка.**

Штукарити, -рю, -риш, гл. Шутить, забавно проказить.

Штукарка, -ки, ж. Забавница, проказница.

Штукарь, -ря, м. Шутникъ, забавникъ, проказникъ.

Штукенція, -ціі, штукерія, -рії, ж. = **Штука 4 и 5.** *Чи чули, яку він штукерію викинув в Острі?* Стор.

Штукований, -а, -е. Состоящій изъ частей. Васильк. у.

Штукувати, -кую, -еш, гл. 1) Составлять предметъ изъ отдѣльныхъ частей. 2) Въ овчину, мѣхъ вставлять вмѣсто голыхъ мѣсть, куски, покрытые шерстью. МУЕ. I. 73. 3) = **Шуткувати.** *Це ми кажемо сміючись та штукуючи.* Харьк. у.

Штунда, -ди, ж. 1) Штундизмъ, релігійозное ученіе штундистовъ. 2) = **Штундарь.** *Штунда хоч без попа та з папкою* (т. е.: зажиточный). Ком. Пр. № 1275. 3) Соб. Штундисты.

Штундарь, -ря, м. Штундистъ. Желех.

Штундовий, -а, -е. 1) Относящійся къ штундѣ. Желех. 2) = **Штундарь.**

Штурбак, -ка, м. = **Штурмак.** Вх. Зн. 83.

Штурляти, -ляю, -еш, гл. Толкать. Лохв. у.

Штурлятися, -ляюся, -ешся, гл. Толкаться. *Чого ти штурляєшся?* Лохв. у.

Штурнути, -рну, -неш, гл. Толкнуть. *Як штурну в шию!...* Лохв. у.

Штурм, -му, м. 1) Штурмъ, приступъ. *Одинадцять штурмів козаки відбили.* Млак. 79. 2) Штормъ, буря на морѣ. *Пів-копи грошей в руки суну, аби на морі штурм утих.* Котл. Ен. I. 10.

Штурма, -ми, ж. 1) Буря. Мирг. у. Также: штормъ? *А як вітер з моря, тоді робиться штурма.* Азовск. море. (Стрижевск.). 2) Шумъ, крикъ. *Між ними скоїлася буча, штурма.*

Штурмак, -ка, м. Неловкій, неумѣлый человекъ. Вх. Зн. 83.

Штурман, -на, м. Штурманъ (на кораблѣ).

Штурманувати, -ную, -еш, гл. Быть штурманомъ. *З Полінуром повстрічався, штурманував що при йому.* Котл. Ен.

Штурмувати, -мую, -еш, гл. Штурмовать. *Стали брати, брати штурмувати* (Почаев), *хотіли в неволю християн забрати.* Чуб. I. 160. *Штурмом штурмували.* К. Дз. 61.

Штурпак, -ка, м. 1) Пень отъ срубленнаго растенія. *Ото як би був перекинувся в оцей рів, то геть би похромився на осі штурпаки.* Брацл. *З грушки (дерева).... лишився тільки старий штурпак.* Гн. II. 70. 2) Болванъ, дуракъ. *Нате вам п'ятака, прийміте мене штурпака.* Ном. № 6435.

Штурх! меж. отъ **штурхати.** *Штурх Панька в око, а Панько і так сліпий.* Ном. № 6392.

Штурханець, -нця, м. Тумаць, пинокъ. О. 1862. I. 72. *Почав я краще своє діло робити, не так часто штурханців куштувати.* Ком. Р. I. 15.

Штурха́ти, -хаю, -еш, гл. Толкати, пыряти, давати пинки, тумакі. *І знов він у хату, то сестра опять за кочергу, та давай штурхати дрова.* Рудч. Ск. I. 125. *Штурха палицею по під тином, а собаки на його як на вовка брешуть.* Стор.

Штурхнути, -хну, -неш, гл. Однокр. отъ **штурхати**. *Дайте нам курку, бо в вікно штурхну.* Чуб. III. 431.

Штурхобочний, -а, -е. Такой, при которомъ толкають въ бока; переносно: рукопашный. *Штурхобочний бой.* Котл. Ен. IV. 47.

Штуряти, -ся, -ряю, -ся, -еш, -ся, гл. 1) = Штурляти, -ся. Лохв. у. *Штурялись, штовхали один одного.* Катериносл. 2) **Всовывать.** Вх. Лем. 486.

Штуц, -ца, м. Штуцеръ, ружье. *А сфативсе пан Каньовський свій штуц набивати.* Гол. III. 33.

Штучечка, -ки, ж. Ум. отъ **штука**.

Штучка, -ки, ж. Ум. отъ **штука**.

Штучний, -а, -е. 1) Искусный. *Штучне, геніальне обмилювання столичного балу.* Левиц. I. 2) **Замысловатый.** *І де ті в Господа взялись усякі штучнії їства.* Шевч. 528. 3) Искусственный. *Вчені люде вигадали такі штучні шкла, що, дивлячись через них, можна бачити, що хто робить за дві милі.* Децо. (Изд. 4-е), 37.

Штучність, -ности, ж. Искусственность. *Пеклові дуже розкішна фантазія народній надала штучність картини дуже цікавої.* Левиц.

Штучно, нар. 1) Искусно. *Штучно та гарно сорочки вишивають.* МВ. III. 121. *Колеса штучно повиточувані.* Г. Барв. 137. *Бач, як воно штучно (зроблено).* 2) **Замысловато.** 3) Искусственно. *Мертва мова, котру викохано штучно по старосвітських чернечих писарнях.* К. ХП. 114. 4) **Хитро.** *Так же до його штучно підійшов.* Ном. № 3107.

Шуба, -би, ж. 1) Шуба. *Кунова шуба слід замітає.* Чуб. III. 321. *А на йому шуба-люба, а на шубі поясок.* Чуб. III. 459. 2) **Родъ игры.** КС. 1887. VI. 479. Ум. **Шубка, шубонька, шубочка.** Чуб. I. 256.

Шубовснути, -сну, -неш, гл. Упасть въ воду. *Так все мені здається, що от-от шубовсну з крутої гори в Дунай.* Левиц. Пов. 219.

Шубовсть, нар. Бухъ, бултыхъ. *Шубовсть — як чорт у воду.* Ном. № 13767.

Шубовтнути, -тну, -неш, гл. = Шубовснути. Желех.

Шубовтнутися, -нуся, -нешся, гл. = Шубовснути. *Позабірала я відра швиденько, витягла води, а одно шубовтнулось у колодязь.* Г. Барв. 389.

Шубонька, -ки, ж. Ум. отъ **шуба**.

Шубочка, -ки, ж. Ум. отъ **шуба**.

Шубраток, -тка, м. Инструментъ, которымъ ткачъ выглаживаетъ вытканную часть полотна. МУЕ. III. 20.

Шувар, -ру, м. Раст. *Asogus colatus.* Вх. Пч. I. 8. *Бодай тая річка шуваром заросла, що мене молодого в чужий край занесла.* Лукаш. 124. *Де ж ти, бурлак, забавився, по коліна заросився? Облогами за волами, а шуваром за товаром.* Гол. III. 82.

Шуварів, -рова, -ве. Относящійся къ растенію *Asogus calatus.* Загадка: *Шуварова сестра, шуваром ішла (риба).* Ном. стр. 293, № 89.

Шувір, -ру, м. = Завірюха. Вх. Зн. 83.

Шувний, -а, -е. Красивый. (Гал.). Гол. IV. 429. Вх. Лем. 486. (Словацкое *šumný*). *Шувні молодята.* Гол.

Шуга, -ги, ж. Первый ледъ. Черном.

Шугай, -гая, м. 1) Парень, молодой человекъ (словацкое *Šuhaj*). Вх. Лем. 486. *На поляні, на поляні шугай траву косить, за шугайом смутна мати дитиноньку носить.* Гол. II. 70. *Лиши мі ся, дай мі покій, молодий шугаю.* Гол. IV. 489. 2) Родъ женской одежды. 3) Имя собаки. Вх. Лем. 486.

Шугалія, -лії, ж. Большая лодка. НВолын. у. Слово встрѣчается также у Климентія: *Робят окрент, кораблі і гемії, каторги, обшивні струги і шугалії.* О. 1861. I. 230.

Шугастий, -а, -е. Съ силой летающей? *Шугастий.... орел.* К. ПС. 86.

Шугати, -гаю, -еш, гл. 1) Летать, летать, производя шумъ. *Де в полі труп, там і орел шугає.* К. Юв. 90. *Коли галич у повітрі шугає — буде хуртовина.* Грин. I. 254. 2) Дуть сильными порывами. *Такий вітер цілий день шугав.* НВолын. у. 3) Очищать зерно отъ пыли. *Треба пшеницю шугати.* 4) Ходить большими шагами. *Он дивись, як шугає, мов та чапля на болоті похожає.*

Шугерть, -ти, ж. Тревога? *А він каже: сховай (крадене), поки шугерть перейде.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Шуги, шугу, меж., которымъ прогоняють птицъ. *Гой шугу з лугу, райській пташки.* Гол. IV. 547. *Ой шуги в луги, райській пташки.* Мет. 331.

Шугнути, -гну, -неш, гл. 1) Полетѣть съ шумомъ; переносно: быстро двинуться, броситься. *Вони, мов те вороння, так і шугнули на ростіч.* Канев. у. *Устала з труни та як шугне по церкві.* Рудч. Ск. II. 31. *Люде так і шугнули од тих дверей.* МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Упасть въ яму. *Шугнув у провалля, аж зашуміло.* Лохв. у. 3) Вспугнуть, согнать (птиць). *Шугнув горобців.* Лохв. у.

Шугонути, -ну, -неш, гл. Съ силой полетѣть, броситься, упасть. *Наливайко шугонув у Цісарщину.* К. ЦН. 222. *За мною шугонуло й товариство.* К. ЦН. 165.

Шудра, -ри, ж. Наложница, незаконная жена. Желех. Kolb. II. 154.

Шукальник, -ка, м. Искатель. Константиногр. у.

Шуканина, -ни, ж. Поиски.

Шукання, -ня, с. Исканіе.

Шукати, -каю, -еш, гл. — **кого́ и за ким.** Искать. *Шукай вітра в полі.* Ном. № 1947. *Лиха не шукай — воно само тебе найде.* Ном. № 1960. *Єї тато і єї чоловік за нею шукають.* Гн. I. 155.

Шукатися, -каюся, -ешся, гл. — **за чим.** Разыскивать. *Шукайтеся за гостей, бо ми ще не переставали красти.* (Шутя говоритъ гости, когда хозяйева ищутъ что-нибудь). Ном. № 11874. *Довго шукались за сим добром.* Св. Л. 239.

Шукач, -ча, м. Искатель. *Отсе ж тії шукачі й слідці розроілися скрізь купами, шукаючи та висліжуючи.* МВ. III. 29.

Шула, -ли, ж. Столбъ въ заборѣ, въ который (столбъ) вдѣланы доски. Константиногр. у. То же и въ стѣнѣ хаты, построенной у шули, т. е. такъ, что стѣна составлена изъ бревенъ или горбылей, лежащихъ горизонтально одинъ на другомъ такимъ образомъ, что концы ихъ входятъ въ продольныя углубленія столбовъ. Чуб. VII. 376, 378.

Шулий, -а, -е. О волѣ: съ рогами внизъ. Рудч. Чп. 255.

Шулик, -ка, м. 1) Чаще мн. ч. **шулики.** Кусочки прѣсной лепешки (коржа), политые растертымъ подслащеннымъ макомъ. Маркев. 17. *З маком медовий шулик.* Котл. Ен.

І. 18. *Із води та з муки пече баба шулики.* Ном. № 12358. 2) Съ измѣненнымъ удареніемъ: **шулик**. Капуста, не выросшая въ кочень. Волынск. Слов. Д. Эварн.

Шулити, -лю́, -лиш, гл. Въ игрѣ въ шуль бросать палку такъ, чтобы одинъ конецъ ея подсунулся подъ другую, лежащую на землѣ палку. КС. 1887. VI. 477.

Шуліка, -ки, м. Коршунъ. Ном. № 13386.

Шулічення, -няти, с. Птенець коршуна. Сим. 200.

Шу́лка, -ки, ж. Початокъ кукурузы. Kolb. I. 51.

І. **Шуль, -ля**, м. Родъ игры: бросаютъ палки такъ, чтобы палка однимъ своимъ концемъ подсунулась подъ другую, лежащую на землѣ, палку. КС. 1887. VII. 477.

ІІ. **Шуль**, меж. = **Плюсь**. *Шуль у воду.* Вх. Пч. I. 15.

Шульга, -ги, ж. 1) Лѣвая рука и нога. *Коли пішком — то марш шульгою, коли верхом — гляди ж, правою щоб шкапа скочила вперед.* Котл. Ен. 2) Лѣвша. Мирг. у. 3) Раст. *Uiskum album* L. ЗЮЗО. I. 141.

Шульговина, -ни, ж. Бревно средней мѣры, употребляемое при связкѣ плотовъ и на топливо. Радом. у.

Шулькати, -каю, -еш, гл. Кидаться, бросаться, падать сверху скорымъ полетомъ. Вх. Пч. I. 15.

Шулькнути, -кну, -неш, гл. Шмыгнуть. *Шулькне веретільниця.* Вх. Лем. 486.

Шульок, -лька, м. = **Шулка**. Хотин. у. Шух. I. 110.

Шульпіка, -ки, м. = **Шуліка**. *На могилі щось мріє, чорніє: спершу здалось йому за шульпіку, а як зблизився, побільшало, неначе орел.* Стор. М. Пр. 3. *Голуб'ятко наше старий шульпіка закликав.* Греб. 324.

Шуляк, -ка, м. 1) = **Шуліка**. *Як я не бачу, де випускаю курчата, так щоб не бачив їх шуляк.* Чуб. I. 63. 2) = **Шулик 2**. *Уже у вашій капусті й шуляки.* Сумск. у. 3) = **Шульок** = **Шулка**. Kolb. I. 51. 4) Названіе вола съ рогами нагнутыми внизъ такъ, что концы ихъ опускаются ниже лба. КС. 1898. VII. 45. Ум. **Шулячок**. Чуб. II. 16.

Шум, -му, м. 1) Пѣна, накипь при вареніи. *Не вважай, що шум збігає, — на дні гуща буде.* Ком. Пр. № 1193. 2) Мыльная пѣнящаяся вода. Вас. 169. 3) Пѣна отъ волнующейся воды, а потому также волненіе, водоворотъ. *Хоч з мосту та в шум.* Ном. № 2082. *Піди від мене під шум, під лотоки. Вже так мені нудно, хоч у шум головою.* Подольск. г. *Тричі говорить приймалась, тричі оставлялась, так як риба против туму довго умудрялась.* Мкр. Н. 17. 4) Шумъ. 5) Хороводная игра, а также названіе живаго существа, упоминаемаго въ пѣсняхъ при этой игрѣ. *Ой нумо, нумо, в плетеного шума.* Грин. III. 100. *Ой нумо, нумо в зеленого шума.* Чуб. III. 50. *Ой шум ходить по діброві, а шумиха рибу ловить.* Чуб. III. 50.

Шума, -ми, ж. Остатки соломы, употребляемой на плотины. Черн. у.

Шумела, -ли, ж. = **Шумелинє**. Вх. Зн. 83.

Шумелина, -ни, ж. = **Шумела**. Желех.

Шумелинє, -ня, с. Листы, въ которые завернуть початокъ кукурузы. Шух. I. 100. Kolb. I. 51.

Шумиха, -хи, ж. 1) Сусальное золото. Чуб. II. 288. *Шумиха, оливо, свинець, блищали міді там і криці.* Котл. Ен. 2) Жена шума. См. **Шум 4**. Чуб. III. 50.

Шумівка, -ки, ж. Эпитетъ водки. *Горівка-шумівка.* Гн. II. 214.

І. **Шуміти, -мію, -еш**, гл. Пѣниться, волноваться. *Ріка ніби море шуміє.* Федьк. I. 91.

- Шуміти**, -млю, -миш, гл. Шумѣть. Шумів Дніпро. Левиц. Пов. Ой не шуми, луже, зелений байраче. Чуб. Шумітиме нагаєчка по над головою. Чуб. III. 111.
- Шумка**, -ки, ж. 1) Родъ пѣсни веселаго характера. Хлопці шумки заспівали, старші казку кажуть. Федьк. I. 26. 2) Родъ танца.
- Шумкий**, -а, -е. Шумный, шумящій. Мов у Базавлуці, за деревом шумким не чує нас. К. ПС. 117.
- Шумливий**, -а, -е. 1) Пѣнистый. Стави з шумливими вербами. К. ДС. 21. 2) Шумный. Шумливе життя. Левиц. I. 370.
- Шумний**, -а, -е. Пѣнящійся. Приймав Бога зеленим вином.... усі святії шумнов горілков. Гол. II. 31. Шумна вода. Левиц. I. 443.
- Шумовина**, -ни, ж. Пѣнка, накипъ.
- Шумотіти**, -мочу, -тиш, гл. Журчать. Тихо шумотіла прозора водиця поміж густими очеретами. О. 1862. I. 55.
- Шумуванія**, -ня, с. 1) Броженіє. 2) Вспѣненъе. К. ХП. 127.
- Шумува́ти**, -му́ю, -єш, гл. 1) Бродить. 2) Пѣнитъся. Як буде каша шумувати — відставиш. НВолын. у. Через край вино шумує. К. Псал. 172. Бряжчать чарки, люльки шкварчать, шумує горілка. Г.-Арт. (О. 1861. III. 103). 3) Снимать пѣнку, накипъ. Шумуй добре мед, бо не буде чистий.
- Шупити**, -плю, -пиш, гл. Смыслить, понимать. Не вміє нічого невістка зробити, а-ні-же не шупить у господарстві. Г. Барв. 319. Шупить Сірко, де кабана смалять. Ком. Пр. № 538. Та я то трохи і в картах шуплю. Г.-Арт. (О. 1861. III. 99).
- Шуплаття**, -тя, с. = Суплаття. Продала яку мала шустелину, шуплаття лишне. Г. Барв. 371. Шуплаття позбірай, от буде дощ. — Оддала дочку заміж та дала скриню й корову і надавала усякого шуплаття. Рк. Левиц.
- Шуплядка**, -ки, ж. = Шухляда 1. К. ХП. 29. Г. Барв. 185.
- Шупнути**, -пну, -неш, гл. Ударить. Шупнув кулаком. Вх. Лем. 486.
- Шупоня**, -ні, ж. Родъ кушанья. Гайс. у.
- Шупортатися**, -таюся, -єшся, гл. = Шпортатися. Св. Л. 110. Текля коло неї... шупорталась. Св. Л. 125.
- Шура**, -ри, ж. Сарай, навѣсь. Звенигор. у. Найдеться й на тура тура. Федьк. Щось довге, наче шура, та таке довге, що з сіней і кінця не видно. Св. Л. 28.
- Шургіч!** меж., для вираженія выбрасування или быстрого всовыванія во что-либо. Шургич у піч! ХС. III. 48.
- Шурин**, -на, м. Шуринь. Ном. № 3409. Убив брата мойого, ще шурина свойого. Чуб. V. 739.
- Шуринець**, -нця, м. Въ свадебномъ обрядѣ шуринцями называються наскоро собранные молодые родственники невесты, долженствующие защищать ее отъ жениха и его товарищей. МУЕ. III. 93, 121.
- Шурка**, -ки, ж. Мѣра дерева для гонки смолы. Волынск. г.
- Шуркати**, -каю, -єш, гл. = Штрикати. Вона ж мені з того всього шуркає до ока: ти поганий, ти п'яний, відсунься від бока. Чуб. V. 1066.
- Шуркнутися**, -кнуса, -нешся, гл. Вскочить во что. Шуркнутися до комори. Вх. Лем. 486.
- Шурлай**, -лая, м. Родъ игры.

Шурнути, -рну, -неш, гл. 1) Толкнуть, пырнуть. *Як шурнула хруща в писк, аж рос кинув крила.* Нп. 2) Броситься, повалить. *Вони й шурнули далі, аж не потовпляться в двері.* Св. Л. 196.

Шурпа, -пи, ж. 1) Курица съ торчащими взъерошенными перьями. Рк. Левиц. 2) Женщина въ безобразномъ нарядѣ. *Божевільна начепляла на себе дрантя та й ходе мов якась шурпа.* Рк. Левиц. 3) Непотребная женщина. *Це шурпа — пранцювата баба.* Борз. у.

Шурпанья, -ня, с. = Шпортання 2. Лохв. у.

Шурпатися, -паюся, -ешся, гл. = Шпортатися. *Що ти там усе шурпаєшся? Лягай уже спати.* Лохв. у.

Шурубалки, -ків, м. Куски тѣста, прилипшіє къ рукамъ во время мѣшенія его.

Шурубейник, -ка, м. Лѣнтяй, голышъ. Вх. Зн. 83.

Шурубуря, -ри, ж. 1) = Шуря-буря. 2) Куралесникъ. *Дивись, який шурубуря!* Полт.

Шурубурити, -рю, -риш, гл. Куралесить, буюнить, бѣдокурить.

Шурубурство, -ва, с. Продѣлка, куралесничанье. Черном.

Шурувалки, -ків, м. Комья неразмятой глины. Канев. у. См. Шурубалки.

Шурх, меж., выражающее быстрый провалъ куда-либо или быстрое вскакиваніе во что-либо, преимущественно въ отверстіе. *Святий дух у дірку шурх.* (Загадка). Лубен. у. *Само сіре, хвіст як шило, та попередо мною в траву шурх! Ото ж була миш.* КС. 1883. III. 672.

Шурхати, -хаю, -еш, гл. Шмыгать. *Ящірки шурхають.* Вх. Зн. 83.

Шурхнути, -хну, -неш, гл. 1) Произвести шорохъ. *Іде бором прислухаючись: то шурхне щось ізбоку, то захитається береза.* МВ. II. 65. 2) Неожиданно провалиться или вскочить, влетѣть куда-либо, преимущественно въ тѣсное пространство. *Шурхнув у яму.* МВ. I. 63. *Шурхнула, як пліточка, в першу дірку.* Мир. ХРВ. 394. *З ніженської гоголівської гимназії шурхнув у військове товариство.* К. ХП. 19. — **рукою куди.** Засунуть руку во что. *А ми, звісно парубки, — та по карманах, я в один шурхнув та в другий — нема: а до Ганни поліз — вузлик.* Грин. I. 31.

Шурхнутися, -нуся, -нешся, гл. Провалиться. *Церква виходить, виходить (із землі) — вже і баню видно. Аж тут прибїгла за ними матка. Що ви тут, вражі діти, робите? — Вона так знову й шурхнула в землю.* КС. 1882. VII. 89.

Шурхотїти, -хочу́, -тиш, гл. Шуршать, производитъ шорохъ, шелестѣть. Лохв. у.

Шурчати, -чу́, -чіш, гл. Шуршать, шелестѣть. *Буйні жита стиха шурчали довгими колосками.* Мир. ХРВ. 62.

Шуря-буря, ж. Вихрь.

Шуряк, -ка, м. = Шурин. *Ну, тепер ми всі поженились, — як би нам шуряка оженить?* Рудч. Ск. I. 84. Ум. Шурячок.

Шусниця, -ці, ж. = Суспиця. Уман. у.

Шуст, -та, м. Буравъ, которимъ выравнивають внутри стволъ ружья.

Шустати, -таю, -еш, гл. Шелушить, очищать отъ шелухи. *Шустаний ячмінь.* О. 1881. XI. Св. 60.

Шуствал, -ду, м. Кожаный передникъ. Лубен. у.

Шустелина, -ни, ж. Бѣлье, одежда? *Послі давай з її хребта усю шустелину здіймати. І се, каже, наше, і се наше.* Г. Барв. 369.

Шустіти, -чу, -тиш, гл. = Шелестіти. *Листя шустіт.* Вх. Уг. 277.

Шусть, меж. 1) Шасть, шмыгъ. *Шусть у шинк.* Левиц. Мені з уст, а тобі за пазуху шусть. Ном. № 7521. 2) Выражаеть быстрое всовываніе во что. ЕЗ. V. 121. *Палицею шусть в діру.* Гн. II. 25. 3) **Шусть на люльки.** Будемъ мѣняться трубками. Ананьев. у.

Шутий, -а, -е. Не имѣющій одной изъ обыкновенныхъ принадлежностей. а) Безрогій, также съ малыми рогами. КС. 1898. VII. 45. Kolb. I. 65. Шух. I. 210. «Нема такого діла, щоб я не зробив!» — «А налигай шутого вола за роги.» — «Еге, коли ні за що налигача зачепити.» Черном. б) Безухій, безхвостый. **Шутий собака** (безухій); **шута корова** (безъ хвоста); **шутий цап** — козель безъ борода. Берд. у. в) — **чоловік.** Безухій или лишившійся волосъ на головѣ челоуѣкъ. Козел. у. г) — **та цибуля.** Лукъ безъ луковицы. *Шута цибуля: одні пера, а головки нема.* Лебед. у. е) **Шута шия.** Обнаженная, не прикрытая воротникомъ шея. *У дівчини шута шия.* Берд. у. ж) Узоры въ вышивкахъ также называются **шуті:** особый родъ, отличающійся отъ иного рода, называемаго **ріжкаті.** Шух. I. 161.

I. Шутка, -ки, ж. 1) Шутка. *Шутки, шутки, а хвіст на бік.* Ном. № 12658. 2) мн.

Пустяки. *У вас, шутки бураки, а в нас ідять.* Ном. № 12655. Ум. **Шуточка.**

II. Шутка, -ки, ж. 1) Ягненокъ. Отъ слова **шутий.** Вх. Пч. II. 6. 2) Пушистая сережка вербы, а также и покрытая такими сережками вѣтка. Фр. Пр. 34. ЕЗ. V. 210.

Шутковий, -а, -е — ва неділя. Вербное воскресенье. Фр. Пр. 34.

Шутковітий, -а, -е = Шутковлівий. Полт. у.

Шутковлівий, -а, -е. Шутливый. Черк. у.

Шуткома, нар. Шутя. *Він це шуткома зробив.*

Шуткуванія, -ня, с. Шутки. *Се не іграшки, а шуткування.* Чуб. III. 99.

Шуткувати, -кую, -єш, гл. Шутить. *Шуткує з неї.* Г. Барв. 206. *Шуткуй, глечичку, поки ушко відірветься.* Посл.

Шуто, нар. Недостаеть чего либо, обычно находящагося, напр.: роговъ, уха, волосъ и пр. Если женщина скипетъ монисто, серьги, — говорятъ: *Як тобі шуто без намиста* и пр. Борз. у.

Шутулуць, меж. = Шусть 2. *Печу, печу папку, саджу на лопатку, шутулуць у піч.* ЕЗ. V. 149.

Шуфата, -ти, ж. Снарядъ для ловли рыбы: двѣ жерди, соединенныя въ видѣ ножницъ; къ одной половинѣ жердей прикрѣплена сѣть въ видѣ мѣшка; держа противоположные концы жердей въ рукахъ, можно двигать сѣтью, раскрывать и закрывать ея отверстіе. Вх. Пч. II. 23.

Шуфляда, -ди, ж. = Шухляда 1. Шух. I. 99.

Шух, -ха, м. Мѣра дровъ. Шух. I. 265.

Шухля, -лі, ж. Лихорадка. Влад.-Волынск. у. Слов. Д. Эварн.

Шухляда, -ди, ж. 1) Ящикъ въ столѣ, выдвигной ящикъ. 3) Шкатулка. Ум.

Шухлядка.

Шушвалок, -лка, м. Шушера, шушваль. *Я думала — парубки, коли шушвалки.* Мил. 105.

Шушваль, -лі, ж. соб. Шушера, шушваль, дрянъ, сбродъ. Рк. Левиц.

Шушиця, -ці, ж. Усохшая смерека. Шух. I. 176.

Шушкати, -каю, -єш, гл. Шептать. Вх. Лем. 486.

Шушон, -на, м. Родъ верхней женской одежды. О. 1862. VIII. 24. Цариця ж сіла на ослоні в едамашковому шушоні. Котл. Ен. Ішло кілька чоловік незвязаних і за ними шляхтянки у шушоні. Стор. М. Пр. 149.

Шушу, меж., виражающее шептаніе. От кияне — шушу-шушу, радяться. АД. I. 50.

Шушукання, -ня, с. Шептаніе. Літало по церкві з його шушукання по між людьми. Грин. II. 154.

Шушукати, -каю, -еш, гл. Шептать, шептаться.

Шушукатися, -каюся, -ешся, гл. Шептаться.

Шушун, -на, м. = Шошон. КС. 1893. V. 283.

Шуя, шуї, ж. соб. Сволочь, шваль. Сама шуя в корчмі. НВолын. у.

Шшке — не! меж. Крикъ гуцульскаго пастуха: приказъ рогатому скоту возвращаться назадъ. Шух. I. 211.

Щ.

Щабель, -бля, м. Перекладаина въ передвижной лѣстницѣ, также въ полудрабку.

Рудч. Чп. 250. Чуб. VII. 403. *Упала з драбини, щабель уломився.*

Щаблюватий, -а, -е. Худой, съ выдающимися ребрами. *Щаблювата кобила.* НВолын. у.

Щаблястий, -а, -е. Имѣющій щаблі. Желех.

Щава, -ви, ж. 1) Щавель, Rumex. Вх. Пч. II. 36. 2) Кислая жидкость, сваренная изъ молочной сыворотки или хлѣбнаго квасу, хлѣбныхъ зерень, сухарей и квасцовъ, — въ ней варятъ шерстяныя нитки прежде окраски ихъ кошенилью. НВолын. у. 3) Кислые минеральныя воды. Вх. Лем. 487.

Щавель, -влю, м. 1) Раст. а) Щавель, Rumex Acetosa L. ЗЮЗО. I. 134. То-же: **щавель наський.** ЗЮЗО. I. 178. б) — **водяний.** Rumex Hydrolapathum L. ЗЮЗО. I. 134. в) — **гороб'ячий.** Rumex Acetosolla. ЗЮЗО. I. 134. г) — **горобиний.** Rumex crispus L. ЗЮЗО. I. 134. д) — **заячий.** Oxalis acetosella L. ЗЮЗО. I. 130. е) — **кінський.** Rumex obtusifolius L. ЗЮЗО. I. 178. Rumex crispus L. ЗЮЗО. I. 134, 178. Ум. **Щавлик.**

Щавельний, -а, -е. Щавелевый, щавельный. Желех.

Щавидуб, -ба, м. Имя сказочнаго героя, который, благодаря своей силѣ, могъ сламывать дубы. Чуб. II. 229.

Щавити, -влю, -виш, гл. = Чавити.

Щавій, -вію, м. = Щавель, Rumex Acetosa. Вх. Пч. I. 12.

Щавлик, -ку, м. Ум. отъ щавель.

Щавнік, -ку, м. = Щавель. Каменец. у.

Щавух, -ху, м. — заячий. Oxalis Acetosella L. ЗЮЗО. I. 130. См. **Щавель заячий.**

Щав'ян, -ну, м. Родъ растенія. *Пішли дівчата по грицики на доли та по щав'яни.* Грин. I. 31.

Щадити, -джу, -диш, гл. 1) Сберегать. 2) Щадить. *1, безбожний, свого сина не щадить.* Чуб.

Щадливий, -а, -е = Ощадний. Вх. Лем. 487.

Щадний, -а, -е = Ощадний. Желех.

Щадніця, -ці, ж. Сберегательная касса.

Щадність, -ности, ж. = Ощадність. Желех.

Щадок, -дку, м. Потомокъ. Желех.

Щака́ти, -каю, -єш, гл. Раскалывать (дерево). *Не рубай, не щакай зеленого дуба.* Гол. II. 553.

Щамба, -би, ж. Большая щепка. Вх. Лем. 487.

Щамбити, -блю, -биш, гл. Щепать.

Щамб'я, -б'я, с. соб. отъ щамба. Вх. Лем. 487.

Щасливе, нар. = Щасливо. *Най вас Бог щасливе провадить.* Ном. № 11885.

Щасливий, -а, -е. Счастливый. *Не родись багатий, а родись щасливий.* Посл. *Віїхав на нивоньку в щасливу годиноньку.* Чуб. III. 238.

Щасливити, -влю, -виш, гл. Осчастливливать. *Благословля Господь покірних, великих і малих щасливить.* К. Псал. 265. *Щасливить поглядом і поглядом карав.* К. МБ. XII. 269.

Щасливо, нар. Счастливо. *Вони зачали жить добре, щасливо.* Рудч. Ск. I. 92. *Прощавай! — Щасливо! — такъ прощаются.*

Щасний, -а, -е = Щасливий. *Не родись красна, та родися щасна.* Ном. № 1674. *Нехай Бог дав тобі тепер щасну годину.* Г. Барв. 181. *Ой рятуй нас, милий Боже, посилає нам щасну долю!* К. Псал. 270.

Щасниця, -ці, об. Счастливецъ, счастливица. МВ. II. 135. *Як вродилась щасниця, так поправиться і п'яниця.* Ном. № 1662.

Щасно, нар. = Щасливо. *Ох, хоч би там усе було щасно!* Мир. Пов. II. 85.

Щастити, -тить, гл. Давать, посылать, приносить счастье, благопріятствовать, удаваться. Употребляется безлично или въ третьемъ лицѣ, преимущественно когда говорится о Богѣ; также въ повелительн. наклоненіи ед. ч. въ выраж.: **Щасті, Боже!** *Хай Бог щастить.* Ном. № 11368. *Інші зорі щастяють у його на врожай, інші на скот, а Віз — чумацька щаслива зоря.* К. ЧР. 148. *У всьому йому щастило. Щасті вам, Боже, на всяке добро!* Левиц. Пов. 405. *Але ж не все так їй щастило його дурити.* Г. Барв. 519.

Щастітисся, -тїтсья, гл. безл. Благопріятствовать, удаваться. *А крошку хоть як щаститсья, усе добро на лихо стане.* МВ. (О. 1862. III. 71).

Щастя, -тя, с. Счастье. *В щасті не без ворога.* Посл. *Грошей багацько, а щастя мало.* Ном. № 1434. **Щастя-доля.** Счастливая судьба. *Нивоньку об'їжжає, щастя-доленьку має, рано з поля збирає.* Чуб. III. 238. Ум. **Щастячко.** Ном. № 1675.

Щати, (-щу? -щиш?) гл. = **Сцяти.** Вх. Уг. 227.

Ще, нар. Еще. *Нехай свою Україну я ще раз побачу, нехай ще раз послухаю, як те море грає.* Шевч. 47. **Ще-ще.** Еще кое-какъ. *Ще-ще спереду, а ззаду на чорта походить.* Ном. № 2910. *Ще б пак! Еще бы!*

Щеба́ти, -баю, -еш, гл. Отщипывать, обрывать. См. **Щипати.** *Наказувала, щоб з калиноньки цвіток не рвати, аби при горі тернок не щебати, аби на полі росу не щебати.* Гол. II. 582.

Щеберну́ти, -ну, -неш, гл. Отозваться, писнуть. Фр. (Желех.).

Щебетан́ня, -ня, с. 1) Щебетаніе. Драг. 114. Грин. III. 256. *Нема в саду соловейка, нема щебетання.* Чуб. V. 73. 2) Веселый разговоръ, веселая болтовня.

Щебетати, -бечу, -чеш, гл. 1) Щебетать. *Прилітає соловейко що-ніч щебетати.* Шевч. 33. 2) Лепетать, болтать, говорить (весело — о женщинахъ, дѣтяхъ). *А дітки ростуть, уже й в'ються коло мене і щебечуть, мої соловейки.* МВ. II. 7.

Щебеташечка, -ки, ж. Ум. отъ щебеташка.

Щебеті́ти, -чу́, -тиш, гл. = **Щебетати.** *Ото яке балакуче придалось: щебетить та й щебетить увесь день.* Канев. у.

Щебеташка, -ки, ж. = **Щебетуха.** Ум. **Щебеташечка.** *Три пташечки щебеташечки.* Мет. 307.

Щебеті́й, -тія, м. = **Щебетун.** Желех.

Щебетли́вий, -а, -е. 1) О птицѣ: постоянно щебечущій, пѣвучій. *Пташечко моя щебетлива.* 2) Говорливый. *Весела собі, щебетлива.* МВ. II. 36.

Щебетли́вість, -вості, ж. Болтливость. Желех.

Щебетну́ти, -ну, -неш, гл. Однокр. в. отъ щебетати. *Дай водиці напитися, дівчино хороша! — Та чому ні, — щебетнули, — ось вода погожа.* Млак. 11.

Щебетун, -на, м. 1) Щебечущій. 2) Говорунъ.

Щебетуха, -хи, ж. 1) Пѣвунья (о птицѣ). 2) Говорунья, болтунья. *Чом до мене не говориш, моя щебетухо?* Чуб. V. 332. Ум. **Щебетушка, щебетушечка.**

Щевій, -в'ю, м. = **Щавій.** Вх. Пч. I. 12.

Щедлик, -ка, м. Пт. *Fringilla serinus.* Вх. Пч. II. 11.

Щедрак, -ка, м. = **Щедрівник.** Вх. Лем. 487.

Щедрець, -ця, м. Щедро дающій. Чуб. II. 666.

Щедрий, -а, -е. 1) Щедрый. *Скупий складає, а щедрий поживає.* Ном. № 4669. 2) **Щедрий вечір.** Канунъ Новаго года. ХС. I. 80.

Щедрик. 1) — **ведрик.** Припѣвъ, которымъ начинается **щедрівка.** *Щедрик-бедрик, дайте вареник.* Чуб. III. 477. 2) — **Щедлик.** Вх. Пч. II. 11.

Щедрина, -ні, ж. 1) Щедрость. 2) об. Щедрый человекъ. *Він — щедрина: поділиться з кожним, поможе.* Харьк.

Щедрити, -рю, -риш, гл. Щедро давать. *Візьме грішний та й не верне, праведний дає і щедрить.* К. Псал. 88.

Щедрівка, -ки, ж. Святочная пѣсня, приуроченная къ 31 декабря и 1 января.
Щедрівки, подобно колядкам, поются хоромъ молодежи каждому хозяину. Ум.
Щедрівочка.

Щедрівник, -ка, м. Поющій **щедрівку.**

Щедрівниця, -ці, ж. Поющая **щедрівку.** Чуб. III. 476.

Щедрівчаний, -а, -е. Къ **щедрівкам** относящійся. Желех.

Щедрість, -рости, ж. Щедрость. Желех.

Щедро, нар. Щедро; въ изобиліи. К. Псал. 296.

Щедровий, -а, -е. Относящійся къ щедрому вечору. *Пшеничні хліби — то господару: щедрове пиво — то господинці, а солодок медок — Богу на славу.* Чуб. III. 336.

Щедрувальник, -ка, м. = **Щедрівник.**

Щедрувальниця, -ці, ж. = **Щедрівниця.** Грин. III. 53.

Щедрува́ти, -рюю, -єш, гл. Пѣть **щедрівки.** *Збіраюсь колядувать, як вже й щедрувать пора.* Ном. № 510.

Щеза́ти, -заю, -єш, гл. Исчезать.

Щезун, -на, м. Родъ злого духа. *На дверях усіх будинків вирізують, випалюють або намазують дехтем хрест, щоби щезуни не входили до середини, не наносили хороби людям та маржині.* Шух. I. 107.

Щелепа, -пи, ж. Челюсть. Левиц. Пов. 339. *Він йому розбив голову — ударив кінською щелепою.* Міус. окр. *Як не перестанеш лаяться, до я тобі щелети роздеру.* Козел. у.

Щемели́на, -ни, ж. Раст.: а) *Pulmonaria angustifolia* L. ЗЮЗО. I. 133. б) *Pulmonaria officinalis* L. ЗЮЗО. I. 133.

Щемерець, -рця, м. Въ выраженіи: **До щемерця.** Совсѣмъ, безъ остатка. *Повирізував усе до щемерця.* Змієв. у.

Щеміти, -млю́, -миш, гл. Щемить. *Зуби не боліли і не щеміли.* Чуб. I. 125.

Щенитися, -нюся, -вишся, гл. Щениться.

Щент. Въ выраженіи: **до щенту.** До тла, до корня, совершенно. *Дерезу до щенту викорчував, бо так расплодилась, що пів города запаскудила.*

Щеню́к, -ка, м. = **Щеня 1, 2.** Вх. Пч. II. 5. Вх. Зн. 84.

Щеня, -няти, с. 1) Щенокъ. *Маленька собачка повік щеня.* Ном. № 9608. *Завзяте, як панське щеня.* Ном. № 3324. 2) Волченочъ. Вх. Лем. 487. 3) Небольшой бѣлый волдырь, который, согласно народному вѣрованію, появляется подъ языкомъ

животного, укушенного бѣшеной собакой; изъ созрѣвшихъ щенятъ выходятъ червячки, проглотивъ которые скотина бѣсится. Драг. 31. Мил. М. 27. 4) **Зінське щеня**. Слѣпышъ, *Mus typhlus*. *Зле, як зінське щеня*. Ном. № 2886. Ум. **Щенятко**.

Щеп и щепя, -пи, ж. Прививка, черенокъ, привитый къ другому дереву. *Яка щеп, така яблуня*. Ном. № 7142. *А снилось в-осени мені, тоді, як щепи ми щепили*. Шевч. 495. Ум. **Щепочка**.

Щепина, -ни, ж. Балка, связывающая снизу стропила.

Щепити, -плю, -пиш, гл. Прививать (деревья, оспу). *Тоді як щепи ми щепили*. Шевч. 495.

Щепій, -пія, м. Оспопрививатель. *Щомісяця ходить оцей щепій, до пона та доглядається, яким дітям треба щепити віспу*. Харьк. г.

Щепільник, -ка, м. = **Щепій**. *Він розказував се прилюдно. Там був тоді й щепільник, той, що віспу щепить*. Екатериносл. у.

Щепко, нар. Точно, безъ походу. *Казна, щепко важить*. Лубен. у. (В. Леонтовичъ).

Щеплення, -ня, с. Прививка.

Щепочка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **щепя**. 2) Въ причитаніи надъ умершей дочерью употреблено какъ ласкательное для дочери слово: *Моя донечко, моя й правдочко! Моя донечко, моя й вишенько, моя щепочко, моя й родиночко, моя й дитиночко!* Мил. 217.

Щерба, -би, ж. Наваръ изъ чего-либо; уха. *Щерби багато, а галушок трохи*. Ном. № 7559. *Онисько кашовар щербу притириє ваганами, варену густо з сазанами*. Мкр. Г. 4.

Щербак, -ка, м. 1) Башмакъ изъ цѣльнаго куска кожи. Сумск. у. 2) Родъ растенія. Вх. Лем. 487.

Щербан, -на, м. 1) = **Щербань**. 2) Раст.: а) *Cirsium rivulare*. Вх. Пч. II. 30. Тоже: **щербан великий**. Вх. Пч. II. 30. б) — **малий** = **щербанець**. Вх. Пч. II. 32.

Щербанець, -нцю, м. Раст. *Hyoseris foetida*. Вх. Пч. II. 32.

Щербань, -ня, м. Сосудъ съ выбитымъ краемъ.

Щербатий, -а, -е. 1) Съ зазубриной, надколотый, вызубренный. *Щербатого горшка ніколи не направиш*. Посл. *Колись і моя копійка не щербата була*. Посл. 2) О человѣкѣ: у котораго выпаль одинъ или нѣсколько зубовъ. Харьк. 3) Вообще съ изъяномъ, съ недостаткомъ, неудачный. **Щербата доля**. Горькая судьбина. 4) О лунѣ: на ущербѣ. *Щербатий місяць*. Шевч. 342. 5) **Щербата правда**. Не вполнѣ правда, скорѣе ложь, чѣмъ правда. Ум. **Щербатенький**. *Правда, та щербатенька*. Грин. I. 241.

Щербець, -цю, м. Раст. *Thymus serpyllum*. Вх. Пч. I. 13.

Щербина, -ни, ж. Зазубрина, брешь, изъянь. *Як умре дитина, то мала щербина; а як тато або мама, то велика яма*. Ном. № 9371. Ум. **Щербинка**.

Щербинча, -чати, с. Горшокъ съ выбитымъ краемъ. Вх. Зн. 30.

Щербіти, -блю, -биш, гл. Дѣлать зазубрины.

Щербіця, -ці, ж. = **Щерба**. Ум. **Щербинка**. ЗОЮР. I. 230.

Щерлатий, -а, -е = **Шарлатовий**? *Вилинули соколи з чужої сторони і сіли-упали у лісі на превольдобному дереві опісі, звели собі гніздо щерлатне, а знесли яйце жемчужне*. КС. 1882. XII. 493.

Щертовий, -а, -е. 1) Насыпанный въ уровень съ краями. *У иншій четверти ячменю, то буде щертових мірок дев'ять, а верхових вісім*. Полт. г. 2) О землѣ: твердый, тугой. *Тут земля щертова, туга, — ореш, а воно плуг тільки при щирці*. Конот. у.

Щертъ, въ выраж. **у щертъ**. Въ уровень съ краями. *Брав у щертъ, а оддав з наспою.*

Щет, -ти, ж. = **Щеть**. Вх. Лем. 487.

Щети́на, -ни, ж. Щетина.

Щети́нник, -ка, м. Торговецъ мелкимъ товаромъ, разносящій по селамъ и промѣнивающій за щетину и другіе сельскіе продукты. Вас. 189. **Віддам щетинникові**, — пугають дѣтей, когда они плачуть. Ном. № 9272.

Щетинуватий, -а, -е. Имѣющій большую щетину. Черк. у.

Щеть, -ти, ж. Родъ щетки для чесанія льна. Вх. Уг. 249.

Щибати, -баю, -єш, гл. = **Лоптати**. Вх. Зн. 84.

Щибелець, -льця, м. Пт. Fringa. Вх. Пч. II. 15.

Щиблювати, -люю, -єш, гл. — **поріж**. Надѣвать **поріж** (родъ рыболовной сѣти) на канатъ. Вас. 188.

Щиглик, -ка, м. Ум. отъ **щиголь**.

Щигликів, -кова, -ве. Принадлежащій щеглу, щегленку. *Медвідь косу зачесав да йде сповідати, буде тую щигликову матір мордувати.* Грин. III. 664.

Щиглячий, -а, -е. Свойственный, принадлежащій щеглу. **По щиглячий**. Какъ щеголь. *Співав би гарно по щиглячий.* Гліб.

Щіголь, -гля, м. Пт. Щеголь, Fringilla carduelis. Ум. **Щиглик**. *Жвавий як щиглик.* Левиц. Пов. 58. *Думав собі щиглик громаду збирати.* Грин. III. 663.

Щікавиця, -ці, ж. Родъ растенія. Желех.

Щікавка, -ки, ж. = **Икавка**. *Коли кого нападе щикавка, то се значить, що хтось його згадує.* ЕЗ. V. 191. Ум. **Щікавочка**. ЕЗ. V. 191.

Щікати, -каю, -єш, одн. в. щікнути, -ну, -неш, гл. = **Икати, икнути**. Желех.

Щікатися, -кається, гл. безл. = **Икатися**. *Як сі щикає, то хто згадує.* ЕЗ. V. 86.

Щікніти, (-нію, -єш?), гл. Скупиться. Желех.

Щікнути. См. **Щікати**.

Щіколодка, -ки, ж. Щиколотка. Київ. Подольск. г.

Щіколоток, -тка, м. = **Щиколодка**. *Виросло в лісі деревце ні на п'ядь, ні на щиколоток.* Ном. стр. 295, № 155.

Щиміти, -млю, -миш, гл. и пр. = **Щеміти и пр.**

Щимкі, -ків, м. мн. Тиски. *Як треба, то хоч у щимки голову положи, то не здумаєш.* Ном. № 10049.

Щіна, -ни, ж., также и во мн. ч. **щини**. Урина. Желех. ЕЗ. V. 188.

Щіпа, -пи, ж. 1) Щепка. Вх. Лем. 487. 2) = **Клешня (у рака)**. Вх. Лем. 487. См. **Щипало**.

Щипавка, -ки, ж. 1) Насѣк. а) Хвостовертка, хищникъ, Staphilinus. Вх. Пч. I. 7. б) Дитикъ, водяной хрущъ, Dyticus. Вх. Пч. I. 6. 2) = **Сікавиця**. Вх. Пч. II. 19. 3) Приборъ для срыванія плодовъ съ дерева.

Щипак, -ка, м. 1) Болѣзненный наростъ (напр. сифилитическій) во рту. Лубен. у. 2) Насѣк. ухвертка, Forficula auricularia. Вх. Лем. 4 87. 3) Насѣк. жужелица, Carabus. Вх. Лем. 487. Ум. **Щипачок**.

Щипало, -ла, с. = **Клешня (у рака)**. Вх. Уг. 277.

Щіпальці, -лець, с. мн. Челюсти у насѣкомыхъ. Вх. Пч. I. 15.

Щипанка, -ки, ж. Особый родъ мережок.

Щипапіча, щипипіча, -чі, ж. = **Щипак 2.** Вх. Лем. 4 87.

Щипа́ти, -паю, -єш, гл. Щипать. *Правда так, гусарин! — казав Радюк, щипаючи за щоку свого Павлика.* Левиц. Пов. 148. *Щипає-ламає зелений виноград.* Чуб. V. 346. *Вибігала... прудка коза, щипала травицю.* Левиц. I. 92. *Кинув не палку, уб'ю не галку, щиплю не пірря, їм не м'ясо.* Ном. стр. 293, № 92.

Щипатися, -паюся, (-плюся), -єшся, гл. Щипаться. *Навпісля будуть кусатись та щипатись.* Левиц. Пов. 499.

Щипачок, -чка, м. Ум. оть щипак.

Щипець, -пцю, м. Раст. *Festuca ovina* L. ЗЮЗО. I. 123. См. **Тонконіг.**

Щипі́ця, -ці, ж. = **Щипак 2.** Вх. УГ. 277.

Щипка, -ки, ж. Щипокъ. *Далі москальча злякалось, щоб він не росердивсь та не дав би йому щипки.* Кв. Ум. **Щипочка.**

Щипляк, -ка, м. = **Щипак 2.** Вх. УГ. 277.

Щипнути, -ну, -неш, гл. Однокр. в. оть щипати. Щипнуть. *А в тих лозах барвін-листок, щипну-вирву, вінець сплету.* Чуб. III. 37. *Вже й лає; часом щипне або штовхне стиха.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Щипочка, -ки, ж. 1) Ум. оть щипка. *Щипочки, рибочки, там і моїх дві ниточки (говорять, щипая одѣтаго зь нову ю одеждою).* Ном. № 11152. 2) *Кусочекъ? Щипочка хліба.* 3) Ласкат, слово: крошечка. *Чуєш, кумасю, щипочко, кришечко.* Ном. № 11641. *Въ причитаньи надъ умершимъ сыномъ. Моя дитиночко, моя й щипочко! Моя щипочка одщипнулася.* Мил. 211.

Щипун, -на, м. 1) Щипунъ, тотъ, кто щиплется. Константиногр. у. 2) Жук-щипун. Жукъ-олень. Константиногр. у.

Щипучий, -а, -е. 1) Щипаючий. Константиногр. у. 2) Їдкій. Константиногр. у.

Щипчик, -ка, м. = **Щипак 2.** Вх. Лем. 487.

Щир, -ру, м. Раст. *Amarantus retroflexus*. Вх. Пч. I. 8. ЗЮЗО. I. 111.

Щирак, -ка, м. Раст. *Boletus edulis*. Вх. Пч. II. 29.

Щире, нар. = **Щиро.** *Кохай щире, не облудне.* Чуб. V. 24.

Щирей, -рею, м. Раст.: а) = **Щир.** ЗЮЗО. I. 111. б) *Amarantus Blitum* L. ЗЮЗО. I. 111.

Щирець, -рця, м. 1) Нетронутая подпочва, вообще чтонибудь нетронутое. НВолын. у., Радом. у. 2) Чистый песокъ. Гол. Од. 43. Желех. *Щирець пісок шорсткість має.* Любечь. 3) Раст. *Amarantus paniculatus* L. ЗЮЗО. I. 111. 4) До щирця. До дна, до конца, до остатка. *Тоді й ми вип'єм до щирця.* Алв. 37. *Тут Демчиху, мабуть, донекло до щирця, бо аж засичала.* МВ. (КС. 1902. X. 145). *Попили й поїли усе до щирця.*

Щирий, -а, -е. 1) Искренній. *Щира душа.* Ном. *Щире серце.* Чуб. III. 266. 2) Истинный, настоящий, неподдѣльный, сущій. *Добра та рада, де щирая правда.* Ном. № 6130. *Щирий козак ззаду не нападається.* Ном. № 4199. *Це не казка, а щирая правда.* Чуб. II. 27. 3) Настоящий, непримѣсный, чистый. *Щирий пісок.* Радом. у. *Ходить зайчик по щирім бору.* Грин. III. 109. *Зробив ворітця із щирого злітця.* Чуб. III. 295. *Огородив двір щирим залізом.* Чуб. 4) Усердный, прилежный. *Щирому і Бог помагає.* Ном. № 4436. *Ой запрагайте батькови коні ой щирі воронії.* Мет.

Щирин, -ни, ж. Самая середина, нетронутая середина. *Инший б'ється й рубається не відступаючи, як мур... инший загнавсь аж у щирину вражу.* МВ. III. 56.

Щириця, -ці, ж. Раст.: а) = **Щир**. Вх. Пч. I. 8. б) = **Щирей**. ЗЮЗО. I. 111. *Понад шляхом щирицею ховрашки гуляють*. Шевч. 77.

Щирість, -рости, ж. 1) Искренность. 2) Усердіє. *Вибачайте, добрі люде, наша щирість та неспроможність*. Ном. *Не стій, коню, надо мною, виджу ж бо я щирість твою*. Гол. I. 98. Од щирости. Искренно. *Просить, наче й справді од щирости*.

Щиро, нар. 1) Искренно, по правдѣ. *Вона мене молодого щиро полюбила*. Мет. *Молились щиро козаки*. Шевч. 161. 2) Въ соединеніи съ прилагательными усиливаетъ качество или указываетъ на чистоту, безпримѣсность его: *щиро-народній*, (Левиц. Пов. 258), *щиро-польський*, (Левиц. I. 312) и пр. 3) Усердно. *Шкодливих горобців та гав він щиро так ганяв, що витоптав всі кавуни і дині*. Гліб.

Щирозлотий, щирозлотний, -а, -е. Изъ настоящего золота. *Щирозлотий перстень*. Чуб. III. 305.

Щирозубий, -а, -е. Оскаливающій часто зубы, переносно: злой, сварливый. *Чуєш ти, суко щирозуба, давай мені їсти!* Грин. II. 165.

Щиронька, -ки, ж. = **Щирість**. *Бачу ж я щироньку твою*. АД. I. 270.

Щиросердий, -а, -е = Щирий. К. Кр. 14.

Щирувати, -рюю, -єш, гл. Держать себя искренно, быть искреннимъ съ кѣмъ. *Як зо мною п'ють, зо мною гуляють, тогді мені щирують, а як від мене підуть, — за мене говорять, ще й на мене ворогують*. Чуб. V. 467.

Щирящий, -а, -е = Щирий 1. *Серце мое щирящее, тіло мое трудящее*. Чуб. V. 1009.

Щит, -та, м. 1) Гребень крыши избы. Чуб. VII. 379. 2) Треугольный бокъ кровли. Вх. Лем. 487. 3) Щитъ. *Возьми спис і щит у руки*. К. Псал. 80. 4) Верхушка растенія. *А я на тій руті-м'яті щити позриваю*. Грин. III. 66. Ум. **Щиток**.

Щита́ти, -таю́, -єш, гл. Считать. *Зорі щитаєш, а під носом не бачиш*. Ном. № 6613.

Щита́тися, -таю́ся, -єшся, гл. Считаться, быть сосчитываемымъ. *Копійка любить, щоб щитаться*. Ном. № 9922.

Щити́ти, -чу, -тиш, гл. Защищать, оберегать. Лебед. у.

Щити́тися, -чуся, -тишся, гл. Защищаться, оберегаться. *Скільки вже не щитися, а без долі нічого не поробиш*. Канев. у. *Літом у кужусі ходив: щитився все, бачите, від хороби, щоб його щитила лихая година*. Лебед. у.

Щи́тний, -а, -е. 1) Уютный, безопасный. 2) Плотно приходящійся. Черниг. у.

Щитно, нар. Плотно, безъ щелей. Черниг. у. *Двері причинені були щитно*. Новомоск. у.

Щиток, -тка, м. Ум. отъ **щит**. Въ 3-мъ значеніи употребляется и самостоятельно. *Вирубується щиток з дубка і сучки на йому обрубуються*. Черниг. у. *От яка шкода: щиток у вишеньці зломився*. Черниг. у.

Щівнік, -ка, м. = **Щавій**. Вх. Пч. I. 12.

Щілина, -ни, ж. = **Щіль**. Ком. II. 26. *Дивлюсь скрізь щілину*. ЗОЮР. I. 24 2. Ум. **Щілінка**.

Щілко, нар. При самой землѣ. *Вівця щілко з'їдає зело*. НВолын. у.

Щіль, -лі, ж. Щель. *Дві дровиняки, чотирі поляки, вісім дір, дев'ята щіль*. (Загадка: ярмо). ХС. III. 61.

Щільний, -а, -е. Плотно пристающій. *Щільна покришка*.

Щільник, -ка, м. = **Сцільник**. *Щільник меду*. Рудан. I. 79.

Щільно, нар. 1) Плотно, не оставляя скважинь, промежутковъ; въ обхватъ. *А зачини двері, да щоб щільно.* Грин. II. 8. *Ополудні гребли сіно і в вилочки клали щільно.* Мет. 315. *Чобіт щільно на носі.* НВолын. у. 2) Настойчиво, усердно, неотвязно. *Як присікавсь щільно, так він і признавсь.* Черк. у. *А візьмись за його щільніш, — зараз признається.* Черк. у. **Щільно бреше.** Складно вретъ. Константиногр. у. Ум. **Щільне́нко.**

Щітіти, -чу, -тиш, гл. Чесать щеткой пряду.

Щітка, -ки, ж. 1) Щетка. **Щіткою** чистять что либо; **щіткою** изъ жесткой щетины начисто разглаживаютъ **мички**; родъ кисти изъ мочалы для мазанья стѣнь глиной или мѣломъ также называется **щіткою**. Вас. 200. Чуб. VII. 410. *Треба мазати хату, та десь діти щітку закинули.* Харьк. у. О густо растущихъ растеніяхъ говорятъ: **як щітка.** *Лісок, як щітка.* Ном. № 14033. *Зійшло, як щітка.* Мир. ХРВ. 59. 2) Раст. = **Щіткан.** Вх. Пч. II. 30. 3) а) Родъ хороводной игры, въ которой поется пѣсня: *Щітка маленька, де твоя ненька? На маковці сиділа, дрібен мачок дзюбала.* Одна изъ играющихъ также называется **щіткою**. Маркев. 74. б) Также называется: **щітка-гребінка.** Родъ игры, въ которой просять дать **щітку** и **гребінку**. Грин. III. 110. Ум. **Щіточка.**

Щіткан, -на, м. Раст. *Clavaria flava.* Вх. Пч. II. 30.

Щітнік, -ка, м. Рукоятка у щетки (у штукатуровъ). Черк. у.

Щіточка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **щітка**. 2) Кисточка, которой разрисовываютъ глиняную посуду. Шух. I. 264. 3) мн. Раст. *Dipsacus sylvestris.* Вх. Пч. I. 10.

Щітчина, -ни, ж. 1) = **Щітка**. 2) Раст. *Dipsacus.* Вх. Лем. 487.

Щіть, -ти, ж. 1) = **Щітка**. *Жито походило, як щіть; сіянець повитикався з грядки густо, як щіть.* Левиц. I. 28. 2) Чесалка, мыканица, гребень. Угор.

Щітяк, -ка, м. Кисть у маляра. Слов. Д. Эварн.

Щічка, -ки, ж. Ум. отъ **щока**.

Що, мѣст. 1) Что. *Що мати варила? — Борщ.* Ном. № 276. *Вона знає, що починає.* Ном. *Що вбогий, що багатий — у Бога все рівно.* Ном. № 80. *Чоловік що ступить, то згрішить.* Ном. № 99. *Що не їж, а хліба хочеться.* Грин. II. 309. *Зійшли вони на такий пустирь, що бур'ян як у чоловіка.* Рудч. Ск. II. 34. *Що..., то.... Чѣмъ..., тѣмъ.... І що йому міцніш у голову уступає, то він далі посува.* МВ. (КС. 1902. X 146). *Що далі, то неначе лучче стає.* КС. 1883. IV. 773. **А що..., то....** *Такъ какъ..., то.... А що він того не сказав нам, то ми й не знали.* **Не що.** *Не очень. Він не що й старим чоловіком умер.* О. 1861. X. 34. *Не що давно се було.* Прил. у. **Ні до чо́го.** *Ни къ чему не годный, ни для чего не нужный. Так і зріс він ні до чого.* Св. Л. 159. **Ні по́чому.** *Ничего не стоятъ. Дурні ні по чому: що ступиш, то й дурний.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 102). **Чим дуж.** См. **Дуж.** *Чим тьху.* См. **І. Тьху.** 2) Сколько. *Що то плачу, що то гомону було та страху по селу.* МВ. II. 67. *Що ж то зібралось народу, так, Господи, Твоя воля.* Кв. *Що світа, то й мира.* Ном. **Що сила, що сили.** *Сколько хватить силъ. Ударив що сили. Гавкає на мир що сили.* Греб. 361. **Що мо́га.** *Сколько возможно. Що мога бери, аби доніс.* 3) Который, которая, которое. *Приходить до коня, що з мідною гривною.* Рудч. Ск. I. 104. *Замісила яйцями борошно, що назмітала.* Рудч. Ск. II. 2. Въ томъ-же значеніи: **що-він, що-вона, що-воно.** *Се колесо, що зверху пада на його вода.* Ном. *Ой чия то хата з краю, що я її не знаю.* Чуб. V. *Біда тій куриці, що на ній сокола заправляють на лови.* Ном. *Не той пан, що надів жупан, а той, що в його щире серце.* Ном. 4) Если, когда. *Як же мені його звоювати, що я не знаю.* Рудч. Ск. II. 11. *Де вже ти мені поможеш, що у мене нема нічого.* Рудч. Ск. II. 21. *Чим то*

я завтра похмелюсь, що я всі гроші пропив? Рудч. Ск. П. 21. 5) Такъ какъ. У ярмарок схотілось піти, та й не знаю, чи що застану, що уже так нерано. Рудч. Ск. П. 25. 6) Такъ что. А во Івана дочка да мені не рівна: ой як вийде за ворота — як та королівна, що з нею не стати, а ні розмовляти, тільки взяти, шапку зняти, на добридень дати. Грин. III. 200. 7) За то что. Бог нам дав, що ми такі бідні — то це нам щастя. Рудч. Ск. П. 25. 8) Хотя, не смотря на то, что. На улицю пійде, — і то навчиться погано лаятись, що тут же й батько й мати, а то на чужині. Г. Барв. 438. 9) Кое что, что нибудь. Та і мені що перекинь. Котл. Ен. III. 13. 10) Какъ только; лишь только. Отто вискакуе з води проклятий ирод, і що розженеться против Кожем'яки, то він його булавою. ЗОЮР. П. 30. 11) Всякій разъ какъ, всякій разъ когда. І що вона плакала, — то купа срібла стоїть, а сама сліпа. Рудч. Ск. П. 50. Що пожене бичка пасти, то цілий день проспить. Рудч. Ск. П. 45. Що в Бога служба, то пан-отець і звелить усім навколішки припасти. Кв. 12) **Що за.** Какъ, какой, какая, какое. А що в лісі за тихо, тільки листя шелестить. Чуб. Що за люде? — Із Черкас. ЗОЮР. I. 246. Що то за пекло, що тепло? Ном. № 199. Що то за хороші, за молоді парубки. МВ. II. 7. 13) **Що-небудь.** Что-нибудь. Утни що-небудь про гайдамаків. Шевч. 156. 14) Въ началъ рѣчи часто значить: вотъ. Що одним полем пішов Сомко Мушкет, а другим полем — Стецько Кукуруза. Макс. Що люде гуляють і роскоші мають, а я заробляю — нічого не маю. Чуб. 15) **І що то.** Что значить. І що то, подумаєш, на світі оці жіночки?... Ніяк од їх і не встережешся. 16) При превосходной степени прилагательныхъ и нарѣчій для усиленія. **Що-найдужче.** Какъ можно сильнѣе. **Що-найперше.** Прежде всего. **Що-найдужчий, що-найгірший, щонайдорожчий. Що-наймолодший.** Шевч. 454. 17) При сравнительной степени нарѣчій: чѣмъ. Що далі, усе вона хмурнійша — от мов хмара чорна. МВ. II. 37. 18) При словахъ, виражаючихъ понятіе о времени: каждый, еже.... **Що-вечора, щоранку, то й надінеш новодранку.** Ном. № 11241. Тужу ж я, тужу що-день, що-година. Чуб. V. 21. **Що-дня і що-ночі.** Шевч. 6. **Що-місяця.** Чуб. Не що-день Великдень. Ном. № 5334. **Що-неділі.** Чуб. **Що-літа.** Чуб. **Що-рік, що-року.** Шевч. **Що-тижня.** Чуб. **Що-раз.** Всякій разъ, ежечасно. А ти мене що-раз лякаєш снами. К. Іов. 16. 19) **Що-на!** Что вотъ тебѣ! что ну! 20) **Що-годі!** Что ну! Таке болото на дворі, що годі! НВолын. у. 21) **Не що бо й що!** Въ томъ то и дѣло. Не що бо й горе! Въ томъ то и бѣда. Ном. № 2125. 22) **Що-що.** Что иное. **Що-що, а біда завше здибав.** Ном. № 2205. См. **Шо.**

I. Щоб, -ба, м. = Щовб. Вх. Лем. 487.

II. Щоб, щоби, сз. 1) Чтобы. Старий заховавсь в степу на могилі, щоб ніхто не бачив. Шевч. 9. Щоб тебе у жито головою. Ном. № 3263. 2) Если-бѣ. Св. Л. 15. Щоб я тебе не любила, то б я тебе не будила. Чуб. V. Ой щоб не ти, серце дівчино, то б я не був тута. Чуб. 3) Хотя-бы. Вітер — щоб дихнув, листя пов'яло. Св. Л. 215.

Щовб, -бу, м. щовба, -би, ж. Крутая верхушка горы, утесъ. Новгород.-Сѣверск. у. Гайсин. у. Ходи бо геть: став саме на щовбу гори — посунешся у провалля. Могил. у. Переверни туту високу гору, що на ні є на щовді поставлений хрест. Гн. I. 204.

Щововкнути, -ну, -неш, гл. Встрѣчено въ поговоркѣ: Ніч така тиха — ніщо не щововкне, т. е. не издасть звука. Ном. № 589.

Щогла, -ли, ж. 1) Шестъ. Уставши ж рано, на зорі, найшов, мов прапір Магомета, запаску з алого грезета на довгій щоглі у дворі. Мкр. Г. 49. Становили шинки по долинах, зводили щогли по високих могилах. ЗОЮР. I. 56. Щогла або тичка — довгий дрючок, котрим

тягнуть невід під льодом. О. 1861. XI. 116. *Перш рубаємо ополонки та й спускаємо невід на щоглах.* О. 1861. XI. 115. 2) *Мачта. Стоїть корабель: сам золотий, щогли срібні.* Рудч. Ск. II. 80. 3) *Часть узды: переплети, соединяющие перепілок съ переніссям.* Вас. 160.

Що́глик, -ка, м. Ум. отъ щоголь.

Щоглистый, -а, -е. Многомачтовый. *З щоглистими кораблями палає Скутара.* Шевч. 59.

Щоголь, -гля, м. = Щиголь. Вх. Пч. II. 10.

Щоденний, -а, -е. Ежедневный; насущный. К. Псал. 69. *Щоденна лайка та докори.* Мир. ХРВ. 268. *Щоденна пропасниця.* Міус. окр. *Щоденні потреби.* Левиц. *Хліб наш щоденний дай нам сьогодні.* Єв. Л. XI. 3.

Щоденник, -ка, м. 1) Дневникъ. 2) Ежедневное издание. О. 1862. IX. 108. *Недавно в однім листі празького щоденника « Народні листи » чехи на весь світ оголосили свої гріхи.* О. 1862. IX. 25.

Щоденно, нар. Ежедневно. *Я щоденно тебе славив.* К. Псал. 160.

Щока, -ки, ж. 1) Щека. *За скоки обібю і щоки.* Ном. № 12479. 2) Бокъ топора. Сим. 24. Ум. **Щічка.** *Сльози на щічках.* МВ. III. 10.

Щокати, -каю, -єш, гл. Говорить що. Вх. Зн. 84.

Щокатий, -а, -е. Полнощекій.

Щолба, -би, ж. = Щовба.

Щолопок, -пка, м. Верхушка, макушка. *Вихвативсь, як на щолопок.* Ном. № 7575. *Почвалав на щолопок гори довідатись, що там діється.* Полт. г. Ум. **Щолопо́чок.** *Почепила квітку на голову на щолопочку.* Рк. Левиц.

Щомісяшний, -а, -е. Ежемесячный.

Щопки, -ків, м. мн. Стебли. Угор.

Щорічний, -а, -е. Ежегодный.

Щорічно, нар. Ежегодно.

Щось, мѣст. 1) Что-то. *Чує щось душа, та мені не каже.* Ном. № 377. *Це щось заїзже.* Г. Барв. 209. *Чимсь його вдарив. Показав їй на ніс, що як навмисне був чимось замазаний.* Св. Л. 106. 2) Что-нибудь. *Бог за працю міє щось дати.* Ном. № 72.

Щот, -ту, м. Счетъ. *Копійка любить щот.* Ном. № 9922.

Щоти, -тів, м. мн. Счеты. *На щотах класти знали.* Котл. Ен.

Щоти́на, -ни, ж. и пр. = Щетина и пр. К. ЧР. 371. МВ. II. 13.

Щотник, -ка, м. Арифметикъ. Желех.

Щотниця, -ці, ж. Арифметика. *Арихметикою або щотницею зветься така наука, що навчає без помилок щитати (лічити).* Кон. Ар. 1.

Щотні́чий, -а, -е. Арифметическій. Желех.

Щотувати, -тую, -єш, гл. Считать. *Стали вони гроші щотувати.* Борз. у.

Щочасний, -а, -е. Ежечасный. *Се, кажу, моя душа щоденна, щочасна вживалася.* МВ. II. 100.

Щоченя, -няти, с. Щечка. *Сама біленька, свіженька, щоченята червоніють.* О. 1862. VIII. 17.

Щувак, -ка, м. = Соловей. Вх. Уг. 277.

Щудлак, -ка, м. Пт. Nupsibates himantopus.

Щука, -ки, ж. Щука, *Esox lucius*. Браун. 29. *Ой ти, щуко бистра, бери окуня з хвоста.*
 Ном. № 4250. Ум. **Щучка, щучечка.**

Щудити, -лю, -лиш, гл. 1) — **о́чі.** Прищуривать глаза. 2) — **вуха.** Прижымать уши.

Щудитися, -люся, -лишся, гл. 1) Ежиться. *Не дурно той бідний її чоловік так щудився в закутку.* Левиц. I. 464. 2) Щуриться. Черном. *Пан Хоцінський позіхав, щудився на канаті.* Левиц. I. 182.

Щуня́ти, -няю, -еш, гл. Травить. Литин. у.

Щупа, -пи, ж. = **Щука.** Вх. Пч. II. 19. МУЕ. I. 46. Ум. **Щупачо́к.** *На, жінко, щупачка, звари хоч юшки дітям.* Грин. II. 191. *Вигулькнув щупачок на широкій річці.* Чуб. V. 262.

Щупаків, -кова, -ве. Приналежачій щукъ-самцу. *У щупаковій голові є такі кісточки.* ЕЗ. V. 179. *Поли в щупаковім череві знайдуть рибу ще свіжу.* ЕЗ. V. 178.

Щупачок, -чка, м. Ум. отъ **щупак.**

Щупеля, -ляти, с. = **Щучка.** *А в мене (у рибалки) тільки пара щупелят, а то все один уюн наголо.* Сим. 150.

Щуплий, -а, -е. Невзрачный, щуплый, худой, тонкій. *Був на од льоті хуторок, було в нім щупле будування.* Котл. Ен. *Щуплий колосок.* НВолын. у. *Щуплий чоловік.* НВолын. у.

Щуплявий, -а, -е = **Щуплий.**

Щупний, -а, -е. Недостаточный, незначительный? *Купне — щупне.* Ном. № 10482.

Щупта, -ти, ж. Щепотка. *Щупта соли.* НВолын. у.

Щуптати, -таю, -еш, гл. Дотрагиваться, касаться. Вх. Зн. 84.

Щур, -ра, м. 1) Крыса, *Mus rattus* и *Mus decumanus*. ЕЗ. V. 83. Св. Л. 221. Вх. Пч. II. 6. *Не ззість його ніщо: ні миші, ні, щури.* 2) Птица: стриждь, *Hirundo riparia*. *Сидить, як щур в горах.* Ном. № 1353. *Що то таке: чи щур, чи горобець маленький?* Греб. 394. 3) = **Щир.** Вх. Пч. I. 8. Ум. **Щурик.**

Щурець, -рця, м. = **Щир.** Вх. Пч. I. 8.

Щурик, -ка, м. 1) Ум. отъ **щур.** 2) Насѣк. *Amara (fulva)*. Вх. Пч. I. 5.

Щурій, -рія, м. = **Щир.** Вх. Пч. I. 8.

Щуря, -ряти, с. Птенець стрижа. *Ой на дворі вутята.... а на хаті щурята.* Ив. 79.

Щурячий, -а, -е. 1) Крысиный. Желех. 2) Приналежачій, свойственный стрижу. *Уся круча в щурячих норах.* Харьк. у.

Щучечка, -ки, ж. Ум. отъ **щука.**

Щучий, -а, -е. Щучій, относящийся къ щукъ. Чуб. I. 69; III. 434.

Щучин, -на, -не. Приналежачій щукъ. *Зуби щучини.* Мил. М. 55. *Щучина голова.* Рудч. Ск. I. 81.

Щучка, -ки, ж. Ум. отъ **щука.**

Ю.

- Юга, -ги, ж.** Родъ сухого тумана въ жаркій лѣтній день, — кажеться, будто воздухъ смѣшанъ съ голубоватымъ димомъ. *Юга — це Петро вівці жене.* Мнж. 157. *У юзі сонце бредє.* Черк. у. *Як юга повів, — гречка уся пропаде.* Нѣжин. у. *Юга йде, — чи не горить де село, або що.* Черк. у.
- Югас, -са, м. = Вівчарь.** Вх. Лем. 476, 487.
- Югнути, -ну, -неш, гл.** Побѣжать, махнути. *Та знов югне з хати, — і слід загув.* МВ. II. 10. *Югнем косити!*
- Юд, юда, м.** Рябина, *Sorbus Aucuparia.* Вх. Лем. 487. Ум. **Юдин.** Вх. Лем. 487.
- Юда, -ди, м.** Родъ злого духа, нечистой силы. Шух. I. 43. *Нечистий дух-юда юдит християнина, аби один другого бив.* ЕЗ. V. 101.
- Юдей, юдея, м.** Іудей, еврей. *Доколи ви, юдеї, сліпо во дні ходите? Біг явився, воплотився, — ви его не видите.* Чуб. I. 180.
- Юдейство, -ва, с. соб.** 1) Іудеи, євреї. 2) Все іудейское, єврейское: жизнь, языкъ, литература. *Шкода ж нам у сей период шукати в тісному юдействі місця такому вільному, такому щирому творіві.* К. Іов. (Передмова), VII.
- Юдейський, -а, -е.** Іудейській, єврейській. *Народивсь Ісус у Вифлиемі юдейському.* Єв. Мт. II. 1.
- Юдея, Юдеї, ж.** Іудея. *Архелай царює в Юдеї замість батька свого Ирода.* Єв. Мт. II. 22.
- Юдик, -ка, м.** Ум. отъ юд.
- Юдина, -ни, ж. = Юд.** Вх. Лем. 487.
- Юдити, юджу, юдиш, гл.** Подстрекать; искушать. *Нечистий дух Юда юдит християнина, аби один другого бив.* ЕЗ. V. 101. См. **Під'юджувати.**
- Юж, южа, ж. = Вуж.** Вх. Пч. II. 17.
- Юзефок, -фка, м.** Раст. *Hyssopus officinalis.* Вх. Пч. i. 10. ЗЮЗО. I. 125.
- Юлавий, -а, -е.** Слабосильный; обезсилѣвшій. *Син мій (змалку чогось собі такий юлавий).* Черк. у. *Він — чоловік хворий: так зразу юлавий зробиться і пада.* Екатериносл. у.
- Юлас, -са, м. = Юлиця.** Встрѣчено въ пѣснѣ. *Ой не виходь на юлицю, на юлас.* Мил. 95.
- Юлиця, -ці, ж. = Вулиця.** *Юлиця-охітниця та до сліз доводить.* Ном. № 12561. *Улетів сокіл із юлиці в двір.* Маркев. 65. Ум. **Юлонька, юлочка.** *Чом, юлонька не широкая?* Чуб. III. 158. *Та піду я юлочками.* Мил. 194.
- Юн, юна, м. = В'юн 1.** Крутиться, як юн в ополонці. Посл.
- Юнак, -ка, м.** 1) Молодой человекъ. *Вийшов юнак із-за луку і долину переходє.* Щог. В. 41. 2) Молодець, удалецъ. Чуб. V. 954. К. ЧР. 117. *Він був юнак уродливий.* К. ЧР. 103. *Од нас, козаки, од нас, юнаки, ні один ляшок не скрився.* ЗОЮР. II. 253. *І старий заплакав, як побачив на коневі такого юнака.* Шевч. 250.
- Юнацтво, -ва, с.** 1) Молодечество, удаль. *А добрий юнак, о, добрий! Один хиба Кирило Тур йому в юнацтві рівня.* К. ЧР. 117. *Покиньте се дурне юнацтво і розійдїться по домах.* Котл. Ен. IV. 51. 2) соб. Молодцы, удальцы. *Обгорнуло кіш юнацтво.* К. МБ. XI. 142.
- Юнацький, -а, -е.** 1) Приналежащій юнаку. 2) Молодецькій, удалой. Желех.
- Юпка, -ки, ж.** Верхня одежда: а) мужская: родъ полукафтання изъ домашняго, болѣ тонкаго, сукна, въ талію, со складками и со стоячимъ воротникомъ. Чуб. VII. 419. Въ Харьковщинѣ юпка изъ болѣ тонкой матеріи, напр. китайки. (Нарубки),

попідголювавшись любенько, понадівали хто нову свиту, хто китаєву юпку, хто ще батьківський, хоч і старий, та жупан. Кв. I. 23. б) женская: по покрою похожа на корсетку, но длиннѣе и съ рукавами, иногда на ватѣ. КС. 1863. V. 282. Въ роменскомъ у. женскій нагольный полушубокъ. Вас. 154, 155. Ум. **Юпочка**. Приходила і ся туди в червоній юпочці баєвій. Котл. Ен. I. 19. А дівочкам уся волечка: за юпочку да на улочку. Чуб. III. 59.

Юпчина, -ни, ж. = Юпка. Г. Барв. 112. Ухопила юпчину і ранісінько погнала овечат. Г. Барв. 380.

Юрба, -би, ж. Толпа, гурьба. Рудч. Чп. 257. Коло хати, перед ганочками, сидить юрба людей. Посередині килим, а на килимі пляшки, чарки і всяка страва. К. ЧР. 63. Прощайся з юрбою твоєю. Котл. Ен. III. 24. Юрбою йшли. Черн. у. Ум. **Юрбочка, юрбиця**. Було тут військо волонтирі та всяких юрбиця людей. Котл. Ен. IV. 56.

Юрда, -ди, ж. = Вурда 1. Пирого, вареники з юрдою. Харьк. у.

Юридика, -ки, ж. Вѣдомство імѣній одного какого либо владѣльца. Чуб. VI. 98, 200, 217.

Юрик, -ка, м. Родъ ласточки: *Cypselus arus*. Вх. Лем. 487.

Юриста, -ти, м. Юристъ. *Дере коза лозу, а вовк козу, а вовка мужик, а мужика пан, а пана юриста, а юристу чортів триста*. Чуб. I. 304. *Юриста завзятий*. Котл. НП. 388.

Юричок, -чка, м. Ум. отъ юрик.

Юрливий, -а, -е. Живой, проворный. *Дочка... гнучка, юрлива, молода*. Котл. Ен. IV. 15.

Юрма, -ми, ж. = Юрба. *Народу юрма там стояла*. Алв. 92. *Людська юрма усе поле вкрила*. К. ЧР. 327. См. **Гурма**.

Юрода, -ди, об. 1) Юродъ. *Добре я знаю сього юроду*. К. ЧР. 142. 2) **Юроди справляти**. Юродствовать. Кролев. у.

Юродивий, -а, -е. Юродивый. *Схаменіться недолюдки, діти юродиві!* Шевч. 211.

Юродство, -ва, с. Юродство. *Хиба не знаєш юродства запорозького?* К. ЧР. 107.

Юрок, юрка, м. 1) Родъ трубочки, сдѣланной изъ ствола бузины или другого дерева: когда мотають нитки, сквозь эту трубочку пропускають нитку и держа за юрок, сматывають, — такимъ образомъ нитки не рѣжуть руку. Константин. у. Чуб. VII. 409. 2) Родъ колышка, употребляемаго при вязаніи сноповъ. *Идутъ на ниву хоць не рано — серпом голит, юрком в'яже*. Грин. III. 639. 3) Пт. *Fringilla, montifringilla*, вьюрокъ горный. Вх. Пч. II. 11.

Юрський, -а, -е. Относящійся къ дню св. Юрія (23 апр.). **Юрська вода**. Вода, набранная въ день св. Юрія съ соблюденіемъ особыхъ обрядовъ и употребляемая въ знахарствѣ какъ цѣлебное средство. Мил. М. 13.

Юрта, -ти, ж. = Юрма. АД. II. 148. *У розправу зійшлись всі юртою*. Полт. *Як кинеться чабан-Степан, — а де ж його юрта?* КС. 1882. VIII. 386.

Юртатися, -таюся, -ешся, гл. Двигаться, ерзать. *Чи ти кріпко держиш? — Кріпко держу. — А чого ж колода юртається?* Мелитоп. у. Слов. Д. Эварн.

Юртувати, -тую, -еш, гл. Волновать, возмущать. *Козак людей юртує темний, хижий, п'яний*. К. МБ. III. 253. *Юртуєш розум*. К. ПС. 56.

Юртуватися, -туюся, -ешся, гл. Суетиться, возиться, сбиваться въ кучи. *Я ввійшов у хату і бачив, що тут ті юртуються біля неї, зняли з вірвовки...* Екат. у. *Щось він там*

дуже юртувався. Мир. ХРВ. 274. Юртується той гад, лазить одно на одного. Грин. Изъ усть нар. 147.

Юрчик, -ка, м. Стебелекъ? Просив хлопець розмайрину юрчик, — без віконце подала. Грин. Ш. 228.

Ю́треня, -ні, ж. = **Вутреня.** Не почувла рідна ненька, до ютрени йдучи. Рудч. Чп. 137.

Юха́, юхи́, ж. 1) Супъ, уха, вообще жижица въ вареной пищѣ. Вх. Уг. 278. Юхи підсип, коли єсть. Ном. № 13363. З дешевої риби і юха дешева. Ном. № 10535. Чаще въ этомъ знач. употребляется ум. **юшка.** (См.). **Набратися чиеї юхи.** Усвоить чьи манеры, обычаи, духъ. Школярської юхи набрався. Ном. № 6096. 2) Кровь (презрительно). Желех. **Собача юха,** употр. какъ бранное слово. Як поп'ється, то йому не кажи ні злого ні доброго, — така собача юха. ЗОЮР. I. 152.

Юхварка, -ки, ж. Родъ кушанья, свареннаго изъ картофеля, творога, тѣста и пр. Шух. I. 141.

Юхт, -ту, м. = **Юхта 1.** Шух. I. 278.

Юхта, -ти, ж. 1) Юфть. КС. 1893. V. 279. Чуб. VII. 418. 2) Отверстіе въ стѣнкѣ печи, чрезъ которое чистять дымовую трубу, задѣльваемое вновь послѣ чистки. Канев. у.

Юхтовий, -а, -е. Изъ юфти сдѣланный. У юхтових чоботях. Кв.

Юхторити, -рю, -риш, гл. Сується? Син спершу й не постерігав, чого мати так юхторить, як побачить якого удівця, або старого парубка, а далі й догадавсь, (що хоче заміж). Грин. II. 166.

Юхторитися, -рюся, -ришся, гл. Стремиться, рваться? Норовить? І куди вже вам юхторитись заміж, — он смерть за плечима. Грин. II. 168.

Юхторка, -ки, ж. Инструментъ кожевниковъ: желѣзный цилиндръ, вращающійся на оса, оба конца которой прикрѣплены къ рукояткѣ; на цилиндрѣ по окружности кольцеобразныя нарѣзки, отчего при накачиваніи имъ конской кожи послѣдняя получаетъ видъ юфти. Сумск. у.

Юшечка, -ки, ж. Ум. отъ юшка.

Юши́ти, -шу́, -ши́ш, гл. О крови: литься. Кров юшить. Мнж. 23. Так з його юшить і насока тече. Г.-Арт. (О. 1861. III. 87). З носів і уст юшила кров. Котл. Ен. V. 68.

Юшка, -ки, ж. 1) Супъ (съ мясомъ, картофелемъ и пр.), уха (рыбная), вообще жижица въ вареной пищѣ. Маркев. 164. Чуб. VII. 439. М'ясом хвалиться, а воно і юшки не їло. Ном. № 2576. Дешева рибка, — погана юшка. Ном. № 10536. А петрушку криши в юшку. Шевч. 244. П'ять казанів стояло юшки. Котл. Ен. II. 11. **Юшки московської ухватив.** Баловствомъ занимается. Ном. № 2927. 2) Сокъ растенія. Борз. у. Ум. **Юшечка.** Чуб. V. 1159.

Я.

- Я, м'яст.** Я. Я од людей чула. МВ. II. 9. *Дитина мені хвора. Камен. у. Нам Бога не вчить, як хліб родить.* Ном. № 35.
- Ябеда, -ди, ж.** Ябеда. *З пірцем ходить та ябеди за чвертку горілки пише.* О. 1862. V. 23.
- Ябедник, -ка, м.** Ябедникъ. О. 1862. VIII. 21.
- Ябко, -ка, с. = Яблуко.** *Гей в саду червоні ябка.* Гол. I. 305.
- Яблічко, -ка, с.** Колѣнная чашка, patella. Вх. Зн. 84.
- Яблінка, -ки, ябліночка, -ки, ж.** Ум. отъ яблїнь.
- Яблінча, -чати, с. = Яблунька.** *З мого яблінчати вирви собі вовоч.* Гн. II. 38.
- Яблїнь, -лонї, ж. = Яблуня.** Драг. 410. Ум. **Яблінка, ябліночка.** Драг. 410. Гн. II. 242.
- Яблуко, -ка, с.** 1) Яблоко. *Сушаться на сонці грушки й яблука на тичках тоненьких.* МВ. II. 36. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 200. Ум. **Яблучко.** *Було личко, як яблучко, стало — як ожина.* Мет. 253.
- Яблуневий, -а, -е.** Свойственный, принадлежащій яблонѣ. МУЕ. I. 175. *Пахне в саду яблуневим цвїтом.*
- Яблунїна, -ни, ж.** 1) Яблоня, одна яблоня. *Не клин — яблунїна, золотая верховина.* Мил. Св. 9. 2) Яблоневоє дерево.
- Яблуння, -ня, с. соб.** Яблони. *Саме яблуння у садку. Черк. у. Садок той увесь був зарїс вишенням, сливняком і рясними грушами і яблунням.* О. 1862. VIII. 15.
- Яблунь, -ні, ж. = Яблуня.** Вх. Пч. II. 35.
- Яблунька, -ки, ж.** Ум. отъ яблуня.
- Яблуня, -ні, ж.** Яблоня. *Яка щеп, така яблуня.* Ном. № 7142. Ум. **Яблунька.** *Посажу коло хатини на спомин дружині і яблуньку, і грушечку.* Шевч. 693.
- Яблучко, -ка, с.** 1) Ум. отъ яблуко. 2) Родъ орнамента въ размалевкѣ глиняной посуды: кругляя точки, кружки величиной въ серебряный пятачекъ. Вас. 184.
- Яблучковий, -а, -е = Яблуневий.** *Та й на мою головоньку білий цвїт упав: вишневий, черешневий додолочку, яблучковий, грушковий на головочку.* Мил. Св. 16.
- Яблущний, -а, -е.** Яблочный.
- Яблущник, -ка, м.** Яблочный квасъ. МУЕ. I. 110.
- Ябчанка, -ки, ж.** Родъ кушанья изъ сваренныхъ яблочкѣ. *Ябчанку варять з яблук, котрі уперед обирають.* МУЕ. I. 101.
- Яведрик, -ка, м. = Явида.** Желех.
- Явида, -ди, м. = Чорт.** Шух. I. 149.
- Явити, -ся, гл.** См. Являти, -ся.
- Явір, явора, м.** Яворъ, Acer Pseudoplatanus L. Анн. 4. *Над Дунаєм явір зелененький.* Мет. 260. Яворъ — символъ козака въ пѣсняхъ. *Стоїть явір над водою, в воду похилився, на козака пригодонька, козак зажурился.* Нп. Ум. **Яворець, яворин, явороч, яворонько.** О. 1861. XI. Св. 44. *Пішла лисичка у лісок, аж бачить, рубають люде яворці.* Рудч. Ск. I. 13. *Яворе-яворику, тонкий, зелененький.* Чуб. III. 87. *Ой піду я лісом-бором да й стану я під явором: явороньку зелененький, пропав мій вік молоденький.* Грин. III. 177.
- Явірка, -ки, ж. ?** *У зеленій полонинці, в зеленій явірці — жени, мила, коровиці, я пожену вівці.* Гол. IV. 488.
- Явкати, -каю, -єш, гл. = Нявкати.** Фр. (Желех.).

Явки, мн. Вь выраженіи: у **явки** — видимо, явно. В явки горілки не дають, а чогось же він та там стремить. Г. Барв. 288.

Явкотіти, -кочу, -тиш, гл. Пищать, визжать. Дітей лякають, кажуть, що дід забере у ліру, бо це діти так у лірі явкотять. Подол. г.

Явлений, -а, -е. Явленный, чудесный. Явлена ікона. Грин. І. 62. **Явлена вода**. Крещенская вода, освящаема вь день Богоявленія Господня, 6-го января. Черн. у. Помагаєш, вода явлена, очищаєш, вода явлена.... Маркев. 89.

Являти, -ляю, -єш, сов. в. **явити, явлю, явиш**, гл. Являть, явить, показывать, показать, предьявлять, предьявить. Старший брат Ігнатів помер, чумакуючи, в дорозі, і про те нігде не явлено і не записано. К. ДС. 5. Набрал він у припіл (жару) та й радіє, що явлено йому чудо таке: не горить пола. Г. Барв. 458.

Являтися, -ляюся, -єшся, сов. в. **явитися, явлюся, явишся**, гл. Являться, явиться, показываться, показаться. Він явився Марії. Єв. Мр. XVI. 9. Як тобі, Оксано, і в наше село явитись? Тебе засміють, закиркають. Кв. І. 218.

Явний, -а, -е. Явный, извъстный, очевидный. Явне зробилось ім'я його. Єв. Мр. VI. 14.

Явнісінький, -а, -е. Совершенно явный, совершенно очевидный.

Явнісінько, нар. Совершенно явно, совершенно очевидно. Озирнув Іван навкруги себе і йому явнісінько стало, що Остап не в труні лежить, а живе собі, мов чернець той, у келії. Грин. І. 288.

Явно, нар. Явно, очевидно. Ніколи він не міг явно ввійти в город. Св. Мр. І. 45.

Яворець, -рця, м. Ум. оть **явір**.

Яворик, -ка, м. Ум. оть **явір**.

Яворин, -на, м. = **Явір**. Під зелененьким яворином. АД. І. 136.

Яворина, -ни, ж. 1) = **Яворин = Явір**. На долині яворина хоче похилитися. Мет. 16. 2) Яворовое дерево. Тешуть явір, тешуть явір, тешуть яворину, молодому козакові та на дубовину. Грин. III. 280.

Яворовий, -а, -е. Приналежащій явору, сдѣланный изъ явора. Сінечки мої яворові, будете неметені. Мет. 214. Яворовий коромисел. Мет. 50.

Яворок, -рка, яворонько, -ка, м. Ум. оть **явір**.

Яга, яги, ж. 1) Яга. Баба-яга, костяна нога. Така баба-яга, костяна нога, що на мідному току молотить, москалів робить. ЗОЮР. II. 51. 2) Злая баба, яга. У сусіди впросилась до такої ж, як сама, яги. Г. Барв. 188.

Ягівка, -ки, ж. = Гагілка. Вх. Зн. 84.

Ягідка, -ки, ж. 1) Ум. оть **ягода**. 2) мн. Раст. *Daphne Mezereum* L. ЗЮЗО. І. 121.

Ягідник, -ка, м. Раст. *Fragaria vesca* L. ЗЮЗО. І. 178.

Ягідниця, -ці, ж. Собирающая ягоди. Пішла наша ягідниця по ягоди, та щось довго нема, — чи не заблудила в лісі. Змієв. у.

Ягідонька, -ки, ж. Ум. оть **ягода**.

Ягли, -лів, мн. = **Яглиця**. Мнж. 168.

Яглиця, -ці, ж. Раст. *Aegorodium podagraria*. Мнж. 168. Анн. 11. Молода, як у спасівку яглиця, — т. е. старая.

Ягни, (нів, м?), мн. Родъ кушанья. Готова страва вся стояла.... ягни і до софорку кури. Котл. Ен. V. 14.

Ягнитися, -нюся, -вишся, гл. Рожать ягнять.

Ягниця, -ці, ж. 1) Овца молодая. *Поглядає, як вовк на ягницю.* Ном. № 8773. 2) Названіє маленького и слабого вола. КС. 1898. VII. 47. Ум. **Ягничка.**

Ягничка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **ягниця.** Овечка въ первую зиму. Вас. 198. *Родилися бички, телички, чорні ягнички.* Чуб. III. 451. 2) Особый родъ бросанія палки въ игръ плаз. Ив. 18.

Ягни́чник, -ка, м. (Выговаривается: **єгни́чник**). Пастухъ ягнять у гуцуловъ. Шух. I. 190.

Ягну́сик, -ка, м. «Крупное монисто съ дукатами». Павл. 68. = **Єднус?**

Ягня, -няти, с. 1) Ягненокъ. *Я пас ягнята за селом.* Шевч. 404. 2) Агнець. *Я посилаю вас, як ягнят між вовки.* Єв. Л. X. 3. Ум. **Ягнятко, ягняточко.** *Поти ягнятка скачуть, поки матір бачуть.* Ном. № 9366. *Із степу перекотиполе рудим ягняточком біжить.* Шевч. 431.

Ягнятина, -ни, ж. Мясо ягненка. Желех.

Ягнятко, -ка, ягняточко, -ка, с. Ум. отъ **ягня.**

Ягнятник, -ка, м. Пастухъ ягнять. Вх. Зн. 84.

Ягнячий, -а, -е. 1) Свойственный, принадлежащій ягненку. *У нашого дядя ягнячий голос.* Нѣжин. у. 2) Сдѣланный изъ шерсти или овчины ягненка, поярковый. *Ягняче руно.* Вас. 198. *Ягняча пряжа.* Вас. 170. *Сива шапка, сива шапка, а пояс ягнячий.* Грин. III. 680.

Ягіддя, -дя, с. соб. Ягоды. *Ягіддя в садку такого, — аж гілля гнеться.* Полт.

Ягідка, -ки, ж. Ум. отъ **ягода.**

Ягідник, -ку, м. Стебли, кусты клубники или земляники. Вх. Пч. I. 10. Желех. *Ягіднику багато, а ягід нема.* НВолын. у.

Ягідонька, ягідочка, -ки, ж. Ум. отъ **ягода.**

Ягода, -ди, ж. 1) Ягода. *Нема над рибу линину, м'ясо свинину, ягоду сливину, а дівку Марину.* Ном. № 7523. *Молода й хороша, як ягода.* МВ. II. 64. 2) мн. Мускулы на лицевыхъ скулахъ. Конст. у. Ум. **Ягідка, ягідонька, ягідочка.** Мил. 161. *Як ягідку, як пташечку кохала...* Шевч. 504. *Дівка, як ягідка.* Ном. № 8430. **Ягідна** употр. какъ ласкательное для женщины. *Моя голубко сизокрила, моя ти ягідко!* Шевч. 504.

Ягодянка, -ки, ж. = **Черешнянка.** МУЕ. I. 101.

Ягрост, -ту, м. = **Агрост.** НВолын. у.

Ядвівчак, -ка, м. Птица *Turdus pilaris*, сѣрый дроздь. Вх. Лем. 487.

Ядеречко, -ка, с. Ум. отъ **ядро.**

Ядерний, -а, -е. 1) Зернистый. Желех. *Як щуплий колосок, то й жито не ядерне.* 2) Здоровый, крѣпкій, плотный. Желех. *Ядерний огірок.* Черк. у. 3) О почвѣ: плодородный. *Тим тут гарно буряки поросли, що ядерніша земля, — більше заживку малось.* Черк. у. 4) Свѣжій, холодноватый. *Ядерний вітер; ядерна ніч.* Канев. у. 5) О рѣчи: связный, основательный. Желех. См. **Ядряний, ядрений.**

Ядерність, -ности, ж. 1) Зернистость. Желех. 2) Крѣпость, плотность. Желех. 3) Связность, основательность (рѣчи). Желех.

Ядерно́, нар. 1) Крѣпко, плотно. Желех. 2) Свѣжо, холодновато. *Ядерно вночі.* Канев. у. 3) Связно, основательно (сказать). Желех.

Ядерце, -ця, с. Ум. отъ **ядро.**

Ядрений, -а, -е. 1) = **Ядряний 1.** 2) = **Ядряний 2.** Нѣжин. у. *Весна була ядрена.* Черниг.

Ядренистий, -а, -е = Ядряний 1. Чуб. III. 385. *Да вроди, Боже, густее жито, колосистее, ядренистее.* Грин. III. 19.

Ядрено, нар. Свѣжо, холодновато. *Ядрено сьогодні було вранці.* Нѣжин. у.

Ядро, -ра, с. 1) Зерно (хлѣбное), сѣмячко (мясистаго плода), зерно орѣха. Чуб. III. 452. *Роди, Боже, жито, пшеницю: у полі ядро, а в домі добро.* Маркев. 1. *Але він не посадив фсьо: сховав під язык їдно ядро ябвоньове.* Гн. I. 15. 2) Завитокъ овчины. Блага на ядро — «слабая овчина съ палой овцы». Вас. 153. 3) Ядро, testiculus. Вх. Лем. 488. Ум.

Ядерце, ядеречко. *Ой ори, синку, широку нивку, та посіємо яру пшеницю, та уродиться зелене стебельце, зелене стебельце, золоте ядерце.* Чуб. III. 465. *Роскушу орішок та вийму ядерце.* Нп. *Ядеречко у житові ще м'якеньке.* Волч. у.

Ядряний, -а, -е. 1) Зернистый, крупнозернистый. Чуб. III. 241. *Ой добра ніч, широкее поле, жито ядрянее.* Мет. 322. 2) Свѣжій, холодноватый. *Ніч тиха, ясна і ядряна.* Черниг. См. **Ядрений, ядерний.**

Ядуха, -хи, ж. Чаще во мн. ч. **ядухи.** Удушье. Желех.

Ядушливий и ядушний, -а, -е. Страдающий удушьемъ. НВолын. у. Рк. Левиц. Подол. г.

Яечко, -ка, с. 1) Ум. отъ яйце. 2) **Кото́ве, котя́че яечко.** Родъ растенія. Конст. у. Лохв. у.

Яє́чниця, -ці, ж. = Яє́шня. МУЕ. I. 105.

Яє́шенька, -ки, ж. Ум. отъ яє́шня.

Яє́шний, -а, -е. Яичный *Яє́шний білок.* Полт.

Яє́шник, -ка, м. Грибъ, Agaricus caesareus. Вх. Пч. II. 28.

Яє́шня, -ні, ж. 1) Яичница. Ном. стр. 282, № 461. *Спрягти яє́шню.* 2) Шутливо: разбитыя яйця. *Ніс коробку яєць побіля Івана та й побив їх чисто, танцюючи, і сам, як чортяка, убрався а яє́шню.* Драг. 341. **Побі́ти, зім'я́ти на (в) яє́шню ко́го.** Сильно избить. Котл. Ен. III. 69. *Но хто лиш в город показався, того в яє́шню і поб'ють.* Котл. Ен. V. 72. Ум. **Яє́шенька.** *Хто ж тобі, як я, яє́шеньку зготує?* Морд. Пл. 133.

Яз, язү, м. = Їз. Прилуц. у. *Піде рано-рано, язи позаставляє, духи позакриває, в'юнів, карасів наловить.* Г. Барв. 54.

Язвина, -ни, ж. Нора, ущелье, оврагъ. Камен. у. Желех. Вх. Зн. 84.

Яздра, -дер, с. мн. Жабры. Вх. Лем. 488.

Язе, м. Дѣтск. Языкъ. О. 1862. IX. 119.

Язи́к, -ка, м. 1) Языкъ (часть тѣла). *Що вимовиш язиком, того не витягнеш і волом.* Ном. № 1105. (Здѣсь ошибочно: **колом**). *Язык висолоплює.* Стор. I. 17. *Вивалив язык собака — душно.* Харьк. *Язиче, язиче! лихо тебе миче.* Ном. № 1103. **Ніхто тебе за язык не тяг.** Никто тебя не принуждалъ говорить. **Прикусити язика.** Замолчать. Ном. № 1126. Въ томъ же значеніи: **укуситися за язык.** *Мені слова промовити не вільно при батьку: тільки наменусь, — усі моргають і кивають, що треба мені за язык укуситися.* МВ. 11. 86. *Щоб тобі язык усох!* Бранчивое пожеланіе. К. ЧР. 184. **Неначе язико́м корова злизала.** Пропало безслѣдно. *Я погорів, уся худібонька пропала, неначе язиком корова ізлизала.* Гліб. **Ні́мий язик.** а) Скотина, животное. б) Дитя. в) Нѣмецъ, иностранецъ, баринъ (какъ говорящий на чужомъ языкѣ). *Там така пісня, що вже пан — німий язык — та й той плакав.* Ном. № 9250. 2) Языкъ, рѣчь. См. **Мова.** *Зібралися до тебе усіх язиків люде.* К. (О. 1861. III. 6). 3) Народъ, національність. *Туди (в Чорноморію)*

всякого языка находить. Г. Барв. 329. 4) Языкъ, плѣнникъ, отъ котораго добывають необходимыя свѣдѣнія о неприятелѣ. К. ЧР. 142. *За Дунаемъ та за річкою языка поняли: «Ой скажи нам, та турчине»....* Грин. III. 604. 5) Часть бѣганого ключа, состоящаго изъ двухъ пластинокъ: на концѣ болѣе длинной прикрѣплена такъ, что можетъ свободно двигаться, короткая, которая и называется **языкомъ**. Шух. I. 94. 6) Рыба = **Язь**, *Leuciscus idus*. Вх. Пч. II. 19. Ум. **Язичокъ**.

Язикатий, -а, -е. Болтливый. *Язиката баба*.

Язичник, -ка, м. Раст. *Orhioglossum vulgatum* L., безплодная вая. ЗЮЗО. I. 130.

Язичокъ, -чка, м. 1) Ум. отъ **язык**. *Помовчи, язичку, кашки дам*. Ном. № 1108. *Язичку, язичку! маленька штучка, — велике лихо робиш*. Ном. № 1104. 2) = **Кощок**. Шух. I. 229. 3) мн. Раст.: а) *Plantago lanceolata*. Вх. Пч. I. 12. б) *Veronica longifolia* L. ЗЮЗО. I. 141.

Язібаба, -би, ж. 1) Вѣдьма. Вх. Уг. 278. См. **Яга, язя**. 2) Гусеница *Bombux rubi*. Вх. Уг. 278.

Язівець, -вця, м. ? *Ми з моєю саме до язівця доходили, вертались з Лубень*. Сим. 238.

Язь, язя, м. 1) = **Яз**. Г. Барв. 471. 2) Рыба: *Leuciscus idus*. Вх. Пч. II. 19. *Idus melanotus*. Браун. 28.

Язюк, -ка, м. = **Язь 2**, *Leuciscus idus*. Вх. Пч. II. 19.

Язя, язї, ж. 1) = **Язюк** = **Язь 2**. *Leuciscus idus*. Вх. Пч. II. 19. 2) = **Гадюка**, *Pelias berus*. Вх. Пч. II. 17. ЕЗ. V. 95. 3) Злая баба. *То язя з пекла родом*. Ном. № 2900.

Яй! межд. 1) Выражаетъ удивленіе. Желех. 2) Выражаетъ боль. Желех.

Яйкати, -каю, -еш, гл. Кричатъ яй, жаловаться, охатъ. Желех.

Яйко, -ка, с. = **Яйце**. *Твоя бабка і моя бабка продавали разом яйка*. Ком. Пр. № 1027.

Яйкотіти, -кочу, -тиш, гл. = **Яйкати**. Желех.

Яйце, -ця, с. 1) Яйцо. *Носиться, як курка з яйцем*. Посл. *На яйцяхъ спечений*. Рудч. Ск. II. 2. 2) Яичко (въ половыхъ органахъ). 3) мн. **Яйця**. Родъ игры въ мячъ, который катятъ по вырытому, въ землѣ ряду ямокъ; въ ту ямку, въ которой остановится мячъ, бросають камешекъ, называемый яйце. КС. 1887. VI. 461. 4) **Чортове яйце**. Неразвитой грибокъ, *Phallus impudicus*. ЗЮЗО. I. 131. 5) **Котячі яйця**. Раст. *Glechoma hederacea* L. ЗЮЗО. Ум. **Яечко**. *На Похвалу птиця похвалиться первим яечком*. Ном. № 425.

Як, нар. 1) Какъ. *Вода чиста, як слюза*. ЗОЮР. I. 147. *Добре, як у Бога за дверима*. ЗОЮР. I. 147. *О, як болить мое серце, а слюзи не ллються*. Котл. НП. 339. *Як вас маємо звати?* Харьк. *Як ти підеш, що такий дощ?* Харьк. *Як крикну я: брешеш!* Стор. М. Пр. 47. *Як дам ляща тобі я в пику, то тут тебе лизне і чорт!* Котл. Ен. I. 83. *Як глянув господарь і зо зла аж посинів*. Гліб. **Як на ім'я**. Какъ по имени, какъ зовуть. *Забулась, як на ім'я того пана*. МВ. I. 138. **Як ся маєш?** Какъ поживаєшь? *Здоров, Еоле, пане-свату! ой як ся маєш, як живеш?* Котл. Ен. I. 7. **Як ось**. Какъ вотъ, вотъ и. *Тут тільки що перемолвився Еней і рот свій затулив, як ось із неба дощ полився*. Котл. Ен. II. 33. **Як має бути**. Какъ быть должно. *Набігла гуля, як має бути*. НВолын. у. **Як... так...** Какъ... такъ... *Як діди і батьки наші робили, так і ми будемо*. Ном. № 688. *Як у воді не без чорта, так у великого пана не без жида*. ЗОЮР. I. 146. **Як же**. а) Какъ же. *Як же твого брата звать?* б) Да какъ, ужъ какъ. *Як же зчепились вони, — така буча збилася, що ледві розняли їх*. МВ. II. 185. в) А какъ. *Як же вмер наволоцький полковник..., він вийшов*. К. ЧР. 15. **Як то?** Какъ? (восклицаніе удивленія). *Як то? ти не хочеш сього робити?* **Як то** при нарѣчіи:

какъ. Як то сумно було в нас у хати! МВ. II. 45. **Як-ся = Якось.** Пита він як-ся ласкаво і грізно. МВ. II. 125. **Як небудь.** Какъ нибудь. Як небудь достати його. Рудч. Ск. I. 7. **Як мога.** Изо всѣхъ силъ. Як мога швидче утікай. Котл. Ен. III. 19. 2) Какъ будто, будто бы. Еней тогді як народився. Котл. Ен. I. 11. Въ томъ же значеніи: **як би.** Пійшов на свято не явно, а як би потай. Єв. I. VII. 10. Вона стоїть, — от як би вона, без згадки і думки, разом перед яким дивом опинилась. МВ. II. 90. 3) Если. Правду старий співа, як не бреше. Шевч. 154. **Як би.** Если бы. Як би не Біг, — хтоб нам поміг. Ном. № 10. Як би знала, що покине, — була б не любила; як би знала, що загине, — була б не пустила. Шевч. 12. 4) Когда, во время. Як були ми в його, бачили його брата. Харьк. Як же мені знать, которий мені год? Як родивсь, то без пам'яті був; як ріс, то розуму не мав; а як уже до розуму дійшов, тогди б то й лічить, та багацько літ уплило. ЗОЮР. I. 146. Це було за царя Горошка, як людей було трошка. Посл. 5) Чѣмъ, нежели. Йому більше, як сто год. Екат. **Що... то... Чѣмъ... тѣмъ...** Що далі, то більша дорожнета на хліб. Харьк. б) Лишь, только. Більш мені на землі нічого не треба, як оця домовина. Г. Барв. 212. 7) Смотря по, смотря какъ, смотря какой. За юшкою подають звичайно капусту, а тоді — як у кого достаток. Грин. III. 536. Въ томъ же значеніи: **як до.** Чи дороги воли на ярмарку? — Як до вола, — т. е. смотря по тому, какой воль. Полт. Се як до чоловіка: один зробить, а другий ні. 8) Чуть. Та селом іду — як не плачу: кого люблю, то й не бачу. Грин. III. 230. Охвицер як волосся на собі не рве. Г. Барв. 403. 9) **Як... як...** (повтореніе). И... и... какъ..., такъ и... Як день, як ніч, — раз-у-раз тупаю та працюю. Г. Барв. 193. У тій горниці стіл стоїть і на йому як пити, як і їсти. Мнж. 25. 10) **Як кажете?** Что вы говорите? Ум. **Якеньки.**

Якеньки, нар. Ум. отъ як.

Якенький, -а, -е. Ум. отъ який.

Який, яка, яке, мѣст. 1) Какой. Як же я, каже вовчик, вирубаю, коли я не знаю, якого дерева? Рудч. Ск. II. 7. Який їхав, таку й стрів. Ном. Який сей світ великий, нене! МВ. II. 8. Який вас враг сюди направив? Котл. Ен. I. 16. Якого біса він дочку засмучує? Г. Барв. 479. 2) Который. До кого ж я пригорнуся і хто приголубить, коли тепер нема того, який мене любить? Котл. НП. 340. 3) Нѣкоторый. Сьогодні оце сховає (гроші) там, а через який час полічить їх і переходя у друге місто. Грин. II. 143. 4) Одинъ, тотъ, другой, иной. Зараз всі і потаскались чого хотілося шукать: якому меду та горілки, якому молодиці, дівки, оскому щоб з зубів зігнать. Котл. Ен. III. 8. Дивлюся: в могилі усе козаки: який безголовий, який без руки, а хто по коліна неначе одтятий. Шевч. 563. 5) Какой нибудь. Роспитує: чи нема де якого нетяги? Рудч. Ск. II. 9. Ізлізу на яке небудь дерево та переночую, щоб звірюка яка не напала на мене. Рудч. Ск. II. 157. Пиде замолотить коробку, а ще й зажнемо якого снопа. Г. Барв. 435. Въ томъ же значеніи: **який небудь, який такий.** Желех. б) **Не який.** Не большой, не очень большой, не великъ. Не яку худобу мав, а живе з достатком. Мир. Н. 13. На рік надія не яка. Мкр. Г. 61. Ум.

Якенький. Лебед. у.

Якийсь и якийся, якась, якась. Какой то. Один суддя був у якомусь городі. Єв. Л. XVIII. 2. Якийся дивний чоловік З його був. МВ. II. 21. Якусь тобі він казань скаже. Котл. Ен. II. 38.

Якика́ти, -каю, -еш, гл. Куковать. См. **Кувати.** Сивая зазулейка якикає, аж ся зеленейка дубровоика розлігає. Гол. I. 169.

Якіл, якола, м. Дятель. Мнж. 3. Ум. **Якілко**. Мнж. 4.

Якір, якоря, м. Якорь. Судно... якір кинуло на дно. Мир. Г. 43. Ум. **Якорець**.

Якіт, якоту, м. Крикь, гамь. Там якіт такий зчинили діти. Волч. у. См. **Якотіти**.

Яклити, яклю, -лиш, гл. Клянчить, выпрашивать. Ном. № 12153.

Яко, нар. Какъ. Употр. преимущ. въ выраженіи: **яко мога**. Изо всѣхъ силъ. См. **Як**.
Біжи, яко мога; щоб там ні кричало, — не оглянься. Шевч. 16.

Яковий, -а, -е. Какой, каковой, какого рода. Якова нива, таково й насіння. Ном. № 71143.

Яковітий, -а, -е = Яковий. Чи суха пшениця? — Яковита є: і суха й сира. Прилуц. у.

Яково, нар. Какъ, каково. Яково тобі у замужжі? МВ. (О. 1862. III. 68). Яково буде, — побачимо. МВ. (О. 1862. III. 38).

Яковось, нар. = **Якось**. Та добре було, та добре було та під турчином жити, та, яковось, та яковось за невіру служити. О. 1862. VIII. 28.

Якого, нар. Сколько, какъ много. Бач, якого багато в мене грошей. Рудч. Ск. I. 73. Якого тут людей! МВ. II. 96.

Яконом, -ма, м. = **Оконом**. Рудч. Ск. I. 167. Оглянуться назад себе, аж яконом где. Не доїздж до ланочку, батіг роспускає. Грин. III. 635.

Якономія, -мії, ж. = **Окономія**. У нашого пана аж три якономії та все здорові. Славян. у.

Якорець, -рця, м. 1) Ум. отъ **якір**. 2) мн.

Якорці. Колючки растенія *Tribulus terrestris*. Мнж. 194.

Якоска, якоскай, нар. = **Якось**. Якоска Бог даст. Вх. Лем. 488. Якоскай иншак. Вх. Уг. 278.

Якось, нар. 1) Какъ то. Чудно якось діється між нами. Шевч. 102. Якось сумно, ніби мати покинула хату. Шевч. 111. 2) Какъ то, разъ какъ то, однажды. Царівна та пішла якось на річку купатись. Рудч. Ск. II. 29. Якось приходить він до мене. Раз якось хмара наступила. Глиб. 3) Какъ нибудь. «Як же, каже, не плакати, що батько загадав нам з жінками на бенкет приїхати... Як я тебе повезу?» — Не плач, каже, лягай та спи: якось поїдемо. Рудч. Ск. II. 102.

Якотіти, якочу, -тиш, гл. Галдѣть, кричать (о дѣтяхъ). Якотять діти. Лубен. у. См. **Ячати**.

Якурат, нар. = **Акурат**. Желех. Неси обідати, щоб якурат сонце було у полудень. Грив. I. 120.

Якуратне, нар. = **Якурат**. Якуратне в той час прийшов він до мене. Винница.

Ялак, -ка, м. Корыто для кормленія собакъ, находящихся при стадѣ. О. 1862. V. Кух. 38, 39.

Ялець, яльця, м. Рыба.: а.) *Alburnus lucidus*. Шух. I. 24. б) *Leuciscus vulgaris*. Вх. Пч. II. 19. Ум. **Яльчик**. Вх. Пч. II. 19.

Ялина, -ни, ж. 1) Ель. ХС. VII. 435. Рудч. ЧП. 216. Ном. № 10113. Посадили над козаком явір та ялину. Шевч. 32. 2) **Ялина = Ялиник**. Угор. Ум. **Ялинка, ялинонька**. Як врізав дощ! Стояла збоку ялинка, сів я під нею. Драг. 187. Ой злетів пугач на ялиноньку. Рудч. Чп. 143.

Ялинка, -ки, ж. 1) Ум. отъ **ялина**. 2) Длинный шестъ съ желѣзнымъ наконечникомъ, которымъ упираются съ барокъ на Днѣпрѣ, идя противъ теченія. Мнж. 194. 3) Раст. *Equisetum arvense* L. Вх. Лем. 488.

Ялинник, -ка, м. Ельникъ, еловый лѣсъ. Желех.

Ялиновий, -а, -е. Еловый. *По воду виїде все з відерцями...: із коромислами та ялиновими.* Грин. III. 164.

Ялинонька, -ки, ж. Ум. отъ ялина.

Ялити, ялю, яліш, гл. = В'ялити. Мил. М. 49. *Біле тіло в'ялити, а червону кров пити.* Мил. М. 65.

Ялити, -тів, мн. Внутренности. *Поможи мені Бог небесний... вишептати (уроки)... із в'язей, із плечей, із грудей, із ребер, із ніг, із животів, із ялитів.* (Заговоръ). Мнж. 152.

Ялицевий, -а, -е = Ялиновий. Вх. Лем. 488.

Ялиця, -ці, ж. = Ялина 1. Гол. III. 431. *Ялиця стогне й шелестить.* Млак. 107. Ум. **Яличка.**

Яличка, -ки, ж. 1) Ум. отъ ялиця. 2) Раст. *Equisetum arvense* L. Вх. Пч. II. 31.

Ялишник, -ка, м. Скупщикъ скота? *Тепер та корова, що треба було рублів сорок заплатити, більш не дадуть ялишники, як рублів десять.* Гоголь. Простакъ. (О. 1862. II. 39).

Ялівець, яловець, -вцю, м. Можжевельникъ, *Juniperus communis* L. ЗЮЗО. I. 125.

Треться мнеться та й птиця коло деревця ялівця. Гол. IV. 285. *Куриць для духу яловець.* Котл. Ен. I. 19.

Ялівка, -ки, ж. Нетель, неплодная корова, корова, не имѣвшая еще теленка. Рудч. Ск. I. 142. Ум. **Ялівочка.**

Ялівник, -ку, м. 1) Молодой скотъ, гулевой скотъ, неплодныя коровы, овцы. Вх. Пч. II. 5. 2) Птица *Turdus pilaris*. Вх. Пч. II. 15.

Ялівцьовий, -а, -е. Еловый. Гн. I. 74.

Ялівча, -чати, с. Теленокъ. Вх. Лем. 488.

Яловега, -ги, ж. Безплодная овца. Вх. Пч. II. 6. См. **Словега.**

Яловець. См. **Ялівець.**

Яловий, -а, -е. 1) Безплодный (о скотѣ), гулевой. *Ялова кобила.* Вас. 197. *В убогого одна корова, та й та ялова.* Мнж. 169. *Ялові воли.* Полт. *У ялової корови молока не випросиш.* Ном. № 5246. 2) Безплодный (о почвѣ, растеніи). Ромен. у. *Ялова земля не нагодує, а сама їсти просить* (т. е. нуждается въ удобреніи). Ком. Пр. № 525. *Яловий лопух.* Борз. у. 3) Не употребляющійся. *Яловий міст* — мостъ черезъ который не ѣздять. Ком. Пр. № 11397. *Ялова заставка у млині.* Тотъ шлюзь, который употребляется только иногда для спуска воды, а не для работы. Черк. у.

Яловий, -а, -е = Ялиновий. *Будуй, мати, дім яловий.* Гол. I. 99.

Яловиця, -ці, ж. 1) = **Ялівка.** Вх. Пч. II. 5. 2) У кожевниковъ: сырая коровья кожа. Вас. 157. 3) Въ свадебномъ обрядѣ такъ называется курица, убиваемая безъ ножа (закальваемая собств. перомъ въ голову), жаримая, украшаемая и съѣдаемая, при чемъ поются пѣсни. (Въ этомъ обрядѣ курица собств. замѣняетъ телку, когда то въ такомъ случаѣ убивавшуюся). МУЕ. III. 159 — 164.

Яловичий, -а, -е. Коровій (рогъ, кожа и пр.); изъ коровьей кожи. Вас. 158 — 163. *Яловичі чоботи.* Гол. Од. 15.

Яловичина, -ни, ж. Говядина. Харьк., Екат. *От і подали борщ, а з борщу яловичину покришили опісля на дерев'яній тарілоці, посолили та й брали по кусочку.* Кв.

Яловіти, -вію, -єш, гл. 1) Оставаться дѣвственной или бесплодной (о самкѣ скота). Нѣжин. у. 2) Оставаться не вспаханной (о землѣ). Нѣжин. у.

Яловник, -ку, м. Раст. *Thalictrum angustifolium* Jack. ЗЮЗО. I. 138.

Яло́за, -зи, об. 1) Засаленный, испачканный челове́къ. 2) Медлительный челове́къ. Бач, яка ялоза. Ном. № 10956.

Ялозити, яложу, ялозиш, гл. Смазывать или пачкать чѣмъ либо жирнымъ. Ялозили все смальцем губи. Котл. Ен. III. 49.

Ялозитися, -жуся, -зишся, гл. Испачкиваться во что либо жирное; тереться около чего либо. Ну чого б се я коло такої, нечисті ялозився? Прилуц. у.

Яло́зний, -а, -е. ? Ялозний чоловік. Ном. № 10956. Що не кажіть, а це діло дуже ялозне. Полт.

Яломо́к, -мка, м. 1) Войлочная шапка, сваянная на сукновальнѣ изъ овечьей шерсти. Ном. № 12222. Вас. 156. Чуб. VII. 413.

Яльчик, -ка, м. Ум. отъ ялець.

Яма, ями, ж. 1) Яма. Викопав у клуні велику яму. Рудч. Ск. I. 62. Вовки яму вирили да й живуть собі. Рудч. Ск. II. 194. 2) Могила. Хоч живий в яму лізь. Ном. № 2076. Вродила мама, що не прийме й яма. Ном. № 2074. Не погубляй її й душі її, та й нас не пхай живих у яму. Кв. Живого б любила, другу б задушила, а до неживого у яму б лягла. Шевч. 28. Рушниками, що придбала, спусти мене в яму. Шевч. 14. 3) Єма. Погребѣ. Шух. I. 109. 4) Часть ступи. См. Ступа 2, 3. Шух. I. 161, 162. Ум. Ямка. Рудч. Ск. I. 41. Ямочка. Завтра поранку викопаем ямку і попа приведем, і в ямочку загребем. Чуб. III. 96.

Ямели́на, -ни, ж. Омела, *Viscum*. Вх. Лем. 488.

Ямелюх, -ха, м. Свиристель европейскій, *Bombusilla garrula*. Вх. Лем. 488.

Ямище, -ща, с. Огромная яма. Боїться пекла, ямища страшного. К. МБ. II. 137.

Ямка, -ки, ж. Ум. отъ яма.

Ямкуватий, -а, -е. 1) Подобный ямѣ, впалый. Очі ямкуваті. МВ. II. 191. 2) Покрытый ямами, ухабистый. Ямкувата дорога, так трусько їхати. Волч. у.

Ямли́ти, ямлю, -лиш, гл. Набирать, закупать. Вписавсь в купці, ямлив товар: ледянку-сіть і добру кримку, мед, віск, білугу, осятрину, полотно, сало і кав'яр. Мкр. Г. 54.

Ямочка, -ки, ж. Ум. отъ яма.

Ямуватий, -а, -е = Ямкуватий. Дорога ямувата. Камен. у.

Ямчина, -ни, ж. = Яма = Ямка. Желех. Ум. Ямчі́нка.

Янґел, -да, м., янґелик, -ка, анґельський, -а, -е, янґелятко, -ка, с. янґеляточко, -ка, с. = Янґол, янґолик, янґольський, янґолятко, янґоляточко. МУЕ. III. 35. МВ. (О. 1862. III. 42).

Янґол, -да и янґоль, -ля, м. Ангелъ. Заснув піп і бачить во сні: стоїть в головах янґол да й каже: «Не бійся нічого: Бог мене послав на землю боронити тебе». Рудч. Ск. II. 160. Прилітає янґоль: «Прислав Бог».... Рудч. Ск. II. 154. Ум. Янґолик. Грин. III. 48. См. еще янґоля, янґолятко, янґоляточко.

Янґольський, -а, -е. Ангельскій. Янґольський голосок, та чортова думка. Ном. № 2985.

Янґоля, -ляти, с. Ангелокъ, анґельчикъ. Левиц. I. 78. Ум. Янґолятко, янґоляточко. А воно як янґолятко. Шевч. 74. І має двоє діточок, як янґоляточок. Шевч. 515.

Янди́ла' и яндола', -лі', ж. 1) Большая миска съ двумя ушами по краямъ. Вас. 181. Лебед. у. Припав циган до маслянки, янди́лу кінчає. Рудан. I. 68. 2) Крышка для улья.

Кіев. г. Подол. г. 3) Углубленіє на вершинѣ горы. Там на горі яндола і терен росте у їй. Лебед. у.

Яничар, -ра, м. Янычарѣ. На турків-яничар, на бідних невольників покликає. АД. I. 209. У туркені яничари і баша на лаві. Шевч. 57. Уже прийшли яничари! — говорять, когда явятся дѣти и начнутъ шалить. Ном. № 9246. Ум. **Яніченько.** Турки-яниченьки. АД. I. 119.

Яничарка, -ки, ж. Родѣ ружья. Для сильной армії своєї... наклали повні гамазеї гвинтівок, фузій без пружин, буддимок, флинт і яничарок. Котл. Ен. IV. 56.

Яничарський, -а, -е. Янычарскій. Не єсть се нас шабля турецька порубала, не єсть се нас куля яничарська постреляла... АД. I. 258.

Яніченько, -ка, м. Ум. отъ яничар.

Янкір, -ра, м. = Ванькир. Угор.

Янковський, -кого, м. Названіє валета бубенѣ при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 465.

Янчар, -ра, м. = Ягнятник. Вх. Зн. 84.

Янчарка, -ки, ж. = Яничарка. Ухопив з плеча янчарку, приложився, випалив. О. 1861. XI. 31.

Япина, -ни, ж. Наросты на деревѣ. Міусск. окр. Бачите, які в осокура вітровини скрізь та япини. Новомоск. у.

Япинуватий, -а, -е. Покрытый наростами (о деревѣ). Міусск. окр.

Япон, -на, м. Японець. Ходім дивитись: кажуть, на зборню японя приведено. Нѣжин. у.

I. Яр, яру, м. 1) Оврагъ, логъ. Ой там по над яром козак сіно косить. Мет. 17. Побачив у тім яру хату. Рудч. Ск. II. 188. 2) Раст. = Гав'яр, *Acorus calamus* L. Мил. М. 20. Ум. **Ярок, ярочок.** Рудч. Ск. II. 144. Недалеко милий оре, ой там за ярочком. Грин. III. 311.

II. Яр, яра, яре. См. **Ярий.**

Ярва, -ви, ж. = Лярва. Борз. у.

Ярчак, -ка, м. Короткій тулупчикъ (у чабанів), надѣваемый прямо на тѣло. Мнж. 194.

Ярей, ярея, м. = Ярич. Угор.

Ярем, ярма, с. = Ярмо. Желех.

Яремце, -ця, с. Ум. отъ ярмо.

Ярепуд, -да, м. = Єрепуд. Желех.

Ярепудів, -дова, -ве. Бранное слово: проклятый. *Ярепудів перевертень.* О. 1861. III. 88. См. **Єрепудин.**

Яретичний, -а, -е = Єретичий. Рудч. Чп. 101. Мет. 454.

Ярець, ярця, м. = Ячмінь, *Hordeum.* Вх. Пч. II. 32.

Яриза, -зи, м. Ярыга, низшій служитель для разсылки и пр. Тільки ляха-Бутурлака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового заставляйте. АД. I. 215.

Ярий, -а, -е. (Краткая форма: яр). 1) Весенній, яровой. *Ярий дуб* — дубъ, распускающійся весной. Камен. у. Там дівчина з чорними очима яру пшеницю поле. Грин. III. 242. См. **Ярній.** 2) Молодой. Я коза ярая. Ном. № 9265. Яра пчілочка. Грин. III. 7. **Ярий віск.** Бѣлый воскъ отъ пчель перваго лѣта. Под. г., Черк. у. Свічечку ярого воску засвітили. Кв. 3) Зеленый? *Ярая рута.* Грин. III. 276. Ти те зернятко посади, виросте з його верба яра. Рудч. Ск. II. 45. 4) Полный силъ, страстный, пылкій. Стар, та яр. Ном. № 8698. Бранное выраженіє: *Чорт ярої баби.* Ном. № 3557. 5) Пылающій.

Подай, сину, райські ключі, яре пекло одомкнути. Чуб. III. 444. Ум. **Яренький**. Яренька пчілка. Чуб. III. 40.

Ярина, -ни, ж. Яровой хлѣбъ, яровые посѣвы, яровое поле. *Ишла дівка яриною, — ярина леліє.* Нп. *Ой орав милий у ярині.* Чуб. III. 167.

Ярінний, -а, -е. 1) Яровой. 2) О деревьяхъ: всякое лиственное дерево, кромѣ поздняго дуба. *Яровий ліс.* Лохв. у.

Яритися, ярюся, -ришся, гл. Пылатъ (объ огнѣ). Вх. Лем. 488.

Яриця, -ці, ж. 1) Яровая пшеница. МУЕ. I. 120. *Яриця-пшениця.* Грин. III. 50. *Та наорали, та насіяли пшениці-яриці.* Рудч. Чп. 225. 2) Родъ ягодъ (по объясненію, помѣщенному у Чубинскаго: земляника). *До бору, тетюрко, до бору, там тобі сосни з вибору, там тобі вода з криниці, там тобі ягоди яриці.* Чуб. IV. 668.

Ярич, -ча, м. = **Їжак**. Вх. Пч. II. 6. См. **Ярей**.

Ярищечок, -чка, м. = **Ярок**. *Ой там за яром, за ярищечком била Хима Явдокима собі нищечком.* Грин. III. 657.

Яристь, ярости, ж. Страстность, пыль, половая возбужденность. Черниг.

Ярити, ярию, -єш, гл. Сверкать, блистать. Фр. (Желех.). *Дві зироньки ярили алмазом уночі.* Млак. 28.

Ярка, -ки, ж. 1) Молодая годовалая овца. Вас. 198. *Що тобі буяри привезли: чи вівцю, чи ярку?* Мил. Св. 58. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 34. Ум. **Ярочка**.

Яркий, -а, -е. 1) Страстный (въ половомъ отношеніи). *Яркий чоловік, ярка жінка.* Камен. у. См. **Ярий**. 2) Острый, хорошо рѣжущій. *Ярка коса.* Черк. у.

Яркість, -кости, ж. Мужское сѣмя. Черк. у.

Ярковий, -а, -е. Относящійся къ ручью, изъ ручья (о водѣ и пр.). *Яркова вода.* Вх. Уг. 278. *Лен.... в воді намочит (тиждень в ярковій воді, а два в студняній).* Вх. Уг. 249.

Яркуватий, -а, -е. Овражистый. *Яркувате поле зеленіє молодими хлібами.* К. (Хата, 135).

Ярмак, -ка, м. = **Ярмарок**. Гол. II. 713.

Ярмалок, -лку, м. и пр. = **Ярмарок** и пр. Чуб. II. 370.

Ярмарковий, -а, -е. 1) Ярмарочный. *День ярмарковий.* О. 1862. IX. 67. 2) Пріѣхавшій на ярмарку. *Ярмаркові скрізь складаються на ніч.* О 1862. IX. 66. *У саму глуху північ, як іще всі і ярмаркові коло возів.... спали....* Кв.

Ярмаркувати, -кую, -єш, гл. Продавать или покупать на ярмаркѣ, торговать на ярмаркахъ. *Народ буде ярмаркувати.* ЗОЮР. I. 138. *Він було не придбає, а втеряє, ярмаркуючи.* МВ. II. 21.

Ярмарок, -рку, м. Ярмарка. *У ярмарок поганого нічого нема — усе хороше.* Ном. № 14056.

Ярмарчище, -ща, с. Мѣсто, гдѣ собирается ярмарка, ярмарочное мѣсто. *Там було ярмарчище, то всякого сміття було там.* Екат. у.

Ярмис и ярміс, -су, ярміз, -зу, м. 1) Способъ, средство. Вас. 213. *Уже ж можно якийсь ярміс прибрати.* Черн. **Знаходити, учиняти ярміс.** *Давать ладъ, порядокъ, находить, что нужно сдѣлать. Заносили до Явдохи накрадене, награвлене добро, а вона вже сама знаходила йому ярміс.* Мир. ХРВ. 166. *Доти старецъ плохий, поки собаки не обступлять, тоді ярміс найде і палкою обганяється.* Ном. № 4224. *Но те Юнона повернула і в голові так коверзнула, щоб зараз учинить ярміз.* Котл. Ен. II. 25. 2) Предлогъ. *І про що вони так довго балакають? — А вони вже знайшли ярмис для*

балачки. Переяс. у. Як діти встряють не в своє діло, то їм кажуть: О, знайшов уже ярміс! Конст. у.

Ярмівка, -ки, ж. Родъ шапки. На мні шличок-ковпачок; то ж не ковпачок, — шовківка, то ж не шовківка, — ярмівка. Чуб. IV. 195. См. **Ярмілка**.

Ярмілка, -ки, ж. = **Ярмулка**. Черк. у., НВолын. у.

Ярміс. См. **Ярмис**.

Ярмо, -ма, с. 1) Ярмо. Kolb. I. 67. Части его: верхня пластина, лежачая на шеѣ у воловь: чашовина, нижня подъ шей — **підгірля**, соединяють ихъ двѣ **снізки**, а съ наружной стороны запираются шеи воловь двумя же **зано́зами**; къ **чашовині** посредствомъ **привою** прикрѣпляется дереревянное плетеное кольцо — **каблучка**, надѣвающееся на дышло. Чуб. VII. 405. Рудч. Чп. 250. **Чашовина** посрединѣ подбивается желѣзной **підковою**, а **підгірля** называется также **підшийок**; **снізки** прикрѣпляются къ **чашовині** наверху **затягачами** или **заволічками**, кожаными или веревочными, иногда же вмѣсто **затягача** въ **снізок** продѣвается **кіло́чок**; **каблучка** къ дышлу прикрѣпляется **притикою**. Рудч. Чп. 250. Гуцульскія названія: **чашовина** = **плече**, **підгірля** = **підгорниця**, **снізок** = **смик**, **зано́зи** = **занізки**, **каблучка** = **живець** (желѣзное кольцо) или **ро́скрут** (изъ паренаго дерева); **живець** къ дышлу (**тяж**) прикрѣпленъ **притікачем**. Шух. I. 165. Прикрѣпить ярмо къ дышлу — **ярмо́ нарвати**. Рудч. Чп. 97. *Гне шию, як віл у ярмо*. Ном. № 1293. *Ити неначе у ярмо* — крайне неохотно итти. Ном. № 5095. 2) Ключица. Вх. Уг. 278. 3) Иго. *Роскувать козак сестру свою не хоче, сам не соромиться конать в ярмі у ляха...* Шевч. 160. Ум. **Яре́мце**. АД. I. 53. *На них (волах) яремиці все тисові*. Гол. II. 17. См. еще **Єрмо**.

Ярмулка и ярмурка, -ки, ж. Ермолка. Б'ються жиди ярмулками. Ном., стр. 301, № 378. *Стоїть руде жиденя у чорній ярмуриці*. Рудан. I. 61.

Ярник, -ка, м. Раст. Galanthus nivalis. Вх. Пч. II. 31.

Ярни́ця, -ці, ж. = **Ярина**. *Як я (дощ) перейду три рази на яръ... возрадуються жита, пше́ниці, жита, пше́ниці і всі ярниці*. Гол. II. 9.

Ярній, -я, -є = **Весняний**. Вх. Уг. 278. См. **Ярий 1**.

Ярок, ярка, м. Ум. отъ **яр**. 1) Овражекъ, канавка. 2) Ручей. *Ярок тече*. Вх. Уг. 278. 3) Кровельный желобъ. Вх. Лем. 488.

Яропудів, -дова, -ве = **Ярепудів**. *Яропудів сину!* Ном. № 3572.

Яропужий, -а, -е = **Яропудів**. Стор. М. Пр. 65.

Ярота, -ти, ж. Овечки и барашки возрастомъ до одного года. Одесск. у. О. 1862. V. Кух. 39.

Яротина, -ни, ж. Шерсть годовалой овцы. НВолын. у.

Ярочковий, -а, -е. Сдѣланный изъ шерсти годовалой овцы. *Ярочкова свита*. О. 1861. XI. 26.

Ярочок, -чка, м. Ум. отъ **ярок**.

Ярошка, -ки, ж. Родъ растенія. О. 1862. IV. 72.

Ярувати, ярую, -еш, гл. Быть въ любовномъ возбужденіи. *А той як коло дівчат ярує!* Черк. у. *В се врем'я Юпитер підпивиши, з нудьги до жінки підмощавсь... Мое безсмертне ярує, роскошних ласк твоїх бажа». Котл. Ен. VI. 35.*

Яруга, -ги, ж. Большой оврагъ, логъ (см. **яр**). *По степових балках та яругах*. Дещо.

Ярча, -чати, с. Ягненокъ до года. Вх. Пч. II. 6.

Ярчак, -ка, м. Толпа, куча. Так вони (шалапути) ярчаком собі і ходять, до нас гаразд вони і не туляться. — Що то значить: ярчаком? — Значить: купами. Павлогр. у. (Залюб.). Риба так ярчаками і ходе. Мнж. 194.

Ярчаний, -а, -е = Яшний. Вх. Лем. 488.

Ярчанка, -ки, ж. 1) = **Ячмінка 1**. Вх. Лем. 488. 2) Порода грушъ, поспѣвающая одночасно съ ячменемъ. Вх. Уг. 278.

Ярчук, -ка, м. 1) Ягненокъ. Гол. Од. 39. 2) Собака съ волчьими зубами, — ее бояться вѣдьмы (нар. повѣрье). ЗОЮР. II. 38. У мене в собака ярчук; у неї вовчі зуби, — її і відьми, і вовки бояться. ХС. VII. 451. Поли хочеш завести ярчуків, то треба сучку, як оцнитися, вбить і цуценят всіх перебить, оставить одну тіки сучечку, та так аж до дев'яти поколіній, а тоді вже дев'ята сучечка і наведе ярчуків. Драг. 69.

Ярчучка, -ки, ж. Сука — ярчук. См. **Ярчук 2**. А наша ярчучка, чоловіче, оцнилася. ХС. VII. 451.

Ярь, ярі, ж. 1) Весна. Ном. № 548. 2) = **Ярина**. Як я (доц) перейду три рази на ярь... возрадуються жита, пшениці, жита, пшениці і всі ярниці. Гол. II. 9.

Ярювати, ярюю, -еш, гл. Совершать весеннюю полевою работу, пахать и сѣять весной. Угор.

Яса, -си, ж. 1) Огласка, шумъ. Ой, Хмелю, — каже, — Хмелику! вчинив еси ясу і поміж панами великую трусу. ЗОЮР. I. 168. 2) Салютъ, привѣтствие пальбой. Из дванадцяти штук гармат гримали, ясу воздавали. АД. I. 217. Гостям лицарську ясу воздаємо — стріляємо. Морд. Пл. 86.

Яселечка, -чок, яселка, -лок, ясельці (ясельця), -лець, мн. Ум. отъ ясла.

Ясен, ясна, -не. Краткая форма отъ яшний. Мет. 162.

Ясенець, -нцю и -нця, м. 1) Раст. *Dictamnus Fraxinella* L. ЗЮЗО. I. 178. 2) Первый тонкій и прозрачный ледъ на прудѣ или рѣкѣ. К. II. Михальчукъ.

Ясенина, -ни, ж. Ясеновое дерево. Ліс чорний та темний, грабина, як свічки, та ясенина. Св. Л. 211. Коло млина ясенина. Грин. III. 385.

Ясеновий, -а, -е. Ясеновый. Грин. III. 29. Ясенове вугілле. Грин. II. 38. Дошки ясенів. Щог. В. 50.

Ясенок, -нка, м. Ум. отъ ясень.

Ясень, -ня, м. Ясень, *Fraxinus excelsior* L. ЗЮЗО. I. 123. Сичі в гаю перекликались та ясень раз-у-раз скрипів. Шевч. 26. Ум. **Ясенок**. Гнеться, неначе молодий ясенок. Кв.

Ясѣтр, -ра, м. Рыба *Acipenser sturio*. Вх. Пч. II. 18.

Ясина, -ни, ж. Шумъ, тревога, огласка. См. **Яса 1**. Ви, панове молодці, кайданами не стучіте, ясини не учиніте, нікого турчина в галері не збудіте. АД. I. 214.

Ясир, -ру, м. 1) Плѣнные, добыча, состоящая изъ населенія, взятаго въ неволю. ЗОЮР. I. 102. К. ЧР. 428. 2) Толпа. Вас такий ясир, що нігде й повернуться. Борзна.

Ясирити, -рю, -риш, гл. Брать въ плѣнъ, въ неволю населеніе. Орда.... ясирить, полонить. К. ПС. 125. Налетіла з Криму буря на село щасливе: гумна палять, хати граблять, ясирять, що живе. К. МБ. X. 8.

Ясирний, -а, -е. Относящійся къ ясиру. Продав мене в ясирную неволю. К. Бай. 59.

Ясирник, -ка, м. Плѣнный, взятый въ ясир. Народе мій, ясирнику татарський. К. ХП. 58.

Ясирування, -ня, с. Плѣненіе, взятіе въ ясир. Столітне пращурів ясирування. К. Дз. 51.

Ясити, ящу, ясиш, гл. Сообщать. «Брате мій рідний! уже хоч бий, тільки панові батьку не яси!» Так що ж? у такого одмолишся? І нагаєм вибив, і кошовому з'ясував. ЗОЮР. I. 160.

Ясік, -ка, м. Маленькая подушка. Хотин. у.

Яскір, (-ра? -кору?), м. Раст. Ranunculus. Вх. Пч. I. 12.

Ясла, ясел, ж. мн. 1) Ясли. Ясла до коней не ходять. Ном. № 4479. Хиба ревуть воли, як ясла повні? К. Іов. 13. 2) = **Ясна**. Пятигор. окр. Ум. **Яселка, яселечка, ясельця**. Чуб. III. 323, 337. На Ордані тиха вода стала; там Пречиста свого сина купала, а скупавши, в шовковее сповила, а сповивши, в яселках вложила. Чуб. III. 324. Був собі журавель да журавочка, наносили сінця повні ясельця. Г. Барв. 38.

Яслина, -ни, ж. = **Ясла 1**. Не тай Христа у яслині. Грин. III. 27.

Ясна, ясен, ж. мн. Десна. Камен. у., Черк. у.

Ясний, -а, -е. Свѣтлый, блестящий, сяющий, чистый, прозрачный. Ясний, як сонечко.

Ном. № 13144. Що любив і кохав, собі дівчину мав, як зіроньку ясну. Мет. 24. Погляд ясний. МВ. II. 14. Очі ясні. Ном. № 269. Ясний день. Ясна вода. Ном. № 9846. Эпитетъ: а) сокола: ясний сокіл, в) хорошо выпеченнаго хлѣба. На столі лежав ясний да високий хлѣб. К. ЧР. 39. Наш коровай ясен був. Мет. 162. в) свободы. Та засійся, чорна ниво, волею ясною. Шевч. 652. О человекѣ: со спокойнымъ и свѣтлымъ выраженіемъ лица. Вона була спокійна та ясна. МВ. II. 170. Божий чоловік ясен був на виду, мов душа його жила не на землі, а на небі. К. ЧР. 33. Ум. **Ясненький, ясененький**.

Яснина, -ни, ж. Свѣтъ отъ огня. Вх. Лем. 488.

Яснити, ясню, -ниш, гл. 1) Дѣлать блестящимъ, полировать. Вас. 163. Рк. Левиц. По слѣду видно було, що у брички були нові шини на колесах, бо старі шини яснять місто, а нова усе наче копа. Екат. у. (Залюб.). **Хай зуби яснить!** говорится о лошади, стоящей передъ пустыми яслями. Мнж. 171. 2) Объяснять, изъяснять. Давай яснити нам та баба — як і що і до чого, — аж набридла. Новомоск. Вона не яснила всього, а так тільки сказала, натяком. Павлогр. у. (Залюбов.).

Ясність, -ности, ж. Свѣтлость, блескъ, сіяніе. Драг. 329. В костьолі така ясність. Драг. 269. Виходить кінъ з місяцьом, така ясність від нього вдарила. Драг. 263.

Ясніти, -нію, -еш, гл. 1) Свѣтлѣть, дѣлаться свѣтлѣе. На дворі ясніє. Тихо піднявся місяць угору, зменшаючись і ясніючи. Левиц. I. 15. 2) Быть свѣтлымъ, Грядущее сяіне тобі полуднем, теперешне яснитиме, як ранок. К. Іов. 25.

Ясно, нар. Свѣтло. В хаті ясно, як серед дня. Левиц. I. 52. Вмѣсто обычной ср. ст. **ясніше** въ одной пѣснѣ: **ясше**. Ой ясно, красно, та куда сонінько сходит, ой ясше, красше куда, рідна матінка ходит. Гол. III. 147. Ум. **Ясненько, ясененько**.

Яснобарвий, -а, -е. Свѣтлаго цвѣта, свѣтлыхъ цвѣтовъ. Желех.

Ясновельможний, -а, -е. Свѣтлѣйший, сіятельный. (Титуль українскаго гетмана).

Базарі, де військо, як море червоне, перед бунчуками, бувало; горить, а ясновельможний, на воронім коні, блисне булавою, — море закипить. Шевч. 149.

Ясновельможність, -ности, ж. Свѣтлость, сіятельство. (Титуль українскаго гетмана). Стор. I. 184.

Ясновишневий, -а, -е. Красный. Левиц. Пов. 203.

Ясножовтий, -а, -е. Свѣтло-желтый. Стіни були помальовані ясножовтою барвою. Левиц. Пов. 19.

Яснозелений, -а, -е. Свѣтло-зеленый. *Яснозелена сукня.* Левиц. Пов. 288.

Яснозорій, -а, -е = Ясноокий. Желех.

Ясноко́сий, -а, -е. Со свѣтлыми косами. Желех.

Ясному́ха, -хи, ж. = Синьогрудка. Вх. Пч. II. 12.

Ясноо́кий, -а, -е. Со свѣтлыми, блестящими пазами. *Андрійко був у мене повновидий, ясноокий, кучерявий.* МВ. II. 7. *Дівчина ясноока.* Млак. 47.

Ясносі́ній, -я, -є. Голубой. *Зося убралась в нову ясносиню сукню.* Левиц. I. 286.

Яснота, -ти, ж. Свѣтлость, свѣтлые цвѣта, краски. Левиц. I. 461.

Ясночерво́ний, -а, -е. Свѣтло-красный. *Шия була обв'язана ясночервоною хусточкою.* Левиц. Пов. 288.

Ясокір, -кору, м. Раст. *Populus nigra.* Вх. Пч. II. 34. См. **Осокір.**

Ясонька и ясочка, -ки, ж. ? *Оченьки, як ясоньки.* ЕЗ. V. 118. *Весела, як ясочка (о дѣвушкѣ).* Ном. № 8437. *Як ясочки грають Марусини очі.* Греб. 393.

Ястер, -ра, м. 1) = Ястріб. Вх. Пч. II. 8. 2) Раст. *Aster chinensis L.* ЗЮЗО. I. 113.

Ястреба́ня, -ні, ж. Плохая курица, ястребу лишь годная. Фр. (Желех.).

Ястріб и я́струб, -ба, м. Ястребъ. Вх. Пч. II. 8. **Я́струб великий, курячий = Шуліка.** Вх. Пч. II. 8. *Десть той я́струб і залетів.* Мнж. 123. *Голуб... од ястріба ховався.* Рудч. Ск. II. 36.

Я́струбеля, -няти, с. Птенець ястреба. Сим. 200.

Я́струбець, -бця, м. Малый ястребъ. Вх. Пч. II. 9.

Я́струбів, -бова, -ве. Принадлежащій, свойственный ястребу. *Його широкі рукава здавались я́струбовими крилами.* Левиц. Пов. I. 351.

Яше. См. **Ясно.**

Ятел и я́тіл, я́тла, м. Дятель. Грин. II. 4. *Ятіл прилетів.* Рудч. Ск. I. 155. *Де-де ятел доббав, жовна фітькала, туркала горлиця.* Св. Л. 2111. Ум. **Я́тлик, я́тличок.** *Ятлик і полетів.* Грин. I. 145.

Я́тер, -ра, я́терь, -ря и я́тір, -ра, м. Рыболовный снарядъ: сѣть, натянутая на нѣсколько обручей, расположенныхъ другъ отъ друга на 1/2 — 1 арш.; обручи постепенно уменьшаются въ діаметрѣ и сѣть суживается, переходя въ глухой конецъ — **куте́ць**; къ первому большому обручу прикрѣпляется другая воронкообразная сѣть, имѣющая на концѣ небольшое отверстие (**устенок**) и входящая внутрь большого конуса, для чего закрѣпляется тоненькими веревочками къ глухому концу; впереди, у основанія, къ первому же обручу прикрѣпляется два **крила** изъ сѣти такой же вышины, какъ и основаніе. Браун. 18. Иногда крыло бываетъ одно, тогда на другомъ концѣ его помѣщенъ второй **я́тір**, совершенно одинаковый съ первымъ. Харьк. у. Части **я́теря** галицкаго: внутренній конусъ — **суятрик**, отъ **я́теря** идуть два **крила**. Вх. Пч. II. 22. *Вони улізли у я́тір, та вже й не вилізе (щука).* Рудч. Ск. I. *Усю торішню зіму рибалка я́тером ловив в тій ріці рибу.* Греб. 388. Ум. **Я́терець.** См. **Єтір.**

Я́терина, -ни, ж. 1) = Я́тір. 2) Сѣть, употребляемая для **я́тера**. *Треба найти чорного kota та вмотати в я́терину.* Драг. 35.

Я́ти, йму, ймеш, гл. Начинать, браться. *А як есь яв, мій миленький, иную любити, яка ти ся пригодиця всяка находити.* Гол. II. 541. См. **Няти.**

Ятися, ймуся, ймешся, гл. Братся, начинать. — **чого**. Братся за что, підприємать что. Желех.

Ялося. Прилично, хорошо, красиво. Желех. *У мойого милейкого чорное волося, коли іде горі селом, — дуже му ялося*. Гол. IV. 515. *Богачеві все ялові*. Фр. Пр. 97. *Чи ялося свиням на росу ходити?* Ном. № 2480. См. **Нятися**.

Ятіл, ятла, м. См. **Ятел**.

Ятір, -ра, м. См. **Ятер**.

Ятка, -ки, ж. Базарная или ярмарочная палатка, балагань. *Нема тіх яток, що продають рідних маток*. Ном. № 9360. Ум. **Яточка**. *Я куплю, я зроблю яточку під тином, торгувать, шинкувать буду чарочками*. Шевч. 182.

Ятліня, -няти, с. Дѣтенышъ дятла. *Котик поліз на дерево, видрав там ятленята*. Рудч. Ск. I. 155. Ум. **Ятлінятко, ятліняточко**. *Ятлик і полетів. Лисиця скоріш до гнізда та за ятлінятко*. Грин. I. 145.

Ятлик, -ка, м. Ум. отъ ятел.

Ятрак, -ка, м. = **Кімлач**. Вх. Пч. II. 22.

Ятристий, -а, -е. Который легко ятриться. Камен. у. *В мене тіло не ятриссте, — хутко гоїтьсся*. Подол. г.

Ятрити, ятрю, -риш, гл. Растравлять (рану).

Ятритися, -рюся, -ришся, гл. О ранѣ: растравляться, воспаляться, гноиться. *Ятритьсся виразка*. Черн. у.

Ятрівка, -ки, ж. Жена мужнина брата. Рудч. Ск. II. 143. МУЕ. III. 171.

Ятрівчин, -на, -не. Приналежачій женѣ мужнина брата. *Ятрівчина свита*. Харьк.

Ятроха, -хи, ж. = **Ятрівка**. Желех.

Ятряний, -а, -е. Объ огнѣ: сильно пылающей. *Ятряний огонь*. Вх. Зн. 84.

Ять, (-ті, ж.?). Родъ рыболовнаго снаряда (но не **ятір**). Уман. у.

Яфини, яфин, ж. мн. = **Афини**. Вх. Зн. 1.

Яфинник, -ка, ж. Раст. черника, *Vaccinium myrtillus*. Вх. Пч. II. 37. См. **Афини, яфини**.

Яфири, яфир, ж. мн. = **Яфини** = **Афини**. Вх. Лем. 488.

Яфирнік, -ка, м. = **Яфинник**. Вх. Пч. II. 37.

Яхидний, -а, -е = **Єхидний**. *В старої яхидної баби десять чортів сидить та ще й на дванадцять сідала гуляють*. Ном. № 9057. *Прибігла фурія із пекла яхиднійша од всіх відьом*. Котл. Ен. IV. 35.

Яхидство, -ва, с. = **Єхидство**. Котл. (Желех.)

Ячати, ячу, ячиш, гл. 1) Кричатъ по лебединому. АД. I. 253. *Піди ти степом по над Дніпром, послухай ти, чуро: чи то гуси кричать, чи лебеді ячать*. АД. I. 248. 2) Кричатъ, шумѣть (о многихъ людяхъ). АД. I. 216. *Ви, турки-яничари, помаленьку ячите, мого вірного ключника не збудіте*. АД. I. 213. *Через поле чути глухий гомін, ячать здалеку людські голоси*. К. ЧР. 314. *Уже пізно, а й досі діти ячать*. Лебед. у. См. **Якотіти**.

Ячменик, -ку и **ячменичок, -чку**, м. Ум. отъ ячмінь.

Ячмінець, -нцю, м. Ум. отъ ячмінь.

Ячмінісько, -ка, с. = **Яшнище**. Вх. Зн. 84.

Ячмінка, -ки, ж. 1) Ячменная солома. Хотин. у. 2) Порода картофеля. МУЕ. I. 101.

Ячмінний, -а, -е = Яшний. Ячмінний колос. Ном. № 471. Ячмінне зернячко. Чуб. III. 250.

Ячмінник, -ка, м. 1) = Болібрюх. Вх. Пч. II. 10. 2) Въ загадкѣ: собака. Ном., стр. 294, № 122.

Ячмінниця, -ці, ж. = Ячмівка 1. Вх. Лем. 488.

Ячмінь, -меню, м. 1) Ячмень, *Hordeum vulgare*. ЗЮЗО. I. 125. — **голий.** *Hordeum nudum*. ЗЮЗО. I. 125. *Звеліла мені мати ячменю жати.* Чуб. III. 250. Мн. **Ячмені, ячмена.** Ячмень на корню. *Торік ячмена добрі були.* Камен. у. 2) Воспаленіє сальной железки вѣка, *hordeolum*. Ум. **Ячмѣник, ячмѣничок, ячмінець.** *Ячменик зійшов.* АД. I. 54. *А я житечка не окала, ячменичку не в'язала.* Грин. III. 311. *Оце у мене, брате, овесець.... оце... ячмінець.* Рудч. Ск. II. 134. **Ячмінець** во 2 зн. Грин. II. 318. Мил. М. 34.

Яшний, -а, -е = Яшний. *Їж ячне так, як смачне.* Ном. № 2411. *Приймай ячне за вдячне.* Ном. № 2411.

Яшкар, -ра, м. = Йорж, *Acerina serena* L. Вх. Пч. II. 18.

Яшний, -а, -е. Ячменный. *Яшний колос.* Грин. III. 256. *Пирого яшні.* Мет. 233. *Має п'ять хлібів яшних.* Єв. I. VI. 9.

Яшниця, -ці, ж. Ячменная солома. Сим. 153.

Яшнище, -ща, с. Поле, гдѣ былъ ячмень. Черк. у. Лохв. у. Вас. 196.

Яштруб, -ба, м. Ткацкій инструментъ, имѣющій видъ кнута: палочка и привязанная къ ней нитка; служить для прикрѣпленія основы къ навою: онъ продѣвается въ конецъ основы, нитка завязується и затѣмъ яштрубъ вкладывается въ гару навоя, удерживая тамъ основу. Конст. у.

Ящериний, -а, -е. Принадлежащій, свойственный ящерицѣ. Мил. М. 49. См.

Ящірчин, ящуриний.

Ящик, -ка, м. 1) Кузовъ телеги. Состоить изъ **передка** и **задка**, стѣнки коихъ называются **кругами**, и изъ боковъ, называемыхъ **полудрабки**; каждый **полудрабок** составляютъ: два горизонтальныхъ и параллельныхъ **бруски**, соединенные **щаблями**, покрытыми **лубкомъ, лубом**; внизу **ящик** скрѣпленъ тремя **підлегами**, а на нихъ кладется **дошка**, которая прихватывается **шворінем**; верхніе **бруски** своими оконечностями продѣты въ **крижівниці** и закрѣплены **загвідками**; вмѣсто **крижівницъ** дѣлають иногда **в'язки**. Рудч. Чп. 250. 2) Жестянка, кружка. Вх. Зн. 84.

Ящірка, -ки, ж. Ящерица, *Lacerta*. Вх. Пч. 17. Употребляется какъ бранное слово для женщинъ. Котл. Ен. VI. 11. Ум. **Ящірочка.** *Зелененька ящірочка у траві проти сонечка гріється.* Морд. Оп. 91.

Ящірчин, -на, -не. Принадлежащій, свойственный ящерицѣ. Желех.

Ящур, -ра, м. 1) Саламандра, *Salamandra*. Вх. Лем. 488. *Вона мня, Івасеньку, та й счарувала, лютими мня ящурами нагодувала.* Гол. I. 77. 2) Названіє существа, упоминаемаго въ весенней хороводной игрѣ, носящей то же названіє. Мил. 53. *Сиди, сиди, ящуре, в хорошому місті, май собі жінку, як перепілку. Кого ймеш — обдереш, собі грошей набереш і ящурку спом'янеш.* Мил. 53.

Ящуриний, -а, -е = Ящериний. *Які ящурині в його очі.* Г. Барв. 92.

Ящуриця, -ці, ж. = Ящурка 1. Вх. Лем. 488.

Ящурка, -ки, ж. 1) = Ящірка. О. 1862. IX. 33. *Прилізли гадюки, жаби, ящурки.* Рудч. Ск. II. 59. 2) Саламандра (— самка?). Вх. Лем. 488. См. **Ящур 2.**
Ящурячий, -а, -е = Ящуриний. *Ящуряче яечко сухе.* Пятигор. окр.